સાર્થ ગૂજરાતી

જોડણીકોશ

"હવે પછી કોઈને સ્વેચ્છાએ જોડણી કરવાનો અધિકાર નથી."

—ગાંધીજી

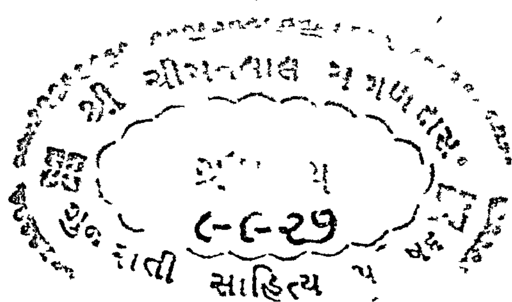

નવજીવન પ્રકાશન મંદિર

અમદાવાદ

મુદ્રક અને પ્રકાશક
જીવણજી ડાહ્યાભાઈ દેસાઈ
નવજીવન મુદ્રણાલય, કાળુપુર, અમદાવાદ

ચોથી આવૃત્તિ, સને ૧૯૪૯, ૧૦,૦૦૦
(સુધારાવધારા સાથે)

બાર રૂપિયા

સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૯

"દરેક માણસને જેમ સૂઝે છે તેમ શબ્દને શુદ્ધ કે અપભ્રંશ ઠોકી બેસાડે છે, અને પછી તે પ્રમાણે વિપરીત જોડણીઓના વરસાદ નિશાળોમાં વરસી રહે છે. તેઓનો એમાં કાંઈ ઉપાય નથી; એ થયાં જ કરવાનું. અને તેમાં તેઓનો કાંઈ વાંક નથી. ખરેખરું તો, એ નિયમો બંધાયા તે વખતે, એ નિયમ બાંધનારી કમિટીએ એક ગૂજરાતી ભાષાના સઘળા શબ્દનો કોશ તૈયાર કરવો જોઈતો હતો, અને તેમાં ઘણી કાળજીથી એ નિયમો પ્રમાણે સઘળા શબ્દોની જોડણી આપવી જોઈતી હતી."

માર્ચ, ૧૮૭૨ — સ્વ. નવલરામ

"મારી એ જ ભલામણ છે કે, કોઈ પણ પ્રકારે — પછી પંડિતવર્ગ તરફથી અથવા, ઉત્તમ રીતે તો, શાળાખાતા તરફથી યોગ્ય કમિટી નિમાઈને — પ્રથમ ઉપર દર્શાવેલી દિશાએ (તે જ એમ નથી કહેતો) સમગ્ર મોટા ધોરણ ઉપર નિયમપદ્ધતિ રચાઈને, એક ઉત્તમ કોશ તે પદ્ધતિને અનુસરતી જોડણીવાળો રચવો જોઈએ."

૧૮૮૮ — સ્વ. નરસિંહરાવ ભોળાનાથ

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠે જોડણીકોશ તૈયાર કરીને આપણી જોડણીને એકધારી અને વ્યવસ્થિત કરવાનો જે સફળ પ્રયત્ન કર્યો છે, અને જે જોડણીને લેખકો, સામયિકો, પ્રકાશન-સંસ્થાઓ, મુંબઈ યુનિવર્સિટી તથા બીજી કેળવણીની સંસ્થાઓ મોટે ભાગે અનુસરી રહી છે, તેને આ સંમેલન આવકાર દે છે, અને પરિષદને સૂચના કરે છે કે:

(૧) એ જોડણી સર્વમાન્ય થાય એવા પગલાં લે; અને
(૨) વિદ્યાપીઠ તરફથી થનારા તેના પુનસંસ્કરણમાં પોતે તથા પોતાની માન્ય સંસ્થાઓ પૂરેપૂરો સહકાર આપે.

ઑક્ટોબર, ૧૯૩૬ — ૧૨મું ગુજરાતી સાહિત્ય સંમેલન

"ગુજરાતી શબ્દોની સાચી જોડણી વિષે ગુજરાતમાં ઘણા વખતથી ચર્ચા ચાલી રહી છે. એને પરિણામે, એ ભાષાના અભ્યાસમા નડતી મુશ્કેલી દૂર કરવાના હેતુથી, ગૂજરાત વિદ્યાપીઠે, સામાન્ય રીતે સ્વીકારાયેલા અમુક સિદ્ધાંતોને આધારે, 'જોડણીકોશ' નામનો એક શબ્દકોશ પ્રગટ કર્યો છે. આ 'જોડણીકોશ'મા સ્વીકારાયેલી જોડણીનો ગુજરાત સાહિત્ય પરિષદ, મુંબઈ યુનિવર્સિટી તેમ જ ઘણાખરા ગૂજરાતી પ્રકાશકો, વર્તમાનપત્રો અને સામયિકોએ પણ સ્વીકાર કર્યો છે. સર્વત્ર એક જ પ્રકારની જોડણી રહે, તેમ જ ભાષાના અભ્યાસમા ચોકસાઈ સચવાય, એ હેતુથી મુંબઈ સરકાર એ જરૂરી અને ઇષ્ટ માને છે કે, 'જોડણીકોશ'મા નક્કી કરેલી સર્વસામાન્ય અને એક જ પ્રકારની જોડણી ઇલાકાની શિક્ષણસંસ્થાઓમાં અનુસરવામાં આવે. આ અનુસાર સરકારે એવો હુકમ બહાર પાડ્યો છે કે, ભવિષ્યમાં 'જોડણીકોશ'માં નક્કી કરાયેલી જોડણીને અનુસરે એવાં જ પુસ્તકોને પાઠ્યપુસ્તકોની મંજૂર થયેલી યાદીમા મૂકવામાં આવશે."

ઈ. સ. ૧૯૪૦ — મુંબઈ સરકારના પ્રકાશન ખાતા તરફથી

ચોથી આવૃત્તિ

કોશની આ નવી આવૃત્તિ છેવટે પૂરી કરીને જનતા આગળ રજૂ કરી શકીએ છીએ, તેથી અનેક રીતે આનંદ અને કૃતકૃત્યતા અનુભવાય છે. સૌને ખબર છે કે, આ આવૃત્તિ માટે ગુજરાતને પાંચ છ વરસોથી રાહ જોવી પડી છે. તે માટે અમે ક્ષમા ચાહીએ છીએ. એટલુ જ કહેવાનું કે, કેવળ લાચારીને લીધે જ આમ થયુ છે. તે લાચારીમાંથી બનતી ત્વરાએ છૂટી જઈ નિર્વિઘ્ને કોશ તૈયાર કરી આપી શકાયો, તે આનંદની વાત છે.

જોડણીકોશની પ્રવૃત્તિની શરૂઆત હિંદ-સ્વરાજની લડત સાથે અને કહો કે. તેના જ એક શિક્ષણી અંગ તરીકે થઈ. અને ત્યાર પછી તેની ઉત્તરોત્તર સુધારાતી વધારાતી આવૃત્તિઓ નીકળતી ગઈ; અને તે પણ એ લડતના મહત્ત્વના તબક્કાની સાથોસાથ બહાર પડી, એવા સંજોગો જોવા મળે છે. પૂર્વની આવૃત્તિઓના નિવેદનો પણ સંઘરવામાં આવ્યાં છે; તે પરથી જણાશે કે, પહેલી આવૃત્તિનું કામ ઈ. સ ૧૯૨૮ની બારડોલીની લડતના વાતાવરણમાં ચાલતું હતું. તે આવૃત્તિ વરસની અંદર જ પૂરી થઈ ગઈ. બીજી આવૃત્તિનુ કામ ઈ સ. ૧૯૩૦-૨ની લડત દરમિયાન જ થયુ. એ કામ પણ પૂર્ણસ્વરાજનું જ એક કામ છે, એવી સમજ ન હોત, તો તે એવા યુદ્ધકાળમાં ન થઈ શકત. એ આવૃત્તિ પણ ધાર્યા કરતાં વહેલી પૂરી થઈ, અને ત્રીજી આવૃત્તિ કરવાની થઈ. તે તૈયાર થઈ બહાર પડ્યા બાદ પાછું સ્વરાજનું યુદ્ધ શરૂ થયું. અને ત્યાં સુધીમાં તે આવૃત્તિ પણ પૂરી થવા આવી. તેથી ચોથી આ આવૃત્તિ છપાવવાનું હાથ પર લેવું જોઈએ એમ વિચારતા હતા, ત્યાં ૧૯૪૨ના દિવસો બેઠા અને સેવકોને તે કામમાંથી તે વખત પૂરતો હાથ લઈ લેવો પડ્યો: નવજીવન પ્રેસ સરકારે કબજે કર્યું; સેવકોને પકડી પકડીને જેલમા બેસાડ્યા એ છેવટની સુલતાની આંધી ૧૯૪૫ બાદ શમવી શરૂ થઈ, ને બીજી બાજુથી દેશનું સ્વરાજ-યુદ્ધ પણ નવા પાટા પર ચડ્યું. પૂ૦ ગાંધીજી બહાર આવ્યા; બીજા દેશનેતાઓ બહાર આવ્યા, અને જાત જાતની વિષ્ટિઓ અને વાટાઘાટો શરૂ થઈ. ટૂંકમાં સેવકગણ પાછો પુનશ્ચ હરિ. ઓમ્ કરી શકે એમ થયુ.

આમ પરિસ્થિતિ પલટાતાં તરત કોશની નવી આવૃત્તિનું કામ ૧૯૪૨થી અટકેલું ત્યાંથી આગળ ચલાવવામાં આવ્યું. નવજીવન પ્રેસ પણ પાછું મળ્યું. પણ કાગળ-નિયમન-ધારો આવ્યો હતો. વડી સરકારની પરવાનગી વગર પ્રેસ પણ ફરી ચાલી ન શકે અને કાંઈ છાપી પણ ન શકાય, એવા ધારા લાગુ થયા હતા છતાં ભાષાના કોશ જેવા નિર્દોષ પુસ્તકને તો કેવી રીતે રોકી શકાય? એટલે આ માટે સરકારી પરવાનગી મળી શકી. અને એમ ૧૯૪૬માં કોશના છાપકામના ગણેશ બેસાડી શકાય એવા સંજોગો મળી રહ્યા, અને ૧૯૪૭થી તેનું કામ ચલાવી શકાયું.

એટલે સુધી આવતાં તો સ્વરાજ-જન્મની યાતનાઓનો કાળ શરૂ થયો. પાકિસ્તાન, હુલ્લડો, હડતાલો, તંગી, અંકુશો ઇત્યાદિ અનેક મુસીબતોમાં છાપકામ ચલાવવાનું હતું. છેવટે એ બધું ત્રણ વરસે સાંગોપાંગ પૂરું થયું, અને તેની જ સાથે હિંદની સ્વરાજયાત્રા સફળ થઈ. આમ લાંબી કથા અહીં એટલા માટે કહી છે કે, તે પરથી વાચક જોશે કે, શરૂમાં કહ્યાં તે આનંદ અને કૃતકૃત્યતા શાથી લાગે છે, અને આટલી બધી ઢીલ થઈ તે કેમ દરગુજર કરવી જોઈએ. અસ્તુ.

બીજી પણ એક વસ્તુ છે, જેને માટે ક્ષમા માગવી જોઈએ. વાચક જોશે કે, આ આવૃત્તિમાં જે કાગળ વપરાયો છે તે રંગે વિવિધ છે અને હલકો પણ છે. એનું કારણ સ્પષ્ટ છે – યુદ્ધને લઈને આપણા વેપારમાં અને માલમાં જે વિકારો થતા રહ્યા છે, તેનું એ નિદર્શક છે. એમાં કોઈ આરો જ નહોતો. બલ્કે કોશ છાપવાને માટે સરકાર-ભાવે કાગળ મળતો રહ્યો, એ જ એક મોટી વાત છે. એટલે કાગળને વિષે ખૂબ જાગ્રત રહેતાં છતાં, જે બન્યું છે તે બન્યું છે. અમારી એ બીજી લાચારીને પણ વાચક સહેજે સમજીને દરગુજર કરશે એવી આશા છે.

નવી આવૃત્તિ

દરેક આવૃત્તિ પેઠે આ આવૃત્તિ પણ સુધારાવધારા સાથે બહાર પડે છે. અને એને પરિણામે, એક રીતે જોતાં જોડણીકોશ હવે ભાષાના એક ચાલુ કોશ તરીકે કામચલાઉ પરિપૂર્ણતાએ પહોંચે છે. આ કોશની પહેલી આવૃત્તિ કેવળ શુદ્ધ જોડણી દર્શાવતી શબ્દાવલી જ હતી, અને સાથે તે શબ્દોનો પદચ્છેદ બતાવવામાં આવ્યો હતો. બીજી આવૃત્તિ કરતી વખતે સહેજે થયું કે, કાંઈ નહિ તો સંઘરેલા શબ્દોના મુખ્ય અર્થો સંક્ષેપમાં આપવા જોઈએ. આમ કેવળ જોડણીકોશ તરીકે શરૂ કરેલી પ્રવૃત્તિ ભાષાના એક સારા સમગ્ર કોશ બનવાને માર્ગે વળી. અને શબ્દસંગ્રહમાં

ઉપરાત, તુલનાત્મક સૂચનો પણ મૂકવામાં આવ્યા છે, અને તેમાં મુખ્યત્વે હિંદી અને મરાઠી ભાષાની તુલના નોંધી છે. હિંદી માટે 'શબ્દ-સાગર' અને મરાઠી માટે શ્રી. દાતેનો 'મહારાષ્ટ્ર શબ્દકોશ' મુખ્યત્વે ઉપયોગમાં લીધા છે. ઉર્દૂ ને હિંદુસ્તાની કોશો પણ જરૂર મુજબ વાપર્યા છે; પણ તે મુખ્ય ન હોવાથી તે બધાનાં નામ અહીં નોંધ્યાં નથી.

ફારસી અરબી વ્યુત્પત્તિ માટે ગુ૦ વ૦ સો૦ ના કોશ ઉપરાંત લુગાતે કિશોરી, હિંદુસ્તાની-અંગ્રેજી કોશ વગેરેની જરૂર લાગવાથી તેમનેય વાપરવામા આવ્યા છે.

એ પણ કહેવુ જોઈએ કે, ગ્રંથોમાં મળી આવેલી ઉપરાત કેટલીક સિદ્ધ જેવી લાગતી વ્યુત્પત્તિ પણ કોશમાં ઉમેરવામા આવી છે. અને વ્યુત્પત્તિમાં જ્યા શંકાને સ્થાન લાગ્યુ છે, ત્યાં પ્રશ્ન દ્વારા તે વ્યક્ત કર્યું છે.

એક મૂળ શબ્દના થડ તળે આવતા શબ્દોની વ્યુત્પત્તિ બધે અલગ બતાવી નથી, કેમ કે ઘણી જગાએ તે સહેજે દેખાઈ જાય એવી હોય છે. જ્યા જુદી નોંધવા જેવી જરૂર લાગી છે, ત્યાં તે દર્શાવી છે.

આમ, આ આવૃત્તિ માટે એટલુ કહી શકાય કે, વ્યુત્પત્તિ બાબતમાં થયેલું કામ વિદ્વાનો આગળ પહેલી વાર એકસાથે રજૂ થશે. તે પરથી હવે એ કામ આગળ લઈ શકાય. જે થયુ છે તેને વધારે શુદ્ધ કરી શકાય. બલ્કે, એમ કહેવું જોઈએ કે, હવે આપણે ગુજરાતીમા વ્યુત્પત્તિ-કોશ ખાસ અલગ કરવા તરફ પણ પ્રયાણ કરવુ જોઈએ આ કામને માટે આ આવૃત્તિ ઠીક ભૂમિકા રજૂ કરી શકશે.

ભાષાઓની તુલનાત્મક નોંધ અંગે બંગાળી, સિંધી, ઇત્યાદિ ભાષાઓ પણ સાથે લેવા જેવી કહેવાય. આ આવૃત્તિમાં જે તુલનાઓ નોંધી છે, તે સંપૂર્ણતયા આપી છે એમ સમજવાનું નથી. પણ કેવળ આ ઢબે તુલના કરતો શબ્દ-કોશ પણ, વ્યુત્પત્તિના અભ્યાસના વિકાસ અર્થે, જરૂરી તો છે જ. એ કામ પણ ખીલવવા જેવુ છે. આ આવૃત્તિમા તેનો સ્પર્શ મળશે એટલુ જ.

શબ્દપ્રયોગો

વ્યુત્પત્તિ પેઠે જ શબ્દપ્રયોગો માટે પણ કામ થયુ છે. ઉપલબ્ધ સાધનોમાથી તેની સામગ્રી લઈ લીધી છે. ઉપરાત ચાલુ ભાષામાંના નહી સંઘરાયેલા પ્રયોગો જે ધ્યાન ઉપર આવ્યા, તે પણ નોંધવામાં આવ્યા છે. આથી કરીને શબ્દપ્રયોગોનો સંગ્રહ પણ આ આવૃત્તિમાં થાય છે એટલો પહેલવહેલો કોશમાં ઊતરે છે, એમ કહી શકાય. એ પૂરેપૂરો છે એમ

હરગિજ નથી. શબ્દોની પેઠે શબ્દપ્રયોગો પણ શિષ્ટ સાહિત્યમાંથી ખોળવા જોઈએ. એટલું જ નહિ, સ્વતંત્ર શબ્દપ્રયોગ-કોશ પણ હવે રચાવો જોઈએ. તે દ્વારા આપણી ભાષાની શક્તિનો આપણને કોઈ નવો જ ખ્યાલ આવે, એવો પૂરો સંભવ છે.

'શબ્દપ્રયોગ' કોને કહેવો, કહેવત અને તે બેમાં શો ફેર, એ બધા પ્રશ્નોની ચર્ચા અહીં કરવાની જરૂર નથી. પરંતુ એટલું નોંધું કે, કહેવતો સંઘરી નથી; અને જે શબ્દોના યોગથી, તેમના કેવળ શબ્દાર્થથી વિલક્ષણ એવો અર્થ ઉત્પન્ન કરાય છે, તેમને શબ્દપ્રયોગ ગણીને સંઘર્યા છે. અમુક શબ્દ સાથે જે અમુક શબ્દને રૂઢિથી વાપરવો જોઈએ, તે પણ નોંધવા પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે.

વ્યુત્પત્તિ પેઠે જ શબ્દપ્રયોગનો સંગ્રહ કરવાનું કામ અમને કામ કરનારાઓને બહુ રસિક થઈ પડ્યું હતું. આ કામ પણ આગળ એક ખૂબ જરૂરી સંશોધનની દિશા ખોલે છે એમ કહી શકાય.

ઉચ્ચારણ

આપણી લિપિ રોમન જેવી નથી; તેમાં ધ્વનિને વ્યક્ત કરવા માટે ઘણી સવડ છે. છતાં કેટલાક ધ્વનિ કે શ્રુતિ આપણે લિપિમાં ઉતારી શકતા નથી; તે રૂઢિ પર છોડી ચલાવી લઈએ છીએ. જેમ કે વિવૃત એ, ઓ; હશ્રુતિ, યશ્રુતિ; બે અનુસ્વાર. આ બાબતમાં કેટલાક વિદ્વાનોએ સંકેતોનાં સૂચનો કરેલાં છે, જે વાપરીએ તો કાંઈક મુશ્કેલી ઓછી થાય પરંતુ, સામાન્ય લખનારી આમ પ્રજા એવી ઝીણવટની ઝંઝટમાં પડે નહી. તેથી જોડણીના નિયમમાં એમને સ્વીકારવામા આવ્યા નથી, અને તેથી ખાસ મુશ્કેલી નડતી નથી. પણ કોશકારે તે તે ઉચ્ચારણનાં સ્થાનો જોડણીની સાથેસાથ બતાવવાં જોઈએ વાચક જોશે કે, ત્રીજી આવૃત્તિ વખતે એક પરપ્રાંતી ભાઈએ આવી માગણી પણ કરી હતી. આ આવૃત્તિમાં તે પૂરી કરવામાં આવી છે, અને હશ્રુતિ, યશ્રુતિ, બે અનુસ્વાર, એં ઓં ઉચ્ચારો, તથા અલ્પપ્રયત્ન અકાર (ફ્રેંકવું) પણ સૂચવવામા આવ્યા છે. તેમને માટે યોજેલા સંકેતો ને સમજૂતી સૂચનાઓમાં તથા સંકેત-સૂચિમાં આપ્યાં છે.

ઉચ્ચારણ વિષેની આ નોંધ, એક રીતે જોતાં, ગુજરાતી કોશોમા પહેલી વાર ઊતરે છે. જોકે, નર્મકોશકારે આ વિષે વિસ્તૃત નોંધ લખી, હશ્રુતિ, પહોળા એ, ઓ વગેરે વાળા શબ્દોની યાદી પોતાની પ્રસ્તાવનામા આપી છે.

ઉચ્ચારણની આ બાબતમાં પણ શંકાને સ્થાન છે એ ઉઘાડું છે વ્યુત્પત્તિ તેમાં કાંઇક ઉકેલ દર્શાવી શકે. પણ છેવટે તો શિષ્ટ મનાતો ચાલુ

ઉચ્ચાર શો છે તે જોવાનું રહે. તેમાં પણ પ્રશ્નને સ્થાન તો રહે. આથી કરીને, આ બાબતમાં પણ વિવેક કરવાનો તો ઊભો રહે જ છે તેમાં શંકાને સ્થાન હોય તો પ્રશ્ન કર્યો છે. કોશની આ નવી બાબતમાં પણ પરિપૂર્ણતા સાધવા માટે, તેને જ સ્વતંત્ર રૂપે તપાસવી જોઈએ. એ પણ એક નવું કાર્યક્ષેત્ર ઊઘડે છે એમ ગણાય.

શબ્દભંડોળ

ભાષાના શબ્દો જ્યાં જ્યા પડેલા હોય — જૂના નવા સાહિત્યમાં તથા ચાલુ ભાષા તથા તળપદી બોલીઓમાં — ત્યાં ત્યાં બધેથી વીણી વીણીને સંઘરવા, એ તો કોશનું મુખ્ય કામ અને પ્રયોજન છે. એટલે તે તો સદાનું ચાલુ કામ જ અમે માન્યું છે. તેથી એનો સંઘરો સારી પેઠે મોટો થયો છે.

ઉપરાંત કેટલાક ભાષાપ્રેમી મિત્રો પણ એમાં મદદ કરે છે. તેમાં ખાસ ઉલ્લેખ શ્રી. રા૦ વિ૦ પાઠકનો કરવો જોઈએ. એક નિયમપૂર્વક તે, નવા શબ્દો જુએ કે ઉદાહરણ સાથે પોતાના કોશમાં ટાંકી રાખે છે; અને દર નવી આવૃત્તિ વખતે કોશ જ અમને મોકલી આપી તે શબ્દો ઉમેરાવી લે છે. આજે ગુજરાતીના અનેક અધ્યાપકો આ પ્રમાણે જો કરે, તો સહેજે કેટલી બધી મદદ થઈ શકે? આ કામ આવી મદદથી જ થઈ શકે એવું છે, એ તો ઉઘાડું છે. અધ્યાપકો શબ્દો ઉપરાંત કોશનાં બીજાં અંગોમાં પણ સુધારાવધારા કરવામાં ખૂબ મદદ કરી શકે. આવી બધી મદદ આવકારપાત્ર થશે એ તો કહેવાનું હોય નહિ; અમે તે માટે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

અંદાજ છે કે શબ્દભંડોળ પોણા લાખની આસપાસ હવે પહોંચ્યું હશે.

જોડણી

જોડણીના નિયમોમાં કશો ફેરફાર કરવાનો હોય નહિ. એક ભૂલ સુધારી લેવામાં આવી છે: નિયમ ૧૦માં 'ચાહ'નાં રૂપોમાં ચહાત, ચહાતો, –તી, –તું છપાયું છે, તે ચાહત, ચાહતો, –તી, –તું કરી લીધું છે. પહેલી આવૃત્તિના શબ્દોમાં પણ 'ચાહતું' વિ૦ કરીને આપ્યું છે, તે પરથી પણ આ ભૂલ હતી એમ સ્પષ્ટ થાય છે.

જોડણી બાબતમાં આનંદની એક વાત નોંધવાની રહે છે તે એ કે, ઈ. સ. ૧૯૪૦માં મુંબઈ સરકારે પણ શિક્ષણ તથા પાઠ્યપુસ્તકો માટે જોડણીકોશને માન્ય કર્યો છે. આથી કરીને પૂ૦ ગાંધીજીએ લગભગ ૨૫ વર્ષ

હરગિજ નથી. શબ્દોની પેઠે શબ્દપ્રયોગો પણ શિષ્ટ સાહિત્યમાંથી ખોળવા જોઈએ. એટલુ જ નહિ, સ્વતંત્ર શબ્દપ્રયોગ-કોશ પણ હવે રચાવો જોઈએ. તે દ્વારા આપણી ભાષાની શક્તિનો આપણને કોઈ નવો જ ખ્યાલ આવે, એવો પૂરો સંભવ છે.

'શબ્દપ્રયોગ' કોને કહેવો, કહેવત અને તે બેમાં શો ફેર, એ બધા પ્રશ્નોની ચર્ચા અહીં કરવાની જરૂર નથી. પરંતુ એટલુ નોધુ કે, કહેવતો સંઘરી નથી; અને જે શબ્દોના યોગથી, તેમના કેવળ શબ્દાર્થથી વિલક્ષણ એવો અર્થ ઉત્પન્ન કરાય છે, તેમને શબ્દપ્રયોગ ગણીને સંઘર્યા છે. અમુક શબ્દ સાથે જે અમુક શબ્દને રૂઢિથી વાપરવો જોઈએ, તે પણ નોંધવા પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે.

વ્યુત્પત્તિ પેઠે જ શબ્દપ્રયોગનો સંગ્રહ કરવાનુ કામ અમને કામ કરનારાઓને બહુ રસિક થઈ પડયુ હતું. આ કામ પણ આગળ એક ખૂબ જરૂરી સંશોધનની દિશા ખોલે છે એમ કહી શકાય.

ઉચ્ચારણ

આપણી લિપિ રોમન જેવી નથી; તેમાં ધ્વનિને વ્યક્ત કરવા માટે ઘણી સવડ છે. છતા કેટલાક ધ્વનિ કે શ્રુતિ આપણે લિપિમા ઉતારી શકતા નથી, તે રૂઢિ પર છોડી ચલાવી લઈએ છીએ. જેમ કે વિવૃત એ, ઓ; હશ્રુતિ, યશ્રુતિ; બે અનુસ્વાર. આ બાબતમાં કેટલાક વિદ્વાનોએ સંકેતોનાં સૂચનો કરેલાં છે, જે વાપરીએ તો કાંઈક મુશ્કેલી ઓછી થાય પરંતુ, સામાન્ય લખનારી આમ પ્રજા એવી ઝીણવટની ઝંઝટમાં પડે નહી. તેથી જોડણીના નિયમમાં એમને સ્વીકારવામાં આવ્યા નથી, અને તેથી ખાસ મુશ્કેલી નડતી નથી. પણ કોશકારે તે તે ઉચ્ચારણનાં સ્થાનો જોડણીની સાથેસાથ બતાવવા જોઈએ 'વાચક જોશે કે, ત્રીજી આવૃત્તિ વખતે એક પરપ્રાંતી ભાઈએ આવી માગણી પણ કરી હતી. આ આવૃત્તિમાં તે પૂરી કરવામા આવી છે, અને હશ્રુતિ, યશ્રુતિ, બે અનુસ્વાર, એ ઓ ઉચ્ચારો, તથા અલ્પપ્રયત્ન અકાર (ફ્રેંચું) પણ સૂચવવામા આવ્યા છે. તેમને માટે યોજેલા સંકેતો ને સમજૂતી સૂચનાઓમાં તથા સંકેત-સૂચિમાં આપ્યાં છે.

ઉચ્ચારણ વિષેની આ નોંધ, એક રીતે જોતાં, ગુજરાતી કોશોમા પહેલી વાર ઊતરે છે. જોકે, નર્મકોશકારે આ વિષે વિસ્તૃત નોંધ લખી, હશ્રુતિ, પહોળા એ, ઓ વગેરે વાળા શબ્દોની યાદી પોતાની પ્રસ્તાવનામાં આપી છે.

ઉચ્ચારણની આ બાબતમાં પણ શંકાને સ્થાન છે એ ઉઘાડુ છે વ્યુત્પત્તિ તેમાં કાંઈક ઉકેલ દર્શાવી શકે. પણ છેવટે તો શિષ્ટ મનાતો ચાલુ

ઉચ્ચાર શો છે તે જોવાનું રહે. તેમા પણ પ્રશ્નને સ્થાન તો રહે. આથી કરીને, આ બાબતમા પણ વિવેક કરવાનો તો ઊભો રહે જ છે તેમાં શંકાને સ્થાન હોય તો પ્રશ્ન કર્યો છે. કોશની આ નવી બાબતમાં પણ પરિપૂર્ણતા સાધવા માટે, તેને જ સ્વતંત્ર રૂપે તપાસવી જોઈએ. એ પણ એક નવું કાર્યક્ષેત્ર ઊઘડે છે એમ ગણાય.

શબ્દભંડોળ

ભાષાના શબ્દો જ્યાં જ્યા પડેલા હોય — જૂના નવા સાહિત્યમાં તથા ચાલુ ભાષા તથા તળપદી બોલીઓમાં — ત્યાં ત્યાં બધેથી વીણી વીણીને સંઘરવા, એ તો કોશનું મુખ્ય કામ અને પ્રયોજન છે. એટલે તે તો સદાનું ચાલુ કામ જ અમે માન્યું છે. તેથી એનો સંઘરો સારી પેઠે મોટો થયો છે.

ઉપરાંત કેટલાક ભાષાપ્રેમી મિત્રો પણ એમાં મદદ કરે છે. તેમાં ખાસ ઉલ્લેખ શ્રી. રા૦ વિ૦ પાઠકનો કરવો જોઈએ. એક નિયમપૂર્વક તે, નવા શબ્દો જુએ કે ઉદાહરણ સાથે પોતાના કોશમાં ટાંકી રાખે છે; અને દર નવી આવૃત્તિ વખતે કોશ જ અમને મોકલી આપી તે શબ્દો ઉમેરાવી લે છે. આજે ગુજરાતીના અનેક અધ્યાપકો આ પ્રમાણે જો કરે, તો સહેજે કેટલી બધી મદદ થઈ શકે? આ કામ આવી મદદથી જ થઈ શકે એવું છે, એ તો ઉઘાડું છે. અધ્યાપકો શબ્દો ઉપરાંત કોશનાં બીજાં અંગોમા પણ સુધારાવધારા કરવામા ખૂબ મદદ કરી શકે. આવી બધી મદદ આવકારપાત્ર થશે એ તો કહેવાનું હોય નહિ; અમે તે માટે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

અંદાજ છે કે શબ્દભંડોળ પોણા લાખની આસપાસ હવે પહોંચ્યું હશે.

જોડણી

જોડણીના નિયમોમા કશો ફેરફાર કરવાનો હોય નહિ. એક ભૂલ સુધારી લેવામાં આવી છે. નિયમ ૧૦માં ‘ચાહ’નાં રૂપોમા ચહાત, ચહાતો, –તી, –તુ છપાયું છે, તે ચાહત, ચાહતો, –તી, –તુ કરી લીધું છે. પહેલી આવૃત્તિના શબ્દોમાં પણ ‘ચાહતું’ વિ૦ કરીને આપ્યું છે, તે પરથી પણ આ ભૂલ હતી એમ સ્પષ્ટ થાય છે.

જોડણી બાબતમાં આનંદની એક વાત નોંધવાની રહે છે તે એ કે, ઈ. સ. ૧૯૪૦માં મુંબઈ સરકારે પણ શિક્ષણ તથા પાઠ્યપુસ્તકો માટે જોડણીકોશને માન્ય કર્યો છે. આથી કરીને પૂ૦ ગાંધીજીએ લગભગ ૨૫ વર્ષ

પર ઉપાડેલું કામ ઠીક ઠીક સફળતા મેળવે છે. એ ઠરાવ જોઈ તેઓશ્રીએ જે આનંદ વ્યક્ત કર્યો હતો, તે એમના જ શબ્દોમાં ઉતારું છુ:—

"જેવી અરાજકતા ગુજરાતી શબ્દોની જોડણી વિષે વર્તે છે એવી ભાગ્યે જ બીજી કોઈ ભાષામા હશે: મરાઠીમા નથી, બંગાળીમા નથી, તામિલમાં નથી, ઉર્દૂમા નથી. હિંદુસ્તાનની બીજી ભાષાઓમાં હોવાનું સાભળ્યુ નથી યુરોપની ભાષાઓમા તો નથી જ. જે ભાષાના શબ્દોની જોડણી બંધાઈ ન હોય તે ભાષાના બોલનારા જગલી ન કહેવાય તો શું કહેવાય? મનુષ્ય જેમ આગળ વધે તેમ તેની ભાષા વધે જ છે. ભાષા ઉપરથી તેના બોલનારાની પરીક્ષા ઘણી બાબતમાં કરી શકાય છે. 'હગમરટપર' લખનારના જ્ઞાનની પરીક્ષા કરવામા વાર ન લાગે

આવા મારા વિચાર ભાષાને વિષે હોઈ, જ્યારે મગનભાઈએ મને નીચેની કાપલી મોકલી ત્યારે હુ રાજી થયો:

'મુંબઈ સરકારના પ્રકાશન ખાતા તરફથી નીચે પ્રમાણેની યાદી બહાર પડી છે.

'ગુજરાતી શબ્દોની સાચી જોડણી વિષે ગુજરાતમા ઘણા વખતથી ચર્ચા ચાલી રહી છે. એને પરિણામે એ ભાષાના અભ્યાસમા નડતી મુશ્કેલી દૂર કરવાના હેતુથી ગૂજરાત વિદ્યાપીઠે, સામાન્ય રીતે સ્વીકારાયેલા અમુક સિદ્ધાંતોને આધારે, 'જોડણીકોશ' નામનો એક શબ્દકોશ પ્રગટ કર્યો છે. આ 'જોડણીકોશ'માં સ્વીકારાયેલી જોડણીનો ગુજરાત સાહિત્ય પરિષદ, મુંબઈ યુનિવર્સિટી તેમ જ ઘણાખરા ગૂજરાતી પ્રકાશકો, વર્તમાનપત્રો અને સામયિકોએ પણ સ્વીકાર કર્યો છે. સર્વત્ર એક જ પ્રકારની જોડણી રહે, તેમ જ ભાષાના અભ્યાસમા ચોકસાઈ સચવાય, એ હેતુથી મુબઈ સરકાર એ જરૂરી અને ઇષ્ટ માને છે કે, 'જોડણીકોશ'માં નક્કી કરેલી સર્વસામાન્ય અને એક જ પ્રકારની જોડણી ઇલાકાની શિક્ષણસંસ્થાઓમા અનુસરવામા આવે. આ અનુસાર સરકારે એવો હુકમ બહાર પાડયો છે કે, ભવિષ્યમાં 'જોડણીકોશ'મા નક્કી કરાયેલી જોડણીને અનુસરે એવા જ પુસ્તકોને પાઠય-પુસ્તકોની મજૂર થયેલી યાદીમા મૂકવામા આવશે'

મુંબઈ સરકારે આ નિર્ણય કરતા વખત તો ઠીક લીધો, પણ છેવટે નિર્ણય કરી શક્યા તેને સારુ તેમને ધન્યવાદ ઘટે છે. મારી આશા છે કે, સૌ પત્રકારો અને લેખકો વિદ્યાપીઠના કોશને અનુસરશે."

('હરિજનબંધુ', તા ૪–૨–૧૯૪૦માથી)

આ લખતાં યાદ આવે છે કે, તેઓશ્રી આજે આ તેમની આજ્ઞા-રૂપ ફૂલીફાલી આવૃત્તિ જોવાને સદેહે આપણી સાથે નથી; તેથી મર્મમાં આઘાત પહોચે છે. આ કોશ એમના ચરણોમાં અર્પણ થયેલો છે, તે આજે માનસ વિધિથી જ કરવાનુ રહે છે.

કાવ્યની જોડણી

કાવ્યની જોડણી માટે એક સાદા નિયમ નં૦ ૩૨ ઉપરાંત વિચાર નથી થઈ શક્યો. એમા આગળ વધી શકાય? એ બાબતમાં એક મોટો નિયમ તો નક્કી છે અને એ માનીને ચાલવુ જોઈએ કે, શબ્દોની જોડણી નક્કી કર્યા પ્રમાણે કાવ્યમા પણ સાચવવી જોઈએ. પણ પદ્યની વિશેષ જરૂરિયાતોને લઈને કોક સ્થાનોએ માત્રા વધારવી ઘટાડવી પડે છે; અને કવિઓ એવી છૂટ લે છે જ. તેવાં સ્થાનોએ શુ કરવુ એ પ્રશ્ન રહે છે. ત્યાં પણ નક્કી જોડણી કાયમ રાખી, હ્રસ્વ દીર્ઘના ચિહ્ન મૂકીને લીધેલી છૂટ બતાવવી, એમ નં૦ ૩૨મા બતાવ્યુ છે. આ રીતમાં કશી મુશ્કેલી નથી. તેને બહુધા અનુસરવામા આવે એટલે બસ.

આવી જ રીતે ત્રીજું એક ચિહ્ન પણ સ્વીકારવા જેવું છે, તે અકારના લોપને માટે ખોડાનુ ચિહ્ન. જેમ કે, 'કહેવુ' શબ્દ લઈએ. છંદની જરૂર પ્રમાણે તેને 'ક-હે-વુ' પણ વાચવામાં આવે છે અને 'કહે-વું' પણ આ બીજી જગાએ 'ક્‌હેવુ' આમ લખવાથી કામ સરી શકે. એમ જો માત્રાલોપ દેખાડવા માટે ખોડાનુ ચિહ્ન વપરાય, તો કાવ્યમા પણ તે પૂરતી જોડણી સાચવવામાં સરળતા થાય. જેમ કે 'જગત'ને 'જગ્ત' કરવુ હોય તો 'જગ્‌ત' લખી શકાય. 'બહેન,-ની'ને 'બ્હેન,-ની' કે 'બેન-ની' ન કરતાં 'બ્‌હેન-ની' કરી શકાય

કોઈ સ્થાનોએ આથી ઊલટી જરૂર લાગતાં કવિઓ એવી છૂટ લે છે કે, જોડાક્ષરને છૂટો પાડી માત્રાવૃદ્ધિ સાધે છે. જેમ કે 'પ્રકાશ'નુ 'પરકાશ'.

આમ જોડાક્ષરને છૂટો પાડી માત્રાવૃદ્ધિ મેળવી લેવા ઉપરાત, જ્યાં જોડાક્ષર ન હોય ત્યાં, છંદને લઈને જરૂર લાગે તો, બહુધા અનુસ્વાર ઉમેરી લઈને, માત્રા વધારવામાં આવે છે. જેમ કે સ્વામિન–સ્વામિંન; જોબન–જોબંન વગેરે.

આમ માત્રામાં કરી લેવાતો વધારો કોઈ સંકેત દ્વારા સૂચવી જો મૂળ જોડણી સાચવી શકાય તો સારું. પણ એ યોજવો અઘરો લાગે છે. એટલે કે, જો આવી છૂટ કવિને લેવી જ પડે તો લેશે એમ થયુ.

આ બાબતમાં કાવ્યના લેખક–પ્રકાશકો કાંઈક ધોરણ ઉત્પન્ન કરે, તેવી વિનતી છે.

આગળનું કામ

હવે પછી કોશ અંગે આગળ શુ કરાશે, એ વિષે સામાન્ય રીતે દરેક આવૃત્તિમાં કાંઈક ચર્ચા થતી આવી છે. તેમાની કેટલીક બાબતો હજી ઊભી

જ છે. જેમ કે, પારસી ગુજરાતીના શબ્દો, તળપદી બોલીઓમાં ઠેર ઠેર પડેલા પ્રાંતીય શબ્દો, વિજ્ઞાનની પરિભાષા — આ બધુ કામ ઊભું જ છે. પારસી ગુજરાતીનો તો શાસ્ત્રીય ઢબે સ્વતંત્ર કોશ કરવામાં આવે તોય ભાષાની સારી સેવા થાય. વિજ્ઞાનની પરિભાષા તરફ હવે શિક્ષકોનું અને યુનિવર્સિટીઓનું ધ્યાન છેવટે જવા લાગ્યુ છે, એટલે તેમાં પ્રગતિ થશે.

એ કામો શબ્દભંડોળને અંગે થયાં. આ કોશની દૃષ્ટિએ જોઈએ તો, અર્થોનાં ઉદાહરણો ટાંકવાં એ એક ઉમેરી શકાય એવી બાબત કહેવાય. આ આવૃત્તિમાં કોઈક સ્થાને અર્થ સ્પષ્ટ કરવા ઉદાહરણ ટાંક્યાં છે, પરંતુ અવતરણ આપવામાં નથી આવ્યાં. પરંતુ તે અનિવાર્ય ન ગણાય બૃહત્‌કોશમાં તે જરૂરી ખરું. પરંતુ કાલક્રમે ઉદાહરણો જોઈને અર્થવિકાસ ચકાસવામાં આવે તો તેની ખરી કિંમત અને સાચો અર્થ. ઉદાહરણો સંઘરવા પૂરતું જો જોઈએ તો, એ બાબતમાં સામગ્રી આજે ખૂટે એમ નથી. જૂના કોશોમા તે ખૂબ પડેલી છે ઉપરાંત હજારો ઉદાહરણો કોશ-કાર્યાલય પાસે કાપલીઓમાં અને નોધોરૂપે પડેલાં છે. તે બધા ઉપરથી શબ્દો અને અર્થો તો નોંધાયા છે. તેમના ઉદાહરણો ટાંકવા હોય તો ટાંકી શકાય. પરંતુ ચાલુ કોશમાં તે ન આપીએ તોય ચાલી શકે. કરવા જેવુ કામ, અર્થવિકાસની દૃષ્ટિએ ઉદાહરણો કાલક્રમે એકઠા કરીને, અગ્રેજી 'ઑક્સફર્ડ મહાકોશ'ની પદ્ધતિએ શબ્દો પર કંડિકાઓ રચવાનુ છે. અત્યારે તો આ દૂરનો આદર્શ જ લાગે છે. આપણી ભાષામાં એટલુ સંશોધનકામ તથા વિદ્વત્તા પણ અત્યાર સુધીમાં એવાં રેડાયાં નથી કે જેથી આવું કામ હાથ ધરી શકાય. એક જ દાખલો આપુ : આપણા જૂના કવિઓના ગ્રંથોની પ્રમાણભૂત વાચનાઓ જ હજી સિદ્ધ થઈ બહાર નથી પડી. આ સામગ્રી હોય તો તાત્કાલિક એવુ કામ ઉપાડી શકાય કે, દરેક મુખ્ય મુખ્ય સાહિત્યયુગોના પ્રધાન ગ્રથો લઈને તેમને 'ઑક્સફર્ડ-પદ્ધતિ'એ જોઈ કઢાય. પણ આ કરવાને માટે પહેલી તે ગ્રંથોની આધાર-ભૂત વાચનાઓનું શાસ્ત્રીય સંપાદન થવું જોઈએ. તો પછી તે વાચીને કાપલીઓ કરી આપવા ઇચ્છનારા ભાષાપ્રેમી સ્વયસેવક વિદ્વાનો મેળવવાના રહે. હવે પછી કોશને એક ડગલું આગળ લેવા માટે આવુ કાંઈક કરવું જોઈએ એમ લાગે છે. દરમિયાન ચાલુ પ્રકારનું કામ તો ઊભું છે જ. સાહિત્ય જોતા રહી શબ્દો, શબ્દપ્રયોગો વગેરે જે ન સંઘરાયા હોય તે તે વીણતા રહેવુ, વ્યુત્પત્તિ અંગે સંશોધન કરવુ, તુલનાત્મક વ્યુત્પત્તિ અર્થે બંગાળી, સિંધી, નેપાળી, કાનડી ઇત્યાદિ ભાષાઓએ પણ પહોચવુ — આવાં આવાં કામો ચાલતાં રહે, તો કોશ ઉત્તરોત્તર ખીલતો અને વધતો રહે.

હવે આ આવૃત્તિ જોતાં, એક જરૂર એ પણ લાગી છે કે, મૅટ્રિક કક્ષાના વિદ્યાર્થીઓ માટે એક નાનો 'વિનીત' કોશ રચવો, જેથી તેમને માફકસરની કિંમતે તે મળી શકે. આ કામ હવે પછી પાર પાડવા વિચાર છે.

આ કોશની કિંમત રૂ. ૧૨ કરવાની થઈ છે તે, આજની બધી તરફની મોંઘવારી જોતાં, વધારે નહિ ગણાય, એ ઉઘાડું છે.

અાતે, આ આવૃત્તિને સાંગોપાંગ પૂરી કરવામા જે અનેકવિધ મદદની જરૂર પડી છે, તે પૂરી પાડનાર સૌનો આભાર માનું છુ. એવી બધી મદદ વગર આ કામ, મે શરૂમા કહી તેવી મુશ્કેલીઓમાં, પરવારી ન શકાત. તે ઠીક વખતસર પરવારી શકાયુ તે માટે પરવરદિગાર પરમેશ્વરનો આભાર માનીએ છીએ.

૧૫–૮–'૪૯ **મગનભાઈ પ્રભુદાસ દેસાઈ**

અનુક્રમણિકા

આગળની આવૃત્તિઓનાં નિવેદનો

૧

[પહેલી આવૃત્તિ]

ગુજરાતી ભાષાને બહુજનમાન્ય એવી જોડણી નથી એ વસ્તુ ગુજરાતીના અનેક ભક્તોની પેઠે ગાંધીજીને પણ હમેશ ખટકતી આવી છે. એમના યરોડાના જેલનિવાસમાં પણ એ વસ્તુનું ચિંતવન ચાલતું હતું, અને ત્યાંથી જ તેમણે સંદેશો મોકલેલો કે, ગુજરાતી ભાષાની આ દુર્દશા દૂર કરવી જ જોઈએ. જેલમાંથી બહાર આવ્યા પછી એમણે ત્રણ જણને એ કામ સોંપ્યું, અને શાસ્ત્રીય શુદ્ધિ અને રૂઢિ બંનેનો સમન્વય સધાય એવી રીતે જોડણીના નિયમોનો સંગ્રહ કરી તે પ્રમાણેનો લોકસુલભ એવો એક જોડણીકોશ તૈયાર કરવો એમ સૂચવ્યું.

જોડણી શાસ્ત્રપૂત હોય, બહોળી શિષ્ટ રૂઢિને અનુસરતી હોય, એ બધું જેટલું આવશ્યક છે તેટલું જ, અથવા તેના કરતાંયે, જેવી હોય તેવી પણ જોડણી બહુજનમાન્ય અને નિશ્ચિત થઈ જાય, એ વધારે આવશ્યક છે. આજે અંગ્રેજી ભાષાની જોડણી બધી રીતે શાસ્ત્રશુદ્ધ છે એમ તો કહેવાય જ નહિ; કેટલીયે બાબતમાં એ ઢંગધડા વગરની છે. પણ તે પ્રજામાં સંગઠન તથા તાલીમબદ્ધતા હોવાને લીધે ત્યાં જોડણીમાં અરાજકતા ફેલાવા પામી નથી. અંગ્રેજી ભાષાની જોડણી સર્વમાન્ય થઈ ચૂકી છે, તેથી જોડણીની બાબતમાં બધે એકધારું લખાણ જડી આવે છે. એક વાર અરાજકતામાંથી વ્યવસ્થા ઉત્પન્ન થઈ ગઈ એટલે પછી સુધારા કરવા જ હોય તો તે કામ પ્રમાણમાં ઘણું સહેલું થઈ જાય છે

સુધારાનો પ્રવાહ માન્ય વિકલ્પોની મર્યાદામાં જ વહી શકે છે. વખત જતાં વિકલ્પોમાં અમુક જાતની જોડણી જ વધારે રૂઢ થાય છે અને બીજા વિકલ્પો અવમાન્ય ન હોય તોપણ વપરાશને અભાવે કાલગ્રસ્ત થઈ જાય છે અને ખરી પડે છે.

અરાજકતા અને માન્ય વિકલ્પો વચ્ચે ભેદ કરવો જોઈએ. ભાષાની સંક્રમણાવસ્થામાં વ્યવસ્થા જાળવવી એ અઘરું કામ છે. એવે પ્રસંગે વિકલ્પોને ઓછામાં ઓછા રાખવા કરતાં ભાષા ખમી શકે તેટલા વધારેમાં વધારે રાખવા એ નીતિ અપરિહાર્ય છે. પણ અરાજકતા તો એક ક્ષણને માટે પણ સહન કરવા જેવી વસ્તુ નથી. જેમણે ભાષાની કીમતી સેવા કરી છે અને શાસ્ત્ર, રૂઢિ અથવા લોકમાન્યતાની દૃષ્ટિએ જેમનો પક્ષ સમર્થ છે, તેમને વિકલ્પો દ્વારા બની શકે તેટલી માન્યતા આપવી એ જ ભાષાવ્યવસ્થાનો એકમાત્ર ઉપાય છે અને જોડણીના ભિન્ન ભિન્ન પક્ષકારોએ એટલી વાત તો સ્વીકારવી જ જોઈએ કે, અરાજકતા મટી તેને સ્થાને વિકલ્પપ્રચુર વ્યવસ્થા ભાષામાં ઉત્પન્ન થાય તોયે તે મહત્ત્વની પ્રગતિ જ ગણાવી જોઈએ. અને આવી પ્રગતિ પછી જ કોઈ પણ સુધારાને વધારે

અનુકૂળ પરિસ્થિતિ મળે છે. અરાજકતા અને વિકલ્પ વચ્ચેનો ભેદ ધ્યાનમાં આણીને અને અરાજકતા પ્રગતિને અથવા એક પક્ષને પોષક નથી એમ જોઈને, એક વાર બહુજનમાન્ય એવી જોડણીની વ્યવસ્થા સ્વીકારવામા બધા અનુકૂળ થાય તો ઇષ્ટ હેતુ સફળ થાય. અને કેટલીક વાર તો વિકલ્પના બંને પ્રકાર હંમેશને માટે ભાષામા ચાલતા જ રહેવાના છે દાખલા તરીકે, સંસ્કૃતપ્રચુર અથવા લલિત શૈલીમાં લ અને ળ ના વિકલ્પ વચ્ચે લ ને જ વધારે પસંદ કરવામા આવશે, અને સાદી તળપદી ભાષામા લને બદલે ળ વાપરવા તરફ લોકો ઢળશે

ગાંધીજીએ નીમેલી ત્રણ જણની સમિતિએ જોડણીની બાબતમાં પૂર્વે થયેલી બધી ચર્ચા ધ્યાનમાં લઈ, ચોથી સાહિત્ય પરિષદની જોડણીસમિતિના ઠરાવને આધારરૂપ ગણી, શિષ્ટ અને લોકમાન્ય એવા સાક્ષરોની રૂઢિ તપાસી કેટલાક નિયમો તારવી કાઢયા, અને એ વિષયોમાં અધિકાર અથવા રસ ધરાવતા લોકો પર તે મોકલી તેમનો અભિપ્રાય પૂછયો. તે નિયમો તારવવામા તેમણે નીચેનો ઉદ્દેશ ખાસ ધ્યાનમા રાખ્યો હતો:

"શિષ્ટ રૂઢિમાં બહુ ફેરફાર કરવો ન પડે, નિયમો સહેલાઈથી સર્વમાન્ય થઈ જાય, અને લખવા અને છાપવામાં લેખકોને અને મુદ્રકોને અગવડ ઓછી પડે, છાપેલો લેખ આંખને ગમે, અને અક્ષરની ઓળખ ટૂંક વખતમા સર્વત્ર ફેલાય એટલા માટે, અને નવા વાંચતાં શીખનારને સગવડ થાય એ ઉદ્દેશ રાખીને આપણા નિયમ ઘટવા જોઈએ, એમ સૌ કોઈ સ્વીકારશે જ જોડણીમા વ્યુત્પત્તિનો ઇતિહાસ સાચવવાનુ બને તો તે પણ ઇષ્ટ જ છે એ વિષે પણ મતભેદ ન જ હોઈ શકે."

એક વરસના વિચારવિનિમયને પરિણામે વાતાવરણ બહુ જ અનુકૂળ દેખાયુ અને ઘણા લોકોની સામાન્ય સમતિ એ નિયમો માટે મળી ઘણા ભાઈઓએ કીમતી સૂચનાઓ કરી હતી અને વિકલ્પો સૂચવ્યા હતા. એ બધાનો યથાશક્ય સંગ્રહ કરી સમિતિએ બીજી પત્રિકા બહાર પાડી અને સર્વમાન્ય થઈ શકે એવા નિયમો પ્રસિદ્ધ કર્યા. આ નિયમો ઘડવામા દી. બ કેશવલાલ ધ્રુવ તેમ જ સ્વ. સર રમણભાઈ તરફથી કીમતી મદદ અને સહાનુભૂતિ મળ્યાં હતા

એ જ અરસામા વિદ્યાપીઠે નીચેના ગૃહસ્થોની એક જોડણીસમિતિ નીમી. શ્રી. રામનારાયણ પાઠક, શ્રી. છોટાલાલ પુરાણી, શ્રી. કાળિદાસ દવે, શ્રી. નરહરિ પરીખ. એ સમિતિએ ગાંધીજીની સમિતિના નિયમો સ્વીકારી લીધા એટલે ગાંધીજીએ વિદ્યાપીઠ મારફતે જ જોડણીકોશ તૈયાર થઈ જાય એમ સૂચવ્યું. અને વિદ્યાપીઠે જોઈતા નાણાંની સગવડ કરી શ્રી. નરહરિ પરીખને એ કામની વ્યવસ્થા સોંપી. રેલસંકટના કામમા નરહરિભાઈને રોકાવું ન પડત તો શરૂ થયેલું આ કામ વચમાં ન અટકત. અનુભવ ઉપરથી નક્કી થયુ કે, આ કામ બિનઅટકાવ ચલાવવું હોય તો જેને માથે બીજી કશી જવાબદારી નથી એવા માણસની સેવા આ કામમાં લેવી જ જોઈએ. એટલે ભાઈ ચંદ્રશંકર શુક્લ ઉપરાત શ્રી. વિશ્વનાથ મગનલાલ ભટ્ટને રોકયા.

જોડણી નક્કી કરવાની સાથે, પ્રચલિત કોશોમાં નથી અને છતાં પ્રાચીન કાળથી અથવા હાલની જાગૃતિને પરિણામે જે શબ્દો વપરાય છે, એવા શબ્દોનો સંગ્રહ

કરવો પણ આવશ્યક હતો. આ કામમાં કેટલાક મિત્રોએ કીમતી મદદ કરી છે. આ રીતે આધુનિક ગ્રંથકારોએ ભાષામા દાખલ કરેલા સખ્યાબધ શબ્દો આ કોશમાં પહેલવહેલો દાખલ થયા છે. શબ્દોની જોડાણી સાથે દરેક શબ્દના મુખ્ય મુખ્ય અર્થો પણ આપવા અને બની શકે તો વ્યુત્પત્તિ પણ આપવી એવો વિચાર પ્રથમ હતો; પણ વ્યુત્પત્તિ એ મહત્ત્વનુ અને નવુ ક્ષેત્ર છે, અને અર્થો અને વ્યાખ્યાઓ પ્રમાણ ગણાય એવી રીતે આપવામા ઘણો વખત જાય એમ હતુ. એ બંનેને પહોંચી વળતા ઘણો વખત જશે એમ જોઈને અને ગાંધીજીની ખાસ સૂચનાથી મૂળ વિચાર ફેરવ્યો, અને ફક્ત જોડણી નક્કી કરીને જ કામ જલદી પતાવવું એમ ઠરાવ્યુ. આમ કરવાથી પુસ્તકનું કદ નાનું થયુ, કિંમત પણ ઓછી થઈ, અને એક જ ભાગમાં આખો શબ્દસગ્રહ આવ્યો. જોડણીકોશનો મુખ્ય ઉપયોગ તો સંશય વખતે ઝટ એની મદદ લઈ જોડણીનો નિર્ણય કરી શકાય એ છે. લેખકો, વિદ્યાર્થીઓ, અને ખાસ કરીને મુદ્રણાલયો અને પ્રકાશનમંદિરોના મેજ ઉપર એવી એક ચોપડી પડી હોય તો તેમની હંમેશની મૂંઝવણ દૂર થાય છે

જો નિરપવાદ નિયમ કરીને જ બધું કામ સરી શકે એમ હોત, તો જોડણીકોશ તૈયાર કરવાની આટલી બધી આવશ્યકતા અને ઉતાવળ ન પણ રહેત. પણ નિયમ નક્કી કર્યા છતા રૂઢ અને પરસ્પરવિરોધી એવા લાગતા નિયમોના બલાબલનો વિચાર દરેક શબ્દ વખતે કરવો પડે છે, અને તેથી દરેક શબ્દનો નિયમોની દૃષ્ટિએ સ્વતંત્ર રીતે વિચાર કરી જોડણી નક્કી કરવી પડે છે ભાષા વાપરનાર દરેક વ્યક્તિ દરેક પ્રસગે આવી પરીક્ષા ન કરી શકે અને દર વખતે એક જ નિર્ણય ઉપર પણ ન આવી શકે, એટલા માટે કોશની સગવડ આપવી પડે છે એ જ કારણે, કોશ તૈયાર કરતી વખતે પણ, નક્કી કરેલા નિયમોમા અમુક વધારા અને અમુક ફેરફાર કરવા પડ્યા છે. આવા ફેરફારો અનેક તત્ત્વો ધ્યાનમા રાખીને કરવાના હોવાથી એક જ માણસની મુનસફી ઉપર આધાર ન રખાય. પણ જેમને શાસ્ત્ર, રૂઢિ અને શિષ્ટ લેખકોનું વલણ આ ત્રણેનો ઠીક ઠીક પરિચય છે એવા એક કરતા વધારે નિરાગ્રહી લોકોની મદદ મેળવી શકાય તેટલી મેળવવી જોઈએ એમ સમજી છેલ્લી જોડણી નક્કી કરતી વખતે શ્રી મહાદેવભાઈ, શ્રી રામનારાયણભાઈ અને શ્રી. નરહરિભાઈ બારડોલીના કામને અંગે એકત્ર રહ્યા હતા એનો લાભ લીધો છે

જોડણીકોશમાં ગુજરાતી ભાષાના બધા જ શબ્દો આવી જવા જોઈએ એ વાત સ્પષ્ટ છે. પણ એમ કરતાં કેટલાક મુદ્દાઓ ધ્યાનમાં લેવાના હતા કોશનો અધિકાર ભાષામાં ચાલુ થયેલા અથવા માન્ય લેખકોએ વાપરેલા શબ્દોનો જ સગ્રહ કરવાનો છે. સસ્કૃત, હિન્દી, મરાઠી, બંગાળી વગેરે ભાષાઓના કુટુંબમાંની જ ગુજરાતી પણ હોવાથી એ ભાષાઓમાથી ગમે તેટલા શબ્દો ગુજરાતી ભાષા લઈ શકે છે, પણ તેટલા ખાતર એ ભાષાઓમાથી લેવા લાયક બધા શબ્દો કોશમા દાખલ કરીએ તો શબ્દસંખ્યા વધે, પણ એ ગુજરાતી ભાષાકોશ ન ગણાય. જેટલા શબ્દો ગુજરાતી ભાષામાં વપરાયા હોય અને ભળ્યા હોય તેટલાને જ ગુજરાતી શબ્દકોશમા સ્થાન હોઈ શકે છે.

સામાન્ય શબ્દોને પ્રત્યયો લગાડી જેટલા શબ્દો થઈ શકે છે તે બધા આપવા એ પણ કોશકારનું કામ નથી. અને જોડણીકોશની દૃષ્ટિએ તો મુખ્ય શબ્દ આપ્યા પછી જોડણીમાં ફેરફાર ન થતો હોય તો પ્રત્યયસાધિત શબ્દો રૂઢ હોય તોપણ આપવાનું પ્રયોજન, ખરું જોતાં, નથી. છતાં શરૂઆતમાં એવા શબ્દો આપીને પણ કોશ વાપરનારનું કામ સહેલું કરી આપવું આવશ્યક જણાવાથી પ્રત્યયસાધિત રૂપો આપ્યા છે આગળ ઉપર જોડણીકોશમાંથી એવા શબ્દોને બાતલ કરવા જોઈશે

જોડણીનો વિચાર કરતી વખતે હશ્રુતિ અને યશ્રુતિ જોડણીમા વ્યક્ત થવી જોઈએ એ શ્રી. નરસિંહરાવનો આગ્રહ ધ્યાનમાં આવ્યા વગર રહેતો નથી તેઓ કહે છે કે, ગુજરાતી ભાષાના સ્વભાવમા એ વસ્તુઓ છે અને જૂના લોકો એ બને શ્રુતિઓ લખવામા વ્યક્ત કરતા પણ હતા સરકારી કેળવણી ખાતાએ મનસ્વીપણે એનો છેદ ઉડાડચો અને લોકોએ જડતાથી અત્યાર સુધી એ જોહુકમીને ટેકો આપ્યો છે.

એમની એ વાત અત્યાર સુધી લોકોએ ધ્યાન ઉપર નથી લીધી એ બરાબર નથી થયુ. પણ આટલા દિવસના અનુભવ પછી જરૂર કહી શકાય કે, જે ફેરફાર થઈ ગયો છે એ થઈ ગયો છે. હ અને ય નુ જોડણીમા ફરી સ્થાન સર્વમાન્ય થવું એ લગભગ અશક્ય છે પણ એનું મુખ્ય કારણ એ નથી કે લોકોને એ બે શ્રુતિઓ વિષે વાંધો છે. પણ જનસ્વભાવ લખવાવાચવામાં અને છાપખાનાવાળાઓ બીબાં ગોઠવવામા જોડાક્ષરો વધે એ પસદ નથી કરતા. જો હશ્રુતિ અને યશ્રુતિ વ્યક્ત કરવાનો કોઈ સહેલો ઉપાય લિપિસુધારાને અંગે થાય તો શ્રી. નરસિંહરાવના પ્રયત્નને અત્યાર સુધી નથી મળ્યો એવો ટેકો જરૂર મળશે.

કેટલાક શબ્દો સારા લેખકોએ અથવા કવિઓએ વાપરેલા હોવા છતા, વપરાશમા કાં તો આવ્યા નથી અથવા રહ્યા નથી. તેવા કાલગ્રસ્ત શબ્દોનો અર્થ કરવો પણ કોક કોક વાર મુશ્કેલ થઈ જાય છે. એવા શબ્દો નજીકના ભવિષ્યમા કોઈ વાપરે એવો સંભવ પણ નથી હોતો. એવા શબ્દોની જોડણી નક્કી કરી આપવાનુ ખાસ પ્રયોજન નથી. છતાં અર્થકોશમાં તે કામ આવે એમ જાણી તેમને આ કોશમાં સ્થાન આપી + નિશાનીથી જુદા પાડચા છે.

જે કોશોમાંથી અમે શબ્દસંગ્રહ પ્રથમ ભેગો કર્યો તે કોશોના કર્તાઓનો અને પ્રસિદ્ધકર્તાઓનો અહીં આભાર માનીએ છીએ શ્રી. લલ્લુભાઈ ગોકળદાસ, શ્રી. જીવનલાલ અમરશી, શ્રી. ભાનુસુખરામ અને ભરતરામ, એમના કોશો તથા ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીનો ફારસીઅરબી કોશ, એ ગ્રંથોનો અમે વિશેષ ઉપયોગ કર્યો છે. આપટેના સંસ્કૃત કોશ વગર કોઈ ચલાવતુ જ નથી બીજા પણ કેટલાક કોશો અમે વાપર્યા છે. પ્રચલિત સાહિત્યમાથી શબ્દો કાઢી આપવામાં ગોંડળના ભાઈ ચદુલાલ પટેલ, રાજકોટના કવિ ત્રિભુવન વ્યાસ ઇ૦ મિત્રોએ કરેલી મદદની અહીં નોંધ લેવી ઘટે છે. . . . જોડણીના નિયમો નક્કી થયા, આવેલી બધી સૂચનાઓનો વિચાર થયો, અને શબ્દોનો સગ્રહ પણ બની શકે તેટલો સંપૂર્ણ કર્યો; પણ મુખ્ય કામ એ નિયમો અને સૂચનાઓને અનુસરીને એ બધા શબ્દો એકધારી રીતે અને અકારાદિ ક્રમ પ્રમાણે લખવાના એ તો રહી જ ગયું

હતુ. નરહરિભાઈએ એ કામ કેટલુંક કર્યું હતુ, પણ વિશ્વનાથભાઈની મદદ ન મળી હોત તો કોશ આટલો જલદી પૂરો ન થાત. એમણે નિયમિતતાથી અને શાસ્ત્રીય રસથી એ કામ કરી આપ્યુ એને માટે તેઓ ખાસ ધન્યવાદને પાત્ર છે . . .

ગુજરાતી જોડણી વિષે ચર્ચા કંઈ નહિ તો ૬૦ વરસથી ચાલતી આવી છે. જેમણે એ બાબતમા લખ્યું છે તેમનાં નામ સહુ કોઈ જાણે છે પણ જેમણે ખાનગીમાં ચર્ચા કરી હોય, બીજાઓને પ્રેરણા આપી હોય, અને નિર્ણય આણવામા મદદ કરી હોય એવા અજ્ઞાત ભાષારસિકો અને શિક્ષકો તો ઘણા હશે. એવા બધાના સંકલ્પોમાથી જ જોડણીકોશ આખરે પેદા થાય છે. કેળવણી ખાતાએ જોડણીના કાંઈક નિયમો તૈયાર કરી એ પ્રમાણે પાઠ્ય પુસ્તકો છપાવ્યાં એ જ વખતે જો આ વિષયોનો સર્વાંગી વિચાર થયો હોત તો અત્યારે જોડણીનો સવાલ જ ઊભો ન થયો હોત પણ તેમ ન બન્યું. તેથી વિદ્વાનોમાં અસંતોષ ફેલાયો અને જોડણીની ચર્ચા શરૂ થઈ. સ્વ. કવિ નર્મદાશંકરથી માંડીને અત્યાર સુધી જે લેખકોએ જોડણીની ચર્ચા કરી છે એમની સંખ્યા નાનીસૂની નથી સ્વ નવલરામ, સ્વ. કમળાશંકર, સ્વ ગોવર્ધનરામ વગેરે વિદ્વાનોએ જોડણીમા વ્યવસ્થા આણવાના પ્રયત્નો કર્યા છે. દી. બ કેશવલાલ ધ્રુવ, શ્રી. નરસિંહરાવ ભોળાનાથ, શ્રી. આનંદશંકર ધ્રુવ વગેરે વિદ્યમાન વિદ્વાનોએ પણ આ વિષય ઉદ્દીપિત કર્યો છે એ બધાની મહેનત અમારી આગળ હતી, તેથી જ અમે જોડણીના નિયમો સહેલાઈથી નક્કી કરી શક્યા. . . . એટલે અમારી આ પ્રવૃત્તિમાં પ્રત્યક્ષ અપ્રત્યક્ષ ભાગ લેનાર સઘળા ભાઈઓનો અમે આભાર માનીએ છીએ.

ફાગણ વદ ૭, સોમવાર
સં. ૧૯૮૫ — દ૦ બા૦ કાલેલકર

૨

[બીજી આવૃત્તિ]

અસાધારણ ઐતિહાસિક સંજોગોમા અર્થ સાથેનો આ જોડણીકોશ પ્રસિદ્ધ થાય છે. ગુજરાતી ભાષામા જોડણીની કોઈ પણ વ્યવસ્થા ન મળે એ વસ્તુ ગાંધીજીને ખૂબ સાલતી હતી. એક કાગળમા એમણે પોતાનું દુઃખ નીચેના શબ્દોમા વ્યક્ત કર્યું હતુ

> "શુદ્ધિપત્ર વિનાનો શબ્દકોશ એ ગુજરાતી ભાષાને દેહ આપનારી વસ્તુ છે. અત્યારે તો ગુજરાતી ભાષાનો આત્મા શરીરની ખામીને લઈને ભૂતની માફક ભમ્યા કરે છે અને ક્યાય શાંત થઈને બેસી શકતો નથી. એ સ્થિતિમાથી એ ભાષાના આત્માને ઉગારવો અને અવગતે જતો બચાવવો એ જો તમારુ કાર્ય ન હોય તો કોનું હોઈ શકે?"

ગુજરાતી ભાષાની શુદ્ધિમાં રસ ધરાવનારા વિદેહ તેમ જ વિદ્યમાન લોકોના અભિપ્રાયોનું સંકલન કરી અને શાસ્ત્રની મર્યાદા તેમ જ આજકાલનું વલણ તપાસી જોડણીના નિયમો અમે ઘડી કાઢ્યા, અને ધારેલી મુદતની અંદર ગુજરાતી ભાષાના તેમ જ એ ભાષામાં સ્થાન પામેલા લગભગ બધા શબ્દોનો કેવલ

જોડણીકોશ પ્રજા આગળ મૂક્યો. તે વખતે 'નવજીવન'માં ગાંધીજીએ જે આનંદોદ્ગાર કાઢ્યા છે તે એમનો અસાધારણ ભાષાપ્રેમ સૂચવે છે. એમા એમણે લખેલુ :—

"ઠીક ઠીક ગૂજરાતી જાણનારા, વ્યાકરણશુદ્ધ ગૂજરાતી લખવાનો પ્રયત્ન કરનારની કલમેથી જે જોડણી ઊતરી તે ખરી ગણાય આ ધોરી નિયમને અનુસરીને કોશ તૈયાર થયો છે. અંગ્રેજી ભાષાના શબ્દોની જોડણી ખોટી કરતા આપણને શરમ લાગે છે. તેના કરતા માતૃભાષાની જોડણીનો વધ કરતા આપણને વધારે શરમ લાગવી જોઈએ.

"હવે પછી કોઈને સ્વેચ્છાએ જોડણી કરવાનો અધિકાર નથી."

લોકોને કેવળ શુદ્ધ જોડણી પૂરી પાડીને કોશ કૃતાર્થ ન જ થઈ શકે. એટલે જોડણી સાથે શબ્દોના કાંઈ નહિ તો મુખ્ય અર્થો ટૂંકમા પણ આપવા એ આવશ્યક હતુ કેવળ જોડણીથી ભાષાપ્રેમીને સંતોષ નહિ થાય એટલા જ ખાતર જોડણીકોશની ફક્ત પાચસો નકલો જ કાઢી હતી અને એને માટે અમે ગાંધીજીનો ઠપકો પણ વહોરી લીધો હતો. પ્રજાએ એ કોશને અમારા ધારવા કરતા વધુ ઉત્સાહભર્યો આવકાર આપ્યો અને એ જોડણી પોતાને માન્ય હોવાની સંમતિઓ પણ આવી.

જોડણીનું કામ જેટલુ સંગીન રીતે થયુ એટલુ જ સંગીન કાર્ય અર્થો આપવામાં કરી બતાવવુ એવી અમારી મુરાદ હતી. પણ ભારતવર્ષને સદ્ભાગ્યે સ્વરાજની હિલચાલ જાગી અને વિદ્યાપીઠના અધ્યાપકો તથા વિદ્યાર્થીઓએ એમા ઝંપલાવ્યુ. બીજાં અનેક કાર્યો સાથે આ કામ પણ સંકેલી લીધુ હોત. પણ ગાંધીજીને ચરણે સાર્થ જોડણીકોશ ધરવાની વિદ્યાપીઠની અભિલાષા કાવી ગઈ અને કેટલાક ભાઈઓએ લડતમા ઝંપલાવવાનું માંડી વાળવાનો સ્વાર્થત્યાગ બતાવ્યો. જ્યા સામ્રાજ્યનુ આખું તંત્ર હચમચાવવાને લડત શરૂ થઈ ત્યા કોશ રચવાનુ કામ સળંગ તંત્રે કેમ ચાલે ? કામ જો અટકાવવુ ન હોય તો પ્રસંગે પ્રસંગે જુદા જુદા સેવકોને હાથે કામ લીધા વગર છૂટકો ન હતો. જોડણીની બાબતમા તો અનેક દિશાએ મતભેદને અવકાશ. શબ્દોના અર્થ નક્કી કરવાનુ કામ પીઢ સાહિત્યસેવકોનુ છે એમા ઐતિહાસિક દૃષ્ટિ હોય તો જ એ કાર્ય સંતોષકારક ગણાય. પણ અમારે એટલી મોટી મહત્ત્વાકાંક્ષા રાખ્યે પાલવે એમ ન હતુ જે સેવકો જે વખતે ઉપલબ્ધ હોય તેમને હાથે કામ પૂરુ કરાવ્યા વગર છૂટકો ન હતો.

શાંતિના દિવસો હોત તો દરેક શબ્દનો અર્થવિકાસ તપાસવાનુ કામ અમે કર્યું હોત શબ્દો ભાષામા ક્યાં ક્યા ક્યા અર્થમા વપરાય છે એ શોધી કાઢીને શબ્દોના આજના અર્થો પણ નક્કી કર્યા હોત. જ્યા શબ્દો ખોટા અર્થમા વપરાય છે ત્યા ધ્યાન ખેચ્યુ હોત. પારિભાષિક શબ્દોના અર્થો વધારે ચોક્કસ કર્યા હોત ઝીણા ઝીણા અર્થભેદ બતાવવા માટે જૂના શબ્દોના અર્થો મર્યાદિત કર્યા હોત અથવા નવા શબ્દો સૂચવ્યા હોત શિષ્ટ સાહિત્યના ભાષાતરમા ડગલે ને પગલે જે મુશ્કેલી ઉત્પન્ન થાય છે તે દૂર કરવા માટે પણ કોશમા કાંઈક સગવડ કરી હોત અમારો વિચાર એવો હતો કે, અત્યાર સુધી ચાલતુ આવ્યુ છે એમ જૂના કોશો ઉપર પૂરો આધાર રાખીને નવો કોશ તૈયાર ન કરવો. પણ સાહિત્યના અભ્યાસીઓ સ્વતંત્ર શોધખોળથી જેમ શબ્દોના અર્થ નક્કી કરે છે તે ઢબે બની શકે તેટલુ

કામ કરવું. જૂના કોશોને તરછોડવાનો વિચાર આમાં ન હતો, પણ શબ્દોના અર્થ પ્રમાણપુરઃસર છે એવી ખાતરી કરી લેવાની અને અર્થો નક્કી કરવામા પરંપરાની શિથિલતા કાઢી નાંખવાની વૃત્તિ હતી. અમુક મિત્રોએ સાહિત્યના અમુક વિભાગ વાચી તેમાથી મહત્ત્વના શબ્દોની વપરાશ, સંદર્ભ પ્રમાણેના અર્થ, અને તેના સ્થાનો નોધી લેવાનુ વહેંચી પણ લીધું હતું. પણ એમાથી અમે કશુ કરી ન શક્યા

પણ આપેલા અર્થો માટે નર્મકોશથી માડીને અત્યાર સુધી પ્રસિદ્ધ થયેલા આપણા બધા કોશોની તેમ જ હિંદી, મરાઠી, બંગાળી, સસ્કૃત તથા અગ્રેજી કોશોની મદદ લેવામા અમે ચૂક્યા નથી. જે અર્થોની ચોકસાઈની ખાતરી નથી પડી તેમને માટે બનતી કોશિશ કર્યા છતા જે નથી મળ્યા તે તેમને છોડી દેવામા આવ્યા છે. બીજા કોશોમા આપેલા અર્થો બને તેટલા વધારે સંક્ષિપ્ત રૂપમા પણ પૂરેપૂરા સમજી શકાય એવી રીતે આપવાની ખાસ ચીવટ રાખેલી છે શબ્દોના અર્થો મુખ્ય લીધા છે અને તેમનો દીર્ઘસૂત્રી વિસ્તાર કરેલો નથી. જે અર્થ બીજા શબ્દની જોડે વપરાતા ઊપજતો હોય તેવા અર્થો આપવામા આવ્યા નથી. જોડણીકોશની મર્યાદામા રહીને જ અર્થોનો વિસ્તાર કરી શકીએ એમ હોવાથી અમે શબ્દો સાથે રૂઢિપ્રયોગોની નોધ લીધી નથી

આ બધું કરનાર સાથીઓ પીઢ સાહિત્યસેવી ન ગણાય, પણ ભાષાપ્રેમી અને સાહિત્યસેવી તો જરૂર છે. એટલે એમણે બધી જાતની ચીવટ રાખવામા મણા નથી રાખી. અર્થ આપવાની પદ્ધતિમા સૂક્ષ્મ મતભેદોને સ્થાન હોય છે તજ્જ્ઞ ભાષાશાસ્ત્રીઓ એવો ભેદ આ કોશમા ઠેકાણે ઠેકાણે જોશે. પણ સામાન્ય વાચકોને એથી કશી મૂંઝવણ નડવાની નથી. છેલ્લી નજર એક બે વ્યક્તિઓએ પહેલેથી આખર સુધી રાખેલી હોવાથી કોશમાં સળંગસૂત્રતા જળવાઈ રહી છે, અને તેથી જ અમે આ કોશ વિના સકોચે પ્રજા આગળ મૂકી શકીએ છીએ

દરેક કામ ગમે તેટલા લોકોને હાથે થાય અને ગમે તે વ્યક્તિ ઉપર તેની જવાબદારી હોય તોયે એ કામ ચીવટપૂર્વક પાર પાડવાની જવાબદારી એકાદ વ્યક્તિને માથે આવી પડે છે. જોડણીકોશના સપાદનમા એવી ચીવટ ભાઈ ચંદ્રશંકર શુક્લે રાખેલી. અર્થકોશની તૈયારીમા એ ચીવટ રાખવી વિશેષ કઠણ હતી તે કામ ભાઈ મગનભાઈ દેસાઈએ કર્યું. તેથી જ આ કોશ નિર્વિઘ્નપણે પ્રજાના હાથમાં મૂકી શકાય છે. શ્રી. ચૂનીલાલ બારોટ, શિવશંકર શુક્લ, ગોપાળદાસ પટેલ, અમૃતલાલ નાણાવટી અને ચીમનલાલ શાહ — આ બધા ભાઈઓએ ઓછી-વત્તી પણ તનતોડ મહેનત ન કરી હોત તો આ કામ રહી જ ગયુ હોત. શ્રી. ચંદ્રશંકરે પોતાની જૂની જવાબદારી સ્મરણમા રાખી પોતાની માદગી દરમ્યાન પણ આનાં છેલ્લા પ્રૂફ જોયા છે. એક સિવાયના આ બધા જ ભાઈઓ વિદ્યાપીઠના સ્નાતકો છે એ વસ્તુની નોધ લેતાં સતોષ થાય છે.

આજની સ્થિતિમાં સામાન્ય વ્યવહાર માટે આ કોશ સંપૂર્ણ ગણાય. પણ અમારે તો અમારા આદર્શને પહોચવુ છે. ગૂજરાતી સમાજના સર્વસંગ્રાહક સ્વભાવ પ્રમાણે ભાષા પણ સર્વસંગ્રાહક બની છે. વૈષ્ણવ અને શૈવ, જૈન અને સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયી, કાઠિયાવાડી અને ગાયકવાડી, મુસલમાન તેમ જ પારસી,

ખ્રિસ્તી તેમ જ પરદેશી, બધાએ ગૂજરાતીની સેવા કરી છે. એ બધાની સેવાને સરવાળો કરી ભાષાની સમૃદ્ધિ કેટલી છે એ કોશકારે તપાસવુ ઘટે છે.

સંખ્યાબંધ ગૂજરાતીઓ ગૂજરાત બહાર અને હિંદુસ્તાન બહાર જઈ વસેલા છે. સ્વરાજની હિલચાલમા ગૂજરાતે જે પ્રથમ સ્થાન લીધું છે તેને પરિણામે બહાર વસેલા ગૂજરાતીઓમા નવી સ્ફૂર્તિ, નવી અને વ્યાપક દૃષ્ટિ, અને નવી શક્તિ આવ્યા વગર રહે નહિ. તેઓ જ્યારે દેશદેશાતરનો પોતાનો અનુભવ, ત્યાની સમાજસ્થિતિ, અને એ સ્થિતિને અનુકૂળ કરી લેવામા કેળવેલો પોતાનો પુરુષાર્થ, એના બ્યાનો લખશે ત્યારે ગૂજરાતી ભાષા હિંદુસ્તાનમા અસાધારણ સમૃદ્ધિ બતાવશે અને રાષ્ટ્રવ્યાપી કેળવણીનુ એક મહત્ત્વનુ વાહન થઈ પડશે.

કોઈ પણ ભાષાનો શબ્દકોશ એ તે ભાષાના, એટલે કે, તે ભાષા બોલનાર સમાજના પુરુષાર્થનુ પ્રતીક હોય છે. એવા સમાજમા દરેક નવી વસ્તુનો બહિષ્કાર કરવાની સંકુચિત વૃત્તિ નથી હોતી, અને જે જુઓ તેનો સ્વીકાર કરો એવી ભિખારી વૃત્તિ પણ નથી હોતી. પોતાપણું સાચવીને, ગૌરવ વધારીને જેટલી નવી વસ્તુ લઈ શકાય અને આબાદ રીતે પોતાનામા ભેળવી શકાય તેટલાનો સ્વીકાર કરતા આચકો નહિ ખાય; અને નવાની ભભકથી અંજાઈ જઈ જેને જુએ તેને ચરણે ઢળી પડે, પોતીકાનો તિરસ્કાર કરી પરાયાંનુ દાસત્વ સ્વીકારે, એવી હીન બુદ્ધિ પણ ન રાખે. પોતાની હસ્તી જોખમમા હોય ત્યારે પારકાના હુમલાથી બચી જવા માટે, અમુક જાતની પુરાણપ્રિયતા કહો અથવા ક્ષેમવૃત્તિ (conservatism) કહો, આવશ્યક હોય છે ક્ષેમવૃત્તિ એ જિજીવિષાનુ વ્યાકરણ છે પણ જ્યારે સમાજ સમર્થ બને છે, પરાક્રમ પ્રગટ કરે છે, વિજિગીષા કેળવે છે, ત્યારે ક્ષેમવૃત્તિ કોરે મૂકી તે યોગવૃત્તિ ધારણ કરે છે. એ વખતે પણ નવું નવુ ધારણ કરવાના ઉત્સાહમા એ તણાઈ ન જાય અને આખો પ્રવાહ ડહોળાઈ ન જાય એટલા ખાતર વિજિગીષાનુ વ્યાકરણ પણ જાળવવાનુ હોય છે. પણ એ ક્ષેમવૃત્તિ કરતા જુદું હોય છે. આ નવું વ્યાકરણ ધ્યાનમા લઈ દરેક દસકે ભાષાનો કોશ ફરી ફરી સજીવન કરવાની આવશ્યકતા ઉત્પન્ન થશે એમ અમે માનીએ છીએ ચાલુ લડતમાથી જેઓ વિજય મેળવીને નીકળ્યા હશે તેમને માટે આ કામ અમે રાખી મૂકીએ છીએ. છેલ્લાં દસ પદર વર્ષમા ભાષાએ જે પ્રગતિ કરી છે, ભાષામા નવા નવા શબ્દો દાખલ થયા છે, શબ્દોને નવા નવા અર્થો મળ્યા છે, તે બધાનો સંગ્રહ અમે કરી શક્યા છીએ એટલાથી જ અમને સતોષ છે.

બીજા સંસ્કરણનો લાભ લઈ અમે શબ્દોનો ઉમેરો કરવા શોધ કરી શક્યા હોત. પરંતુ તેને પહોચી વળવુ અશક્ય હતુ. એટલે સહેજે અમને જેટલા નવા શબ્દો મળી આવ્યા તેમનો તો આમાં ઉમેરો કરી લીધો છે . . કેટલાક શબ્દોનો અમે પહેલી આવૃત્તિમા માત્ર વિકલ્પનિર્દેશ જ કર્યો હતો તેમને આમા, અર્થકોશ તરીકે ઉપયોગિતાની દૃષ્ટિએ, જુદા પણ બતાવેલા છે

પ્રત્યયસાધિત શબ્દો, ક્રિયાપદના પ્રેરક તથા કર્મણિ રૂપો, અને અનેક સમાસોનો સમાવેશ કરીને કોશકાર ધારે તો શબ્દસગ્રહ ઘણો મોટો દેખાડી શકે. અમે

એવો લોભ રાખ્યો નથી. પહેલી આવૃત્તિમા જે શબ્દો સંઘરાયા હતા તેમાથી કેટલાક સમાસો તથા પ્રત્યયસાધિત શબ્દો આ આવૃત્તિમા રદ પણ કરવામા આવ્યા છે. અર્થકોશમા તેમ કરવાને શુદ્ધ જોડણીકોશ કરતા ઓછી છૂટ છે એ તથા જોડણીની આવશ્યકતાને વિચારીને જ તેમ કરવામા આવ્યુ છે. આમ વધઘટ થઈને સરવાળે શબ્દભંડોળ પહેલી આવૃત્તિ કરતાં મોટું નીવડ્યું છે. પહેલી આવૃત્તિમા ૪૩૭૪૩ શબ્દો હતા, આમા કુલ ૪૬૬૬૧ શબ્દો છે

પારિભાષિક શબ્દોનો ઉપયોગ આપણે નથી કરતા ત્યા સુધી તેમની પસંદગી કરવી મુશ્કેલ જ રહેવાની. વિજ્ઞાનશાસ્ત્રનો અભ્યાસ આપણે અંગ્રેજી દ્વારા કરીએ છીએ એટલે ગમે તેવી સુંદર યોજેલી પરિભાષા પણ જીવંત ભાષાના કોશકારને સંગ્રહવી મુશ્કેલ પડે છે. પણ જો વાપરની કસોટી પર તેને ચડાવીએ તો તેની પરીક્ષા થઈ પસંદગી સરળ બને છે. ગણિતની પરિભાષાના વિદ્યાપીઠના અનુભવ પરથી આ અમે કહી શકીએ છીએ. વિનયમંદિરના ગણિતની પરિભાષા આ કોશમાં લગભગ સંપૂર્ણતાએ સંગ્રહાયેલી છે તેમ જ સંગીતને માટે પણ કહી શકાય. પરંતુ રસાયનશાસ્ત્ર, પદાર્થવિજ્ઞાનશાસ્ત્ર, યંત્રશાસ્ત્ર, ગતિશાસ્ત્ર, વિદ્યુચ્છાસ્ત્ર વગેરેની પ્રમાણભૂત અને પ્રયોગસિદ્ધ પરિભાષાને અભાવે તે સંપૂર્ણતાએ આ કોશમાં નથી વિજ્ઞાન કે ગણિતની પરિભાષાની બાબતમા અન્ય કોશોએ ગમે તેમ ગોઠવણ કરી છે તે તપાસીને જે શબ્દો ઠીક ન લાગ્યા તે રદ કર્યા છે

પણ આપણા સાક્ષરોના વિચારો પાશ્ચાત્ય ઢબે અને પાશ્ચાત્ય પરિભાષામા ઠીક ઠીક વધતા જાય છે. તેમને વ્યક્ત કરવા તેઓ પરિભાષા પણ યોજતા જાય છે. તેનો વિવેક કરીને સંગ્રહ કરવો આવશ્યક ગણાય, તે આ કોશમા કરવામાં આવ્યો છે. તેના અર્થ મુખ્યત્વે તેના અંગ્રેજી પર્યાય દ્વારા આપ્યા છે. તેવુ જ ગણિતની પરિભાષા માટે પણ કર્યું છે. આવી રીતે અંગ્રેજી પર્યાયનો આશરો લાંબો વખત ન લેવો પડે એ તો ત્યારે જ બને કે જ્યારે આપણે તે પરિભાષાને અપનાવી રૂઢ કરી લઈએ.

જ્યા શબ્દો સાથે વિસ્તારપૂર્વક વિગત આપવાની હોય છે ત્યાં કોશકારની મૂંઝવણ સહુથી વધારે હોય છે. રમતો, વનસ્પતિ, ઔષધિ, પ્રાણી, પંખી, રોગ, ઘરેણા, ઔદ્યોગિક ક્રિયાઓ, વ્રતો, ઉત્સવો, પંથ, વાદ, અવતાર, કારીગરોના ઓજારો વગેરેના અર્થ આપતી વખતે ઓછામા ઓછી કેટલી વિગત આપવી જોઈએ એ જ નક્કી કરવાનું રહે છે. વિસ્તાર ન કરતા શબ્દાર્થ સ્પષ્ટ થાય, વાચકને બધી માહિતી ભલે ન મળે પણ શંકાનિવૃત્તિ તો જરૂર થાય, એ જાતનું ધોરણ જાળવવાનો અહી પ્રયત્ન કર્યો છે.

કોશમા દરેક શબ્દ સાથે તેનું વ્યાકરણ પણ આપવાની જરૂર રહે છે કે જેથી એ શબ્દ વિશેષ ઓળખાય અને તેને કેમ વાપરવો એનો કાંઈક ખ્યાલ આવી જાય. એ વ્યાકરણનું વર્ગીકરણ આપણે અંગ્રેજી વ્યાકરણમાથી ઉપાડી લઈ અમુક અગવડો વહોરી લીધી છે. કોશમાં આપેલા વ્યાકરણમા ક્યાક ક્યાક મત-ભેદ કે પ્રશ્નો જરૂર ઊપજવાના. પણ તે તો જ્યા સુધી ગુજરાતી ભાષાના સ્વભાવને અનુસરનાર એક સંપૂર્ણ અને શાસ્ત્રશુદ્ધ વ્યાકરણનો ગ્રંથ પ્રજા આગળ નથી

મુકાયો ત્યા સુધી શું થાય ? શબ્દોના વ્યાકરણના નિર્ણય કરતાં એ ઊણપ અમને નજરે આવ્યા કરી છે નામના લિંગ તથા વિશેષણ અને ક્રિયાવિશેષણનો ભેદ એ આ વિષેનાં આગળપડતાં દૃષ્ટાંતો છે

કોશની નવી આવૃત્તિમાં જોડણીના નિયમો જેવા ને તેવા જ રહે છે. એક બે જગાએ ફેરફાર કર્યો છે તેની અહીં નોંધ લેવી જોઈએ આગલી આવૃત્તિમાં 'સાજ' જોડણી કરેલી. તેનો હવે સાંજ-ઝ એવો વિકલ્પ માન્ય રાખ્યો છે. તેમજ ઇન્સાફ-ઇનસાફ તથા ઇન્કાર-ઇનકાર એમ વિકલ્પ સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.

મહા સુદ ૭, સં ૧૯૮૭ — દ૦ બા૦ કાલેલકર
તા. ૨૬-૧-'૩૧, સોમવાર

૩

[ત્રીજી આવૃત્તિ]

જોડણીકોશની બીજી આવૃત્તિ ખલાસ થઈ જવાથી, આ તેની ત્રીજી આવૃત્તિ બહાર પાડવામાં આવે છે. ઈ. સ. ૧૯૩૪ના અંતમાં સરકારના બંધનમાંથી છૂટયા બાદ, વિદ્યાપીઠ મંડળે તા. ૩-૧-૧૯૩૫ની પોતાની પહેલી સભામા ઠરાવ કર્યો હતો કે, "કોશની બીજી આવૃત્તિ ખલાસ થાય તે પહેલા ત્રીજી આવૃત્તિ તૈયાર કરવાનું આ સભા ઠરાવે છે, અને તે કામ શ્રી. મગનભાઈ દેસાઈને સોંપવામાં આવે છે. તેમની દેખરેખ નીચે આખો વખત કામ કરવા માટે શ્રી. ચૂનીલાલ બારોટને મુકરર કરવામા આવે છે."

આ ઠરાવ થયો ત્યારે એવી ધારણા હતી કે, બીજી આવૃત્તિની સિલક નકલો ૧૯૩૭ સુધી તો ચાલશે. અને એ ગણતરી બાંધીને નવી આવૃત્તિના સંશોધનની યોજના કરી હતી. પરંતુ, પ્રજા તરફથી કોશને ઉત્તરોત્તર વધુ મળવા લાગેલા સત્કારને કારણે, ૧૯૩૬મા જ બધી નકલો ખપી ગઈ, એટલે ત્રીજી આવૃત્તિ બને તેટલી સત્વર તૈયાર કરી નાખવાનું ઠરાવ્યુ. તેને લઈને નિરધારેલા સંશોધનમાં થોડો કાપ મૂકવો પડયો છે.

આ આવૃત્તિના કામનો પ્રારંભ કર્યો ત્યારે વિચાર્યું હતુ કે, કોશને વધુ શાળોપયોગી બનાવવાની દૃષ્ટિએ તેમાં શબ્દપ્રયોગો તથા ઉપલબ્ધ વ્યુત્પત્તિ ઉમેરવા; અને શબ્દભંડોળ માટે, બને તેટલુ વધારે શાળોપયોગી સાહિત્ય વાચી કાઢવું. પરંતુ, ઉપર જણાવ્યા મુજબ, કોશનુ છાપકામ તરત ઉપાડવાનું આવવાથી, પૂરેપૂરી વ્યુત્પત્તિ આપવાનું તથા શબ્દપ્રયોગો સંઘરવાનુ કામ અમારે છોડવા પડયા છે. વાચક જોશે કે, આ આવૃત્તિમા અમે તત્સમ વ્યુત્પત્તિ આપીને જ અટકી ગયા છીએ અને શબ્દપ્રયોગસંગ્રહને તો અડકયા જ નથી

આ આવૃત્તિ તૈયાર થતી વેળા, શુદ્ધ જોડણી લખવાની ચીવટવાળા એક ભાઈએ અમને એમની એક મુશ્કેલી જણાવી કે, ક્રિયાપદનાં પ્રેરક અને કર્મણિ રૂપો કોશમા, બધાના નહિ તો, જ્યા જોડણીફેરફાર થવાનો પ્રશ્ન હોય તેટલાં ક્રિયાપદોનાં જો આપો, તો બહુ ઉપયોગી થાય. આ માગણીનુ વજૂદ સ્વીકારી, આ આવૃત્તિમાં એવા ક્રિયાપદોનાં રૂપો બનાવીને મૂકવામા આવ્યા છે આવાં

બનાવીને મૂકેલાં રૂપોમાંથી કેટલાંકનો ઉપયોગ કદાચ સાહિત્યમા નયે મળે એમ બનવા જોગ છે. પણ એ રૂપો જોડણીની દૃષ્ટિએ જ મૂક્યા છે, અને તે મૂક્તી વખતે એટલું ધ્યાનમાં રાખ્યું છે કે, તેમનો ઉપયોગ કરવા કોઈ ચાહે તો તે કરી શકે,— તેમાં કાંઈ વિચિત્ર ન લાગવુ જોઈએ જ્યાં ખાસ વિચિત્રતા જેવું લાગ્યું છે ત્યા તેવા રૂપો બનાવ્યાં નથી

શબ્દભંડોળનું કામ આ વખતે ઠીક ઠીક થયું ગણાય. નવા શબ્દો શોધવાને અંગે કરેલા વાચનમા, ઉપર કહ્યુ તેમ, મુખ્યત્વે શાળોપયોગી પુસ્તકો જ લેવામા આવ્યાં હતા. તે ઉપરાત, સામાન્ય નવા વાચનમાં આવતાં પુસ્તકોમાંથી પણ શબ્દો મળે તે સંઘરવામાં આવ્યા છે. એ રીતે કામ કરતા, આ વેળાની આવૃત્તિમાં શબ્દસંખ્યા ૫૬૮૩૦ થઈ છે. એટલે કે, ગઈ આવૃત્તિના ૪૬૬૬૧માં ૧૦૧૬૯ શબ્દોનો વધારો થયો છે.

શબ્દોની ગણતરીની સાથે તત્સમ શબ્દોની વર્ગીકૃત ગણતરી પણ કરવામા આવી છે. ભાષાપ્રેમીઓને એનું પરિણામ બોધક થશે એમ માનીએ છીએ. નોંધાયેલી તત્સમ વ્યુત્પત્તિમાં સૌથી મોટો વિભાગ, અલબત્ત, સંસ્કૃત શબ્દનો, ૨૦૨૬૫, એટલે કે, ૩૫ ટકા જેટલો છે. ત્યાર પછી ફારસીના ૧૭૫૬, એટલે ૩ ટકા, અરબ્બીના ૮૨૮, એટલે ૧॥ ટકો, અંગ્રેજીના ૩૬૦, એટલે ૦॥ ટકો, હિંદીના ૧૮૩, મરાઠીના ૪૮, તુર્કીના ૨૭, પોર્ટુગીઝના ૨૯ — એમ આવે છે. ગુજરાતીનો સારો અભ્યાસ કરનારે સંસ્કૃતનું અમુક જ્ઞાન તો મેળવવુ જ જોઈએ એ આ સાદી ગણતરી પરથી દીવા જેવુ દેખાઈ આવે છે. આ ગણતરીથી અમને એક એ અંદાજ પણ મળી રહ્યો છે કે, લગભગ ૪૨ ટકા વ્યુત્પત્તિનું કામ તો થઈ ચૂક્યુ ગણાય.

૧૯૩૫માં આ આવૃત્તિનુ કામ શરૂ કર્યું ત્યારે જોડણીના નિયમોને અંગે કાંઈ નવુ વિચારણીય છે કે કેમ એનો પણ ખ્યાલ કરી લીધો હતો એ બાબતમા કશો મહત્ત્વનો ફેર કરવાની જરૂર નથી જોઈ. ઊલટું, હર્ષની વાત છે કે, જોડણીકોશને ઉત્તરોત્તર માન્યતા મળતી ગઈ છે, અને આજ મુંબઈ યુનિવર્સિટી જેવી શિક્ષણસંસ્થાએ તથા ગુજરાતી સાહિત્ય સંમેલન જેવી વિદ્વત્સભાએ એને અપનાવ્યો છે. આ બાબતમાં સાહિત્ય સંમેલને તેની ગઈ બેઠકમા કોશને માટે જે આવકારદાયી ને અભિનંદક ઠરાવ કર્યો છે, તે માટે એ સંસ્થાનો અત્રે અમે આભાર માનીએ છીએ.

જોડણીકોશને આમ માન્યતા મળ્યા પછી, આજ હવે આપણી આગળ જોડણીની અરાજકતાનો પ્રશ્ન એટલા પૂરતો પતી ગયો મનાય. હવે કરવાનુ રહે છે તે સ્વીકૃત થયેલી એવી આ જોડણીની બાબતમાં કાળજી રાખી તેનો વાપર વધારવાનું તે કામ ગુજરાતના શિક્ષકગણ, લેખકવર્ગ તથા છાપાવાળા અને માસિકના તંત્રી, વ્યવસ્થાપકો તથા પ્રકાશન સંસ્થાઓ — એ બધાએ કરવાનુ રહે છે આમા જો આપણે જાગૃતિ નહિ બતાવીએ તો હવે એકબે વર્ષમા સિદ્ધ થઈ જવું જોઈએ એવું કામ નાહક લંબાશે, અને ભાષાની સેવામા એટલે દરજ્જે ક્ષતિ આવી લેખાશે

જોડણીના નિયમોમા એક ફેરફાર કર્યો છે. નિયમ ૫મો આ પ્રમાણે હતો – "જ્યાં આરબી, ફારસી, અંગ્રેજી કે અન્ય પરભાષામાથી અપભ્રષ્ટ થયેલો શબ્દ રૂઢ થઈ ગયો હોય, ત્યા તે જ અર્થમાં તત્સમ શબ્દ ન વાપરવો. ઉદા૦ પર્પટ, ખ્વાહિશ, હૂબહૂ, ઇગ્લિશ, ટિકેટ નહિ; પણ પાપડ, ખાએશ, આબેહૂબ, અંગ્રેજી, ટિકિટ."

આ નિયમ, ખરું જોતા, જોડણીનો નહિ પણ શૈલીનો ગણાય. એટલે જોડણીકાર એને પોતાના નિયમ તરીકે આપે એમાં મર્યાદાદોષ આવે. આ વિચારથી એ નિયમ રદ કરવામા આવ્યો છે. બાકી આખી નિયમવાલી જેમની તેમ રહે છે. નવી આવૃત્તિનો લાભ લઈ તે નિયમોનો અમલ કરવામાં કેટલાક શબ્દોમાં જ્યાં ક્ષતિ રહી ગયેલી જણાઈ છે, ત્યાં સુધારો કર્યો છે. ચડવુ–ચઢવુ, મજા–મઝા, ફળદ્રુપ–ફળદ્રૂપ વિકલ્પો સ્વીકાર્યાં છે. નિયમાવલીનું વધુ સ્પષ્ટીકરણ થાય તેટલા સારુ સૂચક દાખલાઓ કેટલીક જગાઓએ ઉમેર્યાં છે. (જેમ કે, ક્રિયાપદના રૂપોની જોડણીનો નિયમ ૨૫, ૨૬ જુઓ.)

તત્સમ શબ્દોની વ્યુત્પત્તિ આપવામાં આવી છે એ ઉપર જણાવ્યુ. તેને અંગે એક બે વાતનું સ્પષ્ટીકરણ કરવાની જરૂર છે. આપણી ભાષામા ઘણા સંસ્કૃત શબ્દો તેમના પ્રથમાના રૂપે ઊતરી આવે છે, અને જેમા અંતે વિસર્ગ હોય છે તેના તે વિસર્ગનો લોપ થયો હોય છે. જેમ કે, પિતા, વિદ્વાન, ચંદ્રમા, મન ઇત્યાદિ. આ શુદ્ધ સંસ્કૃત તો ન ગણાય. વળી કેટલાક શબ્દો સંસ્કૃત વ્યાકરણ પ્રમાણે નવા બનાવી આપણે વાપરીએ છીએ, જે સંસ્કૃત કોશોમા નયે મળે આવા બધા શબ્દોને અમે સં. તરીકે તત્સમ જણાવ્યા છે.

એવી જ એક મર્યાદા ફારસી અરબી શબ્દોની તત્સમતાને અંગે પણ સ્વીકારી છે. આ ભાષાઓને અંગે વિશેષ મુશ્કેલી એ છે કે, તેની ને આપણી વર્ણમાળા એક ન હોઈ, લિપ્યંતરનો પ્રશ્ન પણ ખડો થાય છે. જેમ કે, ફારસી 'ઝ' અગાઉની પેઢી 'જ' લખીને સંતોષ માનતી. આજ અંગ્રેજી Z નો ઉચ્ચાર આપણે ત્યા રૂઢ થતો જવાથી ફારસી ઝ ઉચ્ચાર 'જ'થી વ્યક્ત કરવા કરતાં 'ઝ' લખવા પ્રેરાઈએ છીએ. પરંતુ ફારસી અરબી શબ્દોમાં જકાર ઊતરી તો ગયો છે. એ રૂઢિને આપણી જોડણીની પ્રથામા માન્યતા પણ મળી છે એટલે એવા જકારવાળા ફેરફના શબ્દોને પણ ફારસી જ જણાવ્યા છે. જેમ કે, નજર, અજીજ.

અંત્ય હકારવાળા ફારસી શબ્દો ગુજરાતીમા પોતાના લિંગ પ્રમાણે ઈ, ઉ કે ઓ અંત્ય સ્વીકારે છે. જેમ કે, તકાજો, સાદુ, જલસો. આટલા ફેરફના શબ્દોને પણ ફારસી જણાવ્યા છે.

ફારસી અરબી અય્, અવ્, આપણે ત્યા અનુક્રમે એ, ઓ રૂપે લખાય છે ને ઍ, ઑ રૂપે બોલાય છે જેમ કે, હેબત, શેતાન, મોત આ રૂપોને પણ તત્સમ જ ગણ્યા છે.

પરંતુ રદ, સબર, ફિકર, સાહેબ, જાહેર, ઇજન, ચહેરા જેવા શબ્દો તદ્ભવ ગણ્યા છે. નિસબત, સખતી, બરખાસ્ત જેવા શબ્દો જેમનો ઉચ્ચાર તત્સમ છે (પણ જે નિસ્બત, સખ્તી, બર્ખાસ્ત એ રૂપે નથી લખાતા) તેમને પણ તત્સમ ગણ્યા છે.

પોર્ટુગીઝ તત્સમતા બતાવી છે તે સામાન્ય મળતાપણા પરથી જ ગણાય. શુદ્ધ રૂપે એ શબ્દ હશે કે કેમ એ, પોર્ટુગીઝના અજ્ઞાનને કારણે, અમારાથી દાવો કરી શકાતો નથી. ઉપલબ્ધ કોશો કે વ્યાકરણોમાંથી એને અંગેના મળી આવેલાં સૂચન પરથી એ નિર્દેશો છે.

મરાઠી, હિંદી ભાષા તો ગુજરાતીની બહેનપણીઓ ગણાય. ઘણા શબ્દો જરાતરા ફેરથી કે તેના તે જ રૂપે બેઉ જગ્યાએ મળી શકે તે પરથી તે શબ્દ મરાઠી કે હિંદી ન ગણાય. પણ આજના વધતા જતા આંતરપ્રાંતીય સંસર્ગને કારણે તથા પૂર્વના સંસર્ગોથી પણ કેટલાક શબ્દો આપણા સાહિત્યમાં તે તે ભાષાઓમાંથી સ્વાભાવિક રીતે ઊતરી આવ્યા છે કોશમાં એવા શબ્દોને જ હિંદી કે મરાઠી બતાવી શકાય. અમે એ દૃષ્ટિએ આ ભાષાઓના શબ્દોનો નિર્દેશ કર્યો છે.

શબ્દની તત્સમ વ્યુત્પત્તિ બતાવતાં એ ખ્યાલ આપોઆપ ઊઠે કે, તેનો અર્થ પણ તત્સમ છે? કેમ કે, એવું ઘણી વાર બને છે કે, શબ્દનું સ્વરૂપ તત્સમ હોવા છતાં તેના અર્થમાં તત્સમતા ન હોય, તેમાં કાંઈક ફેર થયો હોય, લક્ષણાથી ભિન્ન અર્થ નીકળતો હોય, કે વ્યંજનામાં મર્યાદા પણ આવી ગઈ હોય. આ પ્રકારની ઝીણવટમાં અમે ઊતર્યા નથી, ને મૂળ શબ્દના અર્થની સામાન્યતઃ તત્સમતા પરથી તેને તત્સમ ગણ્યો છે. સામાન્ય ઉપયોગની શાળોપયોગી આવૃત્તિમાં એથી વધુ સૂક્ષ્મતા આવશ્યક પણ ન ગણાય

વ્યુત્પત્તિને અંગે, છેવટમાં, એક વસ્તુ કહેવાની રહે છે તે, ક્રિયાપદોની વ્યુત્પત્તિ નથી આપી એ. એટલે ઉપરની શબ્દગણનામાં ક્રિયાપદોની તત્સમતા નથી ગણાઈ.

એક મહારાષ્ટ્રી ભાઈએ કહ્યું કે, તમારા કોશમાં ઉચ્ચારણ નથી તેથી અમારા જેવાને મુશ્કેલી પડે છે; તમારે ઉચ્ચારણ પણ આપવું જોઈએ આ માગણી સાચી છે. કોઈ પણ ભાષાના સારા ગણાઈ શકે એવા કોશમાં શબ્દનું આ અંગ હોવું તો જોઈએ જ. આપણી લિપિની વિશેષતાને લઈને, ઉચ્ચારણની જરૂર અંગ્રેજી જેવી ભાષાના જેટલી ન હોય એ ખરું. છતાં લિપિ સંપૂર્ણ ઉચ્ચારવાહી તો નથી થઈ શકતી. આપણે ત્યાં પણ સંવૃત વિવૃત પ્રયત્ન, યશ્રુતિ, હશ્રુતિ, અનુસ્વાર-ભેદ ઇત્યાદિ બાબતો તથા ફારસી વર્ણોનો પ્રશ્ન તો રહે જ છે. એટલે તે તે ખાસિયતો માટે સંકેત યોજીને કોશકારે ઉચ્ચારણ પણ નોંધવું ઘટે. આ બાબતમાં કયું ઉચ્ચારણ શિષ્ટ ગણાય એ પ્રશ્ન પણ રહે છે. એટલે આ કામ મહત્ત્વનું તો છે જ. પણ આ આવૃત્તિમાં અમારે માટે તે શકય નહોતું. પરંતુ એમાં એક વસ્તુ અંશતઃ અમારે કરવી પડી છે તે એ કે, જે શબ્દોની જોડણી એક છે છતાં ઉચ્ચારો ભિન્ન છે, તેવા શબ્દોનો ઉચ્ચારનિર્દેશ અમે કર્યો છે. જેમ કે, જુઓ ઓડ, શોક. તે શબ્દો ત્રણ અર્થોમાં ત્રણ રીતે બોલાય છે એ ત્રણે ઉચ્ચાર નોંધ્યા છે. તેની પદ્ધતિ વિષે 'કોશ વાપરનારને સૂચના'માં નિર્દેશ કર્યો છે.

આ આવૃત્તિમાં એક બીજો ફેરફાર કર્યો છે તે શબ્દોની ગોઠવણીનો છે. ગુજરાતી કોશમાં આવી જાતનો ફેરફાર પહેલવારકો થાય છે આ ફેરફાર કરવાનું અમને સૂઝ્યું સ્થળસંકોચ સાધવાની દૃષ્ટિએ. આવૃત્તિ આવૃત્તિએ કદમાં વધતા જતા કોશની કિંમત પણ વધારવી પડે તો વાચકવર્ગને એ ન ફાવે. એટલે, બને

ત્યા સુધી, કોશનું કદ વધતા છતા, કિંમત ન વધારવી પડે એવો પ્રયત્ન કરવાનો વિચાર રાખવામાં આવ્યો. તે સારુ એક ફેરફાર તો એ કર્યો કે, બીબાં મળે તેવડા નાના વાપર્યા છે અવારનવાર જરૂર પ્રમાણે વાપરવાના આકરગ્રંથ માટે નાના બીબાં મુશ્કેલી ન ગણાય. નાના બીબાંથી ઠીક ઠીક જગા બચી શકી છે. બીજો ફેરફાર કર્યો તે, કક્કાવારીમાં પાસપાસે આવતા સમાન વ્યુત્પત્તિવાળા, સાધિત કે સમાસના શબ્દોને એક ફકરામા ગોઠવી દીધા છે આ ગોઠવણીને અંગેની સૂચનાઓ 'કોશ વાપરનારને સૂચના' એ સ્થળે આપી છે તે જોવાથી આ ગોઠવણની રીત સ્પષ્ટ થશે

પારિભાષિક શબ્દોને અંગે નવો કોઈ પ્રયત્ન કર્યો નથી. એક વસ્તુ સ્વતંત્ર રીતે જોવી પ્રાપ્ત થાય છે સરકારી માધ્યમિક કેળવણીમાં ગણિત, વિજ્ઞાન વગેરે વિષયો સ્વભાષા મારફત શીખવવાની છૂટ અપાઈ છે. પરંતુ, એ છૂટનો ઉપયોગ ઓછો જ લેવાયો છે, એ વિચિત્ર બીના ગણાય; અને કાંઈકે પ્રયત્ન થયો છે તે, અમારી જાણ પ્રમાણે, વિજ્ઞાનને માટે, કે જેની પરિભાષામા મુશ્કેલી છે એમ જ નહિ. અરાજક છે, ને કેટલુંક બેહૂદાપણું પણ પ્રવર્તે છે. અને ગણિત, કે જેની પરિભાષા નિશ્ચિત છે તથા જે નાનકડી પુસ્તિકારૂપે વિદ્યાપીઠ તરફથી પ્રસિદ્ધ થઈ છે, એને સ્વભાષા મારફત શીખવવાનો પ્રયત્ન આરંભાયો નથી. આશા રાખીએ કે, એ આપણી સિદ્ધ પરિભાષા હવે થોડા વર્ષોમા બધે વપરાતી થઈ જશે. વિજ્ઞાનને અંગે પણ એવી જ પરિભાષા સ્થિર કરવાનો પ્રયત્ન હવે આદરવો જોઈએ. એ કામ શિક્ષકગણ તથા વિદ્વાનો ઉપાડે તો હવે પછીની કોશની આવૃત્તિમાં જ્ઞાનની તે શાખાના શબ્દો સંઘરવાનુ સહેલુ થશે.

હવે વિદ્યાપીઠ તરફથી ગુજરાતી ભાષાના બૃહત્ કોશનું કામ ઉપાડવા વિચાર છે. એ કોશમા ગુજરાતી ભાષાનો શબ્દસંગ્રહ પૂરો કરવા માટે, નવા તથા જૂના ગુજરાતી સાહિત્યમા ઊતરેલા તથા બોલીમાં ચાલતા તમામ શબ્દો સંઘરવા પ્રયત્ન કરવો છે. બોલીના શબ્દો સંઘરવા માટે, ગુજરાતના બોલીવાર જુદા જુદા પ્રદેશ પડે છે ત્યાંના માણસોના સહકાર ઉપરાત, તે તે પ્રદેશમાં ખાસ માણસ મોકલી બરાબર તપાસ કરીને શબ્દો એકઠા કરવાનો ઇરાદો છે. વળી જુદા જુદાં વિજ્ઞાનોની અને ઉદ્યોગોની પરિભાષા પણ મેળવી શકાય તેટલી મેળવીને આપવી છે. તથા સાંપ્રદાયિક અને કોમી સાહિત્યમાં વપરાતા શબ્દો પણ એકઠા કરવાની ધારણા છે. શબ્દોની વ્યુત્પત્તિ શક્ય હોય તેટલી — વચગાળાના પ્રાકૃત તથા અપભ્રંશ રૂપો મળી શકે ત્યા તે સાથે — આપવી છે. શબ્દના અર્થોનો ઐતિહાસિક વિકાસક્રમ, અર્થ તથા પ્રયોગની સ્પષ્ટતાની દૃષ્ટિએ આવશ્યક જણાય ત્યાં અવતરણો સાથે, આપી શકાય તેટલો આપવો છે બને તેટલા સ્થાનોએ પર્યાય શબ્દો પણ નોંધવાનો વિચાર છે. ગુજરાતના વિદ્વાનો, શિક્ષકો તથા ભાષાપ્રેમીઓની સાહાય્ય જેટલી વધારે મળે તેટલો આ કોશ સારો થાય એ સ્પષ્ટ છે એવો સહકાર અને મદદ અમને મળશે જ એ આશા સાથે ગુજરાત આગળ અમારી માગણી અમે રજૂ કરીએ છીએ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ
તા. ૧૨-૬-'૩૭

મગનભાઈ પ્રભુદાસ દેસાઈ

જોડણીના નિયમો

તત્સમ શબ્દો

૧. સંસ્કૃત તત્સમ શબ્દોની જોડણી મૂળ પ્રમાણે કરવી. ઉદા૦ મતિ; ગુરુ; વિદ્યાર્થિની.

૨. ભાષામાં તત્સમ તથા તદ્ભવ બને રૂપો પ્રચલિત હોય તો બને સ્વીકારવાં. ઉદા૦ કઠિન — કઠણ; રાત્રિ — રાત; દશ — દસ; કાલ — કાળ; નહિ — નહી; દૂબહૂ — આબેહૂબ; ફર્શ — ફરસ.

૩. જે વ્યંજનાન્ત તત્સમ શબ્દો ગુજરાતી પ્રત્યયો લેતા હોય તેમને અકારાન્ત ગણીને લખવા ઉદા૦ વિદ્વાન, જગત, પરિષદ.

આ નિયમ અંગ્રેજી, ફારસી, આરબી વગેરે ભાષાના શબ્દોને પણ લાગુ પડે છે.

૪. પશ્ચાત્, કિંચિત્, અર્થાત્, ક્વચિત્, એવા શબ્દો એકલા આવે અથવા બીજા સંસ્કૃત શબ્દોની સાથે સમાસમાં આવે ત્યારે વ્યંજનાન્ત લખવા. ઉદા૦ કિંચિત્કર; પશ્ચાત્તાપ.

આવાં અવ્યયો પછી જ્યારે જ આવે ત્યારે તેમને વ્યંજનાન્ત ન લખવાં. ઉદા૦ ક્વચિત જ.

૫. આરબી, ફારસી તથા અંગ્રેજી ભાષાના શબ્દો લખતાં તે તે ભાષાના વિશિષ્ટ ઉચ્ચારો દર્શાવવા ચિહ્નો ન વાપરવાં. ઉદા૦ ખિદમત, વિઝિટ, નજર.

૬. 'એ' તથા 'ઓ'ના સાંકડા તથા પહોળા ઉચ્ચારની ભિન્નતા દર્શાવવા ચિહ્નો વાપરવાં નહિ. પરંતુ અંગ્રેજી શબ્દોના 'એ' 'ઓ'ના ઉચ્ચારમાં ભ્રાંતિ ન થાય માટે, તે દર્શાવવા ઊંધી માત્રાનો ઉપયોગ કરવો. ઉદા૦ કૉફી, ફૅશન, ઑગસ્ટ, કૉલમ.

૭. અનુસ્વારના ભિન્ન ભિન્ન ઉચ્ચારો દર્શાવવા ચિહ્નો વાપરવાં નહિ.

નોંધ — શક્ય હોય ત્યાં અનુસ્વારના વિકલ્પમા અનુનાસિકો વાપરી શકાય. ઉદા૦ અંત, અન્ત; દંડ, દણ્ડ, સાંત, સાન્ત; બૅંક, બૅન્ક.

હશ્રુતિ તથા યશ્રુતિ

૮. બ્હેન, વહાણુ, વહાલું, પહોળું, મહાવત, શહેર, મહેરબાન, મહાવરો, મહોર જેવા શબ્દોમાં તથા કહે, રહે, પહેર, પહોંચ જેવા ધાતુઓમાં હ જુદો પાડીને લખવો.

૯. નાનુ, મોટું, બીક, સામુ, ઊનુ, મોર (અ૦), મો, મોવુ (લોટને), જ્યાં, ત્યાં. ક્યારે, ત્યારે, મારુ, તમારુ, તારું, તેનું, અમારુ, આવું, વગેરેમાં હકાર ન દર્શાવવો.

(એટલે કે, હ જ્યાં દર્શાવવો ત્યા જુદો પાડીને દર્શાવવો અને ન દર્શાવવો ત્યાં મુદ્દલ ન દર્શાવવો, ‘ હ ’ને આગલા અક્ષર સાથે જોડવો નહિ.)

૧૦. નાહ, ચાહ, સાહ, મોહ, લોહ, દોહ, સોહ એ ધાતુઓને અનિયમિત ગણી તેમના દર્શાવ્યા પ્રમાણે રૂપો સાધિત કરવાં.

નાહઃ— નાહુ છુ; નાહીએ છીએ; નહાય છે; નાહો છો; નાહ્યો,–હ્યા, –હી,–હ્યું,–હ્યાં; નાહીશ; નાહીશુ; નહાશો; નહાશે; નહાત; નહાતો,–તી,–તુ; નાહનાર; નાહવાનો અથવા નાવાનો; નાહેલો,–લી,–લુ; નહા; નહાજે, નાહવુ.

નવડા (-રા)વવું; નવાવું; નવાય; નાવણ; નાવણિયો; નવેણ; નવાણ.

ચાહઃ— ચાહુ છું; ચાહીએ છીએ; ચાહે છે; ચાહો છો; ચાહ્યો. –હ્યા,–હી,–હ્યું,–હ્યા; ચાહીશ; ચાહીશું, ચાહશે; ચાહશો; ચાહત; ચાહતો, –તી,–તુ; ચાહનાર; ચાહવાનો; ચાહેલો,–લી,–લુ; ચાહ; ચાહજે; ચાહવુ.

ચહવડા(-રા)વવું; ચહવાવુ, ચહવાય એ રૂપો શક્ય અને વ્યાકરણ-દૃષ્ટિએ પ્રામાણિક લાગે છે, પણ આવા પ્રયોગો પ્રચલિત નથી.

સાહઃ— ચાહ પ્રમાણે.

સવડા(-રા)વવુ; સવાવુ; સવાય.

મોહઃ— મોહુ છુ; મોહીએ છીએ; મોહે છે; મોહો છો; મોહ્યો,–હ્યા,–હી,–હ્યું,–હ્યા; મોહીશ; મોહીશું; મોહશે; મોહશો; મોહત; મોહતો,–તી, –તું; મોહનાર; મોહવાનો; મોહેલો,–લી,–લુ; મોહ; મોહજે; મોહવું.

મોહડા(-રા)વવું, મોહાવું; મોહાય.

લોહઃ—લોહું છુ; લોહીએ છીએ; લુહે છે; લુહો છો, લોહ્યો,–હ્યા, –હી,–હ્યું,–હ્યા; લોહીશ, લોહીશું; લોહશે; લોહશો, લોહત; લોહતો,–તી,–તું; લોહનાર; લોહવાનો અથવા લોવાનો; લોહેલો,–લી,–લુ; લોહ, લોહજે; લોહવુ.

લોવડા(-રા)વવુ; લોવાય, લોવણિયુ.

દોહ·— દોહું છું; દોહીએ છીએ; દુહે છે, દુહો છો; દોહ્યો,–હી,–હ્યું, –હ્યા,–હ્યાં; દોહીશ; દોહીશુ; દોહશે; દોહશો; દુહત અથવા દોહત; દોહતો, –તી,–તુ; દોહનાર; દોહવાનો અથવા દોવાનો; દોહેલો,–લી,–લું; દોહ; દોહજે.

દોવડા(-રા)વવું; દોવાવું; દોવણુ; દોણી.

કોહ:—સામાન્યતઃ મોહ પ્રમાણે. પણ નીચેનાં રૂપો દર્શાવ્યા પ્રમાણે—કોવડા(-રા)વવું; કોવાવુ; કોવાય; કોહપણુ; કોહવાણુ; કોહવાટ.

સોહ:—મોહ પ્રમાણે.

૧૧. કેટલાક 'ઢ'ને બદલે હ અને ડ છૂટા પાડીને લખે છે. જેમ કે, કહાડવું, વહાડવું. તેમ ન લખતાં કાઢ, વાઢ, કઢી, ટાઢ, અઢાર, કઢવુ એમ લખવુ. પરંતુ લઢવુ, દાઢમ ન લખતાં લડવું, દાડમ એમ લખવું ચડવું, ચઢવું બને માન્ય ગણવાં.

૧૨. કેટલાક શબ્દોના ઉચ્ચારમાં ગુજરાતના કેટલાક ભાગમાં યશ્રુતિ થાય છે. ઉદા૦ જાત્ય, આંખ્ય, લાવ્ય, લ્યો, દ્યો, ઇ૦. પણ તે લખવામાં દર્શાવવાની જરૂર નથી. જાત, આંખ, લાવ, લો, દો એમ જ લખવું.

તદ્ભવ શબ્દો

૧૩. અલ્પપ્રાણ અને મહાપ્રાણ સંયુક્ત હોય એવા તદ્ભવ શબ્દોમાં મહાપ્રાણનું દ્વિત્વ કરવું. ઉદા૦ ચોખ્ખું, ચિઠ્ઠી, પથ્થર, ઝભ્ભો, ઓધ્ધો, સુધ્ધાં, સભ્ભર. પણ ચ્ તથા છનો યોગ હોય તો ચ્છ લખવું, છ્છ નહિ. ઉદા૦ અચ્છેર, પચ્છમ, અચ્છું.

૧૪. કેટલાક શબ્દોમાં (ઉદા૦ પારણુ, બારણું, શેરડી, દોરડું, ખાંડણી, દળણું, ચાળણી, શેલડી) ર, ડ, ળ, લને બદલે ય ઉચ્ચાર થાય છે; ત્યાં મૂળ રૂપ જ લખવું.

૧૫. અનાદિ 'શ'ના ઉચ્ચારની બાબતમાં કેટલાક શબ્દોમા પ્રાંતિક ઉચ્ચારભેદ છે. ઉદા૦ ડોશી–ડોસી; માશી–માસી, ભેશ–ભેસ; છાશ–છાસ, બારશ–બારસ; એંશી–એંસી. આવા શબ્દોમાં શ અને સ નો વિકલ્પ રાખવો.

૧૬. શક, શોધ, શું માં રૂઢ શ રાખવો; પણ સાકરમાં સ લખવો.

૧૭. વિશે અને વિષે એ બંને રૂપો ચાલે.

૧૮. તદ્ભવ શબ્દોમા અંત્ય ઈ તથા ઉ, સાનુસ્વાર કે નિરનુસ્વાર, એ અનુક્રમે દીર્ઘ અને હ્રસ્વ લખવાં. ઉદા૦ ઘી; છું; શું; તું. ધણી; વીછી; અહીં; દહીં; પિયુ; લાડુ; જાદું,

નોંધ—સામાન્ય રીતે ગુજરાતીમાં રુ અથવા રુ લખવાનો રિવાજ નથી; રૂ વિશેષ પ્રચલિત છે. પરંતુ જ્યાં નિયમ પ્રમાણે હ્રસ્વ રુ લખવાનું હોય ત્યાં રુ અથવા રુ લખવું. ઉદા૦ છોકરું–છોકરું; ગૈરુ–ગૈરું.

અપવાદ—એકાક્ષરી શબ્દોમાં નિરનુસ્વાર ઊ દીર્ઘ લખવો. ઉદા૦ જૂ, લૂ, થૂ, ભૂ, છૂ.

૧૯. અનંત્ય ઈ તથા ઊ પર આવતા અનુસ્વારનો ઉચ્ચાર પોચો થતો હોય ત્યારે ઈ કે ઊ દીર્ઘ લખવાં. ઉદા૦ ઈંઢું; હીંડાડ; ગૂંચવાવ; સીંચણિયું; પીંછું, લૂંટ; પૂંછડું; વરસૂંદ; મીંચામણું.

અપવાદ — કુંવારુ. કુંભાર, કુંવર, કુંવરી, સુંવાળું.

૨૦. શબ્દમાં આવતા યુક્તાક્ષરથી જ્યા આગલા સ્વરને થડકો લાગતો હોય ત્યાં ઈ કે ઊ જે હોય તે હ્રસ્વ લખવો. અનુસ્વારનો ઉચ્ચાર અનુનાસિક જેવો થતો હોય ત્યાં યુક્તાક્ષર ગણવો. ઉદા૦ કિસ્તી, શિસ્ત, કુક્કુર, જુસ્સો, ચુસ્ત, છેનરપિંડી, જિંદગી, જિંગોડી, લુંગી, દુંદ, તુંડાઈ.

નોંધ — સામાન્ય રીતે ગુજરાતીમાં જિ લખવાનો રિવાજ નથી, જી જ વિશેષ પ્રચલિત છે. પરંતુ જ્યાં નિયમ પ્રમાણે હ્રસ્વ જિ લખવાનુ હોય ત્યાં જિ લખવુ. ઉદા૦ જિંદગી; જિતાડવું; જિવાડવું.

૨૧. જ્યાં વ્યુત્પત્તિને આધારે જુદી જોડણી ન થતી હોય (જેમ કે, જુદું, ઉદ્દ્વુ, ડિલ) તેવા બે અક્ષરના શબ્દોમા ઉપાંત્ય ઈ તથા ઊ દીર્ઘ લખવાં. ઉદા૦ ચૂક, થૂઈ, તૂત, ઝૂલો, ઝીણુ, જીનો.

અપવાદ — સુધી, દુખ, જુઓ.

નોધ — મુકાવું, ભુલાવુ, મિચાવું. એવા કર્મણિરૂપોમાં હ્રસ્વ થાય છે. જુઓ નિયમ ૨૪ મો.

૨૨. જ્યાં વ્યુત્પત્તિને આધારે જુદી જોડણી ન થતી હોય (જેમ કે, ઉપર, ચુગલ, કુરતુ, મુગટ, અગુર) તેવા બેથી વધારે અક્ષરના શબ્દોમાં ઇ કે ઉ પછી લઘુ અક્ષર આવે તો તે દીર્ઘ લખવાં, અને ગુરુ અક્ષર આવે તો તે હ્રસ્વ લખવાં. ઉદા૦ નીકળ, મૂલવ, વિમાસ. મજૂર, ખેડૂત, દુકાળ, સુતાર, તડૂક, કિનારો, ભુલાવ, મિચાવ, તડુકાવ.

અપવાદ ૧ — વિશેષણ પરથી થતા નામો તેમ જ નામ પરથી બનતાં ભાવવાચક નામોમા મૂળ શબ્દની જોડણી કાયમ રાખવી. ઉદા૦ ગરીબ–ગરીબાઈ; વકીલ–વકીલાત; ચીકણું–ચીકણાઈ, ચીકાશ; મીઠું–મીઠાશ, મીઠાણુ; જૂઠું–જૂઠાણુ, પીળુ–પીળાશ; ઝીણું–ઝીણવટ.

નોંધ — વેધી–વેધિત્વ, અભિમાનિત્વ, એવા શબ્દો તત્સમ સંસ્કૃત હોઈ ફેરફાર કરવામાં આવે છે.

અપવાદ ૨ — કેટલાક શબ્દો બોલતાં ઉપાત્ય અક્ષર ઉપર ભાર આવે છે ત્યાં ઇ કે ઉ જે હોય તે દીર્ઘ કરવાં. ઉદા૦ ગોટીલો, દાગીનો, અરડૂસો, દંતૂડી, વગેરે.

નોંધ : — જેમાં આ જાતનો ભાર નથી આવતો એવા શબ્દો : ટહુકો, ફુઉડી, મહુડુ.

૨૩. ચાર અથવા તેથી વધારે અક્ષરના શબ્દોમાં આદિ ઇ કે ઉ હ્રસ્વ લખવાં. ઉદા૦ ભુલામણુ, હિલચાલ. કિલકિલાટ, ખિસકોલી, ટિપણિયો, ટિટિયારો, ટિચકારી.

વિકલ્પ — ગુજરાત–ગૂજરાત

નોંધ ૧ — આ જાતનો શબ્દ સમાસ હોય તો સમાસના અંગભૂત શબ્દોની જોડણી કાયમ રાખવી. ઉદા૦ ભૂલથાપ, બીજવર; હીણકમાઉ, પ્રાણીવિદ્યા, સ્વામીદ્રોહ, મીઠાબોલુ.

નોધ ૨ — ફૂદાફૂદ, ઘૂમાઘૂમ, ભુલભુલામણી, એવા દ્વિર્ભાવથી થતા શબ્દોમા દ્વિર્ભાવ પામતા પદની જોડણી જ કાયમ રાખવી.

૨૪. પ્રાથમિક શબ્દો પરથી ઘડાતા શબ્દોમાં તથા ધાતુના પ્રેરક અને કર્મણિ પ્રયોગનાં રૂપોમાં પ્રાથમિક શબ્દ અથવા ધાતુની મૂળ જોડણી કાયમ ન રાખતા ઉપર કલમ ૨૧. ૨૨, ૨૩, ૨૪ પ્રમાણે જોડણી કરવી. ઉદા૦ ભૂલ–ભુલામણી, શીખ–શિખાઉ, શિખામણ; નીકળ–નિકાલ; ઊઠ–ઉઠાવું, ઉઠાડ, ઉઠાવ, ઉઠમણુ, મૂક–મુકાણ, મુકાવુ, મુકાવવુ.

નોધ ૧ — નિયમ ૧૯, ૨૦ પ્રમાણે સાનુસ્વાર ઇ ઉ વાળા શબ્દોમાં ફેર નહિ થાય. જેમ કે, ચૂંથવું, ચૂંથારો, ચૂંથાવુ, ચૂંથાવવું; કંગલાણ, કિંગલાવું, કિંગલાવવુ.

નોધ ૨ — ધાતુના અક્ષરો ગણવામાં તેનુ સામાન્ય કૃદંતનુ રૂપ નહિ, પણ મૂળ રૂપ લેવું. જેમ કે, ઊથલ(વુ), મૂલવ(વુ); ઉથલાવ(વુ), તડૂક(વુ), તડુકાવ(વુ), તડુકા(વુ).

અપવાદ ૧ — કર્મણિરૂપોને નિયમ ૨૧મા અપવાદ ગણી હ્રસ્વ કરવાં. જેમ કે, મિચા(વુ), ભુલા(વુ).

અપવાદ ૨ — ક્રિયાપદનાં કૃદંતરૂપોમાં મૂળ જોડણી જ કાયમ રાખવી. જેમ કે, ભૂલનાર, ભૂલેલું; ભુલાવનાર; ભુલાયેલું; મૂકનાર મૂકેલુ; મુકાયેલું, મુકાવનાર; મુકાવડાવેલું.

૨૫. શબ્દના બંધારણમાં ઈ પછી સ્વર આવતો હોય તો તે ઈ ને હ્રસ્વ કરી સ્વરની પહેલાં ય ઉમેરીને લખવું. ઉદા૦ દરિયો, કડિયો, રેંટિયો, કડિયો, ધોતિયુ, માળિયુ, કાઠિયાવાડ, પિયર મહિયર. દિયર, સહિયર, પિયુ.

અપવાદ — પીયો: તથા જુઓ પછીનો નિયમ વિકલ્પ — પિયળ – પીયળ.

૨૬. વિભક્તિ કે વચનના પ્રત્યયો લગાડતાં કે સમાસ બનાવતાં શબ્દની મૂળ જોડણી કાયમ રાખવી. ઉદા૦ નદી—નદીઓ. નદીમાં ઇ૦. સ્ત્રી—સ્ત્રીઓ, સ્ત્રીને ઇ૦. ખૂબી—ખૂબીઓ. બારીબારણાં.

૨૭. क. કરીએ, છીએ, ખાઈએ, ધોઈએ, સૂઈએ, જોઈએ, હોઈએ. મારીએ, એવાં ક્રિયાપદના રૂપો બતાવ્યા પ્રમાણે લખવાં. પણ થયેલું ગયેલું, સચવાયેલું, એવાં રૂપો દર્શાવ્યા મુજબ લખવાં.

ख. જુવો, ધુવો નહિ પણ જુઓ, ધુઓ લખવું. તેમ જ ખોવું. રોવું જેવાં ઓકારાન્ત ધાતુઓમાં ખુઓ, રુઓ લખવું. અને જુએ છે, ધુએ છે, ખુએ છે, રુએ છે, જોયેલું, જોતું; ખોયેલું, ખોતું, ધોયેલું, ધોતું વગેરે રૂપો દર્શાવ્યા મુજબ લખવા.

ग. સૂવું. પીવું જેવાં ક્રિયાપદોમાં સૂએ છે, સૂઓ, સૂતું, સૂતેલ, સૂનાર, અને પીએ છે, પીઓ, પીતું, પીવેલ, પીનાર એ પ્રમાણે લખવું.

૨૮. પૈસો, ચૌદું, પૈડું, રવૈયો એમ લખવું. પણ પાઈ, પાઉંડ, શિડઈ, સઈ એવા શબ્દો દર્શાવ્યા પ્રમાણે લખવા.

૨૯. સજા, જિંદગી, સમજ એમાં જ; તથા ગોઝારું, મોઝારમા ઝ, અને સાંજ—ઝ, મજા—ઝા એમ લખવું

૩૦ આમલી—આબલી લીમડો—લીંબડો, તૂમડું-તૂબડું, કામળી—કાંબળી, ડામવું—ડાંભવું, પૂમડું—પૂભડું, ચાલ્લો—ચાદલો, સાલ્લો—સાડલો એ બંને રૂપો ચાલે.

૩૧. કહેવડાવવું—કહેવરાવવું, ગવડાવવું—ગવરાવવું, ઉડાડવું—ઉરાડવું, બેસાડવું—બેસારવું જેવા પ્રેરકરૂપોમાં ડ અને ર નો વિકલ્પ રાખવો.

૩૨. કવિતામા નિયમાનુસાર જોડણી વાપરી હ્રસ્વ દીર્ઘ બતાવનારાં ચિહ્નો વાપરવાં.

૩૩. જે શબ્દોની જોડણી કે ઉચ્ચારને વિષે એકરૂપના ચાલતી હોય તે શબ્દોની, ઉપરના કોઈ નિયમો અનુસાર જુદી જોડણી થતી હોય છતા. પ્રચલિત જોડણી કાયમ રાખવી ઉદા૦ મુજ, તુજ, ટુકડો, ટુચકો, મુજબ, પૂજારી, મુદ્દત ,કુમળું, કુસકી. ગુટકો, કુલડી

કોશ વાપરનારને સૂચના

શબ્દોની ગોઠવણી

શબ્દોની ગોઠવણી કક્કાવારીના સામાન્ય ધોરણે કરવામા આવી છે. સ્થળ-સૂંકોચ સાધવાની દૃષ્ટિએ, તેમાં એક નવીનતા કરવામા આવી છે, તે એ કે, કક્કાવાર ક્રમમાં સાથે સાથે હોતા એકસમાન વ્યુત્પત્તિવાળા શબ્દો, સાધિત રૂપો તથા સમાસોમાથી સવડવાળો એક શબ્દ લઈને તેનું થડ બાંધી, તેવા શબ્દોને એક ફકરામાં ભેગા ગોઠવવામા આવ્યા છે. જેમ કે, જુઓ અગ્નિ, અગિયાર

એટલે અમુક શબ્દ ખોળવા માટે વાચકે તેના કક્કાવાર સ્થાન પર જોવાની સાથે, તે જો ત્યા સ્વતંત્ર પેરા તરીકે ન મળે તો, તેની પાસે જ, ક્યાક એનો સમાન વ્યુત્પન્ન શબ્દ વિચારીને તેમાં ખોળવો.

આમ ભેગા કરાતા શબ્દોને, મૂળ થડમાં શબ્દમા ઉમેરણી બતાવતુ ૦ આવું ચિહ્ન કે તેના અંત્ય અક્ષરનો વિકલ્પ સૂચવતુ – આવુ ચિહ્ન વાપરીને એકઠા કરવામા આવ્યા છે. જેમ કે, 'અગિયાર'માં ૦મુ = અગિયારમુ. 'અખિલ'માં –લાઈ=અખિલાઈ આવા સમૂહોમા દરેક પૂરા થતા શબ્દને અંતે પૂર્ણવિરામ મૂકવામા આવ્યું છે.

સમૂહમા ગોઠવેલા બધા જ શબ્દોનાં સંક્ષેપચિહ્ન (એટલે કે, ૦, –) મૂળ થડના શબ્દને જ લાગુ પડે છે જે સમૂહના થડના શબ્દમાં વિકલ્પ હોય [જેમ કે, મૂલ(–ળ)], તે સમૂહના શબ્દોમા વપરાતુ ઉમેરણીનું ૦ ચિહ્ન જો થડનાં બેઉ રૂપોને લાગુ પડતુ હોય, તો તેવા વિકલ્પને કૌંસમાં બતાવ્યો છે. જેમ કે, 'જ્વાલા (–ળા)'મા ૦ગ્રાહી = જ્વાલાગ્રાહી, જ્વાળાગ્રહી જે થડના વિકલ્પમાં એમ ન હોય ત્યાં કૌંસ નથી વાપર્યો. જેમ કે, 'સમજ, ૦ણ'મા ૦દાર = સમજદાર.

આવા પ્રકારનાં સ્થાનોએ વિકલ્પનું (–) આ સંક્ષેપચિહ્ન અંત્યાક્ષરનો છેદ જ ઉડાડતુ હોઈ, કશો પ્રશ્ન ઊઠતો નથી. જેમ કે, 'મૂલ(–ળ)' માં –લક = મૂલક.

આ કાયદાથી કરેલા સમૂહોમાં ક્યાંક તેના અમલમા ભૂલ રહી હોય તો તે વાચકે સુધારી લેવી જોઈશે સામાન્ય કાયદો ઉપર વર્ણવ્યો તે અખત્યાર કરેલો છે.

વ્યુત્પત્તિ

વ્યુત્પત્તિનો નિર્દેશ સામાન્યતઃ શબ્દના વ્યાકરણના સંકેત બાદ [ ] કૌંસમાં કરવામાં આવ્યો છે. તેના સંકેતોની સમજ સંકેતોની યાદીમા આપી છે. જેમ કે, સપ્રકાશ વિ૦ [स]. સમૂહમાં આવેલા શબ્દોમાં દરેક શબ્દે વ્યુત્પત્તિ નથી બતાવી. સમાસનું બીજુ પદ સંધિથી જોડાયું હોય તો સામાન્યત જુદું બતાવ્યુ છે. જેમ કે, પૂર્ણાહુતિ [+ आहुति]

જ્યાં આગળ મૂળ શબ્દની સાથે સંક્ષેપથી તેના વિકલ્પ પણ જણાવ્યા હોય ત્યાં વ્યુત્પત્તિનો નિર્દેશ મૂળ શબ્દને લાગે છે વિકલ્પને લાગે જ એમ ન માનવું.

જેમ કે, મૂલ(-ળ) ન૦ [सं.] માં મૂલ મ. છે. બેગરજ (-જાઉ, -જુ) વિ૦ [फा.] મા બેગરજ फा. છે.

જ્યાં મૂળ નહિ પણ સંક્ષિપ્ત રૂપવાળો શબ્દ જ તત્સમ હોય ત્યા વ્યુત્પત્તિનો સંકેત વ્યાકરણનિર્દેશની પૂર્વે ને જેને લાગુ પડતો હોય તેની જોડે તરત જ મૂકવામાં આવ્યો છે જેમ કે, ભ્રાત, -તા [सं] પું૦. બર્જક, -ખ [अ.] ન૦.

જે સમૂહના થડનો શબ્દ તત્સમ ન હોય પણ તેના પેટાનો હોય, તેવા સ્થાનોએ પેટામાં, તે તે શબ્દ આગળ, ઉપરને ધોરણે, વ્યુત્પત્તિ બતાવી છે. જેમ કે, 'માતુ'મા જુઓ 'માતુલ'.

ઉપરાંત, થડના શબ્દના પેટામાં પણ જ્યાં તેની તત્સમતા કે બીજી વ્યુત્પત્તિ નોંધવા જેવી માની છે ત્યા તે નોંધી છે

કોઈ શબ્દના અનેક અર્થોમાથી વ્યુત્પત્તિ જુદી હોય, તેવા શબ્દોમા તે અર્થને સ્થાને અલગ વ્યુત્પત્તિનો સંકેત મૂક્યો છે. જેમ કે, જુઓ રાસ શબ્દ યા તેવા શબ્દોના અલગ ફકરા પણ પાડ્યા છે. જેમ કે, જુઓ રાજી, રાન.

જ્યાં સ્પષ્ટ વ્યુત્પત્તિ ન મળતી હોય, કે મળી હોય તે ઉપરાત જરૂર માની, ત્યા હિંદી, મરાઠી ઇ૦ ના શબ્દો તુલના તરીકે નોંધ્યા છે જેમ કે 'અકડાવુ' [हिं अकडना]. તુલના દર્શાવવા 'સર૦' એવો સંક્ષેપ વાપર્યો છે ક્યાંક તે રહી ગયો હોય તે વાચકે સમજી લેવો.

ઉચ્ચારણ

શબ્દોના ઉચ્ચારણ વિષે સૂચન મૂકવામા આવ્યા છે, તે તેના પછી તરત જ અને વ્યાકરણ બતાવ્યુ છે તે પહેલાં, ( ) આવા કૌંસમા છે

ઉચ્ચારણમા હશ્રુતિ, યશ્રુતિ. પોચો અનુનાસિક, પહોળા ઍ ઑ, અને ક્યાંક લઘુપ્રયત્ન અકાર (જેમ કે 'કહેવુ') બતાવ્યા છે દરેકના સંકેતની સમજ સંકેતસૂચિમાં જુઓ

પોચો અનુનાસિક જ બતાવવામા આવ્યો છે અને તે (૦) આવું પોલુ મીંડું કરીને બતાવ્યો છે. એટલે, સંસ્કૃત ઢબનો અનુનાસિક બતાવવા ખાસ ચિહ્ન નથી યોજ્યુ જ્યા (૦) સંકેત ન હોય ત્યાં સંસ્કૃત ઢબનો અનુનાસિક સમજવો.

દીર્ઘ ઈ, ઊ સાથે આવતો અનુસ્વાર જોડણીના નિયમ ૧૯ પ્રમાણે નક્કી છે કે તે પોચો હશે તેથી તે સ્થાનોએ (૦) આ સંકેત મૂકવામાં નથી આવ્યો. જેમ કે જુઓ ખીંટી, ખૂંચ ઇ૦.

અને એથી ઊલટ-પક્ષે હ્રસ્વ ઇ સાથેનો અનુસ્વાર સંસ્કૃત ઢબનો હશે, એ પણ જોડણીના નિયમથી સ્પષ્ટ છે જેમ કે, ખિંડ, કિંમત ઇ૦ જોકે, ઉપર કહ્યું એમ, તે અનુસ્વાર ઉચ્ચારણમાં બતાવવાનુ રાખ્યુ નથી, પોચો અનુનાસિક ન કહ્યો હોય ત્યા એ સમજી લેવા ઉપર રાખ્યુ છે.

તેવી જ રીતે પહોળા ઍ ઑ જ્યા હોય ત્યા બતાવ્યા છે જ્યા તે ન બતાવ્યા હોય ત્યાં સામાન્ય સંસ્કૃત એ, ઓ સમજી લેવાના.

હશ્રુતિનું સ્થાન જે બે વર્ણો વચ્ચે હોય તેના પહેલા વર્ણ જોડે તે બતાવ્યું છે. જેમ કે, તારુ (તા'). પ્રાયઃ પહેલા વર્ણ સાથે વિશેષે તે શ્રુતિ જોડાયેલી છે, એમ માન્યું છે.

શબ્દપ્રયોગ

જે શબ્દનો શબ્દપ્રયોગ હોય તે, એ શબ્દના અર્થો પૂરા થયા પછી પૂર્ણ-વિરામ કરી, [ ] આવા કૌંસમાં આપવામાં આવ્યો છે

તે શબ્દના થડ તળે બીજા શબ્દો કે તેના સમાસો હોય તો તે બધા, તેના શબ્દપ્રયોગોનો કૌંસ [ ] પૂરો થાય ત્યાર પછી આપ્યા છે

ટૂંકાણને ખાતર, શબ્દપ્રયોગ લખવામાં મૂળ શબ્દ ફરી લખ્યો નથી, પણ અધ્યાહાર-સૂચક – આવી લીટી મૂકીને ચલાવ્યુ છે. જેમ કે, 'આંખ'માં [–आडा कान करवा=આંખ આડા કાન કરવા; –नुं चणियारु खसवुं=આંખનું ચણિયારું ખસવું]

જ્યા મૂળ શબ્દનુ રૂપાતર થઈને શબ્દપ્રયોગ બને ત્યા તે આખો લખ્યો છે જેમ કે आखे पाटा बाधवा, आखो मींचीने ઇ૦.

સામાન્યપણે, શબ્દપ્રયોગો કક્કાવાર ક્રમે મૂક્યા છે. જ્યા મૂળ શબ્દ આગળ કોઈ પદ આવે તેવો શબ્દપ્રયોગ હોય, (જેમ કે बे आखनी शरम) ત્યા તે, ઉપરના સામાન્ય શબ્દપ્રયોગો પછી, અને તેમના ક્રમમાં આપવામાં આવ્યા છે

શબ્દપ્રયોગોની ગોઠવણનો આ સામાન્ય ધારો છે. તેમા ક્યાક આઘાપાછી રહી ગઈ હોય તે જોઈ લેવામા વાચકને ખાસ મુશ્કેલી નહિ પડે.

નહિ સંઘરેલાં સાદાં શબ્દરૂપો

નામ તેમ જ વિશેષણ પરથી થતાં લઘુતા કે લાલિત્યવાચક બધા રૂપો કોશમાં ઉમેરવામાં આવ્યાં નથી. એવા શબ્દોમા મૂળ જોડણી જ કાયમ રહે છે.

જોડણીમા ફેરફાર થતો હોય તેવાં ક્રિયાપદોના ભાવે, કર્મણિ અને પ્રેરક રૂપો યોજીને આપવામાં આવ્યા છે. (જે ધાતુનાં એવા રૂપ વિચિત્ર જેવાં લાગ્યા છે તે આપ્યાં નથી.) તેવા રૂપોમા અમુકનુ પ્રેરક કે ભાવે યા કર્મણિ એટલો ટૂંક ઉલ્લેખ કરવા ઉપરાત અર્થ આપ્યો નથી; સિવાય કે, તેથી અલગ બીજો અર્થ હોય

રુ ને રુ બંને સરખી રીતે સ્વીકાર્ય ગણેલાં છે. એટલે કોશમાં જ્યાં બેમાંથી એક આપેલું છે ત્યાં બીજુ વાપરવાને વાંધો નથી.

છાપવાની સવડ ખાતર અને શબ્દોની સખ્યા ન વધારવાના ઉદ્દેશથી, અનુસ્વારના વિકલ્પમા અનુનાસિક વપરાય છે તે વાપરીને જુદા શબ્દો આપેલા નથી. જ્યાં જ્યાં અનુસ્વારને ઠેકાણે અનુનાસિક વાપરી શકાય ત્યા ત્યાં તે વાપરવાની છૂટ છે ઉદા૦ અત—અન્ત, દંડ—દણ્ડ.

વિશેષણ પરથી તા, ત્વ, પણું જેવા પ્રત્યયો લાગીને બનતાં નામોના અર્થ સામાન્યતઃ આપવામા આવ્યા નથી. તેમ જ જ્યા વિશેષણ અને નામ, કે વિશેષણ અને અવ્યયના અર્થ સરખા જ થતા હોય ત્યા અર્થો ફરી ન લખતા સાથે જ લખેલા છે. જેમ કે, જુઓ વિવેચક, બરાબર. વ્યાકરણ દ્વારા અર્થનિર્દેશ કરીને, તે સમજી લેવાશે એમ ગણી, લાઘવ સાધવામા આવ્યુ છે

શબ્દની જોડણીમા પ્રથમ અક્ષરનો વિકલ્પ બતાવવામા આવ્યો નથી. ઉદા૦ શિંગડું, શીંગડું. આવા વિકલ્પના શબ્દ તેના અર્થમાં વાપરીને ધ્યાન ખેંચવા પ્રયત્ન કરવામા આવ્યો છે.

જે શબ્દોના અર્થ વિષે, વ્યાકરણ વિષે, ઉચ્ચાર વિષે, વ્યુત્પત્તિ વિષે, કે બીજી કાંઈ શંકાગ્રસ્તતા માની છે તે (?) પ્રશ્ન મૂકી સૂચવી છે. જે જગ્યાએ પ્રશ્ન હોય તે પૂરતી શંકા છે એમ સામાન્યત: સમજવુ.

પર્યાયવાચક શબ્દોના અર્થ દરેક ઠેકાણે લખવાને બદલે એક ઠેકાણે લખી બીજા શબ્દોમાં, જુઓ અમુક શબ્દ, એમ જણાવવાનો રિવાજ રાખ્યો છે જ્યાં તે શબ્દના બધા અર્થો લાગુ ન પડતા હોય ત્યા અર્થનો અમુક ક્રમ જોવાનુ કહ્યું છે

ગડગડાટ, ધડાધડ જેવા રવાનુકારી શબ્દોમા અર્થો ન આપતા (રવ૦) સંજ્ઞા વાપરી છે. યા જ્યા તે અવાજ શાનો છે એ બતાવવુ જરૂરી લાગ્યુ છે ત્યા સાથે, અમુકનો અવાજ, એમ જણાવ્યુ છે

સંક્ષેપોની સમજ

અ૦	અવ્યય	પ્રેરક	પ્રેરકભેદનુ રૂપ
અ૦ક્રિ૦	અકર્મક ક્રિયાપદ	બ૦વ૦	બહુવચન
ઉદા૦	ઉદાહરણ	ભ૦કા૦	ભવિષ્યકાળ
એ૦વ૦	એકવચન	ભ૦કૃ૦	ભવિષ્યકૃદંત
ક.	કચ્છી (શબ્દ)	ભાવે	ભાવે પ્રયોગનું રૂપ
કર્મણિ	કર્મણિ પ્રયોગનુ રૂપ	ભૂ	ભૂગોળ
કા	કાઠિયાવાડી (શબ્દ)	ભૂ૦કા૦	ભૂતકાળ
	(ભ૦,ભૂ૦,વ૦સાથે કાળ)	ભૂ૦કૃ૦	ભૂતકૃદંત
કા.શા	કાવ્યશાસ્ત્ર	રવ૦	રવાનુકારી (શબ્દ)
કૃ૦	કૃદંત	લા	લાક્ષણિક (અર્થ)
ક્રિ૦	ક્રિયાપદ	વ૦કા૦	વર્તમાનકાળ
ખ	ખગોળશાસ્ત્ર	વ૦કૃ૦	વર્તમાનકૃદંત
ગ	ગણિતશાસ્ત્ર	વિ૦	વિશેષણ
ચ.	ચરોતરી (શબ્દ)	વિ૦ન૦	વિશેષણ, નપુંસક લિંગ
જૈ., જૈન	જૈન (શબ્દ)	વિ૦પું૦	વિશેષણ, પુંલિંગ
જ્યો.	જ્યોતિષશાસ્ત્ર	વિ૦સ્ત્રી૦	વિશેષણ સ્ત્રીલિંગ
ન૦	નપુંસક લિંગ	વ્યા	વ્યાકરણ
ન૦બ૦વ૦	નપુંસક લિંગ, બહુવચન	શ૦પ્ર૦	શબ્દપ્રયોગ
ન્યા.	ન્યાયશાસ્ત્ર	સ૦	સર્વનામ
પ.	પદ્યમા વપરાતો (શબ્દ)	સર૦	સરખાવો
પ.વિ	પદાર્થવિજ્ઞાનશાસ્ત્ર	સં.	સંજ્ઞાવાચક
પું૦	પુંલિંગ	સુ	સુરતી (શબ્દ)
પું૦બ૦વ૦	પુંલિંગ, બહુવચન	સ્ત્રી૦	સ્ત્રીલિંગ
		સ્ત્રી૦બ૦વ૦	સ્ત્રીલિંગ, બહુવચન

વ્યુત્પત્તિના સંકેત

सं.	સંસ્કૃત	पो.	પોર્ટુગીઝ
फा.	ફારસી	हि	હિંદુસ્તાની
अ.	અરબી	म.	મરાઠી
इं.	ઇંગ્લિશ	का	કાનડી
प्रा.	પ્રાકૃત	સર૦	સરખાવો
दे.	દેશ્ય	તે ઉપરાંતના નિર્દેશોમાં ભાષાનું	
अप.	અપભ્રંશ	પૂરું નામ લખ્યું છે	

ઉચ્ચારણના સંકેત

(ं) પોચો અનુનાસિક છે એમ બતાવે છે જેમ કે આંધળો (ं).

ઍ પહોળો એ છે એમ બતાવે છે. જેમ કે પેઠે (પેં).

ઑ પહોળો ઓ છે એમ બતાવે છે. જેમ કે હોવું (હો).

(ʼ) વર્ણ સાથે ઉપર મૂકેલું અલ્પવિરામ ત્યાં હશ્રુતિ બતાવે છે. જેમ કે તારું (તા').

(,) વર્ણ સાથે નીચે મૂકેલું અલ્પવિરામ ત્યાં યશ્રુતિ બતાવે છે. જેમ કે આંખ (ખ,)

(‿) ખોડાનું ચિહ્ન લઘુપ્રયત્ન અકાર બતાવે છે. જેમ કે કહેવું (કહે).

બીજાં ચિહ્નોની સમજ

\+ કાલગ્રસ્ત શબ્દ

० આગલા શબ્દમાં ઉમેરો કરવાનું સૂચવે છે. ઉદા૦ રાંક, ૦ડો એટલે રાંક, રાંકડો. ક(૦ર)કરું એટલે કકરું, કરકરું.

આગલા શબ્દના અંત્ય અક્ષરને બદલે મૂકવાનું સૂચવે છે. ઉદા૦ રાધા(-ધિકા) એટલે રાધા, રાધિકા. 'રાન'માં ૦ટી(-વી, -તું) એટલે રાનટી, રાનવી, રાનતું

(?) શબ્દ કે તેના જે ભાગ આગળ પ્રશ્ન હોય તે બીના વિષે શંકા છે, એમ સૂચવે છે

સાર્થ

જોડણીકોશ

અ

અ પું૦ [सं] સંસ્કૃત કુટુંબની વર્ણમાળાનો પહેલો અક્ષર – એક સ્વર (દીર્ઘ રૂપ આ) (૨) વિષ્ણુ, બ્રહ્મા, શિવ (૩) વ્યંજનથી શરૂ થતા શબ્દની પૂર્વે વપરાતો પૂર્વગ નકારાર્થે, ઉદા૦ 'અસુખ', વિરોધ બતાવવા, ઉદા૦ 'અસુર' ખોટાપણું કે અયોગ્યતા બતાવવા, ઉદા૦ 'અકાળ' 'તે સિવાયના બીજા'નો બોધ કરાવવા, ઉદા૦ 'અબ્રાહ્મણ' (૪) નઞ્બહુવ્રીહિમાં વ્યંજનાદિ નામ પૂર્વે વપરાતો ઉદા૦ 'અકરણ, અકાય' ૦કાર પું૦ [सं] 'અ' અક્ષર કે ઉચ્ચાર. ૦કારાદિ વિ૦ [सं] અકારથી શરૂ થતો (ક્રમ). ૦કારાંત વિ૦ [सं] છેડે અકારવાળું

અ [सं. आ ઉપરથી ?] 'અતિ'ના અર્થમાં કે સ્વાર્થે – આમ અર્થવૃદ્ધિ વગર નકામો – જોવા મળતો એક ગુજરાતી ઉપસર્ગ ઉદા૦ અઘોર, અકરાલ, અગોપ, અલોપ, અટોદણું, અછવાયું, અમુઝાવું

અઉ (હશ્રુતિ સાથે) ન૦ [सं अहि] કરડે એવું જીવડું (૨) સાપ (૩) જુઓ આઉ, અડણ

અઋણી વિ૦ [सं] ઋણ વિનાનું, અનૃણી

અક ન૦ [सं.] દુઃખ (૨) અઘ, પાપ

અકચ વિ૦ [सं] બોડું, વાળ વિનાનું (૨) પું૦ (સં) કેતુ ગ્રહ

અકજ વિ૦ + [જુઓ અકાજ] નકામું

અકટોવિકટ વિ૦ [म., सं. विकट] અતિ મુશ્કેલ (૨) અતિ ભયંકર

અકડાઅકડી સ્ત્રી૦ ચડસાચડસી (૨) કટાકટી

અકડાઈ સ્ત્રી૦ અક્કડપણું, મગરૂરી (૨) ફાકડાપણું

અકડાટ પું૦ અકડાવું તે, અકડાવાની અસર

અકડાવું અ૦ક્રિ૦ [हिं अकड़ना, જુઓ અક્કડ] સાંધાનું – અંગનું ઝલાઈ જવું (૨) ભભકામાં ફરવું, મગરૂરીમાં રહેવું

અકતો પું૦ [सं अकृत] કારીગરોનો છૂટીનો દિવસ, અણજો [– કાતવો = અણજો પાળવો પણ ઘેર કામમાં ખૂબ રોકાવું. – પાળવો = ધંધારોજગારમાં રજા રાખવી]

અકથ વિ૦ [सं] નહિ કહેલું – વર્ણવેલું (૨) અવર્ણનીય ૦નીય, –થ્ય વિ૦ અવર્ણનીય. –થિત વિ૦ નહિ કહેલું

અકપટ ન૦ [सं] કપટનો અભાવ

અકબર વિ૦ [अ] સૌથી મહાન (૨) પું૦ (સં) એક પ્રખ્યાત મોગલ બાદશાહ ૦દિલી સ્ત્રી૦ [फा.] ઉદાર દિલ રાખવું તે –રી વિ૦ [फा] અકબર સંબંધી (૨) અકબરે પ્રવર્તાવેલું (૩) સ્ત્રી૦ ચોખાના લોટની બનાવેલી એક વાની

અકબંધ વિ૦ [सं अक्षतबंध] જેમનું તેમ, વગર ખોલેલું, વગર તોડેલું

અકરણ વિ૦ [सं] કરણ – ઇંદ્રિય વગરનું (૨) દેહ ઇંદ્રિયાદિ રહિત (પરમાત્મા) (૩) ન૦ ન કરવું તે; કાર્યનો અભાવ

અકરણી વિ૦ [सं] (ગ) જેનું મૂળ બરાબર નીકળે તેવું (પદ) 'રૅશનલ' ૦ગત વિ૦ 'રૅશનલ'. ૦પદી સ્ત્રી૦ અકરણી પદોવાળી રકમ, 'રૅશનલ એક્સપ્રેશન'. ૦ફલ ન૦ 'રૅશનલ ફંક્શન'. ૦સમીકરણ ન૦ 'રૅશનલ ઇક્વેશન.'

અકરણીય વિ૦ [सं] ન કરવા જેવું

અકરાકેર પું૦ કાળો કેર, હાહાકાર વર્તે એવો બનાવ, ગજબ (૨) ભયંકર નાશ

અકરામ ન૦ [अ]ʼકૃપા, માન, બક્ષિસ
અકરાળ, ૦વિકરાળ વિ૦ [सं. कराल] અતિ ભયંકર
અકરાંતિયું વિ૦ [सं. अतिक्रांत] બહુ ખાનારું; ખાઉધરું (૨) હદ પાર, ખૂબ (ખાવું) –યાવેડા પું૦બ૦વ૦ અકરાંતિયાની માફક વર્તન
અકરુણ વિ૦ [स] કરુણા વિનાનું, નિર્દય
અકરુણા સ્ત્રી૦ [स] કરુણાનો અભાવ, નિર્દયતા
અકરુ વિ૦ [स उत्कुतोरू?] અધૂકડું; ઊભે પગે – ઊંચું ઊંચું બેઠેલું
અકર્કશ વિ૦ [स] કર્કશ નહિ એવું
અકર્ણ વિ૦ [स.] કાન વિનાનું (૨) બહેરું (૩) પું૦ સાપ [દુરાચરણ
અકર્ત(–ર્ત્ત)વ્ય વિ૦[सं.]ન કરવા જેવું (૨) ન૦
અકર્તા(–ર્ત્તા) પું૦ [स] કર્તા નહિ તે
અકર્તુમ્ કૃ૦ [स] ન કરવાને
અકર્તૃક વિ૦ [सं] કર્તા વિનાનું
અકર્ત્તવ્ય વિ૦ (૨) ન૦ [सं.] જુઓ અકર્તવ્ય
અકર્ત્તા પું૦ [स] જુઓ અકર્તા
અકર્મ ન૦ [स] કર્મનો અભાવ(૨)ખોટું કામ. ૦ક વિ૦ કર્મ વિનાનું (ક્રિ૦) ૦કર વિ૦ કાર્યસાધક નહિ તેવું ૦ણ્ય વિ૦ [सं] કામ કરવાને નાલાયક(૨)ન કરવા યોગ્ય (૩) ન૦ કર્મ ન કરવું તે, અનુદ્યોગ ૦ણ્યતા સ્ત્રી૦
અક(–ક્ર)ર્મી વિ૦[स. अकर्मी] અભાગિયું (૨) કર્મ નહિ કરનારું (૩) દુરાચારી. –ર્મણ વિ૦ સ્ત્રી૦ અભાગણી (૨) કુલટા
અકલ સ્ત્રી૦ [अ. अक्ल] અક્કલ, બુદ્ધિ ૦મંદ વિ૦[फा.]જુઓ અક્કલમંદ. –લી વિ૦[फा] અક્કલવાળું(૨)કસબી, હિકમતી. ૦લકડિયું વિ૦ તરત-બુદ્ધિવાળું; 'હાજર સો હથિયાર' કરી લે એવું
અકલ(–ળ) વિ૦[सं.]ન કળી શકાય એવું ૦કલ વિ૦ અકળ કળાવાળું ૦કલા(–ળા) સ્ત્રી૦ અગમ્ય લીલા, માયા
અકલંક વિ૦ [स.] નિષ્કલંક; દોષ–એબરહિત
અકલા(–ળા) સ્ત્રી૦ [सं] કલાનો અભાવ (૨) ખગખ કળા, બેહૂદાપણું. –લિ(–ળિ)ત વિ૦ ન કળેલું—ન કલ્પેલું
અકલ્પિત વિ૦ [सं] કલ્પિત નહિ તેવું, સાચું (૨) ઓચિંતું, અણધાર્યું
અકલ્પ્ય વિ૦ [स] ન કલ્પી શકાય એવું
અકલ્મષ વિ૦ [सं] કલ્મષ વગરનું; નિષ્પાપ
અકલ્યાણ ન૦ [स] અશુભ, ભૂંડું
અકવિતા સ્ત્રી૦ [स.] ખરાબ કે કાવ્યગુણ વિનાની કવિતા [[फा] ખારીલું
અકસ પું૦ [अ. अक्स] દ્વેષ, ખાર ૦ખોર વિ૦
અકસર અ૦ [अ] ઘણુંખરું; ઘણું કરીને, પ્રાય:
અકસીર વિ૦ [अ. इक्सीर=કીમિયો] આબાદ; રામબાણ (૨) સ્ત્રી૦ તેવી દવા, કીમિયો
અકસ્માત્ અ૦ [सं.] અચાનક, એકાએક
અકસ્માત પું૦[स. अकस्मात्]અણધારી ઘટના; હોનારત
અકળ, ૦કળા, જુઓ 'અકલ(–ળ)'માં
અકળવિકળ વિ૦ જુઓ 'આકળવિકળ; બાવરું
અકળા સ્ત્રી૦ જુઓ અકલા
અકળાવું અ૦ ક્રિ૦ [स आकुल] અમૂંઝાવું; ગભરાવું (૨) કંટાળવું (૩) ચિડાવું, છેડાવું. –મણ સ્ત્રી૦ અકળાવાની અસર, અમૂંઝણ; (૨)કંટાળો કે ચીડ [કોઈની ઉપર અકળામણ કાઢવી=રોષ કે ક્રોધ કાઢવો — ક્રોધમાં બોલવું કે મારવું —આવવી=અકળાવું]
અકંટક વિ૦ [स] કાંટા–આડખીલી કે વચ્ચે વિઘ્ન વિનાનું, નિષ્કંટક
અકંપિત વિ૦ [स.] સ્થિર
અકાક વિ૦ [स अ–क–अक] સુખદુઃખથી પર
અકાજ વિ૦ [सं. अ+ कार्य-કાજ] નકામું (૨) લાચાર
અકાતર વિ૦ [सं] બાયલું નહિ તેવું, હિંમતવાળું (૨) ગભરાયા વિનાનું, સ્વસ્થ
અકાબર પું૦ [अ. अकाबिर] પ્રતિષ્ઠિત–મોટો માણસ (૨) હોદ્દેદાર, અમલદાર
અકામ ન૦[अ+काम]ન કરવા જેવું–ખરાબ કામ
અકામ(–મી) વિ૦ [सं] કામવાસના, કામના કે વાસના વિનાનું
અકાય વિ૦ [स] શરીર વિનાનું
અકાર અ૦ [स अकार्य] અકારણ; ફોગટ (૫) (૨) પું૦ [स.] જુઓ 'અ'માં

અકારજ ન૦ [सं अकार्य] અકાર્ય, ખોટું કામ (૨) અ૦ વ્યર્થ, ફોગટ

અકારણ વિ૦ [सं] જુઓ નિષ્કારણ

અકારત(-થ) અ૦ [सं अकार्यार्थ] વ્યર્થ; નિષ્ફળ. [—જવું=નકામું થવું]

અકારું વિ૦[सं अकारक? प्रा अकारग=અરુચિ?] અપ્રિય, અળખામણું [—પાડવું=અકારું લાગે એમ કરવું (૨) જૂઠું કે ભોઠું પાડવું]

અકાર્ય વિ૦ [सं] ન કરવા જેવું (૨)ન૦ ખોટું કામ

અકાલ(-ળ) વિ૦ [सं] કવખતનું (૨) પુ૦ અયોગ્ય સમય, કવખત(૩)દુકાળ(૪)કાલાતીત -પરમાત્મા ૦જ વિ૦ [सं] અકાળે જન્મેલું- ઉત્પન્ન થયેલું ૦વૃદ્ધ વિ૦ અકાળે વૃદ્ધ-ઘરડું થયેલું -લિક વિ૦[सं]કવખતનું -લીન વિ૦ [सं.] કવખતનું -લીનતા સ્ત્રી૦ અકાલીન હોવું તે (૨) કાલવિપર્યાસ, 'ઍનેક્રૉનિઝમ.'

અકાલી પુ૦ [सं. अकाल] શીખધર્મનો એક ફાંટો કે તેનો અનુયાયી

અકાળ, ૦જ, ૦વૃદ્ધ જુઓ 'અકાલ'માં

અકાંડ વિ૦ [सं] આકસ્મિક, ઓચિંતું (૨) કાંડ -પેરાઈ વગરનું

અકિંચન વિ૦ [सं.] નિષ્કિંચન, સાવ ગરીબ

અકિંચિત્કર વિ૦ [सं] નિર્માલ્ય, નિષ્ફળ, ફોગટ

અકીક પુ૦[अ]એક જાતનો લીસો,ચળકતો પથ્થર. -કિયો પું૦ અકીકની વસ્તુઓ બનાવનારો

અકીર્તિ(-ર્તિ) સ્ત્રી૦ [सं] અપયશ ૦કર વિ૦ [सं] અપયશ અપાવે એવું

અકુટિલ વિ૦ [सं] કુટિલ નહિ એવું, નિખાલસ

અકુતોભય વિ૦ [सं] કોઈ પણ તરફના ભય વિનાનું, નિર્ભય [કુજાત સ્ત્રી

અકુલાંગના સ્ત્રી૦ [सं] કુલાંગના નહિ એવી-

અકુલીન વિ૦ [सं] નીચા કુળનું, કુળહીન ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦

અકુશલ(-ળ) વિ૦ [सं] કુશળ નહિ એવું (૨) ન૦ અનિષ્ટ, અશુભ, ભૂંડું ૦તા સ્ત્રી૦

અકુંઠ(-ઠિત) વિ૦ [सं] પાછું ન પડે તેવું; કાર્યસાધક, અપ્રતિહત (૨) તીક્ષ્ણ, કુંઠિત- બૂઠું નહિ એવું

અકૂપાર પુ૦ [सं] સમુદ્ર

અકૃત વિ૦ [सं] નહિ કરેલું (૨)ખોટું કે અયોગ્ય કરેલું (૩)ન૦ પાપ. ૦ઘ્ન વિ૦ [सं] કૃતઘ્ન નહિ એવું, કૃતજ્ઞ ૦જ્ઞ વિ૦ [सं] કૃતજ્ઞ નહિ એવું, કૃતઘ્ન -તાત્મા વિ૦ [सं.] અજ્ઞાની (૨) નિષ્ફળ (૩) ઈશ્વરદર્શન નહિ પામેલું -તાર્થ વિ૦ [सं] કૃતાર્થ નહિ એવું, અસફળ

અકૃત્ય વિ૦ [सं] ન કરવા જેવું (૨)ન૦ ન કરવા જેવું કામ, અપકૃત્ય

અકૃત્રિમ વિ૦[सं]સ્વાભાવિક, કુદરતી ૦તા સ્ત્રી૦

અકૃપણ વિ૦ [सं] કૃપણ નહિ એવું, ઉદાર

અકૃપા સ્ત્રી૦ [सं] કૃપાનો અભાવ, અવકૃપા

અકેક(-કું) વિ૦ [એક+એક] એક પછી એક (૨) એક એક (૩) પ્રત્યેક, દરેક

અકોટ પુ૦ [सं] સોપારીનું ઝાડ (૨) સોપારી

અકોટી સ્ત્રી૦,-ટો પું૦ [सं अकोट] સોપારી- ઘાટનું સ્ત્રીઓના કાનનું ઘરેણું; ઘૂઘરીઓનાં ઝૂમખાવાળું લોળિયું

અકોણું વિ૦ [અ+કૂણું ?] અતડું; ભળી ન જાય તેવું (૨) કોઈનું ન માને તેવું (કા) -ણાઈ સ્ત્રી૦, -ણાપણું ન૦ [અનાવડત

અકૌશલ(-લ્ય) ન૦ [सं] કૌશલ્યનો અભાવ,

અક્કડ વિ૦ [म. उत्कट, प्रा उक्कड ?] કડક, વળે નહિ એવું (૨)ટટાર(૩)મગરૂબીવાળું. ૦બાજ વિ૦ રોફી, ફાંકડું, વરણાગિયું

અક્કરચક્કર અ૦ [ચકરનું દ્વિત્વ ?] અણધારી રીતે, આમ તેમ થઈને (૨) ગમે તેમ કરીને, આડુંઅવળું સમજાવીને

અક્કર્મી, -ર્મણ જુઓ અકર્મી

અક્કલ સ્ત્રી૦ [अ अक़्ल] બુદ્ધિ [— ઉછીની, ભાડે કે વેચાતી લેવી=બીજા પાસેથી શીખવું કે સમજવું અક્કલે કહ્યું કરવું, અક્કલ ચાલવી=અક્કલે કામ કરવું, સમજાવું, સૂઝ પડવી —ગામ જવી=અક્કલ ન ચાલવી; બુદ્ધિ કે સમજ ન રહેવી. —નું આંધળું, ઊંધું, ઓથમીર, ખાં, દુશ્મન, બારદાન= અક્કલ વગરનું, મૂર્ખ. —ફૂટવી, ફૂટી જવી, — બહેર મારી જવી, —મારી જવી= અક્કલ કે સમજ (પ્રસંગ પર) જતી રહેવી, કામ ન દેવું. —વેચી ખાવી=અક્કલ વગરના કે

બેવકૂફ બનવું] ૦કૂટું વિ૦ ફૂટેલી અકલનું; અક્લ વગરનુ, મૂર્ખ ૦બાજ વિ૦ બુદ્ધિશાળી. ૦બાજખાં પું૦ (વ્યંગમાં) ભારે બુદ્ધિવાળો-મૂર્ખ માણસ, અકલનો ખાં ૦મંદું વિ૦ મંદ બુદ્ધિવાળું (કા). ૦મંદ વિ૦ જુઓ અકલમંદ, બુદ્ધિશાળી ૦મંદી સ્ત્રી૦ અક્કલમંદપણું ૦વંત, ૦વાન વિ૦ અક્કલમંદ. ૦હોશિયારી સ્ત્રી૦ બુદ્ધિપૂર્વક કરી આપ્યું છે—કોઈએ છેતરીને કે આડુંતેડું સમજાવીને કરાવી લીધું નથી, એવું બતાવવા ખતપત્રોમાં વપરાતો શબ્દ

અક્કલક(-ગ)રો પું૦ [अ. आकर्कहा] એક વનસ્પતિ-ઔષધિ [ઔષધિ

અક્કલબેર પું૦[हि अकलबीर]એક વનસ્પતિ-

અક્કા સ્ત્રી૦ અબોલા, ભાઈબંધી તોડવી તે [—કરવી=અંગૂઠાથી દાતને અડી ભાઈબંધી તોડવાની નિશાની કરવી, દોસ્તી તોડવી કે અબોલા લેવા — ઘવી=અક્કા કરાવી.]

અક્કેક વિ૦ જુઓ અકેક

અકટોબર પું૦ જુઓ ઓક્ટોબર

અક્રમ વિ૦[सं]ક્રમબદ્ધ નહિ તેવું, અનિયમિત (૨) પું૦ ક્રમ નહિ તે, ક્રમનો અભાવ

અક્રિય વિ૦[सं] નિષ્ક્રિય (૨) નિરુદ્યોગી, સુસ્ત

અક્રૂર વિ૦[सं]ક્રૂર નહિ એવું, દયાળુ (૨) પું૦ (સં) શ્રીકૃષ્ણના પિત્રાઈ કાકા અને ભક્ત

અક્રોધ પું૦[सं] ક્રોધનો અભાવ, ખામોશી, શાંતિ. -ધી વિ૦ શાંત સ્વભાવનું.

અક્લાંત વિ૦[सं] ક્લાંત — થાકેલું નહિ એવું

અક્લિષ્ટ વિ૦ [सं] ક્લિષ્ટ નહિ એવું, સહજ

અક્લેદ્ય વિ૦ [सं] ભીંજવી ન શકાય એવું

અક્ષ પું૦[सं]રમવાનો પાસો(૨)માળાનો મણકો (૩) ધરી (ચક્રની કે પૃથ્વીની) (૪) આંખ [સમાસને અંતે, ઉદા૦ 'કમલાક્ષ' એકલો પ્રાયઃ પદ્યમાં] (૫) જ્ઞાનેન્દ્રિય (૬) [ભૂ] વિષુવવૃત્તથી ઉત્તરદક્ષિણ કોઈ પણ જગાનું ગોલીય અંતર. ૦વિદ વિ૦[सं]પાસા રમી જાણનારું, જુગારી. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦જુગાર ૦વૃત્ત ન૦(ભૂ)અક્ષાંશદર્શક વર્તુલ ૦માપક ન૦અંશ ઉપરથી ગ્રહનક્ષત્ર જોવાનું એક યંત્ર. ૦માલા સ્ત્રી૦ રુદ્રાક્ષની માળા (૨) જપમાળા -ક્ષાંશ પું૦ (ભૂ) વિષુવવૃત્તથી ઉત્તર કે દક્ષિણનું અંતર — અક્ષ બતાવનાર ૧૮૦ અંશ છે તે -ક્ષાંશવૃત્ત ન૦ અક્ષવૃત્ત, અક્ષાંશનું વર્તુલ

અક્ષણિક વિ૦ [सं] ક્ષણિક નહિ એવું, સ્થિર; કાયમી [પાત્ર

અક્ષણું ન૦[જુઓ અખિયાણું]ચોખાથી ભરેલું

અક્ષત વિ૦ [सं] ઈજા પામ્યા વિનાનું, સુરક્ષિત; અખંડ(૨)પું૦બ૦વ૦ધાર્મિક ક્રિયામાં અથવા મંગળ પ્રસંગે કોઈને વધાવી લેવામાં વપરાતા વગર ભાગેલા, અણિશુદ્ધ અનાજના દાણા-ચોખા,ડાંગર,ઘઉં, જવ વગેરે(શ પ્ર માટે જુઓ 'ચોખા'માં) ૦યોનિ(-ની), -તા વિ૦ સ્ત્રી૦ [सं] જેનું કૌમાર ખંડિત નથી થયું એવી

અક્ષમ વિ૦[सं]અશક્ત, અસમર્થ (૨) અસહિષ્ણુ -મા સ્ત્રી૦ [सं] ઈર્ષા (૨) ક્રોધ. -મ્ય વિ૦ [सं] ક્ષમ્ય નહિ એવું

અક્ષય વિ૦[सं]કદી ક્ષીણ ન થાય એવું; અવિનાશી(૨)અખૂટ ૦તૃતીયા સ્ત્રી૦ અખાત્રીજ; વૈશાખ સુદ ત્રીજ ૦ધામ ન૦ વૈકુંઠ(૨)મોક્ષ. ૦નવમી સ્ત્રી૦ અખેનોમ, કારતક સુદ નોમ. ૦પદ ન૦ મોક્ષ ૦પાત્ર ન૦ જેમાંથી વસ્તુ ખૂટે જ નહિ એવું વાસણ ૦વટ પું૦પ્રયાગમાં આવેલો એક વડ (પ્રલયકાળે પણ એ અક્ષય રહેશે એવું મનાય છે) ૦વાણી સ્ત્રી૦ ખૂટે નહિ એવી વાણી (૨) સરસ્વતી

અક્ષય્ય,-સ્ય વિ૦ [सं] જુઓ અક્ષય

અક્ષર વિ૦[सं]અવિનાશી(૨) પું૦ વર્ણ (ભાષા) (૩) હરફ, બોલ (૪) પું૦ બ૦ વ૦ દસ્કત (૫) વિધિના લેખ (૬) ન૦બ્રહ્મ [— ઉતારવા= મહેણું ટાળવું — કાઢવો= (હાથથી) લખવું, કે (મોંથી) બોલવું — પાડવો= લખવું.— પડવો=લખવામાં અક્ષર રહી જવો — મેળવવા=અક્ષર પારખવા માટે સરખાવી જોવા (૨)એના જન્માક્ષર મળે છે કે કેમ તે જોવું — વાળવા=સારા અક્ષર કાઢવા મથવું]૦ક્ષેત્ર ન૦ સાહિત્યક્ષેત્ર ૦ગણિત ન૦ બીજગણિત. ૦છંદ પું૦ અક્ષરવૃત્ત ૦જ્ઞાન ન૦ લખતાં વાંચતાં આવડવું તે ૦દેહ પું૦ નાશ ન પામે

એવું શરીર (૨)કીર્તિ(૩)સાહિત્યકૃતિ ૦ધામ ન૦ બ્રહ્મલોક, મોક્ષ ૦પદ ન૦ મુક્ત દશા ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ વર્ણમાળાની યોજના ૦બંધ પું૦ અતૂટ સબંધ, ગાઢ મૈત્રી (૨) અક્ષરોનું બંધારણ (૩)દસ્કત (૪)અક્ષરમેળ છંદનો એક પ્રકાર ૦માલા(-ળા) સ્ત્રી૦ મૂળાક્ષરો, વર્ણમાળા ૦મેળ વિ૦ અક્ષરના માપવાળો (છંદ). ૦રચના સ્ત્રી૦ અક્ષરપદ્ધતિ ૦લિપિ સ્ત્રી૦ અક્ષરની સજાથી લખવાની પદ્ધતિ ૦વિન્યાસ પું૦ શુદ્ધ લેખનવિદ્યા, જોડણી. ૦વૃત્ત ન૦ અક્ષરમેળ વૃત્ત-છંદ ૦શત્રુ વિ૦ સાવ અભણ ૦શઃ અ૦ અક્ષરેઅક્ષર. -રાતીત વિ૦[સ] ભાષાથી જેનુ વર્ણન ન થઈ શકે તેવુ (પરમાત્મ તત્ત્વ) -રાર્થ પું૦[સ] શબ્દાર્થ (૨) સંકુચિત અર્થ -રાંતર ન૦ [સં] અક્ષરની ફેરબદલી -રોપગુણ પું૦ વર્ગોપગુણ, 'લિટરલ કોઇફિશન્ટ' (ગ)

અક્ષંતવ્ય ન૦ [સ] અક્ષમ્ય

અક્ષાંતિ સ્ત્રી૦ [સ] ક્ષાંતિનો અભાવ

અક્ષાંશ,૦વૃત્ત [સ] જુઓ 'અક્ષ'મા

અક્ષિ સ્ત્રી૦[સ]આંખ (સમાસને અંતે 'અક્ષ' રૂપ આવે છે જુઓ 'અક્ષ') ૦કોશ(-ષ) પું૦ આંખનો ગોખલો ૦ગોલક પું૦ આંખનો ડોળો ૦તારક પું૦, ૦તારા સ્ત્રી૦ આંખની કીકી ૦પક્ષ્મ ન૦ પાંપણ ૦પટ ન૦ આંખની કીકી પાછળનો પ્રકાશ ગ્રહણ કરનારો પડદો, 'રેટિના' ૦પટલ ન૦ આંખનુ પડળ, કીકી ઉપર વળેલી છારી ૦કૂંડું વિ૦ કાણુ, આંધળુ

અક્ષીણ વિ૦ [સ] ક્ષીણ નહિ થયેલુ એવુ

અક્ષુણ્ણ વિ૦ [સ] ક્ષુણ્ણ-વટાયેલુ નહિ તેવું (૨) પગરવટ વિનાનું (૩) અજિત, ફતેહમંદ

અક્ષુબ્ધ(-ભિત) વિ૦[સ]ક્ષોભ પામ્યા વિનાનું, સ્વસ્થ (૨) નહિ ડહોળાયેલું

અક્ષોણી સ્ત્રી૦ + જુઓ અક્ષૌહિણી

અક્ષોભ પું૦ [સ] ક્ષોભ-ગભરાટનો અભાવ, સ્વસ્થતા -ભ્ય વિ૦ ક્ષોભ ન પામે એવું

અક્ષૌહિણી સ્ત્રી૦ [સ] ૨૧,૮૭૦ રથ, ૨૧,૮૭૦ હાથી, ૬૫,૬૧૦ ઘોડા તથા ૧,૦૯,૩૫૦ પાયદળની બનેલી સેનાનો એક સમૂહ

અખ(-ખ્ખ)ડ વિ૦[અ+ખડ?] નહિ ખેડાતું; પડતર (ખેતર)(૨) જેમા ઘાસ પણ ન ઊગે એવું (૩) અવાવરું; અવડ

અખડ-દહાડા પું૦ બ૦ વ૦ ['ખડવુ' પરથી અ+ખડ?] કામ કરવાનું મન ન થાય એવા દિવસો (૨) કામકાજ વિનાના, કંટાળો આવે એવા દિવસ (જેમ કે ઉનાળાના)

અખડબખડ, અખડાબખડી વિ૦ ખાડાખૈયાવાળુ, અસમાન, ઊંચુનીચુ

અખડાવું અ૦ક્રિ૦[જુઓ આખડવુ] અફળાવું; ટિચાવુ, અથડાવુ

અખણિયારું વિ૦ (કા) જુઓ અખિયાણું

અખત(-ત્ત)ર વિ૦ મેલુ, નઠારુ, અખતર (૨) શબ્દોના અર્થને અવળા લઈ પોતાની જાતને ડાહ્યુ માનતુ-મનાવતુ ૦ડાહ્યુ વિ૦ દોઢડાહ્યું

અખતરું વિ૦ જુઓ અખતર, મેલુ

અખતરો પું૦[अ इख्तिराअ] પ્રયોગ,અજમાશ. -રાખોર, -રાબાજ વિ૦ અખતરા કર્યા કરે તેવુ, અખતરાનુ શોખીન

અખત્તર, ૦ડાહ્યું વિ૦ જુઓ 'અખતર'મા

અખત્યાર પું૦ [अ इख्तियार] અધિકાર(૨) પસંદગી ૦નામું ન૦,૦પત્ર પું૦,ન૦મુખત્યારનામુ, સનદ -રી સ્ત્રી૦ સત્તા, અધિકાર

અખની સ્ત્રી૦[જુઓ અખી] ગિલ્લીદંડાનો એક દાવ, આખી

અખબાર પું૦,ન૦[अ 'खबर'नु ब०व०] વર્તમાનપત્ર, છાપુ ૦નવીસ પું૦ [फा] ખબરપત્રી (૨) છાપાનો લખનારો

અખમ વિ૦[सं अक्षम,प्रा अक्खम]ન ખમી શકે એવુ (૨) નાજુક (૩) અસમર્થ

અખર [सं आ+खर?]+અસહ્ય

અખર સ્ત્રી૦ [म] અખડ-પડતર જમીન, ચરો

અખરામણ ન૦ દૂધ આખરવા માટેનુ મેળવણ

અખરાવું અ૦ક્રિ૦ 'આખરવુ'નું કર્મણિ

અખરોટ ન૦ [अ, फा.] એક મેવો, અખોડ

અખંડ વિ૦[सं]આખું ૦તા સ્ત્રી૦,૦પણુ ન૦ ૦રાશિ પું૦પૂર્ણાંક પરિમાણ(ગ) ૦સૌભાગ્ય ન૦ સૌભાગ્યની અખંડિતતા, સ્ત્રીના મરણ સુધી પતિ જીવતો હોય તેવું તેનું સૌભાગ્ય ૦સૌભાગ્ય-

વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ પોતાના મરણ સુધી પતિ હયાત હોય તેવી સ્ત્રી (૨) [ટૂંકમાં અ૦ સૌ૦] સોહાગણના નામ આગળ મૂકવામાં આવતુ વિશેષણ. ૦સ્રાવી વિ૦ સદા વહેતુ
અખંડિત વિ૦ [સં] ખંડિત નહિ એવું
અખંતર વિ૦ અખત્તર, મેલુ (૨) ન૦ ભૂતપ્રેત, વળગાડ
અખાજ વિ૦ [સં. अखाद्य] ન ખવાય એવું કે ન ખાવા જેવુ (૨) ન૦ નિષિદ્ધ ખોરાક, માંસ
અખાડ પું૦+અષાઢ; મહિનાનું નામ
અખાડા કરવા શ૦પ્ર૦ આંખ આડા કાન કરવા, ન ગણકારવુ
અખાડિયો પું૦ જુઓ 'અખાડો'માં
અખાડી વિ૦સ્ત્રી૦અષાઢ માસની -ડો વિ૦પું૦
અખાડો પું૦ [સં अक्षवाटक, प्रा अक्खाडग] કુસ્તી કરવા માટે બનાવેલી જગા (૨) કસરતશાળા (૩) બાવાઓ રહેતા હોય તે જગા (૪) જુગારી કે સમવ્યસનીઓને એકઠા થવાની જગા, અડ્ડો [—જામવો=કુસ્તી કે અખાડો બરોબર ચાલવા (૨) અડ્ડો કે બેઠક બરોબર રંગમાં આવવા] -ડિયો પુ૦ અખાડામાં જનાર, કસરતબાજ
અખાત વિ૦ [સં] નહિ ખોદેલું (૨) પું૦ (ન૦+) જમીનની અંદર ગયેલો સમુદ્રનો ફાંટો (૩) ખોદ્યા વગર બનેલુ કુદરતી તળાવ, સરોવર, કુંડ
અખાત્રીજ સ્ત્રી૦ જુઓ અક્ષયતૃતીયા
અખાદ્ય વિ૦ [સં] ખાદ્ય નહિ એવું, અખાજ
અખિયાણુ ન૦ [સં अक्षतवायन] અક્ષણું, શુભ કાર્યના આરંભમાં (ગોર તથા વસવાયાને) અપાતી બક્ષિસ
અખિયાતું વિ૦ [સં अक्षत] જરા પણ ક્ષતિ—ઈજા પામ્યા વિનાનુ; સહીસલામત (૨) તંદુરસ્ત
અખિલ વિ૦ [સં] આખું, બધું, સમગ્ર
અખિલાઈ સ્ત્રી૦ [સં अखिल] અખિલતા
અખૂટ વિ૦ [દે. अखुट्ट] ખૂટે નહિ એવું
અખે વિ૦ [સં अक्षय, प्रा अक्खय]+અક્ષય. ૦નોમ સ્ત્રી૦ અક્ષયનવમી. ૦પાત્ર ન૦+ જુઓ અક્ષયપાત્ર
અખોડ ન૦ [સં. अक्षोट?] જુઓ અખરોટ
અખોવન વિ૦ [સં अक्षयवन्त] આખું (૨) સ્ત્રી૦ જેનુ એક પણ સંતાન મરી ન ગયું હોય એવી સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી
અખ્ખઈ વિ૦+જુઓ અક્ષયી
અખ્ખડ વિ૦ જુઓ અખડ
અખ્ખય વિ૦+જુઓ અક્ષય
અખ્યાતિ સ્ત્રી૦ [સં] અકીર્તિ (૨) અપ્રતીતિ
અખ્રિસ્તી વિ૦ ખ્રિસ્તી નહી એવુ, 'પેગન'
અગ વિ૦ [સં] ગમન ન કરી શકે એવું (૨) પું૦ ઝાડ (૩) પર્વત (૪) રાક્ષસ ૦જ વિ૦ પહાડમાં જન્મેલું, પહાડી
અગડ પુ૦ [अ. अक़्द?] (કા) સોગન
અગ(-ગ્ગા)ડ પું૦ [સં. अवट? प्रा अगड] સાઠમારીનુ મેદાન
અગડધૂત પું૦ (૨) વિ૦ જુઓ અગડબંબ
અગડબંબ વિ૦ ઘણું જાડુ, ફાંદવાળુ, ગોળમટોળ (૨) પુ૦ એક જાતનો અવધૂત
અગડંબગડં વિ૦ [રવ૦? કે સં अकृत विकृत, प्रा. अगडविगड?] ખરુ ખોટું (૨) ન૦ ગમે તેવી ખરીખોટી—અસ્પષ્ટ બોલી
અગડો પું૦ ('બગડો' સાથે) અમુક ફલાણો ઉદા૦ 'અગડે બગડો માર્યો ને બગડે કાગડો માર્યો'
અગણ(-ણિત) વિ૦ [સં] અસંખ્ય
અગણુ વિ૦ [(ત્રણ) अग्नि, प्रा अगणि પરથી] ત્રીજુ (ગીતમાં 'અગણું તે મંગળ વરતિયુ')
અગણો(-ણ્યો)તેર વિ૦ [સં एकोन+सित्तेर] ૬૯
અગણ્ય વિ૦ [સં] ગણી ન શકાય એવું
અગણ્યા(૦એં)શી(-સી) વિ૦ [સં एकोन+ એંશી, प्रा अगुणासी] ૭૯
અગતિ સ્ત્રી૦ [સં] અવગતિ, નરકમાં પડવુ તે (૨) અમુક વિષયમાં પ્રવેશ નહી તે (૩) વિ૦ ગતિ વિનાનુ, સ્થિર ૦ક [સં] અવગતિ પામેલું (૨) લાચાર ૦કતા સ્ત્રી૦
અગતિયો પુ૦ એક લીલુ ચળકતુ ને ઊડતુ જીવડુ
અગત્ય સ્ત્રી૦, ન૦ [સં अगति] જરૂર (૨) મહત્ત્વ. [—આપવી (-વું)=જરૂરી કે મહત્ત્વનું ગણવુ કે સમજવું]
અગથિયો પું૦ [સં अगस्ति] એક ઝાડ
અગદ ન૦ [સં] દવા

અગત ન૦ એક પક્ષી
અગન સ્ત્રી૦[સં अग्नि] અગ્નિ(૨) બળતરા, ઝાળ; લાય [—ઊઠવી =એકાએક બળતરા થવા લાગવી. —બેસવી=બળતરા મટવી —બળવી =અગન થવી, બળતરા લાગવી કે બળવી] ૦ગાડી સ્ત્રી૦ આગગાડી
અગમ વિ૦[સં]અગમ્ય,ઇન્દ્રિયાતીત(૨)ન૦[સં. आगमिक]ભવિષ્ય ૦ચેતી સ્ત્રી૦[સં अग्रिम+ચેતવું] દૂરઅંદેશી ૦નિગમ ન૦ ભૂત અને ભવિષ્ય(૨)[સં. आगम-निगम] વેદ અને શાસ્ત્ર ૦નિગમવાદ પુ૦ 'મિસ્ટિસિઝમ'. ૦નિગમવાદી પુ૦ 'મિસ્ટિક' ૦પચ્છમ સ્ત્રી૦ [સં. अग्रिम-पश्चिम]આગળનું તથા પાછળનું તે,ભૂત અને ભવિષ્ય ૦પંથ પુ૦ નહિ જવા જેવો—અજાણ્યો, ગૂઢ રસ્તો (૨) ઈશ્વરપ્રાપ્તિનો માર્ગ. ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સં आगमिक-बुद्धि] અગાઉથી ભવિષ્યનો વિચાર કરી શકનારી બુદ્ધિ (૨) વિ૦ અગમબુદ્ધિવાળું ૦બૂધિયું વિ૦ અગમબુદ્ધિવાળું ૦ભાખી વિ૦ભવિષ્ય ભાખનાર ૦વાણી સ્ત્રી૦ ગૂઢ વાણી (૨) ભવિષ્યવાણી (૩)વેદવાણી
અગમદોરો પુ૦ [સં अग्रिम+દોરો] ઘોડાના ગળાનો એક શણગાર
અગમો પું૦ [अ+ગમવું] અણગમો
અગમ્ય વિ૦[સં]જ્યાં ન જઈ શકાય એવું(૨)ગૂઢ (૩)ન જવા જેવું,નિષિદ્ધ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦વાદ પુ૦ 'મિસ્ટિસિઝમ' —મ્યા વિ૦ સ્ત્રી૦ જેની સાથે સંગ નિષિદ્ધ હોય એવી (સ્ત્રી) —મ્યાગમન ન૦નિષિદ્ધ સ્ત્રી સાથે વ્યભિચાર, એક મહાપાપ. —મ્યાગામી વિ૦ પુ૦ અગમ્યાગમન કરનાર
અગર પુ૦ [સં. आकर] મીઠું પકવવાની ક્યારી કે જમીન —રિયણ,—રી સ્ત્રી૦મીઠું પકવનારી સ્ત્રી (૨) અગરિયાની સ્ત્રી —રિયો પું૦ મીઠું પકવનારો, અગર રાખનારો
અગર ન૦ [સં अगरु] જુઓ અગરુ ૦બત્તી સ્ત્રી૦ ધૂપસળી
અગર અ૦ [फा] જો (૨) અથવા ૦ચે [फा], ૦જો અ૦ જોકે (૨) જો
અગરબત્તી સ્ત્રી૦ જુઓ 'અગર' ન૦; ધૂપસળી
અગરાજ વિ૦ જુઓ અગ્રાહ્ય
અગરાડા પું૦ બ૦ વ૦ [સં. अग्र+રાડું] બાજરીના લીલા સાંઠા
અગરિયો,—યણ,અગરી જુઓ 'અગર'પું૦માં
અગરુ ન૦ [સં] અગર, ચંદન, સુખડ
અગર્હણીય વિ૦ [સં] ગર્હણીય નહિ એવું
અગર્હિત વિ૦ [સં] ગર્હિત નહિ એવું
અગલ સ્ત્રી૦ [म. गल, का.अगलु, प्रा. अगड=ખાડો] ગલી
અગલબગલ અ૦ [फा] આસપાસ
અગલાંપગલાં ન૦ બ૦ વ૦ (કા) અઘરણી વખતે સીમંતિનીને ભરાવવામાં આવતાં પગલાં
અગવડ સ્ત્રી૦ સગવડથી ઊલટું તે, મુશ્કેલી; અડચણ [—આવવી, —થવી, —પડવી= મુશ્કેલી નડવી કે લાગવી]
અગવાડું ન૦ [સં. अग्र+वाट] આગલું (૨) મોખરાનો ભાગ —ડો પું૦ આગલું (૨) કાચળી અથવા અંગરખાનો આગલો ભાગ
અગવો પુ૦ [સં अग्रग, हिं अगुआ] આગળ ચલાવનાર, ભોમિયો (૨) નેતા
અગસ્તિ(—સ્ત્ય) પુ૦ [સં] (સં) એ નામના એક પ્રાચીન ઋષિ (૨) એ નામનો તારો. [અગસ્ત્ય (૦ઋષિ)ના વાયદા=લાંબા ને ન પળાય એવા—ખોટા વાયદા]
અગળ વિ૦ [અ+ગળવું] ઓગળે કે ઓગળેલું નહિ એવું (૨) અણગળ [પહેલેથી, આગળથી
અગાઉ અ૦ [સં अग्र] પૂર્વે, પહેલાં ૦થી અ૦
અગાડી અ૦ [સં अग्र] આગળ ૦થી અ૦ આગળથી (૨) આગળના ભાગ કે સ્થાનથી ૦પછાડી અ૦ આગળપાછળ (૨) સ્ત્રી૦ ઘોડાને ગળે અને પગે બાંધવાના દોરડા
અગાત અ૦ અગાઉ
અગાત પું૦ [સં अग ?] શિલાલેખ
અગાધ વિ૦ [સં] ગાધ નહીં તેવું, અતિ ઊંડું
અગામ્યું વિ૦ + જુઓ અગમ્ય
અગાર પું૦, ન૦ + જુઓ આગાર
અગાશિયું ન૦ [જુઓ અગાશી] ઘરના ઓરડા પછીનો ઉપરથી ખુલ્લો ભાગ (ચ)
અગાશી(—સી) સ્ત્રી૦ [સં आकाशिका] ઘરના ઉપલા ભાગમાં કરેલી ખુલ્લી છોબંધ જગા,ગચ્છી

અગાસું વિ૦ [सं. आकाश, प्रा. आगास] ઢાંકણ વિનાનું, આકાશ સુધી ખુલ્લું
અગિયર પું૦ [प्रा. अयगर ?]+અજગર
અગિયાર વિ૦ [सं. एकादश] ૧૧. ૦મું વિ૦ [सं. एकादशम्] દશ પછીનું (૨) ન૦ મરણ પછીને અગિયારમે દિવસે કરવામા આવતી કાયટાની ક્રિયા(૩)તે દિવસનો જમણવાર. ૦શ (-સ) સ્ત્રી૦ પખવાડિયામાની અગિયારમી તિથિ (૨) એ દિવસે પળાતુ વ્રત. [—કરવી=અગિયારશનો ઉપવાસ કે વ્રત કરવું —થવી=એકાદશીનો દિવસ હોવો કે તેનો ઉપવાસ થવો. —ભાંગવી, તોડવી=(ખાઈને) તેનું વ્રત કે ઉપવાસ ભગ કરવા] ૦શિ (-સિ)યું વિ૦ અગિયારશનું વ્રત કરનારું
અગિયારા પું૦ બ૦ વ૦ ૧૧ સાથે ૧ થી ૧૦ સુધીના આ કોનો ગુણાકાર દર્શાવતો ઘડિયો. [—ગણવા, ગણી જવા, ભણવા=નાસી કે છટકી જવું, પલાયન કરી જવુ, છૂ થઈ જવું.]
અગિયારી સ્ત્રી૦ [सं. एकादशिका] ૧૧×૧૧=૧૨૧ થી ૧૧×૨૦=૨૨૦ સુધીનો ઘડિયો
અગિયારી સ્ત્રી૦ [सं अग्नि+आगारिका]પારસી લોકોનુ મદિર, આતસબહેરામ
અગુણજ્ઞ વિ૦[સં]ગુણજ્ઞ નહી એવું [જાણનારું
અગુણી વિ૦[સં] અવગુણવાળુ (૨)ગુણપાડ નહીં
અગુવો પુ૦ જુઓ અગવો
અગોચર વિ૦ [સં] ઇદ્રિયાતીત; અગમ્ય (૨) [કા] પગ મૂકવો ગમે નહી અથવા પગ મૂકી શકાય નહી એવું
અગોપ વિ૦ અલોપ
અગોર વિ૦ [अ+ગોર]+ગુરુ વગરનુ
અગ્ગડ પુ૦ જુઓ અગડ
અગ્નિ પું૦ [સં] દેવતા (૨) [સં] પ્રકાશ અને ઉષ્ણતાનો કે અગ્નિકોણનો અધિષ્ઠાતા દેવ (૩) પંચ મહાભૂતોમાનુ તેજ તત્ત્વ (૪) જઠરાગ્નિ, પાચક તત્ત્વ [—ઊઠવો=એકદમ બળતરા થવા લાગવી, અગન ઊઠવી —ને ઊધઈ ન લાગવી=જે ખરું કે શુદ્ધ છે તેને ડાઘ ન લાગવો. —મૂકવો=આગ લગાડવી,(જેમ કે ચિતાને)] ૦અસ્ત્ર ન૦ અગ્ન્યસ્ત્ર, અગ્નિ વરસાવે એવું બાણ ૦કણ પું૦તણખો ૦કર્મ ન૦અગ્નિમાં હોમ કરવો તે (૨) અગ્નિપૂજા (૩) ડામવુ તે. ૦કાષ્ઠ ન૦ બાળવાના લાકડા (૨) અરણીનું લાકડુ [—ભક્ષણ કરવાં=ચિતા ખડકી બળી મરવુ, અગ્નિપ્રવેશ કરવો, સતી થવુ]૦કુમાર પું૦(સ) અગ્નિ મારફતે ઉત્પન્ન થયેલો શિવનો પુત્ર—કાર્તિકેય (૨) જઠરાગ્નિને વધારે એવી એક ઔષધિ ૦કુંડ પુ૦ વેદી ૦કોણ પુ૦ દક્ષિણ અને પૂર્વ વચ્ચેનો ખૂણો ૦ક્રિયા સ્ત્રી૦ મુડદાને બાળવાની ક્રિયા ૦ક્રીડા સ્ત્રી૦આતસબાજી. ૦ખૂણો પું૦ અગ્નિકોણ ૦ગર્ભ વિ૦ જેમાથી અગ્નિ જન્મે એવુ(૨) ન૦ અરણી (૩) ચકમક. ૦ત્રય પુ૦, ન૦ત્રણ પ્રકારના શાસ્ત્રોક્ત અગ્નિ (ગાર્હપત્ય, આહવનીય અને દક્ષિણ) ૦દાતા વિ૦ શબને આગ મૂકનાર. ૦દાહ પું૦ મુડદાને બાળવુ તે ૦દિવ્ય ન૦ અગ્નિપરીક્ષા ૦દીપન વિ૦ જઠરાગ્નિને સતેજ કરનારું ૦દીપ્તિ સ્ત્રી૦ જઠરાગ્નિનુ સતેજ થવું તે ૦પરિગ્રહ પું૦ શાસ્ત્રોક્ત અગ્નિને અખડ રાખવાનું વ્રત ૦પરીક્ષા સ્ત્રી૦ અગ્નિ વડે પરીક્ષા કરવી તે (૨) આકરી કસોટી ૦પૂજક વિ૦અગ્નિને પૂજનારુ. ૦પ્રદ વિ૦ જઠરાગ્નિ તેજ કરે એવું ૦પ્રવેશ પું૦ અગ્નિમા દાખલ થવું તે (૨) સ્ત્રી પોતાના પતિની ચિતામા બળી મરે તે ૦મંથન ન૦ (અરણીના) ઘર્ષણથી અગ્નિ પેદા કરવો તે ૦માંદ્ય ન૦ જઠરાગ્નિની મદતા. ૦રથ પું૦ + આગગાડી ૦રોગ પું૦શરીરમાં અગન બળે એવો રોગ. ૦વર્ધ (-ર્દ્ધ)ક વિ૦ અગ્નિ—જઠરાગ્નિને વધારે એવુ ૦વૃદ્ધિ સ્ત્રી૦ અગ્નિદીપ્તિ ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦પવિત્ર અગ્નિ રાખવાનુ સ્થાનક ૦શિખા સ્ત્રી૦ અગ્નિની જ્વાળા (૨) એક વનસ્પતિ ૦ષ્ટોમ પુ૦[સ]એ નામનો યજ્ઞ ૦સંસ્કાર પુ૦ મુડદાને બાળવાની ક્રિયા ૦હોત્ર ન૦ પરણેલા બ્રાહ્મણે વિવાહના સાક્ષીભૂત અગ્નિને નિરતર જાગ્રત રાખી પત્ની સાથે તેમા નિત્ય હોમ કરવો તે, શાસ્ત્રોક્ત અગ્નિમાં સવારસાજ હોમ કરવાનું કર્મ ૦હોત્રી વિ૦ અગ્નિહોત્ર કરનાર (૨) બ્રાહ્મણની એક અટક
અગ્ન્યસ્ત્ર ન૦[સ]જેમાથી અગ્નિ વરસે એવું બાણ

અગ્ર વિ૦ [સં] આગળપડતુ; મુખ્ય, પહેલું; મોખરેનું (૨)ન૦ આગળનો કે સૌથી ઉપરનો કે ચઢિયાતો કે શ્રેષ્ઠ ભાગ, અણી; ટોચ ૦ગણ્ય વિ૦ ગણતરીમા પહેલું, મુખ્ય ૦ગામી વિ૦ આગળ ચાલનાર,આગેવાન ૦ચર વિ૦ આગળ ચાલનારુ ૦જ વિ૦ પહેલું જન્મેલુ (૨) પું૦ મોટો ભાઈ(૩)બ્રાહ્મણ. ૦જન્મા પું૦ બ્રહ્મા(૨) જુઓ અગ્રજ ૦જા વિ૦સ્ત્રી૦ પહેલી જન્મેલી —મોટી બહેન. ૦જાતિ સ્ત્રી૦ બ્રાહ્મણ જાતિ. ૦ણિયો પું૦[સં अग्रणी]અગ્રણી(૨)બ્રાહ્મણ ૦ણી પું૦[સં]આગેવાન. ૦દૂત પું૦ આગળથી સમાચાર લઈ જનાર ૦ધાન્ય ન૦ વર્ષનો પહેલો —ચોમાસામા થતો—પાક. ૦પૂજા સ્ત્રી૦ શ્રેષ્ઠ પુરુષને અપાતું પ્રથમ પૂજાનુ માન ૦લેખ પું૦ વર્તમાનપત્રનો મુખ્ય લેખ. ૦શાળા સ્ત્રી૦ ઓસરી ૦સર વિ૦[સં]અગ્રેસર ૦સ્થાન ન૦ આગળપડતુ – મુખ્ય સ્થાન. ૦હાયણ (–ન) પું૦[સં]માગશર મહિનો, આગ્રહાયણ. ૦હાર પું૦ રાજ્ય તરફથી દેવસ્થાનને અર્પણ કરાયેલી જમીન

અગ્રાહ્ય વિ૦ [સં] ગ્રહણ ન કરવા યોગ્ય

અગ્રિમ વિ૦ [સં] મુખ્ય (૨) પું૦ મોટો ભાઈ

અગ્રેસર વિ૦(૨)પું૦[સં]આગેવાન, નાયક, નેતા

અગ્ર્ય વિ૦ [સં] સૌની અગ્રે એવુ, શ્રેષ્ઠ

અઘ ન૦ [સં] પાપ ૦નાશક(–ન), ૦હન વિ૦ [સં हन्] પાપનો નાશ કરનારુ ૦મર્ષણ વિ૦ [સં] અઘનાશક (મંત્ર)(૨)ન૦ એક નસકોરેથી પાણી લઈ બીજા નસકોરા વાટે કાઢી નાખવુ તે. ૦વાન વિ૦પાપી ૦હર્તા(–ર્ત્રી), ૦હારી વિ૦ પાપ દૂર કરનારુ –ઘાયુ વિ૦ [+સં आयुस्] પાપી, દુષ્ટ. –ઘાસુર પું૦ (સં) શ્રીકૃષ્ણે મારેલો એક રાક્ષસ

અઘઓક (–ઓ) સ્ત્રી૦ [અઘવુ+ઓકવુ] ઝાડા અને ઊલટી (૨) કોગળિયું [અયોગ્ય

અઘટતું વિ૦[અ+ઘટતુ]અણઘટતું અણછાજતું;

અઘટિત વિ૦ [સં] ઘટિત નહિ એવુ, અઘટતુ

અઘટિત-ઘટના સ્ત્રી૦ [સં] નહિ બનેલી ઘટના બનાવવી તે ૦પટીયસી વિ૦ સ્ત્રી૦[સં.]એમાં કુશળ (માયા)

અઘડ વિ૦ [અ+ઘડ] અણઘડ, મૂર્ખ

અઘડ પું૦ [સં आगर्त ?] ઘરો, ખાડો

અઘણ ન૦ [જુઓ અઘવુ] અઘવુ તે(૨)અપદ્વાર; ગુદા ૦ખાડ(–ણ) સ્ત્રી૦ અઘવાનો ખાડો; નરકકુંડ –ણિયું વિ૦ અઘ અઘ કરે તેવું. ૦શી(–સી) વિ૦ અઘણિયુ, ઝાડાના રોગવાળુ

અઘમૂતર સ્ત્રી૦ અઘવુ મૂતરવુ તે (૨) [લા] જુઓ અઘામણ

અઘય(–ર)ણી ન૦,સ્ત્રી૦[દે अग्गहणिआ]પહેલવહેલો ગર્ભ રહેવો તે (૨) એની ક્રિયા, સીમંત. [—આવવી = સીમંતનો પ્રસંગ આવવો. —કરવી=તે વેળાનો વિધિ કે વગો વગેરે કરવા] –ણિયાત વિ૦ સ્ત્રી૦ અઘરણીવાળી સ્ત્રી

અઘરું વિ૦ [સં अग्राह्य ?] મુશ્કેલ [—પડવું= મુશ્કેલ લાગવુ કે થવુ] [માલિકીનું

અઘરેણિયાત વિ૦ વરેણિયાત નહિ એવુ, પોતાની

અઘ(–ઘા)વવું સ૦ક્રિ૦અઘે એમ કરવુ (૨)[લા] ખૂબ મારવુ, ટીપવુ (૩) જોરજુલમથી કઢાવવું (નાણા કે કોઈ પણ વસ્તુ)

અઘવાટ સ્ત્રી૦[અઘ+વાટ]અઘણ, ગુદા

અઘવાડ સ્ત્રી૦,–ડો પું૦ [અઘ+'વાડ' પ્રત્યય] અઘેલાની ગંદવાડ (૨) ખૂબ ગંદકી

અઘવું અ૦ ક્રિ૦ [સં हद्, મ हगणें] મળત્યાગ કરવો, ઝાડે ફરવુ (૨) [લા] જોરજુલમને વશ થઈ છોડવુ પડવુ [અઘી પડવુ=(બેભાનમા કે ડરથી યા અવશે, જેમ કે માંદગીમાં) આપોઆપ ઝાડો થઈ જવો અઘીને ઉસેડવું, વાળવું= ન કરવાનુ કરી બેસી તે સુધારવા મથવુ]

અઘાટ વિ૦ અપાર, અનન્ત (૨) [દસ્તાવેજમાં] કુલ હક્ક સાથેનું (૩) પું૦ શિલાલેખ(૪)ઇનામી જમીન, દાનદેવસ્થાનમા અપાયેલી જમીન(૫) ઘાટ; ઓવારો –ટિયું વિ૦ અઘાટ અપાયેલું (૨) નિમકહરામ

અઘાડ(–વ)વું સ૦ ક્રિ૦ અઘે એમ કરવું

અઘાડો પું૦ [દે अग्घाडग] અઘેડો — એક છોડ, અપામાર્ગ [હાજતવાળું

અઘાણ ન૦ મળ, વિષ્ટા –ણું વિ૦ અઘવાની

અઘાત વિ૦ + જુઓ અગાધ

અધામણ સ્ત્રી૦(વાર વાર)અધવું કે અધવાનું થાય તે, અતિસાર (૨) [લા.] ભય, ત્રાસ અથવા સખત મહેનતને લીધે થયેલી–અધી જવાય એવી–ખરાબ સ્થિતિ [(૨) અઘરું

અધામું વિ૦+[જુઓ અધવું]ભયંકર;ત્રાસદાયક

અઘાયુ વિ૦ [સં] પાપી, દુષ્ટ

અઘાર (૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ અઘવું] પંખી કે જીવડાનો મળ –રો પું૦ ગંદવાડ

અઘાવવું સ૦ ક્રિ૦ અઘવવું

અઘેડી સ્ત્રી૦ [દે. अग्घाडग] એક વનસ્પતિ

અઘેડો પું૦ [જુઓ અઘાડો] એક છોડ, અઘેડો

અઘેણી સ્ત્રી૦ (ચ) જુઓ અધરણી

અઘોર વિ૦ [અ+ન. घोर] અતિ ભયાનક (૨) ઘાતકી (૩) ભાનસાન વગરનું (૪) ઘણું સખત કે મુશ્કેલ (૫) ગાઢું, ઉદા૦ 'અઘોર નિદ્રા, વન'. ૦પંથ પુ૦ મેલી સાધના કરનારા બાવાઓનો પંથ. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ મેલી વિદ્યા –રી વિ૦ એદી. ઊંઘણશી (૨) જુગુપ્સા ઉપજાવે–ચીતરી ચડે એવું ગંદું (૩) પુ૦ એવો ગંદો એક જાતનો (નાગડો) બાવો (૪) ભયંકર એદી કે ઊંઘણશી માણસ

અઘોષ વિ૦ [સં] ઘોષ–અવાજ વગરનું; શાંત(૨) [વ્યા] પું૦ પાંચ ઉચ્ચાર-સ્થાનોના પહેલા બે વર્ણોનો ઉચ્ચાર (ક, ચ, ટ. ત, પ તથા ખ, છ, ઠ, થ, ફ એ વ્યંજનો અઘોષ કહેવાય છે)

અચક સ્ત્રી૦ આગળી, ઠેસ, અટકણ(૨)આડ

અચકડું ન૦ કાંઈ સાંભરી આવવાથી છાતીમાં ભરાઈ આવતો ડૂમો [ડગલો

અચકન પુ૦, ન૦ [हिं.] એક જાતનો લાંબો

અચકમચક અ૦ અચાનક, એકદમ, ઓચિંતું

અચકવું અ૦ ક્રિ૦ અટકવું, ખમચાવું

અચકાવું અ૦ક્રિ૦ અચકવું.–મણ સ્ત્રી૦ નડતર, મુશ્કેલી –રો પુ૦ આંચકો

અચકોમચકો પુ૦ લહેકો, લટકો (સ્ત્રીઓનો)

અચડ વિ૦ [અ+ચડવું] ખાતામાં નહિ ચડેલી (રકમ)

અચપચું વિ૦ [અધ+પોચું ?] કાચું પોચું, અધકચરું (૨) નહિ પ્રવાહી અને નહિ ઘટ્ટ

અચબૂચ અ૦ અચાનક

અચર વિ૦ [સં] ખસે નહિ એવું; સ્થિર

અચરકો પું૦ ઉમળકો (૨) આંચકો

અચરજ(–ત) ન૦, –તી સ્ત્રી૦ [સં. आश्चर्य] નવાઈ, આશ્ચર્ય. [–પામવું=આશ્ચર્ય થવું–ઊપજવું દા. ત. તે અચરજ પામ્યો. તેને અચરજ થયું.]

અચરપચર વિ૦ [મ (રવ૦ ?)] કાચુંકોરું(૨) અ૦ રહી રહીને, વારે વારે, જેમ આવ્યું તેમ

અચરે અચરે (૦સીતા) રામ શ૦ પ્ર૦ પોપટને ભણાવાતો શબ્દ

અચલ(–ળ) વિ૦ [સં] દૃઢ, સ્થિર(૨)[ગ]અવિકારી (૩) પું૦ પર્વત ૦પતિ પુ૦ (સ) હિમાલય ૦પદ ન૦ નિત્ય એકસરખી રહે તેવી સ્થિતિ–મોક્ષ(૨) 'કૉન્સ્ટટ એક્સ્પ્રેશન' (ગ.) ૦રાશિ પું૦ 'કૉન્સ્ટંટ કૉન્ટિટી' (ગ) –લા (–ળા) સ્ત્રી૦ પૃથ્વી –લિ(–ળિ)ત વિ૦ ચલિત નહિ એવું [ચાવવું] નહિ ચાખેલું

અચવ્યું વિ૦[અ+ચવવું]નહિ કહેલું (૨) [અ+

અચંબો પુ૦ [स अत्यद्भुत, प्रा. अच्चब्भुय] આશ્ચર્ય, નવાઈ જુઓ શ પ્ર. 'અચરજ'માં

અચા સ્ત્રી૦ જુઓ અચો [ઓચિંતું

અચાનક અ૦ [हि, અ+ચાનક ?] એકાએક,

અચાર ન૦ [फा] અથાણું

અચાલ સ્ત્રી૦[અ+ચાલવું]હરકત, અડચણ(૨) અડકાવ, ગ્નેદર્શન (૩) ભારે અગત્ય, ભીડ

અચાલો પુ૦ [જુઓ અચાલ] અનિવાર્ય અગત્ય, અપેક્ષા

અચિર વિ૦ [સ] ચિરકાળનું નહિ એવું

અચિંતિત વિ૦ [સ] જુઓ અણચિંતવ્યું

અચિંતું(–ત્યું) વિ૦ ઓચિંતું

અચિંત્ય વિ૦[સ]ચિંતવી ન શકાય કે ચિંતવવું અયોગ્ય એવું

અચૂક વિ૦[અ+ચૂકવું]ચૂકે નહિ એવું (૨)અ૦ ચૂક્યા વિના ૦બાણ ન૦ કદી ખાલી ન જાય તેવું બાણ(૨)વિ૦તેવું ફેંકનાર [અચૂકબાણ આવવું=જરૂર આવવું]

અચેત, ૦ન વિ૦ [સં] ચેતન વિનાનું, જડ (૨) બેભાન ૦ના સ્ત્રી૦મૂર્ચ્છા, જડતા, બેભાનપણું

અચેષ્ટ વિ૦ [સં] અચેતન

અચો પું૦[અ+સં. चर् ?]જમાવ, ભીડ(૨)કચરાનો જમાવ, ગંદકી(૩)અણૂજો [—પાળવો=કામકાજ બંધ રાખવું —અણૂજો પાળવો. (૨) બળિયા ઘરમાં હોય તેથી મહેમાન વગેરેને આવકાર ન આપવો]૦પચો પું૦ગંદવાડ,સડો

અચ્છત અ૦ [અ+છતું]છતું— જાહેર થયા વિના, છૂપી રીતે; ખબર ન પડે તેમ

અચ્છિન્ન વિ૦[સં]અખંડ ૦ધારા સ્ત્રી૦ સતત વહેતું ઝરણું (૨)જેમાથી અખંડ ધાર પડે એવું પાત્ર

અચ્છું વિ૦ [સં अच्छ] સારું

અચ્છેદ્ય વિ૦ [સં] છેદી ન શકાય એવું

અચ્છેર પુંં૦[અર્ધ+શેર]અર્ધો શેર —રિયું વિ૦ જેમા અચ્છેર માય તેવડું (૨)ન૦ અર્ધા શેરનું માપિયું —રિયો પું૦,—રી સ્ત્રી૦ અર્ધા શેરનું માપિયું અથવા વજન —રો પું૦ અર્ધા શેરનું વજન—કાટલું

અચ્યુત વિ૦[સં]પતન કે સ્ખલન વિનાનું,નિશ્ચલ (૨) પું૦ (સં.) વિષ્ણુ —તાનંદ પું૦ અખંડ આનંદ, આત્માનો આનંદ(૨)અખંડ આનંદ ભોગવનાર—ઈશ્વર

અચ્‌સંધિ સ્ત્રી૦ [સં] સ્વરોની સંધિ (વ્યા)

અછક અ૦ જોતજોતામા

અછડ(—ર)તું વિ૦માત્ર સપાટીને અડકીને પસાર થઈ જતું(૨)કાના બગબર, અશાગ(૩)છલકાતું

અછત સ્ત્રી૦ [અ+છત] તંગી, તાણ

અછતું વિ૦[અ+છતું] અણછતું, ગુપ્ત (૨)[સં. असत्]+અસત, હયાત નહિ એવું

અછત્ર વિ૦ [સં] છત્ર વિનાનું, ખુલ્લું (૨) માથે વડીલ વિનાનું

અછબડા પું૦બ૦વ૦ એક રોગ, જેમા શરીર પર આછી આછી ફોલ્લીઓ નીકળે છે. [— નમવા =તેની ફોલ્લીઓ મટવા માડવી —નીકળવા =તે રોગ થવો—તેની ફોલ્લીઓ નીકળવી]

અછરતું વિ૦ જુઓ અછડતું [(૨) કરમાવું

અછવાવું અ૦ક્રિ૦[અ+છવાવું] વણછો લાગવો

અછંગ અ૦ અધ્ધર(?)

અછાડપછાડ સ્ત્રી૦ ધમાધમ

અછાંદસ વિ૦ [સં] છંદરહિત

અછાબા પું૦ બ૦ વ૦ [अ. हिजाव=પડદો ?] વરઘોડામા વરરાજાનું મો ઢાંકવા પાઘડીએ લટકાવવામા આવતા સોનેરી કસબના તાર

અછાવવું સ૦ક્રિ૦ (નવું વાસણ)વાપરવા કાઢવું

અછીપ વિ૦ છીપે નહિ—તૃપ્ત ન થાય એવું

અછૂત વિ૦[हिं] અસ્પૃશ્ય(૨)અસ્પૃશ્ય મનાતી કોમનું —તોદ્ધાર પું૦ અછૂતોનો ઉદ્ધાર

અછો અછો કરવું, અછો અછો વાનાં કરવાં શ૦પ્ર૦ [સં अच्छ—અછો] લાડ લડાવવા (૨) ખૂબ ઉમળકાથી આદરસત્કાર કરવો

અછોછાંયડા પું૦ બ૦ વ૦ લાડ લડાવવા તે

અછોછી સ્ત્રી૦ (કા) પેટમા ચૂંથાવું તે

અછોડો પું૦[दे अच्छोडिअ?] રાશ(૨)ગળામા પહેરવાનો સોનારૂપાનો દોરો (૩) ઘડિયાળની સાકળી —ડાવા અ૦ ગશ જેટલે અંતરે

અજ વિ૦[સં]નહિ જન્મેલું,અનાદિ(ઈશ્વર)(૨) પું૦ બકરો (૩) [સં] બ્રહ્મા(૪)કામદેવ(૫)ચંદ્ર (૬)રામચંદ્રજીના દાદાનું નામ. ૦કર્ણ પું૦એક વનસ્પતિ ૦ગર પું૦ [સં] (બકરું ગળી જાય તેવો)મોટો સાપ ૦ગરવૃત્તિ સ્ત્રી૦ દૈવ ઉપર આધાર રાખવાની વૃત્તિ ૦ગંધા સ્ત્રી૦ એક ઔષધિ ૦તનયા સ્ત્રી૦ (સં) બ્રહ્માની પુત્રી, માયા(૨)સીતા ૦પતિ પું૦ ભરવાડ(૨)(સં.) મંગળ ગ્રહ ૦પાલ(—ળ) પું૦ ભરવાડ

અજટા સ્ત્રી૦ ભોંયઆમલી

અજતરફ(—ફે)[फा] અ૦ તરફથી

અજદહા પું૦[फा]મોટો જંગી સાપ—અજગર

અજન્મ વિ૦[સં]જન્મરહિત —ન્મા વિ૦ પું૦ જેને જન્મ નથી એવું, (ઈશ્વર) (૨)સ્ત્રી૦(સં.) માયા (૩) સીતા (૪) લક્ષ્મી

અજપાજ(—જા)પ પું૦ [સં] પ્રયત્ન વિના સ્વાભાવિક રીતે ચાલતો (સોહં સોહં) જાપ

અજબ વિ૦[अ] નવાઈ ઉપજે એવું, આશ્ચર્યકારક, અદ્‌ભુત [—થવું=ચકિત થવું, નવાઈ લાગવી] ૦ગુલમહેરી સ્ત્રી૦ એક કલ્પિત પક્ષી ૦તા સ્ત્રી૦ [જોવું તે, પરીક્ષા

અજમાયશ સ્ત્રી૦[फा. आज़माइश]અજમાવી

અજમાવવું સ૦ક્રિ૦ [फा आज़मुदन] વાપરી જોવું, તપાસી જોવું

અજમાશ સ્ત્રી૦ જુઓ અજમાયશ

અજમૂદો વિ૦ [फ़ा. आजमूद॰] અનુભવી (૨) પુ૦ અજમાયશ

અજમો પુ૦ [स अजमोदा, फा अज्मूद] એક વનસ્પતિ-ઔષધિ [—આપવો= (ચૂકાતું હોય કે વાવો હોય તે દૂર કરવા) લાચ આપવી અજમાનાં ફૂલ=અજમાનો અર્ક. —ફૂકાવવો= (ચૂક મટાડવા) અજમો ખવડાવવો (૨) રીસ કે ધૂંધવાટ દૂર કરાવવો]

અજમોદ સ્ત્રી૦[જુઓ અજમો]એક ઔષધિ

અજય વિ૦[सं]જય રહિત(૨)ન જિતાય એવુ; અજેય(૩)પુ૦હાર —યા સ્ત્રી૦ માયા(૨)ભાગ (૩)એક વનસ્પતિ —ય્ય વિ૦[स] અજેય

અજર વિ૦[स]ઘરડું ન થાય એવુ (૨)પચી ન શકે એવું —રામર વિ૦ અજર અને અમર, અવિનાશી

અજર સ્ત્રી૦[अ उज्र]બહાનું (૨) આનાકાની,ઢીલ

અજરાલ(–ળ) વિ૦[अ. इज्राइल] વિશાળ (૨) ભયાનક

અજરો પું૦ [स. अजर] અપચો

અજલ સ્ત્રી૦ [अ]અ ત (૨) મોત (૩) કમોત. ૦મ ંજિલ સ્ત્રી૦ છેવટનુ–સ્વધામ.

અજલ વિ૦ [स] નિર્જલ, સૂકું

અજવાશ પુ૦ જુઓ ઉજાસ

અજવાળવું સ૦ક્રિ૦[स उज्ज्वल]ઘસીને ઊજળું કરવું; માજવુ (૨) અજવાળુ કરવુ (૩) નામ કાઢવુ, આબરૂ વધારવી(૪)[વ્યંગમાં]બગાડવું; બદનામી વહોરવી —ણહાર વિ૦અજવાળનાર

અજવાળિયું ન૦[જુઓ અજવાળવુ] ચદ્રની વધતી જતી કળાવાળું પખવાડિયુ શુક્લપક્ષ(૨) અજવાળા સારુ છાપરામા કે ભીતમા મૂકેલું જાળિયુ —બાકું

અજવાળી વિ૦સ્ત્રી૦[જુઓ અજવાળવુ]અજવાળાવાળી ચાદરણાવાળી(રાત) —ળું ન૦પ્રકાશ ઉજાસ [અજવાળામાં આવવું = જાહેર થવુ, બહાર પડવુ(૨)પ્રસિદ્ધિ મળવી અજવાળામાં મૂકવું=જાહેર કરવુ — કરવું=પ્રકાશ કે દીવો કરવો(૨) [લા] આબરૂ વધારવી — થવું, —નીકળવું=પોહ ફાટવો, સવાર થવુ.]

અજવું અ૦ક્રિ૦[सं उज्झ्] ટપકવુ, ઝમવું(કા)

અજશ પુ૦ [सं अयश] અપજશ, બેઆબરૂ

અજસ્ર વિ૦[स]સતત,એકધારું (૨) અ૦ વારંવાર, હમેશ

અજહતી વિ૦ સ્ત્રી૦ [सं] જહતી નહિ એવી [(લક્ષણા)

અજહત્સ્વાર્થા સ્ત્રી૦ [स] જુઓ અજહલ્લક્ષણા

અજહલ્લક્ષણા સ્ત્રી૦[सं]લક્ષણાનો એક પ્રકાર, –અજહતી લક્ષણા, જ્યા મૂળ અર્થ અથવા વાચ્યાર્થનો ત્યાગ થતો નથી અને બીજા અર્થનો બોધ થાય છે (કા શા) દા ત 'બદૂક જોઈ બધા ભાગ્યા'

અજ ત વિ૦[स] ત્વરાત (બ્યા) [અશાતિ

અજંપ(–પો) પુ૦[અ+જ પવુ]જ પનો અભાવ;

અજા સ્ત્રી૦ [स] માયા, કુદરત (૨) બકરી ૦ગલ (–ળ)સ્તન પુ૦, ન૦ બકરાને ગળે લટકતો આચળ(૨)[લા]નિરર્થક વસ્તુ ૦પાલ(–ળ) પું૦ ભરવાડ

અજા(–યા)ચક,૦વૃત્તિ,૦વ્રત જુઓ 'અયાચક'માં

અજાચી વિ૦ [स अयाचिन्] અયાચક

અજાડી સ્ત્રી૦ હાથી વગેરે પ્રાણીઓને ફસાવી પકડવા માટે બનાવેલી ખાઈ અથવા ખાડો(૨)બેહક એડેલા ઢોરને ઊભુ રાખવા પગ તળે ખોદાતો ખાડો (૩) વેરાન કે પહોચવામા વસમી પડે એવી જગા [—માં પડવું=ફસાવુ, મુશ્કેલીમા આવી પડવુ, કોઈના ફાંદામા ફસાવુ]

અજાડું વિ૦ (કા) કજિયાળુ

અજાણ વિ૦ [स अज्ञान] વાકેફ — માહિતગાર નહી તે (૨) સ્ત્રી૦ જાણનો અભાવ ૦તાં,–ણે, –ણ્યે અ૦ ન જાણતા, અણસમજથી —ણ્યું વિ૦જાણમા નહી તેવુ, અજ્ઞાત ૦પણું ન૦

અજાત વિ૦[स]નહી જન્મેલુ (૨)ગર્ભસ્થ ૦શત્રુ વિ૦જેને કોઈ સાથે દુશ્મનાવટ નથી એવુ (૨)પું૦ (સ) યુધિષ્ઠિર

અજાનબાહુ વિ૦+જુઓ આજાનબાહુ

અજાબી સ્ત્રી૦[अ हिजाब, फा हजाबी] બુરખો

અજામિલ પું૦ (સ) એક પ્રસિદ્ધ વિષ્ણુભક્ત

અજાયબ [अ अजाइब - 'અજબ'નું બ૦વ૦] અજબ જેવુ, આશ્ચર્યકારક ૦ઘર ન૦ સંગ્રહસ્થાન, 'મ્યૂઝિયમ'. –બી સ્ત્રી૦ આશ્ચર્ય

અજારીઅજારી સ્ત્રી૦ (સુ) એક રમત, ખારોપાટ
અજિત વિ૦ [સં] નહી જિતાયેલુ (૨) ન જિતાય તેવું
અજિન ન૦ [સં] મૃગચર્મ, કાળિયારનુ ચામડું. ૦ધારી, ૦વાસી વિ૦ મૃગચર્મ ઓઢનાર
અજિર ન૦ [સં] ઘરનુ આગણું, ફળિયુ
અજિંક્ય વિ૦ [મ] અજેય, અજિત
અજિહ્વ વિ૦ [સં] જીભ વગરનુ
અજીજ વિ૦ [અ] પ્યારુ, વહાલુ (૨) પુ૦ મિત્ર, દોસ્ત
અજીઠું વિ૦ [સં ઉચ્છિષ્ટ] જુઓ એઠુ —ઠવાડ પુ૦ એઠવાડ
અજીરણુ ન૦ અજીર્ણ, અપચો [અજીરણુ થવું (કોઈ વાત કે વસ્તુનુ) =(તે) ન સહેવાવું, વધારે-પડતો (તેનો) પ્રભાવ દાખવવો જેમ કે, વાતનુ અજીરણ=વાત કહી દેવી પૈસાનું. =ધનનો ગર્વ ઇ૦]
અજીર્ણ વિ૦ [સં] જીર્ણ નહિ તેવું (૨) ન૦ અજીરણ, [અપચો
અજીવ વિ૦ [સં] જીવ વગરનુ, નિર્જીવ (૨) ન૦ (જૈન મતે) નવ તત્ત્વોમાનુ જડ તત્ત્વ
અજુક્ત(—ગતું) વિ૦ [સં અયુક્ત] અયોગ્ય; અઘટિત
અજેય વિ૦ [સં] જીતી ન શકાય તેવું
અજોખણી સ્ત્રી૦ કાંટા—ઝરડા ખેંચવાની લોઢાની આકડીવાળી લાકડી
અજોગ પુ૦ [સં. અયોગ] કમુરત (૨) અણમેળ, અણબનાવ
અજોડ વિ૦ [અ+જોડ] જેની જોડ ન હોય એવું, [અદ્વિતીય
અજોણાં ન૦બ૦વ૦ [અ+જોણુ] ન જોવાનું વ્રત
અજોળ વિ૦ લટકતું, અધવચ (૨) અધૂરુ મૂકેલું (૩) સ્ત્રી૦ અચોક્કસપણું
અજ્જ અ૦ [સં. अद्य]+આજ
અજ્જુ ન૦ હ્રસ્વદીર્ઘ 'ઇ'નુ ચિહ્ન (િઅથવા ી)
અજ્જુ(—જ્જૂ)કા સ્ત્રી૦ [સં] વેશ્યા
અજ્ઞ વિ૦ [સં] અજાણ (૨) મૂર્ખ
અજ્ઞાત વિ [સં] જ્ઞાત નહીં તેવું (૨) ગુપ્ત ૦ચર્યા સ્ત્રી૦ કોઈ જાણે નહિ એવી રીતે ફરવું તે ગુપ્તચર્યા ૦યૌવના વિ૦ સ્ત્રી૦ ઉગતી જુવાન સ્ત્રી; મુગ્ધા. ૦વાસ પુ૦ છૂપા રહેવું તે ગુપ્તવાસ
અજ્ઞાન ન૦ [સં] જ્ઞાનનો અભાવ અબુધપણું (૨) અવિદ્યા, માયા (૩) વિ૦ જેને સાન—સમજ નથી એવું (૪) અભણ (૫) અજાણ ૦જનિત, ૦જન્ય વિ૦ અજ્ઞાનમાથી નીપજેલું ૦તા સ્ત્રી૦ અજ્ઞાનપણુ —ની વિ૦ જુઓ અજ્ઞાન વિ૦ (૨) અવિદ્યા—માયામા બધાયેલુ
અજ્ઞેય વિ૦ [સં] જાણી ન શકાય તેવુ ૦વાદ પુ૦ ઈશ્વર અથવા પરમ તત્ત્વને વિષે આપણને કાંઈ ખબર નથી—ન પડી શકે તેવો મત 'ઍગ્નોસ્ટિસિઝમ' ૦વાદી વિ૦ અજ્ઞેયવાદમા માનનાર
અજ્નબી વિ૦ [अ. अज्नबी] પરદેશી
અઝાન સ્ત્રી૦ [अ] બાગ
અટક સ્ત્રી૦ [જુઓ અટકવુ] નડતર, અવરોધ (૨) મુશ્કેલી (૩) શકા, મનનો ખચકો (૪) કાચી કેદ (૫) અટકણ, ઠેસ (૬) સકલ્પ, પ્રતિજ્ઞા
અટ(—ડ)ક સ્ત્રી૦ જુઓ અટક [અટપલું
અટકચાળુ વિ૦ (૨) ન૦ [અટકવુ+ચાળો ?] જુઓ
અટકડી સ્ત્રી૦ [અટકવુ ?] નાવણી, ઘચરકુ, હેડકી
અટકણુ વિ૦ અટકી જાય એવુ (૨) સ્ત્રી૦, ન૦ ટેકો (૩) ઠેસ (૪) ચાપ ૦ટહુ ન૦ અટિચલ ટટ્ટુ —ણિયું વિ૦ અટિચલ (૨) ન૦ ઠેસ, ચાપ
અટકવું અ૦ ક્રિ૦ [दे. अड्ड ?] ગતિ કે પ્રવૃત્તિ બધ પડવી, થોભવુ
અટકળ સ્ત્રી૦ [મ, हि अटकल] કલ્પના, અનુમાન. ૦પચ્ચીશી(—સી) સ્ત્રી૦ અટકળ ઉપર મડાયેલો વર્તાવ કે કામ ૦બાજ વિ૦ અટકળવાની શક્તિ કે શોખવાળુ ૦વું સ૦ ક્રિ૦ અટકળ કરવી
અટકામણુ(—ણી) સ્ત્રી૦ હરકત, અડચણ (૨) અભડામણ, અટકાવ [—આવવી=(સ્ત્રીએ) વેગળુ બેસવુ]
અટકાયત સ્ત્રી૦ અટકાવવું તે, રુકાવટ (૨) અટકમાં રાખવુ તે —તી વિ૦ અટક કે નજરકેદમા રાખેલું ('ડિટેન્યુ'—કેદી)
અટકાવ પુ૦ અટકાવવું—રોકવું તે (૨) અતરાય, હરકત (૩) અટકાવ, અભડામણ [—આવવો=(સ્ત્રીએ) વેગળું બેસવું અભડામણ થવું.—નાખવો=અટકાવ કે હરકત કરવાં, વિઘ્ન ઊભુ કરવું —પાળવો=વેગળાં બેસવાના વિધિનિષેધો સાચવવા] ૦વું સ૦ ક્રિ૦ 'અટકવું'નું પ્રેરક
અટકીમટકી સ્ત્રી૦ છોકરીઓની એક રમત

અટકુંલટકું ન૦ સહેજ આંટો; (જતે આવતે, ભેગાભેગી) ફેરો, ડોકિયુ [— મારવું= ડોકિયુ કરતા જવું, ફેરો મારવો કે જોતા જવું]
અટકો પું૦ તાંબાનો હલકો સિક્કો [અટકાનો ઘોડો=મામૂલી નજીવી ચીજ]
અટકોમટકો પું૦ જુઓ અચકોમચકો
અટણ(-ન) ન૦ જુઓ અટન
અટણી(-નિ,-ની)સ્ત્રી૦ધનુષ્યનો કાપવાળો છેડો, જ્યા દોરી ચડાવવામા આવે છે(૨)કામઠાની ટટ્ટી
અટન ન૦ [स] અટણ, ભ્રમણ, પ્રવાસ
અટનિ(-ની) સ્ત્રી૦ [स] જુઓ અટણી
અટપટું વિ૦ [हि. अटपट; स. घटपट ?] ગૂચવણભરેલુ
અટલ વિ૦ [स] જુઓ અટળ (૨) અટ્ટલ
અટવાણ સ્ત્રી૦[જુઓ અટવુ] (દોરડા ઇત્યાદિમાં) પગનુ ગૂચવાવુ તે -મણ સ્ત્રી૦ ગચવાવુ તે, ગૂચવણ (૨) અથડામણ; રખડામણ (૩) મૂઝવણ, ગભરામણ
અટવાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ અટવું] રખડવું (૨) અટવાવું, ગૂચવાવું, પગમા ભરાવું (૩) મૂઝાવું; કાયર થવું [એકરસ થવું
અટવાવું અ૦ ક્રિ૦ વટાવુ; પિલાવુ, ઘૂટાઈને
અટવિ(-વી) સ્ત્રી૦ [स] જંગલ
અટવુ અ૦ક્રિ૦ [सं अट्] રખડવું [સનાતન
અટળ વિ૦ [स अटल] ટળે નહિ તેવું (૨) નિત્ય;
અટંક(-કી,-કુ) વિ૦ ટેકીલુ
અટંગ વિ [सं अ+टंगा=ટાગો] પાંગળું, લગડું (૨) અ૦ [અઠગ ?] તદ્દન
અટા સ્ત્રી૦ [स] (સંન્યાસી પેઠે નકામુ) રખડવું-ભમવું તે (૨) અ૦ આડુંઅવળુ
અટા સ્ત્રી૦ [स अट्ट] મેડી [માલ બટાઉમાં જાય'
અટાઉ સ્ત્રી૦[हिं ;सं अट्ट]ઠગાઈ ઉદા. 'અટાઉનો
અટાટ વિ૦ નકામુ (૨) અ૦ ખોટી રીતે
અટાણે અ૦ (કા) આ ટાણે-વખતે, હમણાં
અટાપટા પું૦ બ૦ વ૦ રગબેરગી લાબાપહોળા લીટા, ચટાપટા (૨) આડાઅવળા પટા (લાકડી કે હથિયાર વીઝતા થાય તે)
અટામણ ન૦ ['અટાવુ' પરથી ?] રોટલી વણવા માટે લેઈતો કોરો લોટ [—માં જવું= અટામણ પેઠે ખાલી વપરાઈ જવું-નકામું ચટણી થઈ જવું]
અટાર સ્ત્રી૦ (કા.) ધૂળ
અટારિયું ન૦ તાકું, હાટિયું [ઝરૂખો; છજુ
અટારી(-લી,-ળી) સ્ત્રી૦ [स. अट्टालिका]
અટારું વિ૦ (કા) અટકચાળુ
અટારો પું૦ [हि अटाला=સરસામાન] ઉચાળો, ઘરવાખરો (ખાસ કરીને જૂનો ભાગ્યોતૂટયો)
અટાલી(-ળી) સ્ત્રી૦ જુઓ અટારી
અટાવું અ૦ ક્રિ૦ [स अट्] અટવાવુ, પિલાવું; છૂદાવુ (૨)[લા]કદર ન થાય એવી રીતે વટાવું -વપરાવું
અટાળી સ્ત્રી૦ જુઓ અટારી
અટિંબર પું૦ ટિબો, ઢગલો
અટી સ્ત્રી૦ [म] મહોરમમા હાથને વીંટાતી રગીન દોરી
અટી વિ૦ [स] ફરતો રહેનાર (સંન્યાસી જેમ)
અટીનો કરાર=શરત સાથેનો-આટીવાળો, પાકા બંધનવાળો કરાર
અટીપટી સ્ત્રી૦ એક બાળરમત
અટીમટી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
અટીસોમટીસો પું૦ એક રમત, સતાકૂકડી
અટૂલુ વિ૦ એકલવાયુ; સાથરહિત [સીધુ
અટેડું વિ૦ [અ+ટેડું] ટેડું નહિ એવુ,
અટેરણ ન૦ [જુઓ અટેરવુ] સૂતર વગેરે ઉતારવાનું સાધન, ફાળકો
અટેરવું સ૦ ક્રિ૦ [हिं अटेरना, स अट्] સૂતરને (ફાળકા ઉપર) ઉતારવુ (૨) હાથથી ગૂચળી બનાવવી (૩) આગળી કરીને બતાવવું
અટોપ સ્ત્રી૦ અટોપવું તે, ઉકેલ -વુ સ૦ ક્રિ૦ [म अटपणें] જુઓ આટોપવું
અટ્ટ વિ૦ [स] મોટા અવાજવાળુ (૨)પું૦ અટારી (૩)બુરજ, કિલ્લા ઉપરની દેવડી(૪)મહેલ(૫) પ્રહાર -હાસ પું૦, ન૦, -હાસ્ય ન૦ ખડખડાટ હસવુ તે
અટ્ટલ વિ૦ [अटल ?] પ્રવીણ, અઠગ (૨) અટળ (૩) અટ્ટલ, વાજબી, ખરું (તોલ)
અટ્ટા પું૦ બ૦ વ૦ [स] આગલા મોટા બારણા, ડેલીના બારણાં

અઠવાડિયું ન૦ [सं. अष्टवारिक] સાત વારનો સમય. -ક વિ૦ દર આઠમે દિવસે થતું (૨)ન૦ દર આઠમે દિવસે પ્રગટ થતું પત્ર
અઠવાડું ન૦ એક હાથના માપનો ગજ(૨)દોરડાને વળ દેવાનો લાકડાનો કકડો કે ફરકડી
અઠવાવું અ૦ ક્રિ૦ અટવાઈ પડવું, સપડાવું
અઠંગ વિ૦[सं अष्टांग, प्रा अट्ठंग]પાકું, ઉસ્તાદ; પહોંચેલ
અઠાક સ્ત્રી૦ ઘાઘરાનું નાડું [(૨) નાદાન
અઠાવકું વિ૦ [અ+ઠાવકું] ઠાવકું નહિ એવું
અઠિં(-ઠીં)ગણ ન૦ ટેકો, તકિયો [-દેવું= અઠીંગવું, અઢેલવું —મૂકવું=ટેકો ગોઠવવો, અઢેલવા માટે કાંઈ રાખવું]
અઠિં(-ઠીં)ગવું સ૦ ક્રિ૦ ટેકો દેવો, અઢેલવું
અઠિં(-ઠીં)ગું વિ૦ જક્કી (૨) જાડું
અઠીક વિ૦ [અ+ઠીક] ખોટું (૨) અસ્વસ્થ
અઠે અ૦ [प्रा , सं अत्र] અહીં ૦અઠે અ૦ અહીં અહીં [અઠે દ્વારકા=અહીં જ ધામા]
અઠોઠી સ્ત્રી૦ ગોળની કઢાઈમાં બાઝેલું આડું
અઠ્ઠ વિ૦[सं अष्ट]+આઠ ૦મ પું૦ એકસાથે આઠ ટંક નહિ ખાવાનું વ્રત(જૈન) -ઠ્ઠાઈ સ્ત્રી૦ આઠ દિવસ સુધી ચાલતી ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ, આઠ ઉપવાસ (જૈન)
અઠ્ઠાણુ(-ણું) વિ૦ [सं अष्टानवति] ૯૮
અઠ્ઠાવન વિ૦[सं अष्टापञ्चाशत् , प्रा अट्ठावन्न] ૫૮ [૨૮
અઠ્ઠા(-ઠ્યા)વીશ(-સ) વિ૦[सं अष्टाविंशती]
અઠ્ઠાશિ(-સિ)યાં ન૦ બ૦વ૦ સ્ત્રીઓના પગનું એક ઘરેણું, તોડા; કલ્લા, ઠાસીને સફસ ન કરેલા સાંકળાં
અઠ્ઠો પું૦ [सं अष्टक] આઠની સંખ્યાનો પાસો (૨) આઠ દાણાનું ગંજીફાનું પત્તું (૩) બાજીને દરેક છેડે ત્રણ ખાના હોય છે તે -ઠ્ઠાબંધ વિ૦ સોકટાની રમતમાં અઠ્ઠા ઉપરની સોગટી ન મરાય તેવી શરતવાળું
અઠ્ઠો(-ઠ્યો)તેર વિ૦[सं अष्टसप्तति, प्रा. अट्ठहत्तरि] ઇઠ્યોતેર, ૭૮
અઠ્યાવીશ(-સ) વિ૦ જુઓ અઠ્ઠાવીશ [૮૮
અઠ્યાશી(-સી)વિ૦ [सं अष्टाशीति] ઇઠ્યાશી,
અઠ્યોતેર વિ૦ જુઓ અઠ્ઠોતેર, ઇઠ્યોતેર
અડ સ્ત્રી૦ [જુઓ આડ] અડચણ (૨) આડાઈ [અડતું સગું=(અડચણમાં કામ દે એવું કે અડીને આવતું ?) ખરું-નજીકનું સગું]
અડક સ્ત્રી૦ નામ જોડે મૂકવામાં આવતું, ગોત્ર ધંધો કે વતન ઇત્યાદિ બતાવતું ઉપનામ, અટક
અડકલું ન૦ સહેલ વાત, રમતવાત (કા)
અડકવું સ૦ક્રિ૦અડવું, સ્પર્શ કરવો(૨)અ૦ક્રિ૦ વચ્ચે આડું આવવું ઉદા૦ 'બારણું વસાતું નથી, શું અડકે છે ?'
અડકાડવું સ૦ ક્રિ૦ 'અડકવું'નું પ્રેરક
અડકાયેલી વિ૦ સ્ત્રી૦ અભડાયેલી
અડકાવ પું૦ અટકાવ, સ્ત્રીનું અભડાવું-દૂર બેસવું તે, રજોદર્શન [બંધ કરવું, વાસવું
અડકાવવું સ૦ ક્રિ૦ [दे. अड्ड=આડું, બાવક]
અડકાવું અ૦ક્રિ૦અભડાવું(૨)બંધ થવું,વસાવું
અડકોદડકો પું૦ નાના છોકરાની એક રમત
અડખેપડખે અ૦ આજુબાજુ
અડગ વિ૦ [અ+ડગવું] દૃઢ, ડગે નહિ એવું
અડઘો૦દ(-પ,-મ)ડઘો પું૦બેસતે વર્ષે મળસકામાં કચરાથી ભરેલું હાલ્લું ચકલે જઈ ફોડવાની વહેમી રૂઢિ (૨) દોષની જવાબદારી
અડચણ સ્ત્રી૦હરકત,ડખલ,વાંધો (૨)મુશ્કેલી; આપદા, ભીડ (૩) અડકાવ [—નાખવી= હરકત કે મુશ્કેલી થાય એમ કરવું —પડવી= હરકત મુશ્કેલી થવી]
અડછતું વિ૦[प्रा. अद्ध=અર્ધું+છતું] અડધુંપડધું જણાયેલું [છે તે, બાવલું
અડણ ન૦[म] ઢોરના જે અવયવમાં દૂધ ભરાય
અડતલું ન૦ આનાકાની (૨) મિથ્યા પ્રયત્ન
અડતલો પું૦ આશ્રય, ઓથ (૨) અટકળ
અડતાળીશ વિ૦ [सं अष्टचत्वारिंशत्, प्रा. अडयालीस] ૪૮.
અડતાળો પું૦ વિ સ. ૧૮૪૮માં પડેલો મોટો દુકાળ (૨) મણના ૪૮ શેર ગણાય તે તોલ
અડથલ વિ૦ ખડતલ [ઓઠું (૨) મોટું વિઘ્ન
અડથલો પું૦[म अडथळा-अड्ड+स्थल] આડ;
અડદ પું૦બ૦વ૦[दे उडिद]એક અનાજ-કઠોળ. [—દેખાડવા=(અમુક ભિક્ષુક બ્રાહ્મણોને

અડદ બતાવના તે ચાલ્યા જાય છે તે પરથી) નસાડી મૂકવા યુક્તિ કરવી —મગ (સાથે) ભરડવા=વગર વિચાર્યે જેમ તેમ દીવે રાખવું -બોલવુ]-દાળુ વિ૰ અડદનું,અડદવાળું.

અડદાવો(-ળો) પુ૰ છૂંદાયાથી નરમ થઈ જવું તે, ભેચો, ઘાણ(૨)ખૂબ માર પડ્યાથી હાડકાંપાસળાં નરમ થઈ જવા તે(૩)અતિશય કામ કર્યાથી છેક જ થાકી જવુ તે [—કાઢવો=કામ કે માર વડે ઢીલું કરી દેવુ, કૂસ કાઢવી. —નીકળવો=ખૂબ થાકી જવું]

અડદાહો પુ૰ (ચ) જુઓ અડદાવો

અડદિયા પુ૰બ૰વ૰ અડદ [—છાંટવા=મંતરવુ (૨) અડદ દેખાડવા, નસાડવા પેરવી કરવી]—દિયું વિ૰ અડદના રંગનુ (૨) અડદનુ બનેલુ (૩) ન૰ અડદનુ એક વસાણું

અડધ વિ૰ [सं अर्ध, प्रा अद्ध, अड्ढ] અડધું. ૦પાંસળીનું વિ૰ખૂબ નાજુક ને નબળા શરીરનું, અધપાંસળિયુ -ધિયું ન૰ અડધુ માપ (૨) અર્ધો-નાનો ચૂડો (૩) તાબા કે પીતળનો વચલા વળનો નળો, પવાલી (૪) (ચ) થોડા ડબાની અને લાબે ન જતી લોકલ ગાડી

અડધી સ્ત્રી૰ પાઈ

અડધું વિ૰ અર્ધ [અડધી રાતે=કચોલે કે ભારે અગવડને વખતે અડધું અડધું થઈ જવું=અતિ હરખમાં આવવુ —અંગ ન૰=અર્ધાંગ -ધર્મપત્ની —કરી નાંખવું=મારથી લોથપોથ -અધમૂઉં કરી દેવું —થઈ જવું=શરીર કે શક્તિમા ખૂબ ઊતરી જવુ અડધો પાયો ઓછો હોવો=જરાક ગાડુ હોવુ અડધો રોટલો=આડપેટ પૂરતુ લૂખુસૂકુ ખાવાનું]

અડધુપડધું વિ૰લગભગ અડધુ, થોડુ ઘણું

અડધો પુ૰ આઠ આનાની કિંમતનો ચલણી સિક્કો, અર્ધો રૂપિયો

અડધોઅડધ વિ૰ બરાબર અડધુ

અડધોજી પું૰ અડવો જઈ, અવેલો

અડ(-ડી)નું વિ૰ નજીકનુ [જુઓ 'અડ'માં]

અડપ સ્ત્રી૰[અડપવુ પરથી] વૈર્ય (૨)ખંત(૩) આગ્રહ(૪) નિશ્ચય.

અડપઝડપ સ્ત્રી૰ આફતનો સપાટો (૨) ત્વરા

અડપડિયાળી વિ૰સ્ત્રી૰ જુઓ અધપડિયાળી

અડપલું વિ૰તોફાની,ચાળવુ(૨)ન૰ અટકચાળું; તોફાન, છેડતી [રહેવું

અડપવું અ૰ક્રિ૰અડગ્યા રહેવુ, ખંતથી મંડ્યા

અડફ(-ફે,-ફો)ટ સ્ત્રી૰ ઝપટ, સપાટો, અથડામણ [—માં આવવું=કોઈ સાથે અથડાઈ પડવુ, વચ્ચે આવવુ]

અડફાઉ વિ૰ જુઓ અલફાઉ

અડફે(-ફો)ટ સ્ત્રી૰ જુઓ અડફટ

અડબ(-વ)ડવું અ૰ ક્રિ૰ જુઓ અડવડવું.

અડબ(-વ)ડિયું ન૰ લથડિયુ, ચકરી

અડબંગ વિ૰ કહીએ કઈ તો કરે કઈ એવું; નાદાન (૨) ભય, ફિકર કે વિચાર રાખ્યા વિના કામ કરનારું મૂર્ખ, અવિચારી, બેફિકરું

અડબાઉ કાટલુ ન૰(કા)પથરાનું કરેલું કાટલું, અડફાઉ—અરોળકાટલુ (૨) [લા] ભોળું માણસ

અડબોત(-થ) વિ૰ અડબંગ (૨)સ્ત્રી૰ ધોલ, આડા હાથની થાપટ [—ખાવી=ધોલ વાગવી — ઠોકવી,-ચોડી દેવી,-મારવી =ધોલ લગાવવી]

અડવડવું અ૰ ક્રિ૰ [दे. अडवडण=ખમચાતાં ચાલવું તે] લથડવું (૨) આમતેમ રવડવું

અડવડિયું ન૰ અડબડિયુ,લથડિયુ ચકરી [—આવવુ=લથડાઈ પડવુ —ખાવુ=લથડવુ]

અડવાણું વિ૰[सं अनुपानह्] જુઓ અડવુ

અડવાળવું સ૰ ક્રિ૰ [दे. आडुआल] મિશ્રણ કરવુ (૨) બગાડવુ

અડવું વિ૰ શણગાર વિનાનુ, શોભારહિત, બેહૂદું (૨)ઉઘાડપગુ [— લાગવુ=શોભા વગરનુ-સારું નહિ,લાગવુ, કાઈક ખૂટતુ, રુચિ બહાર લાગવું]

અડવું સ૰ ક્રિ૰ [सं अड्ड=સાધવું, સાથે કરવું ?] અડકવુ;સ્પર્શવું(૨)[दे अड्ड=આડુ ?] નડવું, વચ્ચે આવવું, રોકાવુ (૩) ઘસાવુ પડવુ, બાધ-નુકસાન લાગવુ(૪) અ૰ ક્રિ૰ [प्रा आअड्ड, सं. व्याप् ?]લગોલગ થવું,પહોચવુ,(૫)મંડ્યા રહેવું (૬) અટકવું (૭)(ઘોડા માટે) ખંચાવું, ભડકીને અચકાવુ (૮)+ડરવું, ભીતિ રાખવી. [અડી

બેસવું=અટકી પડવું રોકાઈ જવું (વિગ્રહ૦ થી) (૨) હઠ લેવી]
અડતો પુ૦ ભવાઈમાં આવતો વાણિયાનો વેશ
અડસટ્ટો પુ૦[જુઓ મ अडसट्टा]અંદાજ,શુમાર [— કાઢવો=અંદાજ જોવો, શુમારે કેટલું તે તપાસવું]
અડસઠ વિ૦ [સં अष्टषष्टि, प्रा अडसट्ठि] ૬૮. [— તીરથ. તીર્થ=બધાં (હિંદુ) તીર્થો]
અડસર સ્ત્રી૦[મ ,અડ+સર ?] ભોગળ (૨)પાટડી
અડંગજડંગ સ્ત્રી૦ એક રમત
અડંગો પુ૦[હિં अड़गा] ધામો(૨)કુસ્તીનો એક દાવ [—નાખવો, લગાવવો= (હઠ કે આગ્રહથી) ધામો કરીને પડવું]
અડંબી સ્ત્રી૦અગાઉથી, તોર (૨) આડંબર (૩) હઠ
અડા સ્ત્રી૦ અડવાપણું, આધાર, ટેકો [—દેવી =લાગ આપવો, મચક આપવી, માનવું, હાથ ગજવા દેવો]
અડાઅડી સ્ત્રી૦ કટોકટીનો સમય(૨)નજીક હોવું તે (૩) એકબીજાને અડવું તે, સ્પર્શાસ્પર્શનો વિવેક ન રહેવો તે (૪) અ૦ નેડાનેડ, બગોબગ અડકીને – અડી અડીને
અડાઉ વિ૦ [મ अडाऊ॰ प्रा अड्डी–જંગલ પરથી ?] વગર વાવ્યે ઊગેલું [(ગેડીદડામાં)
અડાકડી સ્ત્રી૦ અડદાઅડદી(૨)સખત મુકાબલો
અડાડવું સ૦ ક્રિ૦ ['અડવું'નું પ્રેરક] અડકાડવું (૨) પરોણાગતે તેનું ઉમેરવું, ઘાલી દેવું ઘુસાડવું
અડાણિયું વિ૦ જુઓ અડાણું (કા)
અડાણી વિ૦[મ ,સં अज्ञानी]આવડત વગરનું; મૂર્ખ (૨) અસભ્ય, અનાડી
અડાણું વિ૦['આડ' પરથી ?] ગીરો મૂકેલું (કા)
અડાણો પુ૦ સંગીતમાં એ નામનો એક રાગ
અડાબીડ વિ૦ ભય ઉપજાવે તેવું મોટું (૨) ખોડખાંપણ વગરનું [પાટિયાની ભીંત
અડામી સ્ત્રી૦ ભીંત સાથે જડેલી કૂંડેતાળ,
અડાયું ન૦ ગાયભેંસના છાણનું સૂકું પોચકું; છાણું (૨) છોકરાની એક રમત
અડાલી સ્ત્રી૦ લાકડાની થાળી – કથરોટ
અડાવવું સ૦ ક્રિ૦ ['અડવું'નું પ્રેરક]ગપ મારવી (૨)ઓઢવવું, જૂઠું કહેવું (૩) ગણું ખાવું(૪) ઘુસાડવું (૫) ધમકાવવું • વઢવું
અડાશિ(–સિ)યાં ન૦વ૦બ૦ જુઓ અઢાશિયાં
અડાસે અ૦ નજીક (૨) પડછાયે
અડાળપડાળ ન૦ [અડાળી+પડાળી] મોભની બન્ને બાજુનો ઢાળ
અડાળી સ્ત્રી૦[સં अट्टालिका] એક જ ભીંતવાળી છૂટી ઓસરી [— ઢાંકવી = અડાળી કરવી કે બાંધવી] ૦પડાળી સ્ત્રી૦ આગળ પાછળની અડાળી
અડિયલ વિ૦ [અડવું=અટકવું] અડી બેસવાના કે અડી જવાના સ્વભાવનું—હઠીલું (૨) સુસણિયું ૦ટટ્ટુ ન૦ હઠીલું માણસ
અડિંગો પુ૦ અડ્ડો, ધામો (અડિંગા લગાવવા =ધામો કરીને બેસવું)
અડિયું ન૦ સોનીનું એક ઓજાર
અડિયોદડિયો પુ૦ એક રમત
અડી સ્ત્રી૦ સોનીનું એક ઓજાર (૨) કટોકટીનો—અણીનો કે અડનો વખત, આપત્તિ ૦ઓપટી સ્ત્રી૦ અડચણ, ભીડ, આપત્તિ ૦ખમ વિ૦ [હિં अडीखम] અડીઓપટી ખમી શકે એવું (૨) શૂરવીર ધીંગું ૦વેળા સ્ત્રી૦ કટોકટીનો–ભીડનો સમય
અડીઅડી સ્ત્રી૦ છોડીઓની એક રમત
અડીજડીને અ૦ ખંતથી
અડીદડી સ્ત્રી૦ એક રમત, દમગોટીલો
અડીનું વિ૦ અડતું; નજીકનું
અડીં(–ઢીં)ટ વિ૦ [અ+ડીટ] દીઠા વિનાનું
અડુ(–ડે)ડાટ અ૦ દોડતું, કૂદતું અને ધસી આવતું, હડુડાટ, તડામાર કરીને
અડૂકદડૂક અ૦ ઘડીમાં અહીં ને ઘડીમાં તહીં –કિયું વિ૦બન્ને પક્ષમાં હોય તેવું(૨)અસ્થિર
અડેકડે અ૦ સરભર
અડેડાટ અ૦ જુઓ અડુડાટ
અડો (અ'ડો) પુ૦ ગાડાનું આગલું ટેકણ, હડો
અડોઅડ અ૦ લગોલગ; અડાઅડી
અડોલ વિ૦ [અ+ડોલવું] ડોલતું કે ડોલે નહિ એવું, સ્થિર [લાકડાનો કટકો, માકડી
અડોલી સ્ત્રી૦ રાશને છેડે ભરવવામાં આવતો નાનો

અડોશપડોશ પું૦ જુઓ આડોશપાડોશ
અડોશીપડોશી ન૦ જુઓ આડોશીપાડોશી
અડોળ કાટલું વિ૦ નકામુ (૨) ન૦ કશા ઘાટ વિનાનો પથરો
અડ્ડો પુ૦ [हि अड्डा स अट्ट] એકઠા મળવાની, બેઠક જેવી, અથવા એકઠા થઈને પડી રહેવાની, અખાડા જેવી જગા, બેઠક, અખાડો (૨) [લા] વ્યાપક અસર કે પ્રભાવ [–જમાવવો =બેઠક સ્થાપવી કે બરોબર મળ્યા કરવુ (૨) પ્રભાવ જમાવવો —લગાવવો = અડ્ડો લગાવવો, જામી પડવુ, ધામો કરવો]
અડ્યુ વિ૦ અટકેલુ [–રહેવુ =અટકવુ, રોકાઈ જવુ, આગળ ન ચાલવુ]
અડ્યુંખડ્યુ વિ૦અડી કે ખડી રહેલુ, (કશાથી) રોકાયેલુ કે અટકેલુ – વચ્ચે રહી ગયેલુ
અઢણુ વિ૦ બહુ વધારે (૨) સારુ
અઢવાણુ વિ૦ જુઓ અડવાણુ
અઢળ વિ૦[અ+ઢળવુ]ઢળી પડે નહિ તેવુ,સ્થિર
અઢળક વિ૦ પુષ્કળ [—ઢળવુ =ખૂબ મહેરબાન થવુ, મહેરબાનીમા ઢળી જવુ–પાછુ વળીને ન જોવુ, ન્યાલ કરી દેવુ.]
અઢાર વિ૦ [स अष्टादश, प्रा अट्ठार] ૧૮. [—ગાઉનું છેટું=ઘણુ લાબું અંતર કે તફાવત —બાણુ = લુચ્ચાની ટોળી —ભાર વનસ્પતિ=બધી જાતની વનસ્પતિ અઢાર (–રે) વર્ણ=બધી વર્ણો કે જાતિઓ. —વસા = ઘણુ કરીને, પ્રાય અઢાર(–રે) વાંકાં હોવાં = બધી જ રીતે બેડોળ કે અપલક્ષણું કે ખોડીલુ હોવુ]
અઢાવવું સ૦ક્રિ૦ (ઢોરને) ચરવા મોકલવા
અઢી વિ૦ [सं. अर्धतृतीय, प्रा अड्ढाइय] ૨॥ ૦કો પુ૦ ઢબ્બુ ૦શેરી સ્ત્રી૦અઢી શેરનુ વજન કે કાટલુ ૦હથ્થું વિ૦ ગંદું (૨)(લા) ગહિયું
અઢીવંચો પુ૦ બાળકોની એક રમત, ઍરડો
અઢેલવું સ૦ ક્રિ૦ ટેકો દેવો
અણ [सं अन्]નકાર અને નિષેધવાચક ઉપસર્ગ (૨)[स आनी]પુંનુ સ્ત્રી૦ બનાવતો પ્રત્યય. ઉદા૦ ઘોબી-ધોબણ (૩)[स अन]ક્રિ૦ પરથી નામ બનાવનો પ્રત્યય ઉદા૦ હરણ, જમણ (જુઓ અણી, અણું પ્રત્યયો પણ) ૦આવડ (૦ત) સ્ત્રી૦ ન આવડવુ તે ૦ઉતાર વિ૦ ઊતરે નહિ એવુ, સતત જારી રહેતુ ૦ઊણુ વિ૦ પુષ્કળ (૨)સ્ત્રી૦પુષ્કળતા, અખૂટપણુ ૦કમાઉ વિ૦ કમાઉ નહિ એવું. ૦કસબી વિ૦ કસબ–આવડત વગરનુ ૦ખપતું વિ૦ નહિ ખપતુ–લેવાય ખવાય નહિ તેવુ ૦ખપિયુ વિ૦ ખપ વગરનુ નકામુ ૦ખાધું વિ૦ નહિ ખાધેલુ ૦ખૂટ(–ટ્યું) વિ૦ અખૂટ ૦ખેડ્યું વિ૦ ખેડ્યા વિનાનુ ૦ગણ(–ણ્યુ) વિ૦ અગણિત ૦ગણકારવુ સ૦ ક્રિ૦ ન ગણકારવુ ૦ગમતું વિ૦નાપસદ અપ્રિય ૦ગમો પુ૦ નાપસદગી (૨)કટાળો ૦ગળ(–ળ્યુ) વિ૦ગાળ્યા વગરનું (પાણી, પ્રવાહી) ૦ગોઠવ્યુ વિ૦ ગોઠવ્યા વગરનુ ૦ઘટતું વિ૦ અઘટિત ૦ઘડ વિ૦ ઘડાયા–કેળવાયા વિનાનુ ૦ચવ્યુ વિ૦ જુઓ અચવ્યુ ૦ચાખ્યું વિ૦ ચાખ્યા વિનાનુ. ૦ચાલ સ્ત્રી૦ જુઓ અચાલ ૦ચાલે(–લતે) અ૦ નાછૂટકે ૦ચિંતવ્યું, ૦ચિંતું(–ત્યું) વિ૦ નહિ ચિંતવેલુ – નહિ ધારેલુ એવુ (૨) ઓચિંતુ ૦છડ વિ૦ છડેલુ નહિ એવુ ૦છતું વિ૦ ગુપ્ત ૦છીપી વિ૦સ્ત્રી૦ અતૃપ્ત ૦છૂટકો પું૦ છૂટકાનો અભાવ ૦જાણ વિ૦ જેને જાણ નથી તેવુ (૨) સ્ત્રી૦ અજ્ઞાન, જાણ–સમજનો અભાવ ૦તર્યાતું વિ૦ નહિ તર્યાતુ એવુ. ૦તોલ વિ૦તોળ્યા વગરનુ (૨)ઉચ્ચક ૦તોળ્યું વિ૦ તોળ્યા વગરનું. ૦દીઠ(–ઠું) વિ૦ દીઠેલુ નહિ તેવુ ૦દોહ્યુ વિ૦દોહ્યા વગરનુ [—રહેવું =જરૂરનું કામ રહી જવું (ઢોર દોહ્યા વગરનું રહેવું એ ઉપરથી)] ૦ધાર્યું વિ૦જુઓ અણચિંતવ્યું ૦નમ વિ૦નમે નહિ એવું. ૦નામી વિ૦+નામ વગરનુ (૨) અપ્રસિદ્ધ (૩)સ્ત્રી૦નનામી હાકડી (૪) ન૦ અનામી બ્રહ્મ ૦પતીજ સ્ત્રી૦ અવિશ્વાસ ૦પરખ્યુ વિ૦ પરખ્યા વિનાનુ ૦પીછણુ વિ૦+મૂર્ખ ૦પીછ્યુ વિ૦પીછ્યા –ઓળખ્યા વગરનુ. ૦ફાવતું વિ૦ ન ફાવતુ. ૦બનતી સ્ત્રી૦, ૦બનાવ પું૦ પરસ્પર બનાવ નહિ તે, કજિયો [—રાખવો=અણબનાવનો ભાવ મનમા હોવો કે સેવવો]

૦બુદ્ધ વિ૦ બુદ્ધિ વિનાનું (૨) અજાણ ૦બોટ (-ટેલું,-ટ્યું) વિ૦ બોટ્યા વગરનું. ૦બોલાવ્યું વિ૦ બોલાવ્યા વગરનું, તેડાવ્યા વિનાનું. ૦બોલ્યું વિ૦ બોલેલું-કહેલું નહિ એવું (૨) ચૂપ ૦ભણેલ(-લું) વિ૦ અભણ. ૦ભંગ વિ૦ ભંગ વિનાનું અખંડ ૦ભાવતું વિ૦ ન ભાવતું, અપ્રિય ૦ભોજ્ય વિ૦ ન ખવાય એવું ૦મઠ્યું વિ૦ નાખુશ, ક્રોધે ભરાયેલું ૦મણું(-નું) વિ૦ ઉદાસ, મન વિનાનું ૦માનીતું વિ૦ માનીતું નહિ એવું ૦મી(-માં)ચ્યું વિ૦ માંચ્યા વિનાનું-ઉઘાડું. ૦મૂલ વિ૦ અમૂલ્ય ૦મેળ વિ૦ મેળ ન ખાય તેવું જુદા પ્રકારનું (૨) પું૦ અણબનાવ ૦રાગ પું૦ અણબનાવ ૦લિંગ(-ગી) વિ૦ લિંગ-નિશાની વિનાનું (૨) વિદેહી (૩) નિર્લેપ, બ્રહ્મરૂપ ૦લેખે અ૦ કોઈ ન જુએ તેમ (૨) નકામું. ૦વાઢ્યું (૦ગાર) વિ૦ વાઢ્યું નહિ એવું ૦વિચાર્યું વિ૦ વગર વિચાર્યું. ૦વિશ્રામ પું૦ અવિશ્રામ ૦વીંધ્યું વિ૦ વીંધ્યા વિનાનું (૨) ઘડાયા વિનાનું (૩) નહિ નાથેલું (૪) ખસી ન કર્યા વિનાનું [—મોતી=વીંધ્યા વગરના મોતી જેવું —વપરાયા વગરનું એવું] ૦વીંધ્યો આખલો= મસ્ત-નહિ નાથેલો સાંઢ (૨) [લા] નિર્ભય-જગતમાં નહિ ઘડાયેલો અણઘડ માણસ ૦સમજ (૦ણ) સ્ત્રી૦ સમજનો અભાવ ૦સમજણું, ૦સમજુ વિ૦ સમજ વગરનું ૦સરખું વિ૦ સરખું નહિ એવું ૦સરજ્યું વિ૦ સરજેલું-નિર્મિત નહિ એવું (૨) અણધાર્યું ૦સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ સિદ્ધિનો અભાવ નિષ્ફળતા ૦સૂંઘ્યું વિ૦ સૂંઘ્યા વિનાનું, તાજું ૦હક(-ક્ક) પું૦ હકનો અભાવ ૦હિત ન૦ અહિત ૦હૂતું વિ૦ ન હોય તેવું ૦હોણું વિ૦ નહિ થનારું

અણ(-ણી,-ણું) [સં अन] ક્રિ૦ પરથી નામ બનાવનો કૃ-પ્રત્યય ઉદા૦ હરણ, વાવણી ઠળવું

અણક સ્ત્રી૦ (ફા) અડચણ હરકત

અણકી(-ચી) સ્ત્રી૦ [સં अर्नीति ? પ્રા अणईइ] જુઓ અણચી

અણકૂ(-કો)ટ પું૦ જુઓ અન્નકૂટ [—ભરવો= અન્નકૂટનો ઉત્સવ ઊજવવો, તે માટે રાંધેલા અન્નનો ઢગ કરવો —લૂંટવો=તે ઉત્સવ અંગે, ઢેર લૂંટવો]

અણખ સ્ત્રી૦ [દે अणक्ख=ક્રોધ ?] (ના) ઈર્ષા

અણખત(-લ) સ્ત્રી૦ અણગમો (૨) ઈર્ષા

અણગ(-ગો)હ પું૦ સ્ત્રીઓનું એક વ્રત

અણગાર વિ૦ [સં अनगार] ઘરબાર વિનાનું

અણગોઠ(-ખ,-હ) પું૦ જુઓ અણગહ

અણચી સ્ત્રી૦ અચઈ. (ખાસ રમત અંગે) વાંકું બોલવું કે નીતિ બહાર વર્તવું તે જૂઠ -ચિયું વિ૦ અણચી કરતું કે અણચીવાળું

અણછ સ્ત્રી૦ [સં अनिच्छा] નામરજી

અણછ સ્ત્રી૦ ખો, ટેવ [તિરસ્કાર

અણછિયું ન૦ [દે अणक्ख=ક્રોધ ?] છણકો,

અણછો [સં अन्य+छाया], ૦અણછો પું૦ પાકને નુકસાન કરે એવો છાયો

અણતા સ્ત્રી૦ હીનતા, ખોડ [હાડું ઘરેણું

અણવટ પું૦ [સર૦ મ] સ્ત્રીઓના પગના અંગૂ-

અણવાલુ વિ૦ અડવું

અણવર પું૦ [સં अनुवर] પહેલી વાર સાસરે જતા વર અથવા કન્યા સાથે મોકલાતો સોબતી (૨) વરની માયેના કોઈ એનાએક પગણે તે -રિયું વિ૦ અણવરને લગતું (૨) ન૦ અણવરપણું (૩) અણવર -રી વિ૦ સ્ત્રી૦ કન્યાની સાથે જનારી તેની બહેન કે બહેનપણી

અણવાણું વિ૦ જુઓ અડવું, અડવાણું

અણસખડી સ્ત્રી૦ [અણ+સખડી] સખડી પેઠે એઠું ન ગણાય એવું કાચું કોરું ખાવાનું

અણસણ ન૦ [પ્રા] અનશન ઉપવાસ (જૈન)

અણસાર પું૦ [સં अनुसार ?] મળતાપણાનો અંશ (૨) સૂક્ષ્મ અસર

અણસાર(-રો) પું૦ ઇશારો સંકેત (૨) ગણસારો

અણહિલ ૦વાડ ન૦ [પ્રા] (ભં) ગુજરાતની એક જૂની રાજધાની - આજનું પાટણ

અણહૂતું, અણહોણું જુઓ 'અણ'માં

અણાવવું સ૦ક્રિ૦ 'આણવું'નું પ્રેરક, આણે-લાવે એમ કરવું, મંગાવવું

અણિ(-ણી) [સં] સ્ત્રી૦ વસ્તુનો ખૂણો, ભોંકાય એવો છેડો (૨) ટોચ, શિખર (૩) છેક છેડાનો ભાગ, અવધિ, અંત (૪) કટોકટીનો સમય [—કાઢવી

=(ઝોલી કે ઘસીને) અણીદાર કરવું —ચૂકવી =ખરી કટોકટી કે લાગનો વખત વીતવો, કટોકટીમાંથી બચવું કે લાગ ન સાધવો —સાચવવી= ખરી કટોકટી કે લાગના વખતે મદદગાર થવું કે ખપમાં આવવું]૦દાર વિ૦અણીવાળું ૦શુદ્ધ વિ૦ સાવ અખંડિત (૨) સંપૂર્ણ દોષરહિત -ણિમા સ્ત્રી૦ યોગની એક સિદ્ધિ, ગમે તેટલું સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ ધારણ કરવાની શક્તિ -ણિયાળું વિ૦ અણીદાર -ણિયું ન૦ હોલ્ડરની ટાંક (૨) આડું -ણિયેલ વિ૦ અણિયાળું

અણીદરો,૦કણીદરો પું૦ છોકરાંની એક રમત

અણીસુ ન૦ એક જાતનું બી-વસાણું

અણુ વિ૦[સં]જરા જેટલું; અતિ સૂક્ષ્મ (૨) પું૦ (સમયનો કે કદનો) નાનામાં નાનો ભાગ(૩)જેના વિશેષ ભાગ ન થઈ શકે તે—પરમાણુ (૪) એક જાતનું ધાન્ય કાંગ ૦ક વિ૦ અતિશય નાનું (૨) પું૦પરમાણુ ૦કણ ન૦ પરમાણુ ૦તમ વિ૦ વધારેમાં વધારે સૂક્ષ્મ ૦તા સ્ત્રી૦ અણુપણું, અતિ સૂક્ષ્મતા ૦દ્રુત સ્ત્રી૦ પા માત્રા (સંગીત) ૦બૉમ્બ પું૦ પરમાણુને તોડવાની વૈજ્ઞાનિક યુક્તિ વાપરીને તૈયાર થતો અતિ વિનાશક બૉમ્બ ૦માત્ર વિ૦(૨)અ૦જરાક જ, બિલકુલ થોડું ૦રેણુ પું૦અત્યંત ઝીણી રજકણ ૦વાદ પું૦ પરમાણુવાદ ૦વ્રત ન૦(ગૃહસ્થોનું) નાનું-સુગમ વ્રત (મહાવ્રતથી ઊલટું)

અણુદિન અ૦+જુઓ અનુદિન

અણૂ(-ણો)જો પું૦ [સં અનુયોગ] કારીગરોનો રજાનો દિવસ [—પાળવો, —રાખવો= કામકાજની રજા રાખવી]

અણોદરી વિ૦ જુઓ અનુદરી (૨) સ્ત્રી૦ (જૈન) દરરોજ ઓછું ઓછું જમતા જવાનું તપ

અણોસરું વિ૦ઝાંખું (૨)ઉદાસ, ખિન્ન (૩) [કા] મંદ ઉત્સાહવાળું

અતએવ અ૦ [સં] તેથી જ

અતટ વિ૦ [સં] કિનારા વિનાનું

અતડું વિ૦[અ+તટ, પ્રા. તડ ?]ભળી જાય નહીં એવું (માણસ) (૨) તોછડું, વરવું [—રહેવું =અલગ કે અળગા રહેવું, કોઈ સાથે ભળવું નહિ]-ડાઈ સ્ત્રી૦, -ડાપણું ન૦

અતત્ત્વાર્થ પું૦ [સં] અસત મિથ્યા વસ્તુ

અતથ્ય વિ૦ (૨) ન૦ [સં] ખોટું; અસત્ય (૨) નિસાર

[એક પ્રકાર [વ્યા]

અતદ્ગુણસંવિજ્ઞાન પું૦ [સં.] બહુવ્રીહિનો

અતન(-નુ) વિ૦ જુઓ અતનુ

અતનમતન સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત

અતનુ વિ૦[સં.]અશરીર, નિરાકાર(૨) પું૦ (સં) અનંગ, કામદેવ

અતનૂર્ણ ન૦ [સં] અતનુ-કોમળ નહિ એવું ઊર્ણ-ઊન, ખરબચડું-જાડું ઊન

અતમા વિ૦ [અ + અ તમા] તમા વગરનું; લાપરવા (૨) સ્ત્રી૦ બેદરકારી -મી વિ૦ તમા વિનાનું (૨) શેખીખોર

[કાનસ

અતરડી સ્ત્રી૦ નાની કાનસ -ડો પું૦ મોટી

અતરંગ વિ૦ [સં] તરંગ કે મોજાં વિનાનું, શાંત

અતરંગ વિ૦ [હિં=લંગર ઉઠાવવું તે] અધ્ધર, ટેકા વિનાનું (૨) અલગ ઝલાયદું

અતરાપી,-પુ વિ૦ [પ્રા અતર=સમુદ્ર પરથી ?] ત્રાહિત, અજાણ્યું, પરાયું, બહારનું

અતર્ક વિ૦ [સં.] ન્યાયવિરુદ્ધ(૨)પું૦ ખોટો તર્ક -ર્કિત વિ૦ અણધાર્યું, ખ્યાલ બહારનું -ર્ક્ય વિ૦ તર્ક-કલ્પનામાં ન આવે એવું

અતર્પણીય વિ૦ [સં] તર્પી ન શકાય કે ન તર્પવું ઘટે એવું

અતલ(-ળ) વિ૦ [સં]તળિયા વિનાનું ઊંડું (૨) ન૦ સાત પાતાળમાંનું એક

અતલગતું વિ૦ છેક નજીકનું (સગું)

અતલસ સ્ત્રી૦ [અ] એક જાતનું રેશમી કાપડ

અતવખ(-ષ) ન૦ જુઓ અતિવિષા

અતસિ(-સી) સ્ત્રી૦ [સં] અળસી (૨) શણનો છોડ (૩) સીમળો

અતળ વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ અતલ

અતળી વિ૦ [સં અતુલિત] અતુલ ૦બળ વિ૦ અતુલ બળવાળું ૦બાણુ વિ૦ બહુ જ મોટું (૨) બિહામણું

અતંગ વિ૦ તંગ વિનાનું (૨) તંગ નહિ તેવું

અતંત્ર વિ૦ [સં.] તાર વિનાનું (વાદ્ય)(૨)નિરંકુશ (૩) તંત્ર વિનાનું, અવ્યવસ્થિત ૦તા સ્ત્રી૦

અતંદ્ર(-દ્રિત) વિ૦ [સં.] સાવધ, જાગ્રત

અતઃ અ૦ [सं] તેથી કરીને (૨) અહીં થી (૩) આજથી ૦પર અ૦ [सं] હવે પછી
અનાઈ વિ૦ [સર૦ हिं, म, अ अता=અજ્ઞિસ પરથી ?] વગર ગુરુએ ભણેલો–આહોશ (ગવૈયો)
અતાગ વિ૦ તાગ વિનાનું, બહુ જ ઊંડું
અતિ વિ૦ (૨) અ૦ [सं] અતિશય, ઘણું (૨) ઉપસર્ગ–'અતિશય', 'અમર્યાદ', 'હદ પારનું', '–થી આગળ જનું' એવા અર્થમા ઉદા૦ નીચે શબ્દોમા જુઓ
અતિકશ વિ૦ [सं] ન ગાઠે એવું
અતિકાય વિ૦ [सं] મહાકાય
અતિકાલ પુ૦ [सं] વેળા વહી જવી તે
અતિકેશ(–અ)ર પુ૦ [सं] એક વનસ્પતિ
અતિક્રમ પુ૦ [सं] હદ બહાર જવુ તે (૨) [કાળનું] પસાર થઈ જવું (૩) ધમાગ ૦ણ ન૦ અતિક્રમવું તે ૦વુ સ૦ ક્રિ૦ [सं अतिक्रम्] અતિક્રમ કરવો.
અતિક્રામી વિ૦ [सं] અતિક્રમ કરનાર
અતિક્રાંત વિ૦ [सं] હદ બહાર ગયેલું, –તિ સ્ત્રી૦ ઉલ્લઘન
અતિચાર પુ૦ [सं] અતિક્રાતિ અતિક્રમ
અતિજગતી સ્ત્રી૦, પું૦ [सं] એક છદ
અતિજાત વિ૦ [सं] બાપથી સવાયું
અતિજ્ઞાન ન૦ [सं] વધારેપડતુ – નિષ્ફળ જ્ઞાન
અતિથિ પુ૦ [सं] મહેમાન (૨) અભ્યાગત; ભિક્ષુક ૦પણું ન૦ ૦પૂજન ન૦ અતિથિનુ પૂજન (૨) પરોણાગત ૦સત્કાર પુ૦ અતિથિનો સત્કાર (૨) પરોણાગત
અતિદેશ પુ૦ [सं] એક સ્થાનના ધર્મ કે નિયમનું બીજે સ્થાને આરોપણ (૨) મળતાપણા ઉપરથી અર્થને તાણીતૂસીને વધારવો તે
અતિધર્મ પુ૦ [सं] અતિશય ધર્મ (૨) ધર્મ ઉલ્લઘી જવુ – તેથી વિરુદ્ધ કામ
અતિપત્તિ સ્ત્રી૦ [सं] જુઓ અતિક્રમ
અતિપરિચય પું૦ [सं] હદ કે મર્યાદા બહારનો–વધારેપડતો પરિચય—સબધ કે ઓળખાણ
અતિપાત પુ૦ [सं] અતિક્રમ (૨) ઉલ્કાપાત (૩) વિનાશ
અતિપાતક ન૦ [सं] મોટામા મોટું પાપ
અતિપેદાશ (પે) સ્ત્રી૦ વધારેપડતી પેદાશ
અતિપ્રતિજ્ઞા સ્ત્રી૦ [सं] મર્યાદા બહારની–અઘટિત પ્રતિજ્ઞા
અતિપ્રશ્ન પુ૦ [सं] અધિકાર કે મર્યાદા બહારનો પ્રશ્ન (૨) તર્કની છેવટની હદે જઈને વિચારાતો અતિમ પ્રશ્ન
અતિપ્રસંગ પુ૦ [सं] પું૦ વધારેપડતો સબધ (૨) હદ ઉપરાતની છૂટ –ગી વિ૦ અતિપ્રસગ કરનારું [તેની પારનું
અતિપ્રાકૃત(–તિક) વિ૦ [सं] પ્રકૃતિથી પર–
અતિબલા(–ળા) સ્ત્રી૦ [सं] એક વનસ્પતિ (૨) (સ) વિશ્વામિત્રે રામને આપેલી અસ્ત્રવિદ્યા
અતિભાષિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ [सं] બહુ બોલનારી
અતિભૌતિક વિ૦ [सं] ભૌતિકથી પર, 'મેટાફિઝિકલ' ૦શાસ્ત્ર ન૦ 'મેટાફિઝિક્સ'
અતિમનુષ્ય પું૦ [सं] અલૌકિક પુરુષ, 'સુપરમેન'
અતિમાનુષ (–ષી) વિ૦ [सं] અલૌકિક, મનુષ્યથી પર – તેના ગજા ઉપરનું
અતિયોગ પું૦ [सं] રેલછેલ. અતિશયતા
અતિરથ(–થી) પુ૦ [सं] જબરો–શ્રેષ્ઠ યોદ્ધો
અતિરિક્ત વિ૦ [सं] બહુ જ (૨) શૂન્ય, ખાલી (૩) શ્રેષ્ઠ (૪) ભિન્ન, વ્યતિરિક્ત
અતિ(–તી)રેક પુ૦ [सं] અતિશયતા (૨) ચડિયાતાપણુ
અતિરોમશ વિ૦ [सं] બહુ વાળવાળુ (૨) પુ૦ જગલી બકરો (૩) મોટો વાદરો
અતિવાદ પુ૦ [सं] બહુ બોલવુ તે (૨) અપ્રિય–કઠોર વચન (૩) અતિમ હદે તર્કને લઈ જઈને કરાતો વાદ –દી વિ૦ (૨) પુ૦ અતિવાદ કરનાર
અતિવિષા સ્ત્રી૦ [सं] એક વનસ્પતિ–ઔષધિ
અતિવૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ [सं] જોઈએ તે કરતા વધારે વરસાદ થવો તે
અતિવૈદિક વિ૦ [सं] વેદકાળ પહેલાનું
અતિવ્યાપ્તિ સ્ત્રી૦ [सं] લક્ષ્ય ન હોય એવી વસ્તુનો સમાવેશ થવો તે (ન્યા)
અતિશય વિ૦ [सं] ઘણુ જ (૨) પુ૦ પુષ્કળતા ૦તા સ્ત્રી૦ પુષ્કળતા –યોક્ત વિ૦ વધારીને કહેલુ –યોક્તિ સ્ત્રી૦ અત્યુક્તિ, વધારીને બોલવું તે (૨) [કા શા] એ નામનો અલંકાર

અતિશૂદ્ર પું૦ [સ] ભંગી ચમાર. **–દ્રી** સ્ત્રી૦
અતિશે વિ૦ + જુઓ અતિશય
અતિસંધાન ન૦ [સ] છેતરપિંડી
અતિસંરક્ષક વિ૦ [સ] વધારેપડતુ સ્થિતિચુસ્ત
અતિ(–તી)સાર પુ૦ [સ] સંઘરણી
અતિસ્તુતિ સ્ત્રી૦[સ.]વધારેપડતીસ્તુતિ, ખુશામત
અતીક્ષ્ણ વિ૦ [સ] તીક્ષ્ણ નહિ એવું, બૂઠું
અતીત વિ૦[સ] પર થયેલુ, –ને વટાવી ગયેલુ (૨) ગત; વીતેલું
અતીત પું૦ + જુઓ અતિથિ
અતીવ વિ૦ [સ] અત્યંત
અતીંદ્રિય વિ૦ [સ] અગોચર, ઇન્દ્રિયાતીત
અતુલ(–લિત,–લ્ય) વિ૦ [સ] તુલના વગરનુ, અનુપમ (૨) તોલ વગરનુ, ઘણુ જ
અતૂટ વિ૦ [અ+તૂટવુ] અખંડ, સળંગ (૨) તોડ્યું તૂટે નહિ એવું
અતોડ વિ૦[અ+તોડવુ]તોડી ન શકાય એવું
અતૃપ્ત વિ૦ [સ] અસંતુષ્ટ **–પ્તિ** સ્ત્રી૦ તૃપ્તિનો અભાવ [તૃષ્ણાનો અભાવ
અતૃષ્ણ વિ૦ [સ] તૃષ્ણારહિત **–ષ્ણા** સ્ત્રી૦
અતો ભ્રષ્ટ તતો ભ્રષ્ટ વિ૦ [સ] અહીં તહીં–બંને ઠેકાણેથી ભ્રષ્ટ નહિ ઘરનુ નહિ ઘાટનુ
અતોલ વિ૦ [સ] જુઓ અતુલ
અત્તર ન૦[अ इत्र]પુષ્પાદિ સુગંધીદાર પદાર્થનો અર્ક **૦ગુલાબ** ન૦બ૦વ૦ અત્તર અને ફૂલ [–કરવાં, –થવાં=ને આપીને સન્માન કરવું કે થવું] **૦દાની** સ્ત્રી૦, **–રિયુ** ન૦ અત્તર રાખવાનુ પાત્ર **–રિયો, –રી** પુ૦ અત્તરવાળો અત્તર બનાવનારો કે વેચનારો
અત્તર અ૦ [સ अत्र] અહીં **૦ઘડી** અ૦. **૦પગલે** અ૦ **૦સાત** અ૦ [अ साअत=કલાક] અબઘડી, હમણા જ. **૦મતું, ૦સાખ** = જુઓ 'અત્ર'માં
અત્તારી પુ૦ [अ अत्तार+ई] અત્તરિયો જુઓ
અત્યદ્‌ભુત વિ૦ [સ] અતિ અદ્‌ભુત
અત્યનુમંદ્ર વિ૦ [સં] અનુમંદ્રથી પણ વધુ ,મંદ્ર–નીચેના સપ્તકનુ (સંગીત)
અત્યય પુ૦ [સ] જુઓ અતિક્રમ
અત્યલ્પ વિ૦ [સ] અતિ અલ્પ
અત્યંત વિ૦ [સ] છેડો–હદ વટાવી ગયેલુ, ઘણુ જ. **–તાભાવ** પું૦ પૂર્ણ અભાવ (ન્યા)
અત્યાકૃષ્ટ વિ૦ [સ.] અતિ આકૃષ્ટ — મારી મચડીને બેસાડેલો (અર્થ)
અત્યાગી વિ૦[સ]ત્યાગી નહીં તેવુ રાગી, ગૃહસ્થ
અત્યાગ્રહ પુ૦[સ]અતિ આગ્રહ હઠ **–હી** વિ૦ હઠીલુ [**–રી** વિ૦ અત્યાચાર કરનારું
અત્યાચાર પુ૦[સ.]અધર્માચરણ(૨)બળાત્કાર
અત્યાજ્ય વિ૦ [સ] ત્યાજ્ય નહિ તેવું
અત્યાર સ્ત્રી૦ [સ अद्+वार] ચાલુ વડી, આ સમય **–રે** અ૦ હમણાં જ, આ ઘડીએ
અત્યાવશ્યક વિ૦[સ] અતિ આવશ્યક. ઘણુ જરૂરી
અત્યાસક્તિ સ્ત્રી૦[સ]અતિ આસક્તિ ભારે રાગ
અત્યાહાર પુ૦[સ]હદ ઉપરાનતો-અકરાંતિયાનો –આહાર **–રી** વિ૦(૨) પુ૦ અત્યાહાર કરનાર
અત્યુક્તિ સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ અતિશયોક્તિ
અત્યુત્તમ વિ૦ [સ] અતિ ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ
અત્યુત્સાહ પુ૦ [સ] અતિ ઉત્સાહ
અત્ર અ૦[સ.]અહીં **૦ત્ય** વિ૦[સ]અહીંનુ. **૦મતું, ૦સાખ**= 'અહીં મતુ કે સાખ કરવી' એવા અર્થમા દસ્તાવેજમા આવે છે
અત્રિ પુ૦ [સ] (સં) સપ્તર્ષિમાના એક ઋષિ
અત્રે અ૦ [સ अत्र] અહીં **૦થી** અ૦ અહીંથી
અથ અ૦[સ]હવે(૨)આરંભ તેમ જ મંગળવાચક શબ્દ **૦ઇતિ** અ૦ પહેલેથી છેલ્લે સુધી અથેતિ, પૂરેપૂરું **૦કિમ્** અ૦ હા, એમ જ **૦ચ** અ૦ અને વળી
અથડ વિ૦ જુઓ અથાડ
અથ કિમ્, અથ ચ [સ] જુઓ 'અથ'માં
અથડવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ અથડાવું
અથડાવુ અ૦ક્રિ૦ [સ आस्फालक ?] ટિચાવુ, અફળાવુ (૨) રખડવુ, ભટકવું (૩) [લા] ફાંફાં મારવા (૪) તકરાર થવી **–અથડી** સ્ત્રી૦ સામસામે કે અહીંથી તહીં અથડાવું–ટિચાવુ તે(૨) રખડપટ્ટી, ટિચામણ(૩)લડાઈ **–ઉ** વિ૦રખડાઉ **–ટ** પુ૦ અથડાવું તે **–મણ(–ણી)** સ્ત્રી૦ રખડપટ્ટી ટિચામણ (૨) તકરાર, લડાઈ [— **પડવી**=રખડવા કરવાની મહેનતમજૂરી

થવી કે કરવી પડવી] -મણ કુટામણ સ્ત્રી૦ અથડાવું કુટાવું તે
અથરાઈ સ્ત્રી૦ [સં અસ્થિર, પ્રા. અથિર] (કા) અસ્થિરતા ચંચળતા (૨) અધીરાઈ (૩) ઉતાવળ
અથરું વિ૦ (ના) અસ્થિર ચંચળ (૨) અધીરું (૩) ઉતાવળુ
અથર્વ ૦ણ,૦વેદ પું૦ [સં] ચોથો વેદ
અથર્વવેદી વિ૦ [સં] એ વેદનો અનુયાયી (બ્રાહ્મણ) (૨) અથર્વવેદને લગતુ
અથવા અ૦ [સં] કિંવા કે
અથાક વિ૦ [અ+થાક. કે અત્યક્ત=થાક્યા વગર (૨) સતત હમેશ] થાકે નહિ તેવુ, અથક
અથાક(-ગ) વિ૦ [હિ અગાધ=અગાધ] અથાહ. અગાધ અતાગ (૨) પાર વિનાનુ
અથાણુ ન૦ [હિ અચાના] મીઠા કે મસાલામા આથી રાખેલા ફળ, મૂળ ઇત્યાદિ [— કરવું =અથાણુ બનાવવુ (૨) [લા] નકામુ સંઘરી કે રાખી મૂકવું - કામમા ન લેવું — નાખવુ = અથાણું કરવું અથાવા માટે મૂકવું]
અથાવું અ૦ક્રિ૦ ['આથવું'નુ કર્મણિ] મીઠું કે મસાલો બરાબર ચડવો [વગરનુ અથાગ
અથાહ વિ૦ [પ્રા અત્થાહ. સ અસ્તાઘ] થાહ
અથેતિ અ૦ [સં] અથથી ઇતિ સંપૂર્ણ
અયોભ વિ૦ ચોભ વિનાનુ
અદક વિ૦ [સં અધિક] અદકુ વધારે ૦જીભુ વિ૦ બહુબોલું, બટકબોલુ ૦હુ વિ૦ દોઢડાહ્યુ ૦પાંસળુ (-ળિયું) વિ૦ મોટપ કે પૈસો ઇત્યાદિ ન જીરવી શકે એવા સ્વભાવનુ (૨) જેના પેટમા વાત ટકે નહી એવુ વાતોડિયુ -કુ વિ૦ અધિક, વધારે -કેરું વિ૦ અદકુ (પ)
અદક્ષ વિ૦ [સં] અકુશળ
અદગ્ધ વિ૦ [સં] નહિ બળેલુ
અદત્ત વિ૦[સં]નહિ આપેલુ (૨)ન૦ શાસ્ત્રવિરુદ્ધ હોઈ થયેલુ દાન -ત્તા વિ૦સ્ત્રી૦ અવિવાહિતા
અદત્તાદાન ન૦ [સં] ચોરી
અદન ન૦ [સં] ભોજન, ખાવુ તે
અદના(-નું) વિ૦ [અ.] મામૂલી; રાંક
અદબ સ્ત્રી૦[અ] વિવેક, મર્યાદા (૨) બંને હાથને કોણીથી વાળી સામસામી કોણી આગળ કાંડાં ટેકવી કરાતી મુદ્રા [— કરવી,— વાળવી=એ મુદ્રા કરવી: અદબ સર હોય તેમ ગોઠવવા. — રાખવી = માન કે મર્યાદા સાચવવી] [વાળુ
અદબદ વિ૦[સં અર્ધબદ્ધ?] અચોક્કસ સંશય-
અદભદ વિ૦-અદ્ભુત અલૌકિક [એવું
અદમ્ય વિ૦[સં.]દબાય નહિ કે દાબી ન શકાય
અદય વિ૦ [સં] નિર્દય ૦તા સ્ત્રી૦
અદ(-ધ)રકવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ અધરકવુ
અદરસ પું૦ [આદુ-રસ] આદાનો રસ
અદરાવુ અ૦ક્રિ૦ 'આદરવુ'નુ કર્મણિ (૨) વિવાહ - સગાઈ થવી
અદર્શ વિ૦ [સં] નહીં દેખાતુ. ન દેખાય તેવુ
અદર્શન ન૦ [સં] ન દેખાવુ તે (૨) લોપ
અદલ વિ૦[અ અદ્‌લ] બરાબર ખરુ યથાર્થ ૦તા સ્ત્રી૦ ન્યાયીપણુ ૦નો કાંટો=ચોખ્ખો ન્યાય ૦નો ઘંટ=ન્યાય માગવા આવનારે વગાડવા માટે (જૂના વખતમાં) રખાતો ઘંટ
અદલ(-ળ) વિ૦ [સં] દલ-પાંદડી વિનાનુ (૨) જાડાઈ વિનાનુ (૩) દાળ ન પડે એવુ
અદલતા સ્ત્રી૦ [જુઓ 'અદલ'માં] ન્યાયીપણુ
અદલકદલ વિ૦ શરીરે જાડુ — ગોળમટોળ
અદલબદલ અ૦ [અદલ+બદલો? કે 'અદલો'નુ દ્વિત્વ?] ફેરબદલ હેરફેર [ફેરબદલી
અદલાબદલી સ્ત્રી૦, **અદલોબદલો** પું૦
અદવારકુ અ૦ [સં અર્ધ+વાર] અધઘડી
અદળ વિ૦ જુઓ અદલ [એવું
અદહ્ય વિ૦[સં] દહી ન શકાય કે દહવુ ન ઘટે
અદા સ્ત્રી૦[ફા]અંગચેષ્ટા નખરા(૨)અભિનયની છટા. અંગવિન્યાસ 'પોઝ' (૩) [અ] અ૦ પૂરુ— ચૂકતે (કરવુ, થવુ સાથે વપરાય છે જેમ કે, કરજ દેવુ અદા કરવુ)
અદા સ્ત્રી૦ જુઓ અદાવત ૦ચિઠ્ઠી સ્ત્રી૦ વેરનો કાગળ, જાસાચિઠ્ઠી
અદાતા વિ૦ (૨)પું૦[સં]દાન ન કરે તેવુ કૃપણ
અદાપ પું૦; ન૦, -પો પું૦ [સં આતાપ] દુખ, બળાપો ૦વુ સ૦ ક્રિ૦ પીડવુ
અદાયાદ વિ૦ [સં] વારસ થવાના હક વિનાનુ (૨) વારસ વિનાનુ [નહિ લગતુ
અદાયિક વિ૦[સં]વારસ વિનાનુ (૨) વારસાને

અદાર વિ૦ [સ] સ્ત્રી વગરનું; વિધુર કે વાંઢો
અદાલત સ્ત્રી૦ [અ] કોર્ટ, ઇન્સાફની કચેરી. (અદાલતમાં જવું, અદાલતે ચડવું=સરકારમાં ફરિયાદ કે દાવો માંડવો) [રાખનારું
અદાવત સ્ત્રી૦ [અ] વેર. **-તિયું** વિ૦ અદાવત
અદાહ્ય વિ૦[સ]બળે નહિ કે બાળી ન શકાય તેવું
અદિતિ સ્ત્રી૦ [સ] (સં) દેવોની માતાનુ નામ
અદિયો પુ૦ ભેટ
અદીઠ(-ઠું) વિ૦ [સ अदृष्ट] દીઠેલુ નહિ તેવું; અદૃષ્ટ (૨) જોવાને અયોગ્ય
અદીન વિ૦ [સ] દીન નહિ તેવું, તેજસ્વી
અદીંટ વિ૦ [અ+દીંટું] દીટા વિનાનું
અદુષ્ટ વિ૦ [સ] દુષ્ટ નહિ તેવું
અદુઃખનવમી સ્ત્રી૦ [સ] ભાદરવા સુદ નોમ, જ્યારે સ્ત્રીઓ દેવીપૂજા કરે છે
અદૂગડું વિ૦ [अर्ध-અધ+સ उत्कुटुक, प्रा. उक्कुडुग પરથી?] જુઓ અધૂકડું. [**—રહેવું** =નિરાત ન રહેવી, અજંપો થવો, મનમાં ઊંચાનીચા થવું.—**રાખવું**=અદૂગડું રહે એમ કરવું ઝંપવા ન દેવું.]
અદૂડોઅદૂડો પું૦ છોકરાંની એક રમત
અદૂરદર્શી વિ૦[સં]ટૂંકી દૃષ્ટિનુ; લાંબો વિચાર નહિ કરનારું
અદૂષિત વિ૦ [સ] દૂષિત નહિ એવુ
અદૃઢ વિ૦ [સં] દૃઢ નહિ એવું· અસ્થિર
અદૃશ્ય વિ૦ [સ]દેખાય નહિ એવુ: ગુપ્ત (૨) અલોપ **૦વિદ્યા** સ્ત્રી૦ ગુપ્ત રહેવાની કળા
અદૃષ્ટ વિ૦[સ]દીઠેલુ-જણાયેલુ નહિ તેવુ(૨) ન૦ભાગ્ય, **૦પૂર્વ** વિ૦ પૂર્વે નહિ દેખાયેલું, તદ્દન નવીન **૦મત** પુ૦ જુઓ અદૃષ્ટવાદ **૦વશાત્** અ૦ દૈવયોગે **૦વાદ** પું૦ નસીબવાદ. **૦વિદ્યા** સ્ત્રી૦ ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા (૨)અદૃષ્ટ રહેવાની વિદ્યા; જાદુ **-ષ્ટાર્થ** વિ૦ ગૂઢ અર્થવાળું (૨) આત્મજ્ઞાનને લગતું
અદૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સ] ખરાબ દૃષ્ટિ, ક્રોધ ભરેલી અથવા ઝેરી નજર
અદેખું,-ખિયું વિ૦ [અ+દેખવુ] અદેખાઈવાળું. **-ખાઈ** સ્ત્રી૦ બીજાની સારી સ્થિતિ દેખી ન ખમાવાથી થતી દ્વેષની લાગણી; ઈર્ષા
અદેય વિ૦[સ]આપી ન શકાતું કે ન આપવા જેવું
અદેહી વિ૦ [સ] શરીર વિનાનુ, અશરીરી
અદો પું૦ આતો, દાદો (૨) 'ઉદય હો! જય હો!' એવા અર્થનો પોકાર **૦ભવાની** શ૦પ્ર૦ ભવાનીનો-માતાનો ઉદય થાઓ!(૨)[લા]હીજડો
અદોદળું વિ૦[અ+દોદળુ](કા.)ચરબીથી જાડું થઈ ગયેલું, સ્થૂલ
અદોષ,-ષિત,-ષી વિ૦ [સ] નિર્દોષ
અદલ અ૦ [જુઓ અદલ] બરાબર, સચોટ
અદ્‌ભુત વિ૦ [સ]આશ્ચર્યકારક, અલૌકિક(૨) ન૦ ચમત્કાર, આશ્ચર્ય. **૦કથા** સ્ત્રી૦ અદ્‌ભુત બનાવો વર્ણવતી વાર્તા,'રોમાન્સ'. **૦કર્મા** વિ૦ અદ્‌ભુત કર્મ કરનાર **૦તા** સ્ત્રી૦ **૦દર્શન** વિ૦ અદ્‌ભુત દેખાવવાળુ **૦રસ** પુ૦ કાવ્યના નવ રસોમાંનો એક
અદ્ય અ૦ [સં.] આજ (૨) હમણાં. **૦તન** વિ૦ આજનુ, વર્તમાન (૨) છેલ્લામાં છેલ્લુ, 'અપ-ટુ-ડેટ' **-દ્યાપિ** અ૦ [સ] હજુ પણ
અદ્રક ન૦ [हि अदरक, સ आर्द्रक] આદુ
અદ્રવ વિ૦ [સ] પ્રવાહી નહિ તેવુ (૨) ઓગળે નહિ તેવું
અદ્રાવ્ય વિ૦ [સ.] ઓગાળી ન શકાય તેવું
અદ્રિ પુ૦[સ]પર્વત **૦જ** વિ૦ પર્વતમાં ઉપજેલું **૦જા, ૦સુતા** સ્ત્રી૦ (સં.) હિમાલયની પુત્રી-પાર્વતી **૦પતિ, ૦રાજ** પુ૦(સ) પર્વતોનો રાજા-હિમાલય **૦સાર** પું૦ લોખંડ
અદ્રોહ પું૦ [સ] દ્રોહનો અભાવ **-હી** વિ૦ દ્રોહી નહિ એવુ. **-હ્ય** વિ૦ જેનો દ્રોહ ન કરવો જોઈએ વા ન કરી શકાય એવુ
અદ્વય વિ૦ [સં] અજોડ (૨) ન૦ એકતા
અદ્વિતીય વિ૦ [સ] અજોડ; અનન્ય
અદ્વેષ વિ૦[સં] દ્વેષરહિત(૨)પું૦ દ્વેષનો અભાવ. **૦તા** સ્ત્રી૦ દ્વેષરહિતપણું. **-ષ્ટા** વિ૦[સં] દ્વેષ નહિ કરનાર
અદ્વૈત ન૦[સ]એકતા(૨)જીવાત્મા અને પરમાત્માની એકતા(૩) બ્રહ્મ **૦ભાવ** પું૦ ભેદબુદ્ધિનો અભાવ **૦મત** પું૦ અદ્વૈતવાદ. **૦વન** ન૦(સં.) પુરાણોમાં આવતુ એક કલ્પિત વન. **૦વાદ** પુ૦ જીવાત્મા અને પરમાત્મા એક જ

છે એવો મત, જગતનું મૂળ તત્ત્વ એક જ છે એવો મત, વેદાંત ૦વાદી વિ૦(૨)પું૦ અદ્વૈતવાદમાં માનનાર ૦તાનંદ પું૦ બ્રહ્માનંદ

અધ વિ૦[સં.अर्ध]અડધું (સામાન્ય રીતે શબ્દની પૂર્વે સમાસમાં વપરાય છે) ૦કચરું વિ૦ અડધું કચરેલું—છૂંદેલું (૨)કાચું પાકું (૩)[લા] અર્ધદગ્ધ ૦કોસ પું અર્ધો કોસ, અધગાઉ ૦ખાધું વિ૦ અડધું ખવાઈ ગયેલું (૨) રોગવાળી(વાતું). ૦ખોખરું વિ૦ ફૂટેલું—કચરેલું. ૦ખોલ્યું વિ૦ અડધું ઉઘડેલું ૦ગજ પું૦ આશરે બાર ઇંચ ૦ગજી વિ૦ અધગજ જેટલું ૦ગાઉ પું૦ અડધો ગાઉ ૦ગારિયું ન૦ માટીનું અને છાણનું મિશ્રણ ૦ઘડી સ્ત્રી૦ અડધી ઘડી- થોડી વાર ૦પચ્યું વિ૦ અડધું પીધું પાણીપીધું (૨) અડધું પચેલું ૦પડિયાળી વિ૦ સ્ત્રી૦ અડધી મીંચેલી, મસ્તી ભરેલી (આંખ) ૦બળ્યું વિ૦ અડધું બળેલું (૨)અદેખું,કંકાસિયું ૦ભણ્યું વિ૦અનાડ્યચર ભણતરવાળું; અર્ધદગ્ધ ૦ભાગ પું૦ અડધો ભાગ ૦મણ ન૦ મણનો અર્ધો ભાગ ૦મણિયું વિ૦ જેમાં અર્ધો મણ માય તેવું (પાત્ર)(૨) અર્ધા મણના વજનનું ૦મણિયો, ૦મણીકો પું૦ અધમણનું કાટલું ૦મૂઉં વિ૦ અડધું મરેલું ૦મૂંડ્યું વિ૦ અડધું મૂંડેલું (૨) અડધું કરીને બાકી રહેલું ૦રાત સ્ત્રી૦ અડધી રાત (૨) [લા] ભારે અગવડનો વખત. ૦રાત મધરાત અ૦ રાત્રે ખૂબ મોડે—ગમે તે વખતે (૨) અણીને વખતે ૦વચ સ્ત્રી૦ મધ્ય વચ (૨) અ૦ મધ્યમાં, વચમાં(૩)પૂરું થતા પહેલાં ૦વચરું વિ૦ વચ્ચે લટકતું (૨) અધવચ આવીને અટકેલું (૩) અવવધરું (૪) અધવચ વિકૃત થયેલું ૦વચાળ અ૦ જુઓ અધવચ ૦વધરું વિ૦ કાચી સમજવાળું, અર્ધદગ્ધ ૦વાર પું૦ અડધો વાર (માપ) (૨) અડધોઅડધ કરીને આપવું તે ૦વારવું અ૦ ક્રિ૦ અડધું થવું (૨)સ૦ ક્રિ૦ અડધોઅડધ કરવું ૦વારિયું વિ૦ અડધું કરેલું (૨) ન૦ અડધું કરેલું કામ (૩) જુઓ અધવારું ૦વારું ન૦ બે સ્થળે રહેવાનું રાખવું તે (૨) અડધે ભાગે ભાગિયો રાખવો તે ૦વાલ સ્ત્રી૦ અડધો વાલ ૦વાલી સ્ત્રી૦ ૧॥ રતીભારનું વજન—કાટલું (૨) અડધી પાલીનું એક માપ ૦વાવર્યું વિ૦ અડધું વાવરેલું —ખરચેલું. ૦સસતું [અર્ધ+શ્વસ્ (પ્રા ससइ) પરથી ?] વિ૦ અધમૂઉં. ૦સૂકું વિ૦ અડધું-પડધું સુકાયેલું.

અધકૂકું વિ૦ જુઓ અધૂકડું કે અદૂગડું

અધણિયાતું વિ૦ માલિક વિનાનું [ઉદ્ગાર

અધધધ અ૦ આશ્ચર્ય અને બહુપણું દર્શાવનાર

અધન(—ની) વિ૦ [સં] નિર્ધન, પૈસા વિનાનું

અધન્ય વિ૦ [સં.] ધન્ય નહિ એવું, અભાગી (૨) તુચ્છ ૦તા સ્ત્રી૦

અધમ વિ૦ [સં] નીચ, નઠારું, હલકટ (૨) ધિક્કારવા યોગ્ય ૦તા સ્ત્રી૦ —માધમ વિ૦ અધમમાં અધમ —ાંગ ન૦ શરીરનું નીચલું અંગ, પગ —ોદ્ધાર પું૦ અધમનો—પાપીનો ઉદ્ધાર (૨) પાપીનો ઉદ્ધાર કરનારો—ઈશ્વર. —ોદ્ધારક વિ૦ પાપીનો ઉદ્ધાર કરનારું —ોદ્ધારણ વિ૦ પાપીને તારનાર (૨) ન૦ પાપીને તારવો તે

અધમણ, —ણિયું, —ણીકો જુઓ 'અધ'માં

અધમૂઉં વિ૦ જુઓ 'અધ'માં

અધર વિ૦[સં]નીચેનું (૨)પું૦ નીચલો હોઠ, હોઠ ૦પાન ન૦ અધરરસનું પાન, અધર પર ચુંબન ૦મધુ ન૦ અધરરસ ૦રસ પું૦ અધરમાંથી ઝરતો રસ ૦સુધા સ્ત્રી૦,—ામૃત ન૦ અધરરસરૂપી અમૃત —ાંશ પું૦ નીચેનો ભાગ —ો(—ૌ)ષ્ઠ પું૦ નીચેનો હોઠ

અધ(—ધ્ધ)ર અ૦ જુઓ અધ્ધર ૦તાલ વિ૦ લટકતું, અનિશ્ચિત

અધરકવું સ૦ ક્રિ૦ અધરકવું; દૂધ મેળવવું— આખરવું —ણ ન૦ આખરામણ

અધરણ ન૦ જુઓ આવણ, આધરણ

અધરતું વિ૦ અધવચ બંધ પડેલું, રઝળતું

અધરવટ અ૦ અંતરિયાળ

અધરાત સ્ત્રી૦ જુઓ 'અધ'માં

અધરાયું વિ૦ નહિ ધરાયેલું, અતૃપ્ત

અધરેકવું, —ણ જુઓ અધરકવું, —ણ

અધર્મ પું૦ [સં] ધર્મ નહિ તે, પાપ, અનીતિ (૨) અન્યાય (૩) અકર્તવ્ય (૪) શ્રુતિસ્મૃતિ વિરુદ્ધ કર્મ કે વર્તન [અધર્મનું=હરામનું, અનીતિનું. આવવું. લેવું, ખાવું, ઇચ્છવું વગેરે સાથે] ૦તા સ્ત્રી૦ **-ર્માચરણ** ન૦, **-ર્માચાર** પું૦ ધર્મવિરુદ્ધ વર્તન. **-ર્માચારી** વિ૦ અધર્મી **-ર્મી** વિ૦ ધર્મવિરુદ્ધ વર્તનારું, પાપી. **-ર્મ્ય** વિ૦ અધર્મવાળું: ધર્મવિરુદ્ધ

અધવચ, ૦રું, **-ચાળ** જુઓ 'અધ'મા

અધવધરું વિ૦ જુઓ 'અધ'મા

અધવાયું વિ૦ [સ अध्व+वाहक ?] ગાડા ભાડે ફેરવનારું (૨) ન૦ તેવો ધંધો [ઢોરનો વેપારી

અધ(-ધો)વાયો પું૦ ગાડા ભાડે ફેરવનાર (૨)

અધવાર, ૦વું, -રિયું, -રું જુઓ 'અધ'મા [અધવાર્યાં ઉનાળાની છેદાછા=(અર્ધા ઉનાળા-ગ્રીષ્મ ઋતુની)ઘણી ભારે ગેલછા]

અધસ્ અ૦[સં] જુઓ અધ. ૦સ્વસ્તિક પું૦ બરાબર પગ નીચેનું આકાશબિંદુ (ખ)

અધઃ [સં] અ૦ નીચે (સમાસમા નામ કે વિ૦ પૂર્વે 'નીચે' 'નીચેનું' એવા અર્થમા) ૦કાય સ્ત્રી૦ શરીરનો નીચલો ભાગ ૦પતન ન૦ જુઓ અધઃપાત ૦પતિત વિ૦ અધોગતિને પામેલું. ૦પાત પું૦ નીચે પડવું તે (૨) અધોગતિ ૦શય્યા સ્ત્રી૦ જમીન પર પથારી કે સૂવું તે

અધાક વિ૦ ધાક-દાબ વિનાનું

અધાતુ સ્ત્રી૦ [સં.] ધાતુ નહિ તે ૦ક વિ૦ ધાતુનું નહિ તેવું [અધાધૂંધી

અધાધંધ, અધાધું(-ધૂં)ધ(-ધી) સ્ત્રી૦ જુઓ

અધાધૂ(-ધો)મ અ૦ સાવ, નગતાળ

અધાર વિ૦+આધાર વિનાનું (૨) અસહ્ય

અધાર્મિક વિ૦[સં]ધાર્મિક નહિ એવું ૦તા સ્ત્રી૦

અધાંધ વિ૦ [સં अर्ध+अंध] અર્ધુ-લગભગ આધળું, ઝાંખું દેખતું

અધિ [સં] ઉપસર્ગ. નામ પૂર્વે આવતા 'મુખ્ય' 'શ્રેષ્ઠ' 'અધિક' એવો ભાવ બતાવે ઉદા૦ 'અધિરાજ, અધિક્રમણ'

અધિક વિ૦ [સં] વધારે. વધારાનું (૨) ન૦ એક નિગ્રહસ્થાન, હેતુ, વ્યાપ્તિ અને દૃષ્ટાન્તથી જે સિદ્ધ થાય તેનાથી અધિક સિદ્ધ કરવું તે (ન્યા શા) (૩) અતિશયોક્તિ જેવો એક અલંકાર (કા.શા) ૦તર વિ૦ વિશેષ વધારે ૦તા સ્ત્રી૦. ૦તિથિ સ્ત્રી૦ જેમા બે સૂર્યોદય આવી જતા હોય તેવી તિથિ ૦પાંસળિયું વિ૦ જુઓ અદકપાંસળિયું ૦પ્રસંગ પું૦ વધારેપડતો પ્રસંગ-પરિચય (૨) હદ બહારની છૂટ ૦માસ પું૦ વધારાનો મહિનો, પુરુષોત્તમ માસ. **-કાઈ** સ્ત્રી૦ અધિકતા. મોટાઈ **-કાધિક** વિ૦ ઘણું વધારે **-કાલંકાર** પું૦ જુઓ અધિક(કા શા.). **-કાંગ** ન૦ વધારાનો અવયવ (૨) બખ્તર ઉપર બાંધવાનો પટો **-કું** વિ૦ અધિક (પ) **-કોત્તર** વિ૦ હદથી-શિરસ્તાથી વધારે (૨) અલૌકિક વિલક્ષણ **-કોત્સાર** પું૦ 'હાઇ-પરબોલા' (ગ)

અધિકરણ ન૦ [સં] અધિકૃત કરવું તે(૨)સ્થાન, આશ્રય(૩)[વ્યા] સાતમી વિભક્તિનો અર્થ

અધિકાઈ, -ધિક જુઓ 'અધિક'મા

અધિકાર પું૦ [સં] સત્તા હકૂમત (૨)પદવી(૩) પાત્રતા, લાયકાત(૪)હક(૫)પ્રકરણ (૬) [વ્યા] મુખ્ય નિયમ જે બીજા નિયમો પર અધિકાર ચલાવે છે (૭) શબ્દનો વાક્યમા સંબંધ ૦ભેદ પું૦ અધિકારના ભેદ **-રી** વિ૦ પાત્ર, લાયક (૨) હકદાર (૩) પું૦ યોગ્યતાવાળો પુરુષ (૪) અમલદાર **-રિતા** સ્ત્રી૦ અધિકારીપણું (૨) યોગ્યતા

અધિકાલંકાર પું૦ [સં] જુઓ 'અધિક'મા

અધિકાંગ ન૦ [સં] જુઓ 'અધિક'મા

અધિકું વિ૦ (પ) અધિક [સત્તાવાર

અધિકૃત વિ૦ [સં] નીમેલું (૨) સત્તાવાળું (૩)

અધિકૃતિ સ્ત્રી૦ [સં] અધિકાર

અધિકોત્તર વિ૦ [સં] **અધિકોત્સાર** પું૦ [સં] જુઓ 'અધિક'મા

અધિક્રમણ ન૦ [સં] હુમલો હલ્લો

અધિક્ષેપ પું૦ [સં] અપમાન, નિંદા અપશબ્દ કહેવો તે

અધિગત વિ૦ [સં] જાણેલું (૨) મેળવેલું

અધિગમ પું૦, ૦ન ન૦ [સં] પ્રાપ્તિ, લાભ(૨) અભ્યાસ. જ્ઞાન (૩) સ્વીકાર **-મ્ય** વિ૦ જાણવા યોગ્ય (૨) મેળવવા યોગ્ય

અધિત્યકા સ્ત્રી૦ [સં] ઊંચાણ પર આવેલો પ્રદેશ. 'ટેબલલૅન્ડ'
અધિદેવ પું૦ [સં] શ્રેષ્ઠ દેવ, પરમેશ્વર(૨)રક્ષક દેવ (૩) મુખ્ય અધિષ્ઠાતા દેવ ૦તા સ્ત્રી૦(૨) પું૦બ૦ વ૦ અમુક સ્થળ કે વસ્તુનો ખાસ દેવ કે દેવી; રક્ષક દેવ કે દેવી
અધિદૈવ ૦ત ન૦ [સં] મુખ્ય બળ પ્રધાનશક્તિ
અધિનામી વિ૦ નામીઓમાં શ્રેષ્ઠ
અધિનાયક પું૦ [સં] મુખ્ય નાયક
અધિનેત્રી સ્ત્રી૦ [સં] સ્ત્રી-અધિનાયક
અધિપ પું૦ [સં] રાજા, ઉપરી, મુખી
અધિપતિ પું૦ [સં] જુઓ અધિપ (૨)વર્તમાનપત્ર ચલાવનાર ૦પણું ન૦ [જડ સૃષ્ટિ
અધિભૂત ન૦ [સં] એક-પરમતત્ત્વ (૨) સકળ
અધિમાંસ પું૦ [સં] એક જાતનો રોગ, 'ટ્યૂમર'
અધિયજ્ઞ પું૦ [સં] શ્રેષ્ઠ યજ્ઞ (૨) યજ્ઞનો અધિષ્ઠાતા દેવ
અધિયારી સ્ત્રી૦ (કા) અધિયારી, કોગટ પંચાત કે માથાકૂટ (૨) વેઠ [—મારવી=નકામી માથાકૂટ કરવી. વગર લાભની નકામી પંચાતમાં પડવું]
અધિયાર ન૦ વિયાય ત્યાં સુધી ઢોરને પાળવા ભાગે આપવું—અધવાર કરવું તે
અધિયુ વિ૦[સં અ+ધી]૦તા૦ મગજ —યો વિ૦પું૦
અધિયોગ પું૦ [સં] ગ્રહોનો શુભ યોગ
અધિરાજ (-જા) પું૦ [સં] સમ્રાટ, રાજાનો રાજા —જ્ય ન૦ સામ્રાજ્ય
અધિરૂઢ વિ૦ [સં] આરૂઢ [બેસવું તે
અધિરોહણ ન૦ [સં] ચડવું તે (૨) ગાદીએ
અધિવાસ પું૦[સં] મુખ્ય રહેઠાણ(૨) ખુશબો (૩) જુઓ 'અધિવાસન' (૪) પડોશી ૦ન દેવની પ્રતિષ્ઠા કરવી તે (૨) શરીરે સુગંધી લગાવી વસ્ત્ર પહેરવાં તે
અધિવાસર પું૦ [સં] ઉત્સવનો દિવસ,તહેવાર
અધિવેશન ન૦[સં] (સભા ઇ૦ની) બેઠક
અધિષ્ઠાતા પું૦[સં] મુખ્ય કરીને સ્થાપ્યા હોય તે (દેવ રાજા, કારભારી વગેરે) (૨) નિયામક —ત્રી સ્ત્રી૦ અધિષ્ઠાતા સ્ત્રી —ન ન૦ મુખ્ય સ્થાન, રહેઠાણ (૨) આધાર(૩) સત્તા પ્રભાવ

અધિષ્ઠિત વિ૦ [સં] સ્થાપેલું નીમેલું (૨) ઉપરી થઈને રહેલું (૩) વસેલું
અધીત વિ૦[સં] ભણેલું,ભણેલું (૨)ન૦અધ્યયન
અધીન વિ૦ [સં] વશ, તાબેદાર ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦
અધીર વિ૦ [સં] ઉતાવળું, ચંચળ(૨) સ્ત્રી૦ અધીરાઈ ૦તા સ્ત્રી૦, —રા વિ૦સ્ત્રી૦ ધીરજ ખોઈ કોપ કરે તેવી (નાયિકા) (૨) વીજળી
અધીરજ, —તા,—પ,અધીરાઈ સ્ત્રી૦અધીરાપણું ન૦ ધીરજનો અભાવ [અધીરાઈ આવવી=ધીરજ ન રહેવી અધીર—ઉતાવળું થવાનું —રાખવી, —લાવવી=અધીરું બનવું, મનને અધીરું —ઉતાવળું કરવું]
અધીરું વિ૦ધીરજ ખોઈ બેઠેલું અધીર ઉતાવળું
અધીશ,—શ્વર પું૦ [સં] રાજાધિરાજ સમ્રાટ (૨) ઈશ્વર
અધુકું અ૦ (ગ્રા૦ ?) અધકચરું
અધુના [સં] હમણાં [વીતી જવી
અધુસારણું અ૦ ક્રિ૦ (કા) લગભગ અર્ધી મુદત
અધૂકડું વિ૦ જુઓ અઢૂંગડું ઊભે પગે બેઠેલું કે બરાબર બેઠેલું નહીં તેવું
અધૂરિયું વિ૦ અધૂરું અપૂર્ણ
અધૂરું વિ૦ [પ્રા૦ હિ, મ સં અર્ધ+પૂર્ણ ?] અપૂર્ણ,બાકી ઊણું [અધૂરા પૂરા કરવા= આયુષ્યના બાકી દહાડા જેમ તેમ કરી કાઢવા અધૂરામાં પૂરું=જાણે અધૂરું કે બાકી હોય ને પૂરું કરતું હોય એમ (બળતામાં ઘી જેવું) —છોડવું. મૂકવું રાખવું=પૂરું ન કરવું અધૂરે આવવું, અવતરવું, જન્મવું= નવ માસના પૂરા સમય પહેલાં જન્મ થવો અધૂરે જવું=કસુવાવડ થવી અધૂરો ઘડો છલકાયો=અપૂર્ણ કે અધકચરું હોય તે જ્ઞાનીપણાનું ખોટું જોર કે ગુમાન દાખવવું]
અધેડ વિ૦ જુઓ આધેડ [અડધો પૈસો
અધેલી સ્ત્રી૦ [સં અર્ધ] અડધો રૂપિયો —લો પું૦
અધૈર્ય ન૦ [સં] ધૈર્યનો અભાવ
અધો અ૦ [સં] અધ, નીચે (અધ નું રૂપ વ્યંજન પહેલાં સમાસમાં થતું રૂપ) ૦ગત વિ૦ પતિત અવનત (૨)નરકમાં પડેલું ૦ગતિ

સ્ત્રી૦ અવનતિ; પડતી (૨) નરકમાં પડવું તે અવગતિ ૦ગામી વિ૦ નીચે-પતન તરફ જનારું ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ નીચી નજર ૦દ્વાર ન૦ ગુદા ૦બિંદુ ન૦ પગની નીચેનું બિંદુ ૦મુખ વિ૦ નીચા મોંવાળું (૨) ન૦ નીચું મોં ૦લોક પું૦ નાગલોક, પાતાળલોક (૨) ઊતરતી પંક્તિના લોક. ૦વાયુ પું૦ અપાનવાયુ

અઘોટ(-ડ) વિ૦ જુઓ આવેડ

અઘોટિયું ન૦ શેરડીના રસની કોઠી અડધી કરવી તે [-કાઢવું=અર્ધી કોઠી રસ કાઢવો]

અઘોડી સ્ત્રી૦ શેરડીનો ઉકાળેલો રસ

અઘોડું ન૦ [म अघोड, हि अघोडी] મૂએલા ઢોરના બદલામાં ચમાર તેના માલિકને જે ચામડું આપે તે

અઘોતર ન૦ [સર૦ हि] એક જાતનું જાડું કપડું

અઘોતું ન૦ વપરાયેલું કે જીર્ણ વસ્ત્ર

અધોધ [सं अधोऽधः] નીચે ને નીચે ઊતરતું

અધોલ ન૦ [सं अधस्तल] પર્વતની તળેટી પાસેનો સપાટ પ્રદેશ

અધોવાયો પું૦ જુઓ અધવાયો

અધોળ ન૦ [अर्ध+तोल ?] અઢી રૂપિયાભાર વજન -ળી સ્ત્રી૦ અધોળનું માપિયું કે વજન -કાટલું. -ળું ન૦ અધોળનું કાટલું

અધ્ધર અ૦ અધર, હવામાં લટકે એમ, ટેકા વિના (૨) અનિશ્ચિત [-જવાબ=ઉડાઉ કે તપાસ વગરનો અચોકસ જવાબ -ઉડાવવું= ઉડાઉ જવાબથી કે ગમેતેમ કાઢી નાખવું સીધો જવાબ ન દેવો (૨) ખબર ન પડે તેમ લઈ લેવું-ઉપાડવું -ને અધ્ધર ચાલવું, રહેવું= બેપરવાઈ કે મગરૂરીથી યા કામમાં ઠેકો નમાવ્યા વગર વર્તવું -ને અધ્ધર રાખવું'=ઊંચું ને ઊંચું કે ખડે પગે (માણસને) રાખવું, જંપીને બેસવા ન દેવું (૨) ફૂલ પેઠે ઊંચકી રાખીને સંભાળવું (માથું) અધ્ધર કરવું=(અભિમાનની તોરી કે મસ્તીમાં) કોઈને ગણકારવું નહિ (૨) રોગથી માથું ચકર ફરતું લાગવું.-રાખવું=(નામામાં) રકમ ચોપડે ન નાંખવી -લણવું = ઊભે છોડે કણસલાં લણવાં]

અધ્ધરથી અ૦ કોઈ ઠામ ઠેકાણા વગર હવામાંથી; અનિશ્ચિત, તપાસ વગર-અચોકસ

અધ્ધર-તાલ અ૦ અધ્ધર

અધ્ધર-પધ્ધર અ૦ તદ્દન અધ્ધર

અધ્યક્ષ પું૦ [सं.] ઉપરી, મુખ્ય અધિકારી (૨) (સભાનો) પ્રમુખ ૦પદ, ૦સ્થાન ન૦ અધ્યક્ષની જગા

અધ્યક્ષર પું૦ [सं.] મુખ્ય અક્ષર, ઓમ્કાર

અધ્યયન ન૦ [सं] ભણવું તે

અધ્યવસાન ન૦ [सं] તાદાત્મ્ય, તદ્રૂપતા (કા શા)

અધ્યવસાય પું૦ [सं.] પ્રયત્ન; મહેનત (૨) નિશ્ચય (૩) ખત

અધ્યસ્ત વિ૦ [सं.] આરોપિત, માની લીધેલું

અધ્યા,-ધ્યો પું૦ જુઓ અધ્યાય

અધ્યાત્મ વિ૦ [सं] આત્મા-પરમાત્મા સંબંધી (૨) ન૦ બ્રહ્મજ્ઞાન આત્મજ્ઞાન ૦જ્ઞાન ન૦ બ્રહ્મજ્ઞાન. ૦યોગ પું૦ મનની વૃત્તિઓને બાહ્ય પદાર્થોમાંથી પાછી ફેરવીને આત્મામાં જોડવી તે ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ આત્મવિદ્યા; બ્રહ્મવિદ્યા ૦શાસ્ત્ર ન૦ અધ્યાત્મ, યોગ ઇત્યાદિનું શાસ્ત્ર -ત્મિક વિ૦ [सं] અધ્યાત્મને લગતું, આધ્યાત્મિક -ત્મેન્દ્રિય સ્ત્રી૦ આધ્યાત્મિક વિષયને સમજવાની ઇન્દ્રિય [લખાય છે 'અ૦']

અધ્યાપક પું૦ [सं] શિક્ષક 'પ્રોફેસર' (ટૂંકમાં

અધ્યાપન ન૦ [सं] ભણાવવું તે ૦મંદિર ન૦ શિક્ષકોને શિક્ષણશાસ્ત્ર ભણાવનારી શાળા

અધ્યાપિકા સ્ત્રી૦ [सं] શિક્ષિકા, સ્ત્રી-અધ્યાપક

અધ્યાય પું૦ [सं] પ્રકરણ

અધ્યાર અ૦ [सं अध्याहार] અધ્યાહાર રખાયું હોય તેમ; અનુક્ત- બાકી ઉદા૦ 'આ વાક્યમાં પદ અધ્યાર છે' એમ બોલાય છે

અધ્યારી સ્ત્રી૦ (કા) અઘિયારી કોગટની પંચાત, ખાલી માથાકૂટ

અધ્યારુ પું૦ [सं अध्वर्यु] જુઓ અધ્વર્યુ (૨) મહેતાજી. માસ્તર (૩) નોતરિયો (૪) મોબેદ; પારસીઓનો ધર્મગુરુ (૫) એક બ્રાહ્મણ અટક

અધ્યારૂઢ વિ૦ [सं] ઊંચે ચડેલું (૨) શ્રેષ્ઠ

અધ્યારોપ પું૦,૦ણ ન૦ [सं] ન હોય તેવા ગુણ-ધર્મોનું આરોપણ કરવું તે (૨) ભૂલભરેલું જ્ઞાન

અધ્યારોહણ ન૦ [સ] ઊંચે ચડવું તે
અધ્યાસ પું૦ [સ] જુઓ અધ્યારોપ (૨) મિથ્યા આરોપણ (૩) નિરંતર મ્હેતુ લક્ષ કે ઊંડું ચિંતન
અધ્યાસવું પ્ર૦ક્રિ૦ [સ अध्यास्] અધ્યાસ કરવો
અધ્યાહરણ ન૦ [સ] જુઓ અધ્યાહાર
અધ્યાહાર પું૦ [સ] અર્થ સમજવા અનુક્ત પદ અથવા અર્થનું ઉમેરવું-લાવવું તે [—રહેવું, —હોવું =વાક્યમાં(પદ) ન કહેલું-બાકી રહેવું કે હોવું —રાખવું = (પદ) બાકી કે ન કહેલું રાખવું. —લેવું=ખૂટતું (પદ) ઉમેરવું]
અધ્યાહૃત વિ૦ [સ.] અધ્યાહાર રાખેલું
અધ્યેતા પું૦[સ] વિશિષ્ટ વિદ્યાભ્યાસ કે સંશોધન માટે વિદ્યાપીઠ તરફથી ચૂંટાયેલો સ્નાતક (૨) વિદ્વાનોના મંડળનો સભ્ય, ફેલો' —ત્રી સ્રી૦ સ્રી-અધ્યેતા
અધ્રુવ વિ૦ [સ] અસ્થિર
અધ્વ પું૦[સ अध्वन्]અધ્વા, રસ્તો ૦ખેદ પું૦ [સ] મુસાફરીનો થાક ૦ગ પું૦[સ] મુસાફર
અધ્વર પું૦[સ.] યજ્ઞ —ર્યુ પું૦ [સ] યજ્ઞક્રિયા કરાવનાર, યજુર્વેદ જાણનારો બ્રાહ્મણ
અધ્વા પું૦ [સ] માર્ગ, અધ્વ
અધ્વાંત ન૦ [સ] અંધારાનો અભાવ, આછો પ્રકાશ (૨) જ્ઞાનનો અભાવ
અન્ [સ] સ્વરથી શરૂ થતા શબ્દની પૂર્વે અભાવ, નકાર કે નિષેધ ઇત્યાદિ બતાવવા વપરાતો પૂર્વગ (જુઓ અ) [નિરક્ષર, અભણ
અનક્ષર વિ૦ [સ] બોલી ન શકે એવું, મૂગું (૨)
અનગળ વિ૦ [સ अनर्गल] જુઓ અનર્ગળ (૨) [અણ+ગળવું] અણગળ [સાધુ, સંન્યાસી
અનગાર,-રિક વિ૦ [સ] ઘરવિનાનું (૨) પું૦
અનગ્નિ પું૦ [સ] અગ્નિનો અભાવ (૨) વિ૦ અગ્નિહોત્રી નહિ તેવું (૩) સંન્યાસી (૪) અગ્નિમાંદ્યથી પીડાતું [દોષરહિત
અનઘ વિ૦ [સ] અઘ-પાપ વિનાનું, નિષ્પાપ,
અનત વિ૦ [સ] નત-નમેલું નહિ એવું
અનથ વિ૦નાથ્યા વિનાનું નિરંકુશ (૨) વીંધાવ્યા વિનાનું (૩) નથ વિનાનું
અનઘડ વિ૦ [અન+ઘડવું] અણઘડ, અસંસ્કારી
અનદ્યતન વિ૦[સ]અદ્યતન-આજનું નહિ એવું
અનધિકારી વિ૦[સ.]અધિકાર વિનાનું, અપાત્ર
અનધિકૃત વિ૦ [સ] અધિકૃત નહિ એવું
અનધ્યાય પું૦ [સ] અભ્યાસમાંથી છુટ્ટી
અન(-ને)નાસ ન૦ [પો] એક ફળ
અનનુકૂલ(-ળ) વિ૦ [સં] અનુકૂળ નહિ એવું; પ્રતિકૂળ
અનનુનાસિક વિ૦ [સ] અનુનાસિક નહિ તેવું
અનન્ય વિ૦ [સ] અન્ય-જુદું નહિ તેવું (૨) અનેક(૩)એકનિષ્ઠ ૦ગતિ સ્રી૦એક જ માર્ગ. ૦ગતિક વિ૦ અનન્ય ગતિવાળું ૦ચિત્ત વિ૦ જેનું ચિત્ત એક જ લક્ષ્યમાં લાગેલું છે તેવું (૨) ન૦એકાગ્ર ચિત્ત ૦તા સ્રી૦ ૦ત્વ ન૦ અનન્યપણું ૦ભાવ પું૦ અનન્યતા (૨) એક (ઈશ્વર) ઉપર જ ભક્તિ હોવી તે ૦યોગ પું૦ અનેક સંબંધ (૨) સારામાં સારા સંજોગ કે શુકન. ૦સાધારણ વિ૦બીજા કોઈને ન મળે એવું દુર્લભ
અનન્વય પું૦ [સ] અન્વય-સંબંધનો અભાવ (૨) [કા. શા] જેમાં ઉપમેયની અસામાન્યતા દર્શાવવા એની જ ઉપમા અપાયેલી હોય તે અલંકાર
અનન્વિ(-ન્વી)ત વિ૦[સ]અસંબદ્ધ (૨)ખોટું
અનપત્ય વિ૦[સ] અપત્ય વિનાનું વાંઝિયું
અનપેક્ષ વિ૦[સ]અપેક્ષારહિત, લાલસા વિનાનું (૨)કશા પણ સંબંધોથી પર, 'એબ્સોલ્યૂટ' ૦તા સ્રી૦
અનપેક્ષા સ્રી૦[સ]અપેક્ષા ન હોવી તે —ક્ષિત વિ૦અપેક્ષિત નહીં એવું, વણમાગ્યું —ક્ષી વિ૦ અનપેક્ષ
અનપેત વિ૦ [સ] દૂર નહી એવું
અનભિજ્ઞ વિ૦[સ.]અજાણ(૨)મૂઢ ૦તા સ્રી૦,
અનભિજ્ઞાન ન૦ [સ] અજાણપણું, મૂઢતા
અનભિમાનિતા સ્રી૦ [સ] અભિમાનરહિતપણું, નમ્રતા
અનભિહિત વિ૦ [સં] અભિહિત નહી એવું
અનભે વિ૦ [અન+ભે=ભય]+નિર્ભય ૦વાણી વિ૦ નીડર વાણી બોલનારુ [ભણાયેલું
અનભ્યસ્ત વિ૦ [સ.] મહાવરા વિનાનું (૨) નહિ
અનભ્યાસ પું૦ [સં.] અભ્યાસનો અભાવ
અનભ્ર વિ૦ [સં] વાદળા વગરનું, સ્વચ્છ

અનમઠયું વિ૦ અપ્રિય, નહી ગોઠતું(૨)જુઓ અણમઠ્યુ
અનમતું વિ૦[સ अन्यमनस्क]જુઓ અન્યમનુ
અનમી વિ૦ [અ+નમવુ] અણનમ
અનમ્ર [સ] નમ્ર નહી એવુ. ઉદ્ધત
અનય પુ૦ [સ] અનીતિ, અન્યાય(૨)આફત (૩) વિ૦ અન્યાયી દુષ્ટ
અનર પુ૦ [સ] નર નહી એવુ. વ્યંઢળ
અનરતું વિ૦ નરતુ નહી એવુ સારૂં
અનરથ પુ૦ +અનર્થ, ખોટી વાત
અનરાધાર વિ૦ મૂશળધાર
અનર્ગળુ વિ૦ [ભૂલથી 'અનગલ' પરથી ?]+ અપાર ખૂબ, અગણ્ય
અનર્ગલ (-ળ) વિ૦ [સ] રુકાવટ-અંકુશ વિનાનુ (૨) અપાર પુષ્કળ [નહિ એવુ
અનર્ઘ્ય વિ૦ [સ.] અમૂલ્ય (૨) પૂજાને યોગ્ય
અનર્થ વિ૦ [સ] ખોટો અર્થ (૨) ખોટું કામ (૩) જુલમ ૦ક વિ૦ નિરર્થક ૦વાદ પુ૦ ખોટા - અનર્થક અર્થશાસ્ત્રનો વાદ
અનલ(-ળ) પુ૦ [સ] અગ્નિ(૨) ગુસ્સો (૩) એક કલ્પિત પખી [સ્ફૂર્તિવાળુ
અનલસ વિ૦ [સ] આળસ-મંદતા વિનાનુ
અનલહક(-ક્ક) શ૦પ્ર૦[અ] (હુ હક - ખુદા છુ) 'तत् ब्रह्मास्मि' જેવુ સૂફી મહાવાક્ય
અનવચ્છિન્ન વિ૦ [સ] અવચ્છિન્ન નહી એવુ એક — અખંડ
અનવચ્છેદ પુ૦ [સ] અવચ્છેદનો અભાવ
અનવદ્ય વિ૦[સ] અનિંદિત, સુંદર ખોડખામી વિનાનું ૦તા સ્ત્રી૦
અનવરત વિ૦ [સ] સતત, નિરંતર
અનવલંબન વિ૦ [સ] અવલંબન વિનાનુ
અનવસર પુ૦ [સ] અવસર નહિ તે, કવખત
અનવસ્થા સ્ત્રી૦[સ] અવ્યવસ્થા, ગોટાળો (૨) - [ન્યા] નિર્ણય અથવા છેડો ન આવે એવા વિધાનો-કથનોની પરંપરા (એક હેત્વાભાસ). ૦દોષ પુ૦ અનવસ્થાયુક્ત તર્કદોષ
અનવસ્થિત વિ૦ [સ.] અસ્થિર
અનશન ન૦[સ]ઉપવાસ,આહાર બંધ કરવો તે ૦વ્રત ન૦ મરણ પર્યંત ઉપવાસ કરવાનુ વ્રત

અનશ્વ પુ૦ [સ] અશ્વ નહિ તે (૨) ગવેડો
અનશ્વર વિ૦ [સ] નશ્વર-નાશવંત નહિ તેવું, નિત્ય, સ્થાયી
અનસૂયા સ્ત્રી૦[સ]અસૂયા-દ્વેષનો અભાવ(૨) (સ) અત્રિ ઋષિની પત્ની
અનસ્ત વિ૦ [સ] અસ્ત વિનાનુ
અનસ્થ,-સ્થિક વિ૦[સ]અસ્થિ-હાડકા વિનાનુ
અનહદ વિ૦ [અન+હદ] હદ વગરનુ, અપાર
અનહદ વિ૦ [સ अनाहत]+ જુઓ અનાહત ૦નાદ પુ૦ જુઓ અનાહત નાદ
અનળ પુ૦ જુઓ અનલ
અનહિત ન૦ અહિત, અણહિત
અનંક વિ [સ]અંક-આકડા વિનાનુ, અસંખ્ય
અનંગ વિ૦ [સ] અંગ વિનાનુ (૨) પુ૦ (સ) કામદેવ ૦રાનુ પુ૦ (સ) મહાદેવ
અનંત વિ૦ [સ] અપાર(૨)પુ૦ (સ) વિષ્ણુ, રુદ્ર બ્રહ્મા(૩)શેષનાગ(૪)બળરામ(૫)આકાશ (૬) જૈનોના ચૌદમા તીર્થંકર ૦કોટી(-ટી) વિ૦ અસંખ્ય ૦ચતુર્દશી, ૦ચૌદશ(-સ) સ્ત્રી૦ ભાદરવા સુદ ચૌદશ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦ત્વ ન૦ અપારપણુ ૦દોરો પુ૦ અનંતચૌદશને દિવસે જમણે હાથે બાંધવામા આવતો ચૌદ ગાંઠવાળો રેશમી દોરો ૦બાહુ વિ૦ અસંખ્ય હાથવાળુ ૦મૂલ ન૦ એક ઔષધિ, ઉપલસરી ૦રાશિ સ્ત્રી૦ બહુરાશિ (ગ) ૦રૂપ વિ૦ અનંત રૂપવાળું ૦વીર્ય વિ૦ અતુલ બળવાળુ ૦વ્રત ન૦ અનંતચૌદશે પળાતુ વ્રત ૦શ્રેણિ (-ણી)સ્ત્રી૦અનંત પદોવાળી શ્રેણી, 'ઇન્ફિનીટ સિરીઝ'[ગ] -તા સ્ત્રી૦ પૃથ્વી (૨) પાર્વતી (૩)એક ઔષધિ; ગળો -ત્ય વિ૦ અંત્ય - છેલ્લુ નહિ એવુ [ત્યાર બાદ
અનંતર વિ૦[સ]નજીકનુ, પછીનુ(૨) અ૦ પછી;
અનંતરાય વિ૦[સ]અંતરાય વિનાનુ, નિર્વિઘ્ન
અનંતા,-ત્ય [સ] જુઓ 'અનંત'મા
અનાકર્ષક વિ૦[સ] આકર્ષક-મોહક નહિ તેવુ
અનાકાર વિ૦ [સ] આકાર વિનાનુ
અનાગત વિ૦ [સ]અત્યાર સુધી નહિ આવેલુ, ભવિષ્યમા આવનાર-થનારું ૦વિધાતા પું૦ અનાગત વિષે સાવધ-અગમચેતીવાળો માણસ

અનાગમન ન૦ [सं] આવવું નહિ તે

અનાગરત્વ ન૦ [सं] નાગરત્વનો અભાવ

અનાગામી વિ૦ [सं] આગામી નહીં તેવું (૨) બૌદ્ધમત પ્રમાણે ચારમાંની ત્રીજી ભૂમિકાએ પહોંચેલું [અનગાર

અનાગાર,-રિક વિ૦ (૨) પું૦ [सं] જુઓ

અનાજ ન૦ [न अनास=અનેનાસ પરથી ? મરા૦ (સુ) ઓય અનાચ=અનેનાસ] (સુ) અનૂછ. ચીતાફળ [દુરાચારી

અનાચાર પું૦ [सं] દુરાચાર અધર્મ -રી વિ૦

અનાજ ન૦ [सं अन्नाद्य] ધાન્ય દાણા [.—ભરવું =અનાજ મંગવું-જોઈતો સંગ્રહ કરવો]

અનાજ્ઞેય વિ૦ [सं] આજ્ઞા ન કરી શકાય એવું

અનાડ પું૦ બગાડ નુકસાન (૨) [सं अनाड स्त्री०] અડચણ (૩) વિ૦ જુઓ અનાડી

અનાડંબર વિ૦ [सं] આડંબર વિનાનું

અનાડી વિ૦ [सं अज्ञानी] મૂર્ખ ગમાર (૨) હઠીલું જક્કી ૦વેડા પું૦ બ૦ વ૦ અનાડી જેવું વર્તન

અનાત્મ વિ૦ [सं] આત્મા વિનાનું જડ (૨) પું૦ આત્મા નહીં તે-નાશવંત દેહ ૦ધર્મ પું૦ અનાત્મનો ધર્મ ૦વાદ પું૦ જડવાદ ૦વાદી વિ૦ તેમાં માનનાર -ત્મા પું૦ અજ્ઞાની પુરુષ

અનાથ વિ૦ [सं] નિરાધાર (૨) સ્ત્રી૦+દળદર ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦ દારિદ્ર્ય -થાલય ન૦, -થાશ્રમ પું૦ ન૦ અનાથોને પાળી પોષી કેળવનાર સંસ્થા (૨) નિરાધારોને રહેવા ખાવાનું સ્થાન (તિરસ્કારમાં)

અનાથ્યું વિ૦ [અન્+નાથવું] નાથ્યા વિનાનું નિરંકુશ

અનાદર પું૦ [सं] અવજ્ઞા, અપમાન ૦ણીય વિ૦ અનાદર યોગ્ય

અનાદિ વિ૦ [सं] આદિરહિત (૨) પહેલું નહિ એવું ૦ત્વ ન૦ ૦મધ્યાંત વિ૦ આદિ, મધ્ય કે અંત વિનાનું ૦સિદ્ધ વિ૦ અનાદિ કાળથી સ્થાપિત થયેલું -દ્યંત [सं] વિ૦ આદિ કે અંત વિનાનું, સનાતન

અનાદૃત વિ૦ [सं] અનાદર પામેલું અપમાનિત

અનાદ્યન્ત વિ૦ [सं] જુઓ 'અનાદિમાં'

અનાધાર વિ૦ [सं] આધાર વિનાનું, અનાથ

અનામ(-મી) વિ૦ [सं] નામ વિનાનું નનામું (૨) નામના વગરનું (૩) અવર્ણનીય ઉત્તમ (૪) પું૦ પરમેશ્વર

અનામત વિ૦ [अ अमानत] સાચવી રાખવા સોંપેલું (૨) સ્ત્રી૦, ન૦ અનામત વસ્તુ થાપણ [— ખાતું ન૦ ચોપડાનું અનામત રકમની લેવડદેવડનું ખાતું — મૂકવું=સાચવી રાખવા સોંપવું (૨) (વગર વ્યાજે) થાપણ તરીકે રાખવા આપવું — રહેવું=ચોપડામાં કોઈના ખાતામાં ન પડવું-રકમ અધ્ધર રહેવી — રાખવું= કોઈના નક્કી ખાતામાં રકમ ન નાખવી]

અનામતી વિ૦ [જુઓ અનામત] અનામતને લગતું [૦ત્વ ન૦

અનામય વિ૦ [सं] નીરોગી (૨) ન૦ આરોગ્ય

અનામિક વિ૦ [सं] નનામું (૨) પું૦ અંત્યજ

અનામિકા સ્ત્રી૦ [सं] ટચલી આગળી પાસેની આંગળી (૨) વીંટી [નિરામિષ

અનામિષ વિ૦ [सं] આમિષ-માંસ વિનાનું,

અનામી વિ૦ (૨) પું૦ જુઓ અનામ (૩) સ્ત્રી૦ હાટડી

અનાયક વિ૦ [सं] નાયક વિનાનું અવ્યવસ્થિત

અનાયાસ પું૦ [सं] આયાસ-શ્રમનો અભાવ (૨) આળસ (૩) સહેલાઈ, સુગમતા (૪) કરાર, આરામ (૫) વિ૦ મહેનત વિનાનું, સહેલું -સે અ૦ વિના મહેનત સહેજે

અનાર ન૦ [फा] દાડમ (૨) દાડમના ઘાટની દારૂખાનાની કોઠી ૦કળી સ્ત્રી૦ દાડમની કળી

અનારત વિ૦ [सं] અવિરત નિરંતર

અનારસું ન૦ [म अनारसा] ચોખાના લોટનું બનાવાતું એક પક્વાન

અનારંભ પું૦ [सं] આરંભ ન કરવો તે અપ્રવૃત્તિ

અનારોગ્ય ન૦ [सं] માંદગી (૨) વિ૦ રોગી

અનાર્દ્ર વિ૦ [सं] આર્દ્ર નહિ એવું

અનાર્ય વિ૦ [सं] આર્ય નહિ તેવું કે તેને લગતું (૨) અસભ્ય (૩) આર્યને અનુચિત (૪) પું૦ આર્ય નહિ તે-મ્લેચ્છ, યવન વગેરે જાતિનો માણસ

અનાલાપ પું૦ [सं] મૌન, ઓછાબોલાપણું

અનાવડ(૦ત) સ્ત્રી૦ [અન્+આવડ] આવડતનો અભાવ, અજ્ઞાન

અનાવર્તી વિ૦ [सं] ફરી ફરી ન આવે તેવું
અનાવલા વિ૦[सं अनाविल]અનાવિલ જ્ઞાતિનુ. **–લો** પું૦ એ જ્ઞાતિનો પુરુષ [બિનજરૂરી
અનાવશ્યક વિ૦ [सं] આવશ્યક નહિ એવું;
અનાવિદ્ધ વિ૦ [सं] અણવીંધ્યું
અનાવિલ વિ૦ [सं] દોષરહિત સ્વચ્છ (૨) એ નામની એક જ્ઞાતિનુ
અનાવૃત વિ૦ [सं] ઢાંકયા વિનાનુ, ઉઘાડું (૨) અરક્ષિત
અનાવૃત્ત વિ૦ [सं] ફરી પાછું ન ફરેલુ. **–ત્તિ** સ્ત્રી૦ ફરી પાછા ન આવવુ –થવુ તે (૨) ફરી જન્મ ન થવો તે મુક્તિ
અનાવૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ [सं] વરસાદ નહિ પડવો તે (૨) દુકાળ [નહિ એવુ
અનાશ્રમી વિ૦ [सं] ચાર આશ્રમ પૈકી એકેનુ
અનાશ્રિત વિ૦ [सं] આશ્રિત નહિ એવુ; નિરાધાર, આશ્રય વગરનુ
અનાસર ન૦[अ अनासिर] ઇસ્લામ પ્રમાણેના આતસ, પાણી, પવન અને પૃથ્વી એ ચાર મૂળતત્ત્વો
અનાસાદ્ય વિ૦[सं] અપ્રાપ્ય
અનાસ્થા સ્ત્રી૦[सं] આસ્થાનો અભાવ,અશ્રદ્ધા **–સ્થિક** વિ૦ અનાસ્થાવાળું [(જૈન)
અનાસ્રવ વિ૦[सं] આસ્રવ વગરનુ, અનાસક્ત
અનાહત વિ૦[सं.] નહિ મારેલુ (૨) ન પહેરેલુ. નવુ (૩)આઘાત વિના એની મેળે થતો–અનહદ (ધ્વનિ) **૦નાદ** પું૦ યોગીઓને સંભળાતો એવો ધ્વનિ, અનહદ નાદ
અનાહાર પું૦[सं] આહાર ન કરવો તે, ઉપવાસ **–રી** વિ૦ ઉપવાસી (૨) [જૈન] આહારમા ન ગણાય એવી (વસ્તુ)
અનાહાર્ય વિ૦[सं] હરી ન શકાય એવુ
અનાહૂત વિ૦ [सं] અણબોલાવ્યું (૨) અ૦ ફોગટ; નાહક
અનાળ સ્ત્રી૦ ખોળકપાણી જવાની નાળ નહિ તે
અનિકેત વિ૦[सं] ઘર વિનાનુ
અનિઘા સ્ત્રી૦ નિંદા નહી તે, અવકૃપા
અનિચ્છ વિ૦[सं] ઇચ્છા વિનાનુ,નિસ્પૃહ (૨) નાખુશ **–ચ્છા** સ્ત્રી૦ ઇચ્છાનો અભાવ (૨) નાખુશી **–ચ્છિત** વિ૦ ન ઇચ્છેલુ **–ચ્છુ(૦ક)** વિ૦ [सं] જુઓ અનિચ્છ
અનિત્ય વિ૦ [सं]અધ્રુવ,નશ્વર(૨)[ગ]વિકારી; 'વેરિયેબલ' **૦તા** સ્ત્રી૦, **૦ત્વ** ન૦
અનિદ્ર વિ૦ [सं] નિદ્રા વિનાનું, જાગતુ **–દ્રા** સ્ત્રી૦ ઊંઘનો અભાવ (૨) એનો રોગ
અનિભૃત વિ૦ [सं] અસ્થિર, અશાંત,ચંચળ
અનિમિત્ત વિ૦ [सं] કારણ વિનાનું (૨) ન૦ અપશુકન
અનિમિ(–મે)ષ વિ૦ [सं] પલકારા વિનાનું, સ્થિર (૨) ક્રિ૦ (૩) પું૦ જેની આંખ ઊઘડે કે મીચાય નહી તેવુ (ઇંદ્રાદિ દેવ, માછલુ ઇત્યાદિ)
અનિયત વિ૦[सं] અનિયંત્રિત: નિયમન કે કાબૂ વગરનુ (૨)અનિશ્ચિત,નિયમ વગરનું,અચોક્કસ
અનિયતિ સ્ત્રી૦ [सं] અવ્યવસ્થા (૨) અસંયમ
અનિયમ પું૦[सं]નિયમનો અભાવ, અવ્યવસ્થા. **–મિત** વિ૦નિયમિત નહી એવુ,નિયમ વગરનું (સમયપાલનમા કે ક્રમમા) **–મિતતા** સ્ત્રી૦, **–મિતપણું** ન૦ [નિરંકુશ
અનિયંત્રિત ન૦ [सं] નિયંત્રિત નહી તેવુ (૨)
અનિરુદ્ધ વિ૦ [सं] રોકેલુ – રોકાયેલું નહી તેવું (૨) પું૦ (સં) શ્રીકૃષ્ણનો પૌત્ર
અનિર્ણય પું૦ [सं] નિર્ણયનો અભાવ, અનિશ્ચિતપણુ
અનિર્ણીત વિ૦ [सं.] નિર્ણીત – નક્કી નહી એવુ
અનિર્દિષ્ટ વિ૦ [सं] નિર્દિષ્ટ નહી એવુ
અનિર્દેશ પું૦ [सं] નિર્દેશનો અભાવ
અનિર્દેશ્ય વિ૦ [सं] નિર્દેશ્ય નહી તેવું
અનિર્વચનીય, અનિર્વાચ્ય વિ૦[सं]અવર્ણનીય
અનિલ પું૦ [सं] પવન
અનિવાર(–ર્ય) વિ૦ [सं] નિવારી ન શકાય તેવું
અનિશ્ચય પું૦ [सं] નિશ્ચયનો અભાવ **૦વાચક** વિ૦ અનિશ્ચય બતાવનારું
અનિશ્ચિત વિ૦ [सं]નિશ્ચિત નહીં એવુ,અચોક્કસ **૦તા** સ્ત્રી૦, **૦પણું** ન૦
અનિષિદ્ધ વિ૦ [सं] નિષિદ્ધ નહી એવું
અનિષ્ટ વિ૦[सं]નહી ઇચ્છેલુ (૨) નહી ઇચ્છવા જોગ, ખૂરું (૩) ન૦ ભૂંડુ **૦કર** વિ૦ અનિષ્ટ કરનારું **૦શંકા** સ્ત્રી૦ ખોટુ થશે એવી શંકા

–ષ્ટાપત્તિ સ્ત્રી૦ નહિ ઇચ્છેલું આવી પડવું તે (૨) 'રિડક્ષો એડ એબ્સર્ડમ' (ગ)
અનિંદિત વિ૦ [સં] નહી નિંદાયેલું (૨) સુંદર, શ્રેષ્ઠ
અનિંદ્ય વિ૦ [સં.] નહીં નિંદવા યોગ્ય, નિર્દોષ (૨) સુંદર
અનીક ન૦ [સં] લશ્કર (૨) યુદ્ધ
અનીઠ વિ૦ [અ+નીઠવુ] અખૂટ; અપાર (૨) [સં अनिष्ट, प्रा अनिट्ठ] અશુભ, અભદ્ર
અનીતિ સ્ત્રી૦ [સં] નીતિ નહી તે, દુરાચરણ; પાપ (૨) અન્યાય. ૦માન વિ૦ અનીતિવાળું
અનીપ્સિત વિ૦ [સં.] અનિચ્છિત
અનીશ વિ૦ [સં.] ઉપરી વિનાનું (૨) અસમર્થ. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦
અનીશ્વર વિ૦ [સં] ઈશ્વર વિનાનું (૨) ઈશ્વરમાં ન માનનારુ ૦વાદ પું૦ ઈશ્વર નથી એવો વાદ ૦વાદી વિ૦ અનીશ્વરવાદમા માનનારું
અનુ [સં] ઉપસર્ગ. (૧) 'પછી, પાછળ', 'સાથે, સાથેસાથે', 'ને મળતુ, ને ગોઠતુ' એવો અર્થ બતાવે ઉદા૦ અનુગામી, અનુકંપા, અનુરૂપ વગેરે (૨) નામ પૂર્વે 'વારંવાર' અર્થમા ઉદા૦ અનુશીલન અથવા અવ્યયી ભાવ સમાસમા 'પ્રત્યેક', 'ક્રમશ' એવા અર્થમા ઉદા૦ અનુદિન, અનુલક્ષણ
અનુકરણ ન૦ [સં] નકલ ૦વાચક વિ૦ અનુકરણ બતાવનારું ૦વાદ પુ૦ કલા એ અનુભવનુ અનુકરણ છે એવો વાદ ૦શબ્દ પુ૦ 'ચબચબ'; 'ખડખડ' ઇત્યાદિ જેવો અનુકરણનો–રવાનુકારી શબ્દ. ૦શીલ વિ૦ અનુકરણ કરવાના વલણવાળુ. –ણિયું વિ૦ અનુકરણ કરનારું; નકલિયુ (તુચ્છકારમા) –ણીય વિ૦ અનુકરણ કરવા યોગ્ય
અનુકરવું સ૦ ક્રિ૦ [સં अनुकृ] અનુકરણ કરવું
અનુકર્ષણ ન૦ [સં] આકર્ષણ (૨) [વ્યા] પૂર્વ વાક્યમા આવી ગયેલા પદનું પછીના વાક્યમાં અન્વય માટે આકર્ષણ
અનુકલ્પ પુ૦ [સં.] મુખ્ય કલ્પની અવેજીમા વિહિત કલ્પ–આજ્ઞા, ગૌણ કલ્પ
અનુકંપક વિ૦ [સં.] અનુકંપા રાખનારું
અનુકંપવું અ૦ ક્રિ૦ [સં अनुकंप्] અનુકંપાથી દ્રવવુ, દયા આવવી
અનુકંપા સ્ત્રી૦ [સં.] દયા, સહાનુભૂતિ
અનુકાર પુ૦ [સં] અનુકરણ (૨) વિ૦ [अन्+उकार] ઉકાર વગરનું. ૦ક,–રી વિ૦ અનુકરણ કરનાર, નકલિયુ
અનુકીર્તન ન૦ [સં] કહેવું–જાહેર કહેવું તે
અનુકૂલ(–ળ) વિ૦ [સં] પોતાની તરફનું, બંધબેસતું, ફાવતું (૨) હિતકર, માફક, રુચતું, પથ્ય, સવડવાળું [–આવવું,–પડવું=ફાવવું,રુચવું, અનુકૂળ હોવું –કરવું=ફાવે, રુચે કે અનુમત થાય એમ કરવુ કે એવો પ્રયત્ન કરવો –થવું= સાથે મળતા થવુ, ને ગમે કે ફાવે એમ વર્તવું ૦તા સ્ત્રી૦ [કરણ; નકલ
અનુકૃત વિ૦ [સં] અનુકરેલુ. –તિ સ્ત્રી૦ અનુ-
અનુકોણ પું૦ [સં] 'કોરસ્પોન્ડિંગ એન્ગલ'(ગ.)
અનુક્ત વિ૦ [સં] નહિ કહેવાયેલુ (૨) [વ્યા] તેવું (પદ) (૩) અસાધારણ, અપૂર્વ ૦તા સ્ત્રી૦. –ક્તિ સ્ત્રી૦ ન કહેવુ તે
અનુક્રમ પુ૦ [સં] એક પછી એક આવવું તે, ક્રમ (૨) પદ્ધતિ, રચના (૩) એક અર્થાલંકાર (૪) વ્યવસ્થા; નિયમ (૫) કાયદો, ધારો (૬) આચાર; રિવાજ ૦ણિકા, ૦ણી સ્ત્રી૦ સાંકળિયુ –માંક પુ૦ ક્રમ પ્રમાણે આવતો અંક
અનુક્રિયા સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ અનુકૃતિ
અનુક્ષણ અ૦ [સં.] ક્ષણે ક્ષણે
અનુગ વિ૦ [સં] પાછળ ચાલનારું (૨) પુ૦ અનુચર (૩) (વ્યા) 'પૂર્વગ'થી ઊલટો–શબ્દને પાછળ લાગતો પ્રત્યય ઉદા નાક, વાન, માન, ગર, પણુ ઇ ૦ત વિ૦ પાછળ ગયેલુ. ૦મ પુ૦ જુઓ અનુગમન (૨) આચારવિચાર શ્રદ્ધાદિની અમુક ધર્મપ્રણાલિકા; 'રિલિજ્યન'. ૦મન ન૦ પાછળ જવું તે, અનુસરણ (૨) પતિની પાછળ સતી થવું તે –ગામી વિ૦ અનુગમન કરનારુ, અનુયાયી
અનુગુણ વિ૦ [સં] મળતા ગુણવાળું, અનુરૂપ
અનુગૃહીત વિ૦ [સં] અનુગ્રહ પામેલુ
અનુગ્ર પુ૦ [સં] ઉગ્ર નહિ એવુ, શાંત, સૌમ્ય
અનુગ્રહ પુ૦ [સં] કૃપા (૨) ઉપકાર

અનુગ્રાહ્ય વિ૦ [સં] અનુગ્રહ કરવા યોગ્ય
અનુચર પું૦ [સં] પાછળ ચાલનારો, ચાકર. —રી સ્ત્રી૦ [સ્ત્રી૦ અનુચરી
અનુચારક પુ૦ [સં.] અનુચર. અનુચારિકા
અનુચિત વિ૦[સં.]અયોગ્ય [(૩) કાળજી
અનુચિંત(૦વ)ન ન૦ [સં.] વિચાર (૨) સ્મરણ
અનુચ્ચરિત વિ૦ [સં.] નહિ ઉચ્ચારેલું• અનુક્ત
અનુજ વિ૦[સં]પછી જન્મેલું(૨)પું૦નાનો ભાઈ. —જા વિ૦સ્ત્રી૦ પછી જન્મેલી (૨) સ્ત્રી૦ નાની બહેન
અનુજીવી વિ૦ [સં] આશ્રિત
અનુજ્ઞા સ્ત્રી૦[સં.] પરવાનગી. ૦ત વિ૦ અનુજ્ઞા પામેલુ. ૦પન ન૦ અનુજ્ઞા આપવી તે
અનુતપ્ત વિ૦ [સં] પશ્ચાત્તાપથી બળતુ
અનુતાપ પુ૦ [સં] પશ્ચાત્તાપ, પસ્તાવો
અનુત્તમ વિ૦[સં]જેનાથી ઉત્તમ—ચડિયાતું બીજું નથી એવું, શ્રેષ્ઠ (૨) ઉત્તમ નહિ એવું; અધમ
અનુત્તર વિ૦ [સં.] નિરુત્તર, ઉત્તર વિનાનું, ચૂપ (૨) જેનો ઉત્તર નથી કે ન આપી શકાય તેવુ (૩) જેનાથી ઉત્તર—ચડિયાતું નથી એવું; શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ
અનુત્પત્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] ઉત્પત્તિનો અભાવ —ન્ન વિ૦ ઉત્પન્ન નહિ એવું
અનુત્પાદક વિ૦ [સં] ઉત્પાદક નહિ એવું
અનુત્સાહ પુ૦[સં.]ઉત્સાહનો અભાવ, નાઉમેદી
અનુદક વિ૦ [સં] નિર્જળ (૨) જેને કોઈ શ્રાદ્ધની અંજલિ આપનાર ન હોય એવું
અનુદન અ૦ + જુઓ અનુદિન
અનુદરી વિ૦ સ્ત્રી૦ [सं अनुदर] કૃશોદરી; પાતળી કમરવાળી
અનુદાત્ત વિ૦ [સં.] ઉદાત્ત નહિ એવું (૨) નીચા સ્વરવાળું (૩) પું૦ સ્વરના ત્રણ ભેદોમાંનો એક (ઉદાત્ત, અનુદાત્ત અને સ્વરિત). ૦તા સ્ત્રી૦
અનુદાર વિ૦ [સં.] ઉદારતા વગરનું, સંકુચિત, સાંકડા મનનું ૦તા સ્ત્રી૦ [ઉલ્લેખાયેલું
અનુદિત વિ૦ [સં] નહિ ઊગેલું (૨) નહિ
અનુદિન અ૦ [સં] દરરોજ
અનુદ્ભૂત વિ૦ [સં] નહિ ઉદ્ભવેલું
અનુદ્યમી વિ૦ [સં] ઉદ્યમી નહિ એવું
અનુદ્યોગ પુ૦ [સં] ઉદ્યોગનો અભાવ (૨) જુઓ અણૂજો —ગી વિ૦ નવરુ; આળસુ
અનુદ્વિગ્ન વિ૦ [સં.] ઉદ્વિગ્ન નહિ એવુ
અનુદ્વેગ પુ૦ [સં.] ઉદ્વેગનો અભાવ ૦કર વિ૦ ઉદ્વેગ નહિ કરાવનારું
અનુધાર્મિક વિ૦ [સં] સરખા ગુણધર્મવાળું
અનુધાવન ન૦[સં.]પૂંઠ પકડવી તે —વું સ૦ક્રિ૦ [सं अनुधाव्] પૂંઠ પકડવી, પાછળ પડવું
અનુધ્વનિ પું૦ [સં] પડઘો
અનુનય પું૦ [સં] વિનવણી. કાલાવાલા (૨) ફેલાવી પટાવી મનાવવું તે
અનુનાદ પું૦ [સં] ગણકાર, પડઘો
અનુનાસિક વિ૦ [સં] નાકમાંથી ઉચ્ચારાતું (૨) પું૦ [વ્યા] અનુનાસિક વર્ણ (૩) ન૦ ગૂંગણો ઉચ્ચાર
અનુપ વિ૦ [सं अनुपम] અજોડ શ્રેષ્ઠ
અનુપકારી વિ૦[સં]ઉપકારી નહિ તેવું (૨)કૃતઘ્ની
અનુપકૃત વિ૦ [સં] ઉપકૃત નહિ તેવું
અનુપદ ન૦ [સં] ધ્રુપદ, ટેક
અનુપપત્તિ સ્ત્રી૦ [સં] લાગુ ન પડવું તે (૨) [ન્યા૦] સિદ્ધ ન થવુ તે (૩) નિર્ણય કે દલીલનો અભાવ
અનુપપન્ન વિ૦ [સં] ઉપપન્ન નહિ એવુ
અનુપમ વિ૦ [સં] જેને ઉપમા નથી એવું; સર્વોત્તમ —મેય વિ૦ ઉપમા ન આપી શકાય તેવું, અદ્વિતીય
અનુપયુક્ત વિ૦[સં.]અનુપયોગી (૨) અયોગ્ય
અનુપયોગ પું૦ [સં] ઉપયોગનો અભાવ; વાપર કે ઉપયોગ ન થવો તે (૨) નકામાપણું —ગિતા સ્ત્રી૦ નકામાપણું —ગી વિ૦ નિરુપયોગી, નકામુ [(૨) પ્રત્યક્ષ ન હોવુ તે
અનુપલબ્ધિ સ્ત્રી૦ [સં] ન મળવુ તે, અપ્રાપ્તિ
અનુપસ્થિત વિ૦ [સં] ઉપસ્થિત નહી એવું, ગેરહાજર —તિ સ્ત્રી૦ ગેરહાજરી
અનુપળ સ્ત્રી૦ [सं• अनुपल] પળનો સાઠમો ભાગ (૨) અ૦ પળે પળે
અનુપાતી વિ૦ [સં] પરિણમતું: અનુસરતું (૨) એકસરખુ; 'સિમિલર' (ફિગર્સ) [ગ]

અનુપાન ન૦ [સ] ઔષધિની સાથે લેવાતી તેને મદદરૂપ વસ્તુ
અનુપાય વિ૦ [સ] નિરુપાય, લાચાર
અનુપાર્જિત વિ૦ [સ] ઉપાર્જિત નહીં એવુ
અનુપાલન ન૦ [સ] પાલન કરવુ તે
અનુપૂર્તિ(-ર્ત્તિ) સ્ત્રી૦[સ] ઉમેરો, પૂર્તિ કરવી તે (૨) [લા] ઉશ્કેરણી
અનુપેક્ષ્ય વિ૦ [સ] ઉપેક્ષા ન કરવી ઘટે કે ન કરાય એવું
અનુપ્રદાન ન૦[સ] ભેટ (૨) અનુપૂર્તિ, ઉમેરો
અનુપ્રવેશ પુ૦ [સ] વાસેથી પેસવુ તે (૨) વ્યવસ્થિત હારબધ પ્રવેશ [કરવી તે
અનુપ્રાણન ન૦ [સ] પ્રાણ પૂરવો તે (૨) મદદ
અનુપ્રાણિત વિ૦[સ] પ્રાણ પૂરેલો હોય તેવું
અનુપ્રાસ પુ૦ [સ] એકનો એક અક્ષર જેમાં વારવાર આવે એવો શબ્દાલકાર [**—મળવો** =એકનો એક અક્ષર, અલકાર તરીકે, વારવાર આવવો, અનુપ્રાસ સધાવો]
અનુબંધ પુ૦[સ]બંધન,સંબંધ(૨)ચાલુ અનુક્રમ, સાકળ (૩) આગળ પાછળનો સબધ (૪) (વેદાનમા)વિષય,પ્રયોજન,અધિકારી ને સબધ એ ચારનો સમૂહ [સ્મરણ
અનુબોધ પુ૦ [સ] પાછળથી થયેલુ જ્ઞાન (૨)
અનુભય વિ૦ [સ] ઉભય નહીં એવુ
અનુભવ પુ૦[સ]પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન,જાતે પોતે જાણવુ તે (૨) વીતક, ઉપભોગ [**—કરવો, —લેવો** =અનુભવવું, જાતે જાણવુ કે ભોગવવુ કે અજમાયશ કરીને જોવુ **—થવો, —માં આવવુ** =અનુભવાવુ] **૦ગમ્ય** વિ૦ અનુભવી શકાય એવુ, અનુભવથી સમજી શકાય એવુ. **૦જન્ય** વિ૦ અનુભવમાથી ઊપજેલું **૦જ્ઞાન** ન૦ અનુભવસિદ્ધ-પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન **૦મૂલક** વિ૦ અનુભવ જેનુ મૂળ છે એવુ, અધ્ધરિયું નહિ એવુ -પાકુ **૦સિદ્ધ** વિ૦ અનુભવથી પુરવાર થયેલું
અનુભવવું સ૦ક્રિ૦[સ અનુભૂ]જાતે જાણવું કે ભોગવવુ-અનુભવ કરવો
અનુભવસિદ્ધ વિ૦ [સ] જુઓ 'અનુભવ'મા
અનુભવાર્થી વિ૦[સ] અનુભવની ઇચ્છાવાળું
અનુભવી વિ૦ [સં] અનુભવવાળું **-વિયણ** વિ૦સ્ત્રી૦ અનુભવવાળી
અનુભાવ પુ૦[સ] પ્રભાવ (૨) મનોગત ભાવનો બાહ્ય વિકાર **૦ક** વિ૦અનુભવ કે સમજ દેનારુ **૦કતા** સ્ત્રી૦ સમજશક્તિ, જ્ઞાન
અનુભૂત વિ૦[સ]અનુભવેલું **-તિ** સ્ત્રી૦અનુભવ
અનુમત વિ૦[સં] સમત, મજૂર રાખેલું કે થયેલુ (૨) ન૦, **-તિ** સ્ત્રી૦ સમતિ, મંજૂરી
અનુમરણ ન૦[સ]પાછળ મરવુ તે(૨)સતી થવુ તે
અનુમંતા, -તૃ વિ૦ [સ] અનુમતિ આપનાર
અનુમંદ્ર વિ૦ [સ] મદ્રથી પણ નીચો (સ્વર)
અનુમાન ન૦ [સ] ન્યાયશાસ્ત્રમાના ચાર પ્રમાણોમાનુ એક-અનુમતિનુ સાધન(૨)અટકળ (૩) [કા શા]એ નામનો અલકાર **૦ચિહ્ન** ન૦ 'તેથી' એવો અર્થ દર્શાવનારુ ચિહ્ન (ઃ) ( ) **૦વાક્ય** ન૦ અનુમાનમા ઉપયોગી પચાવયવ વાક્ય (ન્યા) [માન કરવુ
અનુમાનવું સ૦ક્રિ૦ [સ. अनुमान પરથી]અનુ-
અનુમિત વિ૦ [સ] અનુમાન ઉપર રચાયેલુ; અનુમાન કરેલું **-તિ** સ્ત્રી૦ એક જ્ઞાનના સાધનથી થયેલુ બીજુ જ્ઞાન, અનુમાન-પ્રમાણથી થયેલુ જ્ઞાન
અનુમેય વિ૦ [સ.] અનુમાન કરવા યોગ્ય કે કરી શકાય એવુ
અનુમોદ પું૦ [સ] સહાનુભૂતિથી ઊપજતો આનદ (૨) જુઓ અનુમોદન **૦ક** વિ૦ અનુમોદનાર **૦ન** ન૦ સમતિ, ટેકો
અનુમોદવુ સ૦ક્રિ૦ [સ अनुमुद्] સમતિ કે ટેકો આપવો
અનુયાયી વિ૦[સં] અનુસરનારુ (૨) પંથનુ, મતનુ (૩) પુ૦ અનુસરનાર વ્યક્તિ, પથનુ માણસ **-યિની** વિ૦ સ્ત્રી૦(૨)સ્ત્રી૦. **૦મંડળ** ન૦ અનુયાયીઓનો સમૂહ [(ન્યા)
અનુયોગી વિ૦[સ]જોડનારુ,અન્વય દર્શાવનારું
અનુરક્ત વિ૦ [સ] રગાયેલુ (૨) આસક્ત. **-ક્તિ** સ્ત્રી૦ રગાવું તે, આસક્તિ
અનુરણન ન૦ [સ] રણકાર
અનુરત વિ૦[સ] રત, આસક્ત
અનુરસ પુ૦ [સં] ગૌણરસ (કા શા)

અનુરંજક વિ૦ [સં] અનુરંજન કરનારું. **—ન** ન૦ ખુશ કરવુ તે.(૨) વિનોદ
અનુરાગ પુ૦ [સં] પ્રેમ, આસક્તિ, રઢ. **—ગી** વિ૦ અનુરાગવાળુ [અનુરાગ કરવો
અનુરાગવુ અ૦ ક્રિ૦ [સં अनुराग પરથી]
અનુરાગી વિ૦ [સં] જુઓ 'અનુરાગ'માં
અનુરાધા સ્ત્રી૦ [સં] વિશાખા પછીનુ નક્ષત્ર
અનુરૂપ વિ૦ [સં] —ના જેવું;—ના પ્રમાણેનુ (૨) યોગ્ય ૦તા સ્ત્રી૦ [રુકાવટ, અટકાવ.
અનુરોધ પુ૦ [સં] આગ્રહભરી વિનંતી (૨)
અનુરોધવુ સ૦ ક્રિ૦ [સં अनुरुध्] વળગ્યા રહેવુ (૨) અનુરોધ કરવો
અનુલક્ષણ ન૦[સં] અનુલક્ષવું તે **—વુ** સ૦ક્રિ૦ [સં अनुलक्ष्] ઉદ્દેશવુ, લક્ષમા રાખવુ
અનુલગ્ન વિ૦ [સં] સાથે લાગેલુ—જોડાયેલું
અનુલેખન ન૦ [સં] ઉતારો કરવો તે, નકલ (૨) શ્રુતલેખન. 'ડિક્ટેશન' [કરવો તે
અનુલેપ પું૦, ૦ન ન૦ [સં] લેપ ઉપર લેપ
અનુલોમ વિ૦ [સં] ઊતરતા વર્ણની સ્ત્રી સાથેનો (વિવાહ) (૨)જુઓ અનુલોમજ. ૦જ વિ૦ અનુલોમ સંબંધથી ઉત્પન્ન થયેલું
અનુલ્લંઘન ન૦ [સં] ઉલ્લંઘન નહિ તે **—નીય** વિ૦ ઉલ્લંઘન ન કરી શકાય તેવું કે ન કરવા જેવુ
અનુવર્તન ન૦ [સં.] અનુસરણ **—વુ** સ૦ ક્રિ૦ [સં अनुवृत्] અનુવર્તન કરવુ [—ર્તિત્વ ન૦
અનુવર્તી વિ૦ [સં] અનુસરનારું (૨) યોગ્ય.
અનુવાદ પું૦ [સં] કહેલી વસ્તુ ફરી કહેવી તે (૨) તરજુમો, ભાષાંતર (૩) માન્ય સિદ્ધાંતને ઉદાહરણ તથા પુષ્ટિ ખાતર ફરી રજૂ કરવો તે ૦ક પુ૦ અનુવાદ કરનાર ૦વુ સ૦ ક્રિ૦ [સં अनुवाद પરથી] અનુવાદ—ભાષાંતર કરવું **—દિત** પું૦ અનુવાદ કરાયેલુ **—દી** વિ૦ (૨) પુ૦ વાદી અને સંવાદી સ્વરોમા ભળી જતો વાદીથી ત્રીજો સ્વર (સંગીત) **—દ્ય** વિ૦ અનુવાદ કરવા યોગ્ય (૨) કહેવાઈ ગયેલી વસ્તુને ફરી કહેનારું એવું (વિશેષણ)
અનુવિધાયક વિ૦ [સં] આજ્ઞાંકિત ૦ત્વ ન૦
અનુવૃત્તિ સ્ત્રી૦[સં]અનુસરણ(૨)પુનરાવૃત્તિ(૩) વડીલના ધંધામા ને ધંધામાં આજીવિકા કર્યા કરવી તે (૪) ટીકાનુ ટિપ્પણ (૫) [વ્યા] આગળ આવી ગયેલા અર્થનુ અનુસંધાન [વિવાહ
અનુવેશ પું૦ [સં] મોટા ભાઈ પહેલાં નાનાનો
અનુશાસક પુ૦ [સં] અનુશાસન કરનાર **—ન** ન૦ઉપદેશ(૨)નિયમ,કાયદો(૩)અમલ કરવો તે, રાજ્ય ચલાવવુ તે (૪) (કોઈ વિષયનુ) વિવરણ કે સમજૂતી [દીર્ઘ સેવન
અનુશીલન ન૦[સં.]સતત અને ઊંડો અભ્યાસ;
અનુશીલિત વિ૦ [સં] અનુશીલનપૂર્વક કરેલુ; અભ્યાસ દ્વારા સાધેલુ
અનુષંગ પુ૦[સં] નિકટ સંબંધ, સાહચર્ય (૨) અવશ્ય ભાવિ પરિણામ(૩) કરુણા (૪) ભાવના, ઇચ્છા **—ગી** વિ૦પરિણામરૂપ(૨)સંયુક્ત,સંબંધી
અનુષ્ટુપ,—ભ [સં] પું૦ એક છંદ
અનુષ્ઠાતા વિ૦ [સં] અનુષ્ઠાન કરનારું
અનુષ્ઠાન ન૦ [સં] ક્રિયા કરવી તે (૨) કોઈ પણ ધાર્મિક ક્રિયા (૩) કાર્યનો આરંભ, પૂર્વ તૈયારી. [—બેસાડવું = કોઈ ધાર્મિક ક્રિયા કરાવવી તેની ગોઠવણ કરવી]
અનુષ્ઠેય વિ૦ [સં] કરવા જેવુ
અનુષ્ણ વિ૦ [સં] ઊનુ નહિ એવુ (૨) ન૦ કમળ
અનુસરણ ન૦ [સં] અનુસરવુ તે **—વુ** સ૦ક્રિ૦ [સં अनुसृ] પાછળ પાછળ જવુ, ઉપદેશ પ્રમાણે વર્તવુ (૨) [વ્યા] એક પદે બીજા પદ સાથે રૂપ-લિંગાદિમા સંબંધ રાખવો
અનુસંધાન ન૦ [સં] આગળની વસ્તુ સાથેનુ જોડાણ કે તેમ આવતી વસ્તુ(૨) યોગ્ય સંબંધ (૩) ચોકસાઈ, બારીક તપાસ
અનુસાર પું૦[સં]અનુસરણ(૨)[વ્યા]વાક્યમાં એક પદનુ બીજાને અનુસરવુ તે(૩)અ૦પ્રમાણે; મુજબ. **—રી** વિ૦ અનુસરતુ. **—ર્ય** વિ૦ અનુસરવા યોગ્ય
અનુસ્નાતક વિ૦ [સં] સ્નાતક થયા પછીનુ, 'પોસ્ટ-ગ્રેજ્યુએટ'
અનુસ્મરણ ન૦ [સં] વારંવાર યાદ કરવુ તે **—ણાલેખન** ન૦ વસ્તુના સ્મરણ પરથી આલેખવુ તે, 'મેમરી ડ્રૉઇંગ'
અનુસ્યૂત વિ૦ [સં] —ની સાથે જોડાયેલુ, ગૂંથાયેલુ, અંગ તરીકે અંદર આવી જતું

અનુસ્વાર પુ૦,ન૦[સં.]સ્વરની પાછળ ઉચ્ચારાતો અનુનાસિક વર્ણ કે તેનુ ચિહ્ન ( )
અનૂખળ(-ળો) પુ૦ [સં. उलूखल] (લાકડાનો) ખાડણિયો
અનૂછ ન૦અનાજ,સીતાફળ. ૦ડી સ્ત્રી૦સીતાફળી
અનૂઠું વિ૦ [પ્રા. अनुट्ठ, સ. अनुत्थ] અનોખુ; અપૂર્વ [અવિવાહિતા
અનૂઢ વિ૦ [સં] અવિવાહિત. **-ઢા** વિ૦ સ્ત્રી૦
અનૂત (નૂં)ન૦ જૂઠ, હરામખોરી(ચ) [-નું,-માં આવવુ =હગામ મળવુ,ખરી કમાણીનુ ન હોવુ]
અનૂરી સ્ત્રી૦ સીતાફળી **-રૂ** ન૦ સીતાફળ
અનૂર્મિલ વિ૦ [સં] ઊર્મિલ નહિ એવું
અનૃણ(-ણી) વિ૦[સં]અઋણી [બોલનારું
અનૃત ન૦ [સં] અસત્ય ૦વાદી વિ૦ અનૃત
અને (ને) અ૦[સં. अन्यत्?] (બે વાક્યો કે શબ્દોને જોડનારું ઉભયાન્વયી અવ્યય) ને,તથા
અનેક વિ૦[સં]એક નહી-બહુ ૦કે ટી વિ૦અનેક કેડવાળુ ૦તા સ્ત્રી૦,૦ત્વ ન૦ અનેકહોવું તે ૦ત્વદોષ પુ૦, ૦ત્વાપત્તિ સ્ત્રી૦ અનેકત્વના દોષનો પ્રસગ ૦દેવવાદ પુ૦ અનેક દેવોમા માનવાનો મત,'પોલીથિઇઝમ' ૦વા અ૦[સં] અનેક રીતે ૦પત્નીકત્વ ન૦અનેક પત્ની હોવી તે કે તેવી લગ્નપ્રથા ૦પદી વિ૦'મલ્ટિનોમિયલ' (એક્સ્પ્રેશન)[ગ] ૦ભાષાકોવિદ વિ૦અનેક ભાષાઓ જાણનાર ૦મુખ(-ખી) વિ૦ ઘણી બાજુઓવાળું (૨) ઘણાની મારફત ચાલતુ. ૦રંગી વિ૦અનેક રંગવાળુ. ૦રૂપ વિ૦ અનેક રૂપવાળુ ૦વચન ન૦(વ્યા)બહુવચન ૦વર્ણ વિ૦જેમા એક કરતા વધારે અજ્ઞાત રાશિ-બીજ હોય તેવુ (સમીકરણ) 'સાઇમલ્ટેનિયસ'(ગ) ૦વિધ વિ૦અનેક પ્રકારનુ **-કાચ્** વિ૦ [વ્યા] અનેક અચ્-સ્વરવાળું **-કાર્થ(-ર્થી)** વિ૦ અનેક અર્થવાળું **-કાંત** વિ૦અનેક બાજુવાળું (૨) અનિશ્ચિત **-કાંતવાદ** પું૦ સ્યાદ્વાદ;દરેક વસ્તુનુ એના પાસા પરત્વે જુદી જુદી રીતે જ્ઞાન થાય છે એવો જૈન તત્ત્વજ્ઞાનનો સિદ્ધાંત
અનેનાસ ન૦ [પો] એક ફળ અનનાસ
અનેરું વિ૦ [સં अन्यतर] બીજુ જુદું (૨) અનન્ય, અસાધારણ વિચિત્ર
અનૈકાંતિક વિ૦ [સં] અનેકાંત, અનિશ્ચિત (૨) અનેક બાજુવાળું (૩)પુ૦ [ન્યા] વ્યભિચારી હેતુ-એક હેત્વાભાસ
અનૈક્ય ન૦ [સં] ઐક્યનો અભાવ, જુદાઈ (૨) વિરોધ, કુસપ (૩) વિ૦ ઐક્ય વગરનુ ૦તા સ્ત્રી૦ ઐક્ય વગરનુ હોવુ તે
અનૈતિહાસિક વિ૦ [સં] ઐતિહાસિક નહિ એવુ; ઇતિહાસથી ખરેખર નહિ તેવુ
અનોખું (નો) વિ૦ [અ+નોખુ] નોખુ નહિ તેવુ, ભેગુ, સહિયારુ, મઝિયારુ (૨)[હિ अनोखा, કે णोक्ख]નોખુ-નિરાળુ ન અનેરુ, અસાધારણ, અપૂર્વ [દેવાતી થાપટ
અનોઢી સ્ત્રી૦ તાલ આપવા તબલા પર જોરથી
અનોપ(૦મ) વિ૦+અનુપ, અનુપમ
અનૌચિત્ય ન૦ [સં] ઔચિત્યનો અભાવ
અનૌરસ [સં] જેને ઔરસ પુત્ર ન હોય તેવુ, વાંઝિયુ (૨) ઔરસ નહિ તેવુ, દત્તક
અન્ન ન૦ [સં](રાંધેલુ) અનાજ, ખોરાક [-નુ પાણી થવું=(રોગથી) ખાવેલાનો ફાયદો ન થવો **-નો કીડો,-નો પિંડ**= અન્ન પર જેનુ જીવન છે તે. (વૃદ્ધ, બાળક, કે ખાઉધરા માટે વપરાય છે) **-નો માળવો**(માળવામા બારે માસ અન્ન પાકે તે પરથી) અન્નનો ભારે દાતાર **-ભેગુ થવુ** = ખાવા પામવુ **અન્ન આહારે અને ઘી વ્યવહારે** = જે જેમ ઘટે તેમ કરવુ જોઈએ **અન્ન તેવો ઓડકાર** = જેવુ કામ તેવુ ફળ, વાવે તેવુ લણે] ૦કૂટ પુ૦ અન્નકૂટ, ઠાકોરજી આગળ નૈવેદ્ય તરીકે ગોઠવવામા આવતો અનેક વાનીઓનો ઢગલો ૦ક્ષેત્ર ન૦ સંત, સાધુ, વટેમાર્ગુ, ગરીબો વગેરેને જ્યા અન્નદાન અપાતુ હોય તે સ્થળ ૦છ(-સ)ત્ર ન૦ અન્નક્ષેત્ર, સદાવ્રત ૦જલ(-ળ) ન૦ દાણો-પાણી (૨)[લા]લેણદેણી,ભાગ્ય [-ઊઠવું, -ખૂટવું = લેણદેણી પૂરી થવી (૨) એક જગાએ ખાવાપીવાનુ નસીબમા લખાયેલુ પૂરું થવુ, એટલે ત્યાથી ઊપડવાનો વખત આવવો (૩) નસીબ ફરવુ, ભાગ્ય ફરી વળવુ] ૦દાતા વિ૦ ખાવાનુ આપનાર (૨)આશ્રય

આપનાર ૦દાન ન૦અન્નનુ દાન. ૦દેવ પુ૦ અન્નરૂપી દેવ ૦દેવતા પુ૦ બ૦ વ૦ અન્ન-રૂપી દેવ (૨) સ્ત્રી૦ અન્નની અધિષ્ઠાતા દેવી, અન્નપૂર્ણા ૦પાણી ન૦ અન્નજળ, ખાવુંપીવુ, નિર્વાહનુ સાધન [—ઝેર થઈ જવાં = (દિલ-ગીરી ઇ૦ના આવેશથી) ખાવાપીવામા સ્વાદ ન રહેવો—અકારુ લાગવુ] ૦પાન ન૦ અન્નજળ ૦પૂર્ણા સ્ત્રી૦ (સ) અન્ન પૂરનારી—પૂરુ પાડનારી દેવી ૦પ્રાશન ન૦ નાના છોકરાને છઠ્ઠે અથવા આઠમે મહિને પહેલવહેલુ અન્ન ખવડાવવાનો સસ્કાર. ૦મય વિ૦ અન્નનુ અન્નથી ભરેલુ (૨) અન્નથી બધાયેલુ (શરીર) ૦મયકોષ(—ષ) પુ૦ સ્થૂળ શરીર ૦રસ પુ૦ અનાજનુ સત્ત્વ ૦વસ્ત્ર ન૦ ખોરાક અને કપડા ખોરાકીપોશાકી ૦વિકાર પું૦ અપચાથી શરીરમા થતો બગાડ ૦સત્ર ન૦ અન્નછત્ર —ન્નાન્નદશા સ્ત્રી૦ અન્ન, અન્ન એમ કરવુ પડે એવી દશા, ખાવાના સાસા —ન્નાશય ન૦ હોજરી, જઠર —ન્નાહાર પું૦ માસનો નહિ અનાજનો—નિરામિષ આહાર —ન્નાહારી વિ૦ અન્નાહાર કરનારુ —ન્નોદક ન૦ અન્નજળ

અન્નૈયું વિ૦[સં अन्याय]અન્યાયી, અણઘિયું, વાકાબોલુ

અન્ય વિ૦[સં] બીજુ (૨) ભિન્ન. ૦ગામી વિ૦ વ્યભિચારી ૦ગોત્રી વિ૦ બીજા ગોત્રનુ ૦તર વિ૦ [સ] બેમાનુ એક (૨) બીજું (૩) ભિન્ન ૦તરાન્વિત વિ૦ બેમાથી એક સાથે સબદ્ધ ૦ત્ર અ૦ [સ] બીજે ઠેકાણે ૦થા અ૦ [સં] બીજી રીતે (૨) આડું, ઊલટું ૦દેશી વિ૦ પરદેશી ૦ભૃત(—તા) [સ] સ્ત્રી૦ કોયલ ૦મનસ્ક [સ]; ૦મનું વિ૦ મન બીજે ઠેકાણે ગયેલું હોય એવુ, ધ્યાનરહિત —ન્યા સ્ત્રી૦ પર સ્ત્રી —ન્યાશ્રિત વિ૦ પરાશ્રિત

અન્યે કે પન્યે = બીજાએ કે પંડે-પોતે, ગમે તેમ કરીને

અન્યાય પુ૦[સ] ન્યાયવિરુદ્ધ કર્મ, ગેરઇન્સાફ ૦યુક્ત વિ૦ અન્યાયવાળું —યી વિ૦ અન્યાય-યુક્ત (૨) અન્યાયથી વર્તનારું —ય્ય વિ૦[સ] ન્યાય્ય નહી તેવુ

અન્યારી સ્ત્રી૦ બાળવાના લાકડાની હેલ—ગાડુ [— ખડકવી = હેલ બરોબર ગોઠવીને ગાડામા ભરવી]

અન્યોક્તિ સ્ત્રી૦[સ] એક અર્થાલંકાર બોલવું અમુકને ઉદ્દેશીને અને લાગુ પાડવુ કોઈ બીજાને એવી વાણીની ચાતુરી, સ્તુતિના શબ્દોમા નિંદા ને નિંદાના શબ્દોમા સ્તુતિ દર્શાવવી તે (કા શા)

અન્યોન્ય વિ૦(૨) અ૦ [સ] પરસ્પર એકમેક. ૦દ્રોહી વિ૦ પરસ્પર દ્રોહ કરનાર ૦પૂરક વિ૦ પરસ્પર પુરવણી કરતુ ૦પોષક વિ૦ પરસ્પર પોષક —ન્યાધ્યાસ પુ૦ અરસપરસ મિથ્યા આરોપણ કરવુ તે —ન્યાભાવ પુ૦ એક પદાર્થનો બીજા પદાર્થમા અભાવ તે જેમ ઘટનો પટમા અને પટનો ઘટમા (ન્યા) —ન્યાશ્રય પરસ્પર આશ્રય; ટેકો (૨) अ થી व સિદ્ધ કરવો અને પાછો व થી अ સિદ્ધ કરવો તે દોષ, 'પીટિશિયો પ્રિન્સિપી' (ન્યા) —ન્યાશ્રયી, —ન્યાશ્રિત વિ૦ અન્યોન્યાશ્રયવાળું —ન્યોત્તેજન ન૦ અન્યોન્ય ઉત્તેજન

અન્વય પુ૦[સ] સબધ (૨) [ન્યા] પદોનો પરસ્પર યોગ્ય સબધ (૪) કારણ હોય ત્યા કાર્યનુ હોવુ તે નિયમ (૫) વશ (૬) ભાવાર્થ [—કરવો = પદોનો સબધ ગોઠવી બતાવવો —બેસવો = વાકયમા પદોનો સબધ વ્યાકરણ અને ભાવથી બરોબર આવવો કે ગોઠવાવો] ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ અન્વેષણની પદ્ધતિઓમાની એક, જેમા અમુક અર્થ જ્યા જ્યા હોય ને સઘળા દાખલાઓમા એક જ બીજો સર્વસાધારણ અર્થ મળી આવતો હોય તો તે બે અર્થો ઘણુ કરીને કાર્ય-કારણ છે અથવા કાર્યકારણ સબધવાળા છે, એમ સમજવામા આવે છે 'મેથડ ઑફ એગ્રી-મેન્ટ' (ન્યા) ૦વ્યતિરેક પુ૦ અન્વય તથા વ્યતિરેક ૦વ્યતિરેકી વિ૦ અન્વયવ્યાપ્તિ તેમ જ વ્યતિરેકવ્યાપ્તિ બંને વાળુ (સાધન) [ન્યા] ૦વ્યાપ્તિ સ્ત્રી૦ સાધન હોય ત્યા સાધ્ય હોય એવા સબંધનુ દર્શન —યાગત વિ૦ વશપર-પરાથી આવેલું —યી વિ૦ અન્વય-સબધ બતાવનાર (૨) અન્વયવાળુ (૩) વશનુ વશવાળુ

અન્વર્થ, ૦ક વિ૦ [સં] અર્થને અનુસરતું, યથાર્થ ૦તા સ્ત્રી

અન્વિ(-ન્વી)ત વિ૦ [સં] યુક્ત (૨) ગ્રસ્ત, સપડાયેલું -તાર્થ પું૦ અન્વય ઉપરથી સહેજે સમજાય એવો અર્થ (૨) વિ૦ એવા અર્થવાળું [જોવું-તપાસવું તે

અન્વીક્ષણ ન૦,અન્વીક્ષા સ્ત્રી૦[સં]બારીકીથી

અન્વેષક વિ૦ [સં] તપાસનાર (૨) પું૦ હિસાબ તપાસનાર,'ઓડીટર' -ણ ન૦ તપાસ, શોધ, સંશોધન

અન્વેષ્ટવ્ય વિ૦[સં] અન્વેષણ કરવા લાયક

અન્વેષ્ટા વિ૦ [સં] અન્વેષણ કરનાર

અપ [સં] ઉપસર્ગ શબ્દને લાગતાં 'નીચેનું', 'ઊતરતું', 'હીન','ખરાબ' વગેરે ભાવ બતાવે છે (૨) ન૦ [સં અપ્] પાણી

અપઈ વિ૦ જાણીતું, સમજાય એવું

અપકર્મ ન૦ [સં] જુઓ અપકૃત્ય

અપકર્ષ પું૦ [સં] પડતી ૦ક વિ૦ અપકર્ષ કરનારું ૦ણ ન૦ પાછા પાડવું-નીચે પાડવું તે (૨) ઘટાડો થવો તે

અપકાય પું૦બ૦વ૦[સં]પાણીના જીવ

અપકાર [સં]હાનિ, અનુપકાર(૨)કૃતઘ્નતા,દ્રોહ ૦ક, -રી વિ૦ અપકાર કરનારું -ર્ય ન૦ ખરાબ કાર્ય

અપકીર્તિ(-ર્ત્તિ) સ્ત્રી૦[સં] બદનામી, અપયશ

અપકૃતિ સ્ત્રી૦, -ત્ય ન૦ [સં] અપકાર્ય, ખરાબ કામ, દુરાચરણ

અપકૃષ્ટ વિ૦[સં]અવનત,પતિત(૨)અધમ,હલકું

અપક્રિયા સ્ત્રી૦ [સં.] અવક્રિયા; નુકસાન (૨) અપકૃતિ, ખોટું કામ

અપક્વ વિ૦[સં]પક્વ નહિ તેવું,કાચું ૦તા સ્ત્રી૦

અપક્ષ વિ૦[સં] પાંખ વિનાનું(૨)સહાય વિનાનું (૩)નિષ્પક્ષ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦પાત પું૦ પક્ષપાતનો અભાવ, નિષ્પક્ષતા

અપક્ષય પું૦ [સં] વિનાશ

અપ(-બ)ખો પું૦ (કા) અણગમો, અરુચિ

અપ(-વ)ખોડવું સ૦ક્રિ૦ નિંદવું ખોડો કાઢવી, વખોડવું, અપખ્યાતિ કરવી

અપઘાત પું૦ [સં] કમોત

અપચય પું૦ [સં] ક્ષય, હાનિ, ઘટાડો

અપચાર પું૦ [સં]દુરાચરણ(૨)ચરી ન પાળવી તે

અપચિહ્ન ન૦ [સં] ખરાબ ચિહ્ન(૨)અપશુકન

અપચો પું૦ [અ+પચવું] બદહજમી; અજીરણ

અપછરા સ્ત્રી૦ [સં અપ્સરસ્]+અપસરા

અપચ્છાય વિ૦ [સં] નઠારી છાયાવાળું (૨) પું૦ જેનો ઓળો ન પડે તે – દેવ, ઉપદેવ વગેરે

અપજય પું૦ [સં] પરાજય, હાર

અપજશ(-સ) પું૦ અપયશ, અપકીર્તિ [—મળવો =અપકીર્તિ થવી, વખોડાવું —લેવો=અપકીર્તિ વહોરવી]-શિ(-સિ)યું વિ૦ અપજશવાળું, અપજશ અપાવે એવું

અપજાત પું૦ [સં] માબાપ કરતાં ઊતરતા ગુણવાળો પુત્ર

અપ(-પ્પ)ટ અ૦ રોજ, હમેશ (૨) વિ૦ [સં અપટુ] મૂર્ખ, બેવકૂફ

અપટી સ્ત્રી૦ [સં.] નાટકનો પડદો ૦ક્ષેપ પું૦ પડદો ખસેડી એકાએક રંગભૂમિ ઉપર આવવું તે

અપટી સ્ત્રી૦ [સં, સ આપત?] વ્યવહાર-વેપારમાં ઓપટી – નુકસાન

અપટુ વિ૦ [સં] પટુ-કુશળ નહિ તેવું (૨) માંદું

અપટ વિ૦ [હિં] અભણ

અપત ન૦ જુઓ અપત્ય

અપતિવ્રતા વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] પતિવ્રતા નહિ તેવી, વ્યભિચારિણી [અવિશ્વાસ

અપતીજ સ્ત્રી૦ [અ+પતીજ] અણપતીજ,

અપત્નીક વિ૦ [સં] પત્ની વગરનું (કુંવારું કે વિધુર), એકલું [દૃષ્ટિએ)

અપત્ય ન૦ [સં] સંતાન (૨) બાળક (વડીલોની

અપત્ર(-ત્રી) વિ૦ [સં] પાંદડાં વિનાનું (૨) પાંખ વિનાનું

અપત્રપા સ્ત્રી૦ [સં] શરમાળપણું લજ્જા

અપત્રી વિ૦ [સં] જુઓ અપત્ર

અપથ પું૦ [સં] કુમાર્ગ (૨) પાખંડી મત

અપથ્ય વિ૦ [સં] પથ્ય નહિ એવું(૨)ન૦ કુપથ્ય

અપદ વિ૦ [સં] પગ વિના ચાલનાર (૨)પદ-હોદ્દા વિનાનું [શબ્દાર્થ નહિ તે

અપદાર્થ પું૦ [સં] મિથ્યા – અસત વસ્તુ (૨)

અપદેવતા પું૦ [સં] ભૂત પ્રેતાદિ

અપદેશ પું૦[સં] ઉલ્લેખ કરવો – નામ આપવું તે (૨) બહાનું,યુક્તિ(૩)[ન્યા]કારણ આપવું તે
અપદ્યાગદ્ય વિ૦ [સં.] નહિ ગદ્ય કે નહિ પદ્ય એવું (૨) ન૦ એવી કાવ્યરચના
અપદ્વાર ન૦ [સં]પાછલું બારણું(૨) ગુદા
અપધર્મ પું૦ [સં.] અધર્મ [ચિંતન
અપધ્યાન ન૦ [સં] અનિષ્ટનું ચિંતન, વિપરીત
અપધ્વંશ પું૦[સં]અધોગતિ. અધઃપાત વિનાશ
અપનાવવું સ૦ ક્રિ૦ [હિં] પોતાનું કરવું કે માનવું –ટ સ્ત્રી૦ અપનાવવું તે
અપન્યાસ પું૦ [સં] અસ્તાઈના અંતનો સ્વર
અપપાઠ પું૦ [સં] ખોટું પાઠાંતર
અપભવન ન૦ [સં] વક્રીભવન [પામેલું
અપભ્રષ્ટ વિ૦ [સં.] પડેલું (૨)વિકૃત, અપભ્રંશ
અપભ્રંશ પું૦ [સં] પડવું તે (૨)શબ્દનું વિકૃત થવું તે(૩)વિકૃત શબ્દ (૪) સ્ત્રી૦ સંસ્કૃતમાંથી અપભ્રષ્ટ એક ભાષા
અપમાન ન૦ [સં] માનથી ઊલટું તે; અનાદર; તિરસ્કાર ૦યુક્ત વિ૦ અપમાનવાળું.–નિત વિ૦ અપમાન પામેલું [માન કરવું
અપમાનવું સ૦ક્રિ૦ [સં અપમાન પરથી] અપ-
અપમાર્ગ પું૦ [સં.] કુમાર્ગ
અપમૃત્યુ ન૦ [સં] કમોત
અપયશ પું૦ [સં]અપજશ,બદનામી,અપકીર્તિ
અપર વિ૦[સં] બીજું; ભિન્ન (૨) પાછળનું (૩) ઓરમાન, સાવકું ૦મા. ૦માતા સ્ત્રી૦ સાવકી મા ૦રાત્ર સ્ત્રી૦ પાછલી રાત. ૦સામાન્ય ન૦ [ન્યા] પેટાસમૂહની જાતિ. ૦સ્વસ્તિક પું૦ક્ષિતિજનું પશ્ચિમ બિંદુ –રંચ અ૦ [સં.]વિશેષમાં, વળી, ઉપરાંત –રા વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] નિકૃષ્ટ; ઊતરતી (૨)પારકી (૩) બીજી, ભિન્ન –રા વિદ્યા સ્ત્રી૦ નામરૂપાત્મક વિદ્યા, બ્રહ્મવિદ્યા સિવાયની વિદ્યા. – રાહ્ણ પું૦ [સં] પાછલો પહોર
અપરમાદ પું૦ તબિયતમાં બગાડો
અપરસ પું૦ [સં] અધમ પ્રકારનો રસ
અપરસ પું૦ [સં અસ્પર્શ, પ્રા• પરસ=સ્પર્શ] (વૈષ્ણવોમાં) અડકાય નહિ એવું હોવું તે
અપરંચ અ૦ [સં] વિશેષમાં, વળી, ઉપરાંત
અપરંપાર વિ૦ [સં અ+પર+પાર]અપાર,પુષ્કળ
અપરાજિત વિ૦ [સં] પરાજિત નહિ એવું –તા સ્ત્રી૦ એક ઔષધિ (૨) (સં) દુર્ગા
અપરાજેય વિ૦ [સં.] હરાવી ન શકાય એવું
અપરાધ પું૦ [સં] દોષ, ગુનો (૨) પાપ ૦ણ, –ધિની વિ૦સ્ત્રી૦ 'અપરાધી'નું સ્ત્રીલિંગ.–ધી વિ૦ (૨) પું૦ અપરાધ કરનાર
અપરાધીન વિ૦[સં]પરાધીન નહિ એવું,સ્વતંત્ર
અપરા,૦વિદ્યા જુઓ 'અપર'માં
અપરાહ્ણ પું૦ [સં] જુઓ 'અપર'માં
અપરિક્લેશ પું૦[સં] પરિક્લેશનો અભાવ
અપરિગ્રહ પું૦[સં.]પરિગ્રહ ન રાખવો તે. ૦વ્રત ન૦અપરિગ્રહી રહેવાનું વ્રત. –હી વિ૦પરિગ્રહ ન રાખનારું [અજાણ્યું
અપરિચિત વિ૦ [સં.] પરિચિત નહિ એવું;
અપરિચ્છિન્ન વિ૦ [સં] પરિચ્છિન્ન નહિ એવું
અપરિણીત વિ૦ [સં] નહિ પરણેલું
અપરિમિત વિ૦[સં]પરિમિત નહિ એવું; અમાપ
અપરિમેય વિ૦ [સં]માપી ન શકાય એવું
અપરિહાર્ય વિ૦ [સં.]ટાળી ન શકાય એવું
અપરીક્ષિત વિ૦ [સં.] પરીક્ષિત નહિ એવું
અપરોક્ષ વિ૦ [સં] પરોક્ષ નહિ એવું. પ્રત્યક્ષ
અપર્ણ વિ૦ [સં] પાંદડાં વિનાનું
અપર્ણા સ્ત્રી૦ [સં] (સં) પાર્વતી
અપર્યાપ્ત વિ૦ [સં] પર્યાપ્ત નહિ એવું
અપલક્ષણ ન૦[સં.] નઠારું લક્ષણ(૨)દુરાચરણ
અપલખ(–ખ્ખ)ણ ન૦ જુઓ અપલક્ષણ
અપલખણું વિ૦ અપલક્ષણવાળું (૨) ચાવું; અટકચાળું (૩) ઐબવાળું [ઉડાવવી તે
અપલાપ પું૦ [સં.] છુપાવવું તે, ખરી વાત
અપલાયન ન૦ [સં] નાસવું નહિ–પૂંઠ ન દેખાડવી તે [(૨) કૂવડ સ્ત્રી
અપલ્યા સ્ત્રી૦ [સં. अ+पल=માંસ] દુબળી સ્ત્રી
અપવક્ત્ર ન૦ [સં] એક છંદ
અપવર્ગ પું૦ [સં] સમાપ્તિ (૨) મોક્ષ
અપવર્તક પું૦ [સં.] અપવર્તન કરનાર
અપવર્તન ન૦ [સં] ખોટું આચરણ
અપવાદ પું૦ [સં] સામાન્ય નિયમમાં બાધ (૨) નિંદા, આળ (૩) ખંડન, ઇનકાર.

[—બેસવો,—લાગવો=આળ ચોટવું,માથે આળ લાગવું] ૦ક,–દી વિ૦ અપવાદ કરનારુ
અપવાસ પુ૦ જુઓ ઉપવાસ
અપવિત્ર વિ૦[સં] નાપાક, અશુદ્ધ ૦તા સ્ત્રી૦
અપવિદ્ધ વિ૦ [સ] ફેકી દીધેલું, તજાયેલુ (૨) અધમ (૩)પુ૦ મા કે બાપે તજી દીધેલો અને કોઈ અજાણ્યાએ દત્તક લીધેલો કે ઉછેરેલો પુત્ર
અપવ્યય પુ૦ [સ] ખોટું ખરચ, બગાડ
અપશકુન પુ૦ [સ] જુઓ અપશુકન
અપશબ્દ પુ૦ [સ] ગાળ, ખરાબ શબ્દ (૨) [વ્યા] નિયમ વિરુદ્ધનો શબ્દ, ખોટો પ્રયોગ [—કાઢવો=મોમાથી ગાળ બોલવી—ખોટો શબ્દ કહેવો]
અપ(–પ)શુકન પુ૦ [સ અપશકુન] માઠો શુકન(૨) અશુભ ચિહ્ન –નિયણુ વિ૦ સ્ત્રી૦, –નિયાળ,–નિયુ વિ૦ જેના શુકન ખરાબ ગણાતા હોય તેવું, અમગળ
અપસદ પુ૦ [સ] નીચ વર્ણનો માણસ (૨) સમાસમા ઉત્તરપદ તરીકે આવતા 'અધમ', 'નીચ'નો અર્થ બતાવે છે (ઉદા૦સૂતાપસદ)
અપસરણ ન૦[સ]ખસી જવુ તે, નાસી જવુ તે
અપસરવુ અ૦ક્રિ૦ [સ अपसृ] દૂર ખસવુ
અપસવ્ય વિ૦ [સ] જમણું (૨) ઊલટું (૩) અ૦ જમણી તરફ (જનોઈ જમણે ખભે લાવી દેવી તે) [વાળો સિદ્ધાંત
અપસિદ્ધાંત પુ૦[સ] ભૂલભરેલો કે તર્કદોષ-
અપસ્માર પુ૦ [સ] ફેફરુ [તે ગાનાર
અપસ્વર પુ૦[સ] ખોટો–વર્જ્ય સ્વર(૨) વિ૦
અપહતિ સ્ત્રી૦ [સ] દૂર કરવુ–નાશ કરવુ તે
અપહરણ ન૦ [સ]ઉપાડી જવુ તે, કાઢી જવુ તે
અપહાર પુ૦[સ]અપહરણ(૨)ઉચાપત કરવુ તે (૩) પારકી મિલકત વાપરવી–ઉડાવી દેવી તે
અપહ્નુતિ સ્ત્રી૦ [સ] છુપાવવુ તે (૨) [કા શા] જેમા વસ્તુના અસલ ધર્મને છુપાવી બીજા ધર્મનો આરોપ કરવામા આવે તે અલકાર
અપંખ વિ૦ [અ+પંખ] પાખ વિનાનું
અપંગ વિ૦ [પ્રા, સ अपाङ्ग] પાગળું, કોઈ અગની ખોડવાળુ (૨) [લા] લાચાર
અપંડિત વિ૦ [સ] પંડિત નહિ એવુ
અપાતક ન૦ [સ] પાપ નહિ તે. –કી વિ૦ પાતકી નહિ એવુ
અપાચ્ય વિ૦ [સ] ન પચી શકે એવુ
અપાત્ર વિ૦ [સં] અયોગ્ય (૨) ન૦ નકામુ વાસણ ૦તા સ્ત્રી૦
અપાદ વિ૦ [સં] પગ વગરનુ
અપાદાન ન૦ [સ] છૂટા પડવુ તે (૨) [વ્યા] પાચમી વિભક્તિનો અર્થ
અપાન પુ૦ [સ] પાચ પ્રાણવાયુઓ (પ્રાણ, અપાન, વ્યાન, ઉદાન અને સમાન)માનો એક જે ગુદા વાટે નીકળે છે. ૦દ્વાર ન૦ ગુદા ૦વાયુ પુ૦ અપાન
અપાપ(–પી) વિ૦ [સં] પાપરહિત, નિષ્પાપ
અપામાર્ગ પુ૦ [સ] અઘેડો
અપાય પુ૦ [સ] સકટ, આફત (૨) નુકસાન, તોટો (૩) ખુવારી, નાશ
અપાર વિ૦ [સ] પાર વિનાનુ, ખૂબ
અપારદર્શક વિ૦ [સ] પારદર્શક નહિ તેવું
અપારદર્શિતા સ્ત્રી૦ [સ] પારદર્શક ન હોવુ તે
અપાર્થિવ વિ૦ [સ] પાર્થિવ નહિ તેવુ
અપાવરણ ન૦ [સ] ઉઘાડવુ–ખુલ્લુ કરવુ તે
અપાસરો પુ૦ [સ उपाश्रय] જૈન સાધુઓને રહેવાનુ સ્થાન [અપાસરે દીવો=(અપાસરે દીવો ન જ કરાય તે પરથી) અશક્ય વાત,સૂરજ પશ્ચિમમા ઊગવો.]
અપાસ્ત વિ૦ [સ] તિરસ્કૃત, તરછોડાયેલુ
અપાંગ પુ૦ [સ] આખનો ખૂણો (૨) ટીલું (૩) વિ૦ પાગળુ, અપંગ. ૦દર્શન ન૦ કટાક્ષ ૦દૃષ્ટિ ન૦ કટાક્ષભરી નજર. ૦નેત્ર વિ૦ અણિયાળી આખવાળુ
અપિ અ૦ [સ] પણ, વળી ૦ચ અ૦ વળી
અપિ(–પૈ)તૃક વિ૦[સ] બાપ વિનાનુ (૨) વડીલોપાર્જિત નહિ એવુ
અપીલ સ્ત્રી૦ [ઇ] આગ્રહભરી વિનંતી; અનુરોધ [—કરવું,=હૃદયમા ઊતરે, અસર થાય તેમ વીનવવુ —થવું=હૃદયમા ઊતરવુ,અસર થવી, ગમવુ](૨) ફાળા માટેની માગણી કે વિનતી(૩) નીચલી અદાલતના ચુકાદા સામે ઉપલી અદાલતને અરજી [—મા જવું=કેસની અપીલ થવી,

(માણસે) અપીલ કરવી, અપીલકોર્ટમા જવુ —લઈ જવી=અપીલકોર્ટમાં કેસ લઈ જવો, અપીલ કરવી —ચાલવી=અપીલનુ કામ અદાલતમા ચાલુ થવું —ચલાવવી, —સાંભળવી=અપીલનુ કામ ચાલુ કરવુ, સુનાવણી ઉપર લેવુ] ૦કોર્ટ સ્ત્રી૦ અપીલ સાંભળનારી ઉપરની અદાલત

અપુચ્છ વિ૦ [સ] પૂછડા વિનાનું

અપુણ્ય વિ૦ [સ] અધર્મ્ય, અપવિત્ર, મલિન (૨) ન૦ પુણ્યનો અભાવ, પાપ

અપુત્ર વિ૦ [સ] પુત્રહીન ૦તા સ્ત્રી૦

અપુત્રિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ] પુત્ર વિનાની

અપુશાન ન૦ જુઓ અપૂશણ

અપુષ્ટ વિ૦ [સ] નહિ પોષાયેલુ (૨) પુષ્ટ નહિ એવુ, દૂબળું (૩)[કા શા] અપ્રસ્તુત

અપુષ્પિત વિ૦ [સ] પુષ્પિત નહિ એવુ

અપૂજ વિ૦ [સ] પૂજા વગરનુ, ન પૂજાતુ

અપૂજ્ય વિ૦ [સ] પૂજ્ય નહિ એવુ

અપૂત વિ૦ [સં] અપવિત્ર

અપૂપ પુ૦ [સ] માલપૂડો (૨) મધપૂડો

અપૂરતું વિ૦ [અ+પૂરતુ] પૂરતુ નહિ એવું, ખૂટતું

અપૂરિત વિ૦ [સ] પૂરિત નહિ એવુ

અપૂર્ણ વિ૦ [સ] પૂર્ણ નહિ એવું ૦કાલ(–ળ) પુ૦ ક્રિયાની અપૂર્ણતાનો ભાવ આવે એવો કાળ [વ્યા] ૦ક્રિયાપદ ન૦ બધા કાળ અને અર્થના રૂપ જેના થતા નથી એવું ક્રિયાપદ. ૦તા સ્ત્રી૦ ૦બીજ પું૦ 'એલ્જિબ્રેઇકલ ફ્રેક્શન' (ગ).–ર્ણાંક પું૦ અપૂર્ણ આકડો, 'એરિથમેટિકલ ફ્રેક્શન' [ગ]

અપૂર્તિ સ્ત્રી૦ [સં] પૂર્તિનો અભાવ

અપૂર્વ વિ૦ [સ] અવનવું, પૂર્વે ન બનેલુ એવુ (૨) અસામાન્ય ૦તા સ્ત્રી૦

અપૂશ (શ, ?) સ્ત્રી૦ દાટો (કપડુ વીંટીને કરેલો) (૨)[લા] દમ ભીડેલો રાખવો તે [—નીકળી જવી=દમ નીકળવો, ઢૂશ થઈ જવુ, ખૂબ થાકી જવુ —કાઢવી=થકવી નાખવું, ઢૂશ કાઢવી]

અપૂ(–પો)શણ ન૦ [સ. आपोशान] અપુશાન, ભોજનને આરભે અને અતે જે આચમન કરવુ તે (૨)ભોજનની શરૂઆતમા પીરસાતો થોડો ભાત [—માં જવું=(ભોજનમા અપોશણની પેઠે) કશી ગણતરીમા કે નજરે ન લેખાવુ, ચટણી થઈ જવી]

અપૃષ્ઠવંશ પુ૦ [સ] કરોડ વિનાનુ પ્રાણી. –શી વિ૦ અપૃષ્ઠવશની જાતનુ

અપેક્ષણીય વિ૦ [સં] ઇચ્છવા જોગ, અપેક્ષ્ય

અપેક્ષા સ્ત્રી૦ [સં] ઇચ્છા (૨) અગત્ય (૩) [વ્યા] આકાક્ષા –ક્ષિત વિ૦ જેની અપેક્ષા હોય તેવુ (૨) અપેક્ષાવાળુ –ક્ષ્ય વિ૦ અપેક્ષા રાખવા જેવુ કે રાખવી જોઈએ એવુ

અપેખ વિ૦ [અ+પેખવુ] અદૃશ્ય

અપેય વિ૦ [સ] પીવાને અયોગ્ય કે ન પી શકાય એવુ ૦પાન ન૦ અપેય પીણુ કે તે પીવુ તે

અપૈતૃક વિ૦ [સ] જુઓ અપિતૃક

અપૈશુન(–ન્ય) ન૦ [સ] પૈશુનનો અભાવ

અપોશણ ન૦ જુઓ અપૂશણ

અપૌરુષ(–ષેય) વિ૦ [સ] બાયલુ (૨) ઈશ્વરકૃત (૩) ન૦ બાયલાપણુ

અપ્પરંગી વિ૦ તરંગી, ચચળ

અપ્પટ વિ૦ (૨) અ૦ જુઓ 'અપટ'

અપ્રક(–ગ)ટ વિ૦ [સ] બહાર નહિ પડેલું; અપ્રસિદ્ધ (૨) છાનુ

અપ્રકાશ વિ૦ [સ] પ્રકાશ વગરનુ (૨) અપ્રગટ (૩) પું૦ અધકાર –શિત વિ૦ પ્રકાશિત નહિ તેવુ

અપ્રકૃત વિ૦ [સ] પ્રકૃત નહિ એવુ (૨) [કા. શા] [ઉપમાન

અપ્રગટ વિ૦ જુઓ અપ્રકટ

અપ્રગલ્ભ વિ૦ [સં] પ્રગલ્ભ નહિ એવુ

અપ્રજ વિ૦ [સ] પ્રજા વગરનુ, વાઝિયુ

અપ્રણીત વિ૦ [સ] સસ્કારહીન અકૃત (૨) પ્રણીત–રચેલુ નહિ એવુ

અપ્રતિ(–તી)કાર પું૦ [સ] વિરોધ—સામનો નહિ કરવો તે (૨) વિ૦ જેનો પ્રતિકાર—ઉપાય નથી એવુ –રી વિ૦ પ્રતિકાર ન કરનારું; 'પેસિવ' –ર્ય વિ૦ પ્રતિકાર ન કરવા યોગ્ય કે ન કરી શકાય એવુ [અનુકૂલ

અપ્રતિકૂલ વિ૦ [સં] પ્રતિકૂલ નહિ એવું;

અપ્રતિગ્રહ પું૦ [સં] અસ્વીકાર દાન ન લેવુ તે

અફરાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ આફરો] વધુ ખાવાથી અકળાવું; આફરો ચડવો. –મણ સ્ત્રી૦ વધુ ખાવાથી થતી અકળામણ
અફરાંટું વિ૦ ઉપરાંટું
અફલ(–ળ) વિ૦ [સ] ફળ વિનાનુ, અફળ
અફલાતૂન પું૦ [अ.] (સં) ગ્રીસનો મહાન તત્ત્વજ્ઞાની પ્લેટો (૨) વિ૦ જુઓ આફલાતૂન –ની વિ૦ પ્લેટોને લગતું (૨) સુંદર
અફલિત વિ૦ [સ] ફળેલુ નહિ તેવુ (૨) નિષ્ફળ
અફવા સ્ત્રી૦ [अ] ઊડતી ખબર; ગામગપાટો. [—ઊડવી,—ચાલવી=ઊડતી ખબર કે ગપ ફેલાવી]
અફસોસ પુ૦ [फ़ा.] શોચ, પસ્તાવો; દિલગીરી (૨) અ૦ અરેરે!. –સી સ્ત્રી૦ અફસોસ કરવો તે
અફળ વિ૦ [જુઓ અફલ] નિષ્ફળ, નકામું (૨) વાઝિયું –ળા સ્ત્રી૦ ન ફળે એવી વનસ્પતિ, કુંવાર
અફળાવું અ૦ક્રિ૦ 'અફાળવું'નુ કર્મણિ, ટિચાવુ, પછડાવુ –ટ પું૦ અફળાવુ તે, તેનો અવાજ
અફાટ વિ૦ (૨) અ૦ ખૂબ વિશાળ, અસ્ખલિત, અપાર, અનત વિસ્તારવાળું
અફાળકૂટ સ્ત્રી૦ ધમપછાડા (૨) માથાકૂટ
અફાળવું સ૦ક્રિ૦ [સ.आस्फाल्] ટીચવુ, પછાડવું
અફીણ ન૦ [फा अफ्यून, सं अहिफेन] એક ઝેરી–માદક પદાર્થ [—ખાવું=અફીણ ખાઈ આપઘાત કરવો] –ણિયુ,–ણી વિ૦ અફીણના વ્યસનવાળુ (૨) [લા] સુસ્ત, એદી
અફૂ ન૦ [म, हि] જુઓ અફીણ
અબ અ૦ [हि] અત્યારે ૦ઘડી,–બી અ૦ હમણાં જ, આ ક્ષણે જ
અબ(–ભ)ખો પું૦ અણગમો, અરુચિ, અભાવો [—આવવો=અરુચિ થઈ જવી —કાઢવો=અરુચિ કે અભાવો દૂર કરવો]
અબખોરો પુ૦ જુઓ આબખોરો
અબગરવું સ૦ક્રિ૦ [સ उपकृः प्रा उवगरिअ= ઉપકાર] ઉપકાર કરવો [આવતું ધી
અબગાર પુ૦(કા)અન્ન પવિત્ર કરવા પીરસવામા
અબજ વિ૦ (૨) પુ૦ [सं अब्ज] અબ્જ સંખ્યા ૦પતિ પું૦ અબજ રૂપિયાનો માલિક
અબતર વિ૦ [अ] ખરાબ; બગડેલું
અબદાગીરી સ્ત્રી૦ [म अबदागीर; फा आफ्ताब+गीरी] છત્ર (રાજામહારાજા ઇ૦ માનસૂચક ઓઢે છે કે રાખે છે તે)
અબદાલી પુ૦ [अ] ધર્મી પુરુષ (૨) જગતને ટકાવી રાખનાર સિત્તેર ઓલિયા ઇસ્લામમા મનાય છે તે દરેક
અબદુલ્લા પુ૦ [अ] ખુદાનો બદો
અબદ્ધ વિ૦ [સ] બદ્ધ નહિ એવુ, છૂટું
અબ(–વ)ધૂત પુ૦ [स अवधूत] વેરાગી, બાવો (૨) વિ૦ મસ્ત [શણગાર
અબનાલ સ્ત્રી૦ [फा] તરવારની મૂઠ પરનો
અબનૂસ ન૦ [अ. आबनूस], –સી સ્ત્રી૦ એક ઊંચી જાતનુ કાળું લાકડુ
અબનૂસપાન ન૦ [તિલુગુ] ટિબરવો
અબરક(–ખ) ન૦ [अ. अब्रक, स अभ्रक] એક ધાતુ, અભ્રક
અબરૂ સ્ત્રી૦ [फा. अब्रू] આંખની ભમર, ભ્રૂ
અબલ(–ળ) વિ૦ [સ] બલહીન, નિર્બલ –લા (–ળા) વિ૦ સ્ત્રી૦ અલ્પ બળવાળી (૨) સ્ત્રી૦ સ્ત્રી
અબલક(–કી.–ખ,–ખી) વિ૦ [अ. अब्लक] ચિત્રવિચિત્ર, કાબરચીતરુ ૦મેના સ્ત્રી૦ એક પક્ષી [આ ઘડીએ, હમણા, અત્તરસાત
અબસાત અ૦ [हि.अब+अ साअत=કલાક]
અબળ,–ળા જુઓ 'અબલ'માં
અબ(–ભ)ળખા સ્ત્રી૦,–ખો પુ૦[स अभिलाषा] ઇચ્છા; ઓરિયો (૨) દોહદ
અબંડ વિ૦+બડખોર નહિ એવુ, આજ્ઞાધારી
અબંધ વિ૦ [सं] બધ વિનાનુ
અબંધન ન૦ [स] બધનનો અભાવ
અબાધ વિ૦ [स] બાધિત નહિ એવુ ૦ક વિ૦ બાધક નહિ એવું –ધિત વિ૦ અબાધ –ધ્ય વિ૦ બાધ્ય નહિ એવુ
અબાબ પુ૦ [म=સરકારી કર કે મહેસૂલ, अ. अब्वाब] કરકચ્ચિયાવર, રીત, લાગો
અબારું ન૦ અંધેર, અધાધૂધી
અબાંધવ વિ૦ [सं] સગાસાગવા વિનાનુ; અનાથ
અબી અ૦ [हि] અબઘડી, હમણા જ

અબીર(-લ) ન૦ [अ] એક સુગંધીદાર ધોળી ભૂકી [અબીલ અને ગુલાલ
અબીલ ન૦ જુઓ અબીર. ૦ગુલાલ ન૦
અબુ(-બો)ઝ વિ૦ [सं] અણસમજુ (૨) મૂર્ખ (૩) દુનિયાના જ્ઞાન વિનાનું; હલેતુ
અબુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [सं] બુદ્ધિનો અભાવ મૂર્ખતા
અબુવો પુ૦ જુઓ આબવો
અબૂજ વિ૦ [અ+બૂજવું] બૂજ વગરનું, કદર વિનાનું, અગુણજ્ઞ [અબોધ
અબૂઝ વિ૦ [सं अबुद्ध. प्रा अबुज्झ] જુઓ
અબૂર વિ૦ પુષ્કળ
અબૂલોઢબૂલો પુ૦ એક રમત
અબે અ૦ [हिं] એ; અલ્યા (તિરસ્કારથી તુકારમાં) ૦તબે સ્ત્રી૦ 'અબેતબે'વાળી ભાષા—હિંદી
અબોખા પું૦બ૦વ૦ વરને ખરગવદ'ના ખાડ-ખાલ (૨) અભાવો, અરુચિ [અબોખે પડવું =(કોઈ ચીજનો) અભાવ થવો, રુચિ પરથી તે ઊતરી જવી]
અબોટ પુ૦ [અ+બોટવુ ? કે सं अनुनत ? म अबोट वि०=અસ્પૃષ્ટ; ઉપયોગમાં ન આવેલું] રસોઈ અને જમવાની જગાને છાણ-માટીથી લીપવી તે (૨) શુદ્ધ અથવા અભડાયા વિનાની દશા (૩) નાહ્યા વિના જ્યાં જવાય કે અડકાય નહિ એવું સ્થળ. [—દેવો=અબોટ કરવો, (રસોડું ચૂલો ઇ૦) લીપી કરીને સાફ કરવું] —ટિયું ન૦ રસોઈ કરતી કે જમતી વખતે પહેરવાનું રેશમી, શણનું કે ઊનનું વસ્ત્ર
અબોધ વિ૦ [सं] જુઓ અબુધ
અબોલ વિ૦ [અ+બોલવું] બોલી ન શકાય તેવું (૨) મૂગુ, ચૂપ (૩) બેભાન —લા પુ૦બ૦વ૦ રિસાઈને અમુકની સાથે ન બોલવું તે [—લેવા =(અણબનાવ કે રીસથી) બોલવાનો વહેવાર બંધ કરવો] —લ્યું વિ૦ નહિ બોલેલું
અબ્જ વિ૦ [सं] સો કરોડ (૨) પુ૦ તેની સંખ્યા (૩) ન૦ જલજ, કમળ
અબ્દ પું૦,ન૦[सं] વાદળ (૨) ન૦ વર્ષ (૩) એક વનસ્પતિ—નાગરમોથ ૦સાર પુ૦ કપૂર
અબ્દુર્ગ પુ૦[सं] ચોફેર પાણીથી રક્ષાયેલો કિલ્લો

અબ્ધિ પું૦ [सं] સમુદ્ર
અબ્બા પુ૦ [म, हिं, फा, ઉપરાંત બીજી સેમેટિક ભાષાઓમાં સમાન રૂપ મળે છે] બાપા ૦જાન [फा] પુ૦ પિતાજી (પ્રેમવાચક)
અબ્બા સ્ત્રી૦ મા (૨) ડોસી (૩) ઘૂઈ
અબ્બાસી વિ૦[अ] એ નામના વંશનો (ખલીફ) (૨)[अ अब्बास, એક છોડ, તેના ફૂલના રંગનું] જાબુડિયા અથવા રતાશ પડતા વાદળી રંગનું
અબ્રહ્મચર્ય ન૦ [सं] બ્રહ્મચર્યનો અભાવ
અબ્રહ્મણ્ય વિ૦ [सं] બ્રાહ્મણને ન છાજે એવું (૨) ન૦ પાપકૃત્ય
અબ્રાહ્મણ વિ૦[सं]બ્રાહ્મણ નહિ તેવું,બ્રાહ્મણેતર
અભક્તિ સ્ત્રી૦[सं] ભક્તિનો અભાવ(૨)અશ્રદ્ધા
અભક્ષણ ન૦ [सं] ભક્ષણ ન કરવું તે, ઉપવાસ
અભક્ષાભક્ષ પુ૦ જુઓ અભક્ષ્યભક્ષણ
અભક્ષ્ય વિ૦ [सं] ન ખાવા જેવું, શાસ્ત્રમાં જે ખાવાનો નિષેધ છે તેવું ૦ભક્ષણ ન૦ તેવું ખાવું તે માંસાહાર
અભખો પું૦ [सं अभक्ष्य ?] જુઓ અબખો
અભગ વિ૦ [सं] અભાગી
અભડાવું અ૦ક્રિ૦ [सं भ्रष्ट ?] અભડાયેલા થવું (૨) (સ્ત્રીએ) દૂર બેસવું [અભડાવા જવું = મરણ નિમિત્તે (સ્ત્રીઓએ) રડવા કૂટવા જવું, સ્નાનસૂતકમાં જવું—સ્મશાને જવું] —યેલું વિ૦ મૃત્યુ કે સૂતકને કારણે અસ્પૃશ્ય બનેલું (૨)અસ્પૃશ્યને સ્પર્શ કરવાથી અપવિત્ર બનેલું —યેલી વિ૦સ્ત્રી૦(૨)સ્ત્રી૦ દૂર બેઠેલી, રજસ્વલા
અભણ વિ૦ [અ+ભણવું] નહિ ભણેલું, નિરક્ષર
અભદ્ર વિ૦ [सं] અશુભ (૨) ખરાબ, દુષ્ટ
અભય વિ૦ [सं] નીડર (૨) પુ૦, ન૦ ભયનો અભાવ (૩) સંરક્ષણ, આશ્રય ૦કર વિ૦ ભયરહિત કરનાર ૦તા સ્ત્રી૦ નીડરતા ૦દંડ પુ૦ અભય આપનારો દંડો ૦દાન ન૦ સલામતી બક્ષવી તે, અભયવચન ૦પત્ર ન૦ સંરક્ષણની ખાતરી આપતો લેખ ૦પદ ન૦ ભયરહિત સ્થિતિ, મોક્ષ ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ અભય-દાન આપતો હાથનો અભિનય ૦વચન ન૦ સંરક્ષણનું વચન—ખાતરી —યંકર વિ૦ ભયકર નહિ તેવું —યા સ્ત્રી૦ (સ) દુર્ગાનું

એક રૂપ (૨) હરડે -યાંજલિ સ્ત્રી૦ હાથ જોડીને કરવાની અભય માટેની પ્રાર્થના -યી વિ૦ નિર્ભય, નીડર

અભર વિ૦ [સં] ખાલી (૨) ગરીબ.-રાભરણ વિ૦ ગરીબનુ ભરણપોષણ કરનારું (૨) ન૦ ગરીબનુ ભરણપોષણ

અભર(-ળ)ખો પુ૦ જુઓ અબળખો

અભરાઈ સ્ત્રી૦ છાજલી. [-ઉપર ચડાવવું, મૂકવું=(કામમાંથી કે વિચારમાથી) દૂર કરવુ, કોરે મૂકવુ, મન ઉપર ન લેવુ]

અભરાભરણ ન૦ [સં] જુઓ 'અભર'મા

અભરામ પુ૦ [अ इब्राहीम] [સં] યહૂદીઓનો મૂળ પુરુષ

અભરામ અ૦ [સં अभ्रम] ભ્રમ વિના [—કુલ -ન-દાવા,—ન-દાવા [अभ्रम+न+देयम्] (દસ્તાવેજમા લખાય છે) ભ્રમ વગર—અક્કલ-હોશિયારીમા કરેલુ હોવાથી કાંઈ લેવાદેવા કે હક ઇલાકો ન હોવો તે, કાંઈ દાવો ન રહે એવી રીતની પૂરી છૂટ

અભરે ભરવું શ૦પ્ર૦ [મ अभर=આકંઠ તૃપ્તિ, પૂર્ણતા] પુષ્કળ ભરવુ, સમૃદ્ધ કરવું

અભર્તૃકા સ્ત્રી૦ [સ] ધણી વિનાની સ્ત્રી—વિધવા કે કુંવારી [અભળખો

અભલેખ પું૦ [સ अभिलाषा] + અભિલાખ,

અભવ પુ૦ [સ] મોક્ષ (૨) અસ્તિત્વ નહિ તે (૩) નાશ [ઓરિયો

અભળખા સ્ત્રી૦,-ખો પું૦ જુઓ અબળખા,

અભંગ વિ૦ [સ] આખું; અખંડ (૨) પુ૦ એક મરાઠી છંદ

અભા સ્ત્રી૦ [સં. आभा] + આભા

અભાગણ(-ણી) વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં अभागिनी] હીણભાગી; કમનસીબ

અભાગિયું વિ૦જુઓ અભાગી.-યણ વિ૦સ્ત્રી૦

અભાગી વિ૦ [સ] કમનસીબ (૨) નાલાયક (૩) ભાગ વિનાનુ (વારસામાં)

અભાગ્ય ન૦ [સ] દુર્ભાગ્ય, કમનસીબ. ૦વાન વિ૦ કમનસીબ

અભાવ પું૦ [સં] અસ્તિત્વ ન હોવું તે (૨) અણગમો. [-આવવો=અણગમો થઈ જવો; અભાવ થવો]-વાત્મક વિ૦ અભાવરૂપ.-વો પુ૦ અણગમો [દોહદ

અભાવા પું૦બ૦વ૦ સગર્ભાને થતા અભળખા;

અભાવો પુ૦ જુઓ 'અભાવ'મા

અભિ [સ] ઉપસર્ગ 'પાસે-તરફ', 'ની ઉપર' એવા ગતિવાચક અર્થમા, ઉદા૦ અભિમુખ, અભિક્રમણ (૨) સ્વતંત્ર શબ્દ જોડે 'શ્રેષ્ઠ', 'અધિક' એવા ભાવના અર્થમા, ઉદા૦ અભિધર્મ, અભિનવ

અભિ(-ભી)ક વિ૦ [સં] વિષયાસક્ત, કામી

અભિકોણ પું૦ [સ] 'વર્ટિકલ એન્ગલ' (ગ)

અભિક્રમ પુ૦ [સ] આરંભ (૨) ચઢાઈ

અભિક્રમણ ન૦ [સ] ચડાઈ

અભિક્રોશ પુ૦ [સં] વિલાપ(૨)ઠપકો(૩)નિંદા

અભિગમન ન૦ [સ] તરફ-સામે જવુ તે(૨) સંભોગ -નીય,અભિગમ્ય વિ૦ અભિગમન કરી શકાય એવું [ભોગવનાર

અભિગામી વિ૦ [સં] -ની પાસે જનાર (૨)

અભિગ્રસ્ત વિ૦ [સ.] ઘેરાયેલુ, સપડાયેલું

અભિઘાત પુ૦ [સં] આઘાત (૨) હુમલો માર (૩) વિનાશ ૦ક વિ૦ અભિઘાત કરનારું

અભિચર પું૦ [સ] અનુચર, નોકર

અભિચરણ ન૦[સ] અભિચાર કરવો તે

અભિચાર પું૦[સં]મેલા કામો માટે મંત્રપ્રયોગ કરવો તે (તંત્ર પ્રમાણે છ જાતના અભિચાર છે—મારણ, મોહન, સ્તંભન,વિદ્વેષણ,ઉચ્ચાટન અને વશીકરણ) ૦ક પું૦જારણમારણ કરનારો

અભિજન પું૦ [સ] સંબંધી જન (૨) વતન (૩) વંશ, કુળ [(૩) શિષ્ટ

અભિજાત વિ૦ [સ] ખાનદાન (૨) સુંદર, શ્રેષ્ઠ

અભિજિત પું૦ [સં] એક નક્ષત્ર (૨) દિવસનું આઠમુ મુહૂર્ત

અભિજ્ઞ વિ૦ [સ] અનુભવી (૨) માહિતગાર. ૦તા સ્ત્રી૦. -જ્ઞાત વિ૦ ઓળખેલું -જ્ઞાન ન૦ સ્મૃતિ, ઓળખ (૨) ઓળખાણની નિશાની

અભિતપ્ત વિ૦ [સં] અતિ તપેલું (દુઃખથી)

અભિતાપ પુ૦ [સં] સંતાપ

અભિદ્રવ પું૦ [સ] હુમલો

અભિધર્મ પુ૦ [સં] શ્રેષ્ઠ ધર્મતત્ત્વ

અભિધા સ્ત્રી૦ [સં] શબ્દનો મૂળ અર્થ (૨) એ અર્થની બોધક શબ્દશક્તિ ૦ન ન૦ નામ, ઉપનામ(૨) શબ્દ (૩) શબ્દકોશ (૪) [વ્યા] કર્તા માટેનું વિધાન ૦નમાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ શબ્દકોશ ૦મૂલક વિ૦શબ્દના વાચ્યાર્થ ઉપર રચાયેલું ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ વાચ્યાર્થ જણાવવાની શબ્દશક્તિ -ધેય વિ૦ કહેવા યોગ્ય (૨) નામ દેવા યોગ્ય (૩) ન૦ અક્ષરાર્થ (૪) વિષય (બોલવાનો)

અભિધાવન ન૦ [સં] પૂંઠ પકડવી તે, હલ્લો

અભિધેય વિ૦ [સં] જુઓ 'અભિધા'માં

અભિનય પું૦ [સં] મનોભાવદર્શક હલનચલન અથવા મુદ્રા (૨) વેશ ભજવવો તે ૦કાર પું૦ નટ ૦સૂચના સ્ત્રી૦ અભિનયની સૂચના, 'સ્ટેજ ડાયરેક્શન' [કાચું

અભિનવ(-વું) વિ૦ [સં] તદ્દન નવું (૨) શિખાઉ,

અભિનંદન ન૦ [સં] ધન્યવાદ (૨) અનુમતિ (૩) સ્તુતિ -નીય વિ૦ અભિનંદન કરવા યોગ્ય -વું સ૦ ક્રિ૦ [સં अभिनन्द्] અભિનંદન કરવું (૨) અ૦ ક્રિ૦ આનંદવું, રાજી થવું

અભિનંદિત વિ૦ [સં] અભિનંદન પામેલું

અભિનિવિષ્ટ વિ૦ [સં] -માં મચેલું, -ની પાછળ નિશ્ચયપૂર્વક પડેલું (૨) આગ્રહી (૩) દૃઢ

અભિનિવેશ પું૦ [સં] તન્મયતા (૨) આસક્તિ (૩) દૃઢ નિશ્ચય (૪) આગ્રહ, હઠ

અભિનિષ્ક્રમણ ન૦ [સં.] બહાર જવું તે (૨) સંન્યાસ

અભિનિષ્પન્ન વિ૦ [સં] જુઓ નિષ્પન્ન

અભિનીત વિ૦ [સં] પાસે આણેલું (૨) ભજવાયેલું [નટ

અભિનેતા પું૦ [સં] અભિનય કરનાર, 'એક્ટર';

અભિનેય વિ૦ [સં] ભજવવા યોગ્ય

અભિન્ન વિ૦ [સં] અખંડ (૨) જુદું નહિ તેવું, એક,એકસરખું (૩)[ગ]પૂર્ણ(અંક) ૦તા સ્ત્રી૦

અભિપ્રાય પું૦ [સં] મત (૨) હેતુ; મતલબ; અર્થ [-આપવો = મત હોય તે કહેવો -બાંધવો = મત નક્કી કરવો, નિર્ણય ઉપર પહોંચવું -મળવો = શો મત છે તે જાણવા મળવું -મેળવવો,-લેવો=(બીજાનો) મત શો છે તે પૂછીને જાણવો સારો અભિપ્રાય = ફાવતો ગોઠતો - અનુકૂળ મત]

અભિપ્રેત વિ૦ [સં] મનમાં ધારેલું; ઇષ્ટ (૨) સ્વીકારેલું [છાંટવું તે

અભિપ્રોક્ષણ ન૦ [સં] મંત્ર ભણીને પાણી

અભિભવ પું૦ [સં] હાર, પરાજય (૨) અનાદર

અભિભૂત વિ૦ [સં] હારેલું (૨) અપમાનિત

અભિમત વિ૦ [સં] ઇષ્ટ (૨) સંમત

અભિમંત્રણ ન૦ [સં] મંત્રથી પવિત્ર કરવું તે (૨) મસલત ચલાવવી તે (૩) પડકાર

અભિમંત્રિત વિ૦ [સં] અભિમંત્રણ કરેલું

અભિમાન ન૦, પું૦ [સં] અહંકાર, ગર્વ [—ઊતરવું,—જવું, —નીકળવું = ગર્વ જતો રહેવો -આવવું, -ચડવું = ગર્વ થવો, -ધરાવવું, -રાખવું = ગર્વ હોવો કે કરવો -છોડવું = ગર્વ દૂર કરવો-કાઢવો]

અભિમાની વિ૦ [સં] અભિમાનવાળું

અભિમુખ વિ૦ [સં] -ના તરફ મુખવાળું; સંમુખ (૨) [ગ] સામેનો (ખૂણો) ૦કોણ પું૦ સામેનો ખૂણો (ગ)

અભિયુક્ત વિ૦ [સં] રોકાયેલું (૨) નિમાયેલું (૩)શત્રુથી ઘેરાયેલું (૪)પું૦ આરોપી,પ્રતિવાદી

અભિયોગ પું૦ [સં] નિકટ સંબંધ (૨) દીર્ઘ ઉદ્યોગ, ખંત (૩) વિદ્વત્તા (૪) હલ્લો (૫) આરોપ, ફરિયાદ -ગી વિ૦-માં મચેલું, રત (૨) હુમલો કરતું (૩) આરોપ મૂકતું (૪) પું૦ ફરિયાદી

અભિરક્ત વિ૦ [સં] નિમગ્ન; અભિરત

અભિરત વિ૦ [સં] અત્યંત આસક્ત

અભિરામ વિ૦ [સં] આનંદદાયક (૨) મનોહર

અભિરુચિ સ્ત્રી૦ [સં] રુચિ, શોખ, પ્રીતિ

અભિરુદ્રતા સ્ત્રી૦ [સં] ષડ્જ ગ્રામની એક મૂર્છના (સંગીત) [(૩) માનીતું

અભિરૂપ વિ૦ [સં] અનુરૂપ, યોગ્ય (૨) રૂપાળું

અભિલષિત વિ૦ [સં] ઇચ્છેલું

અભિલાખ પું૦ [સં अभिलाष] મનકામના (૨) ઉત્કટ ઇચ્છા ૦વું સ૦ક્રિ૦ ઇચ્છવું

અભિલાષ પું૦, -ષા સ્ત્રી૦ [સં] અભિલાખ. -ષી વિ૦ અભિલાષાવાળું

એક રૂપ (૨) હરડે -યાંજલિ સ્ત્રી૦ હાથ જોડીને કરવાની અભય માટેની પ્રાર્થના -થી વિ૦ નિર્ભય, નીડર
અભર વિ૦ [સ] ખાલી (૨) ગરીબ. -રાભરણ વિ૦ ગરીબનુ ભરણપોષણ કરનારું (૨) ન૦ ગરીબનુ ભરણપોષણ
અભર(-ળ)ખો પું૦ જુઓ અબળખો
અભરાઈ સ્ત્રી૦ છાજલી [-ઉપર ચઢાવવું, મૂકવું=(કામમાથી કે વિચારમાથી) દૂર કરવું, કોરે મૂકવુ, મન ઉપર ન લેવુ]
અભરાભરણ ન૦ [સ] જુઓ 'અભર'મા
અભરામ પુ૦ [अ. इब्राहीम] [સ] યહુદીઓનો મૂળ પુરુષ
અભરામ અ૦ [स अभ्रम] ભ્રમ વિના [—કુલ -ન-દાવા,—ન-દાવા [अभ्रम+न+देयम्] (દસ્તાવેજમા લખાય છે) ભ્રમ વગર—અક્કલ-હોશિયારીમા કરેલુ હોવાથી કાઈ લેવાદેવા કે હક ઠલાંટો ન હોવો તે, કાઈ દાવો ન રહે એવી રીતની પૂરી છૂટ
અભરે ભરવું શ૦પ્ર૦ [म अभर=આકંઠ તૃપ્તિ, પૂર્ણતા] પુષ્કળ ભરવું, સમૃદ્ધ કરવું
અભર્તૃકા સ્ત્રી૦ [સં] ધણી વિનાની સ્ત્રી—વિધવા કે કુવારી [અભળખો
અભલેખ પું૦ [सं अभिलाषा] + અભિલાખ,
અભવ પું૦ [સ] મોક્ષ (૨) અસ્તિત્વ નહિ તે (૩) નાશ [ઓરિયો
અભળખા સ્ત્રી૦, -ખો પું૦ જુઓ અબળખા;
અભંગ વિ૦ [સ] આખું, અખંડ (૨) પુ૦ એક મરાઠી છંદ
અભા સ્ત્રી૦ [स. आभा] + આભા
અભાગણ(-ણી) વિ૦ સ્ત્રી૦ [सं अभागिनी] હીણભાગી, કમનસીબ
અભાગિયું વિ૦જુઓ અભાગી.-યણ વિ૦સ્ત્રી૦
અભાગી વિ૦ [સં] કમનસીબ (૨) નાલાયક (૩) ભાગ વિનાનુ (વારસામા)
અભાગ્ય ન૦ [સ] દુર્ભાગ્ય, કમનસીબ ૦વાન વિ૦ કમનસીબ
અભાવ પું૦ [સં] અસ્તિત્વ ન હોવું તે (૨) અણગમો [-આવવો=અણગમો થઈ જવો; અભાવ થવો]-વાત્મક વિ૦ અભાવરૂપ -વો પુ૦ અણગમો [શિહદ
અભાવા પું૦બ૦વ૦ સગર્ભાને થતા અભળખા,
અભાવો પું૦ જુઓ 'અભાવ'મા
અભિ [સં] ઉપસર્ગ 'પાસે-તરફ', 'ની ઉપર' એવા ગતિવાચક અર્થમા, ઉદા૦ અભિમુખ: અભિક્રમણ (૨) સ્વતત્ર શબ્દ જોડે 'શ્રેષ્ઠ', 'અધિક' એવા ભાવના અર્થમા ઉદા૦ અભિધર્મ, અભિનવ
અભિ(-ભી)ક વિ૦ [સ] વિષયાસક્ત, કામી
અભિકોણ પું૦ [સં] 'વર્ટિકલ એન્ગલ' (ગ.)
અભિક્રમ પું૦ [સં] આરભ (૨) ચઢાઈ
અભિક્રમણ ન૦ [સં] ચઢાઈ
અભિક્રોશ પુ૦ [સ] વિલાપ(૨)ઠપકો(૩)નિંદા
અભિગમન ન૦ [સ] તરફ-સામે જવું તે (૨) સભોગ -નીય,અભિગમ્ય વિ૦ અભિગમન કરી શકાય એવું [ભોગવનાર
અભિગામી વિ૦ [સ.] -ની પાસે જનાર (૨)
અભિગ્રસ્ત વિ૦ [સ] ઘેરાયેલુ, સપડાયેલું
અભિઘાત પુ૦ [સ] આઘાત (૨) હુમલો, માર (૩) વિનાશ ૦ક વિ૦ અભિઘાત કરનારું
અભિચર પુ૦ [સ] અનુચર, નોકર
અભિચરણ ન૦[સ] અભિચાર કરવો તે
અભિચાર પુ૦ [સં] મેલા કામો માટે મંત્રપ્રયોગ કરવો તે (તંત્ર પ્રમાણે છ જાતના અભિચાર છે—મારણ, મોહન, સ્તભન, વિદ્વેષણ, ઉચ્ચાટન અને વશીકરણ). ૦ક પું૦જારણમારણ કરનારો
અભિજન પું૦ [સ] સબધી જન (૨) વતન (૩) વશ, કુળ [(૩) શિષ્ટ
અભિજાત વિ૦ [સં] ખાનદાન (૨) સુંદર, શ્રેષ્ઠ
અભિજિત પું૦ [સં] એક નક્ષત્ર (૨) દિવસનું આઠમુ મુહૂર્ત
અભિજ્ઞ વિ૦ [સ] અનુભવી (૨) માહિતગાર ૦તા સ્ત્રી૦ -જ્ઞાત વિ૦ ઓળખેલું -જ્ઞાન ન૦ સ્મૃતિ, ઓળખ (૨) ઓળખાણની નિશાની
અભિતપ્ત વિ૦ [સ] અતિ તપેલું (દુઃખથી)
અભિતાપ પું૦ [સ] સંતાપ
અભિદ્રવ પું૦ [સ] હુમલો
અભિધર્મ પુ૦ [સં] શ્રેષ્ઠ ધર્મતત્ત્વ

અભિધા સ્ત્રી૦ [સં] શબ્દનો મૂળ અર્થ (૨) એ અર્થની બોધક શબ્દશક્તિ **૦ન** ન૦ નામ, ઉપનામ(૨) શબ્દ (૩) શબ્દકોશ (૪) [વ્યા] કર્તા માટેનુ વિધાન **૦નમાલા(-ળા)** સ્ત્રી૦ શબ્દકોશ **૦મૂલક** વિ૦શબ્દના વાચ્યાર્થ ઉપર રચાયેલુ **૦મૂત્તિ** સ્ત્રી૦ વાચ્યાર્થ જણાવવાની શબ્દશક્તિ **-ધેય** વિ૦ કહેવા યોગ્ય (૨) નામ દેવા યોગ્ય (૩) ન૦ અક્ષરાર્થ (૪) વિષય (બોલવાનો)

અભિધાવન ન૦ [સં] પૂઠ પકડવી તે, હલ્લો

અભિધેય વિ૦ [સં] જુઓ 'અભિધા'મા

અભિનય પુ૦ [સં] મનોભાવદર્શક હલનચલન અથવા મુદ્રા (૨) વેશ ભજવવો તે **૦કાર** પુ૦ નટ **૦સૂચના** સ્ત્રી૦ અભિનયની સૂચના, 'સ્ટેજ ડાયરેક્શન' [કાચુ

અભિનવ(-વું) વિ૦ [સં] તદ્દન નવુ (૨) શિખાઉ,

અભિનંદન ન૦ [સં] ધન્યવાદ (૨) અનુમતિ (૩) સ્તુતિ **-નીય** વિ૦ અભિનંદન કરવા યોગ્ય **-વું** સ૦ ક્રિ૦ [સં અભિનંદ્] અભિનંદન કરવુ (૨) અ૦ ક્રિ૦ આનંદવુ, રાજી થવુ

અભિનંદિત વિ૦ [સં] અભિનંદન પામેલું

અભિનિવિષ્ટ વિ૦ [સં] -મા મચેલું, -ની પાછળ નિશ્ચયપૂર્વક પડેલુ (૨) આગ્રહી (૩) દૃઢ

અભિનિવેશ પુ૦ [સં] તન્મયતા (૨) આસક્તિ (૩) દૃઢ નિશ્ચય (૪) આગ્રહ; હઠ

અભિનિષ્ક્રમણ ન૦ [સં.] બહાર જવુ તે (૨) સંન્યાસ

અભિનિષ્પન્ન વિ૦ [સં] જુઓ નિષ્પન્ન

અભિનીત વિ૦ [સં] પાસે આણેલુ (૨) ભજવાયેલું [નટ

અભિનેતા પું૦ [સં] અભિનય કરનાર, 'ઍક્ટર';

અભિનેય વિ૦ [સં] ભજવવા યોગ્ય

અભિન્ન વિ૦ [સં] અખંડ (૨) જુદુ નહિ તેવુ; એક,એકસરખુ(૩)[ગ]પૂર્ણ(અંક) **૦તા** સ્ત્રી૦

અભિપ્રાય પું૦ [સં] મત (૨) હેતુ; મતલબ, અર્થ. [**-આપવો** = મત હોય તે કહેવો. **-બાંધવો** = મત નક્કી કરવો, નિર્ણય ઉપર પહોચવું **-મળવો** = શો મત છે તે જાણવા મળવું **-મેળવવો,-લેવો**=(બીજાનો) મત શો છે તે પૂછીને જાણવો **સારો અભિપ્રાય** = ફાવતો ગોઠતો - અનુકૂળ મત]

અભિપ્રેત વિ૦ [સં] મનમા ધારેલુ; ઇષ્ટ (૨) સ્વીકારેલું [છાટવુ તે

અભિપ્રોક્ષણ ન૦ [સં] મંત્ર ભણીને પાણી

અભિભવ પુ૦ [સં] હાર, પરાજય (૨) અનાદર

અભિભૂત વિ૦ [સં] હારેલુ (૨) અપમાનિત

અભિમત વિ૦ [સં] ઇષ્ટ (૨) સંમત

અભિમંત્રણ ન૦ [સં] મંત્રથી પવિત્ર કરવુ તે (૨) મસલત ચલાવવી તે (૩) પડકાર

અભિમંત્રિત વિ૦ [સં] અભિમંત્રણ કરેલુ

અભિમાન ન૦, પુ૦ [સં] અહંકાર, ગર્વ [**—ઊતરવું,—જવું, —નીકળવું** = ગર્વ જતો રહેવો **-આવવું, -ચડવું** = ગર્વ થવો. **-ધરાવવું, -રાખવું** = ગર્વ હોવો કે કરવો **-છોડવું** = ગર્વ દૂર કરવો-કાઢવો]

અભિમાની વિ૦ [સં] અભિમાનવાળું

અભિમુખ વિ૦ [સં] -ના તરફ મુખવાળુ; સંમુખ (૨) [ગ] સામેનો (ખૂણો) **૦કોણ** પું૦ સામેનો ખૂણો (ગ)

અભિયુક્ત વિ૦ [સં] રોકાયેલુ (૨) નિમાયેલું (૩)શત્રુથી ઘેરાયેલુ(૪)પું૦ આરોપી,પ્રતિવાદી

અભિયોગ પુ૦ [સં] નિકટ સંબંધ (૨) દીર્ઘ ઉદ્યોગ, ખંત (૩) વિરક્તતા (૪) હલ્લો (૫) આરોપ, ફરિયાદ **-ગી** વિ૦ -મા મચેલુ, રત (૨) હુમલો કરતું (૩) આરોપ મૂકતુ (૪) પુ૦ ફરિયાદી

અભિરક્ત વિ૦ [સં] નિમગ્ન, અભિરત

અભિરત વિ૦ [સં] અત્યંત આસક્ત

અભિરામ વિ૦ [સં] આનંદદાયક (૨) મનોહર

અભિરુચિ સ્ત્રી૦ [સં] રુચિ; શોખ, પ્રીતિ

અભિરુદ્ગતા સ્ત્રી૦ [સં] ષડ્જ ગ્રામની એક મૂર્છના (સંગીત) [(૩) માનીતું

અભિરૂપ વિ૦ [સં] અનુરૂપ, યોગ્ય (૨) રૂપાળું

અભિલષિત વિ૦ [સં] ઇચ્છેલું

અભિલાખ પું૦ [સં અભિલાષ] મનકામના (૨) ઉત્કટ ઇચ્છા **૦વું** સ૦ક્રિ૦ ઇચ્છવું

અભિલાષ પું૦, **-ષા** સ્ત્રી૦ [સં] અભિલાખ. **-ષી** વિ૦ અભિલાષાવાળું

અભિવંદન ન૦, -ના સ્ત્રી૦ [સં] નમસ્કાર (૨) આસકા -નીય વિ૦ અભિનંદવા યોગ્ય. -વું સ૦ ક્રિ૦ [સં अभिवंद्] અભિવંદન કરવું.
અભિવંદ્ય વિ૦ [સં.] અભિવંદનીય
અભિવાદ પું૦ [સં] નમસ્કાર (૨) આરોપ (૩) સામો વાદવિવાદ ચલાવવો તે ૦ક વિ૦ નમસ્કાર કરનારુ. ૦ન ન૦ નમસ્કાર. -દ્ય વિ૦ નમસ્કારને યોગ્ય
અભિવાંછના સ્ત્રી૦ [સં.] વાછના
અભિવાંછિત વિ૦ [સં] ઇચ્છેલુ, માગેલુ (૨) ન૦ ઇષ્ટ વસ્તુ
અભિવૃદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સં] વધારો (૨) ઉન્નતિ
અભિવ્યક્તિ સ્ત્રી૦ [સં] વ્યક્ત-પ્રગટ થવુ તે, વ્યક્તતા, સ્પષ્ટતા
અભિવ્યંજક વિ૦ [સં] વ્યક્ત-સ્પષ્ટ કરનાર
અભિવ્યંજન ન૦ [સં.] જુઓ અભિવ્યક્તિ
અભિવ્યાપક, અભિવ્યાપી વિ૦ [સં] ચોતરફ વ્યાપી જાય એવુ, સમાવેશ કરનારું (૨) બહોળા અર્થનુ
અભિવ્યાપ્તિ સ્ત્રી૦ [સં] સર્વવ્યાપકતા, સમાવેશ
અભિશાપ પુ૦ [સં] શાપ (૨) આળ (૩) સામો શાપ [તલ્લીન થયેલુ
અભિષિક્ત વિ૦ [સં] અભિષેક કરાયેલુ (૨)
અભિષેક પું૦ [સં] જલસિંચન કે તેનો વિધિ (મૂર્તિ અથવા નવા રાજા ઉપર). ૦પાત્ર ન૦ અભિષેક કરવાનું પાત્ર, ઝાગી ૦વું સ૦ક્રિ૦ અભિષેક કરવો
અભિસરણ ન૦ [સં] પાસે જવું તે (૨) ફરવુ તે
અભિસંધિ પુ૦ [સં] હેતુ, ઇરાદો
અભિસાર પુ૦ [સં] સંકેત અનુસાર પ્રેમીઓનુ મિલન (૨) પ્રેમીને મળવા જવુ તે -રિકા સ્ત્રી૦ સંકેત પ્રમાણે પ્રેમીને મળવા જનારી સ્ત્રી
અભિસિંચવું સ૦ક્રિ૦ [સં अभिषिच्] સિંચવું
અભિહત વિ૦ [સં] આઘાત પામેલું
અભિહિત વિ૦ [સં] કહેવાયેલુ
અભીક વિ૦ [સં] ભી-ભય વગરનુ; નિર્ભય (૨) જુઓ અભિક [નિર્ભયતા
અભીત વિ૦ [સં] નહિ બીનેલું -તિ સ્ત્રી૦
અભીપ્સિત વિ૦ [સં.] ઇચ્છેલું
અભીર પુ૦ [સં.] ગોવાળિયો; આહીર, અભીર
અભીષ્ટ વિ૦ [સં] ઇચ્છેલું (૨) મનગમતું
અભીંજ વિ૦ [અ+ભીંજવુ] ભીંજાય નહિ એવું
અભુક્ત વિ૦ [સં] અણભોગવ્યું (૨) અણએોટ્યું (૩) નહિ જમેલું ૦મૂળ ન૦ પંચાગ પ્રમાણે જ્યેષ્ઠા નક્ષત્રની છેલ્લી ચાર ઘડી અને મૂળ નક્ષત્રની પહેલી ચાર ઘડી મળીને બનેલો આઠ ઘડીનો કાળ
અભૂજ વિ૦ જુઓ અબૂઝ
અભૂત વિ૦ [સં] નહિ થયેલુ ૦તદ્ભાવ પુ૦ જે નથી તે થવુ તે ૦પૂર્વ વિ૦ પૂર્વે કદી નહિ થયેલુ, અપૂર્વ
અભૂલ વિ૦ (સુ.) બેભાન
અભે પુ૦ + અભય
અભેદ વિ૦ [સં] ભેદરહિત, એકરૂપ, અભિન્ન (૨) પું૦ એકરૂપતા, અદ્વૈત ૦ભાવ પુ૦ એકતાની લાગણી ૦માર્ગ પુ૦ અદ્વૈતપંથ. ૦યોગ પુ૦ સંપૂર્ણ એકતા ૦વાદ પુ૦ અદ્વૈતવાદ -દીકરણ ન૦ ભેદરહિત—એક કરવુ તે -દ્ય વિ૦ ભેદી ન શકાય એવું -દ્યતા સ્ત્રી૦
અભોક(-ગ) પુ૦ [સં आभोग] (સંગીતમા) આભોગ, ધ્રુપદના ત્રણ ભાગોમાંનો છેલ્લો (૨) કાવ્યની છેલ્લી ટૂક, જેમાં કવિનુ નામ આવે છે. [-વાળવો=કવિનામવાળી છેલ્લી કડી પૂરી કરવી (૨) પૂરું કરવું.]
અભોગ્ય વિ૦ [સં] ભોગ્ય નહિ એવુ
અભોજ્ય વિ૦ [સં] ભોજ્ય નહિ એવુ
અભ્યર્થના સ્ત્રી૦ [સં] પ્રાર્થના, વિનતી
અભ્યર્હિત વિ૦ [સં] પૂજ્ય, આદરણીય
અભ્યસનીય વિ૦ [સં] અભ્યાસ કરવા જેવું કે મારેનું [અભ્યાસ કરવો
અભ્યસવું સ૦ ક્રિ૦ [સં. अभ्यस्] અભ્યાસવું;
અભ્યસ્ત વિ૦ [સં] વારવાર કરી જોયેલું (૨) મહાવરાવાળું; ટેવાયેલું (૩) અભ્યાસથી જાણેલું કે અભ્યાસ કરાયેલું
અભ્યંગ પું૦ [સં] શરીરે તૈલાદિ સુગંધીદાર પદાર્થો ચોળાવવા તે. ૦સ્નાન ન૦ અભ્યંગ સહિત સ્નાન

અભ્યંતર વિ૰ [सं] અંદરનું (૨) ન૰ અંદરનો ભાગ (૩) અંતર, મન (૪) અ૰ અંદર, મનમાં
અભ્યાગત વિ૰ [सं] પાસે આવેલું (૨) પુ૰ અતિથિ, પરોણો (૩) ભિક્ષુ
અભ્યાસ પુ૰ [सं] પુનરાવૃત્તિ (૨) ભણવું તે (૩) મહાવરો ટેવ, બંધાણ [—પડવો=મહાવરો કે ટેવ થઈ જવી, ટેવાવું (૨) વચ્ચે ભણતર બંધ રહેવું—અટકવું (૩) વચ્ચે ટેવ કે મહાવરો ચાલુ ન રહેવો—અટકવો] ૦ક વિ૰ (૨) પુ૰ જુઓ અભ્યાસી ૦ક્રમ પુ૰ ભણવાની નિયત રૂપરેખા કે યોજના ૦યોગ પુ૰ વારંવાર ચિત્તને સ્થિર કરવાનો યોગ ૦વું સ૰ ક્રિ૰ અભ્યાસ કરવો, બરોબર ભણવું —સી વિ૰ મહાવરાવાળું (૨) ઉદ્યમી (૩) પુ૰ વિદ્યાર્થી (૪) પંડિત —સ્ય વિ૰ જુઓ અભ્યસનીય
અભ્યુક્ષણ ન૰ [सं] મંત્રપૂર્વક સિંચન
અભ્યુચ્છ્રય પુ૰ [सं] ઊંચું થવું તે (૨) સંગીતનો એક અલંકાર [(૨) ઉત્કર્ષ
અભ્યુત્થાન ન૰ [सं] માનાર્થે ઊભા થવું તે
અભ્યુદય પુ૰ [सं] ઉન્નતિ, આબાદી (૨) કલ્યાણ, શ્રેય —યાર્થિકવાદ પુ૰ જુઓ ઉપયુક્તતાવાદ
અભ્ર ન૰ [सं] વાદળું ૦લેહી વિ૰ અભ્રને ભેદે એવું ૦રંગી વિ૰ અભ્રના રંગનું
અભ્રક ન૰ [सं] જુઓ અબરક
અભ્રછના સ્ત્રી૰ + જુઓ ભર્ત્સના
અભ્રમ વિ૰ [सं] ભ્રમ વિનાનું (૨) ભ્રમ કે ભૂલ થવાથી પર
અમ સ૰ [सं अस्मत्, प्रा अम्ह] ('અમે'માં હશ્રુતિ છે, હિ हममा તો સ્પષ્ટ છે પણ 'અમ'માં તે લોપાઈ છે) અમે (૨) [પ] અમારું
અમકડું વિ૰ [सं अमुक] અમુક અનિશ્ચિત, (અમુક—તમુક, ફલાણું—ઢીકણું પેઠે પ્રાય: 'તમકડું' સાથેના યોગમાં વપરાય છે)
અમત વિ૰ [सं] નહિ સ્વીકારાયેલું નહિ સ્વીકારાયેલું
અમથું વિ૰ [म मिथ्या ?] વ્યર્થ નકામું (૨) અહેતુક, વિના કારણ (૩) મફતનું, વિના મહેનત કે મૂલ્યનું

અમન ન૰ [अ अम्न] શાંતિ (૨) સુખચેન આરામ ૦ચમન ન૰ મોજમજા ૦સભા સ્ત્રી૰ શાંતિ સ્થાપવાના હેતુવાળી સભા
અમનસ્ક વિ૰ [सं] મન (ઇંદ્રિય) વિનાનું, વિચારરહિત (૨) ગાફેલ (૩) ધ્યાન વિનાનું (૪) મન ઉપર કાબૂ વિનાનું
અમમતા સ્ત્રી૰,—ત્વ ન૰ [सं] મમતાનો અભાવ
અમર વિ૰ [सं] મરે નહિ એવું (૨) પુ૰ દેવ ૦તા સ્ત્રી૰ ૦પટો પુ૰ અમરપણાનું વરદાન—લેખ [—લઈને, લખાવીને આવવું=અમર જન્મવું કે હોવું] ૦પતિ પુ૰ (સં) ઇન્દ્ર ૦ફળ ન૰ અમરપણું આપનાર ફળ ૦લોક પુ૰ સ્વર્ગ ૦વેલ સ્ત્રી૰ (વાડ, ઝાડ ઇત્યાદિ પર) જ્યાં નાખો ત્યાં વગર પાણીએ થતી એક વેલી ૦સરિત સ્ત્રી૰ આકાશગંગા —રા સ્ત્રી૰ એક વનસ્પતિ, ગળો (૨) ડૂંટીનો નાળ —રાનગરી, —રાપુરી, —રાવતી સ્ત્રી૰ ઇંદ્રની રાજધાની —રાંગના સ્ત્રી૰ દેવાંગના (૨) અપ્સરા
અમરખ પુ૰ [સર૰ हि सं अमर्ष] ક્રોધ (૨) અસહિષ્ણુતા (૩) અદેખાઈ
અમરા [म] ૦નગરી, ૦પુરી, ૦વતી [सं] જુઓ 'અમર'માં [આંબાની હાર
અમરાઈ સ્ત્રી૰ [सं आम्रराजि] આંબાવાડિયું;
અમરાંગના સ્ત્રી૰ [सं] જુઓ 'અમર'માં
અમરીખ પુ૰ (સં) અંબરીષ (પ)
અમરીચસરી સ્ત્રી૰ માથે ઘાલવાનું સ્ત્રીઓનું એક ઘરેણું
અમર્ત્ય વિ૰ [सं] અમર
અમર્યાદ વિ૰ [सं] નિરંકુશ (૨) નિર્લજ્જ
અમર્યાદા સ્ત્રી૰ [सं] મર્યાદાનો અભાવ, બેઅદબી (૨) નિર્લજ્જતા
અમર્ષ પુ૰ [सं] અસહિષ્ણુતા (૨) ક્રોધ (૩) અદેખાઈ —ર્ષી વિ૰ અમર્ષવાળું
અમલ(—ળ) વિ૰ [सं] નિર્મળ, શુદ્ધ
અમલ પું૰ [अ] સત્તા, અધિકાર, હકૂમત (૨) કારકિર્દી, વહીવટ (૩) કેફ કે કેફી વસ્તુ; અફીણ (૪) સમયનો શુમાર [—ઊતરવો=સત્તા કે કેફ જતા રહેવા —કરવું=(કહ્યા કે હુકમ પ્રમાણે) આચરવું, કાર્ય કરવું —કરવો=

કેફ કરવો -ચડવો=(અફીણનો) કેફ ચડવો -થવો=અમલ કરાવો, (આજ્ઞા) આચરાવી કે તે મુજબ કાર્ય થવું -માં આવવું=જુઓ અમલ થવો -માં આણવું, મૂકવું, લાવવું=નો અમલ ચાલુ કરવો -બજાવવો= સત્તા દાખવવી, હુકમથી વર્તવું] ૦જોરી સ્ત્રી૦સત્તાનુ જોર ૦દાર પુ૦અધિકારી ૦દારી સ્ત્રી૦ અમલદારનુ કામ કે પદ ૦પાણી ન૦ અફીણનો કસૂંબો ૦બજાવણી સ્ત્રી૦ (જેમ કે, અદાલતનો હુકમ) અમલ કરવો કે બજાવવો તે -લી વિ૦ અમલમા મુકાયેલુ, અથવા મૂકવાનુ,સક્રિય (૨) વ્યસની (૩) મુગ્ત, એદી -લો પુ૦[अ अमलह्]અમલદારને બેસવાની જગા, કાર્યાલય, કચેરી

અમલિન વિ૦ [स] મલિન નહિ એવુ, શુદ્ધ

અમલો પુ૦ [अ अमलह्] ઇમલો, ઇમારતી બાંધકામ (૨) જુઓ 'અમલ'મા

અમસ્તું,-સ્તકું વિ૦ જુઓ અમથુ

અમળ વિ૦ જુઓ અમલ

અમળાવું અ૦ ક્રિ૦ 'આમળવુ'નુ કર્મણિ, આમળા ખાવા, વળ ચડવો (૨) પેટમા દુખવુ (૩)અંતડા રહેવુ દુભાવુ. -ળાટ પુ૦આમળો, વળ (૨) પેટમા ગૂંચળાં વળવા તે, આકડી (૩) કરમોડાવુ તે (૪) વાંકા વાંકા ચાલવુ તે, મિજાજ (૫) વક્રતા, વેર

અમંગલ(-ળ) વિ૦[सं]અશુભ(૨)ન૦દુર્ભાગ્ય

અમંત્ર વિ૦ [स] મંત્રરહિત (૨) વેદમંત્રના અધિકાર વિનાનુ

અમાણું સ૦+અમારું

અમાતૃક વિ૦ [स] મા વગરનુ (૨) માતાનુ નહિ એવુ

અમાત્ય પુ૦ [सं] પ્રધાન, મંત્રી

અમાન ન૦ [अ] અભય, રક્ષણ ૦ત સ્ત્રી૦ [अ] જુઓ અનામત ૦તદારી સ્ત્રી૦ [फा] ટ્રસ્ટીપણુ, વાલીપણુ (૨) પ્રમાણિકતા (૩) થાપણ સાચવવી તે

અમાન ન૦ [स] માનનો અભાવ -ની વિ૦ માની નહિ એવુ; નિરભિમાની -નિતા સ્ત્રી૦, -નિત્વ ન૦ [स] અનભિમાનિતા, નમ્રતા

અમાનત [अ], ૦દારી [फा] જુઓ 'અમાન' [अ.] મા

અમાની,-નિતા,-નિત્વ જુઓ 'અમાન'[स]મા

અમાનુષ(-ષી) વિ૦[स] અતિમાનુષ, દૈવી (૨) મનુષ્યને શોભે નહિ એવુ (૩) ક્રૂર, રાક્ષસી

અમાન્ય વિ૦[स.] માન્ય નહિ એવું, નામંજૂર. ૦તા સ્ત્રી૦

અમાપ વિ૦ [स] બેહદ પાર વિનાનુ

અમાયા સ્ત્રી૦ [स] માયાનો અભાવ સત્યજ્ઞાન (૨) નિષ્કપટપણુ. -યિક વિ૦ નિષ્કપટ

અમારિઘોષણા સ્ત્રી૦ [स] હિંસાના નિષેધની-હિંસા કરશો મા એવી ઘોષણા

અમારું (મા') સ૦ [स अस्मदीय, प्रा अम्हार] 'હું'નુ છઠ્ઠી વિભક્તિનુ બહુવચન

અમાવ(-વા)સ્યા [स], અમાસ સ્ત્રી૦ અંધારિયાનો છેલ્લો દિવસ [નહિ તેવુ

અમાંડલિ(-ળિ)ક વિ૦ [स] માંડલિક-ખંડિયુ

અમિત વિ૦ [स] અમાપ (૨) નહિ માપેલુ. -તાક્ષર વિ૦ [स] જુઓ અપદ્યાગદ્ય

અમિત્ર પુ૦ [स] મિત્ર નહિ તે,શત્રુ ૦તા સ્ત્રી૦

અમિશ્રિત વિ૦ [स] નિર્ભેળ

અમી ન૦ [स अमृत, प्रा अम(-मि)य] અમૃત (૨) મીઠાશ (૩) કૃપા (૪) થૂંક (૫) રસકસ પાણી (ઉદા૦ હજી જમીનમા અમી છે) ૦દૃષ્ટિ, ૦નજર સ્ત્રી૦ મીઠી નજર; મહેરબાની ૦નિધિ પુ૦ અમૃતનો ભંડાર (૨) [सं] ચંદ્ર ૦રસ સ૦ સુધારસ, અમૃત જેવો મીઠો રસ

અમીટ વિ૦[અ+મીટ] મીટ વિનાનુ,અનિમેષ

અમીન વિ૦[अ] વિશ્વાસુ, વિશ્વસનીય (૨) એક અડક (૩) પું૦ ટ્રસ્ટી વાલી (૪) લવાદ (૫) ગામનો મોટો અધિકારી ૦ગીરી, ૦દારી સ્ત્રી૦, [फा], -નાત [अ], -ની સ્ત્રી૦ [फा] અમીનનો હોદ્દો (૨) અમીનનુ સાલિયાણુ

અમીર પુ૦ [अ.] સરદાર ઉમરાવ(૨)રાજકર્તા (અફઘાનિસ્તાનનો) (૩) ખાનદાન કુટુંબનો કે પૈસાદાર માણસ ૦જાદી સ્ત્રી૦ અમીરની દીકરી ૦જાદો પું૦ અમીરનો દીકરો. ૦શાસન ન૦ જેમા અમીર-ઉમરાવોની હકૂમત ચાલતી હોય

એવી રાજ્યપદ્ધતિ, 'એરિસ્ટૉક્રસી' ૦શાહી સ્ત્રી૰ અમીરપણાનો દોર (૨) અમીરશાસન. -શાઈ(-ત) સ્ત્રી૰ અમીરપણુ (૨) અમીરનો હોદ્દો (૩) અમીરપણા માટેનુ સાલિયાણુ -રી વિ૰ અમીરના જેવુ (૨) સ્ત્રી૰ અમીરપણું

અમુક વિ૰ [સં] વિશેષ અર્થમા મુકરર કરેલું, ચોક્કસ, ફલાણું (૨) અનિશ્ચિત (૩) સ૰ અમુક (જણ) ૦તમુક વિ૰ ફલાણુ-ઢીકણુ ૦તા સ્ત્રી૰, ૦ત્વ ન૰

અમુક્ત વિ૰ [સં] મુક્ત નહિ એવુ, બધાયેલું. -ક્તિ સ્ત્રી૰ મુક્તિ-મોક્ષનો અભાવ (૨) બધન

અમુ(-મૂ)ઝાવું અ૰ક્રિ૰ [મ આ+मुह-प्रा मुज्झ] મૂઝાવુ, અકળાવુ

અમૂ(-મૂ)ઝણ સ્ત્રી૰ અમુઝાવુ તે

અમૂઢ વિ૰ [સં] મૂઢ નહિ એવુ

અમૂર્છ(-ર્છ),-ર્છિ(-ર્છિ)ત વિ૰ [સં] મૂર્છિત નહિ એવુ (૨) સાવધ

અમૂર્ત(-ર્ત્ત) વિ૰ [સં] આકારરહિત (૨) અસ્પષ્ટ ૦તા સ્ત્રી૰

અમૂલ,૦ક વિ૰ [સં] મૂળ વિનાનુ (૨) આધારહીન (૩) ઉપાદાનકારણરહિત

અમૂલ(-લ્ય) વિ૰ [સં] જુઓ અમૂલ્ય

અમૂ(-મો)લખ,અમૂ(-મો)લું વિ૰ [સં अमूल्यक] જુઓ અમૂલ્ય

અમૂલ્ય ૦ક વિ૰ [મ] જેની કિંમત આકી ન શકાય એવુ, ઘણુ જ કીમતી

અમૂઝણ સ્ત્રી૰ જુઓ અમૂઝણ

અમૂઝાવું અ૰ક્રિ૰ જુઓ અમુઝાવુ

અમૃત વિ૰ [સં] મૃત નહિ તેવુ (૨) અવિનાશી, અમર (૩) ન૰ અમર કરે એવો માનેલો એક રસ ૦કૂપ પું૰ અમૃતનો ગાડવો ૦જડી સ્ત્રી૰ જેનાથી મરણ અટકે એવી વનસ્પતિ ૦ત્વ ન૰ અમરપણુ ૦ધ્વનિ પુ૰ એક છદ ૦ધારા સ્ત્રી૰ અમૃતની ધારા (૨) [યોગ] તાળવેથી જીભના મૂળ આગળ ટપકતો રસ. ૦પાક પું૰ એક મીઠાઈ ૦ફલ(-ળ) ન૰ જુઓ અમરફળ ૦મીઠું વિ૰ અમૃત જેવુ મીઠુ ૦લતા સ્ત્રી૰ અમરવેલ ૦સંજીવની સ્ત્રી૰ મરેલાને જીવતા કરવાની વિદ્યા ૦સાર વિ૰ અમૃતના સત્ત્વ જેવુ (૨) પુ૰ ઘી ૦સ્રવિયું,૦સ્રાવી વિ૰ અમૃત ઝરતુ -તા સ્ત્રી૰ એક વેલ, ગળો (૨) હરડે (૩) અતિવિષની કળી (૪) આમલી -તાઈ સ્ત્રી૰ અમૃતત્વ -તાંશુ પુ૰ [સં] ચદ્ર

અમ્હ [अम्ह] અમ, 'હુ'નુ બહુવચન

અમે(-મો) (મે,'મો') સ૰ [સં अस्मद्, प्रा.

અમેધ્ય વિ૰ [સં] યજ્ઞ માટે અયોગ્ય (૨) અપવિત્ર

અમેય વિ૰ [સં] અમાપ -યાત્મા વિ૰ જેનુ સ્વરૂપ અમેય છે એવુ (૨) પુ૰ (સં) મહાદેવ

અમેરિકા પુ૰ (સં) [ઇં] એ નામનો પૃથ્વીનો ખડ -કન વિ૰ [ઇં] અમેરિકાનુ, અમેરિકા સબધી (૨) પુ૰ અમેરિકાનો વતની

અમૈથુની વિ૰ [સં.] નરમાદાના સયોગ વિના ઉત્પન્ન થયેલુ

અમો (મો') સ૰ જુઓ અમે (સામાન્ય રીતે ખતમા વપરાય છે, યા અમુક ભાગની બોલીમા)

અમોઘ વિ૰ [સં] અચૂક, રામબાણ, અફળ ન જાય એવુ

અમોલ, ૦ખ, -લું વિ૰ જુઓ અમૂલ્ય

અમ્મા સ્ત્રી૰ [प्रा, हि, म स अम्बा] (દ્રાવિડી ભાષાઓમા પણ આના રૂપ મળે છે, સ उम्म) મા

અમ્લ વિ૰ [સં] ખાટુ (૨) ન૰ તેજાબ, 'ઍસિડ' ૦કેશ(-સ)ર પુ૰ બિજોરુ ૦તા સ્ત્રી૰, ૦ત્વ ન૰ ખટાશ ૦પિત્ત ન૰ એક પિત્તવિકાર ૦ફલ(-ળ) ન૰ આમલી ૦માપક ન૰ અમ્લ માપવાનુ યત્ર, 'ઍસિડીમીટર'. ૦વૃક્ષ ન૰ આમલીનુ ઝાડ ૦સાર પુ૰ લીંબુનો રસ (૨) હરિતાલ (૩) ગંધક

અમ્લાન વિ૰ [સં] નહિ કરમાયેલુ (૨) તેજસ્વી

અય ન૰ [સં अयस्, प्रा अय] લોખડ (૨) પુ૰ [સં] પાસો ૦સ્કાંત પુ૰ [સં] લોહચુબક. -યોગોલક પુ૰ [સં] લોખડનો ગોળો

અય અ૰ [अ] હે, અરે

અયજ્ઞ વિ૰ [સં] યજ્ઞ નહિ કરતુ [વિનાનુ

અયત્ન પુ૰ [સં] યત્નનો અભાવ (૨) વિ૰ યત્ન

અયથાર્થ વિ૰ [સં] અવાસ્તવિક, ખોટુ

અયન ન૰ [સં] પ્રયાણ (૨) [ખ] વિષુવવૃત્તની દક્ષિણમા અને ઉત્તરમા દેખાતી સૂર્યની ગતિ

(૩) એ ગતિને લાગતો વખત. ૭ માસ (૪) ઉત્તરાયણ અને દક્ષિણાયનનું દૂરમા દૂરનુ બિંદુ, 'સોલ્સ્ટિસ' ૦કાલ(–ળ) પુ૰ જુઓ 'અયન'(૩) ૦ચલન ન૰ અયનનું ધીમે ધીમે ખસવુ તે ૦માસ પુ૰ જેમા અયન બદલાય તે મહિનો ૦વૃત્ત ન૰ આકાશમા જે માર્ગે સૂર્ય ફરતો દેખાય છે તે ગોળ રેખા –નાંશ પુ૰ અયનના વિભાગોમાંનો એક

અયસ્કાંત પુ૰ [सं] જુઓ 'અય' [सं]મા

અયનાંશ પું૰ [सं] જુઓ 'અયન'મા

અયાચક વિ૰ [सं] યાચના ન કરનારું. ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૰ વગર યાચનાએ ગુજરાન ચલાવવું તે. (૨) માગ્યા વિના મળેલી ભિક્ષા ઉપર જીવવુ તે. ૦વ્રત ન૰ યાચના ન કરવાનુ વ્રત (૨) માગ્યા વિના મળેલી ભિક્ષા ઉપર જીવવાનુ વ્રત

અયાચિત વિ૰[सं.] નહિ યાચેલું–માગેલું

અયાજ્ય વિ૰ [सं] યજ્ઞનો અનધિકારી (૨) બહિષ્કૃત; પતિત (૩) યજ્ઞને અયોગ્ય (વસ્તુ)

અયિ અ૰ [सं] 'હે' એવા અર્થનુ એક પ્રેમ-સંબોધન

અયુક્ત વિ૰[सं.] નહિ જોડાયેલુ (૨) અયોગ્ય (૩) જેણે ચિત્તને વશ નથી કર્યું એવુ –ક્તિ સ્ત્રી૰ જોડાયેલા ન હોવુ તે (૨) અયોગ્યતા (૩) યુક્તિપુરઃસર ન હોવુ તે, અસબદ્ધતા

અયુત વિ૰ [सं] જોડાયેલુ નહિ એવુ (૨) વિ૰ (૨) પુ૰ દશ હજાર ૦સિદ્ધ વિ૰ જેનુ પૃથક્ અસ્તિત્વ ન હોઈ શકે એવુ [ન્યા] ૦સિદ્ધિ સ્ત્રી૰ અયુતસિદ્ધ હોવાની સાબિતી

અયોગ પુ૰[सं] યોગ–જોડાણનો અભાવ (૨) અનુચિતપણુ (૩) [જ્યો] ગ્રહોનો કુયોગ

અયોગોલક પું૰ [सं] જુઓ 'અય' [सं]મા

અયોગ્ય વિ૰ [सं] અઘટિત, ગેરવાજબી (૨) નાલાયક, અપાત્ર ૦તા સ્ત્રી૰

અયોનિ,૦જ વિ૰ [सं] યોનિ દ્વારા ન જન્મેલું (૨) અનાદિ. સ્વયભૂ. ૦જા વિ૰ સ્ત્રી૰ યોનિ દ્વારા ન જન્મેલી (૨) સ્ત્રી૰ (સ) સીતા (૩) લક્ષ્મી ૦સંભવ વિ૰ અયોનિજ

અયૌગિક વિ૰[सं] વ્યુત્પત્તિમાથી ન નીકળતો રૂઢ (અર્થ)

અર વિ૰ [सं] ઉતાવળુ; ત્વરિત (૨) પુ૰ આરો (પૈડાનો)

અરક પુ૰ [अ अर्क] અર્ક, સત્ત્વ [–કાઢવો, –ખેંચવો=વસ્તુનો અર્ક નીકળે એમ કરવુ]

અરક્ત વિ૰[सं] રાગ કે આસક્તિરહિત

અરક્ષણીય વિ૰[सं] રક્ષણીય નહિ એવું

અરક્ષિત વિ૰[सं] રક્ષિત નહિ એવુ

અરગજો પુ૰ [हि फा अर्गजा] એક સુગધી પીળી ભૂકી

અરઘટ્ટ,૦ક પુ૰[सं] રેંટ –ટ્ટિકા સ્ત્રી૰ રેંટ

અરઘવુ સ૰ ક્રિ૰[सं अर्घ्] પૂજા કરવી (૨) અ૰ ક્રિ૰ (કા) શોભવુ, ઘટારત હોવુ

અરઘિયુ ન૰ [અરઘવુ પરથી] પૂજાનુ પાત્ર

અરજ સ્ત્રી૰ [अ अरुचि પરથી ?] ગર્ભવતીના અભાવા, દોહદ [–પડવી=અભાવા થવા]

અરજ સ્ત્રી૰ [अ अर्ज] અર્જ, કોઈ પણ કામ સારુ નમ્રતાથી હકીકત કહી કરેલી વિનતી (૨) ફરિયાદ [–કાઢી નાંખવી=અરજ રદ ના-મજૂર કરવી –સાંભળવી=અરજ પર ધ્યાન આપવુ] ૦દાર વિ૰ અરજ કરનાર ૦બેગી વિ૰ [फा]હજૂર પાસે અરજીઓ રજૂ કરનાર ૦વાન વિ૰ અરજદાર –જી સ્ત્રી૰ અરજ કે ફરિયાદ યા તે જેમા લખી હોય એ કાગળ (શ. પ્ર જુઓ 'અરજ' મા તે પ્રમાણે)

અરજો ।। પુ૰ ચણેલી ભીતનુ સીધાપણુ જોવા ટમાવાતુ વજન. ઓળબો [લટકતી હાલતમાં

અરજો(–ઝો)ળે અ૰ અધ્ધર (૨) અનિશ્ચિત,

અરડૂસી સ્ત્રી૰,–સો પુ૰ [हिं अड़ूसा, म अडुळसा, स अटरूष] એક વનસ્પતિ-ઔષધિ

અરણિ(–ણી) [सं]સ્ત્રી૰ એક જાતનુ ઝાડ

અરણ્ય ન૰[सं] જગલ ૦રુદન,રુદિત ન૰ અરણ્યમા—જ્યા કોઈ સાંભળે નહિ ત્યા કરેલું રુદન, વ્યર્થ પોકાર ૦વાસ પું૰ જગલમા રહેવુ તે (૨)સસારત્યાગ ૦વાસી વિ૰(૨) પુ૰ અરણ્યવાસ કરનાર

અરતિ સ્ત્રી૰ [सं] રતિનો અભાવ

અરથ પુ૰ જુઓ અર્થ (૫)

અરથી વિ૰ [सं] રથી નહિ એવુ [વિનંતી

અરદાસ સ્ત્રી૰ [हि, फा अर्जदाश्त] અરજ,

મુખ્ય ધ્યાન એ રાખ્યું હતું કે, ચાલુ બધા શબ્દો તેમાં સંઘરવા. આથી, બીજી બાજુ શબ્દભંડોળ પણ આપોઆપ વધતુ ગયું. કોશનો આ ગુણ તેની બીજી આવૃત્તિ વખતે જ તેના કસબી લોકના ધ્યાનમા આવ્યો હતો. જેમ કે, બીજી આવૃત્તિની નકલ શ્રી. કેશવલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવને મોકલી તેનો સ્વીકાર કરતા તેમણે (તા. ૨૪–૩–'૩૧) નીચે પ્રમાણે લખ્યુ હતુ —

> "આપના પત્ર સાથે 'સાર્થ ગૂજરાતી જોડણીકોશ' મળ્યો છે. એને વ્યવહારુ સ્વરૂપ આપવા લીધેલો શ્રમ સફળ નીવડયો છે. શબ્દનો સંગ્રહ લગભગ અર્ધા લાખે પહોચ્યો છે. સગૃહીત શબ્દો મોટે ભાગે વપરાતા જ લીધા છે, એ તેનું વિશેષ લક્ષણ છે એ બાબતમા સંગ્રહકારનો પ્રયાસ પ્રસંશાપાત્ર છે."

જીવંત ભાષાના કોશ તરીકે તેમાં ઉપરાંતમાં વ્યુત્પત્તિ, શબ્દપ્રયોગો, વગેરે જોઈએ. ઉત્તરોત્તર આ લક્ષણો પણ ઉમેરાતાં ગયાં છે, અને આ આવૃત્તિમા અમને મળી કે સૂઝી તે બધી વ્યુત્પત્તિ અને શબ્દપ્રયોગો સઘરવામાં આવ્યાં છે. અને એને માટે કહી શકાય કે, આ વસ્તુઓ આ આવૃત્તિમાં ઠીક ઠીક અને એક જ જગાએ પહેલી વાર ઊતરે છે. જોકે એ યાદ રાખવાનું છે કે, જીવંત ભાષાના શબ્દભંડોળ તથા શબ્દપ્રયોગો વિષે પરિપૂર્ણતાનો દાવો તો ન થઈ શકે એવી વાત છે, કેમ કે એ સદા-વર્ધમાન વસ્તુ છે.

આ ઉપરાંત આ વખતે ઉચ્ચારણ વિષે પણ ઉમેરો કર્યો છે; અને પહોળા એ ઓ, પોચો અનુસ્વાર, હશ્રુતિ, યશ્રુતિ, એ જે આપણી ભાષાના બતાવવા પડે એવા ઉચ્ચારો છે, તેમને માટે સકેતો યોજીને તે તે શબ્દો પછી તરત ટૂંકમાં બતાવવામા આવ્યા છે. તેની સૂચિ, જ્યાં સંકેતો તથા સંક્ષેપની અલગ સમજૂતી આપી છે, ત્યાં આપી છે.

શબ્દભંડોળ પણ સારું વધ્યું છે. કુલ સંખ્યા તો હજી સુધી નથી ગણી કાઢી, પણ કેટલાક હજાર શબ્દો ઉમેરાયા હશે એમ અંદાજે કહી શકું છું.

આવી રીતે સુધારાવધારા અને ઉમેરાને લઈને કોશનું કદ વધ્યુ છે એક કારણ તો ઉઘાડુ છે કે, મોટી રૉયલ સાઈઝના કાગળોની મુશ્કેલી જોઈને ડેમી સાઈઝ કરવી પડી. આથી અમુક કદ તો આપોઆપ વધ્યું. ઉપરાંત, ઉમેરા આવ્યા. આથી પાનાંની સખ્યા જોતા આ આવૃત્તિ બમણી થઈ છે. બીબાં તો એ જ કદનાં નાનાં વાપરેલાં છે, પણ વચ્ચેનાં લેડ પાતળાં વાપરવાથી લીટીઓ વચ્ચેની જગા કાંઈક કમી થઈ છે.

ઉપર મેં જણાવ્યું કે, લગભગ ત્રણ વરસે આ કામ પૂરું થાય છે. છાપકામ પૂરતું એ કહ્યું છે. બાકી, આવૃત્તિનું સંપાદનકામ તો ત્રીજી આવૃત્તિ બહાર પડી ગયા પછી તરત શરૂ કરવામાં આવ્યુ હતું. વિદ્યાપીઠે કોશ કાર્યાલય ત્યારથી ચાલુ જ રાખેલું છે. શ્રી. ચૂનીલાલ બારોટ એમાં કાયમી કામ કરતા રહ્યા છે. શરૂમાં થોડો વખત તેમની મદદમાં શ્રી. નગીનદાસ પારેખ અને શ્રી. શંકરદત્ત શાસ્ત્રી હતા. ઈ. સ. ૧૯૩૯–૪૦ના અરસામાં છૂટા થયા ત્યાં સુધીમાં, તે બે જણે ઉપલબ્ધ ગ્રંથોમાંથી વ્યુત્પત્તિ તથા શબ્દપ્રયોગો એકઠાં કરવાનું કેટલુંક કામ કર્યું હતું; તે દરમિયાન શ્રી. બારોટે ફારસી અરબી વ્યુત્પત્તિ જોઈ કાઢી હતી. શ્રી. નગીનદાસ તથા શાસ્ત્રી ગયા પછી નવી આવૃત્તિનું કામ શ્રી બારોટે આગળ ચલાવ્યુ હતું; અને તેની બધી પૂર્વતૈયારી તેમણે કરી હતી. તે અંગે તેમણે વ્યુત્પત્તિ, શબ્દપ્રયોગ વગેરેનું બાકી રહેલું બધુ કામ પૂરું કર્યું. કાર્યાલયમાં એકઠા થયેલા ઢગબંધ નવા શબ્દો દાખલ કર્યા. એમ તેમણે છૂટી છૂટી એકઠી થયેલી વિવિધ બધી સામગ્રી એકસાથે મૂકીને નવી આવૃત્તિ માટેની હાથપ્રત માટે પૂર્વતૈયારી કરી હતી. પ્રેસ માટે છેવટની પ્રત તે ઉપરથી તૈયાર કરવામાં આવી. આ કામમાં, તેમની સાથે, દરેક આવૃત્તિમાં થતું આવ્યુ છે તેમ, શ્રી. ગોપાલદાસ પટેલ તથા હું જોડાયા. તે કામ ૧૯૪૫ બાદ શરૂ કર્યું હતું. છેવટની નજર, ગઈ આવૃત્તિ જેમ, મેં રાખી છે. એક રીતે કહીએ તો, અમે ત્રણ જણ ગઈ ત્રણ આવૃત્તિઓથી આ રીતે કામ કરતા આવ્યા છીએ. ક્રમશઃ કણશઃ, એ કામ આ આવૃત્તિ જેટલે પહોંચે છે, તેથી અમને વ્યક્તિતઃ પણ અમુક આનંદ થાય છે.

ઉપર હુ કહી ગયો કે, આ આવૃત્તિના ખાસ ઉમેરા ત્રણ ગણાય: ૧. ગઈ આવૃત્તિમાં તત્સમ વ્યુત્પત્તિ જ આપી હતી, તેમાં હવે ઉપલબ્ધ બધી વ્યુત્પત્તિ મૂકવામાં આવી છે; ૨. શબ્દપ્રયોગો; ૩. ઉચ્ચારણ. શબ્દભંડોળ વધ્યા કરે એ તો સામાન્ય બાબત હોઈ તેને સ્વતંત્ર કે નવો ઉમેરો ગણતો નથી.

વ્યુત્પત્તિ

તત્સમ વ્યુત્પત્તિ ઉપરાંત જેટલી મળી શકી તે બધી તદ્ભવ વ્યુત્પત્તિ પણ આ વખતે સંઘરી છે. તેમાં પ્રાકૃત રૂપો પણ દર્શાવ્યાં છે તે વિષે એક વસ્તુ કહેવાની જરૂર છે. આમ દર્શાવેલાં પ્રાકૃત રૂપો પ્રત્યક્ષ ઉપયોગમાં આવ્યાં હોય તે જ લેવાનું રાખ્યુ છે; કલ્પીને તે રજૂ કર્યાં નથી. આને માટે મુખ્ય ઉપયોગ અમે પંડિત હરગોવિંદદાસ ત્રિકમચંદ શેઠકૃત पाइय-सद्द-महण्णवो નો કર્યો છે. અપભ્રંશ, દેશ્ય, કે પ્રાકૃત શબ્દ બતાવ્યા છે તે આ કોશને આધારે ટાંકવામાં આવ્યા છે.

અરદિબેહસ્ત પું૦ [फा उर्दीबिहिश्त] [જંદ] પારસી વર્ષનો ત્રીજો મહિનો (૨) અગ્નિ
અરધી સ્ત્રી૦ પાઈ (મુંબઈ)
અરધું વિ૦ જુઓ અડધું –ધપચાળ વિ૦ (કા) લગભગ અરધં ભાગનું ૦પરધું વિ૦ અડધું પડધું –ર્ધોઅરધ વિ૦ અડધોઅડધ
અરબ પું૦ [अ] અરબસ્તાન (૨) આરબ –બી વિ૦ અરબને લગતું (૨) અરબસ્તાનનું (૩) સ્ત્રી૦ અરબની ભાષા
અરબા પું૦ [म, हिं अ अराबा=તોપગાડી પરથી?] (આ–ઓની) લડાઈ યુદ્ધ [–ઊઠવા =ગુસ્સે થઈ સામે થવું –પીને આવવું, જવું =(તોપોનો માર સહીને જવું પરથી?) હિંમતથી સામે ટકવું, ટક્કર ઝીલવી]
અરબી વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ 'અરબ'માં
અરમાન સ્ત્રી૦ [फा] અભિલાષા, ઉમેદ (૨) તીવ્ર ઇચ્છા, આતુરતા
અરમાર સ્ત્રી૦ [पो आर्मादा] દરિયાઈ કાફલો. –રી વિ૦ નૌકાસૈન્ય સંબંધી
અરમારી સ્ત્રી૦[पो अल्मारियो] સ્ત્રી૦ જુઓ અલમારી (૨) જુઓ 'અરમાર'માં
અરમ્ય વિ૦[सं] રમ્ય નહિ તેવું [ઉદ્‌ગાર
અરરર અ૦ ચિંતા, દિલગીરી, દુઃખ બતાવનાર
અરસ વિ૦ નીરોગી (૨) જાડું (૩) મૂર્ખ [કા]
અરવ વિ૦[सं] રવ વિનાનું, શાંત
અરવલી(–લ્લી) પું૦[सं] જેમાં આબુ પર્વત છે તે પર્વતોની હાર
અરવા પું૦ [अ अर्वाह–'રૂહ'નું બ૦ વ૦] આરવા, આત્મા (૨) અંતઃકરણ
અરવિંદ ન૦[सं] કમળ ૦મુખી પું૦ એક છંદ
અરશદરશ વિ૦ (કા) આબેહૂબ
અરસપરસ અ૦ [म परस्पर] પરસ્પર
અરસિક વિ૦ [सं] રસ–મજા ન પડે એવું, શુષ્ક (૨) રસ સમજી ન શકે એવું. ૦તા સ્ત્રી૦
અરસો પું૦[अ अरसह्] મુદત, કાળ(૨)અવસર
અરંજિત વિ૦ [सं] રંજિત નહિ એવું
અરાખડું ન૦ રેખાકૃતિ, છાપ
અરાગ વિ૦[सं] રાગરહિત, નિર્વિકાર (૨) પું૦ રાગનો અભાવ, અપ્રીતિ (૩) અણબનાવ
અરાજક વિ૦[सं] રાજા વિનાનું, અંધાધૂંધીવાળું (૨) ન૦ રાજા ન હોવો તે (૩) અંધાધૂંધી ૦તા સ્ત્રી૦ અંધાધૂંધી ૦વાદ પું૦રાજસત્તાના બાહ્ય અંકુશ વગર સમાજવ્યવસ્થા થવી કે હોવી જોઈએ એવો વાદ ૦વાદી વિ૦ (૨) પું૦ એ વાદમાં માનનાર
અરાજ્ય ન૦ [म] જુઓ અરાજક
અરાતિ પું૦ [सं] શત્રુ
અરાગો પું૦ + [म अरागा, फा ऱावह्= ગાડું] ઘરખટલો, કુટુંબપરિવાર
અરામ વિ૦ [અ + રામ] વગર વ્યાજુક
અરાવલિ(–લી,–ળિ,–ળી) સ્ત્રી૦[सं](પૈડાના) આરાનો સમૂહ
અરિ પું૦ [म] દુશ્મન (૨) કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ અને મત્સર એ છ વિકાર (૩) છ માટે કવિતામાં વપરાતી સંજ્ઞા ૦દમન ન૦ શત્રુને દબાવવો તે (૨) વિ૦ શત્રુને દબાવનાર ૦મર્દન ન૦ શત્રુને હગવવો–દબાવી દેવો તે (૨) વિ૦ તે કરનાર. ૦સૂદન વિ૦ શત્રુનો નાશ કરનાર ૦હંત વિ૦ દુશ્મનોનો નાશ કરનાર ૦હા પું૦ અગ્નિને મારનાર (૨) સૂર્ય
અરિષ્ટ ન૦ [सं] દુર્ભાગ્ય, સંકટ (૨) મોતની નિશાની (૩) મદ્ય, આસવ (૪) અરીઠાનું ઝાડ (૫) પું૦ શત્રુ (૬) સૂર્ય (૭) વિ૦ નિષ્ટ, અશુભ
અરિષ્ટનેમિ પું૦ [सं] (સં) બાવીસમા જૈન તીર્થંકર
અરિહંત વિ૦ [सं अरिहन्ता] જુઓ 'અરિ'માં (૨) પું૦ [प्रा, म अर्हत्] જૈન તીર્થંકરો તથા બુદ્ધ માટેની સંજ્ઞા
અરિહા પું૦ [सं अरिहन्] જુઓ 'અરિ'માં
અરીઠી સ્ત્રી૦,–ઠો પું૦ [सं अरिष्ट] એક ઝાડ –ઠું ન૦ અરીઠાનું ફળ
અરીભવન ન૦[सं] પ્રકાશ, ઉષ્ણતા ઇત્યાદિના કિરણોનું એક બિંદુમાંથી ચક્રના આરા પેઠે ચોમેર ફેલાવું તે
અરીલ પું૦ એક છંદ
અરીષ્યા સ્ત્રી૦ + જુઓ ઈર્ષા
અરીસો પું૦[सं आदर्श] આરસો, આયનો, દર્પણ
અરુ અ૦ [हि] અને (પ)

અરુચતું વિ૦ ન રુચતું. –વું અ૦ક્રિ૦ ન રુચવું
અરુચિ સ્ત્રી૦ [सं] અપ્રીતિ; અણગમો (૨) રુચિ–ભૂખ ન હોવી તે ૦કર વિ૦ અરુચિ કરનારું. ૦ર વિ૦ [सं] રુચિર નહિ તેવું
અરુણ વિ૦ [सं] રતાશપડતું (૨) સોનેરી (૩) પું૦ (સ.) સૂર્યનો સારથિ (૪) પરોઢ; પ્રભાત (૫) પરોઢ વખતનો આકાશનો રંગ (૬) રતાશ-પડતો રંગ ૦ચિત્ર ન૦ (અરુણ ધડ વગરનો છે એમ મનાય છે તે પરથી) કમરથી ઉપરના શરીરના ભાગનું ચિત્ર; 'બસ્ટ' ૦મૂર્તિ (–ર્તિ) સ્ત્રી૦ કમરથી ઉપરના શરીરના ભાગની મૂર્તિ. ૦સારથિ પું૦(સં) સૂર્ય –ણા સ્ત્રી૦ મજીઠ (૨) ચણોઠી (૩) નસોતર. –ણાચલ(–ળ) પું૦ [सं] સૂર્ય જેની પાછળથી ઊગે છે તે કલ્પિત પર્વત –ણિત વિ૦ [सं] લાલ રંગનું કરેલું કે થયેલું –ણિમા સ્ત્રી૦ [सं.] રતાશ –ણું વિ૦ અરુણના જેવું –લાલ રંગનું –ણોદય પું૦ [सं] અરુણનો ઉદય, પરોઢ
અરુપરુ અ૦ [सं आरात् पारात्] અરંપરું; આમ તેમ, આગળ પાછળ
અરું અ૦ [सं आरात्] પાસે, ઓરું (૨) આમ; આ બાજુ
અરુંધતી સ્ત્રી૦ [सं] (સ) વસિષ્ઠ ઋષિની પત્નીનું નામ (૨) સપ્તર્ષિના તારાઓ પાસે એક અત્યંત ઝાંખા તારાનું નામ ૦દર્શનન્યાય પું૦ સ્થૂલ ઉપરથી સૂક્ષ્મ ઉપર જવું તે (અરુંધતીનો તારો નાનો હોવાથી તેને દેખાડવા પ્રથમ તેની પાસેનો મોટો તારો દેખાડવામાં આવે છે તેમ)
અરુંપરુ અ૦ જુઓ અરુપરુ
અરૂઢ વિ૦[सं] રૂઢ–પ્રચલિત નહિ તેવું
અરૂપ(–પી) વિ૦ [सं] આકારરહિત
અરે અ૦ [सं] આશ્ચર્ય, દુઃખ, ચિંતા ક્રોધ ઇત્યાદિ સૂચક ઉદ્ગાર (૨) ઊતરતા દરજ્જાના માણસને સંબોધવાનો ઉદ્ગાર (૩) સ્ત્રી૦ચીવટ ફિકર (૪) હાય, દુઃખનો પોકાર ૦કાર(–રો) પું૦ અરે એવો ઉચ્ચાર કરવો તે. ૦રાટ પું૦, ૦રાટી સ્ત્રી૦ અરે હોવી કે થવી તે, ફિકર, ચિંતા ૦રે અ૦ જુઓ અરરર
અરોગ(–ગી) વિ૦ [सं.] નીરોગી
અરોચક વિ૦ [सं.] રોચક નહિ તેવું; અરુચતું
અરોડું ન૦, –ડો પું૦ આગલા વર્ષના રહી ગયેલા કપાસના જાડિયા ફૂટી તે ઉપર નવો કપાસ થાય તે
અર્ક પું૦ [अ] જુઓ અરક
અર્ક પું૦ [सं.] સૂર્ય (૨) કિરણ (૩) [જ્યો] ઉત્તરા ફાલ્ગુની (૪) આકડો ૦વિવાહ પું૦ ત્રીજી વારનું લગ્ન કરતા પહેલાં અનિષ્ટનિવારણાર્થે પુરુષનું આકડી સાથે કરાતું લગ્ન
અર્ગલ પું૦[सं] આગળો, ભૂંગળ –લા(–લી) સ્ત્રી૦ આગળી
અર્ઘ પું૦ [सं] કિંમત (૨) ચોખા, દૂર્વા, ઇત્યાદિથી સન્માન કરવું તે (૩) ચોખા દૂર્વા ફૂલ, પાણી ઇત્યાદિ; પૂજાપો [–આપવો=જુઓ અર્ઘ્ય આપવું] ૦દાન ન૦ પૂજા માટે અર્ઘ આપવો તે. ૦પાદ્ય ન૦ ફૂલ, સુગંધી તથા પગ ધોવાનું પાણી (૨) મોટા માણસો અથવા દેવને તે દ્વારા આદરસત્કાર આપવાની એક રીત ૦પ્રદાન ન૦ અર્ઘદાન –ર્ઘાર્હ વિ૦ [सं] પૂજ્ય, અર્ઘને યોગ્ય
અર્ઘ્ય વિ૦ મૂલ્યવાન (૨) પૂજ્ય (૩) ન૦ પૂજા. સન્માન [–આપવું =(પૂજાપો લઈને) પૂજવું સન્માન કરવું (૨) (કટાક્ષમાં) પાયમાલ કરવું]
અર્ચક વિ૦ [सं] પૂજનાર (૨) પું૦ પૂજારી
અર્ચન ન૦, –ના સ્ત્રી૦ [सं] પૂજા (૨) કપાળે ચંદન લગાડવું તે. –નીય વિ૦ પૂજનીય –વું સ૦ ક્રિ૦ [सं अर्च्] પૂજા કરવી
અર્ચા સ્ત્રી૦ [सं] અર્ચના –ર્ચિત વિ૦ પૂજેલું; સન્માનેલું
અર્ચિર્માર્ગ પું૦ [सं] દેવયાન
અર્જ સ્ત્રી૦ [अ] અરજ, વિનંતિ (૨) ફરિયાદ (જુઓ 'અરજ'માં શ પ્ર) [મેળવવું–કમાવું તે.
અર્જક વિ૦[सं] મેળવનાર, કમાનાર –ન ન૦
અર્જિત વિ૦ [सं] મેળવેલું. કમાયેલું
અર્જુન પું૦[सं] (સ) પાંચ પાંડવોમાંનો ત્રીજો
અર્જુની સ્ત્રી૦ [सं] (સ) અનિરુદ્ધની સ્ત્રી ઉષા
અર્ણવ પું૦ [सं] સમુદ્ર [(મહાભારત)
અર્ણિક પર્વ ન૦ [सं आरण्यक]+અરણ્યપર્વ

અર્થ [સં] હેતુ (૨) માયનો, સમજૂતી (૩) ધન, સંપત્તિ (૪) ગરજ, પ્રયોજન (૫) ધર્માદિ ચાર પુરુષાર્થોમાનો બીજો [–આવવુ = ખપ લાગવુ કામમા આવવુ –બેસવો = ખરોખર અર્થ થવો—સમજવુ –બેસાડવો = અર્થ કરી બતાવવો, સમજાવવુ –સરવો = હેતુ સિદ્ધ થવો –સધાવો] ૦કામ વિ૦ ધનની ઇચ્છાવાળુ ૦કારણ ન૦ આર્થિક તંત્રની વ્યવસ્થા કરવી તે ૦ગર્ભ વિ૦ અર્થથી ભરેલુ ૦ગાંભીર્ય, ૦ગૌરવ ન૦ અર્થનુ ઊંડાણ ૦ગ્રહણ ન૦ અર્થ સમજવો તે ૦ઘન વિ૦ખૂબ અર્થવાળુ, અર્થથી ભરપૂર ૦ઘ્ન વિ૦ધનનો નાશ કરનારુ ઉડાઉ ૦ચિત્ર વિ૦ અર્થના ચમત્કારવાળુ (૨) ન૦ અર્થની ચમત્કૃતિ ૦તઃ અ૦ અર્થ પ્રમાણે(૨)વાસ્તવિક રીતે ૦તંત્ર ન૦આર્થિક વ્યવસ્થાનુ તંત્ર ૦દર્શી વિ૦ વ્યવહારકુશળ ૦દાસ પુ૦ પૈસાનો ગુલામ ૦દોષ પુ૦ કાવ્ય અથવા સાહિત્યમા અર્થને લગતો દોષ. ૦નિબંધન વિ૦ અર્થ પર આધાર રાખતુ. ૦પ્રકાશ પુ૦ અર્થ સમજવો તે ૦પ્રકૃતિ સ્ત્રી૦ નાટકની પ્રયોજન-સિદ્ધિનો હેતુ (તે પાચ છે) [ના શા] ૦પ્રાપ્તિ સ્ત્રી૦ અર્થની પ્રાપ્તિ કમાઈ, લાભ ૦બંધ પુ૦ શબ્દોની રચના નિબંધ, કાવ્ય ઇત્યાદિ (૨) ઇન્દ્રિયોના વિષયોનુ બંધન (૩)ધનનુ બંધન ૦બુદ્ધિ વિ૦સ્વાર્થી (૨) સ્ત્રી૦ ધનની ઇચ્છા (૩)પૈસા કમાવાની લગની(૪)સ્વાર્થપરાયણતા (૫)આર્થિક રહસ્ય સમજવાની બુદ્ધિ ૦બોધ પુ૦ (ખરો) અર્થ સમજવો તે ૦ભરિત વિ૦ અર્થથી ભરેલુ ૦ભેદ પુ૦અર્થની ભિન્નતા(૨) ભિન્ન અર્થ ૦લક્ષી વિ૦અર્થને લક્ષનારુ,અર્થવાદી ૦લાભ પુ૦ અર્થપ્રાપ્તિ ૦લોભ પુ૦ ધનનો લોભ ૦વત્ વિ૦ અર્થવાળુ ૦વાદ પુ૦ વિધિવિકલ્પ વાક્યોમા રુચિ કરાવવા તે તે વિધિઓની સ્તુતિ, તેનુ પાલન ન કરવાથી થતી હાનિ, તથા તેને લગતા ઐતિહાસિક દૃષ્ટાતો ઇત્યાદિ આપવા તે (૨)સ્તુતિ તારીફ(૩)કોઈ પણ ગ્રથમા મુખ્ય વિષયને સ્પષ્ટ કરવા કે તેનુ ગૌરવ બતાવવા લખેલો ભાગ (૪) અર્થને જીવનમા મહત્ત્વ દેનાર વાદ ૦વાદી વિ૦ અર્થવાદમા માનનારુ, કે તે સંબંધી ૦વાન વિ૦અર્થવાળુ(૨)ધનવાન ૦વાહક વિ૦જુઓ અર્થવાહી ૦વાહકતા સ્ત્રી૦,૦વાહિત્વ ન૦ અર્થવાહીપણુ ૦વાહી વિ૦ અર્થને વહન કરનારુ ૦વિજ્ઞાન ન૦ અર્થ જાણવો તે (૨) બુદ્ધિના ૭ ગુણો પૈકીનો એક ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ અર્થશાસ્ત્ર ૦વૃદ્ધિ સ્ત્રી૦ ધનની વૃદ્ધિ ૦વ્યક્તિ સ્ત્રી૦ અર્થ વ્યક્ત થવો તે ૦વ્યય પુ૦ પૈસા ખરચવા તે ૦શાસ્ત્ર ન૦ સંપત્તિશાસ્ત્ર (૨) રાજનીતિ ૦શાસ્ત્રી પુ૦ અર્થશાસ્ત્ર જાણનારો પુરુષ ૦સંગ્રહ, ૦સંચય પુ૦ ધનનો સઘરો ૦સાધક વિ૦ અર્થ સાધે એવુ, ઉપયોગી ૦સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ ધારેલી મતલબ પાર પાડવી તે (૨) ધનપ્રાપ્તિ –ર્થાત્ અ૦ એટલે કે –ર્થાનુસારી વિ૦ અર્થને અનુસરતુ. –ર્થાપત્તિ સ્ત્રી૦ [ન્યા] જે ન સ્વીકારીએ તો વસ્તુસ્થિતિનો ખુલાસો ન જ મળી શકે એવુ અનુમાન (૨) [કા શા] એક અર્થાલંકાર, જેમા એક વાત કહેવાથી બીજી વાતની સિદ્ધિ નિઃશક છે એમ બતાવવામા આવે છે –ર્થાર્થી વિ૦ ધનલોભી (૨) સ્વાર્થી –ર્થાલંકાર પુ૦ શબ્દની નહિ પણ અર્થની ચમત્કૃતિવાળો અલંકાર [કા શા] –ર્થાંતર ન૦ બીજો અર્થ (૨) વિષય બહાર બોલવુ તે (વાદનો એક દોષ) –ર્થાંતરન્યાસ પુ૦ સામાન્ય ઉપરથી વિશેષનુ અને વિશેષ ઉપરથી સામાન્યનુ સમર્થન જે વડે કરેલુ હોય તે અલંકાર [કા શા] –ર્થી વિ૦ ગરજવાળુ, મતલબી (૨) યાચક –ર્થીય વિ૦ આર્થિક. –ર્થે અ૦ માટે, વાસ્તે –ર્થોપાર્જન ન૦ પૈસા કમાવા તે

અર્દન વિ૦ (૨) ન૦[સં]નાશ કરનાર, હરનાર

અર્ધ વિ૦[સં] અડધુ (૨) ન૦એકના બે સરખા ભાગમાનો એક ૦ગોળ વિ૦ અડધુ ગોળ (૨) પુ૦ (પૃથ્વીના) ગોળાનો અડધો ભાગ, 'હેમિસ્ફિયર' (૩)[ગ] ગોળ આકૃતિનો અર્ધો ભાગ ૦ચંદ્ર પુ૦ અડધો ચદ્ર(૨) હથેલીની અર્ધચદ્ર જેવી આકૃતિ (બોચીમાથી પકડી

ધક્કો મારવા માટે) [–આપવો = ગર્દન પકડી કાઢી મૂકવું.] ૦જરતીયન્યાય પું૦ અર્ધું આ અને અર્ધું પેલું એમ કરી અનિશ્ચિત રાખવું–ચોક્કસ નિયમ ન રાખવો તે (ન્યા) ૦દગ્ધ વિ૦ અડધું બળેલું (૨) અધકચરા જ્ઞાનવાળું ૦નારીશ્વર પું૦ શિવનું એક સ્વરૂપ–અડધું પુરુષ અને અડધું સ્ત્રી ૦પત્રી ન૦ અર્ધી અર્ધી ચાર પાંખવાળા જીવડાના– હેમિપ્ટેરે'–વર્ગનું જીવડું ૦પંચાળ વિ૦ (કા) લગભગ અડધા ભાગનું ૦ભાગિક, ૦ભાજ વિ૦ અડધા ભાગનું હકદાર. ૦માગધી સ્ત્રી૦(સ૦)પ્રાકૃત ભાષાનું એક સ્વરૂપ ૦માત્રા સ્ત્રી૦ વ્યંજન [વ્યા] ૦વિરામ ન૦ વાક્યના અર્થગ્રહણની સવડ સારુ વચ્ચે અમુક થોભવું તે કે તેનું સૂચક (;) આવું ચિહ્ન. ૦સમવૃત્ત ન૦ બબ્બે ચરણ સરખા હોય તેવું વૃત્ત ૦સ્વર પું૦ ય, ર, લ, કે વ અક્ષર. –ર્ધાંગ ન૦ અડધું અંગ –ર્ધાંગના સ્ત્રી૦ પતિનું અર્ધું અંગ– ધર્મપત્ની. –ર્ધાંગવાયુ પું૦ લકવો, પક્ષાઘાત

અર્ધું વિ૦ જુઓ અડધું

અર્ધોતિક વિ૦ [સં.] અધૂકડું

અર્પણ ન૦ [સં] આપવું તે (૨) ભેટ કરવું તે (૩) માનપૂર્વક ધરવું તે (જેમ કે પુસ્તક અર્પણ કરવું) ૦પત્ર ન૦ બક્ષિસનામું (૨) અર્પણ-પત્રિકા ૦પત્રિકા સ્ત્રી૦ ગ્રંથ અર્પણ કર્યાનો લેખ –વું સ૦ક્રિ૦ [સં અર્પ્] આપવું (૨) ભેટ કરવું (૩) સ્વીકારવા માટે ધરવું

અર્પિત વિ૦ [સં] અર્પેલું, અર્પાયેલું

અર્બુદ પું૦ [સં] વાદળ (૨) (સં) આબુ પર્વત (૩) દશ કોટિ સંખ્યા

અર્ભક પું૦ [સં] બાળક

અર્યમા પું૦ [સં.] સૂર્ય (૨) પિતરોમાં મુખ્ય તે (૩) [જ્યો] ઉત્તરા ફાલ્ગુની

અર્વાચીન વિ૦ [સં.] આધુનિક ૦તા સ્ત્રી૦

અર્શ પું૦ [સં] એક રોગ; હરસ

અર્હ(–ર્હં)ત પું૦ [સં.] પરમ જ્ઞાની; બુદ્ધ, તીર્થંકર (જૈન, બૌદ્ધ)

અર્હ્ય વિ૦ [સં] સ્તુત્ય (૨) પૂજ્ય (૩) ઉચિત

અલં અ૦ [સં. અલમ્] + ખચીત (૨) બસ

અલક પું૦ [સં.] વાળની લટ, કપાળ પરના વાંકડિયા વાળ (૨) ચોટલો ૦નંદા સ્ત્રી૦(સં.) ગંગા નદીનું એક પાંખિયું, કે તેનું એક નામ

અલકમલક પું૦ [अ. मुल्क પરથી દ્વિત્વ] દેશવિદેશ, ગમે તેવો દૂરનો કે વિકટ દેશપ્રદેશ

અલકા સ્ત્રી૦[સં] (સં) કુબેરની નગરી ૦ધિપ, –કેશ પું૦ (સં) અલકાનો અધિપ–કુબેર

અલકાબ પું૦ [अ] ઇલકાબ

અલક્ત ૦ક પું૦ [સં] લાલ લાખ (૨) અળતો

અલક્ષણ વિ૦[સં] ચિહ્ન રહિત (૨) ન૦ જુઓ અપલક્ષણ

અલક્ષિત વિ૦[સં]નહિ જોયેલું, ધ્યાન બહાર રહેલું

અલક્ષ્મી સ્ત્રી૦[સં] લક્ષ્મીનો અભાવ, ગરીબાઈ

અલક્ષ્ય વિ૦[સં] અદૃશ્ય (૨) અજ્ઞેય, અલખ (૩) નેમ વિનાનું. ૦વાદી વિ૦ (૨) પું૦ જુઓ અલખવાદી

અલખ વિ૦ [સં અલક્ષ] અજ્ઞેય (૨) પું૦ બ્રહ્મ [–જગાવવી='અલખ'નું નામ પોકારવું, તે રીતે ભીખ માગવી.]૦નિરંજન પું૦ અજ્ઞેય નિર્ગુણ બ્રહ્મ ૦વાદી વિ૦ (૨) પું૦ બ્રહ્મવાદી

અલખત સ્ત્રી૦ દોલત; ધન –તિયું વિ૦ અલખતવાળું

અલગ વિ૦ (૨) અ૦ [સં. अलग्न] જુદું (૨) દૂર, છેટું –ગું વિ૦ અળગું

અલગત સ્ત્રી૦ અગત્ય (૨) ધડો, ઉદાહરણ

અલગાર સ્ત્રી૦ [तुर्की अल्गार] હાર, પંક્તિ

અલગારી વિ૦(કા)શોખીન(૨)મસ્ત(૩)મનસ્વી

અલગોજા ન૦[अ अल्गूजह]પાવાની જાતનું વાદ્ય

અલ(–ળ)છ(–શ)સ્ત્રી૦ [સં अलक्ष्मी]ગરીબાઈ

અલ(–ળ)તો પું૦[સં अलक्तक] જુઓ અળતો

અલજ્જ વિ૦ [સં] નિર્લજ્જ

અલડ (લ') વિ૦ જુઓ અલ્લડ [ગ્રાબુ

અલપઝલપ વિ૦ (સુ) અળપઝળપ, અસ્પષ્ટ,

અલપતું વિ૦ [સં आलप्] આલાપ કરતું (૨) [અ + લપવું] નહિ છુપાયેલું

અલપવું સ૦ક્રિ૦ [સં आलप्] આલાપવું, ગાવું

અલપ(–પા)વું અ૦ક્રિ૦ લપાવું; છુપાવું

અલફા પું૦ [फा] ફકીરનો ઝભ્ભો [અઠવાઉ

અલફાઉ વિ૦ [अ अलुफ्तह्] નકામું, રખડતું,

અલબત(-ત્તા) અ૦ [अ अलबत्तह्]અલબત્ત
અલબત્ત અ૦ [फा] ખચીત, બેશક, જરૂર
અલબુ વિ૦ (કા) અધર [ફૂટડુ (૨)ઇચ્છી
અલબેલુ વિ૦ [हि., म अलबेला] ફાકડુ,
અલબ્ધ વિ૦[सं]અપ્રાપ્ત ૦ભૂમિકત્વ ન૦(યોગ) સમાધિની ભૂમિકા જરા પણ પ્રાપ્ત ન થવી તે.
અલભ(-ભ્ય) વિ૦ [सं] અપ્રાપ્ય, ન મળે એવુ
અલમ્ અ૦ [सं] બસ પૂરતુ
અલમસ્ત વિ૦ [फा] મસ્તાન (૨) મલ જેવુ પુષ્ટ અને જોરાવર
અલમારી સ્ત્રી૦ [पो अलमारियो] કબાટ (૨) અનેક ખાનાવાળુ ભીતમાનુ તાકુ, સચ (૩) જાળી કે અનેક ખાનાવાળી ઘોડી
અલવણ વિ૦ [सं] અલૂણુ, મીઠા વિનાનુ, ફીકુ
અલવવું અ૦ ક્રિ૦ [અ+લવવુ] મૂગા રહેવુ
અલવાઈ વિ૦ સ્ત્રી૦ [મ૦ हि., स वालवती ?] એક બે મહિનાના બચ્ચાવાળી (ગાય, ભેંસ ઇ૦)
અલવાન ન૦[अ]કોર વિનાની શાલ કામળી
અલવે અ૦ લીલાએ, લહેરથી
અલવેસર ન૦ શણગારેલુ ખચ્ચર (?)
અલશ સ્ત્રી૦ જુઓ અલછ
અલસ વિ૦ [सं] આળસુ (૨) થાકેલુ (૩) મંદ ૦ગતિ સ્ત્રી૦ મંદગતિ ૦મતિ સ્ત્રી૦ મંદમતિ -સા સ્ત્રી૦ ગોકળગાય
અલસાવુ અ૦ ક્રિ૦ [सं अलस] અળસાવુ આળસવુ, થાકી જવુ
અલહેતું વિ૦ [અ+લહેવુ] જુઓ 'અલેતુ'
અલંકરણ ન૦ [सं] અલંકૃત કરવુ તે
અલંકાર પુ૦ [सं] ઘરેણુ (૨) શણગાર (૩) શબ્દ અથવા અર્થની ચમત્કૃતિવાળી રચના (૪) તાન કે આલાપમા વપરાતી સ્વરોની મધુર ગૂંથણી (સંગીત) ૦શાસ્ત્ર ન૦ અલંકારનુ શાસ્ત્ર, કાવ્યશાસ્ત્ર
અલંકૃત વિ૦ [सं]શણગારેલુ -તિ સ્ત્રી૦શોભા (૨) ભાષાનો શણગાર
અલંગ અ૦ દૂર, અલગ [કે આધારે
અલંગ-ઝલંગ અ૦ (સુ) અધર, વગર ટેકે
અલક્ષનીય, અલક્ષ્ય વિ૦[सं]લક્ષ્ય નહિ એવુ

અલંબુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [सं] છે એટલુ બસ છે એમ માનવાની વૃત્તિ, સંતોષ
અલા સ્ત્રી૦ [अ आला] આબાદી
અલાઇ વિ૦ જુદુ (૨) અજાણ્યુ [-જુઓ
અલાકો(-ખો) પુ૦ [अ इलाक़ह्] ઇલાકો
અલાખો પુ૦ (કા) અભિલાખ
અલાઘવ ન૦ [सं] ગૌરવ (૨)ટૂંકાણનો અભાવ, નકામો વિસ્તાર (શૈલીનો એક દોષ)
અલાણવું અ૦ક્રિ૦ ઊકટવુ ગાગરવુ (બરાડવુ)
અલાણી સ્ત્રી૦ કૂવાનુ ઓલાણ
અલાણુ વિ૦ આ (૨)અમુક (પ્રાય 'ફલાણુ' જોડે વપરાય ઉદા૦ અલાણી બાઈને ફલાણી બાઈ કર્યા કરવુ=ગપ્પા ને કૂથલીમા વખત કાઢવો) ૦ફલાણુ વિ૦ આ અને તે
અલાત ન૦ [सं] ખોરણુ (૨)મશાલ (૩) ૦ચક્ર ન૦ ચક્કર ચક્કર ફરતુ ખોરણુ (૨) તેનાથી ભાસતુ વર્તુલ ૦વાયુ પુ૦ 'ડાલજેમ'
અલાદ વિ૦ [अ अल्द]નિર્વંશ દીન
અલાન ન૦ [सं आलान] હાથી બાંધવાનો ખંભો દોરડુ, સાંકળ વગેરે
અલાપચારી સ્ત્રી૦પાછળ રહીને તોફાન કરાવવુ તે
અલાબલા સ્ત્રી૦ [अ बला नु द्वित्व] ઝોડઝપટ, નડતર (૨) પીડા, ઉપાધિ
અલાબુ(-બૂ) સ્ત્રી૦ [सं] કડવી તૂંબડી (૨) સંન્યાસીનુ તુંબડુ
અલાબૂની સ્ત્રી૦ [सं अलाबू] કડવી દૂધી
અલાભ પુ૦ [सं] નુકસાન
અલામત ન૦ [अ] નિશાની, એંધાણ, ચિહ્ન
અલાયચી સ્ત્રી૦ એક જાતની ડાંગર (ઇલાયચી જેવા દાણા ઉપરથી)
અલાયચો પુ૦ જુઓ અલાયચી (૨) [तु अलायचह्] એક જાતનુ કાપડ
અલાયદુ (લા') વિ૦ [अ अलाहिदह्] ઇલાયદુ ભિન્ન,જુદુ [આફેલો, હરાયો(સાંઢ)
અલાયો વિ૦ પુ૦[दे अलमल=માતેલો સાંઢ?]
અલાર (લા') સ્ત્રી૦ અલગાર, લગાર
અલાવ પુ૦ [સર૦ हि; स अलात ; म अलावा] મહોરમને અંગે આસપાસ નાચવા સળગાવાતો અગ્નિ

અલાવડું વિ૦ સાચાજૂઠા કરનારું (૨) ચાડિયું (૩) ધાપલાં કરનારું (૪) ન૦ સાચું જૂઠું (૫) ધાપલું (૬) ચાડીચુગલી —ડાવેડા પું૦બ૦વ૦ અલાવડા કર્યા કરવા તે —ડાંખોર વિ૦ અલાવડા કર્યા કરનારું
અલાવા અ૦ [अ] તે સિવાય; ઉપરાત
અલાહિદું વિ૦ જુઓ અલાયદું
અલિ(—લી) પું૦ [सं] ભમરો
અલિખિત વિ૦ [सं] લિખિત નહિ એવું
અલિપ્ત વિ૦ [सं] લિપ્ત નહિ તેવું
અલિયાની વિ૦ આલા—ઊંચા ખાનદાનનું
અલિંગ(—ગી) વિ૦[सं] જાતિરહિત (૨) શરીરરહિત (૩) પું૦ પરમાત્મા
અલી પું૦ [सं] જુઓ અલિ (૨) [दे अलिआ, —या] સ્ત્રી૦ સખી (૩) અ૦ એક સ્ત્રીવાચક સંબોધન ('અલ્યા'નું સ્ત્રી૦ રૂપ ?)
અલી પું૦ [अ] (સ) ઇસ્લામના એક ખલીફ
અલીક વિ૦ [सं] અપ્રિય અળખામણ (૨) ખોટું, કૃત્રિમ (૩) મિથ્યા
અલીલ વિ૦ (કા) છેક નબળી તબિયતવાળું
અલીલખ વિ૦ સંખ્યાબંધ
અલુક્સમાસ પું૦ [सं] વિભક્તિના પ્રત્યયનો લોપ થયા વગર થતો તત્પુરુષ સમાસ ઉદા 'યુધિષ્ઠિર'
અલૂકે ફેરે અ૦ (કા) આ ફેરે
અલૂ(—ળુ)ખડું ન૦ જુઓ 'અળૂખડું'
અલૂણું વિ૦ [અ+લૂણ] લૂણ-મીઠા વિનાનું (૨) લૂણ—અન્ન વિનાનું, ભૂખ્યું (૩) ન૦ અલૂણું ખાવાનું વ્રત —ણાં ન૦બ૦વ૦ એ વ્રતના દિવસ
અલેક (લે') પું૦જુઓ અહાલેક [—જગાવવી= જુઓ 'અલખ જગાવવી']
અલેક ન૦ [अ] સુકાન સીધું રાખીને હંકારવું તે
અલેખ વિ૦ [सं] લેખ વિનાનું ૦ધા અ૦+ અસંખ્ય રીતે ૦વું સ૦ક્રિ૦ [અ+લેખવું] લેખામાં ન લેવું —ખું વિ૦ લેખા વિનાનું (૨) નકામું.અફળ —ખે અ૦અફળ એળે(૨)પુષ્કળ
અલેખેલ અ૦ આ ફેરે
અલેચો પું૦ જુઓ અલાયચો
અલેણું ન૦ —ણાભાવ પું૦ [અ+લેણું] લેણાદેણી ન હોવી તે અણબનાવ
અલેતું (લે') વિ૦ [અ+લહેવું ?] હલેતું અણસમજુ, છોકરવાદ —તાઈ સ્ત્રી૦
અલેપ વિ૦ [सं] જુઓ અલિપ્ત
અલેલ (લે') વિ૦ અધેરવાળું, અવ્યવસ્થિત (૨) ઉપરટપકે ક્યાસ કર્યો હોય તેવું ૦ટપ્પુ વિ૦ [સર૦ म] અટકળે હોકનારું, ગપાડિયું
અલૈયા બિલાવલ પું૦ બિલાવલ રાગનો એક પ્રકાર
અલૈ(—લ્લૈ)યાં-બલૈ(—લ્લૈ)યાં ન૦ બ૦ વ૦ ['અલાબલા' ઉપરથી ?] ઓવારણાં
અલોક વિ૦ [सं] અલૌકિક (૨) અદૃશ્ય —કી વિ૦+અલૌકિક. —ક્ય વિ૦ પુણ્યલોક પ્રાપ્ત કરાવવામાં બિલ્રરૂપ (૨) અદૃશ્ય (જેમ કે, આત્મા) (૩) રિવાજ મુજબનું નહિ એવું
અલોપ વિ૦ અદૃશ્ય લુપ્ત
અલોપ્ય વિ૦[सं] લોપાય નહિ એવું
અલોમિકા વિ૦ સ્ત્રી૦ [सं] લોમ—રુવાં વગરની
અલોલુપ વિ૦[सं] લોલુપ નહિ એવું
અલોલોલો અ૦ (રવ૦) જુઓ અળોળોળો
અલૌકિક વિ૦ [सं] અસામાન્ય, અદ્ભુત (૨) દિવ્ય. ૦તા સ્ત્રી૦
અલ્પ વિ૦ [सं] થોડું (૨) ક્ષુલ્લક નજીવું ૦કાલિક વિ૦ થોડો વખત રહેનારું —ટકનારું ૦જીવી વિ૦ થોડો વખત જીવનારું (૨)થોડા વડે જીવનારું ૦જ્ઞ વિ૦ થોડું જાણનારું ૦તમ વિ૦ સૌથી અલ્પ, 'મિનિમમ'. ૦તા સ્ત્રી૦ ૦ધી વિ૦ અલ્પ બુદ્ધિવાળું ૦પ્રમાણ વિ૦ થોડા પ્રમાણનું—માપનું (૨) થોડા આધારવાળું. ૦પ્રયોગ વિ૦ ક્વચિત્ વપરાતું ૦પ્રાણ વિ૦ જેનો ઉચ્ચાર કરતાં થોડો શ્વાસ જોઈએ તેવા (અક્ષરો) [વ્યા] (૨) નમાલું ૦બુદ્ધિ વિ૦ થોડી બુદ્ધિવાળું, મૂર્ખ (૨) સ્ત્રી૦ થોડી બુદ્ધિ ૦ભાષી વિ૦ થોડાબોલું ૦ભોગી વિ૦ થોડું ખાનારું ૦મતિ વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ અલ્પબુદ્ધિ ૦મૂલ્ય વિ૦ થોડી કિંમતનું ૦વિરામ ન૦ [વ્યા] અર્થગ્રહણની સગવડ ખાતર વાક્યમાં થોડું થોભવું તે કે તેનું સ્થાન

બનાવનાર ( ) આવું ચિહ્ન. ૦શઃ અ૦ થોડે થોડે ૦મ ઋય વિ૦ અલ્પસંખ્યાવાળું. ૦મંતુષ્ટ વિ૦ થોડાથી સંતુષ્ટ થઈ જાય એવું ૦મંતોષ પું૦ થોડાથી સંતોષ માનવો તે ૦મંતોષી વિ૦ અલ્પસંતુષ્ટ –લ્પાક્ષર વિ૦ થોડા અક્ષરવાળું.–લ્પાત્મા પું૦ અલ્પ માણસ ('મહાત્મા'થી ઊલટું) –લ્પાનંદ પું૦ અલ્પ-ક્ષુદ્ર આનંદ –લ્પાનંદી વિ૦ અલ્પાનંદમાં રાચનાર –લ્પાયુ (૦ષ,૦ષી) વિ૦ ટૂંકા આવરદાવાળું –લ્પાવું અ૦ ક્રિ૦ ઘટી જવું (૨) ટૂંકાવું –લ્પાશન ન૦, –લ્પાહાર પું૦ થોડું ખાવું તે –લ્પાહારી વિ૦ અલ્પાહાર કરનાર

અલ્પોક્તિ સ્ત્રી૦ [स] કમી કરીને બોલવું તે ('અત્યોક્તિ'થી ઊલટું)

અલ્યા(–લ્યો) અ૦ [दे अल्लय= પરિચિત ?] એક તુચ્છકારભર્યું પુરુષવાચક સંબોધન (તુચ્છકારમાં 'અલ્યા' ન બ૦ વ૦ રૂપ પણ સાંભળવા મળે છે જુઓ 'અલી' સ્ત્રી૦ સંબોધન)

અલ્લકદલ્લક અ૦ અધ્ધરપધ્ધર (૨) સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત

અલ્લડ (લ') વિ૦ [સર૦ म., हि अल्हड] અલેલું, નાદાન (૨) ઉચ્છૃંખળ

અલ્લા પું૦ [अ] ખુદા, ઈશ્વર [–એક બદામ થવું=સાવ ગરીબ થઈ જવું અલ્લાની ગાય, ગાવડી=રાંક ગરીબ સ્વભાવનું માણસ] ૦ઈ વિ૦ ઈશ્વર સંબંધી (૨) ઓલિયું, ભોળું [–કારખાનું=અલ્લાને આશરે ચાલતું-રસળતું બેઢંગા કામ, ગેરવ્યવસ્થા ઓલિયા ખાતું] ૦ચોટલી,૦ચોટી સ્ત્રી૦ બાધાવાળા છોકરાને હજામત કરાવતાં જે થોડા વાળ આગળ અથવા બોચી ઉપર રાખે છે તે ૦તાલા પું૦ [अ] ખુદાતાલા ૦હુ અકબર શ૦ પ્ર૦ [अ] ઈશ્વર સહુથી મહાન છે

અલ્લા કોટે વળગવી= બલા વળગવી, (સારું કરવા જતાં) નરસું થઈ જવું—પીડા થઈ પડવી

અલ્લાયો પું૦ જુઓ ઓળાયો [બલૈયાં

અલ્લૈયાં બલ્લૈયાં ન૦ બ૦ વ૦ જુઓ અલૈયાં

અવ અ૦ હવે [प] (૨) [स] ઉપસર્ગ 'ખરાબપણું', 'ઓછાપણું' 'નીચાપણું' એવા ભાવમાં ઉદા૦ અવગુણ, અવકૃપા, અવગણવું. અવતાર (૨) અથવા સાથેના શબ્દમાં વિશેષ ઉમેરે ઉદા૦ અવઘોષણા, અવધારણા

અવકરા(–ળા) સ્ત્રી૦ જુઓ અવક્રિયા [કુગ

અવકળા સ્ત્રી૦ અવ્યવસ્થા, વ્યાકુળતા (૨) અવ-

અવકાત સ્ત્રી૦ [अ] ઓકાત, તાકાત, ગુંજાશ

અવકાશ પું૦ [स] આકાશ, ખાલી જગા (૨) પ્રસંગ તક (૩) ક્ષેત્ર (૪) ફુરસદ ૦વાન વિ૦ અવકાશવાળું

અવકાળી વિ૦ [स अव+काल] કવખતનું

અવકીર્ણ વિ૦ [स] પથરાયેલું (૨) ચૂરેચૂરા થયેલું

અવકૃપા સ્ત્રી૦ [स] ઇતરાજી, કડી મરજી

અવકૃષ્ટ વિ૦ [स] દૂર–નીચે ખેંચેલું, નીચે પાડેલું (૨) દૂર કરેલું, કાઢી મૂકેલું (૩) નીચ, અધમ

અવક્તવ્ય વિ૦ [स] નહિ બોલવા જોગ

અવક્ર વિ૦ [स] વક્ર નહિ તેવું

અવક્રિયા સ્ત્રી૦ [स] ઊલટી અસર, નુકસાન

અવખોડવું સ૦ ક્રિ૦ અપખોડવું, વખોડવું

અવગણના સ્ત્રી૦ [स] ઉપેક્ષા, અવજ્ઞા

અવગણવું સ૦ ક્રિ૦ [स अवगण्] લેખામાં ન લેવું

અવગત વિ૦ [स] આવડેલું, જ્ઞાત (૨) અવગતિ પામેલું

અવગતિ સ્ત્રી૦ [स] ખરાબ દશા, (મરણ પછી) ભૂત–પ્રેત થવું તે નરકમાં પડવું તે

અવગતિક (–યું) વિ૦ [स] અવગતિને પામેલું

અવગાઢ વિ૦ [स] ડૂબકી મારેલું (૨) નિમગ્ન; ગરક થયેલું (૩) નીચું, ઊંડું

અવગાહ પું૦, ૦ન ન૦ [स.] ડૂબકી મારવી કે લીન થવું તે (૨) સ્નાન ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [स अवगाह्] નાહવું (૨) ડૂબકી મારવી –હિની વિ૦ સ્ત્રી૦ [स] અંદર પ્રવેશ કરતી

અવગુણ પું૦ [स] દોષ, દુર્ગુણ (૨) ગેરફાયદો, નુકસાન (૩) અપકાર ૦કારક,૦કારી વિ૦ અવગુણ કરનારું –ણિયું,–ણી વિ૦ કૃતઘ્ન (૨) દુર્ગુણી

અવગુંઠન ન૦ [स] આચ્છાદન, ઢાંકણ (૨) બુરખો

અવગુંઠિત વિ૦ [स] આચ્છાદિત ઢંકાયેલું, ઢાંકેલું (૨) છુપાવેલું

અવગ્રહ પું૦ [સ] અનાવૃષ્ટિ (૨) નિગ્રહ (૩) પ્રતિબંધ (૪) સ્વભાવ (૫) સંસ્કૃતમાં અના લોપસૂચક (ઽ) આવું ચિહ્ન

અવઘડ સ્ત્રી૦[સર૦ મ , हि अवघट, स अवघट्ट પરથી ?] મુશ્કેલી; અસુગમતા (૨) વિ૦ મુશ્કેલ, અસુગમ

અવઘોષણા સ્ત્રી૦ [સ] ઢંઢેરો

અવઘ્રાણ ન૦ [સ.] (વહાલથી માથું) સૂંઘવું તે

અવચનીય વિ૦ [સ] ન બોલવા યોગ્ય, ગંદુ (૨) જેને વિષે કાંઈ કહેવાતું નથી એવું અનિંદ્ય

અવચિહ્ન ન૦ [સ] અશુભ ચિહ્ન

અવચ્છિન્ન વિ૦ [સ] જુદું પડેલું–પાડેલું (૨) [ન્યા.] વિશેષ ગુણને લીધે જુદું તરી આવતું (૩) મર્યાદિત

અવચ્છેદ પું૦ [સ] ભાગ (૨) મર્યાદા (૩) છેદન, જુદું પાડવું તે (૪) વિશેષતા (૫) અવધારણ, (શબ્દાર્થની) મર્યાદા બાંધવી તે ૦ક વિ૦ અવચ્છેદ કરનાર –દ્ય વિ૦ [સ] અવચ્છેદ થઈ શકે એવું

અવજશ પું૦ જુઓ અપયશ

અવજોગ પું૦ અશુભ મુહૂર્ત; અવયોગ

અવજ્ઞા સ્ત્રી૦ [સ] અવગણના

અવટંક સ્ત્રી૦ અટક

અવટાવું અ૦ ક્રિ૦ [स अपवृत, प्रा अवट्ट] જુઓ અટવાવું (૨) ચૂક આવવી (૩) ઘૂંટાઈને એકરસ થવું

અવડ (વ) વિ૦ હવડ, અવાવરું

અવડચવડ વિ૦ કાચરકૂચર

અવઢવ ન૦ ઢચુપચુપણું (૨) સ્ત્રી૦ ઓરતો

અવણું વિ૦ [સ. अवर्ण] ચાર વર્ણ બહારનું, નીચું, ઊતરતું (ગ્રા)

અવતરણ ન૦ [સ] નીચે ઊતરવું તે (૨) અવતાર, જન્મ (૩) ઉતાર, ઊતરતો ઢાળ (૪) ઉતારો, ટાંચણ ૦ચિહ્ન ન૦ ઉતારો દર્શાવતું (' ') આવું ચિહ્ન –ણિકા, –ણી સ્ત્રી૦ પ્રસ્તાવના, ઉપોદ્‌ઘાત. –વું અ૦ ક્રિ૦ [સ अवतृ] નીચે ઊતરવું (૨) જન્મવું

અવતંસ પું૦,ન૦ [સં] કાનનું એક ઘરેણું (૨) માથાનું ઘરેણું, શિરોમણિ (૩) [લા] અલંકાર

અવતાર પું૦ [સ] નીચે ઊતરવું તે (૨) ઉત્પત્તિ, જન્મ, દેહધારણ (૩) જન્મારો (૪) પૃથ્વી પર અવતરેલા દેવ કે ઈશ્વર [–થવો = સંસારમાં (પ્રભુ કે દેવનો) જન્મ થવો, અવતરવું –લેવો (દેવ કે પ્રભુએ) અવતરવું, દેહ ધારણ કરવો] ૦કાર્ય ન૦ ભગવાનના અવતારનું વિશિષ્ટ કાર્ય. ૦વું સ૦ક્રિ૦ 'અવતરવું'નું પ્રેરક (૨) ઉતારો કે અવતરણ આપવું ૦વાદ પું૦ ઈશ્વર અમુક અમુક કાળે પૃથ્વીનો ભાર ઉતારવા જન્મ લે છે એવો વાદ –રિત વિ૦ અવતરી અવતારરૂપ –રી વિ૦ અવતારને લગતું (૨) ઈશ્વરી, દૈવી

અવતીર્ણ વિ૦ [સ] નીચે ઊતરેલું (૨) અવતાર પામેલું (૩) ઉતારારૂપે લીધેલું

અવદશા સ્ત્રી૦ [સ] દુર્દશા, પડતી

અવદાત વિ૦ [સ] નિર્મલ (૨) ઉજ્જ્વલ (૩) સુંદર (૪) શુભ

અવદાન ન૦ [સ] દેવતાને જમાડવો તે, આહુતિ (૨) આહુતિ પૂરતું અન્ન કોળિયો (૩) ઉત્તમ કૃત્ય, પરાક્રમ

અવદાહ પું૦ [સ] વિધિરહિત–ખરાબ અગ્નિદાહ

અવદ્ય વિ૦ [સ] ન કહેવાય એવું (૨) નિંદ્ય

અવધ પું૦ [સ] વધ નહિ તે

અવધ (ધ,) સ્ત્રી૦ જુઓ અવધિ

અવધ પું૦ [हि] અયોધ્યા પ્રાંત ૦પુરી સ્ત્રી૦ અયોધ્યા –ધી સ્ત્રી૦ અયોધ્યાના પ્રદેશની ભાષા—એક હિંદુસ્તાની બોલી

અવધાન ન૦ [સ] લક્ષ, ધ્યાન, એકાગ્રતા (૨) કાળજી (૩) સમાધિ ૦વશ વિ૦ યાદ રાખેલું –ની વિ૦ ધ્યાન–એકાગ્રતાની શક્તિવાળું

અવધાર પું૦ [સ] નિર્ણય-નિશ્ચય કરવો તે (૨) મર્યાદા બાંધવી તે (૩) શબ્દ ઉપર ભાર મૂકવો તે (૪) અ૦ ખચીત ૦ણ ન૦, ૦ણા સ્ત્રી૦ જુઓ અવધાર(૨)અવધારવું તે ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સ अवधृ] નક્કી કરવું, નક્કી માનવું (૨) ધ્યાનપૂર્વક જોવું, તપાસવું. –રિત વિ૦ અવધારેલું

અવધિ પું૦, સ્ત્રી૦ [સ.] હદ (૨) અંત,સમાપ્ત (૩) નિશ્ચિત સમય [–કરવી = પરાકાષ્ઠાએ પહોંચવું, છેવટની હદ વટાવી જઈ–અધાને

આડી જઈને વર્તવું કે કોઈ કામ કરવું —થવી= અવધિ કરાવી, છેવટની હદે કામ થવું —બાંધવી=હદ નક્કી કરવી અવધિએ (અવધે) પહોંચવું=ઘરડા થવું, ઉમરે પહોંચવું અવધિએ(અવધે)મરવું=પાકી વયે-બરોબર ઉમર વયે મરવું અવધિ હોવી=(કશી બાબતમાં) આખરી કે છેવટનું હોવું—પરાકાષ્ઠાએ પહોંચેલું હોવું]

અવધીરણા સ્ત્રી૦ [सं] અનાદર

અવધૂત વિ૦ (૨) પુ૦ [सं] જુઓ અમધૂત

અવધ્ય વિ૦ [सं] વધને અયોગ્ય

અવધ્યથો વિ૦+હારેલું

અવનત વિ૦ [सं] નીચું નમેલું, પડેલું (૨) અસ્ત પામેલું ૦કોણ પુ૦ 'એંગલ ઑફ ડિપ્રેશન' [ગ] —તાંશ પુ૦ 'ડિપ્રેશન' (ગ) —તાંશકોણ પુ૦ અવનતકોણ —તિ સ્ત્રી૦ [सं] પડતી (૨) નીચે નમવું તે (૩) નમસ્કાર

અવનદ્ધ વિ૦[सं] બાંધેલું, મઢેલું (૨) ન૦ઢોલકું ૦વાદ્ય ન૦ ચામડું મઢીને કરેલું વાદ્ય ૦કુતપ ન૦ અવનદ્ધ વાદ્યો વગાડનાર વૃંદ (?)

અવનવું વિ૦ [सं अभिनव] નવતર (૨) નવી નવી જાતનું (૩) વિચિત્ર, અદ્‌ભુત

અવનિ(—ની) સ્ત્રી૦[सं] પૃથ્વી [—નું આકાશ અને આકાશની અવની કરે એવું= આકાશ પાતાળ ભેગા કરે એવું, મહા ધમાલ કે ખટપટ કરી મૂકે એવું] ૦તલ(—ળ) ન૦ પૃથ્વીની સપાટી ૦નાથ, ૦પતિ, ૦પાલ, —નીશ(—શ્વર) પુ૦ રાજા, પૃથ્વીપતિ ૦મંડલ(—ળ) ન૦ આખી પૃથ્વી

અવનેજન ન૦ [सं.] હાથપગ પખાળવાનું પાણી, ચરણોદક

અવપાણિ પુ૦ [सं अव+पाणि] ગાયનના તાલના કાળની પૂર્વે તાળી પાડવી તે

અવપાત પુ૦ [सं] નીચે પડવું—ઊતરવું તે (૨) ખાડો (ખાસ કરીને હાથી પકડવાનો)

અવબોધ પુ૦ [सं] જાગૃતિ (૨) જ્ઞાન (૩) વિવેક ૦ક વિ૦ અવબોધ કરાવનારું

અવભાસ પુ૦[सं]પ્રકાશ (૨) જ્ઞાન, સાક્ષાત્કાર (૩) મિથ્યા જ્ઞાન (૪) દેખાવું-પ્રકટ થવું તે ૦ક વિ૦ ઝળહળતું; પ્રકાશક ૦વું સ૦ક્રિ૦ [सं अवभास्] આભાસ થવો —સ્ય વિ૦ અવભાસવા યોગ્ય

અવભૃથ ન૦[सं] મુખ્ય યજ્ઞની પૂર્ણાહુતિ (૨) ત્યાર પછી શુદ્ધિ અર્થે કરાતું સ્નાન કે તેના ઉપકરણો વોઈ નાખવા તે (૩) મુખ્ય યજ્ઞમાં થયેલા દોષોના નિવારણાર્થે કરાતો યજ્ઞ ૦સ્નાન ન૦યજ્ઞની પૂર્ણાહુતિ પછી કરાતું સ્નાન

અવમર્શ પુ૦[सं] નાટકની પાંચ મુખ્ય સંધિઓ (મુખ, પ્રતિમુખ, ગર્ભ, અવમર્શ અને નિર્વહણ)માંની એક

અવમાન ન૦, ૦ના સ્ત્રી૦ [सं] અપમાન; અવગણના ૦વું સ૦ક્રિ૦ અવમાન કરવું —નિત વિ૦ અવમાન પામેલું —ન્ય વિ૦ માન્ય ગણી —સ્વીકારીને અમાન્ય કે રદ કરેલું

અવયવ પુ૦ [सं] શરીરનો ભાગ (૨) આખી વસ્તુનો વિભાગ અંગ (૩) સાધન, ઉપકરણ (૪) [ગ] 'ફેક્ટર' ૦પૃથક્કરણ ન૦ અવયવ પાડવા તે, 'ફેક્ટરાઇઝેશન' (ગ) ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ શબ્દના અવયવોમાં પ્રકૃતિ અને પ્રત્યયમાં રહેલા અર્થનો બોધ કરવાની શક્તિ યૌગિક શક્તિ [વ્યા] —વી વિ૦ અવયવવાળું અવયવનું —વીભૂત વિ૦ [सं] અવયવરૂપ બનેલું

અવયોગ પુ૦ [सं] અવસર્જન, અશુભ મુહૂર્ત

અવર સ૦[सं]ઇતર(૨)વિ૦ બીજું, અન્ય (૩) કનિષ્ઠ, ઊતરતું ૦જ વિ૦ [सं] અનુજ પછી જન્મેલું અત્યજ

અવરજવર પુ૦, સ્ત્રી૦ આવજા

અવરથા અ૦ જુઓ વૃથા (પ)

અવરાવું અ૦ક્રિ૦ 'આવરવું'નું કર્મણિ, ઢંકાવું; છુપાઈ જવું (૨) (સુ) તાબામાં આવવું, વશ થવું

અવરેખ અ૦ ખચીત

અવરૈ(—ૈ) સ્ત્રી૦ [सं अवल्ह?] ઘણા વમાળ-વાળો સુવાવડીનો એક ચાટો, બત્રીસું

અવરોધ પુ૦ [सं] અટકાયત, પ્રતિબંધ (૨) અંતઃપુર જનાનો ૦ક વિ૦ અવરોધ કરનાર અટકાવનારું ૦ન ન૦ અવરોધ કરવો તે —ધી વિ૦ અવરોધક

અવરોહ પું૦[સં] ઊતરવું તે (૨) [સંગીતમાં] ઊંચા સૂર ઉપરથી નીચા સૂર ઉપર આવવું તે (૩) [ગ] 'ડિસેન્ડિંગ ઑર્ડર' ૦ણ ન૦ ઊતરવું તે –હિત વિ૦ અવરોહવાળું –હી વિ૦ ઊતરતો (સૂર)
અવર્ગ પું૦[સં] અ આદિ સ્વરો (૨) વિ૦ અવર્ગનું (૩) વર્ગરહિત –ર્ગી વિ૦ અવર્ગ
અવર્ણ વિ૦[સં]રંગહીન(૨)વર્ણ વિનાનું,અંત્યજ
અવર્ણનીય, અવર્ણ્ય વિ૦ [સં] વર્ણવી ન શકાય એવું
અવલ વિ૦ [અ. અવ્વલ] પહેલું, મુખ્ય (૨) ઉત્તમ ૦અરજી સ્ત્રી૦ પહેલી અરજી ૦આખર અ૦ આદિથી અંત સુધી ૦કારકુન પું૦ મુખ્ય કારકુન ૦થી અ૦ પહેલેથી ૦મંજલ સ્ત્રી૦ દફનક્રિયા, પાયદસ્ત ૦સાલ સ્ત્રી૦ પહેલું વર્ષ (૨) બેસતું વર્ષ ૦સિલક સ્ત્રી૦ મહિનાની છેલ્લી તારીખે જે રોકડ ઇત્યાદિ હોય તે(૨) [વેપાર, પેઢી ઇત્યાદિ] શરૂ કરતી વખતની મૂડી
અવલક્ષણ ન૦ [સં] અપલક્ષણ
અવલગ્ન વિ૦ [સં] ચોટેલું (૨) ચોટાડેલું
અવલથી, અવલ-મંજલ, અવલ-સાલ, અવલ-સિલક જુઓ 'અવલ'માં
અવલંબ પું૦ [સં] આધાર, ટેકો ૦ક પું૦ એ નામનો છંદ. ૦ન ન૦ અવલંબ (૨)સાહ્ય,મદદ (૩) [ગ] 'લેમ્મા' ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં અવલમ્બ્] આધાર રાખવો, આધારે રહેવું (૨) અ૦ક્રિ૦ લટકવું –બિત વિ૦ આધારવાળું, ટેકાવાળું (૨) લટકતું
અવલિપ્ત વિ૦ [સં] લેપયુક્ત (૨) અહંકારી
અવલેપ પું૦, ૦ન ન૦ [સં] ચોપડવું તે, લેપ (૨) અહંકાર
અવલેહ પું૦ [સં] ચાટણ, ચાટો
અવલોક પું૦[સં]જોવું તે કે તેની શક્તિ-દૃષ્ટિ. ૦ન ન૦ નિરીક્ષણ; તપાસ; પરીક્ષા ૦નકાર પું૦ અવલોકન કરનાર ૦નશક્તિ સ્ત્રી૦ અવલોકનની શક્તિ ૦વું સ૦ક્રિ૦[સં અવલોક્] અવલોકન કરવું –કિત વિ૦ જોયેલું,તપાસેલું (૨) પું૦ સંગીતમાં એક અલંકાર
અવલોકિતેશ્વર પું૦ [સં] (સં) ગૌતમબુદ્ધ
અવલોચક વિ૦ (૨) પું૦ [સં] અવલોચન કરનાર –ન ન૦ અવલોકન
અવશ વિ૦ [સં.] પરતંત્ર (૨) લાચાર
અવશ(–શુ)કન પું૦ [સં. अव+शकुन], –નિયાળ, –નિયું વિ૦ જુઓ 'અપશુકન'માં
અવશિષ્ટ વિ૦ [સં] વધેલું, બાકી રહેલું
અવશુકન પું૦, –નિયાળ, –નિયું વિ૦ જુઓ 'અપશુકન'માં
અવશેષ પું૦ [સં] બાકી રહેલો ભાગ, બચેલો ભાગ (૨) ખંડેર
અવશ્ય વિ૦[સં] જરૂરી, આવશ્યક (૨) અ૦ જરૂર, ખચીત ૦મેવ અ૦ [સં] ખચીત જ. –શ્યંભાવિ(–વી) વિ૦ [સં] અવશ્ય બનવાનું એવું, અપરિહાર્ય –શ્યભાવિવાદ પું૦ [સં] અમુક બનશે જ એવો નિયતિવાદ, 'ડિટર્મિનિઝમ'
અવસન્ન વિ૦[સં]ખિન્ન પડી ગયેલું(૨)નષ્ટ,મૃત
અવસર પું૦ [સં] તક, લાગ (૨) સમય વખત (૩) ટાણું. ૦પાણી=દહાડોપાણી ઉત્તરક્રિયા
અવસર્પ પું૦ [સં] જાસૂસ ૦ણ ન૦ નીચે જવું ઊતરવું તે –ર્પિણી સ્ત્રી૦ ઘણો લાંબો સમય–આચાર્ય હેમચંદ્રના લખવા મુજબ ૧૦૦૦,૦૦૦,૦૦૦,૦૦૦,૦૦૦ સાગરવર્ષો બરાબર (જૈન) –ર્પી વિ૦ નીચે ઊતરતું
અવસાત અ૦ [મ =એકાએક હિં. अव + अ साअत=પળ કે મહુરત] અત્તરસાત, હમણાં જ (૨) એકાએક
અવસાદ પું૦ [સં] નાશ, અંત (૨) ખેદ
અવસાન ન૦ [સં] અટકવું–બંધ પડવું તે, અંત (૨) આખરવડી, મોત (૩) હદ સીમા (૪) યતિ, વિરામ
અવ(–વે)સ્તા સ્ત્રી૦ [फा उस्ताह्] જ્ઞાન (૨) પારસીઓનું મૂળ ધર્મપુસ્તક
અવસ્થા સ્ત્રી૦[સં]સ્થિતિ, દશા (૨)આયુષ્યના અમુક અમુક મુદતના ભાગ કે પેટા ભાગ તે(૩) ઘડપણ ૦ચતુષ્ટય ન૦ જીવનની ચાર અવસ્થાઓ તે–બાલ્ય, કૌમાર, યૌવન અને જરા ૦ત્રય ન૦શરીરની ત્રણ અવસ્થાઓ તે–જાગૃતિ, સ્વપ્ન અને સુષુપ્તિ ૦દ્વય ન૦ મનની બે

અવસ્થાઓ તે – સુખ અને દુખ. ૦ન ન૦ રહેઠાણ (૨) સ્થિતના –સ્થાંતર ન૦ [સં.] અવસ્થામા થતો ફેરફાર (૨) બીજી અથવા બદલાયેલી અવસ્થા –સ્થિત વિ૦ રહેલું; વસેલું –સ્થિતિ સ્ત્રી૦ રહેવું તે (૨) રહેઠાણ
અવસ્પર્શક પુ૦ [સં] 'સબટેન્જન્ટ' (ગ)
અવહાર પુ૦ [સં] થોડા વખત પુરતી સુલેહ, યુદ્ધ-વિરામ
અવહિત વિ૦ [સં.] લક્ષ આપનારું, એકાગ્ર
અવહિત્થ ન૦ [સં] મનોવિકાર છુપાવવા તે, એક વ્યભિચારી ભાવ
અવહેલન ન૦, –ના, અવહેલા સ્ત્રી૦ [સં] અવહેલવું તે અનાદર, અવગણના –વું સ૰ક્રિ૦ [સં અવહેલ્] અવનાદવું
અવળ વિ૦ (એકલું ભાગ્યે વપરાય છે.) અવળું જુઓ ૦ચંડાઈ સ્ત્રી૦ અવળચંડાપણું ૦ચંડું વિ૦ કહે તેથી ઊલટું કરનારું (૨) અટકચાળું, અડપલાખોર ૦પ સ્ત્રી૦ અવળાઈ ૦પંચક ન૦ એમવે પચક કરું અવળું થઈ જવું તે (૨) વારંવાર (પાંચ વાર) એવી ને એવી વિટંબણા આવી પડવી તે (૩) [લા] સારું કરવા જતા ખોટું થઈ જવું તે, ઊલટું થઈ જવું તે ૦વાણી સ્ત્રી૦ વાચ્યાર્થથી ઊલટો અર્થ સૂચવતી વાણી, ગૂઢ વાણી (૨) અવળું બોલવું તે (૩) અશુભ વાણી ૦સવળ અ૦ ઊલટસૂલટ –ળાઈ સ્ત્રી૦ આડાઈ, કહે તેનાથી ઊલટું કરવાની ટેવ (૨) હઠીલાઈ –ળાસવળી સ્ત્રી૦ એક છોડ (૨) અ૦ અવળું ને સવળું એ ક્રમમા –ળિયું ન૦ અંદરપડતું ઢાંકણું
અવળકો પુ૦ (કા) તરફડિયું, વલખું, હવાતિયું
અવળપ, અવળાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ 'અવળ'મા
અવળ-પંચક, -વાણી, -સવળ, અવળિયું જુઓ 'અવળ'મા
અવળું વિ૦ ઊંધુ, ઊલટું (૨) વાંકુ, આડુ, પ્રતિકૂલ (૩) ખોટું [અવળી પાઘડી કરવી કે સૂકવી=મત, પક્ષ કે વચનમા, ફરી જવું (૨) દેવાળુ કાઢવું (રૂપિયા) અવળા કરવા, થવા= ખોટ ખાવી કે જવી, ખોવુ અવળા પાટા દેવા, બાંધવા, બંધાવવા=ખોટું સમજાવવું, ભ્રમમા નાખવું અવળા પૂજેલા=ગયે જન્મે પાપ કરેલા ('અવળે હાથે પૂજેલા' પણ કહેવાય છે) અવળું પડવું=અવળું લાગવું કે નીવડવું અવળું મોં કરવું=રિસાવું (૨) મો ફેરવી લેવું, દુર્લક્ષ કરવું કે નાખુશી બતાવવી અવળે મોઢે પડવું=ઊંધા મોઢે ઊંધા પડવું (૨) પથારીવશ થવું, આડું પડવું અવળે પાને ચૂનો દેવડાવવો=મરજી વિરુદ્ધ કામ કરાવવું ને પછી રડવું અવળે હાથે દેવી=જોરથી ચોલ કે ધપાટ લગાવવી] ૦અવળું વિ૦ ઊંધુચતુ
અવળે સ્ત્રી૦ જુઓ અવરે, સુગવડીનો એક ચાટો
અવાઈ સ્ત્રી૦ [મ] અફવા, હવાઈ વાત
અવાક(–ચ) વિ૦ [સં] મૂક, સ્તબ્ધ
અવાટ વિ૦ [અ+વાટ] વાક–ચીકાશ–સ્વાદ વિનાનું
અવાચ વિ૦ [સં.] અવાક ૦ક વિ૦ મૂગું (૨) બેભાન –ચી સ્ત્રી૦ દક્ષિણી; વાગણી (૨) સમણી (૩) દચકુ –ચ્ય વિ૦ અવર્ણ્ય, અકથ્ય (૨) ન વચાય એવું –ચ્યતા સ્ત્રી૦
અવાજ પુ૦ [ફા. आवाज़] ધ્વનિ, શબ્દ (૨) ઘાંટો, નાદ [–ઉઠાવવો=જોરથી–મોટેથી બોલવું (૨) પોતાની વાત જોરથી જાહેરમાં રજૂ કરવી –ઊતરી જવો=(ગાવાનો) કંઠ સારો ન રહેવો –પડવો = ઘાંટો ધીમો થવો] –જી વિ૦ અવાજવાળું (૨) પુ૦ તોપ–બંદૂક ફોડનાર (૩) સ્ત્રી૦ ગાયકનો કંઠ
અવાટ વિ૦ [અ+વાટ] વાટ વિનાનું, રસ્તો પડેલો ન હોય તેવું (૨) સ્ત્રી૦ ખોટો રસ્તો (૩) કુમાર્ગ, અનીતિ
અવાડુ ન૦ આડું, બાવલું
અવા(–વે)ડો (વાં,વેં) પુ૦ જુઓ હવાડો
અવાઢ વિ૦ [અ+વાઢવું] કપાય નહિ તેવું (૨) કાપે નહિ તેવુ, બુઠ્ઠું
અવાઢ વિ૦ [અ+વાઢ] ગેરડીના વાવેતર વિનાનું
અવાઢ પુ૦,ન૦ બે ઊભા ચાલતા વચ્ચે મૂકેલું લાકડું, જેની આસપાસ ચણતર કરી લેવામા આવે છે
અવાણ સ્ત્રી૦ હીડછા, ચાલ (૨) ગુણ, જાત ૦વું સ૰ક્રિ૦ હીડછા ઉપરથી પારખ કરવી (બળદની)

અવાત્યનુમંદ્ર વિ૦ [સં.] સૂરની મંદ્રતામા અત્યનુમંદ્રથી નીચેનુ (સંગીત)
અવાર વિ૦ + અવાર્ય, અટલ [અનિવાર્ય
અવારણીય વિ૦ [સં.] નિવારી ન શકાય એવુ,
અવારિત વિ૦[સં]નહિ નિવારેલું [વારાફરતી
અવારનવાર અ૦ પ્રસંગોપાત્ત; કદી કદી (૨)
અવાર્ય વિ૦ [સં] જુઓ અવારણીય [અવડ
અવાવરુ વિ૦ બહુ વખતથી વપરાયા વિનાનુ
અવાસ પું૦ + જુઓ આવાસ
અવાસ્તવ(-વિક) વિ૦[સં]વાસ્તવિક નહિ તેવુ
અવાહક વિ૦ [સં] વહન ન કરે એવુ (ગરમી ઇત્યાદિને)
અવાળુ પું૦, ન૦ [दे अवालुआ] દાંતના પારા–પીઢિયા (૨) લાળ ઉત્પન્ન કરનાર માસપિંડ [–આવવું=અવાળુ ફૂલવુ,સોજો આવવો]
અવાંતર વિ૦ [સં] અંદરનું(૨)વચમા આવેલુ (૩) –ની અંદર આવી જતુ, સમાયેલુ (૪) બાહ્ય, આગંતુક
અવિકલ(-ળ) વિ૦ [સં] અખંડ(૨)વ્યવસ્થિત (૩) વ્યાકુલ–ગભરાયેલુ નહિ એવુ
અવિકલ્પ વિ૦ [સં] જુઓ નિર્વિકલ્પ
અવિકળ વિ૦ જુઓ અવિકલ
અવિકાર વિ૦ [સં] વિકારરહિત, જેમા ફેરફાર ન થાય તેવુ (૨)પું૦ વિકાર–ફેરફારનો અભાવ ૦ક વિ૦ (વ્યા) શબ્દના અંગમા ગુણ કે વૃદ્ધિનો ફેરફાર ન કરાવે એવો (પ્રત્યય) –રી વિ૦ અવિકાર (૨) [વ્યા] જાતિ કે વચનને લીધે રૂપમા ફેરફાર ન થાય એવુ (પદ)(૩)[ગ] 'કૉન્સ્ટંટ', 'ઇનવેરિયેબલ' –ર્ય વિ૦ જેમા વિકાર થઈ શકે નહિ એવુ
અવિકૃત વિ૦ [સં] વિકૃત નહિ તેવુ. –તિ સ્રી૦ વિકૃતિનો અભાવ(૨)પ્રકૃતિ (સાંખ્યદર્શનમા)
અવિક્રીત વિ૦ [સં] નહિ વેચાયેલુ
અવિક્રેય વિ૦[સં]ન વેચવાનુ કે ન વેચાય એવુ
અવિગત વિ૦[સં.] ન ગયેલુ, જુદુ નહિ પડેલું, હાજર, સંયુક્ત (૨) જવા ન દીધેલું; રોકેલું (૩) નહિ મૂએલુ (૪) નિત્ય –તા સ્રી૦ પતિ અથવા નાયકે રોકી રાખેલી (૨) અજ્ઞાતયૌવના
અવિગ્રહ, ૦વાન વિ૦[સં] નિરાકાર, અશરીર (૨) શાંત, સુલેહવાળુ
અવિઘાત વિ૦[સં]અટકાવ વિનાનુ,અપ્રતિહત
અવિઘ્ન વિ૦ [સં] વિઘ્ન વિનાનુ
અવિચલ(-ળ) વિ૦[સં] ચળે નહિ એવુ સ્થિર (૨) નિત્ય ૦તા સ્રી૦ –લિત વિ૦ સ્થિર,નિત્ય
અવિચાર પું૦ [સં] વિચાર–વિવેકનો અભાવ (૨) ઉતાવળ –રિત વિ૦ બરાબર નહિ વિચારેલુ –રિતા સ્રી૦ મૂર્ખતા, અવિચારીપણું –રી વિ૦ વિચાર ન કરે એવુ, મૂર્ખ (૨) અવિવેકી, સાહસભર્યું ઉતાવળિયુ
અવિચ્છિન્ન વિ૦[સં]અખંડ(૨)સતત ૦તા સ્રી૦
અવિચ્છેદ વિ૦[સં] વિચ્છેદ વિનાનુ (૨) પું૦ વિચ્છેદનો અભાવ
અવિચ્છેદ્ય વિ૦[સં] વિચ્છેદ જેનો ન કરી શકાય કે ન કરવો જોઈએ એવું
અવિજ્ઞેય વિ૦ [સં] ન જાણી શકાય એવુ અજ્ઞેય
અવિદ્ધ વિ૦ [સં] વીંધાયેલુ નહિ એવુ ૦યોનિ(-ની) વિ૦ સ્રી૦ (૨) સ્રી૦ જુઓ અક્ષતયોનિ
અવિદ્યા સ્રી૦ [સં] અજ્ઞાન (૨) માયા (વેદાંત)
અવિધવા સ્રી૦ [સં] વિધવા નહિ એવી–સૌભાગ્યવતી સ્રી ૦નવમી સ્રી૦ ભાદરવા વદ ૯, ડોસીઓની નોમ, સૌભાગ્યવતી મરી ગયેલી સ્રીઓનુ શ્રાદ્ધ કરવાનો દિવસ
અવિધાર અ૦ + જુઓ અવધાર ૦વું સ૦ ક્રિ૦ + જુઓ અવધારવુ
અવિધિ પું૦, સ્રી૦ [સં] વિધિ–નિયમનો અભાવ (૨) નિયમ-વિરુદ્ધ વર્તન
અવિનય પું૦ [સં] અવિવેક, અસભ્યતા –યી વિ૦ અવિનીત, અસભ્ય
અવિનાભાવ પું૦ [સં] એકબીજા વિના રહી કે હોઈ ન શકે એવો ભાવ કે લક્ષણ –વી વિ૦ અવિનાભાવવાળું
અવિનાશ(-શી) વિ૦ [સં] અમર, અક્ષય; નિત્ય ૦ત્વ,–શિત્વ ન૦ –શિની વિ૦સ્રી૦ –શીપણું ન૦ [સંયુક્ત
અવિભક્ત વિ૦ [સં] એકરૂપ (૨) મજિયારુ
અવિભાજ્ય વિ૦ [સં] વિભાગ ન પડી શકે એવુ (૨) [ગ] શેષ રાખ્યા વિના ભગાય નહિ એવુ ૦તા સ્રી૦

અવિયોગ પું૦ [સં] વિયોગનો અભાવ ૦વ્રત ન૦ માગશર સુદ ૩ ને દિવસે સ્ત્રીઓ અવૈધવ્ય-ર્થે કરે છે તે -જ્ય વિ૦ જુદુ ન પાડી શકાય એવુ
અવિરત વિ૦ [સં] નિરંતર, સતત
અવિરલ વિ૦ [સં] વિરલ નહિ એવુ (૨) ઘટ્ટ, ભરચક (૩) અખંડ
અવિરામ પું૦ [સં] વિરામનો અભાવ (૨) અ૦ વિરામ લીધા વિના, સતત -મ(-મી) વિ૦ સતત અવાક
અવિરોધ પું૦[સં] વિરોધનો અભાવ (૨) મેળ, બનાવ (૩) પૂર્વાપરસંગતિ -ધિની વિ૦સ્ત્રી૦, -ધી વિ૦ વિરોધી નહિ એવુ
અવિલંબ વિ૦ [સં] મોડુ કર્યા વિનાનુ (૨) પું૦ વિલંબ નહિ તે
અવિવક્ષા સ્ત્રી૦[સં] વિવક્ષાનો અભાવ -ક્ષિત વિ૦ વિવક્ષિત નહિ એવુ -ક્ષિતાર્થત્વ ન૦ અવિવક્ષિત અર્થવાળુ હોવુ તે
અવિવાહિત વિ૦ [સં] કુવારુ -તા વિ૦સ્ત્રી૦
અવિવેક પું૦[સં] અવિચાર (૨) વિચારશૂન્યતા (૩) અવિનય -કી વિ૦ અવિચારી(૨)અસભ્ય
અવિશંકિત વિ૦ [સં] નિઃશંક, નીડર
અવિશ્રાંત વિ૦ (૨) અ૦ [સં] અથાક, સતત
અવિશ્લેષ્ય વિ૦[સં] જુદુ પાડી ન શકાય એવુ
અવિશ્વસનીય વિ૦ [સં] વિશ્વાસપાત્ર નહિ એવુ
અવિશ્વાસ પું૦[સં] વિશ્વાસનો અભાવ -સી, -સુ વિ૦ વિશ્વાસી નહિ તેવુ -સ્ય વિ૦ જુઓ અવિશ્વસનીય
અવિષય વિ૦ [સં] ઇંદ્રિયોના વિષય ન થઈ શકે તેવુ, અગોચર (૨) પું૦ વિષય-કામ-વાસનાનો અભાવ (૩) ન દેખાવુ તે (૪) શક્તિ કે મર્યાદા બહાર હોવુ તે
અવિષહ્ય વિ૦ [સં] અસહ્ય
અવિસંવાદી વિ૦ [સં] વિસંવાદી નહિ એવુ
અવિહિત વિ૦ [સં] વિહિત નહિ એવુ
અવૃષ્ટિ સ્ત્રી૦[સં] વરસાદનો અભાવ, અનાવૃષ્ટિ
અવેક પું૦ + જુઓ અવિવેક, અવિનય
અવેજ પું૦ [અ ઇવજ] અવેજી, સાટા જેટલી કિંમતનો માલ (૨) નાણુ, મૂડી -જી વિ૦ જો-૫

બદલામાં કામ કરનારુ, હંગામી (૨) સ્ત્રી૦ની જગાએ-બદલે હોવું તે
અવેડો (વે') પું૦ જુઓ અવાડો, હવેડો
અવેધ વિ૦ [સં] ખોડખાપણ વિનાનુ
અવેર પું૦ દેખરેખ, દાબ, કાબૂ (૨) વિવેકથી ઉપયોગ કરવો તે, સુવ્યવસ્થા (૩) કરકસર (૪) સમેટવુ-એકઠુ કરવુ ને ૦વું સ૦ ક્રિ૦ સુવ્યવસ્થિત રાખવુ, સારુ કરીને વાપરવુ (૨) જાળવવુ, જતન કરવુ (૩) કરકસર કરવી
અવે(-વૈ)ર (વે) ન૦ [સં અવૈર પાલી] વેરનો અભાવ, પ્રેમ ૦નિષ્ઠા સ્ત્રી૦ વેર સામે પણ અવેરનો જ ઉપયોગ કરવાની શ્રદ્ધા
અવેરુ વિ૦હલેતું, ગભગટિયુ -રાટ પું૦ગભગટ
અવેવ પું૦ + જુઓ અવયવ
અવેસ્તા સ્ત્રી૦ [જુઓ અવસ્તા] અવસ્તા કે તેની પ્રાચીન ભાષા [કવખતે(૨)અંતરિયાળ
અવેળા સ્ત્રી૦ [અ + વેળા] કવેળા -ળુ અ૦
અવેળી સ્ત્રી૦ મેદાનો પાતળો શીરો (જૈન)
અવૈધ વિ૦[સં] વિધિ વિનાનુ (૨) શાસ્ત્રે માન્ય નહિ કરેલુ, નિષિદ્ધ (૩) બંધારણવિરુદ્ધ
અવૈધવ્યવ્રત ન૦ [સં] વૈધવ્ય ન આવે તે માટે કરાતુ વ્રત
અવ્યક્ત વિ૦ [સં] અસ્પષ્ટ(૨)અદૃશ્ય(૩)[ગ] અજ્ઞાત, વિશિષ્ટ સંખ્યા ન બતાવનાર (રાશિ) (૪) ન૦ બ્રહ્મ, પરમાત્મતત્ત્વ (૫) મૂલ પ્રકૃતિ ૦ક્રિયા સ્ત્રી૦ અવ્યક્ત રાશિનો વિધિ, 'એલ્જિ-બ્રેઇક ઑપરેશન'(ગ.) ૦સામ્ય ન૦ અવ્યક્ત રાશિનુ સમીકરણ (ગ)
અવ્યભિચરિત વિ૦ [સં] અવ્યભિચારવાળુ
અવ્યભિચાર પું૦ [સં] નિત્ય સાહચર્ય (૨) એકનિષ્ઠા, વફાદારી. -રી વિ૦ વ્યભિચારી નહિ એવુ, નીતિમાન (૨) એકનિષ્ઠ (૩) અપવાદ-રહિત, બધી વખતે એકસરખુ (૪) [ન્યા] જેનો વિષય કદી બાધિત નથી થતો એવુ -રિણી વિ૦સ્ત્રી૦ પતિવ્રતા (૨) એકનિષ્ઠ
અવ્યય વિ૦[સં] ન બદલાય એવુ, શાશ્વત (૨) ન૦ (વ્યા) જેને જાતિ, વચન કે વિભક્તિના પ્રત્યય ન લાગે તેવો શબ્દ (૨) પું૦ શિવ વિષ્ણુ ૦કૃદંત ન૦ (વ્યા) કૃદંતનો અવ્યય પ્રકાર,

ઉદા૦'કરી,કરીને'–યીભાવ પુ૦ એક સમાસ. ઉદા૦ 'યથાશક્તિ' (૨) ખર્ચનો અભાવ (ગરીબાઈને લીધે) (૩) અવિકારી સ્થિતિ, અવિનાશીપણુ
અવ્યવસાયી વિ૦[स] વ્યવસાયી નહિ એવુ
અવ્યવસ્થ વિ૦[स]વ્યવસ્થા વગરનુ અવ્યવસ્થિત –સ્થા સ્ત્રી૦ વ્યવસ્થાનો અભાવ; ગોટાળો –સ્થિત વિ૦ વ્યવસ્થિત નહિ તેવુ –સ્થિતિ સ્ત્રી૦ અવ્યવસ્થા [બહિષ્કૃત
અવ્યવહાર્ય વિ૦[स] વ્યવહાર ન રાખવા યોગ્ય.
અવ્યવહિત વિ૦[सं] લગોલગનુ, તદ્દન પાસેનુ ૦પૂર્વગામી વિ૦ પૂર્વે કોઈ પ્રકારના વ્યવધાન વિના તરત જ આવેલુ – રહેલુ
અવ્યંગ વિ૦ [स] સાદો, વાચ્ય (અર્થ)
અવ્યાકૃત વિ૦ [स] પ્રકટ નહિ થયેલું, વિકાસ નહિ પામેલુ (૨) અસ્પષ્ટ
અવ્યાખ્યેય વિ૦[स] વ્યાખ્યા ન થઈ શકે એવુ
અવ્યાજ વિ૦ [सं] નિષ્કપટ, સરળ
અવ્યાપાર પુ૦ [सं] કામધધાનો અભાવ (૨) પોતાનુ કામ નહિ તે
અવ્યાપ્તિ સ્ત્રી૦ [स] થવો જોઈએ તે સઘળાનો જેમા સમાવેશ ન થાય એવો લક્ષણદોષ [ન્યા]
અવ્યાહત વિ૦ [सं.]વ્યાહત નહિ એવુ, અમોઘ
અવ્યુત્પન્ન વિ૦[स] બિનઅનુભવી. અકુશળ (૨) જેની વ્યુત્પત્તિ ન શોધી શકાય એવો (શબ્દ) (૩) ભાષાની રૂઢિ, વ્યાકરણ ઇત્યાદિ ન આવડતા હોય એવુ
અશક્ત વિ૦ [स.] નબળુ, કમતાકાત –ક્તિ સ્ત્રી૦ શક્તિનો અભાવ, નબળાઈ (૨) ગજું-તાકાત ન હોવી તે –ક્તિમાન વિ૦ શક્તિ વિનાનુ; અસમર્થ
અશક્ય વિ૦ [सं.] અસભવિત
અશગ વિ૦ [અ+શગ] શગ વિનાનુ
અશન ન૦ [सं] ખાવુ તે, ભોજન
અશનાઈ સ્ત્રી૦ [फा.आश्नाई] આશનાઈ, યારી (૨) અટકચાળુ; ચાળો
અશનિ સ્ત્રી૦ [सं.] વીજળી
અશબ્દ વિ૦[सं.] નિ શબ્દ, નીરવ (૨) શબ્દમા નહિ વ્યક્ત થયેલુ (૩) ન૦ બ્રહ્મ
અશરણ વિ૦ [स] નિરાધાર આશ્રયરહિત ૦શરણ વિ૦ અશરણના શરણરૂપ (પ્રભુ)
અશરફી સ્ત્રી૦ [अ अश्रफी] સોનામહોર (૨) એ નામનુ એક હઠીલુ ચાદુ
અશરાફ વિ૦[अ] ઈમાનદાર, ખાનદાન– –ફી સ્ત્રી૦ ખાનદાની, ઈમાનદારી,(૨) ભલમનસાઈ
અશરીર,–રી વિ૦[सं] શરીરરહિત (૨) દૈવી (વાણી) (૩) પું૦ (સ) કામદેવ (૪) બ્રહ્મ –રિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ દૈવી (વાણી)
અશર્મ વિ૦[स.]દુ ખી (૨) ન૦ દુ ખ, અશાતિ
અશસ્ત્ર વિ૦ [स.] હથિયાર વિનાનુ, નિ શસ્ત્ર
અશંક,–કિત વિ૦ [स] શકારહિત નિ શક –ક્ય વિ૦ શકા ન કરી શકાય એવું કે ન કરવા યોગ્ય
અશાત(–તા) સ્ત્રી૦ [सं] અશાતિ, અસુખ ૦ના સ્ત્રી૦ અશાતિ (૨) [જૈન] અપવિત્રતા, અપવિત્ર કરવુ તે
અશાલીન વિ૦ [स] અસભ્ય, નિર્લજ્જ, ઉદ્ધત
અશાશ્વત વિ૦[स.] શાશ્વત નહિ એવુ ૦તા સ્ત્રી૦
અશાસ્ત્ર(–સ્ત્રીય) વિ૦ [स.] શાસ્ત્રવિરુદ્ધ, અવિહિત (૨) શાસ્ત્રને નહિ લગતું (૩) શાસ્ત્ર-શુદ્ધ નહિ એવુ, લૈકિક
અશાંત વિ૦[स]શાતિરહિત, ઉદ્વિગ્ન(૨)તોફાની (૩) ચચળ (૪) આતુર ૦તા સ્ત્રી૦ અશાતિ –તિ સ્ત્રી૦ શાતિનો અભાવ(૨)તોફાન, બખેડો –તિકર, –તિકારક વિ૦ અશાતિ કરનાર
અશિક્ષિત વિ૦ [स] શિક્ષિત–ભણેલું નહિ એવું
અશિર પું૦ [स] રાક્ષસ (૨) અગ્નિ (૩) પવન
અશિવ વિ૦ [स] અશુભ, અકલ્યાણકારી (૨) ન૦ અકલ્યાણ [ગ્રામ્ય
અશિષ્ટ વિ૦ [स] શિષ્ટ નહિ એવુ, અસસ્કારી,
અશિસ્ત વિ૦ શિસ્ત વિનાનુ
અશીત વિ૦ [सं] ગરમ [વિ૦ શીલરહિત
અશીલ ન૦[स]અસભ્ય કે દુરાચારી વર્તન (૨)
અશુચિ વિ૦ [सं] અપવિત્ર, અશુદ્ધ (૨) સૂતકી
અશુદ્ધ વિ૦ [सं.] અપવિત્ર (૨) મલિન (૩) અપ્રામાણિક (૪) સદોષ ભૂલભરેલુ (૫) શુદ્ધિ–ભાન વગરનું, બેભાન ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦, –દ્ધિ સ્ત્રી૦ અશુદ્ધ હોવુ તે

અશુભ વિ૦ [સ] અમંગલ (૨) મરણને લગતું (૩) ન૦ અકલ્યાણ, ભૂંડું (૪) દુરાચરણ
અશ્રુર પુ૦, ન૦ (સં) આસીરિયા
અશુ (–સુ) વિ૦ [સ ઈદ્દશ] આવું, એવું (પ)
અશૂર વિ૦ [સ.] કાયર બાયલું
અશેષ વિ૦ (૨) [સ] પૂરેપૂરું, તમામ (૨) સ્ત્રી૦ (સુ.) જુઓ ચોગશી
અશે(–સો)ળિયો પું૦ એક વનસ્પતિ–ઔષધિ
અશો(–પો) વિ૦ [ફા] પવિત્ર, શુદ્ધ ૦ઈ સ્ત્રી૦ પવિત્રતા
અશોક પુ૦ [સં] હર્ષ; આનંદ (૨) આસોપાલવનું ઝાડ (?) (૩) [સ] એક રાજા (૪) વિ૦ શોકરહિત ૦વનિકાન્યાય પુ૦ અશોક વન જેવી બીજી ઘણી કામ દે એવી વાટિકાઓ છતાં, રાવણે સીતાને ખાસ કારણ વિના ત્યાં રાખી તેમ, અનેક માર્ગો હોય ને બધા સરખા હોય છતાં, તેમાંના એક ઉપર જ પસંદગી ઊતરવી એ ન્યાય
અશોચ્ય વિ૦ [સં] શોક ન કરવા યોગ્ય
અશોષ્ય વિ૦ [સં] શોષી ન શકાય એવું
અશૌચ ન૦ [સ] અશુદ્ધિ, મલિનતા (૨) સૂતક
અશૌર્ય ન૦ [સં] કાયરતા
અશ્કર અ૦[अ अक्सर ?] ઘણું કરીને, આખરે
અશ્મ પુ૦ [સ] પથ્થર ૦ર વિ૦ પથ્થરવાળું; ખડકમય (૨) પુ૦ પથ્થર ૦રી સ્ત્રી૦ પથરી (એક રોગ) –શ્મ તક પુ૦ એક જાતનું ઘાસ (જેમાંથી પ્રાચીન કાળમાં બ્રાહ્મણો મેખલા બનાવતા હતા) (૨) ચૂલો (૩) ઝાડનું નામ –શ્મા પું૦ પથ્થર (૨) પહાડ (૩) વજ્ર –શ્મારોહણ ન૦ પહાડ ઉપર ચડવું તે (૨) [લા] કઠણ કામ (૩) વિવાહવિધિનો એક ભાગ [જેમાં કન્યાને પથ્થર ઉપર પગ મુકાવી પાતિવ્રત્યમાં તેના જેવી દૃઢ થવાનું કહેવામાં આવે છે) –શ્મિલ ન૦ પૃથ્વીના પડોમાં મળી આવતો વનસ્પતિ કે પ્રાણીનો અવશેષ
અશ્રદ્ધા સ્ત્રી૦ [સં] અનાસ્થા, અવિશ્વાસ ૦ળુ વિ૦ શ્રદ્ધા–આસ્થા વિનાનું
અશ્રવણીય, અશ્રાવ્ય વિ૦ [સ] ન સાંભળવા યોગ્ય કે ન સાંભળી શકાય એવું
અશ્રાંત વિ૦[સ]થાક્યા વિનાનું(૨)સતત અથાક
અશ્રુ પુ૦ [સ] આંસુ. ૦ધારા સ્ત્રી૦ આંસુની ધારા ૦પાત પું૦આંસુ પાડવા તે ૦પ્રમાર્જન ન૦ આંસુ લોહવા તે
અશ્રુત વિ૦ [સ.] નહિ સાંભળેલું (૨) શાસ્ત્ર નહિ જાણનારું (૩) અશિક્ષિત ૦પૂર્વ વિ૦ પૂર્વે નહિ સાંભળેલું એવું
અશ્લાઘ્ય વિ૦[સ]વખાણવાને અયોગ્ય,નિંદ્ય
અશ્લીલ વિ૦ [સં] બીભત્સ, નઠારું (૨) અસભ્ય, ગ્રામ્ય ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦
અશ્લેખા,–ષા [સ] સ્ત્રી૦ નવમું નક્ષત્ર [–ચગી તો ચગી ને ફગી તો ફગી= તે નક્ષત્રમાં જો વરસે તો બરોબર વરસાદ થાય, નહિ વરસે તો ના થાય]
અશ્વ પું૦[સ] ઘોડો ૦કાંતા સ્ત્રી૦ મૂર્છનાનો એક પ્રકાર (સંગીત) ૦ગતિ સ્ત્રી૦ ઘોડાની ચાલ (૨) એક છંદ ૦ગતિ–પ્રબંધ પુ૦ એક ચિત્રકાવ્ય ૦ગંધા સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ; આસંધ ૦ગ્રીવ પુ૦ (સ) એક રાક્ષસ (૨) વિષ્ણુનો એક અવતાર ૦ચર્યા સ્ત્રી૦ ઘોડાની સંભાળ ૦ચિકિત્સક પુ૦ ઘોડાનો–ઢોરોનો વૈદ્ય (૨) નાળ જડનારો (૩) ઘોડાનો પરીક્ષક ૦તર પું૦ ખચ્ચર ૦તરી સ્ત્રી૦ ખચ્ચર (માદા). ૦દંષ્ટ્રા સ્ત્રી૦ગોખરુનો છોડ ૦ધાટી સ્ત્રી૦ નવ ગણની ચાર લીટીનો એક છંદ ૦પાલ(–ળ,૦ક) પુ૦ ઘોડાનું પાલન કરનાર, ખાસદાર ૦મંત્ર પુ૦ જેથી ઘોડો પવનવેગે ચાલે એવો મંત્ર ૦મેધ પુ૦ એક યજ્ઞ, જેમાં દિગ્વિજય કરી આવેલો ઘોડો હોમવામાં આવે છે ૦મેધી વિ૦ અશ્વમેધને લગતું (૨) પુ૦ તે યજ્ઞ કરનાર ૦વાર પુ૦ઘોડેસવાર ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ ઘોડા પારખવાની, કેળવવાની તથા ચલાવવાની વિદ્યા ૦વૈદ્ય પુ૦જુઓ અશ્વચિકિત્સક ૦શાસ્ત્ર ન૦ અશ્વવિદ્યાનું શાસ્ત્ર ૦શાલા(–ળા) સ્ત્રી૦ઘોડાનો તબેલો –શ્વારૂઢ વિ૦ ઘોડા ઉપર સવાર થયેલું –શ્વારોહણ ન૦ ઘોડા ઉપર સવારી કરવી તે –શ્વિની સ્ત્રી૦ પહેલું નક્ષત્ર (૨) ઘોડી –શ્વિનીકુમાર પુ૦, (સ) દેવોના બે વૈદ્ય

અશ્વત્થ પુ૦ [સં] પીપળો
અશ્વત્થામા પુ૦ [સં] (સં) દ્રોણાચાર્યનો પુત્ર (૨) એક હાથીનુ નામ
અશ્વમેવ અ + (પ) જુઓ અવશ્યમેવ
અષા(-સા)ડ પુ૦ [સં. अषाढ]વિક્રમ સંવતનો નવમો મહિનો
અષાઢ પુ૦ [સં] અષાઢ-ઢા સ્ત્રી૦ એક નક્ષત્ર
અષો વિ૦ [અવેસ્તા] અશો, પવિત્ર (જરથુષ્ટ્ર) ૦ઈ સ્ત્રી૦ અશોઈ, પવિત્રતા
અષ્ટ વિ૦ [સં.] આઠ ૦ક ન૦ આઠનો સમુદાય. ૦કર્ણ પુ૦ (સં) બ્રહ્મા -કલ્યાણી વિ૦ આઠ શુભ ચિહ્નોવાળો (ઘોડો) [ચાર પગ, કપાળ, છાતી, ખાંધ તથા પૂંછડી જેના ધોળા હોય તે]૦કોણ પુ૦આઠ ખૂણાવાળી આકૃતિ. ૦કોણુ, ૦કોણી વિ૦આઠ ખૂણાવાળુ ૦ગંધ ન૦ આઠ સુગંધીઓનુ ચૂર્ણ ૦ગુણ પુ૦ બ્રાહ્મણોમા આવશ્યક એવા આઠ ગુણ-દયા, ક્ષમા, અનસૂયા, શૌચ, અનાયાસ, મંગલ, અકાર્પણ્ય અને અસ્પૃહા ૦દિશા સ્ત્રી૦ ચાર દિશાઓ અને ચાર ખૂણાઓ મળીને, આઠ દિશાઓ ૦દ્રવ્ય ન૦ યજ્ઞમા જરૂરી આઠ પદાર્થ પીપળો, ઊમરો, પીપળ, ખાખરો તથા વડ એ પાંચનુ સમિધ તથા તલ, ખીર અને ઘી ૦ધા અ૦ આઠ પ્રકારે ૦ધાતુ સ્ત્રી૦ આઠ ધાતુઓ-સોનુ, રૂપુ, તાંબુ, કથીર, પીતળ, સીસું, લોઢુ અને પારો ૦નાયિકા સ્ત્રી૦ કાવ્યશાસ્ત્રમા કહેલી આઠ નાયિકાઓ-સ્વાધીનપતિકા, ખંડિતા. અભિસારિકા, કલહાંતરિતા, વિપ્રલબ્ધા, પ્રોષિતભર્તૃકા, વાસકસજ્જા અને વિરહોત્કંઠા ૦પદ પુ૦ આઠ પગવાળો તે-કરોળિયો. ૦પદી સ્ત્રી૦ આઠ પદ-કડીઓવાળુ ગીત ૦પર્વત પુ૦ બ૦ વ૦ આઠ કુલપર્વતો ૦પાર્શ્વી વિ૦ આઠ પાસાવાળુ, 'ઓક્ટાહેડ્રલ' (ગ) ૦પૂજાદ્રવ્ય ન૦ પૂજામાં ઉપયોગી આઠ પદાર્થો-પાણી, દૂધ, ઘી, દહી મધ, દર્ભ, ચોખા તથા તલ ૦પ્રધાન પુ૦ આઠ પ્રકારના મંત્રી-પ્રધાન, અમાત્ય, સચિવ, મંત્રી, ધર્માધ્યક્ષ, ન્યાયશાસ્ત્રી, વૈદ્ય અને સેનાપતિ. ૦ભાવ પુ૦ કાવ્યશાસ્ત્રમા કહેલા આઠ ભાવો -સ્તંભ, સ્વેદ, સ્વરભંગ, રોમાંચ, કંપ, વૈવર્ણ્ય, અશ્રુપાત અને પ્રલય ૦ભુજા સ્ત્રી૦ (સં) આઠ ભુજાવાળી મહાલક્ષ્મી ૦ભોગ પુ૦ બ૦ વ૦ આઠે પ્રકારના-બધા ભોગ ૦મ વિ૦ આઠમુ (૨) સ્ત્રી૦ લાગલાગટ આઠ ટંકના ઉપવાસનુ વ્રત, અઠ્ઠમ (જૈન) ૦મકાલિક વિ૦ સાત ટંક છોડી આઠમી ટંકે અર્થાત ચોથે દિવસે રાતે જમનારુ ૦મહારોગ પુ૦ આઠ પ્રકારના મોટા વ્યાધિ-વાત, અશ્મરી, કુષ્ઠ, મેહ, ઉદર, ભગંદર, અર્શ અને સંગ્રહણી ૦મહાસિદ્ધિ સ્ત્રી૦ આઠ મહાસિદ્ધિઓ-અણિમા, મહિમા, ગરિમા, લઘિમા. પ્રાપ્તિ, પ્રાકામ્ય, ઈશિત્વ અને વશિત્વ [-અને નવ નિધિ હોવાં=બધી દિવ્ય શક્તિઓ ને તમામ સંપત્તિ હોવી] ૦મંગલ (-ળ) વિ૦ જુઓ અષ્ટકલ્યાણી (૨) ન૦ રાજ્યાભિષેક વખતે જરૂરી ગણાતી આઠ શુભ વસ્તુઓ-સિંહ, વૃષભ ગજ, પૂર્ણોદક કુંભ, પંખો. નિશાન, વાદ્ય અને દીપ, અથવા બ્રાહ્મણ, અગ્નિ, ગાય, સુવર્ણ, ઘૃત, સૂર્ય, જળ અને રાજા (૩) પુનર્લગ્ન. નાતરુ (૪) પુ૦ એક તાલ (સંગીત) ૦મંગળી વિ૦ નાતરિયુ (લગ્ન) ૦માંશ પુ૦ આઠમો ભાગ ૦મી સ્ત્રી આઠમ ૦મૂર્તિ (-ર્ત્તિ) પુ૦ શંકર, મહાદેવ (પૃથ્વી, જલ, તેજ, વાયુ, આકાશ, સૂર્ય, ચંદ્ર અને ઋત્વિજ-એવા આઠ રૂપવાળા). ૦યોગિની સ્ત્રી૦ શુભાશુભ ફળ આપનારી પાર્વતીની આઠ સખીઓ ૦રસ પુ૦ આઠ રસ-શૃંગાર, હાસ્ય, કરુણ, રૌદ્ર, વીર, ભયાનક, બીભત્સ અને અદ્ભુત ૦વર્ષા વિ૦ સ્ત્રી૦ આઠ વર્ષની (કન્યા), ગૌરી. ૦સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ જુઓ અષ્ટ મહાસિદ્ધિ ૦સૌભાગ્ય ન૦ બ૦ વ૦ સેંથામા સિંદૂર, કપાળે ચાલ્લો, આંખમા કાજળ નાકે વાળી, કાને કંઈક, કોટમા કીડિયાસેર હાથમા ચૂડો કે બંગડી, અને પગમા અઠ્ઠાસિયા એ આઠ સૌભાગ્યવતીના ચિહ્નો ૦શ્રવણ પુ૦ (સં) અષ્ટકર્ણ, બ્રહ્મા -ષ્ટાક્ષરી વિ૦ આઠ

અક્ષરવાળું. –ષ્ટાદશ વિ૦ અઢાર –ષ્ટાધ્યાયી વિ૦ આઠ અધ્યાયવાળુ (૨) સ્ત્રી૦ (સં) પાણિનીનુ વ્યાકરણ. –ષ્ટાવક્ર વિ૦ આઠે વાંકા અંગવાળુ, કદરૂપુ, કૂબડુ (૨) પુ૦ (સં) એક ઋષિ –ષ્ટાવધાની વિ૦ એકીસાથે જુદી જુદી આઠ વસ્તુઓમા ધ્યાન આપી શકે એવુ (૨) [લા] ચતુર –ષ્ટાંગ વિ૦ આઠ અંગવાળું (૨) ન૦ શરીરનાં આઠે અંગ, જેના વડે દંડવત્ પ્રણામ કરવામા આવે છે તે (આઠ અંગો–બે હાથ, બે પગ, બે ઢીંચણ એ ૭ અને છાતી તથા કપાળ કે વાચા તથા મન, અથવા હાથ, પગ, ઢીંચણ, છાતી, માથુ, મન વાણી અને દૃષ્ટિ) –ષ્ટાંગબુદ્ધિ સ્ત્રી૦ શુશ્રૂષા, શ્રવણ, ગ્રહણ, ધારણ, ચિંતન, ઊહાપોહ, અર્થવિજ્ઞાન અને તત્ત્વજ્ઞાન એ આઠ ગુણવાળી બુદ્ધિ –ષ્ટાંગમાર્ગ પુ૦ સમ્યક્ દૃષ્ટિ, સમ્યક્ સંકલ્પ, સમ્યક્ વાક, સમ્યક્ કર્મ, સમ્યક્ આજીવ, સમ્યક્ વ્યાયામ, સમ્યક્ સ્મૃતિ, સમ્યક્ સમાધિ એ આઠ અંગવાળો બુદ્ધ ભગવાને બતાવેલો દુઃખના નિવારણનો માર્ગ –ષ્ટાંગયોગ પુ૦ યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ધારણા, ધ્યાન અને સમાધિ એ આઠ અંગયુક્ત યોગ –ષ્ટોત્તરશત વિ૦ એકસો આઠ (પારાયણ)

અષ્ટ પષ્ટ અ૦ [સં स्पष्ट-अस्पष्ट ?] આડુ અવળુ, અગડબગડ, ખરુખોટુ

અષ્ટાક્ષરી વિ૦ [સં], અષ્ટાદશ વિ૦ [સં] અષ્ટાધ્યાયી વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ [સં] અષ્ટાવક્ર ૧૦ (૨) વિ૦ [સં.] અષ્ટાવધાની વિ૦ [સં] જુઓ 'અષ્ટ'મા

અષ્ટાવુ અ૦ક્રિ૦ કષ્ટાવુ, પીડાવુ (૨) હિઝરાવુ (૩) પસ્તાવુ

અષ્ટાંગ વિ૦ [સં], ૦બુદ્ધિ, ૦માર્ગ, ૦યોગ [જુઓ 'અષ્ટ'મા

અષ્ટોત્તરશત વિ૦ [સં] જુઓ 'અષ્ટ'મા

અસક્ત વિ૦ [સં] આસક્તિ વિનાનુ –ક્તિ સ્ત્રી૦ અનાસક્તિ

અસગોત્ર(–ત્રી) વિ૦ [સં] એક જ ગોત્રનુ નહિ તેવુ

અસજ્જન પું૦ [સં] સજ્જન નહિ તે, દુષ્ટ, અસભ્ય ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦

અસત વિ૦ [સં] નહયાત કાલ્પનિક (૨)ખોટુ (૩) ખરાબ (૪) ન૦ શૂન્ય (૫) અસત્ય –ત્કાર પુ૦ અનાદર, અપમાન, –ત્તા સ્ત્રી૦ સત્તાનો અભાવ –ત્પથ પું૦ કુમાર્ગ. –ત્પથગામી વિ૦ કુમાર્ગે ચડેલુ, દુરાચરણી –ત્ત્વ વિ૦ નિસત્વ, માલ વિનાનુ (૨) સાર-પણા વિનાનુ (૩) ન૦ અભાવ; ન હોવુ તે (૪) અસત્ય (૫) ખરાબપણુ, દુષ્ટતા –દંશ પુ૦ અનિષ્ટ-ખરાબ અંશ –દાચરણ ન૦, –દાચાર પુ૦ અનીતિ દુરાચાર –દાચારી વિ૦ દુરાચારી. –દ્ગતિ સ્ત્રી૦ અવગતિ –દ્ગ્રાહ પુ૦ ખરાબ યુક્તિ (૨) ખરાબ અભિપ્રાય પૂર્વગ્રહ (૩) છોકરવાદી ઇચ્છા –દ્ભાવ પુ૦ સદ્ભાવનો અભાવ, અનાદર, અણગમો –દ્વિચાર પુ૦ ખરાબ–દુષ્ટ વિચાર

અસતત વિ૦ [સં] ચાલુ–અખંડ નહિ તેવુ (૨) અ૦ રહી રહીને

અસતી સ્ત્રી૦ [સં] વ્યભિચારિણી સ્ત્રી, અસાધ્વી

અસત્તા સ્ત્રી૦,–ત્ત્વ ન૦ [સં] જુઓ 'અસત'મા

અસત્પથ પુ૦ [સં] જુઓ 'અસત'મા

અસત્ય વિ૦ [સં] ખોટુ, જૂઠુ (૨) કાલ્પનિક (૩) ન૦ જૂઠાણુ (૪) માયા, ભ્રમ ૦ભાવારોપણ ન૦ જ્યા ભાવનો અનુભવ નથી થતો ત્યા ભ વનુ આરોપણ કરવુ તે ૦વાદી વિ૦ જૂઠુ બોલનાર

અસદાચાર પુ૦,–રી વિ૦ [સં] જુઓ 'અસત'મા

અસદંશ વિ૦ [સં] અણસરખુ ભિન્ન

અસદ્ –ગતિ, –ગ્રાહ, –ભાવ [સં] જુઓ 'અસત'મા

અસદ્વિચાર પુ૦ [સં] જુઓ 'અસત'મા

અસન, ૦વેલ સ્ત્રી૦ એક ઔષધિ

અસન્નારી સ્ત્રી૦ [સં] ખરાબ સ્ત્રી

અસપિંડ વિ૦ [સં] સપિંડ નહિ એવુ

અસબાબ પુ૦ [અ.] સરસામાન

અસભ્ય વિ૦ [સં] અવિનયી, જગલી ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણુ ન૦

અસમ વિ૦ [સં] સરખુ નહિ એવુ, વિષમ (૨) બરાબરિયા વિનાનુ, અપ્રતિમ ૦તા સ્ત્રી૦

અસમજ,૰ણ સ્ત્રી૰[અ+સમજવું]અણસમજ. ૰ણું વિ૰ અણસમજુ **–જૂત,–જૂતી** સ્ત્રી૰ ગેરસમજ (૨) અણબનાવ
અસમર્થ વિ૰ [સં] સમર્થ નહિ તેવું
અસમવાયી વિ૰ [સં] સમવાયી નહિ તેવુ, જુદુ પાડી શકાય તેવુ, આગંતુક. **૰કારણ** ન૰જે કારણ કાર્ય અથવા સમવાયી કારણની સાથે એક જ વસ્તુમા સમવાય-સબધથી રહેલુ હોય તે (ન્યા)
અસમવેત વિ૰ [સં] સમવાય-સબધથી નહિ જોડાયેલું (૨) અસબદ્ધ
અસમંજસ વિ૰ [સં] અસ્પષ્ટ (૨) અનુચિત (૩) મૂર્ખાઈભરેલું
અસમાતું વિ૰[અ+સમાતું]સમાય નહિ તેવુ કે તેટલુ (૨) જેનો સમાસ ન થાય એવું(માણસ)
અસમાધાન ન૰[સં]સમાધાન નહિ તે **૰કારક** વિ૰ સમાધાન ન કરનારુ [એવુ
અસમાધેય વિ૰ [સં] સમાધાન ન કરી શકાય
અસમાન વિ૰[સં]સરખુ નહિ એવુ (૨) સપાટ નહિ એવું **૰તા** સ્ત્રી૰
અસમાપ્ત વિ૰[સં]અધૂરું,અપૂર્ણ **–પ્તિ** સ્ત્રી૰
અસમાવર્તક, અસમાવૃત્ત(–ત્તિક) પુ૰ [સં.] જેનુ (વેદનુ) અધ્યયન સપૂર્ણ નથી થયુ એવો બ્રાહ્મણ
અસમાહિત વિ૰ [સં] ધ્યાન રહિત, વ્યગ્ર
અસમ્યક વિ૰ [સં] સમ્યક નહિ એવુ, ખોટું, ભૂલભરેલુ
અસર સ્ત્રી૰ [અ] વસ્તુનો (સારો કે માઠો) પ્રભાવ કે છાપ પડે યા ગુણ અવગુણ દાખવે તે, પરિણામ, લાગણી [**–તળે આવવું**=છાપ પડવી કે પાસ યા પ્રભાવ લાગવો **–પડવી**= પ્રભાવ કે ગુણના પાસથી પરિણામ થવુ, ફેરફાર નીપજવો]**૰કારી, ૰કારક** [સં] વિ૰ અસર કરે એવુ
અસરાર ન૰ [અ] ખાનગી વાતચીત (૨) છૂપો ભેદ (૩) ગોઠવણ
અસલ વિ૰ [અ અસ્લ] મૂળ (૨) પ્રાચીન(૩) ઉત્તમ (૪) ખરુ, સાચું (૫) અ૰ પહેલા **૰તા** સ્ત્રી૰ **૰નું,–લી** વિ૰ અગાઉનુ; પુરાણુ; મૂળ
અસવર્ણ વિ૰ [સં] ભિન્ન વર્ણ – જાતિનું
અસવાર પુ૰ [फा] જુઓ 'સવાર' ૧, ૨, ૩ અર્થ **–રી** સ્ત્રી૰ સવારી
અસહ વિ૰ [સં] નહિ સહનાર કે સહી શકનાર (૨) અસહ્ય (૫) **૰નીય,–હ્ય** વિ૰ સહી ન શકાય એવુ
અસહકાર પુ૰ [સં]સહકાર–સબધ ન રાખવો તે (૨) સરકાર સાથે સંબધ ન રાખવાની ગાંધીજીએ શરૂ કરેલી એ નામની લડત **–રી** વિ૰ અસહકારને લગતું (૨)પુ૰ અસહકારમા જોડાયેલો માણસ
અસહાય વિ૰ [સં] સહાય વિનાનુ; એકલુ (૨) નિરાધાર. **૰તા** સ્ત્રી૰ [સ્ત્રી૰
અસહિષ્ણુ વિ૰ [સં] અક્ષમ (૨) અનુદાર **૰તા**
અસંખ્ય,–ખ્યાત વિ૰ [સં] અગણિત. **૰ધા** અ૰ અસખ્ય રીતે
અસંગ વિ૰ [સં] અનાસક્ત દુનિયાદારીના સબધોથી મુક્ત (૨) સોબત વિનાનું, એકલુ (૩) પુ૰ અનાસક્તિ (૪) પુરુષ વા આત્મા (સાખ્ય) **–ગી** વિ૰ ત્યાગી, વૈરાગી **૰ગો** પુ૰ સોબત વિના સોરવુ તે
અસંગત વિ૰[સં] મેળ ન ખાય એવુ પરસ્પર-વિરોધી (૨) અનુચિત **–તિ** સ્ત્રી૰પરસ્પર વિરોધ (૨) અસભવ (૩) [કા શા] કાર્ય કારણના સબધનો જેમા વિરોધ દેખાડ્યો હોય એવો અલકાર ['અસગ મા
અસગરો પુ૰, **અસંગી** વિ૰ [સં] જુઓ
અસત વિ૰ [સં] અધર્મી, અપવિત્ર
અસતોષ પુ૰ [સં] સતોષનો અભાવ **–પી, અસંતુષ્ટ** વિ૰ અસતોષવાળુ
અસપ્રજ્ઞાત વિ૰ [સં] નિર્વિકલ્પ (સમાધિ)
અસંપ્રમોષ પુ૰ [સં] ભૂસાઈ ન જવુ તે
અસબદ્ધ વિ૰ [સં]સબદ્ધ નહિ એવુ(૨)અર્થ-શૂન્ય (૩) અનુચિત
અસંબાધ વિ૰ (૨) અ૰ [સં] બાધ વગરનુ
અસંભવ પુ૰[સં]સંભવનો અભાવ, અશક્યતા (૨) વિ૰ અસભવિત. **–વિત** વિ૰ અશક્ય **–વિતતા** સ્ત્રી૰ [અશક્યતા
અસંભાવના સ્ત્રી૰ [સં.] સભાવનાનો અભાવ,

અસંભાવિત વિ૦ [સં] અપ્રતિષ્ઠિત
અસંભાવ્ય વિ૦[સં] અસંભવિત(૨)અકલ્પ્ય
અસંભ્રમ પુ૦[સં]સંભ્રમનો અભાવ(૨) વિ૦ સંભ્રમરહિત
અસંમત વિ૦[સં]સંમત નહિ એવું -તિ સ્ત્રી૦
અસંમોહ પું૦ [સં.] સંમોહનો અભાવ (૨) સત્ય જ્ઞાન
અસંયત વિ૦[સં] સંયમરહિત (૨) બંધનથી [મુક્ત
અસંયમ પુ૦ [સં] સંયમનો -ઇંદ્રિયો ઉપરના કાબૂનો અભાવ
અસંયુક્ત વિ૦ [સં] નહિ જોડાયેલું (૨)[વ્યા] સંધિરહિત
અસંયોગ પુ૦ [સં] સંયોગનો અભાવ,વિયોગ [(૩) કુયોગ
અસંશય(-યી) વિ૦[સં] સંશયરહિત,નિઃશંક
અસંસર્ગ પું૦[સં] સંસર્ગ-પરિચયનો અભાવ
અસંસ્કારિતા સ્ત્રી૦ [સં] અસંસ્કારીપણું
અસંસ્કારી વિ૦ [સં] સંસ્કાર વગરનું
અસંસ્કૃત વિ૦ [સં]અશિષ્ટ સંસ્કારરહિત(૨) [વ્યા]નિયમ વિરુદ્ધનો શબ્દ ૦જ્ઞ વિ૦ સંસ્કૃત નહિ જાણનાર
અસાખ વિ૦ [અ+સાખ]સાખ-પ્રતિષ્ઠા વગરનું
અસાચ વિ૦ [અ+સાચ] જૂઠું, અસત્ય (૨) ક્ષણભંગુર
અસાચવટ ન૦ [અ + સાચવટ] સાચવટનો અભાવ (૨) અપ્રામાણિકતા
અસાડ પુ૦ જુઓ અષાડ
અસાતત્ય ન૦ [સં] સાતત્યનો અભાવ
અસાધારણ વિ૦[સં]અસામાન્ય,વિશેષ,ખાસ; અનોખું(૨)લોકોત્તર, અલૌકિક(૩)પુ૦(ન્યા) એક પ્રકારનો હેત્વાભાસ, અનૈકાંતિકનો એક પ્રકાર ૦તા સ્ત્રી૦ ૦ધર્મ પું૦ સાધારણ ધર્મ બાદ કરતાં બાકી રહે તે ધર્મ, વસ્તુનો ખાસ ધર્મ (ન્યા)
અસાધુ વિ૦[સં] દુષ્ટ,ખરાબ(૨) [વ્યા.] અપભ્રષ્ટ,અશુદ્ધ. ૦તા સ્ત્રી૦ -ધ્વી વિ૦ સ્ત્રી૦ દુષ્ટા (૨) વ્યભિચારિણી
અસાધ્ય વિ૦ [સં.] સાધી ન શકાય એવું (૨) સિદ્ધ ન થઈ શકે એવું (૩) જેનો ઇલાજ ન હોય તેવો (રોગ)
અસાધ્વી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં.] જુઓ 'અસાધુ'માં
અસામયિક વિ૦ [સં] કવખતનું (૨) નિર્ણીત સમય વિનાનું
અસામર્થ્ય ન૦[સં]સામર્થ્યનો અભાવ,અશક્તિ
અસામાન્ય વિ૦ [સં] અસાધારણ
અસાર વિ૦ [સં] સાર વિનાનું, નિઃસત્ત્વ (૨) નિરર્થક (૩) તુચ્છ (૪) પું૦ સારનો અભાવ ૦તા સ્ત્રી૦
અસારસ્ય ન૦[સં] સારસ્ય-સરસતાનો અભાવ
અસારો પુ૦ [હિં, મ અસારા] વળ દીધેલો રેશમનો તાર [અસારા વાટવા=અસારાને ઘસીને સરખા ને મુલાયમ કરવા (વણવા માટે)]
અસાવધ,-ધાન વિ૦ [સં] સાવધ નહિ એવું, ગાફેલ -ધાની સ્ત્રી૦
અસાવળી સ્ત્રી૦ એક જાતનું વસ્ત્ર
અસાહ્ય,-હાય્ય વિ૦[સં] અસહાય; નિરાધાર
અસાળિયો પું૦ જુઓ અશેળિયો
અસાંકેતિક વિ૦ [સં] સાંકેતિક નહિ એવું
અસાંપ્રત વિ૦ [સં] પ્રાચીન (૨) અયોગ્ય
અસાંસતું વિ૦ [અ+સાંસતું] ધીરજ વિનાનું, રઘવાટિયું
અસિ સ્ત્રી૦ [સં] તલવાર ૦કર્મ ન૦ તરવાર ચલાવવાનું કામ, વીરકર્મ ૦ધારા સ્ત્રી૦ તલવારની ધાર [અસિધારાએ ચાલવું કે રહેવું=ખૂબ સાવધાની રાખીને વર્તવું] ૦ધારાવ્રત ન૦ તલવારની ધાર પર ચાલવા જેવું કઠણ વ્રત ૦પત્ર ન૦ તલવારનું ફળું કે મ્યાન (૨) ધારદાર પાનાની એક વનસ્પતિ (૩) શેરડી (૪) એક નરક ૦લતા સ્ત્રી૦ તરવારનું ફળું
અસિત વિ૦ [સં] કાળું; શ્યામ (૨) નીલ (૩) પુ૦ (સં) એક ઋષિનું નામ -તા સ્ત્રી૦ ગળી (૨) અંતઃપુરની જુવાન સ્ત્રી (૩) નાગણ (૪) (સં) એક અપ્સરા
અસિદ્ધ વિ૦[સં] નહિ સધાયેલું, અપૂર્ણ (૨) પુરવાર નહિ થયેલું (૩) પું૦ (ન્યા) એક હેત્વાભાસ, જેમાં હેતુ પોતે જ સિદ્ધ હોતો નથી ૦તા સ્ત્રી૦, -દ્ધિ સ્ત્રી૦ સિદ્ધિનો અભાવ
અસિપદ ન૦[સં] 'તત્ત્વમસિ'માંનું 'असि' પદ
અસીમ વિ૦ [સં] સીમા વિનાનું, બેહદ

અસીલ વિ૦ [अ] જાતવાન, અશરાફ (૨) સાલસ (૩) પુ૦ કુળ (વકીલનો)
અસુ પુ૦[स]પ્રાણ(૨)પું૦બ૦વ૦દેહના પ ચવાયુ
અસુખ ન૦[सं]દુખ (૨) બેચેની. –**ખાકારી** સ્ત્રી૦ સુખાકારી ન હોવી તે, માંદગી –**ખી** વિ૦ દુખી (૨) બેચેન
અસુગમ વિ૦[स]સુગમ નહિ તેવુ, દુર્ગમ,મુશ્કેલ
અસુઘડ વિ૦ [અ+સુઘડ] સુઘડ નહિ એવુ. ૦તા સ્ત્રી૦
અસુર પુ૦[स]દૈત્ય રાક્ષસ. –**રાચાર્ય** પું૦(સ) અસુરોનો આચાર્ય—શુક્રાચાર્ય. –**રેશ** પુ૦ [स.] અસુરોનો દેશ –**રાધિપ (૦તિ)** પુ૦ [स] અસુરોનો અધિપ–બલિરાજા
અસુલભ વિ૦ [सं.] સુલભ નહિ એવું, દુર્લભ
અસુહૃદ પુ૦ [स] અમિત્ર, શત્રુ
અસું વિ૦+જુઓ અશું, આવું, એવું
અસુંદર વિ૦ [स.] કૂબડું, કદરૂપુ
અસૂક્ષ્મ વિ૦ [स] સૂક્ષ્મ નહિ એવુ
અસૂત્રિત વિ૦ [स.] સૂત્રના રૂપમા મૂક્યા વિનાનુ (૨) ગાઠયા વિનાનુ
અસૂમ વિ૦ [અ+સૂમ] સૂમ નહિ તેવું, ઉદાર
અસૂયા સ્ત્રી૦ [स.] અદેખાઈ (૨) પારકાના ગુણોમા દોષ શોધવા તે (૪) ક્રોધ. ૦**ળુ** વિ૦ અસૂયાવાળુ
અસૂર(–રું) અ૦ [स उत्सूर=સાજ, प्रा उस्सूर, म उशीर] મોડું
અસૂર્ય વિ૦ [स.] સૂર્ય વિનાનુ
અસૂદરો પું૦ એક ઝાડ
અસેમસે અ૦ [स. मिष–'મસ'નુ દ્વિત્વ] કોઈ પણ મસે–બહાને
અસેવન ન૦ [सं.] ઉપભોગ ન કરવો તે (૨) અનાદર, ધ્યાન ઉપર ન લેવુ તે
અસેવ્ય વિ૦ [स] સેવા માટે અયોગ્ય
અસૌમ્ય વિ૦ [स] ઉગ્ર, કઠોર
અસ્ખલિત વિ૦[स]અકળ (૨) અખડ (૩) સ્ખલન કે ભૂલ કર્યા વિનાનુ
અસ્ત પુ૦ [स] આથમવું તે (સૂર્ય ઇત્યાદિનુ) (૨) પડતી (૩) નાશ, મરણ ૦**માન** વિ૦ આથમતુ ૦**વ્યસ્ત** વિ૦ છિન્નભિન્ન; રફેદફે ૦**વ્યસ્તતા** સ્ત્રી૦. –**સ્તગત** વિ૦ અસ્ત પામેલુ. –**સ્તાચલ(–ળ)** પું૦ સૂર્ય જેની પાછળ આથમે છે તે કાલ્પનિક પર્વત. –**સ્તોદય** પુ૦ ઊગવુ ને આથમવુ તે (૨) [લા] ચડતી-પડતી
અસ્તર ન૦[फा]અદરનુ પડ (ડગલા ઇત્યાદિનુ)
અસ્તરિયું ન૦ [इं स्टर्लिंग] સોનામહોર
અસ્તરો પુ૦ [फा उस्तरह्] વાળ કાઢવાનું ઓજાર, અસ્ત્રો
અસ્તંગત વિ૦ [स.] જુઓ 'અસ્ત'મા
અસ્તાઈ સ્ત્રી૦ [स. आस्थायी] ધ્રુપદના ત્રણ ભાગમાનો પહેલો (અસ્તાઈ, અતરો અને આભોગ) (૨) ઢાળ, રાગ
અસ્તાચલ(–ળ) પુ૦ [स.] જુઓ 'અસ્ત'મા
અસ્તિ સ્ત્રી૦ [स] હયાતી, હસ્તી ૦**કાય** પુ૦ પદાર્થ (જૈન) ૦**ત્વ** ન૦ અસ્તિ. ૦**પક્ષ** પું૦ અનુકૂળ પક્ષ ૦**રૂપ** વિ૦ ભાવાત્મક,'પોઝિટિવ'. ૦**વાક્ય** ન૦ અસ્તિવાચક કથનવાળુ વાક્ય ૦**વાચક, ૦વાચી** વિ૦ અસ્તિરૂપ
અસ્તુ અ૦ [स] ભલે, ખેર (૨) 'તારા માગ્યા પ્રમાણે થાઓ' એવો ઉદ્ગાર
અસ્તેય ન૦ [स] ચોરી ન કરવી તે (૨) જરૂરિયાત કરતા વધારે વાપરવુ તે ચોરી છે એમ માની તેમ ન કરવુ તે ૦**વ્રત** ન૦ અસ્તેયનુ વ્રત, એક મહાવ્રત
અસ્તોદય પુ૦[स] જુઓ 'અસ્ત'માં
અસ્ત્ર ન૦ [स] ફેકવાનુ હથિયાર (૨) હથિયાર ૦**ધર** વિ૦ અસ્ત્ર ધારણ કરનારું ૦**વિદ્યા** સ્ત્રી૦ અસ્ત્ર વાપરવાની વિદ્યા –**સ્ત્રાગાર** ન૦ હથિયાર રાખવાનો ઓરડો
અસ્ત્રો પુ૦ અસ્તરો, છરો
અસ્થ ન૦ જુઓ અસ્થિ: હાડકુ (પ)
અસ્થાન ન૦ [स.] અયોગ્ય સ્થળ–પ્રસગ
અસ્થાયી વિ૦ [स.] ટકે નહિ એવુ. ચચળ (૨) કાયમી નહિ તેવુ (૩) [ग] વિકારી, ચલ, 'વેરિયેબલ'
અસ્થાવર વિ૦ [स] જગમ
અસ્થિ ન૦ [सं] હાડકુ (૨) ન૦બ૦વ૦ શબને બાળતા રહેતા હાડકા–ફૂલ [–**નાંખવાં**,

પધરાવવાં=મરેલાના અસ્થિ કે ફૂલ કોઈ તીર્થમા નાખવા] ૦પં (-પિ)જર નo હાડ-પિંજર ૦મય વિo હાડકાવાળુ (૨)માત્ર હાડકા રહ્યા હોય તેવુ (શરીર) ૦મમર્પણ નo શબને બાળતા અવશેષ રહેલા હાડકા-ફૂલ કોઈ પવિત્ર નદીમા પધરાવવા તે ૦સચય પુo અસ્થિસમર્પણ માટે એ ફૂલ એકઠા કરવા તે ૦સિચન નo ચિતાને ટાઢી પાડવી તે, ટાઢી વાળવાની ક્રિયા

અસ્થિર વિo [सं] સ્થિર નહિ તેવુ, હાલતુ; ડગમગતુ (૨) ચ ચળ (૩) ઢચુપચુ ૦તા સ્રીo

અસ્નાત વિo [सं] સ્નાત-નાહેલુ નહિ એવુ ૦ક પુo સ્નાતક નહિ તે. -ન નo ન નાહવુ તે

અસ્નિગ્ધ વિo[सं] સ્નેહ-ચીકાશ વિનાનુ (૨) પ્રેમરહિત [વિo અસ્પૃશ્ય

અસ્પર્શ પુo [सं] સ્પર્શનો અભાવ ૦નીય

અસ્પષ્ટ વિo[सं] સ્પષ્ટ નહિ એવુ ૦તા સ્રીo

અસ્પદ વિo [सं] નહિ હાલતુ ચાલતુ (૨) પુo સ્પદનો અભાવ

અસ્પૃષ્ટ વિo [सं.] સ્પૃષ્ટ નહિ એવુ

અસ્પૃશ્ય વિo[सं] ન અડકાય એવુ (૨)અડીએ તો અભડાવાય એવુ (૩) એવી કોમનુ માનેલુ ૦તા સ્રીo ૦તાનિવારણ નo અમુક કોમ અસ્પૃશ્ય છે એ મતનુ નિવારણ

અસ્પૃહ વિo[सं]નિસ્પૃહ,ઉદાસીન(૨)અનાસક્ત ૦ણીય વિo સ્પૃહણીય નહિ એવુ

અસ્ફુટ વિo [सं] સ્ફુટ નહિ એવુ, સદિગ્ધ ૦તા સ્રીo [સ્મરવા જેવુ

અસ્મર્ય વિo [सं] સ્મરણ નહિ એવુ કે ન

અસ્માર્ત વિo[सं] સ્મૃતિ-ધર્મશાસ્ત્ર અનુસાર નહિ તેવુ (૨) સ્માર્ત સપ્રદાયનુ નહિ એવુ

અસ્મિતા સ્રીo[सं] અહતા (૨) પોતાપણાનુ-વ્યક્તિત્વનુ ભાન

અસ્મૃતિ સ્રીo [सं] સ્મૃતિનો અભાવ (૨) ભૂલકણાપણુ

અસ્ર નo[सं] આસુ (૨) લોહી (૩) પુo ખૂણો

અસ્સલસૂલ વિo [अ] અસલમા અસલ, આદિ

અસ્વચ્છ વિo[सं.] સ્વચ્છ નહિ એવુ ૦તા સ્રીo

અસ્વતંત્ર વિo[सं]પરતત્ર; પરવશ ૦તા સ્રીo

અસ્વર વિo[सं]મદ કે ખરાબ અવાજવાળુ (૨) પુo સ્વર નહિ તે, વ્યજન -રિત વિo ઊચા અવાજ વિનાનુ (૨) સ્વરિત નહિ એવો (શબ્દ)

અસ્વર્ગ્ય વિo[सं] સ્વર્ગની પ્રાપ્તિમા વિઘ્નરૂપ, તેને ન છાજતુ

અસ્વસ્થ વિo [सं] સ્વસ્થ નહિ એવુ, અશાંત (૨) બેચેન; મદેજ બીમાર. ૦તા સ્રીo

અસ્વાદ પુo [सं] સ્વાદનો અભાવ (૨) સ્વાદ ન લેવો તે ૦વ્રત નo અસ્વાદ પાળવાનું વ્રત -દુ વિo સ્વાદિષ્ટ નહિ એવુ, સ્વાદમા ખરાબ

અસ્વાભાવિક વિo[सं] સ્વાભાવિક નહિ એવુ (૨) કૃત્રિમ [અસ્વસ્થતા

અસ્વાસ્થ્ય નo [सं] સ્વાસ્થ્યનો અભાવ,

અસ્વીકાર પુo[सं] સ્વીકારનો અભાવ -ર્ય વિo સ્વીકાર્ય નહિ એવુ ૦વું સoક્રિo ના સ્વીકારવુ

અહ પુo [सं अहन्, प्रा] દિવસ. ૦ન,૦ર પુo+દિવસ ૦રહ અo [सं] દરરોજ ૦ર્નિશ અo [सं] દિનરાત

અહક પુo [અ+હક] હક નહિ તે (૨) વિo હક વિનાનુ, ગેરવાજબી

અહત વિo [सं] ઈજા પામ્યા વિનાનું

અહન પુo [सं] જુઓ 'અહ'મા (૫)

અહમ્ સo(૨)નo[सं]જુઓ અહ.-મહમિકા સ્રીo[सं]સ્પર્ધા, ચડમાચડસી -મિકા સ્રીo જુઓ અસ્મિતા -મેવ પુo અહકાર (૫)

અહમો પુo ઉતાપો, અજપો (૨) જોશ (?) ઉદા 'તાવ બળિયાનો અહમો બહુ છે' ('अह [हि]=દુખ, પીડા, તે પરથી 'અહમો' હશે ? કે 'અહમ્' પરથી પ્રભાવ, રોફ ?)

અહર પુo + [सं] જુઓ 'અહ'મા (૫)

અહરણીય વિo [सं] જુઓ અહાર્ય

અહરહ અo [सं] જુઓ 'અહ'મા

અહરામ નo [अ इहराम] હજ કરવા ગયેલા કાબાના દર્શન કરતા સુધી અમુક કામો ત્યજી વગર સીવેલા વસ્ત્રો પહેરે છે તે

અહરિમાન પુo[फा अह्रमन](सं.)અહ્રિમાન, પારસી ધર્મપુસ્તકમા વર્ણવેલી, ઈશ્વરથી વિરુદ્ધ, સેતાન જેવી એક શક્તિ

અસીલ વિ૦ [अ.] જાતવાન, અશરાફ (૨) સાલસ (૩) પુ૦ કુળ (વકીલનો)
અસુ પુ૦[सं.]પ્રાણ(૨)પું૦બ૦વ૦દેહના પચવાયુ
અસુખ ન૦[सं.]દુખ (૨) બેચેની. **–ખાકારી** સ્ત્રી૦ સુખાકારી ન હોવી તે, માંદગી **–ખી** વિ૦ દુખી (૨) બેચેન
અસુગમ વિ૦[सं.]સુગમ નહિ તેવુ,દુર્ગમ,મુશ્કેલ
અસુઘડ વિ૦ [અ+સુઘડ] સુઘડ નહિ એવુ. **૦તા** સ્ત્રી૦
અસુર પુ૦[सं.]દૈત્ય,રાક્ષસ. **–રાચાર્ય** પું૦(સ) અસુરોનો આચાર્ય—શુક્રાચાર્ય. **–રેશ** પુ૦ [सं] અસુરોનો ઈશ. **–રાધિપ (૦તિ)** પુ૦ [सं] અસુરોનો અધિપ–બલિરાજા
અસુલભ વિ૦ [सं] સુલભ નહિ એવુ, દુર્લભ
અસુહૃદ પું૦ [सं] અમિત્ર, શત્રુ
અસું વિ૦ + જુઓ અશું, આવું, એવું
અસુંદર વિ૦ [सं.] કૂબડુ, કદરૂપુ
અસૂક્ષ્મ વિ૦ [सं] સૂક્ષ્મ નહિ એવુ
અસૂત્રિત વિ૦ [सं.] સૂત્રના રૂપમા મૂક્યા વિનાનુ (૨) ગાઠયા વિનાનું
અસૂમ વિ૦ [અ+સૂમ] સૂમ નહિ તેવું, ઉદાર
અસૂયા સ્ત્રી૦ [सं.] અદેખાઈ (૨) પારકાના ગુણોમા દોષ શોધવા તે (૪) ક્રોધ. **૦ળુ** વિ૦ અસૂયાવાળું
અસૂર(–રુ) અ૦ [सं उत्सूर = સાંજ, प्रा उस्सूर, म उशीर] મોડું
અસૂર્ય વિ૦ [सं.] સૂર્ય વિનાનુ
અસૂંદરો પું૦ એક ઝાડ
અસેમસે અ૦ [सं मिष–'મસ'નુ દ્વિત્વ] કોઈ પણ મસે–બહાને
અસેવન ન૦ [सं.] ઉપભોગ ન કરવો તે (૨) અનાદર, ધ્યાન ઉપર ન લેવુ તે
અસેવ્ય વિ૦ [सं] સેવા માટે અયોગ્ય
અસૌમ્ય વિ૦ [सं] ઉગ્ર, કઠોર
અસ્ખલિત વિ૦ [सं] અડગ (૨) અખંડ (૩) સ્ખલન કે ભૂલ કર્યા વિનાનુ
અસ્ત પું૦ [सं] આથમવું તે (સૂર્ય ઇત્યાદિનુ) (૨) પડતી (૩) નાશ, મરણ **૦માન** વિ૦ આથમતું **૦વ્યસ્ત** વિ૦ છિન્નભિન્ન. રફેદફે **૦વ્યસ્તતા** સ્ત્રી૦ **–સ્તગત** વિ૦ અસ્ત પામેલુ **–સ્તાચલ(–ળ)** પું૦ સૂર્ય જેની પાછળ આથમે છે તે કાલ્પનિક પર્વત. **–સ્તોદય** પુ૦ ઊગવુ ને આથમવુ તે (૨) [લા] ચડતી-પડતી
અસ્તર ન૦ [फा.] અંદરનુ પડ (ડગલા ઇત્યાદિનુ)
અસ્તરિયું ન૦ [इ स्टर्लिंग] સોનામહોર
અસ્તરો પુ૦ [फा. उस्तरह्] વાળ કાઢવાનું ઓજાર, અસ્ત્રો
અસ્તંગત વિ૦ [सं.] જુઓ 'અસ્ત'મા
અસ્તાઈ સ્ત્રી૦ [सं. आस्थायी] ધ્રુપદના ત્રણ ભાગમાનો પહેલો (અસ્તાઈ, અંતરો અને આભોગ) (૨) ઢાળ, રાગ
અસ્તાચલ(–ળ) પુ૦ [सं] જુઓ 'અસ્ત'માં
અસ્તિ સ્ત્રી૦ [सं] હયાતી. હસ્તી **૦કાય** પુ૦ પદાર્થ (જૈન) **૦ત્વ** ન૦ અસ્તિ **૦પક્ષ** પું૦ અનુકૂળ પક્ષ **૦રૂપ** વિ૦ ભાવાત્મક, 'પૉઝિટિવ' **૦વાકય** ન૦ અસ્તિવાચક કથનવાળુ વાકય **૦વાચક, ૦વાચી** વિ૦ અસ્તિરૂપ
અસ્તુ અ૦ [सं] ભલે, ખેર (૨) 'તારા માગ્યા પ્રમાણે થાઓ' એવો ઉદ્ગાર
અસ્તેય ન૦ [सं] ચોરી ન કરવી તે (૨) જરૂરિયાત કરતા વધારે વાપરવુ તે ચોરી છે એમ માની તેમ ન કરવુ તે **૦વ્રત** ન૦ અસ્તેયનુ વ્રત, એક મહાવ્રત
અસ્તોદય પુ૦ [सं] જુઓ 'અસ્ત'મા
અસ્ત્ર ન૦ [सं] ફેંકવાનુ હથિયાર (૨) હથિયાર **૦ધર** વિ૦ અસ્ત્ર ધારણ કરનારુ **૦વિદ્યા** સ્ત્રી૦ અસ્ત્ર વાપરવાની વિદ્યા **–સ્ત્રાગાર** ન૦ હથિયાર રાખવાનો ઓરડો
અસ્ત્રો પુ૦ અસ્તરો, છરો
અસ્થ ન૦ જુઓ અસ્થિ હાડકુ (પ)
અસ્થાન ન૦ [सं.] અયોગ્ય સ્થળ–પ્રસંગ
અસ્થાયી વિ૦ [सं] ટકે નહિ એવુ. ચંચળ (૨) કાયમી નહિ તેવુ (૩) [ગ] વિકારી, ચલ, 'વેરિયેબલ'
અસ્થાવર વિ૦ [सं] જંગમ
અસ્થિ ન૦ [सं] હાડકુ (૨) ન૦બ૦વ૦ શબને બાળતા રહેતા હાડકા–ફૂલ [**–નાંખવાં,**

પધરાવવાં=મરેલાના અસ્થિ કે ફૂલ કોઈ તીર્થમાં નાખવા.] ૦પંજર (-પિંજર) નં૦ હાડપિંજર ૦મય વિ૦ હાડકાંવાળું (૨) માત્ર હાડકાં જ્યાં હોય તેવું (શરીર) ૦સમર્પણ નં૦ શબને બાળતા અવશેષ રહેલા હાડકા - ફૂલ કોઈ પવિત્ર નદીમાં પધરાવવા તે ૦સંચય પુ૦ અસ્થિસમર્પણ માટે એ ફૂલ એકઠા કરવા તે ૦સિંચન નં૦ ચિતાને ટાઢી પાડવી તે ટાઢી વાળવાની ક્રિયા

અસ્થિર વિ૦ [સ] સ્થિર નહિ તેવું, હાલતું, ડગમગતું (૨) ચંચળ (૩) ઢચુપચુ ૦તા સ્ત્રી૦

અસ્નાત વિ૦ [સ] સ્નાત - નાહેલું નહિ એવું. ૦ક પુ૦ સ્નાતક નહિ તે -ન નં૦ ન નાહવું તે

અસ્નિગ્ધ વિ૦[સ] સ્નેહ - ચીકાશ વિનાનું (૨) પ્રેમરહિત [વિ૦ અસ્પૃશ્ય

અસ્પર્શ પુ૦ [સ] સ્પર્શનો અભાવ ૦નીય

અસ્પષ્ટ વિ૦[સ] સ્પષ્ટ નહિ એવું ૦તા સ્ત્રી૦

અસ્પંદ વિ૦ [સ] નહિ હાલતું ચાલતું (૨) પુ૦ સ્પંદનો અભાવ

અસ્પૃષ્ટ વિ૦ [સ.] સ્પૃષ્ટ નહિ એવું

અસ્પૃશ્ય વિ૦[સ] ન અડકાય એવું (૨) અડીએ તો અભડાવાય એવું (૩) એવી કોમનું માનેલું ૦તા સ્ત્રી૦ ૦તાનિવારણ નં૦ અમુક કોમ અસ્પૃશ્ય છે એ મતનું નિવારણ

અસ્પૃહ વિ૦[સં] નિસ્પૃહ, ઉદાસીન (૨) અનાસક્ત ૦ણીય વિ૦ સ્પૃહણીય નહિ એવું

અસ્ફુટ વિ૦ [સ] સ્ફુટ નહિ એવું, સંદિગ્ધ ૦તા સ્ત્રી૦ [સ્મરવા જેવું

અસ્મર્ય વિ૦ [સ] સ્મરણ નહિ એવું કે ન

અસ્માર્ત વિ૦[સ] સ્મૃતિ-ધર્મશાસ્ત્ર અનુસાર નહિ તેવું (૨) સ્માર્ત સંપ્રદાયનું નહિ એવું

અસ્મિતા સ્ત્રી૦[સ] અહંતા (૨) પોતાપણાનું - વ્યક્તિત્વનું ભાન

અસ્મૃતિ સ્ત્રી૦ [સ] સ્મૃતિનો અભાવ (૨) ભૂલકણાપણું

અસ્ર નં૦[સં] આંસુ (૨) લોહી (૩) પુ૦ ખૂણો

અસ્લુસૂલ વિ૦ [અ] અસલમાં અસલ, આદિ

અસ્વચ્છ વિ૦[સ.] સ્વચ્છ નહિ એવું ૦તા સ્ત્રી૦

અસ્વતંત્ર વિ૦[સ] પરતંત્ર, પરવશ ૦તા સ્ત્રી૦

અસ્વર વિ૦[સં] મંદ કે ખરાબ અવાજવાળું (૨) પુ૦ સ્વર નહિ તે, વ્યંજન -રિત વિ૦ ઊંચા અવાજ વિનાનું (૨) સ્વરિત નહિ એવો (શબ્દ)

અસ્વર્ગ્ય વિ૦[સ] સ્વર્ગની પ્રાપ્તિમાં વિઘ્નરૂપ, તેને ન છાજતું

અસ્વસ્થ વિ૦ [સ] સ્વસ્થ નહિ એવું, અશાંત (૨) બેચેન, સહેજ બીમાર ૦તા સ્ત્રી૦

અસ્વાદ પુ૦ [સ] સ્વાદનો અભાવ (૨) સ્વાદ ન લેવો તે. ૦વ્રત નં૦ અસ્વાદ પાળવાનું વ્રત -દુ વિ૦ સ્વાદિષ્ટ નહિ એવું, સ્વાદમાં ખરાબ

અસ્વાભાવિક વિ૦[સ] સ્વાભાવિક નહિ એવું (૨) કૃત્રિમ [અસ્વસ્થતા

અસ્વાસ્થ્ય નં૦ [સં] સ્વાસ્થ્યનો અભાવ,

અસ્વીકાર પુ૦[સ] સ્વીકારનો અભાવ -ર્ય વિ૦ સ્વીકાર્ય નહિ એવું ૦વું સ૦ક્રિ૦ ના સ્વીકારવું

અહ પુ૦ [સ अहन्, प्रा] દિવસ. ૦ન, ૦ર પુ૦ + દિવસ ૦રહ અ૦ [ન] દરરોજ. ૦ર્નિશ અ૦ [સ] દિનરાત

અહક પુ૦ [અ + હક] હક નહિ તે (૨) વિ૦ હક વિનાનું, ગેરવાજબી

અહત વિ૦ [સ] ઈજા પામ્યા વિનાનું

અહન પુ૦ [સ] જુઓ 'અહ'માં (પ)

અહમ્ સ૦(૨)નં૦[સ] જુઓ અહંક -મહમિકા સ્ત્રી૦[સ] સ્પર્ધા ચડસાચડસી. -મિકા સ્ત્રી૦ જુઓ અસ્મિતા -મેવ પુ૦ અહંકાર (પ)

અહમો પુ૦ ઉતાપો અજંપો (૨) જોર (?) ઉદા 'તાવ ખળિયાનો અહમો બહુ છે' ('अह [हिं] = દુઃખ, પીડા, ને પરથી 'અહમો' હશે? કે 'અહમ્' પરથી પ્રભાવ, રોફ?)

અહર પુ૦ + [સ] જુઓ 'અહ'માં (પ.)

અહરણીય વિ૦ [સ] જુઓ અહાર્ય

અહરહ અ૦ [સ] જુઓ 'અહ'માં

અહરામ નં૦ [अ एहराम] હજ કરવા ગયેલા કાબાના દર્શન કરતા સુધી અમુક કામો ત્યજી વગર સીવેલા વસ્ત્રો પહેરે છે તે

અહરિમાન પુ૦[फा अह्रमन](મ.) અહ્રિમાન; પારસી ધર્મપુસ્તકમાં વર્ણવેલી, ઈશ્વરથી વિરુદ્ધ, સેતાન જેવી એક શક્તિ

અહર્નિશ અ૦ [સં] જુઓ 'અહ'માં'
અહસાન ન૦ [अ.] ૦મંદ વિ૦ [फ़ा.] જુઓ 'અહેસાન'માં
અહહ અ૦ [સં] દુઃખ, શોક, આશ્ચર્ય, દયા, સંબોધન, શ્રમ ઇત્યાદિ સૂચવતો એક ઉદ્ગાર
અહં સ૦ [સં] હું (૨) ન૦ હુંપદ, અહંકાર ૦કાર પું૦ અભિમાન; ગર્વ ૦કારી વિ૦ અભિમાની ૦કૃતિ સ્ત્રી૦અહંકાર ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦,૦પદ ન૦હુંપદ ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦અવિદ્યા; અજ્ઞાન, અહંતા ૦ભાવ પું૦ અહંનો ભાવ, અહંતા ૦મન્ય વિ૦ અહંકારી ૦મન્યતા સ્ત્રી૦ ૦સત્તાવાદ પું૦ 'સર્વસત્તા સ્વાધીન' એવો વાદ, 'ઑટોક્રસી' ૦સત્તાવાદી વિ૦ અહંસત્તાવાદમાં માનનાર
અહા ૦હા અ૦[સં]આશ્ચર્ય, ઉત્સાહ, વિસ્મય તથા દુઃખ દર્શાવતો ઉદ્ગાર
અહાર્ય વિ૦ [સં.] ન હરવા જેવું કે ન હરી શકાય એવું (૨) અપરિહાર્ય
અહાલેક પું૦ [સં. अलक्ष-અલખ] ખાખી બાવાઓનો એક પોકાર (ભિક્ષા માગતી વખતનો) (૨) [લા] સ્ત્રી૦ પ્રચાર અર્થે કરેલો કોઈ પણ લાગણીભર્યો પોકાર, ટહેલ [–જગવવી = જુઓ અલખ જગવવી.]
અહિ પું૦ [સં] સાપ ૦પતિ પું૦ સાપનો રાજા (શેષનાગ, વાસુકી ઇત્યાદિ) ૦મુખ વિ૦ સાપના જેવા મોવાળું (૨) પું૦ સાપનું મો. ૦રિપુ પું૦ સાપનો શત્રુ (ગરુડ, નોળિયો ઇત્યાદિ) ૦વલ્લી સ્ત્રી૦ નાગરવેલ
અહિત ન૦ [સં] ભૂંડું, અકલ્યાણ(૨)નુકસાન. ૦કર વિ૦ અહિત કરનાર ૦કારક, ૦કારી વિ૦ અહિતકર
અહિંસા સ્ત્રી૦ [સં]મન, વાણી અથવા કર્મથી હિંસા ન કરવી તે –સક વિ૦ હિંસક નહિ તેવું (૨)અહિંસાવાળું, દયાવાન ૦ત્મક વિ૦ અહિંસાના સિદ્ધાન્ત ઉપર રચાયેલું ૦મય વિ૦ જેમાં હિંસા ન હોય એવું, શાંતિમય ૦વાદી વિ૦ (૨) પું૦ અહિંસામાં માનનાર –સ્ર વિ૦ હિંસા ન કરે એવું, નિર્દોષ
અહીર પું૦ [સં] આહીર, ભરવાડની એક જાત
અહીં,૦યાં અ૦ [સં अस्मिन्, अस्याम्]અત્ર, આ સ્થળે ૦કણે અ૦ આ સ્થળે ૦તહીં અ૦ અહીં અને તહીં; આમ તેમ ૦થી આ જગાએથી [+અધુના, હમણાં
અહુણાં(–ણાં) અ૦ [સં अधुना, प्रा अहुणा]
અહૃદય વિ૦ [સં.] હૃદયહીન, નિષ્ઠુર, લાગણી કે કોમળ ભાવ વિનાનું
અહેડી પું૦ + જુઓ આહેડી – શિકારી
અહેત ન૦ [અ+હેત] હેતનો અભાવ
અહેતુ વિ૦[સં]હેતુ – કારણ વિનાનું, સ્વાભાવિક (૨) નિષ્પ્રયોજન (૩) નિષ્કામ. ૦ક વિ૦ હેતુ વિનાનું, અકારણ
અહેવાલ પું૦ [अ अहवाल] વૃત્તાંત; હેવાલ ('અ' 'હે' એ પદો ભેગાં એક જ પદ હોય એમ દ્રુત બોલાય છે.)
અહેશા(–સા)ન ન૦ [अ. अह्सान] ઉપકાર; આભાર. ૦મંદ વિ૦ આભારી, કૃતજ્ઞ ('અ' 'હે' ઉચ્ચાર માટે જુઓ 'અહેવાલ'માં)
અહૈતુક વિ૦[સં] જુઓ અહેતુક.–કી વિ૦સ્ત્રી૦
અહો અ૦ [સં] આશ્ચર્ય, સ્તુતિ, કરુણા, ખેદ ઇત્યાદિ સૂચવતો ઉદ્ગાર(૨)સારુ, ઘણું ઇત્યાદિ દર્શાવનાર પૂર્વગ. ઉદા૦ 'અહોભાગ્ય' ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ આશ્ચર્યકારક બુદ્ધિ,(કટાક્ષમાં)મંદબુદ્ધિ. ૦ભાગ્ય ન૦ મોટું ભાગ્ય ૦ભાવ પું૦ આશ્ચર્યનો ભાવ (૨) સ્તુતિ કે વખાણ ૦હો અ૦ આશ્ચર્ય, સ્તુતિ,કરુણા,ખેદ ઇત્યાદિ સૂચક ઉદ્ગાર
અહોનિશ અ૦ [સં] અહર્નિશ, દિનગત
અહોરાત્ર અ૦ [સં] દિનગત, અહર્નિશ
અહ્રિમાન પું૦ (સં) જુઓ અહરિમાન
અહ્રીક વિ૦ [સં] નિર્લજ્જ, બેશરમ
અળ ન૦ કળ, યુક્તિ-પ્રયુક્તિ [અપ્રિય
અળખામણું વિ૦[સં अलक्ष्यमान] અણ-માનીતું,
અળગળ વિ૦ + જુઓ અનર્ગલ
અળગું વિ૦ [સં अलग्न] દૂર, છેટેનું વેગળું (૨) જુદું, નિરાળું; અનેરું (૩) ન૦ અટકાવ, સ્ત્રી-દર્શન [–ચડવું = મુદતે અટકાવ ન આવવો (૨) ગર્ભ રહેવો. –બેસવું = અટકાવ આવવો, વેગળું બેસવું]

અળગેરુ વિ૦ જુઓ અળગુ (લાલિત્યવાચક)(૫)

અળછ(-શ) સ્ત્રી૦ [જુઓ અલછ] નિર્ધનતા, દારિદ્રય (૨) કચરોપૂજો [ચપટુ કળ

અળતી સ્ત્રી૦ પરોણાને બીજે છેડે નખાતું

અળતો પું૦ [જુઓ અલતો] ઉકાળેલી લાખમાથી બનાવેલો લાલ રગ (પહેલા લાલ શાહી તરીકે તેમ જ સ્ત્રીઓના હાથપગ રંગવામા વપરાતો) (૨) [લા] મેંદીનો છૂંદો (સ્ત્રીઓને હાથેપગે મૂકવાનો)

અળદાવું અ૦ક્રિ૦ થાકીને લોથ થઈ જવુ, ઢીલાવુ

અળપ વિ૦ વાતોડિયું, લવલવિયુ (૨) અટકચાળુ, અડપલુ [અલપઝલપ (સુ)

અળપઝળપ સ્ત્રી૦ હાવભાવ (૨) વિ૦ ઝાંખું ઝાંખું,

અળપાવું અ૦ક્રિ૦ અલપાવુ, સતાવુ, અલોપ થવુ

અળકસળક વિ૦ (કા) દીઠુ ન દીઠુ -હતુ ન હતું એવુ

અળવી સ્ત્રી૦ [સ. आलुक] એક કદમૂળ, જેના પાદડાના પત્તરવેલિયા થાય છે

અળવીતરું વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ અટકચાળુ

અળશ સ્ત્રી૦ જુઓ અળછ

અળશી(-સી) સ્ત્રી૦ [સ. अतसी, પ્રા अलसी] એક તેલી બી -શિ(-સિ)યું ન૦ તેનુ તેલ

અળસાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ આળસ] આળસથી અથવા કંટાળાથી છોડી દેવુ -ણુ વિ૦ આળસુ, મદ (૨) થાકેલુ (૩) અટકી પડેલુ

અળસિયું ન૦ [સ अलस] ચોમાસામા દેખાતો જમીનનો એક કીડો

અળસી સ્ત્રી૦, -સિયુ ન૦ 'અળશી'મા જુઓ

અળબો પું૦ [દે आलव] બિલાડીનો ટોપ

અળાઈ સ્ત્રી૦ ઉનાળામા શરીરે થતી ઝીણી ફોલ્લી [-કરડવી=અળાઈથી કરડવાનુ દુ:ખ થવુ -નીકળવી=અળાઈ થવી -બેસવી=અળાઈ મટવી, તેની ફોલ્લી શમી જવી]

અળાવો પું૦ (કા) ફાસો

અળાવો પું૦ [અ+લહાવો-'અ' નકામો] ઉપકાર

અળાંસવું સ૦ક્રિ૦ (કા) [માટીના કોરા વાસણને રસોઈમા વાપરતા પહેલા] અદરની બાજુ તેલ ચોપડવુ

અળુ ન૦ [ન. अड्डू, સં. आलु] અળવી

અળુળુળુ, અળોળોળો અ૦ (રવ૦) હાલરડુ ગાતા બોલાતો શબ્દ

અળુખડું ન૦ [સ आलुक] અળવીની ગાઠ

અંક સ્ત્રી૦ [દે अंकिअ] બાથ, આલિગન, ભેટવું તે [અંકે કરવું=ભેટવુ]

અંક પુ૦ [સ] આકો, ચિહ્ન (૨) સખ્યાનુ ચિહ્ન, આકડો (૩) ડાઘો, કલક, જેમ કે ચદ્રમા (૪) ખોળો (૫) નાટકનો વિભાગ (૬) ટેક [અકે કરવું, બાંધવું=રકમનો આકડો અક્ષરશબ્દમા લખવો (૨) નક્કી કે સાબિત કરવુ. અંકે સો કરવા=કરાર પૂરો કરવો] ૦ગણિત ન૦ આકડાથી ગણતરી કરવાનુ શાસ્ત્ર, ગણિત ૦ન ન૦ ગાયન વગેરેના સ્વર લિપિબદ્ધ કરવા તે ૦ન-પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ અકનની-સ્વરલિપિની રીત. ૦પાશ પુ૦ ગણિતપાશ, 'પરમ્યુટેશન' (ગ) ૦મુખ ન૦ અકના જે ભાગમા નાટકના આખા વસ્તુનુ સૂચન કરવામા આવ્યુ હોય તે ભાગ ૦લિપિ(-પી) સ્ત્રી૦ આકડા લખવાની રીત -ાવતાર પુ૦ આગલા અકને અતે પાત્રો દ્વારા સૂચિત થયેલુ કાર્ય બીજા અકમા લાવી તેનુ અનુસધાન કરવામા આવે તે -ી વિ૦ (સમાસને અતે) અકવાળુ ઉદા૦ પચાકી (નાટક) -કે અ૦ રકમનો આકડો શબ્દોમા ઉદા૦ અકે પચાસ

અંકાઈ સ્ત્રી૦ આકવાનુ કામ (૨) આકવાની કિંમત અથવા મજૂરી -મણ ન૦ -મણી સ્ત્રી૦ આકવાની કિંમત અથવા મજૂરી

અકિત વિ૦ [સ] નિશાની અથવા છાપવાળું (૨) અકાયેલુ, પ્રસિદ્ધ (૩) અધીન

અકુર પુ૦ [સં] ફણગો (૨) [લા] મૂળ બીજ (૩) રુઝ [-આવવો, ફૂટવો, બેસવો=ફણગો થવો કે નીકળવો, થવુ ઊગવુ] -રિત વિ૦ જેને ફણગા ફૂટયા હોય તેવુ

અંકુશ પુ૦ [સ] દાબ, કાબૂ (૨) હાથીને હાકવાનુ લોઢાનુ સાધન [-રાખવો, અંકુશમાં રાખવું=કાબૂ કે નિયમન મૂકવુ, વશ રહે એમ કરવુ -રહેવો, અકુશમાં રહેવું=નિયમન કે કાબૂને વશ હોવુ કે થવુ]

અંકૂ(-કો)લ ન૦ [જુઓ અંકોલ] એક વનસ્પતિ – ઔષધિ

અંકોડો પુ૦ [हिं अंकुड़ा, स अंकुटक, प्रा. अकुडग] બેઉ છેડે વાળેલો ધાતુનો કડી જેવો સળિયો; સાંકળનો આંકડો-કડી (૨) આંકડો; 'હૂક' (૩) સાણસો ચીપિયો –ડાબંધ અ૦ સાંકળના અંકોડા જેમ એકબીજામાં બરાબર બેસતા કર્યા હોય છે તેમ, હારોહાર (૨) સજ્જડ –ડી સ્ત્રી૦ નાનો અંકોડો કે આંકડો (૨) એવા આંકડાવાળી લાંબી લાકડી (૩) ગળ (માછલાં પકડવાની)

અંકોર પુ૦ + જુઓ અંકુર, ફણગો

અંકોલ પુ૦ [स] એક વનસ્પતિ, અંકૂલ –લું ન૦ અંકોલનું ફળ

અંગ ન૦ [स] શરીર (૨) અવયવ (૩) ભાગ (૪) જાત પોતે જાતે (જેમ કે, અંગતું= પોતાનું, જાતનું અંગ ઉપર કૂદવું=જાતની તાકાત પર–પોતે કોઈના આધાર વિના–ઝંપલાવવું. તેમ જ, અંગ ઉપર કરજ કરવું, આણવા=કશી આડ વગર અંગ ઉપર ધીરવું) (૫) [स] બંગાળના એક ભાગનું પ્રાચીન નામ (૬) [व्या] પ્રત્યય પૂર્વેનું શબ્દનું રૂપ [–આપવું=મદદ કરવી –ઉપર આવવું =શરીર પર ચસી આવવું, માગ્યા તડવું (૨) જવું=શરીર (થાક કે મહેનત-મજૂરીથી) અકડાવું કે દુખવું –ભરાવું=અંગ ભરાઈ જવાની અસર લાગવી-તાવની નિશાની જણાવી –ભારે થવું=શરીરનો ભાર વધવો; મસ્તી કે સુસ્તી ચડવી (૨) 'અંગ ભાંગવું' જુઓ –મરડવું=આળસ ખાવી –વળવું= શરીરના અવયવો કસરતમાં જોઈએ તેમ વળવા–અક્કડ ન હોવા (૨) શરીર પાછું સારું થવું–લોહીનો ભરાવો થવા લાગવો –વાળવું=શરીરના અવયવો વળે એમ કસરત કરવી કે (કામમાં) તેમને હલાવવા –સાચવવું=અંગ ચોરવું, શરીરને શ્રમ ન પડે એ રીતે–શરીર તોડ્યા વિના વર્તવું] ૦ઉધાર વિ૦ (૨) અ૦ અંગત શાખ ઉપર ધીરેલું. ૦કસરત સ્ત્રી૦ કસરત, વ્યાયામ ૦ગ્રંથ પુ૦ બાર મુખ્ય જૈન ધર્મ-ગ્રંથોમાંનો દરેક ૦ચાપલ્ય ન૦ શરીરની સ્ફૂર્તિ ૦ચેષ્ટા સ્ત્રી૦ અંગની ચેષ્ટા, ચાળા. ૦જ વિ૦ શરીરમાંથી જન્મેલું (૨) પુ૦ પુત્ર ૦જા વિ૦ સ્ત્રી૦ શરીરમાંથી જન્મેલી (૨) સ્ત્રી૦ પુત્રી ૦જ્ઞાન ન૦ શરીરના સ્પર્શથી થતું જ્ઞાન (૨) સહજજ્ઞાન; શરીરના પોષણ-રક્ષણ સંબંધી પોતામાં જ રહેલું સ્વાભાવિક જ્ઞાન ૦ત વિ૦ [स अंगगत ?] ખાનગી,

૦રક્ષણી સ્ત્રી૦ નાનો અંગરખો (૨) એક જાતનું બખતર ૦રક્ષા સ્ત્રી૦ શરીરની રક્ષા (૨) રાખડી ૦રખી સ્ત્રી૦ જુઓ અંગરક્ષણી ૦રખું ન૦, ૦રખો પું૦ જૂની ઢબનો કસ બાંધવાનો ડગલો ૦રસ પું૦ પાણી ભેળવ્યા વિનાનો ફળનો રસ ૦રંગ પું૦ શરીરની કાંતિ, ચહેરો (૨) ભોગવિલાસ ૦રાગ પું૦ શરીરે સુગંધી વગેરે ચોળવા તે ૦વસ્ત્ર ન૦ ખેસ, ઉપરણો (૨) [લા] અંગાત ૦વિકાર પું૦ શારીરિક ખોડ કે રોગ (૨) શરીરના દેખાવમાં થતો ફેરફાર (ખાસ કરીને કામક્રોધાદિની અસરથી) ૦વિન્યાસ, ૦વિક્ષેપ પું૦ ભાવને વ્યક્ત કરવા શરીરના અવયવોની ચેષ્ટા ૦સંસ્કાર પું૦ શરીરની ટાપટીપ ૦સ્વભાવ પું૦ જાતિસ્વભાવ (૨) સહજશક્તિ -ગાઉ વિ૦ અંગને લગતું, આગવું ખાનગી (૨) જાતમુચરકા ઉપરનું,અંગઉધાર -ગાંગિભાવ પું૦ અંગ અને અંગી—ગૌણ અને મુખ્યનો પરસ્પર સંબંધ -ગે અ૦ -ની બાબતમાં,-ને વિષે -ગોઅંગ અ૦ એકેએક અંગમાં

અંગદ પું૦ [सं] (સં) વાલીનો પુત્ર ૦કૂદકો પું૦ ઊંચો કૂદકો, 'હાઈ જંપ' ૦વિષ્ટિ સ્ત્રી૦ અંગદે રામના દૂત તરીકે રાવણ સાથે કરેલી વિષ્ટિ—સમાધાનની મસલત ૦શિષ્ટાઈ સ્ત્રી૦ અંગદના જેવી, દૂતને છાજતી શિષ્ટાઈ-સભ્યતા [-કરવી = અંગદ પેઠે ચતુરાઈથી વાત સમજાવવી]

અંગના સ્ત્રી૦[सं] સ્ત્રી (૨) સુંદર સ્ત્રી

અંગમેજયત્વ ન૦ [सं] જુઓ 'અંગ'માં

અંગમોરા પું૦બ૦વ૦ જુઓ 'અંગ'માં

અંગરખી, -ખું, -ખો [सं. अंग+रक्षक] જુઓ 'અંગ'માં

અંગાઉ વિ૦ જુઓ 'અંગ'માં [-કરજ = અંગ પર કરેલું—બીજી આડ વિનાનું કરજ -ખર્ચ = હાથખરચી, જાત અંગેનું ખરચ]

અંગાખરુ વિ૦[અંગાર+ખરુ]જુઓ અંગારખું

અંગાર પું૦[सं]અગ્નિ (૨) સળગતો કોલસો(૩) બળતરા, અગન(૪)[લા]કપૂત ૦ક પું૦ નાનો અંગારો(૨)[સં]મંગળગ્રહનું એક નામ (૩) એક છોડ ૦વાયુ પું૦ 'કાર્બોનિક એસિડ ગૅસ' ૦શું સં૦ક્રિ૦ દેવતામાં નાખી શુદ્ધ કરવું -રિયું વિ૦ બળીને ખાખ થયેલું (૨) ન૦ આગિયું પડવાથી બળી ગયેલી જુવાર -રી સ્ત્રી૦ નાનો અંગારો, ચિનગારી (૨) શગડી. -રો પું૦ જુઓ અંગાર [અંગારા ઊઠવા= ખૂબ દાઝ ચડવી, સખત લાગી આવવું અંગારો ઊઠવો = કુલાંગાર નીવડવું કપૂત પાકવો ('દીવો ઊઠવો'નું ઊલટું) (આંખમાંથી) અંગારા ઝરવા=ખૂબ ક્રોધથી આંખ અંગારા જેવી લાલચોળ થવી અંગારો મૂકવો= જુઓ અગ્નિ મૂકવો]

અંગારખું ન૦ [જુઓ અંગાખરુ] ઝીણા અંગારમાં શેકીને ખરું કરેલું તે

અંગાંગિભાવ પું૦ [सं] 'અંગ'માં જુઓ

અંગારી -રિયું ,-રો જુઓ 'અંગાર'માં

અંગિત વિ૦[सं]શોહીની સગાઈવાળું (૨)વિશ્વાસુ

અંગિયું ન૦ [सं अंग] ઝભલું -યો પું૦ બાય વગરનો સ્ત્રીનો કબજો

[ઋષિ

અંગિરસ, અંગિરા પું૦ [सं] (સં) એક વૈદિક

અંગી વિ૦[सं]ખાસ પોતાનું (૨)[સમાસને અંતે] અંગ—અવયવવાળું ઉદા૦ 'કોમલાંગી' (૩) મુખ્ય, પ્રધાન (૪) સ્ત્રી૦ એક ડગલી ૦કરણ ન૦, ૦કાર પું૦ સ્વીકાર ૦કારવું સ૦ક્રિ૦ [सं अंगीकार] સ્વીકારવું. ૦કાર્ય વિ૦ સ્વીકાર્ય. ૦કૃત વિ૦અંગનું -પોતાનું કરેલું, સ્વીકારેલું ૦કૃતકર્મ પું૦ પ્રમાણ-પુરાવા વિના સ્વીકારી લીધેલો સિદ્ધાંત, 'પોસ્ચ્યુલેટ' ૦ભૂત વિ૦ અંગનું થયેલું, અંગરૂપ

અંગી(-ગે)ઠી સ્ત્રી૦ [જુઓ અંગીઠું] શગડી (ખાસ કરીને સોનીની)(૨)પોક પાડવા માટે તૈયાર કરેલી જગા (૩) ઝાળ, અગન [-નો અંગારો=(સોનીની અંગીઠીના અંગારા પેઠે) દેખાવે બહારથી નરમ, પણ ખરેખર જબરું પ્રતાપી હોય તે]

અંગીઠું ન૦ [सं अग्निस्थान] જુઓ અંગીઠી

અંગુર ન૦ પું૦ [सं अंकुर] નવી ચામડી, રૂઝ [અંગૂર×] [-આવવો = રુઝાવું]

અંગુલ પું૦ [सं] આંગળ (૨) આંગળી

અંકૂ(-કો)લ ન૦ [જુઓ અંકોલ] એક વનસ્પતિ–ઔષધિ

અંકોડો પુ૦ [हिं अँकुड़ा, सं अंकुटक, प्रा अकुडग] બેઉ છેડે વાળેલો ધાતુનો કડી જેવો સળિયો. સાંકળનો આંકડો–કડી (૨) આંકડો 'હૂક' (૩) સાણસો ચીપિયો –બંધ અ૦ સાંકળના અંકોડા જેમ એકબીજામાં બરાબર બેસતા કર્યા હોય છે તેમ, હારોહાર (૨) સજ્જડ –ડી સ્ત્રી૦ નાનો અંકોડો કે આંકડો (૨) એવા આંકડાવાળી લાંબી લાકડી (૩) ગળ (માછલાં પકડવાની)

અંકોર પુ૦+જુઓ અંકુર, ફણગો

અંકોલ પુ૦ [सं] એક વનસ્પતિ, અંકૂલ –લું ન૦ અંકોલનું ફળ

અંગ ન૦ [सं] શરીર (૨) અવયવ (૩) ભાગ (૪) જાત, પોતે જાતે (જેમ કે, અંગનું=પોતાનું, જાતનું અંગ ઉપર કૂદવું=જાતની તાકાત પર–પોતે કોઈના આધાર વિના–ઝંપલાવવું તેમ જ, અંગ ઉપર કરજ કરવું, આણવા=કશી આડ વગર અંગ ઉપર ધીરવું) (૫) [सं] બંગાળના એક ભાગનું પ્રાચીન નામ (૬) [व्या] પ્રત્યય પૂર્વેનું શબ્દનું રૂપ [–આપવું=મદદ કરવી –ઉપર આવવું =શરીર પર ધસી આવવું, મારવા તડવું (૨) માથે પડવું પોતાને જાતે કરવાનું કે વેઠવાનું થવું અંગ ઉપર=જાત ઉપર, પોતાની જવું=શરીર (થાક કે મહેનત–મજૂરીથી) અકડાવું કે દુખવું –ભરાવું=અંગ લાગી જવાની અસર લાગવી–તાવની નિશાની જણાવી –ભારે થવું=શરીરનો ભાર વધવો; મસ્તી કે સુસ્તી ચઢવી (૨) 'અંગ ભરાવું' જુઓ –મરડવું=આળસ ખાવી –વળવું=શરીરના અવયવો કસરતમાં જોઈએ તેમ વળવા–અક્કડ ન હોવા (૨) શરીર પાછું સારું થવું –લોહીનો ભરાવો થવા લાગવો –વાળવું=શરીરના અવયવો વડે એમ કસરત કરવી કે (કામમાં) તેમને હલાવવા –સાચવવું=અંગ ચોરવું શરીરને શ્રમ ન પડે એ રીતે–શરીર તોડ્યા વિના વર્તવું] ૦ઉધાર વિ૦ (૨) અ૦ અંગત શાખ ઉપર ધીરેલું. ૦કસરત સ્ત્રી૦ કસરત, વ્યાયામ ૦ગ્રંથ પુ૦ બાર મુખ્ય જૈન ધર્મગ્રંથોમાંનો દરેક ૦ચાપલ્ય ન૦ શરીરની સ્ફૂર્તિ ૦ચેષ્ટા સ્ત્રી૦ અંગની ચેષ્ટા, ચાળા, ૦જ વિ૦ શરીરમાંથી જન્મેલું (૨) પુ૦ પુત્ર ૦જા વિ૦ સ્ત્રી૦ શરીરમાંથી જન્મેલી (૨) સ્ત્રી૦ પુત્રી. ૦જ્ઞાન ન૦ શરીરના સ્પર્શથી થતું જ્ઞાન (૨) સહજજ્ઞાન૰ શરીરના પોષણ–રક્ષણ સંબંધી પોતામાં જ રહેલું સ્વાભાવિક જ્ઞાન ૦ત વિ૦ [सं अंगगत?] ખનગી, જાતને લાગતું ૦તું વિ૦ પોતાનું, અંગત૰ ખાસ સંબંધ ધરાવનાર (૨) વિશ્વાસુ (૩)

૦રક્ષણી સ્ત્રી૦ નાનો અંગરખો (૨) એક જાતનું બખતર ૦રક્ષા સ્ત્રી૦ શરીરની રક્ષા (૨) રાખડી ૦રખી સ્ત્રી૦ જુઓ અંગરક્ષણી. ૦રખું ન૦, ૦રખો પુ૦ જૂની ઢબનો કસ બાંધવાનો ડગલો ૦રસ પુ૦ પાણી મેળવ્યા વિનાનો ફળનો રસ ૦રંગ પું૦ શરીરની કાંતિ, ચહેરો (૨) ભોગવિલાસ ૦રાગ પુ૦ શરીરે સુગંધી વગેરે ચોળવા તે ૦વસ્ત્ર ન૦ ખેસ, ઉપરણો (૨) [લા] ખાત ૦વિકાર પુ૦ શારીરિક ખોડ કે રોગ (૨) શરીરના દેખાવમાં થતો ફેરફાર (ખાસ કરીને નાચટાચાદિની અસરથી) ૦વિન્યાસ, ૦વિક્ષેપ પુ૦ ભાવને વ્યક્ત કરવા શરીરના અવયવોની ચેષ્ટા ૦સંસ્કાર પુ૦ શરીરની ટાપટીપ ૦સ્વભાવ પુ૦ જાતિસ્વભાવ (૨) સહજવૃત્તિ -ગાઉ વિ૦ અંગને લગતું, આગવું ખાનગી (૨) જન્મસૂચકના ઉપરનું, અંગઉધાર -ગાંગિભાવ પુ૦ અંગ અને અંગી—ગૌણ અને મુખ્યનો પરસ્પર સંબંધ -ગે અ૦ -ની બાબતમાં, -ને વિષે -ગોઅંગ અ૦ એકેએક અંગમાં

અંગદ પુ૦ [સં] (સં) વાલીનો પુત્ર ૦કૂદકો પુ૦ ઊંચો કૂદકો, 'હાઈ જંપ' ૦વિષ્ટિ સ્ત્રી૦ અંગદે રામના દૂત તરીકે રાવણ સાથે કરેલી વિષ્ટિ—સમાધાનની મસલત ૦શિષ્ટાઈ સ્ત્રી૦ અંગદના જેવી, દૂતને છાજતી શિષ્ટાઈ-સભ્યતા [-કરવી = અંગદ પેઠે ચતુરાઈથી વાત સમજાવવી]

અંગના સ્ત્રી૦[સં] સ્ત્રી (૨) સુંદર સ્ત્રી

અંગમેજયત્વ ન૦ [સં] જુઓ 'અંગ'માં

અંગમોરા પુ૦બ૦વ૦ જુઓ 'અંગ'માં

અંગરખી, -ખું, -ખો [સં अंग+रक्षक] જુઓ 'અંગ'માં

અંગાઉ વિ૦ જુઓ 'અંગ'માં [-કરજ = અંગ ઉપર કરેલું—બીજી આડ વિનાનું કરજ -ખર્ચ = હાથખરચી, જાત અંગેનું ખર્ચ]

અંગાખરુ વિ૦[અંગાર+ખરુ] જુઓ અંગારખું

અંગાર પુ૦[સં] અગ્નિ (૨) સળગતો કોલસો (૩) બળતરા, અગન (૪)[લા] કપૂત ૦ક પુ૦ નાનો અંગારો (૨)[સં.] મંગળગ્રહનું એક નામ (૩) એક ક્ષોડ. ૦વાયુ પું૦ 'કાર્બોનિક એસિડ ગૅસ'. ૦વું સક્રિ૦ દેવતામાં નાખી શુદ્ધ કરવું. -રિયું વિ૦ બળીને ખાખ થયેલું (૨) ન૦ આગિયું પડવાથી બળી ગયેલી જુવાર -રી સ્ત્રી૦ નાનો અંગારો, ચિનગારી (૨) શગડી. -રો પુ૦ જુઓ અંગાર [અંગારા ઊઠવા= ખૂબ દાઝ ચડવી સખત લાગી આવવું અંગારો ઊઠવો = કુલાંગાર નીવડવું કપૂત પાકવો ('દીવો ઊઠવો'નું ઊલટું) (આંખમાંથી) અંગારા ઝરવા=ખૂબ ક્રોધથી આંખ અંગારા જેવી લાલચોળ થવી અંગારો મૂકવો= જુઓ અગ્નિ મૂકવો]

અંગારખું ન૦ [જુઓ અંગાખરુ] ઝીણા અંગારામાં શેકીને ખરુ કરેલું તે

અંગાંગિભાવ પુ૦ [સં] 'અંગ'માં જુઓ

અંગારી -રિયું, -રો જુઓ 'અંગાર'માં

અંગિત વિ૦[સં]ચોટીની સગાઈવાળું (૨)વિશ્વાસુ

અંગિયું ન૦ [સં अंग] ઝભલું -યો પુ૦ બાય વગરનો સ્ત્રીનો કબજો

અંગિરસ, અંગિરા પુ૦ [સં] (સં) એક વૈદિક [ઋષિ

અંગી વિ૦[સં]ખાસ પોતાનું (૨)[સમાસને અંતે] અંગ—અવયવવાળું ઉદા૦ 'કોમલાંગી' (૩) મુખ્ય, પ્રધાન (૪) સ્ત્રી૦ એક ડગલી ૦કરણ ન૦, ૦કાર પું૦ સ્વીકાર ૦કારવું સક્રિ૦ [સં अंगीकार] સ્વીકારવું ૦કાર્ય વિ૦ સ્વીકાર્ય. ૦કૃત વિ૦ અંગનું—પોતાનું કરેલું; સ્વીકારેલું ૦કૃતતત્ત્વ પું૦ પ્રમાણ—પુરાવા વિના સ્વીકારી લીધેલો સિદ્ધાંત, 'પૉસ્ચ્યુલેટ' ૦ભૂત વિ૦ અંગનું થયેલું, અંગરૂપ

અંગી(-ગે)ઠી સ્ત્રી૦ [જુઓ અંગીઠું] શગડી (ખાસ કરીને સોનીની)(૨)પોંક પાડવા માટે તૈયાર કરેલી જગા (૩) ઝાળ, અગન [-નો અંગારો=(સોનીની અંગીઠીના અંગારા પેઠે) દેખાવે બહારથી નરમ, પણ ખરેખર જબરું પ્રતાપી હોય તે]

અંગીઠું ન૦ [સં अग्निस्थान] જુઓ અંગીઠી

અંગુર ન૦ પું૦ [સં अंकुर] નવી ચામડી, રૂઝ [અંગૂર] [-આવવો = રૂઝાવું]

અંગુલ પુ૦ [સં] આંગળ (૨) આંગળી

અંગુલિ(-લી) સ્ત્રી૦[સં]આંગળી, **૦ત્રાણ** ન૦ આગળીના રક્ષણ માટે બાણાવળી વાપરે છે તે ચામડાની અગૂઠી **૦મુદ્રા** સ્ત્રી૦સીલની વીંટી (૨) એની છાપ, મહોર **૦સંજ્ઞા** સ્ત્રી૦ આગળીથી કરેલી નિશાની. **૦નિર્દેશ** પુ૦ આંગળીથી નિર્દેશ કરવો – બતાવવું તે

અગુષ્ઠ પુ૦ [સં] અગૂઠો [દ્વવાલ

અંગૂછો પુ૦[હિ અંગોછા]અંગ લૂછવાનો કટકો.

અંગૂઠો પુ૦ [સં અગુષ્ઠ] હાથ અથવા પગનું જાડામા જાડુ–પહેલું આગળું [**અંગૂઠાનો રાવણ કરવો**=જગમાથી મોટુ કરવુ; રજનુ ગજ—અતિશયોક્તિ કરવી. **અંગૂઠા પકડવા** =ઊભા થઈ, નીચા વળી પગના અંગૂઠા ઝાલવા. તેમ કરવાની શિક્ષા થવી (૨) [લા] આગળ માટે શિખામણ લેવી, વાક કબૂલ કરી તેમાથી બોધ લેવો **અગૂઠે કમાડ ઠેલવું**=માલૂમ ન પડે તેમ, છૂપી રીતે વર્તવુ, કામ કરવું. મદદ કરવી (૨) પોતાનુ કામ બીજા ઉપર સેરવવુ. **અંગૂઠો દેખાડવો. બતાવવો**=ઠિગો કરવુ. અગૂઠો અમુક ઢબે બતાવી ના સૂચવવી **અંગૂઠો આપવો, કરી આપવો, પાડવો**= (ખત વગેરેમાં) અગૂઠાની નિશાની કરવી (૨) સહી કરવી–મજૂર રાખવુ.] **–ઠાદાવ** પુ૦ કુસ્તીનો એક દાવ **–ઠાપટી** સ્ત્રી૦ અગૂઠા જેટલી જાડી પટી **–ઠિયું** વિ૦ અગૂઠાના માપનુ (૨) ન૦ અગૂઠાનુ એક ઘરેણુ **–ઠી** સ્ત્રી૦ પગને અગૂઠે પહેરવાનુ સ્ત્રીનું ઘરેણુ (૨) આગળીના રક્ષણ માટેની ખોળી

અંગૂર સ્ત્રી૦ [ફા] લીલી દ્રાક્ષ

અંગે અ૦ [સં અંગ] જુઓ 'અગ'માં

અંગેઠી સ્ત્રી૦ જુઓ અગીઠી

અંગોઅંગ અ૦ જુઓ 'અંગ'મા

અંગોર સ્ત્રી૦ તળાવના સામેના કિનારાની જમીન (૨) ખૂબ પાણી પાયેલી કે અતિશય ફળદ્રુપ જમીન

અંગ્રેજ પું૦ [પો ઇંગ્લેજ] ઇગ્લંડનો વતની **૦ણ** સ્ત્રી૦ અગ્રેજ સ્ત્રી **–જી** વિ૦ અગ્રેજ લોકોનુ. અગ્રેજ લોકો સંબધી(૨)સ્ત્રી૦અંગ્રેજોની ભાષા

અંઘેડો પું૦ [જુઓ અઘેડો] એક વનસ્પતિ

અંઘોળ ન૦ [દે અંગોહલિ, મ] સ્નાન નાહવું તે **૦ડી** સ્ત્રી૦ નાનું અઘોળિયુ (૨) અઘોળ કરવાની ઓરડી (૩) તાબાકૂંડી (૪) વરકન્યાને સ્નાન કરાવતા ગવાતું ગીત (૫) વરને સ્નાન કરાવનાર સ્ત્રી **૦વું** અ૦ક્રિ૦ નાહવું **–ળિયું** ન૦ નાહવાનુ પાણી ગરમ કરવાનુ વાસણ(૨) નાહવા બેસવાનું પાટિયુ **–ળિયો** પું૦ સ્નાન કરાવનાર ચાકર (૨) નાહવાનુ પાણી ગરમ કરવાનું વાસણ

અઘ્રિ પુ૦ [સં] પગ

અચ સ્ત્રી૦ જુઓ આચ (૫)

અંચઈ સ્ત્રી૦જુઓ અણચી. વાકું બોલવું તે જૂઠ

અચલ(-ળ) પું૦ [સં] પાલવ

અંચળવો પુ૦ [સં અંચલ] નાના છોકરાને ઓઢાડવાનો ભાતીગળ રૂમાલ(૨)તેલમા બોળી સળગાવેલી દોરડી

અંચળો પુ૦ જુઓ અચળવો

અંજન ન૦ [સં] આજવાનો પદાર્થ, કાજળ; સુરમો [**–પાડવું**=દીવો કરી તેની મેંશ ભેગી કરવી (અંજન માટે). મેશ પાડવી] **૦શલાકા** સ્ત્રી૦ આજવાની સળી

અંજના(-ની) સ્ત્રી૦ [સં] (સ) હનુમાનની માતા **૦પુત્ર, ૦સુત** પું૦ (સ) હનુમાન **–નીગીત** ન૦ એક છદ

અંજલિ(-ળિ) સ્ત્રી૦[સં]ખોબો. પોશ(૨)એમા ભરેલું હોય તે (૩)[લા]માન [**–આપવી**= શ્રાદ્ધ સરાવવુ, તર્પણ કરવુ, મૃતનું સ્મરણમા કાઈક કરવુ (૨)યથાશક્તિ ભાગ કે ફાળો આપવો]

અજળ(૦પાણી) ન૦ + જુઓ અન્નજળ, દાણોપાણીનુ નિર્માણ

અંજળિ સ્ત્રી૦ જુઓ અજલિ

અંજામ પુ૦[ફા] અત (૨) પરિણામ

અંજાવવું સ૦ક્રિ૦ 'આંજવુ'નુ પ્રેરક આખમા (અંજન) લગાડાવવુ (૨) 'અજાવુ'નુ પ્રેરક

અંજાવું અ૦ક્રિ૦ તેજને લીધે આખ મીચાઈ જવી (૨) બીજા આગળ ઝાખા પડી જવુ (૩) 'આજવુ'નું કર્મણિ

અંજીર ન૦ [ફા] એક મેવો **–રિયું** વિ૦ અંજીરના જેવા રગનું. **–રી** સ્ત્રી૦અજીરનુ ઝાડ

અંજુમન ન૦ [फा] મંડળ, સમાજ, જમાત

અંટવાવું અ૦ક્રિ૦ ['આંટો' પરથી ?] વચમાં અવઢાયા કરવું (૨) પગમાં દોરડું ભરાવાથી ગબડી પડવું. -ણ સ્ત્રી૦ અંટવાવું તે (૨) અંટવાતી વસ્તુ

અંટસ પું૦ વેર, પાડાખાર

અંટેવાવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ અંટવાવું

અંટેવાળ સ્ત્રી૦ અડકટમાં આવવું તે, નડતર (૨) ગાય ભેંસને દોહતી વખતે પાછલા પગે બાંધવામાં આવતી આંટી [-જે આવવું = (નડતરૂ) વચ્ચે અડકટમાં આવવું]

અંટોળ વિ૦ જ્યાં ત્યાં અટવાતું, રખડતું (૨) ભારબોજ વિનાનું (૩) નકામું. ૦કાટલું ન૦ ખોટું વજન (૨) [લા] નકામું રખડતું - ક્યાંયે જેનો સમાસ ન થતો હોય એવું માણસ

અંડ ન૦[सं] પેળ, ગોળી (ગુહ્યાંગની) (૨) ઈંડું ૦કટાહ પું૦ સામાન્ય ઈંડાનું અથવા બ્રહ્માંડનું કોચલું. ૦કોશ(-ષ) પું૦ પેળની કોથળી ૦જ વિ૦ ઈંડામાંથી જન્મેલું ૦ભિત્તિ સ્ત્રી૦ ઈંડાનું કોચલું ૦વર્ધ(-ર્દ્ધ)ન ન૦, ૦વૃદ્ધિ સ્ત્રી૦ અંડકોષ મોટો થઈ જવાનો રોગ -ડાકાર, -ડાકૃતિ વિ૦ ઈંડાના આકારનું, લંબગોળ

અંડળ વિ૦ વગર મહેનતનું હરામનું ૦ગંડળ વિ૦ ખરુંખોટું, એલફેલ

અંડાકાર, અંડાકૃતિ વિ૦[सं] જુઓ 'અંડ'માં

અંડૂસ પું૦ અંડ, ગોળી (ગુહ્યાંગની) (૨) ન૦ સીતાફળ

અંડોળ વિ૦ [सं आंदोल्] ડોલતું, ઝોલાં ખાતું (પ)

અંત પું૦ [सं] છેડો, છેવટનો ભાગ (૨) સમાપ્તિ, આખર (૩) હદ, સીમા (૪) મરણ, વિનાશ [-આણવો, લાવવો = પૂરું કરવું (૨) નાશ કરવો -આવવો = પૂરું થવું (૨) નાશ પામવું. -કાઢવો = છેવટ સુધી છોડવું નહિ; બરોબર તપાસીને તાગ મેળવવો (૨) કંટાળો આપવો, પજવવું, દમ કાઢવો -લેવો = અંત કાઢવો (૨) આખર આવે ત્યાં સુધી વળગ્યા રહેવું] ૦ક પું૦ ઘાતક, મારો (૨) કાળ, મરણ (૩)[सं] યમ. ૦કાલ(-ળ) પું૦ આખરનો સમય (૨) મોતની ઘડી ૦કાળિયું વિ૦ અંતકાળ વખતે કામ આવે એવું. ૦વંત વિ૦ નાશવંત ૦વેળા સ્ત્રી૦ મરણકાળ ૦શય્યા સ્ત્રી૦ મરણપથારી

અંતર્ અ૦ [सं] જુઓ 'અંતરો' પછી

અંતર વિ૦[सं] અંદરનું (૨) નજીકનું (૩) ન૦ અંદરનો ભાગ (૪) અંતઃકરણ, મન (૫) અવકાશ, છેટું (૬) વચલો કાળ (૭) તફાવત (૮) ભેદ, જુદાઈ (૯) સમાસને અંતે 'અન્ય', 'બીજું' એવા અર્થમાં ઉદા૦ 'રૂપાંતર' (૧૦) સ્ત્રી૦ ('ખબર' જોડે) સમાચાર ઉદા૦ એની કાંઈ ખબર કે અંતર નથી [-ખોલવું = મનની વાત સાફ કહી દેવી (૨) મનનું ભીતર ઉઘાડું કરવું -પડવું = બે વચ્ચે છેટું રહેવું (૨) તફાવત હોવો (૩) મનમાં જુદાઈ આવવી -રાખવું = જુદાઈ ગણવી, મન મૂકીને ન વર્તવું, પરાયું માનવું]૦ચિહ્ન ન૦ બે વચ્ચે અંતર - તફાવતનું ળ આવું ચિહ્ન (ગ). ૦છાલ સ્ત્રી૦ અંદરની છાલ ૦જકાત સ્ત્રી૦ દેશની અંદર આવતા માલ ઉપર લેવાતી જકાત ૦જામી [सं यामी] વિ૦ (૨) પું૦ જુઓ અંતર્યામી ૦જ્ઞ વિ૦ અંદરની વાત જાણનાર ૦તમ વિ૦ છેક અંદરનું ૦તર વિ૦ વધારે અંદરનું. ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ અંદર - આત્મા તરફ વળેલી દૃષ્ટિ ૦નાદ પું૦ અંતઃકરણનો અવાજ. ૦પટ ન૦ આડું કપડું તે - પડદો ૦બાહ્ય વિ૦ અંદરનું ને બહારનું ૦વાસિયું [सं वासस्] ન૦ શ્રાદ્ધ સરાવતાં ખભા ઉપર નાખવાનો લૂગડાનો કકડો. ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ અંતઃકરણની ઇચ્છા, મનોભાવ -રાઈ સ્ત્રી૦ અંતર, છેટું (૨) જુદાઈ

અંતરવેલ સ્ત્રી૦ એક વેલ, અમરવેલ

અંતરસ ન૦[જુઓ અંતગશ] પાણી કે ખોરાકનું શ્વાસનળીમાં પેસી જવું તે, અંતગશ

અંતરવાસિયું ન૦ જુઓ 'અંતરમાં'

અંતરવાસો ન૦ [सं अंतर+वासस्] વિવાહ વગેરે શુભકામોમાં વિધિ વખતે પાઘડીનો છેડો કાઢવામાં આવે છે તે [-કરવો]

અંતરાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ 'અંતર'માં

અંતરાત્મા પું૦ [सं] જુઓ 'અંતર'માં

અંત' [સં] શબ્દની પૂર્વે 'અંદરનું', 'વચમાં' એવા અર્થમાં **૦કરણ** નં૦ જ્ઞાન, સુખાદિના અનુભવનું સાધન, મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, અહંકાર એ પદોથી ઓળખાતી અંદરની ઇંદ્રિય (૨) અંતર, હૃદય, 'કૉન્શિયન્સ' [–ના ઢાળા= અંતરનો બળાપો કે ચિંતા –નો ધક્કો= ભારે જબરો આઘાત, મોટું મર્મસ્પર્શી દુઃખ] **૦કેંદ્ર** નં૦ અંદરનું મધ્યબિંદુ, 'ઇનસેન્ટર' (ગ) **૦કોણ** પું૦ 'ઇન્ટીરિયર ઍન્ગલ' (૨) 'ઇન્ટર્નલ ઍન્ગલ' (ગ) **૦કોપ** પું૦ આંતરિક તોફાન (૨) દિલની અંદરનો ગુસ્સો **૦ક્ષોભ** પું૦ આંતરિક ક્ષોભ–અશાંતિ **૦પંચક** નં૦ મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, અહંકાર, અને જીવ એ પાંચનું જૂથ **૦પાત** પું૦ (શબ્દનું) વચ્ચે આવવું–પડવું તે (વ્યા) **૦પાતી** વિ૦ વચ્ચે આવેલું **૦પુર** નં૦ જનાનખાનું **૦પુરિકા** સ્ત્રી૦ અંતઃપુરની સ્ત્રી **૦પ્રવાહ** પું૦ અંદરનો –છૂપો પ્રવાહ **૦પ્રકૃતિ** સ્ત્રી૦ મૂળ સ્વભાવ (૨) રાજાનો ખાનગી વજીર **૦પ્રવેશ** પું૦ અંદરના ભાગમાં દાખલ થવું તે **૦પ્રવેશી** વિ૦ અંતઃપ્રવેશ કરનું. **૦પ્રેરણા** સ્ત્રી૦ જુઓ મહત્બુદ્ધિ **૦શત્રુ** પું૦ અંદરનો–ઘરનો માણસ છતાં શત્રુ (૨) હૃદયમાં રહેલો દુશ્મન (કામ ક્રોધાદિ) **૦શલ્ય** પું૦, નં૦ અંદરનું–છૂપું શલ્ય **૦શાસ્તા** પું૦ અંદરનો શાસ્તા–અંતરાત્મા, ધર્મબુદ્ધિ **૦સત્ત્વા** વિ૦ સ્ત્રી૦ સગર્ભા **૦સુખ** નં૦ આંતરિક સુખ **૦સ્થ** વિ૦ જુઓ અંત(–ત)સ્થ **૦સ્થલ** (–ળ) નં૦ અંદરનું—મર્મસ્થળ **૦સ્ફૂર્તિ** (–ર્તિ) સ્ત્રી૦ આંતરિક સ્ફૂર્તિ **૦સ્વરૂપ** નં૦ આંતરિક—અંદરનું સ્વરૂપ

અંતિક વ૦ [સં] પાસેનું, નજીકનું

અંતિમ વિ૦ [સં] છેલ્લું, છેવટનું (૨) સામે છેડે હોય એવું, જહાલ **૦તા** સ્ત્રી૦

અંતિયું વિ૦ [સં અંત] છેલ્લું, છેવટનું અંતે આવેલું (૨)[લા] બહુ જ ખિજાયેલું, મરણિયું; જીવ ઉપર આવેલું [અંતિયાં કરવાં=ખિજાઈ કે કાયર થઈને છાજિયા કરવા (૨) મરણિયા થઈને વર્તવું]

અંતીપંતી સ્ત્રી૦ એક રમત

અંતે અ૦[સં] છેવટે; આખરે

અંતેવાસી વિ૦ [સં] પાસે રહેનારું (૨) પું૦ (ગુરુની સમીપ રહેનાર) શિષ્ય

અંત્ય વિ૦ [સં] છેવટનું, છેલ્લું. **૦કર્મ** નં૦, **૦ક્રિયા** સ્ત્રી૦ અગ્નિસંસ્કાર **૦ગમન** નં૦ શ્રેષ્ઠ વર્ણની સ્ત્રીનો કનિષ્ઠ વર્ણના પુરુષ સાથેનો સંબંધ. **૦જ** વિ૦ પંચમ વર્ણનું, અસ્પૃશ્ય ગણાતી વર્ણનું (૨) પું૦ એ વર્ણનો માણસ **૦જાશ્રમ** પું૦ અંત્યજોને રહેવા તથા કેળવણી લેવાની સંસ્થા **૦જોદ્ધાર** પું૦ અંત્યજનો ઉદ્ધાર **૦ત્વ** નં૦ **૦પદ** નં૦ ગુણોત્તરનું અંત્ય પદ (ગ) **૦યમક** પું૦ છેવટના અક્ષરોનો યમક–પ્રાસ **–ત્યાક્ષર** પું૦ અંત્ય — છેલ્લો અક્ષર **–ત્યાક્ષરી** સ્ત્રી૦ બોલાયેલી કવિતાના છેલ્લા અક્ષરથી શરૂ થતી બીજી કવિતા બોલવાની રમત **–ત્યાનુપ્રાસ** પું૦ અંતે આવતો અનુપ્રાસ **–ત્યાવસ્થા** સ્ત્રી૦ છેલ્લી–આખરની સ્થિતિ (૨) ઘડપણ **–ત્યાશ્રમ** પું૦ અંત્ય આશ્રમ–સંન્યસ્તાશ્રમ **–ત્યાશ્રમી** વિ૦ સંન્યાસી **–ત્યેષ્ટિ** સ્ત્રી૦ અંત્યક્રિયા [જાળું

અંત્ર નં૦ [સં] આંતરડું. **૦જાળ** સ્ત્રી૦ આંતરડાનું

અંદર અ૦ [ફા] માં, મહીં **૦ખાને**, **૦થી** અ૦ અંદરથી, છૂપી રીતે

અંદાજ પું૦ [ફા.] અડસટ્ટો, શુમાર, આશરો [–કાઢવો=અડસટ્ટાનો હિસાબ કરવો—તેનો આશરો મેળવવો શુમારે કેટલું તે જોવું, અનુમાન કરવું –લેવો=કસી જોવું, અજમાવવું, જેથી અંદાજ મળે –હોવો=મર્યાદા હોવી, આશરે કાંઈક નક્કી હદ હોવી] **૦પત્ર**, **૦પત્રક** પું૦, નં૦ (વ્યક્તિ કે સંસ્થાના) વાર્ષિક આવક અને ખર્ચનો અંદાજી હિસાબ બતાવતું કાગળિયું, 'બજેટ' –જી વિ૦ અંદાજથી નક્કી કરેલું [માકળ

અંદુ(–દૂ)ક સ્ત્રી૦ [સં] હાથીને પગે બાંધવાની

અંદેશ(–શો) પું૦ [ફા] સંદેહ, વહેમ [–આવવો, જવો=સંદેહ પેદા થવો, વહેમ પડવો –આણવો, લાવવો=શંકા કરવી,

વહેમાવું —રાખવો=મનમાં વહેમ ધારણ કરવો. વહેમાયા કરવું]

અંદોલન ન૰[સં]આંદોલન —વું સ૰ક્રિ૰[સં. अंदोलय्: प्रा. अंदोल] હીંચોળવું, ઝુલાવવું

અંધ વિ૰[સં.]આંધળું (૨) [લા] વગર સમજનું, વિવેકહીન ૰ક વિ૰ઝાંખું ,ઝળઝળું (૨)ફીકું (૩) પું૰ (સં) એક રાક્ષસ. ૰કાર પું૰ અંધારું ૰કૂપ પું૰ અંધારો કૂવો (૨) ઝાડ ઝાંખર કે બીજે કારણે ન દેખાવાથી ફસાઈ પડાય એવો કૂવો (૩) [સં] એક નરક ૰તા સ્ત્રી૰, ૰ત્વ ન૰ આંધળાપણું ૰તામિસ્ર પું૰ પૂર્ણ અંધકાર (૨) અજ્ઞાન ૰પરંપરા સ્ત્રી૰ આંધળાઓની હાર (જોયા વિચાર્યા વિના ચાલનારાઓની મંડળી) ૰પૂજા સ્ત્રી૰ આંધળી પૂજા. ૰પરંપરાન્યાય પું૰જોયા વિચાર્યા વિના આંધળાઓની પેઠે એકની પાછળ બીજાએ ગાડરિયા પ્રવાહે ચાલવું તે ન્યાય ૰પંગુન્યાય પું૰ આંધળો ને પાંગળો પરસ્પર સહાયથી કામ ઉકેલે એવો ન્યાય ૰ભક્તિ સ્ત્રી૰ આંધળી—વગર સમજની ભક્તિ ૰શ્રદ્ધા સ્ત્રી૰આંધળી—વગર સમજની શ્રદ્ધા ૰હસ્તીન્યાય પું૰ હાથીનો પગ જોનાર આંધળો એને થાંભલા જેવો કલ્પે, કાન જોનાર સૂપડા જેવો કલ્પે,એવો ન્યાય

અંધરાવું અ૰ક્રિ૰ જુઓ અંધારવું

અંધશ્રદ્ધા સ્ત્રી૰ [સં] જુઓ 'અંધ'માં

અંધાધૂની સ્ત્રી૰ જુઓ અંધાધૂંધી

અંધાધૂંધ(—ધી) સ્ત્રી૰ [हिं म अंधाधुंध] અરાજકતા, અતિશય અવ્યવસ્થા

અંધાપો પું૰ આંધળાપણું

અંધાર પું૰ [સં अंधकार] અંધારું ૰કાળું વિ૰ અંધારા જેવું કાળું ૰કોટ પું૰ વરસાદનો ગોરંભો, એથી થતું અંધારું ૰કોટડી સ્ત્રી૰ અંધારી ઓરડી (૨)તુરંગ કેદખાનું ૰પછેડી સ્ત્રી૰, ૰પછેડો પું૰ જે ઓઢવાથી અદૃશ્ય કે અછતું રહેવાય એવું (કાળું કે જાદુઈ)વસ્ત્ર (૨) [લા]ગુપ્ત કે અજ્ઞાત રહેવું તે [—ઓઢવી.—વો, પહેરવો=ગુપ્ત કે અજ્ઞાત થઈ જવું (જાદુથી કે કાળું વસ્ત્ર પહેરી લઈને) —ઓઢાડવો= સામાને ભૂરકી નાંખવો ભ્રમમાં નાખવો કે જેથી બીજું સૂઝી ન શકે, ખરી સૂઝ પડવા ન દેવી] ૰પટો પું૰ આંખે બાંધવાનો પટો અંધારી (૨) એવી એક રમત ૰પિછોડી સ્ત્રી૰, ૰પિછેડો પું૰ જુઓ અંધારપછેડી ૰વું અ૰ક્રિ૰ વાદળાથી આકાશ ઘેરાવું—ઘનઘોર થવું —રાં ન૰બ૰વ૰ આંખ સ્પષ્ટ ન દેખી શકે તેવું થવું તે, ચક્કર તમ્મર [—આવવાં=ન દેખાવું; તમ્મર આવવાં —ઉલેચવાં=(પ્રકાશ મેળવવા) મિથ્યા પ્રયત્ન કરવો] —રિયું વિ૰ અંધારાવાળું (૨) ન૰ જેમાં ચંદ્ર ન દેખાય એવું પખવાડિયું, કૃષ્ણપક્ષ —રિયું અજવાળિયું ન૰ એક રમત. —રી સ્ત્રી૰ આંખઢાંકણી. આંખનો દાબડો (૨) સોનીનું એક ઓજાર (૩) ભૂરકી (૪) તમ્મર (૫) જેલની અંધારી કોટડી કે તેમાં પૂરી રાખવાની સજા

અંધારું ન૰[સં अंधकार] પ્રકાશનો અભાવ, ન દેખાય તેવી પ્રકાશની સ્થિતિ (૨) [લા] અવ્યવસ્થા,અંધેર (૩) ગુપ્તતા અપ્રસિદ્ધિ (૪) અજ્ઞાન (૫) વિ૰ અંધારાવાળું પ્રકાશ વિનાનું [—રામાં કુટાવું=ન દેખાવા—સમજવાથી ફોગટ ફાંફાં મારવા, અથડાવું —રામાં જવું= ધ્યાન બહાર કાંઈ બનવું,જેથી અજાણ રહીએ —રામાં રહેવું=અજ્ઞાન રહેવું (૨) જાહેરમાં ન આવવું અપ્રસિદ્ધ કે ગુપ્ત રહેવું (—રામાં રાખવું તેના પ્રેરક અર્થમાં) અંધારાં ઉલેચવાં જુઓ 'અંધાર'માં —કરવું=અંધારું થાય કે પડે એમ વર્તવું —થવું=રાત પડવી —પડવું=(પ્રકાશ વચ્ચે કાંઈ આવવાથી)અંધારું થવું, પ્રકાશ આવતો રોકાવો —મૂકવું=(પ્રકાશ વચ્ચેથી) ખસવું જેથી અજવાળું આવે. —વળવું=અંધકાર કે અંધેર ફેલાવું]

અંધારું ઘોર વિ૰ (૨)ન૰ ખૂબ ઘાડું અંધારું

અંધું વિ૰ [સં अंध] આંધળું —ધેસૂઝ વિ૰ હૈયાફૂટું

અંધેર ન૰[સં अंधकार] અવ્યવસ્થા,અરાજકતા —રી (૰નગરી) સ્ત્રી૰ (સં) અરાજકતાના ધામરૂપ એક કલ્પિત નગરી. સાવ અંધાધૂંધી

અંબ ન૰ [સં अंबु] પાણી

અંબ સ્ત્રી૰ [સં] અંબા, મા, દેવી

અંબટ વિ૦ [મ,સ અમ્લ] ખાટું
અંબર ન૦ [મ] આકાશ (૨) વસ્ત્ર (૩) કસબી બુટ્ટાવાળી રેશમી સાડી (૪) એક સુગંધી પદાર્થ
અંબરીષ પું૦ [મ] (સં) વિષ્ણુના અનન્ય ભક્ત તરીકે પ્રસિદ્ધ સૂર્યવંશી રાજા
અંબષ્ઠ પું૦ [મ] બ્રાહ્મણથી વાણિયણને થયેલો પુત્ર (૨) મહાવત
અંબળાવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ અમળાવું
અંબા સ્ત્રી૦ [સ] મા (૨) [સં] દુર્ગા ૦જી સ્ત્રી૦ (સં) અંબા ભવાની કે એમનું ધામ આબુ ૦ભવાની સ્ત્રી૦ (સં) એક દેવી
અંબાટ પું૦ [જુઓ અંબાવું] ખાટા પદાર્થની દાંતને થતી અસર
અંબાડ પું૦ (કા) અંબાટ (૨) આંખમાં તીવ્ર ઔષધ નાખ્યા પછી અમુક વખત સુધી તેની જે અસર પહોંચે છે તે
અંબાડાં ન૦બ૦વ૦ [સ. आम्रातक, પ્રા अम्बाडग] એક જાતનાં ખાટાં ફળ [ઉંબાડિયું
અંબાડિયું ન૦ છાણાનો ટુકડો (૨) જુઓ
અંબાડી સ્ત્રી૦ [મ] એક (ખાટા પાનની) ભાજી
અંબાડી સ્ત્રી૦ [અ अम्मारी] હાથી ઉપરની બેઠક ૦નશીન વિ૦ અંબાડી પર બેઠેલું
અંબાડો પું૦ [મ, हि अबडा, જુઓ 'અંબાડા'] ભીંડી
અંબાર પું૦ [अ इंबार] ઢગલો, ભંડાર
અંબાલિકા સ્ત્રી૦ [સ] (મ) પાંડુ રાજાની માતા ૦કેય પું૦ (સં) પાંડુ [ખટાઈ જવું
અંબાવું અ૦ ક્રિ૦ [સ अम्ल, પ્રા अंब]
અંબિકા સ્ત્રી૦ [સ] (સં) અંબા ભવાની (૨) ધૃતરાષ્ટ્રની માતા ૦કેય પું૦ (સં) ધૃતરાષ્ટ્ર
અંબુ ન૦ [સ] પાણી. ૦જ વિ૦ પાણીમાં ઉપજેલું (૨) ન૦ કમળ (૩) પું૦ ચંદ્ર ૦જા સ્ત્રી૦ લક્ષ્મી ૦દ, ૦ધર, ૦વાહ પું૦ વાદળ ૦ધિ, ૦નિધિ, ૦રાશિ પું૦ સમુદ્ર ૦રુહ ન૦ કમળ
અંબોટી ન૦ એક વનસ્પતિ
અંબોડિયું ન૦ જુઓ આંબોળિયું
અંબોડો પું૦ [દે અમ્મોડ] માથાના કેશની પાછળ વાળવામાં આવતી ગાંઠ [-લેવો = અંબોડો ગૂંથીને બાંધવો -વાળવો = અંબોડાની ગાંઠ બાંધવી] -ડી સ્ત્રી૦ નાનો અંબોડો -રડો પું૦ (પ) અંબોડો
અંબોળવું સ૦ ક્રિ૦ ખટાશ લગાડવી (૨) ઉમેરવું, વધારવું
અંભ ન૦ [સં] અંબુ, પાણી -ભોજ, -ભોરુહ ન૦ કમળ -ભોદ, -ભોધર પું૦ વાદળ -ભોધિ, -ભોનિધિ પું૦ સમુદ્ર, અંબુધિ
અંભાં અ૦ (રવ૦) (ગાય-વાછરડાનું બોલવું)
અંભોજ,-રુહ,-દ,-ધર,-ધિ, -નિધિ [સં] જુઓ 'અંભ'માં
અંશ પું૦ [સં] ભાગ (૨) વર્તુલનો ૩૬૦મો ભાગ (૩) અપૂર્ણાંકમાં લીટી ઉપરનો અંક, પૂર્ણ સંખ્યાના છેદમાંથી લીધેલા વિભાગ (૪) વાદી જે હેવો જોઈએ એવો ગ્રહનામક સ્વર (સંગીત) ૦ક પું૦ ભાગિયો (૨) વારસ ૦ત અ૦ કાંઈક અંશે, અમુક દરજ્જે ૦પતિ પું૦ વારસ (૨) અંશાવતાર ૦ભાગી વિ૦ અંશ-ભાગ લેવાના અધિકારવાળું, ભાગ પડાવનારું (૨) પું૦ એવો માણસ ૦ભૂત વિ૦ અંશરૂપ -શાવતાર પું૦ જેમાં ઈશ્વરની વિભૂતિનો માત્ર અંશ હોય તેવો અવતાર -શાંશ પું૦ ભાગનો ભાગ -શાંશીભાવ પું૦ અવયવ અને અવયવીનો સંબંધ (વ્યા) -શિક વિ૦ થોડું, થોડા ભાગનું -શી વિ૦ અંશવાળું (૨) ભાગ પડાવનારું ભાગિયું (૩) અવયવી, ભાગવાળું -શીજન પું૦ દેવાંશી માણસ
અંશુ ન૦ [સં] કિરણ ૦માન(-લી) પું૦ સૂર્ય
અંશુક ન૦ [સં] ઝીણું કપડું (૨) રેશમી કપડું
અંસ પું૦ [સં] ખભો
અંહ અ૦ (રવ૦) કંટાળો, ક્રોધ કે ગુમાનીનો ઉદ્ગાર

આ

આ પું૦ [सं] સંસ્કૃત કુટુંબની વર્ણમાળાનો બીજો અક્ષર – એક સ્વર (૨) વ્યંજનથી શરૂ થતા શબ્દની પૂર્વે '–ની શરૂઆતથી' કે '–એટલે સુધી' એવા અર્થમા અ૦ બનાવે ઉદા૦ 'આજન્મ' 'આકંઠ' (૩) ઉપસર્ગ ઓછાપણું, અલ્પતા બતાવે ઉદા૦ આકંપ ઊલટાપણું બતાવે ઉદા૦ આગમન '–ની તરફ, –ની પાસે' એવા અર્થમા ઉદા૦ 'આકર્ષણ' 'ચારે તરફ' એવા અર્થમા ઉદા૦ 'આવર્ત' 'ઉપર એવા અર્થમા ઉદા૦ આરોહ (૪) સંસ્કૃત વ્યાકરણ પ્રમાણે અકારાન્ત વિ૦નુ વિ૦ સ્ત્રી૦ રૂપ બનાવે ઉદા૦ સુશીલ – લા **૦કાર** પુ૦ 'આ' અક્ષર કે ઉચ્ચાર **૦કારાન્ત** વિ૦ અંતે આકારવાળુ

આ સ૦ (૨) વિ૦ [सं अयम्] 'નજીકનુ', 'બતાવેલુ તે' – નિર્દિષ્ટ – એવા અર્થનુ દર્શક સર્વનામ કે વિશેષણ

–આ અંકને છેડે લાગતા તે અંકના (પુ૦ બ૦વ૦માં) 'આંક કે ઘડિયો' એ અર્થ બતાવે છે ઉદા૦ એકા, દૂયા, તરિયા, અગિયારા, વીસા વગેરે

આ અ૦ (રવ૦) મોઢુ ઊઘડવાનો સામાન્ય અવાજ ('આ આ કરતો રહી ગયો')

આઇતવાર પું૦ [જુઓ આદિત્યવાર] રવિવાર

આઇસ પુ૦ [इ] બરફ **૦ક્રીમ** પું૦ ખાંડ, મસાલો વગેરે નાખીને બરફ વડે ઠારેલા (દૂધ, આમરસ વગેરે) પ્રવાહીની વાની

આઈ સ્ત્રી૦ [म, सं आर्या?] મા (૨) દાદી (૩) દેવી **૦જી** સ્ત્રી૦ સાસુ

–આઈ પ્રત્યય. વિ૦ ઉપરથી (સ્ત્રી૦) ભાવવાચક નામ બનાવે છે ઉદા૦ મોટાઈ, ગરીબાઈ, લંબાઈ (૨) ક્રિ૦ પરથી પણ બનાવે છે ઉદા૦ લડવુ–લડાઈ, છાપવુ–છપાઈ વગેરે

આઈન પુ૦ [फा] કાયદો

આઈનો પુ૦ [फा आईनह्] આયનો, અરીસો

આઈન પુ૦ [म] એક ઝાડ (સાદડો) જેનુ ઇમારતી લાકડું થાય છે [सं. अर्जुन]

આઉ ન૦ બાવલુ, અડણ

–આઉ પ્રત્યય [सं आलु?] ક્રિ૦ પરથી (તે ક્રિયાના ગુણવાળું એવા અર્થનુ) વિ૦ બનાવે છે ઉદા૦ ફળાઉ, ઉપજાઉ, કમાઉ

આક, ૦ડો પુ૦ [सं. अर्क] એક વનસ્પતિ. **૦ડિયું** વિ૦ આકડાનુ (૨) ન૦ આકડાનુ રૂ (૩) આકડાનુ દૂધ એકઠું કરવાનુ શિંગડું **૦ડી** સ્ત્રી૦ આકડાની એક જાત [**આકડાનાં તૂર ઊડી જવાં કે તેની પેઠે ઊડી જવું**=જોતજોતામા–જરા વારમા ખરાબ કે પાયમાલ થઈ જવુ, નાશ પામવુ, ખતમ થઈ જવુ **આકડા વાવવા**=કજિયો કે અણબનાવ કર્યા કરવો **આકડી પરણાવવી**=ત્રીજી વારનુ લગ્ન અશુભ મનાતુ હોવાથી ને 'ચોથી ચોક પૂરે' એમ ચોથુ શુભ ગણાવાથી. ત્રીજા લગ્ન વખતે તેના અવેજમા આકડી સાથે નામનુ લગ્ન કરવુ, જેથી ખરું લગ્ન ચોથે નંબરે આવે]

આકએકડી સ્ત્રી૦ (કા) એક રમત

આકર પુ૦ [सं] ખાણ (૨) જથો, સમૂહ **૦ગ્રંથ** પુ૦ આકરરૂપ પ્રમાણભૂત ગ્રંથ

આકરણુ સ્ત્રી૦ [सं आक्रु?] બૂમ પાડી–ઘાંટો પાડીને બોલાવવુ તે

આકરું વિ૦ [आ+कटु?] તીવ્ર, સખત, અસહ્ય (૨) કઠણ· મુશ્કેલ (૩) આકળુ ગરમ સ્વભાવનુ (૪) ભાવમા આકરુ, મોઘું [**–પડવું**=સખત કે વસમુ કે મોઘુ લાગવુ **આકરો રૂપિયો**=હલકા ભેગવાળો રૂપિયો]

આકર્ણ અ૦ [सं] કાન સુધી

આકર્ષ પુ૦ [सं] ખેંચાણ (૨) કસોટી (૩) પાસા રમવા તે, જુગાર (૪) લોહચુંબક **૦ક** વિ૦ ખેંચાણ કરે તેવુ (૨) મોહક **૦ણ** ન૦ ખેંચાણ (૨) મોહ **૦ણી** સ્ત્રી૦ અંકોડી આકડાવાળી લાકડી **૦વું** સ૦ ક્રિ૦ ખેંચવુ (૨) મોહ પમાડવુ **–ર્ષિત** વિ૦ આકર્ષાયેલું **–ર્ષી** વિ૦ આકર્ષક

આકલન ન૦ [सं] ગ્રહણ કરવુ પકડવુ તે (૨) કળવુ–સમજવુ તે (૩) ગણવુ તે. **૦શક્તિ**

સ્ત્રી૦ આકલવાની શક્તિ -વું સ૦ ક્રિ૦ [सं आकल्] આકલન કરવું
આકલિત વિ૦[सं] જણાયેલું, સમજાયેલું (૨) પકડાયેલું (૩) અટક લીધેલું, ગૂંથાયેલું
આકલ્પ અ૦[सं] એક કલ્પ – ચારે યુગ લગી
આકષ પુ૦ [सं] કસોટીનો પથરો [કાચુંકોરું
આકસબાકસ ન૦ આ તે, ગમે તે, પરચૂરણ(૨)
આકસ્મિક વિ૦ [सं] ઓચિંતું, અણધાર્યું, અકસ્માત બનતું [ગભરાયેલું
આકળવિકળ વિ૦ [सं आकुलव्याकुल]
આકળું વિ૦ [सं आकुल] અધીરું, ઉતાવળું (૨) ઝટ ગુસ્સે થઈ જાય એવા સ્વભાવનું -ળાશ સ્ત્રી૦ આકળાપણું, અધીરાઈ
આકંઠ અ૦ [सं] ગળા સુધી
આકંપ પુ૦[सं] સહેજ ધ્રુજારી ૦ન ન૦ સહેજ ધ્રૂજવું તે -પિત વિ૦ સહેજ ધ્રૂજતું
આકા(-ગા) પુ૦ [अ] શેઠ [ઊકડું
આકાડો(-ડો)ડી સ્ત્રી૦ [આક+ડોડી] આકડાનું
આકાર પુ૦ [सं] આકૃતિ, ઘાટ (૨) જુઓ 'આ'મા (૩) ચિઠ્ઠી (૪) શુમાર ૦ક વિ૦ [सं] આમંત્રણ આપતું, નોતરનાર ૦ણા સ્ત્રી૦બોલાવવું તે હાક ૦ણી સ્ત્રી૦જમાબંધી, આકણી (૨) કિંમત કરવી તે (૩) આંક પાડવાનું અંતર ૦વું સ૦ક્રિ૦ મૂલવવું (૨) અડસટ્ટો કાઢવો (૩) જમીનની માપણી કરવી (૪) ઉધારવું ૦સૌષ્ઠવ ન૦ આકારની સુંદરતા -રી વિ૦ આકારવાળું (૨) [લા] દેહધારી
આકાશ ન૦[सं] ખાલી શૂન્ય સ્થાન, પોલાણ, 'સ્પેસ'(૨)ગગન,આસમાન [-ચડી આવવું= વાદળા ઘેરાવા (૨) [લા]દુખના વાદળ ઘેરાવા આકાશના તારા ઉખાડવા, ઉતારવા= ભારે ઉધમાત કે ઊથલપાથલ કરવી આકાશના તારા માગવા= અશક્ય માગણી કરવી -નાં પંખી ઝાલવા= અશક્યને શક્ય કરવું. -ની સાથે વાતો કરવી, -ને અડવું= ખૂબ ઊચું હોવું -માં ઊડવું= અલોપ થઈ જવું (૨) નકામું જવું (૩) ખૂબ ફુલાવું(૪)અતિ ઊંચાં, અશક્ય, ગગનવિહારી વાત કે કલ્પના કરવી -મા ચડવું, જઈ પહોંચવું=ખૂબ ફુલાવું(૨)કલ્પનામાં કે વાતમાં ખૂબ ચગવું-આકાશમાં ઊડવું આકાશમાં કે આકાશે ચઢાવવું=ખૂબ વધારેપડતાં વખાણ કરવાં -માં ચંદરવો બાંધવો= દેશ દેશમાં નામના કરવી. આકાશ પાતાળ એક કરવું = મહા ભગીરથ પ્રયત્ન કરવો, કરવામાં કાંઈ બાકી ન રાખવું (૨) ગજબ કરવો, ભારે ઊથલપાથલ કરવી આકાશ પાતાળ એક થઈ જવું=પ્રલય થવો (૨) ગજબ થવો, મોટી આફત આવી પડવી (કોઈને)આકાશ પાતાળ એક હોવું=ભારે મગરૂર હોવું, જમીનથી અધ્ધર ચાલતા હોવું આકાશ પાતાળ ફરી વળવું=દુખે ઘેરાઈ જવું, આકાશ પાતાળ એક થઈ જવું આકાશ હેઠે આવવું=અશક્ય શક્ય બનવું] ૦કક્ષા સ્ત્રી૦ ક્ષિતિજરેખા ૦કલ્પ વિ૦ આકાશ જેવું (૨) પુ૦ બ્રહ્મ ૦કુસુમ ન૦ (લા) અસંભવિત વાત ૦કુસુમવત્ વિ૦ (૨) અ૦ અસંભવિત ૦ગમન ન૦ આકાશમાં જવું તે ૦ગંગા સ્ત્રી૦ આકાશમાં રાતે અસંખ્ય ચાંદરણીઓનો જે લાંબો સફેદ, ચળકતો પટ દેખાય છે તે ૦ગામી વિ૦ આકાશમાં ફરનાર (૨) દિવ્ય ૦ચલ્લી સ્ત્રી૦ આકાશમાં ઊંચે જવાથી કોઈ મોટી ચીજ ઘણી જ નાની દેખાય છે તે (૨) મદારીની એક રમત (૩) એક પક્ષી ૦દીપ(-વો) પુ૦ માણેકઠારી પૂનમથી દેવદિવાળી સુધી ઝાડ ઉપર કે અગાસીમાં ઊંચા થાંભલા ઉપર લટકાવાતો દીવો (૨) અધ્ધર લટકતો દીવો ૦પથ પુ૦ આકાશનો માર્ગ ૦ભાષણ ન૦ આકાશ સામું જોઈને ઈશ્વરને ઉદ્દેશી કાંઈ બોલવું તે, ઈશ્વરપ્રાર્થના ૦ભાષિત ન૦ રંગભૂમિ બહારની કોઈ વ્યક્તિ સાથે જાણે વાત કરતો હોય તે રીતે નટે કરેલી ઉક્તિ ૦મંડલ(-ળ) ન૦ પૃથ્વી ઉપરથી દેખાતું આખું આકાશ, ખગોળ ૦માર્ગ પુ૦ આકાશમાંનો રસ્તો ૦મુનિ પુ૦ ઊંચું મોઢું રાખી તપ કરનાર (૨)ઊંટ ૦યાન ન૦ વિમાન. ૦વલ્લી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ, અમરવેલ ૦વાણી સ્ત્રી૦

દેવવાણી (૨) રેડિયોની વાણી. ૦વાસી વિ૦ આકાશમા રહેનારુ (૨) પુ૦ દેવ ૦વેલ સ્ત્રી૦ આકાશવલ્લી ૦વૃત્તિ વિ૦ વરસાદ ઉપર જ જેના જીવનનો આધાર હોય તેવુ (૨) સ્ત્રી૦ અસ્થિર પેદાશવાળો ધંધો (૩) ઈશ્વર આપે તે ઉપર ગુજરો કરવો તે ૦સ્થ વિ૦ આકાશમા રહેલુ ૦સ્ફટિક પુ૦ કરા -શિકા સ્ત્રી૦ અગાસી -શિયુ વિ૦ જેના પાકનો આધાર વરસાદ ઉપર હોય એવું (૨) ન૦ ઘઉની એક જાત -શી વિ૦ આકાશનુ (૨) દિવ્ય

આકાંક્ષા સ્ત્રી૦ [સં] ઇચ્છા, આશા (૨) [વ્યા] સાભળનારને બીજા પદની અપેક્ષા રહે એવી પ્રથમ પદની અપૂર્ણતા -ક્ષિત વિ૦ ઇચ્છેલુ. -ક્ષી વિ૦ આકાંક્ષા રાખનારુ

આકીન પુ૦, ન૦ [અ યક઼ીન] શ્રદ્ધા ૦દાર વિ૦ આકીનવાળુ

આકીર્ણ વિ૦ [સં] વ્યાપ્ત, પથરાયેલુ (૨) સંકુલ

આકુલ(-ળ) વિ૦ [સં] અસ્વસ્થ, ગભરાયેલુ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦વ્યાકુલ(-ળ) વિ૦ ખૂબ ગભરાયેલું

આકુંચન ન૦ [સં] સંકોચ

આકુંચિત વિ૦ [સં] સંકુચિત

આકૂત ન૦ [સં] ઇરાદો, આશય, વિચાર

આકૂર ન૦ (કા) શક્તિ, તાકાત (૨) સ્ફૂર્તિ, ચેતના

આકૂલુ ન૦ આકડાનુ જીંડવુ, આકડોડી

આકૃત વિ૦ [સં] (સમાસમા) આકારનુ ઉદા૦ મકરાકૃતકુંડળ -તિ સ્ત્રી૦ આકાર (૨) મૂર્તિ (૩) રેખાથી દોરેલો આકાર

આકૃષ્ટ વિ૦ [સં] આકર્ષેલુ, ખેંચેલુ

આકેબત સ્ત્રી૦ [અ. આક઼િબત] અંત, આખર

આકેલ વિ૦ [અ આક઼િલ] અક્કલવાળો

આક્રમ પું૦ [સં] પરાક્રમ (૨) ચઢવુ તે (૩) પગરણ (૪) આગ્રહ (૫) ધોરણસર ચાલવાનો માર્ગ. ૦ક વિ૦ આક્રમણ કરનાર ૦ણ ન૦ ચડાઈ, હુમલો (૨) પરાક્રમ (૩) ઉત્કર્ષ ૦ણશીલ, ૦ણાત્મક વિ૦ આક્રમણ કરવાના સ્વભાવ-વાળુ- 'ઍગ્રેસિવ' [આક્રંદ કરતું

આક્રંદ ન૦ [સં] રુદન, વિલાપ -દિત વિ૦

આક્રાંત વિ૦ [સં] ઘેરી લીધેલુ; જીતી લીધેલુ (૨) પગ નીચે ચાંપેલુ (૩) ઓળંગેલુ

આક્રોશ પુ૦ [સં] ઘાટો પાડીને બોલવું-રડવુ તે (૨) આક્ષેપ નિંદા (૩) ગાળ (૪) ઠપકો (૫) શાપ

આક્ષિપ્ત વિ૦ [સં] નાખેલુ, ફેંકેલુ (૨) ઝૂંટવી લીધેલુ (૩) મૂંઝાયેલુ (૪) નિંદાયેલુ (૫) પુ૦ સંગીતમા એક અલંકાર

આક્ષેપ પુ૦ [સં] ફેંકવુ તે (૨) લગાડવું, ચોપડવુ, ઘસવું તે (૩) આરોપ (૪) વાંધો (૫) ઝૂંટવી લેવુ તે (૬) નિંદા (૭) એક અલંકાર કે જેમા જે કહેવા ધાર્યું હોય તે દેખીતી રીતે ખાઈ જવાય છે યા તેનો નિષેધ થાય છે (કા શા). ૦ક પું૦ આરોપ મૂકનાર, નિંદક

આક્ષોભ પુ૦ [સં] ક્ષોભ

આખડવું અ૦ ક્રિ૦ [સં आस्खल्] રખડવુ (૨) ઠોકર ખાવી, ટિચાવુ (૩) લડી પડવુ

આખડિયુ ન૦ [જુઓ આખડવુ] ઠોકર ખાઈને પડી જવુ તે

આખડી સ્ત્રી૦ બાધા, માનતા

આખર સ્ત્રી૦ [અ આખ઼િર] અંત (૨) અ૦ અંતે. [-આવવી=પૂરુ થવુ, છેડો દેખાવો -કરવી =હદ કરવી, છેલ્લી હદે જઈને વર્તવુ] ૦ઘડી સ્ત્રી૦ છેલ્લી ઘડી (૨) મોતનો વખત ૦મોસમ સ્ત્રી૦ મોસમનો પાછલો-છેલ્લો ભાગ ૦સર-વાળે અ૦ છેવટે; પરિણામે ૦સાલ સ્ત્રી૦ વર્ષનો છેલ્લો ભાગ અથવા વખત (૨) મરણનો વખત -રી વિ૦ આખરનુ અંતિમ -રે અ૦ છેવટે (૨) નિરુપાયે [અટકણ

આખરવુ સ૦ ક્રિ૦ અધરવુ -ણ ન૦ મેળવણ;

આખલો પુ૦ [સં અક્ષત - આખુ પરથી ?] સાંઢ. ખસી ન કરેલો બેલ -લાઉધામી સ્ત્રી૦ આખલા જેવુ તોફાન ધીંગામસ્તી -લિયું ન૦ નાનો બળદ

આખવું સ૦ ક્રિ૦ [સં आख्या] ભાખવુ, કહેવુ

આખળ(-ળી) સ્ત્રી૦ પથ્થર ઘડવાની જગા (કા)

આખળિયો પુ૦ આહણી

આખળી સ્ત્રી૦ જુઓ આખળ

આખંડલ પુ૦ [સં] (સં) ઇંદ્ર

આખા પુ૦બ૦વ૦ [સં अक्षत] અક્ષત, વણલાગેલા ચોખા [-જોવડાવવા=ભૂત કે શું વળગ્યુ છે તે જોવા ચોખા નખાવવા; -નાંખવા

=(જતિ ભૂતાએ) ચોખા નાખી તે વડે વળગણ વિષે તપાસવુ]

આખાડ પુ૦+જુઓ આષાઢ ૦ભૂતી વિ૦ અષાઢમા થયેલું (૨) પુ૦ ધર્મઢોંગી ધુતારો –ડીલું,–ડું વિ૦, અષાઢને લગતું

આખિયું ન૦ ચામડાની પખાલનુ ઉપલુ મો(કા)

આખિર સ્ત્રી૦ [अ] આખર અંત

આખી સ્ત્રી૦ [જુઓ આખા] અક્ષત ઉતારવા તે (૨) દાણા વાળવા તે

આખુ પુ૦ [स] ઉંદર ૦કણી સ્ત્રી૦ ઉંદરિયુ

આખું વિ૦ [स अक्षत] ભાગ્યા વિનાનુ અખડ (૨) પૂરુ, બધું, સળગ [આખા હાડકાંનું= ઊભા હાડકાનુ, હાડકા ન નમાવે એવુ, કામનુ કાયર કે આળસુ આખી અણીએ=કશીય ઈજા વગર, પૂરું સહીસલામત આખુ કોળું શાકમાં જવું=નજરે દેખાય એવુ હોવા છતા સરતચૂક થવી, ગફલત થવી. આખો લાડવો=પૂરેપૂરો લાભ] ૦પાખુ, ૦ભાગ્યુ વિ૦ અર્ધુંપર્ધુ, અધકચરુ –ખાખાઉ વિ૦ (વગર હક્કે કે કોઈનો હક ડુબાડી–હરામનુ) આખુ ખાઈ જવાની વૃત્તિવાળું, લોભિયુ –ખાબોલુ વિ૦ સાચુ વાત કરનારુ (૨) કડવાબોલુ –ખોધડી,–ખોધડીએ અ૦ વારવાર

આખૂન [फा], ૦જી, આખૂદજી પુ૦ ગુરુ, ઉસ્તાદ (૨) અરબી ભાષાનો શિક્ષક

આખેટ પુ૦ [स] શિકાર, મૃગયા ૦ક વિ૦ શિકાર કરનાર (૨) પુ૦ શિકારી (૩) કૂતરો

આખેપ પુ૦ [જુઓ ખેપ] સફર

આખેપ પુ૦ [म आक्षेप] (કા) ટવ, મહાવરો, વ્યાસગ [ડાળજી, ચટ, ચિંતા

આખેબ પુ૦ (સુ) જુઓ આખેપ (કા) (૨)

આખોધડી, ૦એ અ૦ જુઓ 'આખુ'મા

આખ્યા સ્ત્રી૦[सं] નામ (૨) અટક (૩) નામના (૪) અફવા ૦ત વિ૦ કહેવાયેલુ, વર્ણવાયેલુ (૨)[વ્યા] જેના રૂપાખ્યાન કરવામા આવ્યા છે તેવુ (૩) ન૦ ભાવનુ અભિધાન કરનાર પદ, ક્રિયાપદ ૦તા પુ૦ આખ્યાન કરનાર ૦તિકી વિ૦સ્ત્રી૦ ક્રિયાપદને–ધાતુને લાગતી (વિભક્તિ) ૦ન ન૦ કથા,વૃત્તાત ૦નક ન૦ ટૂંકુ આખ્યાન ૦નકી પું૦ એક છદ. ૦યક પું૦ કહેનાર, કથા કહેનાર (૨) દૂત ૦યિકા સ્ત્રી૦ કથા, વાર્તા (૨) વંશાવલીનુ વર્ણન

આગ પુ૦ [स आगम्] આવરો, આવવુ તે

આગ સ્ત્રી૦ [सं अग्नि] દેવતા (૨) અગન, લાય, બળતરા (૩) અકસ્માત કાઈ બળી ઊઠે ને ભડકે લાગે તે, લાય (૪) [લા] તાવ, ઝનૂન, દાઝ કે એવા આવેશના ગુસ્સાની લાગણી (૫) આગ પેઠે ઝટ પરચો દઈ દે એવુ શીઘ્રકોપી કે ઉગ્ર સ્વભાવનુ માણસ [–ઊઠવી=અગન ઊઠવી, બળતરા બળવી (૨) બળવુ, મરવુ, નાશ પામવુ, એ ભાવનો તિરસ્કાર કે ઠપકો કરતા બોલવામા વપરાય છે જેમ કે, આગ ઊઠી એના પૈસામા=બળ્યા, મૂઆ એના પૈસા (૩) [લા] ક્રોધ ખૂબ ચઢવો –ઝાકવી=ખૂબ ક્રોધે ભરાવુ –બળવી,–બેસવી=જુઓ 'અગન બળવી, બેસવી' –મૂકવી,–મેલવી, –સળગાવવી=આગ લગાડવી, બાળવાને માટે સળગાવવુ –લાગવી,=આગવી (મકાન, માલ ઇ૦) અકસ્માત બળવુ –સળગવી= આગ લાગવી (૨) અગ્નિ પ્રદીપ્ત થવો, લાગવુ –બળવુ –વરસવી=ખૂબ તાપ પડવો (૨) ક્રોધથી ભભૂકતી વાગ્ધારા નીકળવી –લગાડી તાપણુ કરવુ=તાપણી જોઈએ તે માટે ઘર જ લગાડવાના જેવી બેવકૂફીથી વતવુ ને તે વિષે ખેપરવા કે ભાન ન હોવુ] ૦ખેલ પુ૦ આતસબાજી ૦ગાડી સ્ત્રી૦ રેલગાડી ૦દાન ન૦ અગ્નિપાત્ર, આગિયુ (૨) પુણ્યાર્થે અગ્નિસસ્કાર કરવો વા તેના સાધન પૂરા પાડવા તે ૦બોટ સ્ત્રી૦ આગશક્તિથી ચાલતુ વહાણ, 'સ્ટીમર'

આગત વિ૦ [स] આવેલુ –તાસ્વાગતા સ્ત્રી૦ આવેલાનો આદરસત્કાર, પરોણાચાકરી –તું વિ૦+આવતુ

આગ-દાન,–બોટ જુઓ આગ'મા

આગમ પુ૦ [स] આગમન, જન્મ (૨) શાસ્ત્ર ધર્મશાસ્ત્ર (૩) પ્રાચીન જૈન ધર્મગ્રંથ (૪) મંત્રશાસ્ત્ર (૫) ખત, દસ્તાવેજ, પુરાવામા

મૂકવા લાયક લેખ (૬) પ્રત્યય ૦ન ન૦ આવવુ તે ૦નિગમ ન૦ વેદશાસ્ત્ર, શાસ્ત્રો ૦નિર્ગમ પુ૦ આવક-જાવક (૨) આયાત અને નિકાસ ૦રહિત વિ૦ લેખિત દાખલા વગરનુ (૨) શાસ્ત્રના આધાર વિનાનુ –ગાપાયી વિ૦[સ] આવતુ ને જતુ, જન્મતુ ને મરતુ (૨) ક્ષણિક [અગાઉ

આગમચ(–જ) અ૦ પહેલેથી. આગળથી.

આગમણુ સ્ત્રી૦ ચૂલાનો આગલો ભાગ (જ્યા અગારા કાઢી ઓલવાય છે)

આગમજ અ૦ જુઓ આગમચ

આગમાણુ ન૦ વ્હાળભાત

આગરણ (ણ,) સ્ત્રી૦ લુહારની કોઢ કે ભઠ્ઠી (૨) સોનીની ભઠ્ઠી (૩) (કા) હિંદુ ખલાસીની સ્ત્રી

આગરવું સ૦ ક્રિ૦ સરખે અંતરે બધ—પાટા નાખવા [એક રોગ

આગરુ પુ૦ મોમાથી દુર્ગંધ નીકળ્યા કરે એવો

આગરો પુ૦ નાણાભીડનો–તંગીનો વખત

આગલી પાછલી સ્ત્રી૦ ગઈ ગુજરી જૂની વાત [**–કાઢવી**=જૂની વાત (કે તેનો ડંખ) તાજી કે યાદ કરવી **–ભૂલવી,–કાઢી નાંખવી** =જૂની વાત વીસરવુ, માફ કરવુ]

આગલુ (લુ) વિ૦ [स अग्रिम, प्रा॰ अग्गिल्लिय] પહેલાનુ; અગાઉ બનેલુ (૨) મુખ્ય, આગળ પડતુ ૦પાછલું વિ૦ (૨) ન૦ આગળ પાછળનુ, કશા સબધી જૂનુ બાકી કે ચૂકતે યા વસૂલ કરવાનુ રહેલુ. (જુઓ આગલી પાછલી)

આગવાળો પુ૦ એન્જિન બોઈલરમા આગ સભાળનાર–કોલસા પૂરનારો 'ફાયરમેન'

આગવું વિ૦ ઇલાયદુ, પોતીકુ [ભોમિયો

આગ(–ગુ)વો પું૦ [જુઓ અગવો] અગ્રણી,

આગળ અ૦ [सं अग्रे, हि आगे] અગાઉ, પૂર્વે (૨) પાસે, કને (૩) સન્મુખ, સામે (૪) બહાર. જાહેરમા (૫) [दे अग्गल= અધિક?] ભવિષ્યમા, હવે પછી [**–આવવું,** =ગરજ, પ્રસિદ્ધિ વગેરેમા મોખરે થવુ (બીજાને પાછળ રાખી કે રહે એમ) **–પડવું**=મોખરે આવવુ, દોરવણી કે પહેલ કરવી, ઝપલાવવુ **–થવું**=પહેલું અગાઉ ચાલવુ કે જવુ યા મરવું (૨) જુઓ 'આગળ આવવુ' કે 'પડવુ' **–પર, ઉપર**=ભવિષ્યમા] ૦પડતું વિ૦ જાહેરમા આવતુ (૨) મોખરેનું ૦પાછળ અ૦ આગળ અને પાછળ (સમય ને સ્થળ) (૨) ચારે પાસે ૦થી અ૦ અગાઉથી ૦પેંઠા પુ૦ બ૦વ૦ વધારેપડતુ આગળપડતુ તે

આગળિયો, આગળી જુઓ 'આગળો'મા

આગળુ વિ૦ [જુઓ આગલુ] ચડિયાતું શ્રેષ્ઠ

આગળો,–ળિયો પુ૦ [स अर्गल प्रा अग्गल] બારણુ ઉઘાડવા વાસવાની કળ, ઉલાળો **–ળી** સ્ત્રી૦ ઉલાળી (૨) મલમની પટી

આગંતુક વિ૦ [સ] આવી ચડેલુ, હમેશનુ નહિ એવુ (૨) વગર નોતરે આવેલુ (૩) પુ૦ અતિથિ (૪) મુસાફર

આગા પુ૦ [तुर्की] આકા, શેઠ ૦ખાન પુ૦ (સ) ખોજાઓનો ધર્મગુરુ ૦ખાની વિ૦ આગાખાનને લગતુ (૨) આગાખાનના ધર્મને અનુસરતુ [કપડુ

આગાબાની સ્ત્રી૦ [म] એક જાતનુ સુતરાઉ

આગામી,–મિક વિ૦ [स] આવનારું, ભવિષ્યનુ

આગાર ન૦ [स.] ઘર, નિવાસસ્થાન (૨) [જૈન] છૂટ, અપવાદ

આગાહી સ્ત્રી૦ [फा] ભવિષ્યનુ સૂચન

આગિયા પુ૦ એક પક્ષી

આગિયા-ખડક પુ૦ જુઓ 'આગિયુ'મા

આગિયું વિ૦ [જુઓ આગ] આગવાળુ (૨) જલદ, તીખુ, મિજાજી (૩) ન૦ જુઓ આગ-દાન (૪) ઊભા મોલે ડૂંડામાના દાણા બળી જાય તે રોગ (બહુધા જુવારમા) **–ખડક** પુ૦ જ્વાળામુખી પર્વત

આગિયો પુ૦ ['આગ' પરથી] ખદ્યોત (૨) જુવાર ઇત્યાદિનો એક રોગ, આગિયુ (૩) એક જાતની ધોળી જુવાર (૪) જેને અડકવાથી લાય બળે એવો એક છોડ (૫) (સ) વૈતાલ

આગુ વિ૦ + આગલુ

આગુવો પુ૦ જુઓ આગવો

આગે અ૦[स अग्रे प्रा अग्गे, हि]આગળ, પૂર્વે. [**–આગે ગોરખ જાગે**=ભવિષ્યની આગળથી

ચિંતા ન કરતા, તે વખતે (દૈવ જોગે) કાંઈક સારુ જ થશે કે રસ્તો સૂઝશે એ શ્રદ્ધા રાખવી: આગળ ઉપર વળી કાંઈક ફાવતુ થઈ જ રહેશે —અત્યારે રોકાવુ નહિ (આ ભાવ બતાવે છે) 'આગળ સૌ થઈ રહેશે'] ૦કદમ ન૦, ૦કૂચ સ્ત્રી૦ આગળ ધપવુ ને પ્રગતિ ૦વાન વિ૦ આગળ ચાલનાર(૨) પુ૦નેતા સરદાર ૦વાની સ્ત્રી૦ આગેવાનપણુ —ોતર (—રુ) વિ૦ [સં અગ્રતર ?] શરૂઆતનુ, પહેલાનુ (૨) પાસેનુ

આગોપીછો પુ૦ અંગરખાનો આગલો તથા પાછલો ભાગ

આગ્નિક વિ૦[સં]અગ્નિને લગતુ (૨)યજ્ઞને લગતુ

આગ્નેય વિ૦ [સં] અગ્નિનુ, અગ્નિ વિષેનુ (૨) અગ્નિકોણ સંબંધી —યાસ્ત્ર ન૦ અગ્નિ વડે જેનો ઉપયોગ થાય તેવા હથિયારો—તોપ, બંદૂક ઇ૦

આગ્રયણ પુ૦ [સં] યજ્ઞકાલ (૨) ન૦ વર્ષાઋતુને અંતે પહેલા પાકની આહુતિ

આગ્રહ પુ૦ [સં] ધાર્યું કરવાની વૃત્તિ, ખંત, નિશ્ચય (૨) હઠ, જિદ, મમત(૩)ઘણી વિનતી —હી વિ૦ આગ્રહવાળુ, નિશ્ચય, હઠીલુ

આગ્રહાયણ પુ૦ [સં] માગશર અગ્રહાયણ

આઘરક પુ૦ એક વનસ્પતિ, ઝાંપટો

આઘડુ વિ૦ આઘુ [—જજો=ફળજો, મરજો, દીસતુ રહો, એવો ભાવ બતાવે છે]

આઘરો પુ૦ જુઓ આગ્રહ

આઘાત પુ૦ [સં]પ્રહાર, ફટકો(૨)અવાજ થાય એવી રીતે અથડાવુ તે (૩) દુ:ખની તીવ્ર લાગણી ૦ક વિ૦ આઘાત પહોંચાડે એવુ (૨) પુ૦ મારો ખૂની

આઘુ' વિ૦ [સં અગ્રે ?] (કાલને અંતરમા) દૂર, છેટુ (૨) ક્રિ૦વિ૦ આગળ, પાસે (જેમ કે આઘો આવ, આઘુ પાછુ) [—આવવું=પાસે આવવુ —ઓઢવું=લાજ કાઢવી, ઘૂમટો તાણવો (૨) [લા]સ્ત્રી પેઠે વર્તવુ, બાયલુ બનવુ —કરવું= (બારી બારણુ) વાસવુ, બંધ કરવુ (૨) દૂર ખસેડવુ (૩) (ચૂલામા લાગતુ લાકડુ) બહાર કાઢવુ)(૪)[લા]મનથી દૂર કરવુ, અળખામણુ કરવુ —મૂકવું=(વસ્તુને) છોડવી, તેને અંગેના ગેરકાણમાથી મુક્ત થવુ(૨) (કામ) પૂરુ કરવુ, પરવારવુ, પાર મૂકવો —બેસવું=દૂર ખસવુ; છૂટુ—નજીક નજીક નહિ એમ—બેસવુ' (૨) સ્ત્રીએ વેગળા બેસવું, અટકાવ આવવો —જઈ ને પાછું પડવું=વધારેપડતા આગળ વધવાની ભૂલ કરી, પછી પાછા પડવાનુ થાય ત્યારે પસ્તાવુ, ભૂલ કરીને પસ્તાવુ, નિષ્ફળતા વહોરવી

આઘુપાછું વિ૦ (સમય કે અંતરમા) આગળ પાછળ આવતુ, અહીં તહીં—આસપાસ ક્યાંક હોય એવુ, કે સ્થાનફેર થયેલુ (૨)(જગાફેર થયેથી) નજરે ન પડે એવુ (૩) ખોટુ ખરુ, યોગ્યાયોગ્ય [—કરવું=અહીંથી તહીં જગાફેર કરવુ (જેમ કે, આઘુ પાછુ કરી જુઓ તો બધુ પેટીમા માઈ જશે લાકડા આઘાપાછા કર્યા એટલે સળગ્યુ) (૨) સંતાડવુ (૩) ભભેરવુ, ચાડીચૂગલી કરવી —કહેવું=ખોટુ ખરુ કે યોગ્યાયોગ્ય યા વધારેપડતુ કહેવુ,—જોવું= આગળ પાછળનો—બધો વિચાર કરવો પરિણામ વિષે સંભાળવુ —થવું=અહીંથી તહીં કે આસપાસ ભમવુ, આવવુ જવુ, ડિચાવુ, ફાંફા મારવુ (૨)સંતાવુ કે સ્થાનફેર થવુ]

આઘે અ૦ દૂર, વેગળે ૦થી અ૦ દૂરથી ૦નું વિ૦ દૂરનુ (૨) ભવિષ્યનુ ૦રું વિ૦ આઘુ (પ)

આઘૂકો પુ૦ છોકરાની એક રમત

આઘૂર્ણ વિ૦ [સં] ઘૂમતુ, ફરતુ ૦માન વિ૦ ચકરચકર ફરતુ

આઘોષક વિ૦ [સં] ઘોષણા કરનાર

આઘ્રાણ ન૦ [સં] સૂંઘવુ તે (૨) સંતોષ

આચકવુ સ૦ક્રિ૦ ખેચવુ આચકા સાથે લઈ લેવુ

આચકી સ્ત્રી૦ આચકી તાણ —કો પુ૦ આચકો, ધક્કો (૨)[લા]સંકોચ, આનાકાની (૩) ધ્રાસકો (૪) ખોટ [—ખાવો=ખમચાવુ, આચકો અનુભવમા આવવો —આપવો=આચકો આવે એમ કરવુ—અનુભવાવવો —મારવો= જોરથી એકદમ ખેચવુ —આવવો,—લાગવો= આચકો ખાવો]

આચમન ન૦[સં]જમણી હથેલીમા થોડુ પાણી લઈ પી જવુ તે (—કરવુ) (૨) પ્રવાહી પ્રસાદ

—ની સ્ત્રી૦ આચમન માટેની ચમચી.—વું ક્રિ૦ [आ+चम्] આચમન કરવું

આચરકૂચર વિ૦ પરચૂરણ (૨) ન૦ પરચૂરણ ખાવાનું; કાચુ કોરુ (૩) પરચૂરણ સરસામાન

આચરણ ન૦[સં] ચાલચલગત, વર્તણૂક (૨) ચારિત્ર, લક્ષણ (૩) વ્યવહાર, અમલ —ણીય વિ૦ આચરવા યોગ્ય —વું સ૦ક્રિ૦[स आचर्] કરવું, પાળવું (૨) અ૦ ક્રિ૦ વર્તવું, ચાલવું

આચાર પુ૦[સ.]આચરણ, વર્તન (૨)સદાચરણ (૩) વિધિ, સંસ્કાર (૪) ધર્મશાસ્ત્રમાં કહેલા આચરણના નિયમો (૫) શિષ્ટ સંપ્રદાય, રૂઢિ, રિવાજ ૦જડ વિ૦ જડની પેઠે વિચાર વિના માત્ર આચારને વળગી રહેતું (૨) આચારને વળગી રહીને વિચારશૂન્ય બનેલું ૦ભ્રષ્ટ વિ૦ આચારથી ભ્રષ્ટ, પતિત ૦વિચાર પુ૦બ૦વ૦ વર્તન અને વિવેક (૨) ધાર્મિક રીતરિવાજ અને માન્યતાઓ ૦શુદ્ધિ સ્ત્રી૦ આચારની શુદ્ધતા — ધર્મ પ્રમાણે હોવું તે ૦સૂત્ર ન૦ આચારનો પ્રધાન નિયમ —રાગ્રહ પુ૦ આચારનો આગ્રહ —રાગ્રહી વિ૦ આચારનું આગ્રહી —રી વિ૦ આચાર પાળનારુ—ચુસ્ત

આચારજ(—જી) પુ૦ [स आचार्य + जी]+ આચાર્યજી

આચાર્ય પુ૦ [સં] ધર્મ—સંપ્રદાય ચલાવનાર, ધર્માધ્યક્ષ (૨) વેદાદિ વિદ્યા શીખવનાર (૩) મંત્રોપદેશ કરનાર, ધર્મગુરુ (૪)મુખ્ય શિક્ષક, 'પ્રિન્સિપાલ' (૫) ગોર (૬) વિદ્વાન

આચ્છાદક વિ૦ [સં] ઢાકનાર, સંતાડનાર —ન ન૦ ઓઢવાનું કે ઢાકવાનું જે હોય તે (ચાદર, છાપરુ, ચદરવો ઇત્યાદિ) (૨) સંતાડવું તે. —વું સ૦ક્રિ૦ [स आच्छाद्] ઢાકવું [સંતાડેલું

આચ્છાદિત વિ૦ [સ.] છવાયેલું, ઢંકાયેલું,

આછ સ્ત્રી૦ [જુઓ આછુ] ઓછાપણું (૨) છાશનું પાણી; પરાછ (૩) પાતળાપણું

આછકલું વિ૦ [જુઓ આછુ] છીછરા મનનું, નાદાન (૨) મોટાઈ ન કરવી રાખનારુ ફૂલણજી —લાઈ સ્ત્રી૦, —લાપણું ન૦, —લાવેડા પુ૦બ૦વ૦ આછકલું વર્તન

આછટવું સ૦ક્રિ૦ ખખેરવું (૨) પછાડવું

આછણલૂછણ ન૦ ટાપટીપ, વરણાગિયાપણું

આછર પુ૦ [જુઓ આછરવું] પોશાક (૨) પાથરણું; આસન (૩) સ્ત્રી૦ ગવેહાની ગૂણ નીચેની ગાદી —રિયું ન૦ પાથરણું (૨) ગવેહાની આછર

આછરવું અ૦ક્રિ૦ ['આછુ' પરથી ?] ઓસરવું (૨) નરમ પડવું (૩) [स आस्तृ?] પાથરવું

આછેટવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ આછટવું, પછાડવું

આછીગરું વિ૦ મલાક્કા પાસેના 'આછી' નગરનું (સોપારી)

આછું વિ૦ છૂટું છૂટું, પાખું (૨) થોડું ઓછું (૩) પાતળું, છેક ઝીણું (૪) ઝાખું [**આછા દહાડા** = મુશ્કેલીનો — ગરીબીનો વખત] ૦પાતળું વિ૦ થોડુંઘણું (૨) જેવું તેવું; ફાસફૂસ (જેમ કે, રોટલો, ધંધો આછો પાતળો કહેવાય છે) —છેરુ વિ૦ આછું (૫). —છોતરુ વિ૦ ઘણું જ આછું, સ્વલ્પ

આજ અ૦ [स अद्य]આજે, ચાલુ દિવસે (૨) સ્ત્રી૦ આજનો દિવસ [**—ની ઘડી અને કાલનો દિવસ**=ગયું તે ગયું (અશક્ય વાયદામાં પડે કે કદી ન બનવાનું લાગે ત્યારે વાયદા અંગે બોલાય છે]

આજકાલ અ૦ આજે અથવા કાલે, થોડા વખતમાં (૨) હમણાં, હાલ (૩) સ્ત્રી૦ આજ અને કાલનો દિવસ [**—કરવી**=વાયદા કરવો, ઢીલ કરવી **—કરતાં**=આજકાલ એમ વખત ગણતાં, થોડે થોડે, ન જણાય એમ ધીમે ધીમે] ૦નું વિ૦ હમણાંનું જ, થોડા વખતનું (૨) અર્વાચીન (૩) કાચી ઉંમરનું, નાદાન, બિન-અનુભવી ૦માં અ૦ તરતમાં, થોડાક વખતમાં, એકાદ બે દિવસમાં

આજન્મ અ૦ [સં] જન્મથી જ (૨) જિંદગી-ભર —ન્માંત અ૦ જન્મથી માંડીને મરણ સુધી, જીવનભર

આજમ વિ૦ [अ आज़म] મોટું (૨) માનનીય

આજાન(—નુ)બાહુ, આજાન(—નુ)ભુજ વિ૦ ઢીંચણ સુધી પહોંચે તેવા લાંબા હાથવાળું

આજાર પુ૦[फ़ा] મંદવાડ (૨) ઉપદ્રવ, મરજ. —રી વિ૦ દર્દી, રોગી

આજી સ્ત્રી૦ ['આજો'નું સ્ત્રી૦, સ आर्या] માની મા -જા [માનાર્યે], -જો પું૦ [સ आर्य] માનો બાપ [આગ્રહભરી વિનતી

આજીજી સ્ત્રી૦ [અ आजिज़ी] કાલાવાલા,

આજીવક પું૦ [સ] (સ) મહાવીરનો પ્રતિસ્પર્ધી ગોશાલક (૨) એનો સંપ્રદાય (૩) [લા] ઢોંગી સંન્યાસી

આજીવન વિ૦ [સ] જીવન પર્યંતનું (૨) અ૦ જીવન પર્યંત [સાધન

આજીવિકા સ્ત્રી૦ [સ] ગુજરાન (૨) ગુજરાનનું

આજુ(-જૂ)બાજુ(-જૂ) અ૦ ['બાજુ, -જૂ'નું દ્વિત્વ] આસપાસ, ચારે બાજુ ૦એ, ૦માં અ૦ આસપાસ કે ચોતરફ ૦થી અ૦ આમતેમ કે ચોતરફથી

આજૂકું વિ૦ આજનું

આજે અ૦ [સ अद्य] આજ, આ દિવસે -રોકડા (ને) કાલે ઉધાર = રોકડા તે ખરા, ઉધારની વાત નહિ (આજે બદલે 'આજ' પણ કહેવાય છે)

આજો પું૦ [સ आर्य] માનો બાપ ૦પડવો તેનું શ્રાદ્ધ કરવાનો દિવસ, આસો સુદિ એકમ

આજોડાજો પું૦ એક જાતની ઔષધિ

આજ્ઞા સ્ત્રી૦ [સ] હુકમ (૨) રજા, પરવાનગી [-આપવી = ફરમાવવું (૨) રજા કે પરવાનગી આપવી (-માગવી,-લેવી, મળવી સાથે આવે છે) -ઉઠાવવી, -માનવી, -માથે ચઢાવવી = હુકમ પાળવો, માન્ય રાખવો -માં આવવું = આમન્યા કે કાબૂ તળે આવવું, કહ્યામાં આવવું -માં રહેવું = આમન્યા કે કાબૂ માન્ય રાખીને વર્તવું, કહ્યામાં રહેવું] ૦કર વિ૦ હુકમ આપનારું ૦કારિતા સ્ત્રી૦, ૦કારિત્વ ન૦ આજ્ઞાકારી હોવું તે ૦કારી વિ૦ આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તનારું, આજ્ઞાંકિત ૦ચક્ર ન૦ તંત્રશાસ્ત્રમાં વર્ણવેલાં ૭ ચક્રોમાંનું એક, એક તાંત્રિક ચક્ર કે આકૃતિ ૦ધારક, ૦ધારી વિ૦ આજ્ઞા માથે ચઢાવનાર, આજ્ઞાકારી. ૦ધીન વિ૦ આજ્ઞાને આધીન આજ્ઞા પ્રમાણે જ વર્તનારું. ૦ધીનતા સ્ત્રી૦ ૦નુયાયી, ૦નુવર્તી વિ૦ આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તનાર, ૦નુસાર અ૦ આજ્ઞા અનુસાર-પ્રમાણે ૦નુસારી વિ૦ આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તનાર ૦પક વિ૦ [સ] આજ્ઞા કરનાર ૦પન ન૦ હુકમ, ફરમાન ૦પત્ર ન૦ રાજાનો લેખી હુકમ કે તેનો કાગળ (૨) હુકમનામું ૦પત્રિકા સ્ત્રી૦ આજ્ઞાપત્ર (૨) (ગાયકવાડનું) સરકારી 'ગેઝેટ' ૦પાલક વિ૦ આજ્ઞાનું પાલન કરનાર ૦ર્થ પું૦ આજ્ઞાનો અવ-ક્રિયાપદના રૂપમાંથી આજ્ઞાનો અર્થ નીકળવો તે (વ્યા) ૦ર્થક વિ૦ [વ્યા] આજ્ઞાર્થનું,-ને લગતું ૦વર્તી વિ૦ આજ્ઞાનુસારી -જ્ઞાંકિત વિ૦ આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તનારું, તાબેદાર

આજ્ય ન૦ [સ] ઘી (૨) યજ્ઞદ્રવ્ય

આઝા સ્ત્રી૦ [અ ईज़ा] ઈજા

આઝાદ વિ૦ [फ़ा] સ્વતંત્ર -દી સ્ત્રી૦ સ્વતંત્રતા

આઝો પું૦ + વિશ્વાસ (૨) હિંમત

આટ પું૦ વણકરનું એક ઓજાર (૨) સ્ત્રી૦ ઉપર મૂકેલું વાસણ પડી ન જાય એવી છાણાની ગોઠવણ (૩) [વ્યા] ક્રિ૦ પરથી નામ બનાવતો એક પ્રત્યય ઉદા૦ ભરડાટ, હોંકાટ

આટઆટલું વિ૦ ['આટલું'નું દ્વિત્વ] આટલું આટલું, આટલું બધું

આટ(-ડ)કાટ પું૦ [આડ+કાટ] સાગ સિવાયનું બીજું લાકડું

આટલાન્ટિક પું૦ [इं] (સ) એક મહાસાગર

આટલું વિ૦ [સ. इयत्, यावत्, प्रा. एत्तिय, इत्तिल] અમુક દેખાડેલા નક્કી કદ, જથ્થા, પ્રમાણ જેટલું (સમય, સ્થળ, અંતર વગેરે) -લામાં અ૦ અમુક મર્યાદિત (પ્રદેશ, સમય)ની અંદર (૨) પાસે જ અહીં-બહુ દૂર નહિ (૩) અમુક થોડા વખતમાં [આટલું ત્યારે તેટલું = અમુક નક્કી હોય તેની સાથે સાથે બાકી રહેલું હોય તેય, પૂરું, બધું]

આટવું સ૦ક્રિ૦ [સ अट्] ખૂંદી ખૂંદી એકરસ કરવું (૨) [વ્યા] નામ કે ક્રિ૦ને લગતા 'વાર-વાર થવાપણું'ના અર્થનું ક્રિ૦ બનાવે છે ઉદા૦ 'રાતાટવું', 'ગોખાટવું' (૩) રેતો ખાવું [illegible]

આટવિક પું૦ [સ] જંગલનો માણસ

આટાપાટા પું૦બ૦વ૦ ખારોપાટ-એક રમત

આટાપાણી ન૦બ૦વ૦ જુઓ 'આટો'મા
આટાર સ્ત્રી૦ (કા.) રેતી
આટાલૂણ ન૦ જુઓ 'આટો'મા
આટિયાંપાટિયાં ન૦બ૦વ૦ એક બાળરમત, ('ગણ ગણ મોચલો'-વડોદરા પ્રાતમા)
આટિયુ ન૦ [જુઓ આટો] ઘટીમાથી આટો-લોટ વાળવાનુ લૂગડુ અથવા નાળિયેરનુ છોડુ
આટીકીટી સ્ત્રી૦ ['કીટો' પરથી 'કીટી'નુ દ્વિત્વ?] (કા) ઘરમાની ઝીણામા ઝીણી વસ્તુનો જેમા સમાવેશ થાય તે
આટો પુ૦[હિ आटा] લોટ (૨) ભૂકો [-અને આવરદા એક થવાં, -ઊડવો=ખૂબ હેરાન થવુ, થાક, માર કે મહેનતથી ઢીલુ થઈ જવુ (૨) ખરાબ કે પાયમાલ થવુ -કાઢવો=ખૂબ થકવવુ, આટો ઊડે એમ કરવુ -દળવો, પીસવો=વેઠ કે વૈતરુ કરવુ, ધીમુ નીરસ કામ કરવુ -નીકળવો=આટો ઊડવો, ઠૂસ કે દમ નીકળવો -બાંધવો=લોટ બાધવો, કણક તૈયાર કરવી] -ટાપાણી ન૦ બ૦વ૦, ૦પાણી ન૦ લોટ અને પાણી, ખોરાક (૨) [લા] આજીવિકાના સાધન, કમાણી (૩) નસીબ, દાણોપાણી -ટાલૂણ ન૦ આટો ને લૂણ (૨) [લા] ધૂળધાણી [આટાલૂણમાં જવું, ખપવું=નકામુ જવુ, ધૂળધાણી થવુ]
આટોપ પુ૦[સ]આડબર (૨) જુઓ 'અટોપ'
આટોપવું સ૦ ક્રિ૦ [म आटपणें] એકઠુ કરવુ, સકેલવું (૨) પૂરું કરવુ, પતાવવુ (૩) બધ કરવુ
આઠ વિ૦ [સ अष्ट] ૮ ૦આની સ્ત્રી૦ અડધા રૂપિયાની કિમતનો સિક્કો ૦ડો પુ૦ આઠનો આકડો (૨) વણતી વેળા તાણી એ ચાયેલી ગ્હે તે સારુ કરાતો બધ ૦પેજી વિ૦આઠ પૃષ્ઠ જેટલા કદનુ,'ઓકટેવો' ૦મ (ઠ,) સ્ત્રી૦પખવાડિયાની આઠમી તિથિ -ઠા પુ૦બ૦વ૦ આઠનો ઘડિયો -ઠિયા પુ૦બ૦વ૦ આઠ ઠેકાવાળો રાસનો પ્રકાર -ઠું ન૦ આઠનો સમૂહ (આકમા) -ઠે અગે=પૂરેપૂરુ, સાગોપાગ -ઠે ગાંઠે=સપૂર્ણપણે -ઠે જામ અ૦ આઠે પહોર, આખો દહાડો (૨) બારે માસ, હમેશા -ઠો પુ૦ જુઓ અષ્ટક
આઠાણુ ન૦ દોરડુ ભાગતા વળ દેવાનુ ઓજાર, અકવાડુ
આઠિયું વિ૦ ઠગ, લુચ્ચુ [એક રમત
આઠી સ્ત્રી૦ [જુઓ આઠ] એક ઘરેણુ (૨)
આઠો પુ૦ જુઓ 'આઠ'મા
આઠોઠ(-ઢ) વિ૦ જુઓ આઠોઢ
આઠોડ સ્ત્રી૦ છોડ પર ઊભા કણસલા ખખેરી (કાપીને નહિ) એકઠી કરેલી જુવાર
આઠોઢ વિ૦ વ્યાપી ગયેલ ઓતપ્રોત
આડ (ડ,) સ્ત્રી૦ આડુ તિલક, પિયળ (૨) આડાઈ, હઠ -છોડવી મૂકવી=હઠ જતી કરવી -લેવી, પકડવી=હઠ ધરવી આડે ચડવું=હઠ પર જવુ, હઠે ભરાવુ, ખૂબ હઠ લઈ બેસવુ
આડ પુ૦ (કપાસના કાલા ઇ૦ની) વખાર -ડિયો પુ૦ કાલા લઈને ફોલાવી કપાસ વેચનાર
આડ સ્ત્રી૦ [દે अड्डु] બેની આડે-વચ્ચે હોવું તે, કે જે હોય તે વસ્તુ (૨) પ્રતિબધ, હરકત (૩) ગૌણ' અર્થ બતાવતો, 'ઉપ' જેવો પૂર્વગ ઉદા૦ આડકથા [-મા મૂકવું=નાણા ઉપાડવા માટે બાહેધરી તરીકે વસ્તુનો અવેજ આપવો -નું દોઢ કરવું=ઓટનુ ચોડ કરવુ, કાઈનુ કાઈ-અવળુ કે ઊલટુ કરવુ ઊધું વેતરવુ] ૦કતરાતુ વિ૦ જરા કતરાતુ -વાકુ જતુ ૦કતરુ વિ૦ વાકુચૂકુ (૨) પરોક્ષ, અપ્રત્યક્ષ ૦કથા સ્ત્રી૦ વાતમા આવતી બીજી વાત, ઉપકથા (૨) વાત કરતા વિષયાતર કરવુ તે ૦કાટ(-ડ) પુ૦, ન૦ આટકાટ ૦ખરચ, ૦ખર્ચ ન૦ સામાન્ય ખર્ચ ઉપરાતનુ બીજુ આડુ અવળુ ખર્ચ ૦ખીલ(-લી) સ્ત્રી૦, ૦ખીલો પુ૦ વિઘ્ન (૨) આગળી. ૦ગીરો પુ૦ ગીરવાયેલી વસ્તુ ફરી ગીરવવી તે ૦ઘરેણે અ૦ આડગીરો તરીકે ૦ઘોડો પુ૦ ગેઝ (૨) નાનો ઘોડે; ટટ્ટુ ૦ચૅ સ્ત્રી૦ આડ ૧ જુઓ ૦ચૌતાલ પુ૦ સગીતનો એક તાલ ૦તાળો પું૦ ઊલટી રીતે જવાબ મેળવી જોવો તે ૦ત્રાસુ વિ૦ આડુ અને ત્રાસુ ૦દાવો પુ૦ સામો દાવો ૦ધધો પુ૦ ગૌણ ધધો ૦નામ ન૦ [ફ.] અટક, ઉપનામ ૦પડદો પુ૦

અંતરપટ (૨) લાજ ૦પાસું (-સે) અ૦ એક બાજુએ ૦ફેરિયું, ૦ફેરું વિ૦ અવળું, માર્ગ બહારનું ૦બંધ પું૦ બાવા લોકો સાથનકળી કે બીજા કોઈ વેલાનો કંદોરો પહેરે છે તે ૦ભીંત સ્ત્રી૦ વચમાં ચણેલી ભીંત, બારણાની સામે ચણેલી પડદાની દીવાલ ૦ભીંતિયું ન૦ ભીંતની જોડે ભીંત ચણી લઈને બનાવેલો ગુપ્ત કોઠાર–ભંડાર પડાળી તિયું ૦રસ્તો પું૦ રાજમાર્ગ નહિ તેવો રસ્તો; ગલીકૂચીનો રસ્તો (૨) આડો–ખોટો રસ્તો ૦શેરી સ્ત્રી૦ નાની ગલી ૦સર પું૦, સ્ત્રી૦ ન૦ પાણી અટકાવવાની પાળ–ભીંત (૨) આડી પાટડી મેલ ૦સાલ સ્ત્રી૦ એકાંતરે વર્ષ. ૦સોડ સ્ત્રી૦, ૦સોડિયું ન૦ સોડમાં ઘાલવાની ચાદર (૨) છાતીની આડે આવે એમ કપડું ઓઢવાની રીત ૦હથિયાર ન૦ હથિયારને અભાવે બીજું જે કોઈ હથિયાર તરીકે કામ આવે તે

આડણી સ્ત્રી૦ [સં અડ્ડણી, કાનડી અડ્ડણિગે] રોટલી ઇત્યાદિ વણવાની ત્રિપાઈ, આખળિયો

આડત સ્ત્રી૦ [હિં આડત, સં અડ્ડત્ત] માલિકના વતી કામ કરવું તે (૨) હકસાઈ, દલાલી –તિયો પું૦ પ્રતિનિધિ દલાલ 'એજન્ટ'

આડતાળો, આડત્રાંસું જુઓ 'આડ'માં

આડત્રીસ વિ૦ [સં અષ્ટત્રિંશત્] ૩૮

આડદાવો આડધંધો, આડનામ, આડપાસું (–સે), **આડફેરું** (–રિયું), **આડભીંત** (–તિયું) જુઓ 'આડ'માં

આડલું ન૦ જુઓ આઠણું

આડશ સ્ત્રી૦ [જુઓ આડ] આંતરો, પડદો ભીંત

આડસર, આડસાલ, આડસોડ(–ડિયું), **આડહથિયાર** જુઓ 'આડ'માં

આડંબર પું૦ [સં] લાંબું પહોળું છવાઈ રહેવું તે, ખટાટોપ (૨) ઠાઠ, દબદબો (૩) ખોટો ડોળ (૪) અહંકાર –રી વિ૦ આડંબરવાળું

આડાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ 'આડું'માં

આડાઝૂડ વિ૦ આડુંઅવળું પથરાયેલું, ગીચ

આડામોઈ (મો' ?) વિ૦ સ્ત્રી૦ [આડું+મો] હઠીલી, જિદ્દી

આડિયાકરસણ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ, તનમનિયું

આડિયું ન૦ [જુઓ આડું] કમાડ (૨) કરગમાં આડ કરવાનું બીબું (૩) સીટ ટાંકવાને બદલે ગર્ગ ઠોકરા આડો લપેટો કરે છે તે [–કરવું= આડો લપેટો કરી સીટ કરવી]

આડિયો પું૦ જુઓ આડ પું૦

આડિકલ પું૦ કંઠોષ્ઠથી પહોળો ઉચ્ચાર તે, મઠ કે મધ્ય સ્વર

આડી સ્ત્રી૦ [જુઓ આડ] આડે મૂકવાની વસ્તુ (૨) આડસરથી પાતળું લાકડું (૩) બાધા, આખડી (૪) હદ (૫) સીમા (૬) કુસ્તીનો એક દાવ (૭) આડ, આડું તિલક

આડીતર સ્ત્રી૦ હોડીથી નદી વગેરેની પાર જવું તે

આડીવાડી સ્ત્રી૦ કુટુંબકબીલો

આડું વિ૦ [જુઓ આડ] સીધું નહિ તેવું (૨) ઊભું નહિ તેવું (૩) વચ્ચે પડેલું હોય કે આવે તેવું (૪) હઠીલું (૫) વાંકાબોલિયું (૬) પરોક્ષ, આડકતરું (૭) ખોટું વાંકું (૮) વિરુદ્ધ વચ્ચે આવતું (૯) અ૦ આડી બાજુએ (૧૦) ન૦ ગારાનું ખાલવું (૧૧) મેલું ભૂત ઇત્યાદિ [**આડી ખીલી**=જુઓ આડખીલી નડતર **આડી જીભ કરવી**=વચ્ચે આડું બોલીને હરકત નાખવી વાંકું બોલવું **આડી દોટે** (**ખાવું**)=માગી પેઠે ઊંધું વાળીને (ખાવું) **આડી વાટની ધૂળ**=ફાંફાં, વ્યર્થતા **આડું** (–ડે) **આવવું**=વચ્ચે (વિઘ્ન કે રાહત તરીકે) પડવું **આડું** (–ડે) **ઊતરવું**=રસ્તામાં કોઈ વચ્ચે આવી તેને પાર કરવો, એમ હરકત કરવી (૨) અપશુકન થવા (બિલાડી માટે ખાસ કરીને) **આડું થવું**=આડું પડવું, સૂવું (૨) વાંકું કે વિરુદ્ધ કે હઠીલું થવું **આડું ફાટવું**=વચમાંથી ફંટાવું, આડે રસ્તે વળવું (૨) વાંકું બોલી કે બીજી રીતે વચમાં વાંધો પાડવો સરળ ચાલતામાં વિઘ્ન પાડવું **આડું ને ઊભું લેવું**=ખૂબ ધમકાવવું, ઊધડું લઈ નાખવું **–પડવું**=સૂવું (૨) વચ્ચે વાંધો નાખવો, આડું આવવું, વિરોધ કરવો **આડો આંક વાળવો**=હદ કરવી, છેવટની હદે જઈ વર્તવું, ગજબ કરવો **આડો હાથ કરવો**=રોકવું, અટકાવવું **આડો હાથ**

૦તુલ્ય વિ૦ જાતના જેવું પોતાની સમાન ૦તુષ્ટિ સ્ત્રી૦ આત્મસંતોષ ૦તૃપ્ત વિ૦ અનાત્મ વસ્તુઓ તરફનો મોહ દૂર થઈ આત્માના આનંદમાં તૃપ્ત થયેલું ૦તૃપ્તિ સ્ત્રી૦ આત્મતૃપ્ત થવું તે ૦ત્યાગ પુ૦ સ્વાર્થત્યાગ (૨) આપઘાત ૦ત્યાગી વિ૦ આત્મત્યાગ કરનાર. ૦ત્યાગિની વિ૦ સ્ત્રી૦ આત્મત્યાગ કરનારી ૦ત્વ ન૦ પોતાપણું, સ્વત્વ ૦દમન ન૦ પોતાની વાસનાઓનું દમન ૦દર્શન ન૦ આત્મસાક્ષાત્કાર, આત્મજ્ઞાન. ૦દર્શી વિ૦ આત્મદર્શન કરનારું ૦દાન ન૦ સ્વાર્પણ, આત્મત્યાગ ૦દ્રોહ પુ૦ પોતાની જાતનો દ્રોહ. પોતાની જાતને હાનિ પહોંચાડવી તે ૦દ્રોહી વિ૦ આત્મદ્રોહ કરનાર ૦ધર્મ પું૦ આત્માનો ધર્મ-ગુણ-સ્વભાવ ૦નિગ્રહ પું૦ પોતાની વાસનાઓનો નિગ્રહ-સંયમ ૦નિમગ્ન વિ૦ આત્મરત ૦નિમજ્જન ન૦ આત્મામાં ડૂબકી મારવી તે ૦નિરીક્ષણ ન૦ પોતાની જાતનું નિરીક્ષણ ૦નિર્ણય પુ૦ પોતે જાતે કરવાનો કે કરેલો નિર્ણય ૦નિવેદન ન૦પોતાની જાતને તથા પોતાનું બધું ઈશ્વરના ચરણોમાં સમર્પી દેવું તે, ભક્તિના નવ પ્રકારોમાંનો એક (૨) પોતાની તરફનો ખુલાસો ૦નિવેદી વિ૦ પોતાની જાત (ઇષ્ટદેવને) અર્પણ કરનાર (૨) પોતાનો ખોરાક જાતે રાંધી લેવાના નિયમવાળું ૦નિષ્ઠ વિ૦ આત્મામાં જ નિષ્ઠાવાળું, આત્મરત ૦નિષ્ઠા સ્ત્રી૦આત્મામાં નિષ્ઠા ૦નિંદા સ્ત્રી૦ પોતાની જાતને નિંદવી તે ૦પરાજિત વિ૦ આત્માને ખોઈ બેઠેલો ૦પરિતાપ ન૦અંતરનો પશ્ચાત્તાપ ૦પરીક્ષક વિ૦ (૨) પું૦ આત્મપરીક્ષણ કરનાર ૦પરીક્ષણ ન૦ આત્મપરીક્ષા કરવી તે ૦પરીક્ષા સ્ત્રી૦ પોતાની જાતની પરીક્ષા ૦પ્રકાશ પું૦ અંતરના ભાવોને વ્યક્ત કરવા તે (૨) આત્માનું તેજ ૦પ્રતિષ્ઠા સ્ત્રી૦સ્વમાન ૦પ્રત્યય પુ૦, ૦પ્રતીતિ સ્ત્રી૦ જાતને ખાતરી થવી તે, આત્મવિશ્વાસ ૦પ્રબોધ પુ૦ આત્મજ્ઞાન (૨) આત્મભાન ૦પ્રવણ વિ૦ આત્મનિષ્ઠ. ૦પ્રશંસા સ્ત્રી૦ પોતાની જાતના વખાણ

૦પ્રીતિ સ્ત્રી૦ પોતા વિષેની પ્રીતિ ૦બલ(-ળ) ન૦ આત્માનું બળ, મનનું કે હૃદયનું બળ ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ પોતાની સ્વતંત્ર સમજણ (૨) પોતાપણાની બુદ્ધિ (૩) મતલબિયાપણું ૦બોધ પુ૦ આત્મજ્ઞાન (૨) જાતને-જીવને ઉપદેશ ૦બંધુ પુ૦ પોતીકું-એક લોહીનું સગું (મામા, માસી કે ફોઈનો દીકરો) ૦ભાન ન૦ પોતાની જાતનું ભાન-જ્ઞાન ૦ભાવ પુ૦ ગર્વ, હુંપદ (૨) પોતાના રક્ષણ અને ઉન્નતિની ઇચ્છા (૩) આત્મભાવના ૦ભાવના સ્ત્રી૦ પોતાના જેવો જ આત્મા બધામાં વસે છે એવી ભાવના ૦ભૂ વિ૦ સ્વયંભૂ (૨)પુ૦(સં) બ્રહ્મા (૩) કામદેવ (૪) પુત્ર ૦ભૂત વિ૦ જુઓ આત્મજ (૨) અનુકૂલ (સેવક) ૦ભોગ પુ૦ આપભોગ ૦મંથન ન૦અંતઃકરણમાં અનેક વૃત્તિઓ તથા ભાવોનું મંથન, મનોમંથન ૦મંથનકાલ(-ળ) પુ૦ આત્મમંથનનો સમય ૦યોગ પુ૦ આત્મા સાથે સંબંધ-જોડાણ ૦રક્ષણ ન૦, ૦રક્ષા સ્ત્રી૦ પોતાનું રક્ષણ-સંભાળ ૦રત વિ૦ આત્મામાં જ રમનારું-નિમગ્ન ૦રતિ સ્ત્રી૦ આત્મામાં પ્રીતિ-આનંદ ૦રામ પુ૦ આત્માને રામ-પ્રભુ માનનાર યોગી(૨)આત્મામાં જ રમનાર યોગી ૦લક્ષી વિ૦ પોતાને લક્ષીને રચાયેલું. સ્વાનુભવરસિક, 'સબ્જેક્ટિવ' ૦લગ્ન ન૦ દેહલગ્નથી ભિન્ન એવું દિલી-બે આત્માઓ વચ્ચેનું લગ્ન ૦વત્ વિ૦ પોતાના જેવું ૦વધ પું૦ આપઘાત ૦વંચક વિ૦ જાતને છેતરનાર ૦વંચના સ્ત્રી૦ જાતને છેતરવી તે ૦વાદ પુ૦ આત્મા છે એવો વાદ ૦વાદી વિ૦ આત્મવાદમાં માનનાર ૦વાન વિ૦ પોતાની જાત ઉપર કાબૂવાળું (૨) આત્મજ્ઞ (૩) ચેતનવાળું; આત્મવાળું. ૦વિકાસ પું૦ પોતાની જાતનો વિકાસ—ઉન્નતિ ૦વિચાર પુ૦આત્મચિંતન; આત્મતત્ત્વ વિષે મનન ૦વિડંબના સ્ત્રી૦ પોતાની વિડંબના ૦વિદ પુ૦ આત્માને જાણનાર, બ્રહ્મજ્ઞ ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ અધ્યાત્મવિદ્યા, બ્રહ્મવિદ્યા ૦વિનાશ પું૦ સ્વવિનાશ ૦વિલોપન ન૦ પોતે શૂન્યવત્ થવું કે તેમ

વર્તવું તે ૦વિશ્વાસ પું૦ જુઓ આત્મશ્રદ્ધા ૦વિસર્જન ન૦ આત્મસમર્પણ, સ્વાર્થત્યાગ (૨) નિરભિમાનપણું. ૦વૃત્ત ન૦, ૦વૃત્તાંત પું૦,ન૦ પોતાનો અહેવાલ, આત્મકથા ૦વેગી વિ૦ આત્માના જેવા વેગવાળું (૨) પોતાની મેળે હાલતું ચાલતું. ૦વેત્તા પું૦ આત્મવિદ ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ આત્મબળ ૦શિક્ષણ ન૦ પોતાની જાતનું શિક્ષણ ૦શુદ્ધિ સ્ત્રી૦ આત્માની-પોતાની જાતની શુદ્ધિ ૦શ્રદ્ધા સ્ત્રી૦ આત્માની-પોતાની શક્તિ ઉપરનો વિશ્વાસ ૦શ્લાઘા સ્ત્રી૦ આપવખાણ ૦શ્લાઘી વિ૦ બડાઈખોર ૦સમર્પણ ન૦ જુઓ આત્મનિવેદન ૦સંકોચી વિ૦ સંકોચશીલ ૦સંતુષ્ટ વિ૦ આત્મા અથવા પોતામાં સંતુષ્ટ રહેનારું (૨) બીજાના અભિપ્રાયની પરવા ન કરનારું ૦સંતોષ પું૦ આત્માનો-પોતાનો સંતોષ ૦સંભાષણ ન૦ સ્વગત ઉક્તિ, 'સોલિલોક્વી' ૦સંયમ પું૦ પોતાના ઉપર-મન ઇંદ્રિયો ઉપર સંયમ હોવો તે જાતનો નિગ્રહ ૦સંયમન ન૦ આત્મસંયમ કરવો તે ૦સંરક્ષણ ન૦ આત્મરક્ષા ૦સંસ્કાર પું૦ આત્માની સંસ્કારિતા ૦સંસ્થ વિ૦ આત્મનિષ્ઠ, આત્મામાં સ્થિર. ૦સાક્ષાત્કાર પું૦ આત્માનો સાક્ષાત્કાર-જ્ઞાન થવું તે ૦સાત્ અ૦ તદ્દન પોતાના જેવું-પોતાનું હોય એમ, એકરૂપ ૦સાધન ન૦ આત્માનો સાક્ષાત્કાર કરવાનું સાધન, મોક્ષનું સાધન (કર્મ, ઉપાસના જ્ઞાન, પુણ્યદાન ઇત્યાદિ) ૦સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ આત્મસાક્ષાત્કાર, મોક્ષ ૦સુખ ન૦ આત્મામાંથી ઉદ્ભવતું સુખ ૦સ્તુતિ સ્ત્રી૦ આપવખાણ ૦સ્થ વિ૦ જુઓ આત્મસંસ્થ ૦હત્યા સ્ત્રી૦ આપઘાત ૦હત્યારું વિ૦ આપઘાત કરનારું ૦હિત ન૦ આત્માનું-પોતાનું હિત

આત્મક વિ૦ [સં] બહુવ્રીહિ સમાસને અંતે '-નું બનેલું' '-ના સ્વભાવનું' '-ના ગુણ-ધર્મવાળું' એવા અર્થમાં ઉદા૦ 'વર્ણનાત્મક,' 'અહિંસાત્મક'

આત્મનેપદ ન૦ [સં] સંસ્કૃત ધાતુઓના બે પ્રકારોમાંનો એક -દી વિ૦ આત્મનેપદ વિભાગનું (વ્યા)

આત્મા પું૦ [સં] જીવ, જીવનતત્ત્વ (૨) વ્યષ્ટિ જીવ જીવાત્મા (૩) તત્ત્વ-સારભૂત તત્ત્વ (૪) પરમાત્મતત્ત્વ (૫) મૂળ સ્વભાવ, પ્રકૃતિ (૬) અંતઃકરણ (૭) પોતાની જાત ૦દેશ પું૦ આત્માનો આદેશ, સદસદ્ વિવેકબુદ્ધિની આજ્ઞા ૦ધીન વિ૦ આત્માને જ અધીન, સ્વતંત્ર ૦નંદ પું૦ આત્મામાંથી પ્રાપ્ત થતો આનંદ, આત્મજ્ઞાન કે સાક્ષાત્કારને પરિણામે મળતું સુખ ૦નાત્મ ન૦ જડ અને ચેતન તત્ત્વ, આત્મા અને તેથી ભિન્ન બીજું બધું અનાત્મ ૦નાત્મવિચાર પું૦ આત્માનાત્મનો વિચાર ૦નાત્મવિવેક પું૦ આત્માનાત્મ વચ્ચેનો વિવેક-સાચી સમજ ૦નુભવ પું૦, ૦નુભૂતિ સ્ત્રી૦ આત્મસાક્ષાત્કાર. ૦ભિમાન ન૦ હુંપદ (૨) સ્વમાન ૦ભિમુખ વિ૦ આત્મા તરફ વળેલું, અંતર્મુખ ૦ભ્યાસ પું૦ આત્માને ઓળખવાનો અભ્યાસ ૦રામ વિ૦ આત્મા એ જ જેને આનંદનું સ્થાન કે સાધન છે તેવું (૨) પું૦ સાક્ષાત્કાર માટે પ્રયત્ન કરતો યોગી (૩) જીવન્મુક્ત યોગી (૪) આત્મા, પરમાત્મા ૦વલોકન ન૦ આત્મપરીક્ષણ, 'સેલ્ફ-ઇન્ટ્રોસ્પેક્શન' ૦ર્પણ ન૦ સ્વાર્પણ, સ્વાર્થત્યાગ ૦ર્થ પું૦ પોતાનો અર્થ, સ્વાર્થ (૨) આત્માનું હિત ૦ર્થી વિ૦ આત્મકલ્યાણ ઇચ્છનાર ૦શ્રય પું૦ એક ન્યાયદોષ, સાધ્યને પક્ષથી જ સિદ્ધ કરવું તે (ન્યા શા) -ત્મિક, -ત્મીય વિ૦ આત્માનું (૨) પોતાનું, અંગત (૩) સગું -ત્મોત્કર્ષ પું૦ આત્માની-પોતાની ઉન્નતિ -ત્મૈક્ય ન૦ આત્માની એકતા. -ત્મોત્થિત વિ૦ પોતાની મેળે ઉત્થાન પામેલું -ત્મોદય પું૦ આત્મોન્નતિ -ત્મોદ્ભવ વિ૦ (૨) પું૦ જુઓ આત્મજ -ત્મોદ્ભવા સ્ત્રી૦ પુત્રી(૨)બુદ્ધિ -ત્મોદ્રેક પું૦ મનનો ઉભરો -ત્મોન્નતિ સ્ત્રી૦ આત્માની ઉન્નતિ (૨) પોતાની ઉન્નતિ. -ત્મોપજીવી વિ૦ સ્વાશ્રયી -ત્મોપમ વિ૦ પોતાના જેવું -ત્મોપાર્જિત વિ૦ સ્વોપાર્જિત -ત્મૌપમ્ય ન૦ બધાને પોતાના જેવા ગણવા તે

આત્યંતિક વિ૦ [સં] અનંત, સતત (૨) ખૂબ (૩) સર્વશ્રેષ્ઠ (૪) આખરી, અંતિમ. **-કી** વિ૦ સ્ત્રી૦ આત્યંતિક એવી
આત્રેયી સ્ત્રી૦ [સં] (સં) અત્રિ ઋષિની પત્ની, અનસૂયા [આથીપોથી
આથ(-થા) સ્ત્રી૦ [સં અર્થ] પૂંજી, થાપણ,
આથડ સ્ત્રી૦ [જુઓ અથડાવું] રખડપટ્ટી, અથડામણ **૦વું** અ૦ક્રિ૦ રખડવું, ભટકવું (૨) આખડવું, લડવું. **આથડિયાં** ન૦બ૦વ૦ ફાંફાં (૨) ગોથાં, લથડિયાં [**-ખાવાં**=લથડાવું (૨) ફાંફાં મારવાં]
આથણું ન૦ [જુઓ આથવું] અથાણું (૨) આથવાની ક્રિયા-રીત
આથમણું વિ૦[જુઓ આથમવું]પશ્ચિમ તરફનું
આથમવું અ૦ ક્રિ૦ [સં अस्तमन?] અસ્ત પામવું, ન દેખાવું (૨) પડતી દશામાં આવવું
આથર પું૦ [જુઓ આથરવું] ઘાસનો થર (૨) પછેડી, પાથરણું, મોદ (૩) ગધેડા ઉપર નાખવાની ડળી **૦ણ** ન૦ ચાદર, ઓછાડ (૨) પથારી, બિસ્તરો
આથરવું સ૦ક્રિ૦ [સં आस्तृ] પાથરવું (૨) ગંજી કરવી (૩) આચ્છાદન કરવું, ઢાંકવું
આથર્વણ વિ૦ [સં] અથર્વવેદને લગતું (૨) પું૦ અથર્વવેદ ભણનાર કે જાણનાર બ્રાહ્મણ (૩) અથર્વવેદ **-ણિક** પું૦ અથર્વવેદ જાણનારો બ્રાહ્મણ
આથવું સ૦ક્રિ૦ મીઠુંમસાલો ચડે તેમ કરવું (૨) ખમીર ચડાવવું [માલમિલકત
આથા, આથીપોથી સ્ત્રી૦ જુઓ આથ, પૂંજી,
આથો પું૦ અથાવું-ખમીર ચડવું તે(૨)અથાવા નાખેલી વસ્તુ [**-આવવો, ચડવો**=અથાવું, અથાવાની ક્રિયા થવી, આથાની અસર લાગવી કે થવી **-નાંખવો**=અથાવા મૂકવું]
આદ વિ૦ + આદ્ય, આદિ
આદત સ્ત્રી૦ [અ] ટેવ, મહાવરો
આદમ પું૦[અ] સૃષ્ટિનો સૌથી પ્રથમ જન્મેલો પુરુષ (૨) માણસ **૦ખોર** વિ૦ માણસખાઉ **૦જાત** સ્ત્રી૦ માણસજાત
આદમજીનો ડોરડો પું૦ એક બાળરમત
આદમી પું૦ [અ] માણસ **-મિયત** સ્ત્રી૦ માણસાઈ, સુજનતા
આદર પું૦[સં.] સન્માન **૦ણી** સ્ત્રી૦ વેવિશાળ થયા પછી કન્યાને વરપક્ષ તરફથી લૂગડાં ઘરેણાં ઇત્યાદિની અપાતી ભેટ, વસત [**-ચડાવવી**=વસતની ભેટ કન્યાને આપવી] **૦ણીય** વિ૦ આદર આપવા યોગ્ય **૦બુદ્ધિ** સ્ત્રી૦ માનબુદ્ધિ, પૂજ્યભાવ **૦ભાવ** પું૦ માનની લાગણી **૦માન** ન૦ આદરસત્કાર **૦વાત** સ્ત્રી૦ આદરયુક્ત વાત, આદર ઉપજાવનારી વાત **૦વું** સ૦ક્રિ૦ [સં आ+दृ] આરંભવું, શરૂ કરવું (૨) સ્વીકારવું, સત્કારવું (૩) સેવન કરવું **૦સત્કાર** પું૦ આદર અને સત્કાર
આદર્શ પું૦ [સં] દર્પણ, આરસો (૨) નમૂનો (૩) ધ્યેય, લક્ષ (૪) વિ૦ નમૂનેદાર, ધ્યેયરૂપ **૦જીવી** વિ૦ આદર્શ પ્રમાણે અથવા માટે જીવનાર **૦દર્શી** વિ૦ આદર્શ-ધ્યેયને જોનાર **૦ભૂત** વિ૦ વડો લેવા જેવું, નમૂનેદાર **૦વાદ** પું૦ આદર્શનું જ પરિપાલન કરવું જોઈએ એવો વાદ, 'આઇડિયેલિઝમ' **૦વાદી** વિ૦ (૨) પું૦ આદર્શવાદમાં માનનાર
આદ(-ધ)વેર ન૦ મૂળનું-જૂનું વેર (૨) હાડવેર, પાકી દુશ્મનાવટ
આદાન ન૦ [સં] સ્વીકાર (૨) પકડવું તે (૩) [રોગનું] નિદાન **૦પ્રદાન** ન૦ લેણદેણ, આપલે
આદાબ પું૦[અ] અદબ, સલામ, વિવેક
આદાય પું૦[સં] સ્વીકાર (૨) નફો, લાભ (૩) ઊપજ, આવક
આદા(-ધા)શીશી સ્ત્રી૦ [સં अर्ध-शीर्षम्] અડધું-એક બાજુનું માથું દુખે એ રોગ
આદિ વિ૦ [સં] પહેલું, પ્રારંભનું (૨) મુખ્ય, પ્રધાન (૩) જુઓ આદિક (૪) પું૦ પ્રારંભ, શરૂઆત (૫) મૂળ કારણ (૬)[ગ] પહેલું પદ **૦કર્તા(-ર્તા)** પું૦(સં) બ્રહ્મા **૦કવિ** પું૦ સૌથી પહેલો કવિ (૨)[illegible] બ્રહ્મા (૩)[illegible]

૦કાવ્ય ન૦ સૌથી પહેલું રચાયેલું કાવ્ય(૨) (મ) રામાયણ (સંસ્કૃતમાં) ૦ગ્રંથ પુ૦ પહેલો-મૂળ ગ્રંથ(૨)શીખ લોકોનું ધર્મપુસ્તક, ગ્રંથસાહેબ. ૦ઘટક પુ૦ મૂળ એકમ, 'યુનિટ' ૦જિન પુ૦(સ) ઋષભદેવ,આદિનાથ ૦તાલ પુ૦ ગાવામાં સૂરને બળ આપવા માટેનો પહેલો તાલ (૨) એકતાલ(સંગીત) ૦દેવ પુ૦ દેવાધિદેવ, પરમાત્મા ૦દૈત્ય પુ૦ (સ) હિરણ્યકશિપુ ૦નાથ પુ૦ (મ) પહેલા જૈન તીર્થંકર ૦નારાયણ પુ૦(સ) વિષ્ણુ ૦પદ ન૦ પ્રથમ પદ (ગ) ૦પર્વ ન૦ પહેલો ભાગ (૨) (સ) મહાભારતનો પ્રથમ ખંડ ૦પુરુષ પુ૦ મૂળ પુરુષ (૨) વિષ્ણુ બ્રહ્મા, સર્જનહાર ૦માતા(-યા) સ્ત્રી૦ પ્રકૃતિ (૨) આદ્યભવાની, પાર્વતી ૦મૂળ ન૦ મૂળ પાયો આદિ કારણ ૦યોજક પુ૦ મૂળ યોજક (૨) (સ) બ્રહ્મા, વિષ્ણુ નારાયણ ૦રસ પુ૦ પ્રથમ અર્થાત શૃંગારરસ ૦વર્ણ પુ૦ બ્રાહ્મણવર્ણ ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ પ્રકૃતિ (૨) દુર્ગા ૦શરીર ન૦ કારણ-શરીર(૨) સૂક્ષ્મ શરીર (૩) અજ્ઞાન -ઈશ્વર પુ૦ (સ) જૈનોના પ્રથમ તીર્થંકર

આદિક વિ૦ [सं] વગેરે, ઇત્યાદિ (બહુવ્રીહિ સમાસને અંતે)

આદિત્ય પુ૦[सं] સૂર્ય, રવિ (૨)અદિતિના બારે પુત્રોમાંનો કોઈ પણ (૩) બારની સંજ્ઞા ૦વાર પુ૦ આતવાર, રવિવાર

આદિમ વિ૦ [सं] પ્રારંભનું મૂળ અસલ

આદિષ્ટ વિ૦ [सं] આદેશ પામેલું (૨) જેને માટે હુકમ અપાયો હોય એવું

આદુ ન૦[सं आर्द्रक]એક કંદ,જેની સૂંઠ બને છે [-કાઢી નાંખવું=જોર કે જુસ્સો નરમ પાડી દે એમ કરવું -ખાઈને=ખૂબ ખંત અને જહેમતની સાથે, ભારે જોર કરીને આદાની સૂંઠ થવી=શરીરે બહુ સુકાવું-લેવાઈ જવું]-દાપાક પુ૦ આદાનો પાક(૨) [લા] માર [-આપવો, દેવો,=મારવું] -દામૂળી સ્ત્રી૦ આદાનું કુમળું મૂળ

આદે અ૦ જુઓ તોબા

આદેશ પુ૦[सं] આજ્ઞા (૨)ઉપદેશ (૩) [વ્યા] ફેરફાર,એકને બદલે બીજો વર્ણ આવે તે (૪) [ગ] ઉત્થાપન, 'સબ્સ્ટિટ્યૂશન' ૦ક પુ૦ આદેશ કરનાર ૦મંત્ર પુ૦ ઉત્થાપનમંત્ર, 'પ્રિન્સિપલ ઓફ સબ્સ્ટિટ્યૂશન' (ગ)

આદૌ અ૦ [सं] આદિમાં પૂર્વે, અગાઉ

આદોઽદમી વિ૦ [सं आद्य + फा कदीम] (ગ્રા) અસલનું, જૂના કાળનું

આદ્ય વિ૦ [सं] પ્રથમનું, પ્રારંભનું, મૂળ ૦કવિ પુ૦ આદિકવિ ૦ગુરુ પુ૦ આદ્ય ગુરુ-ઈશ્વર ૦ભવાની સ્ત્રી૦ જગતના મૂળ શક્તિ ૦ભૂમિ સ્ત્રી૦ મૂળ ભૂમિ ૦વેર ન૦ જુઓ આદવેર ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ મૂળ શક્તિ-અંબાભવાની, દુર્ગા ૦સ્થાન ન૦ સૌથી પહેલાનું - મૂળ સ્થાન

આદ્યક પુ૦ [सं] ત્રિરાશીનું પહેલું પદ (ગ)

આદ્યંત અ૦ [सं] આદિથી તે અંત સુધી

આદ્યોદાત્ત વિ૦[सं] જેનો આદિ સ્વર ઉદાત્ત હોય એવું

આધ વિ૦ [हिं.] અડધું

આધ(૦ર)ણ ન૦[सं आदहन, प्रा. आदाण ?] અનાજને બાફવા માટે એકલું પાણી પહેલેથી તપવા માટે મુકાય છે તે [-આવવું,-થવું= આધણનું પાણી જોઈએ તેવું ગરમ થવું, આધણ તૈયાર થવું -મૂકવું=આધણનું પાણી ચૂલા પર ચઢાવવું (૨) રસોઈની તૈયારી કરવી (૩) નકામું કે બગાડ કરવું વેડફી નાખવું આધણ ઊકળી જવા=વેળા વહી જવી] [અધરકવું

આધરકણ ન૦અવરકણ,મેળવણ -વું સ૦ક્રિ૦

આધરણ ન૦ જુઓ આધણ (૨)[सं]આધાર રાખવો તે

આધાન ન૦ [सं] મૂકવું તે (૨) ધારણ કરવું તે (૩) ગર્ભધારણ, ગર્ભ (૪) અગ્નિહોત્રીનું પ્રાથમિક કર્મ

આધાપલીત(-તું) વિ૦ અડધું ગાંડું હાથારનું

આધાર પુ૦ [सं] ટેકો, અવલંબન (૨) આશ્રય, મદદ (૩) પુરાવો સાબિતી (૪) [વ્યા]આધ કરણ, સાતમી વિભક્તિનો અર્થ ૦ગ્રંથ પુ૦ આધારરૂપ-પ્રમાણભૂત ગ્રંથ ૦પાત્ર વિ૦ આધાર રાખવા યોગ્ય ૦ભૂત વિ૦ આધાર

આત્યંતિક વિ૦ [સં] અનંત, સતત (૨) ખૂબ (૩) સર્વશ્રેષ્ઠ (૪) આખરી, અંતિમ **-કી** વિ૦ સ્ત્રી૦ આત્યંતિક એવી
આત્રેયી સ્ત્રી૦ [સં] (સં) અત્રિ ઋષિની પત્ની, અનસૂયા [આથીપોથી
આથ(-થા) સ્ત્રી૦ [સં अर्थ] પૂંજી, થાપણ,
આથડ સ્ત્રી૦ [જુઓ અથડાવું] ખડપટ્ટી, અથડામણ **૦વું** અ૦ક્રિ૦ રખડવું, ભટકવું (૨) આખડવું; લડવું. **આથડિયાં** ન૦બ૦વ૦ ફાંફાં (૨) ગોથા, લથડિયાં [**-ખાવાં**=લથડવું (૨) ફાંફાં મારવાં]
આથણું ન૦ [જુઓ આથવું] અથાણું (૨) આથવાની ક્રિયા-રીત
આથમણું વિ૦ [જુઓ આથમવું] પશ્ચિમ તરફનું
આથમવું અ૦ ક્રિ૦ [સં अस्तमन?] અંત પામવું, ન દેખાવું (૨) પડતી દશામાં આવવું
આથર પું૦ [જુઓ આથરવું] ઘાસનો થર (૨) પછેડી, પાથરણું, મોદ (૩) ગધેડા ઉપર નાખવાની ડળી **૦ણ** ન૦ ચાદર, ઓછાડ (૨) પથારી, બિસ્તરો
આથરવું સ૦ક્રિ૦ [સં आस्तृ] પાથરવું (૨) ગજી કરવી (૩) આચ્છાદન કરવું, ઢાંકવું
આથર્વણ વિ૦ [સં] અથર્વવેદને લગતું (૨) પું૦ અથર્વવેદ ભણનાર કે જાણનાર બ્રાહ્મણ (૩) અથર્વવેદ **-ણિક** પું૦ અથર્વવેદ જાણનારો બ્રાહ્મણ
આથવું સ૦ક્રિ૦ મીઠું મસાલો ચડે તેમ કરવું (૨) ખમીર ચડાવવું [માલમિલકત
આથા, આથીપોથી સ્ત્રી૦ જુઓ આથ પૂંજી,
આથો પું૦ અથાવું-ખમીર ચડવું તે (૨) અથાવા નાખેલી વસ્તુ [**-આવવો, ચડવો**=અથાવું, અથાવાની ક્રિયા થવી, આથાની અસર લાગવી કે થવી **-નાંખવો**=અથાવા મૂકવું]
આદ વિ૦ + આદ્ય, આદિ
આદત સ્ત્રી૦ [અ] ટેવ, મહાવરો
આદમ પું૦ [અ.] સૃષ્ટિનો સૌથી પ્રથમ જન્મેલો પુરુષ (૨) માણસ **૦ખોર** વિ૦ માણસખાઉ **૦જાત** સ્ત્રી૦ માણસજાત
આદમજીનો કોરડો પું૦ એક બાળરમત
આદમી પું૦ [અ] માણસ **-મિયત** સ્ત્રી૦ માણસાઈ, સુજનતા
આદર પું૦ [સં.] સન્માન **૦ણી** સ્ત્રી૦ વેવિશાળ થયા પછી કન્યાને વરપક્ષ તરફથી લૂગડાં ઘરેણાં ઇત્યાદિની અપાતી ભેટ વસત [**-ચડાવવી**=વસતની ભેટ કન્યાને આપવી] **૦ણીય** વિ૦ આદર આપવા યોગ્ય **૦બુદ્ધિ** સ્ત્રી૦ માનબુદ્ધિ, પૂજ્યભાવ **૦ભાવ** પું૦ માનની લાગણી **૦માન** ન૦ આદરસત્કાર **૦વાત** સ્ત્રી૦ આદરયુક્ત વાત, આદર ઉપજાવનારી વાત **૦વું** સ૦ક્રિ૦ [સં आ+दृ] આરંભવું, શરૂ કરવું (૨) સ્વીકારવું, સત્કારવું (૩) સેવન કરવું **૦સત્કાર** પું૦ આદર અને સત્કાર
આદર્શ પું૦ [સં] દર્પણ, આરસો (૨) નમૂનો (૩) ધ્યેય લક્ષ (૪) વિ૦ નમૂનેદાર, ધ્યેયરૂપ **૦જીવી** વિ૦ આદર્શ પ્રમાણે અથવા માટે જીવનાર **૦દર્શી** વિ૦ આદર્શ-ધ્યેયને જોનારું **૦ભૂત** વિ૦ વડો લેવા જેવું, નમૂનેદાર **૦વાદ** પું૦ આદર્શનું જ પરિપાલન કરવું જોઈએ એવો વાદ, 'આઇડિયેલિઝમ' **૦વાદી** વિ૦ (૨) પું૦ આદર્શવાદમાં માનનાર
આદ(-ધ)વેર ન૦ મૂળનું-જૂનું વેર (૨) હાડવેર, પાકી દુશ્મનાવટ
આદાન ન૦ [સં] સ્વીકાર (૨) પકડવું તે (૩) [રોગનું] નિદાન **૦પ્રદાન** ન૦ લેણદેણ, આપલે
આદાબ પું૦ [અ] અદબ, સલામ, વિવેક
આદાય પું૦ [સં] સ્વીકાર (૨) નફો લાભ (૩) ઊપજ, આવક
આદા(-ધા)શીશી સ્ત્રી૦ [સં अर्ध-शीर्षम्] અડધું-એક બાજુનું માથું દુખે એ રોગ
આદિ વિ૦ [સં] પહેલું, પ્રારંભનું (૨) મુખ્ય, પ્રધાન (૩) જુઓ આદિક (૪) પું૦ પ્રારંભ શરૂઆત (૫) મૂળ કારણ (૬)[ગ] પહેલું પદ **૦કર્તા(-ર્ત્તા)** પું૦ (સં) બ્રહ્મા **૦કવિ** પું૦ સૌથી પહેલો કવિ (૨) [સં] બ્રહ્મા (૩) વાલ્મીકિ **૦કારણ** ન૦ મૂળ કારણ (૨) વિશ્વનું-સૃષ્ટિનું મૂળ કારણ સૃષ્ટિનું બીજ **૦કાલ(-ળ)** પું૦ આરંભકાલ (૨) સૃષ્ટિની શરૂઆતનો કાળ

૦કાવ્ય ન૦ સૌથી પહેલું રચાયેલું કાવ્ય(૨) (સ) રામાયણ (સંસ્કૃતમાં) ૦ગ્રંથ પું૦ પહેલો–મૂળ ગ્રંથ(૨)શીખ લોકોનું ધર્મપુસ્તક, ગ્રંથસાહેબ. ૦ઘટક પું૦ મૂળ એકમ, 'યુનિટ' ૦જિન પું૦(સ) ઋષભદેવ, આદિનાથ ૦તાલ પું૦ ગાવામાં સૂરને બળ આપવા માટેનો પહેલો તાલ (૨) એકતાલ(સંગીત) ૦દેવ પું૦ દેવાધિદેવ પરમાત્મા ૦દૈત્ય પું૦ (સ) હિરણ્યકશિપુ ૦નાથ પું૦ (સ) પહેલા જૈન તીર્થંકર ૦નારાયણ પું૦(સ) વિષ્ણુ ૦પદ ન૦ પ્રથમ પદ (ગ) ૦પર્વ ન૦ પહેલો ભાગ (૨) (સ) મહાભારતનો પ્રથમ ખંડ ૦પુરુષ પું૦ મૂળ પુરુષ (૨) વિષ્ણુ બ્રહ્મા, સંજનહાર ૦માતા(–યા) સ્ત્રી૦ પ્રકૃતિ (૨) આદ્યભવાની, પાર્વતી ૦મૂળ ન૦ મૂળ પાયો, આદિ કારણ ૦યોજક પું૦ મૂળ યોજક (૨) (સ) બ્રહ્મા, વિષ્ણુ નારાયણ ૦રસ પું૦ પ્રથમ અર્થાત શૃંગારરસ ૦વર્ણ પું૦ બ્રાહ્મણવર્ણ ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ પ્રકૃતિ (૨) દુર્ગા ૦શરીર ન૦ કારણ-શરીર(૨) સૂક્ષ્મ શરીર (૩) અજ્ઞાન –ઈશ્વર પું૦ (સ) જૈનોના પ્રથમ તીર્થંકર

આદિક વિ૦ [સં] વગેરે, ઇત્યાદિ (બહુધા હ સમાસને અંતે)

આદિત્ય પું૦[સં] સૂર્ય, રવિ (૨)અદિતિના બાર પુત્રોમાંનો કોઈ પણ (૩) બારની સંજ્ઞા ૦વાર પું૦ આતવાર, રવિવાર

આદિમ વિ૦ [સં] પ્રારંભનું મૂળ, અસલ

આદિષ્ટ વિ૦ [સં] આદેશ પામેલું (૨) જેને માટે હુકમ અપાયો હોય એવું

આદુ ન૦[મ આર્દ્રક]એક કંદ,જેની સૂંઠ બને છે [–કાઢી નાંખવું=જોર કે જુસ્સો નરમ પાડી દે એમ કરવું –ખાઈ ને=ખૂબ ખંત અને જહેમતની સાથે, ભારે જોર કરીને આદાની સૂંઠ થવી=રાગીને બહુ સુકાવું–લેવાઈ જવું]–દાપાક પું૦ આદાનો પાક(૨) [લા] માર [–આપવો, દેવો,=મારવું] –દામૂળી સ્ત્રી૦ આદાનું કુમળું મૂળ

આદે અ૦ જુઓ તોબા

આદેશ પું૦[સં] આજ્ઞા (૨)ઉપદેશ (૩) [વ્યા] ફેરફાર,એકને બદલે બીજો વર્ણ આવે તે (૪) [ગ] ઉત્થાપન, 'સબ્સ્ટિટ્યૂશન' ૦ક પું૦ આદેશ કરનાર ૦મંત્ર પું૦ ઉત્થાપનમંત્ર, 'પ્રિન્સિપલ ઑફ સબ્સ્ટિટ્યૂશન' (ગ)

આદૌ અ૦ [સં] આદિમાં, પૂર્વે, અગાઉ

આદ્દોકદમી વિ૦ [સં आद्य+फा कदीम] (ફા) અસલનું, જૂના કાળનું

આદ્ય વિ૦ [સં] પ્રથમનું, પ્રારંભનું, મૂળ ૦કવિ પું૦ આદિકવિ ૦ગુરુ પું૦ આદ્ય ગુરુ–ઈશ્વર ૦ભવાની સ્ત્રી૦ જગદંબા, મૂળ શક્તિ ૦ભૂમિ સ્ત્રી૦ મૂળ ભૂમિ ૦વેર ન૦ જુઓ આદવેર ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ મૂળ શક્તિ–અંબાભવાની, દુર્ગા ૦સ્થાન ન૦ સૌથી પહેલાનું – મૂળ સ્થાન

આદ્યંક પું૦ [સં] ત્રિરાશીનું પહેલું પદ (ગ)

આદ્યંત અ૦ [સં] આદિથી તે અંત સુધી

આદ્યોદાત્ત વિ૦[સં] જેનો આદિ સ્વર ઉદાત્ત હોય એવું

આધ વિ૦ [હિં] અડધું

આધ(૦ર)ણ ન૦[સં आदहन, प्रा. आदाण ?] અનાજને બાફવા માટે એકલું પાણી પહેલેથી તપવા માટે મુકાય છે તે [–આવવું,–થવું= આધણનું પાણી જોઈએ તેવું ગરમ થવું, આધણ તૈયાર થવું –મૂકવું=આધણનું પાણી ચૂલા પર ચડાવવું (૨) રસોઈની તૈયારી કરવી (૩) નકામું કે બરબાદ કરવું, વેડફી નાખવું આધણ ઊકળી જવાં=વેળા વહી જવી] [અધરકડું

આધરકણ ન૦અધરકણ,મેળવણ –ણુ સ૦ક્રિ૦

આધરણ ન૦ જુઓ આધણ (૨)[સં]આધાર રાખવો તે

આધાન ન૦ [સં] મૂકવું તે (૨) ધારણ કરવું તે (૩) ગર્ભધારણ, ગર્ભ (૪) અગ્નિહોત્રીનું પ્રાથમિક કર્મ

આધાપલીત(–તું) વિ૦ અડધું ગાંડું ધાધારગુ

આધાર પું૦ [સં] ટેકો, અવલંબન (૨) આશ્રય, મદદ (૩) પુરાવો સાબિતી (૪) [વ્યા] અધિકરણ, સાતમી વિભક્તિનો અર્થ ૦ગ્રંથ પું૦ આધારરૂપ–પ્રમાણભૂત ગ્રંથ ૦પાત્ર વિ૦ આધાર રાખવા યોગ્ય. ૦ભૂત વિ૦ આધાર

બનેલુ (૨) પ્રમાણભૂત ૦સ્તંભ પુ૦ આધારરૂપ સ્તભ-થાભલો -રાધેયભાવ પું૦ આશ્રયાશ્રયીભાવ
આધાશીશી સ્ત્રી૦ જુઓ આદાશીશી
આધિ પુ૦[સ] માનસિક પીડા ૦વ્યાધિ પુ૦ શરીર ને મનની પીડા [કાઢનાર
આધિક પુ૦[સ આધિ પરથી ?] ભૂવો, ભૂત-પ્રેત
આધિકારિક વિ૦ [સ] અધિકાર કે સત્તાને લગતુ (૨) અધિકારીને લગતુ સર્વોપરી (૩) પુ૦ પરમાત્મા, પરમેશ્વર
આધિક્ય ન૦ [સ] અધિકતા વધારેપણું (૨) પુષ્કળતા (૩) ચડિયાતાપણુ ૦ચિહ્ન ન૦ (ગ) અધિકતા,-ના કરતા મોટુ એવો અર્થ સૂચવતુ (>) આવુ ચિહ્ન
આધિદૈવિક વિ૦ [સ.] ઇંદ્રિયોના અધિદેવોને લગતુ (૨) ઇંદ્રિયો થકી થયેલુ (૩) ભૂતપ્રેતાદિથી ઊપજેલુ (દુ ખ) (૪) દૈવકૃત (સુખદુ ખ)
આધિપત્ય ન૦[સ] અધિપતિપણુ; ઉપરીપણુ
આધિભૌતિક વિ૦ [સં] પ્રાણીઓને લગતુ (૨) પચમહાભૂતો સબધી (૩) શારીરિક (પીડા)
આધિરાજ્ય ન૦ [સ] સપૂર્ણ સ્વામિત્વ
આધીન વિ૦ જુઓ અધીન, વશ ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણુ ન૦ [૦તા સ્ત્રી૦
આધુનિક વિ૦ [સ] હમણાંનુ, અર્વાચીન
આધે અ૦[સ અર્ધ-જુઓ આધ] અર્ધ ભાગથી (ઢોર સાચવવા આપવુ) [-આપવું, મૂકવું, બંધાવવું = ઢોરને અધભાગે સાચવવા આપવુ]
આધેડ વિ૦ અડધી ઉમરે પહોચેલુ, પ્રૌઢ વયનુ
આધેય વિ૦[સ] આધાર આપવા લાયક
આધ્યાત્મિક વિ૦ [સ] આત્મા સબંધી, આત્મતત્ત્વવિષયક
આધેવાયું વિ૦ જુઓ અધવાયુ
આન વિ૦ જુઓ અન્ય (૫)
આનક પુ૦ [સ] નગારું, મૃદગ
આનતિ સ્ત્રી૦ [સ] નમવું તે (૨) નમસ્કાર (૩) મન પૂજ્યભાવ ૦પ્રદેશ પુ૦ ઢોળાવ કે તળેટીનો પ્રદેશ
આનન ન૦ [સ] મુખ, મો (૨) ચહેરો
આનમાન વિ૦ + ન માની શકાય એવુ ખોટું
આનય પું૦, ૦ન ન૦ [સં] આણવુ તે (૨) ઉપનયનસંસ્કાર
આનર્ત(ર્ત્ત) પું૦ [સ] (સ) કાઠિયાવાડનુ પ્રાચીન નામ
આનંત્ય ન૦[સ] અનતતા (૨) શાશ્વતતા (૩) સ્વર્ગ, પરલોકનુ સુખ
આનંદ પું૦[સ] હર્ષ, પ્રસન્નતા (૨) પુ૦,ન૦ બ્રહ્મ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦ક વિ૦ આનદકારી. ૦કંદ પુ૦ આનદનુ મૂળ (૨) બ્રહ્મ. પરમાત્મા ૦કારી વિ૦ આનદ કરાવનાર ૦ગિરિ પુ૦ (સ) શકરાચાર્યના ભાષ્યો ઉપર ટીકા લખનાર એક વિદ્વાન ૦ઘન વિ૦ આનદથી ભરપૂર (૨) પુ૦ બ્રહ્મ, પરમાત્મા (૩) (સ) જૈનધર્મનો એક સત ૦પર્યવસાયી વિ૦ જેને અતે આનદ હોય એવુ; આનદમા પરિણમે એવુ ૦ભૈરવી સ્ત્રી૦ એક રાગિણી ૦ભૈરવ વિ૦ એકીસાથે આનદ અને ભય પમાડનારું (૨) પુ૦(સ) શકર, મહાદેવ ૦મય વિ૦ આનંદથી ભરેલુ ૦મય કોશ(-ષ) પુ૦ અન્ન, પ્રાણ, મન, વિજ્ઞાન અને આનદ એ પચકોશોમાંનો એક ૦મીમાંસા સ્ત્રી૦ (કલાના ઉપભોગથી થતા) આનદ વિષે વિચાર કરનારું શાસ્ત્ર; 'એસ્થેટિક્સ' ૦મૂર્તિ(-ર્ત્તિ) વિ૦ આનંદરૂપ (૨) સ્ત્રી૦ બહુ આનદી માણસ ૦લહરિ(-રી) સ્ત્રી૦ આનદનો તરગ (૨) [સ] શકરાચાર્યકૃત એક સ્તોત્ર ૦વર્ષી વિ૦ આનંદ વરસાવનારુ. ૦વું અ૦ક્રિ૦[સ. आनन्द] આનદ કરવો, ખુશ થવુ. ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ આનદી રહેવાનુ વલણ, એવો સ્વભાવ. ૦સમાધિ સ્ત્રી૦ આનદપૂર્ણ સમાધિ (૨) આનદથી થયેલી સમાધિ (૩) રજસ્તમોગુણયુક્ત ચિત્તની માત્ર ભાવનાથી સ્થિરતા બને ત્યારે થતી સમાધિ -દા સ્ત્રી૦ ભાગ -દાશ્રુ ન૦ આનદના આસુ -દિત વિ૦ ખુશ -દી વિ૦ ખુશમિજાજી મોજી
આનદદોરો પુ૦ જુઓ અનંતદોરો
આનાકાની સ્ત્રી૦ [હિ, મ સ अनाकर्णन ?] હા ના કરવી તે, ટચુપચુ હોવાની દશા
આનાવારી સ્ત્રી૦ કેટલી આની પાક પાક્યો તેનો અડસટ્ટો કાઢવો તે ઉત્પન્નનો અડસટ્ટો.

[-કાઢવી=આનાવારીનો અંદાજ નક્કી કરવો, આનાવારી ગણવી] [પુતળિયું

આનિયું ન૦ ['આનો' પરથી] ઝોટમા નાખવાનું

આની સ્ત્રી૦ [જુઓ આનો] એક આનાનો સિક્કો (૨) [લા] સોળમો ભાગ ૦**ભાર** પુ૦ રૂપિયાના સિક્કાના વજનનો—રૂપિયાભારનો ૧૬મો ભાગ.

આનુકૂલ્ય ન૦ [સં] અનુકૂલતા

આનુપૂર્વી સ્ત્રી૦ [સં] અનુક્રમ (૨) નિયમ પ્રમાણે દોરેલુ અનુમાન [ન્યા]

આનુભવિક વિ૦ [સં] અનુભવને લગતુ

આનુમાનિક વિ૦[સં] અનુમાનને લગતું (૨) તર્કસિદ્ધ

આનુયાંત્રિક વિ૦[સં] યાંત્રિક,યંત્રવત એકધારું

આનુવંશિક વિ૦ [સં] વંશપરંપરાથી ચાલતુ ૦**તા** સ્ત્રી૦

આનુશ્રાવિક વિ૦ [સં] શ્રવણ દ્વારા જાણેલુ

આનુષંગિક વિ૦ [સં] અમુકના સંબંધવાળુ, સહવર્તી (૨) ગૌણ ૦**તા** સ્ત્રી૦

આનૃણ્ય ન૦ [સં] અનૃણ—ઋણમુક્ત થવુ તે

આનું (આ'નુ) વિ૦ 'આ' (સ૦)નુ છઠ્ઠી વિ૦નુ રૂપ (બ૦વ૦ આમનુ) (બીજા રૂપો—આનાથી, આને, આનામા) [નાણુ

આનો પુ૦ [म आणक] ચાર પૈસાની કિંમતનુ

આન્ધ્ર પુ૦ [સં] જુઓ 'આંધ્ર'

આન્વીક્ષિકી સ્ત્રી૦ [સં.] તર્ક—ન્યાયશાસ્ત્ર (૨) આત્મવિદ્યા

આપ [सं अप्-आप] પાણી

આપ ન૦ [म आत्मन्, प्रा अप्प] પોતાપણુ, અહંતા (૨) પોતાનુ શરીર (૩) સ૦ તમે [આનાર્થે] (૪) પોતે, ખુદ (સમાસમા) ઉદા૦ આપમહેનત, આપખુશી ઇ૦ [આપ આપ કરવું = અતિ માનથી બોલવુ કે વર્તવું, ખુશામત કરવી] ૦**અક્કલ** સ્ત્રી૦ આપબુદ્ધિ, પોતાની અક્કલહોશિયારી ૦**અખત્યાર** વિ૦ પોતાની મરજી પ્રમાણે ચાલનારુ, આપખુદ ૦**અખત્યારી** સ્ત્રી૦ આપખુદી ૦**આપણુ** વિ૦ પોતપોતાનુ. ૦**આપમાં** અ૦ અંદરઅંદર, માહોમાહે ૦**કમાઈ** સ્ત્રી૦ જાતે કરેલી કમાણી ૦**કર્મી** વિ૦ પોતાના જ પુરુષાર્થ પર આધાર રાખનારુ. ૦**કળા** સ્ત્રી૦ આપે આવડે એવી કળા ૦**ખુદ** વિ૦ સર્વ સત્તા સ્વાધીન રાખી—ગણી વર્તનારુ ૦**ખુદી** સ્ત્રી૦ આપખુદ વર્તન ૦**ખુશી** સ્ત્રી૦પોતાની મરજી ૦**ઘાત** પુ૦ આત્મહત્યા ૦**ઘાતિયું** વિ૦ આપઘાત કરનાર. ૦**ઝલું** વિ૦ (કા) આપબળે ટકી રહેતુ; સ્વાશ્રયી ૦**ડાહ્યું** વિ૦ પોતાને બહુ ડાહ્યુ માનનારું (૨) દોઢડાહ્યુ ૦**દૃષ્ટિ** સ્ત્રી૦ સ્વાર્થી દૃષ્ટિ ૦**પરભાવ** પુ૦ ભેદભાવ, મારાતારાપણુ ૦**બળ** ન૦ પોતાનુ બળ, જાતબળ ૦**બુદ્ધિ** સ્ત્રી૦ પોતાની બુદ્ધિ (૨) સ્વાર્થબુદ્ધિ ૦**ભોગ** પુ૦ સ્વાર્થત્યાગ ૦**મતલબી(-બિયુ)** વિ૦સ્વાર્થી ૦**મતિયુ**, ૦**મતીલુ** વિ૦ પોતાની જ મતિ અનુસાર ચાલનારુ (૨) દુરાગ્રહી; જક્કી ૦**મુખત્યાર** વિ૦પોતાની મરજી પ્રમાણે કરવાની સત્તાવાળુ ૦**મુખત્યારી** સ્ત્રી૦ પોતાની મરજી પ્રમાણે કરવાનો અધિકાર—સત્તા ૦**મેળે** અ૦ આપોઆપ, પોતાની મેળે ૦**રખુ** વિ૦(કા)પોતાનુ જ સાચવી બેસી રહે એવુ, સ્વાર્થી ૦**વખાણ** ન૦, ૦**વડાઈ** સ્ત્રી૦ પોતાની વડાઈ—મોટાઈ દેખાડવી—જાતે પોતાના વખાણ કરવા તે, આત્મશ્લાઘા ૦**વીતી** સ્ત્રી૦ પોતાને વીતેલુ તે, પોતાને થયેલો અનુભવ, આત્મકથા ૦**સ્વાર્થ** પુ૦પોતાનો સ્વાર્થ, એકલપેટાપણુ ૦**સ્વાર્થી** વિ૦ આપમતલબી ૦**હત્યારું** વિ૦ આત્મઘાતી **—પે** અ૦ પોતાની મેળે **—પોઆપ** અ૦ ખુદ જાતે, પંડે (૨) પોતાની મેળે સહજ સ્વાભાવિક રીતે

આપગા સ્ત્રી૦ [સં] નદી

આપઘાત,—તિયુ જુઓ 'આપ'મા

આપટો પુ૦ એક ઝાડ

આપડાહ્યું વિ૦ જુઓ 'આપ'મા

આપણ પુ૦ [म] બજાર, ચૌટું

આપણ સ૦ [स आत्मन्, प्रा अप्पण] (સામાન્યત પદ્યમા) હુ કે અમે અને તું કે તમે, બોલનાર ને સાંભળનાર બંને (ગદ્યમા 'આપણે' પ્રાય વપરાય છે) **—ણુ** સ૦

'આપણે'નું છઠ્ઠી વિભક્તિ ન૦, એ૦ વ૦ રૂપ
–ણે સ૦ જુઓ આપણ (૨) હું (જેમ કે, 'ભાઈ, આપણે એમાં માનતા નથી'.) (૩) તમે આપ ઉદા૦ "આપણે કારભાર કરો ત્યારે સરત રાખજો" (સરસ્વતીચંદ્ર)

આપત સ્ત્રી૦ જુઓ આયપત

આપત સ્ત્રી૦[સં]જુઓ આપત્તિ –કાળ પુ૦ આપત્તિનો સમય [મુશ્કેલી

આપત્તિ સ્ત્રી૦ [સં] આફત, સંકટ (૨) દુઃખ,

આપત્ય ન૦ + જુઓ અપત્ય

આપદ(–દા) સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ આપત્તિ [–પડવી=આફત કે દુઃખ થવું–અનુભવમાં આવવું] –દ્ધર્મ પુ૦ આપત્તિના સમયનો ધર્મ, મુશ્કેલીની વેળાએ નછૂટકે જે કરવાની ધર્મશાસ્ત્રે રજા આપી હોય તેવું કામ

આપદૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ જુઓ 'આપ'માં

આપન્ન વિ૦ [સં] પ્રાપ્ત, મળેલું (૨) આપત્તિમાં આવી પડેલું [આત્મસંતોષ

આપન્યા સ્ત્રી૦ પોતાની સ્થિતિનું ભાન (૨)

આપપરભાવ, આપબુદ્ધિ, આપભોગ, આપમતલબી(–બિયું), આપમતિયું, આપમતીલું, આપમુખત્યાર, –રી, આપમેળે જુઓ 'આપ'માં

આપલે સ્ત્રી૦ [આપવું + લેવું] આપવું અને લેવું તે, લેવડદેવડ ['આપ'માં

આપવખાણ, આપવડાઈ, આપવીતી જુઓ

આપવું સ૦ક્રિ૦ [સં અર્પ્] અર્પવું, દેવું (૨) સોંપવું, હવાલે કરવું

આપસમાં,–આપસમાં અ૦ [હિં. आपस] આપઆપમાં, પોતપોતામાં, માંહોમાંહે

આ પા અ૦ + આ પાસ, આ બાજુ, આ તરફ

આપાત પુ૦[સં] પડવું તે (૨) ચાલુ ક્ષણ (૩) પ્રથમ દૃષ્ટિ ૦તઃ અ૦ નજર પડતાં જ, એકદમ

આપાપર વિ૦ [આપ + અપર] પોતીકું ને પારકું, મારુંતારું

આપીત વિ૦ [સં] પીળાશ પડતું (૨) થોડું પાયેલું–ચાખેલું (૩) સ્ત્રી૦ સુવર્ણમાક્ષિક ધાતુ

આપુ ન૦ [જુઓ આપ] + પોતાપણું (૨) સ૦ જુઓ આપ

આપુશાહ પુ૦[આપવું+શાહ] શાહુકાર. પોતાનું દેવું ભરી દે એવો ગૃહસ્થ

આપૂપ ન૦ [સં] જસત

આપૃચ્છા સ્ત્રી૦ [સં] વાતચીત, ખબરઅંતર પૂછવી તે (૨) પડપૂછ (૩) જિજ્ઞાસા

આપે, –પોઆપ અ૦ જુઓ 'આપ'માં

આપો પુ૦ [દે. अप्प] બાપ, પિતા (૨) [લા] વૃદ્ધ માણસ, વડીલ

આપોપું ન૦ પોતાપણું (૨) ટેક (૩) અ૦ એની મેળે, આપોઆપ

આપોશાન ન૦[સં] જમતાં પહેલાં અને પછી બોલવાનો મંત્ર (૨) જુઓ અપૂશણ

આપ્ત વિ૦[સં] નજીકના સંબંધવાળું, સગું (૨) વિશ્વાસપાત્ર [સમાચાર ઇત્યાદિ] (૩) વિશ્વાસુ [માણસ] (૪) પ્રાપ્ત, મેળવેલું (૫) પુ૦ પોતે જે વસ્તુ વિષે કહેતો હોય તે વસ્તુ જાતે જોઈ હોય–જાણી હોય એવો–પ્રમાણભૂત માણસ ૦કામ વિ૦ જેની ઇચ્છા ફળી હોય એવું, સંતુષ્ટ ૦જન પુ૦, ન૦ સગું, સ્નેહી (૨) વિશ્વાસુ માણસ, અંગત માણસ ૦વર્ગ પુ૦ આપ્તજનોનો સમૂહ(૨)પોતાના વિશ્વાસુઓનું મંડળ ૦વાક્ય ન૦ આપ્તનું વાક્ય, વિશ્વાસ મૂકવા યોગ્ય વાક્ય

આપ્તા સ્ત્રી૦ [સં] જટા

આપ્તિ સ્ત્રી૦[સં] પ્રાપ્તિ, લાભ (૨) સંબંધ

આપ્યાયન ન૦ [સં] પ્રેમ (૨) સંતોષ

આફણી સ્ત્રી૦ આપત્તિ (૨) ફેણ (૩) (૫) અ૦ જુઓ આફણીએ

આફણીએ અ૦ [સં आत्मन् ? પ્રા अप्पणो = સ્વયં ?] (૫) પોતાની મેળે (૨) એકાએક

આફત સ્ત્રી૦ [અ] જુઓ આપત્તિ

આફતાબ પુ૦ [ફા] સૂર્ય ૦ગીરી સ્ત્રી૦ છત્રી, આબદાગીરી

આફરકવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ આફરવું

આફરડું અ૦ + જુઓ આફણીએ

આફરવું અ૦ક્રિ૦[જુઓ આફરો] આફરો ચડવો

આફરીન અ૦ [ફા] કુરબાન, ફિદા, ખુશખુશ, વારી ગયું હોય તેમ (૨) ધન્ય શાબાશ (ઉદ્‌ગાર) (૩) સ્ત્રી૦ શાબાશી

આફરો પુ૦ [स आपूर्ण, प्रा अप्फुण?] પેટ ચડવું તે (૨) ઘણું ખાવાથી થતી અકળામણ [**–ચડવો**=(ઘણું ખાવાથી) પેટ ફૂલવું ને અકળામણ થવી **–ઉતરવો, બેસવો**=આફરો મટી જવો]

આફલાતૂન વિ૦ (૨) પુ૦ જુઓ 'અફલાતૂન'

આફળવું અ૦ક્રિ૦[स आस्फाल्, प्रा अप्फाल] ટિચાવું, અફળાવું (૨) અકળ જવું

આફૂડું(–રું) અ૦ જુઓ આફણીએ

આફૂસ સ્ત્રી૦ [पो आल्फोन्सो] કેરીની એક જાત કે તે જાતની કેરી

આફ્રેડું અ૦ જુઓ આફણીએ

આફ્રિકન વિ૦ [इं] આફ્રિકાનું (૨) પુ૦ આફ્રિકાનો વતની

આફ્રિકા પુ૦, ન૦ [इं] (સં) પૃથ્વીના પાંચ ખંડમાંનો એક

આફ્રિદી વિ૦ [पुश्तु] હિંદની સરહદ ઉપર એ નામની એક ટોળીનું (૨) પુ૦ એ ટોળીનો એક માણસ

આબ ન૦[फा] પાણી, જળ (૨) તેજ, નૂર (૩) ધારની તીક્ષ્ણતા **૦કારી** સ્ત્રી૦ [फा] દારૂ ગાળવાનું કામ (૨) દારૂ વગેરે કેફી ચીજો પર લેવાતો કર (૩) વિ૦ એને લગતું **૦ખોરી** સ્ત્રી૦ ['આબખોરો' પરથી] ટોયલી, લોટી **૦ખોરો** પુ૦ [फा आबखोरह्] લોટો **૦દસ્ત** ન૦ [फा] વજૂ **૦દાર** વિ૦ [फा] પાણીદાર **૦દારખાનું** ન૦ પાણિયારું

આબકડૂબક પુ૦ ગિલ્લીદંડાની રમતનો એક દાવ

આબકારી, આબખોરી,(–રો), આબદસ્ત જુઓ 'આબ'માં

આબદા સ્ત્રી૦ જુઓ આપદા ('આપદા'નો ગ્રામ્ય ઉચ્ચાર)

આબદાગીરી સ્ત્રી૦ આફતાબગીરી, મોટું અને સુંદર છત્ર

આબદાર, ૦ખાનું જુઓ 'આબ'માં

આબદ્ધ વિ૦[स] બંધાયેલું જકડાયેલું (૨) સજ્જડ

આબરૂ સ્ત્રી૦ [फा] કીર્તિ, શાખ, નામના [**–આપવી**=માન આપવું, પ્રતિષ્ઠા કરવી **–ઉઘાડવી, ઉઘાડી કરવી**=ફજેત કે બેઆબરૂ કરવું **–ઉપર આવવું**=ચારિત્ર્ય કે આબરૂને અંગે આક્ષેપ કરવો, તેના પર હલ્લો કરવો. (–ઉપર જવું પણ કહેવાય છે) **–ઉપર હાથ નાખવો**=આબરૂ ઉપર આવવું (૨) સ્ત્રીની લાજ લેવી-બળાત્કાર, શિયળભંગ કરવો **–ઉપર વાત આવવી**=આબરૂ જવા વારો આવવો, બેઆબરૂ થવા પ્રસંગ આવવો **–કાઢવી**=નામના મેળવવી (૨) (વ્યંગમાં) નામ બોળવું, ફજેત થવું **–જવી**=બેઆબરૂ થવું **–નાકાંકરા**=ફજેતી, બેઆબરૂ **–લૂટવી, –લેવી**=જુઓ 'આબરૂ ઉપર હાથ નાખવો'] **૦દાર** વિ૦ આબરૂવાળું

આબ(–બુ)લો પુ૦ એક વેલો કે તેની સિંગ

આબા પુ૦ [अ.] બાપો, પિતા (૨) દાદો

આબાદ વિ૦ [फा] વસ્તીવાળું (૨) ભરપૂર, સમૃદ્ધ (૩) ખેડાયેલું, ફળદ્રુપ [જમીન] (૪) સલામત, સુખી (૫) ભારે, સરસ, ઉત્તમ (૬) અચૂક (૭) અ૦ ચૂક્યા વિના **–દાન** વિ૦ આબાદ **–દાની, –દી** સ્ત્રી૦ આબાદ – સમૃદ્ધ હોવું તે **–દીખાનું** ન૦ આબાદીનું ઘર, આબાદ સ્થળ

આબાન પુ૦[फा] પારસી વર્ષનો આઠમો મહિનો

આબાલવૃદ્ધ અ૦ [स] બાળકથી માંડીને વૃદ્ધ પર્યંત

આબિ(–બે)દ વિ૦[अ] ધાર્મિક, પવિત્ર પ્રાર્થના કરનાર

આબેહયાત ન૦ [फा] અમૃત

આબેહૂબ વિ૦ [अ हूबहू] હૂબહૂ, તાદૃશ

આબોહવા સ્ત્રી૦[फा] હવાપાણી

આબ્દિક વિ૦ [स] વાર્ષિક (૨) ન૦ વર્ષે પ્રગટ થતું સામયિક

આભ ન૦ [स अभ्र] આકાશ (૨) વાદળું [**–ઊંડળમાં લેવું, –ની સાથે બાથ ભીડવી કે બાથ ભરવી**=ગજા ઉપરાંત હામ ભીડવી, ખોટું સાહસ ખેડવું, વધારે પડતી હિંમત કરવી **–જમીનનો ફરક કે ફેર**=ઘણો મોટો ફરક **–ના તારા ઉખેડવા કે ઉતારવા**=જુઓ 'આકાશ'માં **–તૂટી પડવું**=અતિશય દુઃખ આવી પડવું **–ના તારા દેખાડવા**=ભૂખ વિતાડવું **–ના તારા દેખવા**=સ્વર્ગનું સુખ જાણે મળ્યું એમ લાગવું–તેનો ગર્વ હોવો, સુખના મનોરાજ્યમાં રમવું. **–ના તારા**

ખરવા=ભારે ખળભળ મચવી ઉલ્કાપાત થવો. -ને (અને) જમીન(ધરતી) એક થવાં= આકાશ પાતાળ એક થવા, મોટો અનર્થ થવો -પ્રલય થવો -પડવું=જુઓ આભ તૂટી પડવું -ફાટવું=ન રોકાય એવું અફાટ કાંઈ થવું. (જેમ કે વરસાદ, દુ:ખ, લોકનો સમૂહ) (તે પરથી આભ ફાટ્યું ત્યાં થીંગડું દેવું =અશક્યને શક્ય કરવા વ્યર્થ ફાંફા મારવા] ૦ફાડ વિ૦ આકાશને ફાડી નાખે એવું ૦લુ ન૦ આકાશ, આભ (૨)વાદળુ (૩)દર્પણ(૪) ન૦(ફા)ઝીણો ગોળ કાચ (કાઠી સ્ત્રીઓ વગેરે વસ્ત્રમા ચોડે છે તે) -ભાલાડુ પું૦ (કલ્પી લીધેલો) મોટો નફો-ફાયદો (૨) મોટી વાત, આશા [કલ્પી લીધેલી] (૩) અશક્ય આશા

આભડછેટ સ્ત્રી૦ [આભડવુ+છેટ-દે. छित्त= અડકેલુ] અભડાવુ તે (૨) અમુકના સ્પર્શથી અભડાઈ જવાય તેવી માન્યતા (૩) રજસ્રાવ, અટકાવ (૪) પ્રસવ સમયે ઓર, લોહી ઇત્યાદિ નીકળે છે તે

આભડવું અ૦ ક્રિ૦ [प्रा अब्भिड=મળવુ; સંગ કરવો ઉપરથી ?] અભડાવું (૨) અડવુ [આભડવા જવું=કોઈ મરી ગયું હોય ત્યા-તેની ઉત્તર ક્રિયામા-જવુ

આભરણ ન૦[स]અલંકાર,આભૂષણ,શણગાર

આભા સ્ત્રી૦[स] તેજ, દીપ્તિ(૨) કાન્તિ, શોભા

આભાર પુ૦ [स.] ઉપકાર, અહેસાન ૦દર્શક વિ૦ આભાર દર્શાવતુ ૦દર્શન ન૦ આભાર માનવો તે ૦સૂચક વિ૦ આભાર સૂચવતુ -રી વિ૦ આભારયુક્ત [.. ને આભારી હોવું= . ને લઈને થવુ,(તે) કારણરૂપ હોવું ...નું આભારી હોવું= ના આભાર કે ઉપકાર તળે હોવુ,-નુ કૃતજ્ઞ હોવુ.]

આભાલાડુ પું૦ જુઓ 'આભ'માં

આભાસ પુ૦[स]સાદૃશ્ય,બે વસ્તુ વચ્ચે સરખા પણાનો દેખાવ(૨)ભ્રમ,ખોટો દેખાવ(૩)ઝાંખો પ્રકાશ(૪)[પ્ર]ભ્રામક હેતુ; હેત્વાભાસ ૦સી વિ૦ દેખાતું, પ્રકાશતુ (૨) ખોટું દેખાતું; આભાસવાળુ (૩) -ના સરખુ દેખાતું

આભિચારિક વિ૦ [स.] અભિચારને લગતુ

આભિજાત્ય ન૦[सं] કુલીનતા, ખાનદાની (૨) શ્રેષ્ઠતા, સૌંદર્ય

આભિમાનિક વિ૦ [स] અભિમાનને લગતુ, અભિમાનયુક્ત -કી વિ૦ સ્ત્રી૦

આભીર પુ૦[स] આહીર, ગોવાળિયો; ભરવાડ (૨) એક છંદ -રી સ્ત્રી૦ આભીરની સ્ત્રી

આભું વિ૦ [स अद्भुत, प्रा. अब्भुय]ચકિત; દિંગ [-બનવું=ચકિત થઈ જવુ, સ્તબ્ધ કે દિંગ થવુ]

આભૂષણ ન૦[स] ઘરેણું

આભૃત વિ૦ [स] ભરેલુ, ભરપૂર સમૃદ્ધ

આભેસ[अ.हवस] સઢ [-કરવું=સઢ ચડાવવો]

આભોક પુ૦ [स आभोग] વાળી લેવુ-સમેટી લેવુ તે (૨) ધ્રુપદનો ત્રીજો-છેલ્લો ભાગ (૩) કબજો,ભોગવટો [-વાળવો=ઉપસંહારકરવો]

આભોગ પુ૦ [स] ઉપભોગ, ભોગવવુ તે (૨) ઘેરાવો, વિસ્તાર (૩) ધ્રુપદના ત્રણ ભાગમાંનો ત્રીજો[સંગીત](૪)સાપની ફેણ [(૨) ખાનગી

આભ્યંતર(-રિક) વિ૦ [सं] અંદરનુ:માહેલુ

આભ્યાસિક વિ૦ [स] અભ્યાસ-મહાવરામાથી પરિણમતુ (૨) અભ્યાસી -કી વિ૦ સ્ત્રી૦

આમ પું૦ [सं] કાચો મળ, જળસ (૨) મરડો ૦રસ પુ૦ પેટનો કાચો મળ. ૦વાત(-યુ) પુ૦ આમને લીધે થતો સંધિવા -માતિસાર પુ૦ મરડો, સંગ્રહણી -માશય ન૦ જ્યા આમ રહે છે તે પેટનો ભાગ

આમ સ્ત્રી૦ [स आम्र] કેરી ૦ચૂર ન૦ કેરીનો છૂંદો, એનુ અથાણું ૦રસ કેરીનો રસ ૦રસિયું, ૦રસી વિ૦ કેરીના રસ જેવુ

આમ અ૦ આ પ્રમાણે (૨) આ તરફ, અહીં ૦તેમ અ૦ અવ્યવસ્થિત રીતે, ગમે તેમ(૨) અહીં તહીં ૦તેમથી અ૦ ગમે તે રીતે (૨) ગમે ત્યાથી અહીંથી તહીંથી. ૦થી અ૦ આ બાજુએથી ૦નું વિ૦ આ બાજુનુ [આમનો સૂરજ આમ ઊગવો=પૂર્વનો સૂરજ પશ્ચિમમા ઊગવો, સામાન્યત ન બને એવુ બનવુ]

આમ વિ[अ]સામાન્ય,ખાસ નહિ એવું ૦જનતા, ૦પ્રજા સ્ત્રી૦ સાધારણ લોકો (અમીર ઉમરાવ

નહિ) ૦વર્ગ પુ૦ સાધારણ લોકોનો વર્ગ-સમૂહ ૦સભા સ્રી૦ આમવર્ગના લોકોની સભા (૨) તેમના પ્રતિનિધિઓની સભા ૦સરા સ્રી૦ સરાઈ, ધર્મશાળા (૨) મહોલ્લા વચ્ચેની છૂટી સાર્વજનિક જગા

આમચું ન૦ આખોળિયું (૨) કોકમ (૩) કોઈ પણ ખાટા ફળની સુકવણી

આમટ વિ૦ [म अम्ट] ખાટું -ટી સ્રી૦ [म] (દખણી ઢબની) આમલીના પાણીની કઢી કે દાળ

આમણ (ણ,) સ્રી૦ આંતરડાનો છેડાનો ભાગ, આમળ (૨) પેઢાનો એક ભાગ [-છટકાવવી=(સુ) દમ કાઢી નાખવો, ખૂબ રગડવું]

આમણ,-ણી કૃત્પ્રત્યય ક્રિ૦ પરથી અનુક્રમે ન૦ ને સ્રી૦ બનાવે તે ક્રિયા કે તેની મહેનત મજૂરી એવો અર્થ બતાવે છે ઉદા૦ પીંજામણ,-ણી [હતાશ

આમણદૂમણ વિ૦ આભારથી દબાયેલું (૨)

આમણ(-લ,-ળ)સારો ગંધક પું૦ જુઓ આમલસારો ગંધક ['આણે'નું બ૦ વ૦)

આમણે (આ'મ) સ૦ આ માણસે (ત્રીજી વિ૦

આમદ.૦ની,-દાની સ્રી૦ [फा] આવક (૨) પેદાશ ઊપજ [પરસ્પર

આમનસામન અ૦ સામસામે, માહોમાંહે,

આમનું વિ૦ જુઓ 'આમ' અ૦ મા (૨) [આ'મ] સ૦ 'આનું' સ૦નું બ૦ વ૦ (આમનાથી, આમનામાં, આમને રૂપો તેના છે)

આમન્યા સ્રી૦ આજ્ઞાપાલન (૨) મર્યાદા, મભ્યતા [-પાળવી, માનવી, રાખવી = આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવું, આજ્ઞા માથે ચડાવવી (૨) મર્યાદાનો ભંગ ન કરવો—તે સંભાળવી -માં રહેવું= ની આજ્ઞા કે મર્યાદા ન લોપવી તેને વશ વર્તવું -રહેવી = મર્યાદા સચવાવી, તેનો ભંગ ન થવો]

આમય પુ૦ [सं] રોગ

આમરણ(-ણાંત) અ૦ [सं] જિંદગી પર્યંત (૨) વિ૦ મરણ પર્યંત રહેનાર

આમલ(-ળ)સારો ગંધક પુ૦ [हिं आँवलासार गंधक] એક જાતનો ગંધક (જરા ખાટો હોય છે ને સાફ વધારે હોય છે)

આમલી સ્રી૦ [सं आम्लिका] એ નામનું ઝાડ, આંબલી (૨) તેનું ફળ [-નો બંધ = પાકો મજબૂત (આમલીની ડાળ જેવો) બંધ -નાં પાનમાં સૂઈ જવ=મગ, ઢળ, દીસતો રહે (એવો અર્થ બતાવે છે)] ૦પીપળી સ્રી૦ એક રમત, આંબલીપીપળી [-રમાડવી=ઊંધું-છતું સમજાવીને ભરમાવવું, ફાંફા મરાવવા, ગૂંચવવું]

આમળ સ્રી૦,ન૦ આંતરડાનો છેક નીચલો ભાગ (૨) જનનનાળ, આમેલ

આમળવું સ૦ક્રિ૦ વળ દેવો, મચડવું [ગંધક

આમળસારો ગંધક પુ૦ જુઓ આમલસારો

આમળિયું ન૦ બાળકોનું પગનું એક ઘરેણું (જાડા તારને વળ દીધેલું -આમળેલું તે હોય છે)

આમળી સ્રી૦ [सं आमलकी] આમળાનું ઝાડ

આમળું ન૦ [सं आमलक] એક ફળ [આમળા જેવું મીઠું=મોટો ભમરડો, પૂરી નિર્જળતા]

આમળું,-ળિયું ન૦ [આમળ પરથી ?]-કાઢવું ખૂબ થકવવું કે મારવું

આમળો પુ૦ વળ (૨) ટેક, અભિમાન (૩) દ્વેષ ખાર [-ચડવો=અમળાઈને વળ આવવો(૨) દ્વેષ કે ખાર નીપજવો -દેવો=આમળવું,વળ ચડાવવો -રાખવો=ટેક કે દ્વેષનો ડંખ હોવો કે મનમાં સેવવો]

આમંત્રણ ન૦ [सं] બોલાવવું તે નોતરું ૦પત્રિકા સ્રી૦ આમંત્રણ આપવા માટે મોકલેલી પત્રિકા – કાગળ -ણા સ્રી૦ આમંત્રણ -ણાજ્ઞાપત્ર [+ આજ્ઞાપત્ર] ન૦ + (ન્યાયાધીશને ત્યાં – અદાલતમાં આવવાના) આમંત્રણનું આજ્ઞાપત્ર – હુકમ 'સમન્સ'.-વું સ૦ક્રિ૦ [सं आमन्त्र] બોલાવવું, નોતરવું

આમંત્રિત વિ૦ [सं] આમંત્રેલું

આમાત્ય પુ૦ [सं] અમાત્ય

આમાન્ન ન૦ [सं] કાચા ચોખા (૨) બ્રાહ્મણને અપાતું કાચું અનાજ

આમિખ ન૦+જુઓ આમિષ

આમિલ પુ૦ [सं] અમલદાર, અધિકારી (૨) સિંધની એક હિંદુ જાતનો માણસ

આમિષ ન૦ [सं.] માંસ (૨) લલ, લાલચ

આમીન અ૦ [હિબ્રૂ અ] તથાસ્તુ (અંતનુ આશીર્વચન)
આમુખ ન૦ [સ] પ્રસ્તાવના, ઉપોદ્ઘાત
આમુનિક, આમુષ્મિક વિ૦ [સ] પારલૌકિક; પરલોકનુ
આમેજ વિ૦ [ફા] સામેલ, ભેળવેલુ
આમોદ પું૦ [સ.] આનંદ (૨) સુગંધ
આમ્નાય પુ૦ [સ] વેદ, શ્રુતિ (૨) સંપ્રદાય, મત (૩) શિષ્ટાચાર, રૂઢિ [મોરેલી ડાળખી
આમ્ર પુ૦ [સં] આંબો ૦મંજરી સ્ત્રી૦ આંબાની
આય ન૦ (પ) જુઓ આયણુ
આય સ૦ (૨) વિ૦ (પારસી) આ
આય પું૦ [સ] લાભ; આવક, ફાયદો (૨) પેદાશ (૩) જનાનખાનાનો રક્ષક કે નાજર ૦વ્યય આવક અને ખર્ચ
આય (આંય) સ્ત્રી૦ શક્તિ, આગમણ (૨) હિંમત
આય(-વ)ખું ન૦ [સં આયુષ્ય] આવરદા
આયડુ પુ૦ આહિયો, ગોવાળિયો. -ડુ ન૦ ઢોરોનુ ચરવા જવુ તે
આયત વિ૦ [સ] લંબચોરસ (૨) લંબાયેલુ (૩) દીર્ઘ (૪) પુ૦ (ગ) લંબચતુષ્કોણ (૫) સમકર્ણ; લંબચતુરસ્ર, 'રેક્ટેન્ગલ' ૦ખાત પુ૦ 'રેક્ટેન્ગુલર પેરેલલોપાઇપ્ડ'
આયત સ્ત્રી૦ [અ] કુરાનનુ વાક્ય
આયતન ન૦ [સ] રહેઠાણ, સ્થાન
આયતુ વિ૦ [સ અયત્ન:? આયત્ત? કે પ્રા આયત=આવતુ? મ. આયતા] અનાયાસે મળેલુ, મફતિયું. [આયતા પર રાચતું= ભેગા કરેલા નાણામાથી ખર્ચવું તે]-તારામ પુ૦ આયતા-મફતના પર જીવનાર
આયત્ત વિ૦ [સ] અધીન, તાબે
આયદો પુ૦ ભાગિયાનો ભાગ-મુકરર હિસ્સો
આયના સ્ત્રી૦ +[જુઓ આજ્ઞા] આમન્યા
આયનો પુ૦ [ફા આઇનહ] આઈને અરીસો
આયપત સ્ત્રી૦ [ન આયપત. પૈપત. ફા આફિયત પરથી?] આય આવક. ઊપજ. કમાણી (૨) ન૦ વારસો. ૦વેરો પું૦ આવકવેરો
આયર વિ૦ [સં આહિર] એ નામની જાતિનુ (૨) પુ૦ એ જાતિનો પુરુષ -રાણી સ્ત્રી૦ આયર જાતની સ્ત્રી
આયંદે અ૦ [ફા] હવે પછી, ભવિષ્યમા (૨) સરવાળે
આયા સ્ત્રી૦ [પો] છોકરાંને સંભાળવા રાખેલી બાઈ
આયાત વિ૦ [સ] બહારગામથી કે પરદેશથી આવેલુ (૨) સ્ત્રી૦ બહારગામના માલનો આવરો ૦કર, ૦વેરો પું૦ આયાત ઉપરનો વેરો -તી વિ૦ આયાતને લગતુ
આયાત [અ] સ્ત્રી૦ બ૦વ૦ કુરાનની આયતો
આયાન ન૦ [સ] આગમન [નિયમન
આયામ પુ૦ [સ] લંબાઈ (૨) વિસ્તાર (૩) નિગ્રહ,
આયાસ પુ૦ [સ] કષ્ટ; મહેનત (૨) પ્રયત્ન (૩) થાક, પીડા -સી વિ૦ આયાસ કરનારુ, મહેનતુ (૨) દુ ખપ્રદ, કપરુ (૩) થાકેલું ખિન્ન
આયુ ન૦ [સ] આયુષ્ય (૨) વય, ઉંમર ૦રારોગ્ય ન૦ [સ] આયુષ્ય અને તંદુરસ્તી. નીરોગી લાંબુ જીવન
આયુધ ન૦ [સ] હથિયાર ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ -ધાગાર ન૦ [સ] હથિયારો રાખવાનુ કે બનાવવાનું સ્થળ
આયુર્વેદ પુ૦ [સ] આર્યોનું વૈદક શાસ્ત્ર. -દિક વિ૦ આયુર્વેદ સંબધી કે તેને લગતું
આયુષ(-ષ્ય) ન૦ [સ] આવરદા. ૦(-ષ્ય) દોરી સ્ત્રી૦ આયુષ્ય, આવરદા, જીવનદોરી ૦(ષ્ય) મર્યાદા સ્ત્રી૦ આયુષ્યની હદ -ષ્માન આયુષ્યવાળુ, જીવત (૨) દીર્ઘાયુષી
આયોજન ન૦ [સ] વ્યવસ્થા કરવી તે (૨) તેને માટેની સાધનસામગ્રી -ના સ્ત્રી૦ વ્યવસ્થા, સંગઠન
-આર પ્રત્યય [સ કાર] વસ્તુને લાગતા 'તે કરનાર' એ અર્થનુ નામ બનાવે છે ઉદા૦ લુહાર, કુંભાર, ચમાર
આર પુ૦ પાણીનો વેગ-તાણ
આર સ્ત્રી૦ [સ આરા] (લોઢાની) અણી (જેવી કે પરોણાની) (૨) પરોણો (૩) મોચીનુ ટોચણુ [-ઘલાવવી, બેસાડવી=(પરોણા ઇ૦ને) છેડે અણી ઠોકાવવી કે મુકાવવી]
આર [આંર] પુ૦ [સ આહાર] કાળજી, ખેવ (૨) આહાર [-ઉતારવો, -કાટવો=કાળજી દૂર કરવી -ચરાવવો, -દેવો=કાળજી પાવી, કાળજીવાળુ કરવુ]

આરકુ ન૦ [इ आर्क] કમાન, મહેરાબ
આરક્ત વિ૦ [सं] ગતાશ પડતું (૨) શ્રેષ્ઠ લાલ ૦જ્વર પુ૦ એક પ્રકારનો તાવ, 'સ્કાર્લેટ ફીવર' ૦તા સ્ત્રી૦
આરગણુ ન૦ આર, મોચીનું ટોચણું
આરજા સ્ત્રી૦ [सं आर्या] જૈન સાધ્વી, ગરણીજી
આરજૂ સ્ત્રી૦ [फा] અરજ(૨)ઉમેદ,આશા(૩) આતુરતા તીવ્ર ઇચ્છા ૦મંદ વિ૦ આરજૂવાળુ
આરજો પુ૦ [अ आरिज़] રોગ બીમારી, પીડા
આરડવું અ૦ક્રિ૦ [सं आ+रट् प्रा आरड] ગળામાથી ખેંચીને અવાજ કાઢવો (ઢોર ઇત્યાદિનુ) (૨) [લા] મોટો અને બેસૂરો અવાજ કાઢવો
આરણકારણ ન૦ [सं 'कारण'नु द्विरुक्त] બહાનુ (૨) વિ૦ અનિશ્ચિત
આરણુ ન૦ અડાયું છાણુ
આરણ્યક વિ૦ [सं] અરણ્યને લગતુ વગડાઉ (૨) પુ૦ વનવાસી (૩) વેદોમાના ધાર્મિક અને તાત્ત્વિક ગ્રંથોનુ નામ
આરત વિ૦ [सं आर्त] આર્ત, પીડિત (૨) ભીડમા આવી પડેલુ (૩) અગત્યનુ (૪) આતુર (૫) સ્ત્રી૦ [सं आर्ति] પીડા ભીડ, ગરજ(૬)ઓરિયો, કોડ, ઉત્કટ ઇચ્છા ૦બંધુ પુ૦ આરત સમયનો બંધુ ૦વાન વિ૦ આરતવાળું -તિયું વિ૦ આરતવાળુ
આરતી સ્ત્રી૦ [सं आर्ति] દુઃખ; પીડા (૨) [सं आरात्रिक, प्रा आरत्तिय] દેવની મૂર્તિ સમક્ષ દીવો ઉતારવો તે (૩) તે વખતે ગવાતુ પદ (૪) જુઓ આરતિયુ (૫) એક છંદ [-ઉતારવી, -કરવી = દેવ આગળ દીવો (તેની પૂજા તરીકે) ફેરવાય છે તે ઢબે ફેરવવો (૨) [લા] માન કે પૂજા કરવી -જેવું = ઓછખણુ -લેવી = દેવને ઉતારેલી આરતીની જ્યોત પર હાથ ફેરવી તે આંખે શિર પર લેવુ, એમ તેની આસકા લેવી] -તિયુ ન૦ આરતી ઉતારવાનુ પાત્ર [(૨) રક્ષણ
આરથી પુ૦ હાથીના કુંભસ્થળનો નીચેનો ભાગ
આરદ્રા સ્ત્રી૦ [सं आर्द्रा] આર્દ્રા નક્ષત્ર
આરપાર અ૦ [म आर+पार] આ બાજુથી પેલી બાજુ, સોંસરુ
આરબ પુ૦ [अ] અરબસ્તાનનો વતની -બી વિ૦ અરબી [જેવું કર્મ
આરબ્ધ વિ૦ [सं] આરંભેલું (૨) ન૦ તેના
આરભટી સ્ત્રી૦ [सं] જેમા રૌદ્ર અને બીભત્સ રસનુ પ્રતિપાદન અતિ પ્રૌઢ સંદર્ભથી કર્યું હોય તેવા પ્રકારની નાટકની શૈલી
આરમાર સ્ત્રી૦ [पो आर्मांडा] મનવાર આરમાર
આરવા પુ૦ [अ अर्वाह] આત્મા, આત્મા, મન, જીવ
આરવે [આ']પુ૦બહુ ખાવાથી થતી અકળામણ
આરસ,૦પહાણ પુ૦ [सं आदर्शपाषाण] એક જાતનો લીસો ચળકતો પથ્થર સંગેમરમર ૦બંધી સ્ત્રી૦ આરસની ફરસબંધી
આરસી સ્ત્રી૦ [सं आदर्श] નાનો અરીસો ૦ગરો પુ૦ આરસીનો કારીગર ૦છલ્લો પુ૦,૦છાપુ ન૦ જેમા ખાપ જડી હોય તેવી વીંટી-વીંટલો -સો પુ૦ અરીસો
આરંગ ન૦ નાસ્ત્ર ઓજાર
આરંખી વિ૦ સરસ, ઉત્તમ
આરંભ પુ૦ [सं] શરૂઆત, તૈયારી ૦ક વિ૦ આરંભ કરનાર ૦ણ ન૦ આરંભવુ તે ૦દ્રવ્ય ન૦મૂળ દ્રવ્ય ૦વાદ પુ૦ પરમાણુઓ વડે જ જગતની ઉત્પત્તિનો નિર્ણય કરનારો વૈશેષિક મત ૦શૂર(-રુ) વિ૦ ક્ષણિક ઉત્સાહવાળુ, શરૂઆતમા ઉત્સાહ બતાવી પછી શિથિલ થઈ જાય તેવુ
આરંભવુ સ૦ક્રિ૦ [सं आरभ] શરૂ કરવુ (૨) તૈયારી કરવી
આરાત્રિક ન૦ [सं] આરતી કે તે ઉતારવી તે
આરાધક વિ૦ [सं] આરાધના કરનાર -ન ન૦ પ્રસન્ન કરવુ તે (૨) આરાધના -ના સ્ત્રી૦ પૂજા સેવા -વું સ૦ક્રિ૦ [सं आराध्] પ્રસન્ન કરવુ (૨) પૂજવુ, ભજવુ
આરાધિકા વિ૦સ્ત્રી૦ [सं] આરાધના કરનારી
આરાધ્ય વિ૦ [सं] આરાધવા યોગ્ય
આરામ પુ૦ [सं] બગીચો -મિક પુ૦ માળી
આરામ પુ૦ [फा] વિશ્રાન્તિ, થાક ખાવો તે (૨) શાન્તિ સુખરૂપતા (૩) (દુઃખ ઇ૦માથી) મુક્તિ નિવૃત્તિ(૪) કવાયતમા આરામથી ઊભા

આલસાલ વિ૦ ['સાલ'નુ દ્વિત્વ] (કા) સાલ પોલિયુ, ઢીલા-બરાબર નહિ બેઠેલા સાલવાળુ
આલસ્ય ન૦[સ] આળસ, આળસુપણુ
આલંકારિક વિ૦ [સ] અલકાર સબધી, અલકારયુક્ત (૨) પુ૦અલકારશાસ્ત્ર જાણનારો, કાવ્યશાસ્ત્રનો અભ્યાસી
આલબ પુ૦ [સ] આધાર, ટેકો (૨) લબરેખા **૦ન** ન૦ આધાર, ટેકો (૨) જુઓ આલબન-વિભાવ **૦નવિભાવ** પુ૦ રસના આવિર્ભાવનુ મૂળભૂત અને મુખ્ય કારણ (કા શા) **૦માન** વિ૦ આલંબતુ લટકતુ. **૦વું** સ૦ ક્રિ૦ [સ. आलम्ब्] આધાર લેવો ટગાવુ
આલા વિ૦[अ] સૌથી આલી-ઊચું, ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ
આલાત ન૦ [સ] જુઓ અલાત **૦ચક્ર** ન૦ જુઓ અલાતચક્ર
આલાપ પુ૦[સ] વાતચીત (૨) ગાયનની પૂર્વે તેની તૈયારી રૂપે અને વચ્ચે રાગની ધૂનમા 'આ આ' એમ ગાવામા આવે છે તે (૩) ગુજન **૦દાર** વિ૦આલાપવાળુ **૦દારી** સ્ત્રી૦ ગાયન પૂર્વે રાગનુ સ્વરૂપ બાધવા કરાતી સુરાવટ. **૦ન** ન૦ બોલવુ તે. **-પિની** વિ૦ સ્ત્રી૦ કરુણાશ્રુતિનો એક અવાતર ભેદ (સગીત) **-પી** સ્ત્રી૦ ગાધાર ગ્રામની એક મૂર્છના
આલાપવું સ૦ક્રિ૦ [સ आलाप्] બોલવુ (૨) આલાપ સાથે ગાવુ
આલામત સ્ત્રી૦ [अ] નિશાની, ઓળખાણ
આલા(-લુ)લીલું વિ૦ [આલુ =ભીનુ (સ ओल કે आर्द्र પરથી ?) સર૦ हि आला+લીલુ] લીલુ સૂકુ
આલાંબાલાં ન૦બ૦વ૦['બાલા'નુ દ્વિત્વ] બહાના
આલિ(-લી) સ્ત્રી૦[સ] સખી(૨)હાર, આવલી
આલિમ વિ૦ [अ] પડિત, વિદ્વાન
આલિંગન ન૦ [સ.] છાતી સરસુ ચાપવુ તે
આલિંગમંત્રી પુ૦ + નાયબ દિવાન
આલિંગવું સ૦ ક્રિ૦ [સ आलिङ्ग्] ભેટવું, છાતી સરસુ ચાપવુ
આલી સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ આલિ
આલી વિ૦[अ] ઉચ્ચ ઊચુ; ભવ્ય **૦જનાબ**, **૦હજરત** વિ૦[फा]મોટી-ઊચી પદવીવાળુ **૦જહાં**, **૦જાહ** વિ૦ [फा] મોટા-ઊચા દરજ્જાવાળુ **૦શાન** વિ૦[फा]આલેશાન જુઓ
આલીગારું વિ૦ આળીગાળુ, અટકચાળુ તોફાની
આલીલીલી વિ૦સ્ત્રી૦ [જુઓ આલાલીલુ] તાજી, લીલી, ફળદ્રુપ, સમૃદ્ધ
આલીશાન વિ૦ [फा] જુઓ 'આલી' વિ૦મા
આલુ ન૦ [જુઓ આળ] ખોટો આરોપ, આક્ષેપ (૨) જુઓ આલૂ
આલુંચન ન૦[સ] માથાના વાળ ખૂટી કાઢવા તે
આલુંલીલુ વિ૦ જુઓ આલાલીલુ
આલૂ ન૦ [फा] એક મેવો, જરદાળુ (૨)[सं] બટાટો [આલા, ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ
આલે વિ૦ [अ. आला] નજીકનુ વધુ પ્રિય (૨)
આલેક પુ૦ જુઓ આહલેક કે અહાલેક
આલેખ પુ૦ [સ] લખાણ (૨) ખત, દસ્તાવેજ (૩) સનદ (૪) મહોર 'સીલ' (૫) 'ગ્રાફ' (૬) ચિત્ર **૦ન** ન૦ લખવુ તે, લખાણ (૨) ચિત્ર, (૩) ચીતરવુ તે ચિત્રકામ **૦(-ખિ)ની** સ્ત્રી૦ કલમ (૨) પીછી
આલે(-ળે)ખવું સ૦ક્રિ૦ [સ आलिख्] દોરવુ, રેખા કાઢવી (૨) ચીતરવુ (૩) લખવુ
આલેખિક વિ૦ [સ] આલેખ કરનાર
આલેખિની સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ 'આલેખ'મા
આલેખ્ય વિ૦ [સ] આલેખવા યોગ્ય (૨) ન૦ ચિત્ર (૩) લખાણ [તે (૨) આલેપ
આલેપ પુ૦[સ] લેપ, મલમ **૦ન** ન૦લેપ કરવો
આલેશાન વિ૦[अ આલીશાન] પ્રતિષ્ઠિત, ઉત્તમ (૨) ખૂબ મોટુ (૩) ભભકાદાર, ભવ્ય
આલોક પુ૦ [સ] જોવુ તે (૨) દેખાવ, દર્શન (૩) દૃષ્ટિમર્યાદા (૪) તેજ, દીપ્તિ
આલોકન ન૦ [સં] આલોકવુ તે
આલોકવું સ૦ ક્રિ૦ [સ आलोक्] જોવુ (૨) અવલોકન કરવુ
આલોચ પુ૦ [સ] જોવુ તે, દર્શન (૨) વિચાર, ચિતન, મનન (૩) અવલોકન, વિવેચન **૦ક** વિ૦ આલોચન કરનાર, **૦ન** ન૦, **૦ના** સ્ત્રી૦ અવલોકન, નિરીક્ષણ (૨) જુઓ આલોયણ [-લેવી=(જૈનમા) સાધુ કે ગોરજી આગળ પાપ કબૂલી પ્રાયશ્ચિત્ત લેવુ આલોયણ લેવુ]

આલોચવું સ૦ક્રિ૦ [सं आलोच्] જોવું (૨) કલ્પનાથી જોવું, વિચારવું [કરવું
આલોડન ન૦ [सं] હલાવવું, ઘૂમરવું (૨) મિશ્રણ
આલોપાલો પું૦ ['પાલો'નું દ્વિત્વ'] ઝાડના પાંદડાં, મૂળિયાં વગેરે વનસ્પતિ (૨) ગાંડાભાઈનો મંદો જોગ
આલોયણ ન૦ [प्रा आलोअण] આલોચન, વિચાર (૨) દોષોની કબૂલાત કરીને પ્રાયશ્ચિત્ત લેવું તે, આલોચના (જૈન) (-લેવું)
આલોલ વિ૦ [सं] હાલતું કંપતું (૨) ક્ષુબ્ધ, વ્યગ્ર
આવ સ્ત્રી૦ [स आय्, प्रा आव=આવિ. પરથી? કે 'આવવું'?] આવક, આવરો આયાત
આવક સ્ત્રી૦ [જુઓ આવવું] આવવું તે (૨) ઉત્પન્ન, પેદાશ, કમાણી ૰ચિઠ્ઠી સ્ત્રી૦ માલ મોકલ્યાની રસીદ પહોંચ આવતી (૨) અગ્નિયું ૰જાવક સ્ત્રી૦ આવવું અને જવું તે (૨) ઊપજ ખર્ચ (૩) તેની વહી ૰વેરો પું૦ કમાણી ઉપરનો કર (૨) આયાત થતા માલ ઉપરની જકાત
આવકાર પું૦ [આવવું+કાર મ] આવો-પધારો એમ કહેવું તે સ્વાગત, આદરમાન [-આપવો, -દેવો=સ્વાગત કરવું, ભલે પધારો એમ કહેવું, આવકારવું] ૰વું સ૦ક્રિ૦ આવકાર આપવો
આવખું ન૦ [सं आयुष्य] આયુષ
આવગું વિ૦ (કા) જુઓ આગળું
આવચીબાવચી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ કે એના બીજ, તુકમરિયાં [અને જવું તે
આવજા, ૰વ સ્ત્રી૦ [આવવું+જવું] આવવું
આવજો ક્રિ૦ [આવવું] ફરી પધારજો એવા અર્થનો, જનારને વિદાય આપવાનો બોલ
-આવટ કૃત્પ્રત્યય ક્રિ૦ પરથી સ્ત્રી૦ બનાવે ઉદા૦ બનાવટ, છણાવટ
આવટવું અ૦ક્રિ૦ [सं आवृत्, प्रा आवट्ट] નીવડવું (૨) બદલાવું, ફરી જવું (૩) ચોતરફ વીંટળાવું (૪) અજંપો થવો, મૂંઝાવું
આવડ, ૰ત સ્ત્રી૦ [જુઓ આવડવું] કુશળતા ૰જાવડ સ્ત્રી૦ ઘરકામની વેતરણ કરકસર
આવડવું અ૦ક્રિ૦ [स आपत्, प्रा आवड= આવવું, આવી લાગવું] -ની જાણ હોવી, -નું વાકેફ હોવું. -ની કુશળતા હોવી (જેમ કે, મને ભૂગોળ આવડે છે બાળકને લખતા આવડે છે ઇ૦)
આવડુ વિ૦ [स इयत्, प्रा एवड?] આ કદનું, અમુકના જેવડું, આટલું
આવતુ વિ૦ ['આવવું'નું વ૦ કૃ૦] આવવામાં હોય એવું, આવી રહેલું, હવે પછી આવનાર (આવતી કાલ, આવતો રવિવાર ઇ૦)
આવદાની સ્ત્રી૦ જુઓ આમદની
આવનજાવન ન૦ [हिं] આવજા (૨) જન્મમરણ
આવમ ન૦ + આવકાર
આવરદ(-ખૂ)ટો પું૦ આવરદા ખૂટવો તે, આવરદાનો અંત, મોત (૨) અકાળે ભાગીતૂટી જવું તે [અંતરાય, વિઘ્ન
આવરણ ન૦ [स] આચ્છાદન, પડદો (૨)
આવરદા પું૦ સ્ત્રી૦, ન૦ [स आयुर्+दाय] આયુષ્ય (૨) જિંદગાની [આવરદાનું પૂરું, બળિયું =પૂરા આવરદાવાળું, જીવવાને સર્જાયેલું, નસીબદાર -બહુ લાંબો છે= કોઈને સંભારતા તે આવી પહોંચે ત્યારે બોલાતો ઉદ્ગાર]
આવરદો વિ૦પું૦ [फा आवर्दह्] આણેલો, આશ્રિત
આવરવું સ૦ક્રિ૦ [स आवृ, प्रा आवर] ઢાંકવું, આચ્છાદવું (૨) વ્યાપવું (૩) રૂંધવું ઘેરવું
આવરો પું૦ ['આવવું' પરથી] આવક (૨) [फा आवारह्] માસિક આવકજાવકની ખાતાવાર નોંધપોથી ૰જાવરો પું૦ ['જવું' પરથી] આવવું અને જવું તે, અવરજવર (૨) આવકજાવક, ઊપજખર્ચ
આવરો (આ'વ) પું૦ (માંદગીમાંથી ઊઠયા બાદ થતો) ખાવાનો ભભડાટ કે લાલસા
આવર્જના સ્ત્રી૦ [सं] રીઝવવું, મનાવવું મન મેળવવું તે, પળશી
આવર્ત પું૦ [स] સંગીતમાં એક અલંકાર
આવર્ત,૰ક વિ૦ [स] ફરી ફરી આવતું -આંટા ખાતું (૨) [ग] 'રિકરિંગ' (૩) પું૦ ગોળ ફરવું તે, આંટો ચકરાવો (૪) ચકરી, ભમરી (પાણીની) (૫) [स] ચાર મેઘાધિપોમાંનો એક ૰દશાંશ પું૦ ફરી ફરી દશાશ આવે

એવી રકમ, 'રિકરિંગ ડૅસિમલ' (ગ) ૦ન ન૦ ગોળ ફરવુ તે (૨) વારવાર ફરી ફરી કરવુ તે (પારાયણ) –ર્તાંક પુ૦ [સ] ફરી ફરી આવનો આકડો –ર્તી વિ૦ [સ] ફરી ફરી આવતુ (૨) ગોળ ફરતુ

આવર્તવું અ૦ ક્રિ૦ [સ આવૃત્] ફરવું, ચક્રાકારે ઘૂમવુ (૨) ફરી ફરી આવવુ (૩) સ૦ક્રિ૦ ભેટવુ, બાથમાં લેવુ

આવર્તાક, આવર્તી જુઓ 'આવર્ત' વિ૦મા

આવલ ન૦ તાજું પીજેલુ રૂ–પોલ

આવલાં ન૦ બ૦ વ૦ ફાફા (૨) ડોસ, વરત ઇત્યાદિ પાણી ખેચવાના સાધન

આવલિ(–લી,–ળિ,–ળી) સ્ત્રી૦ [સ] હાર પક્તિ (૨) પરંપરા

આવવું અ૦ક્રિ૦ [સ આયા, પ્રા આવ] દૂર હોય ત્યાથી પાસે જવુ — તેવી ગતિ કરવી, પહોચવુ જેમ કે, તે ગામમા આવ્યો.(૨)હોવુ, –ની સ્થિતિ કે જગા હોવી ઉદા. અમદાવાદ ગુજરાતમા આવ્યુ લડન ક્યા આવ્યુ ? (૩) ન હોય ને આવી લાગવુ. કે જણાવુ, કે જન્મવુ કે દેખા દેવી કે ફળવુ ફૂલવુ જેમ કે, આબે કેરી આવી, એણ ઓરડી સારી આવી, ગુલાબ હવે આવવા લાગ્યો છે. દાદાને તાવ આવ્યો. તેના ધ્યાનમા આવ્યુ (૪) (કપડુ કે પોષાકની ચીજ) બરોબર બેસવુ જેમ કે, તેને મારી ટોપી આવે છે ? (૫) (કોઈ વસ્તુ) (બરોબર) ઊતરવી, નીપજવી, બનવી જેમ કે, હવે ખરો ઘાટ આવ્યો આ ચિત્ર બરોબર આવ્યુ નથી. (૬) કોઈ ભાવ ઉત્પન્ન થવો જેમ કે, દયા, ગુસ્સો, ક્રોધ આવવો (૭) વધુ, હિસાબે ઊતરવુ, સમાવુ, ગોઠવાવુ માવુ, વળતરરૂપે મળવુ, એવા ભાવ બતાવે છે જેમ કે, ખર્ચ કેટલુ આવ્યુ ? વાસણનુ વજન બશેર આવ્યુ ઊચાઈ ૫" આવી આ કપડામા કેટલું આવશે ? રૂપિયાનુ કેટલુ શાક આવ્યુ ? (૮) શરીરનુ કોઈ અંગ આવવુ =તે અગ ફૂટવુ કે કામ દેતુ થવુ કે તેનુ દરદ થવુ–એવા અર્થ જુદે જુદે ઠકાણે બતાવે છે (તેને અંગમા જુઓ) જેમ કે, બાળકને દાત આવે છે, પગ આવ્યા જીભ આવી; મોઢું આવવુ ઇ૦ (૯) બીજા ક્રિયાપદના સહાયકારીપણામા તે ક્રિયાનુ ભૂતકાળથી ચાલુપણુ બતાવે છે જેમ કે આ ભૂલ થતી આવી છે, આ રિવાજ ચાલ્યો આવે છે અથવા તે ક્રિયા આવવાની ક્રિયા સાથે સાથે—ભેગાભેગી થઈએમ બતાવે છે જેમ કે, હુ તેમને કહેતો (એટલે ભેગાભેગી કહીને) આવ્યો છુ, ફરી કહેવા જવાની જરૂર નથી એમને કહેતો આવજે (આ પ્રયોગમા પ્રાય વર્તમાન કૃ૦ સાથે યોગ આવે છે) અથવા ક્રિ૦ ના અ૦ ભૂત કૃ૦ સાથે, તે ક્રિયા થયા બાદ આવવુ એમ બતાવે છે જેમ કે, તે તેને પૂછી આવ્યો અથવા સપ્તમી વિ૦ના સામાન્ય કૃ૦ જોડે, તે ક્રિયા કરવામા પ્રયાણ કે ગતિ થવી, તે કરાવી, એવો ભાવ ને જાહેરાત કરાતા અર્થની છાયા બતાવે છે જેમ કે, હવેથી ઠરાવવામા આવે છે. ગુનેગારને દડ કરવામા આવશે (૧૦) આવવુ સહાયકારી ક્રિ૦ તરીકે બીજા ક્રિ૦ સાથે આવે છે (ત્યારે કેટલાક ક્રિ૦મા ને અણધારી થવાનો ભાવ અર્પે છે) [–**આવી ચડવું**=એકાએક અણધાર્યું આવવુ, પહોચવુ **આવી ચૂકવું, રહેવું**=પૂરુ થઈ જવુ (૨) ખૂટવુ **આવી જવું**=આવીને ઊભા ઊભા પાછા જવુ, આટો મારી જવુ (૨) આવી પહોચવુ ઉદા૦ તે તરત પાછો આવી ગયો (૩) બધબેસવુ, ગોઠવાઈ જવુ સમાવું ઇ૦ (૪) લડવા તૈયાર થવુ, લડી પડવું **આવી પડવું**=અણધાર્યું આવવુ કે માથે આવી લાગવુ ...**નું આવી બનવું**=ભારે સકટ કે મરણની ઘાટી આવવી **આવી મળવું**=અણધાર્યું એકઠુ થવુ કે પ્રાપ્ત થવુ **આવવું તેવા જવું**=ઊભુ ઊભુ આવી જવુ (૨) જેવા આવવુ તેવા જ (કોઈને કોઈ —બેગર ઇગદે કે કામ સવાયે–ફોગટ ફેરો ખાઈને, અથવા જે રસ્તે આવવુ તે રસ્તે) પાછા ફરવુ

આવશ્ય વિ૦ [સ] અગત્યનુ, અનિવાર્ય (૨) સ્ત્રી૦, ન૦ અગત્ય, અનિવાર્ય વસ્તુ કે ક્રિયા

આવશ્યક વિ૦ [સ] જરૂરી ૦તા સ્ત્રી૦

આવસથ પું૰,ન૰ [सं] ઘર (૨) ધર્મશાળા (૩) અગ્નિશાળા, અગ્નિહોત્ર કરવાનું સ્થાન **–થ્ય** પું૰ અગ્નિહોત્રનો અગ્નિ

આવહ વિ૰ [सं] આણનારું, ઉપજાવનારું (સમાસને છેડે ઉદા૰ 'ભયાવહ')

આવળ પું૰ સ્ત્રી૰ [सं आमलक] એક વનસ્પતિ

આવળગોવળ સ્ત્રી૰ (કા) બાળબચ્ચાં, પરિવાર

આવળિ(–ળી) સ્ત્રી૰ જુઓ આવલિ

આવળિયો પું૰ મનની ઇચ્છા, ઓરિયો (૨) એક ઝાડ (આવળ ?)

આવળી સ્ત્રી૰ જુઓ આવલિ

આવંત, –તું કૃ૰ આવતું (પ)

આવાગમન ન૰ [આવ + ગમન] આવવું ને જવું તે (૨) અવતરવું અને મરવું તે

આ વાર અ૰ આ વખતે–સમયે (૨) આ ફેરા

આવાલ ન૰ [सं] આલવાલ, ક્યારો

આવાસ પું૰ [सं] ઘર, નિવાસસ્થાન, હવેલી (૨) ખંડ, ઓરડો

આવાહન ન૰ [सं] આમંત્રણ (૨) દેવને મૂર્તિમાં આણવા–દેવની પ્રતિષ્ઠા કરવી તે **–વું** સ૰ ક્રિ૰ [सं आवाह्] આવાહન કરવું

આવિદ્ધ વિ૰ [सं] વીંધાયેલું

આવિર્ભાવ પું૰ [सं] બહાર નીકળવું કે પ્રગટવું તે (૨) અવતાર, જન્મ

આવિષ્કરણ ન૰, **આવિષ્કાર** પું૰ [सं] બહાર કાઢવું, પ્રગટ–ખુલ્લું કરવું તે

આવિષ્કૃત વિ૰ [सं] દેખાડેલું, બતાવી આપેલું, ખુલ્લું કરાયેલું–થયેલું

આવિષ્ટ વિ૰ [सं] પેઠેલું (૨) વળગેલું, ભરાયેલું (ભૂત ઇત્યાદિ) (૩) આવેશયુક્ત

આવું (આ'વું) વિ૰ [सं. ईदृश ?] આના જેવું, આ જાતનું **૦ક** વિ૰ આવું કાંઈક

આવૃત વિ૰ [सं] આવરેલું, ઢાંકેલું (૨) વ્યાપ્ત (૩) ઘેરાયેલું, રુંધાયેલું

આવૃતિ સ્ત્રી૰ [सं] ઢાંકવું–છુપાવવું તે

આવૃત્ત વિ૰ [सं] ચક્રાકારે ફરેલું (૨) પાછું આવેલું (૩) વારંવાર થયેલું–કરેલું

આવૃત્તિ સ્ત્રી૰ [सं] ચક્રાકારે ફરવું તે (૨) પાછું આવવું તે (૩) વારંવાર થવું–કરવું તે (૪) પુસ્તકનું પ્રકાશન, 'એડિશન'

આવેગ પું૰ [सं] જુસ્સો, જોર (૨) ક્ષોભ, વ્યગ્રતા, આવેશ (૩) ઉતાવળ, દોડાદોડી

આવેદન ન૰ [सं] નિવેદન (૨) ફરિયાદ **૦પત્ર** ન૰ ફરિયાદ કે અરજીનો કાગળ

આવેશ પું૰ [सं] જુસ્સો ઊભરો (૨) ગુસ્સો **–શી** વિ૰ આવેશવાળું

આવેષ્ટન ન૰ [सं] વીંટી વળનારી વસ્તુ, વેષ્ટન (ગલેફ, પરબીડિયું, ટેપર, આચ્છાદન ઇ૰ જે હોય તે) (૨) વાડ, કોટ

આવેષ્ટિત વિ૰ [सं] ઢાંકેલું, વીંટી લીધેલું

આશ સ્ત્રી૰(પ) જુઓ આશા (૨) જુઓ આશિષ

–આશ પ્રત્યય વિ૰ પરથી સ્ત્રી૰નામ બનાવે છે ઉદા૰ કડવાશ, પીળાશ (તે વિ૰ના આછા-પણાનો કે થોડી છટાનો ભાવ બતાવે છે)

આશક [अ आशिक] પ્રેમી (૨) વિ૰ પ્રેમવશ, મોહિત, ફિદા **૦માશૂક** ન૰બ૰વ૰ વહાલો-વહાલી **–કી** [अ आशिकी] આસક્તિ, પ્રેમ

આશ(–સ)કા સ્ત્રી૰ દેવની આરતી, ભસ્મ ઇત્યાદિ લેવા તે

આશકાર(–રા) વિ૰ [फा] પ્રગટ, સ્પષ્ટ જાહેર

આશટવું સ૰ક્રિ૰ (પ) જુઓ આછટવું, પછાડવું

આશના પું૰ [फा] ભાઈબંધ, યાર (૨) સ્ત્રી૰ પ્રિયા, માશૂક **૦ઈ** સ્ત્રી૰ ભાઈબંધી, યારી

આશય પું૰ [सं] મનની ધારણા, ઇરાદો, હેતુ (૨) ન૰ સ્થાન (૩) પાત્ર (૪) કરેલા કર્મોના સંસ્કાર કે તેમનો સમૂહ

આશરવું સ૰ક્રિ૰ [આશરો પરથી] આશરો લેવો

આશરો પું૰ [सं आश्रय] આશ્રય, છત્રછાયા (૨) આધાર, ટેકો, આલંબન (૩) અડસટ્ટો, અંદાજ, સુમાર [**આશરે જવું**=આશ્રય તળે જવું, શરણું લેવું **આશરે બેસવું, રહેવું**=ભરોસો રાખી નિશ્ચિંત રહેવું, આધાર ઉપર બેઠા રહેવું **આશરો કરવો, લેવો**= આશ્રય કે આધાર તળે જવું **–કાઢવો**= અંદાજ નક્કી કરવો] **–રાગત(–તિયું,–તી)** વિ૰ આશરે–શરણે આવેલું **–રાપડતું** વિ૰ અંદાજ કે અટકળ પ્રમાણેનું **–રે** અ૰ સુમારે, લગભગ

આશંક પું૰ [सं] આચકો, શરમાવું તે (૨) આશંકા **–કા** સ્ત્રી૰ શંકા વહેમ, **–કાવું**

અ૦ ક્રિ૦ આશંકા થવી, વહેમાવુ -કિત વિ૦ આશંકાવાળું
આશા(-સા) સ્ત્રી૦ એક રાગિણી ૦ગૌડ પુ૦ એક રાગ ૦જોગી પુ૦ એક રાગ ૦માંડ પું૦ એક રાગ
આશા સ્ત્રી૦ [સ] ઉમેદ, ઇચ્છા, ધારણા (૨) વિશ્વાસ,આસ્થા [-આપવી.-દેવી=ઇચ્છા ફળશે એવો વિશ્વાસ જાય એમ કરવુ, ઇચ્છાને પોષવી -પડવી=આશા ફળવાને માટે કારણ મળવુ, વિશ્વાસ, સંભવ લાગવો, આશા બધાવી -બાંધવી, રાખવી, સેવવી = આશા ફળશે એમ માનવુ, વિશ્વાસ કરવો -કરવી=ઇચ્છવું(કાંઈ મળશે એમ)]૦દર્શી વિ૦ આશાવાદી ૦પૂરી વિ૦ સ્ત્રી૦ આશા પૂરનારી (૨) સ્ત્રી૦ (સ) એ નામની માતા ૦બંધ પું૦ આશાનુ બધન, આશાનો તંતુ (૨) આધીન, વિશ્વાસ (૩) વિ૦ આશાવાળુ (૪) વિશ્વાસુ ૦બંધુ વિ૦ આશાબંધ, આશાવાળુ ૦ભર્યું વિ૦ આશાથી ભરેલુ, આશાવંત ૦ભંગ પુ૦ આશાનુ ભાગી જવુ તે (૨) વિ૦ ભગ્નાશ, ૦યુક્ત વિ૦ આશાવંત ૦વંત વિ૦ આશાવાળુ ૦વાદ પુ૦ જે થાય છે તે સારા માટે થાય છે-નિરાશ થવાપણુ કદી નથી એવો મત ૦વાદી વિ૦ આશાવાદમા માનનારુ (૨) પુ૦ એવો પુરુષ ૦હીન વિ૦ આશા વિનાનું, નિરાશ
આશા(-ષા)ઢ પુ૦ [સ आषाढ] વિક્રમ સંવતનો ૯મો મહિનો, અષાઢ. -ઢા સ્ત્રી૦ જુઓ આષાઢા -ઢી વિ૦ અષાઢમા આવતુ
આશાવરી પુ૦ એક રાગ [પ્રસાદ
આશિકા સ્ત્રી૦ સાધુ કે દેવનો કે યજ્ઞની રક્ષાનો
આશિષ સ્ત્રી૦ [સ] દુવા, આશીર્વાદ
આશી સ્ત્રી૦[સ.]સર્પની દાઢ (૨) જીવલેણ ઝેર (૩) એક ઔષધિ (૪) વિ૦ ખાનારું (સમાસમા નામને અંતે) ઉદા૦ ફલમૂલાશી
આશીનીશી અ૦ મનમાનતી રીતે
આશીર્દાન ન૦ [સં] આશિષ દેવી તે
આશીર્વચન ન૦ [સ] આશીર્વાદ
આશીર્વાદ પુ૦[સં] દુવા -દાત્મક વિ૦ જેમા આશીર્વાદ હોય તેવુ. -દાર્થ(-ર્થે) અ૦ આશીર્વાદને માટે
આશીર્વિષ પું૦ [સ] સાપ
આશુ વિ૦ [સં] શીઘ્ર, ઉતાવળુ ૦તોષ વિ૦ જલદી સંતુષ્ટ થઈ જાય એવુ (૨) પુ૦ (સં) એવો દેવ-શંકર, મહાદેવ
આશૂરા પુ૦ [अ] તાબૂત ડુબાડવાનો દિવસ
આશૌચ ન૦ [સ.] જુઓ અશૌચ
આશ્ચર્ય ન૦[સ] નવાઈ,અચબો (૨) આશ્ચર્યકારક બનાવ, ચમત્કાર [-પામવું =-ને આશ્ચર્ય ઊપજવુ કે થવુ]૦કારક, ૦જનક વિ૦ આશ્ચર્ય પમાડે એવુ ૦વત્ અ૦ આશ્ચર્યપૂર્વક, આશ્ચર્ય સાથે
આશ્મ વિ૦ [સ] પથ્થરનુ બનેલુ (૨) પુ૦ એવી કોઈ પણ વસ્તુ. ૦રિક વિ૦ પથરીનુ રોગી (૨) પું૦ પથરીનો રોગ
આશ્રમ પુ૦,ન૦[સ] વિસામાનુ સ્થાન,રહેઠાણ (૨) વિશ્રાંતિ (૩) સાધુનો નિવાસ, તપોવન, પર્ણકુટી (૪) જીવનનો વિભાગ (બ્રહ્મચર્ય, ગૃહસ્થાદિ ચાર વિભાગમાંનો કોઈ પણ) (૫) છાત્રાલય સાથેની શાળા-મહાશાળા (૬)રાષ્ટ્રીય યા ધાર્મિક હિલચાલનુ મથક ૦ધર્મ પુ૦ આશ્રમવાસીએ પાળવાના ધર્મ-નિયમો તે(૨) જીવનના ચારમાના દરેક વિભાગનો વિશિષ્ટ ધર્મ -ફરજ ૦ધર્મી વિ૦ આશ્રમના ધર્મ પાળનારુ ૦વાસી વિ૦ આશ્રમમા વસનારુ ૦વ્યવસ્થા સ્ત્રી૦ આશ્રમની-જીવનના વિભાગની વ્યવસ્થા (૨) આશ્રમની વ્યવસ્થા ૦સંસ્થા સ્ત્રી૦ ચાર આશ્રમની સંસ્થા ૦સ્થાન ન૦ વિસામાનુ ઠેકાણુ (૨) મઠ. -માંતર ન૦ આશ્રમની ફેરબદલી -મિક, -મી વિ૦ આશ્રમને લગતુ (૨) ચારમાના એક આશ્રમમા રહેનારુ
આશ્રય પુ૦[સ.] આશરો (૨)શરણુ -યાશ્રયીભાવ પુ૦ આશ્રય અને આશ્રયીનો સંબંધ -યાસિદ્ધ પુ૦ આશ્રય-પક્ષ અસિદ્ધ હોય એવો એક હેત્વાભાસ(ન્યા) -યી વિ૦આશ્રયવાળુ **આશ્રિત** વિ૦ [સ] આશ્રયે રહેલું
આશ્લિષ્ટ વિ૦[સ] આલિંગાયેલુ (૨)ઓતપ્રોત

આસા, ૦ગૌડ, ૦જોગી, ૦માડ જુઓ 'આશા (-સા)'માં [વિશ્રાંતિ
આસાએશ સ્ત્રી૦ [फा. आसाइश] આરામ,
આસાન વિ૦[फा.]સહેલું;નરમ ૦કેદસ્ત્રી૦ સાદી કેદ **-ની** સ્ત્રી૦ સહેલાઈ
આસામ પુ૦(સં.)પૂર્વ હિંદનો એક પ્રાંત **-મી** પુ૦ તે પ્રાંતનો વતની(૨)સ્ત્રી૦ તે પ્રાંતની ભાષા
આસામી પુ૦, સ્ત્રી૦ [अ. असामी] માણસ, વ્યક્તિ (૨) દેણદાર (૩) પૈસાદાર-પ્રતિષ્ઠિત માણસ(૪)ગરાક,અસીલ **૦દાર**અ૦માથાદીઠ
આસાર પુ૦ ફાળકો(૨)[स.]ઝાપટું,જોરદાર વૃષ્ટિ
આસિસ્ટંટ વિ૦[इं. એસિસ્ટંટ] મદદનીશ,હાથ નીચેનું (૨) પુ૦ એવી વ્યક્તિ
આસીરિયા પુ૦ [इं. એસીરિયા] (સં.)પશ્ચિમ એશિયામાંનો એક પ્રાચીન દેશ **-યન** વિ૦ [इं.]આસીરિયા દેશનું(૨)પું૦ તે દેશનો વતની
આસુર(-રી) વિ૦[सं.] અસુર સંબંધી,રાક્ષસી, જંગલી **૦વિવાહ**પુ૦ કન્યાવિક્રયવાળો વિવાહ
આસૂદા(-દું) વિ૦ [फा.] નિરાતવાળું, સુખી
આસૂં(-સોં)દરોપુ૦[જુઓ આસત્રો]એક ઝાડ
આસેધ પુ૦ [सं.] અટક, કેદ
આસેબ ન૦ [फा.] ભૂતપ્રેત
આસો પું૦ [सं. आश्विन्, प्रा. आसोज] વિક્રમ વર્ષનો છેલ્લો મહિનો
આસોપાલવ પુ૦ [सं. अशोक, प्रा. आसोअ + पल्लव] એક ઝાડ
આસોંદ સ્ત્રી૦ એક ઔષધિ, આસત્ર
આસોંદરો પુ૦ [જુઓ આસત્રો] એક ઝાડ
આસ્કંદ પુ૦ [सं.] હલ્લો (૨) યુદ્ધ (૩) તિરસ્કાર, નિંદા
આસ્તર પુ૦, **૦ણ** ન૦ [सं.] પાથરવું-બિછાવવું તે (૨) પાથરણું, ગાલીચો (૩) ચાદર (૪) ઢાંકણ; ઓઢો
આસ્તિક વિ૦ [सं.] ઈશ્વર અને પરલોકના અસ્તિત્વમાં માનનાર(૨)શ્રદ્ધાળુ **૦તા** સ્ત્રી૦, **૦પણું** ન૦, **-ક્ય** ન૦
આસ્તે અ૦ [फा. आहिस्तह] ધીમે (૨) 'ઊભું રાખો' 'ધીમું કરો' એમ સૂચવનો ઉદ્‌ગાર. [**-રહીને**=ધીમેથી,જાળવીને(૨)ખાસ જણાય નહિ એવી રીતે કે યુક્તિથી, ચૂપચાપ]
આસ્થા સ્ત્રી૦ [सं.]આદર; માન(૨)શ્રદ્ધા,આકીન (૩) મૂડી,પૂંજી. [**-બેસવી**=શ્રદ્ધા કે વિશ્વાસ આવવા કે થવા. **-ઊઠવી**=શ્રદ્ધા કે વિશ્વાસ ન રહેવા-જતા રહેવા] **૦વાન, -સ્થિક** વિ૦ આસ્થાવાળું
આસ્થાનમંડપ પુ૦ [सं.] સભામંડપ
આસ્પદ ન૦[सं.] સ્થાન, જગા (૨) વિ૦ લાયક, પાત્ર (સમાસને અંતે). ઉદા૦શોભાસ્પદ
આસ્ફાલન ન૦[सं.] અફળાવું કે અફાળવું તે
આસ્ફોટ પુ૦, **૦ણ(-ન)** ન૦[सं.] થાબડવું- પોલે હાથે (હાથના કોણીના ઉપલા ભાગ પર) ઠોકવું તે (૨) ઊપણવું તે (૩) પ્રગટ-જાહેર કરવું તે (૪) ભડાકા-ધડાકા સાથે ફૂટવું તે. **૦વું** સ૦ ક્રિ૦ જોરથી અફાળવું
આસ્ય ન૦ [सं.] મુખ (૨) ચહેરો
આસ્રવ પુ૦[सं.]દુઃખ, પીડા(૨)સ્રાવ(૩)[જૈન] કર્મનું આત્મામાં દાખલ થવું તે કે તેના નિમિત્તરૂપ પાપપ્રવૃત્તિ
આસ્વાગત સ્ત્રી૦ + જુઓ આગતાસ્વાગતા
આસ્વાદ પું૦[सं.] ચાખવું-સ્વાદ લેવો તે (૨) માણવું તે. **૦ક** વિ૦ આસ્વાદ લેનારું **૦ન** ન૦ આસ્વાદ લેવો તે. **૦વું** સ૦ક્રિ૦ [सं. आस्वाद्] ચાખવું, સ્વાદ લેવો (૨) ભોગવવું, માણવું **-દ્ય** વિ૦ આસ્વાદ લેવા યોગ્ય
આહ સ્ત્રી૦ [फा. ?] (ગ્ર૦) હાય, નિસાસો (૨) અ૦ અરે!
આહત વિ૦ [सं.] ઈજા પામેલું, જખમી (૨) હણાયેલું (૩) વગાડેલું, વગાડવાથી નીપજતું
આહતિ સ્ત્રી૦[सं.] હનન, પ્રાણ લેવો તે (૨) મારવું તે, ફટકો (૩) [ગ.] ગુણવું તે
આહરડવું સ૦ક્રિ૦ [सं. आहृत, प्रा. आहड ઉપરથી ? કે દે. आहड=સીત્કાર પરથી ?] આસરડવું, સડકાની સાથે ખાવું (પ્રવાહી કે અર્ધપ્રવાહી)
આહરણ ન૦ [सं.] હરણ, લઈ લેવું તે
આહવ પુ૦ [सं.] યજ્ઞ (૨) યુદ્ધ **૦ન** ન૦ યજ્ઞ. **૦નીય** વિ૦ યજ્ઞને યોગ્ય, હોમવા યોગ્ય (૨) પુ૦ હોમનો અગ્નિ [સૂચવનાર ઉદ્‌ગાર
આહા,૦હા અ૦ આશ્ચર્ય, દુઃખ આદિ

આહાર પું૦[સં] ખોરાક (૨) ખાવું તે,ખાનપાન [–ઊતરી જવો=(તબિયત પર માઠી અસરને લીધે)ઓછું ખવાવું –લેવો=ખાવું]૦વિહાર પું૦ આહાર અને વિહાર ૦શાસ્ત્ર ન૦ આહારનું શાસ્ત્ર ૦શુદ્ધિ સ્ત્રી૦ આહારની શુદ્ધિ –રી વિ૦ આહાર કરનાર (૨) અંકરાંતિયું –ર્ય વિ૦ ખાવા લાયક (૨) કૃત્રિમ વેશ, રચના આદિથી કરેલું (અભિનય માટે)

આહીર પું૦ [સં. આભીર] ભરવાડ, ગ્વાળ ૦ડી, ૦ણ, ૦ણી –રાણી સ્ત્રી૦ આહીરની સ્ત્રી ૦જાદો પું૦ ભરવાડનો દીકરો

આહુત વિ૦ [સં] હોમેલું બલિરૂપે અપાયેલું

આહુતિ સ્ત્રી૦[સં]હોમવું તે(૨)હોમવાનું દ્રવ્ય-વસ્તુ, બલિદાન [–આપવી=હોમવું (૨) બલિદાન કરવું –લેવી=ભોગ કે બલિદાન લેવું, ઓહિયા કરી જવું –લઈને ઊભા રહેવું=ખરાબ કરવાનો કે નાશનો લાગ ગોતવો, તેવું કરવા તત્પર રહેવું]

આહૂત વિ૦ [સં] બોલાવેલું, નિમંત્રેલું

આહેડી પું૦[સં આખેટક,પ્રા આહેડ(ગ,ય)] શિકારી; ભીલ

આહોડ સ્ત્રી૦ તરતની ખેડાયેલી જમીન (૨) [ના] નરતનું વાવેતર

આહોનું ન૦ દૈનિક ક્રિયા મુજબનું કામ [સં આહ્નિક?] (૨) (ના) ખુશામત

આહ્નિક વિ૦[સં] દૈનિક (૨) ન૦ નિત્યકર્મ: આહોનું

આહ્લાદ પું૦ [સં] આનંદ, હર્ષ ૦ક વિ૦ આહ્લાદ કરાવે તેવું –દિત વિ૦આહ્લાદયુક્ત

આહ્વાન ન૦ [સં] આમંત્રણ (૨)પડકાર (૩) આવાહન (૪) હાજર થવાનો હુકમ, 'સમન્સ'

આળ સ્ત્રી૦ [ન =હઠ, છંદ] અટકચાળું

આળ ન૦ [સ અલીક કે આલ? પ્રા આલ? કે. अलग्ग?] આળું ખોટો આરોપ, તહોમત કલંક. આક્ષેપ [–ઊતરવું=કલંક ટળવું, આક્ષેપ ખોટો પડવો–જવો –ચડવું, ચોંટવું, બેસવું=કલંક લાગવું, આક્ષેપ આવવો –મૂકવું=આળ ચોટાડવું કે બેસાડવું. આક્ષેપ કરવો]

આળ વ૦ [પ્રા આल?] ઓઠું, આળપંપાળ

–આળ પ્રત્યય, નામને લાગતા 'વાળું' અર્થનું વિ૦ બનાવે ઉદા૦ શરમાળ. દયાળ

આળખવું સ૦ક્રિ૦ [સં. आलिख] આલેખવું (૫) (૨) અડવું; પહોંચવું (?)

આળપંપાળ વિ૦ મિથ્યા (૨) સાચું નહિ એવું, આડુંઅવળું (૩) પટામણું (૪) ન૦ આશ્વાસન (૫) ભૂતપ્રેતાદિ

આળવણ ન૦ [જુઓ આળ] બટ્ટો; બદનામી

આળવાળ પું૦, ન૦ [જુઓ આલવાલ] ક્યારો

આળવીતર વિ૦ અમીખોર તોફાની –રાઈ સ્ત્રી૦ આળવીતરાપણું

આળવીતું વિ૦ જુઓ આળવીતર

આળસ સ્ત્રી૦, ન૦[સં આलस्य, प्रा आलस्स] એદીપણું,સુસ્તી [–આવવી(–વું) –ચડવી (–વું)=આળસ થવું સુસ્તી લાગવી –કરવી (–વું)=આળસવું મંદ કે સુસ્ત થવું –ખાવી (–વું)=આળસુ પડી રહેવું. થાક ખાવો –મરડવી=આળસ દૂર કરવા શરીર આમતેમ મરડવું અંગમાંથી સુસ્તી કાઢવી] ૦વું અ૦ક્રિ૦ આળસ કરવી, મંદ પડવું (૨) બંધ પડવું, અટકી જવું –સાઈ સ્ત્રી૦ આળસ –સુ વિ૦ આળસવાળું, મંદ સુસ્ત [–નો ઢગલો,–નો પીર=જબરુ ભારે આળસુ]

આળાલુંબો પું૦ સસારની આશા તૃષ્ણા,લાલચ

આળાપવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ આલાપવું

આળિયું ન૦ –યો પું૦ બખોલ, ખાડો (ખાસ કરીને કૂવાની દીવાલમાં)

આળી સ્ત્રી૦ [સં आली] સોનીની અંગીઠી મૂકવાની ઊંચી ઓટલી [તોફાની

આળીગાળું વિ૦ આળીગારું, અટકચાળું

આળું વિ૦ [સં आर्द्र प्रा. अल्ल] લીલું, ભીનું (૨) તાજું ઉતરડેલું; કાચું (ચામડું) (૩) જરા અડકવાથી દુખાવાય એવું (૪) [દે आल] નરમ, પોચું

–આળું પ્રત્યય, નામને લાગતા 'વાળું' અર્થમાં વિ૦ બનાવે છે ઉદા૦ 'દૂધાળું' [ન૦ બાળક

આળુંભોળું વિ૦ ભોળું; નિષ્પાપ, બાલિશ (૨)

આળે અ૦ એળે (૨) ન૦ + આલય (૫)

આસા, ૦ગૌડ, ૦જોગી, ૦માર્ડ જુઓ 'આશા (-સા)'માં [વિશ્રાંતિ
આસાએશ સ્ત્રી૦ [फा आसाइश] આરામ,
આસાન વિ૦[फा]સહેલું ;નરમ ૦કેદસ્ત્રી૦ સાદી કેદ **-ની** સ્ત્રી૦ સહેલાઈ
આસામ પું૦(સ)પૂર્વ હિંદનો એક પ્રાંત **-મી** પું૦ તે પ્રાંતનો વતની(૨)સ્ત્રી૦ તે પ્રાંતની ભાષા
'**આસામી** પું૦, સ્ત્રી૦ [अ असामी] માણસ, વ્યક્તિ (૨) દેણદાર (૩) પૈસાદાર-પ્રતિષ્ઠિત માણસ(૪)ઘરાક,અસીલ ૦દાર અ૦માથાદીઠ
આસાર પું૦ ઢાળણો(૨)[स]ઝાપટું,જોરદાર વૃષ્ટિ
આસિસ્ટંટ વિ૦[इ એસિસ્ટંટ] મદદનીશ,હાથ નીચેનું (૨) પું૦ એવી વ્યક્તિ
આસીરિયા પું૦ [इं એસીરિયા] (સ)પશ્ચિમ એશિયામાંનો એક પ્રાચીન દેશ **-યન** વિ૦ [इं]આસીરિયા દેશનું(૨)પું૦ તે દેશનો વતની
આસુર(-રી) વિ૦[स] અસુર સંબંધી,રાક્ષસી, જંગલી ૦**વિવાહ**પું૦ કન્યાવિક્રયવાળો વિવાહ
આસૂદા(-દું) વિ૦ [फा] નિરાતવાળું, સુખી
આસૂં(-સોં)દરોપું૦[જુઓ આસત્રો]એક ઝાડ
આસેધ પું૦ [स] અટક, કેદ
આસેબ ન૦ [फा] ભૂતપ્રેત
આસો પું૦ [सं आश्विन्, प्रा आसोअ] વિક્રમ વર્ષનો છેલ્લો મહિનો
આસોપાલવ પું૦ [स अशोक, प्रा आसोअ + पल्लव] એક ઝાડ
આસોંદ સ્ત્રી૦ એક ઔષધિ, આસવ
આસોંદરો પું૦ [જુઓ આસત્રો] એક ઝાડ
આસ્કંદ પું૦ [स] હલ્લો (૨) યુદ્ધ (૩) તિરસ્કાર, નિંદા
આસ્તર પું૦, ૦ણ ન૦ [स] પાથરવું-બિછાવવું તે (૨) પાથરણું ગાલીચો (૩) ચાદર (૪) ઢાંકણ, ઓઢો
આસ્તિક વિ૦ [स] ઈશ્વર અને પરલોકના અસ્તિત્વમાં માનનારુ(૨)શ્રદ્ધાળુ ૦**તા** સ્ત્રી૦, ૦**પણું** ન૦, **-ક્ય** ન૦
આસ્તે અ૦ [फा आहिस्तह] ધીમે (૨) 'ઊભું રાખો' 'ધીમું કરો' એમ સૂચવતો ઉદ્ગાર. [**-રહીને**=ધીમેથી,જાળવીને(૨)ખાસ જણાય નહિ એવી રીતે કે યુક્તિથી, ચૂપચાપ]
આસ્થા સ્ત્રી૦[स.]આદર; માન(૨)શ્રદ્ધા,આકીન (૩) મૂડી,પૂંજી. [**-બેસવી**=શ્રદ્ધા કે વિશ્વાસ આવવા કે થવા. **-ઊઠવી**=શ્રદ્ધા કે વિશ્વાસ ન રહેવા-જતા રહેવા] ૦**વાન**, **-સ્થિક** વિ૦ આસ્થાવાળું
આસ્થાનમંડપ પું૦ [स] સભામંડપ
આસ્પદ ન૦[स] સ્થાન જગા (૨) વિ૦ લાયક પાત્ર (સમાસને અંતે). ઉદા૦શોભાસ્પદ
આસ્ફાલન ન૦[स] અફળાવું કે અફાળવું તે
આસ્ફોટ પું૦, ૦ણ(-ન) ન૦[स] થાબડવું - પોલે હાથે (હાથના કોણીના ઉપલા ભાગ પર) ઠોકવું તે (૨) ઊપજવું તે (૩) પ્રગટ-જાહેર કરવું તે (૪) ભડાકા-ધડાકા સાથે ફૂટવું તે. ૦**વું** સ૦ક્રિ૦ જોરથી અફાળવું
આસ્ય ન૦ [स] મુખ (૨) ચહેરો
આસ્રવ પું૦[सं]દુઃખ, પીડા(૨)સ્રાવ(૩)[જૈન] કર્મનું આત્મામાં દાખલ થવું તે કે તેના નિમિત્તરૂપ પાપપ્રવૃત્તિ
આસ્વાગત સ્ત્રી૦ + જુઓ આગતાસ્વાગતા
આસ્વાદ પું૦[स.] ચાખવું-સ્વાદ લેવો તે (૨) માણવું તે. ૦**ક** વિ૦ આસ્વાદ લેનારું. ૦**ન** ન૦ આસ્વાદ લેવો તે ૦**વું** સ૦ક્રિ૦ [स आस्वाद्] ચાખવું, સ્વાદ લેવો (૨) ભોગવવું, માણવું **-દ્ય** વિ૦ આસ્વાદ લેવા યોગ્ય
આહ સ્ત્રી૦ [फा ?] (ગ્ર૦) હાય, નિસાસો (૨) અ૦ અરે!
આહત વિ૦ [स] ઈજા પામેલું, જખમી (૨) હણાયેલું (૩) વગાડેલું, વગાડવાથી નીપજતું
આહતિ સ્ત્રી૦[स.]હનન પ્રાણ લેવો તે (૨) મારવું તે ફટકો (૩) [ગ] ગુણવું તે
આહરડવું સ૦ક્રિ૦ [स आहृत, प्रा. आहड ઉપરથી ? કે दे आहड=સીત્કાર પરથી ?] આસરડવું, સડકાની સાથે ખાવું (પ્રવાહી કે અર્ધપ્રવાહી)
આહરણ ન૦ [स] હરણ, લઈ લેવું તે
આહવ પું૦ [सं] યજ્ઞ (૨) યુદ્ધ ૦**ન** ન૦ યજ્ઞ. ૦**નીય** વિ૦ યજ્ઞને યોગ્ય, હોમવા યોગ્ય (૨) પું૦ હોમનો અગ્નિ [સૂચવનાર ઉદ્ગાર
આહા,૦**હા** અ૦ આશ્ચર્ય, દુઃખ આદિ

આહાર પું૦[સં] ખોરાક (૨) ખાવું તે,ખાનપાન [–ઊતરી જવો=(તબિયત પર માઠી અસરને લીધે)ઓછું ખવાવું –લેવો=ખાવું]૦વિહાર પું૦ આહાર અને વિહાર ૦શાસ્ત્ર ન૦ આહારનું શાસ્ત્ર ૦શુદ્ધિ સ્ત્રી૦ આહારની શુદ્ધિ –રી વિ૦ આહાર કરનારું (૨) અકરાંતિયું –ર્ય વિ૦ ખાવા લાયક (૨) કૃત્રિમ વેશ, રચના આદિથી કરેલું (અભિનય માટે)
આહીર પું૦ [સં આભીર] ભરવાડ, રબારી ૦ડી, ૦ણ, ૦ણી,–રાણી સ્ત્રી૦ આહીરની સ્ત્રી ૦જાદો પું૦ ભરવાડનો દીકરો
આહુત વિ૦ [સં] હોમેલું, બલિરૂપે અપાયેલું
આહુતિ સ્ત્રી૦[સં]હોમવું તે(૨)હોમવાનું દ્રવ્ય–વસ્તુ બલિદાન [–આપવી=હોમવું (૨) બલિદાન કરવું –લેવી=ભોગ કે બલિદાન લેવું, ઓહિયા કરી જવું –લઈને ઊભા રહેવું=ખરાબ કરવાનો કે નાશનો લાગ ગોતવો, તેવું કરવા તત્પર રહેવું]
આહૂત વિ૦ [સં] બોલાવેલું, નિમંત્રેલું
આહેડી પું૦[સં આખેટક,પ્રા. આહેડ(ગ,ય)] શિકારી, ભીલ
આહોડ સ્ત્રી૦ તરતની ખેડાયેલી જમીન (૨) [કા.] તરતનું વાવેતર
આહોનું ન૦ દૈનિક ક્રિયા રોજનું કામ [સં આહ્નિક?] (૨) (કા) ખુશામત
આહ્નિક વિ૦[સં] દૈનિક (૨) ન૦નિત્યકર્મ, આહોનું
આહ્લાદ પું૦ [સં] આનંદ, હર્ષ ૦ક વિ૦ આહ્લાદ કરાવે તેવું. –દિત વિ૦આહ્લાદયુક્ત
આહ્વાન ન૦ [સં] આમંત્રણ (૨)પડકાર (૩) આવાહન (૪) હાજર થવાનો હુકમ, 'સમન્સ'
આળ સ્ત્રી૦ [મ =હઠ, છંદ] અટકચાળું
આળ ન૦ [સં અલીક કે આલ? પ્રા આલ? કે દે અલગ?] આળું ખોટો આરોપ, તહોમત, કલંક; આક્ષેપ [–ઊતરવું=કલંક ટળવું, આક્ષેપ ખોટો પડવો –જવો –ચડવું, ચોંટવું, બેસવું=કલંક લાગવું, આક્ષેપ આવવો –મૂકવું=આળ ચોટાડવું કે બેસાડવું આક્ષેપ કરવો]

આળ ન૦ [પ્રા આલ?] ઓઠું, આળપંપાળ
–આળ પ્રત્યય, નામને લાગતા 'વાળું' અર્થનું વિ૦ બનાવે ઉદા૦ શરમાળ દયાળ
આળખવું સ૦ક્રિ૦ [સં આલિખ્] આલેખવું (પ) (૨) અડવું; પહોંચવું (?)
આળપંપાળ વિ૦ મિથ્યા (૨) સાચું નહિ એવું, આડું અવળું (૩) પટામણું (૪) ન૦ આશ્વાસન (પ) ભૂતપ્રેતાદિ
આળવણું ન૦ [જુઓ આળ] બટ્ટો, બદનામી
આળવાળ પું૦, ન૦ [જુઓ આલવાલ] ક્યારો
આળવીતરું વિ૦ મસ્તીખોર, તોફાની –રાઈ સ્ત્રી૦ આળવીતરાપણું
આળવીતું વિ૦ જુઓ આળવીતરું
આળસ સ્ત્રી૦,ન૦[સં આલસ્ય, પ્રા આલસ્સ] એદીપણું,સુસ્તી [–આવવી(–વું), –ચડવી (–વું)=આળસ થવું,સુસ્તી લાગવી –કરવી (–વું)=આળસવું મંદ કે સુસ્ત થવું –ખાવી (–વું)=આળસુ પડવા રહેવું, થાક ખાવો –મરડવી=આળસ દૂર કરવા શરીર આમતેમ મરડવું, અંગમાંથી સુસ્તી કાઢવી] ૦વું અ૦ ક્રિ૦ આળસ કરવી, મંદ પડવું (૨) બંધ પડવું, અટકી જવું –માઈ સ્ત્રી૦ આળસ –સુ વિ૦ આળસવાળું, મંદ, સુસ્ત [–નો ઢગલો,–નો પીર=જબરું ભારે આળસુ]
આળાલુંબો પું૦ સંસારની આશા તૃષ્ણા,લાલચ
આળાપવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ આલાપવું
આળિયું ન૦.–યો પું૦ બખોલ, ખાડો (ખાસ કરીને કૂવાની દીવાલમાં)
આળી સ્ત્રી૦ [સં આલી] સોનીની અંગીઠી મૂકવાની ઊંચી ઓટલી [તોફાની
આળીગાળું વિ૦ આલીગારું, અટકચાળું
આળું વિ૦ [સં આર્દ્ર, પ્રા અલ્લ] લીલું, ભીનું (૨) તાજું ઉતરડેલું, કાચું (ચામડું) (૩) જરા અડકવાથી દુખાવાય એવું (૪) [કે આલ] નરમ; પોચું
–આળું પ્રત્યય, નામને લાગતા 'વાળું' અર્થમાં વિ૦ બનાવે છે ઉદા૦ 'દુધાળું' [ન૦ બાળક
આળુંભોળું વિ૦ ભોળું; નિષ્પાપ, બાલિશ (૨)
આળે અ૦ એળે (૨) ન૦ + આલય (પ)

આળેખવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ આલેખવું

આળોટવું અ૦ક્રિ૦ [સ. आलुट्] સૂઈને એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે એમ ગબડવુ, લોટવુ **-ણુ** વિ૦ આળોટવાની ટેવવાળુ (૨) ન૦ આળોટવુ તે, આળોટવાની તલબ

આળોવણ ન૦ જુઓ આલોયણ (જૈન)

આં (આં') અ૦ (રવ૦) હા, ઓ (૨) ઠીક, ભલે, વારુ ઇત્યાદિ અર્થ બતાવતો ઉદ્ગાર

આંઉ (૦) અ૦ (રવ૦) એક નકાર કે નાપસંદગી સૂચક ઉદ્ગાર

આંક (૦) પુ૦[સ अक] સંખ્યાની નિશાની (૨) ભાવ, મૂલ્ય (૩) જાડાઈ કે પાતળાઈનો હિસાબ [સૂતરનો] (૪) નિશાની (૫) અડસટ્ટો (૬) સીમા, હદ (૭) પુ૦ બ૦વ૦ ઘડિયા; પાડા [**-કરવા**=ઘડિયા ગોખીને તૈયાર કરવા **-કાઢવો**=સૂતરનો આંક નક્કી કરવો (૨) આંક-ભાવ કે અડસટ્ટો કરવો **-પાડવો, -માંડવો**=આંક કે કિંમત યા ભાવ નક્કી કરવો **-બોલવા**=ઘડિયા (યાદ કરી જવા તે) બોલવા] **૦ચાળણી** સ્ત્રી૦ ઝીણા છિદ્રવાળી ચાળણી

આંક (૦) પુ૦ [સ अक्ष] ધરી

આંકડિયુ (૦) વિ૦ આંકડાવાળુ, નિશાનીવાળુ

આંકડી (૦)સ્ત્રી૦એક અથવા બ ને છેડેથી વાળેલો સળિયો, કડી, 'હૂક' (૨) ગળ (૩) આંતરડામા થતી પીડા. ચૂંક (૪) તાણ [રોગ] (૫) [લા] સખત વાંધો, વિરોધ, અણગમો [**-આવવી**=તાણ કે ચૂંકનુ દરદ થવુ કે હોવુ **-ચડાવવી, દેવી**=કડીથી બારીબારણું વાસવું (પેટમા) **-રાખવી**=મનમા વાંધોવચકો કે ડંખની લાગણી સંઘરવી, છૂપો વાંધો વિરોધ સેવવો] **૦ઘૂંકડી** સ્ત્રી૦ આંટીઘૂંટી

આંકડો (૦) પુ૦ [જુઓ અંટોડો] છેડેથી વાંકો સળિયો, 'હૂક' (૨) માછલી પકડવાનો ગળ (૩) (વીંછી, ભમરી ઇ૦નો) ડંખ (૪) (મૂછનો) આંકડો પાડેલો વળ [**-અધ્ધર ને અધ્ધર, ઊંચો ને ઊંચો રહેવો**=મિજાજ કે તોર નરમ ન પડવો, મગરૂર રહેવુ. **-મારવો**=ડંખ મારવો **-મૂકવો**=મગરૂરી છોડવી, નરમ થવુ. **આંકડાની** સ્ત્રી૦ જલેબી (પુષ્ટિમાર્ગમા) **-નમવો**=નરમ પડવુ, ગર્વ જવો]

આંકડો (૦) પુ૦ [સં अक] સંખ્યા, સંખ્યાની નિશાની (૨) લેણદેણનો હિસાબ-કાગળ (૩) બિલ (૪) (સુ૦) વરને આપવાનો ચાલ્લો, પઠણ [**-કરવો**=લેણદારની રકમ નક્કી કરવી, હિસાબ કરવો **-પાડવો**=લખવુ (૨) જુઓ આંક પાડવો **-મૂકવો**=આંકડો કે નક્કી રકમ લખવી, આંકડો પાડવો **બે આંકડા** (ભણવા, આવડવા)=થોડુંક સામાન્ય (ભણવુ, આવડવુ)] **-ડાવહી** સ્ત્રી૦ ભરતિયા નોંધવાનો ચોપડો **-ડાશાસ્ત્ર** ન૦ હકીકતના આંકડા એકત્ર કરવાની, તેનુ વર્ગીકરણ કરવાની અને તેનો ઉપયોગ કરવાની વિદ્યા, 'સ્ટેટિસ્ટિક્સ' **-ડાશાસ્ત્રી** પું૦ આંકડાશાસ્ત્રનો વિદ્વાન

આંકણ (૦) ન૦[આંકવુ] આંકવુ તે(૨)ઊપણતા સારુ સારુ અનાજ જુદુ પાડવુ તે **-ણી** સ્ત્રી૦ આંકવાનુ-લીટી દોરવાનુ સાધન (૨) કસ-કિંમતનો અડસટ્ટો કાઢવો તે **-ણું** ન૦ આંકવાનુ ઓજાર (સુતારી) (૨) દાગીના પર ચીતરવાનુ સોનીનુ ઓજાર

આંકવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સ अङ्क्] આંકો કે નિશાની પાડવી, (૨) લીટી દોરવી (૩) કસ-કિંમતનો અડસટ્ટો કાઢવો (૪) ઢામીને નિશાની પાડવી જેથી ઓળખાય (૫) [લા] ખાસ કામ માટે નામ પાડી ફંડ કે રકમ અલગ કરવી ('ઇયરમાર્ક'), અંકિત કરવુ (ફંડ) [**આંકેલો સાંઢ, ગોધો**=ઢામની નિશાની કરી હરાયો મૂકેલો-મહાજનિયો આખલો.]

આંકુશ (૦) વિ૦ + જુઓ અંકુશ, દાબ

આંકિક વિ૦ [સ] અંકને લગતુ

આંકો (૦) પુ૦ [સ अक] નિશાનીની લીટી(૨) અડસટ્ટો (૩) હદ, નેક [**-પાડવો**=આંકો કે નિશાની કરવી **-રાખવો**=હદ કે મર્યાદા જાળવવી.]

આંકોશિયાં (૦) ન૦ બ૦ વ૦ પાસળા (૨) સખત પ્રયત્ન (૩) એથી ઊપજતો શ્વાસ

આખ (૦) સ્ત્રી૦ [સં અક્ષિ] ચક્ષુ,નેત્ર (૨) [લા] જોવાની શક્તિ, નજર (૩) નિંઘા, ધ્યાન, દેખરેખ (૪) (કોઈ ચીજનું,આખ જેવું) નાનુ કાણું, છિદ્ર (૫) બીજની ગાઠ (જેમ કે શેરડીની) [–આડા કાન કરવા=સાભળ્યુ ન સાભળ્યુ કરવુ, અવગણવુ · ધ્યાન બહાર કરવું. –આવવી = (પશુના બચ્ચાની) આખ કામ કરતી થવી (૨) આખ દુખવી (ગરમીથી લાલ થઈને મૂજી જઈ) (૩) [લા] સમજ કે ગમ પડવી, ભાન થવુ –ઊઘડવી = ખરેખર જણાવુ સમજાવુ (૨) સાવધાન કે સતેજ થવુ –ઊઠવી = જુઓ આખ આવવી –ઊંચી કરવી = કામમાથી આખ બીજા તરફ કરવી, હાથ પર હોય તેથી બીજી વાત તરફ ધ્યાન આપવુ (૨) ગુસ્સાથી કે રોષમા ભમર ચડાવવી, ગુસ્સે થવું (૩) આખ ઉઘાડવી (જેમ કે માદાએ) –એકઠી થવી=આખ સાથે આખ મળવી, સામસામે જોવુ, તારામૈત્રક થવુ –કરવી = આખથી સાન કે ઇશારો કરવો (કામ કે ઈશ્કબાજીને અગે) –કહ્યુ કરતી નથી = (ન મનાય કે ન ખમાય એવુ જોવામા આવતા તેનુ આશ્ચર્ય કે ઝેર બતાવે છે) –કાઢવી = આખ ઊંચી કરી ડરાવવુ, ધમકાવતી આખ કરવી –કાણી કરવી પણ દિશા કાણી ન કરવી=ખાઈએ તેનુ ખોદવું નહિ, નિમકહરામ કે કૃતઘ્ન ન બનવું. –ખેચવી, તાણવી = મહેનતથી–આખોના સ્નાયુ ખેચીને–જોવુ. –ઘેરાવી = (ઊંઘ કે બીજે કારણે) આખ ભારે થવી, આખમા ઊંઘ ભરાવી. –ચડી આવવી = આખ સૂજી આવી દુખવી, આખ આવવી –ચડી જવી = ગુસ્સો કે ગર્વ થવો –ચળી જવી=ફાટી નજરે જોવું (૧) (૨) જોઈને લલચાવુ, જોઈને મનમા કોઈ વિકાર ઊપજવો –ચોરવી = નજર ચુકાવવી, ન દેખે તેમ કરવુ – ભુલાવામા નાખવુ, થાપ આપવી –ચોળતું કે ચોળીને રહેવું = હારીને, થાકીને રહતું રહેવુ, લાચાર કે અફળ બનવું –ટાઢી થવી = સતોષ કે નિરાત વળવી, જોઈને રાચવુ –ઠરવી = આખ ટાઢી થવી (૨) ગમવુ, પસદ પડવુ –ઠરી જવી = મરી જવુ –ઠરડાવી, તરડાવી = મરતી વખતે આખનો ડોળો બદલાવો, મરવાના ચિહ્ન આંખ પર દેખાવા –તરવી = (તાવથી કે બીજે કારણે) ગોખલામાથી આખ ઉપર કે બહાર આવવી ને તગતગવી. –તળે આવવું = જોવામા – નજર કે ધ્યાન યા નિઘા અદર – આવવુ –તળે કાઢવું = જોઈ લેવુ, તપાસી કાઢવુ –દબાવી = મરી જવુ –દેખાડવી = જુઓ આખ કાઢવી, બિવડાવવુ –નીકળી પડવી = આખે કહ્યુ ન કરવુ જોયુ ન જવુ – ન ખમાવુ –નું ચણિયારું કરવું = વિવેકદૃષ્ટિ સાવ જતી કરવી –નું ચણિયારુ ખસવુ = ગુસ્સાથી આખ કરવી –નું ફૂટેલું = આધળુ, અણસમજુ મૂર્ખ –ની કીકી = અતિ પ્રિય –નો પાટો = અતિ અપ્રિય –ફરકવી = સારા માઠા શુકન થવા (જમણી ફરકે તો સારા ને ડાબી તો માઠા મનાય છે) –ફરવી, ફાટવી = ક્રોધ, શૌર્ય, મરણ ઇ૦થી) આખનુ રૂપ બદલાવુ, તે પહોળી થવી –ફૂટવી = આધળુ હોવુ કે થવુ, ન દેખાવું, સમજાવુ, મૂઝવું –ફોડવી = આખ તાણીને કે નકામુ જોવુ – વાચવુ (૨) આખને ઈજા કરી આધળી કરી દેવી –બતાડ(–વ)વી = જુઓ આખ દેખાડવી –ભરવી = આસુ ઢાળવા, આસુ આણવા –ભરાવી = જુઓ આખ ઠરવી –ભારે થવી = (ઊંઘ, શ્રમ, રોગ ઇ૦ થી) આખના સ્નાયુ ભારે લાગવા; આખમા ઊંઘ ઇ૦ ભરાવુ –મળવી = ઊંઘથી આખો મીચાવી – બધ થવી, ઊંઘ આવવી. (૨) જુઓ આખ એકઠી થવી (૩) મરણ થવુ; આખ દબાવી –મારવી = આખ ફેરવી, કટાક્ષ કે ઇશારો કરવો (આખ વડે) –માં આવવું = નજરે ચડવુ, દેખાવુ (૨) અદેખાઈ ઊપજવી –માં આંગળીઓ ઘાલવી = ધ્યાન પર આણીને, સામે જઈને – બેવડક (સામાને) ન ગમતુ કે તેને પજવે કે હેરાન કરે એવુ કરવુ –માં આંજવું = નજરબધી કરવી ભોળવવુ (૨) (પોતાથી રૂપ ગુણમા કમી હોવાથી) ઝાખુ પાડવુ, શરમાવી દેવુ –માં

કમળો હોવો=(મનના કોઈ કારણે) જેવુ હોય તેવુ ન દેખાવુ કે સમજાવુ, પોતાને દોષે-વસ્તુના વાંકે નહિ-કાંઈ અવળુ કે ખોટુ પ્રતીત થવુ **-મા કરકર આવવી,-માં ખૂંચવું**=જોયું ન જવુ, અદેખાઈ આવવી **-માં કૂવા પડવા**=આંખો ખૂબ ઊંડી પેસી જવી (નબળાઈ કે કોઈ કારણે) **-માં ચકલાં રમવાં**=ચંચળતાથી આંખ ચમકવી, ચંચળતા જણાઈ આવવી **-માંડવી**=ધાવણું બાળક લગાતાર નજરે જોતુ થવુ (૨) ધ્યાન દઈને જોવુ. **-માં તડતડિયા પડવા**=અદેખાઈથી ખૂંચવુ, જોયું ન જવુ **-માંથી કાળાં કાઢી જવાં**=જુઓ આખમા ધૂળ નાખવી, છેતરી જવું **-માંથી ભાલા કાઢવા**=કરડી નજરે જોવુ કાતરિયા નાખવા **-માં ધૂળ નાખવી**=છેતરવુ; ઠગવુ **-માં પાણી આવવુ**=આસુ આવવા (ધૂણી, રોગ કે લાગણીથી) **-માં પિયા આવવા**=અદેખાઈ થવી **-માં ભમરીઓ રમવી**=ચકોર તીણી આખ હોવી જે ઝટ આમ તેમ જોઈ લે **-માં મરચાં લાગવાં**=જુઓ 'આખમા તડતડિયા પડવા' **-માં મીઠું આંજવું,નાંખવું કે ભરવું**=રિબાવવુ, (લાચાર બનાવી) કનડવુ (૨) હરાવવુ, ઉતારી પાડવુ (૩) થાપ આપવી, છેતરવુ **-માં મીઠું પડવું, રાઈ ભરાવી**=અદેખાઈથી બળવુ **-માં લહેર આવવી**=ઊંઘ ભરાવી, આખ ઘેનાવી **-માં શનિશ્ચર હોવો**=બીજાનું બગાડવાની (દ્વેષ કે ઝેર) વૃત્તિ હોવી **-માં સાપોલિયાં રમવાં**=આખ વિષયવિકારવાળી થવી. **-મી(-માં)ચવી**=(ઊંઘ કે મરણથી) આખ બીડવી **-મીંચીને અંધારું કરવું**=એકદમ-વગર વિચારે-આખો મીચીને વર્તવુ **-લાલ થવી, કરવી**=ક્રોધ આવવો, ગુસ્સે થવુ. **આંખે અંધારી બાંધવી**=આખમા ધૂળ નાખવી, ભમાવવુ **આંખે આવવું**=જુઓ આખમાં આવવુ **આંખે આંખ મળવી**=તારામૈત્રક થવુ **(ઊડીને) આંખે બાઝવું**=ખૂબ સુંદર હોવુ **આંખે ચઢવું**=જોવામા આવવુ, દેખાવુ (૨) એવુ દેખાવુ કે હોવુ જેથી અદેખાઈ થાય **આંખે તળાવ પાણિયારાં બાંધવાં**=જરા જરામા આસુ પાડવા-રડવુ. **આંખે પાટા બાંધવા**=અક્કલ મારી જવી (૨) ભોળવવુ છેતરવું **આંખેથી પાટા છોડવા**=સાનસમજ ઠેકાણે આણવી, સાવધાન થવુ **આંખો અવળી થવી,ઓચીએ આવવી**=છેક નબળું, થાકીને લોથ થવુ, ખૂબ શ્રમ પડવો **આંખો ઊંચી કરાવવી**=અધીરુ કરવુ (૨) દુઃખ દેવું,પીડવુ. **આંખો ઊંચી ચડવી,જવી, જતી રહેવી, ઓચીએ જવી**=ગર્વ થવો, મગરૂરીનો પાર ન રહેવો **આંખો મીચીને**=ઊંધુ ઘાલીને જોયા વિચાર્યા વગર, સડેડાટ **આંખની શરમ**=[ખ. જે શેહ કે અસર પડવી તે.] **૦ચાંદલો, ૦ચાલ્લો** પુ૦ કોઈ અવસરે સ્ત્રીઓને ગાલે કે કપાળમા લગાડાતી ટીપકી **૦ચોરી** સ્ત્રી૦ અણગમતી વસ્તુ ઉપરથી આખ ખસેડી લેવી તે (૨) જોયુ હોય છતા નથી જોયુ તેવો દેખાવ કરવો તે **૦ઢાંકણી** સ્ત્રી૦ આખનો ડાબલો (ઘોડા વગેરેનો) **૦ની આડ** સ્ત્રી૦ ગિલ્લીદડાનો એક દાવ, આખી **૦ફુટમણુ** ન૦ આખફુટામણીનુ ફળ. **૦ફુટામણી** સ્ત્રી૦ ઇંદ્રવારણાનો વેલો. **૦મ(-મિ,-મી)ચકારો** પુ૦ પલકારો (૨) આખથી કરેલી ઇશારત **૦મિ(-મી)ચામણુ** ન૦ જોયું ન જોયું કરવુ તે **૦મિ(-મીં)ચામણાં** ન૦ બ૦ વ૦ એક બાળરમત (૨) જોયું ન જોયુ કરવુ તે (૩) ઇશારત (આખ મીચીને કરેલી) **૦મિ (-મીં) ચામણી** સ્ત્રી૦ જુઓ આખમીંચામણા **-ખાળુ** વિ૦ આખવાળુ (૨) જાણનારુ, વિદ્વાન [બળદની)

આંખિયુ (૦) ન૦ આખઢાંકણી (ઘાંચીના

આંખિયાં (૦) ન૦ બ૦ વ૦ મૂર્છા (૨) ડોળા કાઢવા તે (૩) ઝળઝળિયા [**-આવવા**=મૂર્છા કે ઝળઝળિયા આવવા **-કાઢવાં**=ડોળા કાઢવા, બિવડાવવુ]

આંખી(૦) સ્ત્રી૦ જુઓ 'આખની આડ', અખી

આંગડ(૦) સ્ત્રી૦[સં અગ] દાગીના, રોકડ વગેરેનુ જોખમ (૨) દાગીના, રોકડ વગેરે કીમતી વસ્તુ

-ડિયો પું૦ આગળ લઈ જનારો માણસ, વિશ્વાસુ નોકર

આંગડી (૦) સ્ત્રી૦ [સં અંગ] અંગરખી, ઝભલું

આંગણ(-ણું) (૦) ન૦ [સં અંગણ] ઘરના મુખ્ય દ્વાર સામેની ખુલ્લી જગા [-ઊંહી જવું=ઉચ્છેદિયું - નિર્વંશ જવું (૨) પાયમાલ થવું -ઘસી નાખવું=ખૂબ વાર ઘેર જવા આવવાનું થવું - જવું આવવું]

આંગત (૦) વિ૦ (ફા) જુઓ અંગત, પોતાનું, સ્વતંત્ર માલિકીનું (૨) અંગનું, નજીકનું (સગું)

આંગમણ (૦) સ્ત્રી૦ કૌવત, જોર (૨) જુઓ આગમણ [ઝૂઝવું

આંગમવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સં અંગ]-ની સામે થવું,

આંગલું (૦) ન૦ [સં અંગ] ઝભલું [**આંગલાં ટોપી કરવાં**=મોસાળમાંથી ભાણેજ-બાળકને વસ્ત્ર આભૂષણ વગેરે આપવાં]

આંગળ(૦) ન૦[સં અંગુલ] આંગળી(૨)આંગળી જેટલી લંબાઈ, તસુ, ઇંચ (૩) દસની સંજ્ઞા **૦તોડો** પું૦ આંગળીએ ચોંટી જાય એવો પાણીમાં રહેનારો એક જીવડો **૦વા** અ૦ આંગળ જેટલું

આંગળિયાત,આંગળિયું (૦) વિ૦ (૨) ન૦ [જુઓ આંગળી] આગલા વરનું (બાળક)

આંગળી (૦) સ્ત્રી૦[સં અંગુલિ] હાથપગના પંજા આગળના પાંચ અવયવોમાંનો દરેક અવયવ [**-આપવી**=મદદ કરવી, હાથ દેવો (૨) હનો આપવો, (સાન કરી) ઉશ્કેરવું, પ્રેરવું, ઊભું કરવું **-ઊંચી કરવી**=(સંમતિ દર્શાવવા) આંગળી ઊંચી કરવી, સંમત થવું (૨) ઊંચે એક પરમેશ્વર જ છે એમ બતાવવું. એવી દેવાળા કે લાચારીની સ્થિતિ જણાવવી (૩) (જરા સરખુંય) સામે થવું, વિરોધ કરવો **-આપતાં પહોંચો પકડવો, પહોંચે વળગવું**=થોડી મદદ કરવા આવે તેને આખો જ પોતાના સ્વાર્થમાં કરવા તૈયાર થવું, જરા હાથ દેનારનું બધું જ પચાવી પાડવા મથવું **-કરવી**=સાન કરી ઉશ્કેરવું, ચીડવવું, છંછેડવું (૨) ચીંધવું, આંગળી વડે બતાવવું (૩) નિંદવું, ફજેત કરવું **-ખૂંપવી**=પહોંચ કે પ્રવેશ હોવો ફાવવું કે સમજશક્તિ (સામે) **-ઘસવી**= નિંદવું, (ખરાબ કે નિંદ્ય) ચીંધવું જેની ઘસી **-ના વેઢા પર, -ને ટેરવે હોવું**= ઠીક હોવું, બરોબર મોઢે હોવું, જ્ઞાન કે માહિતી તૈયાર હોવાં **-ને વેઢે ગણાય એટલું**=સંખ્યામાં અમુક થોડું જ, વેઢે ગણી શકાય એટલું, જૂજ **-ને ટેરવે નચાવવું,-પર નચાવવું**=(કોઈને) કબામાં કે વશ રાખવું, પૂરું અનુકૂળ વર્તે એમ કરવું **-પર રાખવું**=જુઓ 'આંગળી પર નચાવવું' (૨) (સ્નેહથી) પાસે ને પાસે રાખવું, આંખથી વેગળું ન કરવું, લાડ લડાવવાં **-બતાવવી**= (આંગળીની સંજ્ઞાથી) ધમકી કે વિરોધનો ઇશારો કરવો, ધમકાવવું મારની ધમકી બતાવવી (૨) (માર્ગદર્શન કરી) મદદ કરવી દા ત "આંગળી બતાવ્યાનું પણ પુણ્ય છે" **આંગળીથી નખ વેગળા**=(નખ આંગળી જોડે હોવા છતાં તે અલગ છે, તેવો ભેદભાવનો સંભવ બતાવે છે) નખ આંગળીની જુદાઈ જેવી જુદાઈ]

આંગળી-દેખામણું ન૦ ફજેતો, આંગળી થવી તે

આંગળું (૦) ન૦ જુઓ આંગળી [**-ળાં કરડવાં** =(પસ્તાવો, આશ્ચર્ય, વિમાસણ, નિરાશાનો ભાવ બતાવે છે) ચિંતામાં પડવું, આશ્ચર્યચકિત થવું, પસ્તાવું **આંગળાં ચાટી પેટ ભરવું**=જરાતરા વડે આખો સંતોષ મેળવવા મથવું, વ્યર્થ ફાંફાં મારવા]

આંગિક વિ૦ [સં] અંગ - શરીર સંબંધી

આંગિરસ વિ૦ [સં] અંગિરસ ઋષિને લગતું (૨) પું૦ (સં) બૃહસ્પતિ

આંગી (૦) સ્ત્રી૦ [સં અંગિકા] પરણનાર પુરુષને મોસાળ તરફથી મળતું ઓટવા વિનાનું કોરું વસ્ત્ર (૨) માતાની મૂર્તિને બદલે મુકાતી રંગબેરંગી ધાતુઓના પતરાની તકતી (૩) હનુમાનની મૂર્તિ ઉપરનું તેલસિંદૂરનું પડ (૪) (જૈન) મૂર્તિના શણગાર (૫) આંધીથી ચડતો ધૂળનો ગોટો [**-ઉતારવી**=હનુમાનજી ઉપરનું પડ હટાવવું **-ચડાવવી**=બાધાને અંગે માતાનું પ્રતીક તેની આગળ મૂકવું **-પહેરાવવી**=આંગી વસ્ત્ર આપવું (જુઓ આંગી ૧)]

આંગ્રમન્યુ પું૦ (સ) અહરિમાન
આંગ્લ વિ૦[इं એંગ્લો પરથી સં રૂપ આપ્યુ છે] અંગ્રેજોને લગતું **૦દેશ** પુ૦,**૦ ભૂમિ(-મી)** સ્ત્રી૦ અંગ્રેજોનો દેશ, ઇંગ્લંડ **૦ભાષા** સ્ત્રી૦ અંગ્રેજી ભાષા
આંચ (૦) સ્ત્રી૦[स अर्चिस्, प्रा अच्चि] ઝાળ, ભભૂકો, સખત તાપ(૨)દીપ્તિ. શેહ રૂઆબ(૩) ધમકી, ત્રાસ(૪)ઈજા [**-આપવી**=ગરમ કરવુ **-આવવી,-લાગવી**=ઈજા થવી **-લાગવી**= ઝાળ અડવી, બળવુ **-દેવી**=ત્રાસ આપવો]
આંચકવું (૦) સ૦ક્રિ૦ જોરથી એકદમ ખેંચવુ
આંચકી (૦) સ્ત્રી૦ તાણ, આકડી (૨) હેડકી [**-આવવી** = તાણ કે હેડકી ઊપડવી, થવી] **-કો** પુ૦ જુઓ આચકો
આંચણી (૦) સ્ત્રી૦ બોલતા અચકાવુ તે (૨) વાતચીતમા વારે વારે બોલવાની ટેવ હોય એવા નિરર્થક શબ્દો તે (૩) જુઓ અરતાઈ
આંચલું (૦) વિ૦ દોઢડાહ્યુ
આંચળ (૦) પુ૦[स अंचल] પશુમાદાના આઉનો અગ્રભાગ [**-આવવો** = આચળમા એક રોગ થવો **-ઊડી જવો**=આચળમાથી દૂધ ન નીકળવુ – આવતું અટકવુ. **-ઝરવો**= આચળમાથી દૂધ ટપકવું **-દૂઝવો** = આચળના સડાથી દૂધની સાથે લોહી આવવુ]
આંચળી (૦) સ્ત્રી૦[सं अचल] અચળ, છેડો, પાલવ [આખની છારી
આંછ (૦) સ્ત્રી૦ ઝાખ, ઓછુ સૂઝવુ તે (૨)
આંજણ (૦) ન૦[જુઓ આજવુ] અજન કાજળ (૨) છેતરપિંડી, છળ
આંજણિયું (૦) ન૦[दे अंजणिआ] એક ઝાડ
આંજણી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ આજવુ] પાપણના મૂળ આગળ થતી ફોલ્લી
આંજણો (૦) પુ૦ એક જાતનો પાટીદાર
આંજનેય પુ૦[स](સં)અંજનાનો પુત્ર-હનુમાન
આંજવું(૦) સ૦ક્રિ૦[स अञ्ज्]આખમા લગાડવુ (૨) અતિ પ્રકાશથી આખનુ તેજ હરી લેવુ (૩)[લા]શેહમા નાખવુ,ઝાખા પાડી દેવુ, છક કરી દેવું
આંજિયું (૦) ન૦ જુવારનો એક રોગ આગિયુ
આંજો (૦) પુ૦ કૂવાથભની બે બાજુના સઢ બાધવાના મોટા દોરડા
આંટ(૦)સ્ત્રી૦[म अट, आट, हिं] આટી, ગૂંચ(૨) કીનો, વેર (૩) શાખ. આબરૂ (લેવડદેવડ અંગે મુખ્યત્વે) (૪)હથોટી (૫)હાથકામમા કે બોલવા લખવામા હોશિયારી, ઝડપ (૬) અગૂઠા ને તર્જની વચ્ચેનો ભાગ કે જ્યા કલમ ટેકવીને લખીએ છીએ (૭) તાકોડિયાપણુ, ચોટ. [**-છોડવી** = કીનો કે મમત દૂર કરવા **-જવી, -તૂટવી**=શાખ જવી, બેઆબરૂ થવી **-બેસવી**=હથોટી આવવી(૨)આબરૂ જામવી]
આટણ (૦) ન૦ (ચામડી પર) ઘસારાનુ ચિહ્ન [**-પડવું**=આટણનુ ચિહ્ન ચામડી ઉપર થવુ]
આંટવું સ૦ક્રિ૦ તાકવુ નિશાન માડવુ(૨)ટપી જવુ
આટિયાળુ (૦) વિ૦ આટીવાળુ
આંટી(૦) સ્ત્રી૦ગર, ગાઠ, ગૂંચ(૨)કાતેલ દોરાની કરાતી ગડી(૩) [લા] કીનો (૪) ફાસો, પેચ, પ્રપચ (૫) કોયડો (૬) શાખ. આટ આબરૂ [**-આવવી**=ગૂચાવુ **-ઉકેલવી, કાઢવી**= મુશ્કેલી કે મૂઝવણ દૂર કરવી **-નાખવી**= ગૂચવવુ,મૂઝવવુ **-પડવી**=ગઠાઈ જવુ (૨) અણબનાવ થવો, વેર બધાવુ **-માં લેવું, નાંખવું, -ભરાવવી, મારવી**=દાવમા આણવુ, સપડાવવુ **-રાખવી**=મનમા ગાઠ રાખવી, અણબનાવ કે વેરનુ કારણ સેવવુ] **૦ઘૂંટિયાળુ** વિ૦ આટીઘૂંટીવાળુ **૦ઘૂંટી** સ્ત્રી૦ દાવપેચ(૨)છળકપટ **૦કાટી** સ્ત્રી૦ એક-બાલરમત [એક દાવ
આંટે ટપ્પો (૦) પુ૦ લખોટીઓની રમતનો
આટો (૦) પુ૦ [म आटा, सं आवृत्त प्रा आवट्ट પરથી ?] વળ, ચકરાવો ફેર (૨) ફેરો, ધક્કો (૩) અટસ [**-ખાવો**=વળ પ્રમાણે કે ચકરાવામા ફરવુ (૨) (કામને ઇરાદે) જવુ, ફરી આવવુ (પ્રાય અફળ) **-મારવો**=આટો ખાવો (૨) આમતેમ ખાલી ફરવુ **-લેવો**=આટો ખાવો, વળ પ્રમાણે ફરવુ (જેમ કે સ્ક્રૂ) **-રાખવો** = જુઓ 'આંટી રાખવી'] **૦ફેરો** પુ૦ આટો અને ફેરો (૨) ફેરોફાટો [**-કરવો** = ફેરોફાટો ખાવો, કાઈ કામકાજ માટે જવુ આવવું]

આંતરા (૦) પુંઅ૦બ૦ [સં. अंतरा] અંતરાય
આંતપાર (૦) પું૦ આરપાર, છેક
આંતર વિ૦[સં.]અંદરનું,અંદરનું,ભીતરનું,આંતરિક ૦જ્ઞ ન૦ ૦દર્શન ન૦ અંતર–દર્શન. ૦પ્રતીતિ સ્ત્રી૦અંતર–મનમાં થતી પ્રતીતિ. ૦પ્રાંતીય વિ૦ જુદા પ્રાંતો કે તેમના પરસ્પર સંબંધને લગતું ૦રાષ્ટ્રિ(-ષ્ટ્રી)ય વિ૦ સર્વ રાષ્ટ્રોને કે તેમના પરસ્પર સંબંધને લગતું. ૦વિગ્રહ પું૦ ૦યુદ્ધ ન૦એક સમૂહના કે દેશમાં અંદર અંદર યુદ્ધ 'સિવિલ વૉર'
આંતરડું (૦) ન૦[સં. अंत्र] પેટમાંના અજરસને પચાવી મળને બહાર કાઢનાર નળના આકારનો અવયવ, પેટનો નળ [આંતરડાં ઊંચાં આવવાં, ગળે આવવાં = ખૂબ મહેનત પડવી આંતરડાની (દાઝ, માયા) = ખરા મનની. આંતરડાની સગાઈ=એક પેટની — ભાઈ સગાઈ આંતરડાં રંગવાં = ખૂબ મારવું, સતાવવું; દુ:ખ દેવું]
આંતરડી (૦) સ્ત્રી૦[જુઓ 'આંતર'] દિલ, હૃદય
આંતર-પ્રાંતીય, -રાષ્ટ્રીય, -વિગ્રહ જુઓ 'આંતર' [સં] મા
આંતરવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સં. अंतरि-अंतरय्. પ્રા अंतर] (વાડ કરી કે પડદો ભરીને) જુદું પાડવું; પડદો ભરવો (૨) ઘેરવું (૩) અટકાવવું, રસ્તો રોકવો
આંતરસી(-સે)વો,આંતરસો(૦)પું૦અંદરનું સીવણ, સીવેલા કપડાને બરાબેસતું કરવા માટે અંદરથી ભરેલો દોરો
આંતરિક વિ૦ [સં] અંદરનું(૨)અંતરનું હૃદયનું
આંતરી (૦) સ્ત્રી૦ ધોતિયું, ખેસ વગેરે કાપડના વગર વણેલા છેડા તે (૨) દોર છેડો પાલવ (૩) કાપડ–ચોપડીઓમાં પડતી એક જીવાત (૪) વહાણની કિનાર (૫) ખાવાના પાનની નસ (સુ)(૬) ફણસના ચાપાંને વળગેલા રેસા (સુ)
આંતરો (૦) પું૦[સં. अंतराय]અંતર;ગાળો(૨) અંતરપટ,પડદો (૩) જુદાઈ, ભેદ (૪) ધ્રુપદનો બીજો ભાગ [-ભરવો=વચ્ચે પડદો કે ભીંત ઊભું કરવું – ચણી લેવું, જુદું પાડવું -રાખવો = ભેદભાવ રાખવો, મન ખોલીને વાત ન કરવી,પરાયું માનીને વર્તવું]
આંતો (૦) પું૦ વળ, સોનીનો દોર વાંકો કરવાનો તે, કે દોરો ભેગો કરી તે
આંત્ર વિ૦ [સં.] આંતરડાને લગતું (૨) ન૦ આંતરડું. ૦જ્વર પું૦ આંતરડાનો તાવ. ૦રસ પું૦ આંતરડાનો રસ
આંદૂલમાન વિ૦ [સં. आंदुल]–ચલિત
આંદોલ પું૦ [સં] આંદોલન, ડોલન (૨) વિ૦ કંપયુક્ત (સ્વર) ૦ન ન૦ હાલવું ડોલવું તે (૨) હિલચાલ, ચળવળ (૩) ગતિમાન (પ્રેરક) તત્ત્વ -લિત વિ૦ આંદોલન પામેલું
આંધણ (૦) ન૦ [પ્રા] જુઓ આધણ
આંધળું (૦) વિ૦[સં. अंध; પ્રા अंधल अंधल] અંધ, ન દેખતું (૨) વિચારહીન, જ્ઞાનહીન (૩) અંધ રૂ [આંધળા પાટા બાંધવા=છેતરવું, આંખે પાટા બંધાવવા;છેતરવું આંધળી ગાય=નિર્દોષ ગરીબ સ્વભાવનો માણસ આંધળું ગૂમડું =છિદ્ર વગરનું — મોં ન પડેલું ગૂમડું આંધળે બહેરું કુટાવું= આંધળો ને બહેરો—સરખે સરખા અજ્ઞાન કે ગોટાળામાં અથડાવા ગોટાળો વળી જવો ગૂંચમાં પડવું આંધળો ધંધો = નફાનુકસાનની સૂઝ ન પડે એવો કે મજૂરી વગરનો ધંધો આંધળિયાં કરવાં = આંખો મીંચીને સાહસમાં કૂદી પડવું, વગર જોયે વિચાર્યે ઝંપલાવવું] –ળિયું ન૦ સાહસ, અવિચારી કર્મ -ળિયો પોટ્ટો પુ૦ આંધળો પાટો –ળી ખિસકોલી સ્ત્રી૦ એક રમત -ળી ચાકણ(-ળ,-ળણ) સ્ત્રી૦ બે મુખવાળો એક સાપ ૦ધબ,૦ભીંત વિ૦ છેક આંધળું -ળો પાટો (-ડો), -ળો પોટો પુ૦ એક બાલરમત, હાથીનો ઘોડો -ળો ભોટવો પું૦ એક બાલરમત .
આંધી (૦) સ્ત્રી૦ [હિ] દિશાઓ ધૂળથી પુરાઈ જાય એવું સખત વાવાઝોડું (૨) અંધાપો [-આવવી,-ચડવી = વાવાઝોડું થવું]
આંધ્ર પુ૦ [સં] (સ) તેલુગુ પ્રદેશ, તેલંગણ
આંબટ વિ૦[મ] અંબટ, ખાટું (૨) સ્ત્રી૦ [સં आम्रातक] એક ઔષધિ
આંબલિયો (૦) પુ૦ (પ) જુઓ 'આંબો' મા

આંગ્રમન્યુ પું० (સ) અહરિમાન
આંગ્લ વિ०[इ એ ગ્લો પરથી સં રૂપ આપ્યુ છે] અ ગ્રેજોને લગતું **०દેશ** પું०,० **ભૂમિ(-મી)** સ્રી० અ ગ્રેજોનો દેશ, ઇગ્લંડ **०ભાષા** સ્રી० અ ગ્રેજી ભાષા
આંચ (૦) સ્રી०[स अर्चिस्, प्रा अच्चि] ઝાળ, ભભૂકો, સખત તાપ(૨)દીપ્તિ, શેહ રૂઆબ(૩) ધમકી, ત્રાસ(૪)ઈજા [**–આપવી**=ગરમ કરવુ **–આવવી,–લાગવી**=ઈજા થવી **–લાગવી**= ઝાળ અડવી, બળવુ **–દેવી**=ત્રાસ આપવો]
આંચકવું (૦) સ०ક્રિ० જોરથી એકદમ ખેચવું
આંચકી (૦) સ્રી० તાણ, આકડી (૨) હેડકી [**–આવવી** = તાણ કે હેડકી ઊપડવી, થવી] **–કો** પુ० જુઓ આચકો
આંચણી (૦) સ્રી० બોલતા અચકાવુ તે (૨) વાતચીતમા વારે વારે બોલવાની ટેવ હોય એવા નિરર્થક શબ્દો તે (૩) જુઓ અરતાઈ
આંચલું (૦) વિ० દોઢડાહ્યુ
આંચળ (૦) પુ०[स अञ्चल] પશુમાદાના આઉનો અગ્રભાગ [**–આવવો** = આચળમા એક રોગ થવો **–ઊડી જવો**=આચળમાથી દૂધ ન નીકળવુ – આવતુ અટકવુ. **–ઝરવો**= આંચળમાથી દૂધ ટપકવુ **–દૂઝવો** = આચળના સડાથી દૂધની સાથે લોહી આવવુ]
આંચળી (૦) સ્રી०[सं अञ्चल] અચળ, છેડો, પાલવ [આખની છારી
આંછ (૦) સ્રી० ઝાખ ઓછું સૂઝવું તે (૨)
આંજણ (૦) ન०[જુઓ આજવુ] અજન કાજળ (૨) છેતરપિંડી, છળ
આંજણિયું (૦) ન०[દે अंजणिआ] એક ઝાડ
આંજણી (૦) સ્રી० [જુઓ આજવુ] પાપણના મૂળ આગળ થતી ફોલ્લી
આંજણો (૦) પુ० એક જાતનો પાટીદાર
આંજનેય પુ०[स](સ)અંજનાનો પુત્ર–હનુમાન
આંજવું(૦) સ०ક્રિ०[सं अञ्ज्]આખમા લગાડવુ (૨) અતિ પ્રકાશથી આખનુ તેજ હરી લેવુ (૩)[લા]શેહમાં નાખવુ,ઝાખા પાડી દેવુ, છક કરી દેવું
આંજિયું (૦) ન० જુવારનો એક રોગ આગિયુ
આંજો (૦) પુ० કૂવાથંભની બે બાજુના સઢ બાધવાના મોટા દોરડાં
આંટ(૦)સ્રી०[म अट, आट, हि] આટી ગૂચ(૨) કીનો, વેર (૩) શાખ, આબરૂ (લેવડદેવડ અંગે મુખ્યત્વે) (૪)હથોટી (૫)હાથકામમા કે બોલવા લખવામા હોશિયારી, ઝડપ (૬) અ ગૂઠા ને તર્જની વચ્ચેનો ભાગ કે જ્યા કલમ ટેકવીને લખીએ છીએ (૭) તાકોડિયાપણુ ચોટ. [**–છોડવી** = કીનો કે મમત દૂર કરવા **–જવી, –તૂટવી** = શાખ જવી, બેઆબરૂ થવી **–બેસવી**=હથોટી આવવી(૨)આબરૂ જામવી]
આટણ (૦) ન० (ચામડી પર) વસાગનુ ચિહ્ન [**–પડવું**=આટણનુ ચિહ્ન ચામડી ઉપર થવુ]
આંટવું સ०ક્રિ० તાકવુ,નિશાન માડવુ(૨)ટપી જવુ
આંટિયાળુ (૦) વિ० આટીવાળુ
આંટી(૦) સ્રી०ગડ, ગાઠ, ગૂચ(૨)કાંતેલ દોરાની કરાતી ગડી(૩) [લા] કીનો (૪) ફાસો, પેચ, પ્રપચ (૫)કોયડો (૬) શાખ. આટ આબરૂ [**–આવવી**=ગૂચાવુ **–ઉકેલવી, કાઢવી** = મુશ્કેલી કે મૂઝવણ દૂર કરવી **–નાખવી** = ગૂચવવુ,મૂઝવવુ **–પડવી** = ગ ઠાઈ જવુ (૨) અણબનાવ થવો, વેર બ ધાવુ **–માં લેવું, નાંખવું, –ભરાવવી, મારવી**=દાવમા આણવુ, સપડાવવુ **–રાખવી** = મનમા ગાઠ રાખવી, અણબનાવ કે વેરનુ કારણ સેવવુ] **०ઘૂંટિયાળુ** વિ० આટીઘૂટીવાળુ **०ઘૂંટી** સ્રી० દાવપેચ(૨)છળકપટ **०કાંટી** સ્રી० એક-બાલરમત [એક દાવ
આટે ટપ્પો (૦) પુ० લખોટીઓની રમતનો
આંટો (૦) પુ० [म आटा, सं आवृत्त प्रा आवट्ट પરથી ?] વળ, ચકરાવો ફેરો (૨) ફેરો, ધક્કો (૩) અ ટસ [**–ખાવો** =વળ પ્રમાણે કે ચકરાવામા ફરવુ (૨) (કામને ઇરાદે) જવુ, ફરી આવવુ (પ્રાય અફળ) **–મારવો**=આટો ખાવો (૨) આમતેમ ખાલી ફરવુ **–લેવો**=આટો ખાવો, વળ પ્રમાણે ફરવુ (જેમ કે સ્ક્રૂ) **–રાખવો** = જુઓ 'આટી રાખવી'] **०ફેરો** પુ० આટો અને ફેરો (૨) ફેરોફાટો [**–કરવો** = ફેરોફાટો ખાવો, કાઈ કામકાજ માટે જવુ આવવુ]

આંડવા (૦) પુંબ૦વ૦ [સ अड] અડ, પેળ
આંતબાર (૦) પુ૦ આડખીલી, વિઘ્ન
આંતર વિ૦[સ]અંદરનુ,માહોમાહેનુ,આંતરિક ૦ત્વ ન૦ ૦દર્શન ન૦ આંતર + દર્શન ૦પ્રતીતિ સ્ત્રી૦અંદર – મનમા થતી પ્રતીતિ ૦પ્રાંતીય વિ૦ બધા પ્રાંતો કે તેમના પરસ્પર સબંધને લગતુ ૦રાષ્ટ્રિ(–ષ્ટ્રી)ય વિ૦ સર્વ રાષ્ટ્રોને કે તેમના પરસ્પર સબધને લગતુ ૦વિગ્રહ પુ૦,૦યુદ્ધ ન૦એકસમૂહના લોકોમા અંદર અંદર યુદ્ધ, 'સિવિલ વૉર'
આંતર,૦ડુ (૦) ન૦[સ अन्त्र] પેટમાના અન્નરસને પચાવી મળને બહાર કાઢનાર નળના આકારનો અવયવ, પેટનો નળ [**આંતરડાં ઊંચાં આવવાં, ગળે આવવાં** = ખૂબ મહેનત પડવી **આંતરડાની** (દાઝ, માયા) = ખરા મનની **આંતરડાની સગાઈ**=એક પેટની — સાચી સગાઈ **આંતરડાં રગવાં** = ખૂબ મારવુ, સતાવવુ, દુખ દેવુ]
આંતરડી (૦) સ્ત્રી૦[જુઓ 'આંતર'] દિલ, હૃદય
આંતર–પ્રાંતીય, –રાષ્ટ્રીય, –વિગ્રહ જુઓ 'આંતર' [સ] મા
આંતરવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સ अतरि-अंतरय्, प्रा अतर] (વાડ કરી કે પડદો ભરીને) જુદુ પાડવુ, પડદો ભરવો (૨) ઘેરવુ (૩) અટકાવવુ, રસ્તો રોકવો
આંતરસી(–સે)વો,આંતરસો(૦)પુ૦અંદરનુ સીવણ, સીવેલા કપડાને બવખેસતુ કરવા માટે અંદરથી ભરેલો દોરો
આંતરિક વિ૦ [સ] અંદરનુ(૨)અંતરનુ,હૃદયનુ
આંતરી (૦) સ્ત્રી૦ ધોતિયુ, ખેસ વગેરે કાપડના વગર વણેલા છેડા તે (૨) કોર, છેડો, પાલવ (૩) કાપડ – ચોપડીઓમા પડતી એક જીવાત (૪) વહાણની કિનાર (૫) ખાવાના પાનની નસ (સુ)(૬) ફણસના ચાપાને વળગેલા રેસા (સુ)
આંતરો (૦) પુ૦[સ अन्तराय] અંતર,ગાળો(૨) અંતરપટ,પડદો (૩) જુદાઈ, ભેદ (૪) ધ્રુપદનો બીજો ભાગ [**–ભરવો**=વચ્ચે પડદો કે ઢાંકણી તિયુ ઊભું કરવુ – ચણી લેવુ, જુદુ પાડવુ **–રાખવો** = ભેદભાવ રાખવો, મન ખોલીને વાત ન કરવી,પરાયુ માનીને વર્તવુ]

આંતો (૦) પુ૦ ત્રણ સેરોનો દોર ભાંગતા પહેલી બે સેરો ઉખેળવી તે
આંત્ર વિ૦ [સં.] આંતરડાને લગતુ (૨) ન૦ આંતરડું ૦જ્વર પુ૦ આંતરડાનો તાવ ૦રસ પુ૦ આંતરડાનો રસ
આંદૂલમાન વિ૦ [સ आदुल्]+ ચલિત
આંદોલ પુ૦ [સ] આંદોલન, ડોલન (૨) વિ૦ કંપયુક્ત (સગ) ૦ન ન૦ હાલવુ તે, ઝૂલવુ તે (૨) હિલચાલ ખળભળાટ (૩) ગતિમાન (પ્રેરક) તત્ત્વ –લિત વિ૦ આંદોલન પામેલું
આંધણ (૦) ન૦ [કા] જુઓ આધણ
આંધળું (૦) વિ૦[સ अध, प्रा अधल, अधरअ] અંધ, ન દેખતુ (૨) વિચારહીન, જ્ઞાનહીન(૩) અંધારુ [**આંધળા પાટા બાંધવા**=ભરમાવવુ, આંખે પાટા બધાવવા, છેતરવુ **આંધળી ગાય**=નિર્દોષ ગરીબ સ્વભાવનો માણસ **આંધળું ગૂમડુ** =છિદ્ર વગરનુ — મો ન પડેલુ ગૂમડુ **આંધળે બહેરું કુટાણું**= આવળો ને બહેરો — સરખે સરખા અજ્ઞાન કે ગોટાળામા અથડાવા, ગોટાળો વળી વવવો, ગૂચમા પડવુ **આંધળો ધંધો** = નફાનુકસાનની સૂઝ ન પડે એવો કે મળતર વગરનો ધંધો **આંવળિયાં કરવાં** = આંખો મીચીને સાહસમા કૂદી પડવુ, વગર જોયે વિચાર્યે ઝંપલાવવુ] **–ળિયું** ન૦ સાહસ, અવિચારી કર્મ **–ળિયો પોટ્ટો** પુ૦ આંધળો પાટો **–ળી ખિસકોલી** સ્ત્રી૦ એક રમત **–ળી ચાકણ(–ળ,–ળણ)** સ્ત્રી૦ બે મુખવાળો એક સાપ **૦ધબ,૦ભીંત** વિ૦ છેક આંધળુ **–ળો પાટો (–ડો), –ળો પોટો** પુ૦ એક બાલરમત, હાઉનો ઘોડો **–ળો ભોટવો** પું૦ એક બાલરમત ।
આંધી (૦) સ્ત્રી૦ [हिं] દિશાઓ ધૂળથી પુરાઈ જાય એવુ સખત વાવાઝોડુ (૨) અંધાપો [**–આવવી,–ચડવી** = વાવાઝોડુ થવુ]
આંધ્ર પુ૦ [સ] (સ) તેલુગુ પ્રદેશ, તેલગણ
આંબટ વિ૦[म] અંબટ, ખાટુ (૨) સ્ત્રી૦ [સ आम्रातक] એક ઔષધિ
આંબલિયો (૦) પુ૦ (પ) જુઓ 'આંબો'મા

આંબલી (૦) સ્ત્રી૦ [सं अम्लिका, प्रा. दे. अंबिलिया] આમલી (૨) [કા] આંબલીનો કચૂકો ૦પીંપળી સ્ત્રી૦ એક રમત

આંબવું (૦) સ૦ક્રિ૦ પહોંચવું, પકડી પાડવું (૨) [सं अम्ल, प्रा अंब] અ૦ક્રિ૦ અંબાવું, ખટાઈ જવું

આંબળું (૦) ન૦, **-ળી** સ્ત્રી૦ જુઓ 'આમળું'માં

આંબળો (૦) પું૦ જુઓ આમળો

આંબેલ ન૦ [प्रा अंबिल, आयंबिल; सं आचाम्ल] એક ટંક અલૂણું જમવાનું વ્રત (જૈન)

આંબો (૦) પું૦ [सं आम्र, प्रा अंब] આમ્રવૃક્ષ; કેરીનું ઝાડ (૨) છોકરાંની એક રમત [**આંબા ગોડી નાખવા** = આંબા ખોદી નાખવા જેવું — જે સામે કોઈ ઇલાજ પછી ન હોય એવું અસહ્ય નુકસાન કરવું, થઈ શકે એટલું (કોઈનું) ખરાબ કરવું **આંબે મોર** (આશા બતાવવા માટે, સારા ફળની આશા તરીકે આનો પ્રયોગ આવી કહેવતોમાં મળે છે) 'આંબે મોર ને વાત કહીશું પોર', 'આંબે મોર ને કલાલે લેણું, જતે દહાડે કાંઈ ન દેખ્યું' — આશા રાખો, ફળી તો ખરી, નહિ તો કાંઈ નહિ, એમ અર્થ બતાવે છે **આંબો લેવો** = ફરતા ભમરડાને હથેળીમાં લેવો] **-બલિયો** પું૦ આંબો (પ.) **-બાગાળો** પું૦ કેરીની મોસમ **-બામોર** પું૦ આંબાનો મોર (૨) ડાંગરની એક જાત **-બાવાડિયું** ન૦, **-બાવાડી** સ્ત્રી૦ આંબાનું વન, અમરાઈ. **-બાશા(-સા)ખ** સ્ત્રી૦ આંબા ઉપર કુદરતી રીતે પાકેલી કેરી. **-બાહળદર** સ્ત્રી૦ એક જાતની હળદર ૦ળિયું ન૦ કાચી કેરીની સૂકવેલી ચીરી

આંબોઈ (૦) સ્ત્રી૦ ડૂંટીની નીચેની રગોની ગાંઠ. [**-કરાવવી, -ચોળવી, બેસાડવી** = આંબોઈની જગાએ ચોળી કરીને તેને ઠેકાણે લાવવી **-ખસવી, -ટળવી** = આંબોઈની ગાંઠ તેને સ્થાનેથી હઠવાનું દર્દ થવું **-બેસવી, ઠેકાણે આવવી** = આંબોઈનું દરદ મટવું]

આંબોસું (૦) ન૦ સૂકું આલૂ (૨) સૂકી દ્રાક્ષ

આંબોળિયું (૦) ન૦ જુઓ 'આંબો'માં

આંક્ષ (૦) પું૦ [सं अक्ष] ધરી

આંસુ (૦) ન૦ [सं अश्रु, प्रा अंसु] અશ્રુ, આંખોમાંથી દુઃખ કે હર્ષ વખતે ટપકતાં ટીપાં. [**-આવવાં, ખરવાં, પડવાં, વહેવાં** = આંસુ નીકળવાં, રડવું **-લૂછવાં -લોહવાં** = રડતાને શાંત પાડવું (૨) સાંત્વન કે દિલાસો આપવો **-ઢાળવાં** = આંસુ પાડવાં, રડવું] ૦ઢાળ વિ૦ આંખમાંથી આંસુ પાડે એવું (૨) સ્ત્રી૦ ઘોડાની એક જાત ૦પાત પું૦ અશ્રુપાત [ઊંહું

આંહાં (૦) અ૦ (રવ૦) નકાર બતાવનો ઉદ્ગાર,

આંહાંતૂસ (૦) સ્ત્રી૦ હા ના, ઘડભાંગ (?)

આંહીં, ૦કણે (૦) અ૦ (ગ્રા) અહીંયાં

ઇ

ઇ સ્ત્રી૦ [सं] સંસ્કૃત કુટુંબની વર્ણમાલાનો ત્રીજો અક્ષર, એક સ્વર (દીર્ઘ રૂપ ઈ) (૨) અ૦ (રવ૦) ક્રોધ, નિંદા, દયા, દુઃખ, દાઝ અને વિસ્મયસૂચક ચિત્કાર ૦**કાર** પું૦ [सं] 'ઇ' અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦**કારાંત** વિ૦ અંતે ઇકારવાળું [ભાગ્ય, આબાદી

ઇકબાલ ન૦ [अ] હિમ્મત, નસીબ (૨) સદ્

ઇકરાર પું૦ [अ] હા પાડવી તે, કબૂલાત (૨) કોલ, પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક કહેલો અથવા લખાયેલો મંજૂર, એકરાર (જુઓ એકરાર) ૦**નામું** ન૦ [फा] પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક કબૂલાતનો લેખ, 'એફિડેવિટ'

ઇકોતરી સ્ત્રી૦ ગણિતના સોળ આંકમાંનો એક

ઇકોત(-તે)રો વિ૦ પું૦ ૭૧નો, ૭૧મો (૨) પું૦ (સં) વિ સં ૧૮૭૧નો દુકાળ

ઇકોતેર વિ૦ [सं एकसप्तति] ૭૧, એકોતેર [**-કુળ તરવાં** = બધા વડવાઓનો ઉદ્ધાર થવો] **-રો** જુઓ ઇકોતરો

ઇક્કડ સ્ત્રી૦ [सं इक्कट, प्रा]એક વનસ્પતિ (તે એક કોમળ ઘાસ છે, તેની સાદડી બનાવાય છે)

ઇક્ષુ સ્ત્રી૦ [सं] શેરડી **૦ક્ષુંદ** પુ૦ શેરડીનો સાંઠો (૨) તેની પેગઈ **૦જ** વિ૦ શેરડીમાંથી નીપજતું (ગોળ, ખાંડ ઇ૦) **૦દંડ** પુ૦ શેરડીનો સાંઠો **૦પાક** પુ૦ ગોળ **૦યંત્ર** ન૦ શેરડી પીલવાનું યંત્ર, કોલુ **૦રસ** પુ૦ શેરડીનો રસ **૦શર્કરા** સ્ત્રી૦ સાકર **૦સાર** પુ૦ ગોળ

ઇક્ષ્વાકુ પુ૦[सं](સ) સૂર્યવંશનો આદિ નૃપ

ઇખલાક પુ૦ [अ] વિનય, સભ્યતા

ઇખલાસ પુ૦ [अ] સાચ દોસ્તી, એખલાસ

ઇખ્તિલાત પુ૦ [अ] મૈત્રી સ્નેહ

ઇખ્તિલાફ પુ૦ [अ] વિરોધ, અણબનાવ દ્વેષ

ઇખ્તેસાર પુ૦[अ इख्तिसार] સંક્ષેપ સાર

ઇચાવું અ૦ક્રિ૦, **-વવું** સ૦ ક્રિ૦ ઇચવું નું અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક

ઇચ્છવું સ૦ ક્રિ૦ [सं इष्-इच्छ्] ઇચ્છા કરવી (૨) આશા રાખવી (૩) [सं इष्, प्रा इच्छ] મેળવવા આશા રાખવી માગવું

ઇચ્છનધારા સ્ત્રી૦[सं अविच्छिन्न-धारा] અતૂટ ધારા, ચાલુ પ્રવાહ (૨) અભિષેકપાત્ર

ઇચ્છા સ્ત્રી૦ [सं] મરજી, રુચિ, ખુશી (૨) ઉમેદ, આશા, અભિલાષા (૩) કામના, વાસના [**-માં આવવું** = ઇચ્છા થવી, ગમવું, પસંદ પડવું] **૦ચાર** પુ૦ સ્વેચ્છાચાર **૦ચારી** વિ૦ સ્વેચ્છાચારી **૦નુરૂપ** વિ૦ મરજી પ્રમાણેનું **૦નુસાર** અ૦ મરજી મુજબ **૦નુસારી** વિ૦ ઇચ્છા પ્રમાણેનું **૦ન્યાય** પુ૦ માગ્યો-મનપસંદ ન્યાય **૦પુરઃસર, ૦પૂર્વક** અ૦ ઇચ્છા મુજબ (૨) જાણી જોઈને ઇરાદાપૂર્વક **૦ફલ(-ળ)** ન૦ ઇચ્છા પ્રમાણે મળવું-થવું તે(૨)[ગ]ત્રિરાશિમાં ઇચ્છિત ચોથું પદ, હિસાબનો જવાબ **૦બલ(-ળ)** ન૦ ઇચ્છાની શક્તિ મનોબળ, સંકલ્પબળ **૦ભેદી** સ્ત્રી૦ સખત જુલાબની એક ઔષધિ **૦ભોજન** ન૦ ભાવતું ભોજન **૦મરણી** વિ૦ ઇચ્છાનુસાર મરવાની શક્તિવાળું **૦વર** પુ૦ જાતે પસંદ કરેલો વર **૦વાચક** વિ૦ ઇચ્છા દર્શાવનારું **૦વ્યાપાર** પુ૦ ઇચ્છાનો વ્યાપાર ઇચ્છાનું કાર્ય **૦શક્તિ** સ્ત્રી૦ ઇચ્છાબલ, સંકલ્પબળ **-છાંક** પુ૦ ઇષ્ટરાશિ, ત્રિરાશિનું ત્રીજું પદ (ગ) **-ચ્છિત** વિ૦ ઇચ્છેલું. **-ચ્છુ(૦ક)** વિ૦ ઇચ્છાવાળો

ઇજન ન૦ [अ इज़्न] નોતરું, આમંત્રણ

ઇજનેર પું૦[इं એન્જિનિયર]બાંધકામ ઇત્યાદિની યોજના કરનાર આદમી(૨)યંત્રવિદ્યા જાણનાર આદમી **-રી** વિ૦ ઇજનેરને - ઇજનેરના કામને લગતું (૨) સ્ત્રી૦ ઇજનેરી કામ કે વિદ્યા

ઇજલાસ સ્ત્રી૦ [अ] જલસો, સભા, બેઠક **૦નિશાન** પુ૦[फा]સભ્ય(૨)નવાબો તથા એ દરજ્જાના પુરુષોને માટે માનાર્થે વપરાતો શબ્દ

ઇજાજત સ્ત્રી૦ [अ] પરવાનગી રજા

ઇજાફત સ્ત્રી૦[अ]વધારો, ઉમેરો (૨)સમાસ(૩) છઠ્ઠી વિભક્તિ(૪)જોડી દેવું તે,ખાલસા કરવું તે **૦ગામ** ન૦ ઇનામી ગામ કે વતન **૦ખાતું** ન૦ ભેટ નજરાણાને લગતું ખાતું

ઇજાર સ્ત્રી૦ [अ] સુરવાળ લેંઘો **૦બંધ** પુ૦ ઇજારનું નાડું, કમરપટો

ઇજારદાર પુ૦,**-રી** સ્ત્રી૦[फा]જુઓ 'ઇજારો'માં

ઇજારવું અ૦ક્રિ૦ દુઃખ, સંતાપ કરવો,દુઃખી થવું

ઇજારો પુ૦ [अ] ઠરાવેલી શરત પ્રમાણે કોઈ હકનો એકહથ્થુ ભોગવટો કે એવો પટો,કરાર કે ઠરાવ(૨)મનદીહક [**-આપવો** = એકહથ્થુ ભોગવટો નક્કી કરીને હક સોંપવો **-રાખવો, લેવો** = એવો હક મેળવવો, ખરીદવો, કરી લેવો] **-રદાર** વિ૦ ઇજારો ધરાવનાર **-રદારી** સ્ત્રી૦ ઇજારદારનું કામ,ઇજારદારપણું **-રાપદ્ધતિ** સ્ત્રી૦ ઇજારે આપવાની કે ઇજારો આપીને કાર્યવ્યવસ્થા કરવાની પદ્ધતિ

ઇજ્જત સ્ત્રી૦ [अ] આબરૂ (૨) સ્ત્રીનું શિયળ [**-આપવી, કરવી** = માન આપવું, આબરૂ વધારવી **-જવી** **-ના કાંકરા થવા,-લેવી** = જુઓ 'આબરૂ જવી, ' વગેરે **૦(-તે)આસાર, ૦દાર** વિ૦ આબરૂદાર, પ્રતિષ્ઠિત

ઇજ્યા સ્ત્રી૦ [सं] યજ્ઞ(૨) પૂજા

ઇઝરાયલ વિ૦ [हिब्रू] યહૂદી લોકોને લગતું (૨) પું૦ (સ) યહૂદી લોકોનો એક મૂળ પુરુષ

ઇઝહાર પુ૦ [अ] જાહેર કરેલી કરેલી હકીકત, જાહેરાત,'ડેક્લેરેશન'(૨)જુબાની **૦નવીસ** પુ૦ ઇઝહાર લખનાર

ઇટાલિયન સ્ત્રી૦ [इं] ઇટાલીની ભાષા (૨) પુ૦ તેનો વતની [જુઓ 'અક્કા'મા)
ઇદ્દા(-દ્દી) સ્ત્રી૦ કટ્ટી અક્કા (-કરવી,-થવી
ઇઠ્ઠોતેર વિ૦[स अष्टसप्तति, प्रा॰ अट्ठत्तरि]૭૮: અઠ્ઠો(-ઠ્યો)તેર [अट्ठासीइ]૮૮,અઠ્યાશી
ઇઠ્યાશી(-સી) વિ૦ [स अष्टाशीति, प्रा
ઇહરિયો વિ૦પુ૦ ઈડરનો(૨)[લા]ઘણો મજબૂત -જીતવો મુશ્કેલ (ગઢ) [૦ગઢ જીતવો = ન થઈ શકે એવુ પરાક્રમ કરવુ (૨) (કટાક્ષમા) મોટી ધાડ મારવી]
ઇડા સ્ત્રી૦[स]યોગ શાસ્ત્રઅનુસાર પ્રાણવાયુની ત્રણ નાડીઓમાની શરીરની જમણી બાજુની નાડી (ઇડા, પિંગલા અને સુષુમ્ણા)
ઇતબાર પુ૦[अ]વિશ્વાસ [-કરવો,-રાખવો જુઓ 'વિશ્વાસ'મા]-રી વિ૦ ભરોસા લાયક, પ્રમાણિક [સરંજામ, ગ્સાલો
ઇતમામ વિ૦ [अ] તમામ, પૂરેપૂરુ (૨) પુ૦
ઇતર સ૦(૨) વિ૦[स] અન્ય,બીજુ (૩)નીચલુ, ભિન્ન(૪)ક્ષુલ્લક **૦ત** અ૦ બીજેથી,જુદી રીતે **૦ત્ર** અ૦ અન્યત્ર, બીજે ઠેકાણે **૦વાચન** ન૦ અભ્યાસક્રમ ઉપરાતનુ-બહારનુ ફાલતુ કે પાઠ્યપુસ્તક ઉપરાતનુ-વાચન
ઇતરડી સ્ત્રી૦ ઢોરના શરીરે વળગતુ એક જંતુ
ઇતરાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ ઈતરાવુ] આછકલાઈ, મિથ્યા મોટાઈ
ઇતરાજ વિ૦ [अ इअतिराज़] નાખુશ, ખફા -જી સ્ત્રી૦ નાખુશી, અવકૃપા, ખોફ
ઇતરાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઇતિરાવુ'નુ પ્રેરક
ઇતરેતર વિ૦ (૨) સ૦ [स] એકબીજાનુ, પરસ્પરનુ **૦દ્વંદ્વ** પુ૦ દ્વદ્વસમાસનો એક પ્રકાર ઉદા૦ 'હાથીઘોડા' **-રાશ્રય** પુ૦ અન્યોન્યાશ્રય
ઇતલાખ વિ૦ [अ इतलाक़] જુદુ, છૂટુ (૨) સરકાર ખર્ચે સરદારો પાસે રહેતો (ફોજનો સિપાઈ) (૩) પુ૦ છૂટુ-મુક્ત કરવુ તે (૪) છૂટાછેડા આપવા તે
ઇતવાર પુ૦ જુઓ આતવાર, રવિવાર
ઇતસ્તતઃ અ૦ [स] અહી તહી, આમ તેમ
ઇતઃ અ૦ [स.] અહીથી **૦પર** અ૦ હવે પછી
ઇતિ અ૦[स] આ પ્રમાણે(૨)સમાપ્ત,પૂરુ થયુ એમ બતાવે છે (૩)સ્ત્રી૦સમાપ્તિ **૦કર્ત(-ર્ત)-૦વ્ય** વિ૦ વિધિ અનુસાર કરવાયોગ્ય(૨) ફરજ-કર્તવ્ય કરી ચૂકેલ, જેનુ કર્તવ્ય સમાપ્ત થયુ છે એવુ;કૃતકૃત્ય(૩)ન૦ કરવા યોગ્ય કામ,ફરજ **૦કર્ત(-ર્ત)૦વ્યતા** સ્ત્રી૦ અવશ્ય કરવા યોગ્ય કામ(૨)કૃતકૃત્યતા **૦કૃતમ્** અ૦ 'કયુ ઈ એફ' (ગ) **૦માત્ર** વિ૦ આટલુ જ **૦વૃત્ત** ન૦ બનેલી હકીકતનુ બ્યાન,ઇતિહાસ **૦શ્રી** સ્ત્રી૦ સમાપ્તિ **૦સિદ્ધમ્** અ૦ 'કયુ ઈ ડી' (ગ) **-ત્યલમ્** અ૦[स]હવે બસ **-ત્યાદિ(૦ક)** વિ૦ [स] વગેરે
ઇતિમાદ પુ૦ [अ] વિશ્વાસ, ભરોસો
ઇતિહાસ પુ૦ [स]તવારીખ ભૂતકાળનુ વૃત્તાત **૦ક,૦કાર** પુ૦ ઇતિહાસ લખનાર પુરુષ **૦જ્ઞ,૦વિદ,૦વેત્તા** પુ૦ઇતિહાસનો જાણકાર-વિદ્વાન [બનાવ, સંજોગ
ઇત્તિફાક પુ૦ [अ] એકમતી (૨) સપ (૩)
ઇત્થમ્ અ૦ [स] આ પ્રકારે. **૦ભૂત** વિ૦ આ પ્રકારે બનેલુ
ઇત્યલમ્, ઇત્યાદિ(૦ક) જુઓ 'ઇતિ'મા
ઇદમ્ સ૦ [स] આ
ઇદંતા સ્ત્રી૦ [स] મળતાપણુ, તાદૃશતા
ઇદંતૃતીયમ્ વિ૦[स] ધાર્યા કરતા નવુ જ-જુદુ જ (૨) ન૦ ત્રીજુ જ-અવનવુ જ-ઈફ
ઇધર અ૦ [हि] અહી **૦ઉધર, ૦તિધર** અ૦ [हि] અહી તહી
ઇનકાર પુ૦ [अ इन्कार] ઇન્કાર,નિષેધ, મના (૨) અસ્વીકાર, નામ જૂરી [-જવું = નામુકર જવુ, ફરી જવુ, ઇન્કારવુ] **૦વુ** સ૦ ક્રિ૦ ઇનકાર કરવો **-રિયત** સ્ત્રી૦ ઇનકારવુ તે
ઇનસાફ,૦દાર,-ફિયો,-ફી જુઓ 'ઇન્સાફ'મા
ઇનામ ન૦ [अ] બક્ષિસ. યોગ્યતાની કદરમા મળતી ભેટ [-કાઢવું, -રાખવું = ઇનામ આપવાનુ કાયમ કરવુ, ઠરાવવુ ઇનામ આપવાનુ સ્થાપવુ] **૦અકરામ** ન૦ બક્ષિસ (૨) બક્ષિસ અને માન **૦ઇજાકત** ન૦ ઇનામમા વચાગે કરવો તે **૦ચિઠ્ઠી** સ્ત્રી૦ ઇનામની સનદ. **૦ચોથાઈ** સ્ત્રી૦ ઇનામી જમીનના

ઉત્પન્નનો સરકારનો ચોથો હિસ્સો ૦દાર વિ૦ ઇનામ મેળવનાર (૨) ઇનામી જમીન કે ગામવાળુ (૩) પુ૦ એક અટક ૦દારી સ્ત્રી૦ ઇનામદારની પદવી ૦પટો (–ટ્ટો) પુ૦, ૦પત્ર ન૦ ઇનામી જમીન કે ગામનો લેખ – સનદ. ૦ફેઝાબી સ્ત્રી૦ ઇનામી જમીનનો સરકારધારો. ૦સલામી સ્ત્રી૦ સલામી દાખલ થોડુ મહેસૂલ ભરવુ પડતુ હોય એવી ઇનામી જમીન –મી વિ૦ ઇનામને લગતુ (૨) ઇનામમા મળેલુ (૩) જેમા ઇનામ મળે એવુ

ઇનાયત સ્ત્રી૦ [अ] એનાયત, ભેટ, બક્ષિસ. [–કરવું = આપવુ (પદવી, ખિતાબ)]

ઇનિંગ સ્ત્રી૦ [इ] ક્રિકેટના કોઈ પક્ષનો રમવાનો દાવ

ઇન્કમ ટેક્સ પુ૦ [इ] આવક પર લેવાતો વેરો — [આવક વેરો

ઇન્કાર [अ], ૦વુ, –રિયત જુઓ 'ઇનકાર'મા

ઇન્કિલાબ ઝિંદાબાદ શ૦પ્ર૦ [फा] ક્રાંતિ ઘણુ જીવો

ઇન્શાઅલ્લાહ શ૦પ્ર૦ [अ] ઈશ્વરેચ્છા

ઇન્સાન પુ૦, ન૦ [अ] માણસ (૨) માણસજાત –નિયત સ્ત્રી૦ માણસાઈ, સજ્જનતા

ઇન્સાફ પુ૦ [अ] ન્યાય (૨) ચુકાદો [–આપવો = ન્યાય કરવો, બરોબર તોળવુ –માગવો = ન્યાય કરવા કહેવુ – વિનતી કરવી] ૦દાર વિ૦ ઇન્સાફ રાખનારુ (૨) પુ૦ જડજ, ન્યાયાધીશ –ફિયો પુ૦ ઇન્સાફ આપનાર (તુચ્છકારમા) –ફી વિ૦ ઇન્સાફને લગતુ (૨) ન્યાયી (૩) સ્ત્રી૦ ઇન્સાફની રીત (૪) અદાલત

ઇન્સ્પેક્ટર [इ] નિરીક્ષક, દેખરેખ રાખનાર

ઇપાણુ (–ન) પુ૦ એક વનસ્પતિ

ઇપ્પી સ્ત્રી૦ [તેલુગુ] એક વનસ્પતિ

ઇબાદત સ્ત્રી૦ [अ] ભક્તિ, ઉપાસના, સ્તુતિ. ૦ગાહ સ્ત્રી૦, ૦ખાના ન૦ ઉપાસનામંદિર – મસ્જિદ, મંદિર વગેરે

ઇબારત સ્ત્રી૦ [अ] (બોલવા લખવાની) ઢબ, શૈલી [–ગોઠવવી = (દસ્તાવેજ કે કોઈ કાગળનો) સાર કાઢવો (૨) ખરડો તૈયાર કરવો]

ઇબ્લીસ પુ૦ [अ] શયતાન (૨) (સં) એ નામનુ દુષ્ટ ભૂત (મુસલમાનોમા મનાતુ) (૩) વિ૦ રાક્ષસી નઠારુ

ઇભ પુ૦ [स] હાથી

ઇમલો પુ૦ [જુઓ અમલો] મજલો (૨) બાધકામ

ઇમામ પુ૦ [अ] મુસલમાનોનો વડો ધર્મગુરુ, ધર્માધ્યક્ષ (૨) મસીદનો ઉપદેશક યા કુરાન વાચનારો, મુલ્લા, કાજી (૩) તાજિયાની આગળ રાખવામા આવતો ઝુડો (૪) માળાનો મેર ૦દાંડગો પુ૦ ધર્મને નામે ધતિંગ ચલાવનારો ૦બારા પુ૦ મોહરમના દિવસોમા તાજિયો રાખવામા આવે કે ઉત્સવ ઊજવાય તે મસીદ ૦હુસેન પુ૦ (સ) હજરત મહમદ સાહેબના દોહિત્ર, બાર ઇમામોમા ત્રીજા

ઇમારત સ્ત્રી૦ [अ] મોટુ મકાન, હવેલી (૨) [લા] યોજના ૦શાસ્ત્ર ન૦ બાધકામનુ શાસ્ત્ર, સ્થાપત્ય –તી વિ૦ ઇમારતને લગતુ (૨) ઇમારતમા ઉપયોગી

ઇમ્તિહાન પુ૦ [अ] પરીક્ષા, તપાસ

ઇયત્તા સ્ત્રી૦ [स] આટલાપણુ (૨) પ્રમાણ, પરિમાણ (૩) સીમા

ઇયળ સ્ત્રી૦ [सं इलिका, प्रा इलिया] એક કીડો

–ઇયુ નામ પરથી વિ૦ બનાવતો તદ્ધિત પ્રત્યય. 'વાળુ, –ને લગતુ, –ની ટેવવાળુ' એવા અર્થમા ઉદા૦ ભૂમિયુ, લોભિયુ

ઇરાક પુ૦, ન૦ [अ.] (સ) મેસોપોટેમિયા દેશ

ઇરાદો પુ૦ [अ] ઉદ્દેશ, આશય –દાપૂર્વક અ૦ જાણીજોઈને

ઇલકાબ પુ૦ [अ] ખિતાબ

ઇલમ પુ૦ [अ इल्म] વિદ્યા, શાસ્ત્ર કળા (૨) જાદુ (૩) મેલી વિદ્યા (૪) ઉપાય તજવીજ ૦બાજ, –મી વિ૦ ઇલમ જાણનારુ (૨) કાબેલ, હોશિયાર

ઇલા સ્ત્રી૦ [स] પૃથ્વી (૨) (સ) પુરુરવાની માતા. ૦વૃત્ત ન૦ (પ્રાચીન આર્ય ભૂગોળ પ્રમાણે) જબુદ્વીપના નવ ખડો પૈકીનો એક ખડ

ઇલા અ૦ [म इलाही] યા ખુદા! ઇલા ઇલા પોકરાવવી = તોબા ત્રાહિ ત્રાહિ પોકરાવવું; જુલમ કરવો

ઇલાકો (–ખો) પુ૦ [अ] પ્રાત (૨) હકૂમતનો પ્રદેશ (૩) હક દાવો લાગતુ વળગતુ ને –કેદાર વિ૦ ઇલાકા ઉપર હકૂમત ચલાવનાર

ઇલાજ પુ૦ [અ] ઉપાય (૨) ઉપચાર, દવા [**-લેવો**=ઇલાજ અખતિયાર કરવો, ઉપાય કે દવા કરવી] **-જી** વિ૦ ઇલાજ જાણનારુ (૨) પુ૦ વૈદ્ય, હકીમ

ઇલાયચી સ્ત્રી૦ ન૦ [स इला, કાનડી–यालक्की, તામિલ–एलाची.] એક તેજાનો (**૦નો**) દાણો, **૦દોડો**=ઇલાયચીનો (છોડા સાથેનો–જીડવા જેવો) કણ કે દાણો

ઇલાયચો પુ૦ જુઓ અલાયચો

ઇલાયદુ વિ૦ [અ] જુઓ અલાયદુ

ઇલાહી વિ૦ [અ] ખુદા–ઈશ્વર સબધી (૨) વદનીય **૦સન** સ્ત્રી૦ અકબર બાદશાહે શરૂ કરેલો એક સવત (શાહજહાએ તે બધ કરેલો)

ઇલ્પી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ, ઇપ્પી

ઇલેક્ટ્રિક વિ૦ [इ] વીજળીને લગતુ (૨) ઝડપી

ઇલ્તિમાસ સ્ત્રી૦ [અ] વિનતી, અરજ

ઇલ્લા(-લ્લી) સ્ત્રી૦ એક રમત

ઇવ અ૦ [स] –ની પેઠે, જેમ

ઇશક,૦દારી,૦બાજ, ૦બાજી. -કી જુઓ 'ઇશ્ક'મા **-કિયુ** વિ૦ ઇશ્કને લગતુ

ઇશારત સ્ત્રી૦ [અ] સાન, સકેત

ઇશારો પુ૦[અ] ઇશારત(૨)સૂચન [**ઇશારામાં** (કરવુ, કહેવુ, થવુ, સમજવુ)=ઇશારો થતાવેત, વિલબ કે વધુ તકલીફ વગર, તરત]

ઇશ્ક પુ૦[અ] ઇશક, પ્રેમ, સ્નેહ(૨)કામવિકાર (૩)રાગ, આવેશ **૦દારી** સ્ત્રી૦ પ્રેમીપણુ (૨) કામુકતા, કામીપણુ (૩) રઢીબાજી. **૦બાજ** વિ૦ પ્રેમમાલીન, પ્રણયી **૦બાજી** સ્ત્રી૦પ્રેમમગ્નતા,પ્રણયવ્યાપાર, ભોગવિલાસ **૦મિજાજી** સ્ત્રી૦લહેરીપણુ, લાલાઈ **-શ્કી** વિ૦ પ્રેમી (૨) ફક્કડ છેલ **-શ્કી ટટ્ટુ** ન૦ ઇશ્કબાજ, વ્યભિચારી કે કામી માણસ **-શ્કેમિજાજી** પુ૦ કેવળ કામવાસના **-શ્કેહકીકી** પુ૦ ખરો–દૈવી પ્રેમ

ઇશ્તેહાર ન૦ [અ] જાહેરનામુ; ઘોષણા

ઇશ્યુ પુ૦ [इ] (અદાલતમા કેસના) વાદનો મુદ્દો (૨) મુદ્દો, તર્ક

ઇષિ(-ષી)કા સ્ત્રી૦ [स] ઘાસનુ રાડુ (૨) તીર (૩) એક જાતની શેરડી (૪) સોનુ પીગળ્યુ કે નહિ તે જોવાની લાકડી અથવ સળિયો (૫) પીછી

ઇષુ પુ૦ [स] તીર (૨) પાચની સખ્યા (૩) [ગ] ઉત્ક્રમજ્યા; 'વર્સ્ડ સાઇન'

ઇષ્ટ વિ૦ [स] ઇચ્છેલુ (૨) પ્રિય, મનગમતુ (૩) [ગ] કલ્પેલુ (૪) યોગ્ય (૫) હિતાવહ (૬) યજ્ઞ વડે પૂજેલુ (૭) ન૦ ઇચ્છા (૮) અગ્નિહોત્ર (૯) યજ્ઞ ઇત્યાદિનુ પુણ્ય **૦કર્મ** ન૦ યોગ્ય – સારુ કામ(૨)[ગ] કલ્પિત અક લઈને દાખલો ગણવો તે **૦જન** પુ૦, ન૦ પ્રિયજન **૦દેવ** પુ૦, **૦દેવતા** પુ૦બ૦વ૦ (૨) સ્ત્રી૦ પ્રિય–પોતાની આસ્થાનો દેવ (૨) કુળદેવ **૦મિત્ર** પુ૦ ઘણો પ્રિય મિત્ર **૦રાશિ** સ્ત્રી૦ કલ્પેલી સખ્યા ઉપરથી ખરો ઉત્તર કાઢવાની રીત [ગ] **૦સિદ્ધિ** સ્ત્રી૦ ઇષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ **-ષ્ટાપત્તિ** સ્ત્રી૦ ઇચ્છિત બનવુ તે (૨) [ન્યા] વિરુદ્ધ પક્ષ તરફથી અનુકૂળ કાર્ય કે દલીલ. **-ષ્ટાર્થ** પુ૦ ઇચ્છેલી વસ્તુ (૨) મનપસદ અર્થ. **-ષ્ટાપૂર્ત** ન૦ [स] યજ્ઞયાગ અને વાવ, કૂવા ઇત્યાદિ કરાવવાનુ પુણ્યકર્મ [વપરાતી ઇટ

ઇષ્ટ(-ષ્ટિ)કા [स] ઇટ (૨) વેદી ચણવા માટે

ઇષ્ટાવો પુ૦ કટ્રાટ, બાવણી કગવ

ઇષ્ટિ સ્ત્રી૦ [स.] ઇચ્છા (૨) યજ્ઞ (૩) અમાસને દિવસે કરાતુ શ્રાદ્ધ

ઇષ્ટિકા સ્ત્રી૦ જુઓ ઇષ્ટકા

ઇષ્મ પુ૦ [स] જુઓ ઇધ્મ

ઇસપન પુ૦ [फा इस्पद] એક વનસ્પતિ રાઈ

ઇસપ(-બ)ગોળ ન૦ [फा इस्पगू(-गो)ल] ઊઠિયુ જીરુ

ઇસમ પુ૦ [अ इस्म] માણસ, વ્યક્તિ

ઇસેસ પુ૦ એક જાતનો ગુદર

ઇસોટો પુ૦ ['ઈસ' પરથી] લાકડાની નિસરણીનુ પડખાનુ લાકડુ, જેમા પગથિયા ઘાલેલા હોય છે

ઇસ્કામત સ્ત્રી૦ [અ] માલમતા, મિલકત

ઇસ્કોતરિયો, ઇસ્કોતરો પુ૦ [પો. એસ્કિટોરિયા] નાની પેટી

ઇસ્ક્રૂ પુ૦ [इ स्क्रू] ગોળ આટાવાળો ખીલો, 'સ્ક્રૂ' [**-મારવો,જડવો,ઠોકવો,બેસાડવો,**

ઘસાવવો=ત્રેવડી સાંધવું. –ઢીલો હોવો. ઘસવો=મગજનું ઠેકાણું ન હોવું કે તેવું પ્રતીત થવું. –ફેરવવો. દાબવો=તપાસવો ફરવે (પાછળ ગયેલી ગૂમ) ચાલતા આવવી ફેરવું]
ઇસ્ટાપડી સ્ત્રી૦ [हि. स्टॉप] બાળીબારણાં ઇત્યાદિ બંધ કરવા માટે તેના ઉપર જડવામાં આવતી ચાપ–ભોગલી, 'સ્ટોપર' [–ખોલવી=ઇસ્ટાપડીથી બંધ કરેલું હોય તે ઉઘાડવું –પાડવી મારવી, વાસવી=ઇસ્ટાપડીથી બારીબારણું બંધ કરવું]
ઇસ્તરી સ્ત્રી૦ [हि. इस्तिरी. न· सं स्तर પરથી ?] ઇસ્ત્રી. સફાઈ અથવા કડકપણું લાવવા માટે ધોયેલાં કપડાં પર ફેરવવાનુ અગ્નિ ભરેલુ પાત્ર [–કરવી=કપડાને ઇસ્તરી વડે કડક, કરચલી વિનાનુ સાફ કરવુ. –થવી=ઇસ્તરી ફરવી. ઇસ્તરીતું, –વાળુ (કપડું)=ઇસ્તરી કરેલુ]
ઇસ્તંબૂલ ન૦ [तुर्की] (સ) યુરોપીય તુર્કસ્તાનનું મુખ્ય શહેર, 'કૉન્સ્ટન્ટિનોપલ' –લી વિ૦ ઇસ્તંબૂલનું [આદરસત્કાર
ઇસ્તિકબાલ પું૦ [अ] સામે લેવા જવું તે,
ઇસ્તિ(–સ્તી)ફા પુ૦[अ]રાજીનામુ [બોલવુ તે
ઇસ્તિલાહ સ્ત્રી૦ [अ] રૂઢિ પ્રમાણે વિવેકસર
ઇસ્ત્રી સ્ત્રી૦ જુઓ ઇસ્તરી
ઇસ્પિતાલ(–ળ) સ્ત્રી૦[इं હોસ્પિટલ] (રોગીઓને રાખીને ઉપચાર કરવા માટેનુ) દવાખાનુ
ઇસ્રાયલ વિ૦ (૨) પુ૦ [अ] (સં.) જુઓ ઇઝરાયલ
ઇસ્લામ પું૦[अ]મુસલમાની ધર્મ –મી વિ૦ ઇસ્લામને લગતુ (૨) ઇસ્લામનુ અનુયાયી –મીયત્વ ન૦ ઇસ્લામીપણું [પૃથ્વી
ઇહ અ૦ [स.] અહીં ૦લોક પુ૦ આ દુનિયા,
ઇહાં અ૦ + અહીયા
ઇંગલીઢિંગલી સ્ત્રી૦ એક રમત
ઇંગળા સ્ત્રી૦ [सं इडा, हि इगला] ઇડા નાડી (યોગ) [અંગારો
ઇંગાર(–રો) પું૦ [स अंगार, प्रा इंगार,–ल]
ઇંગિત ન૦[स]ઇશારો, સંકેત (૨) મનોવિકારનું બાહ્ય ચિહ્ન–ચેષ્ટા (૩) મનની વાત ૦જ્ઞ વિ૦ મનોગત જાણી–કળી શકનાર
ઇંગુદી સ્ત્રી૦ [सं] એક વનસ્પતિ, ઇંગોરી. ૦તેલ ન૦ ઇંગુદીનું તેલ
ઇંગોરી સ્ત્રી૦. –રિયો પું૦ [सं इंगुदी, प्रा. इंगुई] હિંગુદી. –રું ન૦ ઇંગુદીનુ ફળ હિંગોરું
ઇંગ્લિશ વિ૦ [इं] જુઓ અંગ્રેજી
ઇંગ્રેજ પું૦ [पो] અંગ્રેજ. –જી વિ૦(૨) સ્ત્રી૦ જુઓ અંગ્રેજી [વિલાયત
ઇંગ્લંડ પું૦ ન૦ [इं] (સં) અંગ્રેજોનો દેશ –
ઇંચ પું૦[इ.] તસુ જેટલું અંગ્રેજી માપ ફૂટનો ૧૨મો ભાગ. –ચિયું વિ૦ એક ઇંચના માપનુ
ઇંજલ પું૦ [अ अंजल] બાઇબલ સમજનારો પાદરી
ઇંજિન ન૦ જુઓ એંજિન
ઇંજીલ ન૦ [अ.] ખ્રિસ્તીઓનો ધર્મગ્રંથ; બાઇબલનો નવો કરાર
ઇંતિ(–તે)ખાબ પું૦ [अ] ચૂંટણી, ચૂંટી ચૂંટીને કરેલો સંગ્રહ (૨) સાર, મતલબ
ઇંતેજામ પું૦ [अ] બંદોબસ્ત
ઇંતેજાર વિ૦ [अ इंतिज़ार] આતુર, અધીરુ –રી સ્ત્રી૦ આતુરતા
ઇંદિરા સ્ત્રી૦ [स] લક્ષ્મી
ઇંદિ(–દી)વર ન૦[स] વિષ્ણુ (૨) ભૂરું કમળ
ઇંદુ પું૦ [स] ચંદ્ર ૦કલા(–ળા) સ્ત્રી૦ચંદ્રની (સોળ) કળા ૦કાંત પુ૦ એક મણિ, ચંદ્રકાંત. ૦કાંતા સ્ત્રી૦ રાત (૨) રોહિણી (નક્ષત્ર) ૦જા સ્ત્રી૦ (સ) નર્મદા નદી ૦પુત્ર પું૦ (સ) બુધ (જ્યો) ૦મતી સ્ત્રી૦ પૂર્ણિમા. ૦મુખી વિ૦ સ્ત્રી૦ ચંદ્રમુખી ૦મૌલી પુ૦ (સ) શંકર, મહાદેવ ૦વાર પુ૦ સોમવાર ૦વ્રત ન૦ ચાંદ્રાયણ વ્રત ૦શેખર પુ૦ (સ) ઇંદુમૌલી, મહાદેવ ૦સાર પુ૦ અમૃત
ઇંદ્ર પુ૦[सं](સ) દેવોનો રાજા. (૨) સમાસમાં નામને અંતે, તેમાં શ્રેષ્ઠ એવો અર્થ બતાવે છે જેમ કે માનવેન્દ્ર, ગજેન્દ્ર ૦ખીલ પુ૦ હાથીના સીધા ધસારાથી નગરદ્વારને બચાવવા આડે રખાતો મજબૂત થાભલો. ૦ગોપ પુ૦ ચોમાસામાં થતુ એક જીવડુ ૦ચાપ ન૦મેઘધનુષ્ય ૦જવ પુ૦ કડુ નામના ઝાડનું બીજ ૦જાલ (–ળ) સ્ત્રી૦ જાદુ, નજરબંધી (૨) હાથચાલાકી

(૩) કાવતરું, છળકપટ. ૦જિત્ પું૦ (સં.) રાવણનો પુત્ર ૦ધનુ(ષ,ષ્ય) ન૦ મેઘધનુષ્ય ૦નીલ પું૦ નીલમણિ, નીલમ (૨) સંગીતમાં એક અલંકાર. ૦પુત્ર પું૦ (સં.) ઇંદ્રનો પુત્ર, જયંત (૨) અર્જુન. ૦પુરી સ્ત્રી૦ (સં.) અમરાવતી, ઇંદ્રની રાજધાની ૦પ્રસ્થ ન૦ (સં.) પાંડવોનું પાટનગર, પ્રાચીન દિલ્હી ૦લોક પું૦ સ્વર્ગ ૦વજ્રા સ્ત્રી૦ એક છંદ ૦વંશા સ્ત્રી૦ એક છંદ. ૦વારણું ન૦ [સં. इंद्रवारुणिका] દેખીતું જેટલું સુંદર તેટલું જ કડવું એવું એક ફળ (૨) [લા.] રૂડું પણ દુર્ગુણી–કપટી માણસ. ૦વિજય પું૦ એક છંદ. –દ્રાણી સ્ત્રી૦ ઇંદ્રની સ્ત્રી –દ્રાણું ન૦ [સં. इंद्राणी] 'ઇંદ્રવારણું'નો વેલો, એક વેલો. –દ્રાયુધ ન૦ વજ્ર, વીજળી –દ્રાસન ન૦ ઇંદ્રનું સિંહાસન–પદ

ઇંદ્રારણું ન૦ + જુઓ ઇંદ્રવારણું

ઇંદ્રિય સ્ત્રી૦ [સં.] જ્ઞાન તથા કર્મનું (બહારનું કે આંતર) સાધન (ત્વચા, ચક્ષુ, કાન, જીભ અને નાક તથા વાચા, હાથ, પગ, અપાન અને ઉપસ્થેંદ્રિય એ પાંચ અનુક્રમે જ્ઞાનેંદ્રિયો તથા કર્મેંદ્રિયો છે) (૨) જનનેંદ્રિય ૦કર્મ ન૦ ઇંદ્રિયોનું કર્મ–વ્યાપાર ૦ગમ્ય, ૦ગોચર વિ૦ ઇંદ્રિયોથી જાણી–સમજી શકાય તેવું, પ્રત્યક્ષ ૦ગ્રામ પું૦ ઇંદ્રિયોનો સમૂહ ૦ગ્રાહ્ય વિ૦ ઇંદ્રિયગમ્ય ૦જન્ય વિ૦ ઇંદ્રિયો વડે ઉપજતું–થતું. ૦જિત્ વિ૦ ઇંદ્રિયોને જીતનાર. ૦જ્ઞાન ન૦ ઇંદ્રિયો દ્વારા થતું–સ્થૂલ જ્ઞાન ૦જ્ઞાનવાદ પું૦ ઇંદ્રિયજ્ઞાન એ જ ખરું જ્ઞાન એવો મત ૦દમન ન૦ ઇંદ્રિયોના રસને મારવા તે. ૦નિગ્રહ પું૦ ઇંદ્રિયોને વશ રાખવી તે સંયમ ૦નિરપેક્ષ વિ૦ ઇંદ્રિયોની અપેક્ષા રાખ્યા વિનાનું–તેમનાથી સ્વતંત્ર ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ ઇંદ્રિયો દ્વારા મળતું જ્ઞાન ૦બોધ સ્ત્રી૦ ઇંદ્રિયો મારફતે થતું જ્ઞાન ૦વિષય પું૦ ઇંદ્રિયોનો વિષય ૦સુખ ન૦ ઇંદ્રિયો દ્વારા અનુભવાતું સુખ (૨) વિષયસુખ ૦સ્થાન ન૦ ઇંદ્રિયોનાં સ્થાનો –યાતીત વિ૦ ઇંદ્રિયોથી પર, અગોચર –યારામ વિ૦ વિષયાસક્ત. –યાર્થ પું૦ ઇંદ્રિયવિષય

ઇંદ્રી સ્ત્રી૦ + જુઓ ઇંદ્રિય ૦જુલાબ પું૦ વારંવાર પેશાબ કરાવે એવી ઔષધિ

ઇંધક ન૦ [સં.] જુઓ ઇંધન

ઇંધન ન૦ [સં.] ઈંધણ, બાળવાનું લાકડું, કાઠી

ઈ

ઈ સ્ત્રી૦ [સં.] સંસ્કૃત કુટુંબની વર્ણમાળાનો ચોથો અક્ષર–એક સ્વર (૨) પૈસો, સંપત્તિ (૩) અ૦ તિરસ્કાર કે ગુસ્સાનો એવો ઉદ્ગાર ૦કાર પું૦ ઈ અક્ષર અથવા ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઈકારવાળું

–ઈ [સં.] સ્ત્રી૦ નો પ્રત્યય ઉદા૦ 'ગોઝી, મહેતી' (૨) [સં. इन्] નામને લાગતો, 'ના સંબંધી', 'કરનાર', 'વાળું' એવો અર્થ બતાવતો પ્રત્યય ઉદા૦ 'કપટી' (આ પ્રત્યય એવડા અર્થમાં ભૂલથી પણ વપરાતો મળે છે જેમ કે, નિર્વિકારી, સેશ્વરી, ધવાદાગી ઇ૦) (૩) વિશેષણ પરથી નામ બનાવતો ફારસી પ્રત્યય. ઉદા૦ આપખુદ–આપખુદી

ઈ વિ૦ [પ્રા. ईअ] + આ અથવા એ (૨) (ના) એ (૩) સ૦ (કા.) એ

ઈંડ પું૦ [જુઓ ઇક્કડ] એક વનસ્પતિ

ઈક્ષણ ન૦ [સં.] જોવું તે (૨) આંખ

ઈક્ષા સ્ત્રી૦ [સં.] નજર (૨) જોવું–વિચારવું તે

ઈક્ષિત વિ૦ [સં.] જોયેલું–વિચારેલું (૨) ન૦ નજર

ઈકાર, –રાંત [સં.] જુઓ 'ઈ'માં [ગિરડીનો રસ

ઈખ સ્ત્રી૦ [સં. इक्षु] ઇક્ષુ શેરડી ૦રસ પું૦

ઈચકઆંડી સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત

ઈચવું (ઈ') સ૦ક્રિ૦ હાસીને ખાવું (નિ હાથે) (૨) ફાંડાથી ગળીમાંની મોઈને ઉછાળી દૂર ફેંકવી

ઈજત સ્ત્રી૦, ૦(–તે) આસાર, ૦દાર વિ૦ જુઓ 'ઇજ્જત'માં

ઈજા સ્ત્રી૦ [अ.] પીડા, કષ્ટ (૨) [શારીરિક] નુકસાન–હાનિ [–પહોંચવી=ઈજા થવી]

ઈજાબકબૂલ ન૦ [अ.] મુસલમાનોમાં લગ્ન કબૂલ હોવાની વરકન્યાની લેવામાં આવતી પ્રતિજ્ઞા

ઈડલીપીડલી સ્ત્રી૦, ઈડિયું ન૦, ઈડીપીડી સ્ત્રી૦ વરકન્યાને નજર ન લાગે તે માટે તેમની પર ઉતારીને ફેંકી દેવાતી ભીની રાખોડીની ગોળીઓ પોખવામાં વપરાતી એક વસ્તુ

ઈતરાવું અ૦ક્રિ૦ [हिं इतराना] દેખાડો કરવો, ફૂલ મારવી [ઉપદ્રવ

ઈતિ સ્ત્રી૦[સં.]પાક વગેરેને નુકસાનપહોંચાડનાર

ઈથર પુ૦ [इं] એક અતિ સૂક્ષ્મ તત્ત્વ જેમાં ગરમીને પ્રકાશનાં મોજાંનો સંચાર થાય છે(૨) એક પ્રવાહી રસાયણ

ઈદ સ્ત્રી૦[अ] મુસલમાનોનો એક તહેવાર (૨) ખુશાલીનો દિવસ ૦ગાહ સ્ત્રી૦ ઈદ ઊજવવાની જગા

ઈદડું ન૦ [મદ્રાસી-ઈડલી] ઢોકળું

ઈદશ વિ૦ [सं] આવું, આ પ્રકારનું

ઈનિ મીન ને (૦સાડે)તીન શ૦ પ્ર૦[સર૦ म] જૂજ, સંખ્યામાં થોડું, હું તું ને તે જેટલા જ

ઈપ્સા સ્ત્રી૦ [सं] ઇચ્છા

ઈપ્સિત વિ૦ [सं] ઇચ્છેલું, (૨) ન૦ ઇચ્છા

ઈબા અ૦ આ તરફ, અહીં (સુ ગ્રામ્ય)

ઈબક વિ૦ છ આંગળીવાળું (માણસ) [तु](૨) સ્ત્રી૦ (સુ) હબક, ડર

ઈમ અ૦ + એમ

ઈમાન પુ૦,ન૦ [अ] આસ્થા, શ્રદ્ધા (૨) ધર્મ, દીન (૩) અંતઃકરણ (૪) પ્રમાણિકતા ૦દાર વિ૦ ઈમાનવાળું, પ્રમાણિક ૦દારી સ્ત્રી૦ પ્રમાણિકતા -ની વિ૦ ઈમાનવાળું,પ્રમાણિક

ઈરખા, ઈર્ખા સ્ત્રી૦+ઈર્ષા

ઈરાન પુ૦ [फा] ઈરાન દેશ -ની વિ૦ (૨) પુ૦ ઈરાનનું, ને લગતું

ઈર્ષા(-ર્ષ્યા) સ્ત્રી૦ [सं] અદેખાઈ ૦ખોર વિ૦ ઈર્ષા કરવાની ટેવવાળું ૦ળુ ઈર્ષાવાળું, અદેખું

ઈવ સ્ત્રી૦ [हिब्रू, इं](સ)(બાઇબલ પ્રમાણે) આદ્ય સ્ત્રી, આદમની જોડિયણ

ઈશ પુ૦ [सं] ધણી, માલિક (૨) પરમેશ્વર (૩) મહાદેવ, શિવ (૪) અગિયારની સંજ્ઞા

ઈશાન સ્ત્રી૦ [सं] ઉત્તર અને પૂર્વ વચ્ચેની દિશા કે ખૂણો (૨) પુ૦ (સ) મહાદેવ ૦કોણ પુ૦ ઈશાન ખૂણો -ની વિ૦ ઈશાન દિશાનું (૨)સ્ત્રી૦(મ) દુર્ગા. -ન્ય વિ૦ઈશાની

ઈશિતા સ્ત્રી૦ -ત્વ ન૦ [सं] એક મહાસિદ્ધિ (૨) સર્વોપરીપણું [આદિ પુરુષ

ઈશુ(-સુ), ૦ખ્રિસ્ત પુ૦ (સ) ખ્રિસ્તી ધર્મનો

ઈશ્વર પુ૦ [सं] પ્રભુ, પરમેશ્વર (૨) સ્વામી, માલિક (૩) રાજા [-ઉપર ચિઠ્ઠી=કેવળ ઈશ્વરાધાર -કરે (તો)=ઈશ્વરની મરજી હોય, થાય કે બને તો સારું, એ ભાવ બતાવે છે ઈશ્વરના ઘરની ચીઠ્ઠી, -ઘરનું તેડું= દેવાઝા થવી, મોત આવવું -ના ઘરની દોરી=આવરદા -ના ઘરનું (માણસ)= ભોળું, સરળ, ચોખ્ખા દિલનું,ઓલિયું માણસ -ના ઘરનો ચોર=ઈશ્વરી દરબારને હિસાબે ગુનેગાર, પાપી (અહીંની માનવ અદાલતમાં ભલે ચોર ન ગણાય છતાં ચોર એ ભાવ બતાવે છે) -નું નામ લો=રામનું નામ લો એટલું જ, ખાટી બિલકુલ નહિ, વ્યર્થ -એવો ભાવ બતાવે છે -ને ખોળે બેસવું=ઈશ્વરાધીન થવું, ઈશ્વરલેખે રહેવું -ને સાથે કે વચમાં રાખીને=ઈશ્વર સાક્ષી છે એમ, ઈશ્વરનો ડર રાખીને -ને લેખે, -ના નામ પર, -ને ખાતર=ઈશ્વરના સોગનથી, ઈશ્વરને યાદ કરીને કે તેનો ડર રાખીને, ધર્મ કે દયા કે સત્યને ખાતર ઈશ્વરે સામું જોવું=ઈશ્વરે દયા કે કૃપા કરવી, મદદે આવવું]૦કૃત વિ૦ ઈશ્વરનું કરેલું, કુદરતી. ૦કૃતિ સ્ત્રી૦ઈશ્વરની કૃતિ-રચના ૦તત્ત્વ ન૦ ઈશ્વરરૂપી તત્ત્વ ૦કૃપા સ્ત્રી૦ ઈશ્વરની કૃપા ૦દત્ત વિ૦ ઈશ્વર તરફથી મળેલું, કુદરતી ૦પ્રણિધાન ન૦ ઈશ્વરનું ધ્યાન ધરવું તે (૨) કર્મફળનો ત્યાગ પોતાનાં કર્મ ઈશ્વરને સમર્પણ કરવાં તે ૦પ્રસાદ પુ૦ ઈશ્વરકૃપા ૦પ્રાપ્તિ સ્ત્રી૦ ઈશ્વરની પ્રાપ્તિ ૦પ્રાર્થના સ્ત્રી૦ ઈશ્વરની પ્રાર્થના. ૦પ્રીત્યર્થ(-ર્થે) અ૦ઈશ્વરની પ્રીતિ માટે, પોતે ફળપ્રાપ્તિની ઇચ્છા રાખ્યા વિના. ૦પ્રેરણા સ્ત્રી ઈશ્વરની પ્રેરણા, અંતર્જ્ઞાન ૦ભક્તિ સ્ત્રી૦ ઈશ્વરની ભક્તિ ૦ભાવ પુ૦ ઐશ્વર્ય (૨) ઈશ્વરના અસ્તિત્વમાં શ્રદ્ધા

૦વાદ પું૦ ઈશ્વર છે એવો વાદ ૦સ્તુતિ સ્ત્રી૦ ઈશ્વરની સ્તુતિ. -રાધીન વિ ઈશ્વરને આધીન. -રી વિ૦ ઈશ્વર સંબંધી (૨) સ્ત્રી૦ દુર્ગા (૩) દેવી -રેચ્છા સ્ત્રી૦ ઈશ્વરની ઇચ્છા
ઈષણા સ્ત્રી૦ [સં એષણા] વાસના (૨) સ્ત્રી, પુત્રાદિ પ્રત્યેની આસક્તિ
ઈષત્ અ૦ [સં] જરા, થોડું [વારિયો
ઈષા ન૦ [સં] ગાડી કે ગાડાની ઊધ (૨) હળનો
ઈષ્મ પું૦ [સં] કામદેવ (૨) વસંત ઋતુ
ઈસ સ્ત્રી૦ [દે ઈસ(૦ઓ)=ખીલો? કે સં. ઈષા?] ખાટલાના પાયાને જોડતા બે લાંબા લાકડામાંનું દરેક
ઈસવી વિ૦ [અ] ઈસુ ખ્રિસ્તનું. ૦સન પું૦, સ્ત્રી૦ ઈસુના જન્મથી ગણાતો સંવત (ઈ સ)
ઈસાઈ વિ૦ [અ] ઈસુનું અનુયાયી, ખ્રિસ્તી (૨) ઈસુને લગતું [(સ) ઈશુ
ઈસા મસીહ [અ], ઈસુ (૦ખ્રિસ્ત) પું૦
ઈસું વિ૦ + [સં ईदृश] આવું
ઈસ્ટર ન૦ [इ] એક ખ્રિસ્તી ઉત્સવ-તહેવાર
ઈસ્વી વિ૦ [अ.] જુઓ ઈસવી. ૦સન પું૦, સ્ત્રી૦ ઈસવી સન
ઈહકો પું૦ અફસોસ (૨) ભય, ત્રાસ
ઈહા સ્ત્રી૦[સં] ઇચ્છા (૨) આશા, ઉમેદ (૩) ઉદ્યમ-ધંધો [પ્રકાર
ઈહામૃગ ન૦ [સં] નાટકનો એક (ચાર અંકી)
ઈંગલીઢીંગલી સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત
ઈંજવું સ૦ક્રિ૦ [સં. यज् કે ईज्या -પ્રા ईज्जा પરથી?] અર્પણ કરવું, આપી દેવું (૨) અગિયારીમાં અગ્નિની સ્થાપના કરવી (૩) અભિષેક કરવો (૪) પ્રસન્ન કરવું (૫) તેલ ઊજવવું. ઈંજાવું.(કર્મણિ) ઈંજાવવું (પ્રેરક)
ઈંટ સ્ત્રી૦ [સં इष्टका, પ્રા इट्टा] ઘર ઇત્યાદિ ચણવામાં વપરાતું માટીનું ચોસલું ૦બંધી વિ૦ ઈંટોનું બાંધેલું (૨) સ્ત્રી૦ ઈંટનું બાંધકામ ૦વાડો પું૦ ઈંટો પકવવાનો ભઠ્ઠો -ટાળ (-ળું) વિ૦ ઈંટનું બનેલું, ઈંટવાળું -ટાળી સ્ત્રી૦ ઈંટો મારી માગીને દેવાતો દંડ-સજા -ટાળો પું૦ [પ્રા इट्टाल] ઈંટનો કકડો (૨) ઈંટો બનાવવાનું ઓજાર -ટેરી(-લ) વિ૦ ઈંટબંધી
ઈંટો રે ઈંટો સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત
ઈંડું ન૦ [સં अंड] બેદું (૨) શિખર પરનો કળશ [-ચડાવવું=મોટું પરાક્રમ કે નામના કરવી, કોઈ બાબતમાં કળશ ચડાવવો] -ડાદાવ પું૦, ૦ઈંડું ન૦ છોકરાની રમત. -ડાળ સ્ત્રી૦ ઈંડા લઈને જનારી કીડીઓની હાર (૨) ઝીણા ઝીણા ઈંડાનો જથ્થો (૩)[લા] છોકરાની ધાડ-ભૂજરવાડ [-ઊભરાવી= ઈંડાળ જમીનમાંથી બહાર નીકળવી (૨) (લાભની લાલચે) મોટું ટોળું ભેગું થવું]
ઈંઢોણી સ્ત્રી૦ જુઓ ઉઢાણી
ઈંતડી સ્ત્રી૦ એક જીવ, ઇતરડી
ઈંધણ(-ણું) ન૦ [સં इंधन, પ્રા. इंधण] ઇંધન, બળતણ
ઈંધણઘોરી પું૦ બળદ (૨) ભાર વહેનારો આદમી (૩) વિ૦ બળદિયા જેવો, મૂર્ખ

ઉ

ઉ પું૦ [સં] સંસ્કૃત કુટુંબની વર્ણમાળાનો પાંચમો અક્ષર-એક મુખ્ય સ્વર. ૦કાર પું૦ ઉ અક્ષર અથવા ઉચ્ચાર. ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઉકારવાળું
-ઉ ક્રિયાપદને લાગતા 'તે ક્રિયા કરનારું' એ અર્થમાં વિ૦ બનાવતો પ્રત્યય ઉદા૦ ઉતારુ, ઝાડુ, ખાઉ [પ્રેરક
ઉકણાવવું સ૦ક્રિ૦ (કા)ચોગવું (૨)'ઊકણવું'નું
ઉકમાઈ સ્ત્રી૦ (કા) ઉત્સાહ, પોરસ
ઉકરડી સ્ત્રી૦[દે उक्करड, उक्कुरुड,-डी,-डिया] નાનો ઉકરડો (૨) વિવાહના સમયમાં કચરો પૂંજો નાખવાની જગા(૩) એક મલિન દેવતા [-ઉઠાડવી=વિવાહ પ્રસંગે સ્થપાતી કચરા-પૂંજાની મલિન દેવતાને વિદાય કરવી, તેનો વિધિ કરવો -નોતરવી=તે દેવતાની પ્રતિષ્ઠા કે સ્થાપન કરવું ઉકરડીને(-ની જાતને) વધતાં વાર શી?=છોકરી ઝટ મોટી — પરણાવવાની ઉંમરની થતા વાર નહિ]

—ડો પુ૦ છાણ અને પૂંજાનો ઢગલો: ઉકેરો (૨) [લા.] ગંદું સ્થાન, ગંદવાડો

ઉકરાંટો પુ૦ ઉકાટો, આવેશ, ઉશ્કેરણી (૨) તાલાવેલી, વિહ્વળતા

ઉકલાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઊકલવુ'નુ પ્રેરક

ઉકળાટ(—ટો) પુ૦ [જુઓ ઊકળવુ] ઘામ, કઢારો (૨) ગુસ્સો (૩) સતાપ

ઉકળાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊકળવુ'નુ પ્રેરક

ઉકાણવું સ૦ક્રિ૦ ચોરવુ, ઉકણાવવુ (સોનીઓ વાપરે છે)(પ્રેરક ઉકણાવવું, કર્મણિ ઉકાણાવું)

ઉકાણો પુ૦ ચોરી

ઉકાર, —રાન્ત [सं] જુઓ 'ઉ'મા

ઉકાળ પુ૦+સુકાળ, આબાદી—ચડતીનો કાળ

ઉકાળવુ સ૦ક્રિ૦['ઊકળવુ'નુ પ્રેરક] ઊકળે એમ કરવુ (૨) [લા] લાભ કરવો, સારુ કરવુ (૩) બગાડવુ (કટાક્ષમા) **ઉકાળાવવું** સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક) **ઉકાળાવું** અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ઉકાળો પુ૦ [જુઓ ઉકાળવુ] ઉકાળવુ તે (૨) વનસ્પતિ, ઓસડિયા કે તેજાનાનો કાવો (૩) [दे उक्कोल ?] ઘામ, બાફ (૪) કઢાપો, સતાપ

ઉકાંચળી વિ૦સ્ત્રી૦ [सं उत्+કાચળી] કાચળી પહેર્યા વિનાની

ઉકાંટવું અ૦ક્રિ૦ કપવુ, મૂંજવુ

ઉકાંટો પુ૦ ઉકરાટો (૨) બકારી (૩) અભાવાની લાગણી (૪) અવાવરુ કિનારો

ઉકાંમણ(—ણું) ન૦ ઉકાસવુ તે

ઉકાંસવું સ૦ક્રિ૦ [सं. उत्कृष, प्रा उक्कस] ખોદી કાઢવુ, બહાર કાઢવુ (૨) [લા] ધ્યાન પર લાવવું, ભુલાયેલુ તાજુ કરવુ (૩) ઉશ્કેરવુ **ઉકાંસાવું** અ૦ક્રિ૦, —વવું સ૦ક્રિ૦ અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક [ઢગ] જુઓ ઉકરડો

ઉકેરો પુ૦ [सं उत्कार, प्रा. उक्केर, उक्करड=

ઉકેલ પુ૦, સ્ત્રી૦ સૂઝ, સમજ (૨) નિકાલ, રસ્તો. [—આપવો, —કાઢવો = તોડ કે ફેંસલો કરવો, માર્ગ બતાવવો કે સુઝાડવો; ઉકેલ —પડવો = સૂઝવુ, ઉકેલ દેખાવો કે મળવો, પતવુ, ઊકલવુ] ૦વું સ૦ક્રિ૦ [सं उत्कल ? दे उक्केल्लाविय = ઉકેલાયેલુ] ગૂચ કાઢવી, વળ કાઢવો, બાવેલું કે ભરેલુ યા ગૂંથેલુ કે વાળેલુ (જેમ કે, ખાટલો, ગાદ, ગડી. ઇ૦) પાછુ છૂટું કરવું (૨) વાચવુ (૩) પૂરું કરવુ — નિકાલ કરવો (૪) ઉઘાડવુ પ્રગટ કરવું. ૦ણી સ્ત્રી૦ ઉકેલવુ — નિકાલ કરવો તે —લાવવું સ૦ક્રિ૦, —લાવું અ૦ક્રિ૦ 'ઉકેલવુ'નુ અનુક્રમે પ્રેરક અને કર્મણિ

ઉક્ત વિ૦ [सं] કહેલુ, બોલેલું. —ક્તિ સ્ત્રી૦ કથન (૨) શબ્દલાલિત્ય, વાક્ચાતુર્ય

ઉખડામણ ન૦ ઉખાડવાનુ—ખોદવાનુ મહેનતાણુ

ઉખડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઉખાડવું'નુ પ્રેરક, ઉખેડાવવુ

ઉખરડુ (—ણું) વિ૦ ઉઘાડુ, ખુલ્લુ (૨) ન૦ બીજાની વાત ફોડી દેવી તે

ઉખરડો પુ૦ એક જાતનુ ઘાસ

ઉખરણુ વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ ઉખરડું

ઉખરાંડુ વિ૦ ઉખરડુ; ઢાંક્યા વિનાનુ, ઉઘાડુ

ઉખરાટો પુ૦ ધાતુના વાસણ પગનો ઓવરણો

ઉખળાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઊખળવુ'નુ પ્રેરક

ઉખડિયો પુ૦ [જુઓ 'ઊખડવુ'] તવેથો

ઉખાડ પુ૦ ઉખાડેલુ હોય તે, પોપડો (૨) ખાડો

ઉખા(—ખે)ડવું સ૦ ક્રિ૦ [सं उत्खन् प्रा उक्खण, उक्खिण] 'ઊખડવુ નુ પ્રેરક—ઊખડે એમ કરવુ, ચોટેલુ જુદુ કરવુ (૨) મૂળ ખેંચી નાખવુ (૩) [લા] પદભ્રષ્ટ કરવુ ઉઠાડી મૂકવુ (૪) નાશ કરવો

ઉખા(—ખે)ડાવું અ૦ ક્રિ૦, —વવું સ૦ક્રિ૦ 'ઉખા(—ખે)ડવુ'નુ અનુક્રમે કર્મણિ અને પ્રેરક

ઉખાણુ ન૦, —ણો પુ૦ [सं उपाख्यान] સમસ્યા, કોયડો (૨) કહેવત, દૃષ્ટાંત

ઉખાલપખાલ સ્ત્રી૦ ઊલટી અને ઝાડો

ઉખા(—ખે)ળવુ સ૦ ક્રિ૦ [सं उत्खन्. प्रा उक्खाल = ઉખેડવુ] (કા) ઉખાડવુ (૨) ઉકેલવુ (૩) [લા.] ભુલાયેલુ તાજુ કરવુ, ઉકાસવુ **ઉખા(—ખે)ળાવું** અ૦ક્રિ૦, —વવુ સ૦ક્રિ૦ તેનુ અનુક્રમે કર્મણિ અને પ્રેરક

ઉખેડ વિ૦ ખેડવાને અયોગ્ય (૨) અણખેડેલુ વેરાન (૩) પુ૦, સ્ત્રી૦ ઉખાડ, પોપડો ૦વું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઉખાડવું —ડાવુ અ૦ક્રિ૦ —ડાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ 'ઉખાડાવુ'મા

ઉખેળવું, ઉખેળાવુ, ઉખેળાવવું જુઓ 'ઉખાળવુ'મા

ઉગટણું ન૦ પીઠી; ઊગટ
ઉગમ પું૦ [સં. उद्गम, પ્રા. उग्गम] ઊગમ; મૂળ (૨) આરંભ; જન્મ (૩) ઊગવું તે, ઉદય
ઉગમણ સ્ત્રી૦ પૂર્વદિશા –ણું વિ૦ પૂર્વદિશા તરફનું ['ઊગમદાસ્ત'મા
ઉગમદાસ્ત વિ૦ –સ્તી સ્ત્રી૦ જુઓ
ઉગાડવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊગવુ'નુ પ્રેરક, ઊગે એમ કરવું. ઉગાડાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ 'ઉગાડવું'નુ અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક
ઉગામવું સ૦ક્રિ૦ [સં उद्गम्] મારવા ઉપાડવું ઉગામાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ 'ઉગામવું'નુ અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક
ઉગાર પુ૦ [ઉગારવું] બચાવ, છૂટકો (૨) બચત, લાભ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ 'ઊગરવુ'નુ પ્રેરક, ઊગરે એમ કરવું, રક્ષણ કરવું; બચાવી લેવું (૨) બચત કરવી –રાવું અ૦ક્રિ૦, –રાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઉગારવુ'નુ અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક –રો પુ૦ જુઓ ઉગાર (૨) [જુઓ ઊગવું] ચોમાસામા થતા નાના છોડોનો સમૂહ ઉગાવો [ઉગારે પડવું = બચત થવી, ઉગારા ખાતે જવું] [ચોમાસાનો ઉગારો
ઉગાવો પુ૦ ઊગવું તે; ફૂલવુંફાલવું તે (૨)
ઉગ્ર વિ૦ [સં] આકરું, જલદ (૨) ક્રોધી (૩) બિહામણું (૪) જબરું ૦ગંધા સ્ત્રી૦ એક જાતની ઉગ્ર વાસવાળી વનસ્પતિ (૨) હિંગ ૦તા સ્ત્રી૦. ૦રૂપ વિ૦ ઉગ્ર રૂપવાળું ૦શાસન વિ૦ કડક આજ્ઞાઓ આપનારુ કડક અમલવાળું ૦સેન પુ૦ (સં) કંસના પિતાનુ નામ –ગ્રા વિ૦ સ્ત્રી૦ દીપ્તા શ્રુતિનો અવાતર ભેદ (સંગીત)
ઉઘડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊઘડવુ'નુ પ્રેરક
ઉઘરાઈ (–ત) સ્ત્રી૦ [જુઓ ઉઘરાવવુ] મહેસૂલ, કર, સાથ, દેવું ઇ૦ની વસૂલાત કરવી તે
ઉઘરાણી સ્ત્રી૦ લેણાની વસૂલાત (૨) લેણાની માગણી, તકાજો [–ચડવી = ઉઘરાણી વસૂલ કરવાનુ કામ ઘણું એકઠું થવું તે કામ કરવાનુ બાકી હોવુ] –ણિયો પુ૦ ઉઘરાણી કરનાર ૦પા(–પું) ઘરાણી સ્ત્રી૦ [દ્વિત્વ] ઉઘરાણીનુ કામકાજ. –ણું ન૦ લખાણી કાળો, ફંડ –ત સ્ત્રી૦ ઉઘરાઈ. –તદાર વિ૦ ઉઘરાતનુ કામ કરનાર. –વવું સ૦ક્રિ૦ [સં उद्ग्रह्. પ્રા उग्गाहिय = હાથમા લીધેલું] જુદે જુદે ઠેકાણેથી મેળવી એકઠું કરવું
ઉઘલાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊઘલવુ'નુ પ્રેરક [વરઘોડો
ઉઘલાવો પુ૦ આનંદનો ઉછાળો – ઊભરો (૨)
ઉઘાડ પુ૦ [સં. उद्घाट, પ્રા. उग्घाड] આકાશ વાદળા વિનાનુ થઈ તડકો નીકળે તે (૨) [લા] ઉદય, લાભ [–નીકળવો = (વાદળાં ઇ૦નું ઢાંકણ ખસીને) તડકો પડવો] ૦પગું વિ૦ જોડા વિનાનું. ૦બારું વિ૦ ચોરને ફાવે એવું, ઉઘાડું (૨) ન૦ નાહાબારી, નાસી છૂટવાનો રસ્તો ૦વાસ સ્ત્રી૦ ઉઘાડવુ અને બંધ કરવું તે ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં. उद्घाट्, પ્રા उग्घाड] ઊઘડે એમ કરવું ઉઘાડું કરવું, ખોલવુ (જુઓ ઉઘાડુ) –ડાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'ઉઘાડવુ'નુ પ્રેરક –ડાવુ અ૦ક્રિ૦ 'ઉઘાડવુ'નુ કર્મણિ
ઉઘાડું વિ૦ [પ્રા उग्घाड, જુઓ ઉઘાડવુ] ખુલ્લુ, નહિ ઢાંકેલુ, નહિ વાસેલુ નહિ બિડાવેલુ (૨) નહિ ઓઢેલું પહેરેલુ કે શણગારેલુ –(ઓછું કે પૂરું) નાગુ (૩) ચોખ્ખુ સ્પષ્ટ-સરળ, સૌને સમજાય તેવુ (૪) પ્રગટ છચોક જાહેર, સૌની નજર સામે પડેલુ, ખાનગી નહિ તેવુ (૫) [લા] નિર્લજ્જ, નાગુ (જેમ કે ઉઘાડી ગાળ) (૬) અરક્ષિત [ઉઘાડા હાંડ્યાં આપવા = પ્રાતુમાનુ કે ઉઘાડુ કાંઈ આપવુ (પિરસણ ઇ૦) (૨) મનની બધી વાત કહેવી –કરવું, પાડવું = ખુલ્લું જાહેર કરવુ (૨) જાહેરમા બદનામ થાય કે સૌ જાણે ને વગોવે તેમ કરવુ, ફજેત કરવુ –કહેવું = ખુલ્લુ, શરમ રાખ્યા વિના, સ્પષ્ટ કહેવુ –થવું, પડવું = છતુ થવુ, બહાર આવવુ જણાવુ (૨) ફજેત થવુ, વગોવાવુ –બોલવું = સાફ સાફ, હોય તેવું કહેવુ (૨) બેફામ–ફાટ્યુ બોલવુ ઉઘાડે ચોક, ઉઘાડે છોગે ઉઘાડે બારણે અ૦ છચોક, ખુલ્લી રીતે, જાહેરમા ઉઘાડે બરડે = પોતા ઉપર ઝીલવાની તૈયારીથી, એકલે હાથે; મદદ વિના ઉઘાડે માથે = શરમ કે ડર વગર (સારા નરસા બેઉ ભાવમા) (જેમ કે, ઉઘાડું માથું કરીને બેસવું =

ગમ્ય વિના (અજાણ્યાને ત્યાં) જમવા બેસવું)
ઉઘાડો હિસાબ = ખુલ્લો, ચોખ્ખો, કશી ગાલમેલ વગરનો હિસાબ,સૌ જોઈ કે સમજી શકે તેવો સ્પષ્ટ હિસાબ]
ઉઘાડું પુગાડું વિ૰ ['ઉઘાડું'નું દ્વિત્વ] સાવ ઉઘાડું – નાગું, નાગુંપૂગું
ઉચકામણ ન૰,–ણી સ્ત્રી૰ ઊચકવાનું મહેનતાણું
ઉચકાવવું સ૰ ક્રિ૰ 'ઊચકવું'નું પ્રેરક
ઉચણાવવું સ૰ક્રિ૰ ઊચણવું'નું પ્રેરક
ઉચરાજ વિ૰ [सं उच्च]ઊંચા પ્રકારનું શ્રેષ્ઠ શુદ્ધ
ઉચરાવવું સ૰ક્રિ૰ ઊચરવું'નું પ્રેરક
ઉચલખાંગડી સ્ત્રી૰ ટાંગાટોળી [પ્રેરક
ઉચલા(–ળા)વવું સ૰ ક્રિ૰ 'ઊચલ(–ળ)વું'નું
ઉચાક(–ગ)ર વિ૰ બારતરક
ઉચાટ પુ૰ [दे उच्चाड=દિલગીર થવું ? म, हि]ચિંતા ફિકર (૨)અધીરાઈ[–મા પડવું= ઉચાટ,ચિંતા કે અધીરાઈ થવી]–ટિયું વિ૰ ઉચાટ કર્યાં કરતું
ઉચાપત સ્ત્રી૰ [हिं न =ઉચાર] ખોટી રીતે ઉપાડી – ઉઠાવી જવું તે, ઓળવવું તે
ઉચારવું સ૰ક્રિ૰ જુઓ ઉચ્ચારવું ઉચારાવું અ૰ક્રિ૰ (કર્મણિ), –વવું સ૰ક્રિ૰ (પ્રેરક)
ઉચાળવું સ૰ક્રિ૰[स उत्+चाल् ,प्रा.उच्चाल ?] ઊચલવું, તજવું, ખાલી કરવું ઉચાળાવું અ૰ક્રિ૰ (કર્મણિ), –વવું સ૰ ક્રિ૰ (પ્રેરક)
ઉચાળો પુ૰ ઘરવખરો [ઉચાળા ભરવા= ઘરબાર ખાલી કરીને નીકળી જવું કે ભાગવું (૨) જતા રહેવું, (નોકરીમાથી કે પદથી) ચલતી પકડવી]
ઉચિત વિ૰[सं.] યોગ્ય, ઘટિત
ઉચે(–ચ્ચે)ડવું સ૰ક્રિ૰ [स उच्चाटन, प्रा उच्चाडन?] ઉતેડવું,ઉખાડવું,(છાલ)ઉતારવી ઉચે(–ચ્ચે)ડાવું અ૰ક્રિ૰ (કર્મણિ), –વવું સ૰ક્રિ૰ (પ્રેરક)
ઉચેલ પુ૰ પાલવ (૨) કંઠીનો છેડો
ઉચેલવું સ૰ક્રિ૰ + જુઓ ઉલેચવું
ઉચ્ચ વિ૰[सं] જુઓ ઊંચું (૨) પુ૰ ગ્રહના માર્ગનું ઊંચામાં ઊંચું બિંદુ ૰ક વિ૰ ઊંચકડું, ઊંચક ૰ગામિતા વિ૰ ઉચ્ચગામી હોવું તે
૰ગામી વિ૰ ઉન્નતિ તરફ જનાર ૰ગ્રાહ પુ૰ ઊંચો આદર્શ ૰ગ્રાહિણી વિ૰ સ્ત્રી૰ ઊંચા આદર્શવાળી ૰ગ્રાહી વિ૰ ઉચ્ચગ્રાહવાળું. ૰તમ વિ૰ સૌથી ઉચ્ચ, ઊંચામાં ઊંચું. ૰તર વિ૰ વધારે ઉચ્ચ ૰તા સ્ત્રી૰ ૰ત્વ ન૰ ૰વર્ણ પુ૰ ઊંચી વર્ણ–નાત ૰વર્ણી, ૰વર્ણું વિ૰ ઊંચી વર્ણનું. ૰વિહારિતા સ્ત્રી૰ ઉચ્ચ વિહાર કરવો તે,ઉચ્ચગામિતા
ઉચ્ચરવું સ૰ ક્રિ૰ [सं उच्चर्] ઓચરવું, બોલવું (૨) ઉચ્ચારવું, ઉચ્ચાર કરવું
ઉચ્ચરિત વિ૰ [सं] ઉચ્ચારેલું
ઉચ્ચાટન ન૰ [सं] એક અભિચાર, (મંત્રતંત્રથી) ઉચાટ કરાવવો તે [ઉન્નત અભિલાષ
ઉચ્ચાભિલાષ પુ૰,–ષા સ્ત્રી૰ [सं] ઉચ્ચ –
ઉચ્ચાર પુ૰[सं] મોમાંથી બોલ કાઢવો તે કે તેમ કરવાની ઢબ [–કાઢવો = ઉચ્ચારવું. –નીકળવો = ઉચ્ચાર થવો, ઉચ્ચારવું] ૰ણ ન૰ ઉચ્ચાર (૨) કથન ૰વું સ૰ ક્રિ૰ [सं उच्चार्]ઉચ્ચારણ કરવું (૨) બોલવું ૰શાસ્ત્ર ન૰ ઉચ્ચારનું શાસ્ત્ર
ઉચ્ચાલન ન૰ [सं]ઊંચું કરવું તે (૨) વજન ઊંચું કરવાની એક યોજના 'લીવર' (૩) કપ, ફુંજરો
ઉચ્ચાવચ વિ૰ [सं] ઊંચુંનીચું, અણસરખું (૨) નાનું મોટું (૩) જુદી જુદી જાતનું
ઉચ્ચીકરણ ન૰ [सं] ઊંચું કરવું તે
ઉચ્ચોચ્ચ વિ૰ [सं] ઉચ્ચતમ
ઉચ્ચૈઃશ્રવા પુ૰ [सं] (સં) ઇંદ્રનો ઘોડો (ચૌદ રત્નોમાંનું એક) [લૂગડું, ઓઢણું
ઉચ્છણ ન૰ [दे अवसच्छ] (ક) ઓઢવાનું
ઉચ્છવ પુ૰ [प्रा]+ઓચ્છવ, જુઓ ઉત્સવ
ઉચ્છ(–છં)ગ પુ૰ [प्रा] જુઓ ઉત્સંગ, ખોળો –ગી વિ૰ ઉચ્છંગને લગતું
ઉચ્છિન્ન વિ૰[सं]તોડી નાખેલું, નિર્મૂળ કરેલું
ઉચ્છિષ્ટ વિ૰ [सं] એઠું, બોટેલું (૨) ખાતાં વધેલું (૩) ન૰ છાંડણ
ઉચ્છ્રિત વિ૰ [सं] ઊંચું કરેલું – ચડેલું (૨) ઉચ્ચ (૩) આબાદાન (૪) મગરૂર [સ્ત્રી૰
ઉચ્છૃંખલ(–ળ) વિ૰[सं]ઉછાંછળું,ઉદ્ધત ૰તા

ઉચ્છેદ પું૦ [સં] જડમૂળથી ઉખાડી નાખવું તે, સમૂળો નાશ ૦ક વિ૦ ઉચ્છેદ કરનાર. ૦ન ઉચ્છેદ કરવો–થવો તે ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સં उच्छिद्] ઉછેદવું; ઉચ્છેદ કરવો –દિયું વિ૦ વંશ કે વારસ વિનાનું (૨) ઉચ્છેદક (૩) ન૦ નિર્વંશની મિલકત [જવું તે

ઉચ્છોષણ ન૦ [સં.] શોષણ, સુકાવું–એ ચાઈ

ઉચ્છ્રાય પું૦ [સં] ઊંચું જવું (ગ્રહ ઇત્યાદિનું) (૨) ઊભું કરવું–બાંધવું તે (૩) ઊંચાઈ, ઉચ્ચતા (૪) મગરૂરી (૫) [ગ] ત્રિકોણની ઊંચી બાજુ

ઉચ્છ્વસન ન૦ [સં] શ્વાસ બહાર મૂકવો તે (૨) વરાળ બહાર કાઢવી તે (૩) ઊંડો શ્વાસ લેવો તે, હાંફવું તે [લેવો

ઉચ્છ્વસવું સ૦ક્રિ૦ [સં उच्छ्वस्] ઉચ્છ્વાસ

ઉચ્છ્વસિત વિ૦[સં] શ્વાસ લેતું–મૂકતું, હાંફતું (૨) વરાળ બહાર કાઢતું (૩) ઊઘડેલું, પૂર્ણ ખીલેલું

ઉચ્છ્વાસ પું૦ [સં] શ્વાસ લેવો મૂકવો તે (૨) આશા (૩) પ્રકરણ, કાંડ (૪) જાળિયું

ઉછરંગ પું૦ [પ્રા उच्छल પરથી ?] આનંદ, આનંદનો ઉછાળો –ગી વિ૦ આનંદી, ઉમંગી, હર્ષઘેલું

ઉછરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊછરવું'નું પ્રેરક રૂપ

ઉછળામણી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઊછળવું] હરીફાઈ (૨) લિલામ, હરાજી

ઉછળાટ પું૦ ઊછળવું તે, ઉછાળો

ઉછળાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊછળવું'નું પ્રેરક

ઉછંક(–ખ)ળ(–ળિત) વિ૦ [પ્રા उच्छखल]+ જુઓ ઉચ્છૃંખલ

ઉછંગ પું૦ [સં उत्सग, પ્રા उच्छग] જુઓ ઉચ્છંગ –ગી વિ૦ ઉચ્છંગી

ઉછાનીક ન૦+બાળક પાસું ફેરવતું થાય ત્યારે કરાતી ઉત્સવક્રિયા

ઉછામણી સ્ત્રી૦ જુઓ ઉછળામણી

ઉછાહ પું૦[સં उत्साह, પ્રા उच्छाह]+ઉત્સાહ, ઉમંગ; હર્ષ

ઉછાળ સ્ત્રી૦ [જુઓ ઉછાળવું] ઉછાળો ૦ણી સ્ત્રી૦ ઉછાળવું તે (૨) જુઓ ઉછળામણી ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સં उच्छाल्] ઊંચે ફેંકવું (૨) ઉપરતળે કરવું (જેમ કે શાક ઇ૦) (૩) (ગમે તેમ) ખરચવું, વાપરવું –ળાબંધ અ૦ઉછાળાભેર, ઉછાળા સાથે –ળાવું અ૦ક્રિ૦, –ળાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઉછાળવું'નું અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક –ળિયું વિ૦ગમે તેમ ખરચીને બગાડ કરનારું, (૨) ન૦ બગાડ, ગેરઉપયોગ. [ઉછાળિયાં કરવાં=વેડફી નાખવું, બરબાદ કરવું.] –ળો પું૦ કૂદકો, છલંગ (૨) એકાએક વધારો (૩) આવેશ (૪) હુમલો (૫) ઊભકો, બકારી [–મારવો = જોરથી ઊછળવું –આવવો = એકાએક ઊછળવું, ઊંચે જવું]

ઉછાંછળું વિ૦[દે उच्छुच्छु ? કે સં उच्छृखल ?] અવિચારી, ઉદ્ધત; તોફાની (૨) લાજ વિનાનું –ળાવેડા પું૦ બ૦ વ૦ ઉછાંછળું વર્તન–રીતભાત

ઉછીતું(–નું) વિ૦ થોડા દિવસ પછી પાછું આપવાની શરતે આપેલું–લીધેલું (વ્યાજ ઇત્યાદિ આપ્યા લીધા વિના)[–આપવું=(વગર વ્યાજે) રકમ આપવી (૨) (પાછી વાળવાની શરતે) જણસ ભાવ કે ચીજ આપવી –કરવું=ઉછીતું લેવું,દેવું કરવું –લેવું=(પાછું આપવાની શરતે) મેળવવું] [કાઢવું

ઉછેદવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઉચ્છેદવું, જડમૂળથી

ઉછેદિયું વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ ઉચ્છેદિયું

ઉછેર પું૦, સ્ત્રી૦ [જુઓ ઉછેરવું] ઉછેરવું તે (૨)તાલીમ,કેળવણી ૦કાળ પું૦ઉછેરનો સમય

ઉછેરવું સ૦ ક્રિ૦ [સં उत्+श्री, પ્રા उच्छेर] પાળીપોષી મોટું કરવું (ઝાડ, પશુ, બાળક વગેરે) (૨) સંસ્કારવાળું કરવું; કેળવવું, તાલીમ આપવી **ઉછેરાવવું** સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક), **ઉછેરાવું** અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ઉજડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊજડાવું'નું પ્રેરક

ઉજમ(–વ)ણી સ્ત્રી૦ [સં उद्यापन, પ્રા उज्जम(–व)ण,उज्जावण]જુઓ ઉજવણી [ઉદ્યાપન

ઉજમ(–વ)ણું ન૦ [જુઓ 'ઉજમણી'] વ્રતનું

ઉજમાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઊજમાવું'નું પ્રેરક

ઉજમાળું વિ૦ [જુઓ ઊજમ] ઊજમવાળું, ઉમંગી (૨) ઊજળું પ્રકાશમાન

ઉજર ન૦ [અ. उज्र] બહાનું (૨) લાચારી
ઉજરડું ન૦ [જુઓ ઊજળું, હિં उजरा, મ. उजरणें] ભરભાંખળું; અરુણોદય
ઉજ(-ઝ)રાવવું સ૦ ક્રિ૦ (કા) 'ઊજ(-ઝ)-રવું'નું પ્રેરક [(૨) ઉજાણી; જાફત
ઉજવણી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઉજમણી] ઊજવવું તે
ઉજવણું ન૦ જુઓ ઉજમણું; વ્રતનું ઉદ્યાપન
ઉજવાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઊજવવું'નું પ્રેરક
ઉજળિયાત વિ૦[જુઓ ઊજળું] ઉચ્ચ વર્ણનું ૦વર્ગ પું૦ ઉચ્ચવર્ણનો લોકસમૂહ
ઉજાગર વિ૦ [હિં] ઉજ્જ્વળ, ભપકાદાર
ઉજાગરો પું૦ [सं उज्जागर, દે उज्जग्गिर?] જાગરણ; નહિ ઊંઘવું તે (૨) ચિંતા, ફિકર -રું વિ૦+જાગતું
ઉજાડ સ્ત્રી૦[દે. उज्जड] ઉજ્જડપણું, પાયમાલી ૦ણું વિ૦ ઉજ્જડ કરનારું (૨)અપશુકનિયું ૦વું સ૦ક્રિ૦[ઉજ્જડ પરથી ? દે उज्जाडिअ= ઉજાડેલું] ઉજ્જડ કરવું, નાશ કરવું, વેરાન કે પાયમાલ કરવું -ડાવવું સ૦ ક્રિ૦, -ડાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ઉજાડવું'નું અનુક્રમે પ્રેરક અને કર્મણિ -ડિયું વિ૦ ઉજાડનારું, ઉચ્છેદિયું
ઉજાણી સ્ત્રી૦[सं ओपानी ? प्रा उज्जाणी=गोष्ठी] વન, મંદિર કે ઉદ્યાન ઇ૦માં જઈ જમવું તે, વનભોજન (૨) જાફત, મિજબાની
ઉજાર(-ળ) વિ૦ [सं उज्ज्वल, प्रा उज्जल] ઉજાગર, ઊજળું, સુંદર (૨) ઉમંગી
ઉજાવું અ૦ ક્રિ૦ [सं उद्या?, દે उज्झमण=દોડી જવું તે?]+દોડી જવું
ઉજાશ(-સ) પું૦ [હિં, सं उद्भान? प्रा उज्जास?] અજવાળું, પ્રકાશ (૨) ઉજ્જ્વળતા, તેજ -સવું અ૦ ક્રિ૦ ઉજાસ કરવો-પ્રકાશવું -સાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઉજાસવું'નું પ્રેરક -સો પું૦ પ્રકાશ, પ્રકાશનો ઝબકારો
ઉજાળવું સ૦ક્રિ૦ [सं उज्वाल्, प्रा उज्जाल] ઊજળું કરવું (૨) [લા] સારું કરવું, શોભાવવું ઉજાળાવું અ૦ ક્રિ૦ કર્મણિ, -વવું સ૦ક્રિ૦ પ્રેરક
ઉજિયાર(-રું) વિ૦ જુઓ ઉજાર
ઉજેરવું સ૦ક્રિ૦ (કા) ઉછેરવું ઉજેરાવું અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ) ઉજેરાવવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)
ઉજેશ(-સ) પું૦ જુઓ ઉજાશ ૦કાર વિ૦ ઉજેશ-ઉજાસ કરનારું, દેદીપ્યમાન (૨) પું૦ તેજ, ચળકાટ
ઉજ્જડ વિ૦ [દે] ઊજડ, વેરાન
ઉજ્જન ન૦, ઉજ્જય(-યિ)ની સ્ત્રી૦ [सं] (સં) માળવામાં સિપ્રા નદીના કિનારા ઉપર આવેલું પ્રાચીન હિંદુ રાજનગર
ઉજ્જૃંભણ ન૦ [सं] બગાસું ખાવું તે (૨) વૃદ્ધિ (૩) ઉછાળો, આવેગ, ઉશ્કેરણી
ઉજ્જ્વલ(-ળ) વિ૦[सं] ઊજળું, દેદીપ્યમાન ૦તા સ્ત્રી૦
ઉજ્જ્વલિત વિ૦[सं] ઉજ્જ્વળ કરેલું
ઉજ્જ્વળ વિ૦ જુઓ ઉજ્જ્વલ -ળાછંદ પું૦ એક છંદ ૦તા સ્ત્રી૦
ઉઝરડવું સ૦ ક્રિ૦ [सं उत्सृ?] નખથી કે ધારવાળા હથિયાર કે કશાથી ઘસરડીને ઉખાડવું ઉઝરડાવું અ૦ક્રિ૦કર્મણિ,-વવું સ૦ક્રિ૦પ્રેરક
ઉઝરડો પું૦ ઉઝરડાવાથી થતો કોઈ લિસોટો(૨) શરીર ઉપર નખ, કાંટા વગેરેનો લિસોટો
ઉઝરાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ (કા) ઉજરાવવું
ઉઝેડવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઉઝરડવું
ઉઝેડો પું૦ જુઓ ઉઝરડો
ઉઝેલો પું૦ સરળતા(૨)મદદ (સુ) [ઝૂંપડું
ઉટ ન૦ [सं] ઘાસ પાદડું ૦જ ન૦ પર્ણકુટિ,
ઉટકટો પું૦ [મ उत्कटा] એક વનસ્પતિ
ઉટકાઈ સ્ત્રી૦ [ઊટકવું](વાસણ ઇત્યાદિ) અજવાળવાની રીત (૨) ઊટકવાનું મહેનતાણું -મણ ન૦ (વાસણ) અજવાળવામાં વપરાતી વસ્તુ (૨) ઊટકવાનું મહેનતાણું [પ્રેરક
ઉટકાવવું સ૦ક્રિ૦ ઊટકે એમ કરવું, 'ઊટકવું'નું
ઉટજ ન૦ [सं] જુઓ 'ઉટ'માં [જુઓ ઉટંગ
ઉટપટ(-ટાં)ગ વિ૦ (૨) ન૦ [હિં उटपटांग]
ઉટવણું ન૦[सं उद्वर्तन, प्रा उव्वट्टण, મ उटणें] શરીરે ચોળવાની ખુશબોદાર ચીજોનું મિશ્રણ, ઉટપણું, ઉવટણ
ઉટવાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊટવાવું'નું પ્રેરક
ઉટં(-ટાં)ગ વિ૦ ઉટપટંગ, આધાર વગરનું, તરંગી (૨) ન૦ આધાર વગરની વાત, ગપ્પું (૩) તરંગ બુટ્ટો

(૩) ઊગેલુ (૪) ન૦ પેદાશ, નીપજ (૫) કમાઈ (૬) નફો [-કમલાક્ષી

ઉત્પલ ન૦ [सं] કમળ **-લાક્ષી** વિ૦ સ્ત્રી૦

ઉત્પાત પુ૦[सं]કૂદવુ તે (૨) તોફાન, ધાંધલ (૩) આપત્તિનુ ચિહ્ન (૪) વિનાશકારક આપત્તિ **-તિયુ**, **-તી** વિ૦ જંપીને ન બેસે એવુ (૨) તોફાની, મસ્તીખોર (૩) ઉત્પાત કરે એવુ

ઉત્પાદક વિ૦ [सं] ઉત્પન્ન - પેદા કરનારુ

ઉત્પાદન ન૦[सं] ઉત્પન્ન કરવુ તે (૨) પેદાશ; ઉત્પત્તિ (૩) ફળ

ઉત્પાદિત વિ૦ [सं] ઉત્પન્ન કરેલુ [એવુ

ઉત્પાદ્ય વિ૦ [सं] ઉત્પન્ન કરવા યોગ્ય કે કરાય

ઉત્પીડન ન૦[सं] એકબીજાને દબાવવુ તે (૨) પીડા કરવી તે (૩) પીડા (૪) સ્પર્ધા

ઉત્પ્રેક્ષા સ્ત્રી૦[सं] ધારણા, કલ્પના (૨) [કા.શા] એક અલકાર જેમા ઉપમેય અને ઉપમાન કેટલીક બાબતોમા મળતા આવતા હોવાથી વસ્તુત. એક જ છે એવી સભાવના કરવામા આવે છે **-ક્ષિત** વિ૦ ઉત્પ્રેક્ષા કરેલુ

ઉત્પ્લવન પુ૦ [सं] કૂદકો

ઉત્પ્લુતિ સ્ત્રી૦[सं] આરોહ, ઉડ્ડયન

ઉત્ફુલ્લ વિ૦[सं.] ખીલેલુ, પૂર્ણ ખીલેલુ (૨) વિકસેલુ; પહોળુ થયેલુ

ઉત્સર્ગ પુ૦ [सं]તજી દેવુ તે, ત્યાગ (૨) સમર્પણ (૩) શરીરમાથી મળમૂત્રાદિ કાઢવા તે (૪) [વ્યા] સામાન્ય લાગુ પડતો કાયદો કે નિયમ ('અપવાદ'-થી ઊલટુ) **૦કાર્ય** ન૦ મળમૂત્ર ત્યાગ કરવાનુ કામ **૦તંત્ર** ન૦ મળમૂત્રના ત્યાગને માટેના અગોની શરીરની યોજના, તે બધા અગોના કામની વ્યવસ્થા **-ર્જન** ન૦ તજી દેવુ તે (૨) ઉપવીત બદલવાની વાર્ષિક ક્રિયા (૩) વેદાધ્યયન મુલતવી રાખતી વખતે કરવાની ક્રિયા (૪) મળમૂત્રનો ત્યાગ કરવો તે

ઉત્સર્પણ ન૦ [सं] ઊચે સરવુ - જવુ તે (૨) ફૂલવુ, ઊચાનીચા થવુ (૩) ઉદય

ઉત્સર્પિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ [सं.] ઉત્સર્પણ કરનારી (૨) સ્ત્રી૦ (જૈન) અવસર્પિણીના જેટલો લાબો પણ તેથી ઊલટો સમય

ઉત્સવ પું૦[सं] આનદનો દિવસ, તહેવાર (૨) આનદનો મેળાવડો ઓચ્છવ

ઉત્સગ પુ૦ [सं] ઉછગ, ખોળો

ઉત્સાર પુ૦[सं]ઉત્કેન્દ્રતા, 'એક્સેન્ટ્રિસિટી' (ગ)

ઉત્સારક વિ૦ [सं] ખસેડનારુ, દૂર કરનારુ (૨) પુ૦ પોલીસ, ચોકીદાર, દ્વારપાળ **-ણ** ન૦ ખસેડવુ - દૂર કરવુ તે (૨) મળમૂત્ર, પરસેવો ઇત્યાદિનો ત્યાગ કરવો તે **-ણા** સ્ત્રી૦ ઉત્સારણ (૨) 'ખસો, ખસો' એવો પોકાર (નાટચમા)

ઉત્સાહ પુ૦ [सं] હોશ, ઉમગ (૨) આનદ હર્ષ (૩) ખત (૪) [કા શા] વીરરસનો એક સ્થાયી ભાવ - દૃઢતા [**-આણવો, લાવવો**= ઉત્સાહ પેદા કરવો **-આવવો** = ઉત્સાહ પેદા થવો **-રેડવો** = ઉત્સાહ ફેલાવવો, ઉત્સાહ પેદા કરવો]૦ક વિ૦ઉત્સાહી; ખતીલુ ૦ભગ પુ૦ ઉત્સાહનો ભગ (૨) વિ૦ ભગ્નોત્સાહ, નાહિમત **-હિત** વિ૦ ઉત્સાહવાળુ **-હિની** વિ૦ સ્ત્રી૦, **-હી** વિ૦ ઉત્સાહવાળુ

ઉત્સુક વિ૦[सं] આતુર (૨) અધીરું **૦તા** સ્ત્રી૦

ઉત્સેક પુ૦ [सं] છાટવું તે (૨) **-નો** વધારો થવો - ઊભરાવુ તે **-ચન** ન૦ ઊભરાવુ તે (૨) ફુવારાની પેઠે ઊચે ઊડવુ તે

ઉત્સેધ પુ૦ [सं] ઊચાઈ (૨) મહત્તા

ઉત્સ્ફુરણ ન૦ [सं] સ્ફુરણ

ઉત્સ્ફોટન ન૦ [सं] સ્ફોટન, સ્પષ્ટીકરણ

ઉથડક વિ૦ બ ધબેસતુ કે ચોટતુ ન હોય તેવુ

ઉથડાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'ઊથડવુ'નુ પ્રેરક

ઉથલાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'ઊથલવુ'નુ પ્રેરક, ગબડાવી દેવુ ઊ ધુચતુ કરી દેવુ (૨) પદચ્યુત કરવુ (૩) ફેરવવુ **ઉથલાવાવુ** અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ઉથાપ પુ૦ [ઉથાપવુ] ઉથાપવુ-ઉલટાવવુ તે (૨) સામી થાપ **૦ન** ન૦, **૦ના** સ્ત્રી૦[सं उत्थापन, -ना] ઉઠાડવુ - જાગ્રત કરવુ તે (૨) મ દિરમા દેવનુ મૂર્તિ ઊઠવુ તે (૩) ઉથાપવુ તે **૦વું** સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઉત્થાપવુ] બદલી કે કાઢી નાખવુ રદ કરવુ (૨) ઉલટાવવુ (૩) ન માનવુ, અનાદર કરવો, સામા થવુ [**-પાવવુ** સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક). **-પાવું** અ૦ક્રિ (કર્મણિ)].

ઉથામવુ સ૦ક્રિ૦ [ઉથાપવું, प्रा उत्थामिय = ઉથપેલુ] આમથી તેમ ઊચકવુ ને મૂકવુ,

ઉદાન પુ૦ [सं] પચ વાયુમાનો એક, જે ગળા તરફ ઊંચે ચડીને માથામા જાય છે
ઉદામ વિ૦ + જુઓ ઉદ્દામ
ઉદાર વિ૦ [सं] સખી દિલનુ,દાનશીલ, ત્યાગશીલ (૨) ખુલ્લા મનનુ, નિખાલસ, સરળ. **૦ચરિત** વિ૦ ઉદાર ચરિત્રવાળુ . **૦ચિત્ત** વિ૦ ઉદાર–નિખાલસ ચિત્તવાળુ **૦તા** સ્ત્રી૦. **૦ધી** વિ૦ ઉદાર બુદ્ધિવાળુ **૦પણું** ન૦. **૦મતવાદ** પુ૦ સ્થિતિચુસ્ત ન રહેતા નવા સુધારા માટે મન ખુલ્લું રાખવાનો વાદ. 'લિબરલિઝમ' **૦મતવાદી** વિ૦ (૨) પું૦ ઉદારમતવાદમા માનનાર **–રાત્મા** વિ૦ ઉદાર આત્માવાળુ . ઉદારચરિત
ઉદાહ્ય ન૦ + ખટાટોપ, ખાલી ભપકો
ઉદાવર્જ, –ર્ત [सं.] પુ૦ પેટનો એક રોગ, ગોળો
ઉદાસ વિ૦ [सं] નિરપેક્ષ, તટસ્થ, બેફિકર (૨) વૈરાગી; વિષય તરફ અપ્રીતિવાળુ (૩) [दे उद्धास=દુ ખ,સ તાપ ?]ગમગીન,ખિન્ન **–સી** વિ૦ ઉદાસ (૩) પું૦ ઉદાસીપથનો સાધુ (૩) સ્ત્રી૦ ઉદાસીનતા **–સીન** વિ૦ [सं] ઉદાસ, રસ ન ધરાવનારું, તટસ્થ **–સીનતા** સ્ત્રી૦, **–સીનપણું** ન૦ **–સીપંથ** પુ૦ શીખધર્મી સાધુઓનો એક પથ
ઉદાહરણ ન૦[सं]દાખલો, દૃષ્ટાંત [–**આપવું, દેવું**,=દાખલો રજૂ કરવો, કહેવો કે ટાકવો –**લેવું**=ધડો લેવો; દાખલા પરથી શીખવુ, સમજવુ (૨) દાખલા તરીકે ધરવુ, કહેવુ]
ઉદાહૃત વિ૦[सं]કહેવાયેલુ (૨) નામ દઈને બોલાયેલુ (૩) દૃષ્ટાંતરૂપે અપાયેલું
ઉદિત વિ૦[सं]ઊગેલું (૨) ખીલેલુ (૩) જાગ્રત (૪)ચળકતું,પ્રકાશવંતુ (૫)બોલેલું (૬)જન્મેલું
ઉદીક્ષણતાલ પુ૦ [सं] વિલબિત ત્રિતાલ
ઉદીચી સ્ત્રી૦[सं] ઉત્તરદિશા. **૦ન** વિ૦ ઉત્તર તરફનુ **–ચ્ય** વિ૦ ઉત્તર દિશામા આવેલું (૨) પુ૦ (સં) ઉત્તર ગુજરાતમાં સરસ્વતી નદીની ઉત્તરે અને પશ્ચિમે આવેલો પ્રદેશ
ઉદીયમાન વિ૦ [सं] ઊગતુ; ઉદિત થતું
ઉદુંબર પું૦[सं] જુઓ ઉદબર (૨)બ્રાહ્મણોની એક જાત (૩) એંશી રતીનુ એક વજન

ઉદે પું૦ + જુઓ ઉદય
ઉદેતી વિ૦સ્ત્રી૦ જે તિથિમા સૂર્યનો ઉદય થતો હોય તેવી, ઉદયાત, ઉદયવાળી (તિથિ)
ઉદેસાલમ ન૦[अ उदुल्सलीव ?]એક ઔષધિ
ઉદો ઉદો શ૦ પ્ર૦ [सं उदय उदय, म. हि] ઉદય હો, ઉદય હો, જય હો, જય હો
ઉદ્ [सं] ઉત્સર્ગ સ્થાન, કક્ષા, મત્ર ઇ૦મા 'ઊંચે કે ઉપર', અથવા અમુકમાથી 'અલગ' કે 'બહાર', એવો અર્થ બતાવે છે ઉદા૦ ઉદ્ગમ. ઉદ્ભવ, ઉદ્ગ્રીવ(૨)'નઠારુ કે ખોટું' એવા અર્થમા નામ પૂર્વે ઉદા૦ ઉન્માર્ગ
ઉદ્ગત વિ૦[सं] ઉપર ગયેલુ, ચડેલુ (૨) બહાર નીકળેલુ (૩) ઊગેલુ (૪) ઊંચુ **–તિ** સ્ત્રી૦ ઊંચે જવુ – ચડવુ તે (૨) બહાર નીકળવુ – ઊગવુ તે
ઉદ્ગમ પુ૦[सं]ઊંચે જવુ – ચડવુ તે (૨) ઊગવુ– બહાર નીકળવુ તે, ઉત્પત્તિ (૩) ઉત્પત્તિસ્થાન; ઊગમ (૪) ફણગો, પીલો **૦ન** ન૦ ઉદ્ગમ થવો – ઊંચે જવુ તે (૨) બહાર નીકળવુ – દેખાય એવુ થવુ તે
ઉદ્ગાતા પુ૦ [सं] સામવેદની ઋચાઓ ગાનાર બ્રાહ્મણ **–ન** ન૦ સામવેદનુ ગાન
ઉદ્ગામી વિ૦[सं] ઊંચે જતુ (૨)બહાર નીકળતુ
ઉદ્ગાર પુ૦[सं]ઉચ્ચાર,બોલ,શબ્દ [–**કાઢવો**= ઉચ્ચારવુ, બોલવુ (ભાવ કે લાગણી સાથે)] **૦ચિહ્ન** ન૦ લાગણીભર્યો ઉદ્ગાર સૂચવતુ '!' આવુ ચિહ્ન
ઉદ્ગીત વિ૦ [सं.] મોટેથી ગાયેલુ (૨) પુ૦ સગીતમા એક અલકાર **–તિ** સ્ત્રી૦ મોટેથી ગાવુ તે(૨)ઉદ્ગીથ, સામગાન (૩)આર્યા છદનો એક પ્રકાર **–થ** પુ૦ સામવેદની ઋચાઓ ગાવી તે (૨) સામવેદનો બીજો ભાગ (૩) ઓમ્કાર
ઉદ્ગ્રીવ વિ૦ [सं] ઊચી ડોકવાળુ, ઉત્કંઠ
ઉદ્ઘાટન ન૦[सं] ખોલવુ તે, કૂચીથી ઉઘાડવુ તે (૨) સ્પષ્ટ કરવું – સમજાવવુ તે (૩) ઉઘાડવાનુ સાધન (કૂચી વગેરે) (૪) રેંટ **૦ક્રિયા** સ્ત્રી૦ પહેલપ્રથમ કાંઈ ઉઘાડવાની ક્રિયા – વિધિ **૦સમારંભ** પુ૦ તે વિધિને અગેનો ઉત્સવ

ઉદ્ઘાટિત વિ૦[સં] ઉઘાડેલું, ખોલેલું (૨) સ્પષ્ટ કરેલું (૩) પું૦ સંગીતમાં એક અલંકાર
ઉદ્ઘુષ્ટ વિ૦ [સં] નીરસ બૂમ પાડી ગાનાર
ઉદ્ઘોષ પું૦ [સં] ઘાંટો, પોકાર (૨) ઢંઢેરો (૩) ગોરબકોર, ઘોઘાટ (૪) લોકોમાં વાત ચાલવી તે ૦ણ ન૦, ૦ણા સ્ત્રી૦ ઉદ્ઘોષ થવો – કરવો તે
ઉદ્દંડ વિ૦ [સં] ઉગામેલા દંડવાળું (૨) ભય કર
ઉદ્દામ વિ૦ [સં] અંકુશ કે બંધન વિનાનું (૨) સ્વચ્છંદી, ઉચ્છૃંખલ (૩) ઉગ્ર, જહાલ ૦પક્ષ પું૦ જહાલ પક્ષ
ઉદ્દાલ પું૦ [સં] રાતા ઘઉં (૨) કોદરા
ઉદ્દાલક પું૦ [સં] (સં) એક ઋષિનું નામ
ઉદ્દાંત વિ૦ [સં.] નરમ, ગરીબ (૨) ઉત્સાહવાળું
ઉદ્દિષ્ટ વિ૦ [સં] બતાવેલું (૨) ઉદ્દેશાયેલું, સંબોધાયેલું (૩) ધારેલું, ઇચ્છેલું [કરનારું
ઉદ્દીપક વિ૦ [સં] ઉદ્દીપન કરનારું, ઉત્તેજિત
ઉદ્દીપન ન૦, –ના સ્ત્રી૦ [સં] સળગાવવું – પ્રજ્વલિત કરવું તે (૨) ઉશ્કેરણી (૩) ઉત્તેજના (૪) ઉદ્દીપન વિભાવ ૦વિભાવ પું૦ રસનું ઉદ્દીપન કરનાર વિભાવ (કા શા)
ઉદ્દીપિત વિ૦ [સં] ઉદ્દીપ્ત કરેલું
ઉદ્દીપ્ત વિ૦ [સં] સળગાવેલું–પ્રજ્વલિત કરેલું (૨) ઉત્તેજિત થયેલું ઉશ્કેરાયેલું
ઉદ્દેશ પું૦[સં]હેતુ ધારણા, ઇરાદો (૨) ઉલ્લેખ, નામ દઈ બતાવવું – કહેવું તે (૩) ઉદાહરણ (૪) પ્રશ્ન–વિચાર, તપાસ, શોધન (૫) [ન્યા] ચર્ચવા કે સમજાવવાના પક્ષ કે વાદનું સ્વરૂપ–કથન ૦ક વિ૦ ઉદ્દેશ બતાવતું ઉદાહરણરૂપ (૨) પું૦ ઉદાહરણ (૩) ઉપદેશક (૪) [ગ] પ્રશ્ન ૦ન ન૦ ઉદ્દેશવું તે ૦વાદ પું૦ કુદરતમાં બધું હેતુપૂર્વક રચાયેલું છે એવો મત, 'ટેલિયોલોજી' ૦વું સ૦ક્રિ૦[સં ઉદ્દિશ્] નામ દઈને – અનુલક્ષીને બોલવું – કહેવું –શ્ય વિ૦ ઉદ્દેશવા – વિચારવા યોગ્ય, લક્ષ્ય (૨) ન૦ (વ્યા) જેને ઉદ્દેશીને કંઈ કહેવાયું હોય તે, કર્તાપક્ષ (૩) હેતુ, પ્રયોજન –શ્યવર્ધક ન૦ ઉદ્દેશ્યના અર્થમાં વધારો કરનાર શબ્દ કે શબ્દસમૂહ (વ્યા)
ઉદ્ધત વિ૦ [સં] ઉચ્છૃંખલ (૨) ઊંચું – ઉન્નત (૩) ભવ્ય ૦પણું ન૦, ૦વેડા પું૦બ૦વ૦ ઉદ્ધત જેવું વર્તન –તાઈ સ્ત્રી૦ ઉદ્ધતપણું –તિ સ્ત્રી૦ ઉદ્ગતિ (૨) ઉન્નતિ (૩) ઠોકર
ઉદ્ધરણ ન૦[સં] ઉદ્ધાર – છુટકારો કરવો અથવા થવો તે (૨) મોક્ષ –વું અ૦ક્રિ૦ [સં ઉદ્ધૃ] ઊઠવું અથવા ઉપર જવું (૨) મુક્ત થવું, ઉદ્ધાર થવો (૩) સફળ થવું
ઉદ્ધર્તા વિ૦ [સં] ઉદ્ધારક
ઉદ્ધવ પું૦ [સં] (સં) કૃષ્ણના કાકા અને ભક્ત
ઉદ્ધાર પું૦[સં] મુક્તિ, મોક્ષ (૨) છુટકારો (૩) માઠી સ્થિતિ ટળવી તે ૦ક વિ૦ ઉદ્ધાર કરનારું ૦ણ ન૦ ઉદ્ધારવું તે ૦ણહાર વિ૦ ઉદ્ધારક ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સં ઉદ્ધાર્] ઉદ્ધાર કરવો
ઉદ્ધૃત વિ૦ [સં] અવતરણ તરીકે લીધેલું (૨) ઉદ્ધારેલું, ઉગારેલું [ઉખાડ
ઉદ્ધ્વસ્ત વિ૦ [સં] જડમૂળથી નાશ પામેલું,
ઉદ્બુદ્ધ વિ૦ [સં] જાગ્રત, જગાડેલું (૨) ઉદ્દીપ્ત, સતેજ થયેલું (૩) સ્મૃતિમાં તાજું કરેલું
ઉદ્બોધ પું૦ [સં] જાગ્રત થવું તે (૨) યાદ આવવું તે ૦ક વિ૦ ઉદ્બોધ કરાવનાર ૦ન ન૦ જુઓ ઉદ્બોધ ૦વું સ૦ક્રિ૦[સં ઉદ્બોધ્] જગાડવું (૨) યાદ દેવું
ઉદ્ભવ પું૦ [સં] જન્મ, ઉત્પત્તિ પેદાશ (૨) મૂળ (૩) [સં] વિષ્ણુનું એક નામ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [સં ઉદ્ભૂ] ઉત્પન્ન થવું, જન્મવું
ઉદ્ભાવ પું૦ [સં] ઉત્પન્ન કરવું તે (૨) ઉદારતા ૦ક વિ૦ ઉદ્ભવ કરનારું, સર્જક ૦ન ન૦ કલ્પના કરવી તે (૨) ઉત્પાદન (૩) ચિંતન (૪) ઉત્પ્રેક્ષા કરવી તે ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સં ઉદ્ભાવ્] ઉદ્ભવે એમ કરવું, ઉત્પન્ન કરવું –વિત વિ૦ ઊભું કરેલું, બનાવટી, ઉત્પાદિત (૨) કાલ્પનિક
ઉદ્ભિજ્જ ન૦ [સં] વનસ્પતિ ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ વનસ્પતિશાસ્ત્ર ૦વેત્તા પું૦ વનસ્પતિવિદ્યાનો જાણકાર
ઉદ્ભિદ પું૦ [સં] ઉદ્ભિજ્જ (૨) ફુવારો (૩) ઝરો –ન્ન વિ૦ ઉત્પન્ન થયેલું, બનેલું (૨) અંકુરરૂપે નીકળેલું (૩) વિકસેલું, ખીલેલું (૪) ભેદીને બહાર આવેલું, દૃશ્યમાન બનેલું
ઉદ્ભૂત વિ૦ [સં] જન્મેલું ઉત્પન્ન થયેલું (૨) દેખાય એવું થયેલું –તિ સ્ત્રી૦ [સં] ઉત્પત્તિ, પેદાશ (૨) ઉદય, આબાદાની

ઉદાન પું૦ [સં] પંચ વાયુમાનો એક, જે ગળા તરફ ઊંચે ચડીને માથામા જાય છે
ઉદામ વિ૦ + જુઓ ઉદ્દામ
ઉદાર વિ૦ [સં] સખી દિલનું,દાનશીલ,ત્યાગશીલ (૨) ખુલ્લા મનનું; નિખાલસ, સરળ **૦ચરિત** વિ૦ ઉદાર ચરિત્રવાળું. **૦ચિત્ત** વિ૦ ઉદાર–નિખાલસ ચિત્તવાળું **૦તા** સ્ત્રી૦ **૦ધી** વિ૦ ઉદાર બુદ્ધિવાળું **૦પણું** ન૦. **૦મતવાદ** પું૦ સ્થિતિચુસ્ત ન રહેતા નવા સુધારા માટે મન ખુલ્લું રાખવાનો વાદ, 'લિબરલિઝમ' **૦મતવાદી** વિ૦ (૨) પું૦ ઉદારમતવાદમા માનનાર **–રાત્મા** વિ૦ ઉદાર આત્માવાળું, ઉદારચરિત
ઉદાસ્ય ન૦ + ખટાટોપ, ખાલી ભપકો
ઉદાવજ,–ર્ત [સં] પું૦ પેટનો એક રોગ, ગોળો
ઉદાસ વિ૦ [સં] નિરપેક્ષ, તટસ્થ, બેફિકર (૨) વૈરાગી, વિષય તરફ અપ્રીતિવાળું (૩) [દે ઉદ્દાસ=દુઃખ,સંતાપ?] ગમગીન ખિન્ન **–સી** વિ૦ ઉદાસ (૩) પું૦ ઉદાસીપંથનો સાધુ (૩) સ્ત્રી૦ ઉદાસીનતા **–સીન** વિ૦ [સં] ઉદાસ રસ ન ધરાવનારુ, તટસ્થ **–સીનતા** સ્ત્રી૦, **–સીનપણું** ન૦. **–સીપંથ** પું૦ શીખધર્મી સાધુઓનો એક પંથ
ઉદાહરણ ન૦[સં] દાખલો, દૃષ્ટાંત [–**આપવું, દેવું**,=દાખલો રજૂ કરવો, કહેવો કે ટાંકવો **–લેવું**=ધડો લેવો; દાખલા પરથી શીખવું, સમજવું (૨) દાખલા તરીકે ધરવું, કહેવું]
ઉદાહૃત વિ૦ [સં] કહેવાયેલું (૨) નામ દઈને બોલાયેલું (૩) દૃષ્ટાંતરૂપે અપાયેલું
ઉદિત વિ૦ [સં] ઊગેલું (૨) ખીલેલું (૩) જાગ્રત (૪)ચળકતું;પ્રકાશવંતુ (૫)બોલેલું (૬)જન્મેલું
ઉદીક્ષણતાલ પું૦ [સં] વિલંબિત ત્રિતાલ
ઉદીચી સ્ત્રી૦[સં] ઉત્તરદિશા. **૦ન** વિ૦ ઉત્તર તરફનું **–ચ્ય** વિ૦ ઉત્તર દિશામા આવેલું (૨) પું૦ (સં) ઉત્તર ગુજરાતમા સરસ્વતી નદીની ઉત્તરે અને પશ્ચિમે આવેલો પ્રદેશ
ઉદીયમાન વિ૦ [સં] ઊગતું; ઉદિત થતું
ઉદુંબર પું૦ [સં] જુઓ ઉદંબર (૨)બ્રાહ્મણોની એક જાત (૩) એ શી રતીનું એક વજન

ઉદે પું૦ + જુઓ ઉદય
ઉદેતી વિ૦સ્ત્રી૦ જે તિથિમા સૂર્યનો ઉદય થતો હોય તેવી, ઉદયાત, ઉદયવાળી (તિથિ)
ઉદેસાલમ ન૦[અ ઉદુલ્સલીવ?]એક ઔષધિ
ઉદો ઉદો શ૦ પ્ર૦ [સં ઉદય ઉદય, મ હિં] ઉદય હો, ઉદય હો, જય હો, જય હો
ઉદ્ [સં] ઉત્સર્ગ સ્થાન, કક્ષા, મંત્ર ઇ૦મા 'ઊંચે કે ઉપર', અથવા અમુકમાથી 'અલગ' કે 'બહાર', એવો અર્થ બતાવે છે ઉદા૦ ઉદ્ગમ· ઉદ્ભવ, ઉદ્ગ્રીવ(૨)'નઠારુ કે ખોટું' એવા અર્થમા નામ પૂર્વે. ઉદા૦ ઉન્માર્ગ
ઉદ્ગત વિ૦[સં] ઉપર ગયેલું, ચડેલું (૨) બહાર નીકળેલું (૩) ઊગેલું (૪) ઊંચું **–તિ** સ્ત્રી૦ ઊંચે જવું – ચડવું તે (૨) બહાર નીકળવું – ઊગવું તે
ઉદ્ગમ પું૦[સં] ઊંચે જવું – ચડવું તે (૨) ઊગવું–બહાર નીકળવું તે, ઉત્પત્તિ (૩) ઉત્પત્તિસ્થાન; ઊગમ (૪) ફણગો, પીલો **૦ન** ન૦ ઉદ્ગમ થવો – ઊંચે જવું તે (૨) બહાર નીકળવું – દેખાય એવું થવું તે
ઉદ્ગાતા પું૦ [સં.] સામવેદની ઋચાઓ ગાનાર બ્રાહ્મણ **–ન** ન૦ સામવેદનું ગાન
ઉદ્ગામી વિ૦[સં] ઊંચે જતું (૨)બહાર નીકળતું
ઉદ્ગાર પું૦[સં] ઉચ્ચાર,બોલ,શબ્દ [–**કાઢવો**= ઉચ્ચારવું, બોલવું (ભાવ કે લાગણી સાથે)] **૦ચિહ્ન** ન૦ લાગણીભર્યો ઉદ્ગાર સૂચવતું '!' આવું ચિહ્ન
ઉદ્ગીત વિ૦ [સં] મોટેથી ગાયેલું (૨) પું૦ સંગીતમા એક અલંકાર **–તિ** સ્ત્રી૦ મોટેથી ગાવું તે(૨)ઉદ્ગીથ, સામગાન (૩)આર્યા છંદનો એક પ્રકાર **–થ** પું૦ સામવેદની ઋચાઓ ગાવી તે (૨) સામવેદનો બીજો ભાગ (૩) ઓમ્કાર
ઉદ્ગ્રીવ વિ૦ [સં] ઊંચી ડોકવાળું, ઉત્કંઠ
ઉદ્ઘાટન ન૦[સં] ખોલવું તે કૂંચીથી ઉઘાડવું તે (૨) સ્પષ્ટ કરવું – સમજાવવું તે (૩) ઉઘાડવાનું સાધન (કૂંચી વગેરે) (૪) રેંટ **૦ક્રિયા** સ્ત્રી૦ પહેલપ્રથમ કાંઈ ઉઘાડવાની ક્રિયા – વિધિ **૦સમારંભ** પું૦ તે વિધિને અંગેનો ઉત્સવ

ઉદ્ઘાટિત વિ૰[સં.] ઉઘાડેલું, ખોલેલું (૨) સ્પષ્ટ કરેલું (૩) પું૰ સંગીતમાં એક અલંકાર

ઉદ્ઘૃષ્ટ વિ૰ [સં] નીરસ બૂમ પાડી ગાનાર

ઉદ્ઘોષ પું૰ [સં] ઘોષ, પોકાર (૨) ઢંઢેરો (૩) શોરબકોર, ઘોઘાટ (૪) લોકોમાં વાત ચાલવી તે ૦ણ નં૰, ૦ણા સ્ત્રી૰ ઉદ્ઘોષ થવો – કરવો તે

ઉદંડ વિ૰ [સં] ઉગામેલા દંડવાળું (૨) ભયંકર

ઉદામ વિ૰ [સં] અંકુશ કે બંધન વિનાનું (૨) સ્વચ્છંદી, ઉચ્છૃંખલ (૩) ઉગ્ર, જહાલ ૦પક્ષ પું૰ જહાલ પક્ષ

ઉદાસ પું૰ [સં] ગતા વર્ષ (૨) ડોદગ

ઉદાલક પું૰ [સં] (સ) એક ઋષિનું નામ

ઉદાંત વિ૰ [સં.] નમ્ર, ગરીબ (૨) ઉત્સાહવાળું

ઉદ્દિષ્ટ વિ૰ [સં] બતાવેલું (૨) ઉદ્દેશાયેલું, સમોપાયેલું (૩) વાંચેલું, ઠરેલું [કરનારું

ઉદ્દીપક વિ૰ [સં] ઉદ્દીપન કરનારું, ઉત્તેજિત

ઉદ્દીપન નં૰, –ના સ્ત્રી૰ [સં] સળગાવવું – પ્રજ્વલિત કરવું તે (૨) ઉશ્કેરણી (૩) ઉત્તેજના (૪) ઉદ્દીપન વિભાવ ૦વિભાવ પું૰ રસનું ઉદ્દીપન કરનાર વિભાવ (કા.શા)

ઉદ્દીપિત વિ૰ [સં] ઉદ્દીપ્ત કરેલું

ઉદ્દીપ્ત વિ૰ [સં] સળગાવેલું – પ્રજ્વલિત કરેલું (૨) ઉત્તેજિત થયેલું ઉશ્કેરાયેલું

ઉદ્દેશ પું૰[સં] હેતુ ધારણા, ઇરાદો (૨) ઉલ્લેખ, નામ દઈ બતાવવું – કહેવું તે (૩) ઉદાહરણ (૪) પ્રશ્ન – વિચાર, તપાસ, શોધન (૫) [ન્યા] ચર્ચવા કે સમજાવવાના પક્ષ કે વાદનું સ્વરૂપ–કથન ૦ક વિ૰ ઉદ્દેશ બતાવતું, ઉદાહરણરૂપ (૨) પું૰ ઉદાહરણ (૩) ઉપદેશક (૪) [ગ] પ્રશ્ન ૦ન નં૰ ઉદ્દેશવું તે ૦વાદ પું૰ કુદરતમાં બધું હેતુપૂર્વક રચાયેલું છે એવો મત, 'ટેલિયોલોજી' ૦વું સ૰ક્રિ૰[સં ઉદ્દિશ્] નામ દઈને – અનુલક્ષીને બોલવું – કહેવું –શ્ય વિ૰ ઉદ્દેશવા – વિચારવા યોગ્ય, લક્ષ્ય (૨) નં૰ (વ્યા) જેને ઉદ્દેશીને કંઈ કહેવાયું હોય તે, કર્તાપક્ષ (૩) હેતુ, પ્રયોજન –શ્યવર્ધક નં૰ ઉદ્દેશ્યના અર્થમાં વધારો કરનાર શબ્દ કે શબ્દસમૂહ (વ્યા)

ઉદ્ધત વિ૰ [સં.] ઉચ્છૃંખલ (૨) ઊંચું – ઉન્નત (૩) ભવ્ય ૦પણું નં૰, ૦વેડા પું૰બ૰વ૰ ઉદ્ધત જેવું વર્તન –તાઈ સ્ત્રી૰ ઉદ્ધતપણું. –તિ સ્ત્રી૰ ઉદ્ગતિ (૨) ઉન્નતિ (૩) ઠોકર

ઉદ્ધરણ નં૰[સં] ઉદ્ધાર – છુટકારો કરવો અથવા થવો તે (૨) મોક્ષ –વું અ૰ક્રિ૰ [સં ઉદ્ધૃ] ઊઠવું અથવા ઉપર જવું (૨) મુક્ત થવું, ઉદ્ધાર થવો (૩) સફળ થવું

ઉદ્ધર્તા વિ૰ [સં] ઉદ્ધારક

ઉદ્ધવ પું૰ [સં] (સ) કૃષ્ણના કાકા અને ભક્ત

ઉદ્ધાર પું૰[સં] મુક્તિ, મોક્ષ (૨) છુટકારો (૩) સારી સ્થિતિ થવી તે ૦ક વિ૰ ઉદ્ધાર કરનાર ૦ણ નં૰ ઉદ્ધારવું તે ૦ણહાર વિ૰ ઉદ્ધારક ૦વું સ૰ક્રિ૰ [સં ઉદ્ધાર્] ઉદ્ધાર કરવો

ઉદ્ધૃત વિ૰ [સં] અવતરણ તરીકે લીધેલું (૨) ઉદ્ધારેલું, ઉગારેલું [ઉખાડ

ઉદ્ધ્વસ્ત વિ૰ [સં] જડમૂળથી નાશ પામેલું,

ઉદ્બુદ્ધ વિ૰[સં] જાગ્રત, જગાડેલું (૨) ઉદ્દીપ્ત, સતેજ થયેલું (૩) સ્મૃતિમાં તાજું કરેલું

ઉદ્બોધ પું૰ [સં] જાગ્રત થવું તે (૨) યાદ આવવું તે ૦ક વિ૰ ઉદ્બોધ કરાવનાર ૦ન નં૰જુઓ ઉદ્બોધ ૦વું સ૰ક્રિ૰[સં ઉદ્બોધ્] જગાડવું (૨) યાદ દેવું

ઉદ્ભવ પું૰ [સં] જન્મ, ઉત્પત્તિ પેદાશ (૨) મૂળ (૩) [સ] વિષ્ણુનું એક નામ ૦વું અ૰ક્રિ૰ [સં ઉદ્ભૂ] ઉત્પન્ન થવું, જન્મવું

ઉદ્ભાવ પું૰ [સં.] ઉત્પન્ન કરવું તે (૨) ઉદારતા ૦ક વિ૰ ઉદ્ભવ કરનારું, સર્જક ૦ન નં૰ કલ્પના કરવી તે (૨) ઉત્પાદન (૩) ચિંતન (૪) ઉત્પ્રેક્ષા કરવી તે ૦વું સ૰ક્રિ૰ [સં ઉદ્ભાવ્] ઉદ્ભવે એમ કરવું, ઉત્પન્ન કરવું –વિત વિ૰ ઊભું કરેલું, બનાવટી, ઉત્પાદિત (૨) કાલ્પનિક

ઉદ્ભિજ્જ નં૰ [સં] વનસ્પતિ ૦વિદ્યા સ્ત્રી૰ વનસ્પતિશાસ્ત્ર ૦વેત્તા પું૰ વનસ્પતિવિદ્યાનો જાણકાર

ઉદ્ભિદ પું૰ [સં] ઉદ્ભિજ્જ (૨) ફુવારો (૩) ઝરો –ન્ન વિ૰ ઉત્પન્ન થયેલું, બનેલું (૨) અંકુરરૂપે નીકળેલું (૩) વિકસેલું, ખીલેલું (૪) ભેદીને બહાર આવેલું, દૃશ્યમાન બનેલું

ઉદ્ભૂત વિ૰ [સં] જન્મેલું ઉત્પન્ન થયેલું (૨) દેખાય એવું થયેલું –તિ સ્ત્રી૰ [સં] ઉત્પત્તિ, પેદાશ (૨) ઉદય, આબાદાની

ઉદ્‌ભેદ પું૦ [सं] (ભેદીને) બહાર આવવું તે, ઊગવું તે (૨) વિકસિત થવું તે (૩) દેખાવું તે, આવિષ્કાર. ૦ક વિ૦ ઉઠાવદાર, ખીલી નીકળતું
ઉદ્‌ભ્રાંત વિ૦ [सं] ગાભરું, વ્યાકુળ (૨) બીનેલું, છળેલું
ઉદ્‌મસ્ત,-સ્તીખોર વિ૦ [म उदमस्त, स उद्‌+मस्त] તોફાની, અતિ મગ્ન (૨) કામી -સ્તાઈ -સ્તી સ્ત્રી૦ [તત્પર
ઉદ્યત વિ૦ [सं] ખતીલું, ઉદ્યમી (૨) નિશ્ચયવાળું
ઉદ્યમ પું૦ [सं.] યત્ન મહેનત (૨) ઉદ્યોગ, ધંધો ૦વંત વિ૦ ઉદ્યમવાળું -મી વિ૦ મહેનતુ, ખતીલું (૨) ધંધાદારી
ઉદ્યાન પું૦ ન૦ [सं] બગીચો, વાડી
ઉદ્યાપન ન૦ [सं] ધર્મકર્મ-વ્રતાદિની સમાપ્તિની વિધિ, તેની ઉજવણી [(૨) તત્પર
ઉદ્યુક્ત વિ૦ [सं] કામમાં પરોવાયેલું, ઉદ્યમી
ઉદ્યોગ પું૦ [सं] ધંધો, રોજગાર (૨) કામ (૩) મહેનત ૦ધંધો પું૦ ધંધો-રોજગાર, પ્રવૃત્તિ ૦મંદિર ન૦ ઉદ્યોગશાળા ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ જ્યાં ઉદ્યોગો શીખવાતા હોય તેવી શાળા; કલાભવન -ગી વિ૦ મહેનતુ, ખતીલું (૨) ધંધાદારી -જક વિ૦ ઉદ્યુક્ત થનાર કે કરનાર
ઉદ્યોત,૦કાર પું૦ [सं उद्‌+द्योत] પ્રકાશ, તેજ
ઉદ્રિક્ત પું૦ [सं] અતિશય, અધિક (૨) દેખાય એવું, સ્પષ્ટ [(૨) ચડિયાતાપણું
ઉદ્રેક પું૦ [सं] વધારો, પુષ્કળતા, અતિશયતા
ઉદ્રુડ વિ૦ ઘેટા જેવું મો કરી ગાનાર
ઉદ્વર્તન ન૦ [सं] ફૂદકો (૨) ખોટું વર્તન (૩) શરીરે તેલ, લેપ, સુગંધી વગેરે ચોળવું તે
ઉદ્વસ(-સ્ત) વિ૦ + જુઓ ઉદ્‌ધ્વસ્ત
ઉદ્વાહ પું૦ [सं] વિવાહ
ઉદ્વેગ પું૦ [सं] વ્યાકુળતા, ગભરાટ (૨) ચિંતા (૩) દુઃખ ૦કર, -જક વિ૦ ઉદ્વેગ કરાવનારું
ઉદ્વેલ(-ળ) વિ૦ [सं] હદ બહારનું અતિશય (૨) છલકાતું, બહાર ઊછળી જતું
ઉદ્વેશ વિ૦ [सं] ઉઘાડુંપુઘાડું, નવસ્ત્રું
ઉધડ(-ર)કવું અ૦ક્રિ૦ (હૃદયનું) ધડકવું, થડકવું ધ્રૂજવું (૨) ઝબકવું, ચોંકવું (૩) બી જવું (૪) ધૂણવું (ભૂતના પ્રવેશથી)
ઉધડિયું વિ૦ [જુઓ ઊધડ] ઊધડું રાખેલું-આપેલું (કામ) (૨) ઊધડું કામ કરનાર (૩) [લા] બેપરવાઈથી કરેલું [' ઉદમાત'માં
ઉધમાત પું૦, -તિયું, -તી વિ૦ જુઓ
ઉધરકવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ઉધડકવું
ઉધરસ સ્ત્રી૦ [सं उद्ग्रस्?] ઉદરસ ઠાસો કફ, ખાંસી [-આવવી = ખાંસવું ખૂખૂ થવું -ખાવી = ખાંસવું, (કફ કાઢવા કે ગળું સાફ કરવા) ખું અવાજ કરવો -થવી = ઉધરસનું દરદ થવું]
ઉધરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊઘરવું'નું પ્રેરક
ઉધરાણો પું૦ ઉઘરાવો ઉધાર
ઉધાન ન૦ [सं उद्दान? म उधाण-न] ઊંચે ચડવું તે (૨) એક રોગ દમ (૩) મોટી ભરતી (૪) પશુની કામભોગની ઇચ્છા (૫) ત્રણની સંખ્યાનો વેપારી સંકેત [-ચડવું = મોટી ભરતી આવવી (૨) દમના રોગનો હલ્લો થવો] ૦ચક્કર વિ૦ વાયલ ગાંડું ૦પડી સ્ત્રી૦ ઉધાનરોગની પડી-ઔષધી (૨) ત્રણની સંખ્યાનો સંકેત ૦પાયું વિ૦ ત્રણ પાયાનું, અસ્થિર મનનું, ગાંડા જેવું
ઉધામો પું૦ [सं उद्धावन?] પ્રયત્ન (૨) વલખું, ધમપછાડો [-કરવા = ખૂબ ધમપછાડા કરવા, ભારે પ્રયત્ન કરવો, વલખાં મારવાં]

ઉદ્‌ભેદ પું૦ [સં] (ભેદીને) બહાર આવવું તે, ઊગવુ તે (૨) વિકસિત થવું તે (૩) દેખાવુ તે, આવિષ્કાર ૦ક વિ૦ ઉઠાવદાર, ખીલી નીકળતુ

ઉદ્‌ભ્રાંત વિ૦ [સં.] ગાભરું; વ્યાકુળ (૨) બીનેલુ, છળેલુ

ઉદ્‌મસ્ત,-સ્તીખોર વિ૦ [મ उदमस्त, સ उद्+मस्त] તોફાની, અતિ મગ્ન (૨) કામી -સ્તાઈ,-સ્તી સ્ત્રી૦ [તત્પર

ઉદ્યત વિ૦ [સં] ખંતીલુ, ઉદ્યમી (૨) નિશ્ચયવાળું,

ઉદ્યમ પું૦ [સં.] યત્ન મહેનત (૨) ઉદ્યોગ, ધંધો ૦વંત વિ૦ ઉદ્યમવાળુ -મી વિ૦ મહેનતુ, ખંતીલુ (૨) ધંધાદારી

ઉદ્યાન પું૦ ન૦ [સં] બગીચો, વાડી

ઉદ્યાપન ન૦ [સં] ધર્મકર્મ—વ્રતાદિની સમાપ્તિની વિધિ, તેની ઉજવણી [(૨) તત્પર

ઉદ્યુક્ત વિ૦ [સં] કામમા પરોવાયેલું, ઉદ્યમી

ઉદ્યોગ પું૦ [સં] ધંધો, રોજગાર (૨) કામ (૩) મહેનત ૦ધંધો પું૦ ઉદ્યોગ—રોજગાર પ્રવૃત્તિ ૦મંદિર ન૦ ઉદ્યોગશાળા ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ જ્યા ઉદ્યોગો શીખવાતા હોય તેવી શાળા કલાભવન -ગી વિ૦ મહેનતુ, ખંતીલું (૨) ધંધાદારી -જક વિ૦ ઉદ્યુક્ત થનાર કે કરનાર

ઉદ્યોત,૦કાર પું૦ [સ उद्+द्योत] પ્રકાશ, તેજ

ઉદ્રિક્ત પું૦ [સં] અતિશય, અધિક (૨) દેખાય એવુ, સ્પષ્ટ [(૨) ચઢિયાતાપણુ

ઉદ્રેક પું૦ [સં] વધારો, પુષ્કળતા, અતિશયતા

ઉદ્ધડ વિ૦ ઘેટા જેવુ મો કરી ગાનાર

ઉદ્વર્તન ન૦ [સં] કૂદકો (૨) ખોટુ વર્તન (૩) શરીરે તેલ, લેપ, સુગંધી વગેરે ચોળવુ તે

ઉદ્વસ(-સ્ત) વિ૦ + જુઓ ઉદ્‌ધ્વસ્ત

ઉદ્વાહ પું૦ [સં] વિવાહ, લગ્ન (૨) ઊંચે લઈ જવુ તે (૩) એક જગાએથી બીજે લઈ જવુ તે ૦ક ઉદ્વાહન કરનાર ૦ન ન૦ ઉદ્વાહ (૨) વિવાહ—લગ્નની ક્રિયા -હિત વિ૦ પરણાવેલુ (૨) ઊચુ કરેલુ (૩) પું૦ સંગીતમા એક અલંકાર

ઉદ્વાહની સ્ત્રી૦ [સં.] દોરી

ઉદ્વિગ્ન વિ૦ [સં] વ્યાકુળ, ખિન્ન, દુખી

ઉદ્વેગ પું૦ [સં] વ્યાકુળતા, ગભરાટ (૨) ચિંતા (૩) દુખ ૦કર, -જક વિ૦ ઉદ્વેગ કરાવનારુ

ઉદ્વેલ(-ળ) વિ૦ [સં] હદ બહારનુ અતિશય (૨) છલકાતુ, બહાર ઊછળી જતુ

ઉદ્વેશ વિ૦ [સં] ઉઘાડુ પુગાડું, નવસ્ત્રુ

ઉધડ(-ર)કવુ અ૦ક્રિ (હૃદયનુ) ધડકવુ, ધડકવુ ધ્રૂજવુ (૨) ઝબકવું, ચોકવુ (૩) બી જવુ (૪) ધૂણવુ (ભૂતના પ્રવેશથી)

ઉધડિયું વિ૦ [જુઓ ઊધડ] ઊધડ રાખેલુ—આપેલુ (કામ) (૨) ઊધડુ કામ કરનાર (૩) [લા] બેપરવાઈથી કરેલુ ['ઉદમાત'મા

ઉધમાત પું૦, -તિયુ, -તી વિ૦ જુઓ

ઉધરકવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ઉધડકવુ

ઉધરસ સ્ત્રી૦ [સં उद्ध्रस?] ઉદરસ ઠામો કફ, ખાસી [-આવવી = ખાસાવુ. ખૂખૂ થવુ -ખાવી = ખાસવુ, (કફ કાઢવા કે ગળુ સાફ કરવા) ખુ અવાજ કરવો -થવી = ઉધરસનુ દરદ થવુ]

ઉધરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊઘરવુ'નુ પ્રેરક

ઉધરાયો પું૦ ઉદરાવો ઉચાટ

ઉધાન ન૦ [સં उद्धान? મ उधाण—न] ઊંચે ચડવુ તે (૨) એક રોગ દમ (૩) મોટી ભરતી (૪) પશુની કામભોગની ઇચ્છા (૫) ત્રણની સંખ્યાનો વેપારી સંકેત [-ચડવુ = મોટી ભરતી આવવી (૨) દમના રોગનો હલ્લો થવો] ૦ચક્કર વિ૦ વાયલ ગાડુ. ૦પડી સ્ત્રી૦ ઉધાનરોગની પડી—ઔષધી (૨) તેરની સંખ્યાનો સંકેત ૦પાયુ વિ૦ ત્રણ પાયાનુ, અસ્થિર મનનુ, ગાડા જેવુ

ઉધામો પું૦ [સ उद्धावन?] પ્રયત્ન (૨) વલખુ, ધમપછાડો [-કરવા = ખૂબ ધમપછાડા કરવા. જબરો પ્રયત્ન કરવો વલખા મારવા]

ઉધાયેલુ વિ૦ (જુઓ ઊધઈ) ઊધઈથી ખવાયેલું

ઉધાર પું૦ (સુ) ઉછેર જુઓ ઉધારવુ (સુ)

ઉધાર(-રુ) વિ૦ [પ્રા उद्धार] પૈસા આપ્યા વિના નામે લખાવીને, દેવા કરી લીધેલુ કે આપેલુ (૨) ભરપાઈ નહિ થયેલુ એવુ [-આપવુ = રોકડા નાણા લીધા વિના કિંમત લેવી બાકી નાખી આપવુ, વેચવુ ધીરવુ

જોતું (૨) આડું જોતું નારાજ (૩) તત્પર, તૈયાર (૪) આતુર રાહ જોતું [નિકંદન

ઉન્મૂલન ન૦ [સં] જડમૂળથી કાઢી નાખવું તે.

ઉન્મેષ પું૦, ૦ણ ન૦ [સં] પલકારો, આંખની ઉઘાડવાસ (૨) પ્રકટીકરણ, સ્ફુરણ (૩) વિકાસ ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ 'કોન્સેન્ટ્રિક મેથડ' ૦યોજના સ્ત્રી૦ 'કોન્સેન્ટ્રિક પ્લૅન'

ઉપ [સં] ઉપસર્ગ 'પાસે, નજીક' એવો અર્થ ('અપ'થી ઊલટો) બતાવે છે ઉદા૦ ઉપગમન (૨) નામની સાથે 'ગૌણ, ઊતરતું' એવા અર્થમાં ઉદા૦ ઉપકથા, ઉપનામ [ભાગ

ઉપઆનો પું૦ પોણી પાઈ આનાનો સોળમો

ઉપકથા સ્ત્રી૦ [સં] મુખ્ય કથામાં આવતી નાની કથા, આડકથા [સાધનસામગ્રી

ઉપકરણ ન૦ [સં] મદદ કરવી તે (૨)

ઉપકરવું સ૦ ક્રિ૦ [સં ઉપકૃ] ઉપકાર કરવો

ઉપકલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [સં.] ગૌણ કળા

ઉપકંઠ વિ૦ [સં] નજીકનું, પડોશનું (૨) પું૦ પડોશ, નજીકનો ભાગ (૩) પરવાડ (૪) ગળાની નજીકનો ભાગ (૫) તળેટી

ઉપકાર પું૦ [સં] ભલું કરવું તે, કલ્યાણ (૨) મદદ, સહાય (૩) પાડ (૪) શણગાર (જેમ કે, હાર તોરણ વગેરેથી કરાતો) [-ચડવો = ઉપકાર કર્યાનો ભાર લાગવો કે હોવો તેનું ઋણ થવું પાર ચડવો. -માનવો ઉપકાર કર્યા માટે

ઉપક્રોશ પું૦ [સં] નિંદા (૨) ઠપકો

ઉપક્ષય પું૦ [સં] ક્ષીણ થવું તે, ઘટાડો

ઉપક્ષેપ પું૦ [સં] રજૂઆત, ઉલ્લેખ, સૂચન (૨) ધમકી (૩) આરંભ

ઉપગતિ સ્ત્રી૦, -મન ન૦ [સં] પાસે જવું-મળવું તે (૨) જ્ઞાન (૩) અંગીકાર; સ્વીકાર

ઉપગા સ્ત્રી૦ [સં] આપેલા વાકની પાસે ને પાસે જતી હોવા છતાં, અમુક નિયત કરેલા અંતર સુધીમાં વાકને પહોંચે નહિ એવી રેખા 'એસિમ્પ્ટોટ' [ગ]

ઉપગામ ન૦ નાનું ગામ ગામડું

ઉપગામી વિ૦ [સં] ઉપગમન કરનારું

ઉપગીતિ સ્ત્રી૦ [સં] એક છંદ

ઉપગુણ પું૦ [સં.] મુખ્ય નહિ એવો ગુણ (૨) [ગ.] 'કોએફિશન્ટ'

ઉપગુરુ પું૦ [સં.] મદદનીશ ગુરુ – શિક્ષક

ઉપગૂહન ન૦ [સં] આલિંગન

ઉપગ્રહ પું૦ [સં] મુખ્ય ગ્રહની આસપાસ ફરનારો ચંદ્ર જેવો નાનો ગ્રહ (૨) આકાશમાં આવેલા નાના ગ્રહોમાંનો દરેક (ધૂમકેતુ, રાહુ કેતુ ઇત્યાદિ ઉપગ્રહો કહેવાય છે)

ઉપઘાત પું૦ [સં] ઈજા, હાનિ (૨) મારી નાખવું તે (૩) નાશ

ઉપચક્ર ન૦ [સં] મુખ્ય ચક્રને આધારે ફરતું નાનું ચક્ર (૨) એક પક્ષી

વિ૦ ઉપચાર કરનારુ, ચિકિત્સક (૨) પુ૦ સેવક દાસ -રિકા સ્ત્રી૦ ઉપચારક સ્ત્રી, સેવિકા, દાસી -રી વિ૦ ઉપચારક

ઉપચિત વિ૦ [સં] એકઠુ કરેલુ, સચિત (૨) વધેલુ, મોટુ થયેલુ (૩) મજબૂત થયેલુ, નાભિમા વધેલુ

ઉપચિત્ર પુ૦ [સં.] એક છદ

ઉપચીયમાન વિ૦ [સં] એકઠું થતુ, ભેગુ થતુ, વધતુ [ઓળો

ઉપચ્છાયા સ્ત્રી૦ [સં] ઓળાનો ઓળો, ઝાંખો

ઉપછટ(-ત) સ્ત્રી૦ સાધનોની છત-પુષ્કળતા

ઉપજન પુ૦ [સં] પરિવાર (૨) [વ્યા] ઉમેરો

ઉપજાઉ વિ૦ [જુઓ ઉપજવુ] ઊપજ કરનારુ, ઉત્પાદક (૨) ફળદ્રુપ, રસાળ

ઉપજાતિ પુ૦, સ્ત્રી૦ [સં] એક છદ

ઉપજાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'ઊપજવુ'નુ પ્રેરક, પેદા કરવુ જન્મ આપવો (૨) બનાવવુ. ઊભુ કરવુ, કલ્પવુ -વા(-રા)વવું સ૦ક્રિ૦(પ્રેરક)

ઉપજિહ્વા સ્ત્રી૦ [સં.] જીભના મૂળ પાસેની નાની જીભ

ઉપજીવ પુ૦ [સં] નાનુ જીવડુ

ઉપજીવક વિ૦ [સં] કોઈની ઉપર જેની આજીવિકા ચાલતી હોય એવુ (૨) પુ૦ આશ્રિત માણસ દાસ [જીવિકા, ગુજરાન

ઉપજીવન ન૦, ઉપજીવિકા સ્ત્રી૦ [સં] આ-

ઉપજીવી વિ૦ (૨) પુ૦ [સં] જુઓ ઉપજીવક

ઉપજ્ઞા સ્ત્રી૦ [સં] સ્વય પ્રેરણાથી થતુ જ્ઞાન

ઉપજ્ઞાન ન૦ [સં] ગૌણ જ્ઞાન, સસારજ્ઞાન

ઉપઝૂલણા પુ૦ એક છદ

ઉપટણ(-ણું) ન૦ [જુઓ ઉટવણુ] નહાતા પહેલા શરીરે ચોપડવાનુ સુગધી દ્રવ્ય, પીઠી, ઉવટણ

ઉપટામણી સ્ત્રી૦ વેવાઈની આગળ વાચવામા આવતી કન્યાના સગાઓની યાદી (૨) લગ્નનો દસ્તાવેજ, લગ્નખત

ઉપટાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'ઊપટવુ'નુ પ્રેરક, ઝાખુ કરવુ (૨) દિલગીર કરવુ [ઉપાડવાનુ મહેનતાણુ

ઉપડાઈ સ્ત્રી૦,-મણ ન૦,-મણી સ્ત્રી૦

ઉપડાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'ઉપાડવુ', 'ઊપડવુ'નુ પ્રેરક, ઊપડે-ઉપાડે એમ કરવુ; ઉચકાવવુ (૨) ઉપાડવામા મદદ કરવી

ઉપણાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊપણવુ'નુ પ્રેરક, ઊપણે એમ કરવુ (૨) ઊપણવામા મદદ કરવી

ઉપણિયુ ન૦ ઊપણવાનુ સાધન-ટોપલો, સૂપડુ જે હોય તે

ઉપતટ પુ૦[સં]ભાઠું,ઓછા વપરાશવાળો કિનારો

ઉપતાપ પુ૦ [સં] ઉતાપો, દુખ. પીડા

ઉપતંત્રી પુ૦ [સં] મદદનીશ તત્રી

ઉપત્યકા સ્ત્રી૦[સં]તળેટીની-નીચાણની જમીન

ઉપદશ પુ૦[સં] કરડવુ તે, ડખ(૨)એક રોગ, ચાદી [થયેલો હોય તેવુ

ઉપદિષ્ટ વિ૦ [સં] ઉપદેશેલુ (૨) જેને ઉપદેશ

ઉપદેવ પુ૦,૦તા પુ૦, સ્ત્રી૦[સં]ગૌણ-નાનો દેવ (યક્ષ, ગધર્વો, અપ્સરા જેવા)

ઉપદેશ પુ૦ [સં] શિક્ષણ (૨) બોધ, શિખામણ, સલાહ (૩) પાસેનો દેશ ૦ક વિ૦ (૨) પુ૦ ઉપદેશ આપનાર ૦કવિતા સ્ત્રી૦ બોધપ્રધાન કવિતા ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં ઉપદિશ્] ઉપદેશ આપવો-કરવો -શામૃત ન૦ અમૃત જેવો ઉત્તમ ઉપદેશ

ઉપદેષ્ટા પુ૦ [સં] ઉપદેશક, ગુરુ, આચાર્ય

ઉપદ્રવ પુ૦ [સં] પજવણી (૨) ઈજા, પીડા (૩) ત્રાસ,ઉપાધિ (૪)સકટ,આપદા ૦કર્તા, ૦કારક વિ૦ ઉપદ્રવ કરનારુ -વી વિ૦ ઉપદ્રવકારક

ઉપદ્વીપ પુ૦ [સં] નાનો બેટ [ધાતુ

ઉપધાતુ સ્ત્રી૦[સં]હલકી-ગૌણ ધાતુ(૨)મિશ્ર

ઉપધાન ન૦ [સં] ઓશીકુ, તકિયો

ઉપધાન્ય ન૦[સં]ખડધાન,હલકી જાતનુ અનાજ

ઉપધારણા સ્ત્રી૦ [સં] ચિત્તને એકાગ્ર કરવાનો એક પ્રકાર

ઉપધ્માનીય પું૦ [સં] સસ્કૃત વ્યાકરણ અને વર્ણમાળામા प અને फ ની પૂર્વે આવતો મહાપ્રાણ વિસર્ગ

ઉપનક્ષત્ર ન૦ [સં] સત્તાવીસ મુખ્ય નક્ષત્રો સિવાયનુ કોઈ પણ ગૌણ નક્ષત્ર (એ કુલ ૭૨૯ કહેવાય છે.)

ઉપનગર ન૦ [સં] મુખ્ય નગરનુ પરું, 'સબબ'

ઉપનય પુ૦[સં]ઉપનયન(૨)ન્યાયના પાચ અવયવ

વાક્યોમાનુ ચોથું - જેમા સાધ્યથી (વહ્નિ) વ્યાપેલુ સાધન(ધૂમ)પક્ષ(પર્વત)ઉપર છે એમ બતાવવામા આવે છે. ૦ન ન૦જનોઈ દેવુ તે, તેનો સંસ્કાર (૨) જનોઈ [મગફળી વગેરેનુ)
ઉપનામ ન૦ [સં] બીજુ નામ (લાડ, અટક
ઉપનાયક પુ૦[સં]વાર્તા,નાટકાદિમા મુખ્ય નાયક પછીનુ બીજુ પાત્ર (૨) ઉપપતિ, યાર
ઉપનાયિકા સ્ત્રી૦ [સં] મુખ્ય સ્ત્રીપાત્ર પછીનુ બીજું પાત્ર
ઉપનાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊપનવુ'નુ પ્રેરક
ઉપનિધિ પુ૦ [સં] થાપણ, આડમા મૂકેલી વસ્તુ
ઉપનિયમ પુ૦ [સં] પેટાનિયમ
ઉપનિવેશ પુ૦[સં]સંસ્થાન,વસાહત 'કૉલોની'
ઉપનિષત્કાર પુ૦ [સં] ઉપનિષદનો કર્તા
ઉપનિષદ સ્ત્રી૦, ન૦ [સં] વેદનો અનગત ગણાતો અને તેના ગૂઢ અર્થોને સ્પષ્ટ કરતો, બ્રહ્મવિદ્યાનુ પ્રતિપાદન કરતો તાત્ત્વિક ગ્રંથ (૨) વેદ-રહસ્ય (૩) બ્રહ્મજ્ઞાન (૪) રહસ્ય ૦કાર પું૦ જુઓ 'ઉપનિષત્કાર' [જવાયેલુ
ઉપનીત વિ૦[સં]ઉપનયન પામેલુ (૨) પાસે લઈ
ઉપનેત્ર ન૦ [સં] ચશ્મુ
ઉપન્યાસ પુ૦ [સં] પાસે - જોડાજોડ મૂકવું તે (૨) ઉપનિધિ (૩) લખાણ, સૂચના, દરખાસ્ત (૪) પ્રસ્તાવના, ઉપોદ્ઘાત(૫)ઉલ્લેખ (૬) વ્યાખ્યાન આખ્યાન (૭) નવલકથા
ઉપપતિ પુ૦ [સં] યાર (૨) દિયર
ઉપપત્તિ સ્ત્રી૦ [સં] સાબિતીમા પ્રમાણો અને દાખલા બતાવવા તે (૨) સિદ્ધિ, યુક્તિ (૩) પુરાવો પ્રમાણ (૪) ઉપાય, ઇલાજ સાધન
ઉપપત્ની સ્ત્રી૦ [સં] મુખ્ય નહિ એવી પત્ની (૨) રખાત
ઉપપદ ન૦ [સં] પૂર્વે બોલાયેલો અથવા આગળ મુકાયેલો શબ્દ (૨) સમાસનો પહેલો શબ્દ (૩) ઉપાધિ, અટક ૦સમાસ પુ૦ ધાતુસાધિત શબ્દ - કૃદંતની સાથે થતો નામનો સમાસ ઉદા૦ કુંભકાર, ઘરભેદુ
ઉપપન્ન વિ૦ [સં] મેળવેલુ; પ્રાપ્ત કરેલું (૨) -ની સાથે આવેલુ (૩) યોગ્ય સુસંગત (૪) સાબિત — સિદ્ધ થયેલુ
ઉપપરિણામ ન૦ [સં] ગૌણ પરિણામ
ઉપપંથ પુ૦ [ઉપ+પંથ] સંપ્રદાયનો ફાંટો (૨) નાનો માર્ગ, કેડી
ઉપપાતક ન૦ [સં] ગૌણ પાપ
ઉપપાદક વિ૦ [સં] ઉપપન્ન કરનારું ૦ક્ત. -ન ન૦ ઉપપન્ન હોવુ કે કરવુ તે
ઉપપુર ન૦ [સં] ઉપનગર, પરુ [પુરાણ
ઉપપુરાણ ન૦[સં] મુખ્ય નહિ એવુ-ગૌણ
ઉપપ્રમુખ પુ૦ [સં] મદદનીશ પ્રમુખ
ઉપપ્રશ્ન પુ૦, ન૦ [સં] પ્રશ્ન પરથી નીકળતો પ્રશ્ન (૨) ગૌણ પ્રશ્ન
ઉપપ્રદાન ન૦ [સં] ભેટ, નજરાણુ (૨) લાંચ
ઉપપ્લવ પુ૦ [સં] સંકટ, આફત ઉત્પાત (૨) જુલમ, પીડા (૩) ગ્રહણ કરવુ તે (૪) [સં] રાહુ ૦કારક વિ૦ ઉપપ્લવ કરે એવુ -વી વિ૦ ઉપપ્લવવાળુ [આલિંગન
ઉપબર્હણ ન૦ [સં] ઓશીકુ (૨) ભેટવુ તે
ઉપબાહુ પુ૦ [સં] કોણીથી નીચેનો હાથ
ઉપબૃંહણ ન૦ [સં] વધારો, વધારવુ તે
ઉપભાષા સ્ત્રી૦ [સં] મુખ્ય ભાષાનો ગૌણ ભેદ બોલી [માલિક (૩) વારસ
ઉપભોક્તા પુ૦ [સં] ઉપભોગ કરનાર (૨)
ઉપભોગ પુ૦ [સં] ભોગવટો (૨) અનુભવ લહાવો (૩) માણવુ - મજા લેવી તે. ૦વુ સ૦ ક્રિ૦ [ઉપભોગ પરથી] ઉપભોગ કરવો -ગી વિ૦ ઉપભોગ કરનારુ -ગ્ય(-જ્ય) વિ૦ ઉપભોગ કરવા યોગ્ય
ઉપમઠ પુ૦ [સં] મુખ્ય મઠની શાખા
ઉપમર્દ પુ૦ [સં] મર્દન કરવુ તે (૨) નાશ ૦ક વિ૦ ઉપમર્દ કરનારુ
ઉપમંત્રી પુ૦ [સં] મદદનીશ મંત્રી
ઉપમા સ્ત્રી૦[સં]સરખામણી(૨)મળતાપણુ (૩) [કા શા]એક અર્થાલંકાર-જેમા ઉપમેય તથા ઉપમાનભેદ કાયમ રાખીને તેમનો સમાન ધર્મ બતાવવામા આવે છે [-આપવી = સરખાવવુ (૨)ઉપમા અલંકાર સાધવો -લેવી = દાખલા તરીકે કહેવુ.] ૦ન ન૦ જેની સાથે સરખામણી હોય તે (૨) [ન્યા.] ચાર પ્રમાણોમાનુ એક - પ્રસિદ્ધ વસ્તુના સાધર્મ્યથી સાધ્ય સિદ્ધ કરવુ તે

ઉપમાતા સ્ત્રી૦ [સં] ધાવ (૨) અપરમા
ઉપમિત વિ૦ [સં] સરખાવેલું, ઉપમાવાળું ૦**સમાસ** પુ૦ પૂર્વપદ ઉપમિત અને ઉત્તરપદ ઉપમાન હોય એવો સમાસ ઉદા૦ નરસિંહ **–તિ** સ્ત્રી૦ ઉપમા, સરખામણી (૨) [ન્યા] ઉપમા અથવા સાદૃશ્યથી વસ્તુ જ્ઞાન
ઉપમેય ન૦ [સં] જેને ઉપમા આપવામા આવી હોય તે **–યોપમા** સ્ત્રી૦ જેમા ઉપમેયની ઉપમા ઉપમાન હોય અને ઉપમાનની ઉપમા ઉપમેય હોય એવો અર્થાલંકાર(કા શા)
ઉપયુક્ત વિ૦ [સં] બરોબર, છાજતું યોગ્ય, બંધબેસતું (૨) ઉપયોગી ૦**તા** સ્ત્રી૦ ૦**તાવાદ** પુ૦ ઉપયોગી તે જ સારુ એવો મત, જાહેર સેવાનો એકમાત્ર હેતુ, વધારેમા વધારે સંખ્યાનું વધારેમા વધારે ભલું કરવું, એવો મત, 'યુટિલિટેરિયેનિઝમ'
ઉપયોગ પુ૦ [સં] કામ, વાપર, વપરાશ (૨) ખપ, જરૂરિયાત (૩) (જૈન) ધ્યાન, સાવચેતી [**–લેવો**=ઉપયોગ કરવો, વાપરવું, ખપ કરવો] ૦**વાદ**, **–ગિતાવાદ** પુ૦ જુઓ ઉપયુક્તતાવાદ **–ગિતા** સ્ત્રી૦ ઉપયોગીપણું **–ગી** વિ૦ ઉપયોગમા આવે તેવું, ખપનું કામનું, સાર્થક
ઉપર ન૦ + ઉપરાણું, વહાર
ઉપર અ૦ [સં उपरि] પર ઊંચે ઉદા૦ 'ઉપર આકાશ ને નીચે ધરતી' (ક્રિ૦ વિ૦ તરીકે) (૨) સ્થાન કે ક્રમથી જોતા નીચે કે પાછળ નહિ પણ એથી ઊલટું (નામયોગી અ૦ તરીકે) ઉદા૦ 'ઘર ઉપર' (૩) –ના કરતા વધારે ઉપરાંત ઉદા૦ 'સો ઉપર ખર્ચ થશે' (૪) (–ના કરતા) ચડિયાતું કે આગળ આવે એમ ઉદા૦ 'વર્ગમા તે ઉપર રહે છે' 'ધરમા એનો હાથ ઉપર છે' 'તેનું સ્થાન ઉપર છે' (૫) અગાઉ પૂર્વે ઉદા૦ 'વેદો હજારો વર્ષ ઉપર લખાયા' 'ઉપર લખ્યા પ્રમાણે' (૬) (કોઈ ભાવની સાથે શબ્દ પ્રયોગમા) –ની પ્રત્યે ઉદા૦ 'પશુ ઉપર દયા, ક્રોધ, ક્રૂરતા' ઇ૦ 'મારી ઉપર રોફ ન માર, ક્રોધ ન કર' (૭) –ના આધારે, –ને લઈને, –ને કારણે ઉદા૦ 'શા ઉપર આ કૂદાકૂદ છે?' 'બાપના પૈસા ઉપર તાગડધિન્ના ના કરો' 'એના કહ્યા ઉપર આટલું બધું લાગી જાય?' (૮) –ની આડવી, –ને આધારે ઉદા૦ 'ઘર કે માલ ઉપર પૈસા ધીરે છે' (૯) કૃ૦ સાથે આવતા, તે ક્રિયા થયે કે થાય ત્યારે કે ત્યાર પછી કે થાય એટલે ઉદા૦ 'ખબર આવ્યા ઉપર હું જઈ આવીશ' 'નેતાઓ છૂટ્યા ઉપર કાંઈ થાય' 'તેના આવવા ઉપર સભા મુલતવી રાખી' (૧૦) વિષે, બાબતમા ઉદા૦ 'ગાય ઉપર નિબંધ લખો' 'એના વ્યાખ્યાન ઉપર મારે કાંઈ કહેવાનું નથી' (૧૧) –ના કિનારા ઉપર, –ને કિનારે ઉદા૦ 'કાશી ગંગા ઉપર છે' 'તે નદી ઉપર ફરવા ગયો' 'તે તળાવ ઉપર બેઠો છે' (૧૩) –ની લગોલગ ઉદા૦ તેઓ મારામારી ઉપર પહોંચ્યા હવે તે પૂરું થવા ઉપર છે (૧૨) –સપાટી ઉપર (પ્રાય પ્રવાહી સાથે) ઉદા૦ 'મલાઈ ઉપર આવી' 'પડ્યો તેવો તો ઉપર આવ્યો, પછી ડૂબી ગયો' 'છેવટે તે વાત ઉપર આવી' (૧૪) (સાતમી વિભક્તિનો ભાવ બતાવે છે) તે જગાએ સ્થાને ઉદા૦ 'દુકાન ઉપર કોણ બેસે છે?' 'ઘર ઉપર આવજો'. 'મન ઉપર અસર થઈ' 'કામ ઉપર હોઉં ત્યારે' [**–કરવું**=આગળ પડતું –પહેલું કરવું, જાહેરાતમા આણવું, જશ ગાવો (૨) ઉપરાણું લેવું **–જવું**=જાત-સ્વભાવ કે ખાનદાનનું પોત પ્રકાશવું નીચે પ્રમાણે શબ્દ પ્રયોગમા આવે છે 'આખર ઉપર ગયો', 'મા બહેન ઉપર ના જા,' 'જાત ઉપર ગયા વગર રહે?' **–થઈને**=ઉપરવટ જઈને, ના કહ્યા છતા, અવગણીને **–નીચે કરવું**=તળેઉપર કરવું, સેળભેળ કરવું ઉપરનું નીચે ને નીચેનું ઉપર કરવું **–નીચે થવું**=આતુરતા કે અધીરાઈથી કે ઉત્કટતાથી વર્તવું, (કાંઈ ને કાંઈ કરવા) અધીરું થવું, ઊંચુંનીચું થવું. **–બેસવું**, **–ને ઉપર બેસવું**=દેખરેખ રાખવાનું કામ લેવું (કોઈ માણસ કે કામની), તેનું ધ્યાન રાખી સંભાળવું **–ને ઉપર રાખવું**=ઉપર કરવું, નીચું ન પડવા દેવું

(૨) લાડ લડાવવા, ખૂબ સભાળવું -પગ મૂકવો=ના માનવુ; અવગણવુ (૨) કચડવું -પડવું=હરીફાઈમા ઊતરવુ, વચ્ચે આવવુ (૨) -ને આશરે જવું, ઓજારૂપ થવુ (૩) રૂપ ગુણ ઇ૦મા મળતુ આવવુ ઉદા૦ 'એ એના બાપ ઉપર પડ્યો છે.' -રહીને=જાત દેખરેખ તળે, જાણી-બૂજીને (-ઊભું રહીને પણ કહેવાય છે.)] ૦ઉપરથી અ૦ ઊંડાણમા ઊતર્યા વિના (૨) માત્ર સપાટી ઉપરથી (૩) સહેજસાજ ૦ઉપરનું વિ૦ ઉપરચોટિયુ. ૦ચોટિયુ.-છલું(-લ્લું) વિ૦ છીછરૂ, ઉપલકિયું. ૦ટપકે અ૦ ઉપર ઉપરથી (૨) ચોપડામા રીતસર લખ્યા વિના. ૦દળ ન૦ જમીનતળ પર કરેલુ બાંધકામ ૦થી અ૦ ઉપલે સ્થાનેથી કે સપાટી પરથી (૨) બહારથી, બાહ્યત ('અંદરથી'થી ઊલટું) ૦મતું વિ૦ ઉપરવટ કરતા મતવાળુ ૦વટ સ્ત્રી૦ અનધિકાર ઉપરીપણુ દાખવવુ તે (૨) ઉલ્લઘન, અવગણના (૩) વિ૦ વિરુદ્ધ, અવગણતુ (૪) ટપે એવુ, સરસાઈ કરતું. (-જવું, થવું=અવગણીને ચાલવુ) ૦વટણો પુ૦ અલનો બત્તો, વાટવાનો પથ્થર ૦વાસ (-સો) પુ૦ મેડાનો વાસ ૦વાસિયો પુ૦ ભગી [ઉપર ઓઢવાનુ વસ્ત્ર

ઉપરણી સ્ત્રી૦[सं प्रावरण, प्रा पाउरण]ઓઢણી,

ઉપરણુ ન૦, -ણો પુ૦ [જુઓ 'ઉપરણી'] ખેસ, પિછોડી, અંગવસ્ત્ર

ઉપરત વિ૦ [सं] વૈરાગી, સંસારમાથી જેનું ચિત્ત ઊઠી ગયેલુ છે એવુ (૨) અટકી પડેલુ; શાંત(૩) નિર્વેદયુક્ત, કંટાળેલુ -તિ સ્ત્રી૦, -મ પુ૦ ઉપરત થવુ તે, ઉપરામ

ઉપરવટ, ઉપરવટણો જુઓ 'ઉપર'મા

ઉપરવાડ સ્ત્રી૦ [सं उपरि+वाट] ઘર,ફળિયુ કે ગામની નજીકનો ભાગ પરવાડ (૨) ઘરની વાડ-સીમાંત દીવાલની બે બાજુનો ભાગ -ડિયો પું૦ ઉપરવાડે રહેનારો, આશ્રિત માણસ (૨) પાસેના ગામની ખેતી કરનાર ખેડૂત

ઉપરવાસ અ૦ પવન કે પાણીના વહનની વિરુદ્ધ દિશાએ, ઉપલે ભાગે.

ઉપરવાસ(-સો),-સિયો જુઓ 'ઉપર'મા

ઉપરંગ પું૦ ગમ્મત [એક, લાગલાગટ

ઉપરાઉપર, ઉપરાઉ(-છા)પરી અ૦એક પછી

ઉપરાજવું સ૦ ક્રિ૦ [सं उपार्ज्] ઉપાર્જન કરવુ, કમાવુ ['ડુમીનિયન'

ઉપરાજ્ય ન૦ [सं] મુખ્ય નહિ એવુ રાજ્ય,

ઉપરાણું(-ણુ) ન૦ [हिं उपराला, म उपराळा] પક્ષ લેવો તે, તરફદારી [-લેવું=પક્ષમાં જવુ, તરફદારી કરવી]

ઉપરામ પું૦ [सं.] ઉપરમ, નિવૃત્તિ (૨) વિરામ, અટકવુ તે (૩) સંન્યાસ (૪) મૃત્યુ

ઉપરામણી સ્ત્રી૦ ['ઉપર' પરથી] તફાવત; ઠરાવેલી કિંમતથી ઉપરનુ જે હોય તે

ઉપરાળું ન૦ જુઓ ઉપરાણુ, તરફદારી

ઉપ(-પ્)રાંઠું (૦) વિ૦ પાસાભેર એવુ (૨) બાજુ ઉપરનુ, સામેનુ (૩) ઊભુ (૪) અવળુ, ઊંધું

ઉપરાંત અ૦ [हि , म] વધારે, વિશેષમા (૨) સિવાય, વળી બીજું (૩) પછી, ઉપરથી

ઉપરિતન વિ૦ [सं] ઉપરનુ ઊંચેનુ

ઉપરી પુ૦ ['ઉપર' પરથી] ઉપરનો અધિકારી (૨) વિ૦ ઉપરનુ ૦પણુ ન૦

ઉપ(-પ્)રુ વિ૦ [सं उपरि, प्रा. उप्परि] પાસાભેર(૨)ઊભુ (જેમ કે ખાટલો ઉપરો કરવો)

ઉપરો(-ર્યુ)ક્ત વિ૦ [सं उपरि+उक्त] ઉપર કહેલુ -જણાવેલુ

ઉપરૂપક ન૦ [सं] નાટકનો એક પ્રકાર

ઉપર્યુક્ત વિ૦ [सं] ઉપર કહેલું-જણાવેલુ

ઉપરોધ પુ૦[सं] રોકાણ, પ્રતિબંધ; વિઘ્ન (૨) ઘેરવુ તે (૩) પીડા, દુખ ૦ક, ૦ધી વિ૦ ઉપરોધવાળુ કે કરે એવુ

ઉપલ પુ૦[सं] પથ્થર; શિલા, ખડક (૨) રત્ન

ઉપલક વિ૦ ઉપર ઉપરનુ ઉપરચોટિયુ (૨) ફાલતુ; વધારાનુ(૩) ચોપડામા(કોઈ ખાસ ખાતે) નહિ નોંધેલુ એવુ [-માંડવું, -રાખવું=ખાસ કોઈને ખાતે નોંધ્યા કે પાડ્યા વગર ચોપડામા રકમ લખવી કે ટપકાવી રાખવુ]-કિયુ વિ૦ ઉપર ઉપરનુ, ઉપરચોટિયુ, અસંપૂર્ણ

ઉપલક્ષણ ન૦[सं] ચિહ્ન, વિશેષ લક્ષણ (૨) ઇશારત સૂચન(૩)[કા શા] એક અર્થાલંકાર,

જેમા વસ્તુના એક ભાગ વડે આખી વસ્તુનો બોધ કરાવાય છે
ઉપલક્ષિત વિ૰ [સં] ઉપલક્ષણથી સૂચવાયેલુ
ઉપલક્ષ્ય વિ૰ [સ] ઉપલક્ષણ કે અનુમાનથી સમજાય એવુ (૨) ન૰ ટેકો, આશ્રયસ્થાન (૩) અનુમાન
ઉપલબ્ધ વિ૰ [સ]મળેલુ, મેળવેલુ (૨) જાણેલુ –બ્ધિ સ્ત્રી૰ પ્રાપ્તિ, લાભ (૨) બોધ, જ્ઞાન
ઉપલભ્ય વિ૰[સ] મેળવી–જાણી શકાય એવુ (૨) માનનીય, સ્તુતિપાત્ર ૦માન વિ૰ મળતુ, પ્રાપ્ત થતુ [એક ઔષધિ, અનતમૂલ
ઉપલસ(–સા)રી સ્ત્રી૰ [સ उत्पलसारिका]
ઉપલાણુ વિ૰ ઉપરનુ, ઉપરના ભાગનુ, ઊંચેનુ (૨)ન૰ ઉપલો ભાગ અથવા બાજુ –ણું ન૰ જુઓ ઉપલાણ
ઉપલિયુ ન૰ એક રોગ ઉટાટિયું
ઉપલી સ્ત્રી૰ [સ उपल પરથી] જમીનમા દાટેલી ખાડણી, ખાડણિયો
ઉપલુ (લુ,) વિ૰ [हिं उपल्ला] ઉપરનુ (૨) આગળ આવેલુ કે જણાવેલું
ઉપલેટ ન૰ એક વનસ્પતિ–ઔષધિ [લીપણ
ઉપલેપ પુ૰, ૦ન ન૰ [સ] લેપ કરવો તે (૨)
ઉપવન ન૰ [સ] બગીચો, વાડી
ઉપવસ્ત્ર ન૰ [સ] અગવસ્ત્ર ખેસ
ઉપવાત પુ૰ [સ] પવન૰ વાયુ
ઉપવાસ પુ૰ [સ] વ્રત કે નિયમ તરીકે ન ખાવુ–ઇંદ્રિયોના ભોગનો ત્યાગ કરવો તે(૨) ન ખાવુ તે, અનશન –સી વિ૰ ઉપવાસ કરનાર
ઉપવિદ્યા સ્ત્રી૰ [સ] ચૌદ મોટી વિદ્યાઓથી ગૌણ વિદ્યા
ઉપવિરોધ પુ૰[સ] બે નિર્દેશોના અમુક અશ વચ્ચેનો વિરોધ, 'સબ–કૉન્ટ્રરી ઑપોઝિશન' ઉદા૰ 'કેટલાક માણસ ડાહ્યા છે, કેટલાક માણસો ડાહ્યા નથી' (ન્યા)
ઉપવિષ ન૰[સ] બનાવટી ઝેર (૨) ઘેનનુ ઓસડ
ઉપવીત ન૰ [સ] જનોઈ [–આપવું, દેવું = જનોઈ પહેરાવવી, તેનો વિધિ ઉત્સવ કરવો –પહેરવુ = જનોઈ ધારણ કરવી, તેનો સસ્કાર થવો કે ગ્રહણ કરવો]
ઉપવેદ પું૰ [સ] વેદોમાથી નીકળેલી ગૌણ વિદ્યાઓ, જેવી કે, આયુર્વેદ, ધનુર્વેદ, ગાધર્વવેદ અને સ્થાપત્ય શાસ્ત્ર
ઉપવેશન ન૰ [સ] બેસવુ તે, બેઠક
ઉપશમ પુ૰, ૦ન ન૰[સ] શાત પડવુ–વિરામ લેવો તે, શમવુ તે (૨) શાતિ નિવૃત્તિ (૩) સાત્વન ૦વું અ૰ક્રિ૰ [સ उपशम्] શાંત–નિવૃત્ત થવુ, અટકવુ
ઉપશય પુ૰ [સ] અમુક દવા કે ખોરાકની અસર પરથી કરાતુ નિદાન કે ઉપચાર
ઉપશાખા સ્ત્રી૰ [સ૰] મુખ્ય શાખાનો ફાટો
ઉપશાસ્ત્ર ન૰[સ] મુખ્ય શાસ્ત્ર ઉપરથી બનેલુ ગૌણશાસ્ત્ર [(કામક્રોધાદિનુ) શાત પડવુ તે,
ઉપશાંત વિ૰ [સ] શાત –તિ સ્ત્રી૰ શાતિ
ઉપશિક્ષક પુ૰ [સ] મદદનીશ શિક્ષક
ઉપશ્રુતિ સ્ત્રી૰ [સ.] સાભળવુ–કાન માડવા તે (૨) જ્યા સુધી સભળાય તે અતર (૩) એક અલૌકિક વાણી–વનદેવતાની ભવિષ્યસૂચક વાણી (૪) વચન, સ્વીકારનુ વચન
ઉપસમિતિ સ્ત્રી૰ [સ] પેટા સમિતિ
ઉપસર્ગ પુ૰ [સ] રોગ, માદગી (૨) આફત, ઈતિ (૩) અપશુકન, મરણચિહ્ન (૪) દેવ અને મનુષ્ય વગેરે તરફની કનડગત (જૈન) (૫) [વ્યા] ધાતુઓ કે વાતુ ઉપરથી બનેલા નામોની આગળ જોડાતો તથા તેમના મૂળ અર્થમા વિશેષતા આણતો શબ્દ કે અવ્યય (પ્ર, પરા, અપ, સમ્, અનુ, અવ, નિસ્ અથવા નિર્, દુસ્ અથવા દુર્, વિ, આ, નિ, અધિ, અપિ, અતિ, સુ, ઉત–દ્, અભિ, પ્રતિ, પરિ, ઉપ)
ઉપસગ્રહ પુ૰ [સ] ખુશ રાખવુ–અનુમોદન આપવુ તે (૨) માન આપવુ તે (૩) લેવુ–સ્વીકારવુ — સઘરવુ તે [દીક્ષા
ઉપસપદ(–દા) સ્ત્રી૰ [સ] બૌદ્ધ ભિક્ષુ થવાની
ઉપસહાર પુ૰ [સ] એકત્ર કરવું તે (૨) સારાશ (૩) ટૂકામા આટોપી લેવુ તે
ઉપસાગર પું૰ [સ] પહોળા મુખનો અખાત
ઉપસાટ પુ૰ [ઊપસવુ] ઊપસવુ તે (૨) સોજો (૩) ફુલાવો
ઉપસાવવુ સ૰ક્રિ૰ 'ઊપસવુ'નુ પ્રેરક

ઉપસિદ્ધાંત પુ૦[સં] મુખ્ય સિદ્ધાંતમાંથી સીધી રીતે ફલિત થતો સિદ્ધાંત, 'કૉરૉલરી'

ઉપસ્કર પુ૦[સં] સામગ્રી,સાહિત્ય(૨)વચખટલો (૩)સભાર, મસાલો (૪)શણગાર, વરેણુ (૫) ઠપકો (૬) મારવું – ઈજા કરવી તે ૦ણ ન૦ ભૂષણ–શણગાર સજવા તે (૨) મારવું – ઈજા કરવી તે (૩) સંગ્રહ (૪) વિકાર, ફેરફાર (૫) અધ્યાહાર (૬) ઠપકો

ઉપસ્કાર પુ૦[સં] પૂર્તિ, પુરવણી (૨) વરેણુ (૩) જુઓ ઉપસ્કરણ અર્થ ૧,૩,૫

ઉપસ્ત્રી સ્ત્રી૦ [સં] રખાત

ઉપસ્તિ પુ૦ [સં] અનુચર, સેવક

ઉપસ્થ ન૦[સં]પુરુષ અથવા સ્ત્રીની ગુહ્યેન્દ્રિય ૦પાયુ પું૦ ગુદા

ઉપસ્થાન ન૦ [સં.] દેવની સન્મુખ પૂજા માટે મંત્ર કે સ્તુતિ બોલતા ઊભા રહેવું તે, ઉપાસના, સેવા (૨) અભિવંદન, નમસ્કાર (૩) રહેઠાણ

ઉપસ્થિત વિ૦[સં] નજીક ઊભેલુ, હાજર, રજૂ (૨)આવી પડેલું (૩) બનેલુ (૪) જ્ઞાત, પ્રાપ્ત –તિ સ્ત્રી૦ ઉપસ્થિત હોવુ તે [સ્મૃતિ

ઉપસ્મૃતિ સ્ત્રી૦[સં] મુખ્ય નહિ એવી – ગૌણ

ઉપહત વિ૦[સં]ઈજા પામેલુ,નષ્ટ(૨)ભ્રષ્ટ,અશુદ્ધ

ઉપહસનીય વિ૦ [સં] ઉપહાસને પાત્ર

ઉપહાર પુ૦[સં] ભેટ, બક્ષિસ (૨) પૂજાનો સામાન (૩) લવાજમ

ઉપહાસ પુ૦[સં] મશ્કરી, ઠેકડી ૦ચિત્ર ન૦ ઉપહાસ કરવા દોરાતુ ચિત્ર નર્મચિત્ર –સાસ્પદ વિ૦ (૨) ન૦ ઉપહાસ કરવા જેવુ –સ્ય વિ૦ ઉપહસનીય

ઉપહિત વિ૦ [સં] ઉપાધિવાળુ (વેદાન્ત)

ઉપાકર્મ ન૦[સં.] ચોમાસામાં વેદોનુ પારાયણ આરંભતા પહેલા કરવાની એક ક્રિયા

ઉપાખ્યાન ન૦[સં] નાનુ આખ્યાન

ઉપાઘ્રાણ ન૦ [સં] સૂંઘવુ કે ચૂમવુ તે

ઉપાચાર્ય પુ૦ [સં] મદદનીશ આચાર્ય

ઉપાડ,–ડો પું૦ [ઉપાડવુ] ઉપસાટ; સોજો (૨) ભરાઉપણુ (૩)જુસ્સો, આવેશ(૪)આરંભ (૫) કોશિશ,પ્રયત્ન(૬)મૂકેલા નાણામાંથી પાછું લેવુ તે;પાછી લીધેલી રકમ (૭)ખપત,ઉઠાવ, માગ.

ઉપાડવું સ૦ક્રિ૦ [સં उत्पाट् પ્રા उप्पाड] 'ઊપડવુ'નુ પ્રેરક,ઊંચુ કરવું – ઉઠાવવુ,નીચેથી ઉપર લેવુ (૨)માથે લેવુ,વહોરવુ (૩)મૂળમાંથી ખેંચી કાઢવું (૪)નાણા મૂકેલા હોય ત્યાંથી લેવા (૫)ચોરી કરવી(૬)શરૂ કરવુ માંડવુ ઉપારાવવુ સ૦ક્રિ૦(પ્રેરક) ઉપાડાવું અ૦ક્રિ૦(કર્મણિ)

ઉપાડો પુ૦ જુઓ ઉપાડ (૨) ઝગડા ઝાંખરાનો વાઢીને કરેલો જથો

ઉપાત્ત વિ૦ [સં] પ્રાપ્ત (૨) ગૃહીત સ્વીકૃત

ઉપાદાન ન૦[સં] અંગીકાર સ્વીકાર(૨)કારણ, સમવાયી કારણ (૩) જેમાંથી કોઈ પણ વસ્તુ બનાવાઈ હોય તે દ્રવ્ય ૦કારણ ન૦ સમવાયી કારણ ૦લક્ષણા સ્ત્રી૦ એક અર્થાલંકાર અજહલ્લક્ષણા (કા શા)

ઉપાદેય વિ૦[સં]લઈ શકાય એવુ(૨) સ્વીકાર્ય (૩) પસંદ કરવાનુ (૪) ઉત્તમ,વખાણવા જેવુ

ઉપાધિ સ્ત્રી૦ [સં] પીડા, આપદા (૨) જંજાળ પંચાત ચિંતા (૩) ચિહ્ન, સંજ્ઞા (૪) ખાસ લક્ષણ, ગુણધર્મ (૫) પદવી. 'ડિગ્રી' (૬) ખિતાબ, ઇલકાબ (૭) અટક, ઉપનામ. [–મા આવવું. આવી પડવું,=પીડા કે પંચાતની દશા થવી –માં પડવું=પીડા કે પંચાતમાં ફસાવુ કે તે માથે વહોરવી –વળગવી= ઉપાધિમાં ફસાવુ]

ઉપાધ્યક્ષ વિ૦ [સં] ઉપપ્રમુખ

ઉપાધ્યાપક પુ૦ [સં] મદદનીશ અધ્યાપક

ઉપાધ્યાય [સં]. ઉપાધ્યો + પુ૦ શિક્ષક અધ્યાપક (૨) પુરોહિત, ગોર (૩) બ્રાહ્મણોની એક અટક

ઉપાન ન૦ [સં. उपानह्] પગરખુ, જોડો

ઉપાય પુ૦ [સં] ઇલાજ, યુક્તિ(૨)સાધન રસ્તો (૩) ચિકિત્સા, ઉપચાર, પ્રયોગ (૪) આરંભ શરૂઆત [–ચાલવો=ઉપાય કાવવો કે સફળ થવો –લેવો=ઉપાય કરવો – અખતિયાર કરવો] [(૨) કમાઈ

ઉપાર્જન ન૦,–ના સ્ત્રી૦ [સં] મેળવવુ તે, પ્રાપ્તિ

ઉપાર્જિત વિ૦[સં]મેળવેલુ (૨)વારસામાં મળેલું

ઉપાર્જવું સ૦ક્રિ૦[સં उपार्ज्]કમાવું (૨)મેળવવું

ઉપાલંભ પુ૦ [સં] ઠપકો

ઉબાળુ ન૦ તાપોડિયુ, ગૂમડુ
ઉબાળો પુ૦ [म उवाळा] બાફ (૨) ઊભરો (૩) ઉશ્કેરણી, રોષ (૪) હોહા, તોફાન (૫) બળ તણ, છાણા (૬) કલ્લો (એકીસાથે બાળી ભડકો કરવા જેટલો) [**–આવવો**=ઊભરાવુ **–ઊઠવો**=તોફાન કે હોહા મચવી કે લાગવી]
ઉબેતર ન૦ ઉનાળામા કૂવાના પાણીથી કરેલો પાક (૨) લગ્નમા નોતરે આવેલાઓને રત્ન આપવી તે
ઉબેર સ્ત્રી૦ હળમા કોશને બેસાડવા માટે માર વામા આવતી ફાચર [(૨) ચૂક
ઉબેલો પુ૦ ચૂંક સાથે ઝાડાની હાજત થાય તે
ઉબે(–ભે)ળવું સ૦ક્રિ૦ [स उद्वल्,प्रा उव्वल= ઉખેડવુ ? हि उभाड़ना, म उभारणें] વળ ઊકલે એવુ કરવુ (૨) વાવેલુ ઉખેડી નાખવુ (૩) ગઈ ગુજરી સંભારવી **ઉબે(–ભે)ળાવવું** સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક) **ઉબે(–ભે)ળાવુ** અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ) [જઈ શકે એવુ
ઉભચર વિ૦[स]ઉભયચર(૨)[સ્ત્રી પુરુષ] બેઉ
ઉભડ(–ડૂ)ક વિ૦ ['ઊભુ' પરથી ? प्रा उक्कुडुग ?] અર્ધું ઊભુ, ઊભુ (૨) નિરાંતે નહિ બેઠેલુ
ઉભડિયો પુ૦ મજૂર, દહાડિયો, ઉભેડુ
ઉભડૂક વિ૦ જુઓ ઉભડક
ઉભય વિ૦ [स] બને **૦ચર** વિ૦ પાણી અને પૃથ્વી બને પર ચાલે એવુ **૦ત** અ૦ બને રીતે **૦તઃપાશ** પુ૦ ઉભયત પાશમા પડાય–ફસાઈ જવાય એવી સ્થિતિ, 'ડાઇલેમા' **૦ત.પાશરજ્જુન્યાય** પુ૦ નદીવ્યાઘ્રન્યાય **૦તુ** અ૦ ઉભયત **૦તોભદ્ર** વિ૦ બને રીતે ભદ્ર – સારુ અથવા શુકનિયાળ **૦ત્ર** અ૦ બન્ને સ્થાને કે પક્ષે **૦થા** અ૦ ઉભયત **૦વિધ** વિ૦ બને પ્રકારનુ **૦સંભવ** પુ૦ ધર્મસંકટ, ધર્મસંકટ જેવી સ્થિતિ **–યાત્મક** વિ૦ બનેવાળુ, બંનેનુ બનેલુ **–યાન્વયી** વિ૦ ઉભય (પદ અથવા વાક્ય)ને જોડનારુ (વ્યા.) **–યાન્વિત** વિ૦ બે તરફથી જોડાયેલુ **–યાર્થ** વિ૦ દ્વિઅર્થી; અસ્પષ્ટ (૨) બેઉ રીતે કામ લાગે એવુ. **–યાલંકાર** પું૦ શબ્દ અને અર્થ બંનેના અલંકારવાળો અલંકાર
ઉભરડો પુ૦ (સુ.) ઘરનો વચલો ખડ – ઓરડો
ઉભરણ ન૦[ઊભરવુ]ઊભરો(૨) આથો ચડવો તે
ઉભરણી સ્ત્રી૦ જુઓ ઊભણી
ઉભરાટ પુ૦ ઊભરાવુ તે
ઉભરામણ ન૦ ઉભરણ,ઊભરો (૨) ઊભરાઈને જે બહાર નીકળી ગયુ હોય તે [પ્રેરક
ઉભરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊભર(–ગ)વુ ' 'ઉભાગ્વુ 'નુ
ઉભળાવવુ સ૦ ક્રિ૦ ' ઊભળવુ 'નુ પ્રેરક ઉબળાવવુ, ઊભળે એમ કરવુ
ઉભાડવું સ૦ક્રિ૦ ઊભવું'નુ પ્રેરક, ઊભે એમ કરવુ, ઉભાવવુ
ઉભાણ ન૦ આથો ચડવો તે
ઉભાત વિ૦ [स उद् + भात ?] ભાત જતી રહી હોય – ઝાખી પડી ગઈ હોય તેવુ
ઉભાર પુ૦ [જુઓ ઊભરવુ] ઉપરનુ મોટા પણુ કે દેખીતુ વજન કે ભાર (૨) ખાલી દમામ (૩) [જુઓ ઉભારવુ] રાખમાથી અગ્નિ બહાર કાઢવો તે **૦ણી** સ્ત્રી૦ ઊંચાઈ **૦વું** સ૦ક્રિ૦ રાખમાથી અગ્નિ બહાર કાઢવો, ભારેલો બહાર કાઢવો
ઉભારી સ્ત્રી૦ પોલી વૃદ્ધિ
ઉભાવવું સ૦ક્રિ૦ ' ઊભવુ 'નુ પ્રેરક. **ઉભાવું** અ૦ક્રિ૦ ' ઊભવુ 'નુ ભાવે [ચડાવ
ઉભાળ વિ૦ ઉભેડુ (૨) ઢાળ પડતુ (૩) સ્ત્રી૦
ઉભેડુ પુ૦ ઉભડિયો દહાડિયો, ઊભડ
ઉભેડું(–ડું) વિ૦ ઊભુ હોય એવુ, ઉભાળ
ઉભેથા અ૦ + ઉભયથા
ઉભેરું વિ૦ જુઓ ઉભેડુ
ઉભેળવુ સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઉબેળવુ (૨) શેરડીની કરડ કરવી **ઉભેળાવવુ** સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક) **ઉભેળાવુ** અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ઉભેળો પુ૦ કરડ, અર્ધી ખડાયેલી શેરડી
ઉમગાવવુ સ૦ક્રિ૦ ' ઊમગવુ 'નુ પ્રેરક
ઉમચાડો પુ૦ (કા.) દબાણમાથી છૂટવાનો – સત્તાધારી સામે માથુ ઊંચકવાનો પ્રયત્ન
ઉમટા(–ડા)વવુ સ૦ક્રિ૦ 'ઊમટ(–ડ)વુ'નુ પ્રેરક
ઉમદા(–દું) વિ૦ [अ] સારુ, શ્રેષ્ઠ (૨) ખાનદાન (૩) કીમતી
ઉમદાઈ સ્ત્રી૦ ઉમદા હોવુ તે

ઉમદું વિ૰ જુઓ ઉમદા
ઉમ(-મ્મ)ર સ્ત્રી૰ [अ. उम्र] ઉંમર, વય. [-થવી = વયમાં આવવું. વૃદ્ધ થવું. -સામું (-મે) જોવું = મોટી ઉંમરનો ખ્યાલ કરવો, તેની કદર કરવી ઉંમરે પહોંચવું = ઉંમર લાયક-પુખ્ત વયનું થવું] ૰દરાજ [फा] વિ૰ દીર્ઘાયુ ૰લાયક વિ૰ પુખ્ત વયનું
ઉમરખ પું૰, સ્ત્રી૰ અભરખો અભિલાષ હોશ
ઉમરડું ન૰ [सं उदुंबर, प्रा उंबर] ઉમરડાનું ફળ -ડો પું૰ એક ઝાડ ઊમરો
ઉમરાવ પું૰ [अ उमरा] અમીર (૨) શ્રીમંત ૰જાદી [अ जाद्] સ્ત્રી૰ ઉમરાવની પુત્રી ૰જાદો પું૰ ઉમરાવનો પુત્ર
ઉમલાવવું સ૰ક્રિ૰ 'ઊમલવું'નું પ્રેરક
ઉમલેટિયા પું૰બ૰વ૰ ગૂટલા (૨) ફાંખમાં ગલી કરવી તે
ઉમળકો પું૰ ['ઊમલવું' પરથી ?] વહાલ-હેતનો ઊભરો [-આણવો, લાવવો = હેત કે ભાવ પોતામાં પેદા કરવો -આવવો = હેત થવું, ભાવ પેદા થવો]
ઉમંગ પું૰ [हिं] ઉત્સાહ, હોશ (૨) આનંદ હર્ષ (૩) ખુશી, ઇચ્છા ૰વું અ૰ક્રિ૰ [हिं उमगना] ઉમંગમાં આવવું -ગાવવું સ૰ક્રિ૰ (પ્રેરક), -ગાવું અ૰ક્રિ૰ (ભાવે) -ગી વિ૰ ઉમંગવાળું
ઉમા સ્ત્રી૰[सं](સ) પાર્વતી ૰ધવ, ૰પતિ, -મેશ પું૰(સ) શંકર, મહાદેવ ૰મહેશ્વર ન૰બ૰વ૰ ઉમા અને મહેશ્વર (૨) મરી ગયેલાની પાછળ પરણેલા જોડાને અપાતું દાન ૰મહેશ્વરી વિ૰ બેરંગી, ગંગાજમની
ઉમાદ(-ડિયું) ન૰,-ડો પું૰ [दे उम्माडिय] જુઓ ઉબાડિયું, ખોરિયું
ઉમાર્ગ,-રગ પું૰ જુઓ ઉન્માગ [(૨)ઉમંગી
ઉમાલી વિ૰ઉદાર, છૂટે હાથે ખરચનારું (માણસ)
ઉમાસી વિ૰ ઉદાર (૨) હોશીલું
ઉમિયા સ્ત્રી૰ (સ) જુઓ ઉમા ૰ધીશ, ૰વર પું૰ (સ) ઉમાપતિ, મહાદેવ
ઉમેદ સ્ત્રી૰ [फा] આશા (૨) ઇચ્છા, અભિલાષા ૰વાર વિ૰ ઉમેદ રાખનારું (૨) પું૰ નોકરી માટે અરજદાર અથવા નવું કામ શીખનાર આદમી ૰વારી સ્ત્રી૰ ઉમેદવારપણું
ઉમેરવું સ૰ક્રિ૰ હોય તેમાં બીજું મૂકવું, નાખવું ગેરવું વધારવું (૨) મેળવવું. ભેગું કરવું (૩) ઉશ્કેરવું -ણ ન૰ જુઓ ઉમેરણી(૨) અખગામણ -ણી સ્ત્રી૰ ઉમેરવું તે વધારો(૨) [લા.]વધારીને કહેવું -ઉશ્કેરવું તે ઉમેરાવવું સ૰ક્રિ૰(પ્રેરક) ઉમેરાવું અ૰ક્રિ૰(કર્મણિ).
ઉમેરો પું૰ વધારો (૨) મેળવણી, ભેળવવું તે
ઉમેશ પું૰ [सं](સ) ઉમાપતિ, શંકર
ઉમેળવું અ૰ક્રિ૰ આમળીને મૂળમાંથી ઉખેડી નાખવું ઉમેળાવવું સ૰ક્રિ૰(પ્રેરક) ઉમેળાવું અ૰ક્રિ૰ (ભાવે)
ઉર ન૰ [सं] હૃદય (૨) છાતી (૩) [લા] ધ્યાન, લક્ષ [ઉરની લાગણી = ખરા મનનો ભાવ ઉરે ધરવું = ધ્યાનમાં લેવું] ૰જ, -રોજ પું૰, ન૰ સ્તન (૨) [સ] કામદેવ ૰મંડલ (-ળ) ન૰ છાતીનો ભાગ (૨) સ્તનમંડળ ૰માળ સ્ત્રી૰ છાતી સુધી ઝૂલે એવો હાર ૰રાગ પું૰ હૃદયનો રાગ પ્રેમ ૰વલ્લી સ્ત્રી૰ ડૂંટીથી છાતી તરફ જતી વેલ જેવી રુવાટી (૨) પેટ ઉપર વાટા પડે છે તે, ત્રિવલી ૰સ્ નન૰ છાતીનું અસ્તર ૰(-રઃ)સ્થલ(-ળ) ન૰ છાતીનો ભાગ ૰હાર પું૰ ઉરમાળ
ઉરગ પું૰, ન૰ [सं] પેટે ચાલે તે – સાપ ૰પતિ પું૰ શેષનાગ ૰લતા સ્ત્રી નાગરવેલ -ગાદ પું૰ [सं] (સ) ગરુડ
ઉરઝાવવું સ૰ક્રિ૰ 'ઊરઝાવું,' 'ઊરઝવું'નું પ્રેરક
ઉરણિયું વિ૰ [सं उद् + ऋण] ઋણ વિનાનું, ઋણમુક્ત
ઉરદૂ સ્ત્રી૰ જુઓ ઉર્દૂ
ઉરફે અ૰ બીજે નામે, કિંવા, ઉર્ફે ['ઉર'માં
ઉરમંડલ(-ળ), ઉરમાળ, ઉરરાગ જુઓ
ઉરવર ન૰ (પ) કમળનું બીજ, કમળકાકડી
ઉરવલ્લી સ્ત્રી૰ [सं] જુઓ 'ઉર'માં
ઉરસ પું૰ ઓલિયાની મરણતિથિનો ઉત્સવ, ઓરસ (૨) લગ્નનું જમણ
ઉરસ્ત્ર ન૰ [सं] ઉરઃસ્થલ(-ળ) ન૰ [सं.] ઉરહાર પું૰ જુઓ 'ઉર'માં

ઉરાઉર અ૦ ['ઉર' પરથી] (કા) શ્વાસભેર, પૂરપાટ
ઉરાઉરી સ્ત્રી૦ + હરીફાઈ
ઉરાડવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઊડવું] 'ઊડવું'નું પ્રેરક, જુઓ ઉડાડવું ઉરાડાવવું સ૦ક્રિ૦ ઉડાડાવવું ઉરાડાવું અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ઉરાગઉટાંગ પું૦ [इ ओरॅन्ग-उटॅन्ग मूल मलय] ઊભો ચાલી શકે તેવો એક જાતનો વાંદરો
ઉરિયાલ ન૦ એક જાતનું ઘેટું
ઉરુ વિ૦ [स] વિશાળ (૨) મોટું (૩) ઊંચું (૪) ઉમદા કીમતી ૦ચક્ષા વિ૦ સ્ત્રી૦ વિશાળ ચક્ષુવાળી
ઉરૂબરૂ અ૦ + જુઓ રૂબરૂ સન્મુખ
ઉરેક-બ ડી સ્ત્રી૦ વણાટની રેખાથી ત્રાંસુ વેતરીને કરતા એક પ્રકારના સીવણવાળી બંડી
ઉરોગામી વિ૦ [स] પેટે ચાલતું (૨) ન૦ પેટે ચાલતું પ્રાણી (સર્પાદિ)
ઉરોગ્રહ ઉરોઘાત પું૦ [स] છાતીનો એક રોગ
ઉરોજ પું૦, ન૦ [स] જુઓ ઉરજ ('ઉર'માં)
ઉરોદેશ પું૦ [सं] પેટની ઉપરના ખાડાનો ભાગ
ઉરોનલ પું૦ [स] ઉરોદેશ આગળના શરીરની નળી
ઉરોભાગ પું૦ [स] ઉરોદેશ
ઉરોવંશ પું૦ [स] છાતીનો ભાગ
ઉરોસ્થિ ન૦ [स] છાતીનું હાડકું
ઉર્ણ ન૦ [सं] જુઓ ઊર્ણ ૦નાભ પું૦ કરોળિયો
ઉર્દૂ સ્ત્રી૦ [तुर्की] ઉત્તર હિંદની એક ભાષા કે તેની લિપિ
ઉર્ફે (-ર્ફે) અ૦ [अ] ઉરફે
ઉર્વશી સ્ત્રી૦ [स] (સં) સ્વર્ગની એક અપ્સરા
ઉર્વારુ સ્ત્રી૦ [स.] એક જાતની કાકડી
ઉર્વી સ્ત્રી૦ [स] પૃથ્વી (૨) જમીન
ઉર્સ ન૦ [अ] જુઓ ઉરસ
ઉલગુલાંટ સ્ત્રી૦ [स उद्+गुलांट] ગુલાંટ અવળી ગુલાંટ
ઉલટાણી સ્ત્રી૦ ચામડિયાનું એક ઓજાર
ઉલટાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊલટવું'નું પ્રેરક
ઉલ(-લે)મા પું૦ [अ] ઇસ્લામી પંડિત-શાસ્ત્રી
ઉલસાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊલસવું'નું પ્રેરક
ઉલળાવવું (લ') સ૦ક્રિ૦ 'ઊલળવું'નું પ્રેરક
ઉલ(-લ્લ)ઘવું સ૦ક્રિ૦ [स उल्लङ्घ्] ઓળંગવું ઉપર થઈને જવું, પાર કરવું (૨) અનાદર કરવો
ઉલ(-લ્લ)ઘાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ ને પ્રેરક)
ઉલભડો પું૦ [स. उपालम्भ] ઠપકો મહેણું
ઉલાણુ (લાં') વિ૦ પાછળના ભાગમાં વધારે વજનવાળું [જુઓ ઉલાળ]
ઉલાળ (લા') વિ૦ [જુઓ ઊલળવું] ઊલળતું (૨) પું૦ ગાડા ઇત્યાદિના પાછળના ભાગમાં વધારે વજન હોવું તે [-પડવો = વાહનને પાછળ વધારે પડતું વજન થવું કે લાગવું ઉલાળે પડવું = પાછળથી કાંઈ અડચણ આવવાથી (કામ) અટકી જવું, બંધ થવું] ૦વું સ૦ક્રિ૦ ઊલળવું નું પ્રેરક, ઊલળે એમ કરવું (૨) ઉછાળવું (૩) અધવચ મૂકી દેવું (૪) બંધ કરવું, દેવાળું કાઢવું [-ળાવવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક) -ળાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)] -ળાકૂંચી સ્ત્રી૦ બારણાનો ઉલાળો ઊંચો કરવાની કૂંચી-આંકડી -ળિયું ન૦ ઉલાળવું તે [ઉલાળિયું કરવું = વચ્ચેથી બંધ કરવું, દેવાળું કાઢવું] -ળિયો પું૦ ઉલાળવું તે (૨) જુઓ ઉલાળો (૩) સ્ત્રીઓનું એક ઘરેણું (કા) (૪) દેવાળું કાઢવું તે (૫) વિનાશ [-કરવો = જુઓ 'ઉલાળિયું કરવું']
ઉલાળો (લા') પું૦ [ઊલળવું] ઊભો આગળો (જૂની ઢબનો લાકડાનો હોય છે તે) (૨) [प्रा उल्लाल = એક છંદ] કાવ્યના અંતનું વલણ ઊથલો (૩) ઉછાળો, ઊભરો [-પાડવો = ઉલાળો નીચો કરવો (બારણું વાસવું) ઉલાળાથી બારણું બંધ કરવું -ખેંચવો = બારણું ઉઘાડવા ઉલાળો ઊંચો કરવો]
ઉલાંચો પું૦ આંચકો ધક્કો
ઉલાટ સ્ત્રી૦ ઊલટાઈ જવું - ગુલાટ ખાવી તે ૦ગુલાટ સ્ત્રી૦ ગોટીમડું (૨) એક રમત
ઉલૂક પું૦ ન૦ [स] ઘુવડ
ઉલબલ પું૦ જુઓ ઊખળ
ઉલૂપી સ્ત્રી૦ [स] (સં) એક નાગકન્યા, અર્જુનની [એક પત્ની
ઉલેખે અ૦ અલેખે. નકામ [ચિતરવો તે

ઉશ્કેરવુ સ૦ક્રિ૦[સ્વ'હુશ'+કરવુ ?]આવેશમા આવે એમ કરવુ, ઉત્તેજિત કરવુ (૨)ભંભેરવુ, ચડાવવુ -ણ નં૦,-ણી સ્રી૦ ઉશ્કેરવુ તે
ઉશ્કેરાટ પુ૦આવેશ,ઉશ્કેરણી -રવુ સ૦ક્રિ૦, -વુ અ૦ક્રિ૦ 'ઉશ્કેરવુ'નુ પ્રેરક અને કર્મણિ
ઉશ્વાસ પુ૦ + જુઓ ઉચ્છ્વાસ
ઉષ ન૦ [સ] ઉષા ૦ર્બુધ વિ૦ [સ.] મળસકે વહેલુ ઊઠનારુ. -ષ કાલ(-ળ) પુ૦ ઉષા-મળસકાનો સમય -ષ:કાલીન વિ૦ઉષ કાળનું -ને લાગતુ -ષા સ્રી૦ પરોઢ (૨)મળસકાનુ અજવાળુ (૩) સારી જમીન(૪)(સ) ઓખા (૫) એક વૈદિક દેવતા
ઉષીર ન૦ [સં] ઉશીર જુઓ
ઉષ્ટ્ર ન૦ [સ]ઊંટ -ષ્ટ્રિકા,-ષ્ટ્રી સ્રી૦ ઊંટડી
ઉષ્ણ વિ૦ [સ] ગરમ ૦કટિબંધ પુ૦ વિષુવવૃત્તથી ૨૩½ અંશ ઉત્તર અને ૨૩½ અંશ દક્ષિણ વચ્ચેનો ભાગ ૦તા સ્રી૦ગરમી, ઊનાપણુ ૦તાનય ન૦ ગરમી વહન કરવાની ક્રિયા ૦તામાન ન૦ ઉષ્ણમાન ૦તામાપક વિ૦ ઉષ્ણતા માપનારુ (૨) ન૦ તેવુ યત્ર ૦તાવહન ન૦ગરમી વહનકરવી તે ૦તાવાહક વિ૦(૨)પું૦ ગરમી વહન કરનાર ૦તાવાહી વિ૦ ઉષ્ણતાવાહક ૦ત્વ ન૦ ૦માન ન૦ ગરમીનુ માપ, ટેમ્પરેચર' -ષ્ણાંશુ પુ૦ સૂર્ય -ષ્ણોદક ન૦ઉષ્ણ પાણી -ષ્ણૌપધિ (-ધી) સ્રી૦ ગરમી આપે એવી દવા
ઉષ્મા સ્રી૦ [સ] ગરમી (૨) હૂંફ (૩) વગળ ૦ક્ષર પુ૦ (વ્યા) શ, ષ, સ, ને હ એમાનો કોઈ પણ વ્યંજન ૦ભેદ્ય વિ૦ પ્રકાશમાન ગરમી વહન કરવાના ગુણવાળુ ૦માન ન૦ ઉષ્ણમાન ૦માપકયંત્ર ન૦ ઉષ્મા માપનારુ યત્ર -ષ્માંક પુ૦ ગરમીનો આક, 'કેલરી'
ઉસપાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊસપવુ'નુ પ્રેરક
ઉસરડવું સ૦ક્રિ૦એકઠુ કરવુ (૨)કચરો(દૂરકરવા કે ફેંકી દેવા માટે, જેમ કે ગદડી, એઠવાડ ઇ૦)વાળી ઝૂડીને એકઠુ કરવું ઉસરડાવવું સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક) ઉસરડાવું અ૦ક્રિ૦(કર્મણિ)
ઉસરડો પું૦ ઉસરડીને એકઠી કરેલી વસ્તુ (૨) કચ્ચરઘાણ
ઉસરણ ન૦ ['ઓસરવુ' પરથી] ઘટાડો
ઉસરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊસરવુ'નુ પ્રેરક
ઉસવણ(-ણું)ન૦ ઊસનુ - ખારવાળુ પાણી
ઉસાર પુ૦+જુઓ ઓસાર, ઓથ(૨)ઠઠવાનો અવકાશ
ઉસારવું સ૦ ક્રિ૦ [स उत्सृ, प्रा उस्सार] ઉપાડવું(૨)ઘસીને ઉસરડી લેવુ ઉસારાવવું સ૦ક્રિ૦(પ્રેરક) ઉસારાવું અ૦ક્રિ૦(કર્મણિ)
ઉસાસ પુ૦ [स उच्छ्वास, प्रा उस्सास] ઊડો શ્વાસ
ઉસેટવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ઉશેટવુ, ફેંકી દેવુ ઉસેટાવવું સ૦ક્રિ૦(પ્રેરક) ઉસેટાવું અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ઉસેડવું, ઉસેડાવું, -વવું જુઓ ઉસરડવુ ઉસરડાવુ,-વવુ
ઉસેવણ ન૦ જુઓ ઉસવણ, ઉસેવવા માટેનુ
ઉસેવવું સ૦ ક્રિ૦ સૂતર અથવા રેશમને રંગ ચડાવવા માટે પહેલા ઊસના - ખારવાળા ઉનાગામા બોળી રાખવુ (૨)બાફ આપવો ઘોવુ (૩)સેવવુ,પરિશીલન કરવુ ઉસેવાવવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક) ઉસેવાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ઉસ્તવાર વિ૦ [अ उस्तुवार]જબરુ(૨)ટાતી-ચવુ (૩) દઢ -રી સ્રી૦ મજબૂતી,ટૈવત (૨) દઢતા (૩) [સર૦ મ](સુ) માવજત, ઉપચાર
ઉસ્તાદ વિ૦[फा] કાબેલ,પહોચેલુ (૨)પું૦ ગુરુ (૩) વિદ્યાગુરુ, આચાર્ય, તજ્જ્ઞ -દી વિ૦ ઉસ્તાદની ઢબનુ (૨) સ્રી૦ ઉસ્તાદપણુ, કાબેલિયત (૩)ચાલાકી, યુક્તિપ્રયુક્તિ કરવાની હોશિયારી
ઉળૂખળો પુ૦ [स उलूखल] ખાડણિયો
ઉકાર પુ૦ 'ઉ' અક્ષર કે ઉચ્ચાર
ઉંદર પુ૦ [स उंदुर, प्रा] ઊંદર [ઉંદરને ઉચાળા શા?=જેને ઘરબાર નથી તેને ચિંતા શી? 'નાગો નહાય શુ ને નિચોવે શુ?' -બિલાડી જેવું હોવું,-નો મેળ કે સંબંધ હોવો=આદવેર હોવુ, સાપ નોળિયા પેઠે કુદરતી વેર હોવુ] ૦ડણિયુ, ૦કણી સ્રી૦ ઉંદરિયુ ૦ક(-કા)-ની, ૦કરણી [स कर्णी] સ્રી૦ એક વનસ્પતિ ૦ડી સ્રી૦ ઉંદરની માદા

(૨)નાનો ઉંદર ૦ડો પુ૦ નર ઉંદર (૨) મોટો ઉંદર ૦વાઈ સ્ત્રી૦, -રિયું ન૦ ઉંદર પકડવાનું પિંજરું ૦ફૂંક ફૂં=ઠેસપિંગ

ઉંબોટિયો પુ૦ (કા) પહેરેલા લૂગડાની પેડુ ઉપર વાળેલી ગાંઠ

ઉંબર(-રો) પુ૦ [स उदुम्बर, प्रा उम्बर] એક ઝાડ,ઉમરડો(૨)[જુઓ ઊમર] ઘરનો ઊમરો -રી સ્ત્રી૦ ઉમરડો -રું ન૦ ઉમરડું

ઉંબી સ્ત્રી૦ [દે] ઘઉં,જવ ઇત્યાદિ ધાન્યનું ડૂંડું

ઉંમર,૦દરાજ,૦લાયક જુઓ 'ઉમર'મા

ઊ

ઊ પું૦ [स] વર્ણમાળાનો છઠ્ઠો અક્ષર ૦કાર પુ૦ ઊ અક્ષર અથવા ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઊકારવાળું

ઊક(-ગ,-પ)ટો પુ૦દૂખતી આખની એક દવા

ઊકડુ વિ૦[सं उत्कुट(-टु)क,प्रा. उक्कुडु१,-य] (-ડું) જુઓ ઉભડક અધૂકડું

ઊકડો પું૦ [दे उक्कंडा, उक्कोटा=લાચ પરથી ?] વરસૂદ, વર્ષાસન (રોજની રાતબ કે સોનું વગેરે ચૂકતે કરવાનો બ દોબસ્ત)

ઊકણવું અ૦ક્રિ૦ (કા) નાખી જવું

ઊકત વિ૦ તૈયાર, હાજર (૨) (કા) ઉમર લાયક વિવાહને યોગ્ય

ઊકલવું અ૦ક્રિ૦ [स उत्कल्? दे उक्केल्ला-विय=ખોલાયેલું]ગડી કે ગૂંચગાંઠનું ખૂલવું, ગૂંચગાંઠ વિનાનું -સગળ કે સીધું બનવું (૨) (અક્ષરો કે લખેલું)વચાવું વાચી શકાવું (૩) સીધું ઊતરવું - પાર પડવું, આટોપાવું, સધાવું [(૨) ગુસ્સે થવું

ઊકળવું અ૦ક્રિ૦ [सं उत्कल?] ગરમ થવું

ઊખરવું અ૦ક્રિ [જુઓ ઉખાડવું] (વળગેલું કે ચોટેલું હોય ત્યાથી) છૂટું પડવું, જુદું થવું (૨) જડમૂળથી નીકળી જવું (૩) [લા] વઠી જવું. [ઊખડી પડવું=ઊખળવું, ગુસ્સે થઈ જવું, લડી પડવું ઊખડી જવું=સાફ થઈ જવું,પાયમાલ થવું,બેહાલ કે દુર્દશા થવી]

ઊખડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઊખળી] લાકડાનો ખલ (૨) જુઓ ઊખર, ખારાટવાળી જમીન

ઊખડેલ વિ૦ [જુઓ ઊખરવું] વઠેલ

ઊખત (કા), -દ સ્ત્રી૦ નવાઈ, આશ્ચર્ય

ઊખર વિ૦ [स ऊपर] ખારાટવાળુ (૨) સ્ત્રી૦ જેમા કાંઈ પાક નહીં એવી જમીન, ખારાટ-વાળી જમીન

ઊખળ(-ળી-ળું) ન૦[स उलूखल,प्रा.उक्खल, उक्खल] ખાડણિયો (૨) ચાર બળદવાળા ગાડાના બે આગળના બળદનું ધૂસરુ

ઊખળવું અ૦ક્રિ૦ [स उत्कल्?] વળવું ઊકલી જવું, ઊખળવું (૨) ઊકળવું, ગુસ્સામા બોલવું

ઊખળી સ્ત્રી૦, -ળું ન૦ જુઓ ઊખળ

ઊખળો પુ૦ [જુઓ ઊખળ] ખાડણિયો (૨) ઊંચા વધવાના ગુણનો-ઉંચર છોકરો

ઊગટ સ્ત્રી૦ ઊભેલા ગાડી-ગાડાના પૈડાની આગળપાછળ મુકાતું અટકણ (૨) ઉગટણું; પીઠી કે તે ચોળવાની ક્રિયા [જુઓ ઊકટો

ઊગટો પુ૦ (કા) ઘોડાના તંગની વાધરી (૨)

ઊગમ પુ૦ [જુઓ ઉગમ] ઊગવું તે (૨) મૂળ, ઉદ્ભવસ્થાન (૩) શરૂઆત

ઊગમદાસ્ત વિ૦ ખંતીલું (૨) કામગરું -તી સ્ત્રી૦ ખંત, ચીવટ

ઊગર સ્ત્રી૦ [ઊગરવું] ઉગાર બચાવ(૨)બચત.
૦વું અ૦ ક્રિ૦ [प्रा उव्वर?] બચવું (૨) બાકી રહેવું -રાવું અ૦ ક્રિ૦ (ભાવે)

ઊગવવું સ૦ ક્રિ૦ ઊગે એમ કરવું

ઊગવું અ૦ ક્રિ૦ [स उद्गम्, प्रा उग्ग] આગળ અંકુર થવા, વધવું ફૂટવું (બીજમાથી) (૨) ઉદય થવો (જેમ કે સૂરજ, ચંદ્ર) (૩) (મનમા) સ્ફુરવું-ઉત્પન્ન થવું (૪) [લા] ફળદાયી થવું, પરિણામરૂપે નીપજવું. [ઊગતા સૂરજને પૂજવું=ચડતીના પક્ષમાં રહેવું, તેની ખુશામત કરવી; સત્તાની બાજુએ જવાની વૃત્તિ રાખવી ઊગતાં જ આથમવું = નાનપણમા (કે ઉદય થવામાં હોય તેવામા) મરી જવું. ઊગ્યું તેવું આથમવું=સવારથી સાંજ સુધીમાં કશી ખાસ સ્થિતિ ન કરવી જેવા ને તેવા(કંગાલ) રહેવું (દુખ કે અસ્થિર

બતાવામા પ્રયોગ થાય છે) ઊગ્યા આથ મ્યાની ખબર=શુ બને છે તેની – દુનિયાની ખબર કે સમજ યા ભાન. સામાન્ય સમજ]
ઊઘડ વિ૦ [ઊઘડવું] ઉઘાડું, સ્પષ્ટ (૨) ન૦ સ્પષ્ટીકરણ, વિવરણ
ઊઘડવું અ૦ક્રિ૦ [सं उद्घट्, प्रा उग्घड] ઉઘાડું થવું, ખૂલવુ (જેમ કે બારણું, શાળા, મકાન, પેટી, વાસણ; [લા] વાત, રહસ્ય, પાપ ઇ૦) (૨) ખીલવું, પ્રફુલ્લ થવું (જેમ કે, ફૂલ, કળી ઇ૦, [લા.] નસીબ) (૩) સાફ – સ્પષ્ટ થવુ, નીકળવું (જેમ કે, રગ, આકાશ ઇ૦) (૪) અર્થ સરવો, કલ્યાણ થવું (જેમ કે, એમા તારુ શુ ઊઘડ્યું ?) (૫) નવેસર ઊઘડવુ (જેમ કે, નિશાળ ઊઘડી)
ઊઘડું વિ૦ ઊઘડ, ઉઘાડું
ઊઘરું વિ૦ [सं उद्गृह, प्रा उग्घर=સન્યાસી] ઘર કર્યા વિનાનુ, કુવારુ
ઊઘલવું અ૦ક્રિ૦ છલકાવુ (૨) પરણવા (વર-ઘોડામા) નીકળવુ (૩) [કટાક્ષમા] દજેત થવુ
ઊચક અ૦ [જુઓ ઉચ્ચક] ઊધડુ
ઊચકવું સ૦ક્રિ૦ [सं उच्च+कृ ? म उचकणे, हिं उचकना] ઊચુ કરવુ, માથે લેવુ (૨) [લા] ઠપકો આપવો, વમકાવવુ **ઊચકાવું** અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ઊચકી સ્ત્રી૦ વાઘણી, હેડકી
ઊચકું વિ૦ ઉછીનુ લીધેલું (૨) નાદાર
ઊચકો પું૦ ઉચ્ચક લીધેલી – આપેલી રકમ
ઊચક્કો પુ૦ [हिं उचक्का, म उचक्या] પારકા માલ ઉપર ચોરની નજર રાખનારો આદમી (૨) ઠગ, બદમાશ માણસ (૩) છકેલો માણસ
ઊચડવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઊચેડવું] ઉખાડવુ **ઊચડાવું** અ૦ક્રિ૦(કર્મણિ)
ઊચણવું સ૦ક્રિ૦ છૂટું કરીને ગોઠવવુ (રેશમના તાર ઇત્યાદિ)
ઊચણાવું અ૦ક્રિ૦ 'ઊચણવું'નુ કર્મણિ
ઊચમૂચ અ૦ જુઓ અચબૂચ
ઊચરવું સ૦ક્રિ૦ [सं उच्चर्] ઉચ્ચારવુ, બોલવુ **ઊચરાવું** અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ઊચલ(–ળ)વું સ૦ક્રિ૦ [सं. उच्चल्] ઉપાડવુ (૨) ઉચાળો લઈ જતા રહેવુ **ઊચલા(–ળા)વું** અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ઊચલાઊચલ(–લી) સ્ત્રી૦ ઊચકાઊચકી (૨) દોડાદોડી (૩) અશાતિ [ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ઊચલવું સ૦ક્રિ૦ ધીરવુ, આપવુ **ઊચવાવું** અ૦
ઊચળવું, ઊચળાવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઊચલવું
ઊચી જવું અ૦ક્રિ૦ (ઢોર) વસૂકવું, દૂધ દેતુ બધ થવુ [શક્તિ
ઊછરભાવ પુ૦ ઊછરવાની – વૃદ્ધિ પામવાની
ઊછરવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઉછેરવું] પાલનપોષણ ને સભાળથી મોટા થવુ **ઊછરાવું** (કર્મણિ)
ઊછરેલ પાછરેલ, ઊછર્યું પાછર્યું વિ૦ ઊછરીને મોટું થયેલુ (બાળમરણમાથી બચીને)
ઊછળવું અ૦ક્રિ૦ [सं उत्+शल् प्रा उच्छल] ઊંચે જવુ – ફેકાવુ (૨) ઉછાળો મારવો (૩) છલગ મારવી, કૂદવુ (૪) પૂરે હાથે વપરાવુ (લાકડી, તલવાર, વસ્તુ ઇત્યાદિનુ) (૫) ખૂબ વધી જવુ (જેમ કે ભાવ) (૬) કોઈ જોશ કે આવેશમા આવવુ, મિજાજ – ગુસ્સો કરવો ઉદા૦ 'શુ જોઈને આમ ઊછળતો હશે?' 'એ તેના પર બહુ ઊછળ્યો.' [ઊછળી ભાંગવું = વગર વિચાર્યે કૂદી પડવું – સાહસ કરી બેસવુ, હાથે કરીને નુકસાનમા પડવુ]
ઊછળાવું અ૦ક્રિ૦ 'ઊછળવું'નુ ભાવે
ઊછિયો પુ૦ ઉછીની લીધેલી રકમ કે ઉછીની વસ્તુઓની ભરી આપવાની કિંમત
ઊજડ વિ૦ જુઓ ઉજ્જડ, વેરાન ૦**નોમ** સ્ત્રી૦ અષાડ સુદ ૯ [ઉજ્જડ થવું
ઊજડાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ 'ઊજડ', ઉજાડવું]
ઊજડું ન૦ ઉજરડું, ભળભાખળુ પ્રભાત
ઊજમ પુ૦ [सं उद्यम, प्रा उज्जम] હોશ, ઉમગ (૨) + ઉદ્યમ [ઉમગમા આવવુ
ઊજમાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઊજમ] ઊજમમા –
ઊજ(–ઝ)રવું અ૦ક્રિ૦ (કા) જુઓ ઊછરવુ
ઊજવવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा उज्जवण=ઉદ્યાપન] (વ્રતનુ) ઉદ્યાપન કરવુ (૨) ઉત્સવ કરવો, કોઈ પ્રસગ વિધિસર પૂરો કરવો (જેમ કે, લગ્ન, જન્મતિથિ ઇ૦) (૩) ફજેત કરવુ (કટાક્ષમા)

ઊજવાવું અ૦ક્રિ૦ 'ઊજવવું'નું (કર્મણિ)
ઊજવું અ૦ક્રિ૦ દોડવું (કા)
ઊજળું વિ૦ [सं उज्ज्वल, प्रा. उज्जल] ધોળું (૨) ચકચકતું, તેજસ્વી (૩) ચોખ્ખું, નિષ્કલંક, નિર્મળ (૪) ઊંચ વર્ણનું ઉજળિયાત (૫) રીતભાતે સુઘડ (૬) પૈસેટકે સુખી સારું રૂડું [ઊજળા પગનું, ઊજળા પગલાંનું = જેને આવ્યે ભાગ્ય ઊઘડે એવું શુકનિયાળ (૨) (વ્યંગ્યમાં) અપશુકનિયાળ ઊજળું કરવું = ઉજાળવું દીપાવવું (૨) (વ્યંગ્યમાં) કાળું કરવું, બેઆબરૂ કરવું ઊજળું વાળવું = ડાઘો ઢાંકવો ઊજળે લૂગડે (આવવું) = નિષ્કલંક—આબરૂભેર, બદનામી વગર (આવવું) ઊજળાં લૂગડાં, કપડાં = શુદ્ધ સારી આબરૂ (જેમ કે, ઊજળે લૂગડે ફરો છો પણ જાળવજો, ઊજળે લૂગડે ડાઘ લાગે] ૦કટ, ૦કટાક, ૦બગ, ૦બગ જેવું વિ૦ એકદમ ઊજળું —ળાઈ સ્ત્રી૦ ઉજાશ ઉજ્જ્વળતા (૨) સ્વચ્છતા (૩) સંસ્કારિતા (૪) પૈસેટકે સુખી હોવાનો દેખાવ —ળાટ પું૦,—ળામણું સ્ત્રી૦ ન૦, —ળાશ સ્ત્રી૦ ઊજળાપણું
ઊઝરવું અ૦ક્રિ૦ (કા) જુઓ ઊજરવું
ઊઝવવું સ૦ક્રિ૦ [सं उज्झ्] ત્યાગ કરવો, છોડવું ઉદા૦ 'તેણે ભણવાનું ઊઝવ્યું છે'
ઊટ(–ડ)કવું સ૦ક્રિ૦ માંજવું, અજવાળવું ઊટ(–ડ)કાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ઊટણું ન૦ જુઓ ઉપટણું, ઉવટણું
ઊટવાવું અ૦ક્રિ૦ [सं उद्वृत्, प्रा उव्वट्ट] (ઊટણું) ચોળાવું
ઊટોફૂટો પું૦ ['ફૂટો'નું દ્વિત્વ] અનાજને ખાંડવા, ઝાટકયા પછી રહેલા કોતર
ઊઠ(–ઠું) વિ૦ [सं अर्धचतुर्थ, प्रा अद्धुट्ठ? (हिं हुठ–ठा) के के आउट्टि? म औट] સાડાત્રણગણું
ઊઠબેસ સ્ત્રી૦ ઊઠવું અને બેસવું તે (૨) એવી કસરત અથવા શિક્ષા (૩) વારે વારે ઊઠવું અને બેસવું તે (અજંપાથી કે અકળામણથી)
ઊઠવું અ૦ક્રિ૦ [सं उत्था, प्रा उट्ठ] ઊભા થવું (૨) જાગવું અને પથારી છોડી ઊભા થવું (૩) જાગવું, સાવધ થવું, તૈયાર કે ખડું થવું (૪) એકાએક ઓચિંતું ખડું થવું, આગી લાગવું બનવું (જેમ કે, બંડ, બૂમ, દરદ, અગન, સણકો, ફોલ્લો વગેરે) (૫) પૂરું કરીને ઊભા થવું (જેમ કે, સભા, અદાલત, પંગત, મંડળી ઇ૦) (૬) ખીલવું, બરાબર ઊપડવું, સ્પષ્ટપણે પરિણમવું (જેમ કે, છાપ, રંગ, સોળ, બચકું ભરવાથી દાંત, દિલમાં ભાવ વગેરે) (૭) (જીવનમાં) નીવડવું, નીકળવું (જેમ કે, છોકરો ખરાબ ઊઠ્યો) (૮) (દિલ) ઊતરી જવું, રાગ કે પ્રેમ જતો રહેવો (૯) (દી કે દિવસ સાથે) જુઓ તે શબ્દમાં [ઊઠતાં બેસતાં અ૦ હરદમ, બધો વખત ઊઠ પહાણા પગ પર = હાથે કરીને — જાતે પોતાનું બગાડવું, પોતે જ પોતાના પગ ભાગવા ઊઠી ચાલવું = મરી જવું ઊઠી જવું = ચાલ્યું જવું, જતું રહેવું (૨) નિશાળ છોડવી (૩) દેવાળું કાઢવું, પાયમાલ થવું (૪) મરી જવું ઊઠીને બેઠું થવું = મંદવાડમાંથી – ખાટલામાંથી ઊઠવું, સાજું થવું (ઊઠ્યા)ની ઊઠ૦ચી = તેટલા રૂ નું નુકસાન થવું]
ઊઠવેઠ સ્ત્રી૦ [म उठाठ(–ठे)व] સેવાચાકરીમાં આલપાલનો હાજર ને હાજર રહેવામાં પડતો શ્રમ (૨) વેઠરૂપ શ્રમ
ઊઠાં ન૦બ૦વ૦ [જુઓ ઊઠ] સાડાત્રણના ગુણાકારવાળા વહિયા [–ગણાવવાં, ભણાવવાં = રમાડી જવું, ભરમાવવું, છેતરવું] [પતંગ
ઊડ સ્ત્રી૦ [ઊડવું] ઊડવાની શક્તિ—ગતિ ૦ઈ સ્ત્રી૦
ઊડકવું, ઊડકાવું અ૦ જુઓ ઊટકવું
ઊડણ વિ૦ [ઊડવું] ઊડે એવું (૨) ચેપી ૦ખાટલી સ્ત્રી૦ ઊડે એવી ખાટલી, ખટૂલ ૦ખિસકોલી સ્ત્રી૦ ઊડતી ખિસકોલી ૦ઘો સ્ત્રી૦ ચંદનઘો ૦ઘોડો પું૦ ઉડાણઘોડો ૦દંડ પું૦ ઊડી શકે એવી જાદુઈ લાકડી ૦દાવ પું૦ કુસ્તીનો એક દાવ ૦પાવડી સ્ત્રી૦ (કા) જે પહેરવાથી ઉડાય એવી જાદુઈ પાવડી ૦માછલી સ્ત્રી૦ ઊડતી માછલી ૦રોગ પું૦ ઊડતો—ચેપી રોગ ૦શેહ સ્ત્રી૦ જુઓ ઉડાનશેહ
ઊડઝૂડ અ૦ [ઊડવું + ઝૂડવું] ઊંધું ઘાલીને, આડું અવળું, વિવેકવિચાર વિના –ડિયું વિ૦ ઊડઝૂડ થતું કે કરનારું
ઊડમૂડ અ૦ એનાએન, છાનુંમાનું [વિના
ઊડસૂડ અ૦ (કા) ભાન રાખ્યા વિના, ખબર આપ્યા

ઊડવું અ૦ક્રિ૦ [सं उड्डी] હવામા અધ્ધર જવુ (૨) જોરથી ચાલવુ દોડવું(જેમ કે ઘોડો પવનવેગે ઊડ્યો) (૩) જવુ,ભાગવુ, નાસી જવું (જેમ કે, અત્યારે તે ક્યા ઊડ્યો છે? ઊંઘ ઊડવી=ઊઘ પૂરી થવી) (૪) ફીકુ પડવુ અને જતુ રહેવુ (રંગ ઇત્યાદિ) (૫) ખપી જવુ (વસ્તુ માલ ઇત્યાદિ) (૬) કલ્પનામા ચગવુ, ગગનવિહાર કરવો(૭)(વાત, ગપ, ખબર ઇ૦)ફેલાવુ,પ્રસરવું (૮) (તલવાર, લાઠી, બંદૂક, તોપ, ઇ૦ હથિયાર) હવામા બરોબર ચગવુ, વપરાવુ (૯) ચેપ ફેલાવો (જેમ કે આખે શરીરે ચેપ ઊડવો),રોગ ફેલાવો (૧૦)ચડી આવવુ;ધસી જવુ,લડવા કૂદી પડવું (જેમકે, તેનો શો વાક કે તેના પર તમે ઊડ્યા?) (૧૧) (તકરાર અધ્યાહાર રહીને સ્ત્રી૦મા) **ઊડવી**=તકરાર કે લડાઈ થવી, વાધો પડવો. (૧૨) (પરીક્ષામા) નાપાસ થવુ [**ઊડતા કાગ પાડે એવું**='વડના વાદરા ઉતારે એવુ', ગમે તેમ કરીને પહોચી વળે એવુ, ચકોર, દાવપેચ-વાળું કે યુક્તિબાજ (૨) તોફાની, ઉધમાતિયુ, ખૂબ ચચળ ને અટકચાળુ. **ઊડતાં પક્ષી (પંખી) ઝાલવાં**=ગમે તેમ કરીને કામ પાર પાડવું, પહોચી વળવું **ઊડતી અલ્લા** (થવી, વળગવી)=ઊલટી સામેથી પીડા(આવી પડવી) **ઊડતો રોગ**=ઊડણ-ચેપી રોગ **ઊડીને આંખે બાઝવું**=એકદમ સુંદર લાગવુ. **ઊડી જવું**=અદૃશ્ય થવું, હવામા જતુ રહેવુ (ગધ,દારૂ,કપૂર,પરી, સ્વપ્ન,વાત ઇ૦)(૨)(ઢોર) વસૂકી-ઊચી જવુ **ઊડી પડવું**=લડી પડવું, સામસામે આવી જવુ]

ઊડાઊડ(-ડી) સ્ત્રી૦ ઉપરાછાપરી ઊડવુ તે(૨) દોડાદોડ, ઘણી જ ઉતાવળ (૩) અવ્યવસ્થા; અધાધૂધી, [illegible]

ઊડિયા, સ્ત્રી૦[सं ओड्र, प्रा उड्डिअ] ઉત્કલની - ઓરિસાની ભાષા, ઉત્કલી

ઊડી સ્ત્રી૦ [म उडी] મલખમની એક કસરત

ઊડેલ(-લું) વિ૦ ચંચળવૃત્તિનુ(૨)ફાટેલુ,વંઠેલુ (૩) ઢોર પણ ન ખાય એવુ બગડેલુ

ઊઢ વિ૦ [सं] પરણેલુ (૨) લઈ જવાયેલુ (૩) પુ૦ પરણેલો માણસ **-ઢા** વિ૦સ્ત્રી૦ પરણેલી

ઊઢણ ન૦ જુઓ ઉઢાણ

ઊણુ વિ૦ [सं. ऊन] ઊણું (૨) સ્ત્રી૦ ઊણપ **૦પ(-મ)** સ્ત્રી૦ ઓછપ,ખોટ (૨) અપૂર્ણતા (૩) ખોડ **૦વું** સ૦ક્રિ૦ વણાટમા ઊણુ હોય તે પૂરવુ, તૂણવુ **-ણાપણું** ન૦ ઊણા હોવુ તે **-ણા પેટનું** વિ૦ વાત પેટમા ન રાખી શકે એવુ **-ણાશ** સ્ત્રી૦ ઊણાપણુ **-ણું** વિ૦ ઓછુ ભરાયેલુ, અપૂર્ણ, ખૂટતું, કમી

ઊતડવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઉતરડવુ **ઊતડાવું** અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ઊતરચડ સ્ત્રી૦ [ઊતરવુ + ચડવુ] ઊતરવુ અને ચડવું તે, ચડઊતર

ઊતરતી ભાંજણી સ્ત્રી૦ ગણિતની એક રીત, ભારે કિમતની સખ્યાને ઓછી કિમતની સખ્યાનુ રૂપ આપવાની રીત

ઊતરતી શ્રેઢી સ્ત્રી૦ ગણિતની એક રીત, જે હારમા એક પછી એક ઊતરતી સંખ્યાની રકમો મુકાય તે

ઊતરવું અ૦ક્રિ૦ [सं अवतॄ, उद्+तॄ, प्रा उत्तर] ઉપર કે ઊંચેથી નીચે આવવુ [सं. अवतॄ] (૨) [सं. उद्+तॄ] બહાર આવવુ, નીકળવુ (જેમ કે વાહનમાથી, ગાડીએથી ઊતરવુ; સ્ટેશને ઊતરવુ ઇ૦) (૩) પાર કરવુ, ઓળગવુ (નદી, પૂલ ઇ૦) (૪) નીચે આવવુ, કમી થવુ, ઘટવુ (જેમ કે, વસ્તુના ભાવ) (૫) (આવેશ, અસર, નશો, દર્દ, ભાવ, લાગણી ઇ૦) ઓછુ થવુ કે શમવુ (જેમ કે, ઝેર, તાવ ક્રોધ, મોહ, માથુ ઇ૦) (૬) (ગુણ, સ્થિતિ, સ્વભાવમા) ઘટવુ, ઓછું નીવડવુ, બગડવુ (જેમ કે, ઊતરેલી કેરી ઊતરતી કળા, વેળા 'વખત જતાં દવાનો ગુણ ઊતરે' રોગમા પડી તે માણસ ઊતરવા લાગ્યો) (૭) (તોલમા) આવી રહેવુ, બરોબર થવુ ('શેરના ૭ રીગણ ઊતર્યા') (૮) થવુ, નીપજવુ, ફળ તરીકે હાથ આવવુ - મળવુ (જેમ કે, પાક ઊતરવો, 'આ આબે ૧૦ મણ કેરી ઊતરી' 'મણ કપાસમાથી ૧૨ શેર રૂ ઊતર્યું.' 'પૂરી,

જલેબી, માલપૂઆ હવે ઊતરવા લાગ્યાં છે' ઇ૦)(૯) ઉતારો કે મુકામ કરવો (જેમ કે તેઓ ગાડીમાં ઊતર્યા) (૧૦) બરાબર આબેહૂબ થવું, બનવું, આલેખાવું, વણાવું, પાર પડવું (જેમ કે નકલ, છબી, ચૂડો, ઘડો ઇ૦નો ઘાટ, 'આ કામ ઠીક ના ઊતર્યું.') (૧૧) (શરત, સ્પર્ધા, ઝઘડો, નાટક, લડાઈ ઇ૦માં) સામેલ થવું, ભાગ ભજવવો (૧૨) (કોઈ અંગ કે હાડકું) પોતાને સ્થાનેથી ખસવું–ચળવું (૧૩) (ગ્રહ કે દશા) –ની અસર (માઠી) જવી, –નો યોગ દૂર થવો (જેમ કે પનોતી ઊતરી; 'હવે બુધની દશા ઊતરશે') (૧૪) (મો) ફીકું પડવું, વિલાવું (૧૫) (રંગ) ફીકો પડવો, ઊડવો, ધોવાથી નીકળવો (જેમ કે, કપડાનો રંગ ઊતરે છે, જો જો બીજાને ન લાગે) (૧૬) (મન, હૃદય, ધ્યાનમાં) બરાબર જવું, સમજાવું, ગમવું, ઠસવું (૧૭) (વાળ માટે) ખરી પડવું, નીકળી જવું [ઊતરતાં પાણી = વળતાં પાણી, ઘટનો જતો જોશ, જોમ, સ્થિતિ (૨) ઘડપણ ઊતરી જવું = સડી કે બગડી જવું (૨) બરોબર ઊતરવું ('જવું' ક્રિ૦ સાથે આવતાં આ સામાન્ય અર્થ છે જુઓ ઊતરવું) ઊતરી પડવું = ઝટ ઊતરવું ('પડવું' સાથે 'ઊતરવું'નો સામાન્ય અર્થ) (૨) ઊડવું, ઊખડી પડવું, ગુસ્સે થઈ લડવા તૈયાર થવું, વઢવું, ઠપકો આપવો ઊતરેલું વિ૦ વાપરમાંથી દૂર કરાયેલું (જેમ કે કપડું), 'સેકન્ડ-હેન્ડ' ('ઊતરવું'ના ભૂ૦ કૃ૦ના સામાન્ય અર્થો માટે તે ક્રિ૦ જુઓ) [('ઊતરવું'નું ભાવે)

ઊતરાવું અ૦ ક્રિ૦ ઊતરવાની ક્રિયા થવી

ઊતરી સ્ત્રી૦ ગળાનું એક ઘરેણું (૨) વિ૦ કોમળ (સ્વર)

ઊતર્યુંપાતર્યું વિ૦ ઊતરેલું, વપરાઈ રહેલું

ઊતવું અ૦ ક્રિ૦ પાણી કે હવા લાગવાથી (લાકડું) વાંકુંચૂંકું થવું

ઊતળું વિ૦ [सं उद्+तल?] ઊંડું નહિ એવું છીછરું [આડે માર્ગે જવું

ઊથડવું અ૦ક્રિ૦ ઉન્મેનાવું (૨) ટિચાવું (૩)

ઊથમીછરું ન૦ એક ઔષધિ

ઊથમું વિ૦ – ઉત્તમ

ઊથલ વિ૦ [दे उत्थलिअ] અસ્થિર, ઊથલેલું ૦પાથલ વિ૦ [दे उत्थल्ल पत्थल्ला] ઊંધું-ચત્તું (૨) સ્ત્રી૦ ઊંધુંચત્તું થવું તે, પરિવર્તન ૦લો વિ૦ ભયથી ઊથલેલું–અસ્થિર. ૦(–લા)વું અ૦ક્રિ૦ ઊંચા થઈને પડવું, ઊંધુંચત્તું–ઉપરતળે થવું, ઊંધું કે ઊલટું થવું

ઊથલો પું૦ [दे उन्थल्ला] ઊંચા થઈને બીજી બાજુ પર પડવું તે (૨) ગયેલો મંદવાડ પાછો આવે તે (૩) વલણ (કાવ્યમાં) (૪) સામો જવાબ [–ખાવો = ઊથલવું, ઊથલાઈ પડવું (૨) માંદગીમાંથી ઊઠી પાછા પટકાવું –મારવો = ઉથલાવવું (૨) પલટો ખાવો, ઊથલી પડવું, જુઓ ઊથલો ખાવો –વાળવો = સામો જવાબ આપવો]

ઊથો પું૦ (ગ્રા) કોહવાણ, સળો

ઊથોકૂથો પું૦ [કૂથો દ્વિત?] નાની મોટી કચુંબર (૨) નકામી મહેનતનું પરચૂરણ કામ

ઊદકવું અ૦ક્રિ૦ [हिं, स उद्दच?] + કૂદવું(પ)

ઊદબત્તી સ્ત્રી૦ જુઓ ઉદબત્તી, અગરબત્તી

ઊદું વિ૦ [अ. ऊद, हिं ऊदा, म उदी] ભૂરું, ભૂખરા પડતું

ઊધ સ્ત્રી૦ [दे उद्धि] ઊધ (ગાડાનો) વાંગિયો

ઊધઈ સ્ત્રી૦ જુઓ ઉધેઈ

ઊધડ વિ૦ [જુઓ ઉધ્ધડ] ભાવતાલ કે વજન કર્યા વગર એમનું એમ આપેલું – રાખેલું કે અંદાજે ઠરાવેલું (જેમ કે, ઊધડ ભાવ, માપ, ખરીદી) –ડું વિ૦ ઊધડ (૨) ન૦ જુઓ ઉધડો [ઊધડું લેવું = ખૂબ વઢવું, સખત ઠપકો આપવો] –ડો પું૦ ઊધડ કામ

ઊધરવું અ૦ક્રિ૦ (સુ) ઊછરવું, મોટું થવું

ઊધર(–રા)વું અ૦ક્રિ૦ ઉધાર ખાતે લખાવું (૨) દૂર થવું, ટળવું (૩) જુઓ ઉદ્ધરવું

ઊધળવું અ૦ક્રિ૦ નાસી જવું, પોબારા ગણી જવા (યાર સાથે) (જેમ કે, ઊધળી જવું)

ઊન વિ૦ [सं] ઊણું (૨) ઊણપવાળું ૦તા સ્ત્રી૦ જુઓ ઊણપ ૦મ સ્ત્રી૦ જુઓ ઊણપ ૦માસિક વિ૦ મહિનો પૂરો ન

થયો હોય ત્યાર પહેલા કરવાનુ હોય એવુ. **૦માસીસો** પુ૦ મૂએલાના માસીસા પહેલાંની કરવાની એક ક્રિયા

ઊન સ્ત્રી૦,ન૦[सं. ऊर्ण, प्रा. उण्ण] ઘેટાના વાળ **-નોત્સાર** પુ૦ ઊન કાપી લેવુ તે

ઊનડ વિ૦ [म उनाड](કા.) રખડતુ (૨) કામચોર (૩) લુચ્ચુ [જુઓ 'ઊન'[म]મા

ઊનતા(-મ), ઊનમાસિક, ઊન-માસીસો

ઊનવા (ન') પુ૦ [ઊનુ+વા–उष्णवात ?] એક મૂત્રરોગ [(૨) ઝૂરવુ

ઊનવાવુ (ન) અ૦ ક્રિ૦ ઊના શ્વાસ નાખવા

ઊનું (નું) વિ૦ [सं. उष्ण, प्रा उण्ह] ગરમ, તપેલુ અડ્યે દઝાવાય એવુ (૨) તાવભર્યું [**ઊની આંચ (આવવી, લાગવી)**=દાઝવુ પડે એવો – કશુ નુકસાન, ભય, જોખમ કે બેઆબરૂ કરે તેવો પ્રસગ યા વેળા **ઊની વરાળ કાઢવી**=હૈયાની બળતરા બહાર જણાવવી, પોતાનુ દુ ખ રડવુ, દિલની દાઝ કાઢવા બોલવુ **ઊનું ખાવુ**=આપકમાઈનુ ખાવુ **ઊનું લોહી**=નવો જુસ્સો, નવજુવાનીનુ જોમ, ઉત્સાહ ઇ૦. **ઊનો વા વાવો**=જુઓ 'ઊની આચ . .'] **-નાઈ** સ્ત્રી૦ ઊનુ હોવુ તે, ઉષ્ણતા

ઊપજ સ્ત્રી૦[ઊપજવુ] પેદાશ (૨) આવક, મળતર (૩) નફો **૦નીપજ** સ્ત્રી૦ ઉત્પન્ન અને વૃદ્ધિ (૨) પેદાશ (૩) ચોખ્ખી આવક **૦વેરો** પુ૦ આવકવેરો. **૦વુ** અ૦ ક્રિ૦ [सं उत्पद्, प्रा उप्पज्ज] ઉત્પન્ન થવું, પેદા થવુ, જનમવુ (૨) નીપજવુ, નીવડવુ (૩) મળવુ, સધાવુ, મળતર કે આવક થવી (૪) કિંમત તરીકે મળવું (જેમ કે, 'આ પેન વેચો તો ૫૦ ઊપજે એમ છે') (૫) સાધી શકાવુ, ચલણ હોવુ (જેમ કે, 'ઘરમા એનુ કાઈ ઊપજતુ નથી')

ઊપટ સ્ત્રી૦ નાણાનો ઉપાડ, દેવુ (૨) જુઓ ઊગટ, ઉપટણુ

ઊપટવુ અ૦ ક્રિ૦ ઝાખુ પડી જવુ

ઊપટો પુ૦ જુઓ ઊકટો

ઊપડવુ અ૦ ક્રિ૦ [सं उत्पत्, प्रा. उप्पड] ઊપસવુ, ઊચુ થવું (૨) ઊચકાવુ (૩) પ્રયાણ કરવું; નીકળવુ; ચાલવા માડવુ: જવુ (૪) એકાએક શરૂ થવુ (દુ ખ, રોગ ઇત્યાદિનુ) (૫) ચોગવુ, ઉપાડાવુ (૬) નાણા ઉપાડાવા, ઉપાડ થવો (૭) ખપવું, વેચાવુ (જેમ કે, 'હમણા ખાદી ખૂબ ઊપડે છે.') (૮) (એકાએક, ઓચિતુ) શરૂ થવુ, ચાલવુ (જેમ કે હમણા શાળાના કામ ઘણા ઊપડ્યા છે) (૯) એકદમ તત્પર થવુ, ધસવુ, કૂદી પડવુ (ઉદા તે એને મારવા ઊપડ્યો [**ઊપડતીને** એણે ગાળ દીધી **ઊપડતાંને** થપ્પડ મારી=ઓચિતી એકદમ) ઊપડતા ઘાટ=ઊપસેલો, ઊડેલો ઘાટ]

ઊપણવું સ૦ક્રિ૦ [सं उत्-पू, प्रा उप्पुण] (અનાજને) પવન નાખી ચોખ્ખુ કરવુ

ઊપણાવુ અ૦ ક્રિ૦ 'ઊપણવુ'નુ કર્મણિ

ઊપણુ (-ણુ) ન૦ ખાટલાના માથા અથવા પાગથ આગળનુ લાકડુ

ઊપનવું અ૦ ક્રિ૦ [सं उत्पन्न, प्रा उप्पण्ण પરથી ?] ઉત્પન્ન થવુ (૨) જન્મવુ (પ)

ઊપસ(-સા)વુ અ૦ક્રિ૦ [म उपसणे, उसणे? सं उत्सृप्, प्रा उस्सप्पण ?] બહાર નીકળવુ ઊચુ થવુ (૨) ફૂલવુ (૩) સોજો આવવો

ઊપળુ ન૦ જુઓ ઊપણુ

ઊફણવુ અ૦ક્રિ૦ [म उफणणें, प्रा. उप्फण ? के दे उप्फुण्ण ?] (ઝાડ, છોડ ઇ૦) ફૂલવુ વધવુ (૨) મનમા ફૂલવુ **ઊફણાવુ** અ૦ક્રિ૦ ઊફણવાની ક્રિયા થવી (ભાવે)

ઊફરુ વિ૦ જુઓ ઉપ(-ફ)રુ

ઊબ સ્ત્રી૦ [જુઓ ઉબાવુ] દૂગ ઉબાટ

ઊબક સ્ત્રી૦, **-કો** પુ૦ [म उबक, हिं उबकाना] બકારી, ઊલટી થવાનો ઉછાળો

ઊબટ(-ટું) વિ૦ [म उबट] ઉબાઈ–બગડી ગયેલુ (૨) ખોરુ

ઊબડ મ'કાંત 'વળી જવી=બગડી જવુ, ખરાબ થવુ, પાયમાલ થવુ

ઊબડુ વિ૦ [म उबड] અધૂકડુ, અધ્ધર બેઠેલુ ઉભડક (૨) (સુ) ઊધુ [**-રહીને**=વાકુ વળીને, જખ મારીને, પોતાની મેળે જ ઠેકાણે આવીને–સમજીને ગરજે]

ઊબવુ અ૦ ક્રિ૦ જુઓ ઉબાવુ, ઊબ લાગવી

…બળ પું૦ [उद् + वळ ?] ઊલટો વળ
ઊબ(-ભ)ળવું અ૦ ક્રિ૦ (વળવું) ઊકળી જવું (૨) (દૂઝ વળ્યા પછી અથવા મટવા આવ્યા પછી) ફરી ઊપડવું, ઊથલો ખાવો
ઊભ,૦ટ વિ૦ જગા ઊંચું હોય એવું ઊભું
ઊભડ પું૦ મજૂર, દહાડિયો (૨) અસ્થિરવાસવાળો આદમી ૦બેઠું વિ૦ અસ્થિર; નક્કી કર્યા વિનાનું ૦વેરો પું૦ બિનખેડૂત ઉપર લેવાતો કર
ઊભડું વિ૦ જુઓ ઊભું
ઊભાણી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઊભવું] ઘરના પરથારથી મેડા લગીની ઊંચાઈ (૨) ઘરનો પરથાર, ઘરની બેસણી
ઊભર(-રા)વું અ૦ ક્રિ૦ [हिं उमड(-र)ना, म उमरणे, स उद्भृ ?] ગરમીના જોરથી ઊંચે આવીને બહાર નીકળવું (૨) ન માવાથી બહાર આવવું-છલકાવું (જુસ્સો બહુ ઊભરાઈ જાય છે) (૩) અતિ મોટી સંખ્યામાં ટોળે વળવું
ઊભરો પું૦ ઉભરાણ, ઊભરાવું તે (૨) લાગણીના ઉછાળો [-આવવો, ચડવો = ઊભરાવું (વસ્તુ કે લાગણી માટે) -કાઢવો, -ઠાલવવો = મનની લાગણીનો જુસ્સો બહાર કાઢવો, મનમાં ઊભરાતી લાગણીને બહાર કહેવી -બેસવો, શમવો = ઊભરાતું અટકવું (૨) મનનો ઊભરો ઠંડો પડવો]
ઊભવું અ૦ક્રિ૦ [स ऊर्ध्व, प्रा उब्भ = ઊંચું - ઊભું કરવું] ઊભા રહેવું - થવું, ખડું થવું, પગ ઉપર ઊઠવું (૨) થભવું (૩) ટકવું, સામે ઊભા રહેવું - ટક્કર ઝીલવી
ઊભળવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ઊબળવું
ઊભાઊભ સ્ત્રી૦ ઊભા ને ઊભા રહેવું તે (૨) અ૦ બેઠા વિના, નિરાત વિના; ઊભા ઊભા (૩) ઝપાટામાં [એક જેલશિક્ષા
ઊભાખેડી સ્ત્રી૦ ઊભા જ રહેવું પડે એવી બેડી,
ઊભું વિ૦ [स ऊर्ध्व, प्रा उब्भ] ઊભેલું (૨) થભેલું, થોભેલું, ચાલતું બંધ થયેલું (જેમ કે ગાડી ઊભી છે) (૩) ટટાર, સીધું (૪) સીધા - એકદમ બહુ ઢાળના ચડાણવાળું (જેમ કે ઊભી ભેખડ) (૫) અપૂર્ણ, ચાલુ, આગળ ચાલવાની કે પૂરું થવાની વાટ જોતું કે પૂરું કરવાનું બાકી (જેમ કે, આ કામ તો હજી ઊભું છે: ઊભો પાક = લણવાનો બાકી - ખેતરમાં ઊભેલો પાક) (૬) સીધું, આખું એક લાબા પટમાં પડેલું (ઊભો રસ્તો. ઊભે બગડે બે લગાવવી જોઈએ) (૭) હયાત મોજૂદ (ઊભો ધણી) (૮) સપાટીને લંબ દિશાએ આવેલું (જેમ કે ઊભી લીટી ઊલટું - આડી લીટી) [ઊભા હાડકાનું = કામમાં હાડકાં ન વાળે એવું, કામનું કાચું ઊભી આબરૂએ = આબરૂભેર, આબરૂ જોખમાયા વિના ઊભી પૂંછડીએ નાસવું = જોરથી (બીકના માર્યા) ભાગવું જીવ લઈને નાસવું (શરીરમાં) ઊભી વાટ પડવી = આખું શરીર મોઢેથી ગુદા સુધી પ્રાણસંચાર માટે એક સીધો રસ્તો બનવો,- મરણની દશામાં આવવું ઊભું કરવું = ખડું કરવું, તૈયાર કરવું, બનાવવું, ઘડવું, ઉપજાવવું, વગેરે (પ્રાય ન હોય ને તેમાંથી કરવાનો ભાવ બતાવે છે જૂઠી કે કૃત્રિમ બનાવટનો ભાવ પણ બતાવે) (૨) ચૂંટણીમાં ચૂંટાવા માટે તત્પર કરવું ઊભું થવું = ઊભું કરાવું (૨) માંદગીમાંથી ઊઠવું (૩) ચૂંટણીમાં ચૂંટાવા દાખલ થવું ઊભું થઈ રહેવું = રાહ જોતા ઊભા રહેવું (૨) ખોટી થવું (૩) અટકી રહેવું, થંભવું (૪) ચકિત થવું, સ્તબ્ધ થઈ ઊભા રહેવું ઊભું ને ઊભું બાળી કે સળગાવી મૂકવું = જેમ હોય તેમ ને તેમ — એકસપાટે બાળી નાખવું (૨) આખે શરીરે ઝાળ ચડે એવું — ખૂબ રીસ કે દાઝ લાગે એવું કહેવું કે કરવું ઊભું ને ઊભું રાખવું = જરા જંપવા ન દેવું, નિરાત ન વળવા દેવી, આરામ ન લેવા દેવો ઊભું રહેવું = થોભવું, અટકવું (૨) ખોટી થવું (૩) ટકવું, ન ડગવું, ન ઓછું થવું ઊભું રાખવું = ઊભું રહે એમ કરવું (જુઓ ઊભું રહેવું) ઊભું વરસ = આખું વર્ષ. ઊભે ગળે ખાવું = જે આવે તે સીધું ગળામાં ઉતારવું, ખા ખા કરવું (ગમે ત્યારે ને ગમે તેમ કે ગમે તેટલું) ઊભે પગે = ખડું ને ખડું, ઊભું ને ઊભું, બેઠા વગર સતત રોકા

યેલું (૨) ઝટપટ, વગર વચ્ચે યોભ્યે કે વિલબ કર્યે (જેમ કે ઊભે પગે જઈને આવ્યો જાણે, સવારનો હુ ઊભે પગે છુ) **ઊભે પગે થઈ રહેવું**=અધીરુ, આતુર, ઊચુનીચુ થવુ **ઊભો સૂળો**=ઊભા હાડકાનો—મૂળા જેવો—કામના કાયર કે આળસુ માણસ માટે વપરાય છે **ઊભો રસ્તો દેખાડવો**=સીધી વાટ પરખાવવી, ચાલતી પકડાવવી, ચાલ્યા જવાનુ કહેવુ (૨) બરતરફ કરવુ]

ઊમક સ્ત્રી૦ (ફા.) અભિમાન, ગર્વ, તોર

ઊમગવું અ૰ક્રિ૰ [हि उमगना, म उमगणें, स उन्मग्न, प्रा उम्मग्ग ?] સ્ફુરવુ, ઉત્પન્ન થવુ

ઊમટ(-ડ)વું અ૰ક્રિ[म उमटणे, हि उमडना] ઊલટભેર ધસવુ એકસામટા જથામા આગળ આવવુ (૨) પાકવુ, ફળ ઊતરવુ

ઊમડઘૂમડ અ૰[हि उमडना घुमडना] ચક્કરવા જેવું, આકાશ જેવું છવાઈ જઈને (?)

ઊમડવું અ૰ક્રિ૰ જુઓ ઊમટવુ

ઊમણુ વિ૰ [स उद्+મણા] મણા વગરનુ, સુદર

ઊમર પુ૰[दे उम्मर] ઉંબરો, ઘરનો ઊમરો (પ)

ઊમરો પુ૰ [જુઓ ઉબર] ઉંબરો (ઘરનો) (૨) ઉંબર, એક ફળઝાડ, ઉમરડો (૩) બે ચાસ વચ્ચેની જગા [**ઊમરા ઘસવા, ઠેકવા**= (વગર કામે) ઘેર ઘેર ભટકવું **ઊમરાની બહાર જવું**=જુઓ ઊમરો ઓળગવો **ઊમરા વચ્ચે બેસવું**=(અવરજવર રોકાય એમ) ઊમરા ઉપર—બારણા વચ્ચે બેસવુ (૨) (તકાદો કરવા માટે) લાઘણ કરતા ઊમરા પર બેસવુ, તગાદો કરવો. **ઊમરે ચડ(-ઢ)વું**= ઘરમા પેસવુ, (કોઈને) ઘેર જવુ **ઊમરો ઊડવો, ઊખડી જવો**=નિર્વંશ થવુ, નખોદ જવુ **-ઓળંગવો**=ઘર બહાર નીકળવુ કે જવુ (૨) મર્યાદા છોડવી **-ખોદી નાખવો**= લેણદારે ચાલુ તકાદો કરવો **-ઘસવો, ઘસી નાખવો**=વારંવાર કોઈને ઘેર જવુ **-તજવો**=ઘેર જવુ, ઊમરે ચડવુ બધ કરવુ (માઠુ લાગવાથી કે અણબનાવ થતા) **-મૂકી ડુંગરો પૂજવો**=ઘરનુ—નજીકનુ અવગણી દૂરનાને માન આપવુ **-વાઢી નાખવો**= ઊમરો ઘસી નાખવો]

ઊમલવું અ૰ક્રિ૰ [म उमलणें, सं उन्मील्, प्रा उम्मिल्ल] ખીલવુ, વિકાસ પામવુ (૨) [ઢોરનુ] વિયાવાનુ થવુ (૩) પલળીને ભૂકો થવુ (કળીચૂનાનુ)

ઊમસ સ્ત્રી૦ મૂર્છા, ફેરુ (કા.) [લટકવુ, ફફડવુ

ઊરઝવું અ૰ક્રિ૰ ઊપસવુ, આગળ પડવુ (૨)

ઊરઝાવું અ૰ક્રિ૰ [हि उर(-ल)झाना] મૂઝાવુ

ઊરવા પું૰ બદનામી

ઊરુ પુ૰ [स] જાઘ ૦ફલક ન૰ કેડનુ હાડકું ૦સ્તંભ પું૰ એક રોગ, જાઘનો લકવો

ઊરુ ન૰ કોસ ખેચવા માટે કરેલો ઢાળ ઓલાણ

ઊર્જસ્વી વિ૰ [स] જબરુ, બળવાન. **-સ્વિતા** સ્ત્રી૦

ઊર્જિત વિ૰ [स] જબરુ, બળવાન (૨) ચડિયાતું, ઉમદા, સુદર; ખાનદાન (૩) મહાન, ભવ્ય

ઊર્ણ ન૰ [स] ઊન (૨) તાર, તતુ (૩) કરોળિયાનુ જાળું ૦નાભ(-ભિ) પું૰ કરોળિયો **-ર્ણા** સ્ત્રી૦ ઊન (૨) આખની ભમરો' વચ્ચેની વાળની રેખા **-ર્ણાયુ** વિ૰ ઊનનુ (૨) પુ૰ ઘેટો (૩) કરોળિયો

ઊર્ધ્વ વિ૰ (૨) અ૰[स] ઊચુ, ઉપરનુ. ગગન તરફનુ (૨) સીધુ, ટટાર (૩) ઊચુ કરેલુ, ઉન્નત ૦ગતિ સ્ત્રી૦ ઊચે જવુ તે, આકાશમા ઊચે ઊડવુ તે ૦ગામી વિ૰ ઊચે જનારુ (૨) [લા] ઉન્નતિ તરફ જનારુ ૦દેહ પુ૰, સ્ત્રી૰ મરણ પછી થનારો દેહ (૨) મરણ પછી કરવાની એક ક્રિયા ૦દૃષ્ટિ વિ૰ મહત્ત્વાકાક્ષી, મહેચ્છાવાળું (૨) સ્ત્રી૦ આકાશ તરફ જોવુ તે ૦પત્ર(-ત્રી) ન૰ જીવડાનો એક પ્રકાર ૦પથ પુ૰ સ્વર્ગનો માર્ગ ૦પાણિ, ૦બાહુ વિ૰ ઊચે કરેલા હાથવાળુ ૦પિંડ પુ૰ મૂત્રપિડ ઉપર આવેલો પિડ, 'સુપ્રા-રેનલ કેપ્સ્યૂલ' ૦પુંડ્ર પુ૰ ઊભુ ટીલુ ૦ભાગ પુ૰ ઉપરનો કે આગળનો ભાગ ૦રેત(-તા, ૦સ) જેના વીર્યનુ પતન થતુ નથી એવુ (૨) નિત્ય બ્રહ્મચર્ય પાળનારુ ૦રોહણ ન૰ ઉપર—આકાશ તરફ ચડવુ તે (૨) સ્વર્ગમા જવુ તે ૦લોક પુ૰ સ્વર્ગ,

ઉપરની દુનિયા ૦વાયુ પુ૦ શરીરના ઊર્ધ્વ ભાગમાનો વાયુ (૨) ઓડકાર ૦શાખા સ્ત્રી૦ હાંસડીનું હાડકું —ર્ધ્વાકાંક્ષી વિ૦ ઉચ્ચ આકાંક્ષાવાળું

ઊર્મિ સ્ત્રી૦ [સં.] તરંગ, મોજું (૨) પ્રવાહ (૩) લાગણીનો તરંગ–ઉછાળો (૪) સંગીતમાં એક અલંકાર ૦કાવ્ય, ૦ગીત ન૦ ઊર્મિથી ભરેલું–રચાયેલું કાવ્ય કે ગીત, 'લિરિક' ૦મત્, ૦માન વિ૦ ઊર્મિવાળું (૨) મોજાં જેવા વાંકાચૂંકા આકારનું (કેશ વિષે) ૦લ વિ૦ લાગણીપ્રધાન, તરંગવશ. ૦લગ્ન ન૦ ઊર્મિવશ થઈ–ઝટ કરી નખાતું લગ્ન ૦લા સ્ત્રી૦ (સ) લક્ષ્મણની પત્નીનું નામ

ઊર્વ પુ૦ [સં] વાદળ (૨) પિતૃઓનો એક વર્ગ (૩) વડવાનલ (૪) સમુદ્ર

ઊલ સ્ત્રી૦ [દે उ(–ओ)ल्ली] જીભ ઉપરનો મેલ કે વળતી છારી [–ઉતારવી=(દાતણની ચીર કે ઊલિયાથી)જીભ પરની છારી દૂર કરવી]

ઊલક (લ') સ્ત્રી૦ [हि हुलकी, हुलकना, સં उद्+वम्, प्रा उव्वक्क?] ઊલટી, ઓકવું તે

ઊલકું [म उल्का?] ન૦ ખાલી ઘુમરાણથી નામભાગ ને ગભગટ થવો તે [–પડવું=ખાલી ઘુમરાણથી નામભાગ તથા ગભગટ થવો, હો હા થઈ જવી]

ઊલકો(–ખો) (લ') પુ૦[જુઓ હૂકલો વ્યત્યય?] નાળિયેરનો ગર્ભ કે છોતરા વિનાનો, એક કાણાવાળો, ખાલી ગોળો, હૂકાની ટાચલી

ઊલઝવું અ૦ક્રિ૦ [મર हि उलझाना]ગૂંચવાવું

ઊલટ વિ૦ [प्रा उल्ल(–ल्ल)ट्ट, સં उद्+वृत?] ઊલટું, અવળું, પાછું ૦ટપાલે=વળતી ટપાલે ૦તપાસ સ્ત્રી૦ પ્રતિપક્ષી તરફની (સાક્ષીની) તપાસ ૦પા(–પૂ)લટ વિ૦ અવળાસવળી,ઊલટસૂલટ (૨) અવ્યવસ્થિત (૩) સ્ત્રી૦ ઊલટપાલટ તપાસ (૪) અવ્યવસ્થા, ગોટાળો ૦સવાલ પુ૦ સામો સવાલ ૦સૂલટ, –ટાસૂલટી વિ૦ અવળાસવળી (૨) ઊંધુંચત્તું; આડુંઅવળું, તળે ઉપર એવું

ઊલટ સ્ત્રી૦ હોંશ, ઉમંગ ૦ભ(–ભે)ર અ૦ ઉમંગભેર, હોંશભેર

ઊલટવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઊલટ; हि. उलटना, म उलटणें] ઊલટથી કરવું (૨) ધસી આવવું (૩) હુમલો કરવો (૪) ઊંધું થઈ જવું (૫) ફરી થવું પાછું થવું

ઊલટી સ્ત્રી૦ [हि, જુઓ ઊલટ વિ૦] ઓકવું તે

ઊલટું વિ૦ ઊલટ, ઊંધું, અવળું (૨) વિરુદ્ધ, આડું (૩) સામું, વિપરીત [ઊલટી ગંગા વહેવી=સવળાને બદલે અવળું થવું, બાજી બગડવી ઊલટાનું વિ૦ ઊલટું]

ઊલવું (લ') અ૦ક્રિ૦ (મોસમનું) ખલાસ થવું

ઊલસવું અ૦ક્રિ૦ [સ उल्लस्] જુઓ ઉલ્લાસવું (૨) એકાએક ઊભા થવું, ઊભરાવું

ઊલળવું (લ') અ૦ક્રિ૦ [સં उद्+लल्, प्रा उल्लल, हिं उछलना] નમી જવું, લળી પડવું (૨) ગાડા ઇત્યાદિનું આગળથી ઊંચું થઈ જવું (૩) ઊલટાઈ જવું (૪) કૂદવું (૫) જતું રહેવું, નાશ પામવું (૬) [લા] હોનારેક ધસવું – ઊંચા ને ઊંચા રહેવું

ઊલિયું ન૦ [જુઓ ઊલ] ઊલ ઉતારવાની ચીપ

ઊવટ સ્ત્રી૦આપત્તિ (૨) અડચણ હેરાનગતિ પીડા

ઊશિયું ન૦ દાતરડું

ઊષર વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ ઊખર

ઊષા સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ ઉષા

ઊષ્મા સ્ત્રી૦ [સં], ૦ક્ષર પુ૦, ૦ભેદ્ય વિ૦, ૦માપકયંત્ર ન૦, –ષ્માંક પુ૦ જુઓ 'ઉષ્મા'માં

ઊસ પું૦ [સં ऊष, प्रा] એક ક્ષાર (૨) સ્ત્રી૦ [हि ऊख; म .] શેરડી

ઊસટ વિ૦[સ उद्+સટ] સટતું નહિ એવું, ભિન્ન

ઊસપવું સ૦ક્રિ૦ [સ उन्मर्पय् प्रा उस्प्प्प, म उसपणें] બહાર કાઢવું, ઉલેચવું, ખાલી કરવું (૨) સ્થાનમાંથી કાઢવું ઊપસાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ઊમરપાટો પુ૦ વિનાશ (૨) સંપૂર્ણ નિકંદન

ઊસરવું અ૦ ક્રિ૦ [प्रा उस्सर, सं उत्सृ, हि. उसरना] ટળવું, જતા રહેવું (૨) નાશ પામવું, નિકંદન નીકળી જવું (૩) [સં अपसृ प्रा ओसर] ઓસરવું, ઓછું થવું

ઊહ અ૦ (રવ૦) અરુચી, ચેષ્ટા તિરસ્કાર અને

ગર્વસૂચક ધ્વનિ(૨)હુ પણાનો ઉદ્ગાર ૦કારો પું૦ દીર્ઘ નિશ્વાસ, નિસાસો (૨) સાભળું છુ, ઠીક છે, સ્વીકારુ છુ, ઇત્યાદિ દર્શાવનારો ધ્વનિ (૩)ગર્વનો અને અનાદર કે તુચ્છકારનો ઉદ્ગાર

ઊહ પું૦ [સ] તર્ક, કલ્પના (૨) પરીક્ષણ (૩) અધ્યાહાર –હાપોહ પું૦ [સ] ચર્ચા

ઊંઆં અ૦ (૨) ન૦ (રવ૦) તરત જન્મેલા બાળકના રડવાનો એવો આવાજ

ઊંઊં અ૦ (૨) ન૦ (રવ૦) રડવાનો એવો અવાજ

ઊંકરાંટો પુ૦ (કા) મનમા થતી ઉત્તેજનાનો અકુર (૨) ટાઢિયા તાવમા ગેમાચ સાથે થતો ઝમઝમાટ

ઊંકારો (ઊ') પુ૦ જુઓ ઊહકારો

ઊંગ(–જ)ણ ન૦ જુઓ ઊજણ

ઊગ(–જ)વું, ઊંગા (–જા)ડું, ઊંગા(–જા)વવુ જુઓ 'ઊજવુ'મા

ઊંઘ સ્ત્રી૦ [ઊંઘવુ]ઊંઘવુ તે નિદ્રા [–આવવી = સૂઈ જવાની–ઊંઘવાની વૃત્તિ થવી –ઊડવી ઊડી જવી = ઊંઘ જતી રહેવી, જાગવુ (૨) આળસ કે અજ્ઞાન ટળવુ, ભાન આવવુ. –ઉતારવી = ચડેલી કે ઉજાગરાથી બાકી ઊંઘ કાઢવી (૨) આળસ કે અજ્ઞાન કાઢવુ –કાઢવી = ઊંઘવુ (૨) ઊંઘ ઉતારવી. –ચડવી = ઊંઘ આવી લાગવી, ઊંઘ ભરાવી (૨) ઊંઘવાનુ–આરામ કરવાનુ બાકી હોવું –જવી = ઊઠવું, જાગવુ, ઊંઘ પૂરી થવી –ભરાવી = ઊંઘ આવવાનુ થવુ, ઊંઘ ચડવી –લેવી = ઊંઘવું ઊંઘમાં જવું = ગફલત કે અજાણમા જવુ ઊંઘમાં પડવું = ઊંઘી જવુ, ઊંઘ આવવી ઊંઘ વેચીને ઉજાગરો કરવો, વહોરવો = હાથે કરીને દુખ કે પચાતમા પડવુ, ડોબુ ખોઈને ડફોળ બનવું.]

ઊંઘટુ,–ટિયું,–રેડું વિ૦ ઊંઘમા ભગયેલું

ઊંઘણ સ્ત્રી૦ ઊંઘવું તે (૨) બહુ ઊંઘવાની ટેવ ૦રોગ પુ૦ એક જાતની મધમાખીઓથી ફેલાતો જીવલેણ રોગ ૦શી વિ૦ ઊંઘ્યા કરવાની ટેવવાળુ (૨) આળસુ, એદી

ઊંઘવું અ૦ક્રિ૦[પ્રા ઉઘ] નિદ્રા લેવી(૨)આળસુ થઈને પડયા રહેવુ (૩) અજાણમા–અજ્ઞાનમા રહ્યા કરવુ [ઊંઘી જવું = ઊંઘમા પડવુ સૂઈ જવુ(૨) [લા.] (કોઈ બાબત કે કાર્યમાં અસરકારક થતુ) મટવુ, દીસતુ રહેવુ ('ઊંઘી જાય ન આવે તો')

ઊંઘાડવુ સ૦ક્રિ૦ ઊંઘે એમ કરવું (૨) પડતુ મૂકવું, શાત પાડવું ઊંઘાવુ અ૦ ક્રિ૦ ઊંઘવાની ક્રિયા થવી

ઊંઘાળ.૦વું વિ૦ ઊંઘણશી બહુ ઊંઘનારું (૨) સહેજ સહેજમા ઊંઘી જાય તેવું

ઊંઘેડુ વિ૦ ઊંઘટિયુ

ઊંચ વિ૦[સ ઉચ્ચ] ઉચ્ચ ચડિયાતુ (૨)ઉમદા ૦નીચ વિ૦ ઊંચુ અને નીચુ ૦નીચભાવ પુ૦ અમુક ઊંચું ને અમુક નીચું એવો ભેદભાવ, અસમાનતાની લાગણી કે માન્યતા ૦વર્ણી(–ર્ણું) વિ૦ ઉચ્ચવર્ણું

ઊંચક(–કા)નું (ક', ા') વિ૦ બહેરુ (૨) થોડુ સાભળનારુ (૩) સાભળ્યું ન સાભળ્યું કરનારુ, બેદરકાર

ઊંચકવું સ૦ક્રિ૦ [સ. ઉચ્ચીક્ર] નીચેથી ઊંચું કરવુ, ઉપાડવુ (૨) હાથ પગ લેવું (બોજ) માથા ઉપર લેવુ, ઉઠાવવુ ઊંચકાવુ અ૦ ક્રિ૦. ઊંચકાવવુ સ૦ ક્રિ૦ 'ઊંચકવું'નુ અનુક્રમે કર્મણિ અને પ્રેરક

ઊંચકાનું (કા') જુઓ ઊંચકનુ [મહેનતાણું

ઊંચકામણ ન૦, –ણી સ્ત્રી૦ ઊંચકવાનુ

ઊંચ-નીચ, ઊંચવર્ણી,–ર્ણું જુઓ 'ઊંચ'મા

ઊંચાઈ –ણ, જુઓ 'ઊંચુ'મા

ઊંચુ વિ૦ [સં ઉચ્ચ] સપાટી કે બેસણીની ઉપર ઊભુ આવેલુ કે ઊઠતુ ('નીચુ'થી ઊલટુ) (૨) ઉચ્ચ ચડિયાતુ, ઉમદા (કદ, પ્રમાણ, ગુણ, દરજ્જો ઇ૦મા વગેરે કે ચડિયાતુ જેમ કે ઊંચો ટગલો, ઊંચો ભાવ, કિંમત, મત વગેરે) (૩) અતિ તાણેલ, લબાવેલ (સૂર કે અવાજ) ઊંચા સ્વર–સપ્તકનુ (સગીતમા) (૪) જપ, નિરાત કે શાતિ સમાધાન વગરનુ, અણબનાવવાળુ (મન, શ્વાસ, જીવ) [ઊંચા ડોળા રાખવા = સામે ન જોતા બીજે કે ઊંચુ જોવું, ધ્યાન ન

રાખવુ **ઊંચી આંખ કરવી**=(કામ કે રોકાણમાથી) ઊંચુ જોવુ, ધ્યાન બીજે જવા દેવુ (૨) (ગુસ્સા કે વિરોધથી) આખની મુદ્રા ફેરવવી, સામે થવુ, વિરોધ કે ક્રોધ બતાવવો **ઊંચી આંખો કરાવવી**=ખૂબ રાહ જોવડાવવી **ઊંચી ચાલ**=એડી ઊંચી રાખી ચાલવુ તે **ઊંચી મૂછ**='મૂછ'મા જુઓ **ઊંચું આવવું**=(દુખ, પીડા, ભાર ઇ૦ માથી) છૂટવુ, કશામા ગરક થયાનાથી બહાર નીકળવુ (દા ત 'હાથ પગના કામમાથી ઊચો આવુ ત્યારે નવુ લઈ બાકુ) **–ઊંચુ ચાલવું**=ઊચી ચાલે ચાલવુ (૨) [લા] ગેફ કે ગર્વથી ચાલવુ–વર્તવુ **–કરવું**=બોજ ચડાવવો, તે માટે હાથ દેવો (૨) ઊભુ કે ઉપસ્થિત કરવું, ઉભેળવુ **–ચડાવવું**=ખોટા વખાણ કરવા, ગર્વથી ફુલાય એમ કરવુ, અતિમાન આપવું **–જવું**=સ્વર્ગમા જવું, મરવુ **–જોવું**=કામ કે રોકાણમાથી ફુરસદ મળવી કે કાઢવી ('આમાથી એ ઊચુ જોવા પામે ત્યારે ને ?') (૨) નજર કરવી, સામે જોવુ, ધ્યાન પર લેવુ (જેમ કે, ભાઈ તો હવે ઊંચુયે જોતા નથી') (૩) ('નીચુ જોવુ'–શરમાવું–તેથી ઊલટુ) શરમમાથી મુક્ત થવું, સ્વમાન રાખવુ (દા ત 'તે દિવસથી તે ચાર માણસમા ઊચુ જોઈ શકતો નથી') **–ને ઊંચુ માથુ રાખવુ**=ગર્વથી છકેલુ રહેવુ **–ને ઊંચું રહેવું**=અસ્થિર આસન કે ચિત્તવાળા હોવુ, જગ્યાને ન બેસવુ, શાતિથી નિરાતે (કામ કે કોઈ બાબતમા) ન ગોઠવાવું (૨) કામમા ઢેકો ન નમાવવો, કામમા ન લાગવુ (૩) જુઓ ઊચુ ને ઊચુ માથુ રાખવુ **–બેસવુ**=(સ્ત્રીએ) વેગળી બેસવુ (૨)જુઓ ઊંચે બેસવુ **–માથુ**=જુઓ 'માથુ'મા **–મૂકવું, મેલવું**=(પરવારી જવાથી કે વચ્ચેથી કોઈ કારણે) અલગ કે વેગળુ કરવુ, છોડવુ, વિસારે પાડવુ ('આ કામ હવે તો ઊચુ મૂકો તો સારુ' 'હમણા તો એને ઊચુ મૂક, પછી જોઈશુ', 'વાચવાનુ હવે ઊચું મૂક્યુ છે કે શુ ?' 'લાજ ઊંચી મૂકવી') (૨) સતાડી કે બચાવી યા સઘરી રાખવુ **–મોં**=જુઓ 'મો'મા **ઊંચો હાથ**=જુઓ 'હાથ'મા] –ચાઈ સ્ત્રી૦ ઊચાપણુ (૨)તેનુ માપ –ચાણ ન૦ ઊંચાઈ (૨) ઊચી જગા, ટેકરી

ઊંચુંનીચુ વિ૦ ઊચું અને નીચુ, ખાડાખૈયા વાળું [**–કરવું**=ઠીકઠાક ગોઠવવું, સાફસૂફ કરી વ્યવસ્થિત કરવુ ('મહિને ઘેર ગયો એટલે ઊચુ નીચુ કરવાનુ તો હોય જ ને ?') (૨) [લા] ખળભળાટ પેદા કરવો, અજપો ઊભો કરવો, નીચુ થાય એમ કરવુ **–થવું**=ઊઠવેઠ કરવી, મથવુ ('માથે આવ્યા પછી ઊચાનીચા થયા વગર છૂટકો છે ?') (૨) અધીરુ થવુ, અજપો થવો, આતુર બનવુ તલપાપડ થવુ **ઊંચો-નીચો હાથ પડવો**=ઊધા છતા કરી કમાવુ, અન્યાયથી ધન કમાવુ]

ઊચે અ૦ જમીનથી ઉપર ઊચી–ઊચાણ-વાળી જગાએ, ઊંચી દિશામા, માથા ઉપર [**–ચડાવવું**=જુઓ 'ઊચુ ચડાવવુ' **–બેસવું**=કામમાથી દૂર કે અલગ બેસવુ **–જોવું**=આકાશ તરફ જોવુ **–લઈ જવું**=સ્વર્ગમા લઈ જવુ ('હત, તને ઊચે લઈ જાય')] **–થી** અ૦ અ ધર, અડક્યા વિના (૨) ઉપરથી, ઊચાણમાથી (૩) ઊચે અવાજે કે સૂરથી(૪)આકાશમાથી **–નુ** વિ૦ઊચે આવેલુ

ઊંજણ ન૦ [ઊંજવુ] ઊજવુ તે (૨) ઊજવાનુ દ્રવ્ય–તેલ, દિવેલ ઇત્યાદિ **–ણી** સ્ત્રી૦ મત્ર ભણીને કપડાના,સાવરણી ઇ૦ના છેડાથી રોગ કે ભૂતને દૂર કરવાની ક્રિયા [**–નાખવી**=ઊજવુ, તે ક્રિયા કરવી) (૨) તેલ ઊજવાની કુપ્પી]–**ણું** ન૦રાજકુમારી કે રાણીનો મસાલો

ઊંજવું સ૦ક્રિ૦ [સ સિંચ્, પ્રા ઉંજ=સિચવુ] તેલ નાખવુ – પૂરવુ (૨) રોગ કે ભૂત કાઢવા ઊજણી નાખવી **ઊંજાવવું** સ૦ક્રિ૦(પ્રેરક) **ઊંજાવું** અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ઊંટ ન૦[સ उष्ट्र,પ્રા उट्ट] રણમા ખૂબ ખપનુ એક ઊચુ પશુ [**–જેવુ**=ખૂબ ઊચુ (૨) બેવકૂફ, અણસમજુ **ઊંટનાં શીંગડાં** ન૦ બ૦વ૦ વધ્યાપુત્ર કે આકાશકુસુમ, અશક્ય વાત **ઊંટનાં અઢારે વાંકાં**=સ્વભાવે જ વાકાપણુ, અઢારે અગો–બધુ જ વાકુ હોવુ

તે ઊંટનું પગલું જાણવું = સહેલી સીધી કે ઉઘાડી વાતની ખબર હોવી (નકારમા પ્રાય બોલાય છે) ઊંટે ચડીને આવવું =(લેણું લેવા આવનારે) બવાને દેખાય એમ - છડેચોક આવવુ ઊંટે ચડીને ઊંઘવું = એના જેવું અશક્ય કે અજુગતુ કરવુ (એમા નુકસાન જ થાય, એવો ભાવ બતાવે છે) ઊંટે કર્યા ઢેકા તો માણસે કર્યા કાઠડા = સહેજે કે સીધી રીતે ન પાર પડે તો તેને પહોચી વળવા ઘટતી યુક્તિ કરી લેવી, જ્યા જેવો સંજોગ તેને પહોચી વળવું] ૦ડી સ્ત્રી૦ સાઢ, સાઢણી, ઊંટની માદા (૨) સોનીનુ ઓજાર ૦ડો પુ૦ ઊંટ (૨) જુઓ ઊંટિયો [ઊંટડો કેણી તરફ બેસશે ?= શુ નીપજશે? પરિણામ અંતે શું હશે!] ૦વૈદ(-ઘ) પુ૦ ઊંટનો - માણસની દવા કરવાને નાલાયક એવો, લેભાગુ વૈદ ૦વૈદું ન૦ ઊંટવૈદનુ કામ, રાક્ષસી ઉપચાર -ટિયો વિ૦ ઊંટ જેવો ઊંચો (૨) પુ૦ ઊંટ (૩) મંદબુદ્ધિ ને આળસુ માણસ (૪) ભારે વજન ઉપાડવાનુ (ઊંટની ડોક જેવું લાગતું) યંત્ર (૫) અડો

ઊંટકટો પુ૦ એક વનસ્પતિ

ઊંટિયા(-યુ)જીરુ ન૦ એક ઔષધિ

ઊંઠ વિ૦ [જુઓ ઊઠ] સાડાત્રણ, સાડાત્રણ ગણુ

ઊંડણિયું વિ૦ [ઊંડાણ] ઊંડાણવાળું, ઊંડુ

ઊંડળ સ્ત્રી૦ [दे उडल = સમૂહ ? કે दे अवरुंडण = આલિંગન ?] બાથ (૨) બાથમા ભરાય તેટલી વસ્તુ [ચૂકવુ

ઊંડળ સ્ત્રી૦ પેટનો ગોળો - ચૂક [-વળવી =

ઊંડળગૂંડળ ન૦ ગોળો, પિંડાળો (૨) પેટમા ગોળો ચડવો - ચૂક આવવી તે (૩) ઢંગધડા વગર બોલવું તે (૪) અ૦ અવળસવળ, ઢંગધડા વગર, ગોટાળો થાય એમ

ઊંડાઈ, -ણ -પણું જુઓ 'ઊંડુ'મા

ઊંડું વિ૦ [दे उंड] સપાટીથી નીચે ઊતરતુ (૨) છીછરુ નહિ એવુ, ઘેરુ (૩) અંદરથી લાબુ - દૂર સુધી અંદર ને અંદર વિસ્તરતું (૪) ઘાડુ, ગીચ (જેમ કે વન) (૫) [લા] ગહન, ગંભીર, ન પામી શકાય એવું [ઊંડા પાણીમાં ઊતરવું, પેસવું = જોખમ ખેડવું, લબડાઈ કે ફસાઈ પડવાનુ વહોરવું ઊંડુ ઊતરવું = ઘેરો વિચાર કરવો, અંદર લાબે સુધી જઈને વિચારવુ કે તપાસવું ઊંડાં મૂળ = જુઓ 'મૂળ'મા -ડાઈ સ્ત્રી૦ ઊંડાપણુ, ગહનતા (૨) તેનુ માપ -ડાણ ન૦ જુઓ ઊંડાઈ (૨) નીચાણ -ડાપણું ન૦

ઊંદર પુ૦ ૦કણિયું, ૦કણી, ૦કની, ૦ડરણી, ૦કાની, ૦વાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ 'ઉંદર'મા

ઊંદરી સ્ત્રી૦ માથાની ચામડીનો એક રોગ

ઊંધ સ્ત્રી૦ અડા અને માચડાને સાધતો ગાડાનો ભાગ, ઊંવ ✗ [જુઓ 'ઊંધુ'મા

ઊંધકરમું, ઊંધખોદિયુ, ઊંવાઈ, -પણું

ઊંધાંધળું વિ૦ ઝાખુ (૨) ચૂખડુ (૩) [લા] મૂર્ખ (૪) ઉડાઉ

ઊંધિયું ન૦ જુઓ 'ઊંધુ'મા

ઊંધું વિ૦ [ऊर्ध्व, प्रा उद्ध] અવળુ, ઊલટુ, નીચે માથુ ને ઉપર પગ જેવા આસનનુ (૨) [લા] આડુ, અવળું, સીધા કે સવળાથી સાવ ઊલટુ — વિરુદ્ધ, ખોટુ [ઊંધા પાટા બાંધવા = આડુ અવળુ સમજાવી ભરમાવવું ઊંધાં પગલાંનું = (ઊલટુ 'ઊજળા પગલાનુ') કમનસીબ, અપશુકનિયાળ. ઊંધાં વાજાં વાગવાં = બાજી બગડવી, અવળુ થવુ ઊંધી ઈંટે ચણનાર પુ૦ કડિયો ઊંધી પાઘડી મૂકવી = પાઘડી ફેરવવી, દેવાળુ કાઢવુ -કરવું = ઊલટુ કે અવળુ કરવું, ફેરવી નાખવુ (૨) જુઓ ઊંધુ મારવું -કરી નાખવું = મારીને ગબડાવી દેવુ (૨) મૂઠ ઇ૦ મારીને પથારીવશ કરી દેવુ -ઘાલવું = નીચુ જોવુ, શરમાવુ -ઘાલીને = બીજે ધ્યાન આપ્યા વગર, કામમા જ નજર રાખીને (૨) બીજુ ત્રીજુ જોયા વગર, સાહસપૂર્વક, વિચાર વગર -પડવુ, વળવુ = ઉપર માથુ નીચે પગ કે ઉપલો ભાગ નીચે ને નીચલો ભાગ ઉપર થાય એમ પડવુ કે થવુ, ઊલટાઈ જવું (૨) બગડવું, કથળવું -મારવું = બગાડવુ, કથાળવું -વળી જવું = બગડી જવુ (૨) ખૂબ થાકીને લોથ વળીને (ઊંધુ) પડવું -વાળવું = ઊંધુ મારવું (૨) (ઉઠમણાને દિવસે) ઊંધુ વાસીદુ વાળવુ (૩) (વાસણકૂસણ

સાથે) ખાઈ પરવારી વાસણ માંજીને ઊંધાં પાડવાં ખાઈપીને અબોટ ઇ૦ પરવારીને નિરાંતે થવું -વેતરવું=ખોટનું ચોડ કરી બેસવું, ભૂલ કરી બેસવું ઊંધે પાયે=અવળે કે ખોટે રસ્તે ઊંધે મોઢે પડવું=ચતું નહિ પણ ઊંધું મો હોય એ દશામાં પડવું (જેમ કે ઓચિંતા પડતાં), (તાવથી) પથારીવશ થવું મંદવાડ ભોગવવો] -ધંતરસું વિ૦ અક્કરમી (૨) ઊંધાં કામ કરનાર -ધંબોદિયું વિ૦ ઊંધાં કામ કરનારું -ધાઈ સ્ત્રી૦, -ધાપણું ન૦ -ધિયું ન૦ અમુક રીતે બાંધેલા ગીગ કરતું ખાણું. -ધી પૂતળીનું વિ૦ જેની

કીકીમાં ઊંધું પ્રતિબિંબ પડતું હોય એવું(૨) [લા] વિચિત્ર,અવળી જાતનું (માણસ)] ૦ચ- (-છ)તું વિ૦ ઊંધું અને ચતું, આડું અવળું [-કરવું=વાલમેલ કરવી આમનું તેમ ફેરવવું (૨) ગરબડગોટો વાળવો,બગાડવું] [ખોયણું
ઊબાડિયું ન૦ [જુઓ ઉબાડિયું] ઉમાડિયું,
ઊબેલો પું૦ ઝાડાની હાજત થાય તે, ચૂંક
ઊબળવું અ૦ક્રિ૦ (ર૦) આમળવું-મળને ઉમેજું
ઊહ અ૦(રવ૦)દુઃખ,તુચ્છકાર કે અભિમાનનો ઉદ્ગાર ૦કારો પું૦ ઊહ એવો ઉદ્ગાર
ઊંહું અ૦ (રવ૦) ઇનકાર કે જીદ દર્શાવતો ઉદ્ગાર

ઋ

ઋ પું૦ [स] વર્ણમાળાનો સાતમો અક્ષર — એક સ્વર (દીર્ઘરૂપ ૠ) (પ્રાકૃતમાં આ સ્વર નથી.) ૦કાર પું૦ ઋ અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઋકારવાળું
ઋક(-ચ, -ચા) સ્ત્રી૦ [સં.] ઋગ્વેદ (૨) વેદનો મંત્ર
ઋક્ષ પું૦,ન૦ [स] રીંછ (૨) નક્ષત્ર,તારા (૩) પૌરાણિક ભૂગોળના સાત પર્વતમાંનો એક ૦પતિ, ૦રાજ પું૦ રીંછોનો રાજા (૨) ચંદ્ર -ક્ષા પું૦બ૦વ૦ સપ્તર્ષિ (૨) સ્ત્રી૦ ઉત્તર દિશા -ક્ષી સ્ત્રી૦ રીંછડી
ઋક્ષાગ ન૦ એક ઔષધિ
ઋખિ પું૦+ઋષિ, ગુરુ
ઋગ્વેદ પું૦ [स] (સં) ચતુર્વેદમાંનો પહેલો વેદ ૦સંહિતા સ્ત્રી૦ ઋગ્વેદની ઋચાઓનો વ્યવસ્થિત સંગ્રહ -દી વિ૦ ઋગ્વેદને જાણનારું (૨) ઋગ્વેદ ભણનાર બ્રાહ્મણોના કુળમાં જન્મેલું (૩) પું૦ ઋગ્વેદી બ્રાહ્મણ
ઋચ(-ચા) સ્ત્રી૦[स] જુઓ ઋક
ઋચીક પું૦ [स] (સં) જમદગ્નિના પિતા
ઋજુ વિ૦ [स] સરલ, સીધું (૨) અનુકૂળ, નરમ, ભલું ૦તા સ્ત્રી૦ ૦યોધી વિ૦ સરળ રીતે-કૂડ વગર લડનારું
ઋજુજડ પું૦[स](સં૦) આદિ જૈન તીર્થંકર ઋષભદેવનો સાધુ

ઋણ ન૦ [स] દેવું (૨) ભાજ્યનો ભાગ (૩) વિ૦ ઋણાત્મક જુઓ [ગ , પ વિ] ૦ત્રય ન૦ દેવઋણ, ઋષિઋણ અને પિતૃઋણ,અથવા અતિથિઋણ, મનુષ્યઋણ અને ભૂતઋણ ૦ભૂત વિ૦ ઋણવિદ્યુતથી ભરેલું (પ વિ) ૦મુક્ત વિ૦ ઋણ-દેવામાંથી છૂટું થયેલું ૦મુક્તિ સ્ત્રી૦ ઋણમુક્ત થવું તે ૦વિદ્યુત સ્ત્રી૦ ઋણ વીજળી (પ વિ) ૦સંબંધ પું૦ પૂર્વ જન્મનો ઋણાનુબંધ -ણાગ્ર પું૦, ન૦ ઋણ છેડો (પ વિ) -ણાત્મક વિ૦ 'નેગેટિવ' (ગ , પ વિ) -ણાનુબંધ પું૦ લેણાદેણી -ણાનૃણ્ય ન૦ [+આનૃણ્ય] ઋણમાંથી મુક્ત થવું તે, ઋણમુક્તિ -ણાંત પું૦ (વીજળીના) પ્રવાહનો ઋણ છેડો (પ. વિ) -ણિયું -ણી વિ૦ ઋણવાળું
ઋત ન૦ [स] સત્ય (૨) નક્કી અચળ નિયમ, દૈવી નિયમ (૩) પાણી -તભર પું૦ સત્યને ટકાવી રાખનાર તે — ઈશ્વર -તભરા વિ૦ સ્ત્રી૦ વિપર્યાસ વિનાની, સત્ય (પ્રજ્ઞા)
ઋતિ સ્ત્રી૦ [स] કલ્યાણ (૨) માર્ગ (૩) નિંદા (૪) સ્પર્ધા (૫) ગમન (૬) નરમેધનો અધિષ્ઠાતા દેવ
ઋતુ પું૦ [स] જુઓ ઋતુકાલ (૨) અટકાવ, રજસ્રાવ (૩) સ્ત્રી૦ બે મહિનાનો નિયત કાળ (ષડ્ઋતુ શબ્દ જુઓ) (૪) [લા] મોસમ

(૫) હવાપાણી [–ઊતરવી=મોસમ પૂરી થવી –બેસવી=મોસમ આવવી–શરૂ થવી] ૦કાલ(–ળ) પુ૦ ગર્ભાધાનનો સમય. ૦ગામી વિ૦ ઋતુકાળે જ સંભોગ કરનારુ. ૦દર્શન ન૦ અડકાવનુ દેખાવુ તે ૦દાન ન૦ ગર્ભાધાન ૦ધર્મ પુ૦ ઋતુદર્શન ૦પતિ પુ૦ ઋતુરાજ. વસંત ૦પર્ણ પુ૦ (સ) એક સૂર્યવંશી રાજા ૦પાંડુ પુ૦ એક રોગ. ૦પ્રાપ્તિ સ્ત્રી૦ ઋતુદર્શન ૦ભેદ પુ૦ ઋતુઓનું બદલાવુ તે ૦મતી વિ૦સ્ત્રી૦ રજસ્વલા. ૦રાજ પુ૦ ઋતુઓમા શ્રેષ્ઠ એવી ઋતુ–વસંત ૦વર્ણન ન૦ ઋતુઓનુ વર્ણન ૦શાંતિ સ્ત્રી૦ પહેલી વાર ઋતુપ્રાપ્તિ થાય ત્યારે કરવાની વિધિ ૦સંગ્રામ પુ૦ સુરત સંગ્રામ, કામક્રીડા ૦સ્નાતા વિ૦ સ્ત્રી૦ ઋતુસ્નાન કરી શુદ્ધ થયેલી ૦સ્નાન ન૦ અડકાવ પછી (ચોથે દિવસે) નાહવુ તે

ઋતે અ૦ [સં] સિવાય, સિવાય કે [પુરોહિત

ઋત્વિજ પુ૦ [સ] યજ્ઞ કરાવનાર બ્રાહ્મણ,

ઋદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સ] વૃદ્ધિ સમૃદ્ધિ (૨) આબાદી ઉત્કર્ષ (૩) સિદ્ધિ (૪) [સ] લક્ષ્મી, પાર્વતી

ઋવાદ પુ૦+બ્રહ્મરાક્ષસ (૫)

ઋષભ પુ૦ [સ] આખલો (૨) સ્વરસપ્તકમાનો બીજો સ્વર (૩) ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ (સમાસમા છેડે) ૦દેવ પુ૦ (સ) વિષ્ણુનો એક અવતાર (૨) જૈનોના એક તીર્થંકર

ઋષિ પુ૦ [સ] મંત્રદ્રષ્ટા નવુ દર્શન પામનાર પુરુષ (૨) મુનિ, તપસ્વી, સાધુ ૦ઋણ ન૦ ઋષિઓ પ્રત્યેનુ ઋણ ૦કુમાર પુ૦ ઋષિનો પુત્ર ૦કુલ(–ળ) ન૦ ઋષિઓનો સમૂહ (૨) ઋષિનો આશ્રમ (જેમા પ્રાચીનકાળમાં વિદ્યા અપાતી હતી) (૩) ઋષિનો વંશ ૦તર્પણ ન૦ ઋષિઓની તૃપ્તિ માટે જળ આપવુ તે ૦પંચમી સ્ત્રી૦ ભાદરવા સુદ પાચમ, સામાપાચમ ૦પત્ની સ્ત્રી૦ ઋષિની પત્ની ૦યજ્ઞ પુ૦ પંચમહાભૂતયજ્ઞમાનો એક જેમા જ્ઞાન દ્વારા ઋષિનુ તર્પણ કરવાનુ હોય છે ૦લોક પુ૦ સત્યલોકની નજીક કલ્પેલો ઋષિઓનો લોક

ઋષ્યશૃંગ પુ૦ [સ] (સ) એક ઋષિ

ૠ, ઌ,

[નાગરી વર્ણમાળાના આ બે અક્ષરો સંસ્કૃતમા આવે છે ગુજરાતીમા એમનાથી શરૂ થતો કે તે અક્ષરવાળો શબ્દ નથી પ્રાકૃત ભાષાઓમા તેમનો લોપ થયો છે]

એ

એ પુ૦ [સ] વર્ણમાળાનો દસમો અક્ષર — એક સ્વર

એ સ૦ [સ एतत्, પ્રા एअ] (દર્શક) તે, પેલુ (૨) વર અથવા વહુની સંજ્ઞા (હિંદુઓમા) ['એણે, એને, એમાથી, એનુ, એનાથી, એમા' ઇ૦ રૂપોમા (એ') ઉચ્ચાર થાય છે પણ 'એથી', 'એથી કરીને'મા તેમ નથી થતુ] (૩) વિ૦ પેલુ (૫) અ૦ [પ્રા, સં. ऐ] 'અરે' ઓ, હે' આદિ સૂચક ઉદ્ગાર

એ ત્રીજી ને સાતમી વિભક્તિનો પ્રત્યય (રાજાએ હુકમ કર્યો, છાપરે ચડયો)

એઈ સ્ત્રી૦+મર્યાદા, આમન્યા

એક વિ૦ [સ] '૧', સંખ્યામા પહેલુ (૨) અજોડ અદ્વિતીય, (જેમ કે, ઈશ્વર એક છે,' 'તમે જ એક ખરા, બાકીના ખોટા?') (૩) કોઈ અમુક, તદ્દન ચોક્કસ નહિ એવુ ('એક રાજા હતો') (૪) એકસરખુ, સમાન, ભેદ વગરનુ ('તમે અમે સૌ એક છીએ') (૫) એક મતનુ, એકતાવાળુ, સંપીલુ, એકઠુ ('બધા પક્ષો એક ન થયા,' નેતાઓ એક ન થાય ત્યા સુધી') (૬) અમુક નિશ્ચિત, બીજુ નહિ (જેમ કે, કહેવુ એક ને કરવુ બીજુ એક વાત કરો તો સમજણ પડે) (૭) સંખ્યા વાચક શબ્દને છેડે આવતા 'આશરે' 'શુમારે'

એવો અર્થ બતાવે છે. ઉ૦ પાંચેક, સોએક (૮) 'ફક્ત, માત્ર' જેવો ભાવ બતાવે છે જેમ કે, એક પિતાના વચનને સારુ રામ વનમા ગયા [–અગ્રે મૂકવું =(કશા વિવેકવિચાર વિના, બધા જોડે) એકધારુ વર્તવુ –આંખ થવી = આખે આખ મળવી, એકબીજાની નજર મળવી –આંખ હોવી, આંખે જોવુ = એક તરફી–પક્ષપાતી નજર હેવી –આખમાં હસાવવાં ને એક આંખમા રડાવવા = ભય ને પ્રીતિ બેઉ બતાવવા, જરૂર પ્રમાણે હસાવવુ અને રડાવવુ પણ –એકના મોંમા થૂંકે એવાં = કોઈથી ગાજ્યું ન જાય–ઊતરે નહિ એવુ, સરખુ પહોચેલ –ઇંદ્રિયનું જ્ઞાન = એક જ બાજુ કે હેતુનુ જ્ઞાન, બધી બાજુનુ નહિ–એકતરફી સમજ –કાનથી બીજે કાન જવુ = એક પાસેથી બીજા પાસે થતા વતા વાત ફેલાવા–છાની ન રહેવી –કાને સાંભળી બીજે કાને કાઢી નાખવું = સાભળ્યુ ન સાભળ્યુ કરવુ, સલાહ કે શિખામણ ન માનવી –કાંકરે (પથ્થરે) બે પક્ષી (પખી) મારવા = એક પથ ને દો કાજ, એક સાથે બે કામ સાધવા –ગાડે જોડાય એવા = બરોબર સરખા, એક જોડીના –ઘાએ બે કકડા = તડ ને ફડ જવાબ કે નિકાલ –ચ દાવા(–વો) ચડે એવુ = ટપી જાય એવુ, ચડિયાતુ –ચૂડી ચલાણે ચડી = એક કામ પત્યુ એક જ ગુરુના ચેલા = (પરોક્ષ આ.વડન ઇ૦મા) કોઈ કોઈથી ઊતરે નહી એવા, સરખેસરખા –જાળામાં સો સાપ = સાવ ઢગ–ગપ! –નાવમાંનું વિ૦ સરખી હાલત કે સરખા વિચારનુ –પછી એક = વારાફરતી અનુક્રમે –પર બે કરવુ = જુઓ એકડા પર બગડો કાઢવો ભણવાનુ શરૂ કરવુ –પાણુ ઓછી = પોણા આઠ, બાયલું ઢંગધડા વિનાનુ –પાયો ઓછો હોવો = જરા ગાડુ–ઢાધારગુ હોવુ –ભવમાં બે ભવ કરવા = ધર્મભ્રષ્ટ થવુ, વટલાવુ, નાતબહાર થવુ (૨) નાતરુ કરવુ –મગની (બે) ફાડ = એક જ માબાપના સતાન, સહોદર –માળાના મણકા = સરખેસરખા –મૂઠીએ = એક સાથે, સામટુ, સાથે લાગુ એકના એકવીસ – એકાશી થાઓ = વશવેલો વધો (એવો આશીર્વાદ) એકનું એક, એક ને એક = એકસરખુ, એક જ, ફેરફાર વિનાનુ એકના તેર કરવા = ગજનુ ગજ કરવુ, વધારી મૂકવુ એકનું બે ન થવું = મક્કમ રહેવુ, હઠ ન છોડવી, પોતાની વાતને વળગી જ રહેવુ –પગ દૂધમા ને એક પગ દહીંમા = દૂધમા ને દહીંમા બ ને પક્ષમા, બેઉ બાજુની ઢોલકી (મક્કમતા કે નિશ્ચયનો અભાવ બતાવે છે આ ખ વાઈની ટુનેહ) –પથ દો કાજ = એક સાથે બે કામ સાધવા –મ્યાનમાં બે તલવાર = એક જ ક્ષેત્રમા બે સત્તાનો દોર કે ચલણ –લાકડીએ હાંકવું = જુઓ એક અગ્રે મૂકવુ (૨) સરખી રીતે દોર ચલાવવો એકસો આઠ પેઢી = બાપદાદાઓ, પૂર્વજો, વડવાઓ –હાથે તાળી ન પડે = (કામ કે સોદો પતવામા કે ઝઘડામા—હરેકમા) એકલાથી કામ ન થઈ શકે, સહકાર જોઈએ –હાથમાં ગોળ અને બીજા હાથમા ઘી = જુઓ 'એક પગ દૂધમા ને બીજો દહીંમા' એકે કોર કાચી ન રહેવી = સુખદુખના–સારામાઠા બધા અનુભવ થઈ જવા એકે કોર કાચી ન રાખવી = મણા ન રાખવી, કશું બાકી ન રહેવા દેવુ] [એક, ક્રમિક

એક એક વિ૦ એકીસાથે એક (૨) એક પછી

એકકક્ષિક સમીકરણ ન૦ [સં] 'ઇક્વેશન ઑફ ધી ફર્સ્ટ ઑર્ડર' (ગ)

એક કતાર [હિં] કવાયતનો, એક કતાર કે પક્તિમા થવાનુ કહેવાનો, હુકમ કે બોલ [–થવુ = સીધીલીટીમા ગોઠવાવુ (કવાયત માટે)]

એક કાને અ૦ એકાગ્ર, એકધ્યાન

એકકાલિક, એકકાલીન વિ૦ [સં.] એક જ સમયનુ, સમકાલીન (૨) એકીસાથે બનતુ (૩) માત્ર એક વાર બનતુ

એકકેન્દ્ર વિ૦ [સં.] એક કેન્દ્રવાળુ

એકખુરી વિ૦ [સં] એક અખંડ ખરીવાળુ

(પ્રાણી) (૨) ન૦ શસ્ત્રવૈદનુ એક શસ્ત્ર
એકગર્ભકોશી(-ષી) વિ૦ [સં.] એક જ ગર્ભ-કોશવાળુ
એક ગાંઠ સ્ત્રી૦ સપ મેળ, મૈત્રી [એક્સ્પ્રેશન'
એકઘાતપદી સ્ત્રી૦ [સં] (ગ.) 'ધી ફર્સ્ટ ડિગ્રી
એકઘાત સમીકરણ ન૦ [સં] (ગ.) સુરેખ સમીકરણ, 'લીનિયર ઇક્વેશન'
એક(-કે)ચક્કે અ૦ એકચક્કે, એક જ જણના હાથમા બધી સત્તા રાખીને
એકચક્ર વિ૦ [સં] ચક્રવર્તી. **-ક્રી** વિ૦ એક પૈડાવાળુ (૨) ચક્રવર્તી (૩) સ્ત્રી૦ એક પૈડાની સાઇકલ **-ક્રે** અ૦ જુઓ એકચક્કે
એકચિત્ત વિ૦ [સં] એકાગ્ર, તલ્લીન, ધ્યાનસ્થ (૨) ન૦ ધ્યાન, એકાગ્રતા
એકછત્ર વિ૦ [સં] એક રાજાવાળુ (૨) ન૦ કુલ અધિકાર એક જ હાથમા હોય એવી શાસનપદ્ધતિ. **-ત્રે** અ૦ એક જ રાજાના અમલ તળે
એકજથ્થે(-થ્થે) અ૦ એકસાથે, એક ઠેકાણે
એકજાત વિ૦ એક જ જાતનુ-વર્ગનુ સરખુ **-તીય** વિ૦ [સં] એક વર્ગનુ કે કુટુંબનુ (૨) એક જ જાતિનુ (નર કે માદા)
એકજીવ વિ૦ [સં] મનમા પરસ્પર ભેદભાવ વગરનુ; એકરૂપ [(૨) લગડુ
એકટંગુ, -ગિયુ વિ૦ [એક+ટાગ] એકપગુ
એકટાણું ન૦ એક ટક જમવુ તે
એકઠું વિ૦ [સં एकस्थ, પ્રા एकट्ठ] એકસાથેનુ, એકત્રિત, ભેગુ (૨) અ૦ એક જગાએ-સાથે [**-બેસવું, મળવું**=સાથે બેસવુ ઊઠવુ કે મળવુ, મેળ હોવો]
એકડ વિ૦ કોઈની સાથે ભળે નહિ એવુ: એકલ
એકડિયાં ન૦ બ૦ વ૦ [એકડો] એકડો બગડો શીખવાનો બાળપોથીનો વર્ગ; બાળવર્ગ
એકડો પું૦ [સં एक] એકની સજ્ઞાસૂચક આંકડો -૧ (૨) સહી (૩) કબૂલાત (૪) જ્ઞાતિનો ગોળ [**એકડા પર બગડો કાઢવો**=ભણવાનુ કાઈક શરૂ કરવુ, કક્કો ઘૂંટતા થવુ **એકડા વગરનું મીંડું**=લેખામા નહિ એવુ, નકામુ **એકડે એક** પુ૦ બ૦ વ૦ શરૂનું સખ્યાલેખન (૧થી ૧૦૦ સુધીનુ સામાન્ય રીતે), તે આક **એકડે એકથી**=શરૂઆતથી. **-કરવો**=એકડો લખવો કે કાઢવો (૨) સહી કે કબૂલાત કે ગોળ કરવો **-કાઢવો**=એકડો લખવો **-કાઢી નાંખવો**=ગણતરીમાથી કાઢી નાખવુ સબધ તોડવો (૨) મમત કે હઠ જતી કરવી **-કાપવો**=ગોળમાથી કે સબધમાથી દૂર કરવુ (૨) ગણતરીમા ન લેવુ. **-પાડવો**= એકડો કાઢવો(૨)સહી કરવી,સમતિ આપવી **-લેવો**=સહી કે સમતિ લેવી]
એકઢાળિયુ વિ૦ એક જ બાજુ ઢળતા છાપરા-વાળુ (૨) ન૦ એવુ મકાન કે ઓસરી
એકતરફી વિ૦ એકપક્ષી, એક બાજુનુ
એકતત વિ૦ આગ્રહી (૨) પું૦ આગ્રહ **-તે** અ૦ સાથે મળીને, એકરાગથી (૨) લાગુ રહીને, ખત ને આગ્રહથી
એકતંત્ર વિ૦ [સં] બધાની સમતિવાળુ (૨) તૂટ પડ્યા વિનાનુ (૩) એક વ્યવસ્થા નીચેનુ (૪) ન૦ એક સરખી વ્યવસ્થા તે(૫)સર્વાનુમતિ
એકતબે અ૦ એકસાથે સપીને, એક જૂથમા [**-ઊભુ રહેવું**=સપથી સાથ દઈને જૂથમા રહેવુ]
એકતા સ્ત્રી૦ [સં] સપ, ઐક્ય
એકતાન વિ૦ (૨) ન૦ [સં] જુઓ એકચિત્ત **૦ત્વ** ન૦, **૦તા** સ્ત્રી૦ એકતાન હોવુ તે
એકતારે વિ૦ એક તારવાળુ (૨) એકસરખુ (૩) એકરસ (૪) એકચિત્ત **-રું** વિ૦ એક તારવાળુ (૨) એકસરખુ **-રો** પુ૦ એક તારવાળો તબૂરો
એકતાલ પુ૦ [સં] જેમા એક જ તાલ આવે એવો રાગ (૨) સગીતનો એક તાલ (૩) ઐક્ય (૪) વિ૦ એક તાલવાળુ
એકતાળીસ વિ૦ [સં एकचत्वारिंशत्] ૪૧
એકતાળો પુ૦ મણના એકતાળીસ શેર થાય એવુ માપ
એકતી(-ત્રી)સ વિ૦ [સં एकत्रिंशत्] ૩૧
એકત્ર અ૦ [સં] એક જગાએ, સાથે (૨)એક દર. **-ત્રિત** વિ૦ એકત્ર કરેલુ: એકઠુ
એકત્રીસ વિ૦ જુઓ એકતીસ; ૩૧

એકત્વ ન૦ [સં.] એક હોવાપણુ, એકતા
એકથંભુ વિ૦ [એક+થભ] એક થાભલાવાળુ; એક થાભલા ઉપર રચેલુ
એકદમ અ૦[એકકે फा यक+दम] તાબડતોબ (૨) સાવ, તદ્દન (એકદમ કાળુ) [દળતુ
એકદલ(-ળ, -ળિયુ) વિ૦ [સ] એકસરખા
એકદસ્તી સ્ત્રી૦[એક+દસ્ત] કુસ્તીનો એક દાવ
એકદંડિયુ વિ૦ એકથભુ (૨) એકદડા શ્વાસને લગતુ
એકદંડી પુ૦ [સ.] એક પ્રકારનો સન્યાસી, હસ
એકદંડો પુ૦ [એક+દંડ] મરતી વેળા ઊપડતો સાસ, એકદડિયો શ્વાસ
એકદંત વિ૦ [સ.] એક દાતવાળુ (૨) પુ૦ (સ) ગણેશ (૩) એક દાતવાળો હાથી
એકદા અ૦ [સ] એક વખતે (૨) અગાઉના વખતમા [મણકાની કઠી, મંગળસૂત્ર
એકદાણિયું ન૦ [એક+દાણો] એકસરખા
એકદાણી વિ૦[એક+દાણો] બધા દાણા સરખા હોય તેવુ (૨) એક કદનુ, એકસરખુ
એકદિલ વિ૦ જેના દિલમા જુદાઈ નથી એવુ, એકજીવ -લી સ્ત્રી૦ એકદિલ હોવુ તે (૨) મનનો મેળ, સપ
એકદૂધ વિ૦ એક જ દૂધ ધાવેલુ, એક વશનુ
એકદૃષ્ટિ વિ૦ [સ] એક આખવાળુ (૨) સ્ત્રી૦ તાકીને જોઈ રહેવુ તે, સામસામી નજર થઈ જવી તે (૩) એક જ-સરખો હેતુ હોવો તે
એકદેશ પુ૦[સ] એક સ્થળ અથવા જગા (૨) એક ભાગ અથવા વિભાગ, એક બાજુ (૩) એક આશય કે મહત્વાકાક્ષા **-શાવયવ** પું૦ એક ન્યાયદોષ, બે એકદેશી નિર્દેશો પરથી કાઢેલું નિગમન, 'ફેલસી ઑફ પર્ટિક્યુલર પ્રેમિસીસ'
એકદેશી, ૦ય વિ૦[સ]એક જ દેશનુ-વતનનુ (૨) એક દેશ-ભાગને લાગુ પડતુ, એકતરફી; એકેન્દ્રિય (૩) અધૂરુ, સકુચિત, મર્યાદિત **-શિતા** સ્ત્રી૦, ૦પણુ ન૦ **૦સમાસ** પુ૦ ષષ્ઠીતત્પુરુષનો એક પ્રકાર
એકધર્મી વિ૦ [સં.] એક જ-સમાન ગુણધર્મ ધરાવનારુ, એક જ જાતનુ (૨) એક જ ધર્મનુ
એકધા અ૦ [સં] એક રીતે (૨) એક હાથે (૩) એકદમ, એક જ વખતે (૪) એક વખતે
એકધારું વિ૦ [એક+ધારા] એકસરખુ, ફેરફાર વિનાનુ [(૨) ન૦ એકાગ્રતા
એકધ્યાન વિ૦ [સ] એકચિત્ત, ધ્યાનમા એકાગ્ર
એકનસિયુ, એકનસીલુ વિ૦[એક+નસ] જક્કી
એકનિશ્ચયી વિ૦ [સ] કરેલા નિશ્ચયને વળગી રહે તેવુ, દૃઢ (૨) સરખા-સમાન નિશ્ચયવાળુ
એકનિષ્ઠ વિ૦[સ] એકનિષ્ઠાવાળુ. **-ષ્ઠા** સ્ત્રી૦ એકની જ ઉપર નિષ્ઠા-આસ્થા હોવી તે (૨) વફાદારી (૩) પ્રમાણિકતા
એકપક્ષી વિ૦ [સ] એકતરફી
એકપગુ વિ૦ [એક+પગ] એક પગવાળુ **-ગે** અ૦ અધીરુ, તલપાપડ થતુ હોય એમ
એકપતિત્વ ન૦[સ] એક જ પતિ હોવો તે(૨) પતિ પ્રત્યેની વફાદારી
એકપત્ની(૦ક)ત્વ ન૦[સ]એક જ પત્ની હોવી તે
એકપત્નીવ્રત ન૦[સં]એક જ પત્ની કરવાનુ વ્રત
એકપદી વિ૦[સં.] એક પદવાળુ, 'મૉનોમિયલ' (ગ) (૨) સ્ત્રી૦ કેડી, પગથી
એકપર્ણી વિ૦ [સ] એક પર્ણ-પાદડાવાળુ
એકપાઠી વિ૦ [સ.] એક જ વખત વાચવાથી અથવા સાભળવાથી યાદ રાખી શકે એવુ
એકપુષ્પી વિ૦ [સ] એક બીજકોશવાળું, 'યુનિલૉક્યુલર'
એકપ્રાણ વિ૦ [સ.] એકજીવ [ઊપે એવુ
એકફસલી વિ૦[એક+ફસલ]વરસમા એક પાક
એકબારગી અ૦[हिं.]એક રીતે, એક બાજુથી જોતા (૨) એક વાર ['કૉન્કરંટ' (ગ)
એકબિંદુક વિ૦ [સ] એક બિદુમા મળતુ,
એકબીજું અન્યોન્યવાચક સ૦ (કર્તા વિભક્તિમા વપરાતું નથી) [(૨) સરખા વિચારવાળુ
એકબુદ્ધિ વિ૦ [સ] એક જ પ્રકારની બુદ્ધિવાળુ
એકભાવતા સ્ત્રી૦ [સ] એક સમાન ભાવ કે ભાવના હોવી તે [સરખી કિમતનુ
એકભાવું વિ૦ [એક+ભાવ] એક જ ભાવનુ,
એકભુક્ત, એકભોજન વિ૦ [સં] એક ટક ખાનારુ (૨) ભેગુ બેસીને ખાનારુ (૩) ન૦ એક ટક ખાવાનુ વ્રત (૪) ભેગુ બેસીને ખાવુ તે

એકમ પું૦ ગણતરી વગેરે હેતુઓ માટે એક અને આખી પૂર્ણ માનેલી વસ્તુ અથવા સમૂહ, 'યુનિટ' (૨) એકડો (૩) સંખ્યા-લેખનમા જમણા હાથથી પહેલા સ્થાનનો આકડો (૪) સ્ત્રી૦ પડવો

એક મગ(-ગા) અ૦ એક બાજુ

એકમજલી વિ૦[એક+મજલો] એક મજલા-માળવાળુ

એકમત વિ૦ [स] એક અભિપ્રાયવાળુ, સર્વાનુમત (૨) સમત -તિયું વિ૦ એક જ મત કે તતને વળગી રહેનારુ, જિદ્દી -તી સ્ત્રી૦ બધાનો સરખો મત હોવો તે

એકમન વિ૦ [स] એકચિત્ત (૨) એક વિચારનુ (૩)ન૦ એકમન હોવુ તે, સપ -નું વિ૦અનન્ય -એકમનવાળુ (૨) સર્વત્ર સમાન ભાવવાળુ

એકમય વિ૦ [स] એકમા લીન, એકરૂપ

એકમલ્લ પુ૦ [स] જુઓ એકલમલ્લ

એકમાત્ર વિ૦ [स] એકનુ એક, ફક્ત એક જ

એકમાર્ગી વિ૦ [सं] એક જ માર્ગને વળગી રહેનારુ (૨) સરળ, સીધે માર્ગે જનારુ

એકમુલકી વિ૦ [એક+મુલક] એક જ દેશનુ

એકમેક અ૦ [દે एक्केक्कम ? કે एक्कमेक्क = પ્રત્યેક ?] પરસ્પર, માહોમાહે (૨) સ૦ જુઓ એકબીજું ૦તા સ્ત્રી૦એકરૂપતા, એકમેક થવુ તે

એક મેર (મે) અ૦ એક બાજુ

એકમેળ વિ૦ સપીલુ (૨) પરસ્પર મેળ ખાય એવું, સંવાદી (૩) પુ૦ સપ, સવાદ, મેળ

એકર પુ૦ [इ] ૪૮૪૦ ચોરસવાર જમીનનુ માપ

એકરસ વિ૦ [એક+રસ] બરાબર મળી-પીગળી ગયેલુ (૨) ગુલતાન ૦તા સ્ત્રી૦

એકરંગ(-ગી) વિ૦ [सं.] એક જ સરખા રંગનું (૨) મળતા સ્વભાવ કે વિચારવાળુ

એકરાગ વિ૦ [स] જુઓ એકરંગી (૨) પું૦ એકમતી, સંપ, સવાદ

એકરાર પુ૦, ૦નામું ન૦ જુઓ 'ઇકરાર'માં

એકરાશ વિ૦ [એક+રાશિ] એક જાતનુ, એકસરખું, સમાન ગુણવાળું (૨) જેમની મળતી રાશિ હોય એવુ (૩) સ્ત્રી૦ સરખા-પણુ, મળતાપણુ (૪) સપ

એકરાષ્ટ્ર પું૦, ન૦ [स] એક અખડ અવિભક્ત રાષ્ટ્ર, દેશના સૌ મળીને બનેલો એકતાવાળો રાષ્ટ્ર

એકરૂપ(-પી) વિ૦ [स.] એક જ રૂપનુ, અભેદ (નૈ) સરખા દેખાવનુ, બહુરૂપીથી ઊલટુ

એકલ વિ૦ [प्रा एक्कल्ल] એકાકી, એકલુ ૦ડું વિ૦ (પ) એકલુ ૦ડો(-દો)કલ વિ૦ એકલુ, સોબત-સગાથ વિનાનુ (અથવા એકાદ સગાથવાળુ) ૦તા સ્ત્રી૦ એકલાપણુ. ૦પીઢું વિ૦ નિરાળુ, એકલુ ૦પેટુ વિ૦ આપસ્વાર્થી ૦દોકલ વિ૦ એકલુ, સાથી વગરનુ (એક બે જણની જ સંખ્યામાં ?) ૦મલ્લ પુ૦ અદ્વિતીય મલ્લ-કુસ્તીબાજ (૨) વણો જબરો માણસ (૩) એક્કો (૪) વિ૦ અજોડ (પ) એકમાર્ગી ૦મૂહિયુ, ૦મૂહું વિ૦ સ્ત્રી, પુત્ર આદિ પરિવાર વિનાનુ, એકલે-એકલું ૦વાયું વિ૦ એકલુ, એકલદોકલ (૨) સ્ત્રી, પુત્રાદિ પરિવાર વિનાનુ(૩)આશ્રય વગરનુ ૦વીર પુ૦ એકલે હાથે ઝૂઝનાર વીર ૦સૂરું વિ૦ એકલુ, સોબત વિનાનુ (૨) એકલપેટું, સ્વાર્થી ૦સૂરાપણુ ન૦ એકલપેટાપણું ૦હથ્થુ વિ૦ જુઓ એકહથ્થુ

એકલકટો પુ૦ એક વેલો, શતાવરી

એકલકૂટો પુ૦ જુઓ એકલગા

એકલક્ષી વિ૦ [सं] એક જ લક્ષ કે હેતુવાળું

એકલવાઈ સ્ત્રી૦ સોનીનુ એક ઓજાર (૨) એક બાજુ ઊંચો ચીલો

એકલવાયું, એકલવીર, એકલસૂરુ, એકલ-હથ્થુ જુઓ 'એકલ'મા

એકલંગા સ્ત્રી૦ [हिं, म एकलगी - એક લગ = પિડી] કુસ્તીનો એક દાવ [ગોદડું

એકલિયુ ન૦[જુઓ એકલ]એકને સૂવાના માપનુ

એકલિંગ વિ૦[स.](વ્યા.) એક જ લિગ-જાતિ બતાવે એવુ (૨) પુ૦ (સ) મેવાડના રજપૂતો વગેરેના કુલદેવ એવા મહાદેવ (૩) કુબેર ૦જી પું૦ એકલિગ મહાદેવ

એકલુ વિ૦ [જુઓ એકલ] કોઈના સાથ વિનાનું, એકાકી, સાવ છૂટુ કે અલગ

એકલોહિયુ વિ૦ [એક+લોહી] એક લોહી-વાળુ -એક કુળમા જન્મેલુ

એકવગું વિ૦(૨)અ૦ [એક+વગો]એકસાથે-એકબાજુએ હોય એવુ (૩) સામટુ, એક જથે (૪) ઓચિંતુ
એકવચન ન૦ [સં] ફરે નહિ એવુ વચન (૨) [વ્યા] એક જ વસ્તુનો બોધ કરે તે -ની વિ૦ બોલ્યુ પાળે એવુ(૨)[વ્યા.]એકવચનવાળું
એકવટ વિ૦ વટવાળુ, ટેકીલુ
એકવડ વિ૦ [એક+વડ-પડ ?]એકવડુ, એક પડવાળુ -ડિયુ વિ૦ નાજુક-નબળા બાંધાનુ, મૂકલા-પાતળા કોઠાનુ -ડુ વિ૦ જુઓ એકવડિયુ (૨) એક પડવાળુ
એકવર્ણ વિ૦[મ] એક વર્ણનુ-ન્યાતનુ (૨) ન્યાતજાતના ભેદ વિનાનુ(૩)એકરંગી(૪)એકસરખુ ૦સમીકરણ ન૦ 'સિમ્પલ ઇકવેશન' (ગ)
એકવાક્ય ન૦ [સ] એકસમાન કે સર્વમાન્ય મત કે અભિપ્રાય (૨) વિ૦ એકસમાન મતવાળું, એકમત ૦તા સ્ત્રી૦ એકસરખાપણું, સમાનાર્થતા, એકવાક્ય હોવુ કે થવુ તે
એકવાદ પુ૦ [મ] એક જાતનુ તબલુ (૨) એકેશ્વરવાદ
એકવાર,-રે અ૦[સ] એક, અમુક વખતે(૨) એક ફેરો ૦કું વિ૦ એક વારનુ, પહેલપ્રથમ -રિયુ વિ૦ એક વાર બને એવુ,એક વખતનુ (૨) એક વારના આપતુ (૩) ન૦ એક વાર ખાડેલી દાગર, કરડ
એકવિધ વિ૦ [સ] એક પ્રકારનુ
એકવીતીનું વિ૦ [એક+વીતી] એક જ વાર બને એવુ (ન્યાતનુ જમણ)
એકવીસ વિ૦ [म एकविंशति, प्रा एकवीसा] ૨૧ -સા પું૦બ૦વ૦ ૨૧×૧ થી ૧૦નો ઘડિયો
એકવેણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ [સ] સાદો અંબોડો
એકવૃંદ ન૦ [સ] ગળાનો એક રોગ (૨) એક ઢગલો-સમૂહ
એકશાસન ન૦ [મ.] એકહથ્થુ અમલ
એકશ્રુતિ વિ૦ [સ] ઉદાત્ત, અનુદાત્ત ઇત્યાદિ સ્વરોના વિભાગ કર્યા વિના જ ઉચ્ચારેલુ-ઉચ્ચારાયેલુ [(૨) પુ૦ એક સટ
એકસટ વિ૦ [એક+સટ] એક સટ-જથામાનુ
એકસઠ વિ૦ [स एकषष्टि, प्रा एकसट्ठि] ૬૧
એકસત્તાક વિ૦ [મ] એકહથ્થુ સત્તાવાળુ
એકસરખુ વિ૦ સમાન, બધી રીતે સરખુ
એકસરી વિ૦ [એક+સર] એક સેરુ (૨)સ્ત્રી૦ એવુ કોટનુ એક ઘરેણુ [માથી બનાવેલુ
એકસંધિ વિ૦[સં]સાંધા વિનાનુ, એક આખા-
એકસંપ વિ૦ એકસંપીવાળુ (૨) પુ૦ ઐક્ય, સંપ (૩) બધાએ મળી એકસરખો વિચાર -નિશ્ચય કરવો તે -પી સ્ત્રી૦ (૨) વિ૦ જુઓ એકસંપ -પીલુ વિ૦ એકસંપ
એકસાથે અ૦[એક+સાથ] સૌ સાથે મળીને, જોડે, એકીવખતે [એકરૂપ
એકસાન વિ૦ [फा यकसान] એકસરખુ;
એકસૂત્ર ન૦ [સ] ડાખલુ, ડમરુ
એકસૂરુ વિ૦[એક+સૂર]એક-સમાન સૂરવાળુ
એકસેરુ વિ૦ [એક+સેર] એક સેરવાળુ
એકસો,-સે વિ૦ ૧૦૦ [મોનોસિલેબિક'
એકસ્વરી વિ૦ [સ] એક સ્વરવાળું,
એકહથ્થુ (-થ્યુ) વિ૦ [એક+હથ્થુ] એક જ હાથમા હોય એવુ
એકહથી પુ૦ [हिं] કુસ્તીનો એક દાવ
એકંદર વિ૦ [સર૦ મ] બધુ મળીને થતુ, કુલ -રે(-રે) અ૦ સામટી રીતે, બધી બાબતોનો વિચાર કરતા
એકા પુ૦ બ૦ વ૦ ૧ થી ૧૦×૧ નો ઘડિયો
એકાએક અ૦[हिं; म एकाएकीं, फा यकायक] ઓચિંતુ, એકદમ
એકાકાર વિ૦ [સ] એક આકારવાળું, એકરૂપ (૨) સેળભેળ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦પણું ન૦
એકાકી વિ૦ [સ] એકલું (૨) નિરધાર -કિતા સ્ત્રી૦એકાકી હોવુ તે -કિની વિ૦સ્ત્રી૦એકાકી
એકાક્ષ(-ક્ષી) વિ૦ [સ] એક આંખવાળુ (૨) કાણુ (૩) પું૦ કાગડો
એકાક્ષર વિ૦ [સ.] એક અક્ષરવાળુ (૨) પુ૦ એક અક્ષર (૩) એવો ગૂઢ મંત્ર — ૐ. -રી વિ૦ એકાક્ષરવાળુ
એકાક્ષી જુઓ એકાક્ષ
એકાગ્ર વિ૦ [સ.] એકલક્ષી (૨) તલ્લીન. ૦ચિત્ત વિ૦ એકાગ્ર ચિત્તવાળુ ૦તા સ્ત્રી૦

એકાચ્ વિ૦ [સં.] એક સ્વરવાળું (વ્યા)

એકાચાર પું૦ [સં] એકસરખો આચાર, એકસરખું વર્તન [૯૧

એકાણુ(-ણું) વિ૦[सं एकनवति,प्रा०एकाणउइ]

એકાત્મ વિ૦ [સં] પોતાના ઉપર જ આધાર રાખનારુ; એકલુ (૨) એક – સમાન આત્માવાળુ. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ભાવ પું૦ આત્મૈક્ય. -ત્મિક વિ૦ પર્યાયિક (ગ.)

એકાદ(-દું) વિ૦ [સં. એક+અર્ધ] કોઈ એક (૨) એક અથવા બે (૩) ભાગ્યે એક, વિરલ

એકાદશ વિ૦[સં] ૧૧.-શા સ્ત્રી૦અગિયારમું (૨) અગિયારમાની ક્રિયા. -શી સ્ત્રી૦ અગિયારસ

એકાદું વિ૦ જુઓ એકાદ

એકાધિક ગુણોત્તર પુ૦[સં.]'રેશિયો ઑફ ગ્રેટર હન ઇક્વૉલિટી (ગ)

એકાનએક અ૦ એકાએક

એકાર્થ(-ર્થી) વિ૦ [સં.] એકસરખા અર્થ કે આશયવાળું. -ર્થ નિર્દેશ પુ૦ સમાન અર્થવાળા શબ્દો કહેવા તે [૫૧

એકાવન વિ૦[सं. एकपंचाशत्, प्रा० एकपन्नास]

એકાવલિ(-લી) સ્ત્રી૦[સં.] એકસરી (૨) એક અર્થાલંકાર – જેમા પૂર્વપદો સાથે ઉત્તરપદોનું વિશેષણ રૂપે સ્થાપન કે નિષેધ દેખાડાય છે

એકાવળ હાર પું૦ [એકાવલિ+હાર] એક ઘરેણુ, એક સેરનો હાર

એકાશ(-સ)ણુ(-ણું) ન૦ [सं. एकाशन, प्रा. एका(-गा)सण] એક ટંક ખાવુ તે

એકા(-ક્યા)શી(-સી) [सं एकाशीति, प्रा. एकासीइ] ૮૧

એકાસણુ(-ણું) ન૦ જુઓ એકાશણ

એકાસન ન૦ [સં] એકસરખુ આસન

એકાસૂધ અ૦ દરેકેદરેક; તમામ

એકાંક વિ૦ [સં.] એક આંકડાવાળું (૨) એક અંકવાળું (નાટક) (૩) ન૦ એકમ; 'યુનિટ' -કી વિ૦ જુઓ એકાંક

એકાંગ વિ૦ [સં] એક અંગવાળુ (૨) અપંગ; ખોડવાળુ (૩) પુ૦ અંગરક્ષક (૪) [સં] બુધ નામનો ગ્રહ (૫) ન૦ એક અંગ અથવા ભાગ. ૦ઘાત પું૦ એક અંગનું રહી જવુ તે, પક્ષાઘાત -ગી વિ૦ જુઓ એકાંગ (૨) એકતરફી. (૩) એકેંદ્રિય, એક વાતને પકડી રાખનારું; હઠીલું. -ગીપણું ન૦

એકાંડ ન૦ [સં] એક જાતનો ઘોડો (તેના અંડ જાણે એક હોય એવું દેખાતો)

એકાંત વિ૦ [સં] કોઈના અવરજવર વિનાનુ (૨) એકલું, એકાકી (૩) ખાનગી (૪) એક જ બાજુ અથવા વસ્તુને લગતું, અનેકાંતથી વિરુદ્ધ એવું (૫) ન૦, સ્ત્રી૦ જ્યાં કોઈ ન હોય એવી — કોઈના અવરજવર વગરની – એકાંત જગા ૦વાદ પું૦ એક અમુક જ સાચુ ને બીજું નહિ એવો આગ્રહ ૦વાસ પું૦ એકાંતમા રહેવુ તે (૨) છૂપી રીતે રહેવુ તે -તિક વિ૦ એક જ હેતુ, માણસ કે સિદ્ધાંતને વળગી રહેનારું (૨) (સિદ્ધાંત જેવુ) છેવટનુ, 'ઍબ્સોલ્યૂટ' -તિકત્વ ન૦ વ્યાઘાતવાળી બે વસ્તુમાની એક ખરી અને બીજી ખોટી હોવી જોઈએ એ નિયમ (ન્યા)

એકાંતર વિ૦ [સં.] વચમા એક આંતરો પડે એવુ (૨) દર ત્રીજે દિવસે આવતુ ૦પ્રમાણ ન૦ 'ઑલ્ટરનેન્ડો' (ગ) ૦વૃત્તખંડ પુ૦ 'ઑલ્ટરનેટ સેગ્મેન્ટ ઑફ એ સર્કલ' (ગ)

એકાંતરા(-રે) (૦) અ૦ [એક+આંતરો] એકને આંતરે, વચમા એક મૂકી દઈને -રિયું વિ૦ એકાંતર. -રિયો પુ૦ એક એક દહાડાને આંતરે આવતો તાવ -રું વિ૦ એકાંતર

એકાંતિક, ૦ત્વ [સં] જુઓ 'એકાંત'મા

એકાંશ પુ૦ [સં.] એક અંશ–ભાગ (૨) [ગ] 'એલીકોટ પાર્ટ'

એકી વિ૦ [सं एक] બે વડે નિઃશેષ ન ભાગી શકાય એવી (સંખ્યા) (૨) સ્ત્રી૦ એકતા (૩) [લા] પેશાબની હાજત [-કરવી = પેશાબ કરવો -જવું = પેશાબ કરવા જવુ -થવું = પેશાબની હાજત થવી, પેશાબ કરવાનુ થવુ -લાગવી = પેશાબની હાજત થવી -થવી = પેશાબ થવો.]

એકી વિ૦ એક જ (પ્રાય એકીસાથે જેવા

અ૦ પ્રયોગમા આવે છે જેમ કે—) ૦કલમે અ૦ એકીસાથે ૦ટશે(-સે) અ૦ એકી નજરે, ટગર ટગર ૦વખતે, ૦વારે અ૦ એકે ઝપાટે ૦સાથે અ૦ એક સાથે, સૌ સાથે થઈ ને
એકીકરણ ન૦ [स] અનેકને એક કરવા તે
એકીબેકી સ્ત્રી૦ એક બાળરમત
એકીભવન ન૦, **એકીભાવ** પુ૦ [स] અનેકનુ એકરૂપ થવુ તે
એકીભૂત વિ૦ [म] એકરૂપ બનેલું; એકત્રિત
એકૂકુ વિ૦ [જુઓ એકેકું]+એકએક (૨) એક પછી એક
એકે(-ક્કે) વિ૦ એક પણ
એકેક વિ૦ [એક+એક] એક એક (૨) ઝૂડુ, નોખુ (૩) અ૦ એકીવખતે એક એમ
એકેકુ વિ૦ [એકેક] એક પછી એક
એકેચકચે અ૦ એકચકવે
એકેશ્વરવાદ પું૦ [स] ઈશ્વર એક જ છે એવો મત **-દી** વિ૦ (૨) પું૦ તેમા માનનાર
એકોતેર વિ૦ જુઓ ઇકોતેર, ૭૧
એકોદર વિ૦ [सं] એક પેટનુ, સહોદર
એકોદિષ્ટ વિ૦ [स] એકને ઉદ્દેશાયેલુ (શ્રાદ્ધ)
એકોનગુણોત્તર પુ૦ [सं] 'રેશિયો ઓફ લેસ ઇનઇક્વૉલિટી' (ગ.)
એક્કે વિ૦ જુઓ એકે
એક્કડ વિ૦ એકલુ રહેવાના સ્વભાવનુ, એકાતપ્રિય, ઓછુ મિલનસાર
એક્કો પુ૦ ['એક' પરથી] રમવાના પાનામાનું એક સજ્ઞાવાળુ પત્તુ (૨) એક બળદ કે ઘોડાથી ખેચાતુ વાહન (૩) એકતા, સપ (૪) [લા] સૌથી બાહોશ અથવા કુશળ આદમી, શ્રેષ્ઠ પુરુષ
એક્સ્પ્રેસ વિ૦[इं] ઉતાવળનો (તાર) (૨) સ્ત્રી૦ મેલ પેઠે વેગવાળી ને મોટા સ્ટેશનો જ કરતી ટ્રેન-ગાડી
એક્યાશી(-સી) વિ૦ એકાશી, ૮૧
એખરો (એ) પુ૦ [स. इक्षुरक] એક ઔષધિ (૨) એનુ ઝાડ (૩) [લા] કચરાપૂજા જેવો માલ
એખલાસ પુ૦ જુઓ ઇખલાસ, દોસ્તી
એજન અ૦ [अ] એ જ, ઉપર પ્રમાણે
એજન્ટ પુ૦ [इ] આડતિયો, મુનીમ (૨) પ્રતિનિધિ, મુખત્યાર **-ન્સી** સ્ત્રી૦ આડત (૨) આડતની દુકાન (૩) સરકારી એજન્ટની હકૂમત નીચેનો (દેશી રાજ્યમાનો) પ્રદેશ
એઝવું સ૦ક્રિ૦ (કા) સ્પર્શ કરવો
એટએટલુ વિ૦ એટલુ એટલુ, એટલુ બધું
એટલું વિ૦ [स एतावत्, प्रा एत्तिल] જણાવેલા માપ કે સખ્યાનુ **એટલા માટે** = એ કારણસર; તેથી કરીને **-લામા** અ૦ એટલા વખતમા
એટલું બધુ વિ૦(આગળ આવતા માપનુ) ઘણુ, પુષ્કળ (એટલુ કે જે ઘણુ કે ખૂબ છે એવુ)
એટલે અ૦ અર્થાત્ (૨) તેથી, એ ઉપરથી (૩) એ જગાએ, ત્યા સુધી (જેમ કે, વાત હવે એટલે આવી છે) [**એટલેથી** અ૦ ત્યાથી, તે સ્થાનેથી] (૪) (૫.) એ વખતે, એટલામા
એઠ (એ) વિ૦ [स उच्छिष्ट] એઠું (૨) સ્ત્રી૦ એઠવાડ ૦વાડ(-ડો) પુ૦ ખાવાપીવાથી થતો ગદવાડ (એઠું વાસણ, છાંડણ વગેરે) (૨) કચરોપૂજો, મલિનતા [**-કાઢવો** = એઠુ જૂઠુ લઈને બધુ સાફ કરવુ (૨) એઠા વાસણકૂસણ માજી કરીને પરવારવુ] **-ઠું** વિ૦ જમતા વધેલુ; ઉચ્છિષ્ટ (૨) ખાઈ પી કે અડીને બોટેલુ કે બોટાય એવુ (૩) એઠવાડથી ગદુ (૪) ન૦ એઠુ કે તેવુ થાય એવુ અન્ન [**એઠે પાણીએ છાંટે તેવું નથી** = ઘણુ જ કજૂસ.] **-ઠું જૂઠું** વિ૦ એઠું (૨) ન૦ છાંડણ, એઠવાડ
એડ(-ડી) સ્ત્રી૦ જુઓ એડી
એડક પું૦ [स] ઘેટો [હુસાડવુ
એડવવું સ૦ક્રિ૦ અડકાડવુ, જોડવુ (૨) ઘાલવુ,
એડી સ્ત્રી૦ [हिं, म] પાનીનો છેડો (૨) બૂટની એડી (૩) ત્યા લગાડાતી ઘોડાને મારવાની આર-ચકરડી (૪) બીજુ, માનીતુ એક ઓજાર [**-તળે** = કબજામા **-દેવી** = એડીથી દાબવુ (૨) એડી મારવી **-મારવી** = સમતિ બતાવવા એડીથી નિશાની કરવી, હા ભણવાનો ઇશારો એડી લગાવીને કરવો (૨) ઘોડાને એડીની આર મારવી, ઘોડાને દોડાવવા એડી તેને લગાવવી] ૦દાર વિ૦ એડીવાળું
એડો વિ૦ પુ૦ આડો, ઊંચો, ખરાબ

એડો (એ') પુ૦ નેડો, સ્નેહ [મોટો વડીલ
એડ્વોકેટ પું૦ [ઇ.] વકીલ, ધારાશાસ્ત્રી (૨)
એઢ સ્રી૦ જુઓ હેડ
એઢી સ્રી૦ + પેઢીની પરંપરા, ક્રમ
એણુ ન૦ [सं] એક જાતનું કાળું હરણ. -ણી સ્રી૦ એની માદા
એણપ સ્રી૦ મકરરાશિ
એણી સ્રી૦ [स] એણ હરણની માદા
એણી (એ') દર્શક સ૦ ['એ'નું સ્રી૦] એ, પેલી
એણી પેર(-રે) (એ, પે) અ૦ એ રીતે, એ પ્રમાણે
એણી કોર, ગમ, મગ, પા અ૦ એ બાજુએ ૦થી અ૦ એ તરફથી ૦નું = તે બાજુનું
એણું ન૦ ઢોરનું વસૂકી જવું તે
એણે (એ') સ૦ 'એ'નું ત્રીજી વિભક્તિનું રૂપ (૨) વિ૦ + એ [-અવસર = એ વખતે]
એતદાલ વિ૦ [अ इअतिदाल] માફકસરનું (૨) સમશીતોષ્ણ (હવા, પ્રદેશ)
એતદ્દેશી, ૦ય વિ૦ [स] એ દેશને લગતું
એતાન પત્રની જૂની શૈલીમાં શરૂમાં વપરાતો શબ્દ. 'એતાન શ્રી ગામ થી લિ૦ .'
એત્તું વિ૦ [स. एतावन्, प्रा. एत्तअ] + એટલું
એદી (એ) વિ૦ [अ अहदी, म अयदी, ऐदी] પ્રમાદી, આળસુ, સુસ્ત ૦ખાનું ન૦ આળસનું ઘર, એદીનો અખાડો ૦નું પાથરણું ન૦ એદી પેઠે પડી રહેવું પડે એવી હાલત. ૦નો અખાડો = એદીખાનું (૨) આળસુનો પીર
એધાણ (એ) ન૦, -ણી સ્રી૦ [स. अभिज्ञान, प्रा अहिण्णाण] (ઓળખવા માટેનું) એંધાણ, સંજ્ઞા, નિશાની, ચિહ્ન [-આપવી, -કહેવી = ઓળખી કે યાદ આવી શકે તે માટે નિશાની કહેવી, ઓળખાણનું ચિહ્ન જણાવવું -માગવી, લેવી = ઓળખાણ માટે નિશાન આપવા કહેવું - પૂછવું -મૂકવી = ઓળખાણનું ચિહ્ન કરવું કે તે સારુ કાંઈક વસ્તુ મૂકવી]
એન (એ) વિ૦ [अ] ખરું, અસલ (૨) ખાસ, મુખ્ય (૩) સરસ, સુંદર (૪) [કા.] ઠીકઠીક, સામાન્ય રીતે સારુ (૫) સ્રી૦, ન૦ શોભા, આબરૂ, શાખ (૬) અણીનો વખત ૦ઊપજ સ્રી૦ ખાસ-જમીનની ઊપજ (૨) જમીનનું મહેસૂલ ૦કરજ ન૦ ખરું - અસલ દેવું ૦કિંમત સ્રી૦ ખરી-મૂળ કિંમત. ૦ખરચ, ૦ખર્ચ પુ૦, ન૦ ખાસ ખરચ (૨) જમીન પાછળનું ખર્ચ ૦ચોમાસું ન૦ ખરું - ભરચોમાસુ ૦જમા સ્રી૦ જમીન-મહેસૂલની આવક ૦જમીન સ્રી૦ ખાસ-વાવેતરવાળી જમીન ૦જુવાની સ્રી૦ ખરી-ભરજુવાની ૦તક સ્રી૦ ખરી તક ૦લાવણી સ્રી૦ ખરી લાવણી. ૦વાવેતર ન૦ ખરુ - અન્ન ઉત્પન્ન થાય એવું વાવેતર ૦વેળા સ્રી૦ ખરી - અણીની વેળા
એન (એ) ન૦ [સર૦ म. अईन, ऐन साद्दडा] એક ઝાડ કે તેનું લાકડું
એનઘેન (એ, ઘે) સ્રી૦ છોકરાની એક રમત
એનાથી, એનામાં, એનું, એને (એ) સ૦ 'એ'નું અનુક્રમે ત્રીજી, સાતમી, છઠ્ઠી, ચોથી વિ૦નું રૂપ
એનાયત સ્રી૦ [જુઓ ઇનાયત] આપવું, બક્ષવું તે, બક્ષિસ -કરવું = બક્ષવું (ખિતાબ ઇ૦)
એનિમા સ્રી૦ [इ] બસ્તી, ઝાડો કરવા માટે અપાતી પિચકારી કે તેનું ઓજાર (-આપવી, -લેવી)
એનું (એ') સ૦ 'એ'નું છઠ્ઠી વિ૦નું રૂપ
એપ્રિલ પુ૦ [इ] અંગ્રેજી વર્ષનો ચોથો મહિનો
એબ (એ) સ્રી૦ [अ] ખોડખાંપણ, ખામી (૨) દૂષણ, કલંક [-ઉઘાડવી = ખોડ ખુલ્લી કરવી - બતાવવી (૨) આબરૂ ઉઘાડવી ફજેત કરવું -જોવી = ભૂલ કે ખરાબ જોવું - તે ધ્યાન પર લેવું -ઢાંકવી = શરીરનો ગુહ્ય ભાગ ઢાંકવો (૨) એબ ન ઊઘડે એમ કરવું, આબરૂ સાચવવી -લાગવી = કલંક ચોંટવું, આબરૂને દોષ લાગવો] ૦દાર, -બિચલ વિ૦ એબવાળું
એમ પુ૦ [इ] છાપકામમાં બીબાના કદનું એક માપ
એમ (એ) અ૦ [स एवम्, प्रा एअ, एम] એ રીતે, એ પ્રમાણે ૦નું વિ૦ એ બાજુનું એ રીતનું, એવું [-કરતાં = એ રીતે, એમ વર્તવાથી કે બનવાથી (૨) + એમ છતાં, તોપણ -છતાં અ૦ તોપણ -નું એમ, એમ ને એમ અ૦ જેમ હોય તેમ, વગર ફેરફારથી]
એમણે (એ') સ૦ 'એણે'નું બ૦વ૦ [નામ
એમન પુ૦ [हि, व इमन] સંગીતની એક રીતનું

એમનું (એ') સ૦ 'એ'નું છઠ્ઠી વિ૦, બ૦વ૦ રૂપ (બીજાં રૂપો એમને,એમનાથી,એમનામાં વગેરે)
એમાન ન૦ જુઓ આમાન
એમાં (એ') સ૦'એ'નું સાતમી વિ૦નું રૂપ ૦થી સ૦ 'એ'નું પાંચમી વિ૦નું રૂપ
એરકા ન૦ [स] એક વનસ્પતિ
એર-ગન સ્ત્રી૦ [इ] દારૂ વિના, હવાના દબાણથી ફોડાય એવી એક બંદૂક
એરગેરિયા વિ૦ નામના કે શૂન્ય સરકારધારાની એવી – ઇનામી (જમીન)
એરણ,–ણી(એર') સ્ત્રી૦ [हिं अहरन, –नी म ऐरण]અમુક આકારનું લોખંડનું ગચિયું, જેના ઉપર સોની, લુહાર વગેરે ઘડવાનું વડે છે. [એરણની ચોરી ને સોયનું દાન=પાપના પ્રમાણમાં,તેના પ્રાયશ્ચિત્ત રૂપે,કરાતું અલ્પ દાન કે શુભકર્મ એરણની ચોરી ને સોયનો ડામ=ગેરઇન્સાફ, અન્યાય]
એરણકાકડી સ્ત્રી૦ [स एरंड+કાકડી]પપૈયાનું ઝાડ (૨) તેનું ફળ
એરમડી સ્ત્રી૦ એક ઝાડ –ડું ન૦ એરમડીનું ફળ(૨)અબોટમાં પહેરવાનું જાડું શણિયું,ચીકટો
એરવાદસ ન૦ એક જાતનું બીજ–ઔષધિ
એરંગ સ્ત્રી૦ [स] એક જાતની માછલી
એરંડો પુ૦ [स एरंड] દિવેલો –ડમૂળ ન૦ દિવેલાનું મૂળ.–ડિયું ન૦ દિવેલ [–આપવું= રેચ આપવો,ધમકી કે બીક બતાવવી –પીવું= (મો બગડેલું કે ઊતરેલું હોય ત્યારે વપરાય છે)મો બગડવું – ઊતરી જવું,એરંડિયું પીવાની અસર મો પર દેખાવી] –ડી સ્ત્રી૦ નાની જાતનો દિવેલો (૨) દિવેલી
એરા પુંબ૦વ૦ નહોર, પંજા (૨) સ્ત્રી૦ પકડ (૩) કબજો, પહોંચ
એરાવું(એરા') અ૦ક્રિ૦ હેરાન થવું(૨)ચણિયારામાંથી ઊતરી જવું,હાલી જવું(૩)વેરાવું,વીટળાવું
એરિંગ ન૦[इ इयररिंग]કાનની બૂટનું એક ઘરેણું
એરું (એ') પુ૦[स अहि+रूप?]સાપ ૦ઝાંઝરું (–રું') ન૦ સાપ વગેરે ઝેરી જાનવર
એરો (એ') પુ૦ અવરજવર (૨) હવાડો
એરોખેરો પુ૦ સોનારૂપાનો ભંગાર
એરોડ્રોમ ન૦ [इ] વિમાની મથક, જ્યાં વિમાનો ચડે ઊતરે, વિમાનોનું સ્ટેશન
એરોપ્લેન ન૦ [इ.] વિમાન, હવાઈ જહાજ
એલકી સ્ત્રી૦ (ચ) જુઓ એલ(–ળ)ચી
એલચી પુ૦ [तुर्की] એક રાજ્યનો બીજા રાજ્યમાં મોકલેલો પ્રતિનિધિ – વકીલ ૦ખાતું ન૦ એનું ખાતું – કાર્યાલય
એલ(–ળ)ચી ન૦, સ્ત્રી૦ જુઓ ઇલાયચી ૦ડો(–દો)ડો પુ૦ ઇલાયચીના દાણાનો પોપટો –ચો પુ૦ એક જાતની મોટી એલચી (૨) એક જાતનું ઝાડ
એલતેમાસ સ્ત્રી૦ [જુઓ ઇલ્તિમાસ] વિનતી (૨) ફરમાશ
એલફેલ (એ. ફે) વિ૦ [ફેલ પરથી] આડું-અવળું, ગમે તેવું (૨) અવિચારી, ગાંડુંઘેલું (૩) અસભ્ય (૪) ન૦ નખરું; તોફાન (૫) અસંબદ્ધ – મિથ્યા પ્રલાપ
એલરવું (એલ') અ૦ક્રિ૦ (ઉપર તરી આવવાને બદલે માખણનું છાશ સાથે) મિશ્ર પ્રવાહી થઈ જવું [(હાથ, મીઠું ઇ૦માંથી)
એલળવું (એલ') અ૦ક્રિ૦ એલરવું, પાણી છૂટવું
એલા સ્ત્રી૦ [सं] ઇલાયચીનો છોડ(૨) ઇલાયચી ૦લતા સ્ત્રી૦ ઇલાયચીનો છોડ – વેલો
એલા સ્ત્રી૦ + ઇચળ
એલાડું (લાં') ન૦ વરસાદની હેલી
એલાયચી ન૦, સ્ત્રી૦ જુઓ ઇલાયચી, એલચી
એલી વાર અ૦ આ વખતે (૨) ઓણ
એલોખેલો પુ૦ (કા) છોકરાની એક રમત
એલ્યુમિનિયમ ન૦ [इ] એક હલકી ધાતુ (જેનાં વાસણ બને છે)
એવ અ૦ [स] નિશ્ચિતપણે (૨) જ (૩) ફક્ત
એવડું વિ૦ [सं इयत्, प्रा एवड] એટલા કદનું (૨) એટલું બધું
એવણ સ૦ (પારસી) એ
એવમ્ અ૦ [स] આમ, આ રીતે
એવાન (એ) ન૦[अ]ખંડ, બેસવાઊઠવાનો ખંડ
એવું (એ') વિ૦ [सं ईदृक्, प्रा. एह?] એ રીતનું – પ્રકારનું (૨) એના જેવું – સરખું –વામાં અ૦ એટલામાં –વે અ૦ એ વખતે

એશ (એ) સ્ત્રી૦ [અ] મોજમજા, સુખચેન, રંગ-બાજી ૦**આરામ** પું૦ ભોગવિલાસ, સુખચેન
એશિયા પું૦, ન૦ [इ] (સ) પૃથ્વીનો એક મોટો ખંડ ૦ઈ વિ૦ એશિયાનું
એષણ ન૦, -ણા સ્ત્રી૦ [સ] ઇચ્છા, વાસના
એષણી સ્ત્રી૦ [सं] લોઢાની સળી, ઘા વગેરે તપાસવાનું શસ્ત્રવૈદ્યનું એક ઓજાર (૨) સોનીના નાના ત્રાજવા
એસણું ન૦ સોનીની નાની સગડી
એસરવું (એ) અ૦ક્રિ૦ એલળવુ(૨) ઓસરવું, ઓછું થવુ, સુકાવુ(૩)પાછું વળવું, ઊતરી જવુ
એસેસર પુ૦ [इ] ફોજદારી કોર્ટને સલાહ આપવા નિમાતો પ્રજાજન
એસિડ પું૦, ન૦[इ] એક રસાયની તત્ત્વ, અમ્લ
એસોસિયેશન પું૦ [इं] મડળ
એસ્કિમો પુ૦ [इं] આ નામની ઉત્તર ધ્રુવ પ્રદેશની વતની જાતનો માણસ
એસ્તેકબાલ પુ૦ જુઓ ઇસ્તિકબાલ
એહ વિ૦ [सं. ईदृक्, प्रा एह?] પેલું (૨) સ૦ એ, તે (પ)
એહમક (એ) વિ૦ [अ.] મૂર્ખ
એહી સ૦ [જુઓ એહ] + એ (૨) વિ૦ + જે
એળ સ્ત્રી૦ (ચ) જુઓ ઇયળ
એળચી ન૦, સ્ત્રી૦ જુઓ એલચી
એળિયો પુ૦ [म. एळिया, हि. एलुवा, इ. (ગ્રીક) એલો, स एलुक?] કુવારના પાઠાનો સૂકવેલો ગભ, એક ઔષધિ
એળે, ૦વેળે (એ, વે) અ૦ ફોકટ; વૃથા (૨) વગર મહેનતે, સહેજમા [-જવું = નકામું કે ફોગટ થવું]
એળેસેળે (એ, સે) અ૦ [કા] યુક્તિથી, બારીકીથી (?)
એં (એ') અ૦ (રવ૦) ન સભળાવાથી ફરી પૂછવા માટે કરવામા આવતો અવાજ, હે (૨) હા, પછી! (૩) ધમકામણીનો અવાજ (૪) આશ્ચર્ય-ખેદસૂચક ઉદ્ગાર (૫) [ચ] ત્યા
એંઘો (એં૦) પું૦ ['હિંગ' પરથી] વાણિયો (તુચ્છકારમા)
એંચણિયો (એં૦) પુ૦ [એંચવું] પતગ ખેચનારો (૨) પતગના પેચ થતા રીતસર નહિ રમતા ખેચી પાડવાની ટેવવાળો માણસ
એંચવું (એં૦) સ૦ ક્રિ૦ [સર हि ऐंचना] ઈચવું, નાખવું, ફેંકવું (લખોટી ઇ૦) (૨) ખેચવું (પતગ) (૩) હીંચવુ
એંચએંચા, એંચાએંચી (એં૦) સ્ત્રી૦ ખેંચ-ખેંચા(૨)ફેકફેકા(લખોટીઓની)(૩)હુંસાતુંસી
એંઠ, ૦વાડ, -હુ (એં૦) (ચ.) જુઓ 'એઠ, ૦વાડ,-હુ' [એવુ (૨) બાહુ
એંચાતાણુ વિ૦[हिं ऐंचाताना] 'ટૂકે સુધી દેખે
એંજિન (એં) ન૦ [इ] વેગ આપનારું યત્ર, ઇજિન -**નિયર** પું૦ ઇજનેર
એંટ (એં૦) સ્ત્રી૦ [म ऐट, अयट, हि ऐंठ] મમત, જીદ (૨) આંટ, સાખ (૩) ટેક ૦**દાર** વિ૦ એંટવાળુ ૦**વું** અ૦ક્રિ૦ ગર્વ કરવો(૨) જક કરવી -**ટાળ**, -**ટી** વિ૦ જક્કી, આડુ
એંધરાં (એં૦) ન૦ બ૦ વ૦ (ચ) ઇધણ, બળતણ, લાકડા
એંધાણ (એં૦) ન૦, -ણી સ્ત્રી૦ જુઓ એધાણ
એંશી(-સી) (એં૦) વિ૦ [स अशीति, प्रा· असीइ, म ऐंशी] ૮૦

ઐ

ઐ સ્ત્રી૦ [सं.] વર્ણમાળાનો અગિયારમો વર્ણ - એક સ્વર ૦**કાર** પુ૦ ઐ ઉચ્ચાર અથવા અક્ષર. ૦**કારાંત** વિ૦ છેડે ઐકારવાળુ
ઐકમત્ય ન૦ [સ.] એકમતી, એકમત હોવુ તે
ઐકાગ્ર્ય ન૦ [सं] એકાગ્રતા
ઐકાત્મ્ય ન૦ [सं] એકાત્મપણુ
ઐકાંતિક વિ૦ [सं] એકાતનુ; એકાતને લગતુ (૨) જુઓ એકાતિક
ઐક્ય ન૦ [स] એકતા [મરજિયાત
ઐચ્છિક વિ૦ [स] પોતાની ઇચ્છાનુ - ખુશીનું;
ઐડ વિ૦ [हि ऐंड़ा] આડુ, જિદ્દી. ૦**જંતર** વિ૦ સાવ આડુ -ઐડ
ઐતરેય વિ૦ [स] ઐતરેયને લગતુ - સબધી (૨) પું૦ ઇતરા (અથવા ઇતર ઋષિ)નો વ શજ,

જેની દ્વારા ઐતરેય બ્રાહ્મણ અને આરણ્યક પ્રગટ થયા હતા (૩) સ્ત્રી૦, ન૦ (સ) એ નામનુ એક ઉપનિષદ (૪) ન૦ ઋગ્વેદનુ એક બ્રાહ્મણ
ઐતિહાસિક વિ૦ [સં] ઇતિહાસને લગતું ૦તા સ્ત્રી૦ [(એક પ્રમાણ)
ઐતિહ્ય ન૦ [સ] પરપરાગત વાત કે વર્ણન
ઐના, ૦ચ્છાક્ષ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
ઐયામ પું૦ [અ] સમય, પ્રસંગ (૨) ઋતુ,હવા
ઐયાર વિ૦ [અ] ચાલાક, લુચ્ચુ, ઠગ
ઐયો વિ૦ પું૦ આ, પેલો (એક કહેવતમા 'ઐયો વહાલો ઐયો વહાલો, ત્યારે ધાડે કોને ઘાલો ?')
ઐરાવણ(-ત) પુ૦ [સ] (સ) ઇદ્રનો હાથી (ચૌદમાનુ એક રત્ન)
ઐરાવતી સ્ત્રી૦ [સ] વીજળી
ઐલવિલ પુ૦ [સ] (સ) કુબેર
ઐલ વિ૦ [સ] ઇલા કે પૃથ્વીનુ(૨)પું૦ઇલાનો પુત્ર
ઐશાની વિ૦ [સં.] ઈશાનકોણ સબધી (૨) સ્ત્રી૦ (સ) દુર્ગા
ઐશ્વર્ય ન૦ [સ] ઈશ્વરપણુ (૨) સર્વોપરીપણુ (૩) મોટાઈ, સાહેબી (૪) વિભૂતિ, સપત્તિ ૦શાલી(-ળી) વિ૦ ઐશ્વર્યવાળુ
ઐષીકાસ્ત્ર ન૦ [સં ऐषीक+अस्त्र] બાણ (ઇષુ) વરસાવતુ અસ્ત્ર (?)
ઐહલૌકિક વિ૦ [સ] આ લોક સબધી
ઐહામુષ્મિક વિ૦ [સ] આ લોક અને પરલોક સબધી [૦તા સ્ત્રી૦
ઐહિક વિ૦ [સ] સાસારિક, આ લોક સબધી
ઐંટ (૦) ન૦ એક વનસ્પતિ
ઐંદ્ર વિ૦ [સ] ઇદ્રનુ, ઇદ્ર સબધી ૦જાલિક વિ૦ ખોટુ, માયાવી, જાદુઈ -દ્રી સ્ત્રી૦ ઇદ્રાણી (૨) પૂર્વદિશા [ઇદ્રિયગમ્ય
ઐંદ્રિય, ૦ક વિ૦ [સ] ઇદ્રિયોને લગતુ (૨)

ઓ

ઓ પુ૦ [સં] વર્ણમાળાનો બારમો અક્ષર—એક સ્વર ૦કાર પુ૦ ઓ અક્ષર અથવા ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઓકારવાળુ
ઓ નામના બહુવચનનો પ્રત્યય (૨) સ૦ (કા) તે, પેલુ (૩) અ૦ (રવ) અરેરે, ઓરે
ઓઇયાં (ઓ') અ૦ (રવ૦) ઓડકાર આવતા થતો-કરતો સતોષજનક ઉદ્ગાર (૨) ન૦ ઓડકાર કે તેનો અવાજ (૩)ગટાપ કરી જવુ, પચાવી પડવુ-પાડવું તે [-કરવું=જમ્યાના સતોષનો ઉદ્ગાર કાઢવો, જમી લેવું (૨) લઈ લેવુ, પચાવી પાડવુ]
ઓક ન૦ [સ] ઘર, રહેઠાણ (૨) આશ્રયસ્થાન
ઓક (ઓ) સ્ત્રી૦ [દે ओक्किअ]ઊલટી,બકારી. ૦વુ સ૦ ક્રિ૦ ઊલટી કરવી (૨) [લા.] લીધેલું પાછુ આપવુ (૩) કહી નાખવુ
ઓકળી સ્ત્રી૦[સ उत्कलिका,પ્રા उक्कलिआ] લહરી (૨) લીપણની એક લહેરી જેવી દેખાતી ભાત [-પાડવી=લીંપણમા ઓકળી જેવી ભાત કાઢવી]
ઓકા(-ખા)ત (આ) સ્ત્રી૦[અ]જુઓ ઓખાત
ઓકાબ ન૦ [અ उक़ाब] એક પક્ષી-મોટી જાતનુ ગીધ, ગરુડ
ઓકારી (ઓ) સ્ત્રી૦ [જુઓ ઓક સ્ત્રી૦] બકારી, ઊલટી -રો પુ૦ ઓકારી (૨) ઊલટી થતા થતો અવાજ
ઓકાવવું (ઓ) સ૦ક્રિ૦ 'ઓકવુ'નુ પ્રેરક
ઓ.કે. અ૦[ઇં O K]આલબેલ,બધુ બરોબર
ઓકટોબર પુ૦ [ઇં] ઈ. સ નો દશમો મહિનો
ઓખડ(-દ) ન૦ [ओषधि]+ઓસડ, દવા (૨) ઇલાજ
ઓખણવું અ૦ક્રિ૦ [સં उत्खन्, પ્રા उक्खण] ખોદી કાઢવું, ઉખેડી નાખવુ(૨)વગોવવુ, ખોડો કાઢવી, હેરાન કરવુ (૩)[દે उक्खण] ખાડવુ
ઓખદ ન૦ + જુઓ ઓખડ
ઓખદિયુ ન૦ જુઓ ઓસડિયુ
ઓખર (ઓ) ન૦ [સ अवकर, પ્રા ओकर =વિષ્ટા] નરક, ગંદવાડ [-કરવું=(ગાય ભેસ ઇ૦ ઢોરે) નરક ખાવુ, ઓખરવુ] ૦વાડો, -રા(વા)ડો પુ૦ ઉકરડો, ગદવાડ -રાયેલું વિ૦ ઓખર કરેલુ હોય એવુ (ઢોર) ૦વું

એશ (એ) સ્ત્રી૦ [અ] મોજમજા, સુખચેન, રંગ-બાજી ૦આરામ પું૦ ભોગવિલાસ, સુખચેન
એશિયા પુ૦, ન૦ [ઇ] (સ) પૃથ્વીનો એક મોટો ખંડ. ૦ઈ વિ૦ એશિયાનું
એષણ ન૦, -ણા સ્ત્રી૦ [સ.] ઇચ્છા, વાસના
એષણી સ્ત્રી૦ [સં] લોઢાની સળી; ઘા વગેરે તપાસવાનું શસ્ત્રવૈદ્યનું એક ઓજાર (૨) સોનીના નાના ત્રાજવા
એસણું ન૦ સોનીની નાની સગડી
એસરવું (એ) અ૦ક્રિ૦ એલળવું(૨) ઓસરવું; ઓછું થવું, સુકાવું(૩)પાછું વળવું; ઊતરી જવું
એસેસર પુ૦ [ઇ] ફોજદારી કોર્ટને સલાહ આપવા નિમાતો પ્રજાજન
એસિડ પું૦, ન૦[ઇ] એક રસાયની તત્ત્વ, અમ્લ
એસોસિયેશન પુ૦ [ઇં] મંડળ
એસ્કિમો પુ૦ [ઇ] આ નામની ઉત્તર ધ્રુવ પ્રદેશની વતની જાતનો માણસ
એસ્તેકબાલ પુ૦ જુઓ ઇસ્તિકબાલ
એહ વિ૦ [સં. ईदक्, प्रा एह?] પેલું (૨) સ૦ એ; તે (૫)
એહમક (એ) વિ૦ [અ.] મૂર્ખ
એહી સ૦ [જુઓ એહ]+એ (૨) વિ૦+જે
એળ સ્ત્રી૦ (ચ) જુઓ ઇયળ
એળચી ન૦, સ્ત્રી૦ જુઓ એલચી
એળિયો પુ૦ [म. एळिया, हि. एलुवा, इं. (ગ્રીક) એલો, स एलुक?] કુવારના પાઠાનો સૂકવેલો ગર્ભ, એક ઔષધિ
એળે, ૦વેળે (એ, વે) અ૦ ફોકટ, વૃથા (૨) વગર મહેનતે, સહેજમાં [-જવું=નકામું કે ફોગટ થવું]
એળેસેળે (એ, સે) અ૦ [ફા] જુક્તિથી, બારીકીથી (?)
એં (એં) અ૦ (રવ૦) ન સંભળાવાથી ફરી પૂછવા માટે કરવામાં આવતો અવાજ, હેં (૨) હા, પછી! (૩) ધમકામણીનો અવાજ (૪) આશ્ચર્ય-ખેદસૂચક ઉદ્ગાર(૫)[ચ.]ત્યાં
એંઘો (એં૦) પું૦ ['હિંગ' પરથી] વાણિયો (તુચ્છકારમાં)
એંચણિયો (એં૦) પુ૦ [એંચવું] પતંગ ખેંચનારો (૨) પતંગના પેચ થતાં રીતસર નહિ રમતાં ખેંચી પાડવાની ટેવવાળો માણસ
એંચવું (એં૦) સ૦ ક્રિ૦ [સર. हि ऐंचना] ઇંચવું, નાખવું, ફેંકવું (લખોટી ઇ૦) (૨) ખેંચવું (પતંગ) (૩) હીંચવું
એંચએંચા, એંચાએંચી (એં૦) સ્ત્રી૦ ખેંચ-ખેંચા(૨)ફેંકંફેંકા(લખોટીઓની)(૩)હુંસાતુંસી
એંઠ, ૦વાડ, -હું (એં૦) (ચ.) જુઓ 'એઠ, ૦વાડ,-હું' [એવું (૨) બાડું
એંચાતાણુ વિ૦[हिं ऐंचाताना]'ટૂંકે સુધી દેખે
એંજિન (એં) ન૦ [ઇ] વેગ આપનારું યંત્ર, ઇજિન -નિયર પું૦ ઇજનેર
એંટ (એં૦) સ્ત્રી૦ [म ऐंट, अयट, हि ऐंठ] મમત, જીદ (૨) આટ, સાખ (૩) ટેક ૦દાર વિ૦ એંટવાળું. ૦વું અ૦ક્રિ૦ ગર્વ કરવો(૨) જક કરવી -ટાળ, -ટી વિ૦ જક્કી, આડું
એંધરાં (એં૦) ન૦ બ૦ વ૦ (ચ) ઇંધણ, બળતણ; લાકડાં
એંધાણ (એં૦) ન૦,-ણી સ્ત્રી૦જુઓ એંધાણ
એંશી(-સી) (એં૦) વિ૦ [स. अशीति, प्रा. असीइ, म ऐंशी] ૮૦

ઐ

ઐ સ્ત્રી૦[સં] વર્ણમાળાનો અગિયારમો વર્ણ - એક સ્વર ૦કાર પુ૦ ઐ ઉચ્ચાર અથવા અક્ષર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઐકારવાળું
ઐકમત્ય ન૦ [સં.] એકમતી, એકમત હોવું તે
ઐકાગ્ર્ય ન૦ [સ] એકાગ્રતા
ઐકાત્મ્ય ન૦ [સ] એકાત્મપણું
ઐકાંતિક વિ૦ [સં.] એકાંતનું, એકાંતને લગતું (૨) જુઓ એકાંતિક
ઐક્ય ન૦ [સ] એકતા [મરજિયાત
ઐચ્છિક વિ૦ [સં] પોતાની ઇચ્છાનું - ખુશીનું,
ઐડ વિ૦ [हि ऐंड़ा] આડું, જિદ્દી. ૦જંતર વિ૦ સાવ આડું -ઐડ
ઐતરેય વિ૦ [સ] ઐતરેયને લગતું - સંબંધી (૨)પુ૦ ઇતરા (અથવા ઇતર ઋષિ)નો વંશજ,

જેની દ્વારા ઐતરેય બ્રાહ્મણ અને આરણ્યક પ્રગટ થયા હતા (૩) સ્ત્રી૦, ન૦ (સ) એ નામનુ એક ઉપનિષદ (૪) ન૦ ઋગ્વેદનુ એક બ્રાહ્મણ
ઐતિહાસિક વિ૦ [સં] ઇતિહાસને લગતુ ૦તા સ્ત્રી૦ [(એક પ્રમાણ)
ઐતિહ્ય ન૦ [સં] પરંપરાગત વાત કે વર્ણન
ઐના, ૦છાલ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
ઐયામ પુ૦ [અ] સમય, પ્રસંગ (૨) ઋતુ,હવા
ઐયાર વિ૦ [અ] ચાલાક, લુચ્ચુ, ઠગ
ઐયો વિ૦ પુ૦ આ, પેલો (એક કહેવતમા 'ઐયો વહાલો બૈયો વહાલો, ત્યારે ધાડે કોને ઘાલો ?')
ઐરાવણ(-ત) પું૦ [સં] (સ) ઇંદ્રનો હાથી (ચૌદમાનુ એક રત્ન)
ઐરાવતી સ્ત્રી૦ [સં] વીજળી
ઐલવિલ પુ૦ [સં] (સ) કુબેર
ઐલ વિ૦ [સં] ઇલા કે પૃથ્વીનુ(૨)પું૦ઇલાનો પુત્ર
ઐશાની વિ૦ [સં] ઈશાનકોણ સબધી (૨) સ્ત્રી૦ (સ) દુર્ગા
ઐશ્વર્ય ન૦ [સં] ઈશ્વરપણુ (૨) સર્વોપરીપણુ (૩) મોટાઈ, સાહેબી (૪) વિભૂતિ, સંપત્તિ ૦શાલી(-ળી) વિ૦ ઐશ્વર્યવાળુ
ઐષીકાસ્ત્ર ન૦ [સં ઐષીક+અસ્ત્ર] બાણ (ઇષુ) વરસાવતુ અસ્ત્ર (?)
ઐહલૌકિક વિ૦ [સં] આ લોક સબધી
ઐહામુષ્મિક વિ૦ [સં] આ લોક અને પરલોક સબધી [૦તા સ્ત્રી૦
ઐહિક વિ૦ [સં] સાસારિક, આ લોક સબધી
ઐંટ (૦) ન૦ એક વનસ્પતિ
ઐંદ્ર વિ૦ [સં] ઇંદ્રનુ, ઇંદ્ર સબધી ૦જાલિક વિ૦ ખોટુ, માયાવી, જાદુઈ -દ્રી સ્ત્રી૦ ઇંદ્રાણી (૨) પૂર્વદિશા [ઇંદ્રિયગમ્ય
ઐંદ્રિય,૦ક વિ૦ [સં.] ઇંદ્રિયોને લગતુ (૨)

ઓ

ઓ પુ૦ [સં.] વર્ણમાળાનો બારમો અક્ષર—એક સ્વર ૦કાર પુ૦ઓ અક્ષર અથવા ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઓકારવાળુ
ઓ નામના બહુવચનનો પ્રત્યય (૨) સ૦ (કા) તે, પેલુ (૩) અ૦ (ગ્ર) અરેરે, ઓરે
ઓઇયાં (ઓ') અ૦ (રવ૦) ઓડકાર આવતા થતો-કરતો સતોષજનક ઉદ્ગાર (૨) ન૦ ઓડકાર કે તેનો અવાજ (૩)ગટાપ કરી જવું, પચાવી પડવુ-પાડવું તે [-કરવું= જમ્યાના સતોષનો ઉદ્ગાર કાઢવો, જમી લેવુ (૨) લઈ લેવુ, પચાવી પાડવુ]
ઓક ન૦ [સં] ઘર, રહેઠાણ (૨) આશ્રયસ્થાન
ઓક (ઓ) સ્ત્રી૦ [દે ओक्किअ]ઊલટી,બકારી. ૦વું સ૦ ક્રિ૦ ઊલટી કરવી (૨) [લા.] લીધેલું ખાધુ આપવું (૩) કહી નાખવુ
ઓકળી સ્ત્રી૦[સં उत्कलिका,પ્રા उक्कलिआ] લહરી (૨) લીંપણની એક લહેરી જેવી દેખાતી ભાત [-પાડવી=લીંપણમા ઓકળી જેવી ભાત કાઢવી]
ઓકા(-ખા)ત (ઓ) સ્ત્રી૦[અ]જુઓ ઓખાત
ઓકાબ ન૦ [અ उक़ाब] એક પક્ષી-મોટી જાતનુ ગીધ, ગરુડ
ઓકારી (ઓ) સ્ત્રી૦ [જુઓ ઓક સ્ત્રી૦] બકારી,ઊલટી -રો પુ૦ ઓકારી (૨) ઊલટી થતા થતો અવાજ
ઓકાવવું (ઓ) સ૦ક્રિ૦ 'ઓકવુ'નુ પ્રેરક
ઓ કે. અ૦[ઇં O K]આલબેલ,બધું બરોબર
ઓકટોબર પુ૦ [ઇં] ઈ. સ નો દશમો મહિનો
ઓખડ(-દ) ન૦ [ओषधि]+ઓસડ, દવા (૨) ઇલાજ
ઓખણવું અ૦ક્રિ૦ [સં उत्खन्, પ્રા उक्खण] ખોદી કાઢવું, ઉખેડી નાખવુ(૨)વગોવવુ, ખોડો કાઢવી, હેરાન કરવુ (૩)[દે उक्खण] ખાડવુ
ઓખદ ન૦ + જુઓ ઓખડ
ઓખદિયુ ન૦ જુઓ ઓસડિયુ
ઓખર (ઓ) ન૦ [સં अवकर, પ્રા ओकरग= વિષ્ઠા] નરક, ગદવાડ [-કરવુ= (ગાય ભેંસ ઇ૦ ઢોરે) નરક ખાવુ, ઓખરવુ] ૦વાડો, -રા(વા)ડો પુ૦ ઉકરડો, ગદવાડ -રાયેલું વિ૦ ઓખર કરેલુ હોય એવુ (ઢોર) ૦વું

સ૦ક્રિ૦ (ઢોરે) ઓખર કરવું, મળમૂત્રાદિ ગદવાડ ખાવી -રિયું,-રી વિ૦ ઓખર કરનારુ. -રો પુ૦ ઓખર
ઓખરાડ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
ઓખરાયેલું, ઓખરિયું, ઓખરી, ઓખરો (ઓ) જુઓ 'ઓખર'મા
ઓખવવું સ૦ક્રિ૦ છાલ ઉતારવી(૨)એકઠું કરવું
ઓખવાડો (ઓ) પુ૦ જુઓ 'ઓખર'મા
ઓખા (ઓ) સ્ત્રી૦[सं उषा] (સ) અનિરુદ્ધની પત્ની-ઉષા (૨) ન૦ જુઓ ઓખામંડળ
ઓખાઈ (ઓ) વિ૦ ઓખામંડળનુ,-ને લગતુ
ઓખાણું (ઓ) ન૦ જુઓ ઉખાણું
ઓખાત(-દ) (ઓ) સ્ત્રી૦ [જુઓ ઓકાત] ગજુ, તાકાત, ગુંજાશ (૨) મામલત. વિસાત [-બગાડી દેવી, નાખવી = ખૂબ મારવું(૨) કોઈને ખરાબ કરી મૂકવુ]
ઓખામંડળ (ઓ) ન૦ (સ) કાઠિયાવાડનો [એક ભાગ
ઓખાંગવું અ૦ક્રિ૦ આખલાનુ બરાડવુ; બાધડવુ [સિક્કો
ઓખી (ઓ) સ્ત્રી૦ કાઠિયાવાડનો એક અસલી
ઓગ(-ગા)ટ,-ઠ (ઓ) પું૦, ન૦ ઓગાટ
ઓગણચાળીસ વિ૦ [एकोनचत्वारिंशत प्रा, एगूणचत्तालीस] ૩૯ [प्रा एगूणतीस] ૨૯
ઓગણતી(-ત્રી)સ વિ૦ [स एकोनत्रिंशत्,
ઓગણપચાસ વિ૦ [स एकोनपञ्चाशत्]૪૯
ઓગપડાયો, ઓગણપડો પું૦ પ્રણવમંત્ર,ૐ
ઓગણસાઠ વિ૦ [सं एकोनषष्टि] ૫૯
ઓગણા (ઓ) પું૦ બ૦ વ૦ ધાણી શેકતા કે અનાજ દળતા એમ ને એમ રહી ગયેલા દાણા
ઓગણિયા પુ૦બ૦વ૦ [ઓગણીસ] ૧૯ × ૧ થી ૧૦નો ઘડિયો
ઓગણિયું ન૦ સ્ત્રીઓના કાનનુ એક ઘરેણુ
ઓગણીસ વિ૦[स. एकोनविंशति] ૧૯ -સા પુ૦બ૦વ૦ ઓગણિયા
ઓગણું ન૦ જુઓ ઓગણિયુ
ઓગણોતેર વિ૦ [જુઓ અગણોતેર] ૬૯
ઓગણ્યાએંશી(-સી) વિ૦ [જુઓ અગણ્યાએંશી] ૭૯
ઓગસ્ટ પું૦ [इं.] ઈસ નો ૮મો મહિનો
ઓગલો (ઓ) પુ૦ ગલોફુ (૨) રાંધવામા રહી ગયેલો એક તરફનો કાચો ભાગ
ઓગળવું (ઓ)અ૦ક્રિ૦[स अप(-व)+गल्?] ઘનનુ પ્રવાહી થવુ, પીગળવું (૨) (શરીર) ગળી જવુ સુકાવુ (૩) પ્રવાહીમા પ્રવાહી થઈને મળવુ, એકરસ થવું (જેમ કે ખાંડ હજી દૂધમા ઓગળી નથી) (૪) [લા] નરમ થવુ, દયા લાવવી, અસર થવી
ઓગાટ(-ઠ) (ઓ) પુ૦, ન૦ ઓગટ, ઢોરનુ છાંડ્યુ ઘાસ, ઓગાસ
ઓગાન પુ૦ પાણીનુ મોજુ
ઓગા(-ઘા)સ (ઓ) પું૦, ન૦ જુઓ ઓગાટ
ઓગાર (ઓ) પુ૦ [स उद्गार, प्रा. उग्गार] ઓગાટ, ઓગાળ
ઓગાળ (ઓ) પુ૦ [ઓગાળવું] ચાવીને રસ બનાવેલી વસ્તુ (૨)[सं उद्गार, प्रा उग्गाल, ओग्गाल] ઓગાટ
ઓગાળવું (ઓ) સ૦ ક્રિ૦ 'ઓગળવું'નુ પ્રેરક (૨) ધીમે ધીમે-વાગોળતા જાણે-ખાઈ જવુ [प्रा ओग्गाल = વાગોળવુ] (ઉદા૦ બેઠો બેઠો બે લાડુ ઓગાળી ગયો) [જથો
ઓઘ પુ૦[स]પૂરનુ પાણી, પ્રવાહ (૨) ઢગલો
ઓઘડ (ઓ) વિ૦ [म अवघड] અણઘડ, ભોટ, ઓથડ (૨) લાગણી વગરનુ: ભયના ભાન વગરનુ ૦નાથ પુ૦ ઓઘડ માણસ
ઓઘરાળુ (ઓ) વિ૦ ઓઘરાળાવાળુ -ળો પુ૦ પ્રવાહી ખોરાક પીરસવાનો પહોળા ઊંડા મોનો અને ટૂંકા દાંડાનો એક ચમચો, ડૂંઘો (૨) ઓગાળનો ડાઘ, રેલા જેવો ડાઘ [म ओघळ प्रा ओग्गल?] [આતરી, ઝૂલ
ઓઘરી સ્ત્રી૦ કપડાને છેડે છૂટા રહેલા તાતણા
ઓઘલો પુ૦ જુઓ ઓઘો [-ઓઘવો, વાળવો = ઓઘો કરવો]-વવું, -વું સ૦ક્રિ૦ ઓઘો કરવો, ખડકવુ
ઓઘામણ સ્ત્રી૦ તિરસ્કાર (૨) ત્રાસ
ઓઘાવવું સ૦ક્રિ૦ ઝૂડવુ (ડૂંડા વગેરેને) [કા] (૨) 'ઓવાવુ'નુ પ્રેરક [દુખી થવુ
ઓઘાવું અ૦ક્રિ૦ અમૂઝાવુ, ગભરાવુ (૨)પીડાવું;
ઓઘાસ પું૦, ન૦ જુઓ ઓગાટ, ઓગાસ

ઓઘો પુ૦ [सं ओघ, દે ઉવ્વાઅ?] ઓઘ, ગચ્છ (૨) ગોટો, ફગફગતા વાળનો જથો (૩) જમણ જમનારાનો મોટો સમૂહ (૪) [જૈન] રજોહરણ

ઓઘોડોઘો પુ૦ છોકરાની એક રમત

ઓચર(-રિયું) (ઓ) ન૦ [इ वाउचर?] જુઓ ઓચરિયું [ઉચ્ચરવું, બોલવું

ઓચરવું (ઓ) સ૦ ક્રિ૦ [सं उच्चर्] (પ)

ઓચરિયું (ઓ) ન૦ [જુઓ ઓચર] બિલ આધાર-રૂપ (હિસાબી) કાગળ, દસ્તાવેજ 'વાઉચર'

ઓચવું (ઓ) સ૦ ક્રિ૦ [सं अवचय, प्रा ओच्चय?] ઈચવું, ઠાસીને ખાવું

ઓચાવું (ઓ) અ૦ ક્રિ૦ 'ઓચવું'નું કર્મણિ, ખાઈ ખાઈને ઠાસાઈ જવું, વધુ ખાવા ઉપર અણગમો થઈ જવો

ઓચિંતું (ઓ) વિ૦ અણચિંતવ્યું (૨) અ૦ અણધારી રીતે, એકદમ

ઓચ્છવ (ઓ) પુ૦ [सं उत्सव, प्रा उच्छव] ઉત્સવ, ઉજવણી (આનંદ કે ખુશાલીના કે સંપરમા દિવસની) (૨) (મંજીરા મૃદંગ ઇ૦ ગાજ સાથે કરાતું) ભજનકીર્તન [-થવો = (વ્યંગમાં) આવી બનવું, આફત ઊતરવી]

ઓછ,૦પ સ્ત્રી૦ [ઓછું] ઓછાપણું, ખોટ [ઓછ મૂકવી = કસર કે મણા રાખવી, બાકી છોડવું] [+ ઉછંગ, ખોળો

ઓછંગ (ઓ) પુ૦ [सं उत्सग, प्रा उच्छग]

ઓછાડ (ઓ) પુ૦ ઢાંકવા-પાથરવાનું વસ્ત્ર, ચાદર (૨) ઓઢો ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [सं अवच्छद्, प्रा ओच्छाय] ઢાંકવું ઓઢાડવું (૨) છાવું, છાયડો થાય એમ કરવું

ઓછાયો (ઓ) પુ૦ [सं अपच्छाय] છાયો, પડછાયો (૨) સંકોચ, લાજ -વું અ૦ ક્રિ૦ ઓછાયો-છાયો કે પડછાયો પાડવો

ઓછાવું અ૦ ક્રિ૦ [ઓછું] ઓછું થવું (૨) હલકું-નઠારું થવું

ઓછાશ સ્ત્રી૦ [ઓછું] ઓછપ, ઓછાપણું

ઓછિયાં ન૦બ૦વ૦ અછોઅછોવાનાં કરવાં તે, લાડ [-કરવાં = લાડ લડાવવાં]

ઓછિયો પુ૦ ઓછાયો (૨) મભાળ (૩) લાડ (૪) [ચ] સારા અવસરના શુકન સાચવવા ક્યાંય રોવા-કૂટવા ન જવું તે

ઓછું વિ૦ [દે ઉચ્છ] જોઈએ તેથી થોડું, કમી (૨) અધૂરું, ઊણું (૩) ઊતરતું, હલકું. [-આણવું = 'ઓછું લાવવું' જુઓ -આવવું = ઓછું લાગવું, મન દુભાવું, ખોટું લાગવું (૨) પોતાને વિષે કમી કે ઊતરતાપણું લાગવાની મન પર અસર થવી હીન ભાવ અનુભવવો -થવું = ટળવું દીસવું રહેવું -પડવું = કમી કે ઓછું છે એમ લાગવું તેનું દુઃખ કે અપમાન લાગવું -પાત્ર = હલકી લાયકાતનું કે હલકા કુલનું (૨) પેટમાં વાત ન રહે એવું (૩) અભિમાની, બડાઈખોર -લાગવું = દિલ દુભાવું, ઓછું આવવું -લાવવું = ઓછું આવવું જુઓ ઓછી પાંસળી = જરાક ગાંડપણ ઓછે પાટલે બેસવું = ગાળ ભાંડી બેસવું તપી જવું, જાત ઉપર જવું (૨) સામાની નજરમાં હલકા જણાવું કે ઊતરવું ઓછા ઊતરવું = કસોટીમાં કાચું નીવડવું પાછું પડવું ઓછું ઓછું થઈ જવું = પ્રેમ કે હર્ષના ભાવથી તરબોળ થઈ જવું] ૦અધિકું, ૦વત્તું વિ૦ ઓછું કે વધારે થોડુંઘણું -છા પેટનું વિ૦ જુઓ ઊણા પેટનું -છાબોલું વિ૦ થોડું બોલનારું

ઓજ ન૦ જમીન કે ચણતરમાંનો અંદરથી નીકળતો ભેજ (૨) મરણ સમયે મોમાંથી નીકળી પડતું ફીણ

ઓજ,૦સ ન૦ [सं] જુઓ ઓજસ

ઓજવું અ૦ ક્રિ૦ [सं ओज्] વધવું

ઓજસ ન૦ [सं] શુક્ર ધાતુમાંથી તત્ત્વરૂપે બની કાંતિ ને પ્રભાવરૂપે વિરાજતી શરીરની ધાતુ (૨) પ્રકાશ, તેજ (૩) બળ, પ્રતિભા, પરાક્રમ (૪) ચૈતન્ય -સ્વિતા સ્ત્રી૦ -સ્વિની વિ૦ સ્ત્રી૦, -સ્વી વિ૦ ઓજસવાળું

ઓજાર (ઓ) ન૦ [अ] રાચ, હથિયાર, કાંઈ કરવા માટેનું યંત્ર-સાધન

ઓજોગુણ પુ૦ [सं] ઓજસનો ગુણ

ઓઝટ (ઓ) સ્ત્રી૦ તમાચ (સુ)

ઓઝટ (-ડ,-બ) સ્ત્રી૦ ઓછાયો (૨) [દે.

ओज्झ=मेलु ?] ઝપટ, અડફટ (ભૂતપ્રેતની) [-લાગવી=ઓઝટમા આવવુ, ભૂતપ્રેતની ઝપટમા આવવું]
ઓઝડવા પુ૦ (ભૂતપ્રેતાદિની) ઝપટનો પવન–અસર [ન દેખાતું
ઓઝડવાયું વિ૦ અરધું દેખાતુ અને અરધું
ઓઝણુ (ઓ) ન૦ દાયજો, કન્યાને પિતા તરફથી મળતી સંપત્તિ કે દાસદાસી (૨) ગરાસિયાની કન્યાને પરણીને તેડી લાવવા માટે જતી ખાંડા સાથેની વહેલ
ઓઝપવું અ૦ક્રિ૦ સંકોચ આવવો, શરમાવું
ઓઝબ સ્ત્રી૦ જુઓ ઓઝટ
ઓઝમ (ઓ) પુ૦ વણછો
ઓઝરિયું ન૦ એક જાતનું રેશમી કાપડ
ઓઝરી સ્ત્રી૦, **-રું** ન૦ (ચ) [દે ओज्झरी] હોજરી, પેટ
ઓઝલ (ઓ) પુ૦, સ્ત્રી૦, ન૦ [हि] પડદો, બુરખો (૨) જનાનો. [-**પાળવું**=લાજ કે પડદાનો રિવાજ પાળવો, ઓઝલ-પડદામા રહેવુ -**રહેવું**=ઓઝલમા રહેવું, ઓઝલ પાળવું (૨) [લા] શરમાવુ.] ૦**પડ(-ર)દો** પું૦ સ્ત્રી પુરુષની બેઠક જુદી પાડનાર પડદો (૨) ઘૂમટાનો-લાજ કાઢવાનો રિવાજ. ૦**વાયું** વિ૦ પડદેનશીન
ઓઝપો પું૦ સંકોચ, શરમ (૨) અજંપો
ઓઝા પુ૦ [स उपाध्याय, प्रा उअज्झाअ, ओज्झाय] બ્રાહ્મણોમા એક અટક
ઓઝાડ પુ૦ જુઓ ઓછાયો
ઓઝો પુ૦ [दे. वोज्झ? જુઓ म ओझे] કુંભાર -**ઝી** સ્ત્રી૦ કુંભારણ
ઓટ પુ૦,સ્ત્રી૦[स अपवर्त्, प्रा ओहट्ट]ભરતીનુ ઊતરી જવુ તે(૨)ઓથુ,પડદો[दे ओहट्ट, हिं] (૩) [લા] પડતી (૪) અ૦ પરત, વળતુ
ઓટ ન૦ [ઇં] એ નામનુ (જવ જેવુ) એક વિલાયતી ધાન્ય [ઓટણ (૨) ઓટાઈ
ઓટણ ન૦ ઓટવું તે (૨) બખિયો -**ણી** સ્ત્રી૦
ઓટલી સ્ત્રી૦ નાનો ઓટલો -**લો** પું૦ જુઓ ઓટો [-**ઊઠવો**=ખૂબ નુકસાન થવું,પાયમાલ થવું(૨)વંશ જવો,નિસંતાન થવુ,ઊમરો ઊખડી જવો. -**ઘસી નાંખવો**='ઊમરો ઘસી નાખવો'; વારવાર ફેરા ખાવા (આજીજી કે ખુશામત કરવા). -**બેસવો**=ઓટલો ઊઠવો -**ભાગવો**=ઘરમાં કંકાસ નિપજાવવો વગ વણસાડવુ(૨)નિંદા કે કૂથલી કરવી -**વળવો**= જુઓ 'ઓટલો ઊઠવો કે બેસવો'(૨)એક એકના છાના ઉઘાડા કરી લડી પડવુ -**વાળવો**= મીંડું વાળવું, ખૂબ બગાડી મૂકવુ **ઓટલે બેસવું**=(ઉઘરાણી કરવા)ઉમરા વચ્ચે બેસવુ, તગાદો કરવો (૨) ઘરબાર વગરના થવુ, હાલ હવાલ થવા (૩) (વેશ્યાએ) તેનો ધંધો કરવો]
ઓટવું સ૦ક્રિ૦ બખિયો દેવો કપડાની કિનારી અંદર વાળીને સીવવુ (૨) [हि औटना] ઉકાળી, ઘસી કે હલાવીને એકરસ કરવુ
ઓટાઈ(-મણી) સ્ત્રી૦, **-મણ** ન૦ ઓટણ (૨) ઓટવાનુ મહેનતાણુ
ઓટી સ્ત્રી૦ [दे उअट्टी, म]કમર ઉપરના વસ્ત્રનુ વાળીને બંધ જેવુ કરાતુ પડ [**ઓટીમાં ઘાલવું**=બરોબર સંતાડવુ (૨)કાબુમા લેવુ]
ઓટીગણ પું૦ ઉટીગણ, એક વનસ્પતિ
ઓટીવાર વિ૦ ગુપ્ત વાત બહાર પાડવાની આદતવાળુ ,ભડભડિયુ (૨)વાતોડિયું; બહુબોલું
ઓટો પુ૦ [हि , म ओटा]ઓટલો, બેઠક તરીકે વપરાય એવી ઘરને અડીને કરાતી ઊંચી જગા
ઓઠ (ઓ') પુ૦ [स ओष्ठ, प्रा. ओट्ठ] હોઠ [-**ઊઘડવા**=મો ફાટવું,બોલાવું,શબ્દ નીકળવો -**ઉઘાડવા**=મો ફાડવું,શબ્દ કાઢવો (સામેથી) બોલવુ -**કરડવા**=નિરાશા કે હતાશા યા પસ્તાવાની લાગણીથી તેમ કરવુ,હતાશ થવું, પસ્તાવું -**પીસવા**=(ક્રોધથી) ગુસ્સે થવુ -**સુધી આવવું**=બહાર નીકળવાને માટે-બોલાવા માટે શબ્દો તૈયાર હોવા, હમણા બોલાય એમ હોવુ]
ઓઠવવું (ઓ) સ૦ક્રિ૦ ખોટી વસ્તુ ગોઠવી દેવી, જૂઠું બોલવુ (૨)મૂકવુ,ગોઠવવુ(૩)ચાપીને ખાવુ
ઓઠગવું સ૦ક્રિ૦[म ओठगणे] જુઓ અઢિંગવુ
ઓઠિંગુ,**ઓઠિં(-ઠીં)ગણ** ન૦[म ओठंगण] જુઓ અઢિંગણ
ઓઠું (ઓ) વિ૦ [दे ओत्थअ=खिन्न ?]ઓઠું,

ઝાણુ(૨)ન૦ [प्रा॰ ओत्थअ=ઢાંકેલું ?]ઓથુ; પડદો,આતરો(૩)આતરાને લીધે અધારું અને એકાત હોય તેવી જગા(૪)છુપાવાની કે આશરો લેવાની જગા (૫) છાયા, પડછાયો, ઓળો (૬) ડાઘો,ડબરો (૭)બહાનુ (૮) નમૂનો, બીબુ (૯) પૂતળુ, ઓડુ (૧૦) મહેણુ
ઓડ વિ૦ (૨) પુ૦ [दे उड्ड] (ખોદવાનુ કામ કરનારી)એ નામની જાતનુ (માણસ).ણ્ણ સ્ત્રી૦ ઓડ જાતની સ્ત્રી
ઓડ (ઓ) પું૦ પવન રોકવાનો પડદો, ઓથુ
ઓડ (ઓડ,) સ્ત્રી૦[દે. अवड्ड] ખોચી, ગરદન –ડિયાં ન૦અ૦વ૦ ખોચી પરના વાળ
ઓડકાર પુ૦ [સર૦ हि डकार] પેટનો વાયુ મોમાથી નીકળતા થતો ડકાર
ઓડનું ચોડ (ઓ,ચો) વિ૦ [म ओड=ઊંડુ ?] કેવાનુ કેવુ !, વિચિત્ર, ઊધુ અવળુ જ [–વેતરવું, ઓડને ઠેકાણે ચોડ વેતરવું = ઓડનુ ચોડ કરવુ; સાવ ઊંધુ કે વિચિત્ર જ કરી મૂકવુ]
ઓડવ વિ૦ [स] પાચસ્વરવાળો (રાગ)
ઓડવું ન૦ એક ફળ (૨) હોડકુ (૩) સ૦ક્રિ૦ [म ओडवणें] સામે ધરવુ, રજૂ કરવુ (૪) [हिं ओडना] ખાળવુ, રોકવુ (૫)[म ओढणें] ખેચવું (૬) અ૦ ક્રિ૦ મુશ્કેલીથી બોલવુ–પોતાનો અર્થ સમજાવવો
ઓડાટ (ઓ) પુ૦ (સુ) ઓડામણ, તકલીફ
ઓડામણ વિ૦ ઉદાર, દાતાર, મદદગાર(૨)સ્ત્રી૦ (સુ) તકલીફ
ઓડાવું અ૦ક્રિ૦ આકર્ષાવુ, ઇચ્છતા થવુ (૨) (સુ) તકલીફ વેઠવી (૩) 'ઓડવુ'નુ કર્મણિ
ઓડિયો (ઓ) પુ૦ પ્રતિપક્ષી ગમે તેમ વર્તે તોયે પોતાને જ ફાવે તેવી યુક્તિ કે જાળ –યાબાજી સ્ત્રી૦ ઓડિયો રચવામા કુશળતા
ઓડું ન૦ [दे अवडअ] ખેતરનો ચાડિયો (૨) ચમકડુ, પૂતળુ, કામચલાઉ ગોઠી ગીને ઊભુ કરેલુ નકામું માણસ
ઓડો પુ૦ કર ઉઘરાવવાનુ રસ્તા ઉપરનુ થાણું, ચોકી(૨)[કા] કરસણને–ઝાડને બાળી મૂકે એવો દક્ષિણનો પવન
ઓઢણ(–ણું) ન૦ [दे ओड्ढण] (સ્ત્રીઓ અને છોકરીઓનુ) ઓઢવાનુ – પહેરવાનુ એક વસ્ત્ર –ણી સ્ત્રી૦ (છોકરીનુ) ઓઢણું. –વું સ૦ ક્રિ૦ શરીર કે માથુ ઢાકવુ, શરીર કે માથા પર ધારણ કરવુ (૨) [લા] વહોરવુ, માથે લેવુ(૩) દેવાળુ કાઢવુ. [(કોઈ વસ્તુને) ઓઢે કે પાથરે ?=શા ખપની છે? નકામી છે, કશા વેતની નથી–એમ બતાવે છે (વ)]
ઓઢાડ પુ૦ [प्रा ओहाडण?] આચ્છાદન, ઢાકણ –વું સ૦ ક્રિ૦ 'ઓઢવુ'નુ પ્રેરક.
ઓઢો પુ૦ જુઓ ઓઢાડ
ઓણ (ઓ') અ૦ આ સાલમા (૨) [स. अधुना, प्रा अहुणा] ચાલુ સમયમા –ણકુ વિ૦ આ સાલનુ
ઓત અ૦ (ગ્વ૦) ઓત્તારી, આશ્ચર્યનો એક [ઉદ્ગાર
ઓતણી સ્ત્રી૦ [ઓતવુ] ઓતવુ તે (૨) ઓતવાનુ પાત્ર (૩) ઓતવાની કળા, ભરતરનુ કામ (૪) ધાતુ ગાળવાની ભઠ્ઠી (૫) ઓતવાનુ મહેનતાણુ
ઓતપ્રોત વિ૦ [स] એકબીજામા પરોવાયેલુ; એકબીજા સાથે વણાઈ ગયેલુ – મળી ભળી ગયેલુ (૨) તલ્લીન, તન્મય
ઓતરંગ (ઓ) પુ૦, ન૦ [स उत्तरंग] બારસાખનો ઉપલો ભાગ
ઓતરાદુ(–દું) (ઓ) વિ૦ [स उत्तर] ઉત્તર દિશાનું, ઉત્તર તરફનુ
ઓતવું સ૦ક્રિ૦ [म ओतणें] ધાતુનુ ભરતરનુ કામ કરવુ [ગૂમ થવુ, સરી જવુ
ઓતળવું (ઓ૦ અ૦ક્રિ૦ ભૂલી જવુ(૨)અ૦ક્રિ૦
ઓતાડુ (ઓ) વિ૦ આડદેઢુ, અપરિચિત
ઓતાર (ઓ?) પુ૦ [सं अवतार] ઉતાર (૨) [શરીરમા દેવ આવવાથી ઊપજતો] કપ–ધ્રૂજ
ઓતારી પુ૦ [ઓતવુ] ઓતવાનુ કામ કરનાર આદમી
ઓતિયારી પુ૦ મહત, મઠાધ્યક્ષ
ઓતુ પુ૦ [स] વાણો (૨) સ્ત્રી૦ બિલાડી
ઓત્તર વિ૦ [सं उत्तर] + ઓતરાદુ (૨) સ્ત્રી૦ ઉત્તરદિશા
ઓત્તારી અ૦ (ગ્વ૦) અહો! વાહ રે!

ઓરિસા પું૰ [इं, सं ओड्रदेश] (સં.) હિંદુસ્તાનનો એક પૂર્વ પ્રાંત
ઓરિયો (ઓ) પુ૰ જુઓ ઓરતો (૨) કાંઠા ઉપરનો કૂવો
ઓરી સ્ત્રી૰ [दे उअरी?] એક ચેપી રોગ (બાળકોનો પ્રાય)
ઓરું (રુ') વિ૰ [सं आरात्?] નજીક, પાસે
ઓ રે અ૰ (રવ૰) દુઃખનો એવો ઉદ્ગાર
ઓરે(-રો) (રે') અ૰ પાસે
ઓરેરું વિ૰ (કા.) ઓરથેરુ; ઓરુ
ઓરો પું૰ ઓરનાર(૨)(રો') અ૰ જુઓ ઓરે
ઓર્ડર પું૰ [इं] હુકમ, આજ્ઞા (૨) (માલ કે હોટેલની ચીજ) ખરીદવા જણાવવુ તે. [-મૂકવો=ખરીદવા માગણી કરવી-લખી જણાવવુ કે કહેવુ.]
ઓર્ડિનન્સ પુ૰, ન૰[इं] ધારાસભાની સંમતિ વગર કરાતો કાયદો-વટહુકમ
ઓલ (ઓ?) સ્ત્રી૰ નાગર જ્ઞાતિમા વરને માથે બંધાતો રંગિત પટકો (૨) [दे॰ ओल्ली]જુઓ ઊલ (૩) [स॰ ओल्ल] જામિન તરીકે શત્રુનુ માણસ પાસે રાખવું તે
ઓલપાવવુ સ૰ક્રિ૰ (૫.) સંતાડવુ, લપાવવુ, છુપાવવું; ઓળવવુ [હોલવવુ
ઓલવવુ (લ') સ૰ક્રિ૰ [प्रा ओल्हव] બૂઝવવુ;
ઓલા પુ૰ કાચું ચામડુ, ખાલ
ઓલાણ(-ણું) (ઓ) ન૰ [सं औलान] કોસ ખેંચતા બળદોને ઊતરવાનો ઢાળવાળો ખાડો
ઓલાણ(-ણું) (લા') ન૰ [ઓલવવુ]ઓલવવુ તે; હોલાણ
ઓલાદ (ઓ) સ્ત્રી૰ [अ]સંતતિ (૨)વંશ,કુળ
ઓલાહો પુ૰ છાયાવાળી જગા, મંડપ, માંડવો
ઓલાં ન૰બ૰વ૰ [स उपल?] કરા
ઓલિયું (ઓ) વિ૰ [अ] ભોળિયુ,નિખાલસ, ઉદાર (૨) ભક્ત (-યણ વિ૰ સ્ત્રી૰) -યો પુ૰ ઓલિયો આદમી(૨)ખુદાનો બંદો,ભક્ત• ૦દોલિયુ(દો) વિ૰ ભોળું અને દોલુ-ઉદાર
ઓલું(-લ્યુ) વિ૰ (કા) પેલુ ૦પેલું વિ૰ આ અને તે, ફૂટકળ
ઓલુ દોલુ (ઓ દો)વિ૰ જુઓ ઓલિયુદોલિયું

ઓલો પું૰ [दे उल्ली] ચૂલાની સાથે જોડેલો નાનો ચૂલો
ઓલ્મા પુ૰ જુઓ ઉલેમા
ઓલ્યું,૦પેલુ વિ૰ જુઓ 'ઓલુ'મા
ઓવરકોટ પુ૰ [इं.] (સૌથી ઉપર પહેરાતો) મોટો લાંબો ડગલો
ઓવરટાઈમ અ૰ [इं] નક્કી કરેલા (કામ કે રોજના) સમય બહાર કે તે ઉપરાંત (૨) ન૰ તે રીતે કરાતુ કામ કે તેનુ વધુ મહેનતાણુ
ઓવરણ સ્ત્રી૰ જુઓ ઓરવણી, વળગણી
ઓવરસિયર પુ૰ [इं] બાંધકામ ઇ૰મા દેખરેખ રાખનાર, નાના દરજ્જાનો ઇજનેરી અમલદાર [વડે ચોખ્ખુ કરવુ
ઓવરાળવુ સ૰ક્રિ૰ ઓનાળવુ;અનાજને પાણી
ઓવારણું ન૰ [જુઓ ઓવારવુ] અશુભ અથવા દુઃખનુ વારણ કરવા માટે આશીર્વાદ આપવાની એક રીત
ઓવારવુ સ૰ક્રિ૰ [स अपवारय्, प्रा ओवार] ઓવારણા લેવા (૨) વારી નાખવું: કુરબાન કરવુ (૩) [स अवतार, प्रा ओआर] [ત્રા૰ ઉપરનુ સૂતર] ફાળકા પર ઉતારવુ
ઓવારો પુ૰ [सं अवतार, प्रा ओआर] કિનારો, નાહવાધોવાનો ઘાટ
ઓવાળ પુ૰ (કા) નદી કે દરિયાને કિનારે તણાઈ આવેલો કચરો
ઓવાળવુ સ૰ક્રિ૰ [म ओवाळणें] દુઃખસંકટનુ વારણ કરવા થાળીમા સળગતી દિવેટો તથા પૈસો મૂકી માણસના માથા ઉપર ઉતારવું (૨) આરતી ઉતારવી (૩) અર્પણ કરવુ
ઓવી સ્ત્રી૰ [म] મરાઠીમા વપરાતો એક છંદ
ઓવે (વે') અ૰ હોવે, હા
ઓશ સ્ત્રી૰ છાતી
ઓશ(-સ)રી (ઓ) સ્ત્રી૰ [म हिं. ओसारी. दे ओसरिया] અડાળી, માડવી (૨) ઘરનો શરૂનો—પરસાળમા જતા પહેલાનો ખુલ્લો (આગણુ પૂરુ થતા શરૂ થતો) ભાગ
ઓશ(-સ)લો પું૰ ઓશ, છાતી (૨) રોટલો (તુચ્છકારમા) [-નો ઓશ(-સ)લો કૂટવો=મર, મૂઆ એવી બદદુવા દેવી

–કરવો,ઘડવો,ટીપવો=રોટલો તૈયાર કરવો (૨)રસોઈ કરવી, રાંધવું (૩)ખૂબ મારવું,પીટવું]
ઓશંક (ઓ) સ્ત્રી૦ શરમ,સંકોચ ૦વું,–કાવું અ૦ક્રિ૦ શરમાવું,સંકોચાવું –કા સ્ત્રી૦ઓશંક
ઓશિયાળ વિ૦ [सं. ओशाळ, सं अवश? કે अवसित, प्रा ओसिय?] જુઓ ઓશિયાળું (૨) સ્ત્રી૦, ન૦ આશ્રય, ઉપકાર કે ગરજને લીધે પરાધીનતા કે દીનતા. –ળું વિ૦ આશ્રય, ઉપકાર કે ગરજને લીધે પરાધીન-દબાયેલું (૨) શરમિંદું (૩) ન૦ ઓશિયાળાપણું. –ળાપણું ન૦
ઓશિંકળ, ઓશિંગણ (ઓ) વિ૦ આભારી
ઓશિં(–શીં,–મિં,–મીં)જાળું વિ૦ અવડ (૨) ન૦ અવડ જગા (૩) અવડ જગામાં બાઝતું જાળું
ઓશી(–સી)કું ન૦[જુઓ ઉશીકું]સૂતી વખતે માથા નીચે મુકાતું ટેકણ [–કરવું=ટેકણ કે ઓશીકા તરીકે વાપરવું. –મૂકવું, રાખવું=ટેકણ તરીકે ઓશીકું ગોઠવવું]
ઓશીં(–મિં,–સીં)જાળું વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ ઓશિંજાળું
ઓષધિ(–ધી) સ્ત્રી૦ [सं] જુઓ ઔષધિ –ધીશ પુ૦ (સં) ઔષધિઓનો ઈશ–ચંદ્ર
ઓષ્ટો પું૦ [सं आविष्ट] શરીરમાં ભૂતપ્રેત આવ્યું હોય તે
ઓષ્ઠ પુ૦ [सं] હોઠ –ષ્ઠાધર પુ૦બ૦વ૦ ઓષ્ઠ+અધર –ષ્ઠ્ય વિ૦ હોઠ સંબંધી (૨) [વ્યા] હોઠથી જેનો ઉચ્ચાર થતો હોય એવું ('પ'વર્ગનો વ્યંજન)
ઓસ પુ૦, સ્ત્રી૦ [દે] ઝાકળ (૨) મૃગજળ [–પડવો, –વરસવો]
ઓસડ ન૦ [सं औषध·प्रा ओसढ] દવા (૨) [લા] ઉપાય, ઇલાજ [–કરવું=દવા કે ઇલાજ કરવો (૨) કાંઈ વિઘ્ન ઇ૦ દૂર કરવા–નિવારવા મટાડવાનું કરવું. –ચાટવું=શિક્ષા કરવી (૨) ભૂંડું બોલવું] ૦વેસડ ન૦ દવાદારૂ. –ડિયું ન૦ દવાના ગુણવાળી વનસ્પતિ
ઓસણી સ્ત્રી૦ ઓસાવવાની ક્રિયા અથવા કળા (૨) ઉસવણું

ઓસરતી (ઓ) સ્ત્રી૦ ઓસરવું તે, ઓટ.
ઓસરવું (ઓ)અ૦ક્રિ૦[सं अपसृ, प्रा ओसर] પાછા હઠવું, સંકોચાવું (૨) ઓછું થવું, ઘટવું (૩) સુકાવું (૪) શરમાવું
ઓસરી (ઓ) સ્ત્રી૦ જુઓ ઓશરી
ઓસલો પુ૦ જુઓ ઓશલો
ઓસ(–સા)વવું (ઓ?) સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ઓસામણ] દાણો ચડી જાય એટલે વધારાનું પાણી નિતારી નાખવું
ઓસવાવું (ઓ?)અ૦ક્રિ૦'ઓસ(–સા)વવું'નું કર્મણિ (૨) (દાણા) ચડવું, બફાવું (૩) ઘટવું, શોષાઈ ઓછું થવું (૪) [લા] મનમાં દુઃખ પામવું; ઓછું લાગવું (૫) શરમાવું, સંકોચાવું [વાણિયાની જાતનું
ઓસવાળ વિ૦ (૨) પુ૦ એ નામની શ્રાવક
ઓસવું અ૦ક્રિ૦ પીગળવું, ટપકવું
ઓસંગ (ઓ) પુ૦ [सं उत्सग] ઉચ્છંગ, ખોળો
ઓસંગાવું (ઓ) અ૦ક્રિ૦ ઓશકાવું શરમાવું
ઓસંગો (ઓ) પુ૦ શરમ, સંકોચ, ઓસંગાવું તે
ઓસાણ(–ન) (ઓ) ન૦ [सं. अवसान, प्रा ओसाण] (કટોકટી વેળાની) હિંમત કે જુસ્સો, ધીરતા [યાદ આવવું (?)]
ઓસાણ(–ન) ન૦ નિશાન (?) [–આવવું=
ઓસાક (ઓ) પુ૦ [अ] ઢંગ, લક્ષણ
ઓસામણ (ઓ?) [सं अवस्रावण, प्रा॰ अवसावण] ઓસાવવાથી નીકળેલું પાણી (૨) દાળના પાણીની એક વાની
ઓસાર (ઓ) પું૦[हिं, म; सं. अवसार, प्रा ओसार?] ભીંતની જાડાઈ (૨) સ્ત્રી૦[प्रा ओसार=બખતર?] ઓથ, આશરો, રક્ષણ –રો પુ૦ (ચ.) ઓસરી જેવી મોટી ખુલ્લી અડાળી
ઓસાર (ઓ) પું૦[सं अपसार, प्रा ओसार] ઓસરવું–ઓછું થવું તે, સંકોચાવું તે (૨) પાછા હઠવું તે (૩) ખસેડવું, દૂર કરવું તે(૪) બીક, નબળાઈ, પોચાપણું [–દેવો=પાછા હઠવું, ઓસરવું] –રો પુ૦ સંકોચ,શરમથી પાછા પડવું તે

ઓસારો (ઓ) પું૦ જુઓ બ ને 'ઓસાર'મા
ઓસાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઓસવવું
ઓસિં(-સીં)જાળું વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ ઓશિંજાળુ
ઓસીકું(-સુ) ન૦ જુઓ ઉશીકુ
ઓસીંજાળું વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ ઓશિંજાળુ
ઓસ્ટ્રેલિયા પુ૦ [ઇં.] (સ) પૃથ્વીના પાચ ખંડોમાનો એક
ઓસ્ટ્રેલેશિયા પુ૦[ઇ](સ)ઓસ્ટ્રેલિયા અને એની પાસેના ટાપુસમૂહોનો પ્રદેશ
ઓહિયા અ૦ (રવ૦) જુઓ ઓઇયા
ઓહિયો પુ૦ એક જાતનુ દાતરડુ
ઓહો અ૦(રવ૦) આશ્ચર્ય કે ક્ષુદ્રતા દર્શાવનારો એક ઉદ્ગાર [ઓહોમા કાઢવું = અવગણવુ, ઉપેક્ષા કરવી]
ઓળ (ળ,) સ્ત્રી૦ [दे ओली] હાર, પંક્તિ (૨) શ્રેણી, વર્ગ (૩) ગલી, શેરી
ઓળ સ્ત્રી૦ ઓવાળ, ઉપસાગર અગર અખાતના મો આગળ તણાઈ આવેલો કાદવ
ઓળ સ્ત્રી૦ [दे ओल्ली] જુઓ ઓલ, ઊલ કે તે ઉતારવાની ચીપ
ઓળખ સ્ત્રી૦ [ઓળખવુ] ઓળખાણ (૨) અડક (૩) ઓળખવાનુ ચિહ્ન – સાધન ૦પાળખ સ્ત્રી૦ ઓળખ અને પરીક્ષા, ઓળખાણ ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [स अव के उप + लक्ष्? प्रा ओलक्खिअ – उपलक्षित] જાણવુ; પિછાનવુ –ખાણ (૦પાળખાણ) સ્ત્રી૦, ન૦ પિછાન, પરિચય (૨) ઓળખવાનું ચિહ્ન – સાધન (૩) ઓળખીતા માણસની ખાતરી –ખાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઓળખવું'નુ પ્રેરક –ખાવુ અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ) (૨) પરખાવું, સારાખોટા જણાવુ (૩) પ્રસિદ્ધ થવુ (સારે કે ખોટે કારણે) –ખીતું (૦પાળખીતું) વિ૦ ઓળખાણવાળુ, પરિચિત: જાણીતુ
ઓળગ સ્ત્રી૦ [दे ओलग्गा યા प्रा ओलग्ग] સેવા ચાકરી, ફેરા આટા ખાવા તે (૨) દેવને સંતોષવા તેને સ્થાનકે – પારે જઈ આવવુ તે (૩) આશિષ ૦વુ અ૦ક્રિ૦ [स अवलग्, प्रा ओलग्ग, म ओळगणें, કે 'ઓળગ' પરથી?] ઓળગ કરવી, –ને પારે આટાફેરા ખાવા, સેવા કરવી
ઓળગાણી સ્ત્રી૦ ભગિયણ –ણો પુ૦ [स अवलागी, प्रा ओलग्गि = સેવા કરનાર: જુઓ ઓળગવુ] ભગી
ઓળગુ પુ૦, સ્ત્રી [જુઓ ઓળગ] + ભક્ત
ઓળઘોળ અ૦ (કા) માથે ફેરવીને – ઉતારીને
ઓળચોળ (ઓ', એઉ ળ,)સ્ત્રી૦ઓળવુ ચોળવુ તે
ઓળછોળ અ૦ ઓળેછોળે
ઓળતો પુ૦ + જુઓ અળતો
ઓળપટિયુ વિ૦ ઢીચણ વાળીને ઢીચણ અને કેડની ફરતે ખેસ બાધીને બેઠેલુ
ઓળપો પુ૦ જુઓ ઓરપો, ઓળીપો
ઓળવવુ સ૦ક્રિ૦ ખોટી રીતે લઈ લેવુ, પચાવી પાડવુ (૨) છુપાવવુ, સંતાડવુ. ઓળવાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ઓળવુ (ઓ') સ૦ ક્રિ૦ (કેશને) કાસકીથી સાફ અને વ્યવસ્થિત કરવા, હોળવુ ૦ચોળવું સ૦ક્રિ૦ (માથું–કેશ) ચોળીને ધોવું અને કાસકીથી સાફ કરવું
ઓળવો પુ૦ ઘર, મકાન (સતાવાની જગા)
ઓળસવુ સ૦ક્રિ૦ ઓળાસવુ
ઓળંગવુ સ૦ક્રિ૦ [स उल्लङ्घ्] પાર જવું, ઉપર થઈને જવુ, વટાવી જવુ (૨) કૂદી જવુ (૩) ઉલ્લઘવુ, અવગણના કરવી, લોપવુ
ઓળંડવુ સ૦ક્રિ૦ [प्रा ओलंड, स उल्लंघ्, म ओलाडणें](ચ) ઉપર થઈને – ઓળગીને જવુ [કડિયાનુ એક ઓજાર
ઓળબો પુ૦ [सं अवलम्बन. प्रा ओलंबण]
ઓળંભો પુ૦ [स उपालम, प्रा ओलम] ઠપકો (૨) ફરિયાદ, રાવ (૩) મશ્કરી, ઠટ્ઠો
ઓળા પુ૦ બ૦વ૦ [हि होला स होलक?] લીલા ચણાના પોપટા, પોપટા સતી એના છોડવાની ઝૂડીઓ (૨) ચણાના શેકેલા પોપટા
ઓળાઓળ અ૦ [ઓળ] હારબધ (૨) એક પછી એક હારમા
ઓળાણી (ઓ') સ્ત્રી૦ [ઓળવું] કાસકી
ઓળામણુ ન૦ ઓવારણુ (૨) વળામણુ

ઓળાયો (ળા')પું૦આવુ ચિહ્ન(')',હાળેયો જુઓ
ઓળાંડવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઓળડવુ
ઓળાંસવું (૦) સ૦ક્રિ૦ માલિસ કરવુ, ચોળવુ (૨) [લા] ખુશામત કરવી
ઓળિયા પું૦ બ૦વ૦ વાલ – કઠોળ
ઓળિયાપટી(–ટ્ટી) સ્ત્રી૦ બૂચ કે ડાટો બરાબર બેસાડવા આજુબાજુ વીંટેલી (કપડાની) પટી
ઓળિયું ન૦ (ગોળ વીંટાળેલો લાંબો કાગળ), જન્મ્રાગણુ (૨) ટીપણુ, પચાગ
ઓળીપો પું૦ [प्रा ओलिप, स. अवलिप् ? કે 'ઓળ' પરથી ?] (કા.) ઓકળી (લીંપણની)
ઓળેહાળે અ૦ સૂપડે ને ટોપલે, છૂટે હાથે
ઓળો પું૦ [જુઓ ઓળા] ચણાના પોપટાનો પોંક, ઓળા [–પાડવો = ઓળાનો પોંક તૈયાર કરવો –બાળવો = વાત ઉઘાડી કરવી]
ઓળો પું૦ પડછાયો (૨) [લા] સહેજ સ્પર્શ કે સબધ (૩) (કા) રક્ષણ, આશ્રય [ઓળે ઊતરવુ = સહેજ છાયામા કે સબધમા જવુ, ઓળો લેવો –પડવો = નિષિદ્ધનો પડછાયો ઉપર પડવો, એમ થવાથી બગડવું –ન લેવો = જરાય સ્પર્શ સબધમા ન આવવુ]
ઓળોળો અ૦ (સ્વ૦) હાલરડુ ગાતા કરાતો એક અવાજ
ઓજણુ (૦) ન૦ (કા) પર્દેનશીન ગરાસિયણ વહેલમા બેસીને જતી આવતી હોય તે (૨) ઓઝણુ, ગરાસિયાની કન્યાને પરણીને તેડી લાવવા માટે જતુ ખાડા સાથેનુ વહેલડુ (૩) ગરાસિયાની પરણેલી કન્યાને તેડી જતુ વહેલડું
ઓતાવુ (૦) અ૦ક્રિ૦ ઠરડાવું, માપમાથી આઘુંપાછુ થવુ (ઉદા૦ ચોમાસામા ખાટલો ઓતાઈ ગયો)

ઔ

ઔ પું૦[સં]સસ્કૃત કુટુબની વર્ણમાળાનો તેરમો અક્ષર – એક સ્વર(૨)સ્ત્રી૦ પૃથ્વી ૦કાર પું૦ 'ઔ' અક્ષર અથવા ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઔકારવાળું
ઔચિત્ય ન૦[સં]ઉચિતપણું યોગ્યતા [પ્રકાશ
ઔજ્જ્વલ્ય ન૦[સં]ઉજ્જ્વલતા(૨)અજવાળું,
ઔડવ વિ૦ [સં] પાચ સ્વરવાળો (રાગ)
ઔઠ વિ૦ [स औट, જુઓ ઊઠ] + સાડાત્રણ
ઔત્સુક્ય ન૦[સં]ઉત્સુકતા [અકરાતિયુ
ઔદરિક વિ૦ [સં] ઉદર – પેટ સબંધી (૨)
ઔદાર્ય ન૦ [સં.] ઉદારતા
ઔદાસીન્ય, ઔદાસ્ય ન૦[સં] ઉદાસીનતા
ઔદીચ, –ચ્ય વિ૦[સં] ઉત્તરદિશા તરફનુ(૨) પું૦ એ નામની જાતિનો બ્રાહ્મણ ૦ણ સ્ત્રી૦ ઔદીચ સ્ત્રી [ઉદુંબરના લાકડાનુ
ઔદુંબર વિ૦ [સં] ઉદુંબરનુ, –ને લગતું,
ઔદ્યોગિક વિ૦[સં.] ઉદ્યોગને લગતું
ઔદ્ધત્ય ન૦ [સં] ઉદ્ધતપણું
ઔન્નત્ય ન૦ [સં.] ઉન્નતતા
ઔપચારિક વિ૦ [સં] ઉપચારને લગતું (૨) ઉપચાર પૂરતુ જ (સાચુ નહિ)
ઔપચ્છદસિક પું૦ [સં] એક વૃત્ત
ઔપદેશિક વિ૦[સં] ઉપદેશનુ,–ને લગતુ (૨) ઉપદેશ આપીને ગુજરાન ચલાવનાર
ઔપનિષદ વિ૦ [સં] ઉપનિષદને લગતુ (૨) બ્રહ્મવિદ્યા સબધી (૩) સર્વે ઉપનિષદોએ ગાયેલ – વર્ણવેલ (પરમાત્મા)
ઔપપત્તિક વિ૦ [સં] ઉપપત્તિવાળુ, તર્કશુદ્ધ
ઔપશ્લેષિક વિ૦ [સં] ઉપશ્લેષ – અડોઅડ સબધને લગતુ [ઉપાધિને કારણે થયેલુ
ઔપાધિક વિ૦ [સં] ઉપાધિને લગતુ (૨)
ઔરસ(–સ્ય) વિ૦[સં]પોતાની પરણેલી સ્ત્રીથી પેદા થયેલુ (સતાન) [ઉચ્ચારાતુ
ઔરસ્ય વિ૦[સં](વ્યા)ઉરમાથી – છાતીમાથી
ઔરંગઝેબ પું૦[फा](સં)એક મોગલ બાદશાહ
ઔર્ણ વિ૦[સં.] ઊનનુ, ઊનને લગતુ, ઊનમાથી બનાવેલુ –ર્ણી વિ૦સ્ત્રી૦ ઊન જેવા વાળવાળી
ઔર્ધ્વદે(–દૈ)હિક વિ૦ [સં.] ઊર્ધ્વદેહને – મરણક્રિયાને લગતુ
ઔશનસ વિ૦ [સં] ઉશનાને લગતુ, શુક્રાચાર્યે રચેલ (ગ્રંથ) [(૨) ઉશીરનો લેપ
ઔશીર ન૦ [સં.] પખાનો – ચમરીનો દાંડો

ઔષધ ન૦[સ.] ઓસડ, દવા ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦, -ધાલય ન૦ દવાખાનુ (૨) દવાઓનુ કારખાનુ,'ફાર્મસી' -ધોપચાર પુ૦ઓસડનો ઉપચાર, ઓસડ

ઔષધિ(-ધી) સ્ત્રી૦ [સ.] વનસ્પતિ(૨)ઓસડ; દવા ૦પંચામૃત ન૦ સૂઠ, કાળી મૂસળી, ગળોનુ સત્ત્વ, શતાવરી અને ગોખરુ એ પાચ ઔષધિઓનુ મિશ્રણ

ઔષ્ઠય વિ૦ [સ] જુઓ ઓષ્ઠય

ઔષ્ણ્ય ન૦ [સ.] ઉષ્ણતા, ગરમી

ઔંસ પું૦ ન૦ [ઇં]એક અગ્રેજી વજન[રતલનો સોળમો કે બારમોભાગ એમ બે જાતનુ છે]

ક

ક પુ૦[સ]કંઠસ્થાની પહેલો વ્યજન (૨) વિષ્ણુ (૩) પાણી (૪) અગ્નિ (૫) સૂર્ય (૬) (પ્રાય બહુવ્રીહિ સમાસને અંતે, અર્થવૃદ્ધિ કર્યા વગર આવે છે) દા ત હિંસાત્મક, ક્લેશ મૂલક, રાગપૂર્વક (૭) નામ કે વિ૦ ને લગતો તદ્ધિત પ્રત્યય-અલ્પતા, વહાલ બતાવે છે, નકામો પણ આવે છે દા. ત. બાલક, થોડુક, જગક, ઘડીક, કકડીક ૦કાર પુ૦ 'ક' અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે કકારવાળુ ૦વર્ગ પું૦ ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ એ પાચ અક્ષરો

ક [સ કુ]નઠારું, અયોગ્ય ઇત્યાદિ અર્થસૂચક પૂર્વગ ઉદા૦ 'કપૂત', 'કસ્નેહ'

ક (પ્રશ્નાર્થક પદ સાથે બહુધા લાગતા) તેના અથમા અનિશ્ચિતતા સૂચવનો પ્રત્યય ઉદા૦ કોક, ક્યાંક, ક્યારેક, કશુંક [સમય

કઅવસર પુ૦ કવખત, કટાણો-કઢંગો-પ્રતિકૂળ

કઈ સ૦ (૨) વિ૦ સ્ત્રી૦ 'કયુ'નુ સ્ત્રીલિંગ

કઋતુ સ્ત્રી૦ખરાબ-અયોગ્ય ઋતુ(૨)અસાધારણ કે મોસમ વગરનો સમય

ક(૦ડ)કડતું વિ૦(રવ૦) ઘણુ જ તપી ગયેલુ, ઊકળતુ (૨) ચોખ્ખુ અને ઇસ્ત્રીવાળુ (કપડુ) (૩) આકરી - ધ્રુજાવે એવી (ટાઢ)

કકડધજ વિ૦ [જુઓ 'ખખડધજ] મજબૂત (૨) અક્કડ, ટટાર (૩) મહાન, ભવ્ય

કકડભૂસ અ૦ (રવ૦) કડડડ એવા અવાજ સાથે (તૂટવુ, પડવુ ઇ૦)

ક(૦ડ)કડવું અ૦ક્રિ૦(રવ૦)કડકડ એવો અવાજ કરવો (૨) દાત કકડે એટલુ ધ્રૂજવુ (૩) કડકડ થાય એટલું ઊકળવુ

ક(૦ડ)કડાટ પું૦(રવ૦)કડકડવુ તે, કડકડ એવો અવાજ (૨) અ૦ ઝપાટાબધ, વેગભેર (૩) એકસરખી રીતે અટક્યા વગર -ટી સ્ત્રી૦ કડકડ એવો અવાજ

કકડી સ્ત્રી૦[જુઓ 'કકડો]છેક નાનો કકડો ૦ક સ્ત્રી૦ કકડી જેટલુ, બહુ જ થોડુ

ક(૦ડ)કડીને અ૦ સખત રીતે (૨) કડકડ થઈને

કકડો પુ૦ [સ खण्डक?] એક ભાગ, ટુકડો -ડે બચકે અ૦ થોડે થોડે કરીને ૦ક પુ૦ નાના કકડા જેટલુ, થોડુક ૦કોર ન૦ કોરના કકડા જેટલું, વણુ થોડુ

ક(૦ણ)કણવું, ક(૦ણ)કણાટ(-ટો) જુઓ 'કણકણવુ'મા

ક(૦ણ)કણો પુ૦ થથરાટ, કપ

ક(૦ર)કરાવવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ'કકરુ', 'કાકર'] કાકર કઢાવવા

ક(૦ર)કરું વિ૦ [સ कर्कर, પ્રા कक्कर] લીસું નહિ — કરકર લાગે એવુ (૨) [લા] આકરા સ્વભાવનુ

ક(૦લ,૦ળ)કલા(-ળા)ણ ન૦ [સ कलकल] કળકળવું તે, કલ્પાત (૨) ઘુમરાણ

ક(૦ળ)કળવું અ૦ક્રિ૦કલ્પાત કરવું,જીવ બાળવો (૨) [સં कल्] બબડવુ, ગણગણવું (૩) ઊકળવુ [કકળી ઊઠવું=રડારોળ-ઘુમરાણ કરી મૂકવુ (૨)(દિલમા) બળવુ-દુખી થવુ]

ક(૦ળ)કળાટ પુ૦, -ણ,-મણ ન૦ કજિયો, ક્લેશ, રડારોળ (૨) ઘુમરાણ -ટિયુ વિ૦ કકળાટ કરે-કરાવે એવુ, કજિયાખોર

કકાટિયો પું૦ ચકમકનો પથ્થર

કકુભ સ્ત્રી૦ [સ] દિશા (૨) શોભા (૩) એક રાગિણી(૪) પું૦ તબૂરાનું તૂબડું (૫) વીણાને છેડે હોતો લાકડાનો વાંકો ભાગ -ભા સ્ત્રી૦ માલકોશની એક રાગિણી

કક્કો પું૦ ક અક્ષર (૨) મૂળાક્ષરોની આખી યોજના (૩) કક્કાનો દરેક અક્ષર લઈ બનાવેલી કાવ્યની એક રચના (૪) [લા.] પ્રાથમિક જ્ઞાન [**–ખરો કરવો** = પોતાનો મત કે જીદ બીજા પાસે સ્વીકારાવવા **–ઘૂટવો**=મૂળાક્ષર શીખવા, લખેલા અક્ષર ઉપર લખ્યા કરવું (૨) ભણવાનું શરૂ કરવું (૩) કોઈ વાતમાં પ્રારંભિક દશામાં હોવું **–ઘૂટયા કરવો** = પોતાની જીદ વારે વારે આગળ કરવી **–માંડવો** = મૂળથી આરંભવું] **–ક્કાવારી** સ્ત્રી૦ કક્કાનો અનુક્રમ

કક્ષ પું૦ [સં.] બગલ, કાખ (૨) પાસું, પડખું (૩) [લા.] કછોટો

કક્ષા સ્ત્રી૦ [સં.] ગ્રહનો આકાશમાં ફરવાનો માર્ગ (૨) સ્થિતિ, શ્રેણી (૩) કેડ, પડખું (૪) કાછડી (૫) ઓરડો, ખાનગી ખંડ (૬) અંતઃપુર **૦ધમનિ(–ની)** સ્ત્રી૦ કક્ષામાંની–પડખામાંની ધોરી નસ. **૦પટ** પું૦,ન૦ લંગોટ **–ક્ષાંશ** પું૦ [+અંશ] ગ્રહના આકાશમાર્ગનો અંશ – ભાગ

કખ સ્ત્રી૦ [સં. कक्ष] બગલનો એક રોગ (૨) તણખલું, સળી **૦વા** પું૦ કૂખનો એક રોગ

કખડમા(–મા)કડી સ્ત્રી૦ [કુ+ખડ+માકડી] એક જીવડું [ખુરાઈ

કખા સ્ત્રી૦ [સં. कु+ख्याति, प्रा. खाई] નિંદા,

કખા,૦યં પું૦ [સં. कषाय] ઉકાળો, કાઢો (૨) ભગવો રંગ (૩) અસ્વચ્છતા (૪) મનોવિકાર (૫) વિ૦ તૂરું, કસાણું (૬) કષાય, ભગવું

ક(૦ર)ગરવું અ૦ક્રિ૦ અત્યંત દીનતાપૂર્વક આજીજી કરવી – કાલાવાલા કરવા

કગરમ સ્ત્રી૦ ધાતુને છોલતાં પડેલી ઝીણી રજ, કરગસ

કગ્ગો પું૦ [સં. काक] કાગડો (પ)

કઘા પું૦ [કુ+વા] ખરાબ–અયોગ્ય વા

કચ પું૦ [સં.] માથાનો કેશ, ચોટલો (૨) પું૦ (સં.) બૃહસ્પતિનો પુત્ર, જે દેવો તરફથી રાક્ષસોની મૃતસંજીવની વિદ્યા શીખી લેવા ગયો હતો **૦ભાર** પું૦ કેશભાર, ચોટલો, અંબોડો

કચ સ્ત્રી૦ [સં. कच्] જુઓ કચકચ **–ચિયું** વિ૦ [+ઇયું] કચકચિયું

કચકચ સ્ત્રી૦ [કચ+કચ] ટકટક, નકામી માથાફોડ (૨) કજિયો, તકરાર **૦વું** અ૦ક્રિ૦ કચકચ કરવી (૨) કચકચ એવો અવાજ થવો (ખાસ કરીને કાંઈ ભાગવાનું થવાથી અથવા સાલ ઢીલા થવાથી) **–ચાટ** પું૦ કચકચ કરવી તે (૨) 'કચકચ' એવો અવાજ થવો તે **–ચાવવું** સ૦ક્રિ૦ 'કચકચવું'નું પ્રેરક (૨) [સં. कच्=બાંધવું] જોરથી ખેંચીને બાંધવું (૩) હેરાન કરવું **–ચિયું** વિ૦ તકરારી, કજિયાખોર (૨) માથાફોડિયું, જિદ્દી (૩) કાદવ કરે એવું, અટક્યા વગર અને થોડે થોડે પડતું (પાણી, વરસાદ ઇત્યાદિ) **–ચિયો** પું૦ [+ઇયો] એક પક્ષી

કચકડું ન૦, **–ડો** પું૦ [कच्छप ઉપરથી] કાચબાની પીઠનું હાડકું, કચબડું [તેમ

કચડકચડ અ૦ (રવ૦) કચડકચડ અવાજ થાય

કચડ(–ર)વું સ૦ક્રિ૦ જુઓ કચરવું

કચડા(–રા)કચડ(–ડી,–રી) સ્ત્રી૦ કચરાઈ જવાય એવી સખત ભીડ

કચડાટ પું૦ કચડાકચડ, સખત ભીડ

કચડો વિ૦પું૦ [જુઓ 'કાચું'] (કા.) સુકુમાર, કુમળો

કચપચ સ્ત્રી૦ જુઓ કલબલ (૨) કચકચ **–ચિયું** વિ૦ કચપચ કર્યા કરનારું

કચબડું ન૦ કેરીનું ગોટલું – ચીરિયું (૨) [જુઓ કચકડું] કાચબાનું હાડકું –

કચ(–ચ્ચ)રકૂટ સ્ત્રી૦ કચરવું અને કૂટવું તે (૨) મહેનત (૩) લડાલડી, મારામારી

કચરપચર વિ૦ કાચું કોરું (૨) અપરિપક્વ (મળ)

કચરવું સ૦ક્રિ૦ [हिं. कचरना] ચગદવું (૨) છૂંદવું (૩) કૂટો કરવો [**કચરી નાખવું** = છૂંદી નાખવું (૨) સખત દબાણ કે અંકુશ હેઠળ રાખી પાયમાલ કરવું, દબાવી દેવું]

કચરાકચર(–રી) સ્ત્રી૦ કચડાકચડી, સખત ભીડ

કચરાપટી(–ટ્ટી), કચરાપેટી, કચરાવાળો જુઓ 'કચરો'માં [દ્રવ્યો

કચરિયું ન૦ કચરેલુંને, તેલી બીજનો તેલભર્યો

કચરુ ન૦ [સં. कच्चरक ગંદુ, हिं. कचरा, दे. कच्चवार] નકામો કચરો **–રો** પું૦ નકામું ફેંકી દેવા જેવું

ઔષધ ન૦[સ] ઓસડ, દવા ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦, -ધાલય ન૦ દવાખાનુ (૨) દવાઓનુ કારખાનુ,'ફાર્મસી' -ધોપચાર પુ૦ઓસડનો ઉપચાર, ઓસડ
ઔષધિ(-ધી) સ્ત્રી૦ [સ.] વનસ્પતિ(૨)ઓસડ, દવા ૦પચામૃત ન૦ સૂઠ, કાળી મૂસળી, ગળોનુ સત્ત્વ, શતાવરી અને ગોખરુ એ પાચ ઔષધિઓનુ મિશ્રણ
ઔષ્ઠય વિ૦ [સ] જુઓ ઓષ્ઠય
ઔષ્ણ્ય ન૦ [સ.] ઉષ્ણતા, ગરમી
ઔસ પુ૦, ન૦ [इं]એક અગ્રેજી વજન [રતલનો સોળમો કે બારમો ભાગ એમ બે જાતનુ છે]

ક

ક પુ૦[સ]કઠસ્થાની પહેલો વ્યજન (૨) વિષ્ણુ (૩) પાણી (૪) અગ્નિ (૫) સૂર્ય (૬) (પ્રાય બહુવ્રીહિ સમાસને અતે, અર્થવૃદ્ધિ કર્યા વગર આવે છે) દા ત હિસાત્મક, ક્લેશ મૂલક, રાગપૂર્વક (૭) નામ કે વિ૦ ને લગતો તદ્ધિત પ્રત્યય-અલ્પતા, વહાલ બતાવે છે, નકામો પણ આવે છે. દા ત. બાલક; થોડુક, જગક, ઘડીક, કકડીક ૦કાર પુ૦ 'ક' અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે કકારવાળુ ૦વર્ગ પું૦ ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ એ પાચ અક્ષરો
ક [સ૰ कु]નઠારું, અયોગ્ય ઇત્યાદિ અર્થસૂચક પૂર્વગ ઉદા૦ કપૂત', 'કજોડુ'
ક (પ્રશ્નાર્થક પદ સાથે બહુવા લાગતા) તેના અર્થમા અનિશ્ચિતતા સૂચવનો પ્રત્યય ઉદા૦ કોક, ક્યાક, ક્યારેક, કશુ ક
કઅવસર પુ૦ કવખત, કસૈડો-કઢગો-પ્રતિકૂળ [સમય
કઈ સ૦ (૨) વિ૦ સ્ત્રી૦ 'કયુ'નુ સ્ત્રીલિગ
કઋતુ સ્ત્રી૦ખરાબ-અયોગ્ય ઋતુ(૨)અસાધારણ કે મોસમ વગરનો સમય
ક(૦ક)કડતું વિ૦(રવ૦) ઘણુ જ તપી ગયેલુ, ઊકળતુ (૨) ચોખ્ખુ અને ઇસ્ત્રીવાળું (કપડુ) (૩) આકરી - ધ્રુજાવે એવી (ટાઢ)
કકડધજ વિ૦ [જુઓ 'ખખડધજ'] મજબૂત (૨) અક્કડ, ટટાર (૩) મહાન, ભવ્ય
કકડભૂસ અ૦ (રવ૦) કડડડ એવા અવાજ સાથે (તૂટવુ, પડવુ ઇ૦)
ક(૦ક)કડવું અ૦ક્રિ૦(રવ૦)કડકડ એવો અવાજ કરવો (૨) દાન કકડે એટલુ ધ્રૂજવુ (૩) કડકડ થાય એટલું ઊકળવુ
ક(૦ક)કડાટ પુ૦(રવ૦) કડકડવુ તે, કડકડ એવો અવાજ (૨) અ૦ ઝપાટાબધ, વેગભેર (૩) એકસરખી રીતે અટક્યા વગર -ટી સ્ત્રી૦ કડકડ એવો અવાજ
કકડી સ્ત્રી૦[જુઓ 'કકડો']છેક નાનો કકડો ૦ક સ્ત્રી૦ કકડી જેટલુ, બહુ જ થોડુ
ક(૦ક)કડીને અ૦ સખત રીતે (૨) કડકડ થઈને
કકડો પુ૦ [સ खण्डक?] એક ભાગ, ટુકડો -ડે બચકે અ૦ થોડે થોડે કરીને ૦ક પુ૦ નાના કકડા જેટલુ, થોડુક ૦ટોર ન૦ કોરના કકડા જેટલુ, ઘણુ થોડુ
ક(૦ણ)કણવું, ક(૦ણ)કણાટ(-ટો) જુઓ 'કણકણવુ'મા
ક(૦ણ)કણો પુ૦ થથરાટ, કપ
ક(૦ર)કરાવવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ'કકરુ', 'કાકર'] કાકર કઢાવવા
ક(૦ર)કરું વિ૦ [સ कर्कर, પ્રા कक्कर] લીસું નહિ — કરકર લાગે એવુ (૨) [લા] આકરા સ્વભાવનુ
ક(૦લ,૦ળ)કલા(-ળા)ણ ન૦ [સ कलकल] કળકળવું તે, કલ્પાત (૨) ઉભરાણ
ક(૦ળ)કળવું અ૦ક્રિ૦કલ્પાત કરવુ,જીવ બાળવો (૨) [સં कल्] બબડવુ, ગણગણવુ (૩) ઊકળવુ [કકળી ઊઠવું =રડારોળ-ઉભરાણ કરી મૂકવું (૨)(દિલમા) બળવુ-દુખી થવુ]
ક(૦ળ)કળાટ પુ૦ -ણ,-મણ ન૦ કજિયો, ક્લેશ, રડારોળ (૨) ઉભરાણ -ટિયું વિ૦ કકળાટ કરે-કરાવે એવુ, કજિયાખોર
કકાડિયો પુ૦ ચકમકનો પથ્થર
કકુભ સ્ત્રી૦ [સ] દિશા (૨) શોભા (૩) એક રાગિણી(૪) પુ૦ તબૂરાનુ તૂબડું (૫) વીણાને છેડે હોતો લાકડાનો વાંકો ભાગ -ભા સ્ત્રી૦ માલકોશની એક રાગિણી

કક્કો પું૦ ક અક્ષર (૨) મૂળાક્ષરોની આખી યોજના (૩) કક્કાનો દરેક અક્ષર લઈ બનાવેલી કાવ્યની એક રચના (૪) [લા.] પ્રાથમિક જ્ઞાન [-ખરો કરવો = પોતાનો મત કે જીદ બીજા પાસે સ્વીકારાવવાં -ઘૂંટવો=મૂળાક્ષર શીખવા, લખેલા અક્ષર ઉપર લખ્યા કરવું (૨) ભણવાનુ શરૂ કરવુ (૩) કોઈ વાતમા પ્રારંભિક દશામા હોવુ -ઘૂંટ્યા કરવો=પોતાની જીદ વારે વારે આગળ કરવી -માંડવો = મૂળથી આરંભવુ] -ક્કાવારી સ્ત્રી૦ કક્કાનો અનુક્રમ

કક્ષ પું૦ [सं] બગલ, કાખ (૨) પાસુ, પડખું (૩) [લા.] કછોટો

કક્ષા સ્ત્રી૦ [सं] ગ્રહનો આકાશમાં ફરવાનો માર્ગ (૨) સ્થિતિ, શ્રેણી (૩) કેડ, પડખુ (૪) કાછડી (૫) ઓરડો; ખાનગી ખંડ (૬) અંતઃપુર ૦ધમનિ(-ની) સ્ત્રી૦ કક્ષામાની-પડખામાની ધોરી નસ ૦પટ પું૦,ન૦ લંગોટ -ક્ષાંશ પું૦ [+अंश] ગ્રહના આકાશમાર્ગનો અંશ - ભાગ

કખ સ્ત્રી૦ [सं कक्ष] બગલનો એક રોગ (૨) નખખલુ, સળી ૦વા પું૦ કૂખનો એક રોગ

કખડમા(-માં)કડી સ્ત્રી૦ [કુ+ખડ+માકડી] એક જીવડુ [બુરાઈ

કખા સ્ત્રી૦ [सं कु+ख्याति, प्रा खाई] નિંદા,

કખા,૦ય પું૦ [सं कषाय] ઉકાળો, કાઢો (૨) ભગવો રંગ (૩) અસ્વચ્છતા (૪) મનોવિકાર (૫) વિ૦ તૂરુ, કમાણુ (૬) કષાય, ભગવુ

ક(૦ર)ગરવુ અ૦ક્રિ૦ અત્યંત દીનતાપૂર્વક આજીજી કરવી - કાલાવાલા કરવા

કગરસ સ્ત્રી૦ ધાતુને છોલતા પડેલી ઝીણી રજ, કગ્ગસ

કગ્ગો પું૦ [सं काक] કાગડો (પ)

કઘા પું૦ [કુ+ઘા] ખરાબ-અયોગ્ય ઘા

કચ પું૦ [सं.] માથાનો કેશ, ચોટલો (૨) પું૦ (સં) બૃહસ્પતિનો પુત્ર, જે દેવો તરફથી રાક્ષસોની મૃતસંજીવની વિદ્યા શીખી લેવા ગયો હતો. ૦ભાર પું૦ કેશભાર, ચોટલો, અંબોડો

કચ સ્ત્રી૦ [सं कच्] જુઓ કચકચ -ચિયું વિ૦ [+ઈયુ] કચકચિયુ

કચકચ સ્ત્રી૦ [કચ+કચ] ટકટક, નકામી માથાફોડ (૨) કજિયો, તકરાર ૦વું અ૦ક્રિ૦ કચકચ કરવી (૨) કચકચ એવો અવાજ થવો (ખાસ કરીને કાઈ ભાગવાનુ થવાથી અથવા સાલ ઢીલા થવાથી) -ચાટ પું૦ કચકચ કરવી તે (૨) 'કચકચ' એવો અવાજ થવો તે -ચાવવું સ૦ક્રિ૦ 'કચકચવુ'નુ પ્રેરક (૨) [सं कच् = બાંધવુ] જોરથી ખેંચીને બાવવુ (૩) હેરાન કરવુ -ચિયું વિ૦ તકરારી, કજિયાખોર (૨) માથાફોડિયુ, જિદ્દી (૩) કાદવ કરે એવુ, અટક્યા વગર અને થોડે થોડે પડતુ (પાણી, વરસાદ ઇત્યાદિ) -ચિયો પું૦ [+ઇયો] એક પક્ષી

કચકડું ન૦, -ડો પું૦ [कच्छप ઉપરથી] કાચબાની પીઠનુ હાડકુ, કચબડુ [તેમ

કચડકચડ અ૦ (રવ૦) કચડકચડ અવાજ થાય

કચડ(-ર)વું સ૦ક્રિ૦ જુઓ કચરવુ

કચડા(-રા)કચડ(-ડી,-રી) સ્ત્રી૦ કચરાઈ જવાય એવી સખત ભીડ

કચડાટ પું૦ કચડાકચડ, સખત ભીડ

કચડો વિ૦પું૦ [જુઓ 'કાચુ'] (કા) સુકુમાર, કુમળો

કચપચ સ્ત્રી૦ જુઓ કલબલ (૨) કચકચ -ચિયું વિ૦ કચપચ કર્યા કરનારુ

કચબડું ન૦ કરીનુ ગાબચુ - ચીરિયુ (૨) [જુઓ કચકડુ] કાચબાનુ હાડકુ -

કચ(-ચ્ચ)રકૂટ સ્ત્રી૦ કચરવું અને કૂટવુ તે (૨) મહેનત (૩) લડાલડી; મારામારી

કચરપચર વિ૦ કાચું કોરુ (૨) અપરિપક્વ (મળ)

કચરવું સ૦ ક્રિ૦ [हिं. कचरना] ચગદવુ (૨) છૂદવુ (૩) કૂટો કરવો [કચરી નાખવું = છૂદી નાખવુ (૨) સખત દબાણ કે અંકુશ હેઠળ રાખી પાયમાલ કરવુ; દબાવી દેવુ]

કચરાકચર(-રી) સ્ત્રી૦ કચડાકચડી, સખત ભીડ

કચરાપટી(-ટ્ટી), કચરાપેટી, કચરાવાળો જુઓ 'કચરો'મા [કૂટો

કચરિયું ન૦ કચરેલુ તે, તેલી બીજનો તેલભર્યો

કચરુ ન૦ [सं कच्चरक ગંદુ, हिं कचरा, दे. कच्चार] નકામો કચરો -રો પું૦ નકામુ ફેંકી દેવા જેવુ

તે (ધૂળ, તરણાં, વિણામણ ઇ) [–કાઢવો, –વાળવો = સાવરણી વગેરે વડે કચરો દૂર કરવો] (૨) [દે. कच्छर] કાદવ(૩) ચણતરની માટી(૪)[લા]ખરાબમા ખરાબ માણસ,ઉતાર –રાપટી(–ટ્ટી) સ્ત્રી૦કચરો,પૂંજો(૨)કચરા–પૂંજાનો ઢગલો –રાપેટી સ્ત્રી૦ કચરો નાખવાની–ભેગો કરવાની પેટી. –રાવાળો પુ૦ ઝાડુવાળો, ભંગી [(અસતોષથી)

કચવવું સ૦ ક્રિ૦ [सं कच् ?] દિલ દુખવવુ

કચવાટ પુ૦ મનનુ કચવાવુ તે, અસતોષ (૨) અણબનાવ (૩) કચકચાટ, માથાકૂટ –ટિયું વિ૦ કચવાટ કરનારુ –ણુ ન૦ ચૂથાઈ જવુ તે, ભેળસેળ, ખરાબી (૨) ગભરાટ, અમૂઝણ (૩)મન કચવાવુ તે (૪) વણબોલાવ્યા વચમા બોલવુ તે –વવું સ૦ક્રિ૦ કચવાય તેમ કરવું –વું અ૦ક્રિ૦ દિલગીર થવુ, મનમા મૂઝાવુ [અસતોષથી) [ગડબડિયુ

કચવું વિ૦ સફાઈ વિનાનુ, મેલુ (૨) સેળભેળ,

કચાકચ સ્ત્રી૦ જુઓ કચકચ (૨) [રવ૦] કોઈ વસ્તુ કપાયાનો એવો અવાજ(૩)અ૦કચકચ–ઝપાટાબધ કપાય એમ

કચાકચિ અ૦ [स] સામસામા વાળ ખેચીને (લડવામા) [તકરાર, લડાલડી

કચાકચી સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કચાકચિ'] સખત

કચાટ વિ૦ [કચ + આટ ?] જિદ્દી(૨)પું૦,સ્ત્રી૦ કચકચ(૩)જીદ (૪) [જુઓ કચવાટ] મૂઝવણ –ટિયું વિ૦ કચાટ કરવાની આદતવાળુ

કચારો પુ૦ [कु + चर् ?]ઓથાર, ભયકર સ્વપ્નુ

કચાલ પુ૦ [कु + ચાલ] ખોટો રિવાજ(૨) સ્ત્રી૦ ખરાબ વર્તણૂક(૩) કુટેવ. –લો પુ૦ કુરિવાજ

કચાશ સ્ત્રી૦[જુઓ'કાચુ']કાચાપણુ ,અપક્વતા (૨)ન્યૂનતા;કસર [ભેળ(૩) ગદુ

કચિત્રું વિ૦ [कु+चित्र]ચૂથાઈ ગયેલુ (૨)સેળ-

કચિયાણુ ન૦ ભીડ, ગરદી

કચિયારો પુ૦ [स कच्]કચકચાટ(૨)[કાચુ' ઉપરથી] કાચી ઈટોનો જથો

કચિયુ વિ૦ જુઓ 'કચ'મા, કચકચિયું'

કચુંબર સ્ત્રી૦,ન૦ [हिं. कचूमर]ઝીણી કકડીઓ –કાતળીઓ, છૂદો, કચૂમર

કચૂકો પુ૦ [જુઓ 'ચિચૂકો] આંબલીનો ઠળિયો

કચૂડકચૂડ અ૦ (રવ૦)એવો અવાજ થાય તેમ

કચૂડો પુ૦ (રવ૦) હીચકો, ઝૂલો

કચૂમર સ્ત્રી૦ [हि] કચુબર

કચૂ(–ચો)રો પુ૦ [स कर्चूरः] ઝેરકચોલુ

કચૂદવું સ૦ક્રિ૦[कु + ચૂદવું(છૂદવુ)]અદર પાણી નાખીને ચોળવુ – ગૂદવુ

કચેરી સ્ત્રી૦ [સર૦ म , हि कचहरी] કોર્ટ (૨) ઓફિસ, કાર્યાલય(૩)દીવાનખાનુ [કચેરીએ ચઢ(ઢ)વું,જવું = કોરટમા ન્યાય માગવા જવુ કચેરીએ બેસવું = કચેરી પાસે બેસી દાવા અરજી વગેરે લખી આપવાનો ધધો કરવો]

કચોરી સ્ત્રી૦[हि कचौरी]ખાવાની એક બનાવટ

કચોરો પુ૦ [જુઓ કચૂરો] ઝેરકચોલુ

કચોલુ ન૦ [प्रा कच्चोल] ચલાણુ , નાનુ પ્યાલુ (૨) કકાવટી

કચ્ચર વિ૦ [જુઓ 'કચરવુ'] કચરાઈ–છૂદાઈ ગયુ હોય એવુ (૨) લોહી ન નીકળ્યુ હોય પણ અંદરથી સખત ઈજા થઈ હોય એવુ ૦કૂટ સ્ત્રી૦ જુઓ કચરકૂટ ૦ઘાણ પુ૦ પૂરેપૂરુ કચરાવુ–છૂદાવુ તે, પૂર્ણ પાયમાલી. [–નીકળવો, વળવો = પૂરી ખરાબી – પાયમાલી થવી]

કચ્ચર પુ૦ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

કચ્ચું વિ૦ [हि न वच्चा, द काचा] કાચુ, અનુભવ વિનાનુ (૨) ન૦ કાચકુ –ચ્ચાઈ સ્ત્રી૦ કાચાપણુ, કચ્ચાબાર પુ૦ બ૦ વ૦ પાસાની રમતમા હારના દાવ –ચ્ચાબચ્ચાં ન૦ બ૦વ૦ છોકરાછૈયા

કચ્છ પુ૦ [स] કછોટો લગોટ. [–મારવો, વાળવો] (૨) કાચબો (૩) કિનારો, કિનારા પરનો પ્રદેશ (૪) હમેશ જ્યા પાણી રહે એ દેશ (૫) પુ૦,ન૦ (स) કાઠિયાવાડની ઉત્તરનો એ નામનો દેશ ૦પ પુ૦ [सं] કાચબો ૦પી સ્ત્રી૦ કાચબી –ચ્છાવતાર પુ૦ ઈશ્વરના દશમાનો એક અવતાર –ચ્છી વિ૦ કચ્છ દેશનુ, –ને લગતુ (૨) પુ૦ કચ્છનો રહેવાસી (૩) સ્ત્રી૦ કચ્છની બોલી –ચ્છો પુ૦ લગોટ, કછોટો

કચ્છપ પુ૦ [સ] અર્ક ગાળવાનુ એક યત્ર (૨) જુઓ 'કચ્છ'મા [(સ) સૂર્ય
કચ્છપ પુ૦ (સ.) + કસ્યપ ૦તન, ૦સુત પુ૦
કચ્છુ(-ચ્છૂ) સ્ત્રી૦[સ]ખસ,ખૂજળી(૨)ભીગડ
કચ્છો પુ૦એક જાતની માછલી(૨)જુઓ'કચ્છ'મા
કચ્છુ વિ૦[મ कच्चर]+દુઃખદાયક,ખરાબ(૨)નીચ
કચ્છું સ૦કિ કચ્છ કે કાછડો માર્યો
કછોટી સ્ત્રી૦ [દે कच्छोटी, સ कच्छ] લંગોટી (૨)એમા બધાતો અવયવ ૦બધ વિ૦ લંગોટબધ, બ્રહ્મચારી (૨) પુરુષવાર (નોતરા) -ટો પુ૦ કચ્છો, કાછડો(૨)કચ્છમા બધાતો અવયવ
કછોરુ(-રું) ન૦ [ક + છોરુ] નઠારુ છોકરુ
કજક સ્ત્રી૦ [फा] પરોણો, અકુશ
કજલ સ્ત્રી૦ સોગટા રમવાની એક રીત(૨)કરામત
કજલી સ્ત્રી૦ જુઓ કજ્જલી
કજલો પુ૦ [મ कजल] એક પખી
કજળ(-ળા)વું અ૦કિ૦ ['કાજળ' ઉપરથી] કહરવુ, રાખથી ઢાકવુ, ઠરી જવુ, ઓલવાવુ (અગાગનુ) [૦ગરુ વિ૦ યુક્તિબાજ
કજા સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કળા'] યુક્તિ, તદબીર.
કજા સ્ત્રી૦ [અ] કિસ્મત (૨) આફત, હાણ (૩) મોત(૪)[લા] અશુભની આશંકા ૦ગરુ વિ૦ નુકસાનકારક (૨) મૃત્યુ નિપજાવે એવુ ૦રજા સ્ત્રી૦ દૈવનો કોપ,આફત(૨)મોત [કજારેજાએ પાળવું = મોત વખતે અમલમા આણવુ]
કજાક પુ૦ [તુર્કી] લૂટારો
કજાત વિ૦ [ક + જાત] હલકા કુટુબનું, નીચ
કજાવો પુ૦ [फा] એક પ્રકારનુ ઊંટનુ પલાણ, જેની બને તરફ બેસાય છે
કજિયો પુ૦ [फा] કકાસ, તકરાર, ટટો [-ચૂકવવો, -પતવવો = કજિયાની માડવાળ કરવી -મૂલવી લેવો, -વેચાતો લેવો = જાણી જોઈને તકરારમા પડવુ. -હોલવવો = થયેલો કે સળગેલો કજિયો પતવી દેવો કજિયાનું મોં કાળું કરવું = કજિયો હમેશ ખરાબ-કાળા મોનો હોઈ તેનાથી વેગળા રહેવુ-થવુ, તે પતવવાની વલણ હોવી] -યાખોર વિ૦ કજિયો કરવાની ટેવવાળુ -યાખોરી સ્ત્રી૦ -યાદલાલ પુ૦ કોર્ટમા કજિયા લડવાની ગોઠવણ કરી આપનાર દલાલ (૨) [તિરસ્કારમા] વકીલ (૩) કજિયા કરાવીને અથવા કરનારાઓનો મધ્યસ્થ બનીને કમાઈ ખાનાર આદમી. -યારજિયા પુ૦ બ૦વ૦ કજિયાકંકાસ, લડાઈ ટટો -યાળું વિ૦ કજિયો કર્યા કરનારુ
કજોડ વિ૦ [ક+જોડ] જોડી ન જામે એવુ, અણસરખુ (૨) સ્ત્રી૦ અયોગ્ય જોડી -ડું ન૦[ક+જોડુ]સ્વભાવ,રૂપ કે ઉમ્મર ઇત્યાદિમાં અસમાન—અયોગ્ય જોડુ (વરવહુનુ)
કજોરુ વિ૦ [ક+જોરુ] ખોટુ જોર કરનારુ
કજ્જ ન૦ [પ્રા] + કાર્ય
કજ્જલ ન૦ [સ] મેશ(૨) કાજળ -લી સ્ત્રી૦ ગધક અને પારાનુ એક મિશ્રણ
કટ સ્ત્રી૦ [સ] કટિ, કેડ (૨) ઘાસની સાદડી
કટ સ્ત્રી૦ [સ कष्ट, પ્રા कट्ट, મ] મહેનત, મજૂરી
કટ સ્ત્રી૦ જુઓ કટ્ટા, કટ્ટી
કટ સ્ત્રી૦ [સ कटक] કકણ,(૨)પર્વતની ધારબાજુ
કટ અ૦ (રવ૦) [-દઈને, -લઈને = કટ અવાજની સાથે, તરત (ભાગી જવુ)]
કટ પુ૦ [इ] કાપ, વેતરવાની રીત (પોશાક)
કટક ન૦ [સ] સૈન્ય (૨) છાવણી (૩) હુમલો (૪) કટ, કડુ, કકણ (૫) કોટલુ (૬) વર (૭) કટ; પર્વતની ધાર -કિયો પુ૦ સૈનિક, લડવૈયો -કિયું વિ૦ સૈન્યને લગતુ
કટકટ સ્ત્રી૦ (રવ૦) એક કટાળાભર્યો અવાજ (૨) ટકટક, ચીડ ચડે એવી ટોક, કજિયો(૩) અ૦ (રવ૦) કટકટ અવાજ થાય એમ (૪) વ્યવસ્થિતપણે પણ વેગથી ૦વું અ૦ કિ૦ કટકટ એવો અવાજ થવો (૨) કટકટ-ટકટક કરવી તે -ટાવવું સ૦ કિ૦ (દાત) કટકટ કરવા -ટાટ(-રો) પુ૦ કટકટ-ટકટક કરવી તે -ટિયું વિ૦ ટકટકિયુ (૨) કજિયાખોર
કટકટિયો પુ૦ [જુઓ 'કટકટ'] એક પક્ષી (૨) [જુઓ કટકિયો] લડવૈયો
કટકણુ વિ૦ કટ દઈને-ઝટ ભાગી જાય એવુ, બરડ
કટકબટક ન૦ [કટકો+બટકુ] કટકોબચકુથોડુ ઘણુ કાઈક (ખાવુ તે)

કટકિયું વિ૦ કટકણું, બરડ(૨)જુઓ 'કટક'મા (૩) [सं कटक] ન૦ છાપરુ (૪) માળ, મેડો.
કટકિયો પું૦ જુઓ 'કટક'મા
કટ(–ક)કી સ્ત્રી૦ ['કટકો' ઉપરથી] નાનો ટુકડો
કટકું ન૦['કટકો' ઉપરથી]નાનુ ખેતર (૨)કટક, લશ્કર, છાવણી
કટ(–ક)કો પુ૦ [स कृत्तक, प्रा. कट्टक] ટુકડો. ૦કોર ન૦ કઠોબટકો ૦બટકો પું૦ ટુકડો, બટકુ ભરતા મોમા આવે એટલો ભાગ
કટકોલ પુ૦, સ્ત્રી૦, ન૦ [स] પિકદાની
કટખોર ન૦ એક પક્ષી
કટર સ્ત્રી૦ તાડ કે ખજૂરીના થડની બનાવેલી હોડી
કટલું ન૦ [स कटक ?] નાનુ ઝૂપડુ (૨) ઝૂપડાનુ બારણુ (૩) કપાસની સાઠીઓનો ગૂથેલો આડપડદો, કડતલુ
કટવું અ૦ક્રિ૦ [सं कटु ઉપરથી ?] કટુ થવુ(૨) દુશ્મનાવટ કરવી (૩) ક્રોધે ભરાવુ
કટાકટ(–ટી) સ્ત્રી૦[सं. कट ઉપરથી] મારામારી, ઝપાઝપી (૨) જીવલેણ દુશ્મનાવટ (૩) તીવ્ર હરીફાઈ (૪) જુઓ કટોકટી
કટાક્ષ પુ૦, ન૦ [स] પ્રેમ, સકેત કે ક્રોધભરી વક્રદૃષ્ટિ (૨) [લા] વક્રોક્તિ, કટાક્ષકથન ૦કથન ન૦કટાક્ષમા–મર્મમા કહેવું તે –ક્ષિત વિ૦ કટાક્ષ પામેલુ
કટાટ વિ૦ [स कट] કજિયાખોર, તકરારી (કા)
કટાણું વિ૦ [જુઓ કાટ] કટાયેલુ (૨) કાટના જેવુ બેસ્વાદ (૩) બગડેલુ (મો), અણગમા-ભર્યું (૪) ન૦ [ક+ટાણુ] કવેળા
કટામણું વિ૦ [જુઓ કાટ] કાટ ચડાવે એવું(૨) કટાઈ જાય એવુ (૩) બગડેલુ, કટાણુ
કટાર સ્ત્રી૦ [अ. किताार] વર્તમાનપત્રનુ કોલમ
કટાર(–રી) સ્ત્રી૦ [स कट्टार, अप दे कटार] એક બેધારું શસ્ત્ર (૨)[ला.] કટાક્ષભરી દૃષ્ટિ કે વચન [–કેડે ખોસવી=કેડે કટાર બાધવી]
કટાવ પું૦ [स कर्त्, प्रा. कट्ट, કાટવુ પરથી] એક છદ (૨) પત્તાની રમતમા અમુક પત્તા ન હોવા તે (૩) કોતરણી, કલમ કરવી તે (૪) પતગોના પેચ થવા–કરવા તે ૦દાર વિ૦કોતરણીવાળુ, કલમી
કટાવવું સ૦ક્રિ૦ ['કાટવુ' ઉપરથી] કપાવવુ (૨) ['કાટ' ઉપરથી] કાટ ચડે એમ કરવું
કટાવું અ૦ક્રિ૦ ['કાટ' ઉપરથી] કાટ ચડવો
કટાસણું ન૦ [स कटासन] ઊન કે ઘાસ–દર્ભનુ આસન
કટાહ પું૦ [सं] કાચબાની પીઠનુ કોટલુ . ઢાલ (૨) સ્ત્રી૦ પેણી
કટિ(–ટી) સ્ત્રી૦ [स] કેડ, શરીરનો મધ્યભાગ. ૦ત્રાણ ન૦ કમરબધ (૨) કદોરો ૦દેશ પુ૦ કેડનો ભાગ. ૦બદ્ધ વિ૦ કેડ બાધીને ઊભેલું, તૈયાર ૦બંધ પુ૦ કમરપટો (૨) [ગરમી તથા ઠડીનો ખ્યાલ આવવા] પૃથ્વીના ગોળાના બતાવાતા પાચ ભાગમાનો કોઈ પણ [ભૂ] (૩) એક છદ; કટાવ ૦મેખલા(–ળા) સ્ત્રી૦ કદોરો ૦શૂલ(–ળ) ન૦ કેડનુ શૂળ–દુખાવો. ૦શૃંખલા સ્ત્રી૦ કમરબધ, કદોરો ૦સૂત્ર ન૦ કેડે બાવેલો દોરો (૨) કસ્તી ૦સ્નાન ન૦ કેડ ને તેથી નીચેના ભાગનુ સ્નાન, એક કુદરતી રોગોપચાર
કટુ,૦ક વિ૦ [स] કડવુ (૨) તીખું (૩) [લા] અપ્રિય ૦તા સ્ત્રી૦ ૦પત્ર ન૦ પિતપાપડો. ૦ફલ(–ળ) ન૦ કડવુ ફળ (૨) કારેલુ (૩) ઇદ્રવારણું (૪) ઝેરી નારિયેળ
કટેવ સ્ત્રી૦ જુઓ કુટેવ
કટેશ(–સ)રી ન૦ ગળાનુ એક ઘરેણુ
કટોકટી સ્ત્રી૦ [स. कट પરથી] અણીનો–બારીક સમય, કટાકટી
કટોદાન ન૦ ડબો, દાબડો
કટોરી સ્ત્રી૦ [दे कट्टोरग, स. कटोरा] વાડકી (૨) કાપડાનો સ્તનભાગ ઉપર રહેતો કાપલો –રો પુ૦ વાડકો
કટ્ટર વિ૦ [हिं , प्रा. कट्ट] વધુ સખત (૨) ચુસ્ત, આગ્રહી (૩) જીવલેણ
કટ્ટા(–ટ્ટી) સ્ત્રી૦ [म कट्टा, प्रा कट्ट (स कर्त्)] અક્કા; દોસ્તીનો ભગ
કટ્ઠું વિ૦ જુઓ કટ્ટર
કઠ સ્ત્રી૦ [स कट] તાડછાની કોથળી–સાદડી
કઠ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કઠવુ'] કઠારો, બફારો (૨) આતરિક પીડા, અમૂઝણ (૩) કઠણાઈ

કઠ પું૦ [म] (સ) એક ઋષિ (૨) ન૦, સ્ત્રી૦ (સં૦) કઠોપનિષદ

કઠણ વિ૦ [स कठिन] ઝટ ભાગે કે પોચું નહિ એવું, સખત (૨) અઘરું, મુશ્કેલ (૩) મજબૂત (૪) દુ ખદાયક (૫) નિર્દય [–છાતીનું = દુ ખ કે મ ઝટ ખમી શકે તથા તેની સામે થઈ શકે તેવું (છાતી, હૈયું) કઠણ કરવું = દુ ખની અસર મન પર ન થવા દેતા તેને દૃઢ કરવુ] ૦પણું ન૦, –ણાઈ(–શ) સ્ત્રી૦ કઠણ હોવુ તે

કઠપંજર ન૦ [काष्ठ+पजर] કાઠડો, હોદ્દો

કઠરાઈ સ્ત્રી૦ ['કઠવુ' ઉપરથી] અકળામણ, મૂઝવણ

કઠલો પુ૦ જુઓ ખટલો ૧,૨

કઠવું અ૦ક્રિ૦ [स कष्ट, प्रा कट्ठ] દુ ખ થવુ; મૂઝાવુ (૨) અફારો મારવો-લાગવો (૩) કઠણ લાગવુ, ખૂચવુ

કઠવો પુ૦ ઘી તેલ ભરવાનો ગાડવો (૨)[स काष्ठ ઉપરથી ?] કૂવામા બેસાડાતું લાકડાનુ ચોકઠું

કઠામ ન૦ [ક+ઠામ] જુઓ કઠેકાણુ

કઠારો પુ૦ ['કઠવુ' ઉપરથી] અફારો, ધામ (૨) જુઓ કઠેડો

કઠિન વિ૦ [स] કઠણ. ૦તા સ્ત્રી૦

કઠિયારી(–રણ) સ્ત્રી૦ [જુઓ કઠિયારો] કઠિયારાની સ્ત્રી (૨) કઠિયારાનું કામ કરતી સ્ત્રી –રુ ન૦ કઠિયારાનો ધ ધો –રો પું૦ [स काष्ठहार, प्रा कट्ठहार] લાકડા કાપી વેચવાનો ધ ધો કરનારો

કઠિયો પુ૦ પૈસો, દોઢિયુ

કઠેકાણું ન૦ [ક+ઠેકાણુ] કુમળી જગા, ઠેસ વાગતા શરમ આવે એવી જગા (શરીરની) (૨) ખરાબ–કથોલી જગા, કઠામ

કઠેડો(–રો) પુ૦ [प्रा कट्ठहर? हि कटहरा? म कठाडा–कठडा] બારી, અગાસી, દાદરો ઇ૦ યાદિ સ્થાનોએ પડી ન જવાય તે માટે કરેલી આડ (૨) ગોખ, ઝરૂખો (૩) ખટારો, મોટું ગાડુ –ડી સ્ત્રી૦ નાનો કઠેડો

કઠોડી સ્ત્રી૦, –ડિયું ન૦ નાનુ કઠોડુ

કઠોડું ન૦[म काष्ठभाण्डक]મસાલો રાખવાની ખાનાવાળી લાકડાની પેટી; લક્કડિયુ

કઠોડો પું૦ [જુઓ કઠેરો] ગોખ (૨) વહાણનો પાછલો ભાગ [એક રોગ

કઠોદર ન૦ [કઠ (કઠણ, કઠવુ)+ઉદર] પેટનો

કઠોર વિ૦ [स] કર્કશ (૨) કઠણ (૩) નિર્દય ૦તા, –રાઈ સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦

કઠોળ ન૦ [स कठोल] દાળ પડે એવું–દ્વિદલ અનાજ [કેડ –ડિયું ન૦ કેડિયું.

કડ(ડ,) સ્ત્રી૦[स कटि, प्रा कडि] (કા) કમર,

કડ સ્ત્રી૦એક વાર ખાડેલી ઠાગર, કરડ (૨)ગણીને અપાતી વસ્તુ ઉપર મે કડે અપાતો વધારો, કરડ

કડ,૦કડ અ૦ (રવ૦) એવો અવાજ કરીને ૦કડતું વિ૦ જુઓ કકડતુ ૦કડવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ કકડવું ૦કડાટ પુ૦ (૨) અ૦ જુઓ કડડાટ ૦કડાટી સ્ત્રી૦ જુઓ કકડાટી (૨) અ૦ કકડાટ કરીને [–બોલાવવી = રૂઆબ બેસાડવો, સખતાઈ કરવી] ૦કડાવવુ સ૦ક્રિ૦ કકડાવવુ. ૦કડિત વિ૦ કકડેલુ, કડક (૨) સજ્જાઈબધ, ઇસ્ત્રીબધ ૦કડીને અ૦ જુઓ કકડીને (૨) ધસારાબ ધ, ઘણા જ જોશમા ૦કડવડી સ્ત્રી૦ખાતા કડકડે એવી વડી ફૂલવડી

કડક વિ૦[રવ૦]બડૂકો બોલે એવુ(૨)[सं कक्खट] કઠણ, આકરુ (૩) કાચુ, અપરિપક્વ (૪) કડાકાવાળુ, ભૂખ્યુ, ઉપવાસી(૫) [सं खडक] સ્ત્રી૦ કાનનું એક ઘરેણું (૫) તખતી (બારીની) ૦બંગાળી વિ૦ સાવ ખાલી – નિર્ધન –કાઈ, –કાશ સ્ત્રી૦ કડકતા (૨) નાણાની તાણ

કડકા-બાલૂસ વિ૦ જુઓ 'કડકો'મા

કડકાવવું સ૦ક્રિ૦[રવ૦]વગાડવુ(પડઘમ ઇત્યાદિ)

કડકિયુ ન૦ [જુઓ 'કડક'૪થી] પુરુષના કાનનુ ઘરેણુ

કડકી સ્ત્રી૦ [જુઓ કડકી–કો] કકડી –કો પુ૦ કકડો –કાબાલૂસ વિ૦જુઓ કડકબ ગાળી

કડ(–ર) કોચલી સ્ત્રી૦ કરચલી, કરચોલી

કડખેદ પુ૦ [हिं कटखेत]કડખો બોલનાર ભાટ

કડખો પુ૦[हिं]દુહા જેવી એક વીરરસની રચના

કડછી સ્ત્રી૦ [दे. कडच्छु] રસોઈ હલાવવા કે પીરસવાનુ છેડે વાડકી જેવું વાળી દાંડીનું એક સાધન –છો પુ૦ મોટી કડછી.[–હલાવવો = ઘાલમેલ કરવી, દખલ દેવી; માણ મારવું.]

કડછીલ પું૦ [म कड्झील] સતાર બીન જેવા વાદ્યોમાં પડખે હોતો તાર [અવાજ
કડડ, ૦કડડ અ૦ (રવ૦) તૂટવા કે કરડવાનો
કડડડ અ૦ (રવ૦) ૦ભૂસ જુઓ કકડભૂસ
કડ(-ઢ)ણ સ્ત્રી૦ [स कटक] કરાડ (૨) કોસની કાંબી(૩)[स.कट=રૂઢિ ઉપરથી?]આદત,લઢણ
કડતલ સ્ત્રી૦જુઓ કરતાલ(૨)[કા]નકામી કૂથલી
કડતલું ન૦ [જુઓ 'કટલુ']કપાસની સાંઠીઓનો ગૂથેલો પડદો, કટલું
કડદો પુ૦ ઓછુ આપવુ તે(૨)ભેગ(૩)કાટલુ. [-કરવો=છૂટ મૂકીને ઓછામા આપી દેવું (૨) વાયે પતવી સોદો નક્કી કરવો]
કડપ પુ૦ જુઓ કરપ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ કડબ
કડપલુ ન૦ [કડપ+લુ] છોડને કાપી કાપીને ખેતરમા થોડે થોડે અ તરે ઢગલા કરવા તે(૨) [?] રાંધેલાનો વાસણમા ચોટેલો પોપડો,ખબડું
કડબ્ સ્ત્રી૦ [स कडव]જુગબાજરીના સૂકા સાંઠા
કડલી સ્ત્રી૦[स कटक]હાથનુ એક ઘરેણુ, કલ્લી -લુ ન૦ પગનુ એક ઘરેણુ, કલ્લુ
કડવું વિ૦ [स कटुक, प्रा. कडुअ] કરિયાતાના સ્વાદ જેવુ, કટુ (૨) અપ્રિય (૩) ન૦ [स कडक्कम्] એક જ રાગના કાવ્યની કેટલીક કડીઓનો સમુદાય [કડવી આંખ=નાપસંદગી કે ઈર્ષાની નજર કડવી જીભ=અપ્રિય લાગે તેવુ બોલવુ તે]૦ઝેર,૦વખ વિ૦ ઝેર જેવુ - ખૂબ કડવુ -વરિયું ન૦ એક દવા -વાટ પુ૦,સ્ત્રી૦ કડવો સ્વાદ(૨)[લા.]લાગણીઓની -સબંધની કટુતા -વાટવું સ૦ ક્રિ૦ કડવુ ઓસડ આપવુ -વાણી સ્ત્રી૦ કડવી દવા -વાબોલું વિ૦ કડવું બોલતુ, મીઠાબોલું નહિ એવું.-વાશ સ્ત્રી૦[+આશ] કડવાપણુ -વી સ્ત્રી૦ એક વેલ, ગળો [લિટો
કડવો પુ૦ [જુઓ 'કરવો']કરવડો,નાળચાવાળો
કડવો પું૦ પાટીદારની એક જાતનો માણસ
કડમલો પુ૦ પડભીંતિયુ
કડા પુ૦ એક જાતની ડાંગર-ચોખા (૨) [सं कुटज]કડો ૦છાલ સ્ત્રી૦ ઇદ્રજવના ઝાડની છાલ
કડા(-ઢા) સ્ત્રી૦ [सं कटाह, प्रा कडाह] તળવાનુ વાસણ,પેણી(૨)ચરુ ૦ઈ સ્ત્રી૦ પેણી

કડાક અ૦(રવ૦) કડાક એવો અવાજ કરીને
કડાકડ અ૦(રવ૦) કડાકડ એવા અવાજ સાથે. -ડી સ્ત્રી૦ [જુઓ કટાકટી] હરીફાઈ, ચડસા-ચડસી (૨) સખત બોલાબોલી, તડાતડી (૩) ધડાધડી, મારામારી (૪) શત્રુવટ (૫) જુઓ કડાકો ૨ [માથાકોહિયુ કંટાળાભરેલું
કડાકૂટ સ્ત્રી૦, -ટો પુ૦ માથાકૂટ -ટિયું વિ૦
કડાકો પુ૦[રવ૦]કડાક એવો મોટો અવાજ(૨) નકોરડો ઉપવાસ, લાઘણ [કડાકા ફોડવા= આગળી ખેચી કે વાળીને કડાક અવાજ કરવો કડાકા પડવા, થવા=ખાવા ન મળવુ, ઉપવાસ થવા] [સજ્જડ
કડાઝૂડ, કડાબીડ અ૦ અડાબીડ, ધમધોકાર.
કડાનું વિ૦ [स कृत, प्रा. कड+नु] (કોઈને માટે)અંકિત કરાયેલુ, -ને યોગ્ય; -ને માટેનુ ઉદા૦'આ અનાજ કૂતરાના કડાનુ છે' 'કોઈના કડાનુ હોય તો મને ન ખપે' [તૂ કી બ દૂક
કડા(-રા)બીન સ્ત્રી૦ [तु करावीन] એક નાની
કડા(-ઢા)યુ ન૦ [જુઓ કડા]મોટી કડાઈ,પેણો
કડાર વિ૦ [स] માજરુ (૨) અહકારી
કડાસન ન૦ [स कटासन] દર્ભનુ આસનિયુ, ઘાસની ચટાઈ
કડિયા(-યો)કોટ પુ૦ મોઈદડાની એક રમત
કડિયાળી વિ૦ સ્ત્રી૦ કડીવાળી (ડાંગ)
કડિયું ન૦ [જુઓ કડ=કેડ]જુઓ કેડિયુ(કા)
કડિયો પુ૦ [दे. कडइअ] છાવા ચણવાનુ કામ કરનાર કારીગર. -યણ સ્ત્રી૦ કડિયાની સ્ત્રી -યાકામ ન૦ છાવા ચણવાનુ કામ
કડિયોકોટ પું૦ જુઓ કડિયાકોટ
કડિંગધીન અ૦ (રવ૦) એવો અવાજ કરીને
કડી સ્ત્રી૦ [स कटक, दे कडा] આકડી, 'હૂક' (૨) ગોળ વાળેલો તાર કે સળિયો (૩) કાનનુ એક ઘરેણુ(૪)બેડી(૫)કવિતાનુ પદ,ચરણ(૬) ઓળ, હાર (૭) બારણાની આકડી માકળ [-કરવી=બેડી પહેરાવવી -દેવી, મારવી =સાકળ વાસવી] ૦તોડ વિ૦ કડી અથવા સાકળ તોડે એવુ (૨) મજબૂત ૦બદ્ધ,૦બંધ વિ૦ હારબંધ(૨)સાકળરૂપે ગૂંથેલુ [ઔષધિ
કડુ ન૦ [स. कटुक प्रा कडु] એક વનસ્પતિ-

કડું ન૦ [सं कटक, प्रा कडक] ગોળ વાળેલો ધાતુનો સળિયો, મોટી કડી (૨) હાથનું એક ઘરેણું
કડૂખલો પુ૦ [सं कृटक+લો] ખૂણો, કાલો
કડૂચું વિ૦ [सं कटु ઉપરથી] કડવાશપડતું, જરા કડવા જેવા સ્વાદનું
કડે અ૦ [म] કને, પાસે (૨) તરફ
કડેટાટ અ૦ [૨વ૦] સપાટાબંધ
કડેધડે અ૦ (૨વ૦) ધમધોકાર, બહુ સારી રીતે
કડો પુ૦ [જુઓ 'કડા'] એક વનસ્પતિ, ઇંદ્રજવનું ઝાડ [એક ઓજાર
કડોકડ઼ ન૦ ચકમક અને દોરીનું દેવતા પાડવાનું
કડોળ વિ૦ [ક+ડોળ] બેડોળ, કદરૂપું
કઢણ વિ૦ જુઓ કઢણિયું (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ કઢણ(૩)વાની(મુ) (૪) ન૦ ['કઢવું' ઉપરથી] મસાલાવાળું ઓસામણ -ણિયું વિ૦ચીડિયું, કઢાપો કરવાના સ્વભાવવાળું -વું સ૦ક્રિ૦ [मं. क्वथ्, प्रा कढ] ખૂબ ઉકાળવું (૨)અ૦ક્રિ૦ કઢાપો કરવો, ઊકળવું
કઢંગ પુ૦ [ક+ઢંગ] કુચાલ, ગેરવર્તણૂક -ગું વિ૦ ઢંગ વગરનું, બેડોળ
કઢા,૦ઈ સ્ત્રી૦ જુઓ 'કડા'મા
કઢાણું (-યેલું) વિ૦ ['કટવું' ઉપરથી] કઢિયલ (૨) કઢણિયું
કઢાપો પુ૦ ['કઢવું' ઉપરથી] કઢારો, ધામ (૨) ક્લેશ, પરિતાપ (૩) કઢી (તિરસ્કારમા)
કઢામ ન૦ ઘોડા અને બળદને પલોટવાનું લાકડાનું ત્રિકોણ ચોકઠું
કઢાયું ન૦ [सं कटाह] મોટી કઢાઈ
કઢાયેલું વિ૦ જુઓ કઢાણું
કઢારું ન૦ [જુઓ 'કાઢારુ'] ઢોર બાંધવાની પડાળી – ઘર, કોઢિયું
કઢારો પુ૦ ['કાઢવું' ઉપરથી] ઊચક વસ્તુ લેવી તે ઊધડ ઇજારો
કઢાવવું સ૦ક્રિ૦ 'કઢવું', 'કાઢવું'નું પ્રેરક
કઢાવું અ૦ક્રિ૦ 'કઢવું', 'કાઢવું'નું કર્મણિ
કઢાળ વિ૦ [ક+ઢાળ] અગમ ઢાળવાળું (૨) પુ૦ ખીડું, ખોડીઆરુ [ઉકાળેલું
કઢિયલ વિ૦ ['કઢવું' ઉપરથી] કઢેલું, ખૂબ

કઢી સ્ત્રી૦ [दे कढिअ, જુઓ કઢવું] ખાવાની એક વાની -ઢો પુ૦જુઓ કઢાપો ૨,૩(૨)કાઢો
કણ પુ૦ [स] દાણો (૨) ઘણો નાનો ભાગ, પરમાણુ (૩) કાગરી (૪) [લા] બ્રાહ્મણ કે અભ્યાગતને આપેલું ભિક્ષાન્ન ૦દાર વિ૦ દાણાદાર(૨)કાગરીવાળું ૦પીઠ સ્ત્રી૦દાણાપીઠ
કણ(-ણું) પ્રત્યય ક્રિ૦ને લાગતા 'તે ક્રિયા કરનારું, તેની ટેવવાળું' એ અર્થનું વિ૦ બનાવે ઉદા૦ બીકણ, -ણું, લડકણું
કણક વિ૦કડક,જરા કાચું (૨)સ્ત્રી૦ [म कणीक] બાંધેલો લોટ (૩) [स कणिक्रम्] કણ,ભિક્ષાન્ન [-કરાવવી=ભિક્ષાન્ન આપવું -કેળવવી, ગૂંદવી, ટૂંપવી, બાંધવી=(રોટલી પૂરી ઇ૦નો)લોટ પાણી નાખી, ગૂદીને તૈયાર કરવો]
કણકણ સ્ત્રી૦ [दे] (૨વ૦) કણકણાટ ૦વું અ૦ક્રિ૦ દુ:ખ અથવા અસંતોષને લીધે ગળામાથી અસ્પષ્ટ અવાજ કાઢવો, ઝીણું રોવું -ણા(-ણી) સ્ત્રી૦ થથરાટ, કંપારી, કમકમાટ (૨) કટાળો -ણાટ પુ૦ કણકણવું તે -ણો પુ૦ થથગાટ, કંપ [(હિચકાનુ)
કણકવું અ૦ક્રિ૦ [स कर्ण] ક્ચૂડ ક્ચૂડ થવું
કણકી સ્ત્રી૦ [स कणिक]ચોખાનો ભાગ (૨) ઝીણો કણ ૦દાર વિ૦ [+દાર] કણકીવાળું, દાણાદાર
કણજી સ્ત્રી૦ [मं करञ्ज] એક ઝાડ -જુ ન૦ કણજીનું બી -જિયું ન૦ કણજીના બીનું તેલ
કણજો પુ૦ જુઓ કણેજરો
કણ(-ણો,-ણાય)તું ન૦ ['કણ' ઉપરથી] દરમાયા તરીકે અપાતું અનાજ
કણદાર, કણપીઠ જુઓ 'કણ'મા
કણદિયો પુ૦[स कण(નાકાનું)+द्वीप?] સ્ત્રીઓના હાથનું એક ઘરેણું
કણબી વિ૦ [स कुटुम्बिन् प्रा कुडुंबि] એ નામની એક જ્ઞાતિનું (૨) પુ૦ એ જ્ઞાતિનો માણસ (૩) [લા] તાબેદાર આદમી, ગુલામ -બણ સ્ત્રી૦ કણબીની સ્ત્રી
કણમણવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ કણકણવું
કણમણાટ પુ૦ કણમણવું તે
કણયરી સ્ત્રી૦ [स कनक, प्रा कणय પરથી] +સોનાનું એક ઘરેણું

તે ૦દાર વિ૦ કદરવાળુ ૦વું સ૦ ક્રિ૦ ['કદર' પરથી]કદર કરવી [(૩) ક ્પ(?)
કદરજ વિ૦ [स कदर्य] કંજૂસ (૨) પાજી, ક્ષુદ્ર
કદરદાર વિ૦, કદરવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ 'કદર'મા
કદર(–રા)વું અ૦ક્રિ૦ ['કજળવુ' ઉપરથી]ઓલવાવુ, બુઝાવુ (દીવાનુ કે દેવતાનુ)
કદરી વિ૦ કદરજ, કૃપણ (૨) કદર જાણનારુ
કદરૂપું વિ૦ [स कद्रूप] કૂબડુ, બેડોળ
કદવા સ્ત્રી૦ [ક+દુવા] કદુવા, શાપ
કદવાન વિ૦ [કદ+વાન] કદવાળુ, કદાવર
કદવું સ૦ ક્રિ૦ [स कद्] મારવુ, ઈજા કરવી
કદશના [कद्+अशना] બેદરકારી, ધ્યાન ન આપવું તે (૨) ચિતા કાળજી
કદલી(–ળી) સ્ત્રી૦ [स] કેળ ૦નાલ(–ળ) સ્ત્રી૦ કેળના થડની અ દરનો સુંવાળો ભાગ ૦પુષ્પ ન૦ કેળનુ ફૂલ ૦ફલ(–ળ) ન૦ કેળુ. ૦વન ન૦ કેળોનુ વન, કેળો જ્યા ઘણી હોય એવી જગા ૦સ્ત ભ પુ૦કેળનો થાભલો
કદહાડો પુ૦ [ક+દહાડો] કમોસમ (૨) દુ ખનો દહાડો [જુઓ 'કદલી'મા
કદળી, ૦નાળ, ૦પુષ્પ, ૦ફળ, ૦વન, ૦સ્તંભ
કદ બ ન૦ [स] એક ફૂલઝાડ, કદમ
કદા અ૦ [स] ક્યારે (૨) કોઈ સમયે, કદાચ ૦ચ અ૦ દૈવયોગે, રખેને (૨) કોઈ વાર (સભવ બતાવવા) ૦ચિત્ અ૦ [स] કોઈ વખતે, ક્યારેક, કદી ૦પિ અ૦[सं] કદાચિત (૨) કોઈ દહાડો પણ, હરગિજ
કદાગરો પુ૦ કજિયો (૨) અદાવત, અ ટસ
કદાવર વિ૦ [फा कद्दावर] મોટા કદ અથવા આકૃતિવાળુ (૨) મજબૂત
કદાસણ સ્ત્રી૦ વઢકારી સ્ત્રી
કદી અ૦ [કો+દી ?] કદાપિ, ક્યારેય પણ (૨) કોઈક વેળા ૦ક અ૦ જવલ્લે, કોઈક જ વાર. ૦કદી અ૦ કોઈ કોઈ વાર
કદીમ(–મી) વિ૦ [अ] અસલી, પ્રાચીન, જૂના જમાનાનું [ને કોઈ વાર
કદીમદી અ૦ [કદી+મદી (દ્વિ)] કદી નહિ
કદીમી વિ૦ જુઓ કદીમ
કદીર વિ૦ [अ] શક્તિમાન, સર્વશક્તિમાન

કદુવા સ્ત્રી૦ [ક+દુવા] કદવા, શાપ
કદૂરત સ્ત્રી૦ [अ] મલિનતા, ડહોળાપણુ (૨) અસ્વસ્થતા (૩) શકા
કદષ્ટિ સ્ત્રી૦ જુઓ કુદષ્ટિ
કદુ પુ૦ [फा कदू] દૂધી (૨) [લા] બત્તો, ટૂ કો જાડો ને મજબૂત લાકડાનો દ ડો (૩) ધોકણુ
કદ્રુ પુ૦ [सं] (સ) કશ્યપ ઋષિની સ્ત્રી–નાગલોકોની માતા ૦કુમાર, ૦સુત પુ૦ નાગ
કદ્રૂપ(–પુ) વિ૦ [स] કૂબડુ, કદરૂપુ
કધાન ન૦ [कु+धान्य] હલકી જાતનુ અનાજ (કોદરા, બ ટી ઇ૦) (૨) બગડેલુ અનાજ
કધોહું,–ણુ વિ૦ [ક+ધોવુ, ધોણ] કધોયુ –ણી સ્ત્રી૦ લાબો વખત ચીજ ન ધોવાથી થતી એની ગાઢ મેલભરી સ્થિતિ (ખાસ કરીને કપડાની) –યું, –તું, –વણુ વિ૦ ધોયુ ધોવાય નહિ એટલુ મેલુ
કનક ન૦ [स] સોનુ (૨) ધન, દોલત (૩) ધંતૂરો ૦પાટી સ્ત્રી૦ સોનાનો પટો ૦ફૂલ ન૦ સોનાનું ફૂલ (૨) કાનનું એક ઘરેણુ (૩) ધતૂરાનુ ફૂલ ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ સોનામહોર ૦વર્ણું વિ૦ સોનાના રંગનુ ૦સારિકા સ્ત્રી૦ એક પક્ષી –કાચલ(–ળ) પુ૦ (સ) સુમેરુ
કનકવી સ્ત્રી૦ [हि कनकौवा] નાની પતગ –વો પુ૦પતંગ [–અપાવવો,–મુકાવવો = પતગને ઊડતો કરવા બીજાએ દૂર સુધી લઈ જઈ છોડવો, છૂટ અપાવવી –ચગાવવો પતગ ઉડાડવો, ઊચે ચડાવવો]
કનજર સ્ત્રી૦ [ક+નજર] કુદષ્ટિ
કનડવું સ૦ક્રિ૦ દુ ખ દેવું, પજવવુ –ગત સ્ત્રી૦ કનડવુ તે, હેરાનગતિ
કનડાટ પુ૦ કનડવુ તે
કનફૂલ ન૦ [स कर्णोत्पल, प्रा कण्णुप्पल ? કે કણ + ફૂલ ?] કાનનુ એક ઘરેણુ, કનકફૂલ (?)
કનવા, ૦ર સ્ત્રી૦ દરકાર, ચિંતા
કન(–ના)સ્તર ન૦ [इ કેનિસ્ટર, हि.] ઘાસ કે ઘાસની ચીપોની ટોપલી કે કડિયો (૨) શીંકી (પડિયાની) (૩) ટીનના પતરાનો ડબ્બો
કનાઈ (ના') પું૦ [हि कन्हाई, स. कृष्ण] (સં) + કનૈયો, કહાન (પ)

કનાત સ્ત્રી૦ [અ] તબૂની કપડાની ભીંત (૨) જાડા કપડાનો પડદો
કનાસ્તર ન૦ જુઓ કનસ્તર
કનિષ્ઠ વિ૦ [સ] ઉમ્મરમા સૌથી નાનુ (૨) સૌથી નાનુ (૩) છેક ઊતરતુ, હલકામા હલકુ. ૦તા સ્ત્રી૦ ૦પક્ષ પુ૦ છેક ઊતરતો પક્ષ (૨) હલકી ગત –ષ્ઠિકા સ્ત્રી૦ ટચલી આગળી (૨) વિ૦ નાની (બહેન) [આવે છે
કની અ૦ 'કે નહિ?' એ અર્થમા વાક્યમા
કનીનિકા સ્ત્રી૦ [સ] આખની કીકી
કને અ૦ [सं कर्णे] પાસે
કનેરા સ્ત્રી૦ [સ] વેશ્યા (૨) હાથણી
કનેરી સ્ત્રી૦ ['કણ' ઉપરથી] ચોખાની કાજી (૨) ['કિનારી' ઉપરથી] કિનારી, કોર (૩) કાગરી (૪) ખારી પૂરી (૫) [इ कनेरी] એક પક્ષી
કનેરુ ન૦ ['કિનારો' ઉપરથી] કિનારો, કોર (૨) અ૦ જુઓ કને, પાસે
કનેવાળિયો પુ૦ [કને + વાળિયો (વાળો)] (કા) મકાનમા ઘૂસેલા ચોરનો બહાર ઊભેલો સાથી
કનોજી સ્ત્રી૦ [हि कनौज, स. कान्यकुब्ज, प्रा कन्नउज्ज] મધ્ય ગગાયમુના અને ઉત્તર પ્રદેશની એક હિદીની બોલી
કનૈયો પુ૦ [स कृष्ण, प्रा कण्ह –न्ह, हि कन्हैया] (હશ્રુતિ બોલવામા લોપાઈ ગઈ છે) (સ) કૃષ્ણ કનાઈ
કનોચાં ન૦ બ૦ વ૦ [स कर्ण, प्रा कण्ण –न्न પરથી ? કે कण्णाआस ?] કાનની બૂટો
કનોછા ન૦ એક વનસ્પતિ
કન્ના સ્ત્રી૦ [हिं, म स. कर्ण, प्रा कन्न પરથી?] કન્યા, (ઊડવા માટે) પતગના ઢઢ્ઢા અને કમાન સાથે બધાતી દોરીની યોજના [–ખાવી = પતગે એક બાજુ કન્નાતુ ઊડવુ –બાંધવી = કન્નાની યોજના કરવી, તે દોરી બાધવી] ૦તું અ૦ ક્રિ૦ એક બાજુ નમતુ રહેવુ, ગિન્નાવુ (પતગનુ) –ન્ની સ્ત્રી૦ કન્નાતી ઓછી કરવા માટે પતગને છેડે ચોડાતી પૂછડી (૨) [?] નાની પતગ
કન્યકા સ્ત્રી૦ [સ] નાની કુવારી છોકરી
કન્યા સ્ત્રી૦ [સ] કુવારી છોકરી (૨) પુત્રી, દીકરી (૩) એક રાશિ (૪) મોટી ઇલાયચી (૫) [સં] દુર્ગા, પાર્વતી [–ઊતરવી = કન્યા જવી લગ્નવહેવાર બધાવો, બેટીવહેવાર હોવો] ૦ઉતાર પું૦ કન્યા ઊતરવી અપાવી તે કે તેનો વ્યવહાર, ૦કેળવણી સ્ત્રી૦ કન્યાઓની કેળવણી; સ્ત્રીકેળવણી ૦કાળ પુ૦ કુવારાપણાનો સમય (૨) કન્યાને પરણાવી દેવાનો સમય ૦કુબ્જ પુ૦ (સ) એ નામનો કનોજની આજુબાજુનો એક પ્રાચીન દેશ ૦કુમારી સ્ત્રી૦ (સ) હિદુસ્તાનના દક્ષિણ છેડાની ભૂશિર (૨) દુર્ગા ૦ગત ન૦ શ્રીવત, પલ્લુ (૨) કન્યા રાશિમા ગ્રહની સ્થિતિ ૦ગ્રહણ ન૦ કન્યાને પરણવુ તે, લગ્ન ૦ચૂડી સ્ત્રી૦ પરણતી વખતે કન્યાને પહેરાવવાની ચૂડી ૦દાન ન૦ કન્યાને વિધિપૂર્વક પરણાવવી તે (૨) તે વખતે અપાતી પહેરામણી ૦દાયો પુ૦ કન્યાને અપાતો દાયજો – પહેરામણી ૦ધન ન૦ કન્યારૂપી ધન ૦પુત્ર પું૦ કુવારી કન્યાને થયેલો પુત્ર (૨) ભાણેજ ૦રાશિ વિ૦ સ્ત્રીના જેવા ગુણવાળુ, બાયલુ (૨) સ્ત્રી૦ એક રાશિ ૦વય ન૦ કન્યા તરીકેની ઉમર ૦વસ્થા સ્ત્રી૦ કન્યા તરીકેની અવસ્થા ૦વિક્રય પુ૦ કન્યા દેવા બદલ પૈસા લેવા તે ૦શાળા સ્ત્રી૦ છોકરીઓની નિશાળ
કન્યા સ્ત્રી૦ જુઓ કન્ના
કન્યાળુ ન૦ વીરડો
કપ પુ૦ [म, स कार्पास પરથી?] જમગરી, કફ (૨) [इ] પ્યાલો
કપચી સ્ત્રી૦ [म को कपची, स कवच ?] સડક પૂરવાનો પથ્થર (૨) પથ્થરનો ભૂકો
કપટ ન૦ [સ] છળ, પ્રપચ (–કરવું, –ખેલવું, –રમવું) ૦કોટ પુ૦ ઠગવા માટે ઊભો કરેલો બનાવટી કોટ (૨) ઢોગનો પડદો ૦ખોર વિ૦ કપટી, ઠગ ૦નિદ્રા સ્ત્રી૦ છેતરવા માટે કરેલી ડોળની નિદ્રા ૦પ્રબધ પુ૦ કપટની યોજના ૦બાજ વિ૦ કપટખોર ૦બાજી સ્ત્રી૦ ઠગાઈ, ધૂર્તતા (૨) કપટની જાળ ૦ભાવ પુ૦ કપટની વૃત્તિ ૦યુદ્ધ ન૦ કપટભર્યું કે કપટથી લડાતુ યુદ્ધ ૦રૂપ વિ૦ કપટી રૂપવાળુ, ઠગારુ ૦વધ પુ૦ કપટ કરીને મારી નાખવુ તે ૦વિદ્યા

સ્ત્રી૦ કપટ કરવાની વિદ્યા ૦વેશ પુ૦ જૂઠો-બનાવટી વેશ, સોગ -ટી વિ૦ કપટવાળુ, કપટભર્યું (૨) કપટ કરનારુ
કપ(-મ)ઠાળ સ્ત્રી૦ જુઓ કમઠાળ
કપડછાણ વિ૦ [हि कपडछान,જુઓ કાપડ+છાણવુ] કપડાથી ચાળેલુ (૨) કપડામા સીવી લઈ છાણમાટીથી લીપેલુ (૩) ન૦ કપડાથી ચાળવુ તે
કપડમટ્ટી સ્ત્રી૦ [हि कपडमिट्टी, જુઓ કાપડ+માટી]હવા ન પેસે તે માટે,કપડા અને માટી વડે ડાટો મારવો કે કપડુ લપેટી માટીનો લેપ કરવો તે
કપડું ન૦ [सं कर्पटक, प्रा कप्पड] કાપડ, લૂગડુ (૨)પહેરવાનુ લૂગડું-વસ્ત્ર -ડાંલત્તાં ન૦બ૦વ૦ [म, हि कपडालत्ता] પહેરવાના લૂગડાલત્તા [વગેરેનુ (૨) ગાભચુ,ડગળુ
કપતરું(-ળું) ન૦ છાલ, છોતરુ (કેરી, દૂધી
કપના સ્ત્રી૦ [सं] કીડો
કપરું વિ૦ [दे खप्पर] મુશ્કેલ, અવરુ (૨) વસમા-કડક સ્વભાવવાળુ (૩) ખાપરુ,ભારે પહોચેલુ
કપરોડ સ્ત્રી૦ બખોલ, બખોલમા બખોલ
કપર્દિકા સ્ત્રી૦ [सं] કોડી (૨) છેક હલકી કિમતનુ નાણુ
કપાટ ન૦ [सं] કમાડ, બારણુ (૨) કબાટ ૦પ્રબંધ પુ૦ ચિત્રકાવ્યનો એક પ્રકાર
કપાણ ન૦ લૂ લાગવી તે(૨)[જુઓ કાપવુ-કપાવુ] કાપવુ-કપાવુ તે
કપાતર વિ૦ જુઓ કુપાત્ર
કપાલ(-ળ) ન૦ [सं] ભમરની ઉપરનો અને માથાના વાળની નીચેનો મોઢાનો ભાગ,લલાટ (૨)ખોપરી (૩) [લા] ભાગ્ય ૦પદી વિ૦(૨) ન૦ કપાળમા પગ હોય એવુ (છીવડુ). -લિકા સ્ત્રી૦ ઠીકરું (૨) દાંતનો મેલ -લી પુ૦ ખોપરીનો હાર રાખનાર-મહાદેવ, શિવ (૨) એક જાતનો અઘોરી બાવો-શિવભક્ત (૩) હલકી વર્ણનો માણસ (માછીથી બ્રાહ્મણીને પેટે ઉત્પન્ન થયેલો) -લી વિદ્યા સ્ત્રી૦ અઘોરીની વિદ્યા
કપાશિ(-સિ)યું વિ૦ [જુઓ કપાસ] જેમા કપાસનો પાક થતો હોય એવું -યો પુ૦ કપાસનુ બી (૨) પાકેલા ગૂમડા, ખીલ ઇત્યાદિ-માથી નીકળતો ગંઠાયેલો દાણો
કપાશી(-સી) સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કપાશિયો'] (પગની) કણી, આંટણ
કપાસ પુ૦ [सं कार्पास, प्रा कप्पास]કપાસનો છોડ (૨) બી સાથેનુ રૂ
કપાસિયુ, -યો જુઓ 'કપાશિયુ'મા
કપાસી સ્ત્રી૦ જુઓ કપાશી
કપાળ ન૦ જુઓ કપાલ [-કૂટવું=શોક વગેરેના આવેશમા કપાળે હાથ પછાડવા (૨) સખત મગજમારી કરવી (૩) હતાશ થવુ -ધોઈ આવવું=લાયક થવુ, વિધાતાના લેખ દૂર કરવા -ફૂટવું=કમનસીબી થવી, લાંબા વખતની આશા ધૂળ મળવી કપાળે કંકુ=ધનભાગ્ય, જશ -ળે કાજળ,-ળે મેશનો ચાંલ્લો અપજશ -ળે ચોટવું તિરસ્કારમાં આપવુ (૨) માથે પડે તેવી નકામી વસ્તુ આપવી -ળે ચોટવું=માથે પડવુ પાલવે પડવું -ળે હાથ દેવો=કશુ જ ન આપવુ -ળે હાથ દેવો=ખિન્ન નિરાશ થવુ] ૦કૂટ સ્ત્રી૦ માથાફોડ, મગજમારી ૦કૂટિયુ, ૦કૂટું વિ૦ માથાફોડિયું,કટકટ કરતુ (૨)ઘણી મગજ-મારી કરાવે એવું ૦કૂટો પુ૦ કપાળકૂટ -ળિયો પુ૦ કપાળી (તુચ્છકારથી)
કપિ પુ૦[सं]વાંદરો(૨)સ્ત્રી૦(કા) એક જાતની ઘોડી ૦ધ્વજ પુ૦(સ) અર્જુન. ૦તાન વિ૦ વાંદરા જેવુ, તોફાની ૦મુખ ન૦ વાંદરાનુ મો (૨) વાંદરાના જેવુ મો
કપિલ વિ૦ [सं] ઘેરા બદામી રગનુ (૨) પું૦ (સ.) સાંખ્ય દર્શનના પ્રણેતા ઋષિ -લા વિ૦ સ્ત્રી૦ ઘેરા બદામી રગની(૨) સ્ત્રી૦ ઘેરા બદામી અથવા તદ્દન કાળા રગની ગાય (૩) તદ્દન એક રગની ગાય (૪) એક જાતનો લાલ સુગંધી ભૂકો (૫)[सं]ઈશાન કોણના પુંડરીક નામના દિગ્ગજની પત્ની(૬)કામધેનુ -લાષષ્ઠી સ્ત્રી૦ ભાદરવા વદ છઠ, હસ્ત નક્ષત્ર,વ્યતિપાત અને મંગળવાર. એ યોગવાળો દિવસ

કપિંજલ ન૦ [સં] તેતર (૨) ચાતક (૩) પું૦ (સ) [કાદંબરીમાં] શ્વેતકેતુ ઋષિનો પુત્ર -લા સ્ત્રી૦ (સ) એક નદી
કપીથ ન૦ [સં. कपित्थ]+કોઠું કે કોઠી
કપીશ પું૦ [સં] (સ) કપિ-વાનરનો ઈશ, હનુમાન [એવો પુત્ર
કપૂત પું૦ [સં. कुपुत्र] ખરાબ-નામ બોળે
કપૂર ન૦ [સં कर्पूर, प्रा कप्पूर] એક સુગંધી પદાર્થ. ૦નું વૈતરું ન૦ આનંદદાયક કામકાજ [કપૂરે કોગળા કરવા = સુખવૈભવ માણવો] ૦કાચરી(-લી) સ્ત્રી૦ [+(હિ).कचरी] એક સુગંધીદાર મૂળિયું ૦ચીની સ્ત્રી૦ [म कापूरचीनी] એક ઔષધી (૨) ચિનાઈ સાકર ૦તેલ ન૦ કપૂરનું તેલ ૦મધુરી સ્ત્રી૦ કપૂરની સોડમ મારતો એક છોડ -રિયાં ન૦બ૦વ૦ કપૂરી પાન (૨) કાચી કેરીના લાંબા ચીરિયા -રી વિ૦ કપૂરના જેવું, સફેદ (૨) એ નામની જાતનું (નાગરવેલનું પાન)
કપેચાં ન૦બ૦વ૦ [કપચી (ગાબચુ, ચીર)? કે 'કવચા' ઉપરથી?] એક વસાણું
કપેચું વિ૦ [ક+પેચ] અટપટું, અઘરું
કપોટી સ્ત્રી૦-ટું ન૦[સરખાવો મ. कर्पं(-प)ट] પોપડી (રોટલા, રોટલી ઇત્યાદિની) (૨) પાતળી છાલ, ઝીણું પડ
કપોત ન૦ [સં] કબૂતર (૨) હોલો ૦ક ન૦ નાનું કપોત (૨) સાજીખાર (૩) સુરમો ૦ની, -તિની, -તી સ્ત્રી૦ કપોતની સ્ત્રી
કપોલ(-ળ) પું૦ [સં] ગાલ (૨) વાણિયાની એક જાતનું ૦કલ્પિત વિ૦ બનાવટી, ઓઠવી કાઢેલું, આકાશપુષ્પ જેવું ૦કલ્પના સ્ત્રી૦પાયા વિનાની-ખોટી કલ્પના
કપોળુ ન૦ કપાળ ઉપરના વાળ બોડાવી કરાતી અર્ધચંદ્રાકાર હજામત
કપ્તાન પું૦ [પો] આગેવાન, વડો-ઉપરી અમલદાર (૨) ટંડેલ, વહાણ કે આગબોટનો ઉપરી (૩) પલટણનો કે કોઈ ટુકડીનો ઉપરી (જેમ કે ક્રિકેટનો)
કપ્પડ ન૦ [સં कर्पट, प्रा] કાપડ ૦કણુચ [प्रा, सं कनक] ન૦ + ઘણું કીમતી કાપડ
કોપર સ્ત્રી૦ (ક) ભેખડ, નદીની કરાડ (૨) વિ૦ જુઓ કપરુ
કપ્પી સ્ત્રી૦, -પ્પો પું૦ જુઓ 'કુપ્પી'મા
કફ પું૦ [સં] આયુર્વેદ પ્રમાણે શરીરની ત્રણ ધાતુમાંની એક, શ્લેષ્મ (૨) ખાંસી, ઉધરસ (૩) ગળફો, બળખો (૪) ચકમકના તણખા ઝીલવાનું રૂ, જામગરી, કપ ૦ક્ષય પું૦ ફેફસાનો ક્ષય, એક રોગ ૦જ્વર પું૦ કફના વિકારને લીધે આવતો તાવ ૦સ્રાવ પું૦ કફનો એક રોગ -ફોદર ન૦ [+ उदर] કફના વિકારને લીધે થતો પેટનો એક રોગ
કફન ન૦ [अ] શબને ઓઢાડવાનું લૂગડું (૨) [इ कॉफिन] શબ મૂકવાની પેટી -ની સ્ત્રી૦ [अ] કફનીનું કુડતું, ફકીરનો વેશ (૨) ટૂંકી બાંયનું લાંબુ પહેરણ [(૨) મરામત
કફલાત સ્ત્રી૦ [अ कफालत] ચૂનાની ગાર, છો,
કફા વિ૦ [फा ख़फ़ा] ખફા, ક્રોધાયમાન, નાખુશ ૦મરજી સ્ત્રી૦ નાખુશી, ઇતરાજી
કફાત સ્ત્રી૦ [अ कफ्फारह] ઇસ્લામી શરિયત પ્રમાણે પાપનિવારણાર્થે કરેલું પુણ્યદાન, પ્રાયશ્ચિત્ત(૨)નુકસાન, હાનિ (૩) કજિયો, ટંટો
કફોડું વિ૦ [ક+ફોડ (નિકાલ)] વિષમ, વિપરીત (૨) કઢંગું, કલાગું (૩) મુશ્કેલ
કબક પું૦ [फा] એક પક્ષી
કબજ વિ૦ [अ क़ब्ज़] કબજામા કે તાબામા હોય એવું (૨) [अ कब्ज] બધકોશવાળું -જાગીરો પું૦ મિલકતનો કબજો આપીને તે ઉપર વ્યાજે નાણા લેવા તે -જાન પું૦ [अ क़ब्ज़ह] કબજો, હવાલો -જિય(-યા)ત સ્ત્રી૦ [अ कब्जियत] રોકાણ અટકાવ (૨) બધકોશ, મળાવરોધ, એક રોગ -જેદાર વિ૦ કબજો ધરાવનારું (૨) પું૦ તેવો માણસ
કબજો પું૦ [अ] તાબો, હવાલો, ભોગવટો (૨) દબાણ, પકડ (૩) બાંય વગરનું અથવા ટૂંકી બાંયનું બદન (૪) ચોળી [-કરવો = તાબામાં લેવું, હાથ કરવું -મેળવવો, લેવો = કાયદેસર ભોગવટો લેવો] ૦ભોગવટો પું૦ કબજો તેમ જ ભોગવટો
કબડ વિ૦[प्रा कव्वड = કુનગરનું પરથી?] મૂર્ખ,

ભોટ. ગામડિયું (૨) ન૦ [स कपाट] નાનું તાકું, ભંડારિયું
કબડવું સ૦ ક્રિ૦ હેરાન કરવું
કબડાવું અ૦ક્રિ૦ માંદું પડવું, શરીરનું કથળવું
કબર સ્ત્રી૦ [अ कब्र] કબ્ર, ઘોર(૨)તેમાં મડદું દાટી ઉપર કરેલું ચણતર [(હાથે)કબર ખોદવી =પોતાનું મૃત્યુ થાય,કે પોતાને અતિ નુકસાન થાય તેવું જાતે કરવું] ૦સ્તાન ન૦ [+(ફા.) स्तान] મુસલમાનો યા ખ્રિસ્તીઓનું સ્મશાન
કબરી સ્ત્રી૦ [सं] ચોટલો, વેણી
કબલ અ૦ [अ. कब्ल] પહેલાં
કબંધ પું૦,ન૦[सं]માથા વિનાનું શરીર(૨)[सं] રાહુ(૩)એક રાક્ષસ (૪)[ક+બંધ] ખરાબ બંધ
કબા સ્ત્રી૦ [अ.] ઝભ્ભો (અમીરી) [કૃત્ય
કબાજી સ્ત્રી૦[ક+બાજી]ઊંધો ધંધો મૂર્ખાઈભર્યું
કબાટ પું૦ન૦[सं कपाट?સર૦ म, इ कप्बोर्ड?] વસ્તુઓ મૂકવાની ખાનાવાળી એક બનાવટ
કબાડ વિ૦ કદરૂપું, ખરાબ, દુષ્ટ (૨) પું૦ [સર૦ हि , म] ઘાસનો ભાર, ગંજી (૩) ન૦ ઇમારતી લાકડું ૦કડ સ્ત્રી૦ [+सं कष्ट, म कवाडकष्ट] ખૂબ સખત કે હલકી મજૂરી, ગધ્ધાવૈતરું –ડિયું વિ૦ જાડું અને જોરવાળું (૨) કબાડી –ડી વિ૦ કબાડા કરનારું (૨) પું૦ ઇમારતી લાકડાનો વેપારી (૩) કડિયારો –ડું વિ૦ બેડોળ, કઢંગું, કદરૂપું (૨) નઠારું. દુષ્ટ, વ્યભિચારી (૩) ન૦ તેવું કામ
કબાબ પું૦ [फा] માંસનું મૂઠિયું–ભજિયું ૦ચીની સ્ત્રી૦ એક ઓષધિ
કબાલો પું૦[अ]સાટું (૨) સાટાનો કરાર (૩) વાયદે નાણાં આપવાના કરારથી કરેલી ખરીદી
કબી અ૦ [हि. कभी] કબૂ; કદી
કબીર વિ૦ [अ] મહાન,મોટું (૨) પું૦ ભાટ, કવિ (૩) [सं] પ્રસિદ્ધ ભક્તકવિ અને જ્ઞાની ૦પંથ પું૦કબીર પાછળ ચાલેલો પંથ ૦પંથી વિ૦ કબીરપંથનું (૨) પું૦ તેનો અનુયાયી –રો પું૦કબીરપંથીઓનું પહોળા મોંનું ભિક્ષાપાત્ર; કટોરો (૨) ઇસ્લામી શરેહ પ્રમાણેનો મહા અપરાધ [કબીલાવાળો
કબીલદાર વિ૦ [अ कबीलह+दार (फा)]
કબીલો પું૦[अ] બૈરાંછોકરાં(૨)કુટુંબ,પરિવાર
કબીસો પું૦ [अ] પારસી વર્ષ પ્રમાણે છેલ્લા માસના પાંચ દિવસોનો સમૂહ (૨) ચાંદ્રવર્ષ કરતાં સૌરવર્ષમાં આવતા વધારાના ૧૧ દિવસોનો સમૂહ
કબુલાવવું સ૦ ક્રિ૦, કબુલાવું અ૦ ક્રિ૦ 'કબૂલવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ
કબુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [ક+બુદ્ધિ] કુબુદ્ધિ
કબૂ અ૦ [हि कभू] + કદી, કોઈ વાર
કબૂતર ન૦ [फा] એક પખી ૦ખાનું ન૦ કબૂતરો રાખવાનું પીંજરું (૨) [લા] નાના નાના ઘણા ખાનાવાળું એવું કબાટ (૩) ગંદી જગા –રી સ્ત્રી૦ કબૂતરની માદા
કબૂદ ન૦ [फा] એક પક્ષી
કબૂધ સ્ત્રી૦ કુબુદ્ધિ –ધિયું વિ૦ [+ઇયું] કુબુદ્ધિવાળું
કબૂલ વિ૦[अ]મંજૂર, માન્ય [–થવું, –રાખવું =કબૂલ કરવું માનવું] ૦ણી સ્ત્રી૦ કબૂલાત ૦(–લા)ત સ્ત્રી૦ કબૂલવું તે [–આપવી, –કરવી=કબૂલવું (૨) કબૂલાતપત્ર લખી આપવું –માગવી = કબૂલ થવા કહેવું, માન્ય કે મંજૂર છે કે કેમ તે પૂછવું –લેવી= મંજૂરી કે સ્વીકાર મેળવવો] ૦(–લા)તનામું ન૦, ૦(–લા)તપત્ર પું૦ કબૂલાતનો લેખ, કરારનામું ૦મંજૂર વિ૦ કબૂલેલું મંજૂર થયેલું –કરેલું ૦મંજૂરી સ્ત્રી૦ ૦વું સ૦ક્રિ૦ હા પાડવી સ્વીકારવું (૨) કબૂલાત આપવી
કબૂલી સ્ત્રી૦ [अ] ચણાની દાળની ખીચડી
કબેલું ન૦[જુઓ 'કવલું'] કાળું મોટું નળિયું, મોભારિયું (૨) ઘાટ વગરનું ઠીકરું (૩) મોટી બેડોળ ઠીબ
કબોલ પું૦ [ક+બોલ] કુબોલ, કુવેણ
કબ્ર [अ], ૦સ્તાન [फा] જુઓ 'કબર'માં
કભા પું૦ [अ. कबा] જરીનો જામો, વાઘો ૦ય પું૦ કભા (૨) ઓઢો (૩) સ્ત્રી૦ બાય
કભારજા સ્ત્રી૦ કુભારજા કર્કશા સ્ત્રી
કભાવ(–વો) પું૦ [ક+ભાવ] અપ્રીતિ, અટાજો, તિરસ્કાર [મેલું, કચોણું
કભોઠું વિ૦[ક+ભોઠું] ધોયું ધોવાય નહિ એવું

કમ વિ૦ [फा] ઓછું (૨) ખરાબ ૦અક્કલ વિ૦ ઓછી બુદ્ધિવાળું, મૂર્ખ (૨) સ્ત્રી૦ ઓછી અક્કલ ૦અમલ વિ૦ કમતાકાત, ગદ્ધાના ખેલીના પેટનું ૦આવક(૦ત) સ્ત્રી૦ ઓછી આવક ૦કદર વિ૦ કદર વગરનું (૨) સ્ત્રી૦ ઓછી કદર ૦કૌવત વિ૦ કમતાકાત, દુર્બળ ૦કૌવતી સ્ત્રી૦ દુર્બળતા, અશક્તિ ૦ખર્ચ (-રચ) પુ૦ ઓછું ખર્ચ ૦ખર્ચાં (-રચા)ળ વિ૦ ઓછું ખર્ચાળ ૦જબાં(-બાન) વિ૦ ઓછાબોલું (૨) બહાના કાઢયા વિના હુકમ માનનાર, આજ્ઞાંકિત (૩) તોતડું (૪) ભૂંડાબોલું (૫) સ્ત્રી૦ ગાળ, અપશબ્દ ૦જાત વિ૦ કમઅસલ ૦જાદે વિ૦ ઓછુંવત્ત ૦જોર વિ૦ કમતાકાત, દુર્બળ. ૦જોરી સ્ત્રી૦ અશક્તિ ૦જોશ(-સ) વિ૦ જોશ જુસ્સા વિનાનું (૨) નમાલું ૦તર વિ૦ [+(फा)तर] વધારે ઓછું -ઊતરતું ૦તરીન વિ૦ [-(फा)तरीन] સૌથી ઓછું -ઊતરતું ૦તાકાત વિ૦ કમજોર ૦તાકાતી સ્ત્રી૦ કમજોરી ૦તી વિ૦ [+(फा) ई] ઓછું ૦તોલ વિ૦ તોલમાં તોલ કરતાં ઓછું (૨) જેનો ઝાઝો ભાર — વજન ન પડે એવું ૦નજર સ્ત્રી૦ મહેરબાનીની ઓછપ, અવકૃપા ૦નસીબ વિ૦ દુર્ભાગી (૨) ન૦ દુર્ભાગ્ય ૦નસીબી સ્ત્રી૦ દુર્ભાગ્ય ૦ફુરસદ વિ૦ ઓછી નવરાશવાળું (૨) સ્ત્રી૦ કમફુરસદી ૦ફુરસદી સ્ત્રી૦ નવરાશની ઓછપ ૦બખ્ત (-ખત) વિ૦ કમનસીબ (૨) ધૂર્ત, બદમાશ ૦બખ્તી(-ખતી) સ્ત્રી૦ કમનસીબી (૨) ધૂર્તતા, બદમાશી ૦બેશ વિ૦ ઓછુંવત્તું ૦સમજ વિ૦ ઓછી સમજવાળું (૨) સ્ત્રી૦ ઓછી સમજ

કમકમવું અ૦ક્રિ૦ [सं कम्प्] ધ્રૂજવું કંપારી ખાવી કમકમાટ પુ૦, -ટી સ્ત્રી૦ કમકમવું તે, કમકમી (૨) ત્રાસ (૩) જુગુપ્સા

કમકમાં ન૦બ૦વ૦ ધ્રુજારી, કંપારી [-આવવાં, -ખાવાં, -છૂટવાં] -મી સ્ત્રી૦ કંપારી (૨) સૂગ

કમખો પુ૦ [फा कमखाब પરથી] કાપડું, કાચળી -ખી સ્ત્રી૦ નાનો કમખો -ખાચોળી સ્ત્રી૦ કમખાઘાટની ચોળી

કમચી સ્ત્રી૦ [तु] ચાબુક, કોરડો (૨) ચાબુકની દોરી

કમજરે અ૦ [ક + મજરે] ઓછે, બાદ

કમઠ પુ૦ [सं] કાચબો (૨) વાંસ -ઠી સ્ત્રી૦ કાચબી [કરીને વાંસનું)

કમઠાડું ન૦ [सं कमठ ઉપરથી] ખપાટિયું (ખાસ

કમઠાણ ન૦ [सं कर्मस्थान प्रा कम्मट्ठाण ?] મોટો ખટલો, રસાલો (૨) વાખરો, સરસામાન (૩) ઢંગધડા વગરની કે ખાલી મોટી રચના

કમઠાયો પુ૦ [सं कर्मठ ? જુઓ કમઠાણ પણ] બાંધકામનો સારો અનુભવી મિસ્ત્રી, શિલ્પી

કમઠાળ સ્ત્રી૦ ['કમઠ' ઉપરથી] ચિતાળ, કાઢેલું લાકડું [કણકણવું

કમણવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ કણવું] કચવાવું,

કમત સ્ત્રી૦ [જુઓ કુમતિ] કુબુદ્ધિ -તિયું વિ૦ કમતવાળું ['કમ'માં

કમતર, -રીન, કમતી વિ૦ [फा] જુઓ

કમન ન૦ [ક + મન] અપ્રીતિ, અભાવ

કમનીય વિ૦ [सं] ચાહવા-ઇચ્છવા યોગ્ય (૨) સુંદર મનોહર [કમ'માં

કમબખ્ત, -ખ્તી, [फा] -ખત, -ખતી જુઓ

કમબેશ [फा] જુઓ 'કમ'માં

કમર સ્ત્રી૦ [फा] કમ્મર, કેડ [-કસવી, -બાંધવી = હિંમત ભીડવી, તૈયાર થવું -ભાગવી -તૂટવી = હતાશ થવું, ઢીલા થવું -તોડવી, -બેસવી = સખત મહેનત કરવી (૨) બીજાની હિંમત તૂટી જાય તેમ કરવું -પર કાકરો મૂકીને (કામ કરવું) = જગાય ચસ્યા વિના] ૦કસ વિ૦ (+કસવું) કમર કસનારું, જોરનું કામ કરનારું (૨) પુ૦ લડવૈયો, વીરપુરુષ (૩) ન૦ કેડને મજબૂતી આપનાર એક ઔષધિ ૦તૂટ, ૦તોડ વિ૦ કમર તોડી નાખે તેવું અઘરું (કામ) ૦નું ઢીલું વિ૦ ઢીલીનબળી કેડનું (૨) હિંમત વગરનું, પોચું, કાયર ૦માં જોર પુ૦ તાકાત, હિંમત ૦પટી(-ટ્ટી) સ્ત્રી૦ કમર અથવા કોઈ પણ ચીજના મધ્યભાગમાં બાંધવાની પટ્ટી ૦પટો (-ટ્ટો) પુ૦ કેડે બાંધવાનો પટો ૦બંધ પુ૦ કમરપટો (૨) વિ૦ સુસજ્જ, સાવધ, તત્પર ૦વા પુ૦ કમરનો વા, એક રોગ

કમરક(-ખ) ન૦ [स कर्मरग] એક ખાટું ફળ. **-ખી** સ્ત્રી૦ એનું ઝાડ

કમરીક ન૦ [इ केंब्रिक] એક જાતનું કાપડ

કમલ ન૦ [स] એક ફૂલ, કમળ (૨) ગર્ભસ્થાન **૦જા** સ્ત્રી૦ લક્ષ્મી **૦(-ળ)તંતુ** પુ૦ કમળનો રેષો **૦દલ** ન૦ કમળની પાંદડી **૦(-ળ)નાળ** સ્ત્રી૦ કમળની દાંડી. **૦પત્ર** ન૦ કમલદલ **૦પત્રાક્ષ** વિ૦ [+पत्र+अक्ष] કમળદલ જેવી આંખવાળું **૦ભૂ, ૦યોનિ** પુ૦ બ્રહ્મા **૦મુદ્રા** સ્ત્રી૦ આંગળાંને કમળના આકારે વાળવા તે **-લા(-ળા)** સ્ત્રી૦ વિષ્ણુની પત્ની, લક્ષ્મી (૨) સુંદરી, સ્ત્રી **-લાકર** પુ૦ [+आकर] કમળોનો સમુદાય (૨) કમળનું તળાવ-સરોવર **-લાક્ષ** વિ૦, **-ક્ષી** વિ૦ સ્ત્રી૦ કમળ જેવી સુંદર આંખવાળું **-લા(-ળા)પતિ** પુ૦ વિષ્ણુ **-લા(-ળા)સન** પું૦ [+आसन] બ્રહ્મા **-લિની** સ્ત્રી૦ કમળની વેલ કે તેથી ભરપૂર તળાવ **-લોદ્ભવ** વિ૦ [+उद्भव] કમળમાથી ઉત્પન્ન થયેલું (૨) પું૦ બ્રહ્મા

કમળ ન૦ જુઓ કમલ **૦કાકડી** સ્ત્રી૦ કમળનું બીજ **૦કોશ(-ષ)** કમળના ફૂલનો ડોડો **૦તંતુ, ૦નાળ** જુઓ 'કમલ'માં **૦પૂજા** સ્ત્રી૦ કમળ ચડાવીને પૂજા કરવી તે (૨) જેમાં દેવને મસ્તક ચડાવાય છે એવી પૂજા **૦પ્રબંધ, ૦બંધ** પુ૦ એક ચિત્રકાવ્ય **૦ભૂ** વિ૦ કમળમાથી ઉત્પન્ન થયેલું (૨) પુ૦ બ્રહ્મા. **૦મુદ્રા** સ્ત્રી૦કમલમુદ્રા **૦વેલ** સ્ત્રી૦એક વેલ. **-ળા, ળાપતિ, -ળાસન** જુઓ 'કમલ'માં

કમળી સ્ત્રી૦ એક ફૂલ (૨)એક રોગ **-ળો** પુ૦ [स. कमला]એક રોગ (૨) [લા] વિકૃત દૃષ્ટિ

કમંડલુ(-ળુ) ન૦ [स] સંન્યાસીનું જલપાત્ર (૨) એક ધાતુપાત્ર (પીરસવાના કામનું)

કમંડળ ન૦ જુઓ કમંડલુ [કમાતું

કમાઈ સ્ત્રી૦ ['કમાવું'] કમાણી **-ઉ** વિ૦ રળતું,

કમાચણ સ્ત્રી૦ [म कानाचारिणी]છિનાળ,વેશ્યા

કમાડ ન૦ [स कपाट] બારણું [(**-દેવું, -વાસવું**=બારણું બંધ કરવું **-ભાગવા**=વારંવાર આવવું-જવું (ઉઘરાણી ઇ૦ માટે)]

કમાડું ન૦ ['કમાડ' પરથી] ક્યારામાં પાણી આવવા કે આવતું બંધ કરવા માટે નીકમાં કરાતી-તોડાતી નાની પાળ [વિ૦ કમાઉ

કમાણી સ્ત્રી૦ ['કમાવું'] રળતર,કમાઈ **-તલ**

કમાન સ્ત્રી૦[फा] કામઠું, ધનુષ (૨) કામઠાનો આકાર, એ આકારની કોઈ પણ રચના મહેરાબ (૩) સ્થિતિસ્થાપક ગુણવાળું ગૂંચળું, 'સ્પ્રિંગ' [**-કાઢવી**=કમાનનો આકાર કરવો (બાંધકામમાં) **-ચડાવવી**=ધનુષ્ય વાળીને પણછ ચડાવવી. **-છટકવી**=(સ્પ્રિંગ) છૂટી થઈ જવી (૨) મિજાજ જવો **-નાખવી. -બેસાડવી**=છટકેલી કમાનને ફરી ગોઠવવી. કે ન હોય ત્યાં નવેસર મૂકવી] **૦કાંટો** પુ૦ એક જાતનો તોળવાનો કાંટો **૦ગર** પુ૦ કમાન ચણનારો કારીગર (૨) ચિતારો (૩) હાડવૈદ **૦દાર** વિ૦ કમાનવાળું (૨) અર્ધગોળાકાર

કમાલ વિ૦[अ] સંપૂર્ણ (૨)ઉત્કૃષ્ટ ઘણું સરુ (૩)સુંદર (૪)સ્ત્રી૦ હદ, પરાકાષ્ઠા. [**-કરવી**=હદ કરવી, કાંઈક ભારે પરાક્રમ કરવું]

કમાલિ(-ળિ)યો પુ૦ [કમાલ' પરથી]હીજડો ફાતડો (૨)નપુંસક, વ્યંઢળ (૩)[લા] પુરુષના જેવી સ્ત્રી, ઊંચી અને અસુંદર અથવા લજ્જા વિનાની સ્ત્રી

કમારગ પુ૦[ક+મારગ] જુઓ કુમાર્ગ

કમાવતર ન૦બ૦વ૦ [કુ+માવતર] માબાપના સ્વાભાવિક ગુણ વિનાના-છોકરાનું ભૂંડું કરે એવા માબાપ

કમાવવું સ૦ક્રિ૦ [हि कमाना, व कामान. म कना-णे] (ચામડું) કેળવવું, સાફ અને સુંવાળું કરવું (૨) 'કમાવું'નું પ્રેરક, કમાણી કરાવવી, રળાવવું **કમાવાવું** અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

કમાવીસદાર પુ૦ [म] જુઓ કુમાવીસદાર

કમાવું સ૦ક્રિ૦ [हिं कमाना]પેદા કરવું, રળવું

કમાળિયો પુ૦ જુઓ કમાલિયો

કમિટી સ્ત્રી૦ [इं] સમિતિ

કમિશન ન૦ [इ] દલાલી, હકસાઈ (૨)નિયુક્ત જન,પંચ,તપાસપંચ(૩)અખત્યારનામું,સનદ (૪) અખત્યાર, અધિકાર **૦ર** પુ૦ અંગ્રેજી

ગન્યનો એક અમલદાર,સન્મૂબો (૨) ખાસ કામ માટે નિમાયેલો માણસ ૦એજંટ પું૦ [ઇ] દલાલ

કમી વિ૦ [फा कम]કમ,ઓછુ (૨)ઊણું,અધૂરું (૩)સ્ત્રી૦[फा] ઓછપ, ઊણપ [-કરવું=ઘટ કરવુ (૨) બગ્તગ્ કરવુ] ૦જાસ્તી વિ૦ ઓછુ વત્તુ

કમીન વિ૦ [फा] નીચ, હલકા મનનુ (૨) મેલા મનનુ,કપટી **-ના** સ્ત્રી૦[फा]ઓછપ,ખોટ **-નું** વિ૦[फा कमीनह] કંગાળ, પામર, હલકુ

કમુરત ન૦[ક+મુરત] અશુભ મુહૂર્ત, અયોગ્ય સમય **-તાં** ન૦બ૦વ૦ કમુરતવાળા દિવસો

કમૂળ વિ૦[ક+મૂળ]ખરાબ મૂળવાળુ (૨)કુળને એબ લગાડે એવુ

કમોત ન૦ [ક+મોત] અસ્વાભાવિક મોત **-તિયુ** વિ૦ કમોતે મરેલુ (૨) કમોતે મરે તેવુ (૩)[લા] સાહસિક

કમોદ સ્ત્રી૦ [स कुमुदा?] એક જાતની ડાંગર [**-આપવી**=સાગી પેઠે માર મારવો] ૦ડો પુ૦ એનાથી ઊતરતા પ્રકારની ડાંગર **-દિયુ** વિ૦[+ઇયુ]જેમા કમોદ પાકતી હોય એવુ (૨) [લા] સુગંધીદાર

કમોસમ સ્ત્રી૦ [ક+મોસમ] કઋતુ,કવખત

કમ્મર સ્ત્રી૦ જુઓ કમર

કયડો પુ૦પતગનો ઢઢ્ઢો(૨) [स कटक] કરડો, વીટલો (૩)[જુઓ 'કરહુ'] કવાથ, ઉકાળો

કયામત સ્ત્રી૦ [अ] જુઓ કયામત

કયાસ પુ૦ (પ)+ જુઓ કયાસ

કયહું ન૦ [જુઓ કરહુ] માદાને કે સુવાવડીને આપવાની એક રાબ

કયુ સ૦ (૨) વિ૦ [म कतर, प्रा कयर?] (સ્ત્રી૦ કઈ) કોણ, શુ (પ્રશ્નવાચક) [કયે મોઢે=શી આબરૂથી કે હકદાવાથી?]

કર પુ૦ [स] હાથ (૨)વેરો, મહેસૂલ, જકાત (૩) લાગો (૪) કિરણ (૫) સૂઢ (૬) બેની સજ્ઞા [**-ઘાલવો, -નાખવો, -બેસાડવો, -ઠોકવો**=વેરો લાગુ કરવો **-ભરવો**=વેરો આપવો]૦કકણન્યાય પુ૦ કેડમા છોકરુ ને ગામ ઢૂઢે એવો ન્યાય.૦કોશ(-ષ)પુ૦ખોબો, અંજલિ ૦ગ્રહ પું૦ પાણિગ્રહણ, લગ્ન (૨) આશ્રય આપવો તે ૦ગ્રાહી વિ૦ આશ્રય આપનારુ (૨) પુ૦ હાથ ઝાલનાર-પતિ (૩) વેરો ઉઘરાવનાર અમલદાર ૦તલ(-ળિયુ) ન૦ હથેળી ૦તલગત વિ૦ હથેળીમા હોય એવું ૦તલભિક્ષા સ્ત્રી૦હથેળીમા માય તેટલી જ ભિક્ષા લેવાનુ વ્રત ૦તલાસ્થિ ન૦હથેળીનુ હાડકુ ૦તલી સ્ત્રી૦ હથેળી, ૦તાલ(-ળ) સ્ત્રી૦ હાથ વડે તાળી આપવી તે (૨) કાસી-જોડા,ઝાઝ ૦ન્યાસ પુ૦મત્ર ભણીને કર આદિ વિભાગો ઉપર જુદા જુદા દેવનુ સ્થાપન કરવુ તે ૦પલ્લવ પુ૦ પંજો,પહોચો (૨) હાથરૂપી પલ્લવ (૩) કોમળ હાથ(૪)આગળી ૦પલ્લવી સ્ત્રી૦ હાથના - આગળીઓના ચાળાથી વિચાર જણાવવા - સમજાવવાની વિદ્યા (૨) હાથનો ઇશારો-સકેત ૦પીડન ન૦ જુઓ કરગ્રહ ૦પુટ પુ૦ નમસ્કાર માટે હાથ જોડવા તે (૨)ખોબો ૦પૃષ્ઠ ન૦ હાથનો પાછલો-અવળો ભાગ ૦બદર ન૦ હાથમા રહેલુ બોર ૦બદરવત્ અ૦ કરબદર પેઠે બરાબર તપાસી-જાણી શકાય તેવુ ૦ભાગ પુ૦ કર રૂપે આપવાનો રાજ્યનો ભાગ ૦ભાર પુ૦ કરવેરાનો ભાર - બોજો ૦ભૂષણ ન૦ હાથનુ ઘરેણુ (૨)પતિ (૩) દાન ૦માળા સ્ત્રી૦ જપમાળા બેરખો (૨) હાથની આગળીઓ રૂપી જપમાળા ૦લાઘવ વિ૦ હાથ લજવે એવુ ૦સપાત પુ૦ હાથનો ધબ્બો વોલ. ૦સંપુટ પુ૦, ન૦ જુઓ કરપુટ (૨) વચ્ચે પોલાણ રહે એમ હાથ ઉપર હાથ રાખવો તે ૦સ્નુવ(-વા) પુ૦ નાનો સ્રુવ-ચાટવો

કરકટિયો વિ૦[स कर्कट=કઠિન,કરચ પરથી?] બખ્તરધારી

કરકટી સ્ત્રી૦ [દે कारकटी=વધ્ય પુરુષને પહેરાવવાનુ વસ્ત્ર] દાઢડી [કઠોળ

કરકઠોળ ન૦[કર(ડ)-કઠોળ પરથી?]પરચૂરણ

કરકડી સ્ત્રી૦ + કકડી -ડો પુ૦ + કકડો

કરકર સ્ત્રી૦[स कर्कर] ઝીણી કાકરી (૨) રેત, ખાર -રાવવુ સ૦ક્રિ૦કકરાવવુ કાકર ચવાવવા -રુ વિ૦ ઝીણી કાકરી જેવું લાગતુ, કકરુ

કરકરિયાવર પું૦[કર + કરિયાવર]કન્યાના લગ્ન પ્રસંગે કરેલો આપલેનો ઠરાવ,પહેરામણી, રીત
કરકશા વિ૦ સ્ત્રી૦ જુઓ કર્કશા
કરકસર સ્ત્રી૦[કર+કસર] જરૂરી ખર્ચ જ કરવું – થવા દેવું તે, ત્રેવડ –રિયું વિ૦ કરકસર કરનારું
કરકાટક ન૦ [म कर्काटक, स कर्कट] વર્તુલ દોરવાનું જોશીઓનું ઓજાર
કરકાટિયું વિ૦ હાડપિંજર જેવું, સુકલકડી
કરકું ન૦ [स कर्कर? करक?] હાડકું (?)
કરકોચલી સ્ત્રી૦[म करकोची]કરચોલી;કરચલી
કરકોલવું સ૦ક્રિ૦ ધીમે ધીમે કોતરી ખાવું
કરકોસ(–સી)ર સ્ત્રી૦ [કર+કોસર] કરકસર, ત્રેવડ
કરખ પું૦ દુ ખ; શોક (૨) તાણ, મુશ્કેલી
કરખી પું૦ [स कर्षिन्]+ ખેડૂત, કર્ષી
કરગરવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ કગરવું
કરગરાટ પું૦, સ્ત્રી૦ કરગરવું તે [કરચ
કરગસ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કગરસ']રજ, કરકર (૨)
કરચ સ્ત્રી૦[हिं किरच] છેક નાની પાતળી કકડી –ચાવું અ૦ક્રિ૦ કરચો પડે એમ થવું–કપાવું, કરચ કરચ થઈ જવું
કરચલિયો પું૦ [કરચલો' ઉપરથી] એક પક્ષી
કરચ(–ચો)લી(–ળી) સ્ત્રી૦[स कूर्च ઉપરથી ?] કોઈ ચુંવાળી સાફ વસ્તુ સંકોચાવાથી એમાં પડતી રેખા
કરચલી સ્ત્રી૦ કરચલાની માદા –લું ન૦, –લો પું૦ [दे कुरुच्चिल्ल] એક જળચર પ્રાણી
કરચળી સ્ત્રી૦ કરચલી, કરચોલી –ળિયાળું વિ૦ કરચળીવાળું ['કરચાવું'નું પ્રેરક
કરચાવવું સ૦ક્રિ૦ ચીડવવું, ખીજવવું (૨)
કરચાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ 'કરચ'માં
કરચો પું૦ [જુઓ 'કરચ'] સાફ ન મૂંડાયાથી આછા કેશ રહી જાય તે, ખૂંપરો (૨) બેવકૂફ – અભણ ગામડિયો
કરચોલી(–ળી) સ્ત્રી૦ કરચલી
કરજ [अ कर्ज] દેવું, ઋણ [–કાઢવું = કરજ કરવું, કરજે કાઢવું –ચૂકવવું, –પતવવું = દેવું ભરપાઈ કરવું **કરજે આપવું, લેવું, કાઢવું**=કરજ તરીકે આપવું, લેવું કે કાઢવું] ૦દાર,–જી વિ૦ દેવાદાર ૦દારી સ્ત્રી૦ કરજદારપણું –જાઉ વિ૦ કરજે લીધેલું, વ્યાજુકું
કરજાળી સ્ત્રી૦ [स कज्जल ઉપરથી] મેશ પાડવાનું કોડિયું (૨) ધુમાડિયું
કરડ સ્ત્રી૦ [म, का, स कड् = કોતરા કાઢવા] ડાગરનું એકવાડિયું – ભરડીને કાઢેલો દાણો તે ૦**પાંચમ** સ્ત્રી૦શ્રાવણ સુદ પાંચમ (સ્ત્રીઓ કરડની ખીચડી તે દિવસે જમે છે.)
કરડ સ્ત્રી૦ [જુઓ કરડવું] ડંખ, કરડેલું તે(૨) કરડવું તે,ચૂંટ, ખૂજલી
કરડ સ્ત્રી૦ ચૂલામાં બળેલી માટી (૨) કેળાં કેરી ઇ૦ની ખરીદી પર સે કડે અપાતો છૂટનો વધારો
કરડ કરડ અ૦ (રવ૦) (કરડવાનો અવાજ) [–ખાવું=તેવો અવાજ કરતા કરતા ખાવું]
કરડકણું વિ૦ [કરડવું] કરડવાની ટેવવાળું. –ણાપણું ન૦
કરડવું સ૦ક્રિ૦[स कृत्? कड्?] ડંખવું,બચકું ભરવું; દાંતથી કાપવું (૨) ખાવું (તુચ્છકારમાં) (૩)[લા.] તીવ્રપણે ખૂંચવું [**કરડવા ધાવું**= સામે તડવું – છ છેડાવું
કરડવો પું૦+જુઓ કરવડો
કરડાકી(–ગી) સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કરડું](વાણીની) વક્રતા,કટાક્ષ,માર્મિકતા(૨)છેલાઈ,અક્કડાઈ(૩) કડકાઈ, સખ્તાઈ ૦**ખોર** વિ૦ કરડાકીની આદત કે સ્વભાવવાળું. –ટ પું૦, –શ સ્ત્રી૦ કરડાપણું [સોનીનું એક ઓજાર
કરડાપાટી સ્ત્રી૦ ['કરડો'+ પાટી, म करडापट्टी]
કરડું વિ૦ [दे कुरुड, तै करडु, म करडा] આકરું,સખત (૨)કઠોર, નિર્દય (૩) [स कटु ઉપરથી] સહેજ કડવું, બેસ્વાદ (૪) ન૦ [स कटक? कुरंट?]સ્ત્રીઓના કાનનું એક ઘરેણું
કરડૂઓ પું૦+જુઓ કરવડો
કરડો પું૦ [स कटक] આગળીએ વાલવાનો સોનારૂપાનો આમળાવાળો વીંટલો (૨) [म करडा] સોનીનું એક ઓજાર
કરણ ન૦+જુઓ કિરણ(૨)જુઓ કર્ણ,કાન(પ.)
કરણ ન૦[स] કારણ,હેતુ (૨) કોઈ પણ ક્રિયાનું સાધન (૩)ઇંદ્રિય (૪)[વ્યા.] ત્રીજી વિભક્તિથી સૂચવાતો અર્થ (૫)[જ્યો] ત્રીસ ઘડીનો કાળ

(૬) કરવું તે, કમ (૭) 'ઑપરેશન' (ગ) **૦હાર** વિ૦ (પ.) કરનાર **-ણાર્થક** વિ૦ [+સ अर्थक] [વ્યા] કરણના અર્થવાળું

કરણ પું૦ (સ) ગુજરાતનો એક રજપૂત રાજા

કરણાટ ન૦ [સ कर्ण+वृत्ति ઉપરથી?] કાનના ઘાટનું એક વાજું, મોટું તતૂડું

કરણી [સ करण] ક્રિયમાણ, કરતૂક (૨) આચરણ (૩) કડિયાનું એક ઓજાર, થાપી (૪) [ન] ચમત્કાર, જાદુ **-ણી (૦ગત)** વિ૦ [સ] (ગ) બરાબર મૂળ ન નીકળી શકે એવી, 'સર્ડ' (રકમ) **-ણ્યાત્મક** વિ૦ મૂલભૂત, 'રૅડિકલ' (ગ)

કરણીય વિ૦ [સ] કરવા જેવું

કરત સ્ત્રી૦ [કર+રત] કરતુ [કર્તવ્ય(૨)જાદુ

કરતબ ન૦ [हिं करतब, स कर्तव्य] કાર્ય,

કરતાર પું૦ જુઓ કિરતાર, કર્તા

કરતાં અ૦ થી, વધી (તુલના સૂચવવાના અર્થમાં)

કરતું ન૦ + કૃત્ય, કમ

કરતુંકારવતું વિ૦ [કરવું-કારવવું] કર્તાહર્તા મુખ્ય, આગેવાન, ચલણવાળું, કારભારી

કરતૂક(-ત) ન૦ [સ कर्तृत्व] કૃત્ય, કરણી (૨) વર્તણૂક, આચરણ (ખરાબ)

કરપ(-બ) પું૦ કડપ, દાબ, ધાક, અંકુશ, વજન [-બેસાડવો = ધાક વર્તે એમ કરવું **-રાખવો** = અંકુશમાં કે કાબૂમાં રાખવું, વશ રહે એવી ધાક બેસાડવી [એનું ફળ

કરપટી સ્ત્રી૦ [સ कर्पटक] એક ઝાડ **-ડું** ન૦

કરપત્ર ન૦ [સ] કરવત (૨) જળક્રીડા

કરપલું ન૦ ઊંડળ (ભાલમાં)

કરપવું સ૦ક્રિ૦ [સ कृप्, प्रा कप्प] થોડું થોડું કરડવું, કાપવું કે કોરવું (૨) [જુઓ 'કલપવું' સ૦ક્રિ૦] મરનારના પુણ્યાર્થે પહેલી ઉતરાણ ને દશેઆઠમે દાન આપવું

કરપી સ્ત્રી૦ [કરપવું] રાપડી

કરપી વિ૦ [स कृपण] કૃપણ, કંજૂસ

કરપીણ વિ૦ કમકમાટીભર્યું, નિર્દય

કરપીડન ન૦[સ]જુઓ 'કર'માં [કરેલો માળો

કરપો પું૦ (કા) ખેતરમાં પંખી ઉડાડવા માટે

કરબ પું૦ [अ कर्ब] જુઓ કરપ

કરબડી સ્ત્રી૦ [જુઓ કરપી] રાપડી (૨) [સ करपत्रिन्?] પંખીઓને ચણ નાખવા ટીંગાવેલું શીકું

કરબદર, ૦વત્ [સ] જુઓ 'કર'માં

કરબવું સ૦ક્રિ૦ કરબડી-રાપડી ફેરવી કળબવું(?)

કરબોરું ન૦ [કર+બરુ] એક જાતનું બરુ

કરભ પું૦ [સ] હાથીનું બચ્ચું, નાનો-જુવાન હાથી (૨) કોણીથી કાંડા સુધીનો હાથનો ભાગ (૩) હથેળીનો પાછલો ભાગ (૪) ઊંટ, ઊંટનું બચ્ચું (૫) હાથીની સૂંઢ (૬) [લા] ઊંટની જેમ ઊંચે ડોકે ગાનાર. **-ભોર(-રૂ)** સ્ત્રી૦ [+સ. ऊरु(-रू)] સૂંઢના જેવી જાંઘવાળી સ્ત્રી **-ભી** સ્ત્રી૦ ઊંટડી (૨) નાની-જુવાન હાથણ

કરભીર પું૦ [સ.] સિંહ

કરમ ન૦ [સ कर्म] કર્મ, કૃત્ય (૨) કુકર્મ, ક્રૂર કર્મ (૩) નસીબ, વિધાતા [-ઊઘડવું = નસીબ ખૂલવું, સારા સંજોગો મળવા, **-ફૂટવું** = કમનસીબી આવવી. **કરમના કાળા હાથ** = ભૂંડું નસીબ **૦ના ભોગ** (પું૦ બ૦ વ૦) પાછલા કર્મના ફળ, સંચિત **૦નું આગળ** વિ૦ ભાગ્યશાળી (૨) [લા] કમનસીબ **૦નું બળિયું** વિ૦ નસીબદાર **૦નું ફૂટેલું** વિ૦ અભાગિયું **-બાંધવાં** = આગલા જન્મમાં (માઠાં) ફળ ભોગવવાં પડે તેવાં કામ કરવાં **કરમ કઠણ ને કાયા સુંવાળી** = પાછલાં કર્મ (નસીબ) આરામ-સુખ આપે તેવાં ન હોય, ને શરીર સુકુમાર હોય તેવી સ્થિતિ. ('કરમ કહે કોઠીમાં પેસું, ને મન કહે માળવે જાઉં')] **૦કથા, ૦કહાણી** સ્ત્રી૦ વીતક કથા **૦કૂટ** સ્ત્રી૦ નકામી મહેનત, માથાફોડ (૨) એકની એક વાતનું પીંજણ **૦ચેરો** પું૦ માયાવેરો, જન્મિયાવેરો (૨) નસીબમાં લખાયેલી વેઠ **-માધર્મી (-રમી)** વિ૦ કર્મધર્મ અનુસારનું, ભાગ્યને આધીન **-માળું** વિ૦ કર્મવાળું **-મી** વિ૦ નસીબદાર (૨) ધનાઢ્ય

કરમ સ્ત્રી૦ [अ] ઉદારતા (૨) કૃપા, મહેરબાની. **૦બક્ષિસ** સ્ત્રી૦ ભાગ્યશાળીપણું (૨) ક્ષમાશીલતા, મહેરબાની (૩) સખાવત, ઉદારતા. **૦બખ્શી** સ્ત્રી૦ મહેરબાની કરવી તે

કરમ(-મિયો) પું૦ [જુઓ કિરમ] કૃમિ, પેટમા થતો એક જીવ

કરમકલ્લો પું૦ [फा] એક શાક, કોબી

કરમજ, -જી જુઓ 'કિરમજ'માં

કરમણવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ કણમણવું, કચવાવુ

કરમદી સ્ત્રી૦, **-દો** પું૦ [स करमर्द, प्रा. करमद्द] એક ફળઝાડ **-દુ** ન૦ એનુ ફળ

કરમલડો, કરમલો(-ળો) પું૦ [स कर+मिल्?] સાથવો, કુલેર (૨) જુઓ કરમો

કરમવેરો પું૦ જુઓ 'કરમ'મા

કરમાણી અજમો પું૦ [फा. कर्मान, किर्मान् ઉપરથી] કિરમાણી અજમો, એક વસાણુ

કરમાવું અ૦ ક્રિ૦ [स कु+म्लान? हिं. कुम्हलाना, म करमणें] ચીમળાવુ. વિલાવુ

કરમાળું, કરમી જુઓ 'કરમ'મા

કરમો પું૦ [स करम्ब] દહી તથા જીરુ મીઠુ નાખેલા ભાતનુ માતાનુ નૈવેદ્ય [કરમોડાવુ]

કરમોડ સ્ત્રી૦ કરમોડાવુ તે, લચક [-ખાવી=

કરમોડ(-ડિયો) પું૦ ઢોરનો એક રોગ

કરમોડવું સ૦ ક્રિ૦ [કર-મોડવુ] મરડવું; લચકાવવું (૨) કરમોવવુ; સહેજ પલાળવુ

કરમોડાવું અ૦ક્રિ૦ લચકાવું, મરડાવું

કરમોડિયો પું૦ જુઓ કરમોડ (રોગ)

કરમોડી સ્ત્રી૦ (ચ) ઢોરના શીંગડાનો રોગ

કરમો(૦વ)વું સ૦ક્રિ૦ [કર+મોવું] સહેજ પ્રવાહી સાથે ભેળવવું—મસળવુ; કરમોડવુ

કરલ ન૦ ટોઠીનુ ઝાડ(૨)ચીકણી અને કઠણ માટી

કરલાસણું વિ૦ જુઓ 'કર'મા

કરલી સ્ત્રી૦ [स. कुलिका] એક વનસ્પતિ

કરવડું ન૦[स करक, प्रा.करव]નાળચું **-ડી** સ્ત્રી૦ નાળચાવાળી લોટી, ઝારી **-ડો** પું૦ એવો લોટો

કરવત સ્ત્રી૦, ન૦ [स करपत्र, प्रा करपत्त] લાકડા વહેરવાનુ એક ઓજાર. [-મેલાવવું, મુકાવવું (કાશીમા)=બીજા જન્મમા ઇચ્છેલુ પ્રાપ્ત કરવા, કરવત વડે શરીર વહેરાવીને પ્રાણત્યાગ કરવો] **-તિયો** પું૦ કરવતથી કામ કરનારો; વહેરણિયો **-તી,** સ્ત્રી૦ નાનુ કરવત (૨) સોનીનુ એક ઓજાર (૩) એક જાતની ઘોડાગાડી **-તી દાવ** પું૦ કુસ્તીનો એક દાવ

કરવરું વિ૦ ઓછા પાકવાળુ (વર્ષ) (૨) ન૦ ખરડિયુ, નાનો દુકાળ

કરવાલ સ્ત્રી૦ [हि; स करवाल], **-લું** ન૦ તલવાર, ખડ્ગ [(૨) તેનુ ફૂલ

કરવીર ન૦ [स] એક ફૂલઝાડ, ધોળી કરેણ

કરવું સ૦ક્રિ૦ [सं कृ, प्रा. कर] આચરવુ, બનાવવુ, યોજવુ, ઘડવુ, ઉપજાવવુ વગેરે (૨) અન્ય ક્રિ૦ સાથે આવતા તે ક્રિયામા બીજી આનુષંગિક ક્રિયાઓનો ભાવ ઉમેરે. ઉદા૦ 'જોવુ કરવુ', 'પૂછવુ કરવુ' (૩) ક્રિ૦ના ભૂતકાળના રૂપની સાથે વપરાતા સાતત્યનો ભાવ બતાવે ઉદા૦ 'જોયા કરવુ', 'બોલ્યા કરવુ' **કરવું કારવવું** સ૦ક્રિ૦ સાગોપાગ કરવુ (૨) ક્રિયાથી બધી રીતે પરવારવુ [કરી જોવું=અજમાવવુ; પ્રયોગ કરવો કરી લાવવું=તૈયાર કે પૂરું કરીને લાવવુ]

કરવો પું૦ જુઓ કરવડો

કરવૈયો પું૦ [કરવુ] કરી જાણનારો, કરનારો

કરશણ ન૦ [જુઓ કણસલું] ડૂંડુ (૨) વાવેતર, મોલ (૩) [स कर्षण] ખેતી **-ણી** પું૦ ખેડૂત [ડૂચો-દાટો (૨) ચીથરુ

કરસક સ્ત્રી૦ [अ कुर्सफ] શાહીના ખડિયાનો

કરસંપાત, કરસંપુટ, કરસ્રુવ(-વા) [स] જુઓ 'કર'મા

કરસાંઠી સ્ત્રી૦ કરાઠી (સુ)

કરસાંઠો પું૦ (સાવરણાના કામનો) કગઠીનો ઝૂડો [મડદુ શબ

કરંક પું૦, ન૦ [स] હાડપિંજર (૨) [લા]

કરંજ ન૦ [स] એક ઝાડ, કણજી

કરંજો પું૦ [फा कारंज] ફુવારો

કરંડ,૦ક સ્ત્રી૦ [स] કરંડિયો **-ડિકા** સ્ત્રી૦ નાનો કરંડિયો **-ડિયો** પું૦ કંડિયો

કરંદુ વિ૦ [प्रा करन्त कृ०?] કરે એવુ, ઉદ્યોગી

કરા પું૦બ૦વ૦ [स कर, ०क. प्रा करआ] આકાશમાંથી પડતા કુદરતી બરફના કકડા [-પડવા=કરાનો વરસાદ થવો]

કરાઇયત સ્ત્રી૦ [अ कराहियत] સૂગ, અણગમો

કરાઈ પું૦['કરવત'ઉપરથી, हिं कराती] કરવતિયો (૨) સ્ત્રી૦ [ના] ખોદવાની કોશ (૩) પરાઈ

કરાખી સ્ત્રી૦ સીવણમા વળણના ભાગો (જેમકે બગલ)આગળ મુકાતી ત્રિકોણાકાર કાપલી,કાખી
કરાડ સ્ત્રી૦[हिं कगार] ખડક(૨)ઊંડા ખાડાની ઊભી ટોચ ભેખડ(૩)પર્વતની ખો(૪)પુ૦ઊંચો કોટ(કાં) –ડી સ્ત્રી૦ પર્વતની સાંકડી ને ઊંચી કાંટ, ખો (૨) વરો(૩)નદીનો ભેખડવાળો કાંઠો (૪) સોનીનુ એક ઓજાર –ડો પુ૦ જુઓ કરાડ ૧,૨ (૨) જે આડા લાકડા ઉપર વહેરવાનુ લાકડુ મુકાય છે તે
કરાડા (રા')પુ૦[स]એક મહારાષ્ટ્રી બ્રાહ્મણ જાતિ
કરાડો (ગ') પુ૦ (સુ) [म कुह्राड] કુહાડી
કરાણી પુ૦ [સરખાવો म करानी] વહાણનો નિરીક્ષક, વહાણનો કારકુન કે ભડારી (૨) વિ૦ કરનુ કારવતુ, કરી જાણે એવુ
કરાજી સ્ત્રી૦ [ક+રાજી] નાખુશી
કરાબીન સ્ત્રી૦ [तु] જુઓ કડાબીન, બદૂક
કરામણ ન૦, –ણી સ્ત્રી૦ ['કરવું'] કરવાની મજૂરી (૨) કરવાની આવડત–ખૂબી (૩) ['કામણ' કે 'કરામત' ઉપરથી ?] જાદુ
કરામત સ્ત્રી૦[अ] કારીગરી (૨) કળા કસબ (૩) હિકમત, યુક્તિ (૪) ચાતુરી, ખૂબી (૫) બનાવટ (૬) ચમત્કાર, જાદુ. –તી વિ૦ [+ઈ] કરામતવાળુ
કરાયુ ન૦ જુઓ કરૈયુ–સોનીનુ એક ઓજાર
કરાયુ (ગ') ન૦ જુઓ કરૈયું–ચણતર
કરાર પુ૦ [अ] કબૂલાત, ઠરાવ (૨) દુ:ખની શાન્તિ નિરાત, આરામ ૦દાદ પુ૦ [+फा दाद] કબૂલાતનો કાગળ (૨) સુલેહશાંતિની અરજ ૦નામું, ૦પત્ર ન૦ ઠરાવપત્ર, લખત, દસ્તાવેજ (૨) સધિપત્ર
કરાલ(–ળ) વિ૦ [स] ભયકર, બિહામણુ (૨) ઉગ્ર, તીવ્ર (૩) ઊચુ (૩) સ્ત્રી૦ કાળી તુળસી (૫) પુ૦ કસ્તુરીમૃગ –લિની સ્ત્રી૦ દુર્ગાનુ એક ભયકર સ્વરૂપ (૨) ભયકર સ્રી –લી વિ૦ ભયકર મો કાઢીને ગાનાર (સગીત)
કરાળિયો પુ૦ [फा स कुलाल] માટીના વાસણ વેચનારો, કરોળિયો
કરાંજ સ્ત્રી૦ કરાંજવુ તે ૦વું અ૦ક્રિ૦ ઝાડે ફરતા ગુદાને જોર આપવુ (૨) ઘણા જોરથી બોલવુ

કરાડુ (રા') ન૦ (ચ) જુઓ કરેડુ, ખરેડું
કરાંઠી સ્ત્રી૦ સાઠી; કપાસ તુવેરની સૂકી સોટી –ઠુ ન૦ સાઠી–કરાંઠીનો ભાગ, સાઠી
કરાંશી સ્ત્રી૦ સુતારનુ એક ઓજાર
કરિણી સ્ત્રી૦ [स] હાથણી
કરિયાણું ન૦ [म किराणा, हिं केराना, सं क्रयाण, प्रा किरिआण] ગાંધીને ઘેર મળતુ ઓસડ, મસાલો વગેરે (૨) ગાંધિયાટુ
કરિયાતું ન૦ [म किरात, हिं किरयात, म किराईत] એક ઓષધિ
કરિયાવર પુ૦[स वर+क्रिया ?] કરકરિયાવર, પહેરામણી, રીત
કરી પુ૦ [स] હાથી
કરી સ્ત્રી૦ [જુઓ 'ચરી'] પથ્ય, પરહેજી (૨) અણૂજે (૩) એક વનસ્પતિ [–પાળવી =પરેજ રાખવી] [–કારણે
કરી, ૦ને અ૦ ['કરવુ'પરથી અ૦કૃ૦]–નેલીધે,
કરીને અ૦ જુઓ કરી (૨) નામે (જેમકે દશરથ કરીને એક રાજા હતો)
કરીમ વિ૦ [अ] દયાળુ, ઉદાર
કરીર પુ૦ [स] એક વનસ્પતિ કેરડો
કરુણ વિ૦ [स] દયાજનક, શોકકારક (૨) પુ૦ [કા શા] અષ્ટરસમાનો એક ૦તા સ્ત્રી૦ ૦પરિણામક વિ૦'ટ્રૅજિક', કરુણ પરિણામવાળુ ૦પ્રશસ્તિ સ્ત્રી૦ કરુણરસથી ભરેલી પ્રશસ્તિ કાવ્યનો એક પ્રકાર, 'એલીજી' ૦રસિક વિ૦ કરુણરસનુ, –વાળુ
કરુણા સ્ત્રી૦[स] દયા, અનુકપા [–આણવી, –આવવી, –કરવી, –લાવવી](૨) વિ૦ સ્ત્રી૦ શ્રુતિના પાચ પ્રકારોમાનો એક (દીપ્તા, આયતા, મૃદુ, કરુણા, મધ્યા) ૦કર વિ૦ [+आकर] દયાનિધિ, દયાળુ ૦નિધિ પુ૦ દયાનો ભડાર ૦પાત્ર વિ૦ [+पात्र] દયાયોગ્ય (૨) ન૦ દયાયોગ્ય મનુષ્ય ૦ર્દ્ર વિ૦ [+आर्द्र] કરુણાથી આર્દ્ર, દયાથી ગદ્ગદ ૦લુ, ૦વંત, ૦ળ(–ળુ) વિ૦ દયાળુ
કરુણાશ સ્ત્રી૦ કરુણતા
કરુણાંત વિ૦[स करुण+अंत]કરુણ અતવાળુ (૨) ન૦ 'ટ્રૅજેડી' ૦ક ન૦ 'ટ્રૅજેડી'

કરુવરુ અ૦ કટકટ કરવુ તે
કરૂપ(-પુ) વિ૦ [ક+રૂપ] કદરૂપુ
કરેડુ(-ડું) (રે'?) ન૦ જુઓ ખરેડુ (૨) ઘીમાની છાશ (૩) [સ कर ઉપરથી] દેવીને અપાતી વાર્ષિક ભેટ
કરેઠી સ્ત્રી૦ જુઓ કળોઠી
કરેડુ વિ૦ [જુઓ 'કરડુ'] બેસ્વાદ [થાભલી
કરેડો પુ૦ [જુઓ 'કરાડો'] રેંટિયાની ઊભી
કરેણ સ્ત્રી૦, -ણો પુ૦ [સ करेणु] એક ફૂલ-ઝાડ. -ણાં ન૦બ૦વ૦ કરેણના ફૂલ
કરેણુ(-ણૂ) પુ૦ [સ] હાથી (૨) સ્ત્રી૦ હાથણી
કરેપ પુ૦ [हि करेव, इ क्रेप] એક જાતનુ રેશમી કાપડ – સાડી
કરેળી સ્ત્રી૦ [સ कराल ઉપરથી?] મોટી બૂમ; ચીસ (૨) ક્રોધ, ક્રોધની ઝાળ
કરૈયુ (રે') ન૦ ['કરો' ઉપરથી] મોભારાની બન્નેમાની કોઈ પણ એક બાજુના કરાનુ ઢાળપડતુ ચણતર
કરૈયું ન૦ સોનીનુ એક હથિયાર
કરો (રાં') પુ૦ [સ कट] ઘરની બાજુની દીવાલ
કરોચ પું૦+ક્રૌચ (૨) તેતર
કરોચળી સ્ત્રી૦ જુઓ કરચલી
કરોટ(-ટિ) [સં], -ટી સ્ત્રી૦ ખોપરી
કરોડ સ્ત્રી૦ [हि करौट, करवट] શરીરનુ પાસુ (૨) [જુઓ 'કરોઠી'] બાધા, વ્રત
કરોઠી સ્ત્રી૦ બાધા, વ્રત [આડુ
કરોડું ન૦ પરપરા, ચાલ, રિવાજ (૨) ગટુ,
કરોડ પુ૦ [हिं, म] કોટિ, સો લાખ ૦(-ડાધિ)પતિ પુ૦ કરોડ રૂપિયાનો આસામી – ધણી
કરોડ સ્ત્રી૦ [સ क्रोड] બરડાની ઊભી હાડમાળા, પૃષ્ઠવંશ (૨) બરડો ૦રજ્જુ સ્ત્રી૦ કરોડમાથી પસાર થતું જ્ઞાનતતુનુ દોરડુ
કરોચલ પુ૦ [જુઓ 'કળાયલ'] મોર [ભાલ] (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ કોયલ
કરોળિયો પુ૦ [સ. कौलिक, दे कोलिअ] એક જીવડુ (૨) ચામડીનો એક રોગ (૩) એક વનસ્પતિ, કાગડોળિયો (૪) [જુઓ કગળિયો] માટીના વાસણ વેચનારો
કર્ક પુ૦ [સ] કરચલો (૨) એક રાશિ (૩) ધોળો ઘોડો ૦રેખા સ્ત્રી૦ વિષુવવૃત્તની ઉત્તરે ૨૩° ૨૭' અક્ષાશની ગોળ રેખા ૦વર્તુલ (-ળ), ૦વૃત્ત ન૦ કર્કરેખાનુ વર્તુલ -ર્કાર્ક પુ૦ [+अर्क] કર્કરાશિનો સૂર્ય
કર્કટ ૦ક પુ૦ [સ] જુઓ કર્ક ૧ ૨ -ટી (-ટકી) સ્ત્રી૦ કરચલી
કર્કટિ(-ટી) [સ] કાકડી
કર્કટી સ્ત્રી૦ [જુઓ કરકટી] ઠાઠડી
કર્કર વિ૦ [સ] કઠણ (૨) પું૦ હાડકુ, (ખોપરીનો) હાડકાનો ટુકડો
કર્કશ વિ૦ [સ] કઠોર આકરુ (૨) કડવાબોલુ (૩) ઘાતકી, નિર્દય -શા વિ૦સ્ત્રી૦ કંકાસિયણ, વઢકારી
કર્કંધુ(-ધૂ) સ્ત્રી૦ [સ] બોરડી ['કર્ક'મા
કર્કાર્ક પુ૦ [સ] કર્કરાશિનો સૂર્ય જુઓ
કર્કોટ,૦ક પું૦ [સ] (સ) નાગોનો એક નાયક
કર્ણ પુ૦ [સ] કાન (૨) [ગ] કાટખૂણ-ત્રિકોણમા કાટખૂણાની સામેની બાજુ (૩) સુકાન (૪) [સ] કુતીનો સૂર્યથી થયેલો પુત્ર ૦કટુ(-ઠોર) વિ૦ કાનને કટુ – કઠોર લાગે એવુ. ૦કુ(-કૂ) પુ૦ કાનનો એક રોગ ૦ગોચર વિ૦ સભળાય એવુ ૦છેદ પુ૦ કાન વીધવા કે કાપવા તે ૦ધાર પુ૦ સુકાની, નેતા. ૦પટલ ન૦ કાનનો પડદો, 'ડ્રમ' ૦પાક પુ૦ કાન પાકવો તે, એક રોગ ૦પાલી સ્ત્રી૦ કાનની બૂટ ૦પ્રદેશ પું૦ કાનની આજુબાજુનો શરીરનો ભાગ ૦ફૂલ ન૦ કાનમા પહેરવાનુ ફૂલ સ્ત્રીઓનુ એક ઘરેણુ ૦મૂલ(-ળ) ન૦ કાનના મૂળ આગળનો શરીરનો ભાગ ૦રેખા,૦લીટી સ્ત્રી૦ જુઓ કર્ણ [ગ] ૦વેધ પુ૦ કાન વીધવો તે ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ સાભળવાની શક્તિ ૦શૂલ (-ળ) ન૦ કાનમા થતુ શૂળ – સણકો ૦સ્રાવ પું૦ કાનમાથી પરુ ઝરવુ તે -ર્ણાકર્ણિ અ૦ [સ] એક કાનેથી બીજા કાને એમ કરવુ -ર્ણાટ ન૦ કાનના આકારનુ એક વાજિત્ર
કર્ણાટ ન૦ [સ] (સ) કર્ણાટક પ્રાત (૨) એક વનસ્પતિ (૩) જુઓ 'કર્ણ'મા

કર્ણાટક પું૦, ન૦ (સં) દક્ષિણ હિંદુસ્તાનનો એક પ્રાંત -કી વિ૦ કર્ણાટકનું, તે સંબંધી (૨) સ્ત્રી૦ કર્ણાટકની સ્ત્રી

કર્ણાશ્મ પું૦ [સં] માછલા તથા તેવા પ્રાણીઓના કાનમાંનો એક પથ્થર જેવો અવયવ

કર્ણાસ્થિ ન૦[સં]કાનનું અને કર્ણપ્રદેશનું હાડકું

કર્ણિકા સ્ત્રી૦[સં]કળી, બીજકોશ (૨) હાથીની સૂંઢની અણી (૩) વચલી આંગળી (૪) લેખણ

કર્ણિકાર પું૦ [સં] એક ફૂલઝાડ, કરેણ

કર્ણિની સ્ત્રી૦ [સં] ગર્ભાશયનો એક રોગ

કર્ણેન્દ્રિય સ્ત્રી૦[સં]સાંભળવાની ઇંદ્રિય, કાન

કર્ણોપકર્ણ(-ર્ણિ) અ૦ [સં] જુઓ કર્ણાકર્ણિ

કર્તદ તી વિ૦ [સં] કાપવા માટે જોઈતા તીક્ષ્ણ દાંત કે દાંતાવાળું (૨) ન૦ એક પ્રકારનું પ્રાણી

કર્તન ન૦[સં]કાપવું કે કાતરવું તે (૨) કાતવું તે

કર્તરિપ્રયોગ પું૦ [સં] જેમાં ક્રિયાપદ કર્તા પ્રમાણે જાતિ અને વચન લેતું હોય તેવો પ્રયોગ [વ્યા]

કર્તરી સ્ત્રી૦ [સં] કાતર

કર્ત(-ર્ત્ત)વ્ય વિ૦ [સં] કરવા યોગ્ય, કરવાનું (૨) ન૦ કામ; કર્મ (૩) ફરજ (૪) વર્તન ૦તા સ્ત્રી૦ કર્તવ્યબુદ્ધિ ૦ધુરા સ્ત્રી૦ કર્તવ્યની ધૂંસરી ૦નિષ્ઠ વિ૦ કર્તવ્યપરાયણ ૦નિષ્ઠતા, ૦નિષ્ઠા સ્ત્રી૦ કર્તવ્યમાં નિષ્ઠા, કર્તવ્યપરાયણતા ૦પરાયણ વિ૦ પોતાના કર્તવ્યોમાં પરાયણ – મચ્યું રહેનાર ૦પરાયણતા સ્ત્રી૦ ૦પાલન ન૦ કર્તવ્યનું પાલન ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ કર્તવ્યની ભાવના કે સમજ ૦ભાન ન૦ કર્તવ્યનું ભાન ભૂમિતિ સ્ત્રી૦ (ગ) 'પ્રૅક્ટિકલ જ્યૉમેટ્રી'

કર્તા(-ર્ત્તા) વિ૦ [સં] કરનારું, બનાવનારું (૨) પું૦ કરનાર – બનાવનાર માણસ, રચયિતા ૦હર્તા(-ર્ત્તા) પું૦ સરજનાર અને નાશ કરનાર (ઈશ્વર) (૨) સર્વોપરી સત્તા વગવનાર પુરુષ, મુખ્ય ધણી -ર્તાર પું૦ કિરતાર, સ્રષ્ટા

કર્તૃ વિ૦ (૨) પું૦ [સં] જુઓ કર્તા ૦ત્વ ન૦ કરવાની – રચવાની શક્તિ (૨) કર્તાપણું ૦ત્વશક્તિ સ્ત્રી૦ ૦વાચ્ય વિ૦ [વ્યા] જેમાં કર્તાનું પ્રાધાન્ય હોય એવું (વાક્ય)

કર્ત્તવ્ય, ૦તા, ૦ધુરા, ૦નિષ્ઠ, ૦નિષ્ઠતા, ૦નિષ્ઠા, ૦પરાયણ, ૦પરાયણતા, ૦બુદ્ધિ, ૦પાલન, ૦ભાન ન૦ જુઓ 'કર્તવ્ય'માં

કર્ત્તા વિ૦ (૨) પું૦, ૦હર્ત્તા પું૦ [સં] જુઓ 'કર્તા'માં -ર્ત્રી સ્ત્રી૦ કર્તાનું સ્ત્રીલિંગ

કર્દમ પું૦ [સં.] કાદવ, કીચડ ૦ભૂમિ સ્ત્રી૦ કાદવવાળી જમીન [જૂનો ગાભો

કર્પટ ન૦ [સં] કાપડ કપડું (૨) ચીથરું;

કર્પર ન૦ [સં] ખોપરી (૨) કલેડું ઠીબ, ઠીકરું [(૨) ઠીકરી

કર્પરી સ્ત્રી૦ [સં] એક ઔષધિ ખાપરિયું

કર્પાસ પું૦ [સં] કપાસનું ઝાડ (૨) કપાસ

કર્પૂર ન૦ [સં] કપૂર

કર્બુર વિ૦ [સં] કાબરું, કાબરચીતરું

કર્મ ન૦ [સં] ક્રિયા, કાર્ય, કામ (૨) પ્રવૃત્તિ; ધંધો ઉદા૦ વૈશ્યકર્મ (૩) આચરણ, ધર્મ-કર્મ (નિત્યાદિ) (૪) [લા] કરમ, નસીબ, પૂર્વજન્મનાં કર્મ (૫) કર્તવ્ય (૬) કુકર્મ, પાપ (૭) જેની ઉપર ક્રિયા થતી હોય તે (વ્યા) [-બાંધવાં,-બંધાવાં = જેમનું સારું માઠું ફળ ભોગવવું પડે તેવાં કર્મ કરવાં કર્મના ભોગ પું૦ બ૦વ૦ દૈવયોગ, પ્રારબ્ધ કર્મનાં કાળાં, -ના કુંડાળાં ન૦ બ૦વ૦ નસીબના ભૂંડા લેખ] ૦કથા સ્ત્રી૦ જુઓ કરમકથા ૦કપાટ ન૦ નસીબનું બારણું ૦કર વિ૦ કર્મ કરનારું (૨) પું૦ કામ કરનાર મજૂર ૦કર્તા પું૦ કર્મરૂપ કર્તા (વ્યા) ૦કટા(-ઠા) વિ૦ ± મરજીમાં આવે ત્યાં પગલું ભરીને ખોદાવતાં જેનાથી સોનામહોરોની કઢા નીકળે તેવું (માણસ) ૦કાર(-રી) પું૦ કામ કરનાર, કાર્યકર્તા (૨) મજૂર (૩) કારીગર (૪) લુહાર (૫) બળદ ૦કાંડ ન૦ યજ્ઞ ક્રિયાઓ અને ધર્મકર્મોને લગતો વેદનો ભાગ (૨) એમાં બતાવેલી ધાર્મિક ક્રિયાઓ અને કર્મો ૦કાંડી વિ૦ કર્મકાંડને અનુસરનારું ૦કૂટ સ્ત્રી૦ કર્મકાંડી કડાકૂટ ૦કૌશલ ન૦ કામ કરવામાં કુશળતા ૦ક્ષેત્ર ન૦ કર્મભૂમિ (ભારતવર્ષ) ૦ગતિ સ્ત્રી૦ કર્મની ગતિ, નસીબ ૦ચંડાળ પું૦ કર્મનો ચંડાળ;

અધર્મી, દુરાચારી ૦ચોર વિ૦ (૨) પું૦ કામમા ચોરદાનતનું ૦જ વિ૦ કર્મમાથી નીપજેલું (૨) પુ૦ કળિયુગ (૩) વડ ૦ઠ આહ્નિકકર્મમા ચુસ્ત કર્મનિષ્ઠ (૨) કર્મકુશળ (૩) બાહ્ય આચારમા આગ્રહી ૦ઠતા સ્રી૦ ૦તન્ત્ર ન૦ કર્મનું તંત્ર ૦દંડ પુ૦ કર્મની સજા ૦દોષ પુ૦ કર્મનો દોષ–ભૂલ (૨) કર્મનુ માઠું પરિણામ (૩) પાપ, દુર્ગુણ ૦ધારય પુ૦ [વ્યા] જે તત્પુરુષ સમાસમા બન્ને પદો સમાનાધિકરણ હોય તે સમાસ ઉદા. મહારાજા ૦નિષ્ઠ વિ૦ કર્મકાંડમા આસ્થાવાળું–ચુસ્ત(૨)કર્તવ્યપરાયણ ૦નિષ્ઠા સ્રી૦ પોતાના કર્મોમા અથવા શાસ્ત્રવિહિત કર્મોમા નિષ્ઠા ૦ન્યાસ પુ૦ કર્મ ઈશ્વરને અર્પણ કરી દેવા તે ૦પાક પુ૦ કર્મનું પાકવું તે, કર્મફળ ૦પાશ પુ૦ કર્મબંધન. ૦ફલ(–ળ) ન૦ કર્મનુ ફળ–પરિણામ ૦બાધ પુ૦ કર્મનો બાધ–દોષ ૦બંધ પુ૦ કર્મનુ બંધન ૦ભૂમિ સ્રી૦ કર્મ કરવાનું ક્ષેત્ર (૨) ધર્મકર્મ કરવાનો દેશ (ભારતવર્ષનુ એક વિશેષણ) ૦ભ્રષ્ટ વિ૦ કર્તવ્યકર્મથી ભ્રષ્ટ–વિમુખ થયેલુ ૦માર્ગ પુ૦ કર્તવ્યકર્મથી અથવા કર્મકાંડને અનુસરવાથી મોક્ષ મેળવવાનો માર્ગ ૦મીમાંસા સ્રી૦કર્મની ફિલસૂફી, કર્મ સંબંધી વિચારણા (૨) પૂર્વમીમાસા ૦યોગ પુ૦કર્મમાર્ગની સાધના (૨) નસીબનો જોગ ૦યોગી પુ૦કર્મયોગનો સાધક ૦રેખા સ્રી૦ભાવિસૂચક રેખા–આંટો (૨) નસીબ ૦વત્તા સ્રી૦ [સં વત્‌+તા] કર્મ કરનારા હોવુ તે ૦વશ વિ૦ નસીબને આધીન એવુ ૦વાદ પુ૦ કર્મને લગતો વાદ (૨) પ્રારબ્ધવાદ, દૈવવાદ ૦વાદી વિ૦ (૨)પુ૦ કર્મવાદમા માનનાર ૦વિપાક પુ૦ કર્મપાક ૦વીર વિ૦ કર્તવ્ય કર્મ કરવામા વીર — બહાદુર(૨)પુ૦એવો માણસ ૦વ્યતિહાર પુ૦ ક્રિયાનુ સામસામે થવુ તે (૨) [વ્યા] સમાસની એક જાત ઉદા૦ મુક્કામુક્કી ૦વ્યતિહારવાચક વિ૦કર્મવ્યતિહાર બતાવનારુ ૦શીલ વિ૦ પ્રવૃત્તિશીલ, ઉદ્યમી ૦સંગ પુ૦ સાંસારિક કર્મો અને તેના ફળો પ્રત્યેની આસક્તિ ૦સંજોગ પુ૦ ભાવિનો યોગ, નસીબનો તાકડો ૦સંન્યાસ પુ૦કર્મનો ત્યાગ (૨) કર્મફળનો ત્યાગ. ૦સંન્યાસી પુ૦ કર્મસંન્યાસ કરનાર ૦સાક્ષી પુ૦ કર્મને જોનાર પુરુષ (૨) કર્મના પરિપાકનો અનુભવ લેનાર પુરુષ ૦સાધન ન૦ કર્મ સિદ્ધ કરવા જરૂરી સાધન ૦સિદ્ધિ સ્રી૦ કર્મફળની પ્રાપ્તિ(૨)કાર્યમા સફળતા ૦સ્થાન ન૦ કાર્યાલય, કામધંધો કરવાની જગા. ૦હીણ(–ણું) વિ૦ અભાગિયું, કમનસીબ –ર્માતીત વિ૦ [+અતીત] કર્મથી અતીત–પર –ર્માધિકાર પુ૦[+અધિકાર]ધર્મકર્મનો અધિકાર–યોગ્યતા –ર્માધીન વિ૦[+અધીન] કર્મવશ, દૈવાધીન –ર્માનુરૂપ વિ૦[+અનુરૂપ] કર્મને અનુરૂપ, જેવા કર્મ કર્યા હોય એ પ્રમાણેનુ, નસીબ પ્રમાણેનુ –ર્માનુષ્ઠાન ન૦ [+અનુષ્ઠાન] પોતાના કર્મધર્મ કરવા તે –ર્માનુસાર અ૦ [+અનુસાર] કર્મને અનુસરીને –ર્માનુસારી વિ૦ કર્મને અનુસરતુ. –ર્માંતર ન૦ [+અંતર] શુભ કારજમા અને ખાસ કરીને અઘરણીમા વિધિયુક્ત જે કર્મ ગોર કરાવે છે તે (૨) બીજુ કામ (૩)યજ્ઞાદિ ધર્મવિધિ બંધ હોય ત્યારનો નવરાશનો વખત

કર્મણિ વિ૦[સં](વ્યા) કર્મ પ્રમાણે જાતિવચન ઇ૦ લેનારુ ૦દ્વિતીયા સ્રી૦કર્મ અર્થે વપરાતી બીજી વિભક્તિ ૦પ્રયોગ પુ૦ જેમા કર્મ પ્રમાણે ક્રિયાપદ જાતિ અને વચન લેતું હોય એવો પ્રયોગ ૦વાચ્ય વિ૦ કર્મ પ્રમાણે જાતિ અને વચન લેનાર

કર્મણ્ડ઼ સ્રી૦ [સં] મનોરંજન

કર્મણ્ય વિ૦ [સં] કુશળ, હોશિયાર (૨) ન૦ ઉદ્યોગ પ્રવૃત્તિ ૦તા સ્રી૦ કુશળતા

કર્મારી સ્રી૦ [સં] એક વનસ્પતિ, વંશલોચન

કર્મિષ્ઠ વિ૦ [સં] કર્મ કરવા પર પ્રીતિવાળુ (૨) કાર્યકુશળ

કર્મી વિ૦ [સં] નસીબદાર (૨) ઉદ્યોગી

કર્મેંદ્રિય સ્રી૦ [સં] સ્થૂળ કામો કરવાની ઇંદ્રિય (જુઓ 'ઇંદ્રિય'મા)

કર્વનક ન૦ એક પક્ષી

કર્ષ પું૦ [સં] એક પ્રાચીન તોલ (૨) ખેંચાણ ૦ક વિ૦ [સં] ખેંચે-આકર્ષે એવું (૨) પું૦ ખેડૂત ૦ણ નં૦ [સં.] ખેડ, ખેતી (૨) ખેંચ તાણ (૩) આકર્ષણ [(૨) પું૦ ખેડૂત

કર્ષી વિ૦ [સં] ખેંચનારું (સમાસમાં અંતે)

કલ પું૦ [સં.] એક અવાજ, ગુંજન (૨) કળા, માત્રા (પિંગળ) ૦કલ પું૦ પક્ષીઓનો કલરવ (૨) ગુંજારવ (૩) કલબલ, મનુષ્ય યા પશુપક્ષીઓનો મિશ્ર ધ્વનિ ૦રવ પું૦ મધુર ધ્વનિ (ખાસ કરીને પખીઓનો)

કલ(-ળ)કલ(-ળ)વું અ૦ક્રિ૦ જુઓ કકળવું

કલકલાટ પું૦ [સં कल् ઉપરથી] ઘોંઘાટ

કલકલા(-ળા)ણ નં૦ જુઓ કકલાણ

કલકલિયો પું૦ એક પક્ષી ૦કોરિયો પું૦ એક પક્ષી

કલકલાણ નં૦ જુઓ કકલાણ

કલકો પું૦[સં कल् ઉપરથી] ઘોંઘાટ,શોરબકોર

કલખણું વિ૦[જુઓ કુલક્ષણું]અપલક્ષણવાળું

કલખાપરી સ્ત્રી૦, -રો પું૦ [સં कल्य+ खर्पर, न] પકવેલી અથવા બાળેલી માટીની એક ઔષધિ (૨) જસતનો એક ક્ષાર

કલખ્ખણ નં૦ જુઓ કુલક્ષણ

કલગી સ્ત્રી૦ [तुर्की] મુગટ અથવા મસ્તક પર મૂકવાનો એક શણગાર; મંજરી (૨) ફૂલોનો ગોટો (૩) એક જાતની લાવણી ૦દાર વિ૦ [फा] કલગીવાળું

કલગેર (ગે?) સ્ત્રી૦ [કલગીદાર?] એક કીમતી રેશમી વસ્ત્ર, બાટ

કલ(-ળ)જુગ પું૦ જુઓ કળિયુગ

કલ(-ળ)ણ નં૦ ['કળવું' ઉપરથી] કળી-ઊતરી જવાય એવી પાણીપોચી કાદવની જગા

કલત્ર નં૦ [સં] વહુ, પત્ની

કલદાર વિ૦ [કલ+દાર] હુન્નર-કળાવાળું (૨) [हि, म.] અંગ્રેજી ચલણનું (નાણું)

કલન નં૦ [સં] કળી જવું-સમજવું તે (૨) પકડવું-ઝાલવું તે (૩) ગર્ભાધાન થયા પછીની ગર્ભની શરૂઆતની સ્થિતિ, 'ઝાઇગોટ'

કલના સ્ત્રી૦ [સં] સમજણ, ગ્રહણ (૨) અડસટ્ટો (૩) પિછાન

કલપ(-ફ) પું૦ [अ कल्फ=મો પર પડતા ડાઘ] વાળ રંગવાની એક બનાવટ

કલપવું અ૦ ક્રિ૦ [સં. कल्? लप्? કે ગુ કલ્પાંત ઉપરથી?] ઝૂરવું (૨) રડવું કલ્પાંત કરવું (૩) સ૦ક્રિ૦ [સં कल्प् ઉપરથી] સારવું (શ્રાદ્ધ), મરનાર વાસ્તે પુણ્ય કરવું કરપવું

કલપાંત પું૦, નં૦ + જુઓ કલ્પાંત

કલફાત નં૦ [अ] વહાણના પાટિયા બરાબર બેસાડી ક્યાંય હવા કે પાણી પેસી ન શકે એવું કરવાની ક્રિયા

કલબલ સ્ત્રી૦ [સં कल् ઉપરથી] વાતચીતથી થતો આછો ઘોંઘાટ; શોરબકોર (૨) ન સમજાય તેવું બોલવું તે -લાટ પું૦ ઘોંઘાટ, શોરબકોર

કલમ સ્ત્રી૦ [अ, सं] લેખણ (૨) દસ્તત (૩) ચિત્રકારની પીંછી (૪) [લા] લેખનશક્તિ, ચીતરવાની છટા (૫) કલમની પેઠે ત્રાંસી કાપીને રોપવાને ઝાડની ડાળી (૬) કંડિકા, લખાણમાં પડેલો ક્રમિક ભાગ (જેમ કે, કાયદાની કલમ) (૭) કરારની શરત (૮) [લા] ભાષા કે લિપિ ઉદા૦ ત્રણ કલમ જાણનાર [-કપાવી = આબરૂ જવી (૨) બરતરફ થવું -કરવી = સારી જાતના ઝાડની ડાળી બીજા ઝાડ ઉપર બાંધવી (૨) લાંબી ડાળીને જમીનમાં દાબવી, જેથી ત્યાં મૂળ નાખી નવો છોડ તૈયાર થાય -કરવું = કાપી નાખવું, ખંડિત કરવું -કાપવી = લેખણમાં કાપ મૂકવો (૨) બરતરફ થવું -ઘડવી = લખવા માટે છોલીને તૈયાર કરવી. -ચાલવી, -ચલાવવી = વગર રોકાયે સારી રીતે લખાવું, લખવું -રોપવી = કલમ કરેલી ડાળી જમીનમાં વાવવી -લાગવી = (કાયદાની કલમ) લાગુ પડવી-થવી, તે પ્રમાણે કામ થવું] ૦કશ વિ૦ [फा] લેખણ વાપરી જાણનાર (૨) પું૦ લહિયો (૩) લેખક, કુશળ લેખક, મુસદ્દી ૦કશી સ્ત્રી૦ કલમ વાપરવી તે, સુંદર છટાદાર લખાણ કરવું તે. ૦કસાઈ પું૦ કઠોર લેખક ૦ચોર વિ૦ છૂપું લખનાર ૦તરાશ પું૦ [फा] કલમ ઘડવાનો ચપ્પુ (૨) કલમ ઘડનાર આદમી ૦ત્રાંસ વિ૦

કલમની માફક ત્રાસુ ૦દાન(-નિયુ) ન૦ કલમ રાખવાની ભૂંગળી-પેટી ૦બંદી સ્ત્રી૦ કલમવાર-પેરા પાડીને કરેલું ચોક્કસ લખાણ (૨) ટાચ, જપ્તી (૩) જપ્ત કરેલી વસ્તુઓની યાદી (૪) કોઈ પણ ભાગની વ્યવસ્થા કે કામકાજનું ચોગ્ય બતાવતી તપસીલ (૫) કોલકરાર, શરત ૦બાજ વિ૦ કલમ વાપરવામાં કુશળ. ૦વાર અ૦ દરેક કલમ-ફકરાના ક્રમથી કે તે પ્રમાણે -મી વિ૦ કલમ કરીને ઉગાડેલું (ઝાડ)

કલમલડો, કલમલો પુ૦ કમલડો (?)

કલમી પુ૦ [स प्रा. कलम] એક જાતના ચોખા (૨) વિ૦ જુઓ 'કલમ'માં

કલમી,૦ન સ્ત્રી૦ વહાણની ડોલકાઠી, નાનો સઢ

કલમેશરીફ પુ૦ જુઓ કલામેશરીફ, કુરાન, કલ્મેશરીફ

કલમો પુ૦ [अ.] કુરાનનું મૂળ સૂત્ર-ફરમાન, ઇસ્લામનું દીક્ષા વાકય [-પઢવો=(વિધિસર કલમો બોલીને) મુસલમાન થવું]

કલરવ પું૦ [स] મધુર ધ્વનિ, જુઓ 'કલ'માં

કલરોળ પુ૦ ઘોંઘાટ, મોટો કલબલાટ (૨) કલરવ, મધુર અવાજનો સમુદાય

કલવવું સ૦ક્રિ૦ ખીજવવું

કલવાર સ્ત્રી૦ દૂધિયા સોપારી

કલવું સ૦ક્રિ૦ [स कल्] કળવું, સમજવું

કલવો પું૦ [स कल्यवर्त, प्रा कल्लवत्त] કવલ, કોળિયો (૨) પરણવા આવેલા વરને ઊઘલતા પહેલાં કન્યાપક્ષ તરફથી મોકલાતો કાચો કંસાર-ખાવાનું

કલશ વિ૦ [स] કળશ, લોટો (૨) દહેરા ઉપર મુકાતું ઘડાના આકારનું ધાતુ કે છોનું શિખર-ટોચ [મધુર શોર

કલશોર પું૦ [सं कल+फा. शोर] કલરવ,

કલહ પુ૦ [स] કજિયો કંકાસ, લડાઈ ૦પ્રિય વિ૦ કલહ જેને વહાલો છે એવું -હાંતરિતા વિ૦સ્ત્રી૦ [+अंतरिता] ધણી સાથે કલહ કરી રૂસણું લઈ બેઠેલી (સ્ત્રી) (૨) પતિનો અનાદર કરી રિસાયા પછી શોક કરતી (નાયિકા) [ના શા]

કલહંસ પું૦ [स] હંસ (૨) એક છંદ

કલંક ન૦ [स] ડાઘ, લાંછન, ખોડ (૨) આળ [-ઉતારવું,-ધોઈ નાખવું=આળ-બટ્ટો નામી દૂર કરવા -ચડવું,-ચોટવું,-બેસવું,-લાગવું=લાંછન લાગવું] -ંકિત વિ૦ [स] કલંકવાળું, કલંક પામેલું -ંકિની વિ૦ સ્ત્રી૦ [स] કલંકવાળી -ંકી વિ૦ કલંકવાળું (૨) પુ૦ ચંદ્ર [અવતાર

કલકી,-ગી પુ૦ [स कल्की] જુઓ કલ્કી-

કલંઠ વિ૦+જુઓ કલાઠ

કલંદર પુ૦ [अ] એક જાતનો ફકીર (૨) નિસ્પૃહ માણસ (૩) મદારી (૪) વણસંગ આદમી

કલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [स] કોઈ પણ વસ્તુનો એક ભાગ (૨) ચંદ્રનો સોળમો ભાગ (૩) 'મિનિટ', ડિગ્રીનો સાઠમો ભાગ (ગ.) (૪) કાલમાન (૫) યુક્તિ, હિકમત (૬) હુન્નર, કસબ (૭) સૌંદર્ય યુક્ત રચના કે તેવી હિકમત ૦કાર પુ૦ કલાયુક્ત રચના કરનારો પુરુષ (કવિ, ચિત્રકાર, શિલ્પી ઈત્યાદિ) ૦કૌશલ્ય ન૦ કળાની આવડત-હોશિયારી (૨) હુન્નર ઉદ્યોગની આવડત ૦ધર પુ૦ મોર (૨) ચંદ્ર (૩) કલાકાર ૦નાથ પુ૦ ચંદ્ર ૦નિધિ પું૦ જુઓ કલાધર ૦બંધ પુ૦ ઉચ્ચારણના કાલમાનને આધારે રચાતું પદ કે પ્રબંધ વગેરેનો વર્ગ ૦ભવન ન૦ હુન્નર કળાની શાળા ૦ભંડાર ન૦ કલાકૃતિઓનો ભંડાર કે સંગ્રહસ્થાન ૦રસ પુ૦ કલાનો રસ ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ કળા-કાંતિ વાળી (૨) નૃત્યાદિ કળા જાણનારી (૩) સ્ત્રી૦ એક વીણા ૦વંત વિ૦ કલા જાણનાર, ૦વંતી વિ૦ સ્ત્રી૦ નૃત્યાદિ કળા જાણનારી ૦વાન વિ૦ કળા જાણનારુ-કળાવાળું (૨) પુ૦ ચંદ્ર ૦વિધાન ન૦ કલાની રચના-સર્જન ૦વિધાયક વિ૦ કલાવિધાન કરનાર

કલાઈ સ્ત્રી૦ [स कलाचिका, प्रा कलाइआ=કોણીથી કાંડા જેટલો હાથ; हिं कलाई=કાંડ] મગદળ-જોડીની એક કસરત

કલાઈ સ્ત્રી૦ [अ] એક ધાતુ (૨) વાસણ પર ચડાવાતું કલાઈનું પાતળું પડ [-કરાવવી=

[લા.] બધા વાળ મૂડાવી માથુ કલાઈ કર્યા જેવુ કરવુ] ૦ગરો, ૦ગાર(-રો), ૦વાળો પુ૦ વાસણની કલાઈ કરનારો ૦સફેતો (-દો) પુ૦ કલાઈની રાખ
કલાક પુ૦ [ઇ क्लॉक ઉપરથી? म] ૬૦ મિનિટ જેટલો સમય ૦શીશી સ્રી૦ રેતી ગરવા પરથી સમય જોવાની શીશીનુ યત્ર
કલા(-ળા)કાર પુ૦ [સ] જુઓ 'કલા'મા
કલાગુ વિ૦ [ક+લાગ] સારા લાગ-મોખ વગરનુ કથોલુ
કલા(-લે)ડુ (લા', લે') ન૦ જુઓ કલેડુ -ડી સ્રી૦ નાનુ કલાડુ
કલાદ પુ૦ [સ] સોની [જુઓ 'કલા'મા
કલા(-ળા)૦ધર, ૦નાથ, ૦નિધિ [સ]
કલાપ પુ૦ [મ] સમૂહ (૨) મોરના પીછાનો સમૂહ (૩) ભાથો (તીરનો) (૪) ઘરેણુ (૫) મ્યાન (૬) ચદ્ર -પી પુ૦ [સ] મોર
કલાપીટ સ્રી૦ [સ कल्‌+પીટ (પીટવુ)] શોરબકોર (૨) રડારોળ
કલા(-ળા)બધ પુ૦ [સ] જુઓ 'કલા'મા
કલાફૂલ ન૦ [સ कर्ण+ફૂલ?] કાનનુ એક ઘરેણુ, કોકરવુ
કલાબૂત પુ૦ [फा कलाबतून] કસબ, સોનેરી અથવા રૂપેરી તારથી વીટેલો રેશમનો તાર
કલાબો પુ૦ [अ. कुलाबह्‌] બારણાનો કાપ (૨) બે છેડા સાધવા વચ્ચે નખાતી લોઢાની કડી
કલાભવન, કલાભડાર જુઓ 'કલા'મા
કલામ સ્રી૦ [अ] વાણી, વાક્ય, શબ્દ (૨) કડી, ફકરો (૩) લખાણ
કલામે શરીફ પુ૦ [फा] કુરાન
કલાર (લા') પુ૦; ન૦ [જેમકે ખોડિયો કલાર] એક વનસ્પતિ
કલાલ પુ૦ [दे प्रा कल्लाल, स कल्यपाल] દારૂનો દુકાનદાર ૦ખાનુ ન૦ દારૂનુ પીઠુ (૨) [લા] વ્યસનીઓને ભેગા થવાનુ ઠેકાણુ ૦ણ (-ણી) સ્રી૦ કલાલની સ્રી -લી સ્રી૦ કલાલનો-દારૂ વેચવાનો ધધો
કલા(-ળા)વતી [સ] જુઓ 'કલા'મા [પટાવવુ
કલાવવું. ૦પટાવવુ સ૦ ક્રિ૦ કળવી સમજાવવુ,
કલાંકલાં અ૦ [સ कल्‌ ઉપરથી?] સપૂર્ણ ખીલેલુ હોય એમ
કલાઠ વિ૦ [ક+લાઠ] લાઠ, તોફાની અને લુચ્ચુ
કલાંઠી સ્રી૦ પાંસળી (૨) પાસુ, કમોઠી
કલિ(-ળિ) પુ૦ [સ] ટટો; કજિયો (૨) લડાઈ, યુદ્ધ (૩) કળિયુગ (૪) [સ] કળિયુગનો અધિષ્ઠાતા પુરુષ-અસુર (૫) [લા] પાપની બુદ્ધિ ૦કાલ(-ળ) પુ૦ કળિયુગનો સમય ૦મલ પુ૦ કલિનો મેલ-અગાધ અસુર, પાપ ૦યુગ પુ૦ ચાર યુગમાનો છેલ્લો યુગ, અધર્મનો સમય (જુઓ યુગ)
કલિકા સ્રી૦ [મ] અણખીલેલુ ફૂલ, કળી
કલિત વિ૦ [સ] કળાયેલુ, જાણેલુ, સમજાયેલુ
કલિલ વિ૦ [સં] -થી ઢકાયેલુ; -થી ભરેલુ (૨) મિશ્રિત (૩) અભેદ્ય (૪) ગહન (૫) ન૦ ગોટાળો
કલિગ ન૦ [સ] એક પક્ષી (૨) પુ૦ (સ) પ્રાચીન ભારતનો એક પ્રાંત, ઓરિસા
કલિં(-ળિં)ગડ(-ડુ) ન૦ [म कलिंग] કાલિગડુ તડબૂચ
કલિદ પુ૦ [સ] (સ) એક પર્વત (૨) સૂર્ય (૩) એક વનસ્પતિ ૦કન્યા સ્રી૦ (સ) યમુના, કાલિદી
કલુષ વિ૦ [સં] કાદવવાળુ, મેલુ, ગદુ (૨) દુષ્ટ, ઘાતકી (૩) પાપી (૪) ન૦ કાદવ, મળ (૫) પાપ -ષિત વિ૦ જુઓ કલુષ (૨) કચવાયેલુ, રિસાયેલુ [અમલદાર
કલેક્ટર પુ૦ [ઇ] જિલ્લાનો વડો મહેસૂલી
કલેજું ન૦ [सं कालेय, प्रा कालिज्ज] પિત્ત ઉત્પન્ન કરનારો અને શિરાઓમાનુ લોહી સાફ કરનારો એક મોટો મામલ અવયવ, કાળજુ (૨) [લા] હૃદય (૩) મન, અતઃકરણ
કલેડી સ્રી૦ [दे काहली? જુઓ કલોડી] કલોઢી, એકે વેતર ન થયેલી ગાય કે ભેસ
કલેડી (લે') સ્રી૦ [દ काहल्ली] નાનુ કલેડુ, -ડુ ન૦ રોટલા શેકવાનુ વાસણ-ઠીકરુ
કલેવર ન૦ [સં] શરીર, ખોળિયુ
કલેસર ન૦ એક પક્ષી
કલેંદુ પુ૦ [સ] બીજનો ચદ્રમા

કલો(-ળો) (લો', ળો') પુ૦[મ. काल्हो,-ल्हो] જુઓ કલહ (૫)
કલોચડી સ્ત્રી૦ જુઓ કચલી કરોચલી
કલોહું ન૦ જુઓ કરોહું [ગાય, કલેડી
કલોડી (લો') સ્ત્રી૦[દે. काल्होडी] વાછડી, નાની
કલોપનતા સ્ત્રી૦ [स कल+उपनता ? हिं] મધ્યમ ગ્રામની એક મૂર્ચ્છના (સંગીત)
કલોલ પું૦ જુઓ કલ્લોલ
કલોંજી સ્ત્રી૦ [हिं कलौंजी] કાળીજીરી
કલ્ક વિ૦[સં.] પાપી (૨) પુ૦ પાપ (૩) દંભ, છેતરપિંડી (૪) કીચડ, કચરો (૫) વાટીને બનાવેલો લોંદો, લૂગદી (ઔષધ વગેરેની) (૬) કાનનો મેલ [છેલ્લો અવતાર
કલ્કિ(-લ્કી) પુ૦ [सं] વિષ્ણુનો દશમો અને
કલ્પ પુ૦ [सं] બ્રહ્માનો એક દહાડો, અર્થાત્ ૪,૩૨૦,૦૦૦,૦૦૦ વર્ષોનો સમય (૨) ધર્મકર્મનો વિધિ (૩) વિહિત વિકલ્પ (૪) આચાર (૫) એક વેદાંગ, જેમાં યજ્ઞક્રિયા ઇત્યાદિનો ઉપદેશ છે (૬) સંકલ્પ (૭) અભિપ્રાય (૮) શબ્દને અંતે 'જેવું, સદૃશ'ના અર્થમાં (ઉદા૦ દીપકલ્પ). ૦ક પુ૦ કલ્પના કરનાર, શોધક ૦કતા સ્ત્રી૦ ૦તરુ,૦દ્રુમ ન૦ કલ્પવૃક્ષ ૦ન ન૦ કલ્પવું તે. ૦ના સ્ત્રી૦ નવું ચિંતવી કે ઉપજાવી કાઢવાની શક્તિ (૨) હરેક વાતની મનમાં જે પ્રથમ રચના થાય તે (૩) ધારણા, ખ્યાલ (૪) તરંગ, બુટ્ટો ૦નાચિત્ર ન૦ કલ્પના વડે ખડું કરેલું ચિત્ર ૦નાબલ(-ળ) ન૦ કલ્પનાનું બળ ૦નાવાદ પું૦ કળા એ અનુભવ કરેલી કલ્પના છે એવો વાદ ૦નાશક્તિ સ્ત્રી૦ નવું ચિંતવી કે ઉપજાવી કાઢવાની શક્તિ. ૦નાશીલ વિ૦ કલ્પના કરવાના વલણ-સ્વભાવવાળું ૦નાસૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ કલ્પનાની સૃષ્ટિ,મનોરાજ્ય ૦નીય વિ૦ કલ્પી શકાય એવું ૦લતા સ્ત્રી૦ કલ્પવૃક્ષ ૦વું સ૦ક્રિ૦ કલ્પના કરવી. ૦વૃક્ષ ન૦ નીચે બેસનાર જેનો સંકલ્પ કરે તે વસ્તુ આપનારું સ્વર્ગમાંનું એક કાલ્પનિક ઝાડ ૦સૂત્ર ન૦ વૈદિક કર્મોના વિધિઓનું શાસ્ત્ર,એક વેદાંગ(૨) [જૈન] સાધુઓના આચાર વર્ણવતું ધર્મપુસ્તક. -લ્પાંત પુ૦ કલ્પનો અંત,જગતનો પ્રલયકાળ (૨) ન૦ રડારોળ, અતિશય રડવું-શોક કરવો તે -લ્પિત વિ૦ [सं.] કલ્પેલું. (૨) જોડી કાઢેલું, ખોટું (૩)ન૦ કલ્પેલ વસ્તુ, કલ્પના યુક્તિ -લ્પ્ય વિ૦ [सं.] કલ્પનામાં આવે એવું
કલ્મષ પુ૦,ન૦[सं] મેલ,કાળાશ (૨) પાપ (૩) [सं] એક નરક [કલામેશરીફ
કલ્મેશરીફ પુ૦ [अ कलामेशरीफ] કુરાન.
કલ્યાણ ન૦ [सं] સુખ,આબાદી(૨)શ્રેય કુશળ (૩) પુ૦ એક રાગ ૦કર વિ૦ કલ્યાણ કરે એવું ૦કર્તા વિ૦(૨)પું૦ જુઓ કલ્યાણકારી ૦કારી વિ૦ કલ્યાણ કરે એવું (૨) પુ૦ કલ્યાણ કરનાર પુરુષ ૦મૂર્તિ(-ર્ત્તિ) વિ૦ કલ્યાણની મૂર્તિ જેવું (૨) સ્ત્રી૦ કલ્યાણરૂપ-કલ્યાણની મૂર્તિ -ણી સ્ત્રી૦ કલ્યાણ કરનારી દેવી (૨) સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી [આશીર્વાદ
કલ્યાણમસ્તુ [सं] 'કલ્યાણ થાઓ' એવો
કલ્લા પુ૦બ૦વ૦[फा = જડબું ગલોટું,म.]ગાલ લમણા ઉપરના વાળ (થોભિયાથી જુદા)
કલ્લી સ્ત્રી૦ [જુઓ કડલી,-લું]હાથના કાંડાનું એક ઘરેણું -લ્લું ન૦ સ્ત્રીના પગનું એક ઘરેણું
કલ્લી સ્ત્રી૦ નાનો કલ્લો (૨) હાથની આગળીઓ વડે (ધોતિયા કે સાડી જેવા કપડાને વાળીને મૂકવા માટે) કરાતી ગડી [-કરવી, -પાડવી=તેમ ગડી કરી કપડું બંને અંગ લપેટવું-વાળવું] -લ્લો પુ૦ (ઘાસ ઇ૦નો) હાથમાં માય એટલો જથો, ટોળિયું (૨) પ્રસવમાં મદદ કરવા માટે તે વખતે સ્ત્રીની કેડના ભાગ ઉપર હાથથી કે પાટાથી કરવામાં આવતું દબાણ [-કરવો=હાથથી ઘાસ ઇ૦ને એકઠું કરવું(૨)પ્રસવમાં કલ્લાથી મદદ કરવી]
કલ્લું ન૦ જુઓ 'કલ્લી'માં
કલ્લો પુ૦ જુઓ 'કલ્લી' (ગડી)મા (૨) [सं. कल्ल्, प्रा कल्ल, म कल्ला]ઘોઘાટ,શોરબકોર
કલ્લોલ પુ૦ [सं] મોજું, ઘોડો (૨) આનંદ, આનંદથી ઊભરાવું તે ૦ક, -લી વિ૦ કલ્લોલ કરનાર,કલ્લોલ કરતું-બોલતું (પક્ષી). ૦વું અ૦ક્રિ૦ કલ્લોલ કરવું -લિની સ્ત્રી૦ નદી

કલ્હાર ન૦ જુઓ કહ્લાર
કવ અ૦ [सं कदा, प्रा कइ, हिं कब]+ક્યારે (પ) [અયોગ્ય – અશુભ સમય
કવખત પુ૦, સ્ત્રી૦ [ક+વખત] ખગબ –
કવગુ઼ વિ૦ [ક+વગ] વગ –સગવડ વગરનુ (૨) કયોલુ [ખરાબ લત્તો
કવગો પુ૦ ચસક, આકડી (૨) [ક+વગો]
કવચ ન૦[सं]બખતર(૨)તાવીજ,ભૂત પિશાચ કે મૂઠચોટથી શરીરનુ રક્ષણ કરતો મનાતો મત્ર
કવચ સ્ત્રી૦[सं.कपिकच्छु,प्रा कविक(–च्छ,य)च्छु, म कवच-कुइरी] એક વનસ્પતિ, કૌવચ ૦બીજ, –ચુ઼ ન૦ એનુ બીજ
કવચન ન૦ [ક+વચન] કુવચન
કવચી ન૦[सं]બખતર જેવી કઠણ ચામડીના કોટલાવાળુ પ્રાણી
કવચુ ન૦ જુઓ કવચ બીજ [સમય
કવછટ સ્ત્રી૦મહેનત,વૈતર(૨)ઋતુકાળ અટકાવનો
કવઠવુ઼ અ૦ક્રિ૦[ક+વઠવુ(વઠવુ)]બગડવુ,વઠવુ (૨) જુદા પડવુ [ઝમત (રેવાકાઠા તરફ)
કવડી સ્ત્રી૦ [म, જુઓ કોડી]કોડી(૨)મોઈ-દડાની
કવણ સ૦ [प्रा] જુઓ કોણ, કયુ (પ)
કવન ન૦[सं] કવિતા કરવી તે(૨)કવિતા –ની પુ૦ કવિતા કરનાર પુરુષ, કવિ, ભાટ (૩) સ્ત્રી૦ કહેતી, કહેવાની ઢબ –યિત્રી સ્ત્રી૦ [म] સ્ત્રી કવિ
કવર ન૦ [इं] પરબીડિયુ
કવર ન૦ [सं] મીઠુ (૨) પુ૦ પાઠક, વક્તા (૩) વિ૦ વિચિત્ર; કાબરચીતરુ
કવરક પુ૦ [सं] કેદી, બદીવાન
કવરદ્ધુ વિ૦ [सं कु+वृत्त] વાકુ, તીક્ષ્ણ, કટુ (વચન) [હોવી તે
કવરાપ સ્ત્રી૦ [ક+વરાપ] ખેતીમા વરાપ ન
કવરાવવું સ૦ક્રિ૦ કાવરુ – કાયર કરવું, હેરાન કરવુ, (૨) [જુઓ 'કવવુ'] વર્ણન કે કવિતા કરાવવી, 'કવવુ'નુ પ્રેરક
કવરી સ્ત્રી૦ [सं] કબરી [કવર (૧)
કવરુ ન૦ [सं कु+वर]કજોડુ(૨)વિ૦જુઓ
કવરો પુ૦ [ક+વરો] અણઘટતો વરો – ખર્ચ
કવર્ગ પુ૦ [सं] જુઓ 'ક'મા
કવર્ણ સ્ત્રી૦ [કુ+વર્ણ] હલકી વર્ણ – જાતિ (૨) વિ૦ તેવી જાતિનુ
કવલ(–ળ) પુ૦ [सं] કોળિયો, ગ્રાસ
કવલુ઼ ન૦ [म कौल, हिं कवेल] નળિયુ (૨) મોભારિયુ઼
કવલે સ્ત્રી૦ [કુ+વલે] ખરાબ વલે – દશા
કવવું સ૦ક્રિ૦ [सं कु, प्रा कव] કવિતા કરવી (૨) સ્તુતિ ગાવી, વખાણવુ (૩) વર્ણવવુ
કવવું અ૦ક્રિ૦ [फा] કળતર થવુ
કવશ વિ૦ [કુ+વશ] તાબેદાર, પરાધીન (૨) સ્ત્રી૦ આપદા, અડચણ
કવળ પુ૦ જુઓ કવલ, કોળિયો
કવા, ૦યુ પુ૦ [કુ+વાયુ] પ્રતિકૂળ પવન (૨) પ્રતિકૂળ સમય, સજોગ કે વાતાવરણ [–પેસવો (શરીરમા)=શરીર બગડવુ]
કવાટ સ્ત્રી૦ [કુ+વાટ] કુમાર્ગ
કવાણ ન૦ [ક+વાણો] ખોડખાપણ, લાછન –ણું઼ વિ૦ કવાણવાળુ (૨) ન૦ ખોડખાપણ
કવાબ પુ૦ [જુઓ કબાબ] માસનુ ભજિયુ – મૂઠિયુ
કવાયત સ્ત્રી૦ [अ क़वाइद ઉપરથી] ડ્રિલ, લશ્કરી તાલીમ, પરેડ (૨) તરતીબ, તાલીમ
કવાયતી વિ૦ [જુઓ કવાયત] કવાયત પામેલુ, તાલીમવાળુ
કવાયુ પુ૦ જુઓ કવા
કવાયુ઼ વિ૦ [જુઓ 'કવા'] પ્રતિકૂળ, કવાવાળુ
કવાર પુ૦ [કુ+વાર] અશુભ દિવસ – સમય –રે અ૦ અશુભ દિવસે કે સમયે
કવારી સ્ત્રી૦ અપકીર્તિ
કવા(–વ્વા)લ પુ૦ [જુઓ 'કવ્વાલ'] ગવૈયો (૨) એક રાગ –લી સ્ત્રી૦ ગઝલ (ખાસ કરીને સૂફીવાદની) (૨) ખ્યાલટપ્પાનુ ગાણુ
કવાવું અ૦ક્રિ૦ ['કવા' ઉપરથી] શરીરમા કવા પેસવો, શરીર બગડવુ (૨) કથળવુ, વણસવુ (૩) વસૂકી જવુ (૪) વગોવાવુ, નિંદાવુ
કવાવું અ૦ક્રિ૦ 'કવવુ'નુ કર્મણિ
કવાસ પુ૦ [કુ+વાસ] કઢંગાણું, કુસ્થાન (૨) સ્ત્રી૦ નઠારી વાસ – ગધ [પેય
કવાસ સ્ત્રી૦ જવ, મધ અને મીઠાની મેળવણીનું

કવિ પુ૦ [સં.] કાવ્ય-કવિતા કરનાર (૨)ભાટ. **૦કલ્પિત ન્યાય** પું૦ કાવ્યસૃષ્ટિનો ન્યાય **૦જન** પુ૦ બ૦ વ૦ કવિલોક, કવિઓ **૦ત** ન૦ એક જાતની કવિતા, મનહર છંદ **૦તા** સ્ત્રી૦ કાવ્ય (૨) પદબંધ (૩) કાવ્યનો ગુણ **૦ત્વ** ન૦ પદ-કાવ્ય રચવાની શક્તિ (૨) કવિપણું (૩) કાવ્યનો ગુણ **૦ત્વરીતિ** સ્ત્રી૦ કવિતા દ્વારા ભાવ પ્રગટ કરવાની રીતિ **૦ત્વશક્તિ** સ્ત્રી૦ કવિતા રચવાની શક્તિ **૦યણ** સ્ત્રી૦ + કવયિત્રી **૦રાજ** પુ૦ મોટો-ઉત્તમ કવિ **૦વર** પુ૦ શ્રેષ્ઠ-ઉત્તમ કવિ **-વીશ્વર**, [+ઈશ્વર], **-વીન્દ્ર** પું૦ [+ इन्द्र] સૌથી મોટો કવિ **-વીશ્વરતા** સ્ત્રી૦

કવિદ્યા સ્ત્રી૦ [કુ+વિદ્યા] ખોટી વિદ્યા, ઠગાઈ (૨) મેલી-મંત્રતંત્રની વિદ્યા

કવીશ્વર, કવીંદ્ર પુ૦ [સ] જુઓ 'કવિ'માં

કવેણ ન૦ [કુ+વેણ] ખોટું-અઘટિત વેણ, અપશબ્દ

કવેળા સ્ત્રી૦ [કુ+વેળા] કવખત

કવ્ય ન૦ [સં] પિતૃને આપેલ પિંડ, ભોજન ઇ૦

કવ્વાલ પુ૦ [अ] કવાલ, કવાલી ગાનારો **-લી** સ્ત્રી૦ જુઓ કવાલી

કશ (શ, ?) સ્ત્રી૦ [સ कुशी, कोश] નરાશ, કોશ (૨) [સ कशा] વરત

કશ(-સ) સ્ત્રી૦, **૦ણ** ન૦[સ कश] અંગરખું, બંડી વગેરે ભીડવાની નાની દોરી હોય છે તે (બટનને બદલે)

કશ(-સ)ણું ન૦ જુઓ કણસલું, ડૂંડું

કશાલો પુ૦અચો, ભીડ (જેમ કે, 'ઘરમાં કામનો કશાલો બહુ પડે છે')

કશી (-સી)દો પું૦ ઇંટ અથવા નળિયાને ખૂબ તપવીને તેના રસનો બનાવેલો કીટો (૨)[अ] જરીનું ભરતકામ [**-કાઢવો, -ભરવો**= જરીનું ભરતકામ કરવું]

કશું [हिं कछु; સ कीदृश? किञ्चित्?] સ૦ (૨) વિ૦ કોઈ, કાંઈ (અનિશ્ચિતાર્થક) **૦ક** સ૦ (૨) વિ૦ કોઈક, કાંઈક

કશે(-સે)રુ પુ૦ ન૦, **૦કા** સ્ત્રી૦ [સ] કરોડ (બરડાની) **૦નલિકા** સ્ત્રી૦ કરોડરજ્જુ

કશ્મ(-સ્મ)લ વિ૦[સ]ખરાબ,ગંદું(૨)નામોશી ભરેલું (૩) ન૦ પાપ (૪) દુઃખ, ઉદાસી

કશ્યપ પુ૦ [સ] કાચબો, કચ્છપ (૨) (સ) એક ઋષિ (દેવો, દાનવો ઇ૦ના પિતા) **૦તન, ૦સુત** પુ૦ (સ) સૂર્ય

કષ(-સ)ણી સ્ત્રી૦ [સ कष्, प्रा कस=કસવું] કસોટી (૨) કસોટીની વેળા, આપત્તિ, દુઃખ (૩) [જુઓ 'કશ' (સ્ત્રી૦)] વાસળી, પૈસા ભરવાની લાંબી, કેડે બંધાય એવી કોથળી

કષાય વિ૦ [સ] જુઓ કષાયિત (૨) પુ૦ કાવો, ઉકાળો (૩) કટાણો-કડવો સ્વાદ (૪) ગેરુવો-ભગવો રંગ (૫) કાટ, મેલ, કાલપ (૬) પાપ (૭)[જૈન] ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભ એ ચારમાંનું કોઈ પણ **-યિત** વિ૦ રંગેલું, રંગવાળું થયેલું (૨) ભગવું (૩) કસાણું, બેસ્વાદ (૪) કષાય-વિકારવાળું

કષ્ટ ન૦ [સ] મહેનત, શ્રમ (૨) દુઃખ, સંતાપ. **૦કથા** સ્ત્રી૦ દુઃખની વાત **૦કારક** વિ૦ કષ્ટ કરે એવું **૦કાલ (-ળ)** પુ૦ કષ્ટનો સમય **૦તા** સ્ત્રી૦ કષ્ટ હોવા તે, તેવી દશા **૦દાયક, ૦પ્રદ** વિ૦ કષ્ટ આપે એવું **૦મોચન** વિ૦ કષ્ટમાંથી ઉગારે એવું (૨) ન૦ કષ્ટમાંથી ઉગારવું તે **૦વું** સ૦ક્રિ૦ કષ્ટ આપવું, પીડવું **૦સાધ્ય** વિ૦ કષ્ટથી સધાય એવું **૦હારી** વિ૦ કષ્ટ હરે એવું **-ષ્ટાર્તવ** ન૦ સ્ત્રીઓનો એક રોગ, જેમાં આર્તવ-રજસ્રાવમાં બહુ કષ્ટ થાય છે **-ષ્ટાવું** અ૦ ક્રિ૦ દુઃખ પામવું, પીડાવું (૨) પ્રસવની પીડ-વેણ આવવી **-ષ્ટિ** સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ કષ્ટ **-ષ્ટિત, -ષ્ટી** વિ૦ કષ્ટવાળું, દુઃખી

કષ્ટો સ્ત્રી૦[સ काष्ठ ?]લેણા પેટે આપવાનો હપતો

કસ પુ૦ [સં कष, प्रा कस] કસોટી ઉપરથી નક્કી કરેલો સોનારૂપાના ભાવનો આંક (૨) કસોટી (૩) [फा कशीदन, સ कर्ष्=ખેંચવું] સાર, માલ સત્ત્વ (૪) બળ, જોર [**-કાઢવો, જોવો, લેવો**=કસવું માપ કે પ્રમાણ કાઢવું કસી જોવું **-કાઢવો**=અડદાળો કાઢવો સખત મહેનત કરાવવી **-ચોરવો**=કસનો પૂરો લાભ ન આપવો **કસ પર આવવું, કસે આવવું, કસે ચડવું, કસે ભરાવું**=ચડસે

ભરાવું, રસાકસીમા આવી જવું] ૦દાર વિ૦ કસ – સત્ત્વવાળું (૨) રસાળ (૩) ધનવાન (૪) કસોટીમાથી પાર ઊતરે એવુ, ઓજસ્વી

કસ સ્ત્રી૦ જુઓ કશ,૦ણ [**–ચોડવી, ટાંકવી** = કપડાને કસ સીવવી – લગાવવી **–બાંધવી** = કપડુ કસ વડે ભીડવુ]

કસકસ સ્ત્રી૦ [જુઓ કસવુ] ખૂબ ખેચીને બાધવાથી થતો અવાજ. ૦તું વિ૦ ખૂબ ખેચીને બાવેલુ (૨) પગાણે બગબગ બેસતુ થતું ૦વું અ૦ક્રિ૦ ખૂબ ખેચાવુ (૨) પગાણે બધબેસતુ થવુ (૩) સ૦ક્રિ૦ ખૂબ ખેચીને બાધવુ **–સાવવું** અ૦ક્રિ૦ કસકસે તેમ કરવુ

કસટિયો પુ૦[सं कष्ट ?]એકના સવાયા કરનારો – માલ ઘરાણે લઈ પૈસા ધીરનારો આદમી

કસડો પુ૦ [કસ+ડો] કમરબંધ, કંદોરો

કસણ ન૦ [જુઓ કશણ] કસ

કસણ(–ણી) સ્ત્રી૦ જુઓ કપણી

કસણવું સ૦ક્રિ૦ [सं कषण] ચોળી મસળીને એક કરવુ, ગૂદવુ, કેળવવુ

કસણી સ્ત્રી૦ [सं कास] નાના છોકરાને થતો કફ કે શ્વાસનો એક રોગ

કસણુ વિ૦ [सं कृश ?]નિર્બળ, દુર્બળ (૨) ન૦ [જુઓ 'કણસ'] કણસવુ, કણસવુ

કસતું વિ૦ [જુઓ 'કસવુ'] પરાણે બેસતુ થતુ, તણાતુ (૨) ઓછુ રહેતુ

કસદ પું૦ [अ कस्द] મકસદ, હેતુ (૨) કોશિશ

કસદાર વિ૦ જુઓ કસ' પુ૦ મા

કસબ પુ૦ [अ कस्त्र] ધધો, રોજગાર, કામ (૨) હુનર, કળા, કારીગરી (૩) કળાકુશળતા, નિપુણતા (૪) અનીતિનુ કામ ૦ચોર પુ૦ પોતાનો હુનર બીજાને ન દેખાડે એ, આવડ સતાડનાર આદમી (૨) ધંધામા ઠગારો ૦ચોરી સ્ત્રી૦ કસબચોરનુ કામ ૦ણ, –બાતણ સ્ત્રી૦ વેશ્યા **–બી** વિ૦ કળાકુશળ, નિપુણ (૨) પુ૦ હુનર-કળા જાણનાર, કારીગર

કસબ પું૦ (ભરતકામ, વણાટમા વપરાતો) સોનારૂપાનો બારીક તાર **–બી** વિ૦ કસબવાળુ

કસબાતી વિ૦[फा] કસબામા રહેનાર. **–તણ** સ્ત્રી૦ કસબાતી સ્ત્રી (૨) જુઓ કસબણ

કસબી વિ૦ જુઓ 'કસબ' (બેઉ)મા

કસબો પુ૦[अ] મુસલમાનોની વિશેષ વસતીવાળુ ગામ (૨) મોટું ગામ

કસમ પું૦ (બ૦વ૦) [अ] સોગન [**–આપવા, દેવા, ખવડાવવા** = સોગન લેવડાવવા. **–ખાવા** = સોગન લેવા] ૦નામું ન૦ સોગદનામુ, 'એફિડેવિટ'

કસમજ સ્ત્રી૦ [ક+સમજ] ખોટી – અયોગ્ય સમજ

કસમય પુ૦ [ક+સમય] કસમો, કવખત, કવેળા

કસમસ સ્ત્રી૦ ['કસ'નો દ્વિર્ભાવ] કમકસ થવુ તે

કસમો પુ૦ [ક+સમો] કસમય, કવેળા

કસમોડા પુ૦ બ૦ વ૦ [કસવુ+મોડવુ] અગ મરોડવાના ઉકાટા આવવા તે (૨) પ્રસવ વખતનુ શરીરનુ દુખવુ ને આકડી – વેણો આવવી તે [**–ખાવા** = કસમોડા આવવા (૨) વકાવુ, વચકાવુ] ૦વું અ૦ક્રિ૦ કસમોડા ખાવા **–ડુ** વિ૦ કસમોડાયુક્ત (૨) વાડુ, ચિડિયલ

કસર સ્ત્રી૦ [अ कस्र] ઘટ, ખોટ (૨) કચાશ, અપૂર્ણતા (૩) ખામી, કસૂર (૪) કરકસર (૫) નુકસાન [**–આપવી** = બિલ ચૂકવતી વખતે થોડી છૂટ મૂકવી **–કરવી** = કરકસર કરવી, (૨) ઓછુ કરવુ **–રાખવી** = કમી કે ખામી રહેવા દેવી, બાકી રાખવુ **–કાઢવી** = (ભૂલનો કે ખોટનો) ખરા વાળવો – ભરપાઈ કરી લેવી] **–રિયું** વિ૦ કરકસરિયુ

કસરત સ્ત્રી૦ [अ कसरत = બહુલતા', हिं] વ્યાયામ (૨) અભ્યાસ, મહાવરો, તાલીમ [**–આપવી** = (કોઈ અગને) કસરત કરાવવી] ૦બાજ વિ૦ કસરતી, કસરતના શોખવાળુ ૦બાજી સ્ત્રી૦ ૦શાળા સ્ત્રી૦ કસરત કરવા – શીખવાનુ મકાન, વ્યાયામશાળા **–તિયું, –તી** વિ૦ કસરત કરનાર, કસરતબાજ

કસરાવું અ૦ક્રિ૦[જુઓ 'કસર']તાવ આવે એવુ અથવા માદા પડાશે એવુ લાગવુ, અઠીક લાગવુ

કસલી સ્ત્રી૦ જુઓ કળગલી

કસલુ ન૦ જુઓ કણસલુ

કસવાટ ન૦ [કસ+વાટ ?] વાણીમાનુ આટાવાળું ચોકઠુ, જેમા થઈને તેલ બહાર આવે છે

કસવાડો પું૦ હળપૂણીને ચવડામા બરાબર બેસાડવા માટે વપરાતી લાકડાની લાબી મેખ — ફાચર [બેચેની
કસ(-સુ)વાણ સ્ત્રી૦ [ક+સવાણ] માદગી,
કસવું સ૦ક્રિ૦ [फा कशीदन? स कष्, प्रा कस] ખૂબ ખેચવુ, સખત બાધવુ (૨) કસોટી કરવી, અજમાવવુ (૩) મહેનત આપવી, રગડવુ (૪) પીડવુ; સતાવવુ (૫) ઓછું આપવાનો પ્રયત્ન કરવો [**કસીને આપવું-લેવું**=ભાવતોલ વગેરે બાબત બહુ ચકાસીને આપવું-લેવુ. **કસીને કામ લેવું**=બને તેટલુ વધુ કામ કરાવવુ **કસીને કામ પાડવુ**= કસોટી કર્યા પછી કામનો પ્રસગ પાડવો]
કસાઈ પું૦ [स कष्, प्रा कस=ઠાર મારવુ कर्मि=મારનાર ? સર૦ अ कस्साब]પશુઓને મારીને તેનુ માસ વેચવાનો ધધો કરનાર, ખાટકી (૨) ગળકટ્ટો, ખૂની. ૦ખાનું ન૦ કસાઈનુ કર્મ કરવાની જગા ૦વાડો પુ૦ કસાઈઓને રહેવાનો લત્તો
કસાકસ(-સી) સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કસવુ'] ત્માકસી, ચડસાચડસી
કસાણુ વિ૦ [स कषाय, प्रा कसाय] કાટના સ્વાદવાળુ, કટાણુ, બેસ્વાદ
કસાયેલું વિ૦ [જુઓ 'કસવું'] પલોટાયેલુ, અનુભવી (૨) [જુઓ 'કસાણુ'] કટાયેલું
કસાર પું૦ [દે] (ચ) જુઓ કંસાર
કસાંજણ ન૦ [કાસું+અજન] આખનુ એક ઔષધ - અજન
કસીદો પુ૦ જુઓ કશીદો (૨) [अ.] કાવ્યનો એક પ્રકાર, સ્તુતિ — પ્રશંસા કરવાને માટે લખાયેલું કાવ્ય
કસુતર(-રું) વિ૦ [ક+સુતર(-રુ)] સુતર નહિ એવુ, મુશ્કેલ (૨) કસોજ, બગડી ગયેલું (૩) આડુ, વાકુ [બેચેની
કસુવાણુ સ્ત્રી૦ [ક+સુવાણ] કસવાણ માદગી,
કસુવાવડ સ્ત્રી૦ [ક + સુવાવડ] ગર્ભનુ તેના નિયત સમય પહેલા ગળી જવુ તે
કસું(-સૂ)બી વિ૦ [सं कुसुम] કસુબલ (૨) સ્ત્રી૦ કસુબાન ફૂલનો રગ (૩) કસુબાનુ બીજ
-બગર પુ૦ કસુબાનો રગ ચડાવનાર
-બલ(-લું) વિ૦ કસુબાના ફૂલના રગનુ, લાલ
કસું(-સૂં)બો પુ૦ [स कुसुम]એક વનસ્પતિ(૨) એના ફૂલમાથી નીકળતો રગ(૩)એ રગનુ કપડુ (૪)પાણીમા ઘોળેલુ અફીણ કે તે મિષે થતો મેળાવડો (જેવો કે, અમુક જ્ઞાતિમા લગ્નવેળા) [**કસુંબાપાણી કરવાં, કસુંબો કરવો**= અફીણ ઘોળીને (લગ્ન વગેરે પ્રસંગે) એકબીજાને પાવુ (૨) (લગ્નનો) મેળાવડો કરવો **-ગાળવો, -ઘોળવો**=અફીણ પલાળીને રસ કરવો **-ચડવો**=અફીણનુ ઘેન ચડવુ **-કાઢવો, ગાળવો**=કસુબાના ફૂલનો રગ કાઢવો **-ચડાવવો, -દેવો, -મૂકવો**=કસુબાનો લાલ રગ ચડાવવો **-પીવો, -લેવો**= કસુબાનુ પાણી પીવું]
કસૂઝ સ્ત્રી૦ [ક+સૂઝ] કસમજ
કસૂર સ્ત્રી૦ [अ] ખામી, ભૂલચૂક, વાકગુનો ૦દાર વિ૦ કસૂર કરનારું
કસૂંબલ(-લું), કસૂબી, કસૂંબો જુઓ 'કસુબલ, -બી, -બો'
કસેરુ,૦કા [स] જુઓ કશેરુ
કસોજ(-જું) વિ૦ [ક+સજ્જ કે સોજુ ?] બગડી ગયેલુ, કસુતર [ઝટકામણ; કચરો
કસોજણ ન૦ ['સોજુ'=ઝાટકવું ઉપરથી]
કસોટી સ્ત્રી૦ [स कसपट्टिका, प्रा० कसवट्टिय] સોનાનો કસ જોવાની પથરી(૨)કસ કાઢવાની રીત; પરખ (૩) કડક તપાસ - પરીક્ષા. [**કસોટીએ ચડાવવું, કસોટીમાં લેવું**= (સોનાને) કસોટી ઉપર ઘસી જોઈ તેનો કસ જોવો (૨) આકરી પરીક્ષા-તપાસ કરી જોવી; કસોટી કરવી (૩) કસ કાઢે એમ કામમા લેવું. **કસોટીમાં ઊતરવું**=કસોટી કરાવવા તત્પર થવુ, તેમા દાખલ થવુ]
કસ્તર ન૦ [स कुश+तुल (તણખલું) ઉપરથી ? प्रा कसट्ट] તણખલુ, રજ, કચરો (૨) [स कस्तीर ઉપરથી, म] કંસારા લોકો સાધવાના વાસણને જે લેપ કરે છે તે
કસ્તી સ્ત્રી૦[फा]પારસીની જનોઈ કે તે દેવાનો સરકાર [-કરવી =મત્રો ભણીને અપવિત્રતા

ફ્ર કરવી (પારસી પૂજાવિધિ) –આપવી, દેવી=કસ્તી પહેરાવવાનો સંસ્કાર કરવો]
કસ્તુ(-સ્તૂ)રિકા,૦મૃગ[સં.]જુઓ'કસ્તૂરી'માં
કસ્તુરીબિલાડી સ્ત્રી૦ [કસ્તુરી+બિલાડી] એક જાતની બિલાડી
કસ્તૂરી, -રિકા સ્ત્રી૦ [સં] અમુક જાતના હરણની ડૂંટીમાથી મળતો એક સુગંધી પદાર્થ, મૃગમદ ૦મૃગ, -રિકામૃગ પુ૦ જેની ડૂંટીમાથી કસ્તૂરી મળે છે તેવુ હરણ
કસ્તૂરિયો બાંટ પુ૦ એક વનસ્પતિ
કસ્તૂરો પુ૦ એક પક્ષી
કસ્મલ ન૦ (૨) વિ૦ [મ] જુઓ 'કશ્મલ'
કહાણી (ક્) સ્ત્રી૦ [स कथानक, प्रा. कहा-णय, हिं] વાર્તા, દંતકથા (૨) કહેવત
કહાન(-નો) (ક્) પુ૦ [स कृष्ण, प्रा कण्ह] (સં) કૃષ્ણ
કહાર વિ૦ [अ] નિષ્ઠુર, ક્રૂર [ઊંચકનારો
કહાર પુ૦ [हिं, दे. काहार] ભોઈ, મ્યાનો – પાલખી
કહાવવું સ૦ ક્રિ૦ [स कथय्, प्रा कहाव] 'કહેવુ'નુ પ્રેરક, કહેડાવવુ, સંદેશો મોકલવો
કહીં અ૦ [प्रा. कहि, कहिं, (स क्व?) हिं कहाँ] ક્યાં, કયે ઠેકાણે (પ્રશ્નાર્થક) ૦ક અ૦ ક્યાક ૦કહીં અ૦ કેટલેક સ્થળે, ક્યાક ક્યાક
કહેણ(-ણું) (ક્હે) ન૦ [જુઓ'કહેવુ'] કહેવરાવવુ તે, સંદેશો (૨) હુકમ (૩) વેણ, વચન (૪) તેડુ; નોતરુ [-મોકલવું= કહેવરાવવુ (સંદેશો, નિમંત્રણ ઇ૦)] -ણી સ્ત્રી૦ કહેવત (૨) કહેવુ તે, કહેવાની રીત (૩) કહાણી (૪) લોકાપવાદ, દોષ -તી સ્ત્રી૦ કહેવત (૨) કહાણી (૩) લોકાપવાદ
કહેર અ૦ + બેહદ, ભારે, અપાર
કહેવડા(-રા)વવું (ક્હે) સ૦ ક્રિ૦ કહાવવુ (૨) 'કહેવુ'નુ પ્રેરક
કહેવત (ક્હે) સ્ત્રી૦ લોકોક્તિ (૨) દૃષ્ટાંત, ઉદાહરણ (૩) ઉખાણો (૪) કહેવરામણ [દોષ
કહેવરામ(-વ)ણ (ક્હે) ન૦ કહેવાપણું, બદનામી,
કહેવાપણું ન૦ કહેવુ પડે એવુ હોવુ તે, ખામી
કહેવું (ક્હે) સ૦ ક્રિ૦ [स कथ्, प्रा कह] બોલવુ, જણાવવુ (૨) સમજાવવુ (૩) શિખામણ આપવી (૪) આજ્ઞા કરવી (૫) ઠપકો આપવો (૬) નામ આપવું [કહી આપવું= તત્કાળ અસર થવી (૨) ગુપ્ત કે ભવિષ્યની વાત કહેવી કહી છૂટવું=માને ન માને પણ કહેવાની ફરજ બજાવી દેવી કહી દેવું= ગુપ્ત વાત જાહેર કરવી કહી બતાવવું, કહી સંભળાવવુ=પહેલાની વાત કે પહેલાનો આભાર કહીને મહેણુ મારવુ]
કહ્યાગરું વિ૦ [કહ્યુ+ગરુ (स कृ=કરવુ)] કહ્યુ કરે એવુ, આજ્ઞાંકિત
કહ્યું ન૦ કહેલુ તે, વચન શિખામણ, આજ્ઞા [-પાળવુ=બોલેલુ વચન પાળવુ -માનવું= કહેલી શિખામણ કે આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવુ આજ્ઞાંકિત થવુ-હોવુ કહ્યામાં રહેવુ= ગાઠવુ, માનવુ આમન્યામા રહેવુ]
કહ્લાર ન૦ [સં] ધોળુ કમળ, કલ્હાર
કળ સ્ત્રી૦ [स कला? कील? हिं, म] પેટી વગેરેને જડેલુ યંત્ર, જેમા કૂચી ફેરવવાથી તે વસાય ઉઘાડાય છે (૨) યંત્રની ચાવી, ચાપ (૩) [લા] લાગ યુક્તિ, કરામત, કીમિયો [-દબાવવી, -દાબવી, -ફેરવવી, -મરડવી=ચાપ દાબવી (જેથી યંત્ર ચાલે કે બંધ થાય) (૨) બરાબર યુક્તિ કરવી જેથી ધાર્યુ થાય -બતાવવી=ખરી ચાવી કે ચાપ યા ઉપાય બતાવવો -મારવી, વાસવી=ચાવી કે ચાપ ફેરવી બંધ કરવુ]
કળ સ્ત્રી૦ [મ] એકદમ (વાગવા વગેરેથી) થતુ તીક્ષ્ણ કે સતત દુઃખ કે તેથી આવતી મૂર્છા [-આવવી,-ચડવી=એકદમ દુઃખ ઊપડવુ, તેથી તમ્મર કે મૂર્છા આવવી -ખાઈને= તમ્મર કે મૂર્છાની સાથે, કળ ચડે એમ (જેમ કે,-પડવું,-રોવુ=ખૂબ રોવુ -હસવું= ખૂબ હસવુ) -ઊતરવી, -વળવી=કળતુ દુઃખ બેસવુ, નિરાત કે શાતિ થવી]
કળ પુ૦ [प्रा कल] કાદવ (ઝીણો ચીકણો કાપ જેવો), કળી જવાય એવી જમીન, કળણ
કળ સ્ત્રી૦ [स कल् જુઓ કળવુ] અટકળ, સમજ (૨) (૫) માત્રા (?) [કકલાણ
કળકલા(-ળા)ણ ન૦ [सं कल् ઉપરથી] જુઓ

કળકળ સ્ત્રી૦ [सं कल् ઉપરથી] કળકળાટ (૨) (૨) ટિટિયારો, માથાઝીક (૩) પખીનો કલરવ-કલકલ (૪) [म] તાલાવેલી ૦વુ' અ૦ક્રિ૦ જુઓ કકળવુ -ળાટ પુ૦ જુઓ કકળાટ. -ળાણુ ન૦ જુઓ કકલાણ

કળછા સ્ત્રી૦ [स कलि=કલહ ઉપરથી ?] અણબનાવ, કજિયો

કળજ(-જુ)ગ પુ૦ જુઓ કલિયુગ [-આવવો, -બેસવો=[લા] માણસોની વૃત્તિઓ પાપી-અધર્મી થઈ જવી.]

કળણુ ન૦ [જુઓ 'કળવુ'] જેમા પગ મૂકતા કળી જવાય એવી જમીન-જગા (૨) જાણવુ તે, સૂઝ, સમજ, જ્ઞાન -ણા સ્ત્રી૦+સૂઝ-સમજ, જ્ઞાન -તર ન૦ શરીરની અદર થતી પીડ-વેદના (૨) ગણતરી, અટકળ, અદાજ (પાકનો) (૩) જુઓ કળણ ૧ (૪) કોસનુ સાધન (વરત ચાક ઇત્યાદિ) -તરુ પુ૦ પાકનો અદાજ કરનાર -તાણુ' ન૦ પાકનો અડસટ્ટો કાઢવાનુ મહેનતાણુ (૨) આનાવારી વખતે ઘણો ઓછો પાક થયેલો જણાતા ખેડૂતને મળતી રાહત

કળત્ર ન૦+જુઓ કલત્ર

કળથિયુ' વિ૦ ['કળથી' ઉપરથી] કળથીનુ (૨) કળથીના બીજના રગનુ

કળથી સ્ત્રી૦ [स कुलत्थ, हिं.] એક વનસ્પતિ (૨) એક જાતનુ હલકુ કઠોળ

કળપવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ કલપવું] મૂએલાને નામે સકલ્પ કરી દાન આપવુ (૨) [જુઓ 'કર(-ળ)બવુ'] રાપડી ફેરવવી (૩) અ૦ક્રિ૦ [स कल्प् ઉપરથી] ખપવુ, ઉપયોગમા આવવુ (૪) [જુઓ 'કલપવુ'] ઝૂરવુ, રડવુ

કળપી સ્ત્રી૦ કરપી, રાપડી

કળબ સ્ત્રી૦ મોટી રાપડી ૦વું સ૦ ક્રિ૦ રાપડી દેવી-ફેરવવી

કળલાવી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

કળવ(-વિ)કળ સ્ત્રી૦ જુઓ કળવિકળ -ળિયુ વિ૦ કલવિકળવાળુ', યુક્તિબાજ

કળવળ સ્ત્રી૦ કલબલ (૨) દાવપેચ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ કલબલ કરવી

કળવિકળ સ્ત્રી૦ યુક્તિ, તદબીર (૨) યુક્તાયુક્ત વિચાર (૨) ચેન, શાતા (૩) સૂઝ, સમજ

કળવું સ૦ ક્રિ૦ [स कल्] સમજવુ(૨)કલ્પવું, ધારવુ, અટકળ કરવી, હિસાબ કે અદાજ કાઢવો (૩) અ૦ ક્રિ૦ દુખવું, કળતર થવુ (૪) [स प्रा कल=કીચડ ઉપરથી] કાદવમા ઊતરી જવું,ખૂતી જવુ [-કળી જવું=સમજી જવુ (૨) કાદવમા ખૂતી જવું]

કળશ પું૦ [स कलश] એક વાસણ, લોટો (૨) મદિરના શિખર તરીકે મુકાતો ઘાટ, ઘૂમટની ટોચ, કલશ [-ચડાવવો=સિદ્ધિની પરાકાષ્ઠાએ પહોચવું [લા] કળશે(-શિયે) જવું=ટટ્ટી જવુ, ઝાડે ફરવા જવુ] ૦(-સ)લી સ્ત્રી૦ લોટી -શિયો પુ૦ લોટો (૨) ઝાડો (રોગ) -શો પુ૦ (કા) લોટો

કળશી સ્ત્રી૦ સોળ (કાચા) મણનુ માપ

કળસલી સ્ત્રી૦ જુઓ કળશલી, લોટી, કસલી

કળહીણુ વિ૦ [स कलाहीन] કળાહીન (૨) કળ-ચાપ વગરનુ (૩) [स कुलहीन] કુળહીન

કળળવું અ૦ ક્રિ૦ [स. कल्] મોટેથી બૂમ પાડવી; અવાજ કરવો

કળા સ્ત્રી૦ જુઓ કલા (૨) (મોરની) કળા-કલાપ ફેલાવવો તે [-કરવી=યુક્તિ કે ઇલાજ કરવો (૨) સૌદર્યયુક્ત રચના કરવી (૩) મોરે પીછા ઊભા કરી ચંદ્રાકારે ફેલાવવા -પાડવી=શરીરની કાતિ કે રૂપ કાઢી નાખવુ, (વેશપલટાથી) ઢાકવુ.] ૦કર પુ૦ મોર ૦કુશળ, ૦કૌશલ્ય, ૦ધર, ભવન, ૦વંત, ૦વ તી(-તણી), ૦વાન જુઓ 'કલા(ળા) મા

કળાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કલાઈ'] કોણીથી કાડા સુધીનો હાથનો ભાગ

કળાણુ ન૦ [જુઓ 'કળણ'] કાદવ-ગારાવાળી જગા (૨) [स कलन] સૂઝ, સમજણ

કળાપો પુ૦ [જુઓ 'કળો'] રઢારોળ (૨)કઢાપો

કળાવું અ૦ ક્રિ૦ [स कल्] પ્રતીત થવુ, દેખાવુ, લાગવુ [એવો (મોર)

કળાયલ વિ૦ ['કળા' ઉપરથી] કળા કરેલી હોય

કળાહોળ પું૦ જુઓ 'કોલાહલ'

કળિ, ૦કાળ, ૦યુગ જુઓ 'કલિ(-ળિ)'મા

કળિયું વિ૦ [સં કુલ ઉપરથી] કુળવાળું -યો પુ૦ કુળવાન પુરુષ
કળિયો પુ૦ [જુઓ 'કળી'] કળિયો (૨) ડોડો (૩) દાડમનો દાણો (૪) જુઓ 'કળિયું'માં
કળિંગડું ન૦ [જુઓ 'કલિંગડુ'] તડબૂચ
કળી સ્ત્રી૦ [સં कलि] અણખીલ્યું ફૂલ, કલિકા (૨)ચૂરો મોતીચૂર(૩)અંગરખાને કે પહેરણની અમુક ઢબને સીવતા બગલ આગળ કરાતું સીવણ [-ખીલવી =હૃદયની કળી ઊઘડવી, (માણસે) ખીલવું - પ્રફુલ્લ થવું -પાડવી= ચૂરો મોતીચૂર પાડવો, એ નામની ગાગડી આકારની વાની બનાવવી (૨) ગડી પાડવી, ગોઠવવી]
કળીચૂનો પુ૦ [કળી+ચૂનો] વિશુદ્ધ કરેલો ચૂનો
કળું(-ળું) વિ૦ ['કળવું' ઉપરથી] માટી-કાદવવાળું [પ્રયુક્તિથી, સમજાવટથી
કળે કળે, કળે વળે અ૦ ['કળ' + 'વળ'] યુક્તિ-
કળેળવું અ૦ક્રિ૦ કળકળવું
કળેળી સ્ત્રી૦ કરેળી, કળેળવું તે
કળો પુ૦ [જુઓ કલો] કઢાપો (૨) [જુઓ 'કળ' (તમર)] આવેશ
કળોઈ વિ૦ (કા) [જુઓ કળ - કુળ] ગાઢ સંબંધવાળું (૨) ન૦ તેવું માણસ, સંબંધી
કળોટી(-ઠી) સ્ત્રી૦ [સં कला (નાનો કણ) ઉપરથી ?] એક જાતની સફેદ રેતી, સાથિયા પૂરવાની ભૂકી (આરસ વગેરે પથ્થરની)
કંઈ અ૦[જુઓ'કહીં'](ચ)ક્યાં ૦ક અ૦ક્યાંક
કંઈ વિ૦ (૨) સ૦ [સં कति, પ્રા कइ ?] (અનિશ્ચિતાર્થ, પ્રશ્નાર્થ તથા નકારાર્થમાં મુખ્યત્વે વપરાય છે) કાંઈ, અમુક, કશું ૦ક વિ૦ (૨) સ૦ કશુંક, કાંઈક [નિશ્ચયાર્થ ને હકારાર્થમાં વપરાય] [કંઈ કંઈ થવું=જાત જાતની અવર્ણનીય લાગણીઓ કે મૂંઝવણ યા પીડા થવી કંઈ નહિ=ફિકર નહિ, ચિંતા નહિ, એવો ઉદ્ગાર કંઈ નહિ તો=બીજું કે વધારે નહિ તો; બીજું બધું જવા દઈને કંઈનું કંઈ=શુંનું શું, ધારેલા કે છાજે એવાથી બીજું - ઊંધું; અવળું (કંઈનું કંઈ બોલી જવું, થઈ જવું, કરી બેસવું ઇ૦), કંઈ હોય, હતું કે હોવું જોઈએ તેને બદલે બીજું કંઈક. કંઈ ને કાવશ=કશું પણ નહિ]
કંઈ વિ૦ (૨)સ૦[સં कति, પ્રા कइ, हि. कई] અનેક (ઉદા૦ 'તમારા જેવા તો કંઈ આવી ગયા!') ૦ક વિ૦ (૨) સ૦ કેટલુંક. થોડુંક
કંઈ અ૦ [સં. क्वचित्, પ્રા कइ ?] વાક્યમાં પ્રશ્નાર્થવાચક ને નકારસૂચક ઉપયોગ ઉદા૦ 'કંઈ આગથી જવાય ?'
કંક પું૦[સં] જેની પાખમાંથી શરપુંખ થાય છે તે પંખી (૨)બગલો(૩)પીંછાળું તીર(૪)નામ-ધારી બ્રાહ્મણ(૫)[સં] યુધિષ્ઠિરે વિરાટ રાજાને ત્યાં ધારણ કરેલું નામ
કંકણ ન૦[સં] કાંગરાવાળી ચૂડી - બંગડી (૨) કાચની કે સોનાની બંગડી (૩) કંકણદોરો ૦દોરો પું૦લગ્નવિધિ શરૂ કરતાં વરકન્યાને કાંડે બંધાતું મીંઢળ અને લાલ દોરો, કાંકણ-દોરો -ણાકાર,-ણાકૃતિ વિ૦ [+आकार, आकृति] કંકણના આકારનું [ખગ્રાસગ્રહણ માટે], 'એન્યુલર' -ણી સ્ત્રી૦ કાંગરીવાળી સોનાની બંગડી, કાંકણી (૨) ઘૂઘરીઓવાળો કંદોરો
કંકણી સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કણકણી'] કંપારી, કમકમી (૨) જુઓ 'કંકણ'માં
કંકર પુ૦ [સં कर्कर, પ્રા. कक्कर; हि ककड, म] કાંકરો. નાનો પથ્થર (૨) કાંકરી, મંકોડિયો
કંકલોહ ન૦ [પ્રા =એક જાતનું લોઢું] એક પ્રકારનું ઘોડાનું જીન (?) ('પંચવર્ણ તેજી પાખરિયા,કંકલોહ પ્રમાણ' - પદ્મનાભ)
કંકાયું પું૦ [સં कङ्क, પ્રા कंक ઉપરથી ?]એક જાતનો પાણીનો સાપ [કંકોલ કાકળ
કંકાલ(-લી) સ્ત્રી૦ કાંટાળી એક વનસ્પતિ,
કંકાલ ન૦[સં] હાડપિંજર -લી પુ૦ કપાલી· શિવ (૨) શિવભક્ત
કંકાવટી સ્ત્રી૦ [સં कुंकुमवर्ति] કંકુ રાખવાની પ્યાલી (૨) [વ્યંગમાં] ગાલે કૂદવાની ચલમ
કંકાસ પુ૦[ફા कगाग ઉપરથી ?]કજિયો,ક્લેશ ૦ણું વિ૦ કંકાસ કરે એવું. -સિયણ વિ૦ સ્ત્રી૦, કંકાસિયા સ્વભાવની -સિયું વિ૦ કંકાસણા સ્વભાવનું

કંકાળી વિ૦ [स कंकाली]માગણ ભાટની એક જાતનુ (૨) પુ૦ એ જાતનો ભાટ

કંકાળી સ્ત્રી૦ જુઓ કંકાલ(-લી) (૨) વિ૦ [કા] કજિયાખોર, નાના કજિયાને મોટું રૂપ આપી ધુમરાણ મચાવી મૂકનારું

કંકુ ન૦[स कुंकुम]ચાલ્લા ઇ૦મા વપરાતુ લાલ દ્રવ્ય, કુંકુમ [-છાંટવું=કંકુ છાંટીને મગળ કાર્યના શુકન કરવા **કંકુના કરવા**= મગળ કાર્ય આરભવુ (૨) કામમા ફતેહ મેળવવી[લા] **કંકુના કોગળા કરવા**= જીવનમા સુખવૈભવ હોવા **કંકુનાં પગલાં**= સુખવૈભવના શુભ શુકન **કંકુનાં પગલાં કરવાં**=આગમનથી ઘરને સુખી કરવુ **કંકુને પગલે**=ઊભી આબરૂએ] ૦**પડી** સ્ત્રી૦ કંકુની પડી-પડીકી ૦**પડો** પુ૦ કંકુનો પડો-પડિયો-પડીકુ

કંકૂડો પુ૦ [જુઓ 'કનકવો'] પતગ

કંકેલ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કંકોલ'] ચિનીકબાલા

કંકોડી સ્ત્રી૦ [स कर्कोटकी, प्रा. ककोड] કંકોડાની વેલ(૨)[स. ककोली?] સૂતક કાઢવા માટે સ્નાન વખતે માથામા ન ખાતી એક ભૂકી. **-ડું** ન૦ કંકોડાનુ શાક-ફળ

કંકોતરી, કંકોત્રી સ્ત્રી૦ [सं कुंकुमपत्रिका] લગ્નાદિ શુભ પ્રસગની આમંત્રણપત્રિકા (૨) (વ્યગમા)ન ગમતુ નોતરુ કે ખબરની ચિઠ્ઠી

કંકોલ પુ૦ [स] એક ઔષધિ, ચિનિકબાલા

કંકોલું વિ૦ જુઓ 'કોકરવરણુ'

કંગણ,-ન ન૦, **-ની** સ્ત્રી૦ જુઓ કંકણ

કંગધર ન૦ સફેદ કલગીવાળુ બુલબુલ

કંગન ન૦ [हि] કંકણ **-ની** સ્ત્રી૦ કાસકી (૨) [हिं] કંગન

કંગવો પુ૦ [सं. कंकत, हि. कगुवा, म कगवा] કાસકી

કંગાલ(-ળ) વિ૦ [हि स कंकाल ઉપરથી ?] છેક ગરીબ, દીન (૨) દરિદ્રી, નિર્માલ્ય, તુચ્છ (૩) રસકસરહિત ૦**તા, -લિ(-ળિ)યત** સ્ત્રી૦ અત્યત ગરીબી, દીનતા(૨)કંગાલ દશા

કંગુરો પુ૦ [फा] કાંગરો, દાંતો, અણી (૨) [જુઓ 'કંકર'] કાંકરો

કંચન ન૦ [જુઓ 'કાચન'] ચોખ્ખુ સોનુ (૨) ધન, દોલત **-ની** વિ૦ સોનાનુ [ગણિકા

કંચની સ્ત્રી૦[हि, 'કંચન' ઉપરથી?]કળાવંતણી,

કંચવો પુ૦ [स कंचुक] કાચળી

કંચાવું અ૦ ક્રિ૦ [सं कंच्=બાધવુ ઉપરથી?] ઠગાવું (૨) હેરાન થવુ

કંચુક પુંં૦[स] કાચળી, કમખો (૨) સાપની કાચળી (૩) બખ્તર **-કી** સ્ત્રી૦ કાચળી (૨) પુ૦ જનાનખાનાનો ચોબદાર

કંચોલુ(-ળુ) ન૦ એક સુગધીદાર વનસ્પતિ

કંજ પુ૦ [स] બ્રહ્મા (૨) ન૦ કમળ

કંજક પુ૦ [स] એક પક્ષી

કંજન પુ૦-[स] કામદેવ (૨) સ્ત્રી૦ મેના

કંજર પુ૦[स] બ્રહ્મા (૨) હાથી(૩)ન૦ પેટ

કંજ(-ઝ)રી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ (૨) [स कंजरू (એક પખી) ?] એક પંખી (૩) [स झर्झरी] ઝાઝ,ખજરી(૪)[स कंचुली] કાચળી

કંજૂસ વિ૦ [हिं, म कंजूस(-ष)] અતિશય-વધારેપડતી કરકસર કરે એવુ, કૃપણ; પાજી **-સાઈ** સ્ત્રી૦ કંજૂસપણુ

કંઝરી સ્ત્રી૦ જુઓ 'કંજરી'

કંટક પુ૦ [स] કાટો, ફાસ (૨) આકડો; ગલ (માછલા પકડવાનો) (૩)રોમાચ (૪) [લા] નડતર, દખલ (૫) દુશ્મન ૦**કીટ** પુ૦ શરીરે કાટા કાટા હોય તેવો એક કીડો. ૦**ચર્મા** વિ૦ કાટાળી ચામડીવાળુ (પ્રાણી) **-કિત,-કી** વિ૦ કાટાવાળુ (૨) મુશ્કેલ (૩) રોમાચિત **-કીલ** વિ૦ કાટાળુ

કંટલ વિ૦ [स] કાટાળુ (૨) પુ૦ કાટાવાળુ ઝાડ (બાવળિયો ઇ૦)

કંટવાડ સ્ત્રી૦ [स कट કે કંટક+વાડ] કાંટાની વાડ

કંટારિયુ ન૦ [स. कट=સ્મશાન ઉપરથી ?] શબ ઉપરનુ કપડુ

કંટાલુ સ્ત્રી૦ [स] રીગણી (૨) બાવળ

કંટાળવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ 'કંટાળો] કંટાળો ચડવો-આવવો

કંટાળી વિ૦ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કંટાળુ'] કાટાવાળી (૨) સ્ત્રી૦ [दे कटाली] હાથિયો થોર, થોરી

કંટાળુ વિ० [सं कटालु] કાંટાવાળુ

કંટાળો પુ० [म कटाळा, स कट,कटालु પરથી ?] અવિવિવતા કે થાકથી ઊપજતો અણગમો

કંટિયુ ન० [જુઓ 'કટી'] ઠૂંઠુ [રહેવુ તે

કંટિયો પુ० ભારે જમણને બીજે દિવસે ભૂખ્યા

કંટી સ્ત્રી० ['કણ' ઉપરથી ?] ડૂંડામાના બાગીક કણ (૨) ઠૂંઠુ (૩) તાળી ડાગર

કંટી(-ટે)વાળો પુ० [કંઠી+વાળો ?] ચૂલે ચઢાવવાના વાસણને બહારની બાજુએ કગતો માટીનો લેપ [મિજાજી

કંટુ વિ० [स कटु ઉપરથી ?] કડક, ઉગ્ર

કંટુ ન० ખરેટુ

કંટ્રિયો પુ० બાળકોને રમવાની કુલડી

કંટેવાળો પુ० જુઓ 'કટીવાળો'

કંટેસરી સ્ત્રી० [જુઓ 'કટેસરી'] ગળામા નાખવાનુ એક ઘરેણુ (૨) એક વનસ્પતિ, કાંટાસળિયો

કંટોહિયુ ન० [કાટિયો (જાજરૂ) ઉપરથી ?] ઉકરડાનો–કચરોપૂંજો નાખવાનો ખાડો (૨) અવાણખાડ [વિલો, કટોડી

કંટોલી(-ળી) સ્ત્રી० [જુઓ 'કટોલુ'] એક

કંટોલુ (-ળુ) ન० [दे कटोल] કકોડુ

કંટ્રાક્ટ,-ટ પુ० [इ कॉन्ट्रॅक्ट] કરારથી કરવાનુ કામ,ઠેકો (-આપવો-રાખવો, -લેવો) ०ર, -ટી પુ० કંટ્રાક્ટ રાખનાર, ઠેકેદાર

કંટ્રોલ પુ० [इ] કાબૂ, નિયમન

કંઠ પુ० [सं] ગળુ, ડોક (૨) હૈડિયો (૩) કંઠમાથી નીકળતો અવાજ, સૂર, સાદ (૪) કાંઠો–કાઠલો (૫) [दे कठ=મર્યાદા ?] કાંઠો, કિનારો [–ખૂલવો=અવાજ સાફ નીકળવો –ફૂટવો= હૈડિયો કે ઘાંટી ફૂટવી, અમુક વયનુ થવુ, યુવાવસ્થામા આવવુ (૨) પક્ષીને કાંઠલો આવવો (૩) વાચા આવવી –બેસવો, –બેસી જવો=સ્વર ખુલ્લો ન નીકળવો (કફ વગેરેથી) –ભરાવો=લાગણીથી ગદ્ગદ્ થઈ જવુ, બોલી ન શકાવુ –રૂંધાવો=ગૂગળાવુ –સુકાવો=ખૂબ તરસ લાગવી. કંઠે કરવુ= મોઢે કરવુ, ગોખી લેવુ કંઠે કાંટા પડવા, કંઠે સોસ પડવો=પાણી વિના ગળુ સુકાવુ કંઠે પ્રાણ આવવા=મરવાની તૈયારી થવી (૨) ઘણી જ મુસીબત પડવી કંઠે હોવું=મોઢે હોવુ, યાદ હોવુ] ०ગ્રંથિ સ્ત્રી० કંઠમા આવેલી એક ગ્રંથિ, 'થાયરોઇડ ગ્લૅન્ડ'. ०દ્વાર ન० ગળાનુ બાગ્રુ ०નાળ સ્ત્રી० ગળાની નળી ०નીલક પુ० મોટો દીવો, મશાલ ०પાશ પુ० ગળામા નાખવાનો દોરડાનો ગાળો–ફાંસો (૨) ગલપટ્ટો (૩) કંઠાશ્લેષ ०મણિ પુ० કંઠીમાનો હીરો (૨) હૈડિયો (૩) [લા] અત્યંત પ્રિયજન ०મણિન્યાય પુ० જુઓ કરકંકણન્યાય ०માધુર્ય ન० કંઠના અવાજની મધુરતા ०માળ સ્ત્રી० ગળાનો એક રોગ ०સૂત્ર ન० કંઠી મ ગળસૂત્ર (૨) ગળામા પહેરવાનુ ઘરેણું ०સ્થ વિ० કંઠે–મોઢે–યાદ હોય તેવુ (૨) કંઠસ્થાની (વ્યંજન) ०સ્થાન ન० કંઠની જગા ०સ્થાની વિ० કંઠમાથી બોલાતો (વ્યંજન) –ઠાગ્ર પુ०,ન० [+અગ્ર] કંઠનો આગળનો ભાગ (૨) અ० મોઢે –ઠાભરણ ન०[+આભરણ]કંઠનુ ઘરેણુ, ગળચવો, છડો –ઠાવરોધ પુ० [+અવરોધ] કંઠ રૂંધાવો તે –ઠાવરોધી વિ० કંઠ રૂંધે એવુ –ઠાશ્લેષ પુ० [+આશ્લેષ] કંઠે વળગવુ–આલિંગન દેવુ તે

કંઠાર(-ળ) [જુઓ' કંઠ'] સ્ત્રી० દરિયાનો કાંઠો, કિનારો [(૪) [લા] કતલ

કંઠાલ ન०[त] મૂરણ(૨)કોદાળી(૩)લડાઈ યુદ્ધ

કંઠાળ સ્ત્રી०જુઓ'કંઠાર'(૨)[प्रा कंठाल=મોટા ગળાવાળુ ?] ઘોડા અથવા ગધેડા ઉપર માલ લાદવાની બેપાસિયા ગૂણ(૩)વાંભણ ભરવાનો કોથળો(૪)[જુઓ 'કમઠાળ'] ચીતળ(લાકડાની)

કંઠિયુ વિ० ['કંઠ' ઉપરથી] ગળુ પકડે એવુ, ગળે ઊતરતા વસમુ લાગે એવુ, લૂખુ

કંઠી સ્ત્રી०[सं] ડોકનુ એક ઘરેણુ (૨) કંઠમા પહેરવાની ગુરુએ બંધાવેલી માળા (૩) [અંગરખાના] ગળા આગળના ભાગ ઉપરનુ શોભીતુ સીવણ કે ભરતકામ [–બાંધવી= શિષ્ય કરવો કે શિષ્ય થવુ –બંધુ વિ० એક કંઠી બાંધનાર–સમાન ગુરુવાળુ (૨) વૈષ્ણવ]

૦પગલું=વિષ્ણુના પગલાની ચકતીવાળી કઠી. –ઠો પુ૦ હાર, મોટા મણકાની માળા (૨) કઠી ૩ જુઓ
કંઠ્ય વિ૦[સં] કઠનુ–સંબધી(૨) કઠસ્થાની
કંડ પુ૦ [કુંડ]કુડ(૨) કૂવો ચણવાની વાકી ઈંટ
કંડાર પુ૦ [જુઓ 'કડારવુ'] (કા) નકસી, કોતરણી (૨) આલેખ, ચિત્રકામ
કંડારવું સ૦ ક્રિ૦ [स.उत्+कृ, प्रा. कडार] કોતરવુ, નકસી કરવી
કંડિકા સ્ત્રી૦ [સં.] નાનુ પ્રકરણ (૨) વેદની ઋચાઓનો સમૂહ (૩) ફકરો
કંડિયો પુ૦ જુઓ 'કરંડિયો'
કંડી પું૦ [सं करंडिन्]વાદી,કરડિયામા સાપ લઈને ફરનારો મદારી
કંડી(–દી)લ ન૦ [જુઓ 'કદીલ']દીવો કરવાનો કાચનો પ્યાલો, હાડી(૨)ફાનસ –લિયું ન૦ દીવાદાંડી(૨)દીવાને પવન ન લાગે તેમ રાખવાને બનાવેલુ નાનુ માટીનુ વાસણ [ખૂજલી
કંડુ(–ડૂ) સ્ત્રી૦ [स] ચળ, ખજવાળ(૨) ખસ,
કંડૂયન ન૦ [स.] ખંજવાળવુ તે
કંત [स कान्त,प्रा. कंत] + જુઓ કથ
કંતરેહ પુ૦ [कु + तरेह ?] અણબનાવ, કુસપ
કંતા સ્ત્રી૦ એક છદ
કંતાઈ(–મણી)સ્ત્રી૦,–મણ ન૦[જુઓ 'કાતવુ'] કાતવાનુ મહેનતાણુ
કંતાન ન૦ [अ कता(–त्ता)न=બહુ જ બારીક કપડુ ?] શણનુ કપડુ, શણિયુ (૨) ગૂણપાટ, ટાટિયુ
કંતામણ ન૦, –ણી સ્ત્રી૦ જુઓ 'કતાઈ'
કતારી પું૦ ખરાદી
કંતાવું અ૦ક્રિ૦ 'કાતવું'નું કર્મણિ (૨) પાતળુ થવું, સુકાવું (૩) ઓછું થવુ [ભરથાર
કંથ પુ૦ [જુઓ 'કંત'] કાન્ત, પિયુ (૨) પતિ,
કંથવો પુ૦ [स कंथा+वह] કથાધારી, વેરાગી, બાવો (૨) અત્યત ગરીબ–નિર્ધન માણસ (૩) [प्रा कुंथु] ચોમાસામાં થતુ એક નાનુ જીવડુ
કંથા સ્ત્રી૦ [स] ચીથરાનું બનાવેલું વસ્ત્ર (૨) ગોદડી ૦ધારી પું૦ કથવો, કંથા પહેરનારો, સાધુ, યોગી

કંથાર ન૦, –રી સ્ત્રી૦ [स], –રો પું૦ એક વનસ્પતિ –રું ન૦ એનુ ફળ–બી
કંથારિયા પુ૦નાગર બ્રાહ્મણની એક નાતમા અટક
કથાળ સ્ત્રી૦ જુઓ 'કંઠાળ' ૨
કંદ પુ૦, ન૦ [स] જેમા ખાવાનો ગર હોય તેવુ મૂળ, સૂરણ, બટાટા ઇ૦ (૨) મૂળ, કારણ (સમાસને અતે) ઉદા૦ આનદકંદ. ૦મૂલ(–ળ) ન૦ કદ તથા મૂળ(ખવાય તેવાં)
કંદર ન૦, –રા સ્ત્રી૦ [स.] ગુફા, ખો; બખોલ
કંદર્પ પુ૦ [स] કામદેવ
કદીલ ન૦ [अ], –લિયું ન૦જુઓ 'કડીલ'મા
કંદુક પુ૦ [स] રમવાનો દડો, દડી
કંદો પુ૦ [જુઓ 'કુંદો'] બદૂકનો હાથો
કદોઈ પુ૦ [स कादविक, प्रा कंदविय, कदुइअ] મીઠાઈ બનાવનાર તથા વેચનાર આદમી, સુખડિયો –યણ સ્ત્રી૦ કંદોઈની સ્ત્રી
કદોરી સ્ત્રી૦ નાનો કદોરો –રો પુ૦ [कटि+ દોરો] કમરે પહેરવાનો કોઈ પણ દોરો કે સેર (સૂતર, સોનારૂપા વગેરેનો) (૨) ભીતમા ચઢેલી ઈંટની કિનારી (૩) આંકો, લીટો. –રાબંધ વિ૦ કદોરો પહેરનાર–પુરુષ પૂરતુ (નોતરુ)
કંદ્રપ પુ૦ + [જુઓ કદર્પ] કામદેવ
કંધ સ્ત્રી૦ [सं स्कंध] ખભો (૨) ભાર વહેનાર પશુઓની ખાધ–ઓચી (૩) નાગરમોથ
કંધર,–રા સ્ત્રી૦ [स] ડોક, ગરદન
કધોડું ન૦ [જુઓ 'કાધુ'] ખેડવા માટે અમુક શરતે ઢોર ભાડે રાખવુ તે
કંધોતર પુ૦ પાટવી પુત્ર
કંધોલુ ન૦ [જુઓ 'કધ'] ખભો(૨)ખાધ,ગરદન
કંપ પુ૦ [स] કપારો ધ્રુજારો ૦ન ન૦ કપવું તે ૦ના સ્ત્રી૦ કપન (૨) કપસહિત વાદ્ય વગાડવુ તે ૦માન વિ૦ [स] ધ્રુજતુ; થરથરતું ૦વા, ૦વાયુ પુ૦ જેને લીધે શરીર કે શરીરનો કોઈ ભાગ કપે એવો એક રોગ
કંપની સ્ત્રી૦ [इ] ટોળી, મડળી (૨) ભાગીદારો મેળવીને કાઢેલી પેઢી કે મંડળી ૦સરકાર સ્ત્રી૦ (સં)એક વખત હિંદનો રાજવહીવટ કરતી કપની, 'ઈસ્ટ ઇન્ડિયા કંપની' [બીવું ડરવું
કંપવું અ૦ક્રિ૦ [स. कप्] ધ્રૂજવું, થરથરવુ (૨)

કંપાઉંડ ન૦ [इं, મૂળ મલયી] વગેરે મકાનની ચોતરફની આંતરી લીધેલી જમીન, વાડો
કંપાઉંડર પુ૦ [इं] દાક્તર કહે તે દવા-દવાનું મિશ્રણ તૈયાર કરી આપનારો તેનો મદદનીશ
કંપાણ (ણ,) સ્ત્રી૦ [म. कंपण] એક જાતનો કાંટો, ધાતુની તુલા -ણી પું૦ કંપાણથી તોળવાને-ખવાનો ધંધો કરનારો આદમી, તોલાટ
કંપાયમાન-વિ૦ [सं] ધ્રૂજતું, કાંપતું (૨) અસ્થિર, ચલિત
કંપારી સ્ત્રી૦,-રો પુ૦[सं. कंप] ધ્રુજારી, કમકમી (૨) કમકમાટી [કંપારી આવવી,-છૂટવી, -વછૂટવી = ધ્રુજારી કે કમકમાટી ઊપજવી]
કંપાર્ટમેન્ટ ન૦ [इं] આગગાડીના ડબાનું ખાનું
કંપાસ પુ૦[इं] હોકાયંત્ર(૨)વર્તુળ દોરવાનું યંત્ર
કંપિત વિ૦ [सं] કંપેલું, કંપમાન
કંપિલો પુ૦ [सं कंपिल्ल] એક ઔષધિ (ગહગૂમડની) [ઢંઢી (૩) જુઓ કંપો
• કંપુ સ્ત્રી, ન૦[इ कंपनी]ટોળી, જૂથ(૨)ફોજની
કંપો પુ૦ [જુઓ' કૅમ્પ'] પડાવ, કંપુ, છાવણી
કંપોઝીટર પુ૦ [इं] છાપખાનામાં બીબાં ગોઠવનારો માણસ [એવું, ચલ
કંપ્ય વિ૦ [सं] કંપિત થાય કે કરી શકાય
કંબલ પુ૦ [सं] કામળી (૨) ગાયબળદની ગોદડી — ગરદન નીચે લટકતી જાડી ચામડી
કંબા સ્ત્રી૦ [सं कंवी] વાંસની ચીપ (૨) સુતારનો ગજ
કંબુ પુ૦, ન૦ [सं] શંખ (૨) શંખની બંગડી (૩) દશ લાખની સંખ્યા
કંબુ(-બો)જ પું૦ જુઓ 'કંબોજ'
કંબૂ વિ૦ [सं] ચોટ્ટું, ઠગારું [વનસ્પતિ
કંબોઈ સ્ત્રી૦[सं कांवोज, प्रा. कवोय?] એક
કંબોજ પુ૦ [सं] શંખ
કંસ પુ૦ [सं] (સં) કૃષ્ણનો મામો
કંસ પુ૦ જુઓ 'કૌંસ'
કંસાર પુ૦[दे.]એક ખાવાની વાની [-ચોળવો = કંસારમાં ઘી મેળવવું (૨) [લા] કંસાર ને ખીચું જમણ હોવું]
કંસારિ પુ૦ [सं] કંસનો અરિ-શત્રુ, શ્રીકૃષ્ણ
કંસારી સ્ત્રી૦ [दे] એક જીવડું
કંસારો પુ૦ [सं कंसकार] ધાતુનાં વાસણ ઘડવા-વેચવાનો ધંધો કરનારો પુરુષ -રણ સ્ત્રી૦ કંસારાની સ્ત્રી
કંસીકરણ ન૦ [કંસ ઉપરથી] કંસ-કૌંસમાં મૂકવું તે (ગ)
કાઇ(-ય)દે-આઝમ પુ૦ [फा] મોટો-મહાન નેતા કે આગેવાન
કાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કાયા'] શરીર (૨) પાતળું પડ-આચ્છાદાન, આવરણ
કાઈલિ સ્ત્રી૦ [दे कवल्लि] શેરડીનો રસ કાઢવાની મોટી કઢાઈ
કાઉ પુ૦ [काक? म काउ;प्रा काई=કાગડો, રવ૦?] કાગડો ૦કા(-વા)ઉ અ૦ (રવ૦) ગરબડાટભર્યું અને ન સમજાય તેમ (૨) સ્ત્રી૦ એકસામટા ઘણા માણસો બોલાબોલી કરે તે
કાઉન્સિલ સ્ત્રી૦ [इं] ધારાસભા [-માં ઊભું રહેવું = તેના સભ્ય થવા ઉમેદવારી કરવી. -માં જવું = તેનો સભ્ય બનવું]
કાઉવાઉ અ૦ જુઓ 'કાઉ'માં
કાઉસગ્ગ પુ૦ [प्रा, सं कायोत्सर्ग] શારીરિક વ્યાપારો છોડી એક આસને ધ્યાન કરવું તે[જૈન]
કાક પુ૦ [सं] કાગડો ૦ઋષિ પુ૦ એક પક્ષી, કૂકડિયો કુંભાર ૦તાલીય વિ૦ કાગનું તાડ પર બેસવું અને અકસ્માત્ તાડફળનું પડવું થાય એવું, અણધાર્યું, ઓચિંતું ૦તાલીયન્યાય પુ૦ કાકતાલીય એવો ન્યાય ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ કાગડાના જેવી ચંચલ-છિદ્રાન્વેષી દૃષ્ટિ ૦નાસા સ્ત્રી૦ એક ઔષધિ, નસોતર (૨) કાગનું ઝાડ ૦પક્ષ પું૦ વાળેલા વાળનો કાગડાની પાંખ જેવો ગુચ્છો, કાનછેડિયાં ૦પદ(-દ) ન૦ કાગડાના પગના આકારનું ચિહ્ન, હંસપદ (૨) ચાર લઘુ માત્રા જેટલો સમય (સંગીત)
કાકચી સ્ત્રી૦ જુઓ કાચકી -ચું ન૦ કાચકું
કાકડ ન૦ [જુઓ 'કાકડી'] ચીભડું
કાકડકૂબો પુ૦ છોકરાની એક રમત
કાકડાશીં(-શીં)ગ સ્ત્રી૦ [म काकडशिंगी, हिं. काकडासींगी, सं कर्कटशृंगी] એક ઔષધિ
કાકડિયું ન૦ ['કાકડો' પરથી?] એક જાતનું રેશમ

કાકડી સ્ત્રી૦ [सं कर्कटी, प्रा. कक्कडी]આરિયું, ચીભડુ (૨)[જુઓ 'કાકડો'] ચીથરાને વળ દઈ બનાવેલી દિવેટ [**-મૂકવી**=કાકડીથી શગડી કે ચૂલો સળગાવવો] **-ડો** પું૦ ચીથરાની મોટી કાકડી (૨)[म काकडा, सं कृकाटक (ગળુ)? काकलक?] ગળાની બારીની આસપાસનો એક અવયવ, ચોળિયો(૩)પડજીભ [**-ડા ઉતારવા**=બળતા કાકડા ફેરવી ભૂત વગેરેની અસર કાઢવી **-ડા કરાવવા**=ગળાના ફૂલેલા ચોળિયા દબાવી લોહી કઢાવી નાખવુ **-ડા કપાવવા**=ચોળિયાની વાઢકાપ કરાવવી **-ડા ના(-નાં)ખવા**=રમવામા કોણ દાન આપે તે નક્કી કરવા હાથ ચત્તા-ઊંધા કરવાની રમત **-ડા કાકવા**=મોમા બળતા કાકડા ઘાલવા **-ડા ફૂલવા**=ચોળિયા સૂજવા **-ડા બાળવા, -સળગાવવા**=જુઓ કાકડા ઉતારવા **-ડા મળી જવા**=કાકડા ફૂલી જવા]

કાકફળ ન૦ કાકમારીનુ ફળ

કાકતાલીય, કાકદૃષ્ટિ, કાકનાસા, કાકપક્ષ, કાકપત્ર [स.] જુઓ 'કાક'મા

કાકબ પુ૦ [दे कक्कव, म काकवी] ગોળ કે મહુડાની રસી (તમાકુ બાંધવામા વપરાય છે તે)

કાકમ પુ૦ [જુઓ 'કાકબ'] પ્રવાહી ગોળ જેવો થાય ત્યા સુધી ઉકાળેલો શેરડીનો રસ

કાકમારી સ્ત્રી૦ એક વેલ

કાકર પુ૦ [स कर्कर ઉપરથી] દાત, ક તૂશળ (મૂવરાદિ પ્રાણીના) (૨) કરવતનો દાતો (૩) ચામડીમા પડેલો કઠણ ચીરો **૦ડી** સ્ત્રી૦ ઘણા ઝીણા દાતાની ધાર **૦ણી** સ્ત્રી૦ કાનસ, અતરડી **૦ણું** સ૦ક્રિ૦ કરવતના કાકર કાઢવા-તીક્ષ્ણ કરવા (૨) ઉશ્કેરવુ, મમત પર ચઢાવવું (૩) ધીરે ધીરે ખોતરી ખોતરીને ખાવુ **-રી** સ્ત્રી૦ નાના દાતાવાળી ધાર

કાકર પુ૦[स. कर्कर] ઠળિયો (૨)કાકરો **-રિયા** પુ૦ બ૦ વ૦ અ દર ચણા મગફળી વગેરે રાખી લોટગોળની બનાવેલી એક વાની **-ગોળીએ -રિયું** વિ૦ કાકરાળુ **-રી** સ્ત્રી૦ નાનો કાકરો (૨) કરકર, રેતી

કાકર સ્ત્રી૦ પીજણને છેડે તાતની નીચે રહેતી ચામડાની અક્કડ કકરી પટી

કાકરિયા કુંભાર પુ૦ એક કલગીદાર પક્ષી

કાકરી સ્ત્રી૦ જુઓ બેઉ 'કાકર' પુ૦ મા

કાકરો પુ૦ [જુઓ 'કાકરો'] (ચ) કાકરો (૨) ડચકુ (જેમ કે ડુગળીનુ) [બળિયા કાકા

કાકલિયા પુ૦ બ૦ વ૦ ['કાકા' પરથી] શીતળા,

કાકલી વિ૦ [स.] કોમળ ને મધુર

કાકલૂદી સ્ત્રી૦ [स काकली પરથી, म काकळूत] દયા ઉપજાવે એવી આજીજી, કાલાવાલા. **૦વેડા** પુ૦ બ૦ વ૦ કાકલૂદીભર્યું વર્તન

કાકવઝા, -ધ્યા [स] સ્ત્રી૦ એક જ વાર ફળનાર વનસ્પતિ (૨) એવી સ્ત્રી

કાકવી સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કાકબ'] ગોળની રસી

કાકશિખ ડ પુ૦ [स] બાબરી [શબ્દ

કાકા (કા-કા) અ૦ (રવ૦) કાગડાની વાણીનો

કાકા પુ૦બ૦વ૦ [फा =મોટો ભાઈ] 'કાકો'નુ માનવાચક રૂપ **૦જી, ૦સસરા** પુ૦ સસરાના ભાઈ,કાકોસસરો(માનવાચક) [જાતનો પોપટ

કાકાકૌવો પુ૦ [मलायी काकातुआ] એક

કાકાપુરી વિ૦[फा काका=ઘરનો ઘરડો ગુલામ+પુરી (ગામનુ?)] તકલાદી, નિર્માલ્ય (૨) નાચીજ (૩) પુ૦ ગુલામ [બળિયાકાકા, શીતળા

કાકાબળિયા [કાકા+બળિયા] પુ૦ બ૦ વ૦

કાકાબાસી ન૦ એક જાતનુ હલકુ મોતી

કાકાભાઈ પું૦ [માનાર્થે] જુઓ 'કાકો' ૨

કાકી વિ૦ [स.] કાગડા જેવા ક્રૂર અવાજથી ગાનાર [કાકાની સ્ત્રી

કાકી સ્ત્રી૦ કાકાની સ્ત્રી **૦જી, ૦સાસુ** સ્ત્રી૦

કાકીડો પુ૦ [दे कक्किड, किक्किड] કાચ ડો

કાકીસાસુ સ્ત્રી૦ જુઓ 'કાકી' સ્ત્રી૦ મા

કાકુ પુ૦ [स] દુખ, ભય, ક્રોધથી સ્વરમા પડતો ફેર (૨) કરડાકીમા કે વ્યગમા બોલવું તે

કાકુ પુ૦ કીકો (ભાટિયા લોકોમા)

કાકુત્સ્થ પુ૦ [स] (સ) રામ

કાકો પું૦ [જુઓ 'કાકા'] બાપનો ભાઈ (૨) (પિતાને સંબોધન કરવામા વપરાય છે) પિતા, કાકાભાઈ (૩) [વ્યંગમાં] દુશ્મન. [**કાકા મામા કરવા**=ખુશામત કરવી કાકો

લાગે છે?=સગો થાય છે જેથી વગ કરશે?] ૦સમરો પુ૦ કાકાજી

કાકોદર કાકોલ પુ૦ [सं] સાપ

કાકોલી વિ૦ [सं] કાગડા જેવો (સ્વર)

કાખ, ૦લી સ્ત્રી૦ [सं कक्षा, प्रा० कक्खा] બગલ. [કાખમાં રાખવું, -લેવું=મત્તા નીચે રાખવું, પક્ષમા લેવુ કાખલી ફૂટવી=આનંદમા આવી જવુ કાખલીમાં ફૂલ આવવું=હરખ ઊભરાઈ જવો] ૦બલાઈ, ૦બિલાડી સ્ત્રી૦ બગલમા થતુ એક ગૂમડુ બામલી -ખી સ્ત્રી૦ અંગરખા કે કપડાની બગલની કળી -ખું પું૦ કાખનો વાળ -ખોવાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ કાખબલાઈ

કાખા સ્ત્રી૦ [सं काक्ष?] નડતર (વાદમા પ્રતિપક્ષને હરાવવા માટે આણેલી)

કાખાઈ સ્ત્રી૦ કાસદી (વરમપુર-વાસવાડાના ભીલોમા)

કાખી, -ખુ, -ખોવાઈ જુઓ 'કાખ'મા

કાગ પુ૦ [सं] કાક, કાગડો [-નું પીંછ થવુ, -નો વાઘ કરવો=રજનુ ગજ કરવુ, નજીવી વાતને મોટું રૂપ આપવુ -નું બેસવું ને તાડનું પડવું=જે બે બનાવો વચ્ચે કાર્ય-કારણ સબંધ નથી, તે છે એવો ભ્રમ થાય એવો આકસ્મિક બનાવ બનવો -ને ડોળે રાહ જોવી=ખૂબ આતુરતાથી રાહ જોવી] ૦ડોળ વિ૦ કદરૂપુ ૦ડોળિયું વિ૦ કાગડાના ડોળા જેવુ, એકાક્ષી (૨) ન૦ એક રેચક વનસ્પતિ ૦ણ સ્ત્રી૦ કાગડી ૦નો વાઘ પુ૦ રજનુ ગજ ૦માળ વિ૦ કાગડાના માળા જેવુ, ખાખાવીખી ૦માળો પુ૦ કાગડાનો માળો ૦વાશ (ગ,) સ્ત્રી૦ [सं काग+वाश्=બોલવુ, બોલાવવુ?] શ્રાદ્ધને દિવસે પિતૃનિમિત્તે કાગડાને બલિ નાખતી વખતનો ઉદ્ગાર (૨) એ બલિ ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ પશુપખીની ભાષા સમજવાની વિદ્યા -ગાનીંદર સ્ત્રી૦ [કાગ+નિદ્રા] કાગડાના જેવી, ઝટ ઊડી જાય એવી ઊંઘ -ગારોળ પુ૦ [કાગ+રોકકળ] રોકકળ(૨) ગરબડાટ

કાગજ, -ઝ [अ] -ળ પુ૦ વાસ, ઘાસ, ધાગા ઇ૦માંથી કરાતી લખવા વગેરેના કામની એક બનાવટ (૨) પત્ર, પત્રિકા

કાગડો પુ૦ [सं काग] કાક, એક કાળુ પક્ષી (૨) (લા) ચાલાક લુચ્ચુ પ્રાણી [કાગડા ઊડવા=ઉજ્જડ ખખ થવુ(૨) નસતાન જવુ. -ડા કકળવા=સત્યાનાશ જવુ, ખરાબીના ચિહ્ન જણવા -ડાની કોટે રતન=અણ-ઘટતુ જોડાણ, અપાત્રને દાન -ડાની કોટે ક કોતરી=પેટમા વાત ન રહેવી -ડાની નજરે જોવું=ખૂબ સાવધ રહેવુ -ડો દહીંથરું લઈ ગયો=સારી વસ્તુ નઠારાને હાથ ગઈ] -ડાકામડી સ્ત્રી૦ છેતરાવ (૨) અણવિશ્વાસ -ડાકેરી સ્ત્રી૦ આકડાનુ ડોડવુ -ડાટોપી સ્ત્રી૦ કાગડા જેવી દેખાતી લાંબી પૂછડીવાળી ટોપી -ડાસાણસી (-સી) સ્ત્રી૦ ધાતુ ગાળવાની કુલડીને પકડવાની સાણસી -ડિયો પુ૦ પતંગ, કનકવો -ડી સ્ત્રી૦ કાગડાની માદા (૨) ગાડાની બે ઊંધોની પિજણથી જડેલી અણી

કાગદી વિ૦ [फा] પાતળી છાલવાળુ (જેમ કે લીંબુ) (૨) નકલાદી (૩) પુ૦ કાગળ બનાવનારો કારીગર (૪) કાગળ વેચનારો અથવા ચોપડા ઇ૦ બાંધનારો વેપારી ૦ચલણ ન૦ કાગળનુ ચલણ

કાગળ પુ૦ જુઓ કાગજ [કાગળની કોથળી=બહુ નાજુક, વધુ ભરતા ફાટી જાય એવુ -નાખવો=કાગળ-પત્ર ટપાલમા રવાના કરવો -ફોડવો=પરબીડિયું ફાડી કાગળ કાઢવો (૨) પારકાનુ પરબીડિયું ફાડી અંદરની વાત છૂપી રીતે જાણી લેવી -બીડવો=લખેલો કાગળ પરબીડિયામા બંધ કરવો, અથવા તેમ કરીને ટપાલમા રવાના કરવો -માગવો, -લાવવો=ભલામણ કે ઓળખાણની ચિઠ્ઠી માગવી કે લાવવી -લખવો=ખબર અંતર ટપાલ વગેરે દ્વારા લખી જણાવવા -વાંચવો=કાગળમા લખેલુ ઉકેલવુ] ૦દાબણિયું ન૦ કાગળ દાબવાનુ વજન-વસ્તુ ૦પત્ર(-ત્તર) પુ૦ ચિઠ્ઠીચપાટી કે ટપાલનો પત્ર -ળિયું ન૦ કાગળનો કટકો(૨) ચલણી નોટ, લોન, હૂંડી અને

રોર જેવો–જેનાં નાણા થાય તેવો કાગળ [કાગળિયાં કરવાં=લખાણ કે તુમાર કરવો. કાગળિયે ચડવું=અંતરિયાળ મરી જવુ(૨) જાહેરમા આવવુ (૩) કોરટે જવુ (૪) લખાપટી થવી, તેમા પડી અટવાવુ] –ળિયો પું૦ કાગળ લઈ જનારો કાસદ ['કાગ'મા

કાગાનીંદર સ્ત્રી૦, **કાગારોળ** પું૦ જુઓ

કાચ પું૦ [સ] રેતી અને ખારવાળી માટી ઓગાળીને બનાવાતો એક પદાર્થ (૨) દર્પણ (૩)પાસાદાર, ચળકતી મિશ્રધાતુ(૪)નિર્મળ કે ક્ષણભંગુર એવી ઉપમા આપતા વપરાય છે, જેમ કે–કાચ જેવું પાણી, કાચનુ વાસણ, કાચનો કૂપો ૦એળિયો પુ૦ શુદ્ધ કરેલો એળિયો. ૦ગૃહ ન૦ કાચનુ બનાવેલુ ઘર ૦મણિ પુ૦ કાચ જેવો એક હલકો મણિ(૨) કાચ ૦રસ પુ૦ કાચનો રસ (૨) આખના ડોળામાનો કાચના રસ જેવો પદાર્થ ૦લવણ ન૦ કાચ બનાવવામા વપરાતો ક્ષાર –ચિયો પથ્થર પુ૦ જેમાથી કાચમણિ નીકળે છે એ પથ્થર

કાચકી સ્ત્રી૦ કાકચી, કાકચ એક વનસ્પતિ (૨) ગળાની બારી આગળ થતો એક રોગ (૩) સંકડામણ, મુશ્કેલી –કુ ન૦, –કો પુ૦ કાચકીનુ ફળ, કાકચુ

કાચડ સ્ત્રી૦ [કાચું ઉપરથી] ગૂમડાની આજુ બાજુનો સૂજેલો ભાગ

કાચબી સ્ત્રી૦ [જુઓ કાચબો] કાચબાની માદા (૨) એક રોગ,કાચકી –બો પું૦[स कच्छप] એક જળચર પ્રાણી [–બાની આંખે જોવું= તીક્ષ્ણ કે ઈર્ષાની આખે જોવુ]

કાચર સ્ત્રી૦ [જુઓ કરચ] કકડી ૦કૂચર ન૦ પરચૂરણ ખાદ્ય વસ્તુઓ (૨) પરચૂરણ ભાગીતૂટી વસ્તુઓનો સમૂહ –રી સ્ત્રી૦ મીઠામા આથેલી કળની –શાકની કાકડી, સુકવણી. –રું ન૦ ચીરિયુ, કકડી

કાચલી સ્ત્રી૦ [સ. कवच ઉપરથી] નાળિયેરનુ ભાગેલુ કોટલુ (૨) [દે कच्चरा] શાકની– ખાસ કરીને કોઠમડાની સુકવણી [–માં પાણી લઈ ડૂબી મર !=બીજુ શક્ય ન હોય તો એવા અશક્ય ઉપાય વડે પણ શરમાઈને મરી જા ! કાચલાં કૂટવાં=મિથ્યા મહેનત કરવી કાચલાં જુદાં થઈ જવાં=કોઈ પણ સખત કોટલાવાળી વસ્તુના બે ફડચાડિયા થઈ જવા (જેમ કે માથાની ખોપરીના પણ)] –લું ન૦ નદીના ભાઠાની ખેડેલી જમીન (૨) નાળિયેરનુ ભાગેલુ કોટલુ (૩) [લા] કોઈ પણ ભાગેલુ અર્ધગોળ જેવુ કઠણ કોટલું ઉદા૦ 'ઠીબ' (૪) એવો વાડકો

કાચંડી સ્ત્રી૦ કાચંડાની માદા [પ્રાણી

કાચ(–ચિં,–ચી)ડો પુ૦[જુઓ 'કાકીડો'] એક

કાચું વિ૦ [જુઓ 'કચ્ચુ'] પાકેલું નહિ એવુ (કાચી કેરી) (૨) બરાબર નહિ સીઝેલું, પકવેલું કે રંધાયેલું (કાચી ચાસણી,કાચી માટલી, કાચો ભાત) (૩) શેકેલુ રાંધેલુ નહિ એવુ (કાચી સોપારી, ચણા, અનાજ ઇ૦) (૪) કશા સંસ્કાર ન કરાયેલુ – કુદરતી સ્થિતિમા હોય એવુ (કાચો માલ, કાચી ધાતુ) (૫) તકલાદી, મજબૂત કે ટકાઉ નહિ એવુ (કાચી સડક, કાચુ સૂતર, કાચો રંગ) (૬) નાદાન, બિન-અનુભવી, અધૂરુ, અધકચરુ (માણસ, જ્ઞાન, આવડત, ઉંમર ઇ૦) (૭) અધૂરુ, અપૂર્ણ (કાચું કામ,કાચી બુદ્ધિ, કાચો વિચાર, કાચી વાત,કાચો ગાઉ ઇ૦)(૮)કામચલાઉ, છેવટનુ નહિ એવું (કાચો હિસાબ, દસ્તાવેજ, ખરડો ઇ૦) (૯) પોચુ; નરમ (કાચા કાળજાનુ. હૈયાનુ=બીકણ) (૧૦) બારદાન ઇ૦ સાથેનુ કામચલાઉ કે અંદાજી (વજન, માપ) (૧૧) પાકુ –બંગાળી નહિ, તેથી અડધા વજનનું (શેર, મણ ઇ૦ વજન). (આમ આ શબ્દ અધૂરાપણુ, અધકચરાપણુ, ઇ૦ અનેક ભાવો લક્ષણાથી બતાવે છે) (૧૨) ન૦ કચાશ, કસર, અધૂરાપણુ [કાચા કાનનું વિ૦ બીજાના કહેવાથી ભરમાઈ શકે તેવુ કાચી કેદ સ્ત્રી૦ આરોપીને કેસ પહેલા ને તે દરમિયાન કરાતી કેદ કાચી બુદ્દી, માયા સ્ત્રી૦ છેતરાઈ જાય એવુ ભોળુ માણસ (નકારમા આવે છે ઉદા૦ 'એ કાંઈ કાચી માયા નથી' 'એને તમે કાચી માયા માનો છો ?') કાચું કઢાવવું=

દેવાળુ કઢાવવુ. –કાપવું=અધૂરી તૈયારીમા કે કચવખતે કે એવી કોઈ કચાશ છતા વર્તવુ, કાર્ય કરવુ (૨) કામ તેથી કરીને કથાળવુ, બગાડવુ (૩) (કામ, વિચાર ઇ૦મા) ઉતાવળ કરી નાખવી –ખાવું=ભીડ કે તંગી પડવી. –પાડવું=કાચો ગર્ભ પાડવો, ગર્ભપાત કરવો કાચો કચિયારો, કબીલો=સમજણો ન થયેલો–કાચી કે નાની ઉંમરનો પરિવાર (તે મૂકીને મરી ગયુ, એમ પ્રયોગમા આવે છે) કાચે ઘડે પાણી ભરવું=મિથ્યા પ્રયત્ન કરવો] ૦કુંવારુ વિ૦ કાચી વયનુ અને અવિવાહિત. ૦કોરુ વિ૦ નહિ ગવેલુ અને લૂખુ ૦નચ વિ૦ સાવ કાચુ ૦પાકુ વિ૦ કંઈક કાચુ અને કંઈક પાકુ એવુ, અર્ધદગ્ધ ૦પોચુ વિ૦ અનુભવ અને હિંમત વગરનું, ભોળુ, અકુશળ કાચો કૂચો પુ૦ છેવટનો બાકી રહેલો ભાગ

કાછ પુ૦ જુઓ 'કાછડો'

કાછઈ સ્ત્રી૦ [સં कच्छ=કાંઠો, પ્રા कच्छ= નદી પાસેની નીચી જમીન (૨) મૂળા ઇ૦ની વાડી] નદીનુ બાહુ (ખેતર કરેલું) (રેવાકાંઠા)

કાછડી સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કછોટી', દે. कच्छुट्टी] કાછડાની રીતે પાછળ ખોસેલો ધોતિયાનો એક ભાગ [–છૂટી જવી=ડરી જવું. –ઝાલીને, પકડીને દોડવું=બીકથી બાવરા બની દોડવુ કાછડીનો છૂટો=જુઓ 'કાછડી-છૂટો'] ૦છૂટો વિ૦ પુ૦ વ્યભિચારી –ડો પુ૦ ધોતિયુ કે સાલ્લો ઊંચો લઈ બે પગની વચ્ચેથી પાછળ ખોસવો તે, તે રીતે ખોસેલો વસ્ત્રનો ભાગ [–મારવો, –વાળવો=કાછડા-ની રીતે વસ્ત્ર પહેરવુ –મારીને, વાળીને (કામ કરવુ)=કમર કસીને, ખંગાખંગ ખંતથી ને જોરજોર] –વું અ૦ક્રિ૦ + જુઓ 'કછવુ'

કાછર ન૦ એક જાતનુ ઘાસ (ધરમપુર)

કાછલી સ્ત્રી૦,–લુ ન૦(ચ) જુઓ કાચલી,–લુ

કાછવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ 'કાછડી'માં

કાછિયો પુ૦ [हि म काछी, स शाकिक?] શાક વેચવાનો ધંધો કરનાર આદમી (૨) એ જ્ઞાતિનો માણસ –યણ સ્ત્રી૦ કાછિયાની સ્ત્રી

કાછી પુ૦ જુઓ કાછિયો

કાછો,૦ટો પુ૦ જુઓ કછોટો. ૦ટી સ્ત્રી૦ જુઓ ['કછોટી'

કાજ ન૦ [स कार्य, प्रा कज्ज] કામ (૨) કારણ, પ્રયોજન ૦કારુ વિ૦ કામ કરે એવુ; કાબેલ (૨) કામગરુ ૦ગરું વિ૦ શક્તિવાળુ, કાબેલ (૨) જુવાનજોધ, તરુણ (૩) ઘણું પ્યારું, માનીતું, લાડકું (૪) નાજુક, તકલાદી

કાજળ ન૦ [स कज्जल] મેશ (૨) આંખમા આંજવાની મેશ [–આંજવું, –સારવું= આંખમા મેશ આંજવી –ની કોટડી= સહેજમા કલંક બેસે તેવુ–સંભાળથી રહેવા જેવુ સ્થાન]૦કંકુ ન૦બ૦વ૦(સૌભાગ્યવતીના શણગારના) કાજળ ને કંકુ ૦રાણી સ્ત્રી૦ કાજળી ત્રીજ ૦લટોરી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [सं कज्जल પરથી, हिं. कजलाना, म काजळणे] કાજળ–મેશ વળવી (૨) કજળી જવુ, ઓલવાવુ –ળિયો પુ૦ (કા) ખોવાયેલી વસ્તુ શોધી આપવા કે બનેલો બનાવ જણાવવા બીજા માણસને બેસાડી તેલ કે શાહીના ટીપામા બધુ બતાવનાર આદમી

કાજળી સ્ત્રી૦ ['કાજળ' ઉપરથી]મેશ(૨)રાખનુ પડ(૩)કાળી રંગ(૪)મેશ પાડવાનુ કોડિયુ(૫) ગાય પૂજવાનુ સ્ત્રીઓનુ એક વ્રત (શ્રાવણ માસમા) (૬) [કા] કાજળિયાની વિદ્યા ૦ગોકરણ ન૦ એક વનસ્પતિ ૦ત્રીજ સ્ત્રી૦ શ્રાવણ વદ ત્રીજ, કાજળગણી

કાજા સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કાજ'] કાર્ય, ફરજ, કામ ૦ગરુ વિ૦ કામગરુ (૨) ફાયદાકારક

કાજી,–ઝી [अ.] પું૦ ઇસ્લામી ન્યાયાધીશ (૨) ઇસ્લામી વિદ્વાન–પંડિત ૦જી પુ૦ 'કાજી' [માનાર્થે] [–ની કૂતરી=મોટાની નાની વસ્તુ પણ મોટી ગણવી પડે એ]

કાજુ વિ૦ સારુ, ખાસુ (૨) વિનયી (કા)

કાજુ પુ૦ [मलायी कायु, म काजू] એક સૂકો મેવો ૦કળિયા પુ૦ બ૦ વ૦ કાજુ (૨) સાકરિયા કાજુ

કાજે અ૦ [જુઓ 'કાજ'] માટે, વાસ્તે

કાજો પુ૦ [दे कज्जव] કચરો, પૂંજો

કાઝગી સ્ત્રી૦ [म काजगी] લગામ

કાટ પું૦ [प्रा. किट्ट] ધાતુને લાગતો મેલ કે તેનો વિકાર (૨)[લા.] નકામો ભારરૂપ ઉતાર કે મેલ [–ખાવો, –ચડ(–ઢ)વો, –વળવો = કટાવુ (૨) નકામુ અવાવરુ પડી રહેવુ, તેથી (વસ્તુ કે માણસનુ) હીર કે પાણી ઊતરી જવુ, બગડવુ –ઉતારવો,–કાઢવો = ચડેલો કાટ દૂર કરવો]

કાટ પું૦ [स काष्ठ, प्रा कट्ठ] ઇમારતી લાકડુ [–નાખવો = ઘરનુ છાપરુ મોભ વળી ઇ૦ કાટ વડે જડવું] ૦કૂટ સ્ત્રી૦ તૂટેલોફૂટેલો સરસામાન (૨) મકાનના બાધકામનો માલ ૦પીટિયો પું૦ [स पीठ?] ઇમારતી લાકડાનો વેપારી ૦માળ પું૦ જૂનુનવુ પરચૂરણ ઇમારતી લાકડુ (વળી, વાસ ઇ૦)

કાટ પું૦ ['કાટવુ' પરથી?] (હાવો કાપવા) સામે મ હાલો હાવો,પ્રતિકાર (૨)(ટ,)સ્ત્રી૦ ગજીફામા અમુક ભાત ન હોવી – કાપતું હોવુ તે ૦છાંટ (ટ,)સ્ત્રી૦ કાપકૂપ –ટેસર પું૦બ૦વ૦ પત્તા રમતા પહેલી જે ભાત કપાય તે પરથી સર પડે એવી સરબાજી

કાટ પું૦ ['કાટો પરથી?]કાટો,નડતર આડ વિઘ્ન [–કાઢવો = નડતર દૂર કરવુ (૨)કાસળ કાઢવુ ('જયસિહનો કાટ કાઢયા વગર . .'. 'પછે કાઢો સેનાનો કાટ.'] [–ખાડવુ ટીચવુ તે

કાટકૂટ સ્ત્રી૦ [કાટવુ + કૂટવુ] કાપવુ અને કૂટવુ

કાટકો પું૦ [જુઓ કડાકો] મોટી ગર્જના

કાટખૂણ પું૦ નેવુ અશનો ખૂણો (૨) એ માપનુ કડિયા–સુતારનુ ઓજાર ૦ચોખૂણ પું૦ ચાર કાટખૂણાવાળો ચતુષ્કોણ ૦ત્રિકોણ પું૦ કાટખૂણાવાળો ત્રિકોણ –ણો પું૦કાટખૂણ

કાટછાંટ સ્ત્રી૦ [દ્વિ] કાપકૂપ, સુધારોવધારો

કાટફળ ન૦ એક વનસ્પતિની છાલ

કાટરડો પું૦ [स किट्टाल]ઠરેલો કચરો, પ્રવાહી વસ્તુનો મેલ (૨)કટાઈ–બગડીને ખરાબ થઈ ગયેલો માલ; નકામો રદ્દી સરસામાન ઈ૦

કાટલિયો પું૦ [જુઓ 'કાયટિયો'] કાટ્ટી

કાટલુ ન૦ વજન અમુક નક્કી વજનનુ તોલવાનુ સાધન (૨) સુવાવડમા સ્ત્રીઓને અપાતું ગુદર વગેરેનુ વસાણુ (૩) [हि. काटना 'કાટવુ' પરથી?] ઓછુ કરવુ તે, કાપી લેવુ તે (૪) કાટ, કાટો; નડતર; બલા. [કાટલાં કૂટવાં = વ્યર્થ પ્રયત્ન કરવો, કાચલા કૂટવા –કૂવામાં નાખવાં = ગઈ ગૂજરી ભૂલી જવી કાટલાં સાંખવાં = જોખ મેળવી જોવા, બરોબર વજન તપાસવું. કાટલું કાઢવું = આડખીલી દૂર કરવી(૨)મારી નાખવુ –કરવું = જુઓ 'કાટલુ કાઢવુ' (૨) ઓછુ આપી-કરીને પતવવુ, ઓછાથી પતાવટ કરી લેવી] –લાંદાસ પું૦ વચમા પડી કાટલુ કરનાર – ઓછુ આપનાર આદમી છાપેલું કાટલું ન૦ સરકારી છાપવાળુ કાટલુ (૨) તે રીતે બધે નામીચુ માણસ [કરડવુ (૩) છેતરવુ

કાટવું સ૦ક્રિ૦[स कर्तृ, प्रा कट्ट]કાપવુ,છેદવુ(૨)

કાટવું વિ૦ [જુઓ 'કાટ'] કાટના રંગનુ –વો પું૦ શોકનો કાટવો સાલ્લો ['કાટવુ'મા

કાટવો પું૦ એક ઔષધિ – વનસ્પતિ (૨) જુઓ

કાટાકાટ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કાટવુ'] કાપાકાપી (૨) કતલ (૩) અદસ, અદાવત

કાટોડો પું૦ ચકમક (૨) જુઓ 'કાટરડો' (૩) કાચી ધાતુમાથી લોઢુ કાઢી લીધા પછી ભઠ્ઠીમા રહેતો અવશેષ [दे करट्ट] કાયટિયો

કાટ્ટી સ્ત્રી૦ જુઓ 'કાયટુ' (૨) પું૦ [स करट;

કાઠ વિ૦ ધૂર્ત, પહોચેલ(૨)પું૦[स काष्ठ] કાષ્ઠ (૩) ઇમારતી કાટ (૪) કાહડો (૫) હેડબેડીનુ ચોકઠુ, હેડ ૦ગઢ પું૦ લાકડાનો ગઢ

કાઠડી સ્ત્રી૦ નાનો કાઠડો –ડું ન૦, –ડો પું૦ ઊટ વગેરે જાનવરની પીઠ પર મુકાતું લાકડાનુ આસન

કાઠલો પું૦ [કઠ + લો] કન્યાને પરણાવના પહેલા ચડાવાતુ ઘરેણુ [(ઘઉ)

કાઠા વિ૦ (બ૦વ૦) લાલાશ પડતા એક જાતના

કાઠાડલી સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કાઠડો'] કાઠડા પર નાખવાની ધાબળી – ગોદડી [વાળુ (કા)

કાઠાળું વિ૦ [જુઓ 'કાઠુ'] કદાવર, કાઠા – બાધા-

કાઠિન્ય ન૦ [स] કઠિનતા (૨) કઠોરતા

કાઠિયાણી સ્ત્રી૦ કાઠી સ્ત્રી

કાઠિયાવાડ પું૦ ન૦[કાઠી + [स]વાટ] (સૌ) ગુજરાતનો એક ભાગ –ડી વિ૦ કાઠિયાવાડનુ, –સબધી (૨) પું૦ કાઠિયાવાડનો રહીશ

કાઠિયો પું૦[સં काष्ठ પરથી] ગાડાનો લાકડાનો સામાન – ખોખું (કા)

કાઠી વિ૦ (૨) પુ૦ કાઠિયાવાડની એક અસલી જાતનું (માણસ)(૩)સ્ત્રી૦ [સં काष्ठ] બાળવાનું લાકડું(૪)જમીનનું એક માપ (૪૦૦ કાઠી= વીઘું) (૫)લાકડી,દંડો,વાસ(૬)કાઠું (શરીરનું)

કાઠું વિ૦ [સં कठिन, પ્રા. कढिण] કઠણ,આકરું (૨)કઠોર (૩)કંજૂસ (૪)ખરાબ, માઠું (૫)ન૦ [સં काष्ठ પરથી] કલેવર,શરીરનો બાંધો(૬) ખોખું (ઢોલ,ઢક ઇત્યાદિનું), આકાર(૭)કાઠડો (૮)ઢોર ચોડવાની હોય એવું સાલ્લાનું કપડું

કાઢઘાલ (ઢ, લ,) સ્ત્રી૦ કાઢવું ને ઘાલવું તે

કાઢવું સ૦ક્રિ૦ [સં कृष्, પ્રા कड्ढ](હોય ત્યાંથી કે અંદરથી) બહાર ખેંચવું – લાવવું – લેવું – મોકલવું (જેવા ભાવો બતાવે છે) (૨) અલગ કરવું, દૂર કરવું, છૂટું પાડવું (૩) રદ કરવું ('આ શબ્દ કાઢો તો લખાણ મજૂર છે') (૪) [પ્રા कड्ढ=રેખવું] આલેખવું, દોરવું(જેમ કે અક્ષર, ચિત્ર, વેલ,રંગ ઇ૦) (૫)કહેવું,બોલવું ઉચ્ચારવું (જેમ કે અવાજ, બોલ, વાત, સાદ, ઘાંટો ઇ૦)[પ્રા. कड्ढ,સં कथ् ?=કહેવું,ઉચ્ચાર કરવો] (૬) સ્થાપવું, નવું ખોલવું, શરૂ કરવું (જેમ કે, નિશાળ દુકાન, કારખાનું, કંપની,કામ ઇ૦)(૭)ગણી કાઢવું, ગણતરી કરવી (જેમ કે, ભાવ, માપ, વ્યાજ હિસાબ કે તેનો જવાબ, અંદાજ ઇ૦કાઢવા)(૮)જાહેરમા બહાર આણવું (જેમ કે નામ, આબરૂ, દેવાળું કાઢવું) (૯) અંદરનો સાર કે અમુક ભાગ અલગ કરવો, મૂકવો કે છૂટો પાડવો [જુઓ અર્થ (૨)] જેમ કે, માર કાઢવો, મલાઈ કાઢવી,તેલ કાઢવું, ઇ૦, 'તેણે ૫૦૦ રૂ આ ખાતે કાઢ્યા')(૧૦)કમાવું, મેળવવું, જોગ કરવો ('દુકાન ભાડુંય કાઢતી નથી.' 'દુકાનમાથી રોટલો કાઢવાનો છે' 'અધુંય ખર્ચ પગારમાથી જ કાઢવાનું')(૧૧) બીજા ક્રિ૦ સાથે, તે ક્રિયા પૂરી કરી દેવી, પતવવી,એવો ભાવ પ્રેરે છે. જેમ કે,'એણે આખું ખેતર ખોદી કાઢ્યું' 'આટલું જરા જોઈ કાઢશો ?' [કાઢી જવું=મડદાને ઘેરથી બહાર કાઢી બાળવા – દાટવા લઈ જવું ('એમને ક્યારે કાઢી ગયા ?') કાઢી નાંખવું=રદ કરવું (જેમ કે અરજી,માગણી ઇ૦)(૨)નાપાસ કરવું ('એને પરીક્ષકે શામા કાઢી નાખ્યો ?'), ગણતરીમા ન લેવું ('મને તો તમે સાવ કાઢી જ નાખ્યો કે શું ?') કાઢી લેવું=છાનુંમાનું લઈ લેવું (૨) પતાવવું, પાર પાડવું (કામ કાઢી લેવું 'એને ત્યા રકમ છે તે હવે કાઢી લેવી જોઈએ') કાઢી મૂકવું, મેલવું=હાંકી કાઢવું (૨) રજા આપવી, બરતરફ કરવું (૩) કાઢીને મૂકવું – અલગ કરવું(જેમ કે, લૂગડાં),સાચવીને રાખવું (ડોસીએ ઘા પહેલેથી કાઢી મૂક્યા છે')]

કાઢો પુ૦ [સં क्वाथ, પ્રા काढ] ઉકાળો, કાવો

કાઢો પુ૦['કાઢવું' પરથી] ખેતરમાથી વધારાનું પાણી કાઢી નાખવા કરાતી નીક

કાણ, ૦મોકાણ (ણ,) સ્ત્રી૦ [સં कण्, મહા + कण् ?]મરણ પાછળ રોવું, કૂટવું અથવા લૌકિકે જવું તે [–કરવી, માંડવી=મરનાર પાછળ રોવું – કૂટવું(૨)[લા]કોઈએ બગાડેલા કામને સંભારવું કાણે જવું=કાણ કરવાને માટે જવું (પરગામ)] –ણિયત, –ણિયું વિ૦ કાણ કરનારૂ

કાણાકોડી સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત

કાણિયત વિ૦ જુઓ 'કાણ'મા ['કાણું'મા

કાણિયું વિ૦ જુઓ 'કાણ'મા (૨) જુઓ

કાણીબગલું ન૦ એક જાતનું બગલું

કાણું વિ૦ [સં काण]વેહ — છિદ્રવાળું (૨)એક આંખવાળું (૩)ન૦વેહ,છિદ્ર,બાકું [–પાડવું= કાણું કરવું] –ણિયું વિ૦ કાણું

કાત સ્ત્રી૦ પેડુ(કા)(૨) તાકાત, કૌવત (૩) [સં. कृत्–कर्तनी] સોનીનું એક ઓજાર

કાતડી સ્ત્રી૦ [મ , સં कृत्ति, પ્રા कत्ति] ચામડી

કાતણ સ્ત્રી૦ ['કાતવું' પરથી મ. कातण] કરોળિયા જેવું એક જીવડું [કાકડી (કા)

કાતણી સ્ત્રી૦ ['કાતવું' ઉપરથી]કાતેલા સૂતરની

કાતર વિ૦[સં]બીકણ,કાયર(૨)દુઃખી,ભયભીત (૩) કતરાતું, વાંકું

કાતર સ્ત્રી૦ [સં कर्तरी, પ્રા कत्तरी] કાતરવાનું ઓજાર(૨)વાળ ખરી પડવાનો જાનવરોનો એક રોગ(૩)કાતરના જેવી ધારવાળી પાતળી ઠીકરી,

પતરુ ઇ૦.[-ચલાવવી,-ફેરવવી,-મૂકવી =કાપકૂપ કરવી] ૦ણી સ્ત્રી૦ કાપવુ તે, કાપવાની રીત (૨) કાતર (૩) કરસણ કાપી લીધા પછી ખળુ કરતી વખતે બ્રાહ્મણોને જે ભાગ આપે છે તે

કાતરવું સ૦ ક્રિ૦ [स कृत्] કાતરથી કાપવું (૨) કાપવુ,કરડવુ (૩) ઓછુ કરવુ (૪) ખોતરવુ, ખણવુ (૫) [લા] ઘસાતુ બોલવુ

કાતરિયું ન૦ [કાતરવું] છેક છાપરાની નીચેનો નીચો મેડો (૨) લાકડાનુ એક બેધારુ અસ્ત્ર (૩) દીવાલ કોચવવાનુ યોગ્ય એક ઓજાર (૪) બે ચૂડીની વચમા પહેરવાનુ પાતળી ચીપનુ કકણ (૫) ભેજુ (૬) કટાક્ષ, કરડી આખે જોવુ તે (૭) સ્લેટનો ભાગેલો મોટો ટુકડો [-ગોપ(-બ)=ગાડુ; ચસકેલ -મૂકવું=ઘર ફોડવુ, ચોરી કરવી. કાતરિયાં ખાવાં, -નાંખવાં=રીસમા ત્રાસુ જોવુ, ચિડાઈને જોવુ, કટાક્ષ ફેકવા]

કાતરી(-ળી) સ્ત્રી૦ જુઓ 'કાતળી'

કાતરો પુ૦ [स कृत=કાતરવું પરથી, સરખાવો 'કાતળી'] ચપટું, લાબું ને વાકુ ફળ ઉદા૦ આમલીનો કાતરો (૨) એને મળતા આકારનુ એક દારૂખાનુ (૩) એક જીવડો [એ ઊગતા અનાજના છોડ કાતરી ખાય છે] (૩) દાઢીની બને બાજુ રખાતા વાળના લાબા કાકડામાનો પ્રત્યેક (૫) [સુ] કેળાની લૂમ [કાતરા પડવા=ખેતરમા કાતરા જીવડા થવા.]

કાતળ સ્ત્રી૦ અફવા, ગપ (કા) (-મારવી)

કાતળિયો પું૦ એક જાતના ચોખા

કાતળી સ્ત્રી૦ [स कृत्त, प्रा कत्तरिअ, म. कातळा] પાતળી, ચપટી કકડી

કાતળું ન૦ [જુઓ 'કાતળી'] જાડી ચીરી-ગાબચુ (૨) ગડેરી (૩) મોટો બેડોળ કકડો

કાતિલ વિ૦ [अ] કતલ કરનારુ-કરે એવું (૨) ઘાતક (૩) મર્મવેધી

કાતી સ્ત્રી૦ [स कृत પરથી] છરી (૨) કરવતી (૩) [લા] દગો [(પેટમા) કાતી હોવી, -રાખવી=મનમા દગો હોવો કે ગખવો]

કાતું ન૦ [જુઓ 'કાતી'] બૂઠી છરી-પાળી

કાત્યાયન પુ૦ [स.] (સ) એક ઋષિ (૨) એક વૈયાકરણી (૩) ન૦ નિકદન [-કાઢવું= નિકદન કાઢવુ]

કાત્યાયની સ્ત્રી૦ [स] (સ.) દેવી-દુર્ગા (૨) યાજ્ઞવલ્ક્ય મુનિની પત્ની ૦વ્રત ન૦ ઇચ્છેલો પતિ મેળવવા કન્યાઓ કાત્યાયની દેવીને ઉદ્દેશી કરે છે તે વ્રત

કાથ ન૦ [प्रा कत्थ?] જુઓ 'કથન'

કાથ પુ૦ ન૦ [स क्काथ] સત્ત્વ, પાણી, દૈવત (૨) [કા] મનખો, જીવતર (૨) સ્વાર્થ

કાથાકબલા પુ૦ બ૦વ૦ [કાથ ('કથ' પરથી) કે કબલા (કલબલ?)] કૂથલી, સાચાજૂઠા (૨) નકામી ભાજગડ, નજીવી તકરાર

કાથિયુ વિ૦ [જુઓ 'કાથો'] કાથાના રગનુ (૨) કાથીનુ દોરડુ (૩) કાથીની સાદડી (૪) કાથીનુ બનાવેલુ પગલુછણિયુ

કાથી સ્ત્રી૦ [म काथा, -थ्या] નાળિયેરના છોડાના રેસા કે તેની દોરી (કાથી જેવા રગની)

કાથો પુ૦ [स क्काथ, हिं. कत्था] ખેરની છાલનુ સત્ત્વ (૨) જુઓ 'કાથી' -થાગોળી સ્ત્રી૦ મસાલાવાળી કાથાની ગોળી -થાદોરી સ્ત્રી૦ કાથાની દોરી

કાદર વિ૦ [अ कादिर] શક્તિમાન

કાદવ પુ૦ [स कर्दम, प्रा कद्दम] ધૂળ-મટોડીમા પાણી મળીને બનતો ગારો, કીચડ [-ઉડા(-ડા)ડવો, -ફેંકવો=ખોટી નિદા કરવી -ખૂદવો=વ્યર્થ મહેનત કરવી]

કાદવ-કીચડ પુ૦ ખૂબ કાદવ [પ્રાચીન કાળથી

કાદોકદમી અ૦ [કાદો (?)+કદમી] અતિ

કાદંબરી સ્ત્રી૦ [स] કોકિલા (૨) મેના (૩) (સ.) સરસ્વતી (૪) બાણકૃત સુપ્રસિદ્ધ કથા (૫) તે કથામા આવતુ એ નામનુ મુખ્ય સ્ત્રીપાત્ર (૬) [લા] નવલકથા

કાન (કા'?) પુ૦ [स कर्ण, प्रा कण्ण] સાભળવાની ઇદ્રિય (૨) [લા] લક્ષ, ધ્યાન (૩) નાકુ, છિદ્ર [-આવવું=જુઓ 'કાને આવવુ' -આવવા=સાભળવા-સમજવાની શક્તિ આવવી -આમળવા=(ઠપકો આપવા-શિક્ષા કરવા) કાનપટ્ટી પકડવી -ઉઘાડવા=

ચેતવવુ, ખબર પડે કે જાગે એમ કરવુ -ઠેરવવા=સાચી સ્થિતિ સમજાવવી, ખબર પાડવી -ઊભા કરવા=જુઓ 'કાન માંડવા' -ફેરવવા=ગુસપુસ મસલત કરવી -કાપવા=આડું અવળુ સમજાવી લેવુ (૨) ના કરતા ચડિયાતા થવુ-જીતવુ -ખોતરવા=કાનમાંથી સળી વગેરે વડે મેલ કાઢવો (૨) પોતાની ભૂલથી શરમાવુ -કાન પકડવા -ખોલવા=જુઓ 'કાન ઉઘાડવા' -ઘણા હોવા=જેનુ તેનુ સાભળી ભોળવાવુ, કાચા કાનના હોવુ -ઘરેણે મૂકવા=બહેરા થવુ, ન સાંભળવુ -ઝાલવા=જુઓ 'કાન પકડવા' -તળે કાઢવુ, તળેથી કાઢી નાખવું=સાંભળ્યા ઉપર લક્ષ ન આપવુ, સાંભળ્યુ ન સાંભળ્યુ કરવુ -દેવા, ધરવા=ધ્યાનથી સાંભળવા પ્રયત્ન કરવો કાનના કીડા ખદબદવા કે ખરવા=અપશબ્દો સાભળી કમકમાટી છૂટવી -નીચે કાઢી નાખવું=જુઓ 'કાન તળે કાઢવુ' **કાનની બૂટ પકડવી**=ભૂલ કબૂલ કરવી **કાનનું** કાચુ વિ૦ બહેરુ (૨) બીજાનુ સાભળી ઝટ ભરમાઈ જાય તેવુ -પકડવો=ભૂલ બતાવવા-સાનમાં લાવવા કાન ઝાલવો (૨) પોતાની ભૂલ કબૂલ કરવી-કાનની બૂટ પકડવી ફૂટવા=(કાન ફૂટી જાય-બહેરા થઈ જાય તેવો) અમથ ઘોંઘાટ લાગવો (૨) (કાનનો પડદો ફૂટતા) બહેરુ થવુ -ફૂંકવા=જુઓ 'કાનમા ફૂંક મારવી' (૨) ભભેરવુ (૩) મંત્ર કહીને ચેલો બનાવવો -ફોડવા, -ફોડી નાખવા=ભારે ઘોંઘાટ કરવો -ભરવા, ભભેરવા=ખોટું કહી ભમાવવુ, ચાડીચૂગલી કરી ઉશ્કેરવુ -મરડવા=ઠપકો આપવો **કાનમાં આંગળીઓ ઘાલવી**=ન સાભળવુ **કાનમાં કહેવું**=છાની રીતે કહેવુ (૨) (દવા ઇ૦ની) તત્કાળ અસર થવી -**માં કાકરા ઘાલવા**=કાકરા રાખી કાન ચબોળવા (૨) સાભળ્યુ ન સાભળ્યુ કરવુ **કાનમાં ડૂચા મારવા**=ન સાભળવુ (૨) શિખામણ ન માનવી -**માં ઝેર રેડવું**=કાન ભભેરવા, ખોટી ઉશ્કેરણી કરવી **કાનમાં ફૂંક મારવી**=બોધ આપવો (૨) છૂપી મસલત કરવી (૩) ભમાવવું ભભેરવુ **કાનમાં મંત્ર મૂકવો**=ઉપદેશ કરવો (૨) ભોળવવુ; કહ્યુ ખરું માને એમ કરવુ -**મારવા**=સાભળવા ધ્યાન આપવુ -**વીંધવા**=કાનના અલંકાર પહેરાવવા કાન કોચવા. -**વીંધી નાખવા, વીંધાઈ જવા**=સાભળતા હૈયુ પીગળી જવુ -**સૂના થઈ જવા**=બહેરા થવુ (૨) કઠોર-અપશબ્દ સાભળવા **કાને આવવુ**=(કોઈ વાતનુ) કાન સુધી પહોંચવુ, સાભળવામા આવવુ **કાનેથી કાઢી નાખવું**=સાભળ્યુ ન સાભળ્યુ કરવુ. **કાને પડવું**=કાને આવવુ, સાભળવામા આવવુ **કાને દાટા મારવા**=જુઓ 'કાનમા ડૂચા મારવા' **કાને ધરવું**=કથા ઉપર લક્ષ આપવુ, ધ્યાનમા લેવુ **કાને નાખવુ**=ખબર આપવી, જણાવવુ **કાને હાથ દેવા, ધરવા, મેલવા, મૂકવા**=કંઈ ખબર નથી એમ જણાવવુ (૨) ન ગણકારવુ, જાણી જોઈને બહેરા થવુ] ૦કટું વિ૦ કપાયેલા કાનવાળુ ૦ક(૦ર)ડિયુ ન૦ છોકરાની એક રમત (૨) એક જાતનુ ચામાચીડિયુ ૦કોચિયુ ન૦ કાનમા વેહ પાડવાનુ ઓજાર. ૦કોચિયો પુ૦ કાન વીંધવાનો ધંધો કરનારો આદમી ૦કોરણી સ્ત્રી૦ કાનમાનો મેલ કાઢવાનુ ઓજાર (૨) કાન કોરવા-છાની ઉશ્કેરણી કરવી તે ૦ખજૂરો પુ૦ [સ ખર્જૂર=વીંછી] ઘણા પગવાળો એક જીવડો ૦ખોતરણી સ્ત્રી૦ મેલ કાઢવાની કાનકોરણી ૦ચિમોરી ન૦ વાગોળ ૦ચિમરિયું ન૦ વાગોળ (૨) ચામાચીડિયુ ૦છે(-શે)રિયાં ન૦ બ૦ વ૦ કાન ઉપરના વાળના ગુચ્છા, કાકપક્ષ [-અમળાવા, -ખરવા=ભૂંડા શબ્દો સહન ન થવાથી કમકમાટી છૂટવી] ૦ટોપી, ૦ઢાંકણી સ્ત્રી૦ કાન ઢંકાય એવી ટોપી ૦પટી(-ટ્ટી) સ્ત્રી૦ કાનની કોર કે બૂટ [-પકડવી=જુઓ 'કાન પકડવો'] ૦પટો(-ટ્ટો) પુ૦ કાન ઢાંકવાનો પટો ૦ફટો પુ૦ [કાન+ફટો (ફાટવુ પરથી)] કાનમા

મોટું કુંડળ – કડું પહેરનાર સાધુ, ગોરખપંથી વેરાગી ૦ફૂટું વિ૦ બહેરું ૦ફૂસિયાં ન૦ બ૦ વ૦ કાનભંભેરણી. ૦ફૂસિયુ વિ૦ ચુગલખોર (૨) કાન ભંભેરનારું (૩) ન૦ એવું માણસ કે એવી વાત કરવી તે ૦ફોડિયુ વિ૦ [ફોડવું' પરથી] કાન ફોડે એવું (૨) ધ્યાન ખેંચવા ગરબડ કરનારું ૦ભંભેરણી સ્ત્રી૦ કાન ભંભેરવા તે, કાઈનું કાઈ કહી ઊંધી દોરવણી કરવી તે ૦મૂળિયું ન૦ કાનના મૂળમાં થતો એક રોગ ૦શિયાળ ન૦ એક જીવડું ૦શિયાં, ૦શેરિયાં, ૦સિયાં ન૦ બ૦ વ૦ કાનછેરિયા ૦શૂલ (–ળ) ન૦ કાનનો દુખાવો –ને(–નો) કાન અ૦ જુદા જુદા કાને થઈને (૨) ખુદ પોતાના કાનથી

કાનડી [स कर्णाट, प्रा कण्णाड = કર્ણાટક] કર્ણાટકનું –ને લગતું (૨) સ્ત્રી૦ કર્ણાટકી ભાષા

કાનડુ ન૦ વણકરનું એક ઓજાર [એક રાગ

કાનડો પુ૦ [हि कान्हडा, म. कानडो, કાનડી ?)

કાનઢાંકણી સ્ત્રી૦ જુઓ 'કાન'મા

કાનન ન૦ [स] વન, જંગલ

કાન ૦પટી, ૦પટ્ટી, ૦ફટો, ૦ફૂટું, ૦ફૂસિયું (-યાં), ૦ફોડિયું, ૦ભંભેરણી જુઓ 'કાન'મા

કાનમ (ન') સ્ત્રી૦ [स कृष्णभूमि, प्रा कण्हभूम, कान्हम] કાળી જમીન (૨) ન૦ (સં') વડોદરા અને ભરૂચ વચ્ચેનો પ્રદેશ ['કાન'મા

કાન ૦મૂળિયું, ૦શિ(–સિ)યાં, ૦શૂલ જુઓ

કાનસ સ્ત્રી૦ એક ઓજાર, અતરડી [म] (૨) ઘરના મેડાની આગલી પાટડી ઉપર ગોઠવવામાં આવતો બીજો નાનો પાટડો

કાનસીલ(–ળ) (કા') પુ૦ [स कर्णशिरस्, म कानशील] કાનનો બહાર પડતો ભાગ (કા)

કાનસૂરી (કા') સ્ત્રી૦ [स कर्णश्री ?] કાનનો વળોટ; કાન રહેવાની સ્વાભાવિક રીત [કોર

કાની સ્ત્રી૦['કાન' પરથી]ઊંચા લીધેલા કપડાની

કાનીન વિ૦ [सं] કન્યાનું, -ને લગતું

કાનુડો પુ૦[स]કહાનો, કૃષ્ણ (હશ્રુતિ લોપાઈ છે)

કાનું ન૦ [ગોવા કૉન્નૉ ? म कानून] એક વાજું

કાનૂગો પુ૦ [फा. कानूनगो] કાયદો જાણનાર પુરુષ –ગા પું૦ (બ્રહ્મક્ષત્રિયોમાં) એક અટક

કાનૂન પુ૦ [अ] કાયદો, નિયમ (૨) ધારો; રિવાજ ૦ભંગ પું૦ કાનૂનનો – કાયદાનો ભંગ. –ની વિ૦ કાનૂનને લગતું

કાને(–નો)કાન (કા') અ૦ જુઓ કાન'મા

કાનો (કા') પું૦ [सं कर्ण] લિપિમાં 'આ'નું 'ા' આવું ચિહ્ન (૨) વાસણની કોર ૦કાન અ૦ [વાસણના] કાના સુધી (૨) જુઓ 'કાન'મા. ૦માતર પુ૦બ૦વ૦, ૦માત્રા ન૦ બ૦ વ૦ 'ો' આવું ચિહ્ન

કાન્યકુબ્જ પું૦, ન૦ [स] (સં) કનોજ

કાપ પુ૦ [કાપવું] કાપવું તે (૨) કાપવાથી પડતો આંકો, વાઢ, કાપો (૩) સ્ત્રીઓના કાનનું એક ઘરેણું (૪) કાપવાની – વેતરવાની રીત, ખૂબી [–કાઢવો = કપડું વેતરવું. –મૂકવો = કાપવું (૨) કાપી લેવું, કમી કરવું, કાઢી નાખવું]૦કૂપ, –પાકૂપ(–પી) સ્ત્રી૦ થોડું ઘણું કાપવું –ઘટાડવું તે (૨) સુધારોવધારો (૩) કરકસર

કાપટ્ય ન૦ [स] કપટ, કપટતા

કાપડ ન૦ [सं कर्पट, प्रा कप्पड] કોરું કપડું –ડિયો પુ૦ કાપડ વેચનાર –ડી વિ૦ કાપડનું, ને લગતું (૨) સ્ત્રી૦ નાનું કાપડું –ડું ન૦ સ્ત્રીઓનું છાતીએ પહેરવાનું એક પ્રકારનું વસ્ત્ર, કાચળી

કાપડી(–ડિયો) પુ૦[सं कर्पटिक, प्रा कप्पडिअ] કાર્પટિક, સાધુસંન્યાસી (૨) જુઓ 'કાપડ'મા

કાપણી સ્ત્રી૦ [स कल्पनी, प्रा कप्पणी] કાપવાની રીત (૨) પાકેલા અનાજને કાપવું તે, લણણી (૩) પતરા કાપવાનું ઓજાર, કાતર

કાપતું વિ૦[જુઓ 'કાપવું'] 'કાપવું'નું વ૦ કૃ૦; મોટી રકમમાં નાની સમાવીને ગણાતું (વ્યાજ)

કાપલી સ્ત્રી૦ [કાપવું] કાગળ કે કપડાનો નાનો કકડો –લો પુ૦ કાગળ કે કપડાનો કકડો –લાકૂપલી સ્ત્રી૦ કાપલા અને કાપલી

કાપવું સ૦ ક્રિ૦ [स कृप् (?) प्रा कप्प, दे कप्परिअ, म कापणें] વાઢવું, વાઢી જુદું પાડવું (૨) ઘટાડવું (૩) દૂર કરવું, ફેડવું (૪) [ગંજીફાની રમતમાં] ચીપ્યા પછી પાના વહેંચતા પહેલા અધ્ધર અમુક ભાગ ઉઠાવવો (૨) રમાતી ભાતનું પત્તું ન હોય તો હુકમનું પાનું ઊતરવું,

કાટલું [કાપ્યું વ્યાજ = જેમા અમુક દિવસોનુ વળતર અપાય છે તેવુ વ્યાજ]
કાપાકાપ(-પી)સ્ત્રી૦[કાપવુ-દ્વિત્વ]એક બીજાને સામસામે કાપી નાખવુ તે, કતલ, ખૂનરેજી
કાપાકૂપ(-પી) સ્ત્રી૦ જુઓ 'કાપ'મા
કાપાલ(-લિક) પુ૦ [સ] જુઓ 'કપાલી' ૧,૨
કાપુરુષ પુ૦[સ.] બાયલો માણસ (૨) અધમ-તુચ્છ માણસ
કાપો પુ૦ [કાપવુ]આંકો,લીટો,છેકો(૨)ચીરો,કાપ
કાફર વિ૦ [अ काफिर] મુસલમાની ધર્મને નહિ માનનાર, નાસ્તિક, અધર્મી (૨) લુચ્ચુ, હરામખોર (૩) જગલી (૪) પુ૦ આફ્રિકાની મૂળ વતની જાતનો માણસ -રી પુ૦ એબિસીનિયાનો મૂળ વતની, હબસી (૨) સ્ત્રી૦ હબસણ -રો પુ૦ દક્ષિણ આફ્રિકાનો મૂળ વતની કાફર [લડાયક વહાણનો સમૂહ
કાફલો પુ૦ [अ काफिला] સમુદાય, સઘ (૨)
કાફિયો પુ૦ [अ] અનુપ્રાસ
કાફી સ્ત્રી૦ [हिं, म] એક રાગિણી (૨) [इ. कॉफी, प्रो काफी, अ कहवह પરથી] બુદ દાણામાથી બનાવાતુ એક પીણુ (૩) [अ] વિ૦ પૂરતુ, જરૂર જેટલુ
કાબર સ્ત્રી૦ [म कर्बुर, प्रा कब्बुर ?] એક પખી (૨) [લા] કચકચિયણ સ્ત્રી ૦કલહ સ્ત્રી૦ નકામો કલહ(૨)[લા] બોલાચાલી-ઝઘડો, કચકચાટ ૦ચીતરુ વિ૦ ચિત્રવિચિત્ર, તરેહવાર રગનુ -રિયુ, -રુ વિ૦ [स कर्बुर] રગ બેરગી, કાબરચીતરુ -રી સ્ત્રી૦ કસૂબીનુ (૨) કાબરચીતરા ધોળા અને કાળા રગની તલી
કાબમ પુ૦ તેલનો (તળે ઠરતો) કચરો
કાબા પું૦[अ कअवह](स) મક્કામા આવેલુ મુસલમાનોનુ એક જાત્રાનુ સ્થાન
કાબિજ પુ૦ [अ] કબજેદાર, માલિક
કાબુલ ન૦ [फा] (स) અફઘાનિસ્તાનનો એક પ્રાત (૨) અફઘાનિસ્તાનનુ પાટનગર -લી વિ૦ કાબુલનુ-ને લગતુ (૨) પુ૦ કાબુલનો વતની, અફઘાન, પઠાણ
કાબૂ પુ૦ [तुर्की] સત્તા, અખત્યાર (૨) અંકુશ (૩) કબજો (૪) વજન, વગ [-જામવો, -ધરાવવો, -માં લેવું, -માં રાખવુ, -રાખવો સાથે શ પ્ર થાય છે] ૦દાર વિ૦ કાબૂ ધરાવનારુ
કાબેલ વિ૦ [अ काबिल] પહોચેલુ હોશિયાર (૨) પ્રવીણ, બાહોશ -લિયત સ્ત્રી૦ [अ काबिलियत] કાબેલ હોવાનો ગુણ -લેબરદાશ(-સ્ત) વિ૦ [+बरदाश्त फा] બરદાસ્ત કરી શકાય-સહી શકાય એવુ
કાબો પુ૦ [प्रा कब्बड = ડુગરનો રહેવાસી તે પરથી?] કચ્છ તરફ વસતી એક લુટારુ અને ચાચિયા જાતનો આદમી, લૂટારો (૨) વિ૦ પુ૦ [કાબિલ પરથી ?] કાબેલ, પક્કો
કાભા સ્ત્રી૦ જુઓ કુભારજા
કામ પુ૦ [स] ઇચ્છા, વાસના (૨) ચાર પુરુષાર્થોમાનો એક(૩)ઇદ્રિયસુખ, વિષયસુખ, મૈથુનેચ્છા (૪) [स] કામદેવ, મદન (૫) એક છદ ૦કામી વિ૦ વિષયસુખની ઇચ્છાવાળુ ૦કેલિ(-લી), ૦ક્રીડા સ્ત્રી૦સ્ત્રીપુરુષની કામવાસનાપ્રેરિત રમત (૨) સભોગ, મૈથુન ૦કુમાર, ૦કુંવર પુ૦ (स) પ્રદ્યુમ્નનો કુવર-અનિરુદ્ધ ૦ગુણ પુ૦ શબ્દાદિ પાચ વિષય ૦ચર, ૦ચાર(-રી) વિ૦ સ્વચ્છદી (૨) પુ૦ સ્વચ્છદ (૩) સ્વચ્છદી આદમી ૦જિત્ વિ૦ વિષયવાસનાને જેણે જીતી છે એવુ ૦જ્વર પુ૦ તીવ્ર વિષયવાસના, મૈથુનેચ્છારૂપી જ્વર-તાવ ૦દ વિ૦મનકામના પૂરી કરનારુ (૨) પુ૦ ઈશ્વર (૩) કાર્તિકસ્વામી ૦દા વિ૦ સ્ત્રી૦ કામદ (૨) સ્ત્રી૦ કામધેનુ (૩) નાગરવેલ ૦દુઘા, ૦દુર્ગા સ્ત્રી૦ કામધેનુ. ૦દૂતી સ્ત્રી૦ મદનદૂતી, કોયલ ૦દષ્ટિ સ્ત્રી૦ વિષયવાસનાવાળી નજર ૦દેવ પુ૦ કામવાસનાનો કલ્પિત દેવ, મદન ૦ધુક, ૦ધેનુ સ્ત્રી૦ મનકામના પૂરી કરનારી એક કલ્પિત ગાય ૦બાણ ન૦ કામદેવનુ બાણ (અરવિંદ, અશોક, આમ્ર, નવમલ્લિકા અને નીલોત્પલ) (૨) નેત્રકટાક્ષ ૦ભાવ પુ૦ કામવાસના ૦ભોગ પુ૦ કામવાસના ભોગવવી-પૂરી કરવી તે. ૦મીમાંસા સ્ત્રી૦ કામશાસ્ત્ર (૨) એને લગતી તાત્ત્વિક ચર્ચા ૦રૂપ

વિ૦ ઇચ્છામા આવે એવુ રૂપ, વગનારું (૨) સુંદર, મોહક (૩) પુ૦ (સ) આસામ દેશના એક ભાગનુ પ્રાચીન નામ ૦રૂપી વિ૦ કામરૂપ ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ વિષયેચ્છાવાળી – કામી ૦વશ વિ૦ કામવાસનાને વશ બનેલું ૦વાસના સ્ત્રી૦ વિષયેચ્છા ૦વિકાર પુ૦ વિષયેચ્છાને લીધે થતો મનોવિકાર ૦વિજ્ઞાન ન૦ કામવાસનાનુ વિજ્ઞાન કામશાસ્ત્ર ૦વૃદ્ધિ સ્ત્રી૦ કામનુ – વિષયેચ્છાનુ વધવું તે ૦શર પું૦; ન૦ કામબાણ, ૦શાસ્ત્ર ન૦ કામભોગનુ શાસ્ત્ર ૦સૂત્ર ન૦(સં.) કામશાસ્ત્ર નિરૂપતો વાત્સ્યાયન મુનિએ રચેલો સૂત્રગ્રંથ ૦હીણુ વિ૦ નપુસક

કામ ન૦ [स कर्म, प्रा कम्म] કર્મ, કૃત્ય (૨) નોકરચાકરનુ કામ જેમ કે કામ કરનારી (૩) કર્તવ્ય (૪) વ્યવસાય, ધંધો (૫) જરૂર, ખપ, ઉપયોગ (૬) કેસ, મુકદ્દમો (ઉદા૦ એના ઉપર કામ ચલાવવુ જોઈએ) (૭) અ૦ કાજે, માટે (શું કામ ?') [–આવવું = કામમા આવવું, ઉપયોગી થવુ (૨) યુદ્ધમા ખપી જવુ –કરવું, –કરી છૂટવું=બદલાની આશા વિના કામ કરવુ –કાઢી લેવું, કાઢવું = યુક્તિથી સ્વાર્થ સાધી લેવો –ચાલવું = અદાલતમા મુકદ્દમો ચાલવો –થવું = કાર્ય પાર પડવુ –તમામ થવું = મરણ પામવુ –દેવું = ઉપયોગી થવુ કામનું ચોર=જુઓ 'કામચોર –પડવું=(નો) ઉપયોગ કે જરૂર હોવા (૨) (–ની સાથે) પ્રસગ પડવો –મળવું = રોજગારે લાગવુ, વંચે ચડવું કામમાં આવવુ = ઉપયોગી થવુ કામમાં કામ કરી લેવુ = એક કામ કરતા ભેગુ બીજુ કામ કરી લેવુ કામ લાગવું = જુઓ 'કામ આવવુ' –સરવું = કામ સફળ થવું, ધાર્યું પાર પડવુ કામે લાગવું = ઉદ્યોગ કરવા મડી જવુ] ૦કરૂ વિ૦ કામ કરે એવુ, કર્તવ્યનિષ્ઠ (૨) મહેનતુ ૦કાજ ન૦ નાનુમોટુ કોઈ પણ કામ, વ્યવસાય (૨) ધંધો, રોજગાર ૦ગ(–ગી)રી સ્ત્રી૦ નોકરી, ચાકરી (૨) અધિકાર, સત્તા (૩) નોકરીને અગે કરવાનુ કામ ૦ગરું વિ૦ કામમા મચ્યુ રહેનારુ, ઉદ્યોગી ૦ગાર વિ૦ કામ – મહેનત મજૂરી કરનાર (૨) પુ૦ કામદાર, મજૂર. ૦ગીરી સ્ત્રી૦ કામગરી ૦ચલાઉ વિ૦ કામ ચલાવવા પૂરતુ જ હોય એવુ (૨) કાયમીથી ઊલટુ, હગામી ૦ચોર પું૦ પોતાને સોપાયેલુ કામ બરાબર નહિ કરનાર – હાડકાનો આળો એવો આદમી (૨) કસબચોર ૦ચોરી સ્ત્રી૦ કામચોરનુ કર્મ ૦જોગ(–ગુ) વિ૦ કાર્યપૂરતુ ૦ધંધો પુ૦ કામ અને ધંધો, વેપારરોજગાર ૦સર અ૦ કામને માટે – અગે ૦સાધુ વિ૦ સ્વાર્થસાધુ આપમતલબી (૨) પુ૦ તેવો આદમી

કામટુ વિ૦ [स काम પરથી] + કામી

કામઠ પુ૦ [स कमठ] કાચબો

કામઠિયો પું૦ [જુઓ 'કામઠી'] તીર મારનારો પુરુષ, ધનુર્ધારી

કામઠી સ્ત્રી૦ [स कमठ=वास] નાનુ કામઠું; સાદુ ધનુષ્ય (૨) કામઠીવાળો માણસ, ભીલ. –ઠું ન૦ ધનુષ

કામડકોટિયું વિ૦ [કામડ (स कमठ=वास) પરથી] કામડાનુ બનાવેલુ (૨) ભાગુ ભાંગું થઈ રહેલુ (૩) ન૦ કામડા બાધીને બનાવેલુ ઘર

કામડી(–ડુ) વિ૦ [स कमठ=वास] નબળા બાંધાનુ, સુકલકડી (૨) ['કામ' પરથી] કામ કરટુ –ડી સ્ત્રી૦. –ડુ ન૦[स कमठ=वास] વાસની ચીપ

કામઢુ વિ૦ જુઓ કામકરટુ'

કામણ ન૦ [स कार्मण प्रा कम्मण] વશીકરણ, મોહિની લગાડવી તે (૨) ચનમ્મતર, ટુચકો ૦ગારુ વિ૦ [+ગારુ] કામણ કરે એવુ, મોહક ૦ટૂમણ ન૦ કામણ અને બીજા ટુચકા ધતરમતર ૦ટૂમણિયુ વિ૦ કામણટૂમણ કરનારુ ૦વું સ૦ ક્રિ૦ કામણ કરવુ

કામતાઈ સ્ત્રી૦ [स काम પરથી]+ વિઘયલપટતા, કામીપણુ

કામદ, કામદા વિ૦ સ્ત્રી૦ [स] જુઓ 'કામ [स]'માં

કામદાની સ્ત્રી૦ [કામ + દાની (फा)] એક પ્રકારનુ લૂગડુ

કામદાર પુ૦ [કામ + દાર (फा)] અમલદાર, અધિકારી (૨) કારભારી દીવાન (૩) કામ કરનાર – નોકરિયાત માણસ અથવા મજૂર.

૦પક્ષ પુ૦ કામ કરનારાઓ-મજૂરોનો પક્ષ ૦સંઘ પુ૦ કામ કરનારાઓનો-કામદારોનો સંઘ -રી સ્ત્રી૦ કામદારપણુ

કામ ૦દુધા, ૦દુર્ગા, ૦દૂતી, ૦દેવ, ૦ધુક, ૦ધેનુ જુઓ 'કામ [સં]'મા [અભિલાષા

કામના સ્ત્રી૦ [સં] વાસના,મનોભાવ(૨)ઇચ્છા,

કામ(-મિ)ની સ્ત્રી૦[સં कमित्री] કામ-પ્રેમ-હેત રાખનારી સ્ત્રી (૨) સુંદરી

કામરૂ પુ૦[સં कामरूप](મ)કામરૂપ દેશ ૦પ ન૦ [સં] જુઓ 'કામ [સં]'મા

કામલેટ સ્ત્રી૦ [इं कॅमलेट?] એક જાતનુ ઊનનુ કપડુ, કામ્બલેટ

કામવુ સ૦ક્રિ૦ [સં काम પરથી] ઇચ્છા કરવી (૨) મેળવવુ, સંપાદન કરવુ, કમાવુ [મેલ

કામસ પુ૦,સ્ત્રી૦ ગેરડીના રસનો કચરો, ગોળનો

કામળ(-ળી) સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કાંબળ'] ઊનની ધાબળી. -ળિયો પુ૦ ચોમાસામા થતો એક રૂંવાવાળો જીવડો -ળો પું૦ ધાબળો, મોટી કામળી

કામા સ્ત્રી૦ [સં कामिनी] સુંદર સ્ત્રી (૨) [?] પુ૦ એક પારસી અટક

કામાક્ષી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] વિષયી આંખવાળી સ્ત્રી (૨)સ્ત્રી૦ (મ)તંત્રો પ્રમાણે દેવીની એક મૂર્તિ (૩) દુર્ગાનુ એક નામ

કામાગ્નિ પુ૦ [સં] કામવાસનારૂપી અગ્નિ

કામાઠી(-ઢી) વિ૦ [મ कामाठी] એ નામની હિંદુ જ્ઞાતિનુ (૨)પુ૦ એ જ્ઞાતિનો માણસ(૩) ઝાડઝૂડ કરનાર નોકર, પટાવાળો -ઠ(-ઢ)ણ સ્ત્રી૦ કામાઠીની સ્ત્રી

કામાતુર વિ૦[સં] વિષયેચ્છાથી આતુર બનેલુ

કામાદાર પુ૦+કામદાર, કારભારી [કામાગ્નિ

કામાનલ(-ળ) પુ૦ [સં] કામરૂપી અનલ,

કામાયુધ ન૦ [સં] કામદેવનુ આયુધ-બાણ

કામાર્ત(-ર્ત્ત) વિ૦ [સં]કામવાસનાથી આર્ત-પીડિત [એવુ, કામી

કામાર્થી વિ૦ [સં] વિષયભોગ જેનો હેતુ છે

કામાર્થુ વિ૦ [સં काम+અર્થુ(સં अर्थिन्)] કામગરુ, ઉદ્યોગી

કામાવેશ પુ૦[સં]વિષયેચ્છાનો આવેશ-જુસ્સો

કામાસક્ત વિ૦ [સં] વિષયાસક્ત -ક્તિ સ્ત્રી૦ વિષયાસક્તિ [એક આસન

કામાસન ન૦ [સં] કામવાસનાને દબાવવાનુ

કામાસ્ત્ર ન૦ [સં] કામનુ અસ્ત્ર-બાણ

કામાંધ વિ૦ [સં] કામાવેશથી આંધળુ બનેલુ. ૦તા સ્ત્રી૦ [સ્ત્રી૦ કામી

કામિની સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ 'કામની' (૨) વિ૦

કામી વિ૦ [સં] વિષયી, વિષયાસક્ત

કામુક વિ૦ [સં] ઇચ્છુક (૨) વિષયી, કામી (૩) પુ૦ ચાર (૪) કામી પુરુષ -કા વિ૦ સ્ત્રી૦ કામી (સ્ત્રી) [વ્યાપાર, ક્રિયા

કામું ન૦ [જુઓ 'કામ'] કામ, કાર્ય (૨)

કામેચ્છા સ્ત્રી૦ [સં] કામની-વિષયભોગની ઇચ્છા -ચ્છુ વિ૦ કામુક

કામેશ્વર પુ૦ [સં] વિષયવાસના પર કાબૂ મેળવનાર પુરુષ (૨) [સં] મહાદેવ, શિવ -રી સ્ત્રી૦ એવી સ્ત્રી (૨) [સં] પાર્વતી

કામો પુ૦ ['કામ' ઉપરથી] બહાદુરીનુ કામ, પરાક્રમ (કા) [એક રાગણી

કામોદ પુ૦[સં] એક રાગ -દી સ્ત્રી૦ દીપકની

કામોરો પુ૦ કામદાર (કા)

કામ્ય વિ૦ [સં] ઇચ્છા કરવા યોગ્ય (૨) કામનાથી-ઇચ્છાથી કરેલુ (૩) સુંદર

કાય ન૦ જુઓ 'કાયફળ'

કાય સ્ત્રી૦ [સં] શરીર ૦કષ્ટ ન૦ કાયાનુ કષ્ટ (૨) તપાદિથી દેહનુ દમન કરવુ તે (૩) શારીરિક કામ-મહેનત ૦કષ્ટી વિ૦ કાયકષ્ટ કરનારુ ૦સ્થ વિ૦ [સં]એ નામની જ્ઞાતિનુ, કાયચ (૨) પુ૦ એ જ્ઞાતિનો પુરુષ ૦ચિકિત્સા સ્ત્રી૦ શરીરની ચિકિત્સા-વૈદકીય તપાસ અને સારવાર ૦દંડ પુ૦ દેહદમન ૦રોગ પુ૦ શારીરિક રોગ

કાયચ વિ૦(૨) પુ૦+કાયસ્થ (જુઓ 'કાય'મા)

કાય(-ર)ટુ ન૦ [સં कारट કે करट] મરનારના અગિયારમાને દિવસે કરવામા આવતી ક્રિયા કે જમણ [-કરવું=અગિયારમુ કરવુ. -ખાવું=અગિયારમુ જમાડવુ -સરાવવું કાયટાની ક્રિયા કરવી] -ટિયો પુ૦ કાયટુ કરાવનાર બ્રાહ્મણ

કાયદે આઝમ પું૰ જુઓ કાઇદે આઝમ
કાયદો પું૰ [अ] નિયમ, ધારો (૨) સરકારી કાનૂન (૩) ઘોડાના ચોકડા સાથે સબંધ રાખતી દોરી, જે તેની ડોકની હાસડીના આંકડામા ભેરવાય છે [–ઉતારવો, –ચડાવવો = લગામ કાઢવી ઘાલવી –ચલાવવો = કાયદાનો અમલ કરવો (૨) આપખુદી ચલાવવી • કાયદામા લેવું, સપડાવવું = ગુના કે તહોમતસર પકડવું, કાયદાના સકંજામા લેવુ] **–દાપાલક** વિ૰ કાયદા પાળનાર, કાયદા અનુસાર વર્તન રાખનાર **–દાબાજ** વિ૰ કાયદાની ઝીણવટ જાણનાર, કાયદાની આવડવાળું. **–દાભંગ** પું૰ કાયદો તોડવો તે. **–દાશાસ્ત્રી** પુ૰કાયદાનો જાણકાર,ધારાશાસ્ત્રી **–દા(–દે)સર** અ૰ કાયદા મુજબ
કાયનાત સ્ત્રી૰ [अ.] પૂજી, વિસાત
કાયપત્રી સ્ત્રી૰ એક વનસ્પતિ
કાયફળ ન૰[हि म , स कट्फल,प्रा. कप्फल?] એક ઔષધિ–ફળ **–ળી** સ્ત્રી૰ કાયફળનુ ઝાડ
કાયમ વિ૰ [अ] સ્થિર, ટકે એવુ (૨) હમેશ માટેનુ : સ્થાયી, કામચલાઉથી ઊલટું (જેમ કે નોકરી) (૨) મજૂર, બહાલ. [–રાખવું = મંજૂર રાખવુ (૨) જેમનુ તેમ રહેવા દેવુ] **૦ખરડો** પુ૰ ખેતર તથા ખાતેદારને લગતી કાયમની વિગતવાળું તલાટીનું દફતર **૦દાયમ**, **–મી** વિ૰ હમેશ માટેનું, સ્થાયી, નિત્ય
કાયર વિ૰ [स. कातर, प्रा.] નાહિંમત, ડરકણ, બાયલુ
કાયર(–રુ') (કા') વિ૰[अ. काहिल=सुस्त] કામથી કંટાળી જાય એવુ, આળસુ (૨) થાકી–કંટાળી ગયેલુ (૩)[स कातर, प्रा. काहल] નાહિંમતવાન, ડરકણ, બાયલુ [–કરવું = કંટાળો આપવો, પજવીને હેરાન કરવુ –થવું = કંટાળવુ, હેરાન થવુ, ત્રાસવું]
કાયલી (કા') વિ૰[अ काहिल] કાહલી, માંદુ; માંદલુ (૨) મદવાડથી કાયર બનેલુ
કાયા સ્ત્રી૰[स काय] શરીર [–કસવી = શરીરનુ પૂરુ બળ વાપરવુ (૨) કસરતથી ખડતલ બનાવવું –વણસવી = શરીર ઘટવું કે બગડવુ, રોગ થવો –દેખાડવી, –ઉઘાડી કરવી, –ઢાંકવી ઇ૰ ક્રિ૰ને છેડે કાયા = કાયાનો ગુપ્ત કે વિવેકથી ન દેખાડાય એવો ભાગ, એમ અર્થ થાય છે –પડવી = દેહ જવો મરવુ.] **૦કલ્પ** પુ૰ વૃદ્ધ કે અશક્ત શરીરને નવું તાજુ કરવાનો એક ઔષધ ને ચિકિત્સાનો વિધિ **૦કષ્ટ** ન૰, **૦કષ્ટિ** સ્ત્રી૰ તપ, વ્રતાદિ અર્થે શરીરને કષ્ટ આપવુ તે (૨) દુખ પીડા. **૦પલટો** પુ૰ શરીરની ફેરબદલી, નવો અવતાર લેવો તે (૨) બાહ્ય દેખાવની–વેશની ફેરબદલી
કાયાફૂટી સ્ત્રી૰ એક વનસ્પતિ
કાયિક વિ૰ [सं] કાયા–શરીરને લગતુ : શારીરિક
કાયો પુ૰ એક જાતની પીળી માટી (કા)
કાર પુ૰ [स] ક્રિયા, કાર્ય (૨) નિશ્ચય (૩) યત્ન (૪) સંબધ, વ્યવહાર, (૫) વક્કર, શાખ (૬) ગજુ (૭) ફેરફાર [–જવો = આબરૂ–વક્કર જવા –પડવો = ભાર–શેહ પડવાં –પહોંચવો = શેહ પહોચવી] **૦ક** વિ૰ કરનારું–કરાવનારુ (સમાસને છેડે) ઉદા૰ 'સુખકારક' (૨) ન૰(વ્યા) વાક્યમાં નામ અને ક્રિયાપદ અથવા એની સાથે વિભક્તિનો સબધ ધરાવતા શબ્દો વચ્ચેનો સબધ(૩)પદવિન્યાસ **૦કવિભક્તિ** સ્ત્રી૰છઠ્ઠી સિવાયની કોઈ પણ વિભક્તિ
-કાર પુ૰[स]એક અનુગ નામને અંતે 'કરનાર' એવા અર્થમા ઉદા૰ 'ચિત્રકાર' (૨) વર્ણને અંતે 'તે વર્ણ કે તેનો ઉચ્ચાર' એવા અર્થમા ઉદા૰'ટકાર',(૩) રવાનુકારી શબ્દ અંતે 'તે રવ' એવા અર્થમા ઉદા૰ હુંકાર, હુંકાર, આવકાર
કાર પું૰[फा] કાર્ય, કામ (૨) કામકાજ, ધંધો **૦કર્દગી**, **૦કિર્દી** સ્ત્રી૰ [फा] કારભાર દરમિયાનનો સમય(૨)અમલ દરમિયાનમા કરેલુ કામ-કાજ,વહીવટ,**૦કુન** પુ૰[फा] ગુમાસ્તો; મહેતો **૦કુની** સ્ત્રી૰ કારકુનનુ કામ. **૦ખાનદાર** પુ૰ કારખાનાનો માલિક. **૦ખાનદારી** સ્ત્રી૰ કારખાનાદારપણુ **૦ખાનું** ન૰ [फा] જ્યા હુન્નરઉદ્યોગનુ કામ થતુ હોય તે મકાન (૨) કોઈ પણ મોટા કામકાજનું

ખાનુ ૦ચ(-ચો)ળી સ્ત્રી૦ [फा] લાકડા ઉપરનું કોતરકામ (૨) એક જાતનું જરૂરી ભરત-કામ. ૦સાજ પુ૦ [फा] કામકાજની વ્યવસ્થા કરનારો ૦સાજી સ્ત્રી૦ કારસાજપણું (૨) કામ સુધારવા માટે મૂકેલો અવેજ, અનામત ફંડ ૦સ્તાન ન૦ [फा] પ્રપંચ, લુચ્ચાઈનું કામ (૨) નોકસાન, મસ્તી ૦સ્તાની વિ૦ કારસ્તાન કરનારું ઉપજાવનારું -રોબાર પુ૦ [फा] કારભાર. -રોબારમંડળી સ્ત્રી૦ કાર્યવાહક સભા -રોબારી વિ૦ કારોબારનું, -ને લગતું (૨) સ્ત્રી૦ કારોબારી સમિતિ [પ્રાય)

કાર સ્ત્રી૦ [इं] મોટરગાડી (ખાનગી માલકીની

કારખત સ્ત્રી૦ તન્દી (કા)

કારખાનીસ પુ૦ [फा કારખાનુ+नवीस] કારખાનાનો-કામકાજના ખાતાનો વડો (૨) એક મરાઠી અટક

કારગત સ્ત્રી૦ શક્તિ, કૌવત (૨) વગ, ચલણ (૩) કામ, અર્થ (૪) કામમાં આવવાપણું. [-ચાલવી, -પહોંચવી = અસર-વગ પહોંચવી]

કારજ ન૦ [स कार्य] કામ, કાર્ય (૨) વિવાહ કે મૃત્યુ સંબંધી (ખર્ચનો) પ્રસંગ-વરો [-કરવું, -થવું = તે પ્રસંગનું ખર્ચ વગેરે કરવું કે થવું, તેનો વિધિ ઇ૦ કરવા] ૦કારી વિ૦ સેવાભાવી, પરોપકારી

કારટું ન૦. -ટિયો પુ૦ જુઓ 'કાયટું, -ટિયો'

કારટૂન ન૦ [इं.] મજાક કે ઠેકડી યા કટાક્ષ ઇ૦ કરવા માટે દોરાતું -નર્મસૂચક ચિત્ર, ઠઠ્ઠાચિત્ર, નર્મચિત્ર

કારડિયો પુ૦ એ જાતનો એક રજપૂત

કારડો પુ૦ + ક્યારડો (૨) જુઓ 'કરવડો'

કારણ ન૦ [स] કાર્યની ઉત્પત્તિ કે પ્રવૃત્તિનું મૂળ-બીજ, સબબ (૨) હેતુ, ઉદ્દેશ (૩) જરૂર, ગરજ (૪) ભૂત, પ્રેત, મૂઠ ઇત્યાદિથી જે વ્યથા થાય તે (૫) અ૦ કારણ કે ૦કે અ૦ એટલા વાસ્તે કે, સબબ કે, કેમ કે ૦અવતાર પુ૦ અમુક નિશ્ચિત કાર્ય કરવાને સારુ ઈશ્વર જે અવતાર લે છે તે ૦દેહ, ૦શરીર પુ૦, ન૦ સ્થૂલ-સૂક્ષ્મ શરીરના મૂળ કારણરૂપ (અવિદ્યા શક્તિરૂપ) દેહ (વેદાંત) (૨) લિંગદેહ ૦ભૂત વિ૦ કારણ-સાધનરૂપ બનેલું ૦રૂપ વિ૦ કારણભૂત (૨) ન૦ બધા રૂપોના મૂળબીજરૂપ શ્રેષ્ઠ રૂપ ૦માલા સ્ત્રી૦ એક અર્થાલંકાર (કા શા) ૦વશાત્ અ૦ કારણને લીધે ૦વાદ પુ૦ કારણ વિના કાર્ય ન જ હોઈ શકે એવો વાદ-મત (૨) ફરિયાદ (૩) અપીલ ૦વાદી વિ૦ કારણ વાદમાં માનનારું (૨) પુ૦ ફરિયાદી. ૦સર અ૦ -ના કારણથી, ને લીધે -ણોત્તર પુ૦ન૦ કારણ દર્શાવતો ઉત્તર (૨) પ્રતિવાદીનો રદિયો

કારણી વિ૦સ્ત્રી૦ [स कारिणी] યોજનારી, કરનારી

કારતક પુ૦ [स कार्तिक] વિક્રમ સંવતનો પહેલો મહિનો -કી વિ૦ એનું, એને લગતું

કારતૂસ સ્ત્રી૦ [पो] બંદૂક ઇ૦મા ભરી ફોડવાની ટોટી જેવી બનાવટ

કારદાન ન૦ [फा कारदान = હુનરમંદ, તદબીરવાળો ઉપરથી] + તદબીર, યુક્તિ (૨) કળા, યોજના

કારભાર પુ૦ [फा कारोबार, स कार्यभार] કારોબાર, વ્યવસ્થાનું કામ (૨) એકાદા મોટા કામનો વ્યવસાય ૦ણ સ્ત્રી૦ કારભાર કરનારી સ્ત્રી (૨) કારભારીની સ્ત્રી -રી પુ૦ કારભાર કરનારો, વ્યવસ્થાપક, પ્રધાન -રું ન૦ કારભારીનું કામ, પ્રધાનવટું

કારમું વિ૦ ભયંકર (૨) [स कार्मिक, दे. कारिम] ફૂટ સ્વરૂપવાળું, અદ્ભુત (૩) દૈવી, સુંદર

કારમોક અ૦ એકદમ, ઓચિંતુ (કા)

કારવ પુ૦ [स] કાગડો -વી સ્ત્રી૦ કાગડી

કારવવું સ૦ક્રિ૦ [स. कारय्, प्रा कारव] બીજા ક્રિ૦ સાથે વપરાતા તેમા ઇત્યાદિનો ભાવ ઉમેરે છે ઉદા૦ જોઈકારવીને, કરીકારવીને

કારવહેવાર પુ૦ [કાર (કાર્ય) + વહેવાર (વ્યવહાર)] કામકાજ અને રીતભાત, સામાજિક વહીવટ અને વ્યવહાર

કારવા પુ૦ આબરૂ, પ્રતિષ્ઠા (૨) જુઓ 'કવા'

કારવી સ્ત્રી૦ જુઓ 'કારવ'મા (૨) [स कारवी = અજમો, સુવા, કાળુ જીરૂ, હિંગના ઝાડની છાલ પરથી ?] અશ્વગંધા (૩) મેથી (૪) કારેલી

કારવો પુ૦ [हि. काहरवा, म. कारवा] એક તરેહનો નાચ–ઠેકો (૨) ફેરબા વખતે ગાવાનો રાગ (૩) ['કાર' પરથી ?] અવસર, તક
કારસાજ પુ૦, –જી સ્ત્રી૦ જુઓ 'કાર[फा.]'માં
કારસિયો પુ૦ હીંચકાની સાંકળ કે સળિયો ભરવવાનો આંકડો, કડુ
કારસી સ્ત્રી૦ મોટો કાંટો, કંપાણ [મનસૂબો
કારસો પુ૦ યુક્તિ,હિકમત (૨)પેંત, પ્રબંધ(૩)
કારસ્તાન ન૦, –ની વિ૦ જુઓ 'કાર[फा]'માં
કારંજ, –જો પુ૦ [म कारंजे] ફુવારો (૨) ફુવારાવાળો બાગ
કારંડવ ન૦ [सं] એક જળચર પક્ષી–બતક
કારંડવ્યૂહ પુ૦ [सं] (સં) એક બૌદ્ધ સાધુ કે શાસ્ત્ર
કારાખડિયો પુ૦ [स कालाक्षर પરથી] અશુભ ખબર–કાળોતરી લાવનારો માણસ
કારાગાર ન૦ [सं] કેદખાનું ૦વાસ પુ૦ કારાગારમાં રહેવું તે [કારાગારવાસ
કારાગૃહ ન૦ [सं] કારાગાર ૦વાસ પુ૦
કારાપારા પુ૦ ચૂથાચૂથ (૨) વકાઈને કોઈનું ભૂંડું બોલવું તે, જાણીજોઈને દોષ કાઢવા તે, કારીપેરી
કારાવાસ પુ૦ [सं] જુઓ 'કારાગારવાસ'
કારિકા સ્ત્રી૦ [सं] શ્લોકબદ્ધ વ્યાખ્યા કે વિવરણ (૨) નટી
કારિકા સ્ત્રી૦ ભોંયરીંગણી (૨) ઊંટડી, સાંઢણી
-કારી વિ૦ [सं] 'કરનાર, કરે એવું' એ અર્થમાં સમાસને અંતે ઉદા૦ સુખકારી –રિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ કારી
કારી વિ૦ [स कार=ખૂન,કતલ ?] કારમું,દારુણ (૨) ઘાતક,મારક (૩) સ્ત્રી૦ [?] યુક્તિ, તદબીર
કારીગર પુ૦[फा] હાથની કારીગરીમાં પ્રવીણ માણસ (૨) યંત્રાદિ ચલાવી જાણનાર (૩) કોઈ પણ કળામાં કુશળ–હોશિયાર માણસ,ઉસ્તાદ
કારીગ(–ગ)રી સ્ત્રી૦[फा]કારીગરનું કલાત્મક કામ,રચના (૨) કળાકૌશલ્ય, ચતુરાઈ, ઉસ્તાદી
કારીપા(–પે)રી સ્ત્રી૦ [કારી(યુક્તિ) ઉપરથી?] દ્વિઅર્થી બોલી, દ્વૈધીભાવ, કહેવું કંઈક ને કરવું કંઈક એવી વર્તણૂક (૨) જ્યાં એક જવાબ જોઈએ ત્યાં બે જવાબ આપવા તે (૩) જાણી જોઈને દોષ કાઢવા તે, કારાપારા
કારુ વિ૦ [सं] કરનારું, બનાવનારું (૨) પુ૦ કારીગર–શિલ્પી(૩)એ કામ કરનારી એક જાત
કારુણિક વિ૦[सं] કરુણાવાળું (૨)કરુણાજનક ૦તા સ્ત્રી૦
કારુણ્ય ન૦ [सं] કારુણિકતા, કરુણા
કારૂન પુ૦[अ](સં)એક પ્રખ્યાત કંજૂસ ધનિક
કારેલી સ્ત્રી૦ [स कारवेल्ल, दे कारिल्ली] કારેલાનો વેલો –લું ન૦ [જુઓ 'કારેલી', दे कारेल्लय]શાક તરીકે વપરાતું એક કડવું ફળ
-કારો પુ૦ [सं. कार] જુઓ '-કાર'. ઉદા૦ નકારો. દેકારો, તુંકારો, હુંકારો
કારોતર પુ૦[सं]દારૂ ગાળવાની વાસની ચીપોની ચાળણી (૨) દારૂનું ફીણ (૩) કૂવો
કારોબાર [फा], ૦મંડળી, –રી જુઓ 'કાર [फा]'માં
કાર્ડ ન૦[इ]ટપાલનું પત્ત (૨)પોતાના નામનું પત્તું
કાર્ડિનલ પુ૦ [इ] ખ્રિસ્તીધર્મમાં એક ઊંચી પદવી ધરાવતો પાદરી કે ધર્મગુરુ
કાર્તવીર્ય પુ૦ [सं] (સં) કૃતવીર્યનો પુત્ર. સહસ્રાર્જુન
કાર્તાંતિક પુ૦ [सं] જોશી
કાર્તિક પુ૦, –કી વિ૦[सं] જુઓ કારતક,–કી
કાર્તિકેય પુ૦ [सं.] (સં.) મહાદેવનો પુત્ર
કાર્પટ ન૦[सं] જૂનો કાપલો, જીર્ણ વસ્ત્ર –ટિક પુ૦ કાવડી,સંન્યાસી, ચીથરેહાલ યાત્રી, બાવો
કાર્પણ્ય ન૦ [सं] કૃપણતા દૈન્ય
કાર્બન પુ૦ [इ] એક રસાયણી તત્ત્વ (૨)જુઓ 'કાર્બન–પેપર' ૦પેપર પુ૦ [इ] નકલ કરવા માટે વપરાતો શાહીવાળો ખાસ બનાવાતો કાગળ [–મૂકવો=નકલ કરવા માટે બે કોરા કાગળ વચ્ચે કાર્બન ગોઠવવો]
કાર્બોનિક વિ૦[इ]કાર્બનનું,તે સંબંધી–મિશ્રિત ૦એસિડ ગેસ પુ૦ [इं] પ્રાણીમાંથી બહાર નીકળતો કાર્બોનિક વાયુ
કાર્બોલિક સાબુ પુ૦ [इं कार्बोलिक+साबु] નાહવાનો એક જંતુવિનાશક સાબુ
કાર્મુક ન૦[सं] ધનુષ્ય (૨) વાંસ (૩) ધનરાશિ

કાર્ય ન૦[સ] કરવાનું હોય તે, કામકાજ (૨) પ્રયોજન, હેતુ(૩)કુંડળીમાનુ દશમુ સ્થાન(૪) કારણ(૫)પાચ અર્થપ્રકૃતિમાની છેલ્લી(બીજ, બિંદુ, પતાકા, પ્રકાશ ને કાર્ય) ૦કર, ૦કારી વિ૦ કામકાજ કરનારું—કરે એવું (૨) અસરકારક ૦કર્તા(-ર્ત્તા) પુ૦ કામ કરનારો, સંચાલક ૦કારણભાવ પુ૦ કાર્ય અને કારણ વચ્ચેનો સંબંધ ૦કુશલ(-ળ) વિ૦ કાર્યનિપુણ ૦(-ર્યાનુ)ક્રમ પુ૦ કરવાના કાર્યોનો અનુક્રમ—નિયતક્રમ ૦ક્ષમ વિ૦ કામમા ધીરજ રાખે એવું (૨) કાર્ય કરી શકે એવું, પાવરધું ૦ક્ષમતા સ્ત્રી૦ ૦ક્ષેત્ર ન૦ કામકાજનું ક્ષેત્ર ૦ગ્રાહક, ૦ગ્રાહી વિ૦ કામગરું ૦ગ્રાહકતા સ્ત્રી૦ ૦ગ્રાહિણી વિ૦ સ્ત્રી૦કામગરી ૦દક્ષ વિ૦ કાર્યનિપુણ ૦દક્ષતા સ્ત્રી૦ ૦નિપુણ વિ૦ કાર્યો કરવામા હોશિયાર—પાવરધું, કામની આવડવાળું ૦નિપુણતા સ્ત્રી૦ ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ કાર્ય—કામ કરવાની પદ્ધતિ ૦પ્રકાશ પુ૦ કથા, નાટ્ય વગેરેમા કાર્યનું આગળ વધવું તે ૦પ્રદેશ પુ૦ કાર્યક્ષેત્ર ૦પ્રયોજન ન૦ કાર્ય કે પ્રયોજન, મતલબ (૨) લગ્ન વગેરેનું કાર્ય રૂડો અવસર ૦પ્રવણ વિ૦ કાર્યમા લાગેલું ૦પ્રવીણ વિ૦ કાર્યનિપુણ ૦વાહક વિ૦ કારોબાર કરનારું (૨) પુ૦ કારભારી ૦વાહકસભા સ્ત્રી૦ કાર્યવાહકોનુ મંડળ ૦વાહી સ્ત્રી૦ કાર્ય ચલાવવાની રીત, 'પ્રોસીજર'(૨) કાર્યક્રમ ૦વ્યવસ્થિતિ સ્ત્રી૦ કાર્યો કરવામા વ્યવસ્થિતતા ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ કાર્ય કરવાની શક્તિ ૦સરણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ કાર્ય કરવાની સરણી—પદ્ધતિ ૦સંજ્ઞા સ્ત્રી૦ કોઈ બે ભાવની વચ્ચે અમુક સંબંધ, કાર્ય વગેરે બતાવવા નક્કી કરેલી સંજ્ઞાઓ (ગ્યા) ૦સાધક વિ૦ કાર્ય સાધે—પાર પાડે એવું ૦સાધકસંખ્યા સ્ત્રી૦ મંડળનું કાર્ય કરવાને જરૂરી(સભ્યોની)નાનામા નાની સંખ્યા, 'કોરમ' ૦સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ કાર્યની સિદ્ધિ, કામ પાર પાડવું તે ૦સૂચિ(-ચી) સ્ત્રી૦ કામની યાદી ૦સ્થાન ન૦ કાર્ય કરવાની જગા, કાર્યાલય (૨) કાર્યસ્થાન -ર્યાનુક્રમ પુ૦ [+અનુક્રમ] કાર્યક્રમ -ર્યાર્થી વિ૦[+અર્થી] કાર્ય કામ સારુ આવેલું, કામ કરવા કે કરાવવા ઇચ્છતું -ર્યાલય ન૦ [+આલય] કામ કરવાની જગા, 'ઑફિસ' -ર્યાવલિ(-લી) સ્ત્રી૦ કામની યાદી, કરવાના કાર્યો તે

કાલ (લ,) સ્ત્રી૦ [સ कल्य. कल्लि, प्रा कल्ल] ચાલતા દિવસની આગળ કે પાછળનો દિવસ (૨) અ૦ ગઈ કાલે અથવા આવતી કાલે (૩) [લા] હમણા, થોડા દિવસ ઉપર કે પછી [-ઊઠીને=ભવિષ્યમા,આગળ જતા -ઉપર રાખવું=મુલતવી રાખવું, ઢીલ કરવી]-લે (લે,) અ૦ [સ कल्लि, कल्ये, प्रा कल्लि] જુઓ કાલ અ૦

કાલ [સ], -ળ પુ૦ સમય,વખત (૨) સમયનુ માપ,વેળા (૩)મોત,નાશ (૪)મોસમ, ઋતુ (૫) જ્યા ઠેકો ન આવે એવું માત્રાનુ સ્થાન(સંગીત) ૦કા સ્ત્રી૦(સ)કાળકા ૦કૂટ ન૦ હલાહલ ઝેર (૨)અફીણ (૩) સમુદ્રમંથનને અંતે નીકળેલું અને શિવે પીધેલુ તે હલાહલ ૦(-લાનુ)ક્રમ પુ૦ વખતનુ જવુ —વહેવુ તે(૨)કાળગણનાની ક્રમિકતા ૦(-લાનુ) ક્રમદોષ પુ૦ કાળની ક્રમગણનામા કે ક્રમજ્ઞમા દોષ,'ઍનેક્રોનિઝમ' ૦ક્રમણ ન૦ વખતનુ જવુ તે (૨) વખત કાટવો—આળસમા વિતાવવો તે ૦ક્ષેપ પુ૦, ૦ક્ષેપણ, ૦ખેપન ન૦ વખત ગુમાવવો તે, ઢીલ—વિલંબ કરવો તે ૦ખંડ પુ૦ પિત્ત પેદા કરનારો અને શિરાઓનુ મેલુ લોહી શુદ્ધ કરનારો એક મોટો માંસલ અવયવ, યકૃત ૦ખેપન ન૦ જુઓ કાલક્ષેપણ ૦ગ્રસ્ત વિ૦ કાળનો ગ્રાસ થઈ ગયેલ, જૂનું થયેલું,'ઑબ્સોલીટ' ૦(-ળ)ચક્ર ન૦ કાળનુ ચક્ર—પૈડું (૨) [લા]ભાગ્યનું ચક્ર, જિંદગીના વારાફેરા(૩)મોટી આફત ૦(-ળ)ચિહ્ન ન૦ મોતની—વિનાશની નિશાની ૦જ્ઞ વિ૦ કાલને—સમયની યોગ્યાયોગ્યતાને જાણનાર (૨) પુ૦ જોશી ૦(-ળ)જ્વર પુ૦ કાળરૂપ જ્વર,મોત નિપજાવે એવો તાવ ૦ત્રય ન૦ ત્રણે કાળના—ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનનો સમૂહ ૦દોષ પુ૦ સમયનો દોષ(૨)કાળવ્યુત્ક્રમ ૦ધર્મ પુ૦

સમયને યોગ્ય એવો ધર્મ, કર્તવ્ય કર્મનો માર્ગ (૨) સમયનો ધર્મ – ગુણ – નિયમ (૩) મોત, યમ **૦નિદ્રા** સ્ત્રી૦ મોતની નિદ્રા **૦નિર્ણય** પુ૦ સમયનો નિર્ણય કરવો તે. **૦નેમિ** પુ૦ (સં)એક રાક્ષસ, રાવણનો મામો (૨) હિરણ્યકશિપુનો પુત્ર **૦પાશ** પુ૦ યમનો ફાંસો **૦(–ળ)પુરુષ** પુ૦(સં)યમરાજા. **૦(–ળ)બલ** (–ળ)ન૦ સમયનું બળ **૦બંધ** પુ૦ કાળપાશ **૦માન** ન૦ સમયનું માપ (૨) સમય–સંજોગોની યોગ્યાયોગ્યતાની ગણતરી (૩) ઋતુ – વાતાવરણનું આકલન કરવું તે **૦માપક** વિ૦ સમયને માપે એવું (૨) ન૦ કાળમાપક યંત્ર **૦(–ળ)યવન** પુ૦ (સં) દાનવોનો એક રાજા **૦(–ળ)રાત્રિ(–ત્રી)**સ્ત્રી૦ ઘોર અંધારી રાત (૨) કાળરૂપી રાત્રી, જગતના નાશની રાત્રી, બ્રહ્માની રાત (૩) કાળીના જન્મની રાત્રી (૪) ૭૭ વર્ષે આવતી આસો સુદ આઠમ કે શ્રાવણ વદ આઠમની રાત (૫) યમરાજાની બહેન **૦વિપર્યાસ** પું૦ કાલક્રમદોષ **૦વિવર્ત** પુ૦ કાલનું ફરવું – બદલાવું તે, વારોફેરો. **૦વ્યુત્ક્રમ** પુ૦ કાલક્રમદોષ. **૦સિદ્ધ** વિ૦ કાળની કસોટીએ ઊતરેલું **–લાગરુ** પુ૦,ન૦ (+અગરુ) કાળું અગરુ **–લાગ્નિ** પુ૦[+અગ્નિ]કાલરૂપી અગ્નિ, પ્રલયાગ્નિ **–લાતિક્રમદોષ** પું૦ [+અતિક્રમદોષ]કાલક્રમદોષ **–લાતીત** વિ૦[+અતીત] કાલથી અતીત – પર (૨) વીતી ગયેલું (૩) જૂનું થઈ ગયેલું **–લાનુક્રમ** પુ૦ [+અનુક્રમ] કાલક્રમ **–લાવધિ** પુ૦ [+અવધિ] કાલની અવધિ, નક્કી કરેલો સમય **–લાષ્ટમી** સ્ત્રી૦ [+અષ્ટમી] કાર્તક વદ ૮ **–લાંતરે** અ૦ [+અંતરે] કાળાંતરે

કાલકલાઈ સ્ત્રી૦ બચપણ, નાનપણ

કાલચૂરી ન૦ એક પક્ષી

કાલપણુ ન૦ કાલાપણું, કાલા થવું તે

કાલબૂત ન૦ [ફા कालबुद] જોડાની અંદર ઠોકવાનો લાકડાનો પગનો ઘાટ(૨)ઘાટ; બીબું (૩) પાયો, ઓઠું (કજિયાનું)

કાલરી સ્ત્રી૦ ઘાસની ચોખડી ચાકી – ગંજી

કાલવવું સ૦ક્રિ૦ [દે कल्लविअ, મ. काल्वणें] પ્રવાહી સાથે મેળવી ચૂંટવું ['કાલ' [સં]માં

કાલાગ્નિ, કાલાતિક્રમ, કાલાનુક્રમ, [સં]જુઓ

કાલાપણું ન૦ [કાલું] જુઓ કાલપણ

કાલાવધિ [સં] જુઓ કાલ [સં]માં

કાલાવાલા પુ૦બ૦વ૦ કરગરવું તે, આજીજી

કાલાં(–ળાં)તરે અ૦ [સં] જુઓ 'કાલ'માં

કાલિક વિ૦ [સં] કાલ – સમયને મળતું

કાલિકા સ્ત્રી૦ [સં] (કાળા)વાદળાનો સમૂહ(૨) [સં] ચંડિકા, કાલી **૦છંદ** પુ૦ એક છંદ

કાલિ(–ળિ)દાસ પુ૦ [સં] (સં) સંસ્કૃત ભાષાનો પ્રખ્યાત કવિ [(૪) છાયા

કાલિમા સ્ત્રી૦ [સં]કાળપ (૨)અંધાર(૩)કલંક

કાલિય પુ૦ [સં] શ્રીકૃષ્ણે નાથેલો કાળિનાગ

કાલિ(–લી)ગડું ન૦ [સં कालिंग ઉપરથી] કલિંગડ, તડબૂચ (૨) ભૂરાંકોળું (?)

કાલિં(–લીં)ગડો પુ૦ [સં कालिंग] એક રાગ

કાલિંગી સ્ત્રી૦ [સં] એક જાતની કાકડી (૨) કલિંગ દેશની સ્ત્રી [પટરાણી

કાલિંદી સ્ત્રી૦[સં] યમુના નદી(૨)કૃષ્ણની એક

કાલી સ્ત્રી૦[સં] (સં) કાળી, કાળકા

-કાલીન વિ૦ [સં] (અમુક) સમય સંબંધી (સમાસમાં) ઉદા૦ તત્કાલીન

કાલીપાટ પુ૦ એક વેલો

કાલીયક ન૦ [સં] કાલાગરનું લાકડું (૨) એક જાતની હળદર (૩) પીળું ચંદન (૪) કાલાગરુ (૫) કેસર

કાલુ પુ૦, સ્ત્રી૦ દરિયાઈ ખડક (૨)કાલુમાછલી **૦માછલી** સ્ત્રી૦ એક જાતની માછલી, મોતી બનાવનારી માછલી

કાલું વિ૦બાળકની વાણી જેવું, ભાંગ્યુંતૂટ્યું અને મધુરું (૨) તોતડું (૩) બાલિશ, અણસમજુ (૪) [સં कलक] કપાસનું જીંડવું **–લાં** ન૦ બ૦વ૦ કાલપણ [–કાઢવાં = કાલપણ કરવું]

કાલાંબોબડાં ન૦બ૦વ૦ કાલી ને બોબડી – ભાંગીતૂટી વાણી

કાલે (લે,)અ૦ જુઓ 'કાલ' અ૦

કાલેરો પુ૦ એક રાગ, કાલિંગડો

કાલોર સ્ત્રી૦ ઘાસની ગંજી

કાલ્પનિક વિ૦ [સં] કલ્પનાથી ઉત્પન્ન થયેલું; સાચું નહિ એવું, કલ્પેલું
કાવ પુ૦ [म ?] યુક્તિ, કાવો ? [–કાઢી લેવો= યુક્તિથી (કાવાદાવાથી ?) કામ સાધી લેવું]
કાવડ(–ડી) સ્ત્રી૦ [દે] ખાંધે બોજો ઉપાડવાને બનાવેલી તુલા
કાવડિયું ન૦ [स कपर्दिका प्रा कवड्डिया ઉપરથી ?] પૈસો
કાવડિયો પુ૦ [दे कावड्डिअ] કાવડ ઊંચકનારો
કાવડી સ્ત્રી૦ જુઓ કાવડ –ડું ન૦ કાવડનું લાકડું
કાવડુ વિ૦ [दे. काहल] ધૂર્ત; ઠગારું (કા)
કાવતરું ન૦ ['કાવો' સરખાવો] છળ પ્રપંચ, કારસ્તાન (૨) ગુપ્ત અને કપટપૂર્ણ યોજના –રાખોર, –રાબાજ વિ૦ કાવતરું કરનાર
કાવરાન ન૦ [સરખાવો म. काव(–वा)र= નૌકાકામમા વપરાતી કાચર] વગેરે માલ ભરવાની વહાણની આનરી ઉપર રાખવાનું પાટિયું [બગડી (સુ)
કાવરી(–લી) સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કાવલુ'] કાયની
કાવરું ૦બાવરું વિ૦ [म कावरा, ०बावरा, दे. कावरिअ = અસહિષ્ણુ ? प्रा काहल = કાયર ?], બાવરું, બેબાકળું
કાવલી સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કાવલુ'] કાવળી, બગડી
કાવલું વિ૦ [स कोमल ? કે दे काहल ? म कावल] રસ્તું નાજુક અને શોભીતું, પણ તકલાદી
કાવશ ન૦ [स अवकाश] ખાલીપણું, શૂન્યતા
કાવસશા, કાવસિયો પુ૦ પક્કો માણસ, રઢિયો
કાવળ ન૦ [જુઓ 'કાવલું' વિ૦] કપટ, પ્રપંચ
કાવળી સ્ત્રી૦ પાણી, દૂધ ઇત્યાદિ પર તરતું પાતળું પડ (૨) જુઓ 'કાવરી'
કાવાદાની સ્ત્રી૦ [કાવો + દાની, फा कहवहदानी] કાવો કરવાનું વાસણ, કીટલી
કાવાદાવા પુ૦ બ૦ વ૦ [म] છળપ્રપંચ, કપટબાજી
કાવું ન૦ છાપરા ઉપરની નળિયાની ઓળ (૨) [સુ] આટલાની પાટીનો આટો (૩) અ૦ક્રિ૦ '[म कावणें] કંટાળવું, કાયર થઈ જવું
કાવેરી પુ૦ [સં] એક રાગ (૨) દક્ષિણ હિંદની એક નદી [ઉકાળો, કાઢો
કાવો પુ૦ [फा कहवह] સુંદદાણાનો ઉકાળો (૨) કાવો પું૦ [हिं, म] ઘોડાને ગોળ ચક્કર ફેરવવો તે (૨) [म, फा. कावह ?] છળ, પ્રપંચ
કાવ્ય ન૦ [સં] કવિતામાં જે કલાત્મક રસતું તત્ત્વ હોય છે તે (૨) રસાત્મક વાક્ય કે પદબંધ (૩) પદ્ય, કવિતા ૦કલા(–ળા) સ્ત્રી૦ કાવ્યની કળા ૦કાર પું૦ કવિતા કરનાર, કવિ ૦મય વિ૦ કાવ્યથી ઓતપ્રોત થયેલું ૦મીમાંસા સ્ત્રી૦ કાવ્યશાસ્ત્ર (૨) કાવ્યની શાસ્ત્રીય રસચર્ચા. ૦રચના સ્ત્રી૦ કાવ્યની રચના ૦રસ પું૦ કાવ્યથી અનુભવાતો રસ ૦રસિક વિ૦ કાવ્યમાં જેને રસ છે એવું ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ કાવ્યની શક્તિ (૨) કાવ્ય કરવાની આવડત – વિદ્યા ૦શાસ્ત્ર કાવ્ય – કવિતાનું શાસ્ત્ર –વ્યાનંદ પું૦ કાવ્યનો આનંદ
કાશ(–સ) પું૦, ન૦ [સં] એક ઘાસ (૨) ન૦ એનું ફૂલ (૩) પું૦ [स कास] ખાંસી, ઉધરસ
કાશ(–સ) સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કાસળ'] આડખીલી [–કાઢવી, –જવી] (૨) [જુઓ કામ] ચીકણાશ, ચોળાચોળ (ચ) (–કરવી)
કાશ ડી(–ઠી, –ઢી) સ્ત્રી૦ (કાશીની બનાવટનો) મોટા પેટનો પડઘીવાળો લોટો
કાશિયા ન૦ એક પક્ષી
કાશી સ્ત્રી૦ [સં] (ભ) પ્રસિદ્ધ જાત્રાનું સ્થળ, વારાણસી [કાશીએ સંઘ પહોંચવો = કનેહમ ઠીથી પાર પડવું, સફળ થવું કાશીનું કરવત = નવા જન્મમા ઇચ્છિત ફળ મેળવવા કાશીમાં જઈ કરવતથી શરીર વહેરાવવું તે. –નું, મરણ = પવિત્ર તીર્થમા મૃત્યુ થવાથી સદ્ગતિ થવી તે, ઉત્તમ મરણ]
કાશ્મીર સ્ત્રી૦ [સં] એક જાતનું ઊનનું કપડું (૨) ન૦ કેસર (૩) સુખડ (૪) પું૦, ન૦ (સં.) હિંદુસ્તાનની છેક ઉત્તરમા આવેલો એક દેશ –રી વિ૦ કાશ્મીરનું, કાશ્મીર સંબંધી (૨) કાશ્મીરની ભાષા
કાશ્ય વિ૦ [સં] કાશ ઘાસનું
કાશ્યપ પું૦ [સં] (ભ) એક પ્રસિદ્ધ ઋષિ (૨) કણાદમુનિ –પી સ્ત્રી૦ કશ્યપની કે કાશ્યપ કુળની સ્ત્રી (૨) પૃથ્વી
કાષાય વિ૦ [સં] ભગવું (૨) ન૦ ભગવું વસ્ત્ર

કાષ્ઠ ન૦[સં] લાકડુ (૨) કાઠી, બળતણ [–ભક્ષ કરવો, –ભક્ષણ કરવું=ચિતા સળગાવી બળી મરવુ, સતી થવુ.] ૦ક સ્ત્રી૦ છોડવાઓનુ નક્કર કાઠુ બનાવનાર પદાર્થ (૨) અગરનુ લાકડુ ૦કીટ પુ૦ લાકડુ કોરી ખાનાર કીડો ૦કૂટ પુ૦ એક પક્ષી, લક્કડખોદ ૦ઘંટા સ્ત્રી૦ તોફાની પશુને ગળે બાધવામા આવતુ લાકડુ, ડેરો ૦મય વિ૦ તદ્દન લાકડાનું, લાકડાથી ભરપૂર (૨) લાકડા જેવુ, સુકલકડી (૩)[લા] અસર–લાગણી વગરનુ (૪) મજબૂત કઠણ ૦મૌન ન૦ લાકડાના જેવુ મૌન ૦વત્ વિ૦ (૨) અ૦ લાકડાના જેવુ

કાષ્ઠા સ્ત્રી૦ [સં] દિશા, પ્રદેશ (૨) હદ, સીમા (૩) એક નાનુ કાલમાન

કાષ્ઠિક પુ૦ [સં] લાકડા વહી જનારો; કઠિયારો

કાષ્ઠૌષધિ(–ધી) સ્ત્રી૦[સં.] વનસ્પતિની દવા

કાસ પુ૦ [સં.] જુઓ 'કાન' ૦ડો પુ૦ કાશ ઘાસ ૦કંદ પુ૦,ન૦ કાસ–ઠાસાના રોગ પર વપરાતુ એક કંદ–ઔષધિ

કાસકુ ન૦ કાચકું

કાસદ પુ૦ [અ कासिद] સંદેશો–કાગળ લાવનાર લઈ જનાર આદમી, ખેપિયો –દિયું ન૦ કાસદુ (૨) વિ૦ એ કામ કરનાર (કબૂતર) –દું ન૦ કાસદનુ કામ

કાસની સ્ત્રી૦ [फा.] એક વનસ્પતિ–ઔષધિ

કાસવાસ પુ૦ [સં काम+श्वास] શ્વાસ, દમ

કાસળ ન૦ [સં. कश्मल (પાપ)?] આડખીલી, નડતર, પીડા [–કાઢવું=નડતર કે પીડા દૂર કરવી (૨) વચ્ચેથી ખતમ કરવુ –જવું= પીડા કે બલા વચ્ચેથી ટળવી]

કાસાર પું૦ ન૦ [સં] સરોવર, તળાવ

કાસિયું ન૦ [સં कास] એક જાતનુ ઘાસ

કાસીદોરિયો પુ૦[કાશી+દોરિયો] એક જાતનુ સુતરાઉ કાપડ

કાસૂંદ્રા સ્ત્રી૦,–દ્રો પુ૦ એક વનસ્પતિ

કાહર પુ૦ [दे काहार] કહાર, કાવડિયો

કાહળ પું૦ ન૦ [સં काहल]+રણશીગુ, તતૂડુ (૨) ગાયનુ શીગડુ (૩) [સં काहला] મોટુ ઢોલ (લશ્કરનુ)

કાહિલી વિ૦ [અ काहिल] આળસુ કાયર (૨) આજારી, માદુ (૩) સ્ત્રી૦[फा] આળસુપણુ, કાયરતા (૪) મંદગી (૫) તાજગરમી

કાહ્યુ વિ૦ [फा काहिल] ચિડાયેલુ (૨) થાકેલુ, કાયર (૩) આજારી, માદુ

કાળ પુ૦ જુઓ 'કાલ' અર્થ ૧ થી ૪ (૫) દુકાળ (૬) ક્રોધ [–આવવો=ક્રોધ ચઢવો (૨) મોત આવવુ –કરવો=દેહત્યાગ કરવો, મરણ પામવુ –કાઢવો=વખત વિતાવવો (૨) દુકાળનો દોહ્યલો વખત ગાળવો –ખૂટવો= આવી બનવુ, મરણ પાસે આવવુ –ચડવો =ગુસ્સો આવવો –થવો=મોત થવુ –દેખવો=યમદૂત જોવો કે યમદૂત જેવો માનવો. –ધરવો=ક્રોધે ભરાવુ, ગુસ્સે થવુ કાળમાંથી આવવું=ભૂખે મરતા હોવુ, ખાઉ ખાઉ કરવુ, ખૂબ ભૂખ્યુ હોવુ] ૦કરાળ વિ૦ કાળ જેવુ ભયંકર (૨) મૃત્યુ. ૦કૂટ ન૦ કાલકૂટ ૦ગળામણું વિ૦ કાળ ગાળવામા સાધનભૂત એવુ ૦ચક્ર ન૦ કાલચક્ર (–ફરવું) ૦ચંદ્ર પુ૦ નુકસાનકારક–ઘાતક ગણાતી રાશિનો ચંદ્ર ૦ચિહ્ન ન૦ કાલચિહ્ન ૦ચોઘડિયુ ન૦ નુકસાનકારક–ઘાતક ચોઘડિયુ ૦જીભું વિ૦ કાળ જેવી નુકસાનકારક–ઘાતક જીભવાળુ ૦જૂનું વિ૦ કાળ જેટલુ અતિ જૂનુ, પુરાણુ ૦જ્વર પુ૦ કાલજ્વર, જીવલેણ તાવ ૦ઝાળ વિ૦ કાળની ઝાળ જેવુ ૦ના કોદરા પુ૦બ૦વ૦ ઘણી જૂની બાબત [–કાઢવા=નિંદા માટે જૂની વાતો ઉખેળવી –ખાધા હોવા= બહુ જીવીને અનુભવથી રીઢા બનેલા હોવુ] ૦નું વરસ ન૦ દુકાળનુ વરસ ૦નિદ્રા સ્ત્રી૦ કાલનિદ્રા (૨) ગાઢ નિદ્રા ૦પુરુષ પુ૦(સં)યમરાજ ૦બળ ન૦ કાલબળ ૦ભાતિ વિ૦ કાળ જેવુ યમસ્વરૂપ ૦ભૈરવ પુ૦ મહાદેવ ૦મીંઢ વિ૦ ઘણુ જ કાળુ (૨) નિષ્ઠુર (૩) પુ૦ એક જાતનો ઘણો કઠણ અને કાળો પથ્થર ૦મુખુ વિ૦ કાળના જેવા મોવાળુ ૦મૂર્તિ(–ર્તિ) વિ૦ કાળના જેવી મૂર્તિવાળુ (૨) સ્ત્રી૦ શરીરધારી કાળ પોતે (૩) કાળના જેવી ભયંકર આકૃતિવાળો આદમી.

ટેકસીલો માણસ -યો **સરસ** પું૦ એક વનસ્પતિ-ઔષધિ

કાળિંગું ન૦ જુઓ કાલિંગડું

કાળી વિ૦ સ્ત્રી૦ [કાળું] કાળા રંગની સ્ત્રી (૨) સ્ત્રી૦ કાળી છાપવાળી ગંજીફાના પત્તાની એક જાત (૩) [સં] કાલિકા ૦કૂટકી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ ૦કંઠી, ૦ગાંઠી સ્ત્રી૦ [सं कल्य-कठिका] સ્ત્રીઓની કોટનું એક ઘરેણું. ૦ચૌદશ(-સ) સ્ત્રી૦ આસો વદ ૧૪ [-નો કકળાટ કાઢવો=તે દિવસે બચો ગંદવાડો દૂર કરવો] ૦જીરી સ્ત્રી૦ એક ઔષધિ-બીજ ૦ટીલી સ્ત્રી૦ કલંક, લાંછન. ૦ધામણી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ ૦નાગ પું૦ કાળો નાગ-સાપ (૨) જુઓ કાલિય ૦પરજ સ્ત્રી૦ દૂબળા વગેરે કાળા રંગની જાતિ ૦પહાડ, ૦પાટ સ્ત્રી૦ એક વેલો ૦રોટી સ્ત્રી૦ માલપૂઓ ૦રોળી સ્ત્રી૦ રોળીકાળી-સાંજનો વખત

કાળું વિ૦ [सं काल] મેશના રંગનું (૨) [લા] નઠારું, દુષ્ટ, અઘોર, અનીતિમય (જેમ કે કાળું કામ, બજાર ઇ૦) (૩) વસમું, સખત, કારમું ઇ૦ ભાવવાળું (જેમ કે કાળો ચોર, કાળી મજૂરી) [**કાળા અક્ષરને કૂટી મારવા**=છેક અભણ-નિરક્ષર હોવું **કાળા અડદ ચોરવા**=ભયંકર પાપ કરવું **કાળા કાળા મંકોડા**=કેવળ નિરક્ષર (હોવું) **કાળા ગયા ને ધોળા આવ્યા**=જુવાની (કાળા વાળ) ગઈ ને ઘડપણ આવ્યું **કાળો ચોર**=ભારે હોશિયાર-ખૂની કે હાથ આવવો મુશ્કેલ માણસ ('કાળાચોરના લાવી આપ'=ગમે તેમ કરીને માગતું ચૂકવ). **કાળા તલ ચોરવા**=પાપ કરવું **કાળાના ધોળા થયા**=ઘડપણ આવવું. **કાળા પાણીએ કાઢવું**=દેશનિકાલની સજા થવી **કાળા માથાનો માનવી**=માનવજાત, મનુષ્ય (સામાન્યપણું બતાવવા આમ કહેવાય છે) **કાળાં પાણી ઓળંગવાં**=દૂર દરિયાપારના દેશમાં જવું. **કાળી ટીલી**=અપજશ; કલંક (-ચોંટવી, -લાગવી) **કાળી નાગણ** સ્ત્રી૦ ઘણી ઝેરીલી સ્ત્રી **કાળી રાત** સ્ત્રી૦ મવરાત, ઘોર-અંધારી રાત. **કાળું કરવું**=કલંકિત કરવું (૨) ટળવું, મો બાળવું; દીસતા રહેવું **કાળું કૂતરું**=શુદ્રમાં શુદ્ર પ્રાણી-એ ભાવ બતાવે છે. **-ગોરું કહેવું, -ધોળું કહેવું**=ખરાબ હેતુનો આરોપ કરવો **-પડવું**=ઝંખવાઈ જવું **-પહેરવું**=શોકના કપડા પહેરવાં **-મોં કરવું**=મો સંતાડવું, શરમાવું] ૦કટ વિ૦ સાવ કાળું ૦ઠણક, ૦રિબાંગ વિ૦ અતિશય કાળું ૦ધોળું ન૦ ખરાબ કામ ૦બલ્લક વિ૦ કાળું કાળું ભૂત જેવું ૦પાણી ન૦ દેશનિકાલ, જન્મટીપ ૦બજાર ન૦ છાનુંમાનું ચાલતું ગેરકાયદે નફાખોરીનું બજાર-વેચાણ ને ખરીદ ૦ભમ્મર વિ૦ ભમરા જેવું ખૂબ કાળું ૦મેશ વિ૦ મેશ જેવું કાળું

કાળૂખડો પું૦ એક વનસ્પતિ

કાળો કાયદો પું૦ ખૂબ અકારો જુલમી કાયદો

કાળો કામણગારો પું૦ (સં) શ્રીકૃષ્ણ

કાળોતરિયો પું૦ [જુઓ 'કાળોતરી'] કાળોતરી લઈ જનારો ખેપિયો

કાળોતરી, કાળોત્રી સ્ત્રી૦ [सं कालपत्रिका] મરણના સમાચારની ચિઠ્ઠી -રું વિ૦ કાળું. -રો પું૦ કાળો નાગ, ફણીધર

કાં અ૦ જુઓ 'કેમ ?' (૨) કિંવા, કાં તો કાં કે, કાં જે અ૦ કેમ જે, કારણ કે કાં તો અ૦ અથવા, અગર તો ૦રે અ૦ કેમ રે (ઉદ્ગાર)

કાંઈ, ૦ક (૦) જુઓ 'કંઈ, ૦ક' [**કાંઈ ને કાવશ**= ખાલીખમ, કાંઈ કશુંય નહિ]

કાંઉં (૦) અ૦ + જુઓ 'કેમ

કાંકચ (૦) પું૦,-ડ ન૦ કાકચી, એક વનસ્પતિ -ચિયું ન૦ કાકચનું ફળ, કાચકું

કાંકડું (૦) ન૦ એક પક્ષી [કંકણદોરો -ણી

કાંકણ (૦) ન૦ [सं कंकण] બંગડી ૦દોરો પું૦

કાંકણું (૦) ન૦ + જુઓ કાગડું (૨) કાંગું

કાંકરી (૦) ન૦ સ્ત્રી૦ [જુઓ કાંકર,-રી] ઝીણો કાંકરો (૨) રેતી, પથરી (૩) એ નામનો રોગ (૪) કાંકરીદાવની કૂટી [-**મારવી**=દાવની કૂટીને સામાવાળે પકડી પાડી રમતમાં દૂર કરવી-હરાવવી] -**રાળું, -રિયું** વિ૦ કાંકરીવાળું -**રિયાળું** વિ૦ કાંકરીવાળું (૨)

[લા] ખૂચે એવું. ૰ચાળો પું૦ કોઈના પર મશ્કરીમાં કાકરી નાખવી તે ૰દાવ પું૦ છોકરાની એક રમત

કાંકરો (૦) પું૦ [જુઓ 'કાકર'] ઝીણો પથ્થર (૨) કોઈ પણ કઠણ પદાર્થનો નાનો ગાગડો (૩) કંટક, કામ નડતર (૪) શંકા, વહેમ, ખટકો, મનની લાગણી (૫) ખીલ (આંખમાં થતો) [કાંકરા પડવા=કાકરા નંખાવા, જાહેરમાં ફિટકાર થવો –કાઢવો=પગ કાઢવો, નડતર કાઢવું –કાઢી નાખવો=વહેમ કે સંદેહ કાઢી નાખવો, ખટકો ટાળવો (૨) નડતર દૂર કરવી (૩) ગણતરીમાં ન લેવું –ખૂંચવો=મનમાં ખૂચ્યા કરવું]

કાંકળ (૦) સ્ત્રી૦, કાંકોલ(–ળ) [સં कक्कोली] એક કાટાકાટાવાળી વનસ્પતિ

કાંક્ષા સ્ત્રી૦ [સં] આકાંક્ષા, ઇચ્છા, –ક્ષિત વિ૦ ઇચ્છિત –ક્ષી વિ૦ ઇચ્છા કરનારું (સમાસમાં અંતે ઉદા૦ દર્શનકાંક્ષી)

કાંગ પું૦, સ્ત્રી૦ [સં कङ्गु] એક જાતનું ધાન્ય ૰વો (૦) પું૦ તેની એક વાની

કાંગડ (૦) પું૦ વણકરનું એક ઓજાર

કાંગડું (૦) ન૦ [प्रा. कक्कडुअ] અનાજમાંનો ગાગડું દાણો, ડોળ

કાંગણિયું (૦) ન૦ એક જાતનું સુતરાઉ લૂગડું

કાંગરવું (૦) અ૦ક્રિ૦ ગુસ્સે થવું, રીસે ભરાવું (કા)

કાંગરી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ કાંગરો] દાતા જેવી હાર–ભાત (૨) કોર ધાર

કાંગરો (૦) પું૦ [फा कगुरा, જુઓ કંગુરો] દાંતો (૨) શિખર (૩) કોટની કોરણ ઉપરનું એક ચણતર (૪) મોટા દાતાની કાંગરી (૫) ભગત ભરવાની એક તરેહ –રાદાર વિ૦ કાંગરાવાળું

કાંગલું (૦) વિ૦ જુઓ કાગું

કાંગવો (૦) પું૦ જુઓ 'કાંગ'માં

કાંગસી (૦) સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ (૨) [સં. कङ्कती, દે कक्कसी] કાંસકી

કાંગારું ન૦ [इ] એક ચોપગું પ્રાણી

કાંગું (૦) વિ૦ ['કંગાલ' ઉપરથી ?] નિર્માલ્ય, રાંક (૨) [म.कागाव] કાયર, ગેતડું –ગાઈ સ્ત્રી૦, –ગાવેડા પું૦ બ૦ વ૦ કાંગાપણું

કાંચન ન૦ [સં] સોનું (૨) ધન, દોલત ૰ક પું૦ એક ફૂલઝાડ (૨) એક ધાન્ય (૩) ન૦ હડતાલ, હરિતાલ ૰ગિરિ પું૦ (સં) મેરુ પર્વત ૰છાલ સ્ત્રી૦ એક વેલી ૰લતા સ્ત્રી૦ કાંચનછાલ. –ની વિ૦ સોનાનું, સોનેરી

કાંચનાર(–લ) પું૦ [સં.] એક ઝાડ

કાંચળી (૦) સ્ત્રી૦ [सं कञ्चुली] કાપડું, કમખો (૨) સાપે ઉતારી દીધેલી ચામડી – ખોળ [–ઉતારવી, –કાઢી નાખવી = જૂની ખોળ ઉતારી ફેંકી દેવી –પહેરવી = નામર્દાઈ બતાવવી (૨) વૈરીનો વેશ કાઢવો] –ળિયા પંથ પું૦ એક પંથ, જેમાં ધર્મને નામે વ્યભિચાર પોષાય છે –ળિયો પું૦ સ્ત્રીપાઠ ભજવનારો ભવૈયો

કાંચિ(–ચી) સ્ત્રી૦ [સં] ઘૂઘરીવાળો કંદોરો (૨) [સં] દક્ષિણમાં આવેલું હિંદુઓનું એક પવિત્ર ધામ

કાંચોળાં (૦) ન૦ બ૦વ૦ (કા) આંતરડાં

કાંજી (૦) સ્ત્રી૦ [સં] રાબ (૨) લાહી (૩) ખેળ (૪) કાંજીખોરાક. ૰ખોરાક પું૦ ખોરાકમાં અતિ ખારાં કાંજી જ મળે તે (એક જેલશિક્ષા)

કાં જે (૦) અ૦ કેમ જે, કારણ કે

કાંટ (૦ટ, ?) સ્ત્રી૦ (કા) [જુઓ 'કાંટો'] કાંટાવાળાં વૃક્ષોની ગીચ ઝાડી

કાંટાઅરી(–સા)ળિયો (૦) પું૦ એક વનસ્પતિ [–ઔષધિ

કાંટાકોળું ન૦ એક જાતનું કોળું (બલિ તરીકે યજ્ઞમાં વપરાય છે)

કાંટાદાર (૦) વિ૦ [કાંટો + દાર] જુસ્સાવાળું, [પાણીદાર

કાંટારખું (૦) ન૦ [કાંટા + રખું (ए रक्ष्)] કાંટાથી રક્ષનારું તે – પગરખું

કાંટાસરિ(–ળિ)યો (૦) પું૦ એક વનસ્પતિ (૨) [શેળો

કાંટાળું (૦) વિ૦ ['કાંટો' ઉપરથી] કાંટાવાળું

કાંટિયું (૦) ન૦ ['કાંટો' ઉપરથી (મડદા ઉપરનું કપડું કાંટા ઉપર ભરવવામાં આવતું હોવાથી?) કે સં कट=સ્મશાન ઉપરથી ?] મડદા ઉપર નાખવાનું કપડું (૨) [જુઓ કાંઠિયું] સડાસ

કાંટિયો (૦) પું૦ [જુઓ કાઠિયો] સડાસ, જાજરૂ (૨) [જુઓ કાંટો] અંટસ – વેર રાખનારો માણસ

કાંટી (૦) સ્ત્રી૦ ['કાંટો' ઉપરથી] એક જાતની માછલી(૨)નાનો પાતળો કાંટો - કંટક ૦વાળું વિ૦ નાના-પાતળા કાંટાવાળું

કાંઠું (૦) ન૦ [સં કંઠ પરથી ?] બટનનુ કાણું; નાકું (૨) દાગીનામા ચૂની જડવાનુ ઘર

કાંટું (૦) ન૦ માલ આપવા લેવાની ગોઠવણ-કરાર; મેળો (પ્રાય ગણોત-નો) (૨) ઢોળનાં પાદડા ડાંખળા ઇત્યાદિનો ભૂકો. ગોતર

કાંટો (૦) પુ૦ [સં कण्टक] કેટલીક વનસ્પતિ પર ઊગતો કઠણ અણીદાર સીંગ કે વાંકો અંકુર; શૂળ(૨)એના જેવા આકારની કોઈ પણ વસ્તુ (વડિયાળનો કાંટો વીંછીનો કાંટો-ડંખ. માછલીનો કાંટો-અણીદાર હાડકું, માછલી પકડવનો કાંટો-ગલ ઇ૦) (૩) ચુંપી ટબે જમના વપરાતુ સાધન, ચમચા ઘાટનુ સાધન. ઉદા૦ જરીકાંટો(૪) તોલ કરવાનુ યંત્ર, કંપાણ ઇ૦(૫)નાકે પહેરવાનુ સ્ત્રીઓનું એક ઘરેણું(૬) પોપટના ગળામાં થતો એક રોગ (૭) [લા] રોમાચ(૮)નડતર,ફાસ(૯)અટસ,ફીનો(૧૦) વહેમ,શકા(૧૧)ગુસ્સો,પાણી(જેમ કે કાંટાદાર માણસ)(૧૨)ટેક મમત [(કંઠે)કાંટા પડવા= કંઠે શોષ પડવાથી ગળામા કાંટા ભોંકાય એવુ દર્દ થવુ કાંટામાં આવી પડવું = મુશ્કેલીમા ફસાવુ કાંટા વેરવા, વાવવા = દુશ્મનાવટ ઊભી કરવી કાંટો કાઢવો = નડતર દૂર કરવી (૨)મનનો ખટકો દૂર કરવો -મારવો = ડંખ મારવો (વીંછીએ) (૨) અડચણ નાખવી. -વાગવો = કાંટો ભોંકાવો (૨) ડંખ લાગવો]

કાંઠલી (૦)સ્ત્રી૦[સં કઠ ઉપરથી] સ્ત્રીઓના કંઠનુ એક ઘરેણું, હાસડી (૨)વાણાનો તાર તાણામા નાખવાનુ વણકરનુ એક ઓજાર, કાંઠલો

કાંઠલો (૦) પુ૦ [સં कंठ] ગળાને બેસતો આવતો અંગરખાનો કાપ (૨) પોપટને કંઠે કાળુ વર્તુલ હોય છે તે (૩) જુઓ કાંઠલી (૪) ઘડા, ગાગર વગેરેના પેટાની ઉપરનો-કંઠના ભાગનો ગોળ ભાગ; કાંઠો (૫) ઘાટ, કિનારો

કાંઠિયું (૦)ન૦, -યો પુ૦, કાંઠી સ્ત્રી૦ ['કાંઠો' ઉપરથી ?] એક જાતનુ બાજરૂ. ડટણ

કાંઠો (૦) પુ૦[दे कंठ=મર્યાદા]કિનારો, તટ, ઘાટ (૨) અંત; છેડો (૩) [સં. कंठ] ઘડો, ગાગર, કૂવો ઇ૦ની ઠેઠ ઉપરનો વર્તુલાકાર ભાગ

કાંઠાડું (૦) વિ૦ ['કાંઠો' પરથી] કાંઠા સુધી ભરેલું; રાગ વગરનું

કાંડ પું૦ [સં] પ્રકરણ; વિભાગ (૨) ડાંડની બે ગાઠ વચ્ચેનો ભાગ· પેરી (૩) ડાળી (૪) તીર

કાંડણી, -ની [સં] સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

કાંડર ન૦ એક જાતની મધમાખી [માથી ઊગતુ

કાંડરુહ વિ૦[સં.] પેગાઈ કે ડાળીની ગાંઠના ભાગ-

કાંડિયું (૦) ન૦ ['કાંડુ' પરથી] સ્ત્રીઓનુ કાંડે પહેરવાનું ઘરેણું (૨) ખમીસ ઇ૦નો કાંડા આગળનો ભાગ [કાંડિયાં કરવાં = આખે ઠિલે નાહવાને બદલે માત્ર કાંડા સુધીનો ભાગ જ ધોવો]

કાંડી (૦) સ્ત્રી૦ [સં काडी] દીવાસળી કે તેની પેટી (૨) જુઓ કાંડુ

કાંડું (૦) ન૦ [સં काण्ड] જ્યા હાથનો પંજો જોડાયેલો છે તે ભાગ [કાંડાં કલમ કરવાં = (ગુનેગારી બદલ) કાંડા કાપી નાખવા કાંડું કાપી આપવું = મન્ની કરી આપવી લેખિત કબૂલત આપવી (જેથી ફરી જવાનો રસ્તો બંધ થાય) કાંડું પકડવું = [લા] પરણવુ (૨) આશ્રય આપવો] -કાંડઘડિયાળ સ્ત્રી૦ કાંડે પહેરવાની ઘડિયાળ, 'રિસ્ટવૉચ' -કા-(ત્ર)છોડ વિ૦ ગમે તેવુ સખત પકડેલું કાંડુ છોડવી નાખે એવુ· બળવાન (૨) કાંડાબળની રમત (૩) ચડસાચડસી, હુ સાતુ મી. -કાંબળ ન૦ કાંડાનુ-હાથનુ બળ -કાંબળિયું વિ૦ કાંડાના બળવાળુ, મજબૂત

કાંત વિ૦[સં]ઇચ્છિત, પ્રિય (૨) મનનુ અનુકૂળ (૩) સુંદર, મનોહર (૪) પુ૦ પ્રીતમ (૫) વર; પતિ (૬) ચંદ્ર (૭) કીમતી પથ્થર. હીરો (સમાસમા છેડે) ઉદા૦ સૂર્યકાંત (૮) ઓસડ (૯) ન૦ કેસર (૧૦) કંકુ (૧૧) એક પ્રકારનુ લોઢુ. ૦પક્ષી ન૦ મોર ૦પાષાણ પુ૦ ચકમકનો પથ્થર (૨) લોહચુંબક (૩) એક જાતનુ-ખરુ લોઢુ ૦લોહ ન૦ લોહચુંબક

કાંત (૦) સ્ત્રી૦+ત્રાક

કાંતણ (૦) ન૦ કાંતવુ તે, કાંતવાની ક્રિયા

કાંતવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [स कर्त्; प्रा कत्त] વળ દઈને તાર કાઢવો (૨) પાતળું કરવું, ઘટાડવું [કાંતેલું કાંતવું=કરેલું કામ ફરી કરવું,નકામી મહેનત કરવી કાંત્યાં કોકડાં કપાસ થવાં, કાંત્યું પીંજ્યું કપાસ થવું=કર્યું-કારવ્યું ધૂળ મળવું, મહેનત નકામી જવી]

કાંતા સ્ત્રી૦[सं] પ્રિયા (૨) સુંદર સ્ત્રી (૩) પત્ની (૪) પૃથ્વી [દુર્ગમ માર્ગ

કાંતાર ન૦ [सं] મોટું કે નિર્જન જંગલ (૨)

કાંતિ સ્ત્રી૦ [सं] શોભા, સૌંદર્ય, મનોહરતા (૨) તેજ, નૂર, દીપ્તિ (૩) ચહેરાનું તેજ ૦મતી વિ૦ સ્ત્રી૦ કાંતિવાળી ૦માન વિ૦ કાંતિવાળું. ૦લોઢું ન૦ કલાઈ ચડાવેલું લોઢાનું પતરું (૨) લોહચુંબક

કાં તો (૦) અ૦ અથવા, અગર તો

કાંદડું (૦) ન૦ ચમરખું (?)

કાંદો (૦) પું૦ [सं. कंद] ડુંગળી (૨) કંદ, હરકોઈ વનસ્પતિના મૂળની ગાંઠ–જડ (૩) [લા] લાભ, ફાયદો (શ પ્ર કાદો કાઢવો)

કાંધ (૦) સ્ત્રી૦[सं स्कंध, प्रा कंध] ખભો(૨)ખાંધ, ધૂંસરીનું આટણ [–આપવી=ખાંધે લઈ, ઊંચકવામાં મદદ કરવી –આવવી=ગરદન કે ખાંધ આગળની ચામડી મોગઈને સોજો આવવો –પડવી=ખાંધ પર જૂસરું રહેવાથી આટણ પડી ત્યાંની ચામડી રીઢી ને ખડતલ થવી –મારવી=ખાંધે લેવામાં મદદ કરવી]–ખાખત ન૦ હપતા પ્રમાણે દેવું ભરી દેવાનું લખત –ધાળું વિ૦મોટું, મોટાઈવાળું –ધાંપાંજરાં ન૦બ૦વ૦ કરેલા કાંધા ચૂકતે ન થાય તો વ્યાજ સાથે તેના ફરી કાંધા કરવા તે –ધિયો પું૦ ખભા ઉપર ભાર ઉપાડનાર મજૂર (૨) બળદ (૩) મુડદું ઊંચકનાર આદમી [કાંધિયા કરવા=કાંધિયાઓને ક્રિયા મર્યા વખતે જમાડવા] (૪) કાંધાખત કરી નાણાં ધીરનાર આદમી (૫) સાગરીત]–ધી સ્ત્રી૦ પથ્થરની છાજલી (દીવાલમાં કરેલી) –ધું ન૦ હપતા પ્રમાણે ભરી દેવાની રકમ,હપતો [કાંધાં કરવાં=હપતે હપતે રૂપિયા ભરવાની ગોઠવણ કરવી કાંધે કાઢવા (રૂપિયા)=હપતે હપતે આપવાની બોલીથી રૂપિયા લેવા કાંધું ચરવું=હપતાની રકમ ભરવાનો વખત વીતી જવો કાંધું પડવું=હપતાની રકમ વખતસર ન ભરી શકવી કાંધું ભરવું=હપતો ભરવો]–ધેલી સ્ત્રી૦ ઝૂંસરી –ધેવળિયો પું૦ નાકેદાર, દાણ-ચોકી ઉપરનો અમલદાર. –ધેવાળિયો પું૦ મોટો છોકરો; ઘરનો ભાર વહેનાર દીકરો (૨) સાથી –ધો પું૦ જુઓ કાંધું

કાંપ (૦) પું૦ [सं पंक (વ્યત્યયથી)? सं कर्दम?] કાળો–ચીકણો ઠરેલો કાદવ (૨) 'ક્રૅમ્પ' [इं]

કાંપ (૦) પું૦ કંપ, કંપારો ૦વું અ૦ક્રિ૦ [सं कंप्] કંપવું, ધ્રૂજવું (૨) ભયથી ધ્રૂજવું

કાંપો (૦) પું૦ ઊંડળ, ઊંડળમાં માય એટલો જથ્થો (૨) એક માણસ ઊંચકી શકે એટલો બોજો (કા)

કાંબ (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ કંબા] વાંસની ચીપ (૨) વાંસનો ગજ, આંકણી. ૦ડી સ્ત્રી૦ વાંસની ચીપ, કામડી

કાંબલેટ (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ કામલેટ] એક ઊંચી જાતનું ઊનનું કપડું, કામલેટ

કાંબળ(–ળી) (૦) સ્ત્રી૦ [सं कम्बल] કામળી. –ળો પું૦ ધાબળો, કામળો

કાંબી (૦) સ્ત્રી૦ [सं कंबी] સ્ત્રીઓના પગનું એક ઘરેણું (૨) કોસના મોનો કાંઠલો (૩) ચામડાની ડોલ (૪) સાગણગાંઠ દબાવવાનો કંદોરો

કાંશિયાં (૦) ન૦બ૦વ૦ [જુઓ કાંસીજોડ] મંજીરા

કાંસ (૦) પું૦ [सं. कर्ष ઉપરથી ?] પાણી લઈ જવાને બનાવેલી નાની નહેર (૨) પાણી વહી જવાને માટે કરેલી નીક, ગટર

કાંસકી (૦) સ્ત્રી૦ [सं कंकतिका, दे कंकसी] વાળ ઓળવાનું એક સાધન (૨) એક વનસ્પતિ –કો પું૦ વાળ ઓળવાની મોટી કાંસકી

કાંસડો (૦) પું૦ તળાવનો સામો કાંઠો

કાંસણું (૦) ન૦ [જુઓ કાંસું] કાંસાનું એક ખૂબ પહોળા મોંનું વાસણ, તાંસળું

કાંસવું (૦) અ૦ ક્રિ૦ [सं कास्] ખાંસવું (૨) ખોખારવું (૩) હાંફવું, ફેંફે કરવું (૪) સ૦ ક્રિ૦ [सं] હાંસવું, ચગદીને ભાંગવું

કાંસા (૦) પું૦ બ૦ વ૦ [सं काश ?] નીંદી કાઢેલું ઘાસ

કાંસાર (૦) પુ૦+[सं कास्यकार] કાસુ ઘડનારો (૨) કસારો

કાંસિયો (૦) પું૦ ['કાસુ' ઉપરથી] પિત્તળની કડછી (૨) જુઓ 'કાસુ'મા (૩) જુઓ કાસડો

કાંસુ (૦) ન૦ [म कास्य] તાબુ, જસત અને કલાઈથી બનતી એક મિશ્રધાતુ **–સાટૂટ** સ્ત્રી૦ કાસાના વાસણનો ખડખડાટ (૨) કાસાનો ભગાર **–સાળુ** ન૦ કાસાનુ બનાવેલુ મોટુ ઠીગતનિયુ **–સાં** ન૦ બ૦ વ૦ કાસીજોડ. **–સિયો** પુ૦ કાસાનો મોટો વાડકો–તાસળુ **–સી(૦જોડ)** સ્ત્રી૦ **–સીજોડું** ન૦ (બહુ વચનમા) કાસાની બનાવેલી મોટી ઝાઝ, કાસાનું છબછબિયુ. [કાસીજોડાં વગાડવાં = (ધન વગેરેનુ) ખૂટી જવુ (૨) ભીખ માગવી (૩) કામ-ધંધા વિનાના થવુ]

કાંસ્ય ન૦ [સ] કાસુ **૦કાર** પુ૦ કસારો

કિકલાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'કીકલાવુ'નુ પ્રેરક

કિકિયાણુ ન૦ [રવ૦] એકસામટા ઘણા મોટા તીણા અવાજો થવા તે

કિકિયારી સ્ત્રી૦ [રવ૦] તીણી, કારમી ચીસ **–રો** પુ૦ મોટી કિકિયારી [ઠળિયો

કિચૂકો પુ૦ [જુઓ ચિચૂડો] કચૂકો, આમલીનો

કિચૂડ અ૦ (રવ૦) તેવો અવાજ થાય તેમ (જેમ કે કોસના ચાકળાનો)

કિચૂડિયો પું૦ છોકરાની એક રમત

કિચૂ(–ચો)ડો પુ૦ [જુઓ ચિચૂડો] કિચૂકો (૨) ['કિચૂડ' ઉપરથી] કિચૂડ કિચૂડ થતો અવાજ (૩) નાનો ચગડોળ

કિતવ પુ૦ [સ] જુગારી (૨) કપટી, ઠગારો ધુતારો

કિતાબ સ્ત્રી૦ [अ] ચોપડી; ગ્રંથ. **૦ખાનું** ન૦ ગ્રથભડાર, પુસ્તકાલય. **૦પરસ્ત** વિ૦ ચોપડીચુંબક

કિત્તો પુ૦ [अ कितअह='તેણે કાપ્યુ' ઉપરથી] જાડા કાપની કલમ–લેખણ (૨) સારો લખેલો ખરડો–નમૂનો (૩) ખેતરનો કકડો–વિભાગ (૪) અ૦ એનુ એ જ, એજન

કિનખાબ પુ૦ [फा कम्ख़ाब] જરીબુટ્ટાના વણાટનુ એક જાતનુ કાપડ (૨) કસબ

કિનાર(–રી) સ્ત્રી૦ [फा] ધારનો ભાગ, કોર (૨) વસ્ત્ર પર મૂકવાની કોર (૩) કિનારો **–રો** પુ૦ કાંઠો, તટ

કિન્નર પું૦ [સ] એક જાતનો દેવ, કુબેરનો ગણ. **૦કંઠ** વિ૦, **૦કંઠા(–ઠી)** વિ૦ સ્ત્રી૦ કિન્નર જેવા મધુર કંઠવાળી. **–રી** સ્ત્રી૦ કિન્નરની સ્ત્રી (૨) સારંગી **–રેશ** પુ૦ (સ) કુબેર

કિન્નો,–ન્નાખોર જુઓ કીનો. –નાખોર

કિફાયત સ્ત્રી૦ [अ] બચત (૨) વિ૦ જુઓ કિફાયતી [–પડવું=સસ્તુ પડવુ] **–તી** વિ૦ ફાયદા પડતુ, સસ્તુ

કિમ અ૦+[सं.] જુઓ કેમ **–મે** અ૦+કેમેયે

કિયું વિ૦ (૨) સ૦ કયુ ? (ચ) [કિયે મોંઢે = શું જોઈને ? શી આબરૂ કે શોભાથી ?]

કિરકોલ(–ળ) વિ૦ [म] પરચૂરણ (૨) અ૦ છૂટક, થોડે થોડે કરીને

કિરણ ન૦, પુ૦ [સ] તેજની રેખા, રશ્મિ **૦મય** વિ૦ કિરણોથી ભરેલુ, ઝળકતું. **૦માલી** પુ૦ (સ) સૂર્ય **૦વંતુ, –ણાળ** વિ૦ કિરણવાળુ [કર્તાર

કિરતાર પુ૦ [स कर्ता] સૃષ્ટિનો કરનારો–સ્રષ્ટા;

કિરપા સ્ત્રી૦ જુઓ કૃપા (પ)

કિરપાણ સ્ત્રી૦ [स कृपाण] (શીખો ધર્મ-ચિહ્ન તરીકે રાખે છે તે) એક હથિયાર

કિરમ ન૦ [हि, म, स कृमि ?, फा किर्म] કરમ

કિરમજ પુ૦ [अ किर्मिज, इं क्रिम्झन, स कृमिज ?] એક જાતનો કીડો (૨) એમાથી નીકળતો કિરમજ–રાતો રગ અને દવા **–જી** વિ૦ કિરમજના રંગનું, ઘેરુ લાલ [કરમાણી'

કિરમાણી(–ની) અજમો પુ૦ જુઓ 'અજમો

કિરવાણી પું૦ પીલુ રાગ

કિરાત પુ૦ [સ] પહાડી જગલી લોકોની એક જાત (૨) એ જાતનો માણસ, ભીલ. **–તિની** સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ, જટામાસી **–તી** સ્ત્રી૦ કિરાતની સ્ત્રી; ભીલડી (૨) [સ] પાર્વતી, દુર્ગા

કિરાયું ન૦ [अ] ભાડું **–યાદાર** વિ૦ ભાડે રહેનારુ–રાખનાર (૨) પું૦ ભાડૂત

કિરીટ પું૦ [સ] મુગટ, તાજ (૨) એક નક્ષત્ર **–ટી** વિ૦ કિરીટવાળુ (૨) પું૦ રાજા (૩) [સ] અર્જુન

કિરં વિ૦ [મ, (રવ૦)] વાસની ઝાડીવાળું, ગીચ (૨) અ૦ પક્ષીનો એવો અવાજ
કિલ અ૦ [સ] ખરેખર
કિલકાર પુ૦ [સં. किल+कार ?, हिं.] આનંદભર્યો કલબલાટ (૨) આનંદની કિકિયારી ૦વું અ૦ ક્રિ૦ કિલકાર કરવો -રી સ્ત્રી૦ જુઓ કિલકાર (૨) તીણી ચીસ કે પોકાર [કિલકારીઓ કરવી = કોઈની મળકના આનંદમા કિલકારવુ કિલકારી પાડવી, મારવી = (જોરથી) કિલકારવુ - ચીસ પાડવી]
કિલકિલ સ્ત્રી૦ [સ] (રવ૦) પક્ષીઓ એકીસાથે બોલવાથી થતો કિલકિલ એવો હર્ષભર્યો અવાજ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [સ किलकिलाय्, પ્રા किलकिल] કિલકિલ અવાજ કરવો (૨) આનંદમા આવવુ ૦(-લા)ટાર પુ૦ કિલકિલાટ (૨) શોરબકોર, કોલાહલ -લાટ(-ર) પુ૦ પક્ષીઓનુ કિલકિલ એમ કરવુ તે (૨) હર્ષધ્વનિ
કિલકિંચિત ન૦ [મ] નાયિકાના શૃંગારનો એક [હાવભાવ
કિલામના સ્ત્રી૦ [સ क्लमना, પ્રા किलामणा] પીડા દુખ (જૈન)
કિલાચો પુ૦ [ફા कलावा] હાથીને ગળે લટકતુ દોરડુ, જેના ગાળામા પગ ભેરવીને મહાવત હાથીને ચાલવા વગેરેનો ઇશારો કરે છે
કિલેવર સ્ત્રી૦ [ઇં फ्लावर ઉપરથી? સર૦ મ किलावर = કાળીનુ પત્તુ ઇં क्लव?] ગંજીફાના પાનાની ચાર માંથી ફૂલની જાત
કિલ્બિ(-લ્વિ)ષ [સ], કિલ્મિષ (ષ) ન૦ પાપ (૨) અપરાધ, દોષ (૩) રોગ, માંદગી [કિલકાર
કિલ્લાણ ન૦ [રવ૦, મ] પક્ષીનો હર્ષધ્વનિ,
કિલ્લી સ્ત્રી૦, ૦દાર પુ૦ જુઓ 'ક્રીલી, ૦દાર'
કિલ્લું ન૦ [સ कीट+लु] અનાજમા પડતુ એક જીવડુ, ભોટવુ
કિલ્લો પુ૦ [અ किलअह] કોટ દુર્ગ -લ્લેદાર પુ૦ કિલ્લાનો ઉપરી અમલદાર (૨) કિલ્લાનો કબજો ધરાવનાર કે તેનુ રક્ષણ કરનાર સૈનિક -લ્લેબ દી(-ધી) સ્ત્રી૦ શત્રુની સામે રક્ષણ મળે એવુ બાધકામ - કિલ્લો કરવો તે (૨) કિલ્લાનુ બાધકામ
કિલ્વિષ ન૦ [સ.] જુઓ કિલ્બિષ
કિશોર વિ૦ [સં.] નાની ઉંમરનું, સગીર (૨) પુ૦ ૧૧ થી ૧૫ વર્ષ સુધીની ઉમરનો છોકરો. -રાવસ્થા સ્ત્રી૦ કિશોર વય કે સ્થિતિ -રી સ્ત્રી૦ કુમારી, ૧૧થી ૧૫ વર્ષની છોકરી
કિશોર ગૂગળ પુ૦ એક ઔષધિ
કિશોરી, -રાવસ્થા સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ કિશોર'માં
કિશ્ત(-સ્ત) સ્ત્રી૦ [ફા] શેતરંજનો એક દાવ, શેહ (૨) ખેતી, વાવેતર
કિશ્તી(-સ્તી) સ્ત્રી૦ [ફા] હોડી
કિષ્કિંધા સ્ત્રી૦ [સ.] (મ) સુગ્રીવની રાજધાની
કિસ સ૦ [હિ] + કોણ? શુ? (પ્રાય પ)
કિસબત પુ૦ [આ] મસક ઊંચકતા ભિસ્તીઓ પોતાની ડાબી કેડ અને થાપા ઉપર પહેરે છે એ ચામડુ
કિસમ સ્ત્રી૦ [અ किस्म] જાત, પ્રકાર, રીત
કિસમિસ સ્ત્રી૦ [ફા किश्मिश] નાના દાણાની એક જાતની સૂકી દ્રાક્ષ
કિસલય ન૦ [સ] કૂંપળ
કિસાન પુ૦ [હિં, સ कृषाण] ખેડૂત
કિસ્ત સ્ત્રી૦ [ફા] મહેસૂલ વગેરેનો હપતો (૨) મહેસૂલ, ફીસ (૩) ખડણી, કર (૪) જુઓ કિશ્ત ૦બ ધી સ્ત્રી૦ ધાધા કરવા - કિસ્તથી રકમ આપવી તે
કિસ્તી સ્ત્રી૦ જુઓ કિશ્તી
કિસ્મત ન૦ [અ] નસીબ
કિસ્સો પુ૦ [અ] કહાણી, અદ્ભુત કથા - બનાવ (૨) કલ્પિત વાર્તા [-ઉઠાવવો, ગોઠવવો = યુક્તિ કરવી, બુટ્ટો કાઢવો -રચવો = યુક્તિ રચવી]
કિહાં અ૦ (પ) જુઓ ક્યા
કિંકર પુ૦ [સ] ચાકર ૦ત્વ ન૦
કિંકરી સ્ત્રી૦ [સ] દાસી, ચાકરડી
કિંકર્ત(-ર્ત)વ્યતા સ્ત્રી૦ [સ] કર્તવ્ય શું છે તેવો પ્રશ્ન ઊઠે એવી દશા - મૂઢ વિ૦ કિંકર્તવ્યતાથી મૂઢ - મૂઝાયેલુ
કિંકિણી સ્ત્રી૦ [સ] નાની ઘટડી, ઘૂઘરીવાળો કંદોરો, કાચી (૩) કંકણ, કાગવાળુ વલય. -ણાટ પું૦ કિંકિણીના જેવો ખણખણ અવાજ

કિંગલાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ કીકલાવું] આનંદમાં આવી જવું, ખૂબ ખુશી થવું –ણુ ન૦ કિંગલાવું તે (૨) કિંગલાવાનો હર્ષધ્વનિ [કિંગલાણે ચડવું = આનંદ મસ્તીમાં આવી જવું]

કિંચિત્ વિ૦[સં] થોડુંક(૨)અ૦ સહેજ,જરા –ત્કર વિ૦ કિંચિત્ કરે એવું ૦માત્ર વિ૦ (૨) અ૦ કિંચિત જ

કિંડરગાર્ટન ન૦ [जर्मन] ગમ્મત સાથે જ્ઞાન આપવાની બાળશિક્ષણની એક પદ્ધતિ

કિંતુ અ૦ [સં] પરંતુ, તોપણ

કિંપુરુષ પું૦[સં.]કિન્નર(૨) પ્રાચીન કાલની એક જંગલી જાતનો પુરુષ (૩)વર્ણસંકર – નીચ – તુચ્છ માણસ

કિંબહુના અ૦ [સં.] વિશેષ (કહેવા)થી શું ?

કિંમત સ્ત્રી૦ [જુઓ કીમત] મૂલ્ય, બદલો,વળતર (૨) કદર, બૂજ લેખું [–આંકવી = મૂલ્યની અટકળ કે આંકણી કરવી –કરવી = મૂલ્ય ઠેરવવું(૨)કદર કરવી –થવી = પરીક્ષાથી મૂલ્ય નક્કી થવું(૨)[કટાક્ષમાં] આબરૂ ઓછી થવી, પોત જણાઈ આવવું –પડવી,–બેસવી = મૂલ્ય આપવાનું હોવું,કિંમત હોવી –મૂકવી = કિંમત ઠરાવવી કે વસ્તુ પર લખવી, કિંમત પાડવી]

કિંવદંતી સ્ત્રી૦ [સં] લોકવાયકા, અફવા

કિંવા અ૦ [સં] અથવા

કિંશુક પું૦ [સં] ખાખરો

કીંકરો પું૦[म किंकरी]ફરસી ટાકણું,વીજણું[કા]

કીકરો પું૦ (રાનીપરજમાં) મહેમાન

કીકલાવું અ૦ક્રિ૦[सं किलकिल પરથી] કિંગલાવું

કીકલી સ્ત્રી૦, –લો પું૦ નાનો કીકો ને કીકી

કીકી સ્ત્રી૦ નાની બાળકી (૨) [सं कीका ? प्रा. कीया]આંખની પૂતળી –કો પું૦ નાનો બાળક

કીચ,૦ડ પું૦ [हिं , म किचड, सं चिक्किल ?] કાદવ [રાજાનો સાળો

કીચક પું૦ [સં] પોલો વાંસ (૨) [સં.] વિરાટ

કીચડ પું૦ [જુઓ કીચ] કાદવ

કીજે [सं कृत, प्रा. किज्जिअ] કરવામાં આવે; કરો (વિધ્યર્થ રૂપ) (૫)

કીટ વિ૦ [प्रा किट्ट = કહેલું, વર્ણવેલું ?] બરાબર પાઠે – મોઢે કરેલું (૨)પૂરું માહિતગાર, કાબેલ (પ્રાય ક્રિ૦વિ૦ કે ક્રિયાપૂર્તિ તરીકે આવે છે. જેમ કે કીટ કરવું; –હોવું,–થવું)

કીટ પું૦ [म किट्ट] મેલ,કાટ (૨)કચરો, કસ્તર; કીટું (૩) ગઠ્ઠો, ગાંઠ

કીટ,૦ક પું૦[સં]કીડો,જંતુ ૦(–ટ)ખદ્દુ વિ૦ કીડાથી ખવાયેલું ૦ઘ્ન વિ૦ કીડાઓનો નાશ કરે એવું ૦ભોજી વિ૦ કીડા ખાઈને જીવનારું (૨)પું૦ તેવું પ્રાણી ૦ભ્રમર(–રી)ન્યાય પું૦ કિંવદંતી પ્રમાણે ભમરીના ડંખના ભયથી કીડો તેનું સ્મરણ કર્યા કરીને ભમરી થઈ જાય છે તે ન્યાય, જે વસ્તુનું વધારે ચિંતન થાય તે વસ્તુના ગુણ આપણામાં આવે જ એ ન્યાય ૦માર પું૦ જેના ફૂલમાં કીડાઓને મારવાનો ગુણ છે એવી એક વનસ્પતિ

કીટલી સ્ત્રી૦ [इं] ચાદાની

કીટિયું ન૦ [सं कट ઉપરથી] લાકડાની ચીપટ (૨) વિ૦ જુઓ 'કીટી'માં

કીટી સ્ત્રી૦ [જુઓ કીટ प्रा किट्टि] જેમાં જે (કપાસિયાની કચ્ચ કે પાદડીનો ભૂકો ઇ૦)કસ્તર વળગી રહેલું હોય તે –ટિયું વિ૦ કીટીવાળું

કીટું ન૦ [सं किट्ट] ઘીને તાવ્યા પછી નીચે જામતો કચરો

કીટો,૦ડો પું૦ [सं किट्ट] ઈંટો કે નળિયા પકવતાં પીગળીને ગઠ્ઠો થઈ ગયેલી માટી (૨) બળી – પીગળીને ઠરેલો કોઈ પણ કચરો (૩) ધાતુના પદાર્થો,ઘણા તાપથી રસરૂપ થઈ બહાર જાય કે તે(૪)બાવળના લાકડાનો ગાંઠવાળો કકડો

કીડ સ્ત્રી૦ [सं. कीट, प्रा कीड]કીટ,જીવ(૨)એક રોગ, દાદર, ઊંદરી ઇત્યાદિ (૩) ખજવાળ, ચળ ૦ખદ્દુ વિ૦ જુઓ 'કીટ'માં

કીડિયારું ન૦ [કીડી ઉપરથી] કીડીઓનું દર [–ઊભરાવું = કીડાઓ મોટી સંખ્યામાં એકઠી થવી કે દરની બહાર આવવી (૨) [લા]લોકોના ટોળેટોળા જામવા –પૂરવું = કીડીઓના દર આગળ લોટ પૂરવો]

કીડિયું ન૦ [કીડી ઉપરથી ? કે चीड પરથી ?] ખૂબ નાનો કાચનો મણકો –યાસેર સ્ત્રી૦

નેત્ર – કંઠી –યાહાર પું૦ કીડિયાંનો હાર

કીડી સ્ત્રી૦ [સં कीटिका, પ્રા॰ कीडी, कीडिया] એક ઝીણું જીવ–જંતુ [કીડીઓ ઊભરાવી = અસંખ્ય માણસો ટોળે વળવા. કીડીઓ ચડવી=(કામ કરતા) કંટાળો ચડવો, અણગમો હોવો કીડી ઉપર કટક=નાના હેતુ માટે મોટો આટાટોપ, નકામો ને વધારે પડતો મોટો પ્રયત્ન કીડીના મોંને(–માં) કાલિંગડું =માથા કરતા પાઘડી મોટી જેવા અર્થમા, ગજા બહારનું કીડીને પાંખો આવવી= પડતીની આગાહી થવી (૨) નવી શક્તિ આવવી કીડીનો કુંજર, વાઘ=રજનું ગજ (કરવું), રાઈનો પર્વત કરવો] ૦ક થવો પું૦ કીડી, કરવો કે તેના જેવો જીવજંતુ ૦મ-(–મ)કોડી સ્ત્રી૦ કીડી, મકોડી ઇત્યાદિ જીવજંતુ ૦વેગ પું૦ કીડીના જેવો – ધીમો વેગ

કીડો પું૦ [સં कीट, પ્રા कीड] પેટે ચાલનારો નાનો જીવડો [કીડા પડવા=કીડા પેદા થવા, સડવું કીડા સળવળવા=[લા] બોલ્યા વિના ન રહેવાવું] -ડામાર(–રી) સ્ત્રી૦ એક પક્ષી (૨) એક વનસ્પતિ, કીડમાર

કીધ સ૦ કૃ૦ (પ) જુઓ કીધું, કર્યું

કીધુ સ૦ક્રિ૦ [સં. कृत] કર્યું ('કરવું'ના ભૂતકાળનું એક રૂપ, બહુધા સુરત તરફ)

કીધું સ૦ક્રિ૦ [સં कीर्तय्, પ્રા कित्त=કહેવું ઉપરથી ?] કહ્યું ('કહેવું'ના ભૂતકાળ માટે વપરાતું એક રૂપ [રાખે એવું, દગીલું

કીનો પું૦[ફા]વેર,અદાવત –નાખોર વિ૦ કીનો

કીબરી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

કીમ ન૦ એક પક્ષી

કીમત સ્ત્રી૦ [અ] જુઓ કિંમત (શ૦ પ્ર૦ ઇ૦ માટે પણ) –તી વિ૦ [ફા] ભારે કિંમતનું

કીમિયો પું૦ [અ कीमिया] હલકી ધાતુને કીમતી બનાવવાની ગુપ્ત રસાયણવિદ્યા (૨) [લા] ઇલમ, યુક્તિ(૩)સહેલાઈથી ઘણું દ્રવ્ય મળે અથવા ફાયદો થાય એવો ઇલમ–પ્રયોગ અથવા વસ્તુ –યાગર પું૦ [ફા] કીમિયો કરી જાણનારો આદમી (૨) કળાવાન–યુક્તિબાજ આદમી (૩) ધુતારો

કીર પું૦ [સં.,દે.] પોપટ [સંગીન

કીરચ સ્ત્રી૦ [હિં] કરચ, ઘણો નાનો કકડો(૨)

કીરત સ્ત્રી૦ (પ.) જુઓ કીર્તિ ૦ન જુઓ કીર્તન. ૦નિયાં ન૦ બ૦ વ૦ કાંસીજોડ, કીર્તન કરવાના છબછબિયા ૦નિયો પું૦ કીર્તનકાર

કીરદમન ન૦ [હિં] એક ઝેરી વનસ્પતિ–ઔષધિ

કીર્ત(–ર્ત્ત)ન ન૦ [સં] યશોગાન, ગુણકીર્તન (૨) ગાયન અને સંગીત સાથેનું ઈશ્વરનું ગુણવર્ણન ૦કાર પું૦કીર્તન કરનારો આદમી, હરદાસ

કીર્તનીય વિ૦ [સં] વખાણવા જેવું

કીર્તિ,-ર્ત્તિ સ્ત્રી૦ [સં] ખ્યાતિ, નામના ૦(–ર્ત્તિ)કર વિ૦ ખ્યાતિ કરનાર ૦ત વિ૦ [સં] પ્રખ્યાત, જાણીતું ૦(–ર્ત્તિ)ધ્વજ પું૦ કીર્તિરૂપી ધ્વજ ૦(–ર્ત્તિ)માન વિ૦ કીર્તિવાળું, નામાંકિત ૦(–ર્તિ)વંત વિ૦ કીર્તિમાન ૦લેખ પું૦ કીર્તિનું સૂચન કે વર્ણન કરતો લેખ ૦(–ર્ત્તિ)સ્તંભ પું૦ કીર્તિ કરવા (કે કાયમ રાખવા) માટે રોપેલો કે ચણેલો સ્તંભ –મિનારો, જયસ્તંભ

કીલ પું૦ (ગાડાની) મળી (૨) [સં] મેખ,ખૂંટો (૩) ઢોર બાંધવાનો ખીલો. ૦ક ન૦ મેખ, ખૂંટો(૨)ઢોર બાંધવાનો ખીલો(૩)એક તાંત્રિક દેવતા (૪) મંત્રનો મધ્ય ભાગ(૫)સામા મંત્રની શક્તિ કે પ્રભાવનો નાશ કરનારો મંત્ર (૬) જ્યોતિષ પ્રમાણેનો એક સંવત્સર, જેમાં બધા અમંગલોનો નાશ થઈ સર્વત્ર મંગલ અને સુખ થાય છે (૭)એક સ્તોત્ર(૮)ધરી ૦કાસ્થિ ન૦ જેની વચ્ચે કરોડરજ્જુ હોય છે તે કરોડની હાડમાળાનો બીજો મણકો

કીલવો પું૦ [જુઓ કીલ] કીલીદાર

કીલી સ્ત્રી૦ [સં क्रीड्, પ્રા कील ઉપરથી ?] ક્રીડા –લો પું૦ ક્રીડા

કીલી સ્ત્રી૦ [હિં, સં कील=મેખ ઉપરથી] કૂંચી (૨) તિજોરી, નાણાંની પેટી ૦દાર પું૦ જેની પાસે કૂંચી રહેતી હોય (કિલ્લો, તિજોરી, ઇત્યાદિની) તે આદમી, કિલ્લીદાર

કીશ પું૦ [સ] વાદરો (૨) સૂર્ય ૦પર્ણ પું૦ એક વનસ્પતિ, અપામાર્ગ [ભગ્ણું
કીસ સ્ત્રી૦ [જુઓ કિસ્ત] મહેસૂલ, સરકાર
કુ અ૦ [સ]નામ પૂર્વે આવતા 'ખરાબ, હલકું, નિંદિત, પાપી' એવો અર્થ સૂચવે ઉદા૦ કુમાર્ગ (૨) સ્ત્રી૦ પૃથ્વી
કુકરૈદૂક ન૦ જુઓ કૂકરૈદુક [કુકર્મ કરનારું
કુકર્મ ન૦ [સં] ખોટું–ખરાબ કર્મ **–ર્મી** વિ૦
કુકલ્પના સ્ત્રી૦ [સ] ખોટી–ખરાબ કલ્પના
કુકવિ પું૦ [સ] ખરાબ કવિ
કુક્કુટ પું૦ [સ] કૂકડો
કુક્ષ(–ક્ષિ) સ્ત્રી૦ [સ] કૂખ
કુખ પું૦ [જુઓ 'કુશ']+હર્ષ (કૂખ નહિ)
કુગ્રામ ન૦ [સ] રાજા, બ્રાહ્મણ, નદી ઇ૦ વિનાનું કે જરૂરિયાતની વસ્તુઓ જ્યાં ન મળે એવું ખરાબ–નકામું ગામ [ઊલટું
કુઘડ વિ૦ [કુ (સ)+(સ घट्)] સુઘડથી
કુચ પું૦ [સ] સ્ત્રીની છાતી, સ્તન
કુચકુચ સ્ત્રી૦(રવ૦)ગુચપુચ કાનમાં વાત કરવી તે
કુચાલ સ્ત્રી૦ [કુ+ચાલ] કચાલ, ખરાબ વર્તણૂક
કુચિત્ર વિ૦ [સં], **–ત્રું** વિ૦ કદરૂપું
કુચુમાર પું૦[સ](સ.)એક પ્રાચીન કામશાસ્ત્રી
કુચિયો પું૦ [સ. कुच પરથી] સ્તન ઢાંકનારો વસ્ત્રનો ભાગ [ચેષ્ટા
કુચેષ્ટા સ્ત્રી૦, **–ષ્ટિત** ન૦ [સં] ખોટી–ખરાબ
કુચ્છિત, કુછીત વિ૦+જુઓ કુત્સિત
કુછંદ પું૦ [સ] ખરાબ છંદ–વ્યસન કે ચસકો, લંપટપણું **–દાઈ** સ્ત્રી૦+કુછંદીપણું **–દી** વિ૦ કુછંદે ચડેલું
કુજ પું૦ [સ] એક ગ્રહ; મંગળ (૨) ઝાડ(૩) [મં.] નરકાસુર. ૦**વાર** પું૦ મંગળવાર
કુજાગ સ્ત્રી૦ [કુ+જાગ (જગા)] નઠારી જગા
કુજોગ પું૦ [કુ+જોગ] કુયોગ
કુટજ પું૦ [સં.] એક ઝાડ
કુટારો પું૦ જુઓ 'કુટાવું'માં
કુટાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ કૂટવું] 'કૂટવું'નું કર્મણિ (૨) ટિચાવું, અથડાવું (૩)[લા]સૂજ ન પડવી, કુટારો થવો [કુટાઈ જવું=માર ખાવો(૨) અથડાવું ટિચાવું. કુટાઈ મરવું= નકામા અથડાવું-ટિચાવું] **–મણ** ન૦ કુટાવું તે, ટિચામણ **–રો** પું૦ કુટામણ (૨) [લા] માથાકૂટ,પંચાત **–વવું** સ૦ક્રિ૦'કૂટવું'નું પ્રેરક
કુટિ(–ટી), ૦**ર** સ્ત્રી૦ [સ] ઝૂંપડી
કુટિલ વિ૦ [સ] વાંકું, વળેલું (૨) હઠીલું (૩) છળવાળું, કપટી ૦**તા**, **–લાઈ** સ્ત્રી૦,૦**પણું** ન૦
કુટી, ૦**ર** સ્ત્રી૦ [સ] કુટિ· ઝૂંપડી
કુટુંબ ન૦ [સ.] એક બાપનો પરિવાર–વંશ (૨) બૈરી, છોકરાં વગેરે ઘરનાં માણસોનો સમૂહ (૩) બૈરીછોકરાંનો સમૂહ ૦**કબીલો** પું૦ કુટુંબ અને કબીલો. ૦**કલહ** પું૦ કુટુંબમાં કંકાસ ૦**પરિવાર** પું૦ કુટુંબ અને પરિવાર **–બિની** સ્ત્રી૦ [સ] કુટુંબી સ્ત્રી. **–બી** વિ૦ કુટુંબનું (૨) કુટુંબવાળું (૩) ન૦, પું૦ કુટુંબનું માણસ
કુટેવ સ્ત્રી૦ [કુ+ટેવ] નઠારી ટેવ–આદત
કુટ્ટણી [પ્રા],**–ની** [સં] સ્ત્રી૦ કૂટણી
કુટ્ટમિત ન૦[સ] પ્રીતમના પ્રેમાલિંગનની ઉપર ઉપરથી અવહેલના કરવી તે
કુટ્ટિમ વિ૦[સ] નાના પથરાઓ પૂરી ટીપી પાકું કરેલું (૨) લાદીથી અથવા રંગબેરંગી ચોરસામાં જડેલું (૩) પું૦, ન૦ એવી રીતે જડેલી જમીન
કુઠામ ન૦ [કુ+ઠામ] ખરાબ કે અયોગ્ય ઠામ
કુઠાર પું૦ [સ] કુહાડો (૨) ફરસી. **–રો** પું૦+ કુહાડાવાળો, કઠિયારો
કુડ(–ર)તુ ન૦ [જુઓ કુરતુ] પહેરણ
કુડપ(–વ) ન૦ [સ] ૧૨ મૂઠી અથવા ૧૬ તોલાનું એક માપ [ન૦ કુલ્લું
કુડલી સ્ત્રી૦[સ कुट, प्रा कुड]કુલડી,કુલ્લી **–લું**
કુડવ ન૦ [સ] જુઓ કુડપ
કુડતર પું૦ [સ कुड्य,प्रा. कुड्ड+अन्तर] ભીતનો આંતરો, કુડાંતરો
કુડાપો પું૦ જુઓ કઢાપો
કુડાંતરો (૦) પું૦ જુઓ કુડંતર (જૈન)
કુડ્મલ ન૦ [સ] કળી [કઢંગું
કુઢંગિયું [કુ+ઢંગ ઉપરથી] ખરાબ ઢંગવાળું;
કુણ સ૦+જુઓ કોણ? [ગિંકાયેલું
કુણિત વિ૦+['કુંઠિત' ઉપરથી] અંતરાયેલું;

કુણિયાટવું સ૦ક્રિ૦ (ચ) જુઓ કોણિયાટવું
કુત(-દ)કું ન૦ [તુ कुतक] ડફણું, બૂધું, દડૂકો
કુતરિયું ન૦ એક ઘાસ, કૂતરી
કુતર્ક પું૦ [स] ખોટો તર્ક (૨) ખરાબ વિચાર ૦શાસ્ત્રી પુ૦ કુતર્ક કરવામાં પ્રવીણ પુરુષ ૦વાદી,-ર્કી વિ૦ કુતર્કવાળું કુતર્ક કર્યા કરનાર
કુતુબ પુ૦ [अ कुत्ब] ધરીનો ખીલડો (૨) ધ્રુવતારો ૦નુમા ન૦ [फा] હોકાયંત્ર
કુતુમરા ન૦ એક પક્ષી
કુતૂહલ ન૦ [स] અમુક વસ્તુ – નવી વસ્તુ જોવા જાણવાની ઉત્કંઠા, કૌતુક (૨) નવાઈભરી વસ્તુ -લી વિ૦ કુતૂહલવાળું
કુતેલી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ, કૂતરી (?)
કુત્તી સ્ત્રી૦ (સુ) તેરની દાતી (૨) જુઓ 'કુત્તો'માં [-દેવી = દાતી કરવી]
કુત્તો પુ૦[हे कुत्त]કૂતરો -ત્તી સ્ત્રી૦[हे] કૂતરી
કુત્સિત વિ૦ [सं] ધિક્કારવા યોગ્ય, નિંદિત (૨) નીચ, નઠારું, અધમ (૩) મેલું, ગંદુ
કુથ પુ૦ [सं.] હાથી ઉપર નાખવાની ઝૂલ (૨) સાદડી, શેતરંજી (૩) કથા
કુથ્થો પુ૦ નાગળ ખાનારો એક જીવડો
કુદકારો પુ૦ ['કૂદવું' ઉપરથી] કૂદકો
કુદકું ન૦ જુઓ કુતકું
કુદરત સ્ત્રી૦[अ]ઈશ્વરી શક્તિ, નિસર્ગ પ્રકૃતિ(૨) જાતિસ્વભાવ (૩) જોર, તાકાત -તી વિ૦ કુદરત સંબંધી, નૈસર્ગિક, સ્વાભાવિક
કુદાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ અનુક્રમે 'કૂદવું'નું કર્મણિ અને પ્રેરક
કુદાળિયાં ન૦બ૦વ૦જાનૈયાઓને બપોરે અપાતું (દાળભાતનું) ભોજન (૨) ભવૈયાઓને અપાતું બપોરનું ભોજન
કુદૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ [स] ખોટો મત–કલ્પના (૨) ખોટા–ખરાબ ખ્યાલથી જોવું તે
કુદ્દ પુ૦ + જુઓ કુદ્દો
કુધાન ન૦ [કુ + ધાન્ય] હલકા પ્રકારનું ધાન્ય
કુધારો પુ૦ [કુ + ધારો] ખોટો – ખરાબ રિવાજ (૨) સુધારાથી વિરુદ્ધ એવી ખોટી દિશામાં ગતિ [-પડવો = ખોટો ધારો ચાલુ થવો]
કુનક્ષત્ર ન૦[सं] ખરાબ – અપશુકનિયાળ નક્ષત્ર
કુનારી સ્ત્રી૦ [स] ખરાબ કે કજિયાખોર સ્ત્રી
કુનીતિ સ્ત્રી૦ [स] ખરાબ નીતિ – પદ્ધતિ કે આચરણ
કુનેહ સ્ત્રી૦ [अ कुन्ह] યુક્તિ, હિકમત (૨) ચતુરાઈ
કુન્ની સ્ત્રી૦ (ક) હાલ્લી
કુપથ પુ૦ [स] ખરાબ – અનીતિનો માર્ગ ૦ગામી વિ૦ કુપથે જનાર
કુપથ્ય વિ૦[स]પથ્ય નહિ તેવું, આરોગ્યને માફક ન આવે એવું (૨) ન૦ પરેજી – કરી ન પાળવી તે
કુપાત્ર વિ૦ [सं] નાલાયક, અનધિકારી (૨) બેઆબરૂ, છકી ગયેલું (૩) ન૦ ખરાબ વાસણ (૪) કુપાત્ર માણસ ૦તા સ્ત્રી૦
કુપિત વિ૦ [स] કોપેલું, ક્રોધે ભરાયેલું
કુપુત્ર પુ૦ [स] કપૂત, પુત્ર નામને લજવે એવો દીકરો
[પુ૦ કુલ્લું
કુપ્પી સ્ત્રી૦ [स कूपी, कुपी] નાનો કુપ્પો –પ્પો
કુફર ન૦ [अ कुफ्र] નાસ્તિકતા, કાફરપણું
કુફરાન ન૦ [अ] કુફર (૨) ખોટું તહોમત, આળ (૩) ધાંધળ, તોફાન
કુબજા સ્ત્રી૦ [જુઓ કુબ્જા] કૂબડી સ્ત્રી (૨) ખરાબ સ્ત્રી
કુબુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [स] નઠારી બુદ્ધિ, લુચ્ચાઈ, કપટ
કુબેર પુ૦[स](સં)ઇંદ્રના ધનનો ભંડારી – એક દેવ
કુબોધ પુ૦ [स] નઠારી શિખામણ
કુબ્જ વિ૦ [स] ખૂંધું – કૂબડું -બ્જા વિ૦ સ્ત્રી૦ ખૂંધી – કૂબડી (૨) સ્ત્રી૦ (સં) કૈકેયીની દાસી – મંથરા (૩) કૃષ્ણની કૃપાપાત્ર કંસની એક દાસી
કુભારજા સ્ત્રી૦ [कु + भार्या] નઠારી સ્ત્રી (૨) કજિયાખોર સ્ત્રી, કર્કશા (૩) ફૂવડ
કુભાવ પુ૦ [स] જુઓ કભાવ
કુભાંડ ન૦ [स कु + भड, ઉપરથી] જૂઠું તહોમત, આળ (૨) તરકટ ૦ખોર'વિ૦ કુભાંડ કર્યા વિના જેને ચેન ન પડે એવું, કુભાંડી -ડી વિ૦ ઢોંગી, વેષધારી, તરકટ કરનાર (૨) ખોટો આરોપ મૂકનાર
કુમ સ્ત્રી૦ [तुर्की] મદદ [કુમકે આવવું = મદદ કરવા પહોંચવું કુમકે ઊભા રહેવું =

પડખે મદદમા રહેવુ] ૦પત્ર ન૦ ભલામણ-પત્ર -કી વિ૦ કુમક સબધી
કુમકુમ ન૦ જુઓ કુકુમ, કકુ
કુમતિ સ્ત્રી૦ [स] નઠારી મતિ
કુમરકલા ન૦ એક પક્ષી
કુમળુ વિ૦ [स कोमल]જુઓ કોમળ ૦કલાર જેવું=ખૂબ કોમળ -ળાશ સ્ત્રી૦ કુમળાપણું
કુમાતા સ્ત્રી૦ [स] ખરાબ માતા, સતતિ પ્રત્યે વાત્સલ્ય કે ફરજના ભાન વિનાની માતા
કુમાન ન૦ [स] અપમાન
કુમાર પુ૦ [स] પાચ વર્ષની ઉમ્મરનો બાળક (૨)યુવાવસ્થા અથવા એની પહેલાની અવસ્થા-વાળો છોકરો(૩)પુત્ર(૪)રાજપુત્ર ૦પાલ(-ળ) પું૦ (સં) ગુજરાતનો ચાલુક્યવંશી રાજા [આચાર્ય હેમચદ્રના ઉપદેશથી તેણે જૈન ધર્મનો અગીકાર કર્યો હતો] ૦મદિર ન૦ પ્રાથમિક કેળવણીની શાળા -રિકા,-રી સ્ત્રી૦ બાર વર્ષ સુધીની કન્યા (૨)કુવારી કન્યા(૩) રાજકુવરી (૪) પુત્રી
કુમાર્ગ પુ૦ [स.] નઠારો-આડો રસ્તો (૨) અધર્મ(૩)કુછદ -ર્ગી વિ૦ કુમાર્ગે જનારુ
કુમાવિસદાર પુ૦ [म कमावीसदार] મહેસૂલ ઉઘરાવનાર આદમી, મહેસૂલી અમલદાર, મહાલકારી
કુમાશ સ્ત્રી૦[अ]સુવાળપ, નરમાશ (કાપડની) (૨) સફાઈદાર વણાટ
કુમિત્ર પુ૦ [सं] નઠારો-મિત્રધર્મથી ઊલટો ચાલનાર મિત્ર
કુમુદ ન૦ [स.] ધોળુ કમળ; પોયણુ ૦નાથ, ૦પતિ, ૦બધુ પુ૦ ચંદ્રમા -દિની સ્ત્રી૦ કુમુદના ફૂલનો વેલો (૨) ઘણા કુમુદવાળી જગા-પુષ્કરિણી ઇ૦.-દ્વતી સ્ત્રી૦ જુઓ કુમુદિની (૨) વિ૦ સ્ત્રી૦ આયતા શ્રુતિનો એક પ્રકાર (સગીત)
કુમુદ્રા સ્ત્રી૦ [सं] ખોટો સિક્કો
કુમેદ પું૦ [अ कुमैत, हि कुम्मैत, म. कुमाईत,कुमेत] કાળાશ પડતો ઘેરો લાલ ઘોડો
કુમેરુ પું૦ [स] દક્ષિણ ધ્રુવ ૦જ્યોતિ પુ૦, સ્ત્રી૦ દક્ષિણધ્રુવમા જોવામા આવતી જ્યોતિ
કુયોગ પું૦[स](ગ્રહનો)ખરાબ યોગ(૨)કવખત
કુરકુટ પુ૦+[જુઓ कुक्कुट] કૂકડો
કુરકુર પુ૦[प्रा (રવ૦)]કુરકુરિયાને બોલાવવાનો ઉદ્ગાર (૨) દાત વડે થોડુ થોડુ કરડવાથી જે અવાજ થાય છે તે -રિયુ ન૦[स कुर्कुर] કૂતરાનુ નાનુ બચ્ચુ, ભટોળિયુ
કુરઘોડી સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત
કુરતની સ્ત્રી૦ [જુઓ કુરતુ] મુસલમાન સ્ત્રીઓનુ કુરતુ (૨) મચ્છરદાની
કુરતુ ન૦ [हिं] કુરતુ, પહેરણુ
કુરન(-નિ)સ સ્ત્રી૦ [જુઓ કુર્નિશ] નમીને -ઝૂકીને સલામ કરવી તે
કુરબ(-વ)ક ન૦ [स] એક ફૂલઝાડ
કુરબાન વિ૦ [अ] બલિદાન તરીકે સમર્પેલુ (૨) ન્યોછાવર કૂલ -ની સ્ત્રી૦ કુરબાન થવુ કે કરવુ તે, બલિદાન [ટિટોડી
કુરર પુ૦ [स] એક પખી, ટિટોડો -રી સ્ત્રી૦
કુરવક ન૦ [स.] એક ફૂલઝાડ, કુરબક
કુરસીનામું ન૦ [फा] પેઢીનામું
કુરગ પુ૦ [स] હરણ, મૃગ ૦ણી,-ગી સ્ત્રી૦ હરણી, મૃગી
કુરાજ,-જ્ય [सं.] ન૦ ખરાબ રાજ્ય
કુરાજી સ્ત્રી૦ [કુ+રાજી] જુઓ કરાજી નાખુશી
કુરાન ન૦ [अ]મુસલમાનોનો મુખ્ય ધર્મગ્રથ ૦(-ને)શરીફ ન૦ કુરાન (માનવાચક) ૦ખાની સ્ત્રી૦ કુરાન વાચવુ તે -ની વિ૦ કુરાનનુ, કુરાન સબધી (૨) કુરાન ઉપર વિશ્વાસ કરનારુ (૩) પુ૦ મુસલમાન
કુરીતિ સ્ત્રી૦ [स] ખોટી રીત
કુરુ પુ૦ [स] (સ) પાડવકૌરવોનો પૂર્વજ(૨) અર્વાચીન દિલ્હીની આજુબાજુના પ્રદેશનુ પ્રાચીન નામ ૦ક્ષેત્ર ન૦ (સ) દિલ્હીની પાસે આવેલુ એક વિશાળ મેદાન જ્યા પાડવ કૌરવો વચ્ચે યુદ્ધ થયુ હતુ
કુરૂપ વિ૦ [स.] કદરૂપુ. ૦તા સ્ત્રી૦ -પી વિ૦ કુરૂપ [સલામ, કુરનિસ
કુર્નિશ સ્ત્રી૦ [तुर्की] નમીને-ઝૂકીને કરેલી
કુલ વિ૦ [अ कुल्ल]એકદર, બધુ મળીને થાય એટલું (૨)તમામ ૦કુલાં વિ૦કુલ અખત્યાર

ભોગવવું (૨) અંગત, ખાસ (૩) અ૦ કુલ અખત્યાર સમેત ૦ઝપટ અ૦બધું મળીને કુલ

કુલ [सं],–ળ ન૦ કુટુંબ, વંશ(૨)ખાનદાની, કુલીનતા(૩)ટોળું, જૂથ(૪)અસીલ (વકીલનો) ૦(–ળ)મર્યાદા સ્ત્રી૦કુલની મર્યાદા–લજ્જા ૦ક્ષય પુ૦ કુળનો નાશ ૦ગુરુ પુ૦ કૌટુંબિક અથવા વંશપરંપરાના ગુરુ ૦ઘ્ન વિ૦ કુળનો નાશ કરે એવું ૦(–ળ)દીપક પુ૦ કુળને દીપાવનારો પુરુષ (૨) પુત્ર ૦(–ળ)દેવ પુ૦, ૦(–ળ)દેવતા પુ૦ બ૦ વ૦, સ્ત્રી૦ કુળનો ઇષ્ટદેવ ૦(–ળ)દેવી સ્ત્રી૦ કુળની ઇષ્ટદેવી ૦(–ળ)ધર્મ પુ૦ વંશપરંપરાથી ચાલતો આવેલો વિશિષ્ટ ધર્મ–આચાર ૦નાયક પુ૦ કુલપતિથી બીજા નંબરનો વિદ્યાપીઠનો અધિકારી, 'વાઇસ–ચૅન્સેલર'. ૦પતિ કુટુંબનો–કુળનો વડો(૨)૧૦,૦૦૦ શિષ્યોને જમાડનાર અને ભણાવનાર ઋષિ (૩) વિદ્યાપીઠનો મોટામાં મોટો પદવીધારી, 'ચૅન્સેલર' ૦પર્વત પુ૦ જુઓ કુલાચલ. ૦યોગિની સ્ત્રી૦ પત્ની ૦વધૂ સ્ત્રી૦ સારા કુટુંબની વહુ–સ્ત્રી ૦વિજ્ઞાન ન૦ પ્રાણી અથવા વનસ્પતિ વિગેરેનો જાતીય વિકાસક્રમ અથવા ઇતિહાસ, 'ફાઇલોજેની' ૦મત ન૦ કુળનું વિશિષ્ટ મત ૦સંપ્રદાય પુ૦ કુળમાં વંશપરંપરાથી ચાલતો આવેલો સંપ્રદાય–રીત કે આચાર ૦હીન વિ૦ કુળ વિનાનું, અકુલીન

કુલ(–ળ)કર્ણી પુ૦ [म] જુઓ કુળકર્ણી

કુલક્ષણ ન૦ [सं] અપલક્ષણ, ખોડ(૨)કુટેવ –ણું વિ૦ કુલક્ષણવાળું

કુલટા સ્ત્રી૦ [सं] ખરાબ ચાલની સ્ત્રી

કુલડી (લ') સ્ત્રી૦ [दे कुल्हड] કુલડી જેવું નાનું માટીનું વાસણ, ચડવો (૨) સોનું રૂપું ગાળવાનું એવું પાત્ર(૩)ગુદાનો ભાગ (જેમાંથી મળ બહાર આવે છે) [કુલડીમાં ગોળ ભાગવો=માંહોમાંહ્ય સમજી લેવું (ત્રાહિતને ભેળવ્યા વિના)]

કુલફી સ્ત્રી૦ [हिं] ટીન અગર બીજી કોઈ ધાતુ અથવા માટીની ભૂંગળીમાં ભરી બરફમાં ઠારેલું દૂધ, મલાઈ, અથવા શરબત

કુલંગ ન૦ [सं कुलिंग?] એક પક્ષી

કુલંજન ન૦ એક વનસ્પતિ–ઔષધિ

કુલાચલ(–ળ) પુ૦ [सं] મુખ્ય પર્વત (મહેન્દ્ર, મલય, સહ્ય, શક્તિમાન, ઋક્ષ, વિંધ્ય અને પરિયાત્ર એ સાત)

કુલાચાર પુ૦ [सं] કુલધર્મ, કુળનો આચાર

કુલાધીશ પુ૦ [सं] કુળનો મુખ્ય પુરુષ

કુલાબો પુ૦ [अ ?] ભૂશિરની જમીન(૨)બોયનો કાપ

કુલાભિમાન ન૦ [सं] પોતાના કુળ વિષેનું [અભિમાન

કુલાલ પુ૦ [सं] કુંભાર

કુલાંગના સ્ત્રી૦ [सं] કુલીન ઘરની (સુશીલ)સ્ત્રી

કુલાંગાર પુ૦[सं]કુળમાં અંગાર જેવો નીવડેલ આદમી

કુલિંર પુ૦ [सं] કરચલો

કુલિ(–લી)શ ન૦ [सं] ઇન્દ્ર અસ્ત્ર–વજ્ર

કુલી પુ૦ [तुर्की] ભાર ઊંચકનારો, મજૂર

કુલીન વિ૦ [सं] ઊંચા કુળનું ખાનદાન ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦

કુલે(–લ્લે) અ૦ [अ कुल्ल] જુમલે, મળવાળે, [એક દરે

કુલેર (લે') સ્ત્રી૦ [दे कुल्लुरी] ઘીગોળ સાથે ચોળેલો બાજરી વગેરેનો કાચો લોટ–એક ખાદ્ય

કુલોચ્છેદ પુ૦ [सं] કુલનો ઉચ્છેદ–નાશ

કુલોદ્ધાર પુ૦ [सं] કુલનો ઉદ્ધાર–ઉત્કર્ષ

કુલ્યા સ્ત્રી૦ [सं] સુશીલ સ્ત્રી (૨) નાની નદી, નહેર અથવા ઝરણું

કુલ્લી (કુ') સ્ત્રી૦ જુઓ કુલડી (૨) નાનું કુલ્લું –લ્લું ન૦ ઘીતેલ ભરવાનું ચામડાનું મોટું પાત્ર [કુલ્લાઓમાં હાથ સુકાવવો, મેલાવવો=મોટી લાલચો આપી ભોળવવું]

કુલ્લે અ૦ જુઓ 'કુલે'

કુવચન ન૦ [सं] અપશબ્દ; ગાળ (૨) કડવું વેણ. –ની વિ૦ કુવચન બોલનાર

કુવલય ન૦ [सं] ભૂરું કમળ–પોયણું –યાપીડ પુ૦ (સં) એક રાક્ષસ, જેને કંસે કૃષ્ણ તથા બળરામને મારવા યોજેલો

કુવાક્ય ન૦ [सं] કુવચન, ગાળ

કુવાયરો પુ૦ [कु+વાયરો] ખરાબ–પ્રતિકૂળ પવન

કુવાલી સ્ત્રી૦ ['કૂવો' પરથી] નાનો કૂવો, કૂઈ

કુવાશી(-સી) સ્ત્રી૦ [સ સુવાસિની ઉપરથી બનાવટ ?] કુમારિકા
કુવાસ સ્ત્રી૦ [સ] ખરાબ વાસ-ગંધ
કુવાસના સ્ત્રી૦ [સ] નઠારી વાસના-ઇચ્છા
કુવાસી સ્ત્રી૦ જુઓ કુવાશી
કુવિચાર પુ૦ [સ.] ખરાબ વિચાર
કુવૃત્તિ સ્ત્રી૦ [સ] ખરાબ આચરણ-વર્તન (૨) હલકો ધંધો (૩) દુષ્ટ ઇચ્છા
કુવેણ ન૦ [કુ+વેણ] જુઓ કુવચન
કુવેણી સ્ત્રી૦ [સ] માછલા રાખવાનો કંડિયો
કુવેતર ન૦ ['કૂવો' પરથી] કૂવાવાળી જમીન
કુવેતી પુ૦ ['કૂવો' પરથી] કૂવા પરનો-કોસ હાંકનારો આદમી
કુવ્વત ન૦ [फा] તાકાત
કુશ પુ૦ [સ] એક જાતનું ઘાસ દર્ભ (૨) [સ.] રામનો એક પુત્ર. ૦**સ્થલી(-ળી)** સ્ત્રી૦ (સ) પ્રાચીન દ્વારકા
કુશકા પુ૦ બ૦વ૦ [દે कुकु(-क्कु)स] ડાંગર, કોદરા ઇત્યાદિના છોડા. [-**કાઢવા** = (માર મારીને કે અતિશય કામ કરાવીને) કૂશ કાઢી નાખવી -**ખાંડવા** નકામો પ્રયત્ન કરવો, અફળ મથવું] -**કી** સ્ત્રી૦ ખાંડેલા ચોખાનું ઝીણું ઝટકામણ
કુશલ(-ળ) વિ૦ [સ.] શુભ, કલ્યાણકારી (૨) આરોગ્યવાન (૩) પ્રવીણ, હોશિયાર (૪) ન૦ કુશળતા [-**ઇચ્છવું** = ભલું થાઓ એમ ઇચ્છવું -**પૂછવું** = ક્ષેમકુશળ - ખુશીખબર પૂછવી] ૦**તા** સ્ત્રી૦ ૦**પત્ર** પુ૦,ન૦ ક્ષેમકુશળ પૂછવા કે કહેવાનો સામાન્ય પત્ર, 'વેલફેર લેટર' ૦**પ્રશ્ન** પુ૦, ન૦ ક્ષેમકુશળ પૂછવું તે. ૦**ક્ષેમ** વિ૦ સુખી અને આરોગ્ય (૨) ન૦ આબાદી અને તંદુરસ્તી -**ળું** વિ૦ + કુશળ
કુશાગ્રબુદ્ધિ વિ૦ [સ] તીવ્ર બુદ્ધિવાળું
કુશાદા વિ૦ [फा] ખુલ્લું (૨) વિશાળ, સગવડ-વાળું (૩) નિખાલસ
કુશાન પુ૦ (હિંદમાં આવેલી) એક પ્રાચીન જાતના લોક [ખરાબ શીલ
કુશીલ વિ૦ [મ] ખરાબ શીલવાળું (૨) ન૦
કુશીલવ પુ૦ [સં] ભાટચારણ (૨) ગવૈયા (૩) નટ, નાટકનો ખેલાડી (૪) વાલ્મીકિ (૫) પુ૦ બ૦વ૦ કુશ અને લવ
કુષ્ઠ પું૦, ન૦ [સં] કોઢ -**ષ્ઠી** વિ૦ કોઢીલું
કુષ્માંડ ન૦ [સ] કોળું [પાણીની નદી
કુસરિત(-તા) સ્ત્રી૦ [સ] નાની-ઓછા
કુસંગ પુ૦ [સ] નઠારો સંગ, ખરાબ સોબત. [**કુસંગમાં પડવું,કુસંગે ચડવું** = ખરાબ સોબતમાં ફસાવું, લાગવું, જોડાવું] ૦**ત(-તિ)** સ્ત્રી૦ કુસંગ -**ગી** વિ૦ કુસંગ કરનારું
કુસંપ પુ૦ [कु+सप] સંપ નહિ તે, અણબનાવ -**પી** વિ૦ કુસંપવાળું
કુસુમ ન૦ [સં] ફૂલ, પુષ્પ ૦ધન્વા, ૦બાણ પુ૦ (સ) કામદેવ -**માકર** પુ૦ [+ આકર] વસંતઋતુ (૨) બાગ બગીચો -**માયુધ** પુ૦ [+આયુધ] (સ) કામદેવ -**માંજલિ** સ્ત્રી૦ [+અંજલિ] કુસુમોની અંજલિ -**મિત** વિ૦ ફૂલવાળું, ફૂલથી ભરેલું
કુસુંબી, -બો જુઓ કસૂંબો
કુસ્તી સ્ત્રી૦ [फा] અંગકસરતની એક રીત (૨) બથ્થંબથ્થા [-**લડવી, કુસ્તીમાં ઊતરવું** = કુસ્તીની કસરત કે બથ્થંબથ્થા કરવી] ૦**બાજ** વિ૦ કુસ્તીમાં પ્રવીણ ૦**બાજી** સ્ત્રી૦ કુસ્તી ખેલવી તે
કુસ્વપ્ન ન૦ [સ] ખરાબ સ્વપ્ન
કુસ્વભાવ પું૦ [સં] ખરાબ સ્વભાવ
કુસેવા સ્ત્રી૦ [સ] ખરાબ સેવા, અસેવા
કુહર ન૦ [સ] ગુફા; બખોલ
કુહાડી સ્ત્રી૦ [प्रा] નાનો કુહાડો -**ડો** પુ૦ [स कुठार, प्रा कुहाड] લાકડાં કાપવાનું -ફાડવાનું એક હથિયાર, પરશુ [**કુહાડી(-ડા)નો હાથો** = પારકાનું હથિયાર કે તેનું કામ કાઢી આપનાર]
કુહુડાં ન૦ બ૦ વ૦ લાઘવું પડે - ભૂખે મરવું પડે તે [-**થવાં** = ભૂખે મરવું] [બોલ
કુહૂ, ૦કુહૂ, ૦કાર પુ૦ (રવ૦) કોયલનો એવો
કુળ ન૦ જુઓ કુલ [-**ઉજાળવું** = કુળની આબરૂ વધારવી -**જોવું** = લગ્ન ગોઠવતી વખતે સામા પક્ષના કુળની ઉચ્ચતા નીચતા તપાસવી -**તારવું** = કુળની ચડતી કરવી - ઉદ્ધારવું.

–ખોળવું = કુળની આબરૂને બટ્ટો લગાડવો.]
૦ગોર પું૦ વંશપરંપરાનો ગોર, કુલગુરુ
૦તારક વિ૦ કુળને તારે એવું ૦દીપક.
૦દીવો, ૦દેવ, ૦દેવતા, ૦દેવી, ૦ધર્મ
માટે જુઓ 'કુલ[સં]'માં ૦રીત સ્ત્રી૦ કુળની
રીત, કુળનો રિવાજ ૦લજામણું વિ૦ કુળને
લજાવે એવું ૦વંતી વિ૦ સ્ત્રી૦, ૦વંત
૦વાન વિ૦ કુલીન ૦વાટ સ્ત્રી૦ કુળરીત
૦હીણું(-ણું) વિ૦ જુઓ કુલહીન
કુળકર્ણી પું૦[મ] તલાટી(૨)મરાઠી એક અટક
કુંકુમ ન૦ [સં] કુમકુમ, કંકુ ૦પત્રિકા સ્ત્રી૦
કંકોતરી
કુંજ સ્ત્રી૦ [સં] ઝાડ અથવા વેલાના પાંદડાથી
થયેલી ઘટા, લતામંડપ ૦એકાદશી સ્ત્રી૦
ફાગણ સુદ ૧૧ ૦ગલન [પ], ૦ગલી સ્ત્રી૦
કુંજમાં થઈને જતો સાંકડો માર્ગ (૨)
સાંકડો અને છાયાવાળો ગીચ વનમાર્ગ (૩)
[સં] વૃંદાવનની પ્રાચીન કુંજગલી, જેનું
સ્થાન યાત્રારૂપ ગણાય છે ૦ભવન ન૦ કુંજ
રૂપી ભવન ૦મંડપ પું૦ કુંજરૂપી મંડપ ૦ડી
સ્ત્રી૦ એક પક્ષી કૂંજડી (૨) નાની કુંજ,
કુંજગલી ૦ડું ન૦ એક પક્ષી ૦ડો પું૦
[સં, હિં કુંજડા] કાછિયો (૨) માળી (૩)
એક પક્ષી ૦બિ(-વિ)હારી વિ૦ કુંજમાં
વિહાર કરનાર (૨) પું૦ (સં) કૃષ્ણ
કુંજડો પું૦ [હિં કુંજડા] કંજૂસ આદમી (૨)
જુઓ 'કુંજ'માં
કુંજર પું૦ [સં] હાથી (૨) હસ્ત નક્ષત્ર ૦કાળ
પું૦ કુંજરનો કાળ – સિંહ [ગજપીપર
કુંજરપીપર(-ળી) સ્ત્રી૦ લાંબી અને મોટી પીપર,
કુંજરાવું અ૦ક્રિ૦ [સં કુઞ્ચ્ પરથી?] ખીલતું
અટકવું, બટકું અને અણખીલ્યું રહી જવું
(૨) અંતરમાં બળવું
કુંજાર વિ૦ ['કુંજ' પરથી] કુંજ જેવું, ઘટાદાર
કુંજો પું૦ [જુઓ કૂજો] લોટવો ચંબુ
કુંઠન ન૦ [સં] કુંઠિત હોવું તે ૦કારી વિ૦
કુંઠિત કરે એવું [અટકી પડેલું
કુંઠિત વિ૦ [સં] બૂઠું, ખાંડું (૨) રૂંધાયેલું,
કુંડ પું૦ [સં] જમીન ખોદી બાંધેલો ખાડો
(યજ્ઞ માટેનો), વેદી (૨) પાણી માટેનો પાકો
પગથિયાંવાળો હોજ (૩) કુંડના આકારનું પાત્ર
(૪) બલિ આપવાની જગા (૫) કૂંડી, નાનો
હવાડો (૬) ખાડો ૦કુંવર, ૦પુત્ર પું૦
વ્યભિચારથી ઉત્પન્ન થયેલો પુત્ર
કુંડલ(-ળ) ન૦[સં] કાને પહેરવાનું એક ઘરેણું
–લિની સ્ત્રી૦ મૂલાધારમાં સુષુમ્ણા નાડીની
જડની નીચે રહેતી મનાતી એક સર્પાકાર શક્તિ,
જેને જાગ્રત કરવી એ યોગીઓનો એક મહા
પુરુષાર્થ ગણાય છે –લી(-ળી) સ્ત્રી૦ નાનું
કૂંડાળું (૨) લાકડી ભાલા વગેરેને છેડે વળાતી
ધાતુની ખોળી (૩) [જ્યો] ગ્રહ વગેરેની
ગણતરીનું ખાનાવાળું ચોકઠું કે ચક્કરડું
કુંડળ ન૦ જુઓ કુંડલ –ળિયો એક છંદ
–ળી સ્ત્રી૦ જુઓ કુંડલી
કુંત પું૦ [સં] ભાલો (૨) જીવડું
કુંતલ પું૦[સં] માથાના વાળ,જુલફું,લટ(૨)હળ
કુંતા સ્ત્રી૦ [હિં; સં કુન્તી] (સં) પાંડુરાજાની
સ્ત્રી પાંડવોની માતા
કુંતી સ્ત્રી૦[સં] (સં) કુંતા. ૦સુત પું૦ (સં)
કુંતીનો પુત્ર – પાંડવ ૦ભોજ પું૦(સં) કુંતીનો
પાલક પિતા
કુંદ વિ૦ [ફા] તેજ વગરનું બૂઠું
કુંદ પું૦,ન૦[સં] એક જાતનો મોગરો કે એનું ફૂલ
કુંદ વિ૦ [સં] હાંસાઈ–ભરાઈ ગયેલું, રૂંધાયેલું
(૨) તેવો અવાજ કરતું
કુંદન ન૦ શુદ્ધ સોનું
કુંદી સ્ત્રી૦[હિં] ધોયેલા કપડાને ટીપીને સફાઈદાર
કરવાનું એક ઓજાર, લાકડાની મોગરી (૨)
ધોયેલા કપડાને સફાઈદાર કરવાની ક્રિયા (૩)
ટીપવું – મારવું તે [–કરવી = ધોયેલા કપડાને
સફાઈદાર કરવાં (૨)[લા]ધમધમાવવું, ટીપવું]
૦ગાર પું૦ કુંદી કરનારો ૦પાક પું૦ માર·
ઠોક. [–આપવો = ખૂબ ઠોકવું, મારવું.
–ખાવો = માર મળવો]
કુંદું ન૦ કુંદો (જરા તુચ્છકારમાં)
કુંદુ(-દૂ)ર પું૦[સં]એક જાતનો ગુંદર(ધૂપ તરીકે
વપરાતો?) [બંદૂકનો જાડો છેડો
કુંદો પું૦ [ફા] ઠૂંઠું,ટોચો (૨) લાકડી અથવા

કુંભ પું૦ [स] ઘડો (૨) હાથીના માથા ઉપર બે બાજુ ઊપસી આવેલો ભાગ,ગંડસ્થળ(૩)એક રાશિ (૪) ચૌદ શેરનુ એક વજન–માપ [–મૂકવો=ઘરમા વાસ કરતી વખતે પ્રથમ ઘડો નાળિયેર મૂકવા] ૦કર્ણ પું૦ (સં) રાવણનો ભાઈ [૦ની ઊંઘ=લાબી ને ભારે ગાઢ (છ મહિનાની) ઊંઘ] ૦કાર પુ૦ કુંભાર. ૦મેળો પુ૦ મોટો મેળો (૨) દર બાર વરસે ભરાતો એક હિંદુ મેળો. ૦સ્થલ(–ળ) ન૦ જુઓ કુંભાર [રૂધી રાખવો તે

કુંભક પું૦ [स] પ્રાણાયામ કરતા શ્વાસ લઈને

કુંભાર (૦) પું૦ [सं कुमकार, प्रा] માટીના વાસણ ઘડનાર એક જ્ઞાતિનો માણસ(૨)[લા] અણઘડ અથવા મૂર્ખ માણસ ૦ણ સ્ત્રી૦ કુંભારની સ્ત્રી ૦વાડો પુ૦ કુંભારો રહેતા હોય તે વાસ –રિયું વિ૦ કુંભારનું; કુંભારના જેવુ (૨)માટીનુ બનાવેલુ, પીઢેરી(૩)ખરાબ,કદરૂપુ

કુંભી સ્ત્રી૦ [सं कुंमक] કૂંભી, થાભલા નીચેની પથ્થર અથવા લાકડાની બેસણી (૨)મકાનનો થાભલો (૩)ચાર વર્ષે ભરાતો નાનો કુંભમેળો. –ભિયો પુ૦ જુઓ કૂંભિયો

કુંભી સ્ત્રી૦ [स]નાનો કુંભ–ઘડો(૨)નાનુ કુલ્લું (મશાલમા તેલ પૂરવા માટે) ૦પાક પુ૦ એક નરક (૨) માર, ઠોક

કુંવર પુ૦ [स कुमार] કુંવારો છોકરો (૨) રાજકુમાર (૩) પુત્ર – લાડકો પુત્ર ૦પછેડો પુ૦ (કા) રાજકુટુંબમા સતાન જન્મે તે પ્રસગે રાજ્યને અપાતી ભેટ. –રી સ્ત્રી૦ [सं कुमारी, प्रा कुअरी] કુંવારી કન્યા (૨) રાજકુમારી (૩) દીકરી, લાડકી દીકરી

કુંવાર સ્ત્રી૦ [सं कुमारी, प्रा कुंआरी] એક વનસ્પતિ–ઓષધિ. ૦(૦નું) પાઠું ન૦ એ વનસ્પતિનો બરછી જેવો શેરો (આમાથી એળિયો બને છે)

કુંવારકા (૨,) સ્ત્રી૦ [स कुमारिका] કુંવારી કન્યા (૨) સમુદ્રને મળતી ન હોય એવી નદી

કુંવારડુ ન૦[स कुमार ઉપરથી]નાના બાળકના મરણ પાછળ બાળકોને અપાતુ ભોજન

કુંવારું વિ૦[सं कुमारकं]નહિ પરણેલુ –રી વિ૦ સ્ત્રી૦ [स कुमारी] સમુદ્રને નહિ મળતી (નદી)

કૂઈ સ્ત્રી૦[स कूपी, प्रा कूइआ] નાનો કૂવો

કૂક ન૦(રવ૦)કૂકડીકૂક(૨)એ જિનની સિસોટીનો અવાજ ૦ગાડી સ્ત્રી૦ આગગાડી(બાળભાષા)

કૂકટ ન૦[स कुक्कुटी, प्रा कुक्कुडअ]દભ,ઢોંગ ૦દમ ન૦ જૂઠા સોગન ખાવા તે, જૂઠાણુ

કૂકડપાડુ ન૦ કૂકડવેલનુ ફળ, કૂકડવેલુ

કૂકડભાગે અ૦અર્ધોઅર્ધ –બરાબર સરખે ભાગે

કૂકડવેલ સ્ત્રી૦, –લો પુ૦ [हि कुकड़वेल, प्रा. कुक्कुड?]એક વેલ –લુ ન૦ કૂકડપાડુ

કૂકડાં ન૦ બ૦ વ૦ [स कुक्कुट, प्रा कुक्कुड] મરઘા બતકા વગેરે

કૂકડીકૂક અ૦ (રવ૦) સતાકૂકડીની રમતમા કરાતો અવાજ

કૂકડી સ્ત્રી૦ [स कुक्कुटी, प्रा कुक्कुडी]મરઘી. –ડે(–રે)કૂક ન૦ (રવ૦) કૂકડાના બોલવાનો શબ્દ. –ડો પુ૦ [स कुक्कुट] મરઘો

કૂકર પુ૦ [स कुक्कुर] કૂતરો (૨) [इ] રાધવાનુ એક ખાસ પાત્ર

કૂકરી સ્ત્રી૦ [स कर्कर]નાનો કૂકો,રમવાની કાકરી

કૂકરી સ્ત્રી૦ હળમા મારેલી ફાચર(૨)ગુરખાઓનુ એક છરા જેવું શસ્ત્ર

કૂકરેકૂક ન૦ જુઓ કૂકડેકૂક, કુકરેકૂક

કૂકરો પું૦ [स कूक=ગળુ ઉપરથી?] હેડિયો

કૂકવા પુ૦ બ૦ વ૦ + આનાકાનીના અવાજો

કૂકવો પુ૦ (રવ૦)મરનારને નામે પુરુષો શિષ્ટાચાર ખાતર રડે તે [–કરવો=મરનાર પાછળ રડવુ (૨) [લા] અવસરે ખર્ચ કરવા આનાકાની કરવી]

કૂકી સ્ત્રી૦ નાનો કૂકો

કૂકું ન૦, કૂતરુ (બાળભાષા)

કૂકો પુ૦ [જુઓ કૂકરી] ઠીકરીનો ગોળ કકડો (૨) પથ્થરનો ગોળ કાકરો

કૂખ સ્ત્રી૦ [स कुक्षि, प्रा कुक्खि] પેટનુ પડખુ (૨)[લા]પેટ, ગર્ભાશય [–ફાટવી=સતતિ થવી –માંડવી=સ્ત્રીને પ્રથમ ગર્ભ રહેવો. –રહેવી=ગર્ભ રહેવો –લાજવી=માને એબ લાગવી કૂખે આંગળી કરવી=કૂખમા ગલીપચી કરવી કૂખો નિચોવવી=મહા દુખ

વેઠવુ -ખિયો પું૦ સ્ત્રીઓના કબજાનો કૂખો ઢાકનો ભાગ

કૂગલો પુ૦ + જુઓ કોગળો

કૂચ સ્ત્રી૦ [फा] રવાના થવુ – મુકામ ઉપાડી ચાલતા જવુ તે (૨) લશ્કરી ઢબની ચાલ

કૂચ સ્ત્રી૦ છૂપી વાત, રહસ્ય (૨) (૦ડો) પુ૦ [જુઓ કૂજો] ભોટવો

કૂચડી સ્ત્રી૦ [सं कुर्च, प्रा कुच्च]નાનો કૂચડો• જાડા વાળની પીછી –ડો પુ૦ વાસણને અદરથી માજવાનો એક છેડે કૂચાવાળો લાકડાનો કકડો (૨)વાળવા માટે બનાવેલો ભીંડી કે મુજના રેસાનો ઝૂડો – સાવરણો(૩) વણાટમા પવાયત વખતે વપરાતુ એક સાધન (૪) [જુઓ કૂચ = કૂજો] ભોટવો [–ઘસવો = વાસણ માજવા અદર કૂચડાથી વસવુ –ફેરવવો, મારવો = કૂચડા વડે કામ કરવુ (જેમ કે વણાટમા પવાયત ઉપર, વાળવા માટે)]

કૂચહ પુ૦ [फा] મહેલ્લો, ગલી

કૂચાપાણી વિ૦ (૨)ન૦બ૦વ૦ જુઓ 'કૂચી'મા

કૂચી સ્ત્રી૦, –ચો [फा] પુ૦ જુઓ કૂચહ

કૂચી સ્ત્રી૦ [सं.] કૂચડી –ચો પુ૦ [सं कूर्च, प्रा कुच्च ઉપરથી] કચરાવાથી અથવા ચવાવાથી જેના રેસેરેસા જુદા થઈ ગયા હોય એવી વસ્તુ(૨)જુઓ કૂચડો ૧,૨(૩)પ્રવાહીની નીચે ઠરેલો કચરો અથવા અણઓગળેલી કૂચા જેવી વસ્તુ(૪)[લા]વાર વાર કહેવાયેલી–સત્વહીન થઈ ગયેલી વાત (૫) પૂરી સમજી વિચારી લીધેલી વસ્તુ (૬)[જુઓ કૂચ = છૂપી વાત]નિંદા [–કરવો =[લા.]એકની એક વાત કર્યા કરવી –કાઢવો = કૂસ કાઢી નાખવી. –વાળવો =(બોલવામા) લોચા વાળવા, સ્પષ્ટ ન બોલાવુ]–ચાપાણી વિ૦કૂચા અને પાણી જેવું,એકરસ નહિ થયેલુ એવુ (૨)ન૦બ૦વ૦ કૂચા અને પાણી(૩)[લા] સત્વહીન વસ્તુઓ

કૂજડો પુ૦ ['કૂજો' ઉપરથી] માટીના વાસણ વેચનારો

કૂજન ન૦ [सं] કૂજવુ તે –વું અ૦ ક્રિ૦ [सं कूज्] મધુર શબ્દ કરવો, મધુર ગાવુ

કૂજિત ન૦ [सं] કૂજન

કૂજો પુ૦ [फा] ભોટવો, ચબુ

કૂટ વિ૦ [सं] ન સમજાય કે ન વચાય એવુ (૨) ભેદ અથવા ગૂંચવણભર્યું (૩) જૂઠુ; કૂડભર્યું (૪) (સંગીતમા) સપૂર્ણ કે અસપૂર્ણ મૂર્છનાને ઊલટી રીતે લેવાથી થતુ (તાન) (૫) પુ૦; ન૦ કૂડ, ઠગાઈ, છેતરપિંડી (૬) પર્વતની ટોચ; શિખર (૭) ઢગલો (૮) ન સમજાય એવુ જે કાઈ હોય તે (રહસ્ય, કોયડો ઇત્યાદિ) ૦પ્રશ્ન પુ૦ કૂટ એવો પ્રશ્ન, કોયડો ૦યુદ્ધ ન૦જૂઠથી લડાતુ–અધર્મ્ય યુદ્ધ, કપટ-યુદ્ધ ૦યોધી વિ૦ કૂટયુદ્ધ લડનાર ૦લિપિ સ્ત્રી૦ન વચાય સમજાય એવી લિપિ. ૦સમી-કરણ ન૦ 'ઇન્ડિટર્મિનેટ ઇક્વેશન' ૦સ્થ વિ૦ ટોચ પર – ઊંચામા ઊચા સ્થળે ઊભેલું (૨) શ્રેષ્ઠ (૩) સર્વકાળે એકરૂપે રહેનાર, અચળ (૪) પુ૦ પરમાત્મા

કૂટ સ્ત્રી૦ [જુઓ કૂટવુ] કડાકૂટ (૨) બગાડ

કૂટણખાનું ન૦ [કૂટણ + ખાનુ] વેશ્યાગૃહ

કૂટણાં ન૦ બ૦ વ૦ ['કૂટવુ' ઉપરથી] કૂટતી વખતે બોલવાના બોલ, રાજિયા (૨) માથા-ઝીક, કડાકૂટ

કૂટણી સ્ત્રી૦ [જુઓ કુટ્ટણી] અનીતિના કામમા દલાલુ કરનાર કે કૂટણખાનુ ચલાવનાર સ્ત્રી –ણુ ન૦ ભડવાઈ –ણો પુ૦ કૂટણીનુ કામ કરનાર આદમી

કૂટણું ન૦ [કૂટવુ પરથી] મરણ પાછળ કૂટવું તે (૨) તેવો પ્રસગ (૩) જુઓ 'કૂટણી'મા

કૂટવું સ૦ ક્રિ૦ [सं कुट्ट] મારવુ, ઠોકવુ, ટીચવુ (૨) ખાંડવું (૩) મૂએલાની પાછળ છાતી પીટવી [કૂટ પાંચરોરી = ભારે માથાકૂટ (૨) કોયડો, ઉખાણુ] [ખૂબ

કૂટાકૂટ સ્ત્રી૦ [કૂટવુ]ઠોકાઠોક(૨)મૂએલા પાછળ

કૂટિયું ન૦[કૂટવુ]માર, ઠોક(૨)ખાજરીને ખાંડીને કરેલી એક વાની [–કરવું, –કાઢવુ, –કરી, કાઢી નાંખવું = સારી પેઠે ઠોકવુ, પીટવું]

કૂટી સ્ત્રી૦ સોકટી, કૂકરી [–ખાવી, મારવી = બાજીમા સોકટીને પકડી પાડી તેને રમતમાથી બાતલ કાઢવી –બેસવી = બાજીમા રમવાને માટે પ્રવેશ મળવો (પો બેસવાથી)]

કૂટો પુ૦ ['કૂટવું' ઉપરથી] કચરાયેલું-ખડાયેલું હોય તે ભંગાર ભૂકો (૨) માર; ઠોક [-કરવો, -વાળવો]

કૂડ ન૦ [સં. कूट, પ્રા.] કપટ, ઠગાઈ (૨) વાંધો; વચકો ૦કપટ ન૦ ઠગોઠફટકો, છલપ્રપંચ. -ડિયું વિ૦ કૂડકપટવાળું -ડું વિ૦ કૂડવાળું, કપટી (૨) વાંકું (૩) ન૦ વાધોવચકો (ખાસ કરીને દેવીને કે માતાને પડે તે)[-પડવું = દેવ દેવીનો અપરાધ થવો, તેવું કામ થવું] -ડાપાડુ વિ૦ વાધાવચકા પાડનારુ [છ છેડાવું

કૂડવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ કૂડ] ચિડાવું કઢવું, કૂડાપાડુ, કૂડિયું, કૂડું ડું'માં

કૂણી (કૂં) સ્ત્રી૦ [દે. कुहणी, હિં. कुहनी] (ચ) જુઓ કોણી

કૂણું વિ૦ [જુઓ કૂણુ] કુમળું -ણુપ,-ણાશ સ્ત્રી૦ કૂણાપણું

કૂત(-દ)કું [તુર્કી कुत्काह] કુતકુ, ડફણું, ભૂંડુ દંડૂકો [હિંસ પશુ

કૂતરખડિયું ન૦ (કૂતરા મારી ખાનારુ) એક

કૂતરી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ (૨) એની ચમરી (૩) જુઓ 'કૂતરુ'માં

કૂતરું ન૦ [સં. कुक्कुर, દે. कुत्ता]એક પશુ, શ્વાન [**કૂતરા જેવું** = ભટકતુ (૨)ભસતુ ને કગડતું **-નું મોં બિલાડીએ ચાટ્યુ** = 'જેસેકો મિલા તૈસા'ના અર્થમાં. **-ને નાખવું** = [લા.] ફોગટ ગુમાવવું **-ને મોતે મરવું** = ભૂંડે હાલે મરવુ **-ની ઊંઘ** = ઝટ જાગી જવાય તેવી ઊંઘ **-રાં બિલાડાં જેવું** = સાથે ઊભા રહી ન બને તેવુ(૨)નિરાત વિનાનુ,રઝવાયું (જીવન.)**કૂતરું કાન કરે છે** = અપશુકન થાય છે (કૂતરુ કાન ફફડાવે તે)] **-રી** સ્ત્રી૦ એની માદા **-રો** પુ૦ એનો નર **-રાનો કાન** પું૦, **-રાની ટોપી** સ્ત્રી૦ ઉકરડા અથવા ભીની જગામા થતી એક છત્રાકાર વનસ્પતિ, શિલીંધ્ર

કૂથ વિ૦ (કા.) સુંદર, નાજુક

કૂથલી સ્ત્રી૦[સં.कुत्स् પરથી]નિંદા,ખોટી ચકચાર

કૂથલો, કૂથો પુ૦ ['કથળવું' પરથી]ગરબડગોટો, ગૂંચવાડો(૨) કડાકૂટ (૩) [સં. कुर्च]કૂચો(૪) જુઓ કૂથલી, નિંદા

કૂદકું ન૦ જુઓ કુતકુ

કૂદકો પુ૦ ['કૂદવું' ઉપરથી] ઠેકડો, છલંગ

કૂદન સ્ત્રી૦ ['કૂદવું' પરથી ?]બેઠકની કસરતનો એક પ્રકાર

કૂદવું અ૦ક્રિ૦ [સં. कूर्द् ? હિં. कूदना, મ. कूदणें] છલંગ મારવી, ઠેકડો મારવો(૨) [લા.] ગજા ઉપરવટનો ભપકો-ખર્ચ કરવો. [**કૂદી જવું** = ઓળંગી જવું (૨) ગાયભેંસનું દોહતા દોહતા વચ્ચેથી દોહવા ન દેવું **કૂદી પડવું** = ઝંપલાવવું (૨)સાહસ કરવું. **કૂદી રહેવું** = તલપાપડ થવું (૨) (આંધળા ખર્ચ કરવા)તત્પર રહેવું]

કૂદંકૂદા(-દી), કૂદાકૂદ સ્ત્રી૦ વારંવાર કૂદવુ તે (૨)[લા.]વલવલાટ(૩)હદથી જ્યાદે ખર્ચવું તે

કૂન વિ૦ નવ (વેપારીનો સંકેત)

કૂપ પુ૦[સં.]કૂવો ૦મંડૂક પુ૦ કૂવામાંનો દેડકો (૨) [લા.] ખૂબ સંકુચિત દૃષ્ટિવાળો આદમી

કૂપી સ્ત્રી૦[સં.]નાનો કૂપો **-પો** પુ૦[સં. कूपक] ફૂલેલા પેટનું અને સાંકડા મોનું ચામડાનું પાત્ર, કુડલું (૨)એ ઘાટનો કાચનો શીશો

કૂબડું વિ૦ [દે. कुब्बड] કદરૂપુ

કૂબો પું૦ એક છોડ (૨) [અ. कुब्बह = घुम्मट] પક્ષીએ બાવેલો માળો(૩)ઘુમ્મટવાળુ ઘાસનું ઝૂંપડું(૪) [ફા. कूवह = મોગરી]છો-કાંકરેટ-વાળી જમીન,રસ્થડ(૫) તે ટીપવાનુ લાકડાના કે લોઢાના વજનદાર ડચકામા લાકડી ખોસી બનાવેલું સાધન **-બાવાળી** સ્ત્રી૦ કૂબો (વનસ્પતિ) વેચનારી સ્ત્રી (૨) કૂબાથી જમીન ટીપનારી સ્ત્રી

કૂમચી સ્ત્રી૦ [જુઓ કમચી] (કા.) ચાબુક

કૂર પુ૦ [સં.] ભાત, રાંધેલા ચોખા

કૂરિયો પુ૦,[સં. कूर પરથી]જુવારને મોટી મોટી ભરડીને બનાવાતી એક વાની (૨) જુવારનો પોંક (૩) જુવારના દાણા (૪) ચોખા

કૂર્ચ પુ૦[સં.] માથુ (૨)દાઢી (૩)કૂચડો, પીંછી **-ર્ચો** પુ૦ હાડકાના સાંધા પરનો દોરી જેવો બંધ

કૂર્મ પુ૦[સં.]કાચબો **-ર્માવતાર** પું૦ કાચબા-રૂપે વિષ્ણુનો એક અવતાર

કૂલ પુ૦ [સં.] કિનારો

કૂલો પુ૦ [દે. कुल्क] ઘગડો [કૂલે કોદરા

ભરડવા=મહાદુઃખ ભોગવવું કૂલે પાની ઓ વગાડવી=શક્તિ ઉપરાંત કાળ ભરવી (૨) આનંદમાં આવી જવું કૂલો ગોઠવવો=ઠગીને બેસવું કૂલા ભાંગવા=(કૂલા પર) ખૂબ મારવું, ટીપવું કૂલા ભારે થવા=(બેઠાબેઠ કે આળસથી) શરીર વધવું

કૂવત ન૦ + જુઓ કુવ્વત, કૌવત

કૂવાથંભ પું૦ જુઓ 'કૂવા'માં

કૂવો પુ૦ [સં કૂપ, પ્રા કૂવ]જમીનમાંથી પાણી કાઢવા માટે ખોદેલો ખાડો (૨) કૂવાથંભ [-કરવો,-પૂરવો,કૂવોહવાડો કરવો=કૂવા હવાડામાં ડૂબી મરી આપઘાત કરવો કૂવામાં ઉતારવું, કૂવામાં નાખવું=ખૂબ નુકસાનમાં ઉતારવું,ફસાવવું. કૂવામાંનો દેડકો=પોતાની નાની સંકુચિત દુનિયાને આખું જગત માનનારો મૂર્ખ મિથ્યાભિમાની કૂવે, કૂવામાં પડવું=આપઘાત કરવો (૨)સાહસ કરવું]-વાથંભ પુ૦ વહાણના વચલા સઢનો થાભલો

કૂષ્માંડ ન૦ [સં] કુષ્માંડ; કોળું

કૂહું ન૦ જુઓ કૂખ(૨)ગર્ભાશય(૩) [સં કુશ ઉપરથી ?] કણગો, પીલો

કૂણું વિ૦ જુઓ કૂણું, કૂંણું

કૂંકણી વિ૦ [દે. કુંકણ=કોંકણ]+કોંકણનું

કૂંકણો પુ૦ [જુઓ કૂંકણી](સુ) સુરત નગરની એક રાનીપરજનો માણસ

કૂંચલી સ્ત્રી૦ [સં કન્ચુક=કલ્ચો] બોચલો

કૂંચી સ્ત્રી૦[સં કૂચિકા]ચાવી (૨) [લા]ઉપાય (૩) રહસ્ય જાણવાનું સાધન [-ફેરવવી=તાળું ઉઘાડવા કૂંચી વાપરવી (૨) [લા] યુક્તિ કરવી (જેથી કામ આગળ ચાલે કે ઊકલે), ઉપાય કરવો -બેસવી,લાગવી=તાળાને ઉઘાડે એવી કૂંચી હોવી]

કૂંજડી સ્ત્રી૦ [સં કુંજ ઉપરથી] એક પક્ષી, કુંજડી -ડું ન૦ એક પક્ષી, કુંજડું

કૂંજડો પુ૦[જુઓ કુંજડો] કંજૂસ આદમી

કૂંજરાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ કુંજરવું -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'કૂંજરવું'નું પ્રેરક રૂપ

કૂંઝડો પુ૦ [મ કુંજડા] ચડેલા મોનો-ગુસ્સે થયેલો આદમી (૨) ખારીલો આદમી

કૂંડલી(-ળી) સ્ત્રી૦ જુઓ કુંડલી -ળિયો પું૦ જુઓ કુંડળિયો

કૂંડાળું ન૦ [સં કુંડલક]વર્તુલ,ગોળ આકૃતિ [કૂંડાળાં કરવાં, -ળાં વાળવાં=ગોટાળા કરવા કૂંડાળું કરવું, કાઢવું=મીંડું-વર્તુલ કરવું, દોરવું -વાળવું=દેવાળું કાઢવું (૨)વસીને ના કહેવું]-ળી સ્ત્રી૦ નાનું કૂંડાળું

કૂંડી સ્ત્રી૦[સં કુણ્ડ ઉપરથી]કુંડ જેવો નાનો ખાડો (૨) પહોળા મોંનું નાના કુંડ જેવું વાસણ (૩) નાનો હવાડો (૪) વીસની સંખ્યાનો સંકેત (૫) ગબી ૦ડા પુ૦ ભમરડાની એક રમત -ડું ન૦ કુંડ જેવું પહોળા મોંનું નાનુંમોટું શકોરું (૨) ફૂલઝાડ વાવવાનું એવું પાત્ર (૩) કૂંડાળું [કૂંડે નાખવું,-પાડવું, ફેરવવું=ગોળ ફેરવવું (૨) આડે રસ્તે દોરવું]

કૂંઢું વિ૦ ગૂંછળા જેવા વળાંકવાળું (શીંગડું)

કૂંણું વિ૦ જુઓ કૂણું -ણપ,-ણાશ સ્ત્રી૦

કૂંદલી સ્ત્રી૦ [સં. કુણ્ડલી ઉપરથી] સાંબેલાને છેડે લગાવેલું ગોળ લોઢું

કૂંદવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ કૂદી] કૂદી કરવી (૨) કૂદનથી જડવું કૂંદાવવું સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક) કૂંદાવું અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ)

કૂંદ(-ધ)ડું ન૦ વાસની ગાંઠ -ડો પુ૦ કૂંદડું (૨) લાકડાનો ઢગલો

કૂંપળ સ્ત્રી૦ [સં કુડ્મલ,પ્રા કુપલ] કુમળું-નવું ફૂટતું પાંદડું -ળો પુ૦ કૂંળો,કણગો-પીલો

કૂંપી સ્ત્રી૦ [પ્રા કુપ્પ]જુઓ કૂપી -પો પું૦ જુઓ કૂપો

કૂંભિયો પુ૦[જુઓ કુંભિયો]થાંભલા નીચે મુકાતો ઘડેલો પથ્થર

કૂંભી સ્ત્રી૦ જુઓ કુંભી

કૂંભું ન૦ લગભગ એકર જેટલું જમીનનું માપ

કૂંવળ ન૦ ઘઉંનું પરાળ

કૂંવાડિયો ન૦ એક વનસ્પતિ-છોડ

કૂંળું વિ૦ [સં કોમલ] કુમળું, કૂણું

કૃકલાશ(-સ) પુ૦ [સં] કાચિંડો

કૃચ્છ્ર વિ૦ [સં] કષ્ટ પડે એવું (૨)પુ૦ કષ્ટ (૩) પ્રાયશ્ચિત્ત, વ્રત ૦ચાંદ્રાયણ ન૦ ઘણા કષ્ટે થાય એવું એક પ્રાયશ્ચિત્ત-વ્રત

કૃત વિ૦ [સં] કરેલું, બનાવેલું (૨)પું૦ કૃતયુગ (૩)ન૦ કર્મફળ(૪)ચારની સંખ્યા **૦ક** વિ૦ કૃત્રિમ. **૦કાર્ય, ૦કૃત્ય** વિ૦ પોતાનું કાર્ય, પોતાની ફરજ પૂરી કરી ચૂક્યું હોય એવું(૨) તેના સંતોષવાળું **૦ઘ્ન(-ઘ્ની)** વિ૦ કરેલો ઉપકાર ભૂલી જાય એવું, નિમકહરામ **૦ઘ્નતા** સ્ત્રી૦ **૦જ્ઞ(-જ્ઞી)** વિ૦ કરેલા ઉપકારની કદર કરનારું, નિમકહલાલ **૦જ્ઞતા** સ્ત્રી૦ **૦નિશ્ચય** વિ૦ નિશ્ચય કરી બેઠેલું **૦યુગ** પું૦ સત્યયુગ **૦વર્મા** પું૦ (સં) કૌરવ પક્ષનો એક યોદ્ધો **-તાપરાધ** વિ૦ [+અપરાધ] ગુનેગાર **-તાર્થ(-ર્થી)** વિ૦ [+અર્થ(-ર્થી)] કૃતકૃત્ય **-તાર્થતા** સ્ત્રી૦ **-તાંજલિ** વિ૦ [+અર્થતા, +અંજલિ] હાથ જોડી અંજલિ કરેલી હોય એવું **-તાંત** પું૦ (સં) [+અંત] યમ(૨) કાળ, મૃત્યુ (૩) [ગ] કૃત્ય

કૃતિ સ્ત્રી૦[સં] કાર્ય,કામ (૨)રચના,સર્જન(૩) આચરણ, કરણી **૦ચૌર્ય** ન૦ (સાહિત્ય-કળાદિની) કૃતિ ચોરવી તે, તફડંચી, 'પ્લેગિયારિઝમ' **૦સંગ્રહ** પું૦ લખાણોનો સંગ્રહ

કૃતી વિ૦ [સં] કૃતકૃત્ય (૨) ભાગ્યશાળી (૩) પ્રવીણ,કુશળ (૪) વિદ્વાન (૫) ધાર્મિક, ધર્મને અનુસરનારું

કૃત્પ્રત્યય પું૦ [સં] ધાતુને લાગી નવો શબ્દ બનાવતો પ્રત્યય (વ્યા) જેમ કે, અક (મારક) આમણું (ડરામણું) ઇ૦

કૃત્તિકા સ્ત્રી૦ [સં] ત્રીજું નક્ષત્ર

કૃત્ય ન૦ [સં] કાર્ય, કામ (૨) આચરણ (૩) ભૂમિતિમાં રચના કરવાને અંગેનો સિદ્ધાંત; 'પ્રૉબ્લેમ' [ગ]

કૃત્યા સ્ત્રી૦[સં] મેલી દેવી, મેલડી (૨) ડાકણ, વંતરી, ચુડેલ (૩) જાદુ કરનારી સ્ત્રી (૪) કર્કશા, રાંખણી

કૃત્રિમ વિ૦[સં]બનાવટી. **૦તા** સ્ત્રી૦. **૦પણું** ન૦

કૃત્સ્ન વિ૦ [સં] બધું: આખું, સમગ્ર

કૃદંત પું૦.ન૦ [સં.]ધાતુને કાળ કે અર્થવાચક પ્રત્યય લાગવાથી બનતું અપૂર્ણ અર્થવાચક રૂપ જેમ કે કરતું, કરનારું, કરવું, કરેલું ઇ૦

કૃપ,-પાચાર્ય પું૦[સં] (સં) દ્રોણનો સાળો

કૃપણ વિ૦ [સં] કંજૂસ **૦તા** સ્ત્રી૦

કૃપા સ્ત્રી૦[સં.] મહેરબાની (૨) દયા **૦દૃષ્ટિ** સ્ત્રી૦ કૃપાની દૃષ્ટિ, રહેમનજર **૦નાથ** પું૦ કૃપા કરવી જેના હાથની વાત છે એ **૦નિધાન** ન૦, **૦નિધિ** પું૦ કૃપાનો ભંડાર તે **૦પત્ર** પું૦, ન૦ (વિવેકની ભાષામાં) પત્ર, કાગળ **૦પાત્ર** વિ૦ (૨) ન૦ કૃપાને યોગ્ય હોય તે **૦વંત, ૦વાન** વિ૦ કૃપાળુ **૦સિંધુ** પું૦ કૃપાનો સાગર તે **૦ળ(-ળુ)** વિ૦ દયાળુ

કૃપાણ પું૦ [સં] તરવાર, ખડ્ગ

કૃમિ પું૦ [સં] કીડો (૨) પેટમાંનો એક જીવ, કરમિયો **૦ઘ્ન** વિ૦ કૃમિનો નાશ કરે એવું

કૃશ વિ૦ [સં] દુબળું, સૂકું (૨) પાતળું, નાજુક. **૦તા** સ્ત્રી૦ **-શાંગ** વિ૦ [+અંગ]કૃશ અંગ-શરીરવાળું **-શાંગી** વિ૦ સ્ત્રી૦ કૃશ - નાજુક શરીરવાળી

કૃશ(-સ)ર પું૦[સં]દૂધ,તલ અને ભાતની એક વાની (૨) ખીચડી

કૃશાનુ પું૦ [સં] અગ્નિ

કૃશાંગ, -ગી જુઓ 'કૃશ'માં

કૃશોદરી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] પાતળી કેડવાળી

કૃષિ સ્ત્રી૦ [સં.] ખેતી **૦ક** પું૦ કૃષિકાર **૦કર્મ** ન૦ ખેતીનું કામ **૦કાર** પું૦ ખેડૂત **૦દાસ** પું૦ ખેતીને અંગે રાખેલો ગુલામ, 'સર્ફ' **૦દાસત્વ** ન૦ ખેતીને અંગેની ગુલામી, 'સર્ફડમ' **૦યંત્ર** ન૦ ખેતીનું યંત્ર (હળ ઇત્યાદિ)

કૃષીવલ પું૦[સં] ખેડૂત

કૃષ્ટ વિ૦ [સં] તાણેલું, ખેંચેલું, ખેંચી કાઢેલું (૨) આકર્ષાયેલું (૩) ખેડેલું

કૃષ્ણ વિ૦ [સં] શ્યામ, કાળું (૨) પું૦ (સં) વિષ્ણુનો આઠમો અવતાર **૦પક્ષ** પું૦,ન૦ અંધારિયું **૦પક્ષી** સ્ત્રી૦ એક પક્ષી **૦મંડલ(-ળ)** ન૦ આંખની કીકીની આજુબાજુનો વર્તુલાકાર કાળો ભાગ **૦મુખ** વિ૦ શ્યામ મુખવાળું **૦લવણ** ન૦ એક ક્ષાર, સંચળ **૦વલ્લી** સ્ત્રી૦ કાળી તુલસી **૦શૃંગી** સ્ત્રી૦ કાળા શીંગવાળી તે-ભેંસ **૦સાર** પું૦ કાળિયાર, મૃગ **-ષ્ણા** સ્ત્રી૦ (સં) દ્રૌપદી (૨) દક્ષિણ હિંદની એક નદી **-ષ્ણાગર(-રુ)**

[+ અગર (–રુ)], –ષ્ણાગાર ન૦ [+ અગાર] કાળુ અગરુ –ષ્ણાજિન ન૦ [+ અજિન] કાળિયારનુ ચામડુ –ષ્ણાર્પણ ન૦ [+ અર્પણ] કૃષ્ણ ભગવાનને અર્પણ કરવુ તે, ઈશ્વરાર્પણ –ષ્ણાવતાર પુ૦ [+ અવતાર] વિષ્ણુનો આઠમો અવતાર –ષ્ણાષ્ટમી સ્ત્રી૦ [+ અષ્ટમી) કૃષ્ણની જન્મતિથિ, શ્રાવણ વદ ૮

કૃષ્ણલ ન૦ [સં] રતી, ચણોઠી

કૃષ્ણાગાર, કૃષ્ણા, કૃષ્ણાગાર, કૃષ્ણાજિન, કૃષ્ણાર્પણ, કૃષ્ણાવતાર, કૃષ્ણાષ્ટમી જુઓ 'કૃષ્ણ'મા

કૃષ્ણી સ્ત્રી૦ [મ] અવાની ગત

કૃસર પુ૦ [મ] જુઓ કૃશર

કે (ક઼ે) અ૦ [फा. कि] અથવા, યા, વા (૨) આકાક્ષાસૂચક ઉભયાન્વયી ઉદા૦ 'મે એને કહ્યુ કે આવ, કારણ કે, જેમ કે, કેમ કે' (૩) વાક્યને અતે આવતા પ્રશ્નાર્થસૂચક. ઉદા૦ કહ્યુ કે? (૪) નિરર્થક મબધક 'જે' સ૦ આગળ આમ વપરાય છે. 'નળ રાજા, કે જેને વનવાસ ભોગવવો પડયો હતો. તે . ' (૫) એટલે, એથી તરત ઉદા૦ 'વહુનુ જરાક કાઈ કહીએ છીએ કે ચાટકો ચઢે છે'

કેક સ્ત્રી૦ [इं] વિલાયતી ઢબે કરાતી, કચોળી જેવી એક વાની – મીઠાઈ [રાજા

કેકય પુ૦ [સ] (સ) એક પ્રાચીન દેશ (૨) ને દેશનો

કેકર વિ૦ [સ] બાડુ

કેકા સ્ત્રી૦ [સ] મોરની વાણી ૦રવ પું૦ કેકાનો અવાજ, ટહુકાર ૦વલ(–ળ) પુ૦મોર ૦વલિ(–લી) સ્ત્રી૦ મોરના ટહુકારની હાર – પરંપરા.–કિન્,–કી પુ૦ મોર [ઘોડા

કેકાણ પુ૦ [મ म. कॅंकाणे] ઘોડો (૨) [રવ૦]

કેટલું વિ૦ [स कियत्, प्रा केत्तिल] (માપ, સંખ્યા કે કદમા) શા માપનુ – પ્રમાણનુ ? (પ્રશ્નાર્થક) [કેટલી વીશીએ – કેટલે વીસે સો થાય છે? = કેટલી મહેનત પડે છે, (કોઈ વાતમા) કેટલી પચાત ને શ્રમ કરવાના રહેલા છે તે ખ્યાલ] ૦ક,૦એક વિ૦ અમુક માપ કે પ્રમાણનુ (અનિશ્ચિતાર્થક) કેટલું અનુ, કેટલુંય વિ૦ થોડુ કે સાધારણ નહિ, પણ અનિશ્ચિત છતા પ્રમાણમા ઘણુ (માપ, સખ્યા કે કદ)

કેડ (ક઼ેડ,) સ્ત્રી૦ [स. कटि, प्रा कडि] શરીરનો મધ્ય ભાગ, કમર [–ઝાલવી = શરણ લેવુ (૨) કેડે વા આવવો કેડ (–ડો)ના કટકા થવા = કેડમા સખત દુખવુ, ખૂબ થાક લાગવાથી કેડ દુખવી કેડના મ કોડા જુદા થઈ જવા, વછૂટી જવા = (મારથી કે થાકથી) કેડો ભાગી જવી કેડપોતિયું કરવું = કેડ સુધી નાહવુ કેડ(–ડો) ભાગવી = ખૂબ મારવુ (૨) (ટટાર રહી ન શકે – ફરી ઊભુ ન થાય તે રીતે) જુસ્સો તોડી નાખવો, મૂળ જોર ન રહેવા દેવુ, ખરુ જોર તોડી નાખવુ (૩) અ૦ક્રિ૦ કેડ નબળી થવી, તેનુ જોર ઘટવુ –મરડવી = નીચા નમવુ –મરડીને ઊભા રહેવુ = નારાજી બતાવવી, પૂઠ ફેરવવી કેડમાં લાકડું ઘાલ્યું હોવું = શરીર વાળી ન શકવુ (જેમ કે થાકથી કે અકડાઈ જવાથી) કેડે તેડવું, લેવું = કેડ ઉપર બેસાડવુ, ઊચકવુ (જેમ કે બાળકને)] ૦ભાગલું, ૦નું(–ડે) ભાંગલું વિ૦ કેડમાથી ભાગી ગયેલું – વળી ગયેલું, ટટાર ન રહી શકે તેવુ(૨)[લા] સુસ્ત, આળસુ ૦વા અ૦ કેડ સુધી આવે એમ (૨) પુ૦ એક રોગ, કેડનો વા

કેડ સ્ત્રી૦ જુઓ કેડો, પીછો, પૂઠ [–મૂકવી, –પકડવી, –લેવી = જુઓ 'કેડો'મા] ૦વો પુ૦ વારસ, ફરજન –ડે અ૦ પૂઠે, પાછળ

કેડિયું (ક઼) ન૦ [કેડ પરથી] કેડ સુધી આવે એવુ અદન, બડી

કેડી સ્ત્રી૦ [કેડો પરથી] સાકડો પગરસ્તો, પગથી

કેડે અ૦ [કેડ પરથી] પૂઠે, પાછળ [–પડવુ, ભાગવું, લાગવું, મ ડવું = પાછળ ને પાછળ મડ્યા રહેવુ (૨) પજવવુ, સતાવવુ]

કેડો પુ૦ પગરસ્તો (૨) પીછો, પૂઠ (૩) છેડો, અત (૪) [લા] સતામણી [–મૂકવો = પાછળ લાગવાનુ જતુ કરવુ, પીછો છોડવો. –પકડવો, લેવો = પીછો પકડવો, પાછળ પડવુ કે લાગવુ (૨) સતાવ્યા કરવુ]

કેણી (કે), ૦મ્મ, ૦પા, ૦મ્ગ(-ગા) અ૦ [જુઓ કોણ] કઈ બાજુ ?

કેતક પુ૦ [સ] એક વનસ્પતિ, કેવડો (૨) અંબોડા પર ખોસવાનું એક ઘરેણું -કી સ્ત્રી૦ એક ફૂલઝાડ (૨) એ ઝાડનું પાન -કીપ્રબંધ પું૦ એક ચિત્રકાવ્ય

કેતન ન૦ [સં] ચિહ્ન (૨) ધજા (૩) ઘર; નિવાસસ્થાન

કેતુ પુ૦ [સ] એક ગ્રહ; ધૂમકેતુ (૨) ધજા, નિશાન ૦દંડ પુ૦ ધજાનો દાંડો ૦માળ પુ૦ (સ) નવ ખંડોમાંનો એક, જંબુદ્વીપનો પશ્ચિમ ભાગ (૨) એક છંદ. ૦મુખ ન૦ ધૂમકેતુનું મો [+ કેટલું

કેતુ (-તુ) વિ૦ [સ कियत्, પ્રા केत्त(०अ)]

કેથલિક વિ૦ (૨) પુ૦ [ઇ] એ નામના એક ખ્રિસ્તી સંપ્રદાયનું (માણસ)

કેથાં(-થે) અ૦ [સ कुत्र, અપ.केत्थु] (સુ) ક્યાં (૨) કોઈ પણ જગ્યાએ (૩) કોક જગાએ

કેથે પુ૦ [ઇ] (સં) પૂર્વ ચીનનું પ્રાચીન નામ

કેદ (કે) વિ૦ [अ] બંધનયુક્ત (૨) સ્ત્રી૦ એવી સ્થિતિ (-કરવું, પકડવું, -મા ખોસવું, નાખવું) ૦ખાનું ન૦ જેલ, કારાગાર, તુરંગ -દી વિ૦ કેદમાં પડેલું (૨)કેદ કરેલું (૩) પુ૦ કેદ કરેલો માણસ, બંદીવાન

કેદાર પું૦,ન૦, [સં] ખેતર(૨)પું૦ હિમાલયનું એક શિખર ૦નાથ પું૦ (સ.) શિવ (૨) હિમાલયનું એક યાત્રાસ્થાન

કેદાર(-રો) પુ૦ [સ] એક રાગ [કેદારો કરવો = મોટું પરાક્રમ કરવું; મોટું જોર મારવું (૨) [લા] ભગાના ભાઈ જેવું કરવું બાફવું]

કે દી અ૦ [કે=કયે, દી =દિવસે] (કા ,સુ) કયે દહાડે? ક્યારે ?

કેદી (કે) વિ૦ (૨) પુ૦ જુઓ 'કેદ'મા

કેનું વિ૦ કોનું ?

કેન્વાસ [ઇ] ન૦ એક જાતનું જાડું કપડું

કેપ્ટન પું૦ [ઇ] જુઓ કપ્તાન

કેફ(કે)પુ૦ સ્ત્રી૦[फा]નશો,ઘેન [-ઊતરવો = નશો દૂર થવો નશામાંથી પાછું ઠેકાણે આવવું -કરવો =કેફી ચીજ ખાવી પીવી (તેની આદત હોવી) -ચડવો=નશાની અસર થવી. કેફમાં પડવું =કેફી બનવું, તેના બંધાણી થવું]-ફી વિ૦કેફવાળું; કેફ ચઢે એવું

કેફિયત (કે) સ્ત્રી૦ [अ] અધિકારી આગળ રજૂ કરાતી હકીકત

કેબાલા ન૦ [हिब्रू] યહૂદી વિદ્વાનોમાં પ્રચલિત એવું ગુપ્તજ્ઞાન [આગબોટની)

કેબિન સ્ત્રી૦ [इ] નાની ઓરડી (જેમ કે

કેમ (કે) અ૦ [સ किम्? कथम्? અપ केम] શા કારણે ? શા માટે ? (૨) કેવી રીતે ? (૩) પ્રશ્નાર્થસૂચક અવ્યય. ' તમે જશો કેમ ?" [કેમે કરતાં, કેમે કરીને =કોઈ પણ ઉપાયે કેમ છે? =શી ખબર છે? (ખબરઅંતર પૂછવાનો સામાન્ય કુશળપ્રશ્ન.)

કેમ કે, કેમ જે અ૦ કારણ કે

કેમ રે અ૦ (ધમકાવવા માટે) કેમ અલ્યા?

કેમેરા પુ૦ [इ] ફોટો પાડવાનું યંત્ર

કેયૂર ન૦ [સ] બાજુબંધ, બેરખો

કેર (કે) પુ૦ [अ कह्र] મહા નાશ-જુલમ; ગજબ [-વર્તવો =જુલમ થવો બધે જુલમ ફેલાવો] [ચોની હાર

કેરખી સ્ત્રી૦ કાગરી (૨)સોનાની ગોળ ટીપકી

કેરડી (કે) સ્ત્રી૦, -ડો પુ૦ [મ क्रकर, પ્રા कयर] એક વનસ્પતિ. -ડું ન૦ તેનું ફળ કેરું

કેરબો (કે) પુ૦ એક નાચ કારવો (૨) એમાં ગવાતું ગાયન (૩) એનો રાગ (૪) [फा कहरुबा] સુગંધી ગુંદર જેવો એક પદાર્થ (તેના પારા ફકીરો રાખે છે)

કેરમ ન૦ [इं ?] (લખોટીદાવ જેવી) પાટિયા પર રમાતી એક રમત

કેરલ(-ળ) પુ૦ [સ] (સ) મલબાર પ્રાંત

કેરાર સ્ત્રી૦ ઘોડાની એક જાત (૨) ન૦ પૂજા કે દવાના ઉપયોગમાં આવતી વનસ્પતિના તંતુની એક વસ્તુ (૩) પુષ્પની અંદરના તંતુ

કેરાંબોરાં (કે) ન૦ બ૦ વ૦[લા] કેરાંબોરાં જેવું નજીવું -માલ વગરનું, ભાજીમૂળા (ચ)

કેરી (કે) સ્ત્રી૦ [મ कैरी = કાચી કેરી પ્રા कयर=કેરું પરથી ?] આંબાનું ફળ ૦ગાળો પુ૦ કેરીની મોસમ

કેરું (ં) ન૦ [જુઓ કેરડી] કેરડીનું ફળ

કેરું [ઙ ક્ર] (પ) નું (છઠ્ઠી વિભક્તિનો અર્થ બતાવે છે)

કેરૂલ ન૦ એક પક્ષી

કેરોસીન ન૦ [ઇં] ગ્યાસતેલ

કેલ વિ૦ એક (વેપારીનો સંકેત) (૨) પુ૦ [સં કેલ્=કેળવવું ઉપરથી] કેળવેલો ચૂનો, છોનો કોલ. [−દેવો=ભીતને ચૂનાનું પડ ચઢાવવું. કેલનો પાયો=મજબૂત પાયો]

કેલપડી વિ૦ અગિયાર (વેપારીનો સંકેત)

કેલિ (−લી) સ્ત્રી૦ [સં] ક્રીડા, રમત (૨) રતિ-ક્રીડા, મૈથુન

કેવડું વિ૦ [સં. कियत्, પ્રા केवड्ड; અપ केवड, મ केवढा] (માપ, કદ કે વયમાં) કેટલું મોટું? ૦ક વિ૦ આશરે કેવડું? ૦ય વિ૦ અનિશ્ચિત છતાં પ્રમાણમાં મોટું

કેવડો પુ૦ [સં. केतक] એક ઝાડ (૨) એનો ડોડો −ડિયું વિ૦ કેવડામાં ગમેલું, કેવડાની સુગંધીવાળું

કેવરી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી

કેવલ(−ળ) વિ૦ [સં.] શુદ્ધ, નિર્મળ (૨) માત્ર, ફક્ત(૩)એકમાત્ર (૪) અ૦ સાવ, છેક ૦જ્ઞાન ન૦ ભ્રાંતિશૂન્ય, વિશુદ્ધ જ્ઞાન ૦ધામ ન૦ મુક્તિપદ. ૦વ્યતિરેકી વિ૦માત્ર વ્યતિરેક-વ્યાપ્તિવાળું (સાધન કે અનુમાન) [ન્યા] −લાદ્વૈત પુ૦ [+અદ્વૈત] શંકરાચાર્યે સ્થાપેલો જીવ અને બ્રહ્મના અદ્વૈતનો સિદ્ધાંત −લાદ્વૈત-વાદી વિ૦ (૨) પુ૦ કેવલાદ્વૈતમાં માનનાર −લાન્વયી વિ૦ માત્ર અન્વયવ્યાપ્તિવાળું (સાધન કે અનુમાન) [ન્યા]. −લી(−ળી) વિ૦ કેવલાદ્વૈતમાં માનનારું (૨) [જૈન] કેવલ-જ્ઞાન જેને પ્રાપ્ત થયું હોય તે (૩) સ્ત્રી૦ ચેતન અને અચેતનની એકતાનો સિદ્ધાંત

કેવળ વિ૦ (૨)અ૦ જુઓ કેવલ ૦પણું ન૦ કૈવલ્ય ૦પ્રયોગી વિ૦ (વ્યા) કેવળ ઉદ્ગાર દર્શાવનો (અવ્યય) −ળી વિ૦ જુઓ કેવલી

કે વારે અ૦ ક્યારે? (સુ)

કેવાળ સ્ત્રી૦ મકાનની મેડીનો નાનો ભેગ

કેવું વિ૦ [સં कीदृशम्? અપ केह?] ક્યા પ્રકારનું?(પ્રશ્નાર્થક કે ઉદ્ગારવાચક) ૦ક વિ૦ કેવું?(પ્રશ્નાર્થક ને કાંઈક અનિશ્ચિતાર્થવાચક) ૦ય વિ૦ અજ્ઞાત અનિશ્ચિત પ્રકારનું

કેશ પુ૦ બ૦વ૦ [સં] વાળ [−ઉતરાવવા, કટાવવા=વાળ કપાવી નાખવા મૂંડાવવું −કાપી લેવા=[લા] છેતરી જવું નુકસાન કરવું −રાખવા=વાળ વધારવા (હજામત ન કરાવવી)] ૦કલાપ પુ૦ કેશનો સમૂહ (૨) અંબોડો, વેણી ૦નલિકા સ્ત્રી૦ વાળ જેવી પાતળી રક્તવાહિની, 'કેપિલરી' ૦પાશ પુ૦ વેણી,ચોટલો ૦ભાર પુ૦ કચભાર, અંબોડો, ચોટલો ૦રંધ્ર ન૦ વાળનું છિદ્ર ૦રાજ પુ૦ એક પક્ષી ૦લુંચન ન૦ વાળ ચૂંટી કાઢવા તે ૦વાહિની સ્ત્રી૦ કેશનલિકા ૦સાધન ન૦ માથું ઓળવું−વેણી ગૂંથવી તે −શાકર્ષણ ન૦ [+આકર્ષણ] કેશવાહિનીમાંનું (પ્રવાહી પદાર્થનું)આકર્ષણ−ખેંચાણ −શાકેશિ અ૦ [સં] સામસામા વાળની ખેંચાખેંચી કરીને −શાળ વિ૦કેશવાળું −શિની સ્ત્રી૦[સં]એક વનસ્પતિ, જટામાસી (૨)સુંદર લાંબા કેશવાળી સ્ત્રી (૩)[સં]દુર્ગા. −શી પુ૦[સં] સિંહ(૨) ઘોડો (૩) [સં] કૃષ્ણે સંહારેલો એક રાક્ષસ

કેશ(−સ)૨ ન૦ [સં] જુઓ કેસર −રી વિ૦ (૨) પુ૦ જુઓ કેસરી

કેશવ પુ૦ [સં.] શ્રીકૃષ્ણ

કેશવાહિની સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ 'કેશ'માં

કેશવાળી સ્ત્રી૦ સિંહ કે ઘોડાની ગરદન ઉપરના કેશ

કેશાકર્ષણ ન૦ [સં] જુઓ 'કેશ'માં

કેશાકેશિ અ૦ [સં] જુઓ 'કેશ'માં

કેશાળ, કેશિની, કેશી જુઓ 'કેશ'માં

કેસ પુ૦[ઇં]મુકદ્દમો,કામ(૨)દરદી કે તેને વિષેની હકીકતનો દવાખાનામાં રહતો કાગળ (૩)કોઈ અમુક બાબત કે કિસ્સો યા તે સંબંધમાં આવતી વ્યક્તિ [−ચાલવો=મુકદ્દમાનું કામ ચાલવું. −માંડવો=કેસ કરવો,કામ ચલાવવું, ફરિયાદ અદાલતમાં દાખલ કરવી]

કેસર ન૦[સં] એક વનસ્પતિ (૨) તેના ફૂલની અંદર વચ્ચે ઊગતો સુગંધીદાર રેસો−તંતુ(૩) હરકોઈ ફૂલની અંદર થતો તંતુ(૪) સ્ત્રી૦ વાળ

ખ

ખ પું૦ [સ] કંઠસ્થાની બીજો વ્યંજન (૨) સૂર્ય (૩) ન૦ પોલાણ, આકાશ (૪) શૂન્ય, મીંડુ (૫) મીંડાનો સંકેત (પદ્યમા) (૬) હરેકોઈ નક્ષત્રથી દસમું નક્ષત્ર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ખકારવાળુ ૦ક્ખુ ન૦+ખકાર.૦ક્ખો પું૦ ખકાર (૨) (તોછડાઈમા) બ્રહ્મક્ષત્રિય કોમનો માણસ ૦ગુણ પું૦ 'ઝીરો ફેક્ટર' [ગ] ૦પુષ્પ ન૦ આકાશકુસુમ, મિથ્યા કલ્પના ૦મધ્ય ન૦ આકાશનું માથા ઉપરનુ બિંદુ ૦સ્વસ્તિક પું૦ ક્ષિતિજ [ખાઈ

ખઈ પું૦+[સ क्षय, प्रा. खय]ક્ષયરોગ(૨)જુઓ

ખખ વિ૦ ખખળી ગયેલુ, જીર્ણ

ખખડધજ વિ૦ [સ खक्खड+ધજ] (ખાસ કરીને વૃદ્ધ છતા) મજબૂત બાંધાનુ (૨) દમામદાર, ભવ્ય [અવાજ થવો

ખ(૦ડ)ખડવું અ૦ક્રિ૦ (રવ૦) ખડખડ એવો

ખ(૦ડ)ખડાટ પું૦ (રવ૦) ખખડવાથી થતો અવાજ –વવું સ૦ક્રિ૦ ખડખડ અવાજ કરવો (૨) [લા] ધમકાવવુ (૩) મારવુ (જેમ કે ઘોલ)

ખખરવખર અ૦ [ખખર (ખખળવુ)+વખર (સ विकिर्=વેરવુ)] રોદળુ હોય એમ, આમ તેમ પડ્યુ હોય એમ

ખ(૦ર)ખરવું અ૦ક્રિ૦ લાગવુ, બળાપો–શોક થવો, સાલવુ (૨) ખૂચવુ (આખમા) (૩) ખખળવુ ૩ જુઓ (૪) ખરખર એવો અવાજ થવો (૫) સ૦ક્રિ૦ દુ ખ દેવુ

ખ(૦ર)ખરી સ્ત્રી૦ [રવ૦] ગળામા બાઝેલો કફ કે ખાધેલી વસ્તુનો ભાગ (જેનાથી અવાજ ખોખરો થાય છે) (૨) ગાતી વખતે સૂર કપાવવો તે (૩) સૂર, અવાજ (૪) ચિંતા ચટપટી [–બાઝવી=ગળામા કફ ભરાવો]

ખ(૦ર)ખરો પું૦ [રવ૦] શોક, સતાપ (૨) પસ્તાવો, પશ્ચાત્તાપ (૩) શક, અદેશો [–કરવો=શોક કરવો (૨) લૌકિકે જવુ –કાઢી નાખવો=સદેહ દૂર કરવો –થવો= પસ્તાવો થવો. ખખરે જવું=ખરખરો કરવા જવુ, લૌકિકે જવું]

ખ(૦ળ)ખળતું વિ૦ ['ખખળવુ'નુ વ૦કૃ૦]ખૂબ ઊનુ, ઊકળતુ (૨) ખળ ખળ કરતુ વહેતુ

ખ(૦ળ)ખળવું અ૦ ક્રિ૦ (રવ૦) ખૂબ ઊનુ થવું; ઊકળવુ (૨) વહેતા ખળખળ અવાજ કરવો (૩) [સ स्खल्, प्रा खल?] બાંધાનુ હાલી ઊઠવુ: ખખ–જીર્ણ–અશક્ત થવુ

ખખળાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ખખળવુ'નુ પ્રેરક (૨) (રવ૦) ઘણા પાણીથી ધોવુ (૩) (નાણુ) કઢાવવુ, પટાવી લેવુ

ખક્ખુ ન૦,–ક્ખો પું૦ જુઓ 'ખ'મા

ખગ પું૦ [સ] પક્ષી (૨) ગ્રહ (૩) તારો (૪) સૂર્ય (૫) દેવ (૬) નવની સંજ્ઞા ૦પતિ પું૦ પક્ષીઓનો રાજા–ગરુડ (૨) હંસ ૦વાહન પું૦(સ) વિષ્ણુ –ગાકાર વિ૦ [+આકાર] આભુ, ચકિત (૨) સુંદર –ગાધિપ,–ગેશ, –ગેન્દ્ર પું૦(સ)[+અધિપ,ઈશ ઇન્દ્ર] ગરુડ –ગાસન પું૦ [+આસન] (સ) ઉદયાચલ (૨) વિષ્ણુ

ખગુણ પું૦ [સ] જુઓ 'ખ'મા

ખગોલ(–ળ) પું૦[સ] ગગનમડળ. ૦ગણિત ન૦ ખગોળના પદાર્થોની ગતિ વગેરેનુ ગણિત. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ ગ્રહનક્ષત્ર ઇત્યાદિ સબધી શાસ્ત્ર ૦વેત્તા,૦શાસ્ત્રી પું૦ખગોળવિદ્યાનો જાણકાર ૦શાસ્ત્ર ન૦ ખગોળવિદ્યા [તરવાર

ખગ્ગ ન૦ ૦રી સ્ત્રી૦[સ खड्ग,प्रा खग्ग]+ખડ્ગ,

ખગ્ગા પું૦+[જુઓ ખગ] પક્ષી (૫) (૨) આકાશ [પૂર્ણ ગ્રહણ

ખગ્રાસ પું૦[સ]સૂર્ય, ચદ્ર કે કોઈ પણ ગ્રહનુ

ખચ(–ચ્ચ) અ૦ [સ खच्=ખેચી બાધવુ] ખેચીને, સખત રીતે (૨) [રવ૦] અદર પેસી જવા કે ભોકવાનો કે તેથી ઊલટી ક્રિયાનો રવ (ખચ દઈને સગીન પેસી ગયુ, ખચ દઈને ખેચી કાઢ્યુ)

ખચકાવવું સ૦ક્રિ૦ [ખચ (રવ૦) ઉપરથી] ખચ દઈને ખોસી દેવુ

ખચકાવું અ૦ક્રિ૦ ['ખચકો' ઉપરથી]અચકાવુ, અટકવુ (૨) પાછા પડવુ

ખચકો પુ૦ [ખચ (રવ૦) ઉપરથી]સપાટી પર પડેલો ખાડો – ખાંચો (૨)અટકાવ; અંતરાય

ખચખચવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] ખચ ખચ એવો અવાજ થવો કે કરવો(૨)[જુઓ ખચ]ખીચોખીચ ભરાવુ, ભિડાવુ

ખચર ન૦ ખચ્ચર **–રી** સ્ત્રી૦ ખચ્ચરની માદા **–રુ** ન૦ નિર્માલ્ય – ખચ્ચર જેવું ઘોડું (૨) વિ૦ ઘરડું, નબળુ [જુઓ 'ખચર'મા

ખચરુ ન૦ જુવાનનુ મરણ (૨) વિ૦ (૩) ન૦

ખચવુ સ૦ ક્રિ૦ [સ खच् ઉપરથી] જડવુ, બેસાડવુ (૨) ખીચોખીચ ભરવુ – લાદવુ

ખચાખચ અ૦[રવ૦]ખચ ખચ(૨)ખીચોખીચ

ખચાખચી અ૦ ખચીત, અવશ્ય (૨) સ્ત્રી૦ ગિરદી, ભીડ

ખચિત વિ૦ [સ] જડેલુ, બેસાડેલુ

ખચીત અ૦ [મ૦ન खचि(–ची)त] જરૂર, અવશ્ય **–તાઈ** સ્ત્રી૦ ખાતરી, ચોકસાઈ

ખચૂકખચૂક અ૦ ખડુકખડુક, ઊછળતુ અને ધીરુ ચાલતુ હોય તેમ (ઘોડાની ચાલ માટે)

ખચોખચ અ૦ [જુઓ ખચ] ભચોભચ (૨) ખીચોખીચ

ખચ્ચ અ૦ જુઓ ખચ

ખચ્ચર ન૦[हिं]ઘોડો અને ગધેડુ એ બંનેની મિશ્ર જાતિનુ પ્રાણી [ખંજવાળવુ

ખજવાળ સ્ત્રી૦ જુઓ ખંજવાળ **૦વું** સ૦ક્રિ૦

ખજાનચી પુ૦[फा]ખજાનાનો ઉપરી,કોષાધ્યક્ષ

ખજાનદાર વિ૦ ખજાનાવાળો

ખજા(–જી)નો પુ૦[अ]નાણુ રાખવાની જગા, ભંડાર(૨)[લા]ધન,દોલત(૩)હથિયાર ભરવાની ખોલ કે આંકાવાળો પટો (૪)બંદૂકમાનુ ગોળી ભરવાનુ ખાનુ (૫) ચલમમા ગડાકુ મૂકવાનો ખાડો (૬) મીઠું પકવવાનો અગર [**ખજાને પડવું**=વધારે પડવુ, કોઈ ભાવ પૂછે નહીં – ચિંતા કરે નહીં તેવી સ્થિતિમા પડવુ(૨)ઠેકાણે પડવુ, જગાએ ગોઠવાઈ જવુ.]

ખજૂર ન૦ [સ खर्जूर, પ્રા खज्जूर] એક ફળ, જે સુકાવાથી ખારેક બને છે [**–ટોપરાં કરવાં**=(બાળકને)પીઠ પર લઈ ખજૂર ટોપરા વેચતા હોઈએ એમ રમત કે ખેલ કરવો] **–રી** સ્ત્રી૦ ખજૂરનુ ઝાડ (૨) [સુ] ખજૂર **–રી ભાત** સ્ત્રી૦ ખજૂરીના પાદડાની ભાત **–રું** ન૦ ખજૂરીની જાતનુ ઝાડ, જેમાથી તાડી નીકળે છે

ખજૂરી સ્ત્રી૦[સ. खर्जू, પ્રા. खज्जू] ખંજવાળ લાગે એવા નાના નાના કાંટા(૨)ખંજવાળ(૩) ['ખજૂર' ઉપરથી] એક મીઠાઈ (૪) જુઓ 'ખજૂર'મા **ખજૂરુ** ન૦ જુઓ 'ખજૂર'મા

ખજૂરો પુ૦[સ खर्जु· खर्जूरक]+કાનખજૂરો

ખટ વિ૦[સ षट्]છ **૦કરમ,૦કર્મ** ન૦બ૦ વ૦ બ્રાહ્મણે કરવાના છ ધર્મકાર્યો (યજન, યાજન, અધ્યયન, અધ્યાપન, દાન અને પ્રતિગ્રહ) (૨) ધર્મ સંબંધી નિત્યકર્મ

ખટ પુ૦ [સ शठ, મ]ઠગ,લબાડ આદમી (૨) [મ.] એક રાગ (૩) અ૦ [રવ૦]

ખટક સ્ત્રી૦ [જુઓ ખટકવુ] ખટકો (૨) ચાનક

ખટક ખટક અ૦[રવ૦]ખટ ખટ અવાજ થાય એમ

ખટકવું અ૦ક્રિ૦[રવ૦,પ્રા.खटक्कय, हिं खटकना, મ खटकणें] કાકરીની પેઠે ખૂચવુ, ભોકાવુ, સાલવુ (૨) અંદરથી લાગવુ, પશ્ચાત્તાપ થવો

ખટકો પુ૦ [જુઓ ખટકવુ] ખટકવુ તે કે તેનો અવાજ ચાપીટા (૨) હરકત, નડતર (૩) શક, અંદેશો(૪) ચાનક, કાળજી [**–આવવો**=નડવુ, ખટકવુ,ખટકો લાગવો કે થવો **–રાખવો**= મનમા અંદેશો કે કશુ ખટકે એવુ હોવુ (૨) ચાનક કે ચિંતા રાખવી]

ખટખટ સ્ત્રી૦ [રવ૦, સર૦ हिं, મ] ખટ ખટ એવો અવાજ (૨) હરકત,નડતર (૩) પંચાત, માથાકૂટ **–ટારો** પું૦ કંટાળો આવે એવી માથાઝીક, કચકચાટ

ખટગુણ પું૦ બ૦ વ૦ [સ षट्+ગુણ]છ ગુણ (ઉદ્યોગ, સાહસ, ધૈર્ય, બળ, બુદ્ધિ ને પરાક્રમ)

ખટચક્ર, ન૦બ૦વ૦ [સ षट्+चक्र] [યોગ] શરીરની અંદરના છ ચક્રો (આધાર, લિંગ નાભિ, અનાહત, કંઠ અને મૂર્દ્ધ)

ખટદર્શન ન૦બ૦વ૦ [સં. षट्+दर्शन] જુઓ ખટશાસ્ત્ર [પ્રપંચી
ખટનટ વિ૦ [જુઓ ખટ + નટ, મ.] નટખટ,
ખટપટ સ્ત્રી૦ [રવ૦? સં. घटपट? સર૦ મ, હિં] યુક્તિપ્રયુક્તિથી કામ સાધી લેવાની તજવીજ, પ્રાપંચિક ગોઠવણ (૨) ગોઠવણ (૩) કડાકૂટ, પંચાત [ખટપટમાં પડવું = ખટપટ કરવામાં રોકાવું કે ફસાવું યા માથું મારવું.] ૦વું અ૦ક્રિ૦ ખટપટ કરવી –ટિયું વિ૦ ખટપટવાળું, કડાકૂટિયું (૨) ખટપટી, કારસ્તાની –ટી વિ૦ ખટપટિયું, કારસ્તાની
ખટપદ પું૦ [સં षट्+पद] છ પગવાળા પ્રાણીઓનો વર્ગ (૨) ભમરો (૩) મધમાખ (૪) જૂ
ખટબાકી સ્ત્રી૦ [ખટ – શઠ + બાકી ?] વસૂલ ન આવી શકે એવું લેણું (૨) મહેસૂલમાંની વસૂલ ન થાય એવી બાકી રકમ
ખટમધુર(–રું) વિ૦ [સં. शट, દે. खट्ट + मधुर] કંઈક ખાટા અને કંઈક મીઠા સ્વાદવાળું
ખટમલ પું૦ [હિં, મ, પ્રા खट्टामल्ल પરથી?] માકડ [આવતું, છમાસી
ખટમાસી વિ૦ [સં षट्+मास] છ મહિને
ખટમીઠું વિ૦ [સં. शट, દે. खट्ट+મીઠું] ખટમધુરું
ખટરસ પું૦બ૦વ૦ [સં षट्+રસ] છ સ્વાદ (ખાટો, ખારો, કડવો, તૂરો, તીખો અને ગળ્યો) (૨) વિ૦ છ રસ – સ્વાદવાળું, બધા રસવાળું
ખટરાગ પું૦ [સં षट्+राग] છ રાગ (એક મત પ્રમાણે ભૈરવ, માલકોશ, હિંડોળ, શ્રીરાગ, કેદાર અને મલાર) (૨) [?] કજિયો, અણબનાવ (૩) સાંસારિક જંજાળ, કડાકૂટ –ગી વિ૦ કજિયાખોર (૨) જંજાળી
ખટલો પું૦ [સર૦ મ खटला, खटले, का कटले] કુટુંબકબીલો, પરિવાર, રસાલો (૨) સરસામાન, સરંજામ (૩) મુકદ્દમો (૪) ગૂંચવણવાળું – મુશ્કેલ કામ
ખટવવું સ૦ક્રિ૦ [દે खट्ट='ખાટું' ઉપરથી] ખટાશ ચડે એમ કરવું (૨) 'ખાટવું'નું પ્રેરક, ખટાવવું [લાભ મેળવવો
ખટવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं खटाना] + ખાટવું,
ખટશાસ્ત્ર ન૦બ૦વ૦ [સં षट्+शास्त्र] હિંદુ તત્ત્વજ્ઞાનનાં છ શાસ્ત્રો – દર્શનો (સાંખ્ય, યોગ, ન્યાય, વૈશેષિક, મીમાંસા અને વેદાંત)
ખટાઈ સ્ત્રી૦ [દે. खट्ट, હિં., મ] ખાટાપણું (૨) ખાટી વસ્તુ [કરે એવું
ખટાઉ વિ૦ ['ખાટવું' ઉપરથી] ખટાવે – લાભ
ખટાઉ પેદાશ સ્ત્રી૦ હરાયાં ઢોરની હરાજીમાંથી થતી પેદાશ
ખટાખટ અ૦ [રવ૦]. –ટ(–ટી) સ્ત્રી૦ ખટાખટ એવો અવાજ (૨) [લા] કજિયો, તકરાર
ખટાટોપ પું૦ [મ., સં फटाटोप?, ખટ (રવ૦)+ સં आटोप?] આડંબર, (ખોટો) મોટો દેખાવ, જરા સરખા કામની જગાએ ભારે કડાકૂટનું તોસ્તાન થવું તે [કજિયો, તકરાર
ખટાપટી સ્ત્રી૦ ['ખટપટ' ઉપરથી] ગરબડ (૨)
ખટારો પું૦ [સર૦ મ] ભાર ભરવાનું ગાડું (૨) તેના જેવું મોટું કોઈ વાહન, ભારની 'મોટર – લોરી' (૩) [લા.] કર્કશ અવાજ કરે એવું – ખરાબ વાહન (૪) ઘરવાખરો
ખટાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ખટાવું', 'ખાટવું'નું પ્રેરક
ખટાવું અ૦ક્રિ૦ ['ખાટું' ઉપરથી] ખટાશ ચડવી, ખાટું થવું (૨) 'ખાટવું'નું કર્મણિ
ખટાશ સ્ત્રી૦ [દે खट्ट=ખાટું ઉપરથી] જુઓ ખટાઈ (૨) [લા] અણબનાવ
ખટુંબડું, ખટ્ટમડું પું૦ ['ખાટું' ઉપરથી] થોડુંક ખાટું [એક શસ્ત્ર
ખટ્વાંગ પું૦ [સં.] ખોપરીના મૂઠાવાળું શિવનું
ખડ ન૦ [સં खट–ड, દે] ઘાસ, કડબ (૨) ખેતરમાં ઊગેલું નકામું ઘાસ નીંદામણ
ખડક પું૦ [સં?] પાણીમાંનો કે જમીન ઉપરનો પથ્થરનો ટેકરો (૨) ખરાબો ધારદાર ભેખડ
ખડક(–ગ) પું૦ (ચ) એક પ્રકારની ચૂડી
ખડકલો પું૦ ['ખડકવું' ઉપરથી] ખડકેલી ચીજોનો જથો; ઢગલો
ખડકવું સ૦ક્રિ૦ ['ખડક' ઉપરથી તેના જેવા આકારે ગોઠવવું] ઉપરાઉપરી ગોઠવવું, સીંચવું
ખડકી સ્ત્રી૦ [દે સં खडक्की] ઘર આગળની બાંધેલી – બારણાવાળી છૂટી જગા, ડેલી (૨) બે અથવા વધારે ઘર આગળની એક સામાન્ય દરવાજાવાળી ગલી કે શેરી (૩) એવી જાતની –

દરવાજાવાળી રચના અથવા એની ઉપરની ડેલી
ખડકુ ન૦ [જુઓ ખડક] નાનો ખડક (૨) પથ્થરનો કે લાકડાનો – શલ્યા કે પાટલા જેવો – લૂગડા ધોવામા વપરાતો નાનો ટકડો [સુ.,કા]
ખડકો પુ૦ જુઓ ખડકલો
ખડખડ અ૦(રવ૦)[સ खटत्खट,प्रा खडक्खड] ખડખડ એવો અવાજ કરીને (હસવુ) (૨) સ્ત્રી૦ એવો અવાજ (૩)ખટખટ, ડખલ, પીડા, ઉપાધિ (૪) તકરાર, ખટપટ ૦ભડભડ અ૦ ખડખડ ભડભડ એવો અવાજ કરીને (૨) સ્ત્રી૦ એવો અવાજ (૩) ગરબડ ૦જોગ પુ૦ ટટાનો પ્રસગ ૦તું વિ૦ ખડખડ અવાજ કરતુ (૨)ન૦ સૂકુ ન ભિયેર(૨)[લા]બરતરફ થવુ તે [–આપવું = રજા આપવી,કાઢી મૂકવુ. –મળવું] ૦વું અ૦ક્રિ૦ ખડખડ અવાજ થવો –ટાટ પું૦ ખડખડ એવો અવાજ (૨) અ૦ એવો અવાજ કરીને (હસવુ) –ડાવવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ખખડાવવુ –ડિયુ વિ૦ (૨)ન૦ જુઓ ખડખડતુ [–આપવું, –મળવું] (૩) વસાય ખોલાય એવી નાના નાના પાટિયાની બાગીબારણામા મુકાતી રચના(૪)એક ખાવાની વાની. –ડિયાં ન૦ બ૦ વ૦ ઝાંઝ
ખડગ ન૦ [જુઓ ખડ્ગ] તલવાર (૨) ગેડાનુ શિગડુ (૨) જુઓ ખડક (ચ)
ખડગુ ન૦બિલાડીની જાતનુ એક હિસક પ્રાણી
ખડઘૂમ ન૦ એક પખી [જાતનો ચપો
ખડચંપો પુ૦ [દે खड्डु = મોટુ – ચપો] એક
ખડણુ વિ૦ ['ખડવુ' ઉપરથી સર૦ म] આખા –હરામ હાડકાનુ આળસુ(૨)[?](સુ)ખડતલ
ખડતર(–લ) વિ૦ [सं. खरतर ?] દુખ ખમી શકે એવુ ખરવાણ (૨) મહનતુ (૩) મજબૂત બાધાનું (૪) તુચ્છ
ખડતાલ સ્ત્રી૦[स षट् + ताल] છ તાલ [સગીત] (૨)કરતાલ, કાસીજોડ (૩) લાકડાની ફ્ડેતાલ
ખડતાલ સ્ત્રી૦[स खुर + ताल?]લાત, પાટુ
ખડતાલ(–ળ)તું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ 'ખડતાલ' = લાત] ખરી વડે ઠોકવું–ખોદવુ (જમીન)
ખડતું,–તૂમ ન૦ ખડખડતુ, રજા, બરતરફી
ખડદુ ન૦ [દે खड्डु = મોટુ ઉપરથી ?] ખડણુ, પ્રવાહી પદાર્થનું જામેલુ ચોસલુ (૨)[ખડરવુ ઉપરથી ?] ખૂંચરું, છિદ્ર, દોષ
ખડધાન ન૦['ખડ જેવુ 'ધાન' વગર ખેડે ઊગતુ] ખેડયા કે વાવ્યા વિના થતુ ધાન(સામો, મણકી વગેરે) (૨) હલકી જાતનુ અન્ન
ખડધામણી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
ખડધાયેલુ, ખડધાલ વિ૦ [જુઓ ખવગવુ] ચાઠા, ખૂજલી ઇત્યાદિ થવાથી ખરાબ થયેલુ, કીડ પડી હોય તેવુ, ખવાયેલુ (૨) ખરડાયેલુ; મેલુ (૩) ઘસાયેલુ, નબળુ
ખડ(–ર)પવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ ખડપુ] ખોતરી – ઉખેડી કાઢવુ સોગ્વુ
ખડપિચુ ન૦ (ચ) ગાડાનુ પછીતિયુ
ખડપુ ન૦ [જુઓ ખૂરપી] ખડપવાનુ ઓજાર, –પો પુ૦ જુઓ ખરપો, ખરપડો
ખડ(–ર)બચડું વિ૦ ખાડાખૈયાવાળુ, ઊચુ-નીચુ –ડાઈ સ્ત્રી૦
ખડબુ ન૦ [દે खड्डु = મોટુ ઉપરથી ?] જામી ગયેલા પ્રવાહીનુ ચોસલુ, ખડદુ, –બાદાર વિ૦ ખડબા નીકળે એવુ
ખડબૂચ(–ચુ) ન૦[सं. खर्बुज, फा. खर्बुजह]એક ફળ, તરબૂચ –ચી સ્ત્રી૦ તેનો વેલો, તરબૂચી
ખડભડ સ્ત્રી૦ [રવ૦] એવો અવાજ(૨)ગરબડ, ધાધલ(૩)કજિયો, બોલાબોલી (૪)દખલ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ ખડભડ અવાજ થવો (૨) બોલા-બોલી થવી –ડાટ પુ૦ ખડભડ અવાજ (૨) ગરબડ, ધાંધલ
ખડમા(–માં)કડી સ્ત્રી૦ [દે खड्डु = મોટુ + માકડી ? કે ખડ=ઘાસ+માકડી ?]એક જીવડું
ખડમોસાળ ન૦[દે खड्डु = મોટુ + મોસાળ] માનુ કે બાપનુ મોસાળ
ખડવઢ વિ૦ [ખડ + વાઢવુ] ઘાસ વાઢનાર
ખડવેવાઈ પુ૦ [દે खड्डु = મોટુ + વેવાઈ] વેવાઈનો બાપ –ણ સ્ત્રી૦ વેવાઈની મા
ખડવું સ૦ક્રિ૦ ['ખરડવુ' ઉપરથી ?]ચોપડવું,લેપ કરવો(૨) ખરડવું, ડાઘ લગાડવો(૩) સડોવવુ, આળ મૂકવુ(૪)નઠારા કામમા સામેલ કરવુ
ખડવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ हिं खडा, सं खडक = થાણુ, સ્થિર પરથી ?] અટકવુ,રોકાવુ, થભી

જવુ (૨) હાથપગ ઇ૦ અવયવ ઠીતરી જવો (૩)આખડી પડવું,પડી જવુ [સર૦ म खडणें] (૪)(રગ)ઊડી જવો,ઝાખુ પડવુ [**ખડી પડવું, બેસવું**=અટકી પડવુ, રોકાઈ જવુ **ખડતું મૂકવું**=રહેવા દેવું, અવગણવું]

ખડશિ (-શીં)ગી ન૦[દે खड्डु=મોટુ+શીગ] એક મોટુ ઝાડ, જેની લાબી લાબી શિગોનુ શાક તથા અથાણુ થાય છે

ખડશિંબી સ્ત્રી૦[स खड्गशिंबी?]એક વનસ્પતિ

ખડસમેરવો પુ૦ એક વનસ્પતિ

ખડસલ પું૦ મકાનનો પાયો [પાપડો

ખડસલિ(-ળિ)યો પુ૦ એક વનસ્પતિ, પિત-

ખડંગ અ૦ [રવ૦] ખડગ એવો અવાજ કરીને

ખડા સ્ત્રી૦[સર૦ हि. खडाउँ म खडावा, का कडाव]પાવડી, ચાખડી (૨)[?] જોડાની એડી. **૦ઉતાર** વિ૦ જોડા ઉતારતા વેત–તરત સ્વીકારાય એવી (હૂડી) **૦ઉપાડ** વિ૦ ઊભા ખડાનો–ચપસીને બેસતો (જોડો)

ખડાઈ સ્ત્રી૦ વાછરડી [કા] (૨) [જુઓ ખટ=શઠ] શઠતા, કામચોરી

ખડાઉ સ્ત્રી૦ [જુઓ ખડા]પાવડી, ચાખડી (૨) [જુઓ ખડ] સૂકું ઘાસ [ઉતાવળથી

ખડાખડ અ૦[રવ૦]એવો અવાજ થાય એમ(૨)

ખડાખાટ,-સ્ટ્ક ન૦[स षट्+अष्ट]જ્યોતિષમા છ અષ્ટકવાળો યોગ(જે બે માણસો વચ્ચે આ યોગ આવે તેમને બને નહિ–અણબનાવ રહે એમ કહેવાય છે)

ખડાખાષ્ટક (-ષ્ટકું,-સ્ટક) ન૦જુઓ ખડાખાટ

ખડાયતા વિ૦બ્રાહ્મણ કે વાણિયાની એ નામની એક જાતનુ **-તો** વિ૦ પુ૦

ખડારી સ્ત્રી૦ [સર૦ म खडारी] ગાવાનીએક બાની–ધ્રુપદ પદ્ધતિ (તે ગાનાર પ્રસિદ્ધ ગાયક રાજા સન્મુખ સિગના ગામ 'ખંડાર' પરથી)

ખડાવો પું૦ [જુઓ ખડાઉ] લાકડાનો જોડો

ખડાસન પુ૦ એક વનસ્પતિ–ઔષધિ

ખડિયાખડખડ વિ૦ [રવ૦] સખળડખળ, ખખળી ગયેલુ, જીર્ણ (૨) સ્ત્રી૦ ભાગીતૂટી હાલત (૩) જ જાળ, માથાફોડ

ખડિયાટ પુ૦ તળાવમા ઊતરવાની, ઢાળ પડતી પણ ખસી ન પડાય એવા ચણતરવાળી, ઓકળીબધ રચના

ખડિયુ ન૦ [જુઓ ખરડિયુ] સુકવણુ (૨) સુકાવાથી તડો પડી ગઈ હોય તેવી જમીન (૩) ચોમાસામા કેટલાક દિવસ વરસાદ ન પડવાથી જે તાપ પડે છે તે (૪) ['ખડુ' ઉપરથી] બાજીમા છેવટની કૂકી ઘરમા બરાબર પહોચે એથી વધારે દાણા પડતા તેણે બહાર નીકળવુ પડે તે (૫) [જુઓ ખડિયો વાઘ] ચિત્તો, વાવ (૬) જોટડુ, જુવાન ભેંસ

ખડિયો પુ૦ [દે खडिअ] લખવાની શાહી રાખવાનુ પાત્ર (૨) દીવો કરવાનો નાનો ડબો (૩) ઘણા પડવાળી ઝોળી, ખભાની બે તરફ ઝૂલતો નખાય એવો કોથળો (૪) ખલતો,વાટવો [**-ભરવો**=ખડિયામા શાહી ભરવી (૨) ખડિયામા વાસતેલ ભરવુ **ખડિયા ભરવા, ખડિયા પોટલાં બાંધવાં**=ઉચાળા ભરવા, ઉઠાતરી કરવી]

ખડિયો ખાર પુ૦ ['ખડિયો'='ખડી' જેવો+ખાર] એક જાતનો ક્ષાર, ટકણખાર

ખડિયો વાઘ પુ૦[સર૦म खड्या वाघ (खड्या=નાનો)] ચિત્તો દીપડો

ખડી સ્ત્રી૦ [सं, प्रा] ખડીમાટી (૨) રસ્તા પર નંખાય છે એવા પથ્થરના કાકરા–મરડિયા (૩) [જુઓ ખડિયુ] વગર વિયાયેલી ભેશ

ખડી ફોજ સ્ત્રી૦ ['ખડુ'+ફોજ] કાયમી લશ્કર

ખડી બોલી સ્ત્રી૦ ['ખડુ'+બોલી] (દિલ્હી પાસેની—પશ્ચિમી) હિદી–હિદુસ્તાની ભાષા

ખડી માટી સ્ત્રી૦ ['ખડી'+માટી] એક જાતની ધોળી માટી, ખડી [સાકર

ખડી સાકર સ્ત્રી૦ ['ખડી'+સાકર] એક જાતની

ખડુ વિ૦ [हि खडा प्रा खडुक्क=પ્રગટવુ; ઊપજવુ પરથી?]ઊભુ (૨) તત્પર (૩) ન૦[म खडा=નાનુ ઢેફુ (स खड)] પાણી ચૂસી લે એવુ ઈટનુ ઢેફુ, ઠીકરુ (૪) જુઓ ખડિયુ ૪ અર્થ [**-કરવું**=સામે રજૂ કરવુ, લાવીને સામે ઊભુ કરવુ (વસ્તુ, વાત કે માણસ), ઉપસ્થિત કરવુ **-થવું**=ખડુ કરાવુ, સામે આવીને ઊભુ રહેવુ, હાજર થવુ.]

ખડેખાંગ અ૦ ['ખડે ખડ્ગે'?] (કા) ટટાર
ખડેઘાટ વિ૦ ['ખડુ'+ઘાટ] ભઠ્ઠીમાં નાખ્યા વગર ધોયેલું (કપડું) (૨) અ૦ ટટાર, મગરૂર રીતે (૩) સજ્જ; તત્પર
ખડે ચોક અ૦ [ખડું+ચોક] છડે ચોક; છચોક, જાહેર રીતે [આવતાવેંત તરત
ખડે જોડે અ૦ [ખડુ+જોડો] ઊભે ઊભે,
ખડેલી સ્ત્રી૦ (કા) લોટડી જેમ; ખડી
ખડો પુ૦ [જુઓ ખડા] જોડાની ખડા-જોડી (૨) કૂકડા કે કબૂતરને ગાભવાનું પિંજરું
ખડ્ગ ન૦ [सं] જુઓ ખડગ
ખડ્ડુ વિ૦ [दे खड्डु=મોટુ] અનુભવી (૨) હોશિયાર, ચાલાક (૩) વયોવૃદ્ધ (૪) [જુઓ ખાડું] અપંગ
ખણ સ્ત્રી૦ [ખણવું] વલૂર, ચળ, ખંજવાળ (૨) [?] એક જાતની ગંગેળી (૩) પુ૦ [સં] ટેબલનું કે કબાટનું ખાનું
ખણ સ્ત્રી૦ + ક્ષણ, ખણ
ખણકો પુ૦ [રવ૦] એક અવાજ, ગણકો (૨) [જુઓ ખટકો] શૂળના ભોંક જેવી વેદના સણકો
ખણખણ અ૦ [રવ૦] ખણખણ અવાજ થાય એમ ૦વું અ૦ક્રિ૦ [प्रा. खणक्खण] ખણખણ અવાજ થવો -ણાટ પુ૦ ખણખણ અવાજ -ણિયાં ન૦બ૦વ૦ ખણખણે એવી નાની નાની ઘૂઘરીઓ કે કાસીજોડ જેવા પતરા (રથ ઇત્યાદિના) (૨) કાસીજોડ, છબછબિયા -ણું વિ૦ખૂબ શેકાયેલું, ખરું થયેલું, ખૂબ તપેલું
ખણખોજ(-ત, તર, -દ, -ળ) સ્ત્રી૦ [ખણવું+ખોજવું, ખોતરવું, ખોદવું, ખોળવું] બારીક તપાસ-શોધ (૨) [લા] કોઈના દોષ શોધ્યા-કર્યા કરવા તે, નિંદા કર્યા કરવી તે -દિયું વિ૦ ખણખોદ કરવાની ટેવવાળુ
ખણચલું ન૦ ['ખણવું' પરથી?] પાવડો
ખણુજ સ્ત્રી૦ ખંજવાળ, વલૂર, ચળ
ખણવું સ૦ક્રિ૦ [सं खन्, प्रा खण] ઉઝરડવું, ખોતરવું (૨) ખોદવું (૩) વલૂરવું, ખંજવાળવું (૪) ચીમટી ભરવી (ચૂંટી ખણવી)
ખણસ સ્ત્રી૦ [दे खणुसा] શંકા, અદેશો (૨) અંટસ, વેરઝેર (૩) ખત, હોશ (૪) ઝાડા-પેશાબની શંકા-હાજત (૫) આદત, ટેવ [-થવી=ઝાડાની હાજત થવી ખણસે ભરાવું=ચડસે ભરાવું, અંટસ ભરાવો] -સાવું અ૦ ક્રિ૦ વહેમાવું (૨) દાઝે બળવું (૩) હાજત થવી
ખણિક વિ૦ + ક્ષણિક
ખણુ ન૦ + ક્ષણ. ૦ખણુ અ૦ ક્ષણે ક્ષણે
ખણેર પુ૦ એક વનસ્પતિ, ખગ્ગેર
ખત ન૦ [अ] લેખ, લખત, દસ્તાવેજ ૦પત્ર (-ત્તર) ન૦ ખત કે તેને લગતા કાગળિયા [-કરવું=દસ્તાવેજ કરવો, લેખિત કરાર કરવો -ફાટવું=દસ્તાવેજ રદ થવો (૨) ખર્ચ કે ખરચમાંથી બચી જવું (જેમકે કન્યા ગુજરી જવાથી)]
ખતમ અ૦[अ खत्म] ખલાસ, સમાપ્ત [-કરવું = પૂરું કરવું (૨) મારી નાખવું -થવું]
ખતરવટ અ૦ આગ્રહપૂર્વક, જીદપૂર્વક (૨) સ્ત્રી૦+ ક્ષત્રીવટ [-થઈને લાગવું=બરાબર કેડે પડવું] ૦વેર ન૦ (સુ) હાડવેર
ખતરણ સ્ત્રી૦ [જુઓ ખતરી] ખતરીની સ્ત્રી
ખતરિયાંવટ સ્ત્રી૦ + જુઓ ક્ષત્રીવટ
ખતરી વિ૦ [सं क्षत्रिय] ક્ષત્રિયની એક જાતનું (૨) કાપડ વણવાનો ધંધો કરતી એક ન્યાતનું (૩) પુ૦ એ ન્યાતનો માણસ
ખતરું ન૦ [જુઓ ખતરો] અડચણ, આફત (૨) [જુઓ ખૂધરું] ખોડ, છિદ્ર [ખતરાં ખોળવાં=છિદ્ર ખોળવા - જોવા]
ખતરો પુ૦ [अ] ભય, જોખમ (૨) અદેશો, સંદેહ [-મટાડવો=શંકા દૂર કરવી (૨) હાજતની શંકા પૂરી કરવી, ઝાડે ફરવા જવું -પાડવો=વાંધો પાડવો]
ખતવણી સ્ત્રી૦ ખતવવું તે
ખતવવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ખાતું] (રોજમેળ-માંની રકમની) ખાતાવાર નોંધ કરવી
ખતા(-ત્તા)સ્ત્રી૦[अ] નુકસાન, ઠોકર (૨) ચૂક (૩) ...
[-ખાવી=ઠોકર વાગવી, નુકસાન થવું.]
ખતાબ સ્ત્રી૦[अ खता+ऐब(अ)] ભૂલ, ખામી (૨) આરોપ, દોષ દેવો તે (૩) શાપ, બદદુવા
ખતિયો પુ૦ એક પક્ષી

ખતીબ પુ૦ [અ] ઉપદેશક, વ્યાખ્યાતા
ખત્તા સ્ત્રી૦ જુઓ ખતા
ખત્તો પુ૦ કામળો ધાબળો [ફા] (૨) [જુઓ ખત્તા] ઠોકર (૩) ધપ્પો. [ખત્તા ખાવા=ધપ્પા કે ઠોકર વાગવી (૨) ભૂલ કરી નુકસાન વેઠવું]
ખત્રી વિ૦ (૨) પુ૦ જુઓ ખતરી –આણી સ્ત્રી૦ તેની સ્ત્રી. ખતરણ
ખદખદ અ૦ (રવ૦) ખદખદ એવો આવાજ થાય તેમ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ ખદખદ થવુ (૨) ખદખદ અવાજ સાથે ઊકળવુ
ખદ(–દે)ડવું સ૦ ક્રિ૦ ખૂબ દોડાવવુ, તગેડવુ (૨) ફેરા ખવડાવવા, અથડાવવુ (૩) ખૂબ મહેનત આપવી
ખદડામણ સ્ત્રી૦ ખદડવુ કે ખદડાવુ તે
ખદડુક ખદડુક અ૦ [રવ૦] એવો અવાજ કરીને (ખૂબ દોડવાનો અવાજ, પ્રાય ઘોડાનો)
ખદડું વિ૦ [हिं खदरा=ક્ષુદ્ર, હલકુ, નકામું? કે खद्ध=મોટું, ખૂબ પરથી?] ઘટ પોતનું જાડુ (કપડુ) [રહેવો (કા.)
ખદડો પુ૦ [हिं खदरा (स क्षुद्र)?] હીજડો;
ખદબદ અ૦ (રવ૦) ખદબદ કરતુ સડતુ હોય – કીડાઓથી તળેઉપર થતું હોય એમ ૦વું અ૦ક્રિ૦ ખદબદ થવુ [પૈસા ખદબદવા = ખૂબ પૈસા હોવા ને તેનો સળવળાટ મનમા લાગવો]
ખદબદિયાં ન૦ બ૦વ૦ (સુખી સ્થિતિ, મોજ મઝા એ અર્થમા વપરાય છે)
ખદવું અ૦ ક્રિ૦ ચાલવુ; આગળ વધવુ (૨) આમતેમ નકામા દોડવું [કાથો
ખદિર પું૦ [સ] ખેરનુ ઝાડ ૦સાર પુ૦ ખેરસાર,
ખદિરિ(–રી)કા સ્ત્રી૦ ગિસામણીનો વેલો (૨) લાખ [પહેલી પત્ની
ખદીજા સ્ત્રી૦ [અ] (સં.) મહંમદ પેગમ્બરની
ખદુક(–શ) ખદુક(–શ) અ૦ (રવ૦) ખદડુક ખદડુક; ટૂંક ડગલે ઘોડુ ગવેડુ ચાલે તેમ
ખદેડવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं. खदेरना] જુઓ ખદડવુ
ખદ્દડ વિ૦ જુઓ ખદડું
ખદ્યોત પું૦ [સ] આકાશમા તેજ કરે તે – આગિયો, તારો, સૂરજ વગેરે
ખધરાવું અ૦ક્રિ૦ [ખાવું, ખાધુ ઉપરથી?] સપાટી પરથી ખવાવુ – ખરબચડુ થવુ
ખધ્યા સ્ત્રી૦ [दे खद्ध=ભૂખ્યુ]+ક્ષુધા, ભૂખ (૨) (ચ) વારંવાર ખાવાની વૃત્તિ [–ઊપડવી = ખા ખા કરવાનુ મન થવુ કે ખા ખા કરવુ.]
ખનક પુ૦ [સ] ઘર ફાડનારો (૨) ખાણ ખોદનારો
ખનખન સ્ત્રી૦ છ દ, વ્યસન (૨) ખંત (૩) તપાસ; ખણખોદ (૪) શ કા, હાજત (ઝાડાપેશાબની); ખણસ
ખનન ન૦ [સ] ખોદવુ તે
ખનિ(–ની) સ્ત્રી૦ [સ] ખાણ. ૦જ વિ૦ ખાણમાથી નીકળેલુ, જમીનમાથી ખોદી કાઢેલું (૨) ન૦ તેવી ધાતુ (સોનુ, લોઢુ વગેરે)
ખનિત્ર ન૦ [સ] ખોદવાનું ઓજાર; કોદાળી
ખની સ્ત્રી૦, ૦જ વિ૦ (૨) ન૦ [સ.] જુઓ 'ખનિ'મા
ખન્નું ન૦ અથાણુ (ભીલોમા)
ખપ પું૦ ['ખપવુ' ઉપરથી] વાવર, વપરાશ (૨) ઉપયોગ અગત્ય, જરૂર (૩) તગી, ખોટ (૪) માલનો ઉપાડ, ખપત [–આવવું = ઉપયોગી થવુ (૨) રણમેદાનમા મરાવુ –જાગવો = ઉપયોગ શરૂ થવો માગણી વધવી **ખપમાં આવવું** = ઉપયોગી થવુ. **ખપ પડવો** = જરૂર પડવી, ઉપયોગ જણાવો **ખપ લાગવું** = ઉપયોગી થવુ, કામમા આવવુ] ૦જોગું વિ૦ ઉપયોગ પૂરતું, જોઈતુ ૦ત સ્ત્રી૦ વેચાણ, ઉપાડ ૦તું વિ૦ વપરાય એવું ઉપયોગી (૨) વેચાય એવુ (૩) વ્યવહારમા ચાલે એવુ. લેવાય ખવાય એવું ૦નું વિ૦ ઉપયોગી
ખપરડી સ્ત્રી૦ [પ્રા खप्पर=ટુકડો?] નાનો ખપરડો (૨) ખપેડી. –ડો પુ૦ વાસની ચીપોની સાદડી – ટટ્ટી [નળિયાથી છાયેલુ
ખપરેલ(–લું) વિ૦ [સર૦ हिं खपड़ा=નળિયુ]
ખપવું અ૦ક્રિ૦ [સ क्षप्] વેચાવુ, ઉપાડ હોવો (૨) વપરાવુ, ખરચાવુ, ખતમ થવું (૩) લેખવુ, ગણાવુ (૪) વહેવારમા ખપતું હોવુ (૫) જોઈવું, કામ લાગવું [ખપી જવું = વેરાઈ જવુ (૨) યુદ્ધમા કામ આવવુ, મરી જવુ – ખલાસ થઈ જવુ (કોઈ કામ કે પ્રયત્નમા)] [શસ્ત્ર
ખપ(–પૂ)વો પુ૦ [ખાપવું ઉપરથી?] એક જાતનુ

ખપાટ સ્ત્રી૦ [સં कपाट ઉપરથી?] કામઠું, વાંસની–લાકડાની ચીપ –ટિયું ન૦ ખપાટ, વાંસની ચીપ(૨)વાંસનું–લાકડાનું ફાડિયું (૩) એક વનસ્પતિ

ખપાડ(–વ)વું અ૦ક્રિ૦ 'ખપવું'નું પ્રેરક

ખપુઆવું,–વવું 'ખપૂસવું'નું અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક

ખપુષ્પ ન૦ [સં.] જુઓ 'ખ'માં

ખપૂકલી સ્ત્રી૦ (કા) ઝૂંપડી –લું વિ૦ નાજુક, સુકલકડી (૨) ન૦ ઝૂંપડું

ખપૂવો પું૦ જુઓ ખપવો

ખપૂ(–ખૂ)સવું અ૦ક્રિ૦ [દે खपुसा=જૂતું પરથી?]ખંતથી પાછળ લાગવું –મડવું એક-ધ્યાન થવું (૨) સ૦ક્રિ૦ મારવું ઝૂડવું (ગ્રા) [**ખાઈ ખપૂ(–ખૂ)સીને લાગવું**=કોઈ કામ પાછળ ખંતથી લાગવું.]

ખપેડી સ્ત્રી૦ ઊગતા છોડ ખાઈ જનારું એક જીવડું (૨) છોડું; પોપડો (૩) ગૂગું

ખપેડો પું૦ ખપરડો વાંસની ટટ્ટી (૨)પાલખમાં વપરાતો વાંસનો ત્રાંપો

ખપોટી(–ડી) સ્ત્રી૦ [દે खप्पुर=રૂક્ષ? સર૦ મ खपु(–पो)डी]એક જાતની રેતી(૨)ભિંગડું, પોપડી(૩)કપોટી –ડું ન૦ પાતળું છોડું ભિંગડું

ખપ્પર ન૦[સં खर्पर, પ્રા खप्पर]જેમાં આવેલું બધું નાશ પામે એવું પાત્ર(દેવીનું) (૨) જોગી નાળિયેરીનું કે બીજું કોઈ પણ ભિક્ષાપાત્ર [**–ભરવું**=(માતાને) ભોગ ધરાવવો ગજી કરવી. **ખપ્પરમાં આવવું**=ભોગ થઈ પડવું,–નો ભોગ બનવું **ખપ્પરમાં લેવું**=ભોગ લેવો]

ખફગી સ્ત્રી૦ [फा]ખફાપણું, નાખુશી, ઇતરાજી; રોષ (–વહોરવી; –વેઠવી)

ખફા વિ૦ [अ.] નાખુશ, ક્રોધાયમાન

ખબકાવવું સ૦ક્રિ૦ ચોરવું,ઉચાપત કરવું(કા.)

ખબખબ અ૦ [રવ૦] ખદૂકખદૂક **૦વું** અ૦ ક્રિ૦ ખબખબ અવાજ થાય એમ દોડવું

ખબ(–બ)ડ વિ૦ જાડું, ઘટ્ટ (ઉદા૦ દૂધ)

ખબડ(–ર)દાર વિ૦જુઓ ખબરદાર.–રી સ્ત્રી૦

ખબડું ન૦ [જુઓ ખડબું, સર૦ મ खरवड] જાડું પડ કે થર–ખપોટું (ચ.)

ખબર પું૦બ૦વ૦,સ્ત્રી૦[अ]સમાચાર,બાતમી (૨) સંદેશો, કહેણ(૩) જાણ જ્ઞાન, ભાન (૪) નજર, સંભાળ [**–આપવી**=જાણ કરવી. **–કરવી**=જાણ કરવી (૨) ખબર કાઢવી **–કાઢવી**=ખબર મેળવવી **–પડવી**= જાણવું, માહિતી મળવી (૨) વીતવું અનુભવમાં આવવું **–રાખવી**=સંભાળ રાખવી **–લેવી**= માહિતી મેળવવી (૨) વેર કાઢવું, વિતાડવું **–લઈ નાખવી**=બગબર બતાવી આપવું, વિતાડવું]**૦અંતર** પું૦બ૦વ૦,સ્ત્રી૦ માહિતી, સમાચાર (૨) તબિયતના સમાચાર **૦દાર** વિ૦ હોશિયાર, કાબેલ (૨) સાવધ (૩) અ૦ 'સાવધ રહો, યાદ રાખો' એવા અર્થ નો ઉદ્ગાર **૦દારી** સ્ત્રી૦ **૦પત્ર** પું૦, ખબરઅંતર કે કાગળપત્ર (૨) ખબર દેતો પત્ર **૦પત્રી** પું૦ (છાપામાં) ખબર મોકલનાર

ખબાખબ અ૦[રવ૦] ધોવાટ–ધાટાવાટ થાય એમ (૨) સ્ત્રી૦ ધોધાટ, ધાંધલ (૩) વાટાવાટ, તકરાર બોલાબોલી

ખબુકાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ખબૂકવું'નું પ્રેરક

ખબુસાવું અ૦ક્રિ૦,–વવું સ૦ક્રિ૦ 'ખબૂસવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક

ખબૂકવું અ૦ક્રિ૦[રવ૦?] દીઠા વિના કૂદી પડવું

ખબૂકિયું ન૦ ખબૂકવું તે

ખબૂતર ન૦ કબૂતર **૦ખાનું** ન૦ કબૂતરખાનું –રી સ્ત્રી૦ કબૂતરી

ખબૂસવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ખપૂસવું

ખબેડવું સ૦ક્રિ૦ (કા) ગમે તેમ ખૂંદવું

ખબ્બડ વિ૦ જુઓ ખબડ

ખ(૦ળ)ભળવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] ખળભળ અવાજ થવો (૨) હાલી ઊઠવું, તળેઉપર થવું (૩)[લા] મનમાં અજંપો થવો, ગભરાવું

ખ(૦ળ)ભળાટ પું૦ જુઓ ખળભળાટ

ખભો પું૦ [દે खवय?] ધડ ને હાથ જ્યાં જોડાય છે તે અવયવ [**–ચડાવવો**=ના કહેવી; આનાકાની કરવી **–ઠોકવો,–થાબડવો**=શાબાશી આપવી **–દેવો**=ઊંચકવામાં મદદ કરવી]

ખમ સ્ત્રી૦ [फा.] બાહુ (કુસ્તી વખતે જે ભાગ

થાબડવામા આવે છે તે) (૨) તે ભાગનો સ્નાયુ, 'બાઇસેપ્સ' [-ઠોકવી = કુસ્તી પહેલા હાથના સ્નાયુ થાબડવા]
ખમખમ અ૦ [રવ૦] ૦વું અ૦ક્રિ૦ ખમખમ અવાજ થવો (૨) ['ખમવુ'નુ દ્વિત્વ] ખમી લેવુ, સહી કે વેઠીને ચૂપ રહેવું -**માટ** પુ૦ ખમખમવાનો અવાજ, (૩) ધ્રુજારી, ઝિણુ
ખમચ(-ચા)વું અ૦ક્રિ૦ ખંચાવું, અટકવુ
ખમણ ન૦ છીણીને કરેલો છૂંદો (૨) ખમણ ઢોકળા ૦**કાકડી** સ્ત્રી૦ ખમણી શકાય એવી કાકડી (૨) [સ૦ મ] નાળિયેરનુ ખમણ (હાળિયા અને મરીમીઠું નાખી કરે છે તે) ૦**ઢોકળાં** ન૦બ૦વ૦ એક ખાવાની વાની, ખમણવાળા ઢોકળા ૦**વું** સ૦ક્રિ૦ છીણવુ
ખમણા સ્ત્રી૦ + ક્ષમા
ખમણી સ્ત્રી૦ ખમણવાનુ ઓજાર, છીણી
ખમતખામણુ ન૦[प्रा खम = ક્ષમવુ + खामणा = માફી માગવી તે] જાણે અજાણે થયેલા દોષની ક્ષમા માગવી તે (જૈન) [કરનારુ
ખમતલ વિ૦ ['ખમવુ' ઉપરથી] ખમનારું, સહન
ખમતીધર વિ૦ ['ખમવુ' + 'ધરવુ ઉપરથી] ખમતુ (૨) સધ્ધર, પૈસાદાર
ખમતું વિ૦ ['ખમવુ' ઉપરથી] ખમી શકે એવુ (૨) ગજા પ્રમાણેનુ (૩) સધ્ધર, પૈસાદાર
ખમધ્ય ન૦ [स] આકાશનુ – માથા ઉપ-નુ મધ્યબિંદુ
ખમલી સ્ત્રી૦ વ્યાયામમા બેઠકનો એક પ્રકાર
ખમવુ સ૦ક્રિ૦ [स क्षम्, प्रा खम] સહન કરવુ, સાખવુ (૨) ક્ષમા કરવી (જૈન) (૩) [કા] ખમણવુ (૪) અ૦ક્રિ૦ થોભવુ [**ખમી જવું** = થોભી જવુ] ૦**ખમાવવું** સ૦ ક્રિ૦ [प्रा खमाविय, स क्षमित] પરસ્પર દોષો માફ કરવા કરાવવા (જૈન)
ખમા સ્ત્રી૦ [स क्षमा, प्रा.] ક્ષમા (૨) સબૂરી (૩) અ૦ જુઓ ખમ્મા [રાગ
ખમાચ(-ચી,-જ) પુ૦[म. खमाज, -स] એક
ખમાર પુ૦ [अ खम्मार] દારૂ ગાળનારો
ખમાર પુ૦ જુઓ ખભાર (ઉ ગુ)
ખમાવવુ સ૦ક્રિ૦ ['ખમવુ' ઉપરથી] ખમે એમ કરવુ (૨)[प्रा खमावणा] [જૈન]ક્ષમા માગવી
ખમાસણું ન૦['ખમાવવુ' પરથી] ક્ષમા માગવી તે (૨) [જૈન] જૈન સાધુને વંદન કરવાની ક્રિયા (૩) તે વખતે બોલાતા સૂત્રનુ નામ
ખમીર ન૦ [अ.] ખટાશ કે આથો ચઢાવનારુ તત્ત્વ (૨) ખટાશવાળુ ઉભરણ (૩) જોશ, તાકાત -**રી** વિ૦ ખમીરવાળુ
ખમીરો પુ૦[अ]એક જાતની સુગંધીદાર તમાકુ
ખમીસ [अ कमीस] એક જાતનુ પહેરણ
ખમ્મા અ૦ 'ક્ષેમકુશળ રહો – દુ ખ ન થાઓ' એવુ બતાવતો ઉદ્ગાર
ખયાલ પુ૦ [अ] ખ્યાલ
ખર પુ૦ [स] ગધેડો (૨)[स] રાવણનો ભાઈ (૩) વિ૦ ડોઠ, મૂર્ખ (૪) [રવ૦] ખોખરુ (૫) [स खर] તીક્ષ્ણ (૬) કઠોર
ખરક(-ખ)લો પુ૦ [જુઓ ખડકલો] ઢગલો
ખરખડિયું ન૦ જુઓ ખડખડિયુ
ખરખબર પુ૦બ૦વ૦, સ્ત્રી૦ સમાચાર
ખરખર સ્ત્રી૦ જુઓ ખરખરી(૨)અ૦ ['ખરવુ' ઉપરથી] એક પછી એક ખરતુ હોય એમ (આસુ), સપાટાબંધ
ખરખરવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ ખખરવુ
ખરખરાજાત સ્ત્રી૦ પરચૂરણ ખર્ચ (૨) ઘટ; ખાધ, નુકસાન [ખખરો
ખરખરી સ્ત્રી૦ જુઓ ખખરી -**રો** પુ૦ જુઓ
ખરખલો પુ૦ [જુઓ ખડકલો] ખરકલો
ખરખોટી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
ખરગધ ન૦ જંગલી ઘોડો
ખરગોશ(-સ) ન૦ [फा] સસલુ
ખરચ ન૦, પુ૦[જુઓ ખર્ચ] વાપર(૨) કિંમત; લાગત(૩)મોટી રકમ વાપરવાનો સાગે નરસો અવસર [-**કરવું(-વો)** = વાપરવુ(૨)નાતવરો કરવો -**કાઢવું** = ખરચ જોગુ મેળવવુ (૨) નાતવરા જેવા ખર્ચને પહોચી વળવુ -**ખાતે નાખવું** = ખરચના હિસાબમા ગણી લેવુ -**પાડવું** = ખરચ ખાતે નાખવુ] ૦**ખૂટણ** ન૦ પરચૂરણ – ફાલતુ ખર્ચ (૨) અવસર વખતે કરવાનુ ખર્ચ, વરો ૦**પાણી** ન૦ ખરચીપાણી [-**કરવાં** = પ્રસંગ ઊજવવો,

જમણવાર કરવો (૨) છૂટથી ધન વાપરવું. -ખૂટવાં=પૈસાની તાણ પડવી. નિર્વાહના સાંસા પડવા] ૦વું સ૦ ક્રિ૦ ખર્ચ કરવું, વાપરવું -ચાઉ(-ળ,-ળુ) વિ૦ ખર્ચ કરે એવું, હાથનું છૂટું (૨) મોંઘું.-ચી સ્ત્રી૦ ખરચવાને માટે જોઈતી રકમ (૨) ગુજરાનનું સાધન -ચી ચૂનો પું૦ મરામત* જેવા સાધારણ કામમાં લેવા જેવો-સામાન્ય પરચૂરણ ચૂનો -ચીપાણી ન૦ ખરચી, ગુજરાનનું સાધન, પરચૂરણ ખરચ

ખરચુ ન૦ [फा खर्च] ઝાડે જવું તે; મળત્યાગ [-જવું=બાજરે જવું] ૦પાણી ન૦ ખરચુ

ખરચો પું૦ જુઓ ખર્ચ (૨) [જુઓ કરચો] ખાપો (વાળનો કે છોડનો) (૩) પતરાળાં સીવવાની રાડાની સળી

ખરજ પું૦[सं षड्ज] ષડ્જ-સા સ્વર (સંગીત)

ખરજ સ્ત્રી૦[सं खर्जु] ચામડીનો એક રોગ (૨) ખજવાળ [એક રોગ

ખરજવું ન૦ [सं खर्जु ઉપરથી] ચામડીનો

ખરડ સ્ત્રી૦ [ખરડવું ઉપરથી] જાડા રગડાનો લેપ

ખરડકું ન૦ [सं. क्षर् ઉપરથી] (કા) વહેળિયું

ખરડવું સ૦ ક્રિ૦ [प्रा खरड] ખરડ-લેપ કરવો (૨) ખરાબ-મેલું કરવું, બગાડવું (૩) [લા] સંડોવવું, લબદાવવું

ખરડિયું ન૦ [दे खरडिअ=રૂખું, સૂકું] સુકવણું, દુકાળ જેવું વર્ષ

ખરડો પું૦[ખરડવું ઉપરથી] ઘૂંટવાના અક્ષરોનો કાગળ (૨) કાચું લખાણ, મુસદ્દો (૩) યાદી (૪) ખરડ, લેપ

ખરણેર ન૦[सं. क्षीरिणी]એક વનસ્પતિ, ખણેર

ખરતરગચ્છ પું૦[सं] જૈન સાધુઓનો એક વર્ગ

ખરપડી સ્ત્રી૦[જુઓ ખૂરપી]ખરપવાનું ઓજાર. -ડો પું૦ મોટી ખરપડી (૨)મોટો તવેથો(૩) એંજિનની આગળનું પાટા પર થોડું ઊંચું રહેતું ખરપી જેવું તે (૪)ચામડાં ઉઝરડવાનું ઓજાર(૫)કમઅક્કલ ગામડિયો,ગમાર માણસ

ખરપણી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

ખરપવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ખડપવું [ખવી

ખરપાવું અ૦ ક્રિ૦ ['ખરપવું' ઉપરથી?] ખોટ

ખરપી સ્ત્રી૦ જુઓ ખૂરપી -પિયો પું૦ મોટી ખરપડી -પો પું૦ જુઓ ખરપડો

ખરબચડું વિ૦ જુઓ ખડબચડું -ડાઈ સ્ત્રી૦

ખરમચી સ્ત્રી૦, -ચો પું૦ આદત, ટેવ (કા)

ખરયાન ન૦ [म] ગવેડો જોડેલું વાહન

ખરરર, ૦ખટ અ૦ (રવ૦)ઝપાટાબંધ ખરે તેમ (જેમ કે તારો) [વાટવું]

ખરલ પું૦[हिं] જુઓ ખલ [-કરવું=ખલમાં

ખરવ વિ૦ જુઓ ખર્વ [એક રોગ

ખરવટ પું૦ [ખરી ઉપરથી] પશુઓની ખરીનો

ખરવડ સ્ત્રી૦[दे खरडिअ પરથી?]ઝાડની છાલ ઉપરનો સુકાયેલો ભાગ (૨) [म] (ભાત દૂધ ઇ૦માં) નીચે દાઝીને વળતું ખબડું, ખરેટો

ખરવા પું૦ [ખરી+વા] પશુઓનાં ખરીમાં કીડા પડીને થતો એક રોગ

ખર(-રા,-ળા)વાડ સ્ત્રી૦ [ખળું+વાડ] ગામનું પાદર, જ્યાં ખળાં કરાય છે

ખરવાણ વિ૦ [ખર+વાન?] દુઃખ ખમી શકે એવું, ખડતલ

ખરવાસ પું૦[ખરી ઉપરથી] જુઓ ખરવટ રોગ

ખરવું અ૦ક્રિ૦ [सं क्षर्, प्रा खर] ઉપરથી નીચે પડવું (૨) સુકાઈને પડી જવું,ગરવું (૩) [લા] હારીને દૂર થવું -જતા રહેવું [ખરતું કરવું, મૂકવું=પડતું મૂકવું, વહેતું મૂકવું ખરતા તારા દેખાડવા=(દિવસે)ઠાર કરવું, મગજતોલ કરવું] [તકલાદી

ખરસટ વિ૦ ખરબચડું,બરછટ (૨)[फा]બરડ,

ખરસણ ન૦ એક વનસ્પતિ

ખરસલી સ્ત્રી૦ પશુઓને ખાવાનું ઝીણું સૂકું ઘાસ, ખસલી [તણખલું

ખરસલું ન૦ ખસલું; ઘાસ કે તેનું પાન ચા

ખરસવું ન૦ જુઓ ખરજવું (૨)એક જાતનું કંદ

ખરસાણી, ખરસાંડી સ્ત્રી૦ [सं खरसोनि] એક વનસ્પતિ (પાન વગરની ને તેમાંથી દૂધ નીકળે છે)

ખરસૂરું (-રુ) વિ૦ ['ખારું' ઉપરથી]જરા ખારું

ખરાઈ સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं, म] માંદગી વખતે ઢીલા ન થઈ જતાં સહનશીલતા રાખવી તે

ખરાખર અ૦ ['ખરું' ઉપરથી]નક્કી,ખરેખર

–રી સ્ત્રી૦ ખરાપણું, સચ્ચાઈ (૨) સાબિતી (૩) [લા] સંકટવેળા, બારીક વખત
ખરાજાત સ્ત્રી૦[अ अखराजात]મજૂરી કે બગાડને કારણે માલ પાછળ થતુ ખર્ચ
ખરાડ સ્ત્રી૦ ['ખરવુ' ઉપરથી ?સર૦ म खराट, –टा] ગરેલા સૂકા પાનડા ડાખળા વગેરે (૨) ખોટ, ઘસારો, ઘટ (કા.)
ખરાદ સ્ત્રી૦ [फा. खर्राद] લાકડુ, હાથીદાંત વગેરેનો ઘાટ ઉતારવાનુ યંત્ર, સઘાડો ૦વુ સ૦ક્રિ૦ ખરાદીકામ કરવુ –દી પુ૦ ખરાદથી ઘાટ ઉતારનારો કારીગર
ખરાબ વિ૦ [अ](કોઈ બાબતમા) સારુ નહિ તેવુ, નઠારુ (૨) અનીતિમાન ભ્રષ્ટ [–કરવું=બગાડવુ (૨) કુમાર્ગે ખરચવા (પૈસા) (૩) પાયમાલ કરવુ; કોઈનુ ભૂડુ કરવુ –થવું=બગડવુ (૨) પાયમાલ થવુ]૦ખસ્ત(–સ્તા) વિ૦ અત્યંત ખરાબ, પાયમાલ થયેલુ –બી સ્ત્રી૦ બગાડ, નુકસાન (૨) નાશ, પાયમાલી –બીનો ખાટલો પુ૦ દુઃખ, પાયમાલી
ખરાબો પુ૦ [फा] પાણીથી ઢંકાયેલો ખડક (૨) ખરાબ–ખેડવા લાયક ન હોય તેવી જમીન [ખરાબાની જમીન=ખેડવા લાયક નહી તેવી જમીન, ખરાબે પડવું=બરબાદ થવુ (૨) વહાણ ભાગી જવુ]
ખરાબોલુ વિ૦ જુઓ 'ખરુ' મા
ખરાવાડ વિ૦ જુઓ ખરવાડ
ખરાવાદી વિ૦ જુઓ 'ખરુ'મા
ખરી સ્ત્રી૦ [स खुर] કેટલાંક ચોપગા પ્રાણીઓને પગના આગળાને ઠેકાણે જે આખા કે ફાટવાળા નખ હોય છે તે
ખરીખો સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત
ખરીતો પુ૦[अ]સરકારી કાગળિયાનો લખોટો–થેલો (૨) ખલીતો
ખરીદ સ્ત્રી૦ [फा] ખરીદી, ખરીદવુ તે ૦દાર વિ૦ ખરીદનારુ ૦વું સ૦ક્રિ૦ [फा खरीदन] વેચાતુ લેવુ –દાવવું સ૦ક્રિ૦, –દાવું અ૦ક્રિ૦ અનુક્રમે 'ખરીદવુ'ના પ્રેરક ને કર્મણિ –દિયો પુ૦ ખરીદ કરનારો –દી સ્ત્રી૦ ખરીદવુ તે
ખરીપટ્ટી સ્ત્રી૦ ગામને દેવામાથી મુક્ત કરવા માટેનુ ઉઘરાણુ
ખરીફ સ્ત્રી૦ [अ] ચોમાસુ પાક
ખરું વિ૦ [સર૦ म, हिं खरा स खर?] સાચુ, 'ખોટુ'થી ઊલટુ, યથાર્થ, જેવુ હોય તેવુ (જેમ કે, હિસાબ, વાત, ઇ૦) (૨) શુદ્ધ, નકલી કે બનાવટી નહિ એવુ, જેવુ હોવુ જોઈએ તેવુ, અસલ (જેમ કે, ખરો રૂપિયો, સોનુ, લોહુ, ખરો ક્ષત્રિય ઇ૦) (૩) સાચાબોલુ, ઈમાનદાર (માણસ) (૪) શેકીને કડક કરેલુ કે થયેલુ (ખરી રોટલી, શાક ઇ૦) (૫) પાકુ, બરોબર, ઊણપ વગરનુ (જેમ કે ખરી મજૂરીનુ કામ છે, ખરા બપોર, ખરા પરસેવાનુ ઇ૦) (૬) આશ્ચર્યના ઉદ્ગારનો ('ભલુ' 'બરોબર' જેવો) ભાવ બતાવે છે –(જેમ કે, તમે તો ખરી વાત કાઢી! આ તો ખરુ કામ આવ્યુ! ખરા છો તમે તો! (વ્યંગ) તમે તો ખરુ કર્યું!) (૭) અ૦ [स खलु?] 'અહા, હા – સાચુ, વારુ, અલબત્ત,' જેવા અર્થનો ઉદ્ગાર સૂચવે છે (જેમ કે, ખરુ, ખરુ! પણ જતો ખરો, વગર ગયે શી ખબર પડે? લે ખરુ ને! ઇ૦) [ખરા કરવા=મદવાડમાથી બેઠા થવુ ખરા પરસેવાનું=સાચી મહેનતનુ હકથી મેળવેલુ ખરા બપોર=ખરેખર મધ્યાહ્નનો સમય ખરું કરવુ=પાકુ કરવુ (૨) ખાતરી કરવી, પુરવાર કરવુ –ખોટું કરાવવું=સાચુ શુ ને ખોટુ શુ તે મોઢામોઢ નક્કી કરાવવુ –પડવુ=સાચુ હોવુ કે તેવુ પુરવાર થવુ ખરો આંકડો=છેવટનો નક્કી કરેલો આકડો] –રાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ તેના ક્રમમા –રાપણું ન૦ ખરુ હોવુ તે –રાબોલુ, –રાવાદી વિ૦ સાચાબોલુ ૦લોહુ ન૦ પોલાદ –રે અ૦ સાચે, ખરેખાત (૨) નક્કી –રે(–રો)ખર, –રેખાત અ૦ સાચે (૨) ખચીત –રેખરુ વિ૦ સાચેસાચુ
ખરેટવું સ૦ક્રિ૦ વેચવુ (કા) [જમીન
ખરે(–રે)ટી સ્ત્રી૦ કાદવ સુકાઈ ફાટી ગયેલી
ખરે(–રે')ટું ન૦ખરેટુ, તરત વિયાયેલી ગાયભેંસનુ દૂધ (૨) [દેવને] વાકુ – કડુ પડવુ તે [–પડવું]

ખરેટો પું૦ ઓઘરાળો; રેલાનો ડાઘ (૨) (સર૦ म खरोडा] દાઝી ગયેલા અન્નનો પોપડો
ખરેડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ગરેડી] ગરગડી
ખરેરી સ્ત્રી૦ [રવ૦] ખખરી (૨) ગળામાં ખરખર થવું તે
ખરેરો (રે') પું૦ [हि खरहरा, खरेरा] ઘોડા, બળદ વગેરેની માલિસ કરવાનું ઓજાર [-કરવો = ખરેરાથી માલિસ કરવી]
ખરેંટી (૦) સ્ત્રી૦, -ટું ન૦ જુઓ ખરેટી,-ટું
ખરો પું૦ જોડાની એડી
ખરોખર અ૦ જુઓ ખરેખર [જૂની લિપિ
ખરોષ્ઠી સ્ત્રી૦ [સ.? हि खरोष्ट्री, -ष्ठी] એક
ખર્ચ [अ], ૦ખૂટણ, ૦વું, -ર્ચાઉ(-ળ, -ણુ) જુઓ 'ખરચ'માં
ખર્વ પું૦ [स] હજાર કરોડ (૨) વિ૦ ઓછીલું, અપંગ અધૂરું (૩) વામન, ઠીંગણું
ખર્વટ ન૦ [स] પર્વતની તળેટીનું ગામ (૨) આસપાસના નાના ગામો વચ્ચે આવેલું મોટું-અજાગનું ગામ
ખલ પું૦ [स] ઔષધ વગેરે કચરવાનો કે ઘૂંટવાનો ખાડાવાળો વડેલો પથરો ૦બત્તો પું૦ ખલનો બત્તો, ઉપરવટણો (૨) ખલ અને બત્તો
ખલ(-ળ) વિ૦ [सं] શઠ, ધૂર્ત
ખલક સ્ત્રી૦ [अ. खल्क] જગત, દુનિયા (૨) માણસજાત, સંસાર
ખલકો પું૦ [अ खिर्क़] ફકીરનો લેબાસ, કથા
ખલખણું પું૦ ગળાનો એક રોગ
ખલતો પું૦ [फा खलीतह] ખાનાખાનાવાળી થેલી, મોટો વાટવો
ખલબત સ્ત્રી૦ [अ खलवत = એકાંત] ખિલવત, છૂપી મસલત; ખાનગી બેઠક
ખલબત્તો પું૦ જુઓ 'ખલ'માં
ખલ(-લે)લ સ્ત્રી૦,ન૦ [अ.]હરકત,અડચણ(૨) નુકસાન [-નાંખવું, પહોંચાડવું, પાડવું = હરકત કે નુકસાન થાય એમ કરવું -પડવું, પહોંચવું = હરકત કે નુકસાન થવું]
ખલવાં ન૦ બ૦ વ૦ ભજિયાં
ખલવું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ म खलणें, 'ખલ' પરથી] ખળવું, ખલ કરવું, ખલમાં ઘાલીને ઘૂંટવું-બારીક કરવું (૨) ન૦ [?] ગાડાના પાંજરા ટેકવવા માટે ઘલાતો લાકડાનો ઠોયો, આડું (૩) ક્રિકેટમાં રોપાતો દાંડિયો, સ્ટંપ'
ખલા પું૦ [अ] જ્યાં કોઈ ન હોય એવું સ્થળ
ખલા(-ળા)વું અ૦ ક્રિ૦[स स्खल्, प्रा खल] અટકી રહેવું (૨) 'ખલવું'નું કર્મણિ
ખલાસ વિ૦ [अ] સમાપ્ત, પૂરું
ખલાસ(-સી) પું૦ [अ, સર૦ ફે खुल्लासिय] ખારવો -સણ સ્ત્રી૦ ખલાસીની સ્ત્રી
ખલિત વિ૦ +સ્ખલિત, ખરી પડેલું
ખલી સ્ત્રી૦ ખિસકોલી (૨)છોકરાની એક રમત
ખલી(-ળી) સ્ત્રી૦ [स खल] ખળું (૨)કઠોળની દાળ કરવાની જગા
ખલીચક ન૦ છોકરાની એક રમત, ખલી
ખલીતો પું૦ [फा] લખોટો, પરબીડિયું
ખલીફ(-ફા) પું૦ [अ] મહંમદ પેગંબર પછી ઇસ્લામી ધર્મનો વડો, ધર્મરક્ષક -ફાત, -ફી સ્ત્રી૦ ખલીફપણું (૨) ખલીફની ગાદી અથવા સત્તા
ખલુ અ૦ [स] જરૂર, નક્કી
ખલ્લો પું૦ છોકરાની એક રમત, ખલી
ખલેચી સ્ત્રી૦ [फा खलीतह ઉપરથી] ખાનાવાળી કોથળી, થેલી
ખલેડી(-રી) સ્ત્રી૦ ['ખલી' ઉપરથી]ખિસકોલી
ખલેલ સ્ત્રી૦, ન૦ જુઓ ખલલ [ખજૂરી
ખલેલુ (-ડુ) ન૦ [કા] ખારેક (૨) ખજૂર (૩)
ખલે(ળો)ળવું અ૦ ક્રિ૦ [प्रा खलिर = સ્ખલન કરનાર પરથી ?] (ના) મૂતરવું
ખલો પું૦ [दे खल्लय] જોડો [કા] (૨) [?] એક બાળરમત
ખલ્ક સ્ત્રી૦ [अ] જુઓ ખલક
ખવડા(-રા)વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ખાવું'નું પ્રેરક
ખવળવું અ૦ ક્રિ૦[दे खवलिअ = क्रुद्ध પરથી ?] લોચ, બિછાના પર આળોટવું (૨) વલૂરવું (૩) ખળભળવું
ખવાડ(-ર)વું સ૦ ક્રિ૦ ખવડાવવું
ખવાબ પું૦ [જુઓ ખ્વાબ] સ્વપ્ન
ખવાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ખાવું'નું કર્મણિ (૨) [सं.

ક્ષપિત, प्रा खविअ, પરથી ?] (ખ'?) કાટ કે સડો લાગવો, ક્ષીણ થવું
ખવાસ વિ૦ [अ] સેવાચાકરીનો ધંધો કરતી એક જાતનું (૨) પું૦ તે જાતનો માણસ (૩) હજૂરિયો (૪) ચીજની ખાસિયત, પદાર્થનો ધર્મ (૫) સ્વભાવ મિજાજ ૦ણ(-ણી),-સી સ્ત્રી૦ દાસી (૨) ખવાસની સ્ત્રી
ખવીસ પું૦ [अ] એક જાતનું ભૂત-પ્રેત (૨) રાક્ષસ
ખશફૂલું વિ૦ (કા) ઠીંગણું
ખશિ(-સિ)યાણું વિ૦ (કા) [જુઓ ખિસિયાણું] છોભું, ઝંખવાણું [-પડવું = છોભું થવું, ઝંખવાવું]
ખષ્ટ વિ૦ [स] છોભું; ખસિયાણું
ખસ સ્ત્રી૦ [स खस, दे. खसु] ચામડીનો એક રોગ ૦લું,-સિયું,-સિયેલ વિ૦ ખસના રોગવાળું
ખસ સ્ત્રી૦ [फा.] વીરણનો વાળો
ખસકવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ખીસકવું
ખસકો પું૦ [જુઓ ખચકો] ખાંચો
ખસખસ સ્ત્રી૦ [सं खस्खस] અફીણનો છોડવો (૨) એ છોડવાનું બીજ -સારેલ પું૦ ખસખસનો અમ્લ -સિયું, -સી વિ૦ ખસખસના જેવું ઝીણું (૨) ખસખસના જેવા ધોળા રંગવાળું
ખસડફસડ અ૦ (રવ૦)(૨) ઘસડાતું હોય તેમ
ખસબો, ૦ઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ ખુશબો] સુગંધ
ખસમ પું૦ [अ खस्म] પતિ, ધણી
ખસર સ્ત્રી૦ [स कर्ष् ઉપરથી?] નાનો ખસરકો ૦કો પું૦ લીટો, ખચકો (૨) ઉઝરડો, કાપો ૦વું સ૦ક્રિ૦ ક્યારા કરવા, જુદું જુદું વાવેતર કરવા ખેતરમાં ભાગ પાડવા (૨) નિશાની કરવી, ખસરકો પાડવો -રિયો પું૦ ખસરકો પાડવાનું ઓજાર(સુતારનું) -રો પું૦ લીટો, આંકો (૨) ઘસરકો, કાપો [સ્વભાવ
ખસલત સ્ત્રી૦[अ] આદત (૨) ખાસિયત (૩)
ખસલી સ્ત્રી૦ [स. घास ઉપરથી?] પશુને ખાવાનું ઝીણું સૂકું ઘાસ ખરસલી
ખસલું ન૦ [स वास ઉપરથી ?] વાસ કે તણખલું (૨) વિ૦ જુઓ 'ખસ'માં
ખસવું અ૦ક્રિ૦ [दे. खस] સરકવું, આઘા થવું (૨) લપસવું (૩) [લા.] કરાર, મત, માન્યતા, કથન ઇ૦થી ફરી જવું (ખસી જવું)
ખસિયાણું વિ૦ [જુઓ ખિસિયાણું] ખશિયાણું, છોભું [રોગવાળું
ખસિયું (-યેલ) વિ૦ [स. खस ઉપરથી] ખસના
ખસી(-સ્સી) સ્ત્રી૦ [अ] અંડ-વૃષણ પર ઉપચાર કરી નિરુપયોગી કરવા તે [-કરવું = પશુના અંડ નકામા કરવા, તેને નપુંસક કરવું]
ખસૂસ, ૦ન અ૦ [अ] ખચીત, જરૂર (૨) ખાસ કરીને
ખસેડવું સ૦ક્રિ૦ ['ખૂસવું' ઉપરથી] દૂર કરવું
ખસોટી સ્ત્રી૦,-ટો પું૦[ખોસવું પરથી ?] ઓટી
ખસોરવું સ૦ ક્રિ૦ [કા] ખસેડવું
ખસ્ત વિ૦ [फा] વેરણછેરણ, અસ્તવ્યસ્ત
ખસ્વસ્તિક પું૦ [स] ક્ષિતિજ, જુઓ 'ખ'માં
ખસ્સી સ્ત્રી૦ જુઓ ખસી
ખળ વિ૦ [જુઓ ખલ] શઠ, ધૂર્ત. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણ ન૦, -ળાઈ સ્ત્રી૦
ખળકવું અ૦ક્રિ૦ શોભવું, દીપવું (૨) [રવ૦] ખડખડવું
ખળકો પું૦ [स. खल] ઉચ્ચક રકમ, અમુક સંખ્યા (૨) જથો, સમૂહ (૩) [રવ૦] ખળળ કરતો ધસતો પાણીનો પ્રવાહ - જ્યો
ખળખળ અ૦ [રવ૦] ખળખળ અવાજ થાય એવી રીતે (૨) સ્ત્રી૦, ન૦ ખળખળાટ. ૦તું વિ૦ જુઓ ખખળતું. ૦વું અ૦ક્રિ૦ [स खल-खलाय] જુઓ ખખળવું -ળાટ અ૦ ખળખળ અવાજ સાથે, અટક્યા વગર વહેતું હોય એમ (૨) પું૦ એક અવાજ -ળિયો પું૦ ખળખળ વહેતો પ્રવાહ
ખળભળ સ્ત્રી૦[स क्षुभ् ઉપરથી?, दे खलभलिय] ગડબડ, ઘોંઘાટ (૨) મનનો અજંપો, ગભરાટ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ ખલભળવું [ખળભળી ઊઠવું = ક્ષોભ થવો (૨) કંપી-ગભરાઈ ઊઠવું] -ળાટ પું૦ ક્ષોભ, ગભરાટ (૨) ગરબડ, કોલાહલ (-કરવો, -કરી મૂકવો)
ખળવું અ૦ ક્રિ૦ [स स्खल्, प्रा खल] અચકાવું, અટકવું (૨) સ૦ક્રિ૦ ['ખેળ' ઉપરથી]

ખેળ ચડાવવી (૩) ['ખલ' ઉપરથી] ખલવુ, લસોટવું; ઘૂટવુ

ખળળખળ અ૦ [રવ૦] સપાટાબંધ, સતત(૨) ખળખળ અવાજ કરીને

ખળાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ 'ખળ'મા [ખરાવાડ

ખળાવાડ સ્ત્રી૦[ખળુ પરથી]ખળુ કરવાની જગા,

ખળાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ 'ખલાવુ'

ખળાંઢળાં અ૦[ખળું+ઢળવુ પરથી](કા)ખળા ઊભરાઈ જાય એમ; પુષ્કળ છત હોય એમ

ખળિયાણ ન૦ કકળાટ, તોફાન [ખળી

ખળી સ્ત્રી૦ જુઓ ખલી (૨) [પાદરા તરફ] દૂધની

ખળું ન૦ [सं खल] કણસલાં ગૂદીને કે ઝૂડીને અનાજ કાઢવાની જગા [ખળાં માગવાં= ખળે જઈને અનાજની ભીખ માગવી ખળું કરવું=ખળામા અનાજ કાઢવાની ક્રિયા કરવી]

ખળેળવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ખલેળવુ, મૂતરવુ

ખંખ વિ૦ [સર૦ हिं, सं कक?] ખાલી (૨) ખોખા જેવુ નકામુ (૩) ધનહીન [ખાલીખંખ = છેક જ ખાલી]

ખંખ પુ૦ ખગ, બદલો(૨) પાયમાલી (૩)સ્ત્રી૦ ખત (૪)ઇચ્છા, ભૂખ [–ભા(–ભાં)ગવી= ભૂખ દૂર કરવી, હગવી –વાળવો = ખગ વાળવો, બદલો લેવો, બાકી ન રાખવુ (૨) ઉજ્જડ કરી દેવુ] [ખાખરેટવુ

ખંખરેટવું સ૦ ક્રિ૦ જરાતરા ચોપડવુ,

ખંખ(–ગ)ળાવવું સ૦ક્રિ૦ ઝબકોળીને ધોવુ, ખંખાળવુ [ખોખારવું

ખંખારવું અ૦ક્રિ૦ [हिं खँ(–ख)खारना]+

ખંખા(–ગા)ળવું સ૦ક્રિ૦ [हिं खगालना, सं. क्षाल्, प्रा खाल પરથી? રવ૦?] પાણીમા ઝબકોળીને અને હલાવીને ધોવું, પાણી વડે ખૂબ ધોવુ – સાફ કરવું (૨) પાણીના કોગળા કરી (મો) ખૂબ સાફ કરવુ

ખંખેરવું સ૦ક્રિ૦ ['ખેરવુ' પરથી?] ખેરવી નાખવુ (૨) ઝાટકણી કાઢવી, ધમકાવવુ, મારવુ

ખંખોરવું સ૦ ક્રિ૦ ['ખોરવુ' પરથી?] વેરી નાખવુ વીખી નાખવુ (૨) નખ વતી ખોતરવુ (૩)['ખોરવુ' ઉપરથી] સ ટોરવુ, ખોરવુ (દેવતા)

ખંખોળવું સ૦ ક્રિ૦ [हिं खखोरना] વેરણ છેરણ કરી નાખવુ ચૂથી નાખવું (૨) [ખોળવુ પરથી] ખૂણેખાંચરે શોધવુ (૩) જુઓ ખંખાળવુ

ખંખોળા પુ૦બ૦વ૦,–ળાં ન૦બ૦વ૦['ખોળવુ' ઉપરથી] ખોળ ખોળા

ખંખોળિયાં ન૦ બ૦ વ૦ ['ખંખાળવુ' ઉપરથી, સર૦ हि खगालना = ખાલી કરી દેવું]પાણીથી નવારવુ તે (નવડાવ્યા પછી વધેલુ પાણી એકી-સાથે બાળકના માથા પર રેડતી વખતે મા આ શબ્દ બોલે છે)

ખંગ પુ૦ ખરકલો, ઢગલો(૨)દાઝ,વેર(૩)ખંખ, બદલો (૪)ખત, ખાત [–વાળવો = ઢગલો કરી દેવો (૨) દાઝ કાઢવી, વેર લેવુ(૩)ભરપાઈ કરવી, બદલો મેળવી લેવો]

ખંગ વિ૦ [જુઓ ખંજ] વિ૦ લૂલુ

ખંગળાવવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ખંખળાવવુ

ખંગાળવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ખંખાળવુ

ખંચાવું અ૦ ક્રિ૦ [प्रा खच = ખેચવુ પરથી? सं खज् = લગડાવુ?] ખમચાવુ અટકવુ, પાછા પડવુ –મણ સ્ત્રી૦ ખંચાવું તે

ખંજ વિ૦ [सं] લંગડું, લૂલુ

ખંજન ન૦ [सं] એક પક્ષી (૨) [?] હસતા ગાલમા પડતો નાનો ખાડો

ખંજર ન૦ [फा] કટાર જેવુ, સીધુ બેધારું એક શસ્ત્ર [નાની નગારી–ડફ

ખંજરી સ્ત્રી૦ [हि] એક વાદ્ય, ઘૂઘરીઓવાળી

ખંજવાળ સ્ત્રી૦[सं खन्+सं ज्वल]ચામડીનો એક રોગ, લુખસ, ચૂટ (૨) ચળ, વલૂર. [–આવવી=ખંજવાળવા જેવુ થવુ કે લાગવુ, ખંજવાળ થવી] ૦વું સ૦ ક્રિ૦ વલૂરવુ

ખંજાછંદ પુ૦ [सं] એક છંદ

ખંજોળવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ખંજવાળવુ (૨)[ચ] હળવેથી વલૂરતા હાથ ફેરવવો, પંપાળવુ

ખંટાવું અ૦ ક્રિ૦ સમાવુ પોપાવુ

ખંડ પુ૦ [सं] ભાગ, કકડો (૨) જૂથ, સમૂહ (જેમ કે તરુખંડ, પુસ્તકના પ્રકરણોનો ખંડ) (૩) પ્રકરણ (૪) એક ચોળી કે કાચળી થાય તેટલુ મોળિયા સાથે વણેલુ કપડુ, રેજો (૫) વરનો એક ભાગ, ઓરડો (૬) પૃથ્વીના પાચ મોટા

ભાગોમાનો એક(એશિયા, અમેરિકા, આફ્રિકા, યુરોપ અને ઑસ્ટ્રેલિયા) (૭) વિ૰ વિભાગવાળુ (૮) નાનુ ટૂકુ [–પાડવા = વિભાગ કરવા (૨) ઓરડા બનાવવા. એકમાથી જુદા ઘર કરવા — આતરા ભરીને કે બીજી રીતે] ૦કથા સ્ત્રી૰ નાની–ટૂકી વાર્તા. ૦કાવ્ય ન૰ નાનુ કાવ્ય(૨)અનેક છદવાળુ કાવ્ય ૦જાતિ સ્ત્રી૰ પાચ કે પચમાશ માત્રાના ખડવાળા તાલની જાતિ. ૦ધારા સ્ત્રી૰ કાતર ૦પરશુ (સં) શિવ. ૦મંડલ વિ૰ બરાબર વર્તુલ નહિ એવુ (ચદ્ર માટે વપરાય છે.). ૦શિખરિણી પુ૰, સ્ત્રી૰ એક છદ ૦હરિગીત ન૰, પુ૰ એક છંદ

ખંડણી સ્ત્રી૰ [स खड्, प्रा. खड्ड = ઠગવવુ, જુઓ ખંડવુ] તાબેદાર રાજ્ય ઉપરી રાજ્યને જે રકમ દર વર્ષે ભરે તે [–ભરવી = ખડણી આપવી, તાબેદારી સ્વીકારી તે પેટે રકમ આપવી]

ખંડન ન૰ [सं] તોડવુ તે (૨) દલીલ કે વાદને તોડી પાડવો–રદિયો આપવો તે. પ્રત્યાખ્યાન. ૦મંડન ન૰ તોડવું અને માડવુ તે (૨) ચર્ચામા વાદને તોડવો અને માડવો તે

ખંડવું સ૰ક્રિ૰ [स खण्ड्; प्रा] તોડવુ, કકડા–વિભાગ કરવા (૨) માગતા પેટે અમુક ઓછુ આપી પતાવવુ (૩) સામટો ભાવ ઠરાવીને સોદામા ખરીદવુ. [ખંડી આપવું = જથાબધ માલ ઓછી કિંમતે આપવો (૨) દેવા પેટે અમુક કિંમત ઠરાવીને વસ્તુ આપવી ખંડી મૂકવું, ખંડી રાખવું = પહેલેથી જથાબધ માલ સસ્તી કિંમતે લઈ રાખવો ખંડી વાળવું = જથાબધ માલ ઊચક કિંમતે લઈ લેવો]

ખડંખડા સ્ત્રી૰ ['ખાડવુ' ઉપરથી] ઉપરાઉપરી ખાડવુ તે (૨) ખંડાખડી

ખંડાખંડી સ્ત્રી૰[સર૰ प्रा खडाखडि, 'ખડવુ' પરથી] કચરઘચરા, ભીડાભીડ

ખંડાવવું અ૰ક્રિ૰ 'ખાડવુ', 'ખંડવુ'નુ પ્રેરક

ખંડાવું અ૰ક્રિ૰ 'ખાડવુ' 'ખંડવુ'નુ કર્મણિ (૨) નુકસાનમા આવવુ (૩) પીડાવુ, ભીડમા હેરાન થવુ

ખંડિત વિ૰ [सं] ભાગેલુ, ખાડું –તા સ્ત્રી૰ અષ્ટનાયિકામાની એક (પોતાનો પ્રીતમ સપત્નીને ત્યા રહી આવેલો જોઈને મનમા બળી જાય તે)

ખંડિયું વિ૰[જુઓ ખડણી, સર૰प्रा खड्डिअ= પરાજિત]ખડણી ભરનારુ; તાબેદાર(૨)ખડિત

ખડિયેર ન૰ [सं खण्डित प्रा खडिअ પરથી] ભાગીતૂટી ઇમારત, પડી ગયેલા ઘરનુ ખોખુ

ખંડુ વિ૰ + ખડિત

ખંડૂરિયું વિ૰ [स कण्डु ઉપરથી] ખાતા વઢે એવુ – જંગલી (સૂરણ)

ખંડેર ન૰ જુઓ ખંડિયેર

ખત સ્ત્રી૰ [सं क्षान्ति, प्रा खंति પરથી ?] ચીવટપૂર્વક લાગ્યા–મડયા રહેવાનો ગુણ (૨) ચીવટ, કાળજી. –તી, –તીલું વિ૰ ખંતવાળુ

ખંધ પુ૰ [सं स्कंध, प्रा खंध] + ખભો ખાવ

ખંધાઈ સ્ત્રી૰[જુઓ 'ખધુ'] લુચ્ચાઈ, ધૂર્તતા

ખંધાડિયો પુ૰['ખધ'પરથી ?] ઘરજમાઈ (સુ)

ખધું વિ૰ [સર૰ स खङ्ग, फा खंद. ?] લુચ્ચું, ધૂર્ત [ખભો, ખાવ

ખંધોલુ ન૰, –લો પુ૰[स. स्कंध, જુઓ ખધ]

ખપાલી(–ળી) સ્ત્રી૰ ['ખાપાવાળી' કે 'ખાપવુ' ઉપરથી ?] ખેતીનુ એક ઓજાર, પજેટી

ખંભ(–ભો) પુ૰ [स स्तंभ, प्रा खंभ] થાભલો, સ્તભ

ખભાતી વિ૰ (મૂળ ખભાતમા બનતુ) એક મજબૂત જાતનુ (તાળુ) [–ને ઘેર ખંભાતી તાળુ વસાવું = નખ્ખોદ જવુ]

ખભાવતી સ્ત્રી૰ માલકોશની એક રાગિણી

ખા અ૰ ['ખાવુ' ઉપરથી] વારતા છતા ન માને ને નિષ્ફળતા મળે ત્યારે કટાક્ષનો બોલ 'લેતો જા' [–લાડવો ' = લેતો જા ' ખાતો જા ' શો ફાયદો કાઢયો ?] (૨) સ્ત્રી૰ ખેતરમા જનાવરો પાક ખાઈ જાય તે

ખાઈ સ્ત્રી૰ [स खाति, प्रा खाइ, –ओ] ખાણ ઊંડો ખાડો (૨) કોટને ફરતી ખાડી (૩) ગામનુ પાણી જવા ખોદેલો કાસ (૪) ['ખાવુ' ઉપરથી, प्रा खाइअ, स खादित]

ખાવાની ચીજ આડવિકાનું સાધન ૦બંધી સ્ત્રી૦ નક્ષણાયે ખાઈઓ ખોદવી તે
ખાઈખપૂસીને અ૦ ['ખાવું'+'ખપૂસવું'] ખત અને એકાગ્રતાથી
ખાઈપીને અ૦ [ખાવું+પીવું] ખાઈખપૂસીને
ખાઈબદેલું વિ૦ [ખાવું+બદવું] પહોંચેલ, પાકુ, યુક્તિપ્રયુક્તિ વગેરે પામી ગયેલું
ખાઉ વિ૦ ['ખાવું' ઉપરથી] ખાનારું, સહન કરનારું, એવા અર્થમા નામને છેડે વપરાય છે ઉદા૦ 'ભાઉખાઉ', 'મારખાઉ' (૨) ન૦ [સ૦ન खाऊ] ખાવાનું, ખાવું ૦કણ(-ણું) વિ૦ ખાઉધરું ૦કી સ્ત્રી૦ લાચ (૨) એગાઠી - [-કરવી=ખાવાની ચીજ ચોરવી (૨) લાચ લેવી] ૦ધર(-રું) વિ૦ ['ખાવું'+'ધરાવું'] ખાખા કરનારુ, ખાતા વરાય નહિ એવું (૨) લાચિયું ૦વરાવેડા પુ૦બ૦વ૦ ખાઉવરાપણું કરવું તે ૦પાત્ર વિ૦ લોભી (૨) લાચિયું
ખાએશ સ્ત્રી૦ [फा खाहिश] ઇચ્છા, અભિલાષા
ખાક(-ખ) સ્ત્રી૦ [फा] રાખ ધૂળ(૨) મારેલી ધાતુ (૩) નાશ, પાયમાલી
ખાકટી સ્ત્રી૦,-ટું ન૦ [મ૦ म खाकट,-टा = કોઈ કુમળું ફળ-મરવો] કેરીનો મરવો, ખાખઠી
ખાકસાર વિ૦ [फा] પગની રજ જેવું તાબેદાર, નમ્ર (૨) પામર, અધમ (૩) પુ૦ (સ) એક રાજ્દ્વારી મુસલમાની સઘનો સભ્ય -રી સ્ત્રી૦
ખાકાન પુ૦[तुर्की]સુલતાન, પાદશાહ -ની વિ૦ બાદશાહી, શાહી
ખાકી(-ખી) વિ૦ [फा] ખાખવાળું, ગબોડી ચોળનાર (૨)રાખોડિયા રગનુ (૩) ઘેરા પીળા રગનુ (૪) [લા] ઐહિક
ખાખ સ્ત્રી૦ જુઓ ખાક
ખાખટી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી [મરવો
ખાખઠી સ્ત્રી૦ જુઓ ખાકટી -ઠું ન૦ ખાકટું,
ખાખણુ ન૦ એક વનસ્પતિ
ખાખર પુ૦ [हिं खखर]એક ઝાડ, જેના પાનના પતરાળા થાય છે (૨) (ગોના તરીકે ટોચ ખાય તે) તુવેરની સૂકી પાદડી -રી સ્ત્રી૦ નાનો ખાખરો(૨)ગોટલા(૩)તબાકુના સુકાઈ ગયેલા પાતરા સૂકો -રો પુ૦ જુઓ ખાખર (૨) [हिं खक्खरा] શેકીને કડક કરેલી રોટલી
ખાખરોટવું સ૦ક્રિ૦[રવ૦ ? કે ખાખર ને જરા તરા ચોપડે તે પરથી ?] (કા) ખખરોટવું, જરાતરા ચોપડવું
ખાખસૂસ અ૦ [જુઓ ખસૂસ] ખચીત
ખાખાચીખી વિ૦ છિન્નભિન્ન (૨) દુખી, હેરાન (૩) સ્ત્રી૦ પાયમાલી, ધૂળધાણી
ખાખી વિ૦ જુઓ ખાકી(૨) ખાલી, નિર્ધન(૩) ન૦ ખાખી રગનુ લૂગડું ૦બગાલી(-ળી) વિ૦ ખાલી ખિસ્સે ફક્કડ થઈને ફરનારું ૦બાવો પુ૦ રાખ ચોળનારો બાવો [(માણસ)
ખાચર વિ૦ (૨) પુ૦ કાઠી લોકોની એક જાતનુ
ખાજ ન૦ [स. खाद्य, प्रा खज्ज] ખાદ્ય (૨) ખાજુ (૩)સ્ત્રી૦[सं खर्जु, प्रा खज्जू ઉપરથી] ખૂજળી, ખજવાળ
ખાજલી સ્ત્રી૦ [જુઓ ખાજ] નાનુ ખાજુ, એક ખાવાની વાની -લુ ન૦ ખાજુ (૨) ચકરડું, ફૂદડું
ખાજવુ અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ખાજ] ખજવાળ ઉત્પન્ન કરવી -વણી સ્ત્રી૦ ખજવાળ
ખાજાસરા પું૦[फा खाजहसरा]હીજડો, વ્યંઢળ
ખાજુ ન૦ [જુઓ ખાજ] એક ખાવાની વાની
ખાટ સ્ત્રી૦ [स खट्वा, प्रा खट्टा] હીંડોળાખાટ (૨) [જુઓ ખાટવું] ખાટવુ તે, લાભ
ખાટકી પુ૦ [स खट्टिक] કસાઈ ૦ખાનું ન૦ કતલખાનુ ૦વાડો પુ૦ કસાઈવાડો
ખાટખટુંબો પુ૦ એક વેલો -બડું વિ૦ ખટમધુરું (૨) ન૦ ખાટખટુંબાનુ ફળ
ખાટખટ્મડું વિ૦ જુઓ ખાટખટુંબડું -ડો પુ૦ ખાટખટુંબો
ખાટલાવશ વિ૦ જુઓ 'ખાટલે'મા
ખાટલી સ્ત્રી૦ [જુઓ ખાટ] નાનો ખાટલો, માચી (૨) [स खट्टि] ઠાઠડી
ખાટલો પુ૦ સૂવાનો ખાટ, માચો, ચાર્પાઈ (૨) [લા] મત્વાદ (૩) પ્રમૃતિ [ખાટલે પડવું=માદા પડવું ખાટલેથી પાટલે ને પાટલેથી ખાટલે=ખાવ અને ઊઘવા સિવાય બીજું કંઈ મહેનત ન લેવી પડે તેવી સ્થિતિ

ખાટલો આવવો=સુવાવડ આવવી **-ઉપ-(-ડે)રો થવો**=(માંદગી જવાથી ખાટલા ઉપરથી કાયમની પથારી ઉપાડી લઈ) ખાટલો ઊભો કરાવો. **-ઢાળવો**=(સૂવા બેસવા માટે) ખાટલો ચાર પાયા પર બરોબર ગોઠવીને મૂકવો (૨) ખાટલા પર પથારી કરવી કે બિછાનું મૂકવું **-ઊભો કરવો**='ખાટલો ઢાળવો'થી ઊલટું **-કરવો**=મંદવાડ આવે એવું કરવું, મંદવાડ આણવો **-ખેંચવો, -તાણવો**=ખાટલાનું પાટી કે વાણનું ભરત ખેંચીને તંગ કરવું **-થવો**=મંદવાડ આવવો **-પાથરવો**=ખાટલો ઢાળી બિછાનું કરવું **-ભરવો**=ખાટલાના ચોકઠાને પાટી કે દોરી વીંટવી-ગૂંથવી **-ભોગવવો**=માંદગી ભોગવવી. **-હોવો**=માંદગી હોવી (૨) સુવાવડ હોવી] **-લાવશ** વિ૦ (સુવાવડ કે સખત માંદગીથી) પથારીવશ

ખાટવું સ૦ક્રિ૦ [सं खट्='ઇચ્છવું' ઉપરથી ?] ફાયદો મેળવવો [**ખાટી જવું**=કમાઈ જવું (૨) ચચણી ઊઠવું, લાગી આવવું, ચડભડાટ થવો]

ખાટસવાદુ(-દિયું) વિ૦ પોતાના સંબંધ વિનાની નકામી વાતમાં રસ લેનાર

ખાટાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ 'ખાટું'માં

ખાટિયું ન૦['ખાટું' ઉપરથી]ખાટું, પ્રવાહી શાક (૨)કાચી કેરીને બાફીને બનાવાતી પ્રવાહી વાની

ખાટીમીઠી સ્ત્રી૦ [ખાટું + મીઠું] ખટમધુરી ખાવાની ચકતી કે ગોળી, 'પેપરમિંટ'

ખાટું વિ૦ [सं गार, दे खट्ट] ખટાશવાળું (૨) કચવાયેલું, નારાજ. [**-ખારું ચાખવું**=દુનિયાના સુખદુઃખનો અનુભવ લેવો **-થવું**=બગડી જવું, ઊતરી જવું (૨) [દિલ, મન] નારાજ થવું **-મોળું થવું (થઈ જવું)**=બગડી જવું વણસવું (કે જેથી મિત્ર ? ખોઈ બેસાય)] **૦ચડ, ચરડ, ૦ચૈડ(ચ.), ૦બડસ(-ચ), ૦ચૂના જેવું** વિ૦ એકદમ ખાટું **-ટાઈ** સ્ત્રી૦ જુઓ ખટાઈ

ખાટુંવડું ન૦ છોકરાના લગનની નાત (લગ્નને આગલે દિવસે) [ખાટી ભાજી

ખાટોડી સ્ત્રી૦ ['ખાટું' ઉપરથી] એક જાતની

ખાડ સ્ત્રી૦ [જુઓ ખાડો] ખાઈ **-ડી** સ્ત્રી૦ દરિયાની ભરતી પહોંચે ત્યાં સુધીનો નદીનો ભાગ (૨) જમીનમાં ગયેલો દરિયાનો સાંકડો પ્રવાહ (૩) ગટર, મોરી

ખાડાજાજરૂ, ખાડાળું જુઓ 'ખાડો'માં

ખાડુ ન૦ [सं खड=સમૂહ ?] ભેંસોનું ટોળું

ખાડો પું૦ [दे खड्डा] ખાધરો, જમીનમાં ખોદાણ (૨) ખોટ, નુકસાન [**ખાડામાં ઉતારવું, ખાડામાં નાખવું**=નુકસાનમાં ઉતારવું (૨) પાયમાલ કરવું **ખાડામાં પડવું**=ભૂલ કરવી (૨) નુકસાન વહોરવું (૩) દેવું કરવું **ખાડો પડવો**=નુકસાન આવવું, તંગી પડવી **-પૂરવો**=ખોટ પૂરવી; દેવું વાળવું (૨) આપઘાત કરવો] **-ડાજાજરૂ** ન૦ ખાડા ઉપર ગોઠવાતું ફરતું જાજરૂ **-ડાળું** વિ૦ ખાડાવાળું **૦ખડિયો, ૦ખૈયો** પું૦ ખાડો કે ખાધરો

ખાણ (ણ) સ્ત્રી૦ [सं खानि, प्रा खाणि] ખનીજ પદાર્થો કાઢવા માટે ખોદેલો ખાડો, કે તેવા પદાર્થો ખોદતાં મળી આવે તેવું સ્થળ -કૂપો ભંડાર [**-જડવી, -નીકળવી, -મળવી**](૨) જેમાંથી બહાર ન નીકળાય તેવો ઊંડો ખાડો (ઉદા૦ નરકની ખાણ), અખૂટ ભંડાર (૩) અનાજ ભરવા માટે બનાવેલું ભોંયરું; ભંડાર (૪)ઉત્પત્તિસ્થાન (૫) ધારવાળી વસ્તુની ધારમાં પડેલો ખચકો [**-કઢાવવી, -કાઢવી**=ધારનો ખાડો ઘસીને દૂર કરવો-કરાવવો **-પડવી**=ધારમાં ખચકો થવો](૬) ન૦ [सं खादन, प्रा] ઢોરને ખાવાનું અનાજ કે ગોતું [**-પૂરવું** ઢોરને ખવરાવવું, કે ગોતું બાફતી વખતે તેમાં ઉમેરવું] **-ણિયો** પું૦ ખાણનો મજૂર

ખાણકી સ્ત્રી૦ એક જાતનો ઘડેલો પથ્થર

ખાણાં ન૦બ૦વ૦ [सं ख्यान, प्रा खाण] બાળ-ઉખાણાં—સવાલ જવાબરૂપે બોલવાની કડીઓ

ખાણિયો પું૦ જુઓ 'ખાણ'માં

ખાણી સ્ત્રી૦[જુઓ ખાણ] ખાણ, ઉત્પત્તિસ્થાન (૨) ભંડાર [ખાનપાન

ખાણીપીણી સ્ત્રી૦ ખાવાપીવાનું, ખોરાકપાણી,

ખાણું ન૦ [સર૦ हिं. खाना] જમણ, ભોજન (૨) મિજબાની (૩) (ખાવા પીવામા પળાતો) મરણનો શોક [–આપવું=નોતરીને જમાડવુ, માનમાં ભોજન આપવુ. –ખરાબ થવું= આજીવિકા તૂટવી (૨) વચમા વિઘ્ન પડવુ –પાળવું = મરણ પાછળ ખાવાપીવાની બાબતમા શોક પાળવો.]

ખાત વિ૦ [सं] ખોદેલુ ૦મુરત, ૦મુહૂર્ત ન૦ આધકામનો પાયો નાખવાનો મગળ સમય કે તેનો વિધિ [વર્ણન

ખાત સ્ત્રી૦ [सं ख्यात ?] + ઉલ્લેખ, લખાણ,

ખાતમો પુ૦[अ. खातिमह] અત,છેડો(૨)મોત

ખાતર ન૦ [हिं खात] ખેતર સુધારવા સારુ તેમા નખાતા છાણ,કાપ, લીંડી વગેરે પદાર્થો, તેમ બીજો રસાયણી પદાર્થ. ૦ણી સ્ત્રી૦ છાણાની ભરેલી ગાડી (૨) તેમાથી છાણાં પડી જતા રોકવા કરેલી આડ, પાજરી [–ઉપર કે પાછળ દિવેલ=નુકસાનમા વધુ નુકસાન –નાખવું=જમીનને ખાતર આપવુ –ભરવું =(ખેતરમા) વાહન વાટે ખાતર વહી જવુ] ૦પૂજો પુ૦ખાતરમા કામ આવે એવો પૂજો, ઘાસ, છાણ, વાગીદું વગેરે કચરો

ખાતર ન૦ [हिं खात] ચોરે ભીતમા પાડેલુ બાકું(૨)ચોરી [–પડવું=ચોરી થવી પાડવુ= ચોરી કરવા ભીત કોચવી (૨) ચોરી કરવી] –પડો, –પાડુ પુ૦ ખાતર પાડનાર, ચોર. –રિયુ ન૦ [સર૦ सं खात्र=ખોદવાનુ હથિયાર] વગ કોચવાનુ ચોરનુ હથિયાર –રી પું૦ ચોર

ખાતર સ્ત્રી૦ [फा खातिर] ચાકરી, બરદાશ, મરજાગ (૨) તરફદારી(૩)અ૦માટે ૦જમા, ૦નિશા સ્ત્રી૦ ખાતરી, સાબિતી ૦દાર વિ૦ ચાકરી બરદાશ કરે એવુ (૨) તરફદાર ૦દારી સ્ત્રી૦ બરદાશ, ચાકરી (૨) તરફદારી, પક્ષ. ૦બરદાશ(–સ) સ્ત્રી૦આગતાસ્વાગતા, સરભરા

ખાતરણી સ્ત્રી૦ જુઓ 'ખાતર' ન૦(પહેલા)મા

ખાતરવુ સ૦ ક્રિ૦[ખાતર' ઉપરથી] જમીનમા ખાતર નાખવુ (૨) ગાળ ભાડવી

ખાતરિયુ ન૦ જુઓ 'ખાતર' ન૦ માં

ખાતરિયો પુ૦ [જુઓ અખતર] મેલી વિદ્યામા પ્રવીણ માણસ, ભૂવાનો સાથી

ખાતરી સ્ત્રી૦[अ खातिर] ભરોસો, પતીજ (૨) નિ:શંકપણુ, ચોકસાઈ (૩) સાબિતી, પ્રમાણ (૪) પુ૦ જુઓ 'ખાતર' ન૦મા [–પડવી= ખાતરી થવી, વિશ્વાસ ઊપજવો] ૦દાર વિ૦ ખાતરીવાળુ ૦પૂર્વક, ૦બંધ અ૦ ખાતરીથી

ખાતા પીતાં અ૦ કૃ૦ નિર્વાહનુ ખર્ચ કાઢતા

ખાતું ન૦ [फा खत] આસામીવાર અથવા આવકખર્ચની જાતવાર જમે – ઉધારનો હિસાબ (૨) લેણદેણીનુ લખાણ (૩) વિષય, પ્રકરણ (૪) કામકાજની ફાળવણીનુ અગ ઉદા 'કેળવણીખાતુ' 'ઇન્સાફખાતુ' [–ઉઘાડવું,–ખોલવું=કામકાજનો નવો ભાગ શરૂ કરવો (૨) [બેંકમા કે શરાફને ત્યાં] નવુ ખાતુ પાડવુ – શરૂ કરવુ (પૈસા વ્યાજે મૂકીને કે લઈને) –ચલાવવું=લેવડદેવડ રાખવી. –ચાલવુ=લેવડદેવડ હોવી (૨) અલગ ભાગ તરીકે કામ ચાલવુ –ચૂકતે કરવું, ચૂકવી દેવુ=કરજ પતવવુ, છેવટનો હિસાબ સમજી, લેણું પતવી દેવુ –પડાવવું,–પડાવી લેવુ= લેણા બાબત દેણદારની કબૂલાત લખાવી લેવી –પાડવુ=ચોપડામા કોઈના નામનો હિસાબ નવેસર ઉઘાડવો (૨) લેણાના કરાર પર સહી કરવી –માંડી વાળવું=બાકીની રકમ નુકસાની ખાતે સમજી, લેણદેણનો હિસાબ બધ કરવો –બંધ કરવુ=લેવડદેવડ બધ કરવી (૨) ખાતામા જે નાણા નીકળતા હોય તે ઉપાડી લઈ, લેવડદેવડ બધ કરવી (૩) છેવટનો હિસાબ કાઢી, નવી ખાતાવહીમા લઈ જઈ, ચાલુ હિસાબ બધ કરવો (૨) કામનુ ખાતુ બધ કરવુ. –સરભર કરવું=જમેઉધારના બને આંકડા બરાબર કરવા]–તાબધી સ્ત્રી૦ જમીનમહેસૂલની રૈયતવારી પદ્ધતિ –તાબાકી સ્ત્રી૦ ખાતે બાકી નીકળે તે –તાવહી સ્ત્રી૦ ખાતાવાર હિસાબ નોંધવાનો ચોપડો – ચોપડી. –તાંપોતા ન૦બ૦વ૦ હિસાબકિતાબ ૦પત્રું ન૦ લેવડદેવડ (૨) લેણદેણને લગતુ લખાણ

ખાતું પીતું વિ૦ ['ખાવું પીવું'નું કૃ૦] ઠીક ઠીક ગુજરાનના સાધનવાળું
ખાતૂન સ્ત્રી૦ [तुर्की] મોટા ઘરની સ્ત્રી, બેગમ
ખાતેદાર પું૦ [ખાતું+દાર] સરકારના મહેસૂલી કે કોઈના ખાનગી ચોપડે ખાતાવાળો
ખાદી સ્ત્રી૦ હાથે કાંતેલા સૂતરનું હાથે વણેલું કાપડ. ૦કાર્યાલય ન૦ ખાદીનું કામ કરતું દફતર ૦કેન્દ્ર ન૦ ખાદી કામ કરનારું મથક ૦સેવક પું૦ ખાદીકામ કરનાર સેવક ૦ફેરી સ્ત્રી૦ ખાદી વેચવા નીકળવું તે ૦ભંડાર પું૦ ખાદીની દુકાન [ન૦ ખાવાનું
ખાદ્ય વિ૦ [सं] ખવાય એવું, ખાવા યોગ્ય (૨)
ખાધ (ધ,) સ્ત્રી૦ [सं खाद्] ખોરાક, આહાર (૨) ખોટ, નુકસાન (૩) ખોડ, ખાપણ (જેવી કે હીરા મોતીમાં) ૦ખોરાકી સ્ત્રી૦ ખાધાખોરાકી ૦રું વિ૦ ખાઉધરું, ખાઉ ખાઉં કરનારું ૦રો પું૦ ઊંડો ખાડો (૨) નુકસાન -ધા ખર્ચ(-રચ) ન૦, -ધાખાઈ, -ધાખોરાકી સ્ત્રી૦ ભરણ-પોષણ માટે જરૂરી રકમ -ધાગળો પું૦ સારુ સારુ ખાવાનો ભાવ (૨) ખાઉધરાવેડા
ખાધાવેધ પું૦, સ્ત્રી૦ શત્રુવટ, વેર
ખાધાળું વિ૦ ખાવ - ખોડ કે નુકસાનીવાળું
ખાધું સ૦ક્રિ૦ [दे खद्ध] 'ખાવું'નું ભૂતકાળ -ધેલ(-લું) ભૂ૦કૃ૦, -ધેલ પીધેલ વિ૦ ખાધેપીધે સુખી (૩) માતેલું હૃષ્ટપુષ્ટ [ખાધું પીધું ઝેર થઈ જવું. ખાધેલું કૂતરાને નાખવું = (રોગ કે ચિંતાથી) ખાવાપીધાની અસર શરીર ઉપર ન થવી]
ખાન પું૦ [फा] શાહજાદા, અમીર, ગૃહસ્થ વગેરેને અપાતું મુસલમાની ઉપનામ ૦ખાના, ૦ખાનાન વિ૦ ખાનના ખાન - સૌથી મોટા ખાનનો ઇલકાબ ધરાવનાર ૦દાન વિ૦[फा] સારા ઘરનું, કુળવાન (૨) પ્રતિષ્ઠિત (૩) ન૦ કુટુંબ, કુળ ૦દાની સ્ત્રી૦ ખાનદાનપણું, કુલીનતા (૨) સજ્જનતા ૦બહાદુર વિ૦ (૨) પું૦ 'ખાનબહાદુર'નો ઇલકાબ ધરાવનાર ૦સાહેબ વિ૦ (૨) પું૦ 'ખાનસાહેબ'નો ઇલકાબ ધરાવનાર. -નાઈ સ્ત્રી૦ ખાનપણું (૨) ખાન તરીકે - ખાનની જેમ સત્તા દાખવવી તે
ખાનગી વિ૦ [फा.] પોતીકું, અંગત (૨) જાહેર નહિ એવું, ગુપ્ત
ખાનદાન, -ની જુઓ 'ખાન'માં
ખાનપાન ન૦ [सं] ખાવુંપીવું તે કે તેની વસ્તુ
ખાનબહાદુર જુઓ 'ખાન'માં
ખાનસામા પું૦[फा](મુસલમાન અને અંગ્રેજ ઘરમાં) રસોઈ વગેરેનો કારભારી
ખાનસાહેબ, ખાનાઈ જુઓ 'ખાન'માં
ખાનાખરાબ વિ૦ [फा] સત્યાનાશ વાળનારું -બી સ્ત્રી૦ સત્યાનાશ [માં લડવું તે
ખાનાજંગી સ્ત્રી૦[फा]ઘરમાં - આપસઆપસ
ખાનાજાદ વિ૦ [फा] ઘરમાં જન્મેલું અને ઊછરેલું (૨) પું૦ એવો ગુલામ, ગુલામનો છોકરો
ખાનાબાદ પું૦ [फा] એક આશીર્વાદ(વંકુટુંબ આબાદ હો) [(વસ્તીની) ગણતરી
ખાનાશુ(-સુ)મારી સ્ત્રી૦ [फा] ઘરોની
ખાનિ સ્ત્રી૦ [सं] ખાણ
ખાનું ન૦[फा]ઘર ઘરનો ભાગ, ખંડ (૨) ભંડાર. નિધિ (૩) પેટીપટારો કે મેજ, કબાટ વગેરેમાં વસ્તુ મૂકવા કરેલો વિભાગ (૪) લખાણ માટે અલગ પડાતો વિભાગ કે કોઠો [-કરવું,-મૂકવું, -રાખવું = પેટી - કબાટ વગેરેમાં ખાનાની ગોઠવણ કરવી -પાડવું=પત્રકમાં કોઠા રાખવા]
ખાનેઆબાદ વિ૦ [फा] પૈસેટકે - ખાવેપીવે સુખી ઘરનું -દી સ્ત્રી૦ ખાનેઆબાદ હોવું તે, ઘરનું સુખ
ખાપ સ્ત્રી૦[सं कर्पर ઉપરથી] દર્પણ (૨) અબરખની પતરી ૦નું ભરત = કાચ અથવા અબરખની નાની ટીલીઓ મૂકીને કરાતું ભરત
ખાપડું ન૦ [सं खर्पर, प्रा खप्पर] ઠીકરું (સુ)
ખાપર ન૦ એક વનસ્પતિ, સાટોડો
ખાપરિયું ન૦ બાળકને આપવાનું એક ઔષધ (૨) [सं खर्परी] આંખનું એક ઔષધ
ખાપરી સ્ત્રી૦ [सं कर्पर, प्रा खप्पर?] લીટની પોપડી, ગૂગુ
ખાપરું વિ૦[सं खर्पर=धूर्त] ગાંજ્યું ન જાય એવું, બહુ જ પહોંચેલું, કપરું -રો કોડિયો પું૦ એકબીજાથી ઠગાય નહિ એવા બે ધૂર્તો માંનો એક (૨) સમાન હરીફ. -રો ઝવેરી

પુ૦ ચાંપાનેરનો એક પ્રાચીન,મહા કાબેલ અને ધૂર્ત ઝવેરી (૨) [લા] મહા ઠગ (૩) હીરાનો હોશિયાર પારખુ

ખાપવું સ૦ ક્રિ૦ ખાપવુ, થોડું ચોડુ સોરવું

ખાબ પુ૦ [फा ख़्वाब] ઊંઘ(૨)સ્વપ્ન ૦ગાહ સ્ત્રી૦ સૂવાની જગા

ખાબકવું અ૦ક્રિ૦[રવ૦](કા)[પાણીમા]ઊંચેથી પડવુ (૨) [લા] વચ્ચે બોલી ઊઠવુ

ખાબડ ન૦ (પ)ખાબડુ ૦ખૂબડ વિ૦ [સર૦ हिं , म] ખાડાખૈયાવાળુ –ડુ ન૦ નાનુ ખાબોચિયુ

ખાબોચિયુ ન૦ પાણીથી ભરેલો નાનો ખાડો

ખામ પુ૦ [सं स्कम]ટેકો,થાભલો(૨)[स स्कंध] ખભો(૩) વિ૦ [फा] કાચુ, અધૂરુ

ખામચીસ્ત્રી૦[ખમચાવુ ઉપરથી]ખામોશી(કા)

ખામચું વિ૦ [‘ ખમચાવુ ’ ઉપરથી] (કા) કાળજીવાળુ (૨) અ૦ કાળજીથી

ખામણિયુ ન૦ [‘ખામણુ’ (કૂવાનુ) પરથી] વરત, નીચે ખામણા પર રહેતુ કોસનુ દોરડુ

ખામણુ ન૦ [‘ખામુ’ ઉપરથી] (પાણિયારા વગેરેમા) વાસણ મૂકવા સારુ કરેલી બેસણી (૨) છછરો ક્યારો [ઝાડનો] (૩) ખામુ, કદ

ખામણો પુ૦ ખાનુ,ખડ (કચ્છી) (૨) ઠીંગણો માણસ (૩) ભડવો

ખામી સ્ત્રી૦ [फा] ખોડખાપણ, કસર, ઊણપ (૨) ખોટ, વટ (૩) ભૂલ, દોષ [–આવવી=(કશામા)ખોડ કે ખોટ જણાવી, ખૂટતુ રહેવુ –રહેવી=ખોટ કે ઊણપ હોવી, પૂરુ થવામા બાકી રહેવુ]

ખામુખા અ૦ [फा ख़ाहमख़ाह] ઇચ્છાએ કે અનિચ્છાએ, નાછૂટકે, અવશ્ય (૨) ખાસ કરીને (૩) જાણીજોઈને

ખામું ન૦ આકાર, કદ (૨) અનુકૂળ જગા વા દિશા(કા)(૩)ખાબડુ [અર્થનો ઉદ્ગાર

ખામોશ અ૦ [फा] સબૂર, ચોભો, શાત ! એ

ખામોશ(–શી) સ્ત્રી૦ [फा] સબૂરી, ધીરજ [–પકડવી, –રાખવી=ધીરજ ધરવી]

ખાયકી સ્ત્રી૦ [‘ખાવુ’ ઉપરથી] પેદાશ, મળતર (૨) કોઈનુ છાનુ ખાવુ – મેળવવુ તે

ખાયો પું૦ [फा] અડ, વૃષણ

ખાર પુ૦ [फा] કાટો (૨) વેર દ્વેષ (૩) ઈર્ષા અદેખાઈ [–રાખવો=વેર રાખવુ ખારે જવું=ઈર્ષ્યાળુ થવુ ખારે બળવું=ઈર્ષ્યાથી બળ્યા કરવુ]

ખાર પુ૦ [स क्षार, प्रा खार] ખારાશવાળો પદાર્થ ક્ષાર ૦પાટ પુ૦ ન૦ ખારવાળી – જેમા મીઠુ પાકતુ હોય એવી જમીન ૦પાટિયું વિ૦ ખારપાટવાળુ ૦ભ જણુ ન૦ ઠૂંગણ(૨)મો સ્વાદિષ્ટ કરવાને જે કંઈ ખાવુ તે

ખારવાં ન૦બ૦વ૦ વરસાદને અભાવે સુકાઈ જતી જારબાજરીના ખેંચી લીધેલા સાંઠા

ખારવું ન૦ [સર૦हिं खारुआँ,–ग, म खारवा– ‘ખાર’ પરથી ? फा. खारा=એક જાતનુ કાપડ ?] બોળિયું (તળાઈ, ગોદડા ઇત્યાદિનુ લાલ રંગેલુ આવે છે તે)

ખારવો પુ૦ [स क्षार+वह] ખલાસી, વહાણ ચલાવનારો (૨) સઞાગે (૩) ખારાશવાળો ગોળ –વણ સ્ત્રી૦ ખારવાની સ્ત્રી

ખારસ્તી વિ૦ [સર૦ म] કઠણ દીલનુ, ક્રૂર

ખારાઈ,–ટ,–શ જુઓ ‘ખારુ ’મા

ખારિયું વિ૦ [‘ખાર’ ઉપરથી] ખારવાળુ (૨) ખારીલુ (૩) ન૦ મીઠુ ચડાવેલો ચીભડાનો કકડો (૪) [?] ભૂખે મરવુ તે, ભૂખ્યા રહેવુ પડે તે [ખારિયાં થવાં=ભૂખે મરવુ]

ખારી સ્ત્રી૦ [‘ખાર’ ઉપરથી] ખારવાળી માટી કે જમીન (૨) ખારાશવાળી એક ભાજી

ખારી સ્ત્રી૦ [स] એક વજન (દોઢ મણ)

ખારીબ(–વ)લા ન૦એક પક્ષી [રાખનારુ

ખારીલું વિ૦ [‘ખાર’ ઉપરથી] દ્વેષીલુ, વેરઝેર

ખારીવલા ન૦ જુઓ ખારીબલા

ખારું વિ૦ [‘ખાર’ ઉપરથી] મીઠા જેવા સ્વાદનુ (૨) મીઠામા આથેલુ, મીઠુ ચડાવેલુ (ઉદા૦ ખારી મૂંઠ) (૩) ખારવાળુ ખારીલુ (ઉદા૦ ખારો સ્વભાવ) [ખારી દાઢ થવી=ખાવાની ઇચ્છા કરવી (૨) લાચ લેવી (૩) નફો મેળવવો ખારી પૂરી સ્ત્રી૦ મીઠા મસાલાવાળી પૂરી – એક વાની ખારી માટી થવી=બગડવુ, પાયમાલ થવુ, નાશ પામવુ ખારી માટી=

ખાર જેમા હોય એવી માટી] ૦અગ્ગર, ૦ઊસ, ૦દવ વિ૦ એકદમ ખારુ -રાઈ સ્ત્રી૦ ખારાપણુ -રાટ પુ૦ સહેજસાજ ખારાઈ. -રાશ સ્ત્રી૦ ખારાટ (૨)[લા] અણબનાવ

ખારૂઈ સ્ત્રી૦ [स क्षीरोदक?] વિધવાને પહેરવાનું એક જાતનુ વસ્ત્ર

ખારેક સ્ત્રી૦ [दे खारिक्क] સૂકવેલું ખજૂર ૦કોપરાં = ન૦ બ૦ વ૦ હોળીના તહેવારે કન્યાના સાસરેથી કન્યા માટે મોકલાતી ભેટ -કી વિ૦ ખારેક જેવુ કે જેવડુ

ખારો પુ૦ [स. क्षार] એક ક્ષાર, સચોરો, પાપડખાર [ઇ૦ માટે)

ખારોડ વિ૦ ['ખાર' ઉપરથી] ક્ષારવાળુ (જમીન

ખારો પાટ પુ૦ [ખાર (મીઠુ) પકવવાનો + પાટ (પટ)] એક રમત, અગરપાટો (૨) ખારપાટ

ખારોલો ન૦ (ક) મોળુ લોઢુ

ખાલ, ૦ડી સ્ત્રી૦ [દે. खल्ला] ચામડી (૨) છાલ ૦પી સ્ત્રી૦ [ખાલ + સ પૂ = સાફ કરવુ] ચામડિયણ ૦પો પું૦ ચામડિયો

ખાલવવુ સ૦ક્રિ૦ ['ખાલી' ઉપરથી] ખાલી કરવું

ખાલસા વિ૦ [फा खालिसह] પોતાની કુલ માલિકીનુ, આગવુ (૨) સરકારના વહીવટનું, સરકારી (૩)[સં] ગુરુ ગોવિંદસિંહે શીખોમા જે નવુ વિધાન પ્રવર્તાવ્યુ તેને અનુસરનારું. [-કરવું - સરકારે કબજે કરવુ, જપ્ત કરવુ -થવું = જપ્ત થવુ]

ખાલિક પુ૦ [अ] સર્જનહાર

ખાલિસ વિ૦ [अ] શુદ્ધ (૨) કૂડકપટ વિનાનુ

ખાલી વિ૦ [अ, दे खल्ल, खलइअ] ઠાલુ, કશુ ભર્યા વગરનુ (૨) નિર્ધન, ગરીબ [-કરવું = અંદરની વસ્તુ કાઢી લેવી (૨) મકાનમાથી વસવાટ લઈ લેવો (૩) નિર્ધન કરવુ -જગા, જમીન = અંદર કશુ ન હોય તેવી - વપરાશ વિનાની જગા કે જમીન -થવું = વસવાટ કે વાપર વગરનુ થવુ (૨) પૈસે ટકે તંગીમા આવી જવુ -પડવું = વાસ કે વપરાશ વગરનુ થવુ (૨) પુરાયા - ભરાયા વગરનુ રહેવુ (૩) શરીરે નબળું થઈ જવુ -હાથે = કશુ લીધા - કમાયા વિના (જેવા આવ્યા હતા તેવા)] (૩) સ્ત્રી૦ લોહીનુ ફરવુ બંધ પડી જવાથી અંગ ઝણઝણે તે, ઝણઝણી. [-ચડવી = અંગ અકડાતા ઝણઝણાટી થવી.] (૪) સંગીતના તાલમા તાળી ન આપતા હાથ છૂટા પાડવા તે કે તેવુ સ્થાન (૫) અ૦ અમથુ, વ્યર્થ (૬) માત્ર, ફક્ત ૦ખમ, ૦ખંખ વિ૦ તદ્દન ખાલી, ઠાલુઠમ ૦પીલી અ૦ વગર કારણે, અમથુ

ખાલું ન૦ ['ખાલ' ઉપરથી] જોડાનુ ઉપલુ ચામડુ (૨)['ખાલી' ઉપરથી] વાણાની કોકડી ભરવાનો નેતર કે બરુનો પોલો કકડો (૩) ખળાના અનાજ ઉપર ઢાકવાનુ ઘાસ [ખાલાં વાળવાં = તેમ ઘાસથી ઢાકવુ] (૪) પડતર રાખેલુ ખેતર (૫) [प्रा खल्ल] ક્યારો (ઉદા૦ તમાકુનું ખાલુ)

ખાવટી સ્ત્રી૦ ['ખાવુ' પરથી] શાહુકાર કે ધણિયામાને ત્યાથી ઉછીનુ લેવાતુ અનાજ (૨) જિવાઈ

ખાવડી સ્ત્રી૦ છોકરાની રમત, નિસરણી

ખાવરું વિ૦ ['ખાવુ' ઉપરથી] ખાઉધરુ

ખાવ(-વિં)દ પુ૦ [फा] માલિક, શેઠ (૨) પતિ (૩) ઈશ્વર

ખાવું સ૦ક્રિ૦ [स खाद्, प्रा खा] અન્ન લેવુ, જમવુ (૨) વેઠવુ, ખમવુ (ઉદા૦ માર ખાવો), (૩) વાપરવું, ભોગવવુ (ઉદા૦ હવા ખાવી) (૪) લેવુ, ખર્ચ કરાવવુ, ખર્ચ તરીકે કઢાવવુ (ઉદા૦ 'આ મકાને સો રૂપિયા ખાધા', 'આ કામે બહુ દહાડા ખાધા' (૫) વગર હકે લેવુ, ચોરીછૂપીથી લેવુ (ઉદા૦ ઘણા પૈસા ખાઈ ગયો) (૬) 'દમ, છીંક, બગાસુ, ઉદરસ' ઇ૦ સાથે વપરાય છે - શરીરથી તે ક્રિયા કરવી કે થવી, એ અર્થમા (૭) ન૦ પકવાન (૮) ખાવાની ચીજ, ભાથુ - (ઉદા૦ ખાવુ બંધાવવુ) (જુઓ ખાઉ). [ખાઈ જવું = પેટમા ઉતારી દેવુ (૨) ઉચાપત કરી જવુ. ખાઈ જોવું = ખાઈને સ્વાદ તપાસી લેવો ખાઈને ખોદવું = નિમકહરામ થવુ ખાઈપી ઊતરવું = સંસારના સુખોપભોગ કરીને પરવારવુ ખાઈપીને મંડવું, ખાઈપીને પાછળ પડવું, ખાઈ ખપૂસીને મંડવું = ખંતપૂર્વક મંડવુ, કેડો

ન છોડવો. **ખાઈ બગાડવું**=નિમકહરામ થવું (૨) ખાવાપીવા છતાં માંદું કે નિર્બળ રહેવું. **ખાઈ લેવું**=ખાવાનું કામ આટોપી લેવું **ખાઉં ખાઉં કરવું**=ઝટ ખાઈ લેવાની ઇચ્છા દાખવવી **ખાતાં પીતાં**=મસાગના સુખ ભોગવતાં (૨) ખાધાખર્ચ ઉપરાંત **ખાતું ધન**=જેની પાછળ વારવાર ખર્ચ કરવું પડતું હોય તેવી મિલકત **ખાતું પીતું**=સાધારણ રીતે સુખી; ખાવાપીવાના પૈસાની ટાંચ ન પડતી હોય તેવું **ખાવા ધાવું**=બીક લાગે તેવું નિર્જન હોવું. **ખાવા પીવાનો દહાડો**=જાકતનો દિવસ (૨) આબાદીનો વખત **ખાવું તેનું ખોદવું**=ઉપકાર કરનાર ઉપર અપકાર કરવો, નિમકહરામી કરવી **ખાવું પીવું**=સુખે જીવવું]

ખાવો પુ૦ ખેતરમાં થતું ઊંડા મૂળનું એક ઘાસ

ખાશ સ્ત્રી૦ ['ખાવું' ઉપરથી] ખાવાની શક્તિ (૨) ખાવાનો જથ્થો

ખાસ વિ૦[अ] પોતીકું, અંગત, (ઉદા૦ 'ખાસ માણસ') (૨) વિશિષ્ટ, અસાધારણ (૩) ખરું, અસલ (ઉદા૦ 'ખાસ માલ, ખબર') (૪) અમીરી (ઉદા૦ દીવાનેખાસ) **૦ખવાસ** પુ૦ બાદશાહનો અથવા અમીર ઉમરાવનો નોકર **૦ગત, ૦ગી** વિ૦ પોતાનું, અંગત(૨)ખાનગી, ગુપ્ત (૩) અગત્યનું, મુદ્દાનું **૦દાન** ન૦પાનનો ડબ્બો, પાનદાની **૦દાર** પુ૦ સેવક, હજૂરિયો (૨) ઘોડાની ચાકરી કરનાર, અશ્વપાલ **૦નવીસ** પુ૦ ખાનગી લહિયો – મંત્રી, 'પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી' **૦બજાર**=મોટું – મુખ્ય બજાર **૦બરદાર** પુ૦ સરદારના હથિયાર લઈ સાથે ફરનાર, અનુચર

ખાસડું ન૦ [સર૦ મ खासडा] જૂતું, જોડો (૨) [લા] ઠપકો [**ખાસડા રાત**=ખાસડું ઊંચકનાર, તુચ્છ માણસ (ઉદા૦ 'મારે જાણે ખાસડારાત' અર્થાત્ મને તો જાણવાની કાંઈ પડી નથી) **ખાસડાં ખાવાં**=ખત્તા ખાવા, સખત ઠપકો ખાવો **ખાસડાને તળિયે મારી**=ધૂળ નાખી, ધર્યું રહ્યું, એવા વિકારના અર્થમાં **ખાસડાની (–ને)તોલે** વિ૦ તદ્દન વિસાત વિનાનું, તુચ્છ. **ખાસડાં મારવાં**=સખત ઠપકો આપવો(૨)અવગણવું **ખાસડે માર્યું**=ભૂઉં, ધર્યું રહ્યું –એવા તુચ્છકારના અર્થમાં (–નું શું) **ખાસડું ફાટી જવું?**=શું ગયું? બગડ્યું ? એવા અર્થમાં **ખાસડે દાળ વહેંચવી**=ભૂંડી રીતે કે સારે પ્રસંગે લડી પડવું] **–ડકુટ્ટુ, –ડકૂટ્ટુ** વિ૦ જેને ખાસડા પડે – વારવાર ઠપકો મળે એવું **–ડાટવું** સ૦ ક્રિ૦ ખાસડે ખાસડે મારવું **–ડાં** ન૦ બ૦ વ૦ [લા] ઠપકો **–ડાંખાઉ** વિ૦ ખાસડકુટ્ટુ **–ડાખોર** વિ૦ખાસડા ખાવાની આદતવાળું, સખત ઠપકો મળે પણ સીધું ન ચાલે એવું **–ડાંબાજી** સ્ત્રી૦ એકબીજા પર ખાસડા ફેંકી ગમ્મત માનવી તે ગધ્ધામસ્તી (૨) [લા] અસભ્ય લડાઈ **–ડિયું** વિ૦ ખાસડાના જેવું (૨) એક હલકી જાતનું (ફેળું) **–ડી** સ્ત્રી૦ સ્ત્રીનું પગરખું

ખાસદાન, ખાસદાર, ખાસનવીસ, ખાસબરદાર, ખાસ બજાર જુઓ 'ખાસ'માં

ખાસાનું બીડું ન૦ [अ. खास्सह] ઠાકોરજી કે મહારાજ માટેનું ખાસ પાનબીડું(પુષ્ટીમાર્ગીય)

ખાસાપીસી સ્ત્રી૦ [રવ૦ ?] [કા] છાની છાની વાતો કરવી તે

ખાસામંડળી સ્ત્રી૦ ['ખાસ' જુઓ] અમીર-ઉમરાવોની મંડળી, શાહી મિજલસ

ખાસાંજળ[अ खास्सह] ન૦ બ૦વ૦ ઠાકોરજીના ઉપયોગનું ખાસ જળ (પુષ્ટીમાર્ગીય)

ખાસિયત સ્ત્રી૦[अ.]સ્વભાવ, પ્રકૃતિ(૨)વિશિષ્ટ ગુણધર્મ (૩) આદત [પીસી કરવી તે

ખાસિયાં ન૦ બ૦ વ૦ (કા) કાનમાં ખાસા

ખાસિયું ન૦ ગધાડા ઉપર લાદવાની બે પાસિયાવાળી ગૂણ (૨) તેની નીચે મૂકેલી ગાદલી-ગોદડી, આછર

ખાસું વિ૦ [अ खास्सह] રૂડું, મજેનું, સુંદર; બરોબર યોગ્ય (૨) અ૦ વાહ, શાબાશ (૩) સુંદર! બેશ! બરાબર [**–દીવા જેવું**=તદ્દન સ્પષ્ટ]

ખાળ પુ૦, સ્ત્રી૦ [हि खाल] મેલા પાણીના નિકાલ માટેનો નળ – નીક (૨) ખાળવાળી

ચોકડી. [-કાઢવો=મોરી સાફ કરવી ખાળે જવું, ખાળે બેસવું=પેશાબ કે ટટ્ટીએ જવું. ખાળે દાટા ને દરવાજા કે બારણાં ઉઘાડાં=ખોટી કરકસર, જ્યા ન કરવી જોઈએ ત્યા કરવી અને કરવી જોઈએ ત્યા ન કરવી] ૦કૂવો પુ૦ ખાળનુ પાણી જેમા છોડાતુ હોય તેવો ઊંડો ખાડો-કૂવો (૨) જાજરૂ માટે કરેલો કૂવો ૦કૂડી સ્ત્રી૦ ખાળના મેલા પાણીની કૂડી

ખાળવું સ૦ક્રિ૦[સ स्खल्, પ્રા.खल ઉપરથી?] અટકાવવુ, રોકવુ (ખળવુ'નુ પ્રેરક)

ખાળાચાળા પુ૦(કા) ખટપટ, દાવપેચ, પ્રપચ

ખાળુ ન૦ જમાની, બાહેધરી (કા)

ખાળો પુ૦ ['ખાળવુ' ઉપરથી] અટકાવ, રોકાણ (૨) વાર, વિલબ (૩) બંદર (૪) મુકામ, વિસામો [સ્વર

ખાહૂલ પું૦ કફદોષથી ઊપજતો કોમળ, મધુર

ખાં પુ૦ [જુઓ ખાન] મુસલમાન ગૃહસ્થ વા અમીરને બોલાવવાનો માનવાચક શબ્દ (૨) ઉસ્તાદ, ખૂબ જાણનાર

ખાંખટિયુ (૦) વિ૦[રવ૦]ઉધરસવાળું, હાસાથી પીડાતુ (૨) ન૦ ઉધરસ, હાસો

ખાંખણ ૦તેલ (૦) ન૦ શરીરે ચોળવાની એક ઔષધિ, વરખડીનુ તેલ

ખાંખણી(૦)સ્ત્રી૦ કોવવચન, ક્રોધભરી વાણી(૨) ક્રોધ(૩)[રવ૦][સુ]ખખડે એવી સૂકી બદામ

ખાંખત(-દ)(૦)સ્ત્રી૦ [જુઓ ખણખોદ]ઊંડુ, ઝીણુ કુતૂહલ(૨) ચીવટભરી ખત(૩) અણગમો સૂગ -તી વિ૦ ખાખતવાળું

ખાંખનેલ(૦)ન૦ જુઓ ખાખણ તેલ

ખાંખરોટવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ખાખરોટવુ] તેલ થોડુ થોડુ ચોપડવુ

ખાંખાં (૦) ન૦ બ૦ વ૦ (કા) ફાફા

ખાંખાંખોળા (૦)પુ૦બ૦વ૦[ખાખા+ખોળા (ખોળવુ)]ખૂણેખાચરે ખૂબ ખોળાખોળ કરવી તે -ળુ વિ૦ ખાખાખોળા કરે એવુ

ખાંગ(૦)પુ૦ ખાગડો, કૂકો (૨) અતિ ગરમીથી પીગળી ગયેલો ઈટ કે નળિયાનો કડકો, કીટો ૦ડ, ૦ડકો પુ૦ ઈટ નળિયાનો ભાગેલો કકડો (૨) જુઓ ખાગ

ખાંગડિયું(૦)ન૦ ['ખાગડો' ઉપરથી] ખાગડામા રહેતો જીવડો

ખાંગડી (૦) સ્ત્રી૦ નાનો ખાગડો

ખાંગડો (૦) પુ૦ સીપ, શખલો, કોડી ઇત્યાદિ જીવડાનું ઘર(૨) કૂકો (રમવાનો)

ખાંચુ (૦) પુ૦ જાણભેદુ, જાસૂસ (૨) ખાડો

ખાંચુ (૦) વિ૦ કોરવંકુ [રમતમા પાસો કે કોડી] (૨) ન૦ (ટેબલનુ) ખાનુ

ખાંચ(૦)સ્ત્રી૦ખાચો, નાનો ખાડો-કાપ(૨)સાકડુ; ગૂચવણ(૩)ખોટ; તોટો(૪)આચકો(૫)જમે ઉધારનો તાળો નહિ મળવો તે વધઘટ ૦કો પુ૦ ખાચો(૨)આચકો ૦ખૂંચ સ્ત્રી૦ નાની-મોટી ખોડખાપણ (૨) ઝીણવટ ૦ડ સ્ત્રી૦ ટેકરીની પડખેનો સાકડો માર્ગ(૨)ખીણ ૦રો પુ૦ નાનો ખૂણો, ખાચો -ચાખૂચી સ્ત્રી૦ નાનો ખાડોખૈયો,ખૂણો-ખાચરો(૨)ગલીકૂચી. -ચાળુ વિ૦ ખાચાવાળુ -ચો પુ૦ એકસરખી ધાર, સપાટી અથવા લીટીમા પડતો કાપ, ખાડો કે વાક(૨)સાકડો રસ્તો, ગલી(૩)ખૂણો (૪)[લા]વાધો, હરકત,અટકાવ [-આવવો= વાધો-હરકત આવવા (સૂતક વગેરેથી) -કરવો=સપાટીમા ખાચો કે વાક થાય તેમ કરવુ -કાઢવો=વાધો કાઢવો કે ઊભો કરવો (૨)ખૂણો કે વાક કરવો(શેરી - રસ્તા વગેરેમા) -પડવો=વાધો પડવો(૨)રસ્તો એકદમ વાકમા આવવો (૩) સૂતક વગેરેથી વિઘ્ન આવવુ. -પાડવો=વાધો પાડવો (૨) ખાચો કરવો -રાખવો=ખાચો રહે તેમ કરવુ(૨)વાધો કે વહેમ રાખવો]

ખાંચવું(૦) સ૦ક્રિ૦[પ્રા खच?]ખેચી ગખવુ, પાછુ હઠાવવુ (૨) અ૦ક્રિ૦ ખમચાવુ, અટકવુ

ખાંજ (૦) ન૦ [સ खञ्ज ઉપરથી] લગડાપણુ

ખાંજણ(૦) સ્ત્રી [કે. खजण=કાદવ પરથી? સર૦ મ खाजण]જ્યા દરિયાનુ પાણી આવી ભરાઈ રહેતુ હોય એવી જગા, ભાઠાની જમીન (૨) (સુ) ખાડી

ખાંજરુ (૦) ન૦ ખૂણો; ખૂણે પડતુ - જાહેર નહિ તેવુ સ્થળ (૨) કૂટણીનુ ઘર, કૂટણખાનુ (૩) [સુ] અનાજ સઘરવાની જગા,કોઠાર(૪)[કા]

માસ [ખાંજરે નાખવું = ખૂણે નાખી મૂકવુ, દરકાર ન રાખવી ખાંજરે પડવું = ખૂણામા પડવુ, જ્યા કોઈનુ તેના ઉપર લક્ષ ન રહે, ઢીલ કે બેપરવાઈમા જવું.]

ખાંટ (૦) સ્ત્રી૦ એક જાતિ (૨) વિ૦ પક્કુ, ધૂર્ત

ખાટુ (૦) વિ૦ ખાટ, પક્કુ, પહોચેલ

ખાડ (૦) સ્ત્રી૦ [સં खण्ड, પ્રા खण्डा] એક ગળ્યો પદાર્થ [–ખાવી = વધારેપડતુ સારુ કે ગણી થવા જેવુ માની લેવુ **ખાંડનું નાળિયેર** ન૦ જેમાથી કોઈ ભાગ કાઢી ન નાખવો પડે તેવી વસ્તુ કેવત –પાથરવી, –પીરસવી, –ભભરાવવી, –ભરવી, –વાપરવી = મીઠુ મીઠુ બોલી ખુશામત કરવી] ૦ખાજું ન૦ ખાડ પાયેલુ ખાજું

ખાડકૂટ (૦) સ્ત્રી૦ ખાડવુ કૂટવુ તે, ખાડવા કરવાનુ પરચૂરણ કામ (૨) [લા] મૂઝવણ, અકળામણ, અજંપો

ખાડણિયુ (૦) ન૦ [ખાડવુ ઉપરથી] સાબેલુ –યો પુ૦ અનાજ કે બીજી ચીજ ખાડવા માટે બનાવેલુ લાકડા કે પથ્થરનુ સાધન–પાત્ર [**ખાડણિયામાં ઘાલીને ખાંડવું** = પોતાના પજામા લઈ જુલમ ગુજારવો **ખાડણિયામાં માથું મૂકીને સૂવું** = જોખમ વચ્ચે રહેવુ]

ખાંડણી (૦) સ્ત્રી૦ ['ખાડવુ' પરથી] ખાડવાનુ પાત્ર, નાનો ખાડણિયો ૦પરાઈ સ્ત્રી૦ ખાડણી ને પરાઈ –ણુ ન૦ ખાડવુ તે (૨) ખાડવાની વસ્તુ, ખાડવાનુ કામ (૩) ખાડવાનુ સાધન, સાબેલુ

ખાડવ ન૦ [સં](સ) કુરુક્ષેત્ર પાસેનુ એક વન, જેને અર્જુને બાળી મૂક્યુ હતુ

ખાંડવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સ कड्] ફોતરા જુદા કરવા કૂટવુ (ડાગર વગેરેને) (૨) [સં खड्] કચરવુ, કૂટવુ (૩) કકડેકકડા – ચૂરેચૂરા કરવા, નાશ કરવો

ખાંડાજંગી ખાડાધર જુઓ 'ખાડુ'મા

ખાંડિયું (૦) વિ૦ [ખાડુ પરથી] ખડિત થયેલુ, ખોડખાપણવાળુ, ભાગલા શીગડાનુ (૨) ન૦ ભાગલા શીગડાવાળુ ઢોર (૩) ભેસ, પાડુ [એકવચનમા વપરાય છે]

ખાંડી (૦) સ્ત્રી૦ [દે खडिआ] ૨૦ કાચા મણનુ તોલ – માપ ૦બધ વિ૦ ખાડીને હિસાબે મપાય એવુ, પુષ્કળ (૨) અ૦ ખાડીને હિસાબે (૩) જથાબધ [ભાગેલુ

ખાંડુ (૦) વિ૦ સ खण्डित] ખડિત, ખાણ પડેલુ,

ખાંડુ (૦) ન૦ [સ खड्ग, અપ૦ खड्ड] સામાન્ય કે બેધારી તલવાર (૨) [લા] વરને બદલે એનુ ખાડુ લઈને ગયેલી જાન [–મોકલવું = વરને બદલે ખાડુ લઈને જાન મોકલવી] –ડાજગી સ્ત્રી૦ [ખાડુ + જગ] તલવારનુ યુદ્ધ – ઝપાઝપી –ડાધર વિ૦ [ખાડુ + ધર ('ધારવુ')] ખાડુ ઝાલનાર અર્થાત્ વાપરી જાણનાર

ખાંડેરુ (૦) ન૦ [જુઓ સાઢ] ઊંટ

ખાત (૦,ત,) સ્ત્રી૦ [જુઓ ખત] (૨) હોશ, ઉમગ (૩) લાલસા, તૃષ્ણા –તીલુ વિ૦ ખાતવાળુ

ખાંધ (૦) સ્ત્રી૦ [સ स्कंध, પ્રા खंध] ખભો (૨) પશુની ગરદન (૩) ભાર વહેતા પશુની ગરદન પર પડતુ આટણ [–આવવી = પશુની ગરદન આગળની ચામડી છોલાઈને પાકી જવી –આપવી = કઈ ઊચકવામા ખભો ધરી મદદ કરવી –પડવી = ભાર વહેવાથી ગરદન પર આટણ પડવુ –મારવી = જુઓ ખભો આપવો] –ધિયો પુ૦ ખાધે ચડાવી લઈ જનારો, મુડદુ ઊંચકનારો (૨) મદદ કરનારો, સાથી (૩) ખુશામતિયો –ધી વિ૦ ખાધવાળુ (૨) પુ૦ બળદ

ખાંધુ (૦) ન૦ [ખાધ ઉપરથી] કાધુ હપતો

ખાંધો (૦) પુ૦ જુઓ કાદવ

ખાંપ (૦) વિ૦ લાબુ છટ થઈને પડેલુ – સૂતેલુ (૨) સ્ત્રી૦ લાબાછટ થઈને પડવુ – સૂવુ તે, પ્રણામ

ખાપ, ૦ણુ (૦) સ્ત્રી૦ ખામી, ખોડ, એબ (૨) નુકસાન (૩) [દે खपगय = વસ્ત્ર, કપડુ] મુડદા ઉપર ઓઢાડવાનુ કપડુ, કફન (૪) દવાના ઉપયોગ માટે રોટલાનાળા અમુક બિયામાથી કાઢેલુ તેલ

ખાપવુ (૦) સ૦ક્રિ૦ [ખાપો પરથી] ચીરવુ, ખાપા કાઢી નાખવા (૨) થોડુ થોડુ ખોદવુ, પાવડાથી (ઢગલામાથી લઈ) આમતેમ ફેરવવુ

ખાપો (૦) પુ૦ [ખૂપવુ પરથી] કાપ્યા પછી રહેલુ

ચોકડી [-કાઢવો = મોરી સાફ કરવી ખાળે જવું, ખાળે બેસવું = પેશાબ કે ટટ્ટીએ જવું. ખાળે દાટા ને દરવાજા કે બારણાં ઉઘાડાં=ખોટી કરકસર, જ્યાં ન કરવી જોઈએ ત્યાં કરવી અને કરવી જોઈએ ત્યાં ન કરવી] ૦કૂવો પુ૦ ખાળનું પાણી જેમાં છોડાતું હોય તેવો ઊંડો ખાડો-કૂવો (૨) જાજરૂ માટે કરેલો કૂવો ૦કૂંડી સ્ત્રી૦ ખાળના મેલા પાણીની કૂંડી

ખાળવું સ૦ક્રિ૦[સં स्खल्, પ્રા.खल ઉપરથી ?] અટકાવવું, રોકવું (ખળવું નું પ્રેરક)

ખાળાચાળા પું૦(કા) ખટપટ, દાવપેચ, પ્રપંચ

ખાળું ન૦ જમાની; બાહેધરી (કા)

ખાળો પુ૦ ['ખાળવું' ઉપરથી] અટકાવ, રોકાણ (૨) વાર, વિલંબ (૩) બંદર (૪) મુકામ; વિસામો [સ્વર

ખાહૂલ પું૦ કફદોષથી ઊપજતો કોમળ, મધુર

ખાં પુ૦ [જુઓ ખાન] મુસલમાન ગૃહસ્થ વા અમીરને બોલાવવાનો માનવાચક શબ્દ (૨) ઉસ્તાદ, ખૂબ જાણનાર

ખાંખડિયું (૦) વિ૦[સ્વ૦] ઉધરસવાળું હાસાથી પીડાતું (૨) ન૦ ઉધરસ, હાસો

ખાંખણ ૦તેલ (૦) ન૦ શરીરે ચોળવાની એક ઔષધિ, વરખડીનું તેલ

ખાંખણી (૦) સ્ત્રી૦ ક્રોધવચન, ક્રોધભરી વાણી (૨) ક્રોધ (૩) [ગ્વ૦] [સુ] ખખડે એવી સૂકી બદામ

ખાખત(-દ) (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ખણખોદ] ઊંડું, ઝીણું કુતૂહલ (૨) ચીવટભરી ખંત (૩) અણગમો. સૂગ -તી વિ૦ ખાખતવાળું

ખાંખનેલ (૦) ન૦ જુઓ ખાંખણ તેલ

ખાંખરોટવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ખાખરોટવું] તેલ થોડું થોડું ચોપડવું

ખાંખાં (૦) ન૦ બ૦ વ૦ (કા) ફાંફાં

ખાંખાંખોળા (૦) પુ૦બ૦વ૦ [ખાખા + ખોળા (ખોળવું)] ખૂણેખાચરે ખૂબ ખોળાખોળ કરવી તે -ળુ વિ૦ ખાખાખોળા કરે એવું

ખાંગ (૦) પુ૦ ખાગડો, ટુકડો (૨) અતિ ગરમીથી પીગળી ગયેલો ઈંટ કે નળિયાનો કકડો, ફોટો ૦ડ, ૦ડકો પુ૦ ઈંટ નળિયાનો ભાંગેલો કકડો (૨) જુઓ ખાગ

ખાંગડિયું (૦) ન૦ ['ખાગડો' ઉપરથી] ખાગડામાં રહેતો જીવડો

ખાંગડી (૦) સ્ત્રી૦ નાનો ખાગડો

ખાંગડો (૦) પુ૦ સીપ, શંખલો, કોડી ઇત્યાદિ જીવડાનું ઘર (૨) ટુકડો (રમવાનો)

ખાંગુ (૦) પુ૦ જાણભેદુ, જાસૂસ (૨) ખાડો

ખાંગું (૦) વિ૦ કોરવકું [રમતમાં પાસો કે કોડી] (૨) ન૦ (ટેબલનું) ખાનું

ખાંચ (૦) સ્ત્રી૦ ખાચો, નાનો ખાડો-કાંપ (૨) સાકડ, ગૂંચવણ (૩) ખોટ, તોટો (૪) આચકો (૫) જમે ઉધારનો તાળો નહિ મળવો તે વધઘટ ૦કો પુ૦ ખાચો (૨) આચકો ૦ખૂંચ સ્ત્રી૦ નાની-મોટી ખોડખાપણ (૨) ઝીણવટ ૦ડ સ્ત્રી૦ ટેકરીની પડખેનો સાકડો માર્ગ (૨) ખીણ ૦રો પુ૦ નાનો ખૂણો, ખાચો -ચાખૂંચી સ્ત્રી૦ નાનો ખાડોખૈયો ખૂણો - ખાચરો (૨) ગલીકૂચી. -ચાળું વિ૦ ખાચાવાળું -ચો પુ૦ એકસરખી ધાર, સપાટી અથવા લીટીમાં પડતો કાપ, ખાડો કે વાંક (૨) સાકડો રસ્તો, ગલી (૩) ખૂણો (૪) [લા] વાંધો, હરકત, અટકાવ [-આવવો= વાંધો-હરકત આવવા (સૂતક વગેરેથી). -કરવો = સપાટીમાં ખાચો કે વાંક થાય તેમ કરવું -કાઢવો = વાંધો કાઢવો કે ઊભો કરવો (૨) ખૂણો કે વાંક કરવો (શેરી - રસ્તા વગેરેમાં) -પડવો=વાંધો પડવો (૨) રસ્તો એકદમ વાંકમાં આવવો (૩) સૂતક વગેરેથી વિઘ્ન આવવું -પાડવો = વાંધો પાડવો (૨) ખાચો કરવો -રાખવો = ખાચો રહે તેમ કરવું (૨) વાંધો કે વહેમ રાખવો]

ખાંચવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [પ્રા खच?] ખેંચી રાખવું, પાછું હઠાવવું (૨) અ૦ક્રિ૦ ખમચાવું, અટકવું

ખાંજ (૦) ન૦ [સં खज ઉપરથી] લંગડાપણું

ખાંજણ (૦) સ્ત્રી [દે. खजण = કાદવ પરથી? સર૦ મ खाजण] જ્યાં દરિયાનું પાણી આવી ભરાઈ રહેતું હોય એવી જગા, ભાઠાની જમીન (૨) (સુ) ખાડી

ખાંજરૂં (૦) ન૦ ખૂણો. ખૂણે પડતું - જાહેર નહિ તેવું સ્થળ (૨) ફૂટણીનું ઘર, ફૂટણખાનું (૩) [સુ] અનાજ સંઘરવાની જગા, કોઠાર (૪) [કા]

માસ [ખાંજરે નાખવું = ખૂણે નાખી મૂકવું; દરકાર ન રાખવી ખાંજરે પડવું = ખૂણામા પડવુ, જયા કોઈનુ તેના ઉપર લક્ષ ન રહે, ઢીલ કે બેપરવાઈમા જવું]

ખાંટ (૦) સ્ત્રી૦ એક જાતિ (૨) વિ૦ પક્કું, ધૂર્ત

ખાંટુ (૦) વિ૦ ખાંટ, પક્કુ, પહોચેલ

ખાંડ (૦) સ્ત્રી૦ [सं खण्ड, प्रा खण्डा] એક ગળ્યો પદાર્થ [–ખાવી = વધારેપડતુ સારુ કે ગળ્યુ થવા જેવુ માની લેવુ ખાંડનું નાળિયેર ન૦ જેમાથી કોઈ ભાગ કાઢી ન નાખવો પડે તેવી વસ્તુ કે વાત –પાથરવી, –પીરસવી, –ભભરાવવી, –ભરવી, –વાપરવી = મીઠુ મીઠુ બોલી ખુશામત કરવી] ૦ખાજું ન૦ ખાંડ પાયેલુ ખાજું

ખાંડકૂટ (૦) સ્ત્રી૦ ખાંડવુ કૂટવુ તે, ખાંડવા કરવાનુ પરચૂરણ કામ (૨) [લા] મૂંઝવણ, અકળામણ, અજંપો

ખાંડણિયુ (૦) ન૦ [ખાંડવુ ઉપરથી] સાંબેલુ –યો પુ૦ અનાજ કે બીજી ચીજ ખાંડવા માટે બનાવેલુ લાકડા કે પથ્થરનુ સાધન–પાત્ર [ખાંડણિયામાં ઘાલીને ખાંડવું = પોતાના પંજામા લઈ જુલમ ગુજારવો ખાંડણિયામાં માથુ મૂકીને સૂવું = જોખમ વચ્ચે રહેવું]

ખાંડણી (૦) સ્ત્રી૦ ['ખાંડવુ' પરથી] ખાંડવાનુ પાત્ર નાનો ખાંડણિયો ૦પરાઈ સ્ત્રી૦ ખાંડણી ને પરાઈ –ણુ ન૦ ખાંડવુ તે (૨) ખાંડવાની વસ્તુ,ખાંડવાનુ કામ(૩)ખાંડવાનુ સાધન,સાંબેલુ

ખાંડવ ન૦ [सं](સં) કુરુક્ષેત્ર પાસેનુ એક વન જેને અર્જુને બાળી મૂકયુ હતુ

ખાંડવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [स कट्ट्] ફોતરા જુદા કરવા કૂટવુ (ડાંગર વગેરેને) (૨) [स खड्ड्] કચરવુ, કૂટવુ(૩)કકડેકકડા–ચૂરેચૂરા કરવા,નાશ કરવો

ખાંડાજંગી ખાંડાધર જુઓ 'ખાંડુ'મા

ખાંડિયુ (૦) વિ૦ [ખાંડ પરથી] ખંડિત થયેલુ, ખોડખાપણવાળુ, ભાંગલા શીગડાનુ (૨) ન૦ ભાંગલા શીંગડાવાળુ ઢોર (૩) ભેંસ, પાડુ [એકવચનમા વપરાય છે]

ખાંડી (૦) સ્ત્રી૦ [हि खण्डिआ] ૨૦ કાચા મણનુ તોલ–માપ ૦બધ વિ૦ ખાંડીને હિસાબે મપાય એવું, પુષ્કળ(૨)અ૦ ખાંડીને હિસાબે (૩) જથાબધ [ભાંગેલું

ખાંડું (૦) વિ૦ [स खण्डित] ખંડિત, ખાણ પડેલુ,

ખાંડું (૦) ન૦ [म खड्ग, अप० खड्ड] સામાન્ય કે બેધારી તલવાર (૨) [લા] વરને બદલે એનુ ખાંડુ લઈને ગયેલી જાન [–મોકલવું = વરને બદલે ખાંડુ લઈને જાન મોકલવી] –ડાજંગી સ્ત્રી૦ [ખાંડુ + જંગ] તલવારનુ યુદ્ધ–ઝપાઝપી –ડાધર વિ૦ [ખાંડું + ધર ('ધારવુ')] ખાંડુ ઝાલનાર અર્થાત્ વાપરી જાણનાર

ખાંડેરુ (૦) ન૦ [જુઓ સાંઢ] ઊંટ

ખાંત(૦,ત,) સ્ત્રી૦[જુઓ ખંત](૨)હોંશ,ઉમંગ (૩) લાલસા, તૃષ્ણા –તીલુ વિ૦ ખાંતવાળુ

ખાંધ (૦) સ્ત્રી૦ [स स्कन्ध, प्रा खंध] ખભો (૨) પશુની ગરદન (૩) ભાર વહેતા પશુની ગરદન પર પડતુ આંટણ [–આવવી = પશુની ગરદન આગળની ચામડી છોલાઈને પાકી જવી. –આપવી = કંઈ ઊંચકવામા ખભો ધરી મદદ કરવી –પડવી = ભાર વહેવાથી ગરદન પર આંટણ પડવુ –મારવી = જુઓ ખભો આપવો] –ધિયો પુ૦ ખાંધે ચડાવી લઈ જનારો, મુડદુ ઊંચકનારો (૨) મદદ કરનારો, સાથી (૩) ખુશામતિયો –ધી વિ૦ ખાંધવાળુ (૨) પુ૦ બળદ

ખાંધુ (૦) ન૦ [ખાધ ઉપરથી] કાંધુ, હપ્તો

ખાંધો (૦) પુ૦ જુઓ ટાંદવ

ખાંપ (૦) વિ૦ લાંબુ છટ થઈને પડેલુ–સૂતેલું (૨) સ્ત્રી૦ લાંબાછટ થઈને પડવુ–સૂવુ તે, પ્રણામ

ખાંપ,૦ણ (૦) સ્ત્રી૦ ખામી, ખોડ, એબ (૨) નુકસાન (૩) [हि खपणय = वस्त्र, कपडु] મુડદા ઉપર ઓઢાડવાનુ કપડું, કફન (૪) દવાના ઉપયોગ માટે કાંટલાવાળા અમુક બિયામાથી કાઢેલુ તેલ

ખાંપવું (૦) સ૦ક્રિ૦[ખાંપો પરથી]છોલવુ; ખાંપા કાઢી નાખવા (૨) થોડુ થોડુ ખોદવુ, પાવડાથી (ઢગલામાથી લઈ) આમતેમ ફેરવવુ

ખાંપો (૦) પુ૦ [ખૂપવુ પરથી] કાપ્યા પછી રહેલુ

અણખોદાયેલું જડિયું (૨) ભાગેલી ડાળખીનું થડને વળગી રહેલું ઠૂંઠું (૩) કોઈપણ સપાટી ઉપર રહી ગયેલો કરચો, ખૂપરો (૪) ખાંપ, ખોડ, ખામી (૫) [લા] શાખો
ખાંભ(૦) પું૦ [स स्कम्भ, प्रा खम्भ] થાભલો **-ભી** સ્ત્રી૦ પાળિયો, સ્મરણસ્તંભ (૨) ખોભણ, પાટિયા બેસાડવા લાકડામાં પાડેલી ખાંચ **-ભો** પું૦ સીમાડાની હદ બતાવતો પથ્થર (૨) ખાંભી, પાળિયો
ખાંભું(૦) ન૦ ખાતરપૂંજો નાખવાનો ખાડો
ખાંસવું(૦) અ૦ક્રિ૦[स कास्,प्रा॰ खास] ખાંસી ખાવી - **ખાંસી** સ્ત્રી૦ [प्रा. खासिअ] ઉધરસ, ઠાસો [ભેળસેળ (૨) ખીચડીના કામનું
ખિચડિયું વિ૦ ['ખીચડી' ઉપરથી] પચરાઉ,
ખિજવાટ પું૦ [જુઓ ખીજવું] ખિજાવું તે, ગુસ્સો, ક્રોધ
ખિજ(-દ)મત સ્ત્રી૦[अ खिदमत] સેવાચાકરી; તહેનાત **૦ગાર** પું૦ સેવક, નોકર, ચાકર. **૦ગારી** સ્ત્રી૦ ખિદમતગારપણું, સેવા
ખિજવણી સ્ત્રી૦ ખીજવવું તે
ખિજાવું અ૦ ક્રિ૦, **-વવું** સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ખીજવું] 'ખીજવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક
ખિડકી સ્ત્રી૦ [हि] બારી
ખિણ સ્ત્રી૦[हि खिन, म]+ક્ષણ
ખિતાબ પું૦ [अ] ઇલકાબ
ખિદમત સ્ત્રી૦[अ], **૦ગાર** પું૦, **૦ગારી** સ્ત્રી૦ જુઓ 'ખિજમત'માં
ખિન્ન વિ૦[स] દિલગીર, ગમગીન **૦તા** સ્ત્રી૦
ખિન્ની સ્ત્રી૦ [स क्षीरिणी, हिं खिरनी] રાયણ
ખિમા સ્ત્રી૦ ક્ષમા [જૈન]
ખિયાનત સ્ત્રી૦ [अ] બેઈમાની
ખિરાજ સ્ત્રી૦ [अ खराज] ખંડણી
ખિરોયું વિ૦ ન૦ [सं क्षीर=દૂધ] દુઝાળ(ઢોર)
ખિલકોડી સ્ત્રી૦ [રવ૦ ?] ખિસકોલી, ખિલોડી
ખિલખિલ અ૦ (રવ૦) ખિસકોલીનો રવ (૨) ખૂબ હસવાનો રવ [પોશાક, સિરપાવ
ખિલ(-લ્લ)ત સ્ત્રી૦ [अ खिलअत] માનનો
ખિલવટ, -ણી સ્ત્રી૦ ખીલવવું તે **-ટો** પું૦ ખીલવનારો
ખિલવત સ્ત્રી૦ [अ] એકાંત(૨)જુઓ ખલબત
ખિલાફ વિ૦[अ] વિરુદ્ધ **-ફી** સ્ત્રી૦ વિરુદ્ધતા
ખિલાફત સ્ત્રી૦ [इं.] જુઓ ખલીફાત
ખિલાવવું સ૦ક્રિ૦('ખીલવું'નું પ્રેરક) ખીલે એમ કરવું **-ટ** સ્ત્રી૦ ખિલવટ
ખિલાવું અ૦ક્રિ૦[જુઓ ખીલો, प्रा. खिल्ल= રોકવું પરથી] ઊંચે અટકી રહેવું, ભરાઈ જવું; ટિંગાવું(૨)અ૦ક્રિ૦'ખીલવું'નું ભાવે ને કર્મણિ
ખિલોડી સ્ત્રી૦ જુઓ ખિલકોડી
ખિલોણું (લો) ન૦ [સર૦ हि खिलौना] રમકડું
ખિલ્લત સ્ત્રી૦ જુઓ ખિલત
ખિસકાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ખીસકવું'નું પ્રેરક
ખિસકોલી સ્ત્રી૦ એક જનાવર, ખિલકોડી
ખિસિયાણું વિ૦ [સર૦ हि खिसिआना, म खिसाणा] ખસિયાણું, ઝંખવાણું
ખિસ્સું, -સ્સાકાતરુ -સ્સાખર્ચ(-ર્ચ), -સ્સાભરુ જુઓ 'ખીસું'માં
ખિંડ સ્ત્રી૦ [म] ખીણ
ખીખી અ૦(રવ૦)એવો અવાજ કરીને(૨)સ્ત્રી૦ ખીખી હસવું તે (હાસીમાં)
ખીચ વિ૦ [જુઓ ખીચાખીચ] ગીચ, ભરચક (૨) સ્ત્રી૦ [दे खिच्च] ખીચડી
ખીચગાલ્લું ન૦[ખીચ+ગાલ્લું]માલ ભરવાનું મોટું ગાડું, ખટારો
ખીચડી સ્ત્રી૦ [स कृशर, दे खिच्च] એક ખાવાની વાની [**-ખવરાવવી**=ભરણપોષણ કરવું **-મૂકવી**=ખીચડી પકવવા માટે ચૂલે ચડાવવી **-ખૂટવી** = ખાવાનું ખૂટવું]**૦ખાઉ** વિ૦ ખીચડી ખાનારુ, હલકી પંક્તિનું **-ડું** ન૦ ખીચડી (તુચ્છકારમાં) **-ડો** પું૦ આખા મગ ને ચોખાની અથવા આખા ઘઉં ને દાળની ખીચડી (૨) ખીચડું (૩) [લા] ગોટાળો, સેળભેળ તે
ખીચા(-ચો)ખીચ અ૦ [જુઓ ખચાખચ] ગીચોગીચ ભરચક, ઠાસી ઠાસીને
ખીચી સ્ત્રી૦ જાર ચોખાનો બાફેલો લોટ
ખીચોખીચ અ૦ જુઓ ખીચાખીચ
ખીજ સ્ત્રી૦ [दे खिज्जिअ, જુઓ ખીજવું] ચીડ, ગુસ્સો (૨) ખીજવવા માટે પાડેલું નામ;

જેનાથી ખિજાય તે. [–કાઢવી = એક પરનો ગુસ્સો બીજા પર કાઢવો –પડવી = ખીજનું નામ પડવું]

ખીજડો પું૦ [સં. खदिर] એક ઝાડ, સમડો

ખીજવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ખીજવું] ખીજે એમ કરવું, ચીડવવું **ખીજવાવું** અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ખીજવું અ૦ક્રિ૦ [સં खिद्, પ્રા खिज्ज] ગુસ્સે થવું (૨) સ૦ક્રિ૦ હાટવું; વઢવું

ખીણ સ્ત્રી૦ [જુઓ ખિંડ] બે ટેકરીઓ વચ્ચે આવેલો સાંકડો માર્ગ (૨) પર્વતના બે ઊંચા ભાગ વચ્ચેનો પ્રદેશ

ખીમણું ન૦ [ખામું,–માણું પરથી?] નગની બેસણી (૨) વાળી કે નથમાં જડેલું નગ

ખીમો પું૦ [અ. कीमह] માંસનો છૂંદો

ખીર વિ૦ [સં क्षर ઉપરથી] સારહીન, નકામું (૨) સ્ત્રી૦ [સં क्षीर, પ્રા खीर = દૂધ ઉપરથી, પ્રા खीरी] દૂધભાતની એક વાની (૩) + ક્ષીર; દૂધ (૪) ન૦ [?] એક પક્ષી –રું ન૦ લોટ અને ગણીને અડવાળી કરેલો રગડો (પૂડા, ભજિયા ઇ૦ બનાવવા) (૨) ખમીર ચડાવેલો આથો (જલેબી ઇ૦ નો) (૩) એક જાતની કુમળી કાકડી (૪) એક જાતનું જાડું કાપડ –રોદક ન૦ જુઓ ક્ષીરોદક (૨) એક ધોળું રેશમી વસ્ત્ર

ખીલ પું૦ [દે खिल्ल] જુવાનીમાં મો પર થતી ફોલ્લી (૨) [સં कील, પ્રા खील] આંખના પોપચા પર થતી લોહી માંસની ગંઠી (૩) ઘંટીનો ખીલડો ૦**ખીલમાંડવો** પું૦ છોકરાની એક રમત (૨) ખીલમાકડા ૦**ગોટીલો** પું૦ છોકરાની એક રમત (૨) ઘંટીનો ખીલડો ૦**ડો** પું૦ [સં कीलक પ્રા खीलय] ઘંટીના હેઠલા પડમાં વચ્ચોવચ આવેલી ખીલી, જેના પર ઉપલું પડ ફરે છે. ૦**દડો** પું૦ છોકરાની એક રમત ૦**મા(–માં)કડાં** ન૦ બ૦વ૦ છોકરાની એક રમત ૦**મા(–માં) કડી** સ્ત્રી૦ ઘંટીના ઉપલા પડિયાની વચ્ચોવચનું લાકડું, જે ખીલડામાં પરોવાય છે (૨) ખીલડો અને માકડી

ખીલવવું સ૦ ક્રિ૦ ખીલે એમ કરવું (૨) ખોલવું, કાટવું, સીવવું (ધાબળા ચોફાળના બે પાટ પેઠે) **ખીલવાવું** અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ખીલવું અ૦ ક્રિ૦ [हिं. खिलना] ફૂલવું ફાલવું; વિકસવું (૨) શોભવું, દીપવું (૩) ખુશીમાં આવવું ગમ્મતે ચડવું (૪) ચગવું, ઉશ્કેરાવું. વીફરવું (૫) સ૦ક્રિ૦ [સં कील, हिं खीलना] (ચોફાળ, કામળા ઇ૦ને વચ્ચે) બખિયા દઈને સીવવું, કાટવું ખીલવવું

ખીલાઉપાડ, ખીલાપાટી, ખીલામૂળ, ખીલારખું જુઓ 'ખીલો'માં

ખીલી સ્ત્રી૦ [જુઓ ખીલો, પ્રા खीलिया] નાનો ખીલો, ચૂંક [–ચોડવી,–ઠોકવી,–મારવી = ખીલી પેસાડવી (૨) [લા.] પહાવ નાખવો (૩) વિઘ્ન નાખવું] ૦**ખટકો** પું૦ ખીલી ખૂંચવા જેટલી પીડા, ઇજા, હરકત (૨) અડચણ, વિઘ્ન ૦**પખિ(–સિ)યારાં** ન૦ બ૦ વ૦ ખીલી અને પખિયારા (કલ્લા, સાંકળાના)

ખીલો પું૦ [સં. कीलक પ્રા खीलअ] ખૂંટો મેખ (૨) [લા.] છક્કાપંજાના જુગારમાં પૈસાની હોડ લાગે તે લેનારો મધ્યસ્થ જુગારી. [–ચોડવો, –ઠોકવો, –મારવો = ખીલો પેસાડવો **ખીલે બાંધવું** = ખીલાની સાથે બાંધવું (૨) કાયમનું જોડી દેવું (૩) [લા.] પરણાવી દેવું (ઉદા. છોડી ખીલે બાંધી સારી)] **–લાઉપાડ** અ૦ જડમૂળથી, નિર્વંશ થાય એવી રીતે **–લાપાટી** સ્ત્રી૦ પેચ પાડવાનું –સ્ક્રૂ બનાવવાનું ઓજાર **–લામૂળ** ન૦ મુખ્ય મૂળિયું **–લારખું** વિ૦ અમુક ખીલે જ બંધાવાની આદતવાળું (૨) બહાર ચરવા નહિ જતાં ઘેર ખીલે બાંધ્યું રહેવાની ટેવવાળું (૩) ઊપસેલા – ખીલા જેવા ઘાટનું

ખીશ(–સ)ર પું૦ [અ खिस्त्र = ગરદી] ઠંડીનો દિવસ (૨) પું૦, સ્ત્રી૦ મકરસંક્રાંત, ઉતરાણ

ખીસકવું અ૦ ક્રિ૦ [હિં. खिस] ખસકવું, સરકવું, લપસવું

ખીસું ન૦ [फा कीसह] ગજવું [–તર હોવું = પૈસા માલ હોવા **ખીસાનું તર** વિ૦ સારા પૈસા વાળું **ખીસામાં ઘાલવું. મૂકવું** = પોતાની સત્તા હેઠળ મૂકવું (૨) લેખામાં ન લેવું **ખીસા તર કરવાં** = ખૂબ પૈસા એકઠા કરવા **ખીસું ભરવું** = લાંચ આપવી કે લેવી **ખીસે**

ખાલી વિ૦ નિર્ધન, ગરીબ] –સાકાતરુ વિ૦ ગજવાકાતરુ, ખીસું કાપીને ચોરનાર –સાખરચ,–સાખર્ચ પુ૦ સામાન્ય ખરચ માટે ખીસામાં રાખવાનું નાણું (૨) પસંદ પડતી બાબતમાં વાપરવા મળેલું–ખાસ ખરચનું નાણું –સાભરુ વિ૦ લાંચિયું (૨) લોભિયું

ખીંટી સ્ત્રી૦ નાનો ખીંટો (૨) કપડાં ભરવવા ભીંતમાં જડેલું (લાકડાનું) ટેકણ [**ખીંટીએ પોતિયું હોવું** = ચિંતા કે જવાબદારીમાંથી છૂટા હોવું **ખીંટીએ મૂકવું** = ઊંચું મૂકવું, દૂર કરવું] –ટડિ(–ળિ)યાળું વિ૦ અણીદાર (૨) આંકડીવાળું (૩) વાંકું વળેલું –ટો પુ૦ [જુઓ ખૂંટો] ખીલો, મેખ

ખુટાડવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ખૂટવું] ખૂટે એમ કરવું, ઘટાડવું (૨) પૂરું કરવું

ખુટામણ સ્ત્રી૦ ['ખુટવું' ઉપરથી] ખોટ, ઘટ (૨) [કા] ફૂટ દગો

ખુ(–ર)દ્દો પુ૦ [फा. खुर्दह] મોટા સિક્કાની કિંમતના નાના સિક્કા તે, પરચૂરણ(૨) [લા] ટુકડેટુકડા, ભૂકો [**–કરવો** = ખર્ચીને ખલાસ કરવું (૨) ભાંગીને ભૂકો કરવો. **–કાઢવો, –કાઢી નાખવો** = ભાંગીને ભૂકો કરવો]

ખુડી અ૦ (રવ૦) બાળકને ઉવરસ ચડે ત્યારે વાંસે હાથ ફેરવતાં બોલાતો શબ્દ

ખુણિયાળું વિ૦ ['ખૂણો' પરથી] ખૂણાવાળું

ખુતબો પુ૦ [अ खुतबा] તારીફ, પ્રશંસા(૨) જુમાને દિવસે નમાજ વખતે પઢાતો ખાસ સ્તુતિપાઠ [પ્રેરક ને ભાવે

ખુતાડવું સ૦ ક્રિ૦, **ખુતાવું** અ૦ક્રિ૦ 'ખૂતવું'નું

ખુદ વિ૦ [फा] અસલ, શુદ્ધ(૨)સ૦ પોતે, જાતે **૦અખત્યારી** સ્ત્રી૦ પોતાનો કાબૂ હોવો તે **૦કાસ્તા(–સ્તા)** વિ૦ [फा] જાતે ખેડેલું **૦કુશી** સ્ત્રી૦ [फा] આપઘાત **૦ગરજી** વિ૦ [फा] સ્વાર્થી, આપમતલબી(૨)સ્ત્રી૦ આપગરજીપણું **૦પસંદગી** સ્ત્રી૦ પોતે જ સારા એવો ભાવ, અહંકાર

ખુદા પું૦[फा]ઈશ્વર પ્રભુ [**–કરે ને** = પ્રભુની મરજી હોય તો] **૦ઈ** વિ૦ ઈશ્વરનું –ઈશ્વરને લગતું (૨) પવિત્ર (૩) કુદરતી, દૈવી (૪) [લા] ભોળું (૫) સ્ત્રી૦ ઈશ્વરપણું (૬) સૃષ્ટિ **૦તાલા** પુ૦ [फा.] મહાન પ્રભુ **૦પરસ્ત** વિ૦ પ્રભુપરાયણ, આસ્તિક **૦વંત(–દ** फा)વિ૦ ઈશ્વરતુલ્ય (સાહેબ, અન્નદાતા ઇ૦ જેમ રાજાગણી કે માલિકને સંબોધનરૂપે). **૦હાફિજ** શ૦પ્ર૦[अ हाफ़िज़ = રક્ષણ કરનાર] પ્રભુ તમારું રક્ષણ કરો

ખુદી સ્ત્રી૦ [फा] હુંપણું, હુંપદ, ગર્વ

ખુનકી સ્ત્રી૦ [फा] ઘેન, તંદ્રા [કાપી

ખુનામરકી સ્ત્રી૦ [ખૂન + મરકી] ખૂનરેજી, કાપાકાપી

ખુન્નસ સ્ત્રી૦,ન૦[જુઓ ખૂનસ] ખૂન કરાવે એવી ઝેરી લાગણી· વેરઝેર [**–રાખવું** = વેરભાવ સેવવો. **ખુન્નસે ભરાવું** = વેર લેવાની લાગણી બરોબર વ્યાપવી કે જાગવી] **–સી** વિ૦ ખુન્નસવાળું

ખુપાવું અ૦ ક્રિ૦, **–વવું** સ૦ ક્રિ૦ 'ખૂપવું'નું અનુક્રમે કર્મણિ અને પ્રેરક

ખુફિયા વિ૦ [अ] ગુપ્ત, છૂપું

ખુબાફોડ ન૦ [ખુબા(म = એક છીપ) + ફોડ ('ફોડનારુ')](સીપો ફોડી ખાનારુ)એક પક્ષી

ખુમારી સ્ત્રી૦ [अ]આંખમાં દેખાતો નશો ઘેન, મસ્તી (૨) ધન, વૈભવ, ઓધ્ધા વગેરેનો ગર્વ [**–રાખવી** = ગર્વ ધરવો]

ખુમાવતી વિ૦ [स क्षमावत्] ક્ષમાવંત

ખુર [सं], **–રી** સ્ત્રી૦ ખરી **૦શબ્દ** પુ૦ (ચાલતાં) ખરીનો અવાજ [અવાજ

ખુરખુર ન૦,**–રાટ** પુ૦ (રવ૦)ખુર ખુર એવો

ખુરચન ન૦ [हिं] ઉખાડીને – ઉઝરડીને એકઠું કરેલું ખાવાનું, ખપોટી (૨) કચુંબર, કાચું કોરું ખાવાનું **–ની** સ્ત્રી૦ મોચીનું એક ઓજાર (ચામડું ઉઝરડવાનું)

ખુરજી સ્ત્રી૦[फा खुरजीन](સવારીમાં સાથેનો સરસામાન રાખવાની ઘોડેસવારની) થેલી ઝોળો

ખુરદો પુ૦ [फा] જુઓ ખુદ્દો **–દિયો** પુ૦ નાણાંનો ખુદ્દો – પરચૂરણ વેચનાર આદમી

ખુરબડો પુ૦ એક જાતનો શખલો

ખુરસું ન૦ [फा] એક જાતની મીઠાઈ

ખુરશી(–સી) સ્ત્રી૦ [अ कुर्सी] એક જાતનું આસન(૨) [લા]માનનું કે પદ યા અમલનું સ્થાન [**–આપવી** = બેસવાને ખુરશી આપવી,

એ રીતે માન આપવુ. -ખાલી કરવી=પગ કે અમલની જગા છોડવી]
ખુરશેદ પુ૦[फा] સૂરજ
ખુરસી સ્રી૦ જુઓ ખુરશી. -સું ન૦ માટીનુ બેસણુ,અગીઠી મૂકવાની ઓટલી(૨)ખુરસી (તુચ્છકારમા)
ખુરાસાન પુ૦ [सं., फा] (સ) ઈરાન દેશનો એક ભાગ
ખુરાસાની વિ૦ [फा] ઈરાન દેશમા આવેલા ખુરાસાન નામના પ્રદેશનું કે તેને લગતુ ૦અજમો પુ૦ એક ઔષધિ
ખુરી સ્રી૦ [જુઓ ખુર] ખરી
ખુલા(-લ્લા)ણ ન૦ [જુઓ ખુલ્લુ] હવા અજવાળાની છૂટવાળી ખુલ્લી જગા
ખુલાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ ખૂલવુ] 'ખૂલવુ'નુ ભાવે ને પ્રેરક
ખુલાસાવાર અ૦ ખુલાસા સાથે
ખુલાસો પુ૦ [अ] સ્પષ્ટીકરણ, ચોખવટ (૨) સાર, ભાવાર્થ (૩) નિકાલ, રસ્તો (૩) મોકળાશ (૫) [લા] દસ્ત, ઝાડો [-આપવો, -કરવો=સમજૂતી આપવી -થવો સ્પષ્ટતા થવી (૨) દસ્ત આવવો -પૂછવો, -માગવો, -લેવો=વિગતવાર જવાબ ને સ્પષ્ટીકરણ માગવા ખુલાસીને, ખુલાસે (૦થી) ઝાડો થવો=સાફ ઝાડો આવવો.]
ખુલ્લુ વિ૦ [अ. खुला] ઉઘાડુ (૨) નિખાલસ, ચોખ્ખુ (૩) સ્પષ્ટ (૪) નાગુ, ઢાંકેલુ નહિ તેવુ (૫) છૂપુ નહિ-જાહેર (૬) અસભ્ય (૭) અણઘેરાયેલું (૮) ઘેરુ નહિ-આછુ. [ખુલ્લી આંખે=નરી આખે (૨) દેખતા છતા, જાણી જોઈને ખુલ્લી રીતે=છચોક, ઉઘાડી રીતે ખુલ્લી હવા=ગામ બહારની ચોખ્ખી હવા ખુલ્લું કરવુ=ઉઘાડવુ (૨) ઉઘાડુ પાડવુ, પ્રકટ કરવુ -પાડવું=છૂપુ પ્રગટ કરી દેવુ -મૂકવું=ઉઘાડુ મૂકવું, ઉદ્ઘાટન વિધિ કરવી (૨) ખોલીને કે ખુલ્લામા મૂકવુ ખુલ્લે ચોક(-કે)=ઉઘાડેછોગ ખુલ્લો કાગળ=જાહેરમા(વર્તમાનપત્રદ્વારા) લખેલો કાગળ (૨) બીડ્યા વગરનો કાગળ] -લ્લ ખુલ્લા અ૦ ખુલ્લેખુલ્લી રીતે -લ્લે-ખુલ્લું વિ૦ સાવ ખુલ્લુ
ખુવાર વિ૦ [फा ख्वार] અતિ દુર્ખી હેરાન (૨) પાયમાલ -રી સ્રી૦
ખુશ વિ૦ [फा] આનદી, હર્ષિત, પ્રસન્ન (૨) તદુરસ્ત [-કરવું=પ્રસન્ન કરવુ (૨) [લા] બક્ષિસ આપવી -રહેવું=પ્રસન્ન કે તદુરસ્ત રહેવુ] ૦ખુશાલ વિ૦ તદુરસ્ત તેમ જ ખુશ, ખૂબ ખુશ ૦ખુશાલી સ્રી૦ ખુશખુશાલપણુ ૦દિલી સ્રી૦ આનદીપણુ ૦નવીસ વિ૦ સારા-સુદર દસ્કત લખનાર ૦નુમા વિ૦ સુદર, રમણીય ૦બખતી, ૦બખ્તી સ્રી૦ [फा]સદ્‌ભાગ્ય(૨)ખુશાલીની ભેટ-બક્ષિસ ૦બો(૦ઈ) સ્રી૦ સુગધી ૦બોદાર વિ૦ સુગધીદાર ૦મિજાજ પુ૦ સારો-આનદી સ્વભાવ (૨) વિ૦ ખુશમિજાજી ૦મિજાજી વિ૦ ખુશમિજાજવાળુ, આનદી (૨) સ્રી૦ આનદી હોવુ તે -શી સ્રી૦ આનદમગ્નતા, હર્ષ (૨) મરજી, ઇચ્છા, રુચિ (૩) વિ૦ ખુશ, રાજી [ખુશીની વાત=હર્ષ -ખુશાલીની વાત ખુશીનો સોદો=મરજીની વાત]
ખુશકી સ્રી૦ [फा] જમીનમાર્ગ
ખુશહાલ વિ૦,-લી સ્રી૦[फा]જુઓ'ખુશાલ'મા
ખુશામત,-દ [फा] સ્રી૦ સ્વાર્થ માટે કરેલા હદ બહારના વખાણ, પળશી, હાજી હા [ખુશામતનું ખોળિયું=ભારે ખુશામતિયો] ૦(-દ)ખોર વિ૦ ખુશામતની ટેવવાળુ, ખુશામતિયુ -તિયુ વિ૦ ખુશામત કરનારુ -તિયો પુ૦ ખુશામતિયો આદમી
ખુશાલ વિ૦['ખુશહાલ' ઉપરથી]ખુશહાલતમા હોય એવુ, સુખી(૨)કુશળ તદુરસ્ત -લી સ્રી૦
ખુશી સ્રી૦ [फा] (૨) વિ૦ જુઓ 'ખુશ'મા
ખુસરો વિ૦ પુ૦ બડમૂછો
ખુસિયો પુ૦ [अ] વૃષણ (૨) વિ૦ પુ૦ અગ્ની કરેલો [મુકાતી પોક, દૂઠવો
ખૂખચો પુ૦ [રવ૦] (કા) મરનાર પાછળ
ખૂજલી(-ળી) સ્રી૦[सं [illegible] .प्रा [illegible]]ચળ વલૂર, ખજવાળ (૨) ચામડીનો એક રોગ (૩) જે લાગવાથી ખજવાળવુ પડે તે, ખાજ્ઞી

ખૂટ સ્ત્રી૦ ખોટ, ખૂટકો (૨) છાપખાનામાં બીબાં ગોઠવતાં ખૂટતાં બીબાં ૦કો પું૦ ['ખૂટવું' ઉપરથી] ખોટ, ઘટ; ઓછપ

ખૂટડું ન૦ ખોરણું, ખોયણું –ડો પું૦ અગારો, ખોટારો (૨) ખૂટડું, ખોયણું [સ્ત્રી૦

ખૂટલ વિ૦(કા) અપ્રામાણિક,ખોટાબોલું –લાઈ

ખૂટવું અ૦ક્રિ૦ [दे खुट्ट] ઓછું થવું, ઘટવું (૨) પૂરું થવું (૩) [કા] ખૂટલ થવું

ખૂટેલ(–લું) વિ૦ ['ખૂટવું' ઉપરથી] ખાલી થયેલ કંગાલ, દેવાળિયું (૨) ફૂટેલું, વિશ્વાસઘાતી

ખૂડ સ્ત્રી૦ (કા) અગાસી ધાબું

ખૂણ સ્ત્રી૦ [જુઓ ખૂણો] દિશા (૨) [म] નિશાની, ચિહ્ન –ણિયું વિ૦ ખૂણાવાળું. –ણેખાંચરે અ૦ કોઈ ખૂણામાં – ખૂણાપડતી અપરિચિત જગાએ

ખૂણો પું૦ [स कोण] જ્યાં બે દિશા કે લીટી મળતી હોય તે જગા, કોણ, ખાંચો [ખૂણામાં પડી રહેવું=અંધારામાં – અપ્રગટ પડયા રહેવું, પ્રકાશમાં ન આવવું ખૂણામાં હોવું, ખૂણે પેસવું, ખૂણે હોવું=તરતના વૈધવ્યને કારણે ઘરખૂણો છોડી બહાર ન નીકળવું ખૂણો પાળવો=વૈધવ્યનો શોક પાળવો ઘરબહાર ન નીકળવું –ઝાલીને બેસી કે બેઠા રહેવું= ઘરમાં ભરાઈ રહેવું –પડવો=આકાર કે રચનામાં ખૂણાનો ઘાટ આવવો કે થવો –મૂકવો=શોક પાળવાનું પૂરું કરવું]

ખૂણેખાંચરે પું૦ ખૂણો કે ખાંચો, ખૂણા પડતી કે ખાંચામાં આવી જતી – ઓછી જાહેર – જગા

ખૂત સ્ત્રી૦ ['ખૂતવું' ઉપરથી] હરકત, અડચણ; વાંધો (કા)

ખૂતવું અ૦ક્રિ૦ [दे खुत्त] જુઓ ખૂંતવું

ખૂદ(–ધ)રું ન૦[स क्षुद्र,प्रा खुद्द परथी ?]ખોતરણું, દ્વેષ ખાતર કાઢેલી ભૂલ, વાંધોવચકો, છિદ્ર

ખૂન વિ૦[फा] લોહી (૨) ખૂનની – વેરની તરસ, ખૂનસ (૩) જીવથી મારી નાખવું તે, હત્યા. ૦ખરાબો પું૦ [+ખરાબો (फा खराबी)] મારફાડ ૦ખાર વિ૦ [फा] લોહી રેડાય એવું (ઉદા૦ યુદ્ધ) (૨) ઘાતકી, ખૂની ૦રેજી સ્ત્રી૦ [+રેજી (फा. रेजी)] લોહી રેડવું તે, કાપાકાપી, કતલ (૨) લોહી રેડાય એવી – ખૂનખાર મારામારી –ની વિ૦ ખૂન કરે એવું, ઘાતકી (૨) ખૂન કરનારું, હત્યારું

ખૂનસ સ્ત્રી૦ ન૦ ['ખૂન' ઉપરથી] ખૂનની – વેરની તરસ, ખુન્નસ [ખૂનસે ભરાવું=વેર લેવાની લાગણી બરોબર વ્યાપવી કે જામવી]

ખૂપવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ખૂપવું] બરાબર ગોઠવવું, જમાવવું ('દેશ દેશ નવી દુકાન ખૂપવે, ત્યાં મુનીમ છે ઘણા'. .)

ખૂપવું અ૦ ક્રિ૦ [प्रा. खुप्प] ખૂંપવું; ઊંડું ઊતરવું, ભોંકાવું (૨) કળી જવું; અંદર ઊતરી ચોંટી જવું, ખૂંતવું.

ખૂબ વિ૦ [फा] સારું, સુંદર (૨) ઘણું, પુષ્કળ, [–કરી!='ભારે માર્યું કે જબરું કર્યું', 'વાહવાહ' –એવો પ્રશંસાસૂચક ઉદ્‌ગાર] ૦સૂરત વિ૦ રૂપાળું ,ફૂટડું ૦સૂરતી સ્ત્રી૦ ફૂટડાપણું,સૌંદર્ય. –બી સ્ત્રી૦ ખાસ ગુણ, રહસ્ય (૨) મજા, લિજ્જત (૩) ચતુરાઈ (૪) સૌંદર્ય, ચમત્કાર (૫) ભલાઈ –બીદાર વિ૦ ખૂબીવાળું

ખૂમચો પું૦ [फा. खान्चह] ઢગતા કાનાનો છાછરો થાળ (૨) વેચવાની વસ્તુઓથી ભરેલો ખૂમચો (૩) એમાં ભરેલી વસ્તુ, ભેટની વસ્તુ –ચાવાળો પું૦ ખૂમચામાં ભરીને વસ્તુઓ વેચનારો ફેરિયો

ખૂરપી સ્ત્રી૦ [स क्षुरप्र, प्रा खुरप्प] ખરપડી

ખૂલતું વિ૦ [ખૂલવું] ખુલ્લું કે પહોળું ,ભીંસાતુંતંગ નહિ એવું (૨) ઊઘડતું .

ખૂલવું અ૦ક્રિ૦ ['ખુલ્લું ઉપરથી] ખુલ્લું થવું, ઊઘડવું (૨) ખીલવું [ફૂલ] (૩) દીપવું, શોભવું (રંગ)

ખૂશર સ્ત્રી૦ન૦ [हि खूसर] એક પક્ષી, ચીબડી

ખૂંખારવું અ૦ક્રિ૦[રવ૦] ખૂખૂ અવાજ કરવો (૨) (અમુક અવાજ કરી) ગળું સાફ કરવું (૩) હણહણવું (૪) (પોતાની હાજરી મરદાઈ કે બહાદુરી બતાવવા) ખૂખારાથી અવાજ કરવો

ખૂંખારો પું૦ [રવ૦] ખૂખારવું તે (૨) ખૂખારવાનો અવાજ [અવાજ

ખૂખૂં ન૦ [રવ૦] (ખૂખારવાનો કે ખાંસીનો)

ખૂંચ, ૦ખાંચ સ્ત્રી૦ ખાચ, ખૂણો, ખાચો (૨) ખૂચવાની અસર; ભોક (૩) [લા.] લાગણી, અસર (૪) મનમા ખૂચવું તે, ખાર, દાઝ, વેર (૫) બારીક સમજ (૬) ખોડખાપણ,વાંધાવચકો

ખૂંચવવું સ૦ક્રિ૦ ['ખેચવુ' ઉપરથી?] ખેંચીને લઈ લેવુ [બહુધા 'લેવુ' ક્રિ૦ સાથે]

ખૂચવાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ખૂચવવુ'નુ કર્મણિ

ખૂચવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ખૂપવુ] નડવુ, ભોંકાવુ (૨) મનમા ખટકવુ, દુખવુ (૩) લપટાવુ, બધનમા પડવુ, ખૂપવુ

ખૂચાવવું સ૦ક્રિ૦ ખૂચવી લેવુ, ઝૂટી લેવુ (૨) 'ખૂચવુ'નુ પ્રેરક

ખૂંટ પુ૦ આખલો, સાઢ (૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ ખૂટી] જમીનની હદ બતાવનો પથ્થર, હદનુ નિશાન (૩) અ૦ બરાબર માપસર, પૂરેપૂરુ

ખૂટડી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ खुटणी] એક જગલી ઝાડ (૨) ['ખૂટી' ઉપરથી] પગની આગળીઓ ઉપર વીટીઓ પહેર્યા પછી તે નીકળી ન જાય તે માટે આગળ પહેરાતી હલકી કિમતની વીટી, ઠેમણિયુ

ખૂંટડુ ન૦ [ખૂટવું ઉપરથી] ખૂટવાનુ ઓજાર, ખુટણ (૨) [સર૦ ખૂટ] [કા] બળદ (૩) [?] (સુ) ખૂટડુ, ઓરિયું (૪) ઝાડનુ ઠૂઠું, ખૂટુ [ચીપિયો

ખૂંટણુ ન૦ ખૂટવું તે (૨) ખૂટવાનુ ઓજાર,

ખૂટવું સ૦ક્રિ૦ ['ખૂટો' ઉપરથી? સર૦ મ खूटणें] મૂળ સાથે ખેંચી-ટૂપી કાઢવુ, નિર્મૂળ કરવુ, નિકદન કાઢવુ (૨) ચૂટવુ, ટૂપવુ

ખૂટાઉ, ખૂંટિયુ ન૦ ખુટડુ; બળતા લાકડાનો કકડો, ઓયાનુ [જાદુગર

ખૂંટિયો પુ૦ ખૂટ,સાઢ(કા)(૨)[સુ]બાજીગર,

ખૂંટી સ્ત્રી૦ [દે खुंट] ખીટી (૨) લાકડાની મેખ (૩) કપાળની બે બાજુએથી વાળ ટૂપાવીને કરાવેલો ખૂણો (૪) અગરખાની કળી (૫) [તતુવાદ્યમા] તાર લપેટવાની ખીટી -ટુ ન૦ ઝાડ કાપતા રહેલુ ઠૂઠું; કરચો -ટો પુ૦ ખીલો (૨) ખૂટુ (૩) બદરમા વહાણો ઉપર લેવાનો કર (૪) ઘટીનો ખીલડો [-ઘાલવો = પગ પેસાડવો (૨) પાયો નાખવો. -જબરો હોવો = પીઠબળ-આધાર સબળ હોવા -ઠોકવો = એક ઠેકાણે ઠરીને રહેવું (૨) તોડ લાવવો (૩) પાયો નાખવો -ઢીલો થવો કે પડવો = મગરૂરી-તોર ઓછા થવા]

ખૂંતવું અ૦ક્રિ૦ [દે खुत्त = નિમગ્ન] ખૂપવુ કાદવમા ઊતરી જવુ, કળવુ (૨) અદર જઈ ચોટી જવુ

ખૂંતા સ્ત્રી૦ મન શાતિ, સુખસમાધાન (૨) દદના, ખત (?)

ખૂંતાડવું સ૦ક્રિ૦ 'ખૂતવુ'નુ પ્રેરક

ખૂદણું ન૦ ['ખૂદવુ' ઉપરથી] કૂદતા કૂદતા ફરવુ તે (૨) ધમ્માચકડી, ધિંગાણુ, મસ્તી

ખૂદવું સ૦ક્રિ૦ [શૌર૦ खुंद] પગ વડે ગદડવુ, ગૂદવુ, કચરવુ (૨) કૂદતા કૂદતા ગરબે રમવુ (૩) હેરાન કરવુ, વિતાડવુ

ખૂદાખૂંદ સ્ત્રી૦ ['ખૂદવુ' ઉપરથી] ગૂદાગૂદ, ચગદાચગદી (૨) કૂદાકૂદ, ધમ્માચકડી

ખૂંદાવવું સ૦ક્રિ૦, ખૂંદાવું અ૦ક્રિ૦, 'ખૂદવું'નુ અનુક્રમે પ્રેરક અને કર્મણિ

ખૂંદાળવુ અ૦ક્રિ૦ ખાઈપીને મોજ કરવી

ખૂંધ સ્ત્રી૦ [જુઓ ખાધ] (પશુના) વામા પર હોતો ઢેકો (૨) વાસો વળી જવાથી થતો ઢેકો (માણસને) -ધિયું,-ધુ વિ૦ વાસે ખૂધ વાળુ (માણસ)

ખૂંપ પુ૦ [स गुम्फ् ઉપરથી? દે खुंपा?] પરણવા જતા વરને પહેરવાનો ફૂલનો એક શણગાર

ખૂપડી સ્ત્રી૦ [દે खुंपा] નાનો ખૂપડો -ડો પુ૦ વરસાદથી બચવા મહુડાના પાદડાનો કરેલો છત્રીનો ઘાટ

ખૂંપરું ન૦ [જુઓ ખૂપરો] ખાપો

ખૂંપરો પુ૦ [જુઓ ખાપો] (ઝાડ-છોડ કાપ્યા પછી રહેલુ) જડિયુ, ખાપો (૨) ખીલો કે ખાપો ભગવાથી કપડામા પડેલી ફાટ કે ચીરો (૩) હજામત કરતા રહી ગયેલા ખાપા જેવા વાળ

ખૂપવું સ૦ક્રિ૦ (૨) અ૦ક્રિ૦ જુઓ ખૂપવુ ખૂંપ(-પા)વવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)

ખે પુ૦ સ્ત્રી૦ [सं क्षय, प्रा खय] + [?] ક્ષર તે ક્ષય (૨) નાશ ૦તિથિ સ્ત્રી૦ ક્ષયતિથિ

ખેકડો પુ૦ [म खेकड,डा, -डें, स कर्कटक] ખેકડો, કરચલો (સુ)
ખેચર વિ૦ [स] આકાશમાં ફરનારુ (૨) ન૦ પક્ષી (૩) ભૂતપ્રેતાદિ (૪) પુ૦ તારા, ચંદ્ર, ગ્રહ ઇત્યાદિ (૫) દેવ ૦દષ્ટિ સ્ત્રી૦ ઊડતી નજર (આકાશમાથી નાખેલી), 'બર્ડ્ઝ-આઈ-વ્યૂ' -રી સ્ત્રી૦ દેવી, ભૂતડી, જોગણી (૨) પંખિણી, સમડી (૩) એક યોગમુદ્રા
ખેટ ન૦ [स] ખેડ ગામડું (૨) પુ૦, ન૦ શિકાર ૦ક પુ૦ શિકારી (૨) ન૦ વ્યસન, ચડસ (૩) વહેમ, વળગાટ (૪) ન તું ગામડુ. ૦કી પુ૦ શિકારી (૨) ખેડૂત
ખેટકી સ્ત્રી૦ સેથી
ખેડ સ્ત્રી૦ ['ખેડવુ' ઉપરથી] ખેતી (૨) [?] કાટાવાળી એક વનસ્પતિ (૩) ન૦ [જુઓ ખેટ] ગામડુ ૦ણ ન૦ ખેડવાની ક્રિયા (૨) વિ૦ ખેડનાર (ઉદા૦ રથખેડણ') ૦ણહાર પુ૦ ખેડૂત(૨)હાકેડુ ૦તર વિ૦ ખેડાય-ખેતી થાય એવુ ૦વાયો પું૦ ખેડૂત ૦વું સ૦ક્રિ૦ [प्रा खेड] જમીનને હળ વડે ખોદી, ચાસીને પોચી કરવી(૨)[લા.]સુધારવુ, કેળવવુ(૩) [प्रा खेड्डु=રમવુ,ખેલવુ પરથી ?](સાહસ કે વેપાર-ધંધો)કરવો(૪)[મુસાફરી]કરવી (૫)[स खेद्, प्रा खेड=હાંકવુ]ચલાવવુ,હાકવુ ૦હક(-ક્ક) પું૦ ખેડવાનો હક્ક [વનસ્પતિ
ખેડાકઓઈ સ્ત્રી૦ [ખેડ+કઓઈ?] એક
ખેડાણ વિ૦ ['ખેડવુ' ઉપરથી] ખેડેલુ, ખેડાતુ હોય એવુ(૨)ન૦ ખેડેલી-ખેડાતી હોય એવી જમીન (૩) ખેતી (૪) ખેડવુ તે [ખેડૂત
ખેડુ વિ૦ ['ખેડવુ' ઉપરથી] ખેડનારો (૨)પુ૦
ખેડૂત પુ૦ [ખેડવુ પરથી] ખેડવાનો ધંધો કરનાર (૨) તે વર્ગનો આદમી [(૩) ભાલો
ખેડું ન૦ [सं. खेट] ગામડુ (૨) ગેડાની ઢાલ
ખેડો પુ૦ [प्रा. खड्डु, खेड्डा=क्रीडा] નટ
ખેત ન૦ [स क्षेत्र, प्रा खेत्त] ખેતી માટેનો જમીનનો ટુકડો ૦ર ન૦ ખેત (૨)+ક્ષેત્ર ૦રપાદર ન૦ સ્થાવર મિલકત ૦રપાળ પું૦ [+पाल] ખેતરનુ રક્ષણ કરનાર દેવ(૨) ગ્રામદેવતા ૦રના અ૦ એક ખેતર જેટલે અંતરે. ૦રાઈ સ્ત્રી૦ એક શેઢે-એકજથે આવેલા ખેતરોનો સમૂહ, પાટ ૦રાઉ(-ઉ) વિ૦ ખેતરનુ-ને લગતુ(૨)ખેતર વચ્ચે થઈને જતો (માર્ગ)
ખેતિયિ સ્ત્રી૦ 'ખે'મા જુઓ
ખેતી સ્ત્રી૦ ['ખેત' ઉપરથી] જમીનમા અનાજ વગેરે પકવવા માટે કરવાનુ કામ ૦કાર પુ૦ ખેતી કરનાર.ખેડૂત ૦વાડી સ્ત્રી૦ ખેતર અને શાકભાજી કે ફળઝાડાદિની વાડી (૨) ખેડૂતનો કામધંધો
ખેદ પુ૦,૦ના સ્ત્રી૦[स] શોક,સંતાપ દિલગીરી (૨) થાક ૦યુક્ત, -દિત વિ૦ ખેદવાળુ, ખેદથી ભરેલુ
ખેદાનમેદાન (ખે મે) વિ૦ તારાજ, પાયમાલ
ખેદીવ પુ૦ [इ; अ खदीव] મિસરનો રાજા
ખેદો(-ધો) પુ૦ [स खेद=પ્રયત્ન ઉપરથી ?] કેડો; પીછો [-છોડવો, -મૂકવો, -લેવો]
ખેન (ખે) ન૦ [સર૦ म खेन] ક્ષયરોગ (૨) કંટાળો આપે-માથુ ફોડાવે એવુ માણસ કે કામ, નડતર, પીડા (૩) મુસીબત, વિપદ. [-પડવું=ભારે મહેનત પડવી, દમ નીકળવો -વળગવું=લપ વળગવી,માથાફોડિયું માણસ કે કામ વળગવુ] ૦ખાટલો,૦નો ખાટલો પુ૦ ક્ષયરોગ (૨) માથાફોડિયુ માણસ
ખેપ સ્ત્રી૦ [स क्षेप] ભાર લઈને કોઈ દૂરની જગાએ જઈ આવવુ તે, આટો, ફેરો (૨)લાબી મુસાફરી, સફર (૩) ફેરાનુ મહેનતાણુ (૪) ધોબીને ધોવા આપેલા લૂગડાની ગાસડી (૫) વેપારની વસ્તુનુ એક દેશથી બીજે દેશ આવવુ તે(૬)પછવાડે લાગવુ તે,ખંત(૭)હપતો વારો. [-કરવી=ફેરો કરવો-ખાવો]
ખેપટ સ્ત્રી૦ ધૂળ, કચરો [કા](૨)અ૦ મૂઠીઓ વાળીને, ઝપાટાબંધ(જેમ કે દોડવુ) [-પડવું, -પડી જવું=મૂઠીઓ વાળીને નાસી જવુ, સીધા રસ્તે પડવુ]
ખેપન ન૦ [स क्षेपन] બહાર કાઢવુ-નાખી દેવુ તે (૨) દુખ, પીડા
ખેપાની (ખે) વિ૦ તોફાની (૨) યુક્તિબાજ
ખેપિયો પુ૦ ['ખેપ' ઉપરથી] દૂત, કાસદ

ખેપી વિ૦ [सं क्षिप् ઉપરથી] આક્ષેપ કરનારુ (૨) ['ખેપ'=ખત ઉપરથી] ચાનકવાળું

ખેમકુશળ (ખે) વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ ક્ષેમકુશળ

ખેમટા પુ૦[म , हिं](સંગીતમા)એક તાલ(૨) એ તાલમા ગવાતુ ગાયન

ખેર (ખે) ન૦ [सं खदिर, प्रा खइर] એક ઝાડ ૦સાર(-લ) પુ૦[+સાર(-લ)=છાલ] ખેરના લાકડામાથી નીકળતો પદાર્થ (૨) કાથો

ખેર [ખે] અ૦ [अ] ભલે, હશે, ફિકર નહિ (૨) સ્ત્રી૦ ખેરિયત [-ગુજરી = પીડા ગઈ, બલા ટળી]

ખેર સ્ત્રી૦ [સર૦ म केर, हेर] ધૂળ, ખેરો

ખેરખટ અ૦ એકદમ, જોતજોતામા (કા)

ખેરખાહ (ખે) વિ૦ [फा] ભલુ ચાહનાર, શુભેચ્છક -હી સ્ત્રી૦

ખેરવવું સ૦ ક્રિ૦ ['ખરવુ' ઉપરથી] ખરી પડે એમ કરવું, ગેરવવુ (૨) ખસેડવુ, દૂર કરવુ, કાઢી મૂકવુ (૩) પજવવુ, માથુ ફોડાવવુ

ખેરવેલ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

ખેરસલ્લા (ખે)સ્ત્રી૦[अ खैरसल्लाह]સમાધાન, સુખરૂપતા, સુલેહશાતિ,(૨) અ૦ ખેર, હશે, બન્યુ, એવો મન વાળવાનો ઉદ્ગાર [-કરવું =ઉડાવી દેવુ, ખર્ચી નાખવુ]

ખેરસાર(-લ) (ખે) પુ૦ 'ખેર ન૦'મા જુઓ

ખેરચો(-ટો) પુ૦ ['ખેર' ઉપરથી] રજ, ધૂળ

ખેરાત (ખે) સ્ત્રી૦ [अ] દાન, પુણ્ય, સખવત -તી વિ૦ ખેરાત માટે કાઢેલુ, ધર્માદાનુ (૨) ખેરાત કરે એવુ

ખેરિયત (ખે) સ્ત્રી૦ [अ.] સુખરૂપ-ક્ષેમકુશળ હોવુ તે

ખેરિયું (ખે) વિ૦છિન્નભિન્ન થયેલુ, વીખરાયેલુ (૨) તરત ભુઝાઈ જાય એવુ (૩) [લા]-માલ વગરનુ

ખેરી (ખે) વિ૦ ['ખેર' ઉપરથી] ખેરના લાકડામાથી કાઢેલુ (૨) ખેરના લાકડાનુ બનાવેલું (૩)પુ૦[?]ઘેરો(૪) [हि खैर,-रा, म खैरा?] એક પક્ષી (૫) સ્ત્રી૦ કંસારી (૬) લૂગડામા – કામળમા પડતી એક જીવાત

ખેરી સ્ત્રી૦ ['ખેર' ઉપરથી] ખેરો, રજ (૨) દાત ઉપર બાઝતી પોપડી

ખેરીચો પુ૦ [अ खरीज=પરચૂરણ ઉપરથી] પરચૂરણ ચીજોનો ડાબડો

ખેરીજ વિ૦ [अ खारिज] વધારાનુ, અદર આવી ગયેલુ ન હોય તેવુ (૨) અ૦ વિના, સિવાય, વધારામા

ખેરું, ૦ખેરું વિ૦ જુઓ ખેરિયુ

ખેરો (ખે) પુ૦ [સર૦ ખેરીચો] ગૂથીને બનાવેલો દોરીઓનો જાળીદાર થેલો-ઝોળી

ખેરો (ખે)પુ૦['ખેળ'ઉપરથી ?]ચોખાના લોટની વડી (૨) ['ખેર'(सं खदिर) ઉપરથી] પોખ પાડવાનો દાડિયો (૩) ['ખેર = ધૂળ ઉપરથી] અહાયાનો ભૂકો, ગોર (૪) ગેરો, ભૂકો (૫) [સર૦ हिं खैरा] ડાગરના ડૂડાનો એક રોગ

ખેરો પુ૦ [સર૦ ખેરી પુ૦] બાજ, સિચાણો

ખેલ પુ૦ [म] રમત (૨) તમાસો, જોવાનુ નાટક, ભવાઈ (૩) [લા] રચના લીલા [-કરવો = ક્રીડા કરવી,રમત રમવી -કાઢવો=નો તમાસો, -નુ નાટક ભજવુ -ખેલવો = રમત રમવી]

ખેલખાના પુ૦ [फा खेल=લશ્કર+खानह, म] લશ્કરનો અસબાબ(૨) અસ્તવ્યસ્ત પડેલો સામાન, ગોટાળો (૩) ખરાબી, પાયમાલી

ખેલણી સ્ત્રી૦ ['ખેલવુ' ઉપરથી] ઢીગલી -ણું (-વણું) ન૦ રમકડુ, ખિલોણુ

ખેલદિલી સ્ત્રી૦ [ખેલ+દિલ+ઈ] દિલમા ખેલ કે રમતનો પ્રસન્ન ભાવ હોવો તે

ખેલન ન૦ [सं] ખેલવુ-રમવુ તે (૨) તમાસો, ખેલ -ના સ્ત્રી૦ ખેલવુ તે

ખેલવણું ન૦ રમકડું, ખિલોણુ

ખેલવું અ૦ ક્રિ૦ [सं खेल्] રમવુ, ગેલગમ્મત કરવી (૨) યુક્તિ કે પ્રપચથી કાર્ય કરવુ

ખેલાડી વિ૦ રમતમા કામ કાઢી લે એવુ ચતુર, મુત્સદ્દી (૨) પુ૦ ખેલ કરે-રમત રમે તે, નટ ૦પણુ ન૦ -ડુ વિ૦ ખેલાડીના સ્વભાવનુ

ખેવ પુ૦, સ્ત્રી૦ [સર૦ म] + (૫) ક્ષણ, પળ; (૨) અ [सं क्षिप्र, प्रा खिप्प, म खेवी] તતખેવ તરત

ખેવટ(-ટિયો) પુ૦[हि] માર્ગદર્શક, નેતા (૨) સુકાની -ટું ન૦ સુકાનીનુ-હોડી હકારવાનુ કામ વહાણવટુ

ખેવડો પું૦ [हि खेव?] એક જાતનું ઘાસ
ખેવના સ્ત્રી૦ [स क्षेपण प्रा खेवण પરથી?] કાળજી, ચાનક, સંભાળ
ખેશ બિરાદર પું૦ [फा] સગું વહાલું
ખેસ પું૦ [हि खेस, म खेंस] ખભે નાખવાનું વસ્ત્ર, દુપટ્ટો [**–ખ ખેરવો, –ખ ખેરીને ચાલતા થવું –ખંખેરી નાખવો**= જવાબદારીમાંથી છૂટો છું – એમ જાહેર કરવું, અને ચાલ્યા જવું **–નાખવો**=ખભે દુપટ્ટો પહેરવો **ખેસે વળગવું, ખેસ પકડવો**= આશરે પડવું (૨) ન છૂટે એવું લફરું વળગવું]
ખેસર પું૦ [स] ખચ્ચર
ખેસવવું સ૦ક્રિ૦ ['ખસવું' ઉપરથી] ખસેડવું
ખેસિયું ન૦ ખેસ તરીકે ચાલે એવું વસ્ત્ર, ખેસ (૨) જુઓ 'ખેસી'માં
ખેસી વિ૦[फा खेश=પોતાનું]નજીકનું, અંતરનું. **–સિયું** ન૦ નજીકનું સગું [क्षय
ખેહ સ્ત્રી૦[दे]ધૂળ, રજ(૨)પું૦[स क्षय ઉપરથી]
ખેળ (ખે) સ્ત્રી૦ [स. क्षीर?] લાહી, આર, કાંજી
ખેળો પું૦ ['ખેલ' ઉપરથી?] નાટક કે ભવાઈમાં સ્ત્રીનો વેષ લેનાર પુરુષ, ભવૈયો
ખેકડો પું૦ [જુઓ એકડો] કરચલો
ખેંખલી (ખેં૦) વિ૦ [ખે ખે ઉપરથી] ખવાઈ – ખળખળી ગયેલું, અત્યંત અશક્ત
ખેખેં (ખેં૦) અ૦ (૨) સ્ત્રી૦ (રવ૦) ઉધરસનો અવાજ
ખેંગાણું ન૦ (કા) બદલો, ખગ
ખેંગાર (ખેં૦) પું૦ [प्रा खगार] (સં) જૂનાગઢનો પ્રખ્યાત રાજા (૧૨મી સદીનો)(૨) ગ્મારીનું એક વિશેષ નામ
ખેંચ (ખેં૦) સ્ત્રી૦[प्रा खंच=ખેંચવું]ખેંચાણ, તાણ(૨)આગ્રહ (૩)તંગી, તાણ. ૦તાણ સ્ત્રી૦ ખેંચાખેંચ (૨) [લા] આગ્રહ ૦વું સ૦ક્રિ૦ [प्रा खच, स कृष] પોતા તરફ આણવું, આકર્ષવું તાણવું(૨)કસવું, તંગ કરવું(૩)આગ્રહ કરવો, આગ્રહથી વળગી રહેવું (૪) શોષી લેવું, ચૂસવું [**ખેંચી ઝાલવું, પકડવું, રાખવું**= ખેંચીને સજ્જડ પકડવું (૨) નમતું ન મૂકવું, આગ્રહને વળગી રહેવું]૦તાણ, ૦પકડ સ્ત્રી૦ ખેંચી કે પકડી રાખવું તે, આગ્રહ **–ચંખેંચા** સ્ત્રી૦ તાણંતાણા. **–ચાખેંચ (–ચી)** સ્ત્રી૦ તાણાતાણ (૨) આગ્રહ **–ચાણ** ન૦ જુઓ ખેંચ. **–ચાતાણ** સ્ત્રી૦ ખેંચાખેંચ **–ચોટો** પું૦ એકદમ ખેંચવાથી લાગતો આંચકો
ખૈડ સ્ત્રી૦ [જુઓ ખરડિયું]પાણી ન પાવું–સુકાવા દેવું તે(૨)સુકવણું, સૂક(૩)દોરડીને વળ ચડાવવાનું ઓજાર [**–વાળવી**=ખેતરમાં સૂક ન પડવા દેવી–પાણી પાવું] **–ડિયું** વિ૦ [જુઓ ખરડિયું] પાણી વિનાનું; નીક કે નહેર ઇત્યાદિથી જેને પાણી ન પવાતું હોય તેવું (ખેતર) (૨)ન૦ સુકવણું ખરડિયું (–પડવું). **ખૈડિયો ગવાર**=સમજાવ્યો ન સમજે તેવો જડસો આદમી
ખો (ખો') સ્ત્રી૦ [फा खू]ટેવ, આદત (૨)ખાર, દ્વેષ, વેર [**–ભુલાવવી**=ટેવ કાઢે તેમ કરવું, પાઠ શીખવવો **–ભૂલી જવી**=(જિંદગીનો) પાઠ મળવો **–રાખવી**=દ્વેષ કે વેર હોવું]
ખો (ખો') સ્ત્રી૦ [જુઓ ખોહ]ખાઈ, ખીણ, કોતર
ખો સ્ત્રી૦ એક રમત(૨) (ખો') (રવ૦) ખોખો રમતનો બોલ [**–આપવી**='ખો' કહી બીજાને રમવા ઉઠાડવો]
ખો (ખો') પું૦ વંશ, મૂળ [**–કાઢી નાખવો**= ખોડો કાઢી નાખવો ખલાસ કરી દેવું, જડમૂળથી નાશ કરવો]
ખોઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ ખોળો] બાળકને સુવાડવા માટે કરેલી કે બાંધેલી ઝોળી(૨)[કા] ખોળો **–ઇયું** ન૦ ઘોડિયાની ખોઈ, ખોયું (૨)ઘોડિયું
ખોખ ન૦ [જુઓ ખોખું] મોટા કદનું પણ ખાલી ખોખું હોય તે
ખોખરાટ પું૦ ખોખરાપણું
ખોખરી સ્ત્રી૦ ડાગર (વેપારીઓનો સંકેત)
ખોખરું વિ૦ [રવ૦] જાડો ને પોલો અવાજ નીકળે એવું(૨)અડધું પડધું ભાંગેલું – ફૂટેલું [**–કરવું**=માર મારવો **–નાળિયેર**=ફાયદો ન હોય તેવું – નકામું કામ]
ખોખલી સ્ત્રી૦ [જુઓ ખોખલું, સર૦ म खोकड (स क्रोष्टु)] ઘરડી શિયાળ (૨)પડી ગયેલા દાંતવાળી વૃદ્ધા **–લું** વિ૦ ['ખોખું'

ઉપરથી]ખખળી ગયેલુ; વૃદ્ધ(૨)ઉધરસ ખાતુ
–લો પુ૦ [મ] ઉધરસ, ઠાસો(૨) ['ખોખુ' ઉપરથી] વૃદ્ધ–ખખળી ગયેલો આદમી
–લો પંડયો પું૦ વૃદ્ધ ખખળી ગયેલો ગોર (૨) ઘરડો મહેતાજી

ખોખાવું અ૦ ક્રિ૦ ખો–વેર રાખવું

ખોખું ન૦ [सं शुष्क, हिं खुक्खा] અંદરથી પોલુ ને સાર–ગર કાઢી લીધેલુ જે કાઈ હોય તે(૨)માલ કાઢી લીધો હોય તેવી ખાલી તકલાદી પેટી,હલકી બનાવટની પેટી (૩) કાગળ અને લૂગડું લાહીથી ચોપડી બનાવેલો પાઘડીનો આકાર, કકડાઓની બનાવેલી પાઘડી (૪) ભરપાઈ થઈ ગયેલો હૂંડીનો કાગળ(૫)નમૂનો, બીબું (૬)કાચુ લખાણ, મુસદ્દો (૭) કલેવર, હાડપિંજર

ખોખો સ્ત્રી૦ [સર૦ મ.] એક રમત, ખો

ખોગીર ન૦ [फा] ઘોડા ઉપર મૂકવાની ઊનની ગાદી, જીન

ખોચરુ (ખો) વિ૦ ['કોચવુ' ઉપરથી ? સર૦ म खोच(०र)णे] પોલું (૨) ખાચાવાળુ (૩) ન૦ [જુઓ કોતર] ખો (૪) [स. कुचर] જૂનો જમાનો –રેલ વિ૦ ખાડાખૈયાવાળું જેમ કે તેવો રૂપિયો

ખોચરે (ખો) અ૦ ખૂણે, ઝટ ધ્યાન ન પડે તેવી જગાએ [–પડવું=ઝટ ધ્યાનમા ન આવે તેવી જગાએ પડવુ, ઉવેખાવુ] - [ખૂણો

ખોચડો પુ૦ ['ખોચરુ' ઉપરથી ?] ઠેકાણું;

ખોજ (ખો) સ્ત્રી૦ [अ. खोज, સર૦ हिं खोज] તપાસ, શોધ, ખોળ ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [हिं. खोजना] ખોજ કરવી, ખોળવુ

ખોજો વિ૦ [फा ख्वाजह] હિંદુમાથી મુસલમાન બનેલી એક જાતનુ (૨) પુ૦ એ જાતિનો પુરુષ (૩) [फा ख्वोजह] વ્યંઢળ, હીજડો; જનાનખાનામા સ્ત્રીઓની તહેનાતમા રહેનારો નપુંસક નોકર

ખોટ સ્ત્રી૦ ['ખૂટવુ' ઉપરથી] ઘટ, ઓછાપણું, અપૂર્ણતા (૨) નુકસાન, ગેરલાભ (૩) ભૂલ, ચૂક (૪) નાની ભરતી (ઉધાનથી ઊલટા પ્રકારની) [–આવવી, જવી =ગેરલાભ થવો, નુકસાન થવું –ખાવી=નુકસાન સહન કરવુ –પડવી =ની જરૂર–ભીડ પડવી (૨) ઘટ પડવી. –લાગવી=ખોટ પડવી –ભાગવી= ખાધ મેળવી લેવી (૨) ભીડ ભાગવી ખોટનું છોકરું=મોટી ઉંમરે થયેલું બાળક (૨) જેને છોકરા જીવતા ન હોય એનુ જીવેલુ છોકરુ]

ખોટક(–કા)વુ અ૦ ક્રિ૦ [म. खोट=લગટાવુ ઉપરથી] અટકવુ, અચકાવુ

ખોટકો પુ૦ [જુઓ ખોટ] ઘટ (૨) ખોટકાવુ તે

ખોટાઈ સ્ત્રી૦ ['ખોટુ' ઉપરથી] જૂઠાપણું, અસત્યતા (૨) હરામીપણુ, આળસુપણુ

ખોટાબોલું વિ૦ ખોટુ બોલે તેવુ, બોલીને ફરી જાય એવુ [રાખનો ગોટો

ખોટારવો પુ૦ છાણા બળી ગયા પછી રહેલો

ખોટારુ વિ૦ ['ખોટુ'ઉપરથી] જૂઠું (૨) બૂરું, ખોટુ (૩) ન૦ લૂંટારુ (૪) તસ્કર

ખોટારો પુ૦ ઝાડનો કકડો, પ પોચો (૨) અંગારો, લાળો (૩) ['ખોટુ' ઉપરથી] નખરુ

ખોટી અ૦ વિલંબ–ઢીલ થાય એમ, નકામુ થોભી રહેવુ પડે–વખત બગડે એમ (૨) સ્ત્રી૦ (સુ)વાર, વિલંબ [–કરવું=રાહ જોવડાવવી, મોડુ કરવુ –થવું=વાટ જોવી, થોભવુ]

ખોટીપો પુ૦ ખોટી થવુ તે, રોકાણ

ખોટીલું વિ૦ ['ખોટુ'ઉપરથી]આખાબોલું(?),આળસુ (૨) ખોડવાળુ (૩) ન૦ નિસંતાનને ઘણા વખત બાદ થયેલુ–ખોટીનુ બાળક

ખોટું વિ૦ [स कूट ઉપરથી? સર૦ हिं, म खोटा] જૂઠું, અસત્ય (૨) ભૂલચૂકવાળુ (૩) ખરાબ, નઠારું (૪) ફરી જાય એવુ, બેવફા (૫) ન૦ નુકસાન, અન્યાય, ખોટુ કામ (ઉદા૦ કોઈનુ ખોટુ કરવામા આપણને શો લાભ ?) [ખોટાં હાડકાંનું વિ૦ આળસુ હરામખોર ખોટી ચાલ=બદચાલ, વ્યભિચાર ખોટી નજર=કુદૃષ્ટિ ખોટું કરવુ=ન કરવા યોગ્ય કરવુ (૨) અન્યાય કરવો (૩) નોકરના પૈસા ન આપવા (૪) ગુમાવવુ –કાટલું= કામમા ન લેવાય તેવુ–ઓછા વજનનું કાટલુ (૨) [લા] મદદમાથી ન ઊઠે તેવુ માણસ –થવુ=ખેદજનક બનાવ બનવો (૨) નાણું–

લેણુ ડૂલ થવુ -લાગવું=મોહ લાગવુ ખોટો રૂપિયો=બનાવટી રૂપિયો (૨) જુઓ ખોટુ કાટલુ]

ખોડ (ડ,) સ્ત્રી૦ ખો આદત, કુટેવ (૨) [સ खोड=લગડુ] શારીરિક ખામી (૩) ભૂલ, ખામી, કલક, લાછન (૪) ન૦ [દે खोड] ખોડસુ [**-આવવી**=ખામી-કચાશ રહેવી **-કાઢવી**=ભૂલ કાઢવી, ખામી બતાવવી (૨) નિદા કરવી **-ભાગવી**=નઠારી ટેવ છોડાવવી. **-ભુલાવવી**=પાઠ શીખવવો, ખો ભુલાવવી **-રહી જવી**=ખામી રહી જવી] **૦ખાંપણ** સ્ત્રી૦ ખોડ કે ખામી

ખોડવું સ૦ક્રિ૦ [સ क्षोड=હાથી બાધવાનો થાભલો, દે. खोड=સીમાકાષ્ઠ-તે ઉપરથી, સર૦ ખોડસુ] દાટવુ (૨) રોપવુ, ઊભુ કરવુ (૩) ['ખોડું' ઉપરથી] તોડવુ ભાગવુ [કા] (૪) ખોડુ કરવુ

ખોડસું ન૦ [જુઓ 'ખોડ' (ન૦), 'ખોડવુ'] મોટુ લાકડુ-ઠૂણકુ. ઝાડનુ જૂનુ થડિયુ

ખોડંગ(-ગા)વું. ખોડાવું અ૦ક્રિ૦ [सं खोड्] લગડાવુ, ખોડુ ચાલવુ

ખોડિયું વિ૦['ખોડ' ઉપરથી]ખોડવાળુ, અપગ **-યો પાડો** પું૦ છોકરાની એક રમત

ખોડીખમચી સ્ત્રી૦ ખોડંગતા ચાલીને રમવાની છોકરાની એક રમત

ખોડીબારું ન૦ [લાકડા 'ખોડી'ને કરેલુ બારુ] ખેતરમા જવા આવવા માટે બે પાખિયાવાળુ લાકડુ ઘાલી કરવામા આવતો રસ્તો-છીડુ

ખોડીલું વિ૦ ખોડવાળુ ખોડિયુ

ખોડું વિ૦ [સ खोड] ખોડિયું (૨) લગડુ (૩) સ્વર વિનાનુ (અક્ષર માટે)

ખોડો (ખો) પુ૦ [સર૦ મ खवडा, હિ खौरा, સ क्षिवड् ઉપરથી] માથાની ચામડી પર બાઝતો એક મેલ (૨) માથાની ચામડીનો એક રોગ (૩) [?] સહાર; નાશ [**-કાઢવો, -કાઢી નાંખવો**=સંહાર કરવો **-નીકળી જવો**= અતિ સંહાર થવો]

ખોણિયું ન૦ [सं कोण ઉપરથી] (કારીગરનો) કાટખૂણો (૨) [?] ખોયણું

ખોતરણી સ્ત્રી૦ ['ખોતરવુ' ઉપરથી] દાત ખોતરવાની સળી (૨) ખરપડી (૩) કોતરવાનુ ઓજાર, ટાકણુ (૪) કોતરણી: નકશીકામ **-ણું** ન૦ ટાકણુ (૨) ખરપડી (૩) ખોતરવાનુ સાધન (૪) ખૂધરુ દોષ

ખોતરવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ કોતરવુ] આછુ આછુ ખોદવુ; ખણવુ (૨) [લા] ખાયમાલ કરવુ, (કોઈનુ) ખોદવુ [મહેનતાણુ

ખોતરામણ ન૦['ખોતરવુ' ઉપરથી]ખોતરવાનુ

ખોતરું ન૦ [ખોતરવુ' પરથી ?] બહાનુ

ખોદકામ ન૦ ['ખોદવુ' ઉપરથી] ખોદવાનુ કામ (૨) કૂવા, તળાવ વગેરે ખોદવાનુ કામ (૩) કોતરકામ

ખોદણી સ્ત્રી૦ ['ખોદવુ' ઉપરથી] [લા] ખણખોદ, નિદા; બદબોઈ [**-કરવી,-ખોદવી**= દોષ જોયા કરવા, નિદા કરવી]

ખોદવું સ૦ક્રિ૦, અ૦ક્રિ૦ [સ क्षोद, પ્રા खोद પરથી ? સર૦ हिं खोदना म खोदणें] ભોય ઉખાડવી, ખણવુ (૨) કોતરવુ. નકસી પાડવી (૩) [લા] ખોદણી કરવી

ખોદાઈ,-મણી સ્ત્રી૦, **-મણ** ન૦ ['ખોદવુ' ઉપરથી] ખોદવાનુ મહેનતાણુ

ખોદાખોદ સ્ત્રી૦ ['ખોદવુ' ઉપરથી] વારવાર ખૂબ ખોદવુ તે (૨) ખોદણી

ખોદાણ ન૦ ['ખોદવુ' ઉપરથી] ખોદાવુ કે ખોદવુ તે, ખોદકામ (૨) પાણીના જોરથી ખોદાયલી જમીન

ખોધુ (-ધુ) ન૦ [દે खोड પરથી ?] લાકડાનો જાડો-ભારે કકડો (૨) વિ૦ મૂઢ, ઠૂ બેવકૂફ

ખોપ પુ૦ નેતર, બરુ [સર૦ મ खोप સ્ત્રી૦] (૨) વાદળુ (૩) [કા] દેવુ [ખોરડુ

ખોપડું ન૦ [પ્રા खुप, સર૦ મ खोपट] છાપરી,

ખોપરી સ્ત્રી૦[સ खर्पर] માથાનુ પેટી જેવુ હાડકુ, જેમા મગજ છે તે [**ખોપરીમાં પવન ભરાવો, હોવો**=મિજાજ વધવો ગર્વ થવો (**એક**) **ખોપરી હોવું**=ખાસ વિશેષતાવાળુ મગજ ધરાવવુ (ઉદા૦ 'એ પણ એક ખોપરી જ છે')]

ખોપી,૦લું વિ૦ ખટપટિયુ [ભયાનક

ખોફ (ખો) પુ૦ [અ] ડર (૨) ગુસ્સો **૦નાક** વિ૦

ખોબલો, ખોબો પુ૦ [સં. ખ=ખાડો+ઉભય=બને હાથ] બે હાથ છતા જોડવાથી બનતો પાત્રનો આકાર, પોશ (૨) તેમા માય તેટલુ માપ [-ભરવો=ખોબામા માય તેટલું લેવું]

ખોભ પું૦ [સં ક્ષોભ, પ્રા] + ક્ષોભ

ખોભણ(-ણી)(ણ) સ્ત્રી૦[સં ક્ષુભ્‌? મ. खोवण] ખો, ગુફા (૨) કોતરની બે બાજુનો ખાચો (૩) ખાડો(ખાસ કેમ, ચાપ કે ઉલાળો અટકે એવો)

ખોભના સ્ત્રી૦ [સં ક્ષુભ્‌?] ખોડ, ખાપણ

ખોભરણ સ્ત્રી૦ (કા.) ઢીલ, વિલબ -ણું અ૦ક્રિ૦ખોટી થવુ,રાહ જોતા રહેવું,થોભવુ[કા]

ખોભળો પુ૦ (કા) સળગ કઠણ પડ

ખોયણી (ખો') સ્ત્રી૦ [ખોરવુ પરથી? સર૦ દે છોડિઅ, ફોડિઅ=વઘારેલુ] વઘાર

ખોયણું (ખો') ન૦ બળતુ લાકડુ કે સળેખડુ (૨) જામગરી (૩) [લા] ચાડવુ, ઉશ્કેરણી

ખોયલ ન૦ મોચીનુ એક ઓજાર

ખોયાણ ન૦ ઊંડી ખો-ખોભણ

ખોયું ન૦ જુઓ ખોઇયુ

-ખોર વિ૦[फा]'ખાનારુ,'-ની ટેવવાળુ','ખાઉ' એવા અર્થમા પ્રાયઃ નામને અતે (અનિષ્ટ ભાવ સૂચવે છે) ઉદા૦ હરામખોર, શરાબખોર

ખોરડ (પ.),**-ડું** ન૦ [સર૦ મ खोरडा, સં कुटीर?] ઝૂપડુ, માટીની ભીતનુ નાનુ ઘર

ખોરડું ન૦ (સુ) ખોલી, ઓરડી

ખોરણ ન૦ ['ખોરવુ' ઉપરથી] હોલવાઈ ગયેલુ જે હોય તે (૨) ખોરવાનુ સાધન

ખોરણી સ્ત્રી૦ ['ખોરવુ' ઉપરથી] ખોરવુ તે (૨) ઉશ્કેરણી (૩) ખોયણી

ખોરાણું ન૦ જુઓ ખોયણુ

ખોરવાવુ અ૦ ક્રિ૦ ['ખોરવુ' ઉપરથી] વેરવિખેર થઈ જવુ; તૂટી પડવુ

ખોરવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ खोरणें, हिं खोरनी] (દિવતાને સતેજ કરવા કે બળતાને જલદી બળવા) ખખેરવુ - તળે ઉપર કરવુ [ત્રિપાઈ

ખોરસું ન૦ [જુઓ ખુરસુ] ત્રણ પાયાની ઘોડી,

ખોરચે અ૦ [ખોચરે'? કે 'ખોરંચો' પરથી?] ખૂણેખોચરે, નિકાલ ન થાય એવે ઠેકાણે

ખોરંચો પુ૦ નડતર, અતરાય

ખોરાક પુ૦ [फा खुराक] ખાવાનો પદાર્થ (૨) [લા] જેનાથી કોઈ વાતનો નિર્વાહ થાય તે -કી સ્ત્રી૦ ખોરાક, ગુજરાનની વસ્તુ (૨) તેનુ ખરચ. -કીપોશાકી સ્ત્રી૦ [फा] અન્નવસ્ત્ર (૨) તેનુ ખરચ [ખોયણુ [ચ]

ખોરિયું ન૦ ['ખોરવુ' ઉપરથી] ઉબાળિયુ;

ખોરીકં વિ૦ (ખાવામા) જબરુ કે શોખીન

ખોરું (ખો) વિ૦ [પ્રા खउरिय=મેલું ડહોળુ?] જૂનુ થવાથી બેસ્વાદ -રાટ પુ૦, -રાશ સ્ત્રી૦ ખોરાપણુ

ખોલ સ્ત્રી૦ [દે खोल, खोल्ल] ખામી કરચલી, પોલાણ (૨) ઊતરી ગયેલી ઉપર્ણ ચામડી (૩) સાપની કાચળી (૪) ખોળી (૫) ખોળ, ગાદી તકિયા વગેરેનુ ઉપલુ પડ (૬) ન૦ જુઓ ખોયલ [-આવવી,પડવી=(સીવણ, માદળો બાધવો ઇ૦મા) કપડુ ઢીલુ રહેવુ-તગ, બેસતુ ન આવવુ -ઊતરવી, ઊતરી જવી =ચામડી કે કાચળી ઊતરવી-નીકળી જવી -ચડાવવી=પડ-ગલેફ ચડાવવા -ભરવી =કપડાનો ઢીલો પડતો ભાગ સીવી લેવો]

ખોલકો પુ૦ [દે खोल] ગવેડો -કી સ્ત્રી૦ ગવેડી -કુ ન૦ ગવેડાનુ નાનુ બચ્ચુ

ખોલણહાર(-રુ) વિ૦ ખોલનાર

ખોલવણું ન૦ ['ખોલવુ ઉપરથી] કસારાનુ એક ઓજાર (૨) સ્ક્રૂ ફેરવવાનુ ઓજાર, પેચિયુ

ખોલવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ખુલ્લુ] ઉઘાડવુ (૨) કાઢવુ, સ્થાપન કરવુ

ખોલી સ્ત્રી૦ [સં खोलि] ખોળી (૨) [દે खुल्ल=કુટીર] ઓરડી (૩) [જુઓ ખોલકો] ગવેડી -લો પુ૦ ગવેડો [(ચ)

ખોલું (ખો) ન૦ ખીચડી વગેરેનો દાઝેલો પોપડો

ખોવડા(-રા)વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ખોવુ'નુ પ્રેરક૦

ખોવાવું અ૦ક્રિ૦ 'ખોવુ'નુ કર્મણિ

ખોવું સ૦ક્રિ૦ [સં. क्षप्‌, પ્રા खव] ગુમાવવુ (૨) ગેરલાભ થવો [ખોઈનાંખવું=પોતે ખોઈ બેસવું=ગુમાવવુ (૨) હારી જવુ]

ખોસવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ खोंवणें] જોરથી દાખલ કરવુ, ઘાલવુ, ઘોચવુ

ખોહ સ્ત્રી૦ [સં. गोह] બો, કોતર, ખીણ
ખોહાણ પું૦ [જુઓ ખોહ] નદીની ભેખડ
ખોહો પું૦ ['ખોસવુ' ઉપરથી] ખોસનારો (૨) [સં. कुसीद = આળસુ ? દે. गोह्र = ગમાર કે કોટવાળ જેવો ક્રૂર પરથી ?] લઠીગો, લઠ્ઠ પણ આળસુ માણસ [(તેને સ્થાને જુઓ)
ખોળ સ્ત્રી૦ જુઓ ખોલ ૨ થી ૫ -ળિયું ન૦
ખોળ (ખો) પુ૦ [દે खोल] તેલ કાઢી લીધા બાદ રહેતો તેલી બીનો કૂચો
ખોળ (ખો) સ્ત્રી૦ [દે खोल = જાસૂસ પરથી ?] તપાસ, શોધ ૦વું સ૦ક્રિ૦ શોધવું, તપાસ કરવી, ઢૂંઢવુ. -ળંખોળા, -ળાખોળ(-ળી) સ્ત્રી૦ શોધાશોધ [ખૂબ ઢૂંઢવુ તે (?)
ખોળાઢંઢોળા (ખો) પુ૦બ૦વ૦ ખોળાખોળ,
ખોળંબો(-ભો) પુ૦ [મ खोळंबा] વિલબ, ઢીલ. [ખોળંબે નાખવું = ઢીલમા નાખવુ ખોળબે પડવુ = ઢીલમા પડવુ]
ખોળાધર (ખો) પુ૦ [ખોળો + ધરવો] જામીન -રી સ્ત્રી૦ જામીનગીરી [અધરણી
ખોળાભરણું (ખો) ન૦[ખોળો + ભરવુ] સીમત,
ખોળાંખંખોળાં, ખોળાંખાંખાં (ખો) ન૦બ૦ વ૦ ખૂબ બારીક તપાસ
ખોળિયું ન૦ [સ. खोलि] ગોદડા વગેરે ભરવાનો ઓઢો (૨) શરીર, કલેવર [-ચડાવવું = ઓઢો ઘાલવો - પહેરાવવો ખોળિયામાં જીવ આવવો = નિરાત વળવી, ચિંતા દૂર થવી ખોળિયામાંથી જીવ ઊડી જવો = ફાળ પડવી, ભારે ગભરાટ - ચિંતા થવા]
ખોળી સ્ત્રી૦ [સ खोलि·] વસ્તુના રક્ષણ માટે છેડા ઉપર ગોઠવેલું ઢાકણ (જેમ કે લાકડીને)
ખોળો (ખો) પુ૦ [સ क्रोडक·] પલાઠી મારી બેસતા બને જાંઘ ઉપરની ઘૂંટણ લગી થતી આસન જેવી જગાનો ભાગ (૨) એ ભાગ ઉપરના વસ્ત્રને (તેમા કાંઈ લેવા) ઝોળી પેઠે કરાય છે તે [ખોળામાં ઘાલવું = વહાલથી ખોળામા લેવુ (૨) આશ્રય આપવો ખોળે ઘાલવું = દીકરી સાસરે જતી હોય ત્યારે સગાવહાલાએ તેને પૈસા ભેટ આપવા ખોળે બેસાડવુ = લગ્ન વખતે કન્યાને સાસુ-સસરાના ખોળામા બેસાડવી (૨) દત્તક લેવુ (૩) વિશ્વાસ આપવો ખોળે માથું મૂકવું = શરણે જવુ ખોળે લેવું = દત્તક લેવુ (૨) માન્ય કરવું ખોળે સોંપવું = ભાળવણી કરવી. ખોળો પાથરવો = કરગરવુ, વિનંતી કરવી -ભરવો = સીમત કરવુ -ધરવો, વાળવો = ખોળાની ઝોળી જેવુ કપડુ વાળીને કાંઈ તેમા લેવા માટે તૈયાર થવુ (૨) માગવુ]
ખોંખારવું (ખો૦) અ૦ક્રિ૦ જુઓ ખૂંખારવુ
ખોંખારો પુ૦ (ખો૦) જુઓ ખૂંખારો
ખોંચ (ખો૦) સ્ત્રી૦[જુઓ ખાચ] ખાચો, ખોભણ, ખાણ (૨) કસર, કમીના (૩) [જુઓ ખૂચ] વાધો, અડચણ (૪) મુશ્કેલી, ગૂંચવણ
ખ્યાત વિ૦ [સં] પકાયેલું, નામીરું (૨) સ્ત્રી૦ [૫] ખ્યાતિ, કીર્તિ (૩) ન૦ કથન -તિ સ્ત્રી૦ પ્રસિદ્ધિ, કીર્તિ (૨) પ્રતીતિ, જ્ઞાન -પન ન૦, -પના સ્ત્રી૦ જાહેરાત (૨) કબૂલાત
ખ્યાલ પું૦ [જુઓ ખયાલ] તર્ક, વિચાર, કલ્પના સ્મરણ (૨) છાલ, કેડો (૩) એક જાતનુ ગાયન [-કરવો = વિચાર - કલ્પના કરવા -છોડવો = વિચાર તજવો (૨) છાલ મૂકવો -બાંધવો = કલ્પના કરવી -રાખવો = ધ્યાન કે સ્મરણ રાખવુ ખ્યાલમાં હોવું = વિચારવુ, ધ્યાન પર લેવુ] ૦ટપ્પો પુ૦ ખ્યાલ ને ટપ્પો, ગાયનનો એક પ્રકાર -લિયો પુ૦ ખ્યાલટપ્પા ગાનારો -લી વિ૦ તરંગી (૨) ખ્યાલ - લાવણી જોડનારુ
ખ્રિસ્ત પુ૦ [ગ્રીક - ख्रिस्टोस] (સ.) જુઓ ઈસુ -સ્તી વિ૦ ઈસુ સબધી, ઈસુના ધર્મનુ (૨) પુ૦ એ ધર્મ માનનારો માણસ
ખ્વાબ પુ૦, ન૦ [फा] ખાબ, સ્વપ્ન -બી વિ૦ સ્વપ્નનુ, તે સબધી (૨) સ્વપ્ન રચ્યા કરનારુ, સ્વપ્નશીલ, તરગી

ગ

ગ પું૦ [સં] કંઠસ્થાની ત્રીજો વ્યંજન(૨)ગંધાર સ્વરની સંજ્ઞા **૦કાર** પું૦ ગ અક્ષર અથવા ઉચ્ચાર. **૦કારાંત** વિ૦ [સં] છેડે ગકારવાળું. **૦ગું** ન૦ + **૦ગો** પું૦ ગકાર

–ગ [સં] [સમાસને અંતે] 'જવું' 'ચાલવું' એવા અર્થમાં ઉદા૦ ખગ, ઉરગ

ગ છંદશાસ્ત્રમાં 'ગુરુ' અક્ષરનું ટૂંકું રૂપ

ગઈ 'જવું'નું ભૂતકાળનું સ્ત્રી૦રૂપ(૨)(ભૂ૦કૃ૦)વિ૦ ગયેલી, વીતેલી [–તે ગઈ=જાણે સદાને માટે ચાલી ગઈ, ફરી આવી જ નહિ] **૦કાલ** સ્ત્રી૦ આજની પહેલાંનો દિવસ (૨) અ૦ જુઓ 'ગઈ કાલે' **૦કાલે** અ૦ આજની પૂર્વેના દિવસે; કાલે (૨) [લા.] હમણાં જ **૦ગુજરી** સ્ત્રી૦ બની ગયેલી – ભૂતકાળની હકીકત

ગ(૦ડ)ગડવું અ૦ક્રિ૦[સર૦ હિં ગડગડ, રવ૦] ગડગડ અવાજ કરવો, ગાજવું

ગ(૦ડ)ગડાટ પું૦ ગડગડ એવો અવાજ (૨) અ૦ સપાટાબંધ, વગરહરકતે **–વવું** સ૦ક્રિ૦ ગડગડે એમ કરવું (૨) ઝપાટાબંધ – અટક્યા વગર કામ ચલાવવું (જેમ કે વાચનનું)

ગ(૦ણ)ગણવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] ગણગણ એવો અવાજ કરવો (૨) નાકમાં બોલવું (૩) [લા] પોતાની નામરજી અસ્પષ્ટ રીતે બતાવવી (૪) સ૦ક્રિ૦ મનમાં બબડવું ગણગણતાં કહેવું

ગ(૦ણ)ગણાટ પું૦ ગણગણવું તે

ગગન ન૦[સં] આકાશ, આભલું [**ગગનનાં કુસુમ વીણવાં, ગગનનાં પક્ષી ઝાલવાં, ગગનનાં ફૂલ વીણવાં**=અસંભવિત કામ કરવું, કે તેમ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો **ગગનમાં ઊડવું** =અલોપ થઈ જવું (૨) નિરર્થક જવું (૩)ફુલાવું **ગગનમાં ગાજવું** =ઘણે ઊંચે ગર્જના થવી (૨) મોટાઈમાં રહેવું **ગગનમાં ચડાવવું**=વખાણ કરી ઊંચે ચડાવવું **ગગને ચડવું**=ફુલાવું, તોર કરવો (૨) પોતાની કિંમત વણી વધારી મૂકવી **–સાથે વાતો કરવી**=બડાઈઓ મારવી(૨)આકાશને અડે તેટલું – ઘણું ઊંચું હોવું.] **૦ગામી** વિ૦ ગગનમાં જનારું **૦ગાંઠિયા** પું૦બ૦વ૦ એક મીઠાઈ, ઘઉંના લોટના ચાસણી પાયેલા ગાંઠિયા **૦ચર** વિ૦ ગગનમાં ફરનારું(૨)ન૦ પંખી,દેવ, ભૂત-પિશાચ,નક્ષત્ર,ગ્રહ વગેરે **૦ચુંબિત, ૦ચુંબી** વિ૦ આકાશને ચુંબતું,બહુ ઊંચું **૦પટ** પું૦ ગગનરૂપી પટ,આકાશનો વિસ્તાર **૦ભેદી** વિ૦ ગગનને ભેદે એવું મોટું (અવાજ કે નાદ) **૦વિહાર** પું૦ આકાશમાં વિહાર (૨) [લા] બહુ ઊંચા ઊંચા ખ્યાલો કરવા તે **૦વિહારી** વિ૦ ગગનવિહાર કરનારું **૦સ્પર્શી** વિ૦ આકાશને અડે એવું, બહુ જ ઊંચું

ગગરી સ્ત્રી૦[सं गर्गरी, प्रा गग्गरी] નાનો ગગરો

ગગરું વિ૦ [જુઓ કકરું] ભભરું, દાણાદાર

ગગરો પું૦ [જુઓ ગગરી] ધાતુનો ઘડો [–ફેરવવો=ભીખ માગવી (૨) ઉપર ઘી પીરસાય એવો વરો કરવો]

ગ(૦ળ)ગળવું અ૦ક્રિ૦ ['ગળવું'? सं गद्गद, प्रा गग्गर?] ઢીલા થઈ જવું (પ્યારથી, ધમકીથી કે એવી કોઈ લાગણીથી) (૨) ફીકા પડી જવું

ગ(૦ળ)ગળું વિ૦ [જુઓ ગગળવું] ઢીલું. દીન (૨) પાકવા ઉપર આવેલું. [–થઈ જવું=ગદ્ગદ કે રડું રડું થઈ જવું]

ગગા સ્ત્રી૦ (બાળભાષા) બાળકનું ઝભલું

ગગો પું૦છોકરો, દીકરો **–ગી** સ્ત્રી૦છોડી,દીકરી

ગગ્ગુ,–ગ્ગો જુઓ 'ગ'માં

ગચ અ૦ [રવ૦? સર૦ हिं] ગચ્ચ [–દઈને= ગચ, ફચ અવાજની સાથે, ઝટ (અંદર ઘૂસી કે પેસી જવું)] [થવું]

ગચ ક્રિ૦વિ૦ પસંદ, માફક [–આવવું=માફક [તે

ગચ સ્ત્રી૦ [फा] ચૂનો, કેલ

ગચકડિયું ન૦ [રવ૦](ડૂબતાં) તરફડિયાં મારવાં

ગચકડું, ગચકિયું ન૦ [રવ૦] ગચકડિયું (૨) ગચરકું [ઠસાઈ ગયેલું

ગચ્ચન વિ૦ ['ગચ' ઉપરથી] મસ્ત (૨) ભરાઈ–

ગચરકું ન૦, **–કો** પું૦ [જુઓ ગચ] ખાટો

ઉપરી પડતો મુક્કીનો માર(૨)['ગપ ઉપરથી] ગપની પરપરા [ગપ્પી
ગપાટો પુ૦ ગપ -ટી વિ૦ ગપાટા હાકનારુ,
ગપાવું અ૦ક્રિ૦[स गुप्] ચુપચાપ કે છાનામાના ઘૂસવુ -વવું સ૦ક્રિ૦ પ્રેરક [ગપ
ગપાષ્ટક ન૦ [ગપ+स अष्टक] ખોટા તડાકા,
ગપોડશંખ પુ૦ ગપ્પીદાસ
ગપોડું ન૦, -ડો પુ૦ ['ગપ' ઉપરથી] ગપ્પુ
ગપોલિયું ન૦ [स गुप् ઉપરથી] કશામાથી છટકી જઈને ભરાઈ બેસવુ તે (ખાસ કરીને નિશાળમાથી) (૨) વ્યભિચાર -કરવું = (નિશાળમાથી) છટકી જઈ ક્યાક લપાઈ રહેવુ કે સેરી જવુ
ગપ્પું ન૦ જુઓ ગપ -પ્પી વિ૦ ગપ્પા મારે એવુ -પ્પીદાસ પુ૦ ગપ મારવાની આદતવાળો માણસ
ગફલત સ્ત્રી૦ [अ] બેદરકારી, અસાવધતા (૨) ભૂલ [ગફલતમાં રહેવું=બેદરકાર રહેવુ, અજાણમા ભૂલ થવી - ભૂલ ખાવી]
ગફલતિયું,-તી વિ૦ ગફલત કરનારુ
ગફલું વિ૦ [જુઓ ગભરુ] સુંદર અને હૃષ્ટપુષ્ટ
ગફા સ્ત્રી૦ + ગુફા
ગફૂર વિ૦ [अ] દયાળુ
ગફ્ફો પુ૦[રવ૦]ઉતાવળમા - ગપ દઈને ભરેલો મોટો કોળિયો - બૂકડો
ગબ અ૦ [જુઓ ગપ અ૦] ઝટ,ચટ ૦કાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ગપકાવવુ ૦ગબ અ૦ ટપોટપ (૨) સ્ત્રી૦ બીજાની વાતચીતમા વચ્ચે બોલવુ તે
ગબડગંડ(-ડુ) વિ૦ [ગરબડિયુ + ગાડુ] દાધારંગું; મૂર્ખ [અવ્યવસ્થિત
ગબડગંદુ વિ૦ [ગરબડિયુ + ગદુ] ગદુ અને
ગબડવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ગડબડવું] તળે ઉપર થતા સરવુ(૨)આળોટવુ(૩)[લા](વગર વાધે કે વિઘ્ને) ચાલી કે નભી જવુ, આગળ વધવુ
ગબડી(-રડી) સ્ત્રી૦['ગબડવુ' ઉપરથી]એકદમ દોડી જવુ તે [-મારવી]
ગબ(-ભ)રુ વિ૦ [સર૦ हिं. म गबरू; फा खूबरू પરથી?] જુઓ ગભરુ
ગબાગબ અ૦ [રવ૦]ગબગબ,ટપોટપ(૨)સ્ત્રી૦ ધોળાધોળ -બી સ્ત્રી૦ મુક્કામુક્કી(૨)બોલાબોલી
ગબાર સ્ત્રી૦ [स गह्वर, प्रा गब्भर?] ખાડો (૨) બખોલ
ગબારો પુ૦ [अ. गुब्बारह] વાનુ બલૂન (૨) હવાઈ, હવામા ઊંચે જઈ ફૂટે એવુ એક જાતનુ દારૂખાનુ
ગબી સ્ત્રી૦ [स गर्भ, प्रा गब्भ?] લખોટી કે મોઈદડાની રમતમા કરાતો નાનો ખાડો
ગબો(-બ્બો) પુ૦[अ गबी = મૂરખ?] મૂરખો, રાસો
ગબોગબ અ૦ [રવ૦] ગબગબ, ઉપરાઉપરી
ગબોળો પુ૦ જુઓ ગપગોળો (૨) ભવાડો
ગબ્બર વિ૦ [સર૦ हि म] સગીન (૨) પૈસાદાર (૩) જબરુ
ગબ્બર પુ૦ [स गह्वर, प्रा गब्भर = ગહન વિષમ જગા] (સ) અબાજી પાસેનો એક (ચડવામા કઠણ) ડુગરો
ગબ્બો પું૦ મોટી ગબી (૨) [?] શેરડીની ગાઠ (૩) [રવ૦] ધપ્પો (૪) જુઓ ગબો
ગભરાટ પુ૦ ['ગભરાવુ' ઉપરથી] ગભરામણ ૦વું અ૦ક્રિ૦ + ગભગવુ -ટિયુ વિ૦ ગભરાટવાળુ, ગભરાટના સ્વભાવનુ -મણ સ્ત્રી૦ અકળામણ, મૂઝવણ (૨) ભય [-થવી] -વું અ૦ક્રિ૦ [हिं घबराना, म घाबरणें] ગૂચાવુ, મૂઝાવુ, કષ્ટાવુ (૨) બીવુ
ગભરુ વિ૦ [જુઓ ગબરુ] ગાભલા જેવુ, ગોરુ અને માસલ (૨) નિર્દોષ, ભોળુ
ગભસ્તિ પુ૦, સ્ત્રી૦ [स] કિરણ
ગભા પુ૦બ૦વ૦ [स गर्भ, प्रा गब्भ] ગળફા
ગભા(-મા)ણ સ્ત્રી૦ [स गवादनी] ઢોરના નીરણ માટે, આડુ લ કડુ રાખી કરેલી જગા
ગભાણ ન૦ [स गवादनी] ગામના પાદર પરની ગોચર જમીન, ચરો
ગભાર(-રો) પુ૦ [स गर्भागार] મદિરની અદરનો ભાગ [ગભીર ૦તા સ્ત્રી૦
ગભીર વિ૦ [स] ઊડુ (૨) ધાડુ (૩) જુઓ
ગમ સ્ત્રી૦ [स गम् ઉપરથી] બાજુ (૨) મનનુ વલણ (૩) ગતિ પ્રવેશ (૪) સૂઝ [-પડવી = સૂઝ - સમજ પડવી -હોવી = સૂઝ-સમજ

હોવી] (૫) પુ૦ જુઓ ગમા (-ભાગવા)
ગમ સ્ત્રી૦ [अ] શોક, દુઃખ (૨) ગમખારી [-ખાવી = ખામોશી રાખવી,એકદમ ઊછળી ન જતા રોકાવુ - મનને રોકવું] ૦ખાર વિ૦ [फा] ગમ ખાય એવુ, ખામોશ સહનશીલ. ૦ખારી સ્ત્રી૦ ખામોશી, ગમ ખાઈ જવી તે ૦ગીન વિ૦ ખિન્ન,ઉદાસ ૦ગીની સ્ત્રી૦ [फा.] ગમગીનપણુ. ૦ગુસાર વિ૦ [फा.] દુઃખ દૂર કરનારું, દિલાસો આપનારુ (૨) પું૦ મિત્ર
ગમક પું૦[स]સ્વરને કંપાવીને ગાવુ તે (સંગીત) (૨) એક છંદ [ગતાગમ
ગમગત સ્ત્રી૦ [ગમ+ગત (ગતિ)] જુઓ
ગમચાં ન૦અ૦વ૦ [રવ૦] બોલતા બોલતા અચકાવુ તે (લાગણી વિચાર કે નામરજીથી) [-ખાવાં = બોલતા અચકાયા કરવુ]
ગમત સ્ત્રી૦ [‘ગમવુ’ ઉપરથી] વિનોદ, મજા, આનંદ. -તી વિ૦ વિનોદી (૨) આનંદી
ગમન ન૦ [स] જવુ - ચાલવુ તે (૨) ચાલ, ગતિ (૩) સ્ત્રીસંગ. ૦શીલ વિ૦ ‘કાઇનેટિક’- ગતિવાળુ (ગ)
ગમવું અ૦ક્રિ૦ [सं. गम्, स गमर्णे] મનને સારુ લાગવુ; ગોઠવુ (૨) પસંદ પડવુ [ગમતું ઘડાવવું = ગમતુ(જેમકે ઘરેણું) કરવુ-કરાવવુ (૨)[કટાક્ષમા]ગમાડ્યા સિવાય છૂટકો ન હોવો]
ગમા પુ૦બ૦વ૦ શક્તિ (૨) શરીરના સાધા. [-ભાંગવા = પગ ભાગવા, ચાલવાની શક્તિ જતી રહેવી]
ગમાણ સ્ત્રી૦ [स गवादनिका] જુઓ ગભાણ સ્ત્રી૦. -ણિયુ ન૦ આડુ લાકડુ
ગમાનક ન૦ [જુઓ ગવાનિક] ગોગ્રાસ
ગમાર વિ૦ [दे] અણસમજુ, મૂર્ખ (૨) રોચુ, ગામડિયુ
ગમાવવું સ૦ક્રિ૦ [स निर्गमय्] ગાળી નાખવું, ખર્ચી નાખવુ (૨) ગુમાવવુ, ખોવુ
ગમી સ્ત્રી૦ [अ गम ઉપરથી] દિલગીરી (૨) અ૦ [सं. गम् ઉપરથી] (સુ) તરફ, ભણી
ગમે તે સ૦ (૨) વિ૦ કોઈ કે કશુ પણ (૩) રુચિ કે ઇચ્છા મુજબનુ
ગમે તેમ અ૦ રુચિ મુજબ, ઇચ્છા પ્રમાણે (૨) કાઈ બંધન કે મર્યાદા વગર;નિરંકુશ, ઉચ્છૃંખલ રીતે (૩) અવ્યવસ્થિત રીતે [-કરીને = કોઈ પણ ઉપાયે કે રીતે]
ગમો પુ૦ [‘ગમવું’ ઉપરથી] ગમવુ તે, રુચિ
ગમ્મત સ્ત્રી૦ જુઓ ગમત, ગમત
ગમ્ય વિ૦ [सं] જવાય - પહોચાય એવુ કે જવા ધારેલુ તેવુ (૨) સમજાય એવુ (૩) ઔષધિ ઇત્યાદિથી મટાડી શકાય તેવું, સાધ્ય (૪) સ્ત્રીસંગ-ગમનને યોગ્ય ૦માન વિ૦ જણાતુ, સમજાતુ
ગયવર પું૦ [प्रा ; स गजवर] + મોટો હાથી
ગયંદ પું૦ [प्रा, स गजेन्द्र] + હાથી
ગયાવ(-વા)ળ પુ૦ [हिं गयावाल] ગયાનો પંડો
ગયુ [सं गत, प्रा गय दे गय = मृत] ‘જવુ’નુ ભૂતકાળનુ રૂપ (૨) વિ૦ ગયેલુ, વીતેલુ, ભૂતકાળનુ (૨) મરી ગયેલુ (જેમ કે ગયુ તે ગયું, ના ગયુ થનાર છે?) -યેલું વિ૦ ‘જવુ’નુ ભૂ૦ કૃ૦
ગર પું૦ [स गर्भ] ફળની કે ઝાડના થડની અંદરનો ગર્ભ (૨) [ला] મનનો ભેદ, મમ
ગર પુ૦ [स] ઝેરી અધાર, ગલ
-ગર [फा] ‘કરનાર’ એવો અર્થ સૂચવતો પ્રત્યય ઉદા૦ ‘સોદાગર,’ ‘કારીગર’ -રી સ્ત્રી૦
ગર પુ૦ જુઓ ગીર ઉદા૦ કેશવગર
ગરક વિ૦[अ] ડૂબેલુ (૨) મગ્ન, લીન ૦બારી સ્ત્રી૦ છટકવાની બારી ૦વું અ૦ક્રિ૦ કળી-ખૂપી જવુ (૨)ડૂબી જવુ (૩) મગ્ન-લીન થઈ જવુ. -કાવ વિ૦ ગરક, મશગૂલ
ગરગટ પુ૦ ગટ્ટો-ઠીંગણો આદમી
ગરગટિયું વિ૦ જૂનુ ને જીર્ણ
ગરગડવું અ૦ ક્રિ૦ [‘ગડગડ’ ઉપરથી] ગડગડ અવાજ થવો (૨) ગબડવુ [રુખસત
ગરગડિયું ન૦ [રવ૦] ખખડિયુ, પાણીચું,
ગરગડી સ્ત્રી૦ [‘ગડગડ’ ઉપરથી] ફરે તેવુ નાનુ પૈડું (૨) દોરાની ગગડી, ‘રીલ’
ગરગર અ૦ [રવ૦] ઝપાટાબંધ,એક પછી એક ગરે એવી રીતે
ગરજ સ્ત્રી૦[अ]ખપ, જરૂર(૨)સ્વાર્થ. [-પડવી

=જરૂર જણાવી,ખપ હોવો **-સરવી**=સ્વાર્થ પૂરો થવો]૦**મતલબી** વિ૰ સ્વાર્થી ૦**વંત,** ૦**વાન,-જાઉ,-જિયું,-જી,-જીલું,-જુ** વિ૰ ગરજવાળુ .૦**સવાદી** વિ૰ગરજમતલબી

ગરજણુ સ્ત્રી૰ [स गर्जन] એક પખી

ગરજનતેલ ન૰ ગર્જન ઝાડમાથી મળતુ તેલ

ગરજવું અ૰ક્રિ૰ [सं. गर्ज्] ગર્જના કરવી, ગાજવુ (૨) મોટેથી બરાડવુ, તડૂકવુ

ગરજ-સવાદી, ગરજાઉ, ગરજિયું, ગરજી (૦લું), ગરજુ વિ૰ જુઓ 'ગરજ'મા

ગરજો પુ૰ ફણગો,અકુર(૨)કાટો, ઊભો ખીલો (૩) ખૂપરો (૪) એક અણિયાળુ હથિયાર

ગરડગપ(-ફ) અ૰ [રવ૰] ગડડગફ, ઝટ દઈને, અચાનક

ગરડવું સ૰ક્રિ૰ [જુઓ ઘસડવુ, स घृष्] (અક્ષર)ઘૂટવા (૨) અ૰ક્રિ૰ ['ઘરર' ઉપરથી રવ૰] ગળામા બોલવું (૩) અવાજ ખેચવો

ગરડો પું૰ [જુઓ ગરડવુ] ઘૂટવાના અક્ષરોનો કાગળ, ખરડો

ગરણ ન૰ એક ઝાડ

ગરણી સ્ત્રી૰ [सं. गिरिकर्णिका] એક ઔષધિ

ગરણી સ્ત્રી૰ [स गुरु ઉપરથી] સ્ત્રી-ગુરુ, (૨) ગરણીજી. ૦**જી** સ્ત્રી૰ [જી માનાર્થે] જૈન સાધ્વી

ગરણું ન૰ એક જાતની ધાર્મિક ક્રિયા

ગરથ પું૰[स ग्रथ=धन?]નાણુ, પૈસો [**-વેચી ઘેલા થવું**=ગાઠનુ ખોઈને ગાંડા બનવુ.પૂરી મૂર્ખાઈ કરવી]

ગરદ સ્ત્રી૰ [फा. गर्द] ધૂળ,(૨)વિ૰ ભિડાયેલુ; સાકડમા આવેલુ; દટાયેલુ

ગરદન સ્ત્રી૰[फा.]ડોકી,ગળચી,બોચી [**-કાંટા ઉપર ન હોવી**=ઉદ્ધતાઈ ને મગરૂરીનો પાર ન હોવો **-નમવી**=નીચાજોણુ થવુ, આબરૂ જવી (૨) નુકસાન થવું (૩) મરણવેળા ડોક લચી જવી **-નાખી દેવી**=મરણવેળાએ ડોક લચી જવી-ડોકુ લૂલુ પડી જવુ **-મારવી(-વું)**=ડોકું કાપી જુદું કરી નાખવુ (૨) પાયમાલ કરવું]

ગરદા સ્ત્રી૰ [फा गर्द] ધૂળ

ગરદી સ્ત્રી૰ ગિરદી, ભીડ

ગરદો પું૰[फा. गर्द]તમાકુના પાદડાનો ભૂકો,જરદો

ગરનાળ સ્ત્રી૰ [पो गार्नेल, हि. म. गरनाल] છરાના ગોળા ભરવાની, ખાડણી જેવી તોપ

ગરનાળું ન૰[ગર(ગળવુ)+નાળુ]પાણી આવવા જવા માટે બાધેલો સાકડો માર્ગ, નાળું

ગરબડ, ૦ગોટો, ૦વું, ૦સડ(-ર)બડ, -ટાટ, -ડિયું જુઓ 'ગડબડ'મા

ગરબી સ્ત્રી૰ સ્ત્રીઓના રાગમા ગાવાની એક જાતની કવિતા ૦**ભટ** પુ૰ ગરબીઓ ગાનારો, ભૈરાનો રાગ તાણનારો બ્રાહ્મણ (૨) [લા.] વિ૰ રાડવું

ગરબો પું૰ નોરતામા અથવા માતા વાવે છે તે પ્રસગની કાણાવાળી માટલી જેમા ચાલુ ઘીનો દીવો રખાય છે તે (૨) દીવા કે માડવીની આસપાસ ફરતા ફરતા તાળીઓ પાડીને ગાવું તે (૩) મોટી ગરબી, રાસડો [**ગરબા ગાવા**=રાસડા ગાવા (૨) ગરબે રમવું (૩) નાસદ નુ કામ કરવું **ગરબે રમવું**=ગરબો ગાતા, નૃત્ય કરતા ગોળ ફરવુ **ગરબો કોરાવવો**=માતાનો માનેલો ગરબો મ ડાવવો **-ખૂદવો, -રમવો** = જુઓ ગરબે રમવું]

ગરભ પું૰ [स गरभ, गर्भ] જુઓ 'ગર્ભ'માં. ૦**છાંટ** સ્ત્રી૰ છરા ભરેલો દારૂનો ગોળો (૨) ગરનાળ ૦**સુતરાઉ, ૦સૂતર** વિ૰ તાણામા રેશમ અને વાણામા સૂતરના વણાટવાળુ

ગરભાવું અ૰ક્રિ૰ [स. गर्भ] ગર્ભાવું, ગરભ રહેવો (૨) બગડવું; બેરવાદ થવું [ડોડો

ગરભોળું ન૰ [स गर्भ પરથી] મકાઈનો દૂધિયો

ગરમ વિ૰ [फा गर्म] ઊનુ (૨) શરીરમા ઉષ્ણતા પેદા કરે-વધારે તેવુ (૩) [લા] જોસમા કે ક્રોધમા આવેલુ [**-આગ, લાય**=ઘણું જ ગરમ (૨) બહુ જ તીખુ **-કપડાં**=ઊનનાં કપડા.**-કરવું**=ફટકાવવુ(જેલસાધા) **-પડવું**=ગરમીની અસર થવી, શરીરમા ગરમી દાખવવી (ઉદા૰ દવા ગરમ પડી)] ૦**મસાલો** પુ૰ તજ, લવિગ ઇત્યાદિ ગરમ તેજાનાનો ભૂકો [સિવાચાકરી

ગરમઠર સ્ત્રી૰ [ગર (ગડ) + મઠારવુ] બરદાસ;

ગરમર સ્ત્રી૰, ન૰ [सर म] એક વનસ્પતિ (તેના મૂળનુ અથાણુ થાય છે)

ગરમાગરમ વિ૦ [જુઓ ગરમ] ગરમ ગરમ, ઊનુ ઊનુ. **–મી** સ્ત્રી૦ ગરમાગરમ હોવુ તે
ગરમારો(–વો) પુ૦ ગરમી, ઉષ્ણતા, તપારો
ગરમાળો પુ૦ [सं कृतमालक] એક જાતનો છોડ **–ળાનો ગોળ** પું૦ તેની સીંગમાંથી નીકળતો ગોળ જેવો રેચક પદાર્થ
ગરમી સ્ત્રી૦ [फा] ઉષ્ણતા, તાપ (૨) ગરમી–ચાંદી કે પરમિયાનો રોગ [**–આવવી**= ઉષ્ણતા કે જાગૃતિ આવવી **–થવી**=તાપ થવો (૨) તાપ લાગવો **–નીકળવી, –ફૂટી નીકળવી**=શરીરે તાપોડિયા નીકળવા]
ગરમી સ્ત્રી૦ માપસર આંક પાડવા માટેનુ સુતારનુ એક ઓજાર (**–મારવી, લગાવવી**)
ગરમું ન૦ તપેલી જેવો પહધી વિનાનો મોટો વાહકો [એક વનસ્પતિ
ગરમેલ સ્ત્રી૦ [જુઓ ગરમર, म गरमल]
ગરવ પુ૦ [सं गर्व] ગર્વ, અહંકાર
ગરલ ન૦ [सं] વિષ, ઝેર
ગરવું વિ૦ [सं गुरुक, प्रा. गरुअ] મોટું, મહાન; ગૌરવવાળું (૨) અ૦ ક્રિ૦ [सं गल्] ખરવું, પડવુ (૩) [જુઓ ગડવુ] વીરે રહીને અંદર પેસવુ
ગરાડ વિ૦ [सं गुरु ઉપરથી] મોટુ (૨) પું૦ [જુઓ ગરાડો] ખાડો
ગરાડી વિ૦ [हिं गराडी (ઘરેડી, ગરગડીનો ખાડાવાળો ભાગ જેના ઉપર દોરડુ રહે છે)= ઘરેડમા પડી ગયેલો ?] અંધાણી, ભાગ, અફીણ કે ગાંજો વગેરેનો વ્યસની
ગરા(–રે)ડો પુ૦ [સર૦ म गराडा=ચીલો] ઇમારતનો પાયો નાખવા માટે ખોદેલો ખાડો
ગરાશિ(–સ)યો પુ૦ ['ગરાસ' ઉપરથી] ગરાસ ખાનારો (૨) ગરાસ ખાનારો રજપૂત, રાજવંશી ભાયાત (૩) કોઈ પણ રજપૂત – એક જાત **–યણ (ણ,)** સ્ત્રી૦ ગરાસિયાની સ્ત્રી
ગરાસ પુ૦ [सं ग्रास] ગામનુ રક્ષણ કરવાના બદલામા કાઢી આપેલી જમીન અથવા ઊચક રકમ (૨) ગુજરાન માટે આપેલી જમીન (રાજવંશીઓને) [**–જવો** = [લા] મોટુ નુકસાન થવુ **–બંધાવવો,–બંધાવી દેવો**= મોટો લાભ ખટાવવો કે કરી આપવો]**૦ણુ(ણ)**, **૦ણી** સ્ત્રી૦ ગરાસિયાની સ્ત્રી (૨) ગરાસિયા જાતિની સ્ત્રી. **૦દાર** વિ૦ ગરાસ ધરાવનાર. **૦દારી** સ્ત્રી૦ ગરાસદારપણુ **-સિયણ –સિયો** સ્ત્રી૦ જુઓ 'ગરાશિયો'માં
ગરિમા સ્ત્રી૦ [सं] મોટાઈ, પ્રૌઢતા (૨) ઇચ્છા પ્રમાણે ભારે થઈ જવાની યોગની એક સિદ્ધિ
ગરિયો પું૦ ['ગરવુ' ઉપરથી] ભમરડો (કા)
ગરિષ્ઠ વિ૦ [सं] ભારેમા ભારે (૨) સૌથી વધુ અગત્યનુ [છાણનો ગોળો
ગરીડું ન૦ ['ગરવુ' (ખરેલુ – છાણ) ઉપરથી ?]
ગરીબ વિ૦ [अ] નિર્ધન, કંગાલ (૨) બાપડુ, દુખી (૩) [લા] નમ્ર, સાલસ. **૦ગ-(–ગુ)રબું** ન૦[अ गरबा –ગરીબનુ બ૦વ૦] ગરીબ અને કંગાલ માણસ **૦ન(–નિ)વાજ** વિ૦ [+नवाज़ (फा)] ગરીબ પર રહેમ ગખે–ગરીબનુ પોષણ કરે એવુ **૦પરવર** વિ૦ [+ फा परवर] ગરીબને પાળનારુ **–બાઈ, –બી** [फा] સ્ત્રી૦ નિર્ધનતા, કંગાલિયત (૨) નમ્રતા, સાલસાઈ
ગરીયસી વિ૦ સ્ત્રી૦ [सं] ગૌરવશાળી, મહાન
ગરુડ પું૦, ન૦ [सं] એક પક્ષી (૨) [સં] કશ્યપનો વિનતાથી થયેલો પુત્ર, વિષ્ણુનુ વાહન. **૦ગામી** પુ૦ (સ) વિષ્ણુ **૦ધ્વજ** પુ૦ (સ) ધ્વજ પર ગરુડના ચિહ્નવાળા વિષ્ણુ **૦વ્યૂહ** પુ૦ એક જાતનો વ્યૂહ (યુદ્ધનો) **–ડારૂઢ** વિ૦ [+आरूढ] ગરુડ પર બેઠેલુ **–ડાસન** ન૦ [+ आसन] ગરુડના જેવુ એક યૌગિક આસન **–ડાસ્ત્ર** ન૦ [+ अस्त्र] ગરુડનુ (એક દિવ્ય) અસ્ત્ર
ગરુડપાચુ ન૦ [म] એક જાતનુ લીલમ
ગરુ(–રે)ડો પુ૦ [सं गुरु પરથી] જુઓ ગગેડો
–ગરું [सं कर? फा गर ?] વિ૦બનાવતો પ્રત્યય. ઉદા કામગરું, કહ્યાગરુ [સ્ત્રી૦ મગરૂરી
ગરૂર વિ૦ [अ गुरूर= અભિમાન] મગરૂર **–રી**
ગરૂવું વિ૦ + ગરવુ
ગરેડી સ્ત્રી૦ [રવ૦] ગરગડી [પડેલો ખાડો
ગરો પુ૦ [જુઓ ગગડ] ચોમાસાના પાણીથી
ગરોડો પુ૦ [જુઓ ગરુડો] ઢેડનો ગોર

ગરોદર વિ૰ સ્ત્રી૰ [सं. गर्भ+उदर] સગર્ભા; ગર્ભિણી [ઊરી જનાવર
ગરોળી (રો') સ્ત્રી૰ [हिं घरोली] ઘરોળી, એક
ગર્ગ,-ર્ગાચાર્ય પું૰ [सं] (સં) એક પ્રાચીન ઋષિ (૨) યાદવોના પુરોહિત
ગર્જન ન૰,-ના સ્ત્રી૰[सं] ગર્જવુ તે (૨) એથી થતો અવાજ [ગરજન-તેલ
ગર્જન ન૰[સર૰ हिं] એક ઝાડ. ૦તેલ ન૰જુઓ
ગર્જવું અ૰ ક્રિ૰ જુઓ ગરજવુ. -ન્ત વિ૰ ગર્જતુ (પ)
ગર્ડર પું૰ [इं] લોખંડનો પાટડો (નાનો કે મોટો)
ગર્ત પું૰, ન૰ [सं] ખાડો, ખાણ
ગર્થ પું૰ [सं ग्रथ?]+ ગરથ
ગર્દ સ્ત્રી૰ [फा] ધૂળ, રજ
ગર્દભ પું૰ [सं] ગધેડો -ભી સ્ત્રી૰ ગધેડી
ગર્ધવ પું૰ જુઓ ગર્દભ
ગર્ભ પું૰ [सं] માના પેટમાં રહેલું જીવતુ રૂપ (૨) ગર, અંદરનો માવો (૩) કોઈપણ વસ્તુનો અંદરનો ભાગ (૪) નાટકની એક સંવિ [-પડવો=ગર્ભપાત થવો, કસુવાવડ થવી -પાડવો = ગર્ભપાત કરાવવો -મૂકવો, -મેલવો = ગર્ભાધાન કરવું -રહેવો = સગર્ભા થવુ.-હોવો=સગર્ભા હોવુ] ૦કાલ (-ળ) પું૰ ગર્ભ ધારણ કરવાનો સમય (૨) ગર્ભ રહે ત્યારથી જન્મ થાય ત્યા સુધીનો સમય (૩) નાટકની પાચ સંધિમાની મધ્યની, જ્યારે કથાની ફલપ્રાપ્તિનો નિશ્ચય નથી થતો- ગર્ભમા હોય છે ૦કોશ(-ષ) પું૰ ગર્ભાશય ૦ગૃહ ન૰ મકાનની અંદરનો ભાગ (૨) ગભાર ૦ઘાતી વિ૰ ગર્ભનો ઘાત કરનારુ, ગભપાતી ૦ચોર પું૰ ગર્ભમાથી-જન્મથી ચોર ૦જલ (-ળ) ન૰ ગર્ભ અને ઓર વચ્ચેનુ પાણી ૦જોગી પું૰ (સં) શુકદેવ ૦દ્વાર ન૰ મંદિરનો છેક અંદરનો ભાગ, ગભાર ૦ધારણ ન૰ ગર્ભ ધારણ કરવો-રહેવો તે ૦નાડી સ્ત્રી૰ ગર્ભાશયની એક નાડી, જેનાથી ગર્ભ ધારણ થાય છે ૦પાત વિ૰ ગર્ભનુ પાડવું-પડવુ તે ૦પાતી વિ૰ ગર્ભપાત કરનારુ ૦મંદિર ન૰ ગભાર ૦યાતના સ્ત્રી૰ જીવને ગર્ભદશામા પડતુ દુઃખ. ૦વચન ન૰ ગર્ભ-યાતનામાથી છૂટવા માટે જીવે ઈશ્વરને આપેલુ વચન(હું તારી ભક્તિ કરીશ ઇ૰) ૦વ(-વં)તી વિ૰ સ્ત્રી૰ સગર્ભા (૨) સ્ત્રી૰ ગર્ભિણી ૦વાસ પું૰ ગર્ભનો ઉદરમા વાસ ૦વિદ્યા સ્ત્રી૰ ગર્ભ અંગેની વિદ્યા, 'એમ્બ્રિયોલોજી' ૦શ્રીમત્તા સ્ત્રી૰ ગર્ભશ્રીમતાઈ ૦શ્રીમંત વિ૰ ગર્ભથી -જન્મથી પૈસાદાર; શ્રીમંતને ઘેર જન્મેલુ ૦શ્રીમંતાઈ સ્ત્રી૰ ગર્ભશ્રીમંત હોવુ તે ૦સ્થાન ન૰ ગર્ભાશય ૦સ્રાવ પું૰ ગર્ભનુ સ્રવી-ગળી જવુ તે, ગર્ભપાત
ગર્ભાગાર પું૰, ન૰[सं.] ગર્ભાશય (૨) અંદરનો ખાનગી-સૂવાનો ઓરડો(૩)મંદિરનો ગભાર -અંદરનો મૂર્તિવાળો ભાગ
ગર્ભાત્મા પું૰[सं.] ગર્ભમાનો જીવ
ગર્ભાધાન ન૰[सं.]ગર્ભ મૂકવો તે(૨)ગર્ભધારણ કરવુ તે(૩)એ નામનો એક સંસ્કાર. ૦નિરોધ પું૰ ગર્ભાધાન થતુ અટકાવવુ તે,'કોન્ટ્રાસેપ્શન'
ગર્ભાશય ન૰ [सं] સ્ત્રીશરીરમા ગર્ભ રહેવાની જગા-તે અવયવ ૦અર્બુદ ન૰ ગર્ભાશયની અંદર થતુ ગૂમડુ-ચાદુ. ૦ગ્રંથિ સ્ત્રી૰ ગર્ભાશયમા થતી ગાઠ ૦ભ્રંશ પું૰ ગર્ભાશયનુ પડી જવુ-ઊધુ થઈ જવુ તે ૦વક્રતા સ્ત્રી૰ ગર્ભાશયનુ વાંકા વળી જવુ તે-એક રોગ ૦વિવર્તન ન૰ ગર્ભાશયને ફેરવી નાખવુ તે
ગર્ભાવું અ૰ક્રિ૰ જુઓ ગરભાવું
ગર્ભિણી સ્ત્રી૰ [सं.] સગર્ભા સ્ત્રી
ગર્ભિત વિ૰[सं.]જેના ગર્ભમા-ઊંડાણમા કંઈ બીજી વસ્તુ, અર્થ કે ભાવ રહેલો હોય તેવુ, છૂપું
ગર્વ પું૰[सं] અભિમાન, ગુમાન [-આવવો, -ચડવો=ગર્વ થવો -ઊતરવો, ગળવો= ગર્વ દૂર થવો,અભિમાન ટળવુ]-ર્વિત(-ષ્ઠ), -ર્વી,-ર્વીલુ વિ૰ ગર્વવાળુ, અભિમાની
ગર્હણ ન૰,-ણા સ્ત્રી૰[सं]નિંદા -ણીય વિ૰ નિંદ્ય, તિરસ્કરણીય [વિ૰ નિંદ્ય
ગર્હા સ્ત્રી૰[सं]નિંદા -ર્હિત વિ૰ નિંદિત -ર્હ્ય
ગલ પું૰[सं गृ=ગળવુ ઉપરથી] માછલા પકડવાનો આંકડો(૨)લાચ,લાલચ(૩)[सं गर्भ] ગુપ્ત વાત, બાતમી(૪)ગર, માવો(પ) કૂવામા પડેલી

ચીજ કાઢવા માટેનો આંકડીઓનો ઝૂમખો; બિલાડી(૬)[सं गल्=ખરવું]ગર,ઝેરી અધાર-લાળ(૭)બત્તીનો મોગરો(૮)[સર૦ हिं गुल] પિવાઈ ગયેલી–બળી ગયેલી ચલમમાની ગડાકુ (૯)[फा गुल] ગુલખાસ [–આપવો=મનની વાત કહેવી (૨)લાલચ આપવી(ફસાવવામાટે)]
ગલકંબલ પુ૦[स]ગાય–બળદને ગળે લટકતી ગોદડી જેવી ચામડી [ન૦ ગલકીનુ ફળ
ગલકી સ્ત્રી૦[प्रा गलई ?]શાકનો એક વેલો –કું
ગલખોડ પુ૦ નિવેડો; ઉકેલ, અંત (૨) ગલખોડી
ગલખોડી સ્ત્રી૦[ગળે+ખોડવુ ?]અછોડો કે ઢોરને ગાળિયે ઘાલેલો મોઈના આકારનો લાકડાનો કકડો
ગલગલામણી સ્ત્રી૦ એક બાળરમત (કા)
ગલગલી સ્ત્રી૦, –લિયાં ન૦ બ૦ વ૦, [રવ૦ ? સર૦ प्रा गुलगुल] ગલીગલી, ગલીપચી. [–થવાં=ગલીપચી થવી (૨) મનમાં આનંદના તરંગ ઊઠવા]
ગલગડુ ન૦ [सं गलगड] ગળાનો એક રોગ
ગલઢું વિ૦ (કા) ઘરડુ, વૃદ્ધ, મોટુ
ગલગોટો પુ૦ [ગલ(ગુલ)+ગોટો]એક ફૂલનો છોડ (૨) તેનુ ફૂલ
ગલચશ્મ ન૦ [फा गुल+चश्म] એક પક્ષી
ગલ(–ળ)જીભી સ્ત્રી૦ [स गोजिह्वा] એક વેલો
ગલઢેરો પુ૦ ['ગલઢુ'=મોટુ, વૃદ્ધ ઉપરથી] કાઠી ગરાસિયો (કા) [ચૂક
ગલત વિ૦[अ]ભૂલભરેલુ જૂઠું –તી સ્ત્રી૦ભૂલ,
ગલતડાં ન૦ જુઓ ગલગડુ
ગલ(–ળ)તકોઢ, ગલત્કુષ્ઠ [स] પુ૦ લોહી કે રસ ટપક્યા કરે એવો કોઢનો રોગ
ગલ(–ળ)થૂથી સ્ત્રી૦ [ગલ (स. गुल = ગોળ) + થૂથી (ચૂચો)=પૂમડુ] જુઓ ગળથૂથી
ગલધાણી સ્ત્રી૦ [ગલ (सं गुल=ગોળ)+ધાણી] ગોળ અને ધાણીની બનાવેલી એક વાની
ગલપાપડી સ્ત્રી૦ [स गुल ગલ (ગોળ)+પાપડી] જુઓ ગોળપાપડી [વીટવાનો પટો, ગલૂબંધ
ગલપટો(–પટ્ટો) પુ૦ [स गल+પટો] ગળે
ગલબા પુ૦ બ૦ વ૦ [फा गलवा ? કે गुलबाग ? સર૦ म] ફટકા, ટેટા
ગલબુ ન૦ [फा. गुलबाग ?] ગુલબાન, બૂમ, શોરબકોર (૨) ગુલછુ, ગપાટો, ગલબો
ગલબો પું૦ [જુઓ ગલબુ] ગપાટો, ગપ (૨) [फा गुलबन] એક ફૂલઝાડ
ગલમેંદી સ્ત્રી૦ [ગુલ (ફા)+મેંદી] એક વનસ્પતિ, મોટી મેંદી
ગલવિદ્રધિ પુ૦ [सं] ગળાનો એક રોગ
ગલવેલ સ્ત્રી૦ [સર૦ म गुळवेल] જુઓ ગળો
ગલશુંડી(–ડિકા) સ્ત્રી૦ [स] જીભનો પાછલો ભાગ, ગળાનો કાકડો (૨) કાકડા ફૂલવાનો રોગ
ગલસ્તન પુ૦, ન૦ [स] (બકરીના) ગળાનો આંચળ (૨) [લા] નકામી વસ્તુ –ની સ્ત્રી૦ ગલસ્તનવાળી બકરી
ગલસ્થલ ન૦ [स] ગળુ (૨) [स गलस्थल] જુઓ ગળસ્થળ [ગળથૂથી
ગલ(–ળ)હુતી સ્ત્રી૦ [स गल+हुति] જુઓ
ગલિત વિ૦ [स] પડેલુ, ટપકેલુ (૨)ગળી ગયેલું
ગલી સ્ત્રી [સર૦ दे गजोल्लिअ]જુઓ ગલીપચી
ગલી સ્ત્રી૦[हिं]સાંકડી વાટ–શેરી ૦કૂ(–કૂં)ચી સ્ત્રી૦ [+फा कूचह] ગલીઓમાનો આડોઅવળો અને સાંકડો માર્ગ
ગલીગલી સ્ત્રી૦ [જુઓ ગલી] ગલીપચી
ગલીચ વિ૦ [अ गलीज] ગંદુ –અતિ ગંદુ. –ચી સ્ત્રી૦ ગલીચપણુ, ગંદવાડ
ગલીચો પુ૦ જુઓ ગાલીચો
ગલીપચી સ્ત્રી૦[જુઓ ગલી]શરીરના અમુક ભાગમા સ્પર્શથી થતા સળવળાટની મજેદાર અસર
ગલૂડગલૂડ અ૦ [રવ૦ ?] જાણે ગબડતુ હોય તેમ (ચાલવુ–બળદ ઇ૦ નુ) [ઘણુ નાનુ બચ્ચું
ગલૂડિયુ ન૦ [જુઓ ગલૂડગલૂડ] ભટોળિયુ,
ગલૂબંદ(–ધ) પું૦ [फा गुलबंद] ગલપટો
ગલેગંડ ન૦ [स] એક પક્ષી
ગલેફ પુ૦[अ गिलाफ]ગાદીતકિયા વગેરેની ખોલ
ગલેફી સ્ત્રી૦ [ગલેફ ઉપરથી] એક જાતનુ ભજિયું
ગલેલી સ્ત્રી૦ ['ગર' કે 'ગલ' ઉપરથી] તાડના ફળની અંદરનો ગર–ગર્ભ
ગલોટિયું ન૦ [જુઓ ગુલાટ] ગોટીમડુ
ગલોઠું(–ડું) ન૦ ['ગાલ' ઉપરથી ?] ગાલ નીચેનો મોની અંદરનો ભાગ

ગલોલ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ गलू(–लो)ल, हिं. गुलेल જુઓ ગલોલો] ગોફણ જેવું ગલોલા ફેંકવાનું એક સાધન (૨) તેના વડે ફેંકાતો ગલોલો –લી સ્ત્રી૦ નાનો ગલોલો –લો પુ૦ [अ. गलूलह, हिं गुलेला] ગલોલ વડે મારવાનો ગોળ કાંકરો કે પથરો

ગલ્લ પુ૦ [सं] ગાલ ૦સ્થલ(–ળ) ન૦ ગાલ, ગાલનો ભાગ

ગલ્લાંતલ્લાં ન૦બ૦વ૦ [રવ૦] ગાગાતલ્લા; બહાના, આનાકાની [–કરવાં=સીવોજવાબ ન આપવો. છટકવા બહાના બતાવવા; આનાકાની કરવી]

ગલ્લો પુ૦[.गुलक (तुर्की) અથવા फा. गुल्लह-दान] નાણું રાખવાનુ ઠામ–ખજાનો (૨) પરચૂરણ વકરાનુ નાણું નાખવાનુ પાત્ર

ગવડા(–રા)વવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ગાવું] 'ગાવુ'નુ પ્રેરક

ગવન ન૦ [इ 'ગાઉન'] એક જાતનો સાલ્લો

ગવન ન [सं गमन] + ગતિ, ચાલ

ગવરાવવું સ ક્રિ. જુઓ ગવડાવવુ

ગવરી સ્ત્રી૦ ગાય (૨) વિ૦ સ્ત્રી૦ [स गौरी] ગૌરી, ધોળી ને સહેજ લાલ ધાબાવાળી (ગાય)

ગવરીકંદ પુ૦ એક વનસ્પતિ

ગવર્નર પું૦[इं] ઇલાકાનો વડો હાકેમ (૨) સાઇકલનો હાથો ૦જનરલ પું૦ વડો ગવર્નર

ગવલી(–ળી) પું૦ [म गवळी] ગોવાળિયો (૨) ઢોર રાખનાર અને દૂધ વેચનાર (મુબઈમાં)

ગવંડર પુ૦ [पो] ગવર્નર – હાકેમ

ગવાક્ષ પુ૦ [स] બારુ, જાળિયુ

ગવાડવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ગવડાવવુ

ગવાનિ(–ને)ક ન૦ [स गवाह्निक] જમતા પહેલા ગાયને માટે જુદુ કાઢેલુ અન્ન

ગવાર પુ૦ [दे गवर?] એક વનસ્પતિ, ગુવાર (૨) તેની શીંગ અને બીજ ૦કળી, ૦શિં(–શીં.–સિ,–સીં)ગ સ્ત્રી૦ ગવારની સીંગ

ગવારા વિ૦ [फा.] કબૂલ કરેલુ, ફાવતુ

ગવાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ગાવુ] 'ગાવુ'નુ કર્મણિ (૨) [લા] નિંદાવું, ફજેત થવું

ગવાલંભ પુ૦ [सं.] ગાયનો વધ (યજ્ઞ ઇ૦મા)

ગવાહ પું૦ [फा] સાક્ષી પૂરનાર સાક્ષી –હી સ્ત્રી૦ સાક્ષી, પુરાવો [ગ્રામ્ય જનો

ગવાળાં ન૦બ૦વ૦ [दे गवार, જુઓ ગમાર]

ગવાળો પું૦ [म. गवाळें] સરસામાન વગેરેનો પરચૂરણ ઢગલો (૨) એ ભરવાનો કોથળો

ગવેન્દ્ર પુ૦ [स] (સ) વિષ્ણુ

ગવેષક વિ૦ [स] અન્વેષક –ણ ન૦, –ણા સ્ત્રી૦ અન્વેષણ

ગવેહ સ્ત્રી૦ વેર, ખાર (કા)

ગવૈયો પું૦ ['ગાવું' ઉપરથી] ગાનારો, ગાવામા ઉસ્તાદ –યણ સ્ત્રી૦ સ્ત્રી ગવૈયો

ગવ્ય ન૦ [सं.] ગાયમાથી નીપજતુ દૂધ, દહી, ઘી, છાણ, મૂત્ર વગેરે

ગશ્ત(–સ્ત) સ્ત્રી૦ [फा] રોન, ચોકી, પહેરો

ગહન વિ૦ [सं] ઊંડુ; ગાઢ (૨) દુર્ગમ; દુર્ભેદ્ય (૩) અકળ, ગૂઢ

ગહિરગંભીર વિ૦ [दे गुहिर=ઊંડુ + ગંભીર] ગહન અને ગંભીર, ઊંડાણ અને ગભીરતાવાળુ

ગહેકવું અ૦ક્રિ૦ મહેકવુ

ગહ્વર ન૦ [स] પહાડની અંદરની બખોલ, ગુફા

ગળ સ્ત્રી૦ જુઓ ગલ

ગળકબોળિયું વિ૦ [ગળક (ગળકા)+ બોળિયું (બોળવું')] ગળા સુધી ઊંડુ (પાણી)

ગળકાં ન૦બ૦વ૦ [જુઓ ગળુ] ડૂબકા, ડૂબતી વખતના ડસકા [–ખાવાં=ડૂબકા ખાવા]

ગળકેરી સ્ત્રી૦ [स गुड–ગળ (ગોળ)+કેરી] ગોળકેરી, ગોળમા આથેલી કેરી

ગળકો પુ૦ એક વાર ચાખેલી વસ્તુનો રહી ગયેલો સ્વાદ (૨) રુચિ, ભાવ, ચસકો

ગળગળવું અ૦ક્રિ૦ ['ગળગળુ' ઉપરથી] ગળગળું થવુ (૨) ['ગળવુ' ઉપરથી] દદડવું

ગળગળું વિ૦ [सं गल्त्–गल्त्] પાણીપોચુ; ઢીલુ (૨) [સર૦ प्रा गग्गर – स गद्गद] દુઃખથી કે લાગણીથી હેયુ વા કંઠ ભરાઈ જવાથી થાય એવુ –ળિયું વિ૦ ગળગળતુ

ગળગોટો, –ટડો, –ટિયો વિ૦પુ૦ ગોળમટોળ

ગળચટુ ન૦ જુઓ ગચકડું

ગળચટુ વિ૦ [ગળ (ગળ્યુ)+ચટુ (ચાટવું)] જરા ગળપણના સ્વાદવાળુ

ગળચવાં ન૦બ૦વ૦ ગૂંચવાઈને ખોત જેવા ઊભા રહેવું કે બોલતા અચકાવું તે [**-ખાવાં**= બોલતા અચકાવુ (ખોતની પેઠે)]

ગળચવું સ૦ક્રિ૦ ['ગળુ' ઉપરથી] ગળા સુધી ઇંચવું, ખૂબ ખાવુ [એક ઘરેણુ

ગળચવો પુ૦ ['ગળુ' ઉપરથી] પુરુષનુ ગળાનુ

ગળચિયું વિ૦ ['ગળુ' ઉપરથી] ગળા સુધી આવે એટલુ (૨) ન૦ જુઓ ગળચી (૩) ડૂબતા માણસનુ ઉપરનીચે આવવુ તે, ડૂબકા ખાવા તે [**ગળચિયાં ખાવાં**=ડૂબકા ખાવા]

ગળચી સ્ત્રી૦ [ગળ (म. गल)=ગળુ + ચું (फा चेह લઘુત્વવાચક પ્રત્યય)] ગળુ; બોચી **-ચું** ન૦ ગળુ (તિરસ્કારમા)

ગળજીભી સ્ત્રી૦ જુઓ ગલજીભી, એક વનસ્પતિ

ગળણી સ્ત્રી૦ ['ગળવુ' ઉપરથી] ગાળવાનુ છિદ્રાળુ સાધન [ગાળવાનો કપડાનો કકડો

ગળણુ ન૦ ['ગળવું' ઉપરથી] પાણી ઇત્યાદિ

ગળતકોઢ પુ૦ જુઓ ગલતકોઢ

ગળતી સ્ત્રી૦ [स गल्ती] જેમાથી ટીપે ટીપે પાણી ગળ્યા કરે એવુ વાસણ, શિવલિગ પર લટકાવાતુ તેવુ વાસણ

ગળથૂથી સ્ત્રી૦ [જુઓ 'ગલથૂથી'] તરત જન્મેલા બાળકને આપવાનુ ગોળ, ઘી તથા પાણીનું મિશ્રણ. [**ગળથૂથીમા મળવું**=છેક બાળપણથી મૂળથી મળવુ **ગળથૂથીમાંથી** = છેક બાળપણથી, મૂળથી.]

ગળધરી, ગળધાઈ, ગળધી સ્ત્રી૦ [स गल (ગળું)+दाह] પિત્તવિકારથી ગળુ બળવુ તે, અન્નનળીની બળતરા

ગળપણ ન૦['ગળ્યું' પરથી] ગળ્યો સ્વાદ (૨) ગોળ ખાંડ જેવી ગળી વસ્તુ [ગળૂબંધ

ગળબંધ પુ૦ [फा. गलबन्द] ગળાનુ એક ઘરેણુ,

ગળફો પુ૦ ['ગળુ' ઉપરથી] જે કફ મોમા આવતા થૂકીએ છીએ તે, બળખો [**-આવવો, કાઢવો, નીકળવો, પડવો**] [પેય

ગળમાણું ન૦ ['ગળ્યું' ઉપરથી] એક વાની-ગળ્યું

ગળવાઈ સ્ત્રી૦ [स गुल - 'ગોળ' ઉપરથી] તૈયાર થયેલા ગોળના માટલા રાખવાનુ ખળાવાડ જેવુ સ્થાન

ગળવું સ૦ ક્રિ૦ [सं गिल्] ગળામા ઉતારી જવુ (૨) ગાળવુ, શુદ્ધ કરવુ (૩) અ૦ ક્રિ૦ [स गल्] ઝમવુ (૪) ઓગળવુ (૫) ઢીલુ થવું, પાકવુ (૬) અદર ઊતરી જવુ, કળવુ [**ગળતી ગોદડીએ**=વીલે મોઢે, લીલે તોરણે. **ગળી જવું**=ગળામા ઉતારી દેવુ (૨) ગમ ખાઈ જવી (૨) ઊતરી કે ઓગળી જવુ] [તે

ગળસૂણું ન૦[ગળુ + સૂણવુ] ગળુ સૂજી આવવુ

ગળસ્થળ ન૦ [सं गलस्थल] ગાલ

ગળહૂતી સ્ત્રી૦ જુઓ ગલહૂતી-ગળથૂથી

ગળાટૂંપો પુ૦ [ગળુ + ટૂંપો] ગળુ દબાવી મારી નાખવુ તે [**-દેવો**=ગળુ દબાવી દેવુ]

ગળાફાંસો પું૦ [ગળુ + ફાસો] ગળે ફાસો ખાવો-દેવો તે [એવુ, ગળચિયુ

ગળાબૂડ વિ૦ [ગળુ + બૂડ (બૂડવુ)] ગળુ બૂડે

ગળામણ ['ગાળવુ' ઉપરથી] ગાળવાની રીત કે મહેનતાણુ (સોનુ રૂપુ ઇ૦)(૨) ગાળતા નીકળેલો કચરો **-ણી** સ્ત્રી૦ ગાળવાનુ મહેનતાણુ

ગળાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ગળવુ', 'ગાળવુ'નુ પ્રેર૦

ગળિયાગોટી સ્ત્રી૦ છોકરાઓની એક રમત

ગળિયારો પુ૦ [ગળી + કાર (म)] ગળીથી કપડા સૂતર વગેરે રગનારો

ગળિયુ વિ૦ [स गल् ઉપરથી] બેઠુ ઊઠે નહીં એવુ (૨) [ला] નિર્માલ્ય કે જક્કી

ગળિયેલ વિ૦['ગળી'ઉપરથી] ગળીના રગનુ, નીલું

ગળિયો પુ૦ કાટાનો ભારો(૨)['ગોળો' ઉપરથી] માટીનો પિડો (૩) અફીણની ગોળી

ગળી સ્ત્રી૦ [સર૦ म गुळी] એક વનસ્પતિ(૨) એના પાદડામાથી કઢાતો નીલો રગ (૩)[म] અવાજ, સૂર, ગળુ [**-ખાવી**=અફીણ વગેરેના સટ્ટામા તેજી-મદી ઉપર અમુક રકમ લેવાની એક પ્રકારની શરત મારવી **-કરવી,-નાંખવી** =ધોઈને કપડાને ગળીના રગવાળુ કરવુ]

ગળું ન૦ [स गल] શરીરનુ એક અગ (૨) અવાજ, સૂર [**-આવવું**=ચોળિયા ઊપડવા **-કરવું**=છેતરવુ (૨) નાના બાળકનુ ગળુ પડ્યું હોય તે મટાડવા તેના ગળા ને માથાની અમુક નસો પકડી, ઝોલા ખવડાવવા **-કાપવું** = વિશ્વાસઘાત કરવો, દગો રમવો **-પકડવું**=

ગળચુ પકડવુ (૨) [અમુક ખાવાથી] ગળા પર માઠી અસર થવી – ગળુ બેસી જવુ. –પકડું=ગળુ બેસી જવું(૨)બાળકને ગરમીથી કે ગળુ મચકોડાવાથી થતો એક રોગ. –બંધાવું=ગળુ રૂંધાવું(૨) મુસીબત થવી –બેસી જવું = અવાજ મંદ થવો, ગળુ અંદરથી ફૂલી જતા અવાજ બેસી જવો –રહેંસવુ, –રેંસવું=જુઓ 'ગળુ કાપવુ' ગળા ઉપર છરી ફેરવવી=[લા] વિશ્વાસઘાત કરવો, દગો રમવો ગળાના સમ ખાવા=જીવના સોગન ખાવા ગળામાં જીભ ઘાલવી=બોલતુ અટકવું ગળામાં જોતરું ઘાલવું, વળગાડવું = જંજાળમા નાખવું. પીડા વળગાડવી (૨) પરણાવીને દુનિયાદારીની માયાજૂટમા નાખવુ ગળા લગી, ગળા સુધી=મનમાન્યુ, પૂરેપૂરુ. ગળે આવવું=જીવ ઉપર આવી જવુ (૨) બાવરુ થઈ જવુ (૩) મુસીબત પડવી ગળે ગળું મળી જવું=તરસથી ગળું સુકાઈ જવુ ગળે ઘાલવું=[કટાક્ષમા] પોતાના ઉપયોગમા લેવુ ઉદા૦ "મારે શુ ગળે ઘાલવુ છે?" (૨) ગળે વળગાડવુ, જવાબદારી ઓઢાડવી ગળે છરી ફેરવવી=જુઓ 'ગળા ઉપર છરી ફેરવવી' ગળે ઝલાવું, (–ઝલાઈ જવું)=મુશ્કેલ સ્થિતિમા મુકાવુ ગળે ટાંટિયા આવવા, ગળે ટાંટિયા ભરાવા=મુશ્કેલ સ્થિતિમા મુકાવુ ગળે દોરી આવવી=ગૂંગળાઈ જવુ (૨) મહામુશ્કેલીમા આવી પડવુ ગળેથી દોરી કાઢી નાખવી=માથેથી જોખમ ઉતારી નાખવુ. ગળે નખ દેવો; ગળે નખ મારવો=ગળે ટૂંપો દેવો, ગૂંગળાવીને મારી નાખવુ. ગળે નાખવું=માથે નાખવુ, જવાબદારી ઓઢાડવી ગળે પડવું=આળ ચડાવવુ; માથે નાખવુ (૨) કાલાવાલાની જબરદસ્તી કરવી ગળે પવિત્રાં આવવાં=જુઓ 'ગળે ટાંટિયા આવવા' ગળે પાણી ન પડવા દેવું=ત્રાસ ગુજારવો ગળે બાઝવું, વળગવું=ગળે પડવુ (૨) ગળે ન ઊતરવુ (શોક આદિથી અન્ન આદિનુ) ગળે વળગાડવું=જુઓ 'ગળે નાખવુ', ગળે હાથ મૂકવો=ગળાના સોગન ખાવા.] –ગૂમંધ પુ૦ ગળાનુ એક ઘરેણુ –ટૂંપો પુ૦ ગળાટૂંપો –ડોપડુ વિ૦ પારકી વસ્તુ બથાવી પડનારુ (૨) ખોટો આરોપ મૂકનારુ. ગળેચી સ્ત્રી૦ ઢોરનો એક રોગ

ગળો સ્ત્રી૦ [સં. गुडूची, प्रा गळोई] એક વેલ

ગળો પુ૦ ટેવ, લત

ગળ્યુ વિ૦ [સં गुल्य] ગોળ સાકરના જેવા સ્વાદવાળુ, મીઠુ ૦મધ, ૦સાકર વિ૦ મધ, સાકર જેવુ — બાકુ ગળ્યુ

ગંગ સ્ત્રી૦ [પ્રા ; સં. गङ्गा] (સ) ગંગા નદી(૨) પુ૦ (સં) એક હિંદી કવિ

ગંગચીલ ન૦ [गङ्ग+चिल्ली (સ)] એક પક્ષી

ગંગમેના સ્ત્રી૦ એક પક્ષી [એક સગડી

ગંગરી સ્ત્રી૦ કાશ્મીરમા ઠંડીમાં ગળામા ગખવાની

ગંગા સ્ત્રી૦ [સં.] (સ.) હિંદુઓની પવિત્ર નદી, ભાગીરથી (૨) [લા] ગંગાજળ [–કરવી=નાહવુ (બાળબાષા). –નાહવી=છૂટવુ, મુક્ત થવુ (પાપમાથી; તેમ જ (લા) લપમાથી; જવાબદારીમાથી) ગંગાનો પ્રવાહ=(પવિત્ર ને પાવન કરનારી વસ્તુ માટે વપરાય છે) (૨) નિર્મળ તથા અસ્ખલિત (વાણીનો) પ્રવાહ] ૦ગોળી સ્ત્રી૦ ગંગા જેવી પવિત્ર ગોળી (જે ગોળીમાથી બોટેલે વાસણે જ કાઢીને પાણી પિવાય છે તેને એમ મશ્કરીમા કહે છે) ૦છાપ વિ૦ વચમા મૂળ અને તળે ઉપર ટીકા છાપી હોય તેવુ (મુદ્રણ) ૦જમની વિ૦ બે બાજુ જુદા જુદા રંગવાળુ (૨) જુદી જુદી ધાતુઓનુ બનેલુ ૦જળ ન૦ ગંગા નદીનુ પાણી જળિયું વિ૦ ગંગાજળ જેવુ ૦જળી સ્ત્રી૦ ગંગાજળ રાખવાનું વાસણ (૨) તાબાકૂડી જળુ વિ૦ ઘોડાની એક જાતનુ ૦ધર પુ૦ (સ) શિવ ૦પૂજન ન૦ ગંગાયાત્રા કરી ઘેર ગંગા લાવે ત્યારે કરાતો પૂજનવિધિ–વરો ૦વતરણ ન૦ [+અવતરણ] ગંગાનો પૃથ્વી પર અવતાર થયો તે ૦સ્નાન ન૦ ગંગા નદીનુ (પવિત્ર) સ્નાન ૦સ્વરૂપ વિ૦ પવિત્ર (વિધવાના નામ આગળ માનાર્થે વપરાતુ ગં. સ્વ. વિશેષણ). –ગોદક ન૦ ગંગાજળ

ગંગે(-જે)ટી સ્ત્રી૦ એક ઝાડ, ગજેટી, નાગબલા
ગંગેટું ન૦ ગંગેટીનું ફળ
ગંગેડું ન૦ એક ઝાડ [ખાવાનું પાન
ગંગેરી પાન ન૦ ['ગંગા' ઉપરથી] એક જાતનું
ગંગોત્રી સ્ત્રી૦ (સ.) ગંગા નદીનું મૂળ—એક તીર્થ (૨) એક વનસ્પતિ
ગંગોદક ન૦ [सं] ગંગાજળ
ગંજ પું૦ [फा, सं] ઢગલો (૨) એક જાતની એકબીજામાં બેસતી વસ્તુઓની ઉતરડ [—મારવો=મોટો ઢગલો કરવો કે ખડકવો]
ગંજન ન૦ [सं] જુલમ (૨) ચડિયાતાપણું (૩) વિ૦ જુલમી (૪) ચડિયાતું [કરવો
ગંજવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ગંજન] પીડવું, જુલમ
ગંજાવર વિ૦ [फा] ઘણું મોટું [છાલિયું
ગંજિયું ન૦ [જુઓ ગંજ] ગંજમાંનું એક પાત્ર,
ગંજી સ્ત્રી૦ [જુઓ ગંજ] ઘાસનો ઢગલો, ઓઘો ૦નો કૂતરો પું૦ ખાય નહીં ને ખાવા દે નહીં એવો અદેખો માણસ ૦નો સાપ પું૦ છૂપો દુશ્મન
ગંજીફરાક ન૦ [इं फ्रॉक ઉપરથી] શરીરે ચપટ આવી રહે એવું ગૂંથેલું બદન
ગંજીફો પું૦ [फा] રમવાનાં પાનાંનો જથો
ગંજેટી(-રી) વિ૦ ['ગાંજો' ઉપરથી] ભાંગ-ગાંજાનો વ્યસની (૨) જુઓ ગંગેટી
ગંઠણ ન૦ જુઓ ગાંઠણ
ગંઠાઈ સ્ત્રી૦, -મણ ન૦ ['ગાંઠવું' ઉપરથી] ગાંઠવાનું મહેનતાણું (૨) ગાંઠવાની રીત અથવા કળા. -મણી સ્ત્રી૦ ગાંઠવાનું મહેનતાણું
ગંઠાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ગાંઠવું'નું પ્રેરકરૂપ
ગંઠાવું અ૦ક્રિ૦ 'ગાંઠવું'નું કર્મણિરૂપ (૨) [લા.] વધતું અટકવું (ગંઠાઈ જવું)
ગંઠિયું વિ૦ [सं ग्रथ (प्रा गंठ)=દુષ્ટ હોવું કે सं ग्रंथि પરથી જુઓ ગઠિયું] ઠગ, ધુતારું (૨) ખીસાકાતરુ
ગંઠીછોડ(-ડો) પું૦ [सं. ग्रंथि, प्रा गंठि + છોડ (છોડવું)] ગાંઠે આવેલું છોડી લેનારો; ગંઠિયો
ગંઠેર ન૦ એક વનસ્પતિ
ગંઠો પું૦ [सं ग्रंथि, प्रा. गंठि] કોટે પહેરવાનું એક ગાંઠેલું ઘરેણું, કંઠો (૨) દાબીને બાંધેલી ગાંસડી (૩) આઠ ફૂટની લંબાઈનું માપ (૪) ગાંઠિયો
ગંઠોડો પું૦ ['ગાંઠવું' ઉપરથી] સ્ત્રીના પગનું એક ઘરેણું (૨) હાથનું સોનાનું સાંકળું (૩) [सं. ग्रंथि=ગાંઠ ઉપરથી] એક વનસ્પતિનું મૂળ, ઔષધિ
ગંડ પું૦[सं]લમણો(૨)ગાલ(૩)ગાલ ને લમણા સહિત ચહેરાની એક બાજુ ૦માળ સ્ત્રી૦ કંઠમાળ ૦સ્થલ(-ળ) ન૦ (હાથીનો) લમણાનો ભાગ, કુંભસ્થળ (૨) ગાલ
ગંડક વિ૦[જુઓ ગાંડું] ઘેલું (૨)પું૦[सं]ગેંડો
ગંડકી સ્ત્રી૦ [सं] (સ.) પટણા પાસે ગંગાને મળતી હિમાલયની એક નદી
ગંડવો પું૦ ગાંડો આદમી(૨) ['ગાંડ' ઉપરથી] ભડવો [ગાંડું
ગંડિયું, ગંડું વિ૦ ['ગાંડું' ઉપરથી] ગાંડિયું,
ગંડૂષ પું૦ [सं] કોગળો
ગંડેરી સ્ત્રી૦ [हिं गंडीरी]છોલેલી શેરડીના કકડા
ગંદકી સ્ત્રી૦[फा. गंदगी], -વાડ પું૦, સ્ત્રી૦, -વાડો પું૦ વાસ મારતો કચરોપૂંજો અથવા મળમૂત્ર (૨) અસ્વચ્છતા
ગંદું વિ૦[फा गंद]ગંદકીવાળું,મેલું ૦ગોબરું વિ૦ ગંદું. -દાઈ સ્ત્રી૦
ગંધ પું૦,સ્ત્રી૦[सं.]સોડ,વાસ(૨)દુર્ગંધ(૩)સુગંધી પદાર્થ,ચંદન(૪)તિલક,ચાલ્લો(૫)[લા.]મિથ્યાભિમાન(૬)અણગમો(૭)(જરા પણ)સહવાસ, નિકટતા ઉદા૦ 'મારે એની ગંધ ન જોઈએ' [—આવવી=દુર્ગંધ માલૂમ પડવી, નાકે સોડાવું —મારવી=ગંધાવું, દુર્ગંધ કાઢવી] ૦ગજ પું૦ સારામાં સારી જાતનો હાથી ૦ઘાણ સ્ત્રી૦ નઠારી વાસનું ચોપાસ ફેલાવું તે ૦દ્રવ્ય ન૦ સુગંધી પદાર્થ ૦પતંગ ન૦ એક પંખી ૦પુષ્પ ન૦અ૦વ૦ ચંદન અને ફૂલ ૦માદનગિરિ પું૦ (સ.)મેરુની પૂર્વે આવેલો સુગંધીદાર જંગલોવાળો એક પર્વત ૦વતી વિ૦ ગંધવાળી (૨) સ્ત્રી૦ પૃથ્વી (૩) મદિરા (૪) નવમાલિકા (૫)[सं] મત્સ્યગંધા (૬) વાયુની નગરી ૦વ(-વા)હ પું૦ વાયુ ૦સાર પું૦ સુગંધીવાળી વસ્તુ, અત્તર (૨) સુખડ

ગંધક પું૦ [સં] એક ખનિજ પદાર્થ -કામ્લ પુ૦[+અમ્લ]એનો અમ્લ-તેજાબ -કાયિત વિ૦ 'સલ્ફાઇટ' -કિત વિ૦ 'સલ્ફેટ'
ગંધના સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
ગંધબરેડો પું૦ (કા) પત્તો, ખરખબર
ગંધબિરોઝો પુ૦ એક વનસ્પતિ, બેરજો
ગંધર્વ પુ૦ [સં.] સ્વર્ગનો ગવૈયો ૦નગર ન૦ ગધર્વોની કાલ્પનિક નગરી(૨)[લા] મૃગજળ ૦લગ્ન ન૦, ૦વિવાહ પુ૦ વિવાહનો એક પ્રકાર, જેમા વરકન્યા પોતાની મેળે છાની રીતે પરણે છે ૦વેદ પુ૦ સગીત વિષે ચર્ચા કરતો એક ઉપવેદ, સગીતશાસ્ત્ર
ગંધવા પુ૦ [ગંધ+વા] સહવાસ, સોબત
ગંધાક્ષત [સં] પુ૦ બ૦વ૦ ચંદન અને ચોખા
ગંધાણ ન૦ ['ગધાવું' ઉપરથી] ગધાતુ હોય તે
ગંધાર પુ૦ [સં.] (સ) હિંદુસ્તાન અને ઈરાન વચ્ચે આવેલા દેશનુ પ્રાચીન નામ (હાલનુ કંદહાર)(૨)[પ્રા गंधार] ગાધાર-'ग' સ્વર
ગંધાવું અ૦ક્રિ૦ [સં गंध, દે. गंधिअ=ખરાબ ગધવાળુ] ગધ-બદબો મારવી (૨) કોવાવું
ગંધીલું વિ૦ ['ગધ' ઉપરથી] વાસ મારતુ(૨) [લા] અદેખુ (૩) કકાસિયુ (૪) અતિશય ચીકણા સ્વભાવનુ
ગંધેલી સ્ત્રી૦ [સં गंध ઉપરથી] એક ફૂલઝાડ
ગંભીર વિ૦[સં] ઊડુ (૨) અહોભાવ ને માન ઉપજાવે તેવુ, પ્રૌઢ (૩) પુખ્ત, ઠરેલ, વજનદાર (માણસ, વિચાર વગેરે) (૪) ધીર, સહનશીલ (સ્વભાવ). ૦તા, -રાઈ સ્ત્રી૦
ગમત સ્ત્રી૦ જુઓ ગમ્મત
ગા સ્ત્રી૦ જુઓ ગાય
ગાઉ પુ૦ [સં. गव्यूत, પ્રા. गाउ] અતરનુ એક પરિમાણ (દોઢેક માઈલ)
ગાગર (૨,)સ્ત્રી૦[સં गर्गरी, દે गग्गरी] સાકડા મોનુ પાણી ભરવાનુ વાસણ અમુક ઘાટનો ઘડો (૨)હળનો વચ્ચેનો જાડો ભાગ(ચ) ૦બેડિયું ન૦ બેત્રણ ગાગરોની ઉતરડ ૦ની માનતા સ્ત્રી૦ માતાને વધામણુ દેવાની એક રીત -રિયો ભટ પુ૦ માણભટ
ગાજ(-ઝ) પુ૦, ન૦ જુઓ ગાઝ
ગાજ પું૦ [इं गॉझ] બોરિયું ઘાલવાનુ નાકુ(૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ ગાજવુ] ગર્જના
ગાજર પુ૦,ન૦ [સં, દે गज्जर] એક વનસ્પતિ તથા તેનુ કદ -રિયું ન૦, -રિયો પુ૦[લા.] મોટુ ઊભુ ટીલુ. [-ખેંચવું, તાણવું= મોટુ ઊભુ ટીલુ કરવુ]
ગાજવીજ સ્રી૦ [ગાજ+વીજ] વાદળાની ગર્જના અને વીજળી
ગાજવું અ૦ક્રિ૦[સં गर्ज्, પ્રા गज्ज]ગરજવું (૨) [લા] જાહેર થવુ, નામના થવી
ગાજી,-ઝી [अ.] વિ૦ ધર્મને માટે લડનાર કે મરનાર વીર ૦(-ઝી)મર્દ(-ર્દ) પુ૦બહાદુર લડવૈયો-પહેલવાન
ગાઝ ન૦ [इ गॉझ] રેશમ, સૂતર કે તારની એક જાળીદાર કે પાતળા પોતની બનાવટ
ગાઝી,૦મર્દ(-ર્દ) [अ] જુઓ 'ગાજી'માં
ગાઠવું અ૦ક્રિ૦[ગાઠુ' પરથી ?] ઠગાવુ,છેતરાવુ
ગાઠુઓ પું૦+ગઠિયો [પડેલુ (૨) હારેલું
ગાઠુ વિ૦ [સં घृष्ट, પ્રા घट्ठ] ઘસાયેલુ, નબળુ
ગાડર(-રુ) ન૦ [સં गड्डर; સર૦ દે गड्डरी= ઘેટી જુઓ ગડેરિયો] ઘેટું, મેઢુ -રિયુ વિ૦ ગાડરને લગતુ(૨)[લા.]ગાડરની જેમ-આંધળી રીતે અનુસરતુ, ગતાનુગતિક [ગાલ્લું
ગાડલી સ્ત્રી૦ ['ગાડી' ઉપરથી]ગાલ્લી -લુ ન૦
ગાડવું સ૦ક્રિ૦ [સં गर्त, પ્રા गड्ड ઉપરથી, हिं गाडना] ખાડો કરીને દાટવુ
ગાડવો પુ૦ ['ઘડો' ઉપરથી] ઘૂડા જેવું વાસણ (ઘી-તેલ ભરવાનુ)
ગાડી સ્ત્રી૦[પ્રા.દે गड्डी]એક વાહન(રેલ-ગાડી, મોટર-ગાડી, ઘોડા-ગાડી ઇ૦) [ગાડી, વાડી ને લાડી=વાહન,ખેતર,ને સ્ત્રી ત્રણે-અર્થાત સર્વ વૈભવ(હોવા) ગાડી ઘોડો લેવો, ગાડી ઘોડે ફરવું=સારા સાધનવાળા હોવુ -ચૂકવી=મોડા પડવાથી રેલગાડીમા બેસી ન શકાવું ગાડીમાં ઘાલવું=વાહનમા ઊચકીને બેસાડવુ કે મૂકવું (જેમ કે માલ) -કરવી=ભાડાની ગાડી રોકવી]૦ત(-વાન, -વાળો) પુ૦ ગાડી હાંકનાર ૦ભાડું ન૦ ગાડીનુ ભાડુ, વાહનખર્ચ

ગાડું ન૦[प्रा दे गड्डु] એક વાહન [-ગબડાવવું. ચલાવવું=વ્યવહાર ધીરજથી નભાવવો. -છોડવું=ગાડે જોડેલા બળદને જૂસરીએથી છોડવા (૨) મુસાફરીમા વિસામો ખાવો -જોડવું=ગાડે બળદ જોતરવા -ધપાવવું, હાંકવું=જુઓ, ગાડું ગબડાવવુ ગાડાના પૈડા જેવો=મોટો,ગોળ(રૂપિયો) ગાડાના અડા જેવું=ઘણુ મોટુ, આગળ તરી આવતુ (નાક) ગાડે ઘાલવું=(ચાલવાને અશક્ત હોવાથી) ગાડામા બેસાડવુ ગાડે ચડીને=જુલ્મી રીતે-ઉઘાડે છોગ(૨)એકાએક, જલદી (મોત આવવુ) ગાડે ચડીને ગ્રહણ જોવું=(ગ્રહણઘેલા છોકરાની મા વિષે બોલતા) આતુરતાપૂર્વક સૌથી પહેલા ગ્રહણ જોવુ ગાડે જોડાવું, જોતરાવું=સાસારિક વ્યવહારમા-જંજાળમા પડવુ] -ડાચીલો પુ૦ ગાડાનો ચીલો -ડામાર્ગ,-ડાવ(-વા)ટ સ્ત્રી૦ ગાડાનો માર્ગ -ડાખેડુ પું૦ ગાડુ ચલાવનારો,ગાડાનો હાંકેડુ ૦ગરીડુ ન૦ગાડું અને એવુ બીજુ, ગાડુ વગેરે

ગાઢ(-ઢું) વિ૦[सं] ઘટ્ટ, ઘાડુ (૨)અત્યત, ઘણુ (અજ્ઞાન, અધારુ) (૩) ભારે, ઘોર (નિદ્રા)

ગાણપત્ય પુ૦[सं] ગણપતિનો પૂજક (૨)ન૦ ગણેશપૂજા (૩) સરદારી

ગાણિતિક વિ૦[सं] ગણિતને લગતુ

ગાણુ ન૦ [सं गायन; प्रा गाण] ગાવુ તે (૨) ગાયન, ગીત

ગાત ન૦+, ૦ર (પ) જુઓ ગાત્ર

ગાતડી સ્ત્રી૦ [सं गात्र] વગર સીવેલુ કપડુ ઓઢીને ગળે વાળેલી ગાઠ

ગાતર ન૦બ૦વ૦ [सं गात्र] શરીરના અવયવ, સાધા [-ઢીલાં થઈ જવાં=(ઘડપણ કે થાક કે તેવા કારણે) શક્તિ ચાલી જવી]

ગાત્ર ન૦[સં.]શરીર(૨)શરીરનો અવયવ-ભાગ ૦ભગ પુ૦ ગાતરઢીલા થઈ જવા તે ૦શોષણ ન૦ ગાત્રો શોષાઈ-સુકાઈ જવાં તે ૦સૌષ્ઠવ ન૦ ગાત્રોની સુદરતા ૦વર્ણ પું૦ સગીતમા એક અલકાર

ગાથા સ્ત્રી૦[સં.]કથા(૨)છંદબદ્ધ વાર્તા(૩)શ્લોક (ઉદા૦ બૌદ્ધ ગાથા) (૪) એક પ્રાકૃત ભાષા

ગાદલુ ન૦ [हिं म. गदेला] ખૂબ રૂથી ભરેલુ ગોદડું -લી સ્ત્રી૦ નાની(આસન જેવી)ગાદી

ગાદી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं गद्दी, म] બેસવાના આપતુ નાનુ ગાદલુ (૨) શેઠ કે મોટા માણસ કે મહત ઇ૦નુ આસન કે પદ (૩) રાજાનુ તખ્ત, સિંહાસન [ગાદીએ આવવું કે બેસવું=રાજગાદી મળવી, રાજા થવું] ૦તકિયો પુ૦ ગાદી અને તકિયો (૨) [લા] આરામ અને સુખની સ્થિતિ ૦નશીન વિ૦ ગાદીએ આવેલુ, ગાદી પર બેઠેલુ ૦પતિ પુ૦ રાજા (૨) ગાદીનો વારસ

ગાધ વિ૦[स] છીછરુ, ઊડુ નહિ તેવુ, પાર જઈ શકાય એવુ

ગાધિ(-ધી) પુ૦ [सं] (સ) વિશ્વામિત્રના પિતા ૦સુત પુ૦ (સ) વિશ્વામિત્ર

ગાન ન૦[सं] ગાવુ તે, ગાયન, ગીત ૦તાન ન૦ ગાવુ બજાવવુ તે (૨) [લા] ચેનબાજી

ગાપ(-બ)ચી સ્ત્રી૦,-ચું ન૦[જુઓ 'ગાબચી'] યુક્તિપ્રેર કાઢી કે નીકળી જવુ તે [-મારવી, મારવું=(કામકાજમાથી કે મડળીમાથી) યુક્તિથી છાનામાના નીકળી જવુ, છટકી જવુ]

ગાપ(-બ)ચુ ન૦ ડગળુ, દળદાર ટુકડો. [-નીકળી જવું=ડગળુ અલગ પડવુ]

ગાફ(-ફે)લ વિ૦ [अ गाफ़िल] અસાવધ ૦પણું ન૦,-લાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ ગાફેલી

ગાફેલ, -લાઈ જુઓ 'ગાફલ'મા -લિયત, ગાફેલી સ્ત્રી૦ ગાફલપણુ, અસાવધાની

ગાબચી સ્ત્રી૦, -ચુ ન૦ [गेव (फा)+चेह (फा)?] જુઓ ગાપચી [-મારવી (-વું)]

ગાબડ-ગૂબડ ન૦બ૦વ૦ નાનામોટા પરચૂરણ ગાબડા

ગાબડી [सं] [सं गर्भ?] કાણુ (૨) નાનો ખાડો (ઉદા૦ ગાબડીદાર રૂપિયો) [-મારવી= જુઓ ગાપચી મારવી] -ડુ ન૦ બાકુ; કાણુ (૨) ખાડો (૩) [લા] નુકસાન ખોટ

ગાભ પુ૦[स गर्भ]ગર્ભ (પશુની માદાનો). ૦ણ ન૦ જુઓ ચિંગોડી (૨) વિ૦સ્ત્રી૦ ગાભણી. ૦ણી વિ૦સ્ત્રી૦ [स गर्भिणी] ગર્ભવાળી

(પશુની માદા). [-ઘલોડી જેવી = ખૂબ સુરત અને ભારેવાન (સ્ત્રી)]
ગાભરુ વિ૦ [સં૦ મ ઘાવરા] ગભરાયેલું
ગાભલી સ્ત્રી૦ સોનીનું એક ઓજાર
ગાભલું વિ૦ [સં गर्भ ઉપરથી] નરમ, પોચું (૨) ન૦ પીંજેલા રૂનો પોલ (૩) વાદળનો જથ્થો
ગાભાચૂથા પુ૦બ૦વ૦[ગાભો + ચૂથા (ચૂથવું)] રદ્દી કાગળ કે કપડાના ડૂચા - ગાભા
ગાભો પુ૦ [સં गर्भ, પ્રા गब्भ] જેનાથી વસ્તુની અંદરનું પોલાણ પૂરવામાં આવે તે (૨) પાઘડીનું ખોતાનું (૩) ઘરેણાની અંદરનો તાબાપિત્તળનો સળિયો (૪) અંદરનો ગર - ગરભ (૫) રદ્દી કપડું - ડૂચો [ગાભેગાભા કાઢી નાખવા = સખત માર મારવો (૨) આટો કાઢી નાખવો **ગાભા નીકળી જવા** = સખત માર પડવો (૨) આટો નીકળી જવો]
ગામ ન૦ [સં. ग्राम, પ્રા.] માણસના વસવાટનું સ્થળ (બહુધા શહેરથી નાના પાયા પરનું) (૨) વતન રહેઠાણ [-**આંડું** કે **ઘેલું કરવું** = રૂપ-ગુણથી ગામને વશ કરવું - મોહિત કરવું **ગામનું પાપ, ગામનો ઉતાર** = ગામનું સૌથી ખરાબ માણસ **ગામ માથે કરવું** = આખા ગામમાં ગોધારોપ કરવી -**રીતે દિવાળી** = સ્થળના રીતરિવાજ મુજબ ચાલવું -**હલાવી નાખવું** કે **મારવું** = આખા ગામને તળે ઉપર કરી દેવું - ઉશ્કેરવું. **ગામે ગામનાં પાણી પીવાં** = ખૂબ મુસાફરી કરી અનુભવી થવું **ગામમાં ઘર નહીં ને સીમમાં ખેતર નહીં** = કંઈ પણ સ્થાવર મિલકત વિનાનું - ખેજવાબદાર માણસ **ગામ વચ્ચે રહેવું** = સૌની સાથે આબરૂ-ભેર - લોકવ્યવહાર જાળવીને રહેવું] **૦ઈ** વિ૦ આખા ગામનું, -ને લગતું **૦ગરાસ** પુ૦ રાજાએ બક્ષિસ આપેલી જમીન (૨) ગામ કે જમીનની આવકરૂપી આજીવિકા (૩) ગામ કે ગરાસ, માલમિલકત **૦ગરાશિ(-સિ)યો** પુ૦ ગામગરાસવાળો. **૦ઠાણું** ન૦ [+ स्थान] જેની પર ગામ વસ્યું હોય તે જમીન કે સ્થળ **૦ઠી** વિ૦ [+ સં स्थ] ગામડાનું, -ને લગતું (૨) [લા] ગ્રામ્ય, ગામડિયું **૦ડિયણ** સ્ત્રી૦ ગામડિયા સ્ત્રી **૦ડિયું** વિ૦ ગામડાનું, -ને લગતું (૨) [લા] તેવી રીતભાતનું, ગૈયા જેવું, પ્રાકૃત. **૦ડિયો** પુ૦ ગામડાનો પ્રાકૃત માણસ. **૦ડું** ન૦ [પ્રા गामड] નાનું ગામ **૦(-મો)તરું** ન૦ [સં. ग्रामान्तर] એક ગામ છોડી બીજે ગામ જવું - ગ્રામાંતર કરવું તે **૦દેવી, ૦દેવતા** સ્ત્રી૦ જુઓ ગ્રામદેવતા. **૦લોક** પુ૦ બ૦વ૦ ગામની બધી વસ્તી - સમાજ **૦વખો** પું૦ [+ વખો (વિખૂટા પડવું)] ગામનો વિયોગ (૨) તેનું દુઃખ (૩) આખા ગામ સાથે લડાઈટંટો **૦સ(-સા)રણી** સ્ત્રી૦ આખા ગામને જમાડવું તે. ગામેરું
ગામાત વિ૦ ['ગામ' ઉપરથી] જુઓ ગામઈ
ગામી પુ૦ [સં ग्रामिक, પ્રા गामिअ] ગામનો માલિક (૨) મુખી (૩) [દે. ग्रन्थिअ] માળી
ગામી વિ૦ [સં] (સમાસને અંતે) 'જતું, પહોંચતું' એવા અર્થમાં ઉદા૦ ક્ષેત્રગામી
ગામેતી પુ૦ [સં ग्रामपति] ગામનો મુખ્ય માણસ, મુખી (૨) [કા] ગામનો રખવાળ
ગામેરું ન૦(ચ) આખા ગામને જમાડવું તે - મોટો વરો (૨) ગામ (અમદાવાદ જિલ્લામાં)
ગામોટ વિ૦ [ગામ' ઉપરથી] ગામનું (૨) ગામડિયું (૩) પું૦ ગામનો ગોર -**ટી** પુ૦ ગામોટ -**ટું** ન૦ ગામનું ગોરપદું
ગામોતર પુ૦ [સં ग्राम + उत्तर] ગામનો બહારવટિયો
ગામોતરું ન૦ જુઓ ગામતરું
ગાય સ્ત્રી૦ [સં गो, પ્રા गाई] દૂધ દેતું એક ચોપગું [-(ઘેર)**બાંધવી** = ગાય પાળવી -**ના ભાઈ જેવું** = મૂર્ખ, આખલા જેવું -**પછવાડે વાછડું** = બાળકનું માની પછવાડે પછવાડે જ ચાલવું. -**વહેલી વિયાવી** બીજા કરતા પહેલું જન્મી લેવું -**વિનાનું વાછરડું** = અનાથ મા વિનાનું] **૦વ્રત** ન૦ ગાય પૂજવાનું કુમારિકાઓનું એક વ્રત
ગાયક પુ૦ [સં] ગાનારો, ગવૈયો -**કા** સ્ત્રી૦ [સં] ગાનારી, ગાયક સ્ત્રી
ગાયકવાડ પું૦ (સં.) વડોદરાના રાજાની અટક

કે તે રાજ -ડી વિ૦ ગાયકવાડને લગતુ કે તેના જેવુ
ગાયત્રી સ્ત્રી૦ [सं] એક વૈદિક છદ (૨) એક વૈદિક મત્ર ૦પુરશ્ચરણ ન૦ [सं.] સવા લાખ ગાયત્રીનો વિધિપૂર્વક જપ '
ગાયન ન૦ [सं] ગાવુ તે (૨) ગાવાની ચીજ ૦વાદન ન૦ ગાવુ બજાવવુ તે ૦શાસ્ત્ર ન૦ સગીતશાસ્ત્ર
ગાયબ વિ૦ [अ गाइब] ગેબ અલોપ
ગાયબગલું ન૦ [हिं गायबगला] એક પક્ષી (પ્રાય ઢોર પાસે રહી તેના જીવડા ખાય છે)
ગાયમ પુ૦ વહાણના પાછલા ભાગનો એક થાભલો
ગાયિકા સ્ત્રી૦ [सं] ગવૈયણ
ગાર (૨,) સ્ત્રી૦ લીપવા માટે બનાવેલો છાણ-માટીનો ગારો [(ઠડુ ગાર)
ગાર વિ૦ [म.] (પ્રાય 'ઠડુ' સાથે) ઘણુ ઠડું
-ગાર વિ૦ [फा, સર૦ प्रा गार, सं कार] 'કરનાર' એવા અર્થનો તદ્ધિત - નામને લાગતો પ્રત્યય (ઉદા૦ મદદગાર)
ગારત(-દ) વિ૦ [अ.] જેર, મૃત્યુવશ
ગારદી પુ૦ [इ गार्ड, સર૦ म., हिं. गारद] ગાર્ડ, પહેરેગીર ચોકીદાર
ગારવો પુ૦ [सं गौरव, प्रा गारव=અભિમાન; મહત્તા] + ગર્વ
ગારા પુ૦ એક રાગ
ગારાળુ વિ૦ ['ગારો' ઉપરથી] ગારાવાળુ
ગારિયુ ન૦ ['ગાર' ઉપરથી] ગૂદીને ગાર કરવા છાણમાટીનો કરેલો ગોળો (૨) રાધેલુ અન્ન ઢાકવાનુ ટોપલા જેવુ માટીનુ ઠામ
ગારિયો પુ૦ [ગારો પરથી] ગારો વહેનારો મજૂર
ગારુડતંત્ર ન૦ [सं] મદારીની તત્રવિદ્યા
ગારુડી પુ૦ [म गारुडिक] મદારી (૨) સાપનો મત્ર જાણનાર (૩) જાદુગર ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ ગારુડીની વિદ્યા
ગારો પુ૦ [हिं. गारा] કાદવ, કીચડ (૨) ચણતરમા વાપરવા કરેલી તૈયાર માટી (૩) કેલ
ગાર્ગી સ્ત્રી૦ [सं] (સ) ઉપનિષદોમા પ્રસિદ્ધ એવી બ્રહ્મવાદિની સ્ત્રી [પટી
ગાર્ટર ન૦ [इं] મોજા પર બાધવાની (રબરની)
ગાર્ડ પુ૦ [इं] (લશ્કરી) પહેરેગીર, રક્ષક (૨) આગગાડીને સભાળીને હકાવી જનાર
ગાર્ડી પુ૦ [पो] જુઓ ગારદી (૨) એક પારસી અટક
ગાર્હપત્ય પુ૦ [सं] (સ) હિંદુ ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે ગૃહસ્થે રાખવાના ત્રણ અગ્નિમાનો એક (૨) ન૦ જુઓ ગૃહસ્થી
ગાર્હમેધ પુ૦ [सं] ગૃહસ્થે રોજ કરવાના પાચ મહાયજ્ઞો [ગાર્હમેધ
ગાર્હસ્થ્ય ન૦ [सं] ગૃહસ્થાશ્રમ (૨) જુઓ
ગાલ પુ૦ માણસના મોની બે બાજુનો ભાગ. [-ઉપર ગાલ ચઢવા = ગાલ બહુ જાડા થવા] ૦પચોરિ(-ળિ)યાં ન૦ બ૦ વ૦ કાકડા કે ચોળિયા ફૂલવા તે. ૦ફાડિયુ ન૦ એક જાતની દળદાર પૂરી ૦મશૂ(-સૂ)રિયુ ન૦ [+सं. मसूरक = ઓશીકુ] ગાલ તળે રાખવાનુ મશરૂનુ કે કોઈ પણ નાનુ ગોળ ઓશીકુ ૦માર વિ૦ બડાઈખોર, ગપાટા હાકનારુ
ગાલાવેલું વિ૦ (કા) અર્ધું ગાડુ, દાવારગુ
ગાલિ સ્ત્રી૦ [सं] ગાળ ૦પ્રદાન ન૦ ગાળ આપવી - ભાડવી તે
ગાલીચો પુ૦ [फा] ઊનનુ એક જાતનુ પાથરણુ
ગાલોડું ન૦ ['ગાલ' ઉપરથી] ગલોડુ, ગાલનો અદરનો ભાગ, ગલોફુ
ગાલ્લી સ્ત્રી૦ [જુઓ ગાડલી] નાનુ ગાલ્લુ (ભારનુ કે વાહનનુ) (૨) એક પરિમાણ. ત્રીસ મણનુ માપ -લ્લુ ન૦ ગાડુ
ગાવડકુ ન૦ થૂવરનુ પાદડુ
ગાવડી સ્ત્રી૦ [सं गो, प्रा गावी, સર૦ फा गाव, म गावडी] ગાય ['ટોપ માસ્ટ'
ગાવડોલ પુ૦ ['ડોલ' ઉપરથી] મુખ્ય ફૂવાસ્થભ;
ગાવદી વિ૦ [સર૦ म., हिं] ગોળુ, ગદ્દુ (૨) અણસમજુ, મૂર્ખ (૩) જગલી
ગાવલી સ્ત્રી૦ [हिं] દલાલી, કમિશન [-કાઢવી = દલાલી કાઢવી -કાઢી જવું = ગાળિયુ કાઢી જવુ કામ કે જોખમમાથી છટકી જવુ]
ગાવલુ (કાઢવુ) ન૦ ગાવલી કાઢી જવુ. માથે આવેલા કામમાથી છટકવુ તે
ગાવી પુ૦ [हिं, म] ગાવડોલ ઉપર ચડાવેલો સઢ

ગાવું સ૦ક્રિ૦ [स गै, प्रा गा] સુરેલ અવાજ કાઢવો, સંગીતમાં બોલવું (ગીત વગેરે) (૨) [લા] વખાણ કરવા (૩) એકની એક વાત વારવાર કહેવી [**ગાયા કરવું** = (એકની એક વાત) વારવાર કહ્યા કરવી **ગાયું ગાવું** = ગાયા પ્રમાણે ગાવું (૨) આંધળું અનુકરણ કરવું, હાજી હા કરવી]

ગાશા, -શિયો [अ] પુ૦ ઘોડાની પીઠ ઉપર નાખવાની ડળી, ઘાસિયો, ગાશિયો **ગુંડાળવો** [म गुंडाळणें] = ઉચાળા ભરવા, ભાણા પોટલા બાંધવા, નાસવું

ગાસ(-હ) પુ૦ ['ઘાસવું' ઉપરથી ?] ઘાણીની આસપાસનો બળદ નીચે વટાયેલો કચરો (૨) તુવેર, મગ ઇત્યાદિના ઝીણા છોડા

ગાળ પુ૦ ['ગાળવું' ઉપરથી] ગાળતા નીકળેલો કચરો (૨) સ્ત્રી૦ [स गालि] અપશબ્દ [**-ખાવી** = ગાળ સાંભળવી **-આપવી, ચોપડવી, ચોપડાવવી, દેવી, ભાંડવી. બોલવી, સંભળાવવી** = અપશબ્દ કહેવા **ગાળે ચડવું** = ગાળ ભાંડ્યા કરવી] **-ળંગાળા (-ળી), -ળાગાળી** સ્ત્રી૦ પરસ્પર ગાળો દેવી તે. [**-ઉપર આવવું કે ચડવું** = સામસામી ગાળો દેવા માંડવી]

ગાળવું સ૦ક્રિ૦ [स गाल्य्, प्रा गाल] કચરો કાઢી શુદ્ધ કરવું (કૂવો પાણી ઇ૦) (૨) આંચ દઈ ઓગાળવું (ધાતુ ઇ૦) (૩) શોષવું, ઓછું કરવું (૪) વિતાવવું; પસાર કરવું

ગાળિયું ન૦ [જુઓ ગાળો] ઢોરને બાંધવાનું ગાળાવાળું દોરડું (૨) [લા] કામનો બોજો, જવાબદારી (૩) ગળણી (૪) જુઓ ગાળ ૧

ગાળી સ્ત્રી૦ [જુઓ ગાલિ] ગાળ (૨) [ગાળો પરથી] પર્વતો વચ્ચેનો સાંકડો માર્ગ, ખીણ

ગાળો પું૦ [જુઓ ગળું] સરકાવી જવાય એવું નાડું; ફાંસો (૨) અમુક સમય (૩) મોસમ ઉદા૦ કેરીગાળો (૪) ઘરનો વિભાગ, ખંડ (૫) બે સ્થળ કે કાળ વચ્ચેનું અંતર (૬) પહોળાઈ, પનો (૭) અમુક જગા, પ્રદેશ (૮) દળણું ઓરવાનું ઘંટીનું મોં (૯) બંગડીનો વ્યાસ (૧૦) શરીરનો બાંધો (૧૧) [સર૦ म गाळा] મોટી ગાળી, ખીણ (૧૨) ['ગાળવું' ઉપરથી] દેર, વટાવ (૧૩) પેટમાં ગળાઈને જામેલો મળ (૧૪) [સર૦ म गाळा] સ્ત્રીને પહેરવાનું એક જાતનું વસ્ત્ર (ગળણા જેવું બારીક ?) [**ગાળા નરમ થઈ જવા** = હાજા ગગડી જવા **ગાળો ગળી જવો** = શરીર ઊતરી જવું પાતળું થઈ જવું **-કરવો** = દોરડાનો ફાંસો કરવો **-કાઢવો** = ઘંટીના ગાળામાં છેવટે રહેલા વગર દળાયેલા દાણા દળી કાઢવા **-કાઢી નાખવો** = ભાવફેર મટાડી દેવો **-કાઢી લેવો** = વટાવ કાઢવો **-થવો** = પેટમાં મળનો ભરાવો થવો **-પડવો** = (વચમાં) સમયનું અંતર પડવું **-પાડવો** = સમયનો વખસ્લો પાડવો (૨) દોરડાનો ફાંસો કરવો **-રાખવો** = વટાવ રાખવો (૨) વચ્ચે અંતર રાખવું **-વાળવો** = દોરડાનો ફાંસો કરવો]

ગાંગડી (૦) સ્ત્રી૦ જુઓ 'ગાંગડો'માં

ગાંગડુ (૦) વિ૦ [स. काङ्कटुक प्रा कंकडुअ] ન પલળે અને ન બફાય એવું (૨) પું૦ પલાળવા કે બાફવા છતાં નરમ ન થાય એવો દાણો [**-રહેવું** = બફાવા મૂકેલા દાણાનું કાચું રહેવું (૨) નહિ સુધરવું (૩) બેઉ પક્ષમાં અપ્રિય થવું]

ગાંગડો (૦) પું૦ [જુઓ કાંકરો] વસ્તુનો બાઝી ગયેલો નક્કર કકડો—કાંકરો (૨) નહિ ફાટેલું કપાસનું જીંડવું **-ડી** સ્ત્રી૦ નાનો ગાંગડો

ગાંગરવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [રવ૦, સર૦ म. गांगरणें] બરાડવું (ઊંટનું)

ગાંગલું (૦) વિ૦ [રવ૦] કાગલું, નકામું (૨) ન૦ ગણગણાટ (૩) આનાકાની (૪) બડબડવું—ફરિયાદ કરવી તે

ગાંગાંતલ્લાં (૦) ન૦ બ૦ વ૦ [રવ૦] જુઓ ગલ્લાતલ્લા [રાંક

ગાંગુ (૦) વિ૦ [જુઓ ગાગલું] રાંકુ, નમાલું;

ગાંગેય પું૦ [सं] (સં) ગંગાના પુત્ર—ભીષ્મ

ગાંગેરિયું ન૦ એક પક્ષી [આમલીનું બીજ

ગાંગેરુક ન૦ [સર૦ हि गांगेरुक] ગોરખ

ગાંગો (૦) પું૦ [गगदास ?] ઘેરઘેર ફરીને તેલ દિવેલ ઇ૦ વેચનારો (૨) ગરીબ—રાંક માણસ

ગાંગ્ય વિ૦ [सं] ગંગાને લગતું

ગાંછો (૦) પું૦ [સર૦ हिं गाँछना = ગૂંથવું]

વાસફોડો, વાસની ચીપટોના ટોપલા–ટોપલી ગૂંથનારો

ગાંજવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [सं गंजित, प्रा॰ गंजिअ = ગાજ્યો સ૦ म गांजणें] છેતરવુ, ફોસલાવવુ (૨) હરાવવુ [ગાજ્યું જવું = છેતરાવુ (૨) ગેહુમા દબાવુ]

ગાંજા-કસુ, ૦ખોર(-રિયુ) (૦) જુઓ ['ગાજો'મા

ગાંડિ(-ડી, -ડિ, -ડી)વધન્વા, ગાંડિ(-ડી, -ડિ, -ડી)વપાણિ પુ૦ [सं गाडीव धन्वा, -पाणि] (સ.) અર્જુન

ગાંજો (૦) પું૦ [सं प्रा गंज] એક છોડ અથવા તેની કળી (તેને ચલમમા પીવાથી નશો ચડે છે) -જાકસુ, -જાખોર(-રિયુ) વિ૦ ગંજેરી ['એનો ગાજો નાનો છે'

ગાંજો (૦) પુ૦ [સર૦ म] બાગે, કદ ઉદા૦

ગાંઠ (૦ઠ,) સ્ત્રી૦ [सं ग्रंथि, प्रा गंठि] આટીવાળો બધ, ગ્રથિ (૨) ઝાડને જ્યાથી ડાળા ફૂટે છે તે ભાગ (૩) લાકડામાનો ભમરાવાળો ગઠાઈ ગયેલો ભાગ (૪) મૂળનો ગઠ્ઠા જેવો ભાગ (જેને વાવવાથી ફણગો ફૂટે છે) (૫) શરીરમા લોહી ગઠાઈ જઈ બાઝેલી ગોળી (૬) એક રોગ, પ્લેગની ગાઠ (૭) [લા] અટસ, કીનો (૮) સપ [-ઓગળી જવી = ગાઠ શરીરમાં ને શરીરમા સમાઈ જવી -કરવી = છાના પૈસા સઘરવા (૨) સપ કરવો (૩) અદાવત ઊભી કરવી -થવી = ગાઠ નીકળવી, પ્લેગ થવો (૨) દોસ્તી થવી (૩) સપ થવો -ઘાલવી = લોહી બધાઈ જવુ (૨) વેળ ઘાલવી (૩) કોઈ ભાગ સૂજી આવવો -નીકળવી = પ્લેગ થવો ગાંઠનું ઉમેરવુ = મીઠુ મરચુ ભભરાવીને– પોતા તરફથી વધારીને વાત કહેવી ગાંઠનું ગોપીચદન કરવું કે ઘસવું = પોતાનુ નાણું ખરચી પોતાના જ ગેરફાયદાનુ કામ કરવુ -પડવી = આટીવાળો બધ પડવો (દોર-દોરીમા) (૨) ગંઠાઈ જવુ (૩) મૈત્રી બધાવી (૪) વૈર બધાવુ -પાડવી = ગાઠ મારવી -બાંધવી = ગાંઠ મારવી (૨) નિશ્ચય કરવો (૩) સ્મરણમા રાખવું (૪) અટસ રાખવો (૫) છાનુમાનુ ધન સઘરવુ -બેસી જવી = ગાઠ ઓગળી–બેસી જવી -વાળવી = ગાઠ બાધવી ગાંઠે કરવું = જુઓ ગાઠ કરવી ગાંઠે બાંધવું = પોતાની પાસે કબજામા લેવુ, પોતાનુ કરવુ.] ૦(-ઠો)ગળફો પુ૦ ગાઠ કે તેનો ફેદો (સૂતરના તારમાનો) (૨) ખટકો, સંશય ૦ડી સ્ત્રી૦ ગાસડી (૨) ધન, સપત્તિ ૦ડો પુ૦ મોટી ગાઠડી, ગાસડો ૦ણુ ન૦ સાધો (૨) બે તારને જોડતી ગાઠ (૩) ગાઠવાના દોરા (૪) ગાઠવાની ઢબ–કળા ૦દાર, -ઠાળુ, -ઠિયું વિ૦ ગાઠવાળુ ૦નું વિ૦ ખાસ પોતાનુ, પદરનુ -ઠે (ઠે,) અ૦ પાસે, કબજામા

ગાંઠવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [सं ग्रथ्, प्रा गंठ] મણકા કે એવી વેહવાળી વસ્તુને દોરામા પરોવી ગાઠ વાળી એકબીજા સાથે ગૂથવુ (૨) દોરી, તાર વગેરેને એકબીજા સાથે ગાઠ વાળીને બાધવુ (૩) તાબે રહી હુકમ માનવો, બદવુ (૪) ગાઠે કરવુ, મેળવવુ

ગાંઠાળું, ગાંઠિયું વિ૦ જુઓ 'ગાઠ મા

ગાંઠિયો (૦) પુ૦ ['ગાઠ' ઉપરથી] સૂકવેલી હળદરનો કાકરો (૨) ચણાના લોટની એક તળેલી વાની (૩) મોટી ગાઠ (૪) વિ૦ ગાઠ સાથે સંબધવાળુ જેમ કે ગાઠિયો તાવ પુ૦ ગાઠ નીકળીને આવતો તાવ ૦વા પુ૦ જેમા શરીરમાં ગાઠો બાઝી જાય છે એવો વા–એક રોગ

ગાંઠી (૦) સ્ત્રી૦ [सं कण्ठिका] એક ઘરેણુ

ગાંઠે (૦ઠે,) અ૦ જુઓ 'ગાઠ મા

ગાંઠો (૦) પુ૦ ['ગાઠ' પરથી] મોટી ગાઠ, પેરાઈ આગળનો ભાગ ૦મળફો પુ૦ જુઓ 'ગાઠ'મા

ગાંડ (૦ડ,) સ્ત્રી૦ [दे खडी = નાનુ અપદ્વાર म, हिं] (અશિષ્ટ પ્રયોગ) ગુદા (૨) કશાયની બેસણી – બૂધુ. [-ગોઠવવી = આરામથી બેસવુ -તળે રેલો હોવો = પોતાની જાત સડોવાયેલી હોવી, પોતાને પણ લાગુ પડવુ હોવુ -ના ચેહ લગી = ઉપરથી નીચે સુધી, પૂરેપૂરુ -બળવી = માઠુ લાગવુ -માં પેસવું કે ભરાવું = (તિરસ્કારમા) બીજાની ખુશામત કરવી -માં છાણ હોવું = તાકાત હોવી, સામર્થ્ય હોવું -વગરનું ઢોળવું,

-વિનાનો ગોળો = કશા નક્કી નિર્ણય વગરનું માણસ, ઝટ ઝટ વિચાર કે પક્ષ બદલે તેવું -વધારવી = આળસુ પડી રહી જાત વધાર્યા કરવી ગાંડે મરચાં લાગવાં = ખોટું લાગવું ગાંડે ભમરો હોવો = ઠરીને એક ઠેકાણે સ્થિર ન રહે એવો સ્વભાવ હોવો] ૦ગમચાં ન૦ બ૦વ૦ [+अ गम्जह] ચાળોઆળિયા, મરડાટ, આનાકાની ૦ગુલામી સ્ત્રી૦ હલકા પ્રકારની ખુશામત

ગાંડછા (૦) સ્ત્રી૦, -પણ ન૦, ગાંડાઈ સ્ત્રી૦ ['ગાંડુ' ઉપરથી] ગાંડાપણું [ગાંડપણ કાઢવું = ઘેલછા કરવી; મૂરખાઈ બતાવવી]

ગાંડિયું (૦) વિ૦ ગાંડુ, ગાંડા જેવું

ગાંડિ(-ડી)વ ન૦ [સં] (સ) અર્જુનનું ધનુષ્ય (૨) [લા] કોઈ પણ ધનુષ્ય. ૦ધન્વા, ૦પાણિ પું૦ (સ) અર્જુન

ગાંડી (૦) સ્ત્રી૦ ['ગાંડુ'નું સ્ત્રી૦] બાજીમાં અવળી ચાલે ચાલતી કૂટી [-કાઢવી]

ગાંડું (૦) વિ૦ [हिं गड्ड, गाड्र] ઘેલું, અણસમજુ, નાદાન, મગજનું ચસકેલું (૨) ન૦ ગાંડુ કામ કે વર્તન (૩) બાજીમાં અવળી ચાલે કૂટી ચારવાનું રમવું તે ૦ઘેલું વિ૦ ગાંડુ ૦તૂર [+आतुर (સ)] છેક ગાંડુ [ગાંડાં કાઢવાં = ગાંડાની માફક વર્તવું ગાંડું ગાંડું થઈ જવું = ખુબ ખુશાલીમાં આવી જવું ગાંડું કાઢવું = ગાંડુ વર્તન કરવું (૨) બાજીમાં અવળી ચાલે કૂટી ચારવાનું રમવું]

ગાંદરું (૦) ન૦, -રો પું૦ [સ ग्रामद्वार? ग्रामोत्तर = ગામનો બાહ્ય ભાગ] ગોંદરું, ગામના ઢોર ઊભા રહેવાની ભાગોળ પાસેની જગા (૨) ગામની ભાગોળ

ગાંદણું (૦) ન૦ (કા) ડગળું (૨) કોઈ વસ્તુનો વચ્ચે સરખો ને જાડો ભાગ (૩) છૂટું પડેલું ડગળું (ખડક કે ભેખડનું)

ગાંધર્વ વિ૦ [મ] ગંધર્વોને લગતું (૨) પું૦, ૦નગર ન૦, ૦લગ્ન ન૦, ૦વિવાહ પું૦ જુઓ 'ગંધર્વ'માં -ર્વી સ્ત્રી૦ ગાંધર્વ સ્ત્રી (૨) વિ૦ ગંધર્વનું -ને લગતું

ગાંધાર પું૦ [સં] સંગીતના સાત સ્વરમાંનો એક -'ગ' (૨) (સં) જુઓ ગંધાર -રી સ્ત્રી૦ (સ.) ગાંધાર દેશના રાજાની પુત્રી - ધૃતરાષ્ટ્રની પત્ની

ગાંધી (૦) પું૦ [સં गान्धिक] કરિયાણું વગેરે વેચનારો વેપારી (૨) એક અટક [ગાંધીનો ગાંધી ને પોઠીનો પોઠી = શેઠનો શેઠ, ને નોકરનો નોકર, એક પંથ દો કાજ] -ઢિયાકું (-ણું) ન૦ જુઓ ગાંધીવટું (૨) [લા] ભેળસેળ, ગૂંચવાડો. ૦ટોપી સ્ત્રી૦ ખાદીની મરેઠ લાબી ટોપી ૦વટું ન૦, ૦વટો પું૦ ગાંધીનો ધંધો (૨) [લા] બધી બાબતોનું થોડું થોડું જ્ઞાન હોવું તે

ગાંધીવાદ પું૦ સત્ય અને અહિંસાના પાયા પર આખી સમાજવ્યવસ્થા તથા માનવજીવનની ગાંધીજીએ બતાવેલી દૃષ્ટિ કે ફિલસૂફી -દી વિ૦ (૨) પું૦ [દાણો

ગાંતું (૦) ન૦ (ચ.) (ગેગથી) ગંઠાઈ ગયેલો તુવેરનો

ગાંભીર્ય ન૦ [સ] ગંભીરતા

ગાયજો (ગાં'૦) પું૦ [દે. गंल्लओ] વાળંદ (૨) [લા] ટચાક માણસ.-જણ,-જી સ્ત્રી૦ વાળંદણ

ગાંસડી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ગાઠડી] અનેક વસ્તુ એકઠી બાંધી કરેલો બોજો, પોટલી -ડો પું૦ મોટી ગાંસડી, પોટલો [ગાંસડાં પોટલાં બાંધવાં = ઉચાળા ભરવા, ઘરવખરી લઈ કરીને ચાલી જવું]

ગિગલાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ગીગલાવું'નું પ્રેરક

ગિટકીડી સ્ત્રી૦ [રવ૦? हिं. गिटकिरी, म गिटकडी] સ્વરોને જલદી જલદી ઉચ્ચારતાં ઊપજતો અલંકાર [ઘિટાતું બચ્ચું

ગિદરડું ન૦ [दे गड्डरी, म गड्डर પરથી?] (કા)

ગિદ્ધ વિ૦ [સ गृद्ध, प्रा गिद्ध = લુબ્ધ] સુસ્ત ભારે (ઘણું ખાધાથી) (૨) ન૦ [हि गीदड] શિયાળ [હાજરી લેવી તે

ગિનતી સ્ત્રી૦ [हिं, प्रा गिण = ગણવું] ગણતરી,

ગિની સ્ત્રી૦ [ઇં] જુઓ ગીની

ગિન્નાવું અ૦ ક્રિ૦ ['ગિન્ની' ઉપરથી] (પતંગનું) એક બાજુ નમતું - કતરાતું રહેવું (૨) ખિજાવું

ગિન્ની સ્ત્રી૦ [हि] ચક્કર ખાવું - ખવરાવવું તે

ગિબાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ગીબવું'નું પ્રેરક

ગિબાવું અ૦ક્રિ૦ 'ગીબવું'નું કર્મણિ

ગિર(-રિ)જા સ્ત્રી૦ (સ) પાર્વતી

ગિરજા, ૦ઘર ન૦ [पो. इंग्रिजिया] ખ્રિસ્તી દેવળ, 'ચર્ચ'
ગિરદી સ્ત્રી૦ [फा.] ભીડ [બલિહારી
ગિરદેશી સ્ત્રી૦ [फा गर्दिश] ફેરફાર; ક્રાંતિ (૨)
ગિરદો પું૦[फा गर्द]નીચે ઠરેલો કે ગહેલો કચરો
ગિર(-રિ)ધર, ગિર(-રિ)ધારી [स गिरि + धर, धारी] (સ) શ્રીકૃષ્ણ
ગિરનાર પુ૦ (સં.) કાઠિયાવાડનો એક પર્વત. -રો પુ૦ ગિરનાર પાસે મૂળ રહેતી બ્રાહ્મણની એક જાતનો આદમી
ગિરફતાર વિ૦ [फा. गिरिफ्तार] પકડાયેલું (૨) તલ્લીન -રી સ્ત્રી૦ કેદ પકડાવું તે, બંધન(૨) તલ્લીનતા
ગિરમીટ સ્ત્રી૦ [इं एग्रीमेन्ट] હિંદ બહાર સંસ્થાનોમાં મજૂરી માટે લઈ જવાતા મજૂરો પાસે કરાવી લેવાતું કરારપત્ર -ટિયું વિ૦ ગિરમીટનું-ને લગતું -ટિયો પુ૦ ગિરમીટથી બંધાયેલો મજૂર [ઓજાર, સારડી
ગિરમીટ ન૦ [इ गिम्लेट] છેદ પાડવાનું એક
ગિરવાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ગીરવવું'નું પ્રેરક
ગિરવી, ૦દાર [फा.] જુઓ 'ગીરવી'
ગિરા સ્ત્રી૦ [सं] વાણી (૨) ભાષા
ગિરિ પુ૦ [सं] પર્વત ૦કંદર(-રા) સ્ત્રી૦ પર્વતની ગુફા. ૦જા સ્ત્રી૦ (સં) પાર્વતી ૦જાપતિ, ૦જાવર પું૦(સ.)મહાદેવ ૦જાસુત પુ૦(સં) ગણેશ ૦તનયા સ્ત્રી૦ (સ) પાર્વતી ૦દુર્ગ પુ૦ પહાડ ઉપરનો કિલ્લો ૦ધર, ૦ધારી પુ૦(સ)ગિરધર કૃષ્ણ. ૦વ્રજ ન૦ (સં) મગધદેશનું રાજનગર -રીશ પુ૦ (સં) [+ ईश] મહાદેવ (૨) હિમાલય
ગિરેબાજ ન૦ [फा.] એક જાતનું કબૂતર
ગિરેબાન પુ૦ [फा] ગલપટો
ગિરો અ૦ (૨) પું૦ [फा] જુઓ ગીરો
ગિલતાન પું૦ મોભ વગેરેને ત્રિશૂલાકાર ટેકો મૂકવામાં આવે છે તે (૨) ફ્ડેતાલ જડતાં માડવીમાં પાટડી ઉપર મુકાતી બીજી એ ચીતરેલી પાટડીઓમાંની પહેલી
ગિલા(-લ્લા)ખોર વિ૦[फा]ચાડિયું, નિંદાખોર
ગિલ્લી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं, म] મોઈ(૨)ગડગૂમડ કે બીજા દરદને લીધે આવતો સોજો, વેળ ૦દંડો પુ૦ મોઈ ને દંડો કે તેની રમત
ગિલ્લેમાર ન૦ એક પક્ષી
ગિલ્લો પુ૦ [फा. गिलह] આળ, આક્ષેપ, નિંદા [ગિલ્લા ઉડાવવા, -કરવા, -ગણવા = ખોટી વાત ઉડાવવી, નિંદા કરવી]-લ્લાખોર વિ૦ જુઓ ગિલાખોર
ગિસ્ત વિ૦ [फा. जिश्त?] નિષ્ફળ, ફોગટ(૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ धीस] ફોજ
-ગી એક ફારસી તદ્‌ભવ તદ્ધિત પ્રત્યય વિ૦ પરથી ભાવવાચક નામ બને છે ઉદા૦ માંદગી, પસંદગી [('કિ ગલાવું'] ખુશ થવું
ગીગુલાવું અ૦ક્રિ૦ અકળાવું, ગભરાવું(૨)[જુઓ
ગીગો પુ૦ [જુઓ ગગો] નાનો છોકરો, કીકો -ગી સ્ત્રી૦ નાની છોકરી, કીકી
ગીચ વિ૦ [स खच्?] પાસે પાસે સંકડાઈને આવી રહેલું -ચોગીચ અ૦ ખીચોખીચ, ભીડ-ગર્દી થાય તેમ (૨) વિ૦ ખૂબ ગીચ
ગીત ન૦[सं.]ગાયન(૨)અવસર પર ગવાતું ગાણું. [(-નું ગીત)ગા ગા કરવું = વાર વાર કહે કહે કરવું (૨) વારંવાર કહી બતાવવું] ૦ક ન૦ ગીત, નાનું ગીત. ૦કાવ્ય ન૦ કાવ્યના ગુણવાળું ગીત, 'લિરિક' ૧
ગીતા સ્ત્રી૦ [सं] કેટલાક ધાર્મિક પદ્યગ્રંથોને આપવામાં આવેલું નામ ઉદા૦ 'શિવગીતા' 'રામગીતા' 'ભગવદ્‌ગીતા' પરંતુ ખાસ કરીને તે નામથી ભગવદ્‌ગીતા જ ઓળખાય છે. ૦કાર પુ૦ ગીતા રચનાર, કૃષ્ણ ૦જયંતી સ્ત્રી૦ ભગવદ્‌ગીતા કહેવાયાના દિવસનો ઉત્સવ (એક મતે, માગશર સુદ અગિયારશ) ૦જી સ્ત્રી૦ (સ) ભગવદ્‌ગીતા ૦જીવન ન૦ ગીતામાં ઉપદેશેલું આદર્શ જીવન
ગીતિ સ્ત્રી૦ [सं] એક છંદ [પક્ષી
ગીધ ન૦[स गृध्र, प्रा गिद्ध]એક મોટું માંસાહારી
ગીની સ્ત્રી૦ ગિની, સોનાનો એક બ્રિટિશ સિક્કો
ગીબત સ્ત્રી૦ [अ] બદબોઈ, નિંદા (૨)આળ, તહોમત (૩) ચાડી ૦ખોર વિ૦ ગીબત કરવાની ટેવવાળું
ગીબવું અ૦ક્રિ૦[રવ૦]ગડદા મારવા, ધીબવું

ગીબોગીબ અ૦[રવ૦] ધીબોધીબ, ઉપરાઉપરી
ગીમ સ્ત્રી૦[ઇ ગેમ] ગજીફાના પત્તાની એક રમત
ગીર પુ૦ [સં. गिरि] (ગોસાઈની એક જાતના નામને અંતે વપરાય છે)(૨)(સં)ગિરનારનો ગિરિપ્રદેશ
–ગીર [ફા]એક પ્રત્યય 'વાળુ','ઝાલનાર'એવા અર્થમા નામને અંતે ઉદા૦જહાગીર,દસ્તગીર –રી [ગીર+ઈ] સ્ત્રી૦ નામ બનાવતો પ્રત્યય ઉદા૦ જહાગીરી, ગુમાસ્તાગીરી, ગુંડાગીરી
ગીરચોંટિયા ન૦ એક પક્ષી
ગીરજા ન૦ એક પક્ષી
ગીરણી સ્ત્રી૦[મ]યંત્રથી ચાલતુ કારખાનુ,મિલ
ગીર્દ સ્ત્રી૦ [फा गर्द] ધૂળ, રજકણ; રજોટી
ગીરવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ગીરો] ગીરો–ઘરેણે મૂકવુ ગીરવાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ગીરવી અ૦ [फा. गिर्वी] ગીરવેલું, ઘરેણે ૦દાર વિ૦ ગીરો રાખનાર
–ગીરી [ફા] એક પ્રત્યય જુઓ 'ગીર'માં
ગીરો અ૦ [फा गिरो] ગીરવી (૨) પું૦ ગીરવવું તે, દેવા પેટે આડમા કાંઈ મૂકવુ તે [–મૂકવું=ગીરવી મૂકવુ, ઘરેણે મૂકવું –રાખવું=ગીરામા લેવુ] ૦ખત ન૦ ગીરો મૂકયાનુ ખત–લખાણ
ગીર્વાણ પું૦[સ.] દેવ, સુર ૦ભાષા સ્ત્રી૦ [સંસ્કૃત
ગીલી સ્ત્રી૦, ૦દંડો પુ૦ જુઓ 'ગિલ્લી'મા
ગીસ સ્ત્રી૦ [अ गीश=નઠારાપણુ] ચોરી [–પડવી=ખોટ જવી (૨) ચોરાવુ (૩) હારવુ, પાછા પડવુ –મારવી=ચોરવું]
ગીસલું ન૦ [જુઓ ઘીસલું] જેસલો (કા) [ગીસલે ઘલાવું=જેસલે જોડાવુ, સંસારની રગડપટ્ટીમા પડવુ]
ગુચપુચ(–છ) અ૦[રવ૦]ગુસપુસ, છાની રીતે, કોઈ સાભળી ન જાય એમ (૨) એકમેકમા ગૂચવાતુ ગયેલુ હોય તેમ, અસ્પષ્ટ (લખાણ) (૩) સ્ત્રી૦ એમ કરેલી વાત
ગુચપુચિયું વિ૦ અસ્પષ્ટ, ગુચપુચ હોય એવુ
ગુચ્છ(–ચ્છો) પુ૦ [સ] ગોટો, કલગી (૨) વાળનો જથો–ઝુલફું –ચ્છા (–ચ્છે) દાર વિ૦ ગુચ્છાવાળુ
ગુજર સ્ત્રી૦ [फा.] ગતિ; પ્રવેશ
ગુજરડું ન૦ ગણપતિ આગળ મૂકવાનુ માટીનુ વાસણ (૨) ગારાની ગાજર જેવી આકૃતિ, જે માગલિક પ્રસંગે વેદી ઉપર મૂકવામા આવે છે –ડાંગોરમટી સ્ત્રી૦ ગુજરડુ ને ગોરમટી, તે લાવવાનો લગ્નનો એક વિધિ
ગુજરવું અ૦ક્રિ૦ [फा गुज़र ઉપરથી] જવુ, વહી જવુ (૨) વીતવુ, માથે આવી પડવુ (૩) સ૦ક્રિ૦ જતુ કરવુ, દરગુજર કરવુ [ગુજરી જવું=મરી જવુ]
ગુજરાત પુ૦, સ્ત્રી૦, ન૦ [स गुर्जरत्रा, प्रा गुज्जरत्ता] (સ) ગૂજરાત ૦ણ સ્ત્રી૦ ગુજરાતની રહેવાસી સ્ત્રી –તી વિ૦ ગુજરાતનુ, –ને લગતુ (૨) સ્ત્રી૦ ગુજરાતી ભાષા (૩) પુ૦ ગુજરાતનો રહેવાસી
ગુજરાન ન૦ [ફા] નિર્વાહ ગુજારો
ગુજરી સ્ત્રી૦ સ્ત્રીના હાથનુ એક ઘરેણુ (૨) ભૈરવ રાગની એક રાગણી (૩) [फा. गुज़र] શહેર–કસબામા ભરાતુ બજાર [–ભરાવી]
ગુજરુ ન૦ જુઓ ગુજરડુ
ગુજારટોલ્લો પુ૦ મોઈદંડાની એક રમત
ગુજારત સ્ત્રી૦ ['ગુજારવુ' ઉપરથી] દરખાસ્ત કરવી–રૂબરૂ કરવુ તે, સાક્ષી
ગુજારવું સ૦ક્રિ૦ [फा गुज़ार्दन] નિર્ગમન કરવુ, ગાળવુ (૨) રજૂ કરવુ, દાદ માગવી (૩) માથે નાખવું, વિતાડવુ
ગુજારો પુ૦ [फा गुज़ारह] નિભાવ, નિર્વાહ, ગુજરાન [–કાઢવો=ભરણપોષણ જોગ મેળવવુ –ચાલવો=નિર્વાહ થવો]
ગુજ્જર વિ૦ [स गुर्जर, प्रा]સુતાર, વાણિયા, આહીરો ને ક્ષત્રિયોનો એક ભેદ (૨) પું૦ એક જાતનો ગુંદર (૩) એક જાતનો બાવળ
ગુટકો પુ૦ [सं गुटिका, हि , म गुटका] ઘણી ઓછી લંબાઈપહોળાઈની જાડી ચોપડી
ગુટપુ(–મુ)ટ અ૦ બરોબર ઓઢી કરીને (સૂવા માટે), ગોટપોટ
ગુટિકા, ગુટી સ્ત્રી૦ [સ] ગોળી (દવાની)
ગુટી સ્ત્રી૦ માટીનો ગોળો બાંધીને (છોડની કે ઝાડની) કલમ કરવાની રીત, અથવા એવી

ગુણોત્તર પું૰,ન૰ [स] બે રકમ વચ્ચેનુ પ્રમાણ, 'રેશિયો' (ગ)
ગુણોપેત વિ૰ [स] ગુણવાળુ
ગુણ્યું ન૰ ગુલ્લુ, પાપડની કણકનો લૂઓ
ગુણ્ય વિ૰ [स] ગુણવાળુ (૨) [ગ.] જેને ગુણવાનુ હોય તે (રકમ), 'મલ્ટિપ્લિકન્ડ' **-ણ્યાંક** પું૰ ગુણ્ય આકડો (ગ)
ગુત્તો પુ૰ [हिं गुत्ताः स गुप्त, प्रा गुत्त પરથી ?] એકહથ્થુ વેપાર, ઇજારો
ગુદરવું અ૰ક્રિ૰+[સર૰ हिं. गुदरना, म गुदरणें, फा गुजर પરથી] ગૂદરવુ, ગુજરવુ [સાલ)
ગુદસ્ત વિ૰ [फा गुजश्तह] ગત, પાછલુ (વરસ,
ગુદા સ્ત્રી૰ [स] શરીરમાથી વિષ્ટા નીકળવાનુ દ્વાર **૰વર્ત** [+ आवर्त] પુ૰ ગુદાનો એક રોગ **૰સ્થિ** [+ अस्थि] ન૰ માણસના શરીરમા કરોડને છેડે આવેલુ ત્રિકોણ હાડકુ, 'કોક્સિક્સ' [રાગણી
ગુનકલી સ્ત્રી૰ [स गुणकली] માલકોશની એક
ગુનો (નો') પુ૰ [फा] અપરાધ, વાક, તકસીર [**ગુનામાં આવવું** = અપરાધી થવુ, વાક કરેલો હોવો] **-નેગાર** વિ૰ ગુનો કરનારુ, અપરાધી **-નેગારી** સ્ત્રી૰ ગુનેગારપણુ [**-કરવી** = ગુનો કરવો, વાકમા આવવુ]
ગુપ વિ૰+ગુપ્ત (૫)
ગુપચુપ અ૰ [ગુપ+ચુપ] ચુપચાપ, છાનુમાનુ
ગુપ્ત વિ૰ [स] છુપાવેલુ; સતાડેલુ (ધન વગેરે) (૨) છાનુ, ગૂઢ (વાત વગેરે). [**-ગંગા** સ્ત્રી૰ જેનુ મન કળી ન શકાય તેવી ઊંડી સ્ત્રી] **૰તા, -પ્તાઈ** સ્ત્રી૰ ગુપ્તપણુ. **૰ચર** પુ૰ જાસૂસ **૰ચર્યા** સ્ત્રી૰ જુઓ અજ્ઞાતચર્યા **૰દાન** ન૰ છૂપુ દાન **-પ્તા** સ્ત્રી૰ એક પરકીયા નાયિકાનો ભેદ (પ્રેમીના પ્રેમ, આલિંગન વગેરે ગુપ્ત રાખે તે) **-પ્તિ** સ્ત્રી૰ [स] રક્ષણ
ગુપ્તી સ્ત્રી૰ [स गुप्त] લાકડીની અદર ગુપ્ત-છૂપુ રહે એવું એક અણીદાર સળિયા જેવુ હથિયાર
ગુફા સ્ત્રી૰ [सं गुहा] પહાડની બખોલ-ઊંડુ કોતર, ગુહા [ગૂજ
ગુફ્ત(-તે)ગો સ્ત્રી૰ [फा] વાતચીત, મસલત,
ગુફ્તાર સ્ત્રી૰ [फा] વાણી
ગુફ્તેગો સ્ત્રી૰ જુઓ ગુફ્તગો
ગુબારો પું૰ જુઓ ગબારો
ગુમ વિ૰ [फा.] ખોવાયેલું [**-કરવું** = છૂપાવવું, ઉપાડી જવુ **-થવું** = ખોવાવુ] **૰રાહ** વિ૰ રસ્તો ભૂલેલુ [ગુપચુપ
ગુમસૂમ અ૰ [ગુમ+સૂમ (स शून्य)] સૂમસામ,
ગુમાન ન૰ [फा] અભિમાન, ગર્વ. [**-ધરવું, -રાખવું** = અહકાર કરવો **-ઊતરવું** = અહકાર દૂર થવો **-ઉતારવું** = અહકાર દૂર કરાવવો, નમાવવુ] **-ની** વિ૰ અભિમાની
ગુમાવડા(-રા)વવું સ૰ક્રિ૰ [જુઓ ગુમાવવુ] ખોવડાવવુ
ગુમાવવું સ૰ ક્રિ૰ [फा गुम ઉપરથી, हिं गुमाना] ખોવુ (૨) ધૂળધાણી કરવુ, ઉડાવી દેવુ
ગુમાસ્તો પું૰ [फा गुमाश्तह] કારકુન, મહેતો **-સ્તાગીરી** સ્ત્રી૰ ગુમાસ્તાનુ કામ, મહેતાગીરી. **-સ્તી** સ્ત્રી૰ ગુમાસ્તાગીરી
ગુમ્મો પુ૰ [રવ૰] મુક્કી [વતની
ગુરખો પુ૰ [સર૰ हिं. गोरखा] નેપાળદેશનો
ગુરગુરવું અ૰ક્રિ૰ [રવ૰] ગુરગુર એવો અવાજ કરવો **ગુરગુરાવવું** સ૰ ક્રિ૰ પ્રેરક
ગુરજ સ્ત્રી૰ [फा गुर्ज] ગદા; મુદ્‌ગર
ગુરથમાની વિ૰ મરહૂમ, સ્વર્ગવાસી
ગુરદો પુ૰ [फा गुर्दो] ગુરજ, લોઢાનો મગદળ (૨) [फा] મૂત્રપિંડ, 'કિડની'
ગુરાબ ન૰ [સર૰ हिं, म, फा गुराब, इ ग्रेब] એક જાતનુ વહાણ
ગુરુ વિ૰ [सं.] મોટુ (૨) ભારે (૩) દીર્ઘ (૪) પું૰ શિક્ષક (૫) પુરોહિત, ગોર (૬) [सं.] એ નામનો ગ્રહ, બૃહસ્પતિ (૭) ગુરુવાર **૰ક્રસ** પુ૰ [ ] આવો મોટો ક્રૉસ **૰કિલ્લી** સ્ત્રી૰ ગુરુકૂચી **૰કુલ(-ળ)** ન૰ ગુરુને રહેવાનું ઠેકાણુ, જ્યા વિદ્યાર્થીઓને રાખીને તે શિક્ષણ આપે છે (૨) તે પદ્ધતિને અનુસરતી શિક્ષણસસ્થા **૰કૂંચી** સ્ત્રી૰ અનેક તાળાને લાગુ પડે એવી કૂચી, 'માસ્ટર-કી' (૨) [લા] ગમે તેવા સજોગોમાંય કામ દે એવી યુક્તિ, ઉપાય, સાધન ઇ૰ **૰કોણ** પુ૰ કાટખૂણાથી મોટો ખૂણો, 'ઑબ્ટ્યૂસ ઍંગલ'

[ગ]. ૦ગમ સ્ત્રી૦ ગુરુ પાસેથી મેળવેલું જ્ઞાન ૦ગમ્ય વિ૦ ગુરુ દ્વારા જ સમજાય એવું. ૦ચર્યા સ્ત્રી૦ ગુરુની સેવા. ૦જન પું૦, ન૦ બ૦વ૦ વડીલવર્ગ (માબાપ, શિક્ષક ઇત્યાદિ) ૦તલ્પગ(-ગામી) વિ૦ ગુરુપત્ની સાથે સંભોગ કરનાર ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ ગુરુપણું (૨) મોટાઈ, ગૌરવ (૩) ભારેપણું. ૦ત્વકેંદ્ર ન૦ બિંદુથી વજનનું સમતોલપણું થતું હોય તે, 'સેન્ટર ઑફ ગ્રેવિટી' ૦ત્વમધ્યબિંદુ ન૦ જુઓ ગુરુત્વકેન્દ્ર ૦ત્વરેખા(-ધા) સ્ત્રી૦ ગુરુત્વકેન્દ્રના આકર્ષણની લીટી યા દિશારેખા ૦ત્વાકર્ષણ ન૦ ભારનું પૃથ્વીના કેન્દ્ર તરફ ખેંચાવું તે 'ગ્રેવિટેશન' ૦દક્ષિણા સ્ત્રી૦ અભ્યાસ પૂરો કર્યા પછી ગુરુને આપવાની દક્ષિણા ૦દાસ વિ૦ પું૦ ભલો બાવો (કટાક્ષમાં) ૦દ્રોહ પું૦ ગુરુનો દ્રોહ ૦દ્રોહી વિ૦ ગુરુનો દ્રોહ કરનારું ૦પત્ની સ્ત્રી૦ ગુરુની પત્ની. ૦પદ ન૦ ગુરુનું પદ – પદવી ૦પૂજા સ્ત્રી૦ ગુરુની પૂજા – આદરમાન ૦બંધુ પું૦ એક ગુરુનો શિષ્ય, મહાધ્યાયી ૦ભક્તિ સ્ત્રી૦ ગુરુ પ્રત્યે ભક્તિ ૦ભાઈ પું૦ ગુરુબંધુ ૦ભાર પું૦ ગુરુ તરીકેની જવાબદારી. ૦મંત્ર પું૦ ગુરુએ આપેલો મંત્ર (૨) [લા] છૂપી સલાહ, શિખવણી [-આપવો, -મૂકવો = છૂપી શિખવણી આપવી -લેવો = કોઈની શીખ સ્વીકારવી, બીજાની શિખવણીમાં રહેવું] ૦માન ન૦ વડીલ પ્રત્યેની અદબ (૨) રુસણું, રુસણાનું કટાક્ષ ૦મુખ વિ૦ ગુરુના મોએથી મળેલું (૨) મનસ્વી નહિ પણ દીક્ષિત -ગુરુના બોધને અનુસરનારું (૩) ન૦ ગુરુનું મુખ ૦મુખી વિ૦ ગુરુના મુખનું (૨) સ્ત્રી૦ શીખોમાં શરૂ થયેલી પંજાબની એક લિપિ ૦રેખા સ્ત્રી૦ મહારેખા, (—) આનું વિરામચિહ્ન ૦વાર પું૦ અઠવાડિયાનો એક દિવસ ૦વારું વિ૦ ગુરુવારે આવતું – શરૂ થતું -રૂપસદન ન૦ [+ उपसदन] ગુરુ પાસે જવું તે (૨) ગુરુના ચરણોમાં પડવું – શિષ્ય બનવું તે

ગુર્જર વિ૦ [सं] ગુજરાતનું (૨) પું૦ ગુજ્જર જાત (૩) ગુજરાત (૪) ગુજરાતનો વતની. -રી સ્ત્રી૦ ગુજરાતણ (૨) રબારણ, ગોવાળણી (૩) એક જૂનો ગુજરાતી રાસ (૪) રાગની એક ઢબ (૫) ગુજરાતી ભાષા કે ગુજરાત રૂપી દેવી (૬) વિ૦ ગુર્જર – ગુજરાત દેશને લગતું

ગુલ ન૦[फा] ફૂલ (૨) ગુલાબનું ફૂલ (૩)[લા.] બત્તી ઉપરનો બળેલો ભાગ, મોગરો [-કરવું= હોલવી નાખવું,-થવું = હોલવાવું] ૦કંદ પું૦ [फा.] ગુલાબની પાંખડીઓ ને સાકરનો મુરબ્બો ૦ખાર પું૦ [फा गुलखैरू] આસમાની લાલ રંગ ૦ખેરી (ખે) વિ૦[फा गुलखैरू] ગુલખાર રંગનું ૦ચશ્મ ન૦[फा] એક પક્ષી ૦છડી સ્ત્રી૦ એક ફૂલઝાડ(૨)તેનું ફૂલ (૩) ગુલાબનો ગોટો અથવા તોરો (૪) એક ઘરેણું ૦છબું પું૦,ન૦ [फा गुलशब्बू]એક ફૂલઝાડ ૦જાન વિ૦ ગુલાબના આત્મા જેવું, સુંદર, મોહક ૦જા(-ઝા)ર પું૦ [फा] ગુલાબની વાડી, ફૂલવાડી (૨) વિ૦ મનોહર, સુંદર ૦તરાશ સ્ત્રી૦ [फा.] બત્તીનો મોગરો કાપવાની કાતર ૦તોર પું૦ [+ (अ.) तुर्रह] એક ફૂલઝાડ ૦તોરો પું૦ ગુલાબનો ગોટો – ગજરો (૨) એક ફૂલઝાડ ૦દસ્ત પું૦[फा]ફૂલનો ગોટો – તોરો ૦દાન ન૦ [फा] ફૂલદાની ૦દાવદી (-રી) સ્ત્રી૦ [फा गुलि(-ले) दावूदी] એક ફૂલઝાડ(૨)તેનું ફૂલ ૦નાર ન૦ દાડમ ૦બાસ ન૦ [+अ. अब्बास] એક ફૂલઝાડ (૨) તેનું ફૂલ ૦મોર (મો,) સ્ત્રી૦ [फा गुलेमुह] એક ફૂલઝાડ(૨)એનું ફૂલ ૦શન ન૦[फा]ગુલિસ્તાન

ગુલગુલાટ પું૦ [રવ૦]

ગુલગુલાટિયો પું૦ છોકરાની એક રમત

ગુલચશ્મ, ગુલછડી, ગુલછબું, જુઓ 'ગુલ'માં

ગુલછાય ન૦ એક વનસ્પતિ ['ગુલ'માં

ગુલજાન, ગુલજા(-ઝા)ર, ગુલતરાશ જુઓ

ગુલતાન વિ૦ [फा] મશગૂલ, તલ્લીન

ગુલતોર,-રો, ગુલદસ્ત, ગુલદાન, ગુલદાવદી(-રી) જુઓ 'ગુલ'માં

ગુલબકી પું૦ એક ફૂલ ગુલબાગ=?

ગુલબાન ન૦ [फा गुलबाग] શોરબકોર (૨) આનંદની – ઠઠ્ઠામશ્કરીની વાત (૩) ગામગપાટો, તડાકો

ગુલખાસ, ગુલસોર જુઓ 'ગુલ'મા
ગુલગુ ન૦ [फा. गुलवांग] ગપાટો, ગપગોટો
ગુલમહેરી સ્ત્રી૦ એક જળચર પક્ષી
ગુલશન ન૦ [फा] જુઓ 'ગુલ'મા
ગુલશામ ન૦ એક વનસ્પતિ
ગુલંબી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
ગુલાબ ન૦ [फा] એક ફૂલઝાડ (૨) તેનુ ફૂલ **૦જળ** ન૦ ગુલાબની ખુશબોવાળું પાણી **૦જાંબુ** ન૦[हिं गुलावजामुन]એક મીઠાઈ **૦દાન** ન૦[फा],**૦દાની** સ્ત્રી૦[फा] ગુલાબજળ છાટવાની શિરોઈના આકારની ઝારી **–બી** વિ૦[फा.] ગુલાબના રગનુ(૨) મીઠુ, મજેદાર (ઉદા૦ ગીબ સ્વભાવ) (૩) સ્ત્રી૦ ગુલાબના જેવો રાતો રગ **–બી તૂરી** સ્ત્રી૦ એક પક્ષી **–બી મેના** સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
ગુલામ પુ૦ [अ] ખરીદ કરેલો ચાકર, લૂડો (૨) [લા.] પરવશ – પરતત્ર માણસ **૦ખત** ન૦ ગુલામ તરીકેના વેચાણનુ લખત(૨)પરતત્ર બનાવે એવુ લખાણ – કરાર **૦ગીરી** સ્ત્રી૦ [फा]જુઓ ગુલામી **૦ડી** સ્ત્રી૦ ખરીદ કરેલી દાસી – લૂડી **૦દાર** પુ૦ ગુલામનો ધણિયામો **–મી** સ્ત્રી૦[फा] ગુલામપણુ (૨)વણી હલકી તાબેદારી (૩) પરાધીનતા
ગુલાલ પુ૦,ન૦ [हि , જુઓ ગુલાલા] એક રાતા રગનો સહેજ સુગધીદાર ભૂકો (આનદોત્સવ, ખાસ કરીને હોળીના દિવસોમા, એ ખૂબ વપરાય છે)
ગુલા(–લ્લા)લા પુ૦,ન૦[फा गुलेलालह, સર૦ हि , म] એક ફૂલ
ગુલાંટ સ્ત્રી૦ [दे गुलुन्थ (च्छ)] ગોટીમડુ (૨) [ला] ઊલટું ફરી જવુ તે [**–ખાવી –મારવી,–લગાવવી**=ઊલટુ ફરી જવુ]
ગુલિસ્તાન ન૦ [फा] ગુલશન, ફૂલવાડી, બાગ
ગુલ્ફ પુ૦, સ્ત્રી૦ [सं.] ઘૂટી, ઘૂટણ (૨) ઢીંચણ
ગુલ્મ ન૦ [स] ગોળાનો રોગ (૨) ગાઠ (૩) ઝુડ, ઝાડી **–લ્મોદર** ન૦ [स +उदर] બરોળનો એક રોગ
ગુલ્લર ન૦ [हिं , જુઓ ગૂલર] ઉમરડો
ગુલ્લાલા પું૦ એક ફૂલ, જુઓ 'ગુલાલા'મા
ગુલ્લું ન૦ [જુઓ ગૂહલુ] પાપડની કણકનો લૂઓ, ગૂલરુ [**–પાડવું**=તે લૂઓ બનાવવો]
ગુવરહારી સ્ત્રી૦ ગાવાની એક બાની
ગુવાર, ૦ફળી, ૦શિં(–શીં, –સિં, –સીં)ગ જુઓ 'ગવાર'મા
[–મસલત
ગુસપુસ સ્ત્રી૦ [રવ૦] ગુચપુચ,છાની વાતચીત
ગુંસલ ન૦, **૦ખાનું** ન૦ જુઓ 'ગુસ્લ'મા
ગુસ્તાખાના વિ૦[फा] અસભ્ય,બેઅદબીભર્યું
ગુસ્તાખી સ્ત્રી૦ [फा] બેશરમી, અસભ્યતા, બેઅદબી
[નાહવાની ઓરડી
ગુસ્લ(–સલ) ન૦ [अ] સ્નાન **૦ખાનું** ન૦
ગુસ્સો પુ૦[अ]ક્રોધ [**–આવવો, –ચડવો**= ગુસ્સે થવુ **ગુસ્સે કરવું**=ક્રોધે ભરાય એમ કરવુ કે વર્તવુ, ચીડવવુ **ગુસ્સે થવું, ગુસ્સામાં આવવું, ગુસ્સે ભરાવું**=ક્રોધ કરવો, કોપવુ]
ગુહા સ્ત્રી૦ [स] ગુફા
ગુહ્ય વિ૦ [स] છૂપું, છુપાવવા યોગ્ય (૨) ન૦ રહસ્ય મર્મ (૩) છૂપી વાત
ગુહ્યક પુ૦[सं] દેવોનો એક વર્ગ, કુબેરનો અનુચર
ગુંગ(–ગું) વિ૦ [फा स] જુઓ 'ગૂગુ' વિ૦મા
ગુંજ પુ૦, **૦ન** ન૦[स] ગણગણાટ **૦કર** પુ૦ ગુજન કરનાર, ભ્રમર
ગુંજવું અ૦ક્રિ૦[सं गुञ्ज] ગણગણવુ,ગુંજારવ કરવો
ગુંજ ન૦ [स गुह्य] છૂપી વાત, ભેદ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ ગુજા(૩)ગાઠ, ગૂચ, આટી **૦વટ** સ્ત્રી૦ છાની છાની વાત
ગુંજા સ્ત્રી૦ [स] ચનોઠી કે તેનુ ઝાડ (૨)ચનોઠી જેટલુ વજન, રતી **૦ફલ(–ળ)** ન૦ ચનોઠી **૦રવ** પુ૦ [स] જુઓ ગુજાર
ગુંજાગુંજ સ્ત્રી૦ [જુઓ ગુજવુ] ભારે ગુંજારવ
ગુંજાર(૦વ) પું૦ [સર૦ हि] ગુજવાનો અવાજ (૨) [ला] અવ્યક્ત મધુર અવાજ
ગુંજાશ સ્ત્રી૦ [फा गुञ्जाइश] ગજુ, તાકાત
ગુંજ્યત્વ ન૦, **–તા** સ્ત્રી૦ [स] ગુજન થઈ શકે એવુ હોવુ તે
[લગાડવુ તે
ગુંઠન ન૦[स]ઢાકવુ – છુપાવવું તે (૨)ચોપડવું –
ગુંઠો પુ૦ [इ Gunter – એક જણનુ નામ તેની સાકળ માપમા લેવાતી તે પરથી, સર૦

મ. ગુઠા] જમીનનું એક માપ (એકરનો ૪૦ મો ભાગ ૧૧×૧૧ ચોરસ વાર)
ગુંડ,–ડો [સર૦ हिं. गुंडा] વિ૦ જબરદસ્તીના કામ કરનાર બદમાશ દાદ (૨) પુ૦ એવો આદમી –ડાશાહી સ્ત્રી૦ ગુંડાઓનો અમલ –ડાગીરી સ્ત્રી૦ ગુંડાપણું, ગુંડા જેવું વર્તન
ગુંદ,૦ર પુ૦ [हिं. गोंद] કેટલાક ઝાડમાંથી ઝરતો ચીકણો રસ (૨) ચોટાડવાનાં કામમાં આવતો તેવો બાવળનો રસ ૦રપાક પુ૦ ગુંદર નાખીને બનાવેલું વસાણું (૨) એક મીઠાઈ (૩) [લા.] માર ૦રિયું ન૦ પલાળેલો ગુંદર રાખવાનું પાત્ર (૨) લફરું, કટાળો આવે તોય ન ખસે એવું – ચોટડુ વૃત્તિનું માણસ [–ચોટવું = લપ વળગવી: લફરું વળગવું] –દિયું ન૦ ગુંદરનું પાત્ર, ગુંદરિયું [ગૂંથણી
ગુંફ પુ૦ [सं] ગૂંથણ (૨) ઝૂમખું. ૦ના સ્ત્રી૦
ગુંફિત વિ૦ [सं] ગૂંથેલું
ગુંબજ પુ૦ [फा गुंबज़] ઘુમટ
ગૂ ન૦ [सं] વિઠા, મળ ૦ખાડ(–ડી, –ણ) સ્ત્રી૦ અવણખાડ
ગૂઈ સ્ત્રી૦ ગબી, બદી (૨) [કા] અણચી
ગૂખાડ, –ડી, –ણ જુઓ 'ગૂ'માં
ગૂગળ પુ૦[सं गुग्गुल] એક ડુંગરી ઝાડનો ગુંદર (તે દવાના તેમ જ ધૂપ કરવાના કામમાં આવે છે) –ળિયું વિ૦ ગૂગળને લગતું ગૂગળવાળું (૨) ન૦ ગૂગળ રાખવાનું પાત્ર
ગૂગળી વિ૦(૨)પુ૦ ઓખામંડળના બ્રાહ્મણોની એક જાતનું(૨)[લા.]ઝીણું,કંજૂસ [–જેવું = ગોળું, ગંદુ]
ગૂજ(–ઝ) સ્ત્રી૦[सं गुह्य, प्रा गुज्झ]ગુપ્ત વાત, રહસ્ય (૨) બે બાજુ અણીવાળો (પાટિયા જોડવાનો) ખીલો (૩) વિ૦ ગુહ્ય, ગુપ્ત
ગૂજરાત,૦ણ, –તી [सं गूर्जरत्रा] જુઓ 'ગુજરાત'માં
ગૂઝ સ્ત્રી૦ જુઓ ગુજ [સૂંથણી, લેંઘી
ગૂડકી સ્ત્રી૦ ['ગૂડો'=પગનો નળો પરથી ?]
ગૂડલું ન૦ [सं गूड=દડો] ગુલ્લુ
ગૂડવું સ૦ક્રિ૦ [सं, प्रा खुड् ઉપરથી ?] કાપવું, વાઢવું (૨) [જુઓ ગોડવું] ખોદવું
ગૂડાલાકડી સ્ત્રી૦ ગોળ લાકડી, એક પ્રકારની જૂની સજા–રિબામણી [વચલો ભાગ
ગૂડિયા પુ૦ (કા) ગાડાના પૈડાનો આરાવાળો
ગૂડી સ્ત્રી૦ [म गुडी (કાનડી 'ગુડિ=ધજા) हिं. गुडी=પતંગ] ઉત્સવને દિવસે ઊભો કરેલો ઝંડો,માણેકસ્તંભ ૦પડવો પું૦ ચૈત્ર સુદ પડવો
ગૂઢું વિ૦ [સર૦ म गुढा] પાડુ લુચ્ચું, શઠ
ગૂડો પુ૦ [સર૦ म. गुढी=મૃત્યુના સમાચાર] મરનારને જોવા જવું તે, કાણ
ગૂડો પુ૦[સર૦ દે ગોડ=પગ, हिं गुड्डी, म गुडघा=ઢીંચણી, સિંધી ગુડ] (ચ) પગનો નળો (૨) [લા.] બળ, શક્તિ, હામ [ગૂડા ભાંગવા=(અ૦ક્રિ૦) પગ ભાગી જવા, શક્તિ ન રહેવી (૨) સ૦ક્રિ૦ પગ ભાગી નાખવા, શક્તિ ખતમ કરી દેવી]
ગૂઢ વિ૦[सं]ગુપ્ત,છાનું(૨)ન સમજાય એવું,ગહન (૩) ઇંદ્રિયાતીત, 'મિસ્ટિક' ૦જત્રુ વિ૦ [सं] હાંસડી ન દેખાય તેવું માંસલ, હૃષ્ટપુષ્ટ. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦ ૦મણિ પુ૦ સંતાડેલી કાંકરી ખોળવાને મળતી એક પ્રાચીન રમત. ૦વાદ પુ૦ વસ્તુ ગૂઢ હોઈ સ્વાનુભવનો જ વિષય છે એવો તત્ત્વજ્ઞાનનો વાદ, 'મિસ્ટિસિઝમ' ૦વાદી વિ૦ (૨) પુ૦ ગૂઢવાદમાં માનનાર –ઢાક્ષર પુ૦ ગૂઢ અક્ષર
ગૂણ (ણ,) સ્ત્રી૦ [सं गोणी] થેલો, કોથળો (૨) છાલકું (ગધેડા વગેરે ઉપરનું) (૩) ચાર મણનું માપ. ૦પાટ ન૦ શણ કે સૂતળીનું વણેલું તાપડું, ટાટિયું (૨)ન૦બ૦વ૦ તેના વસ્ત્ર કે તે પહેરવાની જેલશિક્ષા –ણિયું ન૦ ગૂણપાટનો બનાવેલો થેલો. –ણિયો પુ૦ તાબાનો વડો(૨)થેલો,ગૂણ (૩)અમુક વજનનું માપ(૪)[સર૦ हिं गु(–गो) निया, म. गुण्या] પુ૦ કાટખૂણો (કારીગરનો)
ગૂણુસ વિ૦ [જુઓ ગૂણ] જાડું અને ઠીંગણું
ગૂણિયું, –યો જુઓ 'ગૂણ'માં
ગૂથ વિ૦[सं गुध्=રમવું ઉપરથી] રમતિયાળ (૨)[सं गृध्=કામવું ઉપરથી] કામી (૩)સ્ત્રી૦ [જુઓ 'ગૂથ', प्रा गुथ] (ચ.) (ધ.) ગૂમડું મટયે રહેતું ચિહ્ન–ખાડો
ગૂમડ(–ડુ) ન૦ [सं गुल्म, प्रा गुम्म(૦ડ) ?]

શરીરે ઊઠતો ફોલ્લો – ટેટા જેવો ગઠ્ઠો [ગૂમડે ઘસીને ચોપડવા જેવું = નકામું, જરૂરને વખતે કામ ન આવે તેવું]

ગૂમૂતર ન૦[ગૂ+મૂતર] મળમૂત્ર [–**ઉથામવાં, –કરવાં** = મળમૂત્ર સાફ કરવા (૨) માવજત કરવી (બાળક કે માંદાની)]

ગૂર સ્ત્રી૦ ['ગર', 'ગર્ભ' ઉપરથી] હાડકાની અંદરનો ગર 'મેરો'

ગૂરજી પું૦ [સર૦ મ. ગુરજી]એક જાતનું પુષ્કળ વાળવાળું ઠીંગણું કૂતરું

ગૂરા પું૦ બ૦ વ૦ [જુઓ ગૂડા] પગ

ગૂર્જર વિ૦(૨)પું૦,**–રી** સ્ત્રી૦ જુઓ 'ગુર્જર'માં

ગૂલર ન૦[हि] ગુલ્લર,ઉમરડો (૨)ઉમરડું(૩) કાનનું એક ઘરેણું **–રું** ન૦ [જુઓ ગૂડલું] પાપડનો લૂઓ (૨) જુઓ ગૂલર (૩) ઘોડિયે લટકાવવાનું એક લાકડાનું રમકડું **–રો** પું૦ ઉમરડો [કાબરુ ઘર

ગૂલી સ્ત્રી૦ ગળી(૨)જીવડાએ બનાવેલું વોણું કે

ગૂલું ન૦ એક પક્ષી

ગૂવાળણું, ગૂસેણું ન૦ [ગૂ+વાળણું (વાળવું), +સેણું –(ઉસરડવું)] ગૂ ઉસરડવાનું સાધન (ઠીકરું, પતરું)

ગૂંગણું વિ૦ [सं गुंग] નાકમાથી બોલતું

ગૂંગળાવું અ૦ક્રિ૦ ['ગૂંગૂ' અવાજ ઉપરથી રવ૦]હવાની ખોટ કે અટકાયતને લીધે અમૂઝાવું,શ્વાસ રૂંધાવો **–મણ** ન૦,સ્ત્રી૦ ગૂંગળાવું તે. **–વવું** સ૦ક્રિ૦ 'ગૂંગળાવું'નું પ્રેરક

ગૂંગું વિ૦ [सं गुंग]નાકમાથી બોલતું, ગૂંગણું (૨)મૂગું(૩)ન૦ નાકના મળનો બંધાઈ ગયેલો પોપડો **–ગાવેડા** પું૦ બ૦ વ૦ ગૂંગાના જેવું વર્તન–ચાળા, ગૂંગાપણું (૨) કોઈ કામમાં ચીકાશ કર્યા કરવી તે (૩) વગર આવડ્યે કામમા ચૂંથણાં કરવા તે **–ગો** પું૦(નાકમાનું) ગૂંગું (૨) એક જાતનો જીવડો

ગૂંચ સ્ત્રી૦ [सं. गुच्छ, प्रा गुंछ?] (દોરા વગેરેનું) ગંઠાઈ જવું તે (૨) [લા] આંટીઘૂંટી, મુશ્કેલી [**–આવવી** = ગૂંચ પડવી. **–ઉકેલવી** = આંટી ઉકેલવી (૨) મુશ્કેલીનો તોડ કરવો **–પડવી** = આંટી પડવી (૨) ગૂંચવાવું (૩) મૂંઝાવું, મુશ્કેલી પડવી] ૦**વણ**(**–ણી**) સ્ત્રી૦ ગૂંચાઈ જવું તે(૨)જેમાથી ઉકેલ કાઢવો મુશ્કેલ થઈ પડે એવી પરિસ્થિતિ ૦**વણિયું** વિ૦ ગૂંચવણવાળું ૦**વવું** સ૦ ક્રિ૦ ગૂંચવણમા નાખવું ૦**વાડિયું** વિ૦ ગૂંચવાડાવાળું.૦**વાડો** પું૦ જુઓ ગૂંચવણ ૦**વાવું** અ૦ક્રિ૦ ગંઠાવું (દોરા વગેરેનું)(૨)[લા]સપડાવું;ઉકેલ ન સૂઝવો (૩)[લા] મૂઝાવું, ગભરાવું ૦(**–છ**)**ળિયાળું** વિ૦ ગૂંછળીવાળું ૦(**–છ**)**ળી** સ્ત્રી૦ દોરાની અમેરીને કરેલી આંટી કે ગોળો ૦(**–છ**)**ળું** ન૦ ગોળ આકારમા વળેલું કે વીંટેલું હોય તે

ગૂંચાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ગૂંચવાવું

ગૂંછળી, –ળિયાળું, –ળું જુઓ 'ગૂંચ'માં

ગૂંજિયું ન૦ [જુઓ ગૂંજું] ગજવું (૨) [?] ધુમાતો દેવતા

ગૂંજું (**–જૂં**) ન૦ [सं गुह्य, प्रा गुज्झ] ગજવું

ગૂંતો પું૦ [સર૦ મ ગુંત]ગૂંચ(૨)વાધો,શંકા(૩) કલંક [**–પડવો** = વાધો પડવો. **–પાડવો** = વાધો પાડવો (૨) શક લાવવો (૩) જુદા પડવું, જુદો મત ધરાવવો]

ગૂંથ (થ,) સ્ત્રી૦ [જુઓ ગૂંથવું] (કા) ગૂમડાં વગેરે રુઝાતા ત્યાં ગાંઠ જેવું રહે તે, ગૂંધ

ગૂંથણ ન૦['ગૂંથવું' ઉપરથી]ગૂંથવું તે(૨)ગૂંથવાનું કામ (૩) ગૂંથવાની કળા **–ણિયાળું** વિ૦ ગૂંથણવાળું,ગૂંથેલું **–ણી** સ્ત્રી૦ ગૂંથણનું કામ (૨)ગૂંથવાની કળા કે આવડત (૩) ગૂંથામણી

ગૂંથવું સ૦ક્રિ૦ [सं ग्रथ्, प्रा गुंथ, गुंत्थ પરથી] દોરો કે સેરને આંટી પાડી પાડીને સાંકળવું – જાળીદાર રચના કરવી **ગૂંથાવવું** (પ્રેરક) **ગૂંથાવું** (કર્મણિ) [ગૂંથવાનું મહેનતાણું

ગૂંથામણ ન૦, **–ણી** સ્ત્રી૦ [ગૂંથવું ઉપરથી]

ગૂંદડો પું૦ [दे गुड?] એક ઘાસ

ગૂંદરવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ગુંદરવું]+જુઓ ગુજરવું સ૦ક્રિ૦ [ગુલાબજાંબુ

ગૂંદવડું ન૦ [दे गुंदवडय] એક મીઠાઈ;

ગૂંદવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ ખૂંદવું]પગ તળે કચરવું; ખૂંદવું (૨) દાબી મસળીને નરમ કરવું (૩) [લા] મારવું, ઠોકવું

ગૂંદા(**–દી**)**પાક** પું૦ એક મીઠાઈ (૨)[લા]માર

ગેય વિ૦ [સ] ગવાય એવુ કે ગાવા જેવુ **૦તા** સ્રી૦, **૦ત્વ** ન૦

ગેર(-રો) પુ૦ ['ગરવું' ઉપરથી] ગરેલો ભૂકો

ગેર (ગૅ) [ફા] 'નિષેધ અભાવ, ખોટુ' એવો અર્થ દર્શાવનાર પૂર્વગ **૦આબરૂ** સ્રી૦ અપકીર્તિ, બદનામી **૦ઈન્સા(-નસા)ફ** પુ૦ અન્યાય **૦ઉપયોગ** પુ૦ દુરપયોગ **૦કાયદે** વિ૦ (૨) અ૦ [ફા] કાયદા વિના; કાયદા વિરુદ્ધ **૦કાયદેપણું** ન૦ કાયદા વગર કે સામે હોવુ તે **૦કાયદેસર** અ૦ ગેરકાયદે. કાયદા પ્રમાણે નહિ **૦ખુશી** સ્રી૦ નાગજી **૦ફાયદો** પુ૦ ગેરલાભ **૦બંદોબસ્ત** પુ૦ અવ્યવસ્થા **૦મરજી** સ્રી૦ નારાજી **૦મહેરબાની** સ્રી૦ અવકૃપા **૦માહિત(૦ગાર)** વિ૦ અજાણ બિનવાકેફ **૦માહિતી(-તગારી)** સ્રી૦ અજાણપણુ **૦મુનાસ(-સિ)બ** વિ૦ ગેરવાજબી **૦રસ્તે** અ૦ ખોટી રીતે, બેકાયદે **૦રીત** સ્રી૦ ખોટી રીત **૦લાભ** પું૦ ખોટ, નુકસાન (૨) ખોટો લાભ **૦વર્તણૂક** સ્રી૦ ખરાબ રીતભાત-વતન **૦વલ્લે** અ૦ [અ વલા પરથી] જ્યાથી ન જડે એવી જગાએ, ખોટી જગાએ. [-જવું, -પડવું = યોગ્ય ઠેકાણે ન પહોચવું(૨)ખોવાવું] **૦વહીવટ** પુ૦ અવ્યવસ્થા, અ વેર **૦વાજબી** વિ૦ અયોગ્ય, અઘટિત **૦વાટે** **૦શિરસ્તે** અ૦ આડે-અનીતિને માર્ગે **૦વ્યવસ્થા** સ્રી૦ ગેરવહીવટ, ગોટાળો **૦શિરસ્તો** પુ૦ ખોટી રીત **૦સમજ(-જૂત,-જૂતી)** સ્રી૦ ખોટી સમજ **૦સાવધ** વિ૦ અસાવધ, ગાફેલ **૦સોઈ** સ્રી૦ અગવડ, સોઈનો અભાવ **૦હાજર** વિ૦ હાજર નહિ તેવુ **૦હાજરી** સ્રી૦

ગેરત (ગૅ) સ્રી૦ [અ] માન-આબરુનુ ભાન, લાજશરમ

ગેરવવું સ૦ક્રિ૦['ગરવુ' ઉપરથી] પાડવું, ખ ખેરવુ

ગેરવો પુ૦ [જુઓ 'ગેરુ'. સર૦ મ ગેરવા, હિ ગેરુઆ] ઘઉંના ખેતરમા થતો એક રોગ [-આવવો = એ રોગ લાગુ પડવો]

ગેરિયત સ્રી૦ [અ. ગૅરત] જુઓ ગેરત

ગેરુ પું૦,ન૦ [સ ગૈરિક, પ્રા ગેરુઅ] એક જાતની લાલ મટોડી (૨) જુઓ ગેરવો

ગેરુઓ(-વો) પુ૦ ['ગેરુ' જુઓ] ગેરુનો-ભગવો રંગ

ગેરો પુ૦ ['ગરવુ' ઉપરથી] ગરેલો ભૂકો, ગેર

ગેલ (ગૅ) ન૦[સ કેલિ?] લાડ (૨) લાડભર્યો ખેલ, રમત(૩)સ્રી૦ [સર૦ હિં ગૈલ] ગલી, વાટ રસ્તો (૪) [?] શુવરનુ પાકુ પાન જે સ્લેટ ઉપર ઘસાય છે (૫) (૫) અ૦ કેડે, પાછળ

ગેલન પુ૦ [ઇં.] પ્રવાહીનુ વિલાયતી માપ (આશરે દશ ગેર)

ગેલરી સ્રી૦[ઇં.]એક પછી એક હાર ઊંચી ઊંચી ગોઠવી હોય એવી બેઠક (નાટકશાળામા હોય છે તેવી) (૨) છજુ

ગેલવું (ગૅ) અ૦ક્રિ૦ ગેલ કરવુ, લાડથી ખેલવુ

ગેલી સ્રી૦[ઇં](છાપખાનામા)ગોઠવેલા બીબાના ચોકઠાને મૂકવાનુ લબચોરસ પતરુ કે પાટિયુ (૨) [લા] ગેલીપ્રૂફ [-કાઢવી = ગેલીપ્રૂફ છાપીને તૈયાર કરવુ] **૦પ્રૂફ** ન૦ ગેલીના બીબા પરથી કઢાતુ પ્રૂફ [-કાઢવું = ગેલી છાપી પ્રૂફ તૈયાર કરવુ] [કઢાતો બળે એવો વાયુ

ગેસ પુ૦[ઇં] વાયુરૂપી પદાર્થ (૨) કોલસામાથી

ગેસાળી સ્રી૦ [જુઓ ગેસુ] ધૂળ

ગેસુ પું૦ [ફા. ગેસૂ] વાળની લટ, જુલફુ (૨) [?] ગેસુડી **૦ડી** સ્રી૦ ધૂળ, જેહુ (ના ચ)

ગેહ ન૦ [સ] ઘર **૦ગોધા** સ્રી૦ ગૃહગોધા, ગરોળી **૦પતિ** પું૦ ગૃહપતિ. **૦લક્ષ્મી** પુ૦ ગૃહલક્ષ્મી

ગેહુવાલ ન૦ એક પક્ષી

ગેહિની સ્રી૦ [સં] ગૃહિણી [ગાગુ

ગેંગુ (ગેં૦) વિ૦[રવ૦] સહેજમા રડી પડે એવુ,

ગેંગાટ (ગેં૦) પુ૦ [રવ૦] ભારે શોક

ગેંઘટ (ગેં૦) વિ૦ ચકચૂર, મસ્ત

ગેંડી (ગેં૦) સ્રી૦ [જુઓ ગેંડો] ગેંડાની માદા. **-ડો** પુ૦ [સ ગંડક, પ્રા ગડય] એક જગલી જાનવર [ગેંડા જેવું = જાડુ અને મજબૂત]

ગેંદ (ગેં૦) સ્રી૦ [સ ગેંદુક, પ્રા ગેંદુઅ, હિં] દડી (ખાસ કરીને ફૂલ કે રેશમની) [સમૃદ્ધ

ગેંદલ (ગેં૦) વિ૦ [જુઓ ગેદલ] (કા) મોટુ,

ગેંદાલ (ગેં૦) વિ૦ (ચ) જાડુ ભારે બાંધાનુ (માણસ) (નામ પણ આ હોય છે)

ગો સ્ત્રી૦ [સ] ગાય (૨) ઇંદ્રિય (૩) વાણી (૪) પૃથ્વી(૫)આકાશ ૦કર્ણ પુ૦ગાયનો કાન(૨) ખચ્ચર (૩) સાપ (૪) અંગૂઠાથી અનામિકા સુધીના વિસ્તારનું પ્રમાણ(૫)એક જાતનો મૃગ (૬) ગાયના કાનના આકારમાં વાળેલો હાથ (૭)ન૦ એક જાણીતું ફૂલ (૮) [સ] દક્ષિણમાં આવેલું શિવનું એક પ્રસિદ્ધ તીર્થ ૦કર્ણાસ્થિ ન૦ ગાયના કાનના આકારનું હાડકું,'સ્ફેનોઇડ બોન' ૦કર્ણી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ, મુર્વા ૦કરી સ્ત્રી૦ ગોવત્સ ૦કળઆઠમ સ્ત્રી૦ શ્રાવણ વદ આઠમ કૃષ્ણની જન્મતિથિ ૦કળગાય સ્ત્રી૦ ચોમાસામાં થતું એક લાલ અને સુંવાળું જીવડું, ઇંદ્રગોપ (૨) શિંગડાવાળું એક જીવડું (તેને પરમેશ્વરની ગાય પણ કહે છે) ૦કળિયું ન૦ ગોકુળ(લાલિત્યવાચક) (૨)વિ૦ ગોકુળનું. -ને અંગેનું ૦કળગાંડું વિ૦ ગોકુળની ગોપી જેવું ગાંડું, સાવ ભાન વગરનું ૦કળી પુ૦ ગાયોનો ગોવાળ,રબારી(કા) ૦કિ(-કી)લ ન૦ જુઓ ગોકીલ

ગોકીરો પુ૦ ગોકળકોર, ઘોંઘાટ [મુસળ

ગોકીલ ન૦[સ] હળ(૨)ખેતરમાં ઢેફાં ભાંગવાનું

ગોકુલ(-ળ) ન૦[સ] ગાયોનું ટોળું (૨)[સ] મથુરા પાસેનું, કૃષ્ણ જ્યાં ઊછર્યા હતા તે ગામ ૦ચંદ, ૦નાથ પુ૦(સં) કૃષ્ણ ૦પુરી સ્ત્રી૦ (સ)ગોકુળ ગામ(૨) [લા] બધી બાબતોમાં સુખી એવું કુટુંબ કે ગામ (૩)અતિ આનંદ -ળિયો રોગ પુ૦ વિરહને લીધે થતો રોગ

ગોખ (ગૉ) પુ૦[સ ગવાક્ષ, પ્રા ગવક્ખ]છજું, ઝરૂખો (૨) ગોખલો

ગોખણ ન૦ ['ગોખવું' પરથી] ગોખવું તે ૦પટ્ટી સ્ત્રી૦ ગોખી પાડવું તે -ણિયું વિ૦ ગોખી પાડનારું કે ગોખણપટ્ટીનું

ગોખર પુ૦ [સ] ગાયોમાં ઊછરેલો ગવેડો

ગોખરવા પુ૦ બ૦ વ૦ ['ગોખરુ' પરથી?] (ચ) બહુ પાકી ગયેલાં ઈંટોના કકડા (ઈંટવાડામાં નીચે હોય છે તેવા)

ગોખરુ પુ૦,ન૦[સ ગોક્ષુર, પ્રા ગોક્ખુરય] એક વનસ્પતિ (૨)એનું કાંટાવાળું બીજ (૩) એક તરેહની ફીત

ગોખલો (ગૉ) પુ૦ [જુઓ ગોખ] ગોખ, તાકું. -લિયું ન૦ મચ્છરદાનું ખાનું -લી સ્ત્રી૦ નાનો ગોખલો

ગોખવું સ૦ક્રિ૦[સ ઘુષ્, સર૦ હિં ઘોખના, મ. घोकणें, गोखणें] (મોઢે કરવા) વાર વાર બોલવું [ગોખી કાટવું, નાખવું, પાડવું, મારવું = મોઢે કરી દેવું ગોખી રાખવું = મોઢે કરી રાખવું (૨) પાકું યાદ રાખવું] [જન્તુ

ગોખાટવું સ૦ક્રિ૦[ગોખવું પરથી]ગોખ ગોખ

ગોખો (ગૉ?) પુ૦ પક્ષીનો માળો

ગોગડું વિ૦ [ગૂંગળું?] (કા)અસ્પષ્ટ ઉચ્ચારવાળું, તોતડું

ગોગળો પુ૦ [ગળું પરથી] (કા) હડપચીની નીચેનો ગળા તરફ લચી પડતો ભાગ (૨)ઊંટ મસ્તીમાં આવે ત્યારે મોમાંથી ઉલની પાછળથી તાળવાનો ભાગ બહાર કાઢે છે તે

ગોગું વિ૦ માલ વગરનું (૨) આવડ વગરનું

ગોગ્રાસ પુ૦[સ] જમતા પહેલાં ગાયને માટે જુદું કાઢેલું અન્ન, ગવાનિક

ગોચર વિ૦[સ.]ઇંદ્રિયગમ્ય(૨)ન૦ ગોચર,ચરો ૦તા સ્ત્રી૦ -રી સ્ત્રી૦ ભિક્ષા

ગોચલું ન૦ ['ગૂંછળું' પરથી] વર્તુલાકારમાં એકઠા થવું તે, ટોળું [ગોચલાં ગણવાં = વામાટામાં કરવા, ખચકાવું, (કશાનો) પાર ન મૂકવો -ગૂંચવાયા કરવું]

ગોઘ્ન વિ૦ [સ] ગોહત્યારુ, ગાય મારનાર,

ગોજું વિ૦ [ફા ગોચ = વાછૂટ પરથી?] ગંદુ

ગોઝાર સ્ત્રી૦ [સ ગુહ્યાગાર] જુઓ ગજાર

ગોઝારુ વિ૦ (સ ગો + હત્યારુ(સ હત્યા)) ગાયની હત્યા કરનાર,પાપી(૨)જ્યાં હત્યા થઈ હોય એવું,અપવિત્ર -રો પુ૦ ગોઘ્ન(૨)હત્યારો

ગોટ પુ૦ [પ્રા घोट्ट?] ઘૂંટડો(૨)[જુઓ ગોટો] ગોટો (ધુમાડાનો) (૩) [સર૦ મ] બૈરાં તથા છોકરાંને હાથે પહેરવાનું એક ઘરેણું (૪) [હિં] બીજા રંગના કપડાને ઓટીને મૂકેલી કિનાર (જેમ કે, બનૂસ, સ્ત્રીના કબજાને)

ગોટપીટ ન૦ [રવ૦] અંગ્રેજી કે તે બોલવું તે (કટાક્ષમાં) [-કરવું = અંગ્રેજી (જરા ગોકથી કે ભાંગ્યું તૂટ્યું) બોલવું]

ગોત સ્ત્રી૦ ['ગોતવું' ઉપરથી] શોધ; ખોળ (૨) + ન૦ [જુઓ ગોત્ર, प्रा. गोत्त] કુળ
ગોતડી સ્ત્રી૦ ગળું
ગોતમ પું૦ [સં.] (સ) એક ઋષિ અહલ્યાના પતિ(૨)ન્યાયદર્શનના સંસ્થાપક ઋષિ –**મી** સ્ત્રી૦ (સ) અહલ્યા
ગોતર ન૦ + ગોત્ર, કુળ ૦જ પું૦; સ્ત્રી૦ ગોત્રજ જુઓ ૦ડું ન૦ ગોતરજની પૂજા માટે આણેલી માટી અથવા વસ્તુ કે તે લાવવાનો સમારંભ (લગ્નમા મંગળ તરીકે કરાય છે) –**રી** વિ૦ જુઓ ગોત્રી
ગોતર (ગો) ન૦ [સર૦ म, दे गवत्त, સ गो + तृण?] કઠોળની શિંગોના ફોતરાં અને પાદડાનો ભૂસો (ઢોરનુ ખાણ)
ગોતવું સ૦ક્રિ૦[दे वुत्तिअ (ગોવેલુ) ઉપરથી] શોધવું, ખોળવુ. –**વણ** સ્ત્રી૦ ગોત, ખોળ
ગોતાગોત સ્ત્રી૦ ખોળંખોળા
ગોતીત વિ૦ [સં] અગોચર, ઇંદ્રિયાતીત
ગોતું (ગો) ન૦ [दे गवत्त = ઘાસ] ઢોરને માટે બાફેલુ ખાણ (૨) [લા] ગમે તેમ રાંધેલુ કે ટાઢુ ને સ્વાદ વગરનુ અન્ન
ગોત્ર ન૦[સં] વંશ; કુલ, 'ટ્રાઇબ' (કોઈ ખાસ મુનિથી શરૂ થતુ). ૦**ગમન** ન૦ સગોત્ર સાથે લગ્ન કે શરીરસંબંધ. ૦જ વિ૦ ગોત્રમા જન્મેલુ (૨) પું૦,સ્ત્રી૦ કુલદેવતા, ગોતરજ. [–બેસાડવી(–વા), –માંડવી(–વા) = ગોતરજની સ્થાપના કરવી (લગ્નસમારંભની શરૂઆતમાં)] ૦જ ઘડો પું૦ ગોતરજનું જેમા સ્થાપન થાય તે ઘડો ૦**પતિ** પું૦ ગોત્રનો મુખ્ય પુરુષ ૦**સમાસ** પું૦ જુદા જુદા ગોત્રોનુ ભળવુ તે ૦**સ્ખલન** ન૦ ભૂલથી બીજાનુ નામ બોલાઈ જવુ તે. ૦**દ્દા** પું૦ (સં) ઇંદ્ર –**ત્રી**, ૦**ત્રીય** વિ૦ એક ગોત્રનુ
ગોથ વિ૦ ચાર (વેપારી સંકેતની ભાષામા)
ગોથ (થ.) સ્ત્રી૦[अ गोनह = ડૂબકી]ઊંધે માથે ફરી જવુ તે;ગુલાટ(પતંગની)(૨)[લા]ભૂલથાપ, ગોથું [–ખાવી = ગુલાટ ખાવી, ઊંધે માથે ફરી જવુ(પતંગે)–ખવડાવવી, –મારવી = ગુલાટ ખવડાવવી(પતંગને) –મારીને સૂઈ જવું = ઊંધુ માથું કરીને પડી રહેવુ]
ગોથણો પું૦ ભૂમરી નાડવાનો ખીલો
ગોથપડા વિ૦ [જુઓ 'ગોથ' વિ૦ મા] ચોક (વેપારીઓનો સંકેત)
ગોથાટવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ગોથુ] ગોથે ગોથે મારવુ
ગોથાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ગોથુ] ગોથા ખાવા-ગોથા ખાતા રખડવુ
ગોથિક સ્ત્રી૦ [इं] પ્રાચીન ગોથ લોકની ભાષા
ગોથુ ન૦ [જુઓ 'ગોથ સ્ત્રી૦]માથું નીચે હોય તેવી શરીરની સ્થિતિ(૨)ગુલાટ(૩)માથુ મારવું તે. [–ખાવું = છેતરાવુ (૨) ગબડી જવું (૩) ઊંધું ફરી જવુ, ગુલાટ ખાવી –મારવું = માથુ નીચું નમાવીને મારવુ(શીંગાળા પ્રાણીએ)] (૪)[બ૦વ૦]નકામા ફાંફા (૫)[લા] ભૂલથાપ [–ખાવાં = ફાંફા મારવા]
ગોદ (દ,) સ્ત્રી૦ [સં क्रोड?, સર૦ हि] ખોળો (૨) [જુઓ 'ગોદવુ'] વારંવાર ટોકયા કરવુ તે (૩) દખલ, અંતરાય [–ઘાલવી = દખલ ઊભી કરવી,–વળગાડવી –માં ઘાલવું, –માં લેવું = ખોળામા બેસાડવુ–સુવાડવુ (૨) સંભાળ કે રક્ષણ હેઠળ લેવુ]
ગોદડ વિ૦ [સર૦ म, 'ગોદડું' ઉપરથી] ખડબચડુ (૨) ગોસાઈઓની એક જાતનુ
ગોદડિયું વિ૦ ['ગોદડુ' ઉપરથી] ખડબચડુ ને જાડુ (૨) ગોદડીમા હોઈએ ને થતુ–ગાવડુ (ગ્રહણ)(૩)પાસે માત્ર ફાટેલી ગોદડી કે સીંદરાં રાખનાર (બાવો,સાધુ) (૪) ન૦ એક જાતનો શીતળાનો રોગ – ઓરી

ગોદાટવું સ૦ક્રિ૦ ['ગોદો' ઉપરથી]ગોદા મારવા (૨) [લા૦] વારંવાર કહ્યા કરવું, ટોકવું
ગોદાન ન૦[सं] ગાયનું દાન(૨)કેશ કપાવવાનો સંસ્કાર-વિધિ
ગોદામ સ્ત્રી૦,ન૦[हि, સર૦ इं गोडाउन]ગોદી
ગોદાવરી સ્ત્રી૦ [सं](સં૦)દક્ષિણની એક નદી (૨) વિ૦ બાર (સંકેતમાં)
ગોદાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ગોદવું'નું પ્રેરક (૨) ગોદા મારવો(૩)[લા૦]ટોકીને જાગ્રત કે સતેજ કરવું
ગોદી સ્ત્રી૦ [हि, म]અંદર પાણી કઢાય ઘલાય એવી સગવડવાળું, વહાણો બાંધવાનું અને ઊભા રાખવાનું બંદર (૨) ગોડાઉન
ગોદો પું૦ ગોદાવે-ખૂંચે યા ભોંકાય એવું ઊપસેલું તે (૨) મુક્કો, ઠોસો (૩)[લા૦] ખોટ, નુકસાન [**-આવવો -લાગવો,-વાગવો** = ખોટ આવવી, નુકસાન થવું **-ઘાલવો** = જવાબદારી - ખર્ચ કે લપ વળગાડવા **-મારવો**=ઠોસો મારવો(૨)નુકસાન કરવું]
ગોધણ ન૦ [જુઓ ગોધન] ગાયોનું ટોળું
ગોધન ન૦[सं.]ગાયોરૂપી ધન-દોલત(૨)ગોધણ
ગોધરિયું વિ૦ [सं गोध्र-वर=પર્વત] ગોધરા તરફનું(લાકડું) [**-તેલ**=ગોધરા તરફનું હલકી જાતનું તેલ **-વાળું**=મૂર્ખાઓનું ટોળું]
ગોધલિયું ન૦ ['ગોધો' ઉપરથી] નાનો બળદ, વાછરડો
ગોધાઈ સ્ત્રી૦ એક જાતની ભૂતડી
ગોધુલગન ન૦[જુઓ 'ગોધૂલિક'(લગ્ન)] ગોરજ -સમીસાંજનું લગ્ન
ગોધુ(-ધૂ)મ પું૦બ૦વ૦ [सं] ઘઉં
ગોધું ન૦ જુઓ ગોધલિયું
ગોધૂમ પું૦બ૦વ૦[सं] ગોધુમ,ઘઉં [(લગ્ન)
ગોધૂલિ(-ળિ)ક વિ૦[सं]ગોરજ-સમીસાંજનું
ગોધૂળિયું ન૦જુઓ ગોધુલગન [ફરેલો બળદ
ગોધો પું૦ [सं गो+धव]આંખલો,ખસ્સી નહિ
ગોપ પું૦ [જુઓ ગોફ] (પુરુષનું) કોટનું એક ઘરેણું ૦**હાર** પું૦ (સ્ત્રીનું) તેવું ઘરેણું
ગોપ પું૦[सं] ગોવાળિયો ૦**કાવ્ય** ન૦ ગ્રામ જીવન વર્ણવતું કાવ્ય, 'પેસ્ટોરલ' ૦**જા** સ્ત્રી૦ ગોપકન્યા, ગોપી
ગોપદ ન૦ [सं] ગાયનું પગલું, ગોષ્પદ
ગોપન ન૦, **-ના** સ્ત્રી૦ [सं] સંરક્ષણ(૨)ગુપ્ત રાખવું તે
ગોપનીય વિ૦ [सं] ગોપ્ય,ગુપ્ત રાખવા યોગ્ય
ગોપવવું, ગોપવું સ૦ક્રિ૦ [सं गुप् ઉપરથી] સંતાડવું, છુપાવવું
ગોપાલ(-ળ),૦**ક** પું૦[सं]ગોવાળિયો(૨)રાજા (૩)[સં૦] કૃષ્ણ **-લિકા,-લી** સ્ત્રી૦ ગોપી (૨) એક વનસ્પતિ
ગોપાષ્ટમી સ્ત્રી૦ [सं] કારતક સુદ ૮
ગોપી,-પિકા સ્ત્રી૦[सं]ગોવાળણ(૨)વૃંદાવનની કૃષ્ણભક્ત ગોપી ૦**જન** સ્ત્રી૦બ૦વ૦ ગોપીલોક
ગોપીચંદન ન૦ ટીલું કરવામાં વપરાતી એક પીળી માટી [**(ગાંઠનું) ગોપીચંદન કરવું** = (ગાંઠના) પૈસા બગાડવા, (જાતે) નુકસાનમાં ઊતરવું] [(૨) મુખ્ય દ્વાર
ગોપુર ન૦ [सं] શહેરનો કે મંદિરનો દરવાજો
ગોપ્તા પું૦ [सं] રક્ષક, વાલી
ગોપ્ય વિ૦ [सं] ગુપ્ત રાખવા યોગ્ય, ગોપનીય
ગોફ પું૦ [सं गुम्फ] કોટનું એક ઘરેણું (૨) હાથનું એક ઘરેણું (૩) રાસ રમતાંની સાથે હાથમાંના રંગબેરંગી દોરડા ગૂંથાતા જાય છે તે રમત [म સર૦]
ગોફણ સ્ત્રી૦ [दे गुफण, दे गोफणा, सं. गो+फणा]ગોળા-પથરા ફેંકવાનું નેતર જેવું સાધન **-ણિયું** વિ૦ ગોફણના કામનું, કઠણ (પથ્થર) (૨) થોડા ઘીના કઠણ (નાના લાડુ) **-ણિયો** પું૦ ગોફણમાં ફેંકવાનો ગોળો(૨) [લા૦] લાડુ (વ્યંગમાં)
ગોફણડો પું૦, **ગોફણી** સ્ત્રી૦ [सं गुफ् કે गोफणा પરથી ?] અંબોડે લટકાવવાનું સ્ત્રીઓનું એક ઘરેણું
ગોફણો પું૦ જુઓ ગોફણી(૨)તુંગા પર જડેલો લાકડાનો એક ભાગ [ભૂંડો
ગોબર ન૦[दे गोवर](ગાયનું) છાણ(૨)છાણાનો
ગોબરું પું૦[જુઓ ગોવરું]ઓરી,એક જાતની શીતળા ગોદડિયું
ગોબરું વિ૦['ગોબર' ઉપરથી]ગંદું(૨)ન૦ગોબર
ગોબરો પું૦ ધૂંસરી બાંધવાની હળની દાંડી

ગોબાવું અ૦ક્રિ૦ 'ગોબો'મા જુઓ
ગોબો પું૦ પછડાયાથી ધાતુની બનેલી વસ્તુની સપાટીમા પડેલો ખાડો [–ઉપાડવો=ગોબાને બરોબર કરવો –પડવો=ગોબાનો ખાડો થવો] –બાવું અ૦ક્રિ૦ ગોબો પડવો
ગોબ્રાહ્મણપ્રતિપાલ(–ળ) વિ૦(૨) પું૦[સં] ગાય ને બ્રાહ્મણનો રક્ષક (રાજા)
ગોમ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં, મ]ઓડ (ખાસ કરીને ઘોડાની) (૨) આનાકાની
ગોમટો પું૦ [સર૦ મ गोमटा] વણાટમા ભેગ પાડવા કરાતી રચના, રાચ
ગોમય(–ળ) ન૦ [સં] ગાયનુ છાણ
ગોમંડલ(–ળ) ન૦[સં.]પૃથ્વીનો ગોળાકાર–ચક્ર
ગોમાયુ ન૦ [સં] શિયાળ
ગોમાંસ ન૦ [સં] ગાયનુ માસ
ગોમુખ ન૦ [સં] ગાયનુ મોઢું (ખાસ કરીને પથ્થર વગેરેમાથી બનાવેલુ) (૨) એક જાતનુ નગારું. –ખી સ્ત્રી૦ માળા જપવાની ગાયના મુખના આકારની કોથળી
ગોમૂત્ર ન૦[સં] ગાયનુ મૂતર, ગૌમૂત્ર –ત્રિકા સ્ત્રી૦ ગાયના મૂતરની ધાર જેવી આકૃતિ (૨) એક પ્રકારનુ ચિત્રકાવ્ય
ગોમેદ પું૦ [સં] એક જાતનો હીરો, પોખરાજ
ગોમેધ પું૦[સં.]જેમા ગાયનો ભોગ આપવાનો હોય તેવો યજ્ઞ
ગોયણી (ગો) સ્ત્રી૦ ['ગોર'નુ સ્ત્રીલિંગ] ગોરાણી (૨) [સં गौरी ઉપરથી]સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી(૩) વ્રત નિમિત્તે જમવા બોલાવેલી સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી [–કરવી, –જમાડવી=(બાધા અંગે) સોહાગણને જમવા બોલાવવી –માનવી સોહાગણને જમાડવાની બાધા રાખવી –વાળવી=ગોયણી જમાડવી]
ગોયરો (ગો) સ્ત્રી૦ [સં. गौरी] ગોરમાનુ વ્રત
ગોર (ગો) પું૦ [फा] વિચાર, મનન
ગોર પું૦ ['ગરવુ' ઉપરથી ?] (છાણાનો) ભૂકો, ગેરો (૨) [જુઓ 'ઘોરી'] ઢોરનો સમૂહ
ગોર (ગો) પું૦ [સં गुरु] પુરોહિત (૨) પડો (૩)સ્ત્રી૦['ર'મા યશ્રુતિ]જુઓ ગોરમા ૦પદું ન૦ યજમાનવૃત્તિ, ગોરનુ કામ

ગોરક્ષ વિ૦ [સં] ગાયોનુ રક્ષણ કરનારુ (૨) ઇંદ્રિયોને કબજે રાખનારું. ૦ક પું૦ ગાયોનુ રક્ષણ કરનાર,ગોવાળ ૦ણ ન૦, –ક્ષા સ્ત્રી૦ ગાયોનુ રક્ષણ ૦ણી વિ૦ ગૌરક્ષણને લગતુ
ગોરખ વિ૦ [સં गोरक्ष] ઇંદ્રિયોને સ્વાધીન રાખનારુ, સયમી (૨) પું૦ શિવમાર્ગી સાધુઓનો એક પ્રકાર (૩) પું૦ (સં) મત્સ્યેન્દ્રનો પ્રસિદ્ધ શિષ્ય ગોરખનાથ [આગે આગે ગોરખ જાગે=આગળની વાત આગળ જોવાશે 'મા થશે'–વખત આવ્યે કાઈક જડશે–એવો ભાવ] ૦આમલી, ૦આબલી સ્ત્રી૦ એક ઝાડ (૨) એનુ ફળ ૦ધંધો પું૦ ગોરખપથી રાખે છે એવુ એક યત્ર (૨) [લા]એકના એક કામનુ નિરર્થક પુનરાવર્તન ૦પંથ પું૦ ગોરખ સાધુઓનો પથ ૦પથી વિ૦ ગોરખપથનો અનુયાયી ૦ગાંજો,૦બુટ્ટી પું૦ એક વનસ્પતિ ૦મૂંડી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
ગોરજ સ્ત્રી૦ [સં.] ગાયોના ચાલવાથી ઊડતી રજ–ધૂળ (૨) [લા] સમીસાજ ૦લગ્ન ન૦ સમીસાજનુ લગ્ન
ગોરજી (ગો) પું૦ [સં गुरु+જી] જૈન સાધુ–ધર્મોપદેશક
ગોરટ,–ટિયુ,–ડુ વિ૦ [સં गोर, प्रा गोर] ગોરુ, ગોરટ
ગોરડ,–ડિયો બાવળ પું૦ એક વનસ્પતિ
ગોરણી (ગો) સ્ત્રી૦ જુઓ ગોયણી
ગોરતો (ગોર,) પું૦ [સં गौरी ઉપરથી] સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીઓને જમાડવાનુ એક વ્રત
ગોરધન પું૦ (સં) જુઓ ગોવર્ધન
ગોરપદું (ગો) ન૦ [મ गुरु+पद] જુઓ 'ગોર [ગો]'મા
ગોરબસરા ન૦ એક પક્ષી
ગોરમટી સ્ત્રી૦[સં गौरमृत्तिका]લાલ–પીળી માટી, મટોડી
ગોરમા (ગોર,) સ્ત્રી૦[સં गौरी+माता] ગૌરી, પાર્વતી (૨) કુમારિકાઓનુ ગૌરીપૂજનનુ વ્રત
ગોરલ વિ૦ વહાલુ, પ્રિય
ગોરવ પું૦[સં गौरव, प्रा. गोरव=બહુમાન, આદર] વર અને એના સગાનુ ગૌરવ–માન

વધારવા કન્યાપક્ષ તરફથી કરાતુ જમણ [-દેવા, નોતરવા=ગોરવનુ જમણ આપવુ]
ગોરસ ન० [સ] દૂધ, દહી વગેરે (૨) તે રાખવાનુ પાત્ર,ગોરસી ૦ડું ન० જુઓ ગોરસુ **૦શાસ્ત્ર** ન० ગોરસઅગેની વિદ્યા,'ડેરીઇગ' **૦શાસ્ત્રી** પુ० ગોરસશાસ્ત્રનો વિદ્વાન **-સિયું** વિ० ગોરસ વાળુ (૨) ન० જુઓ ગોરસ **-સી** સ્ત્રી०,**-સું** ન० દહી દૂધ રાખવાનુ માટીનુ વાસણ,દોણી
ગોરંભ(-ભા)વું અ०ક્રિ० [સ ઘોર+માત્ર] ઘનઘોર થવુ (વાદળાથી આકાશનુ) (૨)ઘુમાવુ (૩)સૂઝ ન પડવાથી ગૂચવાવુ
ગોરંભો પું० ગોરભાવુ તે, ગૂચવણ(૨)ઘેરો(૩) વાદળા ચડી આવવા તે [-ઘાલવો=વાદળ ચડી આવવા (૨) ધૂધવાવુ-ચડેલુ મો કરવુ (૩) મુસ્કેલીમા મૂકવુ]
ગોરાટ વિ० જુઓ ગોરટ [જમીન)
ગોરાટ(-ડુ) વિ०[સ गौर ઉપરથી]પોચી,રેતાળ અને લાલાશ વા પીળાશ મારતી (માટી વા
ગોરાણી (ગો) સ્ત્રી० [જુઓ 'ગોર' તેનુ સ્ત્રી०] ગોરની સ્ત્રી (૨) ગુરુપત્ની કે સ્ત્રીગુરુ
ગોરાંદે,ગોરી સ્રી० [સ गौरदेहिनी, गौरी] ગોરા દેહવાળી સ્ત્રી
ગોરિયો પુ० [સ गौर, પ્રા गोर ઉપરથી] વાછડો (બહુધા ગોરો)
ગોરી સ્ત્રી० [સ. गौरी, પ્રા] જુઓ ગોરાંદે
ગોરીલો પુ० [ઈં] એક જાતનો મોટો વાદરો
ગોરુચંદન ન० જુઓ ગોરોચન
ગોરું વિ० [સ गौर, પ્રા गोर] સફેદ-ઊજળા રગનુ **-રાશ** સ્ત્રી० ગૌરતા ૦ગફ,૦ગફાક એકદમ ગોરું. **-રો** પુ० ગોરી ચામડીનો પરદેશી(યુરોપ અમેરિકા વગેરે દેશોનો)માણસ
ગોરોચન ન०, **-ના** [સ] સ્ત્રી० ગાયના માથામાથી મળતી કે તેના પિત્ત યા મૂત્રમાથી બનાવાતી એક ઔષધિ
ગોલ પુ० [ઇ](ફૂટબોલ વગેરે રમતોમા) પોયુ. [-કરવો=તે રમત જીતવી,પોયું કરવુ]
ગોલ(-ળ) વિ०[સ]વર્તુલના-દડાના આકારનુ (૨) પુ० ગોળ આકાર **-લા(-ળા)ર્ધ** પું० [+અર્ધ] અર્ધગોળ (૨) પૃથ્વીનો અર્ધો ગોળો. **-લીય** વિ० ગોળાકાર, ગોળને લગતુ, 'સ્ફેરિકલ' [ગ]
ગોલક પું० [સ] ગોળો (૨) વિધવાને જારકર્મથી થયેલો પુત્ર (૩) ગોલો (૪) ન० ઇદ્રિયોનુ અધિષ્ઠાન-જે દ્વારા તેનુ કામ થાય છે તે જગા.
ગોલક પું० [फा गुल्क] પૈસા નાખવાનો ગલ્લો-પેટી [-માં નાખવું, -માં મૂકવું = ગલ્લામા નાખવુ; સ ઘરો કરવો.]
ગોલણ,-વાડ જુઓ 'ગોલો' મા
ગોલમાલ પુ० [हि] ગરબડગોટો,અવ્યવસ્થા
ગોલવું (ગો) સ०ક્રિ० પગ વડે ખૂદી નાખવુ
ગોલદાજ પુ० [फा] તોપચી
ગોલાપો પું० જુઓ 'ગોલો'મા
ગોલાબારૂદ પુ० [फा गोलह+बारूद(ફા)] દારૂગોળો [[સ]મા
ગોલા(-ળા)ર્ધ, ગોલીય [સ] જુઓ 'ગોલ'
ગોલો પુ० [સ गोल,-ला] એ નામની જ્ઞાતિનો માણસ(૨) જનાનખાનાનો નોકર(૩)ગજીફાનુ એક પત્તુ **-લણ** સ્ત્રી० ગોલાની સ્ત્રી,ગોલી. -લવાડ સ્ત્રી० ગોલાઓનો વાસ **-લાપો** પુ० ગોલાપણુ, દાસત્વ **-લાં** ન०બ०વ० જનાનખાનાના હલકા દરજ્જાના દાસદાસી **-લી** સ્ત્રી० ગોલણ (૨) વહારણ [સ્થાન
ગોલોક પુ०[સ](સ)વિષ્ણુ વા કૃષ્ણનુ નિવાસ-
ગોલ્લૈયો પુ० [જુઓ ઘોલ્લૈયો] વગર નોતરે જમતો ફરતો આદમી
ગોલ્લો પું० [सं गो ઉપરથી] વાછરડો (૨) માતાનો ચુસ્ત ભક્ત(૩) જુઓ ગોલ્લૈયો (૪) ['ગુલામ' કે 'ગોલો' ઉપરથી]ગજીફાનો ગોલો -એક પાનુ
ગોવધ પુ० [સ] ગાયનો વધ
ગોવર પું० [दे गोवर] ગોર, છાણાંનો ભૂકો
ગોવરુ ન० [સર० મ गोवर,का. गोव्वर](સુ) ગોબરુ, ઓરી, શીતળાની જાતનો એક રોગ [-આવવું=ઓરી નીકળવી]
ગોવર્ધન પું० [સ] (સ) વૃદાવનમા આવેલો એક ડુગર ૦ધર.૦ધારી પું०(સં) કૃષ્ણ

ગોવવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ गोवणें, प्रा. गोव = છુપાવવું પરથી ?] ફસાવવું
ગોવશ પુ૦ [સ] ગાયની ઓલાદ, બળદ
ગોવા ન૦(સ)પોર્ટુગીઝોના તાબાનુ શહેર [-નું ગડગડિયું=(લા) શ્રીફળ, પાણીચુ, રજા] ૦ગ(૦ર)ણ સ્ત્રી૦ ગોવા તરફની સ્ત્રી. ૦ગરું વિ૦ ગોવા તરફનુ, ગોવાનુ ૦ગરણ સ્ત્રી૦ જુઓ ગોવાગણ
ગોવારું ન૦[સ गो+वृंद] ગાય-ઢોરનુ ટોળું
ગોવાલ(-ળ)ણી સ્ત્રી૦ [सं गोपालिनी, प्रा गोवालिणी] ગોવાળણ
ગોવાવું અ૦ક્રિ૦ વગોવાવુ(૨)'ગોવવુ'નુ કર્મણિ
ગોવાળ,-ળિયો,-ળો પુ૦ [सं गोपाल, प्रा गोवाल, गोवाल(-लि)य] ગાય-ઢોર ચરાવ નારો ૦ણ(-ણી) સ્ત્રી૦ગાય-ઢોર ચરાવનારી, ગોવાળની સ્ત્રી ૦બકરી સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત. -ળી સ્ત્રી૦, -ળું ન૦ ગોવાળનો ધધો
ગોવાંદરું(૦) ન૦ [સ गोवृंद] ગોદરું, પાદર
ગોવિંદ પુ૦ [સ.] (સં) કૃષ્ણ
ગોવૃંદ ન૦ [સ] ગાયોનુ ટોળુ
ગોવ્રજ ન૦ [સ] ગાયોને બાધવાનો વાડો (૨) ગાયોને ચારવાની જગા (૩) ગાયોનુ ટોળુ
ગોશપેચ વિ૦[फा]કાન ઢાકી દે તેવુ(પાઘડીમાટે)
ગોશા પુ૦[फा.]ખૂણો,એકાતસ્થાન ૦નશીની, -શેગીરી સ્ત્રી૦ અલગ રહેવું તે,એકાતવાસ
ગોશાલક પું૦[सं] (સ.) મહાવીરનો એક સમકાલીન અને પ્રતિસ્પર્ધી-આજીવક
ગોશાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [सं] જુઓ ગૌશાળા
ગોશાસ્ત્ર ન૦[સ.] ગોપાલનનું-ગોરક્ષાનુ શાસ્ત્ર
ગોશીતલા સ્ત્રી૦ [गो+शीतला] શીતલા
ગોશ્ત ન૦ [फा] ગોસ, માસ
ગોષ્ઠ પુ૦ [સ] ગાયોનો વાડો (૨) ભરવાડવાડો
ગોષ્ઠિ(-ષ્ઠી) સ્ત્રી૦ [सं] વાતચીત, ગોઠડી (૨) મસલત,છૂપી વાતચીત(૩)એક પ્રકારનુ એક-અકી નાટક ૦વિનોદ પુ૦ ગોષ્ઠિ અને વિનોદ
ગોષ્પ(-ષ્પા)દ ન૦ [સ] ગાયનુ પગલુ
ગોસ વિ૦ [સર૦ हिं.]જમણી બાજુનુ (સુકાન ફેરવવા વિષે)(૨) ન૦ સઢની નાથનુ દોરડુ (૩) [फा गोश्त] માસ(૪)[अ] શ્રેષ્ઠ પદવીનો પીર

ગોસંખ્ય પું૦ [सं.] ગોવાળ
ગોસાંઈ(૦)પુ૦ [सं गो+स्वामी-प्रा सामि] એક જાતનો સાધુ-વેરાગી(૨)મૂળ ગોસાઈ પણ હાલ ગૃહસ્થીમા રહેતી એક નાત ૦જી પુ૦ જુઓ ગોસ્વામી.-ઇયણ સ્ત્રી૦ ગોસાઈની સ્ત્રી
ગોસેવા સ્ત્રી૦ [स]ગાય ને તેના વશની સેવા. -વક પુ૦ ગોસેવા કરનાર [એક અડક
ગોસ્વામી પું૦ [सं] વૈષ્ણવોના આચાર્ય (૨)
ગોહ સ્ત્રી૦ [સ.], ૦ર પુ૦ [सं गह्वर?] ગુફા
ગોહત્યા સ્ત્રી૦[सं] ગાયને મારી નાખવી તે(૨) તેનુ પાપ. ૦રું વિ૦ ગોહત્યા કરનારુ (૨)ગોઝારું
ગોહાવું અ૦ક્રિ૦ ['ગુહા' ઉપરથી ? કે सं गुह् ઉપરથી ?] અંધારે અટવાવુ, ગૂચાવું
ગોહિલ પુ૦ [दे गोह=યોદ્ધો,ગામનો મુખી, કોટવાળ ઉપરથી ?] એ નામની જાતનો કે અડકનો ક્ષત્રિય ૦વાડ પુ૦; ન૦ (સ) કાઠિયાવાડનો એક ભાગ
ગોળ વિ૦ (૨)પું૦ જુઓ ગોલ(૩)પુ૦ પરસ્પર કન્યાની લેવડદેવડ માટે નક્કી કરેલુ નાતીલા-ઓનું જૂથ [-તોડવો=બેટીવહેવારના ગોળ બહાર જવુ -બાંધવો=કન્યાની લેવડદેવડ માટે નાતીલાઓ કે ગામોનુ જૂથ બાધવું -ભમરડા જેવું=મોટા મીડા જેવું, શૂન્ય, ખોટું.] ૦ગોળ વિ૦ અસ્પષ્ટ,ઉડાઉ ૦મટોળ વિ૦ બરાબર ગોળ(૨)[લા]હૃષ્ટપુષ્ટ ૦લાકડી સ્ત્રી૦જુઓ ગૂડાલાકડી -ળાઈ સ્ત્રી૦ગોળપણ. -ળાકાર વિ૦ ગોળ -ળાકૃતિ વિ૦ ગોળાકાર (૨)સ્ત્રી૦ગોળ આકૃતિ -ળાર્ધ પુ૦ ગોલાર્ધ
ગોળ (ગો) પું૦ [સ गुड, गुल]શેરડીના રસને ઉકાળીને બનાવાતુ એક ખાદ્ય [-ખાવો, -ખાઈ લેવો=સ્વાર્થ સાધવો -નું ગાડુ-(-ડલું), -નું માટલું=અતિપ્રિય-ગમતી વસ્તુ -ને પાણીએ નાહવું, નાહી નાખવું=આશા છોડી દેવી (૨) છેતરાવું. ગોળે વીંટાળેલી વાત=ઉપરથી મીઠી લાગે-ગમે તેવી વાત] ૦કેરી સ્ત્રી૦ ગોળવાળું કેરીનુ એક અથાણું ૦ગોળ વિ૦ નરમ,પૂર્ણ રીતે ચડી ગયેલુ(૨) [લા] જેનુ મન પીગળી ગયું હોય-પૂરું ગીને અનુકૂળ થઈ ગયું હોય

એવુ ૦ચું ન૦ જેમા ગોળનુ પ્રમાણ વધારે હોય એવુ અથાણું. ૦ધાણા પું૦ બ૦ વ૦ ગોળ સાથે મેળવેલા ધાણા (માગલિક અવસરે વહેચાય છે).૦પાપડી સ્ત્રી૦ એક મીઠી વાની, સુખડી [–આપવી=માર મારવો]

ગોળમેજી વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ ગોળ મેજને ફરતા બેસીને ભરાતી (પરિષદ)

ગોળવા પુ૦બ૦વ૦ ['ગોળ' ઉપરથી] સ્ત્રીઓનાં હાથના સોનાના કડા (૨) તેવા ઘાટની કાચની બંગડી

ગોળવો પુ૦ ['ગોળ' ઉપરથી] ગોફણ વડે ફેકવાનો ગોળો(૨)ટૂકો અને ગોળ મોભિયાનો કકડો(૩)ગોળો,ગોળ આકૃતિ [આ

ગોળાઈ,–કાર,–કૃતિ,–ર્ધ જુઓ 'ગોળ વિ૦'

ગોળિયા કેરી (ગો) સ્ત્રી૦ [ગોળ+કેરી] એક જાતનુ કેરીનુ અથાણુ [ખાલી માટલુ

ગોળિયો (ગો) પુ૦ ['ગોળ' ઉપરથી] ગોળનુ

ગોળી સ્ત્રી૦[સં. गुली, गुलिका, दे गोलिया] કોઈ નાની ગોળ વસ્તુ(૨)દવાની ગોળી,ગુટિકા (૩) બદૂક કે પિસ્તોલમા ભરીને મારવાની (સીસાની) ગોળી (૪)પાણી ભરવાની માટલી (૫)[સર૦ दे. गोली=રવૈયો] દહી વલોવવાનુ ગોળ વાસણ(૬)અ ફ્રેબ(૭)[?]નુકસાન;ખોટ (–આવવી, બેસવી, વાગવી = ખોટ જવી, નુકસાન થવુ)[–ખાવી=દવાની ગોળી ખાવી (૨)લાડુની ગોળી ખાવી (૩) બદૂકની ગોળી (સામે મોઢે) જાત પર ઝીલવી–વાગે એમ કરવું –છૂટવી=બંદૂકમાથી ગોળી નીકળવી,બદૂક ચાલવી –છોડવી,–મારવી =બદૂક ચલાવવી, ગોળીબાર કરવો. –વાગવી =બદૂકની ગોળીથી ઘવાવું કે તેના જેવું દરદ થવુ (૨) કામના ફળવી,સફળ થવું –વાળવી =ગોળી કરવી–બનાવવી ગોળીનું પાણી સુકાવું=(પૈસાનુ કે બીજુ) નુકસાન થવુ] ૦ડું ન૦ વલોવવાની ગોળી (?). ૦બાર પું૦ બદૂકમાંથી કે પિસ્તોલમાથી ગોળી છોડવી તે

ગોળો પું૦ [સ गोलक, फा. गोलह] કોઈ પણ ગોળ વસ્તુ, પિંડો(૨)ગોફણથી મારવાનો પિડો (૩)તોપથી મારવાનો પિડો(૪)પાણી ભરવાની મોટી ગોળી (૫) પેટનો વાયુનો એક રોગ (૬) ગપગોળો (૭) ફાનસનો કે વીજળીના દીવાનો પેટો [–ચડવો=પેટમા વાયુ ચડવો –ગબડાવવો=ગપ હાકવી (૨) અડચણ નાખવી ગોળો ને ગોફણ સાથે જવાં= અલાબલા–નડતર દૂર થવી] ૦પિં(–પી)ડાળો પુ૦ ગોટાળો,સેળભેળ [–વાળવો= ગોળ ગોળ, અસ્પષ્ટ–મુદ્દા બહાર બોલવુ]

ગોંગડો (ગો૦) પુ૦ + જુઓ ગાગડો

ગોંડ પુ૦ [સ , દે गोंड=જગલ]વિધ્ય પ્રાતની એક રાની પરજની જાતનો માણસ [ગાદરો

ગોંદરું (ગો૦) ન૦ જુઓ ગાદરુ –રો પું૦ જુઓ

ગોંદળી (ગો૦) સ્ત્રી૦ ગોળ, જાડુ લાકડુ

ગોંદો(ગો૦)પુ૦['ગૂદવુ' ઉપરથી] ગૂદો–રસોઈની બધી વાનીઓનો ખીચડો [–કરવો,=બધાનો ખીચડો–લોંદો કરવો(૨)ગોટો વાળવો]

ગોંધવું(ગો૦)સ૦ક્રિ૦બ ધ જગામા પૂરવુ,કેદ કરવુ

ગોંધળ (ગો૦) પુ૦ સેળભેળ, ખીચડો (૨)[સર૦ म] ગોટાળો

ગોંધિયારું (ગો૦) વિ૦['ગોધવુ' ઉપરથી]ગોધાઈ મરાય એવુ બધિયાર (૨) ન૦ ઘોલકુ

ગૌ સ્ત્રી૦ [स गो, प्रा. गउ] ગાય. ૦ગોટો પું૦ જુઓ ગોરોચન. ૦ગ્રાસ પુ૦ જુઓ ગોગ્રાસ ૦ચર ન૦ ગોચર, ચરો ૦ચારણ વિ૦(૨)પુ૦ ગાયો ચારનાર ૦દાન ન૦ ગાયનુ દાન ૦ધન ન૦ ગાયોરૂપી ધન ૦બ્રાહ્મણ-પ્રતિપાલ(–ળ) વિ૦ ગાયો અને બ્રાહ્મણોનું પાલનપોષણ કરનાર(રાજા) ૦મુખ ન૦ ગાયનું મો,ગોમુખ. ૦મુખિયું વિ૦ દેખીતુ ગાયના મો જેવુ–દીન મુખવાળુ ૦મુખી સ્ત્રી૦ જુઓ ગોમુખી ૦મુખું વિ૦ જુઓ ગૌમુખિયુ. ૦મુખો વાઘ=બહારથી ગરીબ પણ અદરથી ક્રૂર ૦મૂત્ર ન૦ ગાયનુ મૂતર ૦રક્ષણ ન૦, ૦રક્ષા સ્ત્રી૦ ગાયની રક્ષા ૦શાલા(–ળા) સ્ત્રી૦ ગાયો રાખવાનુ મકાન અથવા વાડો (૨) દુગ્ધાલય ૦શીતળા પું૦ (ગાયની) રસી મૂકીને કાઢેલા બળિયા

ગૌડ પુ૦[સ] બગાળાનો એક પ્રાચીન વિભાગ (૨)એક રાગ(૩)વિ૦ ગૌડ–બગાળને લગતુ.

૦બંગાળી પું૦ જાદૂગર ૦મલાર પુ૦ મલાર રાગનો એક પ્રકાર ૦સારંગ પુ૦ સારંગ રાગનો એક પ્રકાર. ૦સારસ્વત વિ૦(૨)પુ૦ એ નામની બ્રાહ્મણોની એક જાત -ડી સ્ત્રી૦ ગૌડ પ્રાંતની સ્ત્રી(૨)એક બોલી(૩)ગોળમાંથી કાઢેલો દારૂ(૪)એક રાગિણી-ગોડી (૫) [કા. શા]એક પ્રકારની કાવ્યરીતિ

ગૌડિયો પુ૦ ['ગૌડ' ઉપરથી] ગારુડી, મદારી

ગૌણ વિ૦[સં]મુખ્ય નહિ એવુ, પેટામા આવતુ ૦ત્વ ન૦,૦તા સ્ત્રી૦

ગૌતમ પુ૦[સં](સં)બુદ્ધ ભગવાન (૨) ન્યાયદર્શનના સંસ્થાપક (૩)કૃપાચાર્ય -મી સ્ત્રી૦ (સં)કૃપી,દ્રોણાચાર્યની પત્ની (૨) ગોદાવરી નદીનુ એક નામ

ગૌત્રા(-તરા)ટ ન૦ [સં गो+त्रिरात्र] ત્રણ રાત પાળવાનુ ગૌપૂજનનુ સ્ત્રીઓનુ એક વ્રત (ભાદરવા સુદમા)

ગૌર વિ૦ [સં] ગોરું. ૦વર્ણ વિ૦ ગોરા રંગનુ (શરીર માટે) -રાંગ વિ૦ [+अंग] ગોરા અંગવાળુ (૨)પુ૦ (સં) ચૈતન્ય -રાંગિની વિ૦સ્ત્રી૦ (૨) સ્ત્રી૦[+अंगिनी] ગોરી સ્ત્રી, યુરોપિયન સ્ત્રી

ગૌરવ ન૦[સં]ભાર, વજન(૨)મોટાઈ,મહત્તા(૩) આદર. ૦શાલી(-ળી) વિ૦ ગૌરવવાળુ

ગૌરાંગ,-ગિની [સં] જુઓ 'ગૌર'મા

ગૌરી સ્ત્રી૦ [સં] પાર્વતી (૨) આઠ વર્ષની બાળા (૩) સ્ત્રીઓના નામ સાથે માનાર્થે વપરાતો એક શબ્દ ઉદા૦ 'વિમળાગૌરી' (૪) પુ૦ એક રાગ ૦જ પું૦ (સં) કાર્તિકેય (૨) ન૦ અબરખ ૦નંદન પુ૦ (સં.) ગણેશ ૦પુત્ર પુ૦(સં) કાર્તિકેય(૨)ગણેશ ૦પૂજન ન૦ પાર્વતીની પૂજા (૨)એક વ્રત ૦ફળ ન૦ એક ફળ. ૦શ પુ૦ [+ईश] (સં) શિવ ૦શિખર, ૦શંકર ન૦ (સં) હિમાલયનુ ઊંચામા ઊંચુ શિખર

ગૌહત્યા સ્ત્રી૦ જુઓ ગોહત્યા

ગ્યાસતેલ ન૦ જુઓ ઘાસતેલ

ગ્રથન ન૦[સં] જુઓ ગ્રંથન(૨)જાડુ થઈ જવું -ગાઠા પડી જવા તે

ગ્રથલ વિ૦ [સં. ग्रथ् ઉપરથી] ચકિત, આભુ

ગ્રથવું સ૦ક્રિ૦ [સં. ग्रथ्] ગૂંથવુ, ગાઠવુ (૨) રચવુ, લખવુ

ગ્રથિત વિ૦[સં] ગ્રથેલુ

ગ્રસન ન૦ [સં] ગ્રસવાની ક્રિયા

ગ્રસવું સ૦ક્રિ૦ [સં ग्रस्] પકડવુ(૨) કોળિયો કરવો, ખાવું (૩) સૂર્યચંદ્રને રાહુએ ઘેરવું

ગ્રસિત વિ૦ [સં] પકડાયેલુ

ગ્રસ્ત વિ૦[સં]ગ્રસાયેલુ -સ્તાસ્ત પું૦[+अस्त] ગ્રહણ છૂટ્યા પહેલા સૂર્યચંદ્રનુ આથમી જવું તે -સ્તોદય પું૦ [+उदय] ગ્રહણની દશામા સૂર્યચંદ્રનુ ઊગવું તે

ગ્રહ પુ૦ [સં] (પ્રાચીન વ્યાખ્યા પ્રમાણે)સૂર્ય, ચંદ્ર,મંગળ,બુધ,ગુરુ, શુક્ર,શનિ,રાહુ અને કેતુ એ નવમાનો એક (૨) [અર્વાચીન વ્યાખ્યા પ્રમાણે] સૂર્યની આસપાસ ફરતો આકાશીય ગોળો (ઉદા૦ બુધ, શુક્ર, પૃથ્વી વગેરે) (૩) ગ્રહવુ તે, ગ્રહણ (૪) પૂર્વગ્રહ (૫) ગીતના આરંભમા જેનો પ્રયોગ થાય તે સ્વર (૬) [લા] ભાગ્ય,નસીબ [-કઠણ થવા=ભાગ્ય પ્રતિકૂળ થવુ.-કઠણ હોવા=ભાગ્ય પ્રતિકૂળ હોવુ. -ગામ જવા, -ઘરેણે મૂકવા= સિતારો પાંસરો ન હોવો (૨) અક્કલ કે બુદ્ધિ ન હોવી -પાધરા હોવા=નસીબ પાધરુ - અનુકૂળ હોવુ -મળતા આવવા કે હોવા =વરકન્યાની ગ્રહદશા મળતી આવવી -વાંકા હોવા=નસીબ વાકુ હોવુ -સીધા હોવા=નસીબ અનુકૂળ હોવુ] ૦ગણિત ન૦ ગ્રહોના ચલન ઇ૦નુ ગણિત ૦દશા સ્ત્રી૦ ગ્રહોની સ્થિતિ(૨)તેને કારણે થતી મનુષ્યની ભલી કે બૂરી અવસ્થા (૩) [લા] દુર્દશા (-બેસવી).૦દાન ન૦ ગ્રહની નઠારી અસર મટાડવા માટે અપાતુ દાન ૦નિરીક્ષા સ્ત્રી૦ ગ્રહોનુ નિરીક્ષણ ૦પીડન ન૦,૦પીડા સ્ત્રી૦ ગ્રહની અસરથી થતુ દુઃખ ૦બલ(-ળ) ન૦ ગ્રહનુ જોર-સારી માઠી અસર ૦ભાવ પું૦ ગ્રહથી થતી અસર, ગ્રહનુ ફળ. ૦મખ પુ૦ ગ્રહની શાંતિ અર્થે કરવાનો યજ્ઞ ૦મંડલ(-ળ) ન૦ ગ્રહોનુ મંડળ-માળા-ચક્ર ૦યોગ પુ૦

ગ્રહનો યોગ, સંજોગ ૦રાજ પુ૦ સૂર્ય ૦શાંતિ સ્ત્રી૦, ૦શાંતિ(-તે)ક ન૦ કોઈ પણ મંગળ કાર્યની શરૂઆતમાં ગ્રહોની માઠી અસર નિવારવા માટે કરાતી ધાર્મિક ક્રિયા ૦સંગમ પુ૦ ગ્રહોનો યોગ થવો-એકઠા થવું તે -હેશ પું૦ [+ઈશ] સૂર્ય

ગ્રહણ ન૦ [સં] લેવું, પકડવું તે(૨) સમજ(૩) [જ્યો.] સૂર્ય અને પૃથ્વી વચ્ચે ચંદ્રના આવવાથી કે સૂર્ય અને ચંદ્ર વચ્ચે પૃથ્વીના આવવાથી સૂર્ય અને ચંદ્રનું ઘેરાવું-ગ્રસાવું તે [-કાઢવું = ગ્રહણથી લાગતી આભડછેટ દૂર કરવા ઘરમાંથી એંઠવાડો કાઢી નાખવો, તેમ જ રસોડું-વાસણ ધોઈ કાઢવા -છૂટવું = સૂર્યચંદ્રે ગ્રાસમાંથી છૂટવું, ગ્રહણ પૂરું થવું -વખતે સાપ કાઢવો = છેલ્લી ઘડીએ પંચાત ઊભી કરવી, કવેળાએ કામ કાઢવું -વખતે સાપ નીકળવો = એકમાં બીજી મુશ્કેલી ઊભી થવી, કવેળાનું કામ નીકળવું -લાગવું = ગ્રહણની અસર થવી, તે શરૂ થવું] ૦શીલ વિ૦ ગ્રહણ કરવાના સ્વભાવનું; 'રિસેપ્ટિવ' ૦શીલતા સ્ત્રી૦

ગ્રહવું સ૦ક્રિ૦[सं ग्रह्] લેવું, પકડવું(૨) સમજવું -વાવું અ૦ક્રિ૦ ગ્રહાવું (કર્મણિ)

ગ્રહીતા પું૦ [सं] ગ્રહણ કરનાર, ગ્રહનારો

ગ્રહશાંતિક(૦) ન૦, ગ્રહેશ પુ૦ જુઓ 'ગ્રહ'માં

ગ્રંથ પુ૦ [सं] પુસ્તક (૨) [બત્રીસ અક્ષરનો બનેલો] અનુષ્ટુભ છંદનો શ્લોક (૩) બંધન ૦કર્તા પુ૦ પુસ્તક રચનાર ૦કર્ત્રી સ્ત્રી૦ પુસ્તક રચનાર સ્ત્રી ૦કાર પું૦ ગ્રંથકર્તા. ૦ન ન૦, ૦ના સ્ત્રી૦ ગૂંથણ, ગઠણ(૨) પુસ્તક રચવું-લખવું તે ૦પાલ(-ળ) પુ૦ પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકોની રક્ષા અને આપવા લેવાની વ્યવસ્થા કરનાર ૦માળા સ્ત્રી૦ ગ્રંથોની માળા ૦સંગ્રહ પુ૦ પુસ્તકાલય ૦સાહેબ પું૦ (સં) શીખ લોકોનો ધર્મગ્રંથ ૦સ્થ વિ૦ ગ્રંથમાં આવતું -થાલય ન૦ [+आलय] પુસ્તકાલય -થાવલિ(-લી, -ળિ, -ળી) સ્ત્રી૦ [+आवलि] ગ્રંથમાળા -થાવલોકન ન૦ [+अवलोकन] પુસ્તકના ગુણદોષનું અવલોકન -થાર્પણ ન૦ [+अर्पण] ગ્રંથનું અર્પણ કરવામાં આવે છે તે -થાંતર ન૦[सं] બીજો ગ્રંથ (૨) ભાષાંતર

ગ્રંથિ સ્ત્રી૦ [सं] ગાંઠ(૨) સાંધો ૦લ વિ૦[सं] ગ્રંથિવાળું ૦વાત પુ૦ સંધિવા

ગ્રંથિત વિ૦[सं] ગ્રથિત, સંકળાયેલું

ગ્રંથિલ, -વાત જુઓ 'ગ્રંથિ'માં

ગ્રાન્ટ સ્ત્રી૦ [इं] મદદ તરીકે અપાતી રકમ

ગ્રામ ન૦ [सं] ગામ, ગામડું (૨) મૂર્છનાના આશ્રયરૂપ સ્વરસમૂહ (૩) સમૂહ ૦ઉદ્યોગ, -મોદ્યોગ પુ૦ ગામડામાં ને તેની અર્થનીતિની દૃષ્ટિએ કરીને ખીલવી શકાય એવો ઉદ્યોગધંધો, 'વિલેજ ઇંડસ્ટ્રી'. ૦દેવતા પુ૦બ૦વ૦ ગામનું રક્ષણ કરનાર દેવતા (૨) સ્ત્રી૦ ગામની ઇષ્ટ દેવતા ૦પંચાયત સ્ત્રી૦, ૦સંડળ ન૦ ગામનો વ્યવહાર ચલાવનાર પંચાયત ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ (શહેર નહિ, પણ) ગામડા તરફનું મનનું વલણ, ગ્રામસંગઠનના કામમાં પડવા ને ફાવવામાં અનુકૂળ વૃત્તિ. ૦સંગઠન ન૦ ગામડાના આખા જીવનનું સંગઠનકામ ૦સુધાર પુ૦ ગામડાના આખા જીવનને સુધારવું તે ૦સિંહ પુ૦ કૂતરો ૦સેવક પુ૦ ગ્રામસેવા કરનાર ૦સેવા સ્ત્રી૦ ગામડાઓની સેવા -માંતર ન૦[सं] બીજું ગામ -મીણ વિ૦[सं] ગામડાનું-ને લગતું(૨) પુ૦ ગામડિયો (૩) કૂતરો (૪) કાગડો (૫) ભૂંડ, સૂવર

ગ્રામોફોન ન૦ [इं] થાળી ચડાવીને વગાડવાનું એક વિલાયતી વાજું

ગ્રામ્ય વિ૦ [सं] જુઓ ગામડિયું. ૦તા સ્ત્રી૦

ગ્રાવા પુ૦[सं.] પથ્થર, ખડક -વીય સ્ત્રી૦ એક ધાતુ, 'લીથિયમ'

ગ્રાસ પુ૦[सं] કોળિયો(૨) ગ્રહણને લીધે સૂર્ય-ચંદ્રનો ઘેરાયેલો ભાગ [મગરી

ગ્રાહ પું૦[सं] ગ્રહણ, પકડ(૨) મગર -હા સ્ત્રી૦

ગ્રાહક વિ૦ [सं] ગ્રહણ કરનારું; સમજનારું (૨) પુ૦ ઘરાક (૩) ગ્રહણ કરનાર ૦ત્વ ન૦, ૦તા સ્ત્રી૦

ગ્રાહા સ્ત્રી૦ [सं] જુઓ 'ગ્રાહ'માં

ગ્રાહી વિ૦[सं] ગ્રહણ કરનારું (સમાસને અંતે)

ઉદા૦ ગુણગ્રાહી (૨) ગુણમાં દસ્ત રોકનારું (૩) પું૦ એક છંદ

ગ્રાહ્ય વિ૦[સં] ગ્રહણ કરવા યોગ્ય ૦તા સ્ત્રી૦

ગ્રીક વિ૦[ઇં] ગ્રીસ દેશનું (૨) પું૦ ગ્રીસનો વતની (૩) સ્ત્રી૦ ગ્રીસની ભાષા

ગ્રીવ પું૦ સંગીતનો એક અલંકાર

ગ્રીવા સ્ત્રી૦ [સં] ગરદન, ડોક

ગ્રીષ્મ પું૦,સ્ત્રી૦[સં] (૭ ઋતુમાંની) ગરમીની મોસમ(જેઠ અને અષાઢ) ૦વર્ગ પું૦ ગ્રીષ્મ –ઉનાળાની રજાઓમાં ચલાવવામાં આવતો શિક્ષણનો વર્ગ [એક જાત

ગ્રેટ પ્રાઇમર પું૦બ૦વ૦[ઇં] ટાઇપ કે બીબાની

ગ્રૅજ્યુએટ પું૦ [ઇં] યુનિવર્સિટીનો સ્નાતક (બી. એ, બી. કૉમ ઇ૦ કોઈ પદવીવાળો)

ગ્રેન પું૦[ઇં] એક ઘણું નાનું વજન (ચોખા-કે જવ-ભાર જેવું)

ગ્રોસ ન૦ [ઇં] બાર ડઝન–૧૪૪ની સંખ્યા

ગ્લાન વિ૦[સં] થાકેલું (૨) ઉત્સાહ વિનાનું, ખિન્ન –નિ સ્ત્રી૦ થાક (૨) અનુત્સાહ, ખિન્નતા (૩) ઘૃણા, અણગમો

ગ્લાસ પું૦ [ઇં] કાચ (૨) કાચનો પ્યાલો (૩) ઊભો અને લાંબો કોઈ પણ પ્યાલો

ગ્વાલ પું૦[હિં] ગોવાળ ૦ન સ્ત્રી૦ ગોવાળણ –ળ પું૦ ગ્વાલ [ભાષા કે બોલી

ગ્વાલેરી વિ૦ ગ્વાલિયરનું (૨) સ્ત્રી૦ તે નામની એક

ગ્વાળ પું૦ જુઓ ગ્વાલ

ઘ

ઘ પું૦[સં] કંઠસ્થાની ચોથો વ્યંજન ૦કાર પું૦ ઘ અક્ષર અથવા ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઘકારવાળું ૦ઘું+ન૦ ઘકાર ૦ઘો પું૦ ઘકાર (૨) ઘોઘો–ઠોઠ કે બેવકૂફ માણસ

ઘઉં પું૦બ૦વ૦ [सं गोधूम, फा गंदुम, प्रा गोहूम, हिं.गेहूँ] એક અનાજ ૦લું વિ૦ ઘઉં જેવું (રંગમાં) ૦લો પું૦ એક જાતનો સુગંધી પદાર્થ (૨) એક ઘાસ ૦વર્ણું વિ૦ ઘઉં જેવા રંગનું

ઘખવું સ૦ક્રિ૦ ઘઢવું

ઘઘરાણું ન૦ ઘરવરણું, નાતરું. –વું અ૦ક્રિ૦ ઘરવરવું, નાતરે જવું (૨) [રવ૦ सं घर्घर, प्रा घुग्घर] ગળામાંથી ઘરઘર અવાજ થવો

ઘઘો પું૦ ઝભ્ભો (કા)

ઘઘ્ઘું ન૦, –ઘ્ઘો પું૦ જુઓ 'ઘ'માં

ઘચ, ૦ક અ૦ (રવ૦) ગચ (ભોંકાવાનો રવ) [–દઈને, દેતાકને=ઘચ અવાજ સાથે, ઝટપટ] [થાય એમ

ઘચ(–ચા)ઘચ અ૦ (રવ૦) ગચગચ, ઉપરાઉપરી

ઘચડ ઘચડ અ૦ (રવ૦) (ઘચડવાનો રવ)

ઘચ(૦ર)ડવું સ૦ક્રિ૦ (રવ૦) 'ઘચડ ઘચડ' થાય એમ જોરથી દીચોળવું (૨) કચડવું, ભીડવું

ઘચ(૦ર)ડાઘચ(૦ર)ડ(–ડી) સ્ત્રી૦ [જુઓ ઘચડવું] ભીડાભીડ, કચડાકચડી (૨) જોરથી દીચોળવાની ક્રિયા

ઘચરકું ન૦, –કો પું૦ જુઓ ગચરકું. –કાવિકાર જુઓ ગચરકાવિકાર

ઘચરડવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઘચડવું

ઘચરડાઘચરડ(–ડી) સ્ત્રી૦ જુઓ ઘચડાઘચડ

ઘચાઘચ અ૦ (રવ૦) જુઓ ઘચઘચ

ઘચૂમ પું૦ [જુઓ ઘૂમચો] ઘચૂમલો, જૂથ ૦લ વિ૦ ઘચૂમલાવાળું (૨) સ્ત્રી૦ ઘચૂમલો ૦લો પું૦ જૂથ, ઝોલું (૨) ગૂંચવાડો, અવ્યવસ્થા

ઘચેટો પું૦ જુઓ ગચેટો

ઘટ (ટ,) સ્ત્રી૦ ['ઘટવું' ઉપરથી] ઘટવું તે, ઘટાડો (૨) ખોટ [–આવવી, જવી, પડવી = ઘટવું, ઘટાડો કે નુકસાન થવું]

ઘટ વિ૦ જુઓ ઘટ્ટ

ઘટ પું૦[સં] ઘડો (૨) શરીર (૩) હૃદય, મન ૦ક વિ૦ વસ્તુના અંશરૂપ (૨) યોજનારું, રચનારું (૩) પું૦ વસ્તુનો અંગભૂત અવયવ, 'યુનિટ' ૦કર્પર પું૦ ઘડાનું ઠીકરું ૦કાવયવ પું૦ [सं घटक+अवयव] અંગભૂત અવયવ ૦જ વિ૦ ઘડામાંથી જન્મેલું (૨) પું૦ (સં) અગસ્ત્ય મુનિ ૦ના સ્ત્રી૦ [સં] રચના, બનાવટ (૨) બનાવ (૩) કારીગરી ૦પાટ પું૦ દઢ આસન.

૦માન વિ૦ [સં] બનતુ, થતુ (૨) બને એવુ; સંભવિત(૩)યોગ્ય, ઘટતુ. **૦માળ** સ્ત્રી૦ રેટમા ગોઠવેલી ઘડાની હાર (૨) ક્રમ, પ્રણાલી. **૦સ્થાપન** ન૦ નવા ઘરમા વસતા પહેલા ત્યા પાણીનો ઘડો મૂકવાની ક્રિયા (૨) નવરાત્રિના દિવસોમા ઘડા દ્વારા માતાજીની સ્થાપના કરવાની ક્રિયા **૦સ્ફોટ** પુ૦ મડદાને બાળી ચિતા છાટયા પછી છેલ્લી વાર તે તરફ મો ફેરવી ઘડો ફોડી નાખવો તે (૨) [લા] હમેશ માટે સબધ તોડી નાખવો તે (૩) તોડ, નિકાલ (૪) છૂપી વાતનો ભેદ ભાગી નાખવો તે **–ટાકાશ** ન૦ [+आकाश] ઘડામાનુ આકાશ – ખાલી જગા **–ટાટોપ** પુ૦ [+आटोप] ચારે બાજુ ઢંકાઈ જાય તેવી ઘટા(૨)તેવુ ઢાંકણ(૩)આડંબર,ભપકો

ઘટક વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ [સ.] જુઓ 'ઘટ' [સ]મા (૩) અ૦ (રવ૦) પેય ગળતા થતા અવાજની જેમ [–લઈ ને =એવો અવાજ થાય તેમ (૨) ઝટ, એકદમ] ૦ઘટક અ૦ (રવ૦) **–કાવવું** સ૦ક્રિ૦ ઘટક ઘટક – ઝટ પી જવું **–કી** સ્ત્રી૦ નાનો ઘૂટડો

ઘટકો પુ૦ (રવ૦) સણકો, ખટકો [**ઘટકા નાખવા, ભરવા** =સણકા આવવા]

ઘટજ વિ૦ (૨) પુ૦ [સ], ઘટના સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ 'ઘટ' [સ]મા

ઘટતું વિ૦ ['ઘટવું'નુ વ૦કૃ૦] યોગ્ય, વાજબી (૨) કમી, ખૂટતુ

ઘટપાટ, ઘટમાન, ઘટમાળ જુઓ 'ઘટ'[સ.]મા

ઘટવું અ૦ ક્રિ૦ [સં. घट्, સર૦ म घटणें, हिं घटना] યોગ્ય હોવુ, છાજવું (૨) બેસતુ આવવુ, લાગુ પડવુ(પ્રેરક ઘટાવવુ)(જેમ કે શ્લોકનો અર્થ)

ઘટવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं , म , प्रा. घट्ट=ઘસવુ (૨)ભ્રષ્ટ થવુ,એ ઉપરથી ?] ઓછુ કે કમી થવું (૨) (કપડુ) ચડી જવું (પ્રેરક ઘટાડવું)

ઘટસ્થાપન, ઘટસ્ફોટ [સ] જુઓ 'ઘટ'[સ]મા

ઘટા સ્ત્રી૦ [સં.]જમાવ, ઝુંડ,સમૂહ (ઝાડ, વાદળા વગરનો ૦દાર વિ૦

ઘટાકાશ, ઘટાટોપ [સ] જુઓ 'ઘટ'[સ.]મા

ઘટાડવું સ૦ક્રિ૦ 'ઘટવુ' (ઓછુ થવુ)નુ પ્રેરક

ઘટાડો પું૦ કમીપણું, ઘટ

ઘટારત વિ૦ [સ घटितार्थ] યોગ્ય, ઘટતુ

ઘટાવવું સ૦ક્રિ૦ ['ઘટવું'નુ પ્રેરક] બેસતુ કરવુ, લાગુ પાડવુ (ઉદા૦ શ્લોકનો અર્થ ઘટાવવો)

ઘટિત વિ૦ [સ] યોગ્ય, ઉચિત

ઘટી(–ટિકા) સ્ત્રી૦ [સં]ઘડી, ૨૪ મિનિટ જેટલો વખત (૨) ઘડી માપવાનો વાડકો ૦યંત્ર સ્ત્રી૦ ઘડી માપવાનુ યંત્ર

ઘટોત્કચ પુ૦[સ](સ.) ભીમસેનને હિડિંબાથી [થયેલો પુત્ર

ઘટોદ્ભવ વિ૦ (૨) પુ૦ [સ] (સં) જુઓ ઘટજ

ઘટ્ટ વિ૦ [પ્રા] ઘાટુ, ઘાડુ ૦પણું ન૦

ઘડઘડ અ૦ (રવ૦) ૦વું અ૦ક્રિ૦'ઘડવડ' એવો અવાજ થવો **–ડાટ** પુ૦ ઘડઘડ અવાજ

ઘડણ ન૦['વડવુ' ઉપરથી]વડતર(૨)વિ૦ઘડનારુ

ઘડતર ન૦['વડવુ' ઉપરથી]ઘડીને – ટીપીટીપીને કરેલી બનાવટ (૨) ઘડવુ – રચવુ કે બનાવવુ તે કે તેની રીત(૩)ઘડામણ (૪) કેળવાઈને તૈયાર થવુ તે, કેળવણી (૫) વિ૦ ઘડીને–ટીપીને થતુ (સર૦ ભરતર) (જેમ કે લોખડ)

ઘડપણ ન૦ ['ઘરડુ' ઉપરથી] વૃદ્ધાવસ્થા

ઘડભાંગ(–જ) સ્ત્રી૦ ['ઘડવુ'+'ભાગવુ'] ઘડવુ અને ભાગવુ તે(૨)[લા]વિચારોનુ ડામાડોળપણું

ઘડમથલ સ્ત્રી૦['ઘડવુ'+'મથવુ']જુઓ ગડમથલ

ઘડમાંચી સ્ત્રી૦ [ઘડો + માચી] પાણીની ગોળી મૂકવાની ઘોડી

ઘડવી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઘડવો] નાનુ ટાકુ

ઘડવું ન૦ [જુઓ ઘડવો] ગોળનો ગાડવો

ઘડવું સ૦ક્રિ૦ [સ घट्, प्रा घड] ઘાટ – આકાર આપવો (૨) બનાવવુ, રચવુ, લખવુ (જેમ કે, દાગીનો, ખુરશી ઇ૦) (૩) ગોઠવવુ, સંકલના કરવી(૪) ટીપવુ(જેમ કે ધાતુ)(૫)ખરડો તૈયાર કરવો(જેમ કે ઠરાવ,અરજી,યોજના,મુસદ્દો ઇ૦) (૬) [લા] કેળવીને તૈયાર કરવુ (૭) મારવું [**ઘડાઈ ને ઠેકાણે આવવું** =અનુભવથી – ખત્તા ખાઈને પાસરા થવુ **ઘડી નાખવું** = ખૂબ મારવુ **ઘડી કાઢવું** = બનાવી કે ગોઠવીને કે લખીને તૈયાર કરવું]

ઘડવો પુ૦ [સ घट, प्रा घड પરથી] ઘડાના ઘાટનો લોટો [ઘડવાનુ મહેનતાણુ

ઘડાઈ,–મણી સ્ત્રી૦,–મણ ન૦ ['ઘડવુ' ઉપરથી]

ઘડાબૂડ વિ૦ [ઘડો+બૂડવું] ઘડો બૂડે એટલું ઊંડું (પાણી) [પાકુ થયેલુ

ઘડાયેલું વિ૦['ઘડવું'નુંભૂ૦કૃ૦][લા]અનુભવથી

ઘડિયાળ સ્ત્રી૦,ન૦ [हि॰ घडियाल, म घड्याळ, स घटिकालय, प्रा घडियालय] વખત જણાવનારુ યંત્ર(૨)કાસાનો ગોળ સપાટ ઘટ, ઝાલર.[–ચા પીએ છે=ઘડિયાળ કામ નથી કરતી,અથવા ખોટો વખત બતાવે છે] –ળી૦ પુ૦ ઘડિયાળો વેચનાર તથા દુરસ્ત કરનાર –ળું ન૦ અમુક વખતને આતરે વગાડાતી ઝાલર [(લાબી ડોકનો) ઘડો

ઘડિયું ન૦ ['ઘડો' ઉપરથી] તાડી ઝીલવાનો

ઘડિયો પુ૦ [स. घटित, प्रा घडिअ પરથી ?] આકનો પાડો, ગડિયો

ઘડી સ્ત્રી૦ [सं घटी, प्रा घडी] જુઓ ઘટી (૨)[લા]ક્ષણ (૩)તક, પ્રસગ [–**માંડવી**= વખત ગણવા માડવો **ઘડીઓ ગણવી**= (–ની) તૈયારી હોવી (૨)આવી બનવુ, મોતની તૈયારી હોવી **ઘડીએ ઘૂટ ભરાવી**= વિલબ દુસહ હોવો (૨)મરણની અણી ઉપર હોવુ **ઘડીના છઠ્ઠા ભાગમાં**=જોતજોતામા, ક્ષણમા **જ ઘડી ઘડીના રગ**=પ્રતિક્ષણ બદલાતા વિચારો કે પરિસ્થિતિ] –ડિયુ લગન ન૦ ગમે તે વખતે થતુ અથવા વિવાહ અને લગ્ન બધુ સાથે થાય તેવુ લગ્ન (બહુધા બહુવચનમા) **ઘડી ઘડી** અ૦ ઘડીએ ઘડીએ, વારવાર, હરઘડી ૦**તાળ**, ૦**સાધ** અ૦ મરવાની અણી પર ૦**ભર** અ૦ એક ઘડી સુધી, થોડી વાર

ઘડુડાટ પુ૦ [રવ૦] ઘડડડ અવાજ

ઘડુ ન૦ ['ઘડો' ઉપરથી] અનાજ કે પાણી ભરવાની મોટી કોઠી

ઘડૂડ ઘડૂડ અ૦ [રવ૦]

ઘડૂડવું અ૦ ક્રિ૦ ઘડૂડ ઘડૂડ અવાજ કરવો

ઘડૂલી સ્ત્રી૦ ['ઘડો' ઉપરથી] નાનો ઘડૂલો –લો(–લિયો) પુ૦ ઘડો (કવિતામા) (૨) ચોથું ચરણ ટૂકાવેલો દુહો

ઘડો પું૦ [सं घट, प्रा. घड] ધાતુ કે માટીનુ પાણી ભરવાનુ પાત્ર [**ઘડાના કળશિયા** (કે **ઘાણિયા**) **કરવા**=ખોટનો ધધો કરવો, નકામી ભાગફોડ કરી નુકસાન વેઠવું. **ઘડો ગાગર થવી**=સારો નરસો નિકાલ આવવો, જે તે પરિણામ આવવું. –**ઘાટ કરવો**=મારી નાખવુ (૨)પાયમાલ કરવુ –**ઢોળવો**=જેવુ તેવુ સ્નાન કરવુ (૨) નાહી નાખવું, સગાઈ–સબધ તોડી નાખવો(૩)–ની જવાબદારી માથે ઓરાડવી –**ફૂટવો**=ઉઘાડુ પડી જવુ, જાહેર થવુ (૨)મોટુ નુકસાન આવવું (૩) મરી જવુ. –**ભરાવો**=આવી બનવુ (પ્રાય પાપનો)] ૦**ઘાટ** પુ૦ નિકાલ, ફેસલો.[–**કરવો**=મારી નાખવુ (૨) પાયમાલ કરવુ]

ઘડોલાડવો પુ૦ મડદાને બાળ્યા પછી સ્મશાનમા લાડવાવાળો ઘડો ભાગવો તે [–**આપવો**=શ્રાદ્ધ પછી ઘડા ઉપર લાડવો મૂકી બ્રાહ્મણને દાન કરવુ –**કરવો**=નિકાલ લાવવો,ગમે તેમ કરી, ઠેકાણુ પાડવુ –**થવો**= જે તે નિકાલ આવવો(૨)મોત થવુ (૩) મોટુ નુકસાન આવવુ [વાસ

ઘટાણ ન૦ [ગાઢુ રાન ?]ગઢાણ–બીડનુ ઊભુ

ઘણ પુ૦ [स घन, प्रा घण] મોટો ભારે હથોડો (૨) [सं घुण] લાકડામા થતો એક કીડો

ઘણઘણ અ૦ [રવ૦] –ણાટ પુ૦ ઘણણણ અવાજ

ઘણણણ અ૦ [રવ૦] (ધાતુનો કે તેવો અવાજ)

ઘણાઘણ(–ણી) સ્ત્રી૦ ['ઘણુ' ઉપરથી] ઘણો સ્નેહ, ગાઢ સબધ

ઘણું વિ૦ [म घन, प्रा घण, हिं घना] બહુ, ખૂબ,પુષ્કળ [–**કરવું**=બનતુ બધુ કરવુ(૨) બહુ બહુ રીતે સમજાવવુ(૩)કરકસરથી બચત કરવી –**કરીને**=ઘણુ ખરુ, પ્રાય ; બહુધા –**કહેવું**=ખૂબ કહેવુ–સમજાવવું, વીનવવું, ઠપકો આપવો –**થવું**=બહુ થવુ પૂરતુ થવુ (કોઈને) –**હોવું**=મદવાડ વધારે હોવો **ઘણાં ઘણાં વાનાં કરવાં**=અનેક ઉપાય લેવા (૨) ખૂબ સમજાવવુ **ઘણાં થોડાં કરવાં**=કરકસર કરવી] ૦ક વિ૦ ('ઘણુ'થી જગક ઓછુ એવો અર્થ બતાવે છે). ૦**ખરું** અ૦ બહુધા,મોટે ભાગે ૦**ય** વિ૦ ('ઘણુ'થી

-ભરવું=(પારકાનુ લૂટીને) પોતાના ઘરને સમૃદ્ધ બનાવવું **-ભલું ને આપણે ભલા**= ઘરની બહાર ન નીકળવુ (૨) પારકી પંચાતમા ન પડવું. **-ભાગવું**=પતિપત્ની વચ્ચે કુસંપ થવો કે કરાવવો (૨) લગ્ન તૂટવુ કે તોડવું (૩) પત્ની ગુજરી જવી (૪) ઘરના આધારરૂપ માણસ ગુજરી જવુ (૫) ઘરની ખરાબી થવી (૬) કુટુંબનુ નિર્વંશ થવું **-મારવું**=ઘરની ખરાબી કરવી (૨) વ્યભિચાર કરવો **-માથે કરવું**=આખા ઘરમા શોધી વળવું **-માંડવું**= લગ્ન કરવુ (૨) ઘરસંસાર ચલાવવો **-માં ઘંટ ફરવો, વાગવો**=ઘરમા કોઈ પણ જરૂરી ચીજ ન હોવી, અતિ ગરીબાઈ હોવી **-માં ઘોડા ફેરવવા**=અછકલાઈ કે અવિવેક કરવા **-માં ને ઘરમાં**=ઘરના જ માણસો સાથે (૨) પોતાના જ ઘરમા **-માં બાર હાથનો (૦વાંસ) ફરે, ભૂત ભૂસકા મારે, શંખ વાગે, હનુમાન હડીઓ કાઢે, હાંલ્લાં કુસ્તી કરે**=ઘર ખાલીખમ હોવુ, અત્યંત ગરીબાઈ હોવી. **-રાખવું**=ઘર વેચાતુ કે ભાડે રાખવુ (૨) પોતાનુ સંભાળવુ, સ્વાર્થ સાધવો **-લાગવું**=એકનો એક પુત્ર મરી જવો (૨) ઘરને આગ લાગવી (૩) ઘર પાયમાલ થવુ **-વસાવવું**=ઘર મેળવી, તેનુ સાધન કરવુ (૨) પરણવુ. **-વિચારવું**=પોતાનુ ગજુ તપાસવુ. **-સૌને લાગ્યું છે**=સૌને કુટુંબવ્યવહારનો બોજો ઉઠાવવાનો હોય છે **-સંભાળવું**= પોતાનો સ્વાર્થ સંભાળવો **ઘરે તાળુ દેવાવું**= નિઃસંતાન થવું (૨) અદાલતના હુકમથી ઘર ઉપર જપ્તી બેસવી] **૦આંગણુ** ન૦ ઘરનુ આગણુ (૨) [લા] અતિ પરિચિત પાસેનું સ્થાન [**-કરવું**=અતિ આતુરતાથી રાહ જોવી- અંદર જવુ ને બહાર આવવુ] **૦કાજ(-મ)** ન૦ ઘરનું સાધારણ કામકાજ **૦કૂકડી(-ડિયું)** વિ૦ઘરમા ને ઘરમા ભરાઈ રહેનારું **૦કૂકડીપણું** ન૦ **૦ખટલો** પું૦ ઘરને લગતો સરસામાન, ઘરવાખરો (૨) સંસારવહેવારનુ કામકાજ (૩) સ્ત્રી, છોકરા વગેરે સમુદાય **૦ખરચ, ૦ખર્ચ** પુ૦,ન૦ઘર ચલાવવામા થતો ખર્ચ **૦ખૂણિયું** વિ૦ ઘરકૂકડિયુ (૨) ઘરખૂણે પડી રહેલુ, અપ્રસિદ્ધ (૩) ઘરગથ્થુ. **૦ખૂણે** અ૦ ઘરને ખૂણે, ખાનગીમા **૦ખોદું** વિ૦ઘરનું જ બગાડનાર. **૦ખોયું** વિ૦ ઘરનુ ખુએ એવી બુદ્ધિવાળુ **૦ગતુ(-થુ-થ્થુ)** વિ૦ જેની ઉત્પત્તિ કે વપરાશ ઘરમા જ હોય તેવુ (૨) વેચવા માટે નહિ કરેલુ (૩) ખાનગી **૦ગોટી** સ્ત્રી૦ ઘરમા જમતી વખત પહેરવાનુ વસ્ત્ર, અબોટિયુ **૦ઘર** અ૦ ઘેર ઘેર **૦ઘરણું** ન૦ [ग्रहण?] નાતરુ, ઘઘરણુ **૦ઘરવુ** અ૦ ક્રિ૦ ઘઘરવુ, નાતરુ કરવું. **૦ઘરાઉ** વિ૦ માહોમાહેનું, ખાનગી **૦ઘાલુ** વિ૦ ઘર ઘાલે એવુ-પોતાના જ ઘરને નુકસાન પહોચાડનારુ (૨) ખરચાળ (૩) દગાબાજ. **૦ચોળું** ન૦ સ્ત્રીઓને પહેરવાનુ એક રેશમી વસ્ત્ર **૦જમાઈ** પુ૦ સસરાને ઘેર સંસાર માડી રહેનારો જમાઈ [**-થવું,-થઈને રહેવું**=(લા) (અકારા થઈ) માથે પડવુ] **૦ણી** સ્ત્રી૦ ઘરણી, ગૃહિણી **૦ધણિયાણી** સ્ત્રી૦ ઘરધણીની પત્ની (૨) ઘરની માલિક, ઘરવાળી **૦ધણી** પુ૦ ઘર ચલાવનારો મુખ્ય પુરુષ (૨) ઘરનો માલિક. **૦ધંધો** પુ૦ ઘરને લગતુ કામકાજ **૦ધાવવું** વિ૦વડીલોની પૂંજી પર જીવનારુ (૨) નિરુદ્યમી **૦ધોણી** સ્ત્રી૦ ઘરનાં કપડાલત્તા ધોવાનુ કામકાજ **૦નું** વિ૦ પોતીકુ; પોતાના ઘર જેવુ, ખાનગી **૦પ્રવેશ** પુ૦ જુઓ ગૃહપ્રવેશ **૦ફાડુ** વિ૦ ઘર ફાડીને ચોરી કરનારુ, ખાતર પાડનારુ **૦બાર** ન૦ ઘર, રાચરચીલુ, માલમિલકત વગેરે(૨)કુટુંબકબીલો **૦બારી** વિ૦ઘરબારવાળુ(૨)સંસારી **૦બોળુ** વિ૦ ઘરને બોળે-બેઆબરૂ કે પાયમાલ કરે એવુ **૦ભંગ** પું૦(સ્ત્રી મરવાથી) ઘર ભગાવુ તે (૨) વિ૦ તેવી દશામાં આવેલું **૦ભાડુ** પુ૦ઘરનુ ભાડુ **૦ભેદુ** વિ૦પોતાના ઘરનો ભેદ જાણનારુ કે બહાર પાડી દઈ દગો દેનાર. **૦મેળે** અ૦ માહોમાહે સમજીને (ત્રીજા પક્ષ પાસે ગયા વિના) (૨) મિત્રતાની રીતે **૦મોઢું** વિ૦ઘરકૂકડિયુ **૦મોયું** (મો'?)વિ૦ ઘર તરફ મોવાળુ કે વળેલુ **૦રખુ** વિ૦ ઘરની સંભાળ રાખે એવું. **૦વખરી** સ્ત્રી૦ જુઓ

ઘરવાખરો ૦વખુ વિ૦ ઘરની ચાહનાવાળુ, ઘરમોહ્યુ ૦વટ સ્ત્રી૦ એક ઘરના હોય તેવો ગાઢ સબધ (૨) વિ૦ઘર જેવા સબધવાળુ ૦વણાઉ વિ૦ ઘેર વણેલુ ૦વલુ વિ૦ ઘર પ્રત્યે મમતાવાળુ ૦વાખરો પું૦ઘરને લગતો સરસામાન, રાચરચીલુ ૦વાસ પુ૦ ઘર કરીને રહેવુ તે, ગૃહસ્થાશ્રમ ૦વાળી સ્ત્રી૦ ઘરધણિયાણી. ૦વાળો પુ૦ ઘરવણી ૦વેરો પુ૦ ઘર ઉપર લેવાતો કર ૦વૈદું ન૦ વરગથુ વૈદ ૦સસાર પુ૦ગૃહસ્થાશ્રમ (૨) સંસાર-વહેવાર ૦સસારી વિ૦ ઘરસંસારવાળુ, ગૃહસ્થાશ્રમી (૨)ઘરસસારને લગતુ ૦સાડી સ્ત્રી૦ ઘરમા પહેરવાની સાડી ૦સાંતેક ન૦ જુઓ ગ્રહશાંતેક ૦સૂત્ર ન૦ જુઓ ઘરસસાર ૦સેવા સ્ત્રી૦ ઘરના કામકાજ તથા કુટુંબ વગેરેનુ પાલન -રાઉ વિ૦ ઘરનુ, ખાનગી, અંદર અદરનું -રેબારે અ૦ ઘરબારવાળુ હોય તેમ(૨)ઘરમા કર્તા હર્તા-આપઅખત્યાર હોય તેમ [-થવું (વહુએ કે દીકરીએ) ઘર-બારની બાબતમા સુખી થવું (૨) ઘરબારમા ચલણવાળા થવુ -હોવું=સુખી પત્ની અને માતા હોવુ (વહુએ કે દીકરીએ)] -રેઘર અ૦ ઘેર ઘેર

ઘરકવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઘૂરકવુ] ખીજવુ

ઘરકિયુ ન૦ છાછિયુ, ઘુરકિયું

ઘરગતુ(-થુ,-થ્થુ) વિ૦ જુઓ 'ઘર'મા

ઘરઘર અ૦ [રવ૦] ૦વું સ૦ ક્રિ૦ (ગળામાના જેવો) ઘરઘર અવાજ થવો (૨)જુઓ 'ઘર'મા -રાટ પું૦ ઘરઘર અવાજ, ઘરઘરવુ તે

ઘરડ સ્ત્રી૦ [કે ઘરટ્ટ પરથી ? સર૦ મ ઘરડ] ચીલો (૨) [લા] ચાલુ પ્રણાલી કે રૂઢિ [-પડવી=ચીલો કે રૂઢિ દાખલ થવા -માં પડવું=ચીલે પડવુ; એકધારુ ચાલતુ થવુ] (૨) રૂઢિગ્રસ્ત કે ચીલેચાલુ થવુ (૩) [?] આમલીની સૂકી છાલ(૪)અ૦[રવ૦](જેમ કે, ગળામા ઘરડ ઘરડ બોલે છે વ૦ટીનો રવ)

ઘરડવું સ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] ઘસડાતુ ખેંચવું (૨) જોરથી વલૂરવું, ઘવડવું

ઘરડાપો પુ૦ [જુઓ ઘરડ] ઘડપણ (૨) [લા] ઘરડાના જેવું ડહાપણ, દોઢડહાપણ -મું વિ૦ ઘરડુ દેખાય એવુ, ઘરડાને યોગ્ય.

ઘરડાવું અ૦ ક્રિ૦ ['ઘરડુ'પરથી] ઘરડુ થવું

ઘરડિયો પું૦ [રવ૦] તળાતી વસ્તુ ફેરવવાનુ લાકડાનુ એક સાધન (૨) નાનુ ઘાસ કાપવાનુ એક જાતનુ દાતરડુ (૩) ચાર કાઢવાનો પથ્થર (૪)ગળામા બોલતો શ્વાસ(ખાસ કરીને મરતા માણસનો) (૫) જુઓ 'ઘરડુ'મા

ઘરડું વિ૦ [સ જરઠ, દે જરડ] પાકી ઉમ્મરે પહોચેલુ, મોટી વયનુ (૨) પુરાણુ, જૂનુ (૩) પાકી ગયેલુ, કઠણ [ઘરડામાં ખપવું= વૃદ્ધ કે અનુભવી ગણાવુ ઘરડું પાન=ઘણુ ઘરડુ માણસ (ગમે ત્યારે ગુજરી જાય તેવુ) ઘરડે ઘડપણ=ઘડપણમા, વૃદ્ધાવસ્થામા] ૦ખખ વિ૦ સાવ ઘરડુ - ખખળી ગયેલુ -ડિયું વિ૦ ઘરડુ,વૃદ્ધ -ડિયો પુ૦ ઘરડો-વડીલ માણસ ૦ઠચ્ચર વિ૦ સાવ ઘરડું (તિરસ્કારમા) -ડેરું વિ૦ ઘરડુ, વડીલ

ઘરણ ન૦ [સં ગ્રહણ] સૂર્યચંદ્રનુ ગ્રહણ (શ૦ પ્ર૦ જુઓ 'ગ્રહણ'મા) ૦ઘેલુ વિ૦ અર્ધુ ગાડુ (ગર્ભવતી સ્ત્રીએ ગ્રહણ જોયુ હોય તો તેનુ બાળક ગાડુ થાય એવી માન્યતા પરથી)

ઘર(-ર)ણી સ્ત્રી૦ [પ્રા ઘર(-રી)ણી] જુઓ ગૃહિણી

ઘરધન ન૦ ગીધની જાતનુ એક પખી

ઘરાઉ વિ૦ જુઓ 'ઘર'મા

ઘરાક પુ૦, ન૦ [સ ગ્રાહક] ખરીદનાર (૨) ખૂબી પિછાનનાર -કી સ્ત્રી૦ ઘરાકપણુ (૨) ખરીદનારાનો આવરો (૩) ખપત, ઉઠાવ

ઘરા(-રે)ણિયાત વિ૦ [જુઓ ઘરેણે] ઘરેણે લીધેલુ કે આપેલુ

ઘરાણે અ૦ જુઓ ઘરેણે [ખોખુ -ઘર

ઘરુ ન૦ ['ઘર' ઉપરથી] કોઈ વસ્તુ રાખવાનુ

ઘરુણી સ્ત્રી૦ જુઓ ઘરણી, ગૃહિણી

ઘરેડ સ્ત્રી૦ જુઓ ઘરડ (૨) કૂવા પરના પથ્થર ઉપર દોરડાના ઘસારાથી પડેલો ખાડો

ઘરેડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઘરડવુ] ગરગડી (૨) [રવ૦] ઘરડ ઘરડ એમ બોલતો-મરતી વખતનો શ્વાસ, ઘરડિયો

ઘાટ પું૦ [સં ઘટ્ ઉપરથી] આકાર,દેખાવ(૨) [દે ઘટ્ટ,સં.] બાંધેલો આરો, ઓવારો (૩) [?] સ્ત્રીઓને પહેરવાનુ એક રેશમી વસ્ત્ર (૪) [સર૦ हि. घाटी, म] પહાડી રસ્તો (૫) (સ) સહ્યાદ્રિનો પહાડી પ્રદેશ (૬)[લા]પ્રસંગ,લાગ (૭)યુક્તિપ્રયુક્તિથી કામ કાઢી લેવાની યોજના, તજવીજ(૮)રીત; લક્ષણ,શોભા [–આવવો= જોઈતો આકાર આવવો (૨) લાગ મળવો –આણવો=જોઈતો આકાર આણવો (૨) લાગ મેળવવો –ઉતારવો, –કરવો=ઘાટ પ્રમાણે આકાર તૈયાર કરવો (૨) ધારેલુ થાય એમ કરવુ,ચોકઠું બેસાડવું (૩)[લા] બરોબર પાર પાડવું,-કામ કે યોજનામાં બેસતુ કરવુ –ખાવો=લાગ મળવો, તક મળવી –ઘડવો= આકાર કરવો(૨)યુક્તિ કે પ્રપંચ કરવા(૩)મનસૂબો કરવો(૪)લાગ સાધવો(૫)ઘણુ નુકસાન કરવુ (૬) મારી નાખવું –ઘાલવો=ઠેકાણું પાડવું (૨) મંગળપ્રસંગે (સ્ત્રીએ) સફેદ ગાળો પહેરવો –બેસવો=બરાબર ગોઠવાઈ જવું, ધાર્યા પ્રમાણે થવુ –રચવો=જુઓ ઘાટ ઘડવો –લાવવો=જુઓ ઘાટ આણવો. **ઘાટમાં ઘાલવું**=ફસાવવુ, દાવમા લેવુ. **ઘાટ ઘાટનાં પાણી પીવાં**=દેશ દેશનો અનુભવ લેવો] ૦દાર વિ૦ સારા ઘાટવાળુ; રૂપાળુ

ઘાટડી સ્ત્રી૦ [જુઓ 'ઘાટ' ૩] રાતા રંગનુ બાંધણીની ભાતનુ સ્ત્રીઓને પહેરવાનું રેશમી વસ્ત્ર,ચૂંદડી (૨) ગાતડી [ઘાટડીએ જવું= સુવાસણને વેશે મરવું –ઘાલવી=મરનાર સુવાસણને પિયર તરફથી ચૂંદડી ઓઢાડવી –ભીડવી=ગાતડીની ઢબે લૂગડું પહેરવુ(૨) મહેનતનું કે મરદાનગીનુ કામ કરવા માટે સ્ત્રીએ પોતાના લૂગડાના ઝૂલતા છેડાઓ ખોસી ગાંઠ મારવી (૩)સ્ત્રીએ મહેનત કે મરદાનગીનું કામ ઉપાડવું]

ઘાટપોત ન૦ [જુઓ 'ઘાટ' (૩) + પોત] એક જાતનુ રેશમી કપડું

ઘાટી વિ૦ ['ઘાટ' (૫) ઉપરથી] દખ્ખણના ઘાટમા રહેતી એક જાતિનુ(૨)પું૦ તે જાતનો માણસ –ટણ સ્ત્રી૦ ઘાટીની સ્ત્રી

ઘાટીલું વિ૦ [ઘાટ=આકાર ઉપરથી] ઘાટદાર, રૂપાળુ

ઘાટું(–ડું,–ઢું) વિ૦ [સં. गाढ] ઘટ્ટ, લચકાદાર (૨) ખીચોખીચ (૩) પુષ્કળ; ગાઢ (૪) કઠણ, સંગીન [–વો પું૦ જુઓ ગાઢવો

ઘાડવું ન૦['ઘડો' ઉપરથી]ગોળ ભરવાનુ માટલુ

ઘાઢું વિ૦ જુઓ ઘાટું

ઘાણ પું૦ [દે] એક ફેરે રંધાય, તળાય કે કચરાય, ખંડાય એટલો જથો, આખા જથાનો ભાગ (૨) સંહાર, ખરાબી (૩) [प्रा घण, सं घन] મોટો હથોડો,ઘણ (૪) [सं घुण]લાકડું કોરી ખાનાર એક કીડો (૫) સ્ત્રી૦ [સ ग्राण, प्रा] ગંધ, બદબો [–કાઢવો = ભયંકર સંહાર કરવો (૨) તળવા – ખાંડવા વગેરે માટે નાખેલો ભાગ તૈયાર થતા ત્યાંથી બહાર કાઢવો. –ઘાલવો,–નાખવો = આખા જથાનો પૈણી – ખાણિયા વગેરેમા નાખી શકાય તેટલો ભાગ તૈયાર કરવા નાખવો –નીકળી જવો= ભયંકર સંહાર થઈ જવો,પાયમાલી થઈ જવી. –પેસવો =જીવલેણ વિકાર કે રોગ થવો (૨) કુસંપ થવો –વળવો=ઘાણ નીકળી જવો –વાળવો = ઘાણ કાઢવો]

ઘાણી સ્ત્રી૦ [हि घाण]તેલી બી પીલવાનુ યંત્ર. [**ઘાણીએ જોડવું**=કંટાળાભરેલા કામમા રોકવુ. **ઘાણી કરવી**=ઘાણી ચલાવવાનો ધંધો કરવો. **ઘાણીનો બળદ** = ઘાણી ચલાવનારો બળદ (૨)[લા]કઠણ ને કંટાળાભર્યું કામ કે વૈતરું કર્યા કરનાર (૩) ઘાણી ખેંચવા જેવા કામ સિવાય બીજી કોઈ ગતાગમ વિનાનો માણસ **ઘાણીમાં ઘાલીને તેલ કાઢવું, પીલવું** = સખતમા સખત વૈતરુ કરાવવુ (૨) સખતમા સખત શિક્ષા કરવી (૩) રિબાવવું]

ઘાત પું૦[સ] ઝટકો,ઘા (૨)નાશ,ખૂન (૩) [ગ] 'પાવર'(૪)'ડિગ્રી ઑફ એન એક્સ્પ્રેશન' (૫) 'ઇન્વોલ્યૂશન'(૬)(ત, ?)સ્ત્રી૦ અકાળ મૃત્યુની ઘાંટી [–જવી=મરતા બચવું] ૦ક વિ૦ મોત નિપજાવે એવુ,નાશક(૨)[ગ]'મોડ્યુલસ' ૦કી વિ૦ ખૂની(૨)ક્રૂર,નિર્દય ૦ચંદ્ર પું૦(જ્યો) નુકસાન કરે તેવા ઘરનો ચંદ્ર ૦તિથિ સ્ત્રી૦, ૦દિવસ પું૦ (જ્યો) નુકસાન કરે એવી તિથિ ૦નક્ષત્ર ન૦ (જ્યો) નુકસાન કરે તેવુ નક્ષત્ર

૦પ્રકાશક પુ૦ 'એક્સ્પોનન્ટ' (ગ.) ૦વાર પુ૦ ઘાતતિથિ ૦વિધિ પુ૦,સ્ત્રી૦ (ગ.)'ઇન્વૉલ્યૂશન' ૦સ્થાન ન૦ સ્મશાન(૨)કતલખાનુ (૩) વધસ્થાન (૪) [જ્યો] નુકસાન કરે તેવુ ગ્રહાદિનુ સ્થાન -તારોહ પુ૦ [+ आरोह] (ગ) 'એસેન્ડિંગ ઑર્ડર' -તાવરોહ પું૦ [+ अवरोह] 'ડિસેન્ડિંગ ઑર્ડર' (ગ) -તિની વિ૦ સ્ત્રી૦[સ.]હત્યારી,ઘાતકી -તી વિ૦ [સ.] હત્યા-ખૂન કરનારો (૨) પુ૦ કસાઈ -તુક વિ૦ [સં] ઘાતકી

ઘાતેલ,ઘાપહાણુ,ઘાબાજરિયુ જુઓ 'ઘા'મા

ઘાડીથ ન૦ એક છોડ

ઘામ પુ૦ [સ. घर्म, પ્રા घम्म] તાપ (૨) ઉકળાટ, બફારો (૩) પરસેવો(-થવો; હોવો)

ઘામચ(-છ,-ટ) વિ૦ ['ઘામ' ઉપરથી, સર૦ મ घामट-ड, हिं घामड] પસીનાથી ગદુ થયેલુ (૨) ન૦ પરસેવો (૩) [સર૦ મ घामत] તડમા થઈને વહાણમા ભરાયેલુ પાણી

ઘામતકૂંડી સ્ત્રી૦[જુઓ 'ઘામચ'(૩)] વહાણમાં પેસતા ઘામચની કૂંડી [ઘામ થવો

ઘામવું અ૦ક્રિ૦[ઘામ' પરથી; સર૦મ घामेणें]

ઘાયક વિ૦ + [સં. घातक, પ્રા घायग] ઘાતક

ઘાયડમલ(-લ્લ) વિ૦ [પ્રા. घायण = હિંસક + મલ પરથી ?] પહેલવાન, શૂરવીર

ઘાયપાત પુ૦ [સર૦ म] એક જાતનો રેસાદાર છોડ [(ઘાયપાત ને આ એક?)

ઘાયમારી સ્ત્રી૦ [સર૦ म] એક ઝાડ (?)

ઘાયલ વિ૦[हिं, 'ઘા' ઉપરથી, સર૦મ घायाळ] જખમી (૨) [લા] કામ કે પ્રેમથી પીડિત

ઘાયાંબૂડયાં, ઘાયાંપડયાયાં વિ૦કમોતે મરેલા (૨) ન૦ બ૦ વ૦ ઘવાયા, બૂડવા વગેરેથી કમોતે મરેલા માણસ

ઘાયો વિ૦ પુ૦ ['ઘા' ઉપરથી] ઘાયલ થયેલો (૨) ઘાયલ થવાથી મરી ગયેલો (૩) પુ૦ [પ્રા घायग,-य=ઘાતક ?] દિલ પર અસર કરે એવુ માર્મિક લખાણ (૪) [સં घात] કાગળનો ઘા

ઘારણ ન૦ [પ્રા.] ઘોર નિદ્રા (૨) ઊંઘથી ઘોરવુ તે (૩) ઊંઘ લાવે એવુ ઔષધ [-નાંખવું=ઊંઘમા પડી જાય તેમ(ઔષધથી) કરવું]

ઘારી સ્ત્રી૦ [દે. घारिया] એક મીઠાઈ (૨) અડદ કે મગની દાળનુ વડુ (૩) ચોટલીની ચારે બાજુએ રાખેલા કેશનું ચકરડુ (૪) પાણીમા છન્તી ઠીકરી મારવાથી પાણીમા થતુ ચકરડુ ૦પૂરી સ્ત્રી૦ ઘારી

ઘારું ન૦ ['ઘા' ઉપરથી ?] રોગથી શરીરમા પડેલુ નારુ [-પડવું=નારુ થવુ] (૨) [કા] ઘેટીનુ બચ્ચુ

ઘાલ (લ,) સ્ત્રી૦ સાથે જમવા બેઠેલાઓની હાર-ઓળ(૨)તેમનો આખો સમૂહ (૩)['ઘાલવુ' ઉપરથી, સર૦ म]નુકસાન, ખાધ [-ઊઠવી= પંક્તિ જમી પરવારવી -પડવી, -બેસવી =જમનારની પંક્તિ પડવી] ૦ખાદ (-ધ) સ્ત્રી૦ જુઓ ઘલાત ૦ઘુસેડ સ્ત્રી૦, ૦ઘૂસણુ ન૦ કાઢઘાલ ૦મેલ સ્ત્રી૦['ઘાલવુ' +'મેલવુ'] કાઢઘાલ, ગડબડસડબડ (૨) પંચાત, ધમાલ(૩)ખટપટ, પ્રપંચ ૦મેલિયું વિ૦ ઘાલમેલ કરે એવુ [દેવાળિયો.

ઘાલણદાસ પું૦ લોકોના નાણા ઘાલી જનારો;

ઘાલવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. घल्ल] ખોસવુ, અંદર મૂકવુ (૨) પહેરવુ (૩) [લા] નાણા ખાઈ જવા (૪) બગાડવુ, પાયમાલ કરવુ ઉદા૦ ઘર ઘાલવુ (૫) પ્રસંગે ભેટ તરીકે પહેરાવવુ. ઉદા૦ 'મે કન્યાની કોટમા અછોડો ઘાલ્યો' (૫) અંદર નાખવા-મૂકવાની રીત સૂચવનાર સહાયકારી ક્રિયાપદ સાથે વપરાય છે, જેમ કે, 'ખોસી ઘાલવુ', 'ચગદી ઘાલવુ'

ઘાવ પુ૦ [સ घात; પ્રા घाय] ઘા, જખમ (૨) સમસ્યા

ઘાવર ન૦ ઝાકળ (સુ)

ઘાવેડી વિ૦ ચતુર, ચંચળ (કા)

ઘાસ ન૦ [સ] ખડ, ચાર [-કાપવું=નકામું, લેખામા ન લેવા જેવુ, તુચ્છ કામ કરવુ, ફોગટ મહેનત કરવી. -ખાવું=પશુ પેઠે વર્તવુ, માણસની ગણનામા ન રહેવુ -ચરાવવું=અપમાનિત કરવું](૨)સ્ત્રી૦[પ્રા ,સ घर्ष] ઘસારો (૩) ખોટ, ઘટ [-કાપવી=

ઘટના અટલામા કઈ મજરે લેવુ -ખાવી=ખોટ ખાવી -જવી, પડવી, લાગવી=ઘટ આવવી, વસારો પડવો] ૦ચારો પુ૦ ઢોરનુ ઘાસ, ચારો વગેરે ૦દાણો પુ૦ ઘાસ અને દાણો (પશુઓને ખવાડવાનો) (૨) તેવા ઘાસ અને દાણારૂપે લેવાતી ખંડણી ૦પૂંજો પુ૦ કચરોપૂંજો, વાસીદુ.

ઘાસણી સ્રી૦, ['ઘાસવુ' (ઘસાવુ) ઉપરથી ? स कास्=ખાસવુ ઉપરથી ?] ક્ષયરોગ

ઘાસતેલ ન૦[इ गॅस+तेल]ગ્યાસતેલ, ઘાસલેટ

ઘાસલેટ ન૦ [સર૦ म, 'घासतेल' પરથી] બાળવાનુ એક ખનીજ પ્રવાહી, ગ્યાસતેલ -ટિયુ વિ૦ [લા.] હલકા પ્રકારનુ -ટિયો પું૦ ઘાસલેટ વેચનારો (૨) [લા] દારૂડિયો

ઘાસવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा घास, स घृष्, સર૦ म घासणें] જુઓ ઘસવુ(૨)અ૦ક્રિ૦ઘસાવુ [ઘાસી છૂટવું=ઘસાઈ છૂટવુ(૨)કામ કરી છૂટવું] [ઊગેલુ

ઘાસાળુ વિ૦ ['ઘાસ' પરથી] ઘાસવાળુ, ઘાસ

ઘાસિયું વિ૦ ['ઘાસ' ઉપરથી] જેમા ઘાસ નીપજતુ હોય તેવુ (૨) ઘાસમાથી ઉત્પન્ન થતુ (૩) [લા] સત્ત્વ વગરનુ, હલકુ (જેમ કે, ઘાસિયુ ઘી, સોનુ) (૪) ન૦ એક પક્ષી

ઘાસિયો પું૦ ['ઘાસ' ઉપરથી] સાથરો, ઘાસનો પાથરો(૨)ઘાસ કાપનારો(૩)જુઓ 'ગાશિયો'

ઘાસે(-સો)ટિયું ન૦['ઘાસવું' ઉપરથી] ઘરમા પહેરવાની (સામાન્ય) ચૂડી

ઘાંઘરડવું (૦) અ૦ક્રિ૦ [રવ૦]ભારે ઘાટો કાઢીને —ખૂબ રોવુ (૨) આરડવુ (જેમ કે પાડીનુ) (૩) [લા] મોટે અવાજે બોલવુ

ઘાંઘરી(૦) સ્રી૦ એક જાતનુ વાજુ

ઘાંઘલું(૦) ન૦ ઓવારણુ (ઉદા૦ ઘાઘલા લેવા) (૨) [अप घंघल=ગભરાટ ?] ગાડા જેવુ આચરણ (ઉદા૦ ઘાઘલા કાઢવા)

ઘાંઘું(૦) વિ૦ [अप घंघल પરથી ?] (કા.) ઉતાવળુ (૨) ગભરાયેલુ

ઘાંચ (૦ચ,) સ્રી૦ ['ગૂચ' કે 'ખાચ' ઉપરથી] ચીલામા પડેલો ખાડો, ખાડો(૨)ગૂચ, મુશ્કેલી

ઘાંચી(૦) વિ૦[दे घाण(ઘાણી)+ચી(વાળો-કા) અથવા दे घंचिय] ઘાણી ચલાવી તેલ કાઢવાનો ને તેચા દૂધ વેચવાનો ધંધો કરતી ન્યાતનુ (૨) પું૦ તે ન્યાતનો માણસ. [-ખૂટવો=દીવામાં તેલ ખૂટવુ -ની ઘાણી જેવું=ખૂબ મેલુ, ચીકટ -ની ઘાણીએ જોડાવું=કંટાળા ભરેલા વૈતરામા જોડાવુ -નો બળદ=કંટાળાભર્યું એકનુ એક કામ કૂટનારો (૨) મૂર્ખ માણસ] -ચણ સ્રી૦ ઘાંચી સ્રી

ઘાંચો(૦) પુ૦ વાસફોડો, ટોપલા, સાદડી વગેરે બનાવનાર (૨) ઘાચી (રીસ કે તિરસ્કારમા)

ઘાંટી(૦) સ્રી૦ઘાટા કે કંઠની-પડજીભની જગા, હૈડિયો(૨)અવાજ; સૂર(૩)ઘાટ, બે પર્વતની કે ડુગરાની વચ્ચેનો સાકડો રસ્તો(૪)[લા] મુશ્કેલીનો-બારીક સમય(૫)હરકત, અડચણ [-આવવી, પડવી=મુશ્કેલીનો બારીક સમય આવવો. હરકત આવવી -ફૂટવી=જુવાની આવવી (૨) ઘાત આવવી (૩) મુશ્કેલી આવવી]

ઘાંટીઘૂટી(૦) સ્રી૦ [ઘાટી+ઘૂટી] આટીઘૂટીવાળો માર્ગ(૨)[લા]મુશ્કેલી કે મુશ્કેલીનો સમય

ઘાંટો(૦) પુ૦ [स. घट्=બોલવુ] કંઠ,સાદ (૨) મોટો સાદ, બૂમ (૩) ખિજાઈને કાઢેલો સાદ (૪) [જુઓ ઘાટ] મોટી ઘાટી—ડુંગરાળ રસ્તો. [-ઊઘડવો=સારો સ્પષ્ટ સાદ નીકળવો -કાઢવો=તાણીને મોટેથી બોલવુ (૨) ઠપકો દેવો, ધમકાવવું -નીકળવો=અવાજ નીકળવો -ખૂલવો=ઘાટો ઊઘડવો -પાડવો=બૂમ પાડીને બોલાવવું(૨)ખિજાવુ, ધમકાવવુ -બેસવો=સાદ જાડો-ઘોઘરો થવો, ગળાએ કામ ન કરવુ] -ટાઘાંટ સ્રી૦ બૂમાબૂમ

ઘાંસી(૦) સ્રી૦(કા)બોરડી વગેરે કાટાળી વનસ્પતિનો ઢગલો

ઘિમેલ સ્રી૦ [स घृतेली ?] એક જાતનુ લાલ રગનુ મકોડાની જાતનુ જીવડુ

ઘિયાળ વિ૦, **ઘિયો** પુ૦ જુઓ 'ઘી'મા

ઘિલેરી ન૦ એક પક્ષી

ઘિલોડી સ્રી૦ જુઓ ઘલોડી -ડું ન૦ઘિલોડીનુ ફળ-ઘલોડું [કર્મણિ ને પ્રેરક

ઘિસાવું અ૦ક્રિ૦,-વવું સ૦ક્રિ૦, 'ઘીસવુ'નુ

ઘિસોડી સ્ત્રી૦ તૂરિયાનો વેલો. –**ડું** ન૦ તૂરિયું
ઘિસ્સો પું૦ ['ઘિસાવું' ઉપરથી]એકદમ જોરથી પડેલો ઘસરકો (–દેવો,–પડવો,–મારવો)
ઘી ન૦[सं घृत, प्रा घिअ]ઘૃત, તૂપ [–ઢળ્યું તો ખીચડીમાં=દેખીતું નુકસાન છતા સરવાળે તેનો ફાયદો જ થઈ રહેવો. બળતામાં ઘી હોમવું=ચાલુ ઉશ્કેરણીમા વધુ કારણ ઉમેરવું] –ઘિયાળ વિ૦ વધારે ઘી આપે એવું (ઢોર–ગાયભેંસ) –ઘિયો પું૦ ઘી વેચનારો ૦**કાંટો** પું૦ જયા ઘી જોખાતું,વેચાતું હોય એ જગા, ઘીનું બજાર ૦**કેળાં** ન૦બ૦વ૦ઘી અને કેળા (૨) [લા] ભારે લાભ ૦**ગળણી** સ્ત્રી૦ ઘી વગેરે ગાળવાની ઝીણી ગળણી ૦**ચોપડ** ન૦ ઘી ને તેવો ચીકટ પદાર્થ. ૦**તાવણી** સ્ત્રી૦ માખણ તાવવા માટેનું વાસણ. ૦**તેલું** ન૦ પોયણીના મૂળમા થતી ગાઠ (?)
ઘીચ વિ૦ જુઓ ગીચ –**ચોઘીચ** વિ૦ગીચોગીચ, ખીચોખીચ
ઘીમ પું૦ વહેમ, શકા [કા] (૨) સ્ત્રી૦[स ग्रीष्म, प्रा. धिं] હોળી પછીને દિવસે કરવામા આવતી એક ક્રિયા
ઘીસ સ્ત્રી૦ [फा गश्त] રોન (૨) [स. ग्रीष्म, प्रा घिंसु પરથી?] હોળીનો વરઘોડો (૩) ['ઘીસવું' ઉપરથી] માર, ઠોક (૪) ['ઘિસાવું' ઉપરથી] ઘિસ્સો (૫) જુઓ ગીસ [**ઘીસનો વરરાજા**=મશ્કરીનું પાત્ર **ઘીસ મારવી**=ચોરી કરવી –**પડવી**=ફાવવું, લાભ થવો(૨) નુકસાન થવું; પાછું પડવું (૩) માર પડવો]
ઘીસરું ન૦ ધૂસરું [જેસલો
ઘીસલું ન૦ ['ઘીસાવું' ઉપરથી] જુઓ ગીસલું,
ઘીસવું સ૦ ક્રિ૦ [स घृष्? म विसर्ण] ઘુમ્મા લગાવવા, ધીબવું, ઠોકવું (૨) [સર૦ हिं. घिसना] ઘસવું [કજિયો(૩)ઘમાચકડી
ઘીસાઘીસ સ્ત્રી૦['ઘીસવું' પરથી] ઠોકઠોકા(૨)
ઘીંઘ,૦**ર** સ્ત્રી૦ મોટું, સેકડોનું ટોળું
ઘીંસરું ન૦ જેંસલો, ઘીસરું
ઘુઘરવટ સ્ત્રી૦ [ઘૂઘરી+वृत्ति] ચાવગના ઘેરની નીચેની ઘૂઘરીઓવાળી ઝૂલ (૨) પું૦ ઝૂલ પર ઘૂઘરીઓની હાર હોય એવો ઘાઘરો
ઘુઘરાવવું સ૦ક્રિ૦[રવ૦] 'ઘૂઘરવું', 'ઘૂઘરાવું'નું પ્રેરક
ઘુઘવાવવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] 'ઘૂઘવવું'નું પ્રેરક
ઘુઘરિયાળું વિ૦ ઘૂઘરીઓવાળું
ઘુઘવાટ(–ટો), **ઘુઘાટ** પું૦ ઘૂઘવવું તે
ઘુઘાર પું૦ + ઘૂઘરો, ઘૂઘરી
ઘુચ્ચો પું૦ જુઓ ઘુમ્મો
ઘુણ પું૦ [स] લાકડું કોરી ખાનારો એક કીડો. –**ણાક્ષર** પું૦ ઘુણના કોરવાથી લાકડામા અથવા પોથીના પાનામા પડેલો અક્ષર જેવો આકાર –**ણાક્ષરન્યાય** પું૦ ઘુણાક્ષરની જેમ વગર ઇરાદે બનાવ બનવો તે
ઘુમડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઘૂમડવું'નું પ્રેરક
ઘુમરડવું સ૦ક્રિ૦ ઘુમરડી ખવડાવવી
ઘુમરડિયો પું૦ ['ઘુમરડી' ઉપરથી] ગોપીને વેશે ઘેર ઘેર ભિક્ષા માટે ફરતો સાધુ
ઘુમરડી સ્ત્રી૦ ['ઘૂમવું' ઉપરથી] ચક્રાકારે ફરવું-નાચવું તે, ફૂદડી (૨) ફેર, ચક્કર (૩) પકડનારને ચુકાવી દેવા ઘૂમી જવું–ફરી જવું તે (૪) હીંચોળવું તે
ઘુમરાઈ સ્ત્રી૦['ઘૂમરાવું' ઉપરથી] મગરૂરી,ગર્વ
ઘુમરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઘૂમરાવું'નું પ્રેરક
ઘુમાવવું સ૦ક્રિ૦, **ઘુમાવું** અ૦ક્રિ૦ 'ઘૂમવું'નું પ્રેરક ને ભાવે
ઘુમ્મર સ્ત્રી૦ ['ઘૂમવું' ઉપરથી] ચક્રવ્યૂહ
ઘુમ્મો પું૦ [રવ૦] ગુમ્મો, ધીબકો, મુક્કો
ઘુરકાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઘૂરકવું'નું પ્રેરક
ઘુરકિયું ન૦ ['ઘૂરકવું' ઉપરથી] ઘૂરકવાનો અવાજ(૨)છાછિયું, ગુસ્સાનો બોલ (–કરવું)
ઘુરઘુર અ૦ [स, રવ૦] –**રાટ** પું૦ તેવો અવાજ
ઘુરવું અ૦ક્રિ૦ [स. घुर्] ઘૂરકવું, ભસવું
ઘુવડ પું૦, ન૦ [स घूक, प्रा. घूअ, સર૦ म. घुवड] રાત્રે જ દેખી શકતું એક પક્ષી
ઘુસણિયું વિ૦ ['ઘૂસવું' ઉપરથી] ગમે તેમ કરીને ઘૂસનારું, તેવા સ્વભાવનું
ઘુસપુસ અ૦(૨)સ્ત્રી૦[રવ૦]માહોમાહે ગુપચુપ ધીમી વાતો કરવી તે, ગુસપુસ
ઘુસાડવું સ૦ ક્રિ૦ ['ઘૂસવું' ઉપરથી] પેસાડવું, દાખલ કરવું (વગર જાણે કે હકે)

ઘુસાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઘૂસવું'નું ભાવે ને પ્રેરક

ઘુંમટ પું૦ [फा. गुंबद] દેરા અથવા મકાન ઉપરનું છત્રાકાર ધાબું, ગુંબજ (૨) ઘુમટ નીચેનો દેરાનો અંદરનો ભાગ

ઘૂક ન૦ [स] ઘુવડ

ઘૂઘર સ્ત્રી૦ જુઓ ઘૂઘરી (૫) ૦માળ સ્ત્રી૦ (બળદને કોટે બાંધવાની) ઘૂઘરાની માળા

ઘૂઘરવું અ૦ક્રિ૦ ['ઘૂઘર' ઉપરથી] ફૂલીને મોટા થવું; પાકવું (જેમ કે સૈયડનું)

ઘૂઘરાવું અ૦ ક્રિ૦ ['ઘૂઘરો' ઉપરથી] ગુસ્સાથી ડોળા કાઢવા

ઘૂઘરી સ્ત્રી૦ [स घर्घरी] ધાતુના પતરાની પોલી ખણખણતી ગોળી (૨) સ્ત્રીઓના હાથનું ઘુઘરિયાળું એક ઘરેણું (૩) એક રમકડું, નાનો ઘૂઘરો (૪) [સર૦ म घुगरी] બાફેલી જાર-બાજરી વગેરે [-બાફવી=જારબાજરી બાફવી ઘૂઘરીઓ લટકવી=પહેરેલાફાટેલા કપડાની ચીંદડીઓ ઘૂઘરીઓ લટકે તેમ ફરફર થવી (કટાક્ષમા)] -રો પું૦ અંદર કાંકરા જેવી વસ્તુ ભરીને કરેલો ખખડે તેવો ધાતુ વગેરેનો પોલો ગોળો (૨) તેવું એક રમકડું (૩) એક મીઠાઈ (૪) ઘૂઘરીઓનો ઝૂમખો (૫) દાળ પાડવા માટે પલાળીને સૂકવેલું કઠોળ (૬) ચૂનો બનાવવા માટે પકવેલા મરડિયા (૭) [ચ] વલોણાનો દાંડો ઘૂઘરા જેવા જે ઘાટમા ફરે છે, ને જે ગોળીને મોઢે ગોઠવાય છે તે ગોળ ઘાટ. [ઘૂઘરા જેવું=સુંદર, મજેનું (૨) ગમતી (૩) બોલકણું ઘૂઘરા બાંધવા =નાચવું(૨) નિર્લજ થવું ઘૂઘરા મુકાવવા કે મૂકવા=ઘૂઘરીઓની શોભા કરવી ઘૂઘરા બનવું= રમકડા જેવા થવું (૨) ખુશખુશાલ થવું (૩) વશ થઈ રહેવું (સ્ત્રીને)]

ઘૂઘવવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] 'ઘૂઘૂ' એવો અવાજ કરવો (૨) ગર્જવું

ઘૂઘવાવું અ૦ ક્રિ૦ ઘૂઘૂ અવાજ થવો

ઘૂઘૂ અ૦ [રવ૦] (રેલગાડી, સમુદ્ર વગેરેનો રવ)

ઘૂડ પું૦; ન૦ જુઓ ઘુવડ

ઘૂણિયો પું૦ દેગડો

ઘૂનો પું૦ ખાઈ (કા)

ઘૂમ અ૦ [फा. गुम, प्रा. गुम्म] (તર્કમાં) ગરક-લીન (૨) [નશાથી] ચકચૂર-બેભાન

ઘૂમચી સ્ત્રી૦ ['ઘૂમવું' ઉપરથી] ઘુમરડી, ચક્રાકારે ફરી વળવું તે [જથો, સમૂહ

ઘૂમચો પું૦ [फा गुच्छह=પાંદડીઓનો જથો]

ઘૂમટ પું૦ [સર૦ म घुमट] જુઓ ઘુમટ. -ટી સ્ત્રી૦ ઘુમટ જેવી નાની આકૃતિ (૨) [લા] માથું અને પીઠ ન પલળે એવી ઘાસ કે વાંસની ચીપો વગેરેની બનાવેલી બોચલા જેવી છત્રી

ઘૂમટો પું૦ [સર૦ हिं घुमटा] ઘૂંઘટ. [-કરવો, ખેંચવો, તાણવો, વાળવો=માથા ઉપરનો સાલ્લાનો ભાગ આગળ ખેંચી, લાજ કાઢવી]

ઘૂમડવું સ૦ ક્રિ૦ ['ઘૂમવું' ઉપરથી] હીંચોળવું (૨) ચકર ચકર ફેરવવું

ઘૂમડાવું અ૦ક્રિ૦ 'ઘૂમડવું'નું કર્મણિ

ઘૂમડી(-ણી) સ્ત્રી૦ ['ઘૂમવું' ઉપરથી, प्रा घुम्मण] ઘુમરડી -ણું ન૦ ઘૂમવું કે હીંચવું તે

ઘૂમરાવવું અ૦ ક્રિ૦ ['ઘૂમવું' ઉપરથી] રીસમાં મો ચડવું, ધૂંધવાવું (૨) ઘૂમરી ખાવી (૩) વરસાદનું ચડી આવવું (૪) ડહોળાવું

ઘૂમરી સ્ત્રી૦ ['ઘૂમવું' ઉપરથી] વમળ, ભમરો (૨) ઘૂમડી, ઘુમરડી (૩) તોર કે અભિમાનમા (મદની પેઠે) આંખો ચકળવકળ થવી. [-આવવી=(પાણીમા) વમળ ચડવો -ખાવી=(આંખોનું) તોરમા ચકળવકળ થવું (૨) ઘુમરડી ખાવી, ચકર ફરવું]

ઘૂમવું અ૦ ક્રિ૦ [सं घूर्ण्, प्रा घुम्म] ગોળ ફરવું (૨) રખડવું (૩) [લા] મોટો કારભાર કરવો; મહાલવું (૪) મચ્યા રહેવું [દોડધામ

ઘૂમાઘૂમ(-મી) સ્ત્રી૦ ['ઘૂમવું' ઉપરથી] હરફર,

ઘૂરકવું અ૦ક્રિ૦ [हिं. घुरक्क, (રવ૦)] ઘુરઘુર કરવું (૨) જોરથી ભસવું (૩) [લા] ગુસ્સામાં ઘાંટો પાડવો; તડૂકવું

ઘૂરકાઘૂરકી સ્ત્રી૦ સામસામે ઘૂરકવું તે

ઘૂરકાવું અ૦ ક્રિ૦ ('ઘૂરકવું'નું ભાવે) ઘૂરકવાની ક્રિયા થવી

ઘૂર્ણાયમાન વિ૦ [स.] ચક્રાકારે ઘૂમતું

ઘૂલર,–રું ન૦, **–રો** પુ૦ જુઓ 'ગૂલરમા
ઘૂસ પુ૦[स गुहाशय ? સર૦ हिं , म]ઉંદર,કોળ
ઘૂસણ ન૦ ઘૂસવુ તે, વગર હકનો પ્રવેશ (૨) વિ૦ ઘૂસણિયુ
ઘૂસવું અ૦ ક્રિ૦ [दे घुसिणिअ=ગવેષેલુ; શોધેલુ પરથી ? સર૦ म. घुसणें, हिं घुसना] જોરથી કે ગમે તેમ કરી પેસી જવુ [**ઘૂસી જવું**=જોરથી, વગર હકે કે ગમે તેમ કરીને દાખલ થઈ જવું.]
ઘૂસિયું ન૦ ['ઘૂસ'=ઉંદર] ઉંદરિયુ
ઘૂસિયું મધ ન૦['ઘૂસવુ' ઉપરથી](ઝાડ વગેરેની બખોલમા ઘૂસીને બાંધેલા મધપૂડાનુ) એક જાતની ઝીણી માખોએ બનાવેલુ મધ
ઘૂઘટ(–ટો) પુ૦ [हिं] ઘૂમટો, સ્ત્રીઓ મો પર કપડુ ઢાંકે છે તે
ઘૂટ પું૦ [दे घुट, प्रा घोट्ट] ઘૂંટડો (૨)વાટો, દંઠ (૩) સ્ત્રી૦ (ઘૂંટવુ) ઘૂંટાવુ – ગૂગળાવુ તે. [**–ભરાવી**=ગૂગળાવુ] **ડો** પું૦ ગળા વાટે એકી વખતે ઊતરી શકે તેટલો પ્રવાહી પદાર્થ **ઘૂંટડે ઘૂંટડે**=ધીમે ધીમે, એક પછી એક ઘૂંટડાથી **ઘૂંટડો ઊતરવો**=ઘૂંટડો ગળામાથી નીચે જવો (૨) સમજાવુ, ગળે ઊતરવુ **–ભરવો**=ઘૂંટડા જેટલુ મોમા લેવુ–પીવુ.]
ઘૂંટણ,–ણિયું ન૦ [स घुट] ઢીચણ. [**ઘૂંટણે (–ણિયે) પડવું**=બાળકે ઢીચણ વડે ચાલવું (૨)[લા]પગે લાગવુ(૩)કરગરવુ **ઘૂંટણિયાં ભરવાં**=બાળકે ઢીંચણ વડે ચાલવું. **–ભાંગવાં, ભાંગી જવાં**=પગ નરમ થઈ જવા,(કામમા) પાછા પડવુ–હારવુ **-ભાંગી નાંખવાં**=હરાવવુ, પાછુ પાડી દેવુ]
ઘૂટવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं घोटना, म घोटणें,दे घुट्ट=વાસણ પર પડેલું ઘાબુ ઘસવાનો પથ્થર]લસોટવુ,પીસવુ(૨)ગેરવુ,રોધવુ(શ્વાસને) (૩) અભ્યાસથી – પુનરાવર્તનથી પાકુ કરવુ ઉદા૦ અક્ષર ઘૂંટવા, રાગ ઘૂંટવો
ઘૂટાવું અ૦ ક્રિ૦, **–વવું** સ૦ ક્રિ૦ 'ઘૂંટવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક
ઘૂંટી સ્ત્રી૦ પગની પાટલી અને નળાને જોડનાર સાધા આગળનુ હાડકુ (૨)['ઘૂંટવુ' ઉપરથી, સર૦ म घुटी, हिं घुट्टी] ગળથૂથી(૩)[સર૦ 'ઘાટી'] ગૂંચવણ, ભરાઈ પડાય એવી મુશ્કેલી
ઘૂંટો પુ૦ ['ઘૂંટવુ' ઉપરથી] ઘૂંટીને બનાવેલો લોદો (૨) ઘૂંટવાનું – લસોટવાનુ સાધન (૩) ઘૂંટવાથી આવેલો ઓપ
ઘૃણા સ્ત્રી૦[सं.] તિરસ્કાર (૨) દયા, અનુકંપા
ઘૃત ન૦ [स] ઘી
ઘેઘૂર વિ૦ મસ્ત, ચકચૂર
ઘેટું ન૦ જેના શરીર ઉપર ઊન થાય છે તે પ્રાણી [**ઘેટાંનું ટોળું**=ગાડરિયો પ્રવાહ. **ઘેટાં બકરાં**=સામે ન થાય તેવા ગરીબ પ્રાણી.]**–ટી** સ્ત્રી૦ ઘેટાની માદા **–ટો** પું૦ ઘેટાનો નર [ઢીચકુ
ઘેડ સ્ત્રી૦ ['ઘડો' ઉપરથી ?] નાનો ઘડો, લોટુ,
ઘેન (ઘે) ન૦[अ चैन] નશો,કેફ, સુસ્તી (૨) મદ, અભિમાન [**–ઊતરવું**=નશો કે મદ જવો **–ચડવું**=નશાની અસર થવી **–માં પડવું**=નશા કે સુસ્તીને વશ થવુ]
ઘેબ(–વ)ર,–રું ન૦[स. घृतपूर, दे घेउ(–व)र] એક વાની–પકવાન. **–રિયું** વિ૦ ઘેબરના જેવુ સ્વાદિષ્ટ
ઘેર (ઘે) અ૦ ['ઘર' પરથી] ઘરે, ઘરમા, ઘર તરફ. [**(–ને) ઘેર ઊઠવી**=–ની અછત કે તાણ પડવી (૨) ખર્ચના ગોદા કે નુકસાનમા પડવુ; –ને ઘેર બેસવી (જેમ કે 'આમા તો એને રૂ. ૧૦૦ને ઘેર ઊઠી'.) **–કરવું**=(દીવો) ઓલવવો – રાણો કરવો. **–કાંટા પડવા**=ઘર ઉજ્જડ થવું, નિર્વંશ જવુ **–ગોળી બેસવી**=નુકસાન થવુ **–જવું**=(દીવો) ઓલવાવો (૨) કોઈ કામ કે કશામાથી ખસવું, ટળવું, વચ્ચેથી હઠવું, એવા ભાવમા જેમ કે, ન ફાવે તો જાય ઘેર **–તાળું દેવાવું**=ઘર સત્યાનાશ કે નિસંતાન જવુ (૨) ઘર પર ટાચ આવવી **–બેઠાં**=ઘર બહાર કે દૂર પરગામ ક્યાય ગયા વિના,ઘરઆગણે (૨) [લા] વગર ખાસ મહેનતે, સહેજે **–બેઠાં ગંગા (આવવી, થવી)**=સહેજે–અનાયાસે મોટો લાભ **(–ને) ઘેર બેસવી**=–નો ગોદો કે નુકસાન આવવુ (૨) (સ્ત્રીએ ની સાથે)

ઘેલસપ્પુ = મૂર્ખ, અક્કલવગરનું, ભોળુ

નાતરું કરવું -બેસવું=બેકાર બનવુ (૨) અરતરફ થવુ, રજા મળવી (૩) [તગાદો કરવા] ધરણું લઈને બેસવુ -મૂકવું=સાથે ન રાખવું, દૂર કરવુ (૨) ઘરેણે મૂકવુ]

ઘેર પું૦ ['ઘેરવુ' ઉપરથી ?] ઘેરાવ, 'સર્કમ્ફરન્સ' (૨) સમૂહ, ટોળી (૩) (૨,) સ્ત્રી૦ કોર પરનો ભાગ [-બાધવી] (૪) ચોટલીની આસપાસ રાખેલી ધારી (૫) ઘેરૈયાનુ ટોળું, હોળી ખેલવા નીકળેલી ટોળી ૦કો પુ૦ જથ્થો, સમૂહ ૦ણુ સ્ત્રી૦ ઘેરી લેવુ તે, ઘેરો (૨) ધારણ ૦દાર વિ૦ ઘેરવાળુ (કપડુ) (૨) ખૂલતુ, ચપસીને નહિ એવું

ઘેરગભીરું, ઘેરગભીર વિ૦ ['ગહીર ગંભીર'] ઘેરું અને ગભીર, અતિ ગાઢ

ઘેરવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं घेरना, म घेरणें स ग्रह्, प्रा घे પરથી ?] ચારે તરફ વીટળાઈ વળવુ (૨) (પશુને) પાણી પાવુ [ઘેરી લેવું= ઘેરીને કબજામા લેવું, ઘેરો ઘાલવો]

ઘેરાવ, -વો પુ૦ ઘેર, ચારે તરફનો વિસ્તાર (૨) ઘેરવું તે, રોકાણ, અટકાયત

ઘેરાવું અ૦ક્રિ૦ 'ઘેરવુ'નુ કર્મણિ (૨) સપડાવુ; ઘેરામા આવી જવું (૩) [ઘે'] ('ઘેરુ' ઉપરથી ?) ઘેરુ થવું, વ્યાપવુ (જેમ કે આખ નશા કે ઊંઘથી, આકાશ કે ચદ્ર વાદળથી, વાદળ કાળાશથી)

ઘેરિયા ન૦ એક પક્ષી

ઘેરી સ્ત્રી૦ ['ઘેર' ૪ ઉપરથી] માથા પરની ધારી

ઘેરુ ન૦ [જુઓ ગેરો, સર૦ म घेरू] કીડાએ કોરવાથી ગરેલો લાકડાનો લોટ

ઘેરું (ઘે) વિ૦ [स गभीर, हिं. गहरा] ગાઢ, પાકું (રંગના સંબંધમાં), ઘણી માત્રામા રંગવાળું (જેમ કે ઘેરો લાલ) (૨) ઊંડું, ગહન (૩) ચકચૂર, ખુમારીવાળુ (આંખના સબધમા)

ઘેરૈયો પુ૦ ['ઘેર' (૨) ઉપરથી] હોળી ખેલવા નીકળેલો, ઘેરમાનો માણસ [ઘેરૈયા રમવા= ઘેર બાધી હોળીનુ નૃત્ય કરવુ] -યા ચૌદશ સ્ત્રી૦ ફાગણ સુદ ચૌદશ

ઘેરો પું૦ ['ઘેરવુ' ઉપરથી] ઘેરી લેવું તે [-ઘાલવો, નાખવો, ઊઠવો] (૨) રોકાણ, અટકાવ (૩) સમૂહ; ઘચૂમલો (જેમ કે ઝાડનો)

ઘેલચંદ્ર(-દ્રુ), ઘેલછા, ઘેલાઈ જુઓ 'ઘેલુ'માં

ઘેલું (ઘે) વિ૦ [स ग्रहिल, प्रा. गहिल] ગાડું; અક્કલ વગરનુ (૨) ન૦ ગાડપણ [-કરવું= નાદ કે ધૂન લગાડવી -થવું=ગાડા પેઠે વર્તવું, ગાડી વાત કરવી -લાગવું, -વળગવું= ગાડપણ વળગવુ (૨) ધૂન લાગવી ઘેલાં કાઢવાં=ગાડા કાઢવા ઘેલીનો ગવાળો= અવ્યવસ્થિત ગાસડા-પોટલા] -લચદ્ર(-દ્રુ) વિ૦ જેની ઘેલછા ચંદ્રના ક્ષયવૃદ્ધિની પેઠે પાક્ષિક હોય એવું, વખતે ડાહ્યુ અને વખતે ગાડુ થઈ જતુ હોય એવુ -લછા સ્ત્રી૦ ગાડપણ (૨) ધૂન [-આવવી, -લાગવી, -વળગવી=કશાકની ધૂન વળગવી, -કરવી, -કાઢવી=ગાડા પેઠે વર્તવું, ગાડા કાઢવાં] -લાઈ સ્ત્રી૦ ઘેલાપણુ, ગાડપણ ૦તૂર વિ૦ ગાડુતૂર, સાવ ઘેલુ

ઘેવર સ્ત્રી૦ + ગહ્વર, ગુફા

ઘેવર(-રું) ન૦ [દે] -રિયુ વિ૦ જુઓ 'ઘેબર'મા

ઘેંઘટ (ઘેં) વિ૦ ઊંઘ કે કેફથી ઘેરાયેલુ (૨) સ્ત્રી૦ વરસાદ અંધાર્યો હોય એવી આકાશની સ્થિતિ

ઘેંઘાટ (ઘેં૦) પું૦ + જુઓ ઘોઘાટ

ઘેંશ(-સ) (ઘેં૦) સ્ત્રી૦ ખાવાની એક હલકી વાની-ભરડકું [ઘેંશમાં ઘી=અઘટિત ખર્ચ]

ઘૈયું ન૦ [स गह्वर] ખાડો, ખાઘરો

ઘો સ્ત્રી૦ [स गोधा] ગરોળીના આકારનુ એક ઝેરી પ્રાણી

ઘોગંધારી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ-ઔષધિ

ઘોઘર પું૦ [स घुर्घर ?] ભારે માથાનો જગલી બિલાડો (૨) બાળકને બિવડાવવાનો હાઉ (૩) ન૦ એક પક્ષી ૦બિલાડો પું૦ જુઓ ઘોઘર અર્થ ૧ ૦રાણો પુ૦ ઘોઘરોનો રાજા, મોટો ઘોઘર (નવરાત્રીમા 'માતાજીનો ઘાચી' નામની એક મોટી અને બિહામણી પુરુષાકૃતિ, જેની આગળ બાળકો રમે છે)

ઘોઘરુ વિ૦ [સર૦ म घोगरा, फा. गोग्गर-રવ૦] ખોખરુ -ભારે સાદવાળુ

ઘોઘરો(-ળો) પુ૦ [રવ૦] ભારે સાદ, ઘાટો (૨) ગળાના જે ભાગમાથી અવાજ નીકળે

છે તે [-કાઢવો=ઘાંટો કાઢવો; મોટેથી બોલવું -ઝાલવો=ગળેથી પકડવું, ટોટો પકડવો -તાણવો=સાદ ખેંચીને ગાવું -પકડવો=જુઓ ઘોઘરો ઝાલવો ઘોઘરે બાઝવું=ગળું પકડવું (૨) ન ભાવવું ઘોઘરે સિંદૂર દેવું=ઘાંટો બેસી જાય એમ કરવું (૨) બહુ ન બોલે તેવું કરવું] [અટક

ઘોઘારી વિ૰ ઘોઘા બંદરનું-તરફનું (૨) પુ૰

ઘોઘો વિ૰ પુ૰ [મરા૰ મ. ঘોগ্যা] અભણ, મૂર્ખ માણસ (૨) પુ૰ [?] સાપ (૩) મોમાથું ઢંકાય એમ ઓઢવું તે, ઘંઘોલિયું (-કરવો)

ઘોઘોઈ ન૰ એક પક્ષી

ઘોઘોરાણો પુ૰ જુઓ ઘોવરરાણો

ઘોચ સ્ત્રી૰ ['વચ્ચ'-રવ૰] ઘોચવું -ઘોચાવું તે, ઘોચાયાની અસર ૦પરોણી સ્ત્રી૰, ૦પરોણો પુ૰ જુઓ ઘોચપરોણો.

ઘોચવું અ૰ક્રિ૰ ઘોચવું, ભોંકવું ઘોચી ઘાલવું, દેવું=ઝટ ખોસવું, ભોકવું, પેસાડવું કે ઘાલવું

ઘોટ પુ૰ [દે ঘুट, प्रा घोट्ट] ઘૂંટડો

ઘોટક પુ૰ [સં] ઘોડો

ઘોડાદામણ અ૰ વારાફરતી

ઘોડદોડ (દો) ['ઘોડો'+'દોડવું'] ઘોડાઓની દોડવાની હરીફાઈ (૨) એને માટેનું મેદાન અથવા રસ્તો [પલટણ

ઘોડપલટણ સ્ત્રી૰ [ઘોડા+પલટણ] ઘોડેસવારની

ઘોડમાત સ્ત્રી૰ [ઘોડો+માત] શેતરંજમાં રાજા ઘોડાની ગેહથી માત થાય તે [મોવાળું

ઘોડમુખું વિ૰ [ઘોડો+મુખ] ઘોડાના જેવા

ઘોડવહેલ (વ્હે) સ્ત્રી૰ [ઘોડો+વહેલ] ઘોડા જોડવાની વહેલ, ઘોડાગાડી [ગાડી

ઘોડાગાડી સ્ત્રી૰[ઘોડો+ગાડી]ઘોડા વડે ખેંચાતી

ઘોડાગાંઠ (૦) સ્ત્રી૰ એવડી સેડકાગાઠ [-વાળવી,પાડવી,પડવી ઇ૰ સાથે પ્રયોગ] (૨) શેતરંજમા બે ઘોડાને એકમેકના જોરમા રાખવા તે [એક બ્રિટિશ સિક્કો

ઘોડાગીની સ્ત્રી૰ઘોડાની છાપવાળી ગીની,સોનાનો

ઘોડાઘાટડી સ્ત્રી૰ ઘોડે બેઠેલી કન્યાને વર તરફથી માથે ઓઢાડાતી ચૂંદડી

ઘોડાઘાસ પુ૰ ઘોડાને ખાવાનું એક ખાસ ઘાસ

ઘોડાચડ(-ઢ) પું૰ ઘોડે ચડનારો-વર(૨)સવાર

ઘોડાચિયો પુ૰ એક જાતનું ઘાસ

ઘોડાપૂર ન૰ ઘોડાની જેમ એકદમ ધસી આવતું મોટું પૂર (૨) અ૰ તેની જેમ, જોશથી

ઘોડામૂઈ સ્ત્રી૰ એક વનસ્પતિ, ઔષધિ

ઘોડાર (૨,) સ્ત્રી૰ [ઘોડું+સ. अगार] ઘોડા બાંધવાની જગા,તબેલો -રિયો પુ૰ ઘોડારની સાફસૂફ રાખનારો, ઠાણિયો

ઘોડાલિયું ન૰ વાંસની ચીપમાંથી બનાવેલું એક વાજું [વનસ્પતિ-ઔષધિ

ઘોડાવજ સ્ત્રી૰ [સર૰ हिं घोडावच, म] એક

ઘોડાસમેરવો પુ૰ એક ઝાડ

ઘોડાસર (૨,?) સ્ત્રી૰ [સર૰ મ घोडसाळ, घोडशाळा, घोडसर] ઘોડાર

ઘોડાસૂત ન૰ એક વનસ્પતિ

ઘોડિયાટ પુ૰ ['ઘોડી' ઉપરથી] મોભને ટેકવવાનું ત્રિકોણિયું

ઘોડિયું ન૰ ['ઘોડી' ઉપરથી] એક જાતનું પારણું (૨) તાડછાનો દાંડો [ઘોડિયામાંથી ઝડપાવું=બાલ્યાવસ્થામાંથી જ લગ્નનું માગું આવવું ઘોડિયું બંધાવું=સંતતિ થવી ઘોડિયે ઘર મૂકવું=નાના છોકરા મૂકીને ગુજરી જવું ઘોડિયું બાંધવું=ખોયું કે તેનું કપડું બાંધીને તૈયાર કરવું] -યા ખાતું ન૰ મોટા કારખાનામાં કામ કરતી સ્ત્રીઓના બાળકો રાખવા કરવાનું ખાતું

ઘોડી સ્ત્રી૰ [स घोटिका, प्रा घोडी] ઘોડાની માદા (૨)જેની ઉપર કોઈ વસ્તુ મુકાય અથવા ગોઠવાય કે ટંગાવાય એવી લાકડા કે ધાતુની બનાવટ(૩)જેનો ટેકો લઈ ચલાય એવી લાકડી (૪)ઊંચે ચડવાની નિસરણી જેવા પગથિયાં વાળી બનાવટ. [ઘોડીએ ચડ(-ઢ)વું=ઘોડી પર સવારી કરવી (૨) કેફ કરવો (૩) લહેરમાં આવવું ઘોડી કુદાવવી=ઘોડીને ઠેકાવવી (૨) લાકડીના ટેકાથી ચાલવું, લંગડું ચાલવું -ખેલાવવી=ઘોડી પર બેસી તેને નચાવતા -કૂદવતા ચલાવવી -છૂટી કે ઘોડો છૂટ્યો= કોને ખબર કે શું થયું? -ઠાણે આવવી=

ઘોડી ઋતુમા આવવી. -ને ઠાણુ દેવું=ઘોડીને ઘોડો દેખાડવો. -પલાણવી=ઘોડી પર સવારી કરવી -પ્રસવી ને વાત પ્રસરી =પાયા વિનાની મોટી ગપ ચાલવી (કાળી) ઘોડી=અફીણ (લીલી) ઘોડી=ભાગ (લાલ) ઘોડી=દારૂ (કાળી, લાલ, કે લીલી) ઘોડીએ ચડવું=નશો કરવો]

ઘોડુ ન૰ [સં. ઘોટ(૦ક), પ્રા. ઘોડ(૦ગ,૦ય)] ઘોડો અથવા ઘોડી (૨) નાનુ અથવા દુર્બળ ઘોડુ; ટટ્ટુ (૩) હયદળ, ઘોડાનો સમૂહ -ડેસવાર પુ૰ ઘોડા ઉપર સવારી કરનારો માણસ કે સિપાઈ

ઘોડે અ૰ (કા) ગોડે, પેઠે

ઘોડેસવાર પું૰ જુઓ 'ઘોડુ'મા -રી સ્ત્રી૰ ઘોડેસવાર થવુ તે

ઘોડો પુ૰ [જુઓ ઘોડું] સવારીનુ એક પશુ, અશ્વ (૨) નદી કે દરિયાનુ મોટું મોજુ, લોઢ (૩) ઘોડા જેવા આકારની જાડી નકશીદાર ખીટી(૪)ચાપ-કળ (જેમ કે બદૂકનો) (૫) મોટી ઘોડી, કોઈ વસ્તુ મૂકવા માટે બનાવેલુ ઉભેડુ ચોકઠુ(૬)ચાર પાખડીનુ કપાસનુ કાલુ (૭)અગૂઠાની પાસેની આગળી ઉપર પહેરવાનું એક રૂપાનુ ઘરેણુ [(વ્યાજના) ઘોડા પર ઘોડા વધવા=વ્યાજનુ વ્યાજ ચડવુ.-જેવુ =ટટાર, મજબૂત. સ્ફૂર્તિવાળુ -થાકી જવા=થાકી જવુ (૨) હારી જવુ, આગળ વધવાની હિમત ન હોવી -દોડાવવા = ખાલી મનોરથ-શેખચલ્લીના વિચાર દોડાવવા -ગાઉ=ખૂબ લાબા લાબા ગાઉ -નહીં પહોંચવા=પગે કહ્યુ ન કરવુ, થાકી જવુ(૨)શક્તિ કે ગજું ન હોવુ -બાંધવા =જુઓ ઘોડા દોડાવવા ઘોડા લે!=બહારવટિયા પકડો(એક ધમકી) ઘોડાવેગે=બહુ ઝડપથી.(-નુ) ઘોડું ચડતું હોવુ=જુસ્સામા હોવુ, ચડતો જોશ હોવો ઘોડું દોડવું= યોગ્ય વખતે કામ દેવુ (ઉદા૰ દશરાએ ઘોડું ન દોડે ત્યારે શું કરવાનું?) ઘોડું પાડવું =બહુ ખરચ કરી નાખવું (કોઈને) બોજારૂપ થવુ ઘોડે ચડવું=આગળ પડવું, અગ્રેસર થવુ (૨)વરરાજા થઈ ઘોડા પર બેસવું(૩)ફતેહ થવું (૪) તત્પર થવુ ઘોડે ચડીને આવવું= ઉતાવળ કરતા આવવુ, (૨) છડે ચોક આવવુ ઘોડે ચડીને ઊતરવું=મૂર્ખ ઠરવુ (૨) પસ્તાવો કરવો ઘોડે પલાણ નાખવું, માંડવુ =ઘોડા પર જીન નાખવુ-બાધવુ (૨)તૈયારી કરવી, તત્પર થવુ(૩) લડવા જવુ. ઘોડે બેસવું=ઘોડા ઉપર સવારી કરવી ઘોડે બેસી ગાંસડી માથે મૂકવી=મૂખ જેવું કામ કરવુ ઘોડે બેસીને આવવું= જુઓ ઘોડે ચડીને આવવુ,ઘોડાજ(-ગ)ઠવો =મસલત કરવી, ખાનગી ચર્ચા કરવી -ચડાવવો=બદૂકની કળ ઊચી કરવી (૨) ત્રાજવાની દાડીમા કડી ચડાવવી, જેથી કરીને ઓછુ વત્તું જોખાય -જોર પર હોવો =જુસ્સામા હોવુ (૨) શરતમા જીતે એવું હોવુ -ઝાડ થવો=ઘોડે પાછલા પગ પર ઊભા થઈ જવુ -દેખાડવો (ઘોડીને) =ઘોડા ઘોડીને સંભોગ માટે ભેગા કરવા -પાડવો = બદૂક ફોડવા તેની કળ પાડવી -ફેંકવો=ઘોડો મારી મૂકવો ઘોડો બાંધ!, ઘોડો બાંધી રાખ!=જરા થોભ, ઉતાવળ ન કર! -બેસી જવો=થાકી જવુ, હારી જવુ -મારી મૂકવો=ઘોડો પૂરપાટ દોડાવવો (૨) ઉતાવળે નાસી જવુ]

ઘોણિયું ન૰ ઢોલ, બાચુ

ઘોણિયો પુ૰ મોટી તાબાની વટલોઈ (કા.)

ઘોનારવું સ૰ક્રિ૰ (કા) મારવુ

ઘોચરુ (ચો) ન૰ ગોતુ બાફવાનો ચૂલો [તિ

ઘોચુ ન૰ જખમ(૨)કોઈવાતમા નિરર્થક ભળવુ

ઘોર વિ૰ [સં] બિહામણુ (૨) કમકમાટી ઉપજાવે એવુ(૩)ગાઢ, અત્યત (પોતપોતાની માત્રામા) (જેમ કે નિદ્રા,વન,અંધારુ,અજ્ઞાન)

ઘોર પુ૰ [સર૰ મ]ઘોર અવાજ કે રણકો(૨) તબૂરા ઇ૰મા ખરજ સ્વરના તારનો ઘોર અવાજ કે રણકો (૩) (૨,) સ્ત્રી૰ [ઘોરવું પરથી] ઊઘમા નાક બોલવાનો અવાજ. [-બોલાવવી=ઘોરવું, નસકોરા બોલાવવા]

ઘોર સ્ત્રી૰ [फा गोर] મડદું દાટવાનો ખાડો,

કબર [-ખોદવી=મડદું દાટવાનો ખાડો ખોદવો (૨) વિનાશની તૈયારી કરવી -ચણવી= ઘોર ઉપર કબર ચણવી રોજો બાંધવો.] ૦ખોદિયો પું૦ ઘોર ખોદનારો (૨) ઘોર ખોદી મડદાં કાઢી ખાનારું એક પ્રાણી. (૩) [લા] હીણું કામ કરનારો ૦ખોદુ વિ૦ ઘોર ખોદે એવું, વિનાશક

ઘોરખર ન૦ જુઓ ખરગધ [ઘોરખોદિયો

ઘોરખોદું ન૦ [ઘોર+ખોદવું] એક પ્રાણી,

ઘોરણ ન૦ ['ઘોરવું' ઉપરથી] ઘોરવું-ખૂબ ઊંઘવું તે (૨) નસકોરાં બોલવાં તે, એથી થતો અવાજ

ઘોરવું અ૦ક્રિ૦ [સ ઘુર્, પ્રા ઘોર] (ઊંઘમાં) નસકોરાંથી શબ્દ કરવો (૨) ઘસઘસાટ ઊંઘવું (૩) ઘોર-અવાજ કરવો [ગજવવું

ઘોરવવું સ૦ક્રિ૦ (અવાજનો) ઘોર કરવો,

ઘોરંભ(-ભા)વું અ૦ક્રિ૦ [ઘોર+ભાવ ઉપરથી?] ગોરંભાવું, વાદળાં ચડી આવવાં, ઘેરાવું

ઘોરંભો પું૦ જુઓ ગોરંભો

ઘોરા સ્ત્રી૦ [સં] રાત્રિ [ને દોડાદોડી

ઘોરાઘોર સ્ત્રી૦ ['ઘોર' રવ૦ ઉપરથી] બૂમાબૂમ

ઘોરી વિ૦ ['ઘોરવું' ઉપરથી] ઊંઘણશી (૨) પું૦ [?] ઢોરનું ટોળું (ચરવા માટે જતું આવતું). [-છૂટવો=ઢોર ચરવા જવા ઘેરથી છૂટવાં (૨) ઢોરને તે માટે છોડવા વખત થવો]

ઘોરો પું૦ ['ઘેરાવું' ઉપરથી કે 'ઘોર' ઉપરથી?] (કા) વરસાદનો ઘોરંભો (૨) કંકાસ

ઘોલ વિ૦ નરમ. કમતાકાત (કા) [વર, 'ગ્લમ'

ઘોલક(-કી) સ્ત્રી૦,-કું ન૦ સાવ નાનું અંધારું

ઘોલવું ન૦ માછીની જાળ નાખી રાખવાનો થાંભલો

ઘોલી સ્ત્રી૦ બિલાડીનો વેશ

ઘોલું ન૦ ઘિલોડું (૨) [લા.] આડખીલી, ડખલ [-ઘાલવું=ફાંસ મારવી, ડખલ કરવી]

ઘોલો પું૦ જુઓ ઘોલૈયું-ઘોલ્લો

ઘોલૈયું વિ૦ વગરનોતરે જમવા જનારું

ઘોલ્યું ન૦ ખસ્સી નહિ કરેલો એવો નાનો બળદ

ઘોલ્લું વિ૦ ઘોલૈયું [ઘોલ્લા મહાજન ને પતરાળી=વગર નોતરે આવવું અને ઉપરથી તોફાન.]-લ્લો પું૦ વગર નોતરે જમવા જનાર માણસ (૨) એક જાતનું ઘોડિયું

ઘોષ પું૦ [સ] મોટો ધ્વનિ, અવાજ (૨) ગોખવું તે (૩) ઢંઢેરો (૪) ગોવાળિયાનું રહેઠાણ, ઝૂંપડું (૫) [વ્યા] મૃદુ વ્યંજનના ઉચ્ચારણનો બાહ્ય પ્રયત્ન ૦ણુ ન૦, ૦ણા સ્ત્રી૦ જાહેરાત (૨) ઢંઢેરો [-કરવી=જાહેરાત કરવી, ઢંઢેરો પીટવો.] ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ ઘોષ-ધ્વનિ કરતી. ૦વ્યંજન પું૦ [વ્યા] કોમળ, મૃદુ વ્યંજન (ગ, જ, ડ વ, ઝ ઇ૦)

ઘોળ પું૦ ગભરાટ [-ઘાલવો=ગરબડ મચાવવી -પડવો=વાવો પડવો]

ઘોળવું સ૦ ક્રિ૦ [સ ઘોલય્, પ્રા. ઘોલ] કરતેથી દાબીને નરમ કરવું (૨) ઓગાળવું (૩) મેળવવું (૪) જોરથી ચૂમડવું [ઘોળીને પી જવું, ઘોળી પીવું=ન ગણકારવું, ન અદવું, ન ગાંઠવું]

ઘોળાઘોળ(-ળી) સ્ત્રી૦ ખૂબ ઘોળવું તે (૨) [લા] મનમાં વિચાર ઘોળાયા કરવો તે, મનની અનિશ્ચિત સ્થિતિ

ઘોળાવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઘોળવું'નું કર્મણિ [ઘોળાયા કરવું=ઘોળાઘોળમાં રહેવું, ખોટી થવું (૨) વાત કે વિચારનું મનમાં આમ તેમ ઘૂંટાયા ઘુમાયા કરવું]

ઘોળ્યું વિ૦ ઘોળેલું-ઘૂંટેલું (૨) [કા] બળ્યું, મૂઉં (એવા અર્થમાં શ૦ પ્ર૦ માં) ઉદા૦ 'ઘોળ્યો પગાર!'

ઘોકવું (ઘો૦) [જુઓ 'ઘોચવું'] કોણી કે ગોદો મારવો (૨) ઘોચવું

ઘોકો (ઘો૦) ['ઘોકવું' ઉપરથી] કોણીનો ગોદો; ઠોસો (૨) મુક્કો [જીવડો

ઘોંઘા (ઘો૦) ન૦ શંખના જેવો પાણીમાંનો એક

ઘોંઘાટ (ઘો૦) પું૦ [રવ૦] શોરબકોર, ગરબડાટ

ઘોંચ (ઘો૦) સ્ત્રી૦ ચીલામાં પડેલો ઊંડો ખાડો (૨) ભોંકાવાથી પડેલો ખાડો-ઘા કે તેની અસર. (૩) [લા] નુકસાન [-માં પડવું=ચીલામાં પડી જઈ ધીમી ગતિ થવી, અટવાવું] ૦પરોણો પું૦ વારે વારે પરોણો ભોંકવો તે. [-કરવો=વારેવારે ગોદાવ્યા કરવું,-ટોક્યું, -સતાવવું] ૦વું સ૦ ક્રિ૦ ભોંકવું. -ચાટવું =

સ૦ ક્રિ૦ વારવાર ઘોચવુ -ચાવુ' અ૦ક્રિ૦ ભોકાવું.

ઘોંટવુ (ઘો૦) અ૦ ક્રિ૦ ઘોરવુ', ઊઘવુ (તુચ્છકારમા)

ઘ્ન વિ૦ [સ] હણનારુ'-નાશ કરનાર (સમાસને અતે) ઉદા૦ શત્રુઘ્ન

ઘ્રાણ ન૦ [સ] વાસ, ગ'ધ (૨) નાક. -ણેંદ્રિય સ્ત્રી૦ [+इंद्रिय] વાસ લેવાની ઇંદ્રિય-નાક. -તિ સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ ઘ્રાણ

ઘ્રાણુ સ૦ ક્રિ૦ [સ घ्रा] સૂ'ઘવુ (૨) ચુ'બવુ

ઙ

ઙ૦ પું૦ કંઠસ્થાની અનુનાસિક (આ વ્યંજનથી શરૂ થતો શબ્દ નથી તથા આમેય ગુજરાતીમા તે ઓછો જ દેખાય છે.)

ચ

ચ પું૦ [સં] તાલુસ્થાની પહેલો વ્યંજન (૨) અ૦ અને, વળી ૦કાર પુ૦ ચ અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ચકારવાળુ ૦ચ્ચો પુ૦ ચકાર ૦વર્ગ પું૦ ચ, છ, જ, ઝ, ઞ, એ પાચ તાલુસ્થાની વ્યંજનોનો વર્ગ ૦વર્ગીય વિ૦ ચવર્ગને લગતુ

ચક પુ૦ [चिक (तुर्की)] બારણા પર નાખવાનો સળીઓનો પડદો, જાળીદાર અંતરપટ. [-નાખવો=પડદો નાખવો, અંતરપટ કરવો (૨) વેશ્યાનો ધંધો કરવો]

ચક પું૦ [સર૦ हिं] (સ્ત્રીઓનુ) એક ઘરેણુ

ચક પુ૦ [स चक्र, प्रा. चक्क] (કચ્છ) કુભારનો ચાક (૨) બચકુ

ચકચક અ૦ [જુઓ ચકચકવુ] ચળકતુ હોય તેમ(૨)[રવ૦] (ચકલાનો અવાજ કે નકામો લવારો સૂચવે).૦વુ અ૦ક્રિ૦[રવ૦] 'ચકચક' એવો અવાજ કરવો (ચકલાએ) (૨) [स चक्; प्रा चिकचिकाय] ચળકાટ મારવો; ઝળકવુ -કાટ પુ૦ ચળકાટ -કિત વિ૦ ચકચકતુ, ચળકતુ (૨) નિર્મળ, સ્વચ્છ

ચકચાર સ્ત્રી૦ પડપૂછ, ચર્ચા, વાતની ઊહાપોહ (૨) તપાસ. [-જાગવી=ચર્ચા કે પૂછપરછ ને ઊહાપોહ થવા, વાતની ભારે ચોળાચોળ થવી]

ચકચૂર વિ૦ તલ્લીન, ગરક, મસ્ત (જેમ કે, દારૂ કે કેફથી) (૨) અ૦ [સર૦ म, हिं चकनाचूर] ચૂરેચૂરા

ચકચૂંથ(-ધ) સ્ત્રી૦ ['ચૂ'થવુ' ઉપરથી]ચૂથાચૂથ, ચોળાચોળ, નકામી ચર્ચા

ચક(-ગ)ડોલ(-ળ) પું૦ [स चक्र+दोल] પારણા જેવી ડોળીમા બેસીને ગોળ ફરવાનો ફાળકો (૨) ફેર, ચકરી (૩) ન૦ એક પક્ષી. [ચકડોળે ચડવુ'=ચગડોળમા બેસી હીંચવું (૨) કેફ ચડવો (૩) ગોટાવુ, ગૂ'ચવાવું (મન, વાત) (૪) વખતોવખત મુલતવી રહેવુ]

ચકતી સ્ત્રી૦ નાની ચપટી ગોળ તકતી ૦દાર વિ૦

ચકતું વિ૦ ['ચકવુ' ઉપરથી] સાવધ, સાવચેત(૨) ન૦ [स चक्र? સર हिं, म चकती] ગોળ કે ખૂણાદાર ચોરસ ટેકુ, જાડુ' દળદાર પડ (૩) [સર૦ हि चकत्ता, म चगदा] [લા] ચકામુ

ચકબ'દૂ(-ધૂ)ક સ્ત્રી૦ [સં चक्र+બદૂક] એક જાતની જૂના વખતની બદૂક

ચકભિલ્લુ ન૦ [स चक्र+ભિલ્લુ] એક રમત

ચકભૂલ સ્ત્રી૦ [સર૦ म] બેશુદ્ધિ

ચકમક પુ૦ [तुर्की] એક જાતનો પથ્થર (તેની સાથે લોખડ અફાળવાથી અગ્નિ ઝરે છે) (૨) સ્ત્રી૦ તણખો (૩) ચમક, ઝલક (૪) [લા] તકરાર, કજિયો [-ઝરવી=કજિયો થવો, તકરાર કરવી]

ચકમ'ડળ ન૦ [स. चक्र+मडल] ઉપર ચકર ચકર ફરવુ તે, તેમ ફરતી વસ્તુઓનો સમૂહ (૨) અતિ ખટપટથી વધી ગયેલી અવ્યવસ્થા (૩) મજાક-મશ્કરી કરવાને મળેલી ટોળી

ચકમો પું૦ [फा.] જાડું ઊનનું કપડું; બનાત

ચકરચકર અ૦ [સં. चक्र ઉપરથી] ફરતા ચક્રની માફક ગોળ ગોળ

ચકરડી સ્ત્રી૦ [સં. चक्र ઉપરથી] ફૂદડી (૨) ફેર, ચકરી (૩) ચક્કર ફરતી ચકતી, ફરકડી (૪) એક ચક્કર ફરે એવું રમકડું [-આવવી =ચકરી આવવી. -ખાવી=ફૂદડીએ ફરવું -ફેરવવી,-રમવી=ચકરડીના રમકડા વડે રમવું. -ખવડાવવી=ભુલાવવું, ભમાવવું -રમવી=એ નામની રમત રમવી -રમાડવી=ભુલાવવું, ભમાવવું]૦ભમરડી સ્ત્રી૦ ફૂદડી ફરવાની એક રમત -ડું ન૦ ચક્ર (૨) ફૂંડાળું; મીંડું (૩)ચકરી પાઘડી (તિરસ્કારમાં) [ચકરડા જેવો રૂપિયો=રોકડો કલદાર રૂપિયો ચકરડું કરવું=મોટા મીંડા જેવું કરવું, શૂન્ય પરિણામ લાવવું]

ચકરડા વિ૦ [સં चक्र ઉપરથી] હૃષ્ટપુષ્ટ, ગોળ મટોળ (પુરુષ માટે)

ચકરભમર અ૦ [+भ्रमर] ફરતા ચક્રની જેમ

ચકરમકર ન૦ [સર૦ મ ,ચક્ર+મકર=ફરેબ ?] કાવતરું, તરકટ

ચકરવકર અ૦ ચકરી આવવાથી બેભાન [(આંખો) ચકરવકર થવી=આંખ આમ તેમ ફરવી ને વકાવી]

ચકરાવો પુ૦ [સ चक्र+व्यूह ?] ફેરાવો (૨) ઘેર, પરિઘ (૩) કોઠાયુદ્ધ, ચક્રવ્યૂહ [-ખાવો, ચકરાવામાં પડવું=ફેરમાં જવું; લાંબો રસ્તો પકડવો, વર્તુલાકારે ફરવું]

ચકરી વિ૦ [સ चक्र] ગોળ આકારનું (જેમ કે ચકરી પાઘડી=ગોળ દક્ષિણી પાઘડી)(૨) સ્ત્રી૦ ફેર, તમ્મર [-આવવી -ખાવી= ફેર આવવા, તમ્મર આવવી] (૩) નાનું ચક્કર ચકરડી -રું ન૦ જાડો રોટલો, રોટલાનો ગોળ કકડો (તિરસ્કારમાં) (૨) [તુચ્છકારમાં] ચકરી પાઘડી

ચકલી સ્ત્રી૦ ['ચક' રવ૦ ઉપરથી અથવા સં. चटका, चटिका] ચકલાની માદા (૨) [લા] પાણીનો નળ ખોલવાની ચાવી (૩) પાણીનો નળ [-ખોલવી, -ફેરવવી=પાણી આવે માટે નળની ચાવી મરડવી ચકલી નાની ને ફેડકો મોટો=ગજા ઉપરાંતની વાત-ડફાસ] ૦ભટ પુ૦ ગરીબ બ્રાહ્મણ

ચકલું ન૦ ચકલીનું ન૦ રૂપ (૨) કોઈ નાનું પખી (જેમ કે, ચકલા બહુ ખાઈ જાય છે) [-ફરકવું=(નકારના ભાવ સાથે વપરાય છે) કોઈ પણ પ્રાણીનો અવરજવર હોવો ચકલાં ચૂંથવાં=નજીવા કામમાં ખાલી માથું મારવું - ચૂંથાચૂંથ કરવી] -લો પુ૦ નર ચકલું, એક પખી

ચકલું ન૦ [દે चक्कल પરથી ?] મહોલ્લા આગળની છૂટી જગા (૨) ચાર રસ્તા મળતા હોય એવું નાકું -લેદાર પુ૦ ચકલાનો રખવાળ-પોલીસ -લો પુ૦ચકલું કે ચકલામાં બેસતું બજાર [ચકલામાં જવું = વેશ્યાગમન કરવું ચકલામાં બેસવું ,ચકલે બેસવું, ચકલે દુકાન કાઢવી કે માંડવી = વેશ્યાવૃત્તિ કરવી ચકલે મૂકવું =જાહેર કરવું (૨) ચકલા વચ્ચે ઉતાર મૂકવો ચકલે વાત થવી=લોકોમાં નિંદા થવી ચકલો ઠેકાણે ન હોવો=અક્કલ ન હોવી]

ચકવું વિ૦ [સ चकृ (ચકિત) ઉપરથી] લાગ જોતું બેઠેલું, તત્પર (૨) અ૦ ક્રિ૦ લાગ જોતા બેસવું (૩) તકાસવું

ચકવે અ૦[સ चक्रवर्ती, પ્રા चक्कवई ઉપરથી] ચક્રવર્તીપણે ('એકચક્રવે' શ પ્ર મા)

ચકવો પુ૦ [સ चक्रवाक, પ્રા चक्कवाग(-य)] એક પખી, ચક્રવાક -વી સ્ત્રી૦ ચકવાની માદા

ચકળવ(-વિ)કળ વિ૦ [સ चकृ (ચકિત)+ વકળ (વ્યાકુળ)] (૨) અ૦ આકુળવ્યાકુળ

ચકદલ પુ૦ [સર૦ મ चक्रदल] ફેલ્લો

ચકદુ વિ૦ ['ચકવુ' ઉપરથી] કોઈનું ગાંજ્યું ન જાય એવું [સચો

ચકંદો પુ૦ ચગદીને રૂની ગાસડીઓ બાંધવાનો

ચકા સ્ત્રી૦ [જુઓ ચક] સરકટ કે સાંઠાની ચીપ

ચકાચક અ૦ [સ चक्=પરિતૃપ્ત થવું]ભરપટ્ટે, પેટ ભરીને, ખૂબ [ચાઠું

ચકામું(-ઠું) ન૦ ચામડી પર પડેલું ચાઠું કે

ચકાર પુ૦[સં] 'ચ' અક્ષર કે ઉચ્ચાર [-પણ ન બોલવો=એક અક્ષર પણ ન બોલવું]

ચકારી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] પીઠ પાછળ ભૂંડું બોલવું તે

ચકાસવું સ૦ક્રિ૦ તપાસીને જોવું (૨)અ૦ક્રિ૦ [સં चकास्] પ્રકાશવું [પામેલું

ચકિત વિ૦ [સં] છક થઈ ગયેલું; આશ્ચર્ય

ચકી, ૦બાઈ સ્ત્રી૦ ચકલી પક્ષી (બાળભાષામાં) –કારાણા,–કો પુ૦ ચકલો (બાળભાષામાં)

ચકોતરું ન૦, –રો પું૦ [સર૦ મ, હિં. चकोतरा]મોટા લીંબુ જેવું એક ફળ, પપનસ

ચકોત્રા ન૦ એક પક્ષી

ચકોર વિ૦ [સં चकोर પખી જેવું ?] તરત ચેતી જાય એવું, ચાલાક (૨) પુ૦, ન૦ [સં] એક પક્ષી ૦પણું ન૦ –રી સ્ત્રી૦ ચકોરની માદા

ચક્કર વિ૦ [સં चक्र ઉપરથી]ગાડું,ચસટેલું (૨) ન૦ ચક્ર,પૈડું(૩)(જેલનો) ચક્રાકાર ગોઠવણમાં મકાનોનો વાડો (૪) ગોળ ધારવાળું એક હથિયાર (૫)ચકરી, તમ્મર [–આવવાં=ફેર ચડવા(૨)તમ્મર આવવી.–ખાવું =ગોળાકારે ફરવું (૨) ફેરો મારવો, આવી જવું (૩) લાંબે રસ્તે પડવું –ફરવું =ચક્રાકારે ફરવું(૨)વિચાર બદલાવો (૩) ઊથલપાથલ થવી (૪) નસીબ બદલાવું, ફાવવું –મારવું =જુઓ ચક્કર ખાવું(૨)ફરવું, આંટા મારવા –માં પડવું =ગૂંચવાવું, સપડાવું (૨)વિલંબમાં પડવું (૩) નુકસાનમાં આવવું ઉદા૦ 'સો રૂપિયાના ચક્કરમાં આવી ગયો'–લેવું =ચક્કર મારવું ચક્કરે ચડવું =વિલંબમાં પડવું]

ચક્કી સ્ત્રી૦ [સં चक्रिन्, પ્રા चक्की]ઘંટી(૨) ઘાણી. [–ચાલવી=ચક્કી ચાલુ થવી (૨) ચાવવાનું–ખાવાનું શરૂ થવું,ખા ખા કરવું]

ચક્કુ ન૦ જુઓ ચાકુ, ચપ્પુ

ચક્ર ન૦ [સં] પૈડું (૨) ધારવાળું એક ગોળ હથિયાર(૩)વિષ્ણુનું એક હથિયાર–સુદર્શન-ચક્ર(૪)કૂંડાળું ;ગોળાકાર(૫)ઘણું મોટું રાજ્ય (૬)સમૂહ,સમુદાય,મંડળ (૭)તંત્રમાં વર્ણવેલા ગુદાથી તાળવા સુધીમાં આવતા છ સ્થાનોમાંનું કોઈ પણ ૦ક પુ૦[સં] અન્યોન્યાશ્રય જેવો એક હેત્વાભાસ(ન્યા) ૦ગતિ સ્ત્રી૦ ચક્ર જેવી ગોળ ગતિ ૦ગોલ(–ળ) પું૦ લેજીમની એક કસરત(૨) 'કૉર્ડન'; ચક્રવ્યૂહ. ૦દંડ પું૦ એક જાતના દંડની કસરત. ૦ધર વિ૦ ચક્ર ધારણ કરનારુ (૨) પુ૦ (સં) વિષ્ણુ ૦ધારા સ્ત્રી૦ પૈડાનો પરિઘ–ઘેરાવો. ૦ધારી વિ૦ ચક્ર ધારણ કરનારુ(૨)ન૦ પાણીમાં થતું એક સૂક્ષ્મ જંતુ ૦નાભિ સ્ત્રી૦ ચક્રની નાભિ–મધ્ય-ભાગ, જેમાં આરા ખોસેલા હોય છે, નાયડી. ૦નેમિ સ્ત્રી૦ ચક્રનો પરિઘ–ઘેરાવો. ૦પાણિ પુ૦(સં) વિષ્ણુ ૦પાદ પુ૦ હાથી (૨) રથ. ૦બંધ પુ૦ ચક્રના આકારમાં વંચાય એવી એક કાવ્યરચના ૦મ પું૦ [સં चक्रम् ?] ગાંડો–ચક્કર માણસ ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ ગોળ આકારનો સિક્કો (૨) વિષ્ણુના ચક્રની છાપ ૦વર્તિત્વ ન૦ ચક્રવર્તીપણું ૦વર્તી વિ૦ એકચક્રે રાજ્ય કરનારું, સાર્વભૌમ (૨) પુ૦ સાર્વભૌમ રાજા(૩)એક વનસ્પતિ; જટામાસી ૦વાક પુ૦ એક પક્ષી,ચકવો ૦વાકી સ્ત્રી૦ ચક્રવાકની માદા ૦વાત(–ત્યુ) પુ૦ વંટોળિયો ૦વૃદ્ધિ વિ૦ મુદ્દલ સાથે વ્યાજનું પણ વ્યાજ ગણાતું હોય તેવું (ગ) ૦વ્યૂહ પું૦ ચક્રાકારે ગોઠવેલી સૈન્યરચના.–ક્રાકાર વિ૦[+ आकार] ચક્રના આકારનું (૨) પુ૦ સંગીતમાં એક અલંકાર –ક્રાકૃતિ વિ૦ [+ आकृति] જુઓ ચક્રાકાર –ક્રાભાસ વિ૦ [+आभास] 'સાઇક્લોઇડ'(ગ) –ક્રાંકિત વિ૦ [+ अंकित] જેણે ચક્રમુદ્રા શરીર ઉપર લગાવી હોય તેવું –ક્રાંગ ન૦ [+ अंग] ચકવો, ચક્રવાક (૨) રથ –ક્રી વિ૦ [સં.] ચક્રવાળું (૨) સાર્વભૌમ (૩) પુ૦ સાર્વભૌમ રાજા, ચક્રવર્તી (૪) [સં] વિષ્ણુ (૫) કુંભાર –ક્રીય વિ૦ [સં] ચક્રની પેઠે ક્રમમાં આવતું, 'સાઇક્લિક' (ગ.) –ક્રીય ક્રમ પુ૦ 'સાઇક્લિક ઑર્ડર' (ગ)

ચક્રમ પુ૦ [સં चक्रम् ?] ચક્કર–ગાંડો માણસ

ચક્રાકાર, ચક્રી ચક્રીય જુઓ 'ચક્ર'માં

ચક્ષ(–ખ) ન૦ [સં चक्षु] આંખ (પ)

ચક્ષુ ન૦ [સં.] આંખ. ૦ગોચર વિ૦ આંખથી દેખાય એવું. –ક્ષુઃશ્રવા પુ૦આંખથી સાંભ-ળનાર–સાપ ૦ષ્માન વિ૦દેખતું, આંખોવાળું (૨) [લા.] બુદ્ધ; જ્ઞાની

ચક્ષૂરાગ પું૦ [સ] આંખોની લાલાશ (૨) આંખો વડે દેખાડાતો રાગ–પ્રેમ
ચક્ષૂરોગ પું૦ [સ] આંખનો રોગ
ચખ ન૦ [સ चक्षु] ચક્ષુ૰ આંખ (પ)
ચખાડવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચાખવું'નું પ્રેરક
ચખાર પું૦ દગલબાજ, ચાલાક ? (ચોર સાથે વપરાય છે – 'ચોર-ચખાર')
ચગડોળ ન૦ જુઓ ચકડોળ
ચગદવું સ૦ ક્રિ૦ [સ गद् (ગદા) ઉપરથી ?] પગ તળે કચરવું, જોરથી દાબવું (૨) 'એને તે ત્યાં ચગદવો છે ?'–એવી ઉક્તિમાં 'વધ કરવો, ચડાવવો' એવા ભાવમાં વપરાય છે
ચગદાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ચગદવું'નું કર્મણિ રૂપ
ચગદોળવું સ૦ ક્રિ૦ ચગદવું, રગદોળવું
ચગમગવું અ૦ ક્રિ૦ ['ચગવું' ઉપરથી] ચગવું; રંગમાં આવવું
ચગવું અ૦ ક્રિ૦ [સ चक् ઉપરથી] આકાશમાં –ઊંચે ઊડવું (૨) અણસારામાં સમજી જવું (૩) [લા] રંગમાં આવવું, ખીલવું
ચગળવું સ૦ ક્રિ૦ [ચગદવું + ગળવું ?] ધીમે ધીમે ચાવવું, મમળાવીને ખાવું
ચગું વિ૦[સ. चञ्चु ? સર૦ મ चग, चच, हिं चगड=ચાલાક] ચંચળ, ચાલાક (૨) સંજ્ઞાથી –ઇશારામાં સમજી જાય એવું
ચગું ન૦ ધસડાઈ આવીને ઠરેલો કાદવ, કાંપ
ચ(૦ણ)ચણવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] બળતરા થવી, લાય બળવી (૨) [સર૦ સ चण्] ચણ ચણ થઈને બળવું (૩) [લા] મનમાં દુઃખી થવું – બળવું
ચ(૦ણ)ચણાટ પું૦ ચચણવું તે, લાય
ચ(૦ર)ચરવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] બળતરા થવી, લાય બળવી
ચ(૦ર)ચરાટ પું૦ ચચરવું તે, બળતરા
ચચૂકો(–ડો)પું૦[સ चिंचा=આમલીઉપરથી] ચિચૂકો, કચૂકો, આમલીનો ઠળિયો
ચચ્ચાર વિ૦ ['ચાર' ઉપરથી] ચાર ચાર
ચટ પું૦ [સં कट ઉપરથી ? સર૦ મ] શ્રાદ્ધમાં દેવને સ્થળે મુકાતી ગાઠ વાળેલી દાભની સળી (૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ ચટક] કાળજી, ચાનક (૩) જીદ, હઠ (૪) અ૦ [રવ૦ ? સ. चट्= પડવું, તૂટવું પરથી ?] ઝટ, ચપટીની સાથે [–દઈને, લઈને=ઝટ, તરત] (૫) ('કરવું, કરી જવું' સાથે) (ખાવાનું) ખતમ, પૂરું [સર૦ મ, હિં, દે चट्ट=ચાટવું (૨) ભૂખ ?]
ચટક પું૦ [સ] ચકલો
ચટક વિ૦ [સ चट् પરથી ?] (રાતું ચટક' એમ પ્રયોગમાં આવે છે) ખૂબ રાતું–આંખે બાઝે એવું દીપતું [સર૦ મ पिवळाचटक] (૨) સ્ત્રી૦[દે चट्ट=ભૂખ, સર૦ મ] લહેજત, સ્વાદ (૩) [સ चट्=ભોકવું] ચટકો, ડંખ (૪) [લા] ચાનક, લાગણી ૦ચાંદની સ્ત્રી૦ ઘણી સ્વરૂપવાન સ્ત્રી ૦(–કું)તું વિ૦ ભપકાદાર, ચટકદાર ૦દાર વિ૦ સ્વાદિષ્ટ, લહેજતદાર (૨) મોહક, ચિત્તાકર્ષક (૩) મનમાં ડંખે તેવું (૪) લાગણી ઉશ્કેરે એવું (લખાણ, ભાષણ) ૦મટક વિ૦ ફાંકડું, નખરાબાજ (૨) સ્ત્રી૦ વરણાગિયો–નખરાબાજ દેખાવ કે ચાલવાની રીત ૦વું સ૦ ક્રિ૦ ચટકો ભરવો (૨) [લા] મનમાં ચટકો લાગવો (૩) અ૦ક્રિ૦ (ચાંદનીનું) દીપવું, ખીલવું –કાટવું સ૦ક્રિ૦ ચટકો ભરવો –કાવવું સ૦ક્રિ૦ ડંખ મારવો, કરડવું (૨) મનમાં ખૂંચવું [ચટકાવી જવું= ચટ કરી જવું, બધું ખાઈ જવું] –કી સ્ત્રી૦ તીવ્ર લાગણી (૨) ચૂંટી, ચપટી (૩) મોહિની (૪) ખૂલતો લાલ રંગ –કીદાર વિ૦ જુઓ ચટકદાર ૧ થી ૩ –કું ન૦ ટીપું, છાંટો –કો પું૦ દંશ, ડંખ (૨) [લા] મનની તીવ્ર લાગણી (૩) સ્વાદ, લહેજત, ચસકો [–દેવો, –ભરવો, –મારવો=ચટકાવવું, ડંખવું –લાગવો=ડંખાવું, ડંખ બેસવો (૨) મનમાં ચટકો–લાગણી થવી (૩) લહેજત લાગવી, સ્વાદ આવવો]
ચટ(–ટા,–ટો)ચટ અ૦ [જુઓ 'ચટ' અ૦] ઝટઝટ, સપાટામાં
ચટણી સ્ત્રી૦ [દે चट्ट=ચાટવું ઉપરથી] વાટીને બનાવાતી એક ચટકદાર વાની [–કરવી,–કરી નાખવી=વાટીને લૂગદી જેવું બનાવવું (૨) ખરચવું, વાપરી નાખવું ઉદા૦ 'સો રૂપિયાની

ચટણી કરી ?-થઈ જવું,-ની પેઠે ઊડી જવું =જોતજોતામા ખવાઈ, ખરચાઈ કે વપરાઈ જવુ. -માં કાઢી નાખવું=લેખામા ન લેવુ -માં જવું=ઉપલક ખરચાઈ જવુ (૨) લેખામા ન લેવાવુ.] ૦ખાઉ વિ૦ ચટણીનુ શોખીન

ચટપટ અ૦ [રવ૦;સર૦ म , हिं.] તાબડતોબ, ઝટપટ (૨) વિ૦ ચાપલુ, ડાહ્યુ

ચટ(-ટા)પટી સ્ત્રી૦ ['ચટપટ' ઉપરથી] અતિ ઉત્સુકતા; તાલાવેલી (૨) અકળામણ, સતાપ

ચટપટિત વિ૦ ['ચટાપટા' ઉપરથી] ચટાપટાવાળું

ચટવું અ૦ક્રિ૦ [म चट्] દિલ પર ચોટ લાગવી. [ચટી જવું=હૃદયમા ભોંકાવુ,બરોબર લાગવુ]

ચટાઈ સ્ત્રી૦ [स कट, हिं] સાદડી. ૦ની સ્ત્રી૦ વડી (પુષ્ટિમાર્ગીય)

ચટાકો પુ૦ [सं चट्,दे चट्ट=ભૂખ] ચટકો; તીવ્ર લાગણી (૨) સ્વાદ

ચટાચટ અ૦ ચટચટ, ઝટઝટ

ચટાડવું સ૦ક્રિ૦ 'ચાટવુ'નુ પ્રેરક

ચટાપટા પુ૦બ૦વ૦ ['પટા' ઉપરથી] રગબેરગી આડાઅવળા પટા

ચટાપટી સ્ત્રી૦ જુઓ ચટપટી

ચટાં અ૦ જુઓ ચટ્ટાં

ચટિયું વિ૦ ['ચટ' સ્ત્રી૦ ઉપરથી] જિદ્દી, હઠીલુ. -યણ વિ૦ સ્ત્રી૦ હઠીલી, જિદ્દી

ચટીલું વિ૦ [જુઓ ચટિયુ] ચટવાળુ

ચટૂડું વિ૦ ['ચાટવુ' ઉપરથી] ખાવાનુ લાલચુ (૨) લાચિયુ [તાબડતોબ

ચટોચટ(-ટ્ટ) અ૦ ['ચટ' અ૦ ઉપરથી]

ચટ્ટ અ૦ જુઓ ચટ -ટ્ટાં અ૦ જુઓ ચટ, ખતમ, ઓહિયા [જલદીથી

ચડ અ૦ ['ચટ' અ૦ ઉપરથી] જોતજોતામા,

ચડ(-ડા,-ઢ,-ઢા)ઊતર(-રી) સ્ત્રી૦ [સર૦ दे चडुत्तरिया] ચડવુ અને ઊતરવુ તે

ચડચડ અ૦ [રવ૦, प्रा] (બળવાનો રવ) ૦વું અ૦ક્રિ૦ તતડવુ (૨) ચડચડ એવા અવાજ સાથે બળવું. -ડાટ પું૦ તતડાટ

ચડ(-ઢ)ણ(ડ')ન૦['ચડવુ'ઉપરથી] ચડાવવાળો માર્ગ; ચડાવ -તી સ્ત્રી૦ ઉન્નતિ (૨) બઢતી; વૃદ્ધિ -તી પડતી સ્ત્રી૦ ચડવુ અને પડવું તે, અસ્તોદય -તું વિ૦ વધતુ, ઊંચે જતુ (૨) ચડિયાતુ. [ચડતા દહાડા હોવા= સગર્ભા અવસ્થા હોવી ચડતા પગારે=પગાર ચાલુ રહે એવી રીતે ચડતી કળા, ચડતી કમાન=આબાદીનો વખત ચડતી પાયરી =વધારે ઊંચો હોદ્દો. ચડતી ભાંજણી = નાનામાથી મોટા પરિમાણમા રકમ ફેરવવી તે (ગ૦) ચડતી શ્રેઢી=સરખા ઉત્તરની અથવા સરખા ગુણોત્તરની વધતી સખ્યાઓનો હિસાબ ગણવાની રીત (ગ) ચડતી હાલત=આબાદ સ્થિતિ ચડતું વ્યાજ= ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજ ચડતો દહાડો=વધતો દિવસ (૨) ઊગતો સૂરજ (૩) આબાદીનો વખત (૪) [સ્ત્રીની] સગર્ભા સ્થિતિ ચડતો પહોર=સૂર્યનો તાપ વધતો જતો હોય એવો દિવસનો વખત ચડતો પાસો= આબાદી] -ન ન૦ ચડવુ તે, ચડતી

ચડપ, ૦ચડપ અ૦ ઉતાવળથી, ત્વરાથી ૦વુ સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઝડપવુ

ચડપાટવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ચપડાવવુ અર્થ (૨)

ચડભડ સ્ત્રી૦ [રવ૦, સર૦ म चडफड, दे चडपड] ચડભડવુ તે ૦વુ અ૦ક્રિ૦ ગુસ્સે થવુ, ખીજવુ, લડી પડવુ, ઊંચાનીચા થવુ -ડાટ પુ૦ ચડભડ

ચડ(-ઢ)વું સ૦ક્રિ૦, અ૦ક્રિ૦ [प्रा चड-ढ] નીચેથી ઉપર જવુ (ઉદા૦ પગથિયા ચડવા) (૨) વધવુ, ઊંચે જવુ (ઉદા૦ ભાવ, રેલ; સૂર, અવાજ, પૂર, સોનુ ઇ૦) (૩) સવાર થવુ, બેસવુ (ઉદા૦ ઘોડે ચડવુ) (૪) ચડાઈ કરવી (ઉદા૦ ગુજરાત ઉપર ચડી આવ્યો) (૫) બફાવુ, રધાવુ (ઉદા૦ ભાત ચડી ગયો છે) (૬) ગર્વથી ફૂલવુ (૭) ગુસ્સે થવુ (ઉદા૦ ચડી ચડીને બોલે છે) (૮) સકોચાવુ; ટૂકુ થવુ (ઉદા૦ કપડુ ચડી ગયુ) (૯) -ના કરતા શ્રેષ્ઠ ઠરવુ (૧૦) -નો નશો કે ખૂબ અસર કે પાસ લાગવો (ઉદા૦ અફીણ,દારૂ, ઇ૦ તથા થાક, ક્રોધ,ઘેન,ગર્વ,કાટ, રગ ઇ૦ચડવુ) (૧૧) [લા.] (સર૦ અર્થ ૩) -ની લતમા કે નાદમા

ફસાવું (ઉદા૰ નાદે,લતે,ચડસે,હઠે ચડવુ)(૧૨) [કોઈ વસ્તુની ખાણી] વધવી, ચૂકવે કે અદા કરવાનું એકઠું થવું (ઉદા૰ કામ, ઉઘરાણી, ઊંઘ,થાક,પગાર, રજા,દેવું,ઉપકાર ઇ૰ ચડવા) (૧૩) [સર૰ પ્રા चड्डु=મર્દન કરવું,ચોળવું] લેપ કે અર્ચા થવી (ઉદા૰ હનુમાનને તેલ ચડવુ, પીઠી ચડવી) (૧૪) નૈવેદ્ય ઇ૰ તરીકે અપાવુ (ઉદા૰ દેવને ફૂલ ,નાળિયેર ચડવુ - ચડાવવું)(૧૫)-ના ઉપર ઢાંકણ કે ગલેફ પેઠે આવવુ (ઉદા૰ પૂઠું,ગલેફ, ખોળ ઇ૰ ચડવા) [ચડ ચૂલા ખાઉં=રસોઈ તૈયાર પણ ન થઈ હોય ત્યારથી ખાવાની ઉતાવળ કરવી **ચડી આવવું**=આક્રમણ કરવું, હુમલો લઈ ધસી આવવુ. **ચડી જવું**=સડોવાવું, ઠૂંઠું થવુ (૨)(રડતાં) કળ ન વળતા શ્વાસ રૂંધાઈ જવો (૩) ગુસ્સે થઈ જવુ (૪) [લા] શરીરે સુકાવુ (ઉદા૰ એના વગર શું ચડી ગયો હતો ?)**ચડી બેસવું**=સવાર થવુ (૨) સરજોરી કરવી (૩) મર્યાદા મૂકી વર્તવુ, આજ્ઞા ઉલ્લંઘવી **ચડી વાગવું**=બહેકી જવું, મર્યાદા ન માનવી **ચડ્યે ઘોડે આવવું**= અતિશય ઉતાવળ કરતા-એકશ્વાસે આવવુ **ચડ્યું ખાતું**=અવિવેકી અને અમર્યાદ વર્તન.]

ચડવો પુ૰ માટીની નાની લોટી

ચડ(-ર)સ પું૰ [સર૰ हिं. चरस] એક માદક પદાર્થ (૨) વ્યસન, ચસકો, લત (૩) મમત [ચડસે ચડ(-ઢ)વું=મમતે ચડવું] **-સા-ચડ(-ર)સી** સ્ત્રી૰ હરીફાઈ **-સીલું** વિ૰ લતવાળું (૨) મમતી, હઠીલું

ચડસું ન૰ ['ચડવુ' ઉપરથી] પાણી ઊંચે ચડાવવાનું એક યંત્ર

ચડા(-ઢા)ઈ (ડા') સ્ત્રી૰ ['ચડવુ' ઉપરથી] લશ્કરી આક્રમણ, હુમલો **-ઉ** વિ૰ ફૂલણજી (૨) ઝટ ગુસ્સે થઈ જાય એવું (૩) જમીનને માફક એવું, ગુણકારી (૪) ચડવા-સવારી કરવા યોગ્ય **-ઊતર(-રી)** સ્ત્રી૰ જુઓ ચડઊતર **-ચડ(-ડી,-ઢ,-ઢી)** સ્ત્રી૰ હુસાતુસી, સરસાઈની સ્પર્ધા **-ણ** ન૰ ચડાવ, ચડાવવાળો માર્ગ. **-વ** પું૰ ઊંચાણ(૨)ચડતા ઊંચાણવાળી જગા (૩) તેવો માર્ગ (૪) વૃદ્ધિ; વધારો(૫) ચડાઈ **-વવું** સ૰ ક્રિ૰ 'ચડવું'નું પ્રેરક [**ચડાવી મારવું, મૂકવું**=ઉશ્કેરી મૂકવું (૨) લાડ લડાવી બહેકાવી મૂકવું. **ચડાવી જવું** [સર૰ પ્રા चड्डु=ખાવું]= ખાઈ જવું, આરોગી જવું] **-વો** પું૰ જુઓ ચડાવ (૨) ઉશ્કેરણી

ચડિ(-ઢિ)યાતું (ડિ') વિ૰ ['ચડવુ' ઉપરથી] વધારે સરસ; ચડતું **-તાપણું** ન૰

ચડી વિ૰ તીવ્ર (સ્વર)

ચડીચોટ અ૰ એકદમ, સપાટાબંધ

ચડીમાર પું૰+[हिं. चिडिमार, चिडिया+मार] પારધી

ચડે(-રે)ડાટ અ૰ [રવ૰] મોટે અવાજે(ફાટવું)

ચડ્ડી સ્ત્રી૰ [फा., સર૰ हिं , म]અર્ધું પાટલૂન, જાંઘિયો

ચઢઊતર સ્ત્રી૰ જુઓ ચડઊતર

ચઢન ન૰ જુઓ ચડન **-વું** જુઓ ચડવું

ચઢાઈ,-ઉ, -ઊતર(-રી), -ચઢ(-ઢ, -ઢી), -ણ,-વવું,-વો જુઓ 'ચડાઈ'માં

ચઢિયાતું, -તાપણું જુઓ 'ચડિયાતું'માં

ચણ (ણ,) સ્ત્રી૰ પંખીઓને ચણવા માટે નખાતું અનાજ (૨) [જુઓ ચીણ] કરચલી-વાળી કપડાની સીવણી

ચણક પું૰ [સં] ચણો

ચણકચીભડી સ્ત્રી૰(કા.)છોકરીઓની એક રમત

ચણકબાબ પું૰ જુઓ ચિનીકબાલા

ચણ(-ણા)ખાર પું૰ જુઓ ચણાખાર

ચણચણ અ૰ [રવ૰] 'ચણણ' થાય એમ. **૦મોગરી** સ્ત્રી૰ એક બેઠી રમત **૦વું** અ૰ ક્રિ૰ જુઓ ચણણવું **-ણાટ** પું૰ ચચણાટ

ચણતર ન૰ ['ચણવું'પરથી]ચણવું તે,ચણવાનું કામ (૨) એની રીત

ચણભણ અ૰ ['ચણચણવું'+'ભણવું' પરથી?] ધીમે અવાજે (૨) સ્ત્રી૰ (કા) ધીમે અવાજે ચાલતી લોકચર્ચા

ચણવું સ૰ક્રિ૰ [म चि, प्रा चिण] (ઈંટ ઇ૰ વડે) દીવાલ, મકાન વગેરે બનાવવું (૨) [સં

चण् ઉપરથી] વીણીને ખાવું (પક્ષી માટે)
ચણિયારું (ણિ') ન૦ જે ખાડામા ટેકાવાથી બારણુ ફરે છે તે [**–ખસી જવું**=ડાગળી ચસકી જવી (૨) નુકસાન થવુ (ઉદા૦ એમા તારુ શુ ચણિયારુ ખસી ગયુ ?) **ચણિયારાં ઠેકાણે રાખવાં**=ભાન ન ભૂલવુ, સયમ રાખવો. **ચણિયારાં નચાવવાં**=આખો મારવી, કટાક્ષ નાખવા]
ચ(૦ર)ણિયો પુ૦ [સર૦ સ. चलनी, દે चल्लणग] ઘાઘરો
ચણીકબાલા પુ૦ જુઓ ચિનીકબાલા
ચણો પું૦[સ.चणक,પ્રા. चण(૦अ)]એક કઠોળ [**ચણા કરવા, કરી જવા**=વગર વિચારે ખર્ચવુ (૨) વટાવી ખાવુ, છેતરી જવુ (ઉદા૦ ‘મને વેચીને ચણા કરી ગયો’) **ચણા ચવરાવવા**=છેતરવુ (૨)સતાપવુ (૩) ત્રાહ્ય ત્રાહ્ય પોકરાવવી (ઉદા૦‘લોઢાનાચણાચવરાવ્યા’). **ચણાના ઝાડ ઉપરથી કૂદવું**=ખોટી ડફાસ મારવી **ચણા મમરા ફાકીને રહેવું**=લૂખુ સૂકુ ખાઈને જેમ તેમ દહાડા કાઢવા] **–ણાખાર** પુ૦ ચણાના છોડ ઉપરથી મળતો ક્ષાર **–ણાદાળ** સ્ત્રી૦ ચણાની દાળ **–ણાપણી** સ્ત્રી૦ ચણાનો પોપટાવાળો છોડવો (૨) તેવા છોડની ઝૂડી. **–ણાપાપડી** સ્ત્રી૦ ચણાની દાળમા ચાસણી મેળવી બનાવેલી એક મીઠાઈ.**–ણી** સ્ત્રી૦ નાનો ચણો,ચણાની એક જાત **–ણીબોર** ન૦ચણા જેવું નાનુ બોર
ચણો(–નો)ઠી સ્ત્રી૦ [દે. चिणोट्ठी] એક વેલો (૨)તેનુ ફળ (૩) વાલના ત્રીજા ભાગનુ વજન, રતી. **૦ભાર** વિ૦ બહુ થોડું [**–નાં ચીર**=ચળકતા લાલ રંગના વસ્ત્ર]
ચતરંગ વિ૦ જુઓ ચતુરંગ (૨) ન૦ એક જાતનું વાજુ (૩) એક જાતનું ગીત
ચતરાવવું સ૦ ક્રિ૦ ચળાવવુ (કા)
ચતસ્રજાતિ સ્ત્રી૦[સં]ચાર કે ચતુર્થાશ માત્રાના ખડવાળા તાલની જાતિ
ચતુર વિ૦ [स] ચાલાક, હોશિયાર **–રા** સ્ત્રી૦ ચતુરસ્ત્રી **૦પણું** ન૦ **–રાઈ** સ્ત્રી૦ [**–કરવી, ચલાવવી, વાપરવી**=ચાલાકી કે હોશિયારીથી વર્તન કરવું, યુક્તિ લડાવવી]
ચતુર્ વિ૦ [स] ચાર (સમાસમા પૂર્વપદ તરીકે) **–રસ્ર** વિ૦ [સં] ચોખૂણિયુ. **–રસ્રાસ્થિ** ન૦ ‘ટ્રૅપેઝૉઇડ બોન’. **–રંગ** વિ૦ [+अंग] ચાર અગવાળુ (૨) પુ૦ શેતરજ **–રંગિણી** વિ૦ સ્ત્રી૦ હાથી,ઘોડો, રથ અને પાયદળ એ ચાર અગવાળી (સેના) **–રંગી** વિ૦ ચતુરગ **–રંત** વિ૦ [+અત] ચાર છેડાવાળુ **–રાનન** પુ૦ [+आनन] (સ) ચાર મુખવાળા–બ્રહ્મા **–રાશ્રમ** પું૦ [+आश्रम] ચાર આશ્રમ (બ્રહ્મચર્ય, ગૃહસ્થ, વાનપ્રસ્થ અને સન્યસ્ત) **–ર્ગુણ**વિ૦ચારગણું. ચોગણું **–ર્ઘાત** પુ૦ અમુક સખ્યાને તેની તે જ સખ્યાએ ત્રણ વાર ગુણતા આવે તે ગુણાકાર(૨૪ =૧૬)[ગ] **–ર્ઘાતસમીકરણ** ન૦ ‘બાઈકવૉડ્રૅટિક ઇક્વેશન’ (ગ) **–ર્થ** વિ૦ [स] ચોથું **–ર્થક** વિ૦ ચોથુ (૨) પુ૦ ચોથિયો તાવ **–ર્થસમીકરણ** ન૦ જુઓ ચતુર્ઘાતસમીકરણ(ગ) **–ર્થાશ્રમ** પુ૦ ચોથો આશ્રમ–સંન્યસ્તાશ્રમ **–ર્થાંશ** પુ૦ ચોથો ભાગ **–ર્થી** સ્ત્રી૦ ચોથ (૨) ચોથી વિભક્તિ [વ્યા] **–ર્થીકર્મ** ન૦ લગ્ન પછી ચોથે દિવસે કરવાનો વિધિ **–ર્દશ** વિ૦ ચૌદ **–ર્દશી** સ્ત્રી૦ ચૌદશ **–ર્દળ** વિ૦ ચાર પાખડીવાળું. **–ર્દિશ** અ૦ ચોતરફ **–ર્દિશા** સ્ત્રી૦ ચારે દિશા **–ર્ધા** અ૦ [स] ચારે પ્રકારે–રીતે **–ર્ભુજ** વિ૦ ચાર હાથવાળુ (૨) હાથ પાછળ બાવેલા હોય તેવુ–તેવી રીતે કેદ પકડેલું (૩) ચાર ખૂણા કે બાજુઓવાળુ (૪) પુ૦ ચાર બાજુઓવાળી આકૃતિ (૫) આળસુ માણસ (૬) [સં] વિષ્ણુ **–ર્માસ** પુ૦ બ૦ વ૦ ચાતુર્માસ (દેવપોઢીથી દેવઊઠી એકાદશી સુધીના) [**–કરવા, –રહેવું**=સાધુસન્યાસીએ ચોમાસાના ચાર માસ એક ઠેકાણે ગાળવા (૨) ચોમાસાનુ વ્રત કરવુ] **–ર્મુખ** પુ૦ (સ) બ્રહ્મા **–ર્મૂલ(–ળ)** ન૦ ‘ફોર્થ રૂટ’ (ગ) **–ર્યુગ** પુ૦બ૦વ૦ ચાર યુગ (સત્ય, ત્રેતા, દ્વાપર અને કલિ) **–ર્વર્ગ** પુ૦બ૦વ૦ ચાર પુરુષાર્થ (ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ)

-ર્વર્ણ પું૦બ૦વ૦ ચાર વર્ણ (બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર) -ર્વિધ વિ૦[સ] ચાર પ્રકારનું. -ર્વેદ પું૦બ૦વ૦ ચાર વેદ (ઋગ્વેદ, સામવેદ, યજુર્વેદ અને અથર્વવેદ) -ર્વેદી વિ૦ ચારે વેદ જાણનાર (૨) બ્રાહ્મણોની એક જાતનું. -ર્વ્યૂહ પું૦(સ)વાસુદેવ, સંકર્ષણ, પ્રદ્યુમ્ન અને અનિરુદ્ધ એ ચાર વ્યૂહ-રૂપ ધારણ કરનાર-વિષ્ણુ -ષ્કલ વિ૦ [સ.] ચાર કલાવાળુ -ષ્કોણ વિ૦ ચાર ખૂણાવાળુ (૨) ચાર ખૂણાવાળી આકૃતિ, 'ક્વૉડ્રિલૅટરલ' [ગ] -ષ્ટય વિ૦ [સ] ચાર ભાગવાળું (૨) ચાર પ્રકારનુ (૩) ન૦ ચારનો સમુદાય -ષ્પથ પું૦ ચાર રસ્તા એકઠા થતા હોય એવી જગા-ચકલુ -ષ્પ (-ષ્પા)દ વિ૦ ચોપગુ (૨) ન૦ ચોપગુ પ્રાણી. -ષ્પદી સ્ત્રી૦ ચાર પદની બનેલી કડી -ષ્ફલક, ચતુઃફલક ન૦ ચાર બાજુવાળી આકૃતિ, ત્રિકોણ બાજુવાળો શંકુ, 'ટેટ્રાહેડ્રોન' [ગ]. ચતુઃસીમા સ્ત્રી૦ ચાર બાજુની સીમા-ખૂટ ચતુઃસ્વરી વિ૦ ચાર સ્વરવાળુ

ચતું(-ત્તું) વિ૦ જુઓ છતુ ૦(-ત્તું)પાટ વિ૦ છતુપાટ,-ત્તાપાટ અ૦ છત્તાપાટ [લહેર

ચનમનિયાં ન૦બ૦વ૦ ગદબડિયા (૨)ચેનબાજી,

ચનિક વિ૦ + ક્ષણિક

ચનોઠી સ્ત્રી૦ જુઓ ચણોઠી

ચપ અ૦[રવ૦]ચટ લઈને, એકદમ [-દઈ ને] ૦(-પા,-પો)ચપ અ૦ ઝટ ઝટ

ચપકલું વિ૦ [સ ચપ્=છેતરવું ?] દગાવાળુ (૨) ન૦ અડપલુ, ચાદવુ (૩) [જુઓ ચપણુ] માટીનુ પાત્ર, નાનુ ચપણુ

ચપ(-બ)કાવવું સ૦ક્રિ૦[સર૦ હિં चपकाना] ઊંતુ કરી ચાપવુ (૨) ચોટાડવુ (૩) [સર૦ મ. चपका=વઘાર] વઘાર કરવો

ચપ(-બ)કો પું૦ ['ચપકાવવુ' ઉપરથી] ડામ (૨)[લા]મહેણુ (૩)મહેણાનો ડખ.[ચપકા દેવા, ચોઢવા=મહેણા મારવા]

ચપચપ અ૦[સર૦ મ, રવ૦](૨) ઝટઝટ ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ चपचपणें] ચપચપ અવાજ કરવો (૨) (ચાસણી તપાસતા) તાર નીકળવા

ચપચપું વિ૦ [જુઓ 'ચપચપવું' (૨)]ચીકણુ અને ભીનું; ગદગદ

ચપટ વિ૦ [સં. चिपट, મ चपटा, હિં. चिपटा] ચોટેલુ, ચપટું; ચપ્પટ. [-થઈ જવું, થવું= જમીનદોસ્ત થવુ, નાશ થવો -બેસવું= બરાબર ગોઠવાઈને બેસવુ (૨) સાવ પાયમાલ થવુ -વળવું=બેવડ વળવુ (૨) નાશ પામવુ (૩) ખૂબ ખાધ આવવી] ૦વું સ૦ક્રિ૦ સજ્જડ કરવુ, ચપસીને બેસાડવુ -ટાવું અ૦ ક્રિ૦ ચપ્પટ થવુ, દબાવુ (૨) [લા] નુકસાનમા આવવુ

ચપટી સ્ત્રી૦ [સં. चप्पुटिका, प्रा. चप्पुडिया, चप्पुडी] હાથનો અંગૂઠો અને આંગળી ભીડવા તે (૨) તેમા પકડાય તેટલુ માપ (૩) તેમ કરીને કરાતો ચટ એવો અવાજ (૪) એ અવાજ કરતા લાગે એટલો સમય, જરા વાર (૫) પકડ; ચીમટી [-આવવી= ચપટીમા પકડાવું, લેવાવું -ચાંગળું=થોડુ વણું. -માં=જરા વારમા -માં આવવું= દાવમા આવવુ, ફસાવુ -માં ઉડાવવું= ન લેખવવુ, અવગણવુ(૨)મશ્કરીમા ઉડાવવુ -માં લેવું=દાવમા આણવુ, સપડાવવુ. -ભરવી=ચપટીમા આવે એટલુ પકડવું (૨)ચીમટી ભરવી, ચૂંટી ખણવી -ભરાવી= ચીમટી ભરાવી -લેવી=ચૂંટી ખણવી. -વગાડવી=ચપટી વડે ચટ એવો અવાજ કરવો.] -ટો પું૦ મોટી ચપટી [ચોટેલુ

ચપટું વિ૦ [જુઓ 'ચપટ'] બેઠેલુ, દબાયેલું,

ચપટો પું૦ જુઓ 'ચપટી'મા [-ભરવો, લેવો=મોટી ચપટી જેટલુ લેવુ] [કરવુ

ચપડવું સ૦ક્રિ૦['ચપટ' ઉપરથી]દીપીને ચપટુ

ચપડાલાખ સ્ત્રી૦['ચપટ' ઉપરથી+લાખ,સર૦ હિં चपडा] લગડી બનાવેલી ચોખ્ખી લાખ

ચપડાવવું સ૦ક્રિ૦ ['ચપટુ' ઉપરથી] ચપટું કરવું (૨) ['ચડપ' ઉપરથી]સપાટાબંધ ખાઈ જવુ (૩) ચોરી જવુ

ચપડિયો પું૦ [ચપડવુ ઉપરથી] સોનારૂપાના તાર ચપડનારો [લાખ (કા)

ચપડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ચપડાલાખ, સર૦ મ]

ચપડું વિ૦ [જુઓ ચોપડું] ચાર પડવાળું
ચપણ,-ણિયું,-ણું ન૦ [સર૦ हिं चपनी, म० चपणी, सं. चप्=ભૂદવુ] ચપ્પણ, શકોરું, બટેરું (૨) ભિક્ષાપાત્ર [કકડી
ચપ(-પો)તરું ન૦['પતરું'-पत्र પરથી] કાગળની
ચપર ચપર અ૦ જુઓ ચબડ ચબડ
ચપરાસ સ્ત્રી૦ સિપાઈના પટાની પિત્તળની તખતી (૨) મિજાગરું (૩) બડાઈ, પતરાજી [**ચપરાસો ફૂટવી**=પતરાજી કરવી (૨)કાખલીઓ ફૂટવી.] **-સી** પું૦ [हिं.; फा. चप=ડાબુ + फा. रास्त=જમણુ] ચપરાસવાળો-પટાવાળો (૨) સ્ત્રી૦ બડાઈ
ચપલ(-ળ) વિ૦ [स] ચંચળ (૨). હોશિયાર, ચાલાક ૦તા સ્ત્રી૦ -લા(-ળા)સ્ત્રી૦ ચપળ સ્ત્રી (૨) વીજળી (૩) લક્ષ્મી (૪) એક છંદ
ચપસવું અ૦ક્રિ૦[फा. चस्पीदन] દાબવું; જોરથી દાબવું (૨) ચપ દઈને બરાબર બંધબેસવું
ચપળ, -ળા, ૦તા, ૦પણું, -ળાઈ જુઓ 'ચપલ'માં [મિચમણા, કટાક્ષ
ચપળાં ન૦બ૦વ૦ [स चपल ઉપરથી] આખ-
ચપા(-પો)ચપ અ૦ [રવ૦] જુઓ 'ચપ'મા
ચપાટ અ૦ સાફ, ચટ (૨) સપાટ. [ચોખ્ખું **ચપાટ કરી મૂકવું**=ચોખ્ખું ચટ કરી મૂકવું.]
ચપાટવું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ म चपाटणें, 'ચપ' ઉપરથી ?] સપાટાબંધ ખાવુ, ચટ કરી જવુ
ચપાટી(-તી) સ્ત્રી૦[स. चर्पटी, हि म., चपाती] ચાર પડવાળી રોટલી (૨) જાડી રોટલી
ચપેટ(-ટી) સ્ત્રી૦ [स चपेट, चपेटिका]ઝાપોટ, તમાચો(૨)સકંજો,કબજો(ખાસ કરીને ભૂતના વળગણ માટે) (૩) નુકસાન, આફત
ચપેટો પું૦ [જુઓ ચપેટ] તમાચો
ચપોચપ અ૦ [રવ૦] જુઓ 'ચપ'મા
ચપોતરું ન૦ [જુઓ ચપતરુ] કાગળની કકડી
ચપ્પટ વિ૦ [જુઓ ચપટ] બરોબર ચોટીને
ચપ્પણ(-ણિયું)ન૦ જુઓ ચપણ [ઓજાર
ચપ્પુ પુ૦,ન૦ [સર૦ म चापु] ચાકુ, કાપવાનું
ચપ્પો પુ૦ [સર૦ हिं चप्पा=ચાર આગળી] લખોટીની રમતમા સામાની લખોટીને તાકવી તે [-**મારવો**=લખોટીને તાકીને પોતાની લખોટી ફેંકવી(આંગળીઓ વડે) -**વાગવો**=લખોટી બરોબર તકાવી.] **-પ્પે શખ્ખો**=ચપ્પો વાગે તો તે મારનારને એક શખ્ખો આપવાની શરતથી રમાતો લખોટી-દાવ
ચબકાવવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ચપકાવવું
ચબકાવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ ચપકાવું
ચબકો પું૦ જુઓ ચપકો [આવે એમ
ચબડચબડ અ૦ [રવ૦] ચપચપ (૨) મનમા
ચબરકી(-ખી) સ્ત્રી૦[વરક=પાનુ,પત્ર ઉપરથી] કાગળનો નાનો કકડો
ચબરાક વિ૦ [फा. चाबक=ચાલાક,चर्ब=ચપળ; તેજ]ચપળ, ચાલાક(૨) [સર૦म चवरा,-रट] બોલવામા કુશળ, વાચાળ. -**કિયું** ન૦ ટૂંકી ચબરાક ઉક્તિ -**કી** સ્ત્રી૦ ચબરાકપણું
ચબવું અ૦ક્રિ૦ [सं चप्, प्रा चप्प=દબાવુ] ખાડો પડે એમ ચોટવુ -દબાવું
ચબાવલું વિ૦[સર૦चवा चवाके=ચાવી ચાવીને વાત કરવા કે 'ચબા' ઉપરથી ?] દોઢડાહ્યું
ચબાં અ૦ ['જબાન' ઉપરથી?] મોમાથી ઉચ્ચાર નીકળતો હોય તેમ [-**કરવું**=ચૂં કે ચા કરવુ, કાંઈ પણ બોલવુ] (૨) સ્ત્રી૦ જીભ. [-**ઊપડવી**=જબાન ઊપડવી, શબ્દ પણ બે લવો]
ચબૂતરી સ્ત્રી૦ નાનો ચબૂતરો, પરબડી **-રો** પુ૦[हिं] પોલીસથાણુ, 'ગેટ'(૨)કર લેવાની ચોકી નાકુ (૩) ચોતરો (૪) પંખીઓને માટે દાણા નાખવાની જગા, પરબડી. [**ચબૂતરે લઈ જવું**=પોલીસચોકીએ લઈ જવુ,ફરિયાદ માંડવી]
ચબૂરિયો પુ૦ હીચકો (૨) હિંડોળાખાટ
ચબોલા પું૦બ૦વ૦ સામસામે મારેલા ટોણા, ટપાટપી, ચાબખા [બોલવુ, ગાળ દેવી
ચબોળવું સ૦ક્રિ૦ ['ચબોલા' પરથી ?] ખરાબ
ચભડચભડ અ૦ [રવ૦] (ચાવવાનો અવાજ), ભચડ ભચડ [પુ૦ ચડભડાટ
ચભડવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ ચડભડવું **ચભડાટ**
ચમક સ્ત્રી૦ ['ચમકવુ' ઉપરથી] ચમકારો (૨) ધ્રુજારી-તાણ આવવી તે (૩) તાજુબી, આશ્ચર્યની ચોંક(૪)પુ૦લોહચુંબક [-**પેસવી,**

–પેસી જવી = ચોંક પેસી જવી] ૦ચાંદની સ્ત્રી૦ બનીઠનીને રહેતી ફરતી દુશ્ચરિત સ્ત્રી ૦પથ્થર, ૦પહાણુ પું૦, ૦બાણુ ન૦ લોહચુંબક (૨) ચકમક ૦વા પું૦ એક રોગ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. चमक्क (स चमत्कृ?)] જુઓ ઝબૂકવુ(૨)ચોંકવુ(૩)વઠી જવુ [ચમકી ઊઠવું = ભડકી ઊઠવુ,એકાએક બી જવુ (૨) આશ્ચર્યચકિત થઈ જવુ] ૦વો પું૦ ચમકવાળુ લટકુ –કાટ પું૦ ચમકારો, ઝબકારો (૨)વાઈનો આવેશ (૩)વઠી જવુ તે –કાર-(–રો) પું૦ [प्रा चमक्कार, सं चमत्कार] ઝબકારો(૨) ચમક,કપારી (૩) ચમચમ થતો અવાજ –કાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચમકવુ'નુ પ્રેરક (૨) સપાટવુ, મારવુ –કિત વિ૦ ચમકેલુ, ચકિત(૨)ચમકતુ –કી સ્ત્રી૦ ચમચમે એવી–નેતરની સોટી

ચમકળી સ્ત્રી૦[ચંપક + કળી ઉપરથી]સ્ત્રીઓનુ કોટનુ એક ઘરેણુ

ચમચબઝ ન૦ એક પક્ષી

ચમચમ અ૦ [રવ૦] ચમચમે એમ ૦વું અ૦ક્રિ૦ 'ચમચમ' એવો અવાજ થવો (૨) તીવ્ર બળતરા થવી. –માટ પુ૦ ચમચમવુ તે

ચમચી સ્ત્રી૦ [જુઓ ચમચો] નાનો ચમચો (૨) [म चची] પાનસોપારી ઇ૦ રાખવાની ખાસ કોથળી

ચમચો પુ૦ [तुर्की चुम्चह, स , प्रा चमस] રસોઈમા તથા ખાવાપીવાના કામમા આવતુ એક કડછી જેવુ સાધન

ચમડપોસ પુ૦[ચમડ (ચમ્મડ,ચામડુ)+फा. पोशीदन] ચામડાનુ ઢાકણ, ઓઢો

ચમડી સ્ત્રી૦ [हिं] ચામડી [ચમડી તૂટે પણ દમડી ન છૂટે = જીવ જાય પણ પૈસો ન છોડે (તેના સ્વભાવના માણસ માટે)

ચમત્કાર પુ૦ [सं.] આશ્ચર્ય, આશ્ચર્યકારક બનાવ–દેખાવ (૨) કરામત, અલૌકિક ક્રિયા. [–દેખાડવો, બતાવવો = અલૌકિક કે અદ્‌ભુત કામ કરી દેખાડવુ (૨) પ્રભાવ કે ખબર પડે એમ હાથ કે પરચો બતાવવો] ૦ક, –રિક,–રી વિ૦ [सं] ચમત્કારવાળુ

ચમત્કૃતિ સ્ત્રી૦ [सं] જુઓ ચમત્કાર

ચમન પુ૦, ન૦ [फा] બાગ(૨)આનંદ, મોજમજા. ૦બંદી સ્ત્રી૦ બાગબાની

ચમર પુ૦ ધૈર્ય, હામ (બ૦વ૦મા વપરાય છે. ઉદા૦ ચમરબધીના ચમર વછોડે તેવુ)

ચમર સ્ત્રી૦ [स चमर = ચમરી] વાળ કે પીછા (૨) સ્ત્રી૦, ન૦ જુઓ ચમ્મર

ચમરકઠા પું૦બ૦વ૦ એ નામના ઘઉં

ચમરખું ન૦ [स चर्म, प्रा चम्म + રાખવુ પરથી સર૦ हिं चमरख] રેંટિયાની ત્રાક જેમા રખાય છે તે (ચામડાનો કકડો) [ચમરખા જેવું શરીર = સુકાયેલુ, ચડી ગયેલુ શરીર]

ચમરબધ પુ૦[स चर्म + બધ] ચામડાનો પટો –ધી વિ૦ કેડે ચમરબધવાળુ (૨) શૂરવીર અને ધૈર્યવાન (૩) પું૦ ચમરબધી માણસ (૪) સત્તાધીશ, રાજા જેવો માણસ [–ના ચમર વછોડે તેવું = ભારે હિંમતવાળુ]

ચમરાળ વિ૦ ['ચમર'વાળુ] ચમરબધી

ચમરી સ્ત્રી૦[स] રેસાવાળી ફૂલની માજર મજરી (૨) ફૂલની મંજરીના આકારની રેશમ કે ઊનની બનાવટ (૩) મચ્છર વગેરે ઉડાડવાની ઘોડાના વાળની બનાવેલી ચામર ૦ગાય સ્ત્રી૦ એક પ્રકારની પહાડી ગાય, જેના પૂછડાના વાળની ચામર બને છે [યજ્ઞપાત્ર

ચમસ પુ૦ [सं] સોમરસ પીવાનો પ્યાલો, એક

ચમાર વિ૦ [स चर्मकार; प्रा चम्मार] ચામડિયાની જ્ઞાતિનુ (૨) પુ૦ તે જ્ઞાતિનો માણસ, ચામડિયો. ૦કામ ન૦ ચમારનુ કામ ૦ણુ સ્ત્રી૦ ચમાર સ્ત્રી. ૦દૂધી સ્ત્રી૦ એક વેલો (ચમાર લોકો તેનો ઉપયોગ ચામડાના વાળ ઉતારવામા કરે છે)

ચમૂ સ્ત્રી૦ [स] સેના ૦પતિ પું૦ સેનાપતિ

ચમેડ સ્ત્રી૦ એક છોડ – ચિમેડ ૦–ડિયું ન૦ ચમેડ જેવી શીંગોવાળો એક છોડ

ચમેલી સ્ત્રી૦ [स चपक + वेली ? સર૦ हिं, म.] એક ફૂલવેલ, ચંપેલી, જાઈ (?)

ચમ્મડ વિ૦ [स चर्म ઉપરથી] ચામડા જેવુ, ઝટ તૂટેફાટે નહિ એવુ (૨) [લા] કૃપણ, કજૂસ ૦તોડ વિ૦ કજૂસ

ચમ્મર સ્ત્રી૦, ન૦ [सं चमर] ચમરી ગાયના કે બીજા વાળની બનેલી ચમરી, ચામર [**–ઢોળવાં** =(દેવ કે રાજા જેવા મોટા માણસ આગળ) ચમરી ફેરવવી, પંખા પેઠે આસપાસ વીંઝવી]
ચય પુ૦ [स] ઢગલો, રાશિ (૨) વધારો (૩) 'કૉમન ડિનૉમિનેટર' (ગ.) ૦**શ્રેણિ(–ણી)** સ્ત્રી૦ (ગ) 'ઍરિથમેટિકલ સીરીઝ' ૦**શ્રેણિ(–ણી)મધ્યમ** પુ૦ 'ઍરિથમેટિકલ મીન'
ચર વિ૦ [स.] ચચળ, અસ્થિર, ફરતુ (૨) ફરનાર (સમાસને છેડે) ઉદા૦ 'જલચર, ખેચર' (૩) પુ૦ જાસૂસ, બાતમીદાર (૪) મેષ, કર્ક, તુલા ને મકર રાશિઓ, અથવા સ્વાતી, પુનર્વસુ, શ્રવણ, ધનિષ્ઠા અને શતતારકા એ નક્ષત્રો (૫) ન૦ (જ્યો) ભૂમધ્યરેખાથી યામ્યોત્તર અતર, જેને કારણે દિવસ લાંબોટૂકો થાય છે.
ચર પુ૦ હોમ નિમિત્તે રાંધેલુ અન્ન(૨)સ્ત્રી૦ [म] કિલ્લાની આસપાસ ખોદેલી ખાઈ (૩) ચૂલ, તમણ (કા.) (૪) અ૦ [રવ૦] કપડુ વગેરે ફાટવાનો અવાજ [**–દઈને, દેતું(૦ક)ને** = ચરર અવાજ સાથે]
ચરક ન૦ [स चक्र? फा चर्ख? સર૦ म] શેરડીનુ કોલુ (૨) [કડી કા૦ તરફ] છોકરાની એક રમત (ચકભિલ્લુ ?) (૩) સ્ત્રી૦ ['ચરકવું' પરથી] પખીની અઘાર
ચરક પુ૦ [स] દૂત, કાસદ (૨) [स.] પ્રસિદ્ધ વૈદકશાસ્ત્રી
ચરકણ વિ૦ ['ચરકવુ' ઉપરથી] ચરક્યા કરતુ (૨) બીકનુ માર્યું ચરકી જાય એવું, ડરકણ **–ણું** વિ૦ વારવાર ચરકી જાય એવુ (૨) ન૦ (બાળક, ઢોર વગેરે) વારંવાર ચરક્યા કરે એવો રોગ
ચરકલું વિ૦ ['ચરકવુ' ઉપરથી] ચરકણુ (૨) ન૦ ચકલુ, ચલ્લુ
ચરકવું અ૦ ક્રિ૦ ['ચર' રવ૦ પરથી ? સર૦ म चरकणे, કે फा. चरका=પરુ, પરુ વહેતો જખમ, શરીરનો મેલ એ પરથી ?] થોડું પ્રવાહી જેવુ અઘવુ (ખાસ કરીને પક્ષી માટે)
ચરકોડો પુ૦ [सं चक्र, फा चर्ख]+ચરખો (૨) ખરાદ; સઘાડો
ચરકુ(–ખું) વિ૦ [फा चरका=નાનો ઘા ઉપરથી ?] સહેજ તમતમુ તથા કડૂચુ, બેસ્વાદ
ચરખિયું, ચરખી જુઓ 'ચરખો'મા
ચરખુ વિ૦ જુઓ ચરકુ
ચરખો પુ૦ [फा] કપાસ લોઢવાનો સચો (૨) મિલ (૩) ખરાદ, સઘાડો (૪) [हि] રેટિયો [**–ચલાવવો** = જ્યારે ત્યારે ખાખા કરવુ (૨) રેટિયો ચલાવવો (૩) એકધ્યાનથી સતત કામે લાગવુ] **–ખિયુ** વિ૦ ચરખામા–મિલમા કામ કરવા જતુ (૨) ચરખાને લગતુ **–ખી** સ્ત્રી૦ નાનો ચરખો (૨) પવનચક્કી
ચરચર અ૦ [રવ૦] બળવાનો અવાજ (૨) ઝડપથી, જલદીથી (૩) સ્ત્રી૦ 'ચરચર' એવો અવાજ (૪) ધીમી બળતરા, ચચરાટ (૫) [લા] ચિતા, ફિકર ૦**વું** સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ચચરવુ **–રાટ** પુ૦ જુઓ ચચરાટ **–રી** સ્ત્રી૦ બળતરા, ચિતા
ચરચવું સ૦ ક્રિ૦ [स चर्च् ઉપરથી] (ચદન વગેરેનો) લેપ કરવો, અર્ચા કરવી
ચરડ અ૦ [રવ૦] કપડુ વગેરે ફાટતા થતો અવાજ (૨) જોડામાથી નીકળતો અવાજ [**–દઈને, દેતું(૦ક)ને** = ચરડ અવાજ સાથે, એકદમ (ફાટવુ)] ૦**કો** પુ૦ ચરડ થતો અવાજ (૨) [લા] દિલ ચિરાય એવી લાગણી, ઉગ્ર ચિતા, ધ્રાસકો ૦**વું** સ૦ક્રિ૦ 'ચરડ' થાય એવી રીતે ચીરવુ. **–ડાવું** અ૦ ક્રિ૦ ચરડ દઈને ફાટવુ
ચરડૂકિયો પુ૦(કા) લાકડા ઘસીને અગ્નિ ઉત્પન્ન કરવાનુ એક યત્ર
ચરણ પુ૦, ન૦ [स] પગ (૨) ટૂક, કડી (કવિતાની) [**–ધરીને બેસવું** = જુઓ ચરણ સેવવા **–ધોવાં** = પગ પખાળવા, પૂજ્નીયનુ સ્વાગત કરવું **–ની રજ હોવું** = દાસાનુદાસ હોવુ **–પકડવા** = જુઓ ચરણ સાહવા **–પૂજવા** = વદના કરવી (૨) આજ્ઞાંકિત થઈ રહેવુ **–સાહવાં** = પગ પૂજવા (૨) તાબેદાર થઈને રહેવુ **–સેવવાં** = ચરણનો આશરો લેવો, ચરણ પકડવા **ચરણે પડવું, લાગવું** = પગે લાગવુ (૨) કરગરવુ વિનતી કરવી (૩) તાબેદાર થઈને રહેવુ] ૦**મર્દન** ન૦

પગચંપી ૦રજ સ્ત્રી૦ પગની રજ – ધૂળ [–લેવી = ભક્તિપૂર્વક વંદના કરવી ચરણ-સ્પર્શ કરી, તે હાથ માથે લગાડવો] ૦સેવા સ્ત્રી૦ પગચંપી (૨) ભક્તિનો એક પ્રકાર ૦સ્પર્શ પું૦ પગનો સ્પર્શ. –ણામૃત ન૦ [+अमृत] ચરણોદક (૨) દૂધ, દહીં, ઘી મધ અને પાણી વગેરેનું મિશ્રણ, જેના વડે દેવમૂર્તિને સ્નાન કરાવ્યું હોય તે –ણારવિંદ ન૦ [+अरविंद] ચરણરૂપી અરવિંદ–કમળ –ણોદક ન૦ [+उदक] દેવ, ગુરુ વગેરેના ચરણ ધોયેલું પાણી

ચરણવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ચચરવું] દાઝવું (૨) અ૦ક્રિ૦ દિલમાં બળવું (૩) દુઃખનો ટચકારો કરવો (૪) ઊંઘમાં દાંત કચડવા

ચરણાકુલ(–ળ) પું૦ એક છંદ [ધાવરો

ચરણું ન૦,–ણિયો,–ણો પું૦ [જુઓ ચણિયો]

ચરપણ ન૦ [सं. कृपण] કૃપણતા, કંજૂસાઈ ૦વેડા પું૦ બ૦ વ૦ કંજૂસના જેવું વર્તન –ણું, ચરપી વિ૦ કંજૂસ

ચરબી સ્ત્રી૦ [फा] પ્રાણીઓના માંસમાં રહેલો તેલી પદાર્થ (૨) [લા] મદ, અભિમાન [–કરવી –કરડવી = મદમાં આવી જઈ, ચાહવા કરવા, નિર્લજ્જ યા જોર દાખવવું –ચડવી,–વધવી = મદ–અભિમાનમાં છકી જવું] ૦દાર વિ૦ ચરબીવાળું

ચરભક્ષ ન૦ [सं चरुभक्ष] હોમ માટે રાંધેલું અન્ન વરકન્યાએ એકબીજાને ખવડાવવું તે, લગ્નને બીજે દિવસે કરાતી એક ક્રિયા

ચરમ ન૦ + [જુઓ ચર્મ] ચામડું

ચરમ વિ૦ [म] અંતિમ, છેવટનું ૦પંથી વિ૦ અંતિમ માર્ગે ચાલનાર

ચરમ ન૦ [?] મુદ્દાર, મગદળ

ચરર,૦ર અ૦ [રવ૦] (કપડું વગેરે કાટવાના અવાજ માટે)

ચરવાદાર પું૦ ઘોડાની ચાકરી કરનારો, ગવન

ચરવી સ્ત્રી૦ [स चरु ઉપરથી] નાનો ચરુ, દેગડી

ચરવું અ૦ક્રિ૦ [स चर्] ચાલવું ફરવું (૨) [म चर्, फा चरीदन्] ઘાસ, દાણો વગેરે ફરીને શોધી ખાવો (પશુ પંખીએ) (૩) રળવું, પેદા કરવું [ચરી ખાવું = રખડી ખાવું, ગમે તે રીતે પેટ ભરવું (૨) લાંચરુશ્વત લેવી]

ચરસ –માચરસી,–સીલું જુઓ 'ચડ(–ર)સ'માં [(૨) ન૦ જાનવર, પશુ

ચરંદુ વિ૦[फा चरिंदह]ચરનારું – ઘાસ ખાનારું

ચરાઈ સ્ત્રી૦ ['ચરાવવું' ઉપરથી] ઢોર વગેરે ચારવાનું મહેનતાણું –ઉ વિ૦ ચરવા માટે યોગ્ય,ચરા તરીકે વાપરવાનું(૨)ન૦ ચરો –કા સ્ત્રી૦ ઢોરને ચરવાની જમીન –ણ ન૦ ચરો, ગોચર(૨)ચરામણ –મણ ન૦,–મણી સ્ત્રી૦ જુઓ ચરાઈ

ચરાચર વિ૦[सं]ચર અને અચર, ચેતન અને જડ,સ્થાવર અને જંગમ (૨) ન૦ આખી સૃષ્ટિ

ચરાણ, –મણ, –મણી જુઓ 'ચરાઈ'માં

ચરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ચરવું'નું પ્રેરક (૨) [લાચ] આપવી

ચરાળ વિ૦ જોઈએ તે કરતાં ઊંચું – ઉભેડું (જેમ કે, હળપૂણી ચરાળ છે) (૨) સ્પર્શની લાગણી ન થાય એવું – જાડું (જેમ કે ચરાળ ચામડી)

ચરિત ન૦[सं] આચરણ,વર્તન(૨)જીવનચરિત્ર. –તાર્થ વિ૦ [+अर्थ] કૃતકૃત્ય, કૃતાર્થ (૨) સફળ (૩) પું૦ નિર્વાહ (૪) ભાવાર્થ

ચરિત્ર ન૦[सं] જુઓ ચરિત (૨) [લા] કપટ, પાખંડ, કાવાદાવા. ૦કાર પું૦ જીવનચરિત્ર લખનાર ૦કીર્ત(–ર્ત્ત)ન ન૦ (જીવન-)ચરિત્રનું ગુણગાન ૦નિરૂપણ ન૦ જીવનનું વર્ણન, જીવનકથા

ચરી સ્ત્રી૦ બેહદ બેઠેલા ઢોરને ઊભું રાખવાની લાકડાની ઘોડી (૨) [स चर्या] કરી, પરેજી

ચરુ પું૦ [स.] એક પહોળા મોંનું વાસણ, દેગ (૨) હોમનો ચરુ [–ચડાવવો = જમણ આપવું (૨) જમણ આપવાની હરીફાઈમાં ઊતરવું] ૦ભક્ષણ ન૦ હવિષ્યાન્ન ખાવું તે ચરભક્ષ ૦ડી સ્ત્રી૦ નાનો ચરુ, દેગડી ૦રો પું૦ ચડવો, માટીનો લોટો

ચરેડાટ અ૦ [રવ૦] જુઓ ચડેડાટ

ચરેડો(–રો) પું૦ [રવ૦] ચરડકો, ધ્રાસકો (૨) ચીરો

ચરેરાટ પુ૦ [રવ૦] ચરેડો, ધ્રાસકો (૨) ચર એવો અવાજ
ચરો (રો') પુ૦ ['ચરવુ' ઉપરથી] ગૌચર તરીકે છલાયદી રાખેલી પડતર જમીન
ચરોતર ન૦ [સં.] મહી અને સાબર એ બે નદીઓ વચ્ચેનો ગુજરાતનો પ્રદેશ. **-રિયુ**, **-રુ** વિ૦ ચરોતરનુ **-રી** વિ૦ ચરોતરિયુ (૨) સ્ત્રી૦ ચરોતરની બોલી
ચર્ઘ ન૦ [फा.] એક પક્ષી, બાજ
ચર્ચ ન૦[इ]ખ્રિસ્તીઓનુ પ્રાર્થના કરવાનુ મંદિર
ચર્ચક વિ૦ [स] ચર્ચા કરનાર
ચર્ચરી(-રિકા) સ્ત્રી૦ [स] આનંદ, ઉત્સવ (૨) એક છંદ (૩) નાટકમા પ્રવેશ પૂરો થાય ત્યારે મૂકવામા આવતુ ગીત
ચર્ચવું સ૦ ક્રિ૦ [सं चर्च्] ચર્ચા કરવી (૨) કૂથલી કરવી (૩) ચરચવુ લેપ કરવો
ચર્ચા સ્ત્રી૦ [स] વાદવિવાદ (૨)કૂથલી(૩)લેપ. **૦ત્મક** વિ૦ [स] ચર્ચા કરતુ, ચર્ચાથી ભરેલુ ચર્ચા જગવે એવું (જેમ કે, નિબંધ, વાત, મુદ્દો ઇ૦) **૦પત્ર** ન૦ ચર્ચા કે વિવેચનનો છાપામા આવેલો પત્ર–લખાણ **૦પત્રી** પુ૦ ચર્ચાપત્ર લખનાર **૦પરિષદ** સ્ત્રી૦ ચર્ચા કરવાની પરિષદ–સભા **૦પાત્ર** વિ૦ ચર્ચા થાય તેવું (૨)ચર્ચા કરવા યોગ્ય. **૦વું** અ૦ ક્રિ૦ 'ચર્ચવુ'નુ કર્મણિ **૦સ્પદ** વિ૦ [+ स. आस्पद] ચર્ચાને જેમા સ્થાન હોય તેવુ, ચર્ચાપાત્ર
ચર્ચિત વિ૦ [स] ચર્ચાયેલુ
ચર્પટ પુ૦ [सं] થપ્પડ, ધોલ
ચર્મ ન૦ [स] ચામડુ ત્વચા **૦કાર** પુ૦ ચામડિયો(૨) મોચી **૦કીલ** પુ૦મસો **૦ચક્ષુ** ન૦ ભૌતિક–કુદરતી આંખ (જ્ઞાનચક્ષુથી ઊલટુ) **૦દલ** ન૦ ગૂમડું. **૦પત્ર** ન૦ ચામડાના જેવો મજબૂત કાગળ **૦વાદ્ય** ન૦ ચામડાનુ વાદ્ય ઉદા૦ ઢોલ **-ર્મખ્ય** ન૦ [સર૦ हिं] ચામડીનો એક રોગ–કોઢનો એક પ્રકાર **-ર્માલય** ન૦[सं]ચામડાનુ કારખાનુ,'ટૅનરી'
ચર્યા સ્ત્રી૦ [स] કામકાજ; વ્યવહાર (૨) રીત ભાત વર્તણૂક (૩) સેવા (૪) અંદરનો ભાવ સમજાય તેવો દેખાવ–ચહેરો
ચર્વણ ન૦ [स.] ચાવવુ–વાગોળવું તે (૨) [લા] મનન [ઉપભોગ
ચર્વણા સ્ત્રી૦ [सं] ચર્વણ (૨) આસ્વાદ,
ચર્વિત વિ૦ [सं.] જેનુ ચવર્ણ થઈ ગયેલુ છે એવુ. **૦ચર્વણ** ન૦ એકની એક વાત ફરી કહેવી તે, પુનરુક્તિ
ચલ(-ળ) વિ૦[स]ચાલતુ હાલતુ(૨) અસ્થિર, ચલાયમાન **૦વિચલ(-ળ)** વિ૦ અસ્થિર, ડગમગતુ **-લા** વિ૦ સ્ત્રી૦
ચલકચલાણું ન૦ (કા) છોકરાની એક રમત, 'બાઈ બાઈ ચાળણી'
ચલણ ન૦ [स, चलन, प्रा]ચાલવુ તે, અમલ; સત્તા (૨) ચલણી નાણુ, 'કરન્સી' (૩) ધારો, રિવાજ [**-થવું**=સત્તા ચાલવી (૨) કારભાર મળવો, ચલવુ] **-ણી** વિ૦ વ્યવહારમા પ્રચલિત–વપરાતુ હોય એવુ
ચલણીવલણી સ્ત્રી૦ જુઓ ચલનવલન
ચલતી સ્ત્રી૦ સંગીતની એક ઢબ, જેમા ગાનનો પ્રવાહ બહુ ઝડપથી ચલાવવામા આવે છે
ચલથાટ પુ૦ [ચલ + થાટ] ફેરવવાની જરૂર રહે એવો–ઓછા પડદાવાળો થાટ(સતાર માટે)
ચલન વિ૦[स]હાલતુ, કંપતુ(૨)ન૦ચાલવાની ક્રિયા **૦કંપવા** પુ૦ એક રોગ **૦વલન** ન૦ હાલવું ચાલવુ તે, હરફર, ગતિ **૦શાસ્ત્ર** ન૦ ગતિશાસ્ત્ર **૦શીલ** વિ૦ હાલવાના સ્વભાવવાળુ
ચલમ સ્ત્રી૦ [फा] તમાકુ વગેરે પીવા માટેનુ માટીનુ એક પાત્ર [**-પીવી**=હુકા કે ચલમમા તમાકુ પીવી **-ભરવી**=હુકાની ચલમમા તમાકુ મૂકી તેમા દેવતા ભરવો (ઊલટુ –ઠાલવવી)]
ચલવવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ચલાવવુ
ચલવું અ૦ ક્રિ૦ + ચાલવું જવુ
ચલ(-ળ)વિચલ(-ળ),ચલા જુઓ 'ચલ'મા
ચલાઉ વિ૦ ચાલી શકે–નભે એવુ
ચલાખાચહિયારો પુ૦ સહિયાગમા કે વેપારીમંડળ માટે કરેલી માલની ખરીદી
ચલાખી સ્ત્રી૦ નાનો ચલાખો **-ખો** પુ૦ પુ૦ સમચોરસ કપડાનો (મોટો) કકડો

(ચરોતરમા ખેડૂતો પાક ઇ૦ બાધી લાવવા પણ એ વાપરે છે)
ચલાણી સ્ત્રી૦ નાનુ ચલાણુ (૨) 'બાઈ બાઈ ચાળણી'ની રમત **-ણું** ન૦ પડઘીવાળી નાની પ્યાલી
ચલામણી સ્ત્રી૦ ['ચાલવુ' ઉપરથી] લગ્ન થઈ રહ્યા બાદ છેલ્લે દિવસે કન્યાપક્ષ તરફથી વરપક્ષને સગપણ પ્રમાણે અપાતી બક્ષિસ
ચલા(-ળા)યમાન વિ૦[સં] હાલતુ (૨) ફરતુ, બદલાતુ
ચલાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'ચાલવુ'નુ પ્રેરક [ભાવે
ચલાવુ અ૦ક્રિ૦ ચાલવાની ક્રિયા થવી,'ચાલવુ'નુ
ચલાંતર ન૦ [સ] 'વેરિયેશન' (ગ)
ચલિત વિ૦ [સં] ચળેલુ,સ્થાનભ્રષ્ટ(૨)અસ્થિર (૩) સંગીતનો એક અલંકાર ૦કુ (-કૂં)ડલી (-ળી) સ્ત્રી૦ ચલિત ગ્રહ બતાવનારી કુંડળી (જ્યો)
ચલિયુ ન૦ [જુઓ ચલ્લુ] ચકલુ, એ જાતનું નાનુ પખી [ચલિયા ઉરાડવાં=પાકનુ રખોપુ કરવુ, ચકલાને પાક ઉપર ન બેસવા દેવા (૨) રમત કરવી, બેસી રહેવુ ચલિયું ફરકવું=કોઈએ પણ અવરજવર કરવો (પ્રાય નકારના-નિર્જન હોવુ-એ ભાવમા)
ચલૂડું ન૦ [સ ચરુ?] કચોલુ, પ્યાલી (૨) માટીના લોટી, લોટુ
ચલેયો પુ૦ કડછો (સુ) [(આજ્ઞાર્થરૂપ)
ચલો અ૦ ક્રિ૦ [હિં.] ચાલો, તૈયાર થાઓ
ચલોકો પુ૦ ખેમ, ઉપરણો
ચલ્લુક વિ૦ [સર૦ पाली चुल्ल, दे. चुल्ल=નાનુ, લઘુ] + હલકુ, માલ વગરનુ, ક્ષુલ્લક
ચલ્લુ ન૦ [સર૦ દે चिल्ला, स चिल्ली] ચકલાની જાતનુ નાનુ પંખી, ચકલુ. **-લ્લો** પુ૦ ચકલો **-લ્લી** સ્ત્રી૦ ચકલી
ચલ્લુ ન૦ [સં. चुलुक] ચાગળું, અજલિ
ચવ પુ૦, સ્ત્રી૦ [મ] મોતીનુ એક તોલ, ટકો (રતી=૧૩।। ટકા)(૨)હોશ, રામ,સકાર (૩) આવડત,ગમ (૪)ઢંગ, ઠેકાણું (૫)[સર૦ હિં. चाव] સ્વાદ, લહેજત ૦દાર વિ૦ [મ] સ્વાદવાળુ, લહેજતદાર
ચવક પુ૦ એક જાતનો ચવક વેલો
ચવચવ વિ૦ [સર૦ મ, પ્રા =એક રવ રવ૦?] પરચૂરણ,છુટકળ (૨) સ્ત્રી૦ જુદે જુદે ઠેકાણેથી ચૂટી કાઢેલી-છુટકળ બાબતો
ચવડ વિ૦ [જુઓ ચિવ્વડ] મુશ્કેલીથી તૂટે કાટે કે ચવાય એવુ
ચવડા(-રા)વવુ સ૦ક્રિ૦ 'ચાવવુ'નુ પ્રેરક
ચવડુ વિ૦ ચવડ (૨) ન૦ હળનો અણીદાર દાતો, જે ભોયમા પેસે છે
ચવલિયુ, ચવલુ વિ૦ પાપણે વોળા વાળવાળુ (ઉદા૦ 'ચવલિયો બળદ')
ચવલી સ્ત્રી૦ [મ] બેઆની
ચવલો(-ળો) પુ૦ જૈન જતિનો રજોહરણ(૨) શેરડીમા થતો એક રોગ
ચવવુ સ૦ક્રિ૦ [પ્રા चव=કહેવુ (૨) ચ્યવવુ; જન્માતર પામવુ] કહેવુ, વર્ણવવુ (૫) (૨) અ૦ ક્રિ૦ ચ્યવવુ, પડવુ (ઉદા૦ દેવલોકમાથી ચવવુ) (જૈન)
ચવવેરો પુ૦ ઘર તથા જમીનનો વેરો
ચ(૦ળ)વળવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ચળવળવુ] સળવળવુ, ચળ આવવી [તનમનાટ
ચ(૦ળ)વળાટ પુ૦ ['ચવળવુ' પરથી] ચળ (૨)
ચવળો પુ૦ જુઓ ચવલો
ચવાઈ સ્ત્રી૦ મશ્કરી, ઠેકડી
ચવાણું ન૦ [સ चर्वण] કાચુ કોરુ કે શેકેલુ ખાવાનુ (ધાણી, ચણા, મમરાશેવ વગેરે)
ચવાવુ અ૦ક્રિ૦ 'ચાવવુ'નુ કર્મણિ (૨) [સર૦ શૌ चव्व=ચર્વવુ, દે चवेण=લોકાપવાદ. હિં चवाई,-व=બદનામી] [લા] વગોવાવુ; લોકમા ગવાવુ
ચવૈયા પુ૦ બ૦ વ૦ ચાળા પાડનાર તે
ચવો પુ૦ પગને તળિયે થયેલો ફોલ્લો
ચશ્મ સ્ત્રી૦ [ફા] આખ ૦(-શ્મ)પોશી સ્ત્રી૦ દીઠું અદીઠું કરવુ તે,આખ આડા કાન કરવા તે **-શ્મી** વિ૦ સ્ત્રી૦ આખના આકારની (કોર) **-શ્મું** ન૦ આખે બરાબર દેખાય તે માટે પહેરવાનો કાચ (પ્રાય બ૦ વ૦ મા). [ચશ્માં આવવાં=થોડુ દેખાવુ, આખને ચશ્માની જરૂર પડે એમ થવુ (૨) અભિમાન

ચડવું. –ઊતરી જવાં=ચશ્માંની જરૂર ન રહેવી –ચડાવવાં, ઘાલવાં=ચશ્માં પહેરવાં –ઠેકાણે ન હોવાં=મિજાજ ઠેકાણે ન હોવો –ફરી જવાં=ગુસ્સે થવું (૨) ખરી વસ્તુ ન દેખાય એવું થવું –બેસવાં, લાગુ પડવાં=જોવા માટે અનુકૂળ (જોઈતા નંબરના) ચશ્મા મળવાં. ચશ્માંનો નંબર કાઢવો=આંખને કયા ચશ્મા બેસશે તે તપાસવું, કયા નંબરનો ચશ્માનો કાચ જરૂરી છે તે ખોળી કાઢવું ચશ્મે બુલબુલ, ચશ્મે મુલાખ=આધળું; ઓછુ જોતું.] –શ્મેધળ વિ૦ આંધળું વગ,સાન ન દેખતું (ચશ્મા વગર ન જ દેખાય એવી આખોવાળુ)

ચશ્મો(–સમો) પું૦ [ફા] પાણીનો ઝરો

ચપક પું૦ [સં] મદ્ય; દારૂ (૨) તે પીવાનું પ્યાલું

ચસ ન૦ [સં ચષ્, પ્રા. ચસ=ખાવું; ભાવવું] અતિ ભાવ – પ્રેમ, ચસકો

ચસક સ્ત્રી૦ ['ચસકવું' ઉપરથી, સર૦ હિં] (નસ કે સ્નાયુના સ્નાયુના એકાએક) ચસકવાથી થતું દુઃખ. (–આવવી,–મારવી)

ચસકવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ ખસકવું; રવ૦] પકડમાથી અથવા એકાદા સ્થાનમાથી ખસવું છટકવું (૨) ગાંડા થવું, મગજ ઠેકાણે ન રહેવું

ચસકાવું અ૦ક્રિ૦ચસકવું,મરડાવું,ચસક આવવી

ચસકો પું૦ ['ચસકવું' ઉપરથી] ચસક, સળક (૨) [જુઓ ચસ, સર૦ હિં] તલબ, ભાવ, ચડસ (૩) લત, ખો (૪) નખગખાજી [–આવવો,નાંખવો,મારવો=જુઓ ચસક આવવી –કરવો=સ્વાદ કરવો, શોખ કરવો –પડવો=–નો શોખ થવો, –નો સ્વાદ ખૂબ ગમી જવો –લાગવો=નાદ કે લત પડી જવી]

ચસચસ અ૦ [સર૦ કસવું, રવ૦] ચસે નહિ તેમ ૦તું અ૦ ક્રિ૦ તંગ હોવું, જકડાવું (૨) સ૦ ક્રિ૦ ચસચસાવવું, બરાબર ખેચીને પીવું –સાટ અ૦ ચસી ન જાય તેમ–તંગ (૨) સપાટાબંધ (પીવું) (૩) પું૦ તંગ હોવું તે. –સાવવું સ૦ ક્રિ૦ તંગ કરવું (૨) ઝપાટામા કે બરોબર પીવું

ચસમ પું૦ [હિં] રેશમના દોરાની ગૂંછળી

ચસમપોશી સ્ત્રી૦ જુઓ ચશ્મપોશી

ચસમું ન૦ જુઓ ચશ્મું

ચસમો પું૦ જુઓ ચશ્મો

ચસવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ચસકવું] ચળવું ખસવું (૨) [સર૦ ચમચસવુ. हिं. चसना] દબાઈને બેસી જવું (પૂળા, કડબ) (૩) ઘસી જવું (૪) નુકસાનમા આવી પડવું

ચસાચસી સ્ત્રી૦ ચડસાચડસી, સ્પર્ધા

ચહુટાલિ(–ળિ)યું વિ૦ સ્વાદીલું

ચહુ વિ૦ [સં. चतुर्, મર૦ हिं , प चऊ, प्रा चउ] + ચાર ૦દા, ૦દિશ અ૦+ચારે દિશાએ, બધી બાજુ

ચહેબચો પું૦ [फ़ा चहबच्चह] લીલ અને વનસ્પતિથી ભરપૂર હોજ

ચહેરો પું૦ [फ़ा. चहरह] મોંનો ઘાટ, શિકલ. સૂરત (૨) કપાળ પરની એક હજામત. [–ઉતરાવવો, –કઢાવવો, –કરાવવો=કપાળ પરના વાળની હજામત કરાવવી જેથી ચહેરો શોભે –ઊતરવો, ઊતરી જવો=મો લેવાઈ જવું–ફીકું પડી જવું –કાઢવો=ચહેરો કઢાવવો (૨) તેવી હજામત કરી ચહેરો વાટીલો બનાવવો (૨) આકૃતિ પાડવી–ચીતરવી –પડવો, પડી જવો=મો ઊતરી જવું] –રાદાર વિ૦ વાટીલું સુદર

ચળ વિ૦ [સં चल] અસ્થિર ૦વિચળ વિ૦ જુઓ ચલવિચલ –ળાચળ વિ૦ [+અચળ] ચરાચર, ચળ અચળ

ચળ (ળ) સ્ત્રી૦ ખૂજલી ખજવાળ (૨)[લા] અજંપો ચટપટી [–આવવી, –થવી=ચટપટી થવી (૨) ખૂજલી થવી –ટાળવી –ભાગવી=ચટપટી દૂર કરવી, અજંપો દૂર કરવો –રાખવી=અજંપો સેવવો]

ચળક સ્ત્રી૦ ચળકાટ(૨) ચળકતી ટીકી ૦ચળક અ૦ ચળકે–તેજ મારે તેમ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ हिं चलकना] તેજ મારવું, ઝબકવું. –કાટ પું૦ ચકચકાટ, પ્રકાશ [–મારવો=ખૂબ ચળકવું] –કારો પું૦ પ્રકાશનો ચમકારો. ઝબકારો –કી સ્ત્રી૦ ચળકાટ (૨) ચળકાટ મારતી વસ્તુનુ છાંટણું (ઉદા૦

કપડા ઉપર ચળકી છંટાવી છે —કીબંધ વિ૦ ચળકીવાળુ, ચળકતુ (નવા સિક્કા માટે)
ચળચળવું અ૦ક્રિ૦ [सं चल् ઉપરથી] ચળવુ, અસ્થિર થવુ
ચળવણી સ્ત્રી૦ જુઓ ચાળવણી
ચળવળ સ્ત્રી૦ [सं चल्+वल् (सं), સર૦ म] ચટપટી, અજંપો, વલોપાત (૨) હિલચાલ, પ્રવૃત્તિ, આંદોલન ૦વું અ૦ક્રિ૦ જરા હાલવુ, સળવળવુ (૨) કંઈક કરવાને ઊંચાનીચા થવુ (૩) મનમા ખૂચવુ —ળાટ પુ૦ ચળવળવુ તે (૨) તલસાટ, વલવલાટ (૩) ખંજવાળ —ળિયુ વિ૦ ચળવળ જગાડવાના સ્વભાવનુ, વમાલિયુ
ચળવું અ૦ક્રિ૦ [सं चल्] ડગવુ, ખસવુ (૨) [લા] પતિત થવુ, ચ્યવવુ
ચળાઈ સ્ત્રી૦ ['ચાળવુ' પરથી] ચળામણી —મણ ન૦ ચળામણી (૨) ચાળતા નીકળેલુ ભૂસુ — કચરો —મણી સ્ત્રી૦ ચાળવાનુ મહેનતાણુ
ચળાયમાન વિ૦ જુઓ ચલાયમાન
ચળાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ચળવુ', 'ચાળવુ'નુ પ્રેરક
ચળાવું અ૦ક્રિ૦ 'ચાળવુ'નુ કર્મણિ (૨) 'ચળવું'નુ ભાવે
ચળાંઠ વિ૦ [સર૦ કળાઠ] વઠી—બહેકી ગયેલુ
ચળિત વિ૦ જુઓ ચલિત
ચળિયાં ન૦બ૦વ૦ ['ચાળવુ' ઉપરથી] લાડુના ચળામણના કકડા (કા)
ચળિયાંપુતળિયાં ન૦બ૦વ૦ [ચલિયુ + પૂતળું] (ઘઉં, જવની) ઊંબીઓ
ચળુ ન૦ [सं चुलुक, प्रा चुलुअ] હાથમા પાણી લેવા હથેળીને પાત્રાકાર કરવામા આવે છે તે (જમી ઊઠી હાથ મો ધોતી વખતે) [—કરવું =જમીને હાથ મો ધોવા. —લેવું = ચળુ કરવા ચળુમા પાણી લેવુ] ૦પાણી ન૦ ચળુ લેવાનુ પાણી [(૪) પુષ્કળ
ચંગ વિ૦ [सं] સ્વચ્છ (૨) મજેદાર (૩) તદુરસ્ત
ચંગ પું૦ [फा] મોથી પકડીને વગાડવાનુ એક વાજુ, મોરચગ (૨) વગાડવાની પિત્તળની તકતી, તાળ (૩) પતગનુ પૂછડુ (૪) ગંજીફાની એક રમત (૫) ન૦ ઘટ
ચંગી, ૦ભંગી વિ૦ [ચગ + ભગ (ભાગ)] ભાગગાજામા મસ્ત રહેનાર, વ્યસની (૨) કાછડીઝૂટો
ચંગું વિ૦ [જુઓ ચગ] નીરોગી, તદુરસ્ત
ચંગૂલ ન૦ [સર૦ हिं चंगुल, फा चुगल ?] પક્ષીનો પજો
ચંગોટી સ્ત્રી૦ [મર૦ म चिंगुटी] સૂતા મોઢે માથે ઓઢેલુ લૂગડુ [ટોપલી
ચંગોડી સ્ત્રી૦ [हिं चंगेरी = ફૂલની નાની છાબડી]
ચંચ(—ચુ,—ચૂ) [सं] સ્ત્રી૦ ચાચ
ચંચરી પુ૦ [सं] ભમરો (૨) એક છદ (૩) સ્ત્રી૦ ભમરી ૦ક પુ૦ ભમરો
ચંચલ(—ળ) વિ૦ [सं] ડગમગતુ (૨) અધીર (૩) ક્ષણિક, ફાની (૪) ચકોર, ચાલાક. ૦(—ળ)તા સ્ત્રી૦ —લા(—ળા) સ્ત્રી૦ ચચળ સ્ત્રી (૨) લક્ષ્મી (૩) વીજળી (૪) એક છંદ —લાયમાન વિ૦ ચચલ —ળાઈ સ્ત્રી૦ ચચળતા
ચંચવાળવું સ૦ક્રિ૦ [ચંચ (सं चञ्चु) ઉપરથી] ચાચમા આવે તેટલુ થોડુ થોડુ મોમા લઈને મમળાવવુ (ઉદા૦ મોમા ક્યારનો શાને ચચવાળ્યા કરે છે ?) (૨) [લા] ઝટ પાર ન આણવો (૩) પપાળ્યા કરવુ, હાથ ફેરવવો
ચંચુ(—ચૂ) સ્ત્રી૦ [सं] ચાચ ૦પાત, ૦પ્રવેશ પુ૦ ચાચ બોળવી તે (૨) [લા.] પ્રવેશમાત્ર, અલ્પ પરિચય ૦સૂચી ન૦ એક પખી
ચંડ વિ૦ [सं] ગરમ (૨) ક્રોધી (૩) ભયકર. ૦કિરણ પુ૦ (સં) સૂર્ય ૦નેત્રી સ્ત્રી૦ એક જાતની માખ ૦સરટ ન૦ પ્રાચીન કાળનુ વરોળીના આકારનુ એક રાક્ષસી પ્રાણી —ડા(—ડિકા,—ડી) સ્ત્રી૦ ઉગ્ર સ્વભાવની સ્ત્રી (૨) [सं] દુર્ગાદેવી —ડાંશુ પુ૦ [+ अंशु] સૂર્ય
ચંડાલ(—ળ) વિ૦ [सं] નિર્દય, ઘાતકી (૨) પાપી, નીચ (૩) પુ૦ એક જાતનો અત્યજ (૪) મારો, જલ્લાદ (૫) [લા] નીચ—ઘાતકી કર્મ કરનાર પુરુષ —ળચક્ર ન૦ અનર્થની કે અનિષ્ટની પરપરા—ચક્કર, 'વીશિયસ સર્કલ' —ળચોકડી સ્ત્રી૦ કાળા કામ કરનારાઓની ટોળી —ળણ(—ણી) સ્ત્રી૦ ચડાળ સ્ત્રી (૨) ચડાળની સ્ત્રી —ળપણુ ન૦

ચંડિ,૦કા,-ડી સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ ચડા
ચંડીપાઠ પુ૦[સં.]દુર્ગાદેવીનુ સ્તોત્ર–સપ્તશતી. [-કરાવવો=(માનતાને અંગે) તે સ્તોત્રનો પાઠ પુરોહિત પાસે કરાવવો]
ચંડૂલ પુ૦ [સર૦ हिं चंडू, म चडोल] અફીણનુ સત્ત્વ (ચલમમા પિવાય છે)
ચંડોલ(-ળ) પું૦ [સર૦ म चडो(-दो)ल, हिं चडूल] એક પક્ષી (૨) ચકડોળ
ચંત પુ૦ ['ચતવવું' ઉપરથી] આશક (૨) સ્ત્રી૦ + જુઓ ચિતા (૩) ન૦ + ચિત્ત
ચતવવુંસ૦ક્રિ૦[સં चिंत]ચિતવવું,વિચારવુ(૫)
ચંતની સ્ત્રી૦ [જુઓ ચત] માશૂક, પ્રિયા
ચંતા સ્ત્રી૦ + જુઓ ચત, ચિતા
ચંદ વિ૦ [फा] કેટલુક, થોડુ, જૂજ
ચંદ પુ૦ [સં; प्रा] ચદ્ર (૨) ચાદ્લા તરીકે કપાળે ચોડવાની ટીકી
ચંદન ન૦ [સં] સુખડનુ ઝાડ–લાકડુ (૨) સુખડનો લેપ (૩) ટીલુ, તિલક [(ચોખ્ખું) ચદન જેવું=એકદમ ચોખ્ખુ] ૦ગિરિ સ્ત્રી૦ જ્યા સુખડના ઝાડ થાય છે એવો એક પર્વત, મલયાચલ. ૦ઘો પુ૦ [સર૦ हिं. चदनगोह] જુઓ ઊડણઘો ૦ચૂડી સ્ત્રી૦ [?] નકશીદાર ચૂડી ૦હાર પુ૦ [સર૦ हिं, स चद्रहार?] સ્ત્રીઓની કોટનુ એક ઘરેણુ
ચંદની સ્ત્રી૦ [दे चंदिण=ચંદ્રિકા, સર૦ दे. चदणी=ચદ્રની પત્ની] ચાદની (૨) [सं. चद्र ઉપરથી] ચદરવો, છત (૩) ['ચંદન' ઉપરથી] ચદન ભરવાની કટોરી (૪) ['चंद्र' ઉપરથી ?] એક વનસ્પતિ–બારમાસી
ચંદરવું સ૦ ક્રિ૦ વાત કઢાવી લેવી(૨)છેતરવું
ચંદરવો પુ૦ [सं. चद्र પરથી, સર૦ हिं चँदवा, प्रा चदाअव, चंदायय] છતનુ રગબેરંગી કપડુ (૨) છત; ચંદની [-બાંધવો=માડવો બાધવો (૨) જાહેર કરવુ (૩) ફજેતી ઉડાડવી (૪) કીર્તિ ગવાવવી.]
ચદા સ્ત્રી૦ [સં चद्र; प्रा. चदअ] ચંદ્ર (૨) ચદની, ચાદરણુ. ૦વત વિ૦ એ નામની ક્ષત્રિયોની એક પેટા નાતનુ (૨) પું૦ એ નાતનો માણસ (૩) રાજ્યનો મોટો સામત ૦વા વિ૦ [+वत्त (સ.)] ચદ્રના જેવું–જેટલુ (૨) જેની ઉપર ચદ્રની આકૃતિ કાઢેલી કે ભરેલી હોય તેવું [કોહવાણ લાગવુ
ચંદાવું અ૦ ક્રિ૦ ['ચાદુ' ઉપરથી] ચાદુ પડવું,
ચંદી સ્ત્રી૦ [સર૦ म] ઘોડા કે બળદને અપાતો સૂકો દાણો (૨)[લા.] (લશ્કરના વાહનને ચદી રૂપે) ખડણી (૩) લાંચરુશવત. [-ચડવી= ચદીનો દાણો કે લાચ મળવી (૨) ખાઈ પીને ઘોડા જેવા થવુ –આપવી=ખાવાની ચદી મૂકવી (૨) ખડણી આપવી]
ચદેરી સ્ત્રી૦ (૨) વિ૦[दे = એક નગરી સર૦ हिं, म] એ નામનુ એક જૂનુ ગામ (ગ્વાલિયર રાજ્યમા) કે ત્યાનુ બનેલુ કે તેને લગતુ (જેમ કે, ચદેરી શેલુ, પાઘડી ઇ૦ કાપડકામ)
ચંદેલ વિ૦ (૨) પુ૦ [સં चद्र, સર૦ हिं] ક્ષત્રિયોની એ નામની પેટા નાતનુ
ચદો પું૦ [સં चद्र] ચાદો (૨) ધાતુના પતરા ઉપર લખેલુ બક્ષિસનામુ (૩) ચહેરો, મુખવટો (૪) ચદ્રમા જેવો ગોળ આકાર (ટોપીનો ચદો) (૫) ચાલ્લો (૬) મહોર, છાપ
ચંદ્ર પુ૦ [સં] ચાદો (૨) ઉપગ્રહ (જેમ કે, શનિને અમુક ચદ્ર છે) (૩) છૂદણુ, ટપકું (૪) ચાલ્લો (૫) એકની સજ્ઞા ૦ક પુ૦ ચાલ્લો (૨) મોરના પીંછાની ટીલડી (૩) મહોરછાપ વાળો સિક્કો, બિલ્લો (૪) ચંદ્રના જેવો આકાર ૦કલા(-ળા) સ્ત્રી૦ ચદ્રની કળા, બિબનો સોળમો ભાગ (૨) એક જાતની સાડી (૩) ચદ્રનુ કિરણ (૪) અબોડાનુ એક ઘરેણુ, ચાક ૦કાંત પુ૦ એક જાતનો મણિ, જેના ઉપર ચદ્રના કિરણ પડતા તેમાથી પાણી ઝમે છે ૦કાંતા સ્ત્રી૦ રાત્રી (૨) ચાદની (૩) પુ૦ એક છદ ૦કીડા પુ૦ એક છદ ૦ગ્રહણ ન૦ ચદ્રનુ ગ્રહણ ૦ચૂડ(-ડામણિ) પુ૦ (સ.) શિવ ૦જ્યોતિ સ્ત્રી૦ ચાદની (૨) એક જાતનુ દારૂખાનુ. ૦દારા સ્ત્રી૦ બ૦ વ૦ [સં] સત્તાવીસ નક્ષત્ર (તે ચદ્રની પત્નીઓ મનાય છે). ૦નાડી સ્ત્રી૦ ઇડા ૦પ્રભા સ્ત્રી૦ ચાદની ૦બિદુ ન૦ અનુનાસિક અવાજની (ँ)

આવી નિશાની ૦બિંબ પું૦ ચંદ્રનો ગોળો ૦મણિ પું૦ જુઓ ચંદ્રકાંત. ૦મંડલ(-ળ) ન૦ ચંદ્ર અને તેની આસપાસનું કૂંડાળું ૦મુખી વિ૦સ્ત્રી૦ ચંદ્રના જેવા મુખવાળી(૨) સ્ત્રી૦ચંદ્રના પ્રકાશમાં ખીલતા ફૂલની એક વેલ ૦મૌલિ પું૦ (સં) મહાદેવ ૦રે(-લે)ખા સ્ત્રી૦ ચંદ્રની કળા (૨) એક વનસ્પતિ (૩) એક છંદ ૦વર્ત્મ પું૦ એક છંદ ૦વાર પું૦ સોમવાર ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ અગાશી ૦શેખર પું૦ (સં) મહાદેવ ૦હાસ પું૦ ચકચકતી તલવાર (૨) [સં] રાવણની તલવારનું નામ (૩) એક પૌરાણિક રાજા

ચંદ્રમા પું૦ [સં] ચંદ્ર, ચાંદો

ચંદ્ર(-દ્રૂ)સ પું૦ [સર૦ हि चंद्रस, म चंद्र (-द्रू,-द्रो)स, अ सुंदरूस?] એક જાતનો સુગંધીદાર ગુંદર, ગંધબિરોઝો

ચંદ્રાયન પું૦ [सं चंद्र ઉપરથી] એક છંદ

ચંદ્રાવળા પું૦[सं चंद्र ઉપરથી] એક છંદ (૨) એક જાતની કાવ્યરચના [ગીત

ચંદ્રાવળી સ્ત્રી૦[सं चंद्र ઉપરથી] એક જાતનું

ચંદ્રિકા સ્ત્રી૦ [सं] ચાંદની

ચંદ્રી સ્ત્રી૦ ચંદ્ર (૫)

ચંદ્રૂસ ન૦ જુઓ ચંદ્રસ [-દવા

ચંદ્રોદય પું૦[सं] ચંદ્રનો ઉદય (૨)એક ઔષધિ

ચંપક પું૦[सं] ચંપો ૦માલા(-ળા) સ્ત્રી૦ એક છંદ ૦વર્ણું વિ૦ જુઓ ચંપાવર્ણું

ચંપત વિ૦ [સર૦ हि०, म, स चप्=જવું] ભાગતું, નાસી છૂટતું [-થવું =નાસી છૂટવું, ચલતી પકડવી.]

ચંપલ પું૦ સ્ત્રી૦, ન૦ [સર૦ हि, म चप्पल] ઉપર ખોલ વગરનું એક પ્રકારનું પગરખું

ચંપાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચાંપવું'નું પ્રેરક

ચંપાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ચાંપવું'નું કર્મણિ રૂપ (૨) ગંદકીમાં પગ પડવો

ચંપી સ્ત્રી૦ ['ચાંપવું' ઉપરથી, हे चंपिअ= આક્રમણ, દબાવ] મસળવું-દબાવવું તે

ચંપૂ સ્ત્રી૦, ન૦ [सं] ગદ્ય અને પદ્ય બંનેવાળી સાહિત્યકૃતિ [ફૂલવેલ

ચંપે(-બે)લી સ્ત્રી૦ [જુઓ ચમેલી] એક

ચંપો પું૦ [सं चंपक, प्रा चंपा] એક ફૂલઝાડ -પાવર્ણું વિ૦ ચંપાના ફૂલના રંગનું

ચંબુ પું૦ [સર૦ हिं, म चंबू, का] લોટવા-ઘાટનું એક વાસણ (૨) કૂજો, લોટવો

ચંબૂડિયો પું૦ ઊંચા ઘાટનો લોટો

ચંબૂડી સ્ત્રી૦ નાનો ચંબુ

ચંબેલી સ્ત્રી૦ જુઓ ચંપેલી

ચા (ચા') પું૦,સ્ત્રી૦[ચીની-चा,त्शा]એક છોડ (૨)તેના પાનનું પીણું [-પીવી =(ઘડિયાળ) બંધ રહેવું ઉદા૦ઘડિયાળ ચા પીએ છે]૦ખાનું ન૦ ચાની દુકાન, 'હોટેલ' ૦દાની સ્ત્રી૦ ચાની કીટલી ૦પાણી ન૦ બ૦વ૦ ચા કે ચા સાથેનો નાસ્તો [-કરવાં =ચા પીવી, ચા સાથે નાસ્તો કરવો (૨) ચાપાણીની મિજલસ કરવી ચાપાણીમાં=પરચૂરણ ખર્ચમાં (ચાપાણી વગેરેના)]

ચાઊર, ચાઓળ ન૦ [સર૦ म चाव(-हू)र] વાવણી માટે અનાજ ઓરવાનું એક ઓજાર

ચાઊસ પું૦ [तुर्की चावूश] લશ્કરમાં ડંકા, નિશાન વગેરેની ટુકડીનો જમાદાર [-જેવું મોં=સુકાયેલું ને ઊતરી ગયેલું મોં]

ચાક વિ૦ [तुर्की] તંદુરસ્ત,બરોબર તૈયાર(જેમ કે તબિયત એની ચાક છે) [-કરવું=તેજ કરવું,ચડાવવું(જેમ કે દીવો ચાક કરો)-થવું =સ્ફૂર્તિ કે તેજીમાં આવવું,જાગ્રત કે સાવધાન થવું](૨) [फा] ફાટેલું, ચીરેલું (૩) પું૦ [इं चॉक] એક જાતની ધોળી પોચી માટી, ખડી

ચાક પું૦[सं चक्र, प्रा चक्क]પૈડું, ચક્કર (૨) કુંભારનું ચક્ર, ચાકડો (૩) ચક્રની ગોળ ગતિ, ચકર ચકર ફરવું તે, ઘૂમરી (૪) અખોડામાં ઘલાતું એક ગોળાકાર બિલ્લા જેવું ઘરેણું [-આપવો, દેવો=ગોળ ગોળ ફેરવવું, ઘુમાવવું -ચડવો= ચકર ચકર ગતિમાં આવવું -લેવો, ખાવો=ગોળ ગોળ ફરવું ચાકે ચડવું=ચાક ખાવો, ગોળ ગોળ ફરવું (૨) કુંભારના ચાકડા પર ચડવું કે મુકાવું (૩) [લા] (વાત) જગબત્રીશીએ ચડવી, ખૂબ ચર્ચા કે ચોળાચોળ જાગવી, વગોવાવું, ફજેત થવું (૪) મદ કે મસ્તીમાં આવી જવું, માતવું

(જેમ કે, હમણાનો એ બહુ ચાકે ચઢ્યો છે)]
ચાકચકચ ન० [स] ચકચકાટ, ઉજ્જ્વલતા
ચાકટ(-ણ,-ળ,-ળણ) સ્ત્રી૦[दे चक्कुलडा] બે મોઢાનો આંધળો સાપ
ચાકડો પુ૦ [स चक्र] કુંભારનો ચાક
ચાકણ (ણ,) સ્ત્રી૦ જુઓ ચાકટ
ચાકબાક વિ૦ [જુઓ ચાક तुर्की, સર૦ म. चाकपाक] હોશિયાર, ચાલાક, પહોંચેલ
ચાકર પુ૦ [फा] દાસ, નોકર ૦ડી સ્ત્રી૦ ચાકરનુ કામ કરનાર સ્ત્રી **-રિયાત** વિ૦ ચાકરી કરનારું (૨) ચાકરિયુ (૩) પુ૦ નોકર, ચાકર **-રિયુ** વિ૦ચાકરી પેટે મળેલુ **-રી** સ્ત્રી૦ ચાકરનુ કામ(૨)સેવા, સારવાર (૩) ચાકરનુ મહેનતાણુ (૪) નોકરી [**-ઉઠાવવી** = ચાકરી કરવી, આવ-જત- સારવાર કરવા **-એ જવુ** =નોકરી કરવા જવું **-એ રહેવું** =નોકર તરીકે રહેવુ]
ચાકલો પુ૦ કાચળી ઉપર પાડેલી રેશમ કે કસબની ભાત
ચાકળ,૦ણ (ણ,) સ્ત્રી૦ જુઓ ચાકટ
ચાકળી સ્ત્રી૦ નાની ગાગર
ચાકળો પુ૦[दे चक्कल] આખળિયો, આડણી (૨) કાસની મોટી ગરગડી (૩) ગોળ કે ચોરસ નાની ગાદી (ખાસ કરીને ચામડાની)
ચાકી સ્ત્રી૦ [स चक्र ઉપરથી] ખીલા સ્ક્રૂ વગેરે સાથે વપરાતી પેચવાળી કે પેચ વિનાની ચકતી (૨) ગોળ ગાઠડી (૩) ગોઠવીને કરેલો ઢગલો [**-કાઢવી**=સ્ક્રૂ ઇ૦ ની ચકતી હઠાવી લેવી ('વાલવી થી ઊલટુ)**-ચઢાવવી, બેસાડવી** =તે ચકતી તેની જગાએ બરોબર ગોઠવવી **-મારવી**=એક પર એક બરોબર ગોઠવીને ઢગલો-ચાકી કરવી]
ચાકુ(-કૂ) પું૦, ન૦ [જુઓ ચાકૂ] ચપ્પુ. [**-ઘસવું** =ચાકુની ધાર કાઢવી **-કાઢવું**, **-દેખાડવું** = મારવા માટે ચાકુ કાઢી તૈયાર કરવુ. તેમ કરીને ડરાવવુ.]
ચાકું ન૦ [स चक्र ઉપરથી] ચકતુ(૨)ગચિયુ (૩) ખજૂરનુ વાઢિયુ-ગૂણ
ચાકૂ પુ૦, ન૦ [फा] ચાકુ, ચપ્પુ
ચાક્ષુષ વિ૦ [सं.] ચક્ષુ-આંખ સબંધી (૨) આંખથી થતુ (૩) પ્રત્યક્ષ
ચાખડી સ્ત્રી૦ પાવડી
ચાખણું ન૦ ['ચાખવુ' ઉપરથી] (મુ)અથાણુ
ચાખવુ સ૦ક્રિ૦ [स चष्, प्रा चक्ख] જીભથી સ્વાદ જોવો (૨) [લા] જરા-થોડુંક ખાવુ
ચાખળિયો પુ૦ [જુઓ ચાકળો] આખળિયો
ચાખાનું ન૦ જુઓ 'ચા'મા
ચાગ પુ૦ (કા) લાડ, પ્યાર
ચાગલું(-ળું) વિ૦['ચાગ' ઉપરથી](કાં) પવિત્ર હોવાનો ઢોંગ કરતુ (૨) મૂર્ખ છતા ચતુર હોવાનો ઢોંગ કરતુ (૩) પ્યાર કે લાડ ચાહતુ
ચાગાચૂગુ વિ૦ ['ચાગ' પરથી] બેવકૂફ (કા)
ચાચર પુ૦ [स चत्वर, प्रा चच्चर]મંડપની બહારનો ખુલ્લો ચોક (૨) ચાર રસ્તાનુ ચકલુ (૩) દીપચંદી તાલ (૪) સ્ત્રી૦ ચકલાની દેવી
ચાચરિયાં ન૦બ૦વ૦ ['ચાચર' પરથી] ચકલા- ની દેવીના ગણ
ચાચરું ન૦ [ચાચર ઉપરથી ?] (કા) કપાળ
ચાચા [માનાર્થ], **ચાચો** પુ૦ જુઓ કાકો
ચાટ પુ૦ [स] વિશ્વાસ ઉત્પન્ન કરાવી ચોરી કરનાર (૨) વિ૦ [?] ભોઠું, શરમિંદુ [**-પડવું,-બનવું** સાથે]
ચાટ (ટ,) સ્ત્રી૦ ['ચાટવુ' પરથી ?] કૂતરાને ખાવાનુ નાખવાનુ ઠામ (૨) [दे चट्ट=ભૂખ પરથી ? કે ચાટવુ ?] ખાવાનો ચસકો, લાલસા
ચાટ સ્ત્રી૦ [રવ૦? स चट् પરથી] લપડાક, તમાચો (૨) મહેણુ, ટોણો
ચાટકો પુ૦[જુઓ ચાટ] મનમા લાગતો ચટકો (નવલરામ)
ચાટણ ન૦['ચાટવુ પરથી]ચાટવુ તે(૨)ચાટવાની ઔષધિ **-ણિયુ** વિ૦ ચાટવા-ખાવાની લોલુપતાવાળુ **-ણુ** ન૦ જુઓ ચાટણ (૨)
ચાટલુ ન૦દર્પણ **-લો** પુ૦રૂપિયો(તિરસ્કારમા)
ચાટવું સ૦ ક્રિ૦ [दे चट्ट] જીભ વતી અડીને વસ્તુને સ્પર્શવી, તે પર ફેરવવી કે તે વડે ચાખવું, ચૂસવુ કે ખાવુ [(૨) હલેસુ
ચાટવો પુ૦ [दे चट्टु(०अ)] લાકડાનો કડછો
ચાટી સ્ત્રી૦ ['ચાટ' ઉપરથી] લપડાક

ચાટુ વિ૦ [म] પ્રિય, મીઠું (વચન) (૨) સ્ત્રી૦ પ્રિય લાગે તેવું વાક્ય – વાત **–ટૂક્તિ** સ્ત્રી૦ [+स उक्ति] પ્રિય લાગે તેવું કથન
ચાટૂડી સ્ત્રી૦ નાનો ચાટવો (૨) કાટામા નગ બેસાડવાનુ ઘર (૩) કાનનો મેલ કાઢવાનુ ઓજાર
ચાટૂડું વિ૦ ['ચાટુ' ઉપરથી] દોઢડાહ્યું, ચબાવલું (૨) ['ચાટવું' ઉપરથી] ચાટણિયું (૩) લાચિયું (સર૦ म चाटू)
ચાટો પુ૦ ['ચાટવું' ઉપરથી] ચાટણ, ચાટણું
ચાઠું ન૦ ચામઠું, ડાઘ, ચકામું
ચાડ સ્ત્રી૦ [સર૦ म चाड, दे चार=ઇચ્છા] ચીવટ, ચાનક, કાળજી (૨) [કા] સ્પર્ધા, ચડસ
ચાડખુ ન૦ ['ચાડી' પરથી ? स चारक ?] જાસૂસ, બાતમીદાર, ચાડીકો (૨) રખવાળ, પગી
ચાડસરી સ્ત્રી૦ (કા) તંબૂ બાંધવાની ખૂટી
ચાડિયું વિ૦ [જુઓ ચાડી] ચાડી ખાનારું **–યણ** વિ૦સ્ત્રી૦ **–યો** પુ૦ ચુકલકડી માણસ (૨) પખી, વાદર વગેરેને બિવરાવવા માટે કરેલો માણસ જેવો આકાર (૩) ગામ–ગેગીનો નઠારો માણસ (૪) નિંદાપાત્ર માણસનુ પૂતળું (૫) વિ૦ પુ૦
ચાડી સ્ત્રી૦ [સર૦ म चहाड, चाडी, का चाडि, दे चाड=માયાવી] એકની વાત બીજાને કહી દેવી તે [**–કરવી, ખાવી**] (૨) [જુઓ ચાડુ] જેમા ગોળો મુકાય છે એ ગોફણનો ભાગ **૦કો** પુ૦[म. चारक ?] (કો) [લૂટારા કે બહારવટિયાની ટોળીમાનો] ગતુની ચોકી કરતો માણસ **૦ખોર** વિ૦ ચાડિયું, ચાડી ખાવાની આદતવાળું **૦ચુગલી** સ્ત્રી૦ [સર૦ म चहाडीचुगली, का चाडिचुकळि] ચાડી, ચુગલી [**–કરવી, ખાવી**]
ચાડીલુ વિ૦ [જુઓ ચાડ] (કા) ચાડ ગખનારુ, ખબરદાર (૨) ચડસીલુ
ચાડુ ન૦ [दे चड्डु] ગોફણની ચાડી (૨) ખાડાવાળુ દીવો મૂકવાનુ ચોકઠુ (૩) મોં, ડાચુ (તુચ્છકારમા) (૪) ખામણુ
ચાણક્ય પું૦ [स] (સ) અર્થશાસ્ત્રનો પ્રસિદ્ધ લેખક – કૌટિલ્ય
ચાણાક્ષ વિ૦ [म] ચતુર ચાલાક, પહોચેલ
ચાણુર પુ૦ [स] (સ.) કંસના દરબારનો મલ્લ
ચાતક પુ૦, ન૦ [स] એક પખી (તેને વિષે એમ કહેવાય છે કે તે વરસાદના ટીપા જ પીને રહે છે) [ચુકાદો
ચાતરમ ન૦(સુ) પંચાયત લવાદી (૨) લવાદીનો
ચાતરવું સ૦ક્રિ૦[स चत्-चातयति=ભડકાવી ભગાડી મૂકવું] ચુપચાપ સરકાવી લેવું (૨) છુપાવરાવવું (૩) ખસેડવું [(રેટિયાની)
ચાતરી સ્ત્રી૦ [दे. चत्त=ત્રાક, म चात] ત્રાક
ચાતુર વિ૦ [स] ચતુર **–રી** સ્ત્રી૦[स]ચતુરાઈ
ચાતુર્માસ પુ૦ બ૦ વ૦ જુઓ ચતુર્માસ. [**–કરવા**=એક ઠેકાણે ચોમાસાના ચારમાસ રહેવુ (સન્યાસીએ) (૨) ચોમાસામા એકટાણાનુ વ્રત કરવુ] **–સું** ન૦ ચતુર્માસ, ચોમાસુ **–સ્ય** ન૦ [स] દર ચોથે મહિને – કાર્તક, ફાગણ અને અષાડ માસની શરૂઆતમા – કરવાનો એક યજ્ઞ
ચાતુર્ય ન૦ [स] ચાતુરી, ચતુરાઈ
ચાતુર્વર્ણ્ય ન૦[स]ચાર વર્ણ – બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, અને શૂદ્ર (૨) ચારે વર્ણના ધર્મ કે તે પ્રમાણેની સમાજવ્યવસ્થા
ચાતુર્વેદ વિ૦ [स] ચાર વેદો કે જ્ઞાનશાખાઓવાળુ, –ને લગતુ **–દી** વિ૦ચાર વેદ જાણનાર
ચાત્ર ન૦ [स] યજ્ઞનો અગ્નિ પ્રગટાવતા વપરાતો ખેરના લાકડાનો કકડો
ચાથી સ્ત્રી૦ મલમવાળી પટી
ચાદર સ્ત્રી૦ [फा] ઓછાડ (જેમ કે, ઓઢવાની, પથારીની, મડદા કે કફનની) [**–ઓઢવી**=ચાદર શરીર (માથે) ઓઢાડવી (૨) દેવાળું કાઢવું **–ઓઢાડવી**=ચાદરથી ઢાંકવું (૨) મહતના ગુજર્યા પછી તેમના વારસને ગાદીએ સ્થાપવો (૩) પાયમાલ કરવુ, દેવાળુ કઢાવવુ] **૦પાટ** પુ૦ ચાદરો કરવા લાયક કપડાનો તાકો **–રો** ન૦ ચાદરથી મોટુ અને જાડુ પાથરણું કે ઓછાડ
ચાદાની (ચાં) સ્ત્રી૦ જુઓ 'ચાં'મા
ચાનક સ્ત્રી૦[म चाणक्य, प्रा चाणक्क પરથી ? સર૦ म चुणूक, चाणूक] કાળજી (૨) ચેતવણી (૩) જાગૃતિ, ચાલાકી [**–આપવી**=ચેતવવુ

-આવવી, લાગવી = ચેતવું, કાળજી રાખતા થવું -રાખવી = ચેતતા રહેવું (૨) કાળજી રાખવી]
ચાનકી સ્ત્રી૰ ['ચાહ' ઉપરથી ?] નાનો રોટલો કે ભાખરી
ચાનકું ન૰ જુઓ ચાનકી (૨) નાનું છોકરું
ચાનસ ન૰ [इं चान्स] પત્તાની એક રમત [-તૂટવું = એ રમતમાં જોઈતું પાનું નીકળી આવતાં દાવ લાગવો -તોડવું = તેવો દાવ ખેલવો]
ચાપ ન૰ [सं] ધનુષ્ય (૨) [ગ] 'આર્ક ઑફ એ સર્કલ', વર્તુલ-ખંડ
ચાપ(-પા)ચીપ સ્ત્રી૰ [સર૰ म चापचोप, ચાપ (म चपणे) = ચાંપવું + ચીપવું] ટાપટીપ (૨) ચીકણાઈ, દોઢડહાપણ -પિયું વિ૰ ચાપચીપ કરવાવાળું
ચાપટ સ્ત્રી૰ [સર૰ म, सं चपेट] લપડાક, તમાચો (૨) અ૰ ['ચપટ' ઉપરથી] પલાંઠી વાળીને (બેસવું)
ચાપટિયું ન૰ ['ચપટ' ઉપરથી] એક જાતનું ચપટું નંગ (બહુવા પીળા રંગનું)
ચાપડો પું૰ [સર૰ म चपडा, हिं चापना, म चापणें = દાબવું] સજ્જડ રાખે એવો બંધ-પટો (૨) ['ચપટ' ઉપરથી ?] કણકના બે લૂઆને ભેગા કરી એક બનાવેલો લૂઓ (૩) ગોળ નહિ પણ ચપટા પત્તા પર વીંટેલો દોર (પતંગનો)
ચાપણિયું ન૰ [જુઓ ચપણિયું] ગભપાતર
ચાપલ ન૰ [सं] ચાપલ્ય
ચાપલૂસી સ્ત્રી૰ [फा] ખુશામત (૨) ચીપી ચીપીને બોલવું તે ચબાવલાપણું [કામ
ચાપલ્ય ન૰ [सं] ચપળતા (૨) સાહસ, અવિચારી
ચાપવું ન૰ ચાપું, હાથ કે પગનો આગળીઓ-વાળો ભાગ (૨) કાનની બૂટ (૩) કાનનું એક ઘરેણું
ચાપાચીપ, -પિયું જુઓ 'ચાપચીપ'માં
ચાપાણી (ચા') ન૰ બ૰ વ૰ જુઓ 'ચા'માં
ચાપીય વિ૰ [सं] ધનુષાકાર, ગોળાકાર. ૰કોણ પું૰ 'સ્ફેરિકલ ઍન્ગલ' (ગ)
ચાપુ ન૰ ચપ્પુ, ચાકુ
ચાપું ન૰ પગનું ચાપવું [ચાંપ્પું (ચ)]

ચાબ(-બુ)ક પું૰ સ્ત્રી૰ [જુઓ ચાબુક] પાતળી દોરીનો કોરડો
ચાબખો પું૰ [फा. चाबुक ઉપરથી] કોરડો (૨) [લા] અસરકારક-માર્મિક વચન [ચાબખા મારવા = માર્મિક વેણ કહેવા]
ચાબુક પું૰ [फा] ચાબક, કોરડો ૰બાજી સ્ત્રી૰ ચાબુકની લડાઈ ૰સવાર પું૰ ઘોડો કેળવનારો
ચામ ન૰ [सं. चर्म, प्रा चम्म] ચામડી, ચામડું ૰ચિમડિયું વિ૰ જેની ચામડી ચડી ગઈ હોય એવું (૨) સૂકું-ખખળી ગયેલું (૩) = જૂસ (૪) ન૰ ચામાચીડિયું ૰ચોરી સ્ત્રી૰ વ્યભિચાર ૰જૂ સ્ત્રી૰ ચામડી પર ચોંટતી જૂ ૰રસ પું૰ સંભોગસુખ
ચામખેડું ન૰ [ચામ + ખેડું (सं खेट = ઢાલ કે ચામડું) ?] મદારીની ઝોળી જાદુગરની પેટી
ચામચોરી, ચામજૂ જુઓ 'ચામ'માં
ચામડું વિ૰ ['ચામડું' કે 'ચામડ' ઉપરથી] ભૂલો જોનારું, વાવાખોરિયું (૨) દોઢડાહ્યું (૩) છદીલું (૪) ન૰ ચાડું, સોળ,
ચામડ વિ૰ [ચામડું' ઉપરથી, સર૰ म चामट] ચામડા જેવું ચીકણું
ચામડિયણ સ્ત્રી૰ ચામડિયાની સ્ત્રી
ચામડિયો પું૰ ['ચામડું' પરથી] ચામડાં ઉતારવા-કેળવવાનું કામ કરનારો કે તેની નાતનો, ચમાર
ચામડી સ્ત્રી૰ [જુઓ ચામ] ત્વચા (શરીર પરની). [-આવવી = રૂઝ આવવી, ઘા ઉપર નવી ચામડી આવવી -ઊતરડી નાખવી = સખત માર મારવો -કાઢવી = છોલવું, છાલાં ઉખેડવાં -ચૂંથવી = વગોણું કરવું -જવી = રોગથી ચામડી ઊતરી જવી (૨) ઘણો શ્રમ કે માર પડવો. -તોડી નાખવી = ખૂબ મારવું. -નું નાણું = કન્યાવિક્રયનું નાણું.] ૰ચોર પું૰ કામમાં પોતાની જાત સંભાળ્યા કરે તેવું, કામ ન કરનારું
ચામડું ન૰ ઢોરની ઉતારેલી ખાલ (કેળવેલી કે ન કેળવેલી) (૨) ચામડી (તુચ્છકારમાં). [ચામડાનાં નાણાં ચલાવવાં = જબર-

દસ્તી કરવી અન્યાય કરવો. -ની જીભ છે = જીભમા હાડકું ન હોવાથી અજાણતા ગમે તેમ હાલી-બોલી બેસે। ચામડા નાણું = વેશ્યાવૃત્તિથી કમાણી કરવી(૨)ઉપરી અમલદારને વ્યભિચાર માટે સ્ત્રીઓ પૂરી પાડવારૂપી લાચ ચામડાનું તાળું = જીવતા-જાગતા માણસની રખવાળી (૨) ઘરનુ વરડુ માણસ (જે હંમેશ ઘરમા રહી રખવાળી કરે) ચામડાં રંગવાં = સખત માર મારવો ચામડું ખરાબ થવું = માર ખાવો -ચીરી નાખવું = ખૂબ મારવુ -ચૂ થવુ = ખાલી મહેનત કરવી (૨)વ્યભિચાર કરવો(૩) ફજેતી કરવી -ચૂંથાવુ = રાબ રઝળવુ (૨) વ્યર્થ મહેનતમા પડવુ (૩) [સ્ત્રીની] લાજ જવી (૪) અપકીર્તિ થવી -તોડી ફોડી નાખવુ, રંગી નાખવું = સખત માર મારવો]

ચામર પુ૦,ન૦[सं]ચમ્મર,ચમરી(૨)એક છંદ

ચામરસ પુ૦ જુઓ 'ચામ'મા

ચામાચીડિયુ ન૦[सं. चर्मचटिका? સર૦ हिं चमगादड, प चमचिचड़ी] વાગોળની જાતનુ એક નાનુ પ્રાણી

ચામાચેણ સ્ત્રી૦ [જુઓ ચેણ] છછુંદર (૨) જુઓ ચામાચીડિયુ

ચામીકર ન૦ [सं] સોનુ (૨) ધતૂરો

ચામુંડા સ્ત્રી૦ [सं] દુર્ગાનુ એક રુદ્ર સ્વરૂપ

ચામોદિયુ વિ૦ નખરાખોર(૨)અડપલુ ચાળવુ (૩) ન૦ નખરુ (૪) અડપલું

ચામોદી સ્ત્રી૦ નખરાખોરી (૨) ચાળવો સ્વભાવ

ચાર પુ૦ [सं] જાસૂસ (૨) ખેપિયો ૦ક વિ૦ ચલાવનારુ (૨) પુ૦ ગોવાળ ૦ચક્ષુ પું૦ જાસૂસની આખે જોતો-રાજા

ચાર (૨) સ્ત્રી૦ [प्रा. चारि] લીલુ ઘાસ, ચારો

ચાર વિ૦[सं चत्वारि, સર૦ फा चहार] '૪' (૨) થોડુઘણુ, કાઇક ગણનામા લેવા જેટલુ (જેમ કે તે ચાર પૈસા કમાયો છે, આટલાથી ચાર માણસમા આબરૂ રહી)(૩)થોડુ, અલ્પ (જેમ કે ચાર દિવસનુ ચાદરણુ) [-આંખ = ચારે બાજુ જોયા કરતી આખ-હોંશિયાર સભાળ -આંખ કરવી = ગુસ્સે થવું. -આંખો થવી = ક્રોધ થવો (૨) સામસામી આખો મળવી (૩) ઘેલછા થવી. -કાનની વાત = બે જણે અંદરોઅંદર કરેલી વાત (જે કાને ન જવી જોઈએ) -ખાણ [सं खानि = આકર]પ્રાણીઓના ચાર મોટા વિભાગ (અંડજ, ઉદ્ભિજ્જ,સ્વેદજ, જરાયુજ) [જૈન] -ખૂંટ = ચારે ખૂણા (૨) આખી પૃથ્વી -દહાડાનું = ક્ષણિક -દાણા = થોડુ અનાજ -દાણાય ન હોવા = થોડી પણ અક્કલ ન હોવી -ધામ = હિંદુઓમા ચાર મુખ્ય તીર્થો-જગન્નાથપુરી, સેતુબંધ રામેશ્વર, દ્વારકા, બદરી-કેદાર -પદાર્થ = જીવનના ચાર મુખ્ય પુરુષાર્થ - ધર્મ, અર્થ,કામ મોક્ષ -પૈસા થવા = ઠીક ઠીક પૈસા થવા -બોલ કહેવા = જરા શિખામણ કે ઠપકો આપવા -મુક્તિ = સાલોક્ય,સાયુજ્ય,સારૂપ્ય,સામીપ્ય -લોકમા મણાવું = સર્વત્ર પ્રતિષ્ઠિત - આબરૂદાર લેખાવુ -વર્ણ = બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્ર -વાત કહેવી = જુઓ ચાર બોલ કહેવા -હાથ કરવા = કામ કરવામાં હદથી વધારે ઉતાવળ કરવી (ઉદા૦તારે માટે ચાર હાથ કરુ ?) ચારે ચોટે = પ્રસગ આવ્યે (૨)જ્યારે ત્યારે ચારે હાથ = કૃપાદૃષ્ટિ ચારે હાથ હેઠા પડવા = કંઈ કે આધાર કે ઉપાય ન રહેવો]

ચારકણું ન૦ [ચાર+કણ] ભરડેલુ અનાજ (ઢોરના ખાણ માટે)

ચારખાની સ્ત્રી૦ [फा. चारखानह] એક જાતનુ ચોકડિયા ભાતનુ કપડું

ચારખૂણિયુ વિ૦ ચાર ખૂણાવાળુ

ચારખૂટ વિ૦ (૨) અ૦ ચોખૂટ

ચારચક્ષુ વિ૦ [सं]જુઓ 'ચાર[सं]'મા

ચારજામો પુ૦ [फा] ઘોડા પર નાખવાની ફૂમતાવાળી ડળી

ચારટ(-ઠ) સ્ત્રી૦ [इं चेरियट?] ચાર પૈડાનો રથ, બગી

ચારણ વિ૦ ['ચારવુ' ઉપરથી] ચારનાર (૨) [सं] રાજાના ગુણકીર્તન અને વખાણ કરવાનો ધંધો કરનારી એક જાતિનુ (૩) પુ૦ એ જાતિનો માણસ ૦કાવ્ય ન૦ 'બેલડ' -ણાઈ

સ્ત્રી૦ ભાટાઈ, ખુશામદ -ણિયાણી સ્ત્રી૦ ચારણ સ્ત્રી -ણી વિ૦ [स चारण ઉપરથી] ચારણનુ, -ને લગતુ (૨) સ્ત્રી૦ ભાટચારણની કવિતાની ભાષા (૩) ચારણિયાણી (૪) ['ચારવુ' ઉપરથી] ઢોરની ચરામણી. -ણું ન૦ ચારવાનુ સાધન

ચારપાઈ સ્ત્રી૦ [हिं] ખાટલો

ચારવાલી સ્ત્રી૦ ચાર વાલના વજનનુ માપ

ચારવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ચરવુ] (ઢોર) ચરાવવુ (૨) સોગટુ ચલાવવુ ['૪૦૦'

ચારસે(-સો) વિ૦ [ચાર + સો (સ. शत)]

ચારિત્ર(-ત્ર્ય) ન૦ [स] આચરણ (૨) શીલ, સદાચાર, ૦ગઠન ન૦ ચારિત્ર ઘડાવુ તે ૦બળ ચારિત્રનુ બળ ૦મીમાંસા સ્ત્રી૦ નીતિશાસ્ત્ર 'એથિક્સ' ૦વત્સલ વિ૦ સદાચાર વિષે અનુરાગવાળુ ૦શીલ વિ૦ સદાચારી

ચારિયાણુ ન૦ [જુઓ ચારિયુ] ચારિયા જમીન; બીડ

ચારિયું વિ૦ ['ચાર' ઉપરથી] જેમા માત્ર ચાર થતી હોય તેવું (ખેતર) (૨) ફક્ત ચાર ખાનારા ઢોરનુ [ઘી] (૩) ન૦ ચાર વાઢી લાવનાર માણસ (૪) ચાર બાધવાનુ વસ્ત્ર

ચારી સ્ત્રી૦ [જુઓ ચર] ચૂલ

ચારુ વિ૦ [स] સુદર, મનોહર. ૦ગાત્રી વિ૦ સ્ત્રી૦ સુદર અવયવોવાળી. ૦તર વિ૦ વધારે સુદર. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ ૦વ્રતા વિ૦ સ્ત્રી૦ એક માસ ઉપવાસ કરનારી સ્ત્રી

ચારું ન૦ ખોદીને પડતર રાખેલુ ખેતર (૨) વારવાર આર ભોકાવાથી પડેલુ આટણ (૩) ['ચારવુ' ઉપરથી] બીજા ઢોર સાથે ભેગુ ચરવા જતુ પ્રાણી

ચારે અ૦ ચારેય, બધુ ૦ગમ, ૦તરફ, ૦પાસ, ૦બાજુ(-જૂ) અ૦ ચોતરફ, બધી કોર

ચારે વેળા સ્ત્રી૦ દિવસનો ચોથો-છેલ્લો પહોર, સમીસાજ

ચારો પુ૦ ['ચરવુ' 'ચારવુ' પરથી] પશુપખીનો ખોરાક ભક્ષ [-ચરવો]

ચારો પું૦ [फा] ઇલાજ, ઉપાય (૨) [ला] સત્તા ચલણ [-ચાલવો, હોવો]

ચારોળી સ્ત્રી૦ એક સૂકો મેવો. -ળુ ન૦ જેમાથી ચારોળી નીકળે છે તે ફળ (૨) ઝૂળ

ચાર્વંગ વિ૦ [स.] સુદર અગવાળુ -ગા. -ગી વિ૦ સ્ત્રી૦

ચાર્વાક પુ૦[स](સ)નાસ્તિક મતનો પ્રવર્તક (૨) દુર્યોધનનો એક મિત્ર-એક રાક્ષસ

ચાર્વી સ્ત્રી૦ [स] (સ) કુબેરની પત્ની

ચાલ પુ૦ ['ચાલવુ' પરથી] રિવાજ (૨) (લ,) સ્ત્રી૦ ચાલવાની પદ્ધતિ, હીડછા (૩) ચાલવાની ગતિ (૪) [રમતમા] કૂટી વગેરે ચલાવવી તે કે તેનો દાવ (૫) ચાલચલગત, વર્તણૂક (૬) જુઓ ચાલી [-ચલાવવો, -પાડવો, -બાંધવો =રિવાજ, શિરસ્તો શરૂ કરવો-ચાલુ કરવો -ચાલવી = કૂટીનો દાવ ખેલવો, કૂટી ચલાવવી (૨) ચાલચલગત રાખવી (૩) હીડછા રાખવી -ની ચાલે ચાલવું -ની ગતિ-હીડછા મુજબ ચાલવુ (૨) ને અનુસરવુ] ૦ચલગત સ્ત્રી૦, ૦ચલણ ન૦ વર્તણૂક (૨) ચારિત્ર, શીલ ૦ચલણિયું, ૦ચલાઉ વિ૦ કામચલાઉ ૦ચાલાકી સ્ત્રી૦ ઝડપ (૨) હોશિયારી ૦બાજી સ્ત્રી૦ કૂટી ઇ૦ ચલાવવાની રીત કે હોશિયારી (૨)[ला] પ્રપચ, યુક્તિ, ચાલાકી

ચાલક વિ૦ [स] ચલાવનારુ, પ્રવર્તક, નિયતા

ચાલણગાડી સ્ત્રી૦['ચાલવુ' + 'ગાડી'] છોકરાને ચાલતા શીખવવાની ગાડી

ચાલણચૂલો પુ૦['ચાલવુ' + 'ચૂલો'] ફરતો-કામચલાઉ ચૂલો

ચાલતી સ્ત્રી૦ ચાલતા થવુ તે [-પકડવી = ચાલવા માડવુ, પલાયન કરવુ] -તું વિ૦ ચાલુ, વર્તમાન (૨) ગતિમાન (૩) કામ દેતુ; ઉપયોગી [ચાલતી ગાડીએ બેસવું = ચાલતામા ભળી જવુ ચાલુ કે ચલણવાળી-મોટાની બાજુ પકડવી ચાલતી બાજુ જોઈ ને વર્તવુ.(ઉપરાત જુઓ'ચાલવુ'મા)]-તા લગી, સુધી અ૦ બનતા લગી, શક્ય હોય ત્યા સુધી

ચાલન ન૦ [स] ચલાવવાની ક્રિયા એક વસ્તુને એક જગાએથી બીજી જગાએ લઈ જવી-મૂકવી તે (૨) હલાવવુ તે ૦હાર વિ૦ ચલાવનારુ (૨) ચાલનારુ

ચાલની અસ્થિ ન૦ [સં चालनी+अस्थि] નાકના મૂળમા આવેલુ ચાળણી જેવુ હાડકુ, 'એથમોઇડ બોન'

ચાલવું અ૦ ક્રિ૦ [સં चल्] હીડવુ (૨) કોઈ યંત્ર ગતિવાળુ કે ક્રિયાવાન થવુ (જેમ કે, કારખાનુ, સંચો, એન્જિન, રેટ ચાલે છે) (૩) નિર્વાહ થવો, નભવુ (ઉદા૦ આમ આપણુ ક્યા સુધી ચાલશે ? તારા વિના મારે ચાલશે) (૪) ટકવુ, પહોચવુ (ઉદા૦ આટલા ઘઉં ઘણા દિવસ ચાલશે) (૫) કહ્યાનો અમલ થવો, સત્તા હોવી (ઉદા૦ એનુ કઈ ચાલતુ નથી] (૬) વર્તવુ, અનુસરવુ (ઉદા૦ મારા કહ્યા પ્રમાણે ચાલશો, તો સુખી થશો.)(૭)ખસ-પૂરતુ થવુ(ઉદા૦ આમા આટલુ દ્રવ્ય ચાલશે)(૮)[લા]કોઈ પણ પ્રવૃત્તિનુ ગતિમાન થવુ કે હોવુ (ઉદા૦ અહી અત્યારે મસલત ચાલે છે) (૯) વ્યવહારમા-ઉપયોગમા હોવુ (ઉદા૦ અહી આ પુસ્તક નથી ચાલતુ, અહી બાબાશી રૂપિયો ચાલે છે) [**ચાલતો પ્રવાહ**=રૂઢિ, પ્રણાલિ **ચાલતા બળદને આર ખોસવી**=કામ કરતા માણસને ખોટી સતામણી કરવી **ચાલતો રોજગાર**=કમાણી કરતો થયો, ચાલુ થયો **ચાલતાં, રસ્તે ચાલતાં**=વિના કારણે, એમ ને એમ (કજિયો વહોરવો) **ચાલતાંનાં વધામણાં**=પૈસાદારના ગીત ગાવાં, ઊગતા સૂરજને પૂજવો **ચાલતાં બોલતાં**=કોઈ બીમારી વિના-શરીરની ઠીક હાલતમા(મરી જવુ) **ચાલતી ગાડીએ (-વહેલે) બેસવું, બેસી જવું**=મોટાના કે વિજયીના પક્ષમા પેસવુ **ચાલતી સેર**=વહેતો ઝરો (૨) ચાલુ આવક **ચાલતી સેરમાં પગ દેવો**=કોઈની ચાલુ રોજીમાં વિઘ્ન નાખવુ **ચાલતું કરવું**=શરૂ કરવુ (૨) જમવાનુ શરૂ કરવુ **ચાલતું થવું**=ચાલ્યા જવુ (૨) ચાલુ થવુ **ચાલતું વલણ કરવું**=શક્તિ પ્રમાણે કામની વ્યવસ્થા કરવી **ચાલતો કજિયો વહોરવો, સૂલવવો**=પારકો કજિયો માથે વહોરી લેવો.]

ચાલિત વિ૦ [સં] સંચાલિત, ચલાવાયેલુ

ચાલાક વિ૦ [ફા] ચતુર, હોશિયાર (૨) ધૂર્ત -કી સ્ત્રી૦ ચાલાકપણુ

ચાલી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ चाळ] ખાયડીખને ખાચેલી અનેક ઓરડીઓવાળી ઇમારત (જેમ કે મુંબઈમા) [(૨) ચાલતુ, જારી

ચાલુ વિ૦ ['ચાલવુ' ઉપરથી] હાલનુ, વર્તમાન

ચાવડી વિ૦ [જુઓ ચાવડો] ચાવડાઓનુ, -ને લગતુ (૨) સ્ત્રી૦ ચાવડા વંશની રજપૂતાણી (૩)[ચાર+વાટ, સર૦મ] પોલીસથાણુ ગેટ

ચાવડુ વિ૦ [જુઓ ચાવળુ] વાતોડ (૨) બોલવામા ચતુર (૩) [જુઓ ચાવળ] ન૦ અનાજ વાવવા-ઓરવાનુ સાધન, ચાઊર

ચાવડો પુ૦ [સં चामुंड, પ્રા चाउंड પરથી?] ચાવડા વંશનો રજપૂત [કે જડબા

ચાવણિયાં ન૦બ૦વ૦ ['ચાવવુ' ઉપરથી] દાઢ

'**ચાવણુ** ન૦ કાચુ કોરુ ખાવાનુ, ચવાણુ

ચાવરો પુ૦[મ चावर्णे-चावरा પરથી?]માકણ (સુ) [ચોખા

ચાવલ પું૦ બ૦વ૦ [દે चाउल, चवल, હિં]

ચાવલાં ન૦બ૦વ૦ ['ચાવળુ' ઉપરથી? કે સ૰ चापल, પ્રા चावल?] નખરા, હાવભાવ (૨) મલાવડા

ચાવવુ સ૦ ક્રિ૦[સ चर्व, પ્રા चाव] (અન્નને) ખાવા માટે દાત વતી કચરવુ [**ચાવીને કૂચો કરવો**=બધો રસકસ ચૂસી લેવો (૨) સારી પેઠે જાણી-સમજી લેવુ, અભ્યાસ કરવો (૩) કંટાળો ચડે એટલી લાબી ચર્ચા કરવી **ચાવી ખાવુ, નાખવું**=કરડી ખાવુ (૨) વગોવવુ **ચાવી ચાવીને બોલવું**=ચીપી ચીપીને બોલવુ]

ચાવળ પુ૦ [મ] દડકો, વાવણિયો

ચાવળુ વિ૦ [સર૦ મ चावळणें=બોલવુ, બબડવુ, સ चापल, પ્રા चावल?] દોઢડહાપણ કરનારુ (૨) ચાપલુ, ચિબાવલુ

ચાવી સ્ત્રી૦ [પો] કૂંચી (૨) [લા] ઉપાય [-**આપવી**=યંત્ર ચાલે તે માટે ચાવી ફેરવવી (ઉદા૦ ઘડિયાળને) (૨)ઉપાય-રહસ્ય બતાવવા (૩) ચાવી ચડાવવી (૪) ચૂટી ખણવી (ચાવી પેઠે આમળીને) -**ઊકલવી, ઊતરવી**

=ચાવી આપી હોય તે નીકળી જવી **-ચડાવવી**=ઉશ્કેરવું, ચડાવવું **-છટકવી** =એકદમ ચાવી ઊતરી જવી, તેથી ચાવી તૂટી જવી. **-જડવી, મળવી**=રહસ્ય કે ઉપાય જડવાં-મળવા **-બેસવી**=ચાવી લાગુ થવી, ચાવી (તાળા વગેરેમાં) અંદર પેસીને ફળ ફેરવી શકે તેમ હોવું-થવું **-મરડવી**=યુક્તિ કરવી **-લગાડવી**=ચાવી બેસે છે કે નહીં તે જોવા તેને અંદર (તાળા વગેરેમાં) નાખી -ફેરવી જોવી (૨) યોગ્ય ઉપાય અજમાવવો **-લેવી**=યંત્રને ચાવી આપી શકાય એવું હોવું]

ચાષ(-સ) પું૦ [સ] એક પક્ષી

ચાસ પું૦ [દે चास] ખેડવાથી પડતો લાંબો આંકો (૨) સ્ત્રી૦ [?] ખોટ (૩) જુઓ ચાસણી [**-આપવી, દેવી**=ખોટ આપવી **-ખાવી**=ખોટ ખાવી.] [ઘટ૦

ચાસકો પું૦(કા૦)બૂમ, રાડ (૨) સ્ત્રી૦ નુકસાન,

ચાસણી સ્ત્રી૦[ફા. चाशनी=શરબત કે ખાવાની ચીજનો નમૂનો] ઉકાળીને કરાતું ખાડનું પ્રવાહી (૨) [?] કસોટી (૩) નમૂનો (૪) ['ચાસવું' ઉપરથી] ચાસવાની ક્રિયા

ચાસ(-હ)ન વિધેય વિ૦(૨)અ૦જુઓ ચાહન

ચાસવું અ૦ક્રિ૦[દે चास=ખેડેલી ભૂમિરેખા] ચાસ પાડવા

ચાસંધ અ૦ જુઓ ચાહન

ચાસિયા વિ૦બ૦વ૦ ['ચાસ' ઉપરથી] પાણી પાયા વગર ઊગેલા (ઘઉં)

ચાહ પું૦, **૦ના** સ્ત્રી૦['ચાહવું' પરથી]ખ્સદગી, ઇચ્છા(૨) પ્યાર,હેત **૦ક** વિ૦ચાહનાર,હેતાળ **૦વું** સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા चाह] ઇચ્છવું (૨) પ્રેમ કરવો. **-હેલું** [કૃદંત] **-હ્યું** [ભૂતકાળ] **૦તું** [વ૦ કૃ૦] [ન૦

ચાહન વિ૦ (૨) અ૦ જાહેર-ઉઘાડું **૦પણું**

ચાહે [સર૦ हि , ચાહવું પરથી] ઇચ્છા મુજબ, મરજીમાં આવે તેમ ('ચાહે તે કર' ઇ૦ પ્રયોગમાં)

ચાળ સ્ત્રી૦ ['ચાળવું' ઉપરથી, સર૦ મ.] અંગરખાનો છાતી નીચેનો ઘેર(૨)ચાળવું તે

ચાળક ન૦ (કા) ટોળું(બકરા- ઘેટાં કે ઊંટનું)

ચાળણ ન૦ જુઓ ચળામણ

ચાળણી સ્ત્રી૦ [સ चालनी; પ્રા चालणी] ચાળવાનું બારીક છિદ્રોવાળું સાધન [**-માં પાણી ભરવું**=વ્યર્થ પ્રયત્ન કરવો] **-ણો** પું૦ મોટા છિદ્રવાળી કે મોટી ચાળણી

ચાળવણી સ્ત્રી૦ ચાળવવું તે

ચાળવવું સ૦ક્રિ૦['ચાળવું'નું પ્રેરક]અવારનવાર ઉથલાવવું-ફેરબદલ કરવું(૨)સંચારવું(છાપરું) (૩) એક ઉપર બીજું ઢોળવાતું આવે એમ ગોઠવવું કે સીવવું(૪)જુદી જુદી રીતે ઉપયોગ કરવો (૫) ચારવું (બાજીમાં), છૂટી ચલાવવી

ચાળવું સ૦ ક્રિ૦ [સં चालन] ચાળણી વડે ચોખ્ખું કરવું (૨) [સ चाल(=છાપર) ઉપરથી ?] સંચારવું (છાપરું) (૩) સારું માઠું વીણી અલગ કરવું જેમ કે ચાળી ચાળીને લેવું

ચાળા પું૦બ૦વ૦ મશ્કરી ખાતર કોઈનું અનુકરણ-નકલ કરવી તે (૨) હાવભાવ, નખરાં, અંગચેષ્ટા(૩) અડપલાં, તોફાન [**-કરવા**= મરજી હોવા છતાં આનાકાની કરવી(૨)નખરાં કરવા(૩) અડપલાં કરવાં **-પાડવા**=કોઈની નકલ કરવી **-માંડવા**=અડપલાં-તોફાન કરવા(૨)લાડમાં હા-ના કરવી] **૦ખોર** વિ૦ ચાળા પાડવાની આદતવાળું **૦ચસકા** પું૦ બ૦વ૦ નખરાં, હાવભાવ (૨) આનાકાની **૦ચંદૈયાં** ન૦બ૦વ૦ ચાળાચસકા **૦લખણું** વિ૦ ચાળાખોર (?)

ચાળી સ્ત્રી૦ બકરી **-ળુ** ન૦ બકરું (કા)

ચાળીસ વિ૦[સ चत्वारिंशत्, પ્રા चाली(०स)] '૪૦' [**-સું નાહવું**=સ્ત્રીએ પ્રસવને ૪૦મે દિવસે નાહી-ધોઈ શુદ્ધ થવું] **-સાં** ન૦ બ૦વ૦ ચાળીસ વર્ષે આવતા ચશ્માં કે તેવી આંખની સ્થિતિ [**-આવવાં**=તેવા ચશ્માંની જરૂર પડવી,આંખનું તેજ મંદ થવું **-ઊતરવાં** =ચાળીસાં દૂર થવાં-તેની જરૂર મટવી]

ચાળો પું૦ ચાળાનું એ૦વ૦(૨)લક્ષણ,નિશાની, એંધાણ (૩) છાપરું ચાળનારો, સંચારો

ચાંઈ (૦) વિ૦ શરમિંદુ (૨) સ્ત્રી૦ નાનો ચાલ્લો

ચાંઉ કરવું, કરી જવું=પચાવી પાડવું,અયોગ્ય રીતે લઈ લેવું- ખાઈ જવું

ચાંખડ (૦) વિ૦(કા)ગરીબ,દીન -ડાઈ,-ડી સ્ત્રી૦ ગરીબી, નિર્ધનતા (૨) ગરીબીનો ઢોંગ
ચાંગણું (૦) ન૦ [ચાર+આંગળા ઉપરથી] ચાર આંગળાની અંજલિ [**ચાંગણુ પાણીયે ન પાય એવું**=જરાય ભાવ ન પૂછે-આગતા-સ્વાગતા ન કરે એવું (૨) ખૂબ કંજૂસ.]
ચાંગી (૦) વિ૦ [દે ચગ] એ નામની ઊંચી જાતનુ (ઘોડા માટે)
ચાંગેરી (૦) સ્ત્રી૦ એક છોડ
ચાંચ (૦) સ્ત્રી૦[સ ચચુ]પક્ષીઓનુ અણિયાળુ મો(૨)તેના આકારની વસ્તુ ઉદા૦ પાઘડીની ચાંચ [**-ઊઘડવી**=ચપચપ બોલવા માડવુ. **-ખૂપવી,ડૂબવી,બૂડવી**=નજર પહોચવી, સમજ પડવી,કરવા શક્તિમાન થવુ.**-બોળવી** =સહેજ ચાખી લેવુ.**-મારવી**=સહેજસાજ કરડવુ (ઉદા૦ ઉદરે કપડાને ચાંચ મારી છે) (૨)ચાંચાટવું(૩)બીજાના કામમાં માથુ મારવુ (૪) ઉપલક જ્ઞાન મેળવવુ **-માં લેવું**= સખત પકડવુ, શેહમા લેવુ **ચાંચે ચડવું**= ગવાવુ, નિંદાપાત્ર થવુ]
ચાંચડ (૦) પુ૦ એક જતુ [**-જેમ ચોળી નાખવું**=નિષ્ઠુરતાથી બગેબર મસળી નાખવુ-મારી ખતમ કરવુ] **૦મારી** સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ (તેની ઉગ્ર વાસથી ચાંચડ નાસી જાય છે) **૦વત્** અ૦ ચાંચડ પેઠે
ચાંચલ્ય ન૦ [સ] ચચળતા
ચાંચવું (૦) ન૦ ['ચાંચ' ઉપરથી] ચાંચવાળુ, અનાજમા પડતુ એક જીવડુ (૨) વિ૦ બહુ બોલ બોલ કરનારુ
ચાંચવો (૦) પુ૦ ['ચાંચ' ઉપરથી] જમીન ખોદવાનુ હથિયાર, તીકમ
ચાંચાટવું અ૦ક્રિ૦ ['ચાંચ' પરથી] ચાંચો મારવી
ચાંચિયુ (૦) વિ૦ ['ચાંચ' પરથી] ચાંચવાળુ, ચાંચના આકારનુ
ચાંચિયો (૦) પુ૦ [ચાચ=અરબી સમુદ્રનો એક બેટ, સર૦ મ ચાંચ, ચાચા, કે સં ચર્ચા=ખરાબ માણસ માટે ગાળ ઉપરથી ?] દરિયાઈ લુટારો (૨) ['ચાંચ' ઉપરથી] લાબી ચાંચની પાઘડી પહેરનારો

ચાંટ (૦) સ્ત્રી૦ વખલાની કિનારનો ભાગ
ચાંટી (૦) સ્ત્રી૦ (કા.)ચૂંટી (૨) ખાલી બડાશ
ચાંડાલ(-ળ) વિ૦(૨) પુ૦[સ.] જુઓ ચડાળ -ળણ(-ણી) સ્ત્રી૦ ચડાળણ
ચાંદ (૦) પુ૦ [સ चंद्र, પ્રા चंद] ચાદો (૨) ચક્રક,બિલ્લો ૦બીજ,૦રાત સ્ત્રી૦સુદ બીજ
ચાંદની (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ચંદની] ચદ્રનો પ્રકાશ (૨) ચદરવો [**-ખીલવી**=ચદ્રનો પ્રકાશ બરાબર પડવો **-નીકળવી**=ચાદની થાય એમ ચદ્રનો ઉદય થવો **-ચટકવી**= ચાદનીની અસર મન પર થવી] **૦રાત** સ્ત્રી૦ ચાદનીવાળી-અજવાળી રાત
ચાંદરમંકોડું (૦) ન૦ ચાદરડુ (૩) જુઓ
ચાંદરડું(-ણું) (૦) ન૦ [સ चद्र ઉપરથી] તારાઓનો ઝાંખો પ્રકાશ (૨) ચાદની (૩) ઝીણા કાણામાથી પડતુ અજવાળાનુ ચાદુ -ણી વિ૦ચાદરણાવાળી (૨) સ્ત્રી૦તારો (૩) ચાદરણુ
ચાંદરુ (૦) વિ૦ ['ચાદુ' ઉપરથી] ધોળા ચાદાવાળુ (૨) [લા] [સ चद्=રાજી થવું, મકલાવુ ?] નિરકુશ, મસ્તાની
ચાંદલાવહેવાર (૦) પુ૦ [ચાદલો+વહેવાર] શુભ પ્રસગે નાણાની ભેટ આપવા લેવાનો વહેવાર-સબધ, ચાલ્લાવહેવાર
ચાંદલિયો (૦) પુ૦['ચાદો' ઉપરથી]ચાદો (૫)
ચાંદલી (૦) સ્ત્રી૦ ['ચાદો'વાળી ?] (કા) ઘોડીની એક જાત
ચાંદલો (૦) પુ૦ ['ચાદ' ઉપરથી] ચાલ્લો [**ચાંદલે ચોંટવું**=નસીબમા લખાવુ, પાલવે પડવુ (ઉપરાત જુઓ 'ચાલ્લો'મા)]
ચાંદવું (૦) વિ૦ [જુઓ ચાદરુ (૨)]અડપલાખોર, અટકચાળુ (૨)ન૦અડપલુ અટકચાળુ
ચાંદાયેલુ (૦) વિ૦ ['ચાદુ' ઉપરથી] ડાઘવાળુ કે ગૂમડાના ચાદાવાળુ
ચાંદિયો (૦) વિ૦પુ૦['ચાદુ' ઉપરથી]ચામડી પર ચાદા પડી જાય એવો (વાનો રોગ)
ચાંદી (૦) સ્ત્રી૦ ['ચાદ' ઉપરથી ? સર૦ મ, हिं] એક ધાતુ, શુદ્ધ રૂપુ (૨) ['ચાદુ' પરથી ?] એક ચેપી રોગ (૩) જ્યાથી ખાલ ખસી ગઈ હોય કે ઊપસી હોય એવુ

ચાદુ, ધારું [(ચોખ્ખુ) ચાંદી જેવું = તદ્દન ચોખ્ખુ, ડાવ વગરનુ. –કરવી = સમૂળગો નાશ કરવો, બાળીને ખાખ કરવુ. –થવી = ચાદીનો રોગ થવો (૨) ચાદી પડવી. –પડવી = ખાલ ખસી – ઊપસી જવાથી ચાદું થવુ.] ૦કામ ન૦ ચાદી ઉપરની નકશી

ચાંદું (૦) ન૦ ['ચાદ' ઉપરથી ?] ચાદી (૩) જુઓ (૨) ચાદાનો ડાઘ, ચાઠું (૩) [લા] લાછન, ડાવ (૪) છિદ્ર; દોષ [ચાંદા જોવાં, ખોળવાં = છિદ્ર શોધવા, દોષ ખોળવા.]

ચાંદૂડિયાં (૦) ન૦બ૦વ૦ [જુઓ ચાદલુ] ચાદવા

ચાંદો (૦) પુ૦ [सं चन्द्र, प्रा चन्द] ચદ્ર (૨) તેના જેવો ગોળ આકાર

ચાંદ્ર વિ૦ [સ.] ચદ્રનુ, ચદ્રને લગતુ ૦માન ન૦ ચદ્રની ગતિ પરથી કઢાતુ સમયનુ માપ ૦માસ પુ૦ ચાદ્રમાન પ્રમાણે ગણાતો માસ ૦વર્ષ ન૦ ચાદ્રમાનથી ગણાતુ વર્ષ –દ્રાયણ ન૦ ચંદ્રની કળાની વધઘટ પ્રમાણે રોજ ખાવાનો કોળિયો વધારતા ઘટાડતા જવાનુ એક વ્રત

ચાંપ (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ચાપવુ] કોઈ પણ યત્ર કે યુક્તિને ચાલુ કે બધ કરવાની કળ, પેચ (૨) નાનો ઉલાળો (૩) પૈસાનુ પાકીટ (સુ) (૪) [લા] દાબ, ધાક (૫) સાન ચેતવણી (૬) કાળજી [–ઉઘાડવી = કળ ભેરવી દીધી હોય તે છૂટી કરવી (જેથી ઢાંકણ ખુલ્લુ થઈ શકે) (૨) [સુ] પૈસા ખરચવા –કરવી = દબાણ કરવુ (૨) દાબ બતાવવો –ચડાવવી = દાબવા માટે કળનો ઘોડો ઊચો કરવો (૨) ઉશ્કેરણી કરવી –દેવી = ચાપ પાડવી, બધ કરવુ (૨) ઉશ્કેરવુ –દાબવી, –દબાવવી = કળ ફેરવવી જેથી ક્રિયા ચાલુ થાય ચાંપથી ચાલવું = ઉતાવળે ચાલવુ –મરડવી = કળ ફેરવવી –મરડી નાખવી = કળ વાળી દેવી–અગાડી નાખવી –રાખવી = દાબ રાખવો (૨) કાળજી રાખવી –માં રાખવું, –માં લેવું = અકુશમા રાખવુ, શેહમા લેવુ] ૦ણુ(–ણી) સ્ત્રી૦ચાપવું–દાબવુ તે (૨) ઉશ્કેરણી (૩) અકુશ, દાબ (૪) કળ, જેને દાબવાથી ગતિ અટકે તેવી થોભણ, 'બ્રેક' ૦ણિયું વિ૦ લાચ આપવાની ટેવવાળું (૨) ન૦ બારણાના ચોકઠાનુ ઉપલું લાકડુ. ૦ણું ન૦ સાળમા તાર ઊંચાનીચા કરવાની પાવડી [ચેતવણી

ચાંપતી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ચાપવુ] તાકીદ:

ચાંપતુ (૦) વિ૦ [જુઓ ચમ્પતુ] સખત, આકરું (૨) ઝટ અસર કરે તેવ [ચાંપતી ઉઘરાણી = ઉપરાછાપરી, કડકપણે કરાતી ઉઘરાણી ચાપતો ઇલાજ, ઉપાય = તાકીદનો – કડક ઇલાજ કે ઉપાય]

ચાંપલુ (૦) વિ૦ [જુઓ ચાપલૂસી] દોઢડાહ્યુ, ચિબાવલુ. –લાવેડા પુ૦ બ૦ વ૦ ચાપલુ વર્તન. દોઢડહાપણ –લાશ સ્ત્રી૦

ચાંપવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [दे. चप्प] દબાવવુ (૨) લગાડવુ, દઝાડવુ (૩) [લા] લાચ આપવી (૪) હાસવુ [ચાંપી ઘાલવું = બળતુ શરીરે લગાડી દેવુ, ડામ દઈ દેવો (૨) ખૂણામા ધકેલી દેવુ, દાબી દેવુ ચાંપી દેવું = દઝાડવા કે બાળવા બળતુ લગાડવુ – નાખવુ ચાંપીને અ૦ વસાઈને (૨) જલદીથી (ઉદા૦ ચાપીને ચાલવુ) (૩) કડકાઈથી (ઉદા૦ ચાપીને બોલવુ) (૪) દાબી દાબીને અકરાતિયાપણે (ઉદા૦ ચાપીને ખાવુ)]

ચાંપાચાંપી (૦) સ્ત્રી૦ ['ચાપવુ' ઉપરથી] વારવાર દાબવુ તે

ચાંપું (૦) ન૦ [સર૦ म. चापें] કણસની પેશી (૨) [જુઓ ચાપો] નાકની નથમાનો એક ભાગ (૩) માથાનુ એક ઘરેણુ (૪) ચપાનુ ફૂલ (૫) ચપો

ચાંપો (૦) પું૦ [સર૦ म. चापा] + જુઓ ચપો –પલિયો પુ૦ ચપો (લાલિત્યવાચક)

ચાંભાં (૦) ન૦ બ૦ વ૦ ચાદા

ચાંલ્લાવહેવાર પુ૦ જુઓ ચાદલાવહેવાર

ચાંલ્લૈયો પું૦ ['ચાલ્લો' ઉપરથી] ચાલ્લો કરી ખાનારો ભિક્ષુક બ્રાહ્મણ (૨) મીનાકારીના ચાલ્લા બનાવનાર (૩) વિ૦ પુ૦ ચાલ્લો આપીને વહોરેલો (વર)

ચાંલ્લો પુ૦ [જુઓ ચાદલો] કપાળે કરાતુ (કકુનુ) ગોળ ટપકુ (૨) તેની ઉપર ચોડવાની

ટપકી (૩) શુભ પ્રસંગે અપાતી નાણાંની ભેટ (૪) બરાબર નહીં ગળેલો (દાળનો) દાણો (ઉદા૦ દાળમાં ચાલ્લા રહી ગયા છે) [–અમર રહો = (સ્ત્રીનું) સૌભાગ્ય અખંડ રહો –કરવો = વાગ્દાન કરવું, સગાઈ કરવી (૨) નકામું આપી દેવું (૩) લગ્ન જનોઈ વગેરે શુભ પ્રસંગે ભેટ આપવી (૪) દંડ કરવો, નુકસાન કરવું –ચોટવો, થવો = એટલા રૂપિયાનું નકામું ખર્ચ થવું (૨) એટલા રૂપિયાનો દંડ થવો –ચોડવો = એટલા રૂપિયાના દંડની સજા કરવી (૨) એટલા રૂપિયાના નુકસાનમાં ઉતારવું]

ચિકટાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચીકટાવું'નું પ્રેર૦

ચિકન [फा चिकिन] ભરતકામ ૦દોજ પું૦ ભરત ભરનારો

ચિંકાખાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ શિકાકાઈ

ચિકાર વિ૦(૨) અ૦ [સર૦ म] જગા ખાલી ન હોય એવું, ભરપૂર

ચિકારડું ન૦ એક જંગલી જાનવર

ચિકારી ન૦ [स चीत्कार, प्रा चिक्कार પરથી?] એક વાજિંત્ર (૨) [म] સતારના સાત તારમાંનો છેલ્લો – સાતમો તાર

ચિકિત્સક વિ૦[स]ચિકિત્સા કરનાર (૨)પું૦વૈદ્ય, હકીમ –ત્સ્ય વિ૦ ચિકિત્સા કરવા યોગ્ય

ચિકિત્સા સ્ત્રી૦[स] વૈદકનો ઉપચાર (૨) ગુણ-દોષ પારખવાની શક્તિ (૩) ટીકા, દોષદર્શન ૦ખોર વિ૦ ટીકાખોર, ખણખોદ કરનાર. ૦શાસ્ત્ર ન૦ રોગના ઉપચારનું શાસ્ત્ર

ચિકીર્ષા સ્ત્રી૦[सं] (કર્ષ પણ) કરવાની ઇચ્છા

ચિકોટી સ્ત્રી૦ [म] કાંડાની પકડ

ચિકોડી સ્ત્રી૦ મેથી ઉકાળેલું પાણી (સે.ની કામમાં વપરાય છે)

ચિકોર વિ૦ [म.] ઉદ્ધત, બટકબોલું

ચિકોરવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ચિકોર] ટોકવું, ફરી ફરીને કહેવું

ચિકોરી સ્ત્રી૦ [इ] બુંદદાણા સાથે દળવામાં આવતું એક છોડનું મૂળિયું (કોફીને બદલે પણ ચાલે છે) [चिगुल] કાદવ

ચિખ(–ખ્ખ)લ પું૦ [स चिकिल, કે चिक्खल,

ચિગોટી સ્ત્રી૦ મોઢેમાથે ઓઢીને સૂવું તે

ચિચરવટી સ્ત્રી૦ [સર૦म चिरोटी] જમીનનો સાંકડો અને લાંબો કકડો –ટો પું૦ જમીનનો લાંબો કકડો

ચિચરવટી સ્ત્રી૦ [રવ૦, જુઓ ચચરાટ] તીખી કે ઠંડી વસ્તુ ખાતાં કે પીતાં પડતો ઝેરો (૨) ધ્રાસકો, ફાળ (૩) પ્રીતિનો જુસ્સો. –ટો પું૦ ધ્રાસકો, ફાળ (૨) ગૂંચવણ

ચિચરકો [રવ૦?] પિચકારી (૨) ઠીચકો (૩) ચીચવો [(૨) ટળવળાવવું

ચિચવાવવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] ચીસ પડાવવી

ચિચાડી સ્ત્રી૦ [રવ૦] ચિચિયારી

ચિચાવવું સ૦ક્રિ૦'ચીચવું'નું પ્રેર૦ [ચિચિયારી

ચિચિયારી સ્ત્રી૦[રવ૦](દુખ કે ભયની) ચીસ,

ચિચૂકો(–ડો) પું૦[स चिंचा = આમલી પરથી, સર૦ म चिंचोका] આમલીનો ઠળિયો

ચિચોટિયું ન૦,ચિચોટો પું૦ [રવ૦?] હીંડિયો

ચિચોડો પું૦ [સર૦ म चिचोरा] જુઓ ચિચૂકો (૨) [રવ૦] ગેરડીનું કોલું

ચિટનવીસ પું૦ [ચિટ (हिं = ચિઠ્ઠી)+નવીસ (फा.)] જુઓ ચિટનીસ

ચિટનીસ પું૦ [જુઓ ચિટનવીસ] મંત્રી, અવલકારકુન –સી સ્ત્રી૦ ચિટનીસનું કામ (૨) તેનું પદ

ચિઠ્ઠી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं, म, मं चिट्=નોકરને કામ પર મોકલવો] થોડી મતલબનો નાનો કાગળ કે કાપલી (૨) કાળોતરી (૩) ભલામણ પત્ર [–ઉપાડવી = જુદાં જુદાં નામ નંબર લખેલી અનેક ચિઠ્ઠીઓમાંથી અધ્ધર એક ઉપાડીને તેમાં જે નામ નંબર નસીબ જોગે આવે તે પરથી કાંઈ નક્કી કરવાનું હોય તે કરવું –નાખવી = ચિઠ્ઠી ઉપાડવાને ન્યાયે નિર્ણય કરવો કે તે માટે ચિઠ્ઠીઓ લખી ભેગી મૂકવી –નો ચાકર = કેવળ ચિઠ્ઠી લાવનાર લઈ જનાર, તેથી વિશેષ કાંઈ નહિ ને, કહ્યું તેમ ચૂપચાપ કરનાર –ફાટી જવી = કન્યા કુંવારી મરી જવી, તેના લગ્નનું ખર્ચ બચવું –લખવી = કામકાજ પ્રસંગે કે કાળોતરીનો પત્ર લખવો] ૦ચપાટી [જુઓ ચપતર],

૦પત્રી સ્ત્રી૦ કાગળપત્ર. ૦દોરો પુ૦ ભૂત પિશાચનુ વળગણ દૂર કરવા બાધવામાં આવતો મતરેલો દોરો કે ચિઠ્ઠી. [-કરાવવો = વળગણ દૂર કરાવવા જતરમતર કરાવવા.]

ચિડકણું વિ૦ [જુઓ ચિડાવુ] ચીડિયા સ્વભાવનુ

ચિડાવુ અ૦ક્રિ૦ [સર૦ हि चिढना, म. चिड(-ट)णें] ખીજવાવું, ગુસ્સે થવુ

ચિડિયલ વિ૦ ચીડિયુ

ચિડિયારું ન૦ (ચ) માટલીમાથી ઝમતા પાણીને ઝીલવા નીચે મુકાતુ (માટીનુ) વાસણ

ચિઠ્ઠી સ્ત્રી૦સ્ત્રીઓને પહેરવાનુ એક જાતનુ લૂગડુ (૨) પ્હેરામણીમાથી વરપક્ષને મળતો ભાગ (૩) [हिं, म चिडी] ચકલી

ચિઢાણું વિ૦ ચીકટવાળુ અને વાસ મારતુ

ચિણ(-ન)ગી(-ગારી) સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. चिनगी, -गारी, म चिणका = क्रोधाग्नि, ठिणगी = तणखा] તણખો -ગારો પું૦મોટી ચિણગારી [કર્મણિ અને પ્રેરક

ચિણાવું, -વવું સ૦ક્રિ૦ 'ચીણવુ'નુ અનુક્રમે

ચિત ન૦ [सं] જ્ઞાન, ચેતના (૨) ચિત્ત (૩) ચૈતન્ય, જ્ઞાનસ્વરૂપ બ્રહ્મ ૦ચોર પુ૦ ચિત્ત ચોર ૦ડું ન૦ ચિત્ત (પ)

ચિતણિયો પુ૦ [प्रा चित्त, हिं चीतन = ચીતરવુ] ધાતુ પર ઘાટ ચીતરનારો

ચિતરામણ ન૦ ['ચીતરવુ' ઉપરથી] ચિત્ર(૨) ચીતરવાની ક્રિયા (૩) જુઓ ચિતરામણી -ણી સ્ત્રી૦ ચીતરવાનુ મહેનતાણુ

ચિતરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ચીતરવુ'નુ પ્રેરક રૂપ

ચિતવાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ચીતવવુ'નુ પ્રેરક

ચિતા સ્ત્રી૦ [स] મડદુ બાળવા ગોઠવેલી લાકડાની ચોકી, ચેહ [-ખડકવી = ચિતાના લાકડા ગોઠવવા, ચિતા તૈયાર કરવી]૦રોહણ ન૦ ચિતા પર ચડવુ,-મા પ્રવેશ કરવો તે

ચિતાક પુ૦ ગળાનુ એક ઘરેણુ (ખેડાવાળમા પહેરાય છે)

ચિતાર પું૦ ['ચિત્ર' ઉપરથી] ચિત્ર (૨) આબેહૂબ વર્ણન. [-આપવો = આબેહૂબ વર્ણન કરવુ. -આવવો = ખરેખર સમજાવુ, સ્પષ્ટ દેખાવુ]

ચિતારો પું૦ [स चित्रकार] ચિત્રકામ કરનારો

ચિતાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ 'ચીતવુ'નુ કર્મણિ અને પ્રેરક [કૂચરો

ચિતાળ સ્ત્રી૦ ચીરેલા લાકડાનો કકડો, ચીનળ,

ચિત્કાર પુ૦ [सं] ચીસ, ચીત્કાર

ચિત્ત ન૦ [सं.] અતકરણ, મન (૨) [લા] લક્ષ, ધ્યાન (જેમકે, એનુ કશામા ચિત્ત નથી) [-ચાલવું, -ચોટાડવું, -દેવું, -પરોવવું. -લગાડવું = બરાબર લક્ષ આપવુ -ચોરવું = મન હરણ કરવુ -ઠેકાણે રાખવુ = સ્વસ્થતા જાળવી રાખવી (૨) પૂરેપૂરુ લક્ષ આપવુ -ઠેકાણે હોવું = મનની સ્વસ્થતા હોવી (૨) ભાન હોવુ (૩) ધ્યાન રહેવુ] ૦ક્ષેપ પુ૦ ચિત્તની અસ્વસ્થતા-અજપો ૦ક્ષોભ પુ૦ ચિત્તનો ક્ષોભ. ૦ગત વિ૦ ચિતનુ ચિત્તની અદર રહેલુ ૦ચોર પુ૦ ચિત્ત ચોરી જનાર-વશ કરનાર ૦ભ્રમ પુ૦ ઉન્માદ (૨) ભ્રમ ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ ચિત્તની વૃત્તિ ૦વેધક વિ૦ ચિત્તને વીંધી નાખે તેવુ ૦શુદ્ધિ સ્ત્રી૦ ચિત્તના મેલ-કામાદિ વિકારો તથા વૃત્તિઓની શુદ્ધિ-સફાઈ ૦શાસ્ત્ર ન૦ માનસશાસ્ત્ર; 'સાઇકોલોજી' -ત્તાકર્ષક વિ૦ ચિત્તને આકર્ષે એવુ, મનોહર [વાઘ

ચિત્તો પુ૦ [सं चित्रक प्रा चित्त] એક જાતનો

ચિત્ર ન૦[स]ચીતરેલુ તે, છબી(૨) જે અક્ષરમા જે પ્રશ્ન થયા હોય તેજ અક્ષરોથી તે પ્રશ્નનુ ઉત્તર મળે એ કાવ્યની ખૂબી (કા શા) [-કાઢવું, -ચીતરવું, -દોરવું,-પાડવુ = છબી ચીતરવી -ઊભુ કરવુ, -ખડુ કરવું = આબેહૂબ-તાદૃશ વર્ણન કરવુ] ૦ક પુ૦ ચિતારો (૨) [ગ] અજ્ઞાત ચિહ્ન, 'અનનોન સાઇન' ૦કલા(-ળા) સ્ત્રી૦ ચિત્ર દોરવાની કળા ૦કંઠ ન૦ કબૂતર ૦કામ ન૦ ચિત્રનુ કામ, ચિતારાનો ધધો ૦કાર પુ૦ ચિત્ર દોરનારો ૦કાવ્ય ન૦ ચિત્રના આકારમા લખેલી કવિતા ૦કૂટ પુ૦ (સ) પ્રયાગ નજીક આવેલો એક પર્વત ૦ગુપ્ત પુ૦ (સ.) જીવોના કર્મો નોધી રાખનાર યમરાજાનો સેવક ૦ગ્રીવ ન૦ જુઓ ચિત્રકંઠ

૦ણ નં૦ ચીતરવું તે ૦પટ પું૦; નં૦ જેના પર ચિત્ર દોર્યું હોય તે કપડું કે પાટિયું (૨)પડદો(૩)સિનેમાની 'ફિલ્મ' ૦પદા પું૦ એક છંદ ૦ફલક નં૦ ચિત્ર કાઢવાનું પાટિયું-ફલક ૦ભાનુ પું૦ સૂર્ય (૨) આકડો (૩) અગ્નિ (૪) એક વનસ્પતિ, ચીતરો ૦મંજૂષા સ્ત્રી૦ ચિત્રોના સંગ્રહની વહી, 'આલ્બમ' ૦લિપિ(-પી) સ્ત્રી૦ સાંકેતિક ચિત્રોની બનેલી લિપિ ૦લેખા સ્ત્રી૦ તસવીર, છબી (૨) વિધાતા (૩) [સ] ઓખાની સખી. ૦વત્ અ૦ ચિત્ર જેવું, સ્તબ્ધ ૦વતી સ્ત્રી૦ ગાંધારગ્રામની એક મૂર્છના ૦વાચન નં૦ ચિત્રને સમજવું કે સમજાવવું તે ૦વિચિત્ર વિ૦ રંગબેરંગી (૨) વિચિત્ર, વિલક્ષણ. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ ચિત્ર દોરવાની વિદ્યા-કળા ૦શૈલી સ્ત્રી૦ ચિત્ર રજૂ કરી દે-ચિત્રની જેમ કામ કરે એવી લેખનની શૈલી ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ ચિત્રો કાઢવાનું અથવા કાઢતા શીખવાનું સ્થાન

ચિત્રા સ્ત્રી૦ [स] ચૌદમું નક્ષત્ર (૨) એક છંદ (૩) જુઓ ચિત્રવતી

ચિત્રાકાર વિ૦ [स] ચિત્રવત્, સ્તબ્ધ

ચિત્રાર્પિત વિ૦ [स] ચીતરેલું, ચિત્રમાં ઉતારેલું

ચિત્રાલય નં૦ [स] ચિત્રકળાનું સંગ્રહસ્થાન

ચિત્રાંગદા સ્ત્રી૦ [स] (મ) અર્જુનની એક પત્ની, બભ્રુવાહનની માતા

ચિત્રિણી સ્ત્રી૦ [स] ચતુર, સુંદર અને ગુણવાન સ્ત્રી (પદ્મિની, ચિત્રિણી, હસ્તિની અને શંખિની એ ચાર પ્રકારમાંની) [ચિત્રવિચિત્ર

ચિત્રિત વિ૦ [स] ચીતરેલું (૨) રંગબેરંગી,

ચિત્રો પું૦ જુઓ ચીતરો

ચિત્પાવન પું૦ [सं.] દક્ષિણી બ્રાહ્મણોનો એક ભેદ

ચિત્શક્તિ સ્ત્રી૦ [स] ચૈતન્ય

ચિત્સ્વરૂપ નં૦ [स] પરબ્રહ્મ

ચિથરિયું વિ૦ જુઓ ચીથરેહાલ, ચીથરિયું

ચિદાકાશ નં૦ [स] શુદ્ધ બ્રહ્મ

ચિદાત્મા પું૦ [स] ચૈતન્યસ્વરૂપ પરબ્રહ્મ

ચિદાભાસ પું૦ [स] જીવ [પું૦ બ્રહ્મ

ચિદ્ઘન વિ૦ [स] જ્ઞાનથી ભરેલું જ્ઞાનસ્વરૂપ(૨)

ચિદ્રૂપ વિ૦ [स] જ્ઞાનસ્વરૂપ

ચિદ્વિલાસ વિ૦ [स] જ્ઞાનમાં જ વિલાસ છે જેનો એવું (૨) પું૦ પરબ્રહ્મમાં રમણ (૩) ચિત્સ્વરૂપ ઈશ્વરની માયા-લીલા

ચિનગારી સ્ત્રી૦ [हिं] જુઓ ચિણગારી -રો પું૦ જુઓ ચિણગારો

ચિનગી સ્ત્રી૦ [हिं] જુઓ ચિનગારી

ચિનાઈ વિ૦ ચીનમાં બનાવેલું ચીન દેશનું (૨) ચિનાઈ માટીનું બનાવેલું(૩) તકલાદી, આકર્ષક પણ ટકે નહીં તેવું (૪) સ્ત્રી૦ એક જાતની રેશમી સાડી [-માટી સ્ત્રી૦ એક જાતની સફેદ માટી, જેનાં વાસણ વગેરે ઘાટ બનાવાય છે -મિ(-મી)ગ સ્ત્રી૦ શેકેલી કે મીઠું પામેલી મગફળી]

ચિનાર પું૦ [फा] એક જાતનું ઝાડ

ચિનાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચીનવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક

ચિનિકબાલા પું૦ એક વનસ્પતિના બીજ ઔષધિ

ચિન્મય વિ૦ [स] જ્ઞાનમય, બ્રહ્મમય(૨) નં૦ બ્રહ્મ

ચિન્માત્ર વિ૦ [स.] જુઓ ચિન્મય (૨) નં૦ શુદ્ધ જ્ઞાન [કર્મણિ ને પ્રેરક

ચિપાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચીપવું'નું

ચિપાસિયું વિ૦ કંજૂસ (૨) વાતને ચોળીને ચીકણું કરવાની ટેવવાળું, ચીકણું ને દીર્ઘસૂત્રી

ચિબાવલું વિ૦ જુઓ ચબાવલું -લાશ સ્ત્રી૦ ચિબાવલાપણું

ચિબુક સ્ત્રી૦ [स] હડપચી, દાઢી [ચીબોળવું

ચિબોળવું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ म चिंवळणे] જુઓ

ચિમરાજ નં૦ એક પક્ષી [પ્રેરક

ચિમળાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચીમળાવું', 'ચીમળવું'નું

ચિમાવું અ૦ ક્રિ૦ ચુમાવું, અમુક વસ્તુ પોતાની પાસે નહિ હોવાથી મનમાં બળવું કે શરમાવું (૨) તે મેળવવાની ઇચ્છાથી તાકીતાકીને જોવું -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચિમાવું'નું પ્રેરક

ચિમે(-મો)ડ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ-ઔષધિ

ચિમોટી(-ડી) સ્ત્રી૦ ગળચી ડોક, બોચી

ચિમોડ સ્ત્રી૦ જુઓ ચિમેડ

ચિમોડિયું નં૦ જિંગોડો (સુ)

ચિમોડી સ્ત્રી૦ એક જાતના વેલાના બિયાં (૨) જુઓ ચિમોટી (૩) જુઓ ચિમોડિયું

ચિમ્મડ વિ૰ જુઓ ચમ્મડ
ચિર વિ૰ [સં] લાંબુ (સમય માટે) (૨) લાંબા વખતનું (૩) અ૰ લાંબા વખત સુધી **૰કારિતા** સ્ત્રી૰ ચિરકારીપણું **૰કારી** વિ૰ દીર્ઘસૂત્રી, ટાઢું, ધીમુ **૰કાલ(-ળ)** પુ૰ લાંબો સમય **૰કાલીન** વિ૰ લાંબા વખતનું-જૂનું **૰સ્થાયી** વિ૰ દીર્ઘકાળ સુધી ટકી રહે એવું **૰સ્મરણીય** વિ૰ ચિરકાળ યાદ રાખવા યોગ્ય **-રંજીવ(-વી)** વિ૰ લાંબા આવરદાવાળુ (૨) પુ૰ પુત્ર **-રંજીવિની** વિ૰સ્ત્રી૰ લાંબા આવરદાવાળી (૨) સ્ત્રી૰ પુત્રી **-રંતન** વિ૰ ચિરકાલીન, જૂનુ, પ્રાચીન **-રાયુ** વિ૰ લાંબા આવરદાવાળુ, દીર્ઘાયુ
ચિરાઈ, -મણી સ્ત્રી૰, **-મણ** ન૰ ['ચીરવું' ઉપરથી] ચીરવાનુ મહેનતાણુ [જ્યોત
ચિરાગ પુ૰ [फा] દીવો, બત્તી (૨) રાગ, દીવાની
ચિરાડો પુ૰ જુઓ ચીરો
ચિરામણ ન૰, **-ણી** સ્ત્રી૰ જુઓ ચિરાઈ
ચિરાવું અ૰ ક્રિ૰, **-વવું** સ૰ ક્રિ૰ 'ચીરવું'નું કર્મણિ અને પ્રેરક
ચિરૂટ પુ૰, સ્ત્રી૰[इं]તમાકુના પાનનો જ વાળેલો મોટો ટોટો-એક પ્રકારની બીડી
ચિરોટી સ્ત્રી૰ [म] એક પકવાન
ચિરોડી પુ૰ એક જાતનો પોચો પથ્થર
ચિલખત ન૰ [फा चिल्कद] બખતર
ચિલગોજા ન૰ [फा] એક મેવો - ફળ
ચિલાવું અ૰ ક્રિ૰ [हिं चिल्लाना] વેદનાથી બૂમો પાડવી [चिवट] જુઓ ચવડ
ચિવ્વડ વિ૰ [સર૰ ચિમ્મડ-ચમ્મડ, કે म
ચિશ્ટાં ન૰બ૰વ૰ [સર૰ છીલટાં] નાળિયેરના છોતરાના રેસા [થઈ ગયેલું
ચિષ્ટું વિ૰ [સર૰ છીલટું] સુકાઈને ચવડ
ચિહ્ન ન૰ [સં] નિશાની (૨) [ગ] 'સાઈન' **૰નિરપેક્ષ** વિ૰ 'ઍબ્સોલ્યૂટ'(ગ) **-હ્નાંતર** ન૰ ચિહ્નોની ફેરફારી, 'ચેન્જ ઓફ સાઇન્સ' (ગ) **-હ્નિત** વિ૰ ચિહ્નવાળું
ચિંગટ વિ૰ [જુઓ ચેગટ] ચાપચીપિયુ, ચીકણું, ચેગટ [(૨) મીંઢુ
ચિંગુ(-ગૂસ) વિ૰ બહુ કરકસરિયુ, કંજૂસ

ચિંત(-તા) સ્ત્રી૰ [જુઓ ચિંતા] ફિકર (૨) વિચાર [વિચારક; ફિલસૂફ
ચિંતક વિ૰ [સં] ચિંતન કરનારુ (૨) પુ૰
ચિંતન ન૰ [સં] વિચાર મનન **૰શીલ** વિ૰ ચિંતન કરવાના સ્વભાવવાળુ **-નાત્મક** વિ૰ વિચાર-મનનથી ભરેલુ **-નીય** વિ૰ ચિંતન કરવા જેવુ
ચિંતવન ન૰ [જુઓ ચિંતવવુ] ચિંતન
ચિંતવવું સ૰ક્રિ૰ [सं चिन्त्, प्रा॰ चिंतव] મનન કરવુ, વિચારવુ
ચિંતા સ્ત્રી૰[સં] ફિકર (૨) વિચાર **૰શીલ** વિ૰ ચિંતા કરવાના સ્વભાવવાળુ **૰કુલ(-ળ)** વિ૰ ચિંતાથી આકુળ થયેલુ - ગભરાયેલુ. **૰ચૂરણી** વિ૰સ્ત્રી૰ ચિંતાને ચૂર્ણ કરનારી **૰તુર** વિ૰ [+आतुर] ચિંતાથી વ્યાકુળ. **૰મણિ** પુ૰ ચિંતવેલુ આપે તેવો મણિ. [**-કરવા** = માટીના શિવ બનાવી તેમને નિત્ય-નિયમથી આરાધવા.] **-ત્તિત** વિ૰[સં]વિચારેલુ. ધારેલુ **-ત્ય** વિ૰ [સં] ચિંતનીય
-ચી [तुर्की] 'વાળુ' એ અર્થનો નામને લાગતો પ્રત્યય ઉદા૰ મસાલચી, તોપચી
ચીક પું૰, સ્ત્રી૰ [જુઓ ચીકણુ, સર म] વનસ્પતિના ફળ, ડાખળા વગેરેમાથી નીકળતુ ચીકણુ પાણી અથવા દૂધ
ચીકટ વિ૰ [જુઓ ચીકણું] ચીકણુ (૨) તેલ ઇત્યાદિના પાસવાળુ (૩) ન૰,સ્ત્રી૰ ચીકાશ (૪) ચીકાશવાળી વસ્તુ (ઘી તેલ વગેરે) કે પદાર્થમા હોતુ તેલી તત્ત્વ 'ફેટ' **-ટાવુ** અ૰ક્રિ૰ ચીકટવાળુ થવુ, તેલ વગેરેથી ખરડાવુ (૨) ચીકટવાળો પદાર્થ ખાવામા આવવાથી રોગ કે ગૂમડાનુ વીફરવુ (૩) [સર૰ म. चिकटणे] ચોંટવુ **-ટું** વિ૰ ચીકટવાળુ
ચીકટો પુ૰ શણનુ કપડુ-મુગટો [સર૰ हिं, म. चिकटा] (૨) પચાસ વાર લાંબો કસબી તાર (૩) [સર૰ म चिकटा] એક જાતનુ ઘાસ
ચીકણ સ્ત્રી૰[સર૰म चिकण काकडी, 'ચીકણું' પરથી?] એક જાતની કાકડી
ચીકણું વિ૰ [सं चिक्कण] ચોંટી રહે તેવું (૨) [લા] ચિંગૂસ, કંજૂસ (૩) ચાપચીપિયુ,

દેટકાહુ. [-જોઈને લપસી પડવું=કંઈક સ્વાદ કે સત્ત્વ જોઈ લોભાવુ, રૂપ કે ધન જોઈને મોહી પડવુ] -ણાઈ(-શ) સ્ત્રી૦ ચીકણાપણુ ૦ક્ષાટ,૦વાઘર વિ૦અતિ ચીકણું
ચીકાર પુ૦ [રવ૦] 'ચી ચી' એવો અવાજ
ચીકાશ સ્ત્રી૦ ['ચીકણુ' ઉપરથી] ચીકણાઈ
ચીકી સ્ત્રી૦ [म चिक्की, दे. चिक्क=થોડુ પરથી] નાની ચકતી પેઠે (ગોળ ખાંડની ચાસણીથી કરાતી) એક મીઠાઈ
ચીકુ ન૦ એક ફળઝાડ (૨) એનુ ફળ
ચીગચી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
ચીચવાટો(-ડો) પું૦ [રવ૦] ચીસ, બુમાટો
ચીચવાવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] ટળવળવુ
ચીચવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] ચીસ પાડવી, ચી ચી અવાજ કરવો
ચીચવો પુ૦ [રવ૦, જુઓ ચી ચી] અણીદાર ઊભા લાકડા પર એક આડી મૂકી હીંચાતા ગોળ ફરવાનુ રમતનુ સાધન
ચીચી અ૦[સર૦ प्रा चिच्चि](રવ૦) [ભાગ
ચીચુ ન૦ શેરડીના સાઠાનો ટોચ તરફનો કુમળો
ચીચો પું૦ કાંકો (૨) એક કાળો કઠણ પથ્થર
ચીજ(-ઝ) [फा.] સ્ત્રી૦ વસ્તુ (૨) સરસ ગાયન ૦વસ્તુ સ્ત્રી૦ બધી ચીજો, સરસામાન
ચીટકવું સ૦ક્રિ૦ ['ચીકટુ' કે 'ચોટવુ' ઉપરથી] વળગવુ, ચોટવુ
ચીટકી સ્ત્રી૦ [રવ૦? સર૦ हिं चिटकना] ચપટી
ચીટિયું ન૦['ચીપટ' ઉપરથી?] લાકડીની ચીપ-ચીપટ (૨)ઘરમા પહેરવાની નાની પટીની ચૂડી
ચીટું વિ૦ ['ચીકટુ' ઉપરથી?] ચીકણુ, ચીકટવાળુ (૨) ન૦ ઘી તાવ્યા પછી નીચે ઠરતો કચરો-છાશ ઇત્યાદિ કીટું
ચીડ (ડ') સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. चिढ] ગુસ્સો, રીસ (૨) સખત અણગમો [-કાઢવી=ગુસ્સાથી વર્તવુ, (બોલી કે કાંઈ કરીને) ગુસ્સાનો વેગ બહાર કાઢવો -ચડવી=ગુસ્સે થવુ, ગુસ્સો મનમા આવવો (ઊલટુ) -ઊતરવી=ગુસ્સો જતો રહેવો, શમવો]
ચીડવવું (ડ') સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं चिड़चिडाना, चिढाना] ગુસ્સે કરવુ, ખીજવવું

ચીડવાવું (ડ') અ૦ ક્રિ૦ ખિજાવુ, ચિડાવુ
ચીડવું (ડ') અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ हिं. चिदना] ચિડાવુ, ગુસ્સે થવું
ચીડિયું (ડ) વિ૦ મહેજમા ચિડાઈ જતુ (૨) ન૦છાછિયુ,છણકો [ચીડિયાં કરવાં=ચિડાવુ, છાછિયા કરવા (૨) સહેજસાજમા ચિડાઈ જવુ ચીડિયાં નાંખવાં=ચિડાવુ, છણકા કરવા]
ચીડિયું ન૦ [हिं चिडिया] ચકલુ, પક્ષી
ચીણ સ્ત્રી૦ [જુઓ ચીણવુ] સ્ત્રીઓની કોટનુ એક જાતનુ ઘરેણુ (૨) ઘાઘરાના નેફા આગળની કરચલીઓ (૩) [प्रा. चिण, चण] પંખીઓનો ખોરાક, ચણ (૪) ન૦ માટી, મીઠુ વગેરે ખોદવાનુ એક ઓજાર
ચીણ(-ન)ગી સ્ત્રી૦ જુઓ ચિણગારી -ગો પુ૦ ચિણગારો
ચીણ(-ન)માળા સ્ત્રી૦ ['ચીણ', 'ચીણવુ' ઉપરથી?] એક જાતનુ કોટનુ ઘરેણું
ચીણવું સ૦ક્રિ૦ [सं चि, प्रा चिण] ચીણ ભરવી (૨) કણે કણે ખાવુ, ચાંચ વડે ખાવુ
ચીણિયું ન૦ (ચ) ચીણાનુ પરાળ [અનાજ
ચીણો પુ૦ [प्रा चीण, हिं चेना] એક જાતનુ
ચીત વિ૦ [સર૦ हिं. चित] પીઠ પર પડેલુ, ચત્તુ (કુસ્તીમા) [-કરવું,-થવું] (૨) ન૦ [स चित्त] ચિત્ત ૦ડું ન૦ ચિત્ત
ચીતરવું સ૦ક્રિ૦[स चित्र ઉપરથી] ચિત્ર કાઢવુ, આલેખવુ (૨) જેમ તેમ લખી કાઢવું ચીતરાવું અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ચીતરી(-ળી) સ્ત્રી૦સૂગ કે અણગમાની કંપારી [-ચડવી=સૂગથી કંપારી આવવી]
ચીતરો પુ૦ [सं चित्रक, प्रा चित्त] એક વનસ્પતિ (૨) ચિત્તો, વાઘ જેવુ ચટાપટાદાર પ્રાણી (૩) [જુઓ ચીતળો] એક જાતનો સાપ
ચીતવવું સ૦ક્રિ૦ [सं चिंत् ઉપરથી] ચિંતવવુ (૨) ચીતવુ ચીતવાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ચીતવું સ૦ ક્રિ૦ [स चित] ધારવુ, કલ્પવુ (૨) ઇચ્છવુ
ચીતળ સ્ત્રી૦ [જુઓ ચીતળો] એક જાતનો સાપ (૨) [જુઓ ચિતાળ] લાકડાનો કાચરો (૩) [?] સ્ત્રીઓની કોટનુ એક ઘરેણુ (૪)

ચપટી પહોળી ખંગડી; પાટલી (૫) ન૦ [સ. चित्रल, प्रा चित्तल] એક જાતનુ હરણ

ચીતળો પું૦[प्रा चित्तलि]એકજાતનોસાપ,ચીતરો

ચીત્કાર પું૦ [सं] ચિત્કાર૦ ચીસ

ચીથડું,-રું ન૦ [સર૦ हि. चिथडा; म.चिंधडी] ચીથરુ. **-રી** સ્રી૦ ચીંથરી **-રેહાલ** વિ૦ ચીથરેહાલ

ચીન પુ૦ [सं] (સ) હિંદુસ્તાનની ઉત્તરે આવેલો એક દેશ [**ચીનનો માલ**=ચીનની બનાવટનો માલ (૨) [લા] તકલાદી માલ **ચીનનો શાહુકાર**=ચોર; શઠ]

ચીનગી સ્રી૦, **-ગો** પુ૦ જુઓ 'ચીણગી'મા

ચીનમાળા સ્રી૦ જુઓ ચીણમાળા

ચીનવું (ન') સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ हिं चीन्हना; सं चिह्न પરથી ?] ઓળખવુ, જાણવું

ચીનાંશુક ન૦ [सं] ચીનનુ રેશમી કાપડ

ચીની વિ૦ ['ચીન' ઉપરથી] ચીન દેશનુ,-ને લગતુ (૨) સ્રી૦ એક જાતની સફેદ માટી (૩) ચીન દેશની ભાષા **૦કામ** ન૦ ચીની માટીનુ કામ (૨) કાચનુ કામ **૦ખાનું** ન૦ દારૂખાનુ **-નો** પું૦ ચીન દેશનો વતની

ચીપ સ્રી૦[જુઓ ચીપવુ] લાંબી ચપટી પટી, ચીપટ (૨) પત્તા ચીપવાનુ કામ કે તેની વારી **૦ટ** સ્રી૦ ચીપ, પટી

ચીપટી સ્રી૦ [જુઓ ચપટી] ચપટી **-ટો** પુ૦ જરા મોટી ચપટી, ચપટો

ચીપડું ન૦ [સર૦ हिं. चीपड; म चिपड, प्रा. चिप्पड=ચપટુ] સુકાઈ ગયેલો આખનો મેલ; ચીપડો **-ડો** પું૦આખનો મેલ, પીયો

ચીપણી સ્રી૦,**-ણું** ન૦ ['ચીપવુ' ઉપરથી] પત્તાની ચીપ (કંઈક તુચ્છકારમા)

ચીપવું સ૦ ક્રિ૦ [दे चिप्प, સર૦ स.चिपिट =ચપટુ (નાક, કે ચોખા)] દાબી ખેચીને ચીપ બનાવવી (૨) સફાઈથી ઠીક કરીને ગોઠવવુ (જેમ કે, ધોતિયાની પાટલી, ગંજીફાના પાના, બોલવાની ઢબ ઇ૦) (૩) ગજીફાના પત્તાને છૂટા પાડવા ઉપરતળે કરવા (૪) [વાતને] ચોળીને લાંબી કરવી [ચીપવાની ક્રિયા

ચીપાચીપ સ્રી૦ ['ચીપવુ' ઉપરથી] વારવાર

ચીપાસોનું ન૦ [ચીપ+સોનુ] પાટનુ સોનુ; ઊંચા ટચનુ સોનુ

ચીપિયો પુ૦ ['ચીપ' ઉપરથી] દેવતા વગેરે ઝાલવાની પકડ, ચીમટો

ચીબડી(-રી) સ્રી૦ [રવ૦] એક પક્ષી

ચીબડું વિ૦ જુઓ 'ચીબુ'મા

ચીબું વિ૦ [सं चिपिट=ચપટું નાક, સર૦ दे. चिप्प=દબાવવું, दे चिच्च(०र)=ચીબું म. चिबका] બેઠેલા - ચપટા નાકવાળુ **-બડું** વિ૦ ચીબુ, ચપટું

ચીભડી સ્રી૦[सं चिर्भटिका, प्रा चिब्भडिया] એક વેલો **-ડું** ન૦[सं चिर्भटि, प्रा चिब्भड] એનુ ફળ [**ચીભડા-ચોર, ચીભડાનો ચોર** =નાની નજીવી ચીજ ચોરનાર,નજીવો ગુનેગાર]

ચીમટી સ્રી૦ [दे चिप्प] ચીપટી (૨) ચૂટી [**-ખણવી,બોડવી,ભરવી**=ચૂટી ખણવી] **-ટો** પુ૦ ચીપટો (૨) ચૂટલો (૩) ચીપિયો

ચીમડી સ્રી૦, **-ડું** ન૦ કાપણી થઈ ગયા બાદ જુવાર બાજરીના ખેતરમા રહેલા કુમળા ગેપ-છોડવા

ચીમની સ્રી૦ [इं] ધુમાડિયુ (૨) ફાનસની બત્તીનુ રક્ષણ કરનારી કાચની નળી - ગોળો

ચીમળવું સ૦ક્રિ૦[સર૦ म चिंवळणे,चिमलणें] ચીબોળવુ, આમળવુ (કાન)

ચીમળાવું અ૦ક્રિ૦['ચીમળવુ' ઉપરથી]કરમાવું (૨) મનમા બળ્યા કરવુ, ઝૂરવુ(૩) ચીમળવું'નુ કર્મણિ [એક જાતનુ ઘાસ

ચીયો પુ૦ એક કાળો કઠણ પથ્થર; ચીયો (૨)

ચીર સ્રી૦ [સર૦ सं. चीर्ण=ચીરેલુ ? प्रा. चीर=ટુકડો] ચીરી (૨) ફાડ, તરડ

ચીર ન૦[सं] સ્રીઓનુ એક રેશમી વસ્ર (૨) વલ્કલ(૩) કોઈ કીમતી વસ્ર (પ્રાય કટાક્ષમા) **૦ડાં** ન૦ બ૦ વ૦ ગરાસિયા કે પટેલે વેચી દીધેલા જમીનના નાનકડા કકડા **૦પટોળું** ન૦ ફાટેલુ કપડું (વ્યગમા)

ચીરવું સ૦ક્રિ૦ [सं चीर्ण? સર૦ हिं चीरना, म चिरणें, (वेद) सं चिरि=મારવુ, નુકસાન કરવુ]ફાડવુ કાપવુ(૨)વચ્ચેથી બે ભાગ કરવા; સોસરુ કે આરપાર જાય એમ કરવુ (જેમ કે,

ચીરીને જવુ) (૩) [લા] વરાક પાસેથી ખૂબ ભાવ લેવો [ચીરી નાંખવું = ફાડી – રહેંસી નાખવુ (૨) (ચામડુ ચીરી નાંખવુ) ખૂબ મારવુ (૩) ખૂબ ભાવ લઈ પાડવો]

ચીરાબંધ વિ૦ [સર૦ મ. चिरेबंदी, चिरा = ઇમારતી પથરો] ઈંટો કે પથ્થરથી જડેલુ

ચીરિયું ન૦ [જુઓ ચીર] ફાડ, ચીરી(૨) (પ્રાય કેરીનો) અથાણાનો કકડો –યાં ન૦ બ૦વ૦ કેરીની ચીરીનુ અથાણુ [–નાખવાં = તે અથાણુ તૈયાર કરવુ – બનાવવુ]

ચીરી સ્રી૦ ચીર, નાની પાતળી ફાડ – કકડો

ચીરો પુ૦ લાંબો પાતળો કકડો (ચીરીને પાડેલો) (૨) ફાટ, તરડ, કાપ (૩) [સર૦ મ चिरा = કાપેલો પથ્થર] ઓવારો, ઘાટ

ચીલ સ્રી૦ [સર૦ મ चिळ = એકદમ ફૂટતી ફૂગની સેર] વનસ્પતિમાંથી ફૂટનો ચીકણો રસ, ચીક (૨) [म = એક ભાજી] એક વનસ્પતિ(૩)[म चिल्ह, દ चिल्हा]એક પખી, સમડી. ૦ઝડપ સ્રી૦ સમડીપેઠે ઝટ ઝડપવુ તે

ચીલચીલ ન૦ એક પક્ષી

ચીલો (ચી') પુ૦ [દે चिल्हय] ગાડાવાટ – ધરડ (૨) [લા] રિવાજ, રૂઢિ [ચીલે ચીલે ચાલવા કરવું = યંત્રવત્ રૂઢિને આધીન રહી વર્તવુ ચીલે પડવું = રસ્તે પડવુ, સરાણે ચડવુ, ઠેકાણે પડવુ ચીલો કાપવો = ગાડાવાટ છોડીને હાંકવુ(૨)ચાલુ રિવાજથી જુદા પડવુ –પાડવો = નવો શિરસ્તો – પદ્ધતિ શરૂ કરવો]

ચીવટ સ્રી૦ [સર૦ મ चिवटपणा] કાળજી

ચીવર ન૦ [सं]વસ્ત્ર, કપડુ (૨) ફાટેલુ કપડુ, કથા (૩)ભિક્ષુઓનુ અગવસ્ત્ર –રી પુ૦ બૌદ્ધ ભિક્ષુ

ચીસ સ્રી૦ [દે चीहाडी, हिं चीह] તીણી બૂમ, ગાડ [–ખાઈ જવું, –ખાવી = ત્રાસી જવુ, ભૂલી જવી, ફરી તેમ કરવાની હિંમત ન રહેવી –નાખવી, પાડવી = બૂમ પાડવી] ૦કાર પુ૦, ૦રાણ ન૦, –આચીસ સ્રી૦ ઉપરાઉપરી ચીસો પાડવી તે

ચીસપટ્ટી સ્રી૦ સ્રીઓનુ કેટનુ એક ઘરેણુ

ચીસુ વિ૦ દોઢડાહ્યુ, ચીકણુ (૨) કંજૂસ

ચીંગડી સ્રી૦ વડાની જાતનુ એક જીવડુ

ચીંચીં અ૦ [રવ૦]

ચીંડેરા ન૦ એક પક્ષી

ચીંથરું ન૦ [જુઓ ચીથરુ] ફાટી ગયેલુ કપડું કે ટુકડો [ચીંથરાં વીણવાં = તેમ કરવુ પડે એવી ગરીબ દશા થવી] –રિયું વિ૦ ફાટયા તૂટ્યા વસ્ત્ર પહેર્યા હોય તેવુ (૨) [લા] માલ વગરનુ(૩) ન૦ માલ વગરનુ વસ્તુ કે લખાણ [ચીંથરિયા મામા = વગડામા ઝાડ કોઈ કાપી ન જાય તે માટે ઊભું કરાતુ ભૂતનુ પ્રતીક] –રી સ્રી૦ નાનુ ચીથરુ, ચીંદરડી. –રેહાલ વિ૦ ફાટયાતૂટયાં વસ્ત્ર પહેર્યાં હોય એવુ (૨) [લા] છેક જ ગરીબ

ચીંદરડી સ્રી૦ [જુઓ ચીથરુ, સર૦ म चिंधडी, का चिंदी, हिं चिंदी] લૂગડાની લાંબી પટ્ટી –ડું ન૦ સાકડો પણ લાંબો લૂગડાનો કાપલો –ડો પુ૦ મોટી ચીંદરડી

ચીંદરી સ્રી૦ જુઓ ચીંદરડી

ચીંધવુ સ૦ક્રિ૦ [सं चिह्न, प्रा चिंध] આગળી કરીને દેખાડવુ (૨) કરમાવવુ –ણુ ન૦ ચીંધવું તે ચીંધાવુ [કર્મણિ], –વવું [પ્રેરક]

ચીંબોળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ચીમળવુ] આમળવુ, ચીમટી દેવી ચીંબોળાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક

ચુકાદો પુ૦ ['ચૂકવવુ' ઉપરથી, સર૦ हिं चुकौता] ફેંસલો [–આપવો, સંભળાવવો]

ચુકાવું અ૦ ક્રિ૦ –વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચૂકવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક

ચુગલ વિ૦ [तु चुग़ुल, फा चुगल] ચુગલખોર (૨) સ્રી૦ પીઠ પાછળ કરેલી નિંદા ૦ખોર વિ૦ ચુગલી કર્યા કરનારુ –લી સ્રી૦ ચુગલ –લીખોર વિ૦ ચુગલખોર

ચુગાવું અ૦ ક્રિ૦ –વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચૂગવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક

ચુચવાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ચૂચવવુ'નુ પ્રેરક

ચુચુક, ચુચૂક [सं] પુ૦; ન૦ સ્તનની ડીંટડી

ચુડિયાલા(–ળા) પુ૦ એક છંદ

ચુડેલ સ્રી૦ [हिं. चुड़ैल, सं चूडा = શિખા પરથી ?] ડાકણ [કર્મણિ અને પ્રેરક

ચુણાવું અ૦ ક્રિ૦, –વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચૂણવુ'નુ

ચુનવણી સ્ત્રી૦ [म] ચૂનાનુ પાણી
ચુનંદા(-દુ) વિ૦[फा]ખાસ પસંદ કરેલુ,ઉત્તમ
ચુનાઈ વિ૦ ['ચૂનો' ઉપરથી] ચૂનાનુ; ચૂના સબંધી -રુ ન૦ ચૂનાનો કેલ ભરવાનુ તગારુ. -રો પુ૦ ચૂનો પકવનાર (૨) ચૂનાથી ધોળનાર, કડિયો (૩) ચુનારાની ન્યાતનો માણસ -રણ,-રી સ્ત્રી૦ ચુનારાની સ્ત્રી -ળિયો પુ૦ ચૂનો ઘાલવાની ડબી. -ળું વિ૦ ચૂનો દીધેલુ, ધોળેલુ (૨) ચૂનાનુ (૩) ન૦ કડિયાનુ એક ઓજાર-લેલુ
ચુનાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચૂનવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક
ચુનાળું,-ળિયો જુઓ 'ચુનાઈ'મા
ચુપ વિ૦[हि, स चुप् ચૂપકીથી ચાલવુ] શાત. કે મૂક (૨) અ૦ શાત કે મૂક રહેવા સૂચવતી નિશાની કે ઉદ્ગાર [-કરવું=નાક પર આગળી મૂકી ચૂપ થવા સૂચવવુ(૨)બોલતુ બંધ કરવુ (દલીલ કે દાબથી)] ૦કી,૦કીદી સ્ત્રી૦ શાતિ, મૌન ૦ચાપ,-પાચુપ અ૦ કંઈ પણ અવાજ કર્યા વિના, છાનામાના
ચુપાવું અ૦ક્રિ૦,-વવું સ૦ક્રિ૦ 'ચૂપવુ'નુ ભાવે ને પ્રેરક
ચુબીનો સ્ત્રી૦ [फा चूबीना=લાકડા જેવુ પરથી (?), સર૦ म चोबीना=લાકડકામ] એક પ્રકારની હોડી
ચુમાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ચૂમવુ' 'ચુમાવુ'નુ પ્રેરક
ચુમાવું સ૦ ક્રિ૦ ચિમાવુ, મગજી વિરુદ્ધ શાત થવુ (૨) મનમા બળવુ (૩) 'ચૂમવું'નુ કર્મણિ
ચુરાડો પું૦ ['ચૂરો' ઉપરથી] ઈટોનો ભૂકો કે નાની કરચો (૨) ચૂરો
ચુરાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચૂરવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક
ચુલબુલિયું વિ૦[हिं चुलबुला=નટખટ,ચંચળ, स. चुल्ल्=રમવુ, ખેલવુ] રમતિયાળ, મોજીલુ
ચુલેતરું ન૦ એક પક્ષી (૨) પાટલીને જડેલી ધારિયા-ઘાટની પાળી, ચૂલિયું -રો પુ૦ કેરી કાપવાનુ ઓજાર, મૂડો
ચુલ્લિકા સ્ત્રી૦ [स] ચૂલો [પ્રેરક
ચુવડા(-રા)વવું, ચુવાડવુ સ૦ક્રિ૦ 'ચૂવુ'નુ
ચુવાવું અ૦ક્રિ૦ 'ચૂવું'નુ ભાવે
ચુસણિયું વિ૦ ['ચૂસવુ' ઉપરથી] ચૂસવાના સ્વભાવવાળુ (૨) બાળકને ચૂસવાનુ રમકડુ; ધાવણી
ચુસાડ(-વ)વું સ૦ ક્રિ૦ 'ચૂસવુ'નું પ્રેરક
ચુસાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ચૂસવું'નુ કર્મણિ
ચુસ્ત વિ૦ [फा] આગ્રહી દૃઢ (૨) તંગ,સકસ
ચુંગ(-ગા)લ સ્ત્રી૦ [फा] પંજો (૨) [ला] એની કે એવી મજબૂત પકડ, સકંજો
ચુંગા સ્ત્રી૦ પંજો, સકંજો
ચુંગી સ્ત્રી૦ તમાકુ પીવાની નળીના આકારની ચલમ (૨) [हि] દાણ, જકાત
ચુંબક વિ૦ [स] ચુંબન કરનારુ (૨) પોતાની તરફ આકર્ષનારુ (૩)ન૦ ચુંબક વસ્તુ ઉદા૦ લોહચુંબક (૪)કંજૂસ -ન ન૦ બચ્ચી -વું સ૦ ક્રિ૦ [स चुंब्] બચ્ચી કરવી
ચુંબિત વિ૦ [सं] ચુંબેલુ
ચુંમાળા ન૦બ૦વ૦ ૪૪ વર્ષની ઉમ્મર થતા આંખે ઝાખ પડવી-નબળાઈ આવવી તે: ચૂવાળા [-આવવાં] -ળીસ વિ૦ [प्रा. चउआलीस, चोआला, स चतुश्चत्वारिंशत्] ૪૪, ચૂવાળીસ -ળુ વિ૦ ૪૪ શેરનો મણ ગણાય તેવુ, ચૂવાળુ (તોલ)
ચુંમોતેર વિ૦ [જુઓ ચૂંવોતેર] '૭૪'
ચૂઆખોર પુ૦ [ચૂઓ + ખોર ?] એક પક્ષી
ચૂઈ સ્ત્રી૦ માછલાની શ્વાસ લેવાની ઇંદ્રિય (૨) કેટલાક પંખીની ચાચ નીચે લટકતી લાલ ચામડી
ચૂઓ(-વો) પુ૦ [हि चुँहा, 'ચૂ' રવ૦ ઉપરથી] ઉદર
ચૂકસ્ત્રી૦['ચૂકવુ'ઉપરથી]ભૂલ,કસૂર [-આવવી, પડવી = ભૂલ થવી]
ચૂકણ પુ૦ દરજી (ભાલમા)
ચૂકતું વિ૦ ['ચૂકવુ' ઉપરથી] ચૂકવી દીધેલુ (ઉદા૦ દેવુ) -તે અ૦ ચૂકતુ હોય એમ [ચૂકતું(-તે) કરવું,ચૂકતે આપવું=ચૂકવવું; હિસાબ કરી છેવટનુ પતવી દેવુ, કઈ માગતુ બાકી ન રાખવુ ચૂકતું(-તે) થવું=માગતુ પતવુ, ચૂકવાવુ]
ચૂકર પુ૦ + ચાકરનોય ચાકર

ચૂકવવું સ૦ક્રિ૦ ['ચૂકવું' ઉપરથી] ભુલાવવું, ચુકાવવું (૨) પતાવવું (કજિયો, દેવું)

ચૂકવાવું અ૦ક્રિ૦ 'ચૂકવવું'નું કર્મણિ રૂપ

ચૂકવું અ-ક્રિ૦ [પ્રા चुक्क=અ૦ ક્રિ૦ ભૂલવું (૨) વંચિત થવું (૩) સ૦ક્રિ૦ નાશ કરવો, સર૦ हिं चूकना, म चुकणें] ચૂક-ભૂલ કે ગફલત કરવી ભૂલવું, કસર રાખવી (૨) સ૦ક્રિ૦ ખોવું (જેમ કે વખત, ગાડી, તક, આણી, નિશાન ઇ૦ ચૂકવું) (૩) અ૦ક્રિ૦ ચૂકતે થવું, પતવું (જેમ કે દેવું, કજિયો) (૪) બીજા ક્રિયાપદની સહાયમાં આવતાં, તે ક્રિયા કરી પરવાર્યું, એવો અર્થ બતાવે છે જેમ કે મારી ચૂક્યો, લખી ચૂક્યો ઇ૦

ચૂકો સ્ત્રી૦ [म चुक म चुका, हि चूका] એક જાતની ભાજી

ચૂગડી સ્ત્રી૦ ચપટી (૨) એક ઘરેણું – જોટવું

ચૂગડો પુ૦ [સર૦ म. चुगडा] મોતીના હારની પોટકી

ચૂગણી સ્ત્રી૦ ['ચૂગવું'ઉપરથી]પક્ષીઓનો ખોરાક

ચૂગવું સ૦ક્રિ૦ [हि चुगना](પક્ષીનું) ચાંચ વડે ખાવું [(પૈડાં વગેરેએ)

ચૂચવવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] ચૂંચૂં અવાજ કરવો

ચૂટકી સ્ત્રી૦ ચપટી [-વગાડવી]-કો પુ૦ ટૂંકું પણ અસરકારક ભાષણ (૨) ટુચકો, જાદુ (૩) લહેજો, છાંટો

ચૂડ સ્ત્રી૦ [દે] આંટી, પકડ (સાપની) [-ભરવવી -ભરાવવી, -ભેરવવી, -મારવી] (૨) વિધવા પહેરે છે તે ચૂડાના આકારનું ઘરેણું (૩)મોતી જડેલું હાથનું ઘરેણું (છોકરા માટે) (૪) [કા.] અંગરખા વગેરેમાં ભરાતી ઝીણી કરચલી (૫) ['ચૂડો' ઉપરથી] ચુડેલ (૬) ગઢની જાડી દીવાલ ઉપરની કાંગરા અને બાકાવાળી નાની દીવાલ

ચૂડ(-ડી)ગર પું૦[ચૂડ,-ડી + ગર] ચૂડી વહેરનાર -ઉતારનાર, મણિયાર

ચૂડલો પુ૦ જુઓ ચૂડો

ચૂડા સ્ત્રી૦ [સં] ચોટલી(૨)મસ્તક(૩)શિખર, ટોચ ૦કરણ ન૦ સોળ સંસ્કારમાંનો એક, મૂડણ-વાળ ઉતારવા તે ૦કર્મ ન૦ ચૂડાકરણ (૨) નવવાનું-જૈગનું કામ (તિરસ્કારમાં) ૦મણિ પુ૦ મુગટમાં જડેલો મણિ

ચૂડાઉતાર વિ૦,ચૂડાદાન ન૦ જુઓ 'ચૂડો'માં

ચૂડી સ્ત્રી૦ [દે चूड] નાનો ચૂડો (૨) ગ્રામો-ફોનની જૂની ચૂડી-ઢબની રેકર્ડ [-ચડાવવી = ગ્રામોફોન ઉપર રેકર્ડ વગાડવી ચૂડીઓ પહેરવી=નામર્દ થવું ચૂડી ચક્ષાણે ચડવી=કામ પતવું] ૦કરમ ન૦ પતિનું મરણ થતાં સ્ત્રીના હાથની ચૂડીએ ભાગવી તે ૦ગર પુ૦ જુઓ ચૂડગર

ચૂડો પુ૦ [દે चूड] સ્ત્રીઓના કાંડાનું એક ઘરેણું [(-ના ઘરનો)ચૂડો આવવો=-ના તરફથી સ્ત્રીને નાતરું કરવાનું કહેણ આવવું -ઉતારવો=સગણે ચડાવી ચૂડો તૈયાર કરવો (૨) ચૂડો કાઢી નાખવો (૩) ચૂડો ફોડી વિધવા થવું -ઘાલવો=જુઓ ચૂડો પહેરવો ચૂડો, ચોટલો ને ચાંલ્લો=સ્ત્રીનું સૌભાગ્ય -પહેરવો=હાથ ઉપર ચૂડો ચડાવવો (૨) સ્ત્રીએ વર-નાતરું કરવું(૩)નામર્દ થવું(પુરુષે) -ફોડવો=સ્ત્રીએ પતિ મરી જતાં ચૂડો તોડી નાખી, વિધવા થવું] -ડાઉતાર વિ૦ ચૂડી પેઠે એકએકથી એક નાનું હોય એવું -ડાદાન ન૦ ધણીને રોગમાંથી બચાવી સ્ત્રીને,ચૂડીઓ -સૌભાગ્ય આપવું તે (વૈદ્ય માટે)

ચૂણ સ્ત્રી૦ ['ચૂણવું' ઉપરથી] ખોરાકની શોધ (પક્ષીની)(૨) ચૂણી ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સં चि, પ્રા चुण] જુઓ ચીણવું -ણી સ્ત્રી૦ બાયની કરચલી, ચીણ

ચૂત પુ૦ [સં] આંબો

ચૂતડો વિ૦ પુ૦ (ક) કંજૂસ

ચૂન પુ૦ [સં चि ઉપરથી] (ક) ખોરાક (૨) [સં चूर्ण, પ્રા चुण्ण (-न्न) ઉપરથી] ચૂનો ૦ખડી સ્ત્રી૦ચૂનો બનાવવાની કાંકરી, મરડિયો

ચૂનચૂની સ્ત્રી૦ [જુઓ 'ચૂન' (૨)] એક જાતની ખાડ, ખૂરુ [પસંદ કરવું

ચૂનવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ચૂણવું] વીણવું,ચૂંટવું (૨)

ચૂનાગરચી(-રછી) સ્ત્રી૦ જુઓ 'ચૂનો'માં

ચૂની સ્ત્રી૦ [જુઓ ચૂન (૨)] હીરાકણી (૨) ચૂનીવાળી નાકની નાની જડ

ચૂનું ન૦ [જુઓ 'ચૂન' (૨)] કંઠોળ ભરડતા પડેલો ઝીણો ભૂકો
ચૂનો પું૦ [જુઓ 'ચૂન' (૨)] મકાનાદિ ચણવામા વપરાતો પથ્થર મરડ વગેરેનો ભૂકો [**ખાટું ચૂનો**=ચૂના જેવુ (અતિશય) ખાટુ **–ચોપડવો**=ધોળવું(૨)જડ કાઢી નાખવી(૩) ખુશામત કરવી **–છાંટવો,–દેવો,–લગાડવો** =વોળવુ **–મારવો**=ધોળવુ (૨) ચૂનાનુ પ્લાસ્ટર કરવુ] **–નાગરચી(–ચ્છી)** સ્ત્રી૦ ચૂનાના કેલની જમાવટ, ચૂનાનુ મજબૂત ચણતર કે તેની બનાવેલી અગાશી – ધાબુ
ચૂપ,૦કી,૦ચાપ, **–પાચૂપ** અ૦જુઓ'ચુપ'મા
ચૂમવું સ૦ક્રિ૦ [સ चुम्] બચ્ચી કરવી
ચૂમી સ્ત્રી૦ બચ્ચી [એક સુગ ધીદાર પદાર્થ
ચૂયો પું૦[સ શ્રુત,પ્રા चुअ=ટપકવું ઉપરથી?]
ચૂર પું૦ ['ચૂરવુ' પરથી] ચૂરો, ભૂકો ૦ણ ન૦ ભૂકો, ચરો (૨) ઔષધિનો ભૂકો ૦મુ ન૦ [दे चूरिम] ભોજનની એક વાની–છૂટો લાડુ ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સ. चूर्ण, પ્રા चूर] ભૂકો કરવો **–રી** સ્ત્રી૦ ચૂર, ઝીણો ચૂરો (જેવી કે સોપારીની) **–રો** પું૦ ભૂકો
ચૂર્ણ વિ૦[સ] ચૂરો થયેલુ (૨)ન૦ ચૂરણ [સાર
ચૂર્ણિકા સ્ત્રી૦ [સ] કવિતાનો ગદ્યમા સમજાવેલો
ચૂલ (ચૂ'લ)સ્ત્રી૦[સ चुल्लि] રસોઈ માટે ખોદેલો મોટો ચૂલો તમણ [લેવાતો કર
ચૂલાવેરો (ચૂ') પુ૦ [ચૂલો+વેરો] ચૂલા દીઠ
ચૂલાશ(–સ)ગ(–ઘ)ડી (ચૂ') સ્ત્રી૦ [ચૂલો+સગડી] ચૂલાની પણ ગરજ સારે એવી સગડી
ચૂલિકા સ્ત્રી૦ [સ] રંગભૂમિ ઉપર ન લવાય તેવા બનાવનુ નેપથ્યમા ઊભેલા પાત્રો દ્વારા સૂચન કરવુ તે (નાટ્યશાસ્ત્ર)
ચૂલિકાપૈશાચી સ્ત્રી૦ [સ] અફઘાનિસ્તાન નેપાળ, બાહ્લિક વગેરે પ્રદેશોમા બોલતી એક પ્રાચીન પ્રાકૃત
ચૂલિયું ન૦શાક સમારવાનો નાનો સૂડો,ચુલેતરુ
ચૂલિ (ચૂ') સ્ત્રી૦ [સં चुल्लि,-ल्ली] નાનો ચૂલો કે ચૂલ **–લો** પુ૦ રાધવા વગેરે માટે બળતણ ગોઠવવા કરાતી જગા કે ગોઠવણ [**ચૂલા અબોટ કરવાં**=ચૂલાને તથા રાધણિયાને અબોટ કરવો (૨) રાધવા જમવામાથી પરવારવુ. **ચૂલા ઉપર (ચૂલે) ચડી બેસવું**= રાધવાના કામમા અશક્ય ઉતાવળ કરવી કરાવવી **ચૂલાનું કંઈ મોં દુખે છે?**=રાધતા શી વાર? હમણા ખાવાનુ થઈ જશે **ચૂલામાં ઘાલવું**=ચૂલમા નાખી બાળી નાખવુ (૨) કોઈને ગધવા બેસાડવુ **ચૂલામાં જા –પડ, –પેસ**=ફાવે તેમ કર–દેવતામા પડ! (ક્રોધોદ્ગાર) **ચૂલામાંથી નીકળવું, પરવારવું**= ગધવાના કામમાથી નીપરવુ **ચૂલામાં નાખ** =બાળી મૂક (૨) દીસતુ રહે એમ કરવુ (ક્રોધોદ્ગાર.) **ચૂલામાં પેસવું**=રાધવા પેસવુ **ચૂલામાં બિલાડાં આળોટવાં**=ચૂલો ન સળગાવી શકાય તેવી ગરીબાઈ–તગી હોવી **ચૂલામાં ટાંટિયો ઘાલું?**=શેનાથી રાધુ? બળતણ તો છે નહી! **ચૂલા-મોંનું**=બળ્યા મોનુ, બળેલા સ્વભાવનુ **ચૂલાસગડી સળગવી**=મનમા ભાગે ચિતા થવી **ચૂલે ચરાવવું, મૂકવું**=રધાવા ચૂલા પર ગોઠવવું **ચૂલો ઠંડો હોવો**=રાધવાનુ ન હોવુ (૨) ગરીબાઈ હોવી **ચૂલો પાડી નાખવો**= પારકે ઘેર જમવાનુ ગખવુ **ચૂલો ફૂંકવો**= ફૂંકીને ચૂલાનો અગ્નિ સતેજ કરવો(૨) જાતે રાધવુ (પીડાનો ભાવ બતાવે છે) **ચૂલો ભભડવો**=કોઈ મહેમાન આવશે એવી એ ધાણી થવી **ચૂલો સળગાવવો**=ચૂલામા અગ્નિ સળગાવવો. ગધવાની તૈયારી કરવી]
ચૂવાચંદન ન૦ [મ चुवा, हिं चौआ ('ચૂવુ' ઉપરથી) + ચદન] એક જાતની સુખડ
ચૂવું અ૦ ક્રિ૦ [સ च्युत्, પ્રા चुअ] ટપકવુ; ગળવુ (છિદ્રમાથી) [**ચૂઈ જવું**=બગડવુ (ઉદા૦ તારુ શુ ચૂઈ જાય છે?)]
ચૂવો પુ૦ [हिं चूहा] ચૂઓ, ઉદર (૨) ['ચૂવુ' ઉપરથી] પાણી ચૂએ એવુ છાપરામાનુ કાણુ (૩) લાકડુ કે કાચલી બાળતા નીકળતો ગસ
ચૂસ સ્ત્રી૦ ['ચૂસવુ' ઉપરથી] ચૂસી ખાવુ તે, શોષણ, 'એક્સ્પ્લોઇટેશન'
ચૂસણ ન૦ ['ચૂસવુ' ઉપરથી] ચૂસ (૨) વિ૦ ચૂસનારુ ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ પારકુ ચૂસી ખાવાની

પદ્ધતિ, 'એક્સ્પ્લોઈટેશન' –ણી સ્ત્રી૦ ધાવણી (૨) ચૂસી ખાવુ તે

ચૂમવું સ૦ ક્રિ૦ [स चूष्] મો વડે રસ ખેચવો (૨) [લા] નિ સત્ત્વ કરવુ [ચૂસી ખાવું = ચૂસીને નિ સત્ત્વ કરવુ]

ચૂ (૦ચૂ) [રવ૦] ઉંદરનો અવાજ ચૂં કે ચા ન કરવું = હરફ સરખો ન બોલવો, તદ્દન ચૂપ રહેવુ, જરા પણ આનાકાની ન કરવી

ચૂક સ્ત્રી૦ [सं चुक्क्] પેટની આકડી (૨) નાની ખીલી, રેખ [–આવવી = પેટમા ચૂકવુ (૨) માઠુ લાગવુ, વાકુ પડવુ (૩) ગુપ્ત વાંધો હોવો –ઘાલવી = ખીલી જડવી (૨) વિઘ્ન નાખવુ (૩) એ આકારનુ ઘરેણુ નાકે પહેરવુ. –જડવી, ઠોકવી = ખીલી મારવી –મટાડવી = પેટમા થતુ દર્દ દૂર કરવુ (૨) આનાકાનીનુ કારણ–વાંધો દૂર કરવા –મારવી = ખીલી જડવી (૨) ફાસ મારવી, વિઘ્ન નાખવુ (૩) હમેશા માટે બધ કરવુ] -કાવું અ૦ક્રિ૦ (પેટમા) ચૂક આવવી (૨) [લા] મનમા ગુપ્ત વાંધો હોવો – ના ગમવુ ચૂકાવવુ સ૦ક્રિ૦ [પ્રેરક]

ચૂખડુ (–ણુ), ચૂચ (–ચે) ણુ વિ૦ [સર૦ म चोखळणें = ઢૂઢવુ, બારીકાઈથી જોવુ, हिं चुधा] (તેજથી અજાઈ જાય તેવી) ઝીણી આખોવાળુ, મદ દૃષ્ટિનુ

ચૂચાં ન૦ [રવ૦] ચૂ કે ચા – જરા પણ બોલવુ તે, સામે જવાબ આપવો તે (૨) આનાકાની [–કરવું] [ડી ટડીઓ (૨) સ્તનો

ચૂંચિયાં ન૦બ૦વ૦ [જુઓ ચૂચી] સ્તનની

ચૂચી સ્ત્રી૦ [सं चुचि = સ્તન, सं चुच्चिका] સ્તનની ડીટડી (૨) સ્તન

ચૂચુ ન૦ [રવ૦] ઉદા૦ ઉંદરનુ ચૂચુ (૨) વિ૦ જુઓ ચૂખડુ

ચૂંટ સ્ત્રી૦ [જુઓ ચૂટી] ખજવાળ, વલૂર ૦ણી સ્ત્રી૦ ચૂટવુ તે, પસદગી (૨) પ્રતિનિધિને ચૂટવો તે, 'ઇલેક્શન' ૦લી સ્ત્રી૦ ચૂટી ૦લો પુ૦ મોટી ચૂટી ૦વું સ૦ક્રિ૦ [सं प्रा चुट्] તોડવુ, ટૂપવુ (૨) પસદ કરવુ [ચૂટી કાઢવું = ઘણામાથી વીણી કાઢવું – પસદ કરવુ ચૂંટી ખાવું = એકસામટા ઘણાએ ઠપકો આપવો કે ટીકા કરવી ચૂંટી નાખવું = તોડીને ફેકી દેવુ ચૂંટી લેવું = તોડી લેવુ (૨) પસદ કરી વીણી લેવુ] –ટાવવું સ૦ક્રિ૦, –ટાવું અ૦ક્રિ૦ 'ચૂટવુ'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ –ટિયાટવું સ૦ક્રિ૦ બહુ ચૂટીઓ ખણવી –ટી સ્ત્રી૦ [दे चहुतिया, स चुंट् = કાપવુ, છૂટુ પાડવુ] ચીમટી [–ખણવી, –દેવી, –ભરવી, –લેવી]

ચૂથ સ્ત્રી૦ ['ચૂથવુ' ઉપરથી] ચૂથારો – પીડા ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ म चुवणें] આમ તેમ અસ્તવ્યસ્ત કરીને ચોળી નાખવુ, ફેદવુ, ક્રમ કે વ્યવસ્થા ઇ૦ બગાડી નાખવા –થાચૂથ સ્ત્રી૦ ફરી ફરીને ચૂથવુ તે –થાણ ન૦ ચૂથાવુ તે, ચૂથારો –થારો પુ૦ ચૂથાઈ ગયેલી વસ્તુ (૨) શરીરમા થતુ કળતર (૩) ચૂથાચૂથ (૪) હૃદય ચૂથાતુ હોય એવી પીડા, ગભરામણ –થાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચૂથવુ'નુ પ્રેરક –થાવું અ૦ક્રિ૦ 'ચૂથવુ'નુ કર્મણિ રૂપ (૨) [શરીરમા કે મનમા] ચુથારો થવો –થો પુ૦ રોળાયેલો ચોળાયેલો ડૂચો

ચૂદડી સ્ત્રી૦ [हिं चुनरी, चूँदरी] એક જાતનુ ભાતીગર રેશમી લૂગડુ –ડિયાળી વિ૦ સ્ત્રી૦ ચૂદડીવાળી

ચૂધણુ વિ૦ [સર૦ हिं चुधा, चुँधलाना] જુઓ ચૂખડુ

ચૂધી સ્ત્રી૦ ખણખોદ, ટીકાખોર દૃષ્ટિ ૦ખોર વિ૦ નકામી ખણખોદ કરવાના સ્વભાવનુ

ચૂંપવું સ૦ ક્રિ૦ [म चोपणें] (કા) પ્રવાહી પદાર્થને જરા જરા લઈને પીવો

ચૂંવાળ પુ૦ (સ) અમદાવાદ, પાટણ અને કડી વચ્ચેનો ૪૦ ગામોનો અમુક જથો – પ્રદેશ

ચૂંવાળાં, –ળીસ, –ળું જુઓ 'ચુમાળા'મા

ચૂંવોતેર વિ૦ [प्रा चउहत्तरि, चोवत्तरि, स चतु सप्तति] ચુમોતેર, '૭૪'

ચેક પુ૦ [इ] એક જાતનુ ચોકડી ભાતનુ કાપડ (૨) બેકમાથી નાણા ઉપાડવાની ચિઠ્ઠી [–કાઢવો, –લખવો = ચેકથી નાણા આપવા –વટાવવો = ચેકના નાણા મેળવવા]

ચેરંચેર (ચે) સ્ત્રી૦,-રા પુ૦બ૦વ૦,ચેરાચેર સ્ત્રી૦ [જુઓ ચેરવુ] છેકાછેક; ખૂબ ચેરવુ તે
ચેરીમેરી સ્ત્રી૦ [દે ?] બક્ષિસ
ચેરો (ચે) પુ૦ [જુઓ ચેરવુ] છેકો
ચેલ ન૦ [સં] વસ્ત્ર, કપડા
ચેલકી સ્ત્રી૦ [દે चेल्ल] છોડી (વહાલમા) -કુ ન૦ છોકરુ -કો પુ૦ છોકરો
ચેલિયુ ન૦ [દે चेन्ग] તાજવાનુ પલ્લુ
ચેલિયો પુ૦ [સં. चेल પરથી] (કા) કેડનો સૂતરનો કદોરો
ચેલો પુ૦ [દે चि(-चे)ल्ल] શિષ્ય [-મૂંડવો =શિષ્ય બનાવવો] -લી સ્ત્રી૦ શિષ્યા
ચેવડો પુ૦ [મ चिवडा, સં चिपिट=પૌઆ] એક ચવાણુ [ગામનુ (પાન, સોપારી)
ચેવલી વિ૦ ચેવલ નામના કોકણમા આવેલા
ચેવવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦મ चेवणें, चेतणें] શેકવુ, ગરમ કરવુ (બળતા રૂ કે મીણથી)
ચેષ્ટક વિ૦ [સં] ચેષ્ટા કરનારુ
ચેષ્ટન ન૦[સ]ચેષ્ટા કરવી તે(૨)ગતિ(૩) પ્રયત્ન
ચેષ્ટા [સં], ૦ઈ સ્ત્રી૦ જુઓ ચાળા (૨) ઠઠ્ઠો, મશ્કરી ૦ખોર વિ૦ ચેષ્ટક, ટીખળી, તોફાની ૦ળી સ્ત્રી૦ ઠેકડી, મશ્કરી
ચેસાંતરું (૦) વિ૦ ચમકી ગયેલુ
ચેહ (ચે) સ્ત્રી૦ [સર૦ प्रा. चिआ(-यगा)] મડદાની ચિતા [[સગીત]
ચેહાલક વિ૦ દૂરથી સભળાય તેવો વન(સ્વર)
ચેહેન (ચે) ન૦ + જુઓ ચેન, ચિહ્ન
ચેં (ચેં૦) અ૦ [રવ૦] [ચાપચીપિયુ
ચેંગટ વિ૦ [મ.] ધીમુ; ઢીલુ (૨) ચીકણુ,
ચેંચી (ચેં૦) સ્ત્રી૦ (સુ.) મકાનના મોભારાને છેડે કે છાપરાની ટોચે જડાતુ ચાચદાર લાકડુ
ચેંચી (ચેં૦) સ્ત્રી૦ [રવ૦] ચેંચું કરવુ તે (૨) [લા] પતરાજી, ગર્વ
ચેંચું (ચેં૦) અ૦ (૨) ન૦ [રવ૦]જુઓ ચૂચા
ચેંચેં (ચેં૦) સ્ત્રી૦ [રવ૦] ચીચી, પક્ષીઓનો કલબલાટ (૨) કચ
ચેંચેપેંચે (ચેં૦ પેં૦) અ૦ ['ચેંચેં' ઉપરથી] ખાનગી રીતે, માહોમાહે (૨) સ્ત્રી૦,ન૦ આના કાની (૩) બડબડાટ
ચેંડલ ન૦ [સર૦ ચડોળ] એક પક્ષી
ચેંડુ પુ૦[મ સર૦સ. गेंडुक] રમવાનો દડો
ચેંડુ પુ૦ ચેંડુ (૨) હાથીદાતનો મજો
ચેંપેં (ચેં૦પેં૦) અ૦ (૨) ન૦ જુઓ ચૂચા
ચેંબડી (ચેં૦) સ્ત્રી૦ ચીમડી (ચ)
ચૈતન્ય ન૦ [સ] ચેતના, ચેતનપણુ(૨) સમજ, જ્ઞાન (૩) આત્મા (૪) પરમાત્મા (૫) બળ, પરાક્રમ (૬) પુ૦(સં)પ્રસિદ્ધ બગાળી વૈષ્ણવ સત ૦ઘન વિ૦ જ્ઞાનથી ભરેલુ, જ્ઞાનસ્વરૂપ (૨) પુ૦ બ્રહ્મ ૦દાયી વિ૦ ચેતન કે બળ -પરાક્રમ આપનારુ ૦પ્રેરક વિ૦ ચેતન કે બળ-પરાક્રમ પ્રેરનારુ ૦વાદ પુ૦ જડવાદથી ઊલટો - આત્મા છે એવો - વાદ
ચૈતર પું૦ ચૈત્ર માસ
ચૈત્ય ન૦ [સ] હદ બતાવતો પથ્થર(૨)સ્મરણ-સ્તભ, પાળિયો (૩) દેવાલય (૪) બુદ્ધ દેવના અવશેષ ઉપર બાંધેલો મિનારો, બૌદ્ધ મદિર (૫) દેરાસર (જૈન) ૦વદન ન૦ ચૈત્ય-દેરાસરમા જઈ પૂજા વગેરે કરવા તે
ચૈત્ર પુ૦[સં] વિક્રમ સવતનો છઠ્ઠો માસ ૦રથ પુ૦ [સ] (સ) કુબેરનો બાગ -ત્રી વિ૦ ચૈત્રનુ, ચૈત્રથી શરૂ થતુ(૨) સ્ત્રી૦ચૈત્રની પૂનમ
ચૈયું ન૦ ખાટલાની દોરી - વાણ
ચૈલ ન૦ [સં] ચેલ, વસ્ત્ર
ચો પુ૦, સ્ત્રી૦ અભરખો, ચડસ
ચો (ચો) વિ૦ [સ चतुर् પ્રા चो, चउ] (સમાસની શરૂઆતમા) 'ચાર' એવુ બતાવતો પૂવગ ઉદા૦ 'ચોતરફ'
ચોક (ચો) વિ૦ ['ચોકવુ' ઉપરથી] સ્થિર, વશ
ચોક(-કુ) (ચો) વિ૦ [જુઓ ચોક પુ૦] ચાર ગણુ (આકમા, જેમ કે ચાર ચોક ૧૬)
ચોક (ચો) પુ૦ [સં चतुष्क, प्रा. चउक्क ઉપરથી] વચ્ચેની ચોખડી ખુલ્લી જગા (૨) આગણા આગળની ખુલ્લી જગા (૩) વસતી વચ્ચેની ખુલ્લી જગા (૪) બજાર, ગુજરી (૫) પળ, ક્ષણ (૬) ચાર કડાઓની ટૂક (૭) [પાસાની રમતમા] ચારનો દાવ [-પૂરવા=ચોકમા સાથિયા પાડવા (૨) મગળકાર્ય કરવુ (૩) શેખચલ્લીના વિચાર કરવા] ૦પ્રબંધ પુ૦ એક ચિત્રકાવ્ય

ચોકઠુ (ચો) ન૰ [प्रा चउकट्ठी (स चतुर्+ काष्ठी)] બારી કે બારણા બેસાડવા ચાર લાકડા સાલવીને કરેલો ચોખંડો ઘાટ (૨) એવો કોઈ ચોખંડો ઘાટ, 'ફ્રેમ' (૩) [લા] યુક્તિ, બાજી. [**–બેસવું, –બેસી જવું**= સાવે સાવો બરાબર મળી જવો (૨) (યુક્તિ–બાજી ગોઠવાઈ જવી (૩) વિવાહ ગોઠવાવો, મેળ ખાવો **ચોકઠે ચઢવું**= ઉમરે ચડવુ, ઘેર જવુ (૨) સબધ રાખવો] (૪) [प्रा चउक्क પરથી] શેરી કે પોળનુ ચકલુ- ચોગાન

ચોકડી (ચો) સ્ત્રી૰ [स चतुष्क, प्रा चउक्क ઉપરથી] × આવી આકૃતિ (૨) ઓરડામા (સામાન્ય રીતે તેના ખૂણામા) પાણી ઢોળવા કરવામા આવતુ ખાળવાળુ કડિયા કામ (૩) ચારની ટોળી ઉદા૰ ચડાળ-ચોકડી (૪) ચાર યુગનો સમુદાય [**–કાઢવી**= ચોકડીનો આકાર ચીતરવો (૨) ખાળ કે મોરીને માટે ચોકડી કરવાની જગા રાખવી કે તે કરવી **–પડવી**= લખાણ ખોટુ હોવાથી તેના ઉપર પરીક્ષકે ચોકડી ખેચવી, નપાસ થવુ **–મૂકવી**= ખોટુ ઠરાવવુ, રદ કરવુ (૨) નપાસ કરવુ (૩) ગેરહાજરીની નિશાની કરવી (શાળા વગેરેના હાજરીપત્રકમા)] **–ડિયુ** વિ૰ ચોકડીઓવાળુ, ચોકડી ભાતનુ (૨) ન૰ તેવુ સ્ત્રીનુ વસ્ત્ર

ચોકઠું (ચો) ન૰ [स. चतुष्क ઉપરથી] કાનનુ એક ઘરેણુ (૨) ગાડા ઉપર માલ ભરવા મૂકવામા આવતુ લાકડાનુ પાજરુ (૩) ઘોડાના મોમા રહેતો લગામનો લોઢાનો ભાગ (૪) ચોકડી × (તુચ્છ કારમા) (૫) [લા] લગામ, અકુશ, દાબ (૬) રેશમના ભરતની એક તરેહ (૭) ચારનો સમુદાય

ચોકલિયું (ચો) વિ૰ [ચો (सं चतुर्=ચાર) + કલા] ચાર કલા – માત્રાવાળુ (પિગળ)

ચોકવટી (ચો) સ્ત્રી૰ [ચોક+વટી (सं वर्त्मन्= રસ્તો)] ચાર રસ્તા મળતા હોય એવુ સ્થળ-ચકલુ

ચોકવું (ચો) અ૰ ક્રિ૰ જુઓ ચોકવુ (૨) સ૰ ક્રિ૰ [?] માપવુ (૩) ઊભુ કરવુ, રોપવુ

ચોકસ (ચો) વિ૰ [સર૰ हि, म चौकस, स. चतु + कष्?] ચોક્કસ, નક્કી, બરાબર (વસ્તુ) (૨) સાવધાન (૩) ખાતરીદાર (માણસ) (૪) અ૰ નક્કી, અવશ્ય **૦પણું** ન૰ **–સાઈ** સ્ત્રી૰ ચોકસપણું (૨) ખાતરી (૩) સાવધાની, ખબરદારી [**–રાખવી**= સાવધ રહેવુ] **–સી** પુ૰ સોનારૂપાનો કસ કાઢનાર (૨) સોનારૂપાનો ધધો કરનાર (૩) એક અટક (૪) સ્ત્રી૰ જુઓ ચોકસાઈ

ચોકાધર્મ (ચો) પુ૰ ['ચોકો' ઉપરથી] રસોઈના ચોકાના–ખાનપાનાદિના નિયમો વગેરે પાળવા તે કે તેટલામા મનાતો ધર્મ

ચોકિયાત (ચો) પુ૰ ['ચોકી' ઉપરથી] ચોકી કરનાર, રખવાળ

ચોકિયુ (ચો) ન૰ [स चतुष्क ઉપરથી] ચાર બળદનુ ગાડુ

ચોકી સ્ત્રી૰ [प्रा दे चउक्किया, स चतुष्किका સર૰ हि. चौकी] રખેવાળને રહેવાનુ સ્થાન; 'ગેટ' (૨) રખેવાળી (૩) તપાસ, સભાળ (૪) [જકાત લેવાનુ] નાકુ (૫) એક જાતનુ ઘરેણુ (૬) નાનો બાજઠ [**–ઉપર હોવું**= ચોકીના કામ ઉપર હોવુ **–કરવી**= ચોકીનુ કામ કરવું, દેખરેખ રાખવી **–પર લઈ જવું**= પોલીસ-'ગેટ' ફરિયાદ કરવા લઈ જવું **–બાંધવી** = દેવદેવીની દેખરેખના પ્રતીકરૂપ તાવીજ બાધવુ **–ભરવી**= રખેવાળી કરવી **–રાખવી** = ચોકી કરવી] **૦દાર** પુ૰ ચોકિયાત, રખેવાળ **૦દારી** સ્ત્રી૰ રખવાળી **૦પહે(–હો)રો** પુ૰ ચોકી અને પહેરો, સખત જાપતો **ચોકી-પહેરામાં મૂકવું, રાખવું**= સખત જાપતા હેઠળ રાખવુ **ચોકીપહેરો રાખવો**= જાપતો રાખવો **ચોકીપહેરો મૂકવો, ગોઠવવો**= ચોકી અને પહેરાનો જાપતો કરવો] **૦બંધ** પુ૰ એક ચિત્રકાવ્ય **૦વાળો** પુ૰ ચોકિયાત

ચોકો (ચો) પુ૰ [स चतुष्क] ચાર ખૂણાવાળી જગા (૨) રસોઈ કરવા અબોટ કરેલી કે મરનારને સુવાડવા લીપી તૈયાર કરેલી જગા [**ચોકા પર લેવું, ઉતારવું**= મરણપથારીએ સુવાડવુ **ચોકેથી ઊઠવું**= મરણની અણીએ પહોચી સાજા થવુ **ચોકે નાખવું**= મરણ-પથારીએ સુવાડવુ **ચોકે પડવું**= મરવાની તૈયારીમા હોવુ **ચોકે લેવું**= જુઓ ચોકે નાખવુ **ચોકો કરવો**= રસોઈ કરવાની જગામા અબોટ કરવો (૨) મરનારને સુવાડવા ગાયના

છાણનો હાથ ફેરવી જગા તૈયાર કરવી. ચોકો દેવો,-વાળવો = અબોટ દઈ ચોકો કરવો (૨) ગોટાળો કરવો, કામ બગાડવુ]
ચોકો(-ક્કો) (ચો) પુ૰ [सं चतुष्क] ચારની સજ્ઞાવાળુ ગજીફાનુ પત્તુ
ચોક્કસ, ૰પણું જુઓ 'ચોકસ'મા
ચોખ વિ૰ [सं. चोक्ष, दे चोक्ख] ચોખ્ખુ (૨) સ્ત્રી૰ ચોખ્ખાઈ (૩)[લા]નિકાલ ૰ડિ(-લિ)યાત વિ૰ વટાળ વિનાનું ૰ડિ(-લિ)યાવેડા પુ૰બ૰વ૰ વટાળ બહુ પાળતા હોઈએ એમ બતાવવુ તે ૰ડિ(-લિ)યું વિ૰ [સર૰ दे चोक्खलि] ચોખલિયાત (૨) શુદ્ધિ કે નીતિનો અતિ આગ્રહ રાખનાર ૰વટસ્ત્રી૰ચોખ્ખાઈ, પવિત્રતા(૨)સ્પષ્ટતા(૩)[લા]નિકાલ, ખુલાસો
ચોખણુ'(ચો?)ન૰[ચો=ચાર+ખણુ?]ગામડાનો સમુદાય (૨) પરગણુ
ચોખંડ (ચો) વિ૰ જુઓ ચોખંડુ (૨) પુ૰ ચોખડી આકૃતિ (૩) [ચો = ચાર+ખડ] ચારે ખડ (પૃથ્વીના) -ડું વિ૰ ચારખૂણિયુ (૨) ચોરસ (૩) ચાર ખડવાળુ
ચોખા પુ૰ બ૰ વ૰ [दे चोक्ख પરથી ?] (ડાગર ભરડીને કઢાતુ) એક અનાજ [-ઓરવા = રાધવા માટે ચોખા આવણમા નાખવા -ઊભા રહી જવા=ભાતમા અમુક દાણા કાચા રહી જવા -ચઢાવવા=દેવમૂર્તિની ચોખા વડે પૂજા કરવી (૨) ખુશામત કરવી (૩) ચોખા મૂકવા, નોતરુ દેવુ -ચવરાવવા = મંતરેલા ચોખા ચવરાવી ગુનેગાર પકડવાનો પ્રયોગ કરવો -ચોડવા= કપાળે અક્ષત કંકુ ચોડવા(૨) કલ્યાણ ઇચ્છવું -નાખવા,-વેરવા = સ્ત્રીએ નાતરુ કરવુ (૨) ખોળો ભરવો, સીમત કરવુ -મૂકવા = આમંત્રણ આપવુ -મૂકવા જવું = નોતરું આપવા જવુ -ભેગી ઇયળ = મોટા ભેગુ નાનુ તારા ચોખા ખાઉં',-ખાદું',-રાંધુ = તુ મરે! (એક ગાળ)] ૰પૂર વિ૰ એક ચોખા જેટલુ (માપ કે વજનમા) (૨) [લા] જરાક ૰ભાર વિ૰ એક ચોખાના વજન જેટલુ (૨) [લા] જરાક ૰વા વિ૰ ચોખા જેટલુ (માપમા). -ખો પુ૰ ચોખાનો દાણો
ચોખાની (ચો) સ્ત્રી૰ [ચો = ચાર+ખાનુ]એક જાતનુ ભાતીગર લૂગડુ
ચોખાસું વિ૰ ['ચોખ્ખુ' ઉપરથી] જુઓ ચોખલિયાત; વટાળ વિનાનુ
ચોખાળવું સ૰ ક્રિ૰ ['ચોખ્ખુ' ઉપરથી] સાફ કરવુ (૨) ચોખ્ખું-ખુલ્લુ-સ્પષ્ટ કરવુ
ચોખિયાત વિ૰ ચોખડિયાત (?)
ચોખું વિ૰, -ખાઈ સ્ત્રી૰, ૰ચટ વિ૰, ૰ફૂલ વિ૰ જુઓ 'ચોખ્ખુ'મા
ચોખૂણ(-ણિયુ) (ચો) વિ૰ [ચો=ચાર+ખૂણો] ચાર ખૂણાવાળુ
ચોખૂટ (ચો) વિ૰ [સર૰ प्रा. चउक्कुट्ट हिं. चौखूँट] ચારે દિશાની મર્યાદામા આવતુ-તમામ(૨)અ૰ ચારે ખૂણાઓમા-ચારે બાજુ
ચોખ્ખું વિ૰ [दे चोक्ख] સ્વચ્છ (૨) ભેળ વગરનુ(૩)સાચું; પ્રમાણિક (૪) ખુલ્લુ, સ્પષ્ટ. [-કરવું =સાફ કરવુ(૨)સ્પષ્ટ કરવુ(૩)ગોટાળો કાઢી નાખવો (૪) ખતમ કરવુ -કહેવું = સાફસાફ કહેવુ,બેધડક કહેવુ ચોખ્ખો હાથ, ચોખ્ખો માણસ = પ્રમાણિક-ઘાલમેલ ન કરે તેવો માણસ ચોખ્ખો હિસાબ = સ્પષ્ટ કે ગોટાળા વિનાનો હિસાબ]. -ખ્ખાઈ સ્ત્રી૰ સ્વચ્છતા; શુદ્ધતા (૨) પ્રામાણિકતા, નિખાલસતા ૰ચટ વિ૰ બિલકુલ ચોખ્ખુ ૰ફૂલ વિ૰ ફૂલ જેવુ-ખૂબ ચોખ્ખુ
ચોગઠ (ચો) સ્ત્રી૰ [ચો=ચાર+ગંઠ (ગાઠ)] ચોરીની આસપાસ બાધેલી દોરીની ગાઠ (૨) ચારે છેડે ગઠાવુ તે, લગનની ગાઠ
ચોગડો (ચો) પુ૰ [सं चतुर्, प्रा चउ ઉપરથી] ચારનો આકડો, '૪'
ચોગણું (ચો) વિ૰ [सं चतुर्गुण] ચાર ગણુ
ચોગમ(-રદમ) (ચો) અ૰ [ચો=ચાર+ગમ, કે ગરદમ (गिर्द फा)] ચારે દિશામા; ચોમેર. -મૉં અ૰ + ચોગમ
ચોગાન (ચો) ન૰ [फा.] ખુલ્લી જગા, મેદાન
ચોગો પુ૰ [तु चूगा? हिं. चोगा] ઝભ્ભો
ચોઘડિયાં (ચો) ન૰બ૰વ૰ [ચો = ચાર + ઘડી] ચાર ચાર ઘડીને આંતરે વગાડાતા નગારાં.

[-વાગવાં=[લા] -ની તૈયારી થવી· -નુ બનવુ નજીક હોવુ]
ચોઘડિયું (ચો) ન૦ [ચો=ચાર + ઘડી] ચાર ઘડી જેટલો વખત (૨) મુરત [-જોવું=મુરત ખોળવુ-નક્કી કરવુ] [પટેલ(૨)નાતનો પટેલ
ચોઘલો (ચો) પુ૦ [સર૦ મ चौघला] ગામડાનો
ચોચ ન૦ [સં] વલ્કલ, છાલ
ચોજ સ્ત્રી૦ (કા)તર્ક, દલીલ,બુદ્ધિની સૂક્ષ્મતા -જાળું વિ૦ ચોજવાળુ
ચોજાવો (ચો) પુ૦ [ચો=ચાર+જાવા] જાવાથી આવતી ચાર તેજાનાની વસ્તુઓ-લવિંગ, ઇલાયચી,તજ અને જાયફળ(૨)ગરમ મસાલો, તેજાનો
ચોટ સ્ત્રી૦[हिं,सं. चुट्=તોડી પાડવુ]આઘાત; પ્રહાર,મુક્કી(૨)દાવ,લાગ(૩)એક જાતનુ જાદુ-મારણ, મૂઠ (૪) નિશાન (તીર, ગોળીનુ) [-આવવી=વાગવુ, ઘા થવો, મચકોડાવુ -મારવી=ઝડપ મારવી (૨) ઘા કરવો (૩) નિશાન મારવુ (૪)મૂઠ વગેરે મારી જીવ લેવો -વાગવી,-લાગવી=ધાર્યો ઘા થવો, દાવ ફાવવો (૨)જુઓ ચોટ આવવી]૦દાર વિ૦ ચોટવાળું, તાકેડુ [મળવિકાર રહેવો]
ચોટ (ચોટ,)સ્ત્રી૦ ચોટવુ તે.[-રહેવી=બાળકને
ચોટડું,-ડૂક,-ણુ (ચો) વિ૦ ['ચોટવુ' ઉપરથી] ચોટી રહે-ખસે નહિ એવુ
ચોટણું (ચો) વિ૦ ['ચોટવુ' ઉપરથી] ચોટે એવુ; ચીકણું (૨) ન૦ ચોટેલી વસ્તુ
ચોટલી સ્ત્રી૦ [दे चोट्टी]શિખા(૨)નાળિયેરના ઉપરના રેસા. [-ઊભી થઈ જાય એવું=અતિશય ખાટું કે તીખુ -પકડવી=ખસે નહી એમ કબજામા લેવુ (૨) કાન પકડવો, કબૂલ કરાવવું -મંતરવી=દાવ પેચથી હરાવવુ -લઈજવી=છેતરવુ -હાથમાં આવવી=બરાબર કબજામા આવવું]-લો પું૦ વેણી અંબોડો [-ગૂંથવો,-વાળવો]
ચોટવું (ચો) સ૦ ક્રિ૦ [दे चुट्ट=ચોટેલુ] ચીકાશને લીધે વળગવુ (૨)[લા]આગ્રહપૂર્વક વળગવુ અડ્ડો જમાવવો (૩) અ૦ક્રિ૦ બેસવુ (તિરસ્કારમા)
ચોટાડવું સ૦ક્રિ૦ 'ચોટવુ'નુ પ્રેરક રૂપ
ચોટી પું૦ ['ચોટ' ઉપરથી] ચોટ-નિશાન-તાકનાર (૨) સ્ત્રી૦ [दे चोट्टी] ચોટલી (૩) મરણને ત્રીજે દિવસે દિલાસો દેવાની એક વિધિ
ચોટ્ટું વિ૦ [જુઓ ચોરટ્ટ] ચોરી કરવાની ટેવવાળુ (૨) લુચ્ચુ -ટ્ટાઈ સ્ત્રી૦
ચોડ (ચો) સ્ત્રી૦ [જુઓ ચોડો] વસ્તુઓનો જથ્થો (૨) વિ૦ [જુઓ ચોડુ] પહોળું. [-વળવું=પાયમાલ થવુ]-ડાઈ સ્ત્રી૦,-ડાણ ન૦ પહોળાઈ
ચોડણ (ચોડ) ન૦ ['ચોડવુ' ઉપરથી] (ના) ચોડવાનુ તે (ચાંદલો, ટીલડી ઇ૦)
ચોડવવું સ૦ ક્રિ૦ + (?) પકવવુ; ચડવવુ
ચોડવું (ચોડ') સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ 'ચોટવુ'] ચોટાડવુ (૨) જડવુ બેસાડવુ(જેમ કે ખીલી) (૩) લગાવવુ, ઠોકવુ (જેમ કે સોટી, ગાલ) (૪) બરોબર લાગે તેવો સચોટ આકરો બોલ કહેવો, જેમ કે કડક વેણ, ગાળ
ચોડાવવું (ચોડા') સ૦ક્રિ૦ 'ચોડવુ'નુ પ્રેરક રૂપ
ચોડું (ચો) વિ૦[हि चौडा] પહોળુ (૨) ચાર પડવાળુ, ચોવડુ
ચોડો (ચો)પુ૦એક ઉપર એક વસ્તુઓનો ખડકલો
ચોતરફ (ચો) અ૦ [ચો=ચાર + તરફ] ચારે બાજુ
ચોતરો (ચો) વિ૦ [सं चत्वर] મોટો ઓટલો, ચબૂતરો (૨) પોલીસચોકી, ચાવડી
ચોતારુ (ચો) વિ૦ [ચો=ચાર+તાર] ચાર તારવાળુ -રો પું૦ ચોતારા વણાટનુ કપડુ
ચોતાલ(-ળ) (ચો)વિ૦[ચો=ચાર+તાલ]ચાર તાલ-ઠોકવાળુ (ગાયન) (૨) પુ૦ સંગીતમા એક તાલ -લું(-ળું) વિ૦ ચોતાલ
ચોત્રીસ (ચો) વિ૦ [सं चतुस्त्रिंशत्, प्रा चउत्तीस] '૩૪' -સા પુ૦બ૦વ૦ ચોત્રીસ સાથે ૧ થી ૧૦ સુધીની સંખ્યાના ગુણાકારનો ઘડિયો
ચોથ (ચોથ,)સ્ત્રી૦ [सं चतुर्थ, प्रा चउत्थ] પખવાડિયાની ચોથી તિથિ (૨) વદ ચોથે કરવાનુ એક વ્રત (૩) જુઓ ચોથાઈ (૪) ન૦કહાના ૫ખિયારાનો નાનો ભાગ -થાઈ સ્ત્રી૦ચોથો

ભાગ(૨)ખંડણી તરીકે આપવાનો મહેસૂલનો ચોથો ભાગ. -થિયું વિ૰ચોથે દિવસે આવતું (૨) ન૰ ચોથો ભાગ (૩) નાના બાળકના મરણ પાછળ ચોથે દિવસે કરાતી ક્રિયા કે ભોજન -થિયો (૦તાવ) પું૰ ચોથે દહાડે આવતો તાવ -થું વિ૰ ક્રમમાં ત્રીજા પછીનું

ચોદ(-દિ)શ (ચો) અ૰ [ચો=ચાર+દિશા] ચારે દિશાઓમાં, ચોતરફ

ચોધરી (ચો) પું૰ [हिं. चौधरी, स चतुर्+धुरीण?] મુખ્ય ગાડીત, સારથિ(૨) સીમનું રક્ષણ કરવા બદલ પસાયતું ખાનાર(૩)જંગલી ડુંગરાઓમાં વસતી એક કોમ -રો પું૰ પોલીસપટેલ; ગામનો પટેલ (૨) ચોધરી કોમનો પુરુષ

ચોધાર (ચો) વિ૰ (૨) અ૰ [ચો=ચાર ધાર] પુષ્કળ (૩) વિ૰ ચોધારું. -રી સ્ત્રી૰ચાર બાજુઓવાળી એક સીંગ -રું વિ૰ ચાર ધારવાળું (૨)ન૰ચાર ધારવાળું એક હથિયાર

ચોધારો પું૰ એક વનસ્પતિ

ચોપ સ્ત્રી૰[સર૰ 'ચાપ'] ખત (૨) ઉત્સાહ (૩) જુઓ ચોબ [+ચારે બાજુએ

ચોપખે (ચો) અ૰ [ચો=ચાર+પખ (પક્ષ)]

ચોપગ(ગું) (ચો) વિ૰[ચો=ચાર+પગ]ચાર પગવાળું (૨) ન૰ જાનવર, પશુ

ચોપચીની સ્ત્રી૰[फा चोबचीनी]એક ઔષધિ

ચોપ(-પા)ટ (ચો) સ્ત્રી૰ સોગટાની રમત (૨) તે રમવાનું કપડું કે પાટિયું [-ખેલવી, -ઢાળવી,-માંડવી=ચોપાટનું કપડું પાથરી તે રમત શરૂ કરવી]

ચોપડ ન૰ [प्रा चोप्पड, 'ચોપડવું' ઉપરથી] (ચોપડવાનું) ઘી (૨) [ચો] વિ૰ [ચો=ચાર+પડ] ચાર પડવાળું

ચોપડવું સ૰ ક્રિ૰[प्रा चोप्पड]લગાડવું,લપેડવું

ચોપડાવવું સ૰ ક્રિ૰ 'ચોપડવું'નું પ્રેરક રૂપ (૨) ગાળ કે અપશબ્દ કહેવો

ચોપડી (ચો) સ્ત્રી૰ [ચો=ચાર+પડ?] પુસ્તક ૦ચુંબક વિ૰ ચોપડીઓમાં મશગૂલ રહેનાર -ડુ વિ૰ [ચો=ચાર+પડ] ચાર પડવાળું (૨) ન૰ ચાર પડવાળી પોટલી (૩) ચોપડી [તિરસ્કારમાં] [ચોપડાં કાઢવાં=ચોપડી ખૂબ વાચવી-ભણવી (વ્યંગ કે તુચ્છકારમાં)] -ડો પું૰હિસાબ લખવાની વહી.[-ઉકેલવો, -કાઢવો=વિગતવાર નોંધ કાઢવી, ઇતિહાસ કાઢવો. -રાખવો=વિગતવાર હિસાબ રાખવો (૨) વિગતે નોંધ રાખવી -વાંચવો=વિગતવાર ગુણદોષ કહેવા (૨) ભાગવત વગેરે મોટા ગ્રંથ વાચવા] [ખવરાવવું]

ચોપડું વિ૰ ચીકટું. [-કરવું=ઘી કે 'ચીકટ

ચોપણ સ્ત્રી૰ [જુઓ ચાપણ] કળ, યુક્તિ (૨) ન૰ ભોંય ટીપવાનું લાકડું ['૫૪'

ચોપન (ચો)વિ૰[सं चतु पञ्चाशत्, प्रा चउपन्न]

ચોપવું સ૰ ક્રિ૰ [સર૰ म चोपणें, જુઓ ચાંપવું] ખોસવું, રોપવું (૨) ટીપવું (૩) મારવું, ઠોકવું

ચોપાઈ (ચો) સ્ત્રી૰[स चतुष्पदी,प्रा चउपइया] એક છંદ (૨) ચારપાઈ, ખાટલો

ચોપાટ (ચો) સ્ત્રી૰ [ચો+પાટ] જુઓ ચોપટ (૨) સરખી સુધરેલી જમીન, ચોગાન (૩) પરસાળ જેવો બેઠકનો ભાગ, ચોપાડ

ચોપાડ (ચો) સ્ત્રી૰ [સર૰ हिं चौपाल=ખુલ્લી બેઠક] પરસાળ

ચોપાનિયું (ચો) ન૰ [ચો=ચાર+પાન] બે પાંચ પાનાનું પતાકડું,'પૅમ્ફલેટ'(૨) નાનકડું જાહેરનામું (૩) વર્તમાનપત્ર [એક છંદ

ચોપાયા (ચો) પું૰બ૰વ૰ [જુઓ ચોપાઈ]

ચોપાયો (ચો) પું૰ [જુઓ ચોપાઈ] ખાટલો, ચારપાઈ [(પાસું)] ચારે બાજુ

ચોપાસ (ચો) અ૰ [ચો=ચાર+પાસ

ચોપાળી (ચો?) સ્ત્રી૰ ક્યારડામાં નાળાં કે ખાડામાંથી પાણી લાવવાની એક રચના

ચોપાળો (ચો) પું૰ [સર૰ म चोपाळा, हिं चौपाल ચો+स फलक] હીંડોળાખાટ

ચોફાળ (ચો) પું૰ [ચો=ચાર+ફાળ] જાડી મોટી પિછોડી [-ઓઢવો=પોક મૂકીને રોવું (૨)દેવાળું કાઢવું, પાયમાલ થઈ જવું]

ચોફૂલું (ચો) ન૰ [ચો=ચાર+ફૂલ] ચોકડી, × + * આવું ચિહ્ન

ચોફૂલો (ચો) પું૰ [ચો=ચાર+ફૂલ=ખાનું?

કે સ फलक?)] પાનસોપારી વગેરે મૂકવાનો દાબડો [ચારે બાજુ

ચોફેર(-રી) (ચો) અ૰ [ચો = ચાર + ફેર]

ચોબ સ્ત્રી૰ [फा] નાની લાકડી, દંડૂકો (૨) છડી (૩) તબૂનો વચલો વાસ. **૦દાર** પુ૰ છડીદાર

ચોબગળુ (ચો?) ન૰ [સર૰ हिं चौबगला = કુરતા વગેરેમા બગલની નીચે અને કળીની ઉપરનો ભાગ] એક જાતનો ટૂંકો ડગલો

ચોબચીની સ્ત્રી૰ [फा] ચોપચીની [(કા)

ચોબવું સ૰ક્રિ૰ [સર૰ ચાપવુ, हिं चोभा] ડામવુ

ચોબંદી (ચો) વિ૰ [ચો = ચાર + બધ?] ચાર પડવાળુ (૨) ન૰ ચાર પડવાળી કાગળની આકૃતિ [ચોપાસ, ચારે બાજુ

ચોબાજુ(-જૂ) (ચો) અ૰ [ચો = ચાર + બાજુ]

ચોબિયો પુ૰ [સર૰ म चोबा = ગટ્ટો, ગોળો] કસુબી રંગ ગળનો સુવાળો પિંડો

ચોબો પુ૰ [हि चोबे, सं चतुर्वेदी, प्रा चउवेय] મથુરા તરફનો બ્રાહ્મણ (૨) [फा चोब] ઢોલ વગાડવાનો દડૂકો (૩) ઢોલ ઉપર પડેલો દડૂકાનો સોળ (૪) ['ચોબવુ' ઉપરથી] ચપકો, ડામ (૫) છૂંદણું

ચોબોલો (ચો) પુ૰ [ચો = ચાર + બોલ] ચાર લીટીનો એક પદબંધ

ચોભીલુ વિ૰ [જુઓ છોભીલુ] ભોઠુ

ચોમગ (ચો) અ૰ [ચો = ચાર+ગમ (વ્યત્યયથી), અથવા ચો + મગ (માર્ગ)] ચોપાસ, ચોમેર

ચોમટિયું (ચો) વિ૰ [ચો = ચાર + મૂઠ?] ચારે છેડે પહેરેલુ (વસ્ત્ર)

ચોમાસુ (ચો) વિ૰ [स चातुर्मासिक, प्रा चउम्मासिअ] ચોમાસામા થતુ **-સું** ન૰ વરસાદના ચાર મહિના, વર્ષાઋતુ

ચોમુખ(-ખુ) (ચો) વિ૰ [ચો = ચાર + મુખ] ચાર મો, બારણા કે બાજુઓવાળુ

ચોમુખી (ચે) સ્ત્રી૰ [જુઓ ચોમુખ] લાઠીની એક કસરત

ચોમેર (ચો) અ૰ [ચો = ચાર + મેર] ચારે તરફ

ચોર પુ૰ [स] ચોરી કરનાર માણસ, ઠગો [**-કોટવાળને દંડે** = ગુનેગાર છતા સામાને ગળે પડવુ - તેના પર આક્ષેપ કરવો **-પેસવો** (શરીરમાં) = શરીરમા ભારે રોગ દાખલ થવો. **ચોરનો ભાઈ ઘંટી-ચોર** = ચોર કે તેનો ભાઈ કહો, બધા સરખા, કોઈ કોઈથી ઊતરે નહિ, (સરખુ જ આક્ષેપને પાત્ર હોય, ત્યારે આમ કહેવાય છે) **ચોર(૦નાર)ને ચાર આંખ હોય** = ચોર ચારે બાજુથી સાવધ રહે છે] **૦આંક** પુ૰ માલ ઉપર લખેલો મૂળ કિમતનો છૂપો આકડો **૦કડી** સ્ત્રી૰ છૂપી કડી - નાનો આકડો. **૦ખલી** સ્ત્રી૰ ઉપરથી દેખાય નહિ એવો છૂપો ખાડો (પ્રાણીઓને ફસાવવાનો) **૦ખ ડ** પુ૰, **૦ખાનું** ન૰ (કબાટ પેટી ઇ૰નુ) છૂપુ ખાનુ **૦ખીલી** સ્ત્રી૰ છૂપી ખીલી - ચૂક **૦ખીસું**, **૦ગજવું** ન૰ છૂપુ ગજવુ **૦ગડી** સ્ત્રી૰ તાકો વાળવામા તરત ન પકડાય એમ વચ્ચે નાની ગડી કરી હોય તે (ગડી પરથી તાકાનુ માપ ગણનાર છેતરાય તે પરથી) **૦ગલી** સ્ત્રી૰ છૂપી ગલી **૦ગાંઠ** સ્ત્રી૰ ન સમજાય - ન છૂટે તેવી ગાઠ **૦ચખાર** પુ૰ [સર૰ हि. चोर-चकार] ચોર વગેરે, ચોર બે.ર. **૦દલાલ** પુ૰ ચોરનો દલાલ. **૦દાનત**, **૦દષ્ટિ**, **૦નજર** સ્ત્રી૰ ચોર જેવી ઝીણી છૂપી નજર (૨) [લા] ખોટી દાનત, અપ્રમાણિકતા **૦ફાનસ** ન૰ પ્રકાશ ગુપ્ત રાખી શકાય તેવુ ફાનસ **૦બજાર** પુ૰ સ્ત્રી૰,ન૰ જ્યા ચોરીનો માલ વેચાતો હોય તેવુ બજાર **૦બત્તી** સ્ત્રી૰ ચોરફાનસ **૦બાતમી** સ્ત્રી૰ છૂપી - જાસૂસ દ્વારા મળેલી બાતમી **૦બારી** સ્ત્રી૰ છૂપી બારી **૦વાટ** સ્ત્રી૰ છૂપો રસ્તો. **૦વાડો** પુ૰ ચોરો રહેતા હોય એ લત્તો **૦વિદ્યા** સ્ત્રી૰ ચોરી કરવાની વિદ્યા

ચોરઆમલી, ચોરઆંબલી સ્ત્રી૰એક જાતની આબલી [જાતનાં આમળા

ચોરઆમળાં, ચોરઆંબળાં ન૰બ૰વ૰ એક

ચોરટુ વિ૰ ['ચોરવુ' ઉપરથી, हिं चोरटा] ચોટ્ટુ **-ટાઈ** સ્ત્રી૰ ચોટ્ટાઈ

ચોરણી સ્ત્રી૰ [સર૰ स चलनी, चलनक, दे॰ चल्लनग = ચણિયો] લેંઘી સૂથણી **-ણો** પુ૰ સાથળ આગળ ઝૂલતો હોય એવો લેંઘો (૨) -મોટી ચોરણી

ચોરવું સ૦ક્રિ૦ [સં ચુર્] પારકાનું છૂપી રીતે લઈ જવું (૨) પૂરેપૂરું કામ ન દેવું, કસર રાખવી (જેમ કે હાથ પગ કે મન યા કામ ચોરવું)

ચોરસ (ચો) પુ૦ [સં ચતુરસ્ર, પ્રા ચઉરસ્સ] ચારે સરખી બાજુ ને સરખા ખૂણાની ચતુષ્કોણ આકૃતિ (૨) વિ૦ તેવા આકારનું, 'સ્ક્વેર' (ગ) **–સાવવું** સ૦ક્રિ૦ ચોરસ કરવું **–સી** સ્ત્રી૦ ચોરસ આકારની તખતી (૨) સુતારનું એક ઓજાર (૩) સ્ત્રીઓની કોટનું ઘરેણું–ચોકી (૪) ચોખંડું છજું. **–સું** ન૦ ચોખંડો કકડો **–સો** પુ૦ જાડા કાપડનો ચોરસ કકડો (૨) વિશેષ પહોળી એક પિછોડી

ચોરાઉ વિ૦ ['ચોર' ઉપરથી] ચોરાયેલું

ચોરાચોર(–રી) સ્ત્રી૦ ['ચોરવું' ઉપરથી] ચોર-ચોરા, વારવાર જ્યાં ત્યાં ચોરવું તે (૨) માહોમાંહે અરસપરસ ચોરી થયા કરવી તે

ચોરાણું(–ણું) (ચો) વિ૦ [સં ચતુર્ + નવતિ, પ્રા ચઉણઉઇ] '૯૪'

ચોરાસી(–શી) (ચો) વિ૦ [સં ચતુરશીતિ, પ્રા ચઉરાસી] '૮૪' (૨) સ્ત્રી૦ બ્રાહ્મણોની ચોરાશી–બધી નાતોનું જમણ [**–કરવી, જમાડવી** = બ્રાહ્મણોની બધી નાતોનું જમણ કરવું **–નો ફેરો** = ૮૪ લાખ યોનિમાં જન્મવાની ઘટમાળ (૨) જેનો છેડો ન આવે એવું કામ **–બંદરનો વાવટો** = વેપારનું બહુ મોટું મથક. **–બંદરનો વાવટો ઊડવો** = દેશદેશાવર વેપાર કરી બહુ ધન મેળવવું]

ચોરિયું વિ૦ ['ચોર' ઉપરથી] લૂટનારું (વહાણોને) **–યો** પુ૦ ચાંચિયો

ચોરી સ્ત્રી૦ ['ચોરવું' ઉપરથી] ચોરવું અથવા ચોરાવું તે (૨) ચોરનો ધંધો [**–ઉપર શિરજોરી** = જુઓ ચોર કોટવાળને દંડે **–નું મો કાળું** = ચોરીના ધનથી તવંગર ન થવાય, છેવટે ચોરીથી નુકસાન જ થાય **–નો માલ** = ચોરાયેલો માલ] **૦ચપાટી** સ્ત્રી૦ ચોરવું–છીનવી લેવું તે (૨) કોઈ જાતની ચોરી અથવા ગુનો **૦છૂપી** સ્ત્રી૦ ચોરી કે ગુપ્તતા [જેમ કે ચોરીછૂપીથી]

ચોરી (ચો) સ્ત્રી૦ [દે ચઉરી] માંયરું, વરકન્યા પરણવા બેસે છે તે મંડપ [**ચોરીમાંથી દાંત કકડાવવા, કચકડવા** = લગ્ન થતાં વેંત અણબનાવ થવો (૨) શરૂઆતમાં જ ઝઘડો થવો **ચોરીમાંથી રંડાપો** = લગ્નમંડપમાં જ પતિ ગુજરી જવો (૨) વેપાર માંડતાં જ દેવાળું નીકળવું] **૦ફેરો** પુ૦બ૦વ૦ ચોરીમાં વરકન્યાને ફેરવાતા ફેરા

ચોરો (ચો) પુ૦ [દે ચઉરય] ગામમાં સહુને બેસવાની જગા (૨) પોલીસથાણું, 'ગેટ' (૩) મોટો ઓટલો

ચોલ સ્ત્રી૦ [સં] મજીઠ (૨) પુ૦ (સં) કોરો-મંડળ કિનારાના એક પ્રદેશનું પ્રાચીન નામ **–લૈયું** વિ૦ ચોલ તરફ થતું (નાગરવેલનું પાન)

ચોલમોગરો પુ૦ એક વનસ્પતિ

ચોવટ (ચો) પુ૦,ન૦ [ચો = ચાર + વાટ] ચકલું, બજાર, ખુલ્લી જગા (૨) પંચનો નિર્ણય–ચુકાદો (૩) અ૦ જુઓ ચોવાટ. [**–વળવું** = બગડવું, પાયમાલ થવું] (૪) સ્ત્રી૦ પંચાત, (લાંબી ડાહ્યડાહી) ચોળાચોળ **–ટિયણ** વિ૦ સ્ત્રી૦ ડાહ્યડાહી **–ટિયું** વિ૦ ડાહ્યડાહ્યું (૨) ન૦ પંચનો ચુકાદો **–ટિયો** પુ૦ ચોરે બેસનારો, આગેવાન પુરુષ, પંચ

ચોવટી સ્ત્રી૦ ખુટામણી (કા ?)

ચોવડું (ચો) વિ૦ [ચો = ચાર + પડ ?] ચાર પડવાળું (૨) ચાર ગણું

ચોવાટ(–ટે) (ચો) અ૦ [ચો = ચાર + વાટ] ચોતરફ, બધી બાજુએ

ચોવાડ (ચો) વિ૦ [ચો = ચાર + વાડ] ચારે બાજુએ વાડવાળું (૨) પુ૦, ન૦ તેવું ખેતર (૩) પુ૦ [?] ચોરાશીનું જમણ

ચોવાડો (ચો) પુ૦ [જુઓ ચોવાડ] ઢોર બકરાં ચરતાં હોય તે સ્થળ

ચોવિહાર (ચો) સ્ત્રી૦ સૂર્યાસ્ત પછી નહિ જમવાનું [વ્રત (જૈન)

ચોવીસ (ચો) વિ૦ [સં ચતુર્વિંશતિ, પ્રા ચઉવ્વીસ] '૨૪'

ચોવું સ૦ક્રિ૦ ઘોચવું, ખોસવું (કાઢવામાં કે [કપડામાં)

ચોશિયું (ચો) ન૦ રાઈના દાણા જેટલું વજન

ચોપ પુ૦ [સં] શોષ; દાહ (૨) સોજો (વૈદકમાં) (૩) ચૂસવું તે

ચોષણ ન૦[મ] ચોષવુ તે ૦યંત્ર પુ૦ ચોષણ કરનારું યંત્ર
ચોષવું સ૦ ક્રિ૦ [સં. चूष्] ચૂસવું
ચોષ્ય વિ૦[મ] ચૂસવા લાયક(૨)ન૦ ચૂસીને ખાવાનુ ખાદ્ય ['૬૪'
ચોસઠ (ચો) વિ૦ [સં चतु षष्टि, प्रा. चउसट्ठि]
ચોસર (ચો) વિ૦ [દે चउसर] જુઓ ચોસેરુ (૨) સ્ત્રી૦ ચાર દોરીવાળો ગળચવો (૩) ચાર સેરનુ ભરત – ગૂંથણ (૪) સોગટાં વડે રમાતી એક બાજી (૫) ચારની જોડ (બળદની)
ચોસલુ (ચો) ન૦ ['ચોરસ' ઉપરથી ?] ગચિયુ
ચોસિયુ (ચો) ન૦ સોળ મણનુ વજન (કા)
ચોસેરુ (ચો) વિ૦ [જુઓ ચોસર] ચાર સેરવાળુ
ચોહદ (ચો) સ્ત્રી૦ [ચો=ચાર+હદ]ચારે હદ
ચોહાણુ (ચો) પુ૦ [સર૦ हिं चौहाण, प्रा चाहुआण] જુઓ ચૌહાણ
ચોળ વિ૦ [જુઓ ચોલ=મજીઠ] ('રાતુ' અને 'લાલ સાથે 'ખૂબ' એ અર્થમા) (૨) સ્ત્રી૦ ['ચોળવુ' ઉપરથી]ચોળવાની ક્રિયા ૦વચોળ સ્ત્રી૦ મનની ચોળાચોળ
ચોળ(-ળાઈ,-ળી) (ચોળ,) સ્ત્રી૦ [જુઓ ચોળા] ચોળાની સીગ
ચોળવું સ૦ક્રિ૦ ઘસવુ – મસળવુ (૨) [લા] ચૂંથવુ, વારવાર ઉથલાવવુ,બગાડવું [ચોળીને ચીકણુ કરવું=ચોળાચોળ કરીને બગાડવુ – લબાવવુ] ચોળંચોળા સ્ત્રી૦ ચોળાચોળ
ચોળા (ચો) પુંબ૦વ૦ [દે. चवलय] એક કઠોળ ૦ઈ, ૦ફલી, –ળી સ્ત્રી૦ ચોળ
ચોળાઈ (ચો) સ્ત્રી૦ જુઓ ચોળ
ચોળાચોળ(–ળી) સ્ત્રી૦ ['ચોળવુ' ઉપરથી] વારવાર ચોળવુ – ચૂંથવુ તે
ચોળિયા પુ૦બ૦વ૦ ગળાના કાકડા (૨) એ ફૂલવાથી થતુ દર્દ
ચોળિયું (ચો) ન૦ ['ચોલ'=મજીઠ ઉપરથી] (કા)કાઠિયાવાડી સ્ત્રીઓમા વપરાતુ લાલ કપડું
ચોળિયુ (ચો) ન૦ [ચોળા ઉપરથી ?] એક જાતના કાકરા
ચોળી સ્ત્રી૦[સ. चोली]સ્ત્રીઓનો ટૂકી બાયનો કબજો [–પહેરવી=[લા] બાયલુ થવુ] ૦ખંડ પું૦ ચોળીનુ લૂગડુ. ૦માર્ગ પું૦ કાચળિયો પંથ, વામમાર્ગ. ૦માર્ગી વિ૦(૨) પુ૦ વામમાર્ગી
ચોળી (ચો) સ્ત્રી૦ જુઓ ચોળ સીગ
ચોળીરોટલો પું૦ ['ચોળવુ'+રોટલો] [કા.] દૂધમા ચોળેલો રોટલો
ચોળો પું૦['ચોળવુ' ઉપરથી] પ્રવાહીમા ચોળીને કે ઉકાળીને બનાવેલુ પેય (૨) વિચારોની ઘડભાગ (૩) [म चोल, हि चोला] અગરખાનો કોઠો (૪) (સાધુ ફકીરો ઢીલો ખૂલતો પહેરે છે એવો) એક જાતનો ઝભ્ભો
ચોંક (ચો૦)સ્ત્રી૦[स चमत्क, प्रा चमक्क=ચમકવુ, સર૦ हिं. चौंक]ચોંકવુ તે.[–ખાવી=ચોંકવુ, ચમકી જવુ] ૦વું અ૦ક્રિ૦ ભડકવુ, ચમકવુ
ચોંચલાં ન૦બ૦વ૦ [हि चोंचला, चोचला म चोचला] નખરા (૨) હાસી, મશ્કરી
ચોંચલુ વિ૦ [જુઓ ચોંચલા] ઉછાંછળુ, તોફાની (૨) ચૂખળુ
ચોંટવુ (ચો૦) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ચોટવુ] વળગવુ
ચોંટાડવું (ચો૦) સ૦ક્રિ૦ ચોટાડવુ
ચોંટિયો (ચો૦)પુ૦,ચોંટી સ્ત્રી૦[દે चहुतिया] ચૂંટી ચોંટિયાટવું સ૦ક્રિ૦ ચૂંટિયાટવુ
ચૌક ન૦ [સં चतुर्वर्त्मकम् ?] બજાર
ચૌડ(–લ),૦કર્મ ન૦ [स] જુઓ ચૂડાકર્મ
ચૌદ વિ૦ [સં. चतुर्दश, प्रा चउद्द(०स)] '૧૪' [–ચોકડીનું રાજ્ય=ચિરકાલ પહોચે એવું વિશાળ રાજ્ય –ભુવન એક થવાં=ગજબ થવો, પ્રલય થવો] ૦મું વિ૦ ક્રમમા ૧૩ પછી આવે એવુ (૨) ન૦ માણસના મરણને ચૌદમે દિવસે કરાતો જમણવાર ૦મું રત્ન (–તન) ન૦ અમૃત (૨) [લા]માર, દંડ ૦ભ(–ભુ)વન, ૦લોક પુ૦બ૦વ૦ ભૂર્લોક, ભુવર્લોક, સ્વર્લોક, મહર્લોક,જનલોક,તપોલોક સત્યલોક વા બ્રહ્મલોક, અતલ, વિતલ, સતલ, રસાતલ, તલાતલ, મહાતલ અને પાતલ (૨) સમગ્ર બ્રહ્માડ, આખુ વિશ્વ ૦રત્ન ન૦બ૦વ૦ સમુદ્રમંથનમાથી નીકળેલા ચૌદ રત્ન (લક્ષ્મી, કૌસ્તુભ, પારિજાતક, સુરા, ધન્વતરી, ચદ્રમા, કામદુઘા, ઐરાવત, રભા,

સાતમુખી ઘોડો, ઝેર, સારંગ ધનુષ, પાંચજન્ય શંખ, ને અમૃત) ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ પ્રાચીન ચૌદ વિદ્યાઓ – ચાર વેદ, ૭ વેદાંગ, ધર્મ, પુરાણ, ન્યાય ને મીમાંસા. ૦શ(–સ) સ્ત્રી૦ પખવાડિયાની ચૌદમી તિથિ

ચૌદશિયો પું૦ (ચ. ?) વિઘ્નસંતોષી માણસ

ચૌર પું૦ [સં] ચોર ૦તા,–રી સ્ત્રી૦, –ર્ય ન૦ ચોરી

ચૌલ, ૦કર્મ ન૦ [સં.] જુઓ ચૌડ

ચૌહાણ પું૦ [જુઓ ચોહાણ] એ નામની રજપૂત શાખાનો પુરુષ

ચ્યવન પું૦ [સં.] (સં.) એક ઋષિ (૨) પતન. ભ્રષ્ટતા

ચ્યવવું અ૦ક્રિ૦ [સં. च्यु] પડવું, ચ્યુતિ થવી

ચ્યુત વિ૦ [સં] પડેલું; ભ્રષ્ટ થયેલું –તિ સ્ત્રી૦ પતન (૨) ખામી (૩) સ્ખલન, ભૂલ

છ

છ પું૦ [સં] તાલુસ્થાની બીજો વ્યંજન. ૦કાર પું૦ [સં] છ અક્ષર અથવા ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે છકારવાળું.

છ અ૦ [સર૦ મ] [ગ્રા૦] છિ', 'છટ' એવો તિરસ્કારવાચક ઉદ્ગાર

છ વિ૦ [સં षट्, प्रा. छ] '૬'. [–પાંચ કરી જવું = નાસી – છટકી જવું] ૦આંગળિયું વિ૦ (હાથે કે પગે) છ આંગળીવાળું. ૦એક વિ૦ આશરે છ ૦કાય સ્ત્રી૦ [प्रा. छक्काय] [જૈન] છ જાતના જીવ (પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેજકાય, વાયુકાય, વનસ્પતિકાય અને ત્રસકાય). ૦ખૂણ(–ણિયું)વિ૦છખૂણાવાળું, ષટ્કોણ

છક અ૦ [સર૦ મ छक; સં. चकित ?]દિગ્મૂઢ, ચકિત [–કરવું, –થવું] (૨) પું૦ છાક, તોર

છક ન૦ [સં षट्क, प्रा छक्क] (આંકમાં) છનો સમૂહ (એક છક છ, બે છક બાર)

છકછકાટ પું૦ [સર૦ 'ચકચકાટ'] ભભકો, ઠાઠ (૨) છાક, તોર [સુધી નાખેલું

છકછૂટું વિ૦ [સર૦ 'ચકચૂર'] એકઠું કરી

છકછોળ અ૦ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ છાકમછોળ

છકડી સ્ત્રી૦ [સં षट्, प्रा छक्क પરથી] છ કાગળની ચોકડી –ડું ન૦,–ડો પું૦છનો જથો

છકડો પું૦ [સં शकट, સર૦ મ छकडा] ગાડું; ખટારો (૨) જુઓ 'છકડી'માં

છકભૂક સ્ત્રી૦ (કા) લૂંટફાટ

છકવું અ૦ક્રિ૦ [સં. चक्, સર૦ हिं. छकना] બહેકી જવું, વંઠી જવું

છકાઈ સ્ત્રી૦ [સં. षट्क, प्रा. छक्क ઉપરથી] છ ઉપવાસનું એક જૈન વ્રત

છકાય સ્ત્રી૦ જુઓ 'છ'માં

છકાર, –રાન્ત [સં] જુઓ 'છ'માં

છકિયું ન૦ [સં. षट्क, प्रा छक्क ઉપરથી] છ બળદ જોડેલું ગાડું

છક્કડ સ્ત્રી૦[સર૦ મ]તમાચ, થપ્પડ(૨)ભૂલથાપ. (૩) પું૦ છક્કડિયો. [–આપવી, ખવરાવવી = તમાચ મારવી (૨) થાપ ખવરાવવી, છેતરવું –ખાવી = થાપોટ ખાવી (૨) ફસાવું, છેતરાવું –દેવી = જુઓ છક્કડ આપવી –મારવી, લગાવવી = લપ્પડ લગાવવી (૨) નુકસાનમાં ઉતારવું (૩)છેતરવું, થાપ આપવી(૪)સ્પર્ધામાં ચડી જવું.] [છ આંગળીવાળો માણસ

છક્કડિયો પું૦ [સં षट्क, प्रा छक्क પરથી]

છક્કલ સ્ત્રી૦ મોગટા રમવાની એક રીત

છક્કો પું૦ [સં. षट्क, प्रा. छक्क]છ ચિહ્નવાળું ગંજીફાનું પત્તું (૨)છ દાણાવાળો પાસો [છક્કા છૂટી જવા = નાઉમેદ થઈ જવું, નરમ પડી જવું, હિંમત હારી જવું,(પાંચ જ્ઞાનેંદ્રિય ને મન એ છ ઉપરથી)] ૦પંજો પું૦ સટ્ટાનો ખેલ કે ગંજીફાની એક રમત (૨) જુગાર (૩) [લા] દાવપેચ, દગલબાજી [છક્કે પંજે દોઢસો = પારકે પૈસે પરમાનંદ છક્કો પંજો રમવો =

જુગાર-સટ્ટો રમવો -રમી જવો=દાવપેચ કરી જવો, દગલબાજી કરી જવી.]
છખૂણુ, -ણિયું વિ૦ છ ખૂણા કે બાજુવાળુ (ષટ્કોણ)
છગ પુ૦ [સં] બકરો, છાગ [ઢચુપચુ
છગડગ વિ૦ ['ડગવુ' ઉપરથી] સગડગ,અસ્થિર,
છગડો પુ૦ [સ ષટ્, પ્રા છ(ગ)] છનો આકડો
છગન પુ૦ [સર૦ હિ =પ્યારુ નાનુ બાળક] (સ.)એક નામ (પુરુષનુ)
છગલ પું૦ [સ] છગ, બકરો (૨) ન૦ ભૂરુ વસ્ત્ર
છગાર સ્ત્રી૦ ટોચ, મથાળુ
છગોલુ સ્ત્રી૦ છગાર. ટોચ (ચ)
છચોક (ચો) અ૦ છડેચોક,ખુલ્લી રીતે,જાહેરમા
છચોર પુ૦ [સર૦ મ छचोर=બદફેલવાળુ, હલકટ, સ छित्वर પરથી ?] જાણીતો ચોર
છછઈ સ્ત્રી૦ વાવેતર થાય તેવી દરિયાકાઠાની જમીન
છ(૦ણુ) છણવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] છણછણ અવાજ કરવો (૨) ગણગણવું (૩) ઊકળવુ (પાણી) (૪) [લા] ગુસ્સે થવુ [ગુસ્સો
છ(૦ણુ)છણાટ પુ૦ ખણખણાટ (૨) મિજાજ,
છછરુ વિ૦ [જુઓ છીછરુ] ઊડુ નહિ તેવુ
છછું(-છૂં)દર(-રું) ન૦ [સં छछुंदर, દે छच्छुंदर] ઉદરના જેવું એક પ્રાણી (૨) એક જાતનુ દારૂખાનુ (૩) વિ૦ [લા] અડપલાખોર, તોફાની [-છોડવું=ગપ મારવી,ડિગ હાકવી -જેવું=અડપલાખોર -પકડવું, ગળવું= ના અધવચ મુકાય કે ના પૂરું કરાય, તેવી સ્થિતિમા આવવું (સાપે છછુદર ગળ્યા જેવી સ્થિતિ)] -રી સ્ત્રી૦ છછુદરની માદા. [-નાં છયે સરખાં=કોઈમા કશો ફરક નહી]
છછેકાઈ સ્ત્રી૦ સુઘડતા, ચોખ્ખાઈ
છછોરું વિ૦ છોકરવાદ બાળક બુદ્ધિનું, નાદાન -રાઈ, -રી સ્ત્રી૦
છછ્છો પુ૦ ['છ' ઉપરથી] છકાર છ અક્ષર
છજાવટી સ્ત્રી૦ ['છજુ' ઉપરથી] છજા ઉપરનુ નાનુ છાપરું, વાછટિયુ
છજાવવું સ૦ક્રિ૦ 'છાજવુ'નુ પ્રેરક (૨) છજુ કાઢી વરને શોભાવવુ (૩) ['છાજ' ૧ ઉપરથી] છાપરુ બનાવવુ, છાજ નંખાવવુ

છજુ ન૦ [પ્રા छज्ज=છાજવુ, શોભવુ, કે દે छज्जिआ=છછરી છાબડી ઉપરથી] ઝરૂખો
છટ અ૦ [રવ૦] ધુત્કારસૂચક ઉદ્ગાર, છીટ
છટ સ્ત્રી૦ [સર૦ છીટ=સૂગ, છટારો=દુર્ગંધ, છટ (ધુત્કાર) ઉપરથી ?] (ક) ગધ ૦કારવું સ૦ ક્રિ૦ છટ કહેવુ, ધુત્કારવુ
છટકવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિ. छटकना, પ્રા छुट्ट, સ छुट्=છૂટવું ઉપરથી ?] એકદમ છૂટવું-ખસવુ (૨) [લા] નાસી જવુ, સટકવુ
છટકિયું ન૦ ['છડકવુ'=છાટવુ ઉપરથી] ઠંડક માટે રાખવામા આવતો ભીનો રૂમાલ
છટકું ન૦ ['છટકવુ' ઉપરથી] દાવપેચ, જાળ [-માંડવું=જાળ ગોઠવવી, ફસાવવા કાવતરુ રચવુ]
છટા સ્ત્રી૦[સ] શોભા,કાતિ(૨)રીત, ખૂબી (૩) જુઓ અર્ચા ૦દાર વિ૦ છટાવાળુ
છટાછટ અ૦ [રવ૦]
છટારો પુ૦ [જુઓ 'છટ' સ્ત્રી૦] દુર્ગંધ
છટાંક ન૦ [છ + ટાક (સ टंक)] નવટાક
છટેલ વિ૦ [સર૦ મ ,'છટકવુ' પરથી ?] છકેલ; વઠેલ
છઠ સ્ત્રી૦ [જુઓ છટ્ઠી] પખવાડિયાની છટ્ઠી તિથિ (૨) પુ૦ [સ ષષ્ઠ, પ્રા छट्ठ] એકસાથે છ ટક ન ખાવાનુ વ્રત(જૈન) -ઠિયાત પુ૦ છઠનુ વ્રત કરનારો (૨) [લા] તેને અપાતુ જમણ (જૈન) -ઠિયાતી સ્ત્રી૦ છઠનુ વ્રત કરનાર સ્ત્રી (જૈન) -ઠિયું ન૦ ['છટ્ઠી' ઉપરથી] છટ્ઠીને દિવસે બાળકને ઓઢાડવામા આવતુ લૂગડુ -ટ્ઠી સ્ત્રી૦ [સ. षष्ठी, પ્રા छट्ठी] બાળકના જન્મ પછીનો છટ્ઠો દિવસ(૨) તે દિવસે કરવામા આવતી ક્રિયા [છટ્ઠીના લેખ=વિધાતાના લેખ, ભાવિ, નિર્માણ છટ્ઠીનું ઊખડેલુ = જન્મથી જ ઉદ્ધત ને વઠેલુ છટ્ઠીનું ધાવણ કાઢવુ, કાઢી નાખવું=ખૂબ ઊલટી થવી (૨) મરણતોલ માર મારવો] -ટ્ઠુ વિ૦ [સ षष्ठ, પ્રા. छट्ठ] ક્રમમા પાચ પછીનુ
છડ પુ૦ [હિ] લાબો બરુ (૨) ભાલાનો દાડો (૩) વાસ (૪) ['છડવુ', 'છાડવુ' ઉપરથી ?] ઝાડની છાલ (૫) [?] તાણ, પ્રવાહનુ જોર

(કા)(ક)(ડ,) સ્ત્રી૦ ['છડવું' પરથી] છડવું તે

છડકવું સ૦ક્રિ૦ [हिं छडकना] છાંટવું

છડવું સ૦ક્રિ૦ [दे छडिय=છડેલું; ખાંડેલું] ખાંડીને છોડાં જુદાં કરવાં (૨) [લા] મારવું, ઠોકવું [છડી નાખવું=મારવું, ઠોકવું (૨) ખૂબ પૈસા (છેતરીને) લેવા છડ્યાનું છડામણ=મહેનતનો બદલો છડી લેવું=છેતરીને કે બળજબરીથી કઢાવી લેવું]

છડા પું૦બ૦વ૦ (કંકુના) થાપા મારવા તે [છડા દેવા=કંકુના થાપા મારવા]

છડા પું૦બ૦વ૦ [સર૦ प्रा छडा=પરંપરા, न =અછોડો, સાંકળી] (સ્ત્રી કે બાળકનું) પગનું એક ઘરેણું

છડાણ ન૦ ['છડવું' ઉપરથી] છડતાં નીકળેલો ભૂકો, કુશકી -મણ ન૦ છડવાનું મહેનતાણું (૨) છડાણ -મણી સ્ત્રી૦ છડવાનું મહેનતાણું

છડિયાત વિ૦ જુઓ છડું

છડિયું ન૦ બેલગાડીમાં જનાર, મુસાફર, ઉતારુ

છડી સ્ત્રી૦ [જુઓ છડ, સર૦ म, स यष्टि?] સીધી પાતળી સોટી (૨) રાજચિહ્ન તરીકે રાજા આગળ રખાતો દંડ [-પોકારવી = નેકી પોકારવી] (૩) ગુલછડીનું ફૂલ (૪) સળી ઉપર ફૂલ બાંધી કરેલો ગોટો, કલગી. ૦દાર, ૦ધર, ૦વાન વિ૦ છડી ઝાલનાર (૨) પું૦ નેકી પોકારનાર, ચોબદાર [એકલી

છડીછાંટ વિ૦ સ્ત્રી૦ [છડું=છાડેલું?] છડેછડી,

છડીલો પું૦ [हिं. छडीला, स शैलेय પરથી] એક વનસ્પતિ

છડીસવારી સ્ત્રી૦ [છડું+સવારી] છડા-સાથ કે રસાલા વગર-એકલા જવું તે

છડું વિ૦ [प्रा छड्ड=છોડવું, તજવું પરથી] એકલું, સાથ વિનાનું (૨) [લા] કુંવારું (૩) છોકરાંછૈયાં વિનાનું ૦છડું વિ૦ સાવ છડું

છડેચોક અ૦ [છડું (-જતે)+ચોક=જાહેર જગા] ખુલ્લી રીતે, જાહેરમાં

છડો પું૦ 'છડા'નું એ૦વ૦ (જુઓ છડા) (૨) મોતીનો કંઠો (૩) [प्रा छड्डु=છોડવું?] છટકાવ

છણકછણક અ૦ [રવ૦]

છણકછોયું ન૦ (કા) છણકો

છણકપાકું સ્ત્રી૦, ન૦ છણકો અને પાકું (૨) [લા] છણકો, તરછોડ

છણકવું, છણકારવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦?] છણકો કરવો, ગુસ્સામાં બોલવું, તરછોડવું (૨) સૂપડા વડે ઝાટકવું

છણકારો પું૦ જુઓ ઝણકાર (૨) છણકો; તોર

છણકો પું૦ [રવ૦] ગરમ તેલમાં પાણીનો છાંટો પડવાથી થતો અવાજ (૨) ગુસ્સાનો બોલ, ગુસ્સો (૩) તુચ્છકાર, તરછોડ (-કરવો) ૦છાંકોટો પું૦ છણકો, ગુસ્સાનો બોલ, તરછોડ

છણછણ અ૦ [રવ૦] ૦વું અ૦ક્રિ૦ જુઓ 'છમછમવું' -ણાટ પું૦ જુઓ છમછમાટ

છણણણ અ૦ [રવ૦]

છણવું સ૦ ક્રિ૦ [दे छाणण=ચાળવું કે ગાળવું તે] બારીક કપડાથી ચાળવું કે ગાળવું (૨) [લા] બારીક તપાસ કરવી (૩) [प्रा छण, स क्षण्] ખણવું, નખથી વલૂરવું (૪) [લા] દબાઈ ગયેલી વાતને ફરી ઉખેળવી-છેડવી

છણણી, છણાવટ સ્ત્રી૦ છણવું તે

છણુંવણું અ૦ (કા) છિન્નભિન્ન

છત સ્ત્રી૦ [स सत्] હોવાપણું, હસ્તી (૨) પુષ્કળપણું ભરતી (૩) [स छत्र प्रा छत्त] ઓરડા કે મકાનના છાપરાનો અંદરનો ભાગ-'સીલિંગ', ચંદરવો, વિતાન (૪) વાખું અગાશી [-જડવી=છાપરાની અંદરની છત-'સીલિંગ' (શોભે એવી કારીગરીવાળી) કરવી] ૦રાયું વિ૦ છતું, ખુલ્લું, ચાહન ૦વંત(-તું) વિ૦ છત-વાળું, પુષ્કળ (૨) પૈસાદાર ૦વાડ સ્ત્રી૦ છત હોવી તે, પુષ્કળપણું -તાળું વિ૦ છતવાળું

છતારું વિ૦ [છ+તાર] છ તારવાળું (૨) ન૦ છ તારવાળું એક વાદ્ય [છતાં પણ

છતાં અ૦ [म सत् ઉપરથી] તોપણ ૦ય અ૦

છતું વિ૦ [म सत् ઉપરથી] જીવતું, વિદ્યમાન (૨) ચત્તું, સવળું (૩) સીધું પાસરું (૪) ઉઘાડું, જાહેર [-રાખવું=વંશવેલો ચાલુ રાખવો (૨) બધું ઠીક જાળવી રાખવું]

છતું(-ત્તા,-ત્તુ)પાટ વિ૦ ચત્તું, ચત્તુંપાટ

છતે અ૦ એક નકામો વપરાતો શબ્દપ્રયોગ (જેમ કે, છતે તમે ક્યારે આવશો?) (૨)

'છતુ'નુ 'સતિ સપ્તમી' પ્રયોગનુ રૂપ (જેમ કે છતે હાથે લૂલો છુ.)
છત્તર ન૰ જુઓ છત્ર
છત્તા(-ત્તું)પાટ વિ૰ જુઓ છતુપાટ
છત્ર ન૰ [સં] મોટી ભારે છત્રી (૨) રાજચિહ્ન તરીકે વપરાતી છત્રી (૩) [લા] રક્ષણ કરનાર, પાલક. [-ધરવું=(રાજચિહ્ન તરીકે) છત્રને માથા ઉપર રાખવુ-બીજાએ ઓઢાડવુ] ૦ક વિ૰ છત્રીના આકારનુ (૨) ન૰ બિલાડીનો ટોપ, કાગછત્તર ૦છાયા સ્ત્રી૰ છત્રની છાયા (૨) [લા] આશ્રય ૦ધર, ૦ધારી પું૰ માથે છત્રવાળો, રાજા ૦પતિ પું૰ રાજા શહેનશાહ ૦પલંગ પું૰ છપ્પરપલંગ ૦પ્રબંધ, ૦બંધ પુ૰ છત્રના આકારમા વંચાય એવી કાવ્ય-રચના ૦ભંગ પુ૰ રાજ્ય ખોવુ તે (૨) પરતંત્રતા (૩) વિધવાપણુ -ાકાર વિ૰ છત્રના આકારનુ -ત્રી સ્ત્રી૰ તાપ તથા વરસાદથી બચવા માથે ઓઢવાનુ એક સાધન (૨)ગાડી, પલગ વગેરે પર હોતી છત-ઢાકણ [-ધરવી=માથે છત્રી ઓઢાડવી]
છત્રીશ(-સ) વિ૰ [સં षट्+त्रिंशत्, પ્રા छत्तीस] ૩૬' -શી(-સી) સ્ત્રી૰ ૩૬ નો સમૂહ -શે(-સે)ક વિ૰ આશરે છત્રીસ
છદ્મ ન૰[સં]છળકપટ (૨) બનાવટ, ઢોગ; બહાનુ
છનછન અ૰[રવ૰].-નિત વિ૰ છનછન કરતુ
છનાછની સ્ત્રી૰ [રવ૦] ઉપરાઉપરી છન છન અવાજ થયા કરવો તે (૨) [લા] પૈસાની રેલ છેલ. [-થઈ રહેવી સાથે પ્રયોગમા]
છન્ન વિ૰ [સં] ઢ કાયેલુ
છન્નુ(-ન્નું) વિ૰ [સં षण्णवति, પ્રા छण्ण-(-न्न)उ] '૯૬' [વિ૰ પું૰ વ્યભિચારી
છપગું [છ+પગ] છ પગવાળુ, છપાદ -ગો
છપડી સ્ત્રી૰ લુચ્ચાઈ; ઠગાઈ
છપડું વિ૰ [છ+પડ] છ પડવાળુ
છપતરું વિ૰['પતરુ' ઉપરથી? સર૰ 'ચપતરુ'] છાબરુ (૨) ઘસાઈને પાતળું થઈ ગયેલુ (૩) ન૰ એવું વાસણ કે સિક્કો
છપ(-પ્પ)ય પુ૰ [સં षट्पद] છપ્પો
છપ(-પ્પ)ર ન૰ [હિં, મ.; દે. छिप्पिर=ઘાસ (છાપરે ઢાકવાનુ) ઉપરથી ?] છાપરુ ૦ખાટ સ્ત્રી૰, ૦પલંગ પું૰(મચ્છરદાનીની) છત્રીવાળો પલગ ૦પગું વિ૰ ચાલતા જેનુ જમીન પર આખુ પગલુ પડે એવું (તે અભાગીનુ ચિહ્ન મનાય છે). ૦બંધ વિ૰ [સર૰હિં छप्परबंद] છાપરાવાળુ (૨)પુ૰છાપરુ બાધનારો કે છાનારો
છપવું અ૰ક્રિ૰ [સર૰ હિ छपना, મ. छपणें] છુપાવુ, સંતાવુ -વવું સ૰ક્રિ૰ (પ્રેરક)
છપાઈ(-મણ,-મણી) સ્ત્રી૰['છાપવુ' ઉપરથી] છાપવાનુ મહેનતાણુ (૨) છાપ, છાપણી. -ણ ન૰ છાપવાની ક્રિયા કે રીત -ણકામ ન૰ છાપકામ
છપાદ(-યુ) વિ૰ [છ+પાદ પ્રા छप्पय] છ પગવાળુ [ચોપાનિયું
છપાનિયું ન૰ [છ+પાન] છ પાનાનુ પતાકડુ,
છપાવવું સ૰ક્રિ૰ 'છપવુ', 'છાપવું'નુ પ્રેરક
છપાવું અ૰ ક્રિ૰ 'છાપવુ'નુ કર્મણિ (૨) છપવાની ક્રિયા થવી, 'છપવુ'નુ ભાવે (૩) [પતંગનુ] એકદમ નીચે પડવુ
છપ્પન વિ૰ [સં षट्पञ्चाशत्; પ્રા छप्पण्ण-(-न्न)] '૫૬'(૨)(૫૬ દેશ, ૫૬ ભાષા ને ૫૬ સંસ્કૃત કોશ છે એ સમજ પરથી)ઘણુ, અનેક, બહુ,બધુ [-ઉપર ભૂંગળો વાગવી=ખૂબ પૈસો હોવો(૨)બિલકુલ ધ્યાન ન જવુ, નચિંત-પણે ઘોરવુ -દેશનું પાણી પીવું=દેશ-દેશાતરમા મુસાફરી કરવી, જાતજાતના અનુભવ હોવા -ના વિતાડવા=ખૂબ પજવવું,ત્રાસ આપવો -ની છિનાળી કાઢવી=બધા છાના કામ ઉઘાડા પાડી ફજેતી કરવી -નો દેવાળયો =હમેશનો-નામીચો દેવાળિયો -મે પાને અ૰ છેક અજાણી અને ઓતાડી જગાએ -વખારી, -વેપારી=ઘણો વ્યવસાયી માણસ -વેપારી ને ભારો કૂંચી=કશુ કઈ નહી ને દમામ ઘણો -શાહ=જુઓ છપ્પન વેપારી] ૦ભોગ પુ૰ ઠાકોરજીને ધરાવવાની છપ્પન પ્રકારની રસોઈ(૨)[લા] દુનિયાના બધા ભોગવિલાસ -નિયો પુ૰વિ૰ સ. ૧૯૫૬મા પડેલો મોટો કાળ(૨)તે કાળના વખાનો માર્યો વટલાઈને થયેલો ખ્રિસ્તી.

(તુરુષ્કારમાં)[છપ્પનિયામાંથી આવેલું=અતિ ભૂખ્યું; દુકાળિયું]
છપ્પય પું૦ જુઓ છપ્પો ['છપર'માં
છપ્પર, ૦ખાટ, ૦પલંગ, ૦પગું, ૦બંધ જુઓ
છપ્પો પું૦ [પ્રા छप्पय] ૭ પદનો એક છંદ
છપ્પોસાત પું૦ પાસામાં ૭ ને તેની પો એમ સાત પડે તે
છબ, ૦છબ, ૦ક છબક અ૦[રવ૦] પાણીમાં કાંઈ અફળાવાનો અવાજ. ૦છબવું અ૦ક્રિ૦ 'છબછબ' અવાજ થવો. ૦છબાવવું સ૦ક્રિ૦ 'છબછબ' કરવું (૨) તેમ કરતાં કપડું ધોવું ૦છબિયું ન૦ 'છબછબ' કરે એવું એક ખખડાવવાનું વાદ્ય ૦છબું વિ૦ છછરું, માત્ર તળિયું ઢંકાય તેટલું
છબ(-બો)તરું વિ૦ છીછરું(૨)ગડું, ચૂંથાયેલું (૩)ન૦ છપતરું, વસાયેલું પતરું(૪)ચૂંથાયેલો કાગળનો કકડો, છબોતરું
છબદાર વિ૦ જુઓ છબીદાર
છબરડો પું૦ [સં. शवल ઉપરથી ?] ગોટાળો, અવ્યવસ્થા, કામ કે ફળને નામે મીંડું [-વાળવો = ગોટાળો કરવો.]
છબલીકાં ન૦બ૦વ૦[રવ૦]ફાંસા,છબછબિયાં [-વગાડવાં = ખિસ્સાં ખાલી થઈ જવું]
છબવું અ૦ક્રિ૦ [સં क्षुप्=અડકવું] પહોંચવું, અડકવું (૨) [જુઓ છપવું] છુપાવું
છબ(-બી) સ્ત્રી૦ [જુઓ છવિ] તસવીર [-ઉતારવી, -પાડવી, -લેવી] (૨) કાંતિ, સૌંદર્ય ૦દાર વિ૦ ઘાટીલું, સુંદર -બીલું વિ૦ મોહક છબીવાળું, રૂપાળું
છબોતરું વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ છબતરું
છમ, ૦ક છમક અ૦[રવ૦] ૦કલી સ્ત્રી૦ (કા) દહીં વલોવવાની ગોળી ૦કલું ન૦ અટકચાળું, ચાળવું (૨) નાનકડું તોફાન ૦કવું અ૦ક્રિ૦ છમક છમક થવું (જેમ કે, ઘૂઘરીનું)(૨) ઠમકો કરીને ચાલવું ૦કાટ(-ર) પું૦ છમકવું તે ૦કારવું સ૦ક્રિ૦ છમ અવાજ કરવો(જેમ કે, ઊની વસ્તુ પાણીમાં બોળીને) ૦કારો પું૦ છમકારવાનો અવાજ ૦કાવવું સ૦ક્રિ૦ ધમકાવવું (૨) 'છમકવું'નું પ્રેરક. ૦છમ અ૦ [પ્રા. छमच्छम=છમછમ કરવું, સર૦ हिं, म] એવો અવાજ કરીને (૨) [લા] મદમાં. ૦છમવું વિ૦ છમછમાટ કરતું ૦છમાટ પું૦ 'છમછમ' અવાજ (૨) [લા] તોર, મદ ૦છમિયાં ન૦બ૦વ૦ કાંસીજોડા(૨)ઝાંઝરિયાં
છમછરી સ્ત્રી૦ જુઓ સંવત્સરી(૨)પજુસણનો છેલ્લો દિવસ
છમના સ્ત્રી૦ એક જાતની માછલી
છમાસિક વિ૦ [સં षण्मासिक; પ્રા छमासिय] ૬ મહિને થતું (ખાસ કરીને પરીક્ષા માટે)
છમાસિયો પું૦ જુઓ છમાસી
છમાસી સ્ત્રી૦ [જુઓ છમાસિક] મરણ પછી ૬ માસે કરાતી ક્રિયા [-વાળવી]
છર પું૦ ['મત્સર' ઉપરથી ?] તોર, મદ (૨) મસ્તી, તાન (૩) [સં क्षुर] અસ્ત્રો (૪) સ્ત્રી૦ [સં. शर] બરુની સોટી. [-ઉતારવો = મદ દૂર કરવો(૨) અસ્ત્રાની ધાર કાઢવી -ઊડવો, ઊઠવો = અસ્ત્રાનો ચેપ લાગવો -આવવો = મદ થવો. -કરવો, -કાઢવો = મદ કરવો, અહેકવું(૨)અત્યાનંદમાં આવી જવું -ચઢવો = મદ આવવો -ફેરવવો = અસ્ત્રાથી બોડી કાઢવું (૨) નાશ કરવું -બેસવો = હજામત કરતાં અસ્ત્રાનો કાપ થવો]
છરતું વિ૦ ['છરર' અવાજ કરતું]આડું, ઢળતું (૨) કતરાતું [થતો અવાજ—સરરર
છરર ૦ર અ૦[રવ૦]વસ્તુ છરતી જતાં કે કપાતાં
છરવં(-વિં)શું વિ૦ [છર + વાંકું] છરવાળું; મદમસ્ત, અભિમાની
છરાયું(-યેલું) વિ૦ ['છર' ઉપરથી] માતેલું, નાટેલું -વવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રેરક], -વું અ૦ક્રિ૦ તોર કે મસ્તીમાં આવવું, ફાટવું
છરી સ્ત્રી૦ [સં. क्षुरिका, પ્રા छुरिआ, छुरी] પાળી, કાતું [-ઊછળવી = છરીઓ વડે મારામારી થવી -ચાલવી = છેદ મુકાવો, કપાઈ જવું(૨) છરીથી કપાવાનું કામ બરાબર થવું -જેવી જીભ = આકરી—નિષ્ઠુર બોલી; સામાની લાગણીઓની જરા પણ પરવા ન કરે તેવી તાતી વાણી -મૂકવી = કતલ કરવી (૨) ખરાબ કરવું પાયમાલ કરવું]

છરેલ વિ૦['છર' ઉપરથી]છર–મદવાળું, છરાયેલુ
છરો પુ૦ [सं क्षुर,प्रा छुर] મોટી છરી (૨) સીધો જમૈયો (૩) બદૂકના બારમા ઊડે એવા ખીલા કાકરા ઇ૦ **–રાવીંટી** સ્રી૦ 'બોલ-બેરિંગ',પૈડું બરાબર ફરવા માટે વીટીમા છરા ગોઠવી તે ધરી કે લાટ પર બેસાડાય છે તે યોજના (જેમ કે સાઇકલમા)
છર્દિ સ્રી૦ [सं] અધઓક કે અકારીનો રોગ
છલ પુ૦,ન૦ [सं] છળ છેતરપિંડી, કપટ (૨) ખોટો વેશ (૩) બહાનુ. ૦**ન** ન૦,૦**ના** સ્રી૦ [सं] છળવુ–છેતરવુ તે ૦**બલ** ન૦ ['છલ'નો દ્વિભાવ ?] છળકપટ, પ્રપચ
છલક સ્રી૦ ['છલકાવુ' ઉપરથી] છાલક (૨) પાણીનુ બેડું (૩) અ૦ છાલક વાગતી હોય એમ ૦**છોઇયાં** અ૦ છલકાતુ હોય એમ **–કાવું** અ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं छलकना, જુઓ છલાછલ](હાલવાથી) પ્રવાહી પદાર્થનુ ઊછળી બહાર પડવુ કે ઊભરાવુ (જેમ કે વરસાદથી તળાવ છલકાઈ ગયા) (૨) [લા] અભિમાનથી ફુલાવુ
છલર સ્રી૦ ઘો, દૂર્વા [છળકપટ,લુચ્ચાઈ
છલ(–ળ)નિછલ(–ળ) સ્રી૦ [જુઓ છલ]
છલગ સ્રી૦ [સર૦ हि छलाग]ઠેકડો, ફલગ, ફૂદકો [**–ભરવી, મારવી**=ફૂદવુ]
છલા વિ૦ '૬' (સાકેતિક)
છલા(–લો)છલ અ૦ [दे छुल्लुच्छुल=છલકાવુ,ઊછળવુ]છલકાય તેમ–છેક સુધી(ભરેલુ)
છલાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ છલકાવુ
છલિ(–ળિ)ત વિ૦ [सं] છેતરાયેલુ (૨)['છળવુ' અ૦ ક્રિ૦ ઉપરથી] છળેલુ ચમકેલુ
છલી સ્રી૦[दे छल्ली=ત્વચા]ચામડીનો એક રોગ
છલૂડી સ્રી૦ [જુઓ છાલુ] નાનુ છાલિયુ, નાની વાડકી
છલો(–લ્લો) પું૦ [સર૦ हि, म छल्ला] એક જાતની ઘૂઘરીઓની વીટી (૨) લગ્ન વખતે પહેરવાની વીટી (૩) [?] પૂજાના સામાનની છાબડી [**–ભરવો**=પૂજાપાના સામાનની છાબડી ભરી, દેવીના માનમા ભોજન આપવુ તે]
છલોછલ અ૦ જુઓ છલાછલ
છલ્લા સ્રી૦ [જુઓ છલો] કાનનો વેહ વધારવા વલાતી કડી (૨) પું૦બ૦વ૦ જુઓ છલ્લો
છલ્લાં ન૦બ૦વ૦ [જુઓ છલો] છલ્લા–વીટીઓ
છલ્લો પુ૦ જુઓ છલો (૧,૨ અર્થો બહુવા બ૦વ૦ તરીકે)
છલ્લૈયું ન૦ [दे छल्ली ઉપરથી] સાવ ઘસાઈ ગયેલુ છલ્લુ (૨) છાલ કે લાકડાની ચૂડી
છવાવું (છ') અ૦ક્રિ૦ [दे छन्निअ=છવાયેલુ] 'છાવુ'નુ કર્મણિ–ઢકાવુ, ઘેરાવુ (૨) ફેલાવુ
છવિ સ્રી૦ [सं] જુઓ છબી
છવીંટિયાં ન૦બ૦વ૦[છ+વીટી]સ્રીઓના પગની આગળીએ વાલવાનુ એક ઘરેણુ–જોટવા
છવ્વીશ(–સ) વિ૦ [सं षड्+विंशति, प्रा. छव्वीस] '૨૬'
છસે'(–સો) પુ૦બ૦વ૦ [છ+સો] '૬૦૦
છળ પુ૦, ન૦ જુઓ છલ [**–કરવું,–રમવુ**] ૦**કપટ** ન૦ પ્રપચ, દગોફટકો ૦**કારી** વિ૦ કપટી, દુ ખ દેનાર ૦**ના** સ્રી છલના છળ કરવુ તે. ૦**પ્રપંચ** પુ૦ દગોફટકો, છળકપટ ૦**ભેદ** પુ૦છળપ્રપચ ૦**વિછળ**સ્રી૦છળકપટ, લુચ્ચાઈ ૦**વિદ્યા** સ્રી૦ચતુરાઈથી છેતરી જવુ તે
છળકો પું૦[જુઓ છલક]પાણીની ઠોળ–છાલક
છળવું સ૦ક્રિ૦ [सं छल्] છેતરવું, ઠગવુ (૨) અ૦ક્રિ૦ [सं. उच्चल्=ઊછળવુ ?] બીકથી ચમકવુ, હબકવુ
છળિત વિ૦ જુઓ છલિત
છળો (છ) પુ૦ રગડો (દહીં વગેરેનો)
છછણવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ છણછણવુ
છછણાટ પુ૦ જુઓ છણછણાટ
છછેડવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ છેડવુ] ચીડવવુ, સળી કરવી [છાટવુ તે
છંટકાવ પું૦[प्रा छट्=છાટવુ,दे छंट=છાટો]
છટકોર પું૦ [જુઓ છટકાવ] છટકોરવુ તે ૦**વું** સ૦ક્રિ૦ છટકાવ કરવો, છાટવુ (૨) પાણી છાટી ઓલવવુ
છંટાવ પુ૦ જુઓ છટકાવ
છંટાવવું સ૦ક્રિ૦ 'છાટવુ'નુ પ્રેરક
છંટાવું અ૦ક્રિ૦ 'છાટવુ'નુ કર્મણિ (૨) છાટા

ઊડવા, છાંટાથી ભીંજાવું (૩) ગાભણું થવું (ગાય ભેંસ ઇત્યાદિનું)

છંડાવવું અ૦ક્રિ૦ 'છાડવું'નું પ્રેરક

છંડાવું અ૦ક્રિ૦ 'છાડવું'નું કર્મણિ (૨) છણાવું, તપાસ થવી, ઇન્સાફ થવો

છંદ પું૦ [સં] અક્ષર કે માત્રાના મેળ-નિયમથી બનેલી કવિતા, વૃત્ત (૨) લત, વ્યસન [-લાગવો, **છંદે ચડવું**=લત કે લેહ લાગવી, વ્યસન વળગવું] (૩) અમુક જાતની ચૂડીઓ ૦(-દો) બદ્ધ વિ૦ પદ્યરૂપે ગોઠવેલું-બનાવેલું ૦(-દો) ભંગ પું૦ છંદ-વૃત્તનો ભંગ ૦વૃત્ત ન૦ છંદ કે વૃત્ત, કવિતાનું માપ અથવા રાગ ૦(-દ) શાસ્ત્ર ન૦ વેદના છ અંગમાંનું એક (૨) પિંગળ. ૦શાસ્ત્રી પું૦ છંદશાસ્ત્ર જાણનાર -દી,-દીલું વિ૦ મોજી, શોખીન (૨) અમુક લતવાળું. -દોવતી સ્ત્રી૦ [સં] મધ્યા શ્રુતિનો એક અવાન્તર ભેદ (સંગીત)

છંદોબદ્ધ, છંદોભંગ, છંદોવતી [સં] જુઓ 'છંદ'માં

છાક પું૦ [સર૦ હિં, મ. छाकणें 'છકવું' પરથી? કે સં शाक्त?] નશો, કેફ (૨) તોર, મિજાજ (૩) સ્ત્રી૦ [?] દુર્ગંધ [**-મારવી**=વાસ નીકળવી, બદબો છૂટવી **છાકે ચડવું**=છાકટું થવું, શરીરનું ભાન ન રહેવું] ૦ટ વિ૦ છાકટું ૦ટાઈ સ્ત્રી૦, ૦ટાપણું ન૦ ૦ટું વિ૦ [જુઓ છાક, મ. छाकटा] દારૂ પીને ભાન ભૂલેલું ૦ટો પું૦ દારૂડિયો

છાકમછોળ અ૦ ['છોળ' ઉપરથી] છોળો ઉપર છોળો વાગે એમ (૨) સ્ત્રી૦ પુષ્કળતા

છાકવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ છકવું] છલકાઈ-ઢળાઈ જવું (૨) બહેકી-વઠી જવું

છાકોટો પું૦ [જુઓ છાક] ભારે છાકભર્યો છણકો-તિરસ્કાર, છાછિયું

છાગ પું૦ [સં] અજ, બકરો

છાગળ પું૦ [સં छागल] બકરો (૨) સ્ત્રી૦ પાણી ભરવાની ચામડાની બતક

છાગળિયું વિ૦ ઉડાઉ (૨) ન૦ (પ્રાય બ૦વ૦માં) ઉડાઉપણું (૩) પાણી ભરવાની બતક, છાગળ

છાગળિયો પું૦ [હિં छागल] ફાટવાળી ઘૂઘરી

છાછર સ્ત્રી૦ ['છાછર' ઉપરથી?] તાસક (૨) ['છરર' રવ૦ પરથી?] પાણીની સપાટી પર છરરર કરતું જાય એવી રીતે કાંઈ ફેંકવું તે. [-મારવી] (૩) વિ૦ છાછરું. -રું (-રુ) વિ૦ જુઓ છીછરું

છાજ ન૦ [સં छाद ઉપરથી] છાપરામાં ઘાસ, પાટિયાં કે વાંસ વગેરેનું કરાતું આચ્છાદન કે તે વસ્તુઓ (૨) ['છજું' ઉપરથી] અભરાઈ

છાજલી સ્ત્રી૦ ['છજું' ઉપરથી] છજા ઉપરની નાની અગાસી (૨) નાનું છજું (૩) અભરાઈ

છાજવું સ૦ક્રિ૦ [સં छाद् ઉપરથી] છાજથી ઢાંકવું છાવું (૨) છવાઈ રહેવું (૩) [સર૦ હિં छाजना, પ્રા छज्ज्] લાયક હોવું (૪) સારું દેખાવું શોભવું (૫) ઘણો વખત નભવું, ટકવું (ઉદા૦'રાંક હાથે રે, રતન ચડ્યું છાજ્યું નહિ.')

છાજિયું ન૦ શોકના આવેશમાં છાતી કૂટવી તે [**છાજિયાં લેવાં**=મરણ પાછળ નામ લઈ છાતી કૂટવી (૨) [લા] સ્ત્રીઓ વિકારના ઉદ્ગાર તરીકે-મર મૂઆ-એવા ભાવમાં વાપરે છે]

છાજું ન૦ ['છાજ' ઉપરથી] છાજ નાખી કરાતું એકઢાળિયું [લાંબો પહોળો કકડો

છાટ સ્ત્રી૦ ટાંકાની અંદરની છત (૨) પથ્થરનો

છાણ ન૦ [દે] ગાયભેંસનો મળ, ગોબર [**-કરવું**=(ગાયભેંસે) પોદળો કરવો **-દેવું**=અબોટ કરવો, લીંપવું **-હોવું**=દમ હોવો, હિંમત હોવી **-પૂંજવું**=છાણ એકઠું કરવું **-માં તરવાર મારવી**=દોરદમામ બહુ પણ કરવું કાંઈ નહિ, કાયર પેઠે વર્તવું] ૦પૂંજો પું૦ કચરોપૂંજો -ણિયું વિ૦ છાણ જેવું, પોચું, દમ વગરનું (૨) છાણ ખાઈને રહેનારું (૩) ન૦ છાણમાટીનું બનાવેલું ટોપલું -ણું ન૦ [દે छाणी] બાળવા માટે છાણને થાપીને સૂકવેલું ચકરડું

છાણવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં छानना, મ छानणें, દે छाणण] બારીક રીતે ચાળવું (૨) છણવું

છાત ન૦ [સં छत्र, હિં छाता] (પ) છત્ર, છત્રી

છાતરડ સ્ત્રી૦ મોટો કૂદકો, ફાળ (ઘોડાની)

છાતરવું સ૦ક્રિ૦ ખેંચવું, બહાર કાઢવું

છાતી સ્ત્રી૦ [સર૦ म; हिं] શરીરનો પેટથી ઉપરનો પહોળો ભાગ (૨) [લા] હૈયુ, દિલ (૩) હિંમત [**–ઉપર બેસવું**=સામે બેસીને કામ કઢાવવુ, રૂબરૂ હાજર રહી કામની ઉતાવળ કે ચોકસાઈ કરાવવી **–ઉપર મૂકવું**=તદ્દન નજીક કે સામે મૂકવુ (કંટાળાનો ઉદ્ગાર) **–ઉપર હાથ મૂકવો**=હિંમત રાખવી (૨) હિંમત આપવી (૩) છાતીમા રહેલા ઈશ્વરની સામે (સાચુ કહેવુ). **–ઊભરાવી**=શોક કે આનંદથી હૈયુ ભરાઈ આવવુ – ખૂબ લાગણી થવી **–ઊંચી આવવી**=ખૂબ હરખ કે આનંદ યા ગર્વ થવો **છાતીએ ચાંપવું**=વહાલમા હૈયા સરસુ દબાવવુ **–એ ડાઘ લાગવો, રહેવો**=દિલમા દુઃખ કે વેરની લાગણી થવી **–એ ધરવુ**=છાતીસરસુ લેવુ **–એ વળગાડવું**=છાતી સરસુ ચાપવુ(૨)પાસે ને પાસે રાખવુ (૩) ધવરાવવું. **–એ કહ્યું કરવું**=ધીરજ કે હિંમત રહેવી. **–કાઢીને ચાલવું**=હિંમતભેર કે દમામથી ચાલવુ **–કૂટવી**=શોકક્રોધના આવેગમા છાતી ઉપર હાથના પંજા પછાડવા (૨)પસ્તાવો કરવો **–ખાલી કરવી**=જુઓ છાતી હાલવવી **–ચલાવવી**=હિંમત દાખવવી **–ચાલવી**=હિંમત રહેવી **–ટાઢી થવી**=સંતોષનો આનંદ થવો **–ટાઢી હોવી**=દિલમા કંઈ બળતરા કે દુખ ન હોવા. **–ઠરવી**=સંતોષ અને આનંદ થવા **–ઠાલવવી**=હૈયાની વરાળ કાઢવી, સુખદુખના ઊભરા કાઢવા **–ઠોકવી**=હિંમત આપવી (૨) શાબાશી આપવી **–ઠોકીને કહેવું**=વિશ્વાસ ને હિંમતપૂર્વક કહેવુ **–તોડવી**=સખત કામ કરવુ **–થાબડવી**=ઉત્સાહ, હિંમત કે શાબાશી આપવી **છાતીનું આધું**=સાહસિક, હિંમતવાન **–નું કડણ –નું ઘાડું**=છાતીવાળુ, હિંમતવાન **–નો ઘા**=મરમનો ઘા (૨) સ્વપરાક્રમ **–પર પથ્થર મૂકવો**=શોકનો ડૂમો દબાવવો, હિંમતપૂર્વક સહન કરવુ **–પર રાખવું**=લાડથી ઉછેરવુ પાસે જ રાખવુ **–પાકવી**=સ્તન ઉપર ગૂમડુ થવુ (૨) ઠોકરા નંદાગ નીકળવા (૩) છાતીમા કફ પાકી જવો **–પીગળવી**=લાગણી થવી, દયા આવવી **–ફાટ રડવું**=પુષ્કળ ને મોટેથી રડવુ **–ફાટી જવી**=ભારે દુખથી કાળજુ ચીરાઈ જવુ **–ફૂલવી**=આનંદ કે ગર્વ થવો **–બળવી**=દિલ દાઝવુ (દુખ કે અદેખાઈથી) **–બેસી જવી,–ભાગી જવી**=દુખ શોકથી હિંમત હારી જવુ **–ભરાઈ આવવી**=લાગણીના આવેશથી રડી જવાવુ **–ભેર ચાલવું**=અક્કડ – દમામભેર ચાલવું **–માં ઘાલવું**=વહાલમા છાતી સરસુ ચાપવુ **–સરસું રાખવું**=લાડથી પોતાની પાસે રાખવુ. **–હાથ ન રહેવી**=લાગણીથી ઉશ્કેરાઈ જવુ (૨) હિંમત જતી રહેવી] **૦ડુ** વિ૦ બહાદુર, પ્રાણવાન **૦ચલું** વિ૦ હિંમતવાન **૦પૂર** વિ૦ છાતી સુધી આવે એટલુ **૦ફાટ** અ૦ છાતી ફાટી જાય એમ, ખૂબ લાગણીથી **૦ભેર** અ૦ હિંમતથી (૨) [ઊંચુ ચડતા] છાતી ભરાઈ આવે–દમ ચડે તેમ

છાત્ર પુ૦ [સ] વિદ્યાર્થી **૦પતિ** પુ૦ ગૃહપતિ **૦વૃત્તિ** સ્ત્રી૦ જુઓ શિષ્યવૃત્તિ. **–ત્રા** સ્ત્રી૦ વિદ્યાર્થિની **–ત્રાલય** ન૦ છાત્રોને રહેવાનુ સ્થળ, 'બોર્ડિંગ,' 'હોસ્ટેલ' [વસ્તુ

છાદન ન૦[સ]ઢાકવુ કે ઓઢવુ તે કે તે ઓઢવાની

છાદિત વિ૦ [સ] આચ્છાદિત, ઢંકાયેલુ

છાનગપતિયાં ન૦બ૦વ૦ [છાનુ + ગુપ્ત] (કા) છાની વાતો [ગુફ્તેગો(૨)અ૦છાની રીતે

છાનાછાની સ્ત્રી૦ ['છાનુ' ઉપરથી] છાની વાત,

છાનું વિ૦ [सं छन्न] ગુપ્ત (૨) મૂંગુ. [**–રહેવું, –રાખવું** સાથે] **૦છપતું(–નું)** વિ૦ છૂપું,કોઈ જાણે નહિ તેવુ, ગુપ્ત **૦માનું** વિ૦ છાનુછપનુ (૨) ગુપચુપ

છાપ સ્ત્રી૦ ['છાપવુ' ઉપરથી] એક વસ્તુ બીજા પર દબાવાથી તેની આકૃતિ પડે તે (૨) આકૃતિ પાડવાનો સિક્કો (૩) પતંગ છપાવી તે (૪) [લા] મન ઉપર થયેલી અસર–બંધાયેલો અભિપ્રાય (૫) રોફ, દાબ, પ્રભાવ (૬) છાપવાની સફાઈ [**–ઊઠવી**=છાપવામાં અગાબર આકૃતિ પડવી **–ખાવી**=પતંગ

છપાવી – એકદમ નીચે પડવી **–પડવી**=શેહ અસર પડવી **–બેસાડવી**=પ્રભાવ પાડવો (૨) સારી નરસી શાખ બનાવવી **–મારવી**=સિક્કો-મહોર દબાવવા (૨) હક-દાવો હોવો ("એ ચીજ ઉપર તમારી છાપ મારી છે શું ?") **–વાગવી**=છાપનો સિક્કો પડવો] **૦ખાનું** ન૦ છપાણ થતુ હોય તે સ્થળ, મુદ્રણાલય **૦ગર** પુ૦ છીપો **૦જ(–યં)ત્ર** પુ૦ છાપવાનુ યંત્ર

છાપટ સ્ત્રી૦ પાણીની છાલક, છોળ (૨) [દે છપ્પત્તિઆ] થાપટ, લપડાક

છાપણી સ્ત્રી૦ ['છાપવુ' ઉપરથી] છાપવાની રીત કે તેની સફાઈ, છાપ

છાપત સ્ત્રી૦ [છાપ ઉપરથી] શાખ, આબરૂ

છાપભૂલ સ્ત્રી૦ [છાપ + ભૂલ] છાપવામા થયેલી ભૂલ

છાપર સ્ત્રી૦ વાટવાનો મોટો ચપટો પથ્થર

છાપરું ન૦[જુઓ છ'પગ]મકાન પર કરેલુ ઢાકણ (૨)છાજ(૩)ઝૂપડુ [**છાપરાં ઠેકવાં**=ઉદ્ધત વેડા કરવા (૨) અતિશય આનંદ દેખાડવો **–ઉકેલવું**=છાજ બદલવા નળિયા ઉતારવા **–જડવું, ઠોકવું**=ઘર પર છાપરુ બનાવવુ(૨) ઝૂપડુ ઊભુ કરવુ **–વધવું**=કપાળ આગળ કે માથે હજામત વધી જવી **–સડવું**=છાપરાનુ છાજ કોહવુ **છાપરે ચડવું**=મોઘા થવુ મગરૂરીમા ફુલાવુ **છાપરે ચડાવવું**=ખૂબ વખાણ વડે ફુલાવી મૂકવુ **છાપરે બેસવું**=જુઓ છાપરે ચડવુ] **–રિયું** વિ૦ છાપરાનુ, –ને લગતુ **–રિયો** પુ૦ ભાવનગર તરફની વાણિયાની એક જાતનો માણસ. **–રી** સ્ત્રી૦ નાનુ છાપરુ (૨)[લા] ઝૂપડી

છાપવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं , न, फा. चस्पीदन् કે सं चप्, स्यात् ઉપરથી ?] બીબા વડે છાપ–આકૃતિ પાડવી

છાપુ ન૦ ['છાપવુ' ઉપરથી] વર્તમાનપત્ર (૨) બીબુ (૩) [?] ચામાચીડ

છાપેલ કાટલુ ન૦ [છાપેલુ + કાટલુ] [લા] પહોચેલ, ખરા તરીકે પંકાયેલો માણસ

છાપો પુ૦ ['છાપવુ' ઉપરથી] ઓચિંતો હુમલો (૨) છાપ વડે કરેલુ ચિહ્ન (૩) લાગો, વેરો (૪)+બધા છાપા, 'ધિ પ્રેસ' [**–મારવો**=એકાએક હુમલો કરવો **–ભરવો**=વેગે ભરવો **છાપાનું ભૂત**=('પ્રિન્ટર્સ ડેવિલ') છપાણમા રહેતી ભૂલ, છાપભૂલ]

છાબ ૦ડી સ્ત્રી૦, **–ડું** ન૦ [દે. छब्ब (ળી)] છાબડી, વાસની છાછરી ટોપલી [**–કળપવી**=મૂએલાના શ્રાદ્ધમા કળકળાદિની છાબડી બ્રાહ્મણોને આપવી **–મોકલવી**=ભેટ મોકલવી. **–વાળવી**=સ્ત્રીના મરણ પછી તેના પિયરિયાએ છેલ્લી ક્રિયાના કપડા વગેરે એક છાબડીમા ઘાલીને આપવા.]

છાયલ (છા) ન૦ [સર૦ દે. छाइल्ल=સુંદર, प्रा. छायण=વસ્ત્ર]એક જાતનો છાપેલો સાલ્લો

છાયા સ્ત્રી૦ [सं] પડછાયો (૨) [લા] આશ્રય; ઓથ (૩) અસર, છાપ [**–કરવી**=છાયડો કરવો (૨) ઓથ આપવી **–જેવું**=સદા જોડાયેલુ (૨) પકડના હાથમા કઈ ન આવે તેવુ, દેખાવમાત્ર **–પડવી**=ઓળો પડવો (૨) શેહ પડવી **–મારવી**=ચિત્રમા પ્રકાશ અને ઓળાનો ઉઠાવ આવવો. **છાયામાં રહેવું**=ઓથ- આશ્રયમા રહેવુ. **–લેવી**=છાયડો લેવો (૨) અમુકને મળતુ આવે એવુ કરવુ –થવુ] **૦કાવ્ય** ન૦ બીજા કાવ્યની છાયાવાળું કાવ્ય **૦ચિત્ર** ન૦ કેવળ છાયા – એ રૂપે આલેખાયેલુ ચિત્ર **૦નટ** પુ૦ એક રાગ **૦નુવાદ** પુ૦મૂળની છાયા ઉતારતો અનુવાદ, ભાવાનુવાદ **૦પુરુષ** પુ૦ તડકામા અથવા ચાદરણામા ઊભા રહીને પોતાની છાયા તરફ ઘણીવાર જોયા કર્યા પછી એકદમ આકાશમા જોતા ઊંચે જે પુરુષઆકૃતિ દેખાય છે તે **૦યંત્ર** ન૦ છાયા ઉપરથી વખત જાણવાનુ યંત્ર, 'સન–ડાયલ' **૦લગ** વિ૦ રાગને મનોહર બનાવવામા બીજા રાગના સ્વરની છાયાવાળું

છાયો (છા') પુ૦ [सं छाया, प्रा छाहा-(–हिया), फा सायह] છાંયો, પડછાયો, ઓળો

છાર (છા')પુ૦,સ્ત્રી૦ [सं क्षार, प्रा] ક્ષિતાડાનો ભૂકો (૨) ફૂગ (૩) ધૂળ (૪) રાખોડી (૫) છાણ (૬) પુ૦ [प्रा] મત્સર, અભિમાન

છારવું (છા') સ૦ક્રિ૦ ['છાર' ઉપરથી] બાળીને ખાખ કરવું (૨) છારું દબાવવું (૩) માટી વાળવું, છાવરવું [છારી વાળવું=છાવરી વાળવું] (૪) [રવ૦] છમકારવું

છારા(-રોડિયા) (છા') વિ૦ [સં ક્ષાર,પ્રા છાર ઉપરથી] (બ૦ વ૦ રૂપ) પિત્તવાળા તીખા (ઓડકાર) [(તુચ્છકારમાં)

છારાં (છા') ન૦બ૦વ૦ છારા જાતિના માણસ

છારિયું (છા) ન૦ સાકડા મોના વાસણ ઘસવા માટે વપરાતો કૂચડો

છારી (છા') સ્ત્રી૦ વસ્તુ પર બાઝતો આછો થર [-વળવી] (૨) છારા જાતની સ્ત્રી

છારું (છા') ન૦[જુઓ 'છાર' પુ૦,સ્ત્રી૦] ઈંટો, મરોડી અને ચૂનાવાળો ભૂકો

છારો (છા') પુ૦ એ નામની એક જિપ્સી જેવી જાતનો પુરુષ [(ઓડકાર)

છારૈયા (છા') વિ૦ ['છારા' વિ૦ ઉપરથી] છારા

છારોડિયા (છા') વિ૦બ૦વ૦ જુઓ છારા -યા ન૦બ૦વ૦ મરનારના તેરમાને દિવસે ચકલામાં પીળું ઓઢાડીને મુકાતા ત્રણ ઘડા

છાલ (લ.) સ્ત્રી૦ [સ છાલ, દે. છલ્લિ, છલ્લી] ત્વચા (ઝાડની) [-પાડવી=ઉપર ઉપરથી મોરવું - છોલવું (૨) મહેણાં મારવા]

છાલ પું૦ જુઓ ખ્યાલ (૨) કેડો, પીછો [(-નો છાલ) છોડવો, -મૂકવો=કેડો મૂકવો, જતું કરવું]

છાલક સ્ત્રી૦ [સ ક્ષાલ્ ઉપરથી] પાણીની છોળ. [-વાગવી,-મારવી] ૦બાજી સ્ત્રી૦ સામસામી પાણીની છાલકો મારી ગભરાવવાની રમત

છાલકું વિ૦ ['છાલક' ઉપરથી] છાછરું, ઊનળું (૨)[લા]આછકલું, પાજી, હલકું (૩)ન૦ [?] ગધેડા ઉપર નાખવાની બે પાસિયાવાળી ખુલ્લી ગૂણ(૪)ચાર મણનો સતોલો [છાલકામાં પાણી ભરવું=ખોટો ડોળ કરવો. છાલકા પાણીમાં કરવું=પતરાજી કરવી, છલકાઈ જવું] -કાપણું ન૦

છાલાં ન૦ બ૦ વ૦ [દે છલ્લી,સ છાલ] ફોતરાં, છોડાં (૨)ચામડી પરના ફિગડાં [-ફૂટવાં= રેસાવાળાં છોડાં ફૂટી રેસા છૂટા પાડવા (૨) પાણી વલોવવું, ફોગટ મહેનત કરવી -પડવાં =ફોલ્લા ઊઠવા (જેમ કે જીભ પર છાલાં પડ્યાં છે) -વીણવાં=ફોગટ ફાંફાં મારવાં]

છાલિયું ન૦ [સર૦ हिं छालिया] પહોળા મોની વાડકી, છાલું

છાલી સ્ત્રી૦ નાનું છાલું; વાડકી (૨) ચૂડી

છાલું ન૦ વાડકો (૨) ['છાલ' સ્ત્રી૦ ઉપરથી] ઘંટીમાંથી લોટ વાળવાનું નાળિયેરનું છોડું (૩) 'છાલા'નું એ૦વ૦

છાવણ (છા') ન૦ [મ૦ પ્રા. छायण, 'છાવું' ઉપરથી] છાવાનું સાધન, છાજ

છાવણી સ્ત્રી૦[દે. छायणी,छायणिया] (લશ્કરી) પડાવ કે મથક [-નાખવી=લશ્કરી મથક કરવું (૨) પડાવ કરવો -ખોલવી=(લડતનું કે લશ્કરી) મથક સ્થાપવું]

છાવર (છા) પું૦ [જુઓ છાવું] ઢાંકણ (૨) [લા] ઢાંકપિછોડો ૦વું સ૦ક્રિ૦ ઢાંકપિછોડો કરવો

છાવું (છા') સ૦ક્રિ૦ [સ छादय्, પ્રા छाय दे छज्जिअ=(ઢાંકિત), સ च्छाय्] ઢાંકવું (૨) છાજ વડે ઢાંકવું

છાશ(-સ) (શ,) સ્ત્રી૦ [દે छासी] દહીં મથી કરાતું પ્રવાહી -શિ(-સિ)યું વિ૦ છાશવાળું છાશ જેવું (૨) [લા] હલકી જાતનું (૩) ન૦ સંચાથી દૂધ પીલતાં છૂટું પડતું પ્રવાહી, 'સેપરેટ' (?). [-પીવા ટાણું=(કા) સવારનો (નાસ્તાનો) વખત -પીવી=(કા.) નાસ્તો કરવો -બાકળા થવું=ખાટું થઈ જવું, બગડી જવું (૨) [લા] મો પડી જવું - ઊતરી જવું.-માં પાણી ઉમેરવું=અત્યુક્તિ કરવી; વાત વધારીને કહેવી -કરવી=દહીં ભાંગીને છાસ બનાવવી] [છયાશી

છાશી,-સી વિ૦ [સ षडशीति, छासीइ] '૮૬'

છાસટિયો પું૦ (છાસઠ દિવસમાં તૈયાર થતી) પાણી પાઈને ઉગાડેલી જુવાર

છાસઠ વિ૦ [સ षट्षष्टि, પ્રા छसट्ठि] '૬૬'

છાસી વિ૦ જુઓ છાશી

છાળી સ્ત્રી૦ [સ छागी, પ્રા छाली] બકરી -ળો પુ૦ [સ छाग प्रा. छाल] બકરો

છાંઈ (છાં°) સ્ત્રી૦ જુઓ છાયા
છાકુ(-ક્કુ) (°) વિ૦ તડાકિયુ, ગપ્પી
છાંગળ (°) પું૦ શેરડીના રસનો ગઠ્ઠો, કીટો
છાંછરું (°) વિ૦ ઉછાછરુ, ઉદ્ધત (૨) ન૦ છાછિયુ, છણકો [ઉપલકિયુ
છાંછળમાંછળ (°,૦)વિ૦(૨)અ૦ ઉપર-ઉપરનુ,
છાંછણુ (°) વિ૦ [જુઓ ઉછાછરું] છોકરવાદ (૨) આછકલુ [છણકો કે ચુરકિયુ
છાંછિયુ (°) ન૦ [રવ૦] રોષ કે તિરસ્કારયુક્ત
છાંછું (°) વિ૦ ગદ્દુ, મેલુ (૨) વગર સમજે માથુ મારે એવું (૩) મૂછ (૪) ન૦ મત્ર ભણીને મારેલી ફૂક
છાંટ (°) સ્ત્રી૦ [દે છટ્ટ] થોડા ઝીણા ઝીણા છાટા, ફરફર(૨) [?] ઝડપ, ઉતાવળ(૩)['છાટવુ' ઉપરથી]ગપ્પુ, બડાઈ (૪)ઉપર ઉપરથી કાપતા પડેલા કકડા [-નાખવી=પાણીના છાટા નાખી પવિત્ર કરવું -મારવી=ગપ હાકવી (૨) ડફાસ મારવી -લેવી=છાટા ન ખાવી સ્પર્શદોષથી મુક્ત થવુ -નાં ભજિયાં= મેથીની ભાજી સાથે કેળાના ભેગવાળા ભજિયા (સુ)] ૦ણી સ્ત્રી૦ છાટવુ તે,છાટવાની ક્રિયા ૦ણું ન૦ (કકુ-કેસર વગેરેથી) છાટવુ તે (૨) [કપડામા,-પર] છાટાની ભાત
છાંટવું (°) સ૦ ક્રિ૦ ['છાટ' ઉપરથી] વિખેરાઈને પડે એમ નાખવુ (૨) [લા]ગપ-બડાઈ હાકવી (૩) લાચ આપવી ઉદા૦ જજને છાટવો (૪) [હિં છાટના] ઉપર ઉપરથી કાપવુ
છાંટા (°) પુ૦બ૦વ૦ [જુઓ છાટો] થોડો છાટા જેવો વરસાદ, છાટી [-થવા, પડવા]
છાંટિયું (°) ન૦ ['છાટો' ઉપરથી] માત્ર છાટા નાખ્યે ચાલે એવુ, દૂરના સગાના મરણનુ સૂતક (૨) સ્ત્રીઓનુ કાટનુ એક ઘરેણુ
છાંટી (°)સ્ત્રી૦ [દે છટ,-ટા] નાનો છાટો-ટીપુ (૨)વરસાદની ઝીણી ફરફર [-થવી,પડવી]
છાંટુ (°) વિ૦ ['છાટવુ' ઉપરથી] ગપ્પી; છાકુ
છાંટો (°) પુ૦ [દે છટ્ટ]બુંદ,ટીપુ (૨) [લા] ડાઘ, કલક (૩) સ્પર્શાસ્પર્શ કે ખાવાપીવાનો સબધ (૪) થોડુક, ચપટીક (જેમ કે, એનામા છાંટો અકલ નથી) [છાંટા ઊડવા =સ્પર્શ-દોષ લાગે તે જાતના પાણીના છાટા ઊડવા (૨) નઠારી સોબતની અસર થવી -આપવો લેવો =અન્નપાણી આપવા લેવાનો વ્યવહાર હોવો -નાખવો=થોડુ આપવુ-પીરસવુ(૨)થોડું ઘી-અન્ન પવિત્ર કરવા-પીરસવુ (૩) સ્પર્શ દોષનુ નિવારણ કરવા, નાહવાને બદલે (સોને અડકાડીને) થોડું પાણી છાટવુ -પીરસવો, મૂકવો=અન્ન પવિત્ર થાય તે માટે થોડુ ઘી પીરસવુ -બંધ થવો, કરવો=અન્ન પાણી આપવા-લેવાનો વ્યવહાર બધ થવો,-કરવો -લેવો=ચોપડ-ઘી લેવુ (૨) -ના પાણીના છાટાનો સ્પર્શદોષ ન હોવો (ઉદા૦ બ્રાહ્મણનો છાટો લેવામા વાણિયાને કઈ વાધો છે?) રોટી-વહેવાર હોવો] -ટાભાર વિ૦ છાટા જેટલુ-થોડુ. ૦પાણી ન૦ [લા] દારૂ [-લેવાં]
છાંડણ (°) ન૦ છાડવુ તે (૨) છાડેલુ અન્ન
છાંડવુ (°) સ૦ક્રિ૦ [પ્રા છડ્ડુ, છડ] તજવુ (૨) ફારગતી આપવી (૩) ભાણામા પડી રહેવા દેવુ
છાંડી(-ડેલી) (°) વિ૦ સ્ત્રી૦ ['છાડવુ' ઉપરથી] ધણીએ તજેલી-ફારગતી આપેલી
છાંદસ વિ૦ [સ] વેદ ભણેલુ
છાંદવું (°) સ૦ક્રિ૦ [સ છદ્=છાદવુ, લેપવુ] છાણથી થેપવુ-જાડુ લાપવુ (૨) [જુઓ છાડવુ] (ચ) ભાણામા છાડવુ
છાંદો (°) પુ૦ છાણમાટીનો લોદો, જાડુ લીંપણ. [-દેવો, -મારવો=છાદવુ, થેપવુ] (૨) જમવાની વાનીઓનો ભેગો ગૂદો. [છાંદો ઘાલવો=બધા પ્રકારનુ ભોજન અડવાળીને ગવાનિક કરવુ અને પછી જાતે જમવુ -મૂકવો=છાદવુ (ભાણામા)]
છાંય,૦ડી (°)સ્ત્રી૦, ૦ડો, -યો પુ૦ જુઓ છાયા
છિ. અ૦[સ , રવ૦]ધિક્કાર કે તુચ્છકાર બતાવતો ઉદ્ગાર
છિછકલું, છિછલ્લું વિ૦ [જુઓ આછકલુ તથા છીછરુ] આછકલુ, ઉછાછરુ (૨) છોકરવાદ (૩) મસ્તીખોર
છિટ, ૦છિટ અ૦ [રવ૦] જુઓ છટ
છિટકોરવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ છટકોરવુ] આંગળીથી પાણી છાટવુ

છિણાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'છીણવું'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક

છિદવું સ૦ક્રિ૦ + જુઓ છેદવુ

છિદ્ર ન૦ [सं] કાણું, બાકુ, નાકુ (૨)[લા]દોષ, ખામી. [-કાઢવાં, જોવાં, શોધવાં=દોષ શોધવા] -દ્રાન્વેષણ ન૦ [सं.]બીજાના દોષ ગોધવા તે. -દ્રાન્વેષી વિ૦ [सं.]બીજાના દોષ શોધનારુ -દ્રાળુ વિ૦ છિદ્રવાળુ -દ્રિત વિ૦ [सं.] છિદ્રવાળુ, છિદ્ર પાડેલુ

છિનવાવવું સ૦ક્રિ૦ 'છીનવવું'નુ પ્રેરક

છિનાવડા(-રા)વવું સ૦ક્રિ૦ 'છિનાવવુ'નુ પ્રેરક

છિનાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ છીનવવુ (૨) 'છીનવુ'નુ પ્રેરક

છિનાવાવું અ૦ક્રિ૦ 'છિનાવવુ'નુ કર્મણિ

છિનાવુ અ૦ક્રિ૦ 'છીનવુ'નું કર્મણિ

છિનાળ વિ૦[સર૦ મ, हिं छिनाल, दे छिण्णाल =જાર, छिण्णा=કુલટા, दे छिन्नाल=હલકી જાતનુ પરથી] છિનાળવુ (૨)(ળ.?) સ્ત્રી૦[दे छिण्णाली] વ્યભિચારિણી, કુલટા ૦ચસકા પુ૦બ૦વ૦ છિનાળના (જેવા) ચાળા, અપલક્ષણ ૦વાડો પું૦ વેશ્યાવાડો, ખાજરુ. ૦વું વિ૦ વ્યભિચારી -ળી સ્ત્રી૦,-ળુ ન૦ જારકર્મ, વ્યભિચાર

છિન્ન વિ૦ [सं] છેદેલુ, જુદુ પાડેલુ ૦ભિન્ન વિ૦ ભાગીતૂટી ગયેલુ (૨)અસ્તવ્યસ્ત ૦વ્રણ પુ૦ કપાવાથી પડેલો જખમ

છિપકળી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं छिपकली (चिपकना ઉપરથી ?)] એક જાતનો સાપ

છિપાવવું સ૦ક્રિ૦, છિપાવું અ૦ક્રિ૦ 'છીપવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક

છિપોલી સ્ત્રી૦ જુઓ છીપ

છિયાડી સ્ત્રી૦ [दे खेह=ધૂળ, રજ] પવનથી ઊડીને પડેલી ધૂળ -ડો પુ૦ પવનથી ઊડીને પડેલો કચરો

છિરકાવવું સ૦ક્રિ૦ 'છીરકવુ'નુ પ્રેરક

છિલાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'છીલવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક

છિલોટું ન૦ [જુઓ છીલટું] છોડુ, છોતરુ

છિલ્લર ન૦[दे.]તૂટી ગયેલુ તળાવ(૨)ખાબોચિયું

છિલ્લો પુ૦ [फा. चिल्लह] પીરનુ સ્મારક

છી સ્ત્રી૦,ન૦ [જુઓ છિ, સર૦ हिं छिया= મળ] ગંદી વસ્તુ (૨) [બાળભાષા] મળ, મળત્યાગ [-ગ ધાવી=બાળક જેવા અણસમજુ થવુ (૨) મેલુ દેખાવુ]

છી,૦છી અ૦[રવ૦] જુઓ છિ (૨)ગ દકીસૂચક ઉદ્ગાર [(વ૦ કા૦)

છીએ અ૦ક્રિ૦ 'હોવુ'નુ પ્રથમ પુરુષ બ૦ વ૦

છીચી સ્ત્રી૦ (ચ.) ખીચડી (બાળભાષા)

છીછરવું અ૦ ક્રિ૦ છીછરુ થવુ

છીછરું વિ૦ [સર૦ दे छिंछोली=નાનો જલપ્રવાહ,हिं छिछला-छिछोरा]થોડી ઊંડાઈવાળુ

છીટ અ૦ [રવ૦] છિટ(૨)સ્ત્રી૦ સૂગ,અણગમો, છીત [છી ટુ

છીટુ ન૦ [सं छिद्र, प्रा छिड्ड ?] દોષ, બહાનુ,

છીણવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ છણવું] ગાળવુ(૨) [सं छिद्, छिन्न, प्रा छिण्ण ?]છીણી ઉપર ઘસવુ, છૂંદો પાડવો (૩) મોળવુ, સમારવુ (શાક)

છીણી સ્ત્રી૦ ['છીણવુ' ઉપરથી]છીણવાનુ સાધન (૨) લાકડા ફાડવામા વપરાતી લોઢાની ફાચર (૩)ધાતુ કાપવાનુ લોઢાનુ વીંધણુ [-મૂકવી =કાપી નાખવુ(૨)બરબાદ કરવુ -મારવી= કાપી નાખવુ (૨) ફાસ માગવી]

છીત સ્ત્રી૦ [જુઓ છીટ] સૂગ (સુ.)

છીતરી સ્ત્રી૦ બે વર વચ્ચેનુ નેવેળિયુ, છીડી

છીતવું અ૦ક્રિ૦ છીછરા પાણીમા વહાણનુ જમીન સાથે ચોટવુ

છીદરી સ્ત્રી૦ [सं छिद्र ઉપરથી]ટીપકી ટીપકીવાળો એક જાતનો સાલ્લો(૨)દાણાનુ વેરાવુ-દરેડો થવો તે [-કરવી =દરેડો કરવો, આમ તેમ વેરાતુ નાખવું]

છીદરું વિ૦ [સર૦ हिं छिदरा] જુઓ છીછરુ

છીનકી સ્ત્રી૦ [સર૦ दे छिण्णा] છિનાળ

છીનવવું સ૦ ક્રિ૦ [सं छिद्, हिं छीनना] ઝૂટવી લેવુ (૨) છેતરી લેવુ

છીનવાવુ અ૦ ક્રિ૦ 'છીનવવુ'નુ કર્મણિ

છીનવું સ૦ક્રિ૦[सं छिद् ઉપરથી] + કાપવુ,છેદવું

છીપ સ્ત્રી૦ [सं शुक्ति, प्रा सिप्पि, हिं छीप] એક જાતની માછલીનુ કોટલુ-ઘર, સીપ

છીપણી સ્ત્રી૦['છીપવુ' ઉપરથી]પાણી છીપવું–છાટવું તે –ણું ન૦ પાણી છીપવાનુ લોટી જેવુ પાત્ર
છીપર સ્ત્રી૦ પથ્થરની છાટ, શિલા [છાટ–પથરો
છીપરું વિ૦ ગદું, ગોબુ (૨)ન૦ (કા) વોખીની
છીપવું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા થિપ્પ=તૃપ્ત થવુ, સ તૃપ્?] શમવુ, શાત થવુ (તરસનુ) (૨) [હિં છિપના]સંતાવુ, લપાવુ(૩)સ૦ક્રિ૦ [સ ક્ષિપ્] મીપવુ; છાટવુ (૪) લાગવુ (વહાણને)
છીપો પુ૦ [દે છિંપય]કપડા છાપનારો, છાપગર –પાનામું ન૦ ગમે તેવો આવડત વિનાનો હિસાબ
છીબું ન૦ [દે છવ્વ] તપેલીનુ ઢાકણુ, તાસક
છીરકવું સ૦ક્રિ૦[હિ છિડકના]છાટવુ, છટકાવથી નવગાવવુ છીરકાવું અ૦ક્રિ૦ [કમ ણિ]
છીલકું ન૦ [દે છલ્લી] છિલેટુ, છોડુ, છોતરું
છીલવું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ હિં. છીલના] છોડા કાઢવા, છોલવુ
છીં અ૦ [રવ૦] છીકવાનો અવાજ
છીંક સ્ત્રી૦[દે છિક્કા] છી કરીને જોરથી શ્વાસ બહાર કેકાવો તે [–આવવી=છીકવાનુ થવુ (૨)[લ]અપશુકન થવા. –ખાવી=છીકવુ (૨) છીંકવાથી અપશુકન કરવા છીંકો આવે તેવું=તદ્દન સ્વચ્છ (સ્વચ્છતા બતાવવા)] –ણી સ્ત્રી૦ સૂંઘવા માટે ઘૂટીને તૈયાર કરેલી તમાકુ –વું અ૦ક્રિ૦ છીક ખાવી [છીંકતાં છીંડું પડવું=સહેજસાજમા વાકું પડવુ–માઠું લાગવુ છીકતાં દંડવું=નજીવા કારણસર દંડ કરી પાડવો, આપખુદ–જુલમી અમલ ચલાવવો]
છીંકારડું ન૦ ['છીંક' ઉપરથી] કાચડા જેવુ એક ઝેરી પ્રાણી, જેની છીકનો વાયુ ઝેરી માનવામા આવે છે(૨)[?]એક જાતનુ નાનુ હરણ
છીંકારવું ન૦ ['છીંક' પરથી ?]એક જાતનુ હરણ (૨)વિ૦ વારે ઘડીએ–ઘણી છીંકો ખાનારુ
છીંકારું ન૦ છીંકારનું –રી સ્ત્રી૦ છીકારાની માદા (૨) હરણની ચીસ
છીંટ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. છીંટ, મ છીટ, સં ચિત્ર પરથી ?] એક જાતનુ રંગિત, ભાતીગર કપડુ
છીંટલો પું૦ કાટાનો ભારો ઉપાડવાની બે પાખિયાવાળી લાકડી, છેટલો
છીંડી સ્ત્રી૦ [દે. છિંડી] સાકડી ગલી–નવેળિયુ (૨) [દે છિંડિઆ, છીંડી] નાનું છીંડું –ડું ન૦ [જુઓ છીંડી, સર૦ સ છિદ્ર, પ્રા. છિડ્ડ] વાડમા રાખેલુ બાકુ–માર્ગ (૨) [લા.] દોષ(૩) બહાનુ. [–પાડવું=વાડમા બાકુ કે માર્ગ પાડવો(૨)દોષ કાઢવો(૩)છટકવાનો રસ્તો કરવો છીંડે ચઢવું=છીડામાથી આવવુ (૨) છીડામાથી આવતા પકડાવુ (ઉદા૦ છીંડે ચઢ્યો તે ચોર)]
છુકછુક અ૦ [રવ૦] એ જિનનો અવાજ –ગાડી (બાળભાષામા) રેલગાડી (૨) તેની બાળ રમત
છુછકારવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦, સર૦ પ્રા છુચ્છુક્કાર, હિં છુછકારના] કરડવા કે પાછળ પડવા ઉશ્કેરવુ (કૂતરાને) [–લાપણું ન૦
છુછલું વિ૦[જુઓ છિછલુ] આછકલુ, છીછરું
છુટકારો પુ૦['છૂટવુ' ઉપરથી] મુક્તિ, છૂટકો, અંત
છુટાવું અ૦ ક્રિ૦ ['છૂટવુ' ઉપરથી] છૂટવાની ક્રિયા થવી, 'છૂટવુ'નુ ભાવે
છુટ્ટી સ્ત્રી૦['છૂટવુ' ઉપરથી] છૂટી, રજા(૨)નવરાશ. [–પડવી=રજા મળવી]
છુટ્ટું વિ૦ જુઓ છૂટુ
છુપછુપામણ સ્ત્રી૦['છુપાવુ' ઉપરથી] સતાકૂકડી જેવી એક રમત [ગુપ્ત ગાખવુ
છુપાડ(–વ)વું સ૦ક્રિ૦ ['છૂપવુ' ઉપરથી]સંતાડવુ,
છુપાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ છૂપવુ] સંતાવુ, છૂપવુ
છુમ,૦છુમ અ૦ [રવ૦] ૦કાર,૦કો પુ૦ છુમ એવો રવ (જેમ કે વઘારનો)
છુરી(–રિકા) સ્ત્રી૦ [સં] છૂરી, છરી
છુવડાવવું,છુવાડવું સ૦ક્રિ૦ 'છૂવુ'નુ પ્રેરક
છુવારી અજમોદ પુ૦ [સર૦ હિં છુવા(–હારી) અજવાયન] એક વનસ્પતિ
છુવાવું અ૦ ક્રિ૦ 'છૂવુ'નુ કર્મણિ [(વ૦કા૦)
છું અ૦ક્રિ૦ 'હોવુ'નુ પ્રથમ પુરુષ એકવચન
છૂ ન૦ સરકી જવુ–જતા રહેવુ તે [–કરી જવું, થઈ જવું=નાસી જવુ, સરકી જવુ] (૨) અ૦ (રવ૦) કૂતરાને કોઈની પાછળ પડવા ઉશ્કેરવાનો–છુછકારવાનો ઉદ્ગાર

છૂછ સ્ત્રી૦ એક છોડ

છૂટ(ટ) સ્ત્રી૦ ['છૂટવું' પરથી] મોકળાશ (૨) રજા, પરવાનગી (૩) છોડી દીધેલી-જતી કરેલી રકમ (૪) ઊડવા માટે પતંગને દૂરથી, ઊડે એમ ઊંચી કરી, છોડવી તે (૫) છૂટાપણું, સ્વતંત્રતા (૬) તંગી કે સખતાઈ, સંકોચ યા મનાઈનો અભાવ (શ૦પ્ર૦માં આ ભાવ આવે છે) [-અપાવવી = પતંગની છૂટ આપવી -આપવી = રજા કે સ્વતંત્રતા યા મોકળાશ આપવી (૨) પતંગની છૂટ આપવી -કરવી = બંધી કે મના હોય તે દૂર કરવી, રજા આપવી -ઘવી = રજા મળવી (૨) બંધી કે મના દૂર થવી (૩) તંગી ન રહેવી -મૂકવી = મોકળાશ રાખવી (૨) નાણાંની છૂટ આપવી — અમુક રકમ જતી કરવી (૩) જુઓ છૂટ આપવી -મુકાવવી = પતંગની છૂટ અપાવવી -લેવી = બંધી કે મનાને ન ગાઠવું, મોકળાશથી વર્તવું (-ની સાથે છૂટ લેવી = -ની જોડે વધારે પડતું કે અઘટિત વર્તન કરવું) (૨) પતંગની છૂટ લેવી ('છૂટ આપવી'થી ઊલટું. ઉડાડનાર છૂટ લે).]

છૂટક વિ૦ છૂટું છૂટું (૨) અ૦ જથાબંધ નહિ તેમ ૦બારી સ્ત્રી૦ નાસી છૂટવાની બારી-રસ્તો ૦બારો પું૦ છુટકારો, મુક્તિ -કો પું૦ છુટકારો, મુક્તિ [-કરવો = છોડી મૂકવું, જવા દેવું (૨) નિકાલ કરવો. પાર આવવો (૩) ગર્ભવતીને બાળકનો પ્રસવ કરાવવો -થવો = છૂટવું, મુક્ત થવું (૨) પ્રસવપીડામાંથી છૂટવું, બાળક જન્મવું (૩) નિકાલ થવો] ૦છાટ સ્ત્રી૦ છૂટ, મોકળાશ

છૂટવું અ૦ક્રિ૦ [સં छुट्, પ્રા छुट्ट] બંધનમાંથી છૂટા થવું (૨) (એકાએક કે જોરથી) બહાર નીકળવું (જેમ કે, પરસેવો, દુર્ગંધ, બાણ વા તોપ-બંદૂકનો ભડાકો ઇ૦) (૩) પાસેથી જવું કે નીકળવું (જેમ કે, ચમડી તૂટે, દમડી ન છૂટે) (૪) [જવાને માટે] છૂટ કે રજા મળવી (જેમ કે, ઘેરી, સભા, નિશાળ, કચેરી ઇ૦ છૂટવું) (૫) વછૂટવું, ઊકલવું (જેમ કે ગાંઠ) (૬) કોઈ ભાવ કે લાગણી એકદમ પ્રગટવી (જેમ કે, ગુસ્સો, દયા લાજ, કમકમાટી છૂટવી) (૭) બીજા ક્રિ૦ જોડે સહાયમાં આવી, તે ક્રિયા કરી નાખી ને તેમાંથી છૂટ્યો, એવો ભાવ બતાવે છે (જેમ કે, લખી છૂટ્યો હું તો કહી છૂટ્યો, તેને ફાવે તે હવે કરે.) [છૂટી પડવું = જવાબદારીમાંથી નામુકર જવું — ખસી જવું છૂટી જવું = કેદ કે બંધનમાંથી મુક્ત થવું (૨) અદાલતમાં નિર્દોષ ઠરવું]

છૂટાછેડા પું૦બ૦વ૦ ફારગતી, લગ્નના બંધનમાંથી છુટકારો [-આપવા, કરવા, લેવા] (૨) બાળકનો પ્રસવ [-થવા]

છૂટી સ્ત્રી૦ જુઓ છુટ્ટી

છૂટું વિ૦ [પ્રા छुट्ट જુઓ છૂટવું] બંધન વિનાનું (૨) [નોકરી કે કામ યા કોઈ રોકાણમાંથી] ફારેગ, નવરું, બરતરફ થયેલું યા કરાયેલું (૩) અલગ, જુદું, કોઈ સાથે ભેગું સંધાયેલું કે ગોઠવાયેલું યા મુકાયેલું નહિ એવું (૪) ભભરું (૫) મોકળું, વચમાં અંતર હોય તેવું (૬) ન૦ પરચૂરણ (નાણાંનું) (૭) [લા] (ચ) ચુસ્ત [છૂટી ચાલે (ચાલવું) = નિરંકુશપણે (વર્તવું) છૂટું મારવું = (કશાથી) હાથ વડે ફેંકીને મારવું -મૂકવું = બંધનમુક્ત કરવું (૨) રખડતું મૂકવું ('મો છૂટું મૂકવું' = મોટેથી રડવું, 'કોથળી છૂટી મૂકવી' = ખૂબ વાપરવું, ઉડાવવું] છૂટે છેડે, છૂટે દુપટ્ટે = નિર્ભયપણે (૨) છડું — એકલું, સરસામાન વિના છૂટે મોંએ = મોને રોક્યા વિના — જેમ બોલાય કે અવાજ કરાય તેમ છૂટો હાથ = ઉદારતા ખરચાળપણું (૨) વાત વાતમાં મારવાની ટેવ] -ટાપણું ન૦ ૦છવાયું વિ૦ અલગ અલગ, વેરાયેલું, આછું

છૂતઅછૂત સ્ત્રી૦ [પ્રા छुत्त (સં छुप्त) = સ્પૃષ્ટ દે छुत्ति = અશૌચ] અમુકને અડાય અમુકને ન અડાય એવી અસ્પૃશ્યતાની માન્યતા

છૂપવું અ૦ક્રિ૦ [સં चुप् = ચૂપકીથી સરકવું ? સં गुप् ?] સંતાવું, છુપાવું

છૂપાછૂપ અ૦ છૂપી રીતે

છૂપું વિ૦ ગુપ્ત, છાનું [-રાખવું, -રહેવું]

છૂમંતર ન૦ [છૂ (રવ૦) + મંતર (સં मंत्र)] જાદુ, જંતરમંતરનો પ્રયોગ [-કરવું કરી દેવું = (હાથચાલાકી કે જાદુથી) વસ્તુને છૂ કરી દેવી — ઉડાડી દેવી -થઈ જવું, થવું = (તે રીતે) વસ્તુ ઊડી જવી — અદૃશ્ય થવી]

છૂરી(-રિકા) સ્ત્રી૦ [सं] છરી, છુરી
છૂવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हि छूना, प्रा. छुअ(-व), स. छुप्] અડવુ, છોવું
છૂંછાં ન૦બ૦વ૦ [જુઓ છૂછુ] કછા,વણતા કે બીજે કારણે રહી ગયેલા તારના છેડા [-નીકળવાં=જીર્ણ થઈ ચૂથા નીકળવા]
છૂછું ન૦ [સર૦ રૂછુ, અથવા सं तुच्छ, प्रा. छुच्छ?] ડાચુ, મો (તિરસ્કારમા)
છૂદણી સ્ત્રી૦ [છૂંદવુ' પરથી] છૂંદવુ તે -ણું ન૦ [स क्षोदनक?] શરીર પર છૂદીને પાડેલુ ટપકુ-ચાઠુ કે આકૃતિ (-છૂદાવવુ)
છૂદવું સ૦ક્રિ૦ [सं क्षुद्, प्रा छुड ઉપરથી] સોય કે તેવા અણીવાળા હથિયાર વડે ટોચવુ (૨) બારીક કચરવુ, છૂદા જેવુ બનાવવુ
છૂદાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ 'છૂદવુ'નુ અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક
છૂંદો પુ૦ ['છૂદવુ' ઉપરથી] છૂદી-છૂદીને બનાવેલો લેચો (૨) છીણેલી કેરીનુ અથાણુ
છૂશ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
છે [स अस्‌ના રૂપ ઉપરથી] 'હોવુ'નુ ત્રી૦ પુ૦, વ૦ કાળનુ રૂપ
છેક અ૦ [दे छेअ(-ग)=અત, પ્રાત, પર્યંત] તદ્દન, સાવ (૨) પુ૦ (પ) અંત, હદ
છેકણી સ્ત્રી૦ ['છેકવુ' પરથી] છેકવુ તે (૨) લખેલુ છેકી નાખવાનુ ઓજાર. -ણું ન૦ છેકવાનુ સાધન -વું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ म छेकणे, म छिद्, प्रा छेअ પરથી?] ચેકવુ, લખેલુ રદ છે એમ જણાવવાને ઉપર લીટો ખેંચવો (૨) લખેલુ કાઢી નાખવું-ભૂસી નાખવું
છેકાછેક(-કી) સ્ત્રી૦ જ્યા ત્યા છેકા-લીટા કરવા તે, ચેરાચેર
છેકાછેક અ૦ [જુઓ છેક] છેક, તદ્દન
છેકાનુપ્રાસ પુ૦ [स] અનુપ્રાસનો એક પ્રકાર
છેકાપહ્નુતિ સ્ત્રી૦ [स] અપહ્નુતિ અલકારનો એક પ્રકાર (કા શા)
છેકો પુ૦ ['છેકવુ' ઉપરથી, સર૦ म. छेका] છેકવા માટે દોરેલો લીટો [-મૂકવો, -મારવો= છેકવુ, લખેલુ રદ કરવુ.]
છેટાવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ છેટાવુ

છેટી સ્ત્રી૦ નાની પોતડી
છેટું વિ૦ [प्रा छेत्त=क्षेत्र ઉપરથી? સર૦ हि छेटा] વેગળુ, દૂર (૨) ન૦ બે જગા વચ્ચેનુ અતર (૩) અશક્યતા (પ્રાય બ૦ વ૦મા ઉદા૦ પૃથ્વીમા આના જેવી અન્ય જોવી, તેના તો છેટા જ) [-પડવું=અતર વધવુ (૨) મન જુદા થવા -ભાગવુ =અતર ઓછુ કરવુ -ભેગવુ =અડકાવ આવવો]
છેટે અ૦દૂર,આઘે [-બેસવું=(સ્ત્રીએ)અભડાવુ]
છેડ સ્ત્રી૦ ['છેડવુ' ઉપરથી] વાદ્ય પર લેવાનો રાગનો આલાપ, જોડકામ (૨) [ચ] ['છેડો' ઉપરથી] હળમા વચ્ચે હોતો લાબો દાડો
છેડ,ણી સ્ત્રી૦ ['છેડવુ' ઉપરથી] ખીજવવુ તે-પજવણી (૨) ખીજ
છેડતી સ્ત્રી૦ ['છેડવુ' ઉપરથી] છિદ્ર, દોષ (૨) અડપલુ, અટકચાળુ [-શોધવી=છિદ્ર શોધવું, પજવવાનો લાગ જોવો]
છેડલો પુ૦ છેડો (લાલિત્યવાચક)
છેડવું સ૦ક્રિ૦ [हि छेडना, म छेडणें] અટકચાળુ કરવુ, ખીજવવુ (૨) [સર૦ हि छिडना] ટકોરવું, જરા હળવો સ્પર્શ કરવો (જેમ કે વીણાના તાર છેડવા, વાત છેડવી)
છેડાછેડ(-ડી) સ્ત્રી૦ વારવાર છેડવુ તે,મતામણી
છેડાછેડી સ્ત્રી૦['છેડો' ઉપરથી] વરના જામા સાથે વહુની ઘાટડીની ગાઠ બાધે છે તે
છેડાબાંધણ,-ણું જુઓ 'છેડો'મા
છેડાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ છેડવુ] ખીજવાવુ
છેડો (છે') પુ૦ [दे छेओ, दे स छेप] અતનો ભાગ અત (૨) હદ,સીમા (૩) પાલવ (૪) [લા] આશરો,મદદ (પ) છેડો વાળવો - મરણ પાછળ છેડો વાળીને રોવુ તે [છેડા ગાંઠવા, બાંધવા= વરવધૂના વસ્ત્રોના છેડા એકબીજા સાથે બાધવા, પરણવું (૨) સંબંધ બાધવો છેડા છોડીનાખવા =હિંમત હારી જવી (૨) સબધ તોડી નાખવો છેડે ગાંઠ વાળવી= [લા] યાદ રાખવુ, નિશ્ચય કરવો છેડે બાંધવું=શિખામણની વાત યાદ રાખવી (૨) સઘરો કરવો, પોતાના કબજામા લેવુ (૩) બોલ પાછો ખેંચી લેવો (૪) વ્યસન વળગવુ છેડે બાંધી જવું= સાથે

પરલોકમા લઈ જવું. **છેડો આવવો**=પૂરું થવુ **-કાઢવો**=લાજ કાઢવી ઘૂંઘટ તાણવો **-છોડવવો**=નિકાલ કરીને દૂર મૂકવુ **-છોડવો**=ફારગતી આપવી **-ઝાલવો**= શરણ લેવુ (૨) સાથે જોડાવુ-બંધાવું (૩) મુદ્દામાલ સાથે પકડવુ(૪)પાછળ પડવુ,આગ્રહ કરી વળગવું **-તાણવો**=ઘૂંઘટ તાણવો, લાજ કાઢવી (૨) સ્ત્રીની છેડતી કરવી **-પાથરવો**=કાલાવાલા કરવા, વિનંતિ કરવી **-ફાડવો -ફાડી આપવો**=છેડો છોડવો, તલાક આપવી **-માથે નાખવો**=લાજ છોડવી, નિર્લજ્જ થવુ **-મૂકવો**=સદંતર સંબંધ છોડી દેવો (૨) અંત લાવવો,છોડી દેવુ (૩) મો ઢાંકીને રોનારે ચુપ થવુ **-લાવવો**= છેવટ આણવુ **-વાળવો**=(મરણ બાદ) મોઢે માથે ઓઢીને લાંબે ઘાટે રડવુ(૨)અંત આણવો **-સાધવો, -સાહવો** = આશ્રય લેવો **-શોધવો**=આશ્રય શોધવો] **-ડાગાંઠણ-(-ણુ)** ન૦ વરકન્યાના છેડા ગાંઠવાનુ વસ્ત્ર **-ડાછૂટકા** પુ૦ બ૦ વ૦ છૂટાછેડા, તલાક [-કરવા] **-ડાબંધન, -ડાબાંધણ(-ણુ)** ન૦ જુઓ છેડાગાંઠણ

છેતરપિંડી,છેતરબાજી સ્ત્રી૦ ['છેતરવુ' પરથી] છેતરામણી, ઠગાઈ [ઠગવુ, છળવુ

છેતરવું સ૦ક્રિ૦ [सं छिन्वर=લુચ્ચો ઉપરથી?]

છેતરામણ ન૦, **-ણી** સ્ત્રી૦ છેતરાવાપણુ **-ણું** વિ૦ છેતરી લે એવુ

છેતાળીસ (છે) વિ૦ [सं षट्चत्वारिंशत, प्रा छायालीअ, સર૦ चउत्तालीस=૪૪] '૪૬', છેંતાળીસ

છેદ પુ૦ [सं.] કાપો, ચીરો (૨) છિદ્ર (૩) [ગ] છેદનારી-ભાગનારી સંખ્યા (અપૂર્ણાંકમા લીટી નીચે લખવામા આવે છે તે) (૪) નાશ [**-ઉડાડવો**=(ગ) અપૂર્ણાંકના અંશ છેદને સરખા ગુણકથી ભાગી તેને સાદું રૂપ આપવુ (૨) ટૂંકુ કરવુ (૩) કાપીને વેગળુ કરવુ **-કાઢવો**=ભાગીને ઓછુ કરવુ (૨) નાશ કરવો **-મૂકવો**= કાપીને દૂર કરવુ, અંત કે ઉકેલ લાવવો] **૦ક** વિ૦ છેદનારુ-કાપનારુ (૨)[ગ]ભાગનારું (૩) પુ૦ જુઓ છેદ **૦ગમ** પુ૦ છેદશુદ્ધિ; 'કલીઅરિંગ ઑફ ફ્રેક્શન' (ગ) **૦ન** ન૦ છેદવુ-કાપવુ તે **૦નબિંદુ** ન૦ જ્યાં બે અથવા વધારે લીટીઓ એક બીજીને કાપતી-મળતી હોય તે બિંદુ (ગ) **૦નભેદન** ન૦ પૂરેપૂરો નાશ **૦નરેખા, ૦નલીટી** સ્ત્રી૦ વર્તુલને છેદનારી લીટી, 'સીકન્ટ'. **૦શુદ્ધિ** સ્ત્રી૦, **૦દાપગમ** પુ૦ [+अपगम] છેદ ઉડાડી દેવો તે, છેદગમ (ગ)

છેદવું સ૦ક્રિ૦ [सं छिद्] કાપવુ (૨) છિદ્ર-કાણુ પાડવુ (૩) નિકંદન કાઢવુ (૪)[ગ] છેદ રૂપે થઈને ભાગવુ

છેદશુદ્ધિ, છેદાપગમ જુઓ 'છેદ'મા

છેબા ન૦ બ૦ વ૦ [સર૦ हि. छेव ?] છિદ્ર

છેર (છે') સ્ત્રી૦ [સર૦ हि छेहर=घा જખમ] જુઓ છેરંટો; ખેર

છેરવું (છે'?) અ૦ક્રિ૦ [રવ૦? સર૦ म छेरणें, हिं छेरना] પાતળુ અઘવુ [છેરી જવું. દેવુ , પડવુ =ડરી જવુ, નાહિંમત થઈ જવુ]

છેરંટો (છે'?) પુ૦ છેરામણ, પાતળો ઝાડો (૨) [જુઓ ખેરંટો] ધૂળ,કચરો [પાતળો ઝાડો

છેરાટો (છે'?) પુ૦, **-મણ** ન૦, સ્ત્રી૦ છેરવુ તે,

છેલ (છે) પું૦ [सं छेक, छेकिल प्रा छइल्लः म छेला, हि. छैल] વરણાગિયો માણસ. **૦કડી** સ્ત્રી૦ પુરુષને કાને પહેરવાનુ એક ઘરેણુ **૦કાંટો** પું૦ સ્ત્રીને કાને પહેરવાનુ એક ઘરેણું **૦છબીલુ** વિ૦ મોહક ને રૂપાળુ. **૦છટાકિયું** વિ૦ છેલબટાઉ **૦ડ(-ડો)** પુ૦ છેલ **૦ડી(-ણ)** સ્ત્રી૦ વરણાગિયણ સ્ત્રી. **૦બટાઉ** પુ૦ વરણાગિયો-લહેરી જવાન

છેલછેલ્લુ વિ૦ ['છેલ્લુ'નો દ્વિર્ભાવ] છેલ્લામાં છેલ્લુ સૌથી છેલ્લુ, છેલવેલ્લુ

છેલડ, -ડી, -ડો, -ણ જુઓ 'છેલ'મા

છેલપડી વિ૦ '૧૬' (વેપારીઓનો સંકેત)

છેલબટાઉ પુ૦ જુઓ 'છેલ'મા

છેલવહેલુ, છેલવેલ્લું વિ૦ જુઓ છેલછેલ્લુ

છેલાઈ (છે) સ્ત્રી૦ [જુઓ છેલ]છેલી, છેલપણુ. **-ણી** પુ૦ છેલ, સહેલાણી

છેલારવું સ૦ક્રિ૦ ચોરવું, લૂટવું
છેલી (છે) સ્ત્રી૦ જુઓ છેલાઈ
છેલો પુ૦ [दे चेल्ल] છોકરો, છૈયો
છેલ્લુ (છે') વિ૦ [दे छिल्ली(-ल्ली)=શિખા કે दे छेअ+લુ ઉપરથી ?] છેવટનુ [**છેલ્લા પ્રણામ**=છેવટના રામરામ **છેલ્લા પ્રણામ કરવા**=છેવટની વિદાય લેવી, સદા માટે છૂટા પડવુ મરણ પામવુ **છેલ્લી ઘડી**=મરણની તૈયારીનો સમય (૨) આખરનો સમય **છેલ્લી ઘડી જવી**=મરણ તદ્દન નજીક હોવુ **છેલ્લી સનદ**=છેવટનો જન્મ, મનુષ્યાવતાર **છેલ્લી સલામ**=જુઓ છેલ્લા પ્રણામ. **છેલ્લુ ઘર**=સ્મશાન (૨) બાજીમા છેવટનુ ખાનુ (૩) નાતરિયા નાતમા કોઈને નાતરુ ન થાય એટલી મોટી ઉમરે કરેલો સસાર. **છેલ્લે ક્યારે પાણી**=ઘડપણના છેવટના દહાડા (૨) છેવટની હદ **છેલ્લે પગથિયે**=છેક છેલ્લી હદે **છેલ્લે પાટલે બેસવુ**=જાત કે સ્વભાવ ઉપર જવુ (૨) અતિમ હદે જવુ **છેલ્લે રવિવારે**=કદી નહી (વાયદામા) **છેલ્લે મરવાળે**=છેવટે **છેલ્લો અક્ષર**=છેવટની શિખામણ (૨) રામનામ **છેલ્લો પરોણો**=મરણને કાંઠે આવી પહોંચેલો માણસ **-શ્વાસ મૂકવો**=મરણની આખરી ઘડી આવવી]
છેવટ (છે') સ્ત્રી૦, ન૦ [दे छेअ+ટ ? सं क्षेप ? સર૦ म शेवट, प्रा छेप्प=પૂછડી] અત, છેડો **-ટ(-ટે)** અ૦ અતે, છેડે
છેવાડું (છે')વિ૦[જુઓ છેવટ] છેલ્લુ, છેડા ઉપરનુ
છેવાવું (છે') અ૦ક્રિ૦ [दे छेअ, છેહ પરથી] છેલ્લુ-મોડા આવવુ-પડવુ (૨) મોડા પડવાથી શરમાવું, છેલ્લા પડવુ
છેહ પુ૦ [स क्षेप, प्रा छेह ?] દગો, વિશ્વાસઘાત [**-દેવો.**](૨)ત્યાગ(૩)[दे छेअ] છેવટ, અત
છેટકી (છે૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं छीटा=વાસની ચીપોનો ગૂંથેલો ટોપલો]છાણ વીણવા કરવાની રદ્દી તૂટીફૂટી ટોપલી (ચ) (૨) [લા] તેવી ગદી ટોપી (તિરસ્કારમા 'છેટલુ')
છેંટલો (છે૦) પુ૦ જુઓ છીટલો
છેટાવવું (છે૦) સ૦ક્રિ૦ છેટાય એમ કરવુ, છેડવું
છેંટાવુ (છે૦) અ૦ક્રિ૦ [જુઓ છેટાવુ] રિસાઈને અળગા ચાલવુ, છેડાવુ
છેતાળીસ (છે૦) વિ૦ [જુઓ છેતાળીસ] '૪૬'
છૈયું ન૦ [સર૦ हिं छैया] છોકરું **-યાંછોકરાં** ન૦બ૦વ૦છોકરાંછૈયા, બાળકો, સંતાન કે પરિવાર. ૦**છોકરુ**=સતાન બાળક **-યો** પુ૦ છોકરો
છો (છો') સ્ત્રી૦ [स सुधा, प्रा छुहा] ચૂનાનો કેલ [**-કરવી, -દેવી**=છોનુ પડ ચડાવવુ **-ફેરવવી,-વાળવી**=ધૂળધાણી કરી નાખવુ, પાણી ફેરવવુ] ૦**બધ** વિ૦ છોવાળુ
છો [છો] અ૦ક્રિ૦ [स अस् ના રૂપ પરથી आस्ताम्, સર૦ वं आछो] 'હોવુ'નુ બીજો પુરુષ બ૦વ૦, વર્તમાનનુ રૂપ (૨) અ૦ ભલે
છોઈ સ્ત્રી૦ [दे छोइआ] સાઠા ઉપરની પાતળી ચીપ, છાલ (૨) પતરાળા કરવાની સળી (૩) જુઓ છો
છોકરમત વિ૦ [જુઓ છોકરુ] બાળક જેવી અલ્પબુદ્ધિનુ કે હઠીલુ(૨)સ્ત્રી૦બાળક જેવી હઠ
છોકરવાદ વિ૦[જુઓ છોકરું]થોડી અક્કલનુ ઉછાછળુ, અવિવેકી(૨)સ્ત્રી૦ તેવુ વર્તન **-દી** સ્ત્રી૦ છોકરવાદપણુ
છોકરિયું વિ૦ છોકરવાદ
છોકરી સ્ત્રી૦ [दे छोक्करी] સ્ત્રીજાતિનુ છોકરુ (૨) કન્યા, દીકરી (૩) (વ્યંગમા) નામર્દ [**-આવવી**=કન્યા જનમવી]
છોકરુ ન૦[જુઓ છોકરી] સતાન, બાળક (૨) નાનો છોકરો કે છોકરી. [**-આવવુ**=પ્રસૂતિ થવી, બાળક જનમવુ **-થવું**=જણવાનુ થવુ]
છોકરો પુ૦ [જુઓ છોકરુ, છોરુ] નરજાતિનુ છોકરુ (૨) નાની વયનો-૧૬ વર્ષ સુધીનો માણસ (૩) દીકરો [**-આવવો**=દીકરો જનમવો]
છોગડ ન૦ એક પક્ષી
છોગલો પુ૦ ['છોગુ' ઉપરથી] લૂગડાનો કકડો, અગૂછો
છોગું ન૦ [स गुच्छक] કલગીની જેમ ખોસેલો ઊડતો કે ઝૂલતો ફેટા-ફાળિયાનો છેડો (૨) પાઘડીમા ખોસેલો ફૂલનો તોરો [**ઉઘાડે છોગે**=જાહેર રીતે, ખુલ્લે ખુલ્લા **-મૂકવુ**=ફેટાનો

છેડો છોગા તરીકે રાખવો] -ગાળ(-ળુ) વિ૦ છોગા રાખનારું, છેલછબીલુ, ફક્કડ

છોછ સ્ત્રી૦ [सं शौच, કે દે. छूत्ति ?] ચોખ્ખાઈ કે આચારની ચટ – તીવ્ર લાગણી; છોત [-ધરવી, -રાખવી = છોછ હોવી]

છોછત સ્ત્રી૦ જુઓ છોછ (૨) ખણખોદ

છોછુ વિ૦ [सं तुच्छ, प्रा छुच्छ] ઊણપવાળુ, ઓછુ (૨) અસહાય, એકલુ

છોટાધૂંઘ ન૦ એક પક્ષી

છોટું વિ૦ [दे छुट्ट, हिं. छोटा] નાનુ

છોટુ [છો] ન૦ [दे छो(०इ)आ = છોડું + ટ્ટ] છોડિયુ (૨) ભીડીતુ ફેલુ, રેસાદાર એવી લટ (૩) પેગડાનો ચામડાનો પટો

છોડ પુ૦ [सं क्षुद्र, प्रा छुड्ड, दे छोडय = છોડું ?] રોપો, છોડવો

છોડ (છો) ન૦ [दे छवडी = ચામડી, સર૦ दे छउअ = કૃશ] સુકાઈને થયેલુ છોડુ (૨) સુકાઈ ગયેલો ગર્ભ (૩) નાકમા બાઝતુ લીટ ઇ૦નુ સૂકુ પડ (-બાઝવું, વળવું)

છોડણહાર વિ૦ (૨) પુ૦ ['છોડવુ' ઉપરથી] છોડાવનાર – મુક્ત કરનાર

છોડ(-ડા)વવુ સ૦ક્રિ૦ ['છોડવુ' ઉપરથી] – બંધનમાથી છૂટું કરાવવુ

છોડવળગ સ્ત્રી૦ છોડવુ ને વળગવુ તે

છોડવું સ૦ક્રિ૦ [सं छोटय् प्रा छोड] છૂટે એમ કરવુ (જુઓ 'છૂટવું'ના અર્થો) (૨) તજવું, ત્યાગ કરવો

છોડવો પુ૦ છોડ, રોપો

છોડિયું (છો) ન૦ [જુઓ છોડુ] છાલ કે તેનો કકડો (૨) લાકડાનો પાતળો કકડો (ભૂકરી) [છોડિયા જેવું = છેક સૂકુ – પાતળું છોડિયાં ઉતારવાં, કાઢવાં, કાઢી નાખવાં, પાડવાં = ઝાટકવુ, ઠપકો આપવો, કડક ટીકા કરવી (૨) મારવું]

છોડી સ્ત્રી૦ [दे छोडि = નાની] છોકરી

છોડુ (છો) ન૦ [જુઓ છોટું] જુઓ છોડિયુ (૨) જુઓ છોતરું [છોડાં ઉતારવાં, ઉખાડવાં, કાઢી નાખવાં, પાડવાં જુઓ 'છોડિયુ'મા

છોત સ્ત્રી૦ જુઓ છોછ

છોતરું (છો) ન૦ [दे छोअ ?] છોડુ; ફોતરુ, પડ

છોતે(-ત્તે)ર (છો) વિ૦ [सं षट्सप्तति, प्रा छहत्तर, छाहत्तरि, छावत्तरि] '૭૬', છોતેર

છોતો (છો) પુ૦ [સર૦ છોટુ ન૦] વાસણ ધોવાનો કૂચડો (૨) જુઓ છોયો

છો ને (છો) અ૦ ભલે ને

છોભાવું અ૦ક્રિ૦ [सं क्षुभ्, प्रा छुभ्म् પરથી] છોભુ – ખસિયાણું પડવુ -ટ પું૦ છોભાવુ તે

છોભીલું, છોભુ વિ૦ [જુઓ છોભાવુ] ખસિયાણું, ઝખવાણુ, શરમિંદુ

છોયલું ન૦ ['છો' ઉપરથી] ચૂનાવાળી ઈંટ [છોયલું કૂટવુ = નકામુ પિષ્ટપેષણ કર્યા કરવુ છોયલો કૂવો = આડાઅવળા મળતર વિનાનુ – માત્ર મજૂરી મળે તેવુ કામ]

છોયો પુ૦ [જુઓ છોઈ] શેરડી વગેરેના સાઠા ઉપરથી ઉતારેલી છાલ

છોર પુ૦ [सं क्षुर] છરો, અસ્ત્રો

છોરવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा छुर् = કાપવુ ઉપરથી] છોરિયા વડે ખોદવુ

છોરિયું ન૦[જુઓ છોરવુ] લાબા હાથાને ફળવાળી કોદાળી (વાવેતરમાથી ઘાસ કાઢવાની)

છોરી સ્ત્રી૦[જુઓ છોરો]છોકરી,છોડી -રુ(-રુ) ન૦ છોકરુ -રો પુ૦ [दे. छोय(-ह)र, हिं. छो(०ह)रा] છોકરો

છોલ [છો] પુ૦, સ્ત્રી૦ [જુઓ છાલ] વનસ્પતિ ઉપરની ત્વચા (સુ)

છોલ પુ૦, સ્ત્રી૦ ['છોલવુ' ઉપરથી] (લાકડાના) છોલવાથી પડતા છોલા, (ફળ, શાક ઇ૦ને) છોલતા પડે તે ૦ણી સ્ત્રી૦ છોલવાનુ ઓજાર (૨) છોલવાની રીત – આવડત

છોલદારી સ્ત્રી૦ [સર૦ म , हि] નાનો તબૂ

છોલવુ સ૦ક્રિ૦ [प्रा छोल्ल्] ઉપર ઉપરથી ઉખેડવુ(૨) [ફળની] છાલ કાઢવી(૩) [લાકડું] ઘડવુ(૪)[વ્ય ગમા] અણઆવડતથી કે ખરાબ સાધનથી હજામત કરવી (૫) સખત ઠપકો આપવો, ઝાટકવુ, છોડા ઉતારવા

છોલાટવું સ૦ક્રિ૦ ['છોલવુ' ઉપરથી] ખૂબ છોલ છોલ કરવુ(૨)[લા]સખત ઠપકો આપવો

છોલાણું (છો') ન૦ [જુઓ છો] છોખવ કામ

છોલાવું અ૦ક્રિ૦ 'છોલવું'નું કર્મણિ
છોલાં (છો) ન૦ બ૦ વ૦[જુઓ 'છોડું'(છોડા)] છાલા [પ્રેરક, છો કરાવવી
છોવડા(-રા)વવું (છો') સ૦ક્રિ૦ 'છોવું'નું
છોવાવું (છો') અ૦ ક્રિ૦ 'છોવું'નું કર્મણિ
છોવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ છૂવું] અડકવું, અડકીને અપવિત્ર કરવું (૨) અ૦ક્રિ૦ અડકવાથી અપવિત્ર થવું (૩) (છો') સ૦ક્રિ૦['છો' ઉપરથી] (વર વગેરેને) છો કરવી [વિયોગ
છોહ પું૦ [પ્રા છોહ=ક્ષેપ કરવું તે] જુઓ છેહ (૨)
છોળ (છો,) સ્ત્રી૦ ['ઊછળવું' પરથી ?] તરંગ, મોજું (૨) છલકાવું તે, છાલક (૩) [લા] પુષ્કળ પણું [-મારવી=મોજું ઊછળવું, છલકાવું. -વાગવી=ઊછળવું, છલકાવું (કોઈ વસ્તુની) છોળો વાગવી=તેની પુષ્કળ છત હોવી, છલકાઈ જવું]
છોળવું (છો) અ૦ક્રિ૦ [જુઓ છોળ] (બાળોદ) (વધારેના) ધાવણની ઊલટી કરવી
છોતેર (૦) વિ૦ [જુઓ 'છોતેર'] '૭૬'
છ્યા(-શી)સી વિ૦ જુઓ છાશી, '૮૬'

જ

જ પું૦ [સં] તાલુસ્થાની ત્રીજો વ્યંજન (૨) સમાસને છેડે 'જન્મેલું, ઉત્પન્ન થયેલું' એવો અર્થ બતાવતું પદ ઉદા૦ 'વંશજ' ૦કાર પું૦ જ એવો અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે જકારવાળું ૦જ્જો પું૦ જકાર
જ અ૦ [સર૦ પ્રા ચ્ચિઅ, ચેઅ, જ્જેવ, અપ જિ, ઉદા૦ તાસુ જિ=તેનો જ, શૌ જ્જિઅ, મ च, सं एव] વાક્યના પદ પાછળ આવતા તેને અંગે મહત્ત્વ, અનન્યતા, નિશ્ચય, ખાતરી વગેરે બતાવે છે (અને તેની આગળના શબ્દનો છેલ્લો અક્ષર ભારથી બોલાય છે) ઉદા૦ આવીશ જ', 'ત્યાં જ' (૨) (કાવ્યમાં) પાદપૂર્તિ માટે વપરાય છે
જઈફ વિ૦ [અ] વૃદ્ધ (૨) અશક્ત -ફી સ્ત્રી૦ વડપણ (૨) અશક્તિ
જક (જ') સ્ત્રી૦ [હિ जक, झक] જીદ, હઠ (૨) રકઝક, પંચાત (જેમ કે, લેવું હોય તો લે, નકામી જક છોડ)[-પકડવી,-લેવી =હઠ કરવી (ઊલટું) -છોડવી=હઠ કે પંચાત મૂકી દેવી]
જકડ સ્ત્રી૦ [હિં] જકડવું તે, પકડ, સકંજો ૦જસ અ૦ ખૂબ જકડીને, ચસકે નહિ એમ ૦બંધ અ૦ જકડીને (બાંધવું)
જકડવું સ૦ક્રિ૦ [हि जकड़ना] ખેંચીને-ચસકે નહિ એમ, સખત બાંધવું-પકડવું
જકાત સ્ત્રી૦[અ]નાકાવેરો દાણ (૨)(ઇસ્લામમાં) દાન, ખેરાત (આવકનો ૪૦ મો ભાગ ધર્માદા કરવાની આજ્ઞા) [-નાંખવી=નાકાવેરો દાખલ કરવો, જકાત લેવાનું કરવું -ભરવી =જકાત આપવી, ચૂકવવી.] ૦દાર પું૦ જકાત લેનારો અમલદાર, નાકાદાર ૦નામું ન૦ દાણ-જકાત-મહેસૂલના દરની યાદી ૦માફી સ્ત્રી૦ જકાત ભરવામાંથી મુક્તિ -તી વિ૦ જકાતનું,-ને લગતું (૨) જકાતને પાત્ર (૩) પું૦ જકાતદાર
જકિયું વિ૦ જક્કી, હઠીલું
જકું(-શું) પું૦ [તેલુગુ ૭ ઉપરથી સર૦ म. जक्क] મોઈદાંડાની રમતનો એક દાવ
જક્કી વિ૦ જક કરનારું, જકિયું (૨) ન૦ [હિં] એક પક્ષી [યક્ષણી
જક્ષ પું૦ જુઓ યક્ષ ૦(-ક્ષિ)ણી સ્ત્રી૦ જુઓ
જખ (જ') સ્ત્રી૦[સં यक्ष, प्रा जक्ख, म झप= માછલું, કે પ્રા झख्=રડવું એ પરથી ?] ('જખ મારવી'=પસ્તાવું, વાંકા રહીને ઠેકાણે આવવું, એવા અર્થમાં શ૦પ્ર૦માં)
જખમ પું૦ [फा जख्म] ઘા -માવું અ૦ ક્રિ૦ જખમી-ઘાયલ થવું -મી વિ૦ [फा] જખમ થયો હોય એવું, ઘાયલ
જખવું સ૦ક્રિ૦ [સં जक्ष] ખાઈ જવું
જખીરો પું૦ [અ] જથો, સમૂહ
જખ્ખડ વિ૦ [સર૦ ધગ્ગડ] સહેલાઈથી કાટેતૂટે નહિ એવું-મજબૂત (૨) જડસું
જગ ન૦[म जगत्, प्रा जग]જગત (૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ જગા] જગા (૫) [-જીતવું=

પૂરેપૂરું સફળ નીવડવું (ઉદા૦ 'આમ થાય એટલે જગ જીત્યા ')૦કર્તા(–ર્તા)પું૦જગતનો કરનાર – ઈશ્વર ૦જાહેર, ૦પ્રસિદ્ધ વિ૦ જગમાઅવે જાણીતું ૦જીવન પું૦ જગતના જીવનરૂપ – પરમેશ્વર ૦ત્રય ન૦ સ્વર્ગ, મૃત્યુ ને પાતાળ એ ત્રણે જગ, જગત્ત્રય ૦પતિ પું૦ જગતનો પતિ – ઈશ્વર ૦બત્રીશી(–સી) સ્ત્રી૦ લોકવાયકા. ૦મોહન વિ૦ (૨) પું૦ જગતને મોહ પમાડનાર (પ્રભુ) ૦મોહના વિ૦ સ્ત્રી૦ (૨) સ્ત્રી૦ જગમોહન (દુર્ગા) ૦રાય પું૦ જગતનો રાજા – પ્રભુ

જગત ન૦ [સં] સૃષ્ટિ, વિશ્વ (૨) દુનિયા, પૃથ્વી (૩) [લા.] લોકો, લોકમત (જેમ કે, જગત જિતાયું નથી)[–જીતવું =જુઓ જગ જીતવું જગતનો વા વાવો=જગતના સુખદુઃખનો અનુભવ થવો (૨) જગતના પ્રપંચનો ચેપ લાગવો] –ચ્ચક્ષુ પું૦ [સં] જગતની આંખરૂપ સૂર્ય –ચ્છાક્ષી પું૦ [સં] સૂર્ય (૨) પરમાત્મા ૦(–જ્) જનની સ્ત્રી૦ જગદંબા – દુર્ગા ૦(–જ્)જેતા પું૦ જગત જીતનાર, આલમગીર ૦જામ પું૦ જગતને નિયમમાં રાખનાર–ઈશ્વર ૦પાણી ન૦ ગાળેપાણી, રગંપાણી. ૦(–ત્)પ્રસિદ્ધ વિ૦ જુઓ જગજાહેર ૦ભવાડો પું૦ જાહેરમાં ફજેતી કે બદનામી થવી તે –તી સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ જગત (૨) એક છંદ –તીસુર પું૦ ભૂદેવ, બ્રાહ્મણ –ત્ત્રય ન૦ ત્રણે જગત — સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ –ત્પતિ પું૦ જગતનો સ્વામી – પરમેશ્વર –ત્પ્રસિદ્ધ પું૦ જગજાહેર –દંબા(–બિકા) સ્ત્રી૦ [+ अंबा] જગતની માતા–દુર્ગા, –દાત્મા પું૦ જગતનો આત્મા – પરમેશ્વર –દાધાર પું૦ જગતનો આધાર – પરમેશ્વર –દાભાસ પું૦ જગતનો આભાસ માત્ર (સાચું નહિ) –દીશ(–શ્વર) પું૦ જગતનો ધણી–પરમેશ્વર –દુદ્ધાર પું૦ જગતનો ઉદ્ધાર –દુદ્ધારક વિ૦ જગદુદ્ધાર કરનાર, તારણહાર –દેકવીર પું૦ [+ एकवीर] જગતમાં એક અજોડ વીર –દ્ગુરુ પું૦ આખા જગતનો ગુરુ (૨) શાંકર મતના મુખ્ય આચાર્યની ઉપાધિ (૩) [સં] મહાદેવ –દ્ધર પું૦ [+ धर] જગતને ધારણ કરનાર – પરમેશ્વર –દ્ધાતુ સ્ત્રી૦ [+ धातु] જેમાંથી જગત ઉત્પન્ન થયું છે એ ધાતુ, મૂળતત્ત્વ –દ્ધાત્રી સ્ત્રી૦ જગતની ધાત્રી – જગદંબા –દ્વંદનીય,–દ્વંદ્ય વિ૦ આખા જગતને વંદન કરવા યોગ્ય –ન્નાથ પું૦ [+ नाथ] જગતનો નાથ – પરમેશ્વર (૨) વિષ્ણુનો એક અવતાર (૩) જગન્નાથપુરીમાં આવેલી એ નામની મૂર્તિ (૪) [સં] એક સંસ્કૃત કવિ [–(૦જી)નો પ્રસાદ = જગન્નાથજીના મંદિરમાં અપાતો પ્રસાદ (૨) વર્ણાશ્રમનો ભેદ મૂકીને ખાઈ શકાય તેવી પ્રસાદી –(૦જી)નો રથ = જગન્નાથજીના જંગી રથની પેઠે આજુબાજુના સૌની પરવા કર્યા વિના આગળ વધતું – ગબડતું કામ કે તંત્ર] –ન્નિયંતા પું૦ જગતનો નિયંતા – પરમેશ્વર. –ન્નિવાસ પું૦ જગતમાં વ્યાપી રહેનાર કે જગતનો નિવાસ – આધારસ્થળ – ઈશ્વર. –ન્નિંદ્ય વિ૦ બધા વડે નિંદાતું કે નિંદાવા યોગ્ય –ન્માન્ય વિ૦[+ मान्य]સૌએ માન્ય કરવા યોગ્ય કે માન્ય કરેલું –ન્મિત્ર પું૦ આખા જગતનો મિત્ર, વિશ્વબંધુ

જગણ પું૦ [સં] 'જ' સંજ્ઞાથી ઓળખાતો બે લઘુ વચ્ચે એક ગુરુ એવા ત્રણ અક્ષરનો ગણ (છંદશાસ્ત્ર)

જગતી, જગદાધાર ઇ૦ જુઓ 'જગત'માં

જગત્ર(–ત્ત્ર)ય જુઓ 'જગ', 'જગત'માં

જગદંબા(–બિકા) જુઓ 'જગત'માં

જગદાત્મા,–ધાર,–ભાસ જુઓ 'જગત'માં

જગદીશ(–શ્વર) જુઓ 'જગત'માં

જગદ્ધર, જગદ્ધાતુ, –ત્રી જુઓ 'જગત'માં

જગધી સ્ત્રી૦[સં जग्ध,–ग्धि ઉપરથી](તિરસ્કારવાચક)છોકરી –ધું ન૦ છોકરું –ધો પું૦ છોકરો

જગન પું૦ જુઓ યજ્ઞ (૨) [લા] અતિ મુશ્કેલ કે મોટું કામ ૦ભડાકો પું૦ અતિ મુશ્કેલ કામ

જગન્નાથ પું૦ [સં] જુઓ 'જગત'માં

જગન્નાથપુરી સ્ત્રી૦ [સં] એક પ્રખ્યાત તીર્થ-

સ્થળ -રિયું વિ૦ ચુસ્ત સનાતની નહિ એવુ બૌદ્ધ અસરવાળું
જગન્નાથ-રાયજી પું૦ [લા] (જગન્નાથ જેવુ) સહનશીલ ઢીલુ માણસ [કાપડ
જગન્નાથી સ્ત્રી૦ એક જાતનુ ઝીણુ સુતરાઉ
જગન્નિયંતા, જગન્નિવાસ, જગન્નિધ, જગન્માન્ય, જગન્મિત્ર [સ] જુઓ 'જગત'મા
જગબત્રીશી(-સી) જુઓ 'જગમા'
જગળી ન૦ [સર૦ કે जंगा] ઘાસ ઉગાડવા રાખેલી જમીન, બીડ
જગર ન૦ એક પક્ષી (૨) [સ] બખ્તર
જગા(-ગ્યા) સ્ત્રી૦ [फा जायगाह] સ્થળ,ઠેકાણુ (૨)ખાલી જગા (૩)નોકરી (૪) સાધુ બાવાનો મઠ [-આપવી = બેસવાનુ સ્થાન આપવુ(૨) નોકરી આપવી -કરવી=બીજાને માટે અવકાશ કરવો (૨) નોકરી ઊભી કરવી -પૂરવી = ખાલી પડેલી જગાએ કોઈને રાખી લેવુ -લેવી=નોકરીમા જોડાવુ (૨) જમીન ખરીદવી(૩)-નુ સ્થાન સભાળવુ]૦ધારી વિ૦ જગા - મઠવાળુ [વું'નુ પ્રેરક ને બાવે
જગાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦, જગાવું અ૦ક્રિ૦ 'જાગ-
જગુ પુ૦ જુઓ જડુ
જગો સ્ત્રી૦ જુઓ જગા ૦જગ અ૦ ઠેરઠેર, બધી જગાએ, સર્વત્ર [(૨) જાઘ (?)
જઘન સ્ત્રી૦, ન૦ [સ] શરીરનો થાપાનો ભાગ
જઘન્ય વિ૦ [સ] હલકુ, કનિષ્ઠ (૨) અતિમ, છેલ્લુ (૩) પુ૦ શૂદ્ર
જઘાત સ્ત્રી૦, -તિયાં ન૦બ૦વ૦ [सं घात ઉપરથી ?] માળકોતથા કુવારાના શ્રાદ્ધની તિથિ, ભાદરવા વદ તેરસ -તિયું વિ૦(૨)ન૦ બાળ પણમા અથવા કુંવારુ મરી ગયેલુ માણસ
જ(૦ડ)જ પુ૦ [इ] ન્યાયાધીશ
જજમાન પુ૦ જુઓ યજમાન ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦, -નિયુ વિ૦,-નિયો પુ૦જુઓ 'યજમાન માં -ની સ્ત્રી૦ જજમાનવૃત્તિ
જજિયાવેરો, જજિયો પુ૦ [अ जिज्यह = હેડિયો, हिं ,म जजिया] મુસલમાની રાજ્યમા મોટી ઉમરના (હેડિયાવાળા) પરધર્મીઓ પાસેથી લેવાતો માથાવેરો

જટ,૦લ વિ૦[सं जट=પરથી ?]હઠીલુ, અનાડી
જટા સ્ત્રી૦ [સ.] બાવાઓ માથે રાખે છે તે કે તેવુ કેશનુ ઝુડ (૨) અવ્યવસ્થિત લાંબા વાળ (૩) વડપીપરના લાબા લટકતા મૂળિયા, વડવાઈઓ (૪) વેદમત્ર ભણવાનો-પાઠ કરવાનો ચાગ્માનો એક પ્રકાર (પદ, ક્રમ, જટા અને ઘન) [-છોડવી =બાંધેલી જટાના વાળ છૂટા કરવા -પછાડવી=ગુસ્સે થવું, ઉશ્કેરાઈ જવુ (બાવાનુ, કે બાવાની પેઠે) (૨) તપ વગેરેને લગતા વ્રતોનો ત્યાગ કરવો -બાધવી=(વડ વગેરેના દૂધથી) જટા આમળીને વાળની ગાઠ મારવી (૨) પ્રતિજ્ઞા લેવી -રાખવી,-વધારવી =વાળ જટા પેઠે વધારવા] ૦જૂટ પુ૦ [म जटा+स जुटकं] જટાનો ભારો ૦ધર,૦ધારી વિ૦ માથે જટા હોય એવુ (૨) પું૦ જોગી; તપસ્વી (૩) [સ] શિવ (૪) વડનુ ઝાડ ૦પાઠી પુ૦ પદ, ક્રમ અને જટા એટલે સુધીની વેદમત્રોના પાઠ કરવાની રીતો જાણનાર ૦માસી સ્ત્રી૦ [સ] એક વનસ્પતિ-ઔષધિ ૦ળુ વિ૦ જટાવાળું
જટાયુ પુ૦ [સ] (સ) રામાયણમા આવતો એક ગૃધ્રરાજ
જટાળું વિ૦ જુઓ 'જટા'મા
જટિ(-ટી) સ્ત્રી૦ [સ] જટા (૨) સમૂહ (૩) જટામાસી -ટિત વિ૦ [સ.] બાઝી - અદર અદર ગૂચવાઈ ગયેલુ -ટિયુ ન૦ વાળની છૂટી કે ગૂચવાયેલી લટ -ટિલ વિ૦ [સ.] જટાવાળુ (૨) ગૂચવાયેલુ અટપટુ (૩) પુ૦ તપસ્વી (૪) બ્રહ્મચારી -ટિલતા સ્ત્રી૦ અટપટાપણુ
જઠર ન૦ [सं] પેટ, હોજરી ૦રસ પુ૦ જઠરમા ઝમતો પાચક રસ, 'ગૅસ્ટ્રિક જ્યૂસ' -રાગ્નિ પુ૦ [+अग्नि] ખાધેલુ પચાવનારો જઠરનો અગ્નિ— જઠરની શક્તિ
જડ વિ૦ [સ] જીવ વિનાનુ (૨) [લા] લાગણી. બુદ્ધિ કે સ્ફૂર્તિ વિનાનુ ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ, ૦પણુ ન૦ ૦ત્વાકર્ષણ ન૦ ગુરુત્વાકર્ષણ. ૦દેહ પુ૦ સ્થૂળ શરીર ૦બુદ્ધિ વિ૦ મંદ બુદ્ધિનુ. ૦ભરત વિ૦ અણસમજુ, મૂર્ખ (૨)

પુ૦ (સ.)એ નામનો એક યોગી ૦રૂપ વિ૦ જડ જેવુ, મૂર્ખ, ઠોઠ ૦વાદ પુ૦ જગતનુ મૂળ જડ પદાર્થ છે, ચેતન નહિ, એવો વાદ, 'મટિરિયેલિઝમ' ૦વાદી વિ૦ જડવાદનુ, ને લગતુ (૨) જડવાદમા માનનાર (૩) પુ૦ એવો પુરુષ

જડ સ્રી૦ [સર૦ हि ,म ,स जटा, प्रा जड ઉપરથી?] જુઓ જડમૂળ (૨) ખીલી; મેખ(૩)સ્રીઓના નાકનુ એક ઘરેણુ [-ઉખેડવી, -કાઢવી =નિકદન કરવુ, મૂળમાથી કાઢી નાખવુ -ઘાલવી=ઊ ડે સુધી મૂળિયુ રોપાવુ-ચોટવુ -ઘાલી બેસવું=સ્થિર થવુ, ચોટવુ -નાખવી =જડ ઘાલવી -પકડવી=મુખ્ય મુદ્દો પકડી પાડવો -પહેરવી=(નાકમા) જડ (ઘરેણુ) ખોસવી -બાઝવી=બરાબર મૂળિયુ લાગવુ, સ્થિર થવુ]૦મૂળ,-ળિયુ ન૦ મુખ્ય મૂળિયુ

જડજ પુ૦ [इं जज] ન્યાયાધીશ, જજ

જડતર વિ૦ ['જડવુ' ઉપરથી] જડાવકામનુ,-ને લગતુ (૨) ન૦ જડવુ તે, જડવાની રીત, જડાવકામ (૩) મળતર, પ્રાપ્તિ

જડતું વિ૦ ['જડવુ' ઉપરથી] બરાબર જડી શકાય એવુ, બ બેસતુ [મૂળ.ડિયુ

જડથું ન૦ ['જડ' પરથી] અનેક મૂળવાળુ મોટુ

જડબુ ન૦ દાતવાળો મોનો નીચેનો ભાગ (૨) તે ભાગનુ હાડકુ, 'જો બોન' [-તોડી નાખવું =મો ઉપર માર મારવો -ફાટવુ=મો પહોળુ થવું (૨) બોલાવુ -બેસાડવું= બનાવટી દાતનુ ચોકઠુ બેસાડવુ -ભાગી નાખવું=મોમા મારવુ -વધવું=હદ ઉપરાત બોલવુ, વગર વિચાર્યે બોલવુ]-બા(-બા) તોડ વિ૦ ઉચ્ચાર કરતા મુશ્કેલી પડે તેવુ (૨) જડબુ તોડી નાખે એવુ, સચોટ -બા(-બા)ફાડ વિ૦ જુઓ જડબાતોડ (૧)

જડબેસ(-સુ)લાક(-ખ) અ૦ [જડ+બે= નહી + સુલાખ (सूराख फा = કાણુ)] સજ્જડ, મક્કમ

જડવું સ૦ ક્રિ૦ [प्रा जडिअ (स जटित)= જડાયેલુ. સર૦ हिं जडना, म जडणें] સજ્જડ બેસાડવુ – જોડવુ (જેમ કે, ખીલો, નરમાદા ઇ૦ જડવા, બેસણીમા નગ ગોઠવવુ) (૨) અ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं जुडना] હાથ લાગવુ, મળી જવુ (૩) ખોવાયેલુ ફરી મળવુ

જડસુ વિ૦ [स जड] શરીરે મોટુ પણ અક્કલમા ઓછુ -સાઈ સ્રી૦ જડસાપણુ

જડાઈ સ્રી૦ ['જડવુ' ઉપરથી] જડવાની- બેસાડવાની રીત (૨) જડવાનુ મહેનતાણુ -ઉ(-વ) વિ૦ જડેલુ - બેસાડેલુ, જડતર -મણ(-ણી) ન૦ જુઓ જડાઈ -વ વિ૦ જડાઉ જડિત(૨)પુ૦,ન૦ જેમા હીરામાણેક વગેરે જડયા હોય તેવો દગીનો

જડિત(-ત્ર) વિ૦[જુઓ જડવુ] જડેલુ, બેસાડેલુ

જડિમા પુ૦, સ્રી૦ [स] જડતા

જડિયું ન૦ ['જડ' ઉપરથી] મુખ્ય મૂળિયુ જડ

જડિયો પુ૦ ['જડવુ' ઉપરથી] હીરામાણેક વગેરે જડવાનુ કામ કરનાર, પચ્ચીગર (૨) [કા] બડવો

જડી સ્રી૦ ['જડ' ઉપરથી] ઔષધિના ગુણવાળુ મૂળિયુ ૦બુટ્ટી સ્રી૦ જાદુઈ ગુણવાળી જડી [-સૂ ઘાડવી=જાદુઈ અસર તળે આણવુ, ભોળવવુ, ભમાવવુ]

જડીભૂત વિ૦ [स] જડ, જડરૂપ બનેલુ

જણ પુ૦,ન૦[प्रा ,म जन] પુરુષ વ્યક્તિ, આદમી

જણતર ['જણવુ' ઉપરથી] જણવુ તે પ્રસવ (૨) બાળક (૩) ઓલાદ [મા, જનેતા

જણતી સ્રી૦['જણવુ' ઉપરથી]જન્મ આપનારી

જણા(-ણા)વવું સ૦ક્રિ૦ 'જાણવુ'નુ પ્રેરક (૨) બતાવવુ, દેખાડવુ (૩) ['જણવુ' ઉપરથી] જણવાના કામમા મદદ કરવી, પ્રસવ કરાવવો

જણવું સ૦ક્રિ૦ [स जन्, प्रा जण] (બચ્ચાને) જન્મ આપવો

જણસ સ્રી૦ [अ जिन्स] વસ્તુ, ચીજ (૨) માલ, સોદો (૩) સિલક (૪) ઘરેણુ (૫) અફીણ (૬) નવની સ જ્ઞા (સ કેતની ભાષામા) ૦ભાવ સ્રી૦, ન૦ દરદાગીનો, કીમતી સરસામાન -સાઉ વિ૦ જણસ ઉપર આપવા લેવાનુ અથવા આપેલુ લીધેલુ -સી સ્રી૦ રોકડ નાણુ

જણાવવુ સ૦ક્રિ૦ જુઓ જણવવુ

જણાવું અ૦ ક્રિ૦ 'જણવું', 'જાણવું'નું કર્મણિ (૨) દેખાવું (૩) બહાર પડવું
જણી સ્ત્રી૦ [જુઓ જણ, પ્રા] સ્ત્રી–વ્યક્તિ –**ણું** ન૦ મનુષ્ય–વ્યક્તિ
જત અ૦ [સં यत्] 'જત લખવાનું કે' એમ પત્રનો મજકૂર લખતાં શરૂઆતમાં લખાય છે
જતન ન૦, –**ના** સ્ત્રી૦ [મ यन्त, –तन] સંભાળ સાચવણી
જતરડું ન૦, –**ડો** પું૦ [જુઓ જંતરડું] સોનારૂપાના તાર ખેંચવાનું એક સાધન (૨) [લા] સકંજો, ચુંગલ [**જતરડામાં ઘાલવું** =કસાવવું સકંજામાં લેવું **જતરડામાં ઘાલીને ખેંચવું, તાણવું**=જંતરડા વડે તાર ખેંચવા (૨) સકંજામાં લઈ કામ કરાવવું **જતરડામાંથી નીકળવું** = મહાન સંકડામણમાંથી છૂટા થવું,ચુંગલમાંથી છૂટવું]
જતિ પું૦[સં यति] યતિ (૨) જૈન સાધુ, ગોરજી
જતીમતી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ, સં युक्तिमति?] દરેકની જુદી કે સામટી – સહિયારી જે જવાબદારી તે (કાયદામાં)
જતુ સ્ત્રી૦[સં]લાખ. ૦**મણિ** પું૦લાખ ૦**રસ** પું૦ જુઓ અળતો ૦**વર્ણ** વિ૦ લાખના રંગનું; લાલ
જત્રતત્ર અ૦+[સં यत्रतत्र] જ્યાં ત્યાં
જત્રુ ન૦ સ્ત્રી૦ [સં] ગળાની હાંસડી કાઠલો
જથરપ(–વ)થર વિ૦ જ્યાં ત્યાં, ક્યાનું ક્યાં હોય એવું આમ તેમ ખસી ગયેલું, અવ્યવસ્થિત
જથા અ૦ [સં यथा] જેવી રીતે
જથારથ વિ૦+,**જથાર્થ** વિ૦[સં यथार्थ] યોગ્ય
જથો(–થ્થો) પું૦ [સર૦ हिं.,म जथा, सं यूथ?] જૂથ સમૂહ, સમુદાય –**થા(–થ્થા) બંધ** અ૦ છૂટક નહિ પણ એકસામટું
જદ(–ધ)પિ અ૦ [સં यद्यपि] જોકે
જદા અ૦ [સં यदा] જે વખતે ૦**તદા** અ૦ જ્યારે ત્યારે, કોઈ પણ સમયે
જદુ પું૦ [મ यदु] (સં) યદુ ૦**નાથ**,૦**પતિ**, ૦**રાય**,૦**વીર** પું૦ (સં) યાદવોના સ્વામી–કૃષ્ણ ૦**વંશ** પું૦ યાદવવંશ ૦**વંશી** વિ૦ યદુવંશનું

જદ્ધાતદ્ધા અ૦ [સં. यद्धातद्धा] આમ તેમ, ગમે તેમ, બેકામ, ઠેકાણા વગર
જન પું૦[સં]માણસ(એ૦વ૦માં સામાન્ય રીતે સમાસમાં, ઉદા૦ પ્રજાજન, સ્વજન, પ્રિયજન) (૨) જનતા, લોકોનો સમુદાય (જેમ કે, જનને દાબ્યું નહિ, સાંભળીએ જનનું,કરીએ મનનું) (૩)સાત લોક મનાય છે તેમાંનો પમો,જનલોક. ૦**કથા** સ્ત્રી૦ લોકોમાં ચાલતી આવેલી કે ચાલતી વાત ૦**ચર્ચા** સ્ત્રી૦ લોકોમાં ચાલતી ચર્ચા – વાત ૦**પદ** પું૦, ન૦ દેશ ૦**પદધર્મ** પું૦ દેશાચાર, દેશની રૂઢિ ૦**પ્રિય** વિ૦ લોકપ્રિય ૦**પ્રવાહ** પું૦ લોકોનો પ્રવાહ – ટોળું (૨) [લા] લોકાચાર, રૂઢિ ૦**બુદ્ધિ** સ્ત્રી૦ સામાન્ય માણસની બુદ્ધિ ૦**ભાષા** સ્ત્રી૦ લોકભાષા (નવલરામ) ૦**મંડલ(–ળ)** પું૦ જનસમુદાય ૦**લોક** પું૦ પૌરાણિક કલ્પના પ્રમાણેના સાત લોકમાંનો પાંચમો લોક (જુઓ લોક) ૦**વાદ** પું૦ અફવા(૨)લોકોમાં અપકીર્તિ ૦**વાર્તા** સ્ત્રી૦ લોકવાર્તા,લોકકથા ૦**વિચાર** પું૦ લોકોનો – આમ વિચાર ૦**વિશેષભાવ** પું૦ માણસમાં કોઈ સરખું નથી એવો ભાવ,ઊંચનીચભાવ ૦**શ્રુતિ** સ્ત્રી૦ અફવા ૦**સમાજ** પું૦ જનતા, જનસમૂહ ૦**સમુદાય**, ૦**સમૂહ** પું૦ લોકોનો સમૂહ ૦**સામાન્યભાવ** પું૦ બધા મનુષ્યો સરખા છે એવો ભાવ, 'ઇક્વૉલિટી ઑફ મૅન' ૦**સુખવાદ** પું૦ જનતાના — બને તેટલા મોટા ભાગના લોકનું સુખ સાધવું,એ સામાજિક ઉદ્દેશવાળો વાદ, 'યુટિલિટેરિયનિઝમ' ૦**સુખવાદી** વિ૦ (૨) પું૦ જનસુખવાદમાં માનનાર ૦**સ્વભાવ** પું૦ માણસનો કે જનતાનો સ્વભાવ ૦**હિત** ન૦ લોકોનું હિત. ૦**હિતકારી** વિ૦ જનહિત કરનારું ૦**હિતવાદ** પું૦ જુઓ જનસુખવાદ ૦**હિતવાદી** વિ૦(૨)પું૦ જનહિતવાદમાં માનનાર –**નેશ્વર** પું૦ [+ईश्वर] રાજા –**નોપયોગી** વિ૦ [–उपयोगी] લોકોપયોગી
જનક વિ૦[સં] ઉત્પન્ન કરનાર, પેદા કરનાર (પ્રાય સમાસને અંતે) (૨) પું૦ બાપ (૩)

જમજમા સ્ત્રી૦ [अ जमजनो द्विर्भाव, સર૦ म] સ્વરોને જલદી જલદી ઉચ્ચારતા ઊપજતો અલ કાર (સ ગીત)

જમજોહર ન૦ [हि जमजोहरा] એક પક્ષી

જમણ ન૦ ['જમવુ પરથી] જમવુ તે, ભોજન (૨) નાતવરો **૦વાર** પુ૦, સ્ત્રી૦ નાતવરો (૨) એનો દિવસ

જમણું વિ૦ [સર૦ स यामी, प्रा जमी, दे जेमणय] પૂર્વાભિમુખ થતા દક્ષિણ તરફનુ [-અંગ જમણો હાથ = મુખ્ય મદદગાર માણસ જમણો હાથ ઝાલવો પકડવો = મદદ કરવી] [બાપ

જમદગ્નિ પુ૦ [स] (સં) એક ઋષિ-પરશુરામના

જમના સ્ત્રી૦ [स यमुना] (સ) ગગાને મળનારી એક નદી, કાલિદી **-નોત્રી** સ્ત્રી૦ જમના નદીનુ મૂળ

જમરૂખ ન૦ [સર૦ हिं, म जमरूड] જામફળ **૦ડી,-ખી** સ્ત્રી૦ જમરૂખનુ ઝાડ [(૨)અ૦સાથે

જમલું વિ૦[स यमल = જોડુ]+ -ના સાથવાળું

જમલો પુ૦ + જુઓ જુમલો

જમવું સ૦ક્રિ૦[स जम्]ભોજન કરવુ,ખાવુ(૨) [લા] લાભવુ, ખાટવુ (વ્યગમા) (ઉદા૦ શુ જમવા ત્યા ગયા'તા) [**જમીને જખ મારવી** = ખાઈને મુશ્કેલીમા ઊતરવુ (૨) જમ્યા પછી એઠવાડ કાઢવાનુ થવુ]

જમશેદી નવરોજ પુ૦ [फा] એક પારસી તહેવાર (૨૨મી માર્ચે)

જમા વિ૦[अ] એકઠુ થયેલુ, એકઠુ (૨) જમા બાજુનુ. (૩) સ્ત્રી૦ આવક, ઊપજ, વસૂલ (૪) સગ્વાળો જુમલો [**-આપવું** = જમા બાજુ લખવુ, (૨) લેણુ પાછુ આપવુ **-કરવું** = જમા પાસે નોધવુ **-થવું** = એકઠુ થવુ (૨) જમા પાસે નોધાવુ **-માંડવું** = જમા બાજુ લખવુ (૨) વ્યાજે રકમો સ્વીકારવી **-લેવું** = જમા બાજુ લેવુ(૨)વસૂલ કરવુ] **૦ઉધાર** ન૦ જમા અને ઉધાર• આવક-જાવકનો હિસાબ [**-કરવું** = જમા અને ઉધાર બાજુએ રકમો નાખવી, હવાલો નાખવો] **૦ખર્ચ(-રચ)** પું૦ ન૦ ઊપજ અને ખર્ચ [**-નાખવું, પાડવું** = આવી-ગઈ-રકમોની વ્યવસ્થા કરી નાખવી (૨) આવકજાવકનુ તારણ કાઢવુ] **૦ત** સ્ત્રી૦ (એક નાતના કે પથના લોકોનો) સમુદાય, સમૂહ (૨) બાવાઓનો સમૂહ **૦તી** વિ૦ જમાતનુ -ને લગતુ **૦દાર** પુ૦ સિપાઈ ઓની નાની ટુકડીનો ઉપરી (૨) [લા] ઉપરી-પણુ કે પ્રભાવ દાખવે એવુ માણસ (કટાક્ષમા) **૦દારી** સ્ત્રી૦ જમાદારનુ કામ-પદ **૦નોંધ** સ્ત્રી૦ખરીદનો માલ નોધવાનો ચોપડો **૦પાસું** ન૦ **૦બાજુ(-જૂ)** સ્ત્રી૦ ચોપડામા (ડાબુ) પાસુ, જ્યા જમા રકમ લખાય છે **૦બદી (-ધી)** સ્ત્રી૦ જમીન માપી જાત વગેરે તપાસી કરીને તેનુ સરકાર-ભગત આકારવુ તે, 'લૅન્ડ રેવન્યુ-સેટલમેન્ટ' **૦વસૂલ** સ્ત્રી૦, ન૦ મહેસૂલની ઊપજ **૦વહી** સ્ત્રી૦ જમાનોધ

જમાઈ પુ૦ [स जामातृ, प्रा जमाइ(-उ), हिं. जमाई] દીકરીનો વર

જમાડવુ સ૦ ક્રિ૦ 'જમવુ'નુ પ્રેરક રૂપ

જમાત [अ जमाअत], **-તી જમાદાર,-રી** [फा] જુઓ 'જમા'મા

જમાદિલ અવલ પું૦ [अ जमादिल अव्वल] અરબી - મુસલમાની પાચમો મહિનો

જમાદિલ આખર પુ૦[अ जमादिल आखिरह] અરબી - મુસલમાની છઠ્ઠો મહિનો

જમાન પુ૦ [अ जामिन] જામીન **૦ખત** ન૦ જામીનખત

જમાની સ્ત્રી૦ ['જમાન' ઉપરથી] જામીનગીરી

જમાનો પુ૦ [फा] યુગ,લાબો સમય(૨) દેશ-કાળની, આચારવિચારાદિની અમુક સ્થિતિ કે તેનો સમય **-નાજૂનું** વિ૦ જમાનાઓથી ચાલતુ આવેલુ; પ્રાચીન **-નાનું ખાધેલ** વિ૦ પહોચેલ, અનુભવી, પાકુ

જમાનોંધ, જમાપાસુ, જમાબાજુ, જમા-બદી(-ધી) જુઓ 'જમા'મા

જમાલ પું૦ [अ] સૌદર્ય

જમાલગોટો પુ૦ [हि] જુઓ નેપાળો

જમાવ પુ૦ [જુઓ જમા, 'જામવુ' પરથી] ભરાવો, ભીડ **૦ટ** સ્ત્રી૦ જમાવવુ તે (૨) બધબેસતી મેળવણી - મિશ્રણ

જમાવવું સ૦ક્રિ૦ 'જામવુ'નુ પ્રેરક રૂપ
જમા-વસૂલ, જમા-વહી જુઓ 'જમા'માં
જમિયત સ્ત્રી૦ [अ जमीअत] સમૂહ, મંડળ
જમીઝ ન૦ એક પક્ષી
જમીન સ્ત્રી૦ [फा] ભોય (૨) ખેતર તરીકે વપરાય તેવી જમીન(૩)વા રૂઝાવાથી આવતી નવી ચામડી [**-આવવી**=રૂઝ આવવી **-આસમાન એક હોવું**=અતિશય મગરૂરી હોવી (૨) અતિશય વરસાદ વરસવો. **-આસમાનનું છેટું**=ઘણો મોટો તફાવત **-કરવી**=કિનારે ઊતરવું, સફર પરથી પાછા ફરવુ (૨) જમીન વેચાતી લેવી (૩) ભોયને લીંપી-થાપી સરખી કરવી. **-ખણવી,-ખોતરવી**=લજ્જા-પશ્ચાત્તાપ કે અપમાનની અસરથી નીચુ જોવુ **-છોડવી**=જન્મભૂમિ છોડી પરદેશ જવુ **-ને આસમાન એક થવું**=પ્રલય થવો(૨)મોટો અનર્થ થવો **-પર પગ ન મૂકવો**=ખૂબ ઉતાવળુ ચાલવુ(૨)ગર્વથી અહેકી જવુ **-મરવી**=જમીનનો રસકસ જવો (૨) ઘામા કોહવાણ વધી સડો ઊંડો ઊતરવો (૩) નદીના વહેણથી જમીન કપાયા કરવી **-સાપવી**=ઠોકર ખાઈ ગબડી પડવું (૨) નાસી જવુ **જમીનમાં પેસવું**=ઊંચા ન વધવુ,ઠીંગણા રહેવુ(૨)ખૂબ શરમ આવવી(૩) દટાઈ જવું (૪)મરી જવુ **-સૂંઘવી**=રસકસ તપાસવો] **૦દાર** વિ૦ જમીનની માલિકીવાળો (૨) પુ૦ જમીનનો માલિક (૩) લાટબધ જમીનનો માલિક **૦દારી** વિ૦ જમીનદારનુ, -ને લગતુ(૨) સ્ત્રી૦ જમીનદારપણું **૦દારી પદ્ધતિ** સ્ત્રી૦ મહેસૂલ માટે સીધો ખેડૂત સાથે વ્યવહાર રાખવાને બદલે જમીનદાર પાસેથી જ મહેસૂલ લેવાની પદ્ધતિ **૦દોસ્ત** વિ૦ (ભાંગીતોડી)જમીનસરસુ કરેલુ;પાયમાલ
જમે વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ [अ जमअ] જુઓ જમા
જમૈયો પું૦ [સર૦ म जमड] કટાર જેવુ એક હથિયાર
જમોર (મો')પુ૦ જૌહર, સામુદાયિક આત્મહત્યા **-રિયો** પું૦ જમોર કરનાર [દર
જમ્મર પુ૦ [જુઓ જમોર] મોટુ દુખ, કાળો
જય પું૦, સ્ત્રી૦ [स] જીત, ફતેહ **૦કરી** સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं.] એક છદ, જેકરી **૦ઘોષ** પું૦, **૦ઘોષણા** સ્ત્રી૦ જય મળવાથી કરેલો પોકાર (૨) જય થયો છે એવુ જણાવનો ઢઢેરો **૦જય** પુ૦ જયજયકાર (૨) અ૦ જેજે (કોઈને સામા મળતા કે છૂટા પડતા બોલાતો શબ્દ). **૦જયકાર** પુ૦ જીત-ખુશાલીનો પોકાર **૦જયવંતી** સ્ત્રી૦ એક રાગિણી, જેજેવતી **૦પુરી** વિ૦ જયપુર શહેરનું, તરફનુ (૨) સ્ત્રી૦ રજપૂતાનાની એક પ્રાતિક બોલી **૦મંગલ(-ળ)** પુ૦ રાજાને બેસવાનો હાથી, ઉત્તમ હાથી (૨) ન૦ જય અને મગળ **૦માળ** સ્ત્રી૦ વિજયના અભિનદનાર્થે ગળામા નાખવાનો ફૂલહાર. **૦શાલી(-ળી)** વિ૦ વિજયવંત, ફતેહમદ **૦શ્રી** પું૦, સ્ત્રી૦ વિજયની દેવી (૨) એક રાગિણી **૦સંહિતા** સ્ત્રી૦ જય ગાતુ મહાકાવ્ય, 'એપિક' **૦સ્તંભ** પુ૦ ફતેહની યાદગીરીમા ઊભો કરેલો સ્તભ **-યંતી** સ્ત્રી૦ [स] મહાન વ્યક્તિનો જન્મદિવસ (૨) વિજયનો વાવટો **-યા** સ્ત્રી૦ (સ) દુર્ગા **-યાચાર** પુ૦ [+आचार] જય મળે એવો આચાર, જય પ્રસગે કરતો આચાર **-યાજય** પુ૦ [+अजय] જય ને અજય, હારજીત **-યાનંદ** પુ૦ [+आनंद] વિજયનો આનદ **-યિની** વિ૦સ્ત્રી૦ [स] જય મેળવનારી **-યી** વિ૦ [स] જય મેળવનાર, વિજયી **-યીપણું** ન૦. **-ય્ય** વિ૦ [स] જીતવા જેવુ કે જિતાય એવુ
જર સ્ત્રી૦ [सं जरायु?] ઓર, મેલી (૨) [सं जलूका?] [क] જળો (૩) વિ૦ [सं] જીર્ણ, જર્જર
જર પુ૦[फा] પૈસો, નાણુ, સોનુ (૨) કસબ (સોના-રૂપાના તાર) કે કસબનુ વણતર. **૦કસ** પુ૦ [+फा कश] સોનારૂપાનો તાર, કસબ **૦કસી** વિ૦ [फा] કસબી, કસબના ભરતવાળું **૦કોસ** પુ૦ [फा] જૂનો-હલકો કસબ **૦કોસી** વિ૦ જૂના-હલકા કસબવાળુ **૦ખરીદ** વિ૦[फा] વેચાતી લીધેલી (વસ્તુ) **૦ગોજ** વિ૦[फा ज़रगेज]ફળદ્રૂપ. **૦જરિયાન**

નં૦ પૈસા, ઘરેણા વગેરે કીમતી વસ્તુઓ(૨) કસબી ભરતકામ ૦જોખમ નં૦ પૈસા વગેરે જોખમની વસ્તુઓ. ૦દોજ પું૦ [ફા] કસબ ભરનારો. ૦દોજી સ્ત્રી૦ કસબ ભરવાનુ કામ – વિદ્યા, કસબી ભરતકામ

જરખ નં૦ [प्रा जरग्ग; સર૦ हिं. चरख, स. तरक्ष, प्रा. तरच्छ] ઝરખ, એક જગલી પ્રાણી, ઘોરખોદિયો; તરસ

જરગો વિ૦ પું૦ [सं. जरत्क, प्रा. जरग्ग](કા) વરડો, ઠચરો [વસાઈ ગયેલુ

જરજરિયું વિ૦ [सं. जर्जर] જીર્ણ થઈ ગયેલુ;

જરજરિયાન, જરજોખમ નં૦ જુઓ 'જર'મા

જરઠ વિ૦ [स] વૃદ્ધ, ઘરડુ(૨)કઠણ ૦તા સ્ત્રી૦

જરણુ વિ૦ [स] ઘરડું (૨)નં૦ જરણા. –ણા સ્ત્રી૦ વૃદ્ધાવસ્થા [ધર્મસસ્થાપક

જરથુષ્ટ્ર પું૦ [અવેસ્તા] (સં.) પારસીઓના

જરથોસ્તી વિ૦ જરથુષ્ટ્રનુ, –ને લગતુ (૨) જરથુષ્ટ્રનું અનુયાયી (૩) પું૦ પારસી

જરદ વિ૦ [फा. जर्द] પીળું, ઝાખુંપીળુ

જરદાલુ(–લુ) નં૦ [फा. जर्द પરથી] એક સૂકો મેવો, આલૂ

જરદી સ્ત્રી૦ [फा] પીળો પદાર્થ

જરદો પું૦ [फा] તમાકુનો ભૂકો

જરબ પું૦ [अ. ज़र्ब] ત્રાસ, દહેશત, ધાક

જરવજર વિ૦ [फा. ज़रा ઉપરથી] જરા, સહેજ (૨) અ૦ જરાતરા, સહેજસાજ

જરવાળિયું વિ૦ [સર૦ 'જાળાવાળા,–ળિયુ'] પાખું (૨) જીર્ણ (કપડું)

જરવું અ૦ક્રિ૦ [सं जॄ, प्रा. जर] જીર્ણ થવું; ઘસાઈ જવું (૨) પચવું, હજમ થવુ (૩) પાખું કે છૂટું થવુ

જરા સ્ત્રી૦ [स] વૃદ્ધાવસ્થા(૨)સાપની કાચળી

જરા વિ૦ (૨) અ૦ [अ] લગાર, થોડુ ૦એક, ૦ક વિ૦ (૨) અ૦ થોડું, લગાર. ૦તરા અ૦ થોડું–નહિ જેવુ [જરા જરામાં, જરાતરામાં અ૦ સહેજ સહેજમા, ખાસ કારણ વિના (૨) ઝટ, જરા વખતમા

જરાયત વિ૦ [જુઓ જિરાયત] વરસાદના પાણીથી થતુ (ખેતી કે પાક માટે) (તેનાથી ઊલટું બાગાયત – કૂવાના પાણીથી થતુ)

જરાયુ નં૦ [स.] ગર્ભને વીટળાયેલુ પાતળું પડ, ઓર. ૦જ વિ૦ જરાયુમાથી જન્મતુ (ઈંડામાથી નહિ) [સસરો

જરાસંધ પું૦ [सं.] મગધદેશનો રાજા; કસનો

જરિત વિ૦ [सं] જીર્ણ, ખખળી ગયેલું

જરિયાન વિ૦ [फा. ज़रीन] જરીનુ, કસબી (૨) નં૦ સોનારૂપાનાં ઘરેણા

જરી સ્ત્રી૦ [फा. ज़र] કસબ, કસબી માલ(૨) વિ૦ કસબ સાથે વણેલુ, કસબી. ૦કામ નં૦ કસબી ભરતકામ. ૦પટકો પું૦ કસબી વાવટો(૨)પેશવાઈમા લશ્કરી સરદારને કમરે બાધવાનો કસબી પટકો

જરી વિ૦(૨)અ૦ [જુઓ જરા] થોડુ, લગાર. ૦ક વિ૦(૨)અ૦ સહેજ થોડુક

જરીપુરાણું વિ૦ [सं जरिन् + पुराण] જૂનું; ફાટીતૂટી ગયેલુ, ઘણુ જૂનુ

જરીફ સ્ત્રી૦ [फा जरीब = જમીન માપવાની સાકળ] જમીનમાપણીનુ કામ(૨) પું૦ એ કામ કરનારો, મોજણીદાર(૩)વિ૦[अ ज़रीफ़] વિનેદી, મશ્કરુ (૪) બુદ્ધિવાન સમજદાર. ૦ખરડો પું૦ મ.પણીનુ પત્રક

જરીમરી સ્ત્રી૦ [સર૦ म ; प्रा जर = તાવ + मरक = મરકી] ભારે ચેપી રોગ, કોગળિયુ; (ખાસ કરીને) કૉલેરા. (આ રોગની દેવી હોવાનુ મનાય છે)

જરૂખો પું૦ જુઓ ઝરૂખો

જરૂર સ્ત્રી૦ [अ] જુઓ જરૂરત (૨) અ૦ અવશ્ય, નક્કી, અલબત્ત. [–ઊભી થવી, જાગવી, પડવી=જરૂર લાગવી, જરૂરી બનવું] ૦ત, –રિયાત સ્ત્રી૦ અગત્ય, આવશ્યકતા, ગરજ, હાજત –રી વિ૦ જરૂરનુ, અગત્યનુ

જરેજર અ૦ [સર૦ अ ज़रा, કે રજેરજ પરથી ?] જરા પણ છોડયા વગર, બધું જ, રજેરજ

જર્જર(–રિત) વિ૦ [स] જીર્ણ થઈ ગયેલું

જર્મન વિ૦ [इं] જર્મની નામના દેશનુ (૨) પું૦ તે દેશનો વતની (૩) સ્ત્રી૦ ત્યાની ભાષા

જર્મનસિલ્વર નં૦ [इं] એક મિશ્ર ધાતુ

જલ(–ળ) નં૦ [स] પાણી ૦કમલ નં૦ કમળ ૦ગરિયો પું૦ મદિરમા ઠાકોરજીની

પૂજા માટે પાણી લાવી આપનારો ૦ક્રિયા સ્ત્રી૦ જુઓ ઉદકક્રિયા ૦ચર વિ૦ પાણીમા ચાલનારુ(૨)ન૦ પાણીનુ પ્રાણી. ૦જ વિ૦ [स] પાણીમા ઉત્પન્ન થતુ(૨) ન૦ કમળ (૩)શખ ૦(-ળ)જલ(-ળ)બંબાકાર અ૦ જુઓ જલમય ૦(-ળ)જતુ પુ૦, ન૦ પાણીનુ જતુ (૨) માછલું ૦જા સ્ત્રી૦ [सं.] (સ) લક્ષ્મી. ૦જાત ન૦ [स] કમળ,જલજ ૦(-ળ)તરગ પુ૦ પાણીનુ મોજું (૨) ન૦ (ચલાણામા પાણી. ભરીને ચોજાતુ) એક વાદ્ય ૦તાડન ન૦ [सं.] [લા] પાણીને મારવા પેઠે ફોગટ ફાંફાં, અફળ પ્રયત્ન. ૦(-ળ)તુલા સ્ત્રી૦ જળની મદદથી વજન કરવાનુ ત્રાજવું; 'હાઇડ્રોસ્ટેટિક બૅલન્સ' ૦દ પુ૦ [स] વાદળ, મેઘ. ૦દાગમ પુ૦ [जलद + आगम] વર્ષાકાળ, ચોમાસું. ૦(-ળ)દાહ પુ૦ શબને બાળવાને બદલે પાણીમાં વહેતુ મૂકવુ તે ૦(-ળ)દીક્ષા સ્ત્રી૦ જળથી અપાતી ખ્રિસ્તી ધર્મની દીક્ષા; 'બૅપ્ટિઝમ' ૦(-ળ)દેવતા પુ૦ બ૦ વ૦, સ્ત્રી૦ જળની દેવી; પાણીની પરી ૦(-ળ)ધર પુ૦ [सं] મેઘ, વાદળ (૨) સમુદ્ર. ૦(૦નિ)ધિ પુ૦[स] સમુદ્ર ૦(-ળ)નીલિ(૦કા) સ્ત્રી૦ સેવાળ ૦(-ળ)પતિ પુ૦ [स] સમુદ્ર (૨) વરુણ ૦(-ળ)પાન ન૦ પાણી પીવુ તે ૦(-ળ)-પ્રપાત પુ૦ પાણીનો ધોધ ૦(-ળ)પ્રલય પું૦ ભારે વરસાદ કે પૂરથી નાશ થવો તે ૦(-ળ)પ્રવાસ પુ૦ જળ ઉપર-વહાણમા કરેલી મુસાફરી ૦(-ળ)મય વિ૦ જ્યાં પાણી પાણી થઈ ગયુ હોય એવુ ૦(-ળ)માર્ગ પુ૦ જળ ઉપર-વહાણમા બેસીને જવાનો રસ્તો (૨) નહેર,વહેળો ૦(-ળ)યત્ર ન૦ જળના જોરથી ચાલતુ યંત્ર(૨) ફુવારો(૩)રેંટ ૦(-ળ)યાત્રા સ્ત્રી૦ જળપ્રવાસ (૨) એક તહેવાર જ્યારે ઠાકોરજીને જલવિહાર કરાવવામા આવે છે ૦(-ળ)યાન ન૦[स] જળ પર જવાનુ વાહન, વહાણ, મછવો ૦(-ળ)યુદ્ધ ન૦ પાણી ઉપર -વહાણમા રહીને કરેલુ યુદ્ધ ૦(-ળ)સમાધિ સ્ત્રી૦ પાણીમા કરેલો પ્રાણત્યાગ (જેમ કે સન્યાસી માટે) (-લેવી). ૦સ્થિતિશાસ્ત્ર ન૦ 'હાઇડ્રોસ્ટેટિક્સ'. -લં(-ળં)દ(-ધ)ર ન૦ [सं जलोदर] એક ઉદરરોગ. -લાગાર ન૦ [सं.] પાણીનો હોજ, ટાંકી -લા(-ળા)શય ન૦[सं] કૂવો, તળાવ વગેરે પાણીનુ સ્થળ. -લાંજલિ સ્ત્રી૦ [सं] પાણીની અજલિ(૨) પિતૃઓનુ તર્પણ કરવા અપાતી જલાંજલિ. -લો(-ળો)દર ન૦ [सं] જુઓ જલંદર

જલદ વિ૦ [फा. जल्द] ઉગ્ર; આકરુ, તેજ

જલદી સ્ત્રી૦ [फा] ઉતાવળ, ત્વરા (૨) અ૦ ઉતાવળથી, ઝટ, સત્વર

જલસો પુ૦ [अ] આનદ યા ઉત્સવનો મેળાવડો (૨) સંગીતનો મેળાવડો

જલા(-ળા)ખુ પુ૦[सं.] એક જળચર પ્રાણી

જલાલ વિ૦ [अ] ઝગઝગતુ, ઉજ્જવળ. -લી સ્ત્રી૦ ઝગઝગાટ, ભપકો; ઠાઠમાઠ, પ્રભાવ

જલેબ સ્ત્રી૦ [अ. जलवा ?] ઠાઠમાઠ, ભભકો

જલેબી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं, म. जिल्बी (हिं जलाव = આથો, ખીરું)] એક મીઠાઈ

જલ્પ પુ૦ [स] કથન, કહેવુ તે (૨) બકવાદ, લવારો(૩)[ન્યા]તત્ત્વનિર્ણયની ઇચ્છાથી નહિ પણ પરપક્ષખડન અને સ્વપક્ષ-સ્થાપનની ઇચ્છાએ કરેલો વાદ ૦ક વિ૦[सं] બકવાદ-લવારો કરનારુ. ૦વુ અ૦ ક્રિ૦ [सं. जल्प्] બબડવુ-લવારો કરવો

જલ્લાદ પુ૦ [अ.] ગરદન મારનાર, શિરચ્છેદ કરનાર (૨) કસાઈ -દી સ્ત્રી૦ જલ્લાદનુ કામ, જલ્લાદપણુ

જવ પુ૦ [स यव, प्रा] એક ધાન્ય (૨) જવ જેટલી લબાઈ અથવા વજનનુ માપ [-તલ મૂકવા = શ્રાદ્ધ મનાવવુ -તલ લાવવા = મરણના ચોકાની તૈયારી કરવી] ૦ખાર પુ૦ [+सं. क्षार] જવનો ખાર-ક્ષાર

જવ પુ૦[स.] વેગ, ત્વરા, ઝપટ (૨) સગીતમાં એક અલકાર

જવ અ૦ [સર૦ [हिं जन] (૫) જ્યારે

જવઈ સ્ત્રી૦ એક જાતનો (બરુનો) છોડ (જવઈના બરુની કલમ થાય છે)

જવખાર પુ૦ જુઓ 'જવ'માં

જવન પું૦ જુઓ યવન(૨)ખાટકી -ની સ્ત્રી૦
જવની(-નિકા) સ્ત્રી૦ [સં] પડદો, ચક
જવરઅવર સ્ત્રી૦ [જવું+આવવું ઉપરથી] વારંવાર જવું આવવું તે, અવરજવર
જવલો પું૦ ['જવ' ઉપરથી] જવના આકારનો સોનાનો મણકો (?) [ક્વચિત્; ભાગ્યે
જવલ્લું વિ૦ કોઈક જ, વિરલું -લ્લે અ૦
જવવું અ૦ ક્રિ૦ [स जन्-जा?] (ફળ માટે) બેસવું, ફળ થવું; ઉત્પન્ન થવું જેમ કે, ફૂલ બેસે પછી સીંગ જવે (૨) (ફળ કે કશામાં)જીવ પડવા
જવશીર પું૦ [સર૦ हिं जवाशीर, फा. जावशीर] એક વનસ્પતિ (ગંધબિરોઝા જેવી)
જવાન વિ૦ (૨) પું૦ [फा] જુઓ જુવાન. ૦પઠ્ઠો પું૦ મજબૂત બાંધાનો જવાન -ની સ્ત્રી૦જુવાની [-આવવી, ફૂટવી=જુવાનીની શરૂઆત થવી-તેનાં ચિહ્ન દેખાવાં.]
જવાબ પું૦ [अ] ઉત્તર [-આપવો=ઉત્તર આપવો (૨) ઉપયોગી થઈ પડવું (૩) જવાબદાર થવું (૪) સાચું બોલવું (૫) કહી આપવું, સાક્ષી પૂરવી -આપવા જવું= ઈશ્વરને પોતાના સુકૃત-દુષ્કૃતનો હિસાબ આપવા જવું-મરી જવું -દેવો=જુઓ જવાબ આપવો -લેવો=ખુલાસો પૂછવો -મેળવવો, તપાસ કરવી (૨) સાક્ષી કહે તે લખી લેવું] ૦દાર વિ૦ [फा] જવાબદારી વાળું ૦દારી સ્ત્રી૦ જવાબ દેવાનું જોખમ અથવા ફરજ, જુમ્મેદારી-જોખમદારી -બી વિ૦ [फा] જેનો જવાબ માગેલો હોય એવું (૨) જેના જવાબનું ખર્ચ ભરેલું હોય એવું (જેમ કે, પોસ્ટકાર્ડ, તાર) -બી હૂંડી સ્ત્રી૦ સ્વીકારાયાનો જવાબ મળ્યા પછી જ જેનાં નાણાં ભરવાનાં હોય એવી હૂંડી
જવારણ ન૦ [જવારવું પરથી] મેળવણ -વું સ૦ક્રિ૦ ['જવવું'નું પ્રેરક ?] આખરવું
જવારા પું૦બ૦વ૦ [દે जवरय; जव्वारय] જવ વગેરેના નાના-તાજા ઊગેલા અંકુરો [-વાવવા=દેવીના પૂજન-અનુષ્ઠાનની જવ વાવી સ્થાપના કરવી]
જવાવું અ૦ક્રિ૦ જવાની ક્રિયા થવી, 'જવું'નું ભાવે
જવાસો પું૦ [स यवास, प्रा. जवास] એક વનસ્પતિ
જવાહિર ન૦ [अ.] હીરામાણેક વગેરે ઝવેરાત ૦ખાનું ન૦ રત્નો વગેરે-ઝવેરાત જેમાં રખાતું હોય તે જગા
જવાળી સ્ત્રી૦ ['જવ' ઉપરથી] અંગૂઠા ઉપરની જવના આકારની એક રેખા (૨) જવના જેવા સોનાના દાણાની માળા
જવાંમર્દ પું૦ [फा] બહાદુર, વીર -ર્દી સ્ત્રી૦ જવાંમર્દપણું, વીરતા
જવું અ૦ક્રિ૦ [स या, प्रा. जा] (તેના રૂપો- જાઉં, જાય, જા, જાઓ, જતું, ગયું, ગઈ, જઈશ ઇ૦ થાય છે] ગતિ કરવી, ખસવું (૨) પાસેથી ખસવું, ઓછું થવું (૩) ઘટવું; નુકસાન થવું, નાશ પામવું(૪)વીતવું, પસાર થવું (૫) અન્ય ક્રિ૦ સાથે આવતાં તે ક્રિયા બરોબર યા ચોક્કસ થવાનો કે ચાલુ રહેવાનો ભાવ બતાવે ઉદા૦ નાસી જવું, ખાઈ જવું, કરતા જવું વગેરે [જઈ ચડવું=અણધાર્યું ઓચિંતુ જવું-પહોંચવું જઈ મળવું=પકડી પાડવું(૨)-ના પક્ષમાં સામેલ થઈ જવું ઉદા૦ પોતાના પિતાના શત્રુને જઈ મળ્યો. જતું આવતું થવું=આવવા જવાનો વહેવાર થવો; પરિચિત થવું. જતું કરવું=મૂકી દેવું; માફ કરવું (૨) છોડી મૂકવું જતું રહેવું=પાસેથી ચાલ્યા જવું, ખોવાવું (૨) નાસી જવું (૩) પરપુરુષ સાથે સ્ત્રીનું નાસી જવું (૪) સાધુ-વેરાગી થઈ જવું જવા બેસવું=જવાની તૈયારીમાં હોવું(૨)મરવાની તૈયારી હોવી]
જશ(-સ) પું૦ [स यश, प्रा जस] કીર્તિ. [-ઉપર જૂતિયાં=કદરને બદલે તિરસ્કાર. -ગાવા=સારું બોલવું, ગુણ ગાવા જશના થવા=સ્નેહ મળવો, ડંકો વાગવો; સારું કહેવાવું -મળવો=વખાણ થવા કદર થવી] ૦નામી વિ૦ કીર્તિમંત ૦વંત વિ૦ જશવાળું, યશવંત
જશન ન૦ [फा जश्न] ઉત્સવનો કે આનંદનો દિવસ (પારસી)
જશનામી, જશવંત જુઓ 'જશ'માં

જશો(-સો)દા સ્ત્રી (સં) યશોદા—શ્રીકૃષ્ણનાં મા
જસ પું૦ જુઓ જશ
જસત ન૦ [સ, પ્રા जसद] એક ધાતુ
જસતા પું૦ બ૦ વ૦ ડાઘા
જસું વિ૦ [સ. याद्दश, પ્રા जइस, हिं. जस; जैसा] જેવુ, મળતુ આવતુ (પ)
જહતી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ] તજતી (લક્ષણા). —ત્સ્વાર્થા વિ૦ સ્ત્રી૦ (કા. શા) જેમા શબ્દના વાચ્યાર્થનો ત્યાગ થતો હોય તેવી (લક્ષણા)(૨) સ્ત્રી૦ તેવી લક્ષણા. -દજહલ્લક્ષણા સ્ત્રી૦ જેમા વાચ્યાથનો કેટલેક અશે ત્યાગ તેમ જ કેટલેક અશે તેનુ ગ્રહણ થતુ હોય તેવી લક્ષણા (કા શા)
જહન્નમ ન૦ [अ] નરક, દોજખ
જહલ્લક્ષણા સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ જહત્સ્વાર્થા
જહાજ ન૦ [अ] મોટુ વહાણ. —જી પુ૦ જહાજ ચલાવનારો (૨) વિ૦ જહાજનુ,—ને લગતુ
જહાન સ્ત્રી૦ [फा] જહા, દુનિયા, આલમ
જહાનમ ન૦ [જુઓ જહન્નમ] નરક [—માં જવુ = દીસતુ રહેવુ, મરવુ, ગમે તેમ (ખરાબ) થવુ (શાપ કે ધુત્કાર બતાવવા વપરાય છે)]
જહાલ વિ૦ [म, સર૦ अ. जहल, जाहिल = નાદાન] ઉદ્દામ, આકળુ (ઊલટુ 'મવાલ')
જહાં સ્ત્રી૦[फा] દુનિયા, જહાન ૦ગીર પુ૦ દુનિયાનો જીતનારો (૨) [સ] એક મોગલ બાદશાહ ૦ગીરી વિ૦ જહાગીરનુ,—ને લગતુ(૨)[લા] આપખુદ, જોહુકમીવાળું (૩) સ્ત્રી૦ જોહુકમી,આપખુદી(૪)અમીરી ૦દીદા વિ૦ [फा] દુનિયાના અનુભવવાળું—ચાલાક ૦પના(૦હ) વિ૦ (૨) પું૦ [फा] જગતનુ રક્ષણ કરનાર (બાદશાહ) ૦સોજ વિ૦ [फा] દુનિયાને બાળનારું
જહીં અ૦ [સં यत्र, પ્રા जह(-हि,-हि), સર૦ हिं जहाँ] જ્યા, જે ઠેકાણે
જહુ સ્ત્રી૦ + જુઓ જેહુ
જહેજ ન૦ [अ जिहेज] કન્યાદાન કરવુ તે
જહેમત સ્ત્રી૦ [अ जहमत] મહેનત, શ્રમ
જહ્નુ પુ૦ [સ] (સ) એક પ્રાચીન રાજા. ૦કન્યા,૦જા, ૦સુતા સ્ત્રી૦ (સં.) ગગા નદી

જળ ન૦ [સં. जल] પાણી. [—જંપવું = નીરવ શાતિ ફેલાવી —પોતિયાં કરવાં = પોતિયુ માથે બાધી નાહવુ —મૂકવું = પ્રતિજ્ઞા કરવી —ભરવું = પાણી વહેવું (૨) આખમા આસુ લાવવા —રેલવું = પાણી ફરી વળવા —લેવું = જળ મૂકવુ —શમવું = રેલના પાણી ઓસરી જવા.]૦આગિયો પું૦ એક વનસ્પતિ. ૦આમળું ન૦ એક જાતનુ ફળ ૦કમળ ન૦ જુઓ જલકમલ. ૦કીડો પુ૦ પાણીનો કીડો ૦કૂકડી સ્ત્રી૦ એક જળચર પક્ષી ૦કૂ ડું ન૦ ચદ્રની આજુબાજુ આછા પાણીભર્યા વાદળાને લીધે દેખાતુ કૂડાળુ ૦ક્રીડા,૦કેલિ સ્ત્રી૦ પાણીમા ખેલવુ તે. ૦ઘોડો પુ૦ એક પ્રાણી,'હિપ્પોપોટેમસ' ૦ચક્રી સ્ત્રી૦ પાણીના જોરથી ચાલતી ચક્કી ૦ચર વિ૦(૨)ન૦ જુઓ જલચર. ૦જળું વિ૦ આસુથી ભરાયેલુ (લોચન). ૦જ તુ પુ૦, ન૦ ૦જં(—ય)ત્ર, ૦જાત, ૦જા(યા)ત્રા જુઓ 'જલ'મા ૦જાંબુયો પુ૦ નદીના કિનારા પર થતી એક વનસ્પતિ ૦ઝીલણા(—ણી)વિ૦સ્ત્રી૦(ભાદરવા સુદ અગિયારશ) ૦તરણ પુ૦ એક છદ. ૦તરંગ પુ૦(૨)ન૦, ૦તુલા,૦દાહ,૦દીક્ષા જુઓ 'જલ'મા ૦દૂધી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ. ૦દેવતા જુઓ જલદેવતા ૦ધમણ સ્ત્રી૦ જળના બળથી ચાલતી ધમણ ૦ધર,૦નીલિ-(૦કા) જુઓ 'જલ'મા ૦નેવરી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ ૦પતિ, ૦પાત્ર, ૦પાન જુઓ 'જલ'મા. ૦પાલો પુ૦ પાણીમા ઊગતો પાલો ૦પ્રપાત પુ૦, ૦પ્રલય પુ૦, ૦પ્રવાસ પુ૦ જુઓ 'જલ'મા ૦(૦જળ)બબાકાર, ૦બોળ વિ૦ (૨) અ૦ જલજલબબાકાર, જલમય ૦બિલાડી સ્ત્રી૦ એક જળચર પ્રાણી. ૦મય જુઓ જલમય ૦માણસ ન૦ જેનુ નીચલુ અર્ધું અંગ માછલી જેવુ હોય છે તેવું પાતાળના પાણીમા રહેતુ મનાતુ વેતિયુ માણસ. ૦માર્ગ,૦ય ત્ર,૦યાત્રા, ૦યાન,૦યુદ્ધ જુઓ 'જલ'મા ૦વાસ પુ૦ પાણીમા ડૂબી મરવુ તે. ૦શાયી વિ૦ [સ] પાણીમા શયન કરનાર—ડૂબી જનાર ૦સમાધ(—ધિ) જુઓ જલ-

સમાધિ. ૦સંપ્રદાયક પુ૦ જળદીક્ષા આપનાર, 'બૅપ્ટિસ્ટ'. ૦સ્થિતિશાસ્ત્ર જુઓ જલસ્થિતિશાસ્ત્ર [(૨) બળતરા થવી
જળજળવું અ૦ક્રિ૦ ['જળવુ' ઉપરથી] બળવું
જળજળું વિ૦ જુઓ 'જળ'માં
જળણુ ન૦ ['જળવુ' ઉપરથી] બળતણ, લાકડા
જળવાવું અ ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ 'જાળવવું'નું અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક [સળગવુ
જળવું અ૦ ક્રિ૦ [स ज्वल्, प्रा. जल] બળવુ,
જળસ ન૦ [दे. जलूमग?] ઝાડા વાટે પડતો પરુ જેવો ચીકણો પદાર્થ [-પડવું=જળસ નીકળવાનો રોગ થવો]
જળસોઈ સ્ત્રી૦ [स जलशयन? जल+प्रा. सो =સૂવુ?] (બાળવા કે દાટવાને બદલે) જળમા સુવાડવુ-ડુબાડવુ તે (સન્યાસીને) (-કરાવવી.)
જળદ(-ધ)ર જુઓ જલદર [(લાકડુ)
જળાઉ વિ૦ ['જળવું' ઉપરથી]બાળવાના કામનું
જળાખુ પુ૦ જુઓ જલાખુ
જળાગાર ન૦[स जलागार]પાણીનો હોજ,ટાંકી
જળાતિસાર પુ૦ [स जल+अतिसार] વારવાર પેશાબ કરવો પડે તેવો એક રોગ
જળાધારી સ્ત્રી૦ [स जलाधार ઉપરથી] જેમા શિવલિગ બેસાડવામા આવે છે તે ક્યારા જેવો ઘાટ (૨) શિવલિગ ઉપર ટગાતુ નીચે કાણાવાળું જળપાત્ર
જળાપો પુ૦ ['જળવુ' પરથી] બળાપો, કઢાપો
જળાભાસ પું૦ [सं जल+आभास] મૃગજળ
જળાશય ન૦ જુઓ જલાશય
જળો સ્ત્રી૦ [स. जलौका, प्रा जलू(-लो)या.] પાણીમા રહેતો એક જીવડો(ખરાબ લોહી ચૂસી લેવા તેને ચામડી ઉપર વળગાડવામા આવે છે) [જળોની પેઠે વળગવું=આગ્રહપૂર્વક ચોટવુ -મૂકવી=જળો વળગાડી નઠારુ લોહી ચુસાવી લેવરાવવુ] [નાખવું તે
જળોજથા સ્ત્રી૦ સસારની જજાળ(૨)વિખેરી
જળોદર ન૦ જુઓ જલદર
જળોયુ ન૦ ગૂમડું મટી ગયા પછી રહેલુ ચાઠું (૨) મેડો જડતી વખતે પીઢો ઉપર પાટિયા જડે છે ત્યારે તેની તડ પૂરવા નીચે મુકાતી પાતળી ચીપટ
જઈ પુ૦ પૈસો, દાદિયુ [જાળુ; ગીચ ઝાડી
જંખજાળ સ્ત્રી૦ ['ઝાખરા+જાળું'] ઓશિ-
જંગ પુ૦ [फा] મોટી લડાઈ, યુદ્ધ (૨) [લા.] ઝઘડો,કકાસ [-મચવો=ખૂબ લડાઈ જામવી] ૦બહાદુર વિ૦ એક ઇલકાબ
જંગડિયો પુ૦ સરકારી તિજોરીના નાણા એક ગામથી બીજે ગામ લઈ જતી વખતે રક્ષક તરીકે જતો લશ્કરી સિપાઈ
જગમ વિ૦ [स] એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે ખસી શકે એવું (સ્થાવરથી ઊલટુ) (૨) પુ૦ એક પ્રકારનો શિવલિગપૂજક જોગી
જંગમો પુ૦ લાઠીની એક કસરત
જંગલ ન૦ [स, फा] વન [-જવું=ઝાડે ફરવા-હાજતે જવું -થવું=માણસની વસ્તી વિનાનુ થવુ-વેરાન થવુ -વસાવવું,-સેવવું =વનવાસ કરવો(૨)વાનપ્રસ્થ થવુ] -લિયત સ્ત્રી૦જગલીપણું -લી વિ૦ જગલનું, રાની(૨) ખેડયા વિના ઊગેલુ (૩)[લા]સુધારો, સસ્કાર કે વિવેક વિનાનુ [-રોઝ જેવું=સાવ જગલી] -લીજટ વિ૦ [સર૦ म जंगलाजट] સાવ જગલી, અણઘડ, રોચુ
જગલો પુ૦ એક રાગ
જંગાલ પું૦ [फा जगार, સર૦ हि, म] તાબાનો કાટ -લી વિ૦ જગાલનુ, -ને લગતુ
જંગી વિ૦ [फा] જંગ-લડાઈને લગતુ (૨) [લા] મોટુ, જબરુ, (૩) સ્ત્રી૦ કિલ્લાની ભીતમાનુ ત્રાસુ બાકુ (૪) પું૦ લડવૈયો
જંગોટો પુ૦ ખાખી બાવાઓની ગોફણ જેવી લગોટી (?) [જગોડો
જંગોડો પુ૦ જુઓ જિગોડો -ડી સ્ત્રી૦ નાનો
જઘ(-ઘા) [स] સ્ત્રી૦ જાઘ, સાથળ
જઘડિયાં ન૦ બ૦ વ૦ ચોઘડિયાવાળા, ઢોલ-ડૂમકા વગાડનાર
જઘા સ્ત્રી૦ [स.] જંઘ, જાઘ ૦સારણુ સ્ત્રી૦ જાઘનો એક રોગ ૦સ્થિ ન૦ [+अस्थि] જાઘનુ હાડકુ
જંજાર(-લ) સ્ત્રી૦ [સર૦ म जज्याळ, हिं

જંજાल] એક જાતની નાની તોપ, જંબૂરો
જંજાળ સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. जंजाल (જન કે જગ + જાળ?)] ઉપાધિ; ખટપટ [–માં પડવું =(લગ્ન, કુટુંબ કે ધંધા ઇ૦ની) પંચાત વહોરવી–ફસાવું, જંજાળી થવુ –ળી વિ૦ જંજાળવાળુ [–થવું=પરણવુ, સંસારી થવુ (૨) ખૂબ કામધંધામાં રોકાવુ]
જંજીર સ્ત્રી૦ [फा] સાંકળ (૨) બેડી (૩) ઘડિયાળની કમાન (૪) ઝાંઝર [–દોહવી= પોતાની સચ્ચાઈ સાબિત કરવા લાલ તપાવેલી સાંકળ ઉપર હાથ ફેરવવો, દિવ્યનો એ પ્રયોગ કરવો] ૦નો ગોળો પુ૦ [સર૦ हिं जंजीरी गोला] સાંકળથી જોડેલા તોપના ગોળા (તે સાદા ગોળાથી ભયંકર ગણાય છે) –રૂ ન૦ સાંકળના જેવું ઘરેણું
જંજીરો પું૦ [अ जजीरह] પાણીમાં આવેલો કિલ્લો (૨) ટાપુ, બેટ (૩) [જુઓ 'જંજાર'] જંબૂરો, એક જાતની પૈડાંવાળી નાની તોપ (૪) [?] હનુમાનની સાધનાનો મંત્ર, જંતર (૫) [फा जजीर=સાંકળ (ના આકારનુ)] કસબી કિનાર
જંત પુ૦ જુઓ જંતુ
જંતર પું૦, ન૦ [स यत्र, प्रा. जत] તાંત્રિક આકૃતિ (૨) તેવી આકૃતિ કે અક્ષરવાળો કાગળ કે પતરુ, તાવીજ (૩) જાદુ
જંતરડું ન૦ [सं यत्र, प्रा जंत, સર૦ हिं जंतरी (यंत्र, प्रा जंत=જકડવુ) પરથી] જુઓ જંતરડુ
જંતરમંતર પુ૦, ન૦ જંતર અને મંત્ર
જંતરવું સ૦ક્રિ૦ જંતર કરવુ, (તાવીજને) જાદુઈ અસર આપવી
જંતુ પુ૦, ન૦ [स] નાનું જીવડું. ૦ઘ્ન,૦નાશક વિ૦ જંતુઓનો નાશ કરે એવું ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦, ૦શાસ્ત્ર ન૦ 'બૅક્ટીરિયોલૉજી'
જંત્ર [स. यंत्र] ન૦ જુઓ છાયાયંત્ર (૨) એક જાતનું તતુવાદ્ય (૩) પું૦; ન૦ જુઓ જંતર. જંત્રમધ્યાહ્ન = ખરો બપોર (છાયાયંત્ર પ્રમાણે પૂરેપૂરો)
જંત્રી પું૦ ['જંત્ર' ઉપરથી] જંત્ર વગાડનાર(૨) જાદુગર, ખેલાડી (૩) સ્ત્રી૦ [સર૦ म] સૂચિ, અનુક્રમણિકા, સાંકળિયુ(૪) જંતરવાનુ નાવીજ (૫) તૈયાર ગણતરીનો કોઠો, કોષ્ટક
જંદો પુ૦ ફક્કડ પુરુષ (ભવૈયાઓનો એક વેષ) (એ નામના એક છેલ રાજા ઉપરથી જુઓ ઝંડાઝીલણ)
જંપ (જં') પુ૦ [प्रा झप्=ઢાંકવુ ઉપરથી? સર૦ हिं झंपना, झपना, म झपणें] શાંતિ, નિરાંત (–વળવો). ૦વું અ૦ ક્રિ૦ નિરાંત વાળવી, શાંત પડવું (૨) જરા ઊંઘવુ—આંખ મળવી (જંપી જવું) (૩) તોફાન, ધમાચકડી, ઇ૦માંથી રોકાવુ, તે બંધ કરી શાંત થવુ –પાવું અ૦ક્રિ૦ જંપવાની ક્રિયા થવી
જંબીર ન૦ [स] એક વનસ્પતિ, એક જાતની લિંબોઈ [ઝોળી
જંબીલ સ્ત્રી૦ [फा] ખજૂરીના પાંદડાની ગૂંથેલી
જંબુ(–બૂ) ન૦ [स] જાંબુ
જંબુ(–બૂ)ક પુ૦, ન૦ [स] શિયાળ
જંબુ(–બૂ)ખંડ, જંબુ(–બૂ)દ્વીપ પુ૦ [स] (સં) (પૌરાણિક ભૂગોળ પ્રમાણે) મેરુ પર્વતની આજુબાજુ આવેલા સાત ખંડમાંનો એક(૨)[બૌદ્ધોની માન્યતા પ્રમાણે] ભારતવર્ષ
જંબૂર ન૦ [સર૦ म जबोरा, हि जंबूर(–रा) (अ जंबूर=ભમરો ઉપરથી?)] ખીલા ખેંચી કાઢવાનુ ઓજાર—એક જાતની પકડ
જંબૂરિયો પુ૦ ['જંબૂરો' ઉપરથી] નાનો છોકરો
જંબૂરો પુ૦ [फा] એક નાની તોપ (૨) [अ. जंबूर=ભ્રમર? સર૦ हिं झमूरा] બાજીગરનો મદદનીશ છોકરો
જંબે જંબે અ૦ 'જય અંબે ! જય અંબે !' એવો પોકાર [–કરવું=બેજવાબદાર નાચકૂદ કે ખર્ચ કરવુ (૨) [લા] અવ્યવસ્થિત રીતે ગમે તેમ વર્તવુ જેથી કાંઈ ભલીવાર ન આવે
જાઆવ સ્ત્રી૦ જવુ ને આવવુ તે, આવજા
જાઈ વિ૦સ્ત્રી૦ ['જાવુ'=જન્મવુ, 'જાયુ' ભૂ૦ કૃ૦ ઉપરથી] જણી, જણેલી (૨) સ્ત્રી૦ પુત્રી (૩) [स जाति, प्रा जाइ] એક ફૂલની વેલ (માલતી?) કે તેનું ફૂલ [બ૦ વ૦
જાઓ ('જાવ' જોડણી નહિ) 'જવું'નુ આજ્ઞાર્થ

જાક પું૦ (ફા) બળનો ધક્કો (૨) ઘસારો (૩) વજનનું દબાણ (૪) વ્યવહારનો બોજો (૫) ખર્ચનો ભાર

જાકડસીકડ,-ડું વિ૦ [જકડાવું+સકડાવું ઉપરથી ?] નબળા બાંધાનું. વારવાર માંદું પડયા કરતું

જાકાર(-રો) પું૦ ['જા'+કાર] 'જાઓ' એવો ઉદ્ગાર, અસત્કાર [વસ્ત્ર, વાસકોટ

જાકીટ ન૦ [इं. जैकेट] એક પ્રકારનું પહેરવાનું

જાગ પું૦ [स याग, प्रा] યજ્ઞ (૨) સ્ત્રી૦ [?] રન્નાદે (જવારા) (૩) [જુઓ 'જગા'] જગા (૪) ['જાગવું' પરથી] જાગવું તે, જાગૃતિ [જાગ વાવવા=જવારા વાવવા કે માતા વાવવાં, રન્નાદેનું આઠ દિવસનું અનુષ્ઠાન કરવું]

જાગતું વિ૦ ઊંઘતું નહિ તેવું, જાગ્રત(૨)સાવધાન. **-તી જોત** વિ૦ સ્ત્રી૦ જેની જ્યોતિ-શક્તિ જાગ્રત હોય-તરત પારખું બતાવતી હોય તેવી (દેવી) [-સૂતરવું=જાણીજોઈને બગાડવું જાગતો દહાડો=આબાદીનો વખત (૨) ખરાબ-લડવાડનો દહાડો] **૦જોધ** વિ૦ તરત પારખું બતાવે-શિક્ષા કરે તેવું (દેવ, દેવી)

જાગરણ ન૦[स.] જાગવું તે, ઉજાગરો(૨)જાગૃતિ [-કરવું=જાગવું, કોઈ વ્રત કે ભજન નિમિત્તે ઉજાગરો કરવો.] **-ણિયો** પું૦ જાગરણ કરનારો

જાગરિત વિ૦ [स] જાગેલું, જાગ્રત

જાગરિયો પું૦ [प्रा जागरिअ] જુઓ જાગરણિયો (૨) ભૂવાનો સાથી-ડાકલું વગાડનાર

જાગરૂક વિ૦ [स] જાગતું (૨) સાવધ

જાગર્તિ સ્ત્રી૦ [सं] જાગવું તે (૨) સાવધપણું

જાગવું અ૦ક્રિ૦ [स. जागृ, प्रा जग्ग] ઊંઘમાંથી ઊઠવું, જાગ્રત થવું(૨)પ્રમાદમાં ન પડવું, જાગ્રત રહેવું (૩)જાગતા હોવું (૪)ફરી ઊખડવું, તાજું થવું (જેમ કે, વાત પાછી જાગી છે) (૫) અજ્ઞાનમાંથી નીકળવું, જ્ઞાન પામવું [જાગી જવું=ઓચિંતા ઊંઘમાંથી જાગવું; જાગ્રત થઈ જવું] **-વવું** સ૦ક્રિ૦+જગાડવું

જાગામીઠું વિ૦ થોડુંક જાગતું અને થોડુંક ઊંઘતું

જાગીર સ્ત્રી૦ [फा] સરકાર તરફથી બક્ષિસ તરીકે મળેલી જમીન કે ગામ **૦દાર** વિ૦ જાગીર ધરાવનારુ (૨) પું૦ જાગીરનો ધણી. **૦દારી** સ્ત્રી૦ જાગીરદારપણું. **-રી** વિ૦ જાગીરને લગતું (૨) સ્ત્રી૦ જાગીરદારી

જાગૃત વિ૦ [स. जाग्रत् પરથી અશુદ્ધ રૂપ સર૦ म] જાગેલું, જાગતું, જાગ્રત **૦તા** સ્ત્રી૦, **-તિ** સ્ત્રી૦ જુઓ જાગર્તિ; જાગતાપણું (૨) [લા] ચપળતા, ચેતન

જાગો વિ૦પું૦ ['જાગવું' ઉપરથી] જાગનારો (૨) જાગ્રત, સાવધ, અપ્રમાદી

જાગ્રત વિ૦ [स] જાગતું (૨) હોશિયાર, સાવધ. **-દવસ્થા** સ્ત્રી૦ [+अवस्था] જાગૃતિની અવસ્થા (૨) ચિત્તની ત્રણ દશામાંની એક

જાચક પું૦ [स. याचक], **૦વૃત્તિ** સ્ત્રી૦, **-ના** સ્ત્રી૦,**-વું** સ૦ક્રિ૦ [सं याच्]જુઓ અનુક્રમે યાચક, યાચકવૃત્તિ યાચના, યાચવું

જાચું વિ૦ ['જાચવું'ઉપરથી] કંટાળો આવે તેટલા કાલાવાલા કરનારું (૨) માગેલું. **-ચાવેડા** પું૦ બ૦ વ૦ માગણના જેવું વર્તન, દૈન્ય

જાચ્યું વિ૦ [स जात्य, प्रा. जच्च=કુલીન, શ્રેષ્ઠ] અભિજાત, ઉત્તમ

જાજમ સ્ત્રી૦ [तुर्की, हिं जाजिम, म जाज, जाजीम] પહોળું, જાડું એક પાથરણું

જાજરમાન વિ૦ જુઓ જાજ્વલ્યમાન (૨) તરત પારખું દેખાડે એવું (૩) કરડા મિજાજનું, રૂઆબદાર, તેજીલું

જાજરું વિ૦ [स जर्जर, प्रा जज्जर] તરત નાશ પામે એવું, બિચારું, પામર (૨) જરી ગયેલું, પાખા વણાટનું

જાજરૂ પું૦,ન૦[फा जायेजरूर]સંડાસ,પાયખાનું

જાજુલમાન વિ૦ + [स जाज्वल्यमान] જુઓ જાજરમાન

જાજ્વલતી વિ૦સ્ત્રી૦[स]ચળકતી,જાજવલ્યમાન

જાજ્વલ્યમાન વિ૦ [स] પ્રકાશથી ઝગઝગતું, દેદીપ્યમાન

જાટ વિ૦ [प्रा जट्ट, સર૦ हिं , म] રજપૂતોની એક જાતનું (૨) પું૦ તે જાતનો આદમી (૩) સ્ત્રી૦ ઘેટાંબકરાંના વાળ

જાડ સ્ત્રી૦, **૦પણ** ન૦, **-ડાઈ**, **-ડાશ** સ્ત્રી૦ [જુઓ 'જાડું'] જાડાપણું. **-ડિયું** વિ૦ જાડું

(જરા કટાક્ષમાં) ૦ધરું વિ૰ જડ, જાડી કે મોભાગ્ર બુદ્ધિવાળું

જાડું વિ૰ [સં जड, પ્રા जड्ड, સર૰ મ जाड(-डा)] જાડાર (૨) ચરબીથી ભરેલું (૩) ચાડુ (૪) ઝીણું નહિ એવું (૫) ખોખરું; બારે (૬) [લા૰] મંદ બુદ્ધિવાળું (૭) અશિષ્ટ, ગામડિયું (૮) ઓછી ઝીણવટવાળું (જેમ કે, એનું કામ જરા જાડું હોય ખરું.) [–ખદડ=ઠાંસીને વણેલું, જાડું (જાડા સૂતરનું). –ધમ્મખડ= જાડું ને મજબૂત –પાતળું=જાડું કે પાતળું ગમે તેવું, જેવું હોય તેવું કે તેટલું –બમ્મખડ વિ૰ જાડું, ઘટ્ટ (દૂધ માટે)] ૦બ(-ભ)મ વિ૰ ખૂબ જાડું. ૦રે(-રો)ડ વિ૰ રગડા જેવું જાડું –ઘટ

જાડેજો પું૰ રજપૂતોની એક જાતનો માણસ

જાડ્ય ન૰ [સં] જડતા (બુદ્ધિની)

જાણ વિ૰ ['જાણવું' ઉપરથી, સં जानत्, પ્રા] જાણનાર (૨) ઓળખાણવાળું, પરિચિત ૦પણ (-ણું) ન૰ માહિતગારપણું (૨) આવડ, જ્ઞાન

જાણ (ણ,) સ્ત્રી૰ [જાણવું પરથી] જાણવું તે, જ્ઞાન, માહિતી (૨) ઓળખાણ ૦કાર વિ૰ (૨) પું૰ જાણનાર ૦(-ન)પિછાણ(-ન) સ્ત્રી૰ ઓળખાણપિછાન [જાણનારું

જાણણ(-ન)હાર(-રું) વિ૰ ['જાણવું' ઉપરથી]

જાણતલ વિ૰ ['જાણવું' ઉપરથી] જાણકાર

જાણભેદુ વિ૰ [સં ज्ञान, પ્રા. जाण + भेदु ?] વાતનો ભેદ જાણનારું, અંદરની વાત જાણતું

જાણવું સ૰ક્રિ૰ [સં. ज्ञा, પ્રા जाण] (કશા વિષે) ખબર, માહિતી, સમજ, જ્ઞાન, આવડ કે પરિચય વગેરે હોવું કે પામવું (૨) [સર૰ હિં जानना] માનવું, કલ્પવું (જેમ કે, હું જાણું કે તે ડગશે) [જાણી જોઈ(૦ને), જાણી બૂજી(૦ને)=જાણતા છતાં, ઇરાદાથી]

જાણીતું વિ૰ [સં. ज्ञात, પ્રા. जाणिअ] ઓળખીતું (૨) અનુભવી (૩) પ્રસિદ્ધ

જાણે, જાણે કે અ૰ [સર૰ અપ जणि(-णु), મ जणु=સં इव] 'એવું જ હોય ને' એવી ઉત્પ્રેક્ષા બતાવતો શબ્દ (૨) [સં जाने, પ્રા जाणं] 'માનો કે' એવો ભાવ બતાવતો શબ્દ

જાણે(-ણ્યે)અજાણે(-ણ્યે) અ૰ જાણતાં કે અજાણતાં; વગર ઇરાદે

જાત વિ૰ [સં] જન્મેલું, ઉત્પન્ન થયેલું ૦ક ન૰ જાતકર્મ (૨) જન્માક્ષર, જન્મકુંડળી (૩) બુદ્ધ ભગવાનના પૂર્વજન્મની કથા, જાતકકથા ૦કર્મ ન૰ (જન્મ વેળા કરાતો) સોળ સંસ્કારમાંનો એક ૦મૃત વિ૰ મરેલું અવતરેલું

જાત (ત,) સ્ત્રી૰ [સં जाति] જાતિ, વર્ગ (૨) ખાનદાન કુલ (ઉદા૰ તું તારી જાત ઉપર ગયો) (૩) નાત, જ્ઞાતિ (૪) પંડ, દેહ [સર૰ અ जात] (૫) [લા૰] મૂળ સ્વભાવ (૬) [સમાસના પૂર્વપદ તરીકે] 'જાતનું-પોતાનું', 'આપ' એ અર્થમાં [–ઉપર જવું=જાતિસ્વભાવ કે મૂળસ્વભાવ દાખવવો (૨) મિજાજ કરવો –ચોરવી=કામ કરવામાં પૂરી શક્તિ ન વાપરવી (૨) ન્યાત છુપાવવી –જણાવી= મૂળ જાતિ કે કુલના સ્વભાવનું લક્ષણ પ્રગટ થવું, પરખાવું, પોત પ્રકાશવું –જાતનું=વિવિધ, અનેક જાતનું, ચિત્રવિચિત્ર –તોડવી= તનતોડ મહેનત કરવી –નું અડધું=તકલાદી શરીરનું, નબળા બાંધાનું –બોળવી=ભ્રષ્ટાચાર કરવો (૨) વટલાવું –માં લેવાવું=ખાનદાનીની દૃષ્ટિએ પ્રતિષ્ઠાને હાનિ ન પહોંચે માટે નુકસાન વેઠવું જાતે ને જીવે=એક પોતે જ, એકલું, એ ભાવ દર્શાવે જેમ કે, જાતે ને જીવે જે કહો તે એ છે] ૦અનુભવ પું૰ પોતાનો જ અનુભવ. ૦કમાઈ સ્ત્રી૰ પોતે જાતે કરેલી કમાણી ૦જમાત સ્ત્રી૰ આખી નાતની જમાત–સમૂહ ૦નું વિ૰ જાતે, જાતિથી. (ઉદા૰ જાતનો કોણ છે એ ?) ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૰ પોતાની બુદ્ધિ (પારકાની શિખવણી વિનાની) ૦ભાઈ પું૰ જાતિભાઈ ૦મહેનત સ્ત્રી૰ જાતે કરેલી મહેનત, સ્વાશ્રય (૨) શરીરશ્રમ. ૦મુચરકો પું૰ પોતે જ પોતાના જામીન થવું તે ૦રખુ વિ૰ જાત સાચવનારું, સ્વાર્થી. ૦લખાણ ન૰ પોતે લખેલું લખાણ ૦વંત, ૦વાન વિ૰ ઊંચા ખાનદાન કે ઓલાદનું ૦સ્વભાવ પું૰ જાતિસ્વભાવ, કુળનો–બાપદાદાનો સ્વભાવ

જાતર સ્ત્રી૦ [स यात्रा] વાઘરી ઇત્યાદિ પાડા, બકરાનો ક્રૂર વધ કરી દેવીનો ઉત્સવ કરે છે તે (૨) [ક] જાત્રા, ~~~
જાતકાર પું૦ + ઝાતકાર, ઝગઝગાટ
જાતવેદ(-દા) પું૦ [सं] અગ્નિ
જાતિ સ્ત્રી૦ [स] કુળ, વર્ણ કે નાત તથા યોનિના ભેદસૂચક વર્ગ•સમુદાય ઉદા૦ 'મનુષ્યજાતિ,' 'આર્યજાતિ', 'ક્ષત્રિયજાતિ'(૨)[વ્યા]લિંગભેદ-સૂચક વર્ગ(૩)[ન્યા]અમુક વર્ગની જુદી જુદી વ્યક્તિઓમા રહેલો સમાન ધર્મ(૪)માત્રામેળના બંધારણવાળો એક છંદવિભાગ ૦દ્વેષ પું૦ જાતિ જાતિ વચ્ચેનો દ્વેષ ૦ધર્મ પું૦ દરેક જાતિની વિશિષ્ટ ફરજો(૨)એક આખી જાતિનો વિશિષ્ટ સ્વભાવ ૦ભાઈ પું૦ એક જ જાતિ કે જ્ઞાતિનો હોઈ ભાઈ ૦ભેદ પું૦ જાતિ જાતિ વચ્ચેનો તફાવત. ૦ભ્રષ્ટ વિ૦ જાતિમાથી ભ્રષ્ટ થયેલુ,ન્યાત બહાર ૦ભ્રંશ પું૦ જાતિભ્રષ્ટ થવું તે ૦મીમાંસા સ્ત્રી૦ જાતિઓના ગુણધર્મ ચર્ચતુ શાસ્ત્ર, 'એથ્નોલૉજી' ૦લક્ષણ ન૦ જાતિનુ લક્ષણ-વિશિષ્ટતા. ૦વહેવાર પું૦ જ્ઞાતિ જ્ઞાતિ વચ્ચેનો ખાધાપીધાનો વ્યવહાર. ૦વાચક વિ૦ જાતિ બતાવનારુ (વ્યા) ૦વાદ પું૦ જાતિ વ્યક્તિથી ભિન્ન રહી શકે છે તેવો વાદ, 'રિયેલિઝમ' (ન્યા) ૦વિશિષ્ટ વિ૦ અમુક વ્યક્તિનો બોધ કરાવવા સાથે જ તે વ્યક્તિમાં રહેલી જાતિનો પણ બોધ કરાવે તેવો (શબ્દ) [ન્યા] ૦વિશિષ્ટત્વ ન૦ જાતિલક્ષણ, 'કૉનોટેશન' [ન્યા] ૦વિશેષ પું૦ (પ વિ) અમુક ખાસ જાતિભેદ, 'સ્પીશીઝ' ૦વેર ન૦ કુદરતી વેર. ૦વ્યવહાર પું૦ જુઓ જાતિ વહેવાર. ૦શબ્દ પું૦ જાતિવાચક શબ્દ, સામાન્ય નામ ૦સ્મર વિ૦[स]જાતિસ્મરણ-વાળું ૦સ્મરણ ન૦ પૂર્વજન્મનુ સ્મરણ ૦સ્વભાવ પું૦ જાતિ કે કોમનો વિશિષ્ટ સ્વભાવ (૨) પોતાનો સ્વભાવ
જાતીય વિ૦[स.]જાતિનુ, -ને લગતુ(૨)સ્ત્રીપુરુષ સંબંધને લગતુ, 'સેક્સ્યુઅલ' [સ્વજાતીય
જાતીકું વિ૦ ['જાતિ' ઉપરથી] પોતાની જાતિનું,
જાતુધાન પું૦ [सं.] રાક્ષસ
જાતુષ વિ૦[स]લાખનું બનાવેલું કે તે વડે રસેલું
જાતે (તે,) અ૦ ['જાત' ઉપરથી] પોતે, પડે (૨) જાતિથી, જાતિ પ્રમાણે (ઉદા૦ તે જાતે કોણ છે?)
જાત્ય વિ૦[स] મૂલકોણીય,'રાઈટ ઍન્ગલ'(ગ) (૨) જુઓ જાત્યુ ૦પ્રક્ષેપ પું૦ 'ઑર્થૉગોનલ પ્રોજેક્શન' (ગ). ૦પ્રતિષ્ઠાપક પું૦ 'રેક્ટૅંગ્યુલર કો-ઑર્ડિનેટ્સ' (ગ). ૦ચતુષ્કોણ પું૦ લંબચોરસ 'રેક્ટૅન્ગલ
જાત્યંધ વિ૦ [स] જન્મથી આંધળુ
જાત્યભિમાન ન૦[स]પોતાની જાતિનુ અભિમાન
જાત્રા સ્ત્રી૦ [सं यात्रा] તીર્થોની મુસાફરીએ જવુ તે (૨) દેવ કે મહાપુરુષને નિમિત્તે થતો મોટો સમારંભ કે મેળો (૩) હરણપોપણનો માર્ગ ૦ળુ પું૦ (૨) વિ૦ જાત્રા કરવા જનાર
જાથુ(-થૂક) અ૦[સર૦ म जाथू] હમેશ રહે-ચાલ્યા કરે એમ
જાદર ન૦ [दे जद्दर] એક જાતનુ ધોળુ રેશમી કપડુ [-નું કપડું = કન્યાને પરણાવતાં પહેરાવાય છે તે — જાદર]
જાદરિયું ન૦ જુવાર કે ઘઉંના પોકનો લાડુ
જાદવ પું૦ જુઓ યાદવ ૦રાય પું૦ (સ) શ્રીકૃષ્ણ. -વાસ્થળી સ્ત્રી૦ જાદવોની અંદર અંદર થયેલી લડાઈ (૨) [લા] એક વર્ગનાં માણસોની માંહોમાંહેની લડાઈ -વી સ્ત્રી૦ યાદવી, જાદવાસ્થળી (૨) (સ) દુર્ગા
જાદી સ્ત્રી૦ [फा] દીકરી (જેમ કે, શાહજાદી)
જાદુ,-દૂ [फा] પું૦; ન૦ મંત્રતંત્ર કે હાથ-ચાલાકીનુ કામ ૦(-દૂ)ઈ વિ૦ જાદુથી થયેલુ, ચમત્કારી, વિલક્ષણ ૦(-દૂ)કપટ ન૦ જાદુ અને કપટ ૦(-દૂ)ખોર(-રો) વિ૦ પું૦ જાદુ જાણનાર, જાદુગર ૦(-દૂ)ગ(-ગી)ર પું૦ જાદુનુ કામ કરનાર. ૦(-દૂ)ગ(-ગી)રી સ્ત્રી૦ જાદુની વિદ્યા (૨) જાદુનુ કામ ૦(-દૂ)ગારું વિ૦ જાદુઈ અસર કરે એવુ, માયાવી, મોહક. ૦(-દૂ)ટોણાં ન૦ બ૦ વ૦ જાદુ-મંતરજંતરના નાના નાના પ્રયોગો ૦(-દૂ)મંતર પું૦ જાદુનો મંત્ર
જાદે વિ૦ [अ ज़ियादह] ઝ્યાદા, વધારે
જાદો પું૦ [फा] દીકરો (જેમ કે, શાહજાદો)

જાન સ્ત્રી૦ [दे जन्ना, जाणण] લગ્નમા વર સાથે જનારાઓનો સમૂહ [**–જોડવી –મેળવવી, –સૂંઢાડવી**=જાનને તૈયાર કરી લઈ જવાની ધામધૂમ કરવી **જાનમાં જવું, જાને જવું** =વર પરણાવવા જવું **જાને આવવું**= જાનૈયા થઈને આવવુ (૨) [લા] આગતા-સ્વાગતાની અપેક્ષા મનમા રાખવી (જાનૈયા પેઠે)]

જાન ન૦ [फा ज़ियान? સર૦ म] નુકસાન, હાનિ (–કરવું,–થવું) (૨) પુ૦ [फा] જીવ, પ્રાણ. (૩) [લા] પ્રાણપ્રિય માણસ (૪) દમ; શક્તિ [**–આપવો**=જીવ આપવો, –ને ખાતર પોતાનો જીવ જતો કરવો **જાનથી બેજાન કરવું**=મારી નાખવું, ભયકર નુકસાન કરવુ **–પર આવવું**=જીવ પર જોખમ આવવુ(૨) મરણિયા થવુ **–પર કરવું**=જીવના જોખમે કરવુ **–લેવો**=મારી નાખવું] **૦ગરું** વિ૦ નુકસાન કરનાર (૨) જાન દીવે યા નુકસાન ખમ્યે મળે એવું **૦નિસ્સાર** વિ૦ [फा] પ્રાણને ભોગે સેવા કે ભક્તિ કરે એવુ **૦ફિશાની** સ્ત્રી૦ [फा] પ્રાણાર્પણ **૦માલ** પુ૦ જીવ અને માલમતા **૦વર** ન૦ [फा] જનાવર, પશુ (૨) [લા] વાઘવરુ જેવુ હિંસ્ર પશુ [રામ

જાનકી સ્ત્રી૦[स](સ)સીતા **૦નાથ** પુ૦(સ)

જાનપદ વિ૦ [सं] ગામડાનુ, –ને લગતુ (૨) પુ૦ ગામડિયો ('પૌર'થી ઊલટો) (૩) દેશ

જાનપિછાણ(–ન) સ્ત્રી૦ જુઓ જાણપિછાણ

જાનફિશાની સ્ત્રી૦ [फा.] જુઓ 'જાન'[फा]મા

જાનરડી સ્ત્રી૦ ['જાન' ઉપરથી] જાનમાની સ્ત્રી

જાનવર ન૦ [फा] જુઓ 'જાન' [फा]મા

જાનાં સ્ત્રી૦ [फा] માશૂક, પ્રિયા

જાની વિ૦ [फा] જાન સમુ પ્રિય (૨) જીવલેણ

જાની પુ૦ [स याज्ञिक] યજ્ઞ કરાવનાર, પુરોહિત (૨) એક બ્રાહ્મણ અટક

જાનીવાસો પુ૦ [જાન+વાસો, સર૦ म जान (–नि)वसा, हिं जनवास] જાનનો ઉતારો. [**–કાણો થવો**=માગતિયાઓમા કાટફૂટ પડવી, ઘરની એબ બહાર આવવી]

જાનુ સ્ત્રી૦ [स] ઘૂટણ

જાનેવારી પુ૦ જુઓ જાન્યુઆરી

જાનૈયો પુ૦ ['જાન' ઉપરથી] જાનમાં જનાર પુરુષ

જાનોતર [સર૦ दे जन्नत्ता] સ્ત્રી૦ જાન (લગ્નની)

જાન્યુઆરી પું૦ [इ] ખ્રિસ્તી પહેલો મહિનો

જાન્વસ્થિ ન૦ [म] જાનુનુ હાડકુ, ઢાંકણી, 'ની-કૅપ' [કરનારો જપિયો

જાપ પુ૦ [स] જપ **૦ક** [सं], **–પી** પુ૦ જાપ

જાપતો પુ૦ [अ जाब्तह्] પાકો બંદોબસ્ત, જાપ્તો, કાબૂ; તકેદારી [**–મૂકવો**=ચોકી પહેરા જેવો બંદોબસ્ત કરવો કે ગોઠવવો. **–રાખવો**=કાબૂમા રાખવુ, બંદોબસ્ત કરી સંભાળવુ **જાપતામાં રાખવું**=અંકુશ કે કાબૂમા રાખવું, સાચવવુ]

જાપાની વિ૦ [इ Japan મૂળ 'निप्पोन =સૂર્યોદય' ઉપરથી] જપાન દેશનુ કે તેને લગતુ (૨) [લા] તકલાદી (૩) સ્ત્રી૦ જાપાનની ભાષા (૪) પું૦ જાપાનનો વતની

જાપી પુ૦ જુઓ 'જાપ'મા

જાપ્તો પું૦ જુઓ જાપતો [ઉજાણી

જાફત સ્ત્રી૦ [જુઓ જિયાફત] મિજબાની,

જાફરમાની વિ૦ ['જાફરાન' ઉપરથી, સર૦ म जाफरमाना(–नी)] કેસરના રંગનુ

જાફરાન ન૦ [अ] કેસર

જાફરાબાદી વિ૦ જાફરાબાદ શહેરનુ કે તેને લગતુ (ભેંસ, ઘી ઇ૦ મ ટે મુખ્યત્વે વપરાય છે)

જાફરાં(–રિયાં) ન૦બ૦વ૦ ['જાફરાન' (કેસરના તાંતણા) ઉપરથી ?] લાંબા કેશ (ખાસ કરીને અવ્યવસ્થિત) (૨) બાબરા **–રું,–રિયું, –રિયાળુ** વિ૦ જાફરાવાળુ

જાફાટ ન૦ બેદરકારી

જાબજા અ૦ [फा.] ઠેકઠેકાણે જહીં તહીં (૨) અતિશય, વધારેપડતુ

જાબર વિ૦ (કા) મરવા પડેલુ, વૃદ્ધ

જાબાલિ પુ૦ [सं] (સ) એક ઋષિ

જામ પું૦, ન૦ [फा.] પ્યાલો

જામ પુ૦ [फा जामह् પરથી ?] જામસાહેબ-જામનગરના દરબારનો ઇલકાબ(૨)[सं. याम] એક પહોર (૩) [?] જામફળ

જામગરી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. जामगी(–गिरी), म॰

જામગી, फा जामगी પરથી ?] બંદૂક કે તોપના દારૂને સળગાવવા માટેની કાકડી-પલીતો [-ચાંપવી,-મૂકવી,-સળગાવવી=તોપ બંદૂકનો પલીતો સળગાવવો (૨) (લા) ઉશ્કેરણી કરવી, -સળગાવવું]

જામણ ન૦['જામવું' ઉપરથી]જામવું-બંધાવું તે (૨) અધકરણ, મેળવણ [પરશુરામ

જામદગ્ન્ય પુ૦[सं](સં.) જમદગ્નિના પુત્ર-

જામદાની સ્ત્રી૦ [फा. जामह्+दानी(फा)] એક જાતનું ભાતીગર સુતરાઉ કપડું (૨) ચામડાની થેલી

જામદાર પુ૦[फा जामह्+दार(फा)]જામદારખાનાનો ઉપરી. ૦ખાનું ન૦ જવાહિર,દાગીના, રોકડ વગેરે કીમતી વસ્તુઓ રાખવાની જગા

જામ(-મિ)ની સ્ત્રી૦[सं. यामिनी, प्रा जामिणी] રાત [જામફળનું ઝાડ (૨) તેની વાડી

જામફળ ન૦ એક ફળ-જમરૂખ. -ળી સ્ત્રી૦

જામવું અ૦ક્રિ૦ [अ जमअ પરથી]એકઠું થવું, છૂટા છૂટા તત્ત્વોનું એકત્ર થવું (જેમ કે ટોળું જામ્યું, કચરો, મેલ જામ્યો) (૨) ઘન થવું, ઠરવું, બાઝવું, બંધાવું (જેમ કે દૂધ, બરફ જામવાં) (૩) સ્થિર કે દૃઢ થવું (જેમ કે ખીલો જામવો) (૪) બરોબર ચાલવું, પૂરું રંગમાં આવવું, પુરબહાર થવું, મચવું (જેમ કે મૈત્રી, ધંધો, યુદ્ધ જામવાં) [જામી જવી=ઠરવી, ઝવડો થઈ જવો, લડી પડવું]

જામાતા(-તૃ,-ત્ર) પુ૦ [सं] જમાઈ

જામિની સ્ત્રી૦ [सं यामिनी] જામની, રાત્રિ

જામિ(-મી)ન પું૦[अ] બીજાની જોખમદારી પોતા પર લઈ તે વિષે કબૂલાત આપનારો [-આપવા=બાયધરી આપવી -થવું=બીજાની જોખમદારી પોતા પર લેવાની કબૂલાત આપવી -પર છૂટવું=જામીન આપીને (અટકાયતમાંથી) છૂટવું -માગવા,-લેવા=બાયધરી લેવી-માગવી.] ૦ખત ન૦ જામીનગીરીનો લેખી કરાર. ૦ગીરી,-ની સ્ત્રી૦ જામીન થવું તે, ખાતરી આપવી તે

જામો પુ૦[फा] મોટા ઘેરવાળો ઘણો જ નીચો એવો એક જાતનો અંગરખો

જાયકો પુ૦ [अ जाइकह्] સ્વાદ; લહેજત

જાયદાદ સ્ત્રી૦ [फा] માલમિલકત, જાગીર

જાયનશીન પું૦[फा] હકદાર, ગાદીએ બેસનાર

જાયપત્રી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं, म., स जातिपत्री] જાયફળ ઉપરનું સુગંધીદાર છોડું, જાવંત્રી

જાયફળ ન૦ [स जातिफल] એક ફળ-તેજાનો

જાયા સ્ત્રી૦ [स] સ્ત્રી, પત્ની ૦પતિ(-તી) ન૦ બ૦વ૦ પતિપત્ની, દંપતી

જાયું વિ૦ ['જાવું'=જન્મવું ઉપરથી, स जात, प्रा. जाय] જન્મેલું (સ્ત્રી૦ જાઈ) -યો પું૦ પુત્ર (૨) વિ૦પુ૦ જણેલો, જન્મેલો

જાર (ર.) સ્ત્રી૦ [दे जुआरी, जोगरि] એક અનાજ, જુવાર ૦બાજરી સ્ત્રી૦ [લા]ભરણપોષણ [-થઈ જવું=સોંઘું સસ્તું થઈ જવું, મહત્ત્વ ઘટી જવું]

જાર પુ૦ [स] પરસ્ત્રી સાથે પ્રીતિ કરનાર, યાર ૦કર્મ ન૦ વ્યભિચાર ૦કર્મી વિ૦ વ્યભિચારી. ૦જ વિ૦ વ્યભિચારથી જન્મેલું ૦પ્રીત સ્ત્રી૦ જાર સાથેની પ્રીતિ

જારણ(-ણું) ન૦[स] માણસ રોગી થઈ જાય તેવો મંત્ર-પ્રયોગ (૨) વશીકરણ

જારત સ્ત્રી૦ [જુઓ જિયારત] મુસલમાનોમાં મરણને ત્રીજે દિવસે કરવામાં આવતી ઉઠમણાની ક્રિયા

જારવું સ૦ક્રિ૦ [स जॄ-जारय પરથી]જીર્ણ કરવું

જારિણી સ્ત્રી૦ [स] વ્યભિચારિણી

જારી(-રૂ) અ૦ [अ] ચાલુ

જારી સ્ત્રી૦ [स जार ઉપરથી] જુઓ જારકર્મ. ૦વિજારી સ્ત્રી૦ પકડાય નહિ અથવા શક ન પડે એવો વ્યભિચાર

જારૂ અ૦ [अ जारी] જારી, ચાલુ

જારું ન૦ [स जार ઉપરથી] જુઓ જારકર્મ

જાલ(-ળ) સ્ત્રી૦ [सं] માછલાં, પંખી વગેરે પકડવા માટેની જાળી (૨) ઘણી વસ્તુઓ ગૂંચવાઈને થયેલું જાળું (૩) [સર૦ हिं, अ जअल] ફંદો, ફરેબ [જાળમાં ફસાવું=છેતરાવું, કપટમાં સપડાવું -ગોઠવવી,-નાંખવી, -પાથરવી, -ફેલાવવી, -બિછાવવી=પશુપંખી પકડવાને જાળ તૈયાર કરવી (૨)

કમાવવા માટે પેતરો ગ્યવો, ફાસલો ગોઠવવો]
જાલગર્દભ ન૦ [સં] એક ચામડીનો રોગ
જાલમ વિ૦ જુઓ જાલિમ ૦ગીર વિ૦ જુલમ કરવામાં પૂરુ. –મી સ્ત્રી૦ ક્રૂરતા, જાલમપણુ
જાલિમ વિ૦ [अ.] જુલમી, નિર્દય ૦પણુ ન૦
જાલી વિ૦ [हिं.; જુઓ 'જાલ' (૩)] કપટી, બનાવટી, જૂઠું
જાવ સ્ત્રી૦ [સં. યાપય, પ્રા. જાવ, જુઓ જવુ, સર૦ મ जावा] જવાની ક્રિયા ૦આવ સ્ત્રી૦ [+ આવવુ] જાઆવ
જાવક વિ૦ [જુઓ જાવ] બહાર જતુ કે મોકલાતુ (૨) સ્ત્રી૦ બહાર મોકલેલુ તે (૩) ખરચ, ઉધારેલી રકમ(૪)પું૦ [સં यावक] (લાખિયો) લાલ રંગ ૦બારનીશી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] જાવક પત્રોની નોંધપોથી [જ્યાં દગી પય ત
જાવજીવ અ૦ [સં यावज्जीव પ્રા जावज्जीव]
જાવરભાવડ અ૦ જેવુ તેવુ, અધૂરુ, તકલાદી
જાવત અ૦ [સ यावत्] જ્યા સુધી ૦ચ દ્ર-દિવાકરૌ શ૦ પ્ર૦ જુઓ યાવચ્ચદ્રદિવાકરૌ
જાવરી સ્ત્રી૦ [સં જ્વર પચ્ચી ?] ચોખા અને દાળનુ (મગનુ પથ્ય) એવું હલકુ ખાણું (રેચ તાવમા ખવાય) (ગૂજરા તાવમા ભલામણ કરે છે)
જાવરું(-ણુ) વિ૦ [સં जूर्?] જીર્ણ, ઘસાઈ ગયેલુ (૨) હાજબજુર (૩) નાજુક
જાવલી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઝાવલી] ખાજૂરીના પાનડાની સાદડી [પડ, કાજળી
જાવણું વિ૦ જુઓ જાવરુ (૨)ન૦ ગખનુ પાનણ
જાવત્રી(-તરી) સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं जावित्री, મ जावत्री] જુઓ જાયપત્રી
જાવા ન૦ (સ) હિંદી મહાસાગરનો એક બેટ
જાવું અ૦ક્રિ૦ [સ या, પ્રા जा] જવુ (કા.)
જાવું અ૦ ક્રિ૦ [સ. जन्, પ્રા जा] જન્મવું (૨) સ૦ક્રિ૦ જન્મ દેવો, જણવુ
જાવેદાન વિ૦ [फा. जाविदान] હમેશનુ, કાયમી (૨) અ૦ હમેશ (૩) સ્ત્રી૦ પરલોક –ની સ્ત્રી૦ કાયમીપણુ, નિત્યતા
જાસક વિ૦ પુષ્કળ, જોઈએ તે કરતા વધુ
જાસ(-હ)કિયાં ન૦બ૦વ૦ પુષ્કળતા [–ઊડવાં =ખૂબ ખચ પાણી થવુ.]
જાસલ વિ૦ (કા) માઠુ; દુર્બળ, તકલાદી
જાસવેણ સ્ત્રી૦ [સં जपासुमनम्, પ્રા जासुमण] જુઓ જાસુ
જાસા(-હા)ચિઠ્ઠી સ્ત્રી૦ જાસાનુ કારણ દર્શાવતી ચિઠ્ઠી [–બાંધવી = જાસાની ચિઠ્ઠી છાનીમાની ક્યાય લગાવવી, મૂકવી]
જાસુ,જાસૂદ(–દી) સ્ત્રી૦ [જુઓ જાસવેણ, સર૦ મ जासुद(–दी)] એક ફૂલઝાડ
જાસૂસ પુ૦ [अ] ગઝુની છૂપી રીતે બાતમી જાણી લાવનાર (૨) કાસદ –સી સ્ત્રી૦ છૂપી બાતમી લાવવાનુ કામ
જાસો(–હો) પુ૦ અગત વેર વાળવા લોકો પર કરાતી જબરદસ્તી (૨) તેને માટે અપાતી છૂપી ધમકી (–કરવો)
જાસ્ત વિ૦ [फ़ा.] જોઈએ તેના કરતા વધારે. –સ્તી વિ૦ જુઓ જાસ્ત (૨) સ્ત્રી૦ જુલમ, જબરદસ્તી [– ગુજારવી = બળાત્કાર – અત્યાચાર કરવો] [જાસૂદીનુ ફૂલ
જાસ્વદ ન૦ [જુઓ જાસવેણ, સર૦ મ]
જાહકિયાં ન૦બ૦વ૦ જુઓ જાસકિયા, પુષ્કળતા
જાહરે અ૦ + જ્યારે (પ.)
જાહાચિઠ્ઠી સ્ત્રી૦ જુઓ જાસાચિઠ્ઠી
જાહિ(–હે)દ વિ૦(૨)પુ૦ [अ] ભક્ત, તપસ્વી
જાહિલ વિ૦ જુઓ જાહેલ
જાહેદ જુઓ જાહિદ
જાહેર વિ૦ [अ जाहिर] ગુપ્ત નહિ એવું, લોકને જાણીતુ(૨)સાર્વજનિક [–માં આવવું = પ્રસિદ્ધ કે જાણીતુ થવુ (૨) ખુલ્લુ પડવું, બહાર પડવુ] ૦ખબર સ્ત્રી૦ સૌ કોઈની જાણ માટેની ખબર (૨) તેને માટે લખાણ છપાણ વગેરેનુ લેવાતુ સાધન [–આપવી, –લેવી, –મૂકવી, –મોકલવી (છાપામા).] ૦દારી સ્ત્રી૦ જાહેરમા દેખાડો કરવો તે, ઠાઠ, દબ. ૦નામું ન૦ જાહેર ખબર, ઢઢેરો [–કાઢવું =તે બહાર પાડવુ, જાહેર કરવુ] ૦સભા સ્ત્રી૦ જાહેર જગાએ અને સૌને માટે થતી સભા ૦સેવા સ્ત્રી૦ લોકસેવા
જાહેરાત સ્ત્રી૦ [अ जाहिरात] જાહેર કરવાની ક્રિયા, પ્રસિદ્ધિ (૨) જાહેરખબર (૩) અ૦

છડેચોક, ચાહન. ૦દાર પું૦ પ્રસિદ્ધિ કરવાનું કામ કરનાર, 'પબ્લિસિટી ઑફિસર'
જાહેલ વિ૦ [જુઓ જહાલ] ઉગ્ર, આકળુ, ઝટ તપી જાય એવું
જાહો પુ૦ જુઓ જમો [વૈભવ
જાહોજલાલી સ્ત્રી૦ [ફા.] દબદબો, આબાદી,
જાહ્નવી સ્ત્રી૦ [સં] (સ) ગંગા નદી
જાળ સ્ત્રી૦ જુઓ જાલ (૨) ભમરડો ફેરવવાની દોરી ૦ખોડ સ્ત્રી૦ જાળાઝાખરા ઇ૦
જાળક પુ૦ ['જાળવવું' ઉપરથી] + જાળવનારો
જાળવણી સ્ત્રી૦ [દે. जालवणी] જાળવવું તે, સભાળ, સાચવણી [સાચવવું
જાળવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ જાળવણી] સંભાળવું;
જાળવાળિયું ન૦ વણું જ ઝીણું કપડું (૨)જાળિયું
જાળાવાળા વિ૦ અગ દેખાય એવા આછા વણાટવાળું (૨) જરી ગયેલું
જાળિયું ન૦ [સં आल] એક વનસ્પતિ–ઔષધિ (૨)મકાનમા અજવાળા માટે મૂકેલું બાકુ (૩) જાળીદાર ઘુમાડિયું [એક જાળીદાર ઘરેણું
જાળિયો પુ૦ [જુઓ જાળિયું] કોટમા પહેરવાનું
જાળી સ્ત્રી૦ [સં. जाल] વચમા કાણા રહે એવી ગૂંથણી કે તેવી બનાવટની વસ્તુ (૨) તેવી ગૂંથણીવાળા વાળાથી કે સળિયાથી ભરેલું બારીબારણાનું કમાડ કે ભીંતનું જાળિયું (૩) ભમરડાની જાળ [–પાડવી, –ભરવી (ભરવા–ગૂંથવામા), –મૂકવી (ભીંતમા)] ૦દાર વિ૦ જાળીવાળું
જાળું ન૦ [સં जाल] એકબીજા સાથે ગૂંચવાઈ કે ગૂંથાઈને બનેલું ઝાંકડું, ઘુગુ (જેમ કે છોડ વેલા ઇ૦નું) (૨) કરોળિયાનું બાવું [–બાઝવું (ઘરમા, કરોળિયાનું)] (૩) આંખની છારી. [–વળવું(આંખમા)](૪)જાળ. ફાસલો(જેમ કે, કપટનું જાળું). –ળાંઝાંખરાં ન૦બ૦વ૦ જાળા અને ઝાખરા
જાંગડ (૦) વિ૦ [મ, સર૦ हिं जाकड] જોવા દેખાડવા, મૂલ્ય આપ્યા કે સોદો કર્યા સિવાય, લીધેલું(૨) અ૦ [ગ્રા૦?] ખૂબ ઘેરા અવાજથી
જાંગર (૦) સ્ત્રી૦ [મ गॄ ઉપરથી ?] શિયાળનું બોલવું તે, લાળી
જાંગલો પુ૦ [મર૦મ जागला, સં जांगल પરથી?] ગોરો; ટોપીવાળો (કાંઈક તુચ્છકારમા) (૨) જગલી [મોટું ઢેલ (૨) ચીચવો
જાંગી સ્ત્રી૦ ['જંગ', 'જંગી' ઉપરથી, સર૦ हिं]
જાંઘ (૦) સ્ત્રી૦ [સં जंघा, સર૦ हिं.] સાથળ, જંઘા [–ઉઘાડી કરવી = હાથે કરીને પોતાની એબ ઉઘાડી કરવી] –ઘિયો પુ૦ જાંઘ ઢંકાય એવડો તંગિયો–ચડ્ડી
જાંદર, ૦ણી (૦) સ્ત્રી૦ જુઓ જાનરડી
જાંબુ (૦) ન૦ [સં. जंबु] જાંબુડાનું ફળ ૦ડિયું વિ૦ જાંબુના રંગનું ૦ડું વિ૦ જાંબુના રગનું (૨) ન૦ જાંબુ ૦ડો પુ૦ જાંબુનું ઝાડ ૦વાડિયું ન૦, ૦વાડી સ્ત્રી૦ જાંબુડાની વાડી
જાંબુ(–બૂ)ક પુ૦,ન૦[સં.जंबु(–बू)क] શિયાળ (૨) પુ૦ એક જાતની ભૂતયોનિનું માણસ.
જાંબુડી સ્ત્રી૦ લાકડાની ધાવણી (સુ)
જાંબુવતી સ્ત્રી૦ [સં. जांबवती] (સ) શ્રીકૃષ્ણની એક રાણી [સેનાનો એક વાનર
જાંબુવાન પુ૦ [સં. जांबवान्] (સ) રામની
જાંબૂક પું૦ (૨) ન૦ જુઓ જાંબુક
જાંબૂનદ ન૦ [સં] સોનું
જિકર સ્ત્રી૦ [જુઓ જક] આગ્રહ, હઠ, મમત (૨) [अ ज़िक्र] કથન, વાતચીત
જિગર ન૦ [ફા.] દિલ, હૈયું. (૨)[લા] દિલોજાન દોસ્ત. [–હોવું=હિંમત હોવી]
જિગીષા સ્ત્રી૦ [સં] જીતવાની ઇચ્છા. –ષુ વિ૦ [સં] જિગીષાવાળું
જિજીવિષા સ્ત્રી૦ [સં] જીવવાની ઇચ્છા
જિજ્ઞાસા સ્ત્રી૦ [સં] જાણવાની ઇચ્છા, જ્ઞાનપ્રાપ્તિની ઇચ્છા –સુ વિ૦ [સં] જિજ્ઞાસાવાળું
જિત વિ૦ [સં जित्] જીતનારુ (સમાસને અંતે) ઉદા૦ 'ઇદ્રજિત'
જિત વિ૦[સં] જિતાયેલું –તાત્મા વિ૦ જાતને –પોતાની વાસનાઓને જીતી હોય એવું. –તેન્દ્રિય વિ૦ ઇદ્રિયોને જીતી હોય એવુ
જિતાડ(–વ)વું સ૦ ક્રિ૦, જિતાવું અ૦ ક્રિ૦ 'જીતવું'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક
જિદ્દ સ્ત્રી૦ [अ] જીદ, હઠ. [–પકડવી=હઠ કરવી (ઊલટું –છોડવી)]–દ્દી વિ૦ જક્કી

જિન ન૦ [इं] કપાસ લોઢવાનું કારખાનું
જિન વિ૦[स] (રાગદ્વેષાદિ ઉપર)જય મેળવનારું (૨)પું૦ બુદ્ધ(૩)જૈન તીર્થંકર(૪)વિષ્ણુ. ૦જન પું૦ જૈન ૦ધર્મ પું૦ જૈન ધર્મ. ૦પદ ન૦ જિન તરીકેનું પદ. ૦મંદિર ન૦ જૈન મંદિર. –નેશ્વર,–નેન્દ્ર પું૦ જૈન તીર્થંકર, જિન (૨) બુદ્ધ ભગવાન
જિન્નત ન૦, ૦નશીન વિ૦ જુઓ 'જન્નત'મા
જિન્સી વિ૦ (૨) પું૦ [इं] એ નામની એક રખડાઉ જાતનું માણસ
જિભાળ(–ળુ) વિ૦ [જીભ ઉપરથી] બહુબોલુ, અસત્ય (૨) ભૂંડુ (શબ્દ–વેણ)
જિમ અ૦ + જેમ (પ.)
જિમખાનું ન૦ [इं. जिमखाना, સર૦ फा. जमूखाना = મોટી શેતરંજી](મેદાની) રમત ગમતની મંડળીને ખેલવાની જગા
જિયાફત સ્ત્રી૦ [अ] જાફત, મિજબાની
જિયારત સ્ત્રી૦ [अ] જુઓ જારત
જિયાવર પું૦ વરરાજા
જિરવાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'જીરવવું'નુ પ્રેરક
જિરાફ ન૦ [इं, अ जराफ़ह] આફ્રિકાનું એક જંગલી પશુ
જિરાયત વિ૦ [अ] જુઓ જરાયત
જિર્ગા પું૦[फा] (સરહદ પ્રાતની કોમોમા)પંચ, પરિષદ, સમેલન
જિલકદ પું૦ [अ. जिल्कअ़्दह; સર૦ म जिलकाद] મુસલમાની ૧૧મો મહિનો
જિલહજ પું૦ [अ. ज़िल्हिज्जह, સર૦ म ज़िल्हेज] મુસલમાની ૧૨મો મહિનો
જિલાયત વિ૦ [જુઓ જલ્દો] જિલાનું,–મા હોય એવું [(રસાયણ)
જિલેટીન ન૦[इं] એક પ્રાણિજ ચીકણો પદાર્થ
જિલ્દ સ્ત્રી૦ [अ] પુસ્તકનુ ચામડાનુ પૂઠુ(૨) પુસ્તકનો જુદો બાંધેલો વિભાગ
જિલ્લો પું૦ [अ. ज़िलअ]વિભાગ(૨)કલેક્ટરની હકૂમત નીચે મુકાતો દેશનો ભાગ
જિવાઈ સ્ત્રી૦ [જીવ ઉપરથી] જીવનનિર્વાહ પેટે બાંધી આપેલી રકમ કે જમીન–ગરાસ. ૦દાર વિ૦ જિવાઈ ધરાવનાર
જિવાડણહાર વિ૦ જિવાડનાર [(૨) પોષવું
જિવાડવું સ૦ક્રિ૦ જીવતુ કરવુ, મરતુ બચાવવું
જિવારી સ્ત્રી૦ [સર૦ જિવાળી] તબલું
જિવારો પું૦ [જીવ ઉપરથી] જન્મારો
જિવાવું અ૦ ક્રિ૦ 'જીવવું'નું ભાવે
જિવાળ વિ૦['જીવ' ઉપરથી] જીવવાળું, સચેતન (૨) ધનવાળું (૩) દમ–તેજવાળું
જિવાળી સ્ત્રી૦[સર૦हिं. जवारी,म जिव्हाळी] તબલાના ચામડા ઉપરનું કાળું વર્તુલ (૨) તબૂરાના ઝારા પર તારને લગાડાતા દોરા(તેને લઈને સૂર બરોબર મળે તે રણકે છે)
જિષ્ણુ પું૦[म] (સ) ઇદ્ર (૨) વિષ્ણુ (૩) વિ૦ ફતેહમદ, વિજયી
જિસ્મ ન૦ [अ. जिस्म] શરીર
જિસસ, ૦ક્રાઇસ્ટ પું૦[इं](સં.)ઈશુ ખ્રિસ્ત
જિહાદ સ્ત્રી૦ [अ] જુઓ જેહાદ
જિહાન સ્ત્રી૦ + જહાન
જિહોવા પું૦ [इं] ઈશ્વરનુ યહૂદી નામ
જિહ્વા સ્ત્રી૦ [स]જીભ ૦ગ્ર પું૦,ન૦[+अग्र] જીભનુ ટેરવુ ૦દોષ પું૦ જીભની–વાચાની ભૂલ ૦મૂલ(–ળ) ન૦ જીભનુ મૂળ ૦મૂલીય વિ૦ જીભના મૂળમાથી બોલાતુ ૦લૌલ્ય ન૦ જીભની ચપળતા–લોલુપતા ૦ળી સ્ત્રી૦ શ્વાસનળીના આદિમા આવેલુ સૂરનુ નિયમન કરનારુ વાચાનુ દ્વાર, 'ગ્લોટિસ'
જિંગા ન૦ [सं चिंगट, म झिंगा, हिं झींगा] કાચબાની પેઠે કઠણ કોચલાવાળુ એક પ્રાણી
જિંગોડો પું૦ કૂતરા, ગાય, ભેંસ ઇત્યાદિ પશુઓના કાન વગેરે અંગો પર બાઝતો જીવ; જગોડો –ડી સ્ત્રી૦ નાનો જિંગોડો –ડું ન૦ જિંગોડો (૨) [લા] નાનુ છોકરુ
જિંજર પું૦[इं] આદુના રસવાળું એક પીણું
જિંદગાની સ્ત્રી૦ [फा] જન્મારો, જિંદગી
જિંદગી સ્ત્રી૦ [फा] જીવન (૨) આયુષ્ય. [–માંથી નીકળી જવું = ખરાબખસ્ત થઈ જવુ] ૦ભર અ૦ આખી જિંદગી સુધી
જિંદાન ન૦ [फा] બદીખાનુ [(અહચ્યોઝ)
જી પું૦ (ચ) જઈ, પૈસો (જેમ કે બેજી,
જી અ૦ કાવ્યમા પાદપૂર્તિ માટે વપરાય છે

જી સ્ત્રી૦ [प्रा जीआ, स ज्या ?] માતા, બા
જી અ૦ [सं 'जीव', प्रा. जीअ=ઘણુ જીવો, અથવા स. जयिन्–प्रा जइ ઉપરથી ? સર૦ हिं, म] 'આ રહ્યો', 'વારુ' વગેરે અર્થ બતાવનાર માનવાચક ઉદ્ગાર (પ્રશ્નાર્થક કે 'હા'નો નિશ્ચયાર્થક, જેમ કે, 'જી ?'=શું ?, 'જી' =હા, ઠીક) (૨) નામને જોડાતો માનવાચક શબ્દ ઉદા૦ 'પિતાજી'. ૦કાર પુ૦ 'જી' બોલવું તે ૦સાહેબ અ૦ એક માનવાચક ઉદ્ગાર, જી
જીજી સ્ત્રી૦ [જુઓ જી] બા (૨) મોટી મા, દાદી ૦બહેન, ૦બા સ્ત્રી૦ મોટી નણંદ. ૦મા સ્ત્રી૦ ઘરડી મા, દાદી –જો પુ૦ દાદો (૨) [સર૦ हिं जीजा] (સુ) બનેવી
જીણ સ્ત્રી૦, ન૦ [સર૦ દે झीण=અંગ] કેરીમાં ગોટલી પરનું રુવાટીવાળું સખત પડ [–બાઝવું =કેરીના મરવાનું જીણનું પડ કઠણ થવું]
જીત સ્ત્રી૦ ['જીતવું' ઉપરથી] ફતેહ, વિજય (૨) પુ૦ સંગીતનો એક અલંકાર [રમત
જીતલખોટો પુ૦ [જીતવું + લખોટો ?] એક બાલ
જીતવું સ૦ ક્રિ૦ [स जि સર૦ प्रा जित्त= જિતાયેલું] ફતેહ મેળવવી [તેમાંનું બીજ
જીતેલું ન૦ [જુઓ ધીતેલું] એક ફળ અને
જીદ સ્ત્રી૦ જુઓ જિદ
જીન પુ૦ [अ जिन्न] એક જાતનું ભૂત (૨) ન૦ [फा. ज़ीन, प्रा जीण] ઘોડાનું પલાણ ૦ગર પું૦ જીન બનાવનાર ૦પોશ ન૦ જીન ઉપર નાખવાનું કપડું
જીન ન૦ [સર૦ म] એક જાતનું જાડું મિલનું કપડું
જીનો પુ૦ [फा] દાદરબારી, અલગ કાઢેલી સીડી
જીભ સ્ત્રી૦ [स जिह्वा, प्रा जिब्भ] બોલવાની કર્મેન્દ્રિય (૨) વાચા, વાણી (૩) સ્વાદની ઇંદ્રિય (જેમ કે, જીભ ઠેકાણે રાખો) (૪) જોડા પહેરવા માટે એડી આગળ વપરાતી પટીનું સાધન (૫) ટાંક, અણિયું [–અટકવી =બોલતાં તોતડાવું –આડી વાળવી =વાંકું બોલવું (૨) બોલતાં અટકવું –આવવી =બોલતાં આવડવું, જીભ છૂટવી (૨) જીભ ઉપર ગરમી ફૂટી નીકળવી –ઊપડવી =છૂટથી બોલાવું, બોલવાની હિંમત ચાલવી –ઓવારવી =કુરબાન થવું –કરવી =બહુ બોલવું, સામું બોલવું –કઢાવવી = બહુ હેરાન કરવું (૨) અચંબો ઉપજાવવો. –કરડીને મરવું, મરી જવું =(પ્રાય: શરમના માર્યા) આપઘાત કરવો. –કસોજી કરવી =ગંદા–અપશબ્દ બોલવા. –કાઢવી = ચાળા પાડવા (૨) અચંબો પામવું –કાપવાના સમાચાર =ઘણા માઠા સમાચાર –કાપવી = જીભે કાપ પડવો (૨) બોલતું બંધ થવું (૩) બોલતું બંધ કરવું –ઘસાઈ જવી =કહી કહીને થાકી જવું. –ચલાવવી =બહુ બોલવું, ફાવે તેમ બોલવું –ચોંટવી =બોલતાં તોતડાવું –છૂટવી =બોલતાં ફાવવું કે આવડવું –છૂટી હોવી =ગમે તેમ–બહુ બોલવું –ઝલાઈ જવી =બોલી ન શકાવું –ઝાલવી =બોલતું રોકવું કે રોકાવું –ટૂંકી કરવી =ગમ ખાઈ જવી, ન બોલવું –ટૂંકી થઈ જવી =(મરતા પહેલા) વાચા જતી રહેવી, ન બોલાવું –દોડવી =ગમે તેમ અંકુશ વગર બોલવું –ન હોવી = મૂંગું હોવું, બોલી ન શકાવું (૨) બોલતાં ન આવડવું –ના કકડા કરવા =સ્પષ્ટ ઉચ્ચારણનો પ્રયત્ન કરવો –ના કકડે કકડા થઈ જવા =કહી–કહી, સમજાવીને થાકવું –ની છૂટ =વાચાળતા –નું કરડું =આકરું બોલનાર –નું જૂઠું =જૂઠું બોલનાર –નું સાચું =સાચું બોલનાર –ને ટેરવે =મોઢે; પાઠે, યાદ –નો કૂચો કરવો, વળવો = કહી કહીને થાકી જવું –બંધ કરવી = બોલતું બંધ કરવું–થવું, નિરુત્તર થવું–કરવું. –મોંમાં ઘાલવી, વાળવી =બોલતાં અટકવું –લાંબી હોવી =બોલકણું હોવું (૨) નકામું કડવું બોલવું –લપવી =બહુ ને નિરર્થક, કે સમજ્યા વિના બોલબોલ કરવું –વળવી = શુદ્ધ ઉચ્ચાર થવા –વાઢવા જેવી હોવી = ગમે તેવું ભૂંડું બોલનાર હોવું –વાળવી = શુદ્ધ ઉચ્ચારનો મહાવરો પાડવો –હલાવવી= બોલવું (૨) લલામણ કરવી (૩) માત્ર મોએ હુકમ કર્યા કરવા –હોવી =બોલતાં આવડવું જીભે કાંટા ઊગે, પડે =(આમ ખરાબ બોલનારને શાપ–ગાળ દેવાય છે) જીભે કાંટા પડવા =

તરસથી જીભ સૂકી પડી જવી જીભે કામ દે=જુઓ જીભે કાંટા ઊગે જીભે ચઢવું= મોઢે ચઢી જવું, કંઠસ્થ કે યાદ થવું (૨) ગવાવું, વગોવાવું જીભે લોચા વળવા=સ્પષ્ટ કે જલદી ન બોલી શકાવું,જવાબ આપતાં ગલ્લાં તલ્લાં કરવાં. જીભે સરસ્વતી હોવી=ભારે વિદ્વાન હોવું] ૦ડી સ્ત્રી૦ જીભ (તુચ્છકાર), [-કરવી=બહુ બોલ બોલ કરવું ઙ કાસ કરવો] ૦લડી સ્ત્રી૦ (કોમળ લલિતભાવ) જીભ -ભાજોડી (-રી,-ળી) સ્ત્રી૦ બોલાબોલી, તકરાર -ભિયા રસ પું૦ બોલાબોલી કરવાની હોંસ -ભી સ્ત્રી૦ જીભના આકારનો વહાણનો આગળનો ભાગ (૨) દેશી વહાણો માંના ત્રણમાંનો વચલો સઢ (૩) ઊલ ઉતારવાની ચીપ કે પટ્ટી, ઊલિયું

જીમી સ્ત્રી૦ (કા) ઘાઘરાને બદલે કાઠી સ્ત્રીઓ કથ્થાઈ રંગનું જે કપડું પહેરે છે તે

જીમૂત પું૦ ન૦[સ.] મેઘ,વાદળ. ૦વાહન પું૦ (સ.) ઇંદ્ર

જીરણ વિ૦ જુઓ જીર્ણ

જીરવવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. जीरव, सं जॄ प्रा जीरनु પ્રેરક] પચવવું, હજમ કરવું(૨) સાંખવું, વેઠવું

જીરવાવું અ૦ક્રિ૦ 'જીરવવું'નું કર્મણિ

જીરું ન૦ [સ. जीर(-र)क. प्रा जीरय, फा जीरह] એક મસાલો. -રાકેરી સ્ત્રી૦ જીરા સાથે આથેલી કેરી -રાસાળ સ્ત્રી૦ એક જાતની ડાંગર -રિયા કેરી સ્ત્રી૦ જીરા જેવી વાસવાળી કેરી

જીર્ણ વિ૦ [સ] છેક જૂનું, ઘસાઈ કે ખવાઈ ગયેલું ૦જ્વર પું૦ માલૂમ ન પડે એવો શરીરમાં રહેતો ઝીણો ધીમો તાવ -ર્ણોદ્ધાર પું૦[+उद्धार] જીર્ણ થયેલાને સમરાવવું તે -ર્ણોદ્ધારવું સ૦ક્રિ૦ જીર્ણોદ્ધાર કરવો

જીલ્લખળે અ૦ [જી+अ लब्बैक=હાજર છું ઉપરથી?] અતિશય તાબેદારી સૂચવનો ઉદ્ગાર [-કરવું=જી,જી કહીને પડતો બોલ ઉપાડી લેવો, ખુશામત કરવી.]

જીવ પું૦ [સ] શરીરનું ચેતનતત્ત્વ પ્રાણ (૨) પ્રાણી(૩)મન, દિલ (૪) [લા] પૂંજી, દોલત(૫) દમ, સાર(૬)કાળજી, લક્ષ. ઉદા૦ 'ધંધામાં જીવ ગાખવો','જીવ રાખીને કામ કરવું' [-અકારો કરવો=મરવા સુધીની તત્પરતા દાખવવી -અડધો કરવો=અધમૂઉં-કાયર કરવું(૨) પોતાની બધી શક્તિ ખરચવી -અડધો થઈ જવો=ગાભરું કે બાવરું થઈ જવું (૨) પ્રિયજન માટે ખુશ ખુશ થવું, કુરબાન થવા તત્પર થવું -અડધો થવો (ભય કે થાકથી) અધમૂઆ જેવું થઈ જવું -અધ્ધર થવો= ચિંતાથી વિહ્વળ થવું,મન ન લાગવું -અધ્ધર ફરવો=ધ્યાન ન ચોંટવું (૨) જીવને નિરાંત ન હોવી -અધ્ધર રહેવો=નિરાંત ન હોવી, ઉચાટ હોવો -અધ્ધર લટકી રહેવો=આતુર કે અધીરા થવું. -અર્ધો અર્ધો થઈ જવો= ખુશ ખુશ થઈ જવું, પ્રિયજન માટે ગમે તેટલો ભોગ આપવા તત્પર થવું -આપવો=આપઘાત કરવો (૨) કુરબાન થવું -આવવો= સચેતન થવું (૨) શાંતિ થવી -આવવો ને જવો=મરણકાળની કપાણીઓ આવવી. -ઉપર આવી જવું=મરણિયા થવું -ઉપર આવી પડવું=જાન જોખમમાં મુકાવા -ઊડી જવો=ધ્રાસકો પડવો(૨)મરી જવું. -ઊંચો થવો=ઉચાટ થવો(૨)દિલ ન લાગવું -ઊંચો રહેવો=ઉચાટ-અશાંતિ રહેવા (૨) દિલ ન લાગવું -એક હોવો=મેળ-દિલોજાની હોવી -કઈ પાંખડીએ ગયો છે, કયે કોઠે ગયો છે?=ચિત્ત ક્યાં ભમે છે? ભિન્નજ ઠેકાણે છે કે નહી? -કપાઈ જવો=હૃદય વીંધાઈ જવું (દુઃખ-શોકથી) -કહ્યું કરતો નથી = દિલ માનતું નથી -કાઢવો=આપઘાત કરવો (૨)તનતોડ મહેનત કરવી(૩)અત્યંત પજવણી કરવી. -ખાટો થવો=મન ઊઠી જવું, મન બગડી જવું -ખાવો=પજવવું, કંટાળો આપવો -ગભરાવો=મૂંઝાવું (૨) છાતીમાં ચૂંથારો થવો -ઘાલવો=લક્ષ દેવું -ઘાંટીમાં આવી રહેવો=પ્રાણ નીકળવાની તૈયારી હોવી(૨)બાવરું બની જવું -ઘેરાવો=જીવ મળવો, સ્નેહ થવો -ચગડોળે ચઢવો= અસ્વસ્થ થવું, મૂંઝવણમાં પડી જવું

-ચલાવવો=હિંમત કરવી **-ચાલવો**= હિંમત ચાલવી (૨)ઉદાર થઈ શકાવું **-જતો રહેવો,-જવો,-નીકળી જવો**=મરી જવું (૨)ખૂબ પજવણી કે વેદના થવી **-જોવો**=મન જોવું **-ઝાલ્યો ન રહેવો**=મન કાબૂમાં ન રહેવું, લલચાઈ-ખેંચાઈ જવું **-છોડવો**= કેડો મૂકવો, ન પજવવું **-ટગુમગુ થવો**= મરવાની તૈયારી હોવી (૨) અત્યંત આતુરતા કે આકડીથી બાવરું થવું.**-ટંગાઈ રહેવો**= આતુર કે બાવરા હોવું-રહેવું **-ટાઢો પડવો** =ઉદ્વેગ શમવો, શાંતિ થવી **-ટૂંકો કરવો, થવો**=કરકસરિયા-કંજૂસ થવું. **-ડહોળાવો**=ઊલટી થાય એમ થવું, ખૂબ બેચેની લાગવી. **-ઠરવો, ઠરીઠામ બેસવો**=શાંતિ થવી **-ઠેકાણે ન રહેવો**=મન અસ્વસ્થ થવું, ઉચાટ થવો **-ઠેકાણે રાખવો**=મનને કબજે રાખવું(૨)ચિત્તને સ્થિર રાખવું **-તાળવે ટંગાવો**=જાણે હમણાં જીવ જશે એવી સ્થિતિમાં હોવું(૨)ભારે ઉચાટ થવો **-તોડવો**= જાતને ઘસી નાખવી. **-થર પડવો**=શાંતિ થવી **-થવો**=મન થવું(૨)સારી પૂંજી થવી **-થી જવું**=મરણ પામવું **-થી મારવું**= પૂરેપૂરું મારી નાખવું **-થોડો થોડો થવો**= નબળાઈ આવવી (૨) કાલાવાલા કરવા (૩) નાઉમેદ થવું, હિંમત હારી જવી. **-દાઝવો**= મન બળવું,ચિંતા થવી,લાગણી થવી **-દોરીએ ટંગાવો, વીંટાવો**=જુઓ જીવ તાળવે ટંગાવો. **-ધરવો**=માંદગીમાંથી સાજા થવું (૨) ધીરજ રાખવી. **-ધરીને**=જીવ કે લક્ષ રાખીને. **-ના સમ**='હું મરું' એવા અર્થના સોગન **-નાખીને**=જીવ લગાડીને **-નાખી દેવો**=કુરબાન થવું. **-નીચે બેસવો**= ટાઢક વળવી, શાંતિ થવી **-નું તરસ્યું**=દુઃખ દેનારું,પજવ્યા કરતું. **-ને જનાખ નીકળી જવી**=મહા મુશ્કેલી પડવી. **-ને ટાઢક થવી, વળવી** = મનને શાંતિ થવી **-પડીકે બંધાવો**=જીવ નીકળી જવા જેવું થવું, ભારે ઉદ્વેગ થવો, ભારે ચિંતા કે ઉચાટ થવા **-પર આવવું**=મરણિયા થવું (૨) આપઘાત કરવા તત્પર થવું. **-બગાડવો**=મન મેલું કરવું, દાનત બગાડવી. **-બળવો**=સંતાપ થવો. **-ભડકે બળવો**=અતિશય સંતાપ થવો **-ભરાઈ રહેવો**=વાસના રહી જવી. **-મળવો**=મન એક થવાં **-માનવો**=મન કબૂલ થવું **-માં જીવ આવવો**=ચિંતા દૂર થવી, શાંતિ થવી **-મોટો કરવો કે રાખવો**= ઉદાર થવું **-રાખવો**=લક્ષ દેવું; ધ્યાન આપવું **-લઈને નાસવું**=જીવ બચાવવા ઘણી જ ઉતાવળે દોડવું **-લગાડવો**=ધ્યાન આપવું. **-લબૂક લબૂક થવો**=બીક કે ડરથી બાવરું બનવું **-લાગવો**=પ્રીતિ બંધાવી **-લેવો**= કંટાળો આપવો (૨) મારી નાખવું **-વહાલો કરવો**=મરણના ભયથી પાછા પડવું **-હેઠો બેસવો**=નિરાંત થવી **જીવે ધરવું, જીવે બાંધવું**=પ્રાણપ્રિય કરવું **જીવે લાગવું**= પ્રાણપ્રિય થવું] ૦**ઉકાળો** પું૦ બળાપો,ક્લેશ. ૦**જંત(-તુ)** પું૦; ન૦ જીવડું ૦**જાન** વિ૦ અત્યંત વહાલું ૦**ડું** ન૦ કદમાં નાનું જંતુ ૦**ડો** પું૦ જીવ, આત્મા(૨)કીડો ૦**તોડ** વિ૦ અતિશય મહેનત કરાવે એવું (કામ) ૦**દયા** સ્ત્રી૦ જીવો-પ્રાણીઓ પર દયા ૦**દશા** સ્ત્રી૦ જીવની અજ્ઞાન દશા ૦**દાર** વિ૦ યોગ્ય (૨) ઉમદા(૩) મજબૂત ૦**દેહ** પું૦ સ્થૂળ શરીર ૦**ધારી** વિ૦ જીવવાળું(૨) પું૦ પ્રાણી. ૦**બલ (-ળ)** ન૦ જીવવાની શક્તિ, પ્રાણ ૦**રખું** વિ૦ જીવને સાચવનારું ૦**લગ** વિ૦ પ્રાણપ્રિય ૦**લેણ** વિ૦ મૃત્યુ નિપજાવે એવું ૦**લોક** પું૦ મૃત્યુલોક.૦**વિદ્યા** સ્ત્રી૦,૦**શાસ્ત્ર** ન૦ જીવોના ભૌતિક જીવનનું શાસ્ત્ર, 'બાયોલોજી' ૦**શેષ** વિ૦ માત્ર જીવ બાકી રહ્યો હોય એવું(૨)પું૦ ભૂતકાળના પ્રાણી કે વનસ્પતિનો પૃથ્વીના પડમાંથી મળી આવતો અવશેષ, 'ફૉસિલ'. ૦**સટોસટ** અ૦ જીવને જોખમે ૦**હત્યા** સ્ત્રી૦ પ્રાણીની હત્યા **-વાણુ** પું૦, ન૦ [+ अणु] અણુ જેવડો જીવ, સૂક્ષ્મ જંતુ **-વાત્મા** પું૦ જીવ, જીવદશાવાળો આત્મા **-વારોપણ**ન૦ જીવનું આરોપણ, સજીવારોપણ **-વાંતક** પું૦ [+ अतक] પારધી(૨) મારો, ખૂની

જીવણ,૦જી પુ૦ [सं. जीवन, प्रा जीवण] જીવનનો સ્વામી; પતિ
જીવત ન૦ [सं जीवत् પરથી ? કે जीवित ?] જીવિત, જીવતર. ૦ક્રિયા, ૦ચરુ સ્રી૦ પોતાના મરણ પાછળ કરવાની ક્રિયા(વરો વગેરે)જીવતા જ કરવી તે ૦જાગત અ૦ હયાતી સુધી ૦દાન ન૦ આફતમા સપડાયેલાને કે પોતાના સકંજામાં પડેલાને ન મારવો – પ્રાણનુ દાન – રક્ષણ કરવું તે, જીવિતદાન
જીવતર ન૦ જન્મારો, જિંદગી
જીવતું વિ૦ ['જીવવુ'નુ વ૦કૃ૦] જીવવાળુ, જીવનશક્તિવાળુ, સજીવ('મરેલુ'થી ઊલટું)(જેમ કે, જીવતો માણસ, નખ, જીવતી પૂંછડી ઇ૦) [જીવતી ડાકણ=સાક્ષાત્ ડાકણ જેવી ખરાબ સ્રી જીવતી માખ ગળવી=(હરામખોરીનુ કે અનૂતનુ લીવેલુ) પાછું ઓકી કાઢવું, ન જીરવાવું. જીવતું પાણી કાઢવું=પાતાળ ફોડીને પાણી કાઢવુ. જીવતું મારવું=હાલ કરવા, રીબવુ જીવતો કોયલો, લાળો=સળગતો અંગારો. જીવતું જાગતું=જીવતુ ને પૂરુ સાવધ, જીવંત ને પ્રાણવાન
જીવન ન૦ [सं] જીવવુ તે(૨) આયુષ્ય, જિંદગી (૩) જીવનશક્તિ, પ્રાણ. ૦કથા સ્રી૦ જિંદગીનુ વૃત્તાત ૦કલહ પુ૦ જુઓ જીવનસંગ્રામ ૦કલા(–ળા) સ્રી૦ જીવન જીવવાની કળા ૦કાર્ય ન૦ જિંદગીનુ મુખ્ય કાર્ય ૦ગાળો પુ૦ જીવન ગાળવાનુ – ગુજારવાનુ સાધન ૦ચરિત(–ત્ર) ન૦ જિંદગીનુ વૃત્તાત ૦દૃષ્ટિ સ્રી૦ જીવન વિષેની દૃષ્ટિ – દૃષ્ટિકોણ ૦દોરી સ્રી૦ જીવનરૂપી દોરી, આયુષ્ય (૨) [લા] જીવનનો મુખ્ય આધાર ૦નિર્વાહક વિ૦ જીવનનો નિર્વાહ કરનારુ ૦પલટો પું૦ આખા જીવનમા થતો પલટો, 'કોન્વર્ઝન' ૦બુટ્ટી સ્રી૦ [સર૦ हि. जीवनबूटी] સજીવન કરી દે એવી બુટ્ટી, સજીવની ૦મત્ર પુ૦ જીવનનો મુખ્ય ધ્યાનમત્ર ૦મૂળીસ્રી૦ [સર૦ हि जीवनमूरि] જીવનનુ મૂળ, જીવનાધાર ૦રસાયન ન૦ પ્રાણીના શરીરની ધાતુઓનું રસાયનશાસ્ર, 'બાયોકેમિસ્ટ્રી' ૦શક્તિ સ્રી૦ જીવનની મૂળ શક્તિ, 'લાઇફ-એનર્જી' ૦શાસ્ર પુ૦ સમગ્ર જીવનને વિચારતુ શાસ્ર (૨) જીવશાસ્ર, 'બાયોલોજી' ૦સખી સ્રી૦ સહધર્મચારિણી, પત્ની ૦સગ્રામ પુ૦ જીવતા રહેવા માટે પ્રાણીઓને કરવો પડતો સગ્રામ, 'સ્ટ્રગલ ફોર એક્ઝિસ્ટન્સ'. ૦સાફલ્ય ન૦જિંદગીની સફળતા ૦સિદ્ધાંત પુ૦ જીવનનો ખાસ સિદ્ધાત; જીવનમત્ર ૦સૂત્ર ન૦ જુઓ જીવનદોરી (૨) જીવનમત્ર. ૦સ્મૃતિ ન૦ સ્મરણરૂપે લખાયેલી આત્મકથા, 'રેમિનિસન્સીઝ.' –નોપાય પુ૦ [+उपाय] ગુજરાનનુ સાધન
જીવન્મુક્ત વિ૦ [स] છતે દેહે માયાના બધનો માથી મુક્ત –ક્તિ સ્રી૦ જીવન્મુક્ત દશા
જીવરુ વિ૦ ['જીવ' ઉપરથી] (કા) ચાલાક, ચપળ, ચબરાક
જીવલેણ વિ૦, જીવવિદ્યા સ્રી૦ જુઓ 'જીવ'મા
જીવવું અ૦ ક્રિ૦ [स जीव्] જીવનક્રિયાઓ કરવાની શક્તિ હોવી, પ્રાણ ધરવા, શ્વાસ ચાલવો (૨) જીવતુ હોવુ કે રહેવુ, હયાત હોવું કે રહેવુ (જેમ કે, હજી તે જીવે છે) (૩) જીવન ગુજારવુ (જેમ કે, ગુલામીમા જીવવા કરતા તો મરવુ સારુ)
જીવશાસ્ર ન૦, જીવહત્યા સ્રી૦ [स] જુઓ ['જીવ'મા
જીવંત વિ૦ [स] જીવતુ, પ્રાણવાન
જીવા સ્રી૦ [स] ધનુષ્યની દોરી (૨) [ગ] 'કોર્ડ ઑફ ઍન આર્ક' [આધાર
જીવાજીવ પુ૦ [જીવ+જીવ]જીવનો જીવ, જીવનનો
જીવાણુ પુ૦, ન૦ [स] 'જીવ'મા જુઓ
જીવાત સ્રી૦ ['જીવ' ઉપરથી] જીવડા કે કીડાનો સમૂહ (જેમ કે, અનાજ કે ઘામા પડતો) [–પડવી = સડવુ, સળો પેસવો]૦ખાતું ન૦ પાંજરાપોળમા અનાજ વગેરેમા પડેલા જીવડાના રક્ષણ માટે રાખેલુ સ્થાન [બનેલુ, મૂલગત
જીવાતુભૂત વિ૦ [स] જીવાતુ–અસ્તિત્વરૂપ
જીવાત્મા પુ૦ [स] જુઓ 'જીવ'મા
જીવાદોરી સ્રી૦ [જીવ+દોરી] જુઓ જીવનદોરી
જીવારોપણ ન૦, જીવાંતક પુ૦ [स] 'જીવ'મા જુઓ

જીવિકા સ્ત્રી૦[સ] આજીવિકા, ગુજરાનનુ સાધન
જીવિત વિ૦ [સ] જીવતુ (૨) ન૦ જીવતર, જિંદગી. ૦કાલ(-ળ) પુ૦જિંદગીનો સમય, આયુષ્ય ૦દાન ન૦ જુઓ જીવનદાન -તેશ પુ૦ [+ઈશ] જીવનનો સ્વામી
જીવિતવ્ય વિ૦ [સં] જીવવા યોગ્ય (૨) જીવી શકે એવુ(૩)ન૦ આવરદા(૪)જીવવાનુ પ્રયોજન
જીવી વિ૦ [સ] (સમાસને અંતે) જીવનારુ; નભનારું ઉદા૦ 'શ્રમજીવી'
જીવી સ્ત્રી૦[સ, प्रा जीवा=દોરી (ધનુષ્યની)?] મુંજ વગેરેથી ખાટલો ભરતા વચમા જે બે સેરો વારાફરતી ઘુસાડે છે અને તારે છે તે
જીડ઼ું ન૦ [दे जिडह=ગોળો; કંદુક પરથી ?] છોડનો ડોડલાવાળો બીજકોષ(૨)[લા] જોડકુ. [જીડવે આવેલું = જોડકામા જન્મેલ જીંડવાનું છોકરું=જોડિયા બાળકોમાનુ એક]
જીંથરાં ન૦બ૦વ૦ જુઓ ઝીંથરા -રિયું વિ૦ જીથરાવાળુ
જુઆ(-વા) ન૦ [સ द्यूत, प्रा जूअ(-व),સર૦ हिं, म] જુવુ, જૂગટુ ૦ખાનું ન૦ જુગારખાનુ ૦ખોર પુ૦ જુગારી
જુઆ(-વા)રું ન૦ સ युक्त કુટુંબમાથી છૂટા પડી નવો માડેલો ગૃહસંસાર, જુજવારો, જુગલખારુ [ઝાર
જુઆ(-વા)ળ પુ૦ [સર૦ हिं. ज्वार] ભરતી,
જુઓ સ૦ક્રિ૦ 'જોવુ'નુ આજ્ઞાર્થ બીજો પુરુષ, બ૦વ૦ [અનુકૂળ
જુક્ત(-ગત) વિ૦ [સ युक्त] જોડેલુ(૨)યોગ્ય,
જુક્તિ(-ગત,-ગતિ) સ્ત્રી૦ [સ युक्ति] ઉપાય, કરામત તદબીર (૨) રીત, પ્રકાર
જુગ પુ૦ [સ युग] જમાનો (૨)ન૦ [સ युग्म] જોડ,જુગલ ૦(-ગો)જુગ અ૦ દરેક યુગમા ૦જોર, ૦બળ ન૦ યુગનુ-સમયનુ બળ
જુગટિયું વિ૦ ['જૂગટું' ઉપરથી]જૂગટું રમનારું (૨) ન૦ જૂગટું
જુગટિયો પું૦ ['જૂગટું' ઉપરથી] જુગારી
જુગત વિ૦, -ત(-તી) સ્ત્રી૦ જુઓ જુક્ત, જુક્તિ
જુગતું વિ૦ [સ. युक्त] બંધબેસતુ, યોગ્ય. -તાઈ સ્ત્રી૦ જુગતુ હોય તે
જુગદાધાર પુ૦ (પ) જુઓ જગદાધાર
જુગમ ન૦ [સ. युग्म] યુગલ, જોડુ
જુગલ ન૦ [સ युगल] જોડું ૦કિશોર પું૦ (સ)કૃષ્ણ ૦જોડી સ્ત્રી૦ યુગલ,જોડી ૦બારું ન૦ (કા) જુઓ જુવારુ
જુગાર પુ૦ [જુઓ જુગારી, સર૦ म] જૂગટું; દ્યૂત (-ખેલવો,-રમવો) ૦ખાનું ન૦ જુગાર રમવાનુ સ્થળ-ઘર -રિયો પું૦ જુગારી -રી વિ૦ [સ द्यूतकारिन्, प्रा जूआरि] જુગાર રમવાની લતવાળુ (૨) પુ૦ જુગાર રમનારો
જુગુપ્સા સ્ત્રી૦ [સ] નિંદા (૨)ચીતરી, સખત અણગમો -પ્સિત વિ૦ [સ] નિંદિત (૨) ચીતરી ચડે તેવુ
જુગ્મ ન૦ જુઓ જુગમ [જુઆરુ
જુજવારો પુ૦ ['જૂજવુ' પરથી ?](કા) જુઓ
જુઠ્ઠું વિ૦ જુઓ જૂઠ્ઠું ૧ થી ૩
જુત વિ૦ [સ युत] જોડાયેલુ હોય તેવુ (૨) ન૦ બળદની જોડ [કર્મણિ ને પ્રેરક
જુતાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'જૂતવું'નુ
જુદાઈ(-ગીરી) સ્ત્રી૦ [फा] જુદાપણુ
જુદું વિ૦ [फा जुदा] છૂટું, અલગ, વેગળુ (૨) અનોખુ, અસાધારણ [-કરવું=છૂટું પાડવુ (૨) તોડી નાખવુ (૩) સહિયારા કે ભેગામાથી આગવુ કરવુ -થવું=નોખુ પડવું, તૂટી જવુ (૨) અલગ વસવાટ કરવો (૩) અળગુ થવુ, આગવુ કરવુ -પડવું=અળગું થવું (૨)તૂટી જવુ (૩) ભિન્ન મત ધરાવવો (૪) આગવુ કરવું -પાડવું=અલગ પાડવુ, છૂટું કરવુ -રહેવું =સ્વતંત્ર વસવાટ કરવો(૨)ન ભળવુ -રાખવું =ન ભેળવવુ]
જુદ્ધ ન૦ [સ युद्ध]લડાઈ. ૦પતિ પું૦ સેનાપતિ
જુધરાણ ન૦ ['જુદ્ધ' ઉપરથી] લડાલડીનુ ઘમસાણ
જુનવટ સ્ત્રી૦ ['જૂનુ' ઉપરથી] જૂનાપણુ, જુનવાણીપણુ
જુનવાણી વિ૦ ['જૂનુ' ઉપરથી] જૂનુ (૨)જૂના વિચારનું, 'ઑર્થોડોક્સ'
જુનાડ વિ૦ જુનવાણી (૨)

જુબાન સ્ત્રી૦ જુઓ જબાન -ની સ્ત્રી૦ બોલીને જણાવેલી હકીકત, સાક્ષી [(-આપવી, -લેવી.)-પડવી=સાક્ષીમા હકીકત તરીકે રજૂ થવુ.] જુબાં સ્ત્રી૦ જુઓ જબા

જુમલો પુ૦ [अ] એકંદર આંકડો, સરવાળો

જુમા પુ૦ [अ जुमअह] શુક્રવાર ૦મસી-(-સ્જિ)દ સ્ત્રી૦ (શુક્રવારની નમાજ પઢવાની) મોટી મસીદ

જુમેરાત સ્ત્રી૦ [જુમા + ગત] ગુરુવાર

જુમ્મો પું૦ [अ ज़िम्मह] જોખમદારી, જવાબદારી -મ્મેદા(-વા) ર વિ૦ [फा] જોખમદાર, જવાબદાર -મ્મેદારી સ્ત્રી૦ [फा] જોખમદારી, જવાબદારી

જુરત, જુરિયત સ્ત્રી૦ [अ जुरअत] છાતી, હિંમત, ધૈર્ય

જુલફું ન૦ [જુઓ જુલ્ફ] વાળની લટ-ગૂંછળું

જુલમ પુ૦ [अ. ज़ुल्म] જબરદસ્તી, બળાત્કાર (૨) અત્યાચાર, અન્યાય (૩) કોઈ વાતમા અતિશયતા દર્શાવી કે ખબ કરી નાખવુ એવો ભાવ બતાવે છે. ૦ગાર વિ૦ જુલમી. -માટ પુ૦ જુલમ -મી વિ૦ [फा] જુલમ કરનારુ, જુલમગાર (૨) જેમા જુલમ હોય તેવુ, જુલમભરેલુ

જુલાઈ પુ૦[इं] ખ્રિસ્તી સનનો સાતમો મહિનો

જુલાબ પુ૦ [अ जुल्लाव] ઝાડા થાય એવુ ઓસડ, રેચ (૨) દસ્ત, ઝાડો. [-આપવો= ઝાડાનુ ઓસડ આપવુ (૨) [લા] સખત ધમકાવવુ બરોબર ગભરાવવુ. -થઈ જવો= ગભરાઈ જવુ. -લાગવો=રેચની અસર થવી, દસ્ત થવા લાગવો -લેવો=ઝાડાનુ ઓસડ લેવુ]

જુલ્ફ ન૦ [फा] જુઓ જુલફુ

જુલ્મ પુ૦ [अ] જુઓ જુલમ

જુવટું ન૦ + [જુઓ જુવુ] જૂગટુ

જુવતી સ્ત્રી૦ જુઓ યુવતી

જુવા, ૦ખાનું, ૦ખોર જુઓ 'જુઆ'મા

જુવાન વિ૦ (૨) પુ૦ જુઓ જવાન, યુવાન. ૦જોધ વિ૦ ભરજુવાન (૨) મજબૂત, કદાવર -નિયા વાજું ન૦ જુવાન સ્ત્રીપુરુષોનુ ટોળુ (૨) [લા] તોફાની કે અતિ સાહસવાળું ટોળુ. -નિયુ વિ૦ જુવાન -નિયો પુ૦ જુવાન -ની જુઓ યુવાની

જુવાર સ્ત્રી૦ [दे. जुआरि, जोवारि] એક અનાજ, જાર

જુવારું ન૦, જુવારો પું૦(કા) જુએ જુઆરું

જુવાળ પુ૦ [જુઓ જુઆળ] ભરતી, ઝાર

જુવું ન૦ [જુઓ જુવા] જૂગટુ, જુગાર

જુસ્તેજુ(-જૂ) સ્ત્રી૦ [फा. जुस्तोजू અથવા जुस्तजू] શોધખોળ, બારીક તપાસ

જુસ્સો પુ૦ [જુઓ જોશ] ઊભરો; જોસ (૨) લાગણીનો જુસ્સો(૩) જોમ, બળ -સ્સાદાર વિ૦ જુસ્સાવાળુ

જુહાર પુ૦ [दे जोहार] 'નમસ્કાર' 'સલામ' એ ભાવ બતાવતો શબ્દ ૦પટોળા ન૦ બ૦ વ૦ બેસતા વર્ષને દિવસે આશીર્વાદ લેવા જુહાર કરવા તે ૦વું સ૦ક્રિ૦ [दे जोहार क्रि०] જુહાર કરવા

જુગાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ જુગુ] મજબૂતી (૨) ચાલાકી, ચતુરાઈ

જુગિત પુ૦[सं] ઉચ્ચ સ્ત્રી સાથે નીચ પુરુષના વ્યભિચારથી જન્મેલો પુરુષ

જુગું વિ૦ જબરુ મજબૂત (૨) [સર૦ म] ચાલાક, ચતુર

જૂ સ્ત્રી૦ [सं. यूका, प्रा जूआ] માથામા કે ચામડી પર પડતુ એક જંતુ. [-જેવું=ચોટતુ ત્યાથી ઊખડે નહી તેવુ -પડવી=(માથામા વગેરે) જૂઓ થવી]

જૂઈ સ્ત્રી૦[सं यूथिका, प्रा जूहिया, जूहि] એક ફૂલવેલ

જૂગટું ન૦ જુઓ ધૂત, જુગાર

જૂજ વિ૦ [સર૦ फा जुज़=ટુકડો, म] બહુ થોડુ, જરા ૦બાજ વિ૦ વધુ થોડુ, જરાતરા

જૂજવું વિ૦ [अप जुअजुअ] જુદુ નોખુ

જૂટ પુ૦ [सं] (વાળનો) ઝૂડો, સમૂહ(૨) દંડનો એક પ્રકાર (વ્યાયામ)

જૂડી સ્ત્રી૦ [સર૦ म, सं जूट, प्रा जूड] ઝૂડી -ડો પુ૦ સાવરણી (૨) ઝૂડો

જૂઠ ન૦ [दे. जुट्ठ] જૂઠાણુ ૦ણ ન૦[सं जुष्ट, प्रा जुट्ठ=સેવિત, સર૦ हिं जूठन] એઠવાડ; એઠુ, છાંડામણ(૨) પુ૦ [જુઓ જૂઠ] રંગલો વિદૂષક (ભવાઈમા) ૦ણવેરા પુ૦ બ૦ વ૦ જૂઠણના જેવુ વર્તન કરવુ તે -ઠાણુ+, -ઠાણું ન૦ જૂઠી વાત

જૂઠાબોલું વિ૦ જૂઠું બોલવાની ટેવવાળું
જૂઠું વિ૦ [જુઓ જૂઠ] અસત્ય, જુઠ્ઠું (૨) કૃત્રિમ, બનાવટી (૩) રહી ગયેલું—જડ (અંગ) (૪) [સં. જુષ્ટ, પ્રા જુટ્ઠ] અજીઠું, એઠું [–પડવું=અસત્ય ઠરવુ (૨) (અંગ) રહી જવુ] [બળદ વગેરે)
જૂતવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા જુત્ત] જોડવુ (ગાડું,
જૂતી સ્ત્રી૦ [સ યુક્ત, પ્રા. જુત્ત પરથી?] જૂતિયુ, ખાસડુ –તિયું,–તું ન૦ [સર૦ મ જુતા, હિં જૂતા] જૂતુ, પગરખું, ખાસડુ [જૂતા બરાબર=તુચ્છ, તિરસ્કારને પાત્ર જૂતિયાં પડવાં=માર પડવો (૨) અપમાન કે તિરસ્કાર થવો, કાઢી મુકાવુ જૂતું ખાવું, પડવું=ખાસડાનો માર પડવો (૨) અપમાનિત થવુ –મારવું=ખાસડું મારવુ (૨) કાઢી મૂકવુ, ધુતકારી કાઢવુ. જૂને માર્યું જવું=ગયાની પરવા ન કરવી ('ભલે ગયુ' 'મૂઉ ગયું તો'—એવો ભાવ બતાવે છે)] જૂતીખોર વિ૦ હમેશા ખાસડા–ઠપકો ખાતુ
જૂથ ન૦ [સ યૂથ] ટોળું, સમૂહ
જૂન પુ૦ [ઇં] ખ્રિસ્તી સનનો છઠ્ઠો મહિનો
જૂનાગઢી વિ૦ જૂનાગઢ શહેરનુ,–ને લગતુ
જૂનું વિ૦ [સ જીર્ણ, જૂર્ણ, પ્રા જુણ્ણ] પુરાણુ પ્રાચીન, અગાઉનુ (૨) જર્જરિત, જીર્ણ (૩) ઘણો વખત થયેલુ (જેમ કે જૂનો ગોળ, જૂનો મિત્ર), ઘણો વખત વાપરેલુ (જેમ કે, જૂનુ વાસણ ઇ૦) (૪) [સર૦ દે જુણ્ણ= દક્ષ, નિપુણ] રીઢું; નામીચુ, અનુભવી (જેમ કે, જૂનો ચોર, જોગી, પાપી ઇ૦) [જૂનો જોગી=(કોઈ ક્ષેત્રમા) જૂનેથી કસાઇને તૈયાર થયેલ વ્યક્તિ (તેને માટે આ પ્રયોગ કરાય છે] ૦ખાખ વિ૦ છેક જૂનુ, ખખળી ગયેલુ ૦પાનું,૦પુરાણું વિ૦ઘણુ જૂનુ ૦પૂરું વિ૦ ગમે તેવુ જૂનુ, ફાટ્યુતૂટ્યુ, જીર્ણ જૂનેથી અ૦ ઘણા જૂના વખતથી, બહુ પહેલેથી [મદદ કરનારું પચ
જૂરી સ્ત્રી૦ [ઇં] ફેસલો આપવામા ન્યાયાધીશને
જૂવો પુ૦ [સં યૂક઼] ઢોરના શરીર પર ચોટતુ એક જીવડું

જૂકવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦મ. झोंपणे; सं जृंभ्](સુ.) બેઠા બેઠા ઝોકા ખાવા [જૂકાવવું પ્રેરક]
જૂંહલવું અ૦ ક્રિ૦ ['જૂંસરું' ઉપરથી] જૂસરી વડે જોડાવુ [જૂહલાવવું પ્રેરક]
જૃંભકાસ્ત્ર ન૦ [સ] શત્રુને ઊંઘમા નાખી દે તેવુ અસ્ત્ર
જે (જે') સ૦(૨) વિ૦ [સ. यद्, પ્રા. ज પરથી? કે અપ૦ जेहु=જેવુ પરથી?] ('તે' સાથે સંબંધમા વપરાય છે) (તેના રૂપો–જેણે, જેને, જેનુ ઇ૦ નો 'જે'('જે')પેઠે ઉચ્ચારાય છે) જે જે સ૦ દરેક, હરકોઈ જે જે તે સ૦ ગમે તે કોઈ
જે અ૦ + [પ્રા जे (પાદપૂર્તિ માટેનુ અ૦) પરથી?] કે (વાક્યના બે વિભાગને જોડતુ અપેક્ષાપૂરક અ૦) (ઉદા૦ તેનું કારણ એ છે જે (કે) .)
જે ('જે') પું૦, સ્ત્રી૦ [સં जय]+ફતેહ ૦કરી પુ૦એક છંદ ૦ગોપાલ(–ળ) પુ૦ બ૦વ૦ 'જયગોપાળ' (નમસ્કાર કરવાનો એક વૈષ્ણવ ઉદ્ગાર) ૦જે પુ૦ જય જય, વદન (૨)અ૦ વદનસૂચક ઉદ્ગાર ૦જેકાર પું૦,સ્ત્રી૦જુઓ જયજયકાર ૦જેવંતીપુ૦ સ્ત્રી૦એક રાગિણી
જેઓ (જે') સ૦ ['જે'નુ બ૦ વ૦] [તેના રૂપો–જેમનું,–નાથી ઇ૦ નો 'જે' પહોળો 'જે' (હશ્રુતિ સાથે) બોલાય છે]
જેટલું (જે')વિ૦[સ यावत् પ્રા जत्तिय, जेत्तिअ जेत्तिल, હિં जितना] ('તેટલુ'ના સબધમા વપરાય કદ, સખ્યા, વજન ઇ૦નુ માપ કે મર્યાદા સૂચવે છે) –લે અ૦ ('તેટલે' સાથે સબંધમા) જેટલે અતરે, હદે કે મર્યાદા ઇ૦ મા (૨) જે વખતે, જ્યારે (પ)
જેઠ પુ૦[સ ज्येष्ठ,પ્રા जेट्ठ] વરનો મોટો ભાઈ (૨) વિક્રમ સવતનો આઠમો મહિનો (૩) વિ૦જુઓ જ્યેષ્ઠ –ઠાણી સ્ત્રી૦ [પ્રા. जिट्ठाणी] જેઠની વહુ –ઠી વિ૦ જેઠ મહિનાનુ, –ને લગતુ (૨)સ્ત્રી૦જેઠ મહિનાની પૂનમ.–ઠીપુત્ર પુ૦ પહેલા ખોળાનો અથવા વડો પુત્ર
જેઠીમધ ન૦ [સ यष्टि (પ્રા जट्ठि) मधु] એક વનસ્પતિ; ઔષધિ [–નો શીરો=જેઠી-

મધમાંથી બનાવાતી-તેના સત્ત્વની એક ઔષધિ.]

જેઠીમલ(-લ્લ) પું૦ [સ. ज्येष्ठमल्ल] વડો મલ્લ (૨) મોઢ બ્રાહ્મણની એક જાતનો આદમી

જેઠો પું૦ ગૂદી કાઢ્યા પછીનો કસુંબાનો રંગ (૨) જુઓ જેઠીપુત્ર [અપાતું જમણ

જેઠાણું ન૦ લગ્ન પછી કન્યાને ત્યાં વરપક્ષને

જેડલ સ્ત્રી૦ (ક) સહિયર

જેણા સ્ત્રી૦ (ક.) ધીરજ

જેણી (જે') સ૦'જે'નું સ્ત્રી૦ ('તેણી' સબંધમાં) (જાના પદ્યમાં, કે હાલ મુખ્યત્વે પારસીઓમાં) (૨) વિ૦ સ્ત્રી૦ જે ૦ગમ અ૦ જે તરફ

જેણે (જે') સ૦ 'જે'નું તૃતીયાનું રૂપ

જેતશ્રી (જે) સ્ત્રી૦ [हि जैतश्री (स.जयतिश्री)] દીપકની એક રાગણી

જેતા પું૦ [स] જીત મેળવનાર, વિજેતા

જેતૂન (જે) ન૦ [अ] એક તેલી બી, 'ઓલિવ'

જે તે સ૦ (૨) વિ૦ ગમે તે કોઈ (૨) કાલતુ; સામાન્ય (ઉદા૦ આ કાંઈ જે તે માણસથી ન બને)

જેદર ન૦ ઘેટું

જેબ પું૦,સ્ત્રી૦ [फा] ખીસું (૨) [फा जेब] શોભા,સુંદરતા.[-આપવો(-વી)=શોભાવવું.]

જેબ પું૦, સ્ત્રી૦ જુલમ (?)

જેમ (જે') અ૦ [અપ૦ जिध(-म), जेम, स यथा, સર૦ हिं जिमि] જે રીતે જેમ કે અ૦ દાખલા તરીકે ૦તેમ અ૦ ગમે તેમ, હરકોઈ રીતે, મુશ્કેલીથી

જેમનું (જે') સ૦ બ૦ વ૦ જેઓનું (-ને, -નાથી,-નામાં ઇ૦ રૂપ પણ 'જેઓ'નાં છે) (૨) વિ૦ જે પ્રમાણેનું, જે રીતનું, જેવું (૩) [જુઓ જેમ] જે બાજુ કે તરફનું

જેર અ૦ [फा.] વશ, તાબે, પરાજિત [-કરવું, થવું] ૦કડી સ્ત્રી૦ ઘોડાના ચોકઠાની કાંટા-કાંટાવાળી કડી. ૦દસ્ત વિ૦ [फा] આધીન, કમજોર, નબળું. ૦બંદ(-ધ) પું૦ [फा] લગામને તંગ સાથે જોડનારી ચામડાની કે જાડી બનાતની પટ્ટી(૨)ચામડાનો કોરડો,સાટકો

જેરકી સ્ત્રી૦ (સુ.) સવારનો કુમળો તાપ

જેરણું (જે?) ન૦ ['જેરો' ઉપરથી?] ઘાસ સાથે મસળીને બનાવેલું છાણું (ચ રૂપ જેયણું)

જેરો પું૦[સર૦ 'ગેરો'] ગરેલો ભૂકો, ભૂકો(૨) તબાકુનો ભૂકો, જરદો (૩) ['ઘેરો' પરથી?] ઘચૂમલો, ટોળે વળવું તે (૪) [?] આગ, લાય

જેલ સ્ત્રી૦[इं.]કેદખાનું (૨) જેલની સજા, કેદ. [-તોડવી=બંધનો તોડી જેલમાંથી છટકી જવું.-કૂદવી=જેલની દીવાલ કૂદવી (નાસી છૂટવા માટે).] ૦જાત્ર (-ત્રા)ત્રા સ્ત્રી૦ જેલમાં જવું તે ૦(૦નિ)વાસ પું૦ જેલમાં જવું તે. ૦ર પું૦ [इं] જેલનો વ્યવસ્થાપક -લી વિ૦ જેલનું, -ને લગતું (૨) પું૦ કેદી

જેવડું વિ૦ [अप० जेवड] ('તેવડું' સાથે સબંધમાં) અમુક કદ કે માપનું

જેવર ન૦ [फा] અલંકાર, દાગીના

જેવરી સ્ત્રી૦[हिं (सं ज्या, जीवा)]દોરી દોરડી

જેવાણી ન૦ ગ્લોહાનું એઠું પાણી

જેવારો પું૦ [જય+વારો]જયનો વારો-વખત

જેવું (જે') વિ૦ [अप० जिवँ, जेवँ પરથી?] ('તેવું' સાથે સબંધમાં વપરાય) અમુક જાત રીત કે ગુણ-લક્ષણનું [જેવા આવ્યા તેવા ગયા=(જરાય ફેરફાર પામ્યા વિના,વધ્યાઘટ્યા વિના). જેવો આવ્યો, તેવો તૂટી પડ્યા= (આવ્યો કે તરત જ તૂટી પડ્યા)] ૦તેવું વિ૦ સાધારણ (૨) ગમે તેવું -વે અ૦ જે વખતે, જ્યારે

જેષ્ટિકા સ્ત્રી૦ [स] લાકડી, સોટી

જેહ સ૦ [સર૦ अप जिह, जेह] (પ) જે

જેહાદ સ્ત્રી૦ [अ जिहाद] ધર્મ ખાતર કરેલું યુદ્ધ, 'ક્રુસેડ'

જેહુ સ્ત્રી૦ [दे सेह] ધૂળ, રજ

જેળ ન૦[स ज्वल? સર૦ જેરો=આગ]તેજ; પ્રભાવ, દૈવત [જેળ ગયું=બધું બગડ્યું]

જેસલી (જે૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ ધીંસલું] નાનો જેસલો (૨) ખેતીનું ચામ પાડવાનું ઓજાર. -લો પું૦ પૈડાં વગરનું બળદ પલોટવાનું વાહન

જૈન વિ૦ [स] (સ) જિને (તીર્થંકરે) પ્રવર્તાવેલું (૨) જૈન ધર્મને લગતું (૩) પું૦ જિનનો ઉપાસક, શ્રાવક

જૈનેતર વિ૦ [સં] જૈન સિવાયનુ બીજું
જૈમિનિ પુ૦ [સં] (સ.) પૂર્વમીમાંસાદર્શનના પ્રવર્તક ઋષિ
જો અ૦ [સં यदि, પ્રા जइ, સર૦ हिं जो] (સંશય કે શરત બતાવે છે 'તો'સાથે વપરાય છે)
જોઈએ 'જોઈવું'નુ વ૦કા૦નુ રૂપ ('જોઈએ છે' = જરૂરનુ છે એ અર્થમા વપરાય છે. બાકી અપૂર્ણ ક્રિ૦ છે) (૨) ખપ કે જરૂર યા ઇચ્છા હોય તેમ — એવો ભાવ બતાવે છે [જેમ કે, **–એમ** = ખપ કે જરૂર મુજબ **–ત્યારે** = ખપ પડે તે વખતે **–તેટલું** = માગો તેટલુ, જરૂર હોય તેટલુ **–ત્યાં** = ગમે ત્યા, જ્યા કહો ત્યા — જ્યા જરૂર હોય ત્યા] (૩) ['જોવું'નુ પહેલો પુરુષ બ૦વ૦નુ વ૦કા૦નુ રૂપ]
જોઈતું વિ૦ ['જોઈવું'નુ વ૦ કૃ૦] જોઈએ તેટલુ, જરૂરી **૦કરતું** **૦કારવતું** વિ૦ જરૂરી,ખપનું
જોઈવું અ૦ ક્રિ૦[સં योजय्, પ્રા जोअ પરથી?] ખપ જરૂર કે ઇચ્છા હોવી (૨) સામાન્ય કૃદંત જોડે વપરાતા 'તે ક્રિયા કરવાની જરૂર કે ફરજ હોવી' એમ અર્થ થાય છે ઉદા૦ તમારે જવુ જોઈએ [આ ક્રિ૦ અપૂર્ણ છે જોઈએ, જોઈતુ, જોઈશે એ ત્રણ રૂપે જ સામાન્યપણે જોવા મળે છે સુરત બાજુ 'જોઈવાનુ' રૂપ પણ વપરાય છે જેમ કે, કાલે મારે આ ચોપડી જોઈવાની છે = જોઈશે.]
જોઈશે 'જોઈવું'નુ ભવિષ્ય કાળનુ રૂપ
જોક(–ખ) સ્ત્રી૦ [સં जलौकम्, પ્રા जलूगा, हिं जोंक, जोक] જળો (૨) [અ] ઢોરનો વાડો, ઝોક (૩) (ઢોરનુ) જૂથ
જોકર પું૦ [ઇં] ગજીફામા આવતુ એક પત્તુ
જોકે અ૦ [જો+કે] અગરજો (વિરોધી શરત કે વિધાન બતાવે છે) 'છતા' અથવા 'પણ' સાથે સંબંધમા વપરાય છે (જેમ કે, જોકે તમે કહો છો તે ખરું હશે, પરંતુ મને નથી લાગતુ) (૨) 'બલ્કે'થી ઊલટો ભાવ બતાવવા (બે વાક્યો વચ્ચે) વપરાય છે (જેમ કે, તેણે આપવા કહ્યુ, જોકે એનુ મન નથી)
જોખ પું૦ [સં जोष] સુખ, આનંદ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ જોક (૩) ન૦ ['જોખવું' ઉપરથી] જોખવાનુ કાટલુ (૪) જોખવાની રીત, તોલ (૫) તાજવું
જોખમ ન૦ [સં૦ ક્રિ, મ जोख(–खि) म] ભવિષ્યમા થવાના નુકસાનની ધાસ્તી (૨) નુકસાન, ધોકો (૩) જેમા નુકસાનની ધાસ્તી હોય એ, સાહસ (૪) જુમ્મો, જવાબદારી. [–ખેડવું = સાહસ કરવું, જોખમવાળા કામમાં પડવુ **–ઉઠાવવું**, માથે લેવું, **વહોરવું** = જોખમવાળુ કામ હાથ ધરવું, જવાબદારી માથે લેવી **–માં ઊતરવું** = નુકસાનીમાં ઊતરવુ, નુકસાનીની ધાસ્તીવાળા કામમાં પડવું **–માં નાખવું, મૂકવું** = ખોટ–હાનિના ભયમા મૂકવુ **–વેઠવું** = જોખમ માથે લેવુ (૨) નુકસાન વેઠવુ] **૦કારક**, **૦કારી** વિ૦ જોખમવાળુ, જોખમ પહોચાડે એવું. **૦દાર** વિ૦ જુઓ જવાબદાર **૦દારી** સ્ત્રી૦ જુઓ જવાબદારી
જોખમાપ ન૦ જોખવુ અને માપવું તે (૨) જોખવાનુ કાટલુ અને ભરવાનું માપ
જોખમાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ જોખમ] જોખમમાં આવવુ, જોખમ કે નુકસાન થવુ
જોખવું સ૦ ક્રિ૦ [हिं जोखना, सं जुष्–जोषति ઉપરથી ?] તોળવુ, વજન કરવુ (૨) [લા] મનમા તોળીને વિચારી લેવુ (જેમ કે,તે શબ્દો જોખીને વાપરે છે)
જોખસે (જો?)અ૦[हिं (अ. जौक = ખુશી + हिं से)] અલબત્ત, અવશ્ય, ઘણી ખુશીથી
જોખામણ ન૦,**–ણી** સ્ત્રી૦જોખવાનુ મહેનતાણુ
જોખિયો પું૦ જોખનારો, તોલાટ
જોખો પુ૦ જુઓ જોખિયો (૨) [જુઓ જોખ] સુખ, મજા (૩) ['જોખમ' પરથી] (કા) જોખમ
જોગ(–ગુ) વિ૦ [સં योग्य, પ્રા जोग्ग]જોગુ; લાયક, છાજતુ (નામ કે ક્રિયા સાથે નામયોગી અ૦ પેઠે વપરાય છે જેમ કે, લખવા જોગ, (બાબત), ખાવા જોગ (ફળ), તમારા જોગ (કામ)) (૨) માટેનુ, –ના તરફનુ (જેમ કે, શાહ જોગ, નામ જોગ (હૂંડી) (૩) અ૦ પ્રતિ, તરફ (જેમ કે,. .ના તંત્રી જોગ ઇ to પેઠે)

જોગ પું૦ જુઓ યોગ(૨)જોગવાઈ(૩) (વણાટમાં તાણાના) ક્રમવાર તાર તળે ઉપર કરી સંધતી ચોકડી જેવી આંટીની યોજના. [-આવવો -બેસવો = સંજોગ આવવો, લાગ મળવો. -ખાવો=યોગ થવો, મેળાપ થવો -પાડવો =વણાટમાં તાણાના તારમાં જોગ આવે એમ કરવું, જોગ સાધવો -મળતો આવવો =મનાવનો મેળ થવો(૨)ગ્રહો મળતા આવવા -લેવો=સંસારત્યાગ કરી યોગસાધના કરવી -વહેવા=જૈન સાધુને પવિત્રતા અર્પતી એક ક્રિયા કરવી -સાધવો=તકનો લાભ લેવો (૨) યોગની સાધના કરવી] ૦ણી સ્ત્રી૦ સાધુડી, બાવી (તુચ્છકારમાં) ૦ણો પું૦ જોગી, બાવો (તુચ્છકારમાં) ૦ણ સ્ત્રી૦ જુઓ યોગિની (૨) બાવાની સ્ત્રી, સાધુડી ૦ણી સ્ત્રી૦ ઈશ્વરશક્તિના કલ્પેલા ૬૪ સ્ત્રીરૂપોમાંનું દરેક ૦દેવ પું૦ મોટો જોગી-સંન્યાસી ૦નિદ્રા સ્ત્રી૦ યોગયુક્ત નિદ્રા-એવી ઊંઘની ને સમાધિ સમાવની સ્થિતિ (૨) યુગને અંતે વિષ્ણુની નિદ્રા (૩) બ્રહ્માની નિદ્રા (જે વખતે પ્રલય થાય છે) ૦પતિ પું૦ (સં) યોગીશ્વર-શિવ ૦માયા સ્ત્રી૦ સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરનારી ઈશ્વરની મોટી શક્તિ; જગતના કારણરૂપ ઈશ્વરી માયા (૨) દુર્ગા ૦વટો પું૦ જોગીપણું, સંન્યાસ

જોગવવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं जोगवना, सं योग्य्, प्रा जोअ] જોગ ખવરાવવો મેળ કરાવવો, ગોઠવવું (૨) વિવેકથી ભોગવવું, માણવું, સાચવીને કામમાં લેવું

જોગવાઈ સ્ત્રી૦ ગોઠવણ, બંદોબસ્ત

જોગંદર પું૦ [સં. યોગી+इन्द्र] યોગીન્દ્ર

જોગાણ ન૦ ઘોડા બળદ વગેરેને ખાવાનું અનાજ

જોગાનજોગ અ૦ [सं योग+अनुयोग] જોગ આવી મળવાથી, અનવાકાળ હોવાથી, સંજોગવશાત્

જોગિયો પું૦ એક જાતનો રાગ(૨)જુઓ 'જોગી'માં

જોગી પું૦ જુઓ યોગી (૨) ગેવપંથી ખાખી બાવો (૩) એક રાગ (૪) એ નામની જાત, રાવળિયો -ગિયો પું૦ યોગી ૦આશાવરી પું૦, સ્ત્રી૦ એક રાગિણી

જોગું વિ૦ જુઓ 'જોગ' વિ૦

જોગેશ પું૦ [सं योगेश] (સં) મહાદેવ

જોજન પું૦, ન૦ [सं योजन] ચાર ગાઉનું અંતર [જુવાન-પહેલવેંતરી ભેંસ

જોટડી સ્ત્રી૦, -ડું ન૦ [दे झोट्टी] ઝોટડી,

જોટલાં(-વાં) ન૦ બ૦ વ૦ [સર૦ म जोडवें, 'જોટો' પરથી ?] પગની આગળીઓ ઉપર પહેરવાના સ્ત્રીઓના ઘરેણા

જોટિંગ પું૦ [सं] શિવનું એક નામ (૨) આકરામાં આકરી તપસ્યા કરનાર તપસ્વી

જોટું ન૦ જુઓ જોટડું

જોટો પું૦ [म योटक, हिं जोटा] બે સરખી વસ્તુની જોડ ઉદા૦ 'વાતીજોટો' (૨) એક વસ્તુને બરાબર મળતી આવતી બીજી વસ્તુ

જોડ સ્ત્રી૦ [अप जोड=જોડી, યુગ્મ, જોટો, સર૦ हिं, म] બે સરખી વસ્તુઓની જોડી (૨) હરીફાઈ કે સરખામણીમાં બરાબર ઊતરે તેવી બીજી વસ્તુ (૩) તબૂરાના ચાર તારમાંના વચલા બે તાર (૪) સંગતિ, સોબત, જોડાણ ૦કણું ન૦ ગમે તેમ જોડી કાઢેલું ગીત કે કવિતા (૨) જોડી કાઢેલી વાત ૦કામ ન૦ જોડવાનું કામ કે રીત ૦કું ન૦ એકબીજાની સાથે વળગેલી વસ્તુઓ (૨) જોડે અવતરેલાં બે બાળક (બ૦ વ૦ માં)

જોડણી સ્ત્રી૦ ['જોડવું' ઉપરથી] જુઓ જોડકામ (૨) શબ્દ લખવા અક્ષરોને જોડવાની રીત, 'સ્પેલિંગ' ૦કોશ પું૦ જોડણીની શુદ્ધિ અર્થે રચેલો કે શુદ્ધ જોડણીવાળો શબ્દકોશ

જોડલા વિ૦ બાર (વેપારીઓનો સંકેત)

જોડવું સ૦ક્રિ૦ [म जुड्=બાંધવું, प्रा जोड (सं योजय्)=संयुक्त કરવું] જુદી વસ્તુઓનો સંબંધ કરવો-સાધવી, ભેગું કરવું, વળગાડવું(૨) છૂટા ભાગો કે ઘટકોને ભેગા કરી એક આખી રચના કરવી (જેમ કે, વાક્ય કે કવિતા જોડવી, સાઇકલ કે યંત્ર જોડવું) (૩) (વાહન કે કામમાં) લગાડવું, જોતવું (જેમ કે, ગાડીએ બળદ ઘોડો જોડવો, હળે કે વાહને બળદ જોડવો) (૪) વાહનને કે ઓજારને બળદ ઘોડો જોતીને

તૈયાર કરવું (જેમ કે, ઘાચી ઘાણી જોડશે, હળ જોડો એટલે જઈએ ગાડા જોડીને સૌ નીકળ્યા) (૫) ખોટ કે નુકસાન આવે ત્યારે ભરી આપવું, ખૂટતુ પૂરુ કરી આપવુ, ભરપાઈ કરવી (જેમ કે, મારે એમા ઘરના સો જોડવા પડ્યા.) (૬) એક સાથે બીજાને તેના અનુસધાનમા લગાડવુ, સાથે સાધવુ (જેમ કે, ગાડીને એંજિન કે ડબા જોડવા, પુસ્તકને અતે સૂચિ જોડવી, 'ક' ને 'ષ' જોડવાથી ક્ષ થાય; ઇ૦) (૭) રચવું, ઘડવુ (જેમ કે, પ્રીત જોડવી, વાત જોડવી) (૮) સાથે કરવુ; એકઠું કરવું (જેમ કે, 'તેણે ખૂબ પૈસા જોડ્યો છે,' 'પુણ્ય જોડવું') (૯) એક સાથે બીજાને ભેગું કરવુ(જેમ કે, હાથ જોડવા). [જોડી કાઢવું = કલ્પનાથી રચીને તૈયાર કરવું, બનાવટી કે ખોટુ ઊભુ કરવુ]

જોડવું ન૦ [જુઓ જોડ, સર૦ हि जोड़वॉं, म जोडवे] જોડુ · જોડકુ

જોડાક્ષર પુ૦ [જોડવુ+અક્ષર] બે અથવા વધારે અક્ષરો જોડવાથી બનેલો એક સયુક્ત અક્ષર

જોડાજોડ અ૦ [જોડે જોડે] પાસેપાસે, અડોઅડ

જોડાણ ન૦ ['જોડવુ' પરથી] સાંધો, સધાન (૨) એકઠું કરવુ, ભેગુ કરી દેવું (૩) એકઠા થવુ, જોડાવુ તે (ઉદા૦ બે રાજ્યોનુ જોડાણ) **-મણ** ન૦,**-મણી** સ્ત્રી૦ જોડવાનુ મહેનતાણુ **-વાડો** પું૦ જોડકણુ કરવુ તે

જોડિયું વિ૦ ['જોડ' ઉપરથી] સાથે રહેનાર (૨) બેની જોડમાનુ એક (૩) જોડાક્ષરનુ (છાપવાનુ બીબુ) **-યણ** વિ૦ સ્ત્રી૦ જોડે રહેનારી, સાથી **-યો** પુ૦ સાથી

જોડી સ્ત્રી૦ [જુઓ જોડ] બે સરખી વસ્તુઓની જોડ (૨) નાના છોકરાનુ -નાનુ પગરખુ **૦દાર** પુ૦સાથી(૨)બરાબરિયો **-ડું** બે ન૦ વસ્તુઓની જોડી (૨) વરવહુની જોડ (૩) ખાસડુ **-ડે** અ૦ સાથે, જોડમા (૨) પાસે, નજીક **-ડો** પુ૦ પગરખુ (૨)જુઓ જોટો (૨) [જોડા ખાવા = ખાસડાનો માર ખાવો (૨) ઠપકો ખાવો (૩) નુકસાન કે ખોટ વેઠવા. **-ઘસવા** =કોઈને ત્યા વારવાર ધક્કા ખાવા **-ચડાવવા** = જોડા પહેરવા **-પડવા**=જોડાનો માર પડવો (૨) ઠપકો મળવો **-પહેરવા**=પગમાં જોડા ચડાવવા **-ફાટવા** [લા] જોડા ઘસાઈને ફાટે એટલા બધા ફેરા થવા **-મારવા**= ખાસડાનો માર મારવો (૨) સખત ઠપકો આપવો]

જોડ્યાબોલ પુ૦ [જોડવું+બોલ]+જોડકણાં

જોણું ન૦ [જોવું ઉપરથી] જોવું તે (૨) તમાસો, ફજેતો [શિખા

જોત સ્ત્રી૦ [सं ज्योति] તેજ, પ્રકાશ (૨)દીવાની

જોતજોતાં,-તામાં અ૦ ક્ષણમા, પલક વારમા

જોતર,-રું ન૦ [स योक्त्र, प्रा जोत्त(०य)] ધૂસરીની સાથે બળદને જોડવાનો પટો. [**-ઘાલવું** = બળદને ધૂંસરે જોડવો (૨) નવા-સવા કામમા પહેલવહેલુ નાખવું (૩) પીડા વળગાડવી. **-વળગાડવું**= જોતરું ઘાલવું; જૈરી પરણાવવી, સસારની ધૂસરીમા જોડવુ **જોતરે જોડાવું**=કટાળા ભરેલા કામમાં ગૂથાવુ (૨) સંસારની ધૂસરીમા જોડાવુ]

જોતર-ઢાળો પુ૦ જોતર છોડી બળદને આરામ આપવો તે [સાથે જોડવું

જોતરવું સ૦ ક્રિ૦ જોતર વડે પશુને ધૂંસરી

જોતિક પુ૦[स ज्योतिपिक]+જોષી

જોતી પુ૦ મદદનીશ પુરોહિત (પારસી)

જોદ્ધો,-ધ પુ૦ [જુઓ યોદ્ધો] લડવૈયો. **-ધારમલ(-લ્લ)** પુ૦ [योद्ध + मल्ल] જબરો અને શૂરવીર મર્દ

જોબન ન૦ [स यौवन, प्रा. जोव्वण] જુવાની. **૦વતું** વિ૦ જોબનવાળુ **૦વેશ** વિ૦ યુવાન **-નિયુ** ન૦ જોબન (ન(

જોબર પુ૦ [इं] મજૂરો લાવી આપી તેમના કામ પર દેખરેખ રાખનાર મિલનો એક નોકર

જોબા(-ભા)વું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ જોબો] જોબો આવવો, મરણઘાટીમા સપડાવુ

જોબો(-ભો) (જો') પુ૦ જીવ ઊંડો ઊતરી જવો - બેભાન થઈ જવુ તે,તમ્મર [**-આવવો** =તમ્મર આવવી, બેભાન થઈ જવુ]

જોમ ન૦ [સર૦ म,हिं, अ. जअम] જુસ્સો, બળ, શક્તિ **૦દાર,-મી** વિ૦ જોમવાળુ

જોર ન૦[फा] બળ,શક્તિ,કૌવત(૨)શ્રમ,મહેનત (ઉદા૦ એટલુ કરત તો શુ જોર પડત ?) (૩)

વશ,કાબૂ;ચલણ(ઉદા૦ મારુ એના ઉપર કાંઈ જોર છે કે માને ?) (૪) ચડતી, તેજી, જોમ, વેગ (ઉદા૦ ભાઈનુ કામ કાઈ જોરમા દેખાય છે। તાવનું જોર ઇ૦) (૫) દાબ, ભાર, વજન (ઉદા૦ આ બળદ નાનો હોવાથી તેને વધારે જોર આવે છે)[–કરવું=બળ વાપરવું,મહેનત કરવી(૨) આગ્રહ કરવો; દબાણ કરવુ –કાઢવું=શક્તિ ખર્ચવી (૨) પૂરો કાબૂ કે અધિકાર યા વેગ વાપરવો (ઉદા૦ ક્યાય નથી ચાલતુ ત્યારે ઘરમા જોર કાઢે છે). –ચડવું=ચરબી ચડવી, જોરથી માતવુ –ચાલવું=બળ કે શક્તિની અસર થવી, જોર ફાવવુ –પકડવું=જોરાવર–બળવાન થવુ,વધારે મજબૂત થવુ –મારવું=ખૂબ બળ કે શક્તિ વાપરી કાંઈ કરવુ(૨)ઝપાટો કે વેગ કરવો –પર, –માં આવવું=જબરુ થવુ, વધવુ, જોર પકડવું]૦કસ વિ૦ કસરતી, કસાયેલુ (૨) જોર કરવું પડે–જોરની કસોટી થાય એવુ ૦જબરાઈ,૦જબરી સ્ત્રી૦[फा] જબરદસ્તી, જુલમ ૦જુલમ પુ૦ બળાત્કાર, જુલમ ૦તલબી સ્ત્રી૦[फा]ખંડણી ૦દાર વિ૦ જોરવાળુ. ૦ભેર અ૦ જોરથી. ૦મન વિ૦ જોરવાળુ –રાણ વિ૦ જોરવાન –રાવર વિ૦[फा] જોરવાળુ;બળવાન. –રાવરી સ્ત્રી૦ [फा.] જબરદસ્તી, બળાત્કાર –રાળ(–ળુ) વિ૦ જોરવાળુ –રાળાપણું ન૦

જોરી વિ૦ ['જોર' ઉપરથી] જેને બીજાનું જોર–મદદ હોય એવુ (શેતરંજમા) (૨) સ્ત્રી૦ શેતરંજની રમતનો એક પ્રકાર

જોરુ સ્ત્રી૦ [हिं.] બૈરી; વહુ

જોરો, ૦તોરો પું૦['જોર' ઉપરથી] દાબ,દબાણ, સખતી

જોવડા(–રા)વવું સ૦ક્રિ૦, જોવાવું અ૦ ક્રિ૦ ['જોવું'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ

જોવું સ૦ ક્રિ૦ [प्रा जो, जोअ, जोव] દેખવું, આંખ વડે જાણવું(૨)[ला] તપાસવુ,વિચારવુ, ધ્યાન આપવુ (૩) વાચવુ, અભ્યાસ કરવો (જેમ કે પ્રૂફ જોવા,કામના કાગળો જોવા ઇ૦) (૪)અખતરો કરવો પ્રયોગ કરવો(જેમ કે,જોવું હોય તો આવી જા.)એ અર્થમા બીજા ક્રિયાપદો સાથે સહાયકારક તરીકે વપરાય છે. જેમ કે કહી જોવું, બોલાવી જોવુ, કરી જોવુ. [જોઈ જોઈને=ખૂબ તપાસીને (૨) લાબો વિચાર કરીને જોઈને ચાલવું, ડગલું ભરવું=વિચારીને કાર્ય કરવુ જોઈ લેવું=વિચારી લેવુ (૨) મારવાની ધમકી આપવી; ખબર લેવી જોવા જેવું=જોવા લાયક,સુદર (૨)ફજેત થવા જેવુ,મારામારી થઈ બેસે એવું, ખરાબ (આ અર્થમા 'જોયા જેવુ' પણ વપરાય છે)]

જોશ(–ષ) પુ૦ [स ज्योतिष, प्रा जोइस] જ્યોતિષનુ જ્ઞાન, ગ્રહ, ગ્રહફળ વગેરે જોવુ તે. [–જોવા=ગ્રહ વગેરેના સ્થાન તપાસી ફળ–ભવિષ્ય કહેવુ]

જોશ(–સ) પુ૦, ન૦[फा] ઉછાળો ઊભરો (૨) જુસ્સો (૩) વેગ, જોર ૦દાર વિ૦ જોશવાળુ; જોશીલુ

જોશન ન૦ [फा जोशन, 'જોશદાન'] ચોપડીઓ વગેરે રાખવાની વિદ્યાર્થીની કોથળી – પાકીટ (૨) હાથે પહેરવાનુ એક ઘરેણુ

જોશી(–ષી) પુ૦ [જુઓ જોશ] જોષ જોનારો

જોશી(–સી)લું વિ૦ ['જોશ' (फा) ઉપરથી] જોશવાળુ, જોસદાર

જોષ પુ૦ જુઓ જોશ –ષી પુ૦ જુઓ જોશી

જોસતા(–દા)ન ન૦[अ जुज़दान]જુઓ જોશન

જોસ્સો પુ૦ + જુસ્સો

જોહાકી સ્ત્રી૦ [अ जह्हाक–એક જુલમી પાદશાહ ઉપરથી] જોહુકમી

જોહુકમ પુ૦ જુલમ,દોર(૨)અ૦ હુકમ પ્રમાણે. –મી સ્ત્રી૦ જોહુકમ, આપખુદી (૨) વિ૦ જોહુકમવાળુ

જોળ સ્ત્રી૦ [स युगल, प्रा जुअल, जुवल] સાથે અવતરેલા બાળકનુ જોડલુ–જોડકુ –ળિયું વિ૦ સાથે અવતરેલુ હોય એવુ (પ્રાય બ૦ વ૦મા)

જોંસો (૦) પુ૦ [જુઓ ઝાંસો] ઠપકો

જૌહર ન૦ [अ, सं० म. जोहार] સામુદાયિક આત્મહત્યા, જમોર

જૌહર ન૦ [अ] જવાહિર, ઝવેરાત

જ્ઞ (ગ્ન) પુ૦ [स] જ્,ઞનો જોડાક્ષર (૨) વિ૦ જાણનારું (સમાસને છેડે) ઉદા૦ 'સર્વજ્ઞ'

જ્ઞપ્તિ સ્ત્રી० [सं] જાણવું તે (૨) બુદ્ધિ

જ્ઞાત વિ० [सं] જાણેલું **૦વ્ય** વિ० [सं] જાણવા યોગ્ય **-તા** પુ० [सं] જાણનારો

જ્ઞાતિ સ્ત્રી० [सं] ન્યાત, નાત **૦બંધુ** પું० નાતભાઈ **૦માસિક** ન० જ્ઞાતિવિષયક કે જ્ઞાતિનું માસિકપત્ર

જ્ઞાન ન० [सं] જાણવું તે, જાણ, (૨) ખબર, માહિતી (૩) ભાન; પ્રતીતિ (૪) સમજ કે સમજવા જેવી વસ્તુ ('એ તો જ્ઞાન મને ગમતું નથી ') (૫)બ્રહ્મજ્ઞાન [-આવવું=સમજવું, ભાન થવું -પામવું =જ્ઞાન થવું, ખબર પડવી (૨) બ્રહ્મજ્ઞાન થવું] **૦કાંડ** પુ० જીવાત્મા-પરમાત્મા સંબંધીના તત્ત્વજ્ઞાનને લગતો (વેદનો) વિભાગ. **૦કોશ(-ષ)** પુ० બધી જાતના જ્ઞાનના—માહિતીના સંગ્રહરૂપ મોટો ગ્રંથ, 'એન્સાઇક્લોપીડિયા'. **૦ખળ** પું० જૂઠો—ઢોંગી પંડિત બની બેઠેલો તે **૦ચક્ષુ** વિ० જ્ઞાનરૂપી આંખવાળું (૨) ન० જ્ઞાનરૂપી ચક્ષુ — આંખ (ચર્મચક્ષુથી ઊલટું) **૦તંતુ** પુ० જ્ઞાનેંદ્રિયોને મગજ સાથે સાંધનો તંતુ, 'નર્વ ' **૦તંતુવ્યવસ્થા** સ્ત્રી० જ્ઞાનતંતુઓની રચના, કામ વગેરેનું તંત્ર, 'નર્વસ સિસ્ટમ' **૦દગ્ધ** વિ० અરધાપરધા જ્ઞાનને કારણે વિપરીત બનેલું **૦દીપ(૦ક)** પું० જ્ઞાનરૂપી દીવો **૦ધન** વિ० જ્ઞાનરૂપી ધનવાળું (૨) ન० જ્ઞાનરૂપી ધન **૦પરંપરા** સ્ત્રી० એક ઉપરથી બીજું, બીજા ઉપરથી ત્રીજું, એ રીતે મળતી જ્ઞાનની હાર **૦પંચમી, ૦પાંચમ** સ્ત્રી० કારતક સુદ પાંચમ **૦પ્રક્રિયા** સ્ત્રી० જ્ઞાન નીપજવાની પ્રક્રિયા, 'એપિસ્ટેમોલૉજી' **૦ભંડાર** પુ० પુસ્તકાલય **૦મય** વિ०જ્ઞાનથી ભરેલું **૦માર્ગ** પુ० જ્ઞાન દ્વારા મોક્ષ મેળવવાનો રસ્તો. **૦યજ્ઞ** પુ० જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કે દાનરૂપી યજ્ઞ **૦યોગ** પુ० શ્રવણ,મનન ને નિદિધ્યાસનના સાધનવાળો એક યોગ **૦રજ્જુ** સ્ત્રી० જુઓ જ્ઞાનતંતુ **૦વલ્લી** સ્ત્રી० એક વેલો (૨)ભાગ **૦વાન** વિ० જ્ઞાનવાળું **૦વાયુ** પુ० મગજનો એક રોગ (તેથી માણસ મોટી મોટી—જ્ઞાનની વાતો લવ્યા કરે છે) **૦વિજ્ઞાન** ન० સામાન્ય અને વિશેષ બધું જ્ઞાન (૨) બ્રહ્મજ્ઞાન **૦વૈરાગ્ય** પુ० જ્ઞાન વડે ઉત્પન્ન થયેલો વૈરાગ્ય **-ની** વિ० જ્ઞાનવાળું. **-નીશ્વર** પું० [ज्ञानी+ईश्वर] શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ જ્ઞાની **-નેન્દ્રિય** સ્ત્રી० [ज्ञान+इन्द्रिय] (જુઓ ઇંદ્રિય) જ્ઞાન ગ્રહણ કરનારી ઇંદ્રિય **-નોદય** પું० [ज्ञान+उदय] જ્ઞાનનો ઉદય, જ્ઞાન પ્રગટવું તે **-નોપાસના** સ્ત્રી० [ज्ञान+उपासना] જ્ઞાનની ઉપાસના

જ્ઞાપક વિ० [सं] જણાવનારું (૨) પુ० ગુરુ, શિક્ષક (૩) ન० (વ્યા) અપવાદનું સમર્થક. **-ન** ન० જણાવવું તે (૨) જાહેરાત. ઢંઢેરો

જ્ઞાપિત વિ० [सं] જણાવેલું

જ્ઞેય વિ० [सं] જાણવા યોગ્ય **૦તા** સ્ત્રી०

જ્યહાં અ० (પ) જુઓ જહીં, જ્યાં

જ્યા સ્ત્રી० [सं] ધનુષ્યની પણછ - દોરી (૨) 'સાઇન' (ગ) **૦શ્રેણિ(-ણી)** સ્ત્રી० 'સાઇન સીરીઝ' (ગ)

જ્યાદા(-દે) વિ० [अ] વધારે

જ્યારે (જ્યાં') અ० જે વખતે **-રથી** અ० જે સમયથી **-રનું** વિ०જે સમયનું. **-ર લગી** અ० જે સમય લગી, જ્યાં લગી **૦ત્યારે** અ० કોઈ ને કોઈ વખતે (૨) ગમે તે વખતે

જ્યાં (') અ०[જુઓ જહીં]જે જગાએ **૦ત્યાં** અ० જહીંતહીં દરેક જગાએ (૨) મુશ્કેલીથી (૩) કોઈ પણ રીતે

જ્યુબિલી સ્ત્રી० [इं] મહોત્સવ (અમુક વર્ષ વીત્યાનો) (૨) [લા] પરીક્ષામાં નાપાસ થઈ તેના તે વર્ગમાં રહેવું તે (-કરવી, થવી)

જ્યેષ્ઠ વિ० [सं] મોટું. સૌથી મોટું, વડું (૨) પું० જેઠ માસ **-ષ્ઠા** વિ० સ્ત્રી० જ્યેષ્ઠ (૨) સ્ત્રી० અઢારમું નક્ષત્ર

જ્યોતિ પુ०, સ્ત્રી०[सं] જુઓ જ્યોત (૨) સૂર્ય, ચંદ્ર, તારા વગેરે આકાશના તેજસ્વી પદાર્થ. **૦ર્ધર** પું० જ્યોતિ ધારણ કરનાર, પ્રકાશ ફેલાવનાર (ખાસ કરીને જ્ઞાનનો). **૦ર્મય** વિ० તેજસ્વી **૦ર્મંડલ (-ળ)** ન० તારા નક્ષત્રો વગેરેનો સમૂહ **૦ર્લિંગ** ન० બાર મુખ્ય શિવલિંગોમાંનું દરેક **૦ર્વિદ** પું० જ્યોતિર્વિદ્યા જાણનારો **૦ર્વિદ્યા** સ્ત્રી० જ્યોતિશાસ્ત્ર **૦શ્ચક્ર** ન० ગ્રહમંડળ, રાશિચક્ર **૦ષ** ન०

જુઓ જ્યોતિ શાસ્ત્ર(૨)વેદના અંગોમાંનુ એક ૦ષજાણુ પું૦ જ્યોતિષ જાણનારો,જોશી ૦ષી પું૦જ્યોતિષ જાણનારો ૦ષ્ટોમ પું૦[સં.]એક યજ્ઞ ૦ષ્મતી વિ૦ સ્ત્રી૦ તારા અને નક્ષત્રોના પ્રકાશવાળી (રાત) ૦ષ્માન વિ૦ પ્રકાશમાન, કાંતિમાન -તિઃપુંજ પું૦ નક્ષત્રસમૂહ -તિઃશાસ્ત્ર ન૦ ગ્રહોની મનુષ્યની સ્થિતિ ઉપર થતી શુભાશુભ અસર જાણવાનુ શાસ્ત્ર (૨) ખગોળશાસ્ત્ર

જ્યોત્સ્ના(-ત્સ્નિકા) સ્ત્રી૦ [સં] ચાંદની, ચાંદરણુ

જ્વર પું૦[સં] તાવ ૦ઘ્ન વિ૦ જ્વરવિનાશક -રાંકુશ પું૦[+ अंकुश] તાવની એક દવાનુ નામ -રાંશ પું૦ [+ अंश] થોડોઘણો-સહેજસાજ તાવ

જ્વલન ન૦ [સં] બળવુ તે (૨) પું૦ અગ્નિ

જ્વલંત વિ૦[સં]બળતુ(૨)પ્રકાશમાન,ઝળહળતુ (૩) [લા] ઉઘાડું, સ્પષ્ટ

જ્વલિત વિ૦ [સં] સળગેલુ (૨) પ્રકાશિત

જ્વાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [સં] અગ્નિની શિખા ૦ગ્રાહી વિ૦ સળગી ઊઠે તેવુ ૦મુખ ન૦ જ્વાલામુખી પર્વતનુ મો ૦મુખી વિ૦ (૨) પું૦ જેના મુખમાથી જ્વાલા નીકળે છે એવો -બળતો (પહાડ)

ઝ

ઝ પું૦ [સં] તાલુસ્થાની ચોથો વ્યંજન ૦કાર પું૦ ઝ અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ જેને છેડે ઝકાર હોય એવુ ૦ઝુ ન૦ +, ૦ઝો પું૦ ઝકાર

ઝકઝોલ(-ળ)વું સ૦ક્રિ૦ [દે झल्लोज्झलिअ =પરિપૂર્ણ, ભરપૂર, સર૦ હિં. झकझोरना] રેલછેલ કરવી

ઝકઝોળ વિ૦ [જુઓ ઝકઝોળવુ] ભરપૂર (૨) સ્ત્રી૦ રેલછેલ (આનંદની) ૦વું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ઝકઝોલવું

ઝઝૂંબ ૦ઝૈયાં અ૦[રવ૦]મૃદંગનો એવો અવાજ

ઝઝૂમવું અ૦ક્રિ૦ (કા) ઝૂકવુ, લળી પડવુ

ઝકોર સ્ત્રી૦ [હિં] પવનમા ફરફરવુ તે (૨) ઝકઝોળ (આનંદની) (૩) ન૦ ગાડુ, ખટારો (૪) ગાલ્લી (તારાનુ ઝૂમખુ)

ઝકોળ સ્ત્રી૦ ઝકોર, ફરફરાટ(૨)પવનનુ વાવુ તે

ઝક્કી સ્ત્રી૦ એક જાતનુ પક્ષી

ઝખ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ झक] જુઓ જખ. [-મારવી, મારીને રહેવું.](૨) ન૦ [સં झष] માછલુ

ઝગઝ(-મ)ગ અ૦ [પ્રા जगजग, हिं जगमग (રવ૦)] ખૂબ તેજ મારતુ હોય તેમ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ મ झगझगायते] ઝગઝગ થવું -ગાટ પું૦ ઝગઝગ થતો પ્રકાશ -ગિયું ન૦ એક જાતનુ કસબી કાપડ

ઝગર વિ૦ [સં झ=વિનષ્ટ, વિનાશિત ઉપરથી ?] ઉજ્જડ, નિર્જન

ઝગરેણુ ન૦ [જુઓ 'ઝગર' અથવા 'ઝઘડવુ'] ઝઘડો, પંચાત, ટંટો

ઝગવું અ૦ક્રિ૦ [સં झगझगायते, प्रा जगजग] ઝગમગ થવુ

ઝગાર(-રો) પું૦ ઝગઝગાટ [ઝગારે જવું= ઝગઝગવુ 'અજવાળા ઝગારે જાય છે']

ઝઘડવું અ૦ક્રિ૦ [દે ज(-झ)गड] લડવુ, ટંટો કરવો, સામે બોલાબોલી કરવી

ઝઘડાઝઘડી સ્ત્રી૦ ખૂબ ઝઘડો

ઝઘડો પું૦ [દે झगड] લડાઈ, ટંટો -ડાખોર વિ૦ ટંટાખોર, ઝઘડવાના સ્વભાવનુ

ઝઘ્ઘર વિ૦ [સર૦ 'ઝગર'] ઉચ્ચર (૨) જડ

ઝઝળુ ન૦ [જુઓ ઝળઝળુ] સંધ્યાનો પ્રકાશ

ઝ(૦ણ)ઝણાટ પું૦ [જુઓ ઝણઝણાટ] મોટો ઝણકારો (૨)ઝમઝમાટ, બળતરા(૩)ધમધમાટ

ઝ(૦ણ)ઝણી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઝણઝણી] ખાલી (૨)ક્રોધ કે રીસની લાગણી, ઝાઝ [-ચડવી]

ઝઝૂમવું અ૦ ક્રિ૦ [દે झुंतणग=પ્રાલંબ, કે झुज्झ=ઝૂઝવુ પરથી ?] ઉપર લચી પડવુ, બહાર કે ઉપરથી ઝૂકવુ (૨) [લા] ટમટમી રહેવુ, જોર કર્યા કરવુ [પ્રેરક-ઝઝુમાવવું]

ઝટ અ૦ [સં झटिति સર૦ હિં, મ] તરત, તાબડતોબ ૦પટ, -ટોઝટ અ૦ ઝટ ઝટ

ઝમઝમ થવું. રણકવું (૨) ઝીણું ઝીણું બળવું. ચચરવું -માટ પું૦ ઝમઝમવું તે

ઝમર પું૦ જુઓ ઝમોર, જોડર

ઝમર(-રૂ)ખ ન૦ ['જમરૂખ' ઉપરથી ઊંધા જમરૂખ જેવા આકારનું] શોભા માટે ટગાતો બિલોરી કાચના લોલકોવાળો કાચની હાડીઓનો દીવો; ઝુંમર [થઈ ને બહાર ઝરવું

ઝમવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦ ?] પ્રવાહીનું જગ જરા

ઝમાઝમી સ્રી૦ [સર૦ म झमाझमी=ઝઘડો] હાથના ચાળા સહિત બોલાબોલી(૨)ઝપાઝપી, ઝઘડો [ઝમોર કરનાર

ઝમોર પું૦ જુઓ જમોર -રિયો પું૦

ઝરખ ન૦ જુઓ જરખ

ઝરડ અ૦ [રવ૦] લૂગડું ફાટતાં થતો અવાજ (૨) સ્રી૦ ઝરડાના કકડા ૦કી સ્રી૦ (કા) ધમકી ૦કો પું૦ જુઓ ઝડકો ૦વું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦]ઝરડ એવા અવાજ સાથે ફાડવું (કપડું) -ડું ન૦ ઝાંખરું, કાંટાવાળું ડાળું [-ઝાલી કે પકડી રાખવું =નજીવી બાબતનો ખોટો આગ્રહ રાખવો (સુ).]

ઝરણ(-ણું) ન૦['ઝરવું' ઉપરથી સર૦ स झर] જમીન કે પહાડમાંથી ઝરતો પાણીનો વહેળો -ણી સ્રી૦ નાનું ઝરણું [ઓગળી જવું

ઝરપવું અ૦ ક્રિ૦ ધીમે ધીમે ઝરવું, ઝમવું (૨)

ઝરમર ન૦ [જુઓ ઝરવું] સ્રીની કોટનું એક સોનાનું ઘરેણું (૨) સ્રીઓના પગનું એક ઘરેણું (૩) એક જાતનું ઝીણું લૂગડું (૪) સ્રી૦ વરસાદની ફરફર (૫) અ૦ ઝીણે ઝીણે છાંટે (વરસવું) ૦ઝરમર અ૦ ઝરમર ૦વું અ૦ ક્રિ૦ ઝરમર ઝરમર પડવું -રિયું ન૦ જુઓ ઝરમર ૧, ૩, ૪

ઝરવું અ૦ક્રિ૦ [सं क्षर्, प्रा झर, કે स झृ ?] (પ્રવાહીનું) ધીમે ધીમે બહાર નીકળવું, સ્રવવું

ઝરસ ન૦ એક વનસ્પતિ

ઝરસાટવું સ૦ક્રિ૦(સુ) ઝટેરવું, સખત ઠપકારવું

ઝરા(-રે)ણી સ્રી૦ જુઓ ઝઝણી, ખાલી

ઝરામણ ન૦ ['ઝારવું' ઉપરથી] ઝારવું તે (૨) ઝારવાનું મહેનતાણું (૩) ઝારેલો ભાગ (૪) ['ઝરવું' ઉપરથી] ઝરેલું પ્રવાહી -ણી સ્રી૦ ઝગમણ ૨ જુઓ

ઝરી સ્રી૦ [स] ઘણું નાનું ઝરણ (૨) રેલો

ઝરૂખો પું૦ [સર૦ हि झरोखा, म झरु(-रो)-का(-खा)] બારી બહાર કાઢેલું ઝઝૂમતું બાંધકામ, છજું; જરૂખો

ઝરેર ન૦ એક વનસ્પતિ [(૨) તાવલી

ઝરેળી સ્રી૦ [જુઓ ઝરેણી] ફુલઝરી, કપારી

ઝરે(-ળે)ળો પું૦ [સર૦ ઝાળ] ચામડી બળવાથી ઊઠેલો ફોલ્લો [-ઊઠવો = બળવાથી ફોલ્લો થવો] [એક જીવડો

ઝરો પું૦ [स झर] જુઓ ઝરણ (૨) [?]

ઝર્ઝર(-રી) સ્રી૦ [स] એક વાદ્ય

ઝર્દ વિ૦ [फा] પીળું, જરદ (૨) ફીકું -ર્દી સ્રી૦ જુઓ જરદી

ઝલ પું૦; ન૦ [स झला] એક ઊડતો જીવડો

ઝલ(-ળ)ક સ્રી૦ [स झला, સર૦ म, हि, दे० झुलुक्क = ઓચિંતો પ્રકાશ] ઓપ, ચળકાટ. ૦દાર વિ૦ ચળકતું ૦વું અ૦ ક્રિ૦ તેજ મારવું, ચળકવું (૨) [લા] પોત પ્રકાશવું

ઝલકાવું અ૦ ક્રિ૦ ઝલકવું. તેજ મારવું (૨) છલકાવું [ઝળકવું ઝળહળવું

ઝલઝલવું અ૦ક્રિ૦[प्रा झलझल (स जाज्वल्)]

ઝલાવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ઝલઝલવું] ઝલકવું, શોભવું

ઝલાવું અ૦ક્રિ૦ 'ઝાલવું'નું કર્મણિ (૨) અક્કડ થઈ જવું હલનચલન-બંધ થવું, રહી જવું (જેમ કે, વાથી અંગ ઝલાય ઇ૦)

ઝલું વિ૦ તૈયાર, તત્પર (સેવા કરવામાં) [ઝલાં ને ઝલાં રહેવું =(સેવામાં) તત્પર રહેવું]

ઝલે સ્રી૦ [अ जिलह ? स झला ?] ઝલક ૦દાર વિ૦ ઝલકવાળું, તેજ મારતું ૦સલે સ્રી૦ તેજસ્વિતા, શોભા

ઝલો પું૦ (કા) વિટંબણા, મુશ્કેલી

ઝલ્લક ન૦ [सं] કાંસીજોડ

ઝલ્લરી સ્રી૦[सं.]ઝાંઝ, મંજીરા [દાઝવું, બળવું

ઝલ્લાવું અ૦ ક્રિ૦ [स ज्वल्, સર૦ ઝળ]

ઝવકું ન૦ (કા) ઝીણું ટપકું

ઝવવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ ઝમવું] (કા) ટપકવું

ઝવેર ન૦ [अ जौहर] જવાહિર (૨) [લા]

પાણી,દમ ૦ખાનું ન૦ જુઓ જવાહિરખાનું –રાત ન૦ [अ जौहारत] હીરા, માણેક, મોતી (૨) જડાવ દાગીના (૩) [લા.] બળ; સત્ત્વ, દમ –રી પુ૦ ઝવેરાતનો વેપારી

ઝષ ન૦ [सं] ઝખ માછલું

ઝહીન વિ૦ [अ] ચાલાક, સમજુ

ઝળક સ્ત્રી૦ [જુઓ ઝલક] ચળકાટ. [–મારવી =ઝળકવું.]૦વું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ઝલકવું –કાટ પુ૦ ઝળકવું તે –કારો પુ૦ તેજનો ચળકારો –કી સ્ત્રી૦ ઝળક, ભભક (૨) કોઈ પણ અસર સહેજસાજ જણાવી તે ઉદા૦'તાવની ઝળકી', 'ટાઢની ઝળકી'. –કો પુ૦ ઓપ, ચળકાટ

ઝળઝળ અ૦ [જુઓ ઝલઝલવું] તેજથી ઝળકતું હોય તેમ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ ઝળઝળ થવું (૨) [લા] આછું નાખવું. –ળાટ પુ૦ ઝગઝગાટ (૨) અ૦ ઝળઝળ થઈ રહે તેમ –ળિયું ન૦ આંખમાં ઝમતું પાણી–આંસુ (૨) ઝળઝળું. [ઝળઝળિયાં આવવાં (–આવી જવાં)= આંખમાં આંસુ આવી જવાં, ભાવવશ થઈ રોવા જેવું થઈ જવું –ળું ન૦ સૂરજ ઊગ્યા પહેલાનું અને આથમ્યા પછીનું ઝાંખું અજવાળું

ઝળમ(–હ)ળ અ૦ જુઓ ઝળઝળ (૨) વિ૦ ચળકતું, પ્રકાશમાન ૦વું અ૦ ક્રિ૦ ખૂબ તેજ મારવું–પ્રકાશવું –ળાટ પુ૦ ઝળઝળાટ

ઝળળ,૦ળ અ૦ તેજથી ઝળકતું હોય તેમ

ઝળાંઝ(–મ)ળાં (૦) અ૦ ઝળઝળાટ [–થઈ રહેવું = તેજતેજનો અંબાર થઈ રહેવો] (૨) ન૦ બ૦ વ૦ તેજ તેજનો અંબાર

ઝળેળો પુ૦ જુઓ ઝરેલો

ઝંકાર પુ૦, ઝંકૃતિ સ્ત્રી૦[सं] (રવ૦) ઝણકાર

ઝંખના સ્ત્રી૦ [જુઓ ઝંખવું] આતુરતાપૂર્વક રટન, વારંવાર સ્મરણ (૨) ચિંતા, ધખારી

ઝંખવાણું વિ૦ ['ઝાંખું' ઉપરથી] ભોઠું; ખશિયાણું [–પડવું=ખશિયાણા થઈ જવું.]

ઝંખવાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ઝાંખું] ઝાંખું પડવું (૨) ભોઠું પડવું

ઝંખવું સ૦ ક્રિ૦ [प्रा झख] ઝંખના કરવી

ઝંખા સ્ત્રી૦ (પ) ઝંખના

ઝંખાવું અ૦ક્રિ૦ ઝંખવાવું (૨)તેજથી અંજાઈ જવું (૩) 'ઝાંખવું', 'ઝંખવું'નું કર્મણિ

ઝંઝટ સ્ત્રી૦ [हि, સર૦ प्रा झंझा=ઝઘડો (૨) વ્યગ્રતા] ઝઘડો, પંચાત, નકામી પીડા

ઝંઝા સ્ત્રી૦ [सं] પવનનો ઝપાટો; પવન સાથે પડતા વરસાદનો સુસવાટ ૦નિલ [+अनिल], ૦વાત પુ૦ વરસાદ ને વંટોળિયાનું તોફાન

ઝંઝેટો પુ૦ એક વનસ્પતિ, અંઘેડો (૨) ['ઝઝેડવું' ઉપરથી] ઠપકો–ધમકી

ઝંઝેડવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हि झझोड़ना, सं. झंझा ઉપરથી ?]ખૂબ હલાવવું કે ઝૂડવું(ઝાડને) (૨) તરછોડી નાખવું, ખૂબ ધમકાવવું

ઝંડ પુ૦ [फा जिंद ?] એક ભૂત, જીન(૨) વિ૦ [?] અલમસ્ત, માતેલું (૩) લુચ્ચું ; મત્સરવાળું

ઝંડાઝૂલણ સ્ત્રી૦; ન૦ ભવાઈમાં (જંદાનો) એક વેશ

ઝંડાધારી વિ૦ ['ઝંડો' ઉપરથી] હાથમાં ઝંડાવાળું (૨) [લા] ઝુંડો–ઝુંબેશ ઉઠાવનાર

ઝંડિયું વિ૦['ઝંડ' ઉપરથી ? સર૦ दे. झिरिंड =જૂનો પુરાણો કૂવો] ખૂબ ઊંડું, પહોળું અને બિહામણું (કૂવા માટે)

ઝંડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઝંડો] નાનો ઝંડો

ઝંડો પુ૦ [સર૦ हि, म. झेंडा, सं ध्वजदंड, प्रा झअदंड પરથી ?] ઝુંડો, ધ્વજ(૨) [લા] ઝુંબેશ(૩)પક્ષ કે તેની આગેવાની કે દોરવણી. [–ઉઠાવવો,ફરકાવવો=–ની ઝુંબેશ ઉપાડવી (૨)–નો વિજયવાવટો ફરકાવવો –ઉઠાવવો= –ની ઝુંબેશ ઉપાડવી –રોપવો=ઝુંબેશનું મંડાણ કરવું(૨)સત્તા કે આદર્શના પ્રતીકરૂપે ધ્વજ ફરકાવવો –લેવો=આગેવાન થવું]

ઝંદ સ્ત્રી૦ [फा.; સર૦ सं छंद] ઈરાનીઓની પ્રાચીન ભાષા(જેમાં પારસી ધર્મગ્રંથના ભાષ્ય લખાયાં છે). ૦અવ(–વે)સ્તા સ્ત્રી૦[+फा. उस्ता] પારસીઓનો મુખ્ય ધર્મગ્રંથ

ઝંપલાવવું અ૦ક્રિ૦ [सं झप्] ચાહીમ કરીને કૂદી પડવું–સાહસ કરવું

ઝંપા સ્ત્રી૦ [सं] કૂદકો ૦તાલ પુ૦ ઝપતાલ (સંગીત) ૦પાત પુ૦ ઓચિંતું કૂદી પડવું તે (૨) [લા] આંધળિયું

ઝંપાન સ્ત્રી૦(?)[हिं ,સર૦ प्रा झंपण=ભ્રમણ]

ડોળી જેવું એક પહાડી વાહન (માણસો તે ઊંચકીને ચાલે છે)

ઝંપાવવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ ઝપલાવવું

ઝંપાવું અ૦ક્રિ૦ સંકોચ પામવું (?)

ઝંમર પુ૦ જુઓ ઝમોર, જમોર

ઝાઈ પુ૦ [सं ध्यायिन्, प्रा झाई=ચિંતન કરનાર, કે हिं. झाँइ=છાયા ઉપરથી ?]આશ્રયદાતા, રક્ષક

ઝાઉ પુ૦ [સર૦ म झाऊ] એક વનસ્પતિ

ઝાકઝમાક પું૦ ['ઝમક' ઉપરથી]ઝળક,ભપકો

ઝાકઝમાળ વિ૦ [સર૦ ઉજમાળ] ઉજ્જ્વલ; ઝગઝગતું, દેદીપ્યમાન

ઝાકમઝોળ વિ૦ ['ઉજ્જ્વલ' ઉપરથી] સ્વચ્છ અને સુસ્પષ્ટ (૨) પુ૦ મહાલવું તે, આનંદ

ઝાકરિયો પું૦ નાનું પહોળા મોંનું માટીનું વાસણ

ઝાકળ સ્ત્રી૦ ન૦ (ચ મા પુ૦) ઓસ, તુષાર [-ઉડાડવું=સુસ્તી ઉડાડી દેવી(૨)ધમકાવવું -ઉતારવું, કાઢી નાખવું=ધમકાવવું,ખબર લઈ નાખવી -ઊડવું=સુસ્તી દૂર થવી -પડવું=ઓસ પડવું] ૦ભર્યું વિ૦ લીલું, તાજું (૨) [લા] ઉત્સાહી. -ળિયું વિ૦ ઝાકળવાળું (૨)ઝાકળની મદદથી પાકતું -ળી વિ૦ ઝાકળનું, -ને લગતું

ઝાઝું વિ૦ [સર૦ જ્યાદા, सं ज्यायस्?] પુષ્કળ -ઝેરું વિ૦ ઝાઝું (લાલિત્યવાચક)

ઝાટ(-ડ)કઝૂટ(-ડ)ક,ઝાટ(-ડ)કઝૂમક(-ડ) ન૦ ['ઝાટકવું, ઝાડકવું' ઉપરથી] (દાણાદૂણી વગેરે) ઝાટકી કરીને સાફ કરવું તે

ઝાટ(-ડ)કણ ન૦ ['ઝાટકવું-ઝાડકવું' ઉપરથી] ઝાટકતાં નીકળેલો કચરો ઝટકામણ

ઝાટકણી સ્ત્રી૦ ['ઝાટકવું' ઉપરથી] ઝાટકવું-સૂપડા વડે સોવું તે (૨) ઝાટકવાનું મહેનતાણું (૩)[લા] સખત ઠપકો [-કાઢવી=સખત ઠપકો આપવો.]

ઝાટ(-ડ)કવું સ૦ ક્રિ૦ [प्रा झाडण, झाडावण (सं. झाटन) ઉપરથી] સૂપડા વડે ઊપણવું-સોવું(૨) જોરથી ખંખેરવું, ઝાપટવું (૩) [લા] ખૂબ ઠપકો આપવો

ઝાટકો પુ૦ જુઓ ઝટકો [-નાખવો=વેદના થવી, દુખવું. -મારવો=ઘા કરવો(૨)વેદના થવી -લાગવો=ઘા થવો(૨)તીવ્ર વેદના થવી]

ઝાડ ન૦ [प्रा., सं झाट] વૃક્ષ (૨) દારૂખાનાની એક ચીજ [-ઉપર ચઢવું, ચઢી બેસવું =(વ્યંગમાં) ફુલાઈ જવું -ઊગવાં, -થવાં (દુઃખનાં)=દુખની પરાકાષ્ઠા થવી -થવું (ઘોડાનું)=બે પગે ઝાડ જેમ (ઊભું) થવું -ફોડવું=દારૂખાનાનું ઝાડ સળગાવવું] ૦પંચાળું વિ૦ વાદરા જેવું અટકચાળું. ૦પાન ન૦, ૦પાલો વનસ્પતિમાત્ર. ૦ખીડ ન૦ ઝાડ અને ઘાસથી ભરેલો પ્રદેશ

ઝાડકઝૂટ(-ડ)ક,ઝાડકઝૂમક(-ડ) ન૦ જુઓ ઝાટકઝૂટક

ઝાડકણ ન૦ જુઓ ઝાટકણ -વું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઝાટકવું

ઝાડઝૂડ ન૦ [ઝાડવું+ઝૂડવું] વાળઝૂડ, સાફસૂફ

ઝાડપટોળાં ન૦બ૦વ૦(ચ) જુઓ ઝારપટોળાં

ઝાડપટ્ટી સ્ત્રી૦ [ઝાડવું + પીટવું (કે ઝાપટવું ?)] મારવું-પાસરુ કરવું તે [-કરવી]

ઝાડપીપળી સ્ત્રી૦ આબલીપીપળીની રમત

ઝાડવું ન૦['ઝાડ' ઉપરથી]નાનું ઝાડ(૨)સ૦ક્રિ૦ [सं शद्, प्रा झड, प्रा झाडण, म. झाडणें, हिं झाडना] ઝાડુથી વાળવું, કચરો કાઢવો (૩) ઝાટકવું, ખંખેરવું (૪) ઊંજણી નાખવી (૫) [લા] ઠપકો આપવો

ઝાડાવાટ સ્ત્રી૦ [ઝાડો+વાટ] ગુદા

ઝાડિયું ન૦ ['ઝાડ' ઉપરથી] ઝાડના ચિત્રવાળું એક વસ્ત્ર [જંગલ

ઝાડી સ્ત્રી૦ ઝાડ, વેલા, ઘાસ ઇ૦ નો ભગવો(૨)

ઝાડુ ન૦ [જુઓ ઝાડવું, સર૦ हि, म. झाडू] મોટો સાવરણો (જેવો કે ભંગી વાપરે છે) (૨) [हि] સાવરણી (૩) [લા.] ઝાટકણી, ઠપકો, અપમાન, અનાદર. [-કાઢવું, દેવું, વાળવું=કચરોપૂંજો કાઢવો, વાળીઝૂડીને સાફ કરવું -ખાવું=નિષ્ફળ થવું, પાછું પડવું, બનવું (૨) અપમાન થવું ઠપકો મળવો -પડવું =ઠપકો મળવો, અપમાન થવું -મળવું=ઝાડુ ખાવું, બનવું (૨) ઝાડુ પડવું અપમાન થવું] ૦વાળી સ્ત્રી૦, ૦વાળો પુ૦ઝાડુ લઈ(રસ્તો) વાળનાર કામદાર, ભંગી

ઝાડો પુ૦[સર૦ हिं ,म. झाडा]વિષ્ટા (૨)દસ્ત; જુલાબ (૩) [જુઓ ઝડતી] બારીક તપાસ (૪) ઝાડવું–ઊજણી નાખવી [ઝાડે જવું, ફરવા જવું=અવવા જવું. ઝાડે કરવું, બેસવું=અઘવું ઝાડો આવવો, ઊતરવો =દસ્ત થવો. –કબજ હોવો = કબજિયાત હોવી છૂટી જવો, થઈ જવો=દસ્ત થઈ જવો(૨)બી જવું.–થવો= દસ્ત ઊતરવો (૨) વારવાર દસ્ત થવો (બહુધા બ૦ વ૦મા ઝાડા થવા, થઈ જવા) –લાગવો=દસ્તની હાજત થવી(૨) વાર વાર દસ્ત થવો. –જોવો, લેવો=ઝડતી લેવી, ચાપતી તપાસ કરવી –તપાસવો=(દરદીની) વિષ્ટાની દાક્તરી તપાસ કરવી –નાંખવો= (મોરના પીછાથી) ઝાડવું (આ અર્થમા ઝાડોઝપટો, ઝાડોપીંછી (કરવુ સાથે) પણ વપરાય છે)] ૦ઝપટો પુ૦ સવારની શૌચવિધિ વગેરે (૨) જુઓ 'ઝાડો' (૪) મા [ઝાડેઝપટે જવું=ઝાડે ફરી કરીને દાતણ-પાણી વગેરે કરવુ] ૦પેશાબ પુ૦ શૌચ, મળની ઉત્સર્ગ ક્રિયા

ઝાતકાર વિ૦ [સર૦ ઝળઝળાટ] ઝળઝળતુ, ચકચકિત (૨) પુ૦ ઝળઝળાટ (૩) જાગૃતિ, તેજ

ઝાનમ ન૦ જુઓ જહનમ

ઝાપટ સ્ત્રી૦ [જુઓ ઝપટ] અડફટ (૨) ભૂત પિશાચની ઝપટ [–લાગવી,–માં આવવુ] ૦ઝૂપટ સ્ત્રી૦ ધૂળ ઝાપટી નાખવી તે ૦વુ સ૦ ક્રિ૦ કપડાની ઝાપટથી સાફ કરવુ (૨) ફટકાવવુ, મારવુ (૩) (સુ) સળગાવવા માટે ઝાપટિયાથી પવન નાખવો (૪) [લા] ખૂબ ખાવુ –ટિયું ન૦ઝાપટીને સાફસૂફ કરવા માટે લાકડાની ટોચે કપડું બાધીને બનાવેલી એક બનાવટ (૨) (સુ.) વાસની ચીપનો પખો –ટિયો પુ૦ઝાપટ મારનારો (વૈષ્ણવ મ દિરોમા ભીડ ઓછી કરવા) –ટું ન૦ થોડા સમય માટે વરસાદનુ એકદમ તૂટી પડવુ તે. [–આવવુ, પડવું=ઝાપટું થવુ; એકદમ વરસવુ]

ઝાપોટ સ્ત્રી૦ જુઓ ઝાપટ

ઝાબ સ્ત્રી૦ જુઓ છાબ (૨) [જુઓ ધાબુ] દૂધ ભરવાનુ મોટુ વાસણ

ઝાબો(–ભો) પુ૦[સર૦ हिं ,म. झाबा]કુલ્લામા તેલ ભરવાનું લાબા મોવાળુ નાળચુ

ઝાભ પુ૦ ખેતર વચ્ચે પાણી ભરાઈ રહે તેવી ખાડાવાળી જગા, ડોટુ

ઝાભો પુ૦ જુઓ ઝાબો

ઝામ, ૦ઝૂમ સ્ત્રી૦ સમય

ઝામણ ન૦ [જુઓ જામણ] મેળવણ, અધરકણ

ઝામર પુ૦[दे झामल] માથા અને આખનો એક રોગ

ઝામરઝોલ(–ળ) વિ૦[ઝૂમવું+ઝૂલવુ] ડગમગતુ. પડુ પડુ થઈ રહેલુ (૨) પુ૦ ડોળ, આડબર

ઝામરાં ઝીકવા=માથાકૂટ કરવી (ચ)

ઝામરી સ્ત્રી૦ [दे झाम=દાઝવુ] હથેળીમા કે પગને તળિયે થતો ફોલ્લો [–નીકળવી]

ઝામરો પુ૦ જુઓ ઝામરી (૨) [दे. झामल= કાળું પરથી ?] ચામડીનો એક રોગ (૩) [सं झामक, हिं झांवां] બહુ પાકેલી–દાઝેલી ઈંટનો કકડો (શરીરે ઘસવા–મેલ વગેરે કાઢવા એ વપરાય છે.)

ઝામવું સ૦ ક્રિ૦ [प्रा. झाम (सं दह्)] તપાવેલી ઈંટ–ઠીકરી વડે પાણી કે ઓસડ છમકારવુ

ઝામોરીન પુ૦[इं.] કાલીકટના રાજાનો ઇલકાબ

ઝામોરો સ્ત્રી૦ બ૦ વ૦ કુમળી ડાળીઓવાળો ઝાડની ટોચનો ભાગ

ઝાયલ વિ૦[જુઓ જાહેલ] ઉગ્ર, તામસી (૨) ['ઝાલવુ' ઉપરથી] ઝાલીને બેસી રહેનાર ઉદા૦ 'યથા પથારીઝાયલ'

ઝાર પુ૦ [જુઓ જુવાળ] ભરતી

ઝાર પુ૦[रु]રશિયાના રાજાનો ઇલકાબ ૦શાહી સ્ત્રી૦ ઝારના જેવો જુલમી અમલ

ઝારણ ન૦[प्रा झर(सं क्षर्) ઉપરથી ?] ઝરણ

પાણીની ધાર વડે ધોવુ કે શેકવું (૨) ધીમે ધીમે સિચન કરવું (૩) [જુઓ ઝારણ] ઝારણ વડે ધાતુના વાસણને સાધવુ; ઝાળવુ (૪) ['ઝાડવુ' પરથી? સર૦ હિ. झारना] નકામા ડાળા કાપી નાખવા, છાટવુ

ઝારી સ્રી૦ ['ઝરવુ' ઉપરથી, સર૦ હિં., મ] નાળચાવાળી ટોયલી (૨) પેણામાથી તળેલી વસ્તુઓ કાઢવાનું તવેથા જેવુ કાણાવાળુ ઓજાર

ઝારું ન૦ મોટુ ડાળું (૨) ધાડું, ટોળું

ઝારો પુ૦ [જુઓ ઝારી] મોટી ઝારી (જુઓ ઝારી ૨) (૨) (બાગમા કે જમીન પર) પાણી છાટવાનુ નાળચાવાળુ વાસણ (૩) [સર૦ મ., રવ૦ ?] તબૂરાના તાર નીચે ઘોડી ઉપર મૂકવામા આવતો દોરો, જિવાળી (૪) તબૂરાનો પિત્તળનો તાર, ખરજ-સ્વરનો તાર

ઝારોળો પુ૦ એ નામની બ્રાહ્મણ, વાણિયાની જાતનો આદમી

ઝાલ સ્રી૦ કાનનું એક ઘરેણુ

ઝાલક સ્રી૦ [સર૦ છાલક] છોળ

ઝાલ(-ળ)ણુ ન૦ [જુઓ ઝાળ ૩, ઝારવુ] ઝારણ, રેણ (૨) તેનાથી કરેલુ ધાતુનું સાધણ (૩) ['ઝાલવુ' ઉપરથી] મોભ, પાટડી

ઝાલર પુ૦ એક કઠોળ-વાલ (૨) સ્રી૦ [સં. झल्लरी, સર૦ હિં., મ. झालर] ઝૂલ, કોર (૩) મોગરીથી વગાડવાની ઘડિયાળ(૪)[?]માછલા વગેરે જળચરોનો શ્વાસ લેવાનો અવયવ

ઝાલરી સ્રી૦[સં झल्लरी]વગાડવાની નાની ઝાલર

ઝાલવું સ૦ક્રિ૦ [સં. धृ-धारय् પરથી ?]હાથમા લેવુ, પકડવુ, ગ્રહવુ(૨)કેદ કરવુ, પકડી રાખવુ, બ ધનમા લેવુ(૩)જડવત્ રહી જાય તેમ કરવુ (જેમ કે વાએ કાલથી કેડ ઝાલી છે) [**ઝાલી રાખવું**=આગ્રહપૂર્વક વળગી રહેવુ, ન માનવુ કે જતુ કરવુ **ઝાલી પડવું**=આગ્રહથી વળગવુ (કોઈ વાતને) વળગી પડવુ.]

ઝાલાં ન૦બ૦વ૦ મહેણા, ટોણા [**-ઝાલવાં**= મહેણા વેઠવાં]

ઝાલા,-લો પુ૦ [સર૦ હિં] એ નામની જાતનો રજપૂત. **-લી** સ્રી૦ ઝાલાની સ્રી

ઝાવલી(-ળી) સ્રી૦ [સર૦ જાવલી, મ झावली] નાળિયેરી અને ખજૂરીની સૂકી ડાખળી (૨) પાદડાની ગૂથેલી સાદડી, ટટ્ટી

ઝાવસોઈ સ્રી૦ [અ या हुसैन] 'યા હુસેન!' એવો મોહરમમા હુસેનના મૃત્યુના શોકમા કરવામા આવતો પોકાર (૨) [લા] તેવી રીતે ઝનૂનમા કૂદવું અને બૂમો પાડવી તે; હોહા, તોફાન, દગો [**-ઊડવી**=મારામારી થવી; દગલ મચવી **-કરવી**=ઠેકાણા કે વિચાર વગર ગમે તેમ વર્તવુ **-કૂટવી**='યા હુસેન!' એવા પોકારો સાથે મોહરમમા કૂટવુ (૨) મોટેથી રડારોળ કરતા કૂદવુ]

ઝાવળી સ્રી૦ જુઓ ઝાવલી

ઝાવાં ન૦ બ૦વ૦ ડૂબતા માણસના તરફડિયા; વલખા [**-નાખવાં**=વલખા મારવા,આધાર કે આશરા માટે આમતેમ ખાલી મથવુ.]

ઝાશું ન૦ બચકુ (મોઢાસા તરફ)

ઝાહી વિ૦ [प्रा झाइ, (સં ध्यायिन्; જુઓ ઝાઈ)] શુભેચ્છક (૨) હેતાળ

ઝાળ સ્રી૦ [સ ज्वाला] જવાલા; તેની આચ (૨)[લા.]ક્રોધનો આવેશ [**-ઊઠવી,લાગવી**= સખત બળતરા થવી(૨)(લા)ખૂબ ગુસ્સો ચડી આવવો, રીસ ચડવી, એકદમ ઉશ્કેરાઈ જવુ

ઝાળણુ ન૦ જુઓ ઝાલણ

ઝાળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઝારવું] રેણ વડે સાધવુ

ઝાંઈ (૦) સ્રી૦ [સર૦ હિં] ઝાખી

ઝાંક(-ખ)ડું (૦) ન૦['ઝાખુ' ઉપરથી]ઝાખો દિવસ (વરસાદ કે ધુમ્મસથી)

ઝાંખ,૦પ (૦) સ્રી૦ ['ઝાખુ' ઉપરથી] ઝાખાપણુ (૨) [લા.] બટ્ટો, લાછન [**-આવવી (આંખે)**=બરાબર ન સૂઝવુ, ઝાખુ સૂઝવું **-મારવી**=ઝાખું થવુ (૨) ઝાંખ આવવી. **-વળવી**=આખે ઓછુ દેખાવું **ઝાંખપ લાગવી**=બટ્ટો લાગવો] **૦વું** સ૦ક્રિ૦[સર૦ હિં झाँकना, સં. चक्षु ?] ઝાખી કરવી (૨) છાનુમાનુ સતાઈને જોવું(૩)અ૦ક્રિ૦ ['ઝાખુ' ઉપરથી]ઝાખા પડવુ.**-ખાશ** સ્રી૦ ઝાખાપણું **-ખી** સ્રી૦ ['ઝાખવું' (સ૦ ક્રિ૦) ઉપરથી, હિં. झाँकी] ઝાખો ખ્યાલ કે દર્શન(૨)છાનુમાનુ જોવુ તે (૩) ભાવપૂર્વક દર્શન [**-કરવી**=

દર્શન કરવા -થવી = ઝાંખો ખ્યાલ કે દર્શન થવું] -ખું વિ૦ [સર૦ म. झांक] અસ્પષ્ટ, આછું (૨) ઓછા પ્રકાશવાળું, નિસ્તેજ (-થવું, પડવું)

ઝાંખરું (૦) ન૦ [દે झखर] કાંટાવાળું ડાખળું [ઝાંખરાં ઝીંટવાં = ઝાખરા ખડકવા. ઝાંખરું વળગવું = લફરું લાગવું, લપ વળગવી.]

ઝાંઝ (૦) સ્ત્રી૦ [स झर्झर, प्रा झज्झर] ઝબલીકા, કાસીજોડ (૨) [प्रा. झझा] ગુસ્સો, રીસ [-ચડવી = ગુસ્સે થવું, રીસ ચડવી]

ઝાંઝર (૦) ન૦ [જુઓ ઝાઝ] સ્ત્રીઓનું પગનું એક ઘરેણું, નૂપુર (૨) [લા] બેડી, જજીર -રિયાળ(-ળું) વિ૦ ઝાઝરવાળું. -રિયાં ન૦ બ૦વ૦ જુઓ ઝાઝર -રી સ્ત્રી૦ બાળકનું ઝાઝર (૨) ઘૂઘરી બાંધેલી લાકડી (જે ખખડાવાય છે) (૩) નાનું ઝરણું

ઝાંઝવાં (૦) ન૦ બ૦ વ૦ [स, प्रा झझा] મૃગજળ (૨) તેજથી કે આંસુથી આંખને પડતી ઝાંખપ -વાનું જળ, -વાનું નીર ન૦ મૃગજળ [જાય તેવું -ચીડિયું

ઝાંઝી (૦) વિ૦ ['ઝાઝ' ઉપરથી] ઝટ ચિડાઈ

ઝાંટું (૦) ન૦ [दे झटी, સર૦ हि., म झाट] ગુહ્ય ભાગનો વાળ (૨) [લા] નકામી તુચ્છ વસ્તુ (ગ્રામ્ય)

ઝાંપ (૦) [प्रा झप = ઢાંકવું] સ્ત્રી૦ ઝાંખ. [-પડવી, વળવી = જુઓ 'ઝાખ'માં] (૨) નાની છાબડી, ઝાબ

ઝાંપડી (૦) સ્ત્રી૦ ['ઝાંપો' = ભાગોળ (ત્યાં રહે તેથી?)] ભંગિયણ (૨) ભૂત થયેલી ભંગડી, એક મલિન ભૂત [-મૂકવી, મેલવી = ઝાંપડી (ભૂત) વડે મારણપ્રયોગ કરવો, મારવા તેની મેલી વિદ્યાનો પ્રયોગ કરવો] -ડો સ્ત્રી૦ ભંગી (૨) ભૂત થયેલો ભંગી

ઝાંપલી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઝાંપો] નાનો ઝાંપો (પ્રાય વાડ કે ખેતરનો)

ઝાંપી સ્ત્રી૦ [प्रा. झप = ઢાંકવું] ઝાંપ, વાંસ કે ખજૂરીની પાતરીનો ગૂંથેલો દાબડો કે દાબડી

ઝાંપો (૦) પુ૦ [प्रा झंप = ઢાંકવું] (શેરી, વાડા વગેરેનો) દરવાજો (૨) ગામની ભાગોળ [ઝાંપે નોતરાં = જાહેર-સાર્વત્રિક આમંત્રણ -ઝૂડવો = પોતાની એકની એક વાત લંબાવ્યા કરવી]

ઝાંબક પુ૦ કપાળ, મો અને ગળાની નમો ખેંચાય અને ફૂલે એવી રીતે ગાનાર

ઝાંય (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ ઝાઈ] પ્રતિબિંબ, પડછાયો (૨) ઝલક, તેજ

ઝાંસો (૦) પુ૦ [સર૦ हिं झासा] જુઓ જાસો, જાહો (૨) હઠ, ત્રાગું (૩) મહેણું -સાચિઠ્ઠી સ્ત્રી૦ જુઓ જાસાચિઠ્ઠી

ઝાંહે (૦) અ૦ [अ झाडअ] નકામું-ખરાબ થાય તેમ [-જવું = નકામું જવું]

ઝિકાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઝીકવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક

ઝિકાળો, -ળવો પુ૦ ઈંટ-રોડાનો ભૂકો, ઝીંકો

ઝિપાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઝીપવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક

ઝિમેલ સ્ત્રી૦ જુઓ ઘિમેલ

ઝિયાણું, ઝિયા(-રા)યણું ન૦ [स दुहिता (प्रा धीआ) + (आ)नयन ?] પહેલી સુવાવડ પછી દીકરીને બાળક સાથે વળાવવી તે કે તે વેળાનું આણું કે કરાની રીત (-કરવું)

ઝિલણિયું વિ૦ (૨) ન૦ ઝીલનાર (?)

ઝિલાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઝીલવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક

ઝિલ્લિ(-લ્લી) સ્ત્રી૦ [सं] તમરું

ઝિંદાદિલી સ્ત્રી૦ [फा] હૃદય જીવતું જાગતું-ઉત્સાહિત હોવું તે

ઝીક સ્ત્રી૦ [સર૦ म] કસબી તાગનું ભરત ૦ચળક સ્ત્રી૦ ભરવામાં વપરાતા સોનારૂપાના તાર, ટીપકી વગેરે ૦ટીકડી, ૦ટીકી સ્ત્રી૦ ભરવામાં વપરાતી સોનારૂપાની ગોળ ટીપકી

ઝીક સ્ત્રી૦ ઝીક, ઝીકવું તે-પછાડ [-ખાવી = પછાડ ખાવી -ઝીલવી = ટક્કર ઝીલવી -પડવી = ઝીકાવું -મારવી = ઝીકવું, ઝીકીને ધોવું (કપડું)] ૦ણું ન૦ પજવણી, માથાઝીક ૦ણું ન૦ ઝીકવું-પછાડવું તે (૨) તારેતાર મેળવી સાધવું તે, વણવું તે ૦વું સ૦ ક્રિ૦

જોરથી ફેંકવુ – પછાડવુ (૨) પાડી નાખવું, હરાવવુ

ઝીણ સ્રી૦ ['ઝીણુ' ઉપરથી] જુઓ ઝેણ ૧,૨

ઝીણું વિ૦ [સ क्षीण, प्रा. झिण, झिण्ण]બારીક, નાનું (જેમ કે, ઝીણુ કાણું) (૨) તીણુ; અણીદાર (ઝીણી અણી, ધાર ઇ૦) (૩) પાતળુ, બારીક (ઝીણુ કપડુ) (૪) નાજુક, ઝીણવટ અને સભાળની જરૂરવાળુ (જેમ કે ઝીણું કામ, ઝીણી વાત) (૫) (અવાજમા) ધીમુ ને પાતળુ, મંદ, ધીમુ (જેમ કે, ઝીણુ ઝીણુ બોલવુ)(૬)[લા.] ઝીણવટભેર વર્તનાર–કામ કરનાર (માણસ) [જેમ કે, અહી ઝીણા માણસનુ કામ છે] (૭) બહુ કરકસરિયુ, કંજૂસ જેવુ [–કાતવું=(કોઈ કામ કે વાતમા) ઊંડુ ઊતરવુ,અતિ બારીકાઈથી તપાસવુ,ઝીણુ ઝીણુ જોવુ (૨) ભારે કરકસર કે કંજૂસાઈ કરવી] –ણવટ, –ણાશ સ્રી૦ બારીકી (૨)ચતુરાઈ,ડહાપણ [આવ્યા કરતો તાવ

ઝીણો તાવ પુ૦ [सं जीर्ण?] ધીમો પણ ચાલુ

ઝીપટું ન૦ ઝીપટાનુ ફૂલ –ટો પું૦ એક વનસ્પતિ, ઝીઝરટો (એના ફૂલ – ઝીપટા – ઝપાટ લાગતા લૂગડે ચોટી જાય છે)

ઝીપવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ઝીલવુ

ઝીમી સ્રી૦ [સર૦ दे झामिअ = કાળુ કરેલુ] એક જાતની કાળી સાડી

ઝીરિયા સ્રી૦ એક પક્ષી

ઝીલ સ્રી૦ [प्रा झिल्ली?] એક વનસ્પતિ (૨) ['ઝીલવુ' ઉપરથી] સામો લણવાનુ વાસતું એક ઓજાર (૩) તબૂરાનો તાર (૪) લાખેલી મોટી બરણી (૫) [સર૦ हिं झील=સરોવર] ઊંડા પાણીની જગા(૬)[दे झिल्ली]છોળ,છાલક

ઝીલણ ન૦ ઝીલવુ તે(૨) ઝીલેલુ તે (પ્રવાહી) (૩) સ્રી૦ (મહેસાણા બાજુ) સાળાવેલી

ઝીલવુ સ૦ક્રિ૦ [दे. झिल्लिअ = ઝીલેલુ]પકડી લેવુ, ઝીપવુ (૨) [સર૦ म झील देणें] એક જણનુ બોલવુ કે ગાવુ બીજાએ ઉપાડી લેવુ (૩)[प्रा झिल्ल=નાહવુ] નાહવુ,જળક્રીડા કરવી

ઝીલું ન૦ ['ઝીલવુ' ઉપરથી] લટકતા સૂપડા બાંધી નીચેથી ઉપર (ખેતરમા) પાણી ચડાવવાની એક રચના [(અનાજ ભરવાનુ)

ઝીલો પુ૦['ઝીલવુ' ઉપરથી]માટીનુ મોટું વાસણ

ઝીંક, ૦ણ, ૦ણુ જુઓ ઝીક, ૦ણ, ૦ણુ

ઝીંકવુ સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ हिं. झींकना] જુઓ ઝીકવુ ઝીકાવું (કર્મણિ) ઝીંકાવવું (પ્રેરક)

ઝીંકો પુ૦ જુઓ ઝિકાળવો

ઝીંઝરટો, –વટો પુ૦ ઝીપટો

ઝીંઝરુ ન૦ (કા) ચણાનો પોપટા સાથેનો છોડ

ઝીઝવો પુ૦ એક જાતનુ ઘાસ

ઝીંઝી સ્રી૦ [दे झिंझिणी(–री)?] એક ઝાડ (એના પાના બીડી વાળવામા વપરાય છે)

ઝીંઝોટી સ્રી૦ એક રાગિણી

ઝીંટ સ્રી૦, ન૦ નકામી પીડા, લફરુ ૦વું સ૦ક્રિ૦[સર૦ हिं झींटना] (કાંઈક કાંટાળું – ઝરડુ કે એના જેવુ) ઝીટુ વળગાડવુ, અઝાડવું (૨)ખડકવુ [ઝીંટી લેવું=ઝીંટાથી છીડુ કે બાકોરુ પૂરવુ – બધ કરવુ]–ટાવવુ (પ્રેરક), –ટાવું (કર્મણિ) –ટું ન૦ [સર૦ स झिंटी =એક જાતનુ ઝાખરુ કે છોડ] ઝાખરુ (૨) જુઓ ઝીંટ

ઝીંથરકાં ન૦બ૦વ૦(કા) ઝીથરા [છૂટા વાળ

ઝીંથરાં ન૦બ૦વ૦ માથાના અવ્યવસ્થિત અને

ઝુકારવું સ૦ક્રિ૦ ['ઝુકાવવુ' પરથી?] (ઊંટને) બેસાડવુ ઝુકારાવવું (પ્રેરક) ઝુકારાવું (કર્મણિ)

ઝુકાવવુ સ૦ ક્રિ૦ નમાવવુ (૨) ઝંપલાવવું; ચાહોમ કરવું –વ પુ૦ બ૦ વ૦ ઝુકાવવુ – ઝંપલાવવુ તે [ભાવે

ઝુકાવુ અ૦ક્રિ૦ ઝૂકવાની ક્રિયા થવી,'ઝૂકવુ'નુ

ઝુઝાર વિ૦પુ૦ [स. युध्, प्रा. झुज्झ = 'ઝૂઝવુ' ઉપરથી, સર૦ म झुझार] ઝૂઝનારો, લડવૈયો

ઝુઝાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'ઝૂઝવુ'નુ પ્રેરક(૨) હંફાવવું; ચકવવુ

ઝુઝાવુ અ૦ક્રિ૦ 'ઝૂઝવુ'નુ ભાવે

ઝુડાવું અ૦ ક્રિ૦, –વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઝૂડવુ'નુ અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક

ઝુણઝુણ અ૦ (૨) ન૦ [રવ૦]

ઝુમખડુ ન૦ તૂરિયાની જાતનુ એક ફળ (૨) [જુઓ ઝૂમખુ] સમૂહ

ઝુમાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઝૂમવું'નુ ભાવે ને પ્રેરક

ઝુરાપો પું૦ ['ઝૂરવુ' ઉપરથી] ઝૂરણ, કલ્પાત; [વિયોગદુ:ખ

ઝુરાવું અ૦ક્રિ૦, -વવુ સ૦ક્રિ૦ 'ઝૂરવુ'નુ ભાવે ને પ્રેરક

ઝુલણિયું વિ૦ ['ઝૂલવુ' ઉપરથી]ઝૂલતુ (૨)ન૦ [એક ઝૂલતુ ઘરેણુ

ઝુલાવનહાર વિ૦ ['ઝૂલવુ' ઉપરથી]ઝુલાવનારું

ઝુલાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઝૂલવું'નુ ભાવે ને પ્રેરક

ઝુસ્તી સ્રી૦ [સર૦ म झूस=લડાઈ]લડાઈ,ટટો

ઝુંડ ન૦ [स यूथ પરથી? સર૦ म, हिं] જૂથ, ટોળુ

ઝુંડો પુ૦ જુઓ ઝંડો -ડાધારી વિ૦ જુઓ [ઝંડાધારી

ઝુંબેશ સ્રી૦ [फा जुंबिश=ગતિ, હલનચલન] જોશપૂર્વકની ચળવળ - હિલચાલ

ઝુંમર ન૦ ['ઝૂમવુ' પરથી ?] જુઓ ઝમરખ

ઝૂકવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ हि झुकना, म झुकणें] નમવુ, લચી પડવુ, લટકવું

ઝૂંઝ સ્રી૦ ઝૂઝવુ ને ૦વુ અ૦ક્રિ૦ [सं युध्, प्रा॰ झुज्झ, जूझ]મચ્યા રહેવુ(૨) જોરથી લડવુ

ઝૂઝુ ન૦ [સર૦ हिं जूजू] હાઉ,ડરડે એવુ જીવડુ (બાળકને બિવડાવવા બાળભાષામા)

ઝૂડ ન૦ મોટો મગર(૨)ચૂડ, મજબૂત પકડ(૩) એક જાતનુ ભૂત -ઝૉડ ૦ઝાપટ ન૦ ઝાડઝૂડ, ઝાપટઝૂપટ ૦વું સ૦ક્રિ૦ [दे झोड] ચોકા કે ખૂંધા વડે ઠોકવું(૨)ઝાપટવુ, ખ ખેરવું -ડિયું ન૦ જેનાથી ઝુડાય એવુ સોટું - ખૂધુ [ઝૂડિયાં પડવાં=ઝુડાવુ માર ખાવો(૨)[લા] ખાસડા ખાવા,અપમાન ને તિરસ્કારથી પાછા પડવુ -ખાવાં=ઝુડાવુ,માર ખાવો]-ડિયો પુ૦ ઝૂડવાનો દંડૂકો, ઝૂડિયુ

ઝૂડો પુ૦[स जट, प्रा जूड]ઘણી ચીજોનો સાથે બાંધેલો જથ્થો,ઝૂડો -ડી સ્રી૦ નાનો ઝૂડો,ઝૂડી

ઝૂપડી સ્રી૦ [સર૦ म झोपर्णे] ઝૂંપડું, ડોલુ

ઝૂમ વિ૦ ધૂમ, ઘણુ (૨) ઝૂમખાની પેઠે એકઠુ થયેલુ(૩)સ્રી૦ ઝામ, સમય(૪) કેફ, નશો(૫) ઝૂમવાની તાકાત, જુઓ જોમ

ઝૂમ સ્રી૦,પુ૦ ['ઝૂમવુ', (સર૦ લૂમવુ)ઉપરથી] ઝૂમખુ ૦ખઝૂમખું,૦ખું ન૦, ૦ખો પુ૦ [સર૦ म झुमका] અનેક વસ્તુઓનો જથ્થો; લૂમખો

ઝૂમણી સ્રી૦['ઝૂમવુ' ઉપરથી]એક જાતનો હાર (એમા વચમાં પાઈના આકારનુ ચકતુ હોય છે)

ઝૂમણું ન૦['ઝૂમવું' ઉપરથી]એક જાતનુ ઘરેણું

ઝૂમવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ दे झुंवणग=પ્રાલમ્બ, સર૦ हिं झुमना] જુઓ ઝઝૂમવુ(૨)લટકવું; ટિંગાવુ (૩) આતુરતાથી ટાપી રહેવુ

ઝૂરણ ન૦ ['ઝૂરવુ' ઉપરથી] જુઓ ઝુરાપો

ઝૂરવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा झूर=યાદ કરવું(૨)ઝૂરવું, સુકાવુ हिं झुरना]-ને માટે તલસવું - કલ્પાંત કરવુ (૨) કલ્પાતથી ક્ષીણ થવુ

ઝૂલ સ્રી૦ ['ઝૂલવુ' ઉપરથી]શોભા માટે રાખેલી ઝૂલતી કિનાર, ચીણવાળી કોર (૨) કવિતામાં (લાવણી છંદમા) આવતો આતરો (૩) બળદ કે ઘોડાને પહેરાવાતો ઓઢો

ઝૂલડી સ્રી૦ ['ઝૂલવુ' ઉપરથી] ઝૂલતુ રહે એવું બાળકનુ ખૂલતુ પહેરણ

ઝૂલણહાર વિ૦ ['ઝૂલવુ' ઉપરથી] ઝૂલનારુ, હીંચકા ખાનારુ

ઝૂલણા પુ૦ [दे झुल्हण] એક છંદ

ઝૂલણું ન૦ ['ઝૂલવુ' ઉપરથી] ઝૂલવું તે, હીંચકો (૨) પારણુ (૩) ગાવાનુ હાલરડુ

ઝૂલતું વિ૦['ઝૂલવુ' ઉપરથી]ઝોલા ખાતુ,લટકતુ. -વું અ૦ક્રિ૦ [प्रा झुल्ल(सं दुल)]હીંડોળે કે પારણે હીંચવુ (૨) લટકવુ

ઝૂલો પુ૦ ['ઝૂલવુ' ઉપરથી] જેમા ઝૂલી શકાય તે, હીંચકો (૨) [લા] નુકસાન ખાધ [ઝૂલા ખાવા=હીંચકા ખાવા (૨) આમ તેમ અથડાયા કરવુ]

ઝૂંક સ્રી૦ [જુઓ ઝૂકાવુ] (ચ) એકાએક આંખમા કાંઈ ઝપટાવુ તે, ઝોક [-વાગવી, -લાગવી=ઝૂકાવુ. -ઉતારવી=ઝૂક લાગી હોય તેની વેદના મટાડવા ફૂંક વગેરે મારવી] -કાવું અ૦ક્રિ૦['ઝોકવુ' પરથી]ઝૂક લાગવી -કાવવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)

ઝૂંટ સ્રી૦ ઝૂટવી લેવુ તે [-મારવી=ઝૂંટવુ] ૦(-ટા)વવું સ૦ક્રિ૦ 'ઝૂટવું'નું પ્રેરક ૦વું સ૦ક્રિ૦ ઝડપ મારી ખૂંચવી - પડાવી લેવું

–ટઝૂંટા, –ટાઝૂટ સ્ત્રી૦ સામસામે ઝૂટ ચલાવવી તે –ટાવું અ૦ક્રિ૦ 'ઝૂટવું'નુ કર્મણિ
ઝૂંપ(–પી) સ્ત્રી૦ ચિતા
ઝૂંપડી સ્ત્રી૦,–ડું ન૦ [દે. झुपडा] ઘાસ,સાંઠી, છાજ વગેરેથી બનાવેલુ છાપરુ – ઘર
ઝૂંપી સ્ત્રી૦ ચિતા, ઝૂપ
ઝૂક સ્ત્રી૦, ૦ણુ ન૦ ઝૂકવું–ઝોકા ખાવા તે
ઝૂકવુ અ૦ક્રિ૦ [જુઓ જૂકવું] (સુ.) ઝોકા ખાવા ઝૂકાવવુ (પ્રેરક)
ઝૂસરી સ્ત્રી૦ જુઓ ધૂસરી –રું ન૦ ધુરા,ધૂસરું
ઝેણ (ઝેણ,) સ્ત્રી૦ ['ઝીણુ' ઉપરથી] ઝીણ, ઝીણી રજોટી(જેમ કે પીંજાતા રૂની,તમાકુની) (૨) વરસાદની ફરફર, પાણીની છાટ (૩) [સર૦ ઝઝણી] ક્રોધની ધ્રુજારી – કમકમી
ઝેબઝેબાં, ઝેબેઝેબ અ૦ (૨) ન૦ બ૦ વ૦ પરસેવાના રેલા પર રેલા
ઝેર સ્ત્રી૦ [જુઓ ઘેર] ઊંચી જગા કે બેઠકની ધાર, ઘરની ઓટલી કે તેની ધાર (ચ) (૨) ન૦, સ્ત્રી૦ ઝાઝર
ઝેર (ઝે) ન૦ [फा जहर] વિષ (૨) ઈર્ષ્યા(૩)વેર [–આપવું, દેવું=ઝેર ખવડાવવુ –આવવું= ઈર્ષા થવી –ઉતારવું=ઝેરની અસરથી મુક્ત કરવુ –ઊતરવું=ઝેરની અસરથી મુક્ત થવું –કાઢવું=વેર વાળવુ; દાઝથી બદલો લેવો. –ખાવું=ઝેર વડે આપઘાત કરવો (૨) અદાવત રાખવી –ચડવું=ઝેરની અસર થવી (૨) વેર કે ઈર્ષાની લાગણી થવી –થવું=ઝેર જેવું થઈ પડવું (૨) વેર ઈર્ષા કે અણબનાવ થવો –વરસવું=વેરની લાગણી (આંખમાંથી) ઊભરાવી –વાવવું=કજિયાના બી વાવવા. –વાળવું=ઝેર ઉતારવુ (૨) વેર લેવુ, વાળવું.] ૦કચૂરો(–લો) પુ૦, ૦કચોલું, ૦કોચલુ ન૦ [फा कुचलह] એક કડવુ બી–ઔષધિ ૦કાજળી સ્ત્રી૦ પરસેવા વાટે બહાર આવતુ શરીરમાનુ વિષ (૨) મરણ વખતનો પરસેવો ૦મહોરો પુ૦ દંશના વિષને ચૂસી લે એવો સાપના તાળવામા થતો એક ચપટો પદાર્થ [સમૂહ (ચ)
ઝેરકો પુ૦ [જુઓ જેરો ૩, ઘેરકો] મોટો જથ્થો,
ઝેરણી સ્ત્રી૦ ['ઝેરવુ' ઉપરથી] દહી વલોવવાની નાની હાથ-રવાઈ [દહી વલોવવું
ઝેરવું સ૦ ક્રિ૦ [ઝરર રવ૦?] નાની રવાઈથી
ઝેરી, ૦લુ (ઝે) વિ૦ ['ઝેર' પરથી] ઝેર–વિષવાળુ (૨) અદેખુ, અંટસ રાખે એવુ ૦નાળિયેર ન૦ એક દરિયાઈ વનસ્પતિનુ ફળ (જેના કોટલાનું સાધુનુ કમંડળ બનાવાય છે) ૦માં(–માં)ખ સ્ત્રી૦ એક જાતની માખ
ઝેરુ (ઝે) ન૦[स क्षर्, प्रा झर् ઉપરથી] ઝાપટું
ઝોક પું૦, સ્ત્રી૦ ['ઝૂકવુ' ઉપરથી] વાક, વલણ, ઝકવાપણુ (૨) [જુઓ ઝૂક] આખમા કઈ ઝપટાવું તે, ઝૂક (૩) નુકસાન (૪) (ગ) સુરેખાનો ઢોળાવ–'ઇન્ક્લિનેશન'
ઝોક પુ૦, ૦ડું ન૦ [જુઓ ઝોક] ગોષ્ઠ, ગાય કે ઘેટાબકરાનો વાડો
ઝોકવુ સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઝોકવુ] એકદમ ફેંકવુ, નાખવુ (૨) અ૦ ક્રિ૦ ['ઝૂકવુ' ઉપરથી, સર૦ म झोकणे] વળવુ, ઝૂકવું (૩) ચાહોમ કરીને પડવુ (૪) ઊંઘમા ઝોકા ખાવા
ઝોકંડા પુ૦ બ૦ વ૦ ['ઝોકવુ' ઉપરથી] ખૂબ ઈચ્છીને તથા બીજી રીતે નિરંકુશ માણવુ તે
ઝોકાર વિ૦ (કા) ઝાકમઝોળ
ઝોકારવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ઝુકારવુ (૨) ઝુકાવવુ
ઝોકાવવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ઝુકાવવુ
ઝોકાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ઝોકવુ] એકદમ ફેંકાવુ (૨) ['ઝૂકવુ ઉપરથી] લટકવુ, ઝૂલવુ
ઝોકું ન૦ [ઝોકવુ' ઉપરથી] ઊંઘ કે ઘેનનું ડોલુ [–ખાવું, ઝોકાં ખાવાં=ઊંઘ કે ઘેનના ડોલા આવવા, ઝોકવુ]
ઝોકો પુ૦['ઝોકવુ' ઉપરથી] હેલો, હડસેલો(૨) આંખની ઝોક (૩) ત્રાજવા ખોટાં નમાવવાની યુક્તિ. [–ખવડાવવો=હડસેલો મારવો (૨) હડસેલો મારી તાજવા એકબાજુ ખોટા નમાવવા]
ઝોટ(–ટી,૦ડી) સ્ત્રી૦,૦ડું,–ટુ ન૦ [दे झोट्टी] જુવાન ભેંસ
ઝોટિંગ પુ૦ [दे, स जोटिंग ઉપરથી? સર૦ म, हिं] એક પ્રકારનુ (મુસલમાનનુ) ભૂત (૨)મેલુ કે રખડતુ દાંડ માણસ (૩) અરાજક

દશા. ૦પાદશાહી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] અંધા-ધૂંધીની રાજદશા

ઝોકું ન૦ જુઓ 'ઝોટ'મા

ઝોડ (ઝો) ન૦ [દે ઝોડ=જૂનુ ઝાડ. ભૂત ત્યા રહેતુ મનાય તે પરથી?] ઝૂડ, વળગણ ૦ઝપટ સ્ત્રી૦ ભૂતપિશાચાદિની અડફટ, વળગાડ

ઝોબા(-ભા)વું, ઝોબો(-ભો) પુ૦ જુઓ જોબાવુ, જોબો

ઝોયણો પુ૦ (ચ) જુઓ ઝોલણો

ઝોલ સ્ત્રી૦ ['ઝૂલવું' ઉપરથી] ઢીલાશને લીધે તારનુ વચ્ચેથી ઝૂલી જવુ તે

ઝોલ(ળ)ણી સ્ત્રી૦[જુઓ ઝોળી] ખાનાવાળી કોથળી, ખડિયો -ણો પુ૦ મોટી ઝોલણી

ઝોલવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ઝૂલવુ] ડોલવુ (૨) ઝોકા ખાવા

ઝોલુ [ઝો] ન૦ ઝુંડ, ટોળુ

ઝોલુ ન૦['ઝોલવુ' ઉપરથી]ઝોકુ, ડોલુ. -લો પુ૦ ઝૂલો, હિંડોળો (૨) હેલો, હીંચકાનો એક ઝોક (૩) ઝોલ [ઝોલા ખાવા=હીચવુ (૨) અનિશ્ચિત સ્થિતિમા આમથી તેમ ડગવુ -આથડવુ] [(સુ.) ઝોડ, વળગણ

ઝોળ (ઝો)સ્ત્રી૦[સ ज्वाला]ઝાળ,જ્વાલા(૨)ન૦

ઝોળણી સ્ત્રી૦, -ણો પુ૦ જુઓ 'ઝોલણી'મા

ઝોળવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ ઝોલવુ]ઝુલાવવુ,હાચોળવુ (૨) આમતેમ હલાવી રગડી નાખવુ-રોળવું

ઝોળાવો પુ૦['ઝોલવુ' ઉપરથી]ખાડાખૈયાવાળો જમીનનો ભાગ(૨)ઢોળાવ(૩) ઝૂલેલો-નીચો નમેલો ભાગ

ઝોળાશેક પુ૦ [ઝોળો+શેક] ઔષધિથી ભરેલી કોથળી વડે કરેલો શેક

ઝોળી સ્ત્રી૦ [દે झोलिआ]કપડાના ચાર છેડા પકડીને ઝૂલતુ પાત્રાકાર કરાય છે તે ઉદા૦ 'શાકની,સાબુની ઝોળી'(૨)ઝૂલતી ઝલાતી થેલી (૩) બાળકની ઝોઈ [-ફેરવવી = ભિક્ષા માગવી,દાન માગવુ -માંથી ઝડપાવું=છેક બાળપણમાથી સગાઈ થવી -લેવી=ભિખારી થવુ -ભરવી=માગનારને આપીને તેની ઝોળી ભરવી, માગણી પૂરી કરવી] ૦પોળી સ્ત્રી૦ બાળકને નામકરણવિધિ કરતા પારણામા ઘાલી હીંચોળવાની ક્રિયા -ળો પુ૦ ઝોલો, નમી પડવુ તે(૨)મોટી ઝોળી [પટકવુ

ઝોંકવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [हिं झोकना] ઝોકવુ,

ઝોંકો (૦) પુ૦ જુઓ ઝોકો

ઝોંટ (૦)સ્ત્રી૦ ઝૂટ, ઝડપ ૦વું સ૦ક્રિ૦ ઝૂટવુ, ખૂચવી લેવુ

ઝોંસવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [દે झोस=નાખવુ, ફેંકવુ]ગીસથી-અભાવથી આપવુ-નાખવુ કે મૂકવુ-પટકવુ (૨) ઠાસીને ખાવુ-ગળચવુ

ઝોંસો પુ૦ [જુઓ ઝોસવું, સર૦ જોસો] હડસેલો, ધક્કો

ઞ

ઞ ('ય' (૦) પેઠે બોલાય છે)પુ૦[સં] ચવર્ગનો અનુનાસિક એથી ગરૂ થતો એકે શબ્દ નથી ચચ્ચલ, જગ્જાળ જેવા શબ્દોમા સસ્કૃત ઢબે લખવામા આવી શકે પણ ગુજરાતીમા એમ કોઈ ભાગ્યે લખે છે, અનુસ્વાર જ મોટે ભાગે લખાય છે

ટ

ટ પુ૦ [સ] મૂર્ધસ્થાની પહેલો વ્યજન ૦કાર પુ૦ ટ અક્ષર કે ઉચ્ચાર ,૦કારાંત વિ૦ છેડે ટકારવાળુ ૦ટો પુ૦ જુઓ ટકાર

ટઈ પડવું અ૦ ક્રિ૦ ભરચ્છક ભરાઈ જવુ (ખસ, ફોલ્લા ઇ૦ થી)

ટક અ૦ [રવ૦, સર૦ हिं. म] ટકાવાથી થતો અવાજ, યા ખટ દઈને થતો અવાજ (જેમ કે, ઘડિયાળનો, કૅમેરાની કળનો) (૨) [લા] 'ફાવ્યો બન્યો!' એવો ભાવ બતાવતો ઉદ્ગાર (ફોટો પાડવા જેવુ મો થાય તે પરથી) [-પડવું, પડી જવું=બનવું]

ટકટક અ૦ [રવ૦, જુઓ ટક] સતત ટક ટક અવાજ થાય તેમ (જેમ કે ઘડિયાળનો) (૨) ટગર ટગર (જોવુ) (૩) સ્ત્રી૦ જુઓ ટકટકારો

ટકટકાટ(-રો) પું૦ ટકટક અવાજ(૨)કટાળો આવે તેવો નકામો લવારો
ટકટકિયુ વિ૦ ટકટક કર્યા કરતુ
ટકવું સ૦ ક્રિ૦ [સ तक्, સર૦ हिं टिकना, म टिकणें, टकणें] લાબા વખત સુધી ચાલવુ-નભવુ (૨) એક સ્થળે લાબો વખત થોભવું
ટકાઉ વિ૦ ટકે-રહે તેવું; મજબૂત. **-વ, -વો** પું૦ ટકાઉપણું, મજબૂતાઈ, ટકવું તે
ટકાર, -રાંત [સ] જુઓ 'ટ'મા
ટકાવારી સ્ત્રી૦ટકા પ્રમાણે ગણતરી,'પરસેન્ટેજ'; સોએ કેટલા તેનું પ્રમાણ. [**-કાઢવી**=ટકા ગણી કાઢવા]
ટકો પુ૦ [સ. त्रिक] ત્રણ પૈસા (૨) [सं टक] રૂપિયો, નાણું(૩)સેંકડાના પ્રમાણમા ગણતરી, 'પરસેન્ટેજ'(૪) [म टक्कल (ટક ટકોરો વાગે એવુ તે પરથી ?)] ટકો; સાવ બોડુ -કેશરહિત માથુ [**ટકા ઉઘરાવવા**=ભીખી ખાવું **ટકા કરવા**=રોકડે વેચી સિક્કાનાણું ભેગુ કરવુ **ટકા ચડવા**=વ્યાજ વધવુ **ટકા ચડાવવા**=વધારી વધારીને કહેવુ(૨)અસલ કિમત ઉપર દલાલી વગેરે ઉમેરી ભાવ વધારવો **ટકાની પીંજરી**=માલ વિનાનુ માણસ. **ટકાનું ત્રણ શેર**=તદ્દન સસ્તુ **ટકાનું માણસ**=હિસાબમા ન લેવા જેવુ-તુચ્છ માણસ **ટકો કરાવવો**=માથુ સાવ બોડુ કરાવવુ]
ટકોર સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं, म, स टकार પરથી ? કે દે. टक्कर પરથી ?]ટકોરવું-ટોકવુ તે,ધીમેથી ગોદાવવું તે (૨) સહેજ ઇશારો કે સૂચના (૩) વ્યંગ કે મરોડમા કહેવુ તે,મીઠી ટીકા,વક્રોક્તિ
ટકોરખાનું ન૦[સર૦ हि टकोर=નગારા પર ડાંડિયો મારવો તે કે તેનો અવાજ. જુઓ ટકોર] ચોઘડિયા કે તે વગાડનારને બેસવાની જગા. [**-બેસાડવુ**=ચોઘડિયા વગાડનારા રોકવા, ચોઘડિયા વગડાવવા.]
ટકોરવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ટકોરો] ટકોરો મારવો (૨)[જુઓ ટકોર]ટોકવુ, ગોદાવવુ, ટકોર કરવી
ટકોરો પુ૦ [દે. टक्कर, રવ૦] રણકે એમ વાગતો ઠોક (૨)ઠોકનો રણકો. [**-મારવો**=રણકે તેવો ઠોક મારવો **-મારી જોવો**=તપાસ માટે ઠોક મારી ખાતરી કરી લેવી. **-મારે એવું**=આરે તેવુ, ચઢિયાતુ.] **-રી** સ્ત્રી૦ નાનો ટકોરો (૨) નાની ઘડિયાળ (મોગરી વડે વગાડવાની)
ટક્કર સ્ત્રી૦ [દે] ઠોકર, પ્રહાર(૨)અથડામણ, સામનો [**-ખાવી**=અથડાવુ **-ચડવી**=માથું દુખી તમ્મર આવવી **-ઝીલવી**=હુમલા સામે ટકી રહેવુ **-મારવી**=ચઢિયાતુ હોવું **-લાગવી**=ઠોકર વાગવી. **-લેવી**=પાછા ન પડવુ; સામનો કરવો.]
ટક્કો પુ૦ જુઓ ટકો (૪)
ટગ ટગ અ૦ જુઓ ટગર ટગર
ટગમગ વિ૦ જુઓ ડગુમગુ, ટગુમગુ (૨)અ૦ ટગર ટગર
ટગરટ(-મ)ગર અ૦ [સ टगर ઉપરથી] એકી-નજરે, મીટ માંડીને
ટગલી સ્ત્રી૦ (કા) પાતળી ઊંચી ડાળી
ટગુમગુ વિ૦ જુઓ ડગુમગુ, ડોલતુ (૨)અ૦ ટગુમગુ હોય એમ
ટચ વિ૦ ઊંચી જાતનુ(૨) પુ૦ [ઇં] સોનાના કસનો આક (૩) અ૦ [રવ૦; સર૦ म] ટચાકાનો અવાજ (૪) જરી વારમા, ઝટ (**-લઈને, દઈને**)
ટચકડી સ્ત્રી૦ [રવ૦] ચપટી
ટચકાટવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ટચકો] ટચકે ટચકે કાપવુ, ટચકાવવુ
ટચકાર પુ૦+[રવ૦] હાકેડુનો ડચકારો
ટચકારી સ્ત્રી૦ [રવ૦] ટચકડી, ચપટી
ટચકાવવું સ૦ ક્રિ૦ ['ટચકો' ઉપરથી] ટચકો મારીને કાપવુ
ટચકિયુ ન૦ કમ્મરથી રહી જવુ તે
ટચકું ન૦ [જુઓ ટોચકુ] ટેરવુ (૨) [જુઓ ટાણુ ટચકુ] નાનો પ્રસગ
ટચકો પુ૦ [દે टच्चक, રવ૦] ઝટકો, ઘા (૨) તેનો અવાજ (**-મારવો, વાગવો, લાગવો**)
ટચ ટચ અ૦ [રવ૦] ટચકાનો રવ
ટચરું વિ૦ [જુઓ ઠચરુ] અતિ ઘરડું-બુઢ્ઢું (તુચ્છકારમાં)

કુંભારનુ ટપલુ (૩) [લા] મહેણું, આક્ષેપ (-ખાવો, પડવો, મારવો)

ટપવું સ૦ક્રિ૦ [હિ टपना] કૂદી જવુ(૨) [લા] વધવુ – ચડિયાતુ થવુ

ટપસ ટપસ અ૦ [રવ૦] જુઓ ટપૂસ ટપૂસ

પ(-પૂ)સિયાં ન૦ બ૦ વ૦ [ટપ (રવ૦)] ફાટયાતૂટયા-ઘસાઈ ગયેલા ખાસડા

ટપાટપ અ૦ [જુઓ ટપ] ઝટપટ (૨) સ્ત્રી૦, -પી સ્ત્રી૦ બોલાબોલી લડાલડી [-ઉપર આવી જવું = બોલાબોલી કે મારામારી કરવા સુધી જવુ]

ટપા(-પે)રવું સ૦ક્રિ૦ ['ટપ' (રવ૦)] મારવુ, ઠોકવું (૨) [લા] વારવાર કહેવુ. ટટોર કરવી

ટપાલ સ્ત્રી૦ ['ટપ્પો' ઉપરથી, સર૦ મ टपा (-प्पा)ल]ડાક,પોસ્ટ [-આવવી = કાગળપત્ર વહેચાવા -કાઢવી = રવાના કરવાના પત્રો ઇ૦ (પેટીમાથી) લઈ જવુ -નીકળવી = પત્રો ઇ૦ જવું – રવાના થવુ -નાંખવી = પત્રો ઇ૦ (ટપાલપેટીમા) નાખવુ, તેને સ્થાને પહોચાડવુ] ૦ઑફિસ સ્ત્રી૦ ડાકઘર, પોસ્ટ-ઑફિસ. ૦ખર્ચ ન૦ ટપાલનુ ખર્ચ. ૦વાળો પુ૦ ટપાલ વહેચનારો -લી પુ૦ ટપાલવાળો

ટપૂસ ટપૂસ અ૦ [રવ૦] ધીરે ધીરે, ઘસડાતુ ઘસડાતુ [-કરવું = ધીરે ધીરે કે ઘસડાતા ઘસડાતા કાઈ કરવુ (જેમ કે, ક્રિકેટમા રમનારો બહુ રન ન કરે ને રમ્યા કરે તે)]

ટપૂસિયાં ન૦ બ૦ વ૦ જુઓ ટપસિયા (૨) દક્ષિણી ઘાટની સપાટ (૩) અનાજ ઝાટકતા સૂપડાને મરાતો ઠોક [ઘસડાતુ જતુ

ટપૂસિયુ વિ૦ ટપૂસ ટપૂસ કરતુ (૨) ધીરે ધીરે

ટપેરવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ટપારવુ

ટપોટપ અ૦ [જુઓ ટપ] એક, પછી એક (૨) જલદીથી, તરત જ

ટપ્પાવાળો પુ૦ ટપ્પો ફેરવનારો-હાકનારો

ટપ્પો પુ૦[હિ, મ., का टप्पा]અમુક લબાઈનો આતરો (૨) મુસાફરી, મજલ, વિસામો (૩) ઘોડા કે બળદનુ વાહન (૪) [સર૦ ટાપશી, ટપ] ગપ્પું (ઉદા૦ ટોળટપ્પો) [-મારવો = ગપ ઠોકવી] (૫) [હિ., म टप्पा] સગીતનો એક પ્રકાર (બીજા બે તે ધ્રુપદ ને ખ્યાલ)

ટબ ન૦ [इं] ઘણુ પહોળું લાકડાનું અથવા પતરાનુ એક વાસણ

ટબકલુ ન૦ + ટપકુ (૨) વિ૦ જુઓ ટપકલુ

ટબકિયુ ન૦ જુઓ ટપકિયુ

ટબન ન૦ એક વનસ્પતિજન્ય પદાર્થ,ગટાપરચા

ટબાટોચ અ૦ ઠેઠ ટોચ સુધી,છલકાઈ જાય એમ

ટબારો પું૦ [સર૦ હિં टब्बर(પ જાબ) = કુટુબ] ઘરખર્ચ (૨) ઘરગથ્થુ સરસામાન (૩) અચો, ઘચૂમલો

ટબુકડિયું ન૦ ધીમા કાલવેલો જલેબી કે લાડુનો ભૂકો [સાવ નાનુ

ટબૂકડુ વિ૦ [स वट्टक + ડું વ્યત્યય થઈ ને]

ટબૂકલુ ન૦ ટાઢોડુ

ટબૂડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ટબૂકડુ]નાની લોટી, ડસલી

ટબો પુ૦ [सं टिप्पणी, प्रा टिप्पणय ઉપરથી?] પાનાના હાસિયામા લખેલી ટીકા – અર્થ (જૈન)

ટમકવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ ચમકવું,દમકવુ,ધમકવુ] (કા) ધીમો પ્રકાશ આપવો (૨) દૂરથી ઝીણો પ્રકાશ દેખાવો [પ્રકાશ

ટમકું ન૦ (કા) ટમકવુ તે,દૂરથી દેખાતો ઝીણો

ટમટમ સ્ત્રી૦, ન૦ [हिं] (ઉત્તર હિંદની) એક પ્રકારની ઘોડાગાડી [આતુર થઈ જવુ

ટમટમવું અ૦ક્રિ૦[રવ૦]પડુ પડુ થઈ રહેવુ(૨)

ટમટમાટ પુ૦ ટમટમવુ તે, ઉતાવળ

ટમલર ન૦ [इं टम्लर] એક જાતનુ (વિલાયતી ઘાટનુ) પ્યાલા જેવુ વાસણ

ટમેટુ ન૦,-ટો પુ૦ [इ] એક શાકફળ

ટર(-ળ)કવું અ૦ક્રિ૦ (૨) વિ૦, -વાવેડા પુ૦ બ૦ વ૦ જુઓ 'ટળકવુ'મા [પ્રેરક

ટરકાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ટડકાવવુ(૨)'ટરકવુ'નુ

ટરપરવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं तरफर] વસ્તુની લાલચથી ફાંફા મારતા ઊભા રહેવુ,આવાપાછા થયા કરવુ

ટરપરિયું ન૦ [જુઓ ટરપરવુ] તરફડિયુ (બહુધા બ૦ વ૦ મા) [બનતુ તેલ

ટર્પેન્ટાઇન ન૦ [इ.] અમુક ઝાડોના ગુંદરમાથી

ટલ્લો પું૦ [રવ૦, સર૦ हिं. टल्ला] ધક્કો, આઘાત(૨)ફેરો, આંટો; ધક્કો(૩)માથાનો ટકો

[ટલ્લા ખવરાવવા=ફેરા ખવરાવવા ટલ્લે ચડાવવું=વારવાર ધક્કા ખાયા કરવા પડે એમ કામને લટકતુ કે ધકેલ્યે રાખવુ,રખડાવવુ ટલ્લો મારવો=ધક્કો મારવો,આઘાત કરવો (૨) ટલ્લે ચડાવવુ]

ટવર્ગ પુ૦ [સ] ટ,ઠ,ડ ઢ,ણ એ પાચ વ્યજનો

ટ(ળ)વળવું અ૦ક્રિ૦ [દે टलवल]વલખા-તરફડિયા મારવા (૨) આતુરતાથી ઝંખવુ — ઝૂરવુ (૩) પીડાવુ

ટશ(-સ) સ્ત્રી૦ મીટ, અનિમેષ નજર (ઉદા૦ એકીટશે, ટશે ને ટશે)

ટશ(-સ)ર સ્ત્રી૦ [પ્રા टसर=એક પ્રકારનુ સૂતર] તસર,'આખમા દેખાતી ઝીણી લાલ રગ (૨) ટશિયો

ટશિયો પું૦ [જુઓ ટશર] ઉઝરડામા કે ચીરામાથી લોહી ઝમી આવવુ તે, તેની રેખા

ટસ સ્ત્રી૦ જુઓ ટશ. ૦ટસ અ૦ ટગર ટગર, ટસે ને ટસે

ટસટસ અ૦ [રવ૦, મર૦ हिं. टम] ફાટુ ફાટુ થઈ જાય તેમ ૦વું અ૦ક્રિ૦ તસતસવુ ફાટું ફાટુ થઈ રહેવુ -સાટ પુ૦ ટસટસવુ તે

ટસર સ્ત્રી૦ જુઓ ટશર(૨)[સર૦ हिं, મ, इं, સ त्रसर ?]એક જાતનુ રેશમ કે તેનુ કપડુ,તસર

ટમ જા સ્ત્રી૦[સ त्रि-संध्या] સધ્યાકાળ,સમીસાજ

ટહકારો પું૦ [સર૦ हिं. टहक, રવ૦] દુખને લીધે થતો ઉદ્ગાર

ટહ ટહ અ૦ [જુઓ ટશ] એકીનજરે. મીટ માડીને, ટશે ને ટશે

ટહુકો પુ૦ [દે. टउया] કોયલ કે મોરનો બોલવાનો અવાજ (૨) કોઈને બોલાવવા દીધેલો લાબો સાદ,ટૌકો (૩) ચાલતી વાતમા હાજિયો પૂરવો તે,હુકારો [-કરવો=કોયલ કે મોરે બોલવુ (૨) બોલાવવા માટે ઉદ્ગાર કરવો,બોલાવવુ,સાદ પાડવો -પૂરવો=હાજિયો ભણવો, હુકારો દેવો] -કવું અ૦ક્રિ૦ (મોર કે કોયલે) બોલવુ. -કાર પુ૦ (કોયલ કે મોરનો) ટહુકો

ટહેલ સ્ત્રી૦ [જુઓ ટહેલવુ] માગવા જતા જાચક રોજ સભળાવે છે તે ઉક્તિ — કહેણ (૨)[લા.] એકનુ એક વારવાર કહેવુ કે ધ્યા પર નાખવુ તે [-નાખવી=એકની એક વા વારવાર કહેતા કહેતા ફર્યા કરવું] ૦ટકોરે ૦ટપ્પો પુ૦ ટાપુ (૨) દેખરેખ. ૦ભટ(-ટ પુ૦ ટહેલ નાખનારો ભિક્ષુક બ્રાહ્મણ ૦ અ૦ ક્રિ૦ [हिं. टहलना, न ट(-टे)हलर्णे આટા મારવા, આમ તેમ કરવુ (૨) ગામમ ટહેલ નાખવી -લિયો વિ૦ પુ૦ (૨) પુ ટહેલ નાખનારો

ટળ વિ૦ ['ટળવુ' ઉપરથી] ટળનારુ, નાશવત

ટળકવુ અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ (દાઢનુ) 'સળકવુ' લલચાવુ (૨) વિ૦ લાલચુ -વાવેડા પું૦ બ૦ વ૦ લાલચુવેડા [પુ૦ ટળવળવુ તે

ટળવળવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ટવળવું ટળવળાટ

ટળવું અ૦ ક્રિ૦ [મર૦ हिं टलना દે टलिअ =ટળેલુ] દૂર થવુ, ખસવુ, હઠવુ (૨) આઘા જવુ, મગવુ (તુચ્છકારમા જેમ કે, ટળને અહીથી) (૩) મટવુ, સાજુ થવુ (જેમ કે,એનુ દુખ ટળ્યુ)

ટળિયેલ વિ૦ [જુઓ ટળવું] ચસકેલ, ચક્ર

ટંક પુ૦ [સ] છાપ મારેલો સિક્કો, ટકો (૨) પૈસાભાર, ટાક (૩) સ્ત્રી૦ નક્કી વેળા-વખત (જેમ કે ખાવાનો કે દોહવાનો). ૦શાળ સ્ત્રી૦ [+शाला] ચલણી સિક્કા પાડવાનુ કારખાનુ. ૦શાળી પુ૦ટકશાળનો ઉપરી,'ટકશાળવાળો

ટકણખાર પું૦[સં टकणक्षार]એક જાતનો ક્ષાર

ટંકશાળ,-ળી જુઓ 'ટક'મા

ટંકામણ ન૦, -ણી સ્ત્રી૦ ['ટાકવુ' ઉપરથી] ટાકવાનુ મહેનતાણુ

ટંકાર [સ],૦વ પુ૦ધનુષ્યની પણછનો અવાજ

ટંકારી વિ૦ [સ] ટકાર કરે એવુ

ટંકારો પુ૦['ટાકવુ' ઉપરથી, સર૦મ टकारी] ટાકનાર (જેમ કે ઘંટીનો) [નિ પ્રેરક

ટંકાવું અ૦ક્રિ૦,-વવું સ૦ક્રિ૦'ટાકવુ'નુ કર્મણિ

ટંકિકા સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं टकी, म टंकी(०का)] શ્રીરાગની એક રાગણી

ટંકો પું૦ [સં टक] ચલણી સિક્કો, નાણુ (૨) [સર૦ व. टाका] રૂપિયો

ટંકિત વિ૦ [સં] ટાકેલુ

ટંકે(-કો)ટંક અ૦ [જુઓ ટક] દરેક ટંકે(૨) બરાબર નિયત સમયે, યોગ્ય વખતે જ (૩) ટોચ સુધી, છલાછલ
-ટગ સ્ત્રી૦ [સં. टगा] ટાગો, પગ
ટંગડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ટગ] ટાગો, તગડી (૨) ટાગાથી મારેલી ઠોકર કે આટી (કુસ્તીમા) [-ઊંચી કરવી, કે રાખવી = હાર્યા છતા ન હાર્યાનો દમામ રાખવો.]
ટંગાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ટાગવુ] લટકાવવુ
ટંગાવું અ૦ ક્રિ૦ ['ટાગવુ'નુ કર્મણિ] ટિંગાવુ; લટકાવુ [કે, ટચ માલ એ ખાય)
ટંચ વિ૦ [સર૦ हिं =તૈયાર] ટચ, ઉત્તમ (જેમ
ટંટો પુ૦ [સર૦ हिं टटा] કજિયો, તકરાર -ટાખોર વિ૦ ટટો કરવાની આદતવાળુ ૦ફિસાદ પુ૦ [+अ. फसाद] ટટો-તકરાર
ટંડેલ પું૦ [સર૦ हिं. टड(-डै)ल] વહાણનો મુખ્ય ખલાસી-સુકાની (૨) [લા] ઊચો માણસ કે કાઈ વધારે ઊચુ લાગે તે (જેમ કે ઊંચી ટડેલ સ્ત્રી, ખુરશી ઇ૦)
-ટંપાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ટાપવું'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક
ટાઇપ પું૦ [इं] (છાપવાનુ) બીબુ. ૦રાઇટર નં૦ [इं] છાપ જેવા અક્ષરોમા લખવાનુ યત્ર
-ટાઇફૉઇડ પુ૦ [इं] એક જાતનો (આતરડાને કારણે થતો) મુદતિયો તાવ [શાળાનુ ઇ૦)
ટાઇમટેબલ ન૦ [इं] સમયપત્રક (રેલગાડીનુ,
ટાઈ સ્ત્રી૦ [इं] જુઓ નેકટાઈ (-બાંધવી)
ટાઉ ટાઉ અ૦ [રવ૦] (૨) ન૦ લવારો, બકવાદ (૨) કૂતરાનુ નિરર્થક ભસ ભસ કરવુ તે
ટાઉન-હૉલ પુ૦ [इं] ગામનો સાર્વજનિક હૉલ-સભા ઇ૦ માટેનુ મકાન
ટાકર સ્ત્રી૦ [દે टक्कर] હલકો આઘાત-ટકોરી (૨) વિ૦ [સર૦ દે ટેક્કર=પ્રદેશ, म. टक्कल] (ગ્રા.) સાફ ઉજ્જડ, વેરાન ૦ડી સ્ત્રી૦ ટાકર (૨) કઠણ-રણકી જમીન [પરચૂરણ
ટાચકટુચક વિ૦['ટચકો' ઉપરથી] છૂટું છવાયુ,
ટાચકાટુચકી સ્ત્રી૦ ['ટુચકો' ઉપરથી] મતગ-જ તરના ટુચકા કરવા તે [નારાની મડળી
ટાચકાટોળી સ્ત્રી૦[ટાચકો+ટોળી] તડાકા માર-
ટાચકો પું૦ [રવ૦] ટચાકો, સાધાનો કડાકો(૨) ઘોડિયે લટકાવાતુ ઝૂમખુ-રમકડું(૩) ખોટુ લાગવુ-રીસ ચડવી તે.[ટાચકા ફોડવા= સાધાના કડાકા ફોડવા (૨) નિંદા કરવી ટાચકો ચડવો=રીસ ચડવી, ખોટુ લાગવુ]
ટાટ ન૦ [સર૦ हिं, म ताट, બગાળી પાટ= શણ] શણની દોરીઓના વણાટનુ જાડુ કપડું
ટાટ પું૦ [સર૦ म ताट; कानडी तट्टे] મોટી તાસકના ઘાટની છજરી થાળી (૨) અ૦ સાવ, તદ્દન ઉદા૦ 'લૂખોટાટ', 'નાગુટાટ' (૩) વિ૦ [इं. टाइट?] સજ્જડ, કડક, સક્કસ (૪) મસ્ત, ચકચૂર ૦પટી(-ટ્ટી) સ્ત્રી૦ ટાટ (કપડુ)
ટાટલુ ન૦ [જુઓ ટાટ]વાસણ, ઠામ [-કરવું =એઠા વાસણ માજવા]
ટાટવું ન૦ [સર૦ टट्टू] ટટ્ટુ, હલકી જાતનુ ઘોડુ
ટાટિયુ ન૦ ['ટાટ' ઉપરથી]ટાટનો કકડો(કપડું)
ટાટિયાં ન૦બ૦વ૦ [જુઓ ટાટું] ગાડાના પાજરા (૨) કામઠાંના બારણા
ટાટું ન૦ [જુઓ ટટ્ટી] કામઠાની ચીપોની ગૂથેલી સાદડી, ભીત કે ઝાપો (૨) ટાટાનુ બનાવેલું ઝૂંપડુ (૩) જુઓ ટાટવુ(૪) [ટાટ= અફીણ ઇ૦ના નશામા ચકચૂર ઉપરથી]રજપૂત કે ગરાશિયો(તુચ્છકારમા) ઉદા૦ "ભાટા, ટાટા, ને બામણા, વહેચણ થોડી ને વઢવા ઘણા".
ટાઢ સ્ત્રી૦ [જુઓ ટાઢુ] ઠડી [-ચડવી=ઠડી લાગવી,ટાઢે ધ્રૂજવું(૨)તાવની કણકણી આવવી (૩) [લા] (અમુક કામ કરવાનુ આવે ત્યારે) અણગમો થવો -પડવી=ઠડી પડવી -ફેરા મારે છે=ઠડીનુ કશુ ચાલતુ નથી -લાગવી, -વાવી=ઠડી લાગવી, ટાઢથી ધ્રૂજવુ]૦ક સ્ત્રી૦ ઠડક (૨) [લા] નિરાત [-વળવી,-થવી= બળતરા શમવી, શાતિ થવી]૦કિયું ન૦ ઠડક માટે વપરાતુ ભીનુ કપડુ કે પીણુ (૨) પાણી ઠડુ થાય તેવુ વાસણ ૦તડકો=સુખદુઃખ, તડકો છાયડો -ઢિયો(૦તાવ) પુ૦ ટાઢ વાઈને આવતો તાવ -ઢી સ્ત્રી૦ મડદાની રાખ, વાની [-વાળવી=ચિતાની રાખને પાણી છાટી,વાળી કરીને પાણીમા પધરાવવી]
ટાઢાશ સ્ત્રી૦ [જુઓ ટાઢુ] ટાઢાપણું

ટાઢી શિયળ, ટાઢી શીળી સ્રી૦ શ્રાવણ સુદ કે વદ સાતમનો દિવસ, શીતળાસાતમ

ટાઢું વિ૦ [પ્રા. ठड्ढ (સ્તબ્ધ)=કુંઠિત,જડ-સડ ઉપરથી] શીતળ, ઠંડુ (૨) વાસી (૩) [લા] ધીમુ, મંદ (જેમ કે કામમા) (૪) ઝટ ઉશ્કેરાય નહિ એવુ, શાંત સ્વભાવનુ [**ટાઢા પહોરનું** વિ૦ નવરાશના વખતનુ, ગપ જેવુ (-ની સ્રી૦ ગપ) **ટાઢા(-હે) પાણીએ ખસ જવી**=વગર મહેનતે પીડા ટળવી **ટાઢા સમ**=બહારથી ઉગ્ર ન લાગતા પણ અસરે ઉગ્ર લાગે તેવા સમ (દેવમૂર્તિ આગળના ફૂલ લઈને કે મૂર્તિને પગે હાથ અડકાડીને લીધેલા સમ) **ટાઢાંઊના** ન૦બ૦વ૦ =ઘરવટના ખાનપાન (૨) [લા] સંસારના સુખદુઃખ **ટાઢાં ગાળવાં, ઢાળવાં**=જુઓ ટાઢો ઢાળવો (૨) આળસ કરવી **ટાઢાં પાટિયાં કરવાં**=ખાઈ પીને નિરાત કરવી **ટાઢી રસોઈ**=[લા] બાપદાદાથી ઊતરી આવેલી મિલકત **ટાઢું કરવું**=ઠંડુ પાડવુ (૨) શાંત કરવુ **-ગાર, ઘોર**=ઘણુ જ ઠંડુ **-ઠમ કરવું**=પચાવી પાડી ઠેકાણે કરવુ **-ટપ**=તદ્દન શાંત કે ઠંડુ **-થવું**=ઠંડુ થવુ (૨) શાંત થવુ **-નાખવું**=મુલતવી રાખવુ, વિલંબ કરવો **-પડવું**=શાંત થવુ **-પડી જવું**=તેજી ઓસરી જવી(૨)શરીરની ગરમી એકદમ ઘટી જવી (મરવાની ઘડીની જેમ) **-પાડવું**=શાંત પાડવુ,શમાવવુ(૨) (આગને) બુઝાવવુ **-પથરા જેવું**=ઘણુ ઠંડા સ્વભાવનુ **-પાડી પલાળવું**=શાંત કરી, સમજાવવુ **-પાણી રેડવું**=આશા કે ઉત્સાહ ઠંડા પડી જાય એમ કરવુ, ના પાડવી **-પેટ**=નિરાંત, નિશ્ચિંતતા **-બોળ**=ઘણુ ઠંડુ **-લોહી**= નિશ્ચિંતતા, શાંતિ **ટાઢો માર**=બહારથી અસર દેખાય નહી પણ અંદરથી સાલે એવો મૂઢ કસ્ચર માર **ટાઢો ડામ**=મહેણુ **ટાઢો ઢાળવો**=આરામ-વિસામો લેવો] **-હુ પથરો** વિ૦ કામમા અત્યંત ઢીલ કરનારુ **-હું શીળુ** વિ૦ ટાઢુ અને વાસી **-હુ હિમ** વિ૦ હિમ જેવુ ટાઢુ, ઘણું ઠંડુ

ટાઢો પુ૦ [ટાઢુ ઉપરથી] ટાઢો ડામ, અંદરથી બાળી મૂકે એવું મર્મવચન

ટાઢોડિયું ન૦ ['ટાઢુ' ઉપરથી] જુઓ ટાઢકિયુ (૨) જુઓ ટાઢોડું

ટાઢોડું ન૦ ['ટાઢુ' ઉપરથી] ચાલુ વરસાદને લીધે હવામા થયેલી શરદી

ટાઢોડો પું૦ જુઓ ટાઢો. [**ટાઢોડા દેવા**= મહેણા મારવા]

ટાણું ન૦ [સર૦ મ टाणॅ, સર૦ ટાકણું (ટંક)] સારોનરસો પ્રસંગ-અવસર(૨)સંધિ, લાગ [**-આવવું**=અવસર આવવો **-માંડવુ**= મંગળ પ્રસંગ ઊજવવો] **૦ટચકું** ન૦ [સં ट ઉપરથી ? સર૦ ટચૂકડુ] વારતહેવારનો પ્રસંગ-અવસર

ટાપટીપ સ્રી૦[સર૦ म]વ્યવસ્થા, સુઘડતા(૨) મરામત (૩) ઉપરનો ભભકો-શણગાર, ચાપચીપ **-પિયું** વિ૦ ટાપટીપ-શણગાર કર્યા કરવાની ટેવવાળુ

ટાપલી સ્રી૦ [રવ૦, સર૦ म. टापरी] ટપલી

ટાપશી(-સી) સ્રી૦ ['ટપ' (રવ૦)] ચાલતી વાતમા પુરાતો હાંજિયો (**-પૂરવી**)

ટાપી સ્રી૦ [રવ૦] ટપલી (૨) છો બેસાડવા ટીપવાનુ ઓજાર

ટાપુ પુ૦ [સર૦ हिं, म टापू] બેટ, દ્વીપ

ટાપુવો, ટાપો પુ૦ ['ટપ' (રવ૦)] રોટલો [**ટાપુવો ટીપવો**=રોટલો ઘડવો **ટાપા ટીપવા**=રોટલા ઘડવા]

ટાબડો પુ૦['ટપ' ઉપરથી]બહુ વાચાળ માણસ

ટાબોટો પુ૦ ['ટપ' રવ૦] હથેળી પર હથેળી અફાળી કરેલો અવાજ, તાબોટો [**ટાબોટા કૂટવા, પાડવા** = પહોળે પંજે તાળીઓ પાડવી (હીજડાઓ કરે છે તેમ) (૨) [લા] નામર્દ-કાયર બનવુ]

ટાભાટેભા પુ૦બ૦વ૦ [જુઓ ટેભો] થાગડ-થીગડ (૨) જખમના ટાંકા **-ભી** સ્રી૦ ટાભાટેભા કરવા તે

ટાયડી સ્રી૦ [જુઓ ટારડી] નાની ઘોડી **-ડું** ન૦ નાનુ ઘોડુ **-ડો** પુ૦ નાનો ઘોડો

ટાયર ન૦ [इं] સાઇકલ, મોટર વગેરે વાહનને

હોતી રખરની વાટ

ટાયલું (ટાં) ન૦[સર૦ ડાઘલુ] વગર જરૂરની દોઢડહાપણની અથવા આપવડાઈની વાત કે વચન (–કરવું)

ટારડી સ્ત્રી૦ [દે ટાર=ટટ્ટુ, હલકી જાતનુ ઘોડુ] (કા) નાની–માલ વગરની ઘોડી

ટાલ સ્ત્રી૦ વાળ જતા રહ્યા હોય એવો માથાનો ભાગ, તાલ [–પડવી=માથાના વાળ જતા રહી, માથુ સાફ ટાલકી જેવુ થવું]

ટાલકી સ્ત્રી૦ જુઓ તાલકી, તાળવુ ,–કુ ન૦ જુઓ તાલકુ [જુઓ ટાળવુ

ટાલવુ સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ हि टालना] + (પ)

ટાલી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं, म] અર્ધો રૂપિયો (વેપારીઓનો સ કેત) (૨) [જુઓ તાલુ] ચ દરવામા સાંધેલા જુદા જુદા ર ગના કકડા (૩)['ટાલ' કે ટાળવુ'] દાભડા વગેરેની જડ બાઝવાથી ખેડવામાં ન આવતો ખેતરનો ભાગ

ટાલુ ન૦ જુઓ ટાલ

ટાવર ન૦ [इं] ઊંચા મિનારા જેવુ (બહુધા વહિયાળવાળુ) એક બાધકામ

ટાળ સ્ત્રી૦ ['ટાળવુ' ઉપરથી] નિવારણ કરવું –ટાળવુ તે ૦ક વિ૦ ટાળનારુ ૦ણુ, ૦ણુટોળણુ ન૦(ચળામણ, ઝટકામણ જેવો) ટાળી મૂકેલો નકામો ભાગ

ટાળવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ટળવુ] દૂર કરવુ; નિવારવુ (૨) સારુ કાઢી લઈ ખરાબ છોડવુ

ટાળી અ૦ ['ટાળવુ' ઉપરથી] વિના, સિવાય

ટાળો પું૦ ['ટાળવુ' ઉપરથી] વાયદા કર્યા કરવા તે (૨) જુદાઈ–અ તર ગણવુ કે રાખવું તે (૩) ભેદ, ખેલ, ચમત્કાર (૪) [स ताल] સ ંજોગ, તાકડો, તાળો [**ટાળા દેવા**=વાયદે ચડાવવુ **ટાળો મળવો**=જોગ આવવો, તાકડો બેસવો (૨) હિસાબ ખરો હોવો]

ટાંક (૦) પુ૦ [स टंक] ગેરનો ૭૨મો ભાગ(૨) મોતી તોળવાનુ એક વજન–તોલ(૩)['ટાંકવુ' –ટાંકી (નોંધી)રાખવુ ઉપરથી] લખત, લખાણ (૪) સ્ત્રી૦ ['ટાંકવુ'–(ઘડવુ) ઉપરથી] ઘડેલી કલમની અણી (૫) અણિયુ, 'નિબ' (૬) [स टंक ઉપરથી] ટ ક, વેળા

ટાંકટ(–ર) (૦) વિ૦ [स. टाकर] લુચ્ચુ, લફ ગુ, રડીઆજ

ટાંકણી (૦) સ્ત્રી૦ ['ટાકવુ' ઉપરથી] કાગળ ઇત્યાદિમા ખોસવાની માથાદાર ઝીણી સળી(૨) સુતારનુ એક ઓજાર(૩) [જુઓ ટાકણી] વાર-વાર ટાકવું તે [**–ખોસવી. મારવી**=ટાકણી ખોસીને (કાગળને બીજા કાગળ સાથે) જોડવું]

ટાંકણું (૦) ન૦[स टंक् ઉપરથી] ટાકવાનુ ઓજાર (૨) જોગ, પ્રસ ગ (૩) રૂડો અવસર, ટાણુ

ટાંકલી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ટાકી] નાનુ ટાકુ (૨) ['ટાકવુ' ઉપરથી] ખોસવાની ટાકણી (૩) [જુઓ 'ટાક' અર્થ ૧] પણી

ટાંકવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [स टंक्] ખણવું, કોતરવુ (૨) ટાકા ભરવા, સાંવવુ (૩) સાથે જોડવુ(૪) ઉતારો કરવો, અવતરણ આપવું

ટાંકાબારી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ટાકુ] કફોડી દશામાથી છટકવાની–નીકળી જવાની બારી

ટાંકી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ટાકુ] [दे टंक=ખોદેલુ જલાશય, સર૦ हि , म]પાણી ભરવાનો છોબ ધ કે લોખંડનો કોઠો (૨) નાનુ ટાંકુ (પાણીનુ)(૩) [स टङ्क=ચીરો, કાટ] ચાદીનો રોગ (૪) ['ટાકવુ' ઉપરથી] ટાકવાની–કોતરવાની ક્રિયા (૫) [લા] ફાયદો–અસર (દવાની). [**–લાગવી** (દવાની)=અસર થવી]

ટાંકુ (૦) ન૦ [જુઓ ટાકી] વરસાદનુ પાણી ભરી મૂકવાને જમીનની અ દર બનાવેલો છોબ વ કોઠો(૨)[જમવા માટે] પાણીથી ઠારેલુ ઘી (૩) [જુઓ તાકુ] મોટો ગોખલો

ટાંકો (૦) પુ૦ [સર૦ हि . म टाका, જુઓ ટાંકવુ] બખિયો સીવણ [**–દેવો, ભરવો, મારવો**=સીવવુ]

ટાંગ (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ટાગો] પગ [**–મારવી**= કુસ્તીમા ટાંગ ભેરવીને પાડી નાખવાનો–ટગડી દાવ અજમાવવો] ૦તોલ સ્ત્રી૦ બેઠકની કસરતનો એક પ્રકાર

ટાંગણ (૦) ન૦ [સર૦ हिं. टागन] ટટ્ટુ, નાનુ ઘોડું (૨) ઘણુ ઠીંગણુ માણસ

ટાંગવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [स टंक्, हि. टागना; म टागणें] લટકાવવુ, ટગાડવુ

ટાંગો (૦) પુ૦ [સં. टंगा] ટાગ, ટાટિયો (૨) [સર૦ हिं , म टागा] ઘોડાગાડી; ટપ્પાગાડી. [**ટાંગા તોડવા**=નકામી રખડપટ્ટી–પગને ચાલવાની પીડા–ઉઠાવવી **ટાંગો કરવો**= ગાડી ભારે કરવી.] **–ગાટોળી** સ્ત્રી૦ [ટાગો+તોળવું] ટાટિયો અને હાથ ઝાલી લબડતુ ઉપાડવું તે. **–ગાતોડ** સ્ત્રી૦ [ટાંગો+ તોડવુ] રખડપટ્ટી

ટાંચ (૦) સ્ત્રી૦ [સ टंक्, સર૦ મ] જપ્તી (૨) [જુઓ ટાચવુ]કલમની અણીનો ત્રાસો કાપ(૩) ટચકો (૪) ઘટ, ખોટ [**–આવવી, –લાવવી, –બેસાડવી**=જપ્તી કરનારે આવવુ કે તેને આણવો **–ઊઠી જવી**=જપ્તી દૂર થવી, જપ્તીમાથી મુક્ત થવું. **–પડવી**=ઘટ પડવી] **૦ણ** ન૦ [સર૦ म] ટૂકી નોધ **૦ણી** સ્ત્રી૦ [સર૦ म] ટાચણ (૨) ટાકણી. **૦મ** સ્ત્રી૦ ઘટ, ઓછપ **૦વું** સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ ટાકવુ, म टाचणें=ટાકવુ (૨) ટાચ પડવી] ટાકા મારવા (૨) ખોસવુ, ઘોચવુ (૩) કલમની અણી કાપવી (૪) કરકસર કરવી, ખર્ચ કમી કરવુ **–ચુ** વિ૦ ઊણું, ઓછું, ખૂટતુ (૨)ન૦ ઊણપ, ઘટ. [**–પડવું**=ઓછુ પડવુ]

ટાંટિયો (૦) પુ૦ પગ (તુચ્છકારમા) [**ટાંટિયા આવવા**=ચાલતા આવડવુ (૨) જાત ઉપર ઊભા રહેવાની કે બીજાનો સામનો કરવાની શક્તિ આવવી **ટાંટિયા કહ્યુ કરતા નથી**= થાકથી પગ ચાલતા નથી **ટાંટિયા કાપવા**= મૂળ કાપવા, આધાર ઉડાવી દેવો **ટાંટિયા ગળે આવવા**=અતિ મુશ્કેલી પડવી **ટાંટિયા જોરમાં હોવા**=ઉમંગ ને ઉત્સાહ હોવો **ટાંટિયા તૂટવા, ફાટવા**=પગમાં કળતર થવુ **ટાંટિયાતોડ**=ખૂબ ચાલવુ પડવુ (૨)ફોગટ ધક્કાફેરા **ટાંટિયા તોડવા**=ફોગટ ફેરા ખાવા **ટાંટિયા નરમ થઈ જવા**=થાકી જવુ (૨) નિરુત્સાહ થવુ (૩) પૈસા ખોવા, નુકસાની આવવી **ટાંટિયાનાં તોરણ કરવાં**= અતિશય રખડપટ્ટી કરવી **ટાંટિયાનું આખું**= કામચોર. **ટાંટિયાનું ભાગેલું**=અતિ શ્રમ ન કરી શકે તેવું **ટાંટિયા પહોળા થઈ જવા**= અતિ ખર્ચ કે કામના ભારથી ભાગી પડવું. **ટાંટિયા ભાગવા**=પગે નબળાઈ આવવી (૨) હિમત હારી જવી(૩)(સામાના) મૂળમા ઘા કરવો **ટાંટિયા મળવા**=હિસાબના પાસા સરખા થવા **ટાંટિયામાં ગજ ઘાલ્યા હોવા, ગજવેલ ઘાલી હોવી**=ગમે તેટલુ ચાલવા છતા થાકે નહીં એવુ હોવું **ટાંટિયા મેળવવા**=હિસાબના બે પાસા સરખા કરવા **ટાંટિયા રહી જવા**=પગે વા આવી પગ અકડાઈ જવા (૨) ખૂબ ચાલવાથી પગ અકડાઈ જવા **ટાંટિયા રંગવા**=ટાટિયામાં માર મારવો (૨) ખૂબ માર મારવો **ટાંટિયા સામાના ગળામાં નાંખવા, ભેરવવા** = સામાને ભિડામણમા – મુશ્કેલીમા મૂકવો. **ટાંટિયો કાઢવો**=અવરજવર બધ કરવો **–ટકવો**=(એક જગ્યાએ) સ્થિર થવુ **–વાળવો**=થાક ખાવો, વિસામો લેવો, જ પવુ]

ટાંઠ (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं.] ટાઢુ; ધાહુ

ટાંઠર (૦) સ્ત્રી૦ તકરાર, કજિયો (૨) ફ્રુત્તરી, કપ [**–આવવી**=ફ્રુત્તરી ચઢવી]

ટાંડી (૦) સ્ત્રી૦ (ક.) દીવાસળી

ટાંડું (૦) ન૦ [સર૦ हि टाडा]પોઠ,વણજાર (૨) ટોળુ, ધાડ (૩) [स तुड સર૦ ટોડો] ટોચ, શિખર

ટાંડેમાંડે (૦) અ૦ લગોલગ, છેડે (?)

ટાંડો (૦) પુ૦ દેવતા, અગ્નિ (ક) (૨) [જુઓ ઢાંઢો] બળદ (૩) (સુ) જુઓ ટાડુ ૧, ૨

ટાંપ (૦) સ્ત્રી૦, ન૦ [સર૦ म , दे टिप्पी] વાક્યમા આવતુ વિરામચિહ્ન(૨)પૂર્ણ વિરામ;

ટાંપણી (૦) સ્ત્રી૦ ટાપી રહેવુ તે **–વું** સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं. टापना, स तप् ઉપરથી ?]તાકી– તલપી રહેવુ [ઘાટ વિનાનુ થઈ ગયેલુ

ટાંપાટરડું (૦) વિ૦ [ટાપું+ટેડું]સડુ,વળીને

ટાંપું ન૦ [સર૦ ટપ્પો, हिं. टापा] મળવા જવુ તે (૨) ફેરો, આટો **૦ટૈયું** ન૦ ફેરો–આટો ખાવાનુ કામ

ટાંભરવાણું વિ૦ (કા) સહેજ ભીનાશવાળુ

ટિકટિકી ન૦ એક પક્ષી [કર્મણિ ને પ્રેરક

ટિકાણું અ૦ ક્રિ૦, **–વવું** સ૦ ક્રિ૦ 'ટીકવુ'નુ

ટિકા(-લા)યત વિ૦ [જુઓ ટિક્કો, સર૦ મ. ટિકાઈત] પાટવી, વડુ (૨) પું૦ પાટવી કુંવર
ટિકિટ સ્ત્રી૦ [ઇં] પ્રવેશવા, જવા તથા મોકલવા-કરવાના પરવાનાનો કાગળ કે પૂઠાનો કકડો. **(-કઢાવવી, કરાવવી, કાઢવી, લેવી). [-પડવી, બેસવી** = ટિકિટ ખરીદવાની જરૂર હોવી. **-મારવી** = ટિકિટ ચોટાડવી **-લાગવી** = ટિકિટ પડવી (૨) લોટરીમા ટિકિટ ઊપડવી, ઇનામ મળવું (૩) [લા] નસીબ જોગે લાભ થઈ જવો, ટિક્કી લાગવી]૦**માસ્તર** પું૦ ટિકિટ આપનાર કામદાર. ૦**કલેક્ટર** પું૦ ટિકિટ લેનાર કે તપાસનાર કામદાર
ટિક્કડ પું૦ [જુઓ ટિક્કો, સર૦ हिं] तिक्कड, જાડો રોટલો [**-ઠોકવા** = રોટલા ઘડવા (૨) રોટલા જમી જવા. **-ચડાવવા** = રોટલા ખાવા]
ટિક્કી સ્ત્રી૦ [સર૦ ટિક્કો, म टिकी] સફળતા (૨) લાગવગ, સિફારસ (૩) ટીપકી-ટીલડી [**-લાગવી** = સફળ થવુ.]
ટિક્કો પું૦ [દે टिक्क] ચાલ્લો, મોટુ ટીલુ (૨) [લા] ઠામ, ઠિંગો. [**-કરવો** = ઠામ દેવો (૨) ઠિંગો બતાવવો, ના કહેવા અંગૂઠાની એક સૂચક મુદ્રા કરવી, ના પાડવી]
ટિચકારી સ્ત્રી૦ [રવ૦, સર૦ ડચકારી]મશ્કરી, મજાક, તોફાન **-રો** પું૦ ['ટીચવુ' ઉપરથી] ટીચવાનો અવાજ (૨) [જુઓ ટિચકારી] મસ્તી; તોફાન
ટિચાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ટીચવુ'નુ પ્રેરક
ટિચાવું અ૦ક્રિ૦ અકળાવુ, કુટાવુ(૨)નકામા ફેરા ખાવા (૩) 'ટીચવુ'નુ કર્મણિ [ટિટોડી
ટિટિ(-ટ્ટિ)ભ પું૦ [सं] ટિટોડો **-ભી** સ્ત્રી૦
ટિટિયાણ ન૦, **-રો** પું૦ [સર૦ दे टिट्टियाव, हिं टिटिहा+रोर, રવ૦]કકલાણ,કકળાટ,કકાસ
ટિટોડી સ્ત્રી૦ [स टिट्टिभी, સર૦ म टिटवी] એક પક્ષી **-ડો** પું૦ ટિટોડીનો નર
ટિટોલી સ્ત્રી૦ સૂકા તુવેરના દાણાનુ ખૂબ પાણી-વાળું કરાતુ શાક (સુ)
ટિટ્ટિભ પું૦,**-ભી** સ્ત્રી૦ [स.]જુઓ 'ટિટિભ'મા
ટિણુટિણી સ્ત્રી૦ [રવ૦] એક પક્ષીનો ધીમો અવાજ

ટિન ન૦ [ઇં] એક ધાતુ-કલાઈ (૨) ટિનના પતરાનુ વાસણ ૦**પાટ** [ઇં પૉટ] ન૦ ડબલુ (૨)[લા.]તેના જેવુ તુચ્છ માણસ [**-આપવું** = રજા-રુખસત આપવી] ૦**પાટિયું** વિ૦ ટિનપાટ જેવુ, તુચ્છ, પામર. નકામુ
ટિપણિયો પું૦ ['ટીપણુ' ઉપરથી]ટીપણુ જોઈ ભવિષ્ય ભાખી ખાનારો
ટિપાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ ત્રિપાઈ
ટિપાવું અ૦ ક્રિ૦, **-વવું** સ૦ ક્રિ૦ 'ટીપવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક
ટિપ્પણ ન૦,**-ણી(-ની)** સ્ત્રી૦[स] સમજૂતી માટે લખેલી નાની ટીકા(૨) ટાચણ, ટૂંક નોંધ
ટિપ્પણી(-ની) સ્ત્રી૦[સર૦ स तिप्, म टिपणें = ટીપે ટીપે પડવુ] પાણીની તાણ પડવી તે(૨) ['ટીપવુ' ઉપરથી] સારી પેઠે ટીપવુ-ટીપી બેસાડવુ તે (૩) [स] જુઓ ટિપ્પણ
ટિપ્પો પું૦ ['ટીપવુ' ઉપરથી, સર૦ म टिपणें] લખોટી કે ભમરડા વડે રમતમા બીજી લખોટી કે ભમરડાને મારવો તે(૨) ટપલો (૩) મહેણુ **(-મારવો)**
ટિફિનબોક્સ સ્ત્રી૦ [ઇં] ખાવાનુ લાવવા લઈ જવામા ફાવે તેવું એક પાત્ર [ટિકાયત
ટિલાયત વિ૦(૨)પું૦ ['ટીલુ' ઉપરથી] જુઓ
ટિલોર ન૦ એક પક્ષી
ટિળક પું૦ [म] (स) લોકમાન્ય તિલક
ટિંગળાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ટિંગાવુ
ટિંગાટોળી સ્ત્રી૦ જુઓ ટાંગાટોળી
ટિંગાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦ 'ટિંગાવુ'નુ પ્રેરક
ટિંગાવું અ૦ક્રિ૦[જુઓ ટંગાવુ] ટંગાવુ, લટકાવુ
ટિંબ પું૦ [ટિંબો કે स डिंब = ઇંડું પરથી ?] અનુસ્વાર(૨)ટપકા જેવુ-પૂર્ણ વિરામનુ ચિહ્ન
ટિંબરુ ન૦, **-રવો** પું૦ [દે टिंबरु(०अ)] એક ઝાડ **-રવું** ન૦ તેનુ ફળ
ટિંબો પું૦ [જુઓ ટીંબો] ટેકરો
ટીકડી સ્ત્રી૦ [સર૦ ટીકી] નાની ચપટી ચકતી
ટીકવું સ૦ક્રિ૦ [स टीक्] તાકી તાકીને જોવુ (૨) ટીકા કરવી
ટીકા સ્ત્રી૦[स]સમજૂતી આપવા કરેલુ વિવરણ (૨)ગુણદોષની સમાલોચના(૩)નિંદા,વગોવણી

૦કાર પું૦ ટીકા કરનાર, વિવેચક ૦ખોર વિ૦ ટીકા–નિંદા કરવાની આદતવાળું
ટીકી સ્ત્રી૦ [ह्रि टिक्कि] સોનેરી કે રૂપેરી ટપકી (૨)ઝીણો ચાલ્લો,ટીલડી(૩) નજર [–કરવી = ઝીણો ચાલ્લો કરવો –ચોડવી = ટીલડી ચોટાડવી –મારવી=આખમીચામણી કરવી]
ટીકો પું૦ જુઓ ટિક્કો (–કરવો)
ટીખળ ન૦ [સર૦ म टिक्कल, टिंगल] આનંદ ખાતર કરેલી મશ્કરી–મજાક–તોફાન
ટીખળી વિ૦ ટીખળ કરે એવું, મશ્કરું
ટીચકું વિ૦ [સર૦ म टिचका, सं तुच्छक ?] ઠીંગણું (૨) ન૦ [જુઓ ટોચકું] નાકનું ટેરવું
ટીચવું સ૦ક્રિ૦ [ટચ(રવ૦), म टिचणें] ઠોકવું, ટીપવું, છૂંદવું
ટીચો પું૦ ['ટીચવું' ઉપરથી] ગોબો
ટીટું વિ૦ [સર૦ ટાટું, ટટ્ટુ]-જિદ્દી
ટીપ સ્ત્રી૦[सं टिप्पण]યાદી,નોંધ(૨)ઉઘરાણીનો કાગળ,લખણી(૩)['ટીપવું' પરથી]કેદની સજા (૪)પાણીની તંગી, ટિપ્પણી (૫)[?] ઘણો જ ઊંચો સૂર (ગાવામાં) (૬) ['ટીપવું' ઉપરથી] થાબડી, ટીપણી [–કરવી=યાદી કરવી (૨)લખણી કરવી –દેવી=સાંધાઓમાં ચૂનો પૂરી(ભીંત વગેરે)મજબૂત કરવું –ફેરવવી= ફાળો ઉઘરાવવો, લખણી કરવી –ભરવી= જુઓ ટીપ દેવી(૨)ફાળો કરવો –મારવી= ટીપ દેવી (૨) કેદની સજા ફરમાવવી]
ટીપકી સ્ત્રી૦[हि टिप्पी]સોનેરી કે રૂપેરી ટપકી
ટીપણી સ્ત્રી૦ જુઓ ટિપ્પણી
ટીપણું ન૦[म टिप्पणी]પંચાગ [–ઉકેલવું= ગઈગુજરી બાબતો કાઢી ઝઘડો વધારવો –જોવું=ટીપણા વડે મુહૂર્ત વગેરે નક્કી કરવા –પાણીમાં બોળવું=ટીપણું જૂઠું પડવાથી તેને નકામું ગણી દેવું (જૂઠા જોશીને મહેણું દેવામાં) –વાંચવું=લાળું પીંજણ કરવું] [માપિયું
ટીપરી સ્ત્રી૦ [સર૦ म टिपरी] અર્ધા શેરનું
ટીપવું સ૦ક્રિ૦ [सं टिप्=ફેંકવું ? સર૦ हिं. टीपना, म. टिपणें] કઠણ વસ્તુથી થાબડી મારવી–ઠોકવું(જેમ કે જમીન ચૂનો ઇ૦)(૨) ઘડીને આકાર બનાવવો(જેમ કે લોઢું ટીપવું, હાલ્લું કુંભાર ટીપે) (૩)મારવું, ઠોકવું(જેમ કે, બધાએ મળીને ચોરને ટીપ્યો)(૪)+ટીપ કરવી, ટાંકી–નોંધી રાખવું (જેથી ભુલાઈ ન જાય) (૫)સજા ઠોકવી,ટીપ મારવી(જેમ કે, એને ૧૦ વર્ષની સજા ટીપી)(૬)[લા]એકનું એક ઠોક્યે રાખવું,એક પર જ જોર દેવું (જેમ કે, તું તારું જ ટીપ્યે રાખે તો નહિ ફાવે) [ટપકું
ટીપું ન૦[જુઓ ટપકું,સર૦म टिपका] પ્રવાહીનું
ટીબ ન૦ એક જાતનું ભરત
ટીબકું ન૦[સર૦ ટીમ; ટીમલું](કા)થાભલી ને પાટડા વચ્ચે મુકાતો ઘાટવાળો લાકડાનો કકડો
ટીમ ન૦ ગચિયું, ટીમલું (૨) સ્ત્રી૦ [ई] ખેલાડીઓની (જેમ કે ક્રિકેટની) ટુકડી
ટીમણ ન૦ [સર૦ प्रा तीमण] નાસ્તો(૨)ભાથું (૩) લગ્નને આગલે દિવસે સગાસબંધીને અપાતું જમણ
ટીમર સ્ત્રી૦ [સર૦ म टिंबर] ટિંબો, ટેકરો
ટીમરુ ન૦ (ચ) જુઓ ટિંબરુ [–ની બીડી= ટીમરુના પાનની વાળેલી બીડી]
ટીમલું ન૦ ગચિયું (૨) (પાપડ ટીપવા માટેનું) લાકડાનું ઢીમચું –ટીમ
ટીલડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ટીલું] કપાળે ચોડવાની ટીપકી (૨)નાનો ચાલ્લો (૩) મોરના પીંછાની આંખ–ચંદ્રક
ટીલવું વિ૦ ['ટીલું' ઉપરથી]ટીલાવાળું (૨)ન૦ બ્રાહ્મણ(તિરસ્કારમાં) –વો પું૦ટીલિયો (૨) ટીલાવાળો (જેમ કે ટીલવો કૂતરો) (૩) ટીલા ટપકા કરનારો (તુચ્છકારમાં જેમ કે બાવો)
ટીલિયો પું૦ ટીલું કરનારો, ટીલાવાળો ૦ભગત =(નર્યા ટીલા કરીને)ભક્તિનો આડંબર કરનાર
ટીલી સ્ત્રી૦ [જુઓ ટીલું] ટીલડી –લું ન૦ [सं. तिलकन्]તિલક [–ચાટી જવું=સામાનું ખાઈ જવું, જાતે મખ્ખીચૂસ રહેવું ને સામાનું ટીલું પણ ચાટી જવા જેટલું પાજીપણું દાખવવું –તાણવું=લાંબું તિલક કરવું (બહારથી ધાર્મિકતાનો દેખાવ કરવો,અને આચરણ તેથી ઊલટું રાખવું,એ પ્રકારનો તુચ્છકાર બતાવવા)] –લો પું૦ ઊલું ટીલું

ટીશી (-સી), ટીસલી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं टूसी=કળી] અંકુર, કૂંપળ (૨) અણીદાર કળી (ફૂલની) (૩) [?] ટોચ, શિખર (૪) [સર૦ म. टेस] શેખી, પતગજી
ટીશી(-સી)ખોર વિ૦ શેખીખોર
ટીસા ન૦ એક પક્ષી
ટીસી,૦ખોર જુઓ ટીશી,૦ખોર
ટીસો પુ૦ ગેડીદડાની એક રમત(સામેડા તરફ)
ટીહો પુ૦ [રવ૦] જુઓ હિંગો ('લેતો જા', 'કેવો બન્યો !' એ ભાવનો ઉદ્ગાર)
ટીંગળાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ટિંગાવું] લટકવું
ટીંગાટોળી સ્ત્રી૦ ટિંગાટોળી, ટાગાટોળી
ટીંગાડ(-વ)વું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ટિંગાડવું
ટીંગાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ટિંગાવું
ટીંટીં અ૦ [રવ૦]
ટીંડોરું ન૦ એક શાક-ફળ ['ટિંબરું'મા
ટીંબરું ન૦, **-રવો** પુ૦, **-રવું** ન૦ જુઓ
ટીંબો પુ૦ [સર૦ हिं टिबरी, टीवा(-ला), म. टिब्बा] ટિંબો, ટેકરો
ટુક પું૦ [सं स्तोक ? સર૦ हिं., म टुक्, फा. टूकि=સારાશ)] ટુકડો (૫)
ટુકડાખાઉ, ટુકડાખોર વિ૦ [ટુકડો+ખાવું, ખોર] ટુકડા માગીને જીવનારું; ભિખારી
ટુકડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ટુક] ટોળી
ટુકડો પું૦ [જુઓ ટુક સર૦ हि टुकडा, का तुकडि, म. तु(-टु)कडा] નાનો ભાગ, કકડો (૨)[લા]ખાવાનો કકડો [**ટુકડા ઉઘરાવવા** =ભીખ માગવી **ટુકડો નાખવો, ફેંકવો**= દયાદાનમા ને તુચ્છકારથી આપવુ]
ટુક્કલ સ્ત્રી૦, પુ૦ [हिं तुक्कल] મોટો પતગ
ટુચકી સ્ત્રી૦ જુઓ ચપટી (૨) [જુઓ તુક્કો] +નાનો તુક્કો બૂઠું તીર
ટુચકો પુ૦ [સર૦ ટચૂકડુ કે ટીચકું] રસ ઊપજે એવી ટૂંકી વાત કે વાક્ય (૨) [સર૦ हिं टुटका, टोटका]મતરજંતરને લગતુ નાનુ વાક્ય કે પ્રયોગ(૩)અણસારો,સંકેત [**-કરવો** =મતરજંતરનો પ્રયોગ કરવો]
ટુમટુમી સ્ત્રી૦ [રવ૦] નાનુ નગારું કે થાળી (ઢંઢેરો પીટવાને)
ટુવાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ટૂવો] (રેશમી કે ગરમ કપડાને ટૂવે ખાવાથી] કાણા પડવા
ટુવાલ પુ૦ [इं टॉवेल] અગૂછો
ટુહૂ અ૦ [રવ૦] કોયલના ટહુકાની જેમ ૦ક (-કાર) પુ૦ જુઓ ટહુકો, ટહુકાર
ટુંકાર,-રો (૦) પુ૦ જુઓ તુકાર ૦વું સ૦ક્રિ૦ ટુંકારો કરવો
ટુંઓ પું૦ [दे टुवय] ટોણો, મહેણું
ટૂક સ્ત્રી૦ ટોચ; શિખર (૨) [જુઓ ટુક] કવિતાની અમુક કડીઓનો સમૂહ, તૂક
ટૂટલું વિ૦ [दे. टुट=ટૂંઠુ, સર૦ प्रा टुट्ट= તૂટવુ] ટૂંઠું, હાથની ખોડવાળું
ટૂથબ્રશ ન૦[इं]દાત ઘસવાની પીછી જેવી બનાવટ
ટૂમણ ન૦ ['કામણ'નો દ્વિર્ભાવ 'કામણટૂમણ'] ધ તરમ તરનો ટુચકો(૨)ઓછપતુ વાકુ પડવું-રીસ ચડવી તે (૩) [જુઓ ટૂ પણ] કણક ગદડવાનુ ઘી કે તેલ
ટૂલું વિ૦ (ચ) ઢીલુ, પોચુ
ટૂવો પુ૦ ['ટોવુ' ઉપરથી] ખાડો, ગોખો(૨)ઊંડું દર, નારુ (૩) ટપકુ, બિંદુ (૪) પાણી ટોવુ તે (તમાકુ વગેરેને) (૫) જેના વડે ટૂવા મુકાય તે, પેલ(૬)ચૂટલો(૭)મહેણુ (૮) એક જાતનુ જીવડું (૯)એક પખી [**ટૂવા દેવા**=ચૂટલા ખણવા (૨) મહેણા મારવા. **ટૂવા મૂકવા**=ટીપા પાડવા (૨) દૂધ ઘી ઇત્યાદિના પેલ મૂકવા **ટૂવો પડવો**=ખાડો પડવો; નારુ પડવુ]
ટૂં અ૦ [રવ૦, સર हिं] વાછૂટનો અવાજ
ટૂંક સ્ત્રી૦['ટોકણી'-ટોકવાની અસર]સ્વમાનની ટેક-લાગણી (૨)[જુઓ ટુક] કવિતાની ટૂક (૩) વિ૦ જુઓ ટૂંકું ૦ભંડોળિયું વિ૦ ટૂંક-અલ્પ ભંડોળવાળુ **-કાક્ષરી(૦લિપિ)** સ્ત્રી૦ ટૂંકામા-ઉતાવળે લખવાની લિપિ, "શૉર્ટહૅન્ડ". **-કાણ** ન૦ ટૂંકુ કે ટૂંકાવવુ તે **-કાવવું** સ૦ ક્રિ૦ ટૂંકુ કરવુ **-કું** વિ૦ લાબુ કે વિસ્તૃત નહિ એવુ [**-કરવું**=થોડામા પતાવવુ **-પડવું**=પૂરા માપનુ ન હોવું, ખૂટવુ, નાનુ પડવુ] **-કુંટચ** વિ૦ ખૂબ ટૂંકુ
ટૂંક(-કા)માં અ૦ થોડામા; સારાશે
ટૂંકડું વિ૦ ટૂંકું, નાનું

ટૂંકાક્ષરી, ટૂંકાણ, ટૂંકાવવું, ટૂંકું, ટૂંકુટચ જુઓ 'ટૂંક'માં

ટૂંટમૂટ વિ૦ [જુઓ ટૂટવું] ભાગેલુંતૂટેલું

ટૂંટવુ(-ણુ) વિ૦ [दे टुंट] જુઓ ટૂટવુ

ટૂંટિયું ન૦ [સર૦ સ टुंटुक=નાનું; दे टुंट =ઠૂંઠો] ટોકડું વળીને સૂવું તે (-વાળવું) (૨) એક પ્રકારનો તાવ, 'ઇન્ફ્લુએન્ઝા' [-વળીને, વાળીને=હાથપગ સંકોચીને -ટોકડું વળી કે વાળીને (સૂવું)]

ટૂંડું(-ઠું) વિ૦ [दे टुंट] ટૂટવું, ઠૂંઠું (૨) [स टुंडुक] દુષ્ટ, કઠોર, નીચ

ટૂંડી સ્ત્રી૦ ફૂંવાની અંદરની કૂંડી, કંઠેવો

ટૂંઢું વિ૦ જુઓ ટૂંઢું [(૨) દુષ્ટ; નીચ

ટૂંડો પુ૦ [જુઓ ટૂંઢું] ટૂંટા હાથવાળો પુરુષ

ટૂંપ, -પેટૂંપ વિ૦ સાધામાંથી રહી ગયેલું, અકડાઈ ગયેલું (-રહી જવું)

ટૂંપણ ન૦ ['ટૂંપવું' ઉપરથી] મૂળમાંથી ચૂંટી નાખવું તે (૨) નીંદણ (૩) ખૂબ ગૂંદવું-મસળવું તે (૪) ટૂંપવાનું ઘી કે તેલ, ટૂંમણ

ટૂંપણું ન૦ ['ટૂંપવું' ઉપરથી] ટૂંપવું તે (૨) ટૂંપવાનું ઓજાર

ટૂંપવું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ ચૂંટવું, स. तुप्=ઈજા કરવી] મૂળમાંથી ખેંચી નાખવું, ખૂંટવું, તોડી નાખવું (૨) રૂને કાલામાંથી ચૂંટી છૂટું કરવું (૩) (મહેણાંથી) પીંખી નાખવું, શરમિંદું કરવું (૪) મસળીને ગદડવું, કણસવું [ટૂંપી ખાવું, ટૂંપી નાખવું=મહેણાં-ટોણાંથી ચૂંટી ખાવું]

ટૂંપામણ ન૦ ટૂંપવું તે કે તેનું મહેનતાણું

ટૂંપાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ટૂંપવું'નું પ્રેરક. ટૂંપાવું અ૦ ક્રિ૦ તેનું કર્મણિ (૨) ગળે ભીંસાવું

ટૂંપિયો પુ૦ ['ટૂંપો' ઉપરથી] ગળામાં પહેરવાનું એક ઘરેણું (૨) ['ટૂંપવું' ઉપરથી] વાળ ટૂંપવાનું ઓજાર

ટૂંપો પુ૦ ['ટૂંપવું' ઉપરથી] ગળું દબાવવું તે, ફાંસો (૨) હેડિયો [-ખાવો=જાતે ફાંસો ખાવો. -દેવો=ગળું દબાવવું]

ટૂંબો પુ૦ [જુઓ ઠૂંબો] મહેણું, ટોણો

ટેક પુ૦, સ્ત્રી૦ [જુઓ ટેકવું, સર૦ हि, म.] પણ, નિશ્ચય (૨) શાખ, આબરૂ (૩) ટેકો (૪) કવિતાનું ધ્રુવપદ. [-છોડવી(-વો)= નિશ્ચય મૂકી દેવો -જવી(-વો)=શાખ જવી. -રહેવી (-વો)=સંકલ્પ જળવાવો (૨) આબરૂ રહેવી -રાખવી(-વો)=નિશ્ચયને વળગી રહેવું, પણ પાળવું (૨) સામાની સાખ કે બોલ રાખવો] [આધાર

ટેકણ ન૦ ['ટેકવું'. સર૦ हि टेकन, म] ટેકો,

ટેકરી સ્ત્રી૦ [दे टेक्कर] ઊંચી જગા (૨) ડુંગરી, નાનો પર્વત -રો પુ૦ મોટી ટેકરી

ટેક(-કા)વવું સ૦ક્રિ૦ ['ટેકો' ઉપરથી] ટેકો-આધાર આપવો

ટેકવું અ૦ક્રિ [સર૦ हि टेकना, म टेकणे, स टीक्?] ટેકો-આધાર લેવો

ટેકાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ટેકવવું

ટેકી સ્ત્રી૦ ['ટેકો' ઉપરથી] નાનો ટેકો (૨) જુઓ ટીકી [-લાગવી=સારી અસર થવી (૨) સફળ થવું] [૦પણું, ૦લાપણું ન૦

ટેકી, ૦લું વિ૦ ['ટેક' ઉપરથી] ટેક-વટવાળું.

ટેકો પુ૦ [સર૦ म टेका, हिं टेकुआ] આધાર, આશ્રય (૨) આધારની વસ્તુ, થાભલો (૩) ઠરાવનું સમર્થન કે અનુમોદન [-આપવો=આધાર આપવો, મદદ કરવી (૨) અનુમોદન આપવું (ઠરાવને) -કરવો=ઉપાડવવું (૨) મદદ કરવી -દેવો=મદદ કરવી (૨) અઢિંગવું, -નો આધાર લેવો -મળવો=આધાર મળવો -રાખવો =આધાર રાખવો, ટેકવાને માટે કાંઈક મૂકવું]

ટેચ સ્ત્રી૦ [રવ૦] કચકચ, તકરાર (૨) અહંતા, ગવ

ટેટી સ્ત્રી૦ એક ફળ-સકરટેટી (૨) નાનો ટેટો-ફટાકડો

ટેટું ન૦ બરુનું મૂળ (૨) પગની ઘૂંટી અને ટીચણ વચ્ચેનો માંસલ અવયવ

ટેટો પુ૦ વડનું ફળ (૨) દારૂખાનાનો ફટાકડો

ટેઠવા પુ૦બ૦વ૦ ઠાઠા, ઘૂઘરી, કઠોળનું બાફણું

ટેઢું વિ૦ [સર૦ हि टेढा] વળેલું, વાંકું, આડું (૨) [લા] મિજાજી, આડું -ડાઈ સ્ત્રી૦ ટેડાપણું (૨) [લા] આડાઈ, ગર્વ

ટેનિસ ન૦ [ઇં] એક અંગ્રેજી રમત

ટૅન્ક ન૦, સ્ત્રી૦ [ઇં] પોલાદી બખતરવાળું, યુદ્ધનું એક નવીન વાહન રણગાડી

ટેબલ ન૦ [ઇં] મેજ (૨) કોઠો, કોષ્ટક ૦ક્લોથ

ન૦ [ઇં] ટેબલ પર પાથરવાનો રૂમાલ કે કપડું
ટેભો પું૦ ટાંકો, સાંધો (-દેવો, મારવો)
ટેમ્પરેચર ન૦, સ્ત્રી૦ [ઇં] (તાવ કે હવાની) ગરમીનું માપ [(૨) ભલામણ કરવી
ટેરવવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ઠેરવવું] બેસતું કરવું
ટેરવું ન૦ [સર૦ हिं टेरवा] પાતળો છેડો, અણી (૨) સ૦ ક્રિ૦ [?] હરાવવું
ટેરો પું૦ પડદો, અંતરપટ (૨) પથ્થર જેવી કઠણ ચીજ (૩) વડનો ટેટો [દોરાની એક જાત
ટેલર (ટૅ'લ) ન૦ [ઇં Tailor પરથી] પતંગના
ટેલિગ્રાફ પું૦ [ઇં] વીજળીથી તાર મારફત સંદેશો મોકલવો તે -મ પું૦ તાર [-કરવો, મૂકવો, મોકલવો=તારથી સંદેશો મોકલવો.]
ટેલિફોન પું૦[ઇં]વીજળી દ્વારા દૂર વાત કરવાનું યંત્ર કે તે દ્વારા કરાતી વાત [-આવવો= તે યંત્રથી વાત કરનાર કે વાત આવવી -કરવો =ટેલિફોનથી વાત કરવી -પર બોલાવવું= ટેલિફોનથી વાત કરવા બોલવવું]
ટેવ સ્ત્રી૦[સર૦ हिं, म]લત; ખો [-કાઢવી= ટેવ દૂર કરવી, છોડવી -છૂટવી=આદત ન રહેવી -પડવી=આદત પડવી, મહાવરો થઈ જવો] ૦ડા(-રા)વવું સ૦ક્રિ૦ ['ટેવાવું'નું પ્રેરક] ટેવ પડાવવી
ટેવરાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ 'ટેવ'માં [અટકળ
ટેવણી સ્ત્રી૦ ['ટેવવું' ઉપરથી] (કા) અનુમાન;
ટેવવું સ૦ક્રિ૦ જોયા કરવું (૨) ધારવું, અટકળ કરવી (૩) ['ટેવ' ઉપરથી] સહવાસ કરાવવો. પરિચયમાં લાવવું [પરિચિત થવું
ટેવાવું અ૦ ક્રિ૦ ['ટેવ' ઉપરથી] ટેવ પડવી,
ટેવાળવું સ૦ ક્રિ૦ એકદમ પી જવું [ટેવાળી જવું=ઉતારી જવું, પી જવું]
ટેસ (ટે) પું૦ [ઇં. ટેસ્ટ?] સ્વાદ, લિજ્જત(ઉદા૦ દારૂનો ટેસ) [-પડવો=સ્વાદ આવવો, લિજ્જત આવવી]૦દાર વિ૦સ્વાદવાળું કે લિજ્જતદાર
ટેસી (ટે) સ્ત્રી૦ ટીશી, શેખી (-મારવી)
ટેસું વિ૦ [સર૦ ટસટસ] પાકીને ફાટું ફાટું થઈ ગયેલું
ટૈ (ટ૦) અ૦ [રવ૦] થાકીને લોથપોથ
ટૈંકાવવું (ટૈં૦) સ૦ ક્રિ૦ આશા આપી આપીને આતુર-અધીરું કરવું, ચિચવાવવું (ચ)
ટૈંગરો (ટૈં૦) પું૦[સર૦ ટૈટૈ] નારાજીથી કટાણું કરેલું મોઢું (૨) પતરાજી [-ઊતરી જવો= શેખી ચાલી જવી, નામોશી લાગવી. -ચડાવવો=મો કટાણું કરવું]
ટૈંટું (ટૈં૦)વિ૦[સર૦ दे टेंटा=જુગારનો અડ્ડો] ટેં-ટેં થઈ ગયેલું(૨)અફીણથી બેહાલ-ચકચૂર (૩) ન૦ અફીણિયો, દરિદ્રી (૪) રજપૂત (તિરસ્કારમાં) (૫) [સં टुटुक] એક ઔષધિ
ટૈંટૈં (ટૈં૦) અ૦ [રવ૦] (૨) સ્ત્રી૦ પતરાજી (૩) અણગમાનો બબડાટ
ટૈડ સ્ત્રી૦ [સર૦ ટેડાપણું, ઠરડ] (ચ) મિજાજ, શેખી, ટેડાપણું. ૦પૈડ સ્ત્રી૦ જુઓ ટડપડ
ટૈડકો પું૦ [જુઓ ટૈડ] (ચ) ટણકો, રીસ (૨) છણકો [-ચડવો=રીસ ચડવી, છણકાવું]
ટોક, ૦ણી સ્ત્રી૦, ૦ણું ન૦ ['ટોકવું' ઉપરથી] વારવાર કહેવું-ઠપકો આપવો તે (૨) નજર લાગવી-ટોકાવું તે
ટોકડાર ન૦ એક પક્ષી
ટોકણી સ્ત્રી૦,-ણું ન૦ જુઓ 'ટોક'માં
ટોકરી સ્ત્રી૦ [સર૦ दे टक्कर] ઘંટડી(૨)ઘંટડીનું લોલક -રો પું૦ મોટી ટોકરી, ઘંટ
ટોકવું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ हिं टोकना; ટાકવું] વારવાર કહેવું-પૂછવું-ઠપકો દેવો (૨) નજર લાગે એમ કહેવું
ટોકળો પું૦ મોટી જૂ, રોલો [સિનેમાઘર
ટોકી સ્ત્રી૦ [ઇં] સિનેમાનું બોલતું ચિત્રપટ કે
ટોચ સ્ત્રી૦છેક ઉપરનો ભાગ, શિખર(૨) [જુઓ ટોચવું] ભોંક (૩) મહેણું, ટૂંબો
ટોચકી સ્ત્રી૦ ['ટોચ' ઉપરથી] નાનું ટોચકું
ટોચકું, -ડું ['ટોચ' પરથી] ન૦ ટોચનો નાનો પાતળો કે ગોળ ભાગ
ટોચવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ટોચવું સર૦ म टो-(-टो)चणें] ભોંકવું (૨) [લા] વારંવાર કહ્યા કરવું, ઠપકો આપવો [[લા] મહેણું ટૂંબો
ટોચો પું૦ ['ટોચવું' ઉપરથી] ગોદો, તેનો ઘા(૨)
ટોટી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं टोंटी] કોઈ પણ વસ્તુ ઉપર બેસાડવાનો ખોળી જેવો ઘાટ (૨) કાનનું એક ઘરેણું

ટોટો પું૦ મોટી ટોટી (૨) ગળાનો હૈડિયો (૩) [हिं टोटा] એક દારૂખાનું, મોટો ટેટો (૪) વિલાયતી મોટી બીડીનો ટોટો [**–ઝાલવો, પકડવો, પીસવો**=હૈડિયો દબાવવો **–છોડવો, ફોડવો**=ટેટો–ફટાકડો ફોડવો]

ટોડર પું૦ [दे. तोडर] ડમરો, ડમરાની મંજરી (૨) કલગી

ટોડલો પું૦ જુઓ ટોલ્લો

ટોડાગરાસ પું૦ ગરાસ પેઠે સરકાર તરફથી ઊચક મળતી વાર્ષિક રકમ

ટોડી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं ; म. तोडी. स त्रोटक, प्रा तोडअ પરથી ?] તોડી, એક રાગિણી (૨) ટોડા જાતના રજપૂતની સ્ત્રી

ટોડો પું૦ [સર૦ हिं , म तोडा] તોડો, પગે પહેરવાનું એક ઘરેણું (૨) બંદૂક સળગાવવાની જાડી લાંબી જામગરી (૩) એક હજાર રૂપિયા કે તેની ભરેલી કોથળી (૪) ટોડાગરાસ (૫) ટોલ્લો (૬) મિનારો (૭) મોખરો, ભાગોળ (૮) સતાર ઇ૦ વાદ્યોમા અલંકાર તરીકે વગાડાતો સ્વરસમૂહ

ટોણ(–ણું) ન૦, **ટોણો** પું૦[फा. तानह] મહેણું મર્મવચનનો ઠોક (૨) [સર૦ हि , म टोणा] જાદુટોણાં [**ટોણો મારવો, ટોણાં મારવાં**=મહેણાં મારવાં. **ટોણાટુચકા કરવા**=મંતરજંતર કરવા]

ટોપ પું૦ [दे टोपिआ; टोप्पर]લોઢાની લશ્કરી ટોપી (૨) વરસાદ વખતે ઓઢવાની બનાતની ટોપી(૩)મોટી છત્રી (૪) રાંધવાનું મોટું તપેલું (૫) બિલાડીનો ટોપ

ટોપચું(–સુ) ન૦ [જુઓ ટોપ] સાહેબની ટોપી (૨) તે પહેરનારો (તિરસ્કારમા)

ટોપરું ન૦ જુઓ કોપરું. **–રાપાક** પું૦ જુઓ કોપરાપાક

ટોપલી સ્ત્રી૦[સર૦हि. टोप(–क)री,म टोपली] વાંસ કે ઘાસ ઇ૦ની, પાત્ર જેવી બનાવટ **–લો** પું૦ મોટી ટોપલી

ટોપસું ન૦ જુઓ ટોપચું

ટોપી સ્ત્રી૦[दे टोपिआ]માથાનો એક પહેરવેશ. (**–પહેરવી, મૂકવી, મેલવી, ઘાલવી,** કાઢવી સાથે) [**–આવવી, બેસવી**=માથે માપસર બંધ બેસવી.]૦**વાળો** પું૦ યુરોપિયન, ગોરો (૨) વેરાગી

ટોપું ન૦ આંખની ભમર(૨)ટોપી(તુચ્છકારમાં)

ટોપો પું૦ મોટી ટોપી, ટોપ

ટોયલી સ્ત્રી૦ [સર૦ म डोयली] લોટી; કસલી **–લું** ન૦ પહોળા મોનુ ઘીતેલ ભરવાનું વાસણ

ટોયું ન૦ દાણાનુ માપિયુ [પંખી ઉડાડનારો

ટોયો પું૦[‘ટોવું’ ઉપરથી]બૂમો પાડી ખેતરમાથી

ટોર્ચ સ્ત્રી૦ [इं] સાથે રાખી ફરાય એવી વીજળીની એક પ્રકારની બત્તી કે દીવો

ટોર્પીડો સ્ત્રી૦ [इं] વહાણ પર ફેંકવાનુ એક દરિયાઈ અસ્ત્ર જે તેને અડ્યે ફૂટે છે

ટોલ પું૦ [इं] કર, દાણ, વેરો (૨) એ લેવાનું સ્થળ, નાકુ

ટોલ પું૦ (ક) ઘરેણુ [ટોળી

ટોલકું ન૦(સુ)લાકડાનો ફાડયા વિનાનો કકડો,

ટોલકું [ટો] ન૦ બોડુ માથુ, ટાલકુ

ટોલું ન૦, **–લો** પું૦ (ટો) બોડુ માથુ. [**–કરાવવું(–વો)**=માથુ બોડુ કરાવવુ.]

ટોલો પું૦ ટોકણો, મોટી જૂ

ટોલ્લો પું૦ બારસાખના ઉપલા લાકડા આગળ રહેતો છેડો(૨)[જુઓ ટલ્લો સર૦ म टोला, क्रि० टोलणें] ટલ્લો, વાયદો(૩)ઉડાડવું–ઉછાળવું તે (૪) મોઈને દંડાનો ફટકો મારી ઉડાડવી તે કે તેથી થતો અવાજ [**ટોલ્લે ચડાવવું**=ટલ્લે ચડાવવું, વાયદે ચડાવવુ, ઢીલમા નાખવું. **ટોલ્લે મૂકવું**=ઊંચે મૂકવું, વિસારી જવું **ટોલ્લો દેવો**=ખોટુ કહીને ઉડાવવુ, ટોલ્લે ચડાવવુ **–મારવો**=જુઓ ટોલ્લો દેવો (૨) દંડાનો ફટકો મારવો (મોઈને)] **–લ્લી** સ્ત્રી૦ ક્રિકેટમા બોલને ટોલ્લો મારવો જેથી બે કે વધુ રન મળી જાય, ‘બાઉન્ડરી’

ટોલ્સ્ટોય પું૦ [સ] એક પ્રખ્યાત રશિયન સાહિત્યકાર અને વિચારક

ટોવાવું અ૦ ક્રિ૦ [‘ટોવું’ ઉપરથી] વગોવવું, નિંદાવુ (૨) ‘ટોવું’નુ કર્મણિ

ટોવું સ૦ ક્રિ૦ [दे टउया (સ્વ૦)] બૂમ પાડી પક્ષી ઉડાડવા (ખેતર સાચવવા) (૨) [?]ટીપે ટીપે પાણી પાડવુ

ટોસ્ટ પું૦[ઈં.] પાઉની કાતળી કરી તેને સેકીને તૈયાર કરાતો કકડો

ટોળ (ટો) પુ૦, સ્ત્રી૦, ન૦ હસવું આવે એવી ક્રિયા અથવા બોલ, મશ્કરીઠઠ્ઠો. ૦ટપ્પો પુ૦ મશ્કરીઠઠ્ઠાની વાત ૦ટીખળ ન૦ ટોળ અને ટીખળ ૦બાજી સ્ત્રી૦ ઠઠ્ઠામશ્કરી

ટોળક,-કિયો પુ૦ એ નામની બ્રાહ્મણની એક જાતનો માણસ

ટોળકી સ્ત્રી૦ ['ટોળુ' ઉપરથી] ટોળી

ટોળટીખળ, ટોળબાજી જુઓ 'ટોળ'મા

ટોળવવું સ૦ ક્રિ૦ ['ટોળુ' ઉપરથી] ટોળે કરવુ

ટોળવાવું અ૦ક્રિ ટોળે વળવુ, એકઠું થવુ

ટોળિયો (ટો) પુ૦ ['ટોળ' ઉપરથી] મશ્કરો, વિદૂષક [જુઓ ટોલકુ (સુ)

ટોળી સ્ત્રી૦ [જુઓ ટોળુ] મંડળી (૨) [?] (ચ)

ટોળી [ટો] વિ૦ ['ટોળ' ઉપરથી] મશ્કરુ

ટોળું ન૦ [દે ટોલ] સમુદાય, સમૂહ [ટોળે વળવું = એકઠા થવુ, ટોળુ થવું] -ળાધર્મ પુ૦ પોતાના જ ટોળા-વર્ગ માટે લાગણી કે તે પૂરતી ધર્મભાવના. -ળાધર્મી વિ૦ ટોળાધર્મવાળુ -ળાશાહી સ્ત્રી૦ટોળાની ગુંડાશાહી

ટોળો પુ૦ ['ટોળુ' ઉપરથી] ટોળુ

ટોંચ (ટોં) સ્ત્રી૦[જુઓ ટોચવું]ટોચવાથી પડેલો ખાડો (૨) ફાચર; ફાસ (૩) મહેણુ, ટોણુ (૪) ઠપકો, ગોદ ૦ણું ન૦ટાચવાનુ ઓજાર, ટાકણુ. ૦વું સ૦ક્રિ૦[જુઓ ટાચવુ, સર૦ हिं टोंचना પણ] જુઓ ટોચવુ

ટૌકાર(૦વ) પુ૦ જુઓ ટહુકાર

ટૌકો પુ૦ જુઓ ટહુકો

ટ્યૂબ સ્ત્રી૦[ઈં]ટાયર નીચે રહેતી, હવા ભરવાની રબરની ગોળ નળી જેવી બનાવટ(સાઈકલ,મોટર ઇ૦ ની) (૨) ગોળ નળી જેવી કાચની શીશી

ટ્રસ્ટ ન૦ [ઈં] ન્યાસ, સુપરત(૨)સાચવણી અને વ્યવસ્થા માટે સુપરત કરેલા પારકા માલમિલકત [-કરવું = ટ્રસ્ટી નીમી તેમને કાયદેસર સુપરત કરવું.] -સ્ટી પું૦ જેને ટ્રસ્ટ સોપવામા આવ્યુ હોય તે, વાલી [પેટી

ટ્રંક સ્ત્રી૦ [ઈં] (મુસાફરીમા ચાલે એવી)પતરાની

ટ્રામ(૦ગાડી) સ્ત્રી૦ [ઈં] (ઘોડાથી કે ઘણે ભાગે યાન્ત્રિક બળથી ચાલતુ) એક વાહન

ટ્રેક્ટર ન૦ [ઈં] જમીન ખેડવા માટેનુ યંત્ર

ટ્રેડમાર્ક પુ, સ્ત્રી૦ [ઇ] જે નિયત છાપ કે નિશાની સાથે વેપારી પોતાનો માલ બજારમાં મૂકે છે-ચાલુ કરે છે તે મારકો

ટ્રેન સ્ત્રી૦ [ઈં] રેલગાડી

ટ્રેનિંગ કોલેજ સ્ત્રી૦ [ઈં] શિક્ષણની તાલીમ આપી શિક્ષકો તૈયાર કરનારી કોલેજ; અધ્યાપન મંદિર

ઠ

ઠ પુ૦ [સ] મૂર્ધસ્થાની બીજો વ્યંજન ૦કાર પુ૦ ઠ અક્ષર કે એનો ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઠકારવાળું ૦ઠ્ઠો પું૦ ઠકાર

ઠકઠક અ૦ [રવ૦] ઠોકાવાનો રવ

ઠકરાઈ સ્ત્રી૦ [स ठक्कुर ઉપરથી] ઠાકોરપણુ (૨) શેઠાઈ, મોટાઈ -ણાં ન૦બ૦ વ૦ઠાકોરની સ્ત્રી (માનાર્થે) -ણો પુ૦ ઠાકોર -ણી સ્ત્રી૦ ઠાકોરની સ્ત્રી -ત સ્ત્રી૦ જુઓ ઠકરાઈ (૨) ઠાકોરની હકૂમતની જાગીર-ગરાસ -તી વિ૦ ઠકરાતને લગતુ -ણું ન૦ ઠાકોરનુ ગામ કે નાનુ રાજ્ય -ળાં ન૦ બ૦ વ૦ જુઓ ઠકરાણા

ઠકાર,-રાન્ત [સ.] જુઓ 'ઠ'મા

ઠક્કર પુ૦ ભાટિયા કે લોહાણામા એક અટક

ઠક્કુર પુ૦ [સ.] ઠાકોર

ઠગ વિ૦[सं स्थग, प्रा ठग, दे ठगिय = ઠગાયેલું] ઠગનારુ (૨) એ નામની લૂટારાની એક જાતનુ (૩) પુ૦ એક જાતનો માણસ (૪) ઠગનાર. ૦ણું વિ૦ ઠગારુ; લુચ્ચુ ૦પાટણ ન૦ [ठग + पत्तन(स)] ઠગોનુ ગામ [-નું રહેવાસી = તે ગામનુ-લુચ્ચું, ધુતારું.] ૦બાજી સ્ત્રી૦ ઠગાઈ, પ્રપંચ ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ ઠગવાની વિદ્યા-કળા(૨)ઠગબાજી ૦વું સ૦ક્રિ૦ ભોળવીને છેતરવુ, ધૂતવુ ૦વેડા પુ૦બ૦ વ૦ ઠગ જેવુ વર્તન; ઠગાઈ ૦વૈદ પું૦ જુઓ વૈદ -ગાઈ સ્ત્રી૦ઠગવાની ક્રિયા, ઠગબાજી, પ્રપંચ -ગારું વિ૦ઠગે એવુ -ગી સ્ત્રી૦ઠગાઈ,ઠગવિદ્યા

ઠગઠગાવવું સ૦ક્રિ૦[રવ૦,સર૦ हिं. ठकठकाना, म ठकठकणें]ગોઠવાઈને વધુ માય તે માટે પાત્રને ઠઠેરવુ

ઠચરી સ્રી૦ [કે ढड्ढर=વૃદ્ધ પરથી?]ઢચરી; ડોસી -રો પુ૦ ડોસો -રુ વિ૦ અતિ વૃદ્ધ, ખખળી ગયેલુ (ત્રણે તિરસ્કારમા વપરાય છે)

ઠચ્ચર વિ૦ [જુઓ ઠચરી] ઢચ્ચર, બહુ ઘરડું

ઠચૂક,૦ઠચૂક અ૦[રવ૦](ખચકાતી મંદ ગતિ સૂચવે છે)

ઠઠ સ્રી૦ [दे थट्ट, સર૦ हिं ठट, -ट्ट] ભીડ; ગિરદી, જમાવ [-જામવી, બાઝવી, ભરાવી, મળવી = ભીડ થવી]

ઠઠકારવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦]ઠપકો દેવો, ધધડાવવુ, ઠપકારવુ [અવાજ થવો

ઠ(૦ણ)ઠણવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] ઠણઠણ એવો

ઠઠમ(-ઝે)ઠ સ્રી૦[ઠઠ(ઠાઠ)નો દ્વિર્ભાવ, ઠઠ(ઠાઠ) + વેઠવુ] ચાકરી, બરદાશ, મહેમાનગીરી,ઠાઠો

ઠઠરવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઠાઠ, સર૦ हि ठटना] ઠાઠવાળુ -દેખાવડુ બનવુ (૨) [જુઓ થથરવુ, हि. ठिठरना] (ટાઢે) થરથરવુ, ધ્રૂજવુ

ઠઠળવું અ૦ક્રિ૦[રવ૦? સર૦ 'ઠાઠા'] ન બફાતા અફળાયા કરવુ [દાણા માટે] (૨) [રવ૦,સર૦ ઠાઠા,हिं ठिट(-ठ)री=હાડપિંજર]ખખળી જવુ

ઠઠાડવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं ठठना = અડી જવુ ठठाना = ઠોકવુ] અડાડી -ઘુસાડી દેવુ

ઠઠારવું સ૦ ક્રિ૦ ['ઠાઠ' ઉપરથી] ઠાઠ કરવો, ખૂબ શણગારવુ ઠઠારો પુ૦ ઠાઠમાઠ

ઠઠોરી(-ળી) સ્રી૦ [स टट्टरी, हि ठठोली] ઠઠોળી; મજાક, મશ્કરી

ઠઠ્ઠો પુ૦ જુઓ 'ઠ'મા (૨)[જુઓ ઠઠાગી, સર૦ म ठठ्ठा, थट्टा] મશ્કરી,ઠેકડી -ઠ્ઠાખોર વિ૦ ઠઠ્ઠામશ્કરી કરવાની આદતવાળું.-ઠ્ઠાચિત્ર ન૦ નર્મચિત્ર,'કૅરિકેચર' -ઠ્ઠાબાજી,-ઠ્ઠામશ્કરી સ્રી૦ ટોળટીખળ

ઠઠ્ઠુ વિ૦ [स स्था](કા) નિરર્થક રહી ગયેલુ

ઠણક સ્રી૦ [રવ૦] એવો અવાજ-રણકો (૨) પગના લટકા ઠણકે એવી ચાલ ૦વું અ૦ક્રિ૦ ઠણક અવાજ થવો, રણકવુ (૨) રણકે એમ ચાલવું(૩)રહી રહીને રોવુ -કારવું અ૦ક્રિ૦ ઠણક અવાજ કરવો (૨) ઠણકે એમ ચાલવુ -કારો પુ૦ ઠણક અવાજ -કો પુ૦ ઠણકારો (૨) ઠમકો (૩) ટાઢની ધ્રુજારી, કંપ

ઠણઠણ અ૦ [રવ૦] (ખાલી વાસણના જેવો અવાજ)૦પાક પુ૦ માર ૦પાળ[સર૦ म], ૦ગોપાળ [સર૦ हिं ठनठनगोपाल] પુ૦ કંઈ પણ સાધન કે બુદ્ધિ વગરનો આદમી ૦વું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ઠઠણવુ -ણાટ, ઠણત્કાર [સર૦ म] પુ૦ ઠણઠણ એવો અવાજ

ઠપ અ૦ [રવ૦] ૦ક(-કા)વું અ૦ક્રિ૦ ઠપ એવો અવાજ થવો(૨)પછડાવુ, ઠોકાવુ ૦કાર પુ૦ઠપકવાનો અવાજ ૦કારવુ સ૦ક્રિ૦ ઠપકે એમ કરવુ, પછાડવુ (૨) ઠપકો દેવો (૩) મારવુ

ઠપકો પુ૦ [સર૦ हिं ठपका=વક્રો ઠેસ म ठपका = કલંક]દોષ બદલ ધમકાવવુ -વઢવુ તે કે તેના વેણ(૨)[જુઓ ઠપ]ઉધરસનુ ખાખા, ઉધરસ(ઉધરસનો ઠપકો પણ કહેવાય છે) (૩) દોષ,વાક, કલંક (જેમ કે, ઠપકો નહિ આવવા દઉ જેજે કશી ઠપકો ઠેસ ન આવે)(૪)[રવ૦, જુઓ ઠપકવુ] ઠપ,ઠબ એવો ઠોકરનો અવાજ [ઠપકામાં આવવું=ઠપકો મળે તેવી સ્થિતિમા -અપરાધમા -આવવું -આપવો, દેવો= દોષ બદલ વઢવુ -ખાવો,મળવો,સાંભળવો =ઠપકાપાત્ર થવુ, ઠપકામા આવવુ]

ઠબ અ૦[રવ૦]ઠબ એવો અવાજ,ઠપ ૦ક(-કા)-વું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ઠપકવુ ૦કાર પુ૦ જુઓ ઠપકાર ૦કારવું સ૦ક્રિ૦[સર૦ म ठपकारणें] જુઓ ઠપકારવુ ૦કો પુ૦ ટકરાવાનો કે ઠોકરનો ઠબ એવો અવાજ, ઠપકો ૦ઠબાવવુ સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઠગઠગાવવુ ૦લાવું અ૦ક્રિ૦ કુટાવુ, અફળાવુ, ટિચાવુ

ઠબવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦, સર૦ प्रा ठव (सं स्थापय्)] ઠોકવુ, ઠબકવુ

ઠમ અ૦[રવ૦](ચાલ-ગતિને અંગે વપરાય છે)

ઠમક સ્રી૦ [રવ૦] ચાલવાની છટા (૨)ઠમકની ચાલ ૦ઠમક અ૦(રવ૦)(૨)[લા]વરણાગી-મા ૦દીવી સ્રી૦ ઠમકતી ચાલની સુંદર સ્રી ૦વુ અ૦ ક્રિ૦ ઠમક ઠમક એવો અવાજ થવો -કવો (૨) તેવો અવાજ થાય તેવી ચાલે

ચાલવું.-કારો, -કો પુ૦ ઠમકવું તે (૨) લટકો [-કરવો=લટકો કરવો, શણગાર સજી ઠમકતી ચાલે ચાલવું.]

ઠમઠમ અ૦ [રવ૦] ૦વું અ૦ ક્રિ૦ ઠમઠમ એવો અવાજ થવો-કરવો -માટ પુ૦ ઠમ, ઠમવું તે (૨) [લા] ખાલી ભભકો

ઠમ(-વ)ણી સ્ત્રી૦[સ. स्थापय्,प्रा ठव(ठवणी)] વાચતી વખતે પુસ્તક મૂકવાની ઘોડી

ઠરઠરાવ પું૦ [ઠરવુ+ઠરાવ] પાકો-છેલ્લો ઠરાવ

ઠરઠામ, ઠરઠેકાણું ન૦ [ઠરવુ+ઠામ, ઠેકાણુ] ઠરીને રહેવાનુ-નક્કી ઠેકાણુ

ઠરડ સ્ત્રી૦[સર૦ દે. थरथर, थरहर=થરથરવું?] જુઓ ઠરડાટ. [-કાઢવી,-કાઢી નાખવી= (ત્રાક વગેરેમાથી)વાકાપણુ ટીપીને કાઢી નાખવુ (૨)[લા.] મારી મારીને સીધુ કરી દેવુ (૩) કામ લઈ લઈને ઠૂસ કાઢવી-ચકવી દેવું (ઊલટું,-નીકળવી)] ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ હિં ठर्रा=જાડુ સૂતર] બે કે વધુ દોરાને ભેગો વળ દેવો-આમળવુ -ડાટ પુ૦ વક્રતા; વાકાપણુ (૨) [લા] મિજાજ, તોર -ડાવું અ૦ ક્રિ૦ વાકું વળવુ, મરડાવું (૨) 'ઠરડવું'નુ કર્મણિ (૩) [લા.] વંકાવુ, રિસાવુ -ડું વિ૦ ઠરડવાળું, વાકું

ઠરવું અ૦ક્રિ૦[સ स्थिर, प्रा ठिर, थिर? સર૦ हि ठहरना, ठरना (=ટાઢે ઠરવુ),म ठरणें= ઠરાવ થવો(૨)રહેવુ, થોભવુ] સ્થિર થવુ,થોભવુ. (જેમ કે,ઠરીઠામ થવુ)(૨)નક્કીથવું; નિશ્ચય પર આવવું (જેમ કે, ભાવ, મહુરત, કોઈ વાત કે વિચાર ઇ૦) (૩) જામવુ, તળિયે બેસવુ (જેમ કે, ઘીમાં બગરુ ઠરે; પાણીનો કચરો ઠરે) (૪) ઠંડીથી જામીને બાઝવુ કે ઘટ થવુ (જેમ કે, ઘી ઠરે, લાડુ ઠરે, બરફ ઠરે) (૫) ઠંડુ થવુ (જેમ કે ભાત ઠરી ગયો) (૬) ટાઢે મરવુ, ટાઢ વાવી (૭) (અગ્નિ કે દીવો) ઓલવાવું, બુઝાવુ (૮) [લા] ઠંડક કે શાતિ કે તૃપ્તિ થવી (જેમ કે છાતી, આતરડી, આખ ઠરવી) (૯) (આખ) મીચાવી, ઊંઘ આવવી (જેમ કે, આખ જરા ઠરી ત્યા તો ગરબડ થવા લાગી). [ઠરી જવું =ઊંઘમા પડી જવું (૨) મરી જવુ]

ઠરાવ પું૦[જુઓ ઠરવુ]•ઠરાવેલી-નક્કી કરેલી વાત (૨) કોઈ બાબતનો-નિશ્ચય કે તોડ

ઠરાવવું સ૦ ક્રિ૦ ['ઠરવુ'નુ પ્રેરક] નક્કી કરવું, નિશ્ચય પર આવવું (૨) ઠરાવ કરવો

ઠરીઠામ અ૦[ઠરવુ+ઠામ]મૂળ-અસલ ઠેકાણે (૨) નિરાતે. [-થવું, બેસવું=સ્થિર થવું; ચ ચળતા તજી દેવી (૨) થાકીને હેઠું બેસવું]

ઠરેલ વિ૦ ['ઠરવુ' ઉપરથી] પુખ્ત વિચારનુ, ડાહ્યુ, શાણું ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણુ ન૦

ઠલવવું સ૦ ક્રિ૦ [દે ठलिय=ખાલી] જુઓ ઠાલવવુ

ઠલવાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ઠાલવવુ'નું કર્મણિ

ઠવણી સ્ત્રી૦ જુઓ ઠમણી

ઠસ વિ૦ [સર૦ हिं , म] ઠાસીને—સજ્જડ ભરેલુ (૨) સજ્જડ, અક્કડ(૩)આશ્ચર્યચકિત (૪) અ૦ ઠસોઠસ (૫) [રવ૦]

ઠસક,-કો પુ૦ [સર૦ म, हि ठसक] ઠસ્સો, ભભકો, રોફ (૨) ઠમકો, લટકો ૦બાજ વિ૦ ચાલાક, ચકોર (૨) પ્રકાશિત, શોભતુ (૩) ઠસ્સાવાળુ -કાદાર વિ૦ ઠસકાવાળુ

ઠસણિયું ન૦ [સર૦ 'ઠેસવુ'] અટકણ, ઠેસી -યો પુ૦ ઉલાળો, મોટી ઠેસ

ઠસવું અ૦ ક્રિ૦ [म ठसणें (सं स्था)] મનમા ઊતરવુ - સમજમા આવવુ

ઠસા(-સો)ઠસ અ૦ [જુઓ ઠસ સર૦ हिं, म ठसाठस] ઠાસી ઠાસીને ભગયુ હોય એમ, સજ્જડ દબાવીને

ઠસાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઠસવુ'નુ પ્રેરક

ઠસ્સો પુ૦ [हि ठस्सा] ભભકો (૨) રોફ (૩) લટકો.-સ્સાદાર વિ૦ઠસ્સાવાળુ -સ્સાબંધ અ૦ ઠસ્સામા, ઠસ્સાભેર

ઠળક સ્ત્રી૦ [રવ૦] ૦વું અ૦ક્રિ૦ ઠળક એવો અવાજ થવો [કઠણ બીજ

ઠળિયો પું૦ [स अष्ठिल, સર૦ ठीला] ફળનુ

ઠંગરાવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ ઠીંગરાવુ

ઠંઠેરવું સ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] ખૂબ હલાવવુ (૨) ખૂબ વઢવુ -ઠપકો દેવો

ઠંઠોરવું સ૦ ક્રિ૦ [રવ૦, સર૦ ઠાઠા] ઠાઠાં ભાગી નાખવા (૨) [સર૦ ઠઠોરી] છેતરવુ

ઠંડોળી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઠઠોરી] મજાક, હસણી
ઠંડ(-ડી) સ્ત્રી૦ [સં૦ પ્રા. ठड्ड=જડસડ(स स्तब्ध); મ થડ, हिं ठड(-ढ)] ટાઢ (૨) શીતળતા (૩) શરદી
ઠંડક સ્ત્રી૦ [જુઓ ઠંડ] શીતળતા (૨) [લા] શાંતિ [-વળવી = ઠંડુ કે શાંત થવુ.]-કિયું વિ૦ ઠંડક કરે એવુ (૨) ન૦ ઠંડક કરે એવું ભીનુ લૂગડું કે પીણું
ઠંડાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ ઠંડ] શીતળતા ઠંડાપણુ (૨)[સર૦ हिं. ठंढाई] ઠંડકનુ પીણુ (૩)[લા] ધીમાશ, સુસ્તી
ઠંડાશ સ્ત્રી૦ જુઓ ઠંડાઈ ૧, ૩
ઠંડિલ ન૦ [સ स्थंडिल, પ્રા. ठंडिल्ल] હવન કરવાની નાની ઓટલી, વેદિ (૨) શૌચ જવાની જગા [જૈન] [-જવું = ઝાડે ફરવા જવું]
ઠંડી સ્ત્રી૦ જુઓ ઠંડ
ઠંડું વિ૦ [જુઓ ઠંડ] ટાઢુ, શીતળ (૨) વાસી (રસોઈ)(૩) ધીમુ, મંદ, સુસ્ત (જેમ કે, સ્વભાવ, બજાર ઇ૦) (૪) શાંત, ઝટ ક્રોધે ન ભરાય એવુ (જેમ કે માણસ) (૫) ગતિ, ક્રિયા વેગ ઇ૦મા સામાન્ય કરતા ઓછુ, ઢીલુ, નરમ (જેમ કે ઠંડું લોહી) (૬) નિરાતવાળુ (જેમ કે ઠંડુ પેટ) [ઠંડી મશ્કરી = ઠાવકુ મો રાખી કરેલી મશ્કરી, બેઠી મશ્કરી. ઠંડું પડવું = શીતળ થવુ (૨) ઉકળાટ શમવો, મિજાજ-તોફાન-તકરાર શાત થવા -પાણી રેડવું = શાંત પાડવુ(૨) નાઉમેદ કરવુ, ઉત્સાહ હોલવી નાખવો ઠંડે પેટે = નિરાંતે, જાતે કઈ લાગણી કે સંકોચ અનુભવ્યા વગર.]૦ગાર વિ૦ ખૂબ ઠંડું
ઠંસાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઠાસવું'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક [ઠરેઠેકાણુ
ઠા પુ૦ [સ स्था ઉપરથી પ્રા ठाय] સ્થિરતા(૨)
ઠાકઠીક અ૦ જુઓ ઠીકઠાક
ઠાકર પુ૦ [સ ठक्कुर] જુઓ ઠાકોર(૨) એક અટક(બ્રાહ્મણોમાં) ૦ડી સ્ત્રી૦ ઠાકરડાની સ્ત્રી ૦ડો પુ૦ નાનો ઠાકોર (૨) [જરા માનાર્થ] ધારાળો, ઠાકોર -રાં ન૦બ૦ વ૦ રજપૂત, ગરાશિયા, ભીલ વગેરે લોકો (૨) ઠકરાણા -રિયો પુ૦ ઠાકોર(૨) વરણાગિયો (૩) એક જાતનો વીંછી -રી સ્ત્રી૦ઠાકોરની સ્ત્રી ઠકરાણી
ઠાકરી સ્ત્રી૦ (પ) ઠકરાત (ઉદા૦ 'ધન જોબન ને ઠાકરી')
ઠાકોર પુ૦ [સ. ठक्कुर] ગામ કે ગરાસનો ધણી, નાનો રાજા(૨) ઠાકોરજી(૩) એક અટક(જેમ કે, બ્રહ્મક્ષત્રિયમા) (૪) ઠાકરડો, ધારાળો (માનવાચક). ૦જી પું૦ દેવની-વિષ્ણુની મૂર્તિ
ઠાગલી સ્ત્રી૦ ઉછાળેલી મોઈને નીચે પડે તે પહેલા દંડો મારવો તે (-મારવી,-વાળવી)
ઠાગાઠૈયા પુ૦ બ૦ વ૦ [મર૦ ઠાગુ = ઠગાઈ] કામ કરવાનો દેખાવ કરીને વખત ગાળવો તે (-કરવા)
ઠાગું ન૦ જુઓ ઠાગુ
ઠાગો પુ૦ છૂપી રીતે એકઠા થવા કરેલી સતલસ (૨) ઠગાઈ(૩) જુઓ ઠાગલી(૪) ડાહિયો [ઠાગા રમવા = ડાહિયાગસ રમવો -મારવા = જુઓ ઠગલી મારવી]
ઠાઠ, ૦માઠ પુ૦ [દે ठट्ट = ઠાઠ] ભપકો, શોભા (-રચવો, કરવો)
ઠાઠડી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. ठाटर, ઠાઠુ ઉપરથી] શબને લઈ જવાની વાસની એક બનાવટ
ઠાઠમાઠ પુ૦ જુઓ ઠાઠ
ઠાઠિયું વિ૦ ['ઠાઠુ' ઉપરથી] ઠાઠા જેવુ-જીર્ણ થઈ ગયેલુ, ખખળી ગયેલુ(૨) ન૦ તેવુ વાહન [-બેસી જવુ, -ભાગી જવુ = ઠગુમગુ ચાલતુ ખાતુ બધ પડવુ, જેને આધારે કામ નભ્યે જતુ હોય તે પડી ભાગવુ (૨) કંગાલમા આવી જવુ]
ઠાઠી, ૦લું વિ૦ ['ઠાઠ' ઉપરથી] ઠાઠવાળુ ભપકાદાર(૨) [લા] બહારનો દેખાવ કરનારુ, દાંભિક
ઠાઠું ન૦ [સં૦ हिं ठट्टी, ठठरी = હાડકાનુ માળખુ ठाट = ખોખું] હાડપિંજર (૨) છાતી અને થાપાના હાડકા(બ૦ વ૦ મા) (૩) ખોખુ, કોઈ પણ જીર્ણ થઈ ગયેલી વસ્તુ(૪) ભાંગીતૂટી હાલ(૫)[?] વરસાદની સખત ઠંડી, હીકળ(૬) બે વાર છડેલી બાજરીના ચોખ્ખા દાણા. [ઠાઠાં બેસવાં, બેસી જવાં = પડતી દશા આવવી (૨) નાઉમેદ થવુ ઠાઠાં ભાગવાં,

રંગવાં, વેરી નાખવાં=હાડકા ભાગી જાય તેવો પુષ્કળ માર મારવો.]

ઠાઠો સ્ત્રી૦ ઊઠવેઠ; ઠઠમઠ, સેવાચાકરી

ઠાણ ન૦[સં स्थान, प्रा. ठाण(-म)]સ્થાન, જગા, ઠામ(૨) [સર૦ म] તબેલો (૩)[લા ?]ઘોડીની ઋતુ-દશા (જેમ કે, -દેવુ=ઘોડીને ઘોડો બતાવવો ઘોડી ઠાણે આવવી=ઘોડી ઋતુમા આવવી) (૪) સ્ત્રી૦ [સર૦ प्रा ठाण=ગુણ, ધર્મ, म =કાઠું, બાંધો, हिं ठाम=બાંધો (૨) શરીરના હાલવાચાલવાની ઢબ] પ્રકૃતિ, રીત ઢબ, શરીરનો હાવભાવ('ઉતાવળ હોય પણ તુ તો તારી ઠાણમા ને ઠાણમા')

ઠાણિયો પુ૦ તબેલો સાફ કરનારો, રાવત (૨) ઊંચી જાતનો ઘોડો (૩) જાર (માણસ)

ઠાબ વિ૦ જાણીતુ; માલૂમ હોય એવુ

ઠામ પુ૦,ન૦[सं स्थान, प्रा थाम, अप ठाम(-य)] (રહેવાનુ) સ્થાન, ઠેકાણુ (૨) ન૦ આસન, બેસવાની જગા(૩) [સર૦ म ठाय] વાસણ. [**ઠામઠીકરાં ઉપાડવાં**=ઉચાળા ભરવા, ઘરવખરી ઉપાડીને લઈ જવી. **ઠામઠેકાણા વિનાનું**=ઘરબાર વિનાનુ, રખડતુ (૨) પાયા વિનાનુ (૩) અવ્યવસ્થિત, ગોટાળા ભરેલુ. **ઠામ બેસવું**=ખોવાયેલુ જડવુ (૨) રંડાયેલી સ્ત્રીએ નાતરે જવુ (૩) હારી થાકીને બેસવુ (૪) થાળે પડવુ -**શોધવું**=નાતરે બેસવાનુ સ્થાન શોધવુ]૦**ણું** ન૦ વાસણ ૦**પલટો**, ૦**બદલો** પુ૦ સ્થાનફેર, હવાફેર, રહેવાસૂવાની જગાનો ફેરફાર ૦**પાટલો** પું૦ ઠામ, પાટલા મૂકવા વગેરે ભોજનની તૈયારી (૨) ઠામપલટો (?) [**ઠામપાટલા કરવા**=ભોજનની તૈયારી કરવી]

ઠામ(-મૂ)કું અ૦ [સર૦ म ठाम]સાવ, તદ્દન

ઠામણું ન૦ ઠામ, વાસણ [જગાએ, ઠેર ઠેર

ઠામે(-મો)ઠામ અ૦ ['ઠામ' ઉપરથી] દરેક

ઠાયું વિ૦ [સર૦ म ठावा] ઠરેલ ઠાવકુ, ડાહ્યુ

ઠાર પુ૦ સુતાર (માનાર્થક)

ઠાર પુ૦, ન૦[सं] ઓસ, ઝાકળ(૨)ટાઢી હવા, હીકળ(-પડવો)(૩) ['ઠરવુ' ઉપરથી ?]ઠામ, ઠેકાણુ [પ] (૪) અ૦ [સર૦ सं] ઠરે-મરે એમ, બરોબર ઉદા૦ 'ઠાર મારવુ-કરવુ'

ઠારક વિ૦ ['ઠારવુ' ઉપરથી] ઠારે-શાતિ પમાડે એવુ (૨) સ્ત્રી૦ (કા) સતોષ, નિરાત, ટાઢક -**કો** પુ૦ સતોષ, શાતિ [-**ઠારવો**=સતોષ આપવો]

ઠારવું સ૦ ક્રિ૦ ઠરે એમ કરવુ [ઠેર ઠેર

ઠારોઠાર અ૦ ['ઠાર'=ઠામ-ઠેકાણુ ઉપરથી]

ઠાલવવું સ૦ ક્રિ૦ ['ઠાલુ' ઉપરથી] ખાલી કરવુ

ઠાલિયું ન૦ ['ઠાલુ' ઉપરથી] કપાસ કાઢી લીધેલુ કાલુ

ઠાલું વિ૦ [दे. ठल्ल] ખાલી, નહિ ભરેલુ (૨) નકામુ, ધધા વિનાનુ (૩) નહિ વાસેલુ, ખુલ્લુ (૪) અ૦ નાહક, ફોગટ [-**હોવું**=(ભેસ કે પાડીનુ) સગર્ભ ન હોવુ]૦**ઠમ**, ૦**માલુ** વિ૦ તદ્દન ઠાલુ-ખાલી

ઠાવકું વિ૦ [સર૦म ठाऊक(-का), प्रा ठावय, (सं स्थापक) ?] ગભીર, ડાહ્યુ, વિવેકી -**કાઈ** સ્ત્રી૦,-**કાપણું** ન૦ [વાસણ, થાળી

ઠાંગરુ(-લુ) (૦) ન૦['ઠાગુ' ઉપરથી] ભાણાનુ

ઠાંગું (૦) ન૦ [સર૦ ઠગવુ] ઠાગુ, છળકપટ (૨) [સર૦ ઠામ, म ठाय=ભોજનપાત્ર] જુઓ ઠાગરુ

ઠાંડું (૦) ન૦ ખીટી, ખૂટો

ઠાંસ (૦સ,) સ્ત્રી૦ ['ઠાસવુ' ઉપરથી] વણાટની ઘટ્ટતા (૨) [સર૦ ઠસ્સો] ખાલી દમ, શેખી, બડાઈ(૩)લૂખી ઉધરસ, ઠાસો [-**મારવી**= શેખી કરવી] ૦**વું** સ૦ક્રિ૦ [સર૦ म हिं. ठाँसना] ઠાસવુ. દાબીદાબીને ભરવુ(૨)દાબી-દાબીને ખાવુપીવુ (૩) મનમા ઉતારવુ, ઠસાવવુ (૪) અ૦ ક્રિ૦ ઉધરસ ખાવી -**સી** સ્ત્રી૦ ખાસી -**સો** પું૦ લૂખી ઉધરસ (૨) ગોદો. મુક્કો, ઠોસો [-**ખાવો**=ઉધરસ આવવી (૨) ઠૂસો-મુક્કો મળવો -**મારવો**, **લગાવવો**= મુક્કો-ગોદો મારવો] [ને પ્રેરક

ઠિજાવું અ૦ ક્રિ૦,-**વવું** સ૦ ક્રિ૦'ઠીજવુ'નુ ભાવે

ઠિઠિ(-સિ)યારી સ્ત્રી૦ [રવ૦] મશ્કરી; મજાક

ઠિઠોળી સ્ત્રી૦[જુઓ ઠઠોરી] મજાક, ઠઠોળી

ઠિસિયારી સ્ત્રી૦ જુઓ ઠિઠિયારી

ઠિંગુજી, -**શી** વિ૦ (૨) બિ૦ [સર૦ म ठिंगू, ठेंगू(-गोजी)] વામન, ઠીગણુ (માણસ)

ઠીક વિ૦ [સર૦ હિં, મ] સારું; યોગ્ય, જોઈએ તેવુ, બરોબર (૨) બહુ સારુ કે નઠારુ નહિ એવુ (માત્રામા) સાધારણ (૩) અ૦ 'સારુ, વારુ, ભલે, એવો અર્થ બતાવતો ઉદ્ગાર [-કરવું=જોઈએ તેવુ-ઘટતુ કરવુ (૨) મટાડવુ, સુધારવુ, દુરસ્ત કરવુ, સમારવું (જેમ કે, ઘડિયાળ, વર, કપડુ, તબિયત ઇ૦ મા જે નઠારુ કે અનિષ્ટ હોય તે દૂર કરવુ) -થવું= ઠીક કરાવુ(જુઓ ઠીક કરવુ) -પડવું=પસદ પડવું,ગમવુ,અનુકૂળ આવવું -લાગવું=સારુ -યોગ્ય છે એમ જણાવું (૨) સારુ દેખાવુ; શોભવુ (જેમ કે આ ટોપી તમને ઠીક નથી લાગતી.) ઠીક છે='સારુ, જોઈ શુ' અથવા 'જોઈ લઈશ, ખબર લઈ નાખીશ' એવા ભાવનો ઉદ્ગાર]

ઠીકઠાક અ૦ ['ઠીક'નો દ્વિર્ભાવ, સર૦ મ ઠિકઠાક, ઠાકઠિક] બરોબર, વ્યવસ્થિત ગોઠવેલુ હોય એમ (-કરવુ)

ઠીકાઠીક વિ૦(૨)અ૦[ઠીક+અઠીક ? કે 'ઠીક'નો દ્વિર્ભાવ] જેવું તેવુ, કામચલાઉ, માડ નભે એવુ

ઠીકરનાથ પુ૦ ગોસાઈની એક જાત

ઠીકરી સ્ત્રી૦ નાનુ ઠીકરુ

ઠીકરું ન૦ [દે ઠિક્કરિઆ] માટીના વાસણનો ભાગેલો કકડો (૨) [લા] માટીનુ વાસણ [ઠીકરામાં ધૂળ પડવી=ખાધુ પીધું ધૂળ પડવું-વ્યર્થ જવુ(૨)ચાલતુ ગુજરાન અટકી પડવું ઠીકરામાં ધૂળ નાખવી=ખાધુ પીધુ ખરાબ કરવુ (૨) ચાલતુ ગુજરાન અટકાવવું. ઠીકરાં ફૂટવાં=નોકરી છોડી દેવી ઠેર ઠેર ઠીકરાં ફોડવાં=નોકરી મળવા છતા સ્થિર ન થવુ ઠીકરું ફેરવવું=ભીખ માગવી]

ઠીજવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ થીજવું] ઠરી જવું

ઠીઠિયું વિ૦ ['ઠીઠુ' ઉપરથી] ભાંગ્યુતૂટ્યુ, જીર્ણ (૨) ન૦ તેવુ ઘર

ઠીઠી અ૦ [રવ૦] (મોટેથી હસવાનો અવાજ)

ઠીઠું ન૦ [રવ૦, સર૦ ઠાઠુ] ભાગીતૂટી-જીર્ણ અને અવાવરુ ચીજ, ઠોઠું

ઠીબ સ્ત્રી૦ ભાગેલ હાલ્લાનો તળિયાનો ભાગ, મોટું ઠીકરું

ઠીબું ન૦ માટીનુ ઠામ -બડું(-ડું) ન૦ ઠીબું (તિરસ્કારમા)

ઠીલો પું૦ [મં. અષ્ઠીલ] ઠળિયો

ઠીસરું ન૦ [જુઓ ઠિસિયારી] જુઓ ઠીસરો (૨) ઠીઠુ -રો પું૦ મશ્કરી, ચેષ્ટા

ઠીકરુ ન૦ જુઓ ઠીકરુ -રી સ્ત્રી૦ નાનું ઠીકરું

ઠીંગણું વિ૦ [હિં ઠિંગના, મ. ઠિં(-ઠેં)ગણા] પ્રમાણમાં ઓછી ઊંચાઈનું-ગઠ, ઠિગુજી

ઠીંગરાવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ ઠીગા, ઠિંગુજી] ખૂબ ટાઢી લાગવી-ઠરી જવુ (૨) ઠરીને ચોસલુ બાઝી જવુ (૩) [લા] ગઠાઈ જવુ -વધતા અટકી જવું ઠીંગરાવવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)

ઠીંઆઠોળી સ્ત્રી૦ [રવ૦]ઠઠ્ઠાબાજી,અડપલા કરી મશ્કરી કરવી તે

ઠુઠવાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'ઠુઠવાવુ'નુ પ્રેરક

ઠુગો પુ૦ જુઓ ઠૂગણ

ઠૂઠવાવું અ૦ ક્રિ૦ [દે ઠુઠ=ઠૂઠુ] ટાઢથી અકડાઈ જવુ-ધ્રૂજવુ; ઠુઠવાવુ

ઠૂઠવો પુ૦ [રવ૦] એકદમ મોટેથી રોઈ પડવુ તે [-મુકવો=ઠૂઠૂ અવાજ કરી એકદમ જોરથી પોક મૂકી રોવુ]

ઠૂણકુ ન૦ [સર૦ મં સ્થાણુ પ્રા ઠાણુ, દે ઠુંઠ] ડીમચું, લાકડાની ભારે ગાઠ

ઠૂમકી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં] (પતગને મારેલો) ધીમો આચકો (-મારવી)

ઠૂમકો પુ૦ [સર૦ હિં] જોરથી મારેલી ઠૂમકી

ઠૂમરી સ્ત્રી૦[સર૦ હિં, મ ઠુમરી]એક તરેહની ગાયનપદ્ધતિ [જલદુ બારકુ

ઠૂમરો પુ૦ પથરનો માટો(૨)[સર૦ મ ઠુંબરા]

ઠૂશ(-સ) સ્ત્રી૦[રવ૦]દમ,અદહાઓ(-કાઢવી; -નીકળવી)(૨)વિ૦ નકાનુ નબળુ નિ:સત્વ

ઠૂસક(-કી) સ્ત્રી૦ [રવ૦, સર૦ હિં. ઠુસકી] વાછૂટનો અવાજ [કટાક્ષનુ વેણ(-મૂકવું)

ઠૂસકું ન૦ [રવ૦] ઠૂસકો મૂકીને રોવુ તે (૨)

ઠૂગણ ન૦, -ણી સ્ત્રી૦ (અફીણ ખાધા પછી) કાચુકોરુ ખાવાનું

ઠૂગવુ સ૦ક્રિ૦ ઠામીને ખાવુ (૨) ઠૂગણ કરવુ. ઠૂગાવવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક) ઠૂંગાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ઠૂંગાપાણી ન૦બ૦વ૦ ઠૂંગણ. [**-કરવાં, લેવાં** =ઠૂંગણ કરવુ]

ઠૂંગાર, ઠૂંગો પુ૦ ઠૂંગણ [સ૦ક્રિ૦(પ્રેરક)

ઠૂંઠવાવુ અ૦ક્રિ૦ જુઓ ઠૂંઠવવુ **ઠૂંઠવાવવુ**

ઠૂંઠું વિ૦ [દે. ठुंठ; સર૦ हिं. ठूँठा] આગળાં વિનાના કે થોડાઘણા કપાઈ ગયેલા હાથવાળું (૨)ન૦ ડાળા વગરનુ ઝાડનું થડિયું કે એવું નાગું ઝાડ(૩)બીડી પિવાઈરહ્યા પછી રહેલો ભાગ(૪) [લા]મૂળનુ અપગ રૂપાતર [**ઠૂંઠામાં ઠેલવું** =ન લેખવવુ, ન ગણકારવું.]

ઠૂંડી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. ठुड्डी, ठोडी] હડપચી

ઠૂંબરો પુ૦ જુઓ ઠૂમરો

ઠૂંમસુ વિ૦ પ્રમાણમા લબાઈ કરતા જાડાઈમા વધુ એવુ [(-મારવી)

ઠૂંશ(-સ) સ્ત્રી૦[જુઓ ઠાસ] ખોટો ગવ ઠાસ

ઠૂંસો(-સલો) પું૦ [રવ૦, સર૦ म. ठुसा, ठो(-ठो)सा] ઠાસો, ગોદો મુક્કો

ઠેક સ્ત્રી૦ [જુઓ ઠેકો] તાલ (૨)[જુઓ ઠેકવુ] કૂદકો, છલગ, ઘેક [મશ્કરું

ઠેક,૦**ડી** સ્ત્રી૦મશ્કરી.૦**ડિયું** વિ૦ઠેકડી કરનાર;

ઠેકઠેકાણે અ૦ ['ઠેકાણુ' ઉપરથી] ઠેકાણે ઠેકાણે, જ્યાં ત્યા

ઠેકડો પુ૦ ['ઠેકવુ' ઉપરથી]કૂદકો,છલંગ યેકડો

ઠેકવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ થેકવું] ઠેકડો મારી કૂદી જવુ(૨)ઠોકવુ(૩)[વસ્ત્ર]બીબાથી છાપવુ

ઠેકાણું ન૦ [हिं. ठिकाना, म ठिकाण(-णा)] રહેવાની જગા, મુકામ (૨) સ્થાન; સ્થળ (૩) (કાગળનુ) સરનામુ (જેમ કે કાગળ પર ઠેકાણું કરવાનુ-લખવાનુ બાકી છે)(૪) કામધધાની જગા (જેમ કે, ઠેકાણુ કરવું, ઠેકાણે પાડવું જુઓ; સારે ઠેકાણે ગોઠવાઈ ગયો)(૫)[લા] અમુક નક્કી દશા કે સ્થિતિ, સ્થિરતા, નિશ્ચય (જેમ કે,એ માણસનુ કશુ ઠેકાણું નહિ;રસોઈનુ ઠેકાણુ નથી) (૬) ઢબ, વ્યવસ્થા, ઢગધડો. [**-કરવુ**=વગે પાડવું, બરોબર ગોઠવવું (૨) કામધંધાની જગા શોધવી (૩)સરનામુ લખવું (૪) નુકસાન કરવુ કે મારવુ; એમ કરી ઘાટ ઘડવો (૫) કન્યાને ઠીક ઘેર-સારી જગાએ પરણાવવી **-પડવુ** =બરોબર ગોઠવાવુ; થાળે પડવુ(૨)ઠરવું, નક્કી કે નિશ્ચિંત થવું **ઠેકાણે આણવું**=જુઓ ઠેકાણે લાવવું **ઠેકાણે આવવું**=પાશરું થવું, સીધા થવુ (૨) સ્થાને આવવું,બરોબર થવુ **ઠેકાણે કરવું**=નિયત સ્થળે મૂકવુ (૨) સંતાડવું (૩) મારી નાખવું. **ઠેકાણે થવું**=નિશ્ચિત જગાએ જવુ **ઠેકાણે પડવું**=નોકરીધધે વળગવુ (૨) મુકામે પહોચવુ(૩)નિયત સ્થળે મુકાવું (જેથી હાથ ન લાગે કે ખોવાય નહીં) **ઠેકાણે પાડવું**=નોકરી ધધે વળગાડવુ(૨)સંતાડી દેવું,ગોઠવી દેવુ (૩) મારી નાખવુ **ઠેકાણે રહેવું**=વિવેકમર્યાદામા રહેવું. મિજાજમા રહેવુ **ઠેકાણે રાખવું**= નિયત સ્થળે રાખવું, ગુમ થવા ન દેવું (૨) મર્યાદામા રાખવુ **ઠેકાણે લાવવુ** =પાશરુ કરવુ, સમજાવીને રસ્તા પર લાવવું, સુધારવુ]

ઠેકાણે અ૦ બદલે; જગાએ

ઠેકો પુ૦ નરઘા કે ડફ ઉપર જોરથી દેવાતો તાલ (૨) ઇજારો **-કેદાર** પુ૦ ઇજારદાર

ઠેઠ અ૦ [સર૦ हिं.] છેડા લગી [**-પહોંચવુ** =ગુજરી જવુ (૨) જવાને નિશ્ચિત સ્થાને પહોચવુ. **-પહોંચાડવું**=લઈ જવાની છેલ્લી હદે લઈ જવુ.] ૦**નું** વિ૦ છેવટ સુધીનુ (૨) પૂરુ પહોચેલ, ભેદુ, ધૂર્ત

ઠેઠુ પુ૦ વાટપાડુ, ચોરનો મળતિયો

ઠેપવુ સ૦ક્રિ૦ [સર૦ म ठेपणें (सं स्थापय्)] અડાડવું (સુ.). **ઠેપાઠેપ** અ૦ અડોઅડ

ઠેબું ન૦ [સર૦ म ठेप] પગની ઠેસ, ઠોકર [**ઠેબે ચડાવવું**=જુઓ ઠેસે ચડાવવુ]

ઠેર (ઠે) અ૦[સર૦ ઠરવુ; हिं ठैरना, म ठेरणें] ખરી જગાએ; અસલ ઠેકાણે(૨)ઠાર [**-કરવું, મારવું**=જાનથી મારવુ] ૦**ઠેર** અ૦ સ્થળે સ્થળે, જ્યા ત્યા

ઠેરવવું સ૦ક્રિ૦['ઠરવુ' ઉપરથી] નક્કી કરાવવુ, ઠરાવવુ (૨) સ્થિર કરવુ, હાલી જાય નહિ એમ કરવું (૩) અટકાવવુ, રોકવું

ઠેરવું (ઠે) અ૦ ક્રિ૦[સર૦ ઠરવુ]બનવુ, થવું (૨) રહેવું,થોભવુ [**લડાઈ ઠેરવી**=લડાઈ શરૂ થવી -જામવી **ઠેરી જવું**=(સ્ત્રી૦ રૂપમા) લડાઈ ઠેરવી (જેમ કે, તે બે વચ્ચે ખરી ઠેરી ગઈ)]

ડેરાણું (ઢે) ન૦['ઠરવું' ઉપરથી] ઠેકાણુ,મુકામ
ડેરાવ પુ૦ ઠરાવ (સુ., પારસી)
ડેરાવું (ઢે) અ૦ ક્રિ૦ ['ઠરવું' ઉપરથી] સ્થિર થવુ (લખવામાં હાથનુ) (૨) નક્કી થવુ
ઠેલણગાડી સ્ત્રી૦ [ઠેલવુ+ગાડી] ઠેલીને ચલાવવાની ગાડી, ઠેલો (૨) ચાલણગાડી (૩) બાબાગાડી
ઠેલ(૦વ)વું સ૦ક્રિ૦[સર૦ હિં ઠેલના]હડસેલવુ, ધકેલવુ (૨) આગળ ધકેલવુ – કરવુ (જેમ કે કેસ કે મુદત ઠેલવી)
ઠેલંઠેલ(–લા), ઠેલાઠેલ સ્ત્રી૦['ઠેલવુ' ઉપરથી] ઉપરાઉપરી – સામાસામી ઠેલવુ તે
ઠેલો પુ૦ [જુઓ ઠેલવુ] હડસેલો (૨) ઠેલીને લઈ જવાની ગાડી
ઠેશ(–સ) સ્ત્રી૦[સર૦ હિં ઠેસ,મ ઠેસ, ક્રિ૦ અનુક્રમે ઠેમના, ઠેસણેં] ઠોકર(૨)હલકી લાત (૩) નાનુ અટકણ – ઉલાળી (૪) નાની ફાચર [–ખાવી =ઠોકર લાગવી (૨) લાત ખાવી(૩) ઠપકો ખવો –મારવી =ઠોકર – લાત મારવી (૨) તુચ્છકારવું –વાગવી =ઠેસાવુ, ઠોકર લાગવી ઠેસે ચડાવવું =લાતે ચડાવવુ(૨)ગમે તેમ નાખવું – રગદોળવુ (૩) ટલ્લે ચડાવવુ – વિલબમા નાખવુ.] –શી(–સી) સ્ત્રી૦ ફાચર (૨) ઉલાળી –સણિયું ન૦ અટકણ, ઠેસ –સવું સ૦ ક્રિ૦ ઠોકર મારવી (૨) ન૦ પગની ઠોકર – લાત [–ખાવું, –ભરવું =ફેરો ખાવો, કામ કરવુ]
ઠેં (ઠેં૦) અ૦ સ્તબ્ધ, છક (૨) ધરાઈ ગયુ હોય એમ (૩) લોથપોથ, થાકી ગયુ હોય એમ, ટે (–થઈ જવું) [ત્યાના ત્યા
ઠેંઠણેઠે (ઠેં૦) અ૦ ઠેરના ઠેર, મૂળ ઠેકાણે,
ઠોક પું૦, સ્ત્રી૦ ['ઠોકવુ' ઉપરથી] પ્રહાર, ગદ્દો (૨) ઠપકો (૩) ટોણો [–દેવા, પાડવા, મારવા =ઠપકો આપવો, મહેણા મારવા]
ઠોકઠાક સ્ત્રી૦ ['ઠોકવુ' ઉપરથી] આમ તેમ ઠોકવુ તે
ઠોકર સ્ત્રી૦ [સર૦ દે टक्कर, म, हि ठोकर] ઠેસ, ચાલવામા પગનુ વસ્તુ સાથે ટિચાવુ તે (૨)[લા]ભૂલ(૩)ખોટ [–ખાવી =ઠોકરાવુ, અથડાઈ પડવું (૨) ભૂલ કરવી(૩)નુકસાનમા આવવુ –મારવી =લાત મારવી(૨)અવગણવું (૩) વચમા ફાચર મારવી – મુશ્કેલી નાખવી –મારીને =અડચણ છતા(૨)થોડી મહેનતે, પણ અચૂક –લાગવી, –વાગવી =ધક્કો વાગવો, અથડાવુ (૨) નુકસાન પહોચવુ ઠોકરે ચડવું =વચ્ચે આવવુ, અફળાવુ (૨) ઢીલમા પડવુ]–રાવું અ૦ ક્રિ૦ ઠોકર ખાવી
ઠોકવું સ૦ ક્રિ૦ [રવ૦ ? સર૦ प्रा ठुक्क = છોડવુ, हिं ठोकना, म ठोकणें] એક વસ્તુ પર બીજી વસ્તુ જોરથી ટીચવી — અફાળવી (જેમ કે, ખીલો, બારણુ, ઇ૦)(૨)માર માર્યો; પીટવુ, લગાવવુ (૩) ગપ મારવી (જેમ કે, આ તો તેણે ઠોકી જ લાગે છે) (૪)ખૂબ ખાવુ (૫) બરાબર, સચોટ, ને ધકેલી દેતા હોઈએ એમ કાઈ કરવાનો ભાવ બતાવવા વપરાય છે જેમ કે, તાર ઠોકવો, અરજી કે દાવો ઠોકવો (૬) તબુ ઠોકયો =તબુ બાધવો કે રોપવો [ઠોકી ઘાલવું =ઠોકીને ઘાલવુ – અદર દાખલ કરવુ (૨) જેલમા નાખવુ – પૂરી દેવુ ઠોકી બેસાડવું =યુક્તિ કે બળથી ગોઠવી દેવુ, બરોબર કે બવબેસતુ કરવુ (૨) ખોટું માથે ઓઢાડવુ ઠોકી પાડવું =બરોબર પૂરુ કરવુ (જેમ કે, કલાકમા એ કામ ઠોકી પાડો) (૨) મારી નાખવુ, ખતમ કરવુ ઠોકી મારવું = ગમે તેમ કરીને ધકેલી દેવુ – કરી પાડવુ ઠોકયે રાખવું =ગમે તેમ કરીને ધકેલ્યા કરવુ — ચલાવવુ, હાકયે રાખવુ (૨) ગપ્પા હાકયા કરવા]
ઠોકઠોકા સ્ત્રી૦['ઠોકવુ' ઉપરથી] વારવાર – ઉપરાઉપરી ઠોકવુ તે (૨) તેની ગરબડ
ઠોકાટ પુ૦ ['ઠોકવુ' ઉપરથી] ઠોકો, ઠોકવુ તે કે તેનો અવાજ –વું સ૦ક્રિ૦ ખૂબ ઠોકવુ,ઠોકારવુ
ઠોકાઠોક સ્ત્રી૦ જુઓ ઠોકઠોકા
ઠોકારવું સ૦ ક્રિ૦ [ઠોકવુ' ઉપરથી] ઠોકીને બેસાડવુ, ઠોકવુ [તેનો અવાજ
ઠોકો પુ૦ ['ઠોકવુ' ઉપરથી] ઠોક, ફટકો (૨)
ઠોઠ વિ૦ [સર૦ હિં ઠોટ] ઓછી અક્કલ– સમજવાળુ, જડસુ. ૦ડાઈ સ્ત્રી૦ (કા.)

ઠોઠપણું. ૦ડું વિ૦ (કા) ઠોઠ [તુવેરના)
ઠોઠા પુ૦ બ૦ વ૦ બાફેલા આખા દાણા (ઘઉં
ઠોઠિયું (ઠો) વિ૦ [દે ઠુંઠ પરથી ?] જુઓ ઠાઠિયુ (૨) ન૦ કુલ્લાનુ ફડાશિયુ [રદ્દી વસ્તુ
ઠોઠું (ઠો) ન૦ [જુઓ ઠોઠિયુ] જીર્ણ, કમતાકાત
ઠોણ સ્ત્રી૦ વાંધો, નુકસાન
ઠોબરુ (-લું) વિ૦ ઘાટ વિનાનુ, કદરૂપું (૨) ન૦ ધાતુ અથવા માટીનુ વાસણ [મૂર્ખ, ઠોઠ
ઠોબારી વિ૦ [સર૦ મ ठोंब, ठोंबा, ठोंब्या]
ઠોયો પુ૦ ખાપો, સપાટી પર નીકળેલો ગોદા જેવો ડોયો [ઠોયા જેવું = બોત જેવુ, હાલ્યા-ચાલ્યા વિનાનુ જડ જેવુ, વચ્ચે સ્થિર ઊભેલુ.]
ઠોર (ઠો) પું૦ [हिं] એક મિઠાઈ (૨) ન૦ [हिं ठौर] ઠામ, ઠેકાણુ (૩) અ૦ + ઠેર, ઠાર ૦ખુવા પુ૦ બ૦ વ૦ [+ हि खोवा = માવો] માલમલીદા
ઠોરમૂઠી સ્ત્રી૦ નાના છોકરાની એક રમત
ઠોરવું સ૦ક્રિ૦ ઠોગમૂઠીની રમતમા મૂઠી ઉપર મૂઠી માંડવી [ઠોરી લેવું ખૂચવી લેવુ (૨) જીતી લેવુ]
ઠોલવું સ૦ક્રિ૦ ચૂટી-તોડી ખાવું
ઠોલિ(-ળિ)યું (ઠો) વિ૦ [સર૦ મ. ठोल्या (-ळ्या)] જુઓ ઠોળિયુ
ઠોવું સ૦ક્રિ૦ રોકવું -વાવું અ૦ ક્રિ૦, -વડાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઠોવું'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક
ઠોળિયું (ઠો) વિ૦ મૂર્ખ; ઠોઠ (૨) ઢગચડા વગરનુ, અંટોળકાટલા જેવું (૩) ન૦ સ્ત્રીઓના કાનનુ એક ઘરેણુ - લોળિયુ
ઠોળિયો પુ૦ (ઠો) ['ટોળ' પરથી ?] ઠઠ્ઠા કરનારો માણસ (૨) ['ઠોળિયુ' ઉપરથી] ઠોઠ - ઠોળિયો માણસ [ઠોળિયાબાજી = ઠઠ્ઠાબાજી ઠોળિયાવાજું = ઠોળિયાઓની મંડળી]
ઠોંઠર (ઠો૦) સ્ત્રી૦ (ચ.) ઈશાનનો પવન
ઠોંસવું (ઠો૦) અ૦ક્રિ૦ ઠાસવુ, ખાસવુ (૨) સ૦ક્રિ૦ ઠાસવુ, ગદડીને ભરવુ
ઠોંસો, (ઠો૦) પુ૦ [સર૦ મ. ठो(-ठों)सा] જુઓ ઠાસો [-ખાવો = ગડદો ખાવો (૨) નુકસાન ખમવુ -મારવો, લગાવવો = ગડદો મારવો] **-સાઠોકર** સ્ત્રી૦ ઠોસો અને ઠોકર **-સાબાજી** સ્ત્રી૦ સામસામે ઠોસા મારવા તે

ડ

ડ પું૦ [સં] મૂર્ધસ્થાની ત્રીજો વ્યંજન ૦કાર પું૦ ડડ્ડો, ડ અક્ષર કે એનો ઉચ્ચાર (૨) [રવ૦, સર૦ हि, म] ઓડકાર (-આવવા) ૦કારાંત વિ૦ છેડે ડકારવાળુ ૦ડ્ડો પું૦ ડ અક્ષર
ડકડક અ૦ [રવ૦]
ડકાટી સ્ત્રી૦ [हि डकैती, સર૦ ઇં. डॅकॉइटी] ડાકો મારવો તે, લૂંટફાટ, ડાકાટી
ડકારી સ્ત્રી૦ [રવ૦] ઓડકાર (૨) [સં डक्कारी ઉપરથી] વીણાનો અવાજ. [**-આવવી, ઊપડવી, થવી** = ઓડકાર આવવા - ઊપડવા]
ડકાળ પું૦ + જુઓ દુકાળ
ડક્કો પુ૦ [ઇં डॉक, સર૦ 'धक्को' પણ] વહાણનો માલ ચડાવવા ઉતારવા બાંધેલો ઘાટ, ફુરજો (૨) દરિયા કે નદીના પાણી સામે રક્ષણ માટે બાંધેલો બંધ **-ક્કાવાળો** પુ૦ ડક્કાનો માલિક
ડખ ન૦ [ડચ પરથી ઇં डक; સર૦ हि, म. डक] એક જાતનુ જાડુ કપડુ (તેનો કોટ બનાવે છે)
ડખલ સ્ત્રી૦ જુઓ દખલ **-લિયું** વિ૦ જુઓ દખલિયુ
ડખળિયું ન૦ ['ડખો' ઉપરથી] શાક નાખીને કરેલી દાળ કે કઢી [કરેલી દાળ
ડખુ ન૦ ['ડખો' ઉપરથી] શાક વગેરે નાખી
ડખો પુ૦ [રવ૦ ?] જુઓ ડખુ (૨) [લા] ગોટાળો, ખીચડો (૩) વાંધો, ઝઘડો [**-ઘાલવો** = વાંધો - ઝઘડો નાખવો, ડખો કરવો **-પડવો** = ઝઘડો પડવો, વાંધો પડવો, ડખો થવો] **-ખાડખ** સ્ત્રી૦ ડખલ, ડખો
ડખોળવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦ ?] ડહોળી નાખવુ
ડગ સ્ત્રી૦ [જુઓ ડગવુ] ડગવુ તે, અસ્થિરતા
ડગ, ૦લું ન૦ [સર૦ हि, म डग] પગલુ (૨) તેનુ અંતર [**-દેવું, ભરવું** = પગલુ ભરવુ - ઉપાડવુ (૨) પગરણ કરવુ **-માંડવું** = ડગ ભરવુ (૨) ડગલું ભરતા શીખવુ.]

ડગડગ વિ૦[સર૦ હિં डगडगाना, म डगडगणें] જુઓ ડગમગ, ડગડગવું ૦વું અ૦ક્રિ૦ આમ તેમ ડોલવું – હાલવું (૨)[લા] નિશ્ચયમાંથી ઢચુંપચું થવું – હાલવું –ગો પું૦ મનનો ડગમગાટ (૨) ઢગઢગો, ગડા, સંશય (૩) અવિશ્વાસ, વહેમ

ડગમગ વિ૦, ૦વું અ૦ક્રિ૦[દે. डगमग]જુઓ ડગડગ, ૦વું. –ગાટ પું૦ ડગડગવું તે

ડગર સ્ત્રી૦[સર૦ હિં] વાટ, રાહ(૨)વગડ,ચીલો

ડગરી સ્ત્રી૦ જુઓ ડોકરી, ડોશી –રું ન૦ [સર૦ દે ડિઘર, મ डगर घरडं;ડોસલું –રો પું૦ ડોકરો, ડોસો

ડગલી (ગ'?) સ્ત્રી૦[તુ દગ્લહ,સર૦ હિં दगला, म डगला,–लें]નાનું ડગલું –લું ન૦ પહેરવાનું કપડું – જાડું બદન કે અંગરખું –લો પું૦ મોટો અંગરખો કે કોટ, ઓવરકોટ

ડગલી સ્ત્રી૦[જુઓ 'ડગ' ન૦]નાનું ડગલું–પગલું. –લું ન૦ જુઓ ડગ પગલું (–દેવું, ભરવું, માંડવું) [–ઓળખવું = પગલું પારખવું(૨) વલણ કે વૃત્તિ જાણવા] [ડગમગવું

ડગવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં , મ]જુઓ ડગડગવું,

ડગશ (શ,) સ્ત્રી૦ (ચ) [સર૦ દે डगल=ઈટ પથ્થરનો ટુકડો] મોટો પથ્થર

ડગળવું સ૦ ક્રિ૦ ['ડગળું' ઉપરથી] જુઓ ચગળવું (૨) ઈચવું; જે તે ખાયા કરવું

ડગળાટવું સ૦ક્રિ૦ ['ડગળું ઉપરથી] ડગળે ને ડગળે ખાવું, બચકારવું

ડગળી સ્ત્રી૦નાનું ડગળું(૨)ડાગળી, સમજશક્તિ. [–ખસવી, ખસી જવી = ગાંડું થવું, ભાન જતું રહેવું –મારવી, લગાવવી = ડગળી વડે કાણું પૂરવું]

ડગળું ન૦ [ફ डगल=ફળનો ટુકડો] જાડો, મોટો કકડો અથવા ફાડિયું

ડગુમગુ વિ૦(૨) અ૦[જુઓ ડગમગ]અસ્થિર

ડઘાવું અ૦ ક્રિ૦ ગભરાટથી સ્તબ્ધ થઈ જવું (૨) ['ડાઘ' ઉપરથી] ડાઘ પડવો (ઉદા૦ ડઘાયેલી કેરી)

ડઘો પું૦[સર૦ મ डग्गा, सं ढक्का, प्रा डक्का] બાયું નગારાની જોડમાંનું નાનું

ડચ પું૦ [ઇં] વલંદો, હોલંડનો વતની(૨)સ્ત્રી૦ તેની ભાષા (૩) વિ૦ તે દેશને અંગેનું

ડચ અ૦ [રવ૦] (૨) ટચકો મારતા કપાઈને જુદું પડવાનો અવાજ (ઉદા૦ 'ડચ દઈને જુદું પડવું') (૩) ન૦જીભ થડકાવીને કરાતો નકાર-સૂચક અવાજ (૪) બળદ વગેરે હાંકતાં કરાતો અવાજ ૦કારવું સ૦ક્રિ૦ ડચ એવો અવાજ કરીને પ્રેરવું – હાંકવું ૦કારી સ્ત્રી૦, ૦કારો પું૦ ડચ એવો અવાજ (હાંકવાનો કે નકારનો) કરીને ઉત્તેજવું, ઉશ્કેરવું તે [–કરવી, –વો]

ડચક અ૦ [રવ૦] –કિયું,–કું ન૦ પાણીમાં ગૂંગળાતા કે ગડતા કે મુશ્કેલીથી ગળતા ગળાની અંદરથી થતો 'ડચક' એવો અવાજ. [–ખાવું = પાણીમાં ગૂંગળાતા ડચક અવાજ કરવો શ્વાસ લેવો, ડૂબકાં ખાવાં]

ડચકું ન૦ જુઓ ડચકિયું (૨) [જુઓ ડચ] (ડચ દઈને કપાઈને પડેલું) ચીર, કકડો (ડુંગળીનો)

ડચટો પું૦ [જુઓ ડચકું = ચીર] ઓગળ્યા વગરનો કે બફાયા વગરનો ગાંગડો, લોંદો (૨) ડુંગળીનો કાકરો કે ટુકડો

ડચૂરો પું૦[સર૦ ડૂચો] ગળા કે છાતીમાં ડૂમો [–બાઝવો, ભરાવો = ગળા કે છાતીમાં કાંઈ લાગવાથી રૂંધામણ થવી]

ડચ્ચો પું૦ [જુઓ ડૂચો] ડૂચો, ડટ્ટો

ડઝન વિ૦ [ઇં] બાર (૨) ન૦ બારનો સમૂહ (જેમ કે દીવાસળીનું) ૦બંધ વિ૦ ડઝનોથી ગણતરી થાય એવી સંખ્યાવાળું

ડટ(–ટ્ટ)ણ વિ૦ [સર૦ દાટવું] દટાયેલું; જમીનની અંદરનું (૨) ન૦ દટણ, ખાળકૂવો. ૦કૂવો, ૦ખાળ પું૦ખાળકૂવો ૦જાજરૂ પું૦ ડટણકૂવા પર કરેલું જાજરૂ

ડટ તર ન૦ ['દાટવું' ઉપરથી] દુનિયા દટાઈ જાય એવો ઈશ્વરી કોપ, મહાવિનાશ

ડટ્ટણ વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ ડટણ

ડટ્ટો પું૦ [જુઓ ડાટો] ડાટા તરીકે વાપરેલો ડૂચો (૨) બારણું ઉઘાડું રહે માટે સાખ સાથે લગાડતો મિજાગરાવાળો લાકડાનો ટુકડો — અટકણ (૩) મોન્ટેસોરી બાળમંદિરના એક

સાહિત્યમાંનો હાટા જેવો દરેક નળાકાર (૪) કૅલેન્ડરની તારીખોની આવેલી ચોકડી-'બ્લોક'
ડફર વિ૦ [સર૦ હિં. डफ्फार] લાગણી વગરનું, બુઠ્ઠું [-અશક્ત થવું
ડફળવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ મ. डंडळणें] દોદળું
ડફ વિ૦ મૂર્ખ
ડણક સ્રી૦ [રવ૦] (કા.)સિંહની ગર્જના. ૦વું અ૦ ક્રિ૦ (કા) (સિંહે) ગર્જના કરવી
ડણું ન૦ [સર૦ 'ડફણું' અથવા 'ડણક' રવ૦] જાડું ડફણું (૨) તોફાની ગાયભેંસના ગળામાં નખાતું લાકડું, ડેરો
ડપ(-બ)કા પું૦ બ૦ વ૦ [જુઓ ડપકો] દોહવાના અંતમાં કઢાતી સેરો (૨) ચણાના લોટનું એક રસાદાર શાક
ડપ(-બ)કાણું, -મણ(-ણું) ન૦ ['ડપકો' ઉપરથી] દબડાવવું તે -વવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ दबकाविणें] દબડાવવું, ધમકાવવું
ડપ(-બ)કી સ્રી૦ [રવ૦] ડૂબકી [-ખાવી, મારવી=ડૂબકી મારવી (૨) એકદમ નજર બહાર ચાલ્યા જવું] -કું ન૦ ડૂબકું, ડૂબકી (૨) ટપકું
ડપ(-બ)કો પું૦ [રવ૦]પ્રવાહીનો મોટો છાટો (૨)ધાબું, ડાઘો(૩) [લા]વહેમ, શંકા(૪)કાળ; ત્રાસકો (૫) એકલા લોટનું જ કરેલું ભજિયું [-પડવો=ડાઘો પડવો(૨) મોટું ટપકું પડવું (૩) વહેમ પડવો (૪) કાળ પડવી]
ડપટ વિ૦ [જુઓ દપટ] બેવડું, દોપટ (૨) સતાડેલું ૦વું સ૦ક્રિ૦ દપટવું, સતાડવું (૨) લુચ્ચાઇથી હાથ કરી લેવું, દબાવી બેસવું. [ડપટી દેવું=સતાડી દેવું]
ડપેટો પું૦[સર૦ રપેટો (फा रफ्तन) हि डपट] ખૂબ જોરમાં દોડવું તે [પડવાળો કોથળો
ડપોટો પું૦ [દ્વિ+પટ] ખાતર વગેરે ભરવાનો બે
ડફ સ્રી૦,ન૦[फा. दफ]એક વાદ્ય(૨)અ૦[રવ૦] ઝટ (ઉદા૦ ડફ દઈને, ડફ લઈને)
ડફડાવવું અ૦ક્રિ૦[સર૦ મ. डफरावणें]હંકારવું [હોડીવાળાઓની બોલીમાં] (૨) દબડાવવું, ધમકાવવું

ડફડું ન૦ નાનું ડફ (૨) ડફણું

ડફણું ન૦ [દે. डफ्फ] નાનો, જાડો દંડૂકો-ધોકો -ણાટવું સ૦ક્રિ૦ ખૂબ ડફણાવવું. -ણાવવું સ૦ક્રિ૦ ડફણા વડે મારવું
ડફલાવવું સ૦ક્રિ૦[ડફ રવ૦? સર૦ ડફડાવવું] હચમચાવી દેવું (૨) હેરાન કરવું
ડફાંસ (સ,) સ્રી૦ ખોટી બડાશ, ડફાસ (-મારવી, હાંકવી)
ડફોળ વિ૦ [સર૦ हिं डपोरसख] જડસુ; બેવકૂફ [(એક ગાળ)
ડફોળશંખ પું૦ [સર૦ हिं डपोरसंख] મૂર્ખ
ડફ્ફેલ વિ૦ વાથી ફૂલી ગયેલું
ડબ અ૦ [રવ૦]ડૂબવાનો અવાજ(૨) ટપ, ઝટ ૦ડબ અ૦[રવ૦](૨)ઝટ ઝટ, એક પછી એક (જેમ કે આંસુ પડવા, કોળિયા મોમાં મૂકવા; ચપચપ લેવું ઇ૦)
ડબકચૂરી સ્રી૦ એક પક્ષી
ડબકડોયાં ન૦બ૦વ૦ [રવ૦] પાણીમાં ડૂબકાં (૨)[માટલીમાં] પીધેલા વાસણની બોળાબોળ
ડબકવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦ સર૦ हि डमकना] ડૂબકાં ખાવાં
ડબકા પું૦ બ૦ વ૦ જુઓ ડપકા [ણું'માં
ડબકાણું, -મણ(-ણું), -વવું જુઓ 'ડપકા-
ડબકી,-કું જુઓ 'ડપકી'માં -કો જુઓ ડપકો
૦ડોળ સ્રી૦, ૦ડોળો પું૦ (કા) ડૂબકી મારવાની રમત
ડબગર પું૦ [फा दफगर. हि डबगर, डब्ब= કુપ્પા બનાવવાનું ચામડું (જુઓ ડબડું)] નગારાં પર ચામડાં મઢનારો(૨)[સર૦ई डोदर] છત્રી ઇત્યાદિ પર રંગરોગાન કરનારો
ડબડબ અ૦ જુઓ 'ડબ'માં. -બાટ પું૦ પેટ ચડવું તે(૨)[કા] કોઈ બોલતું હોય તેમાં વચ્ચે બોલ બોલ કરવું તે(૩) વગર કામે વધારાપડતું બોલવું તે(૪)મર્યાદા છોડીને સામું બોલવું તે. -બો પું૦ ડબડબાટ; પેટ ચડવું તે
ડબડી(-રી) સ્રી૦ [સર૦ મ डबडी]નાનું ડબડું
ડબડું (-રું) ન૦[फा दब्बह, સર૦ हिं डब, म दबडा] ચામડાનું કુલ્લું (ઘી-તેલ ભરવાનું). -ડો પું૦ મોટું ડબડું
ડબરી સ્રી૦ જુઓ ડબડી

ડબરું વિ૰[સર૰ म डवरा, हि डब्बू–ફૂલેલું] ફિક્કું, ડેફગયેલું (૨)મંદ, જડ, સુસ્ત (૩) ન૰ જુઓ ડબડું

ડબરો પું૰ [જુઓ ડબો] તાબાપિત્તળનો ડબો

ડબલરોટી સ્ત્રી૰['ડબલ' (इ.)+રોટી (हिं)] એક પ્રકારની દડા જેવી ફૂલતી રોટી, પાઉ

ડબલું ન૰ [જુઓ ડબડું] ચામડાનું કુલ્લું(૨) વગર પકવેલું હાલ્લું, લોટું (૩)['ડબો' પરથી] પતરાનું લોટું, ટિનપાટ

ડબાડબ અ૰ [રવ૰] ડબડબ (આંસુ પાડવા) (૨) સ્ત્રી૰ જુઓ ડબડબાટ ૨ અને ૩

ડબી(–બ્બી) સ્ત્રી૰ [જુઓ ડબો] દાબડી

ડબીર પું૰ [अ दबीर, સર૰ म] મહેતો, હિસાબ લખનારો

ડબું ન૰ [સર૰ हि डब्बू] કડછી, ડૂચો

ડબૂક અ૰[રવ૰] ડૂબવાનો અવાજ [–દઈને, લઈને=એવા અવાજની સાથે,તરત]૦વું અ૰ ક્રિ૰ ડૂબકું મારવું –ડિયું ન૰ ડૂબતાનું ડૂબકું [–ખાવું=ડૂબવું, ડૂબવામાં ઉપર નીચે થવું]

ડબૂચો પું૰ જુઓ ડૂચો

ડબૂસું ન૰, –સો પું૰[સર૰ म दबुसा, हि, फा दबूसा] વહાણનો પાછળનો ભાગ

ડબો(–બ્બો) પું૰[फा दब्बह, સર૰ हि, म. डब्बा, म डबा, का डब्बी] વાસણનું એક પાત્ર, દાબડો (૨) રેલગાડીનો ડબો (૩) ઘડિયાળનો ડબ્બો (૪) એક જાતનું કાનસ (૫) હરાયા ઢોર પૂરવાનો વાડો (૬) ટીનનો ડબો(૭) પાઘડી (તુચ્છકારમાં) (૮) ['ડબ' રવ૰ ઉપરથી ?] ફાળિયો, ગફ઼્ફો. [–મારવો=એકદમ બૂકડો ભરવો (૨) નાસી જવું]

ડબોડબ અ૰ [રવ૰] જુઓ ડબડબ

ડબોવવું સ૰ ક્રિ૰ ['ડબ' રવ૰, हि. डबोना] ડુબાવવું, ઝબકોળવું

ડબોળવું સ૰ક્રિ૰ ['ડબ' રવ૰] જુઓ ડબોવવું (૨) અપવિત્ર કરવું [પું૰ જુઓ ડબો

ડબ્બી સ્ત્રી૰ [જુઓ ડબો] ડબી, દાબડી.–બ્બો

ડભાયણું ન૰ [સર૰ प्रा डभण, ડામવું] ડામ દેવાનું ઓજાર–સાધન,(૨) [?] ભયનું ઠેકાણું

ડમક અ૰ [રવ૰] ડમરનો રવ ૦વું અ૰ ક્રિ૰ [સર૰ सं डम्] (ડમરનું) વાગવું

ડમકો પું૰ [રવ૰] ડંકો (૨) [જુઓ ડબું] (સુ) ડૂચો –કારો પું૰ ડંકાનો અવાજ

ડમખળ ન૰[રવ૰]તોસ્તાન,ધમાલ (સવારીની)

ડમડમ સ્ત્રી૰[રવ૰]ડંકાનો અવાજ(૨)[સર૰म] ગરબડ, તોફાન (૩)[સર૰ म. डम] ડંકા જેવું એક લશ્કરી વાદ્ય –માક પું૰ડમડમનો અવાજ

ડમડોળ વિ૰ [જુઓ ડામાડોળ] અસ્થિર (૨) અપૂર્ણ, અધૂરું

ડમણી સ્ત્રી૰,–ણું ન૰[સર૰ म डमणी=કપડાં ધોવાનો ધોકો, સર૰ ડફણું, ડણું] નાની લાકડી (૨) શેરડીનો કકડો (૩) ડમણિયું. –ણિયું ન૰ [સર૰ म दमणी] બે બળદની નાની ગાડી

ડમર(–રી) સ્ત્રી૰ (કા) જુઓ ડમર

ડમરવું અ૰ક્રિ૰ [सं. डंवर?] વનસ્પતિનું ફાલવું –નવાં પાન આવવાં

ડમરાણ ન૰ (કા.) જુઓ ડમર

ડમરી સ્ત્રી૰ જુઓ ડમર

ડમરુ ન૰ [सं] એક વાદ્ય, ડાકલું

ડમરો પું૰ [સર૰ सं. दमनक, प्रा दमणक (–ग, –य), हिं दौना, म दवणा] એક સુગંધીદાર વનસ્પતિ [વિ૰ ડમાકવાળું

ડમાક પું૰[अ. दिमाग] રોફ, ભપકો, ઠાઠ ૦દાર

ડયાળ ન૰ એક પક્ષી

ડર પું૰[सं दर,प्रा डर]ભય,બીક [–રાખવો= બીવું,ડરવું –લાગવો=ભયની અસર થવી] ૦કણ, ૦કુ, ૦પી, ૦પોક [સર૰ हि, (पोकना =ડરવું)] વિ૰ બીકણ. ૦પ(–પા)ણ [સર૰ हिं डरपना, डरपाना], ૦વું અ૰ ક્રિ૰ [प्रा डर क्रि૰] બીવું –રામણી સ્ત્રી૰ ધમકી, બીક, સતામણી –રામણું વિ૰ ડર લાગે એવું, ભયાનક (૨) ન૰ ડગમણી –રાવવું સ૰ક્રિ૰ 'ડરવું'નું પ્રેરક (૨) દાટી–ધમકી દેખાડવી કે આપવી –રુ વિ૰ ડરી કે બળી ગયેલું(૨)ડરકણ

ડલી(–ળી) સ્ત્રી૰ [સર૰ हि. दरी=શેતરંજી, म डल्ली] ઘોડાની પીઠ પર જીનની નીચે નાખવાની ઊનની ગોદડી

ડલ્લો પું૰જુઓ દલ્લો

ડવડ ન૰ એક પક્ષી

ડવારો પુંં૦ [રવ૦] (સુ) ઘોઘાટ, લવારો

ડસ પુંં૦ [प्रा डस(सं दंश)]દંશ,વેરની લાગણી

ડસક ડસક અ૦[રવ૦] ડસકા ખાતુ હોય એમ (૨) રહી રહીને

ડસકલું ન૦ ડસકુ (લાલિત્યવાચક)

ડસકલું ન૦ બેડી; હેડ (૨) બેડી જેવું–ભારે જાડું હાથપગનુ ઘરેણુ. **–લો** પુંં૦ ભારે–વજનદાર બેડી [ખાવા

ડસકવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦, हिं. डहकाना] ડૂસકા

ડસકું ન૦ જુઓ ડૂસકુ (–ખાવું)

ડસડસવું અ૦ ક્રિ૦['ડસકુ' ઉપરથી]ડૂસકાથી રૂંધાવું (૨) મનમા અકળાઈ રહેવુ

ડસવું સ૦ ક્રિ૦ [प्रा. डस, स दश्]કરડવુ, દંશ દેવો –ણ ન૦ ડસવુ તે [છલકાઈ જવુ (?)

ડહેંકવું અ૦ ક્રિ૦ [हिं. डहकना](કા.)ઊભરાવુ;

ડહાપણ (ડ્)ન૦ ['ડાહ્યુ' ઉપરથી] ડાહ્યાપણુ; શાણપણ. [**–કરવું, ડહોળવું** = વચમા વગર સમજ્યે પોતાની વાત કે ડહાપણ ઉમેરવા] **૦ડાહ્યુ(–હ્યલું)** વિ૦ દોઢડાહ્યુ. **૦દાર** વિ૦ ડહાપણવાળુ

ડહોળવું (ડ્હો) સ૦ક્રિ૦ [स ढ्वल्? સર૦ म डहुळणे–ढवळणें] (પ્રવાહીને) હલાવવું,ઘુમરડવુ (૨)[આખ લાલ થાય ત્યા સુધી]ચોળવી(૩) [લા] ખૂબ કામોમા પડવુ, અનેકમા માથુ માગવુ (કાઈક નિંદાત્મક અર્થમા)

ડહોળુ (ડ્હો) વિ૦[સર૦ म डहुळा]ડહોળાયેલુ **–ળો** પુંં૦ ડહોળાયેલુ પ્રવાહી (૨) અફીણનો રસ **–ળાવુ** અ૦ક્રિ૦ 'ડહોળવુ'નુ કર્મણિ(૨) આખ લાલ થવી(જેમ કે ચોળાવાથી)(૩)[લા] હાલી જઈને અવ્યવસ્થિત થવુ, ગૂચવાઈ જવુ, વધારેપડતી ચોળાચોળ થવી [નીકળે એમ

ડળક ડળક અ૦[રવ૦]ફોરા રૂપે એક પછી એક

ડળકવું અ૦ક્રિ૦['ડળક' 'ડળક' પાણી છૂટવુ–(મોંમા)– એ પરથી?] લલચાવુ, દાઢ સળકવી

ડળવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ ડઙળવુ]સડી જવુ,ખોખાં થઈ જવા (૨) લાલસામા લીન થઈ જવું (૩) ભાગી પડવુ–ઢગલો થઈ જવુ, ઢળી પડવુ

ડળી સ્ત્રી૦ જુઓ ડલી

ડળું ન૦ [दे डल, हि , म डला]ડગળી, ફોડવું

ડંકવું અ૦ ક્રિ૦ (કા) પ્રાણ જવામા વિલબ થવો(૨)છેલ્લા શ્વાસ લેવા(૩)[दे डक्क=ડખ] [જોડાનુ] ડખવુ

ડંકાપલ્લવી સ્ત્રી૦ [ડંકો+પલ્લવ]ડંકા વગાડી હુકમ આપવાની લશ્કરી સાંકેતિક ભાષા

ડંકી સ્ત્રી૦ [इं डॉन्की पप, સર૦ म. डंकीण] પાણી ખેચવાનો પપ–સંચો

ડંકો પુ૦ [સર૦ हि , म डका, स ढक्का, प्रा. डक्क] નગારુ, ઢોલ (૨) ઘોડાની પીઠ ઉપર બે બાજુ લટકાવેલા ઢોલ(૩)[કા]ટકોરો(૪)[લા] ફતેહનો અવાજ ફતેહ [**ડંકા પડવા** = ટકોરા થવા. **–કરવો** = જયજયકાર કરવો, નામના મેળવવી (૨) લોકોમા જાહેર કરવુ **–થવો** = ડંકો વાગવો **–દેવો** = નગારુ વગાડવું (૨) વિજયસવારીએ ચડવુ (૩) ઉત્સાહભેર કોઈ કાર્ય કરવા ઊપડવું **–મારવો**=ટકોરો વગાડવો. **–વાગવો** = વિજયટંકાર થવો (૨) નામના નીકળવી(૩ લોકોમા જાહેર થવું. **–વગાડવો** = જુઓ ડંકો કરવો]

ડંખ પુ૦ [दे डंक(सं दश)] ચટકો, દંશ (૨) ધાનનો દાણો સડવાથી પડતુ છિદ્ર(૩)આંકડો, ઝેરી કાંટો–અણી (૪) [લા] કીનો, વેર. [**–રહેવો** = ડંખ કે વેરની અસર રહેવી **–રાખવો** = કીનો–વેર રાખવું **–લાગવો** = દાણામા છિદ્ર પડવા (૨) મનમા ચટકો લાગવો, રીસ ચડવી] **૦વું** સ૦ક્રિ૦ ડસવુ, દંશ દેવો; આંકડો મારવો, કરડવુ (૨) જોડો ઘસાઈ પગને ઈજા થવી (૩) [લા] મનમા ખટકવુ **–વાવું** અ૦ ક્રિ૦ 'ડંખવું'નુ કર્મણિ (૨) ધાનના દાણાને ડંખ લાગવો **–ીલું** વિ૦ ડંખવાળું

ડંગેલુ ન૦ હાડવો–એક વાની (સુ)

ડંગોરિયુ વિ૦ [ડંગોરો પરથી]ડંગોરાથી કામ લે એવુ, મારામારી કરે એવું

ડંગોરું ન૦, **–રો** પુ૦ [दे डगा] દાગ જેવી જાડી ટૂંકી લાકડી, ધોકો

ડંડાટવું, ડંડાબાજી જુઓ 'ડંડો'મા

ડંડાસણું ન૦ મોરના પીંછાનો બનાવેલો સાવરણો

ડંડી(–ડૂ)કો પુ૦[જુઓ ડંડો] નાનો ડંડો દંડૂકો

ડંડો પુ૦ [स दण्ड, प्रा. डंड] જાડી, ટૂંકી લાકડી;

ડગોરો –ડાટવું સ૦ ક્રિ૦ ડડે ડડે મારવું
–ડાબાડી સ્ત્રી૦ ડડાથી મારામારી
ડંડો પુ૦ + [दे डंडय] રસ્તો, મહોલ્લો, શેરી
ડંફાણ +, –શ, –સ સ્ત્રી૦ જુઓ ડફાસ
ડફાસિયું વિ૦ ડંફાસ હાંકતું, બેડશીખોર
ડભક ન૦(?)[સર૦પ્રા डव्व, स दम]+દંભ, ઢોંગ
ડંબર પુ૦ [स] આડંબર, બાહ્ય ભભકો
ડંબેલ્સ પુ૦બ૦વ૦ [इं] હાથની કસરતનું એક સાધન [–કરવા=ડંબેલ્સથી કસરત કરવી]
ડંભારણ ન૦ [प्रा डमण] ડભાયણું, ડાભવાનું સાધન(૨)[લ] મર્મમાં વાગે એવું કટાક્ષવચન
ડંભાવવું સ૦ક્રિ૦, ડભાવું અ૦ક્રિ૦ ડાભવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ [ગોટાનો સમૂહ
ડંમર પુ૦[सं डम्र](કા)હવામાં ઊડતી ધૂળના
ડાઇનેમો પુ૦ [इं] વીજળી ઉત્પન્ન કરવાનું એક પ્રકારનું યંત્ર [–મૂકવો=તે યંત્ર ગોઠવવું]
ડાઇરેક્ટર પુ૦,–રી સ્ત્રી૦[इं]જુઓ ડિરેક્ટર,–રી
ડાઈ સ્ત્રી૦ સુલેહ, સંધિ (?)
ડાક સ્ત્રી૦ [हि] ટપાલ (૨) મુસાફરો, ટપાલ વગેરે લઈ જવા માટેની ટપ્પાઓની ગોઠવણ (૩) ડાકગાડી (૪) ન૦ [સર૦ म.] જુઓ ડાકલું. ૦ગાડી સ્ત્રી૦ ટપાલ લઈને જનારી ગાડી, 'મેલ' ૦ઘર ન૦ટપાલઑફિસ ૦ચોકી સ્ત્રી૦ ડાકની સલામતી માટે રાખેલી ચોકી ૦બંગલો પુ૦ (સરકારી) મુસાફરી બંગલો
ડાકડમાક પુ૦ [જુઓ ડમાક] ઠાઠમાઠ, ભભકો
ડાકડમાળ પું૦ ઘરનો જૂનો પરચૂરણ સામાન
ડાકણ (ણ,) સ્ત્રી૦ [म डाकिनी] એક જાતની ભૂતડી (૨) મેલી વિદ્યા જાણનારી સ્ત્રી (૩) જેની નજર લાગે એવી સ્ત્રી (૪) ગાજરનું ડીટું અને અંદરનો કઠણ રેસો. ૦કૂંડાળું, ૦કૂંડું ન૦ઉતારની આસપાસ કરેલું પાણીનું કૂંડાળું ૦કોઠો પુ૦ છોકરીઓ ધૂળની પાળ વડે સાત કોઠા પાડી જે રમત રમે છે તેમાંનો દરેક કોઠો. –ણી સ્ત્રી૦ ડાકણ, પિશાચણી. –ણું વિ૦ ડાકણ જેવું, ખાઈ જાય એવું –ણો પું૦ એક જાતનું ભૂત (પુરુષ)
ડાકબંગલો પું૦ જુઓ 'ડાક'માં
ડાક(–ખ)લી સ્ત્રી૦ નાનું ડાખલું (૨) સાપનું બોલવું(૩) જડબું [–પહોળી થઈ જવી= મરી જવું. –વગાડવી=સાપે મોં વડે અમુક જાતનો ચાલુ અવાજ કરવો.]–લું ન૦[प्रा डक्क] એક જાતનું વાદ્ય, ડુગડુગિયું [–બેસાડવું= ભૂવો ધુણાવવો (૨) નવરાત્રી વખતે માતાના સ્થાન આગળ ડાખલું વગડાવવું]–લિયો પું૦ ડાખલું વગાડનારો – ભૂવાનો સાથી
ડાકાટી સ્ત્રી૦ [हिं डकैती] ડાંડ, ધાડ
ડાકિની સ્ત્રી૦ [स] ડાકણી [માણસ
ડાકિયું વિ૦ જુઓ ડાકણું –યો પુ૦ખાઉધરો
ડાકુ પુ૦ [हि] લૂટારો, ધાડપાડુ
ડાકુ વિ૦ અપમાનિત, બટ્ટો લાગેલું [–પડવું= ભોઠું પડવું અપમાનિત થવું]
ડાકો પુ૦ [જુઓ, ડાકુ] લૂટારો, ધાડપાડુ (૨) [हिं डाका] ધાડ ['ડાકલી'માં
ડાખલી સ્ત્રી૦, –લિયો પુ૦,–લું ન૦ જુઓ
ડાગવું અ૦ ક્રિ૦ નોંધવું, ટપકાવી કે લખી લેવું (ડાટમાં વપરાય છે)
ડાગળી સ્ત્રી૦ [જુઓ ડગળુ] થીંગડી, ટગળી (૨) માથું, મગજ (૩) [લા] સમજશક્તિ. [–દેવી, મારવી=થીગડી મારવી –ખસવી, ચસકવી, છટકવી=મગજ ખસી જવું –ગાંડા થવું. –ઠેકાણે હોવી=ભાન હોવું]
ડાગળો પુ૦ વિદૂષક, રંગલો (૨) [જુઓ ડાગળી] દાટો, ડૂચો [બાની
ડાગોર સ્ત્રી૦ [સર૦ म डागोर] ગવાની એક
ડાઘ પુ૦ [फा दाग] (ગંદો દેખાય એવો)ડપકો (૨)[લા] કલંક,બટ્ટો(૩)+[सं दाघ પરથી ?] કીનો, ખાર [–પડવો=ડાઘો–ડપકો પડવો તેથી ગંદુ થવું. –રાખવો=કીનો રાખવો, –લાગવો=બટ્ટો લાગવો] –ઘાડૂઘી સ્ત્રી૦ ડાઘા ડાઘા, ડાઘા પડીને થતી અસ્વચ્છતા –ઘી, –ઘિયું વિ૦ ખારીલું, વેર રાખે એવું (૨) કાડી ખાય તેવું, વિકરાળ –ઘિયો પુ૦ ડાઘિયો કૂતરો. –ઘુ પુ૦ [જુઓ દાધ] મડદાને બાળવા લઈ જનારો. ખાંધિયો (પ્રાય બ૦ વ૦ માં જથાવાચક અર્થમાં વપરાય છે) ડાઘુમાં જવું=સ્મશાનયાત્રામાં જવું] –ઘેલ વિ૦ [જુઓ ડાઘ] ડાઘાવાળું (૨)[દાઝ પરથી ?]

મારીલુ (૩) બળેલું; દઝાયેલું. -ઘો પુ૦ ડાઘ (૨)જુઓ ડાઘિયો -ઘોઘૂઘો પુ૦ રડ્યોખડ્યો એકાદ ડાઘો (એકાદપણુ બતાવવા)

ડાચું ન૦[સર૦'ચાડું'(દે.'चट्ट') તેના ઉપરથી?] જડબુ (૨) મો (તિરસ્કારમા) -ચાકૂટ સ્ત્રી૦ નકામુ બોલબોલ કરવું તે-લવારો -ચાકૂટિયું વિ૦ ડાચાકૂટ કરે એવુ -ચાબળ ન૦ બોલવાનુ જોર -ચાબળિયું વિ૦ ડાચાબળવાળુ; ડાચાકૂટ કરતો થાકે નહિ તેવું

ડાટ પુ૦ [જુઓ દાટ] ભારે નાશ, ખુવારી [(મોઘુ) ડાટ=ભારે (મોઘુ), ઘણુ (મોઘુ). -વળવો=ભારે ખુવારી થવી]

ડાટણું ન૦['ડાટવુ' ઉપરથી]બારસાખની ઉપરનુ દાબણિયુ, 'લિન્ટેલ' (૨) ડાટો

ડાટવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ દાટવુ (૨) સતાડવુ (૩) [સર૦ हिं डाँटना] ધમકાવવુ

ડાટી સ્ત્રી૦[સર૦મ दाटी=ભીડ,दाटा=ધમકી] દાટી, ભીડ, ગિરદી (૨) [જુઓ ડાટવું] ધમકી. [-આપવી, દેવી=ધમકી આપવી.]

ડાટો પું૦[સર૦ म. डाटा, हि. डाट]દાટો,સાકડા મોના પાત્ર(બરણી, શીશી જેવા)નુ મો બંધ કરવાનુ સાધન,બૂચ [ડાટા કરવા=ઉપવાસને આગલે દિવસે ઠાસીને ખાવુ ડાટો દેવો, મારવો=ડાટા વડે બંધ કરવુ]

ડાડવુ અ૦ક્રિ૦['દાદ' ઉપરથી?]આજીજી કરવી

ડાડિયુ ન૦, ડાડુ સ્ત્રી૦ [જુઓ ડાડવુ] આજીજી, વિનંતિ

ડાઢવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा डड्ढ (स. दग्ध) પરથી? સર૦ हि. डाढना=બાળવુ](કા)કટાક્ષ કરવો

ડાફર સ્ત્રી૦, -રિયું ન૦, ડાફોળ (ળ,)[જુઓ ડાફુ]નકામુ આમ તેમ જોવુ-બાલાં મારવા તે. [ડાફરો-ડાફોળો મારવી, ડાફરિયાં મારવાં=આમ તેમ જોવુ-બાલા મારવા]

ડાફાડોળ સ્ત્રી૦ કશામા વચ્ચે પડી ડહાપણ ડહોળવું તે (-કરવી)

ડાફુ ન૦ [મો ફાડવાના 'ડફ' રવ૦ પરથી?] કરડવા પહોળું કરેલુ મો. [-મારવુ=માથું મારવું (૨) બચકુ ભરવુ.]

ડાફોડિ(-ળિ)યુ ન૦ ['ડાફુ' ઉપરથી] ડાફરિયુ

ડાફોળ (ળ,) સ્ત્રી૦ જુઓ 'ડાફર'મા

ડાબકો પું૦ [રવ૦] દાબવાથી થતો અવાજ(૨) ['દાબવુ' ઉપરથી]દાબીને માટીથી લીપવા જેવી સપાટી કરવી તે [સ્ત્રી૦ જુઓ દાબડી

ડાબડો(-લો) પું૦ જુઓ દાબડો -ડી(-લી)

ડાબણિ(-રિ)યું ન૦ [જુઓ દાબવુ] દાબવાના કામમા લેવાતુ વજન;દાબવાનુ યંત્ર (૨)બારસાખના ચોકઠા ઉપરનુ દબાણ રાખનારુ વજન (૩) [ડાબડો, ડબો ઉપરથી?] એક પહોળા મોનુ વાસણ

ડાબલિયાળ(-ળુ) વિ૦ ['દાબવુ' ઉપરથી] જેમા દબાણ માટે 'સ્પ્રિંગ'-કમાન હોય એવું

ડાબલી જુઓ 'ડાબડો'મા -લો પુ૦ જુઓ દાબડો (૨) ઘોડાના પગનો નાળ

ડાબાજમણી(-ણું) અ૦ [ડાબું+જમણું] ડાબી અને જમણી બને બાજુએ(૨)વારાફરતી બને બાજુએ(૩)ડાબાનુ જમણુ ને જમણાનું ડાબુ થાય તેમ(૪) [લા]પક્ષપાતથી. [ડાબા-જમણી કરવુ =પક્ષપાત કરવો (૨) આખ આડા કાન કરવા.]

ડાબિયેળ વિ૦ જુઓ ડાબોડિયુ

ડાબું વિ૦ [दे डव्व, डाव=ડાબો હાથ] જમણાનુ ઊલટું (૨) [લા] અળખામણું; અળગું [ડાબા પગનો અંગારો=નજર ઉતારવા દીકરાને મા કપાળે ડાબા પગની ધૂળથી જે નિશાની કરે છે તે ડાબી આંખ ફરકવી =પુરુષને માટે અશુભ અને સ્ત્રીને માટે શુભ સૂચવતુ નિમિત્ત થવુ ડાબુ કરવું=ડાબી બાજુએ નાખવુ (૨) ભૂલી જવુ (૩) અળખામણુ કરવુ -મૂકવુ, મેલવુ =ભૂલી જવુ, ન જડવુ (૨) અળખામણુ કરવુ ડાબે હાથે મૂકી દેવુ=એવુ મુકાઈ જવું કે જેથી ઝટ જડે નહી]

ડાબેરી,ડાબો(-બો)ડિયું,ડાબોડીવિ૦[જુઓ ડાબુ] ડાબે હાથે કામ કરવાની આદતવાળુ

ડાભ,-ડો પુ૦ [सं दर्भ, प्रा डब्भ]એક જાતનુ ઘાસ-દર્ભ ૦સૂળિયું ન૦ એક જાતનુ ઘાસ

ડાભો પુ૦ [સર૦ म डाव, डाभा] એક જાતનુ શાક-ભાજી

ડાભોડિયું વિ૦ જુઓ ડાબોડિયું
ડામ (ડા') પું૦ [સર૦ प्रा. डमण=ડામવાનુ ઓજાર, સર૦ हि दाग, म. डाग]ગરમ ગરમ વસ્તુ ચામડી ઉપર ચાપી દેવી તે; ચપકો (૨) [લા.] ડાઘ, કલ ક, લાછન(૩)કંઈ નહિ; ટીકો (જેમ કે, લે ડામ !) [-ચાંપવો, દેવો=ડામવુ, ચપકો બેસાડવો (૨) કાઈ ના આપવું; ટીકો બતાવવો (ઉદા૦ એને શુ ડામ દે?).]
ડામઠી વિ૦ [સર૦ દમામ કે દભ]+આડંબરી, દભી, બહારની ટાપટીપવાળુ
ડામચિયો પુ૦ ['માચી' ઉપરથી ? સર૦ हिं. डामचा=ખેતરનો માચો]ગોદડા વગેરે મૂકવાની ઘોડી (૨) ડાસ, મચ્છર
ડામણ ન૦ [જુઓ દામણ] ઘોડાગધેડા નાસી ન જાય તે માટે તેમના પગને જકડવાનુ દોરડું (૨)રેટિયાના દૈડાના પાખિયા બાધવાની દોરી (૩)[फा दामन] અંગરખાના છેડાનુ ઓટણ (૪)['ડાબુ' ઉપરથી ?] [વહાણ જમણી તરફ વાળવા] સુકાન ડાબી તરફ ફેરવવુ તે
ડામર પુ૦[સર૦ हि . म.]ડોલટાર,(કોલસામાથી મળતો) એક કાળો પદાર્થ
ડામરા પુ૦ બ૦ વ૦ (ચ) ડોસનો ચાકળો જે બે લાકડાને આધારે બેસાડાય છે તે લાકડા
ડામરેજ ન૦ [इं डिमरेज] રેલવેમા આવેલો માલ વખતસર ન લેવા જવાથી ભરવી પડતી દડની રકમ [-ચડવું=માલ વખતસર ન લેવાથી દડ ભરવાનો થવો -ભરવું=તે દડ ચૂકવવો]
ડામવું (ડા') સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ડામ] ડામ દેવો (૨) મહેણુ મારવું (૩) [જુઓ ડામણ] ડામણ બાધવુ
ડામાડોળ વિ૦ [સર૦ हिं डाँवाडोल (ડોલના) म डामाडूल(-ळ)]અસ્થિર ડોલતુ, ડગમગુ
ડામીજ(-સ) વિ૦ [इं डॅमेज्ड?] ગુનેગાર તરીકે પકાયેલુ, બદમાશ
ડામું ન૦ ['ડામ' ઉપરથી] ડામ્યાનુ કે ડામ્યા જેવુ ચિહ્ન (૨) કાળો ડાઘ
ડામેલ (ડા') વિ૦ ['ડામ' ઉપરથી] ડામેલુ
ડાયરી સ્ત્રી૦[इं]રોજનીશી, તે નોધવાની ચોપડી
ડાયરો પું૦[अ. दाइरह्]નાત,જમણ(રજપૂતોમાં) (૨)ઘરડા અને અનુભવી લોકોનો સમુદાય-ગવણુ, દાયરો (૩) [કા] અંગત માણસોનું મડળ, કાઠી-ગરાસિયાનુ મડળ
ડાયલ પું૦ [इं] ઘડિયાળનો અંકવાળો ગોળ ભાગ, જેના પર કાટા ફરે છે
ડાર ન૦ (કા) ભૂડનાં બચ્ચાનુ ટોળુ (૨) પું૦ ['ડર' ઉપરથી] ધમકી ૦વું સ૦ ક્રિ૦ ['ડાર' ઉપરથી]ડરાવવુ, ધમકી દેવી(૨) મના કરવી, અટકાવવુ -રો પું૦ ધમકી, ઠપકો (-દેવો).-રોડકારો પુ૦(કા.)સામાને ધાક રહે એવી ચેષ્ટા
ડાલી સ્ત્રી૦[सं डल्लक,प्रा., दे. डल्ल] ટોપલી(૨) ભેટના ફૂલફળાદિની ટોપલી -લું ન૦ ઢોરનો ખાણનો ભરેલો ટોપલો (૨) વાસ કે ઘાસનો ઊભો કડિયો
ડાહી વિ૦ સ્ત્રી૦ [अ दाही] 'ડાહુ'નુ સ્ત્રી૦ ૦નો ઘોડો પુ૦ એક બાલરમત
ડાહ્યલું વિ૦ ['ડાહ્યુ' ઉપરથી] દોઢડાહ્યુ, ચાપલુ
ડાહ્યું વિ૦ [अ दाही] ડહાપણવાળુ, સમજુ. ૦ડમ,૦ડમરું વિ૦ [ડાહ્યુ+ડમરુ (ડામર-દામોદર-એક ઇતિહાસપ્રસિદ્ધ ડાહ્યો ગુજરાતી રાજપુરુષ)] બહારથી ડાહ્યુ અને ઠાવકુ દેખાતુ (૨) તદ્દન ડાહ્યુ, શાણુ
ડાળ સ્ત્રી૦, ન૦ [दे डाल] ડાળું. ૦ખી સ્ત્રી૦, ૦ખુ ન૦, -ળી સ્ત્રી૦[दे. डाली] નાની ડાળ. -ળુ ન૦ મુખ્ય થડનો ફાટો, શાખા. [ડાળે વળગવુ =આશ્રય મળવો (૨) ધધે વળગવું ડાળાંપાંખડાં જુદાં કરવાં=સાવાસબધ જુદા પાડી નાખવા, કુટુબસબધીને વેરવિખેર કરી નાખવા, પાયમાલ કરવુ (-નુ) ડાળું-પાંખડું ન જાણવું=-થી અજ્ઞાત હોવું]
ડાંસ(-ખ) (૦) પુ૦ [સર૦ ડાસ] લીલી, મોટી માખ (૨) [સર૦ हि डाँक, म डाक] નગની નાચે તેનો પ્રકાશ વધે તે માટે મુકાતી ચકચકિત પતરી (૩) [સર૦ म डाक] ધાતુના સાંધા પૂરવામા વપરાતો પદાર્થ
ડાંખરું (૦) વિ૦ [सु] હિંમતબાજ, મગણિયું
ડાંખળી (૦) સ્ત્રી૦,-ળું ન૦[સર૦म डाखळ]

ડાળમાથી ફૂટેલી નાની ડાળી, ડાળખી

ડાંગ (૦) સ્ત્રી૦ [દે ડગા] લાબી મજબૂત લાકડી –ગારવુ સ૦ ક્રિ૦ ડાગે ડાગે મારવુ

ડાંગ ન૦[સર૦મ डाग,हि डाँग, दे डुं(–डो)गर] ઝાડીવાળો ડુંગરી પ્રદેશ(જેમ કે ડાંગનુ જંગલ)

ડાંગ(–ગે)ર સ્ત્રી૦ [स. कडगर=પરાળ?] એક ધાન્ય, જેમાથી ચોખા નીકળે છે

ડાંઠુ (૦) ન૦ (કા) કઠણ ડાખળી

ડાંડ,૦ડુ (૦) વિ૦ [स. दंड, प्रा डड] છડુ, બૈરીછોકરા વિનાનુ (૨) ડડાથી કામ લેનાર, લાઠ (૩) નાગુ, લબાડ,લુચ્ચુ.૦ગાઈ,૦ગી, –ડાઈ સ્ત્રી૦ ડાડપણુ, નાગાઈ, લાઠાઈ

ડાંડલી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ડાંડી] ઝીણી ડાળી (૨) પાનની ડાખળી (૩) નાનો હાથો –લો પુ૦મોટી ડાડલી (૨) ઘરેણાનો આકડો (જેમ કે વાળીનો)

ડાડિયારાસ (૦) પુ૦ ડાડિયાથી રમવાનો રાસ

ડાંડિયું (૦) વિ૦ ['ડાડ' ઉપરથી]ડાડાઈ કરનાર, ડાડ (૨) ન૦[दे डड,–डी=સીવેલુ જીણ યા જોડિયુ વસ્ત્ર] લૂગડાનો જરેલો-ફાટેલો ભાગ વચ્ચેથી કાઢી નાખી બે છેડા સાધી પહેરવા લાયક કરેલુ કપડુ

ડાંડિયો (૦) પુ૦ [જુઓ ડાડ] ડાડ આદમી (૨) [જુઓ ડાડી]દાંડી પીટનાર, રોન ફરનાર (૩) નાનો પાતળો દડો

ડાંડી (૦) સ્ત્રી૦ [स दण्ड, प्रा डंड ઉપરથી, સર૦ हि] દાંડી, નાની લાકડી, હાથો કે દડો (૨)જેને બે છેડે તાજવાના પલ્લા બધાય છે તે લાકડી(૩)ડાડિયાથી વગાડવાનુ એક વાદ્ય(૪) વહાણને નિશાની બતાવવા સારુ ઊંચી ટેકરી ઉપર રોપી રાખેલુ લાકડુ (૫) દીવાદાંડી (૬). [दे डडय=રસ્તો ઉપરથી?] સીધી કિનારી – લીટી(નાકની) –ડો પુ૦ ટૂકો દડો(૨) હાથો (૩) ફણગો, ગરભે

ડાંડે પડવું [ડાંડો (दे. डडय=રસ્તો)=રસ્તો પકડવો, ચાલતા થવુ] [ભરવુ તે

ડાંફ (૦) સ્ત્રી૦, **ડાંફું** ન૦ (કા) મોટુ પગલુ

ડાંભવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ડામવુ] દઝાડવુ

ડાંભો (૦) પુ૦ [જુઓ ડાભો] એક જાતની વનસ્પતિ – ભાજી [અંકુર (૨) હાથો

ડાંખલો પું૦ ['ડાડો' ઉપરથી] ડાડલો,વનસ્પતિનો

ડાંસ (૦) સ્ત્રી૦ [प्रा डस(स दंश)=દાંતથી કાપવુ, કરડવુ] (કા) માદા માણસને એકાદ ચીજ ખાવાની રુચિ થવી તે

ડાંસ (૦) પુ૦[सं दंश, प्रा डस, સર૦ हिं ,म.] એક જાતનો મચ્છર –સિયા મા(–માં)ખ સ્ત્રી૦ ડાસ જેવી કરડતી માખ

ડાંસુ વિ૦ [स दश्, प्रा डस=કરડવું(ગળે ચોટવુ)]અપારપક્વ સ્વાદવાળુ (રાયણને માટે)

ડિક્ટેશન ન૦ [इं] શ્રુતલેખન

ડિગ્રી સ્ત્રી૦ [इं] અંશ (જેમ કે તાપના, ખૂણાના) (૨) પદવી, ઉપાધિ (૩) પ્રેસમા ટાઇપ સજ્જડ ગોઠવવા નખાતી પતરી

ડિપોઝિટ ન૦ [इं] બેન્ક કે કોઈ પાસે મૂકેલી અનામત (૨) બાના તરીકે અપાતી રકમ

ડિપોટી પુ૦ [इं ડેપ્યુટી સર૦ म डिपोटी] શાળાઓ તપાસનાર સરકારી નિરીક્ષક(૨)વિ૦ મદદનીશ (જેમ કે ડિપોટી સ્ટેશન-માસ્તર)

ડિફાવવુ સ૦ક્રિ૦, **ડિફાવુ** સ૦ ક્રિ૦ 'ડીફવુ'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ

ડિમાક વિ૦ [જુઓ ડમાક] + દંભી, ડામખી

ડિરેક્ટર પું૦ [इं] (વેપારી કંપનીનો)સચાલક, વહીવટદાર(૨) (કેળવણી ખાતાનો) સચાલક

ડિરેક્ટરી સ્ત્રી૦[इं] વ્યક્તિઓ,વેપાર ઇ૦ અગે નામઠામ વગેરે માહિતી આપતી ચોપડી

ડિલ ન૦[સર૦ हिं डील के फा दिल]શરીર(૨) [फा दिल] + દિલ, મન. [–ઊતરી જવું= શરીર સુકાવુ,જાડપણ ઓછુ થવુ –ભરાવું= તાવ આવવો, તાવની શરૂઆત થવી. –ભારે થવુ =જુઓ ડિલ ભરાવુ(૨) શરીર વજનદાર થવુ –લેવાવું=શરીર સુકાવુ –લેવું. ડિલે ભરાવું=શરીરે પુષ્ટ થવુ]

ડિવિડન્ડ ન૦ [इं] કંપનીના શેર દીઠ મળતો નફાનો ભાગ કે તેની રકમ યા ટકા

ડિસમિસ ક્રિ૦વિ૦[इं]બરતરફ,રદ,કાઢી નાખેલુ કે મૂકેલુ (–કરવું; –થવુ)

ડિસ્ટ્રિક્ટ પુ૦ [इं] જિલ્લો (૨) સરકારી અમલદારે તપાસ માટે પોતાના વિભાગમાં

ક્સ્તું તે(-માં જવું, નીકળવું).૦કોર્ટ સ્ત્રી૦ [ઇં.] જિલ્લાની મોટી અદાલત જ્યાં અપીલ ઇ૦ જિલ્લાના કેસ ચાલે છે. ૦જજ પું૦ [ઇં] તે અદાલતનો મુખ્ય ન્યાયાધીશ. ૦મૅજિસ્ટ્રેટ પું૦[ઇં.]જિલ્લાનો મૅજિસ્ટ્રેટ,કલેક્ટર ૦લોકલ બોર્ડ ન૦ [ઇં.] જિલ્લાના રસ્તા, દવાખાના, વગેરેનો વહીવટ કરતું પ્રજાકીય મંડળ ૦સ્કૂલ બોર્ડ ન૦[ઇં] જિલ્લાના શિક્ષણ(પ્રાથમિક)નું કામ કરતું પ્રજાકીય મંડળ

ડિસેંબર પું૦[ઇં]ખ્રિસ્તી સનનો બારમો મહિનો

ડિંગ સ્ત્રી૦,ન૦[સર૦ हिं डींग]ખોટી-બનાવટી વાત, ગપ [-મારવી=ગપ મારવી] ૦મારુ વિ૦ ડિંગ મારનારું, ગપ્પીદાસ

ડિંગરી સ્ત્રી૦ [म] મૂળાની શિંગ, મોગરો

ડિંગલું ન૦['ડિંગ'-લઈને(રવ૦)કાપી નખાય તેવો ભાગ]ટોચનો ભાગ-કકડો,નવો ફૂટેલો અંકુર (૨) થોરિયાનો કકડો(૩) [લા] માથું (૪)[સુ]સળી કે ડાખળી જેવો લાકડાનો કકડો (જેમ કે, દીવાસળીનું ડિંગલું) [-ઉડાડી મૂકવું=ઝટકાભેર કાપીને વેગળું કરવું]

ડિંગળ ન૦ [જુઓ ડિંગ]લૂખો તડાકો (૨)[સર૦ हि. टिंगल] પિંગળના ઠેકાણા વિનાનું લાંબું જોડકણું

ડિંગો પું૦ અંગૂઠો બતાવી ના કહેવું તે ઠીંગો. [-બતાવવો=ના કહેવું, ચાટ પાડવું ('લે, ડિંગો'-એમ વપરાય છે)]

ડિંડિમ પું૦, ન૦[સં] એક જાતનું નાનું નગારું

ડિંભ ન૦ [સં] નાનું છોકરું, બાળક (૨)બચ્ચું

-ડી સ્ત્રી૦ પ્રત્યય(પું૦ ડો, ન૦ ડું)નામને લાગતાં (૧) લઘુતા કે લાલિત્ય યા પ્રેમ બતાવે છે-માળીડો, વહાલુડા, ગસિડા(૨)તુચ્છતા બતાવે છે-લુહારડો, ગમોદડો, ભગતડી

ડીચકું ન૦ [જુઓ ડીચકો] ઠીંટું (૨) ટોચકું, ટેરવું(૩)નાનો ડીચકો -કો પું૦ [જુઓ ડચકો] ઊપસી આવેલો ગાંઠ જેવો ભાગ, ગાંઠિયો

ડીચી સ્ત્રી૦ ['ડીચકું' ઉપરથી]નાનું ઠીંટું(૨)નાનું ટોચકું (૩) ડીટી

ડીચું ન૦ જુઓ ડીચકું

ડીચો પું૦ [સર૦ म टीचा] એક જાતનું પક્ષી

ડીટ, ૦ડી,-ટી સ્ત્રી૦ [જુઓ ડીટું] સ્તનનું ટોચકું, ડીંટડી -ટિયું ન૦ નાનું ડીટું (૨) ડીંટિયું.રીંગણું -ટું ન૦ જેનાથી ફળ શાખાને વળગી રહે છે તે ભાગ, ડીટું

ડીકવું સ૦ક્રિ૦ ['ડીકું' ઉપરથી] ડીકાથી મારવું (૨) મહા મુસ્કેલીએ પૂરું કરવું

ડીકું ન૦ [સર૦ ઠૂંઠું] નાની જાડી લાકડી ડકણી (૨) [સુ] લાકડાનું ઠીમચું, ટોલકું

ડીણું ન૦ [સર૦ स डिंब=ગોળો• प्रा डिंब=पिंड] ગાંઠ, ઢેકો; ઢીમણું

ડીબો પું૦ [જુઓ ડીણું] ઠૂંઠો (૨) મોટો લખોટો

ડીમચું ન૦ લાકડાનું ઠૂંઠું ઠીમચું

ડીરિયો પું૦ (ચ) એ નામનું એક ઝાડ

ડીંચી,-ચું જુઓ ડીચી-ચું ડિંચકું, ડીટી

ડીંટ, ૦ડી, -ટી સ્ત્રી૦ [જુઓ ડીંટું]ડીંટ, સ્તનનું

ડીંટ,-ડુ ન૦ [જુઓ ડીટું] (ફળનું) ડીંટું. [-કાઢવું=મૂળ કાઢવું -જવું=જડમૂળથી નાશ થવો] ૦ડું ન૦ડીંટું, અગ્રભાગ,ટોચકું ૦રડી સ્ત્રી૦ નાનું ડીંટું (૨) ડીંટડી ૦વું સ૦ક્રિ૦ ડીંટામાંથી તોડવું (૨) [ફળને લાગી રહેલી] ડાખળી પાંખડી તોડી નાખવી -ટિયું ન૦ જુઓ ડીંટિયું

ડીંડવાણું ન૦ ગેરવહીવટ, અવ્યવસ્થા, અંધેર [-ચાલવું,ચલાવવું=અંધેર ચાલવું,ચલાવવું.]

ડીંડવું ન૦ [સર૦ છિંડવું] ભાંભારાણું ફળ,ડોડવું

ડુકાવવું સ૦ક્રિ૦, ડુકાવું અ૦ક્રિ૦ 'ડૂકવું'નું પ્રેરક ને ભાવે [એક પક્ષી-બૂડ

ડુક્કર ન૦ [સર૦ सं शूकर, म डुकर(-क्कर)]

ડુગડુગ અ૦ [રવ૦] ડાકલાનો અવાજ -ગિયું ન૦ ડાકલું -ગી સ્ત્રી૦ નાનું ડાકલું

ડુગ્ગી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं] (રવ૦) ડુગડુગી

ડુચાવું અ૦ક્રિ૦,-વવું સ૦ક્રિ૦ 'ડૂચવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક [ઓળી પ-

ડુબડુબા અ૦[ડૂબવું ઉપરથી] ડૂબ ડૂબું ડૂબવાની

ડુબડુબી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી

ડુબાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦ 'ડૂબવું'નું પ્રેરક

ડુબાડૂબ વિ૦ ['ડૂબવું' ઉપરથી] ડુબડુબા ભર્યું રહેવું (૨) સ્ત્રી૦ વારંવાર ડૂબવું ને બહાર આવવું તે

ડુબામણું વિ૦ ડૂબી જવાય એવું
ડુબાવવું સ૦ક્રિ૦, ડુબાવું અ૦ક્રિ૦ 'ડૂબવું'નુ પ્રેરક ને ભાવે
ડુબાસ પુ૦[પ્રા दु (સ द्वि)+भाषा?] વહાણનો દલાલ – મારફતિયો (૨) એક પારસી અટક
ડુબાસી ન૦ એક પક્ષી
ડુમકલાસ ન૦ ભારે વજનો ઊંચકવાનુ યંત્ર
ડુમકાગડો પુ૦ [સ. द्रोणकाक] કાગડા જેવુ એક પંખી
ડુમડુમ અ૦ [રવ૦] [ઢોલકનો અવાજ]
ડુમાસ ન૦ [ઇં डमास्क?] એક જાતનુ કાપડ
ડુલાવવું સ૦ ક્રિ૦ ડુલાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ડૂલવુ'નુ પ્રેરક ને ભાવે
ડુંગર,–રો પુ૦[દે डुगार, સર૦ (દે)મ. ડોંગર, હિં डूंगर] નાનો પર્વત (૨) મોટો ઢગ [ડુંગર ટાઢો પાડવો, નવડાવવો, માનવો=ડુંગર ઉપરની વનસ્પતિ બાળી મૂકવી,દવ લગાડવો (ભીલોની એક બાધા).] ૦વટ વિ૦ પહાડી, ડુંગરાળ (૨) પુ૦ ડુંગરમાંનો રસ્તો –રાળ વિ૦ જેમાં ઠેકઠેકાણે ડુંગરા હોય એવુ –રી વિ૦ ડુંગરમા થતુ–નીપજતુ (૨) ડુંગરને લગતુ (૩) સ્ત્રી૦ નાનો ડુંગર, ટેકરી
ડુંગળી સ્ત્રી૦ એક શાક – કંદ, ડૂંગળી
ડુંગો(–ઘો) પુ૦ ડૂંગો, ચોર, દૂંગો (૨)[જુઓ ડૂચો] માટીનો હુક્કો
ડૂકરો પુ૦ [જુઓ ડુક્કર] ડુક્કરનો નર–ભૂંડ –રી સ્ત્રી૦ તેની માદા
ડૂકવું અ૦ક્રિ૦ થાકવું (૨) રહી જવુ, બંધ પડવુ (૩) આવક ખૂટી જવી (૪) હારવુ (૫) [સર૦ હિં डूकना] ભુલાવામા પડવુ
ડૂચો પુ૦ [દે. डुचो, હિં. डूँगा] ટૂંકા દાંડાની એક મોટી કડછી (દૂધપાક વગેરે પીરસવાના કામમા વપરાતી) (૨) [લા] ઉપસેલો હાડકાવાળો કહણ ભાગ
ડૂચવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ડૂચો] હોઠ અડકાડી પીવુ (૨) મોટે કોળિયે ખાવુ; ઠાસીને ખાવું (૩) ડૂચો – દાટો દેવો
ડૂચો પુ૦ [દે डुज्जय=વસ્ત્રનો ટુકડો] નકામા કાગળ કે કાપડનો પિંડો (૨) એનો દાટો (૩) મોટો કોળિયો (૪) [લા.] અસરકારી માણસ, રાભો (૫) ચોળાઈ કરીને ગમે તેમ ગોટો થઈ ગયેલુ વસ્ત્ર.[ડૂચા કાઢવા, કાઢી નાખવા= ઘણી મહેનત કરાવી થકવી દેવુ, ઢૂશ કાઢવી. ડૂચા ઊડી જવા=કકડે કકડા થઈ નાશ પામવુ, ભાગીને ભૂકો થઈ જવુ ડૂચો મારવો =ડૂચાથી કાણુ કે મો બંધ કરવુ.]
ડૂબકાં ન૦બ૦વ૦ ['ડૂબવુ' ઉપરથી] ડબૂકિયા. –કી સ્ત્રી૦, –કું ન૦ પાણીમાં પેસવું – ડૂબવુ તે. [ડૂબકી ખાવી, મારવી=પાણીની અંદર પેસવું (૨) નજર ચૂકવી સટકી જવું ડૂબકી મારી જવું=અલોપ થઈ જવુ, સટકી જવુ (ડૂબકું ખાવું,–મારવું,–મારી જવું.) ડૂબકું મારી આવવું=જરા વારમા જઈને પાછા આવવુ]
ડૂબવું અ૦ક્રિ૦ ['બૂડવુ' (પ્રા वुड्ड)નો વ્યત્યય] પાણીની અંદર જવુ(૨)ડૂબીને મરણ પામવુ(૩) ક્ષિતિજમા ડૂબી અસ્ત પામવુ(જેમ કે સૂર્ય ચંદ્ર ઇ૦)(૪)[લા]દેવાળુ કાઢવુ (૫) લીન થઈ જવું
ડૂબાડૂબ વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ ડુબાડૂબ
ડૂમકો પુ૦ [રવ૦] નાનુ ઢોલ. નગારુ
ડૂમચી સ્ત્રી૦ [ફા. दुमचेह्] સાજ ખસી ન જાય એ માટે ઘોડાની પૂંછડીમા ભરાવાતી દોરી(૨) ઘોડાનો થાપો
ડૂમળ ન૦ [અ दुवल] એક જાતનુ ગૂમડુ
ડૂમી વિ૦ મીંઢુ, કપટી
ડૂમો પુ૦ [જુઓ દૂમો] લાગણીના આવેશથી છાતીમા ભરાતો ડચૂરો (–ભરાવો)
ડૂર ન૦ પગળ, ડાંગરનુ ઘાસ
ડૂરી સ્ત્રી૦ એક જાતનુ પક્ષી
ડૂલ વિ૦ [સ दुल्, પ્રા डुल्]ડૂલેલુ(૨)ન૦ એક કાનનુ ઘરેણુ (૩) એક ઘાસ [–કરવું= ઓવારી નાખવુ, ખોવા તૈયાર રહેવુ. –થવું= ખોવુ, શરતમા હારવાથી સામાને કબજે જવુ (૨) ફોગટ જવુ ઉદા૦ બાજી ડૂલ થઈ]
ડૂલવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ડૂલ] ડૂબવુ, ગરક થવુ(૨) ખુવાર થવુ,દેવુ કાઢવુ(૩)કાંઈ વિસાતમા ન હોવુ
ડૂવો પુ૦ [સર૦ 'ડોવુ'] રગડો (૨) નીચે ઠરેલો કચરો (૩) જુઓ ડૂચો

ડૂશ સ્ત્રી૦ [જુઓ ડુશ] અડદાવો; ડૂશ (-કાઢવી, કાઢી નાંખવી, નીકળવી, નીકળી જવી)
ડૂસકું ન૦ [રવ૦, જુઓ ડસકુ] રડતા રહી રહીને જોરથી ખેંચાતો શ્વાસ
ડૂખ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ડૅખ, ડૂખ] ડૂંપળ આગળ ફૂટતો ભાગ
ડૂંખરાવવું સ૦ ક્રિ૦ વઢવુ, ધમકાવવુ
ડૂંગળાવું અ૦ ક્રિ૦ (છોડ, વેલા કે ફળનું) વધતા અટકવુ, ઠુઠવાવુ
ડૂંગળી સ્ત્રી૦ જુઓ ડુગળી
ડૂંગો(-ઘો) પુ૦ જુઓ ડુગો
ડૂંટી સ્ત્રી૦ [સ તુણ્ડિ] દૂટી, નાલિ [-નું હસવું = અંતરનો ભાવ વ્યક્ત કરવુ, હાસ્ય -નો ઉમળકો = હૃદયનો ઉમળકો.] -ટાળું વિ૦ ડૂંટાવાળું -ટો પુ૦ મોટી ડૂંટી (૨) ડૂંટા જેવો ઊપસી આવેલો ભાગ
ડૂડી સ્ત્રી૦ [સર૦ દ ડુડુઅ, ડુંડુક્કા, સ ડુડમ, ડુંડુ] જાહેરાત કરવા વગાડવાની નાની નગારી કે થાળી [-પિટાવવી, -પીટવી = જાહેર કરવુ, પ્રસિદ્ધ કરવુ] [હિંમત વધવી]
ડૂંડું ન૦ કણનો ડોડો - કણસલુ [ડૂંડાં વધવાં =
ડૂંડો પુ૦ [મ] નમૂનો, ફરમો (૨) જુઓ ડૂંટો (૩) મોટું ડૂંડુ [સળગતી સળી
ડૂંભાગણું ન૦ [જુઓ ડભાયણ] ઊંબાડિયુ,
ડેક ન૦ [ઇ.] વહાણનુ તૂતક
ડેપ્યુટેશન ન૦ [ઇં] કશી વાત કે તે માટે યોગ્ય અધિકારી આગળ રજૂ કરવા માટે મોકલવામાં આવતુ પ્રતિનિધિ-મંડળ [ભુક-ડેપો]
ડેપો સ્ત્રી૦ [ઇ] ભંડાર, કોઠાર, વખાર (જેમ કે,
ડેબરાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ડેબરુ] પેટ ઊપસવું (૨) ફેફર ચડવી (૩) ફીકું પડી જવુ
ડેબરું ન૦ [સર૦ મ ઢમરા, ઢેબરા (સં ડિવ = ફાદ)] મોટુ ઊપસેલુ પેટ [પીઠનો ભાગ
ડેબું ન૦ [સ ડિવ ઉપરથી] કમરથી નીચેનો
ડેમી વિ૦ [ઇં] (છાપવાના) કાગળનુ એક કદ
ડેર પુ૦ [જુઓ ડેરો] વલોણાની ગોળીના કાંઠા પરનુ લાકડુ, જેમાં રહી રવાઈ ફરે છે
ડેરાવું અ૦ ક્રિ૦ (આંખોનુ) ઊંઘથી ઘેરાવુ

ડેરો પું૦ [હિં ડેરા] તંબૂ (૨) [લા.] પડાવ. [-કરવો = મુકામ કરવો, પડાવ નાખવો] ડેરાતંબુ પું૦ બ૦ વ૦ ડેરો કે તંબુ યા નાખેલો પડાવ. [-ઊઠવા = મુકામ ઉખાડવો; પડાવની જગા ખાલી થવી]
ડેરો (ડે') પું૦ તોફાની ઢોરને ગળે બંધાતું લાકડુ - ડફણુ
ડેરી સ્ત્રી૦ [ઇં] દુગ્ધાલય
ડેલી (ડે') સ્ત્રી૦ [જુઓ ડેલુ] ખડકી, પડાળી (૨) પોલીસચોકી
ડેલુ (ડે') ન૦ [મ ડેહલી ઉપરથી ? સર૦ હિં. ડેહરી,-લ] મોટા પહોળા બારણાવાળુ મકાન (૨) મકાનનો ખડકી જેવો મોટો દરવાજો (૩) [ચ.] રાંપના દાંડાની લાંબી વળી. -લો પુ૦ ડેલુ ૧, ૨ જુઓ [વિરામચિહ્ન
ડેશ સ્ત્રી૦, ન૦ [ઇં] (—) આવુ એક (અંગ્રેજી)
ડેહકાણી પુ૦ [જ દિહક઼ાન] ગામડિયો, ગલો
ડેડુ (ડે૦) ન૦ [સ ડુડુમ ? સર૦ હિં ડેડહા] પાણીનો નાનો સાપ (૨) અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] જુઓ ડેંડુંમાં
ડેંડુ (ડે૦) ન૦ [રવ૦] દેડકાનો અવાજ -ડવું અ૦ ક્રિ૦ ડેંડુ કરવુ
ડૈયું ન૦ જુઓ ડિગો
-ડો પ્રત્યય પુ૦ અંકને લાગતા તે અંકનો આંકડો કે સંજ્ઞા બતાવે છે જેમ કે, એકડો, નવડો ઇ૦ [હાડાનુ એક વાસણ
ડોઈ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં, જુઓ ડોયો] લાંબા
ડોક સ્ત્રી૦ [જુઓ ડોકુ] ગળુ; કોટ, ગરદન. [-ઊંચી કરવી = કામના દબાણમાંથી કે મુશ્કેલ પરિસ્થિતિમાંથી બહાર નીકળવુ (૨) માથુ ઊંચુ કરવુ, સામા થવુ. -ભાગી જવી, -મરડાઈ જવી = મરણ નજીક આવવુ]
ડોકર ન૦ [મ ડોક?] એક જાતનુ પક્ષી
ડોકરું વિ૦ (તુચ્છકારમાં) ઘરડુ. -રી સ્ત્રી૦ [દે ડોક્કરી, સર૦ હિં] ડોસી -રો પુ૦ ડોસો
ડોક(-ખ)લી સ્ત્રી૦ [સર૦ ડોકું કે ડોઈ] (ઘી-તેલ કાઢવાની) પળી
ડોકવું અ૦ ક્રિ૦ [ડોકું ઉપરથી] ડોકુ કાઢીને જોવુ, ડોકિયુ કરવુ

ડોકાબારી સ્ત્રી૰ [ડોકુ+બારી] મોટા દરવાજામા રાખેલી નાની બારી

ડોકા(૦૨)વું અ૰ ક્રિ૰ ['ડોકુ' ઉપરથી] ડોકું [બહાર કાઢીને જોવુ

ડોકિયુ ન૰ [ડોકુ ઉપરથી] ડોકું બહાર કાઢીને કે લબાવીને જોવુ તે [**–કરવું**=જોવું, નજર નાખવી (૨) [પ્રાય૰ બ૰ વ૰ મા] છૂપી રીતે-છાનુમાનુ જોઈ લેવુ (જેમ કે, પરીક્ષામા આમ તેમ ડોકિયા ન કરવા) (૩) જરા આટો મારતા જવુ — મળતા જવુ(જેમ કે, આ બાજુ આવો તો અમારે ત્યા ડોકિયુ કરતા જજો)]

ડોકી સ્ત્રી૰[સર૰ મ ડોકેં] ડોક [**–ધુણાવવી**= ના કહેવુ **–ભાગી જવી,–મરડાઈ જવી**= જુઓ ડોક ભાગી જવી ઇ૰] **–કુ** ન૰ માથું (૨)ડોકિયુ [**–આપવું**=પ્રાણ આપવા **–ઊંચું કરવું**=જુઓ ડોક ઊંચી કરવી **–કાઢવું**= ઓચિંતા આવીને હાજર થવુ **–કાપવું**=ગળુ કાપવું (૨) વિશ્વાસઘાત કરવો **–ખોવું**= જીવ ખોવો **–ઘાલવું**=વચ્ચે માથું મારવું; દખલ કરવી **–ધરવું**=વચ્ચે અડચણ નાખવી (૨)પ્રાણ આપવા તૈયારી બતાવવી **–ધુણાવવું** =ના કહેવુ **–મૂકવુ**=જીવ જવાની દરકાર ન રાખવી **–પડવું**=નાના છોકરાને થતો એક રોગ થવો]

ડોકો પુ૰ કડબનો સાઠો

ડોક્ટર પુ૰ [ઇં] દાક્તર, વિલાયતી પદ્ધતિથી વૈદુ કરનાર (૨) વિદ્યાની – પંડિતાઈની પદવી (ટૂંકમા ડૉ૰ લખાય છે) **–રી** વિ૰ દાક્તરને લગતુ કે તેની વિદ્યા સબંધી(૨)સ્ત્રી૰દાક્તરની વિદ્યા કે તેનો ધંધો

ડોખલ સ્ત્રી૰ નાના બાળકાનુ ટોળુ, ભૂજરવાડ

ડોખલી સ્ત્રી૰ જુઓ ડોકલી, પળી

ડોઘલી સ્ત્રી૰ નાનુ ડોઘલુ, ઢોચકી **–લું** ન૰ પહોળા મોંનો ઊભા ઘાટનો ઘડો, ઢોચકુ (૨) વિ૰ડોઘું [**ડોઘલાં ઊડી જવાં**=સાવ હારવુ –નાસીપાસ થઈ જવુ]

ડોઘું વિ૰ સાબડબોથું, બોથડ, ડોઘલુ

ડોચકુ ન૰['ડોકુ'ઉપરથી, સર૰મ ડોચકી,–કેં] માથુ (૨) ટોચકુ; ટોચ

ડોઝ પું૰ [ઇં] એક વેળા લેવાની દવાની માત્રા કે તેટલી દવા [**–લેવો**=તેટલી દવા ખાવી કે પીવી] [પેટ, હોજરુ (તિરસ્કારમા)

ડોઝું ન૰ ડોઝરું (૨) જુઓ ઝાલ **–ઝરું** ન૰

ડોટી સ્ત્રી૰ [સર૰ મ ડુટી, ઇં ડબોટા] એક જાતનુ જાડુ કાપડ

ડોટો પુ૰ ફટકો; દડાને ગેડીનો માર

ડોડ પુ૰મરડાટ, રીસ(૨)મોટી મોટી ઇચ્છા,કોડ

ડોડકું ન૰એક જાતનુ શાકફળ [**ડોડકાં છોલવાં** =કામધંધો ન હોવો (૨) નકામો વખત બગાડવો]

ડોડલો પુ૰ ડોડો (લાલિત્યવાચક)

ડોડવું ન૰ [જુઓ ડોડો] ફળ અથવા કણસલા વાળો ગોટો, ડોડો (૨) જીડવુ, કાલુ (૩) એક જાતનુ ડોડકા જેવુ ફળ **–વો** પુ૰ ફળ, ફૂલ કે કણસલાવાળો વગર ખીલેલો ગોટો – ડોડો

ડોડળવું ન૰ ['ડોડો' ઉપરથી] ફૂટી ગયેલુ આખતુ પોપચુ

ડોડાળુ, ડોડાળુ જુઓ 'ડોડો'મા

ડોડી સ્ત્રી૰ [સર૰ हि] એક વનસ્પતિ – વેલો **–ડું** ન૰ ડોડીનુ ફળ

ડોડો પુ૰ [જુઓ દોડો] ફળફૂલના ગર્ભવાળો નવો ફૂટતો ગોટો (૨) દાણા ભરેલુ મકાઈનુ ડૂંડુ **–ડાવું** અ૰ક્રિ૰ ડોડો આવવો, કણસલુ નીકળવુ **–ડાળુ** વિ૰ ડોડાવાળુ

ડોઢી સ્ત્રી૰ [જુઓ દોઢી, हि ड्योढी] પહેરગ-વાળાને બેસવા કાઢેલી પડાળી – ડેલી

ડોબરુ ન૰[સર૰ 'ઠોબરુ'] ભાગેલુ – ફૂટેલુ માટીનુ વાસણ (૨) રાનીપરજનુ એક વાદ્ય

ડોબુ વિ૰ કંઈ ન સમજે એવુ, સાવ બોથડ (૨) ન૰ [સર૰મ ડોબ,–રૂ] ભેંસ [**ડોબાં ચારવાં**=અભણ રહેવુ **ડોબાં સૂંઢવાં**= ડોડકા છોલવા, નકામો વખત બગાડવો.] **–બો** પુ૰ મૂર્ખ, મંદબુદ્ધિ માણસ

ડોયણુ ન૰ ['ડોયો' ઉપરથી] ડોરણુ; ખોઈ બાવવાનુ ઘોડિયાનુ આડુ લાકડુ

ડોયો પુ૰ [दे डोअ]નાળિયેરને કોતરીને કરેલુ વાસણ(૨)નાળિયેરનુ ખોપું,જેમા હુકાનો મેર ઘલાય છે (૩) ડોઈ (૪) [સર૰ ઠાયો] મોટો ખીલો, ગરજો

ડોરણું ન૦ બોરિયું (૨) જુઓ ડોયણું
ડોલ સ્ત્રી૦ [સં. दुल् ઉપરથી? સર૦ हिं , म] બાલદી, પાણીનું એક વાસણ(૨)પું૦ વહાણનો કૂવાથંભ [કાચડો
ડોલકાચ (-ચિ,-ચી)ડો પું૦ રાતા ગળાનો
ડોલકાઠી સ્ત્રી૦ વહાણનો કૂવાથંભ, ડોલ(૨) તે પરના નિશાનની કાઠી
ડોલચી સ્ત્રી૦ [ડોલ+फा ची (ચેહ)] નાની ડોલ (૨) ચામડાની ડોલ (૩) પું૦ ડોલ વડે વહાણમાંથી પાણી ઉલેચનાર
ડોલચું ન૦ [જુઓ ડોલચી] ડોલ(૨)ચામડાની ડોલ [અસ્થિર
ડોલણ(-ણિયું) વિ૦ [ડોલવું' ઉપરથી]ડોલતું,
ડોલન ન૦ ['ડોલવું' ઉપરથી, સર૦ स दोलन] ડોલવાની ક્રિયા (૨) તાલ અને ધ્વનિ વગેરેથી ડોલાવે એવો શબ્દતાલ કાવ્ય, 'રીધમ' ૦શૈલી સ્ત્રી૦ ડોલન જેની મુખ્ય વસ્તુ છે એવી શૈલી
ડોલંડોલા પું૦બ૦વ૦ ['ડોલવું' ઉપરથી] આમ તેમ ડોલવું - ઝૂલવું તે [ચાંદીનો સિક્કો
ડૉલર પું૦ [ઇં] અમેરિકાનો સોનાનો તથા
ડોલર(-રિયો) પું૦ એક ફૂલઝાડ, બટમોગરો
ડોલવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा डोल(सं दोलय्)] ઝૂલવું, આમતેમ હાલવું (૨) ડગવું ચળવું ડગમગવું
ડોલું ન૦ [ડોલવું' ઉપરથી] ઝોકું (૨) ગોથું, બક્કડ [ડોલું ખાવું= ડોલવું,હાલવું,ડગવું(૨) ઊંઘનું ઝોકું આવવું ડોલાં આવવાં = ઝોકાં ખાવાં, ઊંઘ આવે એમ થવું, ઊંઘથી ડોલવું]
ડોલો પું૦ ['ડોલવું' ઉપરથી] તબૂત, તાબૂત, તાજિયો (૨) [दे डोला] મ્યાનો, પાલખી
ડોવું (ડો') સ૦ક્રિ૦ હલાવી ભેળવી દેવું, ફીણવું
ડોવાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ડોવું'નું કર્મણિ [જીવ ડોવાવો=ચૂંથાવું, ઊલટી થવાની હોય એવી છાતીમા ગભરામણ થવી.] ડોવડાવવું (પ્રેરક)
ડોશી(-સી) સ્ત્રી૦ ઘરડી સ્ત્રી [ડોશી(૦મા)-નો રેંટિયો = ધીરેથી - ધીમી રવાલથી પણ સ્થિર ચાલતું કામ]
ડોસલાં ન૦બ૦વ૦ પારસીઓમા મરી ગયેલા માટે દરવર્ષે કરાતી ક્રિયા. [ડોસલાં બેસવાં = પડી ભાગવું, નરમ થઈ જવું(૨)દેવાળું નીકળવું.]
ડોસી સ્ત્રી૦ ડોશી. -સું ન૦ ઘરડું - નમાલું માણસ - સુંડગરું ન૦ [ડોસું+ડગરું (दे डिग्गर ઘરડું]ઘરડું - વૃદ્ધ માણસ. -સો પું૦ ઘરડો માણસ
ડોહ પું૦ [स द्रह?સર૦ म] ઊંડા પાણીનો ખાડો, ધરો
ડોળ પું૦ [સર૦ म] કઠોળ ભરડતા આખો રહી ગયેલો દાણો (૨) [दे डोल] મહુડાનું બી [ડોળ કાઢવા = આખા દાણા જુદા કાઢવા (૨) ચકવી નાખવું, દંડ કાઢી નાખવી.]
ડોળ,૦વા પું૦ બ૦વ૦ [જુઓ ડોળ] ધાણીમાં ફૂટયા વગર રહી ગયેલા દાણા
ડોળ [ડૅ]પું૦,ન૦[સર૦ म , हिं डौल] આકાર, ઘાટ (૨) બહારનો દેખાવ, ઢોંગ ૦વાળુ વિ૦ ડોળી, દંભી ૦ડ(-દ)માક પું૦ ભભકો; ઠાઠ ૦દાર વિ૦ ઘાટીલું, દેખાવડું
ડોળચાળણી સ્ત્રી૦ (ભરડયા પછી ડોળ જુદા કાઢવાની) ડાળ ચાળવાની ચાળણી
ડોળવવું [ડૅ] સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ડોળ] આકાર કરવો, ઘાટ લાવવો
ડોળવા પું૦ બ૦ વ૦ જુઓ 'ડોળ'મા
ડોળવું ન૦ નાનું લાકડું - બળતણ
ડોળિયું ન૦ ['ડોળ ઉપરથી] મહુડાના ડોળનું તેલ [નમૂનો, મુસદ્દો
ડોળિયું [ડૅ] ન૦ ['ડોળ' ઉપરથી] રૂપરેખા;
ડોળિયો વિ૦ પું૦ લાંબા શીંગડાવાળો (બળદ)
ડોળિયો પું૦ [ડોળી' ઉપરથી] ડોળી ઊંચકનાર, ભોઈ
ડોળી [ડૅ] વિ૦ ['ડોળ' ઉપરથી] ડોળવાળું, દંભી
ડોળી સ્ત્રી૦ [दे डोला] ઝૂલતી ઝોળી, માચી (જેવી કે માંદાને લઈ જવાની - 'સ્ટ્રેચર') (૨) માઠી ખબર, મોકાણ. [-આવવી = માઠા સમાચાર આવવા. ડોળીઓ વળવી = ભારે નુકસાન થવું [(બદદુવા)] (૩) જુઓ મહુડાનો ડોળ
ડોળો પું૦ [दे. डोल= આંખ સર૦ म डोळा] આંખનો કાચ - ગોળો (૨) આંખ (૩) [લા] નજર, ધ્યાન (૪) મોરના પીછાંનો ચાંલ્લો [ડોળા ઊઘડવા = ચ નક લાગવી, અક્કલ

આવવી. -ઊંચે ચડી જવા=તોર કે ગર્વ આવવો (૨) આશ્ચર્ય પામવું. -કાઢવા= ધમકાવવું; ગુસ્સો બતાવવો -ખેંચાવવા= રાહ જોવરાવવી -દેખાડવા=ડોળા કાઢવા -ફાડવા=તાકીને જોવું(૨)ધમકાવવું -ફૂટવા= આંધળું થવું, ન દેખવું -ફેરવવા=જોવું, ધારી ધારીને જોવું ડોળો ખૂંપવો=ફાવવું (૨) લલચાવું -ચસકવો=લલચાવું -ડૂબવો= મન માનવું -ફટકી જવો=આંખ ફાટી જવી, મરણ સમીપ આવવું (૨) આશ્ચર્યચકિત થવું (૩) ઈર્ષા થવી. -ફરવો=ચક્કર આવવા (૨) ગાંડું કે ઘેલું થવું -ફરી જવો=મરણ સમીપ હોવું (૨) ગુસ્સે થવું (૩) ઈર્ષા આવવી -ફેરવવો=ગુસ્સો કરવો -રાખવો=સંભાળ રાખવી, તકેદારી રાખવી]

ડોળો (ડો'?) પું૦[सं दोहद, प्रा. डोहल, સર૦ म. डोहळा, हिं डोला] ગર્ભવતીના દોહદ (૨) પહેલું આણું

ડોંચવું સ૦ક્રિ૦(કા.) ખેંચવું, ખેંચીને અટકાવવું (૨) ટોકવું [બાજી-રમત

ડ્રાફ્ટ સ્ત્રી૦ [इं] કૂકાથી રમાતી એક અંગ્રેજી

ડ્રાંઉં, ૦ડ્રાંઉં અ૦ [રવ૦] દેડકાનો અવાજ

ડ્રાઇવર પું૦[इं] (રેલવે એન્જિન કે મોટર)હાંકનાર

ડ્રામ પું૦ [इं] પ્રવાહીનું એક અંગ્રેજી માપ (જેમ કે, દવામાં ચાલે છે લગભગ એકાદ આનીભાર જેટલું) [કવાયતનો શિક્ષક

ડ્રિલ સ્ત્રી૦ [इं.] કવાયત. ૦માસ્તર પું૦

ડ્રેસ પું૦ [इं] પોશાક, પહેરવેશ

ડ્રેસિંગ ન૦ [इं] ઘા, ફોડા ઇ૦ ધોઈ મલમપટી ઇ૦ કરવા તે (-કરવું, -કરાવવું)

ડ્રૉઇંગ ન૦ [इं] ચિત્રકામ, રેખાથી આકૃતિ ચીતરવી તે ૦માસ્તર પું૦ ચિત્રકામનો શિક્ષક

ઢ

ઢ પું૦[सं] મૂર્ધસ્થાની ચોથો વ્યંજન(૨)[સર૦ म] સાવ અજ્ઞાન-ઠોઠ માણસ ૦કાર પું૦ ઢ અક્ષર કે એનો ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦[सं] છેડે ઢકારવાળું ૦ઢા પું૦ ઢકાર(૨)ઠોઠ માણસ

ઢકેલ સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं ढकेलना, म ढकलणें= ધકેલવું] કુસ્તીમાં એક દાવ

ઢગ પું૦ [સર૦ म ढग, ढीग] ઢગલો, ગંજ [-મારવો=ઢગલો કરવો] (૨) સ્ત્રી૦ (કા) આણું, આણામાં આવેલા માણસો ૦(૦લા)-બાજી સ્ત્રી૦ પત્તાની એક બાજી

ઢગરુ ન૦, -રો પું૦ [જુઓ ધગડો] ફૂલો

ઢગરો પું૦ [જુઓ ધગડું] હલકા પગારનો સિપાઈ (૨) જુઓ 'ઢગરુ'માં

ઢગલો પું૦ ['ઢગ' ઉપરથી] પુંજ ખડકલો [-થઈ જવું=સાવ ઢીલું કે અશક્ત થઈ જવું, નાસીપાસ થવું -વળી જવો=એકસામટું ભેગું થઈ જવું(૨)ઢગલો થઈ જવું]-લાબંધ વિ૦(૨)અ૦ ઘણું, પુષ્કળ -લી સ્ત્રી૦ નાનો ઢગલો -લેઢગલા પું૦ બ૦ વ૦ ઢગલા ને ઢગલા, અતિ-ખૂબ હોવું તે

ઢગો પું૦ બળદિયો(૨)ઢ-મૂર્ખ-બેવકૂફ આદમી

ઢચક ઢચક અ૦ [રવ૦, સર૦ दे ढगढगा] જેમ કે પાણી પીવાનો અવાજ

ઢચરો પું૦ [જુઓ ઢચ્ચર સર૦ ટચરો, हिं. ढचर] ડોકરો -રી સ્ત્રી૦ ડોકરી

ઢચુપચુ વિ૦ [રવ૦? સર૦ म ढग(-गा) ढग(-गा)] અનિશ્ચિત, ડગુમગુ

ઢચૂક ૦ઢચૂક અ૦ [રવ૦]

ઢચ્ચર વિ૦[સર૦ हिं ढचर, જુઓ ટચરું; दे. ढड्ढर=वृद्ध]બહુ ઘરડું, ખોખા જેવું-જીર્ણ

ઢડ અ૦ [રવ૦] ધડ-આઘાતનો અવાજ (ઢડ દઈને ચોડી દીધી)

ઢડકો પું૦ [રવ૦] ઢેકો

ઢ(૦ણ)ઢણવું, ઢ(૦ણ)ઢણાવવું, ઢ(૦ણ)-ઢણાટ જુઓ 'ઢણઢણ'માં

ઢઢુમઢુ વિ૦ [સર૦ મઢેલું]ચારે બાજુથી ઓઢેલું એવું(કા) ઉદા૦ ઓઢીને ઢઢુમઢુ થઈને બેઠા.

ઢઢ્ઢો પું૦ જુઓ 'ઢ'માં (૨) [સર૦ हि ठड्ढा, ढड्ढा दे ठड्ढ=જડ, સ્તબ્ધ; म. ढड्ढा= મોટો પતંગ]પતંગ વચ્ચેની ઊભી જાડી અક્કડ સળી કે ચીપટ (બીજી તે કમાન)

ઢણક(-કા)વું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦, અથડાવા કે

અફળાવાનો અવાજ] વગર કામે રખડવું, રઝળવું
ઢણુકો પું૰ [સર૰ ઢળવું] (સુ) ઊંઘનું ઝોકું
ઢણઢણ અ૰ [રવ૰, સર૰ म.] ૦વું અ૰ક્રિ૰ [સર૰ प्रा ढणिय, स ध्वनित; म. ढणढणणें] ઢણઢણ એમ વાગવું (૨) જોરથી બધું એકસાથે હાલી ઊઠવું, ધણધણવું. –ણાટ પું૰ ઢણઢણ અવાજ. –ણાવવું સ૰ ક્રિ૰ (પ્રેરક)
ઢપ સ્ત્રી૰ + [સર૰ म] ઢબ
ઢફ અ૰ [રવ૰] [પડવાનો અવાજ]
ઢબ સ્ત્રી૰ [સર૰ म, हिं.] રીત, પદ્ધતિ ૦છબ સ્ત્રી૰ રીતભાત, પદ્ધતિ, છટા. ૦દાર વિ૰ ઢબવાળું (૨) છટાદાર
ઢબ અ૰ [રવ૰] પડવાનો અવાજ [ઢબ દઈને પડવું](૨) શૂન્ય, ધબ ૦ઢબવું અ૰ક્રિ૰ એવો અવાજ કરવો (ઉદા૰ તરવામાં) ૦ઢબિયાં ન૰બ૰વ૰ ઢબ ઢબ કરવું તે. ૦વું અ૰ ક્રિ૰ ઢબ ઢબ એવો અવાજ કરવો (૨) ડૂબવું, બૂડી જવું (૩) ધબી જવું, મરી જવું
ઢબુ(–બૂડી) સ્ત્રી૰ [જુઓ ઢબૂલો] ઢીંગલી
ઢબુ(–બ્બુ) પું૰ [સર૰ म. ढबू(–ब्बू), का डब्बु, ते डब्] ઢબુવો, બેવડિયો પૈસો (૨) જુઓ ઢબો
ઢબુડાવવું સ૰ ક્રિ૰ ઢબૂડવું'નું પ્રેરક
ઢબુડા(–રા)વવું સ૰ ક્રિ૰, ઢબુડા(–રા)વું અ૰ક્રિ૰ 'ઢબૂડવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ
ઢબુવો પું૰ [સર૰ हिं डबुआ] બેવડિયો પૈસો (૨) [સર૰ म ढब्बो] જુઓ ઢબો
ઢબૂકવું અ૰ ક્રિ૰ [રવ૰] ઢોલનું વાગવું (૨) પાણીમાં ડૂબકાં ખાવાં
ઢબૂડ(–ર)વું સ૰ ક્રિ૰ ['ઢબ' કરવું] બરાબર ઓઢાડીને સુવાડવું (૨) થાબડવું (વહાલમાં) (૩) ઠોકવું, મારવું
ઢબૂડી સ્ત્રી૰ [જુઓ 'ઢબુ' સ્ત્રી૰] ઢીંગલી
ઢબૂરવું સ૰ક્રિ૰ જુઓ ઢબૂડવું
ઢબૂલો પું૰ [સર૰ म ढबुला] ઢીંગલો (૨) ઠોઠ–ભોટ આદમી
ઢબો(–બ્બો) પું૰ ['ઢબ' = શૂન્ય ઉપરથી ? म. ढब्बो, हिं डप्पू] બેવકૂફ આદમી (૨) બાયલો –નામર્દ આદમી
ઢમ અ૰ [રવ૰] (૨) ન૰ (બાળભાષામાં) ઢોલ
ઢમક, ૦ઢમક અ૰ [રવ૰] ઢોલનો અવાજ. ૦વું અ૰ ક્રિ૰ ઢમ ઢમ થવું –કારો, –કો પું૰ ઢોલનો અવાજ
ઢમઢમ અ૰ [રવ૰] ઢોલનો અવાજ
ઢમઢોલ વિ૰ ઢોલ જેવું ફૂલેલું, ખૂબ જાડું દેખાતું
ઢમાક અ૰ (૨) પું૰ [રવ૰] ઢોલનો અવાજ
ઢરડકો પું૰ [રવ૰] ઢરડવાનો અવાજ (૨) જુઓ ઢેડકો [મૂકવો
ઢરડવું સ૰ક્રિ૰ [રવ૰] ઢસડવું; ઘસડવું (૨) ઢેડકો
ઢરડો પું૰ ['ઢસડવું' ઉપરથી] ઢસરડો, વેઠ, અરસિક વૈતરું [વપરાય છે ઢીલું ઢસ
ઢસ વિ૰ [प्रा ढस = ઢસી પડવું] 'ઢીલું' જોડે
ઢસ(૦ર)ડવું સ૰ક્રિ૰ [જુઓ ઢરડવું] જમીન સાથે ખેંચવું, ઘસડવું (૨) [લા] વેઠ ઊતારવી (૩) ગમે તેમ લખી કાઢવું (૪) કોઈ કામ ગમે તેમ ખેંચી નાખવું
ઢસ(૦ર)ડો પું૰ ['ઢસડવું' પરથી] ઢસડાવાથી થયેલો ઘસરકો (૨) જુઓ ઢરડો
ઢસલું(–ળું) વિ૰ [જુઓ ઢસ, સર૰ म ढसळ] આળસુ, સુસ્ત (૨) કાચા કાનનું –ભોળું
ઢસવું, ઢસળવું અ૰ક્રિ૰ [प्रा ढंस, સર૰ हि ढहना, म ढसळणें] ઢગલો થઈને (જેમ કે મકાન, ભીંત, ભેખડ ઇ૰) પડી જવું
ઢસું ન૰ દડ, ઝીણી રેતી [ઢસલું
ઢસોર વિ૰ નઠોર લાગણીહીન (૨) એદી, આળસુ;
ઢળકવું અ૰ક્રિ૰ [જુઓ ઢળવું] ઢળવું, નમતું રહેવું (૨) નમતું રહેવાથી સુંદર દેખાવું
ઢળવું અ૰ક્રિ૰ [દે ढल] આડું થવું, એક બાજુ નમવું (૨) પ્રવાહી પદાર્થનું બહાર નીકળી જવું (૩) બીબામાં રેડાઈ તે ઘાટના થવું (૪) [લા] અમુક વલણ તરફ વળવું [ઢળી પડવું = બેહોશ થઈ કે મરણ પામી ગબડી પડવું (૨) એ૰ નિશ્ચયમાંથી બીજી બાજુ નમી જવું]
ઢળાવવું સ૰ક્રિ૰ 'ઢળવું' અને 'ઢાળવું'નું પ્રેરક
ઢળાવું અ૰ક્રિ૰ 'ઢાળવું'નું કર્મણિ ને 'ઢળવું'નું ભાવે
ઢળિયાં ન૰ બ૰ વ૰ સાદાપાચના આક
ઢળિયું ન૰ [સર૰ हिं ढेला] ઢેફું (૨) રોડું
ઢળ્યા અ૰ ['ઢળવું' ઉપરથી] ('મૂઆ'–ની જેમ માં છોકરાંને કહે છે)

ઢંકાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ઢાંકવુ] 'ઢાકવું'નુ કર્મણિ [**ઢંકાયેલો હીરો**=પ્રસિદ્ધિમાં ન આવેલો દૈવતવાળો માણસ **ઢંકાયેલી પીઠ**=દાબડદીખડ નભી રહેલી કીર્તિ] **–વવું** સ૦ક્રિ૦ 'ઢાકવુ'નુ પ્રેરક

ઢંગ પુ૦ [સર૦ हिं, म] વર્તન, રીતભાત (૨) ચેનચાળા, ઢાળો (૩) રીત, ઢબ, પ્રકર [**ઢંગે, ઢંગમાં રહેવું**=વિવેક મર્યાદામા — ઘટતી ગીનભાનથી વર્તવુ, સારો ઢંગ રાખવો. **ઢંગમાં આવવું**=કાઈક ઠીક કે યોગ્ય ગણાય એવી દશામા આવવુ] **૦ઢાળ** પુ૦ ઢંગધડો, ઠેકાણું (૨) ઘાટ, આકાર **૦ધડો** પુ૦ઠેકાણુ વિશ્વાસ પડે એવું વર્તન

ઢંઢ વિ૦ [સર૦ મ ढड = દભી] ('પોલુ' જોડે વપરાય છે — પોલુ ઢંઢ) સાવ પોલુ

ઢંઢા(–ઢે)ર વિ૦ ['ઢમઢોલ'ની જેમ પોલાપણાનો રવ૦] ગજાવર, મોટુ

ઢંઢેરો પું૦[સર૦ म ढाडोरा, हिं ढँढोरा]જાહેરનામુ (૨) સરકારી જાહેરનામુ [**–પીટવો**=જાહેર કરવું, જાહેરનામુ બહાર પાડવુ]

ઢંઢોળવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा ढढोल्ल=ધૂમતુ ફરવુ] (જગાડવા માટે) ખૂબ હલાવવુ

ઢાકઢોળ પુ૦ [સર૦ ઢાળો] ડોળ, ઘાટ

ઢાકળો પુ૦ [જુઓ ઢાળકો] રીતભાત, ઢગ (૨) ડહાપણ, સમજદારી (૩) વિવેક, નમ્રતા, લાજ (૪) ઢગ, ભલીવાર

ઢાકોઢું(–ઢૂં)બો, ઢાકોઢૂમો પું૦ ['ઢાકવુ' પરથી]લુવેલુ ખાવાનુ કે ઘરમા ઉઘાડું હોય તે તપાસી કરીને ઢાંકવું–બધ કરવું તે

ઢાચલું ન૦ ભડકું (રાનીપરજ લોકોનુ)

ઢાઢી પું૦ [हिं] એક જાતનો માગણ (૨) [दे. ढड्ढ = ભેરી] શરણાઈ વગાડનારો

ઢાલ સ્રી૦[सं]પ્રહાર–ઝટકો ઝીલવાનુ ચામડાનુ એક સાધન (૨) [લા.] રક્ષક વસ્તુ **૦ગર** પું૦ ઢાલ બનાવનાર **૦ગરવાડ** સ્રી૦, **૦ગરવાડો** પુ૦ ઢાલગર લોકોનો મહોલ્લો

ઢાળ પું૦['ઢાળવું' ઉપરથી.સર૦दे ढाल=ઢાળવુ] ઢોળાવ, ઉતાર (૨) રીત ઢબ ઢાળો, ઢંગ(૩) ગાવાની ઢબ (૪) સબંધ, ઘરોઓ(૫)ખેતરના પાકનો અંદાજ [**–ઉતારવો**=ઘાટ ઉતારવો (૨) બરાબર ઢળતુ રાખવું (૩) ઢળતો રસ્તો પાર કરાવવો (૪) સરખું કરવુ **–ઊતરવો**=જોગ આવવો (૨) ઢોળાવ ઉપરથી નીચે ઊતરવુ, ઢોળાવ પાર કરવો **–પડવો**=એક તરફ ઢળતુ રહેવુ **ઢાળમાં ગાવું**=રાગ પ્રમાણે–ઢંગમા ગાવુ. **ઢાળે પાડવું**=રાગે પાડવુ વ્યવસ્થિત ચાલે તેમ કરવુ.]

ઢાળકી સ્રી૦ [ઢાળવુ પરથી] ધાતુને ગાળીને પાડેલી લગડી **–કો** પું૦મોટી ઢાળકી (૨) ઢગ, વર્તણૂક (૩) કામકાજની સફાઈ–આવડ, ભલીવાર (૪) સમજણ [**–આવવો**=ભલીવાર આવવો] **–ણી** સ્રી૦કાપણી(૨)ધાતુ ઢાળવાની ક્રિયા કે રીત (૩) બીઆ ઢાળવાની આવડત

ઢાળદાર વિ૦ ઢાળ–ઢોળાવવાળુ

ઢાળવુ સ૦ ક્રિ૦[दे. ढाल =નીચે નાંખવુ (૨) ચામર કે ગા ઢોળવો. સર૦ हिं ढालना, म 'ढाळणें']નીચે નાખવુ, નમાવવુ(જેમ કે આખ) (૨) પાથરવું (જેમ કે ખાટલો) (૩) ટીપાં રૂપે પાડવું, ગેરવવું (જેમ કે આસુ) (૪) પાકની કાપણી કરવી (૫) પાકનો અદાજ કાઢવો (૬) ગાળીને ઢાળકી પાડવી, બીબામા રેડવું (૭) ન૦ ડાળી વગેરેના બેરા સાલ્લા ઉપર જે લૂગડુ આવે છે તે

ઢાળિયુ વિ૦ ઢાળદાર (૨) ન૦ ઢાળકી (૩) ઢાળવાળુ ખેતર કે જમીન(૪)એક જ ઢાળ–બાજુવાળુ છાપરુ (૫) ઢાળદાર મેજ. **–યો** પુ૦ કાપણી કરનારો માણસ (૨) ખેતરમા પાણી લઈ જવાનો આવેલો ઢાળદાર માર્ગ (૩) ઢાળેલો પાસલો—ઘાટ

ઢાળો પુ૦ આરામ વિશ્રાતિ (૨) ઢગ, રીતભાત (૩) પદ્ધતિ ઢબ [**–કરવો**=મુસાફરીમા થાક ખાવા મુકામ કરવો(૨)બપોરે જમીને આરામ કરવો (ઉત્તર ગુજરાત).]

ઢાંકણુ (૦) ન૦ [જુઓ ઢાંકવુ] ઢાકણુ (૨) સરક્ષણ (૩) ઢાકવુ તે **–ણિયું** વિ૦ ઢાંકે એવુ (૨) ન૦ જુઓ ઢાકણું **–ણી** સ્રી૦ નાનું ઢાકણું (ખાસ કરીને હાલ્લીનુ) (૨) ઘૂંટણ ઉપરનુ હાડકું [**ઢાંકણીમાં પાણી ઘાલી**

બૂડી મરવું=લાજના માર્યા મો ન બતાવવું.]
–ણું નo વસ્તુને ઢાંકવા તેને બેસતો કરેલો કાંઈ પણ ઘાટ (૨) ઢાંકનારું કાંઈ પણ

ઢાંકણિયો (૦) પુંo જેના પૂછડાના ગુચ્છાની અંદર ધોળા વાળ હોય એવો બળદ

ઢાંકપછેડો, ઢાંકપિછોડો (૦) પુંo (ઢાકવું+પછેડો, પિછોડો) દોષ છુપાવવાની યુક્તિ–બહાનું (૨) ટપલાબાજીની છોકરાની એક રમત [–કરવો=છુપાવવું; છુપાવવા માટે બહાનું આગળ કરવું]

ઢાંકવું (૦) સo ક્રિo [दे ढक्क] કશા વડે વસ્તુને આવરવી–તેની ઉપર ગોઠવવું, મૂકવું કે પાથરવું (૨) સંતાડવું, ગુપ્ત રાખવું. [ઢાંક્યાં ઉઘાડાં જોવાં=સારાનરસાં કાર્યની ખણખોત કરવી.]

ઢાંકેલદૂંકેલ (૦) વિo['ઢાંકવું' ઉપરથી] ઢાંકેલું-ઢબૂરેલું, ગુપ્ત રાખેલું [ઢાંકોઢૂંબો

ઢાંકોઢું(–ઢૂં)બો, ઢાંકોઢૂમો પુંo જુઓ

ઢાંક્યું વિo ['ઢાકવું'નુ ભૂo કૃo] ઢાંકેલું, ગુપ્ત (૨)નo ઘેર પહોચાડેલું પિરસણ. oધીક્યું વિo અંતરની ગુપ્ત ચિંતાથી બળી રહેલું–દુખી

ઢાંગરું (૦) નo મોટી જાડી કાકડી, આરિયું

ઢાંઢું (૦) નo મરી ગયેલું ઢોર

ઢાંઢો (૦) પુo [સરo મ ધાંડા] મોટો બળદ

ઢિગાર પુo [સરo મ] ઢગ; ઢગલો

ઢિચાવવું સoક્રિo, ઢિચાવું અoક્રિo 'ઢીચવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ [કર્મણિ ને પ્રેરક

ઢિબાવું અoક્રિo, –વવું સoક્રિo 'ઢીબવું'નું

ઢિમરિયો પુo જુઓ ઢીમડો ['ઢીંગલી'માં

ઢિંગલી સ્ત્રીo, –લું નo, –લો પુo જુઓ

ઢીક સ્ત્રીo, oણું વિo જુઓ 'ઢીંક'માં

ઢીકલી સ્ત્રીo પથરા મારવાનું ઊંટડા જેવું એક પ્રાચીન યંત્ર [–કાપાટુ

ઢીકો પુo, –કાપાટુ સ્ત્રીo, નo જુઓ ઢીંકો,

ઢીચ વિo મજબૂત, દૃઢ

ઢીચવું સo ક્રિo જુઓ ઢીંચવું

ઢીબ પુo મોટો પથરો(૨)અo[રવo] ધીબ oવું સoક્રિo ધીબવું, માર મારવો

ઢીમ સ્ત્રીo, નo સોનાની લગડી

ઢીમચું(–ચુ) નo [સરo हिं. ढीम] ઢીમચું (૨) માટીની જાડી કોઠી (૩) [લા.]ગટ્ટું છોકરું (૪) માથું

ઢીમડું(–ણું) નo[સરo મ. ढिमा]જુઓ ઢીમચું

ઢીમડો પુંo એક વનસ્પતિ

ઢીમણું નo ગાઠ જેવો કઠણ સોજો (૨) જેના ઉપર મૂકીને છૂંદાય તેવો લાકડાનો કકડો, ઢીમલું

ઢીમર પુંo [સ. धीवर, સરo म ढि(–ढी)वर] માછી (૨) ખારવો

ઢીમલું નo જુઓ ઢીમચું

ઢીમું નo ઢીમણું, ગૂમડું

ઢીલ સ્ત્રીo [દે. ढिल्ल, સરo हिं, म]વાર, વિલંબ (૨) તંગથી ઊલટું–શિથિલ હોવાપણું (૩) [લા.]બેદરકારી. [–પડવી=ઢીલું થવું, તંગ મટી જવું –મૂકવી=ઢીલું કરવું, તંગ ન રાખવું(૨) પતંગની દોરી તે ખમે તેથી વધારે છોડવી ઢીલમાં પડવું=વિલંબ થવો (૨) બેદરકારીમાં જવું]oગંડું વિo બીકણ, બાયલું

ઢીલું વિo [જુઓ ઢીલ] ખેંચમાં શિથિલ, તંગ ન હોય એવું (૨) કઠણ નહિ એવું, પોચું (૩) [લા.]હિંમત વિનાનું(૪)કમજોર(૫)સુસ્ત, ધીરું, મંદ [ઢીલી છાતીનું=કમજોર, બીકણ ઢીલી દાળનું ખાનારું=કમજોર, પોચું ઢીલી દોરી મૂકવી=રહેમ-નજર રાખવી, છૂટછાટ આપવી ઢીલું પડવું=ઢીલું થવું. ઢીલું મૂકવું=નમતું મૂકવું; રાહત આપવી; છૂટછાટ આપવી] oઢસ વિo સાવ ઢીલું

ઢીંક સ્ત્રીo [રવo] ધીબકો, ધપ્પો (–મારવી)

ઢીંકણી સ્ત્રીo [સરo हिं. ढेंकली, ढेंकी] પૈવા ખાંડવાની મોટી ખાંડણી

ઢીંકણું વિo [સરo हिं फलाना ढिमका] ફલાણું, અમુક ('ફલાણું' સાથે એ વપરાય છે, એકલું નહિ)

ઢીંકવો પુo [दे ढेंका] નદી કે તળાવના સૂકા તળિયામાં પાણી માટે ખોદેલો ખાડો

ઢીંકૂડી સ્ત્રીo નાનો ઢીકવો

ઢીંકો પુo [રવo] ઢીકો, મુક્કી; ગડદો, ઠાસો. –કાપાટુ નoબoવo [ઢીંકો+પાટુ] ધીબકા અને લાતોથી કરેલી મારામારી, મસ્તી

ઢીંગઢીંગી સ્ત્રી૦[રવ૦]એક જાતનુ વાદ્ય–નગારું
ઢીંગલી સ્ત્રી૦ નારીરૂપની પૂતળી (૨) [લા.] ઢીંગલી પેઠે બનેલી ઠનેલી નાના બાંધાની સ્ત્રી, નાની શણગાર સજેલી સ્ત્રી –**લું** ન૦ પૂતળું–રમકડું. –**લો** પુ૦ નરરૂપની પૂતળી
ઢીંચ સ્ત્રી૦ [જુઓ ઢીચવું]પીવાનુ અકરાતિયાપણું
ઢીંચણ પું૦ ઘૂટણ, પગનો ઢાકણીવાળો સાંધો –ભાગ [–**માંડવા**=(બાળકે)ચાલતા શીખવુ –**ભાગવા** સ૦ક્રિ૦=ઘૂટણ ઉપર માર મારીને પાગળુ કરવુ (૨) અ૦ક્રિ૦ હિંમત હારી જવી (૩) જીવનનો આધાર જવો, પાયમાલ થવુ- **ઢીંચણે પડવું**=ઢીચણથી નમીને પગે લાગવું] ૦**પૂર** વિ૦ ઢીચણ સુધી આવે એટલું –**ણિયું** વિ૦ ઢીચણ જેટલુ ઊંચું (૨) જેનુ પૂછડું ઢીંચણે અડતુ હોય એવુ (૩) ન૦ ઢીચણ નીચે મૂકવાનું ટેકણ (૪). ઢીચણ, ઘૂટણિયુ
ઢીંચવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦ ? સર૦ हिं. ढोकना] હદથી વધારે પીવું (૨) પીવુ (તિરસ્કારમા). (૩) [લા.] દારૂ પીવો. **ઢીંચાવવું** (પ્રેરક) **ઢીંચાવું** (કર્મણિ)
ઢીંચાં ન૦ બ૦ વ૦ [સર૦ हिं ढौंचा, प्रा अड्ढ=અર્ધ + चउ=ચાર] સાડા ચારનો આંક, ઢૂંચા
ઢુકાવવું સ૦ ક્રિ૦, **ઢુકાવું** અ૦ ક્રિ૦ 'ઢૂકવું'નું પ્રેરક ને ભાવે
ઢૂકડું વિ૦ [જુઓ ઢૂકડું] નજીક
ઢૂકવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ઢૂકવુ] નજીક જવુ
ઢૂવો પું૦રણમા રેતી ઊડીને થતો ઢગલો(૨)ઝાડી
ઢૂસ વિ૦ [રવ૦] નકામુ, રદ્દી (૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ ઠૂસ] દમ
ઢૂંકઢૂંકાં અ૦ [જુઓ ઢૂકડું] પાસે, બહુ પાસે
ઢૂંકડું વિ૦ [જુઓ ઢૂકવું] ઢૂકડું, નજીક, દૂર નહિ એવુ
ઢૂંકવું અ૦ ક્રિ૦ [सं ढौक्, प्रा· ढुक्क] ઢૂકવું, નજીક જવું. **ઢૂંકાવવું** (પ્રેરક) **ઢૂંકાવું**(ભાવે)
ઢૂંકુ વિ૦ જુઓ ઢૂકડુ; ઢૂકડુ
ઢૂંગલું ન૦ [સર૦ ધૂગુ] રોપાની આસપાસ કરાતી વાડ, વાડોલિયું
ઢૂંગવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ ઠૂગવુ] ખાવું. **ઢૂંગાવવું** (પ્રેરક). **ઢૂંગાવું** (કર્મણિ)
ઢૂંશું ન૦ (રમતમા) બે પક્ષમાંનો એક (૨) ઘાસ કે ચારાનો ભારો (સુ)
ઢૂંચાં ન૦ બ૦ વ૦ જુઓ ઢીચા
ઢૂંઢણી સ્ત્રી૦ એક રમત, ખોડિયો પાડો
ઢૂંઢવું સ૦ક્રિ૦[सं ढुंढन; हिं ढूँढना, दे. ढुंढुल्ल] શોધવુ, ખોળવું. **ઢૂંઢાવવું** (પ્રેરક). **ઢૂંઢાવું** (કર્મણિ)
ઢૂંઢ(–ણ)સું ન૦ કણસલામાથી બાજરીના દાણા કાઢી લીધા પછી રહેતુ ફોતરુ, ઢૂંઢું
ઢૂઢિયો પુ૦ ['ઢૂઢવું' ઉપરથી] જૈન ધર્મનો એક સંપ્રદાય (૨) એ સંપ્રદાયનો આદમી
ઢૂંઢી સ્ત્રી૦ એક રમત; ઘટીખીલડો
ઢૂંઢુ(–ણસું,–સું) ન૦ જુઓ ઢૂઢસુ
ઢૂંસો પુ૦ વઉંનો જાડો મોટો ભાખરો (૨) ધૂસો, જાડો કામળો
ઢેક વિ૦ ઢેક, છેલ્લુ (રમતમા વપરાય છે)
ઢેકબગલો પુ૦ [सं ढेंक+બગલો] એક પક્ષી
ઢેકલી સ્ત્રી૦ નાનો ઢેકો–ગાઠ (૨) નાની ટેકરી
ઢેકલો(–વો) પું૦ મોટી ઢેકલી, ઢેકો, ખૂંધ
ઢેકવો પું૦ ઢેકલો (૨) [सं. ढेंक ઉપરથી, हिं. ढेंकली] કૂવામાથી પાણી ખેંચવાનું એક યંત્ર
ઢેકાઢળિયા, ઢેકાઢૈયા પું૦ બ૦ વ૦ [ઢેકા+ ઢળિયા (ઢળવું ઉપરથી)] ઊંચીનીચી –અસમાન જમીન, ખાડાટેકરા
ઢેકૂટ સ્ત્રી૦ માથાકૂટ, કડાકૂટ
ઢેકૂડી સ્ત્રી૦ જુઓ ઢીકૂડી
ઢેકો પું૦ઊપસેલો ભાગ, ટેકરો (૨)[શ પ્ર. મા] શરીર પર ઢેકા પેઠે દેખાતો હાડકાવાળો ભાગ (જેમ કે કેડ, પીઠ). [–**નમવો**=હાડકા વળવા, નીચું નમી કામ કરવું]
ઢેખલો, ઢેખાળો પુ૦ [સર૦ हिं ढेला] ઈંટનો કકડો· રોડું. [**ઢેખલાની પેઠે અથડાવું**= અર્થ વિના અહીં તહીં રખડવુ–ટિચાવુ]
ઢેખાળી સ્ત્રી૦ નાનો ઢેખાળો (૨) ઈંટનો ભૂકો
ઢેડ(–ઢ) પુ૦ [સર૦ हिं. ढेढ़]એ નામની એક અંત્યજ જાતનો આદમી. ૦**ગુજરાતી** સ્ત્રી૦ અંગ્રેજી મિશ્રણવાળી ગુજરાતી ૦**ણ** સ્ત્રી૦ ઢેડની કે ઢેડ જાતની સ્ત્રી ૦**ફજેતી** સ્ત્રી૦, ૦**ફજેતો** પું૦જાહેર ફજેતી; ખરાબમા ખરાબ

ફજેતી ૦વાડો પુ૦ ઢેડ લોકોનો લત્તો (૨) [લા.] ગદી–અસ્વચ્છ જગા; ગદકી. –ઠા-(–ઢા)ઉ વિ૦ ઢેડનુ,–ને લગતુ (૨) ઢેડનુ વણેલુ.–ડિ(–ઢિ)યુ વિ૦ ઢેડાઉ.–ડિ(–ઢિ)યો પુ૦ ઢેડ. –ડી,–ઢ(–ય)ડી સ્ત્રી૦ ઢેડણ –ડું વિ૦ ઢેડાઉ (૨) ન૦ એઠવાડ લૂટી ખાનાર હલકી વર્ણનુ ટોળુ.–ડો પુ૦ઢેડ(તુચ્છકારમા)

ઢેપલી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઢેપુ] નાનુ–ચપટું ઢેફુ; થેપલી –લું ન૦ રોડુ, ઢેપુ (૨) ચોસલુ,દગડું

ઢેપું(–ફું) ન૦ [સર૦ મ ઢેપ, हिं. ढेंप] જુઓ ઢેપલું [–કાઢી નાખવું=માર મારી હલકુ કરવુ ઢેપાં ભાંગીને ધૂળ કરવી=નકામા ટાટિયા તોડવા, નકામી મહેનત કરવી.]

ઢેબરું ન૦ ['ઢેપુ' પરથી ? સર૦ મ ઢેવ(–મ)રેં] એક ખાવાની વાની. [ઢેબરાં બાંધીને=સાથે ભાથુ લઈને (૨) [લા] બરોબર નિરાત કરીને. ઢેબરાં બંધાવવાં=રવાના કરવું (૨) રુખસત આપવી –બાંધવાં=જવુ (૨) રુખસત મળવી] –રિયું વિ૦ ઢેબરા બાધીને નીકળેલુ (સઘ માટે)

ઢેબો પું૦ સોજો, ગડબ, ઢેકો (૨) ઢેસલો

ઢેમણો પુ૦ એક વનસ્પતિ–ઔષધિ

ઢેર પુ૦ [हिं.] ઢગલો –રી સ્ત્રી૦ ઢગલી

ઢેલ,૦ડી સ્ત્રી૦ [प्रा. ढेणियालिया] મોરની માદા

ઢેસકું ન૦ એક ઘરેણું(૨)જાડો રોટલો(૩)પોદળો

ઢેસરો(–લો,–ળો) પું૦ પોદળો. [–મૂકવો=પોદળો મૂકવા પેઠે અઘવુ]

ઢેક (ઢેં૦) વિ૦ ઢેક (૨) તદ્દન હલકી કોટિનુ

ઢેંગી (ઢેં૦) વિ૦ આળસુ, એદી [માદા

ઢેંચલો (ઢેં૦) પુ૦ એક પખી –લી સ્ત્રી૦ તેની

ઢેંચવો (ઢેં૦) પુ૦ એક પખી

ઢેંઢ ન૦ [રવ૦] વાછૂટનો અવાજ. ૦કું ન૦, ૦કો પુ૦ ઢેંઢ અવાજ સાથેની વાછટ. [–મૂકવો=ઢેંઢ અવાજથી વાછૂટ કરવી.]

ઢેયું ન૦ મોટું ઢેફુ

ઢેયો પુ૦ ઢગલો, ટેકરો

ઢોકળિયું વિ૦ વચનાથી જાડું (વેલણ) (૨) ન૦ પગમા ગોટલા ચડે એવુ દર્દ

ઢોકળી સ્ત્રી૦ ખાવાની એક વાની

ઢોકળું ન૦ [સર૦ મ. ढोकळा] ખાવાની એક બનાવટ–વાની

ઢોચકી સ્ત્રી૦ નાનુ ઢોચકુ

ઢોચકું ન૦ સાકડા મોનો માટીનો ઘડો (૨) [લા] ડોચકુ; માથુ. [–ઊડવું, ઊડી જવું=માથુ કપાઈ જવુ (૨) સાવ હારવુ](૩) વિ૦ [લા.] ઢોચકા પેઠે અસ્થિર બેસણીનુ કે તેવા મનનું, ઢોળવું

ઢોટો(–ઠો) પુ૦ વાણો ભરવાની કોકડી

ઢોર ન૦ [સર૦ हिं, म] પશુ, ગાય, ભેસ વગેરે ચોપગું પ્રાણી. [–જેવું=જડ;મૂરખ –ચારી ખાવાં=બુદ્ધિ વાપરવી ન પડે તેવું કામ કર્યા કરવુ] ૦ઢાંક, ૦ઢાક(–ખ)ર ન૦ બ૦વ૦ ઢોર વગેરેનો સમૂહ ૦માર પુ૦ ઢોરને પડે એવો સખત માર. ૦શાઈ વિ૦ ઢોરના જેવુ

ઢોરો પુ૦ [સર૦ ધોરો] ઊપસેલી જમીન, ટેકરો

ઢોલ પુ૦,ન૦ [सं.] એક વાદ્ય, નગારુ [–કૂટવું=ખરુ ખોટું સમજ્યા વિના હાજિયો ભણવો –બોલ્યા કરવુ.(–નું) ઢોલ કૂટ્યા કરવું=–ના વખાણ કર્યા કરવા–ભાટાઈ કર્યા કરવી. –પીટવું, –વગાડવું=જાહેર કરવું.] ૦ક ન૦,૦કી સ્ત્રી૦નાનુ ઢોલ,પખાજ.(–ની)ઢોલકી કૂટવી, બજાવવી=–ની ભાટાઈ–પ્રશંસા કર્યા કરવી (૨) –નો પક્ષ તાણ્યા કરવો;–ની ખુશામત કર્યા કરવી]૦કું ન૦ ઢોલ. ૦વગાડુ વિ૦ ઢોલકી વગાડનાર, બીજા આગળ કોઈના ગુણગાન કર્યા કરનાર

ઢોલ પુ૦ + ઢોલિયો

ઢોલડી(–ણ,–ણી) સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. ढोलनी] નાનો ખાટલો, પલંગડી

ઢોલણ પું૦ પહેરવાનુ લૂગડું (૨)સ્ત્રી૦ ઢોલડી

ઢોલિયો પુ૦ ખાટલો, પલગ

ઢોલી પુ૦[सं ढोल] ઢોલ વગાડનારો [(–ને ઘેર) ઢોલી બેસવા, બેસાડવા=મગળપ્રસગ હોવો]

ઢોલો પુ૦ [दे. ढोल्ल; સર૦ हिं. ढोला] વર, ધણી (૨) [ઢોલ=નગારું ઉપરથી] જાડો, એદી, મૂર્ખ માણસ

ઢોળ પુ૦ ઓપ, ધાતુને રસવી તે

ઢોળનાંખ સ્ત્રી૦ ઢોળવુ નાખવું તે
ઢોળફોડ સ્ત્રી૦ ઢોળવુ ફોડવુ તે
ઢોળવું સ૦ ક્રિ૦ [दे. ढल=ઢળવું] રેડવું (૨) ગબડાવવું (૩) [સર૦દે. ढाल=ચામર ઢોળવુ] પંખો નાખવો (૪) ન૦ બેસણી વગરનુ વાસણ (૫) [લા.] બંને બાજુ ઢળી પડે તેવો માણસ. [(–ને માથે) ઢોળવું, ઢોળી પાડવું=(–ને માથે) જવાબદારી નાખવી] –વી સ્ત્રી૦ નાનુ ઢોળવું (વાસણ) [ઢાળ
ઢોળાણુ ન૦, –વ, **ઢોળો** પું૦ [જુઓ ઢળવુ]
ઢોંગ (ઢો) પું૦ [સર૦ મ., हिं.] ખોટો દેખાવ; દંભ. [–કરવો, ચલાવવો, માંડવો=ખોટો દેખાવ કરવો..] ૦ધતૂરો પું૦ [સર૦ हिं. ढोंगधतूर, म ढोंगधत्तुरा, स धूर्त?] ખોટો દંભ ને છેતરપિંડી, ઠગાઈ. ૦રું, –ગીલું–ગી વિ૦ ઢોંગથી ભરેલુ, દંભી
ઢોંચ વિ૦ જીર્ણ, ખખળી ગયેલુ
ઢોંચરું (ઢો૦) વિ૦ ગોતા જેવુ, બેસ્વાદ (૨) ન૦ ગોતુ; ઢોરનુ ખાણ
ઢોંડફોડો (ઢો૦) પું૦ પથ્થર ફોડનારો, સલાટ
ઢોંડો (ઢો૦) પુ૦ [म धोंडा] પથ્થર, પહાણો (૨) [લા.] મૂર્ખ–જડસો આદમી
ઢોંણું ન૦ જુઓ ડોયણુ
ઢૈઓ(–વો) પુ૦[સર૦ म ढवा, स धव=પતિ] બૈરીને કબજે ન રાખી શકે એવો પુરુષ, ભડવો, નામર્દ આદમી –આ(–વા)પણું ન૦

ણ

ણ [सं] ટ વર્ગનો–મૂર્ધસ્થાની અનુનાસિક (આ અક્ષરથી શરૂ થતો શબ્દ ભાષામા નથી). ૦કાર પું૦ ણ અક્ષર કે ઉચ્ચાર. ૦કારાંત વિ૦ છેડે ણકારવાળું
–ણ(–ણું) ન૦બનાવતો કૃત્પ્રત્યય[જુઓ અણ] (આ પ્રત્યય અ તે અ સિવાયના સ્વરવાળા ધાતુને લાગે છે.) ઉદા૦ ખાણુ, પીણું, લેણદેણ; જોણુ, મોણ ઇ૦
–ણૂક કૃત્પ્રત્યય સ્ત્રી૦ બનાવે છે ઉદા૦ વર્તણૂક, નિમણૂક

ત

ત પું૦[सं.] દંતસ્થાની પહેલો વ્યંજન ૦કાર પુ૦ ત અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે તકારવાળું. ૦ત્તો પું૦ તકાર
તક સ્ત્રી૦ [સર૦ दे. थक्क=અવસર] અનુકૂળ વખત–પ્રસંગ, લાગ
તક(–ગ)તક(–ગ) અ૦ [સર૦ ચકચક, म.] તકતકે એમ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ म तकतकणें] ચકચકવુ; તેજ મારવું
તક(–ખ)તી સ્ત્રી૦ [જુઓ તખ્તી] કાચ કે ધાતુની ચાર ખૂણાવાળી ચકતી(૨)એક ઘરેણું [–મૂકવી=દાતાનુ નામ કાયમ રહે તે માટે તેના નામવાળી ચકતી ભીંતમા ચણાવી લેવી] –તો પુ૦ મોટી તકતી (૨) અરીસો (૩) (ચ) મઢેલું ચિત્ર કે ફોટો
તકદીર ન૦ [अ.] નસીબ, કિસ્મત
તકબ્બુર ન૦ [अ] ડુંપદ, ગર્વ, તકોબરી
તકમરિયાં ન૦ બ૦ વ૦ [જુઓ તુકમરિયા] એક જાતના બિયા–ઔષધિ
તકરાર સ્ત્રી૦[अ.] ઝઘડો, કજિયો; ટંટો(૨)વાંધો; ખાંચો [–ઉઠાવવી=વાંધો ઉઠાવવો. –ઊભી થવી, –પડવી=તકરાર થવી –સાંભળવી =તકરારનાં કારણો સાભળી લેવા (ફેંસલો કે દાદ આપતા પહેલા)] –રિયું વિ૦ તકરાર કરવાની ટેવવાળુ (૨) તકરારવાળુ–તકરાર કરવી પડે તેવુ –રી વિ૦ જુઓ તકરારિયું (૨) તકરારને લગતુ, તકરારનો વિષય બનેલુ
તકલા(–લે)દી વિ૦ [अ तक्लीदी=નકલી; બનાવટી]મજબૂત અને ટકાઉ નહિ તેવું,નાજુક
તકલી સ્ત્રી૦ [सं तर्कु, प्रा तक्कु, સર૦ हि] નીચે ગોળ ચકતીમા ઊભા સળિયાની દાંડીવાળું કાતવાનુ એક ઓજાર. [–કાંતવી=તકલી વડે કાતવુ] –લો પુ૦ મોટી તકલી
તકલીફ સ્ત્રી૦ [अ] તસ્દી, શ્રમ; કષ્ટ [–આપવી =તકલીફ વેઠવી પડે એમ કરવું, તસ્દીનુ કામ

કરેવું -ઉઠાવવી, લેવી=કોઈ કામને માટે કષ્ટ વેઠવું. -પડવી=કષ્ટ વેઠવાનું થવું -માં પડવું=કષ્ટમા ફસાવું -ભોગવવી, વેઠવી=દુ ખ સહન કરવું]

તકલેદી વિ૦ જુઓ તકલાદી [ભાગીદાર

તકસીમ સ્ત્રી૦ [अ] વહેંચણી ૦દાર વિ૦

તકસીર સ્ત્રી૦ [अ] ભૂલ; કસૂર ૦વાર વિ૦ તકસીરવાળું [ચાંપતી ઉઘરાણી

તકાજો(-દો) પું૦ [अ. तक़ाजह] તગાદો,

તકાર, -રાંત [स] જુઓ 'ત'માં

તકાવ પું૦ તાકવાનું લક્ષ્ય, તાક, નેમ

તકાવવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ તાકવું] જુઓ તકાસવું (૨) [નિશાન] 'તાકવું'નું પ્રેરક

તકા(-ગા)વી સ્ત્રી૦ [अ.] સરકાર તરફથી ખેડૂતને ધીરવામાં આવતા નાણા

તકાસવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ તકાવવું] લાલચથી તાકીને જોવું (૨) ઇચ્છવું

તકિયો પું૦ [फ़ा.] પાછળ અઢેલવાનું મોટું ઓશીકું (૨) ઓટલી પર કરાતું તેવા ઘાટનું ચણતર (૩) ફકીરને રહેવાનું સ્થાન

તકે(-કો)તક અ૦ ['તક' ઉપરથી] સંધિ ઉપર જ, બરાબર વખતે

તકેદારી સ્ત્રી૦ ચાપ, જાપતો, દેખરેખ

તકોતક અ૦ તકેતક, બરોબર ટાકડે

તકોબરી સ્ત્રી૦ [જુઓ તકબ્બુર] અહંકાર, અભિમાન [પું૦ જુઓ તકતો

તક્તી(-ખ્તી) સ્ત્રી૦ જુઓ તકતી -ક્તો(-ખ્તો)

તક્ર સ્ત્રી૦, ન૦ [सं.] તાક, છાશ ૦પ્રમેહ પું૦ પેશાબનો એક રોગ

તક્ષક પું૦ [सं] (નાટકનો) સૂત્રધાર (૨) સુતાર (૩)(સ)નાગલોકનો એક આગેવાન,સર્પસત્ર વખતે આસ્તીકે જેને બચાવ્યો હતો (૪) દેવોનો શિલ્પશાસ્ત્રી

તક્ષણ ન૦[स]ખરાદીકામ-૬૪માની એક કળા

તક્ષશિલા સ્ત્રી૦ [सं.] (સ) પંજાબનું એક પ્રાચીન નગર(પ્રસિદ્ધ બૌદ્ધ વિદ્યાપીઠની જગા)

તખત ન૦ [જુઓ તખ્ત] સિંહાસન; રાજગાદી

તખતી સ્ત્રી૦ જુઓ તકતી. -તો પું૦ જુઓ તકતો (૨) મંચ; રંગભૂમિ, 'પ્લૅટફૉર્મ'

તખલ્લુસ ન૦ [अ.] ઉપનામ (જેમ કે, લેખકો ધારણ કરે છે તે, 'કલાપી' 'દ્વિરેફ' ઇ૦)

તખ્ત ન૦ [फ़ा] જુઓ તખત. ૦નશીન વિ૦ તખત ઉપર બેઠેલું

તખ્તી સ્ત્રી૦, -ખ્તો પું૦[फ़ा.]જુઓ 'તક્તી'માં -ખ્તેતાઊસ ન૦(સ)શાહજહાનું મયૂરાસન. -ખ્તેશ પું૦ [तख़्त+सं ईश] રાજા

તગડ સ્ત્રી૦ [फ़ा तगाज़] દોડધામ (૨)રગડપટ્ટી, અથડામણ

તગ(-ગે)ડવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ તગડ, સર૦ म. तगडणें] ખૂબ દોડાવવું(૨)થકવવું-રખડાવવું

તગડિયું વિ૦[स त्रीक, प्रा तिग ઉપરથી] ત્રણ સેરોના ભરતવાળું

તગડું વિ૦[સર૦ हिं. तगडा, म ढगडा (कानडी 'दक्काड'=મજબૂત)] ખૂબ જાડું, હૃષ્ટપુષ્ટ

તગડો પું૦[सं. त्रि, प्रा ति ઉપરથી] ૩-ત્રણની સંજ્ઞા [માત્રાવાળો ગણ

તગણ પું૦ [सं.] બે ગુરુ પછી એક લઘુ

તગણું વિ૦ [स त्रि+गुण] ત્રણ ગણું

તગતગ અ૦ જુઓ તકતક. ૦વું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ તકતકવું

તગર સ્ત્રી૦, ન૦ [स] એક વનસ્પતિ (સુગંધ માટે તથા ઔષધિમા ખપ આવે છે). ૦ગ ઠોઠા પું૦ બ૦ વ૦ [ચકચકવું

તગવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ તગતગ] તગતગવું;

તગાદો પું૦[જુઓ તકાજો] ચાંપતી ઉઘરાણી

તગારું ન૦ [फ़ा तगार] છાબડા ઘાટનું લોઢાનું એક પાત્ર,તબાહડું(૨)[લા]પેટ (તિરસ્કારમા. ઉદા૦ તગારું ભરવું -વધવું)

તગાવી સ્ત્રી૦ જુઓ તકાવી

તગેડવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ તગડવું તગેડો પું૦ જુઓ તગડ [(ઝાડની છાલ એ છે)

તજ સ્ત્રી૦,ન૦[प्रा. तजा, सं त्वच्] એક તેજાનો

તજગરો પું૦[अ. तजकिरह]તપાસ(૨)હિસાબની તપાસ [-લેવો=હિસાબની તપાસ કરવી.]

તજવીજ સ્ત્રી૦ [अ.] તપાસ, શોધ (૨) યુક્તિ, કરામત (૩) કોશિશ; પ્રયત્ન (૪) ચોકસી, સંભાળ (૫) વ્યવસ્થા, બંદોબસ્ત, ગોઠવણ. [-રાખવી=તપાસ રાખવી, સંભાળ રાખવી.

–માં રહેવું =જોગવાઈ કરવાના પ્રયત્નમા રહેવું (૨) કોશિશ કરવી] **૦દાર** પું૦ તજવીજ–તપાસ રાખનાર; અમલદાર. **૦દારી** સ્ત્રી૦ તજવીજ-દારનુ કામ–પદ **–જિયું** વિ૦ તજવીજ કરનારું, સર્વ પ્રકારની તજવીજની શક્તિવાળું

તજવું સ૦ ક્રિ૦ [स त्यज्] છોડવું; ત્યજવું

તજાગરમી સ્ત્રી૦ [प्रा तजा(स त्वच्) + गरमी] ચામડીનો એક રોગ

તજ્જન્ય વિ૦ [स] તેમાથી ઉત્પન્ન થયેલું

તજ્જ્ઞ વિ૦ [सं] (અમુક વિષયનો) જાણકાર, વિદ્વાન, તદ્વિદ

તટ પું૦ [सं.] કિનારો; કાંઠો **૦સ્થ** વિ૦ નિષ્પક્ષ (૨) પક્ષપાત રહિત; નિરપેક્ષ. **૦સ્થેશ્વરવાદી** પું૦ ઈશ્વર તટસ્થ છે એવા વાદમા માનનાર

તટિની સ્ત્રી૦ [स.] નદી

તડ અ૦ [રવ૦, જુઓ તડતડ] તરડાવાનો અવાજ. [**–દઈને** =તડ અવાજની સાથે, ઝટ.]

તડ સ્ત્રી૦ [રવ૦? સર૦ म. तडा] તરડ; ફાટ, ચીરો [**–પડવી** =તરડાવું; ફાટવું.]

તડ ન૦ [सं तट, प्रा तड, સર૦ म , हि] પક્ષ; ભાગલો (૨) રણમા આવેલી ઝાડપાણીવાળી જગા [**–પડવું** =ભાગલા પડવા (પ્રાય બ૦ વ૦માં **–પડવાં** બોલાય છે, બ૦ વ૦ (ચ)'તડા)] **૦જોડ** સ્ત્રી૦ જુઓ તેના ક્રમમા

તડક સ્ત્રી૦ [જુઓ તતડવુ, સર૦ हि] (પાકેલા અગમાં) તતડાટ; સણકો, ઝાટકો (૨) ફાટ, તડ

તડકવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ हि तडकना, म तडकणें] તડ–ફાટ પડવી (૨) ડરવું, ગભરાવુ

તડકાવવું સ૦ક્રિ૦ 'તડકવુ'નું પ્રેરક (૨) (તારને) ગરમ કરી ખેચીને સીધું કરવુ ['તડકો' પરથી ?]

તડકું ન૦ (સુ) તડકો

તડકો પું૦ [સર૦ हिं तडका] તાપ, સૂર્યનો ગરમ પ્રકાશ [**–ખાવો** =તડકામા બેસી તેની ગરમી લેવી **–થવો** = બપોર થવા, તાપ પડવો. (**–આવવો, –પડવો, –જવો**)] **૦છાંયડો, ૦છાંયો, ૦શીળો** પું૦ તડકો અને છાયડો (૨) છોકરાની એક રમત (૩) [લા] સુખદુખ **–કીછાંયડી** સ્ત્રી૦ જુઓ તડકોછાયડો ૧, ૩

તડઘેલ વિ૦ ગાડું

તડજોડ સ્ત્રી૦ [તડ + જોડવું, સર૦ म.] તડો વચ્ચે સમાધાન–સલાહસપ

તડતડ અ૦ [રવ૦, સર૦ प्रा.'तडतडा] ફાટવાનો અવાજ (૨) ઝટ ઝટ [**–બોલવું** =સામું બોલવું, ઝટ સામો જવાબ આપવો (૨) ઝટઝટ બોલવું.] **૦વું** અ૦ક્રિ૦ તડતડ અવાજ થવો (૨) ફાટું ફાટું થવું, તસતસવું(૩) [લા] ગુસ્સાથી બોલવું **–ડાટ** પું૦ તડતડવાનો અવાજ (૨) અ૦ ઝપાટાબધ. **–ડિયું** વિ૦ તડતડ અવાજ કરે એવું (૨) ન૦ બળતા તડતડ અવાજ કરે એવુ લાકડુ **–ડિયો** પું૦ દેવતાની ચિનગારી (૨) એક દારૂખાનુ (૩) એક જીવડું (૪) તડતડ થઈને પડતી ફાટ

તડ ને ફ(–ભ)ડ શ૦ પ્ર૦ [તડ(તડાક દઈને) + ફડ (ફાટી જાય તેમ), ભડ ભડાક દઈને –ભડાકો થાય તેમ અથવા તડનો દ્વિર્ભાવ] જુઓ તડફડ. [**–કરવું** =તડ ને ફડ કહી દેવુ, સાફ કહી દેવું; તેમ કરી વાતનો ઝટ ફેંસલો લાવવો]

તડપડાટ પુ૦ જુઓ ટડપડ(૨)ચાલાકી, ચપળતા

તડપવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ તલપવું

તડફ(–ભ)ડ અ૦ [જુઓ તડ ને ફડ] લાગલું જ, ઝટ (૨) મોઢામોઢ, ખુલ્લેખુલ્લુ

તડ(–ર)ફડવું અ૦ક્રિ૦ [दे. तडफड] તડફડિયા મારવા (૨) હાફવુ (૩) [લા] વ્યર્થ પ્રયત્ન કરવો—ફાંફા મારવા

તડ(–ર)ફડાટ પું૦ તડફડવુ તે

તડ(–ર)ફડિયાં ન૦ બ૦ વ૦ દુ ખમા હાથપગના પછાડા (૨) વલખા, ફાંફા (**–મારવાં**)

તડફવુ અ૦ ક્રિ૦ તડફડવુ

તડ(–ર)બૂચ ન૦ [फा. तरबुज] એક ફળ. [**–જેવું** =પહોળુ–જાડુ–ચ ચળાઈ વગરનુ (૨) જડ, મૂરખ] **–ચી** સ્ત્રી૦ તડબૂચનો વેલો

તડભડ અ૦ જુઓ તડફડ

તડવી પુ૦ ['તડ' ઉપરથી] તડ–પક્ષનો આગેવાન

તડવું અ૦ ક્રિ૦ [सं तड् ?] મારવા કે ઝઘડવા માટે સામે ધસવુ

તડગ ન૦ તરવારનું મ્યાન(૨)અ૦ જુઓ તડિગ

તડં(–ડિં)ગધૂમ અ૦ [રવ૦] ઢોલકનો અવાજ

તડંતડા સ્ત્રી૦ ['તડવું' ઉપરથી] તડાતડી, બોલાબોલી (૨) મારામારી

તડાક અ૦ [રવ૦, સર૦ અ. तराक, हिं. तडाक] તૂટવાનો અવાજ (૨) એકદમ, તરત ન્ (-દઈને) ૦છીંકણી સ્ત્રી૦ જેનાથી ઉપરાઉપરી છીંકો આવે તેવી સૂંઘવાની ભૂકી] ૦(૦ને)ભડાક અ૦ [સર૦ हिं. तडाकपडाक] જુઓ તડફડ

તડાકો પું૦ [રવ૦, સર૦ हिं, म तडाका] જૂઠી વાત–ગપ (૨) એકાએક ધસારો કે વૃદ્ધિ યા લાભ [**તડાકા મારવા**=ગપ્પા મારવા,ડિંગો હાકવી **તડાકો પડવો**=એકાએક સારો લાભ થવો]–**કાખોર,–કિયું,–કી** વિ૦ તડાકા મારનારું–તેવી ટેવવાળુ. –**કીદાસ** પું૦ તડાકી–ગપ્પી માણસ

તડાગ ન૦ [सं] તળાવ

તડાઝીક સ્ત્રી૦[તડવું+ઝીકવું] તડાપીટ,મારપીટ

તડા(–ડો)તડ અ૦ [રવ૦] ઝટઝટ, ઉપરાઉપરી

તડાતડ(–ડી) સ્ત્રી૦[જુઓ તડ તડા]બોલાબોલી; મારામારી (૨) ચડાચડી; સ્પર્ધા (૩) ઉતાવળ, ધમાચકડી

તડાતૂમ અ૦ [તડ(તસતસીને તૂટવાનો રવ+ તૂમ (તુમડાની જેમ)? કે अ. तलातुल=મોટું મોળું ઉપરથી?] ફૂલીને તૂટું તૂટું થાય–તસતસે એમ

તડાપીટ સ્ત્રી૦ [તડવું+પીટવું] ખૂબ મારપીટ

તડામાર અ૦ [તડવુ+મારવું] ધમધોકાર, ઝપાટાબંધ –**ર(–રી)** સ્ત્રી૦ ઉતાવળ; ત્વરા

તડિત સ્ત્રી૦ [सं] વીજળી

તડિયું વિ૦ [सं तट प्रा. तड] તટ પર આવેલુ

તડિંગ અ૦[રવ૦] (**–દઈને**) ૦**ધૂમ** અ૦[રવ૦] જુઓ તડંગધૂમ [જાડો–હૃષ્ટપુષ્ટ

તડિંગો વિ૦ પુ૦ [તડ (તમતસતુ)+અંગ]

તડી સ્ત્રી૦[सं तड् ઉપરથી, સર૦हिं. तडी=ધોલ] ઝડી,દરોડો(૨)મારની ઝડી [**–દેવી**=ઉપરાઉપરી સખત માગવુ કે ભાડવુ **–પડવી**= માર કે ગાળો યા ઠપકાની ઝડી વરસવી.]

તડુકાવવું સ૦ક્રિ૦, **તડુકાવું** અ૦ક્રિ૦ 'તડૂકવુ'નુ પ્રેરક ને ભાવે [કર્મણિ ને પ્રેરક

તડુસાવું અ૦ક્રિ૦,**–વવું** સ૦ક્રિ૦ 'તડૂસવુ'નુ

તડૂકવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦ સર૦ हिं. तडकना, કે. શુદ્ધક્રિય=ગુસ્સાવાળો ચહેરો થવો તે] ઘાંટો કાઢવો, ગર્જવુ

તડૂકો પું૦ તડૂકવાનો અવાજ

તડૂશ તડૂશ અ૦ [રવ, સર૦ ટપૂસ ટપૂસ] ધીમે ધીમે; રહી રહીને

તડૂસવું સ૦ક્રિ૦ [सं तड्]મારવું(૨)ખૂબ ખાવું

તડેહાટ પું૦ (૨) અ૦ જુઓ તડતડાટ

તડેમંકોડે અ૦ [તડ(ખેચાયેલા–તસતસતા) +મંકોડા (સાધા)] એકપગે; આતુરતાથી

તડોતડ અ૦ જુઓ તડાતડ

તડોવડ(–ડી) સ્ત્રી૦ [सं तुल्यवत् ઉપરથી]+ સરખાપણુ, સમાનતા

તણખ(–છ) સ્ત્રી૦ [सं तन्, प्रा तण તણાવું ઉપરથી] બળતરા સાથે સણકાની વેદના (૨) ભેંસ બળદની એક ખોડ–લગડાપણુ **–ખિ(–છિ)યો** પુ૦ તણછને લીધે લગડો બળદ

તણ(–ર)ખલું ન૦[सं तृणक, प्रा तण ઉપરથી] તરણું,ઘાસની સળી. [**તણખલાને તોલે**= તણખલા જેવુ તુચ્છ] **–લી** સ્ત્રી૦ નાનુ તણખલુ, સળી

તણખી સ્ત્રી૦ નાનો તણખો

તણખો પું૦ દેવતાની ચિનગારી કે અગારો [**તણખા ઊડવા**=લાગતામાથી તણખા નીકળવા (૨) થોડીઘણી અસર કે નુકસાની પહોચવી **તણખા નાખવા**= (શરીરે) ચસકા આવવી (૨) બળતરા થવી (૩) રીસમાં – છણકા કરીને બોલવુ]

તણછ (છ,)સ્ત્રી૦એક જાતનુ લાકડું[सं तनिश ?] (૨)એક જાતનો ઊડણ સાપ(૩)જુઓ તણખ. **–છાવું** અ૦ક્રિ૦ અવયવ તણાવો(૨)લગડાવુ (૩) સણકા નાખવા. **–છિયું** વિ૦ તણખ–સણકા નાખતુ.**–છિયો** પુ૦ જુઓ તણખિયો

તણાવું અ૦ક્રિ૦ [सं. तन्, प्रा तण]'તાણવુ'નુ કર્મણિ; ખેચાવુ (૨) ગજા ઉપરાતના કામના બોજા તળે કે ખર્ચમા આવવુ.[**તણાઈ જવુ**' = ખેચાઈ જવું (૨) તવાઈ જવુ (૩) ખર્ચના ખાડામા ઊતરી પડવુ. **તણાઈ મરવુ'**= ગજા ઉપરાત ખર્ચ કરવું,વાદે ચડી નુકસાનના ખાડામા ઊતરવુ]

તણાવો પુ૦ [स तन् ઉપરથી; સ૦મ तणाव, -वा,હિં. तनाव=દોરી. अ. तनाव=રસ્સી] રથની સાગી નીચેનો દોર

તણી સ્ત્રી૦ [જુઓ તણાવો] કુંડાળામાં ફરે તે માટે બળદની નાથે બાંધેલી રાશ-દોરી

તણું ન૦,-ણી સ્ત્રી૦,-ણો પુ૦ [દે. तणय] છઠ્ઠી વિભક્તિનો પ્રત્યય (પ.)

તત્ સ. [સ.] તે -**તકાલ**,-**તક્ષણ**,-**તખેવ** [तत्+ખેવ(प्रा खेव,स क्षेप)કે सं तत्क्षणमेव?] અ૦ તે જ વખતે 'તરત જ (પ)

તતડવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] જુઓ તડતડવું **તતડાટ** પુ૦ તતડવું તે **તતડાવવું** સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક) (૨) [લા] ધમકાવવું

તતડિયું વિ૦ ['તતડવું' ઉપરથી] બળતાં તડતડિયા ઊડે એવું (લાકડું, કોલસો ઇ૦)

તતડિયો પુ૦ ['તતડવું' ઉપરથી] તણખો, તડતડિયો

તતથેઈ અ૦ [રવ૦, સર૦ हि. तततायेई] ભવાઈના તાનનો બોલ; તાતાથેઈ

તતબીર સ્ત્રી૦ [સર૦ हि , म]+જુઓ તદબીર

તતવાધ ન૦ [स.] જુઓ તત્ત્વવાધ

તતઃ અ૦ [स.] પછી, તો પછી. ૦**કિંવાદ** પુ૦ વસ્તુ કે ઘટનાનું,તત કિં -પછી શું,એમ પૂછી, આગળનું આગળ પરિણામ કે નિષ્પત્તિ શોધવી તે

તતૂડી સ્ત્રી૦[રવ૦]નાનું તતૂડું (-ફૂંકવી) -**ડું** ન૦ એક જાતનું રણશિંગું [-ફૂંકવું =જાહેર કરવું (૨) દેવાળું કાઢવું]

તત્કાલ(-ળ) અ૦ [सं] તે જ વખતે, તરત જ

તત્કાલીન વિ૦ [सं.] તે સમયનું

તત્ક્ષણ અ૦[सं]તે જ ક્ષણે,તાબડતોબ,તતક્ષણ

તત્ત્વ ન૦ [स.] કોઈ વસ્તુનું મૂળ અસલ કે વાસ્તવિક રૂપ(૨)સાર, રહસ્ય(૩)પંચભૂતમાંનું દરેક(૪)સાંખ્યના ૨૫ તત્ત્વોમાંનું દરેક-પંચમહાભૂત, પંચ વિષયો, દસ ઇંદ્રિયો, મન, બુદ્ધિ, અહંકાર, પ્રકૃતિ અને પુરુષ ૦**ગ્રાહિણી** વિ૦ સ્ત્રી૦, ૦**ગ્રાહી** વિ૦ તત્ત્વ ગ્રહણ કરનારુ. ૦**ચિંતન** ન૦ તત્ત્વ વિષે વિચાર કરવો તે ૦**જ્ઞ** વિ૦ તત્ત્વને જાણનારુ (૨)પુ૦ ફિલસૂફ ૦**જ્ઞાન** ન૦ તત્ત્વ સંબંધી જ્ઞાન, ફિલસૂફી ૦**જ્ઞાની** વિ૦ (૨) પું૦ તત્ત્વજ્ઞ ૦**તઃ** અ૦ તત્ત્વની દૃષ્ટિએ,ખરી રીતે. ૦**દર્શન** ન૦ તત્ત્વજ્ઞાન, ફિલસૂફી ૦**દર્શી** વિ૦ (૨) પું૦ તત્ત્વ જોનાર પુરુષ ૦**દૃષ્ટિ** સ્ત્રી૦ તત્ત્વ તરફ વળેલી તત્ત્વગ્રાહી દૃષ્ટિ ૦**નિર્ણય** પું૦તત્ત્વનો નિર્ણય; ફિલસૂફી. ૦**નિષ્ઠ** વિ૦ તત્ત્વમાં નિષ્ઠા-આસ્થાવાળું ૦**નિષ્ઠા** સ્ત્રી૦ તત્ત્વ પરની આસ્થા. ૦**ન્યાસ** પુ૦ વિષ્ણુપૂજાની એક વિધિ. ૦**મીમાંસા** સ્ત્રી૦ 'મેટાફિઝિક્સ'. ૦**વેત્તા** પું૦ તત્ત્વજ્ઞાની, ફિલસૂફ ૦**શાસ્ત્રી** પું૦ ફિલસૂફ -**ત્ત્વાર્થ** પું૦ મૂળ સત્ય,ખરુ તત્ત્વ

તત્ત્વમસિ શ૦પ્ર૦ [स.] 'તે(મૂળ તત્ત્વ-બ્રહ્મ) તું જ છે' એવું યજુર્વેદનું એક મહાવાક્ય

તત્પદ ન૦[स] તે-બ્રહ્મનું પદ; પરમપદ; મોક્ષ

તત્પદાર્થ પું૦ [स] બ્રહ્મ, પરમાત્મા

તત્પર વિ૦[स] બરાબર પરોવાયેલું, એકધ્યાન (૨) તૈયાર, સજ્જ (માણસ) ૦**તા** સ્ત્રી૦.

તત્પરાયણ વિ૦ [सं] તત્પર

તત્પુરુષ પું૦ [स] પરમાત્મા (૨) [વ્યા] સમાસના ચાર મુખ્ય પ્રકારમાંનો એક, જેમાં પૂર્વપદ ઉત્તરપદ સાથે વિભક્તિના સંબંધથી જોડાય છે

તત્ર અ૦ [सं.] ત્યાં. ૦**ત્ય** વિ૦ ત્યાંનું-ત્યાં જન્મેલું કે ત્યાંનું વાસી. ૦**સ્થ** વિ૦ ત્યાં રહેલું કે આવેલું, ત્યાંનું -**ત્રાપિ** અ૦ ત્યાં પણ

તત્સમ વિ૦ [स] મૂળ પ્રમાણેનું-બરાબર(૨) મૂળભાષામાં અને પ્રાકૃતમાં સરખો એવો(શબ્દ)

તથા અ૦[स] અને (૨)તે પ્રમાણે, તેમ ૦**ગત** વિ૦ પરમપદે પહોંચેલું(૨)પુ૦(સ.) બુદ્ધ(૩) જ્ઞાની. ૦**પિ** અ૦ [सं] તોપણ ૦**ભૂત** વિ૦ તે પ્રમાણે બનેલું.૦**સ્તુ** શ૦પ્ર૦[+ सं अस्तु] 'તેમ થાઓ', 'એવું હો' -**થ્ય** વિ૦ (૨) ન૦ સત્ય, સાચું

તથા સ્ત્રી૦[सं तथा ઉપરથી ? સર૦ दे. तत्ति= ચિંતા,વિચાર(૨) કાર્ય, પ્રયોજન ઇ૦,म.तथा =શંકા] સ્પૃહા, તમા (૨) વિસ્તાર, લંબાણ [-કરવી =સ્પૃહા કરવી, પરવા રાખવી (૨) વિસ્તાર-પીંજણ કરવું]

તથાસ્તુ, તથ્ય જુઓ 'તથા' [સ] મા
તથ્યાંશ પું૦ [સં] તથ્ય — સત્યનો અંશ, મહત્ત્વનો ભાગ કે સારાંશ
તદનંતર અ૦ [સં] ત્યાર પછી, તે પછી
તદનુરૂપ વિ૦ [સં.] તેના જેવુ, તેના રૂપનુ
તદનુસાર અ૦ [સ.] તે પ્રમાણે
તદપિ અ૦ [સં.] તોપણ
તદબીર સ્ત્રી૦ [અ] યુક્તિ
તદર્થે અ૦ [સ] તેને માટે, તેને ખાતર
તદંતર્ગત વિ૦ [સં.] તેમા આવેલુ – સમાયેલુ
તદા અ૦ [સ] ત્યારે [(૨) તન્મય, લીન
તદાકાર વિ૦ [સં.] તેના જ આકારનુ, તદ્રૂપ
તદાકાળ અ૦ + તે વખતે
તદુપરાંત, તદુપરિ [સં.] અ૦ તે ઉપરાત, વિશેષ, વળી ['મોનોટોની'
તદેવતા સ્ત્રી૦ [સં] એ જ હોયા કરવું તે;
તદૈક્ય ન૦ [સ] તાદાત્મ્ય, એકતા
તદ્ગત વિ૦[સં] તેને લગતુ; તેમા સમાતુ (૨) તેમા ચિત્તવાળુ ; તત્પર
તદ્ગુણ વિ૦ [સ] તે કે તેના ગુણવાળું (૨) પું૦ તેનો ગુણ (૩) એક અર્થાલંકાર, જેમા વસ્તુ પોતાના ગુણધર્મ પાસેની બીજી ઉત્તમ વસ્તુના ગુણધર્મ લેતી વર્ણવાય છે (કા શા)
તદ્દન અ૦[સર૦મ તદ્દંત] બિલકુલ, છેક,(૨)નર્યું
તદ્ધિત પું૦ [સં.] (વ્યા) મૂળ નામ, સર્વનામ, વિશેષણ કે અવ્યયને લાગીને નવો શબ્દ બનાવતો પ્રત્યય (૨) વિ૦ તે પ્રત્યયો લાગીને બનેલુ. –તાંત વિ૦ છેડે તદ્ધિતવાળુ
તદ્ભવ વિ૦[સ]તેમાથી થતુ – જન્મતુ(૨)મૂળ ભાષામાથી પ્રાકૃતમા આવેલો અપભ્રષ્ટ (શબ્દ)
તદ્ભિન્ન વિ૦ [સ] તેનાથી ભિન્ન
તદ્રૂપ વિ૦ [સ] તેના જેવું, તદાકાર ૦તા સ્ત્રી૦
તદ્વત્ અ૦ [સં.] તેની જેમ
તદ્વિદ વિ૦ (૨) પુ૦ [સ] જુઓ તજ્જ્ઞ
તન પુ૦ [સં. તનય] પુત્ર, દીકરો(૨)ન૦ [ફા, સ. તનુ, સર૦ હિં, મ] શરીર, દેહ [–થી, –તોડીને, –દઈને = ખૂબ મહેનત લઈને, ખરા દિલથી.] ૦મનધન ન૦ બ૦ વ૦ સર્વસ્વ; બધી શક્તિ, સાધન વગેરે
તનક વિ૦ [હિં. तनिक; फा तनुक; स. तनु] થોડુ (૨) નાનુ, નાજુક
તનખ સ્ત્રી૦ જુઓ તણખ
તનખાવવું સ૦ ક્રિ૦ પજવવુ, હેરાન કરવુ (૨) –ની ઉપર ગુસ્સે થવુ
તનખો પુ૦ [फा. तनख़ाह] પગાર
તનત્રાણ ન૦ [તન + त्राण(સં)] બખ્તર
તનબદન વિ૦ [તન (फा.)+ બદન (फा)] જીવજાન, અતિ પ્રિય (૨) વિશ્વાસુ; વફાદાર
તનમન અ૦ [તન + મન] ખૂબ આતુરતાથી– અધીરાઈથી –નાટ પુ૦ આવેશ, જુસ્સો, અધીરાઈ
તનઅનિયું ન૦ એક જાતનુ ફૂલ (૨) કાનનુ એક ઘરેણુ
તનય પું૦ [સ.] પુત્ર –યા સ્ત્રી૦ પુત્રી
તનહા વિ૦ [જુઓ તન્હા] એકલુ(૨)અ૦ ફક્ત
તનિયો પું૦ [તન – તનુ ઉપરથી કે तन् (સ) ઉપરથી] વાઘો, અગરખુ, ઝભલુ
તની પુ૦[જુઓ તણાવો]દોરો,તાર(૨)જાદુમંત્ર, ધંતરમંતર [નાનુ (૪) સુંદર
તનુ વિ૦ [સં] કૃશ, પાતળું (૨) થોડુ (૩)
તનુ(–નૂ) સ્ત્રી૦, ન૦ [સં] શરીર ૦જ પું૦ પુત્ર. ૦જા સ્ત્રી૦ પુત્રી. ૦રુહ પું૦વાળ, રોમ
તનોડો પું૦ સ્ત્રીને કાને પહેરવાનુ એક ઘરેણુ
તન્મય વિ૦ [સં] એકાગ્ર, લીન ૦તા સ્ત્રી૦
તન્માત્ર વિ૦ [સ] માત્ર એ જ, શુદ્ધ (૨) અં૦ તલમાત્ર, સહેજસાજ(૩)ન૦ પચ મહાભૂતોનુ શુદ્ધ–સૂક્ષ્મ રૂપ
તન્માત્રા સ્ત્રી૦ જુઓ તન્માત્ર
તન્વંગી, તન્વી સ્ત્રી૦[સ]નાજુક સુકુમાર સ્ત્રી
તન્હા વિ૦ [फा] જુઓ તનહા
તપ ન૦ [સં] ઇન્દ્રિયદમન, તપસ્યા (૨) [લા] લાંબો વખત રાહ જોવી કે બેઠા રહેવું પડે તે, તપવું પડે તે (૩) સ્ત્રી૦ તપત ૦ગચ્છ પુ૦ જૈન સાધુઓનો એક વર્ગ ૦ત સ્ત્રી૦ ગરમી; સહેજસાજ તાવ ૦ન ન૦ તપવુ તે (૨) તાપ, ગરમી (૩) પુ૦ સૂર્ય(૪)એક નરક. ૦નચ્છદ ન૦ સૂર્યમુખી ફૂલઝાડ. ૦(–પો)લોક પુ૦ સાત લોકમાંનો છઠો – તપસ્વીઓનો લોક.

૦શ્ચર્યા સ્ત્રી૦ [सं] તપ કરવું તે; તપસ્યા. ૦સી(-સ્વી) વિ૦(૨)પું૦ [सं] તપ કરનાર

તપ(-પા)વવું સ૦ ક્રિ૦ 'તપવું'નું પ્રેરક

તપવું અ૦ ક્રિ૦ [सं. तप्] ઊનું-ગરમ થવું(૨) તપ કરવુ (૩) [લા.] લાંબો વખત રાહ જોતા ઊભા રહેવુ; ખોટી થવું (૪) ગુસ્સે થવું

તપખીર સ્ત્રી૦ [म. तपकीर, -ल, तपखील, सं. क्षारपत्रा] છીંકણી (૨) કંદનો-શિ ગોડાનો લોટ. -રિયું, -રી વિ૦તપખીરના રંગનુ

તપશ્ચર્યા, તપસી જુઓ 'તપ'મા

તપ(-ફ)સીલ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'તફસીલ'] વિગત, જુદી જુદી હકીકતનો ફોડ ૦વાર અ૦ વિગતવાર

તપસ્યા સ્ત્રી૦ [सं.] તપ, તપશ્ચર્યા

તપસ્વી વિ૦ (૨) પું૦ [सं] જુઓ 'તપ'મા -સ્વિતા સ્ત્રી૦ -સ્વિની વિ૦ સ્ત્રી૦ (૨) સ્ત્રી૦ 'તપસ્વી'નુ સ્ત્રીલિંગ

તપાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦ 'તપવું'નું પ્રેરક

તપાસ,૦ણી સ્ત્રી૦ [अ. तफ़हहुस, म] તપાસવું તે [-મળવી ભાળ મળવી, પત્તો ખાવો.] ૦નીસ(-સ) વિ૦ તપાસનાર

તપાસરાવવું સ૦ ક્રિ૦ તપાસાવવું

તપાસવું સ૦ ક્રિ૦ શોધવું ખોળવુ (૨) ચોકસી કરવી; ઊંડા ઊતરીને જોવું (૩) સંભાળવું; તજવીજ રાખવી

તપાસ-સમિતિ સ્ત્રી૦ તપાસ કરનાર સમિતિ

તપિત વિ૦ [सं] જુઓ તપ્ત

તપિયું વિ૦['તપ' ઉપરથી] તપ કરનારું,તપસ્વી.

તપી પુ૦ ['તપ' ઉપરથી] તપસ્વી

તપેલી સ્ત્રી૦ [सं तप् પરથી? સર૦ हिं पतीली, सं पातिली=માટીનુ વાસણ, म पतेली] પહોળા મોનુ એક વાસણ -લું ન૦ મોટી તપેલી

તપેશરી વિ૦ (૨) પુ૦ [તપ+ઈશ્વર, અથવા [તપસ્વી ?] જુઓ તપસ્વી

તપો- [सं](સમાસમા પૂર્વ પદે ઘોષવ્યંજનપૂર્વે] ૦ધન વિ૦ તપ એ જ જેનુ ધન છે એવું(૨) બ્રાહ્મણોની એ નામની જાતનુ(૩)પું૦તપસ્વી (૪) તપોવન જ્ઞાતિનો બ્રાહ્મણ. ૦બલ(-ળ) ન૦તપનુ બળ, તપનો પ્રભાવ ૦ભૂમિ(-મી) સ્ત્રી૦ તપથી પવિત્ર થયેલી ભૂમિ, તપોવન. ૦લોક પું૦ જુઓ 'તપ'મા તપલોક. ૦વન ન૦ તપસ્વીનુ નિવાસસ્થાન ૦વૃદ્ધ વિ૦ તપને કારણે શ્રેષ્ઠ

તપ્ત વિ૦ [सं.] તપેલું કે તપાવેલું. ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ વિષ્ણુનાં આયુધોની છાપો તપાવીને દીધેલા ડામ

ત(૦ર)ફડવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ તડફડવું

તફંચી,-આણી સ્ત્રી૦ [જુઓ તફરકે] પારકાના માલ કે કૃતિની ઉચાપત; ચોરી

ત(૦ર)ફડાટ પું૦ જુઓ તડફડાટ

તફડાવવું સ૦ ક્રિ૦ તફંચી કરવી, ચોરી જવું

તફરકે અ૦ [अ. तफ़रक़ह] ચોગાઈ, વેરાઈ કે ઉચાપત થયુ હોય એમ

તફસીલ [अ], ૦વાર જુઓ 'તપસીલ'માં

તફારીક વિ૦ [अ] વધારાનું, ફાલતુ

તફાવત પું૦[अ]ફરક,ઓછાવત્તાપણું [-કરવો =જુદાઈ ગણવી,ભેદ રાખવો -પડવો=ફરક -અસમાનતા હોવી]

તફો પું૦ [अ ताइफह] જથો, વિભાગ

તબક સ્ત્રી૦[अ]રકાબી,તાસક,છીબુ(૨)માળ, મજલો ૦ચો પુ૦ નાનો થાળ, થાળી ૦ડી સ્ત્રી૦નાની તબક-રકાબી ૦ડું ન૦એક જાતનું છીછરુ વાસણ [પ્રકાશ આવવો

તબકવું અ૦ક્રિ૦(કા)ગાઢ અંધકારમા આછો

તબક્કો પું૦[अ तबकह]મજલો,માળ(૨)સ્થિતિ; દશા (૩) પાયરી, ધોરણ (૪) વિભાગ, ખંડ

તબડક,૦તોઈ અ૦ [રવ૦] [ઘોડાની દોડનો અવાજ] -કી સ્ત્રી૦ ઘોડાની દોડનો પગરવ (૨)દોડ [-મૂકવી=દોટ મૂકવી -વાગવી= ઘોડાના ડાબલાનો અવાજ થવો] -કો પું૦ ઝપાટો, સપાટો વેગ

તબડાવવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] દોડાવવુ (૨) ખદ-ખદાવવુ (૩) દબડાવવુ, ધમકાવવું

તબડૂક વિ૦['તુબડું' ઉપરથી ?]જાડ,કમઅક્કલ (૨)મૂઢ; અવાક (૩)ફૂલેલા શરીરનું, સ્થૂલકાય (૪) તદ્દન નવરનું. ઉદા૦ નાગુ-તબડૂક

તબદીલ વિ૦ [अ] બદલાયેલુ, ફરેલુ

તબલચી પુ૦[फ़ा.] તબલાં-નરઘા વગાડનાર

તબલી સ્ત્રી૦ [अ. तबल; म.] વાઘના તુંબડા ઉપરનો સપાટ લાકડાનો ભાગ
તબલીઘ સ્ત્રી૦ [अ.] શુદ્ધિ, ધર્માંતર
તબલું ન૦ [अ. तबलह] એક વાદ્ય, નરઘું
તબરૂક પું૦ [अ. तबर्रुक] દરગાહ, ધર્મકથા વગેરેમાં વહેંચાતો પ્રસાદ
તબાહરું ન૦ (ચ) તગારા જેવું એક પાત્ર
તબિયત સ્ત્રી૦ [अ.] મનની સ્થિતિ–મિજાજ (૨) શરીરની હાલત (તંદુરસ્તી કે માંદગી બાબતની) [–લાગવી = મન ચોટવું.] –**તી** વિ૦ તરંગી, ઠેકાણા વગરનું, ધૂની
તબીબ પું૦ [अ.] વૈદ્ય, હકીમ. –**બી** વિ૦ તબીબને લગતું (૨) સ્ત્રી૦ વૈદું
તબેલો પું૦ [अ. तवीलह] ઘોડો, બળદ ઇ૦ કે ગાડી રાખવાનું ડેલું કે મકાન
તબો પું૦ [જુઓ તવો] (ગ) ચલમનો તવો
તબ્બલ ન૦[अ तवल]તાલકું,માથું.[–કરાવવું =માથે ટકો કરાવવો]
તમ ન૦[सं] અંધારું(૨) તમોગુણ (૩) પ્રત્યય વિ૦ને લાગતા 'સૌમાં શ્રેષ્ઠ' એમ અર્થ બતાવે. ઉદા૦ ગુરુતમ
તમ સ૦ તમે (૫)
તમક પું૦[सं.]દમના રોગનો એક પ્રકાર ૦**શ્વાસ** પું૦બહુ ઉતાવળો અને ગૂંચવાતો શ્વાસોચ્છ્વાસ
તમ(–મે)ણ સ્ત્રી૦ [दे. तमण] ભોંય ખોદીને કરેલો ચૂલો
તમણું વિ૦ [જુઓ તગણું] ત્રણ ગણું,ત્રમણું
તમતમવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] (તમગનો અવાજ)
તમતમું વિ૦[સર૦ हिं.तमतमाना]બહુ તીખું. –**માટ** વિ૦ તમતમું (૨) પું૦ તીખાશ
તમ(–મો)ને (મ',મો') સ૦ 'તમે(–મો)'નું બીજી કે ચોથી વિ૦નું રૂપ
તમન્ના સ્ત્રી૦ [अ] ઇચ્છા, આતુરતા
તમર(–રિયું) ન૦ એક જાતનું બાળવાનું લાકડું
તમરી સ્ત્રી૦ [सं. तिमिर] જુઓ તમ્મર
તમરું ન૦ [स तिमिर = અંધારું પરથી ? કે तैंवरु?] રાતે તીણા અવાજથી બોલતું એક જીવડું
તમસ ન૦[सं]અંધારું(૨)અજ્ઞાન(૩)તમોગુણ
તમંચો પું૦ [तुर्की] પિસ્તોલ
તમા સ્ત્રી૦[अ.] પરવા, દરકાર(૨) કમીના, ખોટ
તમાકુ સ્ત્રી૦ [पोर्टु० तबुको] તંબાકુ
તમાચો પું૦[फ़ा] થપ્પડ, લપડાક. [–ખાવો =ચોલ વાગવી –**ખેંચી કાઢવો, ચોડવો, ચોડી દેવો, મારવો**=લપડાક લગાવી દેવી. –**પડવો, વાગવો**=તમાચાનો માર પડવો(૨)છક્કડ ખાવી –**મારી મોં કે ગાલ રાતો કે લાલ રાખવો**=ન ફાવ્યા છતાં ફાવ્યાનો કે સુખી હોવાનો ઢોંગ કે દેખાડો કરવો]
તમામ વિ૦ (૨) અ૦ [अ] બધું; સંપૂર્ણ
તમામી સ્ત્રી૦ [फा ? સર૦ हिं ,म.]તમામ–પૂર્ણપણે રેશમ ને કસબની સાડી
તમારિ પું૦[स.] (સ) સૂર્ય ૦**તનયા** સ્ત્રી૦ (સં) યમુના નદી
તમારું (મા') સ૦[अप० तुम्हार, प्रा तुम्हकर] 'તમે'નું છઠ્ઠી વિભક્તિનું રૂપ (બીજાં રૂપો– તમારે, તમારાથી ઇ૦)
તમાલ પું૦[स] એક ઝાડ ૦**પત્ર** ન૦ તમાલ-વૃક્ષનું પાંદડું ૦**પત્રી** સ્ત્રી૦ તમાલપત્ર
તમાશો(–સો) પું૦ [फा. तमाशा] ઘણા લોકો જોવા મળે એવો ખેલ કે રમત(૨)[લા]ફજેતી. જેમ કે, તમાસો કરવો, જોવો. –**શ(–સ)ગીર, –શ(–સ)બીન** પું૦ તમાશો જોનાર, પ્રેક્ષક (૨) તમાસો કરનાર –**શ(–સ)ગીરી, –શ-(–સ)બીની** સ્ત્રી૦ તમાશગીરનું કામ
તમિસ્ર ન૦ [सं] અંધકાર
તમે(–મો) (મે', મો')[प्रा. तुम्ह] બીજો પુરુષ સ૦, 'તું'નું બ૦ વ૦
તમેણ સ્ત્રી૦ જુઓ તમણ
તમોગુણ પું૦[स]પ્રકૃતિનો એક ગુણ(૨)ક્રોધ; આકળો સ્વભાવ –**ણી** વિ૦ તમોગુણવાળું
તમ્મર સ્ત્રી૦ [म तिमिर]આંખે આવતા ચક્કર –અંધારાં [–**આવવી, ખાવી, ચડવી**]
તર વિ૦ [फा] રસકસથી ભરેલું, તાજું (૨) ધરાયેલું, તૃપ્ત (૩) પૈસાદાર (૪) મસ્ત, ચકચૂર
તર સ્ત્રી૦[दे.] દહીંદૂધ પરની મલાઈની પોપડી (૨) [જુઓ તરુ] નાની ખાડી
તર સ્ત્રી૦ [सं] પહોળી હોડી, તરાપો

-તર પ્રત્યય. ક્રિ૦ ને લાગતાં ન૦ બનાવે છે ઉદા૦ ઘડતર, ભણતર (૨) [सं ,फा] વિ૦ ને લાગતાં 'તેથી અધિક-વિશેષ' અર્થ સૂચવે ઉદા૦ અધિકતર, બદતર

તરક,૦ડો પું૦,[फा. तुर्क, दे तुरक्क] મુસલમાન (તિરસ્કારમાં) ૦ડી સ્ત્રી૦

તરકચો પું૦ [સર૦ ત્રચકો] ટપકું (૨) ફુવારો

તરકટ ન૦[સર૦ म.] પ્રપંચ,કાવતરું. [-રચવું =તરકટ કરવું] ૦ખોર વિ૦ તરકટ કરવાની આદતવાળું -ટી(-ટિયું) વિ૦ [સર૦ म] તરકટ કરે એવું પ્રપંચી

તરકડિયો પું૦ [फा तुर्क પરથી ?] એલફેલ બોલનારો, ભાંડ, વિદૂષક

તરકડી, તરકડો જુઓ 'તરક'માં

તરકવું અ૦ક્રિ૦ [स. तर्क्] તર્ક કરવો, અટકળ કરવી [તીરનો ભાથો

તરકસ ન૦[સર૦ हिं., म ; फा. त(-ती)रकश]

તરકારી સ્ત્રી૦ [हिं , म ; સર૦ फा तर] શાક-ભાજી, ભાજીપાલો (૨) ખાવા યોગ્ય માંસ

તરકીબ સ્ત્રી૦ [अ] યુક્તિ

તરકોશી ન૦ ત્રણ થાંભલાનું વહાણ

તરખડ સ્ત્રી૦ માવજત, સંભાળ (૨) ભાંજગડ; પંચાત

તરખલી સ્ત્રી૦ જુઓ તણખલી -લું ન૦ તણખલું

તરખાટ પું૦ [સર૦ फा तर्स] ડર, ભીતિ,ત્રાસ (-મચવો, મચાવવો) [ખૂણાવાળું

તરખૂણિયું વિ૦ [તર (सं त्रि) + ખૂણો] ત્રણ

તરગાળી સ્ત્રી૦ તરગાળાની સ્ત્રી

તરગાળો પું૦ ગાવા નાચવાનો ધંધો કરનાર એક ન્યાતનો માણસ

તરઘટ પું૦ ઊમરો, તળવટ

તરઘાયો પું૦ પહોળા મોંનો જબરો દેગ (૨) મોટું પહોળું ઢોલ (૩) [લા] મોટી બેડોળ આકારની વસ્તુ [અહંકાર

તરછ સ્ત્રી૦ [फा तर्स=क्रोध પરથી ?] મદ,

તરછટ અ૦ છેક, સાવ, તદ્દન

તરછોડ પું૦,સ્ત્રી૦ જોરથી વીંઝવાથી-તરછોડવાથી થતી અસર (૨) તિરસ્કાર; છિટકાર ૦વું સ૦ ક્રિ૦ જોરથી આંચકો મારવો (૨) તિરસ્કાર-પૂર્વક કાઢી મૂકવું (૩) તુચ્છકારવું, ધિક્કારવું -ડો પું૦ તરછોડ

તરજ પું૦ ત્રાસ; ભય (૨) જોર, આવેશ (૩) સ્ત્રી૦ [જુઓ તર્જ] ગાવાની ઢબ

તરજાત વિ૦ હલકી જાતનું (૨) સ્ત્રી૦ હલકી જાત

તરજુમો પું૦ [अ.] ભાષાંતર -મિયું વિ૦ ભાષાની છટા કે ભાવ વિનાનું, માત્ર શાબ્દિક સમાનતાવાળું (ભાષાંતર)

તરડ સ્ત્રી૦ [રવ૦] તડ, ફાટ, ચીરો ૦(-ડા)વું અ૦ક્રિ૦ તરડ પડવી, ફાટવું (૨) વાંકું-ત્રાંસું થવું (૩) વંકાઈને વિરુદ્ધ ચાલવું [તરડાઈને બોલવું = ગુસ્સે થઈને બોલવું] -ડાટ પું૦ તરડાવું-ફાટવું તે (૨) અભિમાન, મરડાટ -ડિયા ગુવાર પું૦ બ૦ વ૦ અડાઉ ગુવાર

તરડું વિ૦ તરડાયેલું

તરણ ન૦ [स] તરવાની ક્રિયા (૨) તરવાનું સાધન, હોડી ૦તારણ વિ૦ (૨) પું૦ તારણતરણ, ઉદ્ધારનાર

તરણ ન૦ + [જુઓ तृण] તરણું

તરણિ પું૦ [सं] સૂરજ ૦તનયા સ્ત્રી૦ (स.) યમુના નદી [હોડી

તરણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ [स] તરવાનું સાધન, ત્રાપો;

તરણું ન૦ [જુઓ तृण] તરખલું [તરણાંને તોલે = તુચ્છ, કશી વિસાતમાં નહીં એમ. તરણાનો મેરુ કરવો = રજનું ગજ કરવું તરણાં ચૂંથવાં = નજીવી ચૂંથાચૂંથ કે મહેનત કરવી] [ઉપાય

તરણોપાય પું૦ [स] તરી જવાનો-બચવાનો

તરત અ૦ [स त्वरित, प्रा तुरंत] એકદમ, ઝટ. ૦બુદ્ધિ વિ૦ હાજરજવાબી બુદ્ધિવાળું (૨) સ્ત્રી૦ શીઘ્ર કામ દે એવી-સમયસૂચક બુદ્ધિ

તરતપાસ સ્ત્રી૦ [તર (દ્વિર્ભાવ) + તપાસ] બારીક તપાસ-શોધ

તરતમ વિ૦ [सं , प्रा] ઓછુંવત્તું

તરતવ ન૦ [તત્ત્વ પરથી ?] સાર, મુખ્ય અર્થ

તરતી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ, રાતી ઝમરખી

તરતીબ સ્ત્રી૦ [अ] આચાર, રીતભાત વગેરેનું શિક્ષણ (૨) વ્યવસ્થા, ગોઠવણ (૩) સંભાળ, માવજત

તરધારું વિ૦ [તર (ત્રિ)+ધાર] ત્રણ ધારવાળું (૨) ત્રણ સરખા ભાગમાં બનેલું
તરપંખું વિ૦[તર (ત્રિ)+પાખ] ત્રણ પાંખિયા -પાખડીઓવાળું
તરપં(-પિં)ડી સ્ત્રી૦ [સં. ત્રિ+પિંડ કે તૃપ્તિ+પિંડ] મરનારની વરસીને દિવસે કરાતી શ્રાદ્ધક્રિયા
તરપલું વિ૦ દૂબળું, પાતળું
તરપિંડી સ્ત્રી૦ જુઓ તરપંડી
તરપે(-ભે)ટ સ્ત્રી૦ જુઓ તરભેટ
તરફ સ્ત્રી૦ [અ] બાજુ, પક્ષ (૨) તંતુવાદ્યના મુખ્ય તારની નીચે, ગુંજવા માટે રખાતા તારનો સમૂહ કે પ્રત્યેક તાર (૩) અ૦ બાજુ, ભણી. **૦દાર** વિ૦ તરફેણ કરતું, પક્ષવાળું **૦દારી** સ્ત્રી૦ પક્ષપાત, ઉપરાણું. **-ફી** વિ૦ (સમાસમાં) તરફનું ઉદા૦ એકતરફી
તરફડવું,તરફડાટ,તરફડિયું જુઓ 'તડફડવું'માં
તરફણ સ્ત્રી૦ [સં ત્રિ+फणा] દાણા વાવવાનું એક ઓજાર, ત્રણ દાંતાનો નાનો વાવણિયો
તરફાળ સ્ત્રી૦[તર (ત્રિ)+ફાળ] ત્રણ ફાળવાળી પિછોડી
તરફીટ સ્ત્રી૦ ઝીક
તરફેણ (ફે) સ્ત્રી૦ [અ. तरफનું બ૦ વ૦ तरफैन] બાજુ; પક્ષ (૨) તરફદારી
તરફોડવું સ૦ક્રિ૦[રવ૦] છણકા-છાકોટા કરવા
તરફોડો પું૦ [રવ૦] છણકો, છાકોટો; ધુતકાર [તરફોડા કરવા]
તરબડવું અ૦ ક્રિ૦[રવ૦] ખદખદવું (૨)લડવું, તરભડવું [તરબોળ
તરબતર [ફા] ખૂબ તર, પ્રવાહીથી ભરેલું,
તરબિયત સ્ત્રી૦ [અ] તાલીમ, કેળવણી
તરબૂચ ન૦, **-ચી** સ્ત્રી૦ જુઓ 'તડબૂચ'માં
તરબોળ વિ૦ [તર (ફા)+બોળ (બોળવું)] તદ્દન પલળી ગયેલું
તરભડ સ્ત્રી૦ [રવ૦] બોલાબોલી, તકરાર **૦વું** અ૦ ક્રિ૦ આવેશપૂર્વક બોલવું, કજિયો કરવો
તરભાણું ન૦ [સ તામ્રમાણ્ડ] ધર્મવિધિમાં વપરાતી તાંબાની તાસક **-ણી** સ્ત્રી૦ નાનું તરભાણું

તરભેટ(-ટો) પું૦ [જુઓ ત્રિભેટો] ત્રણ ગામના સીમાડા કે રસ્તા ભેગા થતા હોય એવી જગા
તરમરિયું ન૦ જુઓ તનમનિયું
તરમરી સ્ત્રી૦ એક જાતનું ઘરેણું
તરલ વિ૦[સં.] ચપલ, અસ્થિર (૨) પું૦ હારનું વચ્ચેનું રત્ન **૦તા** સ્ત્રી૦, **૦ત્વ** ન૦ **૦નયન** પું૦એક છંદ **-લિત** વિ૦તરલ થયેલું,અસ્થિર
તરવર અ૦[સં त्वर्, કે तॄ ઉપરથી?] ત્વરાથી તળે ઉપર-સળવળ થતું હોય એમ **૦વું** અ૦ ક્રિ૦ ઉપર તળે થવું, સળવળવું (૨) ત્વરાથી અધીરા થવું **-રાટ** પું૦ ધમપછાડ; અધીરાઈ, ચંચળતા. **-રિયું** વિ૦ ચંચળ, ચપળ, અધીરું
તરવક ન૦ [તર (ત્રિ)+વક (વાકું)] વક્રતા
તરવાડી પું૦ [જુઓ ત્રવાડી] ત્રિવેદી,એક અટક
તરવાડો પું૦ [સ. तल (તાડ)+વાડો (વાઢવું)] ખજૂરા છેદનારો, તાડી કાઢનારો (સુ.?)
તરવાયો પું૦ [તર (ત્રિ) +પાદ (સ)] ત્રણ પાયાની ઘોડી, માચી
તર(-લ)વાર સ્ત્રી૦ [સં तरवारि,ફા तलवार] સમશેર, ખડગ [**-ચલાવવી**=તરવાર વડે કાપાકાપી કરવી. **-ઝાલવી, પકડવી**= હાથમાં તલવાર લઈ સામે થવું **-બાંધવી**= કેડે તલવાર લટકાવવી,લડવૈયા થવું (૨)યુદ્ધમાં ઊતરવું **તલવારની ધાર ઉપર રહેવું, ચાલવું**=જીવસટોસટ-પૂરી જોખમદારીથી, સાવધાનીથી વર્તવું] **-રી(-રિયો)** વિ૦ પું૦ સહેજ સહેજમાં તરવાર ખેંચે એવો (૨) તરવાર વાપરી જાણનારો; યોદ્ધો
તરવારડી સ્ત્રી૦ [દે तरवट्ट? હિં तरवर, મ तरवड?] એક વનસ્પતિ
તરવાવું અ૦ ક્રિ૦ કાચો ગર્ભ પડવો(ઢોર માટે)
તરવું સ૦ ક્રિ૦ [સં तॄ,પ્રા] ઓળંગવું, પાર કરવું (૨) અ૦ ક્રિ૦ ડૂબ્યા વિના પાણીમાં ઉપર રહેવું કે ખસવું (૩) [લા] બચવું [**તરી ઊતરવું, તરી જવું, તરી પાર ઊતરવું**= સામે પાર જવું (૨) મુશ્કેલી વટાવી જવી (૩) જિંદગીની જવાબદારી કે બંધનમાંથી મુક્ત થવું]

તરશ(-સ) સ્ત્રી૦ [સ तर्ष, तृषा] પાણી પીવાની ઇચ્છા, પ્યાસ(૨)[લા]તીવ્ર ઇચ્છા. **-શ્યું(-સ્યું)** વિ૦ તરસવાળુ, પ્યાસુ
તરસ સ્ત્રી૦ જુઓ તરશ (૨)ન૦ [સં. तरक्ष, प्रा. तरच्छ, म] એક જ ગલી જાનવર — ઝરખ (૩)પુ૦ [સર૦ तरछ] ક્રોધ
તરસતિયું ન૦ અઘરણિયાત સ્ત્રીએ પહેરવાનુ માથાનુ એક ઘરેણુ
તરસ(-સા)વું અ૦ક્રિ૦ ['તરસ' પરથી, સર૦ હિં तरसना] તલસવુ, આતુર રહેવુ
તરસાડ સ્ત્રી૦ [સ. तल(તાડ)+સાડ (प्रा साड = વસ્ત્ર; અથવા साडण = છેદન)]તાડનાં પાદડાં; જાવલી [તલસાવવુ
તરસાવવું સ૦ક્રિ૦ ['તરસવુ' ઉપરથી] ઝુરાવવુ;
તરસાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ તરસવું
તરસાણું ન૦ તળિયુ, છેડો (૨) અંદાજ
તરસાણો પું૦ તરસાણુ, અંદાજ, તળિયાનો શુમાર — અત
તરસાંજી સ્ત્રી૦ [સ. त्रिसंध्या ?] (સુ) સાંજ
તરસ્યું વિ૦ જુઓ તરશ્યુ
તરંગ પુ૦ [સં] પાણીની લહેર, મોજું (૨) કલ્પના, બુટ્ટો **૦વતી** વિ૦ સ્ત્રી૦ તરંગ-મોજાંવાળી **-ગિણી** સ્ત્રી૦ નદી. **-ગિત** વિ૦ લહેરો ખાતુ, હાલતુ **-ગી** વિ૦ મનના તરંગ પ્રમાણે વર્તનારું (૨) તરંગો – કલ્પનાઓ કર્યા કરનારું
તરંતરા અ૦ [फा तर ઉપરથી] તરબતર, ખૂબ તર (૨)સ્ત્રી૦ ['તરવુ' ઉપરથી] ખૂબ તરવું તે
તરાઈ સ્ત્રી૦ [હિં] પહાડની તળેટીનો પ્રદેશ
તરાડ પું૦ લાગ, જોગ. [**-ખાવો, જામવો, બાઝવો**=જોગ બેસવો, લાગ ફાવવો.]
તરાડ (ડ,) સ્ત્રી૦ [રવ૦] ફાટ, ચીરો
તરાણા, તરાનો પુ૦[फा] એક તરેહનુ ગાયન
તરાપ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં.] છલંગ (૨) એકદમ મારેલી ઝૂટ. (**-મારવી**)
તરાપો પું૦ [સર૦ સ तप्र, प्रा. तप्प = નદીમા દૂરથી વહી આવતો કાષ્ઠસમૂહ, હિં तरापा, म. तराफा] વાંસ કે લાકડાને એકબીજાની સાથે બાંધીને બનાવેલો પાણીમા તરે તેવો પાટ જેવો ઘાટ; ત્રાપો. [**-ભાગવો, વેરાવો**=કુટુંબ-મંડળ વીખરાઈ જવું (૨) સંસાર ભાગી પડવો, મુખ્ય માણસ જતુ રહેવું]
તરામણું વિ૦ ['તરવુ' ઉપરથી]તરીને જવુ પડે એટલુ (૨) તરી શકાય તેટલુ
તરિ(-રી) સ્ત્રી૦ [સ.] હોડી
તરિયું વિ૦ [સ त्रि ઉપરથી] ત્રણ જાતનુ (૨) ત્રીજુ. **-યા(-યાં?) તોરણ** ન૦ (બ૦વ૦?) ત્રણ જાતના (આસોપાલવ, આંબાના પાન, નાળિયેર) તોરણ, જેમા સાથે કસબના તારનુ (કપડાનુ) તોરણ પણ અધિક શોભા માટે હોય છે
તરિયો પુ૦ [જુઓ તરિયું] એકાતરિયો તાવ (૨)[સ तूर्य]ચોથિયો તાવ(૩)ગજીફાનુ ત્રણની સંજ્ઞાનુ પત્તુ; તીરી(૪)['તરવુ, તરી આવવુ' ઉપરથી] ચોખામા રહેલો ડાંગરનો દાણો
તરિંગ ન૦(ફા.) ઘોડાનુ ડેબુ – પલાણની પાછળ ખુલ્લો રહેતો પીઠનો ભાગ
તરી સ્ત્રી૦ [दे. तरिया, જુઓ તર]મલાઈ(૨) કાંપ(૩)ઉપર તરતી કોઈ પોપડી – થર(૪) વિ૦ [સં. त्रि ઉપરથી]ત્રણ ગણું(આંકમા)(૫) સ્ત્રી૦ [સ.] હોડી, તરિ (૬) [फा.] જળમાર્ગ
તરીકે અ૦ [જુઓ તરીકો] —ની માફક, પ્રમાણે, પેઠે, રૂપે
તરીકો પુ૦ [अ.] રસ્તો; માર્ગ (૨) રીત
તરીમતરાક સ્ત્રી૦ [अ. तुम्तुराक] ધામધૂમ
તરીર અ૦ અનુક્રમે
તરી(-રે)લું ન૦ વધારાનુ ધૂંસરુ (બે જોડ બળદ સાથે જોડાતી વખતે નંખાતુ (૨)[લા.] ઘરસંસારનો બોજો [**તરેલાં તાણવાં**= સંસારનુ ધૂંસરું વેઠવુ.]
તરુ ન૦ [સ.] ઝાડ **૦વર** ન૦ મોટુ ઝાડ
તરુણ વિ૦[સં.] જુવાન (૨) પુ૦ જુવાન પુરુષ. **-ણાઈ, -ણાવસ્થા** સ્ત્રી૦ જુવાની. **-ણી** વિ૦ સ્ત્રી૦ યુવાનીમા આવેલી (૨) સ્ત્રી૦ યુવાન સ્ત્રી, યૌવના
તરેરાટ (રે') પુ૦ [સર૦ હિં तेररना, अ. तर्रार] વાટો તરડાઈ જાય એવી બૂમ (૨) ક્રોધનો આવેશ

તરેરી (રે') સ્ત્રી૦ [જુઓ તરેરાટ] ગુસ્સાના આવેશની ધ્રુજારી [–ખાવી=ગુસ્સાથી ધ્રૂજી ઊઠવું.] –રું વિ૦ તરેરીથી ભરેલું, કોપાયમાન

તરેલું ન૦ જુઓ તરીલું

તરેહ સ્ત્રી૦ [अ तरह] રીત; પ્રકાર (૨) ભાત, જાત ૦દા (–વા)ર વિ૦ ભાત ભાતનું; વિવિધ (૨) વિચિત્ર

તરો પું૦ (કા) માર્ગ, મોકળાશ

તરોદત(–દ) સ્ત્રી૦ [अ तरद्दुद] કળા; હિકમત (જેમ કે ખેતી સુધારવાની. મહેસૂલ ખાતામા એમ વપરાય છે)

તરોપણ ન૦ સુતારનું એક ઓજાર

તરોપો પું૦ (સુ.) નાળિયેર

તરોવડ વિ૦ સરખેસરખું; સમોવડ (૨) સ્ત્રી૦ ખુલાસો, સમજૂતી, ત્રેવડ

તરોવું અ૦ ક્રિ૦ તરવાનું

તર્ક પું૦ [સં.] અનુમાન, કલ્પના (૨) વિચાર-પ્રક્રિયા(૩) સંભવિત ખુલાસો, 'હાઇપોથેસીસ' (૪) તર્કશાસ્ત્ર, ન્યાયશાસ્ત્ર [–ઊઠવો=વિચાર આવવો; તુક્કો ઊઠવો; –ચલાવવો=કલ્પના કરવી, બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવો] ૦દોષ પું૦ વિચારદોષ, વિચારપ્રક્રિયાનો દોષ ૦પ્રામાણ્ય ન૦ તર્કમા – વિચારપ્રક્રિયામા પ્રમાણબુદ્ધિ ૦પ્રામાણ્યવાદ પું૦ 'રૅશનલિઝમ.' ૦પ્રામાણ્યવાદી વિ૦ (૨) પું૦ રૅશનલિસ્ટ' ૦બાજ વિ૦ તર્કમાં કુશળ ૦વાદ પું૦ તર્કને આધારે સ્થાપેલો વાદ. ૦વિતર્ક પું૦ ઊહાપોહ (૨) ગમે તેમ વિચાર દોડાવ્યા કરવા તે ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ તર્ક કરવાની શક્તિ ૦શાસ્ત્ર ન૦ ન્યાયશાસ્ત્ર, 'લૉજિક' ૦શાસ્ત્રી પું૦ તર્કશાસ્ત્રનો વિદ્વાન ૦શુદ્ધ વિ૦ તર્કદોષ વિનાનું ૦સરણિ(–ણી) સ્ત્રી૦ તર્કોની પરંપરા ૦સિદ્ધ વિ૦ તર્કથી પુરવાર થયેલું –ર્કિત વિ૦ તર્ક કરેલું –ર્કી વિ૦ તર્ક કરનાર

તર્જ સ્ત્રી૦ [अ] તરજ, ગાવાની ઢબ

તર્જન ન૦,–ના સ્ત્રી૦ [સં] ઠપકો, ધમકી (૨) તરછોડ; તિરસ્કાર

તર્જની સ્ત્રી૦ [સં] અંગૂઠા પાસેની આંગળી

તર્જવું સ૦ ક્રિ૦ [સં. तर्ज्] ઠપકો આપવો, ધમકાવવું (૨) તરછોડવું, ધુતકારવું

તર્પણ ન૦ [સં.] તૃપ્તિ (૨) જુઓ જલાંજલિ. –ણીય વિ૦ તૃપ્ત કરી શકાય કે કરવા યોગ્ય

તર્પવું સ૦ ક્રિ૦ [સં तृप्] તૃપ્ત કરવું, સંતોષવું

તર્પિત વિ૦ [સં] તૃપ્ત થયેલું

તલ પું૦ [સં. तिल] એક તેલી બી કે તેનો છોડ· તિલ (૨) એને મળતો ચામડી ઉપરનો ડાઘો

તલ(–ળ) ન૦ [સં] તળિયું (૨) નીચેનો પ્રદેશ, તળેટી (૩) સપાટી ઉદા૦ 'ભૂતલ'

તલક અ૦ [हिं] સુધી લગી

તલકછાંયડો પું૦ તડકોછાંયડો, એક રમત

તલખ વિ૦ [फा तल्ख] તીવ્ર, તીખું, તેજ(૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ તલસવું] ઝંખના, ઇંતેજારી (૩) વ્યાકુળતા (૪) તરસ. ૦વલખ અ૦ [સં विलक्ष ઉપરથી] પાણી ન મળવાથી અસ્વસ્થ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ તલસવું] ઝંખવું –ખાં ન૦બ૦વ૦ઝંખના, પ્રાપ્તિ માટેની વ્યાકુળતા. [–મારવાં=ઝંખવું; ઝૂરવું]

તલપ સ્ત્રી૦ [સર૦ तराप] કૂદકો; છલંગ (૨) [જુઓ તલબ] (પ્રાય વ્યસનની ચીજની) ઉત્કટ ઇચ્છા, તાલાવેલી [–આવવી=તલબ થવી –ચૂકવી=ધારેલી છલંગ ભરવામાં નિષ્ફળ થવું (૨) તલબની વેળા વહી જવી –મારવી=છલંગ મારવી(૨) તલબને દાબી દેવી] ૦વું અ૦ ક્રિ૦ એકદમ તલપ –કૂદકો મારવો ૦(–ફ)વું અ૦ક્રિ૦[સર૦हिं. तलफना, म. तलपणें] આતુરતાથી ટમટમવું, તલસવું

તલપાપડ વિ૦ ['તળે ઉપર'? તલપવું + પડવું ?] આતુર; અધીરું

તલપૂર વિ૦ તલ જેટલું (૨) સહેજ પણ

તલફવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ 'તલપ'માં

તલબ સ્ત્રી૦ [अ] ઉત્કટ ઇચ્છા, તલપ

તલબાવળ પું૦ એક વનસ્પતિ [તલપૂર

તલભાર, તલમાત્ર વિ૦ તલ જેટલું, સહેજ,

તલમીજ પું૦ [अ] શિષ્ય

તલવટ પું૦ તલની બનાવેલી એક મીઠાઈ (૨) ઉંબરો; તળવટ

તલવણી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

તલવાર સ્ત્રી૦ જુઓ તરવાર

તલસરું ન૦ તલ ખંખેરી લીધા પછીનો તલનો

છોડ (૨) [प्रा. तिलसगलिया] જેમા તલ થાય છે તે શીગ
તલસવલસ અ૦ જુઓ તલખવલખ
તલસવું અ૦ક્રિ૦ [स तृष्]અતિ આતુર હોવું; આતુરતાથી તરફડવુ [તરફડાટ
તલસાટ પું૦ [જુઓ તલસવુ] આતુરતા,
તલસારો પું૦ ['તલસવુ' ઉપરથી] તલસાટ; તરફડાટ
તલસાંકળી સ્ત્રી૦ [प्रा तिलसक्कुलिया (सं. तिलशष्कुलिका)] તલની બનાવેલી એક વાની
તલસ્પર્શ પું૦ [स] તળિયાનો સ્પર્શ (૨) સપાટીનો સ્પર્શ **-ર્શિતા** સ્ત્રી૦ **-ર્શી** વિ૦ તલસ્પર્શ કરતુ (૨) મૌલિક, વસ્તુના તળિયા સુધી ઊંડે જઈ વિચારતુ
તલા(-લ્લા)ક સ્ત્રી૦ [अ] છૂટાછેડા, ફારગતી. (પ્રાય મુસલમાન લગ્ન અગે) [**-આપવી**= લગ્નબધમાંથી છૂટું કરવું; છૂટાછેડા કરવા **-મળવી**=છૂટાછેડાના ભોગ બનવું **-મેળ-વવી, -લેવી**=છૂટાછેડા સાધવા, લગ્ન-બધનમાથી છૂટું થવુ]
તલાટી પું૦ [સર૦ दे. तलार=કોટવાલ, અથવા दे. तल=ગામડાનો મુખિયો म. तलाठी, तळाटी(-ठी)] મહેસૂલ વસૂલ કરનાર સરકારી મહેતો. **-ટું** ન૦ તલાટીનુ કામકાજ કે પદ
તલાતલ ન૦ [स] સાત પાતાળમાનુ એક
તલાબત સ્ત્રી૦ [अ तलावत] બરાબરી, સ્પર્ધા
તલાલીન વિ૦[सं.]તળિયે જઈ બેઠેલુ(૨)તલ્લીન
તલા(-ળા)વ ન૦ [प्रा. तलाव, तलाय, तलाग (सं. तडाग), સર૦ फा. तालाव]એક જળાશય; નાનુ સરોવર [**તળાવ (-વે) જવું**=ઝાડે ફરવા-શૌચ જવુ] **૦ડી** સ્ત્રી૦, **૦ડું** ન૦ નાનુ તળાવ
તલાશ સ્ત્રી૦ [फा] શોધ; તપાસ. [**-રાખવી, લેવી**=સંભાળ રાખવી; ધ્યાન રાખવું]
તલી સ્ત્રી૦ ઝીણા તલ (૨) શેરડીનો એક રોગ (૩) બરોળની ગાઠ [કસબી છેડો
તલો પુ૦ [अ तला (સોનુ) ઉપરથી] પાઘડીનો
તલ્પ ન૦ [सं] શય્યા, પથારી
તલ્લાક સ્ત્રી૦ જુઓ તલાક
તલ્લીન વિ૦[सं.]ગરક; લીન,એકાકાર.**૦તા** સ્ત્રી૦
તવ સ૦ (પ) તારુ [सं] (૨) અ૦ [हिं. तब] (પ) ત્યારે
તવખીર ન૦ એક વનસ્પતિ
તવન ન૦ જુઓ સ્તવન (જૈન)
તવર ન૦ એક વનસ્પતિ
તવરવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ તરવરવું
તવંગર વિ૦[फा तुवांगर] પૈસાદાર, તાલેવત
તવાઈ સ્ત્રી૦ ['તવાવું' ઉપરથી, અથવા फा तवाही ? સર૦ म. तवई, तवाई] કમબખ્તી; આફત; ધાડ (૨) તાકીદ; ધમકી
તવાજો પું૦ [अ. तवाजह] પરોણાચાકરી
તવારાં અ૦+તે વારે-વખતે
તવારીખ સ્ત્રી૦ [अ] ઇતિહાસ **૦નવીસ** પું૦ ઇતિહાસ લખનારો
તવાવું અ૦ક્રિ૦ [स तप्, प्रा. तव] 'તાવવુ'નુ કર્મણિ. [**તવાઈ જવું**=તાપ કે ચિતાથી શોષાઈ જવું-શરીરે ઓગળી જવુ]
તવેથો પું૦[स तप्, प्रा तव પરથી]રસોઈમા ઉપર તળે કરવાનુ કે ઉથલાવવાનુ એક સાધન,તાવેથો
તવો પુ૦ [प्रा तवय]રોટલા શેકવાનુ એક પાત્ર, મોટી લોઢી (૨) ચલમમા મૂકવાની ગોળ ચપટી ઠીકરી [**તવા જેવું**=બિલકુલ સાફ, ચોખ્ખુ ચટ (૨) ખાલી કે સાફ થયેલુ, પાયમાલ] **-વી** સ્ત્રી૦નાનો તવો, લોઢી
તશરીફ સ્ત્રી૦ [अ] મોટાઈ; મહિમા, શ્રેષ્ઠતા (મોટા માણસને, 'પધારો' એમ કહેવામાં વપરાય છે-તશરીફ લાવો)
તસ સ્ત્રી૦ ન દેખાય એવી બારીક ફાટ
તસકો પુ૦ ત્રસકો, તુચ્છકાર (૨) ઠોક ઠપકો. [**-તોડવો**=ઠપકો આપવો] [ટસટસવું
તસતસવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] ભચડાવુ; તણાવું;
તસતસાટ પું૦ ['તસતસવુ' ઉપરથી]ટસટસાટ
તસબી(-વી) સ્ત્રી૦ [अ.] (જપવાની) માળા, બેરખો
તસમો પુ૦ [फा] ચામડાનો પટો, તગ
તસર સ્ત્રી૦ [सं त्रसर,प्रा टसर સર૦ हिं, म. तसर] રંગની તીણી રેખા (૨) ન૦ ટસર; એક જાતનુ કપડુ

તસલમાત વિ૦ [अ. तस्लीमात] વચગાળાનુ; ઉપલકિયુ (જેમ કે, તસલમાત-ઉપલક ખાતુ) (૨) તાબાનુ (૩) સ્ત્રી૦ કબજો, ભોગવટો
તસલ્લી સ્ત્રી૦[अ]આશ્વાસન;ભરોસો,વિશ્વાસ
તસવી સ્ત્રી૦ જુઓ તસબી
તસવીર સ્ત્રી૦ [अ] છબી, ચિત્ર
તસિયો પું૦['તસ' ઉપરથી] તરડ,ફાટ(૨)લીટી, આંકો(૩) [આખમા]રાતી રેખા,તસર, ટશિયો
તસુ પુ૦,સ્ત્રી૦[સર૦ हिं, म तसू, अ. तसव्वह] ઇંચ જેટલું માપ [તસુ ભોંય ન સૂઝવી = કશું ન સૂઝવુ, મૂઝાઈ જવુ.]
તસું વિ૦ [अप० तइस, सं ताद्दश] (પ.) તેવુ
તસોતસ અ૦ ['તસતસવુ' ઉપરથી] તસતસે એમ, તંગ
તસ્કર પું૦[सं]ચોર ૦વું સ૦ક્રિ૦ ચોરવુ -રી સ્ત્રી૦ ચોરનુ કામ, ચોરી
તસ્ત, ૦રું,-સ્તાલું ન૦ [फा. तश्त, ०री; સર૦ म. तस्त]મળમૂત્ર ઝીલવાનુ વાસણ(૨)કોગળા વગેરેનુ પાણી ઝીલવાનુ વાસણ
તસ્દી સ્ત્રી૦ [अ. तस्दीअ] શ્રમ, મહેનત, તકલીફ [-લેવી, આપવી]
તહ પું૦, સ્ત્રી૦, ન૦ [फा] સુલેહ, સંધિ.
તહકીબ વિ૦ [अ. तहकीक़] ચોક્કસ; નક્કી
તહકુ(-કૂ)બ વિ૦ [अ. तवक्कुफ = ઢીલ, સર૦ म त(०ह)कूब] મોકૂફ; મુલતવી (-કરવું, રહેવું, રાખવું). -બી સ્ત્રી૦ તહકૂબ રાખવું તે; મોકૂફી
તહનામું ન૦ [फा.] સુલેહનો કોલકરાર-લેખ
તહસીલ સ્ત્રી૦, ન૦ [अ] જમીનમહેસૂલ (૨) તાલુકો ૦દાર પુ૦ તાલુકાનું મહેસૂલ વસૂલ કરનાર અમલદાર, મહાલકારી ૦દારી સ્ત્રી૦ તહસીલદારનુ કામ કે પદ ૦નામું ન૦ જમાબધીનો ચોપડો
તહાં અ૦ [સર૦ हिं.] (પ) જુઓ તહીં
તહીં અ૦ [प्रा तहि, तहिं,] ત્યાં, ત્યહાં
તહેનાત (તહે) સ્ત્રી૦[अ. तअय्युनात, સર૦ म. तैनात, हिं तइनात]સેવાચાકરી કરવા માટેની હાજરી (૨) સેવાચાકરી, તાબેદારી
તહેવાર(તહે)પુ૦[સર૦हिं तेहवार, त्योहार, सं तिथि, प्रा तिहि+वार]ટાણુ, ખુશાલીનો દિવસ
તહોમત ન૦ (તહો) [अ. तुहमत] આરોપ; આળ [-આવવું = આરોપ થવો -મૂકવું = આરોપવું; આક્ષેપ કરવો.]૦દાર વિ૦આરોપી. ૦નામું ન૦ આરોપ મૂક્યા બાબતનુ લખાણ
તળ ન૦ જુઓ તલ (૨) મૂળ (૩) પાયો (૪) જન્મસ્થાન ૦ઘટ પું૦ ઊમરો,ઉંબર ૦જમીન સ્ત્રી૦ તળિયાની જમીન ૦ધર વિ૦ દેવાદાર (૨) [લા] દબાયેલુ-ઓશિયાળુ (૩) પુ૦ વસવાયો (૪) સાથી, ખેડૂત. ૦પદ ન૦ ગામ-તળની જમીન(૨)અસલ-મૂળજગા(૩)સપાટ જમીન (૪) જેનુ પૂરુ મહેસૂલ લેવાતુ હોય એવી-ખાલસા જમીન ૦પદું વિ૦ સ્થાનિક, મૂળ વતનનુ (૨) ગામઠી, દેશી ૦વટ સ્ત્રી૦ પગના તળિયાનુ તળવાવું તે (૨) તળિયુ (૩) જમીનની સપાટી, તળાવટ(૪)ઊમરાનુ ઘડેલુ લાકડુ (૫)[સર૦ म. तुळवट= પાટડો] છાપરાના મોભને ટેકવવા સામસામી ભીંતો પર ગોઠવીને રખાતુ આડુ લાકડુ
તળવાવું અ૦ ક્રિ૦ [તળવું (તળિયુ) પરથી? સર૦ हिं. तरवाना] વધારેપડતા ઘસાગથી કે તાપથી પગના તળિયાનુ આળુ થવુ
તળવું સ૦ ક્રિ૦ [प्रा तल] કકડાવેલા ઘીતેલમા પકવવુ (૨) ન૦ [सं. तलं, म तळवा] તળિયુ
તળાઈ સ્ત્રી૦ [दे. तल, तल्ल = ગોદડું; બિછાનુ] ખૂબ રૂ ભરેલુ ગાદલુ (૨) પું૦ [प्रा. तल = તાડનુ ઝાડ] તાડનુ (નર) ઝાડ
તળાતળ ન૦ જુઓ તલાતલ
તળાતાંદળા પું૦બ૦વ૦ [તળા (તળવું)+તાંદળા (स तादूल)] શેકેલા ચોખા-મમરા (૨) અ૦ છૂટેછૂટું; લગારે વળગણ ન રહે એમ
તળાવ ન૦,૦ડી સ્ત્રી૦,૦ડું ન૦ જુઓ 'તલાવ'મા
તળાવટ સ્ત્રી૦ ઢોંગ, યુક્તિ (૨) ['તળ', 'તળવટ'] જમીન કે તેની સપાટીનો પ્રકાર
તળાવિયો પુ૦ એક જાતનો કોળી
તળાવો પું૦ [જુઓ 'તળવટ' અર્થ ૪-૫] ગાડાની પીંજણી તળેની આડી
તળાંસવું(૦) સ૦ ક્રિ૦ [स तलस्पर्श પરથી?] ધીમે ધીમે ચાપવું, ચંપી કરવી

તળિયું ન૦ [सं. तल] છેક નીચેનો ભાગ; તળ (૨) પગનું તળિયું (૩) તડબૂચ. [-આવવું = સાવ ખૂટી પડવું. -ટાઢું કરવું = જુઓ તળિયારું ટાઢું કરવું. -દેખાવું = ખૂટી પડવું, પાસેનું પૂરું થવા આવવું -ન દેખાવું = પાર ન પામી શકાવું -ઝાડવું = સાફ કરી નાખવું, ખાલીખમ કરવું (૨) ખૂબ ધમકાવવું.] -ચાછંટ, -ચાઝાટક અ૦ તળિયું ખુલ્લું થઈ જાય તેમ, ખુલ્લેખુલ્લું, પૂરેપૂરું ખુવાર. -ચારું ન૦ તળિયું [-ટાઢું કરવું = પોતાની સ્થિતિ સ્થિર-નિશ્ચિત કરી લેવી.]

તળી સ્ત્રી૦ [જુઓ તળિયું] જોડામા પગના તળિયાને અડીને રહેતી ચામડાની પટી, સખતળી. [-પડવી = ખુલ્લે પગે ચાલવાથી પગના તળિયાની ચામડી કઠણ કે ન દાઝે એવી થઈ જવી] [આવવું]

તળું ન૦ જુઓ તળિયું [-આવવું = તળિયું

તળે અ૦ [सं. तल] નીચે, તળિયે ૦ઉપર અ૦ ઊંચુંનીચું, તળે કે ઉપર(૨) [લા.] તલપાપડ; અધીરું [બાજુનો નીચાણનો પ્રદેશ

તળેટી સ્ત્રી૦ [दे. तलहट्टिया] પર્વતની આજુ-

તળ્યુંતાવ્યું વિ૦ તળેલું અને તાવેલું(૨) [લા.] અભડાય નહિ એવું-શુદ્ધ

તંઈ અ૦ [सं. ततः, प्रा तए, सं तदा, प्रा. तइ] (કા) જુઓ તૈંયે, તો પછી; ત્યારે

તંગ વિ૦ [फा] ભિડાતું, ચપસીને આવી રહેતું (૨) તાણેલું, કસેલું (૩) છૂટ વગરનું (નાણા કે વેપારની બાબતમા) (૪) કાયર, કંટાળેલું (૫) પું૦ ઘોડાનું જીન ખસી ન જાય તે માટે પેટને કસીને બાંધેલો પટો

તંગડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ટંગડી] ટાટિયો (૨) [फा तंग, કે तुंगह પરથી?] ટૂંકી ચોરણી-લેંઘો

તંગલ ન૦, સ્ત્રી૦છોકરાને કાને પહેરવાનું કુંડળ

તંગાશ સ્ત્રી૦ [फा. तँग ઉપરથી] તંગી; અછત

તંગિયો પું૦ [જુઓ તંગડી] નાની સૂથણી

તંગી સ્ત્રી૦ [फा.] તાણ, ન્યૂનતા, અછત

તંઝીમ સ્ત્રી૦ [अ.] એકસૂત્ર કરવું તે, સંગઠન

તંડુલ પું૦ [सं] તંદુલ; ચોખા

તંત પું૦ [सं तंति કે तंतु] તાર, તાંતણો (૨) કોઈ ઘટના કે વાતની પરંપરા — તેનો લાંબો તાતણો (૩) ચર્ચા, વાદવિવાદ, પંચાત (૪) છાલ, કેડો (૫) મમત, જિદ્દ, હઠ. [-તાણવો, બાંધવો = વાદ કે ચર્ચામા ઊતરવું; તંત કરવો. -પકડવો = કોઈ વાત કે ઘટનાનું મૂળ રહસ્ય સમજવું, લક્ષમા લેવું (૨) હઠ લેવી, જીદ પકડવી -મૂકવો = હઠ છોડવી; છાલ છોડવો, કોઈ વાતની પંચાત કે ચર્ચા છોડવી -લેવો = ચર્ચા ચલાવવી]

તંતની સ્ત્રી૦ [રવ૦] જુઓ તુનતુની

તંતરવું સ૦ ક્રિ૦ [सं तंत्र ઉપરથી] છેતરવું; ધૂતી લેવું, ભોળવવું

તંતુ પું૦ [सं.] તાર, તાંતણો, રેસો કે પાતળી નસ [-કામે લગાડવા = બનતું બધું કરવું (કોઈ કામ સાધવા માટે).] ૦કીટ પું૦રેશમનો કીડો ૦ચક્ર ન૦ તંતુનું જાળું. ૦માર્ગ પું૦ તંતુ જેવો બારીક માર્ગ. ૦વાદ્ય ન૦ તંતુથી વાગતું વાજિંત્ર

તંતે(-તો)તંત અ૦ [જુઓ તંત, સર૦ म. तंत, तंतोतंत] એક કેડે બીજું એમ, લગાતાર (૨) બરોબર, પૂરેપૂરું

તંત્ર ન૦ [सं.] હિંદુઓના એક પ્રકારના શાસ્ત્રો (તેમા મંત્રો, પ્રયોગો અને ક્રિયાઓ ઉપર વધુ ભાર મૂકેલો છે) (૨) વ્યવસ્થા; પ્રબંધ (૩) તેની યોજનાપૂર્વક ગોઠવણ, આયોજન (૪) [ન્યા.] સિદ્ધાંત ૦નિષ્ઠ વિ૦ તંત્ર-વ્યવસ્થાને વફાદાર. ૦નિષ્ઠા સ્ત્રી૦ તંત્ર-વ્યવસ્થા પ્રત્યે વફાદારી -ત્રી પું૦ તંત્ર ચલાવનાર, અધિપતિ (૨) છાપાનો સંપાદક (૩) સ્ત્રી૦ તંતુવાદ્યનો તાર (૪) ધનુષ્યની દોરી, પણછ (૫) એક તંતુવાદ્ય

તંદુરસ્ત વિ૦ [फा तंदुरुस्त] નીરોગી, સ્વસ્થ -સ્તી સ્ત્રી૦ આરોગ્ય

તંદુલ પું૦ [જુઓ તંડુલ] ચોખા, તાંદુલ

તંદોડો પું૦ સ્ત્રીના કાનનું એક ઘરેણું

તંદ્રા સ્ત્રી૦[सं.] આળસ; સુસ્તી, ઘેન(નિદ્રાનાં). ૦ળુ(-ળું) વિ૦ તંદ્રાવાળું

તંનૂર પું૦ [अ. तनूर] ચૂલો

તંબાકુ,-કૂ સ્ત્રી૦[જુઓ તમાકુ] એક વનસ્પતિ, જેના પાંદડાં એક વ્યસનની ચીજ છે

તંબુ(-બૂ) પું૦ [સર૦ हि, म.] દોરડા અને થાભલાને ટેકે તાણેલું છત્રીઘાટનું લૂગડાનું ઘર [-ઊઠવો=તંબુ છોડી નંખાવો. -ઊભો, ખડો કરવો=તંબુ બાંધવો. -છોડવો=બાંધેલો તંબુ કાઢી નાખવો, તંબુ ઉઠાવી લેવો -ઠોકવો, તાણવો, મારવો=(થાભલા ઠોકી દોરડાં તાણી) તંબુ રચવો-બાંધવો કે ખડો કરવો.]

તંબૂરો પું૦ [अ तंबूर] એક તંતુવાદ્ય.[તંબૂરા જેવું=સ્થૂળ ને બેડોળ] **-રાપેટી** સ્ત્રી૦ સૂરપેટી **-રી** સ્ત્રી૦ નાનો તંબૂરો

તંબોળ પું૦ [फा तंबूल, सं. ताम्बूल] નાગરવેલનું પાન (૨) તેની બીડી-બીડું (૩) ઘાડો લાલ રંગ(૪) ગળાનો એક રોગ [-છાંટવો, -નાખવો=લગ્ન વખતે વરકન્યાએ એકબીજા પર પાનની પિચકારી મારવી -વહેંચવો= લગ્ન જનોઈ વગેરે પ્રસંગે સ્ત્રીઓને ખારેક પતાસા વગેરે આપવા]**૦ણ** સ્ત્રી૦ તંબોળીની સ્ત્રી **-ળિયું** વિ૦ તંબોળ કે તંબોળીને લગતું **-ળિયો ક્ષય** પું૦ એક જાતનો ક્ષયરોગ **-ળિયો સાપ** પું૦ નાગરવેલના પાનમાં થતો એક કીડો **-ળી** પું૦ પાનસોપારી વેચનારો (૨) તે ધંધો કરનારી ન્યાતનો માણસ

-તઃ [સં.] નામને લાગતા 'માંથી' 'ની દૃષ્ટિએ' એવા અર્થનું અ૦ બનાવે. ઉદા૦ મૂલતઃ, તત્ત્વતઃ

-તા [सं]ભાવવાચક નામ(સ્ત્રી૦)બનાવતો પ્રત્યય

તા પું૦ [फा.] એક કાગળ, તાવ (૨) [सं. ताप, प्रा ताअ] ગરમી

-તા 'તારીખ'નું ટૂંકું રૂપ

તાઈ પું૦ મુસલમાનની એક નાત, પીંજારો, વણકર (૨) સ્ત્રી૦ એક વસ્ત્ર [મિજાજનું

તાઉ વિ૦ [प्रा ताअ પરથી ?] ગરમ-આકળા

તાઊસ પું૦ [अ ताऊस] મોર (૨) ન૦ એક છેડે મોરનો આકાર હોય એવું વાદ્ય. **૦બાજ** વિ૦ તાઊસ વગાડી જાણનાર **-સી** વિ૦ મોરના રંગનું (૨) તાઊસબાજ

તાક સ્ત્રી૦ [सं तक्र, प्रा तक्क, સર૦ म] છાશ

તાક સ્ત્રી૦ [જુઓ તાકવું] નેમ, ચોટ(૨) પું૦ લાગ, તાકડો **૦ડો** પું૦ તાક, લાગ(૨)[જુઓ ત્રાગડો] તાગડો, દોરો. **૦ણિયું** વિ૦ તાકેડું. **૦વું** સ૦ક્રિ૦ [सं तर्क्, प्रा. तक्क् અથવા सं तक्] એકીનજરે જોયા કરવું (૨) નિશાન બાંધવું (૩) ઇચ્છવું [તાકયું તીર લાગવું =ધાર્યું થવું.] [એક ઓજાર

તાકડું ન૦ ['ત્રાક' ઉપરથી] સોનીનું ત્રાક જેવું

તાક(-કા)ત સ્ત્રી૦ [अ] શક્તિ;સામર્થ્ય, મગદૂર

તાકીદ સ્ત્રી૦ [अ] ઉતાવળ (૨)આજ્ઞા, ફરમાન, તરત કરવાની જરૂરિયાત(૩)ચેતવણી, ધમકી. [-કરવી=ઉતાવળ કરવી -આપવી= ચેતવણી આપવી] **૦ચિઠ્ઠી** સ્ત્રી૦, **૦પત્ર** પું૦; ન૦ ઉપરી અમલદારના હુકમનો તાકીદનો કાગળ [સર૦ म.]

તાકું ન૦ [अ ताक़] ગોખલો, હાટિયું

તાકેડુ વિ૦ ['તાકવું' ઉપરથી] તાકેલું નિશાન પાડનાર, તાકણિયું

તાકો પું૦[अ] ફાડયા વિનાનું લાંબું એકસરખું લૂગડું, થાન (૨) [જુઓ તાકું] ગોખલો

તાકોડી વિ૦ જુઓ તાકેડું

તાગ પું૦ [सं. स्ताघ, दे. थग्घ, સર૦ म तागा, ताज=હોડી ચલાવવાનો વાંસ જે દ્વારા ઊંડાણ પણ મપાય છે] છેડો અંત, નિવેડો (૨) [सं. त्याग ઉપરથી ? સર૦ हिं ताग(-गा)] પરણીને વિદાય થતા વર તરફથી ભાગોળે કન્યાપક્ષના ભાટબ્રાહ્મણોને અપાતી દક્ષિણા કે લાગો [-આણવો, -લાવવો=પાર લાવવો, પરવારવું. -કાઢવો,-લેવો=ઊંડાઈ માપવી (૨) અંદાજ કાઢવો.]

તાગડધિન્ના પું૦ બ૦ વ૦ [રવ૦] મોજમજા; ચેનબાજી (-કરવા)

તાગડો પું૦ [જુઓ ત્રાગડો] તાતણો (૨) ['તાકવું' ઉપરથી] તાકડો, લાગ

તાગવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ તાગ] તાગ કાઢવો; માપ કાઢવું(૨)પરવારવું, તાગ આણવો, છૂટા થવું (૩) સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ત્યાગવું] છોડી દેવું

તાગિયો પું૦ [જુઓ તાગડો] રેશમને તાણનાર -સુધારનાર કારીગર

તાછ સ્ત્રી૦ [सं तक्ष्] પથ્થર ટાકતા પડતો કચરો -છોલ (૨) (દાગીનાને) છોલતા પડતી કરચો

તણાવો પુ૦ [સ तन् ઉપરથી; સર૦ મ तणाव, –वा, हिं. तनाव=દોરી. अ. तनाव=રસ્સી] રથની સાંગી નીચેનો દોર

તણી સ્ત્રી૦ [જુઓ તણાવો] કુંડાળામાં ફરે તે માટે બળદની નાથે બાંધેલી રાશ–દોરી

તણું ન૦,–ણી સ્ત્રી૦,–ણો પુ૦ [દે. तणय] છઠ્ઠી વિભક્તિનો પ્રત્યય (પ.)

તત્ સ. [સ.] તે –**તકાલ**,–**તક્ષણ**,–**તખેવ** [तत्+ખેવ(प्रा खेव, स क्षेप) કે सं तत्क्षणमेव?] અ૦ તે જ વખતે 'તરત જ (પ)

તતડવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] જુઓ તડતડવું **તતડાટ** પુ૦ તતડવુ તે **તતડાવવું** સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક) (૨) [લા] ધમકાવવુ

તતડિયું વિ૦ ['તતડવુ' ઉપરથી] બળતા તડતડિયા ઊડે એવુ (લાકડુ, કોલસો ઇ૦)

તતડિયો પુ૦ ['તતડવું' ઉપરથી] તણખો, તડતડિયો

તતથેઈ અ૦ [રવ૦, સર૦ हि. तततायेई] ભવાઈના તાનનો બોલ; તાતાથેઈ

તતબીર સ્ત્રી૦ [સર૦ हि, म]+જુઓ તદબીર

તતવાધ ન૦ [સ.] જુઓ તત્ત્વાધ

તતઃ અ૦ [સ.] પછી, તો પછી. ૦**કિંવાદ** પુ૦ વસ્તુ કે ઘટનાનુ,તતઃ કિં –પછી શું, એમ પૂછી, આગળનુ આગળ પરિણામ કે નિષ્પત્તિ શોધવી તે

તતૂડી સ્ત્રી૦[રવ૦]નાનુ તતૂડું (–ફૂંકવી) –ડું ન૦ એક જાતનું રણશિંગુ [–ફૂંકવું=જાહેર કરવું (૨) દેવાળું કાઢવું]

તત્કાલ(–ળ) અ૦ [સં] તે જ વખતે, તરત જ

તત્કાલીન વિ૦ [સં.] તે સમયનુ

તત્ક્ષણ અ૦[સં]તે જ ક્ષણે,તાબડતોબ,તતક્ષણ

તત્ત્વ ન૦ [સ.] કોઈ વસ્તુનુ મૂળ અસલ કે વાસ્તવિક રૂપ(૨)સાર, રહસ્ય(૩)પચભૂતમાનું દરેક(૪)સાંખ્યના ૨૫ તત્ત્વોમાનુ દરેક–પચમહાભૂત, પંચ વિષયો, દસ ઇંદ્રિયો, મન, બુદ્ધિ, અહંકાર, પ્રકૃતિ અને પુરુષ ૦**ગ્રાહિણી** વિ૦ સ્ત્રી૦, ૦**ગ્રાહી** વિ૦ તત્ત્વ ગ્રહણ કરનારુ. ૦**ચિંતન** ન૦ તત્ત્વ વિષે વિચાર કરવો તે ૦**જ્ઞ** વિ૦ તત્ત્વને જાણનાર (૨) પુ૦ ફિલસૂફ ૦**જ્ઞાન** ન૦ તત્ત્વ સબંધી જ્ઞાન, ફિલસૂફી ૦**જ્ઞાની** વિ૦ (૨) પુ૦ તત્ત્વજ્ઞ ૦**તઃ** અ૦ તત્ત્વની દૃષ્ટિએ,ખરી રીતે. ૦**દર્શન** ન૦ તત્ત્વજ્ઞાન, ફિલસૂફી ૦**દર્શી** વિ૦ (૨) પું૦ તત્ત્વ જોનાર પુરુષ ૦**દૃષ્ટિ** સ્ત્રી૦ તત્ત્વ તરફ વળેલી તત્ત્વગ્રાહી દૃષ્ટિ ૦**નિર્ણય** પું૦તત્ત્વનો નિર્ણય; ફિલસૂફી. ૦**નિષ્ઠ** વિ૦ તત્ત્વમા નિષ્ઠા–આસ્થાવાળુ ૦**નિષ્ઠા** સ્ત્રી૦ તત્ત્વ પરની આસ્થા. ૦**ન્યાસ** પુ૦ વિષ્ણુપૂજાની એક વિધિ. ૦**મીમાંસા** સ્ત્રી૦ 'મેટાફિઝિક્સ'. ૦**વેત્તા** પું૦ તત્ત્વજ્ઞાની, ફિલસૂફ ૦**શાસ્ત્રી** પું૦ ફિલસૂફ –**ત્ત્વાર્થ** પું૦ મૂળ સત્ય,ખરુ તત્ત્વ

તત્ત્વમસિ શ૦પ્ર૦ [સ.] 'તે(મૂળ તત્ત્વ–બ્રહ્મ) તુ જ છે' એવુ યજુર્વેદનુ એક મહાવાક્ય

તત્પદ ન૦[સ] તે–બ્રહ્મનું પદ; પરમપદ; મોક્ષ

તત્પદાર્થ પું૦ [સ] બ્રહ્મ, પરમાત્મા

તત્પર વિ૦[સ] બરાબર પરોવાયેલુ, એકધ્યાન (૨) તૈયાર, સજ્જ (માણસ) ૦**તા** સ્ત્રી૦.

તત્પરાયણ વિ૦ [સં] તત્પર

તત્પુરુષ પું૦ [સ] પરમાત્મા (૨) [વ્યા] સમાસના ચાર મુખ્ય પ્રકારમાંનો એક, જેમા પૂર્વપદ ઉત્તરપદ સાથે વિભક્તિના સબંધથી જોડાય છે

તત્ર અ૦ [સં.] ત્યા. ૦**ત્ય** વિ૦ ત્યાનુ–ત્યાં જન્મેલું કે ત્યાનુ વાસી. ૦**સ્થ** વિ૦ ત્યા રહેલુ કે આવેલુ, ત્યાનુ –**ત્રાપિ** અ૦ ત્યાં પણ

તત્સમ વિ૦ [સ] મૂળ પ્રમાણેનુ–બરાબર(૨) મૂળભાષામાઅને પ્રાકૃતમા સરખો એવો(શબ્દ)

તથા અ૦[સ] અને (૨)તે પ્રમાણે, તેમ ૦**ગત** વિ૦ પરમપદે પહોંચેલુ (૨)પુ૦(સ.) બુદ્ધ(૩) જ્ઞાની. ૦**પિ** અ૦ [સં] તોપણ ૦**ભૂત** વિ૦ તે પ્રમાણે બનેલુ.૦**સ્તુ** શ૦પ્ર૦[+ सं अस्तु] 'તેમ થાઓ', 'એવું હો' –**થ્ય** વિ૦ (૨) ન૦ સત્ય, સાચુ

તથા સ્ત્રી૦[સં तथा ઉપરથી ? સર૦ દે. तत्ति=ચિંતા,વિચાર(૨) કાર્ય, પ્રયોજન ઇ૦,મ. तथा =શંકા] સ્પૃહા, તમા (૨) વિસ્તાર, લબાણ [–કરવી=સ્પૃહા કરવી, પરવા રાખવી (૨) વિસ્તાર–પીંજણ કરવુ]

તથાસ્તુ, તથ્ય જુઓ 'તથા' [स] મા
તથ્યાંશ પું૦ [सं] તથ્ય—સત્યનો અંશ, મહત્ત્વનો ભાગ કે સારાંશ
તદનંતર અ૦ [सं] ત્યાર પછી, તે પછી
તદનુરૂપ વિ૦ [सं.] તેના જેવુ, તેના રૂપનુ
તદનુસાર અ૦ [स.] તે પ્રમાણે
તદપિ અ૦ [सं.] તોપણ
તદબીર સ્ત્રી૦ [अ] યુક્તિ
તદર્થે અ૦ [स] તેને માટે, તેને ખાતર
તદંતર્ગત વિ૦ [सं.] તેમા આવેલુ–સમાયેલુ
તદા અ૦ [स] ત્યારે
તદાકાર વિ૦ [सं.] તેના જ આકારનુ, તદ્રૂપ [(૨) તન્મય, લીન
તદાકાળ અ૦ + તે વખતે
તદુપરાંત, તદુપરિ [सं.] અ૦ તે ઉપરાંત, વિશેષ, વળી ['મોનોટોની'
તદેવતા સ્ત્રી૦ [सं] એ જ હોયા કરવું તે;
તદૈક્ય ન૦ [स] તાદાત્મ્ય, એકતા
તદ્ગત વિ૦[सं] તેને લગતુ; તેમા સમાતુ (૨) તેમા ચિત્તવાળુ; તત્પર
તદ્ગુણ વિ૦ [स] તે કે તેના ગુણવાળું (૨) પું૦ તેનો ગુણ (૩) એક અર્થાલંકાર, જેમા વસ્તુ પોતાના ગુણધર્મ પાસેની બીજી ઉત્તમ વસ્તુના ગુણધર્મ લેતી વર્ણવાય છે (કા શા)
તદ્દન અ૦[સર૦મ तदंत] બિલકુલ, છેક,(૨)નર્યું
તદ્ધિત પું૦ [सं.] (વ્યા) મૂળ નામ, સર્વનામ, વિશેષણ કે અવ્યયને લાગીને નવો શબ્દ બનાવતો પ્રત્યય (૨) વિ૦ તે પ્રત્યયો લાગીને બનેલુ. **–તાંત** વિ૦ છેડે તદ્ધિતવાળુ
તદ્ભવ વિ૦[स]તેમાથી થતુ–જન્મતુ(૨)મૂળ ભાષામાથી પ્રાકૃતમા આવેલો અપભ્રષ્ટ (શબ્દ)
તદ્ભિન્ન વિ૦ [स] તેનાથી ભિન્ન
તદ્રૂપ વિ૦ [स] તેના જેવું, તદાકાર ૦**તા** સ્ત્રી૦
તદ્વત્ અ૦ [सं.] તેની જેમ
તદ્વિદ વિ૦ (૨) પુ૦ [स] જુઓ તજ્જ્ઞ
તન પુ૦ [सं. तनय] પુત્ર, દીકરો(૨)ન૦ [फा, स. तनु, સર૦ हि, म] શરીર, દેહ [**–થી, –તોડીને, –દઈને**=ખૂબ મહેનત લઈને, ખરા દિલથી.] ૦**મનધન** ન૦ બ૦ વ૦ સર્વસ્વ; બધી શક્તિ, સાધન વગેરે

તનક વિ૦ [हि. तनिक; फा तनुक; स. तनु] થોડુ (૨) નાનુ, નાજુક
તનખ સ્ત્રી૦ જુઓ તણખ
તનખાવવું સ૦ ક્રિ૦ પજવવુ, હેરાન કરવુ (૨) –ની ઉપર ગુસ્સે થવુ
તનખો પુ૦ [फा. तनख्वाह] પગાર
તનત્રાણ ન૦ [તન + त्राण(सं)] બખ્તર
તનબદન વિ૦ [તન (फा.)+બદન (फा)] જીવજાન, અતિ પ્રિય (૨) વિશ્વાસુ; વફાદાર
તનમન અ૦ [તન + મન] ખૂબ આતુરતાથી–અધીરાઈથી **–નાટ** પુ૦ આવેશ, જુસ્સો, અધીરાઈ
તનમનિયું ન૦ એક જાતનુ ફૂલ (૨) કાનનુ એક ઘરેણુ
તનય પું૦ [स.] પુત્ર **–યા** સ્ત્રી૦ પુત્રી
તનહા વિ૦ [જુઓ તન્હા] એકલુ(૨)અ૦ ફક્ત
તનિયો પું૦ [તન–તનુ ઉપરથી કે तन् (स) ઉપરથી] વાઘો, અંગરખુ, ઝભલુ
તની પુ૦[જુઓ તણાવો]દોરો,તાર(૨)જાદૂમંત્ર, ધંતરમંતર [નાનુ (૪) સુંદર
તનુ વિ૦ [सं] કૃશ, પાતળું (૨) થોડુ (૩)
તનુ(–નૂ) સ્ત્રી૦, ન૦ [सं] શરીર ૦**જ** પું૦ પુત્ર. ૦**જા** સ્ત્રી૦ પુત્રી. ૦**રુહ** પું૦વાળ, રોમ
તનોડો પું૦ સ્ત્રીને કાને પહેરવાનુ એક ઘરેણુ
તન્મય વિ૦ [सं] એકાગ્ર, લીન ૦**તા** સ્ત્રી૦
તન્માત્ર વિ૦ [स] માત્ર એ જ, શુદ્ધ (૨) અ૦ તલમાત્ર, સહેજસાજ(૩)ન૦ પંચ મહાભૂતોનુ શુદ્ધ–સૂક્ષ્મ રૂપ
તન્માત્રા સ્ત્રી૦ જુઓ તન્માત્ર
તન્વંગી, તન્વી સ્ત્રી૦[स]નાજુક સુકુમાર સ્ત્રી
તન્હા વિ૦ [फा] જુઓ તનહા
તપ ન૦ [सं] ઇંદ્રિયદમન, તપસ્યા (૨) [લા] લાંબો વખત રાહ જોવી કે બેઠા રહેવું પડે તે, તપવું પડે તે (૩) સ્ત્રી૦ તપત ૦**ગચ્છ** પુ૦ જૈન સાધુઓનો એક વર્ગ ૦**ત** સ્ત્રી૦ ગરમી; સહેજસાજ તાવ ૦**ન** ન૦ તપવુ તે (૨) તાપ, ગરમી (૩) પુ૦ સૂર્ય(૪)એક નરક. ૦**નચ્છદ** ન૦ સૂર્યમુખી ફૂલઝાડ. ૦**(–પો)લોક** પુ૦ સાત લોકમાંનો છઠ્ઠો–તપસ્વીઓનો લોક.

૦શ્ચર્યા સ્ત્રી૦ [સં] તપ કરવું તે; તપસ્યા. ૦સી(-સ્વી) વિ૦(૨)પું૦ [સં] તપ કરનાર
તપ(-પા)વવું સ૦ ક્રિ૦ 'તપવું'નું પ્રેરક
તપવું અ૦ ક્રિ૦ [સં. तप्] ઊનું-ગરમ થવું(૨) તપ કરવુ (૩) [લા.] લાખો વખત રાહ જોતા ઊભા રહેવું; ખોટી થવું (૪) ગુસ્સે થવું
તપખીર સ્ત્રી૦ [મ. तपकीर,-ल, तपखील, સં. क्षारपत्रा] છીંકણી (૨) કંદનો-શિંગોડાનો લોટ. -રિયું,-રી વિ૦તપખીરના રંગનું
તપશ્ચર્યા, તપસી જુઓ 'તપ'માં
તપ(-ફ)સીલ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'તફસીલ'] વિગત, જુદી જુદી હકીકતનો ફોડ ૦વાર અ૦ વિગતવાર
તપસ્યા સ્ત્રી૦ [સં.] તપ, તપશ્ચર્યા
તપસ્વી વિ૦ (૨) પું૦ [સં] જુઓ 'તપ'માં -સ્વિતા સ્ત્રી૦ -સ્વિની વિ૦ સ્ત્રી૦ (૨) સ્ત્રી૦ 'તપસ્વી'નું સ્ત્રીલિંગ
તપાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦ 'તપવું'નું પ્રેરક
તપાસ,૦ણી સ્ત્રી૦ [અ. तफ़हहुस, મ] તપાસવું તે [-મળવી ભાળ મળવી, પત્તો ખાવો.] ૦નીશ(-સ) વિ૦ તપાસનાર
તપાસરાવવું સ૦ ક્રિ૦ તપાસાવવું
તપાસવું સ૦ ક્રિ૦ શોધવું ખોળવુ (૨) ચોકસી કરવી; ઊંડા ઊતરીને જોવું (૩) સંભાળવું; તજવીજ રાખવી
તપાસ-સમિતિ સ્ત્રી૦ તપાસ કરનાર સમિતિ
તપિત વિ૦ [સં] જુઓ તપ્ત
તપિયું વિ૦['તપ' ઉપરથી] તપ કરનારું,તપસ્વી.
તપી પું૦ ['તપ' ઉપરથી] તપસ્વી
તપેલી સ્ત્રી૦ [સં तप् પરથી? સર૦ હિં पतीली, સં पातिली=માટીનુ વાસણ, મ पतेली] પહોળા મોંનુ એક વાસણ -લું ન૦ મોટી તપેલી
તપેશરી વિ૦ (૨) પું૦ [તપ+ઈશ્વર, અથવા [તપસ્વી ?] જુઓ તપસ્વી
તપો- [સં](સમાસમાં પૂર્વપદે ઘોષવ્યંજનપૂર્વે] ૦ધન વિ૦ તપ એ જ જેનુ ધન છે એવું (૨) બ્રાહ્મણોની એ નામની જાતનુ (૩)પું૦તપસ્વી (૪) તપોવન જ્ઞાતિનો બ્રાહ્મણ. ૦બલ(-ળ) ન૦તપનુ બળ, તપનો પ્રભાવ ૦ભૂમિ(-મી) સ્ત્રી૦ તપથી પવિત્ર થયેલી ભૂમિ, તપોવન. ૦લોક પું૦ જુઓ 'તપ'માં તપલોક. ૦વન ન૦ તપસ્વીનુ નિવાસસ્થાન ૦વૃદ્ધ વિ૦ તપને કારણે શ્રેષ્ઠ
તપ્ત વિ૦ [સં.] તપેલું કે તપાવેલું. ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ વિષ્ણુનાં આયુધોની છાપો તપાવીને દીધેલા ડામ
ત(૦ર)ફડવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ તડફડવું
તફડંચી,-બાજી સ્ત્રી૦ [જુઓ તફરકે] પારકાના માલ કે કૃતિની ઉચાપત; ચોરી
ત(૦ર)ફડાટ પું૦ જુઓ તડફડાટ
તફડાવવું સ૦ ક્રિ૦ તફડંચી કરવી, ચોરી જવું
તફરકે અ૦ [અ. तफ़क़ह] ચોગઈ, વેરાઈ કે ઉચાપત થયુ હોય એમ
તફસીલ [અ], ૦વાર જુઓ 'તપસીલ'માં
તફારીક વિ૦ [અ] વધારાનું, ફાલતુ
તફાવત પું૦[અ]ફરક,ઓછાવત્તાપણું [-કરવો =જુદાઈ ગણવી,ભેદ રાખવો -પડવો=ફરક - અસમાનતા હોવી]
તફો પું૦ [અ ताइफह] જથો, વિભાગ
તબક સ્ત્રી૦[અ]રકાબી,તાસક,છીબુ(૨)માળ, મજલો ૦ચો પું૦ નાનો થાળ, થાળી ૦ડી સ્ત્રી૦નાની તબક-રકાબી ૦ડું ન૦એક જાતનું છીછરું વાસણ [પ્રકાશ આવવો
તબકવું અ૦ક્રિ૦(કા)ગાઢ અંધકારમાં આછો
તબક્કો પું૦[અ तबकह]મજલો,માળ(૨)સ્થિતિ; દશા (૩) પાયરી, ધોરણ (૪) વિભાગ, ખંડ
તબડક,૦તોઈ અ૦ [રવ૦] [ઘોડાની દોડનો અવાજ] -કી સ્ત્રી૦ ઘોડાની દોડનો પગરવ (૨)દોડ [-મૂકવી=દોટ મૂકવી -વાગવી= ઘોડાના ડાબલાનો અવાજ થવો] -કો પું૦ ઝપાટો, સપાટો વેગ
તબડાવવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] દોડાવવુ (૨) ખદખદાવવુ (૩) દબડાવવુ, ધમકાવવું
તબડૂક વિ૦['તુબડું' ઉપરથી?]મોટ, કમઅક્કલ (૨)મૂઢ; અવાક (૩)ફૂલેલા શરીરનું, સ્થૂલકાય (૪) તદ્દન નવરડું. ઉદા૦ નાગુ. તબડૂક
તબદીલ વિ૦ [અ] બદલાયેલુ, ફરેલુ
તબલચી પું૦[ફા.] તબલાં-નરઘા વગાડનાર

તબલી સ્ત્રી૦ [अ. तबल; म.] વાઘના તુંબડા ઉપરનો સપાટ લાકડાનો ભાગ
તબલીઘ સ્ત્રી૦ [अ.] શુદ્ધિ, ધર્માંતર
તબલું ન૦ [अ. तबलह] એક વાદ્ય, નરઘું
તબરૂક પું૦ [अ. तबर्रुक] દરગાહ, ધર્મકથા વગેરેમા વહેંચાતો પ્રસાદ
તબાહરું ન૦ (ચ) તગારા જેવું એક પાત્ર
તબિયત સ્ત્રી૦ [अ.] મનની સ્થિતિ–મિજાજ (૨) શરીરની હાલત (તંદુરસ્તી કે માદગી બાબતની) [**–લાગવી**=મન ચોટવું.] **–તી** વિ૦ તરંગી, ઠેકાણા વગરતું, ધૂની
તબીબ પું૦ [अ.] વૈદ્ય, હકીમ. **–બી** વિ૦ તબીબને લગતુ (૨) સ્ત્રી૦ વૈદું
તબેલો પું૦ [अ. तवीलह] ઘોડો, બળદ ઇ૦ કે ગાડી રાખવાનું ડેલું કે મકાન
તબો પું૦ [જુઓ તવો] (ચ) ચલમનો તવો
તબ્બલ ન૦[अ तवल]તાલકુ,માથુ.[**–કરાવવું**=માથે ટકો કરાવવો]
તમ ન૦[सं] અંધારું(૨) તમોગુણ (૩) પ્રત્યય વિ૦ને લાગતા 'સૌમા શ્રેષ્ઠ' એમ અર્થ બતાવે. ઉદા૦ ગુરુતમ
તમ સ૦ તમે (પ)
તમક પુ૦[सं.]દમના રોગનો એક પ્રકાર **૦શ્વાસ** પુ૦બહુ ઉતાવળો અને ગૂચવાતોશ્વાસોચ્છ્વાસ
તમ(–મે)ણ સ્ત્રી૦ [दे. तमण] ભોંય ખોદીને કરેલો ચૂલો
તમણું વિ૦ [જુઓ તગણું] ત્રણ ગણું,ત્રમણું
તમતમવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] (તમગનો અવાજ)
તમતમુ વિ૦[સર૦ हिं.तमतमाना]બહુ તીખું. **–માટ** વિ૦ તમતમુ (૨) પું૦ તીખાશ
તમ(–મો)ને (મ',મો') સ૦ 'તમે(–મો)'નુ બીજી કે ચોથી વિ૦નુ રૂપ
તમન્ના સ્ત્રી૦ [अ] ઇચ્છા, આતુરતા
તમર(–રિયું) ન૦ એક જાતનુ બાળવાનુ લાકડું
તમરી સ્ત્રી૦ [सं. तिमिर] જુઓ તમ્મર
તમરું ન૦ [स तिमिर=અંધારું પરથી? કે तैवर?] રાતે તીણા અવાજથી બોલતુ એક જીવડું
તમસ ન૦[सं]અંધારું(૨)અજ્ઞાન(૩)તમોગુણ
તમંચો પું૦ [तुर्की] પિસ્તોલ
તમા સ્ત્રી૦[अ.] પરવા, દરકાર(૨) કમીના, ખોટ
તમાકુ સ્ત્રી૦ [पोर्टु० तबुको] તંબાકુ
તમાચો પું૦ [फा] થપ્પડ, લપડાક. [**–ખાવો**=વોલ વાગવી **–ખેંચી કાઢવો, ચોડવો, ચોડી દેવો, મારવો**=લપડાક લગાવી દેવી. **–પડવો, વાગવો**=તમાચાનો માર પડવો(૨)ઝકડ ખાવી **–મારી મોં કે ગાલ રાતો કે લાલ રાખવો**=ન ફાવ્યા છતાં ફાવ્યાનો કે સુખી હોવાનો ઢોગ કે દેખાડો કરવો]
તમામ વિ૦ (૨) અ૦ [अ] બધુ; સંપૂર્ણ
તમામી સ્ત્રી૦ [फा ? સર૦ हिं ,म.]તમામ–પૂર્ણપણે રેશમ ને કસબની સાડી
તમારિ પું૦[सं.] (સ) સૂર્ય **૦તનયા** સ્ત્રી૦ (સં) યમુના નદી
તમારું (મા') સ૦[अप० तुम्हार, प्रा तुम्हकर] 'તમે'નુ છઠ્ઠી વિભક્તિ નુ રૂપ (બીજાં રૂપો–તમારે, તમારાથી ઇ૦)
તમાલ પુ૦[सं] એક ઝાડ **૦પત્ર** ન૦ તમાલ-વૃક્ષનુ પાંદડુ **૦પત્રી** સ્ત્રી૦ તમાલપત્ર
તમાશો(–સો) પું૦ [फा. तमाशा] ઘણા લોકો જોવા મળે એવો ખેલ કે રમત(૨)[લા]ફજેતી. જેમ કે, તમાસો કરવો, જોવો. **–શ(–સ)ગીર, –શ(–સ)બીન** પુ૦ તમાશો જોનાર, પ્રેક્ષક (૨) તમાસો કરનાર **–શ(–સ)ગીરી, –શ(–સ)બીની** સ્ત્રી૦ તમાશગીરનુ કામ
તમિસ્ત્ર ન૦ [सं] અંધકાર
તમે(–મો) (મે', મો')[प्रा. तुम्ह] બીજો પુરુષ સ૦, 'તું'નુ બ૦ વ૦
તમેણ સ્ત્રી૦ જુઓ તમણ
તમોગુણ પુ૦[सं]પ્રકૃતિનો એક ગુણ(૨)ક્રોધ; આકળો સ્વભાવ **–ણી** વિ૦ તમોગુણવાળું
તમ્મર સ્ત્રી૦ [म तिमिर]આંખે આવતા ચક્કર –અંધારા [**–આવવી, ખાવી, ચડવી**]
તર વિ૦ [फा] રસકસથી ભરેલુ, તાજુ (૨) ધરાયેલું, તૃપ્ત (૩) પૈસાદાર (૪) મસ્ત, ચકચૂર
તર સ્ત્રી૦[दे.]દહીંદૂધ પરની મલાઈની પોપડી (૨) [જુઓ તરફ] નાની ખાડી
તર સ્ત્રી૦ [सं] પહોળી હોડી, તરાપો

-તર પ્રત્યય. ક્રિ૦ ને લાગતા ન૦ બનાવે છે ઉદા૦ ઘડતર, ભણતર (૨) [सं ,फा] વિ૦ ને લાગતા 'તેથી અધિક–વિશેષ' અર્થ સૂચવે ઉદા૦ અધિકતર, બદતર

તરક,૦ડો પું૦,[फा. तुर्क, दे तुरक्क] મુસલમાન (તિરસ્કારમાં) ૦ડી સ્ત્રી૦

તરકચો પું૦ [સર૦ ત્રચકો] ટપકું (૨) ફુવારો

તરકટ ન૦[સર૦ म.] પ્રપંચ,કાવતરું. [–રચવું =તરકટ કરવું] ૦ખોર વિ૦ તરકટ કરવાની આદતવાળુ –ટી(–ટિયું) વિ૦ [સર૦ म] તરકટ કરે એવુ પ્રપંચી

તરકડિયો પું૦ [फा तुर्क પરથી ?] એલફેલ બોલનારો, ભાંડ, વિદૂષક

તરકડી,તરકડો જુઓ 'તરક'માં

તરકવું અ૦ક્રિ૦ [स. तर्क्] તર્ક કરવો,અટકળ કરવી [તીરનો ભાથો

તરકસ ન૦[સર૦ हिं., म ; फा. त(–ती)रकश]

તરકારી સ્ત્રી૦ [हिं , म ; સર૦ फा तर] શાક-ભાજી, ભાજીપાલો (૨) ખાવા યોગ્ય માંસ

તરકીબ સ્ત્રી૦ [अ] યુક્તિ

તરકોશી ન૦ ત્રણ થાંભલાનું વહાણ

તરખડ સ્ત્રી૦ માવજત, સંભાળ (૨) ભાંજગડ; પંચાત

તરખલી સ્ત્રી૦જુઓ તણખલી –લું ન૦તણખલું

તરખાટ પું૦ [સર૦फा तर्स] ડર, ભીતિ,ત્રાસ (–મચવો, મચાવવો) [ખૂણાવાળું

તરખૂણિયું વિ૦ [તર (सं त्रि)+ખૂણો] ત્રણ

તરગાળી સ્ત્રી૦ તરગાળાની સ્ત્રી

તરગાળો પું૦ ગાવા નાચવાનો ધંધો કરનાર એક ન્યાતનો માણસ

તરઘટ પું૦ ઊમરો, તળવટ

તરઘાયો પું૦ પહોળા મોનો જબરો દેગ (૨) મોટું પહોળુ ઢોલ (૩) [લા] મોટી બેડોળ આકારની વસ્તુ [અહંકાર

તરછ સ્ત્રી૦ [फा तर्स=ક્રોધ પરથી ?] મદ,

તરછટ અ૦ છેક, સાવ, તદ્દન

તરછોડ પું૦,સ્ત્રી૦જોરથી વીંઝવાથી–તરછોડવાથી થતી અસર (૨) તિરસ્કાર; છિટકાર ૦વું સ૦ ક્રિ૦ જોરથી આંચકો મારવો(૨)તિરસ્કાર-પૂર્વક કાઢી મૂકવું (૩) તુચ્છકારવું, ધિક્કારવું –ડો પું૦ તરછોડ

તરજ પું૦ ત્રાસ; ભય (૨) જોર, આવેશ (૩) સ્ત્રી૦ [જુઓ તર્જ] ગાવાની ઢબ

તરજાત વિ૦ હલકી જાતનું(૨)સ્ત્રી૦ હલકી જાત

તરજુમો પું૦ [अ.] ભાષાંતર –મિયું વિ૦ ભાષાની છટા કે ભાવ વિનાનું, માત્ર શાબ્દિક સમાનતાવાળું (ભાષાંતર)

તરડ સ્ત્રી૦ [રવ૦] તડ, ફાટ, ચીરો ૦(–ડા)વું અ૦ક્રિ૦ તરડ પડવી, ફાટવું (૨) વાંકું–ત્રાંસુ થવું (૩) વંકાઈને વિરુદ્ધ ચાલવું [તરડાઈને બોલવું=ગુસ્સે થઈને બોલવું]–ડાટ પું૦ તરડાવું–ફાટવું તે (૨) અભિમાન, મરડાટ –ડિયા ગુવાર પું૦ બ૦ વ૦ અડાઉ ગુવાર

તરડું વિ૦ તરડાયેલું

તરણ ન૦ [स] તરવાની ક્રિયા (૨) તરવાનું સાધન, હોડી ૦તારણ વિ૦ (૨) પું૦ તારણતરણ, ઉદ્ધારનાર

તરણ ન૦ + [જુઓ તૃણ] તરણું

તરણિ પું૦ [सं] સૂરજ ૦તનયા સ્ત્રી૦ (સ.) યમુના નદી [હોડી

તરણિ(–ણી) સ્ત્રી૦ [स] તરવાનું સાધન, ત્રાપો;

તરણું ન૦ [જુઓ તૃણ] તરખલું [તરણાને તોલે=તુચ્છ, કશી વિસાતમાં નહીં એમ. તરણાનો મેરુ કરવો=રજનું ગજ કરવું તરણાં ચૂંથવાં=નજીવી ચૂંથાચૂંથ કે મહેનત કરવી] [ઉપાય

તરણોપાય પું૦ [स] તરી જવાનો–બચવાનો

તરત અ૦ [स त्वरित, प्रा तुरंत] એકદમ,ઝટ. ૦બુદ્ધિ વિ૦ હાજરજવાબી બુદ્ધિવાળું (૨) સ્ત્રી૦ શીઘ્ર કામ દે એવી–સમયસૂચક બુદ્ધિ

તરતપાસ સ્ત્રી૦ [તર (દ્વિર્ભાવ)+તપાસ] બારીક તપાસ–શોધ

તરતમ વિ૦ [सं , प्रा] ઓછુવત્તું

તરતવ ન૦ [તત્ત્વ પરથી ?] સાર, મુખ્ય અર્થ

તરતી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ,

તરતીબ સ્ત્રી૦ [अ] આચાર, રીતભાત વગેરેનું શિક્ષણ (૨) વ્યવસ્થા, ગોઠવણ (૩) સંભાળ, માવજત

તરધારું વિ૦ [તર (ત્રિ)+ધાર] ત્રણ ધારવાળું (૨) ત્રણ સરખા ભાગમાં બનેલું
તરપંખું વિ૦[તર (ત્રિ)+પાખ] ત્રણ પાખિયા –પાખડીઓવાળું
તરપં(–પિં)ડી સ્ત્રી૦ [સં. ત્રિ+પિંડ કે તૃપ્તિ+પિંડ] મરનારની વરસીને દિવસે કરાતી શ્રાદ્ધક્રિયા
તરપલું વિ૦ દૂબળું, પાતળું
તરપિંડી સ્ત્રી૦ જુઓ તરપંડી
તરપે(–ભે)ટ સ્ત્રી૦ જુઓ તરભેટ
તરફ સ્ત્રી૦ [અ] બાજુ, પક્ષ (૨) તંતુવાદ્યના મુખ્ય તારની નીચે, ઝણકવા માટે રખાતા તારનો સમૂહ કે પ્રત્યેક તાર (૩) અ૦ બાજુ, ભણી. ૦દાર વિ૦ તરફેણ કરતું, પક્ષવાળું ૦દારી સ્ત્રી૦ પક્ષપાત, ઉપરાણું. –ફી વિ૦ (સમાસમાં) તરફનું ઉદા૦ એકતરફી
તરફડવું,તરફડાટ,તરફડિયું જુઓ'તડફડવું'માં
તરફણ સ્ત્રી૦ [સં ત્રિ+ફણા] દાણા વાવવાનું એક ઓજાર, ત્રણ દાંતાનો નાનો વાવણિયો
તરફાળ સ્ત્રી૦[તર (ત્રિ)+ફાળ] ત્રણ ફાળવાળી પિછોડી
તરફીટ સ્ત્રી૦ ઝીક
તરફેણ (ફે) સ્ત્રી૦ [અ. તરફનું બ૦ વ૦ तरफ़ैन] બાજુ; પક્ષ (૨) તરફદારી
તરફોડવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] છણકા–છાકોટા કરવા
તરફોડો પું૦ [રવ૦] છણકો, છાકોટો; ક્ષુતકાર [તરફોડા કરવા]
તરબડવું અ૦ ક્રિ૦[રવ૦] ખદખદવું (૨)લડવું, તરબડવું [તરબોળ
તરબતર [ફા] ખૂબ તર, પ્રવાહીથી ભરેલું,
તરબિયત સ્ત્રી૦ [અ] તાલીમ, કેળવણી
તરબૂચ ન૦, –ચી સ્ત્રી૦ જુઓ 'તડબૂચ'માં
તરબોળ વિ૦ [તર (ફા) + બોળ (બોળવું)] તદ્દન પલળી ગયેલું
તરભડ સ્ત્રી૦ [રવ૦] બોલાબોલી, તકરાર ૦વું અ૦ ક્રિ૦ આવેશપૂર્વક બોલવું, કજિયો કરવો
તરભાણું ન૦ [સ તામ્રભાણ્ડ] ધર્મવિધિમાં વપરાતી તાંબાની તાસક –ણી સ્ત્રી૦ નાનું તરભાણું
તરભેટ(–ટો) પું૦ [જુઓ ત્રિભેટો] ત્રણ ગામના સીમાડા કે રસ્તા ભેગા થતા હોય એવી જગા
તરમરિયું ન૦ જુઓ તનમનિયું
તરમરી સ્ત્રી૦ એક જાતનું ઘરેણું
તરલ વિ૦[સં.] ચપલ, અસ્થિર (૨) પું૦ હારનું વચ્ચેનું રત્ન ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ ૦નયન પું૦એક છંદ –લિત વિ૦તરલ થયેલું,અસ્થિર
તરવર અ૦[સં त्वर्, કે तृ ઉપરથી?] ત્વરાથી તળે ઉપર – સળવળ થતું હોય એમ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ ઉપર તળે થવું, સળવળવું (૨) ત્વરાથી અધીરા થવું –રાટ પું૦ ધમપછાડ; અધીરાઈ, ચંચળતા. –રિયું વિ૦ ચંચળ, ચપળ, અધીરું
તરવક ન૦ [તર (ત્રિ) + વક (વાક્)] વક્તા
તરવાડી પું૦ [જુઓ ત્રવાડી] ત્રિવેદી,એક અટક
તરવાડો પું૦ [સ. तल (તાડ) + વાડો (વાઢવું)] ખજૂરા છેદનારો, તાડી કાઢનારો (સુ.?)
તરવાયો પું૦ [તર (ત્રિ) + પાદ (સ)] ત્રણ પાયાની ઘોડી, માચી
તર(–લ)વાર સ્ત્રી૦ [સં तरवारि, फा तल्वार] સમશેર, ખડગ [–ચલાવવી=તરવાર વડે કાપાકાપી કરવી. –ઝાલવી, પકડવી = હાથમાં તલવાર લઈ સામે થવું –બાંધવી = કેડે તલવાર લટકાવવી, લડવૈયા થવું (૨) યુદ્ધમાં ઊતરવું તલવારની ધાર ઉપર રહેવું, ચાલવું=જીવસટોસટ–પૂરી જોખમદારીથી, સાવધાનીથી વર્તવું] –રી(–રિયો) વિ૦ પું૦ સહેજ સહેજમાં તરવાર ખેંચે એવો (૨) તરવાર વાપરી જાણનારો; યોદ્ધો
તરવારડી સ્ત્રી૦ [દે तरवट्ट? हिं तरवर, म तरवड?] એક વનસ્પતિ
તરવાવું અ૦ ક્રિ૦ કાચો ગર્ભ પડવો(ઢોર માટે)
તરવું સ૦ ક્રિ૦ [સં तृ,प्रा] ઓળંગવું, પાર કરવું (૨) અ૦ ક્રિ૦ ડૂબ્યા વિના પાણીમાં ઉપર રહેવું કે ખસવું (૩) [લા] બચવું [તરી ઊતરવું, તરી જવું, તરી પાર ઊતરવું= સામે પાર જવું (૨) મુશ્કેલી વટાવી જવી (૩) જિંદગીની જવાબદારી કે બંધનમાંથી મુક્ત થવું]

તરશ(-સ) સ્રી૦ [સ तर्ष, तृषा] પાણી પીવાની ઇચ્છા, પ્યાસ(૨)[લા]તીવ્ર ઇચ્છા.-શ્યું(-સ્યું) વિ૦ તરસવાળુ, પ્યાસુ

તરસ સ્રી૦ જુઓ તરશ (૨)ન૦ [સં. तरक्ष, પ્રા. तरच्छ, મ] એક જગલી જાનવર — ઝરખ (૩)પુ૦ [સર૦ तरच्] ક્રોધ

તરસતિયુ ન૦ અધરણિયાત સ્રીએ પહેરવાનુ માથાનુ એક ઘરેણુ

તરસ(-સા)ણું અ૦ક્રિ૦ ['તરસ' પરથી, સર૦ हिं तरसना] તલસવુ, આતુર રહેવુ

તરસાડ સ્રી૦ [સ. तल(તાડ)+સાડ (પ્રા साड =વસ્ત્ર; અથવા साडण = છેદન)]તાડનાં પાદડાં; જાવલી [તલસાવવુ

તરસાવવું સ૦ક્રિ૦ ['તરસવુ' ઉપરથી] ઝુરાવવુ;

તરસાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ તરસવું

તરસાણુ ન૦ તળિયુ, છેડો (૨) અંદાજ

તરસાળો પું૦ તરસાણુ, અંદાજ, તળિયાનો શુમાર-અત

તરસાંજી સ્રી૦ [સ. त्रिसंध्या ?] (સુ) સાંજ

તરસ્યુ વિ૦ જુઓ તરશ્યુ

તરગ પુ૦ [સં] પાણીની લહેર, મોજુ (૨) કલ્પના, બુટ્ટો **૦વતી** વિ૦ સ્રી૦ તરગ-મોજાંવાળી **-ગિણી** સ્રી૦ નદી. **-ગિત** વિ૦ લહેરો ખાતુ, હાલતુ **-ગી** વિ૦ મનના તરગ પ્રમાણે વર્તનારુ (૨) તરગો - કલ્પનાઓ કર્યા કરનારુ

તરતરા અ૦ [फा तर ઉપરથી] તરબતર, ખૂબ તર (૨)સ્રી૦ ['તરવુ' ઉપરથી] ખૂબ તરવું તે

તરાઈ સ્રી૦ [हिं] પહાડની તળેટીનો પ્રદેશ

તરાડ પું૦ લાગ, જોગ. [-ખાવો, જામવો, બાઝવો=જોગ બેસવો, લાગ ફાવવો.]

તરાડ (ડ,) સ્રી૦ [રવ૦] ફાટ, ચીરો

તરાણા, તરાનો પુ૦[फा] એક તરેહનુ ગાયન

તરાપ સ્રી૦ [સર૦ हिं.] છલગ (૨) એકદમ મારેલી ઝૂટ. (-મારવી)

તરાપો પું૦ [સર૦ સ तप्र, પ્રા. तप्प=નદીમા દૂરથી વહી આવતો કાષ્ઠસમૂહ, हिं तरापा, મ. तराफा]વાસ કે લાકડાને એકબીજાની સાથે બાધીને બનાવેલો પાણીમા તરે તેવો પાટ જેવો ઘાટ; ત્રાપો. [-ભાગવો, વેરાવો=કુટુંબ-મંડળ વીખરાઈ જવું (૨) સસાર ભાગી પડવો, મુખ્ય માણસ જતુ રહેવું]

તરામણુ વિ૦ ['તરવુ' ઉપરથી]તરીને જવુ પડે એટલુ (૨) તરી શકાય તેટલુ

તરિ(-રી) સ્રી૦ [સ.] હોડી

તરિયુ વિ૦ [સ त्रि ઉપરથી] ત્રણ જાતનુ (૨) ત્રીજુ. **-યા(-યાં ?) તોરણ** ન૦ (બ૦વ૦?) ત્રણ જાતના (આસોપાલવ, આબાના પાન, નાળિયેર) તોરણ, જેમા સાથે કસબના તારનુ (કપડાનુ) તોરણ પણ અધિક શોભા માટે હોય છે

તરિયો પુ૦ [જુઓ તરિયું] એકાતરિયો તાવ (૨)[સ तूर्य]ચોથિયો તાવ(૩)ગજીફાનુ ત્રણની સજ્ઞાનુ પત્તુ; તીરી(૪)['તરવુ, તરી આવવુ' ઉપરથી] ચોખામા રહેલો ડાગરનો દાણો

તરિંગ ન૦(ફા.) ઘોડાનુ ડેબુ - પલાણની પાછળ ખુલ્લો રહેતો પીઠનો ભાગ

તરી સ્રી૦ [दे. तरिया, જુઓ તર]મલાઈ (૨) કાપ(૩)ઉપર તરતી કોઈ પોપડી-થર(૪) વિ૦ [સં. त्रि ઉપરથી]ત્રણ ગણું (આકમા)(૫) સ્રી૦ [સ.] હોડી, તરિ (૬) [फा.] જળમાર્ગ

તરીકે અ૦ [જુઓ તરીકો] -ની માફક, પ્રમાણે, પેઠે, રૂપે

તરીકો પુ૦ [अ.] રસ્તો; માગ (૨) રીત

તરીમતરાક સ્રી૦ [अ. तुम्तुराक] ધામધૂમ

તરીર અ૦ અનુક્રમે

તરી(-રે)લું ન૦ વધારાનુ ધૂસરુ (બે જોડ બળદ સાથે જોડાતી વખતે નંખાતુ (૨)[લા.] ઘરસસારનો બોજો [**તરેલાં તાણવાં**= સસારનુ ધૂસરું વેઠવુ.]

તરુ ન૦ [સ.] ઝાડ **૦વર** ન૦ મોટુ ઝાડ

તરુણ વિ૦[સં.] જુવાન (૨) પુ૦ જુવાન પુરુષ. **-ણાઈ, -ણાવસ્થા** સ્રી૦ જુવાની. **-ણી** વિ૦ સ્રી૦ યુવાનીમા આવેલી (૨) સ્રી૦ યુવાન સ્રી, યૌવના

તરેરાટ (રે') પુ૦ [સર૦ हिं तेररना, अ. तर्रार] વાટો તરડાઈ જાય એવી બૂમ (૨) ક્રોધનો આવેશ

તરેરી (રે') સ્ત્રી૦ [જુઓ તરેરાટ] ગુસ્સાના આવેશની ધ્રુજારી [–ખાવી=ગુસ્સાથી ધ્રૂજી ઊઠવું.] –રું વિ૦ તરેરીથી ભરેલું, કોપાયમાન
તરેલું ન૦ જુઓ તરીલું
તરેહ સ્ત્રી૦ [अ तरह] રીત; પ્રકાર (૨) ભાત, જાત ૦દા(–વા)ર વિ૦ ભાત ભાતનું; વિવિધ (૨) વિચિત્ર
તરો પું૦ (કા) માર્ગ, મોકળાશ
તરોદત(–દ) સ્ત્રી૦ [अ तरद्दुद] કળા; હિકમત (જેમ કે ખેતી સુધારવાની. મહેસૂલ ખાતામાં એમ વપરાય છે)
તરોપણ ન૦ સુતારનું એક ઓજાર
તરોપો પુ૦ (સુ.) નાળિયેર
તરોવડ વિ૦ સરખેસરખું; સમોવડ (૨) સ્ત્રી૦ ખુલાસો, સમજૂતી, ત્રેવડ
તરોવું અ૦ ક્રિ૦ તરવાનું
તર્ક પું૦ [सं.] અનુમાન, કલ્પના (૨) વિચાર-પ્રક્રિયા (૩) સંભવિત ખુલાસો, 'હાઇપોથેસીસ' (૪) તર્કશાસ્ત્ર, ન્યાયશાસ્ત્ર [–ઊઠવો=વિચાર આવવો; તુક્કો ઊઠવો; –ચલાવવો=કલ્પના કરવી, બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવો] ૦દોષ પું૦ વિચારદોષ, વિચારપ્રક્રિયાનો દોષ ૦પ્રામાણ્ય ન૦ તર્કમાં – વિચારપ્રક્રિયામાં પ્રમાણબુદ્ધિ ૦પ્રામાણ્યવાદ પું૦ 'રૅશનલિઝમ.' ૦પ્રામાણ્યવાદી વિ૦ (૨) પુ૦ રૅશનલિસ્ટ' ૦બાજ વિ૦ તર્કમાં કુશળ ૦વાદ પું૦ તર્કને આધારે સ્થાપેલો વાદ. ૦વિતર્ક પું૦ ઊહાપોહ (૨) ગમે તેમ વિચાર દોડાવ્યા કરવા તે ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ તર્ક કરવાની શક્તિ ૦શાસ્ત્ર ન૦ ન્યાયશાસ્ત્ર, 'લૉજિક' ૦શાસ્ત્રી પું૦ તર્કશાસ્ત્રનો વિદ્વાન ૦શુદ્ધ વિ૦ તર્કદોષ વિનાનું ૦સરણિ(–ણી) સ્ત્રી૦ તર્કોની પરંપરા ૦સિદ્ધ વિ૦ તર્કથી પુરવાર થયેલું –ર્કિત વિ૦ તર્ક કરેલું –ર્કી વિ૦ તર્ક કરનાર
તર્જ સ્ત્રી૦ [अ] તરજ, ગાવાની ઢબ
તર્જન ન૦, –ના સ્ત્રી૦ [सं] ઠપકો, ધમકી (૨) તરછોડ; તિરસ્કાર
તર્જની સ્ત્રી૦ [सं] અંગૂઠા પાસેની આંગળી
તર્જવું સ૦ ક્રિ૦ [सं. तर्ज्] ઠપકો આપવો, ધમકાવવું (૨) તરછોડવું, ધુતકારવું
તર્પણ ન૦ [सं.] તૃપ્તિ (૨) જુઓ જલાંજલિ. –ણીય વિ૦ તૃપ્ત કરી શકાય કે કરવા યોગ્ય
તર્પવું સ૦ ક્રિ૦ [सं तृप्] તૃપ્ત કરવું, સંતોષવું
તર્પિત વિ૦ [सं] તૃપ્ત થયેલું
તલ પુ૦ [सं. तिल] એક તેલી બી કે તેનો છોડ-તિલ (૨) એને મળતો ચામડી ઉપરનો ડાઘો
તલ(–ળ) ન૦ [सं] તળિયું (૨) નીચેનો પ્રદેશ, તળેટી (૩) સપાટી ઉદા૦ 'ભૂતલ'
તલક અ૦ [हिं] સુધી લગી
તલકછાંયડો પુ૦ તડકોછાંયડો, એક રમત
તલખ વિ૦ [फा तल्ख] તીવ્ર, તીખું, તેજ (૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ તલસવું] ઝંખના, ઇંતેજારી (૩) વ્યાકુળતા (૪) તરશ. ૦વલખ અ૦ [सं विलक्ष ઉપરથી] પાણી ન મળવાથી અસ્વસ્થ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ તલસવું] ઝંખવું –ખાં ન૦બ૦વ૦ ઝંખના, પ્રાપ્તિ માટેની વ્યાકુળતા. [–મારવાં=ઝંખવું; ઝૂરવું]
તલપ સ્ત્રી૦ [સર૦ તરાપ] કૂદકો; છલંગ (૨) [જુઓ તલખ] (પ્રાય વ્યસનની ચીજની) ઉત્કટ ઇચ્છા, તાલાવેલી [–આવવી=તલબ થવી –ચૂકવી=ધારેલી છલંગ ભરવામાં નિષ્ફળ થવું (૨) તલબની વેળા વહી જવી –મારવી=છલંગ મારવી (૨) તલબને દાબી દેવી] ૦વું અ૦ ક્રિ૦ એકદમ તલપ –કૂદકો મારવો ૦(–ફે)વું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं. तलफना, म. तलपणें] આતુરતાથી ટમટમવું, તલસવું
તલપાપડ વિ૦ ['તળે ઉપર'? તલપવું + પડવું ?] આતુર; અધીરું
તલપૂર વિ૦ તલ જેટલું (૨) સહેજ પણ
તલફવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ 'તલપ'માં
તલબ સ્ત્રી૦ [अ] ઉત્કટ ઇચ્છા, તલપ
તલબાવળ પું૦ એક વનસ્પતિ [તલપૂર
તલભાર, તલમાત્ર વિ૦ તલ જેટલું, સહેજ,
તલમીજ પું૦ [अ] શિષ્ય
તલવટ પું૦ તલની બનાવેલી એક મીઠાઈ (૨) ઉંબરો; તળવટ
તલવણી સ્રી૦ એક વનસ્પતિ
તલવાર સ્ત્રી૦ જુઓ તરવાર
તલસરું ન૦ તલ ખંખેરી લીધા પછીનો તલનો

છોડ (૨) [प्रा. तिलसगलिया] જેમા તલ થાય છે તે શીગ

તલસવલસ અ૦ જુઓ તલખવલખ

તલસવું અ૦ક્રિ૦ [स तृष्]અતિ આતુર હોવું; આતુરતાથી તરફડવુ [તરફડાટ

તલસાટ પું૦ [જુઓ તલસવુ] આતુરતા,

તલસારો પું૦ ['તલસવુ' ઉપરથી] તલસાટ; તરફડાટ

તલસાંકળી સ્ત્રી૦ [प्रा तिलसक्कुलिया (सं. तिलशष्कुलिका)]તલની બનાવેલી એક વાની

તલસ્પર્શ પું૦ [स] તળિયાનો સ્પર્શ (૨) સપાટીનો સ્પર્શ **-ર્શિતા** સ્ત્રી૦ **-ર્શી** વિ૦ તલસ્પર્શ કરતુ (૨) મૌલિક, વસ્તુના તળિયા સુધી ઊંડે જઈ વિચારતુ

તલા(-લ્લા)ક સ્ત્રી૦ [अ] છૂટાછેડા, ફારગતી. (પ્રાય મુસલમાન લગ્ન અગે) [**-આપવી**=લગ્નબધમાંથી છૂટું કરવું; છૂટાછેડા કરવા **-મળવી**=છૂટાછેડાના ભોગ બનવું **-મેળવવી, -લેવી**=છૂટાછેડા સાધવા, લગ્નબધનમાથી છૂટું થવુ]

તલાટી પું૦[સર૦ दे. तलार=કોટવાલ, અથવા दे. तल=ગામડાનો મુખિયો म. तलाठी, तलाटी(-ठी)] મહેસૂલ વસૂલ કરનાર સરકારી મહેતો. **-ટું** ન૦ તલાટીનુ કામકાજ કે પદ

તલાતલ ન૦ [स] સાત પાતાળમાનુ એક

તલાબત સ્ત્રી૦ [अ तलावत] બરાબરી, સ્પર્ધા

તલાલીન વિ૦[सं.]તળિયે જઈ બેઠેલુ(૨)તલ્લીન

તલા(-ળા)વ ન૦ [प्रा. तलाव, तलाय, तलाग (सं. तडाग), સર૦ फा. तालाव]એક જળાશય; નાનુ સરોવર [**તળાવ (-વે) જવું**=ઝાડે ફરવા-શૌચ જવુ] **૦ડી** સ્ત્રી૦, **૦ડું** ન૦ નાનુ તળાવ

તલાશ સ્ત્રી૦ [फा] શોધ; તપાસ. [**-રાખવી, લેવી**=સંભાળ રાખવી; ધ્યાન રાખવું]

તલી સ્ત્રી૦ ઝીણા તલ (૨) શેરડીનો એક રોગ (૩) બરોળની ગાઠ [કસબી છેડો

તલો પુ૦ [अ तला (સોનુ) ઉપરથી] પાઘડીનો

તલ્પ ન૦ [सं] શય્યા, પથારી

તલ્લાક સ્ત્રી૦ જુઓ તલાક

તલ્લીન વિ૦[स.]ગરક; લીન, એકાકાર. **૦તા** સ્ત્રી૦

તવ સ૦ (૫) તારુ [सं] (૨) અ૦ [हिं. तव] (૫) ત્યારે

તવખીર ન૦ એક વનસ્પતિ

તવન ન૦ જુઓ સ્તવન (જૈન)

તવર ન૦ એક વનસ્પતિ

તવરવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ તરવરવું

તવંગર વિ૦[फा तुवांगर] પૈસાદાર, તાલેવત

તવાઈ સ્ત્રી૦ ['તવાવું' ઉપરથી, અથવા फा तवाही? સર૦ म. तवई, तवाई] કમબખ્તી; આફત; ધાડ (૨) તાકીદ; ધમકી

તવાજો પું૦ [अ. तवाजह] પરોણાચાકરી

તવારાં અ૦+તે વારે-વખતે

તવારીખ સ્ત્રી૦ [अ] ઇતિહાસ **૦નવીસ** પું૦ ઇતિહાસ લખનારો

તવાવું અ૦ક્રિ૦ [स तप्, प्रा. तव] 'તાવવુ'નુ કર્મણિ. [**તવાઈ જવું**=તાપ કે ચિતાથી શોષાઈ જવું-શરીરે ઓગળી જવુ]

તવેથો પું૦[स तप्, प्रा तव પરથી]રસોઈમા ઉપર તળે કરવાનુ કે ઉથલાવવાનુ એક સાધન, તાવેથો

તવો પુ૦ [प्रा तवय]રોટલા શેકવાનુ એક પાત્ર, મોટી લોઢી (૨) ચલમમા મૂકવાની ગોળ ચપટી ઠીકરી [**તવા જેવું**=બિલકુલ સાફ, ચોખ્ખુ ચટ (૨) ખાલી કે સાફ થયેલુ, પાયમાલ] **-વી** સ્ત્રી૦નાનો તવો, લોઢી

તશરીફ સ્ત્રી૦ [अ] મોટાઈ; મહિમા, શ્રેષ્ઠતા (મોટા માણસને, 'પધારો' એમ કહેવામાં વપરાય છે-તશરીફ લાવો)

તસ સ્ત્રી૦ ન દેખાય એવી બારીક ફાટ

તસકો પુ૦ ત્રસકો, તુચ્છકાર (૨) ઠોક ઠપકો. [**-તોડવો**=ઠપકો આપવો] [ટસટસવું

તસતસવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] ભચડાવુ; તણાવું;

તસતસાટ પું૦ ['તસતસવુ' ઉપરથી]ટસટસાટ

તસબી(-વી) સ્ત્રી૦ [अ.] (જપવાની) માળા, બેરખો

તસમો પુ૦ [फा] ચામડાનો પટો, તગ

તસર સ્ત્રી૦ [सं त्रसर, प्रा टसर સર૦ हिं, म. तसर] રંગની તીણી રેખા (૨) ન૦ ટસર; એક જાતનુ કપડુ

તસલમાત વિ૦ [अ. तस्लीमात] વચગાળાનુ; ઉપલકિયુ (જેમ કે, તસલમાત-ઉપલક ખાતુ) (૨) તાબાનુ (૩) સ્ત્રી૦ કબજો, ભોગવટો
તસલ્લી સ્ત્રી૦ [अ] આશ્વાસન; ભરોસો, વિશ્વાસ
તસવી સ્ત્રી૦ જુઓ તસબી
તસવીર સ્ત્રી૦ [अ] છબી, ચિત્ર
તસિયો પું૦ ['તસ' ઉપરથી] તરડ, ફાટ (૨) લીટી, આંકો (૩) [આંખમા] રાતી રેખા, તસર, ટશિયો
તસુ પુ૦, સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं, म तसू, अ. तसव्वह] ઈંચ જેટલું માપ [તસુ ભોંય ન સૂઝવી = કશું ન સૂઝવુ, મૂઝાઈ જવુ.]
તસુ વિ૦ [अप० तइस, सं तादृश] (પ.) તેવુ
તસોતસ અ૦ ['તસતસવુ' ઉપરથી] તસતસે એમ, તંગ
તસ્કર પું૦ [सं] ચોર ૦વું સ૦ક્રિ૦ ચોરવુ -રી સ્ત્રી૦ ચોરનુ કામ, ચોરી
તસ્ત, ૦રું, -સ્તાનું ન૦ [फा. तश्त, ०री; સર૦ म. तस्त] મળમૂત્ર ઝીલવાનુ વાસણ (૨) કોગળા વગેરેનુ પાણી ઝીલવાનુ વાસણ
તસ્દી સ્ત્રી૦ [अ. तस्दीअ] શ્રમ, મહેનત, તકલીફ [-લેવી, આપવી]
તહ પું૦, સ્ત્રી૦, ન૦ [फा] સુલેહ, સધિ.
તહકીક વિ૦ [अ. तहकीक़] ચોક્કસ; નક્કી
તહકુ(-કૂ)બ વિ૦ [अ. तवक्कुफ = ઢીલ, સર૦ म त(०ह)कूब] મોકૂફ; મુલતવી (-કરવું, રહેવું, રાખવું). -બી સ્ત્રી૦ તહકૂબ રાખવું તે; મોકૂફી
તહનામું ન૦ [फा.] સુલેહનો કોલકરાર-લેખ
તહસીલ સ્ત્રી૦, ન૦ [अ] જમીનમહેસૂલ (૨) તાલુકો ૦દાર પુ૦ તાલુકાનું મહેસૂલ વસૂલ કરનાર અમલદાર, મહાલકારી ૦દારી સ્ત્રી૦ તહસીલદારનુ કામ કે પદ ૦નામું ન૦ જમાબધીનો ચોપડો
તહાં અ૦ [સર૦ हिं.] (પ) જુઓ તહીં
તહીં અ૦ [प्रा तहि, तहिं,] ત્યાં, ત્યહા
તહેનાત (તહે) સ્ત્રી૦ [अ. तअय्युनात, સર૦ म. तैनात, हिं तइनात] સેવાચાકરી કરવા માટેની હાજરી (૨) સેવાચાકરી, તાબેદારી
તહેવાર (તહે) પુ૦ [સર૦ हिं तेहवार, त्योहार, सं तिथि, प्रा तिहि+वार] ટાણુ, ખુશાલીનો દિવસ
તહોમત ન૦ (તહો) [अ. तुहमत] આરોપ; આળ [-આવવું = આરોપ થવો -મૂકવું = આરોપવું; આક્ષેપ કરવો.] ૦દાર વિ૦ આરોપી. ૦નામું ન૦ આરોપ મૂક્યા બાબતનુ લખાણ
તળ ન૦ જુઓ તલ (૨) મૂળ (૩) પાયો (૪) જન્મસ્થાન ૦પટ પું૦ ઊમરો, ઉંબર ૦જમીન સ્ત્રી૦ તળિયાની જમીન ૦પર વિ૦ દેવાદાર (૨) [લા] દબાયેલુ-ઓશિયાળુ (૩) પુ૦ વસવાયો (૪) સાથી, ખેડૂત. ૦પદ ન૦ ગામ-તળની જમીન (૨) અસલ-મૂળ જગા (૩) સપાટ જમીન (૪) જેનુ પૂરુ મહેસૂલ લેવાતુ હોય એવી-ખાલસા જમીન ૦પદું વિ૦ સ્થાનિક, મૂળ વતનનુ (૨) ગામઠી, દેશી ૦વટ સ્ત્રી૦ પગના તળિયાનુ તળવાવું તે (૨) તળિયુ (૩) જમીનની સપાટી, તળાવટ (૪) ઊમરાનુ ઘડેલુ લાકડુ (૫) [સર૦ म. तुळवट = પાટડો] છાપરાના મોભને ટેકવવા સામસામી ભીંતો પર ગોઠવીને રખાતુ આડુ લાકડુ
તળવાવું અ૦ ક્રિ૦ [તળવું (તળિયુ) પરથી ? સર૦ हिं. तरवाना] વધારેપડતા ઘસાગથી કે તાપથી પગના તળિયાનુ આળુ થવુ
તળવું સ૦ ક્રિ૦ [प्रा तल] કકડાવેલા ઘીતેલમા પકવવુ (૨) ન૦ [सं. तलं, म तळवा] તળિયુ
તળાઈ સ્ત્રી૦ [दे. तल, तल्ल = ગોદડું; બિછાનુ] ખૂબ રૂ ભરેલુ ગાદલુ (૨) પું૦ [प्रा. तल = તાડનુ ઝાડ] તાડનુ (નર) ઝાડ
તળાતળ ન૦ જુઓ તલાતલ
તળાતાંદળા પું૦બ૦વ૦ [તળા (તળવું)+તાંદળા (स तादूल)] શેકેલા ચોખા-મમરા (૨) અ૦ છૂટેછૂટું; લગારે વળગણ ન રહે એમ
તળાવ ન૦, ૦ડી સ્ત્રી૦, ૦ડું ન૦ જુઓ 'તલાવ'મા
તળાવટ સ્ત્રી૦ ઢોંગ, યુક્તિ (૨) ['તળ', 'તળવટ'] જમીન કે તેની સપાટીનો પ્રકાર
તળાવિયો પુ૦ એક જાતનો કોળી
તળાવો પું૦ [જુઓ 'તળવટ' અર્થ ૪-૫] ગાડાની પીંજણી તળેની આડી
તળાંસવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [स तलस्पर्श પરથી ?] ધીમે ધીમે ચાપવું, ચપી કરવી

તળિયું ન૦ [સ. तल] છેક નીચેનો ભાગ; તળ (૨) પગનું તળિયું (૩) તઠબૂચ. [**-આવવું**=સાવ ખૂટી પડવું. **-ટાઢું કરવું**=જુઓ તળિયારુ ટાઢુ કરવું. **-દેખાવું**=ખૂટી પડવું, પાસેનું પૂરુ થવા આવવું **-ન દેખાવું**=પાર ન પામી શકાવુ **-ઝાડવું**=સાફ કરી નાખવુ, ખાલીખમ કરવું (૨) ખૂબ ધમકાવવું.] **-ચાછંટ, -ચાઝાટક** અ૦ તળિયું ખુલ્લું થઈ જાય તેમ, ખુલ્લેખુલ્લુ, પૂરેપૂરુ ખુવાર. **-ચારું** ન૦ તળિયુ [**-ટાઢું કરવું**=પોતાની સ્થિતિ સ્થિર-નિશ્ચિત કરી લેવી.]

તળી સ્ત્રી૦ [જુઓ તળિયું] જોડામા પગના તળિયાને અડીને રહેતી ચામડાની પટી, સખતળી. [**-પડવી**=ખુલ્લે પગે ચાલવાથી પગના તળિયાની ચામડી કઠણ કે ન દાઝે એવી થઈ જવી]

તળું ન૦ જુઓ તળિયુ [**-આવવું**=તળિયુ [આવવુ]

તળે અ૦ [સ. तल] નીચે, તળિયે **૦ઉપર** અ૦ ઊંચુનીચું, તળે કે ઉપર(૨) [લા.] તલપાપડ; અધીરું

તળેટી સ્ત્રી૦ [दे. तलहट्टिया] પર્વતની આજુ- [બાજુનો નીચાણનો પ્રદેશ

તળ્યુંતાવ્યું વિ૦ તળેલુ અને તાવેલુ(૨) [લા.] અભડાય નહિ એવું-શુદ્ધ

તંઈ અ૦ [સં. ततः, प्रा तए, सं तदा, प्रा. तइ] (કા) જુઓ તેંયે, તો પછી; ત્યારે

તંગ વિ૦ [फा] ભિડાતુ, ચપસીને આવી રહેતુ (૨) તાણેલું, કસેલું (૩) છૂટ વગરનું (નાણા કે વેપારની બાબતમા) (૪) કાયર, કંટાળેલુ (૫) પું૦ ઘોડાનું જીન ખસી ન જાય તે માટે પેટને કસીને બાંધેલો પટો

તંગડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ટંગડી] ટાટિયો (૨) [फा तंग, કે तुंगह પરથી?] ટૂકી ચોરણી-લેંઘો

તંગલ ન૦, સ્ત્રી૦છોકરાને કાને પહેરવાનું કુંડળ

તંગાશ સ્ત્રી૦ [फा. तंग ઉપરથી] તંગી; અછત

તંગિયો પું૦ [જુઓ તંગડી] નાની સૂથણી

તંગી સ્ત્રી૦ [फा.] તાણ, ન્યૂનતા, અછત

તંઝીમ સ્ત્રી૦ [अ.] એકસૂત્ર કરવું તે, સંગઠન

તંડુલ પું૦ [सं] તંદુલ; ચોખા

તંત પુ૦ [सं तंति કે तंतु] તાર, તાંતણો (૨) કોઈ ઘટના કે વાતની પરંપરા—તેનો લાંબો તાંતણો (૩) ચર્ચા, વાદવિવાદ, પંચાત (૪) છાલ, કેડો (૫) મમત, જિદ્દ, હઠ. [**-તાણવો, બાંધવો**=વાદ કે ચર્ચામા ઊતરવું; તંત કરવો. **-પકડવો**=કોઈ વાત કે ઘટનાનું મૂળ રહસ્ય સમજવું, લક્ષમા લેવુ (૨) હઠ લેવી, જીદ પકડવી **-મૂકવો**=હઠ છોડવી; છાલ છોડવો, કોઈ વાતની પંચાત કે ચર્ચા છોડવી **-લેવો**=ચર્ચા ચલાવવી]

તંતની સ્ત્રી૦ [રવ૦] જુઓ તુનતુની

તંતરવું સ૦ ક્રિ૦ [स तंत्र ઉપરથી] છેતરવું; ધૂતી લેવું, ભોળવવું

તંતુ પું૦ [સં.] તાર, તાંતણો, રેસો કે પાતળી નસ [**-કામે લગાડવા**=બનતુ બધુ કરવુ (કોઈ કામ સાધવા માટે).] **૦કીટ** પું૦રેશમનો કીડો **૦ચક્ર** ન૦ તંતુનુ જાળું. **૦માર્ગ** પું૦ તંતુ જેવો બારીક માર્ગ. **૦વાદ્ય** ન૦ તંતુથી વાગતુ વાજિંત્ર

તંતે(-તો)તંત અ૦ [જુઓ તંત, સર૦ म. तंत, तंतोतंत]એક કેડે બીજું એમ, લગાતાર (૨) બરોબર, પૂરેપૂરુ

તંત્ર ન૦[सं.] હિંદુઓના એક પ્રકારના શાસ્ત્રો (તેમા મંત્રો, પ્રયોગો અને ક્રિયાઓ ઉપર વધુ ભાર મૂકેલો છે) (૨)વ્યવસ્થા; પ્રબંધ (૩)તેની યોજનાપૂર્વક ગોઠવણ, આયોજન (૪) [ન્યા.] સિદ્ધાંત **૦નિષ્ઠ** વિ૦ તંત્ર-વ્યવસ્થાને વફાદાર. **૦નિષ્ઠા** સ્ત્રી૦ તંત્ર-વ્યવસ્થા પ્રત્યે વફાદારી **-ત્રી** પુ૦ તંત્ર ચલાવનાર, અધિપતિ (૨) છાપાનો સંપાદક (૩) સ્ત્રી૦ તંતુવાદ્યનો તાર (૪) ધનુષ્યની દોરી, પણછ (૫) એક તંતુવાદ્ય

તંદુરસ્ત વિ૦ [फा तंदुरुस्त] નીરોગી, સ્વસ્થ **-સ્તી** સ્ત્રી૦ આરોગ્ય

તંદુલ પુ૦ [જુઓ તંડુલ] ચોખા, તાંદુલ

તંદોડો પુ૦ સ્ત્રીના કાનનુ એક ઘરેણું

તંદ્રા સ્ત્રી૦[સ.] આળસ; સુસ્તી, ઘેન(નિદ્રાનો). **૦લુ(-ળુ)** વિ૦ તંદ્રાવાળું

તંનૂર પું૦ [अ. तनूर] ચૂલો

તંબાકુ,-કૂ સ્ત્રી૦[જુઓ તમાકુ] એક વનસ્પતિ, જેના પાંદડાં એક વ્યસનની ચીજ છે

તંબુ(-બૂ) પુ૦ [સર૦ हि, म.] દોરડા અને થાભલાને ટેકે તાણેલુ છત્રીઘાટનુ લૂગડાનુ ઘર [-ઊઠવો=તબુ છોડી નંખાવો. -ઊભો, ખડો કરવો=તબુ બાધવો. -છોડવો= બાંધેલો તબુ કાઢી નાખવો, તંબુ ઉઠાવી લેવો -ઠોકવો,તાણવો,મારવો=(થાભલા ઠોકી દોરડાં તાણી) તબુ રચવો-બાધવો કે ખડો કરવો.]

તંબૂરો પુ૦ [अ तंबूर]એક તતુવાદ્ય.[તંબૂરા જેવું=સ્થૂળ ને બેડોળ] **-રાપેટી** સ્ત્રી૦ સૂરપેટી **-રી** સ્ત્રી૦ નાનો તબૂરો

તંબોળ પુ૦ [फा तबूल, सं. ताम्बूल] નાગરવેલનુ પાન (૨) તેની બીડી-બીડુ (૩) ઘાડો લાલ રગ(૪) ગળાનો એક રોગ [-છાંટવો, -નાખવો=લગ્ન વખતે વરકન્યાએ એકબીજા પર પાનની પિચકારી મારવી -વહેંચવો= લગ્ન જનોઈ વગેરે પ્રસગે સ્ત્રીઓને ખારેક પતાસા વગેરે આપવા]**૦ણ** સ્ત્રી૦ તંબોળીની સ્ત્રી **-ળિયું** વિ૦ તબોળ કે તબોળીને લગતુ **-ળિયો ક્ષય** પુ૦ એક જાતનો ક્ષયરોગ **-ળિયો સાપ** પુ૦ નાગરવેલના પાનમા થતો એક કીડો **-ળી** પું૦ પાનસોપારી વેચનારો (૨) તે ધધો કરનારી ન્યાતનો માણસ

-તઃ [सं.] નામને લાગતા 'માથી' 'ની દૃષ્ટિએ' એવા અર્થનુ અ૦બનાવે. ઉદા૦ મૂલત, તત્ત્વત

-તા [सं]ભાવવાચક નામ(સ્ત્રી૦)બનાવતો પ્રત્યય

તા પુ૦ [फा.] એક કાગળ, તાવ (૨) [सं. ताप, प्रा ताअ] ગરમી

તા 'તારીખ'નુ ટૂકુ રૂપ

તાઈ પુ૦ મુસલમાનની એક નાત, પીંજારો, વણકર (૨) સ્ત્રી૦ એક વસ્ત્ર [મિજાજનુ

તાઉ વિ૦ [प्रा ताअ પરથી ?] ગરમ-આકળા

તાઊસ પુ૦ [अ तावूस] મોર (૨) ન૦ એક છેડે મોરનો આકાર હોય એવુ વાદ્ય. **૦બાજ** વિ૦ તાઊસ વગાડી જાણનાર **-સી** વિ૦ મોરના રગનુ (૨) તાઊસબાજ

તાક સ્ત્રી૦ [सं तक्र, प्रा तक्क, સર૦ म] છાશ

તાક સ્ત્રી૦ [જુઓ તાકવુ] નેમ, ચોટ(૨) પુ૦ લાગ,તાકડો **૦ડો** પુ૦ તાક, લાગ(૨)[જુઓ ત્રાગડો] તાગડો,દોરો. **૦ણિયું** વિ૦ તાકેડું. **૦વું** સ૦ક્રિ૦ [सं तर्क्, प्रा. तक्क् અથવા सं तक्] એકીનજરે જોયા કરવુ (૨) નિશાન બાધવુ (૩) ઇચ્છવુ [તાકયુ તીર લાગવુ =ધાર્યું થવું.] [એક ઓજાર

તાકડું ન૦ ['ત્રાક' ઉપરથી] સોનીનુ ત્રાક જેવુ

તાક(-કા)ત સ્ત્રી૦ [अ] શક્તિ;સામર્થ્ય,મગદૂર

તાકીદ સ્ત્રી૦ [अ] ઉતાવળ (૨)આજ્ઞા, ફરમાન, તરત કરવાની જરૂરિયાત(૩)ચેતવણી, ધમકી. [-કરવી=ઉતાવળ કરવી -આપવી= ચેતવણી આપવી] **૦ચિઠ્ઠી** સ્ત્રી૦, **૦પત્ર** પુ૦; ન૦ ઉપરી અમલદારના હુકમનો તાકીદનો કાગળ [સર૦ म.]

તાકું ન૦ [अ ताक़] ગોખલો, હાટિયુ

તાકેડુ વિ૦ ['તાકવુ' ઉપરથી] તાકેલુ નિશાન પાડનાર, તાકણિયુ

તાકો પુ૦[अ] ફાડયા વિનાનુ લાબું એકસરખુ લૂગડુ, થાન (૨) [જુઓ તાકું] ગોખલો

તાકોડી વિ૦ જુઓ તાકેડુ

તાગ પુ૦ [सं. स्याघ, दे. थग्घ, સર૦ म तागा, ताज=હોડી ચલાવવાનો વાસ જે દ્વારા ઊંડાણ પણ મપાય છે] છેડો અત, નિવેડો (૨) [सं. त्याग ઉપરથી ? સર૦ हिं ताग(-गा)] પરણીને વિદાય થતા વર તરફથી ભાગોળે કન્યાપક્ષના ભાટબ્રાહ્મણોને અપાતી દક્ષિણા કે લાગો [-આણવો, -લાવવો=પાર લાવવો, પરવારવુ. -કાઢવો,-લેવો=ઊંડાઈ માપવી (૨) અંદાજ કાઢવો.]

તાગડધિન્ના પુ૦ બ૦ વ૦ [રવ૦] મોજમજા; ચેનબાજી (-કરવા)

તાગડો પુ૦ [જુઓ ત્રાગડો] તાતણો (૨) ['તાકવુ' ઉપરથી] તાકડો, લાગ

તાગવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ તાગ] તાગ કાઢવો; માપ કાઢવુ(૨)પરવારવુ, તાગ આણવો, છૂટા થવું (૩) સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ત્યાગવુ] છોડી દેવું

તાગિયો પુ૦ [જુઓ તાગડો] રેશમને તાણનાર -સુધારનાર કારીગર

તાછ સ્ત્રી૦ [सं तक्ष्] પથ્થર ટાકતા પડતો કચરો -છોલ (૨) (દાગીનાને) છોલતા પડતી કરચો

(૩) ઓપ, ચકચકાટ. [-મારવો=ઓપ દેવો, ચળકી આણવી.] ૦(-સ)વું સ૦ ક્રિ૦ ટાંકણાથી છોલવું, છોલીને ચકચકતું કરવું (૨) તાછિયું કરવું—કાપવું (સુ.)
તાછું ન૦ જુઓ તાસું
તાછિયું ન૦ [જુઓ તાછ] કલમ જેવો ત્રાંસો કાપેલો સાંઠાનો ટુકડો (સુ)
તાજ પું૦ જુઓ ત્યાગ (પ.)
તાજ પું૦ [फा.] મુગટ, રાજમુગટ(૨)ગંજીફાનું તેવા ચિહ્નવાળું પાનું. ૦ખાનું ન૦ સંડાસ ૦પોશી સ્ત્રી૦ તાજ પહેરવાની-ગાદીએ આવવાની ક્રિયા. ૦મહાલ પું૦ (સ) આગ્રાની સુપ્રસિદ્ધ ઇમારત
તાજગી સ્ત્રી૦[फा.] તાજાપણું (૨) તેજી,સ્ફૂર્તિ (૩) તંદુરસ્તી
તાજણ સ્ત્રી૦ [જુઓ તાજી] ઘોડી
તાજણો પું૦ [फा. ताजियानह] સાટકો, ચાબુક
તાજમ સ્ત્રી૦ જુઓ તાજીમ (૨) [સુ.]રુચિની બાબતમાં વધારેપડતું ઝીણાપણું કે આળાપણું. -મી વિ૦ માન-મોટાઈ આપેલી હોય તેવું
તાજવું ન૦ જુઓ ત્રાજવું (૨) સ૦ક્રિ૦+(પ.) જુઓ ત્યજવું
તાજા(-જે)કલમ સ્ત્રી૦ [फा] (ટૂંકમાં લખાય છે તા.ક) મુખ્ય લખાણ પૂરું થયા પછી તેની નીચે ઉમેરેલું લખાણ
તાજાતવાના વિ૦ [फा.] તાજું અને શક્તિમાન
તાજિયો પું૦ [अ.] તાબૂત.[તાજિયા કાઢવા= તાબૂત સાથે તેનું સરઘસ કાઢવું(-નીકળવા). -ડૂબવા, ઠંડા થવા=તાબૂતને પાણીમાં ડુબાડવાનો-ઠંડા કરવાનો સમારંભ પૂરો થવો (૨) [લા] હતાશ કે નિરુત્સાહ થવું. -ગૂલ થવા=હતાશ થવું, પાછા પડવું]
તાજિર પું૦ [अ] વેપારી
તાજી વિ૦[फा]અરબી-ઉત્તમ પ્રકારનો(ઘોડો)
તાજીમ સ્ત્રી૦[अ]વિવેક,અદબ,માન આપવાની રીત [-લેવી=સલામી ભરવી, માન આપવું.]
તાજુબ વિ૦ [अ] આશ્ચર્યચકિત, દંગ -બી સ્ત્રી૦ આશ્ચર્ય
તાજું વિ૦ [फा. ताजह] નવું, તરતનું (૨) થાક ઊતરી જઈને સ્ફૂર્તિમાં આવેલું (૩) પૈસાથી ભરેલું, તર ૦તમ વિ૦ એકદમ તાજું
તાજૂડી સ્ત્રી૦ જુઓ ત્રાજૂડી
તાજેકલમ સ્ત્રી૦ જુઓ તાજાકલમ.
તાજેતર વિ૦[फा.ताजह+अ. तर] તાજેતાજું, તરતનું ૦માં અ૦ હમણાં જ, થોડા વખત પર
તાજેસ ન૦ પ્રાયશ્ચિત્ત
તાટ વિ૦ [इं टाइट] તંગ, સક્કસ; અક્કડ (૨) પું૦ [જુઓ ટાટ] છાબડી મોટી થાળી (૩) ન૦ શણનું કપડું, ગૂણપાટ
તાટસ્થ્ય ન૦ તટસ્થપણું
તાટી સ્ત્રી૦ [दे तट्टी] કામડાંનો પડદો; ટટ્ટી
તાટું ન૦ [दे. तट्टी] વાસ-ઘાસની નાની ચટાઈ કે પડદો
તાડ પું૦ [सं.ताल,-डि,-डी, प्रा. ताड, -डी,] એક જાતનું ઝાડ (૨) [જુઓ તાડો] તતડાટ. [તાડ જેવું, -નો ત્રીજો ભાગ=બહુ ઊંચું, ટંડેલ] ૦ગોળ પું૦ તાડ ખજૂરાના તાજા રસ -નીરાનો બનાવાતો ગોળ ૦ગોળો પું૦ તાડનું ફળ ૦છું, ૦પત્ર ન૦ તાડનું પાદડું. ૦પત્રી સ્ત્રી૦ તાડના પાનનું છાજ (૨)[સર૦ इं टारपोलिन, म]વરસાદમાં રક્ષણ કરે એવી શણની એક બોદ -ડિયું ન૦ તાડના પાનનો કકડો(૨)રેંટિયાનું પાખિયું -ડિયો પું૦ તાડનું ઝાડ -ડી સ્ત્રી૦ તાડ-ખજૂરા વગેરેનો કેફી રસ
તાડકવું અ૦ક્રિ૦ તડૂકવું (?)
તાડકા સ્ત્રી૦ [सं.] (સં.) એક રાક્ષસી-રાવણની બહેન
તાડગોળ, તાડગોળો જુઓ 'તાડ'માં
તાડછું (તાડ+फा. चेह પરથી) જુઓ 'તાડ'માં
તાડન ન૦ [स] તાડવું તે; માર -નીય વિ૦ મારને યોગ્ય
તાડપત્ર,-ત્રી સ્ત્રી૦ જુઓ 'તાડ'માં
તાડવું સ૦ક્રિ૦[स. ताड्]મારવું(૨)જુઓ ત્રાડવું
તાડિયું, -યો, તાડી જુઓ 'તાડ'માં
તાડુકાવવું સ૦ ક્રિ૦, તાડુકાવું અ૦ ક્રિ૦ 'તાડૂકવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ
તાડૂકવું અ૦ક્રિ૦ તડૂકવું, ત્રાડવું
તાડૂકો પું૦ તડૂકો, ત્રાડ

તાડો પુંo ['તતડવુ' ઉપરથી, અથવા સ ताड ઉપરથી] સોજાને લીધે ચામડી તણાઈ થતી પીડા, તતડાટ (૨) જૂનો ઝનડો (૩) આગ્રહ, હઠ
તાણ (ણ,) સ્ત્રીo [તાણવું પરથી] શરીરની -રગોની ખેચ (૨) તંગી, અછત (૩) આગ્રહ, ખેચ [-આવવી = વાઈ આવવી (૨) રગો ખેચાવી. -પડવી = ટાચ પડવી, અછત પડવી.]
તાણ નo પાણીના વહેણનુ - તાણી જવાનુ જોર
તાણવું સo ક્રિo [स तन्, प्रा तण] ખેચવુ (૨) ઘસડવુ (૩) લાબુ થાય તેમ ખેંચવું કે કોઈ ક્રિયા ચલાવવી (જેમ કે, રાગડો, લહેકો ઇo) (૪) પક્ષ કરવો. ઉદાo 'કોઈનુ તાણવુ'. [તાણી કાઢેલું = દુબળ **તાણી નાખવું** = અવગણવુ (૨) મૂઆ પછી યોગ્ય સન્માન ન કરવુ, માત્ર મડદુ બાળી નાખવુ (શ્રાદ્ધ, વરો વગેરે ન કરવા) **તાણીને** = લાબો અવાજ કરીને, મોટેથી, જોરથી (૨) આગ્રહપૂર્વક **તાણીને લાંબુ કરવું** = લંબાવી લબાવીને બગાડવું **તાણી લાવવું** = આગ્રહ પૂર્વક લઈ આવવુ, પકડી લાવવુ (૨) વગર હકે ઉપાડી લાવવુ (૩) બળજબરીથી ખેચી લાવવુ]
તાણંતાણ(-ણા), તાણાતાણ (ણ,) સ્ત્રીo ખેચાખેચ, આમ ને તેમ કે ઉપરાછાપરી તાણવુ કે તણાવુ તે
તાણિયો પુંo ધાતુના તાર તાણનારો (૨) છાપરા કડેગ ઇત્યાદિને તાણી ઝાલવા મુકાતો સળિયો (સ્થાપત્યમા), 'બ્રેકેટ'
તાણીતૂ(-તો)શી (oને, -સી, -સીને) અo ખૂબ ખેચીને, મારીમચડીને, મુસીબતથી
તાણી સ્ત્રીo જુઓ તાણો (૨) વણવા માટે તૈયાર કરેલો તાણો (પવાયત સાથ સાથેનો)
તાણુ(-ણું) વિo [જુઓ ત્રાણુ] '૯૩'
તાણો પુo [જુઓ તાણવુ] વણવા માટે તાણેલા લાબા-ઊભા તાર (આડા તાર તે વાણો). o**વાણો** પુo તાણો અને વાણો
તાત પુo [स.] પિતા, બાપ (૨) [ખાસ કરીને હાથ નીચેના માણસો, શિષ્યો કે બાળકો માટે] વહાલનુ એક સબોધન
તાતા પુo [રવo] રોટલો (બાળકોની ભાષામા)
તાતાથેઈ અo [સરo हिं] [રવo] (૨) સ્ત્રીo, **તાતાથૈયા** અo (૨) પુંoઅoવo [સરo म तातकथय्या] નાચવાના તાનનો એક બોલ, તતથેઈ (૩) નાના બાળકને ઊભું થતા શીખવતાં વપરાતો શબ્દ [કે તેનો વતની
તાતાર પુo [फा] મધ્ય એશિયાનો એક દેશ
તાતું વિo [स तप्त, प्रा. तत्त] ખૂબ ગરમ-તપેલુ (૨) આકળા સ્વભાવનુ, ગરમ મિજાજનુ (૩) તરતનુ, તાજુ (૪) તેજસ્વી [તાતે ઘાએ અo એકે તડાકે, એકદમ.]
તાતુમાતું વિo [તાતુ + માતુ] ભરેલુ - પુષ્ટ
તાત્કાલિ(-ળિ)ક વિo [स.] તે કાળ-સમય સબધી કે તે પૂરતુ (૨) તરતનું
તાત્ત્વિક વિo [सं] તત્ત્વને લગતુ (૨) યથાર્થ
તાત્પર્ય નo [स.] ભાવાર્થ, મતલબ, સાર (૨) હેતુ, વાગણા
તાત્પૂરતું વિo [म. तात्पुरता] તે વખત પૂરતુ, તેટલા કે તે કામ પૂરતુ
તાથેઈ અo જુઓ તાતાથેઈ
તાદર્થ્ય નo [स] 'તેને માટે હોવાપણુ' બતાવતો ચોથી વિભક્તિનો અર્થ [વ્યા.] (૨) હેતુ, ધારણા
તાદાત્મ્ય નo [सं] સમાનતા, એકતા [સ્ત્રીo
તાદૃશ વિo [सं] તેના જેવું જ, આબેહૂબ oતા
તાન સ્ત્રીo, નo [सं] ગાયનમા લેવાતા પલટા, આલાપ (૨) ધૂન, લેહ, લગની (૩) મસ્તી, તોફાન [-ચડવી(-વું) = ધૂન લાગવી (૨) મસ્તીએ ચડવુ -મારવી = ગાયનમાં આલાપ-પલટા લેવા -લાગવી = ધૂન લાગવી -લેવી = જુઓ તાન મારવી. **તાનમાં આવવું** = તાન ચડવી (૨) મસ્તીમા આવવું]
o**પૂરો** પુo [સરo हिं] ગાયનમા તાન પૂરતુ વાદ્ય, તબૂરો [તરાણા
તાનારીરી સ્ત્રીo [हिं] ગાયનની એક તરેહ;
તાનાબાજી સ્ત્રીo [फा] તાના મારવા તે
તાનો પુo [अ] ટોણો, મહેણુ. (-મારવો) (૨) ક્રોધ
તાપ પુo [स] તડકો (૨) ગરમી, આચ (૩) [સરo म] જ્વર, તાવ (૪) રૂઆબ, કડકાઈ (૫) કરપ, ધાક (૬) દુખ, સતાપ [-કાઢવો, -નીકળવો = (વરસાદ વાદળાં રહ્યા બાદ)

સૂર્યનો તાપ નીકળવો કે પડવા લાગવો; સૂર્યે ઉઘાડ કાઢવો. -ખાવો = તાપ વેઠવો; તાપમા તપવુ -થવો = સૂરજ તપવો, બપોરનો વખત થવો -પડવો = તપવું; ગરમી થવી -માથે લેવો = બપોરનો તાપ વેઠવો તાપે નાંખવું, મૂકવું = સૂકવવુ] ૦ટ વિ૦ તેજ, ગરમ મિજાજનો (ઘોડો). ૦(-પો)ડિયું ન૦ જુઓ તાપોડિયુ

તાપણી સ્ત્રી૦, **-ણું** ન૦ [જુઓ તાપવું]તાપવા માટે કૂસ વગેરેનો લગાડેલો અગ્નિ

તાપત્રય પું૦[સં] આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિ અથવા આધ્યાત્મિક, આધિભૌતિક, અને આધિદૈવિક એ ત્રણ જાતના દુ ખ-સંતાપ

તાપડું ન૦[સર૦હિં टापर] શણનુ જાડું કપડું

તાપવું અ૦ ક્રિ૦ [મ तप्] અગ્નિથી ટાઢ ઉડાવવી (૨) સ૦ક્રિ૦ (તપ સાથે) તપ કરવું

તાપસ વિ૦ [સં] તપ કરનાર (૨) પુ૦ તપસ્વી

તાપસી સ્ત્રી૦ [સં] તપસ્વી સ્ત્રી

તાપી સ્ત્રી૦ [સં] (સં.) ગુજરાતની પ્રખ્યાત નદી [-દૂવો કરવો = ડૂબીને આપઘાત કરવો]

તાપોટો પું૦ ['તાપ'પરથી] સખત તાપ, કઠારો (૨) તાપને લીધે થતો ફોલ્લો -ડિયું ન૦ તાપોટો (૨) જુઓ તાપડિયુ [ટકેટો (?)

તાફતો પુ૦ [फा] એક જાતનુ રેશમી કાપડ,

તાબડતોબ અ૦ [સર૦ हि. तावडतोड, म.] તરત જ; જરા પણ વિલંબ વગર

તાબૂત પુ૦, ન૦ [अ.] મડદા-પેટી, જનાજો, ખાસ કરીને ઇસ્લામી શહીદ હુસેનની યાદગીરીમા મહોરમના દિવસોમા કબર જેવા ઘાટ કાઢે છે તે, તાજિયો (૨) [લા] બાઘુ કે શૂઢમૂઢ જેવું થયેલુ માણસ (તાબૂત જેવુ = બાઘુ) [-કાઢવું = જુઓ તાજિયા કાઢવા. -કૂટવું = તાબૂતની ચોતરફ કરતા 'યાહુસેન' કરતા કૂટવું -ડુબાડવું, ઠંડું કરવું = તાબૂતને સરઘસમા ફેરવી છેવટે પાણીમા પધરાવવું -નીકળવું = તાજિયાનુ સરઘસ નીકળવુ]

તાબે અ૦ [अ] તાબામા, હુકમ તળે. **૦દાર** વિ૦ હુકમમા રહેનારુ આજ્ઞાંકિત (૨) પરાધીન. **૦દારી** સ્ત્રી૦ તાબેદારપણું. [-ઉઠાવવી = તાબામાં રહેવું, પરાધીન થવું]

તાબો પુ૦ [જુઓ તાબે] કબજો, હવાલો

તાબોટો પુ૦ જુઓ ટાબોટો

તામજાન પું૦ [हिं] એક જાતની પાલખી કે ખુરશીઘાટની ડોળી

તામડી સ્ત્રી૦ [सं. ताम्र પરથી] જુઓ તાંબડી. -ડો પુ૦ જુઓ તાંબડો

તામરસ પું૦ [સં] એક છંદ

તામસ વિ૦ [सं] તમોગુણને લગતુ(૨)અંધારુ; તમસનુ બનેલુ(૩)પુ૦ ગરમ મિજાજ, ગુસ્સો. -સિક વિ૦ ક્રોધી,તામસી. **-સી** વિ૦ ક્રોધી (૨) સ્ત્રી૦ દુર્ગાનુ એક નામ **-સી વિદ્યા** સ્ત્રી૦ ઊંઘમા નાખવાની વિદ્યા

તામિસ્ર ન૦ [સં] ઘોર અંધારવાળુ એક નરક

તામિલ સ્ત્રી૦ [સર૦ प्रा. दमिल (सं. द्रविड)] તામિલનાડ પ્રાંતની, એક દ્રાવિડ ભાષા ૦નાડ-(-ડુ)પુ૦[नाड = દેશ] (સં) મદ્રાસ આસપાસનો તામિલ ભાષાભાષી પ્રદેશ [પણ

તામીલ સ્ત્રી૦[अ] હુકમનો અમલ,આજ્ઞાંકિત

તામ્ર ન૦ [सं] તાંબુ ૦કાર, ૦કૂટ પુ૦ તાંબા ઉપર કામ કરનારો;કંસારો ૦પટ(-ત્ર) પુ૦, ન૦ તાંબાનુ પતરું (૨)તેના પર લખેલો લેખ ૦ભસ્મ સ્ત્રી૦ તાંબાની ભસ્મ-એક ઔષધિ ૦વર્ણ,૦વર્ણું વિ૦ તાંબાના રંગનુ-લાલચોળ

તાયફો પુ૦ [अ] ટોળી, સમૂહ, મંડળ (૨) ગાવા બજાવવાનુ કામ કરનાર રામજણી અને તેના સાથીઓનો સમૂહ -ફાવેડા પુ૦બ૦વ૦ જુઓ ઝોકડા(૨)ઉડાઉપણું,વહી ગયેલા જેવું વર્તન -ફાવાળો પું૦ હિંદુસ્તાન અને અફઘાનિસ્તાનની વચ્ચેના ભાગમા રહેતા તાયફાનો આદમી

તાયલુ સ૦ તારુ (પ)

તાર પુ૦ (ઘાનો) તા, એક કાગળ

તાર પુ૦[फा] તંતુ,દોરો, રેસો(૨) [सं] ધાતુનો ખેંચીને બનાવેલો તાર (૩) તાર મારફતનો સંદેશો(૪)[લા.]કેફની ખુમારી(૫)એકલગન, તલ્લીનતા. [-કરવો = તાર મારફત સંદેશો મોકલવો. -કાઢવો = રેસો કાઢવો(૨)કાંતીને

રૂમાથી સૂતરનો તાતણો ખેંચવો. –છોડવો, ઠોકવો=એકદમ તાર મૂકવો –તૂટવો= સંપ કે તલ્લીનતા તૂટવી (૨) તારના દોરડા કે સ દેશામા ભગાણ પડવું –મળવો=તાર દ્વારા સ દેશો મળવો (૨) મેળ ખાવો, સપ રહેવો. –મૂકવો, –મોકલવો=તાર દ્વારા સ દેશો મોકલવો –સાંધવો=સબધમા પડેલુ ભંગાણ દૂર કરવું(૨) તૂટેલો તાંતણો સાધવો. **તારમાં ને તારમાં રહેવું**=ધૂનમાં ને ધૂનમા રહેવું] ૦ઑફિસ સ્રી૦તારથી સંદેશો લેવા મોકલવાનુ કાર્યાલય ૦કસ પુ૦[+फा.कश]ધાતુના તાર ખેંચનારો (૨) સોનાચાદીનો કસબ કરનારો ૦કસબ પુ૦ સોનાચાદીના તાર તથા કસબ ૦કસબવાળો પું૦ તારકસબનો ધંધો કરનાર ૦કીટ પું૦ એક જાતનો વાળા જેવો કીડો ૦ઘર ન૦ તારઑફિસ ૦દાન ન૦ તંતુવાદ્યનો ખૂંટીએ વીંટેલો તાર કાણામા થઈને જે પટ્ટી ઉપરથી પસાર થાય છે તે પટ્ટી. ૦માસ્તર પુ૦ તારના સાચા પર સંદેશા લેવામોકલવાનુ કામ કરનાર અધિકારી. ૦વાળો પુ૦ તારનો સંદેશો પહોચાડનારો ખેપિયો કે પટાવાળો

તાર વિ૦[સ] ઉત્તમ (૨)તીણો કે ઊંચો (સ્વર) (૩)પુ૦ કિનારો, સામો કાઠો(૪) અંત, છેડો, મુક્તિ(૫)તરી શકાય તેવી સ્થિતિ (પાણીની). ૦તમ વિ૦[સં] વધુમા વધુ તાર (સ્વર). ૦તર વિ૦ [સ] તાર સ્વરથી ચડતુ

તારક વિ૦[સં] તારનાર, ઉદ્ધાર કરનાર(૨)પુ૦ તારો(૩)(સ)એક રાક્ષસ ૦તોડી સ્રી૦ એક રાગ ૦મત્સ્ય પુ૦, સ્રી૦, ન૦ એક જાતની માછલી –કા સ્રી૦ તારો. –કિત વિ૦ [સં] તારાઓથી ભરેલુ–ખચેલું

તારક્ષ પુ૦ + तार्क्ष्य; ગરુડ

તારણ ન૦[સ.] પાર ઉતારવું તે,ઉદ્ધાર(૨)તારવી કાઢેલુ તે,સાર,તાત્પર્ય(૩)કરજ કરવામા મૂકવી પડતી માલની કે રોકડની અનામત (૪)વસ્તુ તારવી કાઢ્યા પછી રહેતુ પ્રવાહી [–આપવું =ખાતરી આપવી (૨) ટૂંક સાર આપવો –કાઢવું=ટાચણ તૈયાર કરવું (૨) સારદોહન કરવું **તારણમાં કાઢી આપવું**=જામીનગીરી બદલ આપવું.] (૫) વિ૦. ૦તરણ,૦હાર વિ૦ (૨) પું૦ ઉદ્ધારક

તારતમ વિ૦[સ] જુઓ 'તાર' વિ૦માં

તારતમ્ય ન૦[સ.] ભાવાર્થ, સારાંશ (૨) ઓછાવત્તાપણુ; ફેર (૩) ગુણ, પ્રમાણ વગેરેનો પરસ્પર મેળ

તારતર વિ૦[સં] જુઓ 'તાર' વિ૦મા

તારલો,–લિયો પુ૦(પ) તારો (લાલિત્યવાચક)

તારવવું સ૦ ક્રિ૦ ['તરવુ' ઉપરથી] દબાઈ ગયેલી વસ્તુને ઊચી આણવી (૨) ઉપર ઉપરથી લઈલેવું (૩) છૂટું કરી પાણી સોસરુ કાઢી લેવું – ઓળી કાઢવુ (૪) જમાઉધારનો આકડો ખાતાવાર નક્કી કરવો (૫) નફોતોટો કાઢવો. –ણી સ્રી૦ (હિસાબ) તારવવો તે

તારવું સ૦ ક્રિ૦ ['તરવુ' ઉપરથી] તરે એમ કરવુ; ઉદ્ધારવુ; ઉગારવુ, ડૂબતુ બચાવવું

તારા સ્રી૦ [સ.] આકાશમા ઝબૂકતો ગોળો, તારો અથવા ગ્રહ (૨)[સ] વાલીની સ્રી ૦કૃતિ વિ૦[+आकृति] તારાની આકૃતિવાળુ ૦ટપકી સ્રી૦ચાલ્લા તરીકે કે ભરતમાં વપરાતી ધાતુની ચકચકિત ટીપકી ૦પતિ,૦પીઠ પું૦ ચદ્ર ૦મતિ સ્રી૦(સ)એક સતી,રાજા હરિશ્ચદ્રની પત્ની. ૦મંડલ(–ળ) ન૦ બધા તારાઓનો સમૂહ (૨) એક જાતનું દારૂખાનું ૦મૈત્રક, ૦મૈત્રી, ૦લગ્ન ન૦ સ્રી૦ આંખેઆંખ મળવી તે, નેત્રપલ્લવી (૨) તેનાથી થયેલી પ્રીતિ. ૦સ્નાન ન૦ મળસ્કે તારા અદૃશ્ય ન થાય તે પહેલાં કરાતુ આકાશ નીચે સ્નાન

તારાજ વિ૦[फा.]ખેદાનમેદાન,જમીનદોસ્ત,ફના

તારા ૦ટપકી, ૦પતિ, ૦પીઠ, ૦મતિ, ૦મંડલ(–ળ), ૦મૈત્રક, ૦મૈત્રી, ૦લગ્ન, ૦સ્નાન જુઓ 'તારા'મા

તારિકા સ્રી૦ [સં] તારો

તારીખ સ્રી૦ [अ.] એક આખો દિવસ (ઈસવી કે મુસલમાની મહિનામા) [–નાંખવી=(કશા માટે) તારીખ નક્કી કરવી –પડવી=(મુકદ્દમાની) મુદત પડવી] –ખિયું ન૦ તારીખનો સિક્કો (૨) તારીખ જાણવા કરેલી યોજના, 'કૅલેન્ડર'

તારીજ સ્ત્રી૦[अ]જમાઉધારનું તારણ [-કાઢવી =તારીજ તૈયાર કરવી]
તારીફ સ્ત્રી૦ [अ.] વખાણ; પ્રશંસા
તારીમારી (તા' મા') સ્ત્રી૦ [તારુ + મારુ] અધમ પ્રકારની ગાળાગાળી; મમ્મોચચ્ચો
તારુણી સ્ત્રી૦ [सं] તરુણી; જુવાન સ્ત્રી
તારુણ્ય ન૦ [सं] તરુણાવસ્થા, જુવાની
તારું (તા') સ૦ [સર૦ તમારુ, તમે-तुम्ह, अप० तुम्हार, प्रा. तुम्हकेर] (બીજો પુરુષ એ૦વ૦, છઠ્ઠી વિભક્તિ)
તારો પું૦ [જુઓ તારા] આકાશમા ઝબૂકતો ગોળો (૨) આંખની કીકી (૩) ['તરવું' ઉપરથી] હોશિયાર તરનારો [-અસ્ત થવો= પડતી દશા આવવી (૨) મોટા માણસનુ અવસાન થવુ. -ખરવો=તારો કોઈ કોઈ વાર ઝબૂકતો નીચે પડતો દેખાય છે તેમ થવું]
તારોતાર અ૦તાતાણેતાતણા છૂટા થાય તેમ (૨) [લા] તદ્દન છિન્નભિન્ન
તાર્કિક વિ૦[सं.] તર્કને લગતુ(૨)પુ૦ તર્કશાસ્ત્રી
તાર્ક્ષ્ય પુ૦ [सं] (સ) ગરુડ
તાર્તીયીક વિ૦ [स] તૃતીયને લગતુ; ત્રીજુ
તાલ પું૦ [सं] ગાયનનાં ઠોકનું માપ (૨) મજા; રંગ, રસ (૩) લાગ, યોગ્ય સમય (૪)તાડ(૫) [સર૦ म] કાસીજોડ (૬) યુક્તિ, ખેલ, પ્રપંચ [-આપવો=સંગીતમા યોગ્ય માપે ઠોક આપવો -આવવો = મઝા પડવી (૨) લાગ આવવો -કરવો=તમાશો કરવો(૨)ગમ્મતની યોજના કરવી -દેવો =તાલ આપવો -જોવો= તમાશો જોવો -પડવો=મઝા પડવી. -બેસવો=લાગ ફાવવો, મેળ આવવો -મચાવવો=તાલ કરવો. -મેળવવો = સંગીતમા તાલનો ભંગ ન થવા દેવો]૦ઘટના સ્ત્રી૦ તાલનીઘટના ૦પ્રદાન ન૦ તાલ આપવો તે ૦બદ્ધ, ૦બંધ વિ૦ (૨) અ૦ પદ્ધતિસર (૨) સંગીતમા તાલ પ્રમાણે ૦મેળ પું૦ તાલનુ મળવું તે ૦વાદન ન૦ વાદ્ય પર તાલ વગાડવો તે. ૦સંચો પું૦ યુક્તિપ્રયુક્તિ
તાલ સ્ત્રી૦ [સર૦ म टाल] માથાની ટાલ. [-પડવી=માથાના ઉપલા ભાગના વાળ ખરી જઈ ખાલી જગા થવી (૨) ખૂબ દુઃખ સંકટ વેઠયા હોવા] ૦કી સ્ત્રી૦ તાળવું; તાલકું (૨) છોકરાની એક જાતની ટોપી. ૦કું ન૦ માથાનો વચલો અને સૌથી ઉપરનો ભાગ; ટાલકુ
તાલમેલ સ્ત્રી૦ [તાલ+મેળ, સર૦ म. ताळमेळ, हिं] ટાપટીપ; અચ્છી તરેહથી કરેલી ગોઠવણ (૨) ઉપર ઉપરનો ભપકો-સફાઈ -લિયું વિ૦ તાલમેલવાળુ
તાલવ્ય વિ૦ [स.] જુઓ તાલુસ્થાની
તાલાવેલી સ્ત્રી૦ [दे. तल्लोविल्लि, સર૦ हिं तल(-ला)वेली] આતુરતા,ચટપટી, ધાલાવેલી [-થવી, -લાગવી]
તાલિબ વિ૦ [अ] ઇચ્છનારો, ઇચ્છા રાખનાર
તાલીમ સ્ત્રી૦ [अ] કેળવણી; શિક્ષણ (૨) અંગકસરતનુ શિક્ષણ(૩)શિસ્ત [-આપવી, -લેવી, -મળવી,-પામવું] ૦ખાનું ન૦ તાલીમ આપવાનુ સ્થાન ૦બદ્ધ વિ૦ તાલીમથી વ્યવસ્થિત થયેલુ ૦બદ્ધતા સ્ત્રી૦ ૦બાજ વિ૦ કસરત જાણનારો, કસરતી (૨) ધૂર્ત, ખેલાડી ૦બાજી સ્ત્રી૦ ઠગબાજી, ધૂર્તતા
તાલીશ(-સ)પત્ર ન૦ [सं] એક વનસ્પતિ
તાલુ સ્ત્રી. ન૦[स.] તાળવું ૦પાક પું૦ તાળવાનો કોઈ ભાગ પાકવો તે ૦મૂલ(-ળ) ન૦ તાળવાના મૂળનો ભાગ.૦સ્થાન ન૦ તાળવાનો પ્રદેશ ૦સ્થાની વિ૦ તાલુસ્થાનમાથી ઉચ્ચારાતુ, તાલવ્ય
તાલુક પું૦ [अ तअ़ल्लुक़] સંબંધ, લાગતુ-વળગતુ (૨) માલમિલકત, ગરાસ (૩) તાલુકો. ૦દાર પું૦ નાના ગરાસનો ધણી(૨)તાલુકાનો -ગામનો વહીવટ કરનાર સરકારી અમલદાર ૦દારી વિ૦ તાલુકદારને લગતુ (૨) સ્ત્રી૦ તાલુકદારનુ કામ કે પદ -કો પું૦ જિલ્લાનો નાનો ભાગ, પરગણું
તાલુ ન૦ [अ. तला=સોનુ] કાપડામા મુકાતો [એક કસબી કકડો
તાલે ન૦ [अ. तालिअ़] નસીબ; પ્રારબ્ધ ૦વર, ૦વંત, ૦વાન વિ૦ નસીબદાર, ભાગ્યશાળી (૨) પૈસાદાર, તવંગર [કાગળ
તાવ પું૦ [જુઓ તા] (આખા ધામાથી)એક
તાવ પું૦ [सं ताप, प्रा.] જ્વર; શરીરની ગરમી

વધવાનો એક રોગ [-આવવો=તાવથી શરીર તપવું -ઊતરવો=તાવની ગરમી ઓછી થવી,તાવ જવો -ચઢવો=તાવથી શરીરની ગરમી વધવી -જવો=તાવ મટવો, તાવ ઊતરવો (મૂછ પર) તાવ દેવો=[સર૦ हिं ताव=અભિમાન, म तावदेणें]રોફ કે ગર્વમા મૂછ પર હાથ ફેરવવો]

તાવડી સ્ત્રી૦ [તાવવું ઉપરથી] પેણી, કઢાઈ -ડો પું૦ ખૂબ મોટી પેણી, કઢાયુ

તાવણ(-ણી) સ્ત્રી૦ [તાવવું] તાવવાની-કકડાવીને શુદ્ધ કરવાની ક્રિયા (૨) [લા] કસોટી [રોગ

તાવતરિયો પું૦ [તાવ+તરિયો] તાવ વગેરે

તાવદાન ન૦ [फा. तावदान] બારીનો કાચ(૨) [તાવ+દાન] કાગળો રાખવાની ખાનાવાળી પેટી (૩) ખુરસીઘાટની પાલખી

તાવરખું વિ૦ [તાવ+રખુ=રાખનારુ ?] તામસી, આકળા સ્વભાવનુ

તાવરસું ન૦ નવી ખેડાયેલી જમીનનુ પ્રથમ વર્ષ(૨)વિ૦ પ્રથમ ખેડનું (ખેતર)

તાવેલુ વિ૦ તાવવાળુ (માણસ)

તાવલી સ્ત્રી૦ થોડો ધીમો તાવ, ઝીકડી

તાવવું સ૦ ક્રિ૦ [सं तापू, प्रा ताव] શુદ્ધ કરવા માટે ખૂબ તપાવવુ (૨) ઓગાળવુ (૩) [લા] કસવું [શુદ્ધ (૨) કલદાર (નાણું)

તાવિત વિ૦ [सं. तापित, प्रा ताविय] તાવેલુ,

તાવી સ્ત્રી૦ [જુઓ તવી, प्रा ताविआ] નાનો તવો, લોઢી [માદળિયુ

તાવીજ ન૦ [अ] મતરજતરનો દોરો અથવા

તાવેથો પું૦ જુઓ તવેથો

તાસ સ્ત્રી૦[अ]તાસક, તાટ (૨) પું૦ (ઘડિયાળ) ઝાલર (૩) કલાક (સર૦ म.) (૪) જુઓ તાસનો (૫) ઓપ, ઓપવાળો કસબ (૬) સ્વાદ, મજા, રંગ (૭) [सं तक्षू] તાછ (૮) સ૦ (૫) તેનુ [સર૦ हिं ताश]

તાસક સ્ત્રી૦ [फा] ધાતુના પતરાની છાછરી થાળી. ૦ડી,-કી સ્ત્રી૦ નાની તાસક, તબકડી

તાસતો પું૦[જુઓ 'તાસ'=કસબ] એક જાતનુ રેશમી કાપડ

તાસતોપીજન ન૦ છોકરાની એક રમત

તાસવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ તાછવું

તાસીર સ્ત્રી૦ [अ] લક્ષણ, ગુણ, છાપ, અસર (૨) રૂપ, ઘાટ -રો પું૦ તાલ; ઘાટ, મજા

તાસુબી સ્ત્રી૦ [अ तअस्सुब] ધર્માન્ધતા

તાસું ન૦ [अ तास] એક જાતનુ નગારું

તાળ પું૦, સ્ત્રી૦ [જુઓ તાલ] ઝાઝ, મજીરા

તાળવું ન૦ [सं. तालु] મોની બખોલનો ઉપલો ઘુમટ જેવો ભાગ (૨) માથાનુ તાલકુ

તાળાકૂંચી સ્ત્રી૦ તાળુ અને કૂંચી (૨) છોકરાની એક રમત.[-કરવી,તાળાકૂચીમાં મૂકવું, રાખવું=બરાબર બધ કરવું, પાકા કબજામા રાખવુ]

તાળાખોલામણી સ્ત્રી૦[તાળુ+ખોલવુ] કરજે રૂપિયા આપવા પેટીનુ તાળુ ખોલવાને નામે લેવાતો રુશવત લાગો

તાળિયું વિ૦['તાળી' ઉપરથી] તાળી પાડી વેગળુ રહે એવુ (સગું, મિત્ર કે સાથી માટે)

તાળી સ્ત્રી૦ [स ताल] બે હાથ અફાળી કરાતો અવાજ યા સંગીતનો અપાતો તાલ [-આપવી =સંમતિ કે હર્ષ દર્શાવવા સામાની હથેલીમા પોતાની હથેલી ઠોકવી (૨) કોલ આપવો (૩) સંગીતનો તાલ આપવો. -ઝીલવી=સંગીતમા તાલ જાળવવા તાળીનો અવાજ આપવો -પડવી=તાળીનો અવાજ થવો (અભિનંદન કે હર્ષ દર્શાવવા)(૨)ફજેતી થવી -લાગવી= એકતાન થવુ, તાલ મળવો -લેવી=સામાની મશ્કરી કરવી (સોબતીના હાથ વડે પોતાના હાથમા તાળી વગડાવીને)]

તાળું ન૦ [स तालक] બારણા, પેટી વગેરે બધ કરવા માટે વપરાતી કળવાળી એક બનાવટ [-ઠોકવું, દેવું, મારવું, લગાવવું, વાસવું, વાસવું=તાળા વડે બધ કરવુ -દેવાવું= તાળુ મરાવુ, બધ થવુ (૨) નસતાન જવુ (૩) અવદશા થવી ('નસીબમા')]

તાળેબદ(-ધ) પું૦ [તાળો+બધ, સર૦ म] ખાના પાડી કરેલી હિસાબની રજૂઆત

તાળો પું૦ [म ताळा (सं. ताल)] મળતુ-બધબેસતુ હોવાપણુ (૨) હિસાબ ખરો છે કે

ખોટો તેની તપાસ [-મળવો, બેસવો = હિસાબ ખરો જણાવો]

તાળોટા પુંબ૦વ૦['તાળી' ઉપરથી] વાહવાહની તાળીઓ (૨) તાબોટા [-પાડવા]

તાંડવ, ૦નૃત્ય ન૦ [સ] શિવનું નૃત્ય

તાંત (૦) સ્રી૦ [સ તતુ, સર૦ હિં.] ચીકણા પદાર્થનો તતુ; ચીકણો તાર (૨) આતરડાની બનાવેલી દોરી (૩) એક જાતનો જડાવ દાગીનો [-જેવું = ખૂબ ચીકણુ, તણાતા લાબું થાય પણ તૂટે નહીં તેવું. -તૂટવી = આશાનો કે સંપનો તતુ તૂટવો]

તાંતણો (૦) પું૦ [જુઓ તતુ] તાર, દોરો [તાંતણે જીવ ટંગાવો = મરણની છેલ્લી ઘડીએ હોવું (૨) જીવ ઊંચો રહેવો, ઘણું જ આતુર રહેવું]

તાંતરડી (૦) સ્રી૦ [જુઓ તાત] દોરડી જેવુ-સુકલકડી અને બેડોળ શરીર

તાંતરવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ તતરવુ] વશ કરવુ (૨) ['તંતુ' ઉપરથી] તતુ વડે જાળુ કરવુ

તાંતો (૦) પુ૦ [સ તંતુ, હિં. તાતા] તાતણો, તાર (૨) પક્તિ, હાર (૩) બેસેરી વણેલી દોરીને ઉકેલી તેમા ત્રીજી સેર મેળવવી તે

તાંત્રિક વિ૦ [સ.] તત્રશાસ્ત્રને લગતુ (૨) પુ૦ મંત્રતંત્રાદિ જાણનારો (૩) તત્રશાસ્ત્રને માનનારો

તાંદળજો (૦) પું૦ [પ્રા. તંદુલેજ્જય, સર૦ મ તાદુળજા] એક જાતની વનસ્પતિ - ભાજી

તાંદળા (૦) પુ૦ બ૦ વ૦ [જુઓ તાદુલ] કાગ, બાવટો, કોદરા વગેરેમાથી છડીને કાઢેલા દાણા (૨) ભરડેલા મરી

તાંદળિયો (૦) પું૦ જુઓ તાદળજો [તાદળા

તાંદુલ પુ૦બ૦વ૦ [સ તડુલ] તંદુલ; ચોખા (૨)

તાંબઠ ન૦ ['તાબુ' ઉપરથી] તરભાણુ

તાંબડ(-ડું) (૦) વિ૦ ['તાબુ' ઉપરથી, સર૦ મ તાવડા] તાબાના રગનુ, સહેજ રાતુ

તાંબડી (૦) સ્રી૦ ['તાબુ' ઉપરથી] નાનો તાબડો, તામડી, વટલોઈ -ડો પુ૦ તામડો; પાણી ભરવાનું મોટું વાસણ

તાંબુ (૦) ન૦ [સં તામ્ર, પ્રા. તંવ] આછા રાતા રંગની એક ધાતુ. [-ખાવું = તાંબાની ભસ્મ ખાવી, તે ખાઈને શક્તિ મેળવેલી હોવી]

-**બાકૂંડી** સ્રી૦ નાહવાનુ પાણી લેવા વપરાતું તાબાપીતળનુ પહોળા મોનું એક વાસણ -**બાનાણું** ન૦ તાબાનો સિક્કો -**બામહોર** સ્રી૦ તાબાની સીલ. -**બારાય** સ્રી૦ રેણવા માટે તાંબાની રજની મેળવણી. -**બાસાળ** સ્રી૦ ડાગરની એક જાત. -**બિયો** પું૦ તાબાનો લોટો, વાડકો કે સિક્કો

તાંબૂલ ન૦ [સં.] નાગરવેલનુ પાન (૨) પાનબીડું -**લી** સ્રી૦ નાગરવેલ [જાતનુ ઝીણું રેશમ

તાંસળિયું (૦) ન૦ [અ. તાસ ઉપરથી ?] એક

તાંસળી (૦) સ્રી૦ [फा. तश्त ? સર૦ હિં तसला, म. तरसाळें, तसराळें] નાનુ તાસળું. -**ળું**, **તાંસિયું** ન૦, **તાંસિયો** (૦) પું૦ કાસાનો પહોળો મોટો વાડકો

તાંહાં (૦) અ૦ + (પ.) ત્યા

તિકડમ ન૦ [म तिकडं પરથી] (જેલમા) ચોરી; નિયમ ઇ૦ માથી છટકવાની યુક્તિ કે ચાલાકી

તિક્કડ પુ૦ [જુઓ ટિક્કડ] જાડો રોટલો

તિક્કો પુ૦ ગજીફાનો તરિયો — તેનુ ત્રણનુ પાનુ

તિક્ત વિ૦ [સ] તીખું (૨) કડવું (૩) ન૦ મરી

તિખારો પું૦ [તીખુ ઉપરથી ?] તણખો

તિગ્માંશુ પુ૦ [સં] (સ) સૂર્ય

તિજોરર પું૦ [इं. ट्रेझरर કે 'તિજોરી' ઉપરથી] કોષાધ્યક્ષ, ખજાનચી

તિજોરી સ્રી૦ [इ ट्रेझरी: સર૦ म] નાણાં, કીમતી માલમતા ઇ૦ રાખવાની લોખડની મજબૂત પેટી. ૦**કારકુન** પુ૦ સરકારી તિજોરીનો કારકુન - [છોકરવાદ, નાદાન

તિતાલી(-લિયુ) વિ૦ [त्रि + ताल] ઉછાછળુ,

તિતિક્ષા સ્રી૦ [સ] સુખદુખ આદિ દ્વદોનુ ધીરજથી સહન, સહનશીલતા -**ક્ષુ** વિ૦ તિતિક્ષાવાળુ

તિત્તિર ન૦ [સં] તેતર પક્ષી

તિથિ સ્રી૦ [સ.] હિંદુ મહિનાનો દિવસ, મિતિ (૨) સવત્સરીનો દિવસ [-સાચવવી = (શ્રાદ્ધાદિની) ઊજવણીને દિવસે યોગ્ય ઊજવણી કરવી] ૦**ક્ષય** પુ૦ તિથિનો ક્ષય - ગણતરીમા ન આવવુ તે (બે સૂર્યોદયમા ત્રણ તિથિઓ આવે ત્યારે જે તિથિ સૂર્યના ઉદય-

કાળમાં ન આવે તેનો ક્ષય ગણાય છે.) ૦પત્ર ન૦ જેમાં તિથિઓની વિગત લખેલી હોય એવો કાગળ કે ચોપડી, પંચાગ ૦પર્વ ન૦ કોઈ ખાસ તિથિ કે પર્વનો દિવસ ૦વૃદ્ધિ સ્ત્રી૦ તિથિનો વધારો (જે તિથિમા બે સૂર્યોદય આવે તે તિથિ બે વાર ગણાય છે)

તિબ્બતી વિ૦ [हि] તિબ્બત-ટિબેટ દેશનુ

તિબેટ પું૦ (સં.) ટિબેટ, હિમાલયની ઉત્તરનો એક દેશ

તિમંગળ, તિમિંગલ(-ળ) [स] પું૦ મગરમચ્છ

તિમિર વિ૦ [स] અધારુ (૨) ન૦ અધકાર

તિરકસ(-સિયું) વિ૦ [સર૦ हिं, म, स. तिर्यक्, प्रा. तिरिक्ख ?] ત્રાસુ, તીરછુ (૨) ન૦ ભીતમા આડી-વાકી ઈટો મૂકીને બનાવેલુ નાનુ જાળિયુ

તિરસ્કરણીય વિ૦ [स] તિરસ્કારને પાત્ર

તિરસ્કરિણી સ્ત્રી૦ [स] પડદો; ચક, કનાત

તિરસ્કાર પુ૦ [स] તુચ્છકાર, અનાદર, ધિક્કાર. ૦પૂર્વક અ૦ તિરસ્કારથી ૦વાચક વિ૦ તિરસ્કાર દર્શાવનારું. ૦વું સ૦ ક્રિ૦ તિરસ્કાર કરવો [અનાદર

તિરસ્ક્રિયા સ્ત્રી૦ [स] તિરસ્કારવુ તે, તિરસ્કાર,

તિરસ્કૃત વિ૦ [सं] તરછોડી કાઢેલુ

તિરોધાન પુ૦ [स.] અદૃશ્ય થવુ તે (૨) આચ્છાદન

તિરોભાવ પુ૦ [स] અદૃશ્યતા [ઢંકાયેલું

તિરોભૂત, તિરોહિત વિ૦ [स] અદૃશ્ય (૨)

તિર્યક વિ૦ (૨) અ૦ [स] વાકુ, ત્રાસુ. -યોનિ સ્ત્રી૦ [+योनि] પશુ, પક્ષી વગેરે જીવો -રેખા સ્ત્રી૦ [+रेखा] આડી લીટી, 'ટ્રાન્સવર્સ લ' (ગ)

તિર્યક(-ચ) ન૦ [स] મનુષ્યથી હલકી જાતનાં પ્રાણી

તિલ પું૦ [स] જુઓ તલ ૦પર્ણ ન૦ 'ટર્પેન્ટાઇન', એક તેલ. ૦પૂર, ૦પ્રાય, ૦માત્ર વિ૦ જુઓ તલપૂર, તલમાત્ર

તિલક ન૦ [स] ટીલુ ૦પંચાંગ ન૦ તિલક મહારાજે શરૂ કરેલુ પંચાગ. ૦કામોદ પુ૦ એક રાગ -કા સ્ત્રી૦ એક છદ-વૃત્ત -કાલક પુ૦ શરીર પર થતો તલ. -કિયું ન૦ તિલક -ટીલ કરવાનુ બીબુ

તિલવાડો પું૦ [સર૦ म तिलवाडा] એક તાલ (સગીત) [અચઆની વાત

તિલસ્માત પું૦ [अ. तिलिस्मात] ચમત્કાર,

તિલંગ પુ૦ એક રાગ

તિલાટ વિ૦ [स तिलकपरथी, સર૦ तिल्कायत] ગાદીનુ વારસ

તિલાણો પું૦ [રવ૦ ? સર૦ हिं तिल्लाना, म तिल्लाणा] જેમા ત, લ, ન, મ, દ, ર એવા કોમળ અને રણકો કરતા અક્ષર કે કોમળ સ્વરો વારે વારે આવ્યા કરે તેવુ ગાયન

તિલાંજલિ સ્ત્રી૦ [स] જુઓ તિલોદક (૨) રુખસદ

તિલોત્તમા સ્ત્રી૦ [स] (સ) એક અપ્સરા

તિલોદક ન૦ [स.] મૂએલાંને અર્પાતા તલ અને પાણી [પુ૦ કલિયુગ

તિષ્ય ન૦ [सं.] આઠમુ-પુષ્ય નક્ષત્ર ૦યુગ

તિસમારખાં વિ૦ [સર૦ म तिस्मारखां, तीसमारका. તીસ (ત્રીસ) + માર્વુ + ખા] ગરમ મિજાજનુ (૨) બડાઈખોર (૩) પુ૦ મોટાં પરાક્રમોની બડાશો મારનાર આદમી

તિસ્રજાતિ સ્ત્રી૦ [स] ત્રણ કે તૃતીયાંશ માત્રાના ખડવાળા તાલની જાતિ

તિહારી સ્ત્રી૦ એક જાતનુ પક્ષી

તિહાં અ૦ (પ) જુઓ ત્યા, ત્યહા [શાક

તિંડુડો પુ૦ (સુ) આખા ચણાનુ પાણીવાળુ

તીકમ પું૦ જમીન ખોદવાનુ એક ઓજાર (૨) (સ.) જુઓ ત્રિકમ

તીક્ષ્ણ વિ૦ [स] બારીક ધારવાળુ (૨) આકરુ, તીખું (ભાષણ) (૩) ચકોર, ચપળ, કુશાગ્ર બુદ્ધિનુ ૦તા સ્ત્રી૦

તીખું વિ૦ [प्रा. तिक्ख (स तीक्ष्ण)] ધમધમાટ; જીભ ચચરે એવું (૨) પાણીવાળુ, તેજ, જલદ (૩) ઉગ્ર, ગરમ મિજાજનુ (૪) ન૦ ખરું લોઢુ; પોલાદ [-આગ = આગ જેવુ - ખૂબ તીખુ (૨) ખૂબ ઉગ્ર. -મરિયું, મરી = મરીના જેવુ તીખુ - ગરમ મિજાજનુ] -ખટ વિ૦ તીખા સ્વાદનુ (૨) ન૦ તીખાશ આવે એવો મશાલો -ખાટ પું૦ તીખો સ્વાદ (૨) [લા] સ્વભાવની ઉગ્રતા -ખાશ સ્ત્રી૦ તીખાપણુ -ખાં ન૦ બ૦ વ૦ મરચા (૨)

મરી -ખી સ્ત્રી૦ (કા) ઘોડીની એક જાત
૦તમ(૦તમું) વિ૦ ખૂબ તીખુ [-જુ
તીજ સ્ત્રી૦,-જુ વિ૦ [પ્રા तीअ] જુઓ ત્રીજ.
તીટ ન૦ [સર૦ म.] મેશ, કાજળ
તીડ ન૦ [दे तिड्ड] એક જાતનો પાંખાળો જીવ [-પડવાં=તીડનુ ટોળુ ચડી આવવું, એક-ઝપાટે હલ્લો થવો.]
તીણુ વિ૦ [સં तीक्ष्ण, प्रा. तिण्ह] ઝીણી ધારવાળુ (૨) ઝીણી અણીવાળુ (૩) સૂક્ષ્મ પણ તીવ્ર (સૂર) [(તડકા માટે)
તીત વિ૦ [સ तिक्त, प्रा तित्त?] આકરુ; સખત
તીતર પુ૦ [સર૦ हि] જુઓ તિત્તિર, તેતર
તીતી સ્ત્રી૦[રવ૦] ચકલી,પંખી(બાળભાષામા) ૦ઘોડો પુ૦ એક જાતનું પાંખાળુ જીવડું. [તીતીઘોડા જેવું=ખાલી ધાંધળ કરનારુ (૨) અસ્થિર મનનુ, ચંચળ]
તીનપાંચ સ્ત્રી૦[સર૦ हिं]ટડપડ,શેખી,મિજાજ
તીર ન૦ [સં]કાંઠો, કિનારો(૨)[સં,फा]બાણ (૩) [फा] પારસી ચોથો મહિનો (૪) [ला] (છાપરાનો) ઊભો ટેકો ૦કશ પુ૦ બાણનો ભાથો. ૦ગર [फा] બાણ બનાવનારો
તીરછું વિ૦ [स तिरश्चीन,प्रा. तिरिच्छ]વાકું, આડુ; કતરાતુ
તીરથ ન૦,૦વાસી વિ૦ જુઓ તીર્થ, ૦વાસી
તીરવા અ૦ [તીર+વા] બાણ જાય એટલે અંતરે (૨)બાણ જેટલુ લાંબું કે ઊંચું. -વો પુ૦ તીર જઈ શકે તેટલુ અતર
તીરદાજ વિ૦ [फा] તીર મારવામા કુશળ, નિશાનબાજ. -જી સ્ત્રી૦ તીરંદાજપણુ
તીરબાજ વિ૦ [તીર+फा बाज]તીર મારવામા કુશળ -જી સ્ત્રી૦ તીર મારવાની વિદ્યા (૨) અપરાધીને થોડો જમીનમા દાટીને તીરથી મારવાની એક ક્રૂર શિક્ષા [પશુ
તીરી સ્ત્રી૦[स त्रि પરથી]ત્રણની સંજ્ઞાનું ગંજીફાનુ
તીર્થ ન૦ [સં] ઘાટ, પાર ઊતરવાનો માર્ગ (૨) કોઈ પવિત્ર કે જાત્રાની જગા.[-કરવું=જાત્રાએ જવું તીર્થે મૂંડાવું=જ્યા ઘટિત હોય ત્યા તે કાર્ય કરવું(૨)બીજે નહીં પણ અમુક ઠેકાણે પરવશતા કે લાચારીથી કરવું પડવું.] ૦ગામી વિ૦ તીર્થયાત્રી. ૦યાત્રા સ્ત્રી૦ તીર્થોની યાત્રા ૦રાજ પુ૦ (સ) તીર્થોમા શ્રેષ્ઠ-પ્રયાગ. ૦(૦સ્વ)રૂપ વિ૦ (૨) પુ૦ પૂજ્ય; પવિત્ર (વડીલોને માટે પત્રમા વપરાતો માનસૂચક શબ્દ). ૦વાસી વિ૦ તીર્થસ્થાનમાં રહેનાર. ૦સેવી વિ૦ તીર્થોની યાત્રા કરનારું ૦સ્થાન ન૦ તીર્થ કરવા જેવી-પવિત્ર જગા, યાત્રાનુ ધામ -ર્થંકર પું૦ [સ.] જૈનધર્મનો પ્રવર્તક (તે ૨૪ છે) -ર્થાટન ન૦[+सं अटन]તીર્થયાત્રા -ર્થિક પું૦ [સં] તીર્થયાત્રી (૨) સપ્રદાયનો પ્રવર્તક, તીર્થંકર -ર્થોદક ન૦ [+स उदक] તીર્થસ્થાનનુ-પવિત્ર નદી કે ધામનું જળ
તીવ્ર વિ૦ [સ] તીક્ષ્ણ (૨) આકરું, સખત. ૦તા સ્ત્રી૦ -વ્રા સ્ત્રી૦ દીપ્તા શ્રુતિનો એક અવાતર ભેદ (સંગીત)
તીસ વિ૦ [स त्रिंशत्, प्रा. तीस] ત્રીસ, ૩૦. -સા પુ૦બ૦વ૦ ૩૦×૧થી ૧૦નો ઘડિયો
તુ અ૦[સ] કિંતુ,પરંતુ [(૩) વંશ, કુળ
તુક(-ખ)મ ન૦ [फा तुख्म] બીજ (૨) વીર્ય
તુકમરિયાં ન૦બ૦ વ૦ [तुख्म (फा.) + रैहान (अ)] તકમરિયા; એક ઔષધિ
તુક્કલ સ્ત્રી૦ [સર૦ म , हिं] ટુક્કલ, મોટી પતગ (૨) પું૦ પતગ ચડાવીને પછી જે કાગળનુ ફાનસ ચડાવે છે તે (અમદાવાદ)
તુક્કો પું૦[સર૦हिं.,म तुक्का, फा तुका?] નાની વાત, ટુચકો (૨) મનનો તરંગ (૩) બૂઠું તીર, માથે ધજોરુ ઘાલેલુ તીર [-ઊઠવો= મનમા ઓચિંતો કોઈ ખ્યાલ આવવો. -કે ચડવો, લગાવવો=કોઈ વાત કે ખ્યાલ યા યુક્તિ વહેતી મૂકવી, 'વાગ્યું તો તીર નહિ તો તુક્કો'-એ ભાવથી કોઈ વાત કે કામ કરવુ]
તુખમ ન૦ જુઓ તુકમ
તુચ્છ વિ૦ [સ] તુચ્છકારને પાત્ર (૨) નજીવું, માલ વગરનુ (૩) અતિ અલ્પ ૦કાર, ૦કારો પું૦ [+स कार] અનાદર; તિરસ્કાર. ૦કારવું સ૦ક્રિ૦ [તુચ્છકાર ઉપરથી] તુચ્છકાર કરવો [(૫) તને
તુજ સ૦ [સર૦ म] (૫.) તારું ૦ને સ૦

તુણા(-ના)ઈ સ્ત્રી૦ તૂણવુ તે કે તેનુ મહેનતાણુ
તુણા(-ના)વવું સ૦ ક્રિ૦, **તુણા(-ના)વું** અ૦ક્રિ૦ 'તૂણ(-ન)વું'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ
તુણિ(-નિ)યાટ(-ર) પુ૦ જુઓ તુનિયાટ
તુતંગ ન૦ [જુઓ તૂત] બનાવટી વાત, તરકટ
તુનતુની સ્ત્રી૦ એક પક્ષી (૨) [રવ૦] એક વાદ્ય
તુનાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ તુણાઈ
તુનારો પુ૦ ['તૂનવુ' ઉપરથી] તૂણવાનુ કામ કરનારો, તુનિયાટ ['તુણાવવુ મા
તુનાવવું સ૦ ક્રિ૦, **તુનાવું** અ૦ ક્રિ૦ જુઓ
તુનિયાટ (-ર) પુ૦ ['તૂનવુ' ઉપરથી] તુનારો (૨) પરચૂરણ વેપાર કરનારો આદમી (૩) [લા] તુચ્છ માણસ
તુન્ના સ્ત્રી૦ [इं 'टुन्नी'] એક જાતની માછલી
તુફંગ સ્ત્રી૦ [फा] બંદૂક
તુફૈલ (કે) સ્ત્રી૦ [अ] વસીલો, આશારો
તુમાખી વિ૦ મિજાજી (૨) સ્ત્રી૦ તુમાખીપણું. ૦પણું ન૦ [સુરવાળ
તુમાન સ્ત્રી૦ [फा तुबान] ચોરણો, મોટી ઢીલી
તુમાર પુ૦ [अ तूमार] બે પક્ષ વચ્ચેનો લાંબો પત્રવ્યવહાર [-ચાલવો, ચલાવવો=કશાને અંગે પત્રવ્યવહાર લબાવો કે લબાવ્યા કરવો **તુમારે ચઢવું**=પત્રવ્યવહારના કાગળિયા થયા કરવા, પરતુ નિર્ણય ન આવવો]-રી વિ૦ તુમારને લગતુ
તુમુલ વિ૦ [स] ઘોંઘાટ અને ધમાચકડીવાળું (૨) દારુણ (યુદ્ધ) (૩) ન૦ ઘોંઘાટ, ધાંધલ
તુરક પુ૦[फा तुर्क, સર૦ प्रा तुक्क] એ નામની જાતનો માણસ, તુર્કસ્તાનનો રહેવાસી
તુર(-ર)ંગ પું૦ [स] ઘોડો
તુર(-ર)ંત અ૦ [જુઓ તુરત] તરત
તુરતોતુરત અ૦ તરતોતરત, તરત જ
તુરબત સ્ત્રી૦ [अ.] ઘોર, કબર
તુરંગ [पो.] ૦ખાનું ન૦ કેદખાનુ; જેલ (૨) જુઓ 'તુરંગ' પુ૦ મા
તુરંગ પુ૦[स] ઘોડો(૨)[લા.] વિચાર. ૦ખાનું ન૦ ઘોડાનો તબેલો ૦મ પુ૦ ઘોડો
તુરંત અ૦ [प्रा तुर (स त्वर्)नु व० कृ०] તરત
તુરાઈ સ્ત્રી૦ [स तूर्य] ફૂકીને વગાડવાનુ એક વાદ્ય; શરણાઈ (૨) [જુઓ તૂરી] સાળવીનુ એક ઓજાર
તુરાની વિ૦ [फा] તુરાન દેશનુ કે તેને લગતુ
તુરિ(-રી) સ્ત્રી૦ [સં.] તૂરી, સાળવીનો કાઠલો કે કૂચડો (૨) પુ૦ [સર૦ हिं. तुरा, -री, स तुरग, प्रा. तुरय ?] ઘોડો
તુરીય વિ૦ [स] ચોથુ (૨) ન૦ ચોથો ભાગ (૩) જુઓ તુર્યાવસ્થા ૦પદ ન૦તુર્યાવસ્થાનુ પદ. -યાતીત વિ૦ ચોથી અવસ્થાને પસાર કરી ગયેલુ (૨) પુ૦ બ્રહ્મ -યાવસ્થા સ્ત્રી૦ જુઓ તુર્યાવસ્થા
તુર્ક પુ૦ [फा] જુઓ તુરક ૦સ્તાન પુ૦,ન૦ તુર્ક લોકોનો દેશ -ર્કી વિ૦ તુર્કનુ,-ને લગતુ (૨) ન૦ તુર્કસ્તાન (૩) સ્ત્રી૦ તુર્કી ભાષા -ર્કી ચાલ [સર૦ म] ઘોડાની એક ચાલ
તુર્ય વિ૦[स] જુઓ તુરીય -ર્યા, -ર્યાવસ્થા સ્ત્રી૦[+अवस्था] ચોથી અવસ્થા(જાગ્રત,સ્વપ્ન, સુષુપ્તિ અને તુર્યા) જેમા સમસ્ત ભેદજ્ઞાનનો નાશ, થઈ આત્મા બ્રહ્મ બની જાય છે (વેદાંત)
તુલના સ્ત્રી૦ [सं] સરખામણી. ૦ત્મક વિ૦ [+आत्मक] 'કમ્પેરેટિવ'. ૦વાચક વિ૦ તુલના બતાવનારું. -વું સ૦ ક્રિ૦ + તોલવુ
તુલ(-ળ)સી સ્ત્રી૦ [स] એક વનસ્પતિ (૨) તુળશી ૦ક્યારો પુ૦ તુલસીનો ક્યારો ૦પત્ર ન૦ તુલસીનુ પાંદડું (૨) સભામા બે પક્ષના મત સરખા થતા મડાગાંઠ ઊભી થાય, ત્યારે પ્રમુખ જે મત આપી શકે છે તે મત; 'કાસ્ટિંગ વોટ'. ૦પાટિયાં ન૦ બ૦ વ૦ જુઓ તુળશીપાટિયા. ૦વિવાહ પુ૦ તુલસીને વિષ્ણુ સાથે પરણવાની ક્રિયા (કારતક સુદ ૧૧)
તુલા સ્ત્રી૦ [સં.] ત્રાજવુ; કાંટો (૨) સાતમી રાશિ (૩) [લા]તુલના, સમાનતા (૪) જુઓ તુલાદાન [-કરાવવી=તુલાદાન માટે પોતાની ભારોભાર કોઈ કીમતી ચીજ જોખાવવી]૦દાન ન૦ પોતાની ભારોભાર વસ્તુનુ દાન ૦સંપાત પુ૦ સૂર્યને તુલા રાશિમાં આવવાનો કાળ (ત્યારે દિવસરાત સરખાં થાય છે) -લિત વિ૦ તોળાયેલુ, બરોબરીનુ

તુલ્ય વિ૦[સ] સરખુ. ૦જાતિ વિ૦ મળતી-સરખી જાતિનુ
તુવ(-વે)ર સ્ત્રી૦ [સ] એક કઠોળ (૨) એનો છોડવો
તુશી સ્ત્રી૦ [સ૦ મ તુશી] સ્ત્રીઓનુ એક ઘરેણું? ૦(-સી)પાટિયાં ન૦બ૦વ૦ તુલસી-પાટિયા, સ્ત્રીઓની કોટનુ એક ઘરેણુ
તુષ પુ૦, ન૦ [સ] ડાંગર ચોખા ઉપરનું ફોતરું
તુષમાન વિ૦ તુષ્યમાન
તુષાર ન૦ [સ.] હિમ; બરફ (૨) ઓસ, ઝાકળ. ૦કાલ(-ળ) પુ૦ શિયાળો. ૦ગિરિ, ૦પર્વત પું૦ (સં) હિમાલય
તુષિત ન૦ [સં] (સં) એક સ્વર્ગ
તુષ્ટ વિ૦ [સ.] સતુષ્ટ; પ્રસન્ન થયેલુ. **-ષ્ટિ** સ્ત્રી૦ સતોષ; તૃપ્તિ, પ્રસન્નતા. **-ષ્ટિદાયક, -ષ્ટિપ્રદ** વિ૦ તુષ્ટિ આપનારું
તુષ્યમાન વિ૦[સં.]તુષમાન, સંતુષ્ટ, પ્રસન્ન થયેલું
તુહિન વિ૦ [સ] શીતળ (૨) ન૦ હિમ, બરફ (૩) ઝાકળ. **-નાચલ(-ળ)** પું૦ [+अचल] (સં.) હિમાલય [જુઓ 'તુલસી'મા
તુળસી, ૦ક્યારો, ૦પત્ર, ૦પાટિયાં, ૦વિવાહ
તું સ૦ [સ. त्वम्] (બીજો પુરુષ એ૦ વ૦) ૦કાર(-રો) પું૦ તુ કહીને બોલાવવુ તે, તુંકારો ૦કારવું સ૦ક્રિ૦ તુકારો કરવો, તુચ્છકારવુ ૦તાં ન૦બ૦વ૦ [સર૦ દે. तुमंतुम] તુ તુ-તુકારો કરવો તે
તુંગ વિ૦ [સ] ઊંચુ (૨) પુ૦ પર્વત (૩) ટોચ, શિખર. ૦ભદ્રા સ્ત્રી૦ (સં) એક નદી. **-ગા** પુ૦ એક છંદ. **-ગોત્તુંગ** વિ૦ [+उत्तुंग] ઉત્તરોત્તર ઊંચું
તુંગું વિ૦ [फा तुग] જાડું, ભરાઉ, સ્થૂલ (૨) ન૦ચવડા ઉપરનો હળનો જાડો ભાગ (૩) ફૂલેલું પેટ (૪)[લા.]રીસથી ચડેલુ મો.[**-ઊતરવું**=રીસ દૂર થવી; મો પરથી તેનો ભાવ હઠવો. **-ચડવું**=રીસથી મો ચડવું-મો પર રીસનો ભાવ આવવો. **-ભરવું**=બરોબર ખાવું.]
તુંડ-ડું, -દ, -દું વિ૦ [फा तुद] ચડાઉ, તુમાખી, ઉદ્ધત. ૦(-દ)મિજાજ પુ૦ ચડાઉ-ગરમ મિજાજ ૦(-દ)મિજાજી વિ૦ તુંડ મિજાજવાળું **-ડા(-દા)ઈ** સ્ત્રી૦ ઉદ્ધતાઈ, તુમાખી. **-ડા(-દા)ઈખોર** વિ૦ તુંડાઈની આદતવાળુ [-ડી પું૦ ગણપતિ
તુંડ ન૦ [સ] મુખ; મો (૨) ચાંચ (૩) સૂંઢ.
તુંતાં ન૦બ૦વ૦ જુઓ 'તુ'મા [જુઓ તુંડ
તુંદ ન૦ [સં] દુદ, ફૂલેલુ પેટ (૨) વિ૦ [फा.]
તુંદ [फा.], ૦મિજાજ, ૦મિજાજી, **-દાઈ, -દાઈખોર, -દું** જુઓ 'તુડ' વિ૦ માં
તુંબ [સ], ૦ડું ન૦ તુબડીનુ ફળ (૨) તેનુ બનાવેલુ પાણી ભરવાનું પાત્ર (૩) [લા] માથુ (તિરસ્કારમા). [**તુંબડાં ચલાવવાં, લડાવવાં**=સાચાજૂઠા કરી, બે પક્ષોને લડાવી મારવા]૦ડી વિ૦ તુબડા જેવું ગળુ ફુલાવી ગાનાર. ૦ડી સ્ત્રી૦ એક વેલો (૨) નાનુ તુબડુ. [**-ઝાલવી**=ભિક્ષુક થવુ. **-માં કાંકરા**=ન સમજાય તેવી ભાષા (૨)અર્થહીન બબડાટ **-રહી જવી**=ખૂબ બોલાને લીધે ડોક રહી જવી.] ૦ર એક જાતનુ તતુવાદ્ય
તુંબ(-બુ)રુ પું૦ [સ] (સ) એ નામનો એક ગધર્વ
તુંબિ(-બી) સ્ત્રી૦ [સં.] તુબડીનો વેલો (૨) વાદ્યનુ તુબડુ ૦પાત્ર ન૦ તુબડાનુ બનાવેલું પાણી ભરવાનુ પાત્ર ૦ફલ(-ળ) ન૦ તુબડુ. **-બું** ન૦ (તંબૂરાનુ) તૂબડુ (પ.)
તુંબુરુ પુ૦ [સ] (સ) જુઓ તુબરુ
તૂઈ સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं., म तुई] તોઈ, ફીત (૨) [?] એક જાતનુ પખી [કડી
તૂક સ્ત્રી૦ [સર૦ हि तुक, म., का] ટૂક, કવિતાની
તૂટ સ્ત્રી૦ [તૂટવુ પરથી] તૂટી જવું તે, ભંગાણ (૨) અણબનાવ, વિરોધ (૩) ખોટ, તંગી. [**-પડવી**] ૦ક વિ૦ છૂટુ પડી ગયેલુ (૨) ખંડિત, અપૂર્ણ (૩) અ૦ છૂટક, કકડે કકડે. ૦ફાટ સ્ત્રી૦ ફાટફૂટ, અણબનાવ (૨) ફાટ. ૦ફૂટ વિ૦ ભાગ્યુતૂટ્યુ
તૂટવું અ૦ક્રિ૦ [સં त्रुट्, प्रा. तुट्ट] ટુકડા થવા, ભાગવું (૨) [લા] ભાગલા પડવા, ભગ થવો (જેમ કે મૈત્રી, સગાઈ ઇ૦) (૩) દેવાળું કાઢવુ (૪)ભંગાણ પડવુ, નાસભાગ થવી [**-ની ઉપર તૂટી પડવું**=(કોઈ કામમા) જોરથી અને નિશ્ચયથી વળગવુ - ઝૂઝવુ]

તૂટીચાર વિ૦ નિર્બળ, અશક્ત (૨) પું૦ [તૂટવું+ચાર] પાસાની રમતમા એક દાવ (૩) [તૂટવુ+ચર્યા] અણબનાવ
તૂટ્યુંફૂટ્યું વિ૦ [તૂટવુ+ફૂટવું] તૂટેલુંફૂટેલુ, ભાગ્યુતૂટ્યુ; રેંજીપેંજી [થવું, તૂઠવું
તૂઠવું અ૦ ક્રિ૦ [સં. तुष्, પ્રા तुट्ठ] પ્રસન્ન
તૂણ ન૦ [સં.] તીર રાખવાનું ખોખુ, ભાથો
તૂણ(-ન)વું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. तुण्णण=તૂણવું -રફૂ કરવું તે] કપડામાં જ્યાંથી દોરા ઘસાઈ તણાઈ ગયા હોય ત્યા દોરા ભરી લેવા (૨) [સર૦ સ तुन्न्] રૂને પીંખી રેસા તાણી પૂણી બનાવવા માટે હાથથી પીંજવું
તૂણિયો પું૦ ['તૂણવું' ઉપરથી] તૂણવાનુ કામ કરનારો, તૂણિયાર
તૂણીર પું૦ [સં.] તૂણ; ભાથો
તૂત ન૦ બનાવટી વાત, જૂઠાણું; ગપ (૨) તરકટ, પ્રપચ, જાળ (૩) ચેષ્ટા, નખરા.[-ચલાવવું= બનાવટી વાત કે તરકટ ઊભું કરી ફેલાવવુ]
તૂતક સ્ત્રી, ન૦ વહાણના ઉપલા ભાગમા કરેલી સપાટી-અગાસી [આદમી
તૂતિયો પું૦['તૂત' ઉપરથી]કાવતરાખોર, તરકટી
તૂતી સ્ત્રી૦ [फा] પોપટ કે તેની માદા (૨) મેના (૩) જુઓ તતૂડી
તૂતૂ અ૦[રવ૦]કૂતરાને બોલાવવા માટે વપરાતો ઉદ્ગાર (૨) ન૦ કૂતરું (બાળભાષામાં)
તૂતેતૂત ન૦ તૂત પર તૂતની પરંપરા(૨)સાવ તૂત
તૂનવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ તૂણવું
તૂની સ્ત્રી૦ એક પખી
તૂપ ન૦ [સ., દે. तुप्प, મ.] ઘી [જુઓ
તૂમડી સ્ત્રી૦, -ડું ન૦ 'તુબ'મા 'તુબડી,-ડુ'
તૂર ન૦, સ્ત્રી૦ [સં. तूल] સીમળો, આકડો, ડોડી ઇ૦ના ડૂંડાનો બારીક રૂ જેવો પદાર્થ (૨) [સં.] સ્ત્રી૦ શરણાઈ, તુરાઈ (૩) ન૦ [સર૦ દે. तुर] એક વાદ્ય (ઢૂબળા લોકનુ)
તૂરા પું૦ બ૦વ૦ [અ. तुर्रह] તોરા, છોગા (૨) [સ तुवर] તુવેરના દાણા
તૂરાટ પું૦, -શ સ્ત્રી૦ તૂરાપણું
તૂરાવાળો પું૦ તૂરો ગાનારો, તોરાવાળો
તૂરિયું ન૦ [સર૦ હિં. तुरई] એક શાક-ફળ
તૂરી સ્ત્રી૦ [સં तूर्य, પ્રા. तुरिय, तूर] એક વાદ્ય; તુરાઈ (૨) [જુઓ તુરી, સર૦ મ. तूर] સાળવીનો કાઠલો કે કૂચડો (૩) બે છેડે અણી-વાળો ખીલો (૪) પુ૦ [જુઓ તુરી] ઘોડો
તૂરું વિ૦ [સં. तुवर] આબળાના જેવા સ્વાદનુ
તૂરો પું૦ જુઓ તોરો (૨) [સર૦ મ. तुरा] એક જાતનુ શૃંગારી ગાયન
તૂર્ય ન૦ [સં.] એક જાતનુ વાદ્ય
તૂલ ન૦ [સં.] કરસણ; મોલ (૨) રૂ
તૂલું(-ણું) વિ૦ નિષ્કપટી, ભોળુ
તૂવર સ્ત્રી૦ [સ तूवरी; પ્રા तूयरी] જુઓ તુવેર
તૂંબડી સ્ત્રી૦ જુઓ તુબડી -ડું ન૦ તુબડુ
તૃણ ન૦ [સ.] તરણુ, ઘાસ; ખડ ૦વત્ અ૦ તરણા જેવુ, હલકુ, લેખા વગરનું ૦સાથરો પું૦ ઘાસની બનાવેલી પથારી
તૃતીય વિ૦[સં.]ત્રીજું ૦મ ન૦જુઓ ઇદંતૃતીયમ. -યા વિ૦સ્ત્રી૦ ત્રીજી (૨) સ્ત્રી૦ ત્રીજ (૩) ત્રીજી વિભક્તિ (વ્યા.), -યા-તત્પુરુષ પુ૦ તૃતીયાના સબધવાળો તત્પુરુષ સમાસ (વ્યા). -યાંશ પુ૦ [+ अंश] ત્રીજો અશ-ભાગ
તૃપ્ત વિ૦[સ.] ધરાયેલુ,સતુષ્ટ.-પ્તિ સ્ત્રી૦ [સ] ધરાયાપણું, સંતોષ -પ્તિદાયક વિ૦ તૃપ્તિ આપનાર
તૃષા સ્ત્રી૦[સ.]તરસ,પ્યાસ(૨)[લા]તીવ્ર ઇચ્છા-આકાક્ષા. ૦તુર,૦ર્ત(-ર્ત્ત) વિ૦ [+आतुर, +आर्त] તરસથી પીડાતું; તરસ્યું. ૦લુ(-ળુ), -ષિત [સં] વિ૦ તરસ્યું
તૃષ્ણા સ્ત્રી૦ [સં.] તૃષા, તરસ (૨) ઇચ્છા; કામના ૦ક્ષય પું૦તૃષ્ણાનો ક્ષય. ૦લુ(-ળુ) વિ૦ તૃષ્ણાવાળું [વિ૦ એ
તે સ૦ [સ. तद्] (ત્રીજો પુરુષ એ૦ વ૦) (૨)
તેખ,૦ડ સ્ત્રી૦ તજવીજ; ખોજ (૨) ખંત (૩) ત્રેવડ, કરકસર (૪) જુઓ તેખડુ
તેખડું(-ળું) ન૦ [સં त्रिक ઉપરથી] ત્રણની ટોળી-સમૂહ (૨) ત્રણ જણ વચ્ચે કરાયેલુ કન્યાનું સાટું
તેગ(-ગા) સ્ત્રી૦ [फा] નાની તલવાર, કટાર
તેગાર પું૦ ધન; વિત્ત [ચપળ, સ્ફૂર્તિવાળુ
તેજ વિ૦ [फा.] તીક્ષ્ણ(૨)ઉગ્ર,આકરુ,તીખુ(૩)

તેજ ન૰ [सं. तेज, तेजस्] પ્રકાશ (૨) પ્રભાવ; પરાક્રમ (૩) પંચમહાભૂતોમાંનું અગ્નિતત્ત્વ [-પડવું=પ્રકાશ મારવો (૨) શેહમા દબાવું -મારવું=પ્રકાશવું (૨) રૂઆબ પડવો] ૦દાર પું૰ તેજસ્વી

તેજણ સ્ત્રી૰ [જુઓ તાજણ] ચપળ ઘોડી

તેજબળ ન૰ એક છોડ

તેજસ્ત્વ ન૰ [सं] તેજનો ગુણ

તેજસ્વિતા સ્ત્રી૰ [सं.] તેજસ્વીપણું

તેજસ્વિની વિ૰ સ્ત્રી૰ [सं] તેજસ્વી (૨) સ્ત્રી૰ તેજસ્વી સ્ત્રી (૩) ચાંદની રાત

તેજસ્વી વિ૰ [सं] પ્રકાશવાળું (૨) પ્રભાવશાળી; પરાક્રમી

તેજઃપુંજ પું૰ [सं] પ્રકાશનો સમૂહ-ઢગલો

તેજાનો પું૰ [फा.] તજ, લવિંગ ઇ૰ ગરમ મસાલો

તેજાબ પું૰ [फा] ઍસિડ -બી વિ૰ તેજાબને લગતું કે તેના જેવી અસરવાળું

તેજાળ(-ળું) વિ૰ ['તેજ' ઉપરથી] તેજવાળું

તેજિત વિ૰ [सं.] તેજયુક્ત (૨) ઉત્તેજિત

તેજિષ્ઠ વિ૰ [सं] તેજસ્વી

તેજી સ્ત્રી૰ [फा] તેજસ્વિતા, ચળકાટ (૨) ભાવ-કિંમતમાં વધારો (૩) હોંશ; ઉત્સાહ; સ્ફૂર્તિ (૪) ચડતી, આબાદી (૫) પું૰ [જુઓ તાજી] ઘોડો; તેજ સ્વભાવનો ઘોડો (૬) વિ૰ તેજ ૦મંદી સ્ત્રી૰ ભાવની ચડઊતર ૦લું વિ૰ તેજ, તેજીવાળું

તેજો- [सं तेजस्] (સમાસના પૂર્વપદે, ઘોષવ્યંજનાદિ શબ્દ પહેલાંનું અંગ) ૦ભંગ પું૰ તેજ-માનપ્રતિષ્ઠાનો ભંગ ૦મય વિ૰ તેજસ્વી, તેજથી ભરેલું. ૦મંડલ(-ળ) ન૰ તેજનું કૂંડાળું. ૦મૂર્તિ(-ર્તિ) વિ૰ તેજની મૂર્તિ જેવું (૨) પું૰ સૂર્ય. ૦રાશિ પું૰ તેજનો રાશિ, તેજપુંજ. ૦રૂપ ન૰ બ્રહ્મ. ૦વધ પું૰ તેજોભંગ

તેટલું વિ૰ કદ, સંખ્યા, અંતર, જગા, સમય વગેરેમાં અમુક જેટલું-અમુક બરાબર -લે અ૰ તેટલામાં, તે વખતે, જગાએ, અંતરે ઇ૰ (૨) તેટલાથી -લામાં અ૰ તેટલા વખતમાં; દરમિયાન

તેડ (તેડ,) સ્ત્રી૰ [सं तट, प्रा. तड ? સર૰ म.] તટ; કાંઠો (૨) બાજુ; તરફ (૩) [ચ] ભાણા કે થાળીની બાજુ જ્યાં શાક ચટણી ઇ૰ મુકાય છે તે કે [લા] તે વસ્તુ

તેડવું સ૰ ક્રિ૰ [दे तेड] નોતરવું (૨) [?] [બાળકને] ઊંચકવું-કેડે બેસાડવું [તેડવા જવું, તેડી લાવવું=લેવા-બોલાવવા જવું, લઈ આવવું (જેમ કે, વહુને) તેડી જવું=સાથે લઈ જવું]

તેડાગર વિ૰ [તેડું+ગર] તેડી લાવનાર, તેડાં [કરનાર

તેડાતેડ સ્ત્રી૰ ['તેડવું' પરથી] ઉપરાઉપરી-ખૂબ વાર તેડવું તે [બોલાવવું

તેડાવવું સ૰ક્રિ૰ 'તેડવું'નું પ્રેરક (૨) નોતરવું;

તેડું ન૰ ['તેડવું' પરથી] નોતરું; લેવા-બોલાવવા આવવું તે [-આવવું=નોતરું આવવું, લઈ જવા આવવું -કરવું=નોતરવું; સાથે આવવા કહેવું કે તેમ કહેવા માણસ મોકલવું.] ૦હકારું ન૰ હોકારીને બોલાવવું તે

તેણી (તે') સ૰ ['તે' ઉપરથી] (ત્રીજો પુરુષ એ૰ વ૰નું સ્ત્રી૰ રૂપ. બહુધા પારસીઓમાં વપરાય છે). ૦ગમ, ૦મેર અ૰ તે તરફ, તે બાજુ ૦વાર અ૰ તે વખતે

તેણે (તેં') સ૰('તે'ની ત્રીજી વિભક્તિનું એ૰વ૰)

તેતર, ૦ડો પું૰ [सं तिति(-त्ति)र, प्रा. तेत्तिर] તીતર; એક જાતનું પક્ષી

તેતાલી(-ળી)સ (તે) વિ૰ જુઓ તેતાળીસ

તેત્રીસ વિ૰ [प्रा तेती(-त्ती)स, सं. त्रयस्त्रिंशत्] '૩૩'.-સો વિ૰પું૰ તેત્રીસની સાલનો (દુકાળ)

તેથી, ૦કરીને અ૰ ['તે'ની તૃતીયા વિભક્તિ] માટે; તે કારણે, તેટલા સારુ

તેનાવું અ૰ક્રિ૰ પાકવું, તૈયાર થવું

તેનું (તે') સ૰ ('તે'નુ છઠ્ઠી વિભક્તિનું એ૰વ૰)

તેપન (તે) વિ૰ [प्रा तिपन्न, तेवन्न (सं त्रिपंचाशत्)] '૫૩'; ત્રેપન

તેમ (તે) અ૰ [अप तिम] તે રીતે-પ્રમાણે

તેમણે (તે') સ૰('તે'નું ત્રીજી વિભક્તિનું બ૰વ૰)

તેમનું (તે') સ૰ ('તે'નું છઠ્ઠી વિભક્તિનું બ૰વ૰)

તેર વિ૰ [सं त्रयोदश, प्रा तेर(०स)] '૧૩'. ૦તાંસળી સ્ત્રી૰ જેને પરસ્પર ભાણવહેવાર

નથી એવી જુદી જુદી જ્ઞાતિના લોકો. ૦મું વિ૦ ક્રમમા બાર પછીનુ (૨) ન૦ માણસના મૃત્યુનો તેરમો દિવસ કે તે દિવસે કરાતો વરો ૦શ(-સ)(,)સ્રી૦પખવાડિયાની તેરમી તિથિ

તેરીખ સ્રી૦ [अ. तारीख?] વ્યાજ ગણવાનો દિવસ (૨) વ્યાજનો દર [-ચઢવી=વ્યાજ વધ્યે જવુ -દેવી=વ્યાજ આપવું -લેવી=વ્યાજ લેવું]

તેરીજ સ્રી૦ [સર૦ म.] જુઓ તારીજ

તેરીમેરી સ્રી૦ [हिं.; સર૦ અપ तेर+मेर] ગાળાગાળી, તારીમારી [(સં. ૧૯૧૩?)

તેરો પું૦ ['તેર' ઉપરથી] તેરની સાલનો દુકાળ

તેલ ન૦ [स तैल, प्रा] તલ વગેરેમાથી કઢાતો ચીકણો પ્રવાહી પદાર્થ (૨) તેલમા કાઢેલું સત્ત્વ (૩) [લા.] અડદાળો, દમ. [-ઊંજવું=ઘસારાના ભાગમા તેલ પૂરવું -કાઢવું=ટૂંશ કાઢવી; દમ કાઢવો (૨) સત્ત્વ કાઢવું -જોવું, તેલની ધાર જોવી=પૂરી ચોકસાઈ કરવી -ઘાલવું=મરનાર પછીનો શોક વિધિસર છોડવો (સ્રીઓએ) -નીકળવું=ટૂંશ નીકળવી. **તેલપળી કરવી**=જેમ તેમ કરીને ગુજરાન ચલાવવું -પૂરવું=તેલ મૂકવુ-આજવુ કેળવવું. -રેડાવું=ફાળ પડવી (૨) અદેખાઈ થવી. **તેલમાં માખ બૂડવી**=શરમાઈ-સંકોચાઈ જવું.] ૦ણ સ્રી૦ તેલીની સ્રી; ઘાંચણ ૦દાણા પુ૦બ૦વ૦ તેલી બિયા -લાણું વિ૦ તેલવાળુ, તેલથી ચીકણુ બનેલુ

તેલ(-લુ)ગુ સ્રી૦ તેલગણના લોકોની ભાષા

તેલંગણ પુ૦ [प्रा तेल्ग (स. तैलंग)] (સં) ઓરિસાથી દક્ષિણના સમુદ્રકિનારા પરના પ્રદેશનુ પ્રાચીન નામ, આંધ્ર દેશ

તેલાં ન૦ બ૦ વ૦ ['તેલ' ઉપરથી] નવરાતરના દિવસમા તેલની કરી પાળી કરવાનુ ત્રણ ઉપવાસનુ વ્રત

તેલિયું વિ૦ ['તેલ' ઉપરથી] તેલવાળુ, તેલથી ચીકણુ -યા ચક્કી સ્રી૦ તેલ કાઢવાની ચક્કી-મિલ. -યા બાવા ન૦ એક જાતનું પંખી. -યો રાજા પુ૦ તેલથી નાહનાર-તેલથી તરબોળ વસ્રો પહેરનાર અને તેલમા જોઈ ગુજરેલી વાત કહેનારો-તાન્રિક

તેલી વિ૦ ['તેલ' ઉપરથી] તેલવાળું; તેલિયું (૨) પું૦ ઘાચી (૩) એક અટક

તેલુગુ સ્રી૦ જુઓ તેલગુ [ઝૂમખુ

તેલું ન૦ જુઓ તેલાં (૨) ['ત્રણ' પરથી] ત્રણનું

તેવડું વિ૦ [અપ तेवड, સર૦ म तेवढा,-ढा] તેના જેવડું. -તેવડું વિ૦ તેવડુ તેવડું, સરખેસરખુ

તેવરો પું૦ [हिं. तेवरा] સગીતનો એક તાલ

તે વાર(-રે) અ૦ તે સમયે-પ્રસગે; ત્યારે

તેવીસ વિ૦ [प्रा. तेवीस (स त्रयोविंशति)] ૨૩, ત્રેવીસ. -સા પું૦બ૦વ૦ ત્રેવીસા

તેવું (') વિ૦ [सं तद् + वत्, સર૦ प्रा. तेवँ (૦ઇ); અપ तेह, म. तेवि (-वी)] અમુકને મળતુ; અમુક જેવું. -વામાં અ૦ તે વખતે -વે અ૦ તે સમયે; ત્યારે (પ.)

તેસઠ (તે) વિ૦ [प्रा. तेसट्ठि (स. त्रिषष्टि)] '૬૩'; ત્રેસઠ

તેહ સ૦ [સર૦ અપ૦=તેવું] (પ) તે

તેં (તે') સ૦ ('તુ'નુ ત્રીજી વિભક્તિ, એ૦ વ૦)

તેંગળ પું૦, ન૦ એક ઘરેણું

તેંતાલી(-ળી)સ (તેં૦) વિ૦ [प्रा तेआलीस (सं त्रिचत्वारिंशत्)] '૪૩'

તેંસઠ (તેં૦) વિ૦ જુઓ તેસઠ [(૩) તેજસ્વી

તૈજસ વિ૦ [सं] તેજ સંબધી (૨) તેજનુ બનેલુ

તૈયાર વિ૦ [अ] રજૂ કરવા કે ઉપયોગમાં લેવા યોગ્ય, પરિપૂર્ણતાએ પહોંચેલુ, તરત હાજર કરાય કે કામ દે એવી સ્થિતિવાળુ (૨) સજ્જ, તત્પર -રી સ્રી૦ તત્પરતા, સજ્જ હોવું તે. [(માલ) **તૈયારીમાં લઈ જવો**=ઉતારુઓની ગાડીમા લગેજ કરવો.]

તૈલ ન૦ [सं] તેલ. -લાભ્યંગ પું૦ [+अभ्यग] શરીરે તેલ ચોળવુ તે -લી વિ૦ તેલવાળુ (૨) ચીકટુ (૩) પું૦ તેલી, ઘાચી

તૈલગ(ણ) પુ૦ [सं] તેલગણ, પ્રાચીન તેલગદેશ

તૈલંગી વિ૦ તેલગ દેશને લગતુ

તૈંયે અ૦ (કા) તઈ, ત્યારે, તો પછી

તો અ૦ [स. तदा, प्रा. तो, સર૦ म तों, हिं] ('જો' સાથે કે એકલુ, શરતી વાકયમાં

વપરાય છે) ઉદા૦ જો આવશે, તો જઈશ.(૨) [सं तु] 'તોપણ'ના અર્થમા ઉદા૦ હું તો જઈશ. (તુ નહીં આવે તોપણ). (૩) [સર૦ प्रा. तओ, तो] 'તો પછી' ના અર્થમા. ઉદા૦ તો જા! (૪) 'બીજું કાઈ નહી, તો આટલું તો' એ અર્થમાં'.ઉદા૦ ખાઓ તો ખરા, પાસે તો આવ (૫)ભાર મૂકવા માટે. ઉદા૦ 'તુ ગયો તો નહી જ !' 'ખા તો ખરો.' [તો તો=તો (વિશેષ આગ્રહ સૂચવે છે).તો પછી અ૦તો તો;ત્યારે.]

તોઈ સ્ત્રી૦[સર૦हिं. म.] તુઈ; કસબની કિનારી

તોક (તો૦?)સ્ત્રી૦[अ. तौक] ગળામા નાખવાની વજનદાર બેડી (૨) કોશ; હળપૂણી

તોકવું સ૦ક્રિ૦ [हि.] ઊંચકવું (૨) જોખવું

તોકલ પું૦[अ. तवक्कुल] ઈશ્વર પરની આસ્થા

તોકીર સ્ત્રી૦ [अ.] આબરૂ; ઇજ્જત

તોખમ ન૦; સ્ત્રી૦+ જુઓ તુખમ

તોખાર પું૦ [दे. तुक्खार, तोक्खार] ઘોડો

તોછડું વિ૦ [सं. तुच्छ] અસભ્ય, ઉદ્ધત (૨) ટૂકું; ઓછું. –ડાઈ સ્ત્રી૦ તોછડાપણું

તોજી (તો?) સ્ત્રી૦[अ. तौजी] વિઘોટી, સાંથ (૨) સાર, સત્ત્વ

તોટક પું૦ [सं. त्रोटक, प्रा. तोटअ] એક છંદ

તોટાવું અ૦ક્રિ૦ ['તોટો' ઉપરથી] ખૂટી પડવું, તોટો પડવો

તોટો પું૦ ['તૂટવું' ઉપરથી (સ. त्रुट्)] ખોટ, નુકસાન (૨) [જુઓ ટોટો] હરડિયો

તોડ પું૦ ['તોડવું' ઉપરથી] નિકાલ, ફડચો, ફેંસલો. [–આણવો, –કરવો, –કાઢવો, –પાડવો, –મૂકવો, –લાવવો.] (૨) [સર૦ म.]સોગટામાં સામાની સોગટી પહેલી મારવામાં આવે છે તે, કે જે પછી પોતાની સોગટી ઘરમા લઈ જઈ શકાય [–પડવો=એ રીતે સોગટી મરાય એવો દાવ પડવો] (૩) સ્ત્રી૦ [सं. तोद, प्रा.] પગના માંસલ ભાગમા થતી પીડા ૦જોડ સ્ત્રી૦ તડજોડ, સમાધાન. ૦ફોડ સ્ત્રી૦ તોડવું ફોડવું તે

તોડણહાર વિ૦ તોડનારું

તોડવું સ૦ક્રિ૦ [સ, प्रा. तोड] જોડાયેલુ કે વળગેલુ યા લાગેલુ હોય તેને જોર વાપરીને છૂટું કરવુ જેમ કે ઝાડની ડાળ; કેરા આબેથી તોડવી (૨) ચૂટવું; ચૂંટીને અલગ લેવું; ઉતારવું. જેમ કે ફૂલ, શાક ઇ૦ (૩) ભાગવું; ફોડવું. જેમ કે કાચ, લમણો, હાથ ઇ૦ (૪) અલગ બે ભાગ કરવા; ટુકડો કરી નાખવો. જેમ કે વાળ, તાર, દોરો (૫) [લા] ભંગ કરવો; ભંગાણ પાડવું. જેમ કે, વચન, મૈત્રી ઇ૦. [તોડી નાખવું=ભાંગી નાખવું (સબંધ કે કાઈ રચાતુ કે રચાયું હોય તે) (૨) નાસી-પાસ–વેરણછેરણ કરી દેવુ **તોડી પાડવું**= તોડી નાખવું; પાડી નાખવું]

તોડી સ્ત્રી૦ [સર૦ म.] એક રાગિણી–ટોડી (૨) નાનો તોડો–પગનુ સાંકળું (છોકરીનુ)

તોડેમ'કોડે અ૦ એકપગે

તોડો પું૦ [સર૦ हि, म. तोडा, दे. तोडर] ટોડો, પગનુ સાકળું (૨) હજાર રૂપિયાની થેલી (૩) [જુઓ તોડવુ] પૂણીઓ કાંતતાં પડેલો ફેદો (૪)કાચુ તોડેલુ ફળ (કેરી, કોઠું વગેરે) (૫) [જુઓ ટોડો] ટોલ્લો (૬) મિનારો; શિખર; કાંગરો (૭) વાવની ઉપરની દીવાલ(૮) ચણતરમા દીવાલની જાડાઈની દિશામા મુકાતી ઈંટ (દીવાલની લબાઈની દિશામાં મુકાતીને 'પટ્ટી' કહે છે) (૯) [જુઓ ટોટો] બદૂકની જામગરી [બોલતા જીભ ચોટવી

તોતડા(–ળા)વું અ૦ક્રિ૦ ['તોતડુ' ઉપરથી]

તોતડું વિ૦[સર૦हिं. तोतला, म. तोतरा(–ला), ર૦?] બોલતા તોતડાતુ –ડાપણું ન૦

તોતરંગી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं.] એક જાતનું પક્ષી

તોતલું(–ળું) વિ૦ જુઓ તોતડું (૨) અડધા અને કાલા બોલ બોલતુ

તોતળાવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ તોતડાવુ

તોતળું વિ૦ જુઓ તોતડું; તોતલુ

તોતાચશ્મી સ્ત્રી૦[फा]પોપટની આંખની જેમ ફરી બેસવુ તે, બદલાઈ જવુ–સબંધ તોડી નાખવો તે [તોસતાન

તોતિંગ વિ૦ (કા) બહુ મોટા કદનુ; મોટું

તોતેર (તોં') વિ૦ [प्रा. तेव(–हु)त्तरि] '૭૩'; તોંતેર

તોતો પું૦ [फा.] પોપટ

તોદરી સ્ત્રી૦ [फा ; સર૦ हिं] દીવાલ પર ઊગતું એક જાતનું ફૂલ

તોપ સ્ત્રી૦ [तुर्की] દારૂગોળો ફેંકવાનું સાધન(૨) [લા.]મોટી ગપ.[**-ચલાવવી**=તોપ કામમાં લેવી, તોપ ફોડવી, તોપમારો કરવો (૨) ગપ ફેલાવવી **-છોડવી**=તોપ ફોડવી (૨) ગપ લગાવવી (૩) [લા] વાછૂટ કરવી **-ફોડવી**= તોપ સળગાવવી,તોપનો ગોળો મારવો(૨)[લા] ભારે કાંઈ પરાક્રમ કરવું **-ભરવી**=તોપમા દારૂગોળો ભરી તે ફોડવા તૈયાર કરવી **-મારવી, -લગાવવી**=તોપ ફોડવી, ગોળો મારવો(૨)ગપ ઠોકવી]૦**ખાનું** ન૦ તોપ તથા એનો સરંજામ રાખવાની જગા (૨)તોપ અને એનો સરંજામ. ૦**ગોળો** પું૦ તોપનો ગોળો (૨)[લા.] મોટી ગપ [**-છોડવો**=તોપ ફોડવી, તોપનો ગોળો મારવો (૨) ગપ ઠોકવી.] ૦**ચી** પુ૦ તોપ ફોડનારો માણસ,ગોલંદાજ(૨)[લા] ગપ્પી માણસ. ૦**મારો** પુ૦ તોપના ગોળાનો મારો ચલાવવો – ગોળા પર ગોળા છોડવા તે. [**-ચલાવવો**=તોપના ગોળા ખૂબ છોડવા]

તોપણ (તો) અ૦ છતાં, તેમ છતાં; તથાપિ

તોફા વિ૦[अ तुहफह्]સર્વોત્તમ,સરસ,કીમતી

તોફાન -ન૦[अ. तूफान]મસ્તી,ધાંધલ(૨)લડાઈ; મારામારી **-ની** વિ૦ તોફાન કરનારુ

તોફારી વિ૦ ['તફારીક' પરથી ?] ભેળસેળિયુ, પરચૂરણ, ફુટકળ

તોબરો પુ૦ [फा] ઘોડાને ચંદી ખવડાવવાની ચામડાની કોથળી(૨)[લા]રીસથી ચડેલુ મો [**-ઊતરવો**=મો પરથી રીસ દૂર થવી. **-ચડવો**=રીસથી મો ચડવું. **-ચઢાવવો**= ઘોડાને મોએ તોબરો બાધવો (૨) રીસથી મો ચડાવવુ]

તોબા અ૦ (૨)સ્રી૦[अ.] 'હવે હદ થઈ' એવો અર્થ બતાવતો ત્રાસ કે કંટાળાનો ઉદ્ગાર. [**-પોકારવી**=ત્રાસી જવું, કંટાળવુ **-પોકરાવવી**=ત્રાસી જાય એમ કરવું] ૦**ખત** ન૦ બળજોરીથી લખાવેલુ ખત

તોમર ન૦ [सं.] ભાલા જેવું એક આયુધ (૨) એક છંદ

તોય ન૦ [सं.] પાણી, જળ. ૦**જ** ન૦ પોયણુ; કમળ.૦**દ**(-**ધર**) પુ૦;ન૦ વાદળ ૦(૦**નિ**)**ધિ** પું૦ સમુદ્ર

તોર (તો) પું૦ [अ. तौर ? કે तुर्की तोरह= જુલમી હુકમ ઉપરથી ?] મિજાજ, અહંકાર (૨) સ્રી૦ [दे. तरिया] તર, મલાઈ

તોર (તો) પું૦ સાળનો રોલર; તે ગોળ લાકડું જેની પર કપડું વણાય તેમ વીંટાય છે

તોરણ ન૦ [सं.] મુખ્ય દરવાજો; કમાનવાળો દરવાજો(૨) શોભા માટે બંધાતો કાગળ, પાન વગેરેનો હાર [**તોરણે આવવું, તોરણે ચઢવું**=વરનુ પરણવા ચોરીની નજીક આવી પહોચવું (૨) [લા.] કોઈ કામ તેની છેલ્લી કોટીએ આવી પહોચવુ] ૦**ઘોડો** પું૦ વરનો ઘોડો તોરણે આવે ત્યારે બારોટને અપાતો એક લાગો

તોરત ન૦ [જુઓ તૌરાત] યહૂદીઓનુ ધર્મ-પુસ્તક, બાઇબલનો 'જૂનો કરાર'

તોરાવાળો પું૦ [જુઓ તોરો] લાવણી ગાનારો, તુરાવાળો (૨) માથે તોરાવાળો માણસ

તોરી (તો) વિ૦ તોરવાળું; મિજાજી (૨) સ્રી૦ તોર; મિજાજ (૩) રીસ, ઝાંઝ

તોરી સ્રી૦ કસારીના જેવુ એક જીવડુ (૨) પું૦ જુઓ તુરી, ઘોડો

તોરું વિ૦ તારું (પ)

તોરો પું૦[अ तुर्रह्] છોગું, પાલવ, શિરપેચ(૨) પાઘડીનો કસબ(૩)ફૂલનો ગોટો – કલગી (૪) [જુઓ તુરો] લાવણીનો એક ભેદ

તોરો (તો) પુ૦ જુઓ તોર, મિજાજ, દમામ

તોરોબગલો પુ૦ એક પક્ષી

તોલ પુ૦,ન૦[सं]વજન(૨)વજન કરવાનુ કાટલું (૩) [લા] કિંમત, કદર (જેમ કે તોલ કરવો, થવો) (૪) ભારબોજ, વકર, પ્રતિષ્ઠા. ૦**દાર** વિ૦ વજનદાર, ભારે

તોલકું (તો) ન૦ [જુઓ તાલુ(-લકું)] માથુ

તોલડી સ્રી૦ [જુઓ તોલુ] રાંધવાનુ માટીનું વાસણ (૨) સ્મશાનમાં લઈ જવાની દેવતાની હાલ્લી. **-ડું** ન૦ નાનુ માટીનુ વાસણ,હાંલ્લુ (૨) ભિક્ષાપાત્ર

તોલન ન૦, -ના સ્ત્રી૦ [સં.]+તોળવું તે (૨) તુલના, સરખામણી [તોળવું

તોલ(-ળ)વું સ૦ક્રિ૦[સં તુલ્, પ્રા. તોલ]જુઓ

તોલા(-ળા)ટ પું૦ ['તોળવું' પરથી] તોળનારો, તોળવાનુ કામ કરનારો [(૨) ઘીનું પાટૂડું

તોલું ન૦ [દે. તોલ(સં. તુલ્)]દશ શેર વજન

તોલું,-લકું (તો) ન૦ [સં. તાલુકં] માથું

તોલે અ૦ ['તોલ' ઉપરથી] સરખામણીમાં; તુલનામાં, બરોબર

તોલો પું૦ [સં. તોલ] રૂપિયાભાર

તોશાખાનું ન૦[ફા. तोशह+खानह] ભંડાર, સામાન મૂકવાની જગ્યા

તોષ પું૦[સ.] સંતોષ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ સંતોખવું

તોસ્તાન ન૦[फा. तोशह+दान પરથી? સર૦ म. तोसदान, तोस्तान] કોઈ પણ મોટી-તોતિંગ ચીજ કે ઘટના

તોસદાન ન૦[फा. तोशदान]દારૂગોળો રાખવાની સિપાઈની ખલેચી (૨) દફતર; જોસ્તાન

તોળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ તોલવુ] જોખવું, વજન કરવું(૨)ઉપાડવું;ઊંચકવું(૩)તુલના-વિચાર-કિંમત કરવી [ફેરવી તોળવું=બોલીને ફરી જવુ; ફેરવી વાળવું]

તોળા પું૦ જુઓ તુલા

તોળાટ પુ૦ જુઓ તોલાટ -મણુ ન૦, -મણી સ્ત્રી૦ તોળવા-જોખવાનુ મહેનતાણું

તોંતેર વિ૦ [જુઓ તોતેર] '૭૩'

તૌરાત ન૦ [हिब्रू तौरत] જુઓ તોરત

તૌહીદ સ્ત્રી૦ [अ] (ઈશ્વરનું) એકપણુ

ત્યક્ત વિ૦ [સ.] તજાયેલુ -ક્તા વિ૦સ્ત્રી૦ તજાયેલી (૨) સ્ત્રી૦ પતિએ તજેલી સ્ત્રી

ત્યજવું સ૦ક્રિ૦ [સં त्यज्] તજવું, છોડવું, ત્યાગ કરવો

ત્યમ અ૦ (૫) જુઓ તેમ; તે પ્રમાણે

ત્યહાં અ૦ (૫) જુઓ ત્યા

ત્યાગ પું૦[સ.] તજવાની ક્રિયા(૨)સંન્યાસ(૩) દાન (૪)લગ્નાદિ પ્રસંગે અપાતો બારોટનો લાગો, તાગ. ૦પ્રધાન વિ૦ત્યાગ જેમા પ્રધાન છે તેવું ૦મૂર્તિ સ્ત્રી૦ ત્યાગની મૂર્તિરૂપ માણસ (૨) [લા] હિંદુ વિધવા. ૦વું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ત્યજવુ, ૦શીલ વિ૦ દાનશીલ. -ગી વિ૦ ત્યાગ કરનારુ (૨) પુ૦ સંન્યાસી (૩) દાતા

ત્યાજ્ય વિ૦[સ] તજવા યોગ્ય કે તજી શકાય તેવું

ત્યાર કેડે, ત્યાર પછી અ૦ તે વખત પછી

ત્યારથી અ૦ તે વખતથી

ત્યારે અ૦ [જુઓ તે વારે] તે વખતે (૨) તે સ્થિતિમા તો પછી ['૮૩'

ત્યાશી(-સી) વિ૦[प्रा. तेयासीइ(स त्र्यशीति)]

ત્યાં (') અ૦ તે ઠેકાણે (૨) તે સંજોગોમા. ૦કણે(-ણિયે) અ૦ ત્યા (ઉ ગુજરાત) ત્યાં તો અ૦ એટલામા તો, એટલું થયું તેટલામા તો ત્યાં સુધી, લગી અ૦ તે સ્થાન, સમય કે સંજોગ સુધી

ત્રગણું વિ૦ ત્રણ ગણું

ત્રચકો પું૦ [સર૦ તરકચો, ત્રસકો (फा. तर्क्=છોડવું+चेह?] (કા) પ્રવાહીનો દાઘ પડે તેવો જોરથી ઊડેલો છાંટો

ત્રટ(-ઠ) પું૦ + તટ

ત્રણ વિ૦[स. त्रीणि] '૩'. [-પાયાનું=ઠેકાણા વિનાનુ, ગાડું. -ટકાનું, બદામનું=તુચ્છ; લેખા વિનાનુ] ૦પગી સ્ત્રી૦ બે જણે પોતાનો એકેક પગ સાથે બાંધી દોડવાની રમત.-ણેક વિ૦ આશરે ત્રણ

ત્રપત્રપતું વિ૦[રવ૦] તરબોળ;ટપકતુ; ત્રસત્રસતુ

ત્રપા સ્ત્રી૦ [સં.] લજ્જા, શરમ

ત્રમઝટ, ત્રમઝીક અ૦ પુષ્કળ, ધોધમાર (વરસવું) (૨) સ્ત્રી૦ ઝડી

ત્રમણું વિ૦ તમણુ, ત્રગણુ

ત્રય વિ૦ [સં] ત્રણ (૨) ન૦ ત્રણનો સમૂહ. -યાનન પું૦ [+आनन] (સ.) ત્રણ મુખવાળા-દત્તાત્રેય -યી સ્ત્રી૦ [સં] ત્રણનુ જૂથ (૨) ઋક્, સામ અને યજુર્ એ ત્રણ વેદનો સમૂહ.-યોદશ વિ૦ [સં.] '૧૩' -યોદશી (-શી) સ્ત્રી૦ તેરશ

ત્રવટું ન૦ [સં. त्रि+वर्त्मन्] જુઓ ત્રિભેટો

ત્રવાડી પું૦ [त्रि+વેદ ઉપરથી] ત્રિવેદી, એક અટક [પ્રાણીઓનો સમૂહ

ત્રસ વિ૦ [સ] જંગમ,ચલ (૨) ન૦વન (૩) ત્રસ

ત્રસકો પું૦ છાંટો, ડબકો (૨) ફાટ, ચીરો (૩) નિસાસો (૪) નિરાત, જંપ

ત્રસત્રસવું અ૦ક્રિ૦ (કા) ઝરવું, નીતરવું,વરસવું
ત્રસરેણુ ન૦ [સં] અણુ, પ્રકાશમાં ઊડતુ દેખાતુ રજકણ
ત્રસિંગ પું૦ (કા) સિંહ
ત્રસ્ત વિ૦ [સં.] ડરેલું; ભડકેલું (૨) બીકણ
ત્રંબક પુ૦ [સ.] જુઓ ત્ર્યંબક
ત્રંબાળુ વિ૦ ['તામ્ર' ઉપરથી] તાંબાનુ (૨) ['ત્રંબક' ઉપરથી] ત્રંબકનુ (૩) ન૦ મહાદેવે જનકને આપેલુ અને રામે ભાગેલું ધનુષ્ય (૪) એક જાતનુ વાદ્ય [તિ સોયો
ત્રાક સ્ત્રી૦ [સં. तर्कु] જેના પર સૂતર કતાય છે
ત્રાગ, ૦ડો પું૦['ત્રાક' ઉપરથી?] તાગડો, તાતણો
ત્રાગડ વિ૦ (૨) પું૦ સોનીની એક જાત
ત્રાગડું ન૦ ['ત્રાક' ઉપરથી] તળેલી વસ્તુ પેણીમાથી કાઢવાનુ એક ઓજાર, સોયો
ત્રાગડો પુ૦ તાતણો, તતુ (૨) જનોઈ (૩) વળ દેવાની ફરકડી [તાગ] તાગ લેવો
ત્રાગવું સ૦ ક્રિ૦ (કા) ત્રાગું કરવું (૨)[જુઓ
ત્રાગું ન૦ [ત્યાગ' ઉપરથી ?] બીજાને ઠેકાણે લાવવા પોતાના ઉપર કરેલી જબરદસ્તી (૨) હઠ, જીદ **-ગાળુ** વિ૦ ત્રાગું કરનારુ
ત્રાગો પું૦ જુઓ ત્રાગડો
ત્રાજવું ન૦[फा. तराज़ू] જુઓ ત્રાજૂડુ [**-ઊંચુ ચઢવું**=વધવું; બઢતી થવી **-નીચું નમવું** =લાભ થવો, આબાદીના દિવસો આવવા **-ભારે થવું**=અભિમાન આવવું **ત્રાજવાં ટૂંપાવવાં**=છૂદણા છૂંદાવવા]
ત્રાજૂડું ન૦ જોખવાનું બે પલ્લાવાળુ સાધન; ત્રાજવું (૨) શરીર ઉપર છૂંદાવેલુ છૂંદણું **.-ડી** સ્ત્રી૦ નાનાં ત્રાજવાં
ત્રાટક પું૦ [સં] તાકીને એક જ સ્થાને જોઈ ચિત્ત એકાગ્ર કરવાની યોગની એક ક્રિયા
ત્રાટકવું અ૦ ક્રિ૦ ['ત્રાટક' કે 'ત્રાડ' ઉપરથી] (કા) અણધાર્યો ધસારો કરવો, છાપો મારવો
ત્રાટી સ્ત્રી૦, **-ટું** ન૦ [જુઓ તટ્ટી] તાટું; કામડાનો પડદો, ટટ્ટી
ત્રાડ (ત્રાં') સ્ત્રી૦ [સર૦ મ त्राहटणें] મોટી બૂમ, ગર્જના (**-નાખવી, પાડવી**). **૦ન** ન૦ ત્રાડવું તે
ત્રાડવું (ત્રાં') અ૦ ક્રિ૦ ગર્જના કરવી
ત્રાડો પું૦ જુઓ તાડો
ત્રાણ ન૦ [સં] રક્ષણ, બચાવ (૨) શરણ
ત્રાણુ(-ણું) વિ૦ [प्रा. तेणउइ (स त्रिणवति)] તાણુ-'૯૩'
ત્રાતા પું૦ [સ] રક્ષણ કરનાર, બચાવનાર
ત્રાપડ સ્ત્રી૦ (કા) અકરાતિયાપણું
ત્રાપો પુ૦ જુઓ તરાપો
ત્રાયમાણ(-ન) ન૦ [સં] એક વનસ્પતિ-વેલ
ત્રાસ પુ૦[સ] જુલમ(૨)પજવણી; કંટાળો(૩) કમકમાટી (૪) ધાક, બીક [**-આપવો, ઉપજાવવો, કરવો, દેવો**=જુલમ કરવો, સતાપવુ, હેરાન કરવું, પજવવું. **-પામવું**= હેરાન થવું, ત્રાસવું **-વર્તવો**=જુલમ થવો] **૦દાયક, ૦દાયી** વિ૦ ત્રાસ આપનારું. **૦વાદ** પુ૦ ત્રાસ ફેલાય એમ કરવાથી ફવાય છે એવો રાજકીય મત, 'ટેરરિઝમ'. **૦વાદી** પુ૦ તે મતમા માનનાર **૦વું** અ૦ક્રિ૦ ત્રાસ પામવુ, કંટાળવુ (૨) બીવુ
ત્રાસું વિ૦ [જુઓ ત્રાસુ] તિરકસ, વાંકુ
ત્રાહિ અ૦ (૨) સ્ત્રી૦ [સં] 'રક્ષણ કરો-બચાવો' એવો ઉદ્ગાર [**૦ત્રાહિ**=બચાવો! બચાવો! ત્રાહ્ય ત્રાહ્ય, એવો ઉદ્ગાર] **૦મામ્** શ૦પ્ર૦ 'મારું રક્ષણ કરો' એવો ઉદ્ગાર
ત્રાહિત વિ૦ [સર૦ મ तिराहीत, तिहाईत] અજાણ્યુ (૨) તટસ્થ (૩) પુ૦ ત્રાહિત આદમી
ત્રાહ્ય અ૦(૨)સ્ત્રી૦ જુઓ ત્રાહિ [**૦ત્રાહ્ય**= ત્રાહિ ત્રાહિ **-પોકારવી**=ત્રાસી જવું. **-પોકરાવવી**=ભારે ત્રાસ વર્તાવવો]
ત્રાંબટ વિ૦ [સ તામ્ર ઉપરથી] તાબાનુ(૨) ન૦ તાંબાનુ પાત્ર, ત્રાસ
ત્રાંબુ ન૦ [સ તામ્ર] જુઓ તાંબુ
ત્રાંસ પુ૦ ત્રાસાપણુ, વાક (૨) ફાસ, ફાસો (૩) વજન, કાટલુ (૪) તાબાની રકાબી, તાસક [**-દેવો**=ફાસો દેવો (૨)છેહ દેવો] **-સિયો** પુ૦ જુઓ ત્રાસ (૨) જુઓ તાસિયો **-સું** વિ૦ [સ त्र्यस्र ?] વાકુ, કતરાતુ
ત્રિ વિ૦ [સ] ત્રણ **૦ક** ન૦ ત્રણનો સમુદાય. **૦કટુ** ન૦ સૂંઠ મરી અને પીપરનું ચૂર્ણ.

૦ક્રમ પું૦ (સ) જુઓ ત્રિવિક્રમ
ત્રિકાલ(-ળ) પુ૦ [સં.] ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન એ ત્રણે કાળ(૨)સવાર, બપોર અને સાંજ એ ત્રણે સમય.૦જ્ઞ(-જ્ઞાની) વિ૦ ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન ત્રણે કાળનુ જ્ઞાન ધરાવનારુ ૦દર્શી વિ૦ત્રણ કાળ જોઈ શકનારું; ત્રિકાળજ્ઞાની -લાબાધ(-ધિત) વિ૦ [+ અવાધ(-ધિત)] ત્રણે કાલથી અબાધ એવું, કાલાતીત
ત્રિકાંડ વિ૦ [સં.] ત્રણ કાંડ-વિભાગવાળું
ત્રિકૂટ વિ૦ [સં.] ત્રણ શિખરવાળુ -ટાચળ પું૦ (સ) લંકામા આવેલો એક પર્વત
ત્રિકોણ પુ૦[સ] ત્રણ ખૂણાવાળી આકૃતિ(૨) વિ૦ ત્રણ ખૂણાવાળુ ૦મિતિ સ્ત્રી૦ ત્રિકોણનું ગણિત; 'ટ્રિગોનોમેટ્રી' (ગ) -ણાકાર વિ૦ [+ आकार] ત્રિકોણ -ણાકૃતિ વિ૦ [+आकृति] ત્રિકોણના આકારનુ (૨) સ્ત્રી૦ ત્રિકોણ આકૃતિ
ત્રિખૂણિયું વિ૦ ત્રણ ખૂણાવાળુ, ત્રિકોણાકાર
ત્રિગણ પું૦ [સ] સસારી જીવનના ત્રણ પુરુષાર્થ. ધર્મ, અર્થ અને કામ, ત્રિવર્ગ
ત્રિગર્ત પુ૦[સં.](સ) પંજાબના એક પ્રદેશનુ પ્રાચીન નામ
ત્રિગુણ વિ૦[સ.]ત્રણ ગણુ, ત્રેવડુ(૨)પું૦બ૦ વ૦ સત્વ,રજ અને તમ એ ત્રણ ગુણો -ણા સ્ત્રી૦ માયા(વેદાંતમા).-ણાત્મક,-ણી વિ૦ ત્રિગુણનુ બનેલું
ત્રિઘાતપદી સ્ત્રી૦[સ]ત્રણ ઘાત સુધીના પદવાળી રકમ, 'ક્યૂબિક એક્સ્પ્રેશન' (ગ)
ત્રિજગત ન૦, ત્રિજગતી સ્ત્રી૦ [સં] ત્રણે દુનિયા (સ્વર્ગ, મૃત્યુ ને પાતાળ)
ત્રિજટા સ્ત્રી૦[સ](સ) અશોકવનમા સીતાની ચોકી કરનારી રાક્ષસી
ત્રિજ્યા સ્ત્રી૦[સં.]વર્તુલના મધ્યબિંદુથી પરિઘના કોઈ બિંદુ સુધીની સુરેખા કે તેનુ અંતર, 'રેડિયસ'(ગ).૦કોણ પુ૦મધ્યબિંદુ આગળ ત્રિજ્યાજેવડા ચાપથી થતો ખૂણો;'રેડિયન'(ગ.)
ત્રિતાપ પું૦ બ૦ વ૦ [સં.] જુઓ તાપત્રય
ત્રિતાલ પું૦ [સં] સગીતનો એક તાલ
ત્રિદશ પું૦ [સં.] દેવ
ત્રિદંડ પું૦, ન૦ [સ.] વાગ્દંડ, મનોદંડ અને કાયાદંડ એ ત્રણ સંયમ ધારણ કર્યાની નિશાનીરૂપ સન્યાસીનો દંડ. -ડી પું૦ ત્રિદંડ ધારણ કરનાર, સંન્યાસી
ત્રિદોષ પુ૦ [સં] વાત, પિત્ત અને કફ એ ત્રણ દોષના પ્રકોપથી થતો રોગ, સનેપાત ૦જ વિ૦ ત્રિદોષમાથી થયેલું [-શિવ
ત્રિદશ પું૦[સં] (સ.) ત્રિનેત્ર, ત્રણ આંખવાળા
ત્રિધા અ૦ [સ] ત્રણ પ્રકારે, ત્રેધા
ત્રિનયન,ત્રિનેત્ર પુ૦ [સ] (સ.) મહાદેવ
ત્રિપક્ષી ન૦ [त्रि+पक्ष] ત્રણ પખવાડિયા બાદ મરનાર પાછળ કરવાનુ શ્રાદ્ધ
ત્રિપથ પું૦ બ૦ વ૦ [સ.] સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલ (૨) ન૦ ત્રણ રસ્તા જ્યાં મળે એ સ્થળ ૦ગા સ્ત્રી૦ [સં] (સ) ગગા
ત્રિપદા સ્ત્રી૦ [સં] એક છદ
ત્રિપદી સ્ત્રી૦ [સં.] ત્રણ પાયાની ઘોડી, ત્રિપાઈ (૨) એક છંદ (૩) હાથીનુ પલાણ બાધવાનું દોરડુ (૪) વિ૦ ત્રણ પગ કે પદવાળુ
ત્રિપરિમાણ ન૦ [સં] લબાઈ, પહોળાઈ અને ઊંચાઈ કે જાડાઈ એ ત્રણ માપ જે દરેક પદાર્થને હોય તે; 'થ્રી ડાઇમેન્શન્સ' (ગ)
ત્રિપાઈ સ્ત્રી૦ [त्रि+पाद] ત્રિપદી,ત્રણ પાયાની ઘોડી; ટિપાઈ
ત્રિપાઠી પું૦ [સ]વેદનો પાઠ કરવાની સહિતા, પદ અને ક્રમ એ ત્રણે રીતો જાણનારો બ્રાહ્મણ (૨) એક અડક
ત્રિપાદ વિ૦ [સ] ત્રણ પગવાળુ
ત્રિપિટક પુ૦[સં] સુત્ત,વિનય અને અભિધમ્મ એ ત્રણ પ્રકારના બૌદ્ધ ગ્રંથોનો સમૂહ
ત્રિપુટ વિ૦ [સ] ત્રણ પુટવાળું. -ટી સ્ત્રી૦ ત્રણનો સમૂહ, ત્રિક
ત્રિપુર ન૦ [સં] મયે રાક્ષસો માટે આકાશ, અતરિક્ષ અને પૃથ્વી ઉપર બાધેલા સોના, ચાદી અને લોખડના ત્રણ શહેર (૨) પું૦ (સં.)શિવે મારેલો એક રાક્ષસ -રારિ પું૦ [+સ. अरि] (સં.) શિવ
ત્રિપુંડ,-ડ્રૂ(૦ક) ન૦ [સ] ત્રણ લીટીનુ તિલક

ત્રિફલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [સ.] હરડાં, બહેડાં ને આમળાનું ચૂર્ણ-એક ઔષધિ
ત્રિફળું વિ૦ ત્રણ ફળા-પાનાવાળુ
ત્રિભંગ(-ગી) વિ૦ [સ.] ત્રણ ઠેકાણે વળેલુ (૨) પું૦ એક છંદ
ત્રિભાગવું સ૦ક્રિ૦ ત્રણ સરખા ભાગ કરવા
ત્રિભાજક વિ૦ ત્રિભાગનાર (૨)'ટ્રાઇસેક્ટર'(ગ)
ત્રિભુજ પું૦, ન૦ [સ.] ત્રિકોણ
ત્રિભુવન ન૦ [સ] સ્વર્ગ, મૃત્યુ ને પાતાળ એ ત્રણે ભુવન-લોક ૦પતિ પુ૦(સં)શિવ (૨) ઇંદ્ર
ત્રિભેટો પું૦ જ્યાં ત્રણ રસ્તા મળે તે જગા,ત્રિપથ
ત્રિભોમ સ્ત્રી૦ [ત્રિ+भूमि] ત્રિભુવન, સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ
ત્રિભોયુ ન૦ [ત્રિ+भूमि-ભોય] + ત્રીજો માળ
ત્રિમૂર્તિ(-ર્ત્તિ) સ્ત્રી૦ [સ] બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશનુ ત્રિક
ત્રિયા સ્ત્રી૦ [સ. स्त्री, સર૦ હિં.] સ્ત્રી ૦રાજ્ય ન૦ સ્ત્રીઓનુ રાજ (જુઓ કામરૂ) (૨) સ્ત્રીનુ ચલણ હોવું તે
ત્રિયામા સ્ત્રી૦ [સં] રાત્રી
ત્રિરંગી વિ૦ ત્રણ રંગનુ (૨) પું૦ સફેદ, લીલો અને કેસરી એ ત્રણ રંગવાળો રાષ્ટ્રધ્વજ
ત્રિરાશિ સ્ત્રી૦ [સ] આપેલી ત્રણ સંખ્યા કે રાશિ યા પદ ઉપરથી ચોથી સંખ્યા કે પદ કાઢવાની રીત (ગ) [-માંડવી = દાખલા કે હિસાબને ત્રણ પદોમા ગોઠવી ત્રિરાશીની રીતે ગણવો, ત્રિરાશીની રીતે ગણતરી કરવી.]
ત્રિલિંગી વિ૦[સં त्रिलिंग](વ્યા.)ત્રણ લિંગવાળુ (વિશેષણ) [પુ૦ ઇંદ્ર (૨) શિવ
ત્રિલોક પું૦, -કી સ્ત્રી૦ [સ] ત્રિભુવન. ૦નાથ
ત્રિલોચન પું૦ [સ] (સ) શિવ
ત્રિવટ પુ૦ [મ] ત્રિતાલ
ત્રિવર્ગ પુ૦ [સ] ત્રણનો સમૂહ ધર્મ, અર્થ અને કામ (૨) ક્ષય, સ્થિતિ અને વૃદ્ધિ (૩) સંગીતમા એક અલંકાર
ત્રિવર્ણ પું૦ [સ] સંગીતમા એક અલંકાર -ર્ણી વિ૦ ત્રણ રંગનુ, ત્રિરંગી
ત્રિવલિ(-લી) સ્ત્રી૦ [સ.] પેટ ઉપર પડતી ત્રણ વલિ-વાટા કે કરચલી
ત્રિવિક્રમ પું૦ [સં.] (સ.) વિષ્ણુ
ત્રિવિધ વિ૦ [સં] ત્રણ પ્રકારનુ
ત્રિવેણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ [સ] ગંગા, યમુના અને સરસ્વતી (૨) તેમનો જ્યા સંગમ થાય છે તે ધામ-પ્રયાગ (૩)ઇડા, પિંગલા અને સુષુમ્ણા એ ત્રણ નાડીઓનો સમુદાય (૪) શ્રી ગંગની એક રાગણી. ૦સંગમ પું૦ જુઓ ત્રિવેણી ૧ અને ૨ [અડક, તરવાડી
ત્રિવેદી પું૦ [સ.] ત્રણ વેદ જાણનારો (૨) એક
ત્રિશંકુ પુ૦ [સ.] (સ.) અયોધ્યાનો રાજા, હરિશ્ચંદ્રનો બાપ [ત્રિશંકુની સ્થિતિ, દશા = અધવચ-અંતરિયાળ લટકી રહેવું તે,નહીં અહીંનુ, નહી ત્યાનુ એવી સ્થિતિ]
ત્રિશિખ ન૦[સ] ત્રિશૂલ (૨) (ત્રણ ટોચવાળો) તાજ; મુગટ, કલગી (૩) કોણી અને ખભા વચ્ચેનો હાથનો એક સ્નાયુ, 'ટ્રાઇસેપ'
ત્રિશિર ન૦[સં] જુઓ ત્રિશિખ ૧,૨ -રા પું૦ (સ) રામે મારેલો એક રાક્ષસ
ત્રિશૂલ(-ળ) ન૦ [સં] ત્રણ અણીઓ-ફળાંવાળું એક હથિયાર. ૦પાણ(-ણિ) પું૦ (સ.) હાથમા ત્રિશૂલવાળા-શિવ
ત્રિષ્ટુભ પું૦ [સ] એક છંદ
ત્રિસંધ્યા સ્ત્રી૦[ત્રિ+संध्या]સવાર;બપોર અને સાંજ એ ત્રણે સમયનો સંધિકાળ કે તે વેળા કરાતો સંધ્યાવિધિ
ત્રિસેથિયા (સેં૦) પુ૦ [ત્રિ+सेंथी] એક ઘરેણુ -દામણી [એ ત્રણ ધામ
ત્રિસ્થલી(-ળી) સ્ત્રી૦[સ] કાશી, પ્રયાગ, ગયા
ત્રિસ્વર વિ૦ [સં.] ત્રણ સ્વરવાળું
ત્રીજ સ્ત્રી૦ [સં. तृतीया] તીજ, પખવાડિયાની ત્રીજી તિથિ [પછીનું
ત્રીજું વિ૦ [સ तृतीय] તીજુ, ક્રમમા બીજા
ત્રીઠ સ્ત્રી૦ પીડા, દુખ
ત્રીશ(-સ) વિ૦ જુઓ તીસ -શા(-સા) પું૦બ૦વ૦ ૩૦×૧થી ૧૦નો ઘડિયો
ત્રુટ સ્ત્રી૦ ત્રુટી ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સં त्रुट्] તૂટવું -ટિ(-ટી) સ્ત્રી૦[સ.]ઊણપ,ખામી,દોષ -ટો પુ૦ તોટો, ખોટ

થક(-કા)વવું સ૦ ક્રિ૦ 'થાકવું'નું પ્રેરક
થકવું અ૦ક્રિ૦ [દે थक्क, हिं. थकना]+થાકવું
થકાર, -રાન્ત [सं] જુઓ 'થ'મા
થકાવવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ થકવવું
થકિત વિ૦[स. स्थगित, प्रा थगिय, સર૦ हिं., म] ચકિત; દિગ્મૂઢ (૨) [સર૦ प्रा थक्क] સ્થિર થયેલું (?)
થકી અ૦ [જુઓ થકુ] (૫) જુઓ થી
થકું અ૦ [स. स्थित, प्रा. थक्क પરથી ? સર૦ જૂનો એક પ્રત્યય थकउ] -ને લીધે, -ની વતી
થડ ન૦ [दे. थुड] ઝાડનો મૂળ જાડો ભાગ, જેમાથી આગળ ડાળાપાખડા ફૂટે છે(૨)[લા] વંશવૃક્ષનું થડ (૩)[ભરત કે ગીતમા] મંડાણ (૪)ઉત્પત્તિસ્થાન,પ્રારભસ્થાન [-થી પાંખડાં સુધી = આદિથી અંત સુધી થડ બાંધવું = શરૂઆત કરવી, મંડાણ કરવું]
થડ અ૦[રવ૦]ઠોકવાનો,પડવાનો કે અથડાવાનો રવ [-દઈને = થડ અવાજની સાથે]
થડક સ્ત્રી૦ [રવ૦, સર૦ म] બીક, ધ્રુજારી (૨) બોલતાં જીભ ચોટવી તે ૦(-કા)વું અ૦ક્રિ૦ બોલતા જીભ ચોટવી કે ધ્રૂજવી, થડકા સાથે ઉચ્ચારણ થવું (૨) ધડકવું; ભયથી કંપવું (૩) ઊછળવું, ધબકવું. -કાટ પું૦ થડકવું તે -કાર(-રો) પું૦ થડ એવો અવાજ (૨) થડકો. -કો પું૦ થડકારો (૨) બોલવામાં અક્ષર પર પડતું જોર [(૨) ધ્રૂજવું
થડથડવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] થડથડ અવાજ થવો
થડથડાટ પું૦ [રવ૦] થડથડવાની ક્રિયા
થડમાં અ૦ નજીક [ઉપર થડ અવાજથી
થડાથડ અ૦ [રવ૦] અથડાવાનો અવાજ, થડ
થડિયું ન૦ ['થડ' ઉપરથી] થડ કે થડનો મૂળ આગળનો ભાગ (૨) વંશવૃક્ષનું (પેટા) થડ
થડી સ્ત્રી૦ [દે थड = જૂથ, સમૂહ, સર૦ म] થપ્પી, ગંજ
થડું ન૦ જુઓ થડિયું
થડોથડ અ૦ અડોઅડ(૨)[રવ૦]જુઓ થડાથડ
થથડાવવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] ધમકાવવું, ધધડાવવું
થથરડો પું૦ [જુઓ થથેડવું] જાડો લેપ-થર, થથેડો
થ(૦ર)થરવું અ૦ક્રિ૦[દે थरथर] કંપવું,ધ્રૂજવું (૨) [લા.] બીવું, ત્રાસવું થ(૦ર)થરાટ પું૦ થથરવું તે
થ(૦ર)થરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'થ(૦ર)થરવું'નું પ્રેરક
થથેડવું સ૦ક્રિ૦ ['થર' ઉપરથી] જાડો થર થાય એમ લપેડવું. થથેડાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
થથે(-થૈ)ડો પું૦ જુઓ થથરડો
થથૈયો પું૦ [રવ૦] નાચનારો
થથ્થો પું૦ થકાર
થનક,૦થનક અ૦ [રવ૦] નાચવાનો અવાજ
થનગન,૦થનગન અ૦[રવ૦]નાચવાનો અવાજ. [-કરી રહેવું = આનંદમા કૂદવું (૨) કશું કરવાની કે ઊપડવાની અધીરાઈ દાખવવી] ૦વું અ૦ક્રિ૦ થનગન નાચવું કે ચાલવું -નાટ પું૦ થનગન ચાલવુ તે (૨) જુસ્સો; તાન, થનથનાટ
થનથન અ૦ [રવ૦] નાચવાનો અવાજ [-કરી રહેવું=આનંદમા કૂદવું.]૦વું અ૦ક્રિ૦ થનથન નાચવું -નાટ પું૦ જુસ્સો, તાન, થનગનાટ
થપડાક, થપાટ સ્ત્રી૦ [રવ૦] લપડાક, તમાચો
થપેલી સ્ત્રી૦ ['થાપવું' ઉપરથી, प्रा. थप्पिअ= સ્થાપિત] થાપીને કરેલી જાડી પૂરી -લો પું૦ થાપીને બનાવેલો રોટલો
થપોડું(-ડિયું,-ળું) ન૦, -ડી સ્ત્રી૦[જુઓ થપેલી] હાથથી થાપીને કરેલી ચીજ-ઘાટ
થપ્પડ સ્ત્રી૦ [રવ૦, અથવા प्रा थप्पण (स स्थापन)=ચોડી ઘાલવું, લગાવવું] તમાચો, થપડાક. [-ખાવી = તમાચ ખાવી (૨) માર પડવો (૩) નુકસાન થવું, છેતરાવું (૪) પાઠ શીખવો, અનુભવે સાન ઠેકાણે આવવી. -ચોડી દેવી, મારવી, લગાવવી]
થપ્પી સ્ત્રી૦[प्रा थप्प (स स्थाप्) ઉપરથી]એક ઉપર એક ગોઠવીને કરેલો ગંજ. [-મારવી, લગાવવી = થપ્પી કરવી] ૦દોડી સ્ત્રી૦ એક રમત
થપ્પો પું૦[સર૦ हिं ठप्पा] લપ્પો, (સાડી કબજા પર લગાવાતો) કસબવાળો વણાટ (-મૂકવો)
થબડાક અ૦[રવ૦] દોડવાનો અવાજ
થબથબવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] થબ થબ થવું

થમણી સ્ત્રી૦ [સર૦ પ્રા. થવણિયા] થાપણ,મૂડી
થયું અ૦ ક્રિ૦ 'થવું'નું ભૂ૦ કા૦નુ ન૦ (થઈ સ્ત્રી૦, થયો પું૦) (૨) અ૦ બસ, પૂરતુ
થર પું૦ [સં. સ્તર] પડ, વણું (૨) એકસરખુ બાઝેલુ કે ચોપડેલુ તે, પોપડો [સર. દે થર = દહીંની તર] (૩) [સર૦ દે. થડ] ચડતી ઊતરતી ચૂડીઓનો જથો. [-ઉતારવો = ચણતરની એક હાર તોડી પાડવી (૨) પડ કાઢવું (૩) ચડઊતર ગાળાની ચડીઓ બનાવવી. -ચડાવવો = ઊ ચાણમા ચણતરની એક હાર વધારવી (૨) છોં કરવી (૩) ચડઊતર ચૂડીઓ પહેરાવવી -દેવો = થર મારવો. -પહેરવો = ચડઊતર ચૂડીઓ પહેરવી (૨) સ્ત્રીની જેમ વર્તવું -મારવો, દીવાલ વગેરે ઉપર છો કરવી] -લેવો = ચણતરમાં થર ચડાવવો. (૨) થર મારવો] [કંપારી, ધ્રુજારી
થરક સ્ત્રી૦ [સર૦ થરથરવું, થડક] બીક, ધાક (૨)
થરકવું અ૦ ક્રિ૦ થડકવુ; ભયથી કંપવું
થરકાંકણ ન૦ બ૦ વ૦ [થર + કાકણ] લગ્ન વખતે કન્યા પહેરે છે તે ચૂડીઓ – થર
થરથર અ૦ [દે. થરત્થર, થરથર, થરહર] ધ્રૂજે – કંપે, એમ ૦વું,-રાટ-રાવવું જુઓ 'થથરવુ'મા -રાટી,-રી સ્ત્રી૦ થરથરાટ, કંપ
થરથરી સ્ત્રી૦ કબૂતરની એક જાત (૨) જુઓ 'થરથર'માં [ધરાવું
થરપવું અ૦ ક્રિ૦ [સ. તર્પ્] (કા.) તૃપ્તિ પામવું;
થરપાનેતર ન૦ થર અને પાનેતર
થરમો પુ૦ એક જાતનુ કપડુ; દપોટો
થરમોમિટર ન૦ [इं] ગરમી માપક યંત્ર [-મૂકવું = તાવ જોવા તે યંત્ર મો કે બગલમા મૂકવું, તેનાથી તાવ માપવો]
થરમોસ ન૦ [इं] પોતાની અંદરની વસ્તુની ગરમીઠંડી સાચવી રાખે એવી એક કાચની શીશી જેવી બનાવટ
થરવું સ૦ ક્રિ૦ ['થર' ઉપરથી] થર ચડાવવો (૨) ખાણમાં અનાજ ન બગડે એ માટે નીચે અને ચોમેર જુવારબાજરીના પૂળા ભરી લેવા (૩) [જડના] છેડાને ટીપીને નીકળી ન જાય એવો કરવો
થરી સ્ત્રી૦ કાચી કોઠીના પડની નીચેની સામસામી બાજુએ હોય છે તે ઊંડો કાપો
થરેરવું (રે') અ૦ક્રિ૦ [દે. થરહર] થરથરવું; ત્રાસવું. **થરેરી** (રે') સ્ત્રી૦ થરથરાટ, ત્રાસ
થવાવું અ૦ક્રિ૦ 'થવુ'નુ ભાવે રૂપ
થવું અ૦ ક્રિ૦ [સ. સ્થા, પ્રા. થા ?] બનવું; અસ્તિત્વમા આવવુ, કાંઈ બનવુ – રચાવું કે તેની તૈયારી ચાલવી (કોઈ પદાર્થ, પ્રસગ કે ભાવ માટે વપરાય છે ઉદા૦ રસોઈ થઈ, બળવો, ક્રોધ, મોહ થવો) (૨) નીપજવું, પેદા થવું (જેમ કે, કહ્યે કશું નહિ થાય, ઝાડે ફળ થાય, ઉધરસ થવી ઇ૦) (૩) (અમુક સમય, અંતર, વજન, ઇ૦ પરિમાણ) અસ્તિત્વમા આવવુ, માપમા હોવું; ગુજરવું (સમય); (વજનમા) ઊતરવુ, ઇ૦ (જેમ કે કલાક થયો; વખત થાય છે. એક ગાઉ થાય. શાક મણ થયુ) (૪) લાગવુ, પ્રતીતિ પડવી (જેમ કે, મને એમ થાય છે કે જઈ આવું.) (૫) અનુભવમા આવવું, લાગુ પડવું (જેમ કે, મને દુઃખ થાય છે; એને રોગ થયો ઇ૦) (૬) વર્તમાન કૃ૦ની સહાયથી, તે ક્રિયા કરવા માડવી એવો અર્થ બતાવે છે (જેમ કે ખાતો થા, ભણતી થા). [થઈ ચૂકવું, રહેવું (જુઓ 'થઈ'મા). થઈ જવું = પૂરુ થવુ (૨) સહેજે – આપોઆપ કે અજાણતા બનવું (ભૂલ થઈ ગઈ. કહ્યુ એટલે થઈ ગયુ ?) (૩) થઈને ગુજરવું – વીતી જવુ (અકબર એક રાજા થઈ ગયો). થતું નથી = બનતુ નથી, બની કે થઈ શકતુ નથી (૨) (સ્ત્રીનુ) અટકાવમા હોવું] ['થાત,' 'થાય,' 'થા' તેના કેટલાંક રૂપો છે]
થળ ન૦ [પ્રા થલ] જુઓ સ્થળ ૦ચર વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ સ્થળચર ૦વટ ન૦ જમીનમાર્ગ
થળવું અ૦ક્રિ૦ જમીનતળ પર રેતી ફરી વળવી
થળી સ્ત્રી૦ સોની – કંસારાનુ એક ઓજાર (૨) [પ્રા થલી] જુઓ સ્થળી
થંભ પું૦ [પ્રા.] સ્તંભ; થાભલો ૦ન ન૦ થંભવુ તે. ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સ. સ્તમ્ , પ્રા થંમ] થોભવું (૨) વિસામો ખાવો
થાક પું૦ [જુઓ થાકવું] શ્રમ; થાકવુ તે. [-ઉતારવો = આરામ લેવો. -ઊતરવો =

આરામ થવો, તાલ થવું -ખાવો=આરામ લેવો -ચઢવો=શ્રમની અસર થવી] ૦લો પુ૦ આરામ; વિસામો [-ખાવો, -લેવો=વિસામો લેવો] ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [દે थक्क] કામ કર્યાને લીધે શિથિલ થવું (૨) [લા.] કંટાળવું હારવું [થાકયાના ગાઉ=થાકેલાને અતિશય લાંબા-વસમા લાગતા ગાઉ.] -કયુંપાકયું વિ૦ ઘણુ થાકી ગયેલું

થાગ પું૦ [દે. थाव]+જુઓ થાહ, તાગ [-લાગવો=અંદાજ યા પત્તો મળવો]

થાગડથી(-થીં)ગડ ન૦ જુઓ થીંગડથાગડ

થાટ પુ૦ [દે. थट्ट=સંમૂહ?] રાગને ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિવાળો સ્વરસમુદાય (સંગીત)

થાણુ(-ણે)દાર પું૦ [થાણુ+દાર (फा)] થાણાનો અમલદાર (૨) ફોજદાર -રી સ્ત્રી૦ થાણુદારનુ કામ-હોદ્દો

થાણું ન૦ [सं स्थान, प्रा॰ थाण] પડાવ કેન્દ્ર (૨)[દે. थाणय=ચોકી થાણુ] પોલીસચોકી, દેવડી (૩) [प्रा. थाणय (स्थानक)=ક્યારો] ખામણુ (વાવવા માટે).-ણેદાર પુ૦ થાણદાર

થાથડવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ થથેડવું

થાથડો પું૦ થથેડો

થાથાથાબડી સ્ત્રી૦ [થા, થા (રવ૦)+થાબડવું] થ બડી-પંપાળીને શાંત રાખવુ તે (૨) [લા] આળપંપાળ, પટામણી

થાન ન૦ [સર૦ म] તાકો (૨) [प्रा. थण, स स्तन] સ્તન (૩)[स स्थान, प्रा थाण] સ્થાન (૪) ['થાણું' ઉપરથી] નાકુ.૦ક ન૦ સ્થાન, રહેઠાણ

થાનેલો પું૦ [થાન, સ્તન] (કા) સ્તન, ધાઈ

થાપ સ્ત્રી૦ [રવ૦] થાપટ (૨) ભૂલથાપ, ધાપ, છેતરપિંડી(૩)[स स्थाप्, प्रा थप्प] થેપ, સ્થડ. (૪) નરઘાનો વચલો કાળો ભાગ કે તેના પર વગાડાતો ઠોકો (૫)+હરાવ. [-ખાવી=ભોળવાવું, ભૂલમા પડવું, છેતરાવુ -દેવી, -મારવી=થાપટ મારવી (૨) છેતરવું (૩) તબલા ઉપર ઠોકો મારવો (૪) થેપ દેવી. -મારી જવું=છેતરી જવુ]

થાપટ સ્ત્રી૦ [રવ૦] હાથના પંજાનો પ્રહાર ૦થાપટ અ૦ જુઓ થાબડથાબડ

થાપડી સ્ત્રી૦ [થાપવું પરથી] ટીપવા માટેનુ કડિયાનુ એક ઓજાર (૨) થપેલી (૩) થાપટ

થાપડો પુ૦ ['થાપવું' ઉપરથી] હોડીમા માલ કે જાનવર ચડાવવાનુ પાટિયુ (૨) હોડી (૩) એક જાડી પૂરી (૪) (થોરનો) ફાફડો (૫) જાડો થેપ

થાપણ સ્ત્રી૦ [सं. स्थापन, प्रा. थप्पण, थावण] મૂડી, પૂંજી (૨) લીંપણ (૩) ન્યાસ. [-ઓળવવી=કોઈએ મૂકેલી થાપણ ખાઈ જવી.-મૂકવી=ન્યાસ તરીકે સોપવું -રાખવી=બીજાના ન્યાસ સાચવવા લેવા, તે રીતે કોઈ વસ્તુ રાખવી -સાચવવી] ૦દાર વિ૦ સ્થાપનાર

થાપન ન૦ [જુઓ થાપણ] સ્થાપન, સ્થાપવું તે

થાપના સ્ત્રી૦ જુઓ સ્થાપના

થાપવું સ૦ક્રિ૦[सं. स्थाप्, प्रा थप्प] સ્થાપવુ (૨) થેપ-સ્થડ કરવો (૩) પહોળા હાથે દાબી દાબીને ચપટો આકાર ઘડવો (૪) [રવ૦]+થાબડવુ

થાપાટૂંડું ન૦ (ચ.) (મોટી બેઠક ને પહોળા મોંનુ) રંગરેજનું મોટું ઠૂંડું (૨) [લા] તેના જેવો બેડોળ કે આળસુ માણસ

થાપી સ્ત્રી૦ જુઓ થાપડી [જાડું કપડુ

થાપેડું ન૦ ['થાપો' ઉપરથી] કમ્મરે વીંટવાનુ

થાપો પુ૦ [થાપવુ પરથી] પૂંઠનો ભાગ, ઢગરો (૨) મોભાગ્યિ (૩) કંકુવાળા પંજાની છાપ

થાબડથાબડ અ૦ધીરે ધીરે થાબડીને, થાપટ થાપટ

થાબડવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] ધીમે હાથે ઠોકવુ; પંપાળવુ-હળવે હળવે થાપવુ

થાબડી સ્ત્રી૦ થાબડવાની ક્રિયા (૨) જુઓ થાપડી

થાલ પુ૦ (કા.) રકમ વ્યાજે લેતા આડમાં મુકાતી માલમિલકત

થાવર વિ૦ [प्रा] જુઓ સ્થાવર

થાહ પુ૦ [દે थघ, સર૦ हिं] ઊંડાઈ કે કોઈ પરિમાણની હદ, તળિયુ, છેડો [-રહેવો=હદ કે માપમા રહેવુ કે હોવું]

થાળ પુ૦, સ્ત્રી૦ [स स्थाल, प्रा. थाल] મોટી થાળી (૨) ઠાકોરજીના નૈવેદ્યનો થાળ-પ્રસાદ (૩) એ ધરાવતી વખતનુ સ્તોત્રગાન. [-કરવો, -ધરવો=ઠાકોરજીને પ્રસાદ ધરવો -માનવો=અમુક કામ સિદ્ધ થાય તો નૈવેદ્યનો થાળ ધરવાની બાધા રાખવી]

થૂવર પું; સ્ત્રી० [જુઓ થુવેર] એક કાંટાળી વનસ્પતિ, થુવેર
થૂળ વિ० જુઓ થૂલ
થૂંક ન० [પ્રા. थुक्क, સ. थूत्कृत] થૂ કરી મોમાંથી ફેંકાતી લાળ(૨)મોમાં ઝરતી લાળ [–આવવું =મોમાં લાળ ઝરવી –ઉડાડવું=ખાલી બકવાદ–લવારો કરવો] ૦દાની સ્ત્રી० થૂંક વગેરે ઝીલવાનું પાત્ર ૦વું સ०ક્રિ० [સ थूत्कृ, પ્રા. थुक्क] થૂંક બહાર ફેંકવું [થૂંકેલું ગળવું, –ચાટવું=બોલેલુ વચન ન પાળવુ]
થેઈ,૦થેઈ અ०[રવ०, સર० મ थैथै (०या), हिं] નાચનો અવાજ(૨)બાળકને ઊભું કરતા બોલાતો ઉદ્ગાર. ૦કાર પું० થૈકાર,નાચના તાનનો ધ્વનિ
થેક(–ગી) સ્ત્રી०[દે थेग?]એક છોડના મૂળમાંથી મળતો જુવાર જેવો ખાવાનો પદાર્થ (૨) કૂદકો
થેકડો પું० કૂદકો, ઠેકડો
થેકવું અ०ક્રિ० થેક–છલંગ મારવી(૨)સ०ક્રિ० ઠેકવું, –ને કૂદી પાર કરવું (૩) બીબાથી ઠેકવું
થેગી સ્ત્રી० જુઓ થેક
થેપ સ્ત્રી० ['થાપવું' ઉપરથી] જાડું લીંપણ. જાડો લેપ ૦ડો પું० જાડો થેપ(૨) ઊખડેલા લેપનું પોડું, પોપડો (૩) લાદમાટીનું કુંભારનું કૂંડું. ૦ણી સ્ત્રી० થેપવાની ક્રિયા કે રીત ૦લી સ્ત્રી० લોદાને થેપીને બનાવેલી થપોલી ૦લું ન० થેપીને બનાવેલી ચીજ, થપોલું (૨) એક વાની. ૦વું સ०ક્રિ० જાડું લીંપવું, થેપ કરવો (૨) લોદાને ધીમે દબાવી દબાવીને ઘાટ કરવો
થેપાડું ન० [સર० મ ठेपाऊ,–वू=પીતાંબર] ધોતિયું (સારી જાતનું) [થપોલી
થેબડી સ્ત્રી० છાછરી વાડકી(૨)['થેપવું' ઉપરથી]
થેભો પું० થોભિયો (૨) [સ स्तम्, પ્રા थंभ ઉપરથી] થાંભલો, ટેકો
થેર પું० [પ્રા] જુઓ સ્થવિર, વૃદ્ધ (બૌદ્ધ)
થેરી સ્ત્રી० [પ્રા.] સ્થવિરા, ભિક્ષુણી (બૌદ્ધ)
થેરું અ० ભણી, તરફ (૨) પાસે
થેલી સ્ત્રી० [दे थल्लिया, સર० મ थैली] કોથળી
થેલું ન० [સર० દે. थड=ટોળું] ટોળું, ઝોલું
થેલો પું० [જુઓ થેલી] મોટી થેલી, કોથળો
થૈકાર પું० [સં] થેઈકાર

થોક પું०,સ્ત્રી० [દે. थक्क] જથો,ઝૂડો, ખરકલો. ૦ડી સ્ત્રી० નાનો ખરકલો ૦ડો પું० મોટો ખરકલો ૦બંધ વિ० જથાબંધ, પુષ્કળ –કેથોક(–કે) અ० થોકબંધ, જથાબંધ
થોડું વિ० [સ. स्तोक, પ્રા थोक(–क्क,–ा)] અલ્પ('ઘણું'થી ઊલટું) [થોડા દહાડાનો, થોડી ઘડીનો પરોણો=મરણને કાંઠે પહોંચેલું] –ડાબોલું વિ० થોડું બોલનાર. ૦ક વિ० જરાક, થોડું ૦ઘણું વિ० થોડુંક, ઓછુંવત્તું –ડે થોડે અ० ધીમે ધીમે. –ડેરું વિ० (પ.) થોડું
થોથ સ્ત્રી० [સં तुस्त? સર० हिं थोथ=ખોખું હોવું તે] પોચ, કણ વગરની ડાગર
થોથડી સ્ત્રી० અંગારામાં શેકેલી નાની બાટી
થોથર સ્ત્રી० [સ स्तर? સર० મ थोंत(–थ)ली] મો પરનો સોજો અને ફિક્કાશ
થોથવાવું અ०ક્રિ० [રવ०] તોતડાવું [થોથું
થોથારિયું ન० ['થોથું' ઉપરથી]નકામું પુસ્તક;
થોથું ન० [જુઓ થોથ; हिं. थोथा] પોલો સળેલો કણ (૨) ફાટેલુંતૂટેલું કે લખાણની દૃષ્ટિએ નકામું પુસ્તક (૩) બૂઠું તીર
થોથો પું० (સુ) પાંદડાં વગરનું કેળનું થડ
થોભ પું० [સં स्तोभ, પ્રા.थोभ] અટકવાપણું; અંત ૦ણ સ્ત્રી०, ન० ટેકણ, અઢિંગણ ૦વું અ० ક્રિ० કોઈ ક્રિયા કરતાં અટકવું; વિરામવું (૨) રાહ જોતાં ઊભા રહેવું, ખોટી થવું (૩) વિરામ પામવું, થોભ આવવો
થોભા(–ભિયા) પું० બ० વ० [મ. थोंब; (સ. स्तोम)] મૂછના બન્ને છેડા આગળ ગાલના ભાગ ઉપર વધારેલા વાળના ગુચ્છા(૨)સ્ત્રીઓના કલ્લાના ટેકણ
થોર (થો') પું० [દે थोहर] એક કાંટાળી વનસ્પતિ, થૂવર –રિયો પું० થોરનું એક ઠૂંઠું ડિંગલું–ટુકડો [થોરિયા રોપવા=કજિયા કે અણબનાવનાં બીજ રોપવાં, ઝઘડાનું કારણ ઊભું કરવું] –રી સ્ત્રી० એક જાતનો થોર; ફાફડો(૨)તે થોરનાં ઝૂંડ કે તે ઊગેલી જગા
થોરો પું०[સર० સ स्थविर, મ. थोर?]ઢંગ,રીત
થોલ (થો) પું० [સર० दे थोल=વસ્ત્રનો એક

થાળી સ્ત્રી૦[સ સ્થાલી, પ્રા. થાલી] એક વાસણ (૨)ગ્રામોફોનની થાળી [–જેવડું કપાળ = મોટું કપાળ(૨) સદ્‌ભાગ્ય, નસીબવાન હોવાપણું. –ઠોકવી, –પીટવી = થાળી વગાડીને જાહેર કરવું (૨) જાહેર કરવું. –ફેરવવી = થાળી પીટવી (૨) થાળી લઈને ઉઘરાવવું. –મૂકવી = ભાણું મૂકવું, પીરસવું (૨) ગ્રામોફોન પર વગાડવા થાળી ગોઠવવી.] ૦વાજું ન૦ 'ગ્રામોફોન'

થાણું ન૦ [સં. સ્થાલ, પ્રા. થાલ પરથી] ઘટીનું ચોકઠું (૨) કૂવાના મોં ઉપર ચણીને બનાવેલી પાત્રાકાર જગા (૩) ભૂળના ગાંઠાવાળો થડિયાનો ભાગ

થાળે પડવું = વ્યવસ્થિત પાયા ઉપર આવવું, બરોબર ગોઠવાઈને ચાલતુ થવુ, રાગે કે ઠેકાણે પડવું] [સર૦ દે. થાલા = ધારા]

થાળો પુ૦ [સ સ્થાલ] મોટી થાળી; ખૂમચો

થાંથું (૦) વિ૦ મંદ, સુસ્ત (૨) મેલુ, ગંદુ

થાંદલો (૦) પુ૦ ['ફાંદલો' ઉપરથી] ફાંદ (૨) [સં. સ્તન, પ્રા. થણ ઉપરથી] ઢોરનુ બાવલુ

થાંભલો (૦) પું૦ [સ સ્તંભ] લાકડાનો ઊભો ટેકો, સ્તભ. –લી સ્ત્રી૦ નાનો થાંભલો

થાંભો (૦) પું૦ જુઓ સ્તભ (૨) વરકન્યાને સ્નાન કરાવતા ચારે બાજુ ચાર દહીથરાં ઉતારે છે તે [પ્રેરક ને ભાવે

થિજાવવું સ૦ક્રિ૦, **થિજાવું** અ૦ ક્રિ૦ 'થીજવું'નુ

થિગડિયું વિ૦ [થીગડું પરથી] થીગડાવાળું; થીગડિયુ

થિયેટર ન૦ [ઈં.] નાટકશાળા, રગભૂમિ

થિયોસોફી સ્ત્રી૦ [ઈં] ઈશ્વર સબધી એક જ્ઞાનદૃષ્ટિ–તત્ત્વવિચાર –ફિસ્ટ પુ૦ [ઈં] તેમા માનનાર વ્યક્તિ

થિરથિરા સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં] એક પક્ષી

થી [જુઓ થકુ; અપ હોન્તઉ પરથી ?] ત્રીજી અને પાચમી વિભક્તિનો પ્રત્યય

થીગડથાગડ ન૦ જુઓ થીંગડથાગડ

થીગડી સ્ત્રી૦ [દે થિગ્ગલ] જુઓ થીંગડી –ડું ન૦ થીગડુ [થાબડી દુરસ્ત કરવું તે

થીગણ ન૦ [દે થિગ્ગલ અથવા સ સ્થગ]ગાર

થીજવું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. થિજ્જ થેજ્જ, (સ સ્થૈર્યે) પરથી, સર૦ મ થિજર્ણે] ઠરી જવું; જામવું

થીણું વિ૦[સં સ્ત્યાન, પ્રા. થીણ, થીણ = કઠણ, જામેલુ] થીજેલુ; ઘટ્ટ

થીર વિ૦[પ્રા. થિર] સ્થિર ૦તા સ્ત્રી૦ સ્થિરતા. ૦થાવર વિ૦ [થીર + થાવર; સર૦ મ.] સ્થિર અને સ્થાવર; અચળ અને અમર

થીરથૂમડું ન૦ [જુઓ થૂમડુ] કણસલાનો જથો

થીવર વિ૦ જુઓ સ્થવિર, વૃદ્ધ (જૈન)

થીંગડું ન૦ [દે. થિગ્ગલ] ફાટેલી જગા પર મૂકેલો બીજો કકડો [–દેવું, મારવું = થીંગડુ લગાવવું, સીવવું] –ડથાગડ ન૦ ઊખડેલા કે ફાટેલાની દુરસ્તી (૨) [લા] જેવો તેવો–કામચલાઉ ઉપાય. –ડામારુ વિ૦ થીગડાં મારી ચલાવી લેનાર. –ડિયું વિ૦ જુઓ થિગડિયુ –ડી સ્ત્રી૦ નાનુ થીગડુ

થુત્કાર પુ૦ [સં] થૂ અવાજ (૨) [લા] ફિટકાર

થુવેર પુ૦, સ્ત્રી૦, –રિયો પુ૦ [દે. થોહર] થોરિયો, થૂવર

થૂ,૦થૂ અ૦ [પ્રા, સર૦ દે ણિટ્ઠુહિઅ = થૂંક, –રવ૦] થૂકવાનો અવાજ. [–કરવું = થૂકવુ; તિરસ્કાર દર્શાવવો]

થૂઈ સ્ત્રી૦ [થૂ ઉપરથી] રમતમા, થૂ કરીને, તેમાથી વિરામ બતાવતો ઉદ્‌ગાર, તેવો વિરામ [–કરવી, –હોવી]

થૂયો પું૦ [સં. તુસ્ત] કૂચો (૨) રૂંછુ

થૂમડું ન૦[સં સ્તવ = કણસલુ, પ્રા. થંવ] જુઓ થીરથૂમડુ [સ્થૂળ, જાડું, મોટું

થૂલ(–ળ) વિ૦ [સ સ્થૂલ, પ્રા. થુલ્લ. થૂલ]

થૂલ ન૦ [સ તૂલ] બાજરી વગેરેના કણસલા ઉપર થતી નાના ફૂલોની રુવાટી

થૂલિયું ન૦, –યો પુ૦ [જુઓ થૂલ ન૦] બાળકની જીભ પર થતો એક રોગ

થૂલી સ્ત્રી૦ [પ્રા થુલ્લી, જુઓ થૂલ વિ૦] ઘઉ વગેરેના ભરડેલા કકડા કે તેની વાની

થૂલું ન૦[જુઓ થૂલ]લોટને ચાળવાથી નીકળેલો છાલા વગેરેનો ભૂકો [–કાઢવું = દાણામાથી છાલા વગેરેનો ભૂકો જુદો કાઢવો(૨) ખૂબ થકવી નાખવું (૩) માર મારી હલકું કરી નાખવું.]

થૂવર પું; સ્ત્રી૦ [જુઓ થુવેર] એક કાંટાળી વનસ્પતિ, થુવેર
થૂળ વિ૦ જુઓ થૂલ
થૂક ન૦ [प्रा. थुक्क, स. थूत्कृत] થૂ કરી મોમાંથી ફેંકાતી લાળ (૨) મોમાં ઝરતી લાળ [–આવવું =મોમાં લાળ ઝરવી –ઉડાડવું=ખાલી બકવાદ–લવારો કરવો] ૦દાની સ્ત્રી૦ થૂક વગેરે ઝીલવાનું પાત્ર ૦વું સ૦ક્રિ૦ [सं थूत्कृ, प्रा. थुक्क] થૂ કે બહાર ફેંકવું [થૂંકેલું ગળવું, –ચાટવું=બોલેલું વચન ન પાળવું]
થેઈ,૦થેઈ અ૦[રવ૦, સર૦ મ. थैयै (૦યા), हिं] નાચનો અવાજ (૨) બાળકને ઊભું કરતાં બોલાતો ઉદ્ગાર. ૦કાર પું૦ થૈકાર, નાચના તાનનો ધ્વનિ
થેક(–ગી) સ્ત્રી૦[દે થેગ?]એક છોડના મૂળમાથી મળતો જુવાર જેવો ખાવાનો પદાર્થ (૨) કૂદકો
થેકડો પું૦ કૂદકો, ઠેકડો
થેકવું અ૦ક્રિ૦ થેક–છલંગ મારવી (૨) સ૦ક્રિ૦ ઠેકવું, –ને કૂદી પાર કરવું (૩) બીઆથી ઠેકવું
થેગી સ્ત્રી૦ જુઓ થેક
થેપ સ્ત્રી૦ ['થાપવું' ઉપરથી] જાડું લીપણ, જાડો લેપ ૦ડો પું૦ જાડો થેપ (૨) ઊખડેલા લેપનું પોડું, પોપડો (૩) લાદમાટીનું કુ ભારનું ફૂંડું. ૦ણી સ્ત્રી૦ થેપવાની ક્રિયા કે રીત ૦લી સ્ત્રી૦ લોદાને થેપીને બનાવેલી થપોલી ૦લું ન૦ થેપીને બનાવેલી ચીજ, થપોલું (૨) એક વાની. ૦વું સ૦ક્રિ૦ જાડું લીપવું, થેપ કરવો (૨) લોદાને ધીમે દબાવી દબાવીને ઘાટ કરવો
થેપાડું ન૦ [સર૦ म ठेपाऊ,–चू=पीतांबर] ધોતિયું (સારી જાતનું) [થપોલી
થેબડી સ્ત્રી૦ છાબરી વાડકી (૨) ['થેપવું' ઉપરથી]
થેભો પું૦ થાભિયો (૨) [स स्तंभ्, प्रा थंभ ઉપરથી] થાબલો, ટેકો
થેર પું૦ [प्रा.] જુઓ સ્થવિર, વૃદ્ધ (બૌદ્ધ)
થેરી સ્ત્રી૦ [प्रा.] સ્થવિરા, ભિક્ષુણી (બૌદ્ધ)
થેરું અ૦ ભણી, તરફ (૨) પાસે
થેલી સ્ત્રી૦ [दे थल्लिया; સર૦ म थैली] કોથળી
થેલું ન૦ [સર૦ દે. थड=ટોળું] ટોળું, ઝોલું
થેલો પું૦ [જુઓ થેલી] મોટી થેલી, કોથળો
થૈકાર પું૦ [सं.] થેઈકાર
થોક પું૦,સ્ત્રી૦ [દે. थवक्क] જથો, ઝૂડો, ખરકલો. ૦ડી સ્ત્રી૦ નાનો ખરકલો ૦ડો પું૦ મોટો ખરકલો. ૦બંધ વિ૦ જથાબંધ, પુષ્કળ –કેથોક(–કે) અ૦ થોકબંધ, જથાબંધ
થોડું વિ૦ [स. स्तोक, प्रा थोक(–क्क, –ग)] અલ્પ ('ઘણું'થી ઊલટું) [થોડા દહાડાનો, થોડી ઘડીનો પરોણો=મરણને કાંઠે પહોંચેલું] –ઠાબોલું વિ૦ થોડું બોલનાર. ૦ક વિ૦ જરાક, થોડું ૦ઘણું વિ૦ થોડુંક, ઓછુંવત્તું –ડે થોડે અ૦ ધીમે ધીમે. –ડેરું વિ૦ (પ.) થોડું
થોથ સ્ત્રી૦ [सं. तुस्त? સર૦ हिं थोथ=ખોખું હોવું તે] પોચ, કણ વગરની ડાગર
થોથડી સ્ત્રી૦ અંગારામાં શેકેલી નાની બાટી
થોથર સ્ત્રી૦ [स स्तर? સર૦ म थोंत(–थ)ली] મો પરનો સોજો અને ફિક્કાશ
થોથવાવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] તોતડાવું [થોથું
થોથારિયું ન૦ ['થોથું' ઉપરથી] નકામું પુસ્તક;
થોથું ન૦ [જુઓ થોથ, हि. थोथा] પોલો સળેલો કણ (૨) ફાટેલુંતૂટેલું કે લખાણની દૃષ્ટિએ નકામું પુસ્તક (૩) બૂઠું તીર
થોથો પું૦ (સુ) પાદડાં વગરનું કેળનું થડ
થોભ પું૦ [सं स्तोभ, प्रा. थोभ] અટકવાપણું; અંત ૦ણ સ્ત્રી૦; ન૦ ટેકણ, અઢિંગણ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ કોઈ ક્રિયા કરતાં અટકવું, વિરામવું (૨) રાહ જોતાં ઊભા રહેવું, ખોટી થવું (૩) વિરામ પામવું, થોભ આવવો
થોભા(–ભિયા) પું૦ બ૦ વ૦ [म. थोब, (सं. स्तोम)] મૂછના બન્ને છેડા–આગળ ગાલના ભાગ ઉપર વધારેલા વાળના ગુચ્છા (૨) સ્ત્રીઓના કલ્લાંના ટેકણ
થોર (થો') પું૦ [दे थोहर] એક કાંટાળી વનસ્પતિ, થૂવર –રિયો પું૦ થોરનું એક છૂટું ડિગલું–ટુકડો [થોરિયા રોપવા=કજિયા કે અણબનાવના બીજ રોપવા, ઝઘડાનું કારણ ઊભું કરવું] –રી સ્ત્રી૦ એક જાતનો થોર; ફાફડો (૨) તે થોરના ઝૂંડ કે તે ઊગેલી જગા
થોરો પું૦[સર૦ स स्थविर, म. थोर?] ઢંગ, રીત
થોલ (થો) પું૦ [સર૦ दे थोल=વસ્ત્રનો એક

પાવવું ન૦ સ૦ક્રિ૦ + [सं. प्राप्; प्रा. पाव] મેળવવુ [(૨) વરસાદ

પાવસ ન૦ [सं. प्रावृष्; प्रा. पावस] ચોમાસુ

પાવળું ન૦ [જુઓ પળી] નાની પળી

પાવિત્ર્ય ન૦[स] પવિત્રતા [મેળવવુ,પાવવુ

પાવું સ૦ક્રિ૦ [सं. पा] પિવડાવવુ (૨) [हिं.]

પાવૈ સ્ત્રી૦, ૦યો પુ૦ હીજડો, નપુસક

પાવો પું૦ [દે પાવય] એક જાતની વાસળી (૨) આગબોટનુ ભુગળુ વાગે છે તે-તેની સિસોટી [૦લી સ્ત્રી૦ નાની પાશ

પાશ પુ૦ [દ. पास, સર૦ म पास] પાશિયુ

પાશ પુ૦ [स] ફાસો; ગાળો (૨) પશુપક્ષી-ઓને ફસાવવાનું શિકારીનુ સાધન (૩) [स] વરુણનુ આયુધ (૪) [લા] ફસાવવાની યુક્તિ

પાશવ(-વી) વિ૦ [स] પશુનુ; પશુના જેવુ

પાશં(-સં)ગ પુ૦ [જુઓ પાસગ] ત્રાજવાનો ધડો કાઢવા એક તરફ રખાતુ વજન

પાશા પુ૦ [तुर्की] હાકેમ (૨) તુર્કસ્તાનનો ઊચા દરજ્જાનો અમલદાર

પાશિયું ન૦ [દે. पास] પાશ, કરમડી કે શાંપડીમા મુકાતુ ધારવાળુ લોખડનુ ફળ (૨) શાપડી

પાશુપત પુ૦ [सं.] એક પ્રાચીન શૈવ સપ્રદાય (૨) તેનો અનુયાયી (૩) ન૦ શકરના તેજનુ દિવ્ય અસ્ત્ર

પાશેર પું૦ [પા+શેર] શેરનો ચોથો ભાગ **-રી** સ્ત્રી૦ પાશેરનુ માપિયુ કે વજન **-રો** પું૦ પાશેર વજનનું કાટલુ [**પાશેરામાં પહેલી પૂણી**=તદ્દન શરૂઆત]

પાશ્ચાત્ય વિ૦ [सं] પશ્ચિમનુ, પશ્ચિમમા આવેલુ [વનસ્પતિ

પાષાણ પું૦ [सं.] પથ્થર ૦ભેદ પું૦ એક

પાસ પું૦ [सं स्पर्श, प्रा. फास, पासिय=સ્પૃષ્ટ] સ્પર્શથી પટ કે રગ બેસવો તે (૨) [લા] સોબતની અસર (૩) સ્ત્રી૦ [सं पार्श्व, प्रा पास] બાજુ, પાસું (૪) અ૦ (૫) પાસે [-**બેસવો, લાગવો**=સ્પર્શથી રગ લાગવો (૨) સોબતની અસર થવી]

પાસ વિ૦ [इ.] પસાર, ફતેહમદ; સફળ (૨) મંજૂર, પસંદ (૩) પું૦ રજા કે મજૂરીની ચિઠ્ઠી [-**કાઢવો**=પાસ લખી આપવો -**પડવું**=ગમવુ, પસંદ આવવુ] ૦પોર્ટ પુ૦ દેશાન્તર જવા માટેનો પરવાનો ૦બુક સ્ત્રી૦ બેંક સાથેની લેવડદેવડની નોંધની ખાતેદારને મળતી ચોપડી

પાસ(-હ)ટવું સ૦ક્રિ૦ [स प्र+आ+शद्] પછાડવુ [પાહટી નાખવું=પછાડી નાખવું.]

પાસલો પું૦ [सं. पाश, प्रा पास] પાશ, જાળ (૨) [જુઓ પાસો] પાસાના આકારનો ધાતુ વગેરેનો લંબચોરસ કકડો (૩) સોનીનું એક ઓજાર

પાસવાન પુ૦ [फा पासवान] હજૂરિયો, નોકર

પાસવું સ૦ક્રિ૦ [सं. स्पर्श, प्रा फास, જુઓ પાસ] રગ બેસાડવા સારુ પ્રથમ ખડાશ વગેરેનો પાસ દેવો

પાસંગ પુ૦ [फा] જુઓ પાશગ

પાસાખેલ પુ૦ [પાસો+ખેલ] જુગાર

પાસાતાણિયો પુ૦ [પાસો+તાણવુ] સોના-રૂપાના પાસલાને ખેચી ખેચી તાર બનાવનારો

પાસાબંડી સ્ત્રી૦ [પાસુ+બડી] બે બાજુ કસો બાધવાની એક જાતની બડી

પાસાશૂળ ન૦ [પાસુ+શૂળ] પડખામા ફૂટતુ શૂળ (૨) [લા] હમેશાની નજીકની ઉપાધિ કે નડતર

પાસિયું ન૦ જુઓ પાશિયુ

પાસું ન૦ [सं. पार्श्व, प्रा. पास] પડખુ, બાજુ (૨) પક્ષ [**પાસામાં ઘાલવું**=ઓળવવું (૨) હૂફ આપવી, આશરો આપવો **પાસું દેવું**=પડખાનો ભાર મૂકવો (૨) સાથ કે મદદ આપવી **-ફેરવવું**, **બદલવું**=પડખુ બદલવું (૨) પક્ષ બદલવો (૩) ફેરવી તોળવું. **-મરડવું**=પડખુ બદલવુ (૨) વલણ ફેરવવુ **-વાળીને સૂવું**=નિરાતે સૂવુ **-સેવવું**=તાબેદારી ઉઠાવવી; સેવા ઉઠાવવી]

પાસે અ૦ [सं पार्श्वे] નજીક (૨) પડખે, બાજુમાં (૩) તાબામા, કબજામાં (૪) સામે, આગળ

ો પું૦ [सं पाशक; प्रा पासग] ચોપટ
મવામા વપરાતા અંક પાડેલા લંબચોરસ
કડામાનો એક (૨) ધાતુનો તેવો પાસલો
૩) [સ. पार्श्व] સૂપડામા સોવાની રીત;
જુઓ પાહટો (૪) [જુઓ પાહો]
ને (ઢોરે) આંચળમા આવવા દેવુ તે
પાસા અવળા પડવા=નસીબ પ્રતિકૂળ
વુ; નિષ્ફળતા મળવી **-ઢાળવા**=જુગારની
મતમાં પાસા નાખવા, શરૂઆત કરવી.
નાખવા, ફેંકવા=પાસા ઢાળવા (૨)
વ-નસીબ-તરકીબ અજમાવી જોવાં.
પોબારપડવા=ધારેલુ સિદ્ધ થવુ, સફળ
વું **-સવળા પડવા**=નસીબ અનુકૂળ
વુ, સફળ થવુ **પાસે રમવું**=જૂગટું
મવું **પાસો ચડવો**=ચડતી કળા થવી;
ાગ્યોદય થવો. **-જાણવો**=કપટયુક્ત ગુસ
ાગણ સમજવી **-નાખવો**=જુઓ પાસા
ાખવા. **-મૂકવો**=જુઓ પાહો-પાગ્સો
કરવો. **-સમજવો**=જુઓ પાસો જાણવો]
ટવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ પાસટવુ
ટો પું૦ [જુઓ પાહટવુ] સૂપડામા સોવાની
ઝાટકવાની એક રીત. [-કરવો]
ણુ વિ૦ (પાકની ઋતુ વીત્યા) પછી,
ાડેથી થતુ (પાક માટે)
ે અ૦ [स पार्श्वे] બાજુએ, એકતરફ (ચ)
હ,૦પાહિ શ૦ પ્ર૦ [स] 'રક્ષણ કરો'
ેવો ઉદ્ગાર
ો પુ૦ [જુઓ પાહટો] ઝાડકવુ તે. [**-કરવો**]
ો પુ૦ (ચ) જુઓ પારસો. [**-મૂકવો**]
(ળ,) સ્રી૦ [सं पालि] તળાવ કે સરો-
રનો કિનારો (૨) પ્રવાહીને વહી જતુ
અટકાવવા કરેલી આડ [**-તોડવી**=મર્યાદા-
ાભંગ કરવો (. પહેલા) **પાળ બાંધવી**
=અગાઉથી ઉપાય કરવો. **-બાંધવી**=
મર્યાદા બાધવી (૨) ઉપાય વિચારવો]
નં૦ [?] ગાયોના ટોળામા ભળીને આવતુ
ાડપાડુઓનુ ટોળું [પારસું
ાણુ નં૦ [सं. पालन ઉપરથી] પાલણું,
ાવું સ૦ ક્રિ૦ [स. पालय्] રક્ષણ કરવુ

(૨)ભરણપોષણ કરવુ(૩)પોષવું અને કેળવવું (૪) ભગ ન કરવો,-ની પ્રમાણે વર્તવુ, માનવુ (વચન, આજ્ઞા, વ્રત, રજા વગેરે)

પાળિયું ન૦ ['પાળ' ઉપરથી] પાળ બાધી એક વોરિયા વડે પવાતા ક્યારાનો સમુદાય

પાળિયો પુ૦ [स पालि=પ્રશસા (૨) ચિહ્ન] સ્મારક તરીકે ઊભો કરેલો પથરો, ખાભી (૨) ['પાળ' ઉપરથી] ધોરિયો

પાળી સ્રી૦ [स. पालिका] છરી (૨) [स पाली =પંક્તિ] વારો (૩) પાકી (૪) જુઓ પાળ (સ્રી૦)

પાળુ વિ૦ (૨) ન૦ [स पाद ઉપરથી] પગે ચાલનારું. **-ળો** પું૦ પગપાળો મુસાફર (૨) પેદળ, મુલકી કે લશ્કરી સિપાઈ (૩)'

પાંઉ (૦) પુ૦, ન૦ [पो], **૦રોટી** સ્રી૦ ડબલ રોટી

પાંકડ(-ડું) (૦) વિ૦[स.पक्व પરથી?]ગાભણુ થવાની ઉંમર છતા ન થયુ હોય એવુ (ઢોર)

પાંકવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સર૦ म पाग=ઉત્કટ ઇચ્છા] ઇચ્છવુ, ધારવુ (૨) [સર૦ म पागणे] ધરવુ, પકડવુ

પાંખ (૦) સ્રી૦ [स पक्ष] પક્ષીનો ઊડવાનો અવયવ (૨) લશ્કરની બે બાજુમાની એક (૩) છાપરાનો બે તરફનો બહાર પડતો ભાગ (૪)[લા] આશ્રય, પડખુ [**પાંખમાં ઘાલવું** =આશરો આપવો, હૂંફ આપવી **પાંખમાં ભરાવું**=સોડમા ભરાવું, આશરો લેવો. **પાંખમાં લેવું**=પાખમા ઘાલવુ. **પાંખો આવવી**=ઊડતા શીખવુ (૨)પુષ્ટ ઉંમગનુ થવું, પોતાનુ સંભાળી શકાય એટલી શક્તિ આવવી(૩)ઊડી જવુ,નાસી જવુ,અદૃશ્ય થવુ. **પાંખો કાપી નાખવી**=અસહાય બનાવી દેવુ **પાંખો ફફડાવવી**=ઊડવાનો પ્રયત્ન કરવો (૨) છૂટવાના ફાંફા મારવાં. **પાંખો વિસ્તારવી**=ફેલાવુ,પહોળા થવુ(૨)વશવેલો વધવો]

પાંખડી (૦) સ્રી૦ [दे. पखुडी, સર૦ हिं. पखडी, म: पाकळी, पाकळी; का. पकळी] કળી ખીલતા છૂટા પડતા અવયવોમાનો દરેક

પાવવું ન૦ **સ**૦ક્રિ૦ + [સં. प्राप्; प्रा. पाव] મેળવવું [(૨) વરસાદ

પાવસ ન૦ [સં प्रावृष्; प्रा. पावस] ચોમાસુ

પાવળું ન૦ [જુઓ પળી] નાની પળી

પાવિત્ર્ય ન૦[સ] પવિત્રતા [મેળવવું,પાવવુ

પાવું સ૦ક્રિ૦ [સ. पा] પિવડાવવુ (૨) [હિં.]

પાવૈ સ્ત્રી૦, **૦યો** પું૦ હીજડો, નપુંસક

પાવો પું૦ [દે પાવય] એક જાતની વાસળી (૨) આગબોટનુ ભુંગળુ વાગે છે તે-તેની સિસોટી [૦લી સ્ત્રી૦ નાની પાશ

પાશ પુ૦ [દે. पास, સર૦ મ. पास] પાશિયું

પાશ પુ૦ [સ] ફાસો ગાળો (૨) પશુપક્ષી-ઓને ફસાવવાનુ શિકારીનુ સાધન (૩) [સ] વરુણનુ આયુધ (૪) [લા.] ફસાવવાની યુક્તિ

પાશવ(-વી) વિ૦ [સ] પશુનુ; પશુના જેવું

પાશં(-સં)ગ પુ૦ [જુઓ પાસંગ] ત્રાજવાનો ધડો કાઢવા એક તરફ રખાતુ વજન

પાશા પુ૦ [તુર્કી] હાકેમ (૨) તુર્કસ્તાનનો ઊંચા દરજ્જાનો અમલદાર

પાશિયુ ન૦ [દે. पास] પાશ, કરમડી કે રાપડીમા મુકાતું ધારવાળુ લોખડનુ ફળ (૨) રાંપડી

પાશુપત પુ૦ [સં.] એક પ્રાચીન શૈવ સપ્રદાય (૨) તેનો અનુયાયી (૩) ન૦ શકરના તેજનું દિવ્ય અસ્ત્ર

પાશેર પું૦ [પા+શેર] શેરનો ચોથો ભાગ **-રી** સ્ત્રી૦ પાશેરનું માપિયુ કે વજન. **-રો** પું૦ પાશેર વજનનુ કાટલુ [**પાશેરામાં પહેલી પૂણી**=તદ્દન શરૂઆત]

પાશ્ચાત્ય વિ૦ [સ] પશ્ચિમનું, પશ્ચિમમા આવેલુ [વનસ્પતિ

પાષાણ પુ૦ [સં.] પથ્થર **૦ભેદ** પુ૦ એક

પાસ પું૦ [સં स्पर्श, प्रा फास, पासिय=સ્પૃષ્ટ] સ્પર્શથી પટ કે રગ બેસવો તે (૨) [લા] સોબતની અસર (૩) સ્ત્રી૦ [સં पार्श्व; प्रा. पास] બાજુ; પાસું (૪) અ૦ (૫) પાસે [**-બેસવો, લાગવો**=સ્પર્શથી રગ લાગવો (૨) સોબતની અસર થવી]

પાસ વિ૦ [ઇં.] પસાર, ફતેહમદ; સફળ (૨) મંજૂર, પસંદ (૩) પું૦ રજા કે મજૂરીની ચિઠ્ઠી. [**-કાઢવો**=પાસ લખી આપવો **-પડવું**=ગમવું, પસદ આવવું] **૦પોર્ટ** પુ૦ દેશાનરે જવા માટેનો પરવાનો. **૦બુક** સ્ત્રી૦ એક સાથેની લેવડદેવડની નોંધની ખાતેદારને મળતી ચોપડી

પાસ(-હ)ટવું સ૦ક્રિ૦ [સ प्र+आ+शद्] પછાડવુ [પાહટી નાખવું=પછાડી નાખવુ.]

પાસલો પું૦ [સ. पाश, प्रा पास] પાશ, જાળ (૨) [જુઓ પાસો] પાસાના આકારનો ધાતુ વગેરેનો લંબચોરસ કકડો (૩) સોનાનુ એક ઓજાર

પાસવાન પુ૦ [फा. पासवान] હજૂરિયો, નોકર

પાસવું સ૦ક્રિ૦ [સ. स्पर्श, प्रा फास, જુઓ પાસ] રંગ બેસાડવા સારુ પ્રથમ ખટાશ વગેરેનો પાસ દેવો

પાસંગ પુ૦ [फा] જુઓ પાશગ

પાસાખેલ પું૦ [પાસો+ખેલ] જુગાર

પાસાતાણિયો પું૦ [પાસો+તાણવું] સોના-રૂપાના પાસલાને ખેચી ખેચી તાર બનાવનારો

પાસાબંદી સ્ત્રી૦ [પાસુ+બડી] બે બાજુ કસો બાંધવાની એક જાતની બડી

પાસાશૂળ ન૦ [પાસુ+શૂળ] પડખામા ફૂટતુ શૂળ (૨) [લા] હમેશાની નજીકની ઉપાધિ કે નડતર

પાસિયું ન૦ જુઓ પાશિયુ

પાસું ન૦ [સ पार्श्व, प्रा पास] પડખુ. બાજુ (૨) પક્ષ [**પાસામાં ઘાલવું**=ઓળવવું (૨) હૂફ આપવી, આશરો આપવો **પાસું દેવું**=પડખાનો ભાર મૂકવો (૨) સાથ કે મદદ આપવી **-ફેરવવું, બદલવું**=પડખુ બદલવું (૨) પક્ષ બદલવો (૩) ફેરવી તોળવુ **-મરડવું**=પડખુ બદલવુ (૨) વલણ ફેરવવુ **-વાળીને સૂવું**=નિરાંતે સૂવું. **-સેવવું**=તાબેદારી ઉઠાવવી; સેવા ઉઠાવવી]

પાસે અ૦ [સ पार्श्वे] નજીક (૨) પડખે, બાજુમાં (૩) તાબામાં, કબજામા (૪) સામે, આગળ

પાસો પું૦ [सं पाशक, प्रा पासग] ચોપટ રમવામા વપરાતા અંક પાડેલા લંબચોરસ કકડામાંનો એક (૨) ધાતુનો તેવો પાસલો (૩) [सं. पार्श्व] સૂપડામા સોવાની રીત, જુઓ પાહટો (૪) [જુઓ પાહો] દૂધને (ઢોરે) આંચળમા આવવા દેવું તે [**પાસા અવળા પડવા**=નસીબ પ્રતિકૂળ થવું, નિષ્ફળતા મળવી **–ઢાળવા**=જુગારની રમતમા પાસા નાખવા, શરૂઆત કરવી. **–નાખવા, ફેંકવા**=પાસા ઢાળવા (૨) દાવ–નસીબ–તરકીબ અજમાવી જોવાં **–પોબારપડવા**=ધારેલુ સિદ્ધ થવુ સફળ થવું **–સવળા પડવા**=નસીબ અનુકૂળ થવુ, સફળ થવુ. **પાસે રમવું**=જૂગટુ રમવુ **પાસો ચડવો**=ચડતી કળા થવી; ભાગ્યોદય થવો **–જાણવો**=કપટયુક્ત ગુપ્ત ધારણા સમજવી **–નાખવો**=જુઓ પાસા નાખવા. **–મૂકવો**=જુઓ પાહો – પાસો મૂકવો. **–સમજવો**=જુઓ પાસો જાણવો]

પાહટવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ પાસટવુ

પાહટો પું૦ [જુઓ પાહટવુ] સૂપડામા સોવાની –ઝાટકવાની એક રીત [**–કરવો**]

પાહણુ વિ૦ (પાકની ઋતુ વીત્યા) પછી, મોડેથી થતુ (પાક માટે)

પાહવે અ૦ [स पार्श्वे] બાજુએ, એકતરફ (ચ)

પાહિ,૦પાહિ શ૦ પ્ર૦ [स] 'રક્ષણ કરો' એવો ઉદ્‌ગાર

પાહો પું૦ [જુઓ પાહટો] ઝાટકવુ તે [**–કરવો**]

પાહો પું૦ (ચ) જુઓ પારસો. [**–મૂકવો**]

પાળ (ળ,) સ્ત્રી૦ [स पालि] તળાવ કે સરોવરનો કિનારો (૨) પ્રવાહીને વહી જતુ અટકાવવા કરેલી આડ [**–તોડવી**=મર્યાદાનો ભંગ કરવો (.. પહેલા) **પાળ બાંધવી** =અગાઉથી ઉપાય કરવો **–બાંધવી**= મર્યાદા બાંધવી (૨) ઉપાય વિચારવો.]

પાળ ન૦ [?] ગાયોના ટોળામા ભળીને આવતુ ધાડપાડુઓનું ટોળું

પાળણું ન૦ [सं. पालन ઉપરથી] પાલણુ, [પારણું

પાળવું સ૦ ક્રિ૦ [स पालय्] રક્ષણ કરવુ (૨) ભરણપોષણ કરવુ (૩) પોષવું અને કેળવવું (૪) ભંગ ન કરવો, –ની પ્રમાણે વર્તવુ; માનવુ (વચન, આજ્ઞા, વ્રત, ઇ૦ અંગેની)

પાળિયું ન૦ ['પાળ' ઉપરથી] પાળ બાંધી એક વોરિયા વડે પવાતા ક્યારાનો સમુદાય

પાળિયો પું૦ [सं पालि=પ્રશંસા (૨) ચિહ્‌ન] સ્મારક તરીકે ઊભો કરેલો પથરો; ખાંભી (૨) ['પાળ' ઉપરથી] વોરિયો

પાળી સ્ત્રી૦ [सं पालिका] છરી (૨) [सं पाली =પંક્તિ] વારો (૩) પાકી (૪) જુઓ પાળ (સ્ત્રી૦)

પાળું વિ૦ (૨) ન૦ [सं पाद ઉપરથી] પગે ચાલનારુ. **–ળો** પું૦ પગપાળો મુસાફર (૨) પેદળ, મુલકી કે લશ્કરી સિપાઈ (૩) ધૂ

પાંઉ (૦) પું૦, ન૦ [पो], **૦રોટી** સ્ત્રી૦ ડબલ રોટી

પાંકડ(–ડું) (૦) વિ૦ [सं.पक्व પરથી?] ગાભણુ થવાની ઉંમર છતા ન થયુ હોય એવુ (ઢોર)

પાંકવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સર૦ म पाग=ઉત્કટ ઇચ્છા] ઇચ્છવુ; ધારવુ (૨) [સર૦ म पागणें] ધરવું, પકડવુ

પાંખ (૦) સ્ત્રી૦ [सं पक्ष] પક્ષીનો ઊડવાનો અવયવ (૨) લશ્કરની બે બાજુમાની એક (૩) છાપરાનો બે તરફનો બહાર પડતો ભાગ (૪) [લા] આશ્રય, પડખુ. [**પાંખમાં ઘાલવું** =આશરો આપવો, હૂંફ આપવી **પાંખમાં ભરાવું**=સોડમા ભરાવુ, આશરો લેવો. **પાંખમાં લેવું**=પાંખમા ઘાલવુ **પાંખો આવવી**=ઊડતા શીખવુ (૨) પુખ્ત ઉંમરનુ થવું, પોતાનુ સંભાળી શકાય એટલી શક્તિ આવવી (૩) ઊડી જવુ, નાસી જવુ, અદૃશ્ય થવું. **પાંખો કાપી નાખવી**=અસહાય બનાવી દેવુ **પાંખો ફફડાવવી**=ઊડવાનો પ્રયત્ન કરવો (૨) છૂટવાના ફાંફા મારવા. **પાંખો વિસ્તારવી**=ફેલાવુ, પહોળા થવુ (૨) વશ રહેલો વધવો]

પાંખડી (૦) સ્ત્રી૦ [हि. पंखुडी, સર૦ हिं. पखडी, म पाकळी, पाकळी; का पकळी] કળી ખીલતાં છૂટા પડતા અવયવોમાંનો દરેક

પાંખડું (૦) ન૦ [જુઓ પાંખડી] ડાળની બાજુએથી ફૂટની નાની ડાળી (૨) [લા.] કુટુંબની શાખા (૩) ['પાંખ' ઉપરથી] પાંખ જેવો અવયવ (માછલાં વગેરેનો)
પાંખાળી (૦) સ્ત્રી૦ ['પાખ' ઉપરથી] (કા) ઘોડીની એક જાત
પાંખાળું (૦) વિ૦['પાંખ' ઉપરથી]પાંખવાળું (૨) દાતાવાળુ (૩) ડાળીવાળું
પાંખિયું (૦) ન૦ ['પાખ' ઉપરથી] પક્ષ, તડ (૨) ડાળી, શાખા (૩) દેશી તાળાનો કે કલ્લાનો એક બાજુનો નાનો છૂટો પડતો ભાગ (૪) કાતરનુ પાનુ
પાંખું (૦) વિ૦ છૂટું; આછું (૨) ન૦ [પાખ ઉપરથી] ચપ્પુનુ પાનુ **-ખાપણું** ન૦
પાંગત(-થ) (૦) સ્ત્રી૦[સર૦ हिं. पाँयँता,-त्ती; પગ - પાગ ઉપરથી ?]સ્ત્રી૦પથારી કે ખાટલાનો પગ તરફનો ભાગ
પાંગરણ (૦) ન૦ [स. प्रावरण, प्रा. पंगुरण, સર૦ म पांघरूण] પોતડી, પચિયુ (૨)ચોળી (૩) ઓઢવાનુ વસ્ત્ર; પછેડી
પાંગરવું (૦) અ૦ક્રિ૦ [सं प्र+अंकुर કે प्रा. पंगुर=ઢાંકી દેવુ પરથી ?] અંકુર ફૂટવા
પાંગરું (૦) ન૦, **પાંગરો** પું૦ [सं प्रग्रह, प्रा. पग्गह, સર૦ म पांगड, पाग] પારણાને કે ખોઇયાને અધ્ધર ઝીલી રાખનાર દોરી (૨) ત્રાજવાની સેર(૩)ગોફણની બે બાજુની દોરી (૪) સુકાન તરફનો વહાણનો છેડો
પાંગળું (૦) વિ૦ [सं. पगु. સર૦ म. पांगळा] પગે અપંગ (૨)[લા] અશક્ત, નિર્બળ (૩) આધાર-ટેકા વિનાનુ
પાંગું (૦) વિ૦ [सं पंगु, સર૦ म. पांगुळ] પાંગળું (૨) ન૦ ઢોર
પાંગોઠું (૦) ન૦ [સર૦ हिं पँखुडा, स. पक्ष પરથી ?]ખભાથી કોણી સુધીનો હાથનો ભાગ (૨)હાલવા ચાલવાના અવયવોના સાધા-મૂળ [**પાંગોઠાં ચાલવાં**=કામ કરી શકવુ **પાંગોઠાં ભાગવાં**=હાલવા ચાલવાની શક્તિ તૂટવી કે તોડવી(૨)હલાય-ચલાય નહીં તેવો માર પડવો કે મારવો]

પાંચ (૦) વિ૦[सं पञ्चन्]'૫' [**-માણસમાં**= લોકમા; જાહેરમા કે સભામા. **-લોકમાં** =બધે; સૌ સારા માણસોમા. **-વરસનું**= જુવાન, આશાભર્યું ઉદા૦ હજુ પાચ વરસનો બેઠો છુ **-શેરની**=બહુ ભૂડી (ગાળ). **પાંચે આંગળીએ**=બધી રીતે, પૂરી ભક્તિથી (દેવ પૂજવા)] **૦ડો** પું૦ પાચનો આકડો-૫ **૦પટો** પુ૦ પટાદાર મશરૂ. **૦ભૌતિક** વિ૦ [સ] પાચ મહાભૂત સંબધી,-નું બનેલુ. **૦મ** સ્ત્રી૦ પખવાડિયાની પાચમી તિથિ **૦મું** વિ૦ ક્રમમા ચોથા પછીનુ
પાંચજન્ય પુ૦ [સં.] (સ) કૃષ્ણનો શખ
પાંચપટો, પાંચભૌતિક [સ], **પાંચમ** જુઓ 'પાચ'મા
પાંચમણવું (૦) સ૦ક્રિ૦ ખળામા તૈયાર થયેલા દાણાને વધારે સાફ કરવા ઊપણવુ
પાંચમું વિ૦ જુઓ 'પાચ'માં
પાંચશેરી (૦) સ્ત્રી૦, **-રો** પું૦ પાચ શેરનું કાટલુ [**-ફૂટવી**=નકામી માથાફોડ કરવી. **-બાંધવી**=ગળે નોતરું વળગાડવુ જ જાણમા પડવુ]
[રાજાની પુત્રી-દ્રૌપદી
પાંચાલી(-ળી) સ્ત્રી૦[સ](સ)પચાલ દેશના
પાંચા (૦) પુ૦બ૦વ૦['પાચ' ઉપરથી] પાચનો ગડિયો. **-ગિયા** પું૦ બ૦ વ૦ રાસનો પાચ પાચ ઠેકાવાળો પ્રકાર **-ચું** વિ૦ પાચ ગણું ઉદા૦ એક પાચું પાચ
પાંચો વાણિયો (૦) પુ૦ વાણિયાની એક જાત
પાંજણ, -ણી (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ म पाजणी, स. पायय्, प्रा पज्ज ઉપરથી] નિયત સમયે જેનુ સેવન કર્યા વિના ન ચાલે તેવી ટેવ,બંધાણ (૨)સૂતરને પાવાની કાજી કે તે પાવાની ક્રિયા
પાંજર (૦) ન૦ [स. प्र+अजिर] પાદર
પાંજરું (૦) ન૦ [स पंजर; સર૦ म पाजरा, हिं पाँजर] પશુપક્ષીને પૂરી રાખવા બનાવેલુ સળિયાનુ ઘર(૨)તેવો કોઈપણ ઘાટ(૩)પાંજરી (૪) અદાલતમા ન્યાયાધીશ સામે જવાબ આપવા ઊભા રહેવાની પાંજરા જેવી જગા [**પાંજરાનો પોપટ**=પરાધીન માણસ,જેમ બોલાવે તેમ બોલે એવો તાબેદાર **પાંજરામાં**

ઊભું રહેવું=ગુનેગાર કે સાક્ષી તરીકે કોર્ટની તપાસમાં ઊભા રહેવું પાંજરામાં બોલાવવું=કોર્ટમાં કાયદેસર તપાસ માટે બોલાવવું] –રાપોળ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. पांजर(रा)पोळ]અપંગ કે ઘરડાં ઢોરને રાખવાનું ધર્માદા સ્થાન ૦રાં ન૦બ૦વ૦ જુઓ કાથા-પાંજરા –રિયું વિ૦ પાંજરીવાળું (૨) ન૦ પાંજરું,બંદીખાનું(પ) –રી સ્ત્રી૦ [સર૦ म] કરાંઠી ગૂંથીને કરેલી ગાડાની વાડ

પાંછ (૦) સ્ત્રી૦ પનિહણી, ટેવ

પાંઠરું (૦) [જુઓ પાકું] થોડું ફિક્કું

પાંડવ પું૦ [સં.] (સ) પાંડુનો દીકરો

પાંડિત્ય ન૦ [સં] પંડિતાઈ [પિતા

પાંડુ વિ૦ [સં] ફીકું (૨) પું૦ (સ.) પાંડવોનો

પાંડુર વિ૦ [સં] ફીકુ; ધોળું. ૦તા સ્ત્રી૦

પાંત (૦ત,) સ્ત્રી૦ [સં. पंक्ति, प्रा पंति सर० म. पाति] હાર; પંગત

પાંતી (૦) સ્ત્રી૦ [સં पंक्ति] પક્ષ; બાજુ (૨) રીત; માર્ગ (૩) ભાગ, હિસ્સો (૪) પરિમાણના વિભાગ પાડીને હિસાબ ગણવાની ગણિતની એક રીત (૫) જુઓ પાથી. ગેથી

પાંત્રીશ(–સ) (૦) વિ૦ [स पंचत्रिंशत्, प्रा पणतीस] '૩૫'

પાંથ પું૦ [સં] મુસાફર ૦ક વિ૦ મરનારને અપાતો (હાથનો પિંડ)

પાંથી (૦) સ્ત્રી૦ [દે. पंति=કેશરચના] સેંથી [–પાડવી=વાળમાં સેંથી પાડવી.–પૂરવી= સેંથામાં સિંદૂર વગેરે ભરવું]

પાંદડી (૦) સ્ત્રી૦ [स पर्ण] જુઓ પાનડી –ડું ન૦ પર્ણ.[–ફરવું=ભાગ્ય બદલાવું, ભાગ્યોદય થવો પાંદડે પાણી પાવું=ઘણું દુઃખ આપવું, રિબાવવું]

પાંપણ (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ म. पापण(स पक्ष्मन्?)] પોપચાની કિનારી ઉપરના વાળ –ણિયું ન૦ (કા) આંસુ (૨) ઘઉંના ખેતરના બે શેઢા, જ્યાં ઘઉં સહેજ ઓછા ઊગે છે

પાંપલું(–ળું) વિ૦ [જુઓ ફોપલું] નિર્બળ, પોચું (૨) બાયલું, કાયર, –ળાં ન૦બ૦વ૦ દુર્બળ પ્રયત્ન

પાંશ(–સ)રું (૦) વિ૦ [स शरु=તીર પરથી?] સીધું; ડાહ્યું, પાધરું. [–કરવું=મારીને–ઠોકીને સીધું કરવું –ઊતરવું=અનુકૂળ બનવું –પડવું=અનુકૂળ થવું] ૦દોર વિ૦ [પાશરું + દોર] સીધુંદોર, આડાઈ વગરનું

પાંશુ(–સુ) સ્ત્રી૦ [स] ધૂળ. ૦લ વિ૦ ધૂળ-વાળું (૨) ભ્રષ્ટ; દુરાચારી ['૬૫'

પાંસઠ (૦) વિ૦ [स पंचषष्ठि,प्रा पण्णट्ठि,पणसट्ठि]

પાંસરું,૦દોર જુઓ 'પાશરું'માં

પાંસળી (૦) સ્ત્રી૦ [प्रा पासल्ल (स पार्श्व) हिं. पासुरी] છાતીના માળાના બંને બાજુના હાડકા-માંનું દરેક [–ખસવી, –ચસકવી=ઘેલા થવું, ડાગળી ચસકવી. –ઠેકાણે ન હોવી= ચસકેલા હોવું.] –ળું ન૦ જુઓ પાસળી. [પાંસળાં ખોખરાં કરવાં, ભાગવાં= સખત માર મારવો.]

પાંસુ,૦લ [સં] જુઓ 'પાંશુ'માં

પિક પું૦ [સં] કોકિલ, કોયલનો નર

પિક સ્ત્રી૦ (રવ૦ ?) [સર૦ [हिं पीक] થૂક, પીક (૨) પાનનું થૂક કે તેની પિચકારી. ૦દાની સ્ત્રી૦ થૂકદાની

પિકેટિંગ ન૦ [इ] પહેરો, ચોકી

પિખાડો પું૦ ['પીખવું' ઉપરથી] (સુ) વગો-વણી, લોકમાં વાત થવી તે [પ્રેરક

પિખાવું,–વવું 'પીખવું'નું અનુક્રમે કર્મણિ ને

પિગળાવવું સ૦ક્રિ૦ 'પીગળવું'નું પ્રેરક

પિચકારી સ્ત્રી૦ [પિચ (રવ૦)+કારી] પાણીની સેડ (૨) સેડ છોડવાનું ભૂંગળી જેવું એક સાધન [–આપવી=ગુદાવાટે પાણી ચડાવવું; 'એનિમા' આપવો –છોડવી, –મારવી = પિચકારીથી છાટવું.–લેવી='એનિમા' લેવો]

પિચંડ ન૦ [स] પેટ

પિચોટી સ્ત્રી૦ [फा पेचायेनाफ] આબોઈ

પિચ્છ ન૦ [स] પીંછું

પિછવાઈ સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं] એક જાતનું કપડું

પિછાણ(–ન) સ્ત્રી૦ [स प्रत्यभिज्ञान, हिं. पहिचान] માહિતી (૨) ઓળખાણ ૦વું સ૦ક્રિ૦ ઓળખવું

પિછોડી સ્ત્રી૦ [हिं पिछौरी] જુઓ પછેડી.

[-ઓઢવી=દેવાળું કાઢવું. -ઓઢાડવી= જુઓ 'અંધારપછેડી ઓઢાડવી'. પિછોડીમાં પથરો લઈને કૂટવું = મુદ્દો મૂકી ગમે તેમ બોલવું] -ડો પું૦ જુઓ પછેડો

પિછોળિયું ન૦ તીવ્ર દંશવાળું એક ઊડતું ઝીણું જંતુ [કર્મણિ ને પ્રેરક

પિટાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ 'પીટવું'નું

પિતકોડી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી

પિતપાપડો પું૦ [સં. पीत (પીળું)+ પાપડી] ખાખરાની શિંગ; પલાશપાપડો

પિતર પું૦ [જુઓ પિતૃ] મૃત પૂર્વજ

પિતરાઈ પું૦ જુઓ પિત્રાઈ

પિતરાણ સ્ત્રી૦ જુઓ પિત્રાણ

પિતવાડો પું૦ [પીત + વાડો] કૂવાના પાણીથી જ્યાં દર વર્ષે શિયાળુ–ઉનાળુ વાવેતર થતું હોય તેવું ખેતર

પિત(-ત્ત)ળિયું ન૦ ['પિત્તળ' ઉપરથી] પિત્તળનું નાનું વાસણ; છાલિયું

પિતા પું૦[સં.]બાપ ૦જી,૦શ્રી પું૦(માનાર્થે) ૦મહ પું૦ દાદા (૨) બ્રહ્મા. ૦મહી સ્ત્રી૦ દાદી -તુ પું૦ (પ.) પિતા; બાપ

પિતૃ પું૦ [સં.] બાપ (૨) પું૦બ૦વ૦ પૂર્વજો; મરી ગયેલા બાપદાદાઓ. ૦ઋણ ન૦ પિતૃઓ પ્રત્યેનું દેવું (જુઓ ઋણત્રય) ૦ઘાત પું૦ પિતાનો વધ. ૦ઘાતક, ૦ઘાતી વિ૦ પિતૃઘાત કરનાર. ૦તર્પણ ન૦ પિતૃઓનું તર્પણ કરવા આપેલી જલાંજલિ. પિતૃયજ્ઞ (૨) તર્જની અને અંગૂઠા વચ્ચેનો મધ્યભાગ ૦દેવ પું૦ પિતરો (૨) વિ૦ પિતાને દેવ તરીકે પૂજનાર ૦પક્ષ પું૦ શ્રાદ્ધપક્ષ (ભાદરવાનું કૃષ્ણપક્ષ) (૨) બાપ તરફનાં સગાસંબંધી. ૦ભક્તિ સ્ત્રી૦ પિતા પ્રત્યેનો ભક્તિભાવ ૦ભૂમિ સ્ત્રી૦ વતન, સ્વદેશ (સરખાવો માતૃભૂમિ) ૦યજ્ઞ પું૦ પિતૃતર્પણ (૨) પાંચ મહાયજ્ઞોમાંનો એક ૦લોક પું૦ મરણ પામેલા પિતૃઓ રહે છે એ સ્થાન ૦વ્ય વિ૦ પિતા સંબંધી (૨) પું૦ પિત્રાઈ (૩) કાકા ૦હત્યા સ્ત્રી૦ જુઓ પિતૃવધ

પિત્ત ન૦ [સં.] કલેજામાં પેદા થતો રસ, જે આંતરડામાં ઊતરી ખોરાકને પચાવે છે (૨) વૈદક પ્રમાણે શરીરની ત્રણ ધાતુઓમાંની એક (કફ, પિત્ત અને વાયુ). [-ઊતરવું= જુઓ પિત્ત બેસવું -ચડવું=પિત્ત વધી ગયાની (માથામાં) અસર થવી -માથે ચડવું =માથામાં પિત્ત વધવાની અસર થવી (૨) ગુસ્સે થવું, ચિડાવું. -બેસવું = પિત્તની અસર મટી જવી (૨) ક્રોધ શાંત થવો.] ૦જ્વર પું૦ પિત્તપ્રકોપથી થતો જ્વર. ૦પાપડો પું૦ પિતપાપડો (૨) પિત્તજ્વરને મટાડનાર એક જાતનું ઘાસ ૦પ્રકૃતિ વિ૦ શરીરમાં પિત્તના પ્રાધાન્યવાળું (૨)સ્ત્રી૦ પિત્તનું પ્રાધાન્ય (૩) [લા.] આકળો–ગરમ મિજાજ. -ત્તાશય ન૦ [+આશય] શરીરનો પિત્તનો અવયવ -ત્તો પું૦ [સં. पित्त] પિત્ત (૨) [લા.] ક્રોધની તીવ્ર લાગણી. [-ઊછળવો, ખસવો, હાથમાંથી જવો=ગુસ્સે થઈ જવું]

પિત્તળ ન૦ [સં., પ્રા. पित्तल] તાંબા અને જસતની મિશ્ર ધાતુ

પિત્તળ સ્વભાવનું વિ૦['પિત્ત' પરથી?]ચીડિયું; સહેજમાં તપી જાય એવું (૨) ઓછું પાત્ર

પિતળિયું ન૦ છાલિયું, પિતળિયું

પિત્રાઈ પું૦ [સં. पितृव्य] કાકાના છોકરા; સાતમી પેઢી સુધીમાં એક બાપનો વંશજ (૨) વિ૦ પિતા સંબંધી -ણ વિ૦ સ્ત્રી૦ પિત્રાઈને ત્યાં જન્મેલી -ણ(-ણી) સ્ત્રી૦ પિત્રાઈની વહુ

પિત્રી પું૦ મરણ પામેલો પૂર્વજ, પિતર

પિધાન ન૦ [સં.] બંધ કરવું તે (૨) ઢાંકી દેવું તે. ૦યુતિ સ્ત્રી૦, (પૃથ્વી સિવાયના) ગ્રહોનું પરસ્પર ઢંકાવું તે

પિન સ્ત્રી૦ [ઇં.] ટાંકણી (૨) સ્ત્રીઓ વેણી કે સાલ્લો સંકેલવામાં વાપરે છે તે બનાવટ

પિનાક ન૦ [સં.] (સં.) શિવનું ધનુષ ૦પાણ(-ણિ),-કી પું૦ (સં.) શિવ [મીઠી

પિપરમીટ સ્ત્રી૦ [ઇં. पीपरमिन्ट] જુઓ ખાટી-

પિપાસા સ્ત્રી૦ [સં.] તરસ -સુ વિ૦ તરસ્યું

પિપીલિકા સ્ત્રી૦ [સં.] કીડી ૦માર્ગ પું૦ ધીમે ધીમે પણ ખંતથી અચૂક કામ કરવાની

રીત. ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ સંગ્રહ કરવાનું વલણ
પિપૂડી સ્ત્રી૦[રવ૦] ફૂંકીને વગાડવાની ભૂંગળી, પીપી [-વગાડવી=પીપી ફૂંકીને વગાડવી (૨) એકની એક વાત કહ્યા કરવી - ગાયા કરવી (૩) ખુશામત દાખલ સૂર પુરાવવો, હા જી હા ભણવી]
પિપ્પલ પુ૦ [સં] પીપળો [(વર્તમાન કૃ૦)
પિબંતું વિ૰ [સં. પિબન્ત ઉપરથી] + પીતું
પિમળાટ પુ૦ ['પીમળવું' ઉપરથી] સુવાસ
પિમળાવવું સ૦ક્રિ૦ 'પીમળવું'નું પ્રેરક રૂપ
પિયર(-યે)ર (પિ') ન૦[સં પિતૃગૃહ, પ્રા પિઇહર] સ્ત્રીના માબાપનું ઘર
પિયરપનોતી (પિ') વિ૦સ્ત્રી૦ પિયરમાં ભાઈ-ભાંડુવાળી -રિયું ન૦ પિયરનું સગું
પિયળ સ્ત્રી૦ [સં. પીત, પ્રા. પીઅલ ઉપરથી] પીયળ, કપાળમાં કરેલી કંકુની અર્ચા
પિયાજ ન૦ [ફા] કાંદો, ડુંગળી
પિયાણું ન૦ જુઓ પ્રયાણ
પિયાનો પુ૦ [ઇં] એક વિદેશી વાજિંત્ર
પિયારું વિ૦ [પ્યારું ઉપરથી] + પ્યારું (૨) [અપ પિઆર(સં પ્રિયતર)] પ્યારું [પ.]
પિયાવો પુ૦ ['પિવાડવું' ઉપરથી] પાણી પાયાનું ખર્ચ, [illegible]
પિયુ પું૦[અપ પિઅઅ(સં પ્રીણયિતૃ)] પતિ
પિયેર, -રિયું (પિ') ન૦ જુઓ 'પિયર'માં
પિરસણું ન૦ [સં પરિવેષણ, પ્રા પરિવેસણ] પીરસવું તે (૨) પીરસેલું ભાણું (૩) નાત વગેરે અંગે ઘેર ભાણું પીરસવું તે. [-મોકલવું=તે અંગે ઘેર ભાણું ઢાંકવું]-ણી સ્ત્રી૦ પીરસવું તે. -ણું ન૦ પીરસવાનું પાત્ર કે ચીજ
પિરસાવવું સ૦ક્રિ૦ 'પીરસવું'નું પ્રેરક
પિરાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ પેરાઈ
પિરામિડ પુ૦ [ઇં] પ્રાચીન મિસરી રાજાના મૃતદેહ ઉપર બંધાવેલી મોટી શંકુ આકારની સમાધિ - કબર (૨) શંકુ આકાર
પિરિ સ્ત્રી૦ [સં પર્વન્, સર૦ મ પેર]+પેર, પ્રકાર (૨) જુઓ પેરી
પિરોજ,-જી(-જું) જુઓ 'પીરોજ'માં
પિલાઈ સ્ત્રી૦ ['પીલવું' ઉપરથી]પીલવું તે (૨) તેનું મહેનતાણું -મણ ન૦, -મણી સ્ત્રી૦ પીલવાનું મહેનતાણું
પિલાવવું સ૦ક્રિ૦, પિલાવું અ૦ક્રિ૦'પીલવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ [નો પીલો
પિલોડિયું ન૦['પીલો' ઉપરથી] જુવારબાજરી-
પિલ્લું ન૦ ['પિંડલું' ઉપરથી] વીંટીને કરેલો દડો - ગોટો [પ્રેરક ને કર્મણિ
પિવડાવવું સ૦ક્રિ૦,પિવાવું અ૦ક્રિ૦ 'પીવું'નું
પિશંગ વિ૦[સં.] બદામી રંગનું
પિશાચ પુ૦;ન૦[સં] અવગતિયો જીવ, પ્રેત (૨) ભૂતપ્રેત જેવી એક હીન યોનિ ૦ણી, -ચી સ્ત્રી૦ પિશાચ સ્ત્રી
પિશિત ન૦ [સં] માંસ [૦તા સ્ત્રી૦
પિશુન વિ૦[સં.]કઠોર (૨) નીચ (૩) ચાડિયું.
પિષ્ટ વિ૦[સં.] કૂટેલું, પીસેલું (૨) પુ૦ ભૂકો, લોટ ૦પશુ પુ૦;ન૦ પશુને બદલે લોટની કણકના પિંડનું બલિદાન ૦પેષણ ન૦ પુનરુક્તિ, એકનું એક ફરી ફરી કહેવું તે
પિસર પુ૦ [ફા] છોકરો, દીકરો
પિસાવવું સ૦ક્રિ૦,પિસાવું અ૦ક્રિ૦ 'પીસવું'-નું પ્રેરક ને કર્મણિ [પણયાલીસ] '૪૫'
પિસ્તાળીસ વિ૦ [સં પઞ્ચચત્વારિંશત્, પ્રા.
પિસ્તું ન૦ [ફા] પસ્તુ, એક મેવો
પિસ્તોલ સ્ત્રી૦[પો] નાની બંદૂક તમંચો
પિહિત વિ૦ [સં] બંધ કરેલું (૨) ઢાંકેલું; છુપાવેલું
પિહિરણ ન૦ [જુઓ પહિરાવવું] + પોશાક
પિહૂડો પુ૦ [દે પિહુલ] પીહવો
પિહેર ન૦ + પિયેર [પ્રેરક ને કર્મણિ
પિળાવવું સ૦ક્રિ૦, પિળાવું અ૦ક્રિ૦ 'પીળવું'નું
પિંગલ(-ળ) વિ૦ [સં] લાલાશ પડતા પીળા રંગનું (૨) ન૦ છંદશાસ્ત્ર (૩) [લા] અત્યંત વિસ્તાર [-કરવું=લાંબું લાંબું ટાયલું કરવું; અતિશયોક્તિથી વધારવું - લંબાણ કરવું] ૦કાર પુ૦ પિંગલ બનાવનાર -લા(-ળા) સ્ત્રી૦ હઠયોગમાં માનેલી ત્રણ પ્રધાન નાડીઓ-માંની એક (ઇડા, પિંગળા, અને સુષુમ્ણા) (૨) વિ૦ સ્ત્રી૦ લાલાશ પડતા પીળા રંગની. -ળાક્ષી વિ૦ સ્ત્રી૦ ક્રોધે પિંગળ આંખવાળી

–ળા જોશી(–ષી) પું૦ માત્ર સારુ સારુ કહે એવો જોશી. –ળું વિ૦ જુઓ પિંગલ
પિંગાણી સ્રી૦ [સ. पिंग (કેસર, કંકુ)]ઠ કાચટી (૨) ધુપેલની વાડકી
પિંજર ન૦ [સં] પંજર, પાંજરું
પિંડ પું૦ [સં] ગોળો (૨) પિતૃઓ નિમિત્તે લોટ કે ભાતનો વાળેલો ગોળો (૩) શરીર [–આપવો=પિંડ મૂકવો. –પડવો=ગુજરી જવુ. –પામવો=મરણ બાદ પોતાની સંતતિ દ્વારા શ્રાદ્ધાદિ ક્રિયામા પિંડ અપાવો –મૂકવો =મરણ પામેલા પાછળ પિંડ વગેરે વડે શ્રાદ્ધ કરવુ.–વહેરવો=શ્રાદ્ધક્રિયામા પિંડના બે ભાગ કરવા. –વાળવા=શ્રાદ્ધમા અર્પણ કરવા ભાતના ગોળા બનાવવા. –સ્થાપવો= શ્રાદ્ધ ક્રિયામા પિંડનુ સ્થાપન કરવુ]૦દાન ન૦ શ્રાદ્ધમા પિંડ અર્પણ કરવો તે. ૦પોચું વિ૦ સ્વાર્થી. ૦લું ન૦ જુઓ પિંડુ. ૦લો પું૦ પિંડો [પિંડર(તુચ્છકારમા)
પિંઢાર(–રો) પું૦[સં] ભરવાડ –રિયો પું૦
પિંડી સ્રી૦ [સ पिण्डिका; प्रा पिंडिया] પગના નળાની પાછળનો માસનો લોચો (૨) શિવલિંગ
પિંડું ન૦ [સં पिंड ઉપરથી] પિલ્લું –ડો પું૦ વાટેલો કે વાળેલો ગોળો–ગોટો (કણક, માટી, દોરા ઇ૦નો) [–કરવો, –વાળવો]
પિંઢોળિયું,પિંઢોરી વિ૦(૨) ન૦ [प्रा.पिंडघर (સ पिंडगृह)] પીઢેરી, માટીની ભીંતોનુ (ઘર)
પી અ૦[રવ૦] તિરસ્કારાર્થ ઉદ્ગાર હુરિયો(૨) પિપૂડીનો રવ [–કરવી, –બોલાવવી =હુરિયો કરવો]
-પીઉ વિ૦ ['પીવુ' ઉપરથી] (સમાસને અંતે) પીનારુ
પીક ન૦[મ] પાક, મોલ (૨) સ્રી૦ જુઓ પિક (૩) તેની પિચકારી
પીખવું સ૦ક્રિ૦ [સ. प्रेक्ष्, प्रा पिक्ख (પ્રેક્ષા કરવી)] (સુ.) વગોવણી કરવી, નિંદવું
પીગળવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ पघळणें (સ. प्रगलन)] ઓગળવું, પ્રવાહી થવુ (૨) [લા] (દયાથી) ઢીલું–નરમ થવુ
પીછ ન૦ [સ पिच्छ] પીછુ. –છી સ્રી૦ [સ. पिच्छिका, प्रा. पिच्छी] વાળ, પીછાં કે તેવી બીજી વસ્તુની હાથાવાળી બનાવટ (માખો ઉરાડવાની,ચીતરવાની,ઘરેણા ધોવાની વગેરે). –છીઊંજણી સ્રી૦ જુઓ પીછીઊંજણી –છું ન૦ પીછ (૨) તેની કલમ. [પીછાનું પારેવુ કરવું=રજનુ ગજ કરવુ પીછાંનો કાગડો=રજનુ ગજ.]
પીછેહઠ સ્રી૦[हिं] પાછા હઠવું કે પડવું તે, હાર
પીછો ન૦[સર૦ हिं : प्रा. पिच्छ=પૂછડુ] કેડો, પૂઠ.[–પકડવો, –લેવો=પાછળ પડવુ,કેડો લેવો (૨) ખણખોદ કર્યા કરવી (૩) સતાવવું]
પીટ સ્રી૦ ['પીટવુ' ઉપરથી]માર [–પડવી= માર પડવો (૨) પસ્તાળ પડવી]
પીટવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा पिट्ट] ખૂબ મારવું (૨) મૂએલાની પાછળ કૂટવુ (૩) ઠોકવું, વગાડવુ (દાંડી) –ણી સ્રી૦ પીટવુ તે, માર (૨) કૂટવું તે પીટયું વિ૦ મૂઉં (સ્રીઓમાં ગાળ તરીકે)
પીઠ ન૦[સં] (દેવ,આચાર્યાદિનુ) સ્થાનક (૨) સ્રી૦ બજાર (૩) બજારભાવ [–ઊઘડવી= બજારભાવ મંડાવો –ટકી રહેવી=બજારભાવ ટકી રહેવો]
પીઠ સ્રી૦ [સં. पृष्ठ, प्रा पिट्ठ]વાસો [–આવવી =વાસો છોલાઈને પાકવો. –ઉઘાડી પડવી =પીઠબળ ન રહેવુ. –ઊપડવી=પીઠ આવવી –ચોરવી=પાછુ પડવું; બીવું –ઠોકવી, થાબડવી=પ્રોત્સાહન આપવુ, મદદ કરવી –ઢાંકવી=ઉઘાડુ ન પડવા દેવુ; મદદ કરવી –દેખાડવી=પાછુ પડવુ, હાર ખાઈ નાસવુ –દેવી=મદદ કરવી –ધરવી=મદદ કરવી (૨) માર ખાવા માટે પીઠ રજૂ કરવી. –પર હાથ ફેરવવો=આશ્વાસન આપવુ (૨) ઉત્સાહ આપવો. –પાછળ મૂકવું=રાખી મૂકવુ, ઉપયોગમા ન લેવુ (૨) સતાડવુ, ઓળખવું –પાડવી = સવારીમા પળોટવુ –પૂરવી= પાછળ રહી મદદ કરવી –ફેરવવી=તજી દેવુ; તરછોડવુ –બતાવવી=જુઓ પીઠ દેખાડવી –ભાગવી (કામની)=અઘરુ કામ કરવા માંડીને તેનુ અઘરાપણું તોડી નાખવુ.

-લેવી=પૂઠ પકડવી, પાછળ પડવું (૨) આગ્રહથી માગવું (૩) દુખ દેવું (રોગે, બોલએ). પીઠનું જોર=પીઠબળ પીઠે કાળજું હોવું=બહાદુર હોવું પીઠે પેટ ચોટવું =ભૂખે મરવું(૨) સુકલકડી થઈ જવું] ૦બળ ન૦ પાછળ રહીને જોર દેવું બળ [-હોવું=પાછળથી બીજા લોકોનું બળ મદદમા હોવું.] ૦મર્દ(-ર્દ) પુ૦+નાયકને મદદ કરનાર [વાની

પીઠલું ન૦ [म, सं पिष्ट] ચણાના લોટની એક

પીઠિકા સ્ત્રી૦[સં] બાજઠ(૨)મૂર્તિ કે થાળલાની બેઠક-આધાર (૩)વંશાવલિ (૪)ભૂમિકા(૫) પ્રકરણ, ખડ

પીઠી સ્ત્રી૦ [सं पिष्ट, प्रा. पिट्ठ] લગ્નપ્રસગે વર કન્યાને શરીરે ચોળવાનો પીળો સુગધી પદાર્થ. [-ચડવી, -ચોળવી]

પીઠું ન૦[स पीठ] બજાર કે દુકાન (ખાસ કરીને લાકડાનુ અને દારૂતાડીનુ) (૨) [स पिष्ट, प्रा. पिट्ठ] અડદની વાટેલી દાળનુ ખીરુ (૩) અડદ, ચણા કે ચોળાના લોટનુ ખીરુ (૪) પીઠલુ

પીડ સ્ત્રી૦ [सं पीडा] પીડા; દુખ (૨) ચૂક, આંકડી (૩) વેણ, પ્રસવવેદના (૪) દાતે મૂકવાના રંગની લૂગડી

પીડક વિ૦[सं.] પીડા કરનાર [દાબવુ તે

પીડન ન૦[सं] પીડા (૨) પીડવું-પકડવુ કે

પીડવું સ૦ક્રિ૦[सं पीड्] દુખ દેવું (૨) પકડવુ, ઝાલવું (૩) ચાપવું, દાબવું

પીડા સ્ત્રી૦[सं.] દુખ (૨) નડતર. ૦કારક, ૦કારી વિ૦ પીડા કરનારું. ૦હરણી વિ૦ સ્ત્રી૦ પીડા હરનારી ૦શામક વિ૦ પીડા શાંત કરનાર. -ડિત વિ૦ પીડા પામેલુ

પીડાવુ અ૦ક્રિ૦ 'પીડવુ'નુ કર્મણિ

પીડિત વિ૦ [सं] જુઓ 'પીડા'મા

પીઢ વિ૦ ['પીઢ' સ્ત્રી૦ઉપરથી] મોટી ઉંમરનુ, ઠરેલ (૨) સ્ત્રી૦ [दे. पीढी, स. पीठिका, प्रा. पीढिआ] જેના ઉપર મેડાના પાટિયા જડવામાં આવે છે તે લાબુ લાકડુ -વળી. -ઢિયું ન૦ પીઢ (૨) દાઢનો દાત (૩) અવાળુ; પેઢુ

પીણું ન૦ ['પીવું' ઉપરથી] પીવાની વસ્તુ, પેય

પીત ન૦[सं पीत] પાણી પાઈને ઉછેરેલો મોલ (૨) વિ૦[सं] પીળુ

પીતળ ન૦ જુઓ પિત્તળ

પીતાંબર ન૦ [सं.] પીળુ કે કોઈ પણ રેશમી અબોટિયુ (૨) વિ૦ પીળા વસ્ત્રવાળુ -રી સ્ત્રી૦ નાનુ પીતાબર

પીતું ન૦ લખોટી નાખનારને ઊભા રહેવાનું કૂંડાળું (૨) પૈતુ, કાતળી -તો પું૦ પૈતો; પાતળો કકડો, કાતળી

પીથ ન૦, પીથા સ્ત્રી૦ એક પક્ષી

પીધું સ૦ક્રિ૦ 'પીવુ'નુ ભૂતકાળનુ રૂપ. -ધેલ (-લું) તેનુ ભૂ૦ કૃ૦ (૨) વિ૦ દારૂના નશાવાળુ, છાકટુ

પીન વિ૦ [सं.] જાડુ, પુષ્ટ, માતુ

પીનસ ન૦ [सं] સખત સળેખમ

પીપ ન૦ [हिं] ગૂમડાનુ પરુ [વાસણ

પીપ ન૦ [पो पीपा] લાકડાનુ કે ધાતુનુ નળાકાર

પીપર સ્ત્રી૦ [सं पिप्पली] એક વસાણાની ચીજ-વનસ્પતિની સીંગ. -રી(-ળી)મૂળ ન૦ પીપરના છોડના મૂળ, ગંઠોડો

પીપર(-ળ) સ્ત્રી૦ [જુઓ પીપળ] પીપળાની જાતનુ એક ઝાડ

પીપળ(-ળો) પુ૦ [सं. पिप्पल] એક ઝાડ, અશ્વત્થ [પીપળે દીવો કરવો=બધે જાહેર કરી દેવુ પીપળે પરણાવવું=ઉમરડાના ઝાડ સાથે કન્યાના લગ્ન કરી, કુવાગ-મહેણું ભાગવુ પીપળો ઊગવો=નસંતાન જવુ. પીપળો ફાટવો=ઘણા બ્રાહ્મણોનુ એકઠા થવુ (૨) દરોડો પડવો]

પીપળી સ્ત્રી૦ નાનો પીપળો

પીપળીમૂળ ન૦ જુઓ પીપરીમૂળ

પીપળો પુ૦ જુઓ પીપળ [બૂમ

પીપિયો પુ૦ [રવ૦] બૂમ; ચીસ (૨) તંગીની

પીપી અ૦ (રવ૦)(૨) સ્ત્રી૦ ફૂંકીને વગાડવાની ભૂંગળી; (ગાજર કે પાદડાની) પિપૂડી (૩) 'પી' બોલાય તે, ફજેતી (૪) (બાળભાષા) પિપરમીટ જેવી ગોળી [સુગધ ફેલાવી

પીમળ સ્ત્રી૦ [सं. परिमल] સુગધ. ૦વું અ૦ક્રિ૦

પીયળ સ્ત્રી૦ જુઓ પિયળ
પીયૂષ ન૦ [सं] અમૃત
પીયો પુ૦ [सं पीत, प्रा पीअ=પીળા રંગનું પરથી ?]આંખને ખૂણે બાઝતો ચીકણો પદાર્થ
પીર પુ૦ [फा] મુસલમાનોમા પવિત્ર ગણાતો પુરુષ [-આવવા=શરીરમા પીરનો પ્રવેશ થવો (જેથી અગમ્ય વાતો જાણી શકાય છે)] ૦જાદો પુ૦ પીરનો છોકરો ૦મર્દ પું૦ ઘરડો માણસ -રાઈ સ્ત્રી૦ પીરપણું. -રાનપીર પું૦ પીરનો પીર, મોટો પીર
પીરસવું સ૦ક્રિ૦ [सं परिविष्] જમવા માટે ભાણામા મૂકવું પીરસાવું અ૦ ક્રિ૦ કર્મણિ
પીરોજ પુ૦ [फा.] એક રત્ન -જી(-જુ) વિ૦ પીરોજના રંગનુ, આસમાની
પીલવું સ૦ક્રિ૦ [सं पिड्, प्रा. पील] દબાઈ-કચગાઈ નિચોવાય એમ કરવુ (૨) [લા] દુઃખ દેવું; કનડવુ (૩) લોઢવુ (કપાસ) (૪) અ૦ ક્રિ૦ ['પીલો' ઉપરથી] (સુ) પીલા નીકળવા, પાગરવું
પીલવો પું૦ [જુઓ પીલુ] એક ઝાડ
પીલુ પુ૦ [सं] એક ઝાડ, પીલુડી (૨) એક રાગ (૩) પીલુડું ૦ડી સ્ત્રી૦ પીલુ ઝાડ ૦ડું ન૦ તેનુ ફળ
પીલું ન૦ [दे पीलुअ=બચ્ચું] મરઘીનું બચ્ચું
પીલો પું૦ [જુઓ પીલુ] થડ કે મૂળમાંથી ફૂટેલો ફણગો
પીવું સ૦ક્રિ૦[सं पा, प्रा पिव]પ્રવાહી પેટમા લેવું (૨) પ્રવાહીને પોતામા શમાવવુ કે શોષવું (૩) [ધૂમ્રપાન] કરવું [પી જવું=ન ગાઠવું (૨) સહન કરી જવું.]
પીશવી સ્ત્રી૦ [म.] થેલી
પીશવી સ્ત્રી૦મુસલમાન સ્ત્રીનો સુરવાળ,પેશવાજ
પીસણી સ્ત્રી૦ ['પીસવું' ઉપરથી] ઘટી (૨) ચીપવાનો વારો-દાવ
પીસવું સ૦ ક્રિ૦ [सं. पिष्; प्रा पिस] દળવું (૨) લસોટવું; ઘૂંટવું (૩) ચીપવું (ગંજીફાને)
પીસ(-હ)વો પું૦ સિસોટી [-વાગવો, -વગાડવો; -તાણવો=મોટેથી રડવું]
પીહર ન૦ + [प्रा. पिअहर] પિયર -રિયું ન૦ + પિયરિયું
પીહુડો પુ૦[दे पिंहुल] જુઓ પીસવો,પિહૂડો
પીળ સ્ત્રી૦ જુઓ પિયળ
પીળું વિ૦ [सं पीतक; प्रा. पीअल] હળદરના રંગનુ, પીત -ળક સ્ત્રી૦ પીળાશ; ફીકાશ. -ળચટું વિ૦ આછુ પીળુ -ળવું સ૦ક્રિ૦ કંકુથી રંગવુ (૨) પીળું કરવુ. -ળાશ સ્ત્રી૦ પીળાપણુ -ળિયું ન૦ લગ્નપ્રસંગે કન્યાને પહેરવાનુ હળદરથી રંગેલુ પીળું વસ્ત્ર (૨) પીળી-કાઈક કાચી ઈંટ. ૦ધમ્મક વિ૦+ ધમકદાર પીળુ ૦પચ વિ૦સાવ પીળુ-ફીકું. ૦રચક, રહેચક વિ૦ ખૂબ પીળું
પીંખવું સ૦ક્રિ૦ વિખેરી નાખવું(૨)ચૂંટી નાખવું. [પીંખી ખાવું=મહેણાટોણાથી કાયર કરી દેવું (૨) તોડી-ચૂંથીને ખાઈ જવુ પીંખી નાખવું=ફાડી-ચીરી ટૂંપીને છૂટેછૂટું કરી દેવું (૨) મહેણાં-ટોણાથી કાયર કરી દેવુ.] -ણી સ્ત્રી૦,-ણું ન૦પીખવુ તે, ચૂંથણુ
પીંખાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ 'પીખવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક
પીંગળું વિ૦ [सं पिंगल] પીળચટું; માંજરુ
પીંછ ન૦ [જુઓ પીછ] પીછુ. -છાળું વિ૦ પીંછાવાળુ -છી સ્ત્રી૦ જુઓ પીછી. -છીઊંજણી સ્ત્રી૦ પીંછીથી કગતી ઊંજણી (જુઓ ઊંજણી ૧) -છુ ન૦ જુઓ 'પીછ'મા
પીંજણ સ્ત્રી૦[सं पिञ्ज] પીંજવાનુ સાધન(૨) ન૦ પીંજવુ તે (૩) [લા.] (વાતને) નકામું ચૂંથવુ-લબાવવું તે (૪) પગનું એક ઘરેણું. -ણી સ્ત્રી૦ પીંજણ (૨) પીંજવુ તે (૩) પૈડા પરનુ ઢાકણ (રથના પૈડાં પર હોય છે તે)
પીંજરું ન૦ જુઓ પિંજર,પાંજરું -રાગાડી સ્ત્રી૦ પીંજરાવાળી ગાડી
પીંજવું સ૦ક્રિ૦ [सं पिंञ्ज्] રૂના રેસા છૂટા પાડવા (૨) [લા] પીંજણ કરવું -લબાવવુ
પીંજામણ ન૦,-ણી સ્ત્રી૦ પીંજવાની મજૂરી
પીંજારો પુ૦ પીંજવાનુ કામ કરનારો -રણ સ્ત્રી૦ પીંજારાની વહુ(૨)પીંજવાનુ કામ કરતી સ્ત્રી -રી સ્ત્રી૦ પીંજારણ (૨) એકજાતનુ પક્ષી

પીંજાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ 'પીંજવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક [આહીર; ભરવાડ
પીંડાર(–રો) પું૦ [सं पिंडार; दे. पेंडार]
પીંડાળો પું૦ જુઓ પિંડો • [જાતનો માણસ
પીંઢારો પું૦ [म पेंढार] લૂંટારુની એક પ્રસિદ્ધ
પીંઢેરી વિ૦[જુઓ પિંઢોરી] માટીની ભીંતવાળું
પુકાર પું૦ [प्रा पुक्कार] પોકાર, બૂમ ૦વું સ૦ ક્રિ૦ પોકારવું(૨)પોકારીને કહેવું જાહેર કરવું
પુખ્ત વિ૦[फा]પાકું પાકટ(૨) ઠરેલ ૦પણું ન૦ –ખ્તાઈ સ્ત્રી૦
પુગાડવું સ૦ક્રિ૦ 'પુગવું'નું પ્રેરક, પહોંચાડવું
પુગાવું અ૦ક્રિ૦ 'પુગવું'નું ભાવે
પુચકારી સ્ત્રી૦ [રવ૦] બાળકને શાંત કરવા હોઠ વચ્ચેથી કરેલો મૃદુ અવાજ
પુચ્છ ન૦ [सं] પૂંછડી
પુછડિયું વિ૦ [પૂંછડી' ઉપરથી] પૂંછડીવાળું –યો તારો પું૦ ધૂમકેતુ
પુછાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ 'પૂછવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક
પુટ પું૦ [सं] પડિયો(૨)પડિયા જેવો કોઈ પણ ઘાટ (૩) આચ્છાદન, ઢાંકણ (૪) કુલડી કે શકોરામાં ધાતુ કે ઔષધ મૂકી ઉપર ઢાંકણ કે બીજું શકોરું મૂકી કપડછાણ કરી કરેલો ઘાટ, સંપુટ(૫)તેને ભઠ્ઠીમાં મૂકી ઔષધને આપેલી આંચ (૬) પટ, પાસ [–આપવો, –દેવો= પાસ આપવો] ૦પાક પું૦ પુટમાં મૂકી ભઠ્ઠીમાં ઔષધિ–ધાતુ પકવવી તે
પુઠેવાળ વિ૦ ['પૂઠ' ઉપરથી] પાછલી વયમાં જન્મેલું; પૂઠેવાળ. [પુઠેવાળનું છોકરું= પાછલી વયમાં થયેલું બાળક.]
પુઢે અ૦ [म] (પ) આગળ, મોખરે
પુણુચવડુ વિ૦ [પોણા ચોંદ ઉપરથી ?] ફેરી–ફેરવીને બોલેલું, અસત્ય, વાંકું, પોણચવડું
પુણ્ય વિ૦ [सं] પવિત્ર (૨) પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય એવું (૩) ધર્મ્ય (૪) ન૦ સત્કર્મ (૫)તેનું ફળ [–પરવારવું=પુણ્ય ખૂટી જવું,અગડવા કાળ આવવો] ૦કર્મ ન૦ સત્કર્મ. ૦કાલ(–ળ) પું૦ પવિત્ર સમય ૦તિથિ સ્ત્રી૦ (મહા પુરુષના) મરણની તિથિ કે તેની ઉજવણી ૦દર્શી વિ૦ પુણ્ય વિષે જેની દૃષ્ટિ છે એવું. ૦દાન ન૦ ધર્મદાન. ૦પ્રકોપ પું૦ (પાપ કે અન્યાય સામે) ધર્મબુદ્ધિને લીધે ઊપજેલો ક્રોધ. ૦વરો પું૦ પુણ્યદાનનું ખર્ચ ૦વાન વિ૦ પુણ્યદાન કરનારું,ધર્મિષ્ઠ ૦શાલી(–ળી) વિ૦ પુણ્યવાન (૨) પૂર્વજન્મના સુકૃતવાળું. ૦શ્લોક વિ૦ રૂડી કીર્તિવાળું (૨) જેનું નામ દેવાથી પુણ્ય થાય તેવું (૩) પું૦ તેવો માણસ. –ણ્યાત્મા વિ૦(૨)પું૦ પવિત્ર મનનું(માણસ). –ણ્યાહ ન૦ [+अहन्] 'દિવસ માંગલિક હો,' એવું આશીર્વચન –ણ્યાહવાચન ન૦ પુણ્યકાર્યને આરંભે બ્રાહ્મણોને મુખે ત્રણ વાર 'પુણ્યાહ' એમ કહેવરાવવું તે
પુતળિયું ન૦ ['પૂતળી' ઉપરથી] પૂતળીની છાપવાળી સોનામહોર
પુત્ર પું૦ [सं]દીકરો ૦ક પું૦ પુત્ર (વહાલમાં). ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ પુત્રવાળી ૦વધૂ સ્ત્રી૦ પુત્રની વહુ ૦વાસના સ્ત્રી૦ જુઓ પુત્રૈષણા –ત્રાયિત વિ૦ [सं] પુત્ર મેળવવાની વાસનાવાળું –ત્રિકા, –ત્રી સ્ત્રી૦ દીકરી –ત્રિણી વિ૦સ્ત્રી૦ પુત્રવતી. –ત્રીજ પું૦ પુત્રીનો પુત્ર; દૌહિત્ર –ત્રેષ્ટિ સ્ત્રી૦ [सं] પુત્રની કામનાથી કરેલો યજ્ઞ –ત્રૈષણા સ્ત્રી૦ પુત્રપ્રાપ્તિની તીવ્ર કામના–વાસના [(૩) આત્મા
પુદ્ગલ ન૦ [सं] પરમાણુ (૨) શરીર (બૌદ્ધ)
પુનમિયું વિ૦ ['પૂનમ' ઉપરથી] પૂનમને લગતું (૨) પૂનમથી શરૂ થતું (૩) દર પૂનમે જાત્રાએ જનારું
પુનર્ અ૦ [सं]ફરીથી (૨) સમાસમાં પૂર્વપદ તરીકે 'ફરીનું', 'ફરી થતું' એવા અર્થમાં –રપિ અ૦ [+अपि] ફરીને, વળી –રવલોકન ન૦ ફરી જોઈ જવું તે –રાવર્તન ન૦ પાછા કે ફરી આવવું તે (૨) ફરી વાંચી – જોઈ જવું તે (૩) એકની એક વાત ફરી કરવી તે –રાવર્તી વિ૦ પાછું ફરનારું; ફરી ફરી આવનારું –રાવૃત્ત વિ૦ફરીનું પાછું આવેલું (૨) ગોખેલું, વારંવાર યાદ કરેલું. –રાવૃત્તિ સ્ત્રી૦ પુનરાવર્તન (૨) બીજી વારની આવૃત્તિ (પુસ્તકની) –રુક્તિ સ્ત્રી૦ એકની એક વાત

પુંકેસર ન૦ [સં] ફૂલની અંદરનો નરબીજ-વાળો રેસો
પુંજ પું૦ [સં] ઢગલો [(સં) વિષ્ણુ
પુંડરીક ન૦ [સં] ધોળું કમળ –કાક્ષ પું૦
પુંડ્ર પું૦, ન૦ [સં] ચંદન વગેરેનું તિલક
પુંલિં(–લ્લિં)ગ ન૦ [સં] નરજાતિ (વ્યા)
પુંશ્ચલી સ્ત્રી૦ [સં] વંઠેલ સ્ત્રી
પુંસવન ન૦ [સં] પુત્રપ્રજા ઉત્પન્ન કરવા માટે ગર્ભાધાનથી ચોથે મહિને કરવાનો સંસ્કાર
પુંસ્ત્વ ન૦ [સં] પુરુષાતન, મરદાઈ
પૂ ન૦[રવ૦] પેશાબ (બાળભાષામાં) (૨) અ૦ હુરિયો[–કરવું] ૦કાર પું૦ તિરસ્કારનો ધ્વનિ
પૂગ પું૦ [સં] સમૂહ, ઢગલો (૨) મંડળ (૩) સોપારી કે તેનું ઝાડ
પૂગવું અ૦ક્રિ૦ પહોંચવું
પૂગીફલ(–ળ) ન૦ [સં] સોપારી, પૂગ
પૂછ,૦ડું ન૦ [સં : પ્રા पुच्छ] પુચ્છ, પૂંછડું
પૂછડી સ્ત્રી૦ જુઓ પૂંછડી
પૂછડું ન૦ જુઓ પૂછ. [પૂછડામાં પેસવું =ખુશામત કરી વળગતા જવું તાબેદારી ઉઠાવવી પૂછડાં આમળવાં=બળદ કે ઢોર હાંકવાં (૨) અણઆવડતનું કામ કરવું પૂછડાં વધવાં=[કટાક્ષમાં] નામને છેડે ઇલકાબો કે ઉપાધિઓનું લંબાણ થવું પૂછડું એકડું આંગી છે=ઢેક જાનવર જેવો મૂરખ છે પૂછડું છૂટી જવું =ઝાડા થઈ જવા (૨) ડરી જવું –પકડવું =કેડે પડવું (૨) હઠ પકડવી. –પછાડવું =ગુસ્સાના અખાળા કરવા –ફાટવું =ધાસ્તી લાગવી –બળવું =રીસ ચડવી, માઠું લાગવું –મળવું= (કટાક્ષમાં) ઇલકાબ મળવો. પૂછડે તણાવું=કોઈની પાછળ પાછળ ખેંચાવું]
પૂછમા(–પા)છ, પૂછપરછ સ્ત્રી૦, પૂછંપુછારણ ન૦ ['પૂછવું' ઉપરથી] (માહિતી ખાતર) પૂછવું કરવું તે
પૂછવું સ૦ક્રિ૦[સં पृच्छ्, પ્રા पुच्छ]સવાલ કરવો, જવાબ માગવો (૨) તપાસ કરવી (૩) સલાહ લેવી (૪) લેખામાં લેવું ૦માછવું સ૦ક્રિ૦ પૂછવું કરવું. પૂછીને બરોબર તપાસ કરવી
પૂછા સ્ત્રી૦ [સં. प्रच्छा, પ્રા पुच्छा] તપાસ.
પૂછાપૂછ(–છી) સ્ત્રી૦ [પૂછવું પરથી] વારંવાર કે અનેક જણને પૂછવું તે
પૂછેવાળ વિ૦ જુઓ પૂઠેવાળ
પૂજક પું૦(૨)વિ૦ [સં] પૂજા કરનાર –ન ન૦ પૂજા (૨) સન્માન, સત્કાર –નિક વિ૦ પૂજાને પાત્ર –ની વિ૦+પૂજનીય –નીય વિ૦ પૂજ્ય
પૂજવું સ૦ક્રિ૦ [સં पूज्] પૂજા કરવી (૨) સેવવું; ભજવું
પૂજા સ્ત્રી૦[સં] પૂજન, આરાધના; ઉપાસના(૨) પૂજનની સાધનસામગ્રી (૩) [લા] માર [–કરવી = ઉપાસના કે આરાધના કરવી (૨) સન્માન કરવું(૩)વખડાવી કાઢવું.માર મારવો. –લેવી =દેવપૂજાનું વ્રત સ્વીકારવું (૨) પૂજા-સત્કાર સ્વીકારવા –વાળવી =પૂજા કરવાના વ્રતની પૂર્ણાહુતિ કરવી] ૦પાત્રી સ્ત્રી૦ પૂજા (૨) પૂજાપો (૩) [લા] માર ૦પો પું૦ [સં पुजोपस्कार] પૂજાનો સામાન ૦રણ,૦રિણી સ્ત્રી૦ પૂજા કરનાર સ્ત્રી ૦રી પું૦ પૂજા કરનાર પુરુષ ૦ર્હ વિ૦[+अर्ह]પૂજ્ય ૦વવું સ૦ક્રિ૦ 'પૂજવું'નું પ્રેરક ૦વું અ૦ક્રિ૦ 'પૂજવું'નું કર્મણિ (૨) સત્કાર પામવો –જિત વિ૦ [સં] પૂજાયેલું –જ્ય વિ૦ પૂજવા યોગ્ય (૨) વડીલ (૩) [લા] જમાઈ કે બનેવી
પૂજ્યારાધ્યે(–ધ્ય) વિ૦ [સં पूज्य+आराध्य] પૂજ્ય અને આરાધ્ય (પત્રની ભાષામાં વડીલને ઉદ્દેશી વપરાય છે)
પૂઠ સ્ત્રી૦[સં पृष्ठ, પ્રા पुट्ठ]પૂઠ,શરીરનો પાછલો ભાગ(૨)થાપો(૩)[લા] કેડો, પીઠો [–કરવી =જોનાર તરફ પૂઠ ફેરવવી (૨) અવજ્ઞા કરવી, ન સ્વીકારવું (૩)પીઠ બતાવવી, હારીને નાસી જવું –જોવી =છૂપી રીતે તપાસ રાખવી(૨) પાછળ નિંદા કરવી –દેખાડવી =હારી નાસી જવું –પૂરવી =પાછળ મદદમાં રહેવું (૨) ઉત્તેજન આપવું –ફેરવવી=જુઓ પૂઠ કરવી –બતાવવી =જુઓ પૂઠ દેખાડવી –વાળવી =પાછળ જવું (૨) આરામ લેવો –વાળીને ન જોવું=પૂરો વિશ્વાસ રાખવો (૨)થાક ખાવા થોભ્યા વિના કામમાં મચ્યા રહેવું. પૂઠ-

ઠેકાણું=અવળું ઠેકાણું; શ્વસુરપક્ષ. પૂઠ પાછળ=ગયા પછી, ગેરહાજરીમાં પૂઠનો ઘા કરવો, પૂઠ પાછળ ઘા કરવો = વિશ્વાસઘાત કરવો (૨) ઓચિંતો પાછળથી હુમલો કરવો.]. ૦રખું ન૦ જુઓ પૂંઠિયું ૦ળ અ૦ પાછળ -ઠિયું ન૦ પૈંડાનો ઘેર જે કકડાઓનો બને છે તેમાંનો દરેક (૨) પાછોટિયું (૩) થાપો. [પૂઠિયાં કાઢવાં, વછૂટી જવાં, વેરાવાં=બીક લાગવી. ગભરાવું પૂઠિયાં ભગાવાં, રંગાવા = સખત માર પડવો]-ઠું ન૦ કઠોળ ઉપરનું છોડું (૨) ચોપડીનું ઢાંકણ (૩) થાપો (૪) મૂળનું બંધારણ કે તેની મજબૂતી (શરીરનું) [પૂઠાં વીણવાં=છોડાં કાઢી નાખવાં, ઝાટકી કાઢવા પૂઠું બંધાવું, બાઝવું = શરીરની મજબૂતી થવી] -ઠે અ૦ પાછળ [-પડવું, લાગવું=કેડો લેવો (૨)ચીડવવું, પજવવું (૩) ખોદણી કર્યા કરવી.]

પૂડલો, પૂડો પુ૦ [પ્રા પૂઅલ (સં પૂપ)] લોટ કે દાળના ખીરાની તળેલી પોળી (૨) મધપૂડો

પૂણવું અ૦ ક્રિ૦ [સં. પૂ, પ્રા પુણ=સાફ કરવું; ફોતરાં ઉશાડી કાઢવાં, નાશ કરવો] ફળવું (માઠી રીતે), નડવું, ખુવાર કરવું

પૂણિયું ન૦ [જુઓ પૂણવું] (ચ) ઘાસ કે ચાર બાંધવાનું લૂગડું, ચાગિયું

પૂણી સ્ત્રી૦ [દે] કાંતવા માટે પીંજેલા રૂનો વણીને બનાવેલો લાંબો ગોળ આકાર. [-વાળવી = પૂણી કરવી.]

પૂત પુ૦ [સં. पुत्र, प्रा. पुत्त] પુત્ર (૨) વિ૦ [સં] પવિત્ર

પૂતના સ્ત્રી૦ [સં] (સં) કંસે બાળક કૃષ્ણને મારવા મોકલેલી રાક્ષસી, બકાસુરની બહેન

પૂતનીકરણ ન૦ [સં] કોહી જવું - ગંધાઈ ઊઠવું તે

પૂતળવિધાન ન૦ [પૂતળું + વિધાન] શબ મળ્યું ન હોય અથવા ભ્રષ્ટ થયું હોય ત્યારે મરનારની સદ્ગતિ માટે અડદના લોટનું પૂતળું કરી વિધિપૂર્વક અગ્નિસંસ્કાર કરવો તે

પૂતળી સ્ત્રી૦ [સં., પ્રા. पुत्तली] માટી, ધાતુ વગેરેનો બનાવેલો સ્ત્રીનો ઘાટ (૨) આંખની કીકી (૩) [લા] ખબસૂરત સ્ત્રી

પૂતળું ન૦ [સં. पुत्तलक] ધાતુ, પથ્થર, માટી, લાકડું વગેરેની બનાવેલી આકૃતિ - મૂર્તિ. [પૂતળા જેવું = જડ જેવું, બોત.]

પૂતીકરણ ન૦ [સં] જુઓ પૂતનીકરણ

પૂન ન૦ [સર૦ પુંજ] મીંડું (૨) અનુસ્વાર (?)

પૂનમ સ્ત્રી૦ [સં पूर्णिमा] પૂર્ણ ચંદ્ર ઊગવાની તિથિ, પૂર્ણિમા

પૂપ ન૦ [સં पूय, प्रा पूअ] પીપ, પરુ

પૂમ સ્ત્રી૦ [ફા पुम्बह] રૂ પીંજતાં ઊડતી ઝીણી રજ-રુંવાટી (૨) કાપડ ઉપરની રુવાટી ૦ડી સ્ત્રી૦ છોડને વળગી રહેલું રૂ (૨) નાનું પૂમડું ૦ડું ન૦ રૂનો બહુ નાનો પિંડ (૨) વચ્ચેથી થોડો ઊંચો ભાગ વણીને બનાવેલી પૂમડાની વાટ (૩) ફૂલ [પૂમડા જેવડું = નાનું ને સુકોમલ પૂમડે પાણી પાવું = બહુ હેરાન કરવું - ત્રાસ આપવો]

પૂર વિ૦ [સં पूर] પૂરેપૂરું; સંપૂર્ણ (૨) ન૦ નવા પાણીનું નદીનાળામાં જોસબંધ આવવું તે (૩) પૂરણપોળી છંદનું પૂરણ (૪) અ૦ નામને અંતે 'જેટલું-ના માપે', 'સુધી, પર્યંત' એવા અર્થમાં ઉદા૦ ચોખાપૂર, વાસપૂર

પૂરક વિ૦ [સં] (ખૂટતું) પૂરું કરનાર (૨) પુ૦ પ્રાણાયામમાં શ્વાસ અંદર ખેંચવાની ક્રિયા (૩) પૂરક આંકડો કે રકમ (ગ) ૦તા સ્ત્રી૦ ખૂટતું પૂરું કરવું તે ૦કોણ પુ૦ 'સપ્લિમેંટરી ઍંગલ' (ગ.) [પૂરવું-ભરવું તે

પૂરણ વિ૦ [સં] પૂરનાર, પૂર્ણ કરનાર (૨) ન૦

પૂરણ વિ૦ [સં पूर्ण] (પ) પૂર્ણ (૨) સર્વવ્યાપી (૩) ન૦ પૂરવાની કે પૂરેલી વસ્તુ (ઉદા૦ પોળીનું પૂરણ, જમીનનું પૂરણ) ૦પોળી સ્ત્રી૦ પૂરણ ભરીને બનાવેલી રોટલી, વેડમી -ણી સ્ત્રી૦ પૂરવું તે (૨) પૂરવાની વસ્તુ (ઈંટ-રોડા વગેરે) (૩) વધારાનું કથન; પૂર્તિ (૪) ઉશ્કેરણી. -ત સ્ત્રી૦ પહેરામણીનો અધૂરો અવેજ પૂરો કરનારી રકમ

પૂરતું વિ૦ ['પૂરવું' પરથી] જોઈએ તેટલું

પૂરપાટ અ૦ પૂરા - અત્યન્ત વેગથી

પૂરવછાયો પું૦ [પૂર્વ + છાયા] પહેલાની

[+આલાપ] ઉપોદ્ઘાત, પ્રસ્તાવના. **–ર્વાવસ્થા** સ્ત્રી૦[+अवस्था]ઘડપણ પહેલાનું જીવન. **–ર્વાશ્રમ** પુ૦ [+आश्रम] સંન્યાસ પહેલાનું જીવન. **–ર્વાષાઢા** સ્ત્રી૦વીસમું નક્ષત્ર. **–ર્વાંગ** ન૦ [+अंग] પ્રથમ અંગ – ભાગ. **–ર્વે** અ૦ પહેલાં. **–ર્વોક્ત** વિ૦ [+उक्त] પહેલાં કહેવાયેલું. **–ર્વોત્તર** વિ૦ [+उत्तर] પૂર્વ અને ઉત્તર દિશા વચ્ચેનું (ઇશાનખૂણાનું) **–ર્વોપાર્જન** ન૦ [+उपार्जन] પૂર્વની કરેલી કમાણી (૨) પૂર્વજન્મના સંસ્કાર વગેરે **–ર્વોપાર્જિત** વિ૦ [+उपार्जित] પૂર્વે કે પૂર્વજન્મમાં કમાયેલું

પૂર્વી સ્ત્રી૦ [सं] એક રાગિણી

પૂષા પું૦ [सं] સૂર્ય

પૂળાછૂટ વિ૦ અમુક રૂપિયા બદલ અમુક મુદત માટે જમીન પાછી આપવી એવું(ગીરો)

પૂળિયું ન૦['પૂળો' ઉપરથી] નાનો પૂળો

પૂળી સ્ત્રી૦ [જુઓ પૂળો] ઘાસની ઝૂડી

પૂળો પુ૦ [सं पूल] ઘાસ કે કડબનું મોટું પૂળિયું. [–ઊઠવો=સળગી જવું, નાશ પામવું. –મૂકવો =સળગાવી મૂકવું, નાશ કરવો]

પૂંખ સ્ત્રી૦ ['પાખ' ઉપરથી] છાપરાનો બે બાજુ બહાર પડતો ભાગ – પાખ. **૦ડું** ન૦ પાખડું; નાની ડાળી. **૦લું** ન૦ [सं. पुंख] તીરનો પીછાવાળો છેડો

પૂંખવું સ૦ક્રિ૦ [दे. पुखणग] પોખણાં વડે વરકન્યાને વધાવવા. (૨) વાવવા માટે વેરવું **પૂંખાવવું** સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક) **પૂંખાવું** અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ)

પૂંછ,૦ડું ન૦ પૂછડું. **૦ડિયું** વિ૦ પૂછડીવાળું. **૦ડી** સ્ત્રી૦ [सं पुच्छ] જુઓ પૂછડી [–પટપટાવવી=પૂછડી હલાવવી (૨) [લા.] નમી પડવું, વશ થવું] **૦લેલ** વિ૦ ગળિયો, થાકીને બેસી પડેલો (બળદ)

પૂંજ સ્ત્રી૦,ન૦[સર૦મ. पूज्य] મીડું, અનુસ્વાર [–વળવું=મીડું વળવું,,નાશ પામવું, રદ થવું.] **૦ણી** સ્ત્રી૦ [સર૦ प्रा पुंछ કે पुज, જુઓ પૂંજવું] ભીંડી કે સૂતરની સાવરણી (૨) સાવરણી

પૂંજવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा पुंज (स पुंजय्)] એકઠું કરવું. ઉદા૦ છાણ પૂંજવું.

પૂંજી સ્ત્રી૦ [सं पुंजि] દોલત

પૂંજું ન૦ ['પૂંજો' ઉપરથી કે 'પુંજ' ઉપરથી ?] (સુ.) ડાંગરનું પરાળ

પૂંજો પું૦ [दे. पुजय] કચરો, વાસીદું

પૂંઠ, ૦રખું, ૦ળ,–ઠિયું,–ઠું,–ઠે જુઓ 'પૂઠ'માં

પૂંઠેવાળ વિ૦ જુઓ પુંઠેવાળ

પૂંધિયું ન૦ [प्रा बुध (स बुध्न)] કોશ હાંકનારે પૂંઠના ભાગ ઉપર બાંધવાનો ચામડાનો કકડો, પૂઠરખું (૨) ધોતિયાની વચમાં મારેલું લાબું મોટું થીગડું (૩) ડાહિયું ધોતિયું

પૂંપરો પુ૦ દીકરો [પૂમડું

પૂંભડી સ્ત્રી૦ જુઓ પૂમડી **–ડું** ન૦ જુઓ

પૃચ્છક વિ૦ (૨) પુ૦ [सं] પૂછનાર માણસ. **૦બુદ્ધિ** સ્ત્રી૦ પ્રશ્ન કરીને જાણવાની ઇચ્છા; જિજ્ઞાસા

પૃચ્છા સ્ત્રી૦ [स] પ્રશ્ન, તપાસ

પૃતના સ્ત્રી૦ [सं] ફોજ

પૃથક્ અ૦[सं]અલગ,છૂટું. **–ક્કરણ** ન૦ ઘટક તત્ત્વો જુદાં પાડવાં તે **–ક્કારક** વિ૦ છૂટું પાડનારું. **–ક્કૃતિ** સ્ત્રી૦ પૃથક્કરણ **૦ક્રિયા** સ્ત્રી૦ પૃથક્કરણ (૨) પૃથક્ કરવાની રીત **–ક્તા** સ્ત્રી૦, **–ક્ત્વ** ન૦ ભિન્નતા **૦શિક્ષણ** ન૦ એકેક વિદ્યાર્થીને છૂટો છૂટો ભણાવવો તે (સમૂહશિક્ષણથી ઊલટું). **–ગ્જન** પું૦ ઇતર સામાન્ય માણસ (૨) નીચ કે મૂર્ખ માણસ. **–ગ્શ્રેણી** પું૦ સંગીતમાં એક અલંકાર

પૃથા સ્ત્રી૦ [सं.] (સં.) કુંતી

પૃથિવી સ્ત્રી૦ [सं.] પૃથ્વી ગ્રહ (૨) પંચમહાભૂતોમાંનું એક (૩) જમીન

પૃથુ, ૦લ વિ૦ [सं] પહોળું; વિસ્તીર્ણ

પૃથ્વી પુ૦ એક છંદ

પૃથ્વી સ્ત્રી૦ [सं.] જુઓ પૃથિવી [–નો છેડો આવવો=હદ થવી, અજબ થવો. –રસાતલ જવી=ભારે અપક્રમ સંભવવું] **૦નાથ**, **૦પતિ**, **૦પાલ**, **૦શ** [+ईश] પું૦ રાજા

પૃષોદરાદિસમાસ પુ૦ [सं] નિયમવિરુદ્ધ સમાસનો એક વર્ગ. ઉદા૦ 'અશ્વત્થામા'

પૃષ્ઠ ન૦[સં.] પીઠ; વાંસો (૨) [ગ્રંથનું] પાન (૩) સપાટી.**૦ફળ** ન૦ આકૃતિની સપાટીનું ક્ષેત્રફળ. **૦ભાગ** પું૦ આકૃતિની સપાટીનો ભાગ (૨) પાછલો ભાગ. **૦વંશ** પું૦ કરોડરજ્જુ. **૦વંશી** વિ૦ પૃષ્ઠવંશવાળું (૨) ન૦ તેવું પ્રાણી; 'વર્ટેબ્રેટ'

પે (પૅ) અ૦ જુઓ પે

પેક (પૅ) વિ૦ [દે पक्क] પક્કું; હોશિયાર

પેકાન (પૅ) ન૦ [फा. पैकान] બાણનું ફળ

પેખણ ન૦ [प्रा पेक्खन (सं प्रेक्षण)] પેખવું તે **-ણું** ન૦ તમાશો **-વું** સ૦ ક્રિ૦ જોવું

પેગંબર પું૦ જુઓ પયગંબર

પેગામ પું૦ જુઓ પયગામ,સંદેશ. **૦ચી** પું૦ સંદેશવાહક, દૂત **-મી** પું૦ દૂત

પેચ પું૦[फा.] આંટો; વળ(૨)વળવાળી ખીલી, સ્ક્રૂ (૩)[લા.]યુક્તિ, તદબીર, પ્રપંચ(૪)ફંદો; જાળ, મુશ્કેલી(૫)પતંગની દોરીઓનો કટાવ [**-કરવા**=પતંગની દોરીઓનો કટાવ કરવો **-ખેલવો**=જુઓ પેચ રમવો. **-છૂટવા**= પતંગોની દોરીઓમાં પડેલી આંટી નીકળી જવી. **-ઢીલો થવો**=ઢાંકણ કે સ્ક્રૂનો આંટો સક્કસ ન રહેવો (૨) ઠાગળી ખસી જવી **-દેવો**= આંટો દેવો **-નાખવો**=જુઓ પેચ કરવા. **-ફેરવવા**=આંટો ઢીલો કે સખત કરવો **-રચવો**=છટકું ગોઠવવું, દાવપેચ કરવો. **-રમવો**=દાવપેચ કરવો, યુક્તિ લડાવવી **-લડાવવા**=પતંગના પેચ કરવા(૨)દાવપેચ કરવા **-લેવા**=પેચ કરવા.] **૦દાર** વિ૦ યુક્તિબાજ **-ચિયું** વિ૦ પેચ ખોલવા તથા બેસાડવાનું સાધન **-ચી(૦લું)** વિ૦ યુક્તિબાજ

પેજ સ્ત્રી૦ [प्रा. पेज्जा (स पेया)] ચોખાની કાંજી (૨) પવાત **૦ખાતું** ન૦ કપડાંને જ્યાં પવાત કરવામાં આવે છે તે ખાતું

પેજ ન૦[इं.]પાનું **૦પ્રૂફ** ન૦ પેજ પાડીને-પાનાં ગોઠવીને કાઢેલું પ્રૂફ [મોજડી, પગરખું

પેજાર (પૅ) સ્ત્રી૦, **-રું** ન૦[फा पैजार] પૈંજાર,

પેજારી (પૅ) સ્ત્રી૦ [दे. पेज्जाल=વિશાળ] (સુ.) ઘરમાં ભોંયતળિયે પાછળ આવેલો છાપરાવાળો ચોક

પેટ ન૦ [दे] જઠર (૨) જઠર વગેરે ભાગોની શરીરની આખી અખોલ (૩) [લા.] આજીવિકા (૪) ગર્ભાશય (૫) પોતાનું સંતાન; પોતાનો આખો વેલો-વંશ (૬) અંતર, મન (૭) કોઈ વસ્તુનો અંદરનો ભાગ; પેટું [**-આપવું**= રહસ્ય જણાવી દેવું. **-આવવું**=ઝાડો થવો (૨) (-ને પેટે આવવું) જન્મવું **-ઉઘાડીને જોવું**=પારકાના પેટની વાત જાણવી **-ઉપર** =જુઓ પેટ પર અથવા પેટે (-વાળા પ્રયોગો). **-ઊંચું આવવું**=પેટ ભરાવું, તૃપ્ત થવું (૨) ન્યાલ થવું (૩) ગર્ભ રહેવો **-ખોલવું**=દિલની વાત કહેવી **-ગળે અડવું**=ખાધેલું ગળે આવે ત્યાં સુધી ખાવું **-ઘરાણે મૂકવું**= ભૂખમરો વેઠવો. **-ચડવું**=પેટમાં વાયુનો ભરાવો થવો(૨)છૂપી વાત જીરવી ન શકાવાથી, કહી નાખવા અકળામણ થવી **-ચાલવું**= વારવાર જુલાબ થવા **-ચોંટી જવું**=અતિશય ભૂખ લાગવી **-ચોળીને શૂળ ઉપજાવવું** =હાથે કરીને દુઃખ ઊભું કરવું **-છૂટી જવું** =ઝાડા થઈ જવા (૨) ગભરાઈ જવું **-જુદાં થવાં**=અણબનાવ થવો **-ટાઢું કરવું**= જમવું. ભૂખ શાંત કરવી (૨)પારકી મિલકત હજમ કરી જવી(૩)નિરાત થવી **-ટાઢું થવું**, **ઠંડું થવું**, **ઠરવું**=નિરાંત થવી **-તણાવું** =હદથી વધારે ખવાવું **-તાણીને મરવું**= ભૂખમરાથી મરવું **-થવું**=જુઓ પેટ નીકળવું **-દાબીને રહેવું**=ખમી રહેવું. **-ની આગ**=અંતરની ચિંતા (૨) ભૂખ, ક્ષુધાગ્નિ **-નીકળવું**=પેટ વધીને બહાર દેખાવું (૨) દહાડા રહ્યા છે એવું દેખાવું (૩) પેટું નીકળવું **-ની પતરાળી થવી**=ભૂખથી પેટ બેસી જવું. **-ની પીડા**=ભૂખનું દુઃખ (૨) ભરણપોષણનું દુઃખ કે કડાકૂટ **-ની પૂજા** =પેટ ભરવું-ક્ષુધા શાંત કરવી તે **-ની વાત**=ખાનગી વાત (૨) મનનો કોડ **-ની સગાઈ**=પેટ ભરવા પૂરતી સગાઈ(૨)માબાપ અને બાળક વચ્ચેની સગાઈ **-નું છોકરું**= પોતાનું છોકરું. **-નું પાણી ન હાલવું**=કશી અસર ન થવી. **-નું બળવું**=ભૂખ્યું (૨) દૂભાયું

હોય એવું -ને ભાડું આપવું=જીવન ટકાવી રાખવા પૂરતું ખાવું (૨) ખાવું -નો પડદો,-નો મેલ=મનની વાત; ગુપ્ત વિચાર. -પડવું=પેટે જન્મવું-અવતરવું -પથરો પડવો=જુઓ પેટ પહાણ પડવો. -પર છરી મૂકવી, પગ મૂકવો, પાટુ મારવું=આજીવિકાને નુકસાન પહોંચાડવું. -પર પોટલું બાંધવું=હદ કરતાં વધારે ખાવું-માગવું -પહાણ પડવો=સંતાન ખરાબ કે પરાક્રમહીન પાકવું (૨) છોડી જન્મવી -પાકવું=પેટ દુ:ખવા આવવું (હસવાથી) (૨) અંતરનું માણસ તૂટવું -પાણી ન પડવા દેવું=જંપવા ન દેવું -પેટલાદ (કે પાટણ) જવું=ખૂબ ભૂખ લાગવી. -પોપવું=પોતાની એકલાની ભૂખ ભાગવી. -પોયણી વળી જવું=પેટ ચોંટી જવું -ફાટવું=પેટ તણાવું (૨) ઘરનું કે અંતરનું માણસ ફૂટી જવું -ફૂલવું=વાયુથી પેટ ફૂલવું (૨) જલોદર થવો (૩) ગર્ભ રહેવો. -ફોડવું=છૂપી વાત કહી દેવી, રહસ્ય બતાવી દેવું -બળવું=અદેખાઈ થવી (૨) ચિંતા થવી -બાળવું=ભૂખે મરવું -ભરવું = ખાવું, આજીવિકા ચલાવવી -ભરાવું=તૃપ્તિ થવી, ધરાવું -માં આગ ઊઠવી=અતિશય ભૂખ લાગવી (૨) અદેખાઈથી બળવું -માં આગ ઊઠી !=બળ્યો અવતાર! -માં આમળો=કીનો, દિલની આંટી (૨) ટેક -માં ઉતારવું=ગળી જવું; ખાઈ જવું (૨) ધ્યાનમાં લેવું (૩) સહન કરવું (૪) પારકું હજમ કરવું (૫) મનમાં ઠસાવવું -માં કરસ બોલવા, કૂકડાં બોલવાં, કૂવા પડવા=ખૂબ ભૂખ લાગવી -માં કરમિયા આરડવા=ખૂબ ભૂખ લાગવી (૨) પેટમાં કરમિયા બોલે ને લેખામાં ન લેવાય તેવું. -માં કાતી=જુઓ પેટમાં પાળી -માં કૂવો= અતિશય ભૂખ. -મા ખાડા પડવા=ભૂખ લાગવી -માં ખૂંચવું=લાચની ઇચ્છા હોવી (૨) મનમાં કંઈક ગૂચ હોવી. -માં છરી=જુઓ પેટમાં પાળી. -માં ટાંટિયા=જુઓ પેટમાં પગ -માં તેલ રેડાવું=ચિંતા-બળતરા થવી -માંથી ઓકી કાઢવું=મનમાં હોય તે વિચાર વિના કહી દેવું -માં દાંત હોવા=અંતરમાં વેર હોવું -માં દુ:ખવું=કશી વાતની વિમાસણ-આંટી હોવી (૨) હવે પાસે જ છે-એ અર્થનો ઉદ્ગાર ઉદા૦ હવે અમદાવાદને શું પેટમાં દુખે છે-અર્થાત્ હવે પાસે જ છે -માં ધાડ પડવી=ખૂબ ભૂખ લાગવી -મા ધ્રાસકો પડવો=ધાસ્તીથી ચોંકી ઊઠવું -માં પગ=બહાર ન જણાય પણ અંદરથી પહોંચેલું હોવું -માં પાળી=અંતરમાં વેર: છૂપું તરકટ -માં પેસવું=વિશ્વાસ ઉપજાવવો(૨)મનની વાત જાણી લેવી. -માં પેસી અંતરસ ખાવું=વિશ્વાસ મેળવીને દગો કરવો -માં પેસી નીકળવું=મનની અંદરની છૂપી વાત જાણી લેવી -માં ફાળ પડવી=પેટમાં ધ્રાસકો પડવો -માં બળવું=અંદરખાને દુભાવું(૨)લાગણી હોવી. -માં બળ્યાની સગાઈ=અંતરની સગાઈ. -માં બાર વાગવા, બિલાડાં આળોટવાં કે બોલવાં=કકડીને ભૂખ લાગવી. -માં ભરાઈને બેસવું=શરણ લેવું (૨) ખાનગી વાતચીતથી વાકેફ હોવું.-માં રાખવું=ગુપ્ત રાખવું(૨)ખમી લેવું.-માં રોગ હોવો=દિલમાં ખાર કે બૂરી લાગણી હોવી -માં શેરડો પડવો=પેટમાં ધ્રાસકો પડવો -માં સમાવવું=જુઓ પેટમાં રાખવું -મોટું રાખવું = દિલ ઉદાર રાખવું -રહેવું, વધવું =ગર્ભ રહેવો.-વાંસા સાથે ચોંટવું=ખૂબ ભૂખ્યા થવું પેટે અવતાર લઈએ એવું=પવિત્ર, ભલું. પેટે આવવું=જન્મવું. પેટે ચલાવવું=સાપની જેમ પેટે ચાલવાની ફરજ પાડવી (એક જુલમ). પેટે પડવું=જન્મવું. પેટે પાન છૂટવાં=બાળકને જોઈને (માને) અતિશય વહાલ આવવું. પેટે પાટા બાંધવા =ભૂખમરો વેઠવો.]૦ખાઈ સ્ત્રી૦ખાધાખરચી; ખોરાકી. ૦પૂજા સ્ત્રી૦ ભોજન ૦પૂર વિ૦ પેટ ભરાય એટલું ૦બળ્યું વિ૦ અંદરથી

અકળાયેલું–દાઝેલુ. ૦બળ્યો વિ૦ પું૦ માની છોકરાને ગાળ (પેટમા જ કેમ ન મરી ગયો, અથવા પેટ બાળનારો કેવોક નીપજ્યો?) (૨)જેનું અંતર દાઝ્યુ છે દુભાયું છે એવો (૩) અદેખો. ૦બેસાણું નં૦ વારવાર જુલાબ થવો તે, ઝાડો. ૦ભરું વિ૦ પેટ ભરવાની જ કાળજીવાળુ (૨) એકલપેટુ (૩) પેટિયુ. ૦વરો પું૦ ખોરાકીખર્ચ

પેટ(–ટા)વવું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ म पेटणॆ] સળગાવવું પેટ(–ટા)વું અ૦ક્રિ૦ સળગવું

પેટારો પું૦ [दे. पेटाल] પટારો

પેટાવવું, પેટાવું જુઓ 'પેટવવું'મા

પેટાળ ન૦ ['પેટ' ઉપરથી] પેટ, અંદરનો ભાગ

પેટિયું વિ૦ ['પેટ' ઉપરથી] પેટપૂર અન્ન બદલ નોકરી કરનારુ (૨) ન૦ પેટનું ખર્ચ; રોજનું ખાવાનું (૩) પગાર પેટે આપેલુ પેટપૂર અન્ન (૪) પગાર રોજ. [–આપવું = ખાવા પૂરતુ ખર્ચ કે રોજ આપવો –કાઢવું, ફૂટી કાઢવું = ગુજરાન જોગું કમાવું]

પેટી સ્ત્રી૦ [सं] કાંઈ મૂકવા માટે કરાતી એક બનાવટ (૨) છાતીને પેટીના જેવુ રક્ષણ આપે એવો એક જાતનો કબજો [–જેવું = ચારે બાજુથી બંધ – સુરક્ષિત.] ૦બાજરૂ ન૦ પેટી જેવી, બાજરૂ માટેની સવડની બનાવટ; 'કોમોડ'

પેટું ન૦ ['પેટ' ઉપરથી] કોઈ પણ ચીજનો વચ્ચેથી પોલો કે દુદની પેઠે ઊપસેલો ભાગ (૨)મોટી ચીજની અંદર સમાતો ભાગ–અંશ (૩)સમાસના પૂર્વપદ તરીકે, 'ગૌણ', 'અંદર સમાતુ' એવા અર્થમા(૪)(તિરસ્કારમા) પેટી [પેટામાં લખવું = પેટાવિભાગ કે પેટાખાનામા લખવું પેટું નીકળવું = પેટ કે તેના જેવો વચ્ચેથી ઊપસેલા જેવો ભાગ નીકળવો –પૂરવું = હિસાબમાં કરેલો પેટાવિભાગ રકમથી બંધ કરવો. –પાડવું = હિસાબમા પેટાવિભાગ કરવો] –ટાખાતું ન૦ પેટામા આવેલુ–ગૌણ ખાતુ –ટાખાનું ન૦ મુખ્ય ખાનાના પેટામા આવેલું તે. –ટાજાતિ સ્ત્રી૦ મોટી જાતિનો એક ફાટો –ટાજ્ઞાતિ સ્ત્રી૦ મુખ્ય જ્ઞાતિનો એક ભાગ. –ટાનિયમ પું૦ મુખ્યના ભાગ તરીકે આવતો–ગૌણ નિયમ, 'બાઈ–લૉ' –ટાપંથ પું૦ સંપ્રદાયનો ફાટો. –ટાબાબત સ્ત્રી૦ પેટામા જણાવેલી બાબત (૨) ગૌણ બાબત. –ટા(૦વિ)ભાગ પુ૦ ભાગનો ભાગ –ટાભાગિયો પું૦ મોટા ભાગીદારોનો હિસ્સેદાર. –ટારકમ સ્ત્રી૦ મુખ્યના પેટામા આવેલી રકમ –ટાસમિતિ સ્ત્રી૦ મોટી સમિતિએ નીમેલી નાની સમિતિ –ટાંફોડ વિ૦ જુઓ કાપતુ; કાપી (વ્યાજ)

પેટૂડું વિ૦['પેટ' ઉપરથી]સ્વાર્થી [બદલામા

પેટે અ૦ ['પેટું' ઉપરથી] બાબતમા (૨) સાટે;

પેટ્રન પું૦[इं] મુરબ્બી, આશ્રયદાતા (૨) મંડળ કે સંસ્થામાં અમુક સારી મદદ આપનાર સભાસદ; એક માનવાચક હોદ્દો [તેલ

પેટ્રોલ ન૦[इं] (મોટરમા વપરાતુ)એક ખનિજ

પેઠ, –ઠે (પે) અ૦ [स पीठिकया] રીતે, માફક

પેઠું (પે) વિ૦ [स प्रविष्ट, प्रा. पइट्ठ] પેઠેલુ ('પેસવુ'નુ ભૂ કૃ) [પેટનો ભાગ

પેડુ(–ડુ) ન૦ [સર૦ हिं पेडू] દૂટીની નીચેનો

પેડું ન૦ [प्रा. पेडय (स पेटक)] ટોળુ (૨) ભવૈયાનું ટોળુ (૩)ન૦(કા)દૂધ કે દહીં ભરવાનું માટીનું વાસણ (૪) એક જાતનુ ઘાસ

પેડો પું૦ [सं पिठर, प्रा पिढर] રાંધવાનુ માટીનું મોટું વાસણ

પેઢલી સ્ત્રી૦ છાજલી; 'શેલ્ફ'

પેઢવું સ૦ક્રિ૦ ફળવું(૨)ન૦[જુઓ પેઢુ]અવાળું

પેઢી સ્ત્રી૦ [सं पीठ, प्रा पीढ] શરાફની દુકાન (૨)વેપારીની કોઠી(૩) વંશપરંપરાનું પગથિયું. [–તૂટવી = પેઢીએ દેવાળુ કાઢવું. –પર જવું = દત્તક લેવાવું] ૦આગત વિ૦ પેઢીઉતાર આવેલું ૦ઉતાર વિ૦ પેઢી દર પેઢી ચાલતુ આવેલુ (૨) અ૦ પેઢી દર પેઢી ૦નામું ન૦ વંશવૃક્ષ. ૦પંચક ન૦ વંશનો નાશ કરનાર

પેઢુ ન૦ જુઓ પેડુ [ઢાકતો ભાગ, અવાળું

પેઢું ન૦ [स पीठक, प्रा पीढय] દાતના મૂળ

પેણ (પે) સ્ત્રી૦ પથ્થરપેન

પેણી (પે) સ્ત્રી૦ તાવડી –ણો પું૦ મોટી પેણી

પેદ સ્ત્રી૦ [स. पर्द्] વાસચાર; પાદ (?)

પેદળ (પે) ન૦ જુઓ પાયદલ (૨) અ૦ પગે ચાલીને (૩) વિ૦ પગે ચાલનાર; પગપાળું
પેદા (પે) વિ૦[फा]ઉત્પન્ન(૨)કમાયેલું, મેળવેલું [-કરવું = ઉત્પન્ન કરવું (૨) કમાવું; સંપાડવું.] ૦શ સ્ત્રી૦ [फा. पैदाइश] ઉત્પન્ન, ઊપજ
પેધવું (પે) અ૦ક્રિ૦ [જુઓ પેધવુ] ટેવાવું; આદત પડવી (૨) લાગ મળવાથી ફાવવું
પેધું (પે) વિ૦ [જુઓ પેધવુ] પેધેલુ (૨) ન૦ પેધવુ તે, ટેવ [-પડવું = ટેવ પડવી (૨) વારવાર લાભ લેવા આવતા થવું]
પેન સ્ત્રી૦ [इं] પથ્થરપેન (૨) અંદર શાહી ભરી રખાય એવી એક જાતની કલમ, 'ફાઉન્ટન પેન'
પેનસિલ સ્ત્રી૦ [इं] સીસાપેન, પેન્સિલ [-છોલવી, -ઘડવી,-નું અણિયું કાઢવું = પેનસિલનો લાકડાનો ભાગ ઢાળ પડતો છોલી, લખવાનું અણિયુ બહાર કાઢવું]
પેની સ્ત્રી૦[इं]તાંબાનો અંગ્રેજી ચલણી-સિક્કો
પેન્શન ન૦ [इं.] નોકરી બદલ, તેમાથી નિવૃત્ત થયે મળતો બેઠો પગાર [-પર ઊતરવું કે જવું, -લેવું.] ૦ર પુ૦ પેન્શન મેળવનાર
પેન્સ પુ૦ [इं] પેની
પેન્સિલ સ્ત્રી૦ [इं] સીસાપેન
પેપડી સ્ત્રી૦ [સર૦ 'પેપો'] પીપરનું ફળ
પેપડું વિ૦ જુઓ પેપુ
પેપર ન૦ [इं] વર્તમાનપત્ર, છાપુ (૨) પુ૦, ન૦ પરીક્ષાનો પ્રશ્નપત્ર [કાઢવું = પ્રશ્નપત્ર તૈયાર કરવું. -ફૂટવો = પ્રશ્નપત્ર અગાઉથી જણાઈ જવો]
પેપલી સ્ત્રી૦ કોકડું વળેલી ચોખાની પાપડી
પેપું વિ૦ [સર૦ 'પોપુ'] સ્ફૂર્તિ વગરનું, ઢીલુ, પોચુ
પેપો પું૦ પીપળાનું ફળ
પેમલું (પે) વિ૦ જુઓ પોમલુ
પેમાએશ (પે)સ્ત્રી૦[फा पैमाइश]જમીન-માપણી
પેય વિ૦ [सं] પીવા યોગ્ય, પીવાનુ (૨) ન૦ પી શકાય એવુ ખાદ્ય(૩)પીણું(ચા, કૉફીવગેરે)
પેર (પે) સ્ત્રી૦ [दे. पअर = मार्ग; રસ્તો] પ્રકાર, રીત(૨)ખબર(૩)તદબીર (૪) [हिं]પુ૦ પગ
પેર સ્ત્રી૦ [सं.पर्वन्] પેરાઈ (૨) ન૦ [સર૦ 'પેરુ'] જામફળ
પેરવી (પે) સ્ત્રી૦[फा पैरवी]તજવીજ, ગોઠવણ; યુક્તિ (૨) પ્રયત્ન (૩) દરજ્જો [-કરવી = તજવીજ -ગોઠવણ કરવી પેરવીમાં રહેવુ = તજવીજ - ગોઠવણ થાય એમ કરતા રહેવું]
પેરવું સ૦ક્રિ૦ વાવવુ
પેરાઈ, પેરી સ્ત્રી૦ પેરિયું, પેરુ ન૦ [सं पर्वन्] સાંઠાની બે ગાંઠ વચ્ચેનો ભાગ
પેરુ ન૦ જામફળ, પેર (૨) [इं.] (સં.) દક્ષિણ અમેરિકાનો એક દેશ
પેરે (પે) અ૦ [दे पअर] પ્રકારે (૨) પેઠે
પેરા [इं], -રો પુ૦ ફકરો, કંડિકા
પેરેફિન ન૦ [इं] એક જાતના પથ્થર, લાકડું વગેરેમાંથી ગાળી કાઢવામાં આવતો મીણ જેવો પદાર્થ (મીણબત્તીમાં તેમ જ જુલાબ તરીકે વપરાય છે)
પેલ, ૦વું (પે) ન૦ [दे पिंडली, प्रा पेलु] પીંજેલા રૂની પૂણી, પોલવુ
પેલું વિ૦ (૨) સ૦ સામે આગળથી બતાવેલું, ઓલ્યું (૩) આવતા પરમ દિવસ પછીના કે ગયાની પૂર્વનો (દિવસ) [પેલા જન્મમાં, પેલે જન્મ = આવતે અવતાર(૨)કદી નહીં]
પેલ્લો (પે) પુ૦ ઓટલો (કડી પ્રાંત)
પેશ(-શો) પુ૦ [प्रा. पेशो] ધંધો
પેશ અ૦ [फा] આગળ, ઉપરી અધિકારી તરફ (૨) આગળ, ઠેઠ [-કરવું = રજૂ કરવું. -જવું, પહોંચવું = સફળ થવુ (ધંધામાં) -પહોંચાડવું = ધંધામાં ફતેહ મેળવવી (૨) ઠેઠ પહોંચાડવું, શિકસ્ત આપવી, ઠેકાણે લાવવું.] ૦કદમી સ્ત્રી૦ સામે લેવા જવું તે(૨) આગેકૂચ (૩) ચડાઈ ૦કશ પુ૦,૦કશી સ્ત્રી૦ ખંડણી. ૦કાર પું૦ કારભારી, શિરસ્તેદાર (૨) ખવાસ, હજૂરિયો. ૦ગા સ્ત્રી૦ આગણું (૨) આગણા કે તખ્ત ઉપર પાથરેલુ પાથરણુ. ૦ગી સ્ત્રી૦ કામ પેટે આગળથી અપેલુ લવાજમ, બાનું ૦દસ્તી સ્ત્રી૦ આગળ થઈને કરેલુ અનુચિત કામ - જબરદસ્તી
પેશવા પુ૦ [फा.] પેશ્વા,આગેવાન(૨)સતારાના

મરાઠા રાજાઓનું વંશપરંપરાગત પ્રધાનવટું ધરાવનાર બ્રાહ્મણ (૩) મુખ્ય પ્રધાન **ઈ** વિ૦ પેશવાને લગતું (૨) સ્ત્રી૦ પેશવાઓનું પ્રધાનવટું-અમલ (૩) પેશવાઓનો રાજ્યકાળ કે તેમનું સામ્રાજ્ય. [-કરવી = દોર ચલાવવો]

પેશવાજ પું૦ [फा.] બીબીઓનો એક ઘેરદાર જામો

પેશાની સ્ત્રી૦ [फा.] નસીબ

પેશાબ પું૦ [फ़ा.] મૂતર [-કરવો = મૂતરવું. -થઈ જવો = ડરી જવું -થવો = મૂતર આવવું, મૂતરાવું] ૦ખાનું ન મુતરડી

પેશી સ્ત્રી૦ [सं] માંસનો લોચો, 'ટિશ્યુ' (૨) [ફ્ણસ, ખજૂર જેવાં] ફળના ગરનો પિંડ

પેશી સ્ત્રી૦ [फा.] કેસની સુનાવણી, આગળ કેસ ચાલવો તે

પેશીનગોઈ સ્ત્રી૦ [फा] ભવિષ્યવાણી

પેશો પું૦ [फा.] પેશ; ધંધો, કસબ

પેશ્તર વિ૦ [फा] પેસ્તર, આગામી

પેશ્વા, ૦ઈ [फा] જુઓ 'પેશવા'માં

પેસનીકળ (પે) સ્ત્રી૦ [પેસવું + નીકળવું] પેસવું અને નીકળવું તે (૨) [લા] કારભાર

પેસવું (પે) અ૦ક્રિ૦ [सं प्रविश्; प्रा पइस] દાખલ થવું, પ્રવેશ કરવો **પેસાડવું** સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક), **પેસાવું** (કર્મણિ)

પેસાર(-રો) (પે) પું૦[प्रा. पइसर (स प्रविश्)] દાખલ થવું તે, પ્રવેશ (૨) પરિચય; ગાઢ સબંધ

પેસેન્જર (પે) સ્ત્રી૦ [इ] ઉતારુઓ લાવતી લઈ જતી રેલગાડી (એ સામાન્ય રીતે દરેક સ્ટેશને ઊભી રહે છે.) (૨) વાહનનો મુસાફર

પેસ્તર વિ૦ [જુઓ પેશ્તર] આગામી

પેળ પું૦ [सं. मेल] વૃષણ

પેં (પે) અ૦(પ) [सं प्रति, प्रा पइ] સરખામણીમાં, મુકાબલે (૨) ઉપર

પેંગડું (પેં)ન૦ ઘોડેસવાર જેમાં પગ રાખે છે તે-કડું; રકાબ [પેંગડામાં પગ ઘાલવો = ને પગલે ચાલવું (૨) ની સરખું ઊતરવું.]

પેંજાર (પેં) સ્ત્રી૦,-રું ન૦[જુઓ પેજાર] પગરખું

પેંઠ (પેં) સ્ત્રી૦ હૂંડી ગેરવલ્લે પડ્યાથી બીજી વાર લખી આપવામાં આવે છે તે

પેંડો (પેં) પું૦[सं पिंड, प्रा. पेंड] પિંડ,(માટીનો) લોદો (૨) દૂધના માવાની બનાવેલી એક મીઠાઈ [-આપવો = મારવું(૨)બરતરફ કરવું.]

પેંતરો (પેં) પું૦ [સર૦ हिं. पैंतरा] કુસ્તી વગેરેની શરૂઆતમાં આગલા પગને જરા વાળીને અને પાછલા પગને ટટ્ટાર રાખી ઊભા રહેવું તે, પવિત્રા (૨) યુક્તિ, પ્રપંચ [-કરવો, રચવો = યુક્તિ-પ્રપંચ ગોઠવવા]

પેતાન ન૦ ડોળ

પેધવું (પેં) અ૦ક્રિ૦ જુઓ પેધવું

પેંધુ (પેં)(વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ પેધુ

પૈ ન૦ [दे पइअ] + પૈડું [-માથી

પૈકી અ૦ [म. पैकी (फा. पैक=સમુ-ચ્ચય)]-માનું;

પૈડ સ્ત્રી૦(ચ)ચોળાચોળ; પંચાત, પરડ **-ડોતરું** વિ૦ વાતનો કેડો ન મૂકે તેવું

પૈડું ન૦ [જુઓ પૈ] ચક્ર, ચાક [-ફરવું = કામ ચાલુ થવું કે સિદ્ધ થવું.]

પૈતામહક [सं] વિ૦ પિતામહને લગતું

પૈતું ન૦ પીતું, પાતળો કકડો, કાતળી

પૈતૃક વિ૦ [सं] બાપીકું, વારસામાં મળેલું

પૈશાચ વિ૦ [सं] રાક્ષસી (૨) પું૦ લગ્નના આઠ પ્રકારોમાંનો એક (જેમાં સૂતેલી, મદ્યપાનથી વિહ્વલ બનેલી કે ઉન્મત્ત કન્યા સાથે સંભોગ કરી લગ્ન કરવામાં આવે છે)

પૈશાચિક વિ૦ [स] પૈશાચી

પૈશાચી વિ૦ રાક્ષસી (૨) સ્ત્રી૦ [सं] પ્રાકૃત ભાષાનો એક પ્રકાર

પૈશુન(-ન્ય) ન૦ [सं] પિશુનતા

પૈસાદાર વિ૦ ['પૈસો' ઉપરથી] ધનવાન

પૈસો પું૦[સર૦हिं पैसा]એક તાંબાનો સિક્કો, આનાનો ચોથો ભાગ (૨)[લા] દોલત, ધન. [પૈસા ઉડાવવા = ઉડાઉપણે પૈસા ખર્ચવા. -ઉડાવી જવા = પૈસા ખાઈ જવા, ઓળવવા. -ઊપજવા = કિંમત જેટલાં કે તેથી વધુ નાણાં મળવાં -કૂદવા = ખૂબ-વધારે પડતા પૈસા હોવા -ખર્ચવા = કિંમત તરીકે નાણાં આપવા કે તેમનું રોકાણ કરવું -ખાવા = લાંચ લેવી(૨)વિશ્વાસઘાત કરી પારકાના પૈસા ઓળવવા -ખોટા કરવા = દેવું કે લેણું ન

ચૂકવવું. -ખોટા થવા=ધીરેલું નાણું ન મળવું-ડૂલ થવું -ખોવા=વેપારધંધામાં ખોટ આવવી(૨)પૈસા ઉડાવવા. -ઘલાવા=બીજાઓ વડે પૈસા ખવાઈ જવા, ધીરેલા પૈસા પાછા ન મળવા -ચાંપવા=લાચ આપવી. -જોડવા=સામાની ચીજને નુકસાન થતા તેની કિંમત કે નુકસાની તરીકે નાણાં આપવા -તોડી પાડવા=સહેલાઈથી પૈસા કમાવા. -નાખવા=ભવિષ્યમા લાભની આશાએ ધંધા-ઉદ્યોગમા નાણાનુ રોકાણ કરવું. -પાડવા = પૈસાના સિક્કા બનાવવા. -પાણીમાં જવા=વ્યર્થ ખર્ચ થવો. -બગાડવા=પૈસાનું નકામુ ખર્ચ કરવું. -બચવા=ખર્ચ જતા પૈસા સિલક રહેવા. -ભરવા=કર કે ફાળાની રકમ ચૂકવવી (૨) ફાળાની યાદીમા પોતા તરફથી રકમ લખાવવી (૩)પૈસા જોડવા -મારવા=પૈસા ખાઈ જવા, ઓળવવા -મૂકવા=વ્યાજે કે થાપણ તરીકે પૈસા આપવા -વરસવા=અતિશય કમાણી કે લાભ થવા -વાપરવા=ખર્ચ કરવું -વેડફવા=નકામું ખર્ચ કરવું, પૈસા ઉડાવવા -વેરવા=ચારે તરફ અનેક જણને લાચ આપવી પૈસાના કાંકરા કરવા=પૈસા ઉડાવી દેવા;પૈસાનો ગેરઉપયોગ કરવો પૈસાના ખેલ, ચાળા=પૈસાને જોરે કરી શકાય તેવા મોજશોખ કે ખર્ચ પૈસાની છૂટ=વાપર માટે ઘણા પૈસા હોવા પૈસાનું=પૈસાની કિંમતનુ, તુચ્છ. પૈસાનું પાણી કરવું=પૈસા નકામા ઉડાવી દેવા]૦ટકો પુ૦ધન;પૂંજી

પો (પો) સ્ત્રી૦, ન૦ [સર૦ મ. पव] પાસાના દાવમા એકનો દાવ (૨) કોડીઓના દાવમા ૧૦, ૨૫ અને ૩૦ જેવા દાણા કે તે પડે ત્યારે લેવાનો એક વધુ દાણો (૩) ચોપટમાં પહેલુ ખાનું [-પડવી=વધુ દાણો લેવાય તેવા દાણા પડવા. -બેસવી=પો પડવાથી નવું સોગઠું અંદર લેવાવું]

પો (પો') પુ૦, સ્ત્રી૦ [જુઓ પોહ] પરોઢિયું [-ફાટવું=પરોઢિયુ થવું.]

પોઈ સ્ત્રી૦ [સ पोतकी, हिं पोई] એક વેલ

પોઈસ અ૦ [फा पोश] 'વાટમાંથી ખસી જાઓ' એવું જણાવનારો ઉદ્ગાર (૨) (સુ.) માત, સીધુ દોર કરેલુ [-થઈ જવું=રવાના થઈ જવું; નાસી જવુ (૨) સીધાદોર થઈ જવુ.]

પોક સ્ત્રી૦ [प्रा पोक्क] બૂમ પાડીને રડવું તે. [-પાડવી=મરનારનું નામ બોલી મોટેથી રડવું -મૂકવી=મોટેથી નામ દઈને રડવુ (૨)કશું વળવાનુ નથી, એમ માની છોડી દેવુ] ૦રાણ ન૦ પોકાપોકનો અવાજ. ૦રાવવું સ૦ક્રિ૦ પોકારે એમ કરવું ૦શ્રાદ્ધ ન૦ કોઈ મરી ગયું હોય એમ પોક મૂકીને રડવુ તે

પોકળ વિ૦ [દે. पोक्क]પોલુ(૨)ખોટું ૦તા સ્ત્રી૦

પોકળી સ્ત્રી૦ ['પોકળ' ઉપરથી] ખાલી જગા

પોકંડી ન૦ એક પક્ષી

પોકાર પુ૦ [प्रा पुक्कर, पोक्कर] બૂમ (૨) ફરિયાદ. [-ઉઠાવવો = બૂમ - ફરિયાદ ઉઠાવવી -કરવો=પોકારવુ (૨) ફરિયાદ ઉઠાવવી.] ૦ણ ન૦ પોકારવુ તે ૦વું સ૦ક્રિ૦ મોટે સાદે-બૂમ પાડીને બોલવું કે કોઈને બોલાવવું [પોકો પાડીને

પોકેપોક અ૦ ['પોક' ઉપરથી] પોકે પોકે, બૂમ

પોખરાજ પુ૦ પીળા રંગનુ એક રત્ન

પોખરો પું૦ [સર૦ म पोखर=બાકુ] (કા.) જાજરૂ કે મુતરડીની બેઠક

પોખવું સ૦ક્રિ૦ + જુઓ પોષવુ (૫)

પોગળ ન૦[સર૦પોકળ]ભોપાળુ [-નીકળવું]

પોગળી સ્ત્રી૦ ગાસડી

પોચ સ્ત્રી૦ [दे पोच्चड] દાણા વગરનું ખોખું (દાગરનું). ૦કણ વિ૦ ['પોચુ' ઉપરથી] પોચું,બીકણ,પચકણ ૦કું ન૦ છાણનો લોદો. [પોચકાં નાખવાં=છાણના પોદળા નાખવા (૨) બી જવું, ગભરાઈ જવુ] ૦ટ(-ડ) વિ૦ પોચું ૦રડું ન૦ [દે. पोच्चड] બીજ ન થયું હોય અથવા અંદર મરી ગયુ હોય એવી સીંગ

પોચું વિ૦ [દે. पोच्च]નરમ,દબાયુ દબાય એવું (૨) નબળુ, ઢીલુ, કઠણથી ઊલટુ (૩) [લા] બીકણ,પોચકણ [પોચા કાળજાનું, પોચી છાતીનું=ડરી જાય એવું પોચું પડવું= નરમ થવુ (૨) ટકી ન શકવું, ગભરાવું.]

પોટકી(-લી) સ્ત્રી૦ [જુઓ પોટલી] નાની ગાસડી. **-કું(-લું)** ન૦ ગાસડી
પોટર પું૦ [ઇં. પોર્ટર] રેલવે સ્ટેશનનો પરચૂરણ કામકાજ કરનારો નોકર -મજૂર; કૂલી
પોટલિયું વિ૦ ['પોટલી' ઉપરથી] પોટલીના ઘાટનું(૨)પોટલામા વીટેલુ **-યો** પું૦ ઘોડાના સામાન સાથે રહી શકે તેવી ચપટા ઘાટની ચામડાની મસક(૨)સોના કે રૂપાનો લ બગોળ મણકો. [પોટલિયે જવું=ઝાડે ફરવા જવું.]
પોટલી,-લું [दे पोट्टल, पोट्टलिआ] જુઓ 'પોટકી'માં [પોટલી પકડવી=વૈદ્યનો ધંધો કરવો. પોટલેપોટલાં=ખૂબ, પુષ્કળ]-લો પુ૦ મોટું પોટલુ [-ક્ષાર
પોટાશ(-સ) પું૦ [ઇ] એક રાસાયનિક દ્રવ્ય
પોટીસ સ્ત્રી૦ [इ पोल्टीस] ગઠગૂમડ પકવવા માટે ઘઉંના લોટ વગેરેની ગરમ લૂગદી [-બાંધવી, મારવી, લગાવવી]
પોટો પું૦ [દે. पोट्ट=પેટ (જેવું ઊપસેલુ ફૂલેલુ)] કાનસનો ગોળો (૨) [स पोत] ચકલીનુ બચ્ચુ (૩) [સર૦ મ. पोटा] એક જાતના ઘઉંનો દાણો
પોટ્ટી સ્ત્રી૦ પોરટી, છોકરી
પોટ્ટો પુ૦ [જુઓ પોરટો] છોકરો (સુ.)
પોઠ સ્ત્રી૦ [स पृष्ठ, प्रा. पुट्ठ ઉપરથી] પ્રાણીની પીઠ પર નખાય તેવી બેવડી ગૂણ (૨) વણજાર (૩) પોઠિયો **-ઠિયો** પું૦ પોઠ ઉપાડનાર બળદ (૨) મહાદેવનો નંદી **-ડી** પું૦ પોઠનો બળદ (૨) વણજારો
પોડું ન૦ [प्रा. पुडग (स. पुट)] લીંપણના જાડા થરનો કકડો (૨) મધપૂડો
પોઢણ (પો) ન૦ [દે पवड्ढ=પોઢવુ] શયન **-વું** અ૦ ક્રિ૦ સૂવુ
પોઢાડવું (પો) સ૦ક્રિ૦ 'પોઢવું'નુ પ્રેરક
પોણ (પો) ન૦ + [જુઓ પણ] પ્રતિજ્ઞા
પોણચવડું (પો) વિ૦ [જુઓ પુણચવડું] વાકુ; અસત્ય
પોણા (પો) પું૦ બ૦વ૦ [स पादोन] પોણાના આક **-ણિયું** વિ૦ પોણા ભાગનુ **-ણિયો** વિ૦ પું૦ [લા] બાયલો, રાંડવો **-ણીસો** વિ૦ સોમાં પા ઓછા, '૯૯॥.' **-ણું** વિ૦ આખામા પા ઓછું; '॥'. [પોણુઆઠ વિ૦ પું૦ પોણિયો; નપુંસક.] **-ણોસો** વિ૦ પચોતેર
પોત ન૦ કસ ખોલવી તે (૨) [स. आत्मत्व, प्रा. अप्पत्त] પોતાનુ ખરુ સ્વરૂપ. [-પ્રકાશવું =અંતરનો સ્વભાવ ખુલ્લો કરવો પોતાના ગુણકર્મ ઉપર જવુ]
પોત ન૦ [सं] બાળક, બચ્ચુ (૨) કપડુ (૩) પુ૦ મછવો (૪) [લા] વસ્ત્રનો વણાટ (૫) મરનારના નજીકના સગાનો શોક મુકાવવા બીજાં સગા વસ્ત્ર કે તેની કિંમત આપે છે તે. **૦જ** વિ૦ પોત - બચ્ચારૂપે અવતરવુ (અડજ નહી) **૦ડી** સ્ત્રી૦ ધોતી **-તારો** પુ૦ ભીનુ પોતુ (૨) પોતુ ફેરવવુ તે. **પોતિયાદાસ** પું૦ [જુઓ પોતિયુ] પોતિયુ પહેરનારો -ઢીલો માણસ.**-તિયું** ન૦ [स पौतिक प्रा पोत्तिअ] નાનુ ધોતિયુ [પોતિયાં લેવાં, લઈ લેવાં =નુકસાન કરવું (૨) લૂટવુ (૩) ગભરાવવુ. પોતિયાં લેવાઈ જવાં=હિંમત જતી રહેવી, છક્કા છૂટી જવા. પોતિયું કાઢી નાખવું, છૂટી જવું, ફાટી જવું = ગભરાઈ જવુ; હિંમત જતી રહેવી. -કાઢીને ઊભા રહેવું =નાગાઈ કરવી] **-તી** સ્ત્રી૦ [स , प्रा] ધોતી
પોતદાર પું૦ [फा पोतह+दार] ખજાનચી
પોતનીસ પુ૦ [फा पोतह + नवीस] ખજાનાનો હિસાબનીસ
પોતપોતામાં અ૦ [પોતે પરથી] માહોમાહે
પોતપોતે સ૦ [પોતે પરથી] પોતે પોતે, દરેક
પોતરો પું૦ [सं पौत्र, प्रा पोत्त] પૌત્ર
પોતાપણું ન૦[પોતે+પણુ] આત્મીયભાવ (૨) વ્યક્તિત્વ (૩) અસ્મિતા, અહંભાવ
પોતારો, પોતિયાદાસ, પોતિયું, પોતી જુઓ 'પોત'મા
પોતીકું વિ૦ [જુઓ 'પોત' ન૦ (૨)] પોતાનુ, સ્વકીય
પોતું ન૦ [स पुस्त, प्रा पुत्थ, पोत्थ] પાણીમા ભીંજવેલો લૂગડાનો કકડો (૨) ચૂનામા કે રંગમા ભીંજવેલો કૂચડો (૩) [फा पोतह] સરકારી ખજાનામાં મહેસૂલનું ભરણું (૪) [જુઓ પોથુ] પોથું. [-કરવું=રંગવા કે

ધોળવા પોતુ ફેરવવું. -ફેરવવું = પોતુ મારવું (૨) ભૂસી નાખવુ. -ભરવું = ભરણું મોકલવું. -મારવુ = રંગવા કે ધોળવા પોતુ ફેરવવું -મોકલવું = ભરણું મોકલવું -વાહવું = ધૂળમા મેળવવું, કરેલા પર પાણી ફેરવવું]

પોતે સ૦ [જુઓ પોત ન૦ (૨)] જાતે; ખડે. [**પોતાને વૂબડે તરવું** = આપબળથી જીતવુ **પોતાના પગ પર કુહાડી મારવી** = પોતાનુ જ ખરાબ થાય તેમ કરવું]

પોથકી સ્રી૦[સ]એક નેત્રરોગ, જેમા પોપચાના અંદરના ભાગમા ફોલ્લીઓ નીકળી આવે છે

પોથાળવુ અ૦ક્રિ૦ (કા.) પલાયન કરવું

પોથી સ્રી૦ [स पोतकी] પોઈની વેલ (૨) પોઈના રગમા કે અળતામાં બોળી રાખેલુ રૂનુ પોલ [**-મૂકવી** = દાત રગવા તેના ઉપર રગનુ પોલ મૂકવુ] (૩)[स पुस्तिका, प्रा पोत्थिया] લાબા છૂટા પાનાનુ પુસ્તક, કે એની પોટકી. [**પોથીમાંનાં રીંગણાં** = બીજાને ઉપદેશવાનુ, પણ જાતે તેમ કરવાનુ નહી તે] **-થું** ન૦ મોટી પોથી-પુસ્તક (તુચ્છકારમા)

પોદળો પુ૦ [दे. पोट्ट] છાણનો લોદો (એક વારનો-એક સાથે કરેલો) [**પોદળા જેવું** = ઢગલાની પેઠે પડી રહે તેવું, સ્થૂલ-જડ, હાલે ચાલે નહીં તેવુ. **-કરવો, મૂકવો.**]

પોપ ન૦ [જુઓ પોપડી] ફણગો (૨) પડ, થર

પોપ પુ૦ [इ] રોમમા રહેનો રોમન કેથલિક સપ્રદાયનો વડો ધર્માધિકારી

પોપચું ન૦ [જુઓ પોપ] આખનુ પાપણવાળું ઢાકણ (૨)ખસખસનો દાણા બાઝયા વગરનો ડોડો(૩)દાણા બાઝયા વગરની શિંગ(૪)પોપડી

પોપટ પુ૦ [स पुट्+पुट्= બોલ બોલ કરવુ ઉપરથી ?] લીલા જેવા રગનુ એક પક્ષી, શુક [**-કરી નાખવુ** = ભણાવીને હોશિયાર કરી દેવુ (૨) પોતાનુ બોલાવ્યું બોલે તેવુ અધીન કરી દેવુ **-કરી રાખવું** = પોતાનુ બોલાવ્યુ બોલે તેવુ બનાવી રાખવુ. **-બોલવો** = થાકી જવુ; ખલાસ થઈ જવુ **-પાળવો** = પોપટને પાળવો (૨) પપાળીને આવજતથી રાખવુ(૩)આગળીએ વાગવા-પાકવાથી હાથના પહોચાને ઊચો ને ઊચો રાખવો.] **-ટિયું** વિ૦ પોપટના જેવા રગનુ (૨) પોપટના નાકના આકારનું (૩) પોપટની પેઠે સમજ્યા વિના ગોખી મારેલુ (૪)કેવળ મોઢાનુ, બોલવા પૂરતુ જ **-ટી** વિ૦પોપટિયુ (૨)સ્રી૦ પોપટની માદા

પોપટી સ્રી૦ એક છોડ-વેલો(૨)[ચ]દિવેલામા પડનો એક રોગ **-ટું** ન૦ પોપટીનુ ફળ-દાણો

પોપટો પુ૦ [दे. पोट्ट=પેટ (પરથી ?)] ચણાની શિગ [**પોપટા પાડવા** = ચણાનો ઓળો કરવો]

પોપડી સ્રી૦ [प्रा पउप्पड = ઊંચા થવુ, કૂદવું (सं. प्र + उत् + पत्)] નાનો પોપડો - પડ **-ડું** ન૦ નાનો પોપડો (૨) માત્ર ઘાસ ઊગે તેવી જમીન. **-ડો** પું૦ ઊપસેલુ, ઊખડેલુ કે લાગેલુ પડ(૨)માત્ર ઘાસ ઊગે તેવી જમીન

પોપલાં ન૦બ૦વ૦ [જુઓ પોપલુ] અશક્તિના ફાફા

પોપલિન (પો) ન૦ [इं.] એક જાતનું કાપડ

પોપલું વિ૦ [दे पोप्पय = હાથ ફેરવ્યા કરવો, પપલાવવું] પોચુ, કાઈ સહન કરી શકે નહિ તેવું (૨) લડાવેલુ, લાડકુ કરી નાખેલુ (૩) નકામા ફાફા મારવુ

પોપાગાળું વિ૦ જુઓ પોપલુ

પોપાંબાઈનું રાજ્ય ન૦ ગેરવ્યવસ્થા અને અનાવડતને કારણે ચાલતુ અધેર

પોપું વિ૦ [જુઓ પોપલુ] કાચુ, પોચુ (૨)ન૦ કાચાપણુ, પોચાપણુ

પોપૈયું ન૦ (ના) જુઓ પપૈયુ **-યો** પુ૦ તેનુ ઝાડ, પપૈયો

પોપો પુ૦ કાજળનુ ટપકુ, નજરિયુ (૨) [સ૦ दे. फोंफा = ડરાવવાનો અવાજ] અજાણ્યો ચોર (બાળકને કહેવામા)

પોબાર (પો)પું૦બ૦વ૦[પો+ બાર]ત્રણ પાસાની રમતમા ૬, ૬ અને એક, એમ કુલ તેર - દાણાનો દાવ(૨)ફતેહ [**-કરવા, ગણવા** = જુઓ પોબારા ગણવા.**-પડવા** = પાસા અવળા પડવા, ધારેલી યુક્તિમા ફાવવુ; ફતેહ થવી.]

પોબારા ગણવા (પો) [સર૦ म. पो(-पव)बारा] શ૦ પ્ર૦ [જુઓ પોબાર] નાસી જવું

પોટકી(-લી) સ્ત્રી૦ [જુઓ પોટલી] નાની ગાસડી. -કું(-લું) ન૦ ગાસડી
પોટર પું૦ [ઇં. पोर्टर] રેલવે સ્ટેશનનો પરચૂરણ કામકાજ કરનારો નોકર -મજૂર; કૂલી
પોટલિયું વિ૦ ['પોટલી' ઉપરથી] પોટલીના ઘાટનુ(૨)પોટલામા વીંટેલુ. -યો પું૦ ઘોડાના સામાન સાથે રહી શકે તેવી ચપટા ઘાટની ચામડાની મસક(૨)સોના કે રૂપાનો લ બગોળ મણકો [પોટલિયે જવું=ઝાડે ફરવા જવું.]
પોટલી,-લું [दे पोट्टल, पोट्टलिआ] જુઓ 'પોટકી'મા [પોટલી પકડવી=વૈદ્યનો ધંધો કરવો. પોટલેપોટલાં=ખૂબ, પુષ્કળ] -લો પુ૦ મોટું પોટલુ [-ક્ષાર
પોટાશ(-સ) પુ૦ [इं] એક રાસાયનિક દ્રવ્ય
પોટીસ સ્ત્રી૦ [इं पोल्टीस] ગઠગૂમડ પકવવા માટે ઘઉંના લોટ વગેરેની ગરમ લૂગદી [-બાંધવી, મારવી, લગાવવી]
પોટો પું૦ [दि-पोट्ट=પેટ (જેવું ઊપસેલુ ફૂલેલુ)] ફાનસનો ગોળો (૨) [सं पोत] ચકલીનુ બચ્ચુ (૩) [સર૦ म. पोटा] એક જાતના ઘઉંનો દાણો
પોટ્ટી સ્ત્રી૦ પોરટી; છોકરી.
પોટ્ટો પુ૦ [જુઓ પોરટો] છોકરો (સુ)
પોઠ સ્ત્રી૦ [स पृष्ठ, प्रा पुट्ठ ઉપરથી] પ્રાણીની પીઠ પર નખાય તેવી બેવડી ગૂણ (૨) વણજાર (૩) પોઠિયો. -ઠિયો પું૦ પોઠ ઉપાડનાર બળદ (૨) મહાદેવનો નંદી -ડી પુ૦ પોઠનો બળદ (૨) વણજારો
પોડું ન૦ [प्रा. पुडग (स. पुट)] લીપણના જાડા થરનો કકડો (૨) મધપૂડો
પોઢણ (પો) ન૦ [दे पवड्ढ=પોઢવુ] શયન -વું અ૦ ક્રિ૦ સૂવુ
પોઢાડવું (પો) સ૦ક્રિ૦ 'પોઢવું'નુ પ્રેરક
પોણ (પો) ન૦ + [જુઓ પણ] પ્રતિજ્ઞા
પોણચવડું (પો) વિ૦ [જુઓ પુણચવડું] વાંકુ, અસત્ય
પોણા (પો) પુ૦ બ૦વ૦ [स पादोन] પોણાના આંક -ણિયું વિ૦ પોણા ભાગનુ -ણિયો વિ૦ પું૦ [લા] બાયલો, રાંડવો.-ણીસો વિ૦ સોમાં પા ઓછો, '૯૯ા.'-ણું વિ૦ આખામા પા ઓછું; '૦ાા'. [પોણુઆઠ વિ૦ પું૦ પોણિયો; નપુંસક] -ણોસો વિ૦ પચોતેર
પોત ન૦ કસ ખોલવી તે (૨) [स आत्मत्व, प्रा. अप्पत्त] પોતાનુ ખરુ સ્વરૂપ [-પ્રકાશવું =અંતરનો સ્વભાવ ખુલ્લો કરવો પોતાના ગુણકર્મ ઉપર જવુ]
પોત ન૦ [सं] બાળક, બચ્ચું (૨) કપડુ (૩) પુ૦ મછવો (૪) [લા] વસ્ત્રનો વણાટ (૫) મરનારના નજીકના સગાનો શોક મુકાવવા બીજાં સગા વસ્ત્ર કે તેની કિંમત આપે છે તે ૦જ વિ૦ પોત-બચ્ચારૂપે અવતરતુ (અડજ નહી) ૦ડી સ્ત્રી૦ ધોતી. -તારો પું૦ ભીનુ પોતુ (૨) પોતુ ફેરવવુ તે પોતિયાદાસ પું૦ [જુઓ પોતિયુ] પોતિયુ પહેરનારો -ઢીલો માણસ.-તિયું ન૦ [स पौतिक प्रा पोत्तिअ] નાનુ ધોતિયું [પોતિયાં લેવાં, લઈ લેવાં =નુકસાન કરવું (૨) લૂટવુ (૩) ગભરાવવુ પોતિયાં લેવાઈ જવાં=હિંમત જતી રહેવી, છક્કા છૂટી જવા. પોતિયું કાઢી નાખવું, છૂટી જવું, ફાટી જવું =ગભરાઈ જવુ, હિંમત જતી રહેવી -કાઢીને ઊભા રહેવું =નાગાઈ કરવી] -તી સ્ત્રી૦ [स, प्रा] ધોતી
પોતદાર પું૦ [फा पोतह+दार] ખજાનચી
પોતનીસ પુ૦ [फा पोतह + नवीस] ખજાનાનો હિસાબનીસ
પોતપોતામાં અ૦ [પોતે પરથી] માહોમાહે
પોતપોતે અ૦ [પોતે પરથી] પોતે પોતે, દરેક
પોતરો પુ૦ [स पौत्र, प्रा पोत्त] પૌત્ર
પોતાપણું ન૦[પોતે+પણુ] આત્મીયભાવ (૨) વ્યક્તિત્વ (૩) અસ્મિતા, અહંભાવ
પોતારો, પોતિયાદાસ, પોતિયું, પોતી જુઓ 'પોત'મા
પોતીકું વિ૦ [જુઓ 'પોત' ન૦ (૨)] પોતાનું, સ્વકીય
પોતું ન૦ [स पुस्त, प्रा पुत्थ, पोत्थ] પાણીમા ભીંજવેલો લૂગડાનો કકડો (૨) ચૂનામા કે રંગમા ભીજવેલો કૂચડો (૩) [फा. पोतह] સરકારી ખજાનામા મહેસૂલનુ ભરણું (૪) [જુઓ પોથુ] પોથું. [-કરવું=રંગવા કે

પોળવા પોતુ ફેરવવું. –ફેરવવુ = પોતુ મારવું (૨) ભૂસી નાખવું. –ભરવું = ભરણું મોકલવુ. –મારવું = રંગવા કે ધોળવા પોતુ ફેરવવું. –મોકલવું = ભરણું મોકલવુ –વાહવું = ધૂળમા મેળવવું. કરેલા પર પાણી ફેરવવું]

પોતે સ૦ [જુઓ પોત ન૦ (૨)] જાતે; પડે. [પોતાને તૂબડે તરવું = આપબળથી જીતવું પોતાના પગ પર કુહાડી મારવી = પોતાનુ જ ખરાબ થાય તેમ કરવું]

પોથકી સ્ત્રી૦[સ]એક નેત્રરોગ, જેમા પોપચાના અંદરના ભાગમા ફોલ્લીઓ નીકળી આવે છે

પોથાળવું અ૦ક્રિ૦ (કા.) પલાયન કરવું

પોથી સ્ત્રી૦ [સ પોતકી] પોઈની વેલ (૨) પોઈના રંગમા કે અળતામાં બોળી રાખેલુ રૂનુ પોલ [–મૂકવી = દાત રંગવા તેના ઉપર રંગનુ પોલ મૂકવુ] (૩)[સ. पुस्तिका, प्रा पोत्थिया] લાબા જૂટા પાનાનુ પુસ્તક, કે એની પોટકી. [પોથીમાંનાં રીંગણાં = બીજાને ઉપદેશવાનુ, પણ જાતે તેમ કરવાનુ નહી તે.] –થું ન૦ મોટી પોથી–પુસ્તક (તુચ્છકારમા)

પોદળો પુ૦ [દે पोइ] છાણનો લોદો (એક વારનો–એક સાથે કરેલો.) [પોદળા જેવું = ઢગલાની પેઠે પડી રહે તેવું, સ્થૂલ–જડ, હાલે ચાલે નહીં તેવુ. –કરવો, મૂકવો.]

પોપ ન૦ [જુઓ પોપડી] ફણગો (૨) પડ, થર

પોપ પુ૦ [इ] રોમમા રહેનો રોમન કેથલિક સપ્રદાયનો વડો ધર્માધિકારી

પોપચું ન૦ [જુઓ પોપ] આખનુ પાપણવાળું ઢાકણ (૨)ખસખસનો દાણા બાઝ્યા વગરનો દાડો(૩)દાણા બાઝ્યા વગરની શિંગ(૪)પોપડી

પોપટ પું૦ [સ पुट्+पुट् = બોલ બોલ કરવુ ઉપરથી ?] લીલા જેવા રંગનુ એક પક્ષી; શુક [–કરી નાખવુ = ભણાવીને હોશિયાર કરી દેવુ (૨) પોતાનુ બોલાવ્યું બોલે તેવુ અધીન કરી દેવુ –કરી રાખવું = પોતાનુ બોલાવ્યું બોલે તેવુ બનાવી રાખવુ –બોલવો = ચાખી જવુ, ખલાસ થઈ જવુ –પાળવો = પોપટને પાળવો (૨) પંપાળીને આવજતથી રાખવુ(૩)આગળીએ વાગવા-પાકવાથી હાથના પહોચાને ઊચો ને ઊચો રાખવો.]–ટિયું વિ૦ પોપટના જેવા રંગનું (૨) પોપટના નાકના આકારનું (૩) પોપટની પેઠે સમજ્યા વિના ગોખી મારેલુ (૪)કેવળ મોઢાનુ, બોલવા પૂરતુ જ –ટી વિ૦પોપટિયું(૨)સ્ત્રી૦ પોપટની માદા

પોપટી સ્ત્રી૦ એક છોડ-વેલો(૨)[ચ]દિવેલામા પડનો એક રોગ –ડું ન૦ પોપટીનુ ફળ–દાણો

પોપટો પું૦ [દે. पोट्ट = પેટ (પરથી ?)] ચણાની શિંગ [પોપટા પાડવા = ચણાનો ઓળો કરવો]

પોપડી સ્ત્રી૦ [प्रा. पडप्फड = ઊચા થવુ, ફૂટવુ (सं. प्र + उत् + पत्)] નાનો પોપડો – પડ –ડું ન૦ નાનો પોપડો (૨) માત્ર ઘાસ ઊગે તેવી જમીન –ડો પુ૦ ઊપસેલુ, ઊખડેલુ કે લાગેલુ પડ(૨)માત્ર ઘાસ ઊગે તેવી જમીન

પોપલાં ન૦બ૦વ૦ [જુઓ પોપલુ] અશક્તિના ફાંફાં

પોપલિન (પો) ન૦ [इं.] એક જાતનુ કાપડ

પોપલું વિ૦ [દે पोप्पय = હાથ ફેરવ્યા કરવો, પપલાવવું] પોચું, કાંઈ સહન કરી શકે નહિ તેવુ (૨) લડાવેલુ, લાડકું કરી નાખેલુ (૩) નકામા ફાંફાં મારતુ

પોપાગાળું વિ૦ જુઓ પોપલુ

પોપાંબાઈનું રાજ્ય ન૦ ગેરવ્યવસ્થા અને અનાવડતને કારણે ચાલતુ અધેર

પોપું વિ૦ [જુઓ પોપલુ] કાચુ,પોચુ (૨)ન૦ કાચાપણુ, પોચાપણુ

પોપૈયું ન૦ (કા) જુઓ પપૈયુ –યો પુ૦ તેનુ ઝાડ, પપૈયો

પોપો પુ૦ કાજળનું ટપકુ, નજરિયુ (૨) [સર૦ હે. फोंफा = ડરાવવાનો અવાજ] અજાણ્યો ચોર (બાળકને કહેવામા)

પોબાર (પો)પું૦બ૦વ૦[પો + બાર]ત્રણ પાસાની રમતમા છ, છ અને એક, એમ કુલ તેર દાણાનો દાવ (૨) ફતેહ [–કરવા, ગણવા = જુઓ પોબારા ગણવા –પડવા = પાસા સવળા પડવા, ધારેલી યુક્તિમા ફાવવુ; ફતેહ થવી.]

પોબારા ગણવા (પો) [સર૦ म. पो(–पव)बारा] શ૦ પ્ર૦ [જુઓ પોબાર] નાસી જવું

પોટકી(-લી) સ્ત્રી૦ [જુઓ પોટલી] નાની ગાંસડી -કું(-લું) ન૦ ગાંસડી

પોટર પું૦ [ઇં. પોર્ટર] રેલવે સ્ટેશનનો પરચૂરણ કામકાજ કરનારો નોકર -મજૂર; કુલી

પોટલિયું વિ૦ ['પોટલી' ઉપરથી] પોટલીના ઘાટનું(૨)પોટલામાં વીંટેલું -યો પું૦ ઘોડાના સામાન સાથે રહી શકે તેવી ચપટા ઘાટની ચામડાની મસક(૨)સોના કે રૂપાનો લંબગોળ મણકો [પોટલિયે જવું=ઝાડે ફરવા જવું.]

પોટલી,-લું [દે પોટ્ટલ, પોટ્ટલિઆ] જુઓ 'પોટકી'માં [પોટલી પકડવી=વૈદનો ધંધો કરવો. પોટલેપોટલાં=ખૂબ, પુષ્કળ]-લો પું૦ મોટું પોટલું [-ક્ષાર

પોટાશ(-સ) પું૦ [ઇં] એક રાસાયનિક દ્રવ્ય

પોટીસ સ્ત્રી૦ [ઇં. પોલ્ટીસ] ગઢગૂમડ પકવવા માટે ઘઉંના લોટ વગેરેની ગરમ લૂગદી [-બાંધવી, મારવી, લગાવવી]

પોટો પું૦ [દે. પોટ્ટ=પેટ (જેવું ઊપસેલું ફૂલેલું)] કાનસનો ગોળો (૨) [સ પોત] ચકલીનું બચ્ચું (૩) [સર૦ મ પોટા] એક જાતના ઘઉંનો દાણો

પોટ્ટી સ્ત્રી૦ પોરટી, છોકરી

પોટ્ટો પું૦ [જુઓ પોરટો] છોકરો (સુ.)

પોઠ સ્ત્રી૦ [સ પૃષ્ઠ, પ્રા પુટ્ઠ ઉપરથી] પ્રાણીની પીઠ પર નખાય તેવી બેવડી ગુણ (૨) વણજાર (૩) પોઠિયો -ઠિયો પું૦ પોઠ ઉપાડનાર બળદ (૨) મહાદેવનો નંદી -ઠી પું૦ પોઠનો બળદ (૨) વણજારો

પોડું ન૦ [પ્રા પુડગ (સ. પુટ)] લીંપણના જાડા થરનો કકડો (૨) મધપૂડો

પોઢણ (પો) ન૦ [દે પવડ્ઢ=પોઢવું] શયન -વું અ૦ ક્રિ૦ સૂવું

પોઢાડવું (પો) સ૦ક્રિ૦ 'પોઢવું'નું પ્રેરક

પોણ (પો) ન૦ + [જુઓ પણ] પ્રતિજ્ઞા

પોણચવડું (પો) વિ૦ [જુઓ પુણચવડું] વાંકું, અસત્ય

પોણા (પો) પું૦ બ૦વ૦ [સ पादोन] પોણાના આંક -ણિયું વિ૦ પોણા ભાગનું -ણિયો વિ૦ પું૦ [લા] બાયલો, રાંડવો.-ણીસો વિ૦ સોમાં પા ઓછો, '૯૯ા.'-ણું વિ૦ આખામાં પા ઓછું; '૦ાા'. [પોણુંઆઠ વિ૦ પું૦ પોણિયો; નપુંસક.] -ણોસો વિ૦ ૫ ચોતેર

પોત ન૦ કસ ખોલવી તે (૨) [સ आत्मत्व, પ્રા. अप्पत्त] પોતાનું ખરું સ્વરૂપ [-પ્રકાશવું =અંતરનો સ્વભાવ ખુલ્લો કરવો પોતાના ગુણકર્મ ઉપર જવું]

પોત ન૦ [સં] બાળક, બચ્ચું (૨) કપડું (૩) પું૦ મછવો (૪) [લા] વસ્ત્રનો વણાટ (૫) મરનારના નજીકના સગાનો શોક મુકાવવા બીજાં સગાં વસ્ત્ર કે તેની કિંમત આપે છે તે. ૦જ વિ૦ પોત-બચ્ચારૂપે અવતરેલું (અંડજ નહીં) ૦ડી સ્ત્રી૦ ધોતી. -તારો પું૦ ભીનું પોતું (૨) પોતું ફેરવવું તે **પોતિયાદાસ** પું૦ [જુઓ પોતિયું] પોતિયું પહેરનારો -ઢીલો માણસ -તિયું ન૦ [સ पौतिक પ્રા. पोत्तिअ] નાનું ધોતિયું [**પોતિયાં લેવાં, લઈ લેવાં** =નુકસાન કરવું (૨) લૂંટવું (૩) ગભરાવવું **પોતિયાં લેવાઈ જવાં**=હિંમત જતી રહેવી; છક્કા છૂટી જવા. **પોતિયું કાઢી નાખવું, છૂટી જવું, ફાટી જવું** = ગભરાઈ જવું, હિંમત જતી રહેવી. **-કાઢીને ઊભા રહેવું** =નાગાઈ કરવી] -તી સ્ત્રી૦ [સ , પ્રા] ધોતી

પોતદાર પું૦ [फा पोतह+दार] ખજાનચી

પોતનીસ પું૦ [फा पोतह + नवीस] ખજાનાનો હિસાબનીસ

પોતપોતામાં અ૦ [પોતે પરથી] માહોમાહે

પોતપોતે સ૦ [પોતે પરથી] પોતે પોતે, દરેક

પોતરો પું૦ [स पौत्र, प्रा पोत्त] પૌત્ર

પોતાપણું ન૦ [પોતે+પણું] આત્મીયભાવ (૨) વ્યક્તિત્વ (૩) અસ્મિતા, અહંભાવ

પોતારો, પોતિયાદાસ, પોતિયું, પોતી જુઓ 'પોત'માં

પોતીકું વિ૦ [જુઓ 'પોત' ન૦ (૨)] પોતાનું, સ્વકીય

પોતું ન૦ [स पुस्त, प्रा पुत्थ, पोत्थ] પાણીમાં ભીંજવેલો લૂગડાનો કકડો (૨) ચૂનામાં કે રંગમાં ભીંજવેલો કૂચડો (૩) [फा. पोतह] સરકારી ખજાનામાં મહેસૂલનું ભરણું (૪) [જુઓ પોથું] પોથું. [-કરવું=રંગવા કે

કરવાનું એક વ્રત, પૌષધ. ૦શાળા સ્ત્રી૦ પૌષધ કરવાનુ અલગ સ્થાન

પોશાક પુ૦ [फा] પહેરવેશ, લેબાસ (૨) પહેરવાના વસ્ત્ર [–આપવો, પહેરાવવો = રાજસેવાના બદલામા પોશાક આપીને બહુમાન કરવુ] –કી સ્ત્રી૦ લૂગડાંલત્તા કે તેનું ખરચ

પોશાગીર પુ૦ [फा. पोश (બખતર) + गीर (फा.)] પહેલવાન (૨) [પોશાક + ગીર ?] કાકડો થઈ ફરનારો (૩) ઠગ

પોશાલય ન૦,પોશાળ સ્ત્રી૦ જુઓ પોશધશાળા

પોશિંદું વિ૦ [फा. पोशीदह] આશરો–ઉત્તેજન આપનાર, મુરબ્બી (૨) ગુપ્ત

પોષ(–મ) પુ૦ [सं] વિક્રમ સંવતનો ત્રીજો મહિનો, પૌષ

પોષક વિ૦ [सं.] પોષણ કરનાર ૦તા સ્ત્રી૦ ૦વાયુ પુ૦ પ્રાણવાયુ; 'ઑક્સિજન'

પોષણ ન૦ [सं.] પોષવું તે(૨)ગુજરાન, નભાવ –ણિયું ન૦ પોષક વસ્તુ

પોષ(–સ)વું સ૦ક્રિ૦ [सं पोषय्, प्रा पोस्] ખવરાવી પિવરાવી જતન કરવુ (૨) [લા] ઉત્તેજન–મદદ આપવી

પોષા(–સા)વું અ૦ક્રિ૦ 'પોષવું'નું કર્મણિ(૨) પાલવવું; પરવડવુ (૩) માગણી થવી, ખપવુ

પોષિત વિ૦ [सं] પોષાયેલું, પોષાતુ

પોષ્ય વિ૦ [सं] પોષવા યોગ્ય

પોષી(–સી) વિ૦ પોષ માસનુ

પોસ પુ૦ [फा पोश्त]નોકરચાકરોને હોળી–દિવાળીની કે આનંદપ્રસંગની ખુશાલબખ્તી(૨) [सं. पोष, प्रा. पोस] પોષ મહિનો

પોસ,૦ટોડો પુ૦ [फा. पोस्त + દોડો] ખસ ખસનુ ખાલી જીંડવુ

પોસવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ પોષવું

પોસાણ ન૦ પોષાવું તે (૨) માગણી; ખપત –તું વિ૦ પુષ્ટ, મોટું

પોસાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ પોષાવું

પોસી વિ૦ જુઓ પોષી

પોસો પું૦ પોશધ. શ્રાવકનુ એક વ્રત

પોસ્ટ સ્ત્રી૦ [इं] ડાક, ટપાલ [–કરવું, પોસ્ટમાં નાખવું = ટપાલમા રવાના કરવું]

૦ઑફિસ સ્ત્રી૦ ટપાલઑફિસ, ડાકઘર. ૦માસ્ટ(–સ્ત)ર પુ૦ ટપાલઑફિસનો વડો અમલદાર. ૦મૅન પું૦ ટપાલી

પોસ્તી વિ૦ [फा.] નશો આણવા પોસના દોડા ઉકાળીને પીનાર (૨) આળસુ, એદી (૩) પોચું, નરમ

પોહ [પો] પુ૦ [दे पहुअ = દિવસ] મોટું પરોઢિયુ, પો [–ફાટવો = પરોઢ થવુ]

પોહ અ૦ (રવ૦) ઢોરને પાણી પીવાને ઉચ્ચારાતો ઉદ્ગાર

પોહાલ (લ,) સ્ત્રી૦ [सं प्र + हल्य] નવી ખેડાયેલી જમીન

પોળ સ્ત્રી૦ [सं. प्रतोली, प्रा पओली, पोली] દરવાજો (૨) દરવાજાવાળો મહોલ્લો (૩) શેરી

પોળવું અ૦ક્રિ૦ (ધરાયાના ચેનથી ઢોરનુ) સ્થિર થઈ જવુ

પોળિયો પુ૦ ['પોળ' ઉપરથી] દરવાન

પોળી સ્ત્રી૦ [सं पोलिका, पोली, સર૦ म.] પાતળી અને પોચી રોટલી (૨) પૂરણપોળી

પોંક(–ખ) (૦) પુ૦ [सं पृथुक, प्रा पहुअ] દૂધ જામેલા કણસલાને ભૂંજીને કાઢેલા કણ [–પાડવો = કણસલાને તાપણી પર સેકી દાણા છૂટા પાડવા]

પોંક(–ખ)ણું (૦)ન૦ [दे. पुखणाग] પોખવામા વપરાતા–ધૂંસળ, મુસળ, રવૈયો અને ત્રાક–એ ચારમાનુ દરેક (૨) પોખવાની ક્રિયા –વું સ૦ક્રિ૦ પોખણા વડે વરકન્યાને વધાવવાં (૨) પાણી સીંચીને વધાવવુ (૩) + પાણી મૂકી પ્રતિજ્ઞા કરવી – સંકલ્પ કરવો (૪) [લા.] મારવુ

પોંકિયુ (૦) ન૦ [જુઓ પોંક] લીલુ કણસલુ (જેનો પોંક પડાય છે)

પૌગંડ વિ૦ [सं] બાળવયનુ કે બાળક જેવુ(૨) ન૦ બાલ્યાવસ્થા. ૦પણું ન૦, ૦વય સ્ત્રી૦, ન૦ –ડાવસ્થા સ્ત્રી૦ [+अवस्था]બાલ્યાવસ્થા

પૌત્ર પુ૦ [सं] દીકરાનો દીકરો –ત્રી સ્ત્રી૦ દીકરાની દીકરી

પૌનઃપુન્ય ન૦ [सं] પુનઃ પુનઃ થવુ તે

પૌર પુ૦ [सं.] શહેરી

પોમચો પું૦ સ્ત્રીઓનું એક જાતનુ લૂગડુ
પોમલું વિ૦ [જુઓ પોમાવું] હગ્ગખધેલુ (૨) પોપલું [હગ્ગખાઈ જવું
પોમાવું અ૦ક્રિ૦[सं प्रमोद, प्रा. पमोअ ઉપરથી]
પોયણ(-ણી) સ્ત્રી૦ [स. पद्मिनी, प्रा पउमिणी, पोमिणी] એક જાતના કમળની વેલ **-ણું** ન૦એક જાતનુ નાનુ કમળ, રાત્રે ખીલતુ કમળ
પોયું ન૦ [જુઓ પોવુ] ગેડીદડાની રમતમાં જયા દડો પહોચાડવાથી જીત ગણાય તે મુકરર કરેલી હદ, 'ગોલ' [વસાહત
પોર (પો)ન૦[दे पोरय]પરુ, ગામ પાસેની નાની
પોર [પો'] અ૦ [स परुत्] ગયે વર્ષે કે આવતે વર્ષે
પોરટી સ્ત્રી૦ છોકરી. **પોરટો** પું૦ [જુઓ પોરિયો] છોકરો (સુ)
પોરવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ પરોવવુ (દોરાનુ)
પોરસ (પો) પું૦ [सं प्रहर्ष, प्रा पहरिस; કે स पौरुष, प्रा पोरिस] ખુશાલીનો ઉકરાટો (૨) શૂરાતન, પાણી [-ચડવો] **-સાવવું** સ૦ક્રિ૦ 'પોરસાવું'નું પ્રેરક. **-સાવું** અ૦ક્રિ૦ આનદથી ઊભરાવું (૨) જુસ્સો ચડવો **-સીલું** વિ૦ પોરસવાળુ શૂર, પાણીદાર
પોરિયું ન૦[स पोत કે पुत्र ઉપરથી]છોકરુ **-યો** પુ૦ છોકરો **પોરી** સ્ત્રી૦ છોકરી
પોરૂકું (પો') વિ૦ પોરનુ, ગઈ સાલનું
પોરો (પો) પુ૦ [प्रा. पोर] પાણીમા થતો એક બારીક જીવ (૨) [सं प्रहर, प्रा पहर] અવસર, સમો (૩) [सं पारी ઉપરથી?] કૂવામાથી પાણી કાઢવાનુ લાબા ઘાટનુ પહોળા મોનું વાસણ (૪) જુઓ પોરસ
પોર્ટુગીઝ સ્ત્રી૦ [इं] પોર્ટુગલ દેશની ભાષા (૨) પુ૦ તે દેશનો વતની (૩) વિ૦ તે દેશ કે વતનીને લગતું
પોલ [પો] પું૦ [दे पिउली] પીજેલુ રૂ (૨) ન૦ પોચુ ગોદડું (૩) પોલવું
પોલ સ્ત્રી૦, ન૦ [दे पोल्ल] પોલાણ (૨)[લા] મિથ્યા દેખાવ, લૂઠાણુ (૩)અ ધાધૂધી, ગોટાળો [-ચલાવવું, હાંકવું=અવ્યવસ્થા ને અ ધેર ચલાવવુ(૨) લૂઠાણું ચલાવવુ] ૦કાર(-રું) ન૦ બાકું. ૦કારવું સ૦ક્રિ૦ કોરી કાઢવું; બાકું પાડવું. ૦કારિયું ન૦ બાકુ
પોલકું ન૦ ['પોલુ' ઉપરથી?] સ્ત્રીઓ કે બાળકોનું એક જાતનું બદન
પોલરું ન૦[स. पल्लवक?] શેરડીની આખ (૨) ['પોલું' ઉપરથી] પગની પોલી કડલી
પોલપોલ ન૦ [જુઓ પોલ] સાવ પોલ હોવું તે
પોલવું (પો)ન૦ [જુઓ પેલવું]રૂની નાની થેપલી
પોલાણ ન૦ ['પોલ' ઉપરથી] પોલપણું (૨) પોલો ભાગ (જેમ કે ઝાડનુ)
પોલાદ ન૦ [फा पौलाद] ખરું-તીખું લોઢું, ગજવેલ **-દી** વિ૦ પોલાદનું (૨) [લા] મજબૂત [-ચોકડું=કદી તૂટે નહી એવુ ચોકડું કે બધારણ (૨) બ્રિટિશ સનંદી નોકરોની જમાત]
પોલાર ન૦['પોલુ' ઉપરથી] પોલ, કાણુ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ કોરવુ, કાણુ પાડવુ. **-રિયુ** ન૦ પોલી અણીવાળુ સોનીનુ એક ઓજાર **-રું**, **-ળ** વિ૦ પોલુ
પોલિશ ન૦, સ્ત્રી૦[इं.] પાલીસ, ચળકાટ, ઓપ. [-કરવું=ઘસીને કે વારનીસથી ચળકાટ આપવો]
પોલિસી સ્ત્રી૦ [इं.] વીમાખત (૨) કૂટ નીતિ; યુક્તિ [-કરવી, રમવી=કાવાદાવા કરવા; યુક્તિ લડાવવી **-કઢાવવી**=વીમો ઉતરાવવો]
પોલીસ પુ૦ [इं] સિપાઈ(૨) સ્ત્રી૦ પોલીસની ફોજ ૦કોર્ટ સ્ત્રી૦ નાના નાના ગુનાની ફોજદારી અદાલત. ૦ચોકી સ્ત્રી૦ પોલીસની ચોકી ૦પટેલ પુ૦ ગામની પોલીસવ્યવસ્થાનો સત્તાધીશ, મુખી
પોલું વિ૦ [दे. पोल्ल] વચ્ચે પોલાણવાળું - ખાલી (૨) [લા] મિથ્યા દેખાવનુ [-ઢંઢ, ભમ=સાવ પોલુ]
પો(૦વ)વું સ૦ક્રિ૦ [सं. प्र+वे, प्रा पोअ] પરોવવુ (૨) ગભીમા નાખવુ
પોશ (પો) પુ૦, સ્ત્રી૦ [स प्रसृति] ખોબો (૨) વિ૦ (એક કે બને હાથની) પોશ જેટલુ ઉદા૦ પોશ ચોખા ને મૂઠી દાળ
પોશધ પું૦ [स. उपवसथ, प्रा पोसह] શ્રાવક

કરવાનુ એક વ્રત, પૌષધ. **૦શાળા સ્ત્રી૦** પૌષધ કરવાનુ અલગ સ્થાન

પોશાક પું૦ [फा.] પહેરવેશ; લેબાસ (૨) પહેરવાના વસ્ત્ર. [**–આપવો, પહેરાવવો**= રાજસેવાના બદલામા પોશાક આપીને બહુમાન કરવુ] **–ટી** સ્ત્રી૦ લૂગડાલત્તા કે તેનુ ખરચ

પોશાગીર પું૦ [फा पोश (બખતર) + गीर (फा)] પહેલવાન (૨) [પોશાક + ગીર ?] ફાકડો થઈ ફરનારો (૩) ઠગ

પોશાલય ન૦,**પોશાળ** સ્ત્રી૦ જુઓ પોશધશાળા

પોશિંદુ વિ૦ [फा. पोशीदह] આશરો-ઉત્તેજન આપનાર; મુરબ્બી (૨) ગુપ્ત

પોષ(–સ) પું૦ [सं] વિક્રમ સવંતનો ત્રીજો મહિનો, પૌષ

પોષક વિ૦ [सं.] પોષણ કરનાર. **૦તા સ્ત્રી૦** **૦વાયુ** પું૦ પ્રાણવાયુ; 'ઑક્સિજન'

પોષણ ન૦ [सं.] પોષવુ તે(૨)ગુજરાન, નભાવ **–ણિયું** ન૦ પોષક વસ્તુ

પોષ(–સ)વું સ૦ક્રિ૦ [सं पोषय्, प्रा. पोस] ખવરાવી પિવરાવી જતન કરવુ (૨) [લા.] ઉત્તેજન–મદદ આપવી

પોષા(–સા)વું અ૦ક્રિ૦ 'પોષવુ'નું કર્મણિ(૨) પાલવવુ; પરવડવુ (૩) માગણી થવી, ખપવુ

પોષિત વિ૦ [सं.] પોષાયેલુ, પોષાતુ

પોષ્ય વિ૦ [सं] પોષવા યોગ્ય

પોષી(–સી) વિ૦ પોષ માસનુ

પોસ પું૦ [फा पोस्त]નોકરચાકરોને હોળી-દિવાળીની કે આનંદપ્રસંગની ખુશાલખ્તી(૨) [सं. पौष, प्रा पोस] પોષ મહિનો

પોસ,૦ડોડો પું૦ [फा पोस्त + ડોડો] ખસખસનુ ખાલી છોડવુ

પોસવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ પોષવું

પોસાણ ન૦ પોષાવું તે (૨) માગણી; ખપત **–તું** વિ૦ પુષ્ટ; મોટું

પોસાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ પોષાવું

પોસી વિ૦ જુઓ પોષી

પોસો પું૦ પોશધ: શ્રાવકનુ એક વ્રત

પોસ્ટ સ્ત્રી૦ [इं] ડાક, ટપાલ [**–કરવું, પોસ્ટમાં નાખવું**=ટપાલમા રવાના કરવુ] **૦ઑફિસ** સ્ત્રી૦ ટપાલઑફિસ, ડાકઘર. **૦માસ્ટ(–સ્ત)ર** પું૦ ટપાલઑફિસનો વડો અમલદાર. **૦મૅન** પું૦ ટપાલી

પોસ્તી વિ૦ [फा] નશો આણવા પોસના ડોડા ઉકાળીને પીનાર (૨) આળસુ, એદી (૩) પોચું, નરમ

પોહ [પો] પું૦ [દે. पउस=દિવસ] મોટું પરોઢિયુ, પો [**–ફાટવો**=પરોઢ થવુ]

પોહ અ૦ (રવ૦)ઢોરને પાણી પીવાને ઉચ્ચારાતો ઉદ્ગાર

પોહાલ (લ,) સ્ત્રી૦ [सं प्र+हल्य] નવી ખેડાયેલી જમીન

પોળ સ્ત્રી૦ [सं. प्रतोली, प्रा पओली, पोली] દરવાજો (૨) દરવાજાવાળો મહોલ્લો (૩) શેરી

પોળવું અ૦ક્રિ૦ (ખરાયાના ઘેનથી ઢોરનુ) સ્થિર થઈ જવુ

પોળિયો પું૦ ['પોળ' ઉપરથી] દરવાન

પોળી સ્ત્રી૦ [सं पोलिका, पोली, સર૦ म.] પાતળી અને પોચી રોટલી (૨) પૂરણપોળી

પોંક(–ખ) (૦) પું૦ [सं पृथुक, प्रा पहुक] દૂધ જામેલા કણસલાને ભૂંજીને કાઢેલા કણ [**–પાડવો**=કણસલાને તાપણી પર સેકી દાણા છૂટા પાડવા]

પોંક(–ખ)ણું (૦)ન૦ [દે. पुखणाग] પોખવામા વપરાતા–ધૂંસળ, મુસળ, રવૈયો અને ત્રાક–એ ચારમાનુ દરેક (૨) પોખવાની ક્રિયા **–વું** સ૦ક્રિ૦ પોખણા વડે વરકન્યાને વધાવવા (૨) પાણી સીંચીને વધાવવુ (૩) + પાણી મૂકી પ્રતિજ્ઞા કરવી – સંકલ્પ કરવો (૪) [લા] મારવુ

પોંકિયું (૦) ન૦ [જુઓ પોંક] લીલુ કણસલુ (જેનો પોંક પડાય છે)

પૌગંડ વિ૦ [सं] બાળવયનુ કે બાળક જેવુ(૨) ન૦ બાલ્યાવસ્થા. **૦પણું** ન૦, **૦વય** સ્ત્રી૦, ન૦ **–ડાવસ્થા** સ્ત્રી૦ [+अवस्था]બાલ્યાવસ્થા

પૌત્ર પું૦ [सं] દીકરાનો દીકરો **–ત્રી** સ્ત્રી૦ દીકરાની દીકરી

પૌનઃપુન્ય ન૦ [सं] પુનઃ પુનઃ થવું તે

પૌર પું૦ [सं.] શહેરી

પું૦ રાજા ૦પાલન ન૦ પ્રજાનુ પાલન ૦ભાવ પુ૦ રાષ્ટ્રીયતા. ૦વતી સ્રી૦ સતાનવાળી સ્રી ૦શાહી સ્રી૦ લોકશાસન, 'ડેમોક્રસી'. (૨) વિ૦ લોકશાહી સબંધી ૦સત્તાક વિ૦ પ્રજાની સત્તા કે ચલણવાળુ, પ્રજાના વહીવટવાળુ. ૦સ્મિતા સ્રી૦ [+ અસ્મિતા] પ્રજા તરીકેનું અભિમાન–ગૌરવ ૦સ્મિતાવાદ પુ૦ રાષ્ટ્રવાદ, 'નૅશનલિઝમ'

પ્રજાળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ પ્રજળવુ] સળગાવવુ, પ્રજવાળવું

પ્રજેશ પુ૦ [सं] (સ) પ્રજાપતિ, બ્રહ્મા

પ્રજોત્પત્તિ સ્રી૦ [सं.] સતાનની ઉત્પત્તિ

પ્રજોત્પાદક વિ૦ [स] સતાન ઉપજાવે એવુ

પ્રજોત્પાદન ન૦ [स] પ્રજા ઉત્પન્ન કરવી તે

પ્રજ્ઞ વિ૦ (૨) પું૦ [सं] ઊંડુ જ્ઞાન ધરાવનાર, જ્ઞાની ૦તા સ્રી૦

પ્રજ્ઞા સ્રી૦ [स.] બુદ્ધિ ૦ચક્ષુ વિ૦ અ ધ (૨) ન૦ જ્ઞાનરૂપ નેત્ર

પ્રજ્વલમાન વિ૦ [सं] પ્રજ્વળતુ, પ્રકાશમાન

પ્રજ્વલિત વિ૦ [सं] પ્રજ્વળતુ; પ્રદીપ્ત

પ્રજ્વળવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ પ્રજળવુ

પ્રજ્વાળવુ સ૦ક્રિ૦ જુઓ પ્રજ્વાળવુ, પ્રજાળવુ

પ્રણ ન૦ + [જુઓ પણ] હોડ

પ્રણત વિ૦[सं] પ્રણામ કરતુ, ભક્ત (૨) નમ્ર; વિનયી ૦પાળ વિ૦(૨) પુ૦ પ્રણત જન–ભક્તજનને પાળનાર–રક્ષનાર (પ્રભુ)

પ્રણમન ન૦ [स.] પ્રણમવુ તે, નમન [કરવા

પ્રણમવું સ૦ક્રિ૦ [सं प्रणम्] નમવુ, નમસ્કાર

પ્રણય પુ૦ [सं] પ્રેમ (સ્રીપુરુષનો). –યિની સ્રી૦ પ્રેમ કરનારી કે પ્રેમનું પાત્ર થયેલી સ્રી (૨) પત્ની –યી વિ૦ પ્રેમ કરનારું કે પ્રેમનુ પાત્ર થયેલો પુરુષ(૨)પુ૦ પતિ(૩)પ્રણયી પુરુષ

પ્રણવ પું૦ [सं] ૐકાર

પ્રણામ પુ૦ [स.] નમસ્કાર [–કરવા] ૦વું સ૦ક્રિ૦ પ્રણામ કરવા, નમવું

પ્રણાલ પું૦; –લિકા,–લી સ્રી૦[सं]રૂઢિ,પદ્ધતિ

પ્રણાશ પુ૦ [सं] સર્વનાશ, પૂરી ખુવારી

પ્રણિધાન ન૦ [सं] સમાધિ, ધ્યાન (૨) ભક્તિ, ઉપાસના (૩) કર્મફલત્યાગ

પ્રણિધિ પું૦ [सं] છૂપો જાસૂસ

પ્રણિપત સ્રી૦ [सं] કાલાવાલા, આજીજી

પ્રણિપાત પુ૦ [सं] પગે પડવું તે.

પ્રણીત વિ૦ [सं.] રચેલુ

પ્રણેતા પુ૦ [सं] રચનાર

પ્રત સ્રી૦ [સર૦ મ प्रत, हिं प्रति (स. प्रतीक?)] ગ્રંથની નકલ (૨) મૂળ લખાણ

પ્રતપવું અ૦ક્રિ૦ [स प्रतप्] ખૂબ તપવું

પ્રતાપ પુ૦ [स] સામર્થ્ય; પ્રભાવ (૨) તેજ, કાંતિ (૩) રુઆબ. ૦વાન,૦શાળી, –પી વિ૦ પ્રતાપવાળુ

પ્રતારણા સ્રી૦ [सं] છેતરપિંડી

પ્રતિ સ્રી૦ જુઓ પ્રત (૨) પ્રકાર, વર્ગ, જાત

પ્રતિ અ૦ [स] તરફ (૨) નીચેના અર્થમા વપરાતો એક ઉપસર્ગ વિરુદ્ધ, વિપરીત (ઉદા૦ પ્રતિકાર). સામે (ઉદા૦ પ્રત્યક્ષ), બદલામા (પ્રત્યુપકાર), હરેક, દરેક (ઉદા૦ પ્રત્યેક; પ્રતિક્ષણ), સમાન: સદૃશ (ઉદા૦ પ્રતિકૃતિ)

પ્રતિઉત્તર પુ૦ પ્રત્યુત્તર

પ્રતિકરણ ન૦ [स] પ્રતિકાર

પ્રતિ(–તી)કાર પુ૦ [सं] વિરોધ; સામનો (૨) બદલો (૩) ઉપાય, ઇલાજ ૦ક વિ૦ પ્રતિકાર કરનારું

પ્રતિકાવ્ય ન૦ [स] ઉપહાસ કરવા કરાતી મૂળ કાવ્યની પ્રતિકૃતિ, 'પૅરડી'

પ્રતિકૂલ(–ળ) વિ૦ [स.] અનુકૂળ નહિ તેવુ, વિરુદ્ધ, ઊલટું. ૦તા સ્રી૦

પ્રતિકૃતિ સ્રી૦ [स] છબી (૨) નકલ

પ્રતિકોણ પુ૦ [स] 'ઑપોઝિટ ઍન્ગલ'(ગ.)

પ્રતિક્રમણ ન૦ [सं.] જુઓ પડકમણું

પ્રતિક્રિયા સ્રી૦ [सं] ઉપાય (૨) વિરોધી ક્રિયા–ગતિ, 'રીઍક્શન'

પ્રતિક્ષણ અ૦ [सं] પળે પળે

પ્રતિગામી વિ૦ [सं] સામી કે પાછી ગતિ કરનારું, પ્રગતિથી સામુ

પ્રતિગ્રહ પુ૦ [स] દાન લેવુ તે (૨) સ્વીકાર. –હી વિ૦ દાન લેનાર

પ્રતિઘાત પુ૦ [सं] (માર્યા) સામુ મારવુ તે (૨) જુઓ પ્રત્યાઘાત (૩) રુકાવટ

પ્રતિઘોર પું૦ પડઘો, પ્રતિઘોષ
પ્રતિઘોષ પું૦ [સં.] પડઘો. **-ષિત** વિ૦ પ્રતિઘોષવાળું
પ્રતિચિત્ર ન૦ [સં.] 'ફોટોગ્રાફ'
પ્રતિચ્છદ પું૦ [સં.] પડછાયારૂપ આકૃતિ
પ્રતિચ્છાયા સ્ત્રી૦ [સં.] પડછાયો, પ્રતિબિંબ
પ્રતિજ્ઞા સ્ત્રી૦ [સં.] પણ, નિયમ (૨) શપથ (૩) પંચાવયવ વાક્યમાંનું પહેલું, જેમાં સાધ્યનો પક્ષ ઉપર નિર્દેશ કરવામાં આવે છે (ન્યા) [**-કરવી, લેવી** = નિયમ, શપથ, કે નિશ્ચય કરવો.] ૦**પત્ર** પું૦; ન૦ પ્રતિજ્ઞાનો લેખ ૦**બદ્ધ** વિ૦ પ્રતિજ્ઞાથી બંધાયેલું. ૦**ભંગી** વિ૦ પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કરનાર **-જ્ઞાંતર** ન૦ એક નિગ્રહસ્થાન, વાદીએ કરેલા દૂષણનો ઉદ્ધાર કરવા પોતાની પ્રતિજ્ઞા બદલવી તે (ન્યા)
પ્રતિતાલ પું૦ [સં.] એક પ્રકારનો તાલ (સંગીત)
પ્રતિદિન, પ્રતિદિવસ અ૦ [સં.] દરરોજ
પ્રતિધ્વનિ પું૦ [સં.] પડઘો
પ્રતિનમસ્કાર પું૦ [સં.] નમસ્કાર સામેથી ઝીલવો તે
પ્રતિનાયક પું૦ [સં.] નાટક કે વાર્તામાં નાયકનો સામાવાળિયો
પ્રતિનિધિ પું૦ [ ] -ને બદલે, -ના તરફથી કામ કરવા નિયુક્ત કરેલો માણસ ૦**ત્વ** ન૦ પ્રતિનિધિપદ (૨) પ્રતિનિધિ ચૂંટવાનો અધિકાર
પ્રતિપક્ષ પું૦ [સં.] સામેનો પક્ષ (૨) શત્રુ, સામાવાળિયો (૩) પ્રતિવાદી **-ક્ષી** પું૦ પ્રતિપક્ષનો માણસ; સામાવાળિયો
પ્રતિપત્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] પ્રાપ્તિ (૨) પ્રતીતિ, જ્ઞાન (૩) સંમતિ, સ્વીકાર (૪) નિશ્ચય, ખાતરી (૫) પ્રતિપાદન, નિરૂપણ
પ્રતિપદ(-દા) સ્ત્રી૦ [સં.] પડવો, એકમ
પ્રતિપન્ન વિ૦ [સં.] જાણેલું (૨) સ્વીકારેલું (૩) મળેલું (૪) શરણાગત (૫) સાબિત કરેલું (૬) સમાન-પ્રતિષ્ઠા પામેલું
પ્રતિપાદક વિ૦ [સં.] પ્રતિપાદન કરનારું **-ન** ન૦ પ્રમાણો આપી પુરવાર કરવું તે.
પ્રતિપાદિત વિ૦ [સં.] પ્રતિપાદન કરેલું **-ની** વિ૦ સ્ત્રી૦ પ્રતિપાદન કરનારી
પ્રતિપાદ્ય વિ૦ [સં.] જેનું પ્રતિપાદન કરવાનું હોય તે
પ્રતિપાલક પું૦ [સં.] ભરણપોષણ કરનાર, રક્ષણ કરનાર
પ્રતિપાલન ન૦, **-ના** સ્ત્રી૦ [સં.] ભરણપોષણ; રક્ષણ
પ્રતિપાળ પું૦ પ્રતિપાલક (૨) સ્ત્રી૦ સંભાળ; રક્ષણ ૦**ક** પું૦ જુઓ પ્રતિપાલક ૦**વું** સ૦ક્રિ૦ જુઓ પાળવું
પ્રતિપ્રશ્ન પું૦ [સં.] સામો પ્રશ્ન, પ્રશ્ન સામે કરેલો પ્રશ્ન
પ્રતિપ્રસવ પું૦ [સં.] અપવાદનો અપવાદ
પ્રતિપ્રિય ન૦ [સં.] રૂડો બદલો, પ્રત્યુપકાર
પ્રતિફલ(-ળ) પું૦ [સં.] પ્રતિફલન (૨) સામો બદલો **-લક** પું૦ પ્રતિબિંબ પડે કે તેવું ફલક; 'રિફ્લેક્ટર' **-લન** ન૦ પ્રતિબિંબ (૨) પ્રતિક્રિયા, સામેથી બદલો **-લિત** વિ૦ પ્રતિબિંબિત
પ્રતિબદ્ધ વિ૦ [સં.] બંધાયેલું (૨) પ્રતિબંધ-રુકાવટવાળું (૩) 'કૉન્જ્યુગેટ' (ગ)
પ્રતિબંધ પું૦ [સં.] વિઘ્ન, વાંધો, મનાઈ, રુકાવટ ૦**ક** વિ૦ રોકનારું
પ્રતિબિંબ ન૦ [સં.] પડછાયો, ચળકતી સપાટીમાં પડતી પ્રતિચ્છાયા. ૦**વું** સ૦ ક્રિ૦ -નું પ્રતિબિંબ ઝીલવું-ગ્રહણ કરવું **-બિત** વિ૦ જેનું પ્રતિબિંબ પડ્યું હોય એવું
પ્રતિબોધ પું૦ [સં.] જાગૃતિ (૨) જ્ઞાન, સમજણ (૩) બોધ, ઉપદેશ (૪) સ્મરણ, યાદ આપવું તે. ૦**વું** સ૦ક્રિ૦ ઉપદેશ આપવો, સમજાવવું
પ્રતિભા સ્ત્રી૦ [સં.] કાંતિ, તેજ (૨) માનસિક શક્તિની ઝળક-છટા (૩) કલ્પના, સર્જન અને શોધખોળના ક્ષેત્રમાં નવું નવું તેજ બતાવનારી અસાધારણ ઈશ્વરદત્ત બુદ્ધિશક્તિ. ૦**ન** ન૦ ભાન, સૂઝ (૨) તરતબુદ્ધિ (૩) પ્રતિભા (૪) સ્પષ્ટ થવું તે ૦**વાન**, ૦**શાળી** વિ૦ પ્રતિભાવાળું
પ્રતિભાગ પું૦ [સં.] ભાગ, અંશ (આવક કે ઊપજનો)
પ્રતિભાસ પું૦ [સં.] આભાસ
પ્રતિમધ્યમ પું૦ [સં.] તીવ્રતર મ સ્વર (સંગીત)
પ્રતિમલ્લ પું૦ [સં.] પ્રતિપક્ષી મલ્લ
પ્રતિમા સ્ત્રી૦ [સં.] મૂર્તિ ૦**ન** ન૦ પ્રતિમા (૨) પ્રતિબિંબ (૩) દૃષ્ટાંત (૪) 'ઍન્ટિલોગેરિધમ' (ગ) ૦**વિધાન** ન૦ પ્રતિમા બનાવવી તે.

૦લેખન ન૦ પ્રતિમા જોઈને કરેલું આલેખન; 'મૉડેલ ડ્રૉઇંગ' [એક સંધિ
પ્રતિમુખ ન૦ [સં] નાટકના વસ્તુનો પાચમાનો
પ્રતિરોધ પું૦ [સં.] અટકાવ, રોકાણ ૦ક, –ધી વિ૦ રોકનારું
પ્રતિલિપિ સ્ત્રી૦, પ્રતિલેખ પું૦ [સં.] નકલ
પ્રતિલોમ વિ૦ [સં] ઊલટા ક્રમનું (૨) ઉપલા વર્ણની સ્ત્રી સાથેનું (લગ્ન)
પ્રતિવમન ન૦ [સં.] પરાવર્તન
પ્રતિવર્ષ અ૦ [સં] દર વરસે
પ્રતિવાદ પું૦ [સં] વિરોધ; ખંડન (૨) ઉત્તર; જવાબ ૦ણુ, –દિની સ્ત્રી૦ પ્રતિવાદી સ્ત્રી –દી પું૦ દાવામા બચાવપક્ષનો માણસ
પ્રતિવાય પું૦ જુઓ પ્રત્યવાય
પ્રતિવારણ ન૦ [સં.] નિવારણ
પ્રતિવિધાન ન૦ [સં] ઉપાય, ઇલાજ
પ્રતિશબ્દ પું૦ [સં.] પડઘો [વાળવું તે
પ્રતિશોધ પું૦, ૦ન ન૦ [સં] બદલો લેવો–વેર
પ્રતિષેધ પું૦ [સં] નિષેધ, મના
પ્રતિષ્ઠા સ્ત્રી૦[સં.] આબરૂ (૨) [મૂર્તિની] વિધિપૂર્વક સ્થાપના (૩) સ્થિરતા; મજબૂતી. ૦ન ન૦ સ્થાન, સ્થળ. ૦પક પું૦ પ્રતિષ્ઠા કરનાર. –ષ્ઠિત વિ૦ પ્રતિષ્ઠાવાળુ, આબરૂદાર (૨) સ્થિર, જામેલું [નેં (વ્યા)
પ્રતિસંપ્રસારણ ન૦[સં.] સંપ્રસારણથી ઊલટું
પ્રતિસંબંધી વિ૦ [સં] વિરુદ્ધ
પ્રતિસિદ્ધાંત પું૦ [સં.] સિદ્ધાંતથી ઊલટો સિદ્ધાંત, 'કૉન્વર્સ થિયરમ' (ગ.)
પ્રતિસ્પર્ધા સ્ત્રી૦ [સં.] હરીફાઈ –ર્ધી પું૦ હરીફ
પ્રતિહત વિ૦ [સં] પ્રતિઘાત–પ્રતિબંધ પામેલુ
પ્રતિ(–તી)હાર પું૦ [સં] દ્વારપાળ. –રી સ્ત્રી૦ સ્ત્રી-દરવાન –રું ન૦ પ્રતિહારનુ કામ
પ્રતિહિંસા સ્ત્રી૦ [સં] હિંસા સામે હિંસા
પ્રતીક ન૦[સં] પ્રતિમા, મૂર્તિ (૨) ચિહ્ન, નિશાન
પ્રતીકાર, ૦ક વિ૦ [સં] જુઓ 'પ્રતિકાર'મા
પ્રતીક્ષા સ્ત્રી૦ [સં] વાટ જોવી તે
પ્રતીચી સ્ત્રી૦ [સં] પશ્ચિમ દિશા
પ્રતીત વિ૦[સં] સ્પષ્ટ જણાયેલુ [–થવું=સ્પષ્ટ થવું; સમજાવું (૨) દેખાવું, ભ્રમ થવો]
–ત(–તિ) સ્ત્રી૦ ભરોસો; વિશ્વાસ; પતીજ (૨) ખાતરી (૩) સમજ; જ્ઞાન. [–પડવી=વિશ્વાસ–ખાતરી થવાં–હોવાં.]
પ્રતીપ વિ૦ [સં.] વિરુદ્ધ. ઊલટું (૨) પું૦ એક અર્થાલંકાર જેમા ઉપમાનને ઉપમેય સમાન જણાવી તેનો તિરસ્કાર કરવામાં આવે છે (કા શા) ૦ગામી વિ૦ ઊલટું જનાર
પ્રતીહાર, –રી, –રું જુઓ 'પ્રતિહાર'માં
પ્રત્યક્(–ગ્) વિ૦ [સં.] પાછું ફરેલુ, વિમુખ થયેલું (૨) અંતર્મુખ, અંદર વળેલુ (૩) અંતર્વર્તી; આંતર(૪)પશ્ચિમ –ક્ચેતન પું૦ જીવાત્મા (૨) પરમાત્મા
પ્રત્યક્ષ વિ૦[સં.] નજર સામેનુ (૨)સ્પષ્ટ; ખુલ્લું (૩) ઇંદ્રિયગ્રાહ્ય(૪) ચક્ષુર્ગ્રાહ્ય (૫)ન૦ ઇંદ્રિયો દ્વારા થતુ જ્ઞાન(૬)તેનુ સાધન–પ્રમાણ [–થવું =ખુલ્લુ થવું; આંખે દેખાવું (૨)સ્પષ્ટ પ્રતીતિ થવી] ૦યોગ્યતા સ્ત્રી૦ પ્રત્યક્ષ થવાની યોગ્યતા. ૦વાદ પું૦ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણને જ સત્ય માનનારો વાદ; 'પૉઝિટિવિઝમ' ૦વાદી વિ૦(૨)પું૦ 'પૉઝિટિવિસ્ટ' –ક્ષીકરણ ન૦ પ્રત્યક્ષ કરવું કે કરાવવું તે
પ્રત્યગ્ વિ૦ [સં] જુઓ પ્રત્યક્
પ્રત્યગ્દર્શી વિ૦ [સં] અંતર્મુખ ચક્ષુવાળુ
પ્રત્યગ્ર વિ૦ [સં] તાજુ, નૂતન, યુવાન(૨)શુદ્ધ
પ્રત્યપકાર પું૦ [સં] અપકાર સામે કરાતો અપકાર
પ્રત્યભિજ્ઞા સ્ત્રી૦ [સં] ઓળખ (૨) સદૃશ વસ્તુ દેખીને પહેલા દેખેલી વસ્તુનુ સ્મરણ થઈ આવવુ તે. ૦ન ન૦ જુઓ પ્રત્યભિજ્ઞા (૨) ઓળખાણની નિશાની, અભિજ્ઞાન
પ્રત્યભિનંદન ન૦ [સં] અભિનંદનની વસ્તુ કે વાતથી સામેથી રાજી થવું તે કે તે બતાવવા કાંઈ આપવું તે
પ્રત્યય પું૦ [સં] વિશ્વાસ, ભરોસો (૨)ખાતરી; નિશ્ચય (૩) કારણ, હેતુ (૪) અનુભવજન્ય જ્ઞાન (૫) રૂપો કે સાધિત શબ્દો બનાવવા શબ્દને અંતે લગાડવામા આવે છે તે (વ્યા.) ૦રહિતા વિ૦ સ્ત્રી૦ જેમા પ્રત્યય કે પૂર્વંગ નથી એવી(ભાષા). ૦સાધિત વિ૦ પ્રત્યયોથી

સધાતો (શબ્દ). ૦લુપ્તા વિ૦ સ્ત્રી૦ જેમાં પ્રત્યયો લોપ પામ્યા છે એવી (ભાષા). –યાત્મિકા વિ૦ સ્ત્રી૦ જેમા પ્રત્યય છે એવી (ભાષા)
પ્રત્યવાય પું૦[સં] વિઘ્ન; નડતર (૨) પાપ, દોષ
પ્રત્યંગ પું૦ [સં.] શરીરનું ગૌણ અંગ–કપાળ, કાન જેવું (૨) ખાલી (સંગીત)
પ્રત્યંચા સ્ત્રી૦ [સં] પણછ
પ્રત્યાખ્યાન ન૦ [સં] પરિત્યાગ, અસ્વીકાર, નિરાકરણ (૨) ઉપેક્ષા (૩) ઠપકો
પ્રત્યાગમન ન૦ [સં] પાછા આવવું તે
પ્રત્યાઘાત પું૦ [સં] સામો આઘાત કે ધક્કો, 'રી-ઍક્શન' (૨) પડઘો [વ્યક્તિ
પ્રત્યાત્મા પું૦ [પ્રતિ+આત્મા] દરેક આત્મા–
પ્રત્યારોપ પું૦ [સં] સામું આળ ૦ણ ન૦ સામેનામા આરોપવું તે(૨)પ્રત્યારોપ કરવો તે
પ્રત્યાસન્ન વિ૦ [સં] પાસેનુ; નજીકનુ
પ્રત્યાહાર પું૦[સં] અષ્ટાગયોગનું એક અંગ – વિષયમાત્રમાથી ઇંદ્રિયોને પાછી હઠાવી એક જગાએ સ્થિર કરવી તે
પ્રત્યુત અ૦ [સં] કિંવા; બીજી રીતે(૨)નીકર, નહિ તો (૩) ઊલટી રીતે [જવાબ
પ્રત્યુત્તર પું૦ [સં] સામો જવાબ, જવાબનો
પ્રત્યુત્પન્ન વિ૦ [સં] યોગ્ય સમયે તરત જ ઉત્પન્ન થયેલુ [સામો ઉપકાર
પ્રત્યુપકાર પુ૦ [સં.] ઉપકારના બદલામા
પ્રત્યે અ૦ પ્રતિ, તરફ
પ્રત્યેક વિ૦ [સં] દરેક
પ્રથમ વિ૦ [સં] પહેલુ (૨) અ૦ શરૂઆતમા (૩) પહેલેથી, અગાઉથી ૦તઃ અ૦ મૂળમા, શરૂઆતમા –મા વિ૦સ્ત્રી૦પહેલી(વિભક્તિ). –માશ્રમ પુ૦ [+આશ્રમ] બ્રહ્મચર્યાશ્રમ
પ્રથા સ્ત્રી૦[સં]ધારો, વહીવટ(૨)રીત.[–પડવી =ધારો કે રીત ચાલુ થવી.]
પ્રથિત વિ૦ [સં] પ્રખ્યાત
પ્રથીનાથ પુ૦ [જુઓ પૃથ્વીનાથ] રાજા
પ્રદ વિ૦[સં] 'આપનાર' એ અર્થમા સમાસમા નામને છેડે. ઉદા૦ 'ફળપ્રદ'
પ્રદક્ષિણા સ્ત્રી૦[સં] કોઈ પણ વસ્તુ કે વ્યક્તિને જમણી બાજુ રાખીને તેની આસપાસ ફરવું તે [–કરવી, –ફરવી]
પ્રદર પું૦; ન૦ [સં.] સ્ત્રીઓનો એક રોગ
પ્રદર્શક વિ૦[સં] બતાવનારું –ન ન૦ નિરૂપણ (૨) હુન્નર, વિદ્યા, કળા વગેરેના દશ્યોને જાહેરમા જોવા મૂકવાની પ્રાસંગિક યોજના
પ્રદર્શિત વિ૦ [સં] બતાવેલું
પ્રદાતા પું૦ [સં] આપનાર, દાતા. –ન ન૦ આપવુ તે –યક વિ૦(સમાસને છેડે)આપનાર. ઉદા૦ બુદ્ધિપ્રદાયક
પ્રદિગ્ધ વિ૦ [સં] ખરડાયેલુ
પ્રદીપ પું૦ [સં.] દીવો ૦ક વિ૦ ઉત્તેજિત કરનાર (૨) સળગાવનાર ૦ન ન૦ સળગવું તે –પ્ત વિ૦ સળગેલું (૨) ઉત્તેજિત
પ્રદુષ્ટ ન૦ [સં] ઘણું દુષ્ટ [દિશાનો એક ભાગ
પ્રદેશ પું૦ [સં] દેશ, મુલક, ભૂમિ (૨) મોટા
પ્રદેશિની સ્ત્રી૦[સં]અંગૂઠાની જોડેની આંગળી
પ્રદોષ પું૦ [સં] સંધ્યાકાળ (૨) તેરશે કરવાનું શિવનુ વ્રત. [–કરવો = પ્રદોષનું વ્રત કરવું, તેરશે એક વાર સાંજે જ જમવુ.]
પ્રદ્યુમ્ન પું૦ [સં] (સં.) કૃષ્ણનો પુત્ર; કામદેવનો અવતાર
પ્રધાન વિ૦[સં]મુખ્ય(૨)પુ૦ વજીર, કારભારી ૦પદ(–દું), ૦વટું ન૦ પ્રધાનનો હોદ્દો, વજીરાઈ [પ્રધ્વંસ કરનાર
પ્રધ્વંસ ન૦ [સં] નાશ; ઉચ્છેદ ૦ક વિ૦
પ્રનાલિકા, પ્રનાલી સ્ત્રી૦ [સં] પ્રણાલિકા
પ્રપત્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] શરણ લેવું તે, પ્રણિધાન. ૦યોગ પુ૦ ઈશ્વરપ્રણિધાન દ્વારા સધાતો યોગ. –ન્ન વિ૦ શરણાગત, પ્રપત્તિવાળુ –ન્નાત્મા વિ૦ (૨) પ્રપન્ન આત્માવાળું; ભક્ત; ખુદાપરસ્ત
પ્રપંચ પુ૦ [સં] વિસ્તાર(૨)માયાનો વિસ્તાર, સંસાર (૩) સાંસારિક માયા (૪) છળકપટ. [–રચવો = તરકીબ કરવી, છાકટું ગોઠવવું –રમવો = દગો કરવો;છળકપટ કરવું.]૦વાદ પુ૦ 'મટિરિયલિઝમ' –ચી વિ૦ પ્રપંચથી ભરેલું, કપટી
પ્રપા સ્ત્રી૦ [સં.] પરબ

પ્રપાત પું૦[સં.]ધોધ(૨)ભૂસકો [ભાગ
પ્રપાઠક પુ૦[સ.](વેદનુ)પ્રકરણ,અધ્યાય;ગ્રંથનો
પ્રપિતા પુ૦ [સ] દાદો, વડવો
પ્રપિતામહ પુ૦ [સ.] બાપનો દાદો, પરદાદો
–હી સ્ત્રી૦ બાપની દાદી
પ્રપુત્ર પું૦ [સં.] દીકરાનો દીકરો, પૌત્ર
પ્રપૌત્ર પુ૦ [સ.] પાત્રનો પુત્ર. –ત્રી સ્ત્રી૦ પાત્રની પુત્રી
પ્રફુલ્લ,–લ્લિત વિ૦ [સં] ખીલેલું(૨)આનંદ પામેલુ ૦વું અ૦ક્રિ૦ પ્રફુલ્લ થવું
પ્રબલ(–ળ) વિ૦ [સં] બળવાન (૨) અત્યંત (૩) ન૦ ભારે બલ
પ્રબંધ પુ૦ [સં] ઇતિહાસ અને દંતકથાથી મિશ્રિત લેખ (ઉદા૦ ભોજપ્રબંધ) (૨) ચિત્ર-કાવ્ય (ઉદા૦ છત્રપ્રબંધ, સમુદ્રપ્રબંધ) (૩) ગોઠવણ,બંદોબસ્ત ૦ન ન૦ રચના;ગોઠવણ. ૦સમિતિ સ્ત્રી૦ વ્યવસ્થા કરનારી સમિતિ
પ્રબુદ્ધ વિ૦ [સં.] જાગેલુ (૨) જ્ઞાની; સમજુ
પ્રબોધ પું૦[સં] જાગૃતિ (૨) જ્ઞાન (૩)ઉપદેશ. ૦ક વિ૦ પ્રબોધ કરનાર. ૦કાલ(–ળ) પું૦ સવાર, જાગવાનો સમય ૦ન ન૦ ઉપદેશ, પ્રવચન. ૦(–ધિ)ની સ્ત્રી૦ દેવઊઠી એકાદશી ૦વું સ૦ક્રિ૦ બોલાવવુ; હાંક મારવી (૨) બોધ આપવો [ઉત્પન્ન થવું
પ્રભવ પું૦[સં] ઉત્પત્તિ, જન્મ ૦વું અ૦ક્રિ૦
પ્રભા સ્ત્રી૦[સં.] તેજ, કાંતિ (૨) દમામ. ૦કર પું૦ સૂર્ય. ૦મંડલ(–ળ) ન૦ તેજનું કૂંડાળું
પ્રભાત ન૦ [સં.] સવાર (૨) પું૦ એક રાગ. ૦ફેરી સ્ત્રી૦ પ્રભાતનું નગરકીર્તન કે તે કરનારી મંડળી. –તિયું ન૦ સવારમા ગાવાનુ પદ
પ્રભાવ પુ૦ [સં.] શક્તિ (૨) પ્રતાપ, તેજ (૩) દમામ; રુઆબ(૪)અસર,ગુણ. [–પડવો= તેજની અસર સામા ઉપર થવી; રુઆબ પડવો.] ૦ક, ૦શાળી વિ૦ પ્રભાવવાળું. –વિત વિ૦ પ્રભાવની અસરમા આવેલુ (૨) પ્રભાવવાળું
પ્રભુ પુ૦ [સં.] પરમેશ્વર (૨) માલિક; સ્વામી [પ્રભુનું માણસ=નિષ્પાપ, નિખાલસ, ભોળુ માણસ.] ૦તા સ્ત્રી૦ માલિકી (૨) ગૌરવ (૩) પરમેશ્વરપણું; દેવત. માલિકી (૨) કાબૂ ૦મય વિ૦ પરિપૂર્ણ, ઓતપ્રોત; તેની ભક્તિ
પ્રભૃતિ અ૦ [સં] વગેરે; ઇત્યાદિ
પ્રભેદ પું૦ [સં.] ભિન્નતા, તફાવત (૨) પ્રકાર (૩) ભિન્ન કરવું–જુદું
પ્રમત્ત વિ૦ [સં.] પ્રમાદી, ગાફેલ.
પ્રમથ પું૦[સ.] શિવનો એક ગણ. ૦ન વલોવવું(૨) પીડવુ(૩)મારી ... ૦ન ન૦ વલોવવું તે (૨) પીડવું તે(૩)
પ્રમદ પું૦ [સં] હર્ષ; આનંદ ... રણવાસનો બાગ –દા સ્ત્રી૦ જુવાન
પ્રમા સ્ત્રી૦ [સં.] યથાર્થ જ્ઞાન (૨)
પ્રમાણ ન૦ [સ.] યથાર્થ જ્ઞાનનું ... પુરાવો; સાબિતી(૩)માપ, ધોરણ(૪) (ગ)(૫)અ૦ (૫) નક્કી (૬) વિ૦ સત્ય,માન્ય કરવા યોગ્ય [–આ... કે પુરાવો આપવો –કરી આ... કરી આપવુ.–લેવું=આધાર તરીકે ...] ૦તા સ્ત્રી૦ ૦ગ્રંથ પું૦ પ્રમ... ગ્રંથ ૦પત્ર ન૦ પદવી, યે... ખાતરીપત્રક, 'સર્ટિફિકેટ' ૦બદ્ધ મેળ કે ધોરણ પ્રમાણેનુ. ૦ભૂત વિ... પાત્ર; માન્ય રાખવું પડે એવું પ્રમાણવાળું. ૦વું સ૦ક્રિ૦ જાણવુ(... ભૂત માનવુ; કબૂલ રાખવું (૩) પુ... ૦શાસ્ત્ર ન૦ યથાર્થ જ્ઞાનના ... ન્યાયશાસ્ત્ર. ૦સર વિ૦ (૨) અ૦ –ણિક વિ૦ પ્રામાણિક, સાચું,... –ણિકતા સ્ત્રી૦, –ણિકપણું ન૦, ... સ્ત્રી૦ એક છંદ –ણે અ૦ પેઠે,
પ્રમાતા સ્ત્રી૦[સ] માની મા (૨) પુ૦ ... દ્વારા જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરનાર (૩) જ્ઞાન... આત્મા, જ્ઞાનનો દ્રષ્ટા–સાક્ષી. ૦... માનો દાદો ૦મહી સ્ત્રી૦ માની ...
પ્રમાદ પુ૦[સં]ગફલત(૨)આળસ [... =આળસ કરવુ] –દી વિ૦ પ્રમ...
પ્રમાર્જન ન૦[સ.] વાળવું ઝૂડવું કે ... કરવુ તે

પ્રમિત વિ૦[સં] સાબિત, સિદ્ધ (૨) પરિમિત; અલ્પ(૩)પ્રમાણો દ્વારા જેનુ જ્ઞાન થયું હોય તે (૪) [સમાસને અંતે] –ના માપનુ–જેટલું

પ્રમુખ પુ૦ [સં] સભાપતિ, અધ્યક્ષ (૨)વિ૦ મુખ્ય, આગેવાન. [–બનવું=અધ્યક્ષ થવુ] ૦સ્થાન, ૦પદ ન૦ પ્રમુખની જગા

પ્રમુદિત વિ૦ [સં.] ખૂબ રાજી થયેલુ–મુદિત

પ્રમેય વિ૦[સં.] પ્રમાણનો વિષય થઈ શકે તેવુ, જાણી શકાય તેવુ (૨) માપી શકાય તેવું (૩) સિદ્ધ કરી શકાય તેવું (૪) ન૦ પ્રમાણ દ્વારા જેનુ જ્ઞાન કરવાનુ હોય તે (૫) સિદ્ધ કરવાની વસ્તુ, સિદ્ધાત, 'થિયરમ' (ગ.)

પ્રમેહ પુ૦ [સં.] એક રોગ–પરમિયો

પ્રમોદ પું૦[સં.] આનંદ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ આનંદ આપવો. –દી વિ૦ આનંદી, હર્ષયુક્ત (૨) સ્ત્રી૦ (કા) બપોરના નાસ્તાની એક વાની

મોશન ન૦ [ઇં] શાળામા ઉપલા વર્ગમા ચડાવવુ તે (પ્રાય નાપાસ થનારને)(૨) પગારમા બઢતી કે વધારો. [–આપવું, મળવું]

ત વિ૦[સં] સયમી (૨) શુદ્ધ, પવિત્ર (૩) પ્રયત્નવાન, ઉત્સાહી

પું૦ [સં] પ્રયાસ; કોશિશ (૨) [વ્યા] ના ઉચ્ચારણનો પ્રયત્ન [–કરવો] ૦બંધ શબ્દોના ઉચ્ચારણ પરથી કરાતી પદ્ય- ૦વાન વિ૦ પ્રયત્ન કરનારું. ૦શીલ -નમા મચ્યુ રહેનાર

[સં.] જવું તે; પ્રસ્થાન

સ] શ્રમ, મહેનત

યોજાયેલું, કરાયેલું, પ્રયોજિત

વિશિષ્ટ યુક્તિ

દસ લાખ

। પ્રયોગ કરનાર

ઉપયોગ, વાપર (૨) અજમાયશ, ઉપચાર (૩) સાધના,

)[વ્યા] ક્રિયાનાયના

ઉદા૦ કર્મણિ-

ક] ભજવવું તે.

૦બંધ પુ૦

પુ૦ નાટ્ય-

પ્રયોગ જાણનાર. ૦શાલા(–ળા) સ્ત્રી૦ વૈજ્ઞાનિક પ્રયોગો કરવાની જગા; 'લૅબોરેટરી'. ૦સિદ્ધ વિ૦ પ્રયોગથી સિદ્ધ કરેલું

પ્રયોજક પુ૦[સં] પ્રેરક (૨) લેખક –ન ન૦ સબબ; હેતુ (૨) ઉપયોગ, જરૂર –ના સ્ત્રી૦ ઝીણવટથી યોજના કરવી તે –વું સ૦ક્રિ૦ પ્રયોજિત કરવું

પ્રયોજિત વિ૦[સં] યોજેલું, ગોઠવેલું(૨)કામમા લીધેલુ, પ્રયોગમા આણેલું

પ્રયોજ્ય વિ૦[સં]કામમા લેવા યોગ્ય,આચરવા યોગ્ય(૨) કામમા નિયુક્ત–પ્રેરિત કરવા યોગ્ય

પ્રરૂઢ વિ૦ [સં] ઉત્પન્ન થયેલુ (૨) વધી ગયેલુ

પ્રરોચના સ્ત્રી૦[સં]રુચિ કરાવવી તે, ઉત્તેજના (૨) આગળ આવનાર વસ્તુનુ રુચિ ઉત્પન્ન થાય તેવી રીતે વર્ણન (નાટકમાં)

પ્રરોહ પુ૦[સં] અંકુર, ફણગો

પ્રલપવું અ૦ ક્રિ૦ પ્રલાપ કરવો

પ્રલય પુ૦ [સં] વિનાશ (૨) કલ્પને અંતે જગતનો લય

પ્રલંબ વિ૦ [સં] નીચે લબડતુ (૨) લાંબુ. –બાવું અ૦ ક્રિ૦ ખૂબ લંબાવુ

પ્રલાપ પુ૦ [સં] આવેશમા મોટેથી અસબદ્ધ બોલવુ તે (૨) વિલાપ [ભારે લાલચ

પ્રલોભક વિ૦ [સં.] ભારે લોભાવનાર.–ન ન૦

પ્રલે(–લ્લે) પુ૦ + પ્રલય ૦કાર પુ૦ ભયંકર વિનાશ [વ્યાખ્યાન

પ્રવક્તા પું૦ [સં] પ્રવચન કરનાર. –ચન ન૦

પ્રવણ વિ૦ [સં.] ઢળતુ, નમેલુ (૨) નમ્ર (૩) અભિમુખ, ઉન્મુખ (૪) આસક્ત; રત

પ્રવદવું સ૦ક્રિ૦ [સં प्रवद्] વદવું, બોલવુ

પ્રવર વિ૦[સં] શ્રેષ્ઠ, મુખ્ય (૨) ન૦ ગોત્ર (૩) ગોત્રમા થયેલ શ્રેષ્ઠ પુરુષ (૪) અગરુ

પ્રવર્ત(–ર્ત્ત)ક વિ૦ [સં] પ્રેરક, પ્રવૃત્ત કરનાર (૨) પું૦ પ્રવર્તાવનાર (૩) સંસ્થાપક –ન ન૦ પ્રચાર, પ્રસાર –ના સ્ત્રી૦ પ્રવર્તવું તે (૨)પ્રવૃત્ત થવું તે –માન વિ૦પ્રવર્તતુ ફેલાતુ

પ્રવર્તવું અ૦ ક્રિ૦ [સં. प्रवृत्] ફેલાવુ (૨) ચાલવુ, પ્રચલિત હોવુ

પ્રવર્ત્તક,–ન,–ના,–માન જુઓ 'પ્રવર્તક'માં

પ્રપાત પું૦[સં.]ધોધ(૨)ભૂસકો [ભાગ
પ્રપાઠક પું૦[સં.](વેદનુ)પ્રકરણ,અધ્યાય;ગ્રંથનો
પ્રપિતા પું૦ [સં.] દાદો, વડવો
પ્રપિતામહ પું૦ [સં.] બાપનો દાદો; પરદાદો –હી સ્ત્રી૦ બાપની દાદી
પ્રપુત્ર પું૦ [સં.] દીકરાનો દીકરો, પૌત્ર
પ્રપૌત્ર પું૦ [સં.] પૌત્રનો પુત્ર. –ત્રી સ્ત્રી૦ પૌત્રની પુત્રી
પ્રફુલ્લ,–લ્લિત વિ૦ [સં.] ખીલેલુ (૨)આનંદ પામેલુ. ૦વું અ૦ક્રિ૦ પ્રફુલ્લ થવું
પ્રબલ(–ળ) વિ૦ [સં.] બળવાન (૨) અત્યંત (૩) ન૦ ભારે બલ
પ્રબંધ પું૦ [સં.] ઇતિહાસ અને દંતકથાથી મિશ્રિત લેખ (ઉદા૦ ભોજપ્રબંધ) (૨) ચિત્ર-કાવ્ય (ઉદા૦ છત્રપ્રબંધ, સમુદ્રપ્રબંધ) (૩) ગોઠવણ,બંદોબસ્ત. ૦ન ન૦ રચના,ગોઠવણ ૦સમિતિ સ્ત્રી૦ વ્યવસ્થા કરનારી સમિતિ
પ્રબુદ્ધ વિ૦ [સં.] જાગેલું (૨) જ્ઞાની; સમજુ
પ્રબોધ પું૦[સં.] જાગૃતિ (૨) જ્ઞાન (૩)ઉપદેશ. ૦ક વિ૦ પ્રબોધ કરનારુ ૦કાલ(–ળ) પું૦ સવાર; જાગવાનો સમય ૦ન ન૦ ઉપદેશ, પ્રવચન. ૦(–ધિ)ની સ્ત્રી૦ દેવઊઠી એકાદશી ૦વું સ૦ક્રિ૦ બોલાવવું; હાંક મારવી (૨) બોધ આપવો [ઉત્પન્ન થવુ
પ્રભવ પું૦[સં.] ઉત્પત્તિ, જન્મ ૦વું અ૦ક્રિ૦
પ્રભા સ્ત્રી૦[સં.] તેજ, કાંતિ (૨) દમામ ૦કર પું૦ સૂર્ય. ૦મંડલ(–ળ) ન૦ તેજનું કૂંડાળું
પ્રભાત ન૦ [સં.] સવાર (૨) પું૦ એક રાગ ૦ફેરી સ્ત્રી૦ પ્રભાતનુ નગરકીર્તન કે તે કરનારી મંડળી. –તિયું ન૦ સવારમા ગાવાનુ પદ
પ્રભાવ પું૦ [સં.] શક્તિ (૨) પ્રતાપ; તેજ (૩) દમામ; રુઆબ(૪)અસર,ગુણ. [–પડવો= તેજની અસર સામા ઉપર થવી, રુઆબ પડવો.] ૦ક, ૦શાળી વિ૦ પ્રભાવવાળું. –વિત વિ૦ પ્રભાવની અસરમા આવેલુ (૨) પ્રભાવવાળુ
પ્રભુ પું૦ [સં.] પરમેશ્વર (૨) માલિક; સ્વામી. [પ્રભુનું માણસ=નિષ્પાપ, નિખાલસ, ભોળુ માણસ.] ૦તા સ્ત્રી૦ માલિકી (૨) ગૌરવ (૩) પરમેશ્વરપણું; દેવત્વ. ૦ત્વ ન૦ માલિકી (૨) કાબૂ. ૦મય વિ૦ પ્રભુથી પરિપૂર્ણ, ઓતપ્રોત; તેની ભક્તિથી તરબોળ
પ્રભૃતિ અ૦ [સં.] વગેરે, ઇત્યાદિ
પ્રભેદ પું૦ [સં.] ભિન્નતા, તફાવત (૨) ભેદ; પ્રકાર (૩) ભિન્ન કરવું–જુદું પાડવું તે
પ્રમત્ત વિ૦ [સં.] પ્રમાદી; ગાફેલ. ૦તા સ્ત્રી૦
પ્રમથ પું૦[સં.] શિવનો એક ગણ ૦વું સ૦ક્રિ૦ વલોવવું(૨) પીડવું(૩)મારી નાખવું, નાશ કરવો. ૦ન ન૦ વલોવવુ તે (૨) પીડવુ તે (૩) વધ, નાશ
પ્રમદ પું૦ [સં.] હર્ષ; આનંદ ૦વન ન૦ રણવાસનો બાગ –દા સ્ત્રી૦ જુવાન, સુંદર સ્ત્રી
પ્રમા સ્ત્રી૦ [સં.] યથાર્થ જ્ઞાન (૨) માપ
પ્રમાણ ન૦ [સં.] યથાર્થ જ્ઞાનનું સાધન (૨) પુરાવો, સાબિતી(૩)માપ, ધોરણ(૪) ગુણોત્તર (ગ.)(૫)અ૦ (૫) નક્કી (૬) વિ૦ પ્રમાણભૂત, સત્ય,માન્ય કરવા યોગ્ય [–આપવું=આધાર કે પુરાવો આપવો –કરી આપવું=સાબિત કરી આપવુ.–લેવું=આધાર તરીકે સ્વીકારવુ] ૦તા સ્ત્રી૦ ૦ગ્રંથ પું૦ પ્રમાણરૂપ મનાતો ગ્રંથ ૦પત્ર ન૦ પદવી, યોગ્યતા વગેરેનુ ખાતરીપત્રક, 'સર્ટિફિકેટ' ૦બદ્ધ વિ૦ માપ, મેળ કે ધોરણ પ્રમાણેનુ ૦ભૂત વિ૦ વિશ્વાસ-પાત્ર; માન્ય રાખવું પડે એવુ ૦વાન વિ૦ પ્રમાણવાળું ૦વું સ૦ક્રિ૦ જાણવું(૨)પ્રમાણ-ભૂત માનવું; કબૂલ રાખવુ (૩) પુરવાર કરવું. ૦શાસ્ત્ર ન૦ યથાર્થ જ્ઞાનના સાધનનુ શાસ્ત્ર, ન્યાયશાસ્ત્ર ૦સર વિ૦ (૨) અ૦ માપસર. –ણિક વિ૦ પ્રામાણિક, સાચું, ઇમાનદાર. –ણિકતા સ્ત્રી૦, –ણિકપણું ન૦ –ણિકા સ્ત્રી૦ એક છંદ –ણે અ૦ પેઠે, અનુસાર
પ્રમાતા સ્ત્રી૦[સં.] માની મા (૨) પું૦ પ્રમાણો દ્વારા જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરનાર (૩) જ્ઞાનનો કર્તા–આત્મા, જ્ઞાનનો દ્રષ્ટા–સાક્ષી ૦મહ પું૦ માનો દાદો ૦મહી સ્ત્રી૦ માની દાદી
પ્રમાદ પું૦[સં.]ગફલત (૨) આળસ [–કરવો =આળસ કરવું] –દી વિ૦ પ્રમાદવાળુ
પ્રમાર્જન ન૦[સં.] વાળવું ઝૂડવુ કે માજીને સાફ કરવુ તે

પ્રમિત વિ૦[સં] સાબિત; સિદ્ધ (૨) પરિમિત; અલ્પ(૩)પ્રમાણો દ્વારા જેનું જ્ઞાન થયું હોય તે (૪) [સમાસને અંતે] -ના માપનું-જેટલું

પ્રમુખ પું૦ [સં] સભાપતિ, અધ્યક્ષ (૨) વિ૦ મુખ્ય, આગેવાન. [-બનવું=અધ્યક્ષ થવુ.] **૦સ્થાન, ૦પદ** ન૦ પ્રમુખની જગા

પ્રમુદિત વિ૦ [સં.] ખૂબ ગઇ થયેલુ-મુદિત

પ્રમેય વિ૦[સં] પ્રમાણનો વિષય થઈ શકે તેવુ, જાણી શકાય તેવુ (૨) માપી શકાય તેવુ (૩) સિદ્ધ કરી શકાય તેવુ (૪) ન૦ પ્રમાણ દ્વારા જેનુ જ્ઞાન કરવાનુ હોય તે (૫) સિદ્ધ કરવાની વસ્તુ, સિદ્ધાંત, 'થિયરમ' (ગ.)

પ્રમેહ પું૦ [સં.] એક રોગ-પરમિયો

પ્રમોદ પું૦[સં] આનંદ. **૦વું** સ૦ક્રિ૦ આનંદ આપવો. **-દી** વિ૦ આનંદી, હર્ષયુક્ત (૨) સ્ત્રી૦ (કા) બપોરના નાસ્તાની એક વાની

પ્રમોશન ન૦ [ઇં] શાળામા ઉપલા વર્ગમા ચડાવવું તે (પ્રાય નાપાસ થનારને) (૨) પગારમાં બઢતી કે વધારો. [-આપવું, મળવું]

પ્રયત વિ૦[સં] સંયમી (૨) શુદ્ધ, પવિત્ર (૩) પ્રયત્નવાન, ઉત્સાહી

પ્રયત્ન પું૦[સં] પ્રયાસ; કોશિશ (૨) [વ્યા] વર્ણના ઉચ્ચારણનો પ્રયત્ન [-કરવો] **૦બંધ** પું૦ શબ્દોના ઉચ્ચારણ પરથી કરાતી પદ્યરચના **૦વાન** વિ૦ પ્રયત્ન કરનાર **૦શીલ** વિ૦ પ્રયત્નમા મચ્યું રહેનાર

પ્રયાણ ન૦ [સં] જવું તે, પ્રસ્થાન

પ્રયાસ પું૦ [સં] શ્રમ, મહેનત

પ્રયુક્ત વિ૦[સં.] યોજાયેલુ, કરાયેલુ, પ્રયોજિત. **-ક્તિ** સ્ત્રી૦ વિશિષ્ટ યુક્તિ

પ્રયુત વિ૦ [સં] દસ લાખ

પ્રયોક્તા પું૦ [સં.] પ્રયોગ કરનાર

પ્રયોગ પું૦ [સં] ઉપયોગ; વાપર (૨) જારણ, મારણ વગેરે તાંત્રિક ઉપચાર (૩) સાધના, અનુષ્ઠાન(૪) અખતરો (૫)[વ્યા.] ક્રિયાનાયના અન્વયે ક્રિયાપદની યોજના ઉદા૦ કર્મણિપ્રયોગ(૬)ધારો, કાનૂન(૭)[નાટક]ભજવવું તે. [-કરવો=અખતરો કરવો] **૦બંધ** પું૦ નાટકના રૂપમા લખાણ **૦વિદ** પું૦ નાટ્યપ્રયોગ જાણનાર. **૦શાલા(-ળા)** સ્ત્રી૦ વૈજ્ઞાનિક પ્રયોગો કરવાની જગા, 'લૅબોરેટરી'. **૦સિદ્ધ** વિ૦ પ્રયોગથી સિદ્ધ કરેલુ

પ્રયોજક પું૦[સં] પ્રેરક (૨) લેખક **-ન** ન૦ સબબ; હેતુ (૨) ઉપયોગ, જરૂર **-ના** સ્ત્રી૦ ઝીણવટથી યોજના કરવી તે. **-વું** સ૦ક્રિ૦ પ્રયોજિત કરવુ

પ્રયોજિત વિ૦[સં]યોજેલું, ગોઠવેલુ(૨)કામમા લીધેલું, પ્રયોગમા આણેલુ

પ્રયોજ્ય વિ૦[સં]કામમા લેવા યોગ્ય, આચરવા યોગ્ય(૨) કામમાં નિયુક્ત-પ્રેરિત કરવા યોગ્ય

પ્રરૂઢ વિ૦ [સં] ઉત્પન્ન થયેલુ (૨) વધી ગયેલું

પ્રરોચના સ્ત્રી૦[સં]રુચિ કરાવવી તે, ઉત્તેજના (૨) આગળ આવનાર વસ્તુનુ રુચિ ઉત્પન્ન થાય તેવી રીતે વર્ણન (નાટકમાં)

પ્રરોહ પું૦[સં.] અંકુર, ફણગો

પ્રલપવું અ૦ ક્રિ૦ પ્રલાપ કરવો

પ્રલય પું૦ [સં] વિનાશ (૨) કલ્પને અંતે જગતનો લય

પ્રલંબ વિ૦ [સં.] નીચે લબડતુ (૨) લાંબુ. **-બાવું** અ૦ ક્રિ૦ ખૂબ લંબાવું

પ્રલાપ પું૦ [સં] આવેશમા મોઢેથી અસંબદ્ધ બોલવુ તે (૨) વિલાપ [ભારે લાલચ

પ્રલોભક વિ૦ [સં.] ભારે લોભાવનાર. **-ન** ન૦

પ્રલે(-લ્લે) પું૦ + પ્રલય **૦કાર** પું૦ક્ષય કર વિનાશ [વ્યાખ્યાન

પ્રવક્તા પું૦[સં] પ્રવચન કરનાર. **-ચન** ન૦

પ્રવણ વિ૦ [સં.] ઢળતુ, નમેલુ (૨) નમ્ર (૩) અભિમુખ, ઉન્મુખ (૪) આસક્ત, રત

પ્રવદવું સ૦ક્રિ૦ [સં પ્રવદ્] વદવુ, બોલવું

પ્રવર વિ૦[સં.] શ્રેષ્ઠ, મુખ્ય (૨) ન૦ ગોત્ર (૩) ગોત્રમા થયેલ શ્રેષ્ઠ પુરુષ (૪) અગરુ

પ્રવર્ત(-ર્ત્ત)ક વિ૦ [સં] પ્રેરક, પ્રવૃત્ત કરનાર (૨) પું૦ પ્રવર્તાવનાર (૩) સંસ્થાપક **-ન** ન૦ પ્રચાર, પ્રસાર **-ના** સ્ત્રી૦ પ્રવર્તવુ તે (૨)પ્રવૃત્ત થવુ તે **-માન** વિ૦પ્રવર્તતુ ફેલાતુ

પ્રવર્તવું અ૦ ક્રિ૦ [સં પ્રવૃત્] ફેલાવુ (૨) ચાલવુ, પ્રચલિત હોવુ

પ્રવર્ત્તક,-ન,-ના,-માન જુઓ 'પ્રવર્તક'માં

પ્રવર્ષણ ન૦ [સં] પ્રવર્ષવું તે. **-વું** અ૦ ક્રિ૦ જોરથી વરસવું

પ્રવાત પું૦ [સં.] પવનનો ઝપાટો

પ્રવાદ પું૦ [સં] પરસ્પર વાતચીત (૨) લોકોમાં ચાલેલી વાત(૩)અફનામી (૪) વાદ્ય વગાડવું તે

પ્રવાલ(-ળ) ન૦ [સં] સમુદ્રમાં એક જાતનાં જીવડાએ બનાવેલું ઘર; પરવાળું.**-લી(-ળી)** વિ૦ પ્રવાલનું કે તેના જેવું (૨) ગુલાબી રંગનું

પ્રવાસ પું૦ [સં] મુસાફરી **-સી** પું૦ મુસાફર

પ્રવાહ પું૦[સં.]વહેણ **૦પતિત** વિ૦ પ્રવાહમાં પડેલું. **-હિત** વિ૦ વહેતા પ્રવાહરૂપ. **-હી** વિ૦ રેલો ચાલે એવું (૨) ન૦ તેવી વસ્તુ **-હોત્થ** વિ૦ [+उत्थ] પ્રવાહમાંથી પ્રગટતું, પ્રવાહને લગતું

પ્રવાળ ન૦ પ્રવાલ **-ળી** વિ૦ જુઓ પ્રવાલી (૨) સ્ત્રી૦ પરવાળાની ડાખળી

પ્રવિષ્ટ વિ૦ [સં] પેઠેલું

પ્રવીણ વિ૦[સં] કુશળ **૦તા** સ્ત્રી૦,**૦પણું** ન૦

પ્રવૃત્ત વિ૦ [સં] ચાલુ, વર્તમાન (૨) પ્રવૃત્તિમાં મચેલું કે લાગેલું યા રોકાયેલું

પ્રવૃત્તિ સ્ત્રી૦[સં] ઉદ્યોગ,વ્યવસાય(૨)હિલચાલ (૩) સાંસારિક વિષયોમાં મચ્યા રહેવું તે **૦ધર્મ, ૦માર્ગ** પું૦ સાંસારિક પ્રવૃત્તિનો માર્ગ (૨) ઈશ્વરપ્રીત્યર્થે પ્રવૃત્તિ કરીને મોક્ષ પામવાનો માર્ગ

પ્રવૃદ્ધ વિ૦ [સં] વધેલું. **-દ્ધિ** સ્ત્રી૦ વધારો

પ્રવેશ પું૦ [સં] પેસવું કે દાખલ થવું તે (૨) નાટકમાં અંકનો પેટાવિભાગ **૦ક** વિ૦ પ્રવેશ કરાવનાર કે કરનારું (૨) પું૦ નાટકમાં તે સ્થળ, જ્યાં વચ્ચે બની ગયેલી પણ રંગભૂમિ ઉપર ન આણેલી વાત કોઈ પાત્ર વાર્તાલાપ દ્વારા જણાવી દે છે **૦દ્વાર** ન૦ દાખલ થવાનો દરવાજો કે બારણું **૦વું** અ૦ ક્રિ૦ [સં प्रविश्] પ્રવેશ કરવો, દાખલ થવું. **૦ન** ન૦ પ્રવેશ કરવો તે **-શિકા** સ્ત્રી૦ કોઈ પણ વિષયમાં પ્રવેશ કરાવનારી ચોપડી

પ્રવ્રજિત વિ૦ [સં] પ્રવ્રજ્યા લીધી હોય તેવું

પ્રવ્રજ્યા સ્ત્રી૦ [સં] સંન્યાસ [-લેવી]

પ્રશમ પું૦[સં.] ઉપશમ, શાંતિ(૨)નિવૃત્તિ નાશ **૦ન** ન૦ શાંત કરવું-શમાવવું તે **-મિત** વિ૦ શાંત કરેલું કે થયેલું; શમેલું

પ્રશસ્ત વિ૦[સં] વખાણાયેલું;ઉત્તમ(૨)વિહિત. **-સ્તિ** સ્ત્રી૦ પ્રશંસા, વાહવાહ(૨)પ્રશંસાની કવિતા કે લેખ **-સ્ય** વિ૦ વખાણવા લાયક

પ્રશંસક વિ૦[સં.]વખાણનાર **-નીય** વિ૦જુઓ પ્રશસ્ય **-વું** સ૦ક્રિ૦ [સં प्रशंस्] વખાણવું

પ્રશંસા સ્ત્રી૦ [સં.]વખાણ [પ્રશાખાઓવાળું.

પ્રશાખા સ્ત્રી૦[સં] નાની શાખા. **-ખી** વિ૦

પ્રશાંત વિ૦[સં]ખૂબ શાંત **-તિ** સ્ત્રી૦ ખૂબ શાંતિ

પ્રશ્ન પું૦, ન૦[સં.] સવાલ (૨)બાબત, જાણવા વિચારવાની કે ચર્ચવાની વસ્તુ. 'પ્રૉબ્લેમ'. [-ઊઠવો=સવાલ થવો, શંકા જાગવી **-મૂકવો**=કોયડો રજૂ કરવો(૨)જોશી આગળ પોતાના ભાવી વિષે પૂછવું.] **૦કાર** પું૦ પ્રશ્ન પૂછનાર **૦પત્ર** પું૦; ન૦ સવાલપત્રક **૦પરંપરા** સ્ત્રી૦ ઉપરાઉપરી પ્રશ્નો પૂછવા તે. **૦માલા(-ળા)** સ્ત્રી૦ પ્રશ્નાવલિ **૦વિરામ** ન૦ લખાણમાં (?) આવું પ્રશ્નસૂચક વિરામ-ચિહ્ન **-શ્નાર્થ** વિ૦[+અર્થ](વ્યા૦)પ્રશ્નવાચક (૨) પું૦ વાક્યની પ્રશ્નસૂચક-પ્રશ્નનો અર્થ નીકળે એવી રચના (૩) સમસ્યા પૂછવાની ને તેનો ઉત્તર આપવાની એક રમત **-શ્નાર્થક** વિ૦ પ્રશ્નાર્થ. **-શ્નાવલિ(-લી,-ળિ,-ળી)** સ્ત્રી૦ [+આવલિ]પ્રશ્નમાળા, પ્રશ્નોની હાર **-શ્નોતરી** સ્ત્રી૦ જન્મલગ્નને અભાવે પ્રશ્નના મુહૂર્ત પરથી ગણતરી કરી કરેલી જન્મોતરી **-શ્નોત્તર** વિ૦ સવાલજવાબના રૂપમાં લખાયેલું (૨) પું૦બ૦વ૦ સવાલો ને જવાબો **-શ્નોત્તરી** સ્ત્રી૦ સવાલજવાબરૂપે થતું વિવેચન

પ્રશ્વાસ પું૦ [સં] હાંફ

પ્રસક્ત વિ૦ [સં.] વળગેલું (૨) આસક્ત (૩) પ્રસ્તુત; મુદ્દાને લગતું

પ્રસન્ન વિ૦[સં] ખુશ, આનંદી (૨) સંતુષ્ટ(૩) સરળ, અર્થ તરત સમજાય તેવું (૪) નિર્મળ, પારદર્શક **૦તા** સ્ત્રી૦

પ્રસર પું૦[સં] પ્રસાર, ફેલાવો. **૦ણ** ન૦ પ્રસરવું - ફેલાવું તે. **૦વું** અ૦ક્રિ૦ [સં प्रसृ] ફેલાવું

પ્રસવ પું૦ [સં.] જન્મ આપવો કે થવો તે (૨) જન્મ, ઉત્પત્તિ ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં प्रसू] જણવું (૨) અ૦ક્રિ૦ જન્મવું

પ્રસવ્યા સ્ત્રી૦ [સં.] ઊલટી પ્રદક્ષિણા (?)

પ્રસંખ્યાન ન૦ [સં] (યોગમાં) સારું જ્ઞાન– વિવેક, વિવેકખ્યાતિ

પ્રસંગ પું૦[સં] જુઓ અવસર (૨) સહવાસ, સંગ (૩) પ્રકરણ; વિષય (૪) બનાવ, ઘટના [–**આવવો**=અવસર આવવો –**પડવો**= પરિચય થવો, મળવાનું થવું. –**પાડવો**=પરિચય કરવો] ૦**ભૂત** વિ૦ પ્રસંગને લગતું, પ્રસ્તુત ૦**સેવી** વિ૦ લાગ સાધી લે તેવું. ૦**વશાત્** અ૦ પ્રસંગને લીધે, પ્રસંગોપાત્ત. –**ગાવધાન** ન૦ [+અવધાન] સમયસૂચકતા –**ગાંતરતા** સ્ત્રી૦ વિષયાંતર થવું તે –**ગોચિત** વિ૦ [+ઉચિત] પ્રસંગને યોગ્ય. –**ગોપાત્ત** અ૦ પ્રસંગે, પ્રસંગ આવ્યેથી

પ્રસાદ પું૦[સં] પ્રસન્નતા (૨) મહેરબાની (૩) નિર્મળતા (૪) પરસાદ (૫) સાંભળવાની સાથે જ ભાવ સ્ફુરે અને હૃદયમાં ઊતરી જાય તેવો કાવ્યનો એક ગુણ (૬) સંગીતમાં એક અલંકાર. [–**આપવો**=દેવ, ગુરુને અર્પણ કરેલા નૈવેદ્યમાંથી વહેંચવું (૨) માર મારવો –**આરોગવો**=જમવું. –**કરવો**=દેવને ધરવા નૈવેદ્ય તૈયાર કરવું અથવા ધરવું. –**ચખાડવો** =માર મારવો. –**ધરાવવો**=નૈવેદ્ય અર્પવું. –**લેવો**=જમવું.] ૦**ક** વિ૦પ્રસન્ન કરનારું(૨) પ્રસાદ કરનારું. –**દાત્મક** વિ૦ નિર્મળ (૨) પ્રસાદગુણવાળું –**દી** સ્ત્રી૦ દેવને ધરાવેલી સામગ્રી (૨) દેવ, ગુરુએ પ્રસન્ન થઈ આપેલી ચીજ (૩) [લા.] માર

પ્રસાધન ન૦[સં] શણગાર કે તે સજવાની સાધનસામગ્રી; 'ટોઇલેટ' (૨) સાધવું કે ઠીક કરવું તે

પ્રસાર પું૦ [સં] ફેલાવો ૦ક વિ૦ ફેલાવનારું. ૦ણ ન૦ જુઓ પ્રસરણ ૦વું સ૦ક્રિ૦ પ્રસરે એમ કરવું –**રિત** વિ૦ ફેલાવેલું. –**રી** પું૦ ફેલાવનાર (૨) શરીરને ફેલાવી ગાનાર

પ્રસિદ્ધ વિ૦[સં.] વિખ્યાત,જાહેર(૨) પ્રકાશિત; બહાર પડેલું (પુસ્તક). ૦**કર્તા(–ર્તા)** પું૦ પ્રસિદ્ધ કરનાર. –**દ્ધિ** સ્ત્રી૦ખ્યાતિ(૨)છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવું તે, પ્રકાશન (૩) જાહેરાત –**દ્ધિપત્ર** ન૦ જાહેરખબર

પ્રસુપ્ત વિ૦[સં.]સુપ્ત,સૂતેલું(૨)ઘસઘસાટ ઊંઘેલું

પ્રસૂત વિ૦ [સં] જણેલું, જન્મેલું (૨) ન૦ સંતાન, પ્રજા. –**તા** સ્ત્રી૦ જેને તરતમાં પ્રસવ થયો હોય એવી સ્ત્રી

પ્રસૂતિ સ્ત્રી૦ [સં] પ્રસવ(૨)સુવાવડ(૩)સંતતિ. [–**આવવી** =સુવાવડ આવવી,–**થવી**=પ્રસવ થવો.] ૦**કાલ(–ળ)** પું૦ સુવાવડનો સમય. ૦**ગૃહ** ન૦ સુવાવડ માટેનું સ્થાન – દવાખાનું. ૦**જ્વર** પું૦ સુવાવડીનો તાવ ૦**શાસ્ત્ર** ન૦ સુવાવડનું શાસ્ત્ર

પ્રસૂન ન૦ [સં] કળી (૨) ફૂલ (૩) ફળ

પ્રસ્તર પું૦[સં] તૃણ, પર્ણ વગેરેની પથારી (૨) પથારી (૩) પથ્થર (૪) દર્ભનો કલ્લો (૫) સપાટી, સપાટ તળ

પ્રસ્તાર પું૦ [સં] અમુક માત્રા અથવા વર્ણના છંદના શક્ય રૂપોનો કોઠો (૨) પ્રસ્તર (૩) ફેલાવ, વિસ્તાર

પ્રસ્તાવ પું૦ [સં] આરંભ(૨)પ્રસંગ, બાબત (૩) દરખાસ્ત, ઠરાવ. [–**આવવો**=દરખાસ્ત રજૂ થવી. –**ઊડી જવો**=ઠરાવ નાપાસ થવો –**મૂકવો, રજૂ કરવો**=દરખાસ્ત આણવી– દાખલ કરવી] ૦**ક** વિ૦ (૨) પું૦ દરખાસ્ત મૂકનાર. ૦**ના** સ્ત્રી૦ ઉપોદ્ઘાત, આમુખ (૨) નાટકના વાસ્તવિક આરંભની પૂર્વે તે વિષે માહિતી આપનારો સૂત્રધાર વગેરેનો પ્રવેશ –**વિક** વિ૦ જુઓ પ્રાસ્તાવિક

પ્રસ્તુત વિ૦ [સં] કહેવામાં આવેલું, ચર્ચાતું (૨) ન૦ જેને વિષે કહેવાનું કે કહેવાતું હોય તે (૩) ટાપું [–**હોવું**=જેની ચર્ચા ચાલતી હોય તેને લગતું હોવું]

પ્રસ્થાન ન૦ [સં] પ્રવાસે જવા ઊપડવું તે; પ્રયાણ (૨) જુઓ પમાનું(૩) માર્ગ [–**કરવું** =પ્રયાણ કરવું] ૦**ત્રય** ન૦,૦**ત્રયી** સ્ત્રી૦ વેદધર્મના પાયારૂપ ઉપનિષદ, બ્રહ્મસૂત્ર અને ભગવદ્ગીતા એ ત્રણ ૦**બિંદુ** ન૦ ઊપડવાનું

–શરૂઆત કરવાનું સ્થળ પ્રસ્થાપિત વિ૦ [સં] સ્થાપિત કરેલું; સિદ્ધ કરેલું
પ્રસ્નવ પું૦ [સં] ધારા; પ્રવાહ (જેમકે દૂધનો)
પ્રસ્ફુરિત વિ૦ [સં.] પ્રગટ જણાઈ આવતું (૨) મૂજતું; કંપતું
પ્રસ્રવ પું૦, ૦ણ ન૦, પ્રસ્રાવ પું૦ [સં.] સ્રવવું તે (૨) ધારા; વહેણ (૩) સ્તન કે આંચળમાંથી સવતું દૂધ [તેનું અસ્ત્ર
પ્રસ્વાપન વિ૦ [સં] નિદ્રા આણનારું (૨) ન૦
પ્રસ્વેદ પું૦ [સં] પરસેવો
પ્રહર પું૦ [સં] ત્રણ કલાક, પહોર –રી પું૦ પહેરેગીર
પ્રહરણ ન૦ [સં.] પ્રહાર કરવો તે (૨) શસ્ત્ર
પ્રહરવું સ૦ ક્રિ૦ [સં. प्र+हृ] ઘા કરવો, મારવું
પ્રહર્ષ પું૦ [સં] અતિ આનંદ ૦(–ર્ષિ)ણી સ્ત્રી૦ એક છંદ
પ્રહસન ન૦ [સં] દુર્ગુણની ફજેતી કરનારું એક કે બે અંકનું હાસ્યરસપ્રધાન નાટક
પ્રહસ્થ પું૦[સં](સ)રાવણનો એક સેનાપતિ (૨) આગળીઓ ફેલાવેલા હાથનો પંજો
પ્રહાણ ન૦ [સં] નાશ, હાનિ
પ્રહાર પું૦ [સં.] ઘા [પ્રસિદ્ધ વિષ્ણુભક્ત
પ્રહ્લાદ પું૦ [સં] (સં.) હિરણ્યકશિપુનો પુત્ર–
પ્રાક્(–ગ્) અ૦ [સં] પહેલાં; અગાઉ
પ્રાકટ્ય ન૦ [સં] પ્રગટવું તે, અવતાર (૨) પ્રસિદ્ધિ (પુસ્તકની)
પ્રાકાર પું૦[સં]કોટ,કિલ્લો ૦બંધ પું૦એક છંદ
પ્રાકૃત વિ૦ [સં.] જુઓ પ્રાકૃતિક (૨) સામાન્ય વર્ગનું; મામૂલી (૩) સામાન્ય જનસમુદાયને લગતું (૪) અશિષ્ટ, સંસ્કાર વિનાનું (૫) સ્ત્રી૦; ન૦ (સંસ્કૃત ઉપરથી ઊપજેલી) એક પ્રાચીન લોકભાષા (૬) સંસ્કૃત પરથી અપભ્રંશ થઈને આવેલી કોઈ (પ્રાચીન અર્વાચીન) ભાષા –તિક વિ૦ કુદરતને લગતું, ભૌતિક (૨) સ્વાભાવિક (૩) લૌકિક [ભાગ્ય, દૈવ
પ્રાક્તન વિ૦ [સં] પૂર્વજન્મનું (૨) ન૦ [સં]
પ્રાક્રમ ન૦ (પ) પરાક્રમ –મી વિ૦ (પ) પરાક્રમી
પ્રાગ્ અ૦ [સં.] જુઓ પ્રાક્
પ્રાગડ સ્ત્રી૦ મળસકું, પરોઢિયું. [–વાસવી = સવાર થવી.] ૦વાસે અ૦ (કા.) સવારે
પ્રાગલ્ભ્ય ન૦ [સં] પ્રગલ્ભતા
પ્રાગટ્ય ન૦ જુઓ પ્રાકટ્ય
પ્રાગતિક વિ૦ [સં.]પ્રગતિ કરનાર, પ્રગતિશીલ
પ્રાઘુણ પું૦ [સં.] પરોણો, મહેમાન
પ્રાચી સ્ત્રી૦ [સં] પૂર્વ દિશા
પ્રાચીન વિ૦ [સં.] જૂનું ૦તા સ્ત્રી૦. ૦પંથી વિ૦ (૨)પું૦ જૂનાનું આગ્રહી, ઑર્થોડૉક્સ
પ્રાચ્ય વિ૦ [સં] પૂર્વનું
પ્રાજાપત્ય વિ૦ [સં.] પ્રજાપતિ સંબંધી (૨) પું૦ વિવાહના આઠ પ્રકારોમાંનો એક, જેમાં કન્યાનો પિતા વર પાસેથી કાંઈ પણ લીધા વિના, બંને ધર્મપૂર્વક આચરણ કરી સુખી થાય એ ઇચ્છાથી જ, કન્યા આપે છે
પ્રાજ્યું વિ૦ [સં प्राज्य]+ મોટું (૨) ઊંચું
પ્રાજે પું૦ + પરાજય [પિછાણનાર
પ્રાજ્ઞ વિ૦ [સં] બુદ્ધિશાળી, ચતુર (૨) જ્ઞાતા,
પ્રાણ પું૦[સં.] શ્વાસ, શ્વાસનો વાયુ(૨)જીવ(૩) જીવનશક્તિ; બળ [–ઊડી જવા, નીકળી જવા = મૃત્યુ થવું. –કાઢી નાખવો = ઘણું દિલગીર થવું(૨) પ્રાણ પાથરવા (૩) સતાવવું. –ખરચવા = પોતાની જિંદગીનો ભોગ આપવો –પડીકે બંધાવા = 'હવે શું થશે' એવી ઇંતેજારી કે અમૂંઝણથી જીવ નીકળી જાય તેમ થવું –પાથરવા = પોતાની જિંદગીને કુરબાન કરવી પ્રાણથી જવું = જીવથી જવું; મરી જવું.] ૦ઘાત પું૦ વધ. ૦ઘાતક વિ૦ જીવલેણ ૦ઘોષ પું૦ નાદ કાન રૂંધતાં સંભળાતો શરીરમાં પ્રાણચલનનો ઘોષ ૦જીવન વિ૦ પ્રાણને જીવનરૂપ(૨)પું૦ પ્રીતમ; પતિ ૦ધારણ ન૦ જીવ ટકાવી રાખવો તે ૦ધારી વિ૦ પ્રાણ ધારણ કરનારું (૨) પું૦, ન૦ માણસ (૩) પ્રાણી ૦નાથ પું૦ પ્રાણનો નાથ પતિ ૦પણ ન૦ પ્રાણ હોડમાં મૂકવા તે ૦પણે અ૦ જાનને જોખમે. ૦પથારી સ્ત્રી૦ પ્રાણ પાથરવા તે, પ્રાણાર્પણ ૦પૂર્ણ વિ૦ પ્રાણથી ભરેલું; ચૈતન્યવાળું. ૦પ્યારું વિ૦ પ્રાણસમાન પ્રિય ૦પ્રતિષ્ઠા સ્ત્રી૦ પ્રાણ ફૂંકવો

તે(૨)મૂર્તિની સ્થાપના કરતા પહેલા મંત્રો દ્વારા તેમાં પ્રાણનો આરોપ કરવો તે. ૦પ્રદ વિ૦ પ્રાણ આપનાર ૦પ્રિય વિ૦ પ્રાણપ્યારું. ૦પ્રિયા સ્ત્રી૦ પ્રાણ સમાન પ્રિય સ્ત્રી. ૦મય કોશ (-ષ) જીવના પાંચ કોષોમાંનો બીજો (જુઓ આનંદમયકોશ). ૦યાત્રા સ્ત્રી૦ જીવન ૦વલ્લભ પું૦ પ્રાણ સમાન વહાલો પુરુષ ૦વલ્લભા સ્ત્રી૦ પ્રાણ સમાન વહાલી સ્ત્રી ૦વાન વિ૦ પ્રાણવાળું. ૦વાયુ પું૦ 'ઑક્સિજન'. ૦વિધાન ન૦ સજીવન કરવું તે ૦વિનિમય પું૦ 'મેસ્મેરિઝમ'. ૦સખા પું૦ પ્રાણપ્રિય મિત્ર. ૦હારક,૦હારી વિ૦ જીવ લેનાર –ણાયામ પું૦[+આયામ]યોગના આઠ અંગમાંનું એક –ણાર્પણ ન૦[+અર્પણ] જીવ આપવો તે –ણાંત પું૦ [+અંત] મૃત્યુ –ણાંતક વિ૦ મૃત્યુ ઉપજાવનાર –ણિજ વિ૦ 'ઑર્ગેનિક' (પ વિ.) –ણિત વિ૦પ્રાણયુક્ત –ણિયો પું૦ પ્રાણી, જીવ (પ) –ણી ન૦ જીવ –ણીવિદ્યા સ્ત્રી૦ 'ઝૂલૉજી'. –ણેશ પું૦ [+ઈશ] પ્રાણનાથ.–ણેશ્વરી સ્ત્રી૦ [+ઈશ્વરી] પ્રાણની માલિક, પ્રાણપ્રિયા

પ્રાત પું૦, ન૦ [સ પ્રાતસ્] પરોઢિયું; સવાર –તઃકર્મ ન૦[સ] સ્નાન, સંધ્યા વગેરે સવારે કરવાનું કર્મ –તઃકાળ પું૦ સવાર. –તઃસંધ્યા સ્ત્રી૦ [સં] સવારની સંધ્યા. –તઃસામગ્રી સ્ત્રી૦ [સ] પ્રાતઃકર્મ પરવાગ્વાની સામગ્રી. –તઃસ્નાન ન૦ [સં] સવારનું સ્નાન [નામનું મૂળ સ્વરૂપ(વ્યા)

પ્રાતિપદિક ન૦[સં] વિભક્તિ લાગ્યા પહેલાંનું

પ્રાતિશાખ્ય ન૦ [સં] વેદની જુદી જુદી શાખાઓનો ઉચ્ચારણ વગેરેના નિયમોને લગતો વ્યાકરણગ્રંથ

પ્રાથમિક વિ૦[સ.] આરંભનું(૨)આરંભ દશાનું

પ્રાદિ વિ૦ [સ] (વ્યા) આદિમાં 'પ્ર' વગેરે ઉપસર્ગવાળું. ૦બહુવ્રીહિ પું૦ બહુવ્રીહિ સમાસનો એક પ્રકાર ઉદા૦ 'વિધવા'. ૦સમાસ પું૦ તત્પુરુષ સમાસનો એક પ્રકાર ઉદા૦ અતીન્દ્રિય

પ્રાદુર્ભાવ પું૦ [સ.] ઉત્પત્તિ, પ્રગટ થવું તે

પ્રાદુર્ભૂત વિ૦ [સં] પ્રાદુર્ભાવ પામેલું, પ્રગટેલું

પ્રાદેશિક વિ૦ [સ] પ્રદેશનું, પ્રદેશ સંબંધી

પ્રાધાન્ય ન૦ [સં] પ્રધાનપણું; મુખ્યત્વ

પ્રાધ્યાપક પું૦ [સં.; સર૦ મ] અધ્યાપક; પ્રોફેસર [વહેવારને લગતું

પ્રાપંચિક વિ૦ [સ] પ્રપંચ સંબંધી, સંસાર-

પ્રાપ્ત વિ૦ [સ] મેળવાયેલું કે મળેલું (૨) ઉપસ્થિત; રજૂ ૦કામ વિ૦ જેની કામના પૂર્ણ થઈ છે એવું. ૦કાલ(-ળ) વિ૦ જેનો યોગ્ય સમય પ્રાપ્ત થયો છે તેવું ૦વ્ય વિ૦ (૨)ન૦ પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય –પ્તિ સ્ત્રી૦ લાભ (૨) શક્તિ

પ્રાપ્ય વિ૦ [સ] લભ્ય, મળે એવું

પ્રાબલ્ય ન૦ [મ] પ્રબળપણું; જોર

પ્રામાણિક વિ૦ [સ] પ્રમાણો દ્વારા સાબિત થયેલું(૨) પ્રમાણભૂત; વિશ્વાસપાત્ર (૩)સાચું; ઈમાનદાર પ્રમાણિક ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦

પ્રામાણ્ય ન૦[સં] પ્રમાણભૂત – માન્ય હોવાપણું(૨)પ્રમાણ; પુરાવો. ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ (અમુક ગ્રંથ કે વચન) પ્રામાણિક છે એવી બુદ્ધિ

પ્રાય વિ૦[સ] લગભગ સરખું (સમાસને અંતે) ઉદા૦ મૃતપ્રાય (૨) અ૦ જુઓ પ્રાય

પ્રાયશઃ અ૦ [સં] મોટે ભાગે; ઘણુંખરું

પ્રાયશ્ચિત્ત ન૦ [સ.] પાપના નિવારણ માટેનું તપ.[–કરવું = પાપનિવારણ માટે તપ કે વિધિ કરવાં –લાગવું = પ્રાયશ્ચિત્ત કરવું પડે તેવું થવું]

પ્રાયઃ અ૦[સ] બહુધા,મોટે ભાગે(૨)બધી રીતે

પ્રાયોગિક વિ૦[સ] પ્રયોગને લગતું, તે સંબંધી (૨) પ્રયોગ કરી શકાય એવું

પ્રાયોપવેશન ન૦[સં.] અન્નજળનો ત્યાગ કરી મરવા માટે તૈયાર થઈ બેસવું તે

પ્રારબ્ધ વિ૦ [સં] શરૂ કરેલું (૨) ન૦ નસીબ ૦વાદ પું૦ દૈવવાદ ૦વાદી વિ૦ (૨) પુ૦ દૈવવાદી

પ્રારંભ પુ૦ [સ] શરૂઆત ૦ક વિ૦ આરંભ કરનારુ (૨) પુ૦ નવો આરંભ કરનાર, 'પાયોનિયર' ૦શૂર(-રું) વિ૦ શરૂઆતમાં જ ખૂબ ઉત્સાહ બતાવનાર. –ભિક વિ૦ આરંભનું; પ્રાથમિક

પ્રાર્થન ન૦ [સં.] પ્રાર્થના કરવી તે
પ્રાર્થના સ્ત્રી૦ [સં.] અરજ (૨) ઈશ્વરસ્તુતિ. **૦સમાજ** પું૦; સ્ત્રી૦ એક અર્વાચીન ધર્મ-સમાજ **૦સમાજી** વિ૦ (૨) પું૦ પ્રાર્થના-સમાજનુ કે તેનો અનુયાયી
પ્રાર્થયિતા પું૦ [સં.] પ્રાર્થના – માગણી કરનાર, પ્રાર્થનાર
પ્રાર્થવું સ૦ક્રિ૦ [સં. प्रार्थ्] પ્રાર્થના કરવી, વીનવવું; માગવું
પ્રાર્થિત વિ૦ [સં.] અરજ કરીને માગેલુ
પ્રાવરણ ન૦ [સં.] ઢાંકણ
પ્રાવીણ્ય ન૦ [સં.] કુશળતા [વર્ષાઋતુ
પ્રાવૃષ પું૦ [સં.] ચોમાસુ; અષાડ – શ્રાવણની
પ્રાવેશિક વિ૦ [સં.] પ્રવેશ કરવામા સાધનરૂપ
પ્રાશ પું૦;**૦ન** ન૦ [સં.] અશન,ખાવું તે. **૦વું** સ૦ક્રિ૦ [સં. प्राश्] ખાવુ
પ્રાશંસિક વિ૦ [સં.] પ્રશંસાને લગતુ
પ્રાસ પું૦ [સં. अनुप्रास] કવિતાની ટૂકને અંતે અક્ષર મળતા આવવા તે [**–બેસવો, –મળવો**=અક્ષરોનો પ્રાસ બરોબર થવો]
પ્રાસ પું૦ [સં.] ભાલો
પ્રાસંગિક વિ૦ [સં.] પ્રસ્તુત,પ્રસંગને અનુકૂલ (૨) વારવાર નહિ પણ કોઈક વખતનું
પ્રાસાદ પું૦ [સં.] મહેલ
પ્રાસાદિક વિ૦ [સં.] પ્રસાદગુણવાળું (૨) અનુગ્રહરૂપ, કલ્યાણકારી (૩) ઈશ્વરની કૃપાથી મળેલું [વિ૦ પ્રાસાનુપ્રાસવાળુ
પ્રાસાનુપ્રાસ પું૦ પ્રાસ અને અનુપ્રાસ **–સી**
પ્રાસ્તાવિક વિ૦ [સં.] પ્રસ્તાવનાને લગતુ, પ્રસ્તાવનારૂપ,પ્રાવેશિક(૨)પ્રસ્તુત [મહેમાન
પ્રાહુણો પું૦ [સં. प्राघुणक, પ્રા पाहुणग]+
પ્રાંગણ ન૦ [સં.] આગણું [હોય એવું
પ્રાંજલિ વિ૦ [સં.] અંજલિ – હાથ જોડ્યા
પ્રાંત પું૦ [સં.] છેડો(૨)દેશનો વિભાગ,જિલ્લાઓ મળી બનતો વિભાગ **૦ક** પું૦ એક નવો શોધાયેલો ગ્રહ; 'પ્લૂટો' **–તિક,–તીય** વિ૦ પ્રાતને લગતુ **–તીયતા** સ્ત્રી૦, **–તીયત્વ** ન૦ પોતાના પ્રાતનો જ વિચાર કરવાની સંકુચિતતા. –**ત્ય** વિ૦ પ્રાતનુ; પ્રાતિક

પ્રિય વિ૦ [સં.] વહાલું; ગમતુ (૨) પું૦ પિયુ; કાંત (૩) ન૦ હિત; કલ્યાણ (૪) મિષ્ટ વચન. **૦કર** વિ૦ હિતકર. **૦જન** પું૦ પ્રેમપાત્ર માણસ. **૦તમ** વિ૦ સૌથી વધારે વહાલુ (૨) પું૦ કાન્ત, પ્રીતમ (૩) પતિ. **૦તમા** સ્ત્રી૦ કાતા, પ્રિયા (૨) પત્ની. **૦દર્શન** વિ૦ જોતા પ્રિય લાગે એવું (૨) ન૦ પ્રિયજનનુ દર્શન. **૦દર્શી** વિ૦ સર્વ પ્રત્યે પ્રેમથી જોનાર (૨) પું૦ (સં.) અશોક રાજા **–યંવદા** સ્ત્રી૦ પ્રિય બોલનારી (૨) પું૦, સ્ત્રી૦ એક છંદ. **–યા** સ્ત્રી૦ વહાલી સ્ત્રી
પ્રિયંગુ સ્ત્રી૦ [સં.] એક વેલ
પ્રિયંવદા, પ્રિયા જુઓ "પ્રિય"મા
પ્રીછ સ્ત્રી૦ [સં. प्रेक्ष्, પ્રા पिच्छ्] ઓળખ [**–પડવી**]. **૦વવું** સ૦ ક્રિ૦ સમજાવવું. **૦વું** સ૦ ક્રિ૦ ઓળખવું (૨) સમજવું, જાણવુ
પ્રીત સ્ત્રી૦ પ્રીતિ; પ્રેમ [**–કરવી. –જોડવી, –બાંધવી**=પ્રેમસબંધ કરવો. **–ચોરવી**= પ્રેમમા દ્રોહ કરવો **–લગાડવી**=પ્રેમ ઉપજાવવો] **૦મ** પું૦ [જુઓ પ્રિયતમ] પતિ (૨) પ્રભુ. **–તાળ** વિ૦ પ્રેમાળ
પ્રીતિ સ્ત્રી૦ [સં.] પ્રેમ (૨) મૃદુ શ્રુતિનો એક પ્રકાર **૦દાન** ન૦ પ્રેમનુ દાન કે પ્રીતિથી ભેટ કે કાઈક આપવુ તે. **૦ભોજન** ન૦ (વર્ણ કે નાતની સૂગ વિનાનું) સામુદાયિક ભોજન
પ્રીમિયમ ન૦ [ઇં.] વીમાનો હપ્તો (૨) શેરની મૂળ આંકેલી કિંમતમા થતો વધારો
પ્રૂફ ન૦[ઇં.] ગોઠવાયેલા બીબાની શુદ્ધિ તપાસવા લેવાતી અજમાયશની છાપ કે તેનો કાગળ. [**–જોવું, –વાંચવું**=ગોઠવેલા બીબાની શુદ્ધિ માટે તેમની છાપવાળો કાગળ વાચી જોવો]
પ્રૅક્ટિસ સ્ત્રી૦[ઇં.] વકીલાત કે ડાક્તરીનું કામકાજ
પ્રેક્ષક પું૦ [સં.] જોનારો (૨) પ્રેક્ષક, સભા વગેરેમા માત્ર જોવા સાભળવા આવનાર
પ્રેક્ષણીય વિ૦ [સં.] જોવા જેવુ **૦ક** ન૦ જોવા જેવું દૃશ્ય, તમાશો
પ્રેક્ષવુ સ૦ક્રિ૦ [સં. प्रेक्ष्] જોવુ ['થિયેટર'
પ્રેક્ષાગાર, પ્રેક્ષાગૃહ ન૦ [સં.] નાટકશાલા;
પ્રેત ન૦ [સં.] શબ (૨) સપિંડીકરણ પર્યંત

મરનારને મળતુ એક કલ્પિત શરીર (૩) અવગતિયો જીવ (૪) પિશાચ જેવી એક યોનિ. ૦કર્મ, ૦કાર્ય ન૦ મરેલાના દહનથી માંડીને સપિંડીકરણ સુધી કરવામાં આવતુ કર્મ. ૦દહન ન૦ શબને બાળવું તે. ૦ભૂમિ(-મી) સ્ત્રી૦ સ્મશાન. ૦ભોજન ન૦ પ્રેતને ધરાવાતુ ભોજન (૨)આગ્સું, મરણ પાછળ કરાતી નાત ૦લોક પું૦પ્રેતોને રહેવાનો લોક.-તાવાહન ન૦ [+આવાહન] પ્રેતને બોલાવવુ તે

પ્રેમ પું૦ [સં.] હેત; પ્રીતિ (૨) ચાહ; રુચિ ૦દા સ્ત્રી૦ જુઓ પ્રમદા. ૦ધર્મ પું૦ પ્રેમનો ધર્મ; અહિંસાધર્મ. ૦પત્ર ન૦, ૦પત્રિકા સ્ત્રી૦ પ્રેમ દર્શાવતો કે પ્રેમીનો પત્ર. ૦પાશ પું૦પ્રેમરૂપી બધન. ૦બળ ન૦ પ્રેમનું બળ, અહિંસબળ ૦ભક્તિ સ્ત્રી૦ 'પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ. ૦રસ પું૦ પ્રેમરૂપી રસ ૦લ(-ળ) વિ૦ પ્રેમવાળુ, પ્રેમાળ ૦લક્ષણાભક્તિ સ્ત્રી૦ નવધા ભક્તિનો એક પ્રકાર,શ્રેષ્ઠ ભક્તિ ૦શૌર્ય ન૦ પ્રેમ અને શૌર્ય, 'શિવલ્રી.' ૦ળતા સ્ત્રી૦. -માનંદ પું૦ પ્રેમ અને આનંદ (૨) પ્રેમનો આનંદ (૩) બ્રહ્માનંદ (૪) (સ) જાણીતો ગુજરાતી કવિ. -માનંદી વિ૦ પ્રેમાનંદ માણનાર. -માર્દ્ર વિ૦ [+આર્દ્ર] પ્રેમથી ભીંજાયેલું -માસ્પદ ન૦ [+આસ્પદ] પ્રેમનુ સ્થાન, પ્રેમપાત્ર -માળ વિ૦ હેતાળ, વહાલસોયુ. -માંશી વિ૦ [+અંશી] પ્રેમના અંશવાળું, પ્રેમી -મી વિ૦ પ્રેમવાળુ; પ્રેમ કરનારું

પ્રેય ન૦ [સં] ઐહિક-પાર્થિવ સુખ

પ્રેયસી સ્ત્રી૦ [સં.] પ્રિય સ્ત્રી (૨) વિ૦ સ્ત્રી૦ વધારે પ્રિય, અતિ પ્રિય

પ્રેરક વિ૦[સં] પ્રેરણા, ગતિ કે ઉત્તેજન આપનારું (૨)[વ્યા]બીજાના તરફની પ્રેરણા બતાવનારું (ઉદા૦ ૨૫) -ણા સ્ત્રી૦ પ્રેરવું તે(૨)પ્રોત્સાહન (૩) આદેશ, આજ્ઞા (૪) ખાનગી સલાહ

પ્રેરવું સ૦ક્રિ૦ [સં પ્રેર્] મોકલવુ (૨) ગતિ, પ્રોત્સાહન, આજ્ઞા કે ખાનગી સલાહ આપવી

પ્રેરિત વિ૦ [સં] પ્રેરાયેલું

પ્રેષણા સ્ત્રી૦ [સં] મોકલવું તે

પ્રેષિત વિ૦ [સં] મોકલેલુ

પ્રેષ્ઠ વિ૦ [સં.] વહાલામા વહાલું [હાસ

પ્રેષ્ય વિ૦[સં.] મોકલવા લાયક (૨) પું૦ નોકર;

પ્રેસ ન૦ [ઇં] દાબવાનું યંત્ર (૨) રૂ વગેરેને દાબી ગાસડીઓ બાંધવાનો સંચો (૩) છાપવાનું યંત્ર (૪) છાપખાનુ (૫) [લા,] છાપાં

પ્રેંખ પું૦ [સં.] ઝૂલો; આંદોલન (૨) સંગીતનો એક અલંકાર ૦ણ ન૦ ઝૂલો; આંદોલન -ખિત વિ૦ ડોલતુ, આંદોલનયુક્ત (૨) ન૦ સંગીતનો એક અલંકાર

પ્રોક્ત વિ૦, -ક્તા વિ૦સ્ત્રી૦[સં]ઉક્ત,બોલાયેલુ

પ્રોક્ષણ ન૦[સં] પવિત્ર કરવા મંત્રપૂર્વક પાણી છાંટવુ તે

પ્રોગ્રામ ન૦, પું૦ [ઇં.] કાર્યક્રમ

પ્રોચ્છ્રિત વિ૦ [સં] ઊંચુ [પ્રકાશ મારતુ

પ્રોજ્જ્વલ વિ૦ [સં] પૂર્ણ ઉજ્જ્વલ, બરોબર

પ્રોટીન ન૦ [ઇં] ખાદ્યનુ માંસપોષક એક અંગ

પ્રોઢું વિ૦ + પ્રૌઢ

પ્રોત્સાહક વિ૦ [સં.] પ્રોત્સાહન આપતુ -ન ન૦ ખૂબ ઉત્સાહ-ઉત્તેજન આપવું તે

પ્રોત્સાહિત વિ૦ [સં] પ્રોત્સાહન પામેલુ

પ્રોવું સ૦ક્રિ૦ [સં પ્રોત=પરોવેલુ]પરોવવું(પ.)

પ્રોષિત વિ૦ [સં] વિદેશ ગયેલું. ૦પતિકા, ૦ભર્તૃકા સ્ત્રી૦ જેનો પતિ વિદેશ ગયો હોય તેવી (નાયિકા) ૦પત્નીક વિ૦ જેની પત્ની વિદેશ ગઈ હોય એવો (પુરુષ)

પ્રૌઢ વિ૦[સં] પુખ્ત,આધેડ (૨) ગંભીર (૩) વિશાળ; ભવ્ય (૪) પ્રૌઢિવાળુ. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦ -ઢા સ્ત્રી૦ ત્રીસથી પચાવન વરસની નાયિકા,પ્રગલ્ભા -ઢિ સ્ત્રી૦ પ્રૌઢપણુ (૨) વિચાર અને ભાષાની પ્રૌઢતા (૩) ચમત્કારિક,સંક્ષેપે કે વિસ્તારવાળું અને સાભિપ્રાય લખાણ -ઢું વિ૦ પ્રૌઢ (૨) અત્યંત

પ્લવંગ પું૦ [સં.] વાંદરો ૦મ પું૦ વાંદરો (૨) એક છંદ

પ્લાવિત વિ૦ [સં] ડુબાડેલુ, તરબોળ

પ્લાસ્ટ(-સ્ત)ર ન૦ [ઇં.] ચણતર ઉપર લગાવવાનો ચૂના વગેરેનો લેપ (૨) ઔષધનો લેપ (૩)તેવા લેપવાળી પટ્ટી [બનાવટી પદાર્થ

પ્લાસ્ટિક ન૦ [ઇં] કચકડા જેવો એક નવો

પ્લીહા સ્ત્રી૦ [સં.] બરોળ
પ્લુત વિ૦[સં]દીર્ઘ સ્વરથી દોઢા લાબા ઉચ્ચારનું (૨) ડૂબેલુ; તરબોળ. -તિ સ્ત્રી૦ કૂદકો (૨) પૂર (૩) ઘોડાની એક ચાલ (૪) સ્વર ત્રણ માત્રા સુધી લબાવવો તે
પ્લેગ પુ૦ [ઇં] એક ચેપી રોગ; મરકી; મહામારી. [-ચાલવો, -ફાટી નીકળવો = એ રોગ ચારે બાજુ શરૂ થવો]
પ્લેટફૉર્મ ન૦ [ઇં.] ફલાટ; સ્ટેશન પરનો લાબો ઓટલો, જેના પર રહીને રેલગાડીમાં ચડઊતર થાય છે (૨) વ્યાસપીઠ; સભાનો મચ

ફ

ફ પું૦ [સ] ઓષ્ઠ્ય વ્યંજન. ૦કાર પું૦ ફ અક્ષર કે તેનો ઉચ્ચાર. ૦કારાંત વિ૦ છેડે ફકારવાળુ' [૦જી સ્ત્રી૦ ફોઈજી
ફઈ, ૦બા સ્ત્રી૦ જુઓ ફોઈ, બાપની બહેન.
ફઉડી સ્ત્રી૦ જુઓ ફાલુ, ફાઉડી
ફક્ત અ૦ [અ] ફક્ત, માત્ર; કેવળ
ફક(-ગ)દ'ડ વિ૦ ['ફાગ,' 'ફગવુ' ઉપરથી] ઉડાઉ (૨) લુચ્ચું (૩) બેફિકરું
ફકરો પું૦ [અ. फिक्रह] ફ'ડિકા, પેરા
ફકાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦, ફકાવું અ૦ક્રિ૦'ફાકવુ'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ
ફકીર પુ૦ [અ.] ત્યાગી, વૈરાગી (મુસલમાન) ૦ણ,-રાણી સ્ત્રી૦ ફકીરની કે ફકીર સ્ત્રી. ૦ફકરું ન૦ માગણ; બાવા જેવું માગણ -રી સ્ત્રી૦ ફકીરપણુ
ફકોડો પું૦ જુઓ ફાકો, કોળિયો
ફક્કડ [સ फक्क् અથવા 'ફગવુ' ઉપરથી] લોકલાજની પરવા વિનાનુ; સ્વચ્છદી (૨) વરણાગિયું, છેલ (૩) સુંદર (૪) ઉડાઉ, બેફિકરુ (૫) રગલો (ભવાઈમા) -ડાઈ સ્ત્રી૦
ફક્કંફક્કા પુ૦ બ૦ વ૦['ફાકવું' ઉપરથી] ખાઈ પી ઉડાવી દેવુ તે (૨) ખાલીપણુ
ફક્ત અ૦ જુઓ ફકત, માત્ર, કેવળ
ફગડણુ વિ૦ જુઓ ફગદડ
ફગ(-હ)ફગ(-હ) અ૦ [રવ૦] છૂટથી, પુષ્કળ
ફગફગવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] ફરફરવુ, હવામા ઊડવુ (૨) રખડવું, રઝળવું૦(૩) ફદફદવુ
ફગદ'ડ વિ૦ જુઓ ફકદડ
ફગર સ્ત્રી૦ ['ફગવુ' ઉપરથી?] પરાગ(૨)[જુઓ પગર] ફાલ, ઢગ
ફગ(-ગા)વવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ફગવું] છેતરવું (૨) ખોટુ સમજાવવુ (૩) 'ફગવુ'નુ પ્રેરક (૪) ફેંકવું, ઉશેટવુ
ફગવું અ૦ક્રિ૦ [દે. फग्गु = ફાગનો ઉત્સવ] વાકું બોલવુ, બોલીને ફરી જવુ (૨) નિયત્રણમા ન રહેવુ, છકવુ
ફગવો પુ૦ [જુઓ ફાગ] જુઓ ઘેરૈયો
ફગાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ફગવવુ [ફજેતી
ફગેરો પુ૦ ['ફાગ' પરથી] પજવણી (૨) ઉઘાડી
ફગોટ(-ળ)વું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ફગવવુ,ફેકી દેવું
ફગોડુ' વિ૦ ['ફગવુ' ઉપરથી] ઢોંગી
ફગોળિયું વિ૦ ['ફગોળવુ' ઉપરથી] ધારણા વિના ફેંકેલું [ફસકી ફાટી જવાનો રવ
ફચ, ૦ફચ અ૦ [રવ૦] ભોકાયાનો કે એકદમ
ફજર સ્ત્રી૦ [અ फज्र] મળસકું
ફજલ વિ૦ સુખી; આનંદી(૨) સ્ત્રી૦[અ] કૃપા, મહેરબાની (૩) આબાદી
ફજેટવું સ૦ક્રિ૦ ['ફગોટવુ' પરથી](ચ) ફેંકવુ
ફજેત વિ૦ [અ फज़ीहत] ફજેતીવાળું, બદનામ [-કરવું, -થવું] ૦ખોર વિ૦ નઠોર, નફટ, ફજેતીનુ બેફિકર(૨) બીજાની ફજેતી કરવાની કુટેવવાળુ. -તી સ્ત્રી૦ ભવાડો (૨) બદનામી, અપકીર્તિ. [ફજેતીનો ફાળકો = ફજેતો; ભવાડો] -તો પુ૦ ફજેતી (૨) કેરીના ગોટલા, છોતરા વગેરે ધોઈ કરાતી કઢી
ફટ અ૦ [રવ૦] તિરસ્કારનો ઉદ્ગાર (૨) કશુ ફાટવાનો કે ફફડવાનો અવાજ (૩) [સ स्फुट् પ્રા. फुट] ફાટેલુ - ખુલ્લુ એ અર્થમા (ઉઘાડુ ફટ) [-કહેવું = તિરસ્કાર કરવો; 'ધિક્કાર છે' એમ કહેવુ]
ફટક અ૦ [રવ૦] [ફફડવાનો રવ] (૨) સ્ત્રી૦ બીક; ચમક (૩) અનાજ ઊપણવાની ચાદર;

ફડકિયું. ૦ફટક અ૦ [રવ૦]
ફટક સ્ત્રી૦ [જુઓ સ્ફટિક] બિલોર
ફટકડી સ્ત્રી૦ [સં. स्फटिका] એક જાતનો ખાર
ફટક દેવાળિયો પું૦[ફટક('ફટકિયું' કે 'ફટ'–ખુલ્લું ઉપરથી)+દેવાળિયો] પાકો દેવાળિયો
ફટકવું અ૦ક્રિ૦ ['ફીટવું' (પ્રા. फिट्ट, स भ्रंश्) ઉપરથી] ખસવું, ચસકવું (ડાગળી, બુદ્ધિનું) (૨) વઠી જવું (૩) ઊડી જવું (રંગનું) (૪) બીજી વાત પર ઊતરી પડવું
ફટકાર(–ર)વું સ૦ ક્રિ૦ ['ફટકો' ઉપરથી] મારવું, ચાબુક–સોટીથી મારવું
ફટકારું વિ૦ ['ફટકવું' ઉપરથી] ઘેલું, ટીવાનું, બેફામ (૨) ચોક્કું (૩) ખુલ્લું
ફટકારો પું૦ ['ફટકો' ઉપરથી] ફટકો કે તેનો અવાજ (૨) ['ફટકવું' ઉપરથી] ચિત્તભ્રમ(૩) ['ફટક' ઉપરથી] ધ્રાસકો
ફટકાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ફટકારવું
ફટકાસાળ સ્ત્રી૦ [ફટકો + સાળ] ફટકો મારી વાણાનો કાઠલો ફેંકાય એવી યોજનાવાળી સાળ
ફટકિયું વિ૦ ['ફટકવું' ઉપરથી] ઝટ ફૂટી જાય તેવું (૨) માથે જોખમ ન ગણે તેવું, ફરી જાય તેવું (દલાલ) (૩) [રવ૦] અવાજ કરતું(૪)ન૦ આખું એક બારણું ફડકિયું
ફટકી સ્ત્રી૦ ['ફટક' ઉપરથી] ફટાકડી (૨)એક પક્ષી (૩) પારવીની જાત (૪) (સુ) ફટકડી
ફટકો પું૦ [રવ૦] ચાબુક કે સોટીનો પ્રહાર (૨)[લા] ખોટ હાનિ, શિક્ષા લાગે એવો ધોકો [–પડવો, –લાગવો=પ્રહાર થવો (૨) નુકસાનમાં ઊતરવું, પાછા પડવું]
ફટકો પું૦ [જુઓ પટકો] ટુવાલ, અંગૂછો
ફટફટ અ૦ [રવ૦] ફટાકડા વગેરેનો અવાજ (૨) વિક્‌વિક્ (૩) ઝટ ઝટ, વગર વિચારે –ટી સ્ત્રી૦ મોટરસાઇકલ
ફટ(–ટા)રવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ફટાવવું
ફટાક અ૦ [રવ૦] ફટ દઈને ખૂટે એમ
ફટાકડી સ્ત્રી૦ [રવ૦] પાણી લાગવાથી 'ફટ' અવાજ કરતું એક છોડનું ફીડવું (૨) બટૂકડી (૩) ટચાકડી
ફટાકડો પું૦ [રવ૦] ટેટો;એક જાતનું દારૂખાનું
ફટાકિયો પું૦ [રવ૦] ફટાકડો (૨) એક છોડ
ફટાકો પું૦ ફટાકિયો, ફટાકડો
ફટાટોપ પું૦ [સં] ઊંચી કરેલી ફેણ [સાપની] (૨) ફૂફાડો; આડંબર, દમામ
ફટાડવું સ૦ક્રિ૦ ['ફાટવું' ઉપરથી] વધારે પડતી છૂટ આપીને બહેકાવવું, ફટાવવું
ફટાણું ન૦ ['ફટ' ઉપરથી] ભૂંડું–બીભત્સ ગીત કે બોલ [ઉપરાઉપરી
ફટા(–ટો)ફટ અ૦ [રવ૦] ફટફટ; ઝપાટાબંધ,
ફટાબાર વિ૦ [ફટા (ફાટેલું) + બાર (દ્વાર)] તદ્દન ખુલ્લું – ઉઘાડું; ફટાર
ફટાયો પું૦ [स स्फट्, प्रा फट्ट] વારસાનો ભાગ લઈ ભાઈથી જુદો પડેલો ઠાકોર
ફટાર વિ૦ ['ફાટવું' ઉપરથી] તદ્દન ખુલ્લું, ફટાબાર (૨) ફાટેલું; નફફટ ૦વું સ૦ ક્રિ૦ (ડોળા કે આંખ) ફાડવી –રી સ્ત્રી૦ બડાઈ –રું વિ૦ ફટાર
ફટાવવું સ૦ ક્રિ૦ ['ફાટવું' પરથી] ફટાડવું (૨) ફોડવું, સમજાવી પોતાના પક્ષમાં લેવું
ફટૈયો પું૦ જુઓ ફટાયો
ફટો વિ૦ પું૦ ['ફાટવું' ઉપરથી] વીંધાયેલા કાનવાળો (બાવાનો સંપ્રદાય)
ફટોફટ અ૦ [રવ૦] જુઓ ફટાફટ
ફટોર વિ૦['ફાટવું'ઉપરથી] (સુ) ફાટેલું, ફટકેલ
ફટોર(–ળ) વિ૦ ['ફાટવું' ઉપરથી] પોચું ને મીઠું (સોપારી)(૨)ન૦પવનથી તૂટી પડેલી ડેરી
ફડ ન૦ દારૂ ગાળવાનું સ્થાન–ભઠ્ઠી (૨) [म] બજાર (૩) ચાણું (૪) ગાનાર–નાચનારનું ટોળું (૫) એક પક્ષનું ટોળું (લાવણી ગાવામાં) (૬) અ૦ [રવ૦] (૭) ઉતાવળથી
ફડક સ્ત્રી૦ [રવ૦] ફડક, બીક (૨) પહેરેલા કપડાનો ઝૂલતો છેડો ૦વું સ૦ ક્રિ૦ ફડકથી ઝાટકવું –કાર(–વ)વું સ૦ક્રિ૦ ફટકારવું (૨) સપાટા મારીને ખાવું –કિયું ન૦છૂટો છેડો, ફડક (૨) દાણા ઊપણવા ચાદર પકડીને કરેલો પંખો, ફટક –કો પું૦ કપડાની ફડકનો અવાજ(૨)ઊડવા માડતા થતો પાંખનો અવાજ (જેમ કે ચકલીનો) (૩) ખેતરમાં અનાજ ઓરવાનું ઓજાર (૪) સબડકો (૫) ફડક (૬)

હવા ખાવા ટહેલવું(૩)ગતિ કરવી(૪)બદલાવું. [-હરવું=મનગમાડા માટે આમ તેમ ચાલવુ, બહાર ફરવા નીકળવુ. ફરવા જવું=ચાલવાની કસરત કરવા કે બહાર ટહેલવા અથવા હવા ખાવા નીકળવું ફરી જવું=ઉપર થઈ જવુ; ફરી વળવું (૨)ફરી બેસવુ (૩) બદલાઈ જવુ. ફરી બેસવું=વચનભંગ કરવો,આડુ બોલવું (૨) પક્ષફેર કરવો (૩) દિશા બદલીને બેસવું. ફરી વળવું=આસપાસ-ચોગરદમ જઈ આવવુ કે પહોચી જવું (૨) ચારે બાજુના બધા કામકાજને પહોચી વળવું (૩) આસપાસ-ઉપર બધે થઈ જવુ.]

ફરશી(-સી) સ્ત્રી૦ [સં. परशु, પ્રા फरसु] સુતારનુ એક ઓજાર (૨) કુહાડીના ઘાટનુ એક હથિયાર

ફરસ સ્ત્રી૦ [फा फर्श] છાટ, તખતી. ૦બંધી સ્ત્રી૦ પથ્થર બેસાડેલી જમીન

ફરસાટ પું૦ ['ફરસુ' ઉપરથી] ફરસો સ્વાદ -ણુ ન૦ કોઈ પણ ફરસી વાની

ફરસી સ્ત્રી૦ જુઓ ફરશી

ફરસીપૂરી સ્ત્રી૦ [ફરસું+પૂરી] એક જાતની પૂરી

ફરસીબ સ્ત્રી૦ આજ્ઞા, કાનૂન; ધારો

ફરસુ વિ૦ [સં परुष, પ્રા फरुस] ચણા, વટાણા વગેરે કઠોળ ખાતા લાગતા સ્વાદનુ

ફરહંગ પું૦ [फा.] શબ્દાર્થકોશ

ફરંગટી સ્ત્રી૦ ['ફરવું' ઉપરથી] (કા) ફેર, ચકરી (૨) પાણીનુ વમળ, ઘૂમરી (૩) ગોથું

ફરંદુ વિ૦ ['ફરવુ' ઉપરથી] પહોચેલુ, કાબેલ (૨) હરાયુ, ભટકેલ [એક વસ્ત્ર

ફરાક ન૦ [इं. फ्रॉक] છોકરીઓને પહેરવાનુ

ફરાગત સ્ત્રી૦ [अ] નવરાશ; ફુરસદ (૨) વિ૦ નવરુ; ફારગ, છુટ્ટુ

ફરામોશી(-સી) સ્ત્રી૦ [फा] ભુલકણાપણું

ફરાવી ન૦ [સં. फेरव, फेरु ઉપરથી] શિયાળ જેવું એક પ્રાણી

ફરાશી સ્ત્રી૦ ઊંચી જાતનુ લાખડ, ફરાશી

ફરાસ પું૦ [अ फर्राश] દીવાબત્તી તથા સાફસફનુ કામ કરનાર ચાકર કે પટાવાળો.૦ખાતું ન૦ પાથરણા, દીવા વગેરે સામાનનો ઓરડો

ફરાળ ન૦ [સં. फलाहार] ઉપવાસનો ખાસ ખોરાક, ફલહાર -ળી વિ૦ ફરાળ તરીકે ખવાય તેવું

ફરાંશી સ્ત્રી૦ (ચ) જુઓ ફરાશી

ફરિયાદ સ્ત્રી૦ [फा फर्याद] અરજ(૨)જુલમ કે અન્યાય સામેનો પોકાર (૩) દાવો [-માંડવી=દાવો કરવો] ૦ણ સ્ત્રી૦ ફરિયાદ કરનાર સ્ત્રી -દી પું૦ ફરિયાદ કરનાર, વાદી (૨) સ્ત્રી૦ ફરિયાદ

ફરી,૦થી(-ને) અ૦ ['ફરવુ' ઉપરથી] પુન, પાછુ,વળી બીજી વાર ૦ફરીને અ૦ વારવાર ૦પાછું અ૦ વળી, બીજી વાર [અવાજ

ફરૂર અ૦ [રવ૦] ફરરર.એવો ઊડી જવાનો

ફરૂરફશ અ૦[રવ૦] એવા અવાજ સાથે (એકાએક કે સહેલાઈથી તૂટી પડવું કે ગબડી જવુ)

ફરેડી સ્ત્રી૦ ['ફરવુ' ઉપરથી] ઉઘાડવાસ થઈ શકે એવી ચીપોવાળી બારી (૨) લશ્કરની કવાયત પછી કરવામા આવતા બદૂકના બાર [ફરેડી મારી આવવી=જલદી જઈ આવવુ]

ફરેબ પું૦, સ્ત્રી૦ [फा] દગો, ધોખો, ઠગબાજી. -બી વિ૦ દગલબાજ [પાયમાલ

ફરે મુકામ અ૦ [ફરવું+મુકામ] ખલાસ,

ફરેલ(-લું) વિ૦ ['ફરવુ' ઉપરથી] બદલાયેલુ (૨) અનુભવી (૩) મિજાજી, અવિચારી

ફરો પુ૦ [સર૦ म. फरा] સોળ પાલીનુ માપ

ફરોદસ્ત પુ૦ [સર૦ म, हिं; (फा ?)] સગીતનો એક તાલ [રાચરચીલુ

ફર્નિચર ન૦ [इं] ખુરશી ટેબલ વગેરે જેવું

ફર્શ સ્ત્રી૦ [फा.] જુઓ ફરસ

ફલ(-ળ) ન૦ [सं] વનસ્પતિનુ ફળ(૨)પરિણામ (૩)ફાયદો(૪)પાનુ (હથિયાર કે ઓજારનુ)(૫) [ગ] 'ફક્શન'. [-આવવું, બેસવું=વનસ્પતિને ફળ થવું -મળવું=પરિણામ ભોગવવાનું થવુ] ૦જ્યોતિષ ન૦ ભવિષ્ય જોવાનુ જ્યોતિષનું અંગ ૦ત્યાગ પુ૦(કર્મના) ફળનો ત્યાગ. ૦દ, ૦દાયક, ૦દાતા વિ૦ ફળદાયી ૦દાયિત્વ ન૦ [સ.] ફળદાયીપણુ. ૦દાયી વિ૦ ફળ દેનારું(૨) ફાયદાકારક. -લન

નo ફળવું તે(૨)પાક(૩)પરિણામ. oપ્રદ વિo ફળદાયી. oવત્ વિo ફળવાળું,સફળ oશ્રુતિ સ્ત્રીo કર્મનું ફળ જણાવનારું કથન. oસિદ્ધિ સ્ત્રીo પરિણામ; ફળની પ્રાપ્તિ

ફલક નo [अ] આસમાન (૨) સ્વર્ગ

ફલક નo [सं] સપાટ પાટિયું (૨) પાનું (૩) થર; પડ,સપાટી(૪)ભાણનું ફણું. oદંતી નo એક જાનવર oયંત્ર નo ભાસ્કરાચાર્યે યોજેલું ખગોળશાસ્ત્રનું એક યંત્ર

ફલફૂડી વિo ભોળું, વખાણથી ફુલાઈ જાય તેવું (૨) સ્ત્રીo દોલત (ગુપ્ત ભાષામાં)

ફલન નo [सं] જુઓ 'ફલ'માં

ફલંગ સ્ત્રીo [સરo हिं फलाग, प्रा फाल; स प्रलंघ] ફાળ, કૂદકો [-ભરવી, મારવી]

ફલાગમ પુંo[स.] ફલનો આગમ,ફળ આવવું તે

ફલાટ નo જુઓ પ્લૅટફૉર્મ

ફલાણું વિo [अ. फुलाँ] અમુક oઢીકણું વિo આ ને તે; અમકડું ને તમકડું

ફલાદેશ પુંo [सं.] ફળ કહેવું તે (જ્યો)

ફલાભિસંધિ સ્ત્રીo [स.] (કર્મના) ફળનો ઉદ્દેશ કે હેતુ [ઊનનું કાપડ

ફલાલીન સ્ત્રીo, નo [इ. फ्लॅनल] એક જાતનું

ફલાસક્તિ સ્ત્રીo[सं](કર્મના) ફળમાં આસક્તિ

ફલા(-ળા)હાર પુંo [स] ફળનો ખોરાક (૨) ફરાળ -રી વિo ફળાહાર કરનાર

ફલિત વિo[सं] ફળેલું,નીપજેલું (૨)નo(ગ.) ફળ, 'રિઝલ્ટ' -તાર્થ પુંo પરિણામ (૨) ઉત્પન્ન થતો – નીપજી આવતો અર્થ

ફલી(-ળી)ભૂત વિo[सं.] સાર્થક(૨)ફળવાળું

ફલેચ્છા સ્ત્રીo [स] (કર્મનાં) ફળની ઇચ્છા

ફલોન્મુખ વિo [सं] ફળ દેવાને ઉન્મુખ – તૈયાર (કર્મ)

ફલ્ગુ વિo[सं] તુચ્છ(૨)સુંદર(૩)પુંo વસંત (૪) ગુલાલ (૫) સ્ત્રીo (સં.) ગયાક્ષેત્ર પાસેની નદી [એક નક્ષત્ર

ફલ્ગુન પુંo [स.] જુઓ ફાલ્ગુન -ની સ્ત્રીo

ફલ્લું વિo[सं. फुल्ल] પહોળું,વલ્લું (૨) નિખાલસ [-થઈ જવું = ખૂબ આનંદમાં આવવું. -થઈને ફરવું = વરણાગિયા થઈને ચાલવું]

ફશ(-સ) (સ,)સ્ત્રીo[फा. फश (વશ) કે રવo?] પરાજય, હાર [-થઈ જવી, બોલવી]

ફસ સ્ત્રીo[अ. फस्द] નસ, નાડી [-ખોલવી = અમુક નસમાં કાપ મૂકી ઉપચાર અર્થે થોડું લોહી કાઢી નાખવું] (૨) ['સ'માં વ્યુત્પત્તિ] જુઓ ફશ(૩)અo(રવo) ફસકવાનો અવાજ

ફસકવું અoક્રિo [ફસ (રવo) + कृ(सं), સરo अ फस्ख = વિચાર છોડી દેવો કે બદલવો] છટકવું, નાહિંમત થવું (૨) તૂટી પડવું (૩) ફસ લઈને ફાટવું

ફૂસકી સ્ત્રીo જુઓ ફસ, હાર

ફસડાવું અoક્રિo [दे. फेल्लुस, हिं. फिसलना] (ચ) તૂટી –ખસી પડવું, ફસાઈ જવું

ફસલ સ્ત્રીo [अ. फस्ल] મોસમ (૨) પાક. [-આવવી, જવી. -ભરવી = આખું વરસ ચાલે તેટલો પાક મોસમમાં સંઘરી લેવો] -લી વિo [फा.] મોસમનું

ફસ(-સા)વું અoક્રિo[प्रा फंस (सं विसवद्)] સપડાવું, ભરાવું(૨) ઠગાવું [ફસાઈ પડવું = ઠગાઈને ભરાઇ પડવું] ફસામણ(-ણી)સ્ત્રીo ફસાવું તે. ફસાવવું સoક્રિo 'ફસવુંં' પ્રેરક

ફહફહ અo [રવo] હસવાનો રવ, ફગફગ

ફળ નo જુઓ ફલ [-આવવું = ફળ બેસવું (૨) પરિણામ મળવું -ઊતરવું = ઝાડ ઉપર તૈયાર ફળ મળવું -કાઢવું = ફાયદો મેળવવો -બેસવું = ઝાડ ઉપરથી ફળ થવું -મળવું = પરિણામ મળવું, બદલો મળવો] oઝાડ નo ખાઈ શકાય એવાં ફળ આપનાર ઝાડ. oદાયક, oદાયી વિo જુઓ ફલદાયક. oદ્રુ(-દ્રૂ)પ વિo રસાળ, સારો પાક – ફળ આપે એવું. oદ્રુ(-દ્રૂ)પતા સ્ત્રીo. oવંત,oવાન વિo ફળવાળું oવું અoક્રિo [स फल्] ફળ આવવાં (૨) સિદ્ધ થવું. oસિદ્ધિ, -ળાહાર, -ળાહારી જુઓ 'ફલ'માં -ળાઉ વિo ફળ આપતું

ફળિયું નo[प्रा फलिह (स परिघ = આગળો)] મહોલ્લો (૨) [सं फल] પાનું, ફળ

ફળિયેલ વિo['ફળવુ' ઉપરથી]+ફળ ઉ(૨)ફળેલું

ફળી સ્ત્રીo [જુઓ ફળિયું] નાનું ફળિયું (૨)

ફાવો પું૦ જુઓ ફાવ, ફાવટ
ફાશી(-સી)વાદ પું૦ [इ फेरिझम] એક રાજદ્વારી રાષ્ટ્રીય વાદ -દી વિ૦ (૨) પું૦ તે વાદને લગતું કે તેમાં માનનાર
ફાસફૂસ સ્રી૦ [રવ૦, સર૦ म. फूसफास] નકામો રદ્દી માલ [-ની તાપણી=કાયર માણસોની ઉપદ્રવકારક ટોળી (પહેલાં ગમે તેટલું જોર બતાવી નબળી પડી જાય છે)] -સિયું વિ૦ નકામું, નબળું
ફાસલો પું૦ [अ फासिलह] સમય, અંતર, કે વિસ્તારનો ફરક. [-પડવો]
ફાસિસ્ટ વિ૦ (૨) પું૦ [इ.] જુઓ ફાસીવાદી
ફાસીવાદ,-દી જુઓ, 'ફાશીવાદ'માં
ફાસ્ટ પું૦ [इं] ઉતારુઓની ઝડપી રેલવે ગાડી
ફાળ સ્રી૦ [प्रा. फाला] ફલંગ(૨)ધ્રાસકો (૩) [सं. फाल, प्रा. फल्ल સુતરાઉ કપડું] કપડાનો લાંબો ટુકડો,ચીરો.[-પડવી=ધ્રાસકો પડવો. -ભરવી=ફલંગ મારવી (૨)સાહસ કરવું]
ફાળકી સ્રી૦ [स स्फार, प्रा फार (ફેલાવેલું) ઉપરથી?] નાનો ફાળકો (૨) [લા.] દોરાની આટી -કું ન૦ દોરા ઉતારવાનો ફાળકો-પરવીંટો -કો પું૦ ફાળકું (૨) ચગડોળ
ફાળકો પું૦ [જુઓ ફાળકી, અથવા फलक (सं.) પરથી?]સ્ટીમરમાં ત્રીજા વર્ગના ઉતારુઓને બેસવાની એક જગા. (એનાં પાટિયાં ઉપાડી લેવાથી સ્ટીમરના છેક નીચેના ભાગ સુધીની જગા ખુલ્લી થાય છે)
ફાળવવું સ૦ ક્રિ૦ [सं. फाल (માથાના વાળને પાતી પાડી વહેંચી નાખવા તે), અથવા प्रा. फाल (सं स्फाटय्)=ચીરવું, ભાગલા પાડવા] વહેંચવું -ણી સ્રી૦ વહેંચણી
ફાળવું ન૦[सं. फाल] (ચ.)વાવણિયાના દાંતાની અણીએ લગાડેલું લોઢું
ફાળસી, ફાળસું જુઓ ફાલસી
ફાળિયું ન૦ ['ફાળ' ઉપરથી] ફેંટો (૨)પછેડું [-બાંધવું=માથે ફેંટો બાંધવો. -મૂકવું=માથે તે પહેરવું] [લૂગડાનો ફાળ
ફાળી સ્રી૦ ['ફાળ' ઉપરથી] સાડી (૨) લાંબો
ફાળું ન૦ જુઓ ફાળકું
ફાળો પું૦ ['ફાળવવું' ઉપરથી] હિસ્સો (૨) વહેંચણી (૩) ઉઘરાણું, ટીપ [-નાંખવો =ઉઘરાવવા માટે સૌનો હિસ્સો નક્કી કરવો -પાડવો = ફાળવવું. -ભરવો = પોતાને હિસ્સે આવતું ભરણું ભરવું ફાળે પડવું= ભાગે આવવું, ભાગે પડવું]
ફાંક (૦) સ્રી૦ [हिं] ચીર, ફાટ [-ભરવી, મારવી=કપડાને દોરો ભરવો, સાંધવું]
ફાંકડું (૦) વિ૦ ['ફક્કડ' ઉપરથી] રસિક (૨) ફક્કડ. -ડાઈ સ્રી૦ વરણાગી, છેલબટાઉપણું
ફાંકવું (૦)સ૦ક્રિ૦['ફાંક'પરથી]ઓટવું,ફાંકભરવી
ફાંકું (૦) ન૦ જાડું (૨) લીટો (૩) છિદ્ર
ફાંકો (૦) પું૦ ['બાંકું' ઉપરથી] તોર, અભિમાન [-રાખવો=તોર કે અભિમાન હોવું]
ફાંગ (૦) સ્રી૦ એક છોડ
ફાંગડું(-ણું) (૦) ન૦ પ્રપંચ, જાળ. [ફાંગડામાં નાખવું=ફસાવવું]
ફાંગુ (૦) વિ૦ આંખે ત્રાંસું જોનાર, બાડું
ફાંજેટિયું (૦) ન૦ લૂગડાના છેડાની કરી લેવાની કામચલાઉ ઝોળી જેવું તે (ચ) [પેચ
ફાંટ (૦)પું૦[सं.] દવાને પલાળી રાખી બનાવેલું
ફાંટ (૦) સ્રી૦ ['ફાટો' (છેડો) પરથી] લૂગડાનો છેડો કે તેની કામચલાઉ કરી લેવાતી ઝોળી જેવું તે (૨) ફાક કે તે ભરી લેવી તે -ફાટિયો (૩) ખાઈ, પરિખા (૪) એક ભાજી (૫) ફાંટો; કીનો. [-ભરવી=દોરા દેવા; ફાક મારવી ફાંટમાં ફરવું=કીનો રાખવો] ૦વવું સ૦ક્રિ૦ દોરવવું, કાચા દોરા ભરી લેવા (બખિયા દેવા કે ઓટવા)
ફાંટિયો (૦) પું૦ [જુઓ ફાંટ] (કા) આછો દોરો ભરવો તે, ટાંકો (૨) ફાંટો (૩) તડ, પક્ષ
ફાંટું (૦) ન૦ [प्रा फट्ट (सं स्फट्)] ફાંટો, શાખા (૨) વિ૦ ફાટેલું
ફાંટો (૦) પું૦ [જુઓ ફાટું] શાખા, ભાગ (૨) કીનો (૩) તરંગ [-ઊઠવો=તરંગ ઊઠવો. -રાખવો=કીનો હોવો]
ફાંદ (૦)સ્રી૦[सं फाड]પેટનો ઝૂલતો ભાગ (૨) એક વેલો. [-વધારી જાણવું=માત્ર ખાવાનું ભાન હોવું, બીજી કશી ફિકર ન રાખવી]

ફાંદો (૦) પું૦ [જુઓ ફંદ] પ્રપંચ; જાળ

ફાંફરડવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ ફાંપર] કરડી ખાવું; પીંખી નાખવું (બહુધા 'ખાવું' સાથે)

ફાંફળ (૦) ન૦ (કા.) ખુલ્લી જગા. ફાસલો

ફાંફાં (૦) ન૦ બ૦વ૦ [રવ૦] ડાફરિયા (૨) વલખા, મિથ્યા પ્રયત્ન

ફાંસ (૦) સ્ત્રી૦[સર૦हिं]લાકડાની ઝીણી કરચ, ફાચર (૨)[લા.] આડખીલી (૩)[જુઓ ફાસો] ગાળો [–કાઢવી=અગમા પેઠેલી ઝીણી કરચ કે ફાચર એ બહાર કાઢવી (૨) અડચણ દૂર કરવી (૩) નડતરરૂપ હોય તેને મારી નાખવું –નાખવી, મારવી=અડચણ ઊભી કરવી]

ફાંસલો (૦)પું૦[જુઓ ફાસ]ફાળખુ (૨)શિકાર પકડવા ગોઠવાતી એક યુક્તિપૂર્ણ રચના,ફાદો

ફાંસવું (૦)સ૦ક્રિ૦[જુઓ ફાસો]ગાળો ઘાલવો (૨) ફાસો નાખવો (૩) તોડવુ; ઉતરડી નાખવું (૪) ખોદવું, ખેડવુ

ફાંસિયું (૦)વિ૦['ફાસો' ઉપરથી]કપટી, ફસાવે એવું (૨) ફાસો દઈ મારે એવું –યો પું૦ ફાસો દઈ મારનાર; જલ્લાદ

ફાંસી (૦) સ્ત્રી૦ [ફાસો પરથી] ફાસો દઈ મારી નાખવાની શિક્ષા કે યુક્તિ [–દેવી, ફાંસીએ ચડાવવું (લટકાવવું)] ૦ખો(–ગ)રો પુ૦ ફાસિયો. ૦ખોલી સ્ત્રી૦ ફાસીના કેદી માટેની જેલની ખાસ ઓરડી

ફાંસુ (૦) અ૦ અમસ્તુ, ફોગટ

ફાંસું (૦) વિ૦['ફાસો' પરથી]ફાસિયુ; કપટી

ફાંસો (૦) પુ૦[स पाशक] ફંદો (૨) દોરડાનો ગાળો [–ખાવો=ગળાને ગાળામાં ભેરવી આપઘાત કરવો –દેવો=ગળામા ગાળો ભેરવી મોત નિપજાવવુ]

ફાંસોટિયું ન૦ ['ફાસો' ઉપરથી] ફાટ, ઝોળી (૨) કહ્યામા આવે એટલો જથો

ફિકર સ્ત્રી૦[अ. फ़िक्र]ચિંતા; કાળજી[–કરવી, –થવી,–રહેવી,–રાખવી,–હોવી]. ૦મંદ વિ૦ ફિકરવાળું. ૦મંદી સ્ત્રી૦ કાળજી

ફિક્કું વિ૦ [हिं. फिका (सं पीतक ?)] નિસ્તેજ (૨) નીરસ, મોળું [–પડવું=ફીકુ થઈ જવુ (૨) સ્વાદમાં ફીકું લાગવું] –ક્કાશ સ્ત્રી૦ ફિક્કાપણુ [–મારવી=ફીકુ પડેલું દેખાવુ] ૦ચ્ચ(–સ) વિ૦ સાવ ફિક્કું

ફિટકાર પું૦ [प्रा. फिट्ट (स. भ्रष्ट) નષ્ટ, ધ્વસ્ત + કાર (स कृ)] ધિક્કાર; અનાદર. [–વર-સાવવો]. ૦વું સ૦ક્રિ૦ ફિટકાર કરવો

ફિટફિટ અ૦ [જુઓ ફિટકાર] ફટફટ, ધિક્ ધિક્ (૨) સ્ત્રી૦ ધિક્કાર

ફિટાડ(–વ)વું સ૦ક્રિ૦ [प्रा फिट्ट (स. भ्रष्ट) નષ્ટ –ધ્વસ્ત] 'ફીટવુ'નુ પ્રેરક

ફિડલ સ્ત્રી૦ [ई.] એક વિદેશી તતુવાદ્ય

ફિણાવવું સ૦ક્રિ૦,**ફિણાવું** અ૦ક્રિ૦ 'ફીણવું'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ

ફિતનો પું૦ [अ] જુઓ ફિતૂર

ફિતૂર ન૦ [अ फ़ुतूर] ફેલ, ઢોગ (૨) બળવો; દગો (૩) તોફાન [–જાગવું=દગો થવો] –રી વિ૦ ફિતૂરવાળું, તે કરનારુ

ફિદવી પુ૦ [अ.] ચાકર, દાસ

ફિદા વિ૦ [अ] ખૂબ ખુશ (૨) અતિ આસક્ત

ફિનાઇલ ન૦ [ई] ખાળ ઇ૦ માટે જતુનાશક એક દવા

ફિબાદ સ્ત્રી૦ [अ फीलवदीह] નકામી વાતો, બડબડાટ –દી વિ૦ વાતોડિયુ; બબડાટિયુ

ફિયો પું૦ [सं प्लीहा] બરોળ

ફિરકો પું૦[अ] કોમ (૨) ટોળી, વર્ગ (૩) એક રાષ્ટ્રની પ્રજા

ફિરદોસ સ્ત્રી૦ [अ.] સ્વર્ગ. –સી પું૦ (स) [એક ફારસી કવિ

ફિરસ્તો પું૦[फा फ़िरिश्तह]દેવદૂત(૨)પેગંબર

ફિરંગી પુ૦ [फा , सं फिरंगिन्] પોર્ટુગલ દેશનો વતની (૨) ગોરો [માથાનુ ફરેલુ

ફિશાવન વિ૦ [अ फिरअवन] મિજાજી, હઠીલુ,

ફિલસૂફ પુ૦ [अ. फ़ैलसूफ़] તત્ત્વજ્ઞાની –ફિ વિ૦ ફિલસૂફી સંબધી –ફી સ્ત્રી૦ તત્ત્વ-જ્ઞાન [–ડહોળવી, હાંકવી=તત્ત્વજ્ઞાનની નિરર્થક લાબીચોડી વાતો કહેવી]

ફિલ્ડિંગ સ્ત્રી૦ [ई] ક્રિકેટમાં બેટ રમનાર પક્ષ સામેના પક્ષનુ કામ

ફિશિ(–સિ)યારી સ્ત્રી૦[રવ૦,સર૦म फुशमी] બડાઈ, પતરાજી.[–મારવી=બડાઈ હાકવી]

૦ખોર વિ૦ બડાઈખોર.
ફિસાદ સ્ત્રી૦ [अ फसाद] તોફાન (૨) હુલ્લડ; બળવો ૦ખોર,-દી વિ૦ તોફાની (૨) બળવાખોર
ફિસિયારી, ૦ખોર જુઓ 'ફિશિયારી'માં
ફિસોટો પું૦ ફીણનો લોચો. [-કાઢી નાખવો =હંફાવી દેવું; દમ કાઢી નાખવો (૨) મોમાથી ફીણ પડે તેટલો માર મારવો]
ફી સ્ત્રી૦ [इं] લવાજમ (૨) મહેનતાણું, દસ્તૂરી
ફીક,-કાશ સ્ત્રી૦ [જુઓ ફિક્કુ] ફિક્કાશ (૨) મોળાશ -કું વિ૦ જુઓ ફિક્કું. -કુ ફચ(-સ) વિ૦ સાવ ફીકુ
ફીચ સ્ત્રી૦ [सं. स्फिच्] જાંઘનો ઉપલો ભાગ
ફીટણ વિ૦ [ફીટવુ પરથી] નાશવંત (૨) ન૦ નાશ ૦કાળ પું૦ પ્રલયકાળ. -વું સ૦ક્રિ૦ ફિટાડવુ (૨) ફોડવુ; લાચ આપી ખસેડવું -વું અ૦ક્રિ૦ [प्रा. फिट्ट(स भ्रंश्)] ટળવુ; મટવુ (૨) પતવું (૩) સામે થવુ
ફીણ ન૦ [सं. फेन, प्रा. फेण] પ્રવાહી પર થતો ધોળો પદાર્થ [-કાઢી નાખવું=થકવી નાખવું. -પડવું=(સખત માર કે શ્રમથી) મોમાથી ફીણ નીકળવું (૨) બહુ મહેનત પડવી] ૦વું સ૦ક્રિ૦ ખૂબ ઘૂમરડીને-ફીણ થાય તેમ-એકતાર કરવુ (૨) [લા] લાભ કાઢવો
ફીત સ્ત્રી૦ [पो ?] ગૂંથેલી કોર
ફીકું ન૦ [રવ૦] (કા.) અનાજનું ફોતરું-ખોખું. [ફીફાં ખાંડવાં=નકામી મહેનત કરવી]
ફીરકી સ્ત્રી૦ [प्रा. फिर(सं गम्)] ચકરડી (૨) નાની ફાળકી
ફીલ પું૦ [फा] હાથી
ફીસી સ્ત્રી૦ [જુઓ ફિસિયારી] બડાઈ
ફીસું વિ૦ [જુઓ ફસ] ફિક્કુ (૨) ઢીલુ, ઓછા જોરવાળું; ઝટ ફસકી જાય એવું
ફીચ સ્ત્રી૦ જુઓ ફીચ
ફીંડલું ન૦ જુઓ પિંડલું
ફીંદવું સ૦ક્રિ૦ ફેંદવુ, વેરણછેરણ કરી નાખવું (૨) ઢીલુ કરી નાખવું; ચૂંથવુ (૩) દબાવવુ, કચરવુ ફીંદાવવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રેરક] ફીંદાવું અ૦ ક્રિ૦ [કર્માણ]

ફુઆજી પું૦ (માનાર્થે) ફુઓ (૨) ફુઆસસરા
ફુઈ સ્ત્રી૦ [दे. पुप्फी] (સુ) ફોઈ
ફુઓ પું૦[જુઓ ફોઈ] ફોઈનો વર ૦સસરો પું૦ પત્નીનો કે પતિનો ફુઓ
ફુક્કો પું૦[જુઓ ફૂગવુ] મૂત્રાશય (૨) પરપોટો (૩) ફૂલકો (અર્થ ૩)
ફુગારો પું૦ ['ફૂગવુ' ઉપરથી] ફુક્કો (૨) ફોલ્લો
ફુગાવવું સ૦ક્રિ૦ ફુગાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ફૂગવુ'નુ પ્રેરક ને ભાવે
ફુગાવો પું૦['ફૂગવુ' ઉપરથી] નાણાના ચિહ્નરૂપ કાગળના ચલણમા અતિ ઘણો વધારો
ફુજૂલ વિ૦ [अ] વધારેનુ (૨) નકામુ
ફુટકળ વિ૦ [સર૦ म, हिं फुटकल] ફાલતુ, પરચૂરણ (૨) નકામુ [મારવો
ફુત્કાર પું૦ [स] ફૂંફાડો ૦વું સ૦ક્રિ૦ ફૂફાડો
ફુદીનો પું૦ [फा. पूदीनह(?), हिं पोदीना, म पुदिना, फुद(-दा,-दि)ना] એક વનસ્પતિ
ફુદ્દી સ્ત્રી૦ જુઓ ફૂદી, નાની પતંગ
ફુદેડો પું૦ [अप. फुडिअ (प्रा. फुरिअ, स. स्फुरित) ઉપરથી] ફૂદડો, ઊડતો વંટો (૨) એક જાતનુ ઘાસ
ફુપ્ફુસ ન૦ [सं] ફેફસુ
ફુફવાટો(-ડો) પું૦ [રવ૦] ફૂફવાડો, જોસથી મારેલી ફૂંક (૨) [લા] ગુસ્સાનો આવેશ [-મારવો=જોરથી ફૂંફૂં કરવુ (૨) ગુસ્સાથી બોલવુ]
ફુમતિયાળું વિ૦ ['ફૂમતુ' ઉપરથી] ફૂમતાવાળું
ફુરકત સ્ત્રી૦ [अ] વિયોગ, છૂટા પડવુ તે
ફુરચો પું૦[फा पुर्जह] કકડો [ફુરચા, ફુરચે-ફુરચા ઊડી જવા=ટુકડેટુકડા થઈ જવા; છિન્નભિન્ન થઈ જવું]
ફુરજો પું૦ [अ.] બંદર પરનુ જકાત લેવાનું મથક (૨) વહાણો ઠેરવવાનુ મથક
ફુરસદ સ્ત્રી૦ [अ फुर्सत] નવરાશ [-કાઢવી =ફુરસદનો-ખાલી સમય રાખવો]
ફુલવણી સ્ત્રી૦ ફૂલવવું તે
ફુલારો પું૦,-રા સ્ત્રી૦['ફૂલવુ' ઉપરથી]બડાઈ; પતરાજી [ફુલારો મારવો] -વટ સ્ત્રી૦ ફુલાવવુ તે. -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ફૂલવું'નુ પ્રેરક.

-વું અ૦ક્રિ૦ 'ફૂલવુ'નુ ભાવે
ફુલેકું ન૦ ['ફૂલ' ઉપરથી ?] વરઘોડો
ફુલેલ ન૦ [ફૂલ+તેલ ?] સુગંધીદાર તેલ
ફુલેવર વિ૦ [इं फ्लावर] ફૂલની ભાતવાળું(૨) ન૦ તેવું કપડુ (૩) જુઓ ફુલ્લી, ફ્લેવર(૪) [इं. कॉली फ्लावर] એક શાક
ફુલ્લ વિ૦ [सं.] ફૂલેલુ (૨) ખીલેલુ (૩)ઊઘડેલું
ફુલ્લસ પું૦ [अ फुलस] નાણું
ફુલ્લી સ્ત્રી૦ ['ફૂલ' ઉપરથી] જુઓ ફ્લેવર
ફુવારો પું૦ [फा. फव्वारह] પાણી ઊડતુ પડે એવી રચના (૨) ઝરો [-ઊડવો]
ફુંઅરાવવું સ૦ક્રિ૦ ['ફૂ કાર' ઉપરથી] ગમે તેમ ભરવીને ઉશ્કેરવું; બહેકાવવુ
ફૂ અ૦ [રવ૦] ફૂંફાડાનો એવો અવાજ [-કરવું =ફૂક મારવી (૨) ફૂફાડો મારવો (૩) ઉડાવી દેવુ; અલોપ કરવુ (૪) ખરચી નાખવુ -થઈ જવું= હવામાં ઊડી જવું (૨) ખરચાઈ જવુ, ખલાસ થઈ જવુ (૩) અદૃશ્ય-લુપ્ત થઈ જવું]
ફૂગ સ્ત્રી૦ ['ફૂગવુ' ઉપરથી] ઊબ. [-વળવી= ઊબ ચડવી] ૦વવું સ૦ ક્રિ૦ ફુગાવવુ. ૦વું અ૦ક્રિ૦ [सं फक्क्, અથવા दे. फुग्गफुग्ग (વીખરાયેલા ફૂલેલા વાળવાળુ)] ઊબ વળવી (૨) ફૂલવું (૩) બહેકવુ
ફૂટ પુ૦ [इं] બાર ઇંચનુ માપ કે તેવડી પટી
ફૂટ સ્ત્રી૦[સર૦મ] ફૂટવું તે(૨) ફાટ(૩) ભ ગાણ; કુસંપ (૪) ન૦ સક્કરટેટી જેવુ ફળ; ચીભડું
ફૂટડું વિ૦ [सं. स्फुट, प्रा. फुड] સુંદર, રૂપાળું
ફૂટપાથ પું૦ [इं] પગે જનારા માટે શહેરી રસ્તાની બાજુ પર હોતી પગથી
ફૂટબૉલ પુ૦ [इं] હવા ભરેલો મોટો દડો કે એથી રમવાની અંગ્રેજી રમત
ફૂટવું અ૦ક્રિ૦[प्रा फुट्ट]ખીલવું,વિકસવું,ઊગવુ; પલ્લવિત થવુ (૨) તૂટવુ, ભાગી જવુ(૩) જોરથી ફાટવુ (૪) ખુલ્લુ થવુ,ઉઘાડું પડી જવું (૫) ફરી જવુ; દગો દેવો [ફૂટી બદામ ન હોવી=કશું પણ ન હોવુ. ફૂટી બદામનું=તદ્દન માલ વિનાનું, કિંમત વિનાનુ ફૂટેલા કપાળનું= કમનસીબ; દુર્ભાગી ફૂટેલા કાળજાનું= હૈયાસૂનુ; ખબરદારી વિનાનુ]

ફૂટાફૂટ સ્ત્રી૦ ['ફૂટવુ' ઉપરથી] ઉપરાઉપરી ફૂટવું તે (૨) કુસંપ (૩) ભગાણ
ફૂણગી સ્ત્રી૦ [જુઓ ફણગી] ઝીણી ફોલ્લી (૨) નાનો પરપોટો
ફૂદડી સ્ત્રી૦ [अप फुडिअ (सं. स्फुरित)] ગોળ ગોળ ફરવું તે(૨)તારાના કે ફૂલના(*)જેવુ ચિહ્ન
ફૂદડો પું૦ જુઓ ફુદેડો
ફૂદું ન૦ [જુઓ ફુદેડો] પાંખોવાળું નાનુ જીવડું (૨) પતંગિયુ
ફૂમકું(-તું) ન૦ [प्रा. फुम (सं भ्रम्)] છોગું; કલગી -તી સ્ત્રી૦ એક ઘરેણુ (૨)નાનુ ફૂમતુ
ફૂર્તિ સ્ત્રી૦ [स स्फूर्ति] જાગૃતિ (૨) ઉત્સાહ ૦લું વિ૦ ફૂર્તિવાળું
ફૂલ ન૦ [अप. फुल; प्रा फुल्ल (सं. फुल्ल)] પુષ્પ, તેના આકારની વસ્તુ (૨) આંખનો રોગ (૩) કાતરેલી સોપારી (૪)એક ઘરેણુ (૫)ફૂલકોબી (૬) [જુઓ ફુલારો] સ્ત્રી૦ પતરાજી, ગર્વ. [-આવવું=ફૂલ બેસવું (૨) સ્ત્રીને અડકાવ આવવો (૩) આશા બંધાવી, -ગૂંથવાં= નવરા બેસી રહેવું. -ચડાવવાં=દેવ વગેરેને પુષ્પ અર્પણ કરવા -થવું=ફૂલ બેસવુ. -પડવું=આંખની કીકીમા ધોળો ડાઘ પડવો -એ જાતનો રોગ થવો -બેસવું=પુષ્પ થવુ -મારવી=બડાઈ હાકવી ફૂલની પાંખડી =નજીવી ભેટ ફૂલને ઘોડે ચડવું=ખોટો ભપકો મારવો ફૂલે વધાવવું=દેવની પેઠે માન-ભાવપૂર્વક આવકાર આપવો.] ૦ક-(૦ઝ)ણી સ્ત્રી૦ એક જાતનુ દારૂખાનુ ૦કો પુ૦ નાની ફુલાવેલી રોટલી (૨) કોઈ પણ વસ્તુનુ ફૂલવુ તે (૩) ફુલાવીને રમવાની રબરની ટોટી, ફુક્કો ૦કોબી(૦જ) સ્ત્રી૦ એક શાક, ફૂલ ૦ખર, ૦ગર ન૦, ૦ખરણી સ્ત્રી૦ ફૂલકણી. ૦ખડી સ્ત્રી૦ એક જાતનુ દારૂખાનુ ૦ગજરો પુ૦ ફૂલની કલગી ૦ગૂંથણિયું વિ૦ એક મેકમા સંકળાયેલુ ૦ગૂંથણી સ્ત્રી૦ ફૂલ ગૂથવા તે (૨) [લા] વસ્તુની બંધબેસતી સંકલના ૦ચુંગી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી ૦છોડ પુ૦ ફૂલ માટે ઉછેરાતો છોડ ૦ઝાડ ન૦ ફૂલને જ માટે ઉગાડાતુ ઝાડ કે છોડ ૦ડું ન૦

ફૂલ (૨) ધાણીનો દાણો ૦ણજી(-શી) વિ૦ (૨) પું૦ વખાણ કર્યાથી ફુલાઈ જાય તેવુ ૦ડોલ પું૦ એક ઉત્સવ. ૦તોડો પુ૦ સ્ત્રીનુ એક ઘરેણુ ૦દાન ન૦ ફૂલ મૂકવાનુ પાત્ર ૦દારૂ પુ૦ સખત દારૂ(૨)દારૂનો અર્ક,મદ્યાર્ક ૦ધાર વિ૦ પ્રમાણિક(૨)શાખવાળુ ૦ફટાક (-કિયુ') વિ૦ વરણાગિયુ(૨)નાજુક,તકલાદી. -ફૂલુ વિ૦ ફૂલની જેમ ખીલેલુ, કોમળ ૦બરેડો પું૦ એક જાતની સોપારી ૦બાગ પુ૦ ફૂલનો બાગ ૦માલ સ્ત્રી૦ ફૂલની માળા (૨) ઘોડીની એક જાત ૦લતા સ્ત્રી૦ ફૂલ માટે ઉછેરાતી લતા ૦વડી સ્ત્રી૦ એક જાતની વડી ૦વવું સ૦ક્રિ૦ ફુલાવવુ. ૦વાડી સ્ત્રી૦ ફૂલ-ઝાડની વાડી ૦વેલ સ્ત્રી૦ ફૂલલતા

ફૂલવું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. फुल्ल] ઊપસવુ (૨) પલ્લવિત થવુ, ખીલવુ (૩) [લા] હરખાવું (૪) બડાઈ મારવી (૫) બહેકવુ [ફૂલીને ટેટો થવું=ટેટા જેવુ ફૂલવું; ખૂબ ફૂલવુ ફૂલીને દેડકો થવું=મદાંધ થવુ, અભિમાનમા છકી જવુ ફૂલીને ફાળકો થવું=ફૂલણજી થવુ, મોટી બડાશો મારવી] ૦ફાલવું અ૦ક્રિ૦ બરોબર ખીલવુ ને વધવુ

ફૂલસાંકળું ન૦ ફૂલની ભાતવાળુ સાંકળુ

ફૂલસૂંઘણું ન૦ [ફૂલ+સૂંઘવુ પરથી] નાક

ફૂલિયું વિ૦ [ફૂલ' ઉપરથી] ખીલેલુ (૨) ન૦ એક વનસ્પતિ (૩) નાનુ પ્યાલુ (૪) મથાળુ

ફૂલી સ્ત્રી૦ ['ફૂલ' ઉપરથી] સેથાનુ એક ઘરેણુ

ફૂલું ન૦ ['ફૂલ' ઉપરથી] આખનો એક રોગ [-પડવું=એ રોગ થવો.]

ફૂલ્સકેપ પુ૦[ઇં] અમુક વિશિષ્ટ કદનો કાગળ

ફૂવડ વિ૦ આળસુ (૨) ગંદું ૦તા,-ડાઈ ૦વેડો સ્ત્રી૦ ફુવડપણું

ફૂસ સ્ત્રી૦ કસ (૨) વિ૦ રદ્દી (૩) અ૦ [રવ૦] થાક કે પરાજયનો ફુત્કાર (૪) ન૦ ઘાસ (સૂકુ), ખડ ૦ફાસ, ૦દાસિયું, -સિયુ વિ૦ હલકુ, નિર્માલ્ય, ફાસફૂસિયુ

ફૂં અ૦ [રવ૦] એવો અવાજ, ફૂ

ફૂંક સ્ત્રી૦ [દે. फुंका] મોઢી પવન ફેંકવો તે (૨) પ્રાણ. [-નીકળી જવી=પ્રાણ નીકળી જવા. -મારવી=ફૂકવું (૨) ખાનગી ચેતવણી આપવી (૩) ઉશ્કેરવુ (૪) ભૂરકી નાખવી, ભરમાવવુ (૫) ફૂકથી હોલવવુ (૬) ફૂંકથી ઠડક વળે એમ કરવુ ફૂંકે ફાટવું=શબ્દ માત્રથી બી જવુ] ૦ણી સ્ત્રી૦ ફૂકવાની રીત કે ભૂંગળી

ફૂંકવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા फुक्क (સ फुत्+कृ)] ફૂક મારવી (૨) ફૂંકીને વગાડવુ (૩) [લા] દેવાળુ કાઢવુ (૪) પપાળવુ. [ફૂંકી ખાવું=ઉડાવી દેવુ, વાપરી નાખવુ. ફૂંકી દેવું, મૂકવું=બાળી મૂકવુ (૨) ગમે તે હલકા ભાવે વેચી નાખવુ ફૂંકી ફૂંકીને=બહુ સાવચેતીથી ફૂંકી ફૂંકીને કરડવું=કરડે છે એવુ ન જણાય તે રીતે કરડવુ ફૂંકી ફૂંકીને ખાવું=સામો ન જાણે તે રીતે તેનુ ઉડાવી જવુ, તેનુ ખોતરી ખાવુ ફૂંકી બેસવું=જુઓ ફૂંકી ખાવુ ફૂંકી રાખવું=પપાળવુ, લાડ લડાવવા]

ફૂંકાર,-રો પુ૦[પ્રા फुक्कार(સ फुत्कार)] ફૂંક (૨) ફૂંફવાટો ૦વું સ૦ક્રિ૦મોમા પાણી ભરી ફૂંકથી છાંટવુ (૨) ફૂંક કે ફૂંફાડો મારવો

ફૂંગર સ્ત્રી૦ [ફૂં' (રવ૦)+कृ] નસકોરુ

ફૂંદોટો પુ૦ [પ્રા फुंट (સ स्पन्द)] ફિસોટો

ફૂંફવવું અ૦ ક્રિ૦ ફૂંફાડો મારવો

ફૂંફવાટો(-ડો), ફૂંફાટો(-ડો) પુ૦ ફુફવાટો. [-મારવો=ફૂ એમ અવાજ કરવો.]

ફે (ફે) અ૦ શ્વાસ નીકળી ગયો હોય તેમ (ડરથી કે થાકથી) (૨) સ્ત્રી૦ (કા) હાક, ડર [-ફાટવી=હાક વાગવી]

ફેકન સ્ત્રી૦ મગદળની જોડીની એક કસરત

ફેચો (-ચ્ચો) પું૦ જુઓ ફીચ [ફેચા રહી જવા=થાકથી જાંઘો ભરાઈ જવી-દુખવા લાગવી ફેચા નીકળી જવા=(સ્નાયુ વગેરેના) લોચેલોચા નીકળી પડવા કે ઊડી જવા, છિન્ન ભિન્ન થઈ જવુ]

ફેજ પુ૦ [અ] ખરાબી, દુર્દશા (૨) શિક્ષા (૩) સ્ત્રી૦ [સર૦ ઇં, तुर्की પરથી] એક જાતની મુસલમાની ટોપી [-કરવો, -થવો]

ફેડ(ફે) અ૦ [રવ૦] એવા અવાજ સાથે [ફેડ

દઈને=ફેડ એવા અવાજ સાથે (મારવું)]

ફેટન સ્ત્રી૦ [ઇં.] બગી

ફેડણ વિ૦ [ફેડવું પરથી] ફેડનારું **-વું** સ૦ ક્રિ૦ [प्रा. फेड (सं स्फेटय्)] દૂર કરવું, ટાળવું, મટાડવું (૨) અદા કરવું, વાળવું

ફેણ (ફે) સ્ત્રી૦ જુઓ ફણા (૨) ચાબખાના ટોડિયા ઉપરની છેલ [**-માંડવી**=ફણા ઊંચી કરવી; હુમલાની તૈયારી કરવી]

ફેણ (ફે) ન૦ [સ ફેન] ફીણ

ફેણીની (ફે) સ્ત્રી૦ [દે फिणिया] સુતરફેણી (પુષ્ટિમાર્ગીય)

ફેદો પુ૦ ['ફદફદવું' ઉપરથી?] લોચો. [**ફેદા ઊડી જવા**=લોચા નીકળી જવા, છિન્નભિન્ન થઈ જવું]

ફેન ન૦ [સ] ફીણ **-નિલ** વિ૦ ફીણવાળું

ફેફર સ્ત્રી૦[प्रा. फुर (स स्फुर्) ઉપરથી] થોથર [**-આવવી**] **-રાવું** અ૦ક્રિ૦ ફેફર આવવી

ફેફરી સ્ત્રી૦, **-રું** ન૦ [प्रा. फुर (सं स्फुर्) ઉપરથી] વાઈ [કાઢવાનુ અગ

ફેફસું ન૦ [સ फुप्फुस] શરીરનુ હવા લેવા

ફેબ્રુઆરી પું૦ [ઇં.] ઈસવી સનનો બીજો માસ

ફેર (ફે) પું૦ [ઇ. ફાયર, હિં फैर] ગોળીબાર

ફેર પુ૦[દે. फ्फरण]ફરક, તફાવત (૨) તમ્મર (૩) પેચ (૪) ઘેગવો (૫) લૂગડાની કડક(૬)ચક્કર, વધારેપડતુ ફરવાનુ થવું તે (૭) ફેરવવાની ખીલી ઉદા૦ લવિંગિયાનો ફેર (૮) અ૦ ફરીથી [**-આવવા**=ચક્કર આવવા **-ખાવો**=લાબે રસ્તે-ચક્કર ખાઈ ને-આવવું **-ચઢવા**= ફેર આવવા **-પડવો**=ફરક પડવો (૨) સુધારો થવો **-પાડવા**=પેચ પાડવા. **ફેરમાં આવવું**=લાબે રસ્તે આવવુ] **૦કૂંડાળું** ન૦ ચક્કર (૨) ગૂંચવાડો **૦ણી** સ્ત્રી૦ ફેરી (૨) રખડપટ્ટી **૦તપાસ** સ્ત્રી૦ ફરીથી તપાસ. **૦પાઘડી** સ્ત્રી૦ ફરી જવુ તે [**-બાંધવી**= બોલીને ફરી જવું (૨) સામા પક્ષમા જવું (૩) બોટી ટેવમા પડવુ.] **૦પાળી** સ્ત્રી૦ ફેરફાર (૨) વારાફરતી જુદા પાક ઉગાડવો તે **૦ફટક** અ૦ આડુંઅવળુ ભમતુ હોય એમ **૦ફરક** વિ૦ ઊલટું; ઊંધુ (૨) અ૦ ગમે તેમ **૦ફાર** પું૦ ફરક; તફાવત (૨) સુધારો (૩) અદલી. **૦બદલ** વિ૦ ફેરબદલીવાળું. **૦બદલી** સ્ત્રી૦, **૦બદલો** પુ૦ અરસપરસ ફેરફાર; અદલાબદલી **૦વણી** સ્ત્રી૦ ફેરવવું તે. **૦વવું** સ૦ક્રિ૦ 'ફરવું'નુ પ્રેરક **૦વાદી** વિ૦ ફેરવવાના વિચારનું (૨) પું૦ તેવો આદમી. **૦વાફેરવ** સ્ત્રી૦ ઉપરાઉપરી ફેરવવું તે **૦વાળું** વિ૦ પેચદાર (૨) ચક્કર ખાવું પડે તેવું લાબું (૩) ફરકવાળું

ફેરવો પું૦ ['ફેર' પરથી] (કા.) હાથે પહેરવાનો વેઢ

ફેરાવો પુ૦['ફેર' પરથી]ફેર; ઘેરાવો (૨) ચક્કર

ફેરિયો પુ૦ [ફેર ઉપરથી] ફેરી કરનાર

ફેરિસ્ત સ્ત્રી૦[અ फ़िहिस्त, सर०म]યાદી,ટીપ

ફેરી સ્ત્રી૦ ['ફેર' ઉપરથી] ચક્કર; આંટો (૨) વખત; વાર (૩) કોઈ પણ વસ્તુ વેચવા માટે ફરવું તે. [**-કરવી, ફરવી**=ઘેર કે લત્તે લત્તે ફરીને વેચવુ] **-રો** પુ૦ આંટો (૨) વારો (૩) ચક્કર [**ફેરા ફરવા**=આંટા મારવા (૨) અગ્નિની પ્રદક્ષિણા કરવી (લગ્નવિધિમા) (૩) લગ્નવિધિ પૂરો કરવો **ફેરા ફેરવી દેવા**= ઝટપટ પરણાવી દેવુ **ફેરે જવું**=બજાર જવું. **ફેરો ખાવો**=આંટો ખાવો,જઈ આવવુ(૨) વ્યર્થ આંટો મારવો **-થવો**=નકામો ફેરો પડવો (૨) દસ્ત થઈ જવા **-પડવો**=જવાનો અર્થ ન સરવો **-ફળવો**=જવાનો અર્થ સરવો. **-ફેરો કરવો, ખાવો**=અહીં તહીં કામસર જવુ-આવવુ **-લાગવો**=દસ્ત થઈ જવા]

ફેલ (ફે) પું૦ [અ फ़अल] ઢોગ **૦ખોર** વિ૦ ઢોગી **૦જમિ(-મી)ન** પું૦ સાગી ચાલચલગતનો જામીન

ફેલ (ફે) સ્ત્રી૦ [જુઓ ફેલુ] લટ; સેર. [**-ગૂંથવી**=છૂટી સેરે ગૂંથવુ]

ફેલાવ(-વો) (ફે) પુ૦ [प्रा पयल्ल (सं प्रसृ) ફેલાવુ; પસરવુ] વિસ્તાર, પ્રસાર (૨) વૃદ્ધિ; પ્રગતિ **-વું** અ૦ક્રિ૦ પ્રસરવુ (૨) વધવું

ફેલી (ફે) વિ૦ ફેલ-ઢોગ કરનારું

ફેલું (ફે) ન૦[प्रा पयल(स प्रचल)લટકવુ, ફરકવુ] (દોરડુ ભાગતા મુકાતી) તારની લટ (૨) ફાસ

(૩) મુશ્કેલી; ગૂચ [–મૂકવું=ફાસ નાખવી.]
ફેલો પું૦ [ઇં] કૉલેજમા ગ્રૅજ્યુએટ થયા બાદ આગળ અભ્યાસ માટે અપાતુ એક પદ
ફૅશન સ્ત્રી૦[ઇં] આચારવિચારમા અમુક ખાસ લક્ષણ–ઝોક કે વિશેષતા. [–ચાલવી, નીકળવી, પડવી] –નેબલ વિ૦ ફૅશનવાળુ
ફેસલ વિ૦[अ] છેવટનુ(૨)નિકાલ થયેલુ,ફૈંસલ
ફેસલો (ફૈં) પું૦ [अ] નિકાલ, ફૈંસલો; અંત. [–આણવો=પતવવુ, પૂરુ કરવું –આપવો =ચુકાદો આપવો –મૂકવો=અત આણવો –લાવવો=અત લાવવો.]
ફેસવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ म फेसणें] તોડવું (૨) ઉતારી પાડવું; નીચે આણવું
ફેસ્તો પુ૦[पो फेस्ता, म फेस्त પરથી?](સુ.) ફેજ, ફજેતો
ફેળ અ૦ (કા) ચારે બાજુથી ખુલ્લુ(૨) રક્ષણ વગરનુ, નધણિયાતુ [સ્ત્રી૦ હાહાકાર
ફેં અ૦ (ફેં૦)[રવ૦]થાકની હાફનો અવાજ(૨)
ફેંકવું (ફેં૦) સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हि, म] નાખવું (૨)[લા.]ગપ મારવી
ફેંકફેંકા, ફેંકાફેંક(–કી) (ફેં૦) સ્ત્રી૦ સામાસામી ફેંકવુ તે
ફેંકારવું (ફેં૦) સ૦ક્રિ૦ ફેંદી કે વીખીને લાબુ નાખવું ઉદા૦ વાળ ફેંકારીને બેઠી છે ,
ફેંટ (ફેં૦) સ્ત્રી૦ [हिं] કમરની આજુબાજુનો લૂગડાનો બંધ (૨) [રવ૦] થપાડ, ધબ્બો [–પકડવી=કમરબધ ઝાલીને પકડી રાખવું –મારવી=થપાડ–ધબ્બો લગાવી દેવો]
ફેંટો (ફેં૦) પુ૦[જુઓ ફેંટ] માથે બાધવાનું લૂગડું,ફાળિયું(૨)તાડ અને તરસાડનાં પાહડાની વચલી નસ (૩) ઠગાઈ
ફેંદવું (ફેં૦) સ૦ક્રિ૦ ફીદવું; ચૂથવુ (૨) વિખેરી નાખવુ ફેંદફેંદા, ફેંદાફેંદ(–દી) સ્ત્રી૦ ચૂથાચૂથ, વારંવાર ફેંદવુ તે
ફેંદાવું (ફેં૦) અ૦ક્રિ૦ 'ફેંદવુ'નુ કર્મણિ
ફેંફાટ (ફેં૦) અ૦ [(રવ૦) ફે + ફાટ] પૂરપાટ (૨) બેફાટ (૩) ચારેગમ
ફેંફે (ફેં૦) અ૦ જુઓ ફેં
ફેંસલ,–લો (ફેં૦) જુઓ 'ફેસલ'મા
ફૅંસવું (ફૅં૦) સ૦ક્રિ૦ જુઓ ફેસવુ
ફૈડકો પું૦ [રવ૦; જુઓ ફડકો] ફટકો, લૂગડાની ઝપટ(૨)ઉતાવળે જવું આવવુ તે,ધૂમાધૂમ(૩) ખેડૂતનુ એક ઓજાર. [–મારવો=ઘૂમવુ, ઝપાટાબધ અહીં તહીં જઈ આવવુ]
ફૈડાફૈડ સ્ત્રી૦[રવ૦]આમ ને તેમ જવું, હૈડહૈડ
ફૈણ સ્ત્રી૦ દરદનું શમવું તે
ફોઇયાત વિ૦ [ફોઈ ઉપરથી] ફોઈનુ, –ને લગતુ –રું વિ૦ફોઈ તરફનુ (૨) ન૦ ફોઈએ આપેલી બક્ષિસ
ફોઈ, ૦બા સ્ત્રી૦[જુઓ ફુઈ] બાપની બહેન. ૦જી સ્ત્રી૦ [માનાર્થે] ફોઈ (૨) ફોઈસાસુ. ૦સાસુ સ્ત્રી૦ પતિ કે પત્નીની ફોઈ
ફોક વિ૦ [दे. फुक्का (મિથ્યા)] ફોગટ; રદ ૦(–ગ)ટ વિ૦ (૨) અ૦ નકામુ; વ્યર્થ [–જવું] ૦(–ગ)ટિયું વિ૦ મફતિયુ (૨) નકામુ
ફોકસ ન૦ [ઇં] દુરબીન કૅમેરા ઇ૦નું અમુક ખાસ કેન્દ્ર કે બિન્દુ જ્યાં પ્રતિબિંબ બરોબર સાફ હોય છે [–મળવું=તેવુ બિદુ ગોઠવાવુ –મેળવવું,=તેવુ બિદુ ગોઠવવુ]
ફોકિયત સ્ત્રી૦ [अ.] ગર્વ, અહકાર
ફોકો પું૦ ભરવાડ
ફોગટ,–ટિયું જુઓ 'ફોક'મા
ફોજ (ફો) સ્ત્રી૦[फा.]સેના. ૦ખાતું ન૦ લશ્કરી ખાતુ ૦દાર પું૦ એક પોલીસ અમલદાર. ૦દારી વિ૦કાયદાથી શિક્ષાપાત્ર ગુના સબધી 'ક્રિમિનલ' (૨) સ્ત્રી૦ ફોજદારનુ કામ કે પદ (૩)ફોજદારી અદાલત.[–કરવી, માંડવી= ફોજદારી ગુનાની ફરિયાદ કરવી]
ફોટ પુ૦[स स्फुट्]+સ્ફોટ, જોરથી ફૂટવું તે
ફોટો, ૦ગ્રાફ પુ૦ [ઇં.] છબી [–પાડવો, –લેવો] ૦ગ્રાફર પુ૦ છબી પાડનાર કે તેનો ધધાદારી ૦ગ્રાફી સ્ત્રી૦છબી પાડવાની કળા
ફોડ પું૦, સ્ત્રી૦ [प्रा. फोड(स स्फोटय्)]ફોડવુ તે (૨) વિગત (૩) નિકાલ (૪) વહેચણી. [–પાડવો=છૂટેછૂટુ કરીને બતાવવુ, વિગતે સમજાવવું] ૦ણી સ્ત્રી૦ ફોડવાની ક્રિયા (૨) [સર૦ म] વઘાર

ફોડલી સ્ત્રી० [प्रा. फोड (सं स्फोट) ફોલ્લો] ફોલ્લી -લો પું० ફોલ્લો
ફોડવું સ०ક્રિ० [જુઓ ફોડ] ફૂટે એમ કરવું (જુઓ ફૂટવુ) (૨) -નો નિકાલ લાવવો (૩) न० સમારીને કરેલો શાક ઇ० નો કકડો (૪) દહીંનુ ખડબુ. [ફોડીને કહેવું = ખુલ્લેખુલ્લું કહેવું. ફોડી લેવું = માથે પડ્યુ વેઠી લેવું.]
ફોડચી સ્ત્રી० (સુ.) ઝેરી સાપની એક જાત
ફોત સ્ત્રી० એક જાતની પોચી ડાગર
ફોત વિ० [अ.] કતલ કરેલુ, મારેલુ
ફોતરી સ્ત્રી० શિંગડું, પોપડી -રું न० છોતરુ (૨) કાગળનો ટુકડો [ફોતરા જેવું = માલ વિનાનુ ફોતરું નાખવું = અરજીનો કાગળ મોકલવો (તુચ્છકારમા)]
ફોદું વિ० [જુઓ ફદફદવું] પોચુ, ખાલી ફૂલેલુ. -દો પુ० લોચો (દૂધદહીં ઇ०નો)
ફોન પું० [इं.] ટેલિફોન. [-આવવો = ફોનની ઘંટડી વાગવી; ફોન દ્વારા વાત કરવાનું થવું. -કરવો = ફોનથી વાત કરવી -જોડવો = કોઈ જોડે વાત કરવા તેના ફોન સાથે જોડાણ કરવું. -થવો = ફોનનુ જોડાણ થવુ (૨) ફોન કરાવો -લેવો = ફોન કરનારની વાત સાભળવા ફોનનુ યંત્ર હાથમા લેવુ (૨) તેનો સદેશો સ્વીકારવો.]
ફોનોગ્રાફ न० [इं] જુઓ ગ્રામોફોન
ફોફળ न० [प्रा. पोप्फल (सं पूगफल)] સોપારી -ળી સ્ત્રી० સોપારીનુ ઝાડ
ફોફળિયું न० સ્ત્રીઓનુ એક જાતનુ વસ્ત્ર
ફોફળી સ્ત્રી० જુઓ 'ફોફળ'મા
ફોફું न० [दे. पुप्पुअ = ફૂલેલુ, જાડું] ખાલી ફૂલેલું-શક્તિ વગરનુ માણસ(૨) [કા] સીગનુ ફોતરુ [ફોટલો
ફોફેયો પું० ['ફોફુ' ઉપરથી] પાણીથી ભરેલો
ફોમ (ફો) સ્ત્રી० [જુઓ ફામ] યાદ
ફોર [अ.] (ફોર,), ०મ સ્ત્રી० સુગધ, સુવાસ(૨) [લા.] આબરૂ [-મારવી = સુગધ મહેકવી (૨) બડાઈ મારવી.] ०વવું સ० ક્રિ० 'ફોરવું'નુ પ્રેરક. ०વું અ०ક્રિ० સુવાસ રેલાવી
ફોરન (ફો) અ० [अ.] ઝટપટ; જલદી
ફોરવું, -વવું જુઓ 'ફોર'મા
ફોરાઈ (ફો) સ્ત્રી० [प्रा. फुर् (सं स्फुर्)] સ્ફૂર્તિ, ચંચળાઈ; ચાલાકી
ફોરું (ફો) વિ० [જુઓ ફોરાઈ] ચંચળ, ચાલાક (૨) જરા મોટું, ખૂલતુ (૩) હલકું, અલ્પ વજનવાળુ (૪) [ફો] न० છાટો, ટપકુ. [ફોરાં પડવાં = વરસાદના થોડા છાટા પડવા.]
ફોલ પુ० [प्रा. फोड (सं. स्फोटय्) પરથી] ફોલીને કાઢેલુ તે (૨) કચૂકા કાઢી નાખેલી આબલી ०વું સ०ક્રિ० છોડા વગેરે કાઢી ચોખ્ખુ કરવુ [ફોલી ખાવુ = ચૂંટી ખાવું; ખૂબ નિંદા કરવી (૨) પૈસાટકા છેતરીને પડાવી લેવા.] -લાઈ (-મણી) સ્ત્રી०, -લામણ न० ફોલવાની મજૂરી
ફોલ્લી સ્ત્રી० ['ફોડલી' ઉપરથી] નાનો ફોલ્લો. -લ્લો પુ० ગૂમડુ (૨) ઝળેળો. [-ફૂટી જવો = પીડા ટળવી (૨) સશય જવો, ભેદ ખુલ્લો થવો (૩) નિકાલ થવો ફોલ્લા ફોડવા = ભૂડું બોલવું, બદગોઈ કરવી]
ફોશી વિ० ['ફૂશ' ઉપરથી] બાયલુ; ઢીલુ
ફોસલામણ(-ણી) સ્ત્રી० [प्रा फुसणा (सं स्पर्शना) પપાળવુ ઉપરથી] પટામણ (૨) છેતરામણ -ણું વિ० (૨) न० પટામણ
ફોસલાવવું સ० ક્રિ० [જુઓ ફોસલામણ] પટાવવુ, છેતરવુ
ફોસલાવું અ०ક્રિ० છેતરાવું; પટાવુ
ફૉસ્ફરસ પુ० [इं.] હવા લાગતા સળગી ઊઠે એવું એક રસાયન (દીવાસળીમાં વપરાય છે)
ફ્રેંચ વિ० [इं] ફ્રાન્સ દેશનુ (૨) સ્ત્રી० ફ્રાન્સની ભાષા

બ

બ પું૦ [સં.] ત્રીજો ઔષ્ઠય વ્યંજન. ૦કાર પું૦ બ અક્ષર કે ઉચ્ચાર. ૦કારાંત વિ૦ છેડે બકારવાળું

બક પું૦[સં] બગ, બગલો (૨) [સં] કૃષ્ણે મારેલો એક રાક્ષસ ૦(-ગ)ધ્યાન ન૦ બગલા જેવું ઢળી ધ્યાન–ધ્યાનનો ઢોંગ, ધૂર્તતા. ૦(-ગ)ધ્યાની વિ૦ ધૂર્ત

બકડિયું ન૦ [બે + કડું] એક વાસણ

બકબક સ્ત્રી૦, -કાટ(-ટો,-રો) પું૦ [પ્રા. बुक्क, हि. बकना = ભૂંકવું કે ગર્જવું] નકામો લવારો–ડાચાકૂટ, બકવાટ [કરનારું

બકબકિયું વિ૦ ['બકબક' ઉપરથી] બકબક

બકરકૂદી સ્ત્રી૦ [બકરો + કૂદવું? સર૦ મ] તોફાન, મસ્તી, મકરકૂદી

બકરી સ્ત્રી૦ [સં. बर्कर] બકરાની માદા [–બે થઈ જવું = સાવ નરમ થઈ જવું] –રું ન૦ એક ચોપગું –રો પું૦ બકરાનો નર (૨) રેલવેના વેગનોને ધકેલવા માટે પૈડા નીચે રેલ પર મૂકીને વાપરવાનું એક લાંબું કોશ જેવું સાધન

બકરી ઈદ સ્ત્રી૦[अ बक़र् + ईद] મુસલમાનોનો એક કુરબાનીનો તહેવાર

બકલ ન૦ [ઇં] કમરપટો તંગ કરવા–ઓસવા વપરાતી અણીદાર જીભોવાળી કડી

બકવા, ૦ટ(-દ) પું૦ [જુઓ બકવું, हिं , म] બકબકાટ, લવારો [–કરવો]

બકવું સ૦ ક્રિ૦ [प्रा. बुक्क ? સર૦ हिं बकना, म बकणें] નકામો લવારો કરવો (૨) બોલવું (તિરસ્કારમાં) (૩) હોડ –શરત લગાવવી

બકવૃત્તિ સ્ત્રી૦ [સં] બગલા જેવી વૃત્તિ, બકધ્યાનીની ઢળી સ્વાર્થસાધુ વૃત્તિ

બકાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ બગાસું [–ખાવી]

બકાત વિ૦ [अ. बाक़ियात] વાપરતા વધેલું, બાકી બચેલું, બચત (૨) બાકી, બાદ [–રાખવું = બાકી રાખવું, બાદ કરવું]

બકાન ન૦ [हिं बकायन, म बकाण] એક વનસ્પતિ [(–આવવી)

બકારી સ્ત્રી૦ ઊલટીનો ઊબકો–ઉકરાટો

બકા(-ખા)રો પું૦ [दे बुक्कार] બૂમ, બરાડો (૨) બકવાદ [–પાડવો = બૂમ પાડવી]

બકાલ પું૦ [अ. बक़्क़ाल] કાછિયો (૨) વાણિયો (તુચ્છકારમાં) ૦વેડા પું૦ બ૦ વ૦ હલકા પ્રકારના વાણિયાવેડા –લાપીઠ સ્ત્રી૦ શાકબજાર –લી પું૦ બકાલ, કાછિયો –લું ન૦ લીલોતરી, શાક (૨) બકાલનો ધંધો

બકી સ્ત્રી૦ [સં.] બગલી (૨) (સં) પૂતના (૩) ['બચી' ઉપરથી] બોકી, ચુંબન (બાળભાષા)

બકુલ ન૦, –લી સ્ત્રી૦ [સં] બોરસલીનું ઝાડ (૨) તેનું ફૂલ [છોકરો (લાડમાં)

બકૂડી સ્ત્રી૦ [જુઓ બચું] છોકરી –ડો પું૦

બકોર પું૦ [दे. बुक्कार] ઘોઘાટ, કોલાહલ ૦વું સ૦ક્રિ૦ બૂમ પાડી બોલાવવું

બક્ષવું સ૦ક્રિ૦ [फा बख़्शीदन] ભેટ તરીકે આપવું (૨) આપવું

બક્ષિશ(-સ) સ્ત્રી૦ [फा] ભેટ ૦પત્ર ન૦ બક્ષિસ આપ્યા બાબતનું લખાણ–દસ્તાવેજ

બક્ષી પું૦ [फा.] લશ્કરને પગાર આપનાર અમલદાર (૨) નાગરોમાં એક અટક

બખડિયું ન૦ (ચ) જુઓ બકડિયું

બખતર ન૦[फा बक्तर] લોઢાનો પોશાક, કવચ; બખ્તર –રિયો પું૦ બખતરવાળો યોદ્ધો

બખતાવર વિ૦ [फा] બખ્તાવર, ભાગ્યશાળી, સુખી. ૦કદમ વિ૦ શુભ પગલાનું

બખર સ્ત્રી૦; ન૦ [જુઓ ખબર, સર૦ म.] વૃત્તાંત (૨) ઇતિહાસ, તવારીખ

બખરવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ બખર] સાલવું, લાગવું (૨) [फा बख़र; हिं बखरा = હિસ્સો] પચવું; ભોગવી શકાવું

બખાબખી સ્ત્રી૦[જુઓ બખેડો] લડાલડી, ટંટો (૨) બખેડો, ફિસાદ [ગાબડું

બખારું ન૦ ['ભગ' ઉપરથી] બાકોરું, કાણું;

બખારો(-ળો) પું૦ [જુઓ બકારો] મોટો ઘાંટો, બુમાટો, હોહા [બખાળા કાઢવા = દિલની દાઝ બોલીને બહાર પાડવી બખાળા પાડવા = ઘાંટા–બરાડા પાડવા.]

બખાળિયું વિ૦ ['બખાળો' ઉપરથી] બખાળા પાડયા કરતું — તેવી ટેવવાળું
બખિયો પું૦ [ફા. बख़्यह] આંટી દઈને ભરેલો દોરાનો ટાંકો [–દેવો, મારવો]
બખીલ વિ૦ [અ.] કંજૂસ (૨) કંગાલ ૦પણું ન૦, ૦તા, –લાઈ સ્ત્રી૦ કંજૂસાઈ (૨) કંગાલિયત
બખું ન૦ [જુઓ બખાર] બાકોરું, બખુ (ચ)
બખેડો પું૦ [સર૦ હિં. बखेड़ा (સ. व्याक्षेप, પ્રા. वक्खेव ?)] મારામારી, ટંટો
બખોલ સ્ત્રી૦ ['બખુ' ઉપરથી] બાકું –પોલાણ (ઝાડ, પહાડ, જમીન વગેરેમાં)
બખ્ખડ વિ૦ [જુઓ ખખ્ખડ] જાડું, ઘટ્ટ
બખ્ત ન૦ [ફા.] નસીબ
બખ્તલીતર ન૦ એક પક્ષી
બખ્તર, –રિયો જુઓ 'બખતર'માં
બખ્તાવર વિ૦ [ફા.] જુઓ બખતાવર
બગ પું૦ [સ. बक, પ્રા.] બગલો
બગડવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ હિં. बिगड़ना, મ. बिगडणें, જુઓ બગાડ] કથળવું; વણસવું, ખરાબ થવું (૨) ભ્રષ્ટ થવું (૩) અણબનાવ હોવો કે થવો
બગડિયું વિ૦ ['બગડો' ઉપરથી] જોડીવાળું, જોડીનું (૨) બને બાજુ ઢળી પડે તેવું (૩) ન૦ એક જાતની રાપડી
બગડિયો પું૦ [જુઓ બગડિયું] બે સેરો જુડાડીને અને બે તાગીને ભરેલો ખાટલો
બગડો પું૦ [સ. द्विक] બેનો આંકડો [બગડે બે = છૈયાંછોકરાં વિનાનાં, વર ને વહુ (૨) માલ વિનાનું; નપુંસક (૩) બે ભેગા થાય એટલે કામ બગડે – એ અર્થની ઉક્તિ બગડે બે થવું = નિર્વંશ જવું (૨) ધબાય નમ]
બગદો પું૦ [સર૦ હિં. बगदना, જુઓ બગડવું] કચરો, પૂંજો
બગદોઈ સ્ત્રી૦ + જુઓ બદગોઈ
બગધ્યાન, –ની વિ૦ જુઓ 'બકધ્યાન'માં
બગબગું ન૦ [સર૦ મ. बघणें = જોવું અથવા મ. बगों = બહાવરાપણું] ભળભાંખળું, મળસકું
બગભગત પું૦ બગલા જેવો ઢોંગી ભગત
બગરી સ્ત્રી૦, –રું ન૦ [પ્રા. वग्ग (સં. वल्ग्) = ઉપર કૂદી – તરી આવવું ? સર૦ હિં. बगरना ફેલાવું, વીખરાવું] ઘી તાવવાથી ઉપર તરી આવતો કચરો (૨) ઘીતેલનો રગડો
બગલ સ્ત્રી૦ [ફા.] ખભા તળેનો હાથના મૂળ આગળનો ખાડો. [–લેવી = બગલના વાળ મૂંડવા –વધવી = બગલના વાળ વધવા. બગલમાં ઘાલવું = જુઓ બગલમાં લેવું બગલમાં ઘાલી ઊંડી જવું = છેતરીને સટકી જવું, ધૂતી જવું બગલમાંથી વાત કરવી = ગપ મારવી બગલમાં મારવું = બગલમાં દબાવાય તેમ પકડવું (૨) કબજે કરવું બગલમાં રાખવું = કબજામાં રાખવું (૨) આશરામાં રાખવું બગલમાં લેવું = બગલમાં દબાવાય તેમ પકડવું (૨) આશરો આપવો. બગલમાં હોવું = કબજામાં હોવું (૨) સંભાળ નીચે હોવું બગલો ઉઘાડી થવી = આજુ બાજુની ઓથ ચાલી જવી (૨) પામેલું બધું જતું રહેવું, માલમતા ઊડી જવી (૩) કામમાંથી છૂટા થવું, નિરાંત થવી બગલો ઉઘાડી મૂકવી = શરમ નેવે મૂકવી, નફટ થવું બગલો ઊંચી કરવી = દેવાળું કાઢવું બગલો ફૂટવી = એક હાથને સામી બગલમાં ઘાલી અવાજ કરવો, કાખલીઓ ફૂટવી (૨) રાજી રાજી થઈ જવું બગલો દેખાડવી = દેવાળું કાઢવું બગલો વગાડવી = જુઓ બગલો ફૂટવી.] ૦ગીર વિ૦ આલિંગન આપનારું ૦ગીરી સ્ત્રી૦ આલિંગન. ૦થેલી સ્ત્રી૦ ખભા પર ભેરવતાં બગલ નીચે લટકતી રહે તેવી થેલી ૦બચ્ચું વિ૦ બગલમાં સમાઈ રહે તેવું, નાનકું, ગઠ્ઠું. ૦મો પું૦ લાઠીની એક કસરત –લિયો પું૦ ગમે ત્યારે ગમે તેવું કામ દે એવો માણસ
બગલદાણા પું૦ બ૦વ૦ ['બકલ' ઉપરથી ?] છૂટી કડીઓનાં સાંકળાં
બગલબચ્ચું, બગલમો જુઓ 'બગલ'માં
બગલિયો પું૦ જુઓ 'બગલ'માં
બગલી સ્ત્રી૦ ['બગલ' ઉપરથી] મગદળ જોડીની કે મલખંભની એક કસરત
બગલી સ્ત્રી૦ [સં. बक, પ્રા. बग ઉપરથી] બગલાની માદા. –લું ન૦ એક પંખી –લો પું૦ નર

બ

બ પું૦ [सं.] ત્રીજો ઓષ્ઠ્ય વ્યંજન ૦કાર પુ૦ બ અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે બકારવાળું

બક પુ૦[सं] બગ, બગલો (૨) [सं] કૃષ્ણે મારેલો એક રાક્ષસ ૦(-ગ)ધ્યાન ન૦ બગલા જેવું દંભી ધ્યાન-ધ્યાનનો ઢોંગ, ધૂર્તતા ૦(-ગ)ધ્યાની વિ૦ ધૂર્ત

બકડિયું ન૦ [બે + કડું] એક વાસણ

બકબક સ્ત્રી૦, -કાટ(-ટો,-રો) પુ૦ [प्रा. बुक्क, हिं. बकना = ભૂકવું કે ગર્જવું] નકામો લવારો-ડાચાકૂટ, બકવાટ [કરવં'રુ

બકબકિયું વિ૦ ['બકબક' ઉપરથી] બકબક

બકરકૂદી સ્ત્રી૦ [બકરો + કૂદવું ? સર૦ म] તોફાન, મસ્તી, મકરકૂદી

બકરી સ્ત્રી૦ [सं वर्कर] બકરાની માદા [-બે થઈ જવું = સાવ નરમ થઈ જવું] -રું ન૦ એક ચોપગું. -રો પું૦ બકરાનો નર (૨) રેલવેના વૅગનોને ધકેલવા માટે પૈડા નીચે રેલ પર મૂકીને વાપરવાનું એક લાંબું કોશ જેવું સાધન

બકરી ઈદ સ્ત્રી૦[अ वक्र + ईद] મુસલમાનોનો એક કુરબાનીનો તહેવાર

બકલ ન૦ [इं] કમરપટો તંગ કરવા-ખોસવા વપરાતી અણીદાર જીભોવાળી કડી

બકવા, ૦ટ(-દ) પું૦ [જુઓ બકવું, हिं , म] બકબકાટ, લવારો [-કરવો]

બકવું સ૦ ક્રિ૦ [प्रा.बुक्क ? સર૦ हिं वकना, म वकणें] નકામો લવારો કરવો (૨) બોલવું (તિરસ્કારમાં) (૩) હોડ -શરત લગાવવી

બકવૃત્તિ સ્ત્રી૦ [सं.] બગલા જેવી વૃત્તિ, બક ધ્યાનીની દંભી સ્વાર્થસાધુ વૃત્તિ

બકાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ બગાસું [-ખાવી]

બકાત વિ૦ [अ. बाकियात] વાપરતાં વધેલું, બાકી બચેલું, બચત (૨) બાકી, બાદ [-રાખવું = બાકી રાખવું, બાદ કરવું]

બકાન ન૦ [हिं वकायन, म. वकाण] એક વનસ્પતિ [(-આવવી)

બકારી સ્ત્રી૦ ઊલટીનો ઊબકો-ઉકરાટો

બકા(-ખા)રો પું૦ [दे बुक्कार] બૂમ, બરકો (૨) બકવાદ. [-પાડવો = બૂમ પાડવી.]

બકાલ પુ૦ [अ. वक्काल] કાછિયો (૨) વાણિયો (તુચ્છકારમાં) ૦વેડા પું૦ બ૦ વ૦ હલકા પ્રકારના વાણિયાવેડા -લાપીઠ સ્ત્રી૦ શાક બજાર -લી પું૦ બકાલ, કાછિયો -લું ન૦ લીલોતરી; શાક (૨) બકાલનો ધંધો, (૩) ...

બકી સ્ત્રી૦ [सं] બગલી (૨) (सं) પૂતના (૩) ['બચી' ઉપરથી] બોકી, ચુંબન (બાળભાષા)

બકુલ ન૦, -લી સ્ત્રી૦ [सं] બોરસલીનું ઝાડ (૨) તેનું ફૂલ [છોકરો (લાડમાં)

બકૂડી સ્ત્રી૦ [જુઓ બચુ] છોકરી -ડો પુ૦

બકોર પુ૦ [दे. बुक्कार] ઘોંઘાટ, કોલાહલ ૦વું સ૦ક્રિ૦ બૂમ પાડી બોલાવવું

બક્ષવું સ૦ક્રિ૦ [फा वख्शीदन] ભેટ તરીકે આપવું (૨) આપવું

બક્ષિશ(-સ) સ્ત્રી૦ [फा] ભેટ ૦પત્ર ન૦ બક્ષિસ આપ્યા બાબતનું લખાણ-દસ્તાવેજ

બક્ષી પુ૦ [फा.] લશ્કરને પગાર આપનાર અમલદાર (૨) નાગરોમાં એક અટક

બખડિયું ન૦ (ચ) જુઓ બકડિયું

બખતર ન૦[फा. वक्तर] લોઢાનો પોશાક, કવચ; બખ્તર. -રિયો પું૦ બખતરવાળો યોદ્ધો

બખતાવર વિ૦ [फा] બખ્તાવર, ભાગ્યશાળી; સુખી. ૦કદમ વિ૦ શુભ પગલાંનું

બખર સ્ત્રી૦; ન૦ [જુઓ ખબર, સર૦ म.] વૃત્તાંત (૨) ઇતિહાસ, તવારીખ

બખરવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ બખર] સાલવું, લાગવું (૨) [फा वख्र, हिं वखरा = હિસ્સો] પચવું; ભોગવી શકાવું

બખાબખી સ્ત્રી૦[જુઓ બખેડો] લડાલડી, ટંટો (૨) બખેડો, ફિસાદ [ગાબડું

બખારું ન૦ ['લગ' ઉપરથી] બાકોરું, કાણું,

બખારો(-ળો) પુ૦ [જુઓ બકારો] મોટો ઘાંટો, બુમાટો, હોહા [બખાળા કાઢવા = દિલની દાઝ બોલીને બહાર પાડવી બખાળા પાડવા = ઘાંટા-બરાડા પાડવા]

બખાળિયુ વિ૦ ['બખાળો' ઉપરથી] બખાળા પાડ્યા કરતુ — તેવી ટેવવાળુ
બખિયો પુ૦ [फा. बख्यह] આંટી દઈને ભરેલો દોરાનો ટાંકો [–દેવો, મારવો]
બખીલ વિ૦ [अ.] કંજૂસ (૨) કંગાલ ૦પણું ન૦, ૦તા, –લાઈ સ્ત્રી૦ કંજૂસાઈ (૨) કંગાલિયત
બખુ ન૦ [જુઓ બખાર] બાકોરુ, બગુ (ચ)
બખેડો પુ૦ [સર૦ हिं. बखेडा (स व्याक्षेप, प्रा. वक्खेव ?)] મારામારી, ટંટો
બખોલ સ્ત્રી૦ ['બખુ' ઉપરથી] બાકુ – પોલાણ (ઝાડ, પહાડ, જમીન વગેરેમા)
બખ્ખડ વિ૦ [જુઓ ખબ્બડ] જાડુ, ઘટ્ટ
બખ્ત ન૦ [फा.] નસીબ
બખ્તતીતર ન૦ એક પક્ષી
બખ્તર, –રિયો જુઓ 'બખતર'મા
બખ્તાવર વિ૦ [फा.] જુઓ બખતાવર
બગ પુ૦ [स बक, प्रा] બગલો
બગડવુ અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ हिं बिगडना, म. बिगडणें, જુઓ બગાડ] કચવાવુ, વણસવુ, ખરાબ થવુ (૨) ભ્રષ્ટ થવુ (૩) અણબનાવ હોવો કે થવો
બગડિયું વિ૦ ['બગડો' ઉપરથી] જોડીવાળુ, જોડીતુ (૨) બને બાજુ ઢળી પડે તેવુ (૩) ન૦ એક જાતની રાપડી
બગડિયો પુ૦ [જુઓ બગડિયુ] બે સેરો જુડાડીને અને બે તારીને ભરેલો ખાટલો
બગડો પુ૦ [स द्विक] બેનો આકડો [બગડે બે = છૈયાછોકરાં વિનાના, વર ને વહુ (૨) માલ વિનાનું, નપુસક (૩) બે ભેગા થાય એટલે કામ બગડે – એ અથની ઉક્તિ. બગડે બે થવુ = નિર્વંશ જવુ (૨) ધબાય નમ]
બગદો પુ૦ [સર૦ हिं. बगदना, જુઓ બગડવુ] કચરો, પૂંજો
બગદોઈ સ્ત્રી૦ + જુઓ બદગોઈ
બગધ્યાન, –ની વિ૦ જુઓ 'બકધ્યાન'મા
બગબગું ન૦ [સર૦ म. बघणें = જોવુ અથવા म वर्गों = બહાવરાપણુ]ભળભાખળુ, મળસકુ
બગભગત પુ૦ બગલા જેવો ઢગી ભગત
બગરી સ્ત્રી૦, **–રું** ન૦ [प्रा वग्ग (स वल्ग्) = ઉપર કૂદી – તરી આવવુ ? સર૦ हिं. बगरना ફેલાવું, વીખરવુ] ઘી તાવવાથી ઉપર તરી આવતો કચરો (૨) ઘીતેલનો રગડો
બગલ સ્ત્રી૦ [फा] ખભા તળેનો હાથના મૂળ આગળનો ખાડો [–લેવી = બગલના વાળ મૂડવા –વધવી = બગલના વાળ વધવા બગલમાં ઘાલવું = જુઓ બગલમા લેવુ બગલમાં ઘાલી ઊડી જવું = છેતરીને સટકી જવુ, ધૂતી જવુ બગલમાંથી વાત કરવી = ગપ મારવી બગલમાં મારવું = બગલમાં દબાવાય તેમ પકડવુ (૨) કબજે કરવું બગલમાં રાખવું = કબજામા રાખવુ (૨) આશરામા રાખવુ બગલમાં લેવું = બગલમા દબાવાય તેમ પકડવુ (૨) આશરો આપવો. બગલમાં હોવું = કબજામા હોવુ (૨) સભાળ નીચે હોવુ બગલો ઉઘાડી થવી = આજુ બાજુની ઓથ ચાલી જવી (૨) પાસેનુ બધુ જતુ રહેવું, માલમતા ઊડી જવી (૩) કામમાથી છૂટા થવુ, નિરાત થવી. બગલો ઉઘાડી મૂકવી = શરમ નેવે મૂકવી, નફટ થવુ બગલો ઊંચી કરવી = દેવાળુ કાઢવુ બગલો કૂટવી = એક હાથને સામી બગલમા ઘાલી અવાજ કરવો, કાખલીઓ કૂટવી (૨) રાજી રાજી થઈ જવુ બગલો દેખાડવી = દેવાળુ કાઢવુ બગલો વગાડવી = જુઓ બગલો કૂટવી] ૦ગીર વિ૦ આલિંગન આપનારુ ૦ગીરી સ્ત્રી૦ આલિંગન. ૦થેલી સ્ત્રી૦ ખભા પર ભેરવતાં બગલ નીચે લટકતી રહે તેવી થેલી ૦બચ્ચું વિ૦ બગલમા સમાઈ રહે તેવુ, ઠીંગણું, ગઠ્ઠુ. ૦મો પુ૦ લાઠીની એક કસરત –લિયો પુ૦ ગમે ત્યારે ગમે તેવુ કામ દે એવો માણસ
બગલદાણા પુ૦ બ૦વ૦ ['બકલ' ઉપરથી ?] છૂટી કડીઓનાં સાકળા
બગલબચ્ચું, બગલમો જુઓ 'બગલ'મા
બગલિયો પુ૦ જુઓ 'બગલ'મા
બગલી સ્ત્રી૦ ['બગલ' ઉપરથી] મગદળ જોડીની કે મલખંભની એક કસરત
બગલી સ્ત્રી૦ [सं बक, प्रा वग ઉપરથી] બગલાની માદા. –લું ન૦ એક પખી –લો પું૦ નર-

બગલુ, બક. [બગલ-ભાવાર્થી=બગલાની જેમ આપમતલબી–ધૂર્ત **બગલો પાવશ (પ્રાવટ) બેસવો**=બગલાની જેમ ઢોંગ કરવો (૨) દેવાળું કાઢવું] [વપરાય છે)

બગવા પું૦ કાનનો મેલ (બ૦વ૦ રૂપમા

બગવાણું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ म बगे=બાવરાપણું] બાવરા થવું, બાધા જેવું થવુ (ઊંઘમાથી ઊઠતા)

બગા, ૦ઈ સ્ત્રી૦ [दे. विग्गाइआ; विग्गाइ] ઢોર કે કૂતરાં ઉપર બેસતી એક જાતની માખ (૨) કાનનો એક રોગ

બગાડ, –ડો પું૦ [हिं; विगाड, म. विगड, विघड (स विघटन)] નુકસાન, ખરાબી (૨) વિકાર, સડો (૩) અણબનાવ (૪) ભ્રષ્ટતા [**–કરવો, –થવો**]. **૦વું** સ૦ક્રિ૦ બગાડ કરવો

બગાવત સ્ત્રી૦ [સર૦ म. वघणे=જોવુ] ચીવટ; નિધા (૨) [अ.] બડ

બગાસું ન૦ [सं. विकस्, प्रा.विगस] ઊંઘ ભરાતા કે કંટાળાને વખતે દીર્ઘશ્વાસ લેતા મો ફાડવું તે. [**–આવવું, ખાવું**]

બગી સ્ત્રી૦ [इं. वग्गी] એક જાતની ઘોડાગાડી (૨) [સર૦ म वघणें] નજર (૩) [?] ઉચ્ચારનું સ્થાન; મો. **૦ખાનું** ન૦ ઘોડા કે ગાડીઓ રાખવાનો તબેલો

બગીચો પું૦ [फा. वाग्चह] બાગ [બાકું

બગું ન૦ જુઓ બખું; બાકુ (૨) દીવાલમા પડેલુ

બગો પુ૦ ['બગ' ઉપરથી ?] (શોકને પ્રસંગે પહેરવાનો) વચ્ચે તથા કિનારીમા ધોળી ધોળી ભાતવાળો ગળીના રંગનો સાલ્લો

બગ્ગો પુ૦ [सं.वक] (૫) બગલો

બ(ઢ)ઘડાટી સ્ત્રી૦ [રવ૦] (કા) ત્રમઝટ (૨) દેકારો (૩) ધમાલ (૪) મારામાર

બઘાર વિ૦ ['બાઘુ' ઉપરથી] હૈયાસૂનુ, બેબાકળુ

બચક બચક અ૦ [રવ૦] ધાવવાનો અવાજ

બચકવા પું૦ ['બચકુ' ઉપરથી] જેને તેને બચકા ભરે એવો એક વાયુરોગ

બચકંબચકા, બચકાબચકી સ્ત્રી૦ ['બચકુ' ઉપરથી] સામસામે બચકા ભરવા તે

બચકાટવું સ૦ક્રિ૦ ['બચકુ' ઉપરથી] બચકે બચકે ખાવું કે કરડવું

બચકારવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] વહાલનો 'બુચ્ચ' અવાજ કરવો; તેમ કરી લાડ લડાવવું

બચકારો પુ૦ [રવ૦] બચબચ અવાજ (જેમ કે, અમુક લોક ખાતા કરે છે) [પોટલી

બચકી સ્ત્રી૦ [तूर्की वुकचह, हिं वुकचा] નાની

બચકું ન૦ [જુઓ 'બચકારો' તથા 'બચકી'] કરડવું તે, ડાકુ (૨) બચકામા માય એટલો ટુકડો (૩) પોટકુ [**–ભરવું**=કરડવુ, ડાકુ ભરવુ] [પોટલુ

બચકો પું૦ [જુઓ બચકી] મોટી બચકી;

બચકોરવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦, સર૦ म॰ वुचकळणें] બોળવુ (૨) ['બચકારો' ઉપરથી] ઢોરને બચકારા વડે શાંત કરવું કે હાકવું

બચકોરું ન૦ [જુઓ બચકોરવુ] ડૂબકી

બચગી સ્ત્રી૦ [फा. वच्चह ઉપરથી] બાળપણ

બચત વિ૦ ['બચવુ' ઉપરથી, સર૦ हि] બચેલુ; વધેલુ (૨) સ્ત્રી૦ બચેલુ –વધેલુ તે (૩) બચાવેલી રકમ **૦ખાતું** ન૦ બચત પૈસાનુ ખાતુ

બચપણ ન૦ ['બચ્ચુ' ઉપરથી સર૦ हिं वचपन] બાળપણ

બચબચ અ૦ [રવ૦] ધાવવાનો અવાજ **–ચાટ** પુ૦ બચબચ અવાજ [વસ્તારી

બચરવાળ વિ૦ [બચ્ચુ+વાળુ] છોકરાંછૈયાવાળુ,

બચવું અ૦ક્રિ૦ [सं वञ्च्; સર૦ हिं वचना] ઊગરવુ (૨) વધવું, સિલક રહેવુ

બચાઈ સ્ત્રી૦ ['બચવુ' ઉપરથી] બચત, ઉગારો **–ઉ** વિ૦ બચત કરનારુ

બચારવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] બચકોરવુ (હાકતા)

બચારું વિ૦ જુઓ બીચારુ

બચાવ પુ૦ [જુઓ બચવુ, हिं, म] સંરક્ષણ (૨) ઉગારો, બચત [**–કરવો**=દોષિત નથી એમ સાબિત કરવું] **૦પક્ષ** પુ૦ બચાવ કરનારો પક્ષ, પ્રતિવાદીનો પક્ષ **૦વું** સ૦ક્રિ૦ 'બચવુ'નું પ્રેરક **–વો** પુ૦ +બચાવ

બચી સ્ત્રી૦ ['બચ્ચુ' ઉપરથી] છોકરી, દીકરી

બચી(–ચ્ચી) સ્ત્રી૦ ['બચ' રવ૦] ચુંબન

બચુ પુ૦, (૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ બચ્ચું] છોકરા કે છોકરીને માટે લાડવાચક શબ્દ

બચેરી સ્ત્રી૦ [म] (સુ.) ફૂલી, નિંદાં

બચોળિયું ન૦ ['બચ્ચુ' ઉપરથી] નાનુ બાળક
બચ્ચાંકચ્ચાં ન૦ બ૦વ૦ ['બચ્ચુ'નો દ્વિર્ભાવ] નાના છોકરા; છૈયાંછોકરા
બચ્ચી સ્ત્રી૦ જુઓ બચી
બચ્ચું ન૦ [ફા. વચ્ચાહ, हिं., म. बच्चा (सं वत्स ?)] બાળક (પ્રાય પશુનુ). –ચ્ચો પું૦ છોકરો(૨)[લા]માણસ –'એની માનો દીકરો,' એવો ભાવ બતાવે છે ઉદા૦ બચ્ચો હોય તે હવે આવે –ચ્ચમજી, –ચ્ચાજી પુ૦ [સર૦ म] (બચ્ચો ૨ અર્થમા. પ્રાય સબોધનમા વપરાય છે)
બચ્છડ વિ૦ બરછટ, ખરબચડુ ૦પણું ન૦
બજર પું૦, સ્ત્રી૦ તમાકુ, છીંકણી [–દેવી (દાતે)=દાતે છીંકણી ઘસવી.]
બજરબટ્ટુ(–ટ્ટૂ) ન૦[સર૦ हिं वजरवट्टू, सि हल मचर वट्टू] પોયણીનું ફળ (૨) રીછના મોમા ઘાલીને કાઢી લીધેલો કાળો મણકો (નજર ન લાગે માટે બાળકને કોટે બાધવાનો)
બજરંગ(–ગી) પુ૦ [सं वज्राग, हिं] (સ.) હનુમાન ૦દંડ પું૦એક પ્રકારની દંડની કસરત
બજરિયું ન૦ ['બજર' ઉપરથી] બજર–છીંકણીની દાબલી
બજ(–જા)વણી સ્ત્રી૦ ['બજાવવુ' ઉપરથી] અમલમા મૂકવું –મુકાવું તે
બજવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा वज्ज (सं वद्), સર૦ हिं. वजना] અમલમા આવવું –મુકાવુ (૨) વાગવું (વાદ્યનુ; કલાકનુ). –વૈયો પુ૦ [સર૦ हिं.; म वजवय्या] કુશળ વાદ્ય વગાડનારો
બજાક(–ખ) વિ૦ [म] બેવકૂફ
બજાજ પુ૦ [अ वज्जाज] કાપડિયો (૨) એક મારવાડી અટક –જી સ્ત્રી૦ વેચવાની ચતુરાઈ (૨) વેચનાર અને ખરીદનાર વચ્ચેની રકઝક
બજાણિયો પુ૦ ['બજાવવુ' ઉપરથી ?] નટ, દોરડા ઉપર નાચનાર
બજાર પું૦;સ્ત્રી૦; ન૦ [फा वाजार] ચૌટુ,હાટ (૨) ગુજરી (૩) ભાવ,દર (૪) ખપત, ખરીદ [–કરવું=બજારમાં ખરીદી કરવા જવું –બેસી જવું=ભાવ બેસી જવા –ઓછા થઈ જવા. –માંડવું=વસ્તુઓ લઈ વેચવા બેસવુ. –વધી જવું=ભાવ વધી જવા. –વહોરવું, હોરવું=બજારમાથી જરૂરી ખરીદ કરવી.] ૦ગપ સ્ત્રી૦બજારમા ચાલતી–જાહેર ઊડતી વાત ૦ણ સ્ત્રી૦દુકાનદારવેશ્યા ૦પૂતળી સ્ત્રી૦ બનીઠનીને ફર્યા કરનારી સ્ત્રી. ૦ભાવ પુ૦ બજારમા ચાલતો ભાવ –રી વિ૦ બજારનું –ને લગતુ –રુ વિ૦ બજારનુ; સાધારણ,હલકુ (૨) બજારમા ચાલતુ, ઊડતુ, સત્તાવાર નહિ એવુ (૩) સ્ત્રી૦ દુકાનદાર વેશ્યા; બજારણ ['બજવું'નુ પ્રેરક
બજાવણી સ્ત્રી૦જુઓ બજવણી –વુ સ૦ક્રિ૦
બજીદ વિ૦ [फा वज़िद] આગ્રહી, હઠીલુ
બજોટો પું૦ લોટો
બજોઠો પુ૦[हिं. विजायठ ?] હાથનુ એક ઘરેણુ
બઝ ન૦ એક પક્ષી
બઝાડવું સ૦ ક્રિ૦ 'બાઝવુ'નુ પ્રેરક (૨) [લા] માથે નાખવું, ગળે વળગાડવુ
બઝૂ(–ઝો)ડવું સ૦ક્રિ૦[બ (सं वि) + ઝૂડવું] ઉપરાઉપરી સારી પેઠે ઝૂડવુ – મારવુ
બટ વિ૦ [सं वट्ट, के वृत्त (प्रा वट्ट), સર૦ म.] ભરાવદાર (૨) નક્કર, ઘટ(૩)પુ૦, ન૦ ઠીંગણુ, મજબૂત ટટ્ટુ (૪) [?] ન૦ ઊંચામા ઊંચી જાતનુ લોઢુ (૫) અ૦ સાવ, તદ્દન
બટક વિ૦ [રવ૦] બરડ (૨) ['બટકું' ઉપરથી અથવા 'બટુક' ઉપરથી] ખરાબોલુ, તીખુ, કડક ૦ણ(–ણું) વિ૦ બરડ; બટકી જાય એવું (૨) કરડકણું ૦બોલું વિ૦ ટીખળ કરનાર, વિનોદી(૨)રોકડું પરખાવી દેનારુ – કહી દેનારું
બટકવું અ૦ ક્રિ૦ ['બટક' રવ પરથી] ભાગી જવુ (૨) ખરી જવુ બટકાવું અ૦ ક્રિ૦ ફસાઈ જવુ (૨) ફેંદ ફેંદ ફાટી જવું (કપડા માટે)
બટકી સ્ત્રી૦ [જુઓ બટ] ઠીંગણી, ભરાવદાર સ્ત્રી (૨) [म]ચાકરડી, લૂંડી(૩)રખાત, વેશ્યા
બટકું ન૦ [सं वटक=ખડ, ટુકડો] બચકુ; ડાકુ (૨) કડકો (૩) વિ૦ ['બટુક' ઉપરથી] ઠીંગણુ [–ભરવું=(ટુકડો મોમા આવે તેમ) બચકુ ભરવુ]
બટણ પુ૦ એક પક્ષી
બટન ન૦ [इं] બોરિયુ, બુતાન (૨) વી ૦ળ

ચલાવવા દાબવાની બોરિયા જેવી કળ [-ઘાલવું, ભીડવું=બોરિયું ગાજમાં ઘાલી પહેરવું. -ચોડવું, લગાવવું=કપડા પર તેની જગાએ બટન ટાંકવું -દબાવવું=વીજળીની કળ ચાલુ કરવી કે બંધ કરવી]

બટમોગરો પું૦ [બટ + મોગરો, સર૦ म] ઘણી પાંખડીઓવાળો મોગરો

બટવો પું૦ [સર૦ हिं वटुवा (स. वृत्त; प्रा वट्ट)] વાટવો (૨) બેઠા ઘાટનો લોટો

બટહજારી સ્ત્રી૦ [બટ + હજારી] એક ફૂલઝાડ

બટા ન૦ એક પક્ષી

બટાઉ વિ૦ [सं वंट्=વહેંચી નાખવું] ઉડાઉ (૨) [म] છેલ, રંડીબાજ

બટાકિયું ન૦ ['બટાકો' ઉપરથી?] એક જાતનું ખોટું મોતી (૨) કેરીનું એક અથાણું

બટાકીદાસ પું૦ ['બટાકો' ઉપરથી] નાનો ગાઠિયા જેવો માણસ

બટાકો(-ટો) પું૦ [पो. बटाटा] એક કંદ

બટાવું અ૦ક્રિ૦[दे वट्ट=હાનિ,બટ્ટો] (અનાજ કે ખાવાનું) ઘણો વખત પડી રહેવાથી વાસ મારવી – પાછું વળવું

બટાશિયાં ન૦બ૦વ૦દાણાના ઓખા [-ભીડવાં =ધનધાન્ય બધું વપરાઈ જવું. તદ્દન ખાલીખમ થવું]

બટુ પું૦ [सं] નાનો છોકરો ૦ક પું૦ જનોઈ દીધા વગરનો છોકરો (૨) ઠીંગણો માણસ

બટેર ન૦ [प्रा वट्टय (स वर्तक), સર૦ हिं, म.] એક પક્ષી

બટેરું ન૦ [दे वट्ट કે वट्टु=પાત્રવિશેષ; સર૦ हिं बटेरा] મોટું કાડિયું, રામપાતર -રો પું૦ માટીનો વાડકો

બટ્ટો પું૦ [दे वट्ट=હાનિ] આળ, તહોમત (૨) ડાઘ, લાંછન. [-લાગવો=આબરૂને હાનિ પહોંચવી] (૩) [इं. बॉटल] શીશો (દારૂનો)

બઠ વિ૦ [दे] મોટું (૨) જુઓ બરડ

બડઘડાટી સ્ત્રી૦ (કા) જુઓ બધડાટી

બડઘા પું૦બ૦વ૦ [સર૦ म वडगा=સોટા] મોલ કાપી લીધા બાદ રહેલા ઠૂંઠા (કપાસ, તુવેર ઇ૦નાં)

બડઘો પું૦ [સર૦ બડઘા કે दे. वड्डु=મોટું] જાડો લઠ્ઠ માણસ

બડજંગી વિ૦ [બડ + જંગ] બહાદુર

બડદ ન૦ (કા) સારો લાભ

બડકું ન૦ [બબડવું + ફફડવું ?] છણકો, તરછોડી નાખવું તે [બડકાં નાખવાં=છણકા કરવા બડકાં હાંકવાં=ગપ મારવી]

બડકો પું૦(સુ)જાડી બુદ્ધિનો,અડબંગ માણસ

બડબડ સ્ત્રી૦ (૨) અ૦ [प्रा. वडवड] બકબક, લવલવ ૦વું અ૦ક્રિ૦ બડબડવું, બડબડ કરવું (૨) અણગમાને કારણે મનમા ગણગણવુ (૩) [सु] વઢવું. -ડાટ પું૦ બડબડવું તે, બડબડાટ -ડાટિયું, -ડિયું વિ૦ બબડાટિયું, બડબડાટ કરનાર

બડબડો પું૦ [જુઓ 'બદબો' કે 'બદ'] (ચ) ફદફદતો ગદવાડો

બડબવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ म वडवणें] મારવું, ઝાપટવું (૨) દબાવવું; ગડબવું (૩) કણસલા ઉપર બૂધા મારી દાણા છૂટા પાડવા

બડભાગી વિ૦ [हिं., (બડ + ભાગ્ય)] મહા ભાગ્યશાળી, ભારે નસીબદાર

બડમૂછો, -છિયો વિ૦પું૦ મૂછો વગરનો

બડવું સ૦ક્રિ૦[सं वट्, हिं. वटना]સૂતર ઠરડવું

બ(૦ર)ડવું ન૦ ભિખારુ [રવ૦?]

બડવો વિ૦ પું૦ [प्रा वडुअ (स वटुक)] માથું મૂડાવેલો, કદરૂપો (૨)પું૦ જેને જનોઈ દેવામા આવતુ હોય તે છોકરો (૩) છોલેલી શેરડી કે સાઠાનો કકડો [-ઉડાડવો, દોડાવવો, રૂઠવો, મનાવવો=જનોઈ પહેરાવ્યા પછી ગુરુઘેર અભ્યાસ માટે જવાનો દેખાવ કરવાની વિધિમા કરાતી ક્રિયાઓ -કરવો=છોલેલી શેરડીનો નાનો કકડો કરવો]

બડહંસ સ્ત્રી૦ મેઘરાગની એક રાગણી

બડાઈ સ્ત્રી૦ ['બડું' ઉપરથી] મોટાઈ (૨) મગરૂરી (૩) ફૂલ. [-મારવી, હાંકવી=શેખી કરવી, આપવખાણ કરવા] ૦ખોર વિ૦ બડાઈ હાંકનાર

બડાકેંગ સ્ત્રી૦ એક પક્ષી

બડાબૂટ અ૦ ભડાભૂટ,વેરણછેરણ,અવ્યવસ્થિત

બડાશ સ્ત્રી૦ ['બડું' ઉપરથી] બડાઈ, ફૂલ
બડીકો પું૦ [સર૦ મ. बडी = લાકડી; સોટી] (કા) ફટકો; દાંડિયો
બડી ફજર સ્ત્રી૦ [હિં] મળસકું
બડું વિ૦ [હિં बड़ा] મોટું મોટે
બડૂકો પું૦ [રવ૦] કઠણ વસ્તુ ભાગતાં કે ચાવતાં થતો અવાજ [-બોલવો = કઠણ વસ્તુ ભાગતાં એવો અવાજ થવો બડૂકા બોલાવવા = બડૂકા બોલાવી – બોલાવીને – આરામથી ખાવું.]
બડેખાંવ વિ૦ [મ, હિં. बड़े जाओ!] મહાન, શ્રીમંત (૨) અ૦ ઘણું જીવો, ચડતી કળા પામો. એવો ઉદ્ગાર
બડેશી સ્ત્રી૦ જુઓ બડાશ
બઢતી સ્ત્રી૦ [હિં.; મ; જુઓ બઢવું] આબાદી, વૃદ્ધિ (૨) પગારમાં વધારો
બઢવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા वढ्ड (સં वृध्), હિં बढ़ना] બઢતી થવી
બણગું ન૦ [સં. वण्] રણશિંગું (૨) બુલ્લડ (૩) [લા] વખાણ, ગપગોળો [બણગાં ફૂંકવાં = વખાણ કરવાં બણગું ફૂંકવું = ઢેર ઢેર જાહેર કરવું (૨) ગુણગાથા કરવા (૩) બળવો જગાવવો]
બણબણ અ૦ [રવ૦] (૨) ન૦ બણબણાટ ૦વું અ૦ક્રિ૦ બણબણાટ કરવો -ણાટ પું૦ બણબણ અવાજ (માખો ઇ૦નો)
બણવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ બનવું ૦ઠણવું જુઓ બનવુંઠનવું
બતક ન૦, સ્ત્રી૦ [अ] એક પક્ષી (૨) બતકના આકારનું પાણી ભરવાનું પાત્ર -ડી સ્ત્રી૦ નાની બેઠા ઘાટની કુલ્લી
બતાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં बताना, પ્રા वत्त (સં. व्यक्त) = ખુલ્લું ઉપરથી] દેખાડવું
બતાલું વિ૦ [બે + તાલ] બેધારું
બતેલો પું૦ [પો बातेलो] એક જાતનું વહાણ
બત્તી સ્ત્રી૦ [પ્રા. वत्ति (સં वर्ति)] દિવેટ (૨) દીવો (૩) [લા] ઉશ્કેરણી, ઉત્તેજન [-આપવી = ઉશ્કેરવું -કરવી = દીવો પ્રગટાવવો -ફાટવી = ભેજ ઊપડવી -બતાવવી = પ્રકાશ ફેંકવો, અજવાળું નાખવું. -મૂકવી = જખમમાં દિવેટ નાખવી (૨) પલીતો ચાંપવો. -લાગો! = બળો! ટળો! દીસતું રહો!]
બત્તો પું૦ [સર૦ હિં. बट्टा, મ बत्ता, -त्त्या] દસ્તો (ખલ વગેરેનો)
બત્રીશ(-સ) વિ૦ [સં द्वात्रिंशत्, પ્રા बत्तिस] '૩૨'. [-કોઠે = બધી બાજુથી; ચોતરફ બત્રીસે કોઠે દીવા થવા = અંતરમાં ચોતરફથી નિરાંત વળવી - તૃપ્તિ થવી] ૦લક્ષ(-ખ)ણું વિ૦ સંપૂર્ણ માણસના બત્રીસ લક્ષણવાળું (૨) [લા] લુચ્ચું, પેક. -શી(-સી) સ્ત્રી૦ બત્રીસ દાંત (૨) બત્રીસ વસ્તુઓનો સમૂહ (૩) સ્વાદિષ્ટ ભોજન. [બત્રીશીએ ચડવું = લોકચર્ચાનો વિષય બનવું, વગોવાવું, ગવાવું બત્રીશી બતાવવી = દાંત કાઢવા, હસવું (૨) હસી કાઢવું (૩) ધમકી આપવી (૪) અમર્યાદ બનવું] -સું ન૦ બત્રીસ વસાણાનું ચૂર્ણ (સુવાવડીનું)
બથ સ્ત્રી૦ (કા) જુઓ બાથ
બથવો પું૦ [સ वस्तुल પ્રા वत्थुल, હિં बथुआ, મ बथवा] ચીલની ભાજી
બથામણી સ્ત્રી૦ ['બથાવવું' ઉપરથી] પચાવી પડવું તે -ણિયું વિ૦ બથામણીને લગતું, -ના ગુણવાળું
બથાવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ બાથ] થકવી નાખવું (૨) પચાવી પડવું [બથાવી પાડવું = પચાવી પાડવું; અયોગ્ય રીતે લઈ લેવું]
બથ્થંબથ્થા સ્ત્રી૦ ['બાથ' ઉપરથી] બાથમાં જકડી પકડીને લડવું તે, બાથંબાથા
બદ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં, મ (સં. वर्ध्म?), જુઓ 'બદબદવું'] જાંઘના મૂળમાં થતું ગરમીનું એક દરદ (૨) [?] પાંચનો સંકેત (વેપારીઓનો)
બદ વિ૦ [फा.] ખરાબ, હીન (સમાસમાં પૂર્વપદ તરીકે પ્રાય વપરાય છે). ૦કામ ન૦ ખરાબ કામ (૨) વ્યભિચાર ૦કાર વિ૦ ખરાબ; દુષ્ટ ૦ખસલત સ્ત્રી૦ ખરાબ ચાલચલગત (૨) વિ૦ બદખસલતવાળું. ૦ગોઈ સ્ત્રી૦ [फा] નિંદા, કૂથલી ૦ચલન ન૦ ખરાબ ચાલચલગત, દુરાચરણ ૦ચાલ સ્ત્રી૦ દુરાચરણ

(૨)વિ૦ દુરાચરણી ૦જબાન, ૦જબાં વિ૦ ગાળો બોલનારું(૨) સ્ત્રી૦ ગાળ ૦દાનત સ્ત્રી૦ હરામ દાનત, બેઈમાની ૦દુઆ(-વા) સ્ત્રી૦ શાપ ૦નક્ષી સ્ત્રી૦ બદનામી ૦નજર સ્ત્રી૦ કુદૃષ્ટિ ૦નસીબ વિ૦ ભાગ્યહીન; અભાગિયુ (૨) ન૦ દુર્ભાગ્ય ૦નસીબી સ્ત્રી૦ દુર્ભાગ્ય ૦નામ વિ૦ બદનામી પામેલુ (૨) ન૦, ૦નામી સ્ત્રી૦ બટ્ટો,લાંછન; નામોશી

બદન ન૦ [फा.] શરીર (૨) કુડતુ; પહેરણ

બદનું ન૦, **-નો** પુ૦ [સર૦ हिं. वधना] પાણીનુ કૂડુ કે કુલડું (કહિયાકામનુ) (૨) બજારમા લઈ જવાનુ ડબલુ

બદફેલ વિ૦[फा.] દુરાચારી,અનીતિમાન **-લી** સ્ત્રી૦ અનીતિ, દુરાચરણ

બદબખ્ત વિ૦ [फा] કમનસીબ, અભાગિયુ. **-ખ્તી** સ્ત્રી૦ દુર્ભાગ્ય (૨) હરામખોરી

બદબદવું અ૦ક્રિ૦[રવ૦?] જંતુઓથી ખદબદ થવુ, કોહવાવું [બદબદી જવુ]

બદબો,૦ઈ સ્ત્રી૦ [फा.] દુર્ગંધ(૨)બદનામી

બદમાશ(-સ) વિ૦[फा.] કાળા કર્મ કરનાર, લુચ્ચુ, દુરાચારી **-શી(-સી)** સ્ત્રી૦ નીચતા, લુચ્ચાઈ (૨) દુરાચાર; વ્યભિચાર

બદર ન૦ [स.] બોર **-રિ, -રિકા** સ્ત્રી૦ બોરડી **-રિકાશ્રમ** પું૦ (સ.) હિમાલયમા અલકનંદાને તીરે આવેલું એક તીર્થ; ત્યા આવેલો નરનારાયણનો આશ્રમ **-રી** સ્ત્રી૦ બોરડી (૨) કપાસનો છોડ; વેણ **-રીનાથ, -રીનારાયણ** પું૦ (સં) બદરિકાશ્રમના દેવ કે તેમનુ ધામ [કુમાર્ગ

બદરસ્તો પુ૦ [બદ+રસ્તો] ખરાબ રસ્તો,

બદરંજ ન૦ એક જાતનુ લિબુ

બદરિ, -રિકા, -રિકાશ્રમ, -રી, -રીનાથ, -રીનારાયણ જુઓ 'બદર'મા

બદલ અ૦ [अ] સાટે, અવેજમા **૦વું** સ૦ક્રિ૦ ફેરફાર કરવો (૨) -નેબદલે બીજું આપવુ -લેવું **-લાવું** અ૦ક્રિ૦ 'બદલવુ'નુ કર્મણિ (૨) પલટો થવો, ફરવું. **-લી** સ્ત્રી૦ બદલાવુ કે બદલવુ તે, ફેરફાર. (૨) નોકરીનુ કે કામનુ સ્થાન કે પ્રકાર ફેરવવાં તે. **બદલીમાં હોવું**= અવેજીમાં હોવું] **-લે** અ૦ બદલ **-લો** પુ૦ સાટુ; અવેજ (૨) ફેરફાર (૩) [हिं.] વેર; પ્રતિકાર [**-આપવો**=નુકસાની ભરી આપવી (૨) સામો ઉપકાર કરવો **-કરવો** =અદલબદલ કરવુ,એકને સાટે બીજું આપવું -લેવું **-મળવો** = નુકસાનીના સાટામાં મળવુ (૨) બદલામા સામુ ફળ મળવું **-લેવો** =વેર લેવું, પોતાને થયેલ નુકસાનનો ખંગ વાળવો **-વાળવો**=જુઓ બદલો આપવો]

બદવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं. बदना, म. बधणें] ગાઠવુ, હુકમ માનવો, મચક દેવી

બદશિ(-સિ)કલ વિ૦[બદ+શિકલ]વરવું,બેડોળ

બદસલાહ સ્ત્રી૦[फा.]ખરાબ કે ખોટી સલાહ

બદસૂરત વિ૦ [फा.] વરવું, કદરૂપું

બદહજમી સ્ત્રી૦ [फा] અપચો

બદહવા સ્ત્રી૦ [फा.] ખરાબ-બગડેલી હવા

બદામ સ્ત્રી૦ [फा बादाम] એક સૂકો મેવો (૨) હિસાબમા એક હલકુ ચલણ [ફૂટી બદામ=(મિલકતમાં) કશું નહીં] **૦ડી** સ્ત્રી૦ બદામનુ ઝાડ **૦ની પૂરી** સ્ત્રી૦, **૦પાક** પું૦ બદામની મીઠાઈ, વસાણુ **-મિયું** વિ૦ બદામી રંગનુ **-મી** વિ૦ ભૂખરું લાલ (૨) બદામનું; બદામ સબંધી (૩) સ્ત્રી૦ બદામડી

બદિયાન ન૦ [फा वदन ઉપરથી] બદન; કુડતુ

બદી સ્ત્રી૦[સર૦મ वद्]ગમી(૨) [फा] દુરાચરણ, અનીતિ (૩) કુટેવ (૪) નિંદા

બદુ વિ૦ [સર૦ મ वद्, हिं वदू = અરબસ્તાનની એક અસભ્ય જાતિ] માલ વગરનુ, ગંદુ

બદૂકું ન૦ (કા)ગાયનુ નાનુ બચ્ચું [પડેલું

બદ્ધ વિ૦[स] બાંધેલું(૨)બંધાયેલુ; બંધનમા

બધિર વિ૦ [स] બહેરુ. **૦તા** સ્ત્રી૦.

બધું વિ૦ સઘળું, સર્વ **-ધે** અ૦ સઘળે ઠેકાણે, સર્વત્ર

બનડી સ્ત્રી૦ [જુઓ બનો] નવી વહુ **-ડો** પું૦ નવશાહ; વરરાજા (૨) વિવાહમા ગાવાનું ગીત

બનત સ્ત્રી૦ ['બનવુ' ઉપરથી] મેળ, સ્નેહ, બનતુ આવવુ તે

બનફ્શા ન૦[फा]દવા માટે વપરાતુ એક ઘાસ

બનવા ન૦ [સર૦ हिं] એક પક્ષી

બનવું અ૦ક્રિ૦ [सं सपन्न(?), हिं. बनना, म. बनणें] થવું; રચાવું, સધાવું (૨) બનાવ–મેળ હોવો (૩) રૂપ લેવું; વેશ ધારણ કરવો (૪) [લા.] ફજેતી થવી; ચાટ પડવું (૫) ઠાઠ કરવો (૬) રંગમાં આવવું (નશાના) [બનતા લગી કે સુધી = શક્ય હશે ત્યાં સુધી (૨) ઘણુંખરું **બનતી રાશ** = બનાવ મેળ; મળતી પાંતી **બનવા કાળ** = ભાવી **બનવા જોગ** = સંભવિત **બને તેવું** = શક્ય, થઈ શકે તેવું] ૦**ઠનવું** અ૦ક્રિ૦ શણગાર સજી ઠાઠ કરવો

બનસરાહ ન૦ એક પક્ષી

બનાત સ્ત્રી૦[સર૦ हिं.]એક જાતનું ઊનનું કપડું

બનારસ ન૦એક પક્ષી (૨) [सं वाराणसी; इं.] (સં) કાશી; વારાણસી **–સી** વિ૦ બનારસનું કે તેને લગતું

બનાવ પું૦ ['બનવું' ઉપરથી] બીના; પ્રસંગ; ઘટના (૨) જુઓ બનત

બનાવટ સ્ત્રી૦ ['બનાવવું' ઉપરથી] બનાવવાની રીત; ઘડતર, રચના (૨) તરકટ (૩) ફજેતી, મશ્કરી **–ટી** વિ૦ કૃત્રિમ; ખોટું; નકલી

બનાવવું સ૦ક્રિ૦ ['બનવું'નું પ્રેરક] રચવું; કરવું (૨) મશ્કરી કરવી; ચાટ પાડવું

બનાં સ્ત્રી૦ લાજ (૨) ઇજ્જત [ધાબળો

બનૂ(–ન્નૂ)સ ન૦ [अ. बुर्नुस] ઊનનો જાડો

બનેટી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. बनेठी] બ ને છેડે મોટા લખોટાવાળા માથાની લાકડી કે તેની કસરત

બનેવી (ને') પું૦[सं. भगिनीपति, प्रा. बहिणी वइ] બહેનનો વર

બનો પું૦[हिं बना ('बनना' ઉપરથી)] બનડો

બન્નૂસ ન૦ જુઓ બનૂસ

બન્ને(–ન્નો) વિ૦[प्रा विन्नि (प्रा. वि; सं द्वि)+ ऍत्र (सं एत्र) અથવા विन्नि+यावि (च+अपि)] બેઉ જણ

બપડું વિ૦ [બે+પડ] બે પડવાળું (૨) ન૦ લાકડાનું ગોળ રમકડું

બપા(–પ્પા)ઈ સ્ત્રી૦ [બાપ+આઈ?] (સુ) બાપની મા, દાદી. **–વો** પું૦બાપનો બાપ, દાદો

બપૈયો પું૦ [हिं बप्पीह] ચાતક

બપોર પું૦ [प्रा वि (सं द्वि)+प्रा पहर (सं. प्रहर)] મધ્યાહ્ન. **–રા** પું૦ બ૦વ૦ (કા) બપોરનું ભોજન **–રિયું** વિ૦ બપોરનું (૨) ન૦ બપોરે ખીલતું એક ફૂલ (૩) બપોરે કરવાનું કામ (૪) બપોર સુધી કામ કરનારું માણસ (૫) આતશબાજીની એક બનાવટ. **–રિયો** પું૦ બપોરિયા ફૂલનો છોડ (૨) એક જાતનું દારૂખાનું. **–રી** વિ૦ બપોરનું (૨) સ્ત્રી૦ બપોરનો સમય [**–કરવી** = બપોરના સમયે આરામ કરવો **–ગાળવી** = બપોરનો સમય પસાર કરવો]

બપ્પાઈ, –વો જુઓ 'બપાઈ'માં

બફાણું ન૦ ['બાફવું' પરથી] કોઈ પણ બાફેલી વસ્તુ (૨) બાફેલી કેરીનું અથાણું **–રો** પું૦ ઘામ, બાફ **–વવું** સ૦ક્રિ૦ 'બાફવું'નું પ્રેરક **–વું** અ૦ક્રિ૦ 'બાફવું'નું કર્મણિ (૨) ઘામથી અકળાવું [બફાઈ જવું = કંઈને સાટે કંઈ કહેવાઈ જવાથી ઘાટ બગડી જવો.]

બબડ સ્ત્રી૦ [રવ૦] બબડવું તે; બડબડાટ **૦વું, –ડાટ, –ડાટિયું** જુઓ 'બડબડવું'માં

બબરચી પું૦ [फा बावर्ची] રસોઇયો (મુસલમાન કે ગોરાનો) **૦ખાનું** ન૦ બબરચીનું રસોડું (૨) [લા.] ગંદકી

બબીલા ન૦ એક પક્ષી

બબૂચક વિ૦ [સર૦ બૂચક] મૂર્ખ

બબ્બે વિ૦ [જુઓ બે] બે બે

બબ્બો પું૦ બ અક્ષર, બકાર

બમ અ૦ [प्रा बम्ह, बम्ह(सं. ब्रह्मन्)] [રવ૦] ઠસોઠસ ભરાયેલું હોવાનો અવાજ ('સજડ'ની પછી વપરાય છે સજડ બમ કર્યું છે) (૨) મહાદેવને સંબોધન રૂપે કરાતો અવાજ **૦બમ** અ૦ (શિવદર્શન કરતાં બોલાય છે) **૦ભોળા, ૦મહાદેવ** પું૦ શિવજીનું સંબોધન

બમઠસ વિ૦ [બમ+ઠાસવું] ઠાસી ઠાસીને ભરેલું (૨) ખોખરું [કરવું–થવું તે

બમણખેપો પું૦ ['બમણું' ઉપરથી] બમણું

બમણવું અ૦ક્રિ૦[રવ૦ જુઓ બમ] પાંખોનો ગણગણાટ કરવો (૨) તેવી રીતે આજુબાજુ ઊડયા કરવું–ભમવું (પ્રાય માખ જેવાં પાંખાળાં જીવડાંએ)

બમણાટ પું૦ બમણવુ તે
બમણું વિ૦[प्रा. बिउणअं, सं. द्विगुणकं]બેગણું; બેવડું. [બમણી બારશ=બેવડી પીડા, માથાકૂટ કે મુશ્કેલી.]
બયાન ન૦ [अ.] વર્ણન, હેવાલ
બર પું૦ [फा.] પનો (૨) જાત (૩) માલ (૪) અ૦પ્રમાણે(૫)પર, ઉપર(૬)વિ૦સફળ, પૂરતુ (૭) જોઈતુ, યોગ્ય. [-આવવું=સફળ થવું. બરનું હોવું=જાત કે પનાનુ હોવું (કપડું).]
બરક પું૦ [फा] ઊંટના વાળ
બરકત સ્ત્રી૦ [अ.] ફાયદો, લાભ (૨) ફતેહ, સિદ્ધિ (૩) ભરપૂરતા; સમૃદ્ધિ [-આવવી]
બરકમદાર પું૦[સર૦ બરકંદાજ]જેલનો ઉપરી
બરકવું સ૦ક્રિ૦ [सं. बुक्क्, बुक्कार; સર૦ म वरकणें] બૂમ પાડીને બોલાવવું
બરકંદાજ પું૦ [फा.] બંદૂકચી
બરકી સ્ત્રી૦ [फा.] રૂની ગાંસડી
બરકો પું૦ ['બરકવું' ઉપરથી] બૂમ, ઘાટો
બરખાસ્ત વિ૦[फा.] વીખરાયેલું, વિસર્જિત; ખલાસ. [-કરવું,-થવું] (સભા માટે)
બરછટ વિ૦[हिं. बरछा=ભાલો ઉપરથી?]ખૂચે એવી સપાટીવાળું, ખરબચડુ. ૦પણું ન૦
બરછી સ્ત્રી૦[સર૦ हिं बरछा] ભાલા જેવું એક હથિયાર -છો પું૦ ભાલો (૨) ઊભો સીવો સાઠો (૩) તેવી કોઈ પણ વસ્તુ
બરજાત વિ૦ [सं. वर्ज्य? કે બદ+જાત?] કજાત; હલકા બીજનુ
બરજોરી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं; જુઓ બળજોરી] જબરજસ્તી
બરડ વિ૦ [सं भिदुर, प्रा. भिउर] ઝટ ભાંગી જાય તેવું (૨) [ચ.] પાણીની તાણવાળું (વરસ) ૦પણું ન૦
બરડકબોલુ વિ૦ [જુઓ બટકબોલુ] રોકડું પરખાવી દે તેવુ; સાફ કહી દે એવું
બરડલું ન૦ [રવ૦?] મજાગરું
બરડો પું૦ પીઠ; વાંસો (૨) [म] સોપારીની એક જાત. [-થાબડવો=શાબાશી આપવી, ઉત્તેજન આપવું -બેવડ વળી જવો=ઘણો સખત માર પડવો (૨) સીધું ઊભું ન રહી શકાવું (જેમ કે, ઘણું હસતા).-ભારે થવો =માર ખાવાના લક્ષણ બતાવવા]
બરણી સ્ત્રી૦ ['ભરવું' ઉપરથી?] એક જાતનું પાત્ર (મોટે ભાગે નળાકાર)
બરતરફ વિ૦[फा]કાઢી મૂકેલું(નોકરીમાંથી). -ફી સ્ત્રી૦ નોકરી ઉપરથી રુખસદ મળવી તે
બરદ ન૦ + જુઓ બિરદ. -દિયો પુ૦ બિરદવાળો
બરદાશ(-સ, -સ્ત) સ્ત્રી૦ [फा बरदाश्त] સંભાળ,તજવીજ,ચાકરી [-કરવી=સંભાળ લેવી, સેવા ચાકરી કરવી (૨) નભાવી લેવું; ખમી લેવું. ઉદા૦ 'ભૂલની બરદાસ્ત કરવી' -રાખવી, -લેવી=સંભાળ રાખવી, માવજત કરવી (૨) મહેમાની કરવી.] -સી પુ૦ બરદાસ-ચાકરી કરનાર, ચાકર કે નર્સ
બરફ પું૦, ન૦ [फा. बर्फ़] જામી ગયેલું પાણી. ૦ગાડી સ્ત્રી૦ બરફ પર ચાલે એવી ખાસ પ્રકારની ગાડી, 'સ્લેજ'
બરફી સ્ત્રી૦ [फा. बर्फ़] એક મીઠાઈ ૦ચૂરમું ન૦ ચોસલા પાડી ઠારેલું ચૂરમુ
બરબાદ વિ૦ [फा] રદ; નકામુ (૨) પમાલ
બરબાદી સ્ત્રી૦ [फा.] ખરાબી, પાયમાલી
બરમ વિ૦ [સર૦हि.(सं. वर्म=કવચ)] કઠણ; મોઘુ ઉદા૦ 'સામે ચાલીને વાત કરવા જશો તો ઊલટો બરમ થશે'
બરમો પું૦ [સર૦ हिं, म] છેદ પાડવાનું એક સુતારી ઓજાર [બડબડવું
બરલવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ म. वरळ] ઊંઘમાં
બરવા પુ૦ [हिं, म] એક રાગ
બરહક,-ક્ક વિ૦ [फा] સાચુ
બરહટ વિ૦ (ચ.) જુઓ બરછટ
બરાક સ્ત્રી૦ [इं. बॅरेक] સિપાઈઓને રહેવાની ઓરડીઓની લાંબી હાર (૨) [લા] માણસોને -કેદીઓને ગોધવાનુ મકાન
બરાગળ સ્ત્રી૦ [सं. ज्वर+अग्र? કે ભરાવું-ભરાટ?] ઝીણો તાવ [-ભરાવી]
બરાડ સ્ત્રી૦ [सं. वि+रट् (प्रा. राडि)] રાડ; ત્રાડ, બૂમ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ બરાડ પાડવી. -ડો પું૦ બરાડ [બરાડા પાડવા=બૂમો પાડવી]

બરાત સ્ત્રી૦ [हिं (सं. वर+यात्रा)] વરની જાન (૨) વરઘોડો. **-તી** પું૦ જાનૈયો
બરા(-રો)બર વિ૦ (૨) અ૦ [फा बराबर] સમાન, સરખું (૩) ખરું, વાજબી (૪) જોઈએ તેવું, ભૂલચૂક વિનાનું **-રિયું** વિ૦ સમોવડિયું. સરખેસરખું **-રિયો** પું૦ સમોવડિયો. **-રી** સ્ત્રી૦ સમાનતા [**-કરવી** =સ્પર્ધા કરવી, હરીફાઈમા ઊતરવું.]
બરાસ ન૦ [हिं] કપૂરમા મસાલો નાખી બનાવેલો એક સુગંધીદાર પદાર્થ (૨) [પો, સગ્૦ મ.]સોમનકૂટ [જેવી સળગતી વસ્તુ
બરિયાન સ્ત્રી૦, ન૦ [फा. विर्यान ?] જામગરી
બરી સ્ત્રી૦[फा. वर=છાતી પરથી] અંગરખાનો એક ભાગ (૨) [?] ખરેટું
બરુ પું૦, ન૦ [दे. वरुअ] નેતરની જાતનું ઘાસ
બરો પું૦ [सं. ज्वर ?] તોર, મગરૂરી (૨) ચામોદી, પતરાજી (૩) ઘણા તાવને લીધે હોઠના ખૂણા આગળ થતી ઝીણી ફોલ્લીઓ. [**-ઊઠવો, ઊડવો; મૂતરવો**=હોઠના ખૂણા ઉપર ઝીણી ફોલ્લીઓ થઈ આવવી (માંદગીના અંત ભાગમા) **-ઉતારવો**=મગરૂરી ઉતારવી **બરા બાગવા**=મદ ઉતારવો.]
બરોડું ન૦ જુઓ બરુ (૨) જુવારબાજરીનું સરોડું ['બરાબર'મા
બરોબર [फा.] **-રિયું, -રિયો, -રી** જુઓ
બરોળ સ્ત્રી૦ પેટને ડાબે પડખે આવેલો એક અવયવ; પ્લીહા [વ-યેનો ગાળો
બર્જક,-ખ [अ] ન૦ મરણ અને ક્યામત
બર્બજ ન૦ એ નામનું એક ઘાસ
બર્બત ન૦ [फा] એક તંતુવાદ્ય
બર્બર ન૦ [सं.] મૂર્ખ; અસંસ્કારી (૨) પું૦ અનાર્યોની એક જાતનો માણસ
બર્મી વિ૦ [स ब्रह्मा, इं-बर्मा] બ્રહ્મદેશનું (૨) સ્ત્રી૦ ત્યાંની ભાષા (૩) પું૦ બર્માનો વતની
બર્હી પું૦ [सं] મોર
બલ(-ળ) ન૦ [सं] જોર, શક્તિ (૨) લશ્કર **૦દાયી, ૦પ્રદ** વિ૦ બળ આપનાર. **૦વતી** વિ૦ સ્ત્રી૦ બળવાળી **૦વંત, ૦વાન** વિ૦ બળવાળું **૦હીન** વિ૦ બળ વગરનું
બલકે અ૦ [फा.] બલ્કે; એટલું જ નહિ પણ
બલગમ પું૦; ન૦ [अ.] ગળફો; કફ
બલગરી સ્ત્રી૦ સ્ત્રીઓનું ગળાનું ઘરેણું
બલ જાવું અ૦ ક્રિ૦ [हिं.] વારી જવું
બલદાણા પું૦ એક વનસ્પતિ અને તેના બીજ
બલમ સ્ત્રી૦ બાઝેલી ડાગર
બલવણ ન૦ જુઓ બિહલવણ
બલવવું સ૦ક્રિ૦ ['બલ' ઉપરથી] બળવાળું કરવું, પોષવું; વનારવું [બોલવું
બલવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ બરલવું](ઊંઘમા)બબડવું;
બલા સ્ત્રી૦[अ.]પીડા કરતું વળગણ-ભૂત (૨) [લા] તેવું માણસ (૩) દુઃખ, મુસીબત. [**-જવી, ટળવી**=આફત કે પીડા દૂર થવી (૨) આફત કે પીડારૂપ માણસ દૂર થવું. **-લેવી**=દુઃખ દૂર કરવું; દુખડા લેવાં. **-વહોરવી**=આફત કે સંકટરૂપ કામ કે માણસ સ્વીકારવું-નોતરવું **-જાણે!, -રાત જાણે!**=કોણ જાણે; હું જાણતો નથી !]
બલાઈ સ્ત્રી૦ ['બલા' ઉપરથી] ગાઠનો એક રોગ (૨) [જુઓ બરી] એક વાની
બલાક પું૦ [सं.] બગલો. **-કા** સ્ત્રી૦ બગલી
બલા(-ળા)ત્કાર પું૦[सं] બળજોરી,જોરજુલમ (૨) સ્ત્રી પર અત્યાચાર
બલા(-ળા)બલ(-ળ) ન૦ [सं] શક્તિ અને અશક્તિ કે તેનું માપ કે પ્રમાણ
બલારાત સ્ત્રી૦ [बला (अ.)+अराति (सं)] દર્દરાત (શ૦ પ્ર૦ માં વપરાય છે. ઉદા૦ મારે દર્દરાત-બલારાત ત્યાં જાય છે)
બલાલ વિ૦ [अ] હલકું; નીચ
બલાસ સ્ત્રી૦ [सं] એક રોગ, જેમા ગળામાં તથા ફેફસામા સોજા આવી પીડા થાય છે
બલાહક પું૦ [सं.] મેઘ, વાદળ
બલિ(-લિ) પું૦ [सं] ભોગ,દેવને માટે કાઢેલો ભાગ (૨) [सं] પ્રહ્લાદનો પૌત્ર-દાનવોનો રાજા. [**બલિરાજાનો ગોર**=કાણો માણસ (શુક્રાચાર્ય)] **૦દાન** ન૦ બલિ-ભોગ આપવો તે, ત્યાગ; કુરબાની
બલિયો પું૦ [दे. वलय] (સુ.) બળદ
બલિ(-લી)વર્દ પું૦ [सं.] બળદ

બલિષ્ઠ વિ૦ [સં.] સૌથી બળવાન
બલિહારી સ્ત્રી૦ [हिं] ખૂબી (૨) વાહવાહ
બલીયસી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] વધારે બળવાન
બલીવર્દ પું૦ [સં] બલિવર્દ; બળદ
બલૂચ(-ચી) વિ૦ [तु. बलूच] બલૂચિસ્તાનનું (૨) પું૦ ત્યાંનો રહેવાસી
બલૂચિસ્તાન ન૦ [फा.] (સ.) સિંધ અને અફઘાનિસ્તાન પાસેનો એક મુલક
બલૂન ન૦ [इं] વાયુથી આકાશમાં ઊડતી એક બનાવટ (૨) વિમાન [નિરાવર
બલેકું વિ૦ ['બલ' ઉપરથી] (પ) બળવાળું,
બલેસ(-સા)ન ન૦[अ. बलसान] એક જાતનો છોડ કે તેનું ફળ
બલૈ(-લો,-લ્લૈ)યું ન૦ [स. वलयकं] ચૂડી. [બલૈયાં ખેંચવાં=ફારગતી આપવી (૨) હિસાબ માંડી વાળવો. બલૈયાં -પહેરવાં= સ્ત્રીએ પરણવું કે નાતરું કરવું(૨) બાયલું બનવું]
બલ્કે અ૦ [फा.] જુઓ બલકે
બલ્ય વિ૦ [સં.] બળવાન; વીર્યવાન(૨) બળપ્રદ
બલ્લૈયાં ન૦ બ૦ વ૦ બલાઓ. [-લેવાં= દુખડાં લેવાં]
બલ્લૈયું ન૦ જુઓ બલૈયું, ચૂડી
બવાડુ ન૦ ['બે' ઉપરથી] નવી ખેડાયેલી જમીનનું બીજું વરસ
બવારું વિ૦ ['બે' ઉપરથી] (કા) બેવડું
બવાસીર ન૦[अ] મસાને લગતો રોગ, હરસ
બવો પું૦ (ચ.) બાવો, લાડવો (બાળભાષા)
બશરા ન૦ એક પક્ષી
બશીન ન૦ એક પક્ષી
બશેર વિ૦ [બે+શેર] બે શેર જેટલા માપનું -રિયો પું૦,-રી સ્ત્રી૦ બશેર વજનનું કાટલું
બસ અ૦ [फा.] થયું; પૂરતું (૨) ભાર-નિશ્ચય જણાવતો શબ્દ [-કરવું=બંધ કરવું -થવું =પૂરતું થવું.]
બસ સ્ત્રી૦ [इं] એક વાહન-મોટરનો ખટારો
બસળાં ન૦બ૦વ૦[सं वत्स કે वत्सल ઉપરથી?] નાનાં છોકરાં
બસી સ્ત્રી૦ [पो., સર૦ म]. રકાબી
બસૂરું વિ૦ જુઓ બેસુરું (ખોટો શબ્દપ્રયોગ)
બસેં(-સો) (સે૦) પું૦ [બે+સો] '૨૦૦'
બસ્તિ સ્ત્રી૦ [સં] નાભિની નીચેનો ભાગ, પેડુ (૨) મૂત્રાશય (૩) ગુદા વાટે પાણી ચડાવવાની ક્રિયા કે તેની પિચકારી. [-કરવી=તે ક્રિયા કરવી.] ૦પ્રદેશ પું૦બસ્તિવાળો શરીરનો ભાગ
બસ્તો પું૦ [फा] ગાંસડી [બેવડું
બહુરું વિ૦ [બે+સળ અથવા બે+સર] (ચ),
બહલાવવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं. बहला(-ला)ना] મજબૂત કરવું; ખીલવવું(૨)ફેલાવવું (૩)[લા.] આનંદિત કરવું [વહેવડાવવું
બહવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ વહવવું] બહાવવું,
બહાઉ પું૦[प्रा विह (स. भी) ઉપરથી કે રવ૦] (સુ) બાઉ, હાઉ
બહાદુર વિ૦ [फा] શૂરવીર, હિંમતવાન -રી સ્ત્રી૦ પરાક્રમ. [-દેખાડવી, બતાવવી= બહાદુરીનું કામ કરી બતાવવું (૨) ખાલી બહાદુરીનો દેખાવ કરવો. -મારવી = ભારે બહાદુરી કર્યાની બેહશી હાંકવી]
બહાનું ન૦ [फा. बहानह] મિષ; ખોટું કારણ [-આપવું =બહાનું કાઢી શકાય એવું કારણ આપવું -કાઢવું=મિષ- ખોટું કારણ બતાવવું. -ખોળવું, -શોધવું, -જડવું]
બહાર પું૦; સ્ત્રી૦ [फा] ભભકો; રંગ; શોભા (૨) આનંદ, મજા (૩) વસંતઋતુ, તેનો રંગભર્યો ઉન્માદક સમય (૪) પું૦ એક રાગ [-આવવી = મજા આવવી આનંદ અનુભવવો]
બહાર અ૦[सं. वहिर्, સર૦हिं बाहर, म बाहेर] અંદરનહિ [-આવવું=પ્રગટ થવું -એટલું અંદર =બહુ પહોંચેલું બહારથી ભોળું દેખાય પરંતુ અંદરથી પાકું. -કાઢવું= અંદરથી બહાર હાંકી કાઢવું -જવું=બહાર ફરવા જવું (૨) ઝાડાપેશાબની હાજતે જવું -નીકળવું=પ્રગટ થવું -પડવું=જાહેર થવું (૨) પ્રસિદ્ધ થવું (પુસ્તક)] ૦કોટ પું૦ કોટ બહારનો ભાગ ૦ચલી સ્ત્રી૦ [+ચાલવું] વ્યભિચારિણી ૦વટિયો પું૦ [+प्रा वट्ट (स. वृत्)=વર્તવું, આચરણ કરવું] રાજાથી નારાજ થઈ તેને સતાવવા કાયદા તોડનારો કે

મૂળને રંજાડવા નીકળેલો માણસ (૨) બહાર રહી લૂંટફાટ કરનારો, લૂટારો ૦વટું ન૦, ૦વટો પું૦ બહારવટિયાનું કામ ૦વાસ પું૦ ગામ કે ઘર વિનાનું રહેઠાણ કે જગા ૦વાસિયો પું૦ ગામ બહાર રહેનારો-ભંગી

બહારણ ન૦ ['બહારવું' ઉપરથી] સોનીની દુકાનનો કચરો -ણિયો પું૦ ધૂળધોયો

બહા(-હો)રવું સ૦ક્રિ૦ [हिं बटुहारी, बहुआरी =સાવરણી; સર૦ हिं. बहारना] ઝાડુ કાઢવું

બહાલ વિ૦[फा.] મંજૂર, કાયમ (૨) પ્રસન્ન, સ્વસ્થ [-રાખવું=મંજૂર રાખવું] -લી સ્ત્રી૦ મંજૂરી, કાયમ રાખવું તે [-આપવી, -મળવી,-હોવી] (૨) વિ૦ કાયમી

બહાવવું સ૦ ક્રિ૦ [प्रा वहाव (स. वाहय्)] ફેલાવવું, પસારવું

બહિર્ અ૦[सं.] બહાર [પ્રાય સમાસમાં] -રંગ વિ૦ બહારનું, અંતરંગ નહિ એવું(૨) ન૦ કોઈ પણ વિધિનો પ્રારંભનો ભાગ (૩) બહારનો અવયવ, બહારનું સ્વરૂપ -રિન્દ્રિય સ્ત્રી૦ બહારની (પાંચ) ઇંદ્રિય -ર્ગોળ વિ૦ બહાર પડતી ગોળ સપાટીવાળું; 'કોન્વેક્સ' -ર્દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ બાહ્યદૃષ્ટિ (અંતરદૃષ્ટિથી ઊલટું). -ર્ભૂત વિ૦બહાર થયેલું; બહિષ્કૃત -ર્મુખ વિ૦ વિમુખ, પરાઙ્મુખ (૨) બાહ્ય વિષયોમાં આસક્ત -ર્લાપિકા સ્ત્રી૦ એક જાતનો ઉખાણો, જેના જવાબનો શબ્દ તેની પોતાની અંદર સમાયેલો ન હોય (અંતર્લાપિકાથી ઊલટું) -ર્વૃત્ત ન૦'એસ્ક્રાઇબ્ડ સર્કલ'(ગ) -ષ્કાર પું૦ અસ્વીકાર, ત્યાગ (૨) નાત કે મહાજન કે કોઈ સંઘની બહાર મૂકવું તે (૩) આવિષ્કાર -ષ્કૃત વિ૦ બહિષ્કાર પામેલું -ષ્કેંદ્ર ન૦ 'એક્સસેન્ટર' (ગ) -ષ્કોણ પું૦ 'એક્સ્ટર્નલ ઍન્ગલ' (ગ)

બહિશ્ત(-સ્ત) ન૦ [फा] જન્નત સ્વર્ગ

બહિષ્કાર, બહિષ્કૃત, બહિષ્કેન્દ્ર, બહિષ્કોણ જુઓ 'બહિર્'માં

બહિઃસ્થિત વિ૦[सं] બહાર ઊભેલું

બહિઃસ્વરૂપ ન૦ [सं.] બાહ્ય સ્વરૂપ

બહુ વિ૦ (૨) અ૦ [सं] ખૂબ (સંખ્યા કે માપમાં). [-કરી ! = કમાલ કરી ! -થયું ! =હવે બસ (૨) હદ થઈ. -સારું =ઠીક; ભલે] ૦કો(-ખૂ)ણ વિ૦ (ગ) અનેક કોણવાળું (૨) પું૦ તેવી આકૃતિ, 'પૉલિગૉન' ૦ખૂણિયું વિ૦ બહુકોણ. ૦ગંધા સ્ત્રી૦ પીળી જૂઈ (૨) ચંપાની કળી (૩) જાહજીર ૦ત્વ ન૦ ૦ધા અ૦ અનેક રીતે (૨) ઘણું કરીને ૦નામી વિ૦ અનેક નામોવાળું (૨) પું૦ (સં) ઈશ્વર ૦પગી સ્ત્રી૦ અરવા ૦પત્નીત્વ ન૦અનેક પત્નીઓ હોવી તે ૦પત્રી વિ૦(૨)ન૦ ઘણાં પાનવાળું. ૦પદ વિ૦ ઘણા પગવાળું ૦ફળી વિ૦ બહુ વાર ફળનાર(૨)સ્ત્રી૦એક છોડ ૦બોલું વિ૦ વાચાળ (૨) બોલકણું ૦મત પું૦; ન૦ મોટા ભાગનો મત ૦મતી સ્ત્રી૦ [બહુ+મત +ઈ] બહુમત (૨) એક પક્ષ કરતાં બીજાના મતની સંખ્યાની વિશેષતા ૦માન ન૦ આદર; સન્માન ૦માન્ય વિ૦ ઘણા લોકોએ કબૂલ કરેલું. ૦મૂલું, ૦મૂલ્ય વિ૦ ભારે કિંમતનું ૦રત્ના વિ૦ સ્ત્રી૦ ઘણાં રત્નોવાળી ૦રંગી વિ૦ ઘણા રંગવાળું. ૦રૂપી વિ૦ ઘણાં રૂપવાળું (૨)પું૦ અનેક વેશ ધારણ કરનારો ૦લ વિ૦ ઘણું, અધિક ૦લતા સ્ત્રી૦ ૦વચન ન૦ એકથી વધારેને માટે વપરાતું વચન (વ્યા) ૦વિધ વિ૦ અનેક પ્રકારનું ૦વ્રીહિ પું૦ જેમાં પૂર્વપદ વિશેષણ હોય અને ઉત્તરપદ વિશેષ્ય હોય તેમ જ આખું સમસ્ત પદ પાછું અન્ય પદનું વિશેષણ હોય તેવો સમાસ(વ્યા). ૦શાસન ન૦ ઘણા જણની સત્તાથી ચાલતું રાજતંત્ર ૦શ્રુત વિ૦ વિદ્વાન ૦સૂત્રી વિ૦ સુતર નહિ એવું, ગૂંચવાયેલું, 'કૉમ્પ્લેક્સ'

બહુચર(-રા,-રાજી,-રી) [સ્ત્રી૦ सं बर्हिन् (પીંછાવાળો-કૂ-ડો ?) + चर કૂકડાના વાહનથી ફરનારી?] (સં) એક દેવી

બહેક સ્ત્રી૦ [सं वह् ઉપરથી?] સુગંધ ૦વું અ૦ક્રિ૦ મઘમઘવું, મહેકવું(૨)[हिं बहकना (सं वह्), સર૦'વહી જવું'] ફાટવું, છકી જવું; વહી જવું -કાટ પું૦ બહેકવું તે -કાવવું સ૦ક્રિ૦ 'બહેકવું'નું પ્રેરક

બહેડું ન૦[सं विभीतक, प्रा. वहेडय, સર૦ हिं. वहेडा, म. वेह(–हे)डा] એક ફળ **–ડો** પું૦ બહેડાનુ ઝાડ

બહેડો પું૦ જુઓ 'બહેડું'મા (૨) [दे. वहल અથવા दे महेड्डु=કાદવ] (ચ) કાદવકીચડ

બહેતર વિ૦ [फा. विहतर] ઠીક, સારું; વધારે સારું

બહેન સ્ત્રી૦ [સ. भगिनी, प्रा. वहिणिआ, સર૦ हि वह(–हि)न] એક માતા પિતાની કે કાકા, મામા, માસી વગેરેની દીકરી (૨) કોઈ પણ સ્ત્રી (૩) સ્ત્રીના નામ અ તેનો આદરવાચક અનુગ **૦જી** સ્ત્રી૦ [માનાર્થે] બહેન **૦પણાં** ન૦બ૦વ૦ (સ્ત્રીઓની) મિત્રાચારી **૦પણી** સ્ત્રી૦ સાહેલી; સ્ત્રીમિત્ર. **–નાં(–ની)** સ્ત્રી૦ બહેન (પ્યારદર્શક)

બહેર સ્ત્રી૦ બહેરાટ (૨) ચેતન ન હોવુ તે [**–મારવી**=બહેરું કે જડ થવુ]

બહેરાટ પું૦, **–શ** સ્ત્રી૦ 'બહેરું' પરથી] બહેરાપણું [**–દાખવવો, મારવો**=બહેરાપણાની અસર હોવી કે લાગવી]

બહેરું વિ૦ [स वधिर, प्रा. वहिर] ન સાભળી શકે તેવુ; ઓછું સાભળનારું (૨) ખખડવામાં કસરવાળું (જેમ કે રૂપિયો)(૩)વેદના ન થાય તેવુ ઉદા૦ ચામડી બહેરી થઈ જવી(૪)[સુ.] ધમધમાટની કસરવાળી (વાની)

બહોત, –તાળ વિ૦ [सं. प्रभूत, प्रा. बहुत्त સર૦ हिं, म. वहुत] પુષ્કળ, વધારે

બહોરવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ બહારવુ, ઝાડુ કાઢવુ

બહોળું વિ૦ [स वहुल] મોટુ; વિસ્તારવાળુ. [**બહોળે હાથે**=છૂટે હાથે; ઉદારતાથી]

બળ ન૦ [જુઓ બલ] જોર (૨) લશ્કર [**–આવવું, પકડવું**=બળ મળવું, બળવાળુ થવુ **–પૂરવું**=બળ ઉમેરવુ, મદદ આપવી **–માગવું**=જોર ચાલ્યુ જવુ] **૦કટ** વિ૦ બળવાન **૦જબરાઈ, ૦જબરી, ૦જોરી** સ્ત્રી૦ જબરદસ્તી. **૦તુલા** સ્ત્રી૦ બળની સમતોલ ગોઠવણી **૦દાયી** વિ૦ બલદાયી **૦ભંગ** પું૦ બળનો ભંગ (૨) વિ૦ બળતુ ભાંગલુ **૦વતી** વિ૦ સ્ત્રી૦ બળવાળી **૦વંત, ૦વાન** વિ૦ બળવાળુ, સબળ **૦હીણુ(–ન)** વિ૦ બળ વગરનું; નિર્બળ

બળકણું વિ૦ ['બળવુ' પરથી] બળવાના–બળી ઊઠવાના ગુણવાળું (૨) (લાગણી કે દાઝથી) મનમા બળ્યા કરતા સ્વભાવનું

બળખો પું૦ [જુઓ બલગમ; સર૦ म वहका] ગળફો. [**–પડવો**=ગળફો નીકળવો.]

બળજબરી, –રાઈ, બળજોરી જુઓ 'બળ'મા

બળણ ન૦ [જુઓ બળ઼] બળવુ તે **–તણ** ન૦ બાળવાના લાકડા **–તર** સ્ત્રી૦ + બળતરા. **–તરા** સ્ત્રી૦ દાઝવાથી થતી પીડા (૨) મનમાં થતી તેવી લાગણી [**–કરવી**=ચિંતા કરવી (૨) અદેખાઈ કરવી] **–તું** વિ૦ સળગતુ (૨) ન૦ સળગતી વસ્તુ (૩) બળતરા (૪) તાપણી કે તાપણું

બળતુલા જુઓ 'બળ'મા

બળદ, –દિયો પું૦ [दे. वलद्द, સર૦ म. वळ्द, –त, हिं वलद] એક ચોપગું (૨) [લા] મૂર્ખ; ગમાર **૦ગાડી** સ્ત્રી૦ બેલગાડી

બળદાયી જુઓ 'બળ'મા

બળદિયો પું૦ જુઓ બળદ

બળપારી વિ૦ [બળ + અપાર] ઘણુ મજબૂત

બળબળ સ્ત્રી૦ ['બળવુ' ઉપરથી] ચિતા (૨) દાઝ (૩) ઈર્ષા **૦તું** વિ૦ બાળે - દઝાડે એવું (૨) પીડાતુ

બળબિંબ ન૦ એક જાતનુ ફળ

બળબીજ ન૦ એક ઔષધિ

બળભંગ પું૦ જુઓ 'બળ'મા

બળવતી, બળવંત, બળવાન જુઓ 'બળ'માં

બળવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा वल (स. ज्वल्)] સળગવુ (૨)બળતરા થવી(૩)[લા.] ઈર્ષા કરવી. [**બળી એ વાત**=એ વાત પડતી મૂકો **બળ્યું**=મૂઉં; ઉપેક્ષા કે ગે, એ અર્થનો ઉદ્‌ગાર]

બળવો પું૦ [अ वल्वा] બડ [**–ઊઠવો, જાગવો**=બડ થવુ] **–વાખોર** વિ૦ બડખોર

બળહીણુ(–ન) જુઓ 'બળ'મા

બળાત્કાર જુઓ બલાત્કાર

બળાબળ જુઓ બલાબલ

બળાપો પું૦ ['બળવુ' ઉપરથી] કદાપો. સંતાપ.

[–કાઢવો =પોતાના દિલની બળતરા બીજા આગળ કહેવી કે તેની ઉપર કાઢવી – તેને તેનો ભોગ બનાવવો.]

બળિ પું૦ જુઓ બલિ

બળિયા, ૦કાકા ૦બાપજી પું૦ બ૦ વ૦ [બળિયું + કાકા] સૈયડ (૨) એના દેવ (૩) [લા] જરા જરામાં વાકુ પાડે કે ગુસ્સો કરે એવું માણસ [–આવવા, નીકળવા, પધારવા = સૈયડ નીકળવા. –કાઢવા, ટાંકવા = શીતળાની રસી મૂકવી]

બળિયું વિ૦['બળ' ઉપરથી, દે વલિઞ]જોરાવર

બળિયેલ વિ૦ ['બળવું' ઉપરથી] અદેખું

બળી સ્ત્રી૦ કરાંટાની કરાતી એક વાની

બળૂકું વિ૦ ['બળ' ઉપરથી] બળવાળું

બળેવ સ્ત્રી૦['બલિ' ઉપરથી] શ્રાવણી પૂર્ણિમા

બળોતિયું ન૦ જુઓ બાળોતિયું

બળ્યુંજળ્યું વિ૦ [બળવું + જળવું] ગુસ્સે થયેલું (૨) સંતાપ પામેલું (૩) અદેખું

બંકું વિ૦ [સં વંક ઉપરથી; સર૦ હિં बंका] વાંકું, અટપટું

બંકેરાવ પું૦ [બંકું + રાવ], બંકો વિ૦ પું૦ ['બંકું' ઉપરથી] છેલબટાઉ

બંખારવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ બખારો] બૂમ પાડવી

બંખારો પું૦ [જુઓ બખારો] ઘાંટો; બુમાટો (૨) [બગ + ખારો] એક જાતનો ખાર

બંગ સ્ત્રી૦ [સં. वङ्ग] કલાઈ (૨) બંગભસ્મ (૩) પું૦ સીસાનો એક ક્ષાર ૦ભસ્મ સ્ત્રી૦ કલાઈની ભસ્મ

બંગ પું૦ [સં वङ्ग, પ્રા. वङ्ग] (સં) બંગાળ પ્રાંત. ૦ભંગ પું૦ ઈ. સ ૧૯૦૫ માં સરકારે બંગાળાના ભાગલા કરેલા તે. –ગીય વિ૦ બંગાળનું

બંગ પું૦ રીત; તરેહ (૨) તર્ક; યુક્તિ(૩)નમૂનો; જાત (૪) વિ૦ નાગું, નિર્લજ્જ

બંગડી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. बँगली; મ. बांगडी] સ્ત્રીઓનું કાંડે પહેરવાનું કાચનું કે ધાતુનું ઘરેણું. [–પહેરવી = નામર્દ બનવું] ૦ખાર પું૦ એક જાતનો ક્ષાર

બંગલી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં., મ. बंगला, 'बंगाल' પરથી ?] નાનો બંગલો. –લો પું૦એક વિશિષ્ટ જાતનું મકાન

બંગાળ, –ળા પું૦[પ્રા बंगाल] (સં.)એ નામનો પૂર્વ હિંદનો પ્રાંત. –ળી વિ૦ બંગાળનું (૨) સ્ત્રી૦બંગાળની ભાષા(૩)પું૦બંગાળનો વતની. [ખાખી બંગાળી = છેક ખાલીખમ, તદ્દન ગરીબ. બંગાળી ઠગ = પાકો ઠગ. –તોલ = ૮૦ રૂપિયાભારના શેર પ્રમાણેનું તોલ.]

બંગાળુ ન૦ ['બંગી' ઉપરથી ?] એક જાતનો ઘાવગખાટ

બંગી સ્ત્રી૦ નાની ટીલડી; ટપકી

બંગીડો પું૦ ['બગી' પરથી ?] એક જાતનો સાલ્લો

બંટ(–ટિયો) પું૦ ડાંગર સાથે ઊગતું એક હલકું અનાજ

બંટી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] એક જાતનું અનાજ

બંઠ વિ૦ [સર૦ મ वण्ठ પ્રા. वण्ठ] બૂઠું (૨) અક્કલ વગરનું ભરેલું (૨) કર્કશ

બંઠસ વિ૦ [જુઓ બમઠસ] દાબી દાબીને

બંડ ન૦ [સર૦ મ.] હુલ્લડ, બળવો [–ઊઠવું, જાગવું] ૦ખોર વિ૦ બંડ કરનાર

બંડિયું ન૦ ['બંડી' ઉપરથી] બદન, પહેરણ

બંડી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં., મ.; જુઓ બાંડું] એક જાતનું બદન [બંડ કરનાર

બંડિયો પું૦ ['બંડ' ઉપરથી, સર૦ મ बण्ड्या]

બંદગી સ્ત્રી૦[ફા.]પ્રાર્થના, ઇબાદત [–ઉઠાવવી = હુકમનું પાલન કરવું –કરવી = પ્રાર્થના કરવી (૨) સલામ ભરવી –ગુજારવી = વિનંતિ કરવી, અરજ કરવી.]

બંદર ન૦ [ફા, દે वदिर] દરિયા કે નદીને કિનારે આવેલું વહાણોની આવજા થઈ શકે તેવું સ્થાન(૨)તેવા સ્થાનવાળું ગામ. [–કરવું બંદરે આગળ (વહાણે) થોડા વખત માટે લાગરવું કે થોભવું] –રી વિ૦ બંદરને લગતું (૨) ન૦ એક જાતનું ઝીણું કાપડ

બંદલો પું૦ જુઓ બનડો

બંદવો પું૦ [ફા बंद ઉપરથી] દેદી

બંદિ(–દી) પું૦[સં] કેદી(૨)જુઓ બંધી,મના

બંદી, ૦જન પું૦[સં] વખાણ કરનાર; ચારણ

બંદી સ્ત્રી૦ [સં] બાંદી, ગુલામડી, બળાત્કારે

પકડી આણેલી સ્ત્રી(૨)સ્ત્રી૦ જુઓ બંધી;મના

બંદી પું૦ [સં., फा] કેદી. ૦**ખાનું** ન૦ કેદખાનું; તુરંગ ૦**વાન** પું૦ કેદી

બંદૂ(-ધૂ)ક સ્ત્રી૦[अ] દારૂથી ગોળી મારવાનું એક શસ્ત્ર [**-છોડવી, ફોડવી** =બંદૂકનો બાર કરવો. **-તાકવી**=બંદૂક વડે નિશાન કરવું **-ફૂટવી**=બંદૂક છોડવાનો ભડાકો થવો **-બતાવવી**=બંદૂકથી મારી નાખવાની ધમકી આપવી. **-મારવી**=બંદૂકનો ગોળીબાર કરવો **-ભરવી**=બંદૂકમાં દારૂ, ગોળી કે કારતૂસ વગેરે ભરી ફોડવા માટે તૈયાર કરવી.] ૦**ચી** પું૦ બંદૂકવાળો **-કિયું** વિ૦ બંદૂકના જેવું **-કિયો** પું૦ બંદૂકવાળો, સિપાઈ

બંદેગાર પું૦ [फा. बन्द्ह+गार] સેવક; ચાકર, ગુલામ [(એક સંબોધન)

બંદેનવાજ વિ૦ [फा.] સેવક ઉપર કૃપા કરનાર

બંદો પું૦ [फा.] સેવક; દાસ (૨) પોતે (બડાઈ બતાવવા વપરાય છે) [નપતો

બંદોબસ્ત પું૦ [फा.] વ્યવસ્થા; તજવીજ (૨)

બંધ વિ૦[સર૦हिं. बंद]વાસેલું; ઉઘાડું નહિ તેવું (૨) અટકેલું ચાલુ નહિ તેવું(૩) નામને અંતે સમાસમાં 'સાથે', 'સહિત', 'વાળું', '-પ્રમાણે, ક્રમથી' એવા અર્થમાં ઉદા૦ ચોકબંધ, ઝપાટાબંધ, હથિયારબંધ. [**-પડવું** =બંધ થવું, અટકવું]

બંધ પું૦ [સં] બાંધવું તે કે તેનું સાધન (૨) તેની ગાંઠ-પકડ (૩) બંધન; કેદ (૪) રચના; ગૂંથણી(૫) પાળ(૬)મુદ્રા (યોગ) (૭)પ્રતિબંધ; અટકાવ. [**-નાખવો, બાંધવો, મારવો**= બાંધણ વડે જકડવું **-બાંધવો**=(નદી ઇ૦મા પાણીના રોક માટે) પાળ બાંધવી]

બંધક વિ૦ [સં] બંધનકારક

બંધકી સ્ત્રી૦ [સં] વેશ્યા [ફરજિયાત

બંધકોશ(-ષ) પું૦ [બંધ+કોશ (કોષ)]

બંધણી સ્ત્રી૦ [સં. बंध् ઉપરથી]કરાર(૨)પાટો

બંધન ન૦ [સં] અટકાવ; પ્રતિબંધ (૨) કેદ (૩) બાંધનારી વસ્તુ, તેની પકડ-ગાંઠ ૦**કારક**, ૦**કારી** વિ૦ બંધનકારક ૦**મુક્ત** વિ૦ બંધનમાંથી છૂટેલું

બંધપેશાબ પું૦ પેશાબ બંધ થઈ જવાનો રોગ

બંધબેસતું વિ૦ [બંધ+બેસવું] બેસતું, ગોઠતું (૨) માફક; અનુકૂળ **-વું** અ૦ક્રિ૦ બંધબેસતું થવું(૨)કામમાં આવવું;ઠેકાણે પડવું

બંધવ,-વો પું૦ [સં बांधव] ભાઈ

બંધાણ ન૦ [બાંધવું પરથી] બંધારણ (પેટે બાંધવાનું) (૨) બાંધવાની વસ્તુ; તેની ગાંઠ-પકડ (૩) પ્રતિબંધ, અટકાવ (૪) વ્યસન. **-ણી** વિ૦ વ્યસની

બંધામણ ન૦, **-ણી** સ્ત્રી૦ [બાંધવું પરથી] બાંધવાની મજૂરી(૨) બાંધવાની રીત(૩)કરાર

બંધારણ ન૦ [બાંધવું પરથી] બાંધણી: રચના (૨) વ્યસન, આદત (૩) પેટે બાંધવાની ઔષધની લેપ(૪)ધારાધોરણ,'કોન્સ્ટીટ્યૂશન'. ૦**સભા** સ્ત્રી૦ દેશનું બંધારણ ઘડવા માટેની ખાસ પ્રજાકીય સભા; 'કોન્સ્ટિટ્યુઅન્ટ એસેમ્બ્લી'. **-ણીય** વિ૦ બંધારણનું કે તેને લગતું કે તેની રીત પ્રમાણેનું

બંધારો પું૦ [બાંધવું પરથી] રંગવાનો ભાગ જુદો બાંધી જુદા જુદા રંગ કરનાર, બાંધણીગર (૨)રેશમી કપડાં ધોઈ કુંદી કરી આપનાર (૩) તમાકુના પડા બાંધનાર(૪)[સુ] પાણીનો બાંધ

બંધાવવું સ૦ક્રિ૦ 'બાંધવું'નું પ્રેરક (૨) સાથે લઈ જવા કાંઈક આપવું ઉદા૦ રસ્તા માટે નાસ્તો બંધાવ્યો છે (૩) [લા] કદર કરી બક્ષિસ આપવી ઉદા તેમણે તને શું બંધાવ્યું?

બંધાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ બાંધવું] 'બાંધવું'નું કર્મણિ

બંધિયાર વિ૦ [બાંધવું પરથી] હવા અજવાળા વગરનું (સ્થાન) (૨) વહેતું નહિ તેવું (પાણી) [**-થઈ જવું**=હાથપગ બંધાઈ ગયા હોય તેવું થવું, હરતુંફરતું બંધ થવું (૨) અવાવરું કે સ્થગિત થઈ જવું **-પડવું, રહેવું**=અવાવરું કે અણવહેતું રહેવું] ૦**ખાનું** ન૦ બંદીખાનું; કેદ જેવી જગા

બંધિયો પું૦ [બાંધવું પરથી] બાંધવાનું દોરડું

બંધી સ્ત્રી૦ [સં बंध] મના (૨) પરેજી (૩) પાકી (૪) કરાર (૫) [ચ] દામણી

બંધુ પું૦ [સં.] ભાઈ (૨) સગો. ૦**કૃત્ય** ન૦

ભાઈચારાનું કામ, મિત્રકાર્ય. ૦જન પુંસગો; કુટુંબી ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ બંધુપણું (૨) ભાઈચારો, મિત્રતા ૦ભાવ પું૦ભાઈના જેટલી પ્રીતિ. ૦વર્ગ પું૦ સગાંસંબંધી. ૦હીન વિ૦ સગાસંબંધી વિનાનું

બંધુર વિ૦ [સં.] રમ્ય, મનોહર

બંધૂક સ્ત્રી૦, ૦ચી પું૦, -કિયું વિ૦, -કિયો પું૦ જુઓ 'બદૂક'મા

બંધે વિ૦+જુઓ બને, બેઉ

બંને વિ૦ જુઓ બન્ને; બેઉ

બંબ વિ૦ [સર૦ म] મોટું; કદાવર (૨) પું૦ [સર૦ हिं ; રવ૦] બાયું, મૃદંગનો ને ભાગ (૩) ડંકો (૪) [?] બાવળ [-બજાવવો=માર મારવો -બાજરી આપવી=માર મારવો -વાગવો=ખાલીખમ થઈ જવું, ધનદોલત ન રહેવાં]

બંબબંબ વિ૦ ['બંબ' ઉપરથી] જૂઠેજૂઠું; અવેર [-ચલાવવું, ઠોકવું=ડિંગ માર્યા કરવી; ગપ ચલાવવી.]

બંબો પું૦ [સર૦ हिं बंबा; म बंब; स. संबा; पो पॊपा] પાણી કાઢવાનું યંત્ર (૨) આગ ઓલવવા માટે પાણી ફેંકવાનું યંત્ર (૩)પાણી ગરમ કરવાનું એક પ્રકારનું વાસણ(૪)પાણીનો મોટો નળ -બાખાનું ન૦ આગનો બંબો રાખવાનું સ્થળ. -બાવાળો પું૦ બંબો લઈ આગ ઓલવનાર માણસ

બંસરી સ્ત્રી૦ [બંસી ઉપરથી] વાંસળી, વેણુ

બંસી સ્ત્રી૦ [सं वंशी, प्रा वंसी] બંસરી વાંસળી. ૦ધર પું૦ (સ.)શ્રીકૃષ્ણ ૦બ(-વ)ટ પું૦ (સ.) ગોકુળનો એક પ્રખ્યાત વડ

બા સ્ત્રી૦ [સર૦ म , दे वाइया] મા (૨) વડીલ સ્ત્રીના નામ પાછળ લગાડાતો શબ્દ; જેમ કે કસ્તૂરબા (૩) અ૦[સર૦ दे. वाअ] વહાલનો એક ઉદ્ગાર ૦ઘેલું વિ૦ માઘેલું

બાઇબલ ન૦ [इं] ખ્રિસ્તી લોકોનો ધર્મગ્રંથ

બાઇસ પું૦ [अ] કારણ; બાયસ (૨) [सु] ખોટું બહાનું [પાયગાડી

બાઇસિકલ સ્ત્રી૦ [इं] બે પૈડાંની સાઇકલ,

બાઈ સ્ત્રી૦ [दे. वाइया] કોઈ પણ સ્ત્રી, બાઈડી (૨) સ્ત્રીનાં નામ પાછળ લગાડાતો માનસૂચક શબ્દ (૩) સાસુ (૪) નોકરડી. [બાઈ બાઈ બોબલે ધાણી=ભીખ માગવી એક જાતની રમત] ૦કલ્યાણી વિ૦ બાયલું; નમાલું(૨)સ્ત્રી૦ભીખ (૩) આજીજી, કાલાવાલા. [-કરવી=ભીખ માગવી]૦જી સ્ત્રી૦ સાસુ. ૦(-ય)ડી સ્ત્રી૦ કોઈ પણ સ્ત્રી (૨) પત્ની. [-કરવી. = પરણવું -રાખવી = રખાત રાખવી બાયડીઓ બેસવી=મોકાણ મંડાવી; કુસંપ થવો.] ૦બાઈ ચાલ(-ળ)ણી સ્ત્રી૦ એક રમત, ચલકચલાણું. ૦માણસ ન૦બૈરું

બાઉ, ૦વો પું૦ [રવ૦] લાડવો (બાળભાષા)

બાઉ (બા') પું૦ [સર૦ म] (સુ) બહાઉ; હાઉ

બાઉ(-વ)લું ન૦ પશુનો આંચળવાળો અવયવ

બાકરવડી સ્ત્રી૦ [સર૦ म] એક પકવાન

બાકરી સ્ત્રી૦ હઠથી સામે ઝઘડવું તે; મમતભર્યું વેર. [-બાંધવી=મમત પર ચડી સામું થવું, વેર કરવું] [(દીવાસળી કે સાબુની)

બાકસ ન૦ [इं बॉक्स, सर० हिं , म] પેટી

બાકળા પું૦ બ૦ વ૦ [अ वाकला] આખું બાફેલું કઠોળ [-આપવા, નાખવા= બાકળાનો બલિ આપવો (૨) લાંચ આપવી]

'**બાકાત** વિ૦ જુઓ બકાત

બાકી વિ૦ [अ] ખૂટતું(૨)વધેલું(૩)ગણતરીમાં લેવામાં રહેલું (જેમ કે સરવાળા ઇ૦ ગણતા), શેષ (૪) સ્ત્રી૦ સિલક, ગણતાં છેવટે રહેતું જમા તે (૫) પત્યા વગર રહેલી કે ચૂકતે કરવામાં ચડેલી રકમ (૬) અ૦ નહિ તો. [-કાઢવી=છેવટે રહેતી સિલક ગણી કાઢવી -ને નક્કી કરવી (૨) ચડેલી બાકી ગોધી કાઢીને કહેવી કે માગવી -ખેંચવી, તાણવી =હિસાબે નીકળતી બાકી કે સિલક રકમ આગળ ખાતામાં લઈ જવી] ૦તાકી વિ૦ બાકી રહેલું (૨) સ્ત્રી૦ માગતું, લહેણું

બાકું(-ખું, -કોરું) ન૦ [જુઓ બખું] કાણું. [-પાડવું=કાણું કરવું]

બાખડવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ બખેડો]આખડવું; વઢવું; કજિયો કરવો

બાખડું વિ૦ [स वष्कयिनि, सर० म. बाकड,

हिं वाकरी] વિયાયાને જેને ઘણો વખત થઈ ગયો હોય તેવુ (ઢોર)

બાખાબોલું વિ૦ આખાબોલું; તડ ને ફડ કહી દેનારુ, નિખાલસ [જુઓ બાકું

બાખું વિ૦ [જુઓ બાકુ] રગીલું (૨) ન૦

બાગ પુ૦ [फा.] બગીચો ૦**વાન** પું૦ [+ फा. वान] માળી. **–ગાયત** સ્ત્રી૦ [फा. वागात] બગીચામાં થતી ખેતી, શાકભાજી (૨) વિ૦ કૂવાના પાણીથી થતી (ખેતી) **–ગાયતી** વિ૦ ફળફૂલના ઝાડ ઉછેરવા લાયક (જમીન)

બાગડોર સ્ત્રી૦ [हि.; વાગ=લગામ + દોર] લગામ [વાગેશ્રી રાગ કે તેનું ગીત

બાગેસરી પું૦ [જુઓ વાગેશ્રી, સર૦ हिं., म.]

બાઘડ(–ડું) વિ૦ જુઓ બાઘું(૨)બિહામણુ **–ડો** પું૦ તેવો માણસ

બાઘું વિ૦ [सं व्यग्र, प्रा. वग्ग? સર૦ म. वाग्या] મૂઢ, ગતાગમ વિનાનુ **–ઘાઈ** સ્ત્રી૦ બાઘાપણું. **–ઘાં** ન૦બ૦વ૦ [સર૦ म. ववणें =જોવુ] બાલાં; ફાફા [**–મારવાં**]

બાચકો પું૦ [બચકો પરથી? સર૦ म वाचकें] મૂઠી કે કલ્લો યા તેમા આવે એટલું તે (૨) પાંચે આગળા વડે ભરેલો ચીમટો–વલૂરો. [**બાચકા ભરવા**=મૂઠે ને મૂઠે લેવુ(૨)પંજાના ચીમટા–વલૂરા ભરવા]

બાજ પુ૦ [फा] એક શિકારી પક્ષી, શકરો (૨)[લા.] ઘોડો(૩) વિ૦ [फा. वाज (वाल्नन)] નામને લાગતા 'વાળુ', 'અનુરક્ત' વગેરે અર્થો બનાવતો પ્રત્યય. ઉદા૦ દગલબાજ, રડીબાજ

બાજ પું૦ [सं वाज, સર૦ म] સતારનો પહેલો તાર, જેના પર આગળીઓ રાખી વગાડવામાં આવે છે

બાજ સ્ત્રી૦; ન૦, ૦**ઠું**, ૦**ઠુ** ન૦ [सं व्यजन, प्रा वीजण=પખો] પતરાળું [**–માંડવી**= પીરસવા પતરાળું મૂકવું]

બાજખેડાવાળ પુ૦ [सं वाज+ખેડાવાળ] ખેડાવાળ બ્રાહ્મણનો એક ભેદ

બાજઠ પું૦ [सं पादपृष्ठ, प्रा पायपीढ; સર૦ म वाजट]ચારપાયાવાળુ એક જાતનું આસન

બાજઠું,–ઠુ ન૦ જુઓ 'બાજ'મા

બાજરી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं वाजरा] એક અનાજ. **–રિયું** ન૦ બાજરીનું ડૂડુ (૨) એક ઘરેણુ. [**–વધવું**=હજામત વધવી] **–રિયો** પુ૦ બાજરીના લોટનો કંસાર(૨) બાજરીને છાશમા રાધી બનાવેલી એક વાની **–રો** પું૦ મોટા દાણાની બાજરી

બાજંદ પું૦ (સં) બલખ બુખારાનો એક ખાન (તેનુ રૂપાળુ ઊંટ મરી જતા તે ફકીર થઈ ગયેલો)

બાજંદું વિ૦ [फा वाजंदह] ધૂર્ત, ઠાગું; પહોંચેલુ. **–દાઈ** સ્ત્રી૦ બાજ દાપણુ. **–દાવેડા** પું૦બ૦વ૦ ધૂર્તતા; ઠાગાઈ

બાજિયાકાર પુ૦ ભવાડો, ફજેતો [**–ગવાવા** =ભવાડા થવા (સ્ત્રીઓમા)]

બાજી સ્ત્રી૦ [फा] જે પાટિયા કે કપડા ઉપર રમત મંડાય તે (૨) સોગટાં કે ગંજીફાની રમત (૩) હાથ (ગંજીફામા) (૪) યુક્તિ, પ્રપંચ. [**–ખેલવી**=જુઓ બાજી રમવી **–ગોઠવવી** =જુઓ બાજી રચવી **–જવી**=જુઓ બાજી બગડવી **–જીતવી**=ફાવવુ, યશસ્વી રીતે કામ પાર પાડવુ **–બગડવી**=યોજના નિષ્ફળ જવી **–માંડવી**=સોગટાબાજી ઢાળવી–ખેલવી (૨) કાર્યસાધક યોજના યોજવી. **–રચવી**=બાજીનો સરંજામ ગોઠવવો (૨) યુક્તિ કરવી **–રમવી**=બાજીની રમત રમવી (૨) દાવપેચ રમવા. **–હાથથી જવી**= યોજના ધૂળ મળવી, યોજનાનો દોર હાથમાથી ચાલ્યો જવો **–હારવી**=બાજીમાં હાર ખાવી (૨) યુક્તિ કે દાવપેચ નિષ્ફળ જવાં] ૦**ગર** પુ૦ મદારી, જાદુગર [**બાજીગરનું રમકડું**= સ્વતંત્ર વ્યક્તિત્વ વિનાનુ–બીજાનુ નચવ્યુ નાચે તેવું માણસ] ૦**ગરી** બાજીગરપણું (૨) ખેલ, તમાસો (૩) યુક્તિપ્રયુક્તિ, પ્રપંચ

બાજુ,–જૂ [फा] સ્ત્રી૦ છેડો; અંત (૨) દિશા, પાસુ, પડખું (૩) પક્ષ; તરફેણ [**બાજુએ બેસવું**=સ્ત્રીને અડકાવ આવવો(૨)કામમાથી ખસી જવુ, તટસ્થ રહેવુ **બાજુ લેવી**=પક્ષ લેવો.] ૦(**–જૂ**)**બંધ** પું૦ હાથનુ એક ઘરેણુ

બાજે વિ૦ [अ वअज़, સર૦ म] એકાદું, ગમે તે કોઈ એક

બાજોઠ પું॰ [સર૦ મ. बाजोट] જુઓ બાજઠ. –ઠી સ્ત્રી૦ નાનો બાજઠ
બાજોઠિયું ન૦ એક વનસ્પતિ; ગગેટી
બાઝવું સ૦ક્રિ૦ [સં. बद्ध, પ્રા. बज्झ ઉપરથી] વળગવું (૨) અ૦ક્રિ૦ લડવું; ટંટો કરવો
બાઝંબાઝા(–ઝી), બાઝાબાઝ(–ઝી) સ્ત્રી૦ [જુઓ બાઝવું] લડાઈ; ટંટો
બાટ પું૦ [સં. पिष्ट?] બાફેલો લોટ કે સાર (૨) ન૦ [હિં बांट, મ बाट] કાટલાનો સટ, બાટ
બાટકવું અ૦ક્રિ૦ ['બટકું' ઉપરથી] વળગવું (૨) ઝઘડવું
બાટલી સ્ત્રી૦ [ઇ बॉटल, સર૦ હિં., મ]શીશી [–પીવી=દારૂ પીવો. –ભગત=દારૂનો વ્યસની]–લો પું૦ શીશો. [બાટલા ભરવા =શીશામાં ભરવું (૨) રોજ દવા લાવવી –તેવી જરૂર પડવી, હમેશના દર્દી હોવું]
બાટાચૂર અ૦ ખૂબ
બાટી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં., મ] છાણાની આંચથી શેકેલો કણકનો ગોળો કે જાડી બાખરી
બાડું ન૦ [જુઓ બાડું; સર૦ મ. वाट्टुक] નીધરયા વિનાનો ભરખાજરીનો સાઠો
બાઠું વિ૦ [સં. वंठ] (સુ) બાઠ, ઠીંગણું, વામન
બાડું વિ૦ ત્રાસા ડોળાવાળું કે નજરવાળું [બાડી આંખે (નજરે) જોવું=પોતે જોતા નથી એવો દેખાવ રહે તેમ આખ ત્રાંસી કરીને છાનુમાનું જોવું (૨) ઉપેક્ષાની નજર રાખવી બાડું જોવું=બાડી આખ હોવી, બાડું હોવું]
બાઢુ(–ઢુ)ડું વિ૦ [સ वट्टुक, પ્રા वड्डुअ]+ બાપડું, ગરું, ઠ્યામણું
બાઢમ્ અ૦[સં.] ભલે; ઠીક(૨)+બધ –મ ન૦ [લા] મીંડું, શૂન્યતા (વ્યગમા)
બાઢુડું વિ૦ જુઓ બાઢુડું
બાણ ન૦[સં] તીર(૨)એક આતશબાજી (૩) લ બગોળ પથ્થર (શિવલિંગ)(૪)જ્યા ભરતીનુ પાણી આવતું હોય તે ખાડીની જમીન (૫) ખેતરની હદ બતાવવા દાટેલો પથ્થર કે બીજી વસ્તુ(૬)પગલુ(૭)[સં] બાણાસુર [–કાઢવું =પગલુ ખોળી કાઢવુ –ચઢાવવું, તાણવું= પણછ ઉપર બાણ ગોઠવી છોડવાની તૈયારી કરવી –છોડવું, મારવું, મૂકવું=ધનુષથી બાણને જવા દેવુ] –ણાકાર વિ૦ બાણના ફળના આકારનું –ણાસુર પું૦ (સં.) એક રાક્ષસ; ઓખાનો પિતા. –ણાવળી પુ૦ બાણ મારવામા હોશિયાર યોદ્ધો
બાણવું અ૦ક્રિ૦ ['બાણી' ઉપરથી] સાટું કે કબાલો કરવો ['બાણ'માં
બાણાકાર, બાણાસુર, બાણાવળી જુઓ
બાણી સ્ત્રી૦ [સ वाणी] ઠરાવેલી મુદત (૨) શરત; કબૂલાત (૩) [જુઓ બોણી] શુકનમા અપાતી ભેટ(૪)[સર૦ હિં. वाना=કાપડ; સં. वयन?] એક જાતનું કાપડ [–કરવી=શરત–કબૂલાત કરવી –કરાવવી=માલ ખરીદી શુકન કરાવવા –આપવી=શુકનની ભેટ આપવી] ['દર'
બાણુ(–ણું) વિ૦ [સં द्वानवति, પ્રા वाणउइ]
બાતમી સ્ત્રી૦[અ बातिनी, સર૦ મ] સમાચાર (૨)બાળ ૦દાર વિ૦(૩) પુ૦ખબર લાવનાર ૦ખાતું ન૦ બાતમી મેળવનાર ખાતુ
બાતલ વિ૦[અ बातिल] રદ, નકામુ (૨) કાઢી મૂકેલુ
બાતી સ્ત્રી૦ [હિં] બત્તી
બાતેન વિ૦ [ફા बातिन] ગુપ્ત, છાનુ
બાથ સ્ત્રી૦ [બે+હાથ?] બે હાથ પહોળા કરી દીધેલી પકડ (૨) ટક્કર. [–ભરવી, ભીડવી, લેવી=બાથમા લેવુ, ભેટવુ (૨) મોટું કામ હિંમતભેર ઉપાડવું (૩) ટક્કર ઝીલવી. બાથમાં ઘાલવું, લેવું=બે હાથ પહોળા કરી, વચમાં ભીડવુ–પકડવું (૨) આશ્રયમા લેવું] [ગુસલખાનું
બાથરૂમ સ્ત્રી૦ [ઈં] નાહવાની ઓરડી,
બાથંબાથા(–થી) સ્ત્રી૦ ['બાથ' ઉપરથી] સામાસામી બાઝવુ તે
બાથોડિયું ન૦ ['બાથ' ઉપરથી] વલખાં (૨) પ્રયત્ન [બાથોડિયાં ભરવાં, મારવાં]
બાદ વિ૦ [ફા] બાતલ; કમ [–કરવું] (૨) અ૦ પછી ૦બાકી સ્ત્રી૦ બાદ કરવાની રીત (ગ) (૨) બાદ કરતા રહેલી રકમ
બાદરાયણ પું૦ [સં.] (સ) વેદવ્યાસ

હિ વાकरी] વિયાયાને જેને ઘણો વખત થઈ ગયો હોય તેવું (ઢોર)

બાખાબોલું વિ૦ આખાબોલું; તડ ને ફડ કહી દેનારું; નિખાલસ [જુઓ બાકું

બાગું વિ૦ [જુઓ બાકું] રંગીલું (૨) ન૦

બાગ પુ૦ [फा] બગીચો **૦વાન** પું૦ [+ फा वान] માળી. **–ાયત** સ્ત્રી૦ [फा. बागात] બગીચામાં થતી ખેતી, શાકભાજી (૨) વિ૦ કૂવાના પાણીથી થતી (ખેતી) **–ાયતી** વિ૦ ફળફૂલના ઝાડ ઉછેરવા લાયક (જમીન)

બાગડોર સ્ત્રી૦ [हि., वाग=લગામ + દોર] લગામ [વાગેશ્રી રાગ કે તેનું ગીત

બાગેસરી પુ૦ [જુઓ વાગેશ્રી, સર૦ हिं., म]

બાઘડ(–ડું) વિ૦ જુઓ બાઘું (૨) બિહામણું **–ડો** પુ૦ તેવો માણસ

બાઘું વિ૦ [स. व्यग्र, प्रा. वग्ग? સર૦ म. वाग्या] મૂઢ, ગતાગમ વિનાનું **–ઘાઈ** સ્ત્રી૦ બાઘાપણું. **–ઘાં** ન૦બ૦વ૦ [સર૦ म वघणें =જોવું] બાઘા; ફાંફાં [**–મારવાં**]

બાચકો પું૦ [બચકો પરથી? સર૦ म. वाचकें] મૂઠી કે કોળિયો યા તેમાં આવે તેટલું તે (૨) પાંચે આગળા વડે ભરેલો ચીમટો–વલૂરો [**બાચકા ભરવા**=મૂઠે ને મૂઠે લેવું (૨) પંજાના ચીમટા–વલૂરા ભરવા]

બાજ પું૦ [फा] એક શિકારી પક્ષી, શકરો (૨) [લા.] ઘોડો (૩) વિ૦ [फा. बाज (बाख्तन)] નામને લાગતા 'વાળું', 'અનુરક્ત' વગેરે અર્થો બનાવતો પ્રત્યય. ઉદા૦ દગલબાજ, રંડીબાજ

બાજ પુ૦ [सं. वाज, સર૦ म] સતારનો પહેલો તાર, જેના પર આંગળીઓ રાખી વગાડવામાં આવે છે

બાજ સ્ત્રી૦; ન૦, **૦ઠું**, **૦ઠ્ઠું** ન૦ [स व्यजन, प्रा वीजण=પંખો] પતરાળું [**–માંડવી**=પીરસવા પતરાળું મૂકવું]

બાજખેડાવાળ પુ૦ [सं वाज+ખેડાવાળ] ખેડાવાળ બ્રાહ્મણનો એક ભેદ

બાજઠ પું૦ [स. पादपृष्ठ, प्रा पायपीढ; સર૦ म वाजट] ચાર પાયાવાળું એક જાતનું આસન

બાજઠું,–ઠ્ઠું ન૦ જુઓ 'બાજ'માં

બાજરી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. वाजरा] એક અનાજ **–રિયું** ન૦ બાજરીનું ડૂંડું (૨) એક ઘરેણું. [**–વધવું**=હજામત વધવી.] **–રિયો** પુ૦ બાજરીના લોટનો કે સાર (૨) બાજરીને છાશમાં રાંધી બનાવેલી એક વાની **–રો** પુ૦ મોટા દાણાની બાજરી

બાજંદ પું૦ (સ) બલ્ખ બુખારાનો એક ખાન (તેનું વહાલું ઊંટ મરી જતાં તે ફકીર થઈ ગયેલો)

બાજંદું વિ૦ [फा बाजदह] ધૂર્ત, ઠગું, પહોંચેલું **–દાઈ** સ્ત્રી૦ બાજંદાપણું. **–દાપો** પુ૦બ૦વ૦ ધૂર્તતા, ઠગાઈ

બાજિયાકાર પુ૦ ભવાડો, ફજેતો [**–ગવાવા** =ભવાડા થવા (સ્ત્રીઓમાં)]

બાજી સ્ત્રી૦ [फा] જે પાટિયા કે કપડા ઉપર રમત મંડાય તે (૨) સોગટાં કે ગંજીફાની રમત (૩) હાથ (ગંજીફામાં) (૪) યુક્તિ, પ્રપંચ [**–ખેલવી**=જુઓ બાજી રમવી **–ગોઠવવી** =જુઓ બાજી રચવી **–જવી**=જુઓ બાજી બગડવી. **–જીતવી**=ફાવવું, યશસ્વી રીતે કામ પાર પાડવું **–બગડવી**=યોજના નિષ્ફળ જવી **–માંડવી**=સોગટાબાજી ઢાળવી–ખેલવી (૨) કાર્યસાધક યોજના યોજવી. **–રચવી**=બાજીનો સરંજામ ગોઠવવો (૨) યુક્તિ કરવી **–રમવી**=બાજીની રમત રમવી (૨) દાવપેચ રમવા **–હાથથી જવી**= યોજના ધૂળ મળવી, યોજનાનો દોર હાથમાંથી ચાલ્યો જવો **–હારવી**=બાજીમાં હાર ખાવી (૨) યુક્તિ કે દાવપેચ નિષ્ફળ જવા] **૦ગર** પુ૦ મદારી, જાદુગર [**બાજીગરનું રમકડું**= સ્વતંત્ર વ્યક્તિત્વ વિનાનું–બીજાનું નચવ્યું નાચે તેવું માણસ] **૦ગરી** બાજીગરપણું (૨) ખેલ, તમાસો (૩) યુક્તિપ્રયુક્તિ, પ્રપંચ

બાજુ,–જૂ [फा] સ્ત્રી૦ છેડો; અંત (૨) દિશા; પાસું; પડખું (૩) પક્ષ; તરફેણ [**બાજુએ બેસવું**=સ્ત્રીને અડકાવ આવવો (૨) કામમાંથી ખસી જવું, તટસ્થ રહેવું. **બાજુ લેવી**=પક્ષ લેવો.] **૦(–જૂ)બંધ** પું૦ હાથનું એક ઘરેણું

બાજે વિ૦ [अ वअज्ञ, સર૦ म] એકાદું; ગમે તે કોઈ એક

બાજોઠ પુ૦ [સર૦ મ. वाजोट] જુઓ બાજઠ. –ઠી સ્ત્રી૦ નાનો બાજઠ
બાજોઠિયું ન૦ એક વનસ્પતિ; ગંગેટી
બાઝવું સ૦ક્રિ૦ [સ बद्ध, प्रा. वज्झ ઉપરથી] વળગવું (૨) અ૦ક્રિ૦ લડવું; ટંટો કરવો
બાઝંબાઝા(–ઝી), બાઝાબાઝ(–ઝી) સ્ત્રી૦ [જુઓ બાઝવું] લડાઈ; ટંટો
બાટ પુ૦ [સં पिष्ट?] બાફેલો લોટ-કસાર (૨) ન૦ [હિ. बाट, म. बाट] કાટલાનો સટ; બાટ
બાટકવું અ૦ક્રિ૦ ['બટકું' ઉપરથી] વળગવું (૨) ઝઘડવું
બાટલી સ્ત્રી૦ [इ बॅाटल; સર૦ हिं, म.]શીશી [–પીવી=દારૂ પીવો –ભગત=દારૂનો વ્યસની]–લો પુ૦ શીશો [બાટલા ભરવા =શીશામાં ભરવું (૨) રોજ દવા લાવવી – તેવી જરૂર પડવી; હમેશના દર્દી હોવું]
બાટાચૂર અ૦ ખૂબ
બાટી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं., म] છાણાની આંચથી શેકેલો કણકનો ગોળો કે જાડી ભાખરી
બાઠુ ન૦ [જુઓ બાટું; સર૦ म. वाटुक] નીઘલ્યા વિનાનો જારબાજરીનો સાંઠો
બાઠું વિ૦ [સં वठ] (સુ.) બાઠ, ઠીંગણું;વામન
બાડું વિ૦ ત્રાસા ડોળાવાળું કે નજરવાળું [બાડી આંખે (નજરે) જોવું=પોતે જોતા નથી એવો દેખાવ રહે તેમ આખ ત્રાસી કરીને છાનુમાનુ જોવુ (૨) ઉપેક્ષાની નજર રાખવી. બાડું જોવું=બાડી આખ હોવી;બાડું હોવું]
બાડુ(–ઢુ)ચું વિ૦ [સ वट्टुक, प्रा. वडुअ]+ બાપડું; રાંક, દયામણું
બાઢમ્ અ૦[સં.] ભલે; ઠીક(૨)+બધ –મ ન૦ [લા] મીડું, શૂન્યતા (વ્યગમા)
બાઢુચું વિ૦ જુઓ બાડુચુ
બાણ ન૦[સં.] તીર(૨)એક આતશબાજી (૩) લબગોળ પથ્થર (શિવલિંગ)(૪)જ્યા ભરતીનુ પાણી આવતુ હોય તે ખાડીની જમીન (૫) ખેતરની હદ બતાવવા દાટેલો પથ્થર કે બીજી વસ્તુ(૬)પગલુ (૭)[સં] બાણાસુર [–કાઢવું =પગલુ ખોળી કાઢવુ –ચઢાવવું, તાણવું= પણછ ઉપર બાણ ગોઠવી છોડવાની તૈયારી કરવી –છોડવું, મારવું, મૂકવું= ધનુષથી બાણને જવા દેવુ] –ણાકાર વિ૦ બાણના ફળના આકારનું. –ણાસુર પું૦ (સં.) એક રાક્ષસ; ઓખાનો પિતા. –ણાવળી પુ૦ બાણ મારવામા હોશિયાર યોદ્ધો
બાણવું અ૦ક્રિ૦ ['બાણી' ઉપરથી] સાટું કે કબાલો કરવો ['બાણ'મા
બાણાકાર, બાણાસુર, બાણાવળી જુઓ
બાણી સ્ત્રી૦ [સ वाणी] ઠરાવેલી મુદ્દત (૨) શરત, કબૂલાત (૩) [જુઓ બોણી] શુકનમા અપાતી ભેટ(૪) [સર૦ हिं. वाना=કાપડ;सं. वयन?] એક જાતનુ કાપડ [–કરવી=શરત– કબૂલાત કરવી. –કરાવવી=માલ ખરીદી શુકન કરાવવા –આપવી=શુકનની ભેટ આપવી] ['દર'
બાણુ(–ણું) વિ૦ [સ द्वानवति, प्रा वाणउइ]
બાતમી સ્ત્રી૦[अ वातिनी, સર૦ म] સમાચાર (૨)બાળ ૦દાર વિ૦(૩) પુ૦ખબર લાવનાર. ૦ખાતું ન૦ બાતમી મેળવનારુ ખાતુ
બાતલ વિ૦ [अ वातिल] રદ, નકામુ (૨) કાઢી મૂકેલું
બાતી સ્ત્રી૦ [हिं] બત્તી
બાતેન વિ૦ [फा वातिन] ગુપ્ત, છાનુ
બાથ સ્ત્રી૦ [બે+હાથ?] બે હાથ પહોળા કરી દીધેલી પકડ (૨) ટક્કર [–ભરવી, ભીડવી, લેવી=બાથમા લેવુ, ભેટવુ (૨) મોટું કામ હિંમતભેર ઉપાડવું (૩) ટક્કર ઝીલવી. બાથમાં ઘાલવુ, લેવું=બે હાથ પહોળા કરી, વચમા ભીડવુ–પકડવુ (૨) આશ્રયમા લેવું] [ગુસલખાનું
બાથરૂમ સ્ત્રી૦ [ઈં.] નાહવાની ઓરડી;
બાથંબાથા(–થી) સ્ત્રી૦ ['બાથ' ઉપરથી] સામાસામી બાઝવુ તે
બાથોડિયું ન૦ ['બાથ' ઉપરથી] વલખા (૨) પ્રયત્ન [બાથોડિયાં ભરવાં, મારવાં]
બાદ વિ૦ [अ] બાતલ, કમ [–કરવું] (૨) અ૦ પછી ૦બાકી સ્ત્રી૦ બાદ કરવાની રીત (ગ) (૨) બાદ કરતા રહેલી રકમ
બાદરાયણ પું૦ [સં] (સ) વેદવ્યાસ

(માનવાચક) (૨) [કૃષ્ણની માસી પૂતના પરથી?] ડાકણ. [–વળગવી=ડાકણ વળગવી.]

બાગ્ખુ પુ૦ [ઇં.] વાસ; બાંખુ

બાચઠ વિ૦ [સં वाह्य] જુઓ બહિષ્કૃત

બાચડી સ્ત્રી૦ [દે वाइया] બાઈડી;સ્ત્રી(૨)ની

બાચલુ' વિ૦ [બાઈ+લુ] નામર્દ, બીકણ (૨) બૈરીને વશ. –લાઈ સ્ત્રી૦ –લાવેડા પુ૦ બ૦ વ૦ બાયલા જેવુ વર્તન

બાચસ પુ૦ [જુઓ બાઇસ] સબબ

બાજુ' ન૦[સર૦ हिं. वार्यां, म. वाया] નરઘાંની જોડમાનુ નાનુ [વગેરેનો અવાજ

બાર પું૦ [સર૦ म. वार=જખમ] બદૂક

બાર ન૦ [સં द्वार, वार, प्रा.] બારણું (૨) આગણું (૩) ડેલી [–ઉઘાડવાં=બારણા ખોલવા –દેવું=બારણું બધ કરવુ –ભિડાવવાં=બારણાં વાસી દેવા]

બાર વિ૦ [સં. द्वादशन्, प्रा. बार] '૧૨'. [–કોળાં ને તેર લાગા=માલની કિંમત કરતા લાગા–જકાતવેરા વધારે હોવા તે. બારનું ચોથ કરવું=અણઘડપણાથી કામ ઊંધું મારવું. –નું ચોથ (કરતાં) આવડવું=કાંઈ પણ આવડવું. –પાદશાહી=બાર બાદશાહી –બંદરનાં પાણી પીધાં હોવાં=ઘણી મુસાફરી કરીને ચતુર તથા પાવરધા થયા હોવું. –બાદશાહી=સપૂર્ણ સુખચેન –બાપની ચેજ=એક એકથી જુદા મતના – પરસ્પર મેળ ન ખાય એવા માણસોનો સમૂહ; જેમાં બધા હક કરનારા હોય પણ કામ કરનાર કોઈ ન હોય –ભૈયા ને તેર ચોકા=વર્ણભેદ – આભડછેટની અતિશયતા –મણની બાજરી = પૂરતું હોવું તે, સુખચેન; નિશ્ચિંતપણું. –મણની સભળાવવી= મોટી ખરાબ ગાળ ભાડવી. –વરસનું= જુવાન ને જોમભર્યું (ઉદા૦ બાર વરસનો બેઠા છે). –વરસે=ઘણે લાબે વખતે–ગાળે. –વાગવા=આવી બનવું, આફત આવી પડવી. બારે દરવાજા ખુલ્લા= ઘરમાં ગમે ત્યા જઈ શકાવું,ગમે ત્યાં જવાની છૂટ હોવી બારે દહાડા ને બત્રીસે ઘડી =હરહમેશ બારે ને ચારે=સદાકાળ. બારે બાગોળો મોકળી=પૂરી છૂટ, પૂરી સ્વતંત્રતા બારે મહિના ને તેરે કાળ= હંમેશા, આખુ વર્ષ બારે મેહ ઊલટવા =ભારે વરસાદ થવો બારે મેહ વરસવા= ભારે વરસાદ થવો (૨) સર્વ પ્રકારે સિદ્ધિસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થવી. બારે વાટ ખુલ્લી=જુઓ બારે દરવાજા ખુલ્લા] ૦પેજી વિ૦ [બાર+પેજ (ઇં)] બાર પૃષ્ઠવાળું ૦માસી વિ૦ બાર માસનુ(૨)સ્ત્રી૦ બારે માસ ફૂલ આપતો એક છોડ. ૦મું વિ૦ ક્રમમા અગિયાર પછીનુ (૨) ન૦ મરનારનો બારમો દિવસ કે તે દિવસે કરાતી ક્રિયા–વરો [–કરવું.=કાઈ નહિ ઉદા૦એ શુ આપતુ બારમું કરવાનો છે?)] –ઓ ચંદ્રમા પુ૦ [લા] અણબનાવ, વિરોધ [–હોવો]. ૦શ(–સ) સ્ત્રી૦ [સં. द्वादशा, प्रा वारस= ૧૨મુ] બારમી તિથિ, દ્વાદશી [–નાખવી= સગવણીને દહાડે સબંધીઓ તરફથી રકમ આપવી –બેસવી=દુર્દશા થવી,–વહેંચવી =સગાસબધીને સગવણીને દહાડે નાણા વહેંચવાં –હોવી=કામ કરવાનો કંટાળો હોવો] [વહાણ

બારકસ ન૦ [फा वारकश] માલ લઈ જનાર

બારખલી(–ળી) વિ૦ ઓછી આંકણીનુ–મહેસૂલનુ (૨) સ્ત્રી૦ માફી જમીન [હજૂર

બારગાહ સ્ત્રી૦ [फा.] દરબાર, મોટા માણસની

બારગીર પું૦ [फा.] ઘોડેસવાર સૈનિક (શિલેદારથી ઊલટો–જેનો ઘોડો, સામાન વગેરે માલિક પૂરા પાડે છે)

બારડ પું૦, –ડી સ્ત્રી૦ [સર૦ म.] નેતર

બારણું' ન૦ [સં वार; प्रा. वार] દ્વાર, દરવાજો [બારણાં ઉઘાડાં ને ખાળે ડૂચા=ખોટી કસર કરવી, પૈસાનું નુકસાન વેઠવું, અને પાઈને બચાવવી બારણાં ઉઘાડાં રહેવાં =ઘર ચાલુ રહેવુ, વશવેલો ચાલતો રહેવો બારણાં(–ણું) ઠોકતા આવવુ=ઘર પૂછીને આવવું, વગર નોતર્યે આપમેળે આવવું બારણાં ઠોકવાં, બારણાં તોડી

પાડવાં =તકાદો કરવો; આપતી–વારંવાર ઉઘરાણી કરવી (એનું) બારણું કાળું કરવું=(એના) ઘરમા જવું (ગુસ્સામા ને નકાર બતાવવા). બારણે જવું=ઘર બહાર જવું (૨) ટટ્ટી પેસાબની હાજતે જવું બારણે તાળાં દેવાવાં=નસંતાન જવુ, સત્યાનાશ જવુ બારણે દીવો રહેવો =વંશ રહેવો (૨) ઘરની કીર્તિ વગેરે રહેવી બારણે પહોર દહાડો ચડવો, બારણે બપોર ચડવા=બહાર દિવસ ક્યારનો શરૂ થઈ જવો ને ઘરમા હજુ સૂઈ રહેવુ બારણે બેસવું=ચાપીને ઉઘરાણી કરવી,તકાદો કરવો બારણે હાથી ઝૂલવા=ઘણા શ્રીમંત હોવુ]

બારદાન ન૦ [फा] જેમાં માલ ભર્યો હોય તે ખાલી બાધણુ કે પાત્ર, અથવા તેનુ તોલ. [–ભારે થવું=મિજાજ વધવો]

બારનીશ(–સ) પું૦[સર૦ म]આરનીશીનું કામ કરનારો કારકુન –શી(–સી) [સર૦ म.] સ્ત્રી૦કાગળોની આવકજાવક નોધવાની ચોપડી (૨) તે નોધવાનુ કામ

બારપેજી, બારમાસી, બારમું, બારશ (–સ) જુઓ બાર વિ૦ મા

બારશીં(–સીં)ગું ન૦ [બાર+शृंग, સર૦ हिं. बारहसिंगा] એક જાતનું હરણ

બારસાખ સ્ત્રી૦ [બાર (બારણુ)+ સાખ] બારણાનુ ચોકઠું

બારસીંગું ન૦ જુઓ બારશીંગુ

બારાક્ષરી, બારાખડી સ્ત્રી૦ [બાર+अक्षर, સર૦ हिं. बारहखडी] દરેક વ્યંજનમાં બાર સ્વર ઉમેરી બનાવેલાં પદ

બારિયો પું૦ એક જાતનો ભીલ

બારિસ્ટર પું૦ [इं. बॅरिस्टर] વિલાયતની પદવીવાળો વકીલ –રી સ્ત્રી૦ બારિસ્ટરનો ધંધો કે કામકાજ

બારી સ્ત્રી૦ [દ્વાર, બાર] નાનુ બારણું (૨) [લા.] છટકવાનુ બારુ, બહાનુ

બારીક વિ૦ [फा] ઝીણુ; સૂક્ષ્મ (૨) પાતળું (જેમ કે સૂતર, કપડું)(૩)કદમા નાનું (જેમ કે સોપારી, દાણો ઇ૦) (૪) [લા.] કટોકટીનુ, અગત્યનુ. [–કામ =ઝીણું કારીગરીનુ કામ. –નજર=ઊંડી ને ચારે તરફ ફરતી દૃષ્ટિ. –વખત,સમય=કટોકટીનો સમય;અણીનો પ્રસંગ] –કાઈ, –કી સ્ત્રી૦ બારીકપણુ

બારીગર વિ૦ લુચ્ચું; ખટપટી, ઉઠાવગીર

બારું ન૦ [દ્વાર, બાર]બંદરમા પેસવાનો માર્ગ (૨) બારણુ, રસ્તો (૩) છટકવાની બારી; બહાનુ [દારૂ રાખવાનું શિંગડું

બારૂત પુ૦ [फा] ફોડવાનો દારૂ. ૦દાન ન૦

બારે વફાત પુ૦ [બાર+अ. वफात] મહમદ પેગંબરની પુણ્યતિથિ—એક તહેવાર

બારેવાટ અ૦ [બાર+ વાટ] અસ્તવ્યસ્ત, ઠેકાણા કે ઢંગધડા વગર(૨)બારે રસ્તે, બધી રીતે

બારૈયો પું૦ [બાર વિ૦ પરથી] બાર હાથનો સાકટો

બારૈયો (રૈ') પુ૦ [બહાર+ રહેવુ ?] બહાર રખડતો રહી ચોરી કે લૂટ કરનાર (૨) ઠાકરડાની એક જાત (૩) [જુઓ બહારવુ] ઝાડુ દેનાર તથા સંડાસ વાળનાર–ભંગી

બારોટ (રો') પું૦ એ નામની એક જાત કે તેમની અટક (૨) પુ૦ ભાટચારણ માટે વપરાતો એક માનવાચક શબ્દ

બારોત(–તે)રસો વિ૦ [प्रा. वारसुत्तरसय (सं. द्वादशोत्तरशत)] ૧૧૨

બારોત્રા ન૦ [બાર+उत्तर (सं)] બાર ટકા કરતા વધારે વ્યાજ, ઘણુ ભારે વ્યાજ

બારોબાર અ૦ [બાર=બારણું પરથી ?] પરભારું, લાગલુ જ, વગર પૂછ્યે કે કહ્યે કર્યે. –રિયું વિ૦ બારોબાર –પૂછ્યા વિનાનુ

બાલ પુ૦ [सं] વાળ. ૦તોડ(–ડો) પું૦ વાળ તૂટવાથી થયેલો ફોલ્લો

બાલ(–ળ) વિ૦ [सं.] ઉંમરમા નાનુ (૨)નાદાન, છોકરવાદ (૩) પું૦ છોકરો (૪) ન૦ બાળક. ૦ક ન૦ નાનુ છોકરુ (૨) પુ૦ છોકરો. ૦કબુદ્ધિ વિ૦ બાળકબુદ્ધિ. ૦ગોપાલ પું૦ ગોવાળનો છોકરો (૨) [सं] શ્રીકૃષ્ણ ૦બુદ્ધિ વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ છોકરમત (૩) બાળકની કાચી બુદ્ધિ ૦ભાવ પું૦ બાલપણુ ૦મંદિર જુઓ બાળમંદિર. ૦માનસ ન૦ બાળકનુ માનસ-

મનોવ્યાપાર વગેરે, 'ચાઇલ્ડ-સાઇકૉલૉજી.' ૦માસિક ન૦ બાલોપયોગી માસિક. ૦વાર્તા સ્ત્રી૦ બાળકો માટેની વાર્તા. ૦વ્યાકરણ ન૦ બાલોપયોગી વ્યાકરણ. ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ બાળકો માટેની – પ્રાથમિક શાળા, બાળમંદિર ૦શિક્ષણ ન૦ બાળકોનુ – બાળબુદ્ધિને અનુરૂપ શિક્ષણ ૦સખા પુ૦ બાલસ્નેહી (૨) બાળકોનો મિત્ર ૦સાહિત્ય ન૦ બાળકને યોગ્ય– બાલોપયોગી સાહિત્ય

બાલગીર પું૦ [જુઓ બારગીર] (ઘોડેસ્વાર સૈનિક જેવો)ઉત્સાહી બહાદુર બાળક (પ્રશંસા માટે વપરાય છે ઉદા૦ 'ખરો બાલગીર છે' ઇ૦)

બાલછડ ન૦ [हिं] જુઓ જટામાસી

બાલટી(-દી) સ્ત્રી૦[पो. Balde, हिं, म] ડોલ

બાલમ પું૦ [हिं] વહાલમ, આશક(૨) પતિ ૦પેચ પુ૦ ફાકડા દેખાવા પાઘડી ઉપર રાખેલો વાંકો પેચ – આંટો [અંદરની સ્ત્રી

બાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [सं.] છોકરી (૨)૧૬ વર્ષની

બાલાગોલુ વિ૦[બાલ પરથી?] રાંક,દયામણુ(મો)

બાલાજી પું૦ [सं. बाल] કૃષ્ણના બાળસ્વરૂપની – બાળગોપાળની મૂર્તિ

બાલાતપ પુ૦ [सं] સવારનો તાપ [પટો

બાલાતંગ પુ૦ [फा] જીનને ખેંચી બાંધવાનો

બાલાબર ન૦ [फा.] એક જાતનુ અંગરખુ

બાલાર્ક પું૦ [स] બાલસૂર્ય, ઊગતો સૂર્ય

બાલાશ(-શી) સ્ત્રી૦ [फा बालाइश = વધવુ; મોટા થવુ તે] સંભાળ, બરદાસ્ત [-કરવી, રાખવી, લેવી] [માટેનો આશ્રમ

બાલા(-ળા)શ્રમ પું૦; ન૦ [स] બાળકો

બાલાસ્ટ સ્ત્રી૦ [इं बॅलास्ट, સર૦ हिं. बालिस-ट्रेन] રેલની સડક સમારવા સામાન લઈ જતી ખાસ ગાડી — ભારખાનુ

બાલાં ન૦બ૦વ૦ ડાફોળિયાં, ફાંફાં (૨) આલા-બાલા, બહાના [-કાઢવાં, બતાવવાં = બહાના બનાવવા — કાઢવા [-મારવાં = આમ તેમ નકામુ જોવું, ફાંફાં મારવા.]

બાલિકા સ્ત્રી૦ [स] બાળા, છોકરી

બાલિશ વિ૦ [स] બાળકના જેવુ, છોકરવાદ, નાદાન; બેસમજ. ૦તા સ્ત્રી૦

બાલેશરી સ્ત્રી૦ જુઓ બોરસલ્લી

બાલેંદુ પું૦ [सं.] બાળ-ચંદ્ર, બીજનો ચંદ્રમા

બાલોદ્યાન પુ૦ [स., સર૦ म.] બાળકોને ખેલવાનું ઉદ્યાન–બગીચો ('કિન્ડરગાર્ટન' ?)

બાલ્ય ન૦, -લ્યાવસ્થા સ્ત્રી૦ [सं] બાળપણ

બાલ્લું ન૦[જુઓ બાદલુ]ખોટા કસબનુ ગૂંચળુ

બાવચણ સ્ત્રી૦ જુઓ 'બાવચો'માં

બાવચી સ્ત્રી૦[स वाकुची,સર૦म.]એક વનસ્પતિ

બાવચો પુ૦ એ નામની જાતનો પુરુષ -ચણ સ્ત્રી૦ તેની સ્ત્રી

બાવટો પુ૦ એક અનાજ

બાવડું ન૦ [सं. बाहु, સર૦ म बावटा] ખભા અને કોણી વચ્ચેનો ભાગ

બાવણ સ્ત્રી૦ બાવી ('બાવો'નુ સ્ત્રી૦)

બાવન વિ૦[प्रा. बावन्न (सं द्वापञ्चाशत्)] '૫૨'. ૦વીર વિ૦ બહાદુર, બળવાન -ની સ્ત્રી૦ બાવનનો સમુદાય (૨) ગુજરાતી મૂળાક્ષરો (૩) શરૂઆતમા ક્રમસર ગુજરાતી મૂળાક્ષરો-વાળા બાવન શ્લોકનો સમૂહ

બાવનાચંદન [पावन (स) + चंदन (स)] ન૦ એક જાતની સુખડ

બાવની સ્ત્રી૦ જુઓ 'બાવન'મા

બાવરું (બા') વિ૦ [प्रा वाउल (सं व्याकुल), સર૦ हिं, म बावरा] બેબાકળુ

બાવલું (બા') ન૦ [दे वाउल्लिआ] પૂતળુ (૨) [?] બાઉલુ, અડણ [-ખોલવું = પૂતળાને ઉઘાડવાની ક્રિયા કરવી. -મૂકવું = સ્મારક તરીકે પૂતળુ સ્થાપવું]

બાવળ, -ળિયો પું૦ [स वब्बुल, वर्बुर] એક કાંટાવાળુ વૃક્ષ [-ખોવો. વાવવો = કજિયાનાં બી વાવવા] ૦કાંટ સ્ત્રી૦ બાવળી -ળી સ્ત્રી૦ અનેક બાવળોવાળી જગા કે બાવળનુ જંગલ

બાવળો વિ૦ (કા) કાળા અને ધોળા અથવા લાલ અને ધોળા રંગનો ઘોડો

બાવી સ્ત્રી૦[જુઓ બાવો] સાધુડી, બાવાની સ્ત્રી

બાવીશ(-સ) વિ૦[प्रा बावीस,स द्वाविंशति]'૨૨'

બાવું ન૦ કરોળિયાનુ જાળુ. [-પાડવુ = બાવુ બાઝ્યુ હોય તે સાફ કરવું -બાઝવું = મકાનમા બાવુ થવુ.]

બાવો પુ૦ [જુઓ બાપો] સાધુ (૨) બાપ [બાવા આદમ = ઘણો વૃદ્ધ પુરુષ (૨) મૂળ પુરુષ (ખ્રિસ્તી માન્યતા પ્રમાણે). બાવા આદમનો વખત = ઘણો જૂનો જમાનો બાવા-ટોપી = બાવાઓ પહેરે છે તેવી કાન ને કપાળ ઢંકાય તેવી ટોપી બાવા કે બાવો થવુ = સંન્યાસી થવું (૨) જંજાળ છોડી નિશ્ચિંત થવું. બાવો બેઠયો બગલમાં હાથ = બાવાને ચિંતા શી? -નાચ્યો એટલે ઓદલી નાચી = એકે કર્યું એટલે બીજાએ કર્યું; મોટાએ કર્યું એટલે નાનાએ કર્યું; દેખાદેખી કરવું તે.]

બાવો બકરો પુ૦ નુકસાન કેરવવાનો દાડો, વીંછો

બાષ્કલ(-ળ) વિ૦ [મ] ફરંદું, વઠેલ (૨) ખાઉધરુ

બાષ્પ ન૦ [સં] બાફ, વરાળ (૨) ધુમ્મસ (૩) આંસુ

બાષ્પીભવન ન૦ [સં] વરાળ થવી તે

બાસ સ્ત્રી૦ [હિં.] વાસ, ગંધ (૨) દુર્ગંધ. [-આવવી, મારવી = સોઢવુ, ગંધાવું.]

બાસટી, ૦લ સ્ત્રી૦ [ફ્રં ચેસ્ટિયન?] બેસવાની લાંબી પાટલી

બાસઠ વિ૦ [પ્રા. बासट्ठि (સં द्वाषष्टि)] ૬૨

બાસમતી પું૦બ૦વ૦ ચોખા કે ડાગરની એક સારી ગણાતી જાત

બાસા પું૦ સાર, તત્ત્વ

બાસું(-સૂ)દી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ હિં बसौंधी] ઉકાળીને કરાતી દૂધની એક વાની

બાસ્તો પુ૦ [ફં वटिस्ट] એક જાતનુ સુતરાઉ કાપડ [બાસ્તા જેવું = ખૂબ ધોળુ-સ્વચ્છ]

બાહિ(-હી,-હે)ર અ૦ + [પ્રા. बाहिर (સં बहिस्), સર૦ મ, હિં.] બહાર

બાહુ પુ૦ [સં] બાવડુ (૨) હાથ (૩) [ગ.] આકૃતિની બાજૂ ૦બલ(-ળ) ન૦ હાથનુ જોર

બાહુક પુ૦ [સં] વાદરો (૨) ગટિયો-વગ્ગો-બિહામણો માણસ (૩) (સ.) કર્કોટકે કરડયા પછી નળે ધારણ કરેલુ નામ (૪) (લા) બાહુક જેવુ - બાધું માણસ

બાહુલ્ય ન૦ [સં] બહુપણું, બહુલતા

બાહેર અ૦ + [જુઓ બાહિર] બહાર

બાહોશ વિ૦ [ફા.] ચાલાક, હોશિયાર -શી સ્ત્રી૦ ચાલાકી; હોશિયારી

બાહ્ય વિ૦ [સં.] બહારનું ૦ગોળ વિ૦ જુઓ બહિર્ગોળ ૦ત્વ ન૦ -હ્યાચાર પુ૦ [+आचार] બહારનો આચાર -હ્યાંતર અ૦ [+अंतर] બહાર અને અંદર. -હ્યાંતર્લાપિકા સ્ત્રી૦ [+अंतर्लापिका] બહિર્લાપિકા અને અંતર્લાપિકા બને હોય તેવો ઉખાણો (જુઓ બહિર્લાપિકા) -હ્યોપચાર પું૦ [+उपचार] બહારનો ઉપચાર

બાળ વિ૦ (૨) પુ૦, ન૦ જુઓ બાલ(-ળ). ૦ઉછેર પુ૦ બાળકોને ઉછેરવા તે ૦ક પુ૦, ન૦ બાલક ૦કબુદ્ધિ સ્ત્રી૦ અપરિપક્વ બુદ્ધિ, અણસમજુપણુ. ૦કી સ્ત્રી૦ નાની છોકરી ૦કુવારું વિ૦ નાનપણથી કુંવારું. ૦કેળવણી સ્ત્રી૦ બાળકોની કેળવણી ૦ક્રીડા સ્ત્રી૦, ૦ખેલ પુ૦ બાળકની રમત ૦ગોપાળ ન૦ બ૦ વ૦ છોકરાંછૈયાં ૦નિશાળ સ્ત્રી૦ બાળમંદિર ૦પ સ્ત્રી૦ બાળક પર અમીદૃષ્ટિ. [-લેવી = (કા) ૭ એક માસ સુધી બાળકે હૃષ્ટપુષ્ટ ઊછરવું]૦પણ(-ણુ)ન૦ બચપણ, નાનપણ ૦પિયાં ન૦ બ૦ વ૦ (કા) બાળકને કલાઈ કે એવી ધાતુના હાથે પહેરાવાતા કડાં. ૦પોથી સ્ત્રી૦ બાળકને વાચતાશી ખવવા માટેનું પ્રથમ પુસ્તક (૨) [લા] કોઈ પણ વિષયનું પ્રાથમિક જ્ઞાન આપનારું પુસ્તક. ૦બચ્ચાં ન૦ બ૦વ૦ છોકરાંછૈયાં ૦બુદ્ધિ વિ૦(૨)સ્ત્રી૦ જુઓ બાલબુદ્ધિ ૦બોધ વિ૦ બાળકોને બોધ આપવા જેવુ (૨) ઝટ સમજાય તેવુ (૩) સ્ત્રી૦ દેવનાગરી લિપિ. ૦બોધી વિ૦ ઝટ સમજાય તેવું, સહેલું (૨) દેવનાગરીમા લખેલુ ૦બ્રહ્મચારી પું૦ બાળપણથી બ્રહ્મચર્ય પાળનારો ૦ભાવ પુ૦ બાળપણુ ૦ભાષા સ્ત્રી૦ બાળકની ભાષા ૦ભોગ પું૦ સવારની પૂજા પછી ઠાકોરજીને ધરાવાતી પ્રસાદી ૦મરણ ન૦ બાળક-અવસ્થામા મરણ ૦મંદિર ન૦ બાળકોને તાલીમ આપવાની શાળા ૦માસિક ન૦ બાલમાસિક ૦મિત્ર પુ૦ બાળકોનો મિત્ર

(૨)બાળપણથી થયેલો કે બાળપણમાનો મિત્ર. ૦રંડ(-ડા) વિ૦સ્ત્રી૦ (૨) સ્ત્રી૦ બાલવિધવા ૦રંડાપો પું૦ નાનપણમા પ્રાપ્ત થયેલું વિધવાપણું ૦રાજા પું૦ રાજપદને પામેલો બાળક. ૦લગ્ન ન૦ બાળપણમા થતુ લગ્ન ૦લીલા સ્ત્રી૦ નાનપણની રમતગમત ૦વધૂ સ્ત્રી૦બાળક ઉમરની વહુ. ૦વર્ગ પુ૦બાળકોને શીખવવાનો વર્ગ. ૦વાર્તા સ્ત્રી૦ બાલવાર્તા ૦વિધવા સ્ત્રી૦ બાળપણમાં થયેલી વિધવા ૦વિવાહ પું૦ બાળલગ્ન. ૦વૈદ(-દ્ય) પુ૦ નાના છોકરાનો વૈદ. ૦શાળા સ્ત્રી૦ બાલમંદિર. ૦શિક્ષક પું૦ બાળકનો શિક્ષક. ૦સખા પું૦ જુઓ બાલસખા. ૦સહિયર સ્ત્રી૦ બાળપણની અથવા બાળપણથી થયેલી સહિયર. ૦સંગાથી, ૦સંઘાતી વિ૦ (૨) પું૦ બાળપણથી સાથે હોય એવુ; બાળસખા ૦સ્નેહ પું૦ નાનપણમા બધાયેલો પરસ્પર સ્નેહ. ૦સ્નેહી પુ૦ બાળપણનો સ્નેહી ૦હઠ સ્ત્રી૦ બાળકની કે બાળકના જેવી હઠ

બાળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ બળવું; તેનુ પ્રેરક] બળે એમ કરવુ, લગાડવું

બાળા સ્ત્રી૦ જુઓ બાલા

બાળાપણુ ન૦ [બાળ + પણું] બાળકપણુ; અજ્ઞાનતા (૨) બાળા – કુમારી હોવાપણુ

બાળાબંધ પું૦ [બાળ + બંધ] બાળકનો ફેંટો

બાળારાજા પું૦ [બાળ + રાજા] બાળક માટે વપરાય છે [વર

બાળાવર પું૦ [બાળ + વર] બાળક ઉમરનો

બાળી સ્ત્રી૦ બાળા (પ્રેમવાચક)

બાળુંભોળું વિ૦ [બાળ+ભોળું; म. वाळेभोळे] બાળક જેવું અણસમજુ ને ભોળુ. [બાળાંભોળાં જમાડવાં=નાના બાળકના શ્રાદ્ધ દિવસે બાળકોને જમાડવાં (ભાદરવા વદ ૧૩)]

બાળોરું વિ૦ ['બાળ' ઉપરથી] જુવાન; નાની ઉંમરનું

બાળોતિયું ન૦ [બાળ + उत्तरीय?] બળોતિયુ, બાળક નીચે રખાતુ કપડુ (ઝાડો પેશાબ કરે તે માટે) (૨) [લા.] સાવ ગંદું કપડું

બાંક, ૦ડો (૦) પુ૦ [સર૦ म, पो. Banco પરથી] બેસવાની પાટલી

બાંકવું (૦) સ૦ક્રિ૦ + જુઓ બકવુ

બાંકુ (૦) વિ૦ [हिं] છેલ, ફાંકડું (૨) [प्रा वंक (सं. वक्र)] ટેડુ, વિચિત્ર મિજાજનું (૩) સાહસિક (૪) નાજુક (કામ) –કાઈ સ્ત્રી૦ બાંકાપણુ –કેરાવ, –કેલાલ પુ૦ છેલબટાઉ

બાંગ સ્ત્રી૦ [फा.] નમાજનો સમય સૂચવવા મુલ્લાંએ કરેલો પોકાર [–પોકારવી]

બાંગડ (૦)વિ૦ [જુઓ બાંકુ] લુચ્ચુ, ખંધું(૨) સાહસિક [બાળવાનુ તલસરું

બાંગરું (૦) ન૦ (ચ) તલના છોડનું સૂકું રાડું;

બાંગી પુ૦ [फा] બાંગ પોકારનાર મુલ્લા

બાંગુ (૦) વિ૦ [सं व्यंगक?] (સુ) જેના પડી ગયેલા હાથવાળુ, ટૂંટલુ

બાંગો (૦) પું૦ પાણી વહેવાની કાવડ (૨) મોઈદાંડાનો છઠ્ઠો દાવ [આરડવું

બાંધ(–ઘે)ડવું, બાંઘાટવું (૦) અ૦ક્રિ૦ [રવ૦]

બાંટ (૦) ન૦ સ્ત્રીઓને પહેરવાનું એક જાતનુ રેશમી વસ્ત્ર (૨) [हिं] બાટ, કાટલાનો સટ (૩) [प्रा. वट(सं वृन्त)] કાટા, ખૂપરા (૪) પુ૦ [જુઓ બાટ] એક મીઠી વાની, બાટ

બાંટવું (૦) ન૦['બાટું' ઉપરથી] એક ઝાડવું (૨) સ૦ક્રિ૦ [सं वंट्, સર૦ हिं. बाँटना] વહેંચવુ

બાંઠું (૦) વિ૦ [જુઓ બાઠ, સર૦ म. बांड] બરાબર ન વધેલુ, કણસલા બધાયેલ નહિ તેવું (૨) ન૦ થોડા વરસાદને લીધે તેવો રહેલો જુવારબાજરીનો છોડ

બાંઠ (૦) વિ૦ [सं., प्रा. वंठ] ઠીંગણુ; ગઠ્ઠુ; બાઠું

બાંડિયું (૦) વિ૦ જુઓ બાડું (૨) ન૦ ટૂંકી બાંયનું પહેરણ –યો પુ૦ જુઓ બાડો

બાંડું (૦) વિ૦ [સર૦ हिं. बाँडा] પૂંછડી વગરનું (૨) વરવુ (કાંઈક અપૂર્ણતાને લીધે) (૩) ખુલ્લુ; ઉઘાડુ (તરવાર) –ડો પું૦[સર૦ म. वाडा] મુસલમાન (તુચ્છકારવાચક)

બાંદડી, બાંદી (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं., म (सं., प्रा. वंदी, फा. बंदह)] ગુલામડી

બાંધ (૦) પુ૦ [જુઓ બાધવુ] પુસ્તો, પાળ (૨)બંધ ૦કામ ન૦ બાંધવા–ચણવાનુ કામ.

બિડાવવું સ૦ક્રિ૦, **બિડાવું** અ૦ક્રિ૦ 'બીડવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ

બિન પું૦ [फा] દીકરો (કોનો દીકરો એ કહેવા માટે પ્રાય આ વપરાય છે જેમ કે, હરિલાલ છગનલાલ બિન કૃષ્ણદાસ, મહમદ બિન કાસિમ)

બિન અ૦ [સર૦ हिं, म ; स.विना, प्रा. विणा] વિણ, વિના (૨) સમાસમા પૂર્વપદ તરીકે નિષેધ કે અભાવ સૂચવે છે **૦અટકાવ** વિ૦ પ્રતિબંધ કે રોકાણ વિનાનુ **૦અનુભવી** વિ૦ અનુભવરહિત. **૦આવડત** સ્ત્રી૦ આવડતનો અભાવ, અનાવડત **૦ઉપજાઉ** વિ૦ ઉપજાઉ નહિ એવું **૦કાયદેસર** વિ૦ (૨) અ૦ કાયદેસર નહિ એવુ. **૦ખબરદારી** સ્ત્રી૦ અસાવધતા **૦ચૂક** અ૦ અચૂક. **૦જકાતી** વિ૦ જકાત વિનાનુ **૦જરૂરિયાત** સ્ત્રી૦ જરૂરિયાતનો અભાવ **૦જરૂરી** વિ૦ જરૂર વગરનુ, નકામુ. **૦તકરાર** વિ૦ (૨) અ૦ તકરાર વગર **૦તૈયારી** સ્ત્રી૦ તૈયારીનો અભાવ. **૦પાય(-યે)દાર** વિ૦ અધ્ધર, પાયા વિનાનુ **૦લશ્કરી** વિ૦ લશ્કરી નહિ એવુ. **૦વાકેફ** વિ૦ અણવાકેફ **૦શરતી** વિ૦ શરત વિનાનું **૦સલામત** વિ૦ સલામતી વગરનું **૦હથિયારી** વિ૦ અશસ્ત્ર, હથિયાર વગરનુ

બિના સ્ત્રી૦ [अ] બીના, હકીકત (૨) બનાવ

બિબ્બોક પુ૦ [सं] એક કામચેષ્ટા—ગમતા છતા અગમો કે અનાદર યા છણકો બતાવવો તે

બિભાસ પુ૦ [સર૦ म] એક રાગ

બિભીષિકા સ્ત્રી૦ [सं.] ધમકી

બિમોઈ સ્ત્રી૦[બે + મો પરથી?]આંધળી ચાકણ

બિયાબાન ન૦ [फा] બિયાબા, પાણી વગરનો પ્રદેશ, જંગલ

બિયાબારું ન૦ [प्रा. वा (सं. द्वा, द्वि) + प्रा. वार (सं द्वादशन्)] જ્યોતિષમા સાચી પ્રીત દાખવતો બે અને બારનો જોગ(૨)સામી પ્રીત, અણબનાવ. [બિયાબારાની પ્રીત = અણબનાવ, સામી પ્રીત]

બિયાબાં ન૦ જુઓ બિયાબાન

બિયારુ (-ણું) ન૦ [प्रा. बीअ; स बीज] અનેક બીજનો સમૂહ, વાવવા માટેના બી

બિયું ન૦ [प्रा. बीअ, स बीज] બી, બીજ; **-યો** પુ૦ ઠળિયો (૨) એક ઝાડ

બિરદ ન૦ [જુઓ બિરુદ] પ્રતિજ્ઞા, ટેક (૨) યશ; ખ્યાતિ (૩) ગદ્યપદ્યમય રાજસ્તુતિ. **૦દાર** વિ૦ બિરદ રાખનાર-પાળનાર **-દાઈ** સ્ત્રી૦ ટેકીલાપણું(?) (૨) પુ૦ બિરદ ગાનારો, બારોટ **-દાલ (-ળ)** વિ૦ પોતાનો ટેક સાચવે તેવુ **-દાવલિ (-લી,-ળિ,-ળી)** સ્ત્રી૦ યશની કથા, પ્રશસાના ગીત

બિરમંડી સ્ત્રી૦ ઉટકંટાનુ મૂળ

બિરમોલા સ્ત્રી૦ [સર૦ म विरंबोळा] એક જગલી વનસ્પતિ

બિરયાની સ્ત્રી૦ [फा.] એક મુસલમાની વાની

બિરંજ પુ૦ [फा.? સર૦ हिं.] કેસરી ભાત(૨) [વ્યગમા] ખીચડી

બિરાજવું અ૦ક્રિ૦ [स विराज्; સર૦ हिं. विराजना] બેસવુ (માનવાચક) (૨) શોભવુ

બિરાજમાન વિ૦ [सं. विराजमान] બિરાજતુ; બિરાજેલુ

બિરાદર પુ૦[फा] ભાઈ (૨) સાથી,ભાઈબધ. **-રી** સ્ત્રી૦ ભાઈચારો (૨) ન્યાત (૩) ભાઈચારાવાળો સમાજ

બિરાનું વિ૦ [સર૦ हिं, म. विराना] પારકું

બિરુદ ન૦ [सं विरुद, प्रा] બિરદ, ટેક

બિલ ન૦ [सं.] ગુફા, કોતર (૨) દર

બિલ ન૦ [इं] ભરતિયુ. આપેલા માલની કે કરેલી સેવાની કિંમતનો આંકડો (૨) નવા કાયદાનો ખરડો. [-આવવું = ખરીદીનો કે ખર્ચનો આકડો નક્કી થવો (૨) બિલના નાણા ભરવાની માગણી આવવી (૩) નવા કાયદાનો ખરડો ધારાસભામાં દાખલ થવો. -ફાડવું = બિલનો આકડો કાગળ પર મૂકીને તે બિલ બુકમાથી ફાડી આપવો.] -બનાવવું = બિલ લખવુ.] **૦બુક** સ્ત્રી૦ [इ] બિલનો કાગળ કરી આપવાની તેની બાંધેલી થોકડી કે ચોપડી

બિલકુલ અ૦ [अ.] જરા પણ (નકારાત્મક વાક્યમા) (૨) સપૂર્ણત; સાવ

બિલંદી પુ૦ [સર૦ म ; फा बुलंदी પરથી?] દીપચદી તાલ

બિલંબી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] એક ફળ

બિલાડી સ્ત્રી૦ [प्रा. बिलाड (सं. बिडाल)] બિલાડાની માદા કે કોઈ બિલાડુ (૨) કૂવામા પડેલુ વાસણ કાઢવાનુ આંકડાવાળું એક સાધન (૩) વહાણનું લંગર. [–આડી ઊતરવી = અપશુકન થવા. –જેવી આંખ = માંજરી આખ –ના પેટમાં ખીર ન ટકવી = ખાનગી વાત મનમા રાખવાની સ્વાભાવિક અશક્તિ હોવી –નું બચોળિયું = સાથે ને સાથે રાખી, સાચવવી પડતી વસ્તુ. –ને દૂધ ભળાવવું = હાથે કરીને ખોવું; ચોરને ઘેર ગાદા છોડવા –મૂકવી = કૂવામા તે નામનુ સાધન મૂકી શોધવું (૨) તે પ્રમાણે ભારે જહેમતથી કોઈ માણસને શોધવુ કાળી બિલાડી = દુષ્ટ અપશુકનિયાળ સ્ત્રી બીકણ બિલાડી = છેક જ બીકણ] ૦નો ટોપ પુ૦ વરસાદમા ઊગતી ધોળાગપડતી છત્રી જેવી વસ્તુ [બિલાડીના ટોપની જેમ (ઊગી નીકળવુ) = મોટી સખ્યામા પણ ક્ષણજીવી હોય એ રીતે (ફૂટી નીકળવુ)] –ડુ ન૦ એક ચોપગુ. બિડાલ. [બિલાડાં આવવાં = આખે મેશના લપરકા થવા બિલાડાં ખેંચવાં, ચીતરવાં, તાણવાં = ગમે તેમ લખવુ કે લીટા તાણવા બિલાડાં થવાં = જુઓ બિલાડા આવવા. બિલાડાં બોલવાં (પેટમા) = કકડીને ભૂખ લાગવી (કોથળામાથી) બિલાડું કાઢવું = કાઈક અણધારી વાત કાઢવી કે જેથી રગમા ભગ જેવુ થાય] –ડો પુ૦ નરજાતિનુ બિલાડુ

બિલાવલ પું૦ [મ] એક રાગ

બિલિયર્ડ ન૦ [ઇં] એક વિલાયતી રમત

બિલિયાન ન૦ પાસા પાડેલો હીરો

બિલોર પુ૦ [अ बिल्लूर; સર૦ हिं बिलौर (–ल्लौ) र, म] એક જાતનો પાસાદાર જાડો કાચ. –રી વિ૦ બિલોરનુ બનેલુ. –રી કાચ પુ૦ બિલોર

બિલ્લસ ન૦ [સર૦ हिं. बिलस्त (फा. बालिश्त), म बिल्ल(–ल्ला)स] વેત

બિલ્લી સ્ત્રી૦ [हिं] બિલાડી

બિલ્લુ વિ૦ [જુઓ બિલ્લી] ચાલાક; લુચ્ચું (૨) ન૦ [सं बिल् = જુદું પાડવુ] એક ઈંટના ઓસારની ભીંત [–ભરી લેવું = વચમાં પાતળી દીવાલ ચણી લેવી]

બિલ્લો પુ૦ [સર૦ हिं., म बिल्ला] ચાદ(૨) [લા] ઉપાધિ; પદવી

બિલ્વ ન૦ [सं.] બીલીનુ ઝાડ. ૦પત્ર ન૦ તેનું [પાન

બિવડા(–રા)વવું (બિ') સ૦ક્રિ૦ 'બીવું'નુ પ્રેરક

બિશપ પુ૦ [ઇં] એક ખ્રિસ્તી ધર્માધિકારી

બિસ ન૦ [सं.] કમળનો રેસો કે રેસાવાળો દાડો

બિસમાર વિ૦ [સર૦ हिं बिसँभार बिसमरना; (सं बिस्मृ)] વિસ્મૃત. વિસારી મૂકેલુ

બિસાત સ્ત્રી૦ [अ.] વિસાત, પૂંજી

બિસ્કિ(–સ્કુ)ટ સ્ત્રી૦[ઇં] એક નાસ્તાની વાની

બિસ્તરો, બિસ્ત્રો પુ૦ [फा बिस्तर] બિછાનું; પથારી.[–બાંધવો = જવા-ઊપડવા તૈયાર થવુ]

બિસ્મિલ વિ૦ [अ.] વાયલ, તરફડતુ

બિસ્મિલ્લા ગ૦પ્ર૦ [अ] અલ્લાના નામથી. [–કરવું = બિસ્મિલ્લાનો મત્ર બોલી ઝબે કરવુ (૨) આરોગવુ]

બિહાગ પુ૦ [સર૦ हिं , म] એક રાગ ૦ડો પુ૦ [સર૦ हिं बिहागडा, म बिहागरा] એક રાગ

બિહામણું વિ૦ [प्रा. बीह् (सं भी) ઉપરથી] [ભયંકર

બિહારી વિ૦ જુઓ વિહારી (૨) બિહાર પ્રાતનું (૩) સ્ત્રી૦ બિહારની બોલી

બિહાવવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा बीह् (सं भी) ઉપરથી] + બિવડાવવુ

બિંદી સ્ત્રી૦ [सं. बिंदु ઉપરથી] બીનકી, ચાંદુ (૨) અનુસ્વારનું ટપકું, બિદુ

બિંદુ ન૦[सं.] ટીપું ટપકુ (૨)મીડુ (૩)નાટકમાં અવાતર કથાનુ બીજ(૪) પુ૦ સગીતનો એક અલકાર [–નો સિંધુ = રજનુ ગજ.] ૦પથ પુ૦ 'લોકસ' (ગ.)

બિંબ ન૦ [सं] જેનું પ્રતિબિબ પડ્યું હોય તે (૨) સૂર્યચંદ્રનુ મંડળ(૩) ઘિલોડુ (૪) છાયા, પ્રતિમા –બ પુ૦ એક છંદ –બાકાર વિ૦ [+ आकार] ગોળ (૨) પુ૦ ગોળ આકાર –બાકૃતિ સ્ત્રી૦ [+ आकृति] બિબાકાર.

-બિત વિ૦ જેનું બિંબ પડ્યું હોય તેવું. -બો(-બૌ)ષ્ઠા(-ષ્ઠી) વિ૦ સ્ત્રી૦ બિંબ-ધિલોડા જેવા હોઠવાળી

બી ન૦ [प्रा. बीअ (सं बीज)] બિયુ, બીજ (૨) [લા] મૂળ, મૂળ કારણ (૩) અ૦ [સર૦ हिं भी] પણ; વળી [-ઊગી નીકળવું = ફળવું; ફાયદાકારક નીવડવું. -નાખવું = જુઓ બી રોપવુ -મોડવું = પાયો ઉખેડી નાખવો (૨) નાશ કરવો, અંત આણવો -રોપવું, વાવવું = મૂળ ઘાલવું, પાયો નાખવો]

બીક (બી') સ્ત્રી૦ ['બીવું' ઉપરથી, સર૦ म. बिहीक] ભય; દહેશત [-બતાવવી, રાખવી] ૦ણુ(-ણું) વિ૦ બી જાય તેવું; ડરપોક. [બીકણ બિલાડી = સાવ બીકણ]

બીચ અ૦ [दे. विच्च, સર૦ हिं, म] વચ્ચે

બીચવો પું૦ [સર૦ हिं. बिछुआ, म विंचवा (सं वृश्चिक)] એક જાતનુ ખંજર

બીચારું વિ૦ [फा.] જુઓ બિચારુ

બીછ(-છુ)વા પું૦ બ૦ વ૦ [જુઓ વીછુવા; સર૦ हिं. बिछुआ(-वा)] સ્ત્રીઓનુ પગના અંગૂઠાનુ ઘરેણુ

બીજ ન૦[स.] જુઓ બી (૨) મનુષ્યદેહનું બીજ -વીર્યનું બિંદુ (૩) [લા] ઓલાદ (૪) વર્ણ, અક્ષર(૫) બીજમંત્ર(૬) સમીકરણનુ બીજ-'રૂટ' [ગ](૭)નાટકના કે કથાના વસ્તુનુ મૂળ. ૦ક ન૦ બિલ, ભરતિયુ (૨) (સ) કબીરનો એક ભજનસંગ્રહ ૦કોશ(-ષ) પુંં૦ બીજનો અણુ (૨) બીજની કોથળી. ૦ગણિત ન૦ અક્ષરગણિત, 'એલ્જીબ્રા' ૦ડું ન૦ નાની થેલી(૨)તેના આકારનો પ્રાણી કે વનસ્પતિના શરીરનો કોશ ૦પત્ર ન૦ બીજ ઉપરનુ પાંદડું. ૦ભૂમિતિ સ્ત્રી૦ 'ઍનેલિટિકલ જ્યોમેટ્રી' (ગ) ૦મંત્ર પુ૦ ગૂઢ મંત્ર, જેના કોઈ દેવને પ્રસન્ન કરવાની શક્તિ માનેલી હોય છે. ૦માર્ગ પુ૦ વામમાર્ગનો એક ભેદ. ૦માર્ગી વિ૦ બીજમાર્ગનું અનુયાયી ૦રૂપ વિ૦ બીજ જેવુ ૦લ વિ૦ બીવાળુ(૨)સ્ત્રી૦ [સર૦हिं] તલવાર (ઠાકરડાઓમા વિશેષનામમા આવે છે)

બીજ સ્ત્રી૦[प्रा. बिइआ, बिइज्जा (सं. द्वितीया)] પડવા પછીની - બીજી તિથિ (૨) [લા] સુદ બીજનો ચંદ્ર. [-જોવી = સુદ બીજનો ચંદ્ર જોવો (૨) મંગળ શુકન થવા -નો ચંદ્ર = મંગળ શુકન, ચડતીનુ પ્રથમ પદ] ૦વર પુ૦ [સર૦ म. बिजवर] બીજી વાર પરણનાર વર [તે(ગ)

બીજાનયન ન૦[सं] સમીકરણનું બીજ ખોળવુ

બીજાંકુર પું૦ [स.] બીમાથી ફૂટેલો ફણગો

બીજું વિ૦ [प्रा. विइज्ज (सं द्वितीय)] દ્વિતીય (૨) જુદી જાતનુ (૩) અ૦ વળી, વધારામા. [બીજે બેસાડવું = નાતરે દેવુ (બૈરાને).] -જૂડું વિ૦ જોડિયુ

બીટ ન૦ [સર૦ हिं. (सं विष्ठा, प्रा. विट्ठा)] છાણ (૨) પક્ષીની અઘાર (૩) [इ] એક કદ

બીડ ન૦ [સર૦ म] ઘાસની જમીન; ચરો(૨) કાચુ ભરતનુ લોઢું

બીડવુ સ૦ક્રિ૦ [સર૦ બીડી, हिं. भीडना ?] બંધ કરવુ (૨) પરબીડિયામા મૂકી તે બંધ કરવુ

બીડી સ્ત્રી૦ [प्रा. वीडी (सं वीटी)] પાનબીડી (૨) તમાકુની બીડી [-આપવી = રજા આપવી -ખાવી = પાનબીડી ખાવી -પીવી = તમાકુની બીડી ફૂંકવી -વાળવી = પાન બીડી બનાવવી(૨)તમાકુની બીડી બનાવવી] -ડું ન૦મોટી પાનબીડી [-ઉપાડવું, ઝડપવું = ભારે કામ કરવાનુ માથે લેવું. -ફેરવવું = અમુક કામ કરવાનું આહ્વાન કરવા બધાની સામે બીડુ ધરવુ, જે તે કામ કરવાનુ માથે લે તે એ બીડુ ઉપાડે] -ડો પું૦ ['બીડુ' ઉપરથી] કાગળો ઘાલેલુ મોટું પરબીડિયુ

બીધુ [सं भीत, प्रा वीहिअ] 'બીવું'નુ ભૂતકાળ, બીન્યુ(૨)વિ૦ બીવેલુ [ડરેલુ·બીનેલ

બીધેલ(-લું) (બી') વિ૦ ['બીધુ' ઉપરથી]

બીન ન૦, સ્ત્રી૦ [स वीणा સર૦ हिं, म]એક વાદ્ય; વીણા. ૦કાર પુ૦બીન વગાડનાર ઉસ્તાદ

બીનકી સ્ત્રી૦['બિંદુ' ઉપરથી] બિંદી, ટપકી, ચાંઈ

બીનગો પુ૦[સર૦ म विनगा]વાટુનુ નાનુ પ્યાલુ

બીનડું (બી') અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ બીવુ, સર૦ दे बुण्ण = બીનેલુ] બીવુ

બીના સ્ત્રી૦ જુઓ બિના

બીની સ્ત્રી૦ [फा.] લશ્કરનો મોખરાનો ભાગ. ૦વાળો પુ૦ બીનીનો ઉપરી અમલદાર
બીનેલ(-લું) (બી') વિ૦ ડરેલું, બીધેલ
બીન્યું 'બીનવું'નું ભૂ૦ કા૦
બીબડી સ્ત્રી૦ એક ફૂલવેલ (૨) બીબી (તુચ્છકારમા)
બીબી સ્ત્રી૦ [फा.] મુસલમાનની સ્ત્રી (૨) ખાનદાન મુસલમાન સ્ત્રી. ૦જાયું વિ૦ બીબીના પેટનું, ખાનદાન ઘરનું
બીબું ન૦ [सं विंब] કોઈ આકૃતિ ઢાળવાનું ચોકઠું (૨) કોઈ આકૃતિ છાપવાનું કોતરેલું સાધન (૩) છાપવાનો સીસાનો અક્ષર, 'ટાઇપ' (૪) [લા] નમૂનો; પ્રતિકૃતિ [બીબાં ગોઠવવાં = છાપવા માટેના સીસાના અક્ષર (ટાઈપ) ગોઠવવા; 'કંપોઝ કરવું'. -છોડવાં = ગોઠવેલા બીબાને તેમના ખાનામા પાછા મૂકી દેવા બીબું પડવું = બીબા પ્રમાણે આકૃતિ છપાવી કે ઊઠવી] -બાછાપ સ્ત્રી૦ બીબા ઢાળવા તે -બાપાડ પુ૦ બીબા પાડનાર -બાંશાળા સ્ત્રી૦ છાપખાનાના બીબા ઢાળવાનું કારખાનું
બીભત્સ વિ૦ [सं] ચીતરી ચડે તેવું (૨) બિહામણું; ઘોર (૩) ભૂંડું; શરમભરેલું. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦
બીમાર વિ૦ [फा] માંદુ [-પડવું = માંદુ થવુ] ૦ખાનું ન૦ ઇસ્પિતાલ -રી સ્ત્રી૦ માંદગી [-આવવી = માંદું થવું -વળગવી = રોગ વળગવો (૨) બલા-પીડા વળગવી]
બીર સ્ત્રી૦ [इं] એક વિલાયતી (પીવાનો) દારૂ
બીલ ન૦ જુઓ 'બિલ' [इं.]
બીલી સ્ત્રી૦ [प्रा बिल्ल (स. बिल्व)] એક ઝાડ કે એના પાદડા. ૦પત્ર ન૦ બીલીનું પાન -લું ન૦ બીલીનું ફળ
બીવું (બી') અ૦ક્રિ૦ [प्रा बीह (स. भी)] ડરવું, બીનવું (૨) ચોકવુ, ગભરાવું
બુક સ્ત્રી૦ [इं.] પુસ્તક, ચોપડી ૦બાઇન્ડર પુ૦ ચોપડીઓ બાંધવાનું કામ કરનારો ૦બાઇન્ડિંગ ન૦ ચોપડીઓ બાંધવાનું કામ ૦સેલર પું૦ ચોપડીઓ વેચનાર
બુકાટવું સ૦ક્રિ૦ ['બૂકો' ઉપરથી] બૂકે બૂકે ખાવું કે ફાકવું
બુકાની સ્ત્રી૦ દાઢી અને ગાલ ઉપર આવી રહે તેમ માથે કપડું બાંધવું તે [-બાંધવી]
બુકાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'બૂકવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક [ધમાલ
બુકાવેક ન૦ [સર૦ प्रा. वुक्क = ગર્જવું] તૈયારીની
બુકિંગ ન૦ [इं.] રેલવેમા ટિકિટ આપવી કે રવાના કરવાનો માલ લેવો તે
બુક્કો પુ૦ [दे. वुक्का, સર૦ हिं., म बुक्का] ફાકો, કોળિયો [-ભરવો, મારવો = ફાકો મારવો.]
બુખાર પુ૦ [अ] તાવ, જ્વર
બુજદિલ વિ૦ [फा] બીકણ
બુજરગ વિ૦ [જુઓ બુઝુર્ગ] ઘરડું, વયોવૃદ્ધ (૨) અનુભવી -ગી સ્ત્રી૦ બુઝુર્ગ હોવું તે
બુઝારુ ન૦ [दे. वुज्झण = ઢાંકણ] પાણીના માટલા ઉપર ઢાકવાનુ પાત્ર
બુઝાવવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ दे वुज्झण = ઢાકવું તે; हिं बुझाना, म. बुझविणें] બૂઝવવું, ઓલવવું
બુઝાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ બુઝાવવું] ઓલાવું
બુઝુર્ગ વિ૦,-ર્ગી સ્ત્રી૦ [फा] જુઓ 'બુજરગ'મા
બુટલેલ પું૦ [इ वटलर?] બટલર, ગોરાનો રંધવારો (૨) ['બૂટ' ઉપરથી] બૂટ વગેરે ચડાવી જગલા જેવો થઈને ફરતો માણસ
બુટ્ટાદાર વિ૦ બુટ્ટીદાર; નકશી-ભાતવાળું
બુટ્ટી સ્ત્રી૦ [જુઓ બૂટ] (કાનની) બૂટ (૨) [हिं बूटी, म बुटी] નાનો બુટ્ટો-ભાત (૩) [સર૦ हिं बूटी, म. बुटी, -ट्टी] વિચિત્ર-ચમત્કારિક ગુણવાળી વનસ્પતિ (૪) [લા] અકસીર ઉપાય (૫) મહાચતુર અને પહોચેલ માણસ [-સૂંઘાડવી = સમજાવી દેવું; યુક્તિથી પોતાના મતનું કરી લેવું (૨) પલીતો ચાપવો; ઉશ્કેરવું.] ૦દાર વિ૦ બુટ્ટા-ભરતવાળું
બુટ્ટો પુ૦ [સર૦ हिं. बूटा, म बुंट,-टा] ભરત કે વણાટમા ફૂલના જેવો આકાર (૨) [લા] મનનો તરંગ [-ઊઠવો, સૂઝવો = મનમા તરંગ થવો. કલ્પના જાગવી]
બુઠ્ઠું વિ૦ [સર૦ म बुठा (सं. वठ = ગર્દ ઉપરથી ?)] ધાર વગરનું (૨) [લા.] જાડી બુદ્ધિનું (૩) લાગણી વગરનું

બુક્કો પું૦[સર૦ हिं., म. बुक्का] ભુક્કો, મકાઈડોડો (૨) ['બુઠ્ઠુ' ઉપરથી] બુઠ્ઠો માણસ
બુડથલ વિ૦ [સર૦ મ बध्यड] બેવકૂફ; મૂર્ખ
બુડાવું અ૦ક્રિ૦, –ડ(–વ)વુ સ૦ક્રિ૦ 'બૂડવું'નુ ભાવે ને પ્રેરક
બુડિયાળ વિ૦ [દે. बुड्डिर=પાડો પરથી?] બુડથલ
બુઢ્ઢુ વિ૦ [સ वृद्ध, પ્રા बुड्ढ] બૂઢું; ઘરડું. –ઢાપો પુ૦ ઘડપણ
બુત ન૦ [फा] મૂર્તિ, પ્રતિમા ૦કુ ન૦ કાળી ને લઠ્ઠ સ્ત્રી, હબસણ ૦ખાનું ન૦ મંદિર, દેવાલય. ૦પરસ્ત વિ૦ મૂર્તિપૂજક. ૦પરસ્તી સ્ત્રી૦ મૂર્તિપૂજા ૦શકની સ્ત્રી૦ [फा शिकनी] મૂર્તિખંડન [[બટન પરથી?] બોરિયુ
બુતાન ન૦ [अ बुहतान] બોતાન, આળ (૨)
બુતાનું ન૦ [अं. बतानह] બુતાનો (૨) [લા] મેલી ફાટેલી પાઘડી(૩)[अ बुहतान] બુતાન, આળ. [પાઘડીનો ટુકડો, બોતાનુ
બુતાનો પુ૦ [अ बतानह] ઝીણી ફાટેલી
બુતારો પુ૦ [સર૦ म] સાવરણો
બુદબુદ પું૦ [सं बुद्बुद] પરપોટો
બુદ્ધ વિ૦ [स] જ્ઞાતા, સમજુ (૨) જાગેલુ (૩) જ્ઞાન પામેલુ(૪)પું૦(સં)ગૌતમબુદ્ધ, બુદ્ધાવતાર (૫) સ્ત્રી૦ (૫) બુદ્ધિ. ૦ત્વ ન૦. ૦શાસન ન૦ બુદ્ધનો ઉપદેશ–શિક્ષણ; બુદ્ધધર્મ. –દ્ધાવતાર પું૦[+अवतार] વિષ્ણુનો નવમો અવતાર [–ધરવો=ચૂપ રહેવું; બોલ્યા ચાલ્યા વિના જોયા કરવું]
બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [सं] વસ્તુને જાણવાની ચિત્તની આકલન-કે સમજ-શક્તિ, અક્કલ, ચિત્તની એક વિભૂતિ(૨)સમજ, જ્ઞાન; વિવેક, ડહાપણ (૩) વિચાર [–ખીલવી=બુદ્ધિનો વિકાસ થવો. –ચલાવવી=સમજવા પ્રયત્ન કરવો, અટકળ–અનુમાન કે તર્કશક્તિનો ઉપયોગ કરવો –ચાલવી=સમજ પડવી;પહોચ જવી –દોડાવવી=જુઓ બુદ્ધિ ચલાવવી –ની ખાઈ, –નો આગળો=બેવકૂફ –નો ભંડાર, સાગર=ઘણો બુદ્ધિશાળી માણસ (૨) મૂર્ખશિરોમણિ (કટાક્ષમા) –ફરવી, ફરી જવી=અવળી બુદ્ધિ થવી –બતાવવી =સલાહ આપવી (૨) ચાલાકી દેખાડવી.] ૦ઉજાગર વિ૦ બુદ્ધિશાળી, કુશાગ્ર બુદ્ધિનુ. ૦ગમ્ય, ૦ગ્રાહ્ય વિ૦ બુદ્ધિથી સમજી શકાય તેવુ ૦જીવી વિ૦ બુદ્ધિ ઉપર ગુજારો કરનાર (શ્રમજીવીથી ઊલટું) ૦તત્ત્વ ન૦ પ્રકૃતિનુ પ્રથમ પરિણામ(સાંખ્ય) ૦પુરઃસર, ૦પૂર્વક અ૦ બુદ્ધિથી; જાણીજોઈને ૦પ્રયોગ પુ૦ બુદ્ધિનો ઉપયોગ. ૦પ્રામાણ્ય ન૦ બુદ્ધિને જ પ્રમાણ માનવી તે; બુદ્ધિગ્રાહ્ય તેટલુ જ સત્ય એમ માનવુ તે ૦પ્રામાણ્યવાદ પુ૦ બુદ્ધિ પ્રામાણ્યનો વાદ, 'રૅશનલિઝમ' ૦પ્રામાણ્યવાદી વિ૦ (૨) પુ૦ બુદ્ધિપ્રામાણ્યવાદમા માનનાર ૦બલ(–ળ) ન૦ સમજશક્તિ (૨) શેતરંજની રમત ૦ભેદ પુ૦ બુદ્ધિનુ ડામાડોળપણુ. ૦ભ્રમ પુ૦ બુદ્ધિ ભ્રમિત–વિપરીત થઈ જવી તે ૦ભ્રંશ પું૦ બુદ્ધિનો નાશ ૦મત્તા સ્ત્રી૦, ૦મત્ત્વ ન૦ બુદ્ધિમાન હોવાપણું ૦માન વિ૦ બુદ્ધિશાળી, અક્કલમંદ ૦લક્ષણ ન૦ બુદ્ધિની નિશાની ૦વાદ પુ૦ 'રૅશનલિઝમ' ૦વ્યાપાર પુ૦ બુદ્ધિનો ઉપયોગ ૦શાળી વિ૦ બુદ્ધિવાળું ૦સંપન્ન વિ૦ બુદ્ધિવાળું. ૦હીન વિ૦ બુદ્ધિ વગરનું
બુદ્બુદ પુ૦ [स] બુદબુદ, પરપોટો
બુધ વિ૦ [सं.] ડાહ્યુ, વિદ્વાન (૨) પુ૦ એ નામનો ગ્રહ (૩) બુધવાર (૪) વિદ્વાન; ડાહ્યો માણસ. ૦વાર પું૦ અઠવાડિયાનો ચોથો દિવસ [બાપનો બુધવાર=કશુ નહિ, કાંઈ જ નહિ!] ૦વારિયું વિ૦ બુધવારં: બુધવારનું (૨) ન૦ બુધવારે નીકળતુ છાપુ. ૦વારુ વિ૦ બુધવારે આવતુ કે શરૂ થતુ
બુનિયાદ વિ૦ [फा] કુલીન, ખાનદાન.(૨)સ્ત્રી૦ પાયો, મૂળ –દી સ્ત્રી૦ કુલીનતા: ખાનદાની (૨) વિ૦ પાયાનુ, મૂળનુ
બુનસ ન૦ [अ बुर्नुस] જુઓ બનૂસ
બુભુક્ષા સ્ત્રી૦[सं.]ભૂખ (૨)ભોગવવાની ઇચ્છા –ક્ષિત વિ૦ ભૂખ્યુ –ક્ષુ વિ૦ [सं] ભૂખ્યું (૨) ભોગની ઇચ્છાવાળુ [ઘાટ, પોકાર
બુમરાણ ન૦ ['બૂમ' ઉપરથી] બૂમાબૂમ. ઘાટા-
બુમાટ સ્ત્રી૦; ન૦ ['બૂમ' ઉપરથી] વાયકા,

અફવા (૨) પોકાર, બૂમ. –ટો પું૰ બુમાટ
બુરખેપોશ વિ૰ [બુરખો + फा पोश] બુરખો પહેરનાર
બુરખો પુ૰ [अ. बुर्कअ] ચહેરો ઢાંકવાનું જાળીવાળું કપડું (૨) આખું શરીર ઢંકાય તેવું પડદો કરવાનું સીવેલું વસ્ત્ર. [–નાખવો, પહેરવો = બુરખો ઓઢવો.]
બુરજ પુ૰ [अ बुर्ज] કિલ્લાના મથાળા પર તોપ ગોઠવવા કાઢેલી અગાશી જેવી રાવઠી (૨) પુસ્તો; હાથણી
બુરજી સ્ત્રી૰ ['બુરજ' ઉપરથી] શેતરંજની રમતમાં એક પ્રકારની જીત
બુરાક સ્ત્રી૰ જુઓ બરાક (૨) [अ] તાબૂતના દિવસોમાં કઢાતી પરી [બુલાખ
બુરાખ સ્ત્રી૰ જુઓ બુરાક [अ.] (૨) જુઓ
બુરાનકોટ પુ૰ [इं ब्राउनकोट] એક જાતનો મોટો ડગલો–ઓવરકોટ
બુરાવવું સ૰ક્રિ૰, બુરાવું અ૰ ક્રિ૰ 'બૂરવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ
બુરાસ ન૰ [इं ब्रश, सर॰ हिं बुरुश] બ્રશ
બુરીચુરી સ્ત્રી૰ એક પક્ષી
બુલડોગ પું૰ [इं] એક જાતનો મોટો જબરો ગણાતો કૂતરો [બુલબુલના જેવો રવ
બુલબુલ ન૰ [फा.] એક પક્ષી. –લાટ પુ૰
બુલંદ વિ૰ [फा.] ભવ્ય (૨) ઊંચી યોગ્યતાવાળું (૩) મોટો, ઊંચો (અવાજ)
બુલાખ સ્ત્રી૰ [तु बुलाक] બે નસકોરાં વચ્ચેનો પડદો (૨) તેનો વેહ (૩) તેમાં ઘાલેલી વાળી
બુસટિયો પુ૰ ['બૂસ્ટ' ઉપરથી] બૂસટ મારનાર, હિયેર
બુહારવું સ૰ક્રિ૰ ['બુહારી' ઉપરથી] બહોરવું
બુહારી સ્ત્રી૰ [दे. वउहारी, बोहारी] સાવરણી
બુંદ પુ૰ [सं. विंदु] એક બી, જેની ફોડી બને છે (૨) ન૰ ટીપું. ૰દાણા પુ૰બ૰વ૰ જુઓ બુંદ પું૰ [બુંદેલખંડની બોલી
બુંદેલી સ્ત્રી૰ પશ્ચિમ હિંદની એક બોલી;
બુંબ સ્ત્રી૰ [दे. बुंबा] + બૂમ –બાણ ન૰, –બાપાત, –બારવ પું૰ ઘોંઘાટ, શોરબકોર –બિયો પુ૰ મોટા અવાજવાળું ઢોલ

બૂ સ્ત્રી૰ [फा.] બો, ગંધ (૨) મુસલમાન સ્ત્રીના નામ પાછળ લગાડાય છે. ઉદા૰ મરિયમબૂ
બૂક પું૰ [दे. बुक्का] કોળિયો, બૂકડો
બૂક(–ગ)ડી સ્ત્રી૰ [સર૰ म बुगडी ઉપરથી] સ્ત્રીઓના કાનનું એક ઝૂલતું ઘરેણું
બૂકડો પુ૰ ['બૂકો' ઉપરથી] કોળિયો
બૂકણી સ્ત્રી૰ [સર૰ हिं. बुकनी, म बुकणी, बोकणी] ભૂકી
બૂકવું સ૰ ક્રિ૰ [સર૰ म बुकणें, हिं. बूकणें = ભૂકો કરવો] ફાકવું (૨) ઝટ ઝટ ખાવું
બૂકો પુ૰ [दे बुक्का = મૂઠી ? કે ભૂકો પરથી ?] બૂક, મોટો કોળિયો, ફાકો
બૂગડી સ્ત્રી૰ જુઓ બૂકડી
બૂગણ ન૰ [જુઓ બૂગણ] અનાજના ગાડામાં પાથરવાની મોદ
બૂઘલી સ્ત્રી૰ [જુઓ બોઘરણું] બરણી
બૂચ પુ૰ [સર૰ म ; हिं]ડાટો(૨)[સર૰ म बूज] પાનાની એક રમત. [–મારવો = ડાટો ઘાલવો, બૂચ વડે બંધ કરવું –ઉઘાડવો, કાઢવો, ખોલવો = બૂચ દૂર કરી મોં ઉઘાડવું]
બૂચગ ન૰ એક પક્ષી
બૂચટ વિ૰ મૂર્ખ (૨) છોકરવાદ
બૂચિયું વિ૰ જુઓ બૂચું (૨) કાન વગરનું
બૂચી સ્ત્રી૰ ['બચ્ચું' ઉપરથી ?] છોકરી –ચો પુ૰ છોકરો (લાડમાં)
બૂચું વિ૰ [જુઓ ચીબું (सं चिपिट); સર૰ हिं बूचा, म बुचा] બેઠેલા કે ટેરવા વિનાના નાકનું (૨) કાન વગરનું (૩) [લા] ઘરેણાં વગરનું(કાન કે નાક) [બૂચો કારભાર = સત્તા કે દબદબા વગરનો કારભાર (૨) કમાઈ ઝાઝી ન થાય તેવો બેઠો રોજગાર]
બૂજ સ્ત્રી૰ [प्रा. बुज्झ (सं बुध्)] સમજ કે કદર. ૰વું સ૰ ક્રિ૰ સમજવું; કદર કરવી
બૂઝવવું સ૰ ક્રિ૰ [જુઓ બુઝાવવું] ઓલવવું
બૂટ પુ૰ [इं] વિલાયતી જોડો
બૂટ સ્ત્રી૰ બુટ્ટી, કાનની નીચેની ચામડી, લાળી. [–પકડવી = કબૂલ કરવું, ગુનો કે ભૂલ સ્વીકારવા]–ટિયું ન૰ લાકડાનું લોળિયું (બૂટનો વેહ પહોળો કરવાનું)(૨)બૂટે પહેરવાનું ઘરે

બૂઠું વિ૦ જુઓ બુઠ્ઠું
બૂડકી સ્ત્રી૦['બૂડવુ' ઉપરથી] ડૂબકી [-ખાવી =ડૂબકી મારવી; પાણીમા પેસી જવુ. -મારવી =પાણીમા પેસી જવુ (૨) નાસી જવુ,છટકી જવુ, દેખા ન દેવી.] -વું અ૦ક્રિ૦ [प्रा. वुड्ड (सं ब्रुड्, बुड्), સર૦ हिं बुडना, म बुडणें] ડૂબવુ (૨) ખુવાર થવું; દેવાળુ કાઢવુ, નુકસાનમા ઊતરવું [ગોળ ભાગ
બૂડી સ્ત્રી૦ [સર૦ म] (કા) ભાલાના છેડાનો
બૂઢ(-ઢિયો) પુ૦ [प्रा वुड्ढ,वुड्ढ (सं. वृद्ध) =મોટુ ઉપરથી] મોટો વાદરો
બૂઢું (-ઢિયું) વિ૦ [જુઓ બુડ્ઢું] ઘરડું
બૂધ સ્ત્રી૦ [सं बुद्धि] બુદ્ધિ, સમજ (પ)
બૂધું ન૦ ['ધીબવું' ઉપરથી ?] જાડો ડગોરો (૨) [सं बुध्न, प्रा बुंध] તળિયુ (વાસણને આચથી પડે છે તે કે તેની બેઠક) (૩) (ચ) મહુડાનો મોર
બૂબક વિ૦ [સર૦ म. बंबू] બુદ્ધિ વિનાનું; જડ
બૂમ સ્ત્રી૦ [दे. बुंबा, સર૦ म. बोंब, बोम] બાટો; બરાડો, પોકાર(૨)અફવા [-ઊઠવી =બુમાટો થવો, પોકાર થવો(૨)અફવા ફેલાવી -પડવી =પોકાર થવો (૨) ધા નાખતો અવાજ થવો. -પાડવી, મારવી =ધાટો પાડવો; બોલાવવુ (૨) ફરિયાદ કરવી]-બાબૂમ સ્ત્રી૦ ઘાટાઘાટ, બુમરાણ -બાશોર પુ૦ બુમરાણ
બૂમલું ન૦ સુકવેલી માછલી
બૂરવું સ૦ક્રિ૦ [सं मृ ઉપરથી] પૂરવુ
બૂરી સ્ત્રી૦ (ચ) બાવટાને છડવાથી નીકળતો છોડાનો ભૂકો
બૂરું વિ૦ [સર૦ हिं., म बुरा] ખરાબ. -રાઈ (-શ) સ્ત્રી૦ દુષ્ટતા (૨) અણબનાવ
બૂરું ન૦ [સર૦ हिं. बूरा] ધોયેલી ઝીણી ખાડ
બૂલું (બૂં) ન૦ [સર૦ हिं. बुरा, स. उल्व] ગુદા (૨) ફૂલો; ધગડો (અશિષ્ટ પ્રયોગ). [-છટકી જવું, વછૂટી જવું= ઝાડા થઈ જવા (૨) ભારે પડી જવુ, ધારતી લાગી જવી -તોડી,વછોડી નાખવું=સખત માર મારવો]
બૂસકું ન૦ [स. भृश] વરસાદનુ ઝાપટું
બૂસટ સ્ત્રી૦ ઘેણને ગાલે દિયર તમાચો મારે તે, સીમંતને અંગેનો એક વિધિ
બૂહલું ન૦ [જુઓ બૂહો] (ચ.) પોકળુ (૨) [प्रा. पोस, फोस=ગુદા] જુઓ બૂલુ
બૂહું વિ૦ [प्रा. बूह (स. बृंह्)=જાડું કરવુ, વધારવુ ઉપરથી] જડ, જાડું; અરસિક
બૂહો પું૦[જુઓ બૂહું] આડો જડેલો લાકડાનો કકડો (૨) મૂર્ખ [મોદ, બૂગણ
બૂંગણ ન૦ [જુઓ બૂંગવુ] ગાડામાં પાથરવાની
બૂંગવું સ૦ક્રિ૦ [दे बुज्जण = ઢાકવું] આવરણ કરવુ (૨) વધારેપડતુ બોલવું
બૂંગિયો પું૦ [રવ૦?] શૂરાતન ચઢાવવા વગાડવામા આવતો ઢોલ
બૂંઠ વિ૦ [જુઓ બૂઠું] મૂર્ખ; જડ
બૂંદ ન૦ (બાજીમા) કૂટી પાકવાનું છેલ્લુ ઘર. -દિયાળ વિ૦ બેસે ત્યાંથી ઊઠે નહિ એવું, બૂંદમા પડેલ સોગઠી જેવુ
બૂંધી વિ૦ [स. बुध्न=તળિયુ ઉપરથી ? સર૦ म बुधेला, हिं बुध्धू] મૂર્ખ, કમ અક્કલનું
બૃહત વિ૦[सं] મોટું; વિશાળ -દ ગુ(-ગૂ) જરાત પુ૦, સ્ત્રી૦, ન૦ ગૂજરાત તેમ જ બહાર જ્યા ગૂજરાતીઓ રહેતા હોય એવા વસાહતી પ્રદેશોનો એક સમૂહ
બૃહસ્પતિ પુ૦ [सं] (સ) દેવોના ગુરુ (૨) એક ગ્રહ -ત(-તિ)વાર પુ૦ ગુરુવાર
બે (બે) વિ૦[प्रा. वि(सं द्वि)] '૨'.[-આંખની શરમ =રૂબરૂ હાજરીની અસર -આંગળ ચડે તેવું =ચડિયાતુ,સવાયુ -આંગળ સ્વર્ગ બાકી રહેવું =ગર્વ ને મગરૂરીનો પાર ન હોવો. -કાન વચ્ચે માથું કરવુ =(નાના બાળકને અપાતી) ખાલી ધમકી -ગોળીનો ચડવો =અડકૂદડૂકિયો; બે બાજુ ઢોલકી બજાવનાર -ઘોડે ચડવું =એકસાથે ન થઈ શકે એવા બે કામ સાથે ઉપાડવા -છાંટા નાખી લેવા =ઝટ ઝટ નાહી લેવુ (૨) ઝટ,ઝટ સધ્યાપૂજા કે શ્રાદ્ધક્રિયા કરી લેવા -છીપનું મોતી =મોટુ, ગોળ અને નમૂનેદાર મોતી (૨) આદર્શ - નિષ્કલંક માણસ -ઘડીનો પરોણો = મરવાને બે ઘડીની જ વાર હોય એવુ માણસ -તરફની (બાજુની) ઢોલકી વગાડવી=

દૂધમા ને દહીમા પગ રાખવો, બંને બાજુનુ ગાવુ **–દાણા**=જરા પણ (અક્કલ ન હોવી) **–ધારની (બેધારી) તલવારે રમવું**=બે બાજુ ઢોલકી વગાડવી, બને પક્ષ તરફ ઢળવુ **(એકનું)બે ન થવું**=પોતાની વાતને આગ્રહથી વળગી રહેવું. **–પેટ કરવાં**=હદ ઉપરાંત જમવુ. **–પૈસા છાંટવા**=લાચ આપવી **–બાપનું**=છિનાળના પેટનુ (સંતાન) **–બોલ**=થોડાક વચન; થોડીક પ્રસ્તાવના કે થોડુક વ્યાખ્યાન **–ભાગ** = વધારેપડતો–બમણા જેટલો ભાગ (જેમ કે, બળિયાના બે ભાગ) **–માથાં હોવાં**=મગજનુ ફાટેલું હોવુ,ગર્વિષ્ઠ ને તુમાખી હોવુ **–મોઢાની ચાકળણ**=આંધળી ચાકળણ (૨) અબી બોલ્યા, અબી ફોક કરનાર માણસ **–મોઢાં હોવાં**=બે-વચની હોવુ **–હાથ જોડવા**=વીનવવું **–હાથ વચ્ચે પેટ**=સમદૃષ્ટિ ને નિષ્પક્ષ **–હાથે જમવું**=સારી પેઠે ખાવુ(૨)સારી પેઠે કમાવુ. **–હાથે પાઘડી ઝાલીને હીંડવું**=વિચારી વિચારી–સાવધ રહી વર્તવુ **–હાથે પેટ બતાવવું**=ભૂખ લાગી છે–એવી સંજ્ઞા કરવી] ૦**આની** સ્ત્રી૦ બે આનાનો સિક્કો ૦ઉ (બે) વિ૦ બંને ૦ઉથા અ૦ + બેઉ સાથે

બે (બે) અ૦ [फा] નિષેધ કે અભાવ અર્થનો ઉપસર્ગ ૦**અક્કલ** વિ૦ અક્કલ વગરનુ ૦**અખત્યાર** વિ૦ સત્તાહીન ૦**અખત્યારી** સ્ત્રી૦ અખત્યારીનો અભાવ.૦**અદબ** વિ૦અવિવેકી, અસભ્ય ૦**અદબી** સ્ત્રી૦ અવિવેક,અસભ્યતા ૦**આબરૂ**, ૦**ઇજ્જત** વિ૦ આબરૂ વગરનુ (૨) સ્ત્રી૦ અપકીર્તિ ૦**આરામ** વિ૦ માંદુ; નાદુરસ્ત ૦**ઇજ્જતી** સ્ત્રી૦ બેઆબરૂ ૦**ઇન્સાફ** વિ૦ અન્યાયી, ગેરકાયદેસર ૦**ઇન્સાફી** સ્ત્રી૦ ૦**ઇલાજ** વિ૦ ઉપાય વગરનુ, લાચાર ૦**ઈમાન** વિ૦ વિશ્વાસઘાતી, અપ્રમાણિક (૨) કૃતઘ્ન, નિમકહરામ (૩) આસ્થા વગરનુ ૦**ઈમાની** સ્ત્રી૦ બેઈમાનપણુ. ૦**ઉમેદ** વિ૦ નાઉમેદ, નિરાશ ૦**ઉમેદી** સ્ત્રી૦ નિરાશા. ૦**કદર** વિ૦ કદર વિનાનુ ૦**કરાર** વિ૦ બેચેન ૦**કરારી** સ્ત્રી૦ અસુખ, બેચેની ૦**કસૂર** વિ૦ વાક વિનાનુ. ૦**કાયદે** અ૦ ગેરકાયદે. ૦**કાર** વિ૦ નવરુ (૨)નકામુ. ૦**કારી** સ્ત્રી૦ કામધંધાનો અભાવ. ૦**કાળજી** સ્ત્રી૦ બેદરકારી ૦**કેદ** વિ૦ બંધનરહિત; સ્વતંત્ર; નિરંકુશ; અમર્યાદ. ૦**કેદી** સ્ત્રી૦ બેકૈદપણું. ૦**કોલ(–લી)** વિ૦ કોલ ન પાળનારું. ૦**ખબર** વિ૦ અજાણ્યુ. ૦**ખુદા** વિ૦ ઈશ્વરવિમુખ

બેક (બે) વિ૦ [બે + એક ?] થોડુંક; કેટલુક(ચ)

બેકી સ્ત્રી૦ ['બે' ઉપરથી] બેની જોડી(૨)બેથી ભાગી શકાય એવી સંખ્યા (૩) આગળીની સંજ્ઞાથી (બતાવાતી) ટટ્ટીની હાજત [**–કરવા જવું, –જવું**=ઝાડે ફરવા–દિશાએ જવુ. **–થવું, લાગવી**=ટટ્ટીની હાજત થવી]

બેગ સ્ત્રી૦ [ઇં.] થેલી(૨) ટૂંકઘાટની પેટી (પ્રાયઃ ચામડાની) [પતરું

બેગડ ન૦ [म., (का वेगडे)] કલાઈનું રંગેલુ

બેગણિયું ન૦ એક જાતનુ સુતરાઉ લૂગડુ

બેગમ સ્ત્રી૦ [तुर्की] મોટા દરજ્જાની મુસલમાન સ્ત્રી [વિનાનુ **–જી** સ્ત્રી૦

બેગરજ(–જાઉ,–જુ) (બે) વિ૦ [फा] ગરજ

બેગાના વિ૦ [फा] ત્રાહિત [(૨) મજૂર

બેગાર પુ૦; સ્ત્રી૦ [हि] વેઠ **–રી** પું૦ વેઠિયો

બેગુના(૦હ) (બે), વિ૦ [फा] નિર્દોષ

બેઘાઘડુ વિ૦[ભેગુ + स घट् ?]મિશ્ર, ભેળસેળ, ન સમજાય તેવુ

બેચાર,–રેક (બે) વિ૦ [બે + ચાર] આશરે બેથી ચાર (૨) (સંખ્યામા) થોડુક

બેચેન (બૅચૅ) વિ૦ [फा वे + ચેન] અસ્વસ્થ, અજંપાવાળુ **–ની** સ્ત્રી૦ બેચેનપણુ

બેજરૂ (બે) વિ૦ [फा.] જુલમી નહિ એવુ, રહેમવાળું

બેજા (બે) વિ૦ [फा] અસ્થાને એવું, અઘટિત, અયોગ્ય [કંટાળેલુ

બેજાજ(–ર) (બે) વિ૦[फा वेज़ार] અકળાયેલુ,

બેજાન (બે) વિ૦ [फा] જીવ વિનાનુ, મૂર્છિત

બેજાર (બે) વિ૦[फा] જુઓ બેજાજ **–રી** સ્ત્રી૦

બેજીવવાળી, બેજીવસોતી (બે) (સો) વિ૦ સ્ત્રી૦ [બે + જીવ + સોતી(સહિત)] ગર્ભવતી

બેટ પું૦ [સર૦ हिं वेठ; का. ब्यट्ट, सिं. वेट्ट (सं. वेष्टित, प्रा. वेट्ठिअ?)] ચારે બાજુએ પાણીથી વીંટળાયેલી જમીન, દ્વીપ

બેટરી સ્ત્રી૦ [इं] જુઓ ટોર્ચ (૨) વીજળી રાખવાનું એક સાધન (જેમ કે મોટરની, રેડિયોની)

બેટી સ્ત્રી૦ [दे विट्टी] દીકરી ૦જી સ્ત્રી૦(સં) ગોસાઇજીની પુત્રી ૦વહેવાર પું૦ કન્યા આપવા લેવાનો સંબંધ -ટો પું૦[दे विट्ट] દીકરો -દમજી પું૦ (વ્યંગમાં) બેટો

બેઠક (બે) સ્ત્રી૦ [બેસવું ઉપરથી, अप बइट्ठ, दे विट्ठ (બેઠેલું)(सं उपविष्ट; प्रा उवइट्ठ)]બેસવું તે (૨) બેસવાની જગા; આસન (૩) બેસવા ઊઠવાનો ઓરડો (૪) ઘણા જણનું એકઠા થઈ બેસવું તે (૫) બેસણી (૬) એક કસરત (૭) વ્યવસ્થિત સભા કે મંડળનું અધિવેશન ભરાવું તે, 'સેશન' [-કરવી=ઊભા થઈ બેસવાની કસરત કરવી (શિક્ષા તરીકે પણ) (૨) બેસી પડવું (૩) રોજ બેસવા જવું. -થવી=ભેગા મળી બેસવું ઉદા૦ પહેલાં તે બન્નેની ત્યાં ચાર કલાકની બેઠક થતી -ભરવી= અધિવેશન-સભા ભરવી -ભરાવી=સભા મંડળી જામવી.-હોવી= ને ત્યાં રોજ બેસવા જવું હોવું ઉદા૦ તેની ત્યાં રોજની બેઠક છે]

બેઠઅલિયું (બે) વિ૦ [બેઠ (બેસવું)+મલિયું (मल्ल?)] (કા) બેઠાડુ રહી નાજુક થઈ ગયેલું

બેઠાખાઉ (બે) વિ૦ [બેઠું+ખાવું પરથી)] શ્રમ કર્યા વિના ખાનાર, નિરુદ્યમી, આળસુ

બેઠાગરું, બેઠાડુ (બે) વિ૦ [બેઠું ઉપરથી] ઘણું બેસી રહેનાર, બેઠાબેઠ થઈ ગયેલું

બેઠાબેઠ (બે) સ્ત્રી૦ [બેઠું ઉપરથી] રોજગાર વિના બેસી રહેવું તે (૨) નફાખોટ વગરનું હોવું તે (૩) અ૦ બેઠેલું ને બેઠેલું હોય તેમ. -ઠી સ્ત્રી૦ જુઓ બેઠાબેઠ

બેઠી (બે) સ્ત્રી૦ ['બેઠું' ઉપરથી] બેઠી મશ્કરી કે મજાક [-ચલાવવી, હાંકવી=ઠંડે પેટે અથવા સામાને ખબર ન પડે તેવી મજાક ઉડાવવી(૨)ઠંડા પહોરની ગપ-ઠિંગ મારવી] ૦રમત સ્ત્રી૦ બેઠા બેઠા રમવાની રમત -ઠું 'બેસવું'નું ભૂતકાળ (૨) વિ૦ બેઠેલું(૩)નીચું (ઘાટમાં) (૪) [લા] ધાંધલિયા દેખાવ વિના શાંતિથી-સ્થિર ગતિથી કે ઠંડે પેટે થતું ઉદા૦ બેઠું કામ, બેઠો બળવો [બેઠા થવું=આડા પડયા હોઈએ તેમાંથી ટટાર થવું બેસવું (૨) માંદગીમાંથી છૂટી જવું, સાજા થવું (૩) ફરી સતેજ થવું. બેઠાની ડાળ કાપવી=પોતાનું જ આધારસ્થાન તોડવા મથવું, પોતાનો જ પગ કાપવો બેઠી દડીનું=ઊંચું-દમામદાર નહિ, પણ મજબૂત ઘાટીલું, શાંત. બેઠું કરવું=(પથારીવશ હોય ત્યાંથી) સાજું કરવું; મદદ આપી બેસાડવું બેઠું ચડવું =પાણીની કાઢવાલ કર્યા વિના તેમ જ હલાવ્યા વગર રંધાવું(ખોરાકનું) બેઠું પાણી ચલાવવું=પાયા-આધાર વિનાની ડફાસ મારવી બેઠું પાણી પડવું=ધીમે ધીમે પણ સતત પાણી પડયા કરવું બેઠે આમળે હોવું =કદમાં બેઠેલું-ગઠું હોવું બેઠેલો પોપડો ઉખાડવો=શાંત થયેલો ઝઘડો કે વાત ફરી ઉપાડવી બેઠો બળવો=શાંત, અહિંસક બળવો. બેઠો ભાત=પહેલેથી જ જોઈતું પાણી મૂકી, ઓસાવ્યા વિના રાંધેલો ભાત બેઠો ભાવ=વધઘટ ન થાય તેવો ભાવ, ટકી રહેલો ભાવ(૨)ઘેર બેઠા મળતો-આવતો ભાવ બેઠો હાથી=નવી કમાણી વિના ઘરમાં હોય તે જ પૂરું કરનાર માણસ] -ઠેલ(-લું) વિ૦ બેઠાગરું (૨) બેઠું; નીચું (૩) દબાયેલું (૪) પડી રહ્યાથી બગડેલું. -ઠો પગાર પું૦ કામ કર્યા વગર મળતો પગાર (-આપવો)

બેડ સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं वेढन(सं वेष्टन)] જુઓ બેળ, ચૂલાનો ઉપરનો છૂટો ભાગ

બેડકું ન૦ [સર૦ म वेडकी; સર૦બરડવું,બ્દ૦? કે 'બેડો' ઉપરથી?] આગળીનો સાંધો (૨) આમલીનો કચૂકાવાળો ભાગ (૩) (બે?) [જુઓ બહેડો] વરસાદથી થયેલો કીચડ

બેડલી સ્ત્રી૦ [दे. वेड वेडा] હોડી, નાનો બેડો

બેડશી(-સી), બેડસાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ બડાશ] ડુપદ, ગર્વ (-મારવી, હાંકવી)

બેડાચડ(-ઢ), બેડાફોડ વિ૦ [બેડું ઉપરથી]

ઉપર નાનું અને નીચે મોટું એવું, બેડાના ઘાટનું; શંકુ જેવું (૨) કપાળમાં એવી બે ભમરીઓવાળું (ઘોડું)
બેડિયાત પુ૦ ['બેડો' ઉપરથી] ખલાસી
બેડિયું ન૦ ['વેડવું' ઉપરથી] આંબેથી કેરીઓ અધ્ધર વેડવાની જાળીદાર ઝોળી (૨) [બે(સ. દ્વિ.)+સ અનડુવાહ?] બે બળદનું ગાડું (૩) (બે બળદ ખેંચી શકે – બેડિયામાં માય એટલું) બત્રીસ મણનું માપ (૪) ['બે' ઉપરથી] શેરડીના બીનો બે આંખોવાળો કકડો [બેડિયે હાંકવું = ખેડવા સિવાય બંને બળદને પોત-પોતાની બાજુએ આખો વખત હાંકવા]
બેડી સ્ત્રી૦[સર૦ હિં. (हिं वेढना = વીંટળાવું, ઘેરવું; स. वेष्टन)] જંજીર; કેદીને બાંધવાની સાંકળ (૨) [લા] બંધન, જંજાળ, પ્રતિબંધ (૩) પગનું રૂપાનું ઘરેણું (૪) બે આંગળીએ પહેરવાની જોડેલી વીંટી (–નાખવી, ઘાલવી, પહેરાવવી)
બેડું (બે') ન૦ ઘડો ને દેગડો, હેલ્ડુ
બેડો પુ૦ [हिं वेड, वेड़ा] વહાણ (૨) [સર૦ हिं, स वेड़ा] ટોળી; ટુકડી (૩) [સર૦ હિં. वेड़ा = આડું, ટેડું] છેડો ખોસવો તે [–પાર કરવો, થવો = વિજય મળવો, સિદ્ધિ થવી –વાળવો = છેડો ખોસવો] [વાળું(વહાણ)
બેડોલી (બે) વિ૦ [બે + ડોલ] બે ડોલ–કૂવા
બેડોળ (બે) વિ૦ [બે (फा) + ડોળ] કદરૂપુ
બેઢબ (બે) વિ૦ [બે (फा) + ઢબ] બેડોળ(૨) બેઅદબ (૩) ધોરણ–પદ્ધતિ વિનાનું (૪) કુયદા વગરનું
બેઢંગ(–ગું) (બે) વિ૦ [બે (फा) + ઢંગ] ઢંગ વગરનું, કઢંગું [છાપરું
બેઢાળિયું (બે) ન૦ [બે + ઢાળ] બે ઢાળવાળું
બેણું (બે') ન૦ [सं वहन ?] નદીનો પટ
બેત (બે) પુ૦ [જુઓ વેત] મનસૂબો (૨) વેત, યુક્તિ, તજવીજ (૩) [स चेतस्, प्रा चेत्त] નેતર. [–ઉતારવો = તજવીજ કરવી (૨) યોજના પાર પાડવી –કરવો, ઘડવો, રચવો, લગાડવો = યુક્તિ–યોજના કે તજવીજ કરવા]
બેત સ્ત્રી૦ [अ] બે ટૂંકની ફારસી કવિતા
બેતકસીર (બે) વિ૦ [फा] નિર્દોષ
બેતબાજી સ્ત્રી૦ [फा] બેત–કવિતાઓ કરવી અને ગાવી તે
બેતમા (બે) વિ૦ [फा] બેદરકાર
બેતમીજ (બે) વિ૦ [फा] અવિવેકી; અસભ્ય
બેતરફી (બે) વિ૦ [બે + તરફ] બે બાજુનું
બેતલબ (બે) વિ૦ [फा] માગી શકે નહિ એવું
બેતાલ(–લું) (બે) વિ૦ [બે (फा) + તાલ] તાલ વગરનું (૨) [લા] મેળ કે ગોઠવણ વગરનું (૩) વહી ગયેલું, હાથથી ગયેલું
બેતાળાં (બે) ન૦બ૦વ૦ ['બેતાળીસ' ઉપરથી] બેતાળીસ વર્ષની ઉમ્મરે આંખે આવતી ઝાંખ કે ત્યારે પહેરાતા ચશ્મા [–આવવાં = તે ઉમરની ઝાંખ કે ચશ્મા આવવા] –ળીસ વિ૦ [सं द्विचत्वारिंशत्, प्रा बायालीस] '૪૨' –ળું વિ૦ બેતાળીસ શેરના મણનું(તોલ)
બેદ સ્ત્રી૦ જુઓ બેન (अ.)
બેદરકાર (બે) વિ૦ [फा] કાળજી વગરનું –રી સ્ત્રી૦ બેદરકારપણું [–દી સ્ત્રી૦
બેદર્દ (બે) વિ૦ [फा] લાગણી વિનાનું, નિષ્ઠુર.
બેદસ્તૂર (બે) વિ૦ [फा] શિરસ્તાથી ઊલટું
બેદાણા (બે) પુ૦ બ૦વ૦ [हिं.] એક ઔષધિ
બેદાદ (બે) વિ૦ [फा.] ગેરવાજબી (૨) દાદ–ફરિયાદ ન સંભળાતી હોય તેવું –દી સ્ત્રી૦ અન્યાય
બેદિલ (બે) વિ૦ [फा] મન ઊઠી ગયું હોય તેવું; નાખુશ. –લી સ્ત્રી૦ નાખુશી (૨) અણબનાવ
બેદું (બે) ન૦ [अ बैज़ह] ઈંડું
બેધડક (બે) અ૦ [બે (फा.) + ધડક] ડર વગર હિંમતભેર
બેધારું (બે) વિ૦ [બે + ધાર] બે ધારવાળું (૨) ગોળ ગોળ, દ્વિઅર્થી. [બેધારી તરવાર = સામાને તેમ જ વાપરનારને–બંનેને નુકસાન કરનારી વસ્તુ]
બેનમૂન (બે) વિ૦ [फा] અજોડ સર્વોત્તમ
બેધ્યાન (બે) વિ૦ ધ્યાન વગરનું. વ્યગ્ર
બેનવા (બે) વિ૦ [फा] નિર્ધન, ગરીબ (૨) પું૦ ફકીરનો એક વર્ગ [સ્ત્રી૦ દુર્ભાગ્ય
બેનસીબ (બે) વિ૦ [फा.] અભાગિયું –બી

બેન્ક સ્ત્રી૦ [ઇં.] જુઓ બેંક
બૅન્ડ વિ૦ [ઇં] સમૂહમા અનેક વડે વગાડાતુ. ઉદા૦ બેન્ડ વાજાં મગાવ્યા છે (૨) ન૦ વાજાં-વાળાનો સમૂહ. ૦વાજાં ન૦ બ૦ વ૦
બેપગું,-ગાળું (બે) વિ૦ [બે+પગ] બે પગવાળું
બેપડિયું (બે) વિ૦ [બે+પડ] બે પડવાળું
બેપરવા (બે) વિ૦ [फा] કોઈની પરવા ન રાખે તેવું; સ્વતંત્ર. ૦ઈ સ્ત્રી૦ પરવા ન રાખવી તે (-કરવી, રાખવી)
બેફાક(-ગ,-ટ) (બે) વિ૦ ['ફાટવું' ઉપરથી] ખુલ્લું; અમર્યાદ (૨) અ૦ ઉઘાડે છોગે (૩) 'પુરપાટ ઉદા૦ 'ઘોડો બેફાટ મારી મૂક્યો'
બેફામ (બે) વિ૦ [फा. बेफहम] ધ્યાન-લક્ષ વિનાનું (૨) ગાફેલ (-થઈ જવું, બની જવું)
બેફિકર(-રું) (બે) વિ૦ [फा.] ફિકર વગરનું -રાઈ સ્ત્રી૦ બેફિકરાપણું
બેબંધ (બે) વિ૦ [બે (फा) + બંધ] બંધ વિનાનું, બેફાક; નિરંકુશ. ૦શાહી સ્ત્રી૦ નિરંકુશ રાજ્યવહીવટ [તેવું (૨) નીડર
બેબાક (બે) વિ૦ [फा.] કાંઈ બાકી ન રહ્યું હોય
બેબાકળું (બે) વિ૦ [બે (सं. भय) + બાકળું (स व्याकुल)] બાવરુ, ગભરું
બેબી સ્ત્રી૦ [ઇં] નાની બાળકી (૨) નાની બાળકી માટે લાડનું નામ
બેબુનિયાદ (બે) વિ૦ [फा.] કમજાત; નીચ (૨) પાયા-આધાર વિનાનું
બેબોલ (બે) પું૦ બ૦ વ૦ [બે+બોલ] થોડુંક બોલવું કે કહેવું-નિવેદન કરવું તે [-કહેવા= થોડુંક કહેવું (૨) શિખામણરૂપે કંઈક કહેવું]
બેબોલું (બે) વિ૦ [બે+બોલવાળું] જૂઠું; બોલીને ફરી જાય એવું, બેવચની
બેભત્તું(-થ્થું) (બે) વિ૦ [બે+ભાત] બે જાતનું (૨) સેળભેળવાળું
બેભરસું (બે) વિ૦ [બે+ભ્રમવાળું] બેસ્વાદ
બેભાન (બે) વિ૦ [બે (फा) + ભાન] બેશુદ્ધ. -ની સ્ત્રી૦ બેશુદ્ધિ
બેમના (બે) સ્ત્રી૦ [બે+મન] બે બાજુની મનોદશા; સંકલ્પવિકલ્પ (૨) નારાજી, દિલગીરી
બેમરજાદ (બે) વિ૦ [બે (फा.) + મરજાદા (મર્યાદા)] અમર્યાદ; લાજ વિનાનું
બેમિસલ (બે) વિ૦ [બે (फा.)+अ मिस्ल] અણસરખું; નિરાળું, ભિન્ન
બેમાલૂમ (બે) વિ૦ [फा] ગુપ્ત, અજ્ઞાત (૨) અ૦ ગુપ્તપણે
બેમુનાસબ, બેમુનાસિબ [फा] (બે) વિ૦ જુઓ નામુનાસિબ
બેમુરવત (બે) વિ૦ [બે (फा.)+अ मुरव्वत] નિમકહરામ; નિર્ગુણિયું
બેરખ ['બે'મા હશ્રુતિ] સ્ત્રી૦ [फा. बैरक़] નગારુ, વાવટો અને ડંકાવાળી ટુકડી
બેરખ (બે) અ૦ [हिं वेरोक?] વારંવાર, હમેશ
બેરખી (બે) સ્ત્રી૦ [सं वाहु+रक्षा? हिं बैराखी] સ્ત્રીઓનુ કોણીનુ એક ઘરેણું
બેરખો (બે) પું૦ [જુઓ બેરખી] રુદ્રાક્ષના મોટા મણકાની માળા
બેરજો પું૦ [સર૦ हिं. बिरोजा; म. वेरोजा] પર્વતમા થતા એક ઝાડનો ગુંદર
બેરડું વિ૦ [સર૦ म. वेरड, का. वड्डुर] હઠીલું (૨) ખંધું. -ડાઈ સ્ત્રી૦
બેરત વિ૦ [સર૦ म वेरका (का.)=લુચ્ચું; ચાલાક, તથા म वेरसा=દાંડ, અવિચારી] લુચ્ચું (૨) ચડાઉ, ઉદ્ધત (૩) [બે (फा) + રત (ઋતુ)] કવખતનું (૪) સ્ત્રી૦ કવખત
બેરહમ (બે) વિ૦ [બે (फा) +अ रह्म] રહેમ વગરનું; નિર્દય,
બેરંગ(-ગી) (બે) વિ૦ [फा] ઊડી કે બગડી ગયેલા રંગવાળુ (૨) [લા.] અનિશ્ચિત મનનું
બેરાગી (બે) વિ૦ [બે+રાગ] બેરંગી, બે રાગવાળું; અનિશ્ચિત મનનુ (૨) પું૦ [हिं] વેરાગી; બાવો [બારિસ્ટરી
બૅરિસ્ટર પું૦ [ઇં] બારિસ્ટર. -રી સ્ત્રી૦
બેરિયું ન૦ એક પક્ષી
બેરી સ્ત્રી૦ (કા) ઘોડીની એક જાત
બેરીજ સ્ત્રી૦ [સર૦ म, हिं वेरिज] સરવાળો, સરવાળાની રકમ
બેરોજગાર (બે) વિ૦ [फा] રોજગાર વગરનું. -રી સ્ત્રી૦ રોજગારનો અભાવ, બેકારી
બેરોનક (બે) વિ૦ [फा.] નિસ્તેજ

બેરોનેટ પું૦ [इं] 'સર'નો વંશપરંપરાગત ઇલકાબ ધરાવનાર [બળદગાડી
બેલ (બે) પું૦ [दे बइल्ल] બળદ. ૦ગાડી સ્ત્રી૦
બેલ,૦ડી સ્ત્રી૦ ['બે' ઉપરથી ?] બે જણની જોડી કે તેમાંનો એક—જોડીદાર; સાથી
બેલગામ (બે) વિ૦ [फा.] નિરંકુશ
બેલડી સ્ત્રી૦ [જુઓ બેલ] જોડી
બેલડું વિ૦ ['લડવું' ઉપરથી ?] લડવાડિયું
બેલતેલ ન૦ [બેલ (इं बॉइल्ड)+તેલ] લાકડા ઉપર લગાવવાનું એક તેલ
બેલદાર પું૦ [फा.] કડિયાને મદદ કરનાર મજૂર (૨) ચાચવાથી જમીન ખોદનારો
બેલપ સ્ત્રી૦ [જુઓ બેલી] બેલીપણું, સહાય
બેલાણું ન૦ [સર૦ म वेला] બે પાખિયાવાળું લાકડું (મોભ કે એવું ઊંચું કરવા—ટેકવવાનું)
બેલાશક (બે) અ૦ [अ बिलाशक] સંકોચ રાખ્યા વિના [સિપાઈ
બેલિફ પું૦ [इं] અદાલતના હુકમ બજાવનાર
બેલિયું ન૦ ['બેલું'—બેવડું થવું ?] આગળાનું અકડાઈ જવું તે (૨) [म बेलिया हिं बेला (सं. मल्लिका ?)] એક ફૂલ અને તેનું અત્તર
બેલી પું૦ [दे. वेल्लि=સ્તંભ કે 'વાલી' પરથી ?] ધણી, મુરબ્બી, સહાયતા કરનાર (૨) સ્ત્રી૦ [?] સોનીનું એક ઓજાર
બેલું ['બે' ઉપરથી ?] ન૦ પૂણીનું જોડકું (૨) જોડકું (૩) ધોળો રેતાળ પથ્થર
બેવક(—ક્ક)ર (બે) વિ૦ [બે (फा)+अ. वक्र] ભાર—ઓજ વિનાનું
બેવકૂફ વિ૦ [फा] મૂર્ખ. —ફી સ્ત્રી૦ મૂર્ખાઈ
બેવખત (બે) અ૦ [બે (फा.)+વખત] અયોગ્ય વખતે, કવખતે [જનાર ૦પણું ન૦
બેવચની (બે) વિ૦ [બે+વચન] બોલીને ફરી
બેવડ વિ૦ [બે+પડ] બેવડેલું હોય તેવું (૨) સ્ત્રી૦ બેવડું પડ [—વળી જવું, —વળવું =બેવડું થઈ જાય તેમ વળી જવું] ૦વું સ૦ક્રિ૦ બેવડું કરવું. —ડાવું અ૦ ક્રિ૦ બેવડું કે બમણું થવું. —ડિયું વિ૦ બે પડવાળું (૨) બેવડા બાંધાનું —ડું વિ૦ બે પડવાળું (૨) બમણું [બેવડિયા કોઠાનું, બેવડા કોઠાનું, બેવડી પાંસળીનું=મજબૂત બાંધાનું] [બહાર કાઢેલું
બેવતન (બે) વિ૦ [फा.] વતન વગરનું (૨) વતન
બેવફા (બે) વિ૦ [फा.] નિમકહરામ, બેઈમાન ૦ઈ સ્ત્રી૦ બેવફાપણું
બેવારસ (બે) વિ૦ [બે (फा.)+वारिस (अ.)] નવારસું, વારસ વગરનું
બેશ (બે) વિ૦ [फा] સારું, ખાસું; મજેનું
બેશક (બે) અ૦ [फा] શક વગર
બેશરમ(—મું) (બે) વિ૦ [फा. बेशर्म] નિર્લજ્જ. —મી સ્ત્રી૦ નિર્લજ્જતા
બેશુદ્ધ (બે) વિ૦ [બે (फा)+શુદ્ધ] બેભાન. —દ્ધિ સ્ત્રી૦ મૂર્છા [વગરનું, બેહદ
બેશુ(—સુ)માર (બે) વિ૦ [फा.] સુમાર
બેસઊઠ (બે) સ્ત્રી૦ [બેસવું+ઊઠવું] બેસવું-ઊઠવું તે (૨) [લા] મૈત્રી, સંબંધ
બેસડા(—રા)મણ (બે) ન૦,—ણી સ્ત્રી૦ ['બેસવું' ઉપરથી] બેસાડવાની—જડાવવાની કિંમત
બેસણી (બે) સ્ત્રી૦ ['બેસવું' ઉપરથી] જેના ઉપર વસ્તુ ચપટ બેસીને સ્થિર રહે છે તે ભાગ (૨) બેઠક, આસન
બેસણું (બે) ન૦ ['બેસવું' ઉપરથી] બેસણી; બેઠક (૨) બેસવાની રીત (૩) ઉઠમણું
બેસતમ (બે) વિ૦ [फा बेशतम] પુષ્કળ
બેસતી (બે) સ્ત્રી૦ ['બેસવું' ઉપરથી] ગાઢ મૈત્રી. —તું વિ૦ 'બેસવું'નું વ. કૃ (૨) ગોઠતું આવતું (૩) નવું શરૂ થતું (૪) બરોબર હોય એવું; માફકસરનું [—આવવું=(પહેરવામાં)બરોબર આવવું (૨) કામમાં—વપરાશમાં આવી જવું; નકામું ન રહેવું. —ઊઠવું=હળવું મળવું, પ્રીતિને લીધે આવવું જવું —થવું=ઉપયોગમાં આવી જવું (૨) જરાય વધવું કે ઘટવું નહીં, જોઈએ તેટલું થઈ રહેવું. —પડવું=(પહેરવામાં) ચુસાતું—ભીડાતું રહેવું. —વર્ષ=નવું વર્ષ. બેસતો પાયો=મેળ, બનતી રાશ. બેસતાં શીખવું=લપસી પડવું (મજાકમાં).]
બેસબૂર (બે) વિ૦ [फा बेसब्र] અધીરું —રી સ્ત્રી૦ અધીરાઈ [વગરનું
બેસમજ (બે) વિ૦ [બે (फा)+સમજ] સમજ

બેસર (બે) વિ૦ [બે + સર] અડધી કાળી અને અડધી રેતાળ (જમીન)

બેસરણુ (બે) ન૦ ['બેસવું' ઉપરથી] કડિયા સુતારોને ભેગા થવાનુ ઠેકાણું (૨) ખર્ચ, કિંમત બેસવી તે

બેસરામણ,-ણી જુઓ 'બેસડામણ'માં

બેસવું (બે) અ૦ક્રિ૦[अप. बइस, बईस, प्रा बेस] આસન માડવું (ઊભા હોય કે સૂતા હોય તેમાથી)(૨)નીચે આવવું,ઊતરવું(ભાવ,કચરો) (૩) બધબેસતું આવવુ (ઢગલો) (૪) શરૂ થવુ (ઋતુ, વર્ષ) (૫) [ફળફૂલનુ] આવવું (૬) કિંમત લાગવી; મૂલ પડવું(૭) લાગવું, ચોટવુ; (પાસ, ડાઘ, રંગ, વાસ) (૮) પેસી જવુ; વાગવુ; લાગવું ઉદા૦ હાથમા ચપ્પુ બેઠો (૯) સ્થાપિત થવું; જારી થવુ ઉદા૦ જપતી બેઠી; કોર્ટ બેઠી, દશા બેઠી (૧૦) અર્થ સમજાવો, રીત પ્રમાણે ગોઠવાવુ (હિસાબ, કાયદો, વાક્ય) (૧૧) વળવુ, સ્થિર થવું ઉદા૦ ચીતરવામા તેનો હાથ બેઠો છે (૧૨) કામકાજ વિના પડી રહેવું ઉદા૦ ભાઈ શું કરે છે? – બેઠા છે (૧૩) જાડુ – બોખરું થવુ ઉદા૦ ગળુ બેસી ગયુ (૧૪) રાહ જોવી, ખોટી થવું ઉદા૦ બેસીને હુ તો થાક્યો (૧૫) કસ કે તીક્ષ્ણતા દૂર થવા (કપડુ; ધાર)(૧૬) આધાર વિનાનું – તેજ વિનાનું થઈ જવુ; ભાગી પડવુ ઉદા૦ઘર બેઠુ=પતિ, પત્ની, કે છોકરા વિનાનુ, ટેકા કે માલ વિનાનુ થયું.(૧૭) વ્યાપવુ; જામવુ ઉદા૦ કંપ બેસવો (૧૮)બીજા ક્રિયાપદ સાથે આવતાં તે ક્રિયા શરૂ કરવી, વળગવુ – મંડવુ એવો અર્થ બતાવે છે ઉદા૦ રડવા – ખાવા – ગાવા – ભાગવા બેઠો અથવા અચાનક કે ભૂલથી તે કરી નાખવું એવો અર્થ બતાવે છે. ઉદા૦ લખી બેઠો, બોલી બેઠો [બેસ બેસ! = રહેવા દે! જોયુ તારુ ડહાપણ! **બેસવા ઊઠવાની જગા**=દીવાનખાનુ (૨) વાતચીત કરવાનુ પાત્ર, મેળાપી માણસ **બેસવા જવું**=નાત જમતી હોય ત્યારે પાટે બેસવા જવું(૨)ખરખરો કરવા જવુ, ઉઠમણે જવું (૩) મળવા જવુ **બેસવાની ડાળ**= આધારસ્થાન. **બેસી જવું**=પડતી દશા આવવી (૨) ચપટ થઈ જવુ (જેમ કે ભૂખથી પેટ કે ગાલ બેસી જાય) (૩) પડી ભાગવું (જેમ કે ઘર, સંસ્થા) (૪) (દુકાનમા) કમાણી ન થવી (૫) દેવાળું કાઢવું (૬) નખોદ જવું (૭) કસ ઊતરી જવો (જેમ કે સૂતર, કપડુ) (૮) થાકી કે હારી જવું (જેમકે છાતી) **બેસી પડવું**=ચાલવામાથી એકદમ થાકીને બેસી જવુ (૨) ધંધામાથી કે માથે લીધેલ કામમાથી (થાકીને) અધવચ ખસી જવું. **ખૂણે બેસવું** =(સ્ત્રીએ પતિના મૃત્યુને કારણે)શોક પાળવો **ગાદીએ બેસવું**=રાજ્યાભિષેક થવો. **ઘેર બેસવું** = નોકરીમાથી કાઢી મુકાવું. **બેસી રહેવું**=કાંઈ ઉદ્યમ-પ્રવૃત્તિ ન કરવા દૂર, વેગળું **બેસવું**=(સ્ત્રીએ)રજસ્વલા થવુ **નિશાળે બેસવું**=ભણવા નિશાળે જવુ **બારણે બેસવું** = ઉઘરાણી વગેરેનો તગાદો કરવો. **રોજે બેસવું**=રોજની મજૂરીથી કામે લાગવું

બેસાડ(-ર)વું (બે) સ૦ક્રિ૦ ('બેસવુ'નુ પ્રેરક) બેસે તેમ કરવુ (જુઓ બેસવુ) (૨) બેસતુ આવે તેમ કરવુ, જડવુ. ઉદા૦ નંગ વીંટીમા બેસાડવું (૩) પૂરી દેવુ ઉદા૦ જેલમા બેસાડી દીધો (૪) નાખવું, ઠરાવવુ. ઉદા૦ લાગો બેસાડી દીધો (૫) વ્યાપી-જામી જાય તેમ કરવુ. ઉદા૦ કંપ બેસાડવો, રોફ બેસાડવો [**ઘેર બેસાડવું**=નોકરીમાથી કાઢી મૂકવુ **ઠામ બેસાડવું** (બૈરીને)= નાતરું કરાવવું]

બેસામણ (બે) ન૦['બેસવુ' ઉપરથી] બેસવાનુ ભાડુ (૨) રોગને લીધે ઢોરથી ઊભું ન થવાવુ, બેઠક બેસવુ તે [-પડવું=જુઓ બેઠક પડવુ] -ણી સ્ત્રી૦ મૂલ બેસવુ તે -ણું ન૦ ઉઠમણું (૨) મૂલ્ય

બેસારવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ બેસાડવું

બેસારુ (બે) પું૦ ['બેસવુ' પરથી] ઉતારુ (વાહનનો), 'પેસેન્જર'

બેસાવું (બે) અ૦ક્રિ૦ બેસવાની ક્રિયા થવી ('બેસવું'નુ ભાવે), બેસી શકાવુ

બેસરું (બે) વિ૦[બે (જુદા જુદા) + સૂર અથવા બે (फा) + સૂર] ખોટા કે ખરાબ સૂરનુ, બસૂરું

બેસ્વાદ (બે) વિ૦ [બે (फा)+સ્વાદ; અથવા બે (મૂળ કરતા જુદા)+સ્વાદ] સ્વાદ વગરનુ કે ખગળ યા બગડેલા સ્વાદનુ

બેહક, -ક્ક (બે) વિ૦ [फा] હક વગરનુ (૨) અ૦ હક વગર, અકારણ

બેહુક (બે) અ૦ ['બેસવું' ઉપરથી] ફરી ન ઉઠાય તેમ (બેસવુ, ઢોરનુ) (-પડવું, બેસવું)

બેહજૂર (બે) અ૦ [બે+હજૂર(હાજર)] બન્ને (પક્ષ)ની હાજરીમા (૨) [બે (फा)+હજૂર] ગેરહાજરીમા

બેહદ (બે) વિ૦ [फा] હદ વગરનુ

બેહયા (બે) વિ૦ [फा.] બેશરમ ૦ઈ સ્ત્રી૦ બેહયાપણુ

બેહાલ (બે) વિ૦ [फा] ભૂડી હાલતમા આવી પડેલું (૨) પુ૦ બ૦ વ૦ દુર્દશા -લી સ્ત્રી૦ ખરાબ સ્થિતિ; દુર્દશા

બેહુરમત (બે) વિ૦ [फा] બેઆબરૂ. -તી સ્ત્રી૦ આબરૂ જવી તે

બેહૂદગી [फा.], **બેહૂદી** (બે) સ્ત્રી૦ બેહૂદાપણું

બેહૂદું (બે) વિ૦ [फा.] બેવકૂફીભરેલુ, નકામું; અઘટિત

બેહેસ્ત (બે) ન૦ [फा बिहिश्त] સ્વર્ગ ૦નશીન, -સ્તી વિ૦ સ્વર્ગવાસી [સ્ત્રી૦

બેહોશ (બે) વિ૦ [फा] બેભાન, બેશુદ્ધ -શી

બેળ (ળ,) સ્ત્રી૦ બેડ, ચૂલાનો ઉપરનો છૂટો ભાગ

બેળે બેળે (બેળે,) અ૦ [સ. बलात्?] મહા મુશ્કેલીએ; પરાણે

બેં, ૦બેં (બેં૦) અ૦ [રવ૦] (બકરાઘેટાંનો)

બેંક સ્ત્રી૦ [ઇં] બેન્ક, શરાફી કામ કરતી પેઢી કે મંડળ ૦ર પુ૦ બેંકનુ કામકાજ કરનારો કે સંભાળનારો માણસ, શરાફ (૨) એક અટક. -કિંગ ન૦ [ઇં] બેન્કનુ કામકાજ; શરાફી

બેંગી (બે?) સ્ત્રી૦ [સં. व्यंग्य=ઢાકવા લાયક પરથી?] સીવેલી નાની પોટલી (ટપાલમા મોકલવાની)

બૈજિક વિ૦ [સં] બીજ સંબંધી(૨) મૂળભૂત (૩) 'ઍલ્જિબ્રેકલ' (ગ)(૪)ન૦ મૂળ, કારણ

બૈડકબોલું વિ૦ જુઓ બટકબોલુ

બૈડૂકી સ્ત્રી૦ એક વેલો (તેનુ ફળ ઢોરને ખવરાવાય છે)

બૈયર સ્ત્રી૦ જુઓ બૈરી

બૈરક વિ૦ ['બૈરું' ઉપરથી] બૈરા જેવું ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ બૈરાના જેવી બુદ્ધિ (૨) બૈરીની સલાહ. ૦શાસ્ત્ર ન૦ બૈરામાં ચાલતા કે તેઓ સમજે કે રસ લે એવા રીતરિવાજ ને ધારાધોરણ

બૈરી સ્ત્રી૦ [દે. वाइया (સં. भार्या?)] સ્ત્રી (૨) પત્ની, વહુ [-કરવી=પરણવુ કે નાતરે લાવવુ.] ૦વખો વિ૦ પું૦ વહુનો પક્ષ લેનાર; વહુઘેલો. -રું ન૦ બૈરી (-કરવું)

બો સ્ત્રી૦ [फा] બૂ, ગંધ, વાસ (૨) [લા.] અભિમાન. [-આવવી=દુર્ગંધ આવવી -રાખવી=ઘમંડ રાખવુ]

બો [ઇ], ૦દોરી સ્ત્રી૦ બીડો ઇ૦ બાધવામાં વપરાતી એક જાતની દોરી, 'ટ્વાઇન'

બોઈ સ્ત્રી૦ એક માછલી

બોઇલર ન૦ [ઇં] જેમા પાણીની વરાળ થાય છે તે (એંજિનનો) ભાગ

બોકડી સ્ત્રી૦ [દે] બકરી -ડું ન૦ બકરું. -ડો પુ૦ બકરો [બોકડાને મોતે મરવું= હલકી રીતે તરત માર્યા જવુ બોકડો બનાવવો = (વધેરાવા - માર વેઠવા) આગળ કરવો (૨) મશ્કરીનો ભોગ બનાવવો.]

બોકાસું ન૦, -સો પુ૦ [પ્રા. वोक्कार, દે. वुक्कार] (કા) બૂમ, ચીસ, રાડ

બોખી સ્ત્રી૦ [फा. वोसी? કે સર૦ બૂકડો] બચ્ચી [-ભરવી=બોખી કરવી.] ૦લું ન૦ [પ્રા. वुक्क= ભસવુ] ભોટીલુ

બોખ સ્ત્રી૦ ['બખુ', 'બખોલ' ઉપરથી] પાણી કાઢવાની ચામડાની ડોલ (૨) ભગદાળું, મોટો ખાડો ઉદા૦ ઊંડો કૂવો ને ફાટી બોખ(અખો). ૦લું વિ૦ દાત પડી ગયા હોય તેવું (૨) ન૦ [લા.] ચાટ પડી જવુ - બનવુ તે [-પડવું = ચાટ પડવુ - બનવુ] -ખું વિ૦ બોખલુ

બોગદું ન૦ [મ वोगदा; पोर्तु आगोगदा] ભગદાળુ (૨) ભોયરુ, 'ટનલ' (રેલવેનુ)

બોઘરણું ન૦ [સર૦ મ वोघणी] પહોળા મોની વટલોઈ

બોઘરો પું૦ [દે. वोहारी] મોટો સાવરણો

બોધલું, બોધું વિ૰ ['બાધું' ઉપરથી ? કે प्रा वुग्गह(स॰व्युद्ग्रह)=ભ્રાંતચિત્તના ઉપરથી ?] ઓલિયુ, મૂર્ખ

બોચ વિ૰ [સર૰ મ बोचा] સાદુ (૨) મૂર્ખ (૩) પુ૰ [फा चोब ?] જુવ.રનો રસદાર સાંઠો

બોચલો પુ૰ ['બોચી' ઉપરથી] વાળની કિનારીવાળી આળકોની ટોપી (૨) પીઠ સુધી પહોંચે તેવી છોકરીઓની ટોપી(૩) અંબોડો

બોચિયું ન૰ [સર૰ બોચલો] વાસની હલકી ટોપલી (૨) [લા] ઢીલો માણસ

બોચી સ્ત્રી૰ ગરદન [-પર કાંકરો મૂકવો = કડક નિયમન રાખવું, સતત એકધારો પરિશ્રમ કરાવવો. -પર ચડી બેસવું = ઉપર હાજર રહીને ચાંપીને કામ લેવું.] -ચું ન૰ બોચી (તુચ્છકારમાં)

બોજ (બો) સ્ત્રી૰ ટેવ, આદત (ચ) (-પડવી)

બોજ પું૰ [दे. वोज्झ (स. वहू), हिं. बोझ, म बोजा] ભાર (૨) [બોજ = ભાર પરથી કે બૂજ = કદર ઉપરથી ? સર૰ મ बोज] મોભો (૩) પોત, કુમાશ. [-પડવો = ભાર-તકલીફ પડવા (૨) વકર પડવો] ૰દાર વિ૰ બોજવાળું. ૰વું અ૰ક્રિ૰ પાલવવું૰ પરવડવું -જો પું૰ ભાર (૨) જવાબદારી, જોખમ

બોટ સ્ત્રી૰ [इ] હોડી, મછવો (૨) સ્ટીમર (૩) ન૰ જુઓ અબોટ

બોટણ ન૰ ['બોટવું' ઉપરથી] બાળકને પહેલ વહેલુ અન્ન ખવરાવવું તે

બોટણી સ્ત્રી૰ [दे बोंटण] સ્તનની ડીટડી (૨) ડીંટડીના આકારની ચૂસણી

બોટવું સ૰ક્રિ૰ [दे. वोट्ट] ખાઈને કે પીને કે સ્પર્શ વગેરેથી એઠું કરવું, હીન કરવું, અભડાવવું (૨) રોકવું, પહેલેથી કબજો કરવો. [બોટી રાખવું, લેવું (જગા) = પહેલેથી રોકી લેવુ, કબજો કરી રાખવો]

બોટિયું ન૰ જુઓ અબોટિયું: મુગટો

બોટી સ્ત્રી૰(કા.) માસનો નાનો ટુકડો(૨) રવુ (?)

બોટું ન૰ બોટિયું (?)

બોડ (બો,) સ્ત્રી૰ [प्रा. वुड (सं पुट) = આચ્છાદન, ઢાકણ] બખોલ, ગુફા (પશુ રહેવા કરે છે તે) (-કરવી)

બોડકુ વિ૰ જુઓ બોડું. -કી સ્ત્રી૰ બોડી; વિધવા (તુચ્છકારમા કે ગાળ તરીકે)

બોડર ન૰ એક પક્ષી

બોડવું સ૰ક્રિ૰ [दे. वोड्डिय = બોડેલુ] મૂડવુ

બોડિયું વિ૰ જુઓ બોડુ [બોડિયા અક્ષર = કાનોમાત્રા વગર કે મથાળુ બાંધ્યા વગર લખાતા અક્ષર.] ૰તકોડિયું વિ૰ સાવ બોડું

બોડિયો કલાર પું૰ એક વનસ્પતિ, કલાર

બોડી સ્ત્રી૰ જુઓ બોડકી

બોડી અજમો પુ૰ એક વનસ્પતિ

બોડી બામણી સ્ત્રી૰ જુઓ બામણી

બોડું વિ૰ [दे. वोड्ड] માથે વળ વિનાનું (૨) [લા] ઉઘાડુ; ખુલ્લું; સાફ (માથુ, ખેતર, મથાળા વગરનો અક્ષર, લૂટી લીધેલો માણસ વગેરે). [બોડા અક્ષર = જુઓ બોડિયા અક્ષર બોડું કરવું = (વાળ, પાન વગેરે વિનાનું) ખુલ્લું-સાફ કરવું (૨) લૂટીને સાફ કરવુ બોડો ભાત = ઘી વગરનો લૂખો ભાત] ૰તકોડું (જુઓ ટકો), ૰રણુક= છેક જ બોડુ. ૰રોડું વિ૰ તદ્દન બોડું

બોણવું (બો) સ૰ક્રિ૰ [જુઓ બોણી] બોણી કરાવવી કમાણી કરાવવી (૨) ગાળ દેવી

બોણાટ(-વ)વું (બો) સ૰ક્રિ૰ [બોણવુ પરથી] ગાળો ભાડવી

બોણી (બો) સ્ત્રી૰ [प्रा वोहण (स वोधन) ઉપરથી; સર૰ हिं. बोहनी, म] પહેલો વકરો (૨) બેસતા વર્ષની બક્ષિશ (૩) [લા.] ઠપકો, ગાળ [-કરાવવી = પહેલો સોદો કરીને શુકન કરાવવા]

બોત (બો) પુ૰ [फा. बुत = જડ મૂર્તિ] બાઘો; મૂર્ખ. [-જેવું = જડ; સ્તબ્ધ]

બોતડો પું૰ [हिं बोता (स. पोत)] નાનુ ઊંટ

બોતાન(-નું) ન૰ [જુઓ બુતાનુ] પાઘડીની અંદરનો ગાભો (૨) કલંક, આળ (-મૂકવું)

બોતે(-ત્તે)ર (બો) વિ૰ [अप. बाहत्तर, प्रा. बावत्तरि, बाहत्तरि (स द्वासप्तति)] '૭૨'

બોથડ વિ૰ [સર૰ મ बोंथट] જડ, ઠોઠ (૨) સુસ્ત

બોથું ન૰[જુઓ બોતાનું] પાઘડુ (તિરસ્કારમાં)

બોદલી સ્ત્રી૰ (કા.) ઘોડીની એક જાત

(૨) કાનકડ મૂદંગ ને ડંકેરમ

બોદલું વિ૦ જુઓ બોદું, (૨) મૂર્ખ
બોદલો પું૦ લખોટાની રમતની સમાપ્તિ
બોદારકાંકરો પું૦, બોદારશિંગ(શી,-સિં, -સીં)ગ સ્ત્રી૦ એક દવા
બોદાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ બોદું] પાણી પીને તર થવું (૨) પાણીથી કોવાઈ બગડી જવું
બોદું વિ૦ [સ. वोदक, સર૦ हिं. वोदा] બોદાઈ ગયેલું (૨) ખોખરું (૩) ઢીલું, કાચું (૪) ન૦ તડવાળું કે બરાબર નહિ પકવેલું માટીનું વાસણ
બોધ પું૦ [સં] ઉપદેશ (૨) જ્ઞાન (૩) [લા.] ગાળે. [-થવો=જ્ઞાન થવું, સમજાવું -લેવો =ધડો લેવો, શીખવું]૦ક વિ૦ બોધ આપનારું. ૦કતા સ્ત્રી૦ ૦દાયક, ૦દાયી વિ૦ બોધ આપનારુ, જેમાથી બોધ મળે એવું. ૦ન ન૦ બોધ થવો કે આપવો તે (૨) જણાવવું તે ૦ પત્ર ન૦ માહિતી આપનારી ચોપડી (વિદ્યાપીઠ કે તેવી સંસ્થાઓની). ૦પરાયણ વિ૦ બોધથી ભરેલું. ૦પાઠ પું૦ પદાર્થ પાઠ (૨) નમૂના તરીકેનો પાઠ (૩) શિખામણ, ધડો. ૦વચન ન૦ શિખામણનું વચન ૦વું સ૦ક્રિ૦ ઉપદેશ આપવો; સમજાવવું
બોધલું વિ૦ [જુઓ બોદલું] બોધલું, ભોળું, અણસમજુ ['હિડકિટક'
બોધાત્મક વિ૦ [સં] બોધના લક્ષણવાળું,
બોધિ સ્ત્રી૦ [સ] સંપૂર્ણ જ્ઞાન (બૌદ્ધ). ૦વૃક્ષ ન૦(સ)ગયામા આવેલું પીપળાનુ ઝાડ, જેની જગાએ પૂર્વે બુદ્ધદેવને જ્ઞાન થયુ હતુ ૦સત્ત્વ પું૦ જે પૂર્ણ જ્ઞાન મેળવવાના માર્ગ ઉપર છે અને થોડા જન્મમા એ સ્થાને પહોચનાર છે એવો (બૌદ્ધ) સાધક
બોધિત વિ૦ [સ] બોધ પામેલું
બોપાગાળું વિ૦ પોપલું. -ળો પું૦ બ૦ વ૦ જાણે બહુ દુ:ખ પડી જતું હોય એવો ઢોંગ
બોબડી સ્ત્રી૦ ['બોબડું' પરથી] બોલતી; જીભ [-વળવી=બહુ બોલવું; અમર્યાદ બોલવું].
બોબડું વિ૦ [બ-બ-બ રવ૦] તોતડું
બોબાટ પું૦ [સર૦ મ. वोमाट-टा (સં हे)] વિરોધનો પોકાર [તારની ભૂંગળી
બોબિન ન૦ [ઇં] સાળમાં વપરાતી વાણાના
બોબું વિ૦ [જુઓ બોબડું] બોબડુ (૨) ન૦ બોખું; કેફું
બોબો પું૦ [સર૦ हिं. वोवा] સ્તન
બોમ્બ(૦ગોળો),૦ર [ઇં] જુઓ 'બૉબ'મા
બોયકૉટ પું૦ [ઇં] બહિષ્કાર
બોયું (બો') ન૦ [સર૦ મ. वोरू=બર (પ્રા. वरुअ)] જેમાથી ભીંડી થાય છે તે છોડનો (ભીડી ઉતારી લીધેલો) સાઠો
બોયું ન૦ [ઇં 'वोई'] પાણીમાના ખરાબાની ચેતવણી આપવા માટે દરિયામા તરતો રાખેલો લોઢાનો ગોળો
બોર ન૦ [પ્રા-, (સ वदर)] બોરડીનુ ફળ (૨) સ્ત્રીઓનુ એક ઘરેણું. [-નું ઠીંટ (ન જાણવું) =કશું નહી -જેવડાં (આંસુ)=મોટા મોટા.] ૦કૂટો પું૦ [+કૂટવું] કચ્ચરઘાણ, પાયમાલી. [-કરવો, વાળવો=મારી મારીને ખોખરું કરી નાખવું (૨) પાયમાલ કરવું] ૦ડી સ્ત્રી૦ [પ્રા वोरी, वदरी] બોરનુ ઝાડ [-ખંખેરવી, ઝંઝેડવી, ઝૂડવી=સારી પેઠે માર મારવો (૨) મારીને પરાણે બધુ પડાવી લેવું.] ૦માળા સ્ત્રી૦ બોર જેવા મણકાની માળા–એક ઘરેણું
બોરદ્ધ સ્ત્રી૦ [મ वोरद(ઇં वोर्डे)] બાજુ, કોર
બોરસલી(-ળી) સ્ત્રી૦ [પ્રા वउलसिरी (સ. वकुलश्री)] એક ફૂલઝાડ
બોરિયું ન૦ ['બોર' ઉપરથી] બટન (૨) એક છોડ; તેનુ ફૂલ (૩) એક ઘરેણુ
બોરી સ્ત્રી૦ જુવાર, બાજરી ઇ૦ના કણસલાની રજ (૨) ['બોરો' ઉપરથી] ગાસડી, ગૂણ
બોરું ન૦ [સર૦ મ वोरा] જેમા એકેકો કણ રહે છે તે કણસલાનું ખોખુ
બોરો પું૦ [સર૦ મ, हिं वोरा (फा वुर्दह? वूरिया)] ધાબળો, બન્નૂસ
બોર્ડ ન૦ [ઇં.] પાટિયું (૨) મંડળ ઉદા૦ સ્કૂલ બોર્ડ, લોકલ બોર્ડ
બોર્ડિંગ સ્ત્રી૦ [ઇ] છાત્રાલય
બોલ પું૦ [ઇં] દડો ૦બૅટ ન૦ ક્રિકેટની રમત. -લિંગ સ્ત્રી૦ક્રિકેટની રમતમા બૉલ નાખવા તે
બોલ પું૦ ['બોલવું' ઉપરથી] શબ્દ, વચન (૨) કડી, તૂક (૩) [લા.] મહેણું. [-આપવો=

કોલ આપવો, વચન આપવુ (૨) મોઢે કરવા માટે (બીજાને) ચરણ કે પદ કહી સંભળાવવું. –કાઢવો=હરફ કાઢવો, જરા પણ બોલવું. –દે એવું=જરૂરને પ્રસંગે કામમાં આવે તેવું –દેવો=જવાબ દેવો; હોકારો પૂરવો (૨) કામમા આવવુ –બોલવા=શબ્દો કહેવા (૨) ગુસ્સાના વેણ કહેવા. –મારવો=ટાણો મારવો –માં બોલ ન હોવો=બોલવામા ઢંગધડો ન હોવો (૨) બોલવામા સચ્ચાઈ ન હોવી.–લેવા=મોઢે કરવા અમુક પદ કે ચરણ બીજા પાસેથી સાંભળી લાવવુ બોલે બંધ ન હોવા=એકવચની ન હોવું, વારે ઘડીએ બોલેલુ ફેરવી નાખવુ. બોલે બોલે મોતી ખરવાં=બોલવામા અદ્ભુત માધુર્ય અને હિતકારિતા હોવા]૦કણું,૦કું વિ૦ વાચાળ; વાતોડિયું (૨) લડકણું. ૦ચાલ સ્ત્રી૦ બોલવુ ચાલવું તે, વાતચીતનો વહેવાર, મેળાપ (૨) તકરાર(૩)સાટું; કરાર ૦છા સ્ત્રી૦ બોલવાની ઇચ્છા. ૦તી સ્ત્રી૦ જીભ. [–બંધ કરાવવી= ચૂપ કરી દેવું.] ૦પટ ન૦ બોલતુ ચિત્રપટ– સિનેમા ૦બંધ પુ૦ કરાર. ૦બાલા સ્ત્રી૦ ચલતી કે ચડતી કળા હોવી તે; ફતેહ.

બોલવું સ૦ક્રિ૦[प्रा. बुल्ल, वोल्ल] વાચા કાઢવી, ઓચરવું (૨) કહેવુ; વાત કરવી (૩) [લા] વઢવુ; ગુસ્સો કે અણગમો બતાવવા કહેવુ (૪) કજિયો કરવો, વઢવાડ કરતા બોલવું. [બોલતું ચાલતું = જીવતુ, સાજુંસમું. બોલવું ચાલવું=વાતચીત કરવી; સંબંધ હોવો. –થવું=બોલાબોલી–તકરાર થવી સામું બોલવું=વિરુદ્ધ બોલવું(૨)સામા થવુ,ઉદ્ધતાઈ કરવી (–ને મારી વતી) બોલાવજો!=–ની મારી વતી ખબર પૂછજો, મારું સ્નેહસ્મરણ કહેજો. બોલાવ્યું બોલ દે એવું=જવાબ આપે એવું, અણીને વખતે કામ દે એવુ બોલી ઊઠવું=વચમા કે ઉતાવળે બોલવા માડવુ. બોલી જવું=મોઢે કરેલુ સભળાવી જવું (૨) ઉતાવળમા કે વગર વિચાર્યે બોલી નાખવું કે બોલાઈ જવું. બોલી નાખવું= સંકોચ રાખ્યા વિના કે છુપાવ્યા વિના કહી દેવું(૨) કબૂલ કરી દેવુ; જણાવી દેવુ બોલી બગાડવું=ન બોલવાનુ બોલીને કે બોલવા-માંને કામ કે સબધ બગાડવો બોલી બતાવવું=કહી બતાવવું. બોલી બેસવું= ઉતાવળમા કે વગર વિચાર્યે બોલી નાખવુ. બોલી રહેવું=બોલવાનું પૂરુ કરવુ બોલ્યા સાંર્યું ન લેવું=અણુગતુ બોલાયુ હોય તેને મનમા ન લાવવું, તેનું દુખ ન લગાડવુ]

બોલબોલા, બોલાબોલ સ્ત્રી૦ સામસામે બોલવુ તે, તકરાર.

બોલાચાલી સ્ત્રી૦ તકરાર (૨) બોલવા ચાલવાનો સબધ–દોસ્તી [–થવી=તકરાર થવી –હોવી=બોલવા ચાલવાનો સબધ હોવો.]

બોલી સ્ત્રી૦ ભાષા કે ગૌણ ભાષા જે બોલવામા જ ચાલતી હોય (૨) મહેણું (૩) કબૂલાત [–કરવી=શરત કરવી, કરાર કરવો.] ૦ચાલી સ્ત્રી૦ બોલવા ચાલવાની રીતભાત

બોલજેટ, બોલિંગ જુઓ 'બોલ'મા

બોલ્ટ પું૦ [ઇં.] એક બાજુ ચાકી ચડાવવાનો માથાદાર ખીલો (–મારવો, લગાવવો)

બોલ્શેવિક વિ૦ [ઇં] રશિયાના એ નામના એક સામ્યવાદી મડળનુ –ઝમ ન૦ તે મંડળની ફિલસૂફી

બોવુ સ૦ ક્રિ૦ [हिं बोना (सं वप्)] વાવવુ [(૨) ગુમાવવુ

બોસ (બો) સ્ત્રી૦[अ बह्स] ચર્ચા; વાદવિવાદ (૨) હઠ (૩) બળાત્કાર (૪) પતરાજી

બોસડું વિ૦ ગંધાતુ; વાસ મારતુ

બોસવું સ૦ક્રિ૦ [फा. बासीदन] બચ્ચી કરવી

બોસો પુ૦ [फा] બચ્ચી

બોળ પુ૦ [सं बोल] એક જાતનો ગુદર (૨) [સર૦ म] દાણાનો કચરો (૩) [?] સ્ત્રી૦ એક છોડ (જેના સાવરણા થાય છે). [–ઘાલવો =બોલી બોલીને પેટમાં દુ:ખાડવું –ફેરવવો =બગાડી મૂકવું, નકામુ કરી મૂકવુ.]

બોળકેરી પુ૦ [બોળ(બોળવું?)+કેરી]મીઠામા આગેલી આખી કેરી–એક અથાણું

બોળવું સ૦ક્રિ૦ [सं बुड्, प्रा बोल] પ્રવાહીમા ડુબાવવુ (૨) [લા] ડૂલ કરવુ; ગુમાવવુ, વણસાડવુ [બોળી કાઢવું=ઝટપટ ગમેતેમ

ધોવું, બોળીને જ કાઢવું, બરોબર ન ધોવું]
બોળંબોળ અ૦ ['બોળવું' ઉપરથી] છલોછલ
બોળાચાડો પુ૦ ભ્રષ્ટતા, વટાળ; અડાઅડ
બોળિયા વિ૦ ['બોળવું' ઉપરથી] મીઠાના પાણીમા રાખી મૂકેલ (કેરી લીંબુ ઇ૦)
બોળુ વિ૦ ['બોળવું' ઉપરથી] બોળનાર (સમાસને અંતે). ઉદા૦ ઘરબોળુ
બોળો પુ૦ ['બોળવું' ઉપરથી] પલાળી રાખેલો લોટ (૨) મીઠામાં આથેલા લીલા ફળ (૩) [કા] ભરડકા જેવી એક સાદી વાની
બોંબ(૦ગોળો) પું૦ [ઇં] દારૂગોળાનુ એક હિંસક અસ્ત્ર ૦મારો પુ૦ બોંબથી મારો ચલાવવો તે, બોંબ મારવા તે ૦ર ન૦ બોંબ નાખવા વપરાતુ લડાયક વિમાન
બોંબક પુ૦ [હિ બુંબા+પોકાર,ચીસ] વાયુદોષથી ઊપજતો જાડો કઠોર સ્વર (સંગીત)
બોંબગોળો, બોંબમારો, બોંબર જુઓ 'બોંબ'મા
બોંશ (બો૦) સ્ત્રી૦ જુઓ બોસ (-ચડાવવી, બાંધવી)
બૌદ્ધ વિ૦ [સં] બુદ્ધને લગતુ (૨) બુદ્ધનું અનુયાયી. ૦ધર્મ, ૦માર્ગ પુ૦ બુદ્ધે ચલાવેલો ધર્મ-માર્ગ. ૦ધર્મી, ૦માર્ગી વિ૦ (૨) પુ૦ બૌદ્ધમાર્ગનુ કે તેનુ અનુયાયી
બ્યાન ન૦ [જુઓ બયાન] વર્ણન
બ્યૂગલ ન૦ [ઇં] એક વિલાયતી રણવાદ્ય [-ફૂંકવું, મારવું, વગાડવું]
બ્યાશી(-સી) વિ૦ [પ્રા વાસી (સં. દ્વયશીતિ)] '૮૨'
બ્રશ ન૦ [ઇં] વાળ, તણ કે વાળાની, કશાને ઘસીને સાફ કરવા માટેની એક બનાવટ
બ્રહ્મ ન૦ [સં] સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ જગતનુ મૂળતત્ત્વ (૨) વેદ (૩) પરમાત્મા (૪) પું૦ બ્રહ્મા (૫) બ્રાહ્મણ. ૦કુમાર પુ૦ (સં) નારદ ૦ક્ષત્રિય પુ૦ (સ) એ નામની નાતનો માણસ ૦ગાંઠ સ્ત્રી૦ જનોઈમા વળાતી ગાઠ ૦ગિરા સ્ત્રી૦ આકાશવાણી. ૦ચર્ય ન૦ બ્રહ્મના સાક્ષાત્કારની સાધના (૨) ઇંદ્રિયનો નિગ્રહ. ૦ચર્યાશ્રમ પુ૦ ચાર આશ્રમમાંનો પ્રથમ આશ્રમ – જેમા બ્રહ્મચર્ય સેવીને માણસ વિદ્યાભ્યાસ કરે છે. ૦ચારિણી સ્ત્રી૦ બ્રહ્મચર્ય પાળનાર સ્ત્રી. ૦ચારી પું૦ બ્રહ્મચર્ય પાળનાર માણસ (૨) વિદ્યાર્થી ૦જિજ્ઞાસા સ્ત્રી૦ બ્રહ્મજ્ઞાનની ઇચ્છા–ઉત્કંઠા (૨) બ્રહ્મવિષયક વિચારણા, તે કરતુ શાસ્ત્ર ૦જ્ઞ વિ૦ બ્રહ્મને જાણનારું. ૦જ્ઞાન ન૦ બ્રહ્મનુ જ્ઞાન ૦જ્ઞાની વિ૦ બ્રહ્મજ્ઞ. ૦ઠગ પું૦ મોટો ઠગ ૦ણ્ય વિ૦ બ્રહ્મ સબંધી (૨) બ્રાહ્મણો પર આસ્થા રાખનાર ૦તાલ પુ૦ એક જાતનો તાલ (સંગીત). ૦તેજ ન૦ બ્રહ્મચર્યનુ કે બ્રહ્મજ્ઞાનનું તેજ. ૦ત્વ ન૦ બ્રહ્મપણું, બ્રહ્મ સાથે અભેદ (૨) બ્રાહ્મણપણું. ૦દંડી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ. ૦દીક્ષા સ્ત્રી૦ બ્રહ્મને પામવા માટે લેવાતી દીક્ષા ૦દેવ પુ૦ બ્રહ્મા (૨) પૂજ્ય બ્રાહ્મણ. ૦નિર્વાણ ન૦ મોક્ષપદ ૦નિષ્ઠ વિ૦ બ્રહ્મના ધ્યાનમા લીન, બ્રહ્મજ્ઞ ૦બંધુ પુ૦ નામનો જ બ્રાહ્મણ ૦ભટ્ટ વિ૦ (૨) પુ૦ એ નામની જાતિનુ ૦ભાષી વિ૦ બ્રહ્મની વાતો જ કરનાર. ૦ભોજન ન૦ બ્રાહ્મણને જમાડવા તે. ૦યજ્ઞ પું૦ પાચ મહાયજ્ઞોમાનો એક–વેદનું અધ્યયન અને અધ્યાપન ૦રંધ્ર ન૦ મનુષ્યના મસ્તકમાં માનેલુ એક છિદ્ર, જ્યાથી બ્રહ્મલોકમા જનારના પ્રાણ નીકળે છે એમ કહેવાય છે ૦રાક્ષસ પુ૦ ભૂત થયેલો બ્રાહ્મણ ૦ર્ષિ પુ૦ બ્રાહ્મણ ઋષિ ૦લોક પુ૦ બ્રહ્માનો– ઊંચામા ઊંચો લોક ૦વર્ચસ ન૦ બ્રહ્મચર્યથી કે બ્રહ્મના જ્ઞાનથી પ્રગટતી તેજસ્વિતા (૨) બ્રહ્મતેજ. ૦વાદ પુ૦ વેદાંતવાદ; અદ્વૈતવાદ (૨) વેદનું પઠનપાઠન ૦વાદિની સ્ત્રી૦ ગાયત્રી (૨) અવિવાહિત રહી વેદાભ્યાસ કરનારી સ્ત્રી. ૦વાદી વિ૦ બ્રહ્મવાદનુ અનુયાયી (૨) વેદનું પઠનપાઠન કરનારુ ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ બ્રહ્મ સંબધી વિદ્યા. ૦વેદી સ્ત્રી૦ બ્રહ્મયજ્ઞની વેદી ૦વેત્તા પુ૦ બ્રહ્મને જાણનાર. ૦સમર્પણ ન૦ એક વૈષ્ણવ વિધિ, બ્રહ્મસંબંધ ૦સંબંધ પુ૦ બ્રહ્મની સાથે સબધ (૨) પુષ્ટિમાર્ગીઓનો એક વિધિ ૦સૂત્ર ન૦ જનોઈ (૨) (સ) બાદરાયણે રચેલા વેદાંતના સૂત્ર. [-ની ગાઠ = લગ્ને કે

નસીએ બાંધેલી મજબૂત ગાંઠ] ૦સ્વ ન૦ બ્રાહ્મણની માલમિલકત–ધન ૦હત્યા સ્ત્રી૦ બ્રાહ્મણની હત્યા. ૦હૃદય ન૦(સં)એક તારો.

બ્રહ્મા પું૦ [સં ब्रह्मन्] સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરનાર વેદધર્મની ત્રિમૂર્તિમાંના એક દેવ. [–ના લેખ =ટાળ્યા ન ટળે તેવા લેખ. –નો દહાડો =ઘણો લાંબો ને કંટાળાભરેલો દિવસ] –હ્માક્ષર પું૦ [+अक्षर] ઓમકાર, પ્રણવ. [–પાણુ ન આવડવો = કશું ન આવડવું] –હ્માણી સ્ત્રી૦ બ્રહ્માના પત્ની (૨) દુર્ગા. –હ્માનંદ પું૦[ब्रह्म+आनंद] બ્રહ્મ સાથે અભેદનો આનંદ –હ્માર્પણ ન૦ [ब्रह्म+ अर्पण] બ્રહ્મને –ઈશ્વરને અર્પણ –હ્માસ્ત્ર ન૦ [+अस्त्र] બ્રહ્માનું અસ્ત્ર (૨) બ્રાહ્મણનો શાપ –હ્માંડ ન૦ [ब्रह्म+अंड] વિશ્વ. [–ની આશા=મોટી અને કદી પાર ન પડી શકે તેવી આશા –માં ચઢી જવું = પાણી વગેરેનું પીતા અંતરિક્ષમાં ચડી જવું] –હ્મિષ્ઠ વિ૦ સંપૂર્ણ વેદ જાણનાર (૨) બ્રહ્મમાં તદ્દન લીન –હ્મોદકિયું વિ૦ [+उदक] બ્રાહ્મણિયા પાણીથી રંધાયેલું; ન અભડાયેલું

બ્રાહ્મ વિ૦ [સં] બ્રહ્માનું,–ને લગતું ૦મુહૂર્ત ન૦, ૦વેળા સ્ત્રી૦ સૂર્યોદય પહેલાંની બે ઘડીનો સમય ૦(–હ્મો)સમાજ પું૦; સ્ત્રી૦ (સં.)બંગાળાનો એક અર્વાચીન ધર્મસમાજ. ૦(–હ્મો)સમાજી વિ૦ એ સમાજનું –ને લગતું (૨) પું૦ એનો સભ્ય ૦(–હ્મો)ધર્મ પું૦ ૦(–હ્મો)મત પું૦. ન૦ બ્રાહ્મસમાજી ધર્મ કે પંથ ૦વિવાહ પું૦ વિવાહના આઠ પ્રકારોમાંનો એક, જેમાં કન્યાને શણગારી વગેરે કશું લીધા વિના આપવામાં આવે છે

બ્રાહ્મણ પું૦ [સં.] હિંદુઓની ચાર વર્ણોમાંની પહેલી વર્ણનો માણસ (૨) (સં.) મંત્રોનો જુદા જુદા કર્મોમાં વિનિયોગ જણાવનારો વેદનો ભાગ ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ બ્રાહ્મણપણું, બ્રાહ્મણના સદ્ગુણ. ૦ધર્મ પું૦ હિંદુ વેદધર્મ. ૦શાહી સ્ત્રી૦ બ્રાહ્મણોની સત્તા કે જેમાં તે હોય તેવું સમાજતંત્ર –ણિયું વિ૦ બ્રાહ્મણ સંબંધી (૨) બ્રાહ્મણના હાથનું કે તેને ખપે તેવું. –ણી સ્ત્રી૦ બ્રાહ્મણ સ્ત્રી (૨) વિ૦ બ્રાહ્મણનું, –ને લગતું

બ્રાહ્મ મુહૂર્ત, ૦(–હ્મો)સમાજ, ૦(–હ્મો)-સમાજી, ૦(–હ્મો)ધર્મ, ૦વિવાહ જુઓ 'બ્રાહ્મ'માં

બ્રાહ્મી સ્ત્રી૦ [સં] એક વનસ્પતિ (૨) સરસ્વતી(૩) વાણી (૪) વિ૦ બ્રહ્માને લગતું

બ્રિટન પું૦; ન૦ [ઇં] ઇગ્લંડ દેશ

બ્રિટિશ વિ૦[ઇં] બ્રિટન દેશનું કે તેને લગતું

બ્રિજ સ્ત્રી૦ [ઇં] પાનાની એક રમત (૨) પું૦ પુલ

બ્રિજ+, ૦ભાષા, ૦વાસી (પ) [સર૦ हिं] . જુઓ 'વ્રજ'માં ૦રાજ પું૦ (સં) કૃષ્ણ

બ્રીફ સ્ત્રી૦ [ઇં] અસીલની વકીલાત કરવાને અંગેનું સંક્ષિપ્ત ટાચણ કે તેના કાગળ [–લેવી = નો વકીલ થવું (૨) બ્રીફનું ટાચણ કરવું]

બ્રેઇલપદ્ધતિ સ્ત્રી૦આંધળા માટે બ્રેઇલ નામના માણસે શોધેલી લખવા વાચવાની પદ્ધતિ. બ્રેઇલપાટી સ્ત્રી૦ તે પદ્ધતિ પ્રમાણે લખવા માટેની એક ખાસ પાટી

બ્રેક સ્ત્રી૦ [ઇં] ગતિમાન ચક્રને થોભાવવાની ચાંપ (૨) રેલવેમાં ગાર્ડનો ડબો, કે જેમાં લગેજ સામાન ભરવામાં આવે છે [–મારવી, લગાડવી = ગતિમાન ચક્રને રોકવાની ચાંપ લાગુ કરવી; ચાલુ હોય તે ગેરવું –વાગવી= બ્રેક લાગવી]

બ્રેડ સ્ત્રી૦ [ઇં] ડબલરોટી, પાઉં

બ્રૉડકાસ્ટ વિ૦ [ઇં] વાયરલેસ ધ્વનિવર્ધક યંત્ર દ્વારા પ્રસારિત કરેલું. રેડિયો પર કહેલું. [–કરવું = રેડિયો સ્ટેશનથી બોલવું– પ્રસારિત કરવું]

બ્લાઉઝ ન૦ [ઇં] વિલાયતી ફેશનનો કમખો

બ્લૉક પું૦ [ઇં] ચિત્ર કે છબી છાપવાનું તૈયાર કરેલું બીબું(૨)ચાલ જેવા એક મોટા મકાનમાં, એક કુટુંબ સ્વતંત્ર રહી શકે એવી અલગ બધી સગવડવાળો તેનો ભાગ, મોટા મકાનનો સ્વતંત્ર ઘર થાય એવો નાનો ભાગ

ભ

ભ પું૦ [સં.] ઓષ્ઠય ચોથો વ્યંજન (૨) નક્ષત્ર (૩) તેજ. ૦કાર પું૦ ભ અક્ષર કે તેનો ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ભકારવાળુ
ભકભક અ૦ [રવ૦; સર૦ હિં. भक] ભગભગ (૨) ભભકતુ હોય એમ
ભક્કાબોલું વિ૦ ['ભામ' (લઈને બોલનાર) અથવા સર૦ म. भक्कम (अ मुह्कम)= દૃઢ + બોલવુ] આખાબોલુ
ભક્ત વિ૦ [સં] જુદું પડેલુ કે પાડેલુ (૨) લાગેલું (૩) -ના પર આશક. -ની ભક્તિવાળું (૪) ભક્તિ કરનાર, ભજનારું (૫) પું૦ તેવો આદમી, ભગત ૦વત્સલ વિ૦ ભક્ત પર પ્રેમ રાખનાર ૦વત્સલતા સ્ત્રી૦ -ક્તા(-ગતા)-ણી સ્ત્રી૦ ભક્ત સ્ત્રી (૨) ભક્તની સ્ત્રી -ક્તાધીન વિ૦ [+ अधीन] ભક્તને વશ (પ્રભુ)
ભક્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] ભજવું તે, ભજન (૨) પ્રેમ; આદર (૩) નવની સંજ્ઞા (ભક્તિના નવ પ્રકાર પરથી શ્રવણ, કીર્તન, સ્મરણ, પાદસેવન, અર્ચન, વંદન, દાસ્ય, સખ્ય, આત્મનિવેદન). ૦કાવ્ય ન૦ ભક્તિરસનું કાવ્ય, ભજન, 'સામ'. ૦પૂર્વક અ૦ ભક્તિથી ૦ભાવ પું૦ ભક્તિનો ભાવ, આદર, પ્રેમ ૦ભીનું વિ૦ ખૂબ ભક્તિ-વાળું ૦માન વિ૦ ભક્તિવાળુ ૦માર્ગ પું૦ ભક્તિ દ્વારા સાધનાનો માર્ગ ૦માર્ગી વિ૦ ભક્તિમાર્ગને લગતુ કે તે અનુસરનારું. ૦યોગ પું૦ ભક્તિ જેમા પ્રધાન છે એવો યોગ
ભક્ષ પું૦ [સં] ભખ; ખોરાક (૨) શિકાર ૦ક વિ૦ ભક્ષ કરનાર, ખાનાર ૦ણ ન૦ ખાવું તે. ૦ણીય વિ૦ ખાવાને યોગ્ય
ભક્ષ(-ખ)વું સ૦ ક્રિ૦ [સં भक्ष्] ખાવું
ભક્ષિત વિ૦ [સં] ખાધેલુ
ભક્ષી વિ૦ [સં] ભક્ષનારું (સમાસને અંતે. ઉદા૦ માંસભક્ષી) [ખાવાનુ
ભક્ષ્ય વિ૦ [સં] ખાવા યોગ્ય (૨) ન૦ ભક્ષ,
ભખ પું૦ ભક્ષ (૨) અ૦ [રવ૦, સર૦ હિં भक] એવા અવાજથી (૩) તરત [-દઈને]
ભખવું સ૦ ક્રિ૦ [સં भक्ष्, प्रा. भक्ख, हिं. મખના] ભક્ષવું, ખાવું (૨) [જુઓ ભાખવું] કહેવું (૩) બકવું
ભખળ,-ળેલ વિ૦ જુઓ ભખળેલ
ભખળવું અ૦ ક્રિ૦ [સં वि + स्खल्, प्रा खल ઉપરથી?] આચારભ્રષ્ટ થવુ (૨) [સં भक्ष्] ખાઉં ખાઉં કરવું, ભભડવુ
ભખળેલ વિ૦ [જુઓ ભખળવુ] આચાર-વિચારમા આડધુંપડધું ભ્રષ્ટ
ભખ્ખડ વિ૦ [સર૦ म भक्कम (अ. मुह्कम)= દૃઢ, મજબૂત] જાડુ (૨) નીડર (૩) ગામડિયું (૪) [જુઓ ભખળ] ભખળેલ
ભગ ન૦ [સં.] નસીબ, સદ્ભાગ્ય (૨) ઐશ્વર્ય, વીર્ય, યશ, શ્રી, જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય એ છનો સમૂહ (૩) છિદ્ર, કાણું (૪) સ્ત્રીની ગુહ્યેંદ્રિય (૫) ક્ષત વ્રણ (૬) પું૦ સૂર્યના બાર રૂપોમાંનું એક, સૂર્ય ૦ભજુ વિ૦ [+ ભજવું] વિષયી, કામી [બે હ્રસ્વ માત્રાવાળો ગણ
ભગણ પું૦ [સં] પહેલી દીર્ઘ અને પછીની
ભગત વિ૦ (૨) પું૦ ['ભક્ત' પરથી] ભજન કરનાર. ૦માણસ પું૦ સીધો સાદો અને ઈશ્વરથી ડરીને ચાલનારો માણસ [(રૂપિયો) ભગત હોવો = રૂપિયો ઓછલા - ખોટો હોવો] ૦ડું વિ૦ (૨) ન૦ ભગત (તિરસ્કારમા). -તાઈ સ્ત્રી૦ ભક્તિ (૨) ભગત હોવાપણું. -તાણી સ્ત્રી૦ જુઓ ભક્તાણી -તું ન૦ પૂજાપાઠ વગેરે આચારની અતિ કાળજી
ભગદળ ન૦ [સર૦ म જુઓ ભગ] (કા.). ભગ-દાળું ન૦ [સર૦ म भगदाड] મોટું બાકોરું
ભગદંડી પું૦ [સર૦ ભાગેડુ] ઠેકાણા વિનાનો-ભટકેલ માણસ (સુ)
ભગભગ અ૦ [રવ૦] એવા અવાજ સાથે (૨) જોરથી -ગાવવું સ૦ ક્રિ૦ ભગભગ થાય એમ - મોટી ધારે કે જોરથી રેડવુ
ભગભજુ વિ૦ જુઓ 'ભગ'મા
ભગરું વિ૦ [प्रा भग्ग, भुग्ग (સં भग्न, भुग्न), સર૦ हिं भगरना = સડવું; म. भगरा, भुगा] ભભરું (૨) છૂંદું; ચીકાશ - વાક વગરનુ

(૩) બરછ (૪) ઊડી ગયેલા રંગનુ. -રો પું૦ છૂટો ભૂકો, ઘસિયો

ભગલ(-ળ) ન૦ [સર૦ હિં] ઢોંગ; ઠગાઈ. ૦ભાવાર્થી=કપટી, બગભગત

ભગવતી વિ૦ [સં भगवत् ઉપરથી] ભગવાનનું, ભક્ત; ઓલિયું (૨) સ્ત્રી૦ [સં] દેવી -ત્પરાયણ વિ૦ ઈશ્વરભક્તિમા પરોવાયેલુ. -દ્ગીતા સ્ત્રી૦ (સં.) હિંદુઓનુ એક મુખ્ય ધર્મપુસ્તક -ગીતા -દ્ભક્તિ સ્ત્રી૦ ભગવાનની ભક્તિ

ભગ(-આ)વવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ભગાવવું

ભગવંત વિ૦ [સ. भगवत्] શ્રીમંત, ભગવાળુ (૨) પું૦ તેવો માણસ (૩) ઈશ્વર

ભગવાન વિ૦ (૨) પું૦ [સં] જુઓ ભગવંત [-કરે ને . . . થાય=ભગવાનની મરજીથી-એવો જોગ બેસે ને થાય -જુએ! પૂછે!=જેવા કર્મ તેવી ભગવાન શિક્ષા કરે! -ના ઘરનું, -નું માણસ=ભલુ ઓલિયું માણસ -મળ્યા!=જોઈતુ બધું-પૂરો આશરો મળ્યાં.]

ભગવું વિ૦ ['ભગવાન' ઉપરથી? કે સર૦ હિં., म. भगवा (स मृगु)] ગેરવા રંગનુ. [ભગવાં કરવાં, પહેરવાં, લેવાં=સાધુ થવું; ભગવા વસ્ત્ર પહેરી સંન્યાસી થવુ]

ભગળ ન૦ [જુઓ ભગલ] ભોપાળું ૦ભાવાર્થી વિ૦ બગભગત

ભગંદર ન૦ [સં] ગુદાની પાસે છિદ્ર-વ્રણ થવાનો એક રોગ (૨) બાકું

ભગાડવું સ૦ક્રિ૦ નસાડવુ (૨) છેતરી ભોળવીને લઈ જવુ કે મૂળ સ્થળ તજાવવુ

ભગાવવું સ૦ક્રિ૦, ભગાવું અ૦ક્રિ૦ 'ભાગવુ'નું પ્રેરક ને કર્મણિ

ભગિની સ્ત્રી૦ [સં] બહેન. ૦સમાજ પું૦, સ્ત્રી૦ સ્ત્રીઓનુ મંડળ

ભગીરથ પું૦ [સં] (સ.) આકાશમાથી ગંગાને પૃથ્વી પર લાવનાર રાજા (૨) વિ૦ [લા] મહામુશ્કેલ [-પ્રયત્ન=(આકાશમાથી ગંગા ઉતારવા જેવો) ભારે મોટો ઉદ્યમ.]

ભગુવો વિ૦ પુ૦ [જુઓ ભગવું; સર૦ હિં., म. भगवा] (૨) સન્યાસી

ભગોડું ન૦ રેશમનો કોશેટો [ભગોટાં પાડવાં =વણવા માટે રેશમના તાર તૈયાર કરવા]

ભગ્ન વિ૦ [સં] ભાગેલુ; નાશ પામેલુ (૨) હારેલુ; હતાશ. -ગ્નાશ વિ૦ [+आशा] નિરાશ, હતાશ -ગ્નોત્સાહ વિ૦ [+उत्साह] જેનો ઉત્સાહ ઊડી ગયો હોય તેવુ

ભચ, ૦ભચ્ચ અ૦ [રવ૦] ભોંકવા-ભોંકાવાનો કે અથડાવાનો રવ [-દઈને]

ભચકવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] પછડાવુ

ભચકાવવું સ૦ક્રિ૦ [ભચ રવ૦] ભચ દઈને ખોસી દેવું (૨) અથડાવવું. [ભચકાવી દેવું=ખોસી દેવુ]

ભચકાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ભચકવુ'નુ ભાવે (૨) ભટકવું, રખડવું, અથડાવુ, ટલ્લા ખાવા

ભચડ, ૦ભચડ અ૦ [રવ૦] ચાવવાના કે કચડાવાના અવાજથી [ભચડ ભચડ ચાવી જવું=એવો અવાજ કરતા કરતા ચાવી જવું.] ૦(-રડ)વું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] દાબવુ, કચરવુ (૨) ભગડવુ -ડંભચડા, -ડાભચડી સ્ત્રી૦ ખૂબ ભચડાવુ તે, સખત ભીડ

ભચાં અ૦ [प्रा. भुज्ज (सं भूयस्)=ખૂબ; પૂરતુ] બસ, પૂરતુ

ભચોભચ(-ચ્ચ) અ૦ [રવ૦] ભચ ભચ (૨) ઉપરાઉપરી

ભચ્ચ અ૦ [રવ૦] જુઓ ભચ [-દઈને]

ભજન ન૦ [સ.] નામસ્મરણ; ભક્તિ (૨) ભક્તિનુ ગીત. [-કરવું=ઈશ્વરસ્મરણ કે સ્તવન કરવું (૨) કામકાજમાથી નિવૃત્ત થવુ (૩) એક ને એક વાતનુ રટણ કર્યા કરવું] ૦મંડળી સ્ત્રી૦ ભજન ગાનારાઓની મંડળી -નિક વિ૦ ભજન કરનાર કે ગાનાર. -નિયાં ન૦ બ૦ વ૦ ભજનો (૨) કરતાલ (૩) [લા.] ગાળો. [-સંભળાવવાં=ગાળો દેવી.] -નિયો પુ૦ ભજનિક; ભજન કરનારો માણસ

ભજવવું સ૦ક્રિ૦ [સં भज्] નાટક કરવુ; તેનો ખેલ કરી દેખાડવો; વેશ કાઢી બતાવવો

ભજવું સ૦ક્રિ૦ [स भज्] ભજન કરવુ (૨) જપવુ (૩) સેવવુ (૪) લાચ આપવી, ઉદા૦ તેને કંઈક ભજ્યુ કે શું? (૫) પહેરવુ, ધારણ કરવું (વસ્ત્રાભૂષણ), ઉદા૦ 'મણિ મુકુટ ભજે ભગવાન' (૬) અ૦ક્રિ૦ [प्रा भाज (स भ्राज्)=

ચમકવું] શોભવું. ઉદા૦ વર્ણે ધી ચંપક ભજ્યું
ભજિયું ન૦ [प्रा भज्जिअ (सं भर्जित)] તળીને કરેલી એક વાની [છેડે કે પદમાં)
ભજુ વિ૦ [सं. भज् ઉપરથી] ભજનાર (સમાસમાં
ભટ પું૦ [सं] યોદ્ધો
ભટ પું૦ [જુઓ ભટ્ટ] પંડિત (૨) ભિક્ષુક બ્રાહ્મણ (૩) રસોઇયો (૪) બ્રાહ્મણની એક અટક. ૦જી પું૦ (માનાર્થે કે વ્યંગમાં) ભટ્ટ ૦મેવાડો પું૦ એ નામની જાતનો બ્રાહ્મણ
ભટ અ૦ [રવ૦] તરત જ (૨) અથડાય તેમ (૩) [સર૦ ભઠ, ફટ] ધિક્કાર છે! ઉદા૦ ભટ પડો તારા જીવતરમાં! [ભટકનારુ, રખડેલ
ભટકણ(-ણું) વિ૦ ['ભટકવું' ઉપરથી]
ભટકબોલું વિ૦ જુઓ બટકબોલુ
ભટકભવાની સ્ત્રી૦ [ભટકવુ + ભવાની] વગર-કામે રખડનારી સ્ત્રી [માણસ
ભટકભાલો પું૦ [જુઓ બટકબોલો] વાચાળ
ભટકવું અ૦ક્રિ૦ [सं अट् ઉપરથી? કે भ्रष्ट (प्रा. भट्ठ) = રખડવુ, ભૂલુ પડેલુ ઉપરથી? સર૦ हिं. भटकना, म भटकणें] રખડવુ (૨) [જુઓ ભટકા] કઈ તાક્યા કરવું
ભટકાટવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ભટમ્ભ, ભતકું] મારવું; ઝૂડવું (૨) [સુ] કણસલાંમાંથી દાણા કાઢવા ઝૂડવું
ભટકારો પું૦ ['ભટકવું' ઉપરથી] ભટકવું-રખડવુ તે [-કરવો, -થવો]
ભટકાવું અ૦ક્રિ૦ [ભટ (રવ૦)] અથડાવું (૨) આડે આવવુ (૩) ભટકવુ, રખડવુ (૪) [લા.] અણધાર્યું મળવુ (૫) લડાઈ કે કજિયો થવો
ભટકાં(-કિયાં) ન૦ બ૦વ૦ [ભટકવુ ઉપરથી] વલખાં (૨) ફેરાઆટા. [-મારવાં = લલુતાથી ફાંફાં મારવા (૨) રખડવું.]
ભટકુ વિ૦ ['ભટકવું' ઉપરથી] (સુ) ભટકેલ
ભટકો પું૦ જુઓ ભટકારો (૨) [જુઓ ભતકું] લાકડીનો પ્રહાર. [ભટકા ભાગવા = લાકડી ભાગે કે બરડો ભાગે તેટલો માર પડવો-મારવો]
ભટાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ ભાટાઈ
ભટાણી સ્ત્રી૦ જુઓ ભટ્ટિની
ભટિયો પું૦ ['ભટ્ટ' ઉપરથી] ગોસાઇજીના મંદિરમાં રહેતો, તેમની નાતનો આશ્રિત
ભટૂરિયું ન૦ દૂઝણા ઢોરનું એક ખાણ
ભટૂરિયું, ભટોળિયું ન૦ [सं वटु?] કૂતરાનું બચ્ચું [બ્રાહ્મણની એક અટક
ભટ્ટ પું૦ [सं] વિદ્વાન બ્રાહ્મણ, ભટ (૨)
ભટ્ટાર(૦ક) વિ૦ [सं] માનનીય; નામવર
ભટ્ટિની સ્ત્રી૦ [सं] રાણી (૨) શેઠાણી (૩) ભટ્ટની સ્ત્રી
ભટ્ટો પું૦ [हिं भटा (दे भंड)] ગોળ દડા જેવી જાતનુ વેંગણ (૨) પું૦ [सं भट्टक] બ્રાહ્મણ (તિરસ્કારમાં)
ભઠ(-ઠ્ઠ) અ૦ [प्रा भट्ठ (सं भ्रष्ट)] ધિક્ (૨) [જુઓ ભટ (રવ૦)] ઝટ
ભઠવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा भट्ठ = ભઠ્ઠી ઉપર શેકવાનું પાત્ર (તેની પેઠે તપવુ)] ધમકાવવું; ઠપકો આપવો (૨) અ૦ ક્રિ૦ ચિડાવું, મનમાં ને મનમાં ધખવુ
ભઠિયારખાનું ન૦ ['ભઠ્ઠી' ઉપરથી] રસોડું (૨) [લા] રસોડાનુ કામકાજ.
ભઠિયારી (-રણ) [જુઓ ભઠિયારો; हिं. भठियारी, भठियारिन] ભઠિયારુ કરનાર સ્ત્રી (૨) ભઠિયારાની સ્ત્રી -રુ ન૦ ભઠિયારાનું - રાંધવાનુ કામ (૨) [લા.] રસોડું. -રો પું૦ [ભઠ્ઠી પરથી, સર૦ हिं भठियारा] ભઠ્ઠી પર શેકનારો (૨) રાંધનારો
ભઠોરું ન૦ [સર૦ ભાઠુ; ચાંદું. સ૦ म. भठोळ] જમીનમાં પડતી ફાટ - ચીરો
ભઠ્ઠી સ્ત્રી૦ [प्रा भट्ठ (सं भ्रस्ज्), સર૦ हिं. भट्ठी; म. भट्टी] નીચેથી આંચ કે પવન દઈ શકાય એવો થાપી કરી કરેલો ચૂલો (જેમ કે ભાડભૂજાની, હલવાઈની, લુહારની, ધોબીની) (૨) ચૂનો, ઈંટ જેવું પકવવાની રચના (૩) દારૂ ગાળવાનુ ફંડ (૪) [લા.] ભઠ્ઠી પર રાખેલું વાસણ ને તેમાંની વસ્તુ (જેમ કે વૈદની, ધાતુ વગેરે મારવા માટે) [-કરવી, ચઢાવવી, -ઉતારવી, -માં નાખવું.] [૦ગાળવી = દારૂ ગાળવો] -ઠ્ઠો પું૦ મોટી ભઠ્ઠી
ભડ વિ૦ [प्रा भड, सं भट] બળવાન (૨) સમૃદ્ધિમાન (૩) પું૦ યોદ્ધો (૪) શ્રીમંત (૫)

સ્ત્રી૦ ['ભીડવું' પરથી?] ભેડ (૬) કોશની વરતની ખીલી (૭) ન૦ કૂવામાથી પાણી ખેંચવાની સવડનું ચણતર કે લાકડું (૮) [લા] ભોપાળું (૯)[સર૦ મ. भडवळ]સુકાઈ ગયેલી જમીનની ફાટ; ભડોાર (૧૦) અ૦ (રવ૦) [-કાઢી નાખવી=ભોપાળું બહાર પાડી દેવું -નીકળી જવી, વેરાઈ જવી =ભોપાળું બહાર પડી જવું. -બાંધવું=મથાળું -મોઢું બાધવુ (કૂવાનુ, વાતનુ વગેરે)]

ભડક સ્ત્રી૦ [ભડકવુ ઉપરથી] ચમક, બીક; ડર [-કાઢવી=ડર દૂર કરવો -પેસવી=ડરવા લાગવું, બીવું -ભાગવી=ડર જવો કે કાઢવો.] ૦ણ(-ણું) વિ૦ બીકણ, ચમકનારુ

ભડકવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ. भडकणें, हिं. भडकना, ભડ રવ૦ ઉપરથી] ચમકવું, ઓચિંતુ ડરવું

ભડકિયું વિ૦ ['ભડકો' ઉપરથી] ભડકે બળે તેવું (૨) ['ભડક' પરથી] ભડકે એવું ભડકણ (૩) ન૦ [ભડકો ઉપરથી; સર૦ म. भडकी] ગંધક ને ઘીનો ચૂવો (૪) [જુઓ ભળકિયું] દર્શનિયું

ભડકી સ્ત્રી૦ [જુઓ ભરડકી] રાબડી કે કાંજી જેવી એક વાની -કું ન૦ ઘટ્ટ રાબ જેવી એક વાની, ભરડકું

ભડકું ન૦, -કો પું૦ [ભડ (રવ૦) ઉપરથી] અગ્નિનો ભભૂકો(૨)ઝાળ લ ચ [ભડકે બળવું =ખૂબ જોરથી-ભડ ભડ બળવું ભડકો ઊઠવો=ભારે દુ:ખ થવું, દિલમા બળી ઊઠવું (૨) વ્યર્થ જવુ -થવો=અગ્નિનો ભભૂકો થવો. મોટી ઝાળે બળવું (૨) કજિયો થવો.]

ભડથ ન૦ [ભડથાવુ ઉપરથી] ભડથાવીને તૈયાર કરેલું શાક (રીંગણ)

ભડથાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ભડથું] ભડસાળમા ચડવું-બફાવું-સીઝવું

ભડથિયું, ભડથું ન૦[પ્રા भडित्त=શૂળ ઉપર સેકેલુ માસ] ભડથાયેલો પદાર્થ [કેરી

ભડદું ન૦ [સર૦ભડથું] જાળી પડી ગયેલી કાચી

ભડભડ અ૦ [રવ૦] એવા અવાજથી (૨) જોરથી, ઝટ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ વગર વિચાર્યું બોલવું (૨) ભડભડ સળગવું; ઓચિંતુ સળગવું (૩) ભભડવું; ખાવાનુ મન થવું [ભડભડી ઊઠવું=ધૂંધવાઈને એકદમ સળગી ઊઠવું (૨) મનમા ભરાયેલો ગુસ્સો એકદમ કાઢવો] -ાટ પું૦ ભડભડવુ તે (૨)ભડભડ એવો અવાજ (૩) અ૦ એવા અવાજથી. -િયું વિ૦ મનમા જે હોય તે કહી દેનાર, ગુસ્સે ન રાખી શકે એવું

ભડભાગણું વિ૦ [ભડ (દે वड्ड) + ભાગણું सं भागिन्] બડભાગી, ભારે ભાગ્યશાળી

ભડભાદર વિ૦ [ભડ (દે. वड्ड)+ ભાદર (સં. भद्रक)] મોટું; ભર્યુંભાદર્યું (૨) આબરૂદાર

ભડલી-(ળી) સ્ત્રી૦ (સં.) ઋતુ, વરસાદ વગેરે ભાખનારી એક વ્યક્તિ. ૦વાક્ય ન૦ ભડલીનું ભાખેલું વાક્ય -એવી લોકોક્તિ

ભડવાઈ જુઓ 'ભડવો'માં [બહાદુર, જબરુ

ભડવાઉ વિ૦ [જુઓ ભડવું] + ભડ. લડાયક;

ભડવીર પું૦ [(દે वड्ड ? કે સં भट) + વીર] બહાદુર યોદ્ધો [ઝૂઝવું; લડવું

ભડવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ભીડવુ (લડવુ)]

ભડવો પું૦[સર૦ हिं.; म. भडवा (सं. भड, કે भट् =ભાડે આપવુ પરથી કે 'ભડ'+વા(નિંદાત્મક)] પોતાની સ્ત્રીના વ્યભિચાર ઉપર જીવનાર (૨) વેશ્યાનો સાથી (૩) સ્ત્રીવશ પતિ -વાઈ સ્ત્રી૦ ભડવાનુ કામ કે કમાઈ (૨) બાયલાપણું. [-કૂટવી=વેશ્યાઓ મેળવી આપવાનો ધંધો કરવો]

ભડસાળ સ્ત્રી૦ [ભડ (દે भाड=ભઠ્ઠી) + સાળ (शाला કે છાર ?); સર૦ म भडस=ભાડ માટેનુ કુટકળ બળતણ] ચૂલા કે સગડીનો ઊની રાખવાળો ભાગ

ભડળી જુઓ ભડલી

ભડંગ અ૦ [રવ૦] (કાંઈ પડવાનો અવાજ)

ભડાક અ૦[રવ૦] ભડાકા સાથે (૨) તરત

ભડાકો પું૦ [જુઓ ભડાક] ધડાકો (૨) બંદૂક ફૂટવાનો અવાજ (૩) ગપગોળો [-કરવો, થવો=બંદૂક ફૂટવાનો અવાજ કરવો-થવો, બાર કરવો-થવો (૨) ચોકી ઊઠાય તેવું કંઈ કામ કે તકરાર કરવા-

થવા -મારવો=ગુસ્સાથી કામ કરી નાખવું (૨) નિસ્ટોય બોલવું (૩) ગપગોળો છોડવો]
ભડાભૂટ અ૦ [રવ૦] એવા અવાજ સાથે (૨) એકદમ -ડ(-ડી) સ્ત્રી૦ ભડાભડ અવાજ (૨) ધાંધલ, ધમપછાડા
ભડાભૂટ સ્ત્રી૦;ન૦ [રવ૦] ધાંધલ(૨)વેરણછેરણ
ભડું ન૦ [प्रा भित्तग (सं भित्तक)] ઘરની આમલી દીવાલ(૨)પડદા તરીકે કરાતી પાતળી દીવાલ [ભડે બેસવું=પડી ભાગવું, વણસવું (૨) દેવાળું કાઢવું (૩) નસંતાન જવું (૪) કમાણી ન ચાલવી]
ભડોભડ અ૦ [રવ૦] જુઓ ભડાભડ
ભણકાર(-રો), ભણકો પું૦ [सं भण् ઉપરથી ? (રવ૦)]ક્શાના અવાજની આગાહી કે ગુંજારવ [(-રા)ભણકારા થવા,વાગવા= આવવાની કે બનવાની આગાહી થવી]
ભણતર ન૦['ભણવું' ઉપરથી]ભણેલું તે શિક્ષણ
ભણભણવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] ભણભણ એવો અવાજ થવો
ભણવું સ૦ક્રિ૦ [सं भण्] શીખવું(૨)બોલવું, કહેવું ઉદા૦ ભાણે નરસૈંયો (૩) વાચવું [ભણવું ગણવું=અભ્યાસ કરવો તેમ જ તેનો ઉપયોગ-અમલ કરી જાણવો ભણીગણીને= અભ્યાસ કરીને તેમ જ પાવરધા-હોશિયાર થઈને (અગિયારા) ભણી જવા=પોબારા ગણી જવા, (લઈને) નાસી જવું]
ભણામણ ન૦,-ણી સ્ત્રી૦ ['ભણવું' ઉપરથી] ભણવાની ફી કે તેનું ખરચ
ભણાવવું સ૦ક્રિ૦(ભણવું'નું પ્રેરક)શીખવવું(૨) પાઠ કરાવવો, ઉચ્ચારાવવું [ભણાવી મૂકવું =શીખવી-સમજાવી રાખવું]
ભણી અ૦ [प्रा. पेहण (सं प्रेक्षण) ઉપરથી ? સર૦ म पाहणें] તરફ, બાજુએ
ભતડું ન૦, ભતકો પું૦ [સર૦ म.; (રવ૦)] (સુ) લાકડીનો સપાટો-પ્રહાર (૨) [લા] ફાસ, આડખીલી [ભતકું મૂકવું, મેલવું, ભતકો મારવો=વગ્ગો મારવો,પ્રહાર કરવો (૨) [લા] ફાસ મારવી, આડખીલી કરવી]
ભતુ(-થ્થુ) ન૦[સર૦हिं, म. भत्ता (सं भक्त, प्रा. भत्त)] ભાતું કે તે બદલ અપાતા પૈસા (૨) ખાસ કામ માટે પગાર ઉપરાંત અપાતું મહેનતાણું કે ખરચી
ભત્રીજો પું૦ [प्रा. भत्तिज्ज (स भ्रातृव्य); हिं भतीजा] ભાઈનો કે પતિપત્નીના ભાઈનો દીકરો -જાવહુ સ્ત્રી૦ ભત્રીજાની વહુ -જજમાઈ પું૦ ભત્રીજીનો વર. -જી સ્ત્રી૦ ભાઈની કે પતિપત્નીના ભાઈની દીકરી
ભથ સ્ત્રી૦ [સર૦ બઠાર] (કા) જમીનની, પાણી ભરેલી કે પાણી ભરાઈ થયેલી ફાટ
ભથવારું વિ૦ ['ભાતું' ઉપરથી] (ખેતરમાં) ભાતું લઈ જનારું (માણસ) -રી સ્ત્રી૦
ભથવું અ૦ક્રિ૦ મોઈદાંડિયામાં બીજાની આગળ જવું
ભથાયણું ન૦ ['ભાતું' ઉપરથી] ભાતું લઈ જવાનું વાસણ કે કપડું
ભદલ ન૦ [જુઓ ભદ્દર] સુકન, ભદ્ર
ભદડું ન૦ નાનો માટીનો ઘડો, ઢોચકું
ભદંત પું૦ [सं] માનવાચક સંબોધન (બૌદ્ધ) (૨) બૌદ્ધ સાધુ
ભદ્દર,ભદ્ર ન૦ [सं भद्र] મોટા કોટની અંદરનો નાનો કોટ (૨) [સર૦ ભદ્રાકરણ] ભદલ. [ભદ્દર કરાવવું=ટોલું કરાવવું]
ભદ્ર વિ૦[सं] કલ્યાણકારી (૨) માંગલિક (૩) ભાગ્યશાળી (૪) ન૦ કલ્યાણ (૫) સોનું (૬) સંગીતમાં એક અલંકાર (૭) જુઓ ભદ્દર ૦ક વિ૦ શુભ (૨) પું૦ એક છંદ (૩) ન૦ કલ્યાણ ૦કટ પું૦ મોટો ગોખરુ. ૦કાલી (-ળી) સ્ત્રી૦ (सं) એક દેવી
ભદ્રા સ્ત્રી૦ [सं] ગાય (૨) (સ) દુર્ગા (૩) કૃષ્ણની એક પટરાણી (૪) બીજ, સાતમ કે બારશ (૫) ગળી (૬) ગોકર્ણી
ભદ્રાકરણ ન૦ [सं] હજામત, મુંડન
ભદ્રાક્ષ પું૦[सं] એક ઝાડ જેનાં બીના માળાના મણકા બને છે
ભપ(-ભ)કાદાર, ભપ(-ભ)કાબંધ જુઓ 'ભપ(-ભ)કો' માં
ભપ(-ભ)કાવવું સ૦ક્રિ૦ જોરથી કે ખૂબ રેડવું ઉદા૦ કૂંડામાં પાણી ભપકાવી દેવું
ભપ(-ભ)કી સ્ત્રી૦ ['ભપ' રવ૦] (પતંગના

પેચમાં) એકદમ જોરની છૂટ મૂકવી [–દેવી, –મૂકવી] (૨) [જુઓ ભપકો] રોફ; દમ, ધમકી (સુ)

ભપ(–ભ)કો, –કાદાર, –કાબંધ જુઓ ભભકો,–કાદાર,–કાબંધ [**–મારવો**=ઝળકવું (૨) રોફ મારવો, શેખી કરવી]

ભપૂડો પું૦ જુઓ ભપકો

ભપ્પ અ૦ [રવ૦] એવા અવાજથી (૨) ઝપાટાબંધ (૩) ઊંધું ઘાલીને

ભપ્પલ વિ૦ [રવ૦] સ્થૂલ, જાડું

ભભક સ્ત્રી૦ [જુઓ ભભકવું] ચળકાટ, ઝળક. [**–મારવી**=ચળકાટ મારવો, ઝળકવું (૨) ભભકવું, શોભવું.]

ભભકવું અ૦ક્રિ૦ ['ભપ્પ' (રવ૦) સળગવું, સર૦ हिं. भभकना, म. भवकणें (सं. वह्?)] ભભૂકા મારવા (૨) શોભવું (૩) [લા.] ગુસ્સે થવું [**ભભકી ઊઠવું**=શોભી ઊઠવું (૨) ગુસ્સે થઈ જવું]

ભભકાદાર, ભભકાબંધ જુઓ 'ભભકો'માં

ભભકી સ્ત્રી૦ જુઓ ભપકી

ભભકો પું૦[જુઓ ભભકવું]ભપકો; રોફ; આડંબર (૨) ધમકી [**–કરવો**=ઠાઠ–આડંબર, શોભા કરવા **–મારવો, લગાવવો**=ભભકો કરવો (૨) રોફ મારવો, શેખી કરવી] **–કાદાર** વિ૦ ભભકાવાળું. **–કાબંધ** વિ૦ ભભકાવાળું (૨) અ૦ ભભકાથી

ભભડવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ભડભડવું] ખાઉં ખાઉં થવું (૨) મોટો સાદ કાઢવો

ભભડાટ પું૦ ભભડવું તે

ભભડો પું૦ જુઓ ભભડાટ (૨) ઉકાળો (મરી, લોંગ, સૂંઠ વગેરેનો)

ભભરાવવું સ૦ક્રિ૦['ભભરું' પરથી]ભૂકો છૂટો છૂટો નાખવો

ભભરી દાળ સ્ત્રી૦ [જુઓ ભભરું] ભભરી રહે તેવી રીતે રાંધેલી દાળ

ભભરું વિ૦ [જુઓ ભગરું; म भरभरीत] વેરાઈ જાય એવું, ભૂગરું

ભભુકાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ભભૂકવું'નું પ્રેરક

ભભૂકવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ભભક] ભભૂકો થવો. [**ભભૂકી ઊઠવું**=સળગી ઊઠવું (૨) ચળકાટ મારવો; પ્રકાશી ઊઠવું]

ભભૂકો પું૦[જુઓ ભભૂકવું] ભડકો (૨) પ્રકાશ (૩) [લા.] ભારે તીખાટ

ભભૂત(–તી) સ્ત્રી૦ [सं. विभूति; हिं. भभूत] ભસ્મ. [**–ચોળવી, લગાવવી**=(રાખ ચોપડી) બાવા થવું. સંન્યાસ લેવો.]

ભભ્ભ અ૦ [રવ૦] ભપ્પ

ભભ્ભો પું૦ ભ અક્ષર, ભકાર

ભમ (રવ૦)જાડાપણાનું કે પોલાપણાનું વધારાપણું બતાવવા શબ્દની આગળ કે પાછળ વપરાતો શબ્દ ઉદા૦ 'જાડુંભમ'; 'ભમપોલ'.

ભમગરો પું૦ [प्रा. मम्म (सं भ्रम्)+ગરો (सं. कृ)?] સરાણિયો; ખરાદી

ભમતારામ પું૦ [ભમવું+રામ] ભમતો ફરનાર–રખડેલ માણસ

ભમર સ્ત્રી૦ [प्रा. ममया (सं. भ्रू), म. भंवई] ભૃકુટિ, ભવું (૨) [सं. भ्रमि, प्रा. भमि] વમળ (૩) અ૦ ગોળ ગોળ–ચક્કર ફરે તેમ (૪) પું૦ [सं. भ्रमर] ભમરો. ૦ડી સ્ત્રી૦ [सं भ्रमर ઉપરથી]નાનો ભમરડો(૨)ચકરડી. ૦ડો પું૦ એક રમકડું–ગરિયો (૨) એક ફળ (૩) [લા.] કાંઈ નહીં! ઉદા૦ ભમરડો આવડે છે! [**ભમરડા જેવું**=મૂર્ખ (૨) અસ્થિર. **–ફેરવવો**=ગમે તેમ સહી કરવી] **–રાળી** સ્ત્રી૦ એક માખી. **–રાળું** વિ૦ સુંદર ભમ્મરવાળું (૨) દુર્ભાગી, અમંગળ (૩) [જુઓ ભમર અ૦] ભમર ભમર ફરતાં ચક્કરવાળું–ભીષણ **–રિયું** વિ૦ ગોળ ગોળ કરતું (૨) ભમરીનું,–ને લગતું (૩) ન૦ ભમરી ભાતનું સ્ત્રીઓનું એક વસ્ત્ર (૪) ચકરીનો રોગ

ભમરી સ્ત્રી૦ [सं. भ्रमरी] ભમરાની માદા, કરડે એવી એક માખી (૨) [જુઓ 'ભમર' (૨)] ઘૂમરી, ચકરી (૩) માથાનું એક ઘરેણું [**–ખાવી**=ચકરી ખાવી **–રો** પું૦ ભ્રમર (૨) વમળ (૩) વાળનું ફૂંડાળું [**–ભૂંસાઈ જવો**=નસીબ ફૂટી જવું (ઘણુંખરું સ્ત્રીનું રાંડવું). **પૂંછડે ભમરો હોવો**=એક ઠેકાણે બેઠા વિના ફર્યા કરવું]

ભમરછાલ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
ભમ(-મ્મ)રભોળું વિ૦ [ભમર(ચિત્તભ્રમ? કે સં. भ्रमर?)+ભોળું] નિખાલસ (૨) પ્રેમાળ; સ્નેહાળ
ભમવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. भम (સં. भ्रम्)]ચક્રાકારે ફરવું(૨)રખડવું (૩) તમ્મર આવવા. [ભમતું ભૂત=આખો વખત રખડયા કરતું માણસ]
ભમાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦[પ્રા. भमाड (સં. भ्रमय्)] 'ભમવું'નું પ્રેરક(૨) ભુલાવામાં નાખવું; છેતરવું
ભમ્મ અ૦ [રવ૦] એવા અવાજથી.[-પાંચ શેરી કરવી=ગુપ્ત માર મારવો.]
ભમ્મર સ્ત્રી૦[જુઓ ભમર] ભવું [-ચડાવવી =ગુસ્સો કરવો ગુસ્સાથી જોવું]
ભય પુ૦,ન૦[સં.]બીક. [-દેખાડવો=બીક દેખાડવી,ડરાવવું -પામવું, લાગવો=ડરવું. -પેસવો=ડર લાગવો.-પેસી જવો= (અમુક બાબતનો ડર) મનમાં સ્થિર થવો. -રાખવો=મનમાં ડર સેવવો] ૦કારી વિ૦ ભયકર. ૦દર્શી વિ૦ ભયસ્થાન જોનાર -સમજનાર. ૦ભીત વિ૦ [સં] બીધેલું -યંકર વિ૦ [સં] ભય ઉપજાવે એવું -યાનક વિ૦ [સં] ભયકર (૨) પું૦ કાવ્યના આઠ રસમાંનો એક-યાવહ વિ૦ [સં] ભયંકર
ભયા પું૦ [પ્રા भाइअ (સં. भ्रातृ), સર૦ મ., હિં. भय्या]ભાઈ,ભિયા(પુરુષ માટે સંબોધન) (૨) કેટલીક નાતોમાં જમાઈ માટે સંબોધન
ભયું [હિં ;સં भूत, પ્રા. भूअ] (પ)થયું, બન્યું [ભૂ૦ કાળનું રૂપ]
ભયો પુ૦ [જુઓ ભયું] માનતા પૂરી કર્યા પછી પૂજારીની આશિષ મેળવવી તે (૨)અ૦ કૃતાર્થતાનો સંતોષ થયો હોય એમ, સંતુષ્ટ. [-કરવો=ભયો કરાવવા જેવું મોટું બહાદુરીનું કામ કરવું -કરાવવો=માનતા પૂરી કર્યા પછી પૂજારીની આશિષ મેળવવા પોતા પર કંકુના થાપા મરાવવા(૨)બહાદુરી મારવી.] ૦ભયો અ૦ સારી પેઠે ભયો. [-થવું= પૂરતું થવું; સંતુષ્ટ થવાય તેટલું બધું થવું]
ભર [સં भृ; પ્રા भर ઉપરથી] નામને અંતે લાગતાં 'તેના જેટલું, તે બધું-આખું' એવો અર્થ થાય છે ઉદા૦ ક્ષણભર,દિવસભર (૨) વિ૦ બરોબર જામેલું, ભરપૂર; પરિપૂર્ણ. ઉદા૦ ભર જુવાની, ભર ઊંઘ [-દોરીએ કપાવું, જવું=કનકવાનું ઘણી દોરી સાથે કપાવું-જવું -દોરીએ જવું=ગર્ભાવસ્થાના છેલ્લા દિવસોમાં સ્વધામતર કરવું કે બહાર જવું (૨) આબરૂભેર મરી જવું]
ભરકૂચ(-શ,-સ) સ્ત્રી૦ [ભર+સં कूर्च તથા कुश] પરચૂરણ નકામી વસ્તુઓ કે છોકરા ને માણસોનો સમૂહ
ભરખ પુ૦ [સં. भक्ष, પ્રા. भक्ख] ભક્ષ ૦વું સ૦ક્રિ૦ ખાવું (૨) કરડવું
ભરગચ્છી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. भरगच्ची (સં. मृगुकच्छ ઉપરથી?)] સ્ત્રીઓને પહેરવાનું એક જાતનું કપડું [(૨)ભાર,વજન
ભરગત ન૦ [મ] ભરી કાઢેલી સ્થિતિ, પૂર્ણતા
ભરચક(-ટ) વિ૦ [ભર+ચક (સં खच्; કે चक्र?); સર૦ મ भरचक्का] પુષ્કળ (૨) ખીચોખીચ [પાણીની પુષ્કળતા
ભરચંદી સ્ત્રી૦ [ભર+ચદી] ચદી-ચાસ-
ભરડકી સ્ત્રી૦, -કું ન૦ ['ભરડવું' ઉપરથી, સર૦ મ. भरडी] જુઓ 'ભરડી'માં
ભરડ ભરડ અ૦[રવ૦] એ અવાજથી(૨)સતત
ભરડવું સ૦ ક્રિ૦ [રવ૦; સર૦ મ भरडणें (સં अभिन्नद्?)] અનાજને જાડું જાડું દળવું, બે ફાડ પડે એમ દળવું (૨) [લા] ગમે તેમ બકવું [અનાજની એક વાની
ભરડિયું ન૦ ['ભરડવું' ઉપરથી] ભરડેલા
ભરડો પુ૦ ['ભરડવું' ઉપરથી] ભરડેલું તે (૨) ભરડાઈ જાય એમ આજુબાજુ જોરથી વીંટવું -વીંટાવું તે (અજગરનું) (૩) છાપરાની વળીઓ કબજામાં લેવાનો બંધ (૪) શેરડીમાં થતો એક રોગ [-દેવો=(અજગરે) પોતાના શિકારની આસપાસ જોરથી વીંટાવું]
ભરડો પું૦ [સં भरट] તપોધન (તુચ્છકારમાં)
ભરઢોળ ન૦ [ભરવું+ઢોળવું] નફોતોટો (૨) આવકજાવક
ભરણ ન૦ [સં] ગુજરાન (૨) આંખમાં

ખાપરિયુ ભરવું તે (૩) જાદુગરનો ટુચકો [–ભરવું (આખમા)] ૦પોષણુ ન૦ ગુજરાન

ભરણી સ્ત્રી૦ [સં.] બીજું નક્ષત્ર ગાલ્લી

ભરણી સ્ત્રી૦ ['ભરવુ' ઉપરથી] ભરવું તે (૨) ઉમેરો (૩) [શાક] રાવવાનું વ સણ –ણું ન૦ભરણી ઉમેરો, ભરવું તે (૨) ભરેલુ નાણુ (૩) સગ્રહ (૪) [સર૦ મ. मरण] થાભલા અને ભાલ વચ્ચેનુ લાકડું [–કરવું, ભરવું = તિજોરીમા નાણા ભરવા–આપવાં, પોતુ મોકલી આપવુ]

ભરત ન૦ ['ભરવુ' ઉપરથી] માપ; પ્રમાણ (૨) લૂગડા ઉપર વેલ, બુટ્ટી વગેરે ભરવી તે (૩) બીઆમા રસ રેડી ઘાટ બનાવવો તે (૪) [સર૦ મ मरीत; હિં. मरता] મસાલો ભરી કરેલુ શાક [–ભરવું] ૦કામ ન૦ ભરત ભરવુ તે ૦ગૂથણુ ન૦ ભરતકામ અને ગૂથણકામ ૦ર(–લ) વિ૦ ઢાળેલું, ભરતનું (૨) ન૦ ભરત (૩) માપ

ભરત પું૦ [સં.] (સં) રામનો ભાઈ (૨) દુષ્યતનો પુત્ર–જેના પરથી ભારતદેશ કહેવાય છે (૩) જડભરત (૪) એક મુનિ; ભારતીય નાટ્યશાસ્ત્રના કર્તા. ૦ખંડ, ૦ભૂમિ પુ૦ (સ) હિદુસ્તાન. ૦વાક્ય ન૦ સંસ્કૃત નાટકમા અતે મુકાતો આશીર્વાદનો શ્લોક

ભરતા(–થા)ર પુ૦ [प्रा. भत्तार (સ. भर्तृ), સર૦ હિં. भरतार] પતિ, ભર્તા

ભરતિયું ન૦['ભરવુ' ઉપરથી, સર૦ મ भरतपत्र] માલની કિમતની વિગતવાર યાદી; બિલ (૨) કાઈમા માય તેટલુ માપ (૩) એક વાસણ

ભરતિયો પું૦ ['ભરવુ' ઉપરથી] ભરતરનુ કામ કરનારો (૨) નાણા ભરે ત્યારે કન્યા મળે એવા કુળનો માણસ

ભરતી સ્ત્રી૦ ['ભરવુ' ઉપરથી; સર૦ હિં, મ] ભરવું કે ભરાવુ તે, ઉમેરણ (૨) જુવાળ (૩) [લા.] પુષ્કળતા, આવરો. [–આવવી = જુવાળ ચડવો. –કરવી = ભરી દેવું (૨) [લશ્કરમા] સામેલ કરવુ, જોડવુ –થવી = પુષ્કળ આવરો થવો –થવું = (લશ્કરમા) જોડાવુ]

ભરથ પું૦ [સં] દેવ (૨) રાજા

ભરથરી [સં. मर्तृहरि] એકતારો વગાડી માગનાર જોગીની એક જાત (૨) (સ) ભર્તૃહરિ રાજા

ભરથાર પુ૦ [જુઓ ભરતાર] પતિ

ભરનીંગળ ન૦ [ભરાવુ + નીગળવુ (સ નિ+ गल)] ભરાવુ ને ઢલવાવું તે (૨) ચડતીપડતી (૩) ગૂમડાનો એક રોગ [ખૂબ

ભરપટ્ટે અ૦ [સર૦ મ मरपेट] જોઈએ તેટલુ;

ભરપાઈ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં., મ (હિં मरपाना; મ मरून पावलों)] સપૂર્ણ પતાવટ (લેણું, ખાતુ હૂડી વગેરેની)

ભરપૂર વિ૦ [ભર + પૂરેલુ; સર૦ હિં., મ.] પુષ્કળ (૨) પૂરેપૂરુ ભરેલુ (૩) અ૦ પૂરેપૂરી રીતે

ભરભરું વિ૦ [જુઓ ભગરુ; સર૦ હિં. भुरभुरा; મ मरमरीत] કોરુ, ચીકટ વગરનું (૨) કરકરુ કણદાર

ભર(–ળ)ભાંખળું ન૦ [ભાળવું + ઝાખુ ? કે प्रा. भक्खर (સ भास्कर = સૂર્ય) ઉપરથી ? સર૦ મ. मल्यां = પ્રભાત] મોસૂઝણુ; પરોઢિયુ, મળસકુ [–થવું.]

ભરમ પું૦ [સ भ्रम] ભ્રમ, ભ્રાંતિ; વહેમ (૨) ભેદ; રહસ્ય (૩) કાઈક રહસ્ય હોવાનો ખ્યાલ કે માન્યતા. ઉદા૦ભરમ ભારી, ખિસ્સા ખાલી [–ખોલવો = ભેદ પ્રગટ કરવો –બગડવો = સ્વાદ બગડવો, મજા ચાલી જવી. –ભાગવો = રહસ્ય ખુલ્લુ થવુ કે કરવુ.] –માવું અ૦ક્રિ૦ છેતરાવું (૨) વહેમાવું, ભ્રાંતિમા પડવુ

ભરમાર સ્ત્રી૦ [હિં; સર૦ મ. भडमार (ભડ + માર)] ખૂબ હોવુ તે, અતિશય

ભરમાવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ 'ભરમ'માં

ભરમી સ્ત્રી૦ [જુઓ બ્રાહ્મી] એક વનસ્પતિ

ભરલ સ્ત્રી૦ ['ભરવુ' (પેટ) ઉપરથી ?] (કા) ભૂખ (૨) ભૂખનો આભાસ–ખોટી ભૂખ

ભરવવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ ભેરવવુ] ટગાડવુ; લટકાવવુ (૨) જોડવુ, સાથે કરવુ (૩) [લા.] ભભેરણી કરવી

ભરવાડ પુ૦ [સર૦ મ. भरा(–रवा)ड (સ. भरटक)] ઢોર રાખી ગુજરાન ચલાવનારી એક જાતનો માણસ. ૦ણુ(–ણી) સ્ત્રી૦

ભરવાડ જાતની કે ભરવાડની સ્ત્રી. –ડી સ્ત્રી૦ [લા.] ઘસઘસાટ ઊંઘ [–તાણવી=નિરાંતે, ઘસઘસાટ ઊંઘવું] –ડું ન૦ ભરવાડનો ધંધો (૨) કાને ઘાલવાનું મોતીનું એક ઘરેણું. –ડો પું૦ ભરવાડ (૨) ભરવાડવાડો (૩) [?] એક ઝાડ

ભરવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. ભર (સં. ભૃ)] ખાલી હોય તેમાં મૂકવું, રેડવું, લખવું વગેરે (જેમ કે વાસણમાં પાણી, પાનામાં લખાણ, બંદૂકમાં દારૂ ઇ) (૨) સંઘરવું (અનાજ) (૩) ભરપાઈ કરવું ઉદા૦ નુકસાની ભરવી (૪) ફળરૂપે મળવું, લણવું. ઉદા૦ કરશો તેવું ભરશો. (૫) જમે કરાવવું કે માગતા પેટે આપવું (જેમ કે, ટોલ, વેરો, ભાડું, કર, નાણાં, વીમો ઇ૦) (૬) ટીપ કે ફાળામાં આપવું–લખાવવું. ઉદા૦ પાંચ રૂપિયા ભર્યા (૭) મેળવવું–એકઠું કરવું–ભેગું કરવું (સભા, મિજલસ, પ્રદર્શન, બજાર પરિષદ, હાટ ઇ૦) (૮) ગૂંથવું ઉદા૦ માથા ઉપર વાળી ભરવી ખાટલાની પાટી ભરવી (૯) ભરતકામ કરવું (૧૦) માપવું (માપિયા કે પળી વગેરેથી) (૧૧) પૂરવું; ચોપડવું ઉદા૦ ચિત્રમાં રંગ ભર્યા (૧૨) પૂર્ણ–સમૃદ્ધ–છતવાળું કરવું ઉદા૦ બાપનું ઘર ભરે છે. (૧૩) લાદવું; ગોઠવવું. ઉદા૦ ભાર ભરવો, સામાન ભરવો (૧૪) ખાલી પદ કે નોકરી ઉપર સ્થાપવું; નીમવું ઉદા૦ જગાઓ ભરવી (૧૫) જુદા જુદા શબ્દો સાથે વપરાઈને જુદા જુદા અર્થ થાય છે, તે તે શબ્દોમાં જુઓ. જેમ કે, આંખ ભરવી=આંસુ આણવાં, ડગલું ભરવું=પગલું માંડવું, આગળ ચાલવું. દોરો ભરવો=સાંધવું, સીવવું પાણી ભરવું=ઘરમાં વાપરવાનું પાણી લાવવું પેટ ભરવું=આજીવિકા કરવી બચકું ભરવું=કરડવું, દાંત બેસાડવા. મો ભરવું=લાંચ આપવી. દિવસ ભરવા=રોજીએ કામ કરવું [**ભરતામાં ભરવું**=જ્યાં પુષ્કળ હોય ત્યાં વધારો કરવો. **ભરી આપવું**=નુકસાની કે કિંમત ભરપાઈ કરવા (૨) ટીપમાં લખી આપવું (૩) માપી આપવું **ભરી કાઢવું**=ભરેલું કરી દેવું (૨) સ્થાપી દેવું; નીમી દેવું **ભરી પીવું**=ન ગણવું; ન ગાંઠવું **ભરી મૂકવું**=સંઘરી રાખવું. **ભરી લેવું**=નુકસાનીનો પૂરો બદલો લેવો (૨) માપી લેવું]

ભરસાડ સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं भरसाई=ભાડ] જુઓ ભડસાળ

ભરાઈ સ્ત્રી૦ ['ભરવું' ઉપરથી] ભરામણ (૨) ભરવાની રીત –ઉ વિ૦ ભરેલું. પુષ્ટ

ભરાડી વિ૦ ['ભરાવવું' ઉપરથી] ઊંબાચિયા કરનારું, ખેપાની (૨) ચોર, ઉઠાઉગીર

ભરામણ ન૦, –ણી સ્ત્રી૦ ['ભરવું' ઉપરથી] ભરવાનું મહેનતાણું

ભરાવ, –વો પું૦ ['ભરાવું ઉપરથી] ભરાવું —જમા જવું તે, જથો, જમાવ (૨) પૂર્ણતા, ભરપૂરતા [**ભરાવો થવો**=(પેટમાં કચરાની) જમાવટ થવી (૨) (થાક, તાવ વગેરે ભરાવાથી શરીરની અકડાટભરી તંગ સ્થિતિ થવી.] **–દાર** વિ૦ ભરાવવાળું

ભરાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ભરવું' 'ભરાવું'નું પ્રેરક. [**ભરાવી મારવું**=ભભેરવું]

ભરાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ભરવું'નું કર્મણિ (૨) સતાવું (૩) તાવ દાખલ થવો, તપવું ઉદા૦ આજે શરીર ભરાયું છે (૪) થાકથી અકડાવું ઉદા૦ ચાલી ચાલીને પગ ભરાઈ ગયા (૫) પકડાવું, ઝલાવું. ઉદા૦ છેડો ક્યાં ભરાયો છે? (૬) સપડાવું; ફસાવું (૭) વ્યાપવું ઉદા૦ મો ફોલ્લાથી ભરાઈ ગયું (૮) પુરાવું, રૂઝ આવવી ઉદા૦ ઘા ભરાતો જાય છે (૯) પુષ્ટ થવું ઉદા૦ ગાલ ભરાતા જાય છે (૧૦) પૂરું થવું, અંત આવવો ઉદા૦ તેના દિવસ ભરાઈ ચૂક્યા (૧૧) જામવું, એકઠું થવું. ઉદા૦ મેળો ભરાયો, બજાર ભરાયું. [**ભરાઈ આવવું**=(શરીર) તાવે ભરાવું (૨) (દિલ) ગળગળું થવું (૩) (આંખ) આંસુથી છલકાવું. **ભરાઈ જવું**=સપડાવું (૨) સતાવું (૩) (અંગ) થાકથી અકડાઈ જવું (૪) પુરાઈ જવું, ખાલી કે ખાલી ન રહેવું (જેમ કે, નોકરી, ફાળો, ટીપ, લોન ઇ૦). **ભરાઈ પડવું**=ફસાવું, સપડાવું. **ભરાઈ બેસવું**=સંતાવું, છુપાવું]

ભરિત વિ૦ [સં] –થી ભરેલું (સમાસમાં)

ભરિયું ન૦ ['ભરવું' કે 'ભરવવું' ઉપરથી?] કાંઠાનું ઝીંડિયાનું (બાળકનું) ઘરેણું

ભરીપૂરી અ૦ [ભરવું+પૂરવું; સર૦ हिं., म. भरापूरा] પૂરેપૂરી રીતે

ભરૂચ ન૦ [सं भृगुकच्छ] (સં) નર્મદા નદીના મુખ આગળ આવેલું શહેર. **–ચા** પું૦ એક અટક **–ચી** વિ૦ ભરૂચનું કે તેને લગતું (૨) ભરૂચ તરફનું (જેમ કે રૂ)

ભરૂ (–રો,–રાં)સો પું૦ [સર૦, हिं. भरोसा, म भरंवसा, भरोसा (सं. विश्रम ?] વિશ્વાસ; ખાતરી [**–આપવો**=સધ્યારો કે આશ્વાસન આપવું (૨) વિશ્વાસ આપવો. **– કરવો**=વિશ્વાસ મૂકવો. **–થવો, પડવો**=વિશ્વાસ કે આશા બંધાવી **–મૂકવો**=કોઈનો આધાર કે ખાતરી રાખવી.] **–સાદાર, –સાપાત્ર** વિ૦ ભરોસાવાળું, વિશ્વાસપાત્ર

ભરેડી સ્ત્રી૦ ['ભરવું' 'ભરાવું' ઉપરથી] વાન; કાંતિ. [**–વળવી**=વાન વળવા]

ભરોઠ પું૦ ['ભરાવું' ઉપરથી] સંતોષ

ભરોળ સ્ત્રી૦ (કા.) સોટી કે બીજાથી પડતો સોળ

ભર્ગ ન૦ [सं] તેજ

ભર્તા(–ર્તા) પું૦ [सं] સ્વામી (૨) પોષણ કરનાર

ભર્ત્રી સ્ત્રી૦ [सं] મા (૨) પોષણ કરનારી (૩) રાણી (૪) શેઠાણી

ભર્યુંપૂર્યું વિ૦ [ભરવું+પૂરવું] ભરેલું, પૂરેપૂરું; પુષ્કળ. [**ભર્યાપૂર્યા પહોંચવા**=માગવું પૂરેપૂરું મળવું.] [સમૃદ્ધ, આબાદ

ભર્યુંભાદર્યું વિ૦ [ભરવું+ભદ્ર] ખૂબ ભરેલું;

ભલકારો પું૦ [ભલે+કાર] (કા) ભલે ભલે –વાહ વાહ–શાબાશ કહેવું તે

ભલકી સ્ત્રી૦ [सं मल्ल, मल्ली] તીર (૨) નાનો ભાલો (કા) **–કું** ન૦ ભળકું; ભાલાનું પાનું–ફળ **–કો** પું૦ ભાલો [**ભલકા જેવું**=મોટું (૨) ભાલા જેવું મોટું અને તીક્ષ્ણ]

ભલતું વિ૦ [સર૦ म , 'ભળવું ઉપરથી ? કે ભલું ઉપરથી ?] ગમે તેવું, ઠામઠેકાણા વગરનું (૨) ફાલતુ, અચોક્કસ; અપ્રસ્તુત

ભલપણ ન૦ ['ભલું' ઉપરથી] ભલાઈ

ભલ(–લું)ભલું વિ૦ [જુઓ ભલું] કંઈ કંઈ ભલાઈ કે મોટાઈવાળું કે મહત્ત્વનું, ભારે વજનવક્કરવાળું. ઉદા૦ ભલભલા કુંવારા ને ખોળાને બે બાયડી

ભલમનસાઈ સ્ત્રી૦ [ભલું+માણસાઈ, हिं. भलमनसाहत; म भलमाणसाई] ભલાઈ [**–દાખવવી, બતાવવી**]

ભલા અ૦ [જુઓ ભલું] 'ભલા ભાઈ' કે 'ભાઈલા' એવો સંબોધનનો ઉદ્ગાર.

ભલાઈ, –શ [જુઓ ભલું] સ્ત્રી૦ સારાપણું, સુજનતા (૨) નેકી; સાલસાઈ. (૩) ભલા તરીકેની પ્રશંસા [**ભલાશ લેવી**=ભલા તરીકેનો જશ લેવો **ભાઈભલાશે, ભલી ભલાશે**=ભાઈ કહીને અને ભલાશ આપીને; સારાસારી રાખીને]

ભલાભલી સ્ત્રી૦ સારાસારી **–લું** વિ૦ જુઓ ભલભલું [**ભલાભલી પૃથ્વી છે**=બહુરત્ના વસુંધરા; આવડી મોટી પૃથ્વીમાં સારાં માણસોય ઘણાં હોય (૨) આવડી મોટી પૃથ્વી છે (ગમે ત્યાં જઈશ!).]

ભલામણ,–ણી સ્ત્રી૦ [સર૦ म; જુઓ ભળામણ] સિફારસ (૨) સોંપણ; ભાળવણી. **૦પત્ર** પું૦; ન૦ ભલામણનો કાગળ

ભલીભૂંડી સ્ત્રી૦ [ભલું+ભૂંડું] સારી અથવા ખરાબ વાત; ટીકા [**–ઉકેલવી**=સારી યા નરસી બાબતની ચર્ચા કરવી, ટીકા કરવી. **–કહેવી**=સારી–નરસી વાતો સંભળાવવી (૨) ગાળ ભાંડવી]

ભલીવાર પું૦, સ્ત્રી૦ [સર૦ म भलीवरी] સત્ત્વ, સાર, બરકત (૨) આવડત, હોશિયારી. [**–આવવો**=(કામકાજમાં) સાર કે સારાપણું આવવું, સફળતા થવી]

ભલું વિ૦ [प्रा. मल्ल(सं भद्र)] સારુ (૨) માયાળુ (૩) સભ્ય (૪) પ્રામાણિક [**ભલા ભાઈની પ્રીત**=હું સારો તું સારો, એમ ઉપરછલી સારાશ **ભલી પૃથ્વી**= જુઓ ભલાભલી પૃથ્વી **ભલું હશે તો**=સંભવત, ઘણુંખરું. **ભલો આવ્યો**=ઠીક આવ્યો, આવશે એમ નહોતું માન્યું **ભલો ધનેતર, ભૂપ**=ગમે તેવો મોટો પૈસાદાર કે સત્તાધીશ

માણસ; મોટો આધાતા. **ભલાની દુનિયા નથી** = દુનિયા એવી છે કે ભલાને દુ:ખ પડે] ૦ભલું વિ૦ જુઓ ભલભલું

ભલે અ૦ ['ભલુ' ઉપરથી; સર૦ हिं.] ઠીક, સારું; અસ્તુ [**ભલે પધાર્યા!** = ઠીક થયું, જે આવ્યા (સ્વાગત કરતા વપરાય છે).] ૦ભલે અ૦ ઠીક ઠીક; બહુ સારુ. ૦રું વિ૦ ભલુ (પ.)

ભલ્લ પુ૦, ન૦ [સ] ભાલો (૨) રીછ

ભલ્લુ(-લ્લૂ)ક પુ૦; ન૦ [સં] રીછ

ભવ પુ૦ [સ]સસાર(૨)જન્મ(૩) જન્મારો(૪) [સં]મહાદેવ [-બગડવો,બળવો = સસાર બગડવો, જીવન ધૂળ મળવુ, જન્મ એળે જવો **ભવની ભાવટ ભાગવી** = જિંદગીભરની જજાળ દૂર થવી. **એક ભવમાં બે ભવ કરવા** = પતિ પ્રત્યે બેવફાઈ કરવી (૨) ધર્માંતરથી કે અનીતિથી કુલાચાર તોડવો (૩) બીજું લગ્ન કરવુ (સ્રીએ). **-સુધારવો** = જિંદગી સુધરવી; જીવનમા કઈક ઉપયોગી કે મહત્ત્વનો અર્થ સરવો **-હારી છૂટવું** = જિંદગીભરની પીડા વેઠવી] ૦ચક્ર ન૦ સંસારરૂપી ચક્ર. ૦તાણુ સ્રી૦ પુનર્જન્મ માટેની તૈયારી(૨)ઐહિક વસ્તુઓની વાછના ૦તારણ વિ૦સસારમાથી તારનાર ૦તૃષ્ણા સ્રી૦ સારા ભવની — સારા લોકમા જન્મવાની તૃષ્ણા (૨) સસારની વાસના

ભવતી સ્રી૦ [સર૦ सं., म. भवति-न-भवति] વાદવિવાદ; તકરાર(૨)[સં.] ઝેર દીધેલુ બાણ

ભવતી સ્રી૦ [સ] આપ, તમે

ભવદીય વિ૦ [સ] આપનુ

ભવન ન૦ [સં] રહેઠાણ, મકાન (૨) અસ્તિત્વ. [-ઠેકાણે હોવું = મગજ કે યાદદાસ્ત દુરસ્ત હોવા]

ભવભૂતિ પું૦ [સં] (સ) એક સંસ્કૃત કવિ

ભવસાગર, ભવસિંધુ પુ૦ [સં] સંસારરૂપી સમુદ્ર; સાગર જેવો આ સંસાર

ભવાઈ સ્રી૦ [સ. भव = શકર, भवा = પાર્વતી -ઉપરથી કે ભાવ = નટ ઉપરથી; સર૦ म] હલકા પ્રકારનુ એક જાતનુ નાટક (૨) [લા] ફજેતી. [**ભૂગળ વિનાની ભવાઈ** = ખાલી ભવાડો, ફજેતી.]

ભવાટવિ(-વી) સ્રી૦ [સં.] સંસારરૂપી વન

ભવાડો પું૦[જુઓ ભવાઈ, સં મત્વાટ ?]ફજેતો. [**નાગો ભવાડો** = નકામી ફજેતી.]

ભવાની સ્રી૦ [સં] (સં) પાર્વતી

ભવાબ્ધિ (-ર્ણવ) પુ૦[સં.] સસારરૂપી સમુદ્ર

ભવા(-વૈ)યો પુ૦ [જુઓ ભવાઈ] ભવાઈનો નટ (૨)[લા] નિર્લજ્જ કે ફજેતી કરે એવો માણસ

ભવિક વિ૦ [સં] લાભદાયી; ઉપયોગી (૨) સુખી, આબાદ (૩) ન૦ આબાદી; કલ્યાણ

ભવિતવ્ય વિ૦ [સં] ભવિષ્યમા થનારું (૨) ન૦ ભવિષ્ય. ૦તા સ્રી૦ નસીબ

ભવિષ્ય વિ૦ [સ] આવતા કાળનુ (૨) ન૦ નસીબ (૩) દોલત; વારસો (૪) ભવિષ્યકાળ. [-આપી દેવું = ભારે મોટી રકમ કે કીમતી વસ્તુ આપી દેવી (પ્રશ્નાર્થમા નિષેધ બતાવે છે) -કહેવું, વર્તવું = નસીબની વાત કહી બતાવવી. -ખાવું = વારસો ભોગવવો. -થવું = (કા) મરી જવુ -બંધાવવું = ભવિષ્ય આપી દેવું] ૦કાલ(-ળ) પુ૦ આવનાર સમય (૨)[વ્યા.] ક્રિ૦ નો એક કાળ ૦કૃદંત ન૦ [વ્યા] ભવિષ્યકાળસૂચક કૃદત ૦વ્ વિ૦ બનનારુ, ભવિષ્યનુ ૦વાણી સ્રી૦ ભવિષ્ય ભાખતી વાણી ૦વાદી પુ૦ભવિષ્ય કહેનાર ૦વેત્તા પુ૦ ભવિષ્ય જાણનાર

ભવી સ્રી૦ + ભવિષ્ય (૨) ભવાઈ

ભવું ન૦ [अप. भउहा (सं भ्रू)] ભમ્મર. [**ભવાં ચઢાવવાં** = ગુસ્સે થવુ]

ભવૈયો પું૦ જુઓ ભવાયો

ભવોભવ અ૦ [જુઓ ભવ] ભવે ભવે, દરેક જન્મમાં

ભવ્ય વિ૦ [સં] પ્રૌઢ, ગૌરવશાળી, પ્રભાવશાળી (૨) મોક્ષનુ અધિકારી (જૈન) (૩) ભવિષ્ય. ૦તા સ્રી૦

ભશ(-સ)કો પું૦ [मागधी भुस्का, दे. भुक्खा (स बुभुक्षा), સર૦ म. भस = જમણ, हिं भप = ભોજન] ઇચ્છા, ભારે આતુરતા

ભસ સ્રી૦ [सं भूयिष्ठ ?] લીલાલહેર (૨) ન૦ + [प्रा. भस्स (स भस्मन्)] રાખ ભસ્મ

ભસકુ ન૦ [જુઓ ભસ] વરસાદનુ નાનું ઝાપટું

ભસવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा. भस (स भष्)] કૂતરાનું બોલવું (૨) [લા.] નકામો બકવાટ કરવો

ભસ્તું ન૦,**-સ્તો** પુ૦[स. भस्त्रा =ધમણ, સર૦ ભિસ્તી] પેટ (૨) ચામડાની થેલી (૩) [फा. बहिश्त; સર૦ हिं. भिश्त] દખસું

ભસ્મ સ્ત્રી૦ [सं] રાખોડી (૨) યજ્ઞની કે મંત્રેલી રાખ (૩) ધાતુની વૈદકીય રાખ; માત્રા.[**-કરી દેવું, કરી નાખવું**] ૦ક વિ૦ બાળીને ભસ્મ કરી દે એવું (૨) પું૦ ખાય તેટલું બળી જાય-ગુણ ન દે એવો પેટનો એક રોગ. ૦ગંધા સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ (૨) એક જાતનું અત્તર ૦**સાત્** અ૦ રાખોડીરૂપ **-સ્માવશેષ** વિ૦ [+अवशेष] રાખોડીના રૂપમા બાકી રહેલું; નાશ પામેલું **-સ્માસુર, -સ્માંગદ** પુ૦ (સં.) [+असुर, अंगद] એક રાક્ષસ **-સ્મીભૂત** વિ૦ [सं] ભસ્મ બનેલું

ભળ સ્ત્રી૦ ['ભળવુ' ઉપરથી] ભળી જવું તે (૨) પ્રથમ ભળતા થતો સંકોચ [**-ભાગવી** = શરમ તૂટવી]

ભળકડું ન૦ [સર૦ म. भल्या = પ્રભાત] (કા.) જુઓ ભરભાખળું. **-ડિયો** પું૦(સં)સવારે દેખાતો તેજસ્વી ગ્રહ; શુક્ર

ભળકિયું ન૦ [सं. भद्र; प्रा. भल्लय ? કે 'ભાળવું' ઉપરથી?] બાળકના કાંડાનું દર્શનિયું, ભડકિયુ

ભળકુ(-કૂ)ડું વિ૦ ['ભળવુ' ઉપરથી; સર૦ म भल्ल] ભોળું; નિખાલસ

ભળકુ વિ૦ ['ભળવું' ઉપરથી] મળતાવડું (૨) ન૦ [सं. भल्लक; प्रा. भल्लय] ભાલો, ભલકુ

ભળકૂડું વિ૦ જુઓ ભળકુડું

ભળતું વિ૦ ['ભળવું' ઉપરથી] ભળી જાય-મળતું આવે એવું (૨) જુઓ ભલતું

ભળભળિયું વિ૦ જુઓ ભડભડિયું

ભળભાંખળું ન૦ જુઓ ભરભાખળું

ભળવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ મેળવવું (प्रा मेल, स मेलय्)] ભેગું મળી જવું (૨) અમુકના જેવા હોવું, મળતું આવવું (૩) [?] છોળવું, ધાવણ ઓકવું (બાળકે)

ભળામણ(-ણી) સ્ત્રી૦ જુઓ ભલામણ (૨) ['ભળાવવું' ઉપરથી] ભળાવવું તે, સોંપણ

ભળાવવું સ૦ ક્રિ૦ [प्रा. भलाविअ (स. भल्)] ભલામણ કરવી (૨) સોંપવું (૩) ઢોરને ગોવારામાં ભળતું કરવું

ભંગ પુ૦ [सं.] તૂટવું કે ભાગી પડવું તે (૨) તોડવું તે (૩) નાશ (૪) વિઘ્ન (૫) વાંક, વળાંક. [**-પડવો** = વિઘ્ન થવું, તૂટવું, બગડવું. **-પાડવો** = વિઘ્ન કરવું; અટકાવવું.]

ભંગ સ્ત્રી૦ [सं] ભાંગ. ૦ડ વિ૦ ભાંગનો વ્યસની ૦**ડખાનું** ન૦ ભાંગનું પીઠું **-ગી** વિ૦ ભંગડ

ભંગડો પુ૦ જુઓ ભંગિયો (તુચ્છકારમાં) **-ડી** સ્ત્રી૦ ભંગિયા કે ભંગિયાની સ્ત્રી

ભંગાણ ન૦ [ભાંગવું, ભંગાવું ઉપરથી] ભંગ (૨) તૂટ [**-પડવું**]

ભંગાર પું૦ ['ભંગ' પુ૦ ઉપરથી] ભાંગેલા વાસણ કે બીજો સરસામાન. **-રો** પું૦ ભંગાર ખરીદી લેનાર

ભંગાવું અ૦ક્રિ૦, **-વવું** સ૦ક્રિ૦ 'ભાંગવું'નું [કર્મણિ અને પ્રેરક

ભંગિ(-ગી) સ્ત્રી૦ [सं] વ્યંગ, વાણીની ચાતુરી (૨) રીત, ઢબ (૩) અંગોનો મરોડ (૪) પગથિયું

ભંગિયો પુ૦ [ભંગી પરથી] બહોરવાનું કામ કરનાર જાતનો માણસ [**ભંગિયાને જા!** = હલકામાં હલકા ઠેકાણે નાતરું કર! (૨) દીસતી રહે!] **-યણ** સ્ત્રી૦ ભંગડી

ભંગી વિ૦ [सं] ભંગડ (૨) પુ૦ [સર૦ हिं.] ભંગિયો (૩)સ્ત્રી૦ જુઓ ભંગિ.૦**જંગી** વિ૦ ભંગડ (૨) ઢંગધડા વગરનું

ભંગુર વિ૦[सं.] ભાગી જાય એવું(૨)નાશવંત; [અસ્થાયી

ભંગોરું ન૦[સર૦ हिं भंगुरा]એક જાતનું ઘાસ

ભંજક વિ૦ [सं.] ભાગનાર, ટાળનાર **-ન** ન૦ ભાંગવું તે (૨) નાશ (૩) વિ૦ ભંજક જેમ કે, પરદુઃખભંજન **-વું** સ૦ ક્રિ૦ [सं. भञ्ज्] ભાગવું (૫)

ભંજાડ પુ૦ [सं भञ्ज् પરથી] ભાંગફોડ; વિનાશ

ભંટ(-ઠ) ન૦ ઘાસ પર થતું એક કાંટાળું બીજ (એ લૂગડે ચોટી જાય છે)

ભંઠિયો પુ૦ જુઓ ભટ

ભંડક [प्रा. मंडग] ભોંયરું (૨) સ્ટીમરમાં ફાળકાની ફરતે આવેલી ત્રીજા વર્ગના

મુસાફરોની જગા. -કિયું ન૦ નાનું ભોંયરું
ભંડાર પું૦ [પ્રા. (સં भाण्डागार); સર૦ હિં.; મ.] ધનધાન્ય વગેરે ભરી રાખવાની જગા (૨) ખજાનો, સંગ્રહ (૩) વહાણના તૂતકની નીચેનો ભાગ (૪) દુકાન જેમ કે, ખાદી-ભંડાર, સ્વદેશી ભંડાર. ૦વું સ૦ક્રિ૦ ભંડારમાં મૂકવું (૨) છુપાવવું -રિયું ન૦ ભીંતમાં બારણાંવાળો ગોખલો (૨) ગાડા નીચેની પેટી જેવી ગોઠવણ (૩) ઘરમાં ઓરડાની પાછળનો નાનો ખંડ -રી પું૦ ખજાનચી (૨) કોઠારી (૩)એક અટક (૪) [સર૦ મ] તાડી અને દારૂ ગાળવાનો ધંધો કરનારી એક જાતનો માણસ -રો પું૦ [સર૦ હિં., મ भंडारा] ગામ કે નાતના તમામ માણસોને અપાતું જમણ (૨) સાધુઓનું જમણ
ભંડોળ ન૦ [પ્રા. भंड (સં भाण्ड्)=એકઠું કરવું, સર૦ મ भांडवल] ભેગી કરેલી કોઈ પણ મૂડી -ળિયું વિ૦ ખજાનાને કે ભંડોળને લગતું (૨) સૌના વાપરનું; મિશ્ર -ળિયો પું૦ ભંડોળવાળો માણસ
ભંપાડું વિ૦ [ભમ (જાડું)+પાડું ? સર૦ મ. भंपाळ] પાડા જેવું જાડું
ભંપોલ(-ળ) વિ૦ [ભમ+પોલું, સર૦ પોલું-ભમ] અંદરથી પોલું, બોદું
ભંભલી સ્ત્રી૦ [દે. भंभा=ભેરી (તેના જેવો ઘાટ)] (કા.) સાંકડા મોની બદામના ઘાટની બતક
ભંભારવ પું૦ [સં.] ગાય, બળદનો અવાજ (૨) મોટો પોલો લાગતો અવાજ
ભંભેરવું સ૦ક્રિ૦ ['ભેરવવું' ઉપરથી; સર૦ હિં. भमरना (હિં. भमेरि=ડર)] ભંભેરણી કરવી. -ણી સ્ત્રી૦ સાચાજૂઠા, ખોટી ઉશ્કેરણી
ભંભો પું૦ [જુઓ ભંભલી] પાણી રાખવાનું માટીનું વાસણ [ફાંફાં મારવા
ભંભોળવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ ફંફોળવું] શોધવું,
ભા સ્ત્રી૦ [સં] કાંતિ; તેજ
ભા પું૦ ['ભાઈ' ઉપરથી] વડીલ માટે સંબોધન (૨) દાદા, બાપ કે મોટાભાઈ [-પાસે જવું = મરી જવું]
ભાઈ પું૦ [પ્રા. भाइ (સ. भ्रातृ)] માજણ્યો; સહોદર (૨) કાકા, મામા, માસી વગેરેનો દીકરો (૩) કોઈ પણ માણસ માટે વિવેક-પુરઃસર સંબોધન ૦બાપા પું૦ બ૦વ૦ 'ભાઈ, બાપા' એવી નમ્ર વિનવણી ને આજીજી-સૂચક શબ્દો [-કરવા=કાલાવાલા કરવા (૨) નરમાશથી – સમજાવીને કામ લેવું] ૦ચારો પું૦ ભાઈ જેવું વર્તન, દોસ્તી ૦જી પું૦ જેઠ ૦દાચો પું૦ ભાઈ તરીકેનો હકકે સંબંધ ૦બીજ સ્ત્રી૦ કારતક સુદ બીજ ૦ભાંડુ ન૦બ૦વ૦ એક માબાપના છોકરા ૦બંધ પું૦ મિત્ર ૦બંધી સ્ત્રી૦મિત્રાચારી ૦લો પું૦ ભાઈ (લાડમાં) (૨) નાનો છોકરો ૦શ્રી પું૦બ૦વ૦ (લખાણમાં) વિવેકનું સંબોધન ૦સલામ સ્ત્રી૦'ભાઈ, સલામ'એમ કહીને નમ્ર વિનવણી અને આજીજી[-કરવી] ૦સંગ પું૦ બ૦વ૦ [+સિંહ?] બચ્ચાજી, બેટમજી (તુચ્છકારમાં). ૦સાહેબ પું૦ બ૦વ૦ મોટા ભાઈ ! સાહેબજી ! [-કહેવા, કહેવડાવવા =તોબા પોકારવી, પોકારાવવી, હાર્યા કહેવું કે કહેવરાવવું.]
ભાઉ પું૦ [પ્રા.,મ (સં. भ्रातृ)] ભાઈ ૦સાહેબ પું૦ [મ] પેશ્વાઈનો એક ઇલકાબ
ભાએ(-ય,-યે)ગ ન૦ + જુઓ ભાગ્ય (૫)
ભાકડ વિ૦ [સર૦ મ, જુઓ બાખડું] વાઝિયું (૨) દૂધ દેતું બંધ થયેલું, ઊચી ગયેલું. ૦કથા સ્ત્રી૦ અશક્ય વાત
ભાખર(-રો) પું૦[સર૦મ भाकर,(સ भ्रस्ज्=શેકવું ઉપરથી] મોટો જાડો રોટલો -રી સ્ત્રી૦ જાડી કઠણ રોટલી [કહેવું
ભાખવું સ૦ક્રિ૦ [સ भाष्] બોલવું (૨) ભવિષ્ય
ભાખા સ્ત્રી૦ + ભાષા
ભાગ પું૦ [સ] અંશ, હિસ્સો (૨) પુસ્તકનો હિસ્સો ઉદા૦ ભાગ પહેલો (૩) ભાગાકાર (ગ) [-કાઢી નાખવો = ભાગિયા મટવું -ચાલવો=(ગ.) ભાગી શકાવું ઉદા૦ ૨૦ની સંખ્યાનો પાંચ વડે ભાગ ચાલશે -પડવો = વહેંચાવું, કશાનો હિસ્સો થવો -રાખવો = કોઈ કામધંધામાં ભાગિયા તરીકે જોડાવું, ભાગિયા બનવું] ૦ચિહ્ન ન૦ ભાગાકારનું

(–) ચિહ્ન (ગ.) ૦બટાઈ સ્ત્રી૦ [हिं. बाटना (सं. वट्)] મહેસૂલ તરીકે ખેતીની ઊપજનો ભાગ આપવો તે ૦લું વિ૦ ભાગેલું; તૂટેલું (૨) ખોખરું, ફાટવાળું (માટીનું વાસણ) [ભાગલા પગ = નાઉમેદી; નિરાશા. ભાગલાં હાડકાં = હરામ હાડકાં; આળસુપણું. હાથપગનું ભાગલું = આળસુ, ઢીલું. ભાગલે પગે = ડરતા ડરતા (૨) નિરાશ થઈને.] ૦લો પું૦ ભાગ, ટુકડો [ભાગલા પાડવા = ભાગ કરવા] (૨) માતાના નૈવેદ્યનો થાળ

ભાગવત વિ૦ [सं.] ભગવાનને લગતું (૨) ન૦ (સં) અઢાર પુરાણોમાંનું એક

ભાગવું અ૰ક્રિ૦ [જુઓ ભાંગવું] તૂટવું, કકડા થવા, નાશ પામવું (૨) દૂર થવું (જેમ કે ભો ભાગવો) (૩) દેવાળું કાઢવું (જેમ કે પેઢી ભાગી) (૪) [સર૦ हिं. भागना] નાસવું. (૫) સ૦ ક્રિ૦ કકડા કરવા, તોડવું (૬) લૂંટીને પાયમાલ કરવું (જેમ કે ગામ) (૭) અદા ન કરવું; પાછું ન વાળવું (જેમ કે ઋણ, વ્યાજ) (૮) ભાગ કરવા, ભાગાકાર કરવો (ગ.) (૯) [सं भञ्ज्] વણવું (દોરડું) [ભાગી જવું = નાસી જવું (૨) તૂટી જવું. ભાગી રાત = પાછલી રાત; મધ્યરાત્રિ પછીનો સમય.]

ભાગળ સ્ત્રી૦ જુઓ ભાગોળ –ળિયો પું૦ દુકાનદાર (૨) ભાગોળનો–શહેરના દરવાજાનો કારકુન [રકમ (ગ.)

ભાગાકાર પું૦ [सं] ભાગવું તે કે તેથી આવતી

ભાગાડ પું૦ ઢોરનો હાડકાંવાળો ભાગ(પૂંઠનો?)

ભાગાનુબંધ ન૦[सं.] પૂર્ણાંક સહિત અપૂર્ણાંક આંકડો (ગ.) [નાસાનાસ

ભાગાભાગ(–ગી) સ્ત્રી૦ ['ભાગવું' ઉપરથી]

ભાગિયું વિ૦['ભાગ'ઉપરથી] ભાગીદાર –યણ સ્ત્રી૦ ભાગીદાર સ્ત્રી. –યો પું૦ ભાગીદાર

ભાગીદાર પું૦ [ભાગ + फा. दार] ભાગવાળો; હિસ્સેદાર (૨) ગોઠિયો; સાથી –રી સ્ત્રી૦ ભાગીદારપણું; પંતિયાળું

ભાગીરથી સ્ત્રી૦ [सं] (સ.) ગંગા નદી

ભાગુ વિ૦ ['ભાગવું' ઉપરથી] મહેનતથી કંટાળનારું, આળસુ (૨) મુશ્કેલ; મહેનતનું

ભાગું વિ૦ ['ભાગ' ઉપરથી] –ને કારણે, લીધે. ઉદા૦ દુઃખ ભાગા ડરો નહિ

ભાગેડુ પું૦ [ભાગવું ઉપરથી] નાસી જનાર

ભાગોવટ વિ૦['ભાગ' ઉપરથી] વચલા વાંધાનું

ભાગોળ સ્ત્રી૦ [સર૦ सं आ-भोग, म भागळी = વાપર્યા વિના રાખેલો ભાગ] શહેરના કોટનો દરવાજો (૨) ગામનું પાદર (૩) બજાર, ચકલું [ભાગોળ જેવું = પહોળું, વકાસેલું (મો). ભાગોળે જવું = ઝાડે ફરવા જવું. ભાગોળે દીવા કરવા = બધે જાહેર કરવું.]

ભાગ્ય ન૦ [सं] નસીબ [–ઊઘડવું, ફળવું = ભાગ્યવાન – સુખી થવું –ફરવું = દુર્ભાગ્યની દશા બદલાઈને સારી દશા શરૂ થવી, સુખપ્રાપ્તિ થવા લાગવી –ફરી વળવું, –ફૂટવું = અવદશા થવી] ૦વશાત્ અ૦ નસીબજોગે ૦વંત, ૦વાન, ૦શાળી વિ૦ નસીબદાર. ૦હીન વિ૦ કમનસીબ

ભાગ્યુંતૂટ્યું વિ૦ [ભાગવું + તૂટવું] ભાગેલું તૂટેલું (૨) સળંગ કે અટક્યા વગર નહિ એવું; તૂટક

ભાગ્યે અ૦ [सं] કદાચ, ક્વચિત્

ભાચરો પું૦ [સર૦ म भाचर = ભઠ્ઠી] એક માટીનું વાસણ [ભાચરા જેવું = મોટું, પહોળું ને બેડોળ]

ભાજક પું૦ [सं] ભાગનાર સંખ્યા (ગ.)

ભાજન ન૦ [सं] વાસણ; પાત્ર (૨) (સમાસને અંતે) આધારસ્થાન, અધિકારી, એવો અર્થ બતાવે છે. ઉદા૦ દયાભાજન

ભાજવું અ૦ક્રિ૦ (૨) સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ભાંજવું

ભાજી સ્ત્રી૦ [प्रा भज्जिआ, સર૦हिं , म] શાક લાયક કુમળા છોડ કે તેનું શાક. ૦ખાઉ વિ૦ ભાજી ખાનાર (૨)[લા.]તાકાત વગરનું ૦પાલો પું૦ ભાજી પાલો વગેરે ૦મૂળા પું૦ બ૦વ૦ મૂળો અને તેવી ભાજી(૨)[લા.]તુચ્છ–લેખામાં ન લેવા જેવી વસ્તુ [ભાગવાની રકમ

ભાજ્ય વિ૦ [सं] ભાગી શકાય તેવું (૨) ન૦

ભાટ પું૦ [सं , प्रा भट्ट; સર૦ हिं , म] રાજાઓના ગુણગાન ગાનાર એક જ્ઞાતિનો માણસ

(૨) [લા] ખુશામતિયો. ૦ડી સ્ત્રી૦ ભાટણ (તિરસ્કારમા). ૦ણુ સ્ત્રી૦ ભાટ કે ભાટની સ્ત્રી. ૦વેડા પું૦ બ૦ વ૦ ભાટની પેઠે અતિશયોક્તિથી વખાણ કરવા તે –ટાઈ સ્ત્રી૦ ભાટનુ કામ–પ૬ (૨) ભાટવેડા

ભાટિયો પું૦ [સં. મટ્ટ પરથી; હિં માટિયા, મ. માટ્યા] એ નામની એક જ્ઞાતિનો માણસ (૨) [સં. માટ=ભાડું; અથવા ભાઠું ઉપરથી?] દૂધ વેચનાર, ઘાંચી (૩) કાછિયો (ગામડામા). –યણ સ્ત્રી૦ભાટિયાની કે ભાટિયા જ્ઞાતિની સ્ત્રી

ભાઠ સ્ત્રી૦, –ઠું ન૦[પ્રા. મટ્ટ (સં. મૃષ્ટ)]ચામડી છોલાઈ પડેલુ ચાઠું

ભાઠું ન૦ [સ૦હિં. માઠ, હિં, મ માટ, સર૦ દે. મટ્ટી=ધૂળ વિનાની સપાટ જમીન] નદીકાઠાની રેતાળ જમીન (૨) છીછરા પાણીવાળી જગા (૩) શેરડીનો મૂળવાળો કકડો (૪) જુઓ 'ભાઠ'મા (૫) કપડા પર પડેલો ચીકટો કે સહેલાઈથી ન ધોવાય તેવો ડાઘ

ભાઠેલા પું૦અનાવિલ બ્રાહ્મણનો એક પેટા ભાગ

ભાડ સ્ત્રી૦[દે.] અનાજ શેકવાની ભઠ્ઠી (૨) ભાડભૂજાનુ કલેડું (૩)મોટો કૂવો (૪)[સ માટિ] વેશ્યાઓની દલાલી કે ભડવાઈની કમાઈ ૦ભૂંજણ સ્ત્રી૦ [+ભૂજવુ પરથી] ભાડભૂજાની સ્ત્રી ૦ભૂજો પું૦ ભઠ્ઠીથી ધાણીચણા ઇ૦ શેકવાનો ધંધો કરનાર

ભાડવાત પુ૦ ['ભાડુ' ઉપરથી] જુઓ ભાડૂત

ભાડાખત ન૦; ભાડાચિઠ્ઠી સ્ત્રી૦ [ભાડું+ખત, ચિઠ્ઠી] ભાડા સબધી દસ્તાવેજ

ભાડિયો પું૦ ['ભાડ' ઉપરથી] અનાજ શેકવાનુ કાણાવાળુ હાલ્લુ

ભાડું ન૦ [સ માટક, પ્રા માડય, હિં મારા, મ માડેં] કાઈ પણ વસ્તુ વાપર્યા બદલ આપવાનુ નાણુ [ભાડાની બહેલ=[લા] ગમે ત્યારે ઉલાળી મેલાય—તજી દેવાય તેવી વસ્તુ ભાડાનું ઘર=[લા] પોતાની ન હોવાથી ગમે ત્યારે પાછી સોપવી પડે તેવી વસ્તુ ભાડું ભરવુ=ભાડા તરીકે આપવું ભાડે આપવું =ભાડાની રકમ લઈ વાપરવા આપવુ ભાડે રાખવું, લેવું=ભાડુ આપી વાપરવા રાખવુ]

–ડૂત પું૦ ભાડે રહેનાર –ડૂતી વિ૦ ભાડે રાખેલું (૨)પૈસા ખાતર કામ કરતુ, 'મર્સિનરી'

ભાણુ પુ૦ [પ્રા (સં. માનુ)] સૂર્ય (૨) [સ] નાટકનો એક પ્રકાર, જેમા એક પાત્ર જ રગભૂમિ પર આવે છે

ભાણાવહેવાર પુ૦ [ભાણું+વહેવાર] સાથે બેસી જમવાનો સંબંધ, રોટીવહેવાર

ભાણાભેદ પુ૦, ભાણાંતર ન૦ ભાણું પીરસવામા ફરક–પક્ષપાત. [ભાણાભેદ કરવો, રાખવો. ભાણાંતર કરવું.]

ભાણિયો પુ૦ જુઓ ભાણેજ (૨) [લા] વીંટાળવી પડે એવી વસ્તુ–સોગાત

ભાણી સ્ત્રી૦ જુઓ ભાણેજી

ભાણું ન૦ [પ્રા માણ, માયણ (સ માજન); મ માર્णे] પીરસેલી થાળી [ભાણા ઉપરથી ઉઠાડવું=જમતા જમતા ઉઠાડવુ (૨) ગુજરાનના સાધન ઝટી લેવા. ભાણામાં ધૂળ નાખવી=ખાણું ખરાબ કરવુ, ચાલતા ગુજરાનને નુકસાન કરવુ ભાણાં ખડખડ =જમતી વખતે કંકાસ (૨) ઠાલા ભાણા ખખડવા–ગરીબાઈને લીધે ભૂખમરો ભાણું માંડવું=ખાવાનુ પીરસવુ (૨) ખાવા બેસવુ]

ભાણેજ પુ૦ [પ્રા. માइणेज्ज (સં માगिनेय), હિં માનजा, म. माचा] ભાણો, બહેનનો દીકરો ૦વહુ સ્ત્રી૦ ભાણેજની વહુ –જાં ન૦ બ૦ વ૦ બહેનના છોકરા –જી સ્ત્રી૦ બહેનની છોકરી, ભાણી (૨) દોહિત્ર

ભાણો પુ૦ [જુઓ ભાણેજ] ભાણિયો

ભાત પુ૦[પ્રા મત્ત(સ મક્ત), હિં., મ] રાંધેલા ચોખા (૨) ભાતુ (કામગીરીની જગા ઉપર લઈ જવાનુ) (૩) પુ૦. ન૦ ડાગર ૦ખાઉ વિ૦ વધારે પ્રમાણમા ભાત ખાનારું (૨) [લા] ઢીલુ, પોચુ. ૦લું ન૦ (કા) ગરમ રોટલો, દૂધ, ઘી વગેરેનુ સવારનુ ભોજન –તિયું ન૦ ભાત કાઢવાનો તાવેથો કે ઝારો (૨) ભાત ઓસાવવાનો કાણાવાળો ટોપલો (૩)એક પક્ષી –તું(–થું) ન૦ મુસાફરીમા સાથે લીધેલુ ખાવાનુ (૨) ભથ્થુ [બાંધવું, બંધાવવું]

ભાત (ત,)સ્ત્રી૦[પ્રા. મત્તિ (સં. મક્તિ) હિં.માઁતિ]

વેલ બુટ્ટીવાળી છાપ(૫) રીત,પ્રકાર [-ઊઠવી, **પડવી**=છાપ ઊઠવી, આકૃતિ છપાવી -**પાડવી**=આકૃતિ પાડવી (૨) નોખું તરી આવવું (૩) ઠોક દઈ-નિંદા કરી હલકું પાડવું] ૦ભાતલું, -તીગર(-ળ), -તીલું વિ૦ રંગબેરંગી; તરેહવાર

ભાથી,-થિયો પું૦ ['ભાથો' પરથી] બહાદુર લડવૈયો. -**થિયા દાદા** પું૦ બ૦ વ૦, ૦**ખતરી** પું૦(સં.) સાપ, વીંછી વગેરેનું ઝેર ઉતારવા જેની આણ દેવાય છે તે દેવપુરુષ

ભાથું ન૦ જુઓ ભાતુ (૨) [જુઓ ભાથો] બાણ રાખવાની કોથળી

ભાથો પું૦ [દે ભત્થ, ભત્થા (સં भस्त्रा), હિં. भाथा, મ भाता] બાણ રાખવાની કોથળી(૨) ધમણ (૩) રાંધવાનો સામાન રાખવાની થેલી

ભાદરવો પું૦ [સ भाद्रपद, પ્રા. भाद्दवअ; હિં भादो, મ भादवा, भादवज] પું૦ વિક્રમ સંવતનો અગિયારમો માસ [**ભાદરવાની ભેંસ**=સારી પેઠે ખાઈ પી મસ્ત થયેલી વ્યક્તિ. **ભાદરવાનો ભીંડો**=થોડા વખતની મોટાઈથી છકી ગયેલી વ્યક્તિ]

ભાદ્રપદ પું૦[સં.] ભાદરવો -**દા** સ્ત્રી૦પચીસમું અને છવ્વીસમું નક્ષત્ર (પૂર્વા અને ઉત્તરા)

ભાન ન૦ [સં.] શુદ્ધિ; હોશ (૨) સ્મરણ (૩) સમજ; અક્કલ (૪) કલ્પના; ભાસ (૫) સાવચેતી;કાળજી. [-**આવવું, થવું**=શુદ્ધિમાં આવવું (૨) યાદ આવવું (૩) સમજ પડવી -**કરાવવું**=ભાન થાય એમ કરવું.] ૦**ભૂલું** વિ૦ ભાન ભૂલેલું

ભાબાપાપણું ન૦ [ભા (ભાઈ)+બાપા+પણું] (કા.) ભાઈબાપા કરવા તે [એક નામ

ભાનુ પું૦ [સં] સૂર્ય. ૦**મતી** સ્ત્રી૦ (સં.)

ભાભી સ્ત્રી૦ [પ્રા.भाउज्जाइया(સ भ्रातृ+जाया), સર૦હિં., મ भावी] ભાઈની સ્ત્રી ૦**જી** સ્ત્રી૦ ભાઈજીની પત્ની, જેઠાણી(૨)ભાભી (માનાર્થે)

ભાભુ સ્ત્રી૦ [સર૦ ભાભી] બાપની મા (૨) ભાભી (૩) મોટા કાકાની વહુ

ભાભો પું૦ ['ભા' ઉપરથી, સર૦ મ. भावडा, भाव्या] કણબી (૨)જડસો [**ભાભા પાડવી** [સર૦ મ.]=અશક્ત ને બાયલો પુરુષ. ભાભા ભૂત=જડસું; મૂર્ખ]

ભામ પું૦ ચામડા ઉપરનો વેરો (૨) [જુઓ ભ્રમ; સર૦ મ. माद] + ભ્રમ[૫] (૩)સ્ત્રી૦ ,જુઓ ભામા

ભામટો પું૦ ['ભમવું' ઉપરથી, સ૦ મ. भामटा, હિં. भामतीय]રખડેલ, ઉઠાવગીર; ભમતો ચોર

ભામણાં ન૦બ૦વ૦ [प्रा भांमण(सं भ्रमण)= (હાથ) ફેરવવા તે પરથી] ઓવારણાં[-લેવાં]

ભામા સ્ત્રી૦ [સં] ભામિની

ભામાં ન૦ બ૦ વ૦ ['ભમવું' ઉપરથી] ફાંફાં(૨) [प्रा. भाम, भमाड(स भ्रमय्)] પાખંડ (૩) ભ્રમણા, વહેમ

ભામિની સ્ત્રી૦ [સં] સ્ત્રી (૨) રૂપાળી જુવાન સ્ત્રી (૩) કામાતુર કે ક્રોધે ભરાયેલી સ્ત્રી

ભામું ન૦ ['ભ્રમ' ઉપરથી, સર૦ મ. भाव] ખોટો વહેમ, ગાંડપણ. -**મો** પું૦ભ્રમણા,મોહ

ભાય(-યે)ગ ન૦ [प्रा. भाअ (सं. भाग)]+ ભાએગ, ભાગ્ય (૫)

ભાયડો પું૦ ['ભાઈ' પરથી;સર૦ હિં. भाय] પુરુષ (૨) પતિ [**ઊભે, છતે ભાયડે**=ભાયડો જીવતો હોવા છતાં (સ્ત્રીએ નાતરે જવું)]

ભાયાત પું૦ ['ભાઈ' ઉપરથી] પિત્રાઈ (૨) રાજાનો પિત્રાઈ. -**તી** વિ૦ ભાયાતને લગતું

ભાયો પું૦ [ભાઈ' ઉપરથી] ભાઈ (લાડમાં)

ભાર પું૦ [સં] વજન (૨) ચોવીસ મણનું વજન (૩) ૨૦૨૧૭૪૦૦૦ની સંખ્યા (૪) વીસ તોલાનું કે એક તોલાનું વજન(૫)અપચો; અજીર્ણ (૬) [લા] જવાબદારી (૭) વિસ્તાર (૮) વજન; વકર, વટ (૯) આભાર, પાડ (૧૦) અમુક તોલ જેટલું તે ઉદા૦ પૈસાભાર રતિભાર (૧૧) (ઘણુંખરું પું૦બ૦વ૦)ગજું, ગુંજાશ ઉદા૦ તારા તે બોલવાના શા ભાર? (૧૨) ગ્રહ, દશા કે મંતરજંતરની અસર (૧૩) જથ્થો, સમૂહ [-**આવવો**=બોજો લાગવો (૨) તકલીફ પડવી -**ઉપાડવો**= બોજો કે જવાબદારી ઉઠાવવા -**કરવો**= વજન-બોજ નાખવા -**ખોવો, ગુમાવવો** =વટ, વકર ખોવાં; હલકા પડી જવું -**ચડવો**

=અસર પડવી (૨) પાડ ચડવો; અહેશાન ચડવુ. -છાંડવો=માન ઊતરી જવું -જવો =ભાર ઓવો;હલકા પડવુ. -તાણવો=બોજો કે જવાબદારી ઉપાડવા. -પડવો=જુઓ ભાર આવવો -ભરવો=જુઓ ભાર લાદવો. -ભાગવો=નિસકોચ બોલાય એવો સંબધ થવો (૨) પ્રતિષ્ઠા ઓછી થવી, માન ગુમાવવું -માં રહેવું=પોતાનુ માન-વટ સાચવીને વર્તવુ,તેને આચ ન આવે તેની પેરવીમા રહેવુ -મૂકવો=વજન કે બોજ મૂકવા (૨) જવાબદારી નાખવી-સોપવી (૩) ઉપકાર ચડાવવો (૪) મહત્ત્વ આપવું (૫) આગ્રહ કરવો -રહેવો=બાદી કે અપચાથી પેટ ભારે થવુ (૨) માન-વક્કર સચવાવા -રાખવો =માન સાચવવું ભારે મારવું = મોટો ભાર વહેવરાવવો (૨) નાહક ભાર વહોરાવવો, હેરાન કરવું] ૦ખમું વિ૦ ભાર ખમી શકે તેવું. ૦ખાનું ન૦ ભાર ભરવાનું વાહન(૨) માલગાડી. ૦ગોળી સ્ત્રી૦ બાળકોને પેટમા રહેતા ભાર માટે એક ઓષધિ ૦વાહક,૦વાહી વિ૦ ભાર વહન કરનારું (૨) જવાબદારી ઉઠાવનારું

ભારજા સ્ત્રી૦ જુઓ ભાર્યા [પીઢ

ભારઝલું વિ૦ [ભાર+ઝીલવુ] ભારેખમ,પુખ્ત;

ભાર(-રો)ટિયું ન૦, -યો પુ૦ જુઓ ભારવટિયો, મોભ; પાટડો

ભારણ ન૦ ['ભારવુ' ઉપરથી] દબાણ, વજન (૨) ભારવું-રાખમા દાબવું તે (૩) વશીકરણ; જાદુ

ભારત પું૦. ન૦ [સં.] હિંદુસ્તાન(૨)ન૦ (૩) વિ૦જુઓ મહાભારત [-ચલાવવું=લબાણ કરવુ(૨) લાબું લાબુ ટાયલું કરવુ.]૦બળિયા પું૦બ૦વ૦ ખૂબ જોરથી નીકળેલા બળિયા ૦વર્ષ પુ૦; ન૦ હિંદ, ભારત દેશ

ભારતી સ્ત્રી૦ [સં.] વાણી, સરસ્વતી (૨) સન્યાસીઓના દસ વર્ગોમાંનો એક (૩)(સં.) ભારત માતા

ભારતીય વિ૦ [સં] ભારતવર્ષનું કે તેને લગતુ

ભારથી વિ૦ ['ભારત' ઉપરથી, સર૦ हिं भारथी =યોદ્ધો] બહાદુર (૨) ['ભારતી' પરથી, જુઓ ભારતી (૨)] ગોસાઈની એક અટક

ભારદોરી સ્ત્રી૦ [ભાર (મ भारणें=મંતરવુ) +દોરી, સર૦ મ] ગર્ભસ્રાવ ન થાય તે માટે ગર્ભિણીની કેડે બધાતી મતરેલી નાડાછડી

ભારદ્વાજ પુ૦ [સં] (સં.) અગસ્ત્ય ઋષિ (૨) દ્રોણાચાર્ય (૩) સપ્તર્ષિમાના એક (૪) ભરદ્વાજના વંશમા ઉત્પન્ન થયેલો(૫)એક પક્ષી

ભારબરદારી વિ૦ [फा. बारबरदारी, म] ભાર વહેનાર (૨) સ્ત્રી૦ ભાર વહેવો તે

ભારબોજ પું૦ [ભાર+બોજો] ભાર, વજન (૨) [લા] જવાબદારી (૩) વક્કર

ભારવક્કર પુ૦[ભાર+વક્કર] ભારબોજ; વજન; વક્કર, મોભો

ભારવટ(-ટિયો) પુ૦ [સં भारवत् કે भारवह, સર૦ म. भारवट, भारोट] જુઓ ભારટિયો

ભારવું સ૦ક્રિ૦['ભાર' પરથી, સર૦ हिं. भारना] રાખમા દાબી રાખવુ (દેવતા) (૨) વશીકરણ કરવુ, મોહિત કરવુ

ભારંડ ન૦ [સં] એક પક્ષી

ભારી વિ૦[સં.]ભારે(૨)સ્ત્રી૦[જુઓ ભારો, म.] મોટી ઝૂડી કે નાનો ભારો

ભારે વિ૦ [प्रा. भारिअ (સં भारिक)] વજનદાર (૨) મુશ્કેલ (૩) કીમતી (૪) પચવામા મુશ્કેલ એવું (ખોરાક પાણી ઇ૦) (૫) અ૦ અતિ; ખૂબ [-કરી!=કમાલ કરી! -કરવું=કોઈ વાતને અતિશયોક્તિથી મોટી-મોઘી કરવી. -છેડે=ગર્ભાવસ્થાના અંતિમ દિવસો ચાલતા હોય એવી સ્થિતિએ -થઈ!=કમાલ થઈ! -થવું=માન માગવુ, મોટાઈ ધારણ કરવી (૨) વજનમા વધવુ (૩) મુશ્કેલ થવુ. -દિલે=ખિન્ન હૃદયે -પગે હોવું=સગર્ભા હોવુ -પડવું=બોજા જેવું લાગવુ; ન સહેવાવુ (૨) મોઘું પડવું. -મિજાજ=ઉગ્ર મિજાજ. -લાગવું=(શરીર) સુસ્ત જણાવુ, બીમારીની બેચેની લાગવી] ૦ખમ વિ૦ [સં भारक्षम; કે ભાર+ખંભ(સ્તભ)]આબરૂદાર,મોભાવાળું (૨) ગંભીર (૩) મોટાઈના ડોળવાળુ ૦વાઈ સ્ત્રી૦ [સં. भारवाहिका] સગર્ભા

ભારો પું૦ [सं भारक, हिं., म भारा] ઘાસ લાકડા વગેરેને એકત્રિત બાંધતાં થતો બોજ, ઝૂડો; મોટું વજન (૨) [?] ખુલ્લા સઢનો છેડો **૦ટિયું** ન૦, **૦ટિયો** પુ૦ જુઓ ભારટિયો. **૦ટી** સ્ત્રી૦ લાકડાની ભારી **૦ભાર** અ૦ ['ભાર' ઉપરથી] સરખે વજને (૨) પૂરેપૂરું; ભરપૂર

ભાર્ગવ પું૦[स] (સ.) પરશુરામ(૨)શુક્રાચાર્ય (૩) વિ૦ પું૦ ભૃગુના વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલો

ભાર્યા સ્ત્રી૦ [सं] પત્ની

ભાલ ન૦ [प्रा. भल्ल, भल्लय (स. भद्र)? કે स. भाल=લલાટ(જેવું સપાટ)?] ભાઠાની જમીન (૨) [सं] કપાળ (૩) પુ૦ [સર૦ म.] પાટડો (૪) સંગીતમાં એક અલંકાર (૫) પુ૦; ન૦ (સ.) ધોળકાની આજુબાજુનો પ્રદેશ. **–લિયા** પું૦ બ૦વ૦ (ભાલના) ઘઉંની એક જાત

ભાલદાર પુ૦ [સર૦ म , ભાલો+દાર (फा)] મોટા માણસની આગળ ચાલનારો ચોપદાર

ભાલિયા પુ૦ બ૦ વ૦ જુઓ 'ભાલ'માં

ભાલિ(–ળિ)યો પુ૦ ગાગર

ભાલુ ન૦ [सं.] રીંછ (૨) શિયાળ

ભાલું, –લો પુ૦ [सं., प्रा. भल्ल, हि, म भाला] એક હથિયાર **–લોડું** ન૦ [સર૦ दे. भल्लोड] તીર કે તેનું પાનું

ભાવ પુ૦ [सं.] અસ્તિત્વ, હોવાપણું (૨)પ્રકૃતિ; સ્વભાવ (૩) ઇરાદો; મતલબ(૪)વૃત્તિ; લાગણી (૫) તાત્પર્ય; અભિપ્રાય (૬) ચેષ્ટા, અભિનય (૭)હેત, પ્રીતિ, ગમો(૮) આસ્થા (૯) કિંમત; દર(૧૦)આર્ય! પૂજ્ય! (નાટકમાં સંબોધન) (૧૧) સ્થિતિ; સ્વરૂપ ઉદા૦ શિષ્યભાવ, પુરુષભાવ)[**–આવવો, ઊપજવો**=સારી કિંમત મળવી(૨) હેત આવવું **–ઊછળવા**=ભાવ વધી–ચડી જવા **–કરવો**=દર ઠરાવવો, કિંમત નક્કી કરવી (૨) વેષ ભજવવો (૩) હેત બતાવવું –કરવું **–ખાવો**=માન માગવું (૨) નફો ખાઈને વેચવું **–ચડવો**=ભાવમાં– કિંમતમાં વધારો થવો. **–છોડવો**=મરણ પામવું **–થવો**=ઇચ્છા થવી (૨) લાગણી થવી; હેત આવવું **–નું ભૂખ્યું**=પ્રીતિ–હેત માટે આતુર. **–પડવો**=ભાવ–કિંમત નક્કી થવી; ભાવ આકારાવો (૨) ભાવ નીચે જવો. **–પડાવવો**=ભાવ–કિંમત નક્કી કરાવવી (૨) બરોબર કિંમત લેવી, ભાવ ખાવો **–પૂછવો**=લેખવવું, પત કરવી (૨) દર વિષે પૂછપરછ કરવી. **–ભજવવો**=પોત પ્રકાશવું; સ્વભાવ પ્રમાણે વર્તવું **–માં ચીરી નાખવું**= ખૂબ કિંમત લેવી. **–રાખવો**=ચાહવું; હેતપ્રીતિ રાખવા **–લેવો**=કિંમત લેવી (૨) કિંમત પૂછવી (૩) મન પારખવું. **ભાવે કભાવે**=મનથી કે ના મનથી]**૦ગંભીર** વિ૦ ગંભીર ભાવોવાળું **૦ગ્રાહી** વિ૦ તાત્પર્યને ગ્રહણ કરનાર. **૦ગીત** ન૦ ભાવ વ્યક્ત કરતું –ભાવપ્રધાન ગીત **૦જ** સ્ત્રી૦ ભાવ. હેત. **૦પ્રધાન** વિ૦ ભાવ જેમાં પ્રધાન છે એવું. **૦ભક્તિ** સ્ત્રી૦ ભક્તિભાવ; પ્રેમશ્રદ્ધા. **૦ભીનું** વિ૦ ભાવથી ગળગળું. ભાવમય **૦રૂપ** વિ૦ અસ્તિવાચક, 'પૉઝિટિવ'. **૦વાચક** (વ્યા) ભાવ બતાવનારું (નામ). **૦શૂન્ય** વિ૦ ભાવ વગરનું, શુષ્ક

ભાવટ(–ઠ) સ્ત્રી૦ [सं. भवाटवी] ઉપાધિ,જંજાળ (૨)['ભાવ' પરથી] વિચાર [**–જવી, ટળવી, ભાંગવી**=જંજાળમાંથી છૂટવું]

ભાવત(–ન)બીજ સ્ત્રી૦ +જુઓ ભાઈબીજ

ભાવન ન૦ ભાવના, ધ્યાન [स.](૨)મહેણું (૩) વિ૦ [સર૦ हिं ; 'ભાવવું' પરથી]ભાવતું, ગમતું. [**–પાડવાં**=મહેણાં મારવાં; ઉતારી પાડવું.]

ભાવના સ્ત્રી૦ [सं.] કલ્પના; ધારણા(૨)આસ્થા (૩) અભિલાષા, કામના, લાગણી(૪)પટ,પુટ (૫) અનુશીલન; ધ્યાન. ચિંતન [**–આપવી, દેવી**=પુટ આપવો, પાસ આપવો] **૦પ્રધાન** વિ૦ સ્વભાવે વિશેષ લાગણીવાળું કે લાગણીભરેલું. **૦વાદી** પુ૦ ભાવનાનું જીવનદૃષ્ટિમાં મહત્ત્વ માનનાર. 'આઇડિયલિસ્ટ'

ભાવર પું૦ [સર૦ हिं भाँवर – વિવાહઅગ્નિની આસપાસ ફેરા]ગૃહસ્થાશ્રમ [(૨)પસ્તાવો પડવું

ભાવવું અ૦ક્રિ૦ [सं. भाव પરથી]ગમવું (જીભને)

ભાવસાર પું૦ ['ભાવના'='પાસ' ઉપરથી?] (લૂગડાં છાપવાનો ધંધો કરનાર) એક જ્ઞાતિનો

માણસ ૦ણસ્ત્રી૦ ભાવસારની કે તે જ્ઞાતિની સ્ત્રી
ભાવાત્મક વિ૦[સં.] સત્ય (૨) અસ્તિવાચક
ભાવાનુવાદ પું૦ [સં.] શબ્દશ નહિ પરંતુ તાત્પર્યસૂચક અનુવાદ
ભાવાભાસ પું૦[સં]લાગણી, વૃત્તિનો આભાસ —અસ્થાને ભાવ આરોપવો તે [ભાસ
ભાવારોપણ ન૦[સં.]ભાવનું આરોપણ, ભાવા-
ભાવાવેશ પું૦[સં] ભાવનો આવેશ–ઉમળકો
ભાવાર્થ પું૦ [સં] મતલબ, તાત્પર્ય
ભાવિ(-વી) વિ૦[સં.] ભવિષ્યનું કે ભવિષ્યમા થનારું (૨) ન૦ ભવિષ્ય, નસીબ
ભાવિક વિ૦[સં]આસ્થાવાળુ (૨)મર્મજ્ઞ,ભાવુક
ભાવિત વિ૦[સં] ચિંતવેલુ (૨) પાસ દીધેલુ(૩) ભાવિક; ભાવનાવાળું(૪)શુદ્ધ નિર્દોષ —તાત્મા પું૦ [+આત્મા] સ્થિર પ્રજ્ઞાવાળો, સ્થિતપ્રજ્ઞ
ભાવી [સં] જુઓ ભાવિ
ભાવુક વિ૦[સં] થવાની તૈયારીમા હોય તેવુ (૨) વિચારશીલ (૩) રસજ્ઞ, સહૃદય(૪) પું૦ બનેવી (નાટકમા)
ભાવેપ્રયોગ પું૦ [સં.] જેમા ક્રિયાપદનો ભાવ એ જ કર્તા હોય તેવો પ્રયોગ (વ્યા)
ભાષક પું૦ [સં] બોલનાર, વક્તા —ણ ન૦ બોલવું તે(૨)વ્યાખ્યાન. —ણિયું વિ૦(ભાષણના ગુનાથી)સત્યાગ્રહમા પકડાયેલુ (જેલશબ્દ)
ભાષા સ્ત્રી૦ [સં] બોલી; વાણી, જબાન (૨) વ્રજભાષા ૦કવિ પું૦વ્રજભાષાનો કવિ ૦દોષ પું૦ભાષાના પ્રયોગમા કે તેની અર્થવાહિતામા દોષ ૦પ્રયોગ પું૦ભાષાનો પ્રયોગ–ઉપયોગ. ૦ફેર પું૦ ભાષાનો ફેરફાર (૨) વિ૦ ભાષાના ફરકવાળું ૦રૂઢિ સ્ત્રી૦ ભાષામા રૂઢ થયેલો શબ્દપ્રયોગ ૦લક્ષી વિ૦ અર્થના નહિ પણ ભાષાના લક્ષવાળુ. ૦શાસ્ત્ર ન૦ ભાષાનુ શાસ્ત્ર, 'ફાઇલોલૉજી'. ૦શાસ્ત્રી પું૦ભાષાશાસ્ત્ર જાણનાર ૦શાસ્ત્રીય વિ૦ભાષાશાસ્ત્ર સબધી. —ષાંતર ન૦[+अंतर] અનુવાદ, તરજુમો —ષાંતરકાર પું૦ અનુવાદક. —ષિત વિ૦ બોલેલુ —ષી વિ૦ બોલનાર (સમાસમા ઉત્તરપદ તરીકે). ઉદા૦ 'પરભાષા–ભાષી'
ભાષ્ય ન૦ [સં] વિસ્તૃત વિવરણ. ૦કાર પું૦ ભાષ્ય કરનાર – રચનાર
ભાસ પું૦ [સં.] ખ્યાલ, છાપ (૨) આભાસ, ભ્રાંતિ (૩) સરખાપણું, –ના જેવુ દેખાવુ તે (૪) ઝાંખો પ્રકાશ (૫) [સં.] એક સંસ્કૃત નાટકકાર. ૦માન વિ૦ ભાસતુ
ભાસવું અ૦ક્રિ૦ [સં भास्] દેખાવુ (૨) સમજાવુ, લાગવુ (૩) પ્રકાશવુ
ભાસુર વિ૦ [સં] દેદીપ્યમાન (૨) ભયંકર
ભાસુરી સ્ત્રી૦એક જાતની માખ (જેના ડંખથી ઘોડા કૂતરા મરી જાય છે)
ભાસ્કર પું૦ [સં] સૂર્ય —રાચાર્ય પું૦(સં.) પ્રસિદ્ધ ગણિતી અને ખગોળશાસ્ત્રી
ભાસ્વર વિ૦ [સં.] ઝળકતુ, તેજસ્વી (૨) પું૦ સૂર્ય (૩) દિવસ
ભાળ સ્ત્રી૦ [જુઓ ભાળવુ] પત્તો; ખબર (૨) સંભાળ. [–આપવી, દેવી=પત્તો બતાવવો. –કાઢવી=શોધ કરવી, ખોળવુ (૨) સંભાળ લેવી –દેવી=ભાળ આપવી –પડવી,મળવી =ખબર કે પત્તો મળવો. –રાખવી, લેવી = સંભાળ લેવી] ૦વણ(–ણી) સ્ત્રી૦ સુપરત. ૦વવું સ૦ક્રિ૦ ['ભાળ' પરથી] ભાળ રાખવા સોંપવુ (૨) સિફારસ કરવી ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં ભલ્] જોવુ; અવલોકવું
ભાળિયો પું૦ જુઓ ભાલિયો; ગાગર
ભાણું અ૦ ભલે, ઠીક, વારુ
ભાં અ૦[રવ૦]ગાયનો કે મોટરના જેવો અવાજ
ભાંખવું (૦) સ૦ક્રિ૦ + જુઓ ભાખવુ
ભાંખોડ(૦)સ્ત્રી૦,–ડિયું ન૦ ઘૂંટણિયું, ટીંચણ
ભાંગ(૦ગ,) સ્ત્રી૦ [સં.भङ्गा] ગાંજાની કળી તથા પાદડા (૨) તેનુ બનાવેલુ પીણુ. [–ચડવી =ભાગના કેફની અસર વ્યાપવી (૨) મદ, અહંકાર થવો —પીવી=ભાગનુ પીણુ પીવુ (૨) વગર વિચારે–જાણે કે કેફમા–બોલવુ –વાટવી=ભાગને લસોટી તેનુ પીણું બનાવવું]
ભાંગણું(–રું)(૦) વિ૦ ['ભાગવુ' ઉપરથી] ખાડતા ભૂકો થઈ જાય તેવુ (ચોખા)
ભાંગતોડ,ભાંગફોડ સ્ત્રી૦(૦)[ભાગવુ+તોડવુ, ફોડવું] ભાગવુ અને તોડવુ ફોડવુ તે
ભાંગરું (૦) વિ૦ જુઓ ભાગણુ

ભાંગરો (૦) પું૦ [सं भृङ्गरज, प्रा. भंगरय, हिं. भगरा] એક વનસ્પતિ (૨) [ભાગરું કે ભાગ ઉપરથી] ગાજાના પાકટ પાન, કળીઓ અને બિયાનો ભૂકો [–વાટવો = છૂપી વાત ખુલ્લી કરી દેવી, વાતચીતમા બાફવું (ભાગરો જેમ વટાય તેમ ગંધ મારે છે તે ઉપરથી)]

ભાંગવું (૦) અ૦ક્રિ૦ [સં.भञ्ज પરથી] કકડા થવા (૨) સ૦ક્રિ૦ કકડા કરવા; તોડવું (૩) [ગામને] લૂટી–બાળી પાયમાલ કરવું (કા) [**ભાંગતું તોલ** = ઓછું વજન **ભાંગ્યાનો ભીરુ** = અણીને વખતે મદદ કરનાર **ભાંગ્યું ભાંગ્યું તોયે ભરૂચ** = પડતી અવસ્થામા પણ પોતાની મૂળ શાન કઈ કે કાયમ હોવી કે રાખવી **ભાંગી પડવું** = તૂટી જવુ.] **ભાંગ્યુંતૂટ્યું** વિ૦ જુઓ ભાગ્યુતૂટ્યું

ભાંજગ(–ઘ)ડ (૦) સ્ત્રી૦ [ભાગવુ+ઘડવું] તકરાર (૨) પંચાત [–કરવી, –થવી, –ચાલવી] **–ડિયું** વિ૦ ગૂંચવણભરેલું; ગોટાળાભરેલુ (૨) ભાજગડ કરનારુ

ભાંજણી (૦) સ્ત્રી૦ ['ભાજવુ' ઉપરથી] વહેંચણી (૨) ભાગ; હિસ્સો (૩) મોટામાથી નાના અને નાનામાથી મોટા પરિમાણમાં રકમને ફેરવવાની રીત (ગ) (૪) દોરડું ભાગવાની ક્રિયા

ભાંજવું (૦) [સ भञ्ज्] જુઓ ભાગવું ૧, ૪, ૫

ભાંડ [સં.] પુ૦ મસ્કરો (૨) બીભત્સ બોલ, ચાળા વગેરેથી હસાવી ખેલ કરનારી જાતનો માણસ (૩) ન૦ વાસણ (૪) (૦) વિ૦ [સં भण्ड] અસભ્ય; નિલ જ. [–બોલવું = ગાળો કાઢવી અપશબ્દ બોલવા]

ભાંડણ (૦) ન૦ ['ભાડવુ' ઉપરથી] ગાળાગાળ, ભાડવુ તે (૨) વિ૦ ભાડણવાળું, ભાડતુ **–ણું** ન૦ ભાંડણ

ભાંડરાં (૦) ન૦બ૦વ૦ [જુઓ ભાડુ] ભાંડુઓ

ભાંડવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સં. भण्ड्] ગાળ દેવી (૨) બદગોઈ કરવી (૩) ઠપકો આપવો

ભાંડભાંડા, ભાંડાભાંડ(–ડી) (૦) સ્ત્રી૦ ['ભાડવુ' ઉપરથી] સામાસામી ભાડવુ તે

ભાંડુ ન૦ [દે. माडहड (सं भ्रातृभाण्ड), સર૦ મ. भावड,–डें] ભાઈ બહેન વગેરે સ્વજન

ભાંડું ન૦ [સં. भाण्ड, સર૦ મ. भांडी] વાસણ. **–ડો** પું૦ ઓઘરણું; પહોળા મોઢાની તાંબડી

ભાંભ(–ભે)ર (૦) સ્ત્રી૦ કપાળના ઉપલા બંને ખૂણાના ઝીણા વાળ. [–કઢાવવી = તે વાળ ખૂંટી કઢાવવા.]

ભાંભરભોળું વિ૦ [(દે. भमल = પાગલ; બેવકૂફ; મ. भावडा = સરળ, સીધુ) + ભોળું] સાવ ભોળુ

ભાંભરવું (૦) અ૦ ક્રિ ગાયનું બરાડવું

ભાંભરું(–ળું) (૦) વિ૦ [દે. भंभल = અપ્રિય; અનિષ્ટ ?] ખરસૂરુ, ખારું (૨) સ્વાદ વગરનું (૩) [રવ૦] ભારે–ખોખરા સાદવાળું

ભાંભેર (૦) સ્ત્રી૦ જુઓ ભાભર

ભિક્ષા સ્ત્રી૦ [સં] ભીખ (૨) ભિક્ષામા મળેલી વસ્તુ [–આપવી, મળવી, માગવી, લેવી] **૦ટન** ન૦ [+ अटन] ભિક્ષાને માટે ફરવુ તે **૦ન્ન** ન૦ [+अन्न] ભીખી આણેલુ અન્ન **૦પાત્ર** ન૦ ભીખ માગવાનુ વાસણ **૦ર્થી** વિ૦ [+अर्थी] ભિક્ષા માગનાર **૦વૃત્તિ** સ્ત્રી૦ ભિક્ષાથી ચલાવેલુ ગુજરાન, ભિક્ષાનો ધંધો

ભિક્ષુ, ૦ક પું૦ [સં] માગણ (૨) ભિક્ષા ઉપર નભનાર (૩) બૌદ્ધ સાધુ **૦કી, ૦ણી** સ્ત્રી૦ સ્ત્રી ભિક્ષુ **૦ત્વ** ન૦

ભિખાડ(–વ)વું સ૦ક્રિ૦ 'ભીખવુ'નું પ્રેરક

ભિખારચોટ વિ૦ [જુઓ ભિખારી] ભિખારી જેવું (૨) ભૂખડુ

ભિખારણ સ્ત્રી૦ [જુઓ ભિખારી] માગણ સ્ત્રી. **–ણું** વિ૦ (૨) ન૦ ભિખારી (તુચ્છકારમા).

ભિખાર(–રી)વેડા પું૦ બ૦ વ૦ ભિખારીના જેવુ વર્તન

ભિખારી વિ૦ (૨) પું૦ [અપ૦, (સં भिक्षाकारिन्), हिं] ભીખ માગનાર. **–રુ** વિ૦ (૨) ન૦ ભિખારી (તુચ્છકારમા)

ભિખાવવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ ભિખાડવુ

ભિખાવું અ૦ક્રિ૦ 'ભીખવુ'નુ કર્મણિ

ભિખ્ખુ પુ૦ [પાલી] બૌદ્ધ સાધુ–ભિક્ષુક

ભિજાવવું સ૦ક્રિ૦, **ભિજાવું** અ૦ક્રિ૦ 'ભીજવુ'નુ અનુક્રમે પ્રેરક ને કર્મણિ

ભિડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ભીડવું'નું પ્રેરક (૨) કસવું,

બાંધવું. ઉદા૦ બટન ભિડાવ્યા નથી (૩) દબાવવું, ભેટવું (૪) ગૂંચવાડામા નાખવું, અભરાવવું (૫) અંટસ પડાવવો (૬) ધમકાવવું

ભિડાવું અ૦ક્રિ૦ 'ભીડવું'નુ કર્મણિ (૨) ભીડમા આવવુ (૩) સકડાવુ, દબાવુ

ભિતરિયો પું૦ ['ભીતર' ઉપરથી, हिं भीतरिया] મંદિરમા છેક મૂર્તિ પાસે રહેનારો સેવક

ભિત્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] ભીંત. ૦ચિત્ર ન૦ ભીંત પરનુ ચિત્ર, 'ફ્રેસ્કો'

ભિનાવું અ૦ ક્રિ૦ ['ભીનું' પરથી સર૦ म भिनणें] (સુ) પલળવુ, ભીનાવુ. –વવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક) ભીનવવું.

ભિન્ન વિ૦ [સં.] જુદું; ફેરવાળું (૨) ભાંગેલુ ૦તા સ્ત્રી૦ જુદાપણું ૦ભાવ પું૦ જુદાઈ. ૦રુચિ વિ૦ જુદી રુચિવાળું –ન્નાંગ ન૦ [+ अंग] 'મૅન્ટિસા' (ગ)

ભિયા પુ૦ જુઓ ભયા

ભિલામું ન૦, –મો પું૦ [સં भल्लातक; સર૦ हिं. भिलावाँ, म. भिलावा] એક બી [ભિલામો ઉરાડવો = દુશ્મનાવટ વહોરવી, ઠેર ઠેર કજિયાના મૂળ રોપવા. –મારવો = ભિલામાનુ તેલ કાઢવુ (૨) ભિલામાનું તેલ ચોપડવુ]

ભિલ્લુ પુ૦ [જુઓ ભીરુ પું૦] રમતનો સાથી

ભિષક(–ગ, –જ) પું૦ [સં] વૈદ્ય

ભિસ્તી પુ૦ [સર૦ हिं भिश्ती, म. भिस्ती, फा बहिश्त = વિશ્વાસ ઉપરથી ?] પખાલી

ભિંગડું ન૦ [प्रा. भिंग = બળેલો ભાગ] છાલ કે ચામડીનુ કઠણ છોડું; ભીંગડું

ભિંગારો પુ૦ [સ भृङ्ग, प्रा भिंग] ભમરો. –રી સ્ત્રી૦ ભમરી

ભિંદ(–ડિ)માળ સ્ત્રી૦ [सं भिंदिपाल, प्रा भिंडिमाल, भिंडिवाल; સર૦ हिं. भिंडिपाल, म. भिंडी, भिंडीपा (–मा) ल], ભિંદિપાલ પુ૦ [સં.] ગોફણ

ભીખ સ્ત્રી૦[प्रा भिक्ख(स. भैक्ष); સર૦ हिं, म भीक] ભીખવુ તે (૨) ભીખીને મેળવેલી વસ્તુ. [–માગવી] ૦નું છોકરું = ભીખીને મેળવેલા કપડા વગેરે પહેરાવીને જ ઉછેરવાની માનતાવાળુ – ન જીવતાનુ જીવતુ છોકરુ.

ભીખવું સ૦ ક્રિ૦ [સ भिक्ष्, प्रा भिक्ख] ખેરાત માગવી (૨) અ૦ ક્રિ૦ ભિખારી થવું

ભીછરું વિ૦ [જુઓ ભીંછાં] ભૂંડના જેવા બરછટ અને ઊભા (વાળ) (૨) ન૦ જુઓ ભીંછાં

ભીજવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ભીજવું] ભીજવવું; ભીનુ કરવું; પલાળવુ

ભીજવું અ૦ક્રિ૦ [हिं भिजाना (म अभ्यज्) સર૦ દે. भिजा = અભ્યંગ, માલિશ] ભીંજવું; ભીનુ થવુ; પલળવુ

ભીડ સ્ત્રી૦ [दे. भिड = ભીડવુ, સર૦ हिं.; म. भिड] ગિરદી (૨) તંગી (૩) પુ૦ ભીડો. [–ટાળવી, ભાંગવી = મુશ્કેલીમા મદદ કરવી. –પડવી = જરૂર પડવી, તંગી જણાવી (૨) મુશ્કેલીમા આવવુ] ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [दे. भिड] વાસવુ, બંધ કરવુ (૨) કસવુ, બાંધવું (૩) દબાવવું, ભેટવુ (૪) અ૦ક્રિ૦ + ભીડવું; ઝૂઝવુ –ડંભીડા, –ડાભીડ સ્ત્રી૦ કચડાકચડી, ખૂબ ગિરદી (૨) લડાઈ –ડો પુ૦ લાકડુ ભીડવા માટેનુ સુથારનુ એક ઓજાર. [–ઘાલવો = ફાસ માગવી, વચ્ચે અડચણ નાખવી]

ભીત વિ૦ [સં] ભય પામેલુ

ભીતર ન૦ [दे. भित्तर; સર૦ म. भितर, हिं] અંદરનો ભાગ (૨) દિલ, હૈયુ (૩) અ૦ અંદર. [–દાઝવું = મનમા દુખ થવુ કાળજું બળવુ]

ભીતરા વિ૦ ખેડાવાળ બ્રાહ્મણનો એક ભેદ

ભીતિ સ્ત્રી૦ [સં.] બીક

ભીતો પુ૦ ['ભીત' ઉપરથી] ભીંતમાં કે તેને અડીને ગોઠવેલો થાંભલો

ભીનવવું સ૦ક્રિ૦ ['ભીનું' ઉપરથી] ભીંજવવું (સુ)

ભીનાશ સ્ત્રી૦ ['ભીનું' ઉપરથી] ભીનાપણું. ૦ભૂમિ સ્ત્રી૦ ભીનાશવાળી ભૂમિ; 'માર્શ'

ભીનું વિ૦ [સં. भिन्न = ભીનું થયેલુ, ખરડાયેલું; સર૦ म भिनणें, भिदणें] પલળેલુ (૨) [સર૦ દે. भिंग = કાળું] શ્યામ ઉદા૦ ભીનેવાન. [ભીના ઘઉં દળવા = બદલાના પ્રમાણમા સખત વૈતરું કરવુ ભીનું સંકેલવું = કોઈ પણ કામ કે તપાસને આગળ વધતા અટકાવવા અધવચથી અટકાવી દેવા - છુપાવવા] ૦મદ-

ઠક વિ૰ સાવ ભીનું [એવું, શ્યામ
ભીનેવાન વિ૰ [ભીનું + વાન] પાકે રંગે હોય
ભીમ વિ૰ [સં.] ભયંકર, વિકરાળ (૨) પું૰ (સ.) પાંચ પાંડવોમાંનો બીજો. ૦અગિયારશ (-સ) સ્ત્રી૰ જેઠ સુદ અગિયારસ, નિર્જલા એકાદશી [ફફડાવી થૂંક ઉરાડે છે તે
ભીસડાં ન૰ બ૰ વ૰ બાળક મો બીડી હોઠ
ભીમપલાસ(-સી) પું૰ [હિં; મ] એક રાગ
ભીમા સ્ત્રી૰ [સં.] (સ) દુર્ગા
ભીરથા સ્ત્રી૰ [સં भीरुता] બીક, ભય
ભીરિરી સ્ત્રી૰ એક પક્ષી
ભીરુ વિ૰ [સં.] બીકણ ૦તા સ્ત્રી૰
ભીરુ પું૰ [સર૰ મ भिळू; પ્રા भिल्लिअ = આખામાંથી પાડેલો ટુકડો] ભિલ્લુ ભેરુ
ભીલ પું૰ [સં भिल्ल] એક રાની પ્રજાનો માણસ. ૦ડી સ્ત્રી૰ ભીલ જાતિની કે ભીલની સ્ત્રી -લી વિ૰ ભીલનું કે ભીલ સંબંધી [+ ધૂળધાણી
ભીલું ન૰ [પ્રા भिल्लिअ = ભાંગેલું, તોડેલું] [લા]
ભીષણ વિ૰ [સં] ભયંકર
ભીષ્મ વિ૰ [સં] ભયંકર (૨) પું૰ (સ.) શાંતનુ અને ગંગાના પુત્ર
ભીંગડું ન૰ ભિંગડું; છોડું
ભીછાં ન૰ બ૰ વ૰ [સર૰ મ भीस, भीस (સ. पिच्छ કે वृषी, પ્રા भिसिआ?] (કા) [કપાવવાના થયેલા] મોટા વાળ
ભીંજ(-જા)વું અ૰ ક્રિ૰ [જુઓ ભીજવું] પલળવું -વવું સ૰ક્રિ૰ (પ્રેરક)
ભીંડી સ્ત્રી૰ [સર૰ હિં भिंडी] એક છોડ (૨) એની છાલના કઢાતા રેસા
ભીંડો પું૰ [સં. भिण्ड, मेण्डा] એક શાક કે તેનો છોડ (૨) [ભીંડો કે ભીંડી પરથી] ફેલું, હરકત (૨) [ભીંડી કે લિંડમાળ પરથી?] ગપ, તોપ (લા) [-ઘાલવો, મારવો, મેલવો = મમરો મૂકવો, ગપ મારવી (૨) હરકત ઊભી કરવી]
ભીંત સ્ત્રી૰ [સં भित्ति. હિં भीत, મ भित, भित] દીવાલ. [ભીંતને કાન હોવા = ભીંત પાછળ છુપાઈને સાંભળનારનો સંભવ હોવો -ભૂલવી = છેક જ માર્ગ ચૂકવો, તદ્દન અવળે રસ્તે ચડી જવું ભીંતે ચડવું = નામ - કામ ભીંત ઉપર લખાઈ જાહેર થવું, ચારે બાજુ ફજેત થવું.] ૦પત્ર ન૰ સમાચાર વગેરેની જાહેરાત માટે ભીંત પર કરાતું લખાણ ૦રડી સ્ત્રી૰ ભીંત (પ મા લાલિત્યવાચક) -તિયું ન૰ નાની પાતળી ભીંત
ભીંતરાશિયો પું૰ એક વનસ્પતિ
ભીંભર સ્ત્રી૰ [સર૰ ભાભર] (કા) ચોટલાની આજુબાજુના ઝીણા કોમળ વાળ
ભીંસ સ્ત્રી૰ [સં. पिष् ઉપરથી] ભીંસાવું તે; દબાણ,ધક્કો [ભીંસમાં આવવું = ભીંસાવું. ભીંસમાં લેવું = ભીંસવું] ૦વું સ૰ક્રિ૰ દાબવું, પીલવું (૨) ભેટવું, ચાપવું. -સાવવું સ૰ક્રિ૰ (પ્રેરક). -સાવું અ૰ક્રિ૰ (કર્મણિ)
ભુક્ત વિ૰ [સં] ખાવેલું; ભોગવેલું ૦વું સ૰ક્રિ૰ ખાવું; જમવું, ભોગવવું (પ.) -ક્તાવવું સ૰ક્રિ૰ તેનું પ્રેરક
ભુક્તિ સ્ત્રી૰ [સં] ભોગ, સંસારસુખ (૨) ભોજન
ભુખાળવું વિ૰ ['ભૂખ' ઉપરથી] ખાઉધરું
ભુજ પું૰ [સં] ખભાથી કોણી સુધીનો ભાગ (૨) હાથ (૩) બાજુ (ગ) (૪) 'ઑર્ડિનેટ' (ગ) (૫) કાટખૂણ ત્રિકોણની કર્ણ સિવાયની એક બાજુ (ગ) (૬) બેની સંજ્ઞા ૦દંડ પું૰ દંડ જેવો હાથ ૦બલ(-ળ) ન૰ બાહુબળ
ભુજંગ,૦મ પું૰ [સં.] સાપ (૨) સ્ત્રીનો યાર. -ગી(૦પ્રયાત) પું૰ એક છંદ
ભુજા સ્ત્રી૰ [સં] ભુજ,હાથ ૦ક્ષ પું૰ આલેખનો એક અક્ષ, 'ઍક્સિસ ઑફ વાય'-(ગ)
ભુટ્ટો(-ટ્ટો) પું૰ [સં. भृष्ट ઉપરથી, સર૰ હિં, મ भुट्टा] મકાઈ ડોડો (૨) ગોળ વતાક -ટ્ટા(-ટ્ટા)ચોર પું૰ હલકી ચોરીઓ કરનાર
ભુડ(-ર)કસ સ્ત્રી૰ [સર૰ હિં. भुरकुस = ચૂરો, મ भुरकूट = જલદી સળગે તેવા ઝાખરા-લાકડાં વગેરે] જુઓ ભરકૂચ
ભુડકાવવું સ૰ક્રિ૰ 'ભૂડકવું'નું પ્રેરક
ભુપાલી પું૰ [સર૰ હિં भूपाली, મ भु(-भू)-पाळी] એક રાગ ભૂપાલી
ભુયંગ પું૰ + જુઓ ભુજંગ
ભુરકસ સ્ત્રી૰ જુઓ ભુડકસ
ભુરકાવવું સ૰ ક્રિ૰ 'ભૂરકવું'નું પ્રેરક

પૃથ્વી પરનું પ્રાણી [ચંપાની એક જાત
ભૂચંપો પું૰ [સર૰ म भुइन्चाना, हिं. भुइँचंपा]
ભૂચિયું વિ૰ બગડ
ભૂઠ(-ર)કવું અ૰ક્રિ૰ જુઓ. ભડકવું(૨)સ૰ક્રિ૰ ['ભૂરકી' ઉપરથી] છેતરવું(૩)મંત્રમુગ્ધ કરવું
ભૂઠ(-ર)કાવું અ૰ક્રિ૰ (કર્મણિ)
ભૂત વિ૰ [સં] થઈ ગયેલું, વીતેલું (૨) 'થયેલું; બનેલું' એ અર્થમાં સમાસને અંતે (ઉદા૰ અગભૂત; પ્રાણભૂત) (૩) ન૰ પંચમહાભૂતોમાંનું એક (૪) પ્રાણી (૫) પ્રેત, પિશાચ (૬) ભૂતની જેમ પાછળ ફરનાર માણસ (બાતમીદાર ઇ૰) (૭) વહેમ; ધૂન. [-આવવું=ભૂત વળગવું (૨) ભૂત વળગ્યું હોય તેવી ધૂન કે જકવાળું થવું -કાઢવું=ભૂતનો વળગાડ દૂર કરવો (૨) વળગેલા જક, ધૂન કે વહેમ દૂર કરવા. -મચું ને પલિત લાગ્યું=ઓલામાથી ચૂલામાં પડવા જેવું થયું, (ઉપાય કરવા જતા) તેવી જ કે તેથી પણ ખગબ સ્થિતિ થવી. ભૂતનું ઠેકાણું (આમલી), ભૂતનો વાસ (પીપળો)=હંમેશનું રહેઠાણ, જ્યા વારવાર જતો કે રહેતો હોવાથી માણસ ત્યાંથી ઘણુંખરુ મળી આવે તે -પર ચિઠ્ઠી=જુઠ્ઠો વાયદો. -ભમવાં=બાતમીદારોનુ પાછળ પાછળ ભમ્યા કરવું (૨) ઇચ્છા રાખતા ઘણા ઉમેદવારો પાછળ પાછળ ફરતા હોવા (૩) દુઃખ આવી પડવાનો ભય હોવો. -ભરાવું=ધુંધવાટ, ધૂન, કે વહેમ વળગવા. ભૂત(-તા) ભાઈ જાણે=કોણ જાણે? -ભૂસકા મારે (એવું ઘર)=શૂન્ય-ખાલી કે સરસામાન વિનાનું (ગરીબ ઘર) -વળગવું=ભૂતની ઝપટ લાગવી, ભૂત શરીરમા દાખલ થવું (૨) ઝૂનૂન ભરાવી. -વળગાડવું-લપ કે ધૂન વળગાડવી] ૰કાલ(-ળ) પુ૰ગયેલો વખત. (૨) [વ્યા.] ક્રિ૰ નો ભૂતકાળ ૰કાલીન વિ૰ ભૂતકાળનું, -ને લગતું. ૰કૃદંત ન૰ [વ્યા] ભૂતકાળના અર્થનું કૃદંત ૰ખાનું ન૰પિશાચોનુ સ્થાન. ૰ગ્રસ્ત વિ૰ જેને ભૂત વળગ્યું હોય તેવું ૰દયા સ્ત્રી૰ સર્વ જીવો પ્રત્યેની દયા, જીવદયા. ૰પતિ પું૰ (સં) શિવ, મહાદેવ. ૰પલીત ન૰ પ્રેત(૨) બેડોળ માણસ. ૰પૂર્વ વિ૰ પહેલાં થયેલું (૨) માજી. ૰પ્રેત ન૰ ભૂત; પિશાચ ૰ભાવન વિ૰ પ્રાણીઓને સર્જનાર, પાળનાર ૰બલિ(-ળિ) પુ૰પ્રાણીઓને નિત્ય આપવાનો બલિ. ૰ભાઈ પુ૰બલારાત ઉદા૰ ભૂતભાઈ જાણે ૰યજ્ઞ પુ૰ પાંચ યજ્ઞોમાંનો એક, ભૂતબલિ ૰યોનિ સ્ત્રી૰ ભૂતપ્રેતની જાતિ(૨) ભૂતમાત્રનુ ઉત્પત્તિસ્થાન. ૰વિદ્યા સ્ત્રી૰ પ્રેત વિષેની વિદ્યા
ભૂતલ(-ળ) ન૰ [સં] પૃથ્વીની સપાટી ૰વિદ્યા સ્ત્રી૰ ભૂતળની ભૌતિક સ્થિતિ સંબંધી વિદ્યા. ૰વેત્તા પુ૰ તે વિદ્યા જાણનાર
ભૂતાર્થ પું૰ [સં.] સત્ય; સાચી બીના
ભૂતાવળ(-ળી) સ્ત્રી૰[સં भूतावलि]ભૂતોનુ ટોળું
ભૂતાળું વિ૰ ['ભૂત' ઉપરથી] ભૂતવાળું
ભૂતિ સ્ત્રી૰ [સં] અસ્તિત્વ (૨) ઉત્પત્તિ (૩) આબાદી, સમૃદ્ધિ (૪) ભલું; કલ્યાણ (૫) ઐશ્વર્ય (૬) ભસ્મ [-નાખવી=વશીકરણ કરવું, ભરમાવી નાખવું]
ભૂદેવ પું૰ [સં.] બ્રાહ્મણ, ભૂસુર
ભૂધર પુ૰ [સં]પર્વત (૨) રાજા (૩) નાગ (૪) (સં) કૃષ્ણ (૫) [સં] શિવ [ફળ
ભૂનું ન૰[प्रा. भुण्ण, (सं.भ्रूण) ગર્ભ ?] પીપળાનું
ભૂપ પુ૰ [સં] રાજા(૨)એક રાગ ૰કલ્યાણ પુ૰ કલ્યાણ રાગનો એક પ્રકાર ૰તિ, -પાલ (-ળ) પુ૰ રાજા
ભૂપાલી પું૰ [જુઓ ભુપાલી] એક રાગ
ભૂપૃષ્ઠ ન૰[સં] જુઓ ભૂતલ ૰વિદ્યા સ્ત્રી૰ ભૂતલવિદ્યા
ભૂમધ્યરેખા(-ષા) સ્ત્રી૰ [સં] વિષુવવૃત્ત
ભૂમધ્યસમુદ્ર પું૰ [સં] (સં.) યુરોપ આફ્રિકા વચ્ચેનો સમુદ્ર
ભૂમંડલ(-ળ) ન૰ [સં] આખી પૃથ્વી
ભૂમા પું૰ [સં] અનંતતા, વિશાળતા
ભૂમિ(-મી) સ્ત્રી૰[સં] પૃથ્વી (૨) જમીન (૩) દેશ; પ્રદેશ (૪)+ માળ. મેડો. -મિકા સ્ત્રી૰ જમીન (૨) સ્થળ (૩) પાયરી (૪) મૂળ, ઊગમ (૫) નાટકનું પાત્ર કે તેનો ભાગ કે શણગાર(૬) પ્રસ્તાવના. ૰ગત વિ૰ ભૂમિમાં

ભૂસ્તરવિદ્યા સ્ત્રી૦. ભૂસ્તરશાસ્ત્ર ન૦પૃથ્વીના પડ સંબંધી વિદ્યા. ભૂસ્તરવેત્તા, ભૂસ્તરશાસ્ત્રી પું૦ તે જાણનાર

ભૂઆં ન૦ બ૦ વ૦ [સર૦ ભૂ] પાણી

ભૂંક સ્ત્રી૦ ભૂંકવું તે

ભૂંકવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. भुक्क (સં. बुक्क्), સર૦ હિં. भूंकना, ન भुंकणे] ગધેડાનું ભોં ભોં કરવું.

ભૂંકાવું અ૦ક્રિ૦, ભૂંકાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ભૂંકવું'નું અનુક્રમે કર્મણિ અને પ્રેરક

ભૂંગરા પું૦ બ૦વ૦ ['ભૂંજવું' ઉપરથી] શેકેલા ઘઉં ચણા વગેરે

ભૂંગરેટ સ્ત્રી૦ ['ભૂંજવું' પરથી, સર૦ મ. भुगा, -गी=રાખ] ગરમ રાખ

ભૂંગળ સ્ત્રી૦,ન૦[ભુંગળી પરથી ?] ગજ, બારણું બંધ રાખવાનો લાંબો આડો દંડો (૨) [ફા. मुगल, સર૦ હિં. भुंगाल, મ भोंगळ] એક વાજિંત્ર [-ભિડાવવી=નિઃશંક થવું -વગરની ભવાઈ=ખાધી ફજેતો] ૦ભટિયું ન૦ [ભૂંગળું + ભટ] ટીપણું (૨) લાંબું લખાણ. [-મળવું=રસ મળવી,ઘેર બેસવું]૦ભટિયો પું૦ [ભૂંગળું (ટીપણું) + ભટ] હાથ જોનાર બ્રાહ્મણ -ળિયો પું૦ ભૂંગળ વગાડનાર (૨) એક ઔષધિ -ળી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. भोंगळी (સં भूक)] પોલી નળી (૨) ફૂંકણી (૩) ભૂંગળી (૪) કાનમાં ઘાલી તપાસવાની ડાક્તરની નળી. [-મૂકવી=ને નળી લગાવવી]-ળું ન૦ નળાકાર કોઈ પણ ઘાટ (૨) નળાકાર ધુમાડિયું [-ફૂંકવું=ભૂંગળાં ફૂંકવાં, વખાણ કરવા (૨) દેવાળું કાઢ]

ભૂંજર સ્ત્રી૦ ભૂંડણ ને તેનાં બચ્ચાં (૨) નાનાં છોકરાનું ધાડું. ૦વાડ સ્ત્રી૦, ૦વાડો પું૦ જુઓ ભૂંજર (૨) [લા.] ગંદવાડ

ભૂંજવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ દે भुज्जिय=ભૂંજેલું ધાન, હિં. भूंजना, મ भुंजणें (સં भ्रस्ज्)] શેકવું. [ભૂંજ્યો પાપડ પણ ન ભાગવો=સહેલું કામ પણ ન થવું, અતિ નાજુક કે હરામ હાડકાંનું હોવું.] ભૂંજાવવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક) ભૂંજાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ભૂંડ,૦ડું ન૦[હિં. भुंड]ડુક્કર, સૂવર ૦ણ(-ણી) સ્ત્રી૦ ભૂંડની માદા. [-ની ભૂંજર=એક સ્ત્રીનાં ઘણાં (નાનાં નાનાં) છોકરાં]

ભૂંડમશોળિયું વિ૦ ['ભૂંડું' ઉપરથી ?] ગુંડાનું (૨) કપટી, લુચ્ચું

ભૂંડું વિ૦[સર૦ન ,હિં. भुंडा] ખરાબ (૨) દ્વેષી (૩) બીભત્સ [-તાકવું=ભૂંડું થાય એમ ઇચ્છવું -બોલવું=નિંદા કરવી (૨) ગાળ બોલવી.] -ડાઈ(-શ) સ્ત્રી૦ ભૂંડાપણું (૨)અણબનાવ. -ડાપો પું૦ ભૂંડાપણું (૨) ભૂંડાપણાનું કલંક. -ડાબોલું વિ૦ ભૂંડું બોલનાર -ડાણું ન૦ ગાળ (૨) ગંદી ચેષ્ટા કે વ્યભિચાર [-કરવું ગંદી ચેષ્ટા કે વ્યભિચાર કરવાં]

ભૂંભવવું સ૦ક્રિ૦ ['ભૂંભૂ' ઉપરથી] ભૂંભૂં અવાજ કરવો

ભૂંભૂં અ૦ [રવ૦] એવો અવાજ

ભૂંય સ્ત્રી૦[સં भूमि, અપ૦ भुंहडि, મ. भुंई, હિં भुंइ, भुंई] જમીન; ભૂમિ (ગ્રામ્ય)

ભૂંસવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ભૂસવું] ભૂસવું; કાઢી નાખવું. [ભૂંસી વાળવું=રદ કરવું, ભાડી વાળવું (૨) દરગુજર કરવું; જાણે થયું ન હોય એમ માનવું] ભૂંસાડવું સ૦ક્રિ૦ ભૂસવું ભૂંસાવવું સ૦ક્રિ૦, ભૂંસાવું અ૦ક્રિ૦ 'ભૂંસવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ

ભૃકુટિ(-ટી) સ્ત્રી૦ [સં] ભમ્મર

ભૃગુ પું૦ [સં] એક ઋષિ (૨) શુક્ર (૩) જમદગ્નિ ૦પાત પું૦ ઊંચેથી પડતું મૂકી આપઘાત કરવો ૦લાંછન પું૦ (સં.) કૃષ્ણ. ૦વાર પું૦ શુક્રવાર

ભૃત્ય પું૦ [સં] નોકર [ભૃંગાર

ભૃંગ પું૦ [સં] ભમરો (૨) એક પક્ષી (૩)

ભૃંગાર પું૦; ન૦ [સં] સોનાનું ઝારી કે લોટા જેવું વાસણ

ભૃંગી સ્ત્રી૦ [સં] ભમરી (૨) ભૃંગ પક્ષીની માદા (૩) એક ઝેરી વનસ્પતિ; અતિવિષા (૪) પું૦ (સં.) શિવનો એક ગણ

ભે (-ભે)પું૦[સં भय,સર૦ન. मैं] જુઓ ભય(૨) જોખમ. [-ભાગવો=ભય દૂર કરવો કે થવો] ૦ડીયલ વિ૦ ડીયલને, ભયથી ડીયલેલું- વ્યગ્ર. ૦કાર વિ૦ ભયંકર, ભેંકાર (૫)

ભેખ પું૦; સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं.] જુઓ વેષ (૨) સંન્યાસનો વેષ, સંન્યાસની દીક્ષા (૩) જુઓ ભેખડ; કરાડ. [-ઉતારવો=જોગીવેશ કાઢી નાખવો-ફરી સંસારી થવું.-ધરવો=સર્વસ્વ છોડી સંન્યાસી થવું: સન્યાસીનો વેષ ધારણ કરવો. -લેવો = જુઓ ભેખ ધરવો (૨) કોઈ ધ્યેયની પાછળ સર્વસ્વ છોડીને પડવું.] ૦ધારી વિ૦ ભેખ ધારણ કરનાર. ૦વટો પું૦ ભેખ; સંન્યાસ

ભેખડ સ્ત્રી૦ [સર૦ म मेकड] ઢેફું (૨) ઝઝૂમતો ટેકરાનો ખૂણો, કરાડ (૩)[લા.]નાણાંનો ઢગલો. [-પડવી=(ભેખડ પડવાથી નીચેનું દટાયેલુ ગુપ્ત ધન મળે તેમ) અચાનક નાણાંનો ઢગલો મળવો]-ડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ભેખડાવું'નુ પ્રેરક. -ડાવું અ૦ક્રિ૦ ભેખડનું ઢસડાઈ પડવું (૨) ભટકાવું, અથડાવું

ભેખધારી, ભેખવટો જુઓ 'ભેખ'મા

ભેગ પું૦ [प्रा भेअ (સં. भेद) ભિન્ન=મિશ્રિત ?] મિશ્રણ ૦વડું વિ૦ ભેગું. -ભેગું અ૦ સાથે સાથે -ગું વિ૦ એકઠું: સાથે (૨) મિશ્ર

ભેચક વિ૦ [સં. भयचकित]+ગાભરું; આભું

ભેચો પું૦ જુઓ ભેંચો

ભેજ પું૦ ['ભીજવું' ઉપરથી] ભીનાશ. [-આવવો, લાગવો=જમીન કે હવાની અંદરની ભીનાશ પસરવી-લાગવી]

ભેજવું સ૦ક્રિ૦ [हिं मेजना] મોકલવું

ભેજાગેબ (ગે) વિ૦ [ભેજું+ગેબ] જુઓ 'ભેજું'માં

ભેજું ન૦[हिं. भेजा]મગજ [ભેજાનું દહીં થવું=સખત શ્રમથી મગજ થાકી જવું ભેજાનો ભૂંજેલો=કાળજી વગરનો બેદરકાર. ભેજામાં ઊતરવું=સમજવું ભેજામાં વહેમ ભરવો=મગરૂર-પતરાજીવાળા થવું.-ખસવું=ગાંડપણ આવવુ (૨) વિચારશક્તિ જતી રહેવી. -ખવાઈ જવું=મગજ કામ કરતુ બંધ થવુ -ખાઈ જવું=કંટાળો આપવો; કાયર કરવું. -ઠેકાણે ન હોવું=ચસકેલ થવું, વિવેકમર્યાદાનું ભાન ન હોવું (૨) મિજાજ ઠેકાણે ન હોવો. -ફાટી જવું=ઘેલુ થવું; અવિવેકી થવું.] -જાગેબ વિ૦ ગેબ થયેલા ભેજાવાળું; ચસકેલું

ભેટ સ્ત્રી૦ [दे भिट्ट, भिट्टा; સર૦ हिं., म.] મેળાપ; મુલાકાત (૨) બક્ષિસ (૩) [કા.] કમ્મરે તાણી બાંધેલું કપડું. [-આપવી=બક્ષિસ આપવી. -થવી=ભેટો થવો; મળવું. -બાંધવી=કમર બાંધવી. -લેવી=બક્ષિસ લેવી (૨) મુલાકાત લેવી. ભેટે જવું=મળવા જવુ (૨) બક્ષિસ તરીકે મોકલાવું.] ૦વું સ૦ક્રિ૦ [ભેટ પરથી] આલિંગન આપવું (૨) મુલાકાત થવી (૩) લડવા માટે ભેગા થવુ -ટંભેટા,-ટાભેટી સ્ત્રી૦ ઉપરાછાપરી કે સામસામા ભેટવું તે -ટાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦ 'ભેટવું'નુ પ્રેરક. -ટામણુ ન૦, -ટામણી સ્ત્રી૦ ભેટો, મેળાપ (૨) તે પ્રસંગે આપેલી ભેટ. -ટાવુ અ૦ક્રિ૦ 'ભેટવુ'નુ કર્મણિ. -ટિયો પુ૦ ભેટ કરાવનાર (૨) મંદિરનો ભટિયો. -ટો પું૦ મેળાપ (૨) આલિંગન

ભેડ ન૦ [સં] ઘેટું

ભેડ (ભે) અ૦ [રવ૦] મારવાનો અવાજ. [-દઈને=ભેડ અવાજ થાય તેમ (મારવુ)]

ભેડવવું સ૦ક્રિ૦ [दे भिड, સર૦ हिं भिडाना] (કા) શરતમા ઉતારવુ [વગ, ભેડનો કાળ

ભેડિયો પું૦ ['ભેડ' પરથી, સર૦ हिं. भेडिया]

ભેડો પું૦ (કા) ભેખડ

ભેણું (ભે) ન૦ [प्रा. भायण (સં भाजन)] ઘી તાવવાનું માટીનુ વાસણ

ભેદ પું૦ [સં] તફાવત, જુદાપણું (૨) વર્ગ; વિભાગ; પ્રકાર (૩) છાની વાત (૪) છળભેદ (૫) ફાટ પાડવી તે (૬) ચીરો; બાકું. [-આપવો=રહસ્ય જણાવવું. -ઉઘાડો પાડવો, ખોલવો=રહસ્ય પ્રગટ કરવું. -જાણવો, પામવો=છૂપી વાત જાણી લેવી. -ફોડવો=છૂપી વાત ઉઘાડી પાડવી. -લેવો=છૂપી વાત જાણી લેવી. -રાખવો=વહેરોઆંતરો કરવો (૨) છાની વાત કે રહસ્ય સાચવવું] ૦ક વિ૦ ભેદનારું (૨) રેચક. ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ ભેદભાવ; જુદાપણું. ૦ન ન૦ ભેદવું તે. ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ જુઓ ભેદદૃષ્ટિ.

૦ભાવ પુંo જુદાપણું, અંતર (૨) કપટ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ છેદ પાડવો, તોડવું. -દિયો પું૦ ભેદ-રહસ્ય જાણનાર માણસ. -દી વિ૦ રહસ્યમય; ફૂટ. -દુ પું૦ ભેદ-રહસ્ય જાણનાર (૨) જાસૂસ (૩) ફૂટ પડાવનાર. -દ્ય વિ૦ ભેદી શકાય તેવું (૨) ભેદવા યોગ્ય

ભેળટ સ્ત્રી૦[प्रा. भट्ठ, 'ભઠ્ઠી' ઉપરથી] ઊની રાખ; ભડસાળ

ભેર સ્ત્રી૦[જુઓ ભેર]મદદ; વહાર(૨)[સં.]ભેરી

ભેર (ભે) [प्रा. भरिअ (स. भृत, भरित)] શબ્દને લાગતા '-તે સાથે, સહિત' એ અર્થનું અ૦ બનાવે. ઉદા૦ હોસભેર. કેટલીક જગાએ 'માત્ર તે સાથે' એવો અર્થ પણ થાય છે. ઉદા૦ પોતિયાભેર

ભેરવ (ભે) વિ૦ [प्रा. भेरव (स. भैरव)] ભૈરવ સંબંધી (૨) ભયંકર (૩) પું૦ શિવનું એક સ્વરૂપ (૪) ચીબડી (૫) એક રાગ. ૦જપ પું૦ [सं झंपा=કૂદકો] મોક્ષ માટે જપ કરતાં કરતા પર્વત ઉપરથી પડતુ મૂકવું તે (૨) [લા.] જોખમના કે વિકટ કામમા આંધળિયા કરી પડવું તે. [-ખાવો]. -વી સ્ત્રી૦ એક રાગિણી

ભેરવવું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ हिं. भिडाना]ભરવવું; વળગાડવું (૨) ભંભેરવું; ભમાવવું

ભેરવાવું અ૦ક્રિ૦ 'ભેરવવું'નું કર્મણિ (૨) ગૂંચવાઈ જવું, સંડોવાવું

ભેરિ(-રી) સ્ત્રી૦ [सं] નોબત; નગારું; ભેર

ભેરુ પું૦ [જુઓ ભીરુ, સર૦ म. भिडू] સાથી, ભિલ્લુ

ભેલા(-ળા)ડ પું૦[स मेलय्, प्रा मेल ઉપરથી, સર૦ म. मेलण] બગાડ; નુકસાન ૦વું સ૦ક્રિ૦ બગાડવું; વણસાડવું

ભેવ પું૦ +[જુઓ ભેદ] મર્મ

ભેષજ ન૦ [सं.] ઓસડ

ભેળ પું૦ [सं मेलय्, प्रा. मेल; म.] ભેગ; મિશ્રણ (૨) ભેલાડ; બગાડ (૩) ભંગાણ; તૂટ (૪) સ્ત્રી૦ એક ચવાણું (મુંબઈ). ૦વણ ન૦, ૦વણી સ્ત્રી૦ મેળવણી; મિશ્રણ ૦વવું સ૦ક્રિ૦ મેળવવું, મિશ્ર કરવું (૨) સામેલ કરવું ૦વું સ૦ક્રિ૦ સામેલ રાખવુ (૨) મેળવવું; મિશ્રિત કરવું (૩) ભેળવવું. ૦સેળ વિ૦ એકઠું; મિશ્રિત (૨) સ્ત્રી૦ મિશ્રણ. ૦સેળિયું વિ૦ ભેળસેળવાળું. -ળાડ, -ળાડવું જુઓ 'ભેલાડ'મા. -ળામણ ન૦, -ળામણી સ્ત્રી૦ ભેળવવાની વસ્તુ (૨) ભેળવવું તે (૩) ભેળવવાનું મહેનતાણું. -ળી સ્ત્રી૦ ખીચડી (પુષ્ટિમાર્ગીય). -ળીસાડો પું૦ (કા.) ભેળો વસવાટ (૨) સમાગમ, પરસ્પર સારો સંબંધ. -ળું વિ૦ (૨) અ૦ ભેગું; સાથે

ભેં (ભેં૦) ન૦ (૨) અ૦ [રવ૦] રડવાનો અવાજ ૦કડો, ૦કાર પું૦ લાંબે સાદે રડવું તે કે તેનો સાદ. [ભેંકડો મૂકવો, મેલવો, તાણવો=ભેં કરવું.] ૦કવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦; સર૦ म. भेंकणे] ભેંકડો મૂકવો; ભેં ભેં કરવું. ૦ભેં અ૦ ભે [(૨) જુઓ 'ભે'મા

ભેંકાર (ભેં૦) વિ૦ +[જુઓ ભેકાર] ભયંકર

ભેંચો (ભેં૦) પું૦ ['ભચ્ચ' રવ૦ ઉપરથી?] છૂંદાયેલો લોચો; માસનો લોચો(૨) છૂંદાયેલી વસ્તુ (૩) [લા.] કસ, દમ. [-કાઢવો=જુઓ ભેંચો ઉડાડવો (૨) દમ કાઢવો. -ઉડાડવો =છૂંદો કરી નાખવો; કચરી-પીલી નાખવું. -ઊડવો, ઊડી જવો, નીકળી જવો= કચરાઈ-પિલાઈ જવું; કચરાઈને લોંદો થઈ જવુ (૨) દમ નીકળી જવો.]

ભેંશ(-સ) (ભેં૦) સ્ત્રી૦ [सं महिषी, प्रा. महिसी; हिं भैंस] દૂધ દેનારું એક ઢોર; ડોબું. [-આગળ ભાગવત=નકામી શિખામણ; મૂરખને શિખામણ; -પહેલાં ખૂંટા, -ભાગોળે ને ઘેર ઝેરણા, -ભાગોળે ને છાશ છાગોળે=શેખસલ્લીવેડા જેવી ખોટી ધમાલ.] ૦મૂડું વિ૦ [+મૂડવુ] ડોબામૂડ; મંદબુદ્ધિ -સર પું૦ પાડો -સલું વિ૦ (કા.) નમાલુ પાડા જેવું ઠંડું -સલો પું૦ બે ચીલાની વચમાનો ઊંચો ભાગ. -સાસણ પું૦ [+અસુર?] મોટો પાડો. -સાસુર પું૦ ભયંકર માણસ (૨) (સં.) પાડાના આકારનો એક રાક્ષસ; મહિષાસુર. -સાસૂર પું૦ ભેંસ જેવો જાડો સૂર. -સું ન૦ [સર૦ हिं भैंसोरी] ભેંસનુ આખુ ચામડું

ભેંસો ((ભેં) પું૦ [જુઓ ભીસ] દબાણ; પડખાથી જોર દેવું તે [જાતનો ગૂગળ

ભેંસોગૂગળ (ભેં)પું૦[स महिषाक्षगुग्गुल]એક

ભૈડ સ્ત્રી૦['ભીડવું'ઉપરથી](ચ) કોસની વરત અને ઝૂંસરાના કોરડાને સાંધવાની લાકડાની મેખ. [-કાઢી નાખવી, નીકળી જવી, વેરાઈ જવી = જુઓ ભડ સ્ત્રી૦. -ઘાલવી = આફત વળગાડવી; તેવી સ્થિતિમાં મૂકી દેવું.]

ભૈયો પું૦ [प्रा भाइअ (सं भ्रातृ), हिं भैया, म. भैय्या] ભાઈ (૨) ઉત્તર હિંદનો વતની -યાશાઈ વિ૦ ભૈયાની ઢબનું

ભૈરવ,વિ૦ (૨) પું૦ [सं] જુઓ ભૈરવ ૦ઘાટી સ્ત્રી૦ ઊંચા શિખરની ભયંકર કરાડનું સ્થાન. ૦જપ પુ૦ જુઓ ભૈરવજપ. -વી સ્ત્રી૦ ભૈરવી રાગિણી (૨) (સં.) દુર્ગાનું એક સ્વરૂપ

ભો (ભો) પુ૦ ['ભય' ઉપરથી] ભય

ભો અ૦ [सं.] ઓ! એ! (સંબોધનનો ઉદ્ગાર)

ભોઈ પુ૦ [दे. भोइ = મુખી, નાયક; સર૦ हिं., म.] પાલખી ઉપાડવાનો ધંધો કરનાર

ભોક પું૦ ['ભોકવું' ઉપરથી] જુઓ ભોંક

ભોકવું સ૦ક્રિ૦ [सं. मूक् (म. भोक) = છિદ્ર, કાણું, म भोकणे हिं. भोंकना] ઘોંચવું; ભોંકવું

ભોકારું ન૦ [सं. मूक, म. भोक = પોલ, છિદ્ર] ભોપાળું; પોગળ [ભોક્તાપણું

ભોક્તા પું૦.[सं] ભોગવનાર. -ક્તૃત્વ ન૦

ભોગ પું૦ [सं.] ભોગવવું તે (૨) ભોગવવાની સામગ્રી (૩) દેવને ધરાવવાનો પ્રસાદ (૪)[લા.] માઠી દશા (૫) બલિદાન. [-આપવો = બલિદાન આપવું, ત્યાગ કરવું. -આવવું = ઉપભોગમાં આવવું (૨) રુચનું અનુકૂળ આવવું -ચડાવવો,ધરાવવો = નૈવેદ્ય અર્પણ કરવું; બલિદાન આપવું. -થવું, થઈ પડવું = હોમાઈ જવું, બલિ થવું (૨) નો શિકાર બનવું; સોસવું પડવાં હાલતમાં આવવું -ના જોગ = માઠી દશાનો યોગ -પડવું = ની માલકી - ભોગવટા હેઠળ જવું -ફરી વળવા, મળવા, લાગવા = આવી બનવું; કમનસીબ હોવું (૨) આફત આવવી -લેવો = બલિ લેવો (૨) જાન લેવો] ૦જોગે અ૦ દૈવયોગે; સંજોગવશાત્; કદાચ. ૦ણી સ્ત્રી૦ + ભોગ કરનારી કે લેનારી સ્ત્રી. ૦ભૂમિ સ્ત્રી૦ (કર્મભૂમિથી ઊલટી) જ્યાં નવો પુરુષાર્થ નથી થઈ શકતો, પણ જૂના પુરુષાર્થના ફળ જ ભોગવવાનાં હોય છે, તેવી સ્વર્ગ વગેરે જગા. ૦વટો પું૦ ઉપયોગ, માલિકી. ૦વવું સ૦ક્રિ૦ ઉપભોગ કરવો (૨) સહન કરવું. ૦વિલાસ પું૦ અમનચમન

ભોગળ સ્ત્રી૦ જુઓ ભૂંગળ(૧) [ભોગવનાર

ભોગિયો પું૦ ['ભોગી' ઉપરથી] ભોગી પુરુષ;

ભોગી વિ૦ [सं] ભોગવનાર (૨) પુ૦ ભોગિયો (૩) આશક, પ્રીતમ (૪) ભમરો (૫) સાપ. -ગીંદ્ર પું૦ [+इंद्र] (સં) શેષનાગ

ભોગ્ય વિ૦ [सं] ભોગવવા લાયક (૨) ન૦ ધન; પૂછ

ભોજ પુ૦ [सं.] યાદવોની એક જાતનો માણસ (૨) (સં.) એક દાનવીર પ્રાચીન રાજા ૦પતિ પુ૦ (સં.) કંસ [ગવૈયો

ભોજક પું૦ [सं] ભોગવનાર (૨) જૈન મંદિરનો

ભોજન ન૦ [सं] જમણ. [-આપવું, કરાવવું = જમાડવું -કરવું, લેવું = જમવું] ૦ગૃહ, -નાલય ન૦, ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ જમવાનું સ્થાન (૨) વીશી. ૦દક્ષિણા સ્ત્રી૦ જમાડયા પછી આપવામાં આવતી દક્ષિણા

ભોજનીય વિ૦ [सं] ખાવા કે ભોગવવા યોગ્ય

ભોજપત્ર [સર૦ हिं; म.] જુઓ ભૂર્જપત્ર

ભોજપરું ન૦ (કા.) અસલ ભોજપરા ગામની બનાવટનો ફેંટો [બોલી

ભોજપુરી સ્ત્રી૦ [हिं] બિહારના એક ભાગની

ભોજલું ન૦ [फा बूज़ीनह] માંકડું

ભોજાઈ સ્ત્રી૦ [दे. भाउज्जा] ભાભી

-ભોજી વિ૦ [सं] ખાનાર (સમાસમાં છેડે). ઉદા૦ 'માંસભોજી'. -જ્ય વિ૦ ભોજનીય (૨) ન૦ ખાવા કે ભોગવવાની વસ્તુ

ભોટ વિ૦ (૨) પું૦ [સર૦ म] મૂઢ, બેવકૂફ

ભોટવો પુ૦ માટીનો ચંબુ

ભોટંગડી સ્ત્રી૦ [सं. भण्टाकी] એક વનસ્પતિ

ભોટી સ્ત્રી૦ કૂતરી (કા)

ભોટીલું ન૦ [સં. भूत=ખર્ચું?] કુરકુરિયું
ભોઠું (ભો) વિ૦ જુઓ ભોઠું. -ઠપ સ્ત્રી૦, -ઠામણ ન૦ જુઓ ભોંઠપ
ભોડ વિ૦ [प्रा. पोढ(सं. प्रौढ)] (ચ.) પાકવા પર આવેલી–સાખ જેવી (આમલી)
ભોડું ન૦ [दे. वोड=મૂંડેલું માથું (सं. मुंड)] માથું [શેરડી વગેરેના)
ભોથું ન૦ [સં. वृंहित?] મૂળિયાંનો ઝૂંડો (હાર્લે,
ભોદો પું૦ [સર૦ ફ્રૂહ, રવ૦?] પેટ (તિરસ્કારમાં)
ભોપાળું ન૦ [સર૦ म. भोपळा=તુંબડું] પોલ; પોકળ (૨) ઢોંગ. [-કાઢવું=એવું કરવું જેથી પોલ કે ઢોંગ પકડાઈ જાય. -નીકળવું=પોલ પ્રગટ થવું.]
ભોપી પું૦ [સર૦ का. वोप्पी, म. भोपी–प्या] ભરડો; શિવનો પૂજારી
ભોપો વિ૦ પું૦ [સર૦ हिं. भोपा=ફૂંકીને વગાડાતી તુરઈ (૨) મૂર્ખ] બેવકૂફ; મૂર્ખ
ભોમ પું૦ [प्रा. (सं. भौम)] જુઓ ભૌમ ૩, ૪. ૦વા(૦સ)ર પું૦ મંગળવાર
ભોમ,૦કા સ્ત્રી૦ ['ભૂમિ' ઉપરથી] ભૂમિ
ભોમિયું વિ૦ ['ભૂમિ' ઉપરથી? म. भोयाळ અથવા સર૦ म. भोवणें (सं. भ्रमण)] જાણકાર. -યણ સ્ત્રી૦ જાણકાર સ્ત્રી. -યો પું૦ જાણકાર માણસ (૨) વાટ બતાવનાર
ભોર પું૦; સ્ત્રી૦ [प्रा परोह (सं प्ररोह)? हिं] પરોઢિયું (૨) પું૦ જુઓ ભોળ (૩) અ૦ ભોરભોર -રંભોર અ૦ સમાપ્ત; ખલાસ. [-કરવું, કરી મૂકવું=પૈસા ઉડાવી દેવા; વાપરી દેવું]
ભોર [ભો] પું૦ [સં મૃ ઉપરથી?] ઘાસના પૂળાથી ભરેલું ગાડું (૨) ગાડું ભરાય તેટલો જથો ઉદા૦ ભોર લાકડાં
ભોરા ન૦ [हि.] એક પક્ષી
ભોરિંગ પું૦ [સર૦ ભોગીન્દ્ર] મોટો નાગ
ભોરિંગડી સ્ત્રી૦[જુઓ ભોટંગડી] એક વનસ્પતિ
ભોરો (ભો?) પું૦ [प्रा. भवर, हिं. भौंरा, म. भोरा (सं. भ्रमर)] ભમરો [ભોલ
ભોલ વિ૦ [दे. पोल्ल] પોલું; ફૂલેલું ઉદા૦ જાડું
ભોલુ પું૦ વાદરો
ભોહ ન૦ ઈંઢોણી (વેલાની)
ભોળ (ભો?) પું૦[સર૦ म. भोवळ (सं भ्रमण)] તમ્મર (૨) તમ્મરથી આવતી ઊલટી
ભોળું,-ળિયું વિ૦ [दे. भोल; हिं. भोला] કપટમાં ન સમજે તેવું; સાલસ ૦ભટ, ૦ભટાક, ૦ભાળું વિ૦ સાવ ભોળું -ળપ સ્ત્રી૦,-ળપણ ન૦, -ળાઈ સ્ત્રી૦ ભોળાપણું. -ળવણી સ્ત્રી૦ ભોળવવું તે. -ળવવું સ૦ક્રિ૦ ભરમાવવું. -ળાનાથ પું૦ (સ.) મહાદેવ. -ળા રાજા, શંકર પું૦ બ૦ વ૦, -ળું બ્રહ્મા, ભાલું વિ૦ [+ભલું?] ભોળું અને ભલું, નિખાલસ ને ખુલ્લા દિલનો માણસ (૨) છેતરાઈ જાય એવું મૂરખ માણસ. -ળિયો પું૦ એક જાતનો ભિખારી
ભોં (ભોં૦) સ્ત્રી૦ [સં भूमि] ભોંય. ૦પાથરી [ભોંય+પથરાવું] ગળજીભી
ભોં (ભોં૦) ન૦ (૨) અ૦ [રવ૦] ભૂંગળ કે ગાયના બરાડવાનો અવાજ
ભોંક (ભોં૦) ન૦ [જુઓ ભોક] છિદ્ર; કાણું (૨) ભોંકાવાની અસર. ૦વું અ૦ ક્રિ૦ ભોંકવું
ભોંકોળું (ભોં૦) ન૦ જુઓ ભોંયકોળું
ભોંઠું (ભોં૦) વિ૦ [प्रा भट्ठ (सं. भ्रष्ट)] ભોંઠપ વાળું. [-પડવું=શરમાવા જેવું થવું; ઝાંખું પડવું] -ઠપ સ્ત્રી૦, -ઠામણ ન૦ શરમ; શરમિંદાપણું, નીચાજોણું
ભોંણ (ભોં૦) ન૦ [ભોં ઉપરથી?] (કા) દર
ભોંણિયું (ભોં૦) ન૦ [રવ૦] બાચું
ભોંય (ભોં૦) સ્ત્રી૦ [सं भूमि] જમીન [-આવવી =નવી ચામડી આવવી, રૂઝ આવવી. -કરવી =માટીથી સપાટી કરવી -કૂંડાળી લખવી =મરણસ્થાનનું નિર્માણ કરવું -ખણવી, ખોતરવી=શરમની એવી ચેષ્ટા કરવી; શરમાવું; નીચું જોવું (૨) આળસુપણાની એવી ચેષ્ટા કરવી -ઘાલ્યા! =ભોંય નાખ્યા! 'મૂઆ' એ અર્થની છોકરાને વડીલ સ્ત્રીની ગાળ. -નંખાવું=મરવા પડવું (૨) બહુ ભૂખ લાગવી. -નાખવું=મરનારને ચોકે ઉતારવો. -નાખ્યા!=જુઓ ભોંય ઘાલ્યા! -પર પગ ન મૂકવો=ગર્વ કે મિજાજનો પાર ન હોવો.

-ભરવી=ફોગટ ફેરો ખાવો **-બરાબર કરવું, ભેગું કરવું**=મારી મારીને સુવાડી દેવું (૨) જમીનદોસ્ત કરવું **-ભારે પડવી** (નાસતા)=નાસી પણ ન જઈ શકાય એવી રીતે ઘેરાઈ જવું **-ભામવી**=ચામડી ફોલાવાથી સડી જવી **-માં ઊગવું, હોવું**=ઊગતી ઉમ્મર હોવી (નાની ઉમ્મર છતા યુક્તિબાજ કે તરકટી હોય તેને માટે બોલાય છે) **-માંથી ભભૂકો નીકળવો**=અણધારી જગાએથી હુમલો થવો (૨) એકાએક લડાઈ જાગવી (૩) એકાએક સળગી ઊઠવું; એકદમ ક્રોધાવેશ પ્રગટવો **-માં પગ હોવા**=જુઓ ભોંયમાં ઊગવું. (૨) ખબ કપટી ને રહસ્યવાળા હોવું **-માં પેસતું જવું**=ઠીંગણું રહેવું; ઉમર વધવા છતા ઊંચું ન વધવું **-માં પેસવું**=ખબ શરમાવું; લાજવું **-માં સૂળિયાં હોવાં**=બહાર ન દેખાય પણ અંદરખાનેથી ખૂબ પાકું હોવું **-સૂંઘવી**=મરવાની અણી પર આવવું **ભોંયે ઉતારવું, નાખવું, લેવું**=ચોકે ઉતારવું; મરવાની તૈયારી હોવી. **ભોંયે પડવું**=મરવાની તૈયારી પર હોવું, થાકને લીધે જમીન ઉપર લાંબા થઈ સૂઈ રહેવું.] **૦આમલી, ૦આંબલી** સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ. **૦આવળ** પું૦; સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ. **૦ઈંકિડ** સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ **૦કંદ** પું૦ એક વનસ્પતિ અને એનો કંદ **૦કાંસકી** સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ. **૦કોળું** ન૦ ભોંકોળું; એક જાતનું કોળું. **૦ચંપો** પું૦ એક જાતનો ચંપો. **૦તરવડ** સ્ત્રી૦ સોનામુખી. **૦તળિયું** ન૦ ઘરનો છેક નીચેનો ભાગ **૦ભાડું** ન૦ ભોંય કે ભાડું, જમીન **૦ભાડું** ન૦ જમીનનું ભાડું કે મહેસૂલ (૨) સ્મશાનમા બાળવાની જગાનું ભાડું. **૦રસો** પું૦ લીંપણના પોપડાનો રસ **૦રીંગણી** સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ. **૦રું** ન૦ જમીનની અંદર કરેલું ઘર (૨) ભોંયની અંદર કરેલો રસ્તો [**ભોંયરામાં રાખવું**=અત્યન્ત ગુપ્ત રાખવું–સંતાડી રાખવું] **૦શિં(-શીં,-સિં, -સીં)ગ** સ્ત્રી૦ મગફળી

ભૌગોલિક વિ૦ [સં] ભૂગોળ સંબંધી

ભૌડું ન૦ [સર૦ हिं. भौंही] આંખુનો ભીલ

ભૌતિક વિ૦ [સં] પંચમહાભૂત સંબંધી–તેમનું બનેલું, સ્થૂળ, જડ (૨) ભૂતયોનિ સંબંધી. **૦વિદ્યા** સ્ત્રી૦ ભૂતપ્રેત સંબંધી વિદ્યા (૨) ભૌતિકશાસ્ત્ર **૦શાસ્ત્ર** ન૦ ભૌતિક પદાર્થોને લગતું શાસ્ત્ર, 'ફીઝિક્સ' **૦શાસ્ત્રી** પું૦ ભૌતિકશાસ્ત્ર જાણનાર

ભૌમ વિ૦ [સં.] પૃથ્વી સંબંધી (૨) મંગળનું (૩) પું૦ મંગળગ્રહ (૪) મંગળવાર (૫) સારોડીનો છોડ. **૦વા(૦સ)ર** પું૦ મંગળવાર

ભૌમિતિક વિ૦ [સં] ભૂમિતિનું, ભૂમિતિને અંગેનું

ભ્રમ પું૦ [સં] સંદેહ (૨) ભ્રાન્તિ (૩) ગોળ ફરવું તે. [**-ભાગવો**=સંદેહ કે ભ્રમ દૂર કરવો કે થવો.] **૦ણ** ન૦ ફરવું–રખડવું તે. (૨) જુઓ ભ્રમ (૩) **૦ણા** સ્ત્રી૦ ભ્રમ, ભ્રાંતિ

ભ્રમર પું૦ [સં.] ભમરો

ભ્રમિત વિ૦ [સં.] ભ્રમ પામેલું, ભ્રમમાં પડેલું

ભ્રષ્ટ વિ૦ [સં] ઊંચેથી પડેલું (૨) પાપી, દુરાચારી (૩) અપવિત્ર થયેલું. **૦તા** સ્ત્રી૦ **-ષ્ટાચાર** પું૦ [+आचार] દુરાચાર; પાપ

ભ્રંશ(-સ) પું૦ [સં] નીચે પડવું તે, અધઃપાત

ભ્રાત,-તા [સં.] પું૦ ભાઈ. **-તૃજાયા** સ્ત્રી૦ ભાભી **-તૃતા** સ્ત્રી૦, **-તૃત્વ** ન૦, **-તૃભાવ** પું૦ ભાઈચારો

ભ્રામક વિ૦ [સં] ભ્રમમા નાખે એવું

ભ્રામરી સ્ત્રી૦ [સં] (સ.) પાર્વતી

ભ્રાંત વિ૦ [સં] ભ્રમિત; ભ્રાંતિવાળું. **-ત(-તિ)** સ્ત્રી૦ ભ્રમ; મોહ, ખોટો ખ્યાલ, ખોટું જ્ઞાન (૨) શક; અંદેશો. **-તિકર,-તિકારક** વિ૦ ભ્રાંતિ ઉપજાવનારું. **-તિમત** પું૦ એક અલંકાર, જેમા બે વસ્તુ વચ્ચેના સામ્યને લીધે એકબીજામાં ભ્રાંતિ થાય છે

ભ્રૂ સ્ત્રી૦; ન૦, **૦કુટિ(-ટી)** સ્ત્રી૦ [સં.] ભવું; ભમ્મર

ભ્રૂણ પું૦ [સં] કાચો ગર્ભ. **૦હત્યા** સ્ત્રી૦ ગર્ભની હત્યા, ગર્ભપાત કે ગર્ભનાશ કરવો તે (એક મહાપાપ)

ભ્રૂભંગ, ભ્રૂવિકાર પું૦ [સં] ભવા ચડાવવા તે

મ

મ પું૦[સં.] પ વર્ગનો અનુનાસિક. ૦કાર પું૦ મ અક્ષર કે ઉચ્ચાર. ૦કારાંત વિ૦ છેડે મકારવાળુ

મ પું૦ સંગીતના મધ્યમ સ્વરનો સંકેત (૨) અ૦ [प्रा. (सं. मा)] મા; નહિ

મઉ વિ૦ [दे. मउअ] ઘણા દિવસનું ભૂખ્યું, ભૂખથી ટળવળતુ (૨) [प्रा (सं. मृदु); म] પોચું (૩) કંજૂસ (૪) પું૦ ભૂખ્યા અને દુ:ખી લોકોનું ટોળું [-થવું=દુબાવું; નમવું (૨) કંગાળ થવુ (૩) કંજૂસ થવું (૪) હારાવું; આગળ જવું.] ૦હાવેડા પુ૦બ૦વ૦ ભિખારીવેડા ૦હું વિ૦ મઉ; ભૂખ્યુ,

મકતબ સ્રી૦ [अ.] નિશાળ

મકતો પું૦ [अ.] ગઝલની છેલ્લી ટૂંક

મક(-ગ)દૂર સ્રી૦ [अ.] જુઓ મગદૂર

મકનું વિ૦ [સર૦ हिं. मकुना; सं मनाका= હાથણી]મસ્ત;મનસ્વી [**મકનો હાથી**=મદમસ્ત હાથી (૨) કહ્યામા ન રહે તેવો છકી ગયેલો આદમી (૩) ઠીગણો ને ભરાવદાર આદમી]

મકબરો પું૦ [अ.] કબરસ્તાન (૨) રોજો

મકર પુ૦ [अ. मक्र] મક્કર; છળકપટ; ફેલ. ૦જના સ્રી૦ [फा. झनान] સ્રી૦ સ્રીચરિત્ર; સ્રીઓનો પ્રપચ ૦બાજ વિ૦ કાવતરાખોર, દગાબાજ, કપટી

મકર પુ૦ [सं.] મગરમચ્છ (૨) જુઓ મગર (૩) દશમી રાશિ. ૦ક સ્રી૦ એક જાતની માછલી. ૦કેતન, ૦કેતુ, ૦ધ્વજ, પું૦ (સં) કામદેવ. ૦રાશિ સ્રી૦ મકર; દશમી રાશિ. ૦સંક્રમણ ન૦, ૦સંક્રાંતિ સ્રી૦ સૂર્યનું મકર રાશિમા જવું તે; ઉત્તરાયણ

મકરકૂદી સ્રી૦[મકર (सं. मर्क=વાદરુ) + કૂદવું? કે अ. मक्र ઉપરથી?] ચરબી, તોફાન

મકરજના, મકરબાજ જુઓ 'મકર'મા

મકરબો પું૦ જુઓ મકબરો

મકરવો પુ૦ શેરડીનો ટુકડો, બહવો (પ્રાય: બ૦વ૦માં વપરાય છે)

મકર-સંક્રમણ, મકરસંક્રાંતિ જુઓ 'મકર'મા

મકરંદ પુ૦ [सं] ફૂલનું મધ (૨) ફૂલની રજ (૩) ભમરો (૪) કોકિલ

મકરાકર પુ૦ [सं] સમુદ્ર

મકરાકૃત વિ૦ [सं.] માછલીના આકારનું

મકરાણી પુ૦ સિંધની વાયવ્યે આવેલા મકરાણ દેશનો રહેવાસી

મકરાર્ક પુ૦ [सं] મકર રાશિનો સૂર્ય

મકરી સ્રી૦ [सं.] મગરની માદા; મગરી

મકલાવું અ૦ક્રિ૦ [स मुकुलय् પરથી?] મલકાવું, સ્મિત કરવુ (૨) ખૂબ હરખાવું

મકવાણો પું૦ એ જાત કે અટકનો માણસ

મકસદ સ્રી૦ [अ] મુરાદ, ધારણા

મકસૂદ અ૦ [अ] જાણી જોઈ ને; હેતુપુરસર

મકાઈ સ્રી૦, પુ૦[સર૦ हिं. मक्का; म मका, मकई] એક અનાજ. ૦ડોડો, ૦દોડો પું૦ મકાઈનો ડોડો

મકાત સ્રી૦ [अ मुकातिअ] દાણ, જકાત (૨) ઇજારો. -તી પું૦ દાણી (૨) ઇજારદાર

મકાન ન૦ [अ.; સર૦ म मकाण, हिं] ઘર; ઇમારત [(૨) જુઓ ['મ'મા]

મકાર પુ૦ [सं] મણની સંજ્ઞા (વેપારીઓમા)

મકાયતું વિ૦ મલકાતુ

મકોડી,-ડો પું૦ [दे. मक्कोड; हिं. मकोडा, म. माकोडा] જુઓ 'મંકોડી'મા [૦પણું ન૦

મક્કમ વિ૦ [अ मुहकम] દૃઢ ૦તા સ્રી૦,

મક્કર પું૦ [જુઓ મકર; સર૦ हिं.] છળ

મક્કલ ન૦ [सं.] પ્રસૂતાનો એક રોગ

મક્કા ન૦ [अ] (સ) એક નગર- મહંમદ પેગંબરનું જન્મસ્થાન (અરબસ્તાનમાં)

મક્તો પું૦ [अ. मक्ताअ] ઇજારો; ઠેકો

મક્ષિ(-ક્ષી)કા સ્રી૦ [सं] માખ

મખ પુ૦ [सं.] યજ્ઞ

મખમલ ન૦; સ્રી૦ [अ.] એક જાતનું રેશમી કાપડ. -લી વિ૦ મખમલનુ (૨) મખમલ જેવું

મખમૂર પું૦ [अ.] દારૂ પી ગાંડો બનેલો

મખાંતર ન૦ [स मिषांतर] નિમિત્ત, બહાનું

મખિયરડું, મખિયારું ન૦ [प्रा मक्खिआ

(સં. मक्षिका)] ઘોડાની આંખ પર માખીઓ બેસતી અટકાવવાની લટકતી દોરીઓવાળી પટ્ટી

મખ્ખીચૂસ વિ૦ [हिं.] કંજૂસ

મગ પું૦ [प्रा. मुग (सं मुद्ग)] એક કઠોળ [**મગ કંસાર બાફણાં**=જુઓ મગબાફણાં (૨). **મગનું નામ મરી (ન દેવું, પાડવું)**= બોલવું નહીં (યુક્તિ ખાતર કે કંઈ રહસ્યથી). **–ને અડદ ભેગા ભરડવા**=ખીચડો કરવો; જેમ આવ્યું તેમ ખરુંખોટું – સેળભેળ બોલવું. (**અમુક પાણીએ) મગ ચઢવા**=કામ પાર પડવું (**મોમા)મગ ઓરવા, ભરવા**=(બોલવું ઘટે છતાં) ન બોલવું; મૌન ધારણ કરવું. (**–ના) મગ વેરાઈ જવા**=મોતિયા મરી જવા (૨) ખિલખિલ હસી પડવું.] **૦બાફણાં** ન૦બ૦વ૦ મનમાં ને મનમાં મૂંઝાવું કે બળવું તે (૨) રિસાવું કે અણમના રહેવું તે (૩) લાકડાં છાણાં કરાંઠી વગેરે બળતણ

મગ પું૦ [प्रा मग्ग (सं. मार्ग)] માર્ગ [પ.] (૨) સ્ત્રી૦ [दे मग्गा, मग्ग] બાજુ; તરફ (૩) અ૦ ભણી; તરફ

મગજ પું૦ [સર૦ हिं. मगद (सं मुद्ग=મગ)] ચણાના લોટની એક મીઠાઈ

મગજ ન૦ [फा. मग्ज, સર૦ म ; हिं] ખોપરીની અંદરનો નરમ ભાગ, ભેજું (૨) પું૦ ફળની મીંજ. [**–ઉપર છારી વળવી**=મગજ બહેર મરી જવું **–ઊંધુંચત્તું થઈ જવું**=બુદ્ધિ ઠેકાણે ન રહેવી **–કહ્યું કરતું નથી**=બુદ્ધિ ચાલતી નથી (૨) મગજ ભમે છે (૩) મિજાજ જાય છે **–ખસી જવું**=ગાંડા થઈ જવું **–ખાવું, ખાઈ જવું** =માથાફોડ કરાવવી, કંટાળો આપવો **–ચસકી જવું**=ગાંડા થવું **–ઠેકાણે ન હોવું**= વ્યગ્ર કે ગુસ્સે હોવું (૨) ગાંડપણ હોવું; ભાન ખસી જવું **મગજનાં બારણાં ઊઘડવાં**=અક્કલ આવવી, ગમ પડવી **મગજનું ખસેલું, ચસકેલું**=ગાંડું **મગજનું ફરેલું, ફાટેલું**=ઉચ્છૃંખલ; ભારે મિજાજી **મગજનો ખીમો કરવો**=મગજને ખૂબ ત્રાસ આપવો **–પાકી જવું**=માથાફોડથી કંટાળવું; માથામાં દુઃખાવો થવા આવવો. **–ફરવું, ફરી જવું**=ક્રોધ, તાપ કે ગુસ્સાથી માથું ભમી જવું **–ફોડવું**=મગજને કંટાળો–શ્રમ આપવો. **–બહેર મારી જવું**=મગજ શૂન્યવત્– જડ થઈ જવું, વિચારશક્તિ હણાઈ જવી **–ભમી જવું**=વ્યગ્રચિત્ત થઈ જવું, બુદ્ધિ ઠેકાણે ન રહેવી **–માં આવવું, ઊતરવું**= ધ્યાનમાં આવવું, સમજાવું. **–માં ઠસવું, બેસવું**=બરાબર ધ્યાનમાં આવવું–વસી જવું. **–માંથી ખસવું**= ભૂલવું કે ભુલાવું **–માં પવન ભરાવો**=મિજાજ વધી જવો. **–માં રાઈ હોવી**=મિજાજ કે અભિમાન હોવાં.] **૦તરી** સ્ત્રી૦ [फा मग्ज+तरी (તર કરનાર)] વસાણામાં નંખાતાં અમુક મીંજવાળાં બીજ. **૦મારી** સ્ત્રી૦ માથાફોડ. **–જિયું** ન૦મગજને પુષ્ટિ આપનાર એક વસાણું

મગજી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं., म.] જુઓ મુગજી. **૦દાર** વિ૦ મગજીવાળું

મગડો પું૦ ['મગ' ઉપરથી ?] ગુલબાસનું બી

મગણ પું૦ [सं] ત્રણ ગુરુ અક્ષરનો ગણ

મગતરું ન૦ [प्रा. मसग (सं मशक) ?] મચ્છર; ડાંસ [**મગતરા જેવું**=તુચ્છ]

મગતું વિ૦ [सं मुक्त કે प्रा मग्ग (सं मार्ग) ?] મોકળું; પહોળું, છૂટાશવાળું

મગદળ પું૦ [મગ+દળ, हिं. मगदल] મગના લોટનો લાડુ (૨) ન૦ [स. मुद्गर] મગદળિયો. **૦વું** સ૦ક્રિ૦ કચડી નાખવું **–ળિયું** વિ૦ મગદળવાળું (૨) મગદળ ભાવતો હોય તેવું (૩) ન૦ મગદળિયો. **–ળિયો** પું૦ કસરત માટે હાથથી ફેરવવાની લાકડાની બનાવટ

મગદૂર સ્ત્રી૦ [જુઓ મકદૂર, સર૦ हिं ; म] તાકાત (૨) હિંમત

મગન વિ૦ [જુઓ મગ્ન] રાજી (૨) (ચ) [प्रा. मग्ग (सं मार्ग)] માગ; મગ

મગફળી સ્ત્રી૦[સર૦ हिं. मूँगफली, म मुंगफल्ली] તેલી બીની એક શીંગ, ભોંયશીંગ

મગમાળા સ્ત્રી૦ [મગ+માળા] મગ જેવડા સોનાના મણકાની માળા

મગર અ૦ [फा.] પરંતુ

મગર પું૦ [प्रा. (सं. मकर)] એક જળચર

પ્રાણી. ૦મચ્છ પું૦ એક જાતનો મોટો મચ્છ –માછલું. ૦મસ્ત વિ૦ [+ મત્સ્ય કે મસ્ત ?] હૃષ્ટપુષ્ટ, જોરાવર
મગરિબ સ્ત્રી૦[અ.]સંધ્યાકાળ(૨)સાંજની નમાજ (૩) પશ્ચિમ દિશા [જવાનું બાકું
મગરિયું ન૦ ['મગર' ઉપરથી] છાપરા ઉપર
મગરી સ્ત્રી૦ મગરની માદા
મગરી સ્ત્રી૦ '[સર૦ મ.] ડુંગરી. –રો પું૦ ડુંગરો [સ્ત્રી૦ અભિમાન
મગરૂબ.–ર [અ.] વિ૦ અભિમાની –બી,–રી
મગા સ્ત્રી૦ [प्रा मग्ग (सं. मार्ग)] જગા
મગાવવું સ૦ક્રિ૦, 'માગવું'નું પ્રેરક(૨)મંગાવવું
મગાવું અ૦ક્રિ૦ 'માગવું'નું કર્મણિ
મગિયું વિ૦ ['મગ' ઉપરથી] મગ જેવડું (૨) ન૦ સ્ત્રીઓનું એક જાતનું સુતરાઉ લૂગડું
મગિયો પું૦ ['મગ' ઉપરથી ?] એક જાતનો પથ્થર; મજિયો [ઝીણા દાણાના મગ
મગી સ્ત્રી૦ ['મગ' ઉપરથી]એક વનસ્પતિ (૨)
મગોડું ન૦ ['મગ' ઉપરથી] મગનું ગોતર
મગ્ન વિ૦[सं]તલ્લીન;ગરક થયેલું(૨)મગન;રાજી
મઘમઘવું અ૦ ક્રિ૦ [प्रा. मघमघ] ખુશબો ફેલાવવી, મહેકવું
મઘમઘાટ પું૦ મઘમઘવું તે
મઘવા પું૦ [सं.] ઇંદ્ર
મઘા સ્ત્રી૦[सं] દસમું નક્ષત્ર [–ની ઓરણી = મઘા નક્ષત્રમાં કરેલી ઓરણી]
મચક સ્ત્રી૦ [प्रा मज्ज् (सं. मस्ज्) ? સર૦ हिं] પાછું હઠવું – ડગવું તે [–આપવી = નમતું આપવું, પાછું હઠવું]
મચકળિયું ન૦ [જુઓ મચકો] કાંકરવું (૨) વિ૦ તે નામની વાણિયાની નાતનું
મચકારવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ મીચકારવું
મચકારો પું૦ ['મચકારવું' ઉપરથી] આંખ મીચવી (ઉઘાડવી) તે [–મારવો]
મચકો પું૦[प्रा. मच्च् (सं.मद्)=ગર્વ કરવો કે જુઓ 'મચક'] લટકો, લહેકો. –કાળું વિ૦ લટકાળું
મચકોડ પું૦ [જુઓ મચકો] ઠેલો, હડસેલો (૨) તિરસ્કાર (૩) સ્ત્રી૦ મચડાવું. અમળાવું કે ઊતરી જવું તે. [–આપવી = મચકોડવું] ૦વું સ૦ક્રિ૦ મરડવું, આંબળવું. –ડાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
મચડવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. चड्ड (सं. मृद्) મસળવું કે दे. चमढ (ચીબોળવું)] મરડવું, આમળવું (૨) મસળવું. **મચડાવું** અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
મચમચાવવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ મચકારવું] મટમટાવવું (૨) [રવ૦] છબછબાવવું
મચવું અ૦ક્રિ૦ [सं. मस्ज्, प्रा. मज्ज् = ડૂબવું, લીન થવું हिं मचना. म मचणें] મચાઈ જવું (૨) તલ્લીન થઈ જવું, મંડવું (૩) જામવું, જોરમાં આવવું (જેમ કે તોફાન)
મચાણ પું૦ એક રોગ
મચિયેર સ્ત્રી૦ દરિયાકિનારે ઊગતો એક છોડ
મૂચે(–ચે)ડવું સ૦ક્રિ૦(ચ). **મચોડવું** સ૦ક્રિ૦ (સુ.) [જુઓ મચડવું] મચકોડવું, મરડવું
મચ્છ પું૦; ન૦ [सं] માછલું (૨) મેઘધનુષ. [–તાણવો = મેઘધનુષ્ય રચાવું, દેખાવું] (૩) જુઓ મત્સ્યાવતાર
મચ્છર પું૦ [सं. मत्सर] ડાંસ (૨) મત્સર, ગુમાન [–ધરવો,રાખવો = ગુમાન હોવું] ૦દાની સ્ત્રી૦ મચ્છરને અટકાવવા કરાતી જાળીદાર કપડાની બનાવટ. [–બાંધવી, લગાડવી = પથારી પર મચ્છરદાની ગોઠવવી]
મચ્છરિયો પું૦ એક પક્ષી [મિ દુક્કડમ્
મચ્છા મિ દોકડો શ૦પ્ર૦[જૈન] જુઓ મિચ્છા
મચ્છી સ્ત્રી૦ [જુઓ મચ્છ] માછલી. ૦ખાનું ન૦ મચ્છીબજાર (૨) મચ્છીમારનું રહેઠાણ. ૦બજાર ન૦ માછલીઓનું બજાર (૨) [લા] ખૂબ કોલાહલનું સ્થાન. ૦માર પું૦ માછી. ૦વાઘ પું૦ એક પક્ષી
મછણ(–ન) ન૦[सं मृश्, કે मृज्] જમ્યા પછી મો સાફ કરવું તે – આચમન કરવું તે. [–દેવું = જમ્યા પછી મો સાફ કરવું–આચમન કરવું તે.]
મછરાળ વિ૦ ['મચ્છર' ઉપરથી] મચ્છરવાળું; ગુમાની (૨) મચ્છરોથી ભરપૂર
મછરું ન૦ [જુઓ મચ્છર] મગતરું; ડાંસ
મછવો પું૦ [सं. मत्स्यवाह, સર૦ म मचवा, हिं मछवा] હોડી

મજ સ૦ [જુઓ મુજ] મારું
મજકૂર વિ૦ [अ] સદર, આગળ જણાવેલું (૨) પુ૦ હેવાલ; બીના; હકીકત
મજદૂર પુ૦ [फा.] જુઓ મજૂર
મજનૂ વિ૦ [अ. मजनून] પ્રેમઘેલું (૨) પુ૦ (સં) ફારસી સાહિત્યમાં આવતો એક પ્રખ્યાત પ્રેમઘેલો માણસ
મજબૂત વિ૦ [अ.] દૃઢ; હાલે નહીં તેવું (૨) સબળું, શક્તિવાળું (૩) સજ્જડ; સકસ(૪) નક્કર, સહેજે તૂટે નહીં તેવું **-તી** સ્ત્રી૦ મજબૂતપણું [**-આપવી** = મજબૂત કરવું]
મજબૂર વિ૦ [अ.] નિરુપાય, લાચાર
મજમલે અ૦ [अ. मिन्जुम्लह] એકંદરે
મજમુ(-મૂ) વિ૦ [अ. मज्मूअ] મજિયારું. ૦**દાર** પું૦ [સર૦ મ મजमू = જમીન ઉપર કર વસૂલ કરવાનો અધિકાર] પરગણાનો હિસાબ રાખનારો અમલદાર; હિસાબ તપાસનાર (૨) ભાગીદાર (૩) એક અટક. ૦**દારી** સ્ત્રી૦ મજમુદારનું કામ અને હોદ્દો
મજમૂન પુ૦ [अ] વિષય, બીના
મજરે અ૦ [अ. मुज्रा] પેટે, સાટે [**-આપવું** = હિસાબમાં ચૂકતે ગણી આપવું. **-લેવું** = હિસાબમાં ચૂકતે વાળી લેવું]
મજરો પું૦ [अ. मुज्रा] મુજરો, સલામ [**-કરવો** = સલામ કરવી] (૨) બદલો [**-આપવો** = બદલો આપવો.]
મજલ સ્ત્રી૦ [अ. मंज़िल, સર૦ हिं., म] એક દિવસની મુસાફરી જેટલું અંતર (૨) મજલ પૂરી થાય તે ઠેકાણું; મુકામ (૩) મુસાફરી, ટપ્પો [**-કરવી, કાપવી, ખેડવી, ખેંચવી, મારવી** = મુસાફરી કરવી]
મજલિસ સ્ત્રી૦ [अ, સર૦મ मजलस] મિજલસ (૨) સભા, મંડળી
મજલૂમ પુ૦ [अ.] જુલમથી પીડિત-તેનું ભોગ બનેલ
મજલો પું૦ [अ मंज़िल; म मजला] માળ, મેડો
મજહબ પુ૦ [अ.] ધર્મ, પંથ. **-બી** વિ૦ મજહબનું કે તેને લગતું
મજા(-ઝા) સ્ત્રી૦ [फा. मज़ा, સર૦ म. मजा] આનંદ; લહેર. [**-ઉડાવવી, કરવી, માણવી, મારવી** = આનંદ કરવો-ભોગવવો. **-પડવી** = આનંદ થવો. **-માં રહેવું** મસ્ત-આનંદમાં હોવું **-માં હોવું** = બધી વાતે કુશળ હોવું; આનંદમાં હોવું] ૦**દારી** વિ૦ મજેદારી. ૦**નું** વિ૦ આનંદ પડે એવું; મનોહર, ખાસું
મજાક સ્ત્રી૦ [अ] મશ્કરી **-કી** વિ૦ મશ્કરીખોર
મજાગરું ન૦ [જુઓ મિજાગરું] બારડવું
મજાત અ૦ (સુ.) સુધ્ધાં, પણ
મજારવાડો પુ૦[अ. मज़ार + વાડો] કબરસ્તાન
મજાલ સ્ત્રી૦ [अ.] મગદૂર
મજિયારું વિ૦ [दे. मज्झआर (सं मध्य) = વચ, મધ્ય] સહિયારું, પતિયાળું (૨) ન૦ ભાગિયાભાગ, ભાગીદારી **-રો** પુ૦ સંયુક્ત વહીવટ
મજિયો પુ૦[જુઓ મગિયો] એક જાતનો પથ્થર
મજીઠ સ્ત્રી૦ [सं. मंजिष्ठा, प्रा. मजिट्ठा] એક વનસ્પતિનું મૂળિયું. **-ઠિયું** વિ૦ મજીઠના રંગનું, પાકા લાલ રંગનું
મજૂર પુ૦[फा मज़दूर, સર૦મ, हिं] રોજિંદા દામ લઈ મહેનત કરનાર, શ્રમજીવી. ૦**મહાજન** ન૦, ૦**સંઘ** પુ૦ મજૂરોનું મંડળ, 'ટ્રેડ યુનિયન' ૦**ણ** સ્ત્રી૦મજૂરી કરનાર સ્ત્રી **-રી** સ્ત્રી૦વૈતરું, મહેનત(૨)તેના બદલામાં મળતું નાણું
મજૂસ સ્ત્રી૦ [सं मन्जूषा, प्रा मंजूसा] મોટી પેટી, પટારો
મજે,-ઝે સ્ત્રી૦ જુઓ મઝા. ૦**દાર** વિ૦ મજેનું. ૦**દારી** સ્ત્રી૦ મજા ૦**નું** વિ૦ મજાનું **-જો(-ઝો)** સ્ત્રી૦ મજા
મજ્જન ન૦ [सं.] ડૂબકી (૨) સ્નાન
મજ્જા સ્ત્રી૦ [सं] હાડકામાંનો માવો
મઝધાર સ્ત્રી૦ [हिं, (सं. मध्य, प्रा मज्झ) + धारा (सं.)] પ્રવાહની મધ્ય ધારા-ભરધારા
મઝલું વિ૦ [प्रा. मज्झिल्ल (सं माध्यिक)] વચલું; મધ્યનું
મઝા સ્ત્રી૦, ૦**દારી**, ૦**નું** જુઓ 'મજા'માં
મઝે, ૦**દાર**, ૦**દારી**, ૦**નું**, **-ઝો** જુઓ 'મજે'માં
મટ સ્ત્રી૦ [જુઓ મટવું] જંપ; નિરાત(૨) [સર૦

હિ. मटक (સં. मट)] મટકો, ચાળો (૩) [હિં] મટકું; માટલું ૦ક સ્ત્રી૦ મટકો; ચાળો. ૦કાવવું સ૦ક્રિ૦ આંખ મટકાવી વાત કરવી
મટકું ન૦ [સર૦ हिं मटका] આંખનો પલકારો (૨) જુઓ 'મટકી'મા -કો પું૦ ચાળો; હાવ-ભાવ; ચેષ્ટા
મટકી સ્ત્રી૦, -કું ન૦ [हिं (માટી ઉપરથી), સર૦ दे मडक्क, म मडकें] માટલી; હાલ્લી
મટન ન૦ [ઇં.] માંસ (ઘેટાબકરાનું)
મટમટાવવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं. मटकाना] આંખના પલકારા મારવા
મટર ન૦[હિં.;સર૦મ मटार]એક કઠોળ - વટાણા
મટવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ दे. मिट = મિટાવવું] દૂર થવું, ટળવુ (૨) રોગમુક્ત થવુ, સાજુ થવુ
મટુકી સ્ત્રી૦ જુઓ મટકી (લાલિત્યવાચક)
મટોડી સ્ત્રી૦ [प्रा मट्टी (सं मृत्तिका)] માટી. -ડું ન૦ માટી, કચરો વગેરે રદ્દી-કચરું [-ફેરી વળવું = દબાઈ જવુ; નિરર્થક જવુ]
મઠ પુ૦ [સર૦ म.; हिं. मोठ] એક કઠોળ. [-નો છાંયડો = નહિ જેવો આધાર કે આશરો.] -ઠિયું ન૦ તેના લોટની વાની. -ઠિયો પુ૦ કપાસની એક જાત
મઠ પુ૦ [सं] સાધુનો આશ્રમ (૨) વિદ્યાનું મથક. -ઠાધિકારી, -ઠાધિપતિ, -ઠાધ્યક્ષ પું૦ મઠનો વડો
મઠતાલ પું૦ [સર૦ म. मठ]એક તાલ (સંગીત)
મઠા(-ઠે)રવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. मट्ठ, (सं मृष्ट), સર૦ हिं. मठोरना, म. मठारणें] ગૂંદવું (૨) ટીપીને કે રંદો ફેરવીને ઘાટદાર બનાવવું (૩) ટાપટીપ કરવી (૪) મારવું; ટીપવુ (૫) વૃત્તિથી સ્વાદપૂર્વક ખાવુ
મઠાણો પું૦ ['મઠારવુ' ઉપરથી'] મઠારવાનું સોનીનુ ઓજાર (સુ)
મઠિયું ન૦, -યો પુ૦ જુઓ 'મઠ'મા
મઠેરવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ મઠારવુ. -ણી સ્ત્રી૦ મઠેરવુ તે (૨) રંદો (૩) સોનીનું એક ઓજાર. -ણું ન૦ કંસારાનું એક ઓજાર (વાસણના ગોબા ઉપાડવા વગેરે માટે)
મઠો પુ૦ [प्रा. मट्ठ (सं. मृष्ट); સર૦ हिं., मठा,-ट्ठा] દહીં ભાગીને બનાવેલી જાડી છાશ (૨) તેની એક વાની
મડદાલ વિ૦ ['મડદું' પરથી] જુઓ મુડદાલ
મડદું ન૦ [दे मड, प्रा. मडय (सं. मृतक); फा मुर्दह] મુડદું; શબ [મડદાના તાળવા-માંથી લોહી ખાનારો = ઘણો કંજૂસ ને લોભી. મડદાની પેઠે વળગવું = મજબૂતીથી - મડાગાંઠની રીતે વળગી રહેવું. મડદાને મીંઢળ બાંધવાં = વૃદ્ધ સાથે કન્યાનું લગ્ન કરવું. મડદું ચીરવું = મડદુ ચીરીને મરણના કારણની શોધ કરવી, 'પોસ્ટ-મૉર્ટેમ'.]
મડધો પું૦ [फा. मीरदेह] કાસદનો ઉપરી (૨) મોટો મલ્લ જાડો હૃષ્ટપુષ્ટ માણસ
મડપ પુ૦ એક ભાજી
મડમ સ્ત્રી૦ [ઇં मॅडम] યુરોપિયન - ગોરી સ્ત્રી
મડાગાંઠ સ્ત્રી૦ [મડું + ગાંઠ] છોડી છૂટે નહીં તેવી ગાંઠ [-પડવી]
મઢિયાં ન૦બ૦ વ૦ ['મરડવું' ઉપરથી] મરડીને ઘાલવાના પોલા કલ્લા (૨) ઘૂંટણ (સુ) [-ભાગી જવાં = (માર કે આઘાતથી) ટાંટિયા ઢીલા થઈ જવા, ચાલવાને અશક્ત થઈ જવુ]
મડું ન૦[दे मड, प्रा. मडय (स मृतक)] મડદુ. [મડાની પેઠે = સજ્જડ રીતે (વળગવું)]
મઢ પું૦ [प्रा. मढ (सं मठ)] દરબારગઢનો આગલો ઊંચો મેડાદાર ભાગ (૨) ડેલુ (૩) પોળ (૪) માતાનું સ્થાન
મઢવું સ૦ ક્રિ૦ [दे. मढिअ = મઢેલું; સર૦ हिं. मढना, म मढणें] લપેટી કે આવરીને જડી દેવુ (૨) [લા] છેતરવું, બનાવવું
મઢી, -ઢૂડી(-લી) સ્ત્રી૦ [प्रा. मढी (सं. मठिका), સર૦ म, हिं.] કુટિર, છાપરી
મણ પુ૦[अ. मन्न, हिं., म.] ચાળીસ સેરનું તોલ. [મણનું પાંચશેર કરવું = ખૂબ મારવું]
મણકો પુ૦[स मणि, સર૦म मणका] વેહવાળો ગોળ દાણો (૨) અંકોડો. [મણકા મૂકવા = માળાના દાણા ફેરવવા.]
મણમણિયું વિ૦ ['મણ' ઉપરથી] એક એક મણના વજનવાળું
મણા સ્ત્રી૦ [प्रा. मणा (सं मनाग्) = થોડું] ઊણપ, ખામી; ખોટ [-રહેવી, -રાખવી]

મણારાજ પું૦ (કા.) જુઓ માણારાજ
મણિ પું૦ [સં.] કીમતી પથરો; રત્ન ૦કર્ણિકા, ૦કર્ણી સ્ત્રી૦ (સં.) કાશીનો એક ગંગાઘાટ. ૦કાર પું૦ ઝવેરી. ૦ધર પું૦ નાગ ૦બંધ પું૦ કાંડુ (૨) એક છંદ ૦મહોત્સવ પું૦ ૬૦ વર્ષે ઊજવાતો–હીરક મહોત્સવ. ૦મંડપ પું૦ શેષનાગને રહેવાનું સ્થાન (૨)મણિ જડેલો મંડપ; અતિ સુશોભિત સ્થાન
મણિયાર પું૦ [પ્રા मणिआर (સં मणिकार) સર૦મ मण्यार]મનિયાર,બંગડીનો બનાવનાર એક જાતનો માણસ. –રું ન૦ મણિયારનો ધંધો
મણિયું વિ૦ ['મણ' ઉપરથી] મણ વજનનું –યો પું૦ મણ વજનનું કાટલું [–ઢીલો કરવો = સખત મહેનત કરાવી, નસો ઢીલી કરી નાખવી]
મણીકુ ન૦ ['મણ' ઉપરથી] નાનો મણીકો –કો પું૦ મણનું કાટલું કે માપ
–મત્ વિ૦[સં] નામને લગતા 'વાળું' એવા અર્થમાં. ઉદા૦ 'નીતિમત્' (સ્ત્રી૦ મતી)
મત સ્ત્રી૦+[જુઓ મતિ] બુદ્ધિ(૨)અ૦[હિં] મા, નહિ
મત પું૦, ન૦ [સં.] અભિપ્રાય, (૨) સંપ્રદાય (૩) હઠ, મમત (૪) પું૦ ચૂંટણી અંગે બતાવવામાં આવતો અભિપ્રાય, 'વોટ'. [–આપવો=અભિપ્રાય આપવો (૨) 'વોટ' આપવો –ઉચ્ચારવો=અભિપ્રાય કહેવો. –પર આવવું, –બાંધવો=અભિપ્રાય નક્કી કરવો –માં આવી જવું=મમતમાં બોલવું –લેવો=અભિપ્રાય પૂછવો.–લેવા = 'વોટ'ની ગણતરીથી અભિપ્રાય જાણવો.] ૦દાર પું૦ મત આપવાના અધિકારવાળો ૦દારમંડળ ન૦ મતદારોનું મંડળ, ચૂંટણી માટે મતદારોનો નક્કી કરાતો તો – સમૂહ ૦પત્ર પું૦; ન૦ મત લખવાનો કાગળ ૦પેટી સ્ત્રી૦ ચૂંટણીમાં મતપત્ર નાખવાની પેટી ૦ફેર, ૦ભેદ પું૦ મત ભિન્ન હોવા તે ૦મતાંતર પું૦; ન૦ મતોની ભિન્નતા; મતભેદ ૦મતાંતરક્ષમા સ્ત્રી૦ જુઓ મતાંતરક્ષમા. ૦વાદ પું૦ પોતાના જ મત વિષેનો આગ્રહ. ૦વાદી વિ૦ પોતાના મતનુ આગ્રહી
મતલબ સ્ત્રી૦ [અ.] હેતુ, આશય (૨) ભાવ; તાત્પર્ય. –બિયું, –બી સ્વાર્થી, પોતાની મતલબ સાધનારું
મતવાલું વિ૦ [દે मत्तवाल, સર૦ હિં., મ. मतवाला (સ मत्त ઉપરથી)] માતેલું; મદમસ્ત (૨) નશામાં ચકચૂર, છાકટું
મતસરવણી સ્ત્રી૦[મત (મત્ત) + શ્રાવણી(સં)] અષાડ વદ અગિયારસથી શ્રાવણ સુદ ત્રીજ સુધીનું છોકરીઓનું એક વ્રત, મસવણી
મતંગ, ૦જ પું૦ [સં.] માતંગ, હાથી
મતા સ્ત્રી૦ [અ., સર૦ હિં, મ मत्ता] માલ-મિલકત, દોલત. ૦દાર પું૦ [ફા.] ગામમાંથી સરકારને ભરણું ભરાય તેની સહીસાખ કરનારો ૦દારી સ્ત્રી૦ મતાદારપણું
મતાગ્રહ પું૦[સં.] મતની જીદ–આગ્રહ. –હી વિ૦ પોતાના મતનો આગ્રહ રાખનાર
મતાધિકાર પું૦[સં] ચૂંટણીમાં મત આપવાનો અધિકાર –રી વિ૦ મતાધિકારવાળું
મતાભિમાન ન૦ [સં] પોતાના મત માટેનું અભિમાન –ની વિ૦ મતાભિમાનવાળું
મતારો (મ'!) પું૦ [સં. महत्तर; સર૦ મ. म्हातारा] ડોસો કે ખાધેલપીધેલ ડોસો
મતાલો પું૦['મત્ત' ઉપરથી]આળસના કસમોડા
મતાંતર ન૦, પું૦ [સં] અન્ય મત–પંથ. ૦ક્ષમા સ્ત્રી૦ અન્ય મતો માટે સહિષ્ણુતા, 'ટોલરેશન' ૦સહિષ્ણુ વિ૦ મતાંતર સહન કરનાર ૦સહિષ્ણુતા સ્ત્રી૦ મતાંતરક્ષમા
મતાંધ વિ૦ [સં] પોતાના મત પાછળ અંધ બનેલું ૦તા સ્ત્રી૦
મતિ સ્ત્રી૦ [સં] બુદ્ધિ [–કરવી = બુદ્ધિ કરવી; વિચાર કરવો –બગડવી = બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ થવી –સૂઝવી = વિચાર સૂઝવો] ૦ભ્રમ પું૦ જુઓ બુદ્ધિભ્રમ ૦મંદ વિ૦ મંદ મતિનું. ૦માન વિ૦ બુદ્ધિમાન
મતિયું વિ૦ ['મત' ઉપરથી] પોતાના મતને છોડે નહિ તેવું, હઠીલું
–મતી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] 'મત્'નું સ્ત્રી૦રૂપ (જુઓ ['મત્'])
મતી સ્ત્રી૦ [મ] વણાટમાં કપડાનો પનો સરખો

તણાઈને રહેવા માટે આંકવાળી લાકડીની રખાતી યોજના
મતીરું ન૦ [સર૦ હિં. मतीरा] ચીભડું
મતીલું વિ૦['મત' ઉપરથી] મતિયું; હઠીલું
મતું ન૦ ['મત' ઉપરથી] શાખ કે કબૂલાતની સહી. [–કરવું, મારવું=સહી કરવી 'અત્ર મતુ તત્ર સાખ'=દસ્તાવેજમાં કરતા પેજ કરનારે ને સાક્ષી રહેનારે સહીઓ કર્યાનું સ્થાન જણાવતો પ્રયોગ.]
મત્કુણ પું૦ [સં] માકણ
મત્ત વિ૦ [સં] મદ ચઢ્યો હોય તેવું; ઉન્મત્ત, ગાંડું, મસ્ત ૦ગયંદ પું૦ એક છંદ ૦મયૂર પું૦ એક છંદ
મત્વર્થક વિ૦[સં.](વ્યા) 'મત્–વાળુ'ના અર્થનું
મત્સર પું૦ [સં] ઈર્ષા; અદેખાઈ (૨) મગરૂર, ગુમાન. –રી વિ૦મત્સરવાળું –રીકૃતા સ્ત્રી૦ ષડ્જગ્રામની એક મૂર્છના (સંગીત)
મત્સ્ય ન૦ [સં.] માછલું ૦ગંધા સ્ત્રી૦ (સં.) સત્યવતી, શાંતનુની પત્ની ૦રંગ સ્ત્રી૦ એક પક્ષી –ત્સ્યાવતાર પું૦ વિષ્ણુનો પહેલો અવતાર [મુખ્ય સ્થાન
મથક ન૦ [प्रा मत्थग (सं मस्तक); સર૦ म.]
મથન ન૦ [સં] વલોવવું તે (૨) માથાકૂટ; ગડમથલ; મહેનત. –નાચલ(–ળ) પું૦ [+सं अचल] (સં.) મંદર પર્વત (સમુદ્રમંથનનો રવૈયો) –ની સ્ત્રી૦ વલોણાની ગોળી. –વું સ૦ક્રિ૦ [सं मथ्‌; સર૦ म मथणें, हिं. मथना] વલોવવું (૨) અ૦ક્રિ૦ મહેનત કરવી
મથામણ સ્ત્રી૦['મથવું' પરથી] મથન, મથવું તે (૨) મહેનત. –થ સ્ત્રી૦ વારવાર કે સ્વપ્નેદ મથામણ કરવી તે [પાઘડી
મથાસરું ન૦ ['માથું' ઉપરથી] શિરોવેષ્ટન,
મથાસરો પું૦ ['મથાસરું' ઉપરથી] તોડ્યો તોડાય નહીં તેવો સબંધ (–જડાવો.)
મથાળી સ્ત્રી૦ ['માથું' ઉપરથી] પાઘડી. –ળું ન૦ [સર૦ म मथळा] ટોચ (૨) લખાણનુ માથું– શીર્ષક(૩)પાઘડી(૪)અંદાજ, આશરો. [–આપવું, કરવું=લખાણનું મથાળું બાંધવું. –ઘાલવું, પહેરવું=પાઘડી માથે મૂકવી. –બાંધવું=માથા દીઠ લેણદેણ ઠરાવવું (૨) છાપાણનું શીર્ષક લખવું કે ઠગવું (૩) અંદાજ કરવો (૪) મહરવનો ભાગ લખી નાખવો.]
મથિત વિ૦[સં.] વલોવેલું.–તાર્થ પું૦નવનીત; નિચોડ; સાર [એક તીર્થ
મથુ(–થૂ)રા સ્ત્રી૦; ન૦ [સં.] (સં.)હિન્દુઓનું
મથૂરિયું ન૦ ['મથૂરા' ઉપરથી] (ચ) [પ્રૌઢ સ્ત્રીઓ પહેરવાની] એક જાતની સાડી
મઘોટી સ્ત્રી૦['માથું'ઉપરથી] ઢોરના શિંગડાનો મૂળમાંનો ભાગ (૨)સાલ્લાના માથા આગળના ભાગ ઉપર ચીકટનો કે વપરાશનો ડાઘ પડે તે, માથાવટી (–પડવી) –ડું ન૦ માણસની ઊંચાઈ જેટલું (ઊંડાણ)(૨) તેટલું માપ. –મથ ન૦ માથા સુધી પૂરું ભરેલું
મદ પું૦ [સં.] કેફ; કેફની ખુમારી (૨) ગર્વ; તોર (૩) હાથીના ગંડસ્થળમાંથી ઝરતો રસ [–ઊતરવો=કેફ કે ગર્વ દૂર થવા –ચડવો =ગર્વ કરવો –માં આવવું=ગર્વિષ્ઠ થવું(૨) તોફાને ચડવું (૩) (હાથીનું) એવી અવસ્થામાં આવવું કે જ્યારે તેના ગંડસ્થળમાંથી મદ નામનો રસ ઝરે] ૦કલ વિ૦ મદથી ઉન્મત્ત બનેલું. ૦ગળ પું૦ હાથી. ૦ગળતો વિ૦ પું૦ ગંડસ્થળમાંથી મદ ઝરતો હોય તેવો (હાથી). ૦ઘેંઘટ (ઘેં૦) પું૦ મદોન્મત્ત ૦ઝર વિ૦ મદગળતો. ૦મત્ત, ૦માતું વિ૦ મદથી ગ્રસ્ત બનેલું ૦મસ્ત વિ૦ મદમાં મસ્ત. મદમત્ત. ૦લેખા પું૦ એક છંદ. ૦લોલ વિ૦ મદમાતું. ૦વિકાર પું૦ કેફની ખુમારી; ઉન્મત્તતા (૨) મદ ઝરવો તે
મદઈ પું૦ [अ मुद्दई] દુશ્મન; મુદઈ
મદદ સ્ત્રી૦ [अ.; સર૦ हिं.; म. मदत] સહાયતા. ૦ગાર, ૦નીશ, –દિયું વિ૦ મદદ કરનાર
મદન પું૦[સં] કામ; કામદેવ. ૦ગ્રહા પું૦ એક છંદ. ૦ચોર પું૦ એક પક્ષી. ૦ફળ ન૦ મીંઢળ ૦બાણ ન૦ કામદેવનું બાણ (૨) એક સુગંધીદાર ફૂલ ૦ભેર ન૦, ૦ભેરિ(–રી) સ્ત્રી૦ એક લાંબું રણશિંગું

મદનિયું ન૦ (કા.) હાથીનું બચ્ચું
મદમત્ત, મદમસ્ત, મદમાતું જુઓ 'મદ'માં
મદરેસા સ્ત્રી૦ [अ. मद्रसा; हिं. मदरसा] નિશાળ (મુસલમાની)
મદલેખા, મદલોલ, મદવિકાર જુઓ 'મદ'માં
મદવું અ૦ક્રિ૦ [સં. मद्] મદ-અહંકાર કરવો
મદંતી સ્ત્રી૦ [સં.] કરુણા શ્રુતિનો એક અવાંતરભેદ
મદાર પું૦; સ્ત્રી૦ [अ] આધાર, ભરોસો (-બાંધવી રાખવી)
મદારમુખ પું૦ [સં.] (સ.) કુક્કરમુખા-નારદ
મદારત સ્ત્રી૦ [अ मुदारात] પરોણાચાકરી
મદારી પુ૦ [સર૦ हि, म (सं मंत्रकार? કે अ मुदारी=ઢોંગી)] રીંછ, માંકડાં કે સાપ કેળવી ખેલ કરી બતાવનાર
મદાંધ વિ૦ [સં] મદથી અંધ બનેલું
મદિયો પુ૦ ['મદ' કે 'મધ' ઉપરથી] (ચ.) આંબા કે કપાસને મધ જેવો પદાર્થ લાગવાનો રોગ [આંખવાળી
મદિરા સ્ત્રી૦ [સં] દારૂ ૦ક્ષી વિ૦ સ્ત્રી૦મોહક
મદી વિ૦ ['મદ' ઉપરથી] મદવાળું; મત્ત
મદીના ન૦ [अ] (સં.) અરબસ્તાનનું એક શહેર, જ્યાં મહંમદ પેગંબરની કબર છે
મદોન્મત્ત વિ૦ [સં.] મદથી ઉન્મત્ત બનેલું
મદ્‌ગુ ન૦ [સં] એક દરિયાઈ પક્ષી
મદ્દેનજર સ્ત્રી૦ [अ.] નજરમાં કે ધ્યાનમાં લેવા જેવું તે (૨) જાહેરખબર
મદ્ય ન૦ [સં] મદિરા, દારૂ ૦નિષેધ પુ૦ દારૂનિષેધ ૦નિષેધક વિ૦ મદ્યનિષેધ કરનારું ૦પ(-પી) પું૦[સં.] દારૂડિયો.૦પા વિ૦સ્ત્રી૦ [સં.] દારૂ પીનારી ૦પાન ન૦ દારૂ પીવો તે. ૦પાની વિ૦ મદ્યપાન કરનાર -ર્યાર્ક પુ૦ [+अर्क] મદ્યનો અર્ક, 'આલ્કોહોલ'
મદ્રાસી વિ૦ મદ્રાસનું (૨) પુ૦ મદ્રાસ તરફના પ્રદેશનો રહેવાસી(૩)ન૦એક જાતનું લાલ કાપડ
મધ અ૦['મધ્ય' પરથી. સર૦મ, हिं] મધ્યમાં; વચ્ચે (૫) ૦રાત સ્ત્રી૦ અરધી રાત
મધ ન૦ [સં मधु, સર૦ म.] મધમાખીઓએ એકઠો કરેલો ફૂલનો રસ (૨) મધ જેવી મીઠાશ. ઉદા૦ મધવાળી જીભ. [-ઉપર માખ =સ્વાર્થમાં કે લાલચમાં કોઈની પાછળ ભમ્યા કરવું તે. -માં હાથ મુકાવવો=લાલચમાં લલચાય તેમ કરવું -મૂકીને ચાટવું= નિરર્થક સંઘરવું-રાખી મૂકવું] ૦પૂડો પું૦ મધમાખીઓનું ઘર ૦માખ(-ખી) સ્ત્રી૦ મધ બનાવનારી માખી ૦લાળ સ્ત્રી૦ લાલચ
મધવો વિ૦ પું૦ ['મધ' ઉપરથી] હૃષ્ટપુષ્ટ, જાડો (૨) પું૦ એક પક્ષી
મધિયો પુ૦ (સુ.) જુઓ મદિયો
મધુ વિ૦ [સં.] મીઠું, ગળ્યું (૨) ન૦ મધ (૩) પું૦ દારૂ (૪) વસંત(૫)અશોક વૃક્ષ (૬) એક છંદ (૭) ચૈત્રમાસ. ૦કર પુ૦ ભમરો (૨) મધમાખ. ૦કરશાસ્ત્રી પું૦ મધમાખનું શાસ્ત્ર જાણનાર 'એપિયરિસ્ટ'. ૦કરવૃત્તિ સ્ત્રી૦ મધુકરના જેવી સારું સારું વીણી સંગ્રહ કરવાની વૃત્તિ ૦કરી સ્ત્રી૦ ભમરી, મધમાખ (૨) જુઓ માધુકરી ૦ગંધિ (-ધી) વિ૦ મધની ગંધવાળું, સુગંધીદાર. ૦પ પુ૦ ભમરો (૨) મધમાખ (૩) દારૂડિયો. ૦પર્ક પુ૦ દહીં, ઘી, પાણી, મધ અને ખાંડ એ પાંચનું મિશ્રણ (સત્કાર, પૂજનમાં વપરાતું) ૦પાન ન૦ મદ્યપાન ૦પુર ન૦ (સ.) મથુરા નગરી. ૦પ્રમેહ પુ૦ પેશાબમાં સાકર જવાનો રોગ. ૦ભાર પુ૦ એક છંદ. ૦મક્ષિકા સ્ત્રી૦ મધમાખી ૦માધ સ્ત્રી૦ મેઘરાગની એક રાગણી ૦માલતી સ્ત્રી૦ [સ., સર૦ हिं, म.] એક ફૂલવેલ ૦માસ પુ૦ ચૈત્ર મહિનો ૦મેહ પુ૦ જુઓ મધુપ્રમેહ ૦રવું વિ૦ મધુર સ્વવાળું. ૦લિહ પુ૦ [સં] મધમાખ. ૦વન ન૦ (સં.) વૃંદાવન. ૦સૂદન પુ૦[સં.](સ.) મધુ દૈત્યને મારનાર - કૃષ્ણ
મધુચા ન૦ એક પક્ષી
મધુર વિ૦ વિ૦ [સં] મધુર, ગળ્યું (૨) મીઠું; પ્રિય (૩) સુંદર, મનોરંજક (૪) શાંત, સૌમ્ય. ૦ગંધા વિ૦ મધુરગંધવાળું ૦તા સ્ત્રી૦.-રી સ્ત્રી૦ સાકર (૨) જેઠીમધ (૩) મીઠી કાકડી (૪) સુવા. -રું વિ૦ જુઓ મધુર
મધુલિહ, મધુવન, મધુસૂદન જુઓ 'મધુ'માં
મધે અ૦+ મધ્યે. -ધોમધ સ૦વચ્ચોવચ,વચ્ચે

મધ્ય વિ૦ [સં.] વચ્ચેનું (૨) ન૦ વચલો ભાગ (૩) પું૦ મધ્યમસર અવાજ કે સ્વર (સંગીત જુઓ મંદ્ર). ૦કાલ(-ળ) પું૦ મધ્યયુગ. ૦કાલીન વિ૦ મધ્યયુગનું. ૦મા સ્ત્રી૦ 'મીડિયન' (ગ.) ૦ગુણક પું૦ ઘાતક, 'મોડયુલસ' (ગ). ૦ધન ન૦ ચયશ્રેઢીના પદોના અને છેલ્લા પદની સરેરાશ (ગ). ૦બિંદુ ન૦ કેન્દ્ર. ૦મ વિ૦ વચલું (૨) મધ્યમસરનું (૩) પું૦ સંગીતના સ્વરસપ્તકમાંનો ચોથો સૂર-મ (૪) ન૦ 'મીન' (ગ). ૦મપદ ન૦ વચલું પદ ૦મપદલોપી પું૦ જેનું મધ્યમ પદ લોપાય છે એ સમાસ. ઉદા૦ પર્ણ(નિર્મિત)શાલા. ૦મમાર્ગ પું૦ બુદ્ધે બતાવેલો સાધનાનો મધ્યમ માર્ગ (૨) કોઈ બાજુના અતિપણા વગરનો-વચલો, સોનેરી માર્ગ. ૦મમાર્ગી વિ૦ મધ્યમમાર્ગનું કે તે પસંદ કરનાર (૨) મવાળપક્ષનું; 'લિબરલ-મૉડરેટ' ૦મસર અ૦ મધ્યમ રીતે; મર્યાદિત પ્રમાણમાં ૦મા સ્ત્રી૦ વચલી આંગળી (૨) મધ્યમિકા (૩) વાણીની ત્રીજી સ્થિતિ (જુઓ પરા) (૪) નાયિકાનો એક પ્રકાર. ૦માન ન૦ સરાસરી; સરેરાશ. સમમિતિ; 'ઍવરેજ'(ગ). ૦મિકા વિ૦ સ્ત્રી૦ રજસ્વલા થવા લાગેલી કન્યા. ૦રાત્ર(-ત્રિ, -ત્રી) સ્ત્રી૦ મધરાત. ૦રેખા(-પા) સ્ત્રી૦ વિષુવવૃત્ત. ૦લય સ્ત્રી૦ સંગીતનો એક લય. ૦વર્તી વિ૦ મધ્યસ્થ. -૦સ્થ વિ૦ વચમાં આવેલું (૨) તટસ્થ (૩) બે પક્ષનું સમાધાન કરનાર કે ન્યાય તોળનાર. ૦સ્થતા, ૦સ્થી સ્ત્રી૦ મધ્યસ્થ હોવું તે. -ધ્યા વિ૦ સ્ત્રી૦ (૨) સ્ત્રી૦ શ્રુતિના પાંચ પ્રકારમાંનો એક (દીપ્તા, આયતા, મૃદુ, કરુણા, મધ્યા) (૩) વચલી આંગળી (૪) જુઓ મધ્યમિકા (૫) મુગ્ધા અને પ્રૌઢાની વચ્ચેની સ્ત્રી કે નાયિકા -ધ્યાન(-હ્ન) [સં] પું૦ બપોર. -ધ્યે અ૦ વચ્ચે, મધ્યમાં (૨) માં, અંદર

-મધ્વાચાર્ય પું૦ [સં.] (સં.) વેદાંતસૂત્રના એક ભાષ્યકાર – એક આચાર્ય

મન ન૦ [સં.] સંકલ્પવિકલ્પ વગેરે કરનારી ઇંદ્રિય (૨) દિલ (૩) ઇચ્છા. [-આપવું = મનનો ભેદ બતાવવો (૨) જીવ આપવો. -આંધળું થવું = કશું ન સૂઝવું. -ઉપરથી કાઢી નાખવું = મનમાંથી દૂર કરવું -ઉપર લેવું = ધ્યાનમાં લેવું -ઊઠવું, ઊતરવું, ઓસરવું = (ની ઉપર) અપ્રીતિ થવી, રુચિ ન રહેવી. -કરવું = ઇચ્છા કરવી. -કહ્યું કરતું નથી = મન માનતુ નથી – સંતુષ્ટ થતું નથી (૨) આશ્ચર્યમુગ્ધ થવું. કાચું, ઢચુપચુ મન = નિશ્ચય વિનાનું મન. ખરા મનથી = સાચા દિલથી; અંતઃકરણપૂર્વક. -ખાટું કરવું = દિલ નાગજ કરવું. ખુલ્લું મન = નિખાલસ – કશા કપટ કે પૂર્વગ્રહ વિનાનું મન. -ખોલવું = મનમાં જે હોય તે ખુલ્લું કરવું – કહી દેવું. -ગળવું = મન પીગળવું. -ઘાલવું = ધ્યાન આપવું; કાળજીપૂર્વક સંભાળવું. -ચકડોળે ચડવું = મન અસ્થિર થવું; કોઈ નિશ્ચય ન થાય તેવી સ્થિતિમાં મન મુકાવું. -ચોખ્ખું રાખવું = મનમાં કપટ કે પાપ ન પેસવા દેવું. -ચોરવું = મનની વાત ન કહેવી (૨) ધ્યાન ન આપવું (૩) સામાનું મન મુગ્ધ કરવું -ચોળવું = આનાકાની કરવી. -ચોંટવું = ધ્યાન લાગવું (૨) ગમવું -જોડે વાત કરવી = દિલમાં વિચારવું; એકલા વિચાર કરવો -જોવું = મરજી જાણવી (૨) મનમાં શું છે તે તપાસવું. -ટાઢું કરવું = મનને તૃપ્ત કરવું. -થવું = ઇચ્છા થવી -થી ઊતરી જવું = પ્રેમ ઓછો થવો કે ન રહેવો -થી મૂંઝાવું = મનમાં મૂઝાવું. -દેવું = ધ્યાન આપવું; કાળજી રાખવી. -દોડવું = તીવ્ર ઇચ્છા થવી (૨) મન કલ્પનાએ ચડવું. -નીચું થવું = નીચ વૃત્તિ થવી. -નું પોચું = આઘાત ન સહી શકે તેવા નરમ દિલવાળું (૨) બીકણ -નું મનમાં રહી જવું = અંતરેચ્છા પૂર્ણ ન થવી (૨) મનની વાત બહાર ન કાઢી શકાવી -નું મેલું = પોતાના મનની ખરી વાત ન જાણવા દે એવું (૨) કપટી -નું સૂઝવું = મનમાં આવ્યું તે -નો આંબળો, દાઘ = અંટસ, દુખ. -નો પાર પામવો = મનની અંદરની ગુપ્ત વાત જાણવી. -નો ભરમ = વહેમ; શંકા -નો મેલ

= અંતરની ગુપ્ત વાત (૨) કપટ. –નો મોજી =સ્વેચ્છાચારી. –પર લેવું= જુઓ મન ઘાલવુ. –પરોવવું = એકધ્યાન થવું. –પીગળવું=દિલમાં દયા આવવી –બળવું = સ તાપ થવો, જીવ બળવો. –બેસવું = ગમવુ, પ્રીતિ થવી –ભમવું = મન અસ્થિર થવુ. –ભરવુ = સંતોષવું, તૃપ્ત કરવું મનોમન સાક્ષી = એકબીજાના મનમા સરખા વિચાર આવવા તે –માનતું = દિલને ગમતું, પસદ પડતું –માન્યું = પુષ્કળ, મન ધરાય તેટલું –મારવું = મનમા આવેગને કે વૃત્તિને રોકવા – દબાવવા. –માં આણવું = લેખામા લેવુ, દરકાર કરવી (૨) લાગણી થવા દેવી –માં આવવુ = ઇચ્છા થવી –માં ઊગવું = આપોઆપ સ્ફુરણા થવી, મનને સૂઝવુ –માં ઊતરવું= સમજાવુ –માં ગાંઠ વાળવી = યાદ રાખવું (૨) નિશ્ચય કરવો –માં ઘોળાવું = મનમાં આવ્યા કરવું – ગૂચવાયા કરવું. –માંથી કાઢી નાખવું = મનમાથી દૂર કરવું; ભૂલી જવું. –માં ધારવું = અંતરમા વિચારવુ – નિશ્ચય કરવો. –માં પેસી નીકળવું = સામાના મનની તમામ વાત જાણી લેવી (–'કાંઈ પેસી નીકળાય છે' એમ નિષેધાર્થક ઉત્તરની અપેક્ષાએ પૂછવામા વપરાય છે.) –માં ફૂલવું, ફૂલાવું = હરખાવુ; ખોટો હરખ આવવો, મનમા ને મનમા હરખાવું. –માં બળવું = દિલમા બળતરા થવી, અદેખાઈ થવી –માં મૂંઝાવું = દિલમા ગૂચવાયા કરવું, નિશ્ચય ન થવો –માં લાવવું = લાગણી થવા દેવી, દરકાર કરવી –મૂકીને, મેલીને = પૂરા મનથી, મનમા કઈ કપટ કે ભેદ રાખ્યા વિના મેલા મનનું = અપ્રમાણિક – કપટી મનવાળું –મોકળું રાખવું, મોટું રાખવું = ઉદાર થવુ મોટા મનનું = ઉદાર. –લગાડવું = ધ્યાન આપવું. –વર્તવું = મનમાં શુ છે તે જાણવુ – પારખવું –વળવું = સ તોષ થવો, શાતિ થવી –વાળવુ = સંતોષ માનવો; શાત થવુ –સાંકડું કરવું = ક જૂસપણુ – સંકુચિતપણું દાખવવું. –સાથે વાત કરવી = વિચારી જોવુ અ તરમા પૂછવુ] ૦ઉકાળો પુ૦ ઉદ્વેગ જીવ-ઉકાળો. ૦કામના સ્ત્રી૦ મનની ઇચ્છા. ૦ગમતુ વિ૦ મનને ગમતુ. ૦ગમાડો પું૦ મનોરંજન; મનરમાડો ૦ગમો પું૦ મનની રુચિ ૦દુરસ્ત વિ૦ આરોગ્યપૂર્ણ મનવાળું; સ્વસ્થચિત્ત, ૦ન ન૦ ચિતન (૨) તર્કવિતર્ક. ૦નશીલ વિ૦ ચિતન કરવાના સ્વભાવવાળું. ૦નીય વિ૦ મનન કરવા જેવુ ૦પતીજ વિ૦ સતોષકારક. ૦પસંદ વિ૦ મનને ગમતુ ૦ફેર વિ૦ જરાક ફેરવાળુ (૨) પુ૦ અકળાયેલુ, થાકેલુ મન બીજે ફેરવવુ તે ૦ભર વિ૦ સાચા મનનુ. ૦ભંગ વિ૦ નિરાશ (૨) પુ૦ નિરાશા ૦ભાવતું, ૦ભાવિત વિ૦ મનપસદ ૦માનતું, ૦માન્યું વિ૦ મન માને તેવુ કે તેટલું, યથેચ્છ. ૦મુખ વિ૦ મનસ્વી, ગુરુમુખથી ઊલટુ. ૦મેળાપી વિ૦ મળતાવડુ. ૦મોજી વિ૦ મનસ્વી, તરંગી. ૦મોદ પુ૦ આનંદ ૦મોહન વિ૦ મોહ પમાડે તેવું. ૦રમાડો પુ૦ મનનો આનંદ. ૦રંજન વિ૦ મનને આનંદ આપનાર (૨) ન૦ મનોરજન. ૦વાંછિત વિ૦ જુઓ મનોવાછિત. ૦વેગી વિ૦ મનના જેટલા વેગવાળું; ખૂબ ત્વરિત

મનખો પું૦ [મનુષ્ય + આયખું ?] મનુષ્ય તરીકેની જિદગી. [–ગાડવો = જીવતર એળે ગુમાવવુ. –લેવો = જીવ લેવો, ત્રાસ આપવો (૨) પ્રતિષ્ઠા ધૂળ મેળવવી] –ખાદેહ પું૦; સ્ત્રી૦ [મનુષ્ય + દેહ] મનુષ્યનુ શરીર, દેહની

મન-ગમતું, મન-ગમાડો, મન-ગમો, મન-દુરસ્ત જુઓ 'મન'મા

મનન, ૦શીલ, –નીય જુઓ 'મન'માં

મન, –પતીજ, –પસંદ, –ફેર, –ભર, –ભંગ, –ભાવતું, –ભાવિત, –માનતું, –માન્યું, –મુખ, –મેળાપી, –મોજી, –મોદ, –મોહન, –રમાડો, –રંજન જુઓ 'મન'મા

મનવણિયું વિ૦ ['મનાવવું' ઉપરથી] મનને મનાવવા જેવું [આકરી

મનવ્હર સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं मनुहार = સત્કાર] પરોણા-

મન(–ના)વવુ સ૦ ક્રિ૦ [સં. मन्] માને તેમ કરવુ

મનવાર સ્ત્રી૦ [इं. 'मॅन ऑफ् वॉर', सर० म. मनावर] લશ્કરી વહાણ
મન વાંછિત, મન-વેગી જુઓ 'મન'માં
મનવો પું૦ [प्रा. मणुअ (स मनुज)] (પ.) મનુષ્ય (૨) ['મન' ઉપરથી] મન
મનસબ પું૦ [अ. मन्सिब] પદવી; દરજ્જો. ૦દાર પું૦ લશ્કરની ટુકડીનો અમલદાર. ૦દારી, -બી સ્ત્રી૦ મનસબદારનું કામ કે હોદ્દો
મનસા સ્ત્રી૦ [જુઓ મનીષા] + ઇચ્છા
મનસા અ૦ [सं] મનથી. [-વાચા કર્મણા =મન, વચન ને કર્મથી]
મનસિજ પું૦ [सं] કામદેવ
મનસૂબો પું૦ [अ.] વિચાર, ધારણા; ઇરાદો
મનસૂર પું૦ [अ.] (સ.) 'અનલહક' બોલવા માટે દેહાંતદંડ પામનાર મુસલમાન સંત
મનસ્વી વિ૦,-સ્વિની વિ૦સ્ત્રી૦[सं.]સ્વચ્છંદી; તરંગી (૨) ઉદાર-શ્રેષ્ઠ ચિત્તવાળું (૩) ધીર-સ્થિર ચિત્તવાળું (૪) માની. -સ્વિતા સ્ત્રી૦ મનસ્વીપણું [પું૦ એક છંદ
મનહર વિ૦ [મન+હર (હરવું)] મનોહર (૨)
મનઃપૂત વિ૦ [सं] મન વડે વિચારી જોયેલું; અંતઃકરણે કબૂલ રાખેલું
મનઃશિલ પું૦ [सं.] એક ખનિજ પદાર્થ
મનઃસ્વાસ્થ્ય ન૦ [सं.] મનની સ્વસ્થતા
મના [अ.], ૦ઈ સ્ત્રી૦ બંધી, નિષેધ(-કરવી) ૦ઈ-હુકમ પું૦ મનાઈ કરતો કે જણાવનારો હુકમ (-કાઢવો, -નીકળવો)
મનાતીત વિ૦ [મન+અતીત] મનથી પર એવું (૨) ન૦ મનથી પર રહેલું તત્ત્વ
મનામ(-વ)ણુંન૦['મનાવવું'ઉપરથી]મનાવવું તે
મનાવવું સ૦ક્રિ૦ [सर० म. मनाविणें; हिं. मनाना], **મનાવું** અ૦ક્રિ૦ માનવું'નું પ્રેરક અને કર્મણિ
મનિયાર,-રું જુઓ 'મણિયાર'માં
મની સ્ત્રી૦ [રવ૦] મીની; બિલાડી
મનીઑર્ડર પું૦ [इं] ટપાલઑફિસ મારફતે મોકલાતાં નાણાંની હૂંડી (-કરવો)
મનીષા સ્ત્રી૦ [सं.] ઇચ્છા(૨) બુદ્ધિ, જ્ઞાન. -ષી વિ૦ બુદ્ધિમાન (૨) પું૦ ડાહ્યો પુરુષ; વિદ્વાન

મનુ પું૦ [सं] (સ.) વિવસ્વતના પુત્ર આદિ-માનવ; માનવકુળના ઉત્પાદક (૨) બ્રહ્માના ૧૪ પુત્રમાંના દરેક, જેમનાથી મન્વંતર ગણાય છે. ૦કુલ ન૦ માનવકુટુંબ, મનુષ્ય-જાતિ ૦જ પું૦ મનુષ્ય. ૦સંહિતા, ૦સ્મૃતિ સ્ત્રી૦ મનુએ રચેલી સ્મૃતિ
મનુષ્ય પું૦, ન૦ [सं.] માણસ. ૦જાતિ સ્ત્રી૦ માણસજાત ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ માણસાઈ. ૦યજ્ઞ પું૦ અતિથિ સત્કાર, નૃયજ્ઞ ૦લોક પું૦ મૃત્યુલોક; પૃથ્વી. ૦વિજ્ઞાન ન૦ મનુષ્ય વિષેનું વિજ્ઞાન; 'ઍન્થ્રોપોલૉજી'. -ષ્યાહારી વિ૦ [+आहारी] મનુષ્યનો આહાર કરનારું. -ષ્યેતર વિ૦ [+इतर] મનુષ્યથી જુદું
મનુ-સંહિતા, મનુ-સ્મૃતિ જુઓ 'મનુ'માં
મનુહાર પું૦ [हिं.] મનામણી; વિનંતી. -રી મનામણી કરનાર [એક વચન
મને [મ'] સ૦ 'હું'નું બીજી કે ચોથી વિભક્તિ,
મનો- [सं] સમાસમાં ઘોષ વ્યંજન પૂર્વેનું સંસ્કૃત રૂપ. ૦ગત વિ૦ મનમાં રહેલું (૨) ન૦વિચાર; અભિપ્રાય ૦ગતિ સ્ત્રી૦ મનની ઇચ્છા (૨) ગતિ-વેગ. ૦ગમ્ય વિ૦ મનપસંદ ૦ગમતા સ્ત્રી૦. ૦ગ્રહ પું૦ મનનું બંધાઈ ગયેલું વલણ. ૦ગ્રાહ્ય વિ૦ મનને ગમે તેવું (૨) બુદ્ધિગ્રાહ્ય. ૦જ વિ૦મનમાં ઉત્પન્ન થયેલું(૨)પું૦કામદેવ. ૦જ્ઞ વિ૦ મનપસંદ, સુંદર. ૦દ્વાર ન૦મનનું બારણું: સુપ્ત ચિત્તમાંથી સંસ્કારોને જાગ્રત થવાનો થવાનો દરવાજો, 'મૉનિટર'. ૦ધર્મ પું૦ મનનો ધર્મ ૦ધર્મવિદ્યા સ્ત્રી૦ માનસશાસ્ત્ર ૦નાશ પું૦ મનનો-તર્કવિતર્કાદિનો નાશ; ચિત્તવૃત્તિનિરોધ. ૦નિગ્રહ પું૦મનનો સંયમ. ૦બળ ન૦ માનસિક બળ; મનનું બળ ૦ભવ પું૦ મનોજ કામદેવ ૦ભંગ પું૦ નિરાશા. ૦ભાવ પું૦ મનની વૃત્તિ ૦ભૂ પું૦મનોભવ, કામદેવ ૦મય વિ૦ માનસિક, મન સંબંધી. ૦મયકોશ(-ષ) પું૦ પાંચ કોશ પૈકી ત્રીજો (જુઓ આનંદમયકોશ). ૦મયી વિ૦ સ્ત્રી૦ 'મનોમય'નું સ્ત્રીલિંગ ૦મંથન ન૦ મનમાં ચાલતું મંથન. ૦મૂર્તિ(-ર્તિ) સ્ત્રી૦ ધ્યાનમૂર્તિ. ૦યત્ન પું૦; ન૦ મનની મહેનત

(૨) અભ્યાસપાઠ (ખાસ કરીને ગણિતમાં) ૦યોગ પું૦ [સં.] મનની એકાગ્રતા, લક્ષ ૦રચના સ્ત્રી૦ માનસિક બંધારણ. ૦રથ પું૦ મનની ધારણા; મુરાદ. ૦રમ વિ૦ મનોરંજક. ૦રમા સ્ત્રી૦ સુન્દર સ્ત્રી (૨) પીળી જૂઈ (૩) ગોરોચન. ૦રંજક વિ૦ મનને આનંદ આપનાર ૦રંજન ન૦ મજા, આનંદ ૦રાગ પું૦ મનનો આનંદ ૦રાજ્ય ન૦ કલ્પનાવિહાર, શેખચલ્લીના તરંગ. ૦વાંછા સ્ત્રી૦ મનની ઇચ્છા ૦વાંછિત વિ૦ મનથી ઇચ્છેલું. ૦વિકાર પું૦ ભાવ, લાગણી. ૦વિજ્ઞાન પું૦ મનની ક્રિયા-પ્રક્રિયા નિરૂપતું શાસ્ત્ર; 'સાઇકૉલૉજી'. ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ મનની વૃત્તિ ૦વેગ પું૦ મનનો આવેશ ૦વેધક વિ૦ મનને વીંધનારું, મન પર ભારે અસર કરનારું. ૦વ્યથા સ્ત્રી૦ માનસિક વેદના ૦વ્યાપાર પું૦ મનની ક્રિયા; સંકલ્પવિકલ્પ ૦હર(-રું) વિ૦ મોહક, સુન્દર (૨) ન૦ [સર૦ 'મયાસરુ'] માથાનો પહેરવેશ, શણગારરૂપ શિરોવેષ્ટન. ઉદા૦ માથા કરતા મનોહર મોટું. ૦હારી વિ૦ મનોહર (૨) સ્ત્રી૦ મનુહાર

મનોરદા પું૦ [हिं. मनोरा (सं मनोहर)] દિવાળી બાદ દીવાલ ઉપર છાણથી કરાતુ ચિત્ર, જેને સ્ત્રીઓ અને કન્યાઓ રંગબેરંગી ફૂલપાનથી શણગારી રોજ સાંજે દીવો સળગાવી પૂજે છે અને ગીત ગાય છે [-પૂરવા = દગધડા વિનાનું ભીંડ કરે તેવું ફેલાવવું - ચીતરવું.]

મન્મથ પું૦ [સં.] કામદેવ

-મન્ય વિ૦ [સં.] સમાસને અંતે, 'આભાસવાળું' 'માનતું' એવા અર્થમાં. દા૦ત૦ 'પંડિતંમન્ય'

મન્યુ પું૦ [સં] ગુસ્સો

મન્વંતર પું૦ [સં.] એક મનુની કારકિર્દીનો સમય, ૩૦૬,૭૨૦,૦૦૦ વર્ષ (જુઓ મનુ)

મપારેરે પું૦ ['માપવુ' ઉપરથી] લેખો (૨) કુડિયો (૩) એ નામની નાતનો બ્રાહ્મણ

મપાવવું સ૦ક્રિ૦, **મપાવું** અ૦ક્રિ૦ 'માપવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ

મફત અ૦ [अ मुफ्त] વગરપૈસે, કાંઈ ખર્ચ કે મળતર વિના, ફોગટ. ૦નું, -તિયું વિ૦ ફોગટિયું (૨) મફત લેનાર - વાપરનાર

મફલર ન૦ [इं] ગળપટ્ટા જેવું વિલાયતી ઊનનું વસ્ત્ર

મફરે સ્ત્રી૦ [अ. मुफर्रिह] મનને ખુશ કરનાર દવા

મબલક (-ખ) વિ૦ [अ.; સર૦ म मुब्लक] અતિશય, પુષ્કળ [એક રોગ

મબારખી સ્ત્રી૦ નાના છોકરા તથા ઢોરને થતો

મભમ વિ૦ [अ मुब्हम] મોઘમ, અસ્પષ્ટ

મમ પું૦ બ૦વ૦ ચાવણું (બાળભાષામાં) ૦મમ પું૦ [સર૦ म. मम] ખાવાનું, ખોરાક ઉદા૦ મમમમની પડી છે, ટપટપની નહીં

મમ સ૦ [સં.] મારું. ૦ત પું૦, ન૦ [प्रा ममत्त (स ममत्व)] હઠ, દુરાગ્રહ (૨) ચડસ. [-પર આવવું, જવું, ચડવું, -માંડવો = મમત કરવી. -મૂકવો = હઠ છોડવી. મમતે ચડવું = હઠ કરવી.] ૦તા સ્ત્રી૦ જુઓ મમત્વ (-રાખવી). ૦તામમતી સ્ત્રી૦ ચડસાચડસી (સુ) ૦તાળુ વિ૦ હેતાળ; માયાળુ. ૦તી(૦લું) વિ૦ હઠીલું; આગ્રહી. ૦ત્વ ન૦ મારાપણું; હુંપદ (૨) હેત; સ્નેહ (૩) જુઓ મમત [માની મા (સુ)

મમઈ સ્ત્રી૦ [प्रा मायामही (स मातामही)]

મમરી સ્ત્રી૦ [જુઓ મમરો] મમરા જેવા નાના કણ. [-મૂકવી = જુઓ મમરો મૂકવો]

મમરો પું૦ [प्रा मम्मर (सं मर्मर), સર૦ म. मुरमुरा] ચોખાની ધાણીનો દાણો (૨) તેના જેવા આકારની ઇંડાળ (જેમ કે આમલી વગેરેમાં) (૩) [स मुर्मुर = भस्ममिश्रित अग्निकण] ઉશ્કેરણી, ફડદ. [-મૂકવો = ઉશ્કેરવું, ભભેરવું.] [આમ તેમ ફેરવવું

મમળાવવું સ૦ક્રિ૦ ઓગાળવા માટે મોંમાં

મમાવો પું૦ [स. मातामह] (સુ) માનો બાપ

મમી સ્ત્રી૦, ન૦ [इं.] સંઘરી રાખેલું મડદું (મિસર)

મમૂલા ન૦ એક પક્ષી

મમ્મો પું૦ મ અક્ષર ૦ચચ્ચો પું૦ મ અને ચથી શરૂ થતી (મા બહેન સમાણી) ગાળ

મય પું૦ [સં] (સ) દાનવોનો શિલ્પી (૨) નામને લાગતા '-થી ભરપૂર', '-નું બનેલું', 'તે-રૂપ' એવા અર્થનું વિ૦ બનાવે ઉદા૦ સુખમય [દુકાન

મય પું૦ [फा.] શરાબ. ૦ખાનું ન૦ શરાબની

મયગલ પું૦ [प्रा. (सं. मदकल)] જુઓ **મેગળ**
મયણ પું૦ + [જુઓ મદન] કામદેવ
મયણું ન૦ + [જુઓ મરણ] મૃત્યુ
મયંક પું૦ [प्रा. (सं मृगाङ्क)] મૃગ; ચંદ્ર
મયા સ્ત્રી૦ ['માયા' ઉપરથી કે प्रा. ममया (सं. ममता) ઉપરથી ?] દયા; કૃપા(૨) માયા; સ્નેહ
મયાળ પું૦ [સર૦ दे. मयाली=निद्राकरी लता] એક વેલો
મયૂખ ન૦ [सं.] કિરણ
મયૂર પું૦ [सं] મોર. **૦દંડ** પું૦ દંડની કસરતનો એક પ્રકાર **૦ધ્વજ** પું૦ (સં.) એક પૌરાણિક રાજા **-રાસન** ન૦ યોગનું એક આસન **-રી** સ્ત્રી૦ ઢેલ
મર(૦ને) અ૦ ['મરવુ' ઉપરથી]ભલે,છોને,ભલે
મરકટ વિ૦['મરવું' ઉપરથી] સુકલકડી; દુર્બળ
મરકડો પુ૦ [જુઓ મરકવુ] મરકવું તે, સ્મિત
મરકત ન૦ [सं] લીલમ
મરક મરક અ૦ [જુઓ મરકવું] મંદ મંદ હસતુ હોય એમ. [**-થવું(મોં), -હસવું**= મંદ મંદ હસવું] [મંદ હાસ્ય
મરકલડું, મરકલું ન૦ ['મરકવુ' ઉપરથી]
મરકવું અ૦ક્રિ૦ (કા.) જુઓ મલકવું
મરકી સ્ત્રી૦['મરવુ' ઉપરથી,સર૦ म]મહામારી, ઘણા લોક મરે તેવો રોગ, કોગળિયુ, પ્લેગ વગેરે (**-ચાલવી, ફાટી નીકળવી.**) (૨) [?] એક મીઠાઈ
મરખ સ્ત્રી૦ પરખાણ ખેંચવાની નાની દોરી
મરગ પું૦ [सं. मृग] + મૃગ **-ાનેણી** વિ૦ + મૃગનયની [**-લો** પું૦ કૂકડો
મરઘી સ્ત્રી૦ [फा मुर्ग़ी] કૂકડી.**-ઘું** ન૦ કૂકડું
મરચી સ્ત્રી૦ [सं. मरीच] મરચાંનો છોડ (૨) કાનનું એક ઘરેણું(૩) એક દારૂખાનું. **-ચું** ન૦ મરચીની તીખી શિંગ (૨) [લા.] મરચા જેવું નાનું પણ તીખું માણસ. [**મરચું મીઠું ભભરાવવું**=વધારીને અતિશયોક્તિ કરવી. **મરચાં ઊઠવાં, લાગવાં**=ખોટું લાગવું; રીસ ચડવી.]
મરજ પું૦ [अ.] રોગ, વાવડ
મરજાદ સ્ત્રી૦ [જુઓ મર્યાદા] અદબ;સભ્યતા (૨) જુઓ મરજાદી. **૦વેલ** સ્ત્રી૦ દરિયાકિનારે થતી એક વેલ. **-દા** સ્ત્રી૦ મર્યાદા; સભ્યતા (**-જાળવવી,રાખવી,સાચવવી.**)**-દી** વિ૦ પુષ્ટિમાર્ગના ખાસ આચાર પ્રમાણે ચાલનારું (૨) સ્ત્રી૦ પુષ્ટિમાર્ગની આચાર-પ્રણાલી
મરજિયાત વિ૦ ['મરજી' ઉપરથી] મરજી પર આધાર રાખતુ, મરજી હોય તો કરવાનું; 'ફરજિયાત'થી ઊલટું
મરજી સ્ત્રી૦ [अ] ઇચ્છા, ખુશી [**-રાખવી, સાચવવી**=ઇચ્છાને અનુકૂળ રહીને વર્તવું.]
મરજીવો પું૦ [दे मरजीवय, સર૦ हिं.] દરિયામાંથી મોતી કાઢનાર (૨)[લા.] મરણિયો
મરડ પું૦; સ્ત્રી૦ જુઓ મરડાટ **૦વું** સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं. मरोडना, म. मुरडणें (का० मुरि= વાળવું)] વાંકું વાળવું, આમળવું **-ડાટ** પું૦ ['મરડાવુ' ઉપરથી] મરડાવુ તે (૨) વક્રતા, રીસ (૩) ગર્વ (૪) લટકો, ચાળો. **-ડાવું** અ૦ક્રિ૦ 'મરડવુ'નું કર્મણિ (૨) વંકાવું, રિસાવું (૩) લટકા કરવા **-ડાશિં(-શીં,-શિં,-સીં)ગ** સ્ત્રી૦ [સર૦ म. मुरडशेंग, हिं मरोडफली] આમળાવાળી એક શીંગ
મંરડ પું૦; સ્ત્રી૦ [સર૦ म (का० मलर)] મરડિયો (૨) મરડિયા (પદાર્થવાચક નામ). **-ડિયો** પુ૦ એક જાતનો કાંકરો, જેને પકવ્યાથી ચૂનો બને છે
મરડો પુ૦ ['મરડાવુ' ઉપરથી; સર૦ म मुरडा, हिं. मरोडा] એક રોગ જેમાં ઝાડા વાટે આમ તથા લોહી પડે છે
મરણ ન૦[सं] મોત, મૃત્યુ (૨) નાશ; ખુવારી; અંત. [**-આવવું, થવું, નીપજવું**=મોત આવવું. **-બગડવું**=મરતી વેળા સુખ ન પડવું; દુ:ખી થઈને મરવું (૨) ઉત્તરક્રિયા બરાબર ન થવી **-સાચવવું**=મરતાની સારવાર કે ઉત્તરક્રિયા બરાબર કરવા **-સુધરવું**= મરતી વેળા સુખ કે પુણ્ય થવા(૨) ઉત્તરક્રિયા બરાબર થવી] **૦કાલ(-ળ)** પુ૦ મરવાનો સમય **૦ઘાત** સ્ત્રી૦ મરણ થાય એવો પ્રસગ. **૦તોલ** વિ૦ મરી જાય તેવું-તેટલું **૦ધર્મી** વિ૦ મર્ત્ય,નાશવત **૦પથારી** સ્ત્રી૦ મરણની

કહેશતવાળો મંદવાડ કે તેવી દશા. ૦પોક સ્ત્રી૦ મરણ થતાં સગો તરત મૂકે છે તે પોક. ૦લાકડાં ન૦બ૦વ૦ શબને બાળવાનાં લાકડાં. ૦શીલ વિ૦ મરણ પામે તેવું, મર્ત્ય -ણાગત સ્ત્રી૦ [+ आगत] મરણકાળ (૨) અ૦ જીવને જોખમે -ણાભિમુખ, -ણોન્મુખ વિ૦ [+ अभिमुख, उन्मुख] દેહ છોડવાની તૈયારીમાં હોય તેવું -ણાંત વિ૦ (૨) અ૦ [+ अंत] મરણ સુધીનું -ણિયું વિ૦ જીવ પર આવ્યું હોય એવું, મોતની પરવા વિનાનું -ણીય વિ૦ મર્ત્ય -ણું ન૦ મરણ

મરત ન૦ + જુઓ મૃત્યુ. ૦ક ન૦ + [જુઓ મૃતક] મડદું

મરતબો પું૦[अ.] દરજ્જો; મોભો [-રાખવો, સાચવવો=સામાના દરજ્જાને આંચ ન આવે તે રીતે વર્તવું]

મરદ પું૦ [જુઓ મર્દ] પુરુષ (૨) વીર પુરુષ (૩) વિ૦ બહાદુર, વીર -દાઈ, -દાનગી સ્ત્રી૦ પુરુષાતન(૨) વીરતા -દાના,-દાની વિ૦ મરદને લગતું;મરદ માટેનું,મરદને છાજે એવું -દા(-દુ)મી, -દી સ્ત્રી૦ મરદાઈ (-દાખવવી, -બતાવવી.)

મરદવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ મર્દવું [જાણનાર

મરમ પું૦ જુઓ મર્મ (૫) -મી વિ૦ મર્મ

મરમ્મત સ્ત્રી૦ [अ] મરામત, જીર્ણોદ્ધાર, સમારકામ [જાતનું વાજું

મરફો પું૦ [अ मुरफ्फह, સર૦ म] એક

મરવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा मर, स मृ] મરણ પામવું, નાશ પામવું (૨) ખુવાર થવું, હાનિ ભોગવવી (૩)[ધાતુની]ભસ્મ થવી(૪) (પ્રવાહી કે ફળનું દૂધ) અંદર ઊતરી કે શોષાઈ કે સમાઈ જવું (૫) ટળવું, દૂર ખસવું કે જવું (તુચ્છકારમાં) (૬) ઠેકાણેથી ઊડી જવું ઉદા૦ સોગઠી મરી ગઈ (૭) અન્ય ક્રિયાપદ સાથે 'થાકી જવું' એવા અર્થમાં વપરાય છે ઉદા૦ આખો દહાડો નાહક ચાલી મર્યા અથવા ગુસ્સામાં 'છૂટી છૂટવું' એવા અર્થમાં વપરાય છે. ઉદા૦ બોલી મર ! ભસી મર ! [મરતાને મર કહેવું=તિરસ્કાર કરવો કે કડવું વેણ કહેવું (સામાન્ય રીતે નકારમાં વપરાય છે. ઉદા૦ મરતાને મર કહે તેવો નથી) મરતાં જીવતાં= (ભવિષ્યમાં) કોઈ દહાડો પણ મરતાં મરતાં ઊઠવું=ગંભીર માંદગીમાંથી સાજું થવું મરવા?=નાહક શા માટે? ઉદા૦ ત્યાં મરવા ગયો હતો? મરી જવું=શાંત પડવું; બંધ પડવું (ગુસ્સો, ભૂખ)(૨)કરમાવું,રસકસ જતો રહેવો ઉદા૦ અહીંથી છાપ મરી ગઈ છે (૩) સ્થાનેથી ઊડી જવું (રમતમાં ઉદા૦ તેની સોગઠી મરી ગઈ (૪) મરવા જેવું દુઃખ કે સ્થિતિ થયેલી બતાવતા ઉદ્ગાર તરીકે વપરાય છે ઉદા૦ મરી ગયો બાપલા !(૫)બીજી ક્રિયા સાથે 'થાક્યો, કંટાળ્યો' એવા અર્થમાં વપરાય છે ઉદા૦ ના કહી કહીને મરી ગયો. મરી પડવું=પોતાનું સઘળું જોર વાપરવું (૨) વારી જવું મરી પરવારવું=(બધાય) મરીને ખલાસ થવું મરીફીટવું=જુઓ મરી પડવું. મરી મથીને=જેમ તેમ કરીને,મહામુશ્કેલીએ

મરવો પું૦ [સર૦ म मुरवा=કૂમળાં ભાજી-પાલાનો સમુદાય] નાની કાચી કેરી (૨)[જુઓ મરૂવો] એક છોડ; ડમરો (કા)

મરસિયો પું૦ [अ.] રાજિયો

મરહઠા પું૦ [प्रा. मरहट्ट (सं महाराष्ट्र)= એક છંદ] એક છંદ.

મરહબા અ૦ [अ] ભલે પધાર્યા

મરહમ પું૦ [अ] મલમ, લેપ

મરહૂમ વિ૦ [अ] મરણ પામેલું, સ્વર્ગસ્થ

મરા(-રે)ઠણ સ્ત્રી૦[જુઓ મગડી] મરાઠા સ્ત્રી

મરા(-રે)ઠી વિ૦[प्रा मरहट्ठी (सं महाराष्ट्री)] મહારાષ્ટ્રનું (૨) સ્ત્રી૦ મહારાષ્ટ્રની ભાષા -ઠો પું૦ મહારાષ્ટ્રનો રહેવાસી

મરામત સ્ત્રી૦ જુઓ મરમ્મત -તી વિ૦મરામત કરાવવી પડે તેવું (૨) પું૦ મરામત કરનાર માણસ [સ્ત્રી૦ હંસી

મરાલ(-ળ) પું૦[सं]હંસ -લા,-લી(-ળી)

મરિયું ન૦ ['મરી' ઉપરથી] મરી (૨) [લા] મરી જેવું તીખું - ક્રોધી માણસ

મરી ન૦ [सं मरिच, मरीच] એક વેલાનો [-ફાકવાં=ચડતું ચડતું બોલવું; મગરૂરીમાં

બકયા કરવું.] ૦મસાલો પું૦ગરમ મસાલો (૨) [લા.] અતિશયોક્તિ (-ભભરાવવો)

મરીચકંકોલ ન૦ એક છોડ

મરીચિ પું૦ [સં.] (સં.) દશ પ્રજાપતિમાના એક (૨) સ્ત્રી૦ કિરણ

મરીચિકા સ્ત્રી૦ [સં.] મૃગજળ

મરીચી પુ૦ [સં] સૂર્ય

મરીનો પુ૦ [સ્પૅ૦ मॅरिनो] એક જાતના ઊનનું કાપડ (૨) એ ઊન પેદા કરનાર ઘેટાની જાત

મરુ, ૦દેશ પું૦, **૦ભૂમિ(-મી), ૦સ્થલી** સ્ત્રી૦ [સં] રણ (૨) મારવાડ

મરુડી સ્ત્રી૦ [સર૦ મઢુલી] ઝાડની બખોલમા બનાવેલો ગોખલો (૨) નાની ઝૂપડી

મરુત પું૦ [સં] પવન [ગનિયાર

મરુડિયો પું૦ ['મરોડવુ' ઉપરથી ?] જુઓ

મરુઠ નં૦ એક છોડ

મરુદ સ્ત્રી૦ દરિયામા પાણીની ઊંડાઈ તથા તળિયાની જમીન પારખવાનુ સીસાનું દોરી બાધેલું સાધન

મરવો પુ૦[स मरुवक, प्रा मरुअ, हिं मरुआ, मरुवा, म. मरवा] એક છોડ, મરવો

મરે અ૦['મરવું' ઉપરથી] (પ) મર, ભલે, છોને

મરેઠણ સ્ત્રી૦ જુઓ મરાઠણ

મરેઠી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

મરેઠી,-ઠણ,-ઠો જુઓ 'મરાઠી'મા

મરો પુ૦ ['મરવું' ઉપરથી] મોત (૨) મોતના જેવુ દુ:ખ; હેરાનગતિ

મરોડ પું૦ ['મરડવુ' ઉપરથી] વાંક; વલણ; (અક્ષરનો) આકાર (૨) જુઓ મરડાટ. ૦દાર વિ૦ મરોડવાળો (અક્ષર). ૦વું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ મરડવું -ડી સ્ત્રી૦બૂચ ઉઘાડવાનો સ્ક્રૂ

મર્કટ પું૦ [સં.] વાદરો

મર્ત્ય વિ૦[સં] નાશવંત, મરવાના નસીબવાળું (૨)પું૦માણસ.૦ત્વ ન૦.૦લોક પુ૦મૃત્યુલોક

મર્દ પું૦ [फा] જુઓ મરદ

મર્દન ન૦ [સં.] ચોળવું તે (૨) દમન; નાશ

મર્દવું સ૦ક્રિ૦ [स मृद् - मर्दय्] મર્દન કરવું

મર્દાઈ, -નગી, -ના, -ની, -મી, મર્દી, મર્દુમી [फा.] જુઓ 'મરદ'મા

મર્મ પુ૦ [સં] છૂપી વાત: ભેદ (૨) રહસ્ય; તાત્પર્ય (૩) મર્મસ્થાન ૦ખાર પું૦ એક ક્ષાર (?) ૦ગ્રાહી વિ૦ રહસ્યનુ ગ્રહણ કરનારું ૦જ્ઞ વિ૦ મર્મ જાણનાર, ચતુર, ૦ભેદ પુ૦, ૦ભેદન ન૦ બીજાની છૂપી વાતો બહાર પાડવી તે ૦ભેદી વિ૦ મર્મસ્થાનને ભેદનાર ૦વચન ન૦ મહેણું. ૦વિદ પું૦ મર્મજ્ઞ. ૦વેધક, ૦વેધી વિ૦ મર્મભેદી. ૦વેધકતા, ૦વેધિતા સ્ત્રી૦. ૦સ્થલ(-ળ), ૦સ્થાન ન૦ જ્યાં ઇજા થવાથી મૃત્યુ થાય તેવો શરીરનો કોમળ ભાગ

મર્મર વિ૦ [રવ૦] મર્મર અવાજ કરતુ (૨) પું૦ [સં] અવાજ (પાદડા વગેરેનો). -રંત વિ૦ મર્મર કરતુ -રાટ પુ૦મર્મર અવાજ

મર્માળ(-ળું) વિ૦ ['મર્મ' ઉપરથી] મર્મવાળુ

મર્યાદ,-દા [સં] સ્ત્રી૦ હદ (૨) અદબ; વિવેક. [**મર્યાદા આંકવી, દોરવી**=હદ ઠરાવવી. **-ઉલ્લંઘવી, છોડવી, મૂકવી** =અદબ કે સભ્યતા તજવી. **-રાખવી, સાચવવી**=અદબ જાળવવી] ૦વેલ સ્ત્રી૦ મરજાદવેલ. ૦(-દા)શીલ વિ૦ વિનયી; અદબવાળું. -દિત વિ૦ [સં.] મર્યાદાવાળુ

મલ(-લ્લ) પું૦[स मल्ल] કુસ્તીબાજ,પહેલવાન. **૦કુસ્તી** સ્ત્રી૦ મલ્લયુદ્ધ

મલ(-ળ) પુ૦ [સં] મેલ (૨) વિષ્ટા

મલકટ પું૦ [મલ, મેલ+કટકો] કાચળીનો છાતી ઉપરનો ભાગ

મલક મલક અ૦[सं. मुकुल પરથી ?]મંદ મંદ હસતુ હોય એમ ઉદા૦મો મલક મલક થાય છે

મલક(-કા)વું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ મલક મલક] મલક મલક થવું, મલકાવું, મંદ મંદ હસવુ

મલકાટ પુ૦['મલકવુ' ઉપરથી]મંદ સ્મિત (૨) હર્ષ, આનંદ -વું અ૦ ક્રિ૦ મલકવું

મલકુડું વિ૦ ['મલકવુ' ઉપરથી] સહેજમાં મલકાઈ જાય તેવુ(૨)[સર૦ મોળુ] મળગૂગળું (૩) ન૦ [સર૦ મટકું; સર૦ दे. मल्लिअ= કુંડ] દોણી

મલકૂત પુ૦ [अ] દેવલોક

મલખમ, મલખંભ પું૦[મલ્લ+સ્તમ્ભ, સર૦

હિં, મ. મલ્લખાવ] કસરત માટેનો લાકડાનો ઊભો એક ખાસ થાંભલો [ચક્ર
મલચક્ર ન૦ [સં] મલ-પાપરૂપ શરીરનું કલ્પિત
મલત્યાગ પું૦ [સં.] ઝાડે ફરવું તે
મલપતું વિ૦ [દે મલપિઅ=ગર્વમાં આવેલું, સર૦ મ મલપણેં] ઉમંગમાં ઠાઠથી ધીમે ધીમે ચાલતું
મલબારી વિ૦ [દ્રાવિડી મલર=પર્વત+બાર (મ વ્રારે=ખંડ, સ વાર=પ્રદેશ)=ડુંગરાળ પ્રદેશ] મલબાર પ્રાંતનું
મલમ પું૦ [અ. મર્હમ, સર૦ મ.] ગડગૂમડ ઉપર ચોપડવાનું ઔષધ ૦પટી(-ટ્ટી) સ્ત્રી૦, ૦પટો(-ટ્ટો) પું૦ મલમવાળી લૂગડાની પટી કે પટો [(-કરવી(-વો), મારવી(-વો), લગાવવી(-વો)]
મલમલ ન૦ સ્ત્રી૦[હિં.(સં મલમલ્લક=લંગોટીનું પાતળું વસ્ત્ર)] એક જાતનું બારીક કાપડ -લી વિ૦ મલમલના પોતનું, ઘણું બારીક
મલ(-ળ)માસ પું૦ [સ] અધિક માસ
મલય, ૦ગિરિ, ૦પર્વત પું૦ [સં] (સ) દક્ષિણમાં આવેલો ચંદનના જંગલવાળો પર્વત. -યાગરુ ન૦ [+અગરુ] સારામાં સારી સુખડ -યાચલ(-ળ), -યાદ્રિ પું૦ [+અચલ, અદ્રિ] (સં) મલયગિરિ -યાનિલ પું૦ [+અનિલ] મલય પર્વતમાંથી આવતો પવન
મલવું સ૦ક્રિ૦[સં મિલ્] મળવું (૨) [પ્રા મલ (સ મૃદ્), સર૦હિં.મલના] મસળવું, દબાવવું
મલ(-ળ)શુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સ] ઝાડે ફરવા જવું કે ઝાડો સાફ આવવો તે
મલયાલમ સ્ત્રી૦ કેરળ પ્રાંતની ભાષા
મલંગ વિ૦ [હિં] મસ્ત (ફકીર)
મલાઈ સ્ત્રી૦ [ફા બાલાઇ, સર૦ હિં, મ.] દૂધની તર (૨) વધારે ઘી-તત્ત્વવાળો, દૂધનો જુદો કરાતો ભાગ, 'ક્રીમ' [-નો ઉતારો=મલાઈનું ઉત્પન્ન-દૂધમાંથી ઊતરતો જથો.]
મલાખું વિ૦ [સં મલ (?)+અક્ષિ] બાડું
મલાજો પું૦ [જુઓ મુલાજો] મર્યાદા, અદબ (૨) એ ખાતર પળાતી લાજ કાઢવાની કે પડદો રાખવાની ક્રિયા (-પાળવો, રાખવો)
મલામણી (લા') સ્ત્રી૦ મલાવવું તે (?)
મલાર (લા') પું૦[સર૦ હિં., મ મલ્હાર] એક રાગ -રી સ્ત્રી૦ મેઘરાગની એક રાગણી
મલાવડાં (લા') ન૦ બ૦વ૦ [જુઓ મલાવવું] મીઠું મીઠું બોલી સારુ લગાડવું તે -ડો પું૦ મલાવો
મલા(-ળા)વરોધ પું૦ [સ] બંધકોષ
મલાવવું (લા') સ૦ક્રિ૦ [જુઓ મહાલવું તેનું પ્રેરક] બહલાવવું, દીપાવવું (૨) લંબાવવું, અતિશયોક્તિ કરવી.
મલાવો (લા') પું૦ મલાવવું તે
મલા(-ળા)શય ન૦ [સં] શરીરમાં મળને રહેવાનું સ્થાન [રાજકર્ત્રી
મલિક પું૦ [અ] રાજા -કા સ્ત્રી૦ રાણી,
મલિન વિ૦ [સં] મેલું ૦તા સ્ત્રી૦
મલીદો પું૦ [ફા માલીદહ; સર૦ મ મલિદા, હિં મલીદા] ચૂરમું (૨) સત્ત્વવાળો ખોરાક (૩) [લા.] માર
મલીર ન૦ (કા) ઝીણા પોતનું અને કાળા રંગનું કાઠિયાણીનું એક જાતનું ઓઢણું
મલૂક વિ૦ [અ] ઉત્તમ
મલેક પું૦ [અ. મલિક] મુસલમાનોની એક જાતનો માણસ [ટાઢિયો તાવ
મલેરિયા પું૦ [ઇં] મચ્છર કરડી આવતો-
મલોખું ન૦ [માલ+રખું] રેંટિયાની માળ ન ખસી જાય માટે બે ઢીંગલીની વચ્ચે ઘલાતી સળીઓમાંની દરેક [મલોખાં મીઠાં કરવાં =મલોખામાંથી સ્વાદ શોધવા જેવો મિથ્યા પ્રયત્ન કરવો]
મલો(-ળો)ત્સર્ગ પું૦ [સં] મળત્યાગ
મલ્લ વિ૦[સં] મજબૂત અને કસરતી (૨) પું૦ પહેલવાન (૩) બૌદ્ધકાલીન એક પ્રજા ૦યુદ્ધ ન૦ કુસ્તી ૦રંગ પું૦ અખાડો ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ કુસ્તીની કળા અને શાસ્ત્ર
મલ્લિકા સ્ત્રી૦[સં.] એક વેલ અને તેનું ફૂલ (૨) એક છંદ ૦ક્ષ પું૦ હંસની એક જાત
મવડાવવું, મવાડવું સ૦ક્રિ૦ ['માવું' ઉપરથી] માય તેમ કરવું; સમાવવું
મવાલ(-ળ) વિ૦ [મ મવાળ (સં. મૃદુલ)]

(જહાલથી ઊલટું) મોળું, નરમ, 'મોડરેટ'. ૦પક્ષ પું૦ નરમ 'મોડરેટ' લોકનો પક્ષ
મવાલી પું૦ [फा.] કંગાળ; ભિખારી (૨) [સર૦ म] ગુંડો
મશ(-સ) ન૦ [જુઓ મિષ] બહાનું
મશક સ્ત્રી૦ [सं., फा . સર૦ म मसक]પાણી ભરવાની ચામડાની કોથળી (૨) મચ્છર
મશ(-સ)કલો પું૦ જુઓ મસકલો
મશગૂલ વિ૦ [अ.] નિમગ્ન; લીન
મશર(-રિ)ક સ્ત્રી૦ [अ.] પૂર્વ દિશા
મશરૂ પુ૦ [अ. मश्रू; સર૦ हिं. मशरू; म. मश्रू] રેશમ તથા સૂતરનું ઘણા રંગના પટાવાળું કપડું
મશહૂર વિ૦ [अ] પ્રખ્યાત, જાણીતું
મશાગત સ્ત્રી૦ [अ मशक्क़त; સર૦ म.] મહેનત (૨) રોજ, મજૂરી
મશાલ સ્ત્રી૦[अ] લાકડી ઉપર ચીંથરા વીંટેલો સળગાવવાનો કાકડો ૦ચી, -લી પુ૦ મશાલ ધરનારો
મશિ(-સિ)યાઈ વિ૦ ['માશી' ઉપરથી] માસીનું કે માસી તરફનું
મશી પુ૦ [सं मशी કે मशक ઉપરથી; સર૦ म] (ચ) ગવારમાં પડતો રોગ
મશી(-સી) સ્ત્રી૦ [स] કાજળ, મેશ (૨) દાત ઘસવાનો કે કાળા કરવાનો ભૂકો (૩) [सं. मशक, मश] મચ્છર જેવું કરડતું નાનું જંતુ
મશીનગન સ્ત્રી૦ [इं] યંત્રથી ઝપાટાભેર ગોળીઓ વરસાવતી એક ખાસ બંદૂક
મશ્કરી સ્ત્રી૦ [फा. मस्ख़र्गी; સર૦ म. मस्करी, हिं. मसख़री] મજાક, ઠઠ્ઠો; ટોળ. ૦ખોર વિ૦ મશ્કરીમાં રાચનાર -રો પું૦ મશ્કરી કરનારો (૨) વિદૂષક; રંગલો
મસ વિ૦ [સર૦ म. (फा मस्त)] પુષ્કળ (૨) ન૦ [જુઓ મશ] મિષ (૩) પુ૦ જુઓ મસો
મસકલો પું૦ [अ. मिस्क़लह; સર૦ हिं.] (સુ.) ઓપવાનું લોઢાનું ઓજાર
મસકો પુ૦ [फा.] માખણ (૨) શિખંડ માટે દહીંનું પાણી કાઢી નાખી તૈયાર કરેલો લોદો (૩)[લા.] ખુશામત [-મારવો, લગાડવો = ખુશામત કરવી] [ગાદીએ બેઠેલું
મસનદ સ્ત્રી૦ [अ.] ગાદી, તખ્ત. ૦નશીન વિ૦
મસનવી સ્ત્રી૦ [अ.] કાવ્યનો એક પ્રકાર
મસમસવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा. मघमघ] મઘમઘવું
મસરકો પુ૦ [दे. मसरक्क=સમેટવું, સં કોચવું ? કે अ. मसर्रत=આનંદ] કરડાકીનો બોલ; મર્મવચન
મસલત સ્ત્રી૦ [अ मस्लहत] સાથે મળીને થતી વિચારણા, સંતલસ; સલાહ ૦સમિતિ વિષય વિચારિણી સમિતિ -તિયો પું૦ સલાહ આપનાર
મસવણી સ્ત્રી૦[જુઓ મતસરવણી]ગૌરીપૂજન
મસવાડી સ્ત્રી૦ [अ. मवाश=ઢોર ઉપરથી] ભરવાડ પાસેથી ઢોર ચરાવવા બદલ લેવાતો કર
મસવાડું ન૦ [अ मवाश=ઢોર + વાડો] ઘરની પાછળનો વાડાનો ભાગ
મસવાડો પું૦[જુઓ મસવાડું]ગામનુ પછવાડું; ભાગોળ (૨) ['માસ' ઉપરથી] મહિનો -ડા પું૦બ૦વ૦ ગર્ભાવસ્થાના મહિના
મસળવું સ૦ક્રિ૦[दे. मसार=સુંવાળું કરવાનો પથ્થર;કે प्रा मसिणिअ (स मसृणित)=સુંવાળું કરેલું; સર૦हिं. मसलना, म. मसंडणें] ઘસીને ચોળવું, ગદડવું, મર્દન કરવું
મસાણ ન૦ [प्रा. (सं श्मशान)] સ્મશાન. [-જગાડવું = અઘોરી પગાડે તેવું કામ કરવા પિશાચ વગેરેને બોલાવવા -માં જવું=મરી જવું (ઉદા૦ મસાણમાં જા ! = મરી જા !-ગુસ્સાનો ઉદ્ગાર) (૨)મરી ગયેલાને બાળવા કે દાટવા સ્મશાનમા જવું -માંથી ખેંચી કાઢેલું=તદ્દન અશક્ત ને નિર્વીર્ય] -ણિયું વિ૦ મસાણનું(૨)સ્મશાનમા જઈ આવેલું(૩) [લા.] કંગાળ, અપશુકનિયું [મસાણિયા લાડુ=થોડા ઘીના લાડુ (૨) દિલગીરીનું મિષ્ટાન્ન; પ્રેતાન્ન] -ણિયો પું૦ મડદા સાથે સ્મશાનમા ગયેલો માણસ(૨)મસાણનો ભંગી. -ણી વિ૦ મસાણિયું;કંગાળ(૨) પું૦ બાળતી કે દાટતી વખતે ધાર્મિક ક્રિયા કરાવનાર (૩) મરણક્રિયા માટેનો સામાન વેચનાર (૪)

એક પારસી અડક (૫) [सं. महासाधनिक] મોટો સાધક

મસાત સ્ત્રી૦ [अ मिसाहत, સર૦ म. मसाद] ખેડવાની જમીનની માપણી (૨) મહેસૂલ

મસાલો પુ૦ [अ. मसालह] રસોઈ ધમધમાટ-વાળી કે સ્વાદિષ્ટ કરવા નાખવાનો તેજાનો (૨) કોઈ ચીજ બનાવવા જોઈતી સામગ્રી (૩) ચણવા માટે રેતી ચૂનો વગેરેનો કાલવેલો માલ. [-કાઢવો=અડદ્દાળો કાઢવો, ખૂબ મારવું, કૂટવું, કે થકવવું -ચડવો, થવો=મસાલાની અસર થવી -પૂરવો=ઉશ્કેરવુ (૨) અતિશયોક્તિ કરવી, રસિક કરવુ -ભભરાવવો=વધારવુ, બહલાવવુ, રસિક કરવું.] -લા(-લે)દાર વિ૦ મસાલાવાળુ

મસિ(-સી) સ્ત્રી૦ [सं] જુઓ મશી

મસિયાઈ, મસિયેણુ વિ૦ જુઓ મશિયાઈ

મસી સ્ત્રી૦ [सं.] જુઓ મશી (૨) શેરડીનો એક રોગ (૩) પું૦ જુઓ મસીહ

મસી(-સ્જિ)દ સ્ત્રી૦ [अ. मस्जिद; સર૦ म. मशीद] મુસલમાનોનુ બંદગી કરવાનું જાહેર મકાન, નિમાજ પઢવાનુ સ્થાન. [(નિમાજ પઢતા) મસીદ કોટે વળગવી=ભલું કરવા જતા પચાતમા ફસાવાનુ થવુ – બલા વળગવી.]

મસીહ(-હા) પુ૦ [अ] ઈસા મસીહ

મસુ(-સૂ)ર સ્ત્રી૦ [सं.] એક જાતની દાળ

મસૂદો પું૦ [સર૦ म मसुदा; જુઓ મુસદ્દો] ખરડો; 'ડ્રાફ્ટ' (-ઘડવો)

મસૂર સ્ત્રી૦ જુઓ મસુર

મસૂરિયું ન૦ [प्रा मसूरय (सं. मसूरक)] ગોળ ઓશિકું. ઉદા૦ ગાલમસૂરિયું

મસો પું૦ [हिं मसा, प्रा मस (स मश)] ચામડી ઉપર બાઝેલી ગોળ ગાંઠ (૨) અર્શ; હરસ [મહિના (ચ. ગ્રામ્ય)

મસોઠા પુ૦બ૦વ૦ [જુઓ મસવાડા] ગર્ભના

મસોડું ન૦[हिं. मसुड़ा] દાતનુ પેઢવું;અવાળું

મસોતું ન૦ [सं. मशी+પોતુ] ચૂલા ઉપરના ગરમ વાસણ પકડવા વપરાતુ ચીંથરુ

મસ્કતી વિ૦ [फा] મસ્કત બંદરનુ

મસ્જિદ સ્ત્રી૦ [अ.] જુઓ મસીદ

મસ્ત,-સ્તાન વિ૦ [फा.] મદમાતુ, ઉન્મત્ત; ચકચૂર -સ્તાઈ સ્ત્રી૦ મસ્તપણું, મસ્તી

મસ્તક ન૦[सं.] માથું. [મસ્તકપૂજા કરવી= કમળપૂજા કરવી (૨) માથાફોડ કરવી]

મસ્તાઈ,-ન(-નું) [फा.] જુઓ 'મસ્ત'માં

મસ્તિક(-ષ્ક) ન૦ [सं.] માથુ (૨) મગજ. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ માથાના ઘાટ પરથી માનસિક શક્તિઓ પારખવાની વિદ્યા, 'ફ્રેનોલોજી'

મસ્તી સ્ત્રી૦ [फा] તોફાન (૨) મસ્ત હાલત. ૦ખોર વિ૦ તોફાની

મસ્તૂલ સ્ત્રી૦; ન૦ સાળમા વપરાતી રેશમની કોકડી (૨) પુ૦ [पो.] વહાણનો કૂવાસ્તંભ

મસ્નદ સ્ત્રી૦ [अ; સર૦ म, हिं. मसनद] મસનદ, પાટ, ગાદી; સિંહાસન

મસ્લહત સ્ત્રી૦ [अ] મસલત; સલાહ આપવી લેવી તે [-બી સ્ત્રી૦ મહકૂબપણુ

મહકૂબ વિ૦ [म, જુઓ મોકૂફ] મુલતવી

મહત વિ૦ [सं] મોટું. -તી વિ૦ સ્ત્રી૦ મોટી (૨) સ્ત્રી૦ મહત્તા (૩) એક જાતની વીણા. -ત્તા સ્ત્રી૦,-ત્ત્વ ન૦ મોટાપણુ; મહિમા (૨) અગત્ય, પ્રતિષ્ઠા. -ત્ત્વાકાંક્ષા સ્ત્રી૦ [+आकाक्षा] મહાકાક્ષા, મોટાઈ મેળવવાની ઇચ્છા -ત્ત્વાકાંક્ષી વિ૦ મહત્ત્વાકાક્ષાવાળુ -ત્ત્વૈષણા સ્ત્રી૦ [+एषणा] મહત્ત્વાકાક્ષા

મહ(-હે)તાબ પુ૦ [फा] ચંદ્ર (૨) સ્ત્રી૦ ચાદની (૩) એક દારૂખાનુ

મહ(-હે)બૂબ વિ૦ [अ] પ્રિય

મહ(-હં)મદ પુ૦ [જુઓ મહમદ] (સં.) ઇસ્લામના પેગબર -દી વિ૦ મહંમદનું; તેમનુ અનુયાયી

મહમદિયાન વિ૦ [જુઓ મહમદી] મુસલમાન

મહર્લોક પુ૦ [सं] (પૌરાણિક ભૂગોળના) ઉપરના સાત લોકમાનો ચોથો લોક

મહર્ષિ પુ૦ [सं.] મોટો ઋષિ

મહંત પું૦[सं महत् પરથી, સર૦हिं,म]મોટો સાધુ, મઠાધિકારી -તાઈ સ્ત્રી૦ મહંતપણું

મહંમદ, મહમદી પુ૦[अ.]જુઓ 'મહમદ'મા

મહા પુ૦ [प्रा माह (सं. माघ)] માઘ-માહ મહિનો

મહા વિ૦ [સં.] (સમાસમાં) મોટું (કર્મધારય અને બહુવ્રીહિ સમાસ તથા કેટલાક અનિયમિત શબ્દોના આદિમાં આવતું 'મહત્'નું રૂપ) ૦કવિ પું૦ મોટો કવિ ૦કાય વિ૦ મોટા શરીરવાળું. ૦કાલ(-ળ) પું૦(સં.)મહાદેવ. ૦કાલી(-ળી) સ્ત્રી૦(સં.)ભયંકર સ્વરૂપવાળી દુર્ગા. ૦કાલે(-ળે)શ્વર પું૦ (સં) બાર જ્યોતિર્લિંગમાંનું એક ૦કાવ્ય ન૦ મોટું કે મહાન કાવ્ય. ૦કાંક્ષી વિ૦ મહત્ત્વાકાંક્ષી ૦જન ન૦ મોટો પ્રતિષ્ઠિત માણસ કે ગામના તેવાઓનું મંડળ (૨) સરખા ધંધાદારીઓનું મંડળ કે સંઘ ૦જનિયું વિ૦ મહાજનને લગતું (૨) ધણી વગરનું; રખડાઉ ૦જની સ્ત્રી૦ નાગરી લિપિનો રજપૂતાનામાં વપરાતો એક પ્રકાર. ૦તલ(-ળ) ન૦ સાતમાંનું પાંચમું પાતાળ. ૦ત્મતા સ્ત્રી૦ મહાત્માપણું. ૦ત્મા વિ૦મહાન આત્માવાળું (૨) પું૦ તેવો પુરુષ; સંત ૦દશા સ્ત્રી૦ મુખ્ય ગ્રહની અસર. ૦દેવ પું૦ (સં) શિવ. ૦દ્વાર ન૦ મુખ્ય દરવાજો. ૦ન વિ૦ મોટું, મહત્. ૦નુભાવ વિ૦ મોટા મનનું; ઉદાર; મહાશય (૨) પું૦ તેવો પુરુષ (૩) (સં) તે નામનો એક ધર્મ-સંપ્રદાય. ૦નુભાવિતા સ્ત્રી૦. ૦પદ્મ ન૦ મોટો અબજ(૨)ધોળું કમળ ૦પાતક ન૦ મોટું પાપ (બ્રહ્મહત્યા, સુરાપાન, ચોરી, ગુરુપત્ની સાથે વ્યભિચાર, અને એ ચાર સાથે સંગ, એ પાંચ) ૦પાતકી વિ૦ મહાપાતક કરનાર ૦પુરુષ પું૦સજ્જન,સત્પુરુષ. ૦પૂજા સ્ત્રી૦ ખાસ પ્રસંગે કરાતી મોટી પૂજા. ૦પ્રજ્ઞ વિ૦ મહાનુભાવ; મહાપુરુષ. ૦પ્રભુ(૦જી) પું૦ (સં.) વલ્લભાચાર્ય. ૦પ્રલય પું૦ ચારસો બત્રીસ કરોડ વર્ષોને અંતે થતો મનાતો સૃષ્ટિનો સમૂળગો નાશ. ૦પ્રસાદ પું૦ દેવનું નૈવેદ્ય (૨)જગન્નાથજીને ચઢેલો ભાત ૦પ્રસ્થાન ન૦ મૃત્યુ. ૦પ્રાજ્ઞ વિ૦ મહાન પ્રજ્ઞાવાળું; 'માસ્ટરમાઇન્ડ.' ૦પ્રાણ વિ૦ (વ્યા) જેના ઉચ્ચાર કરતાં વધારે પ્રાણ વપરાય છે તે – કવર્ગ વગેરે દરેક વર્ગનો બીજો અને ચોથો વ્યંજન, તથા શ, ષ, સ અને હ ૦પ્રાણત્વ ન૦. ૦બલા સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ. ૦બાહુ વિ૦ મોટી ભુજાવાળું (૨) શૂરવીર, બળવાન. ૦બોધિ પું૦ [સં] ભગવાન બુદ્ધ (૨) શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન. ૦ભાગ વિ૦ ભાગ્યશાળી (૨) સદાચારી. ૦ભારત વિ૦ બહુ મોટું અને ગુંચવાડા (૨) ન૦ (સં.) તે નામનું પ્રસિદ્ધ મહાકાવ્ય. ૦ભાવ વિ૦ મોટા ભાવ કે ભાવનાવાળું ૦ભિનિષ્ક્રમણ ન૦ [+ अभिनिष्क्रमण] મહાન ત્યાગ કે સંન્યાસ (બુદ્ધનો) ૦ભૂત ન૦ મૂળતત્ત્વ; પંચમહાભૂતમાંનું દરેક. ૦મતિ વિ૦ બુદ્ધિશાળી (૨) ઉદાર ચિત્તવાળું. ૦મન વિ૦ મોટા-ઉદાર મનવાળું. ૦મહોપાધ્યાય પું૦ બહુ મોટા ઉપાધ્યાય (૨) અંગ્રેજી રાજ્ય તરફથી સંસ્કૃતના પંડિતને મળતો એક ઇલકાબ. ૦મંત્રી પું૦ પ્રધાનમંત્રી. ૦માત્ર પું૦ વડો અમાત્ય (૨) વિદ્યાપીઠનો મંત્રી. 'રજિસ્ટ્રાર' (૩) મહાવત. ૦માયા સ્ત્રી૦ (સં) જગતની કારણભૂત અવિદ્યાની અધિષ્ઠાત્રી, દુર્ગા (૨) બુદ્ધ ભગવાનની માતાનું નામ (૩) લક્ષ્મી (૪) જેનાથી લૌકિક જગત સત્ય જણાય છે તે માયા. ૦મારી સ્ત્રી૦ મરકી; કૉલેરા ૦યજ્ઞ પું૦ નિત્ય કરવાના પાંચ યજ્ઞ (બ્રહ્મ-દેવ પિતૃ ભૂત નૃ૦)માંનો દરેક. ૦યાન પું૦ (સં.)એક બૌદ્ધ સંપ્રદાય. ૦રજત ન૦ સોનું ૦રથી પું૦ એકલો દશ હજાર યોદ્ધાઓ સામે લડી શકે તેવો પરાક્રમી લડવૈયો. ૦રાજ પું૦ મોટો રાજા; સમ્રાટ (૨) વૈષ્ણવોના આચાર્ય (૩) બ્રાહ્મણ, સંત, રાજા વગેરેના સંબોધન તરીકે વપરાય છે(૪)બ્રાહ્મણ રસોઇયો. ૦રાજા(-યા) પું૦સમ્રાટ. ૦રાજાધિરાજ પું૦સર્વોપરી સમ્રાટ. ૦રાણી સ્ત્રી૦ વડી રાણી ૦રાત્રિ(-ત્રી) સ્ત્રી૦ શિવરાત્રી; મહા વદ ૧૪ની રાત્રી (૨) મહાપ્રલયની રાત્રી, કાળરાત્રી (૩) મધરાત પછી બે મુહૂર્તનો સમય. ૦રાષ્ટ્ર પું૦; ન૦ (સં.) ગુજરાતની દક્ષિણે અને કર્ણાટકની ઉત્તરે આવેલો અરબી સમુદ્રના કિનારા પરનો પ્રદેશ. ૦રાષ્ટ્રી વિ૦ મહારાષ્ટ્રનું,-ને લગતું (૨) પું૦ મહારાષ્ટ્રનો રહેવાસી (૩) સ્ત્રી૦ મહારાષ્ટ્રની પ્રાકૃત

ભાષા ૦રેખા સ્ત્રી૦ (—)આવું વિરામચિહ્ન (વ્યા.) ૦રૂપક ન૦'એલેગરી'. ૦રૌરવ ન૦ એક નરકનું નામ, રૌરવથીય ભયંકર નરક ૦લક્ષ્મી સ્ત્રી૦ નારાયણની શક્તિ (૨) અપાર સંપત્તિ (૩) એક છંદ. ૦લય ન૦ મહેલ (૨) પવિત્ર ધામ, મંદિર (૩) ભાદરવા વદમાં કરવાનું મોટું શ્રાદ્ધ (૪) મોટો વિનાશ ૦વજ્ર પું૦ સંગીતમાં એક અલંકાર. ૦વાક્ય ન૦ 'તત્ત્વમસિ' વગેરે જેવું બ્રહ્મપ્રતિપાદક ઉપનિષદનું વાક્ય. ૦વિદ્યાલય ન૦ ઊંચો અભ્યાસ કરવાની વડી શાળા, કૉલેજ. ૦વિરામ ન૦( )આવું મહાવિરામનું ચિહ્ન (વ્યા.), 'કોલન'. ૦વીર પું૦ મોટો પરાક્રમી પુરુષ (૨) [સં.] ચોવીસમા જૈન તીર્થંકર (૩) હનુમાન (૪) ગરુડ. ૦વ્યથા સ્ત્રી૦ ભારે વેદના. ૦વ્રત ન૦ મોટું-ખૂબ કઠણ વ્રત (૨) પાંચ મોટા વ્રત (અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ) તેમાંનું દરેક (૩) જીવનની અનિવાર્ય ફરજ. ૦શય વિ૦ [+ आशय] ઉચ્ચ આશયવાળું; સજ્જન (૨) પું૦ તેવો માણસ (૩) જી જેવું એક માનવાચક. ઉદા૦ માસ્તર મહાશય. ૦શયી વિ૦ મહાશય ૦શંકુ ન૦ દસ મહાપદ્મ (સંખ્યા) ૦શાળા સ્ત્રી૦ 'કૉલેજ' ૦સભા સ્ત્રી૦ મોટી વિશાળ સભા (૨) (સં.) 'કૉંગ્રેસ' ૦સમિતિ સ્ત્રી૦ મોટી સમિતિ(૨)(સં.)'ઑલ ઇંડિયા કૉંગ્રેસ કમિટી' ૦સંસ્કૃત ન૦ વેદનું સંસ્કૃત ૦સાગર પું૦ મોટો સમુદ્ર ૦સ્થવિર પું૦ ૨૦ વર્ષ જૂનો બૌદ્ધ ભિક્ષુ

મહાજરીન વિ૦ પું૦ [फा मुहाजरीन]હિજરત કરનારો, હિજરતી [મહત્તાવાળું

મહાન વિ૦ જુઓ 'મહા'માં મોટું, ભવ્ય,

મહાબો પું૦ [फा. महाबा] ભાર; વકર

મહાર પું૦ [म] એક અંત્યજ જાતનો માણસ-ભંગી [આવડત

મહારત પું૦ [अ] માહેરપણું; ઉસ્તાદી,

મહાલ પું૦[अ] તાલુકો,પરગણાનો એક ભાગ. ૦ક(-કા)રી પું૦ મહાલનો વહીવટદાર

મહાલવું અ૦ક્રિ૦ [दे. मल्ह] ઠાઠમાઠથી ને આનંદમાં અહીં તહીં ફરવું (૨) મોજ કરવી, લહેર કરવી

મહાવત પું૦ [स. महामात्र સર૦ म महात, माहूत. हिं] હાથીનો હાંકનાર

મહાવરો પું૦ [अ] અભ્યાસ; ટેવ (૨) શિરસ્તો, ચાલુ વહીવટ. [-કરવો, -પાડવો = અભ્યાસ - ટેવ પાડવા]

મહાસબો પું૦ [अ मुहास्बह] હિસાબ

મહાસરટી સ્ત્રી૦[सं महा + स. सरट = ગરોળી] પૃથ્વી પરથી નાબૂદ થયેલું એક મોટું પ્રાણી

મહાંત વિ૦ [स. महत] + મોટું, મહાન

મહિ(-હી) સ્ત્રી૦ [सं] પૃથ્વી. ૦તલ(-ળ) ન૦ પૃથ્વીની સપાટી ૦ધર પું૦ પર્વત ૦નાથ, ૦પતિ, ૦પાલ(-ળ) પું૦ રાજા

મહિના, ૦દાર જુઓ 'મહિનો'માં

મહિનો પું૦ [સર૦ हिं महीना, फा माह; सं मास] માસ, વરસના બાર ભાગમાંનો એક કે તેટલો સમય (૨) [લા] માસિક પગાર. [-આવવો, થવો = (સ્ત્રીને) અભડાવું, ઋતુ આવવાની મુદત પૂરી થવી (૨) માસિક પગાર આવવો -કરવો, ઠરાવવો, બાંધવો = માસિક પગાર ઠરાવવો -ચડવો = મહિના જેટલી મુદત વીતી જવી (૨) અટકાવનો વખત થઈ જવો; ગર્ભ રહેવો] -ના પું૦ બ૦વ૦ [લા] ગર્ભ રહેવો તે (-રહેવા, -હોવા) (૨) કાવ્યનો એક પ્રકાર, જેમાં બારે મહિનાને અનુલક્ષતો વિષય હોય છે. -નાદાર પું૦ માસિક પગારે નોકરી કરનાર ૦માસ પું૦ લગભગ એક માસ જેટલો સમય

મહિમા પું૦ [सं] પ્રતાપ, યશ (-કહેવો, -ગાવો,-બોલાવો) (૨) સ્ત્રી૦ મોટું સ્વરૂપ લેવાની યોગની એક સિદ્ધિ ૦વાન વિ૦ મહિમાવાળું

મહિયર ન૦ [सं मातृ + गृह, प्रा माइ + हर; સર૦ म माहेर] પિયર

મહિયારી સ્ત્રી૦ ['મહી' ઉપરથી] ભરવાડણ, ગોપી (૨) ગોત્રજની પૂજા કરનાર સ્ત્રી

મહિલા સ્ત્રી૦ [सं.] સ્ત્રી (૨) રાણી. ૦શ્રમ પું૦; ન૦[+ आश्रम] સ્ત્રીઓ માટેની આશ્રમ સંસ્થા.

મહા વિ૦ [સં.] (સમાસમાં) મોટું (કર્મધારય અને બહુવ્રીહિ સમાસ તથા કેટલાક અનિયમિત શબ્દોના આદિમાં આવતું 'મહત્'નું રૂપ) ૦કવિ પું૦ મોટો કવિ. ૦કાય વિ૦ મોટા શરીરવાળું. ૦કાલ(-ળ) પું૦(સં.)મહાદેવ. ૦કાલી(-ળી) સ્ત્રી૦(સં.)ભયંકર સ્વરૂપવાળી દુર્ગા ૦કાલે(-ળે)શ્વર પું૦ (સં.) બાર જ્યોતિર્લિંગમાંનું એક. ૦કાવ્ય ન૦ મોટું કે મહાન કાવ્ય ૦કાંક્ષી વિ૦ મહત્ત્વાકાંક્ષી ૦જન ન૦ મોટો પ્રતિષ્ઠિત માણસ કે ગામના તેવાઓનું મંડળ (૨) સરખા ધંધાદારીઓનું મંડળ કે સંઘ ૦જનિયું વિ૦ મહાજનને લગતું (૨) ધણી વગરનું, રખડાઉ. ૦જની સ્ત્રી૦ નાગરી લિપિનો રજપૂતાનામાં વપરાતો એક પ્રકાર. ૦તલ(-ળ) ન૦ સાતમાંનું પાંચમું પાતાળ. ૦ત્મતા સ્ત્રી૦ મહાત્માપણું. ૦ત્મા વિ૦મહાન્ આત્માવાળું (૨) પું૦ તેવો પુરુષ, સંત ૦દશા સ્ત્રી૦ મુખ્ય ગ્રહની અસર ૦દેવ પું૦(સં.) શિવ ૦દ્વાર ન૦ મુખ્ય દરવાજો. ૦ન વિ૦ મોટું, મહત ૦નુભાવ વિ૦ મોટા મનનું; ઉદાર,મહાશય (૨) પું૦ તેવો પુરુષ (૩) (સં.) તે નામનો એક ધર્મ-સંપ્રદાય ૦નુભાવિતા સ્ત્રી૦. ૦પદ્મ ન૦ સો અબજ(૨)ધોળું કમળ ૦પાતક ન૦ મોટું પાપ (બ્રહ્મહત્યા, સુરાપાન, ચોરી, ગુરુપત્ની સાથે વ્યભિચાર, અને એ ચાર સાથે સંગ, એ પાંચ) ૦પાતકી વિ૦ મહાપાતક કરનાર ૦પુરુષ પું૦સજ્જન,સત્પુરુષ ૦પૂજા સ્ત્રી૦ ખાસ પ્રસંગે કરાતી મોટી પૂજા. ૦પ્રજ્ઞ વિ૦ મહાનુભાવ; મહાપુરુષ. ૦પ્રભુ(૦જી) પું૦ (સં.) વલ્લભાચાર્ય. ૦પ્રલય પું૦ ચારસો બત્રીસ કરોડ વર્ષોને અંતે થતો મનાતો સૃષ્ટિનો સમૂળગો નાશ. ૦પ્રસાદ પું૦ દેવનું નૈવેદ્ય (૨)જગન્નાથજીને ચઢેલો ભાત ૦પ્રસ્થાન ન૦ મૃત્યુ ૦પ્રાજ્ઞ વિ૦ મહાન પ્રજ્ઞાવાળું, 'માસ્ટરમાઇન્ડ.' ૦પ્રાણ વિ૦ (વ્યા) જેનો ઉચ્ચાર કરતાં વધારે પ્રાણ વપરાય છે તે-કવર્ગ વગેરે દરેક વર્ગનો બીજો અને ચોથો વ્યંજન, તથા શ, ષ, સ અને હ. ૦પ્રાણત્વ ન૦. ૦બલા સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ ૦બાહુ વિ૦ મોટી ભુજાવાળું (૨) શૂરવીર, બળવાન ૦બોધિ પું૦ [સં.] ભગવાન બુદ્ધ (૨) શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન ૦ભાગ વિ૦ ભાગ્યશાળી (૨) સદાચારી. ૦ભારત વિ૦ બહુ મોટું અને મુશ્કેલ (૨) ન૦ (સં.) તે નામનું પ્રસિદ્ધ મહાકાવ્ય. ૦ભાવ વિ૦ મોટા ભાવ કે ભાવનાવાળું. ૦ભિનિષ્ક્રમણ ન૦ [+अभिनिष्क्रमण] મહાન ત્યાગ કે સંન્યાસ (બુદ્ધનો) ૦ભૂત ન૦ મૂળતત્ત્વ; પંચમહાભૂતમાંનું દરેક. ૦મતિ વિ૦ બુદ્ધિશાળી (૨) ઉદાર ચિત્તવાળું ૦મન વિ૦ મોટા-ઉદાર મનવાળું. ૦મહોપાધ્યાય પું૦ બહુ મોટા ઉપાધ્યાય (૨) અંગ્રેજી રાજ્ય તરફથી સંસ્કૃતના પંડિતને મળતો એક ઇલકાબ. ૦મંત્રી પું૦ પ્રધાનમંત્રી ૦માત્ર પું૦ વડો અમાત્ય (૨) વિદ્યાપીઠનો મંત્રી, 'રજિસ્ટ્રાર' (૩) મહાવત. ૦માયા સ્ત્રી૦ (સં.) જગતની કારણભૂત અવિદ્યાની અધિષ્ઠાત્રી, દુર્ગા (૨) બુદ્ધ ભગવાનની માતાનું નામ (૩) લક્ષ્મી (૪) જેનાથી લૌકિક જગત સત્ય જણાય છે તે માયા ૦મારી સ્ત્રી૦ મરકી; કૉલેરા ૦યજ્ઞ પું૦ નિત્ય કરવાના પાંચ યજ્ઞ (બ્રહ્મ-દેવ-પિતૃ ભૂત નૃ૦)માંનો દરેક. ૦યાન પું૦(સં.)એક બૌદ્ધ સંપ્રદાય ૦રજત ન૦ સોનું ૦રથી પું૦ એકલો દશ હજાર યોદ્ધાઓ સામે લડી શકે તેવો પરાક્રમી લડવૈયો. ૦રાજ પું૦ મોટો રાજા, સમ્રાટ (૨) વૈષ્ણવોના આચાર્ય (૩) બ્રાહ્મણ, સંત, રાજા વગેરેના સંબોધન તરીકે વપરાય છે(૪)બ્રાહ્મણ રસોઇયો. ૦રાજા(-યા) પું૦સમ્રાટ. ૦રાજાધિરાજ પું૦સર્વોપરી સમ્રાટ ૦રાણી સ્ત્રી૦ વડી રાણી. ૦રાત્રિ(-ત્રી) સ્ત્રી૦ શિવરાત્રી; મહા વદ ૧૪ની રાત્રી (૨) મહાપ્રલયની રાત્રી, કાળરાત્રી (૩) મધરાત પછી બે મુહૂર્તનો સમય. ૦રાષ્ટ્ર પું૦, ન૦ (સં.) ગુજરાતની દક્ષિણે અને કર્ણાટકની ઉત્તરે આવેલો અરબી સમુદ્રના કિનારા પરનો પ્રદેશ ૦રાષ્ટ્રી વિ૦ મહારાષ્ટ્રનું,-ને લગતું (૨) પું૦ મહારાષ્ટ્રનો રહેવાસી (૩) સ્ત્રી૦ મહારાષ્ટ્રની પ્રાકૃત

ભાષા ૦રેખા સ્ત્રી૦ (—)આવું વિરામચિહ્ન (વ્યા.). ૦રૂપક ન૦ 'એલેગરી'. ૦રૌરવ ન૦ એક નરકનું નામ, રૌરવથીય ભયંકર નરક ૦લક્ષ્મી સ્ત્રી૦ નારાયણની શક્તિ (૨) અપાર સંપત્તિ (૩) એક છંદ. ૦લય ન૦ મહેલ (૨) પવિત્ર ધામ, મંદિર (૩) ભાદરવા વદમાં કરવાનું મોટું શ્રાદ્ધ (૪) મોટો વિનાશ ૦વટ પું૦ સંગીતમાં એક અલંકાર. ૦વાક્ય ન૦ 'તત્ત્વમસિ' વગેરે જેવું બ્રહ્મપ્રતિપાદક ઉપનિષદનું વાક્ય. ૦વિદ્યાલય ન૦ ઊંચો અભ્યાસ કરવાની વડી શાળા, કૉલેજ ૦વિરામ ન૦ (.) આવું મહાવિરામનું ચિહ્ન (વ્યા.); 'કોલન'. ૦વીર પું૦ મોટો પરાક્રમી પુરુષ (૨) [સં] ચોવીસમા જૈન તીર્થંકર (૩) હનુમાન (૪) ગરુડ. ૦વ્યથા સ્ત્રી૦ ભારે વેદના ૦વ્રત ન૦ મોટું—ખૂબ કઠણ વ્રત (૨) પાંચ મોટા વ્રત (અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ) તેમાંનું દરેક (૩) જીવનની અનિવાર્ય ફરજ. ૦શય વિ૦ [+ आशय] ઉચ્ચ આશયવાળું; સજ્જન (૨) પું૦ તેવો માણસ (૩) જી જેવું એક માનવાચક ઉદા૦ માસ્તર મહાશય. ૦શયી વિ૦ મહાશય. ૦શંકુ ન૦ દસ મહાપદ્મ (સંખ્યા) ૦શાળા સ્ત્રી૦ 'કૉલેજ' ૦સભા સ્ત્રી૦ મોટી વિશાળ સભા (૨) (સ.) 'કૉંગ્રેસ.' ૦સમિતિ સ્ત્રી૦ મોટી સમિતિ (૨) (સ.) 'ઑલ ઇંડિયા કૉંગ્રેસ કમિટી' ૦સંસ્કૃત ન૦ વેદનું સંસ્કૃત. ૦સાગર પું૦ મોટો સમુદ્ર ૦સ્થવિર પું૦ ૨૦ વર્ષ જૂનો બૌદ્ધ ભિક્ષુ

મહાજરીન વિ૦ પું૦ [फा मुहाजरीन] હિજરત કરનારો, હિજરતી [મહત્તાવાળું

મહાન વિ૦ જુઓ 'મહા'માં મોટું, ભવ્ય;

મહાબો પું૦ [फा महाबा] ભાર; વકર

મહાર પું૦ [म.] એક અંત્યજ જાતનો માણસ—ભંગી [આવડત

મહારત પું૦ [अ] માહેરપણું; ઉસ્તાદી,

મહાલ પું૦ [अ] તાલુકો, પરગણાનો એક ભાગ ૦ક(—કા)રી પું૦ મહાલનો વહીવટદાર

મહાલવું અ૦ક્રિ૦ [दे. मल्ह] ઠાઠમાઠથી ને આનંદમાં અહીં તહીં ફરવું (૨) મોજ કરવી; લહેર કરવી

મહાવત પું૦ [सं महामात्र, સર૦ म महात, माहूत; हिं] હાથીનો હાંકનાર

મહાવરો પું૦ [अ] અભ્યાસ; ટેવ (૨) શિરસ્તો, ચાલુ વહીવટ. [—કરવો, —પાડવો = અભ્યાસ — ટેવ પાડવા]

મહાસબો પું૦ [अ मुहास्बह] હિસાબ

મહાસરટી સ્ત્રી૦ [सं महा + म. सरट = ગરોળી] પૃથ્વી પરથી નાબૂદ થયેલું એક મોટું પ્રાણી

મહાંત વિ૦ [सं. महत] + મોટું, મહાન

મહિ(—હી) સ્ત્રી૦ [सं] પૃથ્વી ૦તલ(—ળ) ન૦ પૃથ્વીની સપાટી ૦ધર પું૦ પર્વત ૦નાથ, ૦પતિ, ૦પાલ(—ળ) પું૦ રાજા

મહિના, ૦દાર જુઓ 'મહિનો'માં

મહિનો પું૦ [સર૦ हिं महीना, फा माह, सं मास] માસ, વરસના બાર ભાગમાંનો એક કે તેટલો સમય (૨) [લા] માસિક પગાર. [—આવવો, થવો = (સ્ત્રીને) અભડાવું, ઋતુ આવવાની મુદત પૂરી થવી (૨) માસિક પગાર આવવો —કરવો, ઠરાવવો, બાંધવો = માસિક પગાર ઠરાવવો —ચડવો = મહિના જેટલી મુદત વીતી જવી (૨) અટકાવનો વખત થઈ જવો, ગર્ભ રહેવો] —ના પું૦ બ૦વ૦ [લા] ગર્ભ રહેવો તે (—રહેવા, —હોવા) (૨) કાવ્યનો એક પ્રકાર, જેમાં બારે મહિનાને અનુલક્ષતો વિષય હોય છે. —નાદાર પું૦ માસિક પગારે નોકરી કરનાર ૦માસ પું૦ લગભગ એક માસ જેટલો સમય

મહિમા પું૦ [सं] પ્રતાપ, યશ (—કહેવો, —ગાવો, —બોલાવો) (૨) સ્ત્રી૦ મોટું સ્વરૂપ લેવાની યોગની એક સિદ્ધિ ૦વાન વિ૦ મહિમાવાળું

મહિયર ન૦ [सं मातृ + गृह, प्रा माइ + हर; સર૦ म माहेर] પિયર

મહિયારી સ્ત્રી૦ ['મહી' ઉપરથી] ભરવાડણ; ગોપી (૨) ગોત્રજની પૂજા કરનાર સ્ત્રી

મહિલા સ્ત્રી૦ [सं] સ્ત્રી (૨) રાણી. ૦શ્રમ પું૦; ન૦ [+ आश्रम] સ્ત્રીઓ માટેની આશ્રમ સંસ્થા.

મહેસૂલ (હે) સ્ત્રી૦ [अ. महसूल] જમીન ઉપરનો કર (૨) જકાત; દાણ (૩) રાજ્યની કુલ આવક -લી વિ૦ મહેસૂલને લગતું
મહેંદ્ર પુ૦ [સં.] (સં.) ઇંદ્ર
મહોકા ન૦ [સર૦ हिं महोक, महोखा (सं. मधूक)] એક પક્ષી
મહોચ્છવ, મહોત્સવ [સં.] પું૦ મોટો ઉત્સવ
મહોદધિ પુ૦ [સં.] મહાસાગર
મહોદય વિ૦(૨)પુ૦ [સં.]મહાનુભાવ, મહાશય
મહોબત (હો) સ્ત્રી૦ [अ महब्बत] પિછાન, દોસ્તી (૨) પ્રેમ, પ્યાર. -તી વિ૦ મહોબતવાળું
મહોર (હો) સ્ત્રી૦ [फा. मुह्र] ગીની (૨) છાપ, સિક્કો (૩) ચલણી સિક્કો (ઉદા૦ રૂપામહોર). [-મારવી, લગાવવી=છાપ મારવી (૨) ખાસ કદર કરવી કે વિશિષ્ટતા આપવી.] ૦દાર સ્ત્રી૦ બેગમ; સ્ત્રી
મહોરવું (હો) સ૦ક્રિ૦ (ખળામાં ઊપણતાં દાણા જોડે ઠૂંસા પડે તેને) વાળીને દૂર કરવું
મહોરું (હો) ન૦ [फा मुहह्र, સર૦ म मोहरा] શેતરંજનું સોગઠું. -રો પુ૦ સાપના તાળવામાં થતો ગોળ ચપટો પદાર્થ (૨) ઘસીને ચળકાટ આપવો તે (૩) જેથી ચળકાટ અપાય તે (૪) અસ્તાઈની કડી (૫) નગારું વગાડવાની એક રીત (૬) [સર૦ हिं मुहरा (प्रा. मुह, स मुख ઉપરથી)] કુસ્તીની શરૂઆતમાં આમ તેમ ફરવું તે (૭) તરવારનો ઘા
મહોલ, -લાત (હો) જુઓ 'મહેલ'માં
મહોલ્લો, -લ્લાદાર (હો) જુઓ 'મહેલ્લો'માં
મળ પું૦ [સં मल] મેલ, કચરો, વિષ્ટા [-કરવો =મલોત્સર્ગ કરવો.]
મળકું વિ૦ ['મોળું' ઉપરથી] જરા મોળું
મળખૂગળું વિ૦ [જુઓ મળકું] જરા મોળું (૨) [સં मल ઉપરથી] ગંદું; મેલું
મળણ ન૦ ['મળવું' ઉપરથી] મળવું તે, મેળાપ, સ્નેહ -તર ન૦ નફો; કમાણી. -તાવડું વિ૦ મિલનસાર. -તાવશેક પું૦ ગ્રહ મળતા આવવા તે; મેળ (પતિપત્ની માટે) -તિયું વિ૦ સાથે મળી કામ કરનાર; સાથી (૨) અમુક પક્ષમાં મળી ગયેલું; પક્ષકાર -તિયણ, -તી સ્ત્રી૦ મળતિયા સ્ત્રી
મળમાસ પુ૦ જુઓ મલમાસ
મળવિકાર પું૦ બંધકોશથી થયેલો રોગ
મળવું અ૦ક્રિ૦ [સં मिल्] જોડાવું, ભેગું થવું; ભળવું (૨) એકરૂપ બનવું, સંપ કરવો (૩) મુલાકાત થવી; એકઠા થવું (૪) સમાન હોવું (૫) મેળ હોવો (૬) પ્રાપ્ત થવું (૭) જડવું, હાથ લાગવું [મળતાવશેક=જુઓ મળતી પાતી મળતી પાંતી=બનતી રાશ, મેળ મળતું આવવું=સરખું હોવું (૨) બંધ બેસતું આવવું મળતું કરવું=સમાધાન કરવું (૨) બંધબેસાડવું. મળી જવું=એક થઈ જવું ભળી જવું. મળ્યા ભાઈની પ્રીત =નામની પ્રીત; માત્ર ભેગા થવાય ત્યારે બતાવાતી પ્રીત.]
મળશુદ્ધિ સ્ત્રી૦ જુઓ મલશુદ્ધિ
મળસકું ન૦ પરોઢિયું
મળાવડો પુ૦ મળાવવું તે મળાવડો
મળાવરોધ પુ૦ જુઓ મળાવરોધ
મળાશય ન૦ જુઓ મલાશય
મળિયાગર(-રુ) પું૦ જુઓ મલયાગરુ
મળોત્સર્ગ પુ૦ જુઓ મલોત્સર્ગ
મળી સ્ત્રી૦ [प्रा. मलिअ (सं मृदित=પિલાયેલું)] પૈડામાં ઊંજેલા દિવેલ તથા ચીયરાનો થતો મેલ (૨) હનુમાનની મૂર્તિ ઉપરનો તેલ અને સિંદૂરનો મેલ
મંકોડા પુ૦ બ૦વ૦ [स मणि, मणिक] કેડના અંકોડા - મણકા [નાનો મંકોડો
મંકોડો પુ૦ [दे मक्कोड] એક જંતુ -ડી સ્ત્રી૦
મંગ(૦રો) પું૦ [સર૦ સં. मङ्ग=વહાણનો ફૂવારતંભ; જુઓ મગરો] ડુંગરો, ટેકરો
મંગણ(-ન) પુ૦ [प्रा मग्गण (सं मार्गण); સર૦ हिं मगन] જુઓ માગણ
મંગરો પુ૦ [જુઓ મંગ] ડુંગરો, ટેકરો
મંગલ(-ળ) વિ૦ [સં.] શુભ; કલ્યાણકારક (૨) પુ૦ એ નામનો ગ્રહ (૩) મંગળવાર (૪) ન૦ કલ્યાણ; સુખ (૫) ખુશાલીનો અવસર (૬) આશીર્વાદ કે ખુશાલીનું ગીત (૭) ગ્રંથને આરંભે કરાતી સ્તુતિ. [-આર્તા=વોળમંગળ

મહેસૂલ (હે) સ્ત્રી૦ [अ. महसूल] જમીન ઉપરનો કર (૨) જકાત; દાણ (૩) રાજ્યની કુલ આવક. **-લી** વિ૦ મહેસૂલને લગતું

મહેંદ્ર પું૦ [म.] (સં) ઇંદ્ર

મહોકા ન૦ [સર૦ हिं महोक, महोखा (सं. मधूक)] એક પક્ષી

મહોચ્છવ, મહોત્સવ [સં] પું૦ મોટો ઉત્સવ

મહોદધિ પું૦ [સં] મહાસાગર

મહોદય વિ૦(૨)પું૦ [સં.] મહાનુભાવ; મહાશય

મહોબત (હો) સ્ત્રી૦ [अ महब्बत] પિછાન, દોસ્તી (૨) પ્રેમ, પ્યાર. **-તી** વિ૦ મહોબતવાળું

મહોર (હો) સ્ત્રી૦ [फा मुह्र] ગીની (૨) છાપ, સિક્કો (૩) ચલણી સિક્કો (ઉદા૦ રૂપામહોર). [**-મારવી, લગાવવી**=છાપ મારવી (૨) ખાસ કદર કરવી કે વિશિષ્ટતા આપવી] **૦દાર** સ્ત્રી૦ બેગમ, સ્ત્રી

મહોરવું (હો) સ૦ક્રિ૦ (ખળામાં ઊપણતાં દાણા જોડે ડૂણસા પડે તેને) ચાળીને દૂર કરવું

મહોરું (હો) ન૦ [फा. मुहह, સર૦ म मोहरा] શેતરંજનું સોગઠું **-રો** પું૦ સાપના તાળવામાં થતો ગોળ ચપટો પદાર્થ (૨) ઘસીને ચળકાટ આપવો તે (૩) જેથી ચળકાટ અપાય તે (૪) અસ્તાઈની કડી (૫) નગારું વગાડવાની એક રીત (૬) [સર૦ हिं मुहरा (प्रा. मुह, स मुख ઉપરથી)] કુસ્તીની શરૂઆતમાં આમ તેમ ફરવું તે (૭) તરવારનો ઘા

મહોલ, -લાત (હો) જુઓ 'મહેલ'માં

મહોલ્લો, -લ્લાદાર (હો) જુઓ 'મહેલ્લો'માં

મળ પું૦ [સં. मल] મેલ, કચરો, વિષ્ટા. [**-કરવો**=મલોત્સર્ગ કરવો.]

મળકું વિ૦ ['મોળું' ઉપરથી] જરા મોળું

મળગૂગળું વિ૦ [જુઓ મળકું] જરા મોળું (૨) [स. मल ઉપરથી] ગંદું; મેલું

મળણ ન૦ ['મળવું' ઉપરથી] મળવું તે, મેળાપ; સ્નેહ **-તર** ન૦ નફો કમાણી. **-તાવડું** વિ૦ મિલનસાર. **-તાવશેક** પું૦ ગ્રહ મળતા આવવા તે, મેળ (પતિપત્ની માટે) **-તિયું** વિ૦ સાથે મળી કામ કરનાર; સાથી (૨) અમુક પક્ષમાં મળી ગયેલું; પક્ષકાર. **-તિયણ, -તી** સ્ત્રી૦ મળતિયા સ્ત્રી

મળમાસ પું૦ જુઓ મલમાસ

મળવિકાર પું૦ બંધકોશથી થયેલો રોગ

મળવું અ૦ક્રિ૦ [સં. मिल्] જોડાવું, ભેગું થવું; ભળવું (૨) એકરૂપ બનવું; સંપ કરવો (૩) મુલાકાત થવી; એકઠા થવું (૪) સમાન હોવું (૫) મેળ હોવો (૬) પ્રાપ્ત થવું (૭) જડવું; હાથ લાગવું [**મળતાવશેક**=જુઓ મળતી પાતી **મળતી પાંતી**=બનતી રાશ, મેળ **મળતું આવવું**=સરખું હોવું (૨) બંધ બેસતું આવવું. **મળતું કરવું**=સમાધાન કરવું (૨) બંધબેસાડવું **મળી જવું**=એક થઈ જવું ભળી જવું. **મળ્યા ભાઈની પ્રીત**=નામની પ્રીત; માત્ર ભેગા થવાય ત્યારે બતાવાતી પ્રીત.]

મળશુદ્ધિ સ્ત્રી૦ જુઓ મલશુદ્ધિ

મળસકું ન૦ પરોઢિયું

મળાવડો પું૦ મલાવવું તે મલાવડો

મળાવરોધ પું૦ જુઓ મલાવરોધ

મળાશય ન૦ જુઓ મલાશય

મળિયાગર(-રુ) પું૦ જુઓ મલયાગરુ

મળોત્સર્ગ પું૦ જુઓ મલોત્સર્ગ

મળી સ્ત્રી૦ [प्रा. मलिअ(सं. मृदित=પિલાયેલું)] પૈડામાં ઊંજેલા દિવેલ તથા ચીયરાનો થતો મેલ (૨) હનુમાનની મૂર્તિ ઉપરનો તેલ અને સિંદૂરનો મેલ

મંકોડા પું૦ બ૦વ૦ [स मणि, मणिक] ડોકના અંકોડા – મણકા [નાનો મંકોડો

મંકોડો પું૦ [दे मक्कोड] એક જંતુ **-ડી** સ્ત્રી૦

મંગ(૦રો) પું૦ [સર૦ सं. मद्गु=વહાણનો કૂવાસ્તંભ, જુઓ મગરો] ડુંગરો; ટેકરો

મંગણ(-ન) પું૦ [प्रा मग्गण (सं.मार्गण); સર૦ हिं. मंगन] જુઓ માગણ

મંગરો પું૦ [જુઓ મંગ] ડુંગરો, ટેકરો

મંગલ(-ળ) વિ૦ [સં] શુભ; કલ્યાણકારક (૨) પું૦ એ નામનો ગ્રહ (૩) મંગળવાર (૪) ન૦ કલ્યાણ; સુખ (૫) ખુશાલીનો અવસર (૬) આશીર્વાદ કે ખુશાલીનું ગીત (૭) ગ્રંથને આરંભે કરાતી સ્તુતિ. [**-ગાવાં**=વોળમંગળ

મહેસૂલ (હે)સ્ત્રી૦[अ. महसूल] જમીન ઉપરનો કર (૨) જકાત; દાણ (૩) રાજ્યની કુલ આવક. -લી વિ૦ મહેસૂલને લગતુ

મહેંદ્ર પુ૦ [सं.] (સં) ઇંદ્ર

મહોકા ન૦ [સર૦ हिं महोक, महोखा (सं. मधूक)] એક પક્ષી

મહોચ્છવ, મહોત્સવ [सं.]પું૦ મોટો ઉત્સવ

મહોદધિ પુ૦ [सं] મહાસાગર

મહોદય વિ૦(૨)પું૦ [सं.]મહાનુભાવ, મહાશય

મહોબત (હો)સ્ત્રી૦[अ महब्बत]વિછાન, દોસ્તી (૨) પ્રેમ, પ્યાર. -તી વિ૦ મહોબતવાળુ

મહોર (હો) સ્ત્રી૦ [फा. मुह्र] ગીની (૨) છાપ, સિક્કો (૩) ચલણી સિક્કો (ઉદા૦ રૂપામહોર). [-મારવી, લગાવવી=છાપ મારવી (૨) ખાસ કદર કરવી કે વિશિષ્ટતા આપવી] ૦દાર સ્ત્રી૦ બેગમ, સ્ત્રી

મહોરવું (હો) સ૦ક્રિ૦ (ખળામા ઊપણતા દાણા ભેટે ડૂણસા પડે તેને) બાળીને દૂર કરવું

મહોરું (હો) ન૦ [फा. मुहरह, સર૦ म मोहरा] શેતરંજનુ મોગરું. -રો પું૦ સાપના તાળવામા થતો ગોળ ચપટો પદાર્થ (૨) ઘસીને ચળકાટ આપવો તે (૩) જેથી ચળકાટ અપાય તે (૪) અસ્તાઈની કડી (૫) નગારું વગાડવાની એક રીત (૬) [સર૦ हिं. मुहरा (प्रा. मुह, स मुख ઉપરથી)] કુસ્તીની શરૂઆતમાં આમ તેમ ફરવુ તે (૭) તરવારનો ઘા

મહોલ, -લાત (હો) જુઓ 'મહેલ'મા

મહોલ્લો, -લ્લાદાર (હો) જુઓ મહેલ્લો'મા

મળ પુ૦ [सं. मल] મેલ, કચરો, વિષ્ટા. [-કરવો =મલોત્સર્ગ કરવો.]

મળકું વિ૦ ['મોળુ' ઉપરથી] જરા મોળું

મળગુણું વિ૦ [જુઓ મળકુ] જરા મોળુ (૨) [सं मल ઉપરથી] ગંદું; મેલું

મળણુ ન૦ ['મળવુ' ઉપરથી] મળવુ તે, મેળાપ, સ્નેહ -તર ન૦ નફો; કમાણી. -તાવડું વિ૦ મિલનસાર. -તાવશેક પું૦ ગ્રહ મળતા આવવા તે, મેળ (પતિપત્ની માટે) -તિયું વિ૦ સાથે મળી કામ કરનાર; સાથી (૨) અમુક પક્ષમા મળી ગયેલુ; પક્ષકાર. -તિયણ, -તી સ્ત્રી૦ મળતિયા સ્ત્રી

મળમાસ પું૦ જુઓ મલમાસ

મળવિકાર પું૦ બંધકોશથી થયેલો રોગ

મળવું અ૦ક્રિ૦ [सं. मिल्] જોડાવુ, ભેગું થવું; ભળવુ (૨) એકરૂપ બનવું, સપ કરવો (૩) મુલાકાત થવી; એકઠા થવુ (૪) સમાન હોવુ (૫) મેળ હોવો (૬) પ્રાપ્ત થવુ (૭) જડવુ; હાથ લાગવુ [મળતાવશેક=જુઓ મળતી પાતી મળતી પાંતી=બનતી રાશ, મેળ મળતુ આવવું=સરખું હોવુ (૨) બંધ બેસતુ આવવુ. મળતું કરવું=સમાધાન કરવુ (૨) બંધબેસાડવુ મળી જવું = એક થઈ જવુ ભળી જવુ. મળ્યા ભાઈની પ્રીત =નામની પ્રીત; માત્ર ભેગા થવાય ત્યારે બતાવાતી પ્રીત.]

મળશુદ્ધિ સ્ત્રી૦ જુઓ મલશુદ્ધિ

મળસકું ન૦ પરોઢિયુ

મળાવડો પુ૦ મલાવવુ તે મલાવડો

મળાવરોધ પુ૦ જુઓ મલાવરોધ

મળાશય ન૦ જુઓ મલાશય

મળિયાગર(-રુ) પુ૦ જુઓ મલયાગરુ

મળોત્સર્ગ પુ૦ જુઓ મલોત્સર્ગ

મળી સ્ત્રી૦[प्रा. मलिअ(सं. मृदित=પિલાયેલુ)] પૈડામા ઊંજેલા દિવેલ તથા ચીથરાનો થતો મેલ (૨) હનુમાનની મૂર્તિ ઉપરનો તેલ અને સિંદૂરનો મેલ

મંકોડા પુ૦ બ૦વ૦ [सं मणि, मणिक] ડોકના અંકોડા-મણકા [નાનો મંકોડો

મંકોડો પુ૦ [दे मक्कोड] એક જંતુ -ડી સ્ત્રી૦

મંગ(૦રો) પુ૦ [સર૦ सं. मङ्ग=વહાણનો ફૂવારતંભ; જુઓ મગરી] ડુંગરો, ટેકરો

મંગણ(-ન) પુ૦[प्रा. मग्गण (सं.मार्गण); સર૦ हिं. मंगन] જુઓ માગણ

મંગરો પુ૦ [જુઓ મંગ] ડુંગરો; ટેકરો

મંગલ(-ળ) વિ૦ [सं.] શુભ; કલ્યાણકારક (૨) પું૦ એ નામનો ગ્રહ (૩) મંગળવાર (૪) ન૦ કલ્યાણ; સુખ (૫) ખુશાલીનો અવસર (૬) આશીર્વાદ કે ખુશાલીનુ ગીત (૭) ગ્રંથને આરંભે કરાતી સ્તુતિ. [-આવાં=ધોળમંગળ

ગાવા.] ૦કારક,૦કારી વિ૦ મંગળ કરનારું; શુભ. -લા(-ળા)ચરણ ન૦ ગ્રંથ કે કોઈ કામને આરંભે કરાતી ઈશ્વરસ્તુતિ (૨) [લા] શરૂઆત.-લા(-ળા)ષ્ટક ન૦લગ્ન વગેરે પ્રસંગે અંતે બોલાતા આશીર્વાદના આઠ શ્લોક -ળફેરા પું૦ બ૦ વ૦ પરણી ઊઠી વરવહુ ચોરીની આસપાસ ચાર વાર ફરે છે તે [-ફરવા=પરણવું.]-ળમય વિ૦મંગળકારી, કલ્યાણકારી. -ળમૂર્તિ(-ર્તિ) સ્ત્રી૦ જેનું દર્શનસ્મરણાદિ મંગળકારી છે તે (૨) [સ.] ગણપતિ -ળવાર પું૦ અઠવાડિયાનો ત્રીજો વાર -ળવારું વિ૦ મંગળવારે આવતું કે શરૂ થતું. -ળસૂત્ર ન૦લગ્ન વખતે વર તરફથી કન્યાના ગળામાં દોરો પહેરાવાય છે તે, જેને કન્યા ધણીની હયાતી સુધી પહેરી રાખે છે (૨) સ્ત્રીના ગળાનું એક ઘરેણું -ળા સ્ત્રી૦ વૈષ્ણવ મંદિરમાં ઠાકોરજીના પ્રભાતના પહેલાં દર્શન (૨) [સં.] દુર્ગા (૩) હળદર (૪) દુર્વા

મંગાવવું સ૦ ક્રિ૦ ['માગવું' ઉપરથી, સર૦ હિં. મંગવાના] લાવવાને કહેવું, લખવું ઇ૦

મંગાળો પું૦ [જુઓ મંગ] પથ્થર ગોઠવીને કરેલો કામચલાઉ ચૂલો

મંચ,૦ક પું૦[સં] પલંગ(૨)માચડો, વ્યાસપીઠ, 'દાયસ' (૩) ખેતરમાં બાંધેલો માળો

મંછા સ્ત્રી૦ [સં. મનીષા; અ. મંશા, મનશા] ઇચ્છા ઉમેદ; વિચાર [-ભૂત ને શંકા ડાકણ =ભૂત અને ડાકણ એ આપણી જ મનીષાઓ અને શંકાઓ છે.]

મંજન ન૦ [સં] માંજવું તે (૨) દાંત ઘસવાની ભૂકી (૩) દાંતે પીડ-રંગની લૂગદી મૂકવી તે

મંજરિ(-રી) સ્ત્રી૦[સં] મોર, ફૂલની કળીઓનું ઝૂમખું-ડાળખી(૨) કૂંપળ -રિત,-રિયાળું વિ૦ મંજરીવાળું

મંજાર પું૦[પ્રા (સં.માર્જાર)] માંજાર બિલાડો. -રી સ્ત્રી૦ બિલાડી. માંજરી

મંજિલ સ્ત્રી૦ [અ] મકાન. ૦ગાહ સ્ત્રી૦ ઉતારો; ધર્મશાળા

મંજિષ્ઠ સ્ત્રી૦ [સં.] મજીઠ

મંજીર ન૦[સં] ઝાંઝર, નૂપુર. -રા પું૦બ૦વ૦ [સર૦ મ મંજિરી] કાંસીજોડાં; કરતાલ

મંજુ વિ૦ [સં] કોમળ, મધુર. ૦કેશ(-શી) વિ૦ સુંદર વાળવાળું ૦ભાષિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ મધુર બોલનારી (૨) સ્ત્રી૦ એક છંદ. ૦ભાષી, ૦વાદી વિ૦ મધુર બોલનાર. ૦લ વિ૦ મંજુ

મંજૂર વિ૦ [અ] કબૂલ; માન્ય; સંમત, બહાલ. [-રાખવું=માન્ય કરવું] -રી સ્ત્રી૦ બહાલી, હા પાડવી તે, સંમતિ

મંજૂષા સ્ત્રી૦ [સં] પેટી, મજૂસ

મંઝો પું૦ [સર૦ મ મંજ્યા] ગંજીફાનો લખોટો. [મંજે રમવું, મંઝા ટીચવા=લખોટાની રમત રમવી.]

મંટોડું ન૦ મટોડું (સુ)

મંઠતાલ પું૦[જુઓ મઠતાલ]એક તાલ(સંગીત)

મંડ પું૦, ન૦[સં] ભાતનું ઓસામણ

મંડન ન૦ [સં] શણગાર (૨) [મતનું] સ્થાપન

મંડપ પું૦ [સં] માંડવો

મંડલ(-ળ) ન૦ [સં] ગોળ ઘેરાવ, કૂંડાળું (૨) ટોળું; સંઘ (૩) પ્રદેશ, પ્રાંત (૪) બાર રાજ્યોનો સમૂહ (૫) ઋગ્વેદના દશ ખંડમાંનો દરેક. -લા(-ળા)કાર વિ૦ ચક્રાકાર, ગોળ -લિ (-લી, -ળિ. -ળી)ક પું૦ સામંત; ખંડિયો રાજા -લી(-ળી) સ્ત્રી૦ ટોળી, મંડળ. -લે(-ળે)શ(-શ્વર) પું૦ એક મંડળ -૧૨ રાજ્યોનો અધિપતિ

મંડવું અ૦ ક્રિ૦ [દે मंड] ખંતથી વળગવું, લાગવું, મચવું [મંડ્યા રહેવું=મચ્યા રહેવું; વળગ્યા રહેવું મંડાઈ ચૂકવું=નાદાર થવું (૨) નિર્વંશ થવું]

મંડળ, -ળાકાર, -ળિ(-ળી)ક,-ળી, -ળેશ (-શ્વર) જુઓ 'મંડલ'માં

મંડાઈ,-મણી સ્ત્રી૦, -મણ ન૦ ['માંડવું' ઉપરથી] નાણું ધીરનાર વ્યાજ ઉપરાંત ચોપડામાં ખાતું પાડવા બદલ બક્ષિસ લે છે તે -ણ ન૦ આરંભ, પાયો (૨) કૂવા પરના જે લાકડાં સાથે ચાક હોય છે તે [-કરવું, માંડવું=આરંભ કરવો]

મંડાવવું, સ૦ક્રિ૦, મંડાવું અ૦ક્રિ૦ 'માંડવું' નું પ્રેરક ને કર્મણિ [ઘર મંડાવું=પરણીને

ગૃહસંસાર શરૂ થવો. (તેથી ઊલટું – ઘર ભંગાવું)]

મંડિત વિ૦ [સં] શણગારેલું

મંડીલ ન૦ જુઓ મંદીલ

મંડૂક પું૦ [સં.] દેડકો ૦પ્લુતિ સ્ત્રી૦ દેડકાનો કૂદકો (૨) વ્યાકરણમાં કેટલાક સૂત્ર વચ્ચે મૂકી દઈ ત્યાર પછીના સૂત્રમાંથી પદ લેવું તે

મંડૂર ન૦ [સં] લોઢાનો કાટ (૨) તેનું રસાયણ

મંતર પું૦ જુઓ મંત્ર [**–મારવા** = મંતરવું. જાદુ કરવું **–મૂકવો, મેલવો** = છૂપી સલાહ આપવી] ૦વું સ૦ક્રિ૦ મંત્રથી કાબૂમાં લેવું કે અસર કરવી (૨) ભરમાવવું, શીખવી રાખવું [મંતરી જવું = ભરમાવીને લઈ જવું. ઉદા૦ મારા રૂપિયા મંતરી ગયો]

મંતવ્ય વિ૦ [સં] મનન કરવા યોગ્ય (૨) ન૦ મત; માન્યતા

મંત્ર પું૦ [સં] દેવ કે કોઈ શક્તિ સાધ્ય કરવાનો ગૂઢ શબ્દ કે શબ્દો (૨) મંત્રણા. [**–આપવો** = દીક્ષા આપવી (૨) સમજાવી દેવું **–પુષ્પાંજલી કરવી** = ખૂબ ઠપકો આપવો, તથા ઠોકવું (૨) ગાળો દેવી (૩) શાપ આપવો **–ફૂંકવો (કાનમાં)** = સમજાવવું, ચેતવવું (૨) મંત્રપ્રયોગ કરી શક્તિ પૂરવી **–મૂકવો, મેલવો** = છૂપી સલાહ આપવી. **–મારવો** = મંતરવું] ૦**ણા** સ્ત્રી૦ ખાનગી મસલત ૦**મુગ્ધ** વિ૦ મંત્રથી મોહ પામેલું કે બીજા કશાથી તેના જેવી અસર પામેલું ૦**શાસ્ત્ર** ન૦ મંત્રો તથા તેમના વિધિનું શાસ્ત્ર ૦**શાળા** સ્ત્રી૦ મંત્રણા કરવાનો ખંડ. ૦**સાધન** ન૦ મંત્ર સાધવો તે. ૦**સિદ્ધિ** સ્ત્રી૦ મંત્ર સિદ્ધ થવો – મંત્રની કાર્યસાધક શક્તિ પ્રાપ્ત કરવી તે **–ત્રિત્વ** ન૦ મંત્રીપણું.
–ત્રી પું૦ સલાહકાર, પ્રધાન (૨) પ્રધાન કાર્યકર્તા, સંસ્થાનું તંત્ર સંભાળનાર, 'સેક્રેટરી'. **–ત્રીપદ** ન૦ મંત્રીનો હોદ્દો. **–ત્રીવટ** સ્ત્રી૦ [+ પ્રા વટ્ટ (સં. વૃત્ત)] મંત્રીનું કામ **–ત્રીશ (–શ્વર)** પું૦ [+ ઈશ (–શ્વર)] પ્રધાન મંત્રી

મંથન ન૦ [સં] વલોવવું કે વલોવાવું તે (૨) [લા.] ઊથલપાથલ, ગડમથલ ૦**કાલ (–ળ)** પું૦ મંથનનો સમય. ૦**શાલા (–ળા)** સ્ત્રી૦ વલોણું કરવાની જગા. **–ની** સ્ત્રી૦ મથની, ગોળી

મંથર વિ૦ [સં] મંદ, સુસ્ત; જડ

મંથાચલ (–ળ) પું૦ [સં.] (સં.) મંદરાચળ

–મંદ [ફા] પ્રત્યય નામને લાગતા 'વાળું' એવો અર્થ બતાવે ઉદા૦ અક્કલમંદ ફતેહમંદ

મંદ વિ૦ [સં] ધીમું, ધીરું, થોડું. [**–પડવું** = ધીરું થવું, વેગ ઓછો થવો] ૦**ગતિ** વિ૦ ધીમી ગતિવાળું (૨) સ્ત્રી૦ ધીમી ગતિ ૦**ગામી** વિ૦ મંદગતિથી જનારું. ૦**તા** સ્ત્રી૦ ૦**બુદ્ધિ** વિ૦ કમઅક્કલ, મૂર્ખ (૨) સ્ત્રી૦ જડતા, મૂર્ખતા ૦**ભાગી** વિ૦ કમનસીબ. ૦**ભાગ્ય** વિ૦ મંદભાગી (૨) ન૦ દુર્ભાગ્ય ૦**મતિ** વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ મંદબુદ્ધિ ૦**હાસ્ય** ન૦ સ્મિત; જરાક મલકાઈને હસવું તે

મંદરાચલ (–ળ) પું૦ [સં] એક પૌરાણિક પર્વત (સમુદ્રમંથનનો રવૈયો)

મંદવાડ પું૦ ['માંદું' ઉપરથી] બીમારી; રોગ **–ડિયું** વિ૦ રોગી, માંદું ને માંદું રહેતું **–ડે** પું૦ મંદવાડિયો વાર – શનિવાર

મંદા વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] મૃદુ શ્રુતિનો એક પ્રકાર

મંદાકિની સ્ત્રી૦ [સં.] (સં.) ગંગા (૨) આકાશગંગા

મંદાક્રાંતા પું૦ [સં] એક છંદ [શરમ, લાજ

મંદાક્ષ વિ૦ [સં.] નબળી આંખોવાળું (૨) ન૦

મંદાગ્નિ પું૦ [સં] પાચનશક્તિની મંદતા કે તેવો રોગ [(૨) તેનું ફૂલ

મંદાર ન૦ [સં] સ્વર્ગનાં પાંચ વૃક્ષોમાંનું એક

મંદિર ન૦ [સં] દેવાલય (૨) ઘર (૩) વિદ્યાનું ધામ. ૦**પ્રવેશ** પું૦ મંદિરમાં પ્રવેશવાની છૂટ **–રિયું** ન૦ મંદિર (પ.) (૨) વિ૦ મંદિરનું (ઉદા૦ મંદિરિયું ખેતર = મંદિરની માલકીનું ખેતર.)

મંદી સ્ત્રી૦ ['મંદ' ઉપરથી] મંદતા, કમીપણું (૨) ભાવની પડતી [કે ફેંટો

મંદીલ ન૦ [અ] કસબી બારીક વણાટની પાઘડી

મંદું વિ૦ જુઓ મંદ

મંદ્ર વિ૦ [સં] ધીમો, ગંભીર (સ્વર) (૨) સંગીતના ત્રણ પ્રકારના સ્વરગ્રામોમાંનો એક ૦**તા** સ્ત્રી૦. ૦**મધ્ય** પું૦ સ્વરોની અમુક જાતની ગૂંથણી – એક વર્ણાલંકાર (સંગીત). **–દ્રાદિ** પું૦

[+ आद्रि] એક વર્ણાલંકાર (સંગીત)
મંમાયા સ્ત્રી૦ [સં. महामाया] માતા; દેવી
મા અ૦ [સં.] ના, નહિ
મા સ્ત્રી૦ [ન] માતા મા [-નું જણ્યું = સહોદર; એક માનુ સંતાન] ૦ઈ સ્ત્રી૦ મા. ૦ઈકાંગલું વિ૦ માવડિયું(૨)બાયલું, નબળું. ૦ઘેલું વિ૦ મા પાછળ ઘેલુ ઘેલું થાય એવું ૦જી સ્ત્રી૦ દાદી (૨) અંબા માતા કે કોઈ દેવી (૩) વૃદ્ધ સ્ત્રીનું માનવાચક સંબોધન
માઆઝમા વિ૦ [अ. मुअज्जम] મોટું, મહાન
માઇક, -ક્રોફોન ન૦, પુ૦ [इं] ધ્વનિવર્ધક યંત્ર [અંતર
માઇલ પુ૦ [इं] બાવનસો એંશી ફૂટ જેટલું
માકડ(-ણ) પુ૦ [प्रा. मंकण (सं. मत्कुण)] એક જીવડું, માકડ. -ડિ(-ણિ)યું વિ૦ માકણવાળુ (૨)ન૦ માકણ ભરાઈ રહે તેવું કાણાંવાળું પાટિયું (૩) માકણ જેવી ગંધવાળું એક જીવડુ
માકૂલ વિ૦ [अ] યોગ્ય
માકો પું૦ [सं मार्कव, સર૦ म. माका] ભાંગરો
માક્ષિ(-ક્ષી)ક ન૦[સં.] મધ(૨) એક ઉપધાતુ —ઔષધિમા વપરાય છે
માખ(-ખી) સ્ત્રી૦[प्रा मक्खिअ (सं मक्षिका)] એક ઊડતુ જીવડુ. [-છીંકવી = અપશુકન થવા -ડૂબી જવી (તેલમા)=ઢીલુ થઈ ચૂપ ઊભું રહેવુ, પીલું પડી જવું -મારીને નિચોવવી = ભારે કંજૂસાઈ દાખવવી માખો મારવી = આળસમા વખત વિતાવવો, બેકાર હોવુ] ૦ચૂસણું ન૦ કંગાલિયત (૨) લાભન
માખણ ન૦[प्रा मक्खण (सं म्रक्षण) સર૦ हिं.; माखन, म.] દહીં વલોવવાથી નીકળતુ સત્ત્વ નવનીત (૨) [લા.] ખુશામત [-ચોપડવું. લગાવવું=ખુશામત કરવી] ૦ચોર પું૦ (સ) શ્રીકૃષ્ણ. -ણિયું વિ૦ માખણ ભેળવેલું (ચૂનો) (૨) માખણ જેવુ નરમ (૩) [લા.] ખુશામતિયું. [માખણિયો ભગત= ખુશામતિયો]
માખાળ પું૦ [सं मा (માપવું. નક્કી કરવું) + ખળું ?] ખળીમા આણેલા પાકનો સરકારી ભાગ માટે કાઢવામા આવતો અંદાજ
માખી સ્ત્રી૦ જુઓ માખ. ૦ઘોયું ન૦ ભમરડાની એક રમત. ૦બાઘ પુ૦ માખી પકડનારો જીવડો.-ઓ પું૦ મોટી લીલી માખ
માગ પુ૦ [सं मार्ग, प्रा मग्ग] રસ્તો (૨) જગા; આસન (૩) અંતર મોકળાશ [-આપવો, દેવો=જગા કરી આપવી (૨) સત્કારવું. -કરવો=રસ્તો કરવો (૨) અવકાશ કરવો. -મૂકવો (-ની આગળ)=-થી ઊતરતુ હોવુ. -મુકાવવો (-ની પાસે)=ચડિયાતાપણું કબૂલ કરાવવું; પ્રતિષ્ઠાનુ પદ પ્રાપ્ત કરવું]
માગ (ગ) સ્ત્રી૦ ['માગવુ' ઉપરથી] માગ; માગણી, ખપત (૨) ઉઘરાણી ૦ણ પું૦ માગનાર;ભિખારી(૨)ન૦ માગવું તે.૦ણિયાત વિ૦ [प्रा. मग्गण (सं. मार्गण)] ભિખારી ૦ણી સ્ત્રી૦ માગવું તે (૨) માગ; ખપત. [-આવવી=-ની માગ થવી,માગવું.-કરવી =માગવું.-માં ચડવું=વધારે કિંમતે માગણી કરવી] ૦ણું ન૦ માગણી, માગવું તે (૨) લેણુ (૩) પર હદમાંથી આરોપી કે ગુનેગારને કોર્ટમા હાજર કરવાની માગણી. 'એક્સ્ટ્રેડિશન' [-કરવું=માગવું]૦તું વિ૦ માગણી કરતુ (૨) ન૦ લેણું
માગધ પું૦[સં.]વંશની કીર્તિ ગાનાર,વહીવંચો
માગધી વિ૦[સ] મગધ દેશનુ (૨) સ્ત્રી૦ એની ભાષા (ચારમાની એક પ્રાકૃત)
માગરણું ન૦ વરને પીઠી ચોળવી તે
માગવું સ૦ક્રિ૦ [स मार्गय्, प्रा मग्ग, સર૦ म मागणें हि, मांगना] આપવા માટે કહેવુ (૨) પાછું આપવા કહેવું. [માગી ખાવું= ભીખ વડે જીવવુ. માગી લેવું=માગીને લેવુ. માગ્યા મેહ=માગ કે જરૂર પ્રમાણે મેઘ (વરસવા)] [બીજો મહિનો
માગશર પું૦ [स मार्गशिर] વિક્રમ સંવતનો
માગી તાગી(૦ને) અ૦ [માગવું + તાગવું] આમથી તેમથી—ગમે તેમ કરીને મેળવીને
માગું ન૦ ['માગવું' ઉપરથી]માગણી (બહુધા લગ્નવિષયક). [-આવવું = સગાઈ માટે માગણી કે કહેણ આવવુ. -કરવું, મોકલવું

=સગાઈ માટે કહેણ મોકલવું. –ઝીલવુ =સગાઈનું કહેણ સ્વીકારવું.]

માઘ પું૦ [સં] માહ; વિક્રમ સંવતનો ચોથો મહિનો. **૦મેળો** પું૦ પ્રયાગમા માઘમા ભરાતો એક મોટો મેળો **૦વટો** પું૦[+પ્રા.वट्ट (સં वृत्त)], **૦સ્નાન** ન૦ પોષ સુદ પૂનમથી મહા સુદ પૂનમ સુધી સૂર્યોદય પહેલા સ્નાન કરવાનું એક વ્રત

માછણ સ્ત્રી૦ ['માછી' ઉપરથી] માછીની સ્ત્રી

માછલી સ્ત્રી૦, **–લુ** ન૦ [સં. मत्स्य, પ્રા. मच्छ, માગધી–मश्चली] એક જળચર પ્રાણી

માછલો પું૦ જુઓ માસલો

માછી પું૦ [પ્રા मच्छिअ (સ मात्स्यिक)] માછીમાર (૨) ખલાસી. **૦માર** પું૦ [પ્રા मच्छ (સં. मत्स्य) + માર (મારવુ)] માછલા પકડવાનો ધંધો કરનાર [માજ્યુ

માજણ્યું વિ૦[મા + જણવું]એક માનુ, સહોદર;

માજન ન૦['માઝા'(પ્રા. मज्झ = મધ્ય) ઉપરથી? અથવા ફા मिजान? સર૦ મ माज, દે मज्जा =મર્યાદા] હદ; અંકુશ. [**માજને રહેવુ** =મર્યાદામા રહેવુ]

માજમ સ્ત્રી૦[અા. मअजून, સર૦ હિં. माजून, મ. माजूम] ભાગના સત્ત્વમાં બીજાં વસાણા નાખી બનાવેલો કેફી પદાર્થ

માજરવેલ સ્ત્રી૦ એક જાતની ડાગર

માજરો પું૦ [अ.माजरा] હકીકત; વર્ણન

માજલ ન૦ એક પખી [માજવું

માજવુ સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. मज्ज (मृज्)] જુઓ

માજ્યુ વિ૦ [મા + જ્યુ] માજણ્યુ **–ઈ** સ્ત્રી૦ બહેન **–યો** પું૦ ભાઈ

માજિસ્ટ્રેટ પું૦ જુઓ મેજિસ્ટ્રેટ

માજી વિ૦ [अ] પૂર્વનુ. અગાઉ થઈ ગયેલુ (૨) મરહૂમ (૩) સ્ત્રી૦ જુઓ 'મા'માં

માજુફળ ન૦ [સં मायाफल, સર૦ હિં., મ.] માયુ **–ળી** સ્ત્રી૦ માજુફળનો છોડ

માજુમી વિ૦ [જુઓ માજમ; સર૦ મ] માજમનુ બંધાણી

માજૂર વિ૦ [अ]આશક્ત (૨) ઉન્મત્ત ગર્વિષ્ઠ

માઝમ વિ૦[પ્રા मज्झिम(સં मध्यम)]મધ્યમ

માઝર સ્ત્રી૦[પ્રા मंजीर=નૂપુર(અવાજ કરે તે) ઉપરથી? કે પ્રા मज्झ=વચ્ચેનું ઉપરથી?] (સુ) સખતળી; માજર

માઝા સ્ત્રી૦[દે. मज्जा, પ્રા मज्जाया (સં.मर्यादा)] મર્યાદા. [**–છોડવી, –મૂકવી**=મર્યાદા તજવી; હદ ઓળંગવી **–રાખવી**=મર્યાદા સાચવવી]

માટ અ૦ [સં मात्रा કે निमित्ते ઉપરથી?] (પ,) માટે **–ટે, –ટે કરી(૦ને)** અ૦ વાસ્તે; સારુ (૨) તેથી, તે કારણે

માટ ન૦ [પ્રા. मट्टिआ (સ. मृत्तिका) ઉપરથી] માટલુ (૨) [જુઓ માટી (માસ)] ખોરાકમાં વપરાયેલુ માસ. **૦રિયો** વિ૦ પુ૦ ['માટી' ઉપરથી?] થાળુ બાધ્યા વિનાનો (કૂવો)

માટલી સ્ત્રી૦ [જુઓ માટ (માટલું), સર૦ મ माथुली] નાનું માટલુ. [**–આવવી**=ખાવુ ભરેલી માટલી વર કે કન્યા પક્ષ તરફથી આવવી] **–લુ** ન૦ માટીનુ એક વાસણ [**–પૂરવુ**=પાપડ વગેરેથી ભરીને લગ્ન-પ્રસગે માટલું આપવું.]

માટી વિ૦ [સં. माठित = બખ્તરિયો પરથી?] જોરાવર (૨) પુ૦ માટી, ધણી (૩) મરદ (૪) સ્ત્રી૦ [પ્રા. मट्टिआ (સ. मृत्तिका)] મરોડી (૫) માસ [**–ખોદવી**=જમીન ખોદી માટી કાઢવી **–ઢાંકવી**=છુપાવવું; દોષની ચર્ચા ન થાય તેમ કરવું. **–થવુ** =બગડી જવુ, ધૂળધાણી થવું **–માં મળી જવુ**= ધૂળભેગું થવુ, ફના થવું, મટી જવું] **૦ડો** પુ૦ પુરુષ (૨) ધણી

માટે, ૦કરી(૦ને) અ૦ જુઓ 'માટ'અ૦ મા

માઠ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ (સં मारिश)] એક ભાજી

માઠી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] હાથનુ એક ઘરેણુ

માઠું વિ૦ [સં मृष्ट?] ખરાબ, ભૂંડુ; અશુભ (૨)[લા]કંઈક ઓછું [**–કરવુ**=ભૂંડુ કરવુ **–તોળવુ**=કંઈક ઓછુ તોળવુ **–થવું**= ભૂંડું અશુભ થવું **–લાગવુ**=ખોટું લાગવું; લાગણી દુખાવી] **–ઠેરુ** વિ૦ થોડુ; લગાર

માઠ ન૦ [સર૦ મ] નાળિયેરી

માડ (મા') ન૦ [જુઓ માઠ] બાજઠ ઉપર કેળ બાધી બનાવેલુ રનાદેવનુ સ્થાન, દેવોનો મંડપ

(૨) પું૦ જુઓ માઢ
માડણ ન૦ [सं मण्ड्=શણગારવું, સર૦ हि. माडना] તારાટપકીની પિયળ (૨) [?] ગામને પાદરે પાણી ભરાયેલો ખાડો (જેમા ભેસો પડી રહે છે)
માડા પુ૦ [જુઓ માડે'] જુવાર અને ઘઉની મિશ્રિત, હાથે ઘડેલી રોટલી
માડી સ્ત્રી૦ [प्रा माइ(सं. मातृ); સર૦ म.] મા (૨) માતા; દેવી (ભક્તિમા). ૦જાયો પુ૦ માનો બેટો; બચ્ચો: બહાદુર માણસ
માડુ પુ૦ [જુઓ માડુ] (ક) માણસ
માડો પુ૦ [हिं मॉडा (सं. मह्)] રોટલાનો પોપડો, રોટલીનુ પડ (૨) પૂડો (૩) ઘણી મોટી અને પાતળી રોટલી (૪) ફૂલકો
માઢ પુ૦[सं. माढि, दे माढिअ, સર૦हिं माढा, माढी, म. माडा] મહેલ; મેડીવાળુ સુદર મકાન (૨) વાસ; મહોલ્લો (૩) માઢ; એક રાગ ૦મેડી સ્ત્રી૦ દરવાજા પર બાંધેલી મેડી
માઢુઆં(-ડાં) ન૦ બ૦ વ૦ [स माधव्य (मधु ઉપરથી)?] લાડકાં બાળક
માઢું ન૦ [સર૦ માઢુઆ] (ક.) માડું; માણસ
માણ સ્ત્રી૦ [सं मणि=પાણી ભરવનું વાસણ; સર૦ म.] (ણ,) ગાગર (૨) [જુઓ માહણી] ઉતરડ (૩) [सं. मड] ખમીર, ખટાશ (૪) ન૦ ['મોવુ' ઉપરથી] મોવણ (૫) [प्रा. (सं मान)] હદ, સીમા (૬) ['મીણો' ઉપરથી] કેફ (૭) ['માણવુ' ઉપરથી] માણવુ તે, મોજ (૮) અ૦ જુઓ માણ માણ
માણકમાઉ વિ૦ [માણ+કમાઉ] કઈ કમાતુ ન હોય તેવું (૨) આળસુ, સુસ્ત
માણકી સ્ત્રી૦['માણેક'ઉપરથી]એક જાતની ઘોડી
માણભટ(-દ્દ) પુ૦[માણ+ભટ્ટ]માણ ખખડાવી કથા કહેનાર વ્યાસ
માણ માણ(-ણે) અ૦ [प्रा मणा मणा (सं. मनाक् मनाक्)]+ માડ માડ; જેમ તેમ કરીને, પરાણે (૨) મંદ મંદ, ધીરે ધીરે [છદ
માણવક પુ૦ [स] અગ્કરો; વિદૂષક (૨)એક
માણવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. माण (स मानय्)= અનુભવવું] અનુભવવુ, ભોગવવુ (૨) અ૦ક્રિ૦ રાજી થવુ,' મજા કરવી
માણસ પુ૦; ન૦ [प्रा माणुस (सं मानुष)] મનુષ્ય [-ની ઓળમાં હોવું=માણસાઈ ધરાવવી. -ની વર્ણમાંથી ઊઠી જવું, નીકળી જવું, માણસમાંથી નીકળી જવું =માણસાઈ ગુમાવવી (૨) મરદાઈ ગુમાવવી.] -સાઈ સ્ત્રી૦ માણસને યોગ્ય ગુણ કે વર્તન
માણારાજ પું૦ મોટુ માણસ, વહાલુ માણસ (લોકગીતમા)
માણિક્ય ન૦ [स] માણેક
માણિયો પુ૦ ['માણ' ઉપરથી] ગાડવો, ઘડો (૨) ['મણ' ઉપરથી] એક મણ પ્રવાહી માય એવું પાત્ર (૩) મણનુ કાટલુ, મણિકો
માણી સ્ત્રી૦[સર૦सं माणिका]બાર મણનુ તોલ
માણીગર પું૦ ['માણવુ' ઉપરથી]રસિક,ભોગી
માણીતલ ન૦ ['માણવુ'ઉપરથી]વિશ્રાંતિસ્થાન
માણું ન૦ [दे. माण] અનાજની નવ શેરના માપની પાલી (૨)વિ૦ તેટલા માપનું (અનાજ)
માણેક ન૦ [सं. माणिक्य] રાતો મણિ ૦ચોક પુ૦ [म. माणीकचौक (स माणिक्य ઉપરથી)] દરબારી લોકોના મકાનો વચ્ચેનુ મેદાન (૨) (સં)અમદાવાદમાં માણેકનાથના સ્થાનક પાસેનુ બજારનુ સ્થાન ૦જમાની સ્ત્રી૦ ધણી આપે તો આપુ એવી શરતે કરેલી જમાની. ૦ઠારી સ્ત્રી૦ શરદપૂનમ ૦થંભ પુ૦ વિજયસ્તંભ (૨) લગ્ન વખતે મંડપ માટે રોપાતો થભ ૦નોતરું ન૦ માનને ખાતર આપેલું નામનુ નોતરું
માણો પું૦ ['માણવુ' ઉપરથી] આનંદ, ભોગ (૨) [स मान, સર૦ માણુ] એક માપ
માત સ્ત્રી૦ [सं मातृ] (પ) માતા ૦કી જય માતાની જય, એવો પોકાર ઉદા૦ અએ માતકી જય ૦પિતા ન૦બ૦ વ૦ માબાપ
માત (મા') વિ૦ [अ ; સર૦ म, हि] હારી ગયેલુ, જેર વિનાનું થયેલુ
માતબર વિ૦ [अ मुअतबर] સમૃદ્ધ. તાલેવાન; શ્રીમત -રી સ્ત્રી૦ ધનાઢયતા
માતમ ન૦ [फा.] શોક; રડાકૂટ
માતરિશ્વા પું૦ [सं] પવન

માતરું ન૦ [સં અમત્ર, માત્ર (પાત્ર)=પેશાબનું વાસણ; દે મત્તગ=પેશાબ] પેશાબ (જૈન)
માતલિ પું૦ [સં] (સં.) ઇંદ્રનો સારથિ
માતવું અ૦ક્રિ૦ [સં મત્ત પરથી, સર૦ હિં માતના, મ. માતણેં] ફાલવું, હૃષ્ટપુષ્ટ થવું (૨) મસ્તીમા આવવું; ચરબી વધવી
માતહત વિ૦ [અ] તાબેદાર
માતંગ પું૦ [સં] હાથી –ગી સ્ત્રી૦ હાથણી (૨) હાથીના વાહનવાળી દેવી
માતા સ્ત્રી૦ [સં] જનની (૨) દેવી (૩) શીતળા-માતા. [–આવવાં=શરીરમા દેવીનો પ્રવેશ–આવેશ થવો. –ખાય,શોધે=મર, મુઓ એ ભાવનો ઉદ્ગાર. –નો કૂકડો=બહુ બોલકણો માણસ. –નો ભગત=હીજડો. પધારવાં =ઓરી નીકળવા –વળાવવાં=બાજઠ ઉપર વસ્ત્રથી દેરા જેવો આકાર કરી, તેમાં જવારા લઈ તેને વાજતે ગાજતે માતાને દેરે લઈ જવું. –વાવવાં=જવારા વાવી માતાનુ સ્થાપન કરવું.] ૦જી સ્ત્રી૦ માતા (માનવાચક) ૦પિતા ન૦બ૦વ૦ માતપિતા. ૦મહ પું૦ [સં.] માનો બાપ ૦મહી સ્ત્રી૦ માની મા
માતુ સ્ત્રી૦ [સં માતૃ] મા ૦લ પુ૦ [સં] મામો. ૦લી વિ૦ માતાનું (૨) સ્ત્રી૦ મામી. ૦શ્રી સ્ત્રી૦ મા (માનસૂચક)
માતું, ૦તાતું વિ૦ ['માતવું' ઉપરથી] માતેલું
માતૃ સ્ત્રી૦[સં]માતા ૦ક વિ૦માસંબધી ૦કા સ્ત્રી૦ મા (૨) દાઈ (૩) વર્ણમાળા; બારાખડી (૪) માગળિક કૃત્યો વખતે બ્રાહ્મી, માહેશ્વરી, વૈષ્ણવી, વગેરે (સાત કે આઠ) દેવીઓનું પૂજન થાય છે તેમાની દરેક. ૦ઘાત પું૦ માનો વધ ૦ઘાતી વિ૦ માનો વધ કરનારું. ૦ત્વ ન૦ માતા તરીકેનો ધર્મ; માતાપણું. ૦દેવ વિ૦ માતાને દેવ તરીકે પૂજનાર ૦દેશ પુ૦ જન્મભૂમિ ૦દ્રોહી વિ૦ માતાનો દ્રોહ કરનારુ. ૦પક્ષ પુ૦ મા તરફના સગાંવહાલા ૦પદ ન૦ માતા થવુ તે (૨) માતા તરીકેનુ સ્થાન –ગૌરવ (૩) માતા તરીકેનો ધર્મ, માતા-પણુ. ૦ભાષા સ્ત્રી૦ સ્વભાષા. ૦ભૂમિ(–મી) સ્ત્રી૦ જન્મભૂમિ ૦વધ પું૦, ૦હત્યા સ્ત્રી૦ માનો વધ, માની હત્યા

માત્ર [સં.] નામને લાગતાં 'તે બધું; સઘળુ' એવો સમગ્રતા વાચક અર્થ બનાવે છે. ઉદા૦ માણસમાત્ર (૨) અ૦ ફક્ત, કેવળ (૩) વિ૦ [સં] બહુવ્રીહિ સમાસમાં ઉત્તરપદ તરીકે '–માપ કે પ્રમાણનુ' એ અર્થમા ઉદા૦ અગુલીમાત્ર; રજમાત્ર
માત્રા સ્ત્રી૦ [સં.] બારાખડીમાં ઉપર મુકાતુ (ˋ) આવું ચિહ્ન (૨) કાવ્ય કે સગીતમા સમયની ગણનાનો એકમ (૩) ધાતુની ભસ્મ; રસાયણ (૪) માપ, પ્રમાણ ૦કવિતા સ્ત્રી૦ માત્રામેળવાળી કવિતા. ૦છંદ, ૦બંધ પુ૦ માત્રામેળ છંદ. ૦મેળ વિ૦ જેમા ઓછી વધારે માત્રા ઉપર પદબંધનો આધાર હોય તેવું ૦વૃત્ત ન૦ માત્રાછંદ ૦સમક પુ૦ સરખી માત્રાના છંદોનો વર્ગ. –ત્રિક વિ૦ [સં] માત્રાને લગતુ (૨) માત્રામેળવાળુ
માત્સર્ય ન૦ [સં] બીજાનુ સુખ દેખી બળવું તે, ઈર્ષા [ખાય એ ન્યાય
માત્સ્યન્યાય પું૦ [સં] મોટું માછલું નાનાને
માથાતોડ વિ૦ [માથુ + તોડવું] માથું તૂટી જાય કે તોડી નાખે એવું – ખૂબ, સખત (મહેનત મજૂરી ઇ૦)
માથું ન૦ શરીરનો ખોપરીવાળો ભાગ(૨)ઘડની ઉપરનો ભાગ; ટોકું (૩) કોઈ પણ વસ્તુના મથાળાનો ભાગ; ટોચ (૪) [લા] મગજ, બુદ્ધિ. [માથા ઉપર (હોવું)=મુરબ્બી હોવું (૨) એકદમ નજીક–લગભગ માથા ઉપર હોવું (૩) સમાન્ય—આવકારવા યોગ્ય હોવું ઉદા. 'આવ્યા તો માથા ઉપર' માથા ઊતરતું કામ=માથાઉતાર કરેલુ કામ· બેકાળજીથી કરેલું કામ. માથાથી જવું=કાબૂ બહાર જવુ (૨) વંઠી જવું. માથાના કકડા થવા= સખત માથુ દુઃખવું. માથાના કપાસિયા કાઢી નાખવા=ખોપરી તોડી નાખવી; માથાનાં કાછલાં જુદાં કરવા (૨) ખૂબ મારવુ–ધમકાવવું માથાના વાળ ખરે તેવું=ઘણું જ ભૂડું, અસહ્ય માથાના વાળ ઘસાઈ જવા=ઘણું દુઃખ સહન કરવું પડવું (૨) બહુ કામ કરવું પડવું માથાની ગુ બડી

રહી જવી=મનમાં બહુ ચિંતા રહેવી (૨) બહુ ભાર વહેવો. **માથાની પાઘડી**=અગ્રેસર, આગેવાન પુરુષ. **માથાનું**=પહોંચી વળે તેવું; સવાયું. **માથાનું છત્ર**=આશ્રય આપનાર વડીલ, ગુરુજન. **માથાનું ફરેલ, ફાટેલ**=કોઈનું કહ્યું ન માને તેવું; મિજાજી ને હઠીલું. **માથાનો ઘા**=વસમુ ને અસહ્ય (કટુ વચન, ફટકો ઇ૦) **માથાનો મણિ, મુગટ**=શોભા આપનાર વડીલ (૨) પતિ. **માથા પર**=જુઓ માથા ઉપર. **માથા પર કલેડું ઊંધું પાડ્યું હોવું**=હિંમત બહુ વધી હોવી. **માથા પર થન થન નાચવું, માથા પર નાચવું**=બહેકી જઈ દુઃખ દેવું; ન ગાઠવું; શિરજોરી કરવી **માથા ઉપર ઝામવું, લટકવું**=નિરંતર ધાક કે ભય રહેવો. **માથામાં ગજ ઘાલ્યા હોવા**=માથામાર હોવું **માથામાં ટપલા વાગવા**=ઠોકરો ખાવી; દુઃખ મુશ્કેલીનો અનુભવ થવો. **માથામાં તેલ ઘાલવું**=માથામા તેલ માલીસ કરવું (૨) [સ્ત્રીઓએ] શોક મૂકવો. **માથામાં ધુમાડો ભરાવો**=અણસમજ કે ગેરસમજ હોવા. **માથામાં ધુમાડો રાખવો**=મિજાજ કે ગુમાન રાખવા **માથામાં ધૂળ ઘાલવી**=આબરૂ ઉપર પાણી ફેરવવું **માથામાં પવન ભરાવો**=ગર્વ કે મિજાજથી ફાટ્યા ફાટ્યા ફરવું (૨) માથું ભમી જવું; ફેર આવવા. **માથામાં ભૂસું ભરાવું**=ગેર-સમજ કે હઠ વ્યાપવી. **માથામાં મારવું**=ક્રોધ, ગર્વ કે તુચ્છકારથી આપવુ કે પરત કરવુ. **માથામાં વહેર ભરાવો**=મગરૂરી આવવી, પતરાજખોર થવું **માથા વગરનું**=નીડર, જીવનની દરકાર વિનાનું **માથા હરા(સરતા, સરસા) જડ્યા હોવા**=પાનું પડ્યું હોવું; મરતા લગીનો સબંધ બંધાયો હોવો. **માથા સાટે માથું**=પૂરેપૂરો બદલો **માથું આપવું**=જીવ જતાં લગી (તે માટે) ઝૂઝવું. **–ઉઘાડું રાખવું**=માથે સાલ્લો ન રાખવો; લાજ-મર્યાદા ન જાળવવા **–ઉઠાવવું**=જુઓ માથું ઊંચકવું. **–ઊતરવું**=માથું દુઃખતુ મટી જવું **–ઊંચકવું**=સામે થવું. **–ઊંચું કરવું**=સામે થવું (૨) કામમાંથી ફારગત થવું. **–ઊંચું રાખવું**= સ્વાભિમાન, વડાઈ કે મગરૂરી રાખવા. **–ઓળવું**=જુઓ માથું હોળવું **–કાપવું**=ઘણુ જ નુકસાન પહોંચાડવું (૨) દગો કરવો. **–કૂટવું**=નકામી મગજમારી કરવી (૨) શોક કે ગુસ્સામા માથુ અફાળવું કે તેના પર આઘાત કરવા. **–કોરાણે મૂકવું**=જીવની પરવા ન કરવી, જાનનુ જોખમ ખેડવા તૈયાર થવુ. **–ખજવાળવું, ખણવું**=વિચારમા પડી જવુ (૨) શરમથી કે કાંઈ કારણ ન હોવાને લીધે આળસની નિશાની તરીકે એમ કરવું. **–ખાઈ જવું, ખાવું**=બડબડાટ કે ગડબડથી હેરાન કરવું. **–ગૂંથવું**=માથાના વાળ ગૂંથવા. **–ઘરાણે મૂકવું**=મોતનો ભય ન રાખવો, ભારે સાહસ કરવું **–ઘાલવું**=જુઓ માથુ મારવુ **–ઘૂમ થવું, –ચડવું**=માથું દુ:ખવુ. **–ચઢાવવું**=નકામી માથા-ફોડ કરી હેરાન કરવુ. **–ચાકે ચડવું**=માથું ભમવું; ચક્કર આવવા. **–ચોળવું**=માથાના વાળ ધોવા. **–જોવું**=માથામા જૂ વગેરેની તપાસ કરવી **–ઝીકવું**=માથાઝીક કરવી. **–ધુણાવવું**=માથું હલાવી હા કે ના –ની નિશાની કરવી **–ઢાંકવું**=સ્ત્રીએ અદબથી સાડીનો છેડો માથે ઓઢવો. **–નમવું**=આદર કે ભક્તિ થવા; પ્રણામ કરવા. **–નમાવવું**=તાબે થવુ **–નીકળી પડવું**=સખત માથું દુ:ખવું **–નીચું કરવું**=માથુ નમાવવું; શરણે જવું **–પકાવવું**=માથાઝીક કરીને હેરાન કરવું. **–પટકવું**=માથાઝીક કરવી. **–પાકવું, પાકી જવું**=માથાફોડથી અકળાઈ જવું (૨) મગજ થાકી જવુ, માથુ દુ:ખવા આવવુ. **–ફરવું**=ચક્કર આવવા (૨) મિજાજ જવો, ગુસ્સો ચડવો **–ફાટી જવું**=તાપ, દરદ કે બદબોથી માથુ દુ:ખી આવવુ (૨) ગુસ્સો ચડવો. **–ફેરવવું**=ગુસ્સામા કે જોશમા આવવું. **–ફોડવું**=માથાફોડ કરવી **–બોડવું**=ધંધા વિનાના હોવુ કે રહેવુ (૨) કાંઈ જ ન

આવડવું **-બોડાવવું**=માથાના વાળ અસ્ત્રાથી મૂંડાવી નાખવા (૨) અભણ રહેવું, કાંઈ પણ ન આવડવું **-ભાંગવું**=નાદ-ગર્વ ઉતારવો (૨) નુકસાન કરવું **-ભાંગે એવું**=પહોંચી વળે એવું, માથાનું **-ભારે થવું**=ગર્વ કે મિજાજ વધી જવો (૨) માથું દુઃખવા આવવું (૩)માર માગવો.**-ભોંયમાં ઘાલવું**=ગુનામાં આવવાથી શરમાવું-શરમાઈને નીચું જોવું. **-મારવું**=કોઈ બાબતમાં મન ઘાલવું, મહેનત આદરવી (૨) વચમાં પડવું, વચમાં ડહાપણ કરવું **-રંગવું**=માથામાં મારી લોહી કાઢવું **-વેગળું મૂકવું**=મરવાથી ડર્યા વિના ઝંપલાવવું. **-શાનું છે ?**=માથાઝીક કરતાં ન થાકે એવું માથું છે (એમ સૂચવે છે). **-સોંપવું**=શરણે જવું (૨) જીવ આપવો **-હોળવું**=કાંસકી વડે કેશને વ્યવસ્થિત કરવા **તારું માથું ?**=કાંઈ જ નહીં (બે કાન વચ્ચે) **માથું કરવું**=બાળકને અપાતી (પોલી) ધમકી. **બે માથાં હોવાં**=ગાંઠે નહીં તેવું હોવું. **બે માથાંનો ખર્ચ**=બે માણસનું ખર્ચ (૨) દાવામાં બેઉ પક્ષકારોનો ખર્ચ] **-થાઉતાર** વિ૦ દરકાર કે લક્ષ વિનાનું (૨) અ૦ બેદરકારીથી. **-થાઓળ** સ્ત્રી૦ [માથું + ઓળવું કે ઓઢવું] સંયુક્ત કુટુંબમાં જેઠ દિયેર વગેરે પાસેથી ખોરાકી પોશાકી માગવાનો વિધવાનો હક. **-થાકૂટ** સ્ત્રી૦ ભાંજગડ, પંચાત (૨) નકામી મહેનત, પીડા. **-થાકૂટિયું** વિ૦ માથાકૂટ કરાવે એવું. **-થાઝીક** સ્ત્રી૦ માથાકૂટ **-થાઝીકિયું** વિ૦ માથાકૂટિયું **-થાતૂટ** વિ૦ માથું તૂટે એટલો સખત (પ્રયત્ન) **-થાતોડ** સ્ત્રી૦ માથાકૂટ **-થાતોડિયું** વિ૦ માથાકૂટિયું. **-થા દીઠ** અ૦ જણ દીઠ, દરેક માણસે **-થાફરેલ(-લું)** વિ૦ મિજાજી, ક્રોધી, માથાનું ફરેલું **-થાફોડ** સ્ત્રી૦ માથાકૂટ **-થાફોડિયું** વિ૦માથાકૂટિયું **-થાબંધણું**, **-થાબાંધણ(-ણું)** ન૦ માથે બાંધવાનું કપડું **-થાબૂડ** વિ૦માથા સુધી બૂડી જવાય એટલું ઊંડું. **-થાબોળ** અ૦ માથું અને શરીર પલાળીને. **-થાભારે** વિ૦ મોટી નામના કે હોદ્દાવાળું; પ્રતિષ્ઠિત(૨)મિજાજી, તુમાખીવાળું. **-થામાર** વિ૦ માથામાં મારે એવું; ગાંજ્યું ન જાય એવું, વસમું **-થામેલી** વિ૦ સ્ત્રી૦ અભડાયેલી; અટકાવવાળી **-થાવટી** સ્ત્રી૦ [માથું+ વૃત્તિ(સં)ગોળ ભાગ] સાલ્લો ન બગડે માટે તેના માથા ઉપરના ભાગ નીચે સીવેલો અસ્તરનો કકડો (૨) માથાના કપડા પર પડેલા તેલના ડાઘા (૩) માથાનો ભાગ (૪) આબરૂ. [**-પડવી**=સાલ્લાના માથા ઉપર રહેતા ભાગને તેલના ડાઘા પડવા **-હલકી પડવી**=આબરૂ હલકી પડવી] **-થા વહોણું** વિ૦ ઢંગધડાવગરનું **-થાવાઢ** વિ૦[માથું+ વાઢવું] માથું વાઢે એવું, કારમું **-થાવેરો** પુ૦ માથા દીઠ લેવાતો કર

માથે અ૦ (કા) ઉપર. ઉદા૦ ધા માથે પાટો બાંધ્યો (૨) 'માથું'નું સપ્તમીનું રૂપ [**માથે અંકુશ હોવો**=ઉપરનો દાબ કે રોક હોવો **-આવવું**=અડકાવ આવવો (૨) જવાબદારી તળે આવવું (૩) માથા ઉપર ઊંચે આવવું (કનકવાનું, સૂર્યનું ઇ૦) **-ઓઢવું**=સાલ્લો બરાબર માથે રાખવો (લાજ-આમન્યા સારુ) (૨) જોખમ લેવું (૩) દેવાળું કાઢવું. **-ઓરાઢવું**=અન્યાયપૂર્વક બીજા ઉપર જવાબદારી-જોખમ નાખવાં (૨) ભોળવીને માલ ચોંટાડવો-વેચી દેવો **-ખેંચી લેવું**=(પોતા ઉપર) જવાબદારી વહોરી લેવી. **-ગાળ ચડવી**=આળ ચડવું **-ગાળ મૂકવી**=આળ મૂકવું, કલંક ચઢાવવું **-ઘંટીનું પડ હોવું**=ભારે ને મુશ્કેલ જવાબદારીનું કામ સોંપાવું **-ઘાલવું**=માથે નાખવું **-ઘૂઘરી મૂકી ઘૂમવું**=મોટાભા થઈ ધાલમેલ કરવી **-ચઢાવવું**=માન્ય કરવું, સ્વીકારવું (આજ્ઞા કે સલાહને) (૨) હદ ઉપરાંત અહેકાવવું (લાડ લડાવીને), બહે નહીં એવું કરવું. **-ચડી બેસવું, ચડી વાગવું**=હુકમ ન માનવો, અતિ લાડથી નફ્ફટ થઈ જવું (૨) કોઈની સત્તા ખૂંચવી લેવી (૩) ચડિયાતું થવું **-ચપટી ભભરાવવી**=સમત કે મદદ કરવામાં કોઈનાથી

વધી જવું –અમ્મર હોળાવાં=રાજવંશી વૈભવ હોવો. –ચોટવું=માથે પડવું –છાણાં થાપવાં=ન બહવું –છાપરું વધવું=માથે હજામત વધી જવી –છીણી મૂકવી=બગાડી નાખવું (૨) ગેરફાયદો કરવો –છેડો નાખવો =માથું ઢાકવું(૨)નિર્લજ્જવેડા કરવા.–છોગાં મૂકે એવું=મમત કે સરસાઈમા વધી જાય એવુ (૨) સુંદર –ઝાડ ઊગવાં, ઝાડ ઊગવાં બાકી હોવાં=ઘણા જ દુઃખ પડવાં –ટાલ પડવી=જોખમ–ભાર ઊંચકી ઊંચકીને કે અનુભવના ખૂબ ટપલા ખાઈ ખાઈને માથાના વાળ ઘસાઈ જવા –ઢોળવું=માથે પાડવું –તાણી લેવું=પોતા પર જવાબદારી–ભાર લઈ લેવા –તેલ ઘાલવુ=જુઓ માથામા તેલ ઘાલવું –થવું=અડકાવ આવવો (૨) સૌની આગળ જવુ. –થી ઉતારી નાખવું =જવાબદારી કાઢી નાખવી. –થી ટપલો ઉતારવો=મહેણું–કહેતી દૂર કરવા. –થી ટોપલો ઉતારવો=જવાબદારી કાઢી નાખવી –દુશ્મન ગાજવા=દુશ્મનનો ભય ઝઝૂમવો –ધૂળ ઘાલવી=કજિયો ઊભો કરવો (૨) પોતાને માથે ઠપકો લેવો (૩) પોતાની જાતને કલંકિત કરવી; ફજેત થવુ. –નાખવું =જવાબદારી ઓરાઢવી (૨) જવાબદારી પર છોડવું –પડવું=જવાબદારી આવી પડવી (૨) –ને કારણે નુકસાન વેઠવું પડે એવી હાલતમા આવવું (જેમ કે અમુક માલ માથે પડવો) –પાડવું=જવાબદારી ઓરાઢવી –પાણી ઘાલવું=માંદગીમા નાહ્યા ધોયા વિના ખાધુ હોય તે માટે સાજા થયા પછી પ્રાયશ્ચિત્ત કરી બ્રાહ્મણ જમાડવા (૨) માંદગી પછી ઘણે દહાડે નાહવું; મંદવાડમાથી ઊઠવું –પાણી ફરી વળવું=ડૂબી જવું (૨) એળે જવુ (૩) કંગાલ સ્થિતિમા આવી પડવું. –પાણી ફેરવવું=નિષ્ફળ કરવું, ધૂળમા મેળવવું (૨) પાછું પાડવું; ચડી જવું; ટપી જવુ –ભાગવું નુકસાની કે ખોડખાપણવાળું કે પ્રતિકૂળ એવું કાંઈ પણ કોઈ માણસને વળગાડવું, ભોગવવું પડે એવું કરવુ –મારવું=માથે ભાગવું (૨) અધૂરો ન રહેવા દેતાં મોક્ષ સુધી (જરો) ચણી લેવો –મોડ હોવો=આગેવાની –જવાબદારી હોવા. –મોત ભમવું=મરણ-કાળ આવી પહોંચવો, આવી બનવું –રાખવું જવાબદારી લેવી; જુમ્મો રાખવો. –લેવું= જવાબદારી લેવી (૨) પોતા પર વ્હોરી લેવું (લડાઈ, નુકસાની વગેરે). –લોહી ચડવું= માથામા લોહી ભરાવું (૨) ત્રિદોષ થવો (૩) બેભાન થવું –વહોરવું=જુઓ માથે લેવુ. –શીંગડાં=દેખીતુ નિશાન –હાથ=આશ્રય, કૃપા –હાથ ફેરવવો. મૂકવો=પોતાના ગુણ-સ્વભાવ બીજાને આપવો (૨) આશીર્વાદ આપવો –હાથ દેવો=નિરાશા કે ખેદનો અભિનય (૨) આશ્વાસન આપવું –હોવું= અડકાવમા હોવુ (૨) જવાબદારી હોવી (૩) માથા પર હોય એમ આવકારપાત્ર થવુ; ભલે પધારો એમ હોવું] [ઊંડાણ

માથોડું ન૦ [માથું+ઊંડું ?] માથુ ડૂબે તેટલુ

માદ પુ૦ [સં.] કેફ (૨) મદ, અહંકાર ૦ક વિ૦ કેફી [માતૃભાષા

માદર સ્ત્રી૦ [फा.] મા ૦જબાન ૦જબાં સ્ત્રી૦

માદરપાટ પુ૦ [સર૦ म, (मद्रीपोलम् स्थाने तैयार थतु)] એક જાતનું સુતરાઉ કાપડ

માદરી વિ૦ [फा] માનુ, –ને લગતું

માદરે વતન ન૦ [फा.] માતૃભૂમિ

માદલ(–ળ) ન૦ [सं मर्दल ?] + એક વાદ્ય

માદળિયું ન૦ [સર૦ म. मादळ=મૃદંગ ઉપરથી (તેવા ઘાટનુ)] દોરો, ચિઠ્ઠી કે તાવીજવાળો ધાતુનો નળી જેવો કે ચપટો ઘાટ

માદણું ન૦ ભેંસનું પાણીના ખાડામા પડી આળોટવુ તે

માદા સ્ત્રી૦ [फा , म मादी] પશુ કે પંખીમાં સ્ત્રીજાત (૨) બરડવાની જોડમા ખાડાવાળું બરડવું

માધવ પુ૦ [सं] (સં) વિષ્ણુ, શ્રીકૃષ્ણ (૨) વૈશાખ માસ –વિકા સ્ત્રી૦ માધવી વેલ. –વી સ્ત્રી૦ એક ફૂલવેલ (૨) પૃથ્વીમાતા (૩) વિ૦ વૈશાખ માસનું; વસંતઋતુનું [તિ

માધુકરી સ્ત્રી૦ [સં] ઘેર ઘેર ફરી ભિક્ષા માગવી

માધુરી સ્ત્રી૦ મહેસૂલ ભરાઈ ન શકાતું હોવાથી જમીન સરકારને પાછી સોંપવી તે

માધુરી સ્ત્રી૦[સં.] માધુર્ય; મીઠાશ (૨) ભલાઈ

માધુર્ય ન૦ [સં.] મધુરતા

માધ્યમ વિ૦ [સં.] વચલું (૨) ન૦ સંચાર કે વિનિમય વગેરે માટે વચ્ચે વાપરવાનું સાધન કે વાહન, 'મીડિયમ'. **-મિક** વિ૦ વચલું; મધ્યમાં આવેલું (૨) પ્રાથમિકથી આગળનું, 'સેકંડરી'. **-મિક શાળા** સ્ત્રી૦ પ્રાથમિક પછીની શાળા, વિનયમંદિર, 'હાઈસ્કૂલ'

માધ્યસ્થ વિ૦ [સં] તટસ્થ; પક્ષપાત વિનાનું (૨) ન૦ માધ્યસ્થ્ય. **-સ્થી** સ્ત્રી૦, **-સ્થ્ય** ન૦ માધ્યસ્થપણું

માધ્વ પું૦ [સં.] મધ્વાચાર્યનો અનુયાયી

માન ન૦ [સં] આબરૂ, પ્રતિષ્ઠા (૨) સદ્ભાવ, આદર (૩) અભિમાન (૪) તોલ, માપ (૫) 'લૉગેરીધમ'(ગ.).[**-આપવું, દેવું** = સત્કારવું **-ઊતરવું** (બહુધા બ૦વ૦માં)=માનપ્રતિષ્ઠા ઓછાં થવાં. **-મળવું**=સત્કાર થવો(૨)વિદાય વખતે સમારંભથી સત્કાર કરવો. **-માગવું**= વિશેષ [illegible]જીજીની અપેક્ષા રાખવી, અંદરથી ગમતું હોવા છતાં, બહારથી ના ના કરીને કાલાવાલા કરાવવા **-માં રહેવું**=અભિમાનમાં રહેવું, મોટાઈમાં રહેવું **-મૂકવું**=અભિમાન છોડવું, નમતું જવું **-મોડવું**=અભિમાન ઉતારવું **-રાખવું**=પ્રતિષ્ઠા જાળવવી (૨) સામાનું માન રહે તે ખાતર તે કહે તે કરવું] **૦અકરામ** ન૦ ખિતાબ વગેરેથી ગૌરવ આપવું તે **૦ક(-કા)રી** પું૦ માનને લાયક પુરુષ **૦ચિત્ર** ન૦ પ્રદેશના માપસર ઉપસાવીને કરેલો નકશો, 'રિલીફ-મૅપ'. **૦દ** વિ૦ માનપ્રદ, માન આપતું (૨) વેતન લીધા વગર કામ કરનારું, 'ઑનરરી' **૦ની** સ્ત્રી૦ + જુઓ માનિની **૦નીય** વિ૦ માનને યોગ્ય, માન્ય **૦પત્ર** ન૦ વખાણ કે ધન્યવાદનો જાહેર રીતે અર્પણ થતો લેખ **૦પાન** ન૦ માન; આદર (૨) આબરૂ, પ્રતિષ્ઠા **૦બુદ્ધિ** સ્ત્રી૦ માન-આબરૂની લાગણી-ભાવના. **૦ભંગ** પું૦ અપમાન (૨) વિ૦ અપમાનિત. **૦ભોગ** પું૦ શીરો (પુષ્ટિમાર્ગીય) **૦મરતબો** પું૦ મોભો; પ્રતિષ્ઠા. **૦મર્યાદા** સ્ત્રી૦ અદબ વિવેક. **૦વતી** વિ૦ સ્ત્રી૦ માનવાળી (૨) સ્ત્રી૦ પ્રિય ઉપર રિસાયેલી પ્રિયા **૦વંતું** વિ૦ માનયુક્ત, માનભર્યું. **૦હાનિ** સ્ત્રી૦ અપમાન

માનણહાર વિ૦ માનનાર (પ)

માનત(-તા) સ્ત્રી૦ ['માનવું' પરથી, સર૦ હિં, મ]બાધા, આખડી [**-કરવી**=બાધા આખડી રાખ્યાં હોય તે પૂરાં કરવાં **-માનવી, રાખવી**=બાધા રાખવી **-મૂકવી**=પ્રતિજ્ઞાથી મુક્ત થવું, માનતા પૂરી કરવી]

માનભાવ પું૦[મ] મહારાષ્ટ્રનો એક સંપ્રદાય; મહાનુભાવ **-વી** વિ૦ માનભાવનું, -ને અનુસરતું કે લગતું

માનવ વિ૦[સં]મનુ સંબંધી(૨) પું૦ માણસ **૦જાતિ** સ્ત્રી૦ મનુષ્યજાતિ **૦તા** સ્ત્રી૦ મનુષ્ય ઉપર પ્રેમ, હિતબુદ્ધિ(૨) માણસાઈ **૦તાવાદ** પું૦ માનવકલ્યાણ એ શ્રેષ્ઠ કર્તવ્ય છે તેવો વાદ, 'હ્યુમેનિઝમ' **૦દોષદર્શી** વિ૦ માનવી દોષ-અપૂર્ણતા જ જોવાની ટેવવાળું કે તેવું ટીકાશીલ, 'સિનિકલ' **૦ધર્મશાસ્ત્ર** ન૦(સં) મનુસ્મૃતિ **૦પતિ** પું૦ રાજા **૦બંધુ** પું૦ માનવ સંબંધથી ભાઈ, મનુષ્ય. **૦બંધુત્વ** ન૦ સૌ માણસ ભાઈ છીએ એવી ભાવના **૦શાસ્ત્ર** પું૦ 'ઍન્થ્રોપૉલૉજી'. **૦હિતવાદ** પું૦ 'હ્યુમેનિઝમ'. **-વી** વિ૦ મનુષ્ય સંબંધી (૨) પું૦ માણસ **-વેંદ્ર** પું૦ [+इन्द्र] માનવપતિ, રાજા

માનવું સ૦ક્રિ૦ [સં मन्; સર૦ મ मानणें, हिं मानना] કબૂલ કરવું; સ્વીકારવું (૨) [સં. मानय्]માન આપવું; ગણવું, લેખવું (૩) માનતા રાખવી

માનવ્ય ન૦ [સં.] માનવજાતિ (૨) માનવતા

માનશુકન પું૦બ૦વ૦[શુકન ઉપરથી]શુભાશુભ ચિહ્ન; લક્ષણ

માનસ વિ૦[સં.] મન સંબંધી (૨) ન૦ મન (૩)[સં.]જુઓ માનસસર. **૦પુત્ર** પું૦(સં.) બ્રહ્માએ મનથી ઉત્પન્ન કરેલો પુત્ર જેમ કે, નારદ. **૦પૂજા** સ્ત્રી૦ બાહ્ય પૂજાપા વગર મનની

મામ ન૦ મમ; ખાવાનું. [-ના વાંધા = અત્યંત ગરીબાઈ.]
મામણમૂંડો પું૦ એક ધોળો જીવડો [છોડ
મામફળ ન૦ મામફળીનું ફળ. -ળી સ્ત્રી૦ એક
મામલત સ્ત્રી૦ [अ. मुआमलात; म.]માલમત્તા; પૂંજી, વિસાત (૨) મામલતદારનું કામ. ૦દાર પું૦ તાલુકાની વસૂલાત સંબંધી કામ કરનાર અમલદાર; વહીવટદાર ૦દારી સ્ત્રી૦ મામલતદારનું કામ કે હોદ્દો
મામલો પું૦ [अ. मुआमलह] પરિસ્થિતિ(૨) કટોકટીનો સમય. [-કાબૂમાં આવવો = પરિસ્થિતિ પર અંકુશ આવવો -બગડવો, -વીફરવો = પરિસ્થિતિ બગડવી - હાથથી જવી -લૂંટાવો = ભારે નુકસાન થવું.]
મામા પુ૦ બ૦વ૦[दे माम]મામો (માનાર્થે) (૨) [લા.] શત્રુ, ચોર. [-જમના = દોઢડાહ્યું. -મળવા = ચોર મળવા. -માસીનું કરવું = તગાસ્તાગવાનો પક્ષ કરવો. -લગનિયા = ઠઠારો કરનાર પુરુષ]૦જી પું૦ મામા (૨) મામોજી (માનવાચક)
મામી સ્ત્રી૦ [दे] મામાની વહુ. ૦જી મામી (માનાર્થે)(૨)મામીસાસુ. ૦સાસુ સ્ત્રી૦ પતિ કે પત્નીની મામી [સાધારણ
મામૂલ ન૦ [अ] રિવાજ -લી વિ૦ સામાન્ય,
મામેજવો પું૦ [सं मामेजक] એક છોડ
મામેરું (માં'?) ન૦ [મામા + હેરુ ?] મોસાળું
મામો પુ૦ [दे माम, मामग] માનો ભાઈ (૨) [લા.] શત્રુ, ચોર. ૦જી(-સસરો) પું૦ પતિ કે પત્નીનો મામો
માયકાંક(-ગ)લું વિ૦ [માયા(मातृ કે माया) + કાગલું] નમાલું; બાયલું
માયનો પું૦ [अ. मअ़नी] અર્થ હેતુ, ઇરાદો
માયફળ ન૦ જુઓ માજુફળ. -ળી સ્ત્રી૦ માજુફળી
માયલું વિ૦ + માર [ભાગતું પાણી
માયા સ્ત્રી૦ [સર૦ म.] ભાંગ. ૦પાણી ન૦
માયા સ્ત્રી૦ [सं.] જેનાથી બ્રહ્માંડ રચાયું છે કે ભાસમાન થાય છે તે આદિશક્તિ-અવિદ્યા (૨) છળ; પ્રપંચ; ઇંદ્રજાળ (૩) [લા.] મમતા, સ્નેહ (૪) મમતાનો કોઈ પણ વિષય (૫) ધન; દોલત (૬) [સં.] લક્ષ્મી (૭) બુદ્ધની માતા. [કાચી માયા = છેતરાય તેવું માણસ. પહોંચેલી માયા = હોશિયાર-કોઈથી ન છેતરાય તેવું માણસ. -કરવી = સ્નેહ કરવો; પ્રીત કરવી. -થવી = સ્નેહ થવો. -માં રહેવું = સંસાર સુખમાં ખૂંચી રહેવું. -માં લપટાવું = સંસાર વહેવારમાં મૂઢ થઈ જવું(૨)પ્રપંચમાં ફસાવું -મૂકવી = સ્નેહ-મમતા છોડવાં. -રાખવી = મમતા - પ્રીત રાખવાં.]૦મમતા સ્ત્રી૦ દયા; માયા, સ્નેહ; પ્રીતિ. ૦મય વિ૦ માયાથી ભરેલું. ૦મૃગ પુ૦,ન૦ બનાવટી મૃગ. ૦મોસો પુ૦ [सं. मृषा] (જૈન) કપટથી જૂઠું બોલવું તે ૦વશું વિ૦(કા.) માયાળુ. ૦વાદ પું૦ બ્રહ્મથી ભિન્ન જગતનો અનુભવ માયા - ભ્રમ છે એવો વાદ (વેદાંત) ૦વિની વિ૦સ્ત્રી૦ માયાવાળી; ઠગનારી. ૦વી વિ૦ જુઓ માયિક. ૦ળુ વિ૦ સ્નેહાળ; હેતાળ
માયિક વિ૦ [म.] માયાથી ઊપજેલું, મિથ્યા (૨) માયાવી, પ્રપંચથી ભરેલું [માજુફળ
માયું ન૦ [સર૦ म मायफल, हिं मायाफल]
માયો પું૦ [फा.] પૂંજી, ધનનો જમાવ
માર પુ૦ [सं] મારવું તે, તાડન (૨) મરણ; મૃત્યુ (૩) [લા.] મારો, વિપુલતા(૪)કામદેવ (૫) [બૌદ્ધ] આસુરી સંપત્તિઓની અધ્યક્ષ કલ્પેલી શક્તિ, સેતાન. [-ખાવો = માર સહન કરવો (૨) નુકસાન વેઠવું. -પડવો = માર ખાવાનું થવું (૨) ફટકો લાગવો, નુકસાન થવું. -માર કરવું = વારવાર મારવું (૨) તાકીદ કરવી; ઉતાવળ કરવી -મારવો = મારવું; પ્રહાર કરવો (૨) નુકસાન પહોંચાડવું કામનો માર ચાલવો = કામ પર કામ આવવું; બહુ કામ હોવું મૂઢ માર, મૂંગો માર = બહાર દેખાય નહીં પણ અંદરથી બહુ દુઃખે એવો માર. હસતો માર = હસવામાં મારવું તે.] ૦ક વિ૦મારનાર, નાશ કરનારું ૦કણું, ૦કું + વિ૦ મારવાની ટેવવાળું. [મારકણી આંખ = હૃદયભેદક નજર (૨) ભય પ્રેરતી નજર.] ૦કૂટ સ્ત્રી૦ મારપીટ. ૦કો પુ૦ મારો;

વિપુલતા ૦ખાઉ વિ૦ માર ખાયા કરે તેવું. ૦ઝપાટ, ૦ઝૂડ સ્ત્રી૦ મારવુ અને ઝૂડવુ તે ૦ણુ ન૦ મારવાનો તાન્ત્રિક પ્રયોગ (૨) મારવું તે ૦દડી સ્ત્રી૦ દડીથી રમવાની એક રમત. ૦પછાડ, ૦પીટ સ્ત્રી૦ મારવું અને પછાડવું કે પીટવુ તે

મારકો પું૦ [इं. मार्क] નિશાન (૨)વેચાઉ માલ પર હોતી છાપ(૩) જુઓ 'માર'માં.[**મારકાનો માલ**=ઊંચો ને એકધારો પ્રમાણિત માલ. **મારકો કરવો** = નિશાન કરવું. **–ચોઢવો** = છાપ ચોઢવી]

મારગ પુ૦ જુઓ માર્ગ. **–ગી** વિ૦ જુઓ માર્ગી

મારફત અ૦ [अ. मअरिफ़त] દ્વારા; વચમા રાખીને(૨)સ્ત્રી૦ આડતિયા કે દલાલની મારફત કામ કરવાની રીત (૩) દલાલી, હકસાઈ [**–આપવી, લેવી** =દલાલી–હકસાઈ આપવી –લેવી **–કરવી** = વચમા રહેવુ (૨) દલાલીનો ધધો કરવો.] **–તિયણ** સ્ત્રી૦ મારફત કરનાર સ્ત્રી (૨) મારફતિયાની વહુ **–તિયું** વિ૦ મારફતથી થયેલું – કરવાનુ. **–તિયો** પું૦ વચમા રહીને સોદા ગોઠવી આપનારો; દલાલ

મારફાડ સ્ત્રી૦ [મારવું + ફાડવુ] મારપીટ

મારફો પું૦ એક સુતારી ઓજાર–લાકડાની કાનસ

મારમાર ન૦ ['મારવુ' ઉપરથી] વારે વારે મારવું તે(૨)અ૦ પુષ્કળ જોરથી(૩)મુશ્કેલીથી. [**–કરવું** = ઉપરાઉપરી માર મારવો (૨) ઘણી જ તાકીદ કરવી. **–નો તડાકો** = ભારે તડાકો; ગભરાવી નાખે – ન પહોચી શકાય એવો તડાકો.]

મારવણ ન૦ ['મારવું' ઉપરથી] ધાતુ વગેરે મારવી તે

મારવા પું૦ [हिं.] એક રાગ; માલવ

મારવાડ પું૦ [सं. मरु, સર૦ हिं, म] (સં.) રજપૂતાનામા આવેલો એક પ્રદેશ [**–ની મઉ**=કગાળ ને દીન માણસ] ૦ણ સ્ત્રી૦ મારવાડી સ્ત્રી **–ડી** વિ૦ મારવાડનુ (૨) [લા.] કજૂસ (૩) પું૦ મારવાડનો રહેવાસી (૪) સ્ત્રી૦ માર- વાડની ભાષા

મારવું સ૦ક્રિ૦ [सं. मारय्; સર૦ हिं. मारना; म. मारणें] પ્રહાર કરવો; ઠોકવું (૨) ઠાર કરવું (૩) પાછું હઠાવવું; જેર કરવું (ધાડ)(૪) ગુણ- ધર્મનો નાશ કરવો (ચામડી, સાક્ષી)(૫)લૂંટવું; હુમલો કરીને લઈ લેવું (ગામ, નફો, ખજાનો) (૬) વી ઝવું; અફાળવું; નાખવું, ભરવું (હાથ, ફાંકો, બાથોડિયા) (૭) અસર થાય તેમ પ્રયોગ કરવો (બોલ, ટોણો, આંખ, મૂઠ, ગપ્પું, તડાકો) (૮) [પ્રહાર કરવા માટે] છોડવું; વાપરવું, ચલાવવું (તીર, તરવાર, ભાલો) (૯) ઝડપ ને જોરથી કોઈ ક્રિયા કરવી (ફાંદો, વલખાં, ઝપાટો, હાથ) (૧૦) રોકવુ; દબાવવુ; રૂંધવુ (ભૂખ, મન) (૧૧) [લા.]ધાતુની ભસ્મ કરવી (૧૨) તફડાવવું, ચોરવું (૧૩) લગાડવું; ચોડવું, ખોસવુ (ડૂચો, ખીલો, થીંગડુ, બૂચ, તાળું, લચકો) (૧૪) જોરથી નાખવું, ફેંકવું, આપવું. ઉદા૦ માથામા મારવું (૧૫) –ની અસર–ભાસ–વેદના દેખાવા (જેમ કે, ફીકાશ, ચળકાટ, ઝાખ, બાફ મારવા) (૧૬) પરાણે કે ઠગીને વળગાડવું ઉદા૦ માથે મારવું (૧૭) અન્ય ક્રિયાપદ સાથે આવતા ઉતાવળ કે બેદર- કારીનો ભાવ બતાવે ઉદા૦ લખી મારવું [**મારી ખાવું** = ઓળવવું; તફડાવી જવુ **મારી નાખવું** = જાનથી મારવુ (૨) લાચ રુશવતથી પોતાનુ કરવુ. **માથામાં મારીને** = પરાણે; બળાત્કારે. ઉદા૦ માથામા મારીને લઈશ. **મારીને હાથ ન ધોવા** = અત્યંત ક્રૂર અને નિર્દય હોવું. **મારી પાડવું** = મારી નાખવું (૨) એકીસપાટે મેળવવું કે તફડાવવુ **મારી મૂકવું** = પૂરપાટ દોડાવી મૂકવું. **માર્યું જવું** = યુદ્ધમા હણાવુ (૨) નુકસાની કે હાનિમાં આવી પડવુ **માર્યું માર્યું ફરવું**= ગાભરુ કે કાયર થઈને અહીં તહીં રખડવું. **માર્યું ફરવું** = –ની ખોટ હોવી; ન મળવું (૨) –ની ખોટ ન હોવી; પુષ્કળ મળવુ; જ્યા ત્યા સામું મળવું. **મારેલું ઘી** =રસોઈ ચડતા નાખેલુ ઘી. **મારેલું માણસ** = વશ – કબજે કરેલું માણસ.] [મારવુ તે, લડાઈ

મારંમારા સ્ત્રી૦ ['મારવુ' ઉપરથી] સામાસામી

મારા પું૦ બ૦ વ૦ ['મારવું' ઉપરથી] નિશાન' મારવા કિલ્લાની દીવાલમા રખાતા બાકાં,ગોખા

મારામાર(-રી) સ્ત્રી૦ ['મારવું' ઉપરથી]લડાઈ, ધિંગાણું (૨) તંગી, તાણ
મારિફત સ્ત્રી૦ [અ.] પરમેશ્વરને ઓળખવો તે
મારીચ પુ૦ [સં] એક રાક્ષસ (એણે સીતા-હરણમા મદદ કરવા કનકમૃગનુ રૂપ લીધુ હતુ)
મારીતારી (મા'તા') સ્ત્રી૦ [મારું + તારું] ગાળાગાળી (૨) નિંદા
મારુ વિ૦ ['મારવું' ઉપરથી, हिं. मारू] [સમાસમા અંતે] મારી નાખે – વીંધી નાખે તેવુ ઉદા૦ વાવમારુ (૨) પુ૦ (સં.) મરુ, મારવાડ (૩) એક રાગ
મારુ, ૦જી પું૦ [સર૦ हिं.] પ્રીતમ; પતિ
મારુત પુ૦[સં] પવન –તિ પું૦ [સં]હનુમાન
મારું (મા') સ૦ [અપ૦ महारिय,(सं मदीय)] 'હુ'ની છઠ્ઠી વિ૦નું એ૦ વ૦.[–તારુ કરવું= ભેદભાવ રાખવો –મારું કરવું=મિથ્યા અહબુદ્ધિ તથા મમત્વ બુદ્ધિ રાખવી મારે જાણે મેઘજીભાઈ, બલારાત=હું શું કરવા જાણુ ? કોણ જાણે! મારો રહ્યો! [સ્ત્રીઓમા] મૂઓ! (તે મરે ને હું તેને રડું!)
મારો પું૦[મારવું]મારી નાખનારો, જલ્લાદ(૨) [સર૦ म मारा] ઉપરાઉપરી પ્રહાર(૩)[લા] રમઝટ,વિપુલતા. [–ચલાવવો=ઉપરાઉપરી પ્રહાર કરવો(૨)[લા.]સારી પેઠે હાથ ચલાવવો (જેમ કે, જમણ ઉપર) (૩) મોટા પ્રમાણમા રમઝટ ચલાવવી(ઉદા૦ આગ ઉપર પાણીની).]
માર્ક પું૦ [ઇં] ચિહ્ન, (ટ્રેડમાર્ક) મારકો (૨) ગુણ, પરીક્ષામા પરિણામરૂપે અપાતો ગુણાંક
માર્કંડ(-ડેય) પુ૦ [સં] (સ) એક ઋષિ –ડેયપુરાણ ન૦ એક પુરાણ
માર્ગ પું૦[સં] રસ્તો(૨)રૂઢિ (૩)મત; સપ્રદાય (૪)સંગીતનો એક પ્રકાર,જૂનું ને શિષ્ટ સંગીત. [–કરવો=જગા કરવી (૨) ઉપાય કરવો, અતરાય દૂર કરવો(૩)રસ્તો બનાવવો –કાઢવો =તોડ કાઢવો, ગૂચવણીમાથી રસ્તો – ઉપાય કાઢવો. –દેખાડવો, બતાવવો=રસ્તો– ઉપાય – ઉકેલ બતાવવો (૨) ખરો રસ્તો બતાવવો.–પાડવો=નવો રસ્તો કાઢવો – બનાવવો –લેવો=રસ્તો પકડવો (૨)રીત ગ્રહણ કરવી (૩)ઉપાય લેવો]૦દર્શક વિ૦રસ્તો બતાવનાર. ૦દર્શન ન૦ માર્ગ બતાવવો તે ૦દર્શિકા સ્ત્રી૦ માર્ગ દર્શાવનાર–પ્રવેશ કરાવનાર પુસ્તક. ૦દ્રષ્ટા પુ૦ માર્ગ જોયો હોય તેવો માણસ. ૦શિર, ૦શીર્ષ પુ૦ માગસર. ૦સ્તંભ પુ૦ માર્ગદર્શક સ્તભ કે ચિહ્ન કે વસ્તુ, 'માઈલ સ્ટોન' ૦સ્થ વિ૦ માર્ગમાં ઊભેલુ (૨) પું૦ વટેમાર્ગુ –ર્ગી વિ૦ માર્ગનુ –પથનુ અનુયાયી (સમાસમા અંતે) ઉદા૦ 'શિવમાર્ગી'(૨)એ નામના કાઠિયાવાડના એક પથનું(૩)માર્ગ નામના સંગીત પ્રકારને લગતુ (૪)પુ૦ મુસાફર(૫) માર્ગી પથનો અનુયાયી (૬) સ્ત્રી૦ મધ્યમ ગ્રામની એક મૂર્છના. –ર્ગોપદેશક પુ૦[+ उपदेशक] માર્ગ બતાવનાર –ર્ગોપદેશિકા સ્ત્રી૦જુઓ માર્ગદર્શિકા
માર્ચ પુ૦[ઇં.] ખ્રિસ્તી સવતનો ત્રીજો મહિનો
માર્જન ન૦[સં] સાફ કરવું તે (૨) શુદ્ધ કરવા મંત્ર ભણી પાણી છાટવુ તે –ની સ્ત્રી૦ સાવરણી (૨) એક શ્રુતિ
માર્જાર પુ૦[સં] બિલાડો. –રી સ્ત્રી૦ બિલાડી
માર્જિત વિ૦ [સં] માર્જન કરેલુ
માર્તંડ પુ૦ [સં] સૂર્ય
માર્દવ ન૦ [સં] મૃદુતા [સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦
માર્મિક વિ૦[સં]મર્મજ્ઞ (૨) મર્મભેદી ૦તા
માર્યું વિ૦ [જુઓ 'મારવું'નું કૃ૦] ઘવાયેલુ; ત્રાસેલુ ઉદા૦ વખાનો માર્યો, દુ:ખનુ માર્યું
માલ પું૦[अ] સામાન(૨) વિસાત, પૂજી (૩) [લા] સત્ત્વ, દમ (૪) ગાજો [–મારવો= (ખોટી રીતે) ભારે લાભ કરી,વિસાત ભેગી કરવી] **માલામાલ** વિ૦ [अ] ભર્યું પૂર્યું; ન્યાલ [–થઈ જવું=ન્યાલ થઈ જવુ (૨) [લા] પાયમાલ –ખાખાવીખી થઈ જવુ]
માલ પુ૦ [સં] ઊંચાણનો પ્રદેશ
માલકા સ્ત્રી૦ [अ. मलिकह, સર૦ म, हिं. मलिका] રાણી
માલકાલેરો પું૦ એક રાગ
માલકાંક(-ગ)ણી સ્ત્રી૦[સર૦ सं कुङ्गनी, हिं. मालकगुनी, म. मालकंगुणी] એક બી
માલ(-લિ)કી સ્ત્રી૦ [જુઓ માલિકી] માલિક-

પણું; સત્તા. ૦હક(-ક્ક) પું૦ માલકીનો હક
માલકું વિ૦ બાડું,ત્રાંસું,માલું(-ળેવું,ભાળવું)
માલકોશ પું૦ [સં. मालकौश; સર૦ हिं., म मालकंस] એક રાગ
માલ(-ળ)ખું ન૦ [સં मालकं (હારડો), સર૦ हिं. मालका] સળિયા કે દોરામાં પરોવી રાખેલો કાગળો તથા ચિઠ્ઠીઓનો સમૂહ(૨) હારડો(૩) ['માળો', કે 'માળખુ' ઉપરથી] (લા.) ખાલી માળો કે પાંજરા જેવું ખોખું (જેમ કે, શરીર હાડકાનું માળખુ બની ગયું) (૪)[?] બાવટાનુ ઘાસ [**માળખામાં, માળખે નાખવું**= કાગળ માળખામા પરોવી–ભરવી દેવો (૨) કાગળની હકીકત ઉપર ધ્યાન ન આપવું(તે માટે તેને સામેથી દૂર કરી,માળખામા ભરવી દેવો).]
માલગાડી સ્ત્રી૦ [માલ + ગાડી; સર૦ हिं.] ભારખાનું, માલ લાવતી લઈ જતી આગગાડી
માલગુજારી સ્ત્રી૦ [फा , સર૦ हिं] જમીન-મહેસૂલ (૨) જમીનદારે ઉઘરાવી આપેલી મહેસૂલ
માલજાદી સ્ત્રી૦ [फा ,સર૦ म.] દલાલણ;વેશ્યા
માલજામિ(-મી)ન પું૦[अ.] સારાખોટા માલ માટેનો જામીન
માલડો પું૦ ['માલ' ઉપરથી] (કા) ગોદડા ભરી રાખવાનો મોટો કોથળો
માલ(-ળ)ણ સ્ત્રી૦ ['માળી' પરથી,સં मालिनी; સર૦हिं.मालन] માળીની સ્ત્રી. માળીનો ધંધો કરનાર સ્ત્રી (૨) [?] નાકમા થતી ફોલ્લી
માલતિ(-તી) સ્ત્રી૦[સં.] એક વેલ(૨) એક છંદ
માલદાર [फा] ધનવાન; તવગર
માલધણી, માલધારી પું૦[માલ+ધણી, ધારવું; સર૦ म. मालधनी] માલિક
માલપાણી ન૦બ૦વ૦ [માલ + પાણી] મિષ્ટાન્ન; ભારે જમણ [**-કરવાં**=મિષ્ટાન્ન જમવું (૨) પારકી મિલકત ઓળવી ન્યાલ થઈ જવું. **-ઉડાવવાં**=મિષ્ટાન્ન જમવું; મોજ ઉડાવવી.]
માલપૂઓ(-ડો) પું૦ [માલ (દે. मल्लय =પૂડો) + પૂઓ (સં अपूप), સર૦ हिं. मालपूआ. म. मालपुवा] ગળ્યો પૂડો; એક મિષ્ટાન્ન
માલમ(-મી) પું૦ [अ. मुअल्लिम, સર૦ म. मालीम] વહાણમાંના માલનો હિસાબ રાખનાર (૨) વહાણનો દોરનાર; 'પાઇલટ'
માલમતા સ્ત્રી૦[માલ+ મતા;સર૦म मालमत्ता] સ્થાવર અને જંગમ મિલકત
માલમલીદો પું૦ [માલ + મલીદો] ભારે મિષ્ટાન્ન [સાધનસામગ્રી
માલમસાલો પું૦ મિષ્ટાન્ન (૨) ઉપયોગની
માલમસ્ત વિ૦ [માલ + મસ્ત; સર૦ म.] ધન-દોલતના મદમા છકી ગયેલુ કે તેમાં જ સુખ માનનાર [માલમતા
માલમિલકત સ્ત્રી૦ [માલ + મિલકત] જુઓ
માલમી પું૦ જુઓ માલમ. ૦**હોકો** પું૦[સર૦ म. मालमी = હોકાયંત્ર] હોકાયંત્ર
માલવ પું૦ [સં.] એક રાગ (૨) માળવા દેશ. ૦**શ્રી,-વી** સ્ત્રી૦ શ્રીરાગની એક રાગણી
માલવણ સ્ત્રી૦ ખાવાની જુવારની એક જાત
માલવું ન૦ [દે. मल्लय ઉપરથી ?]છાશ ભરવાની દોણી
માલશ્રી પું૦ [સં.] એક રાગ
માલા સ્ત્રી૦ [સં.] માળા, મણકા વગેરે પરોવી કરેલો હાર(૨)જપમાળા (૩) કોઈ પણ વસ્તુની એને મળતી એકત્રિત સંકલના ઉદા૦ ગ્રંથ-માલા ૦**કાર** પું૦ માળી. ૦**નુમાન** ન૦ એક અનુમાનનુ સાધ્ય તે બીજા અનુમાનનું સાધન બની એક જ પક્ષ વિષેની અનુમાનપરંપરા (ન્યા) [શેખી
માલાફૂલ સ્ત્રી૦ [માલા + ફૂલ](કા)આપવડાઈ;
માલાળું વિ૦['માલ' ઉપરથી] માલ-સત્ત્વવાળું; માલદાર
માલિક પું૦ [अ ; સં. मलिक = રાજા (स. मल्कि =ભોગવટો, કબજો), સર૦ हिं.] માલેક સ્વામી, શેઠ (૨) પરમેશ્વર. -**કી** સ્ત્રી૦ માલકી
માલિકા સ્ત્રી૦ [सं] માળા
માલિની સ્ત્રી૦ [सं] એક છંદ
માલિન્ય ન૦ [सं] મલિનતા
માલિય(-યા)ત ન૦ [अ] ઊંચી જાતનો બાગાયત તૂલ [ચાંપવું તે
માલિશ(-સ) સ્ત્રી૦ [फा.] ચોળવું, રગડવું,
માલી પું૦ [सं.] જુઓ માળી

માલુકાર પું૦ વણકર; ઢેઢ [એક વેલ
માલુવા સ્ત્રી૦ [प्रा. मालुया; (सं मालुका)]
માલુ વિ૦ માલકુ, બાડું
માલૂમ વિ૦ [अ. मअलूम સર૦ हिं, म] ખબર પડેલુ; જાણેલું [–કરવું =જણાવવું –પડવું, પડવું =જણાવું]
માલેક પું૦ જુઓ માલિક
માલેતુજા(–જાર)ર ન૦[अ मलिकु–तुज्जार] વેપારીઓનો વડો, મોટો વેપારી (૨) વિ૦ ખૂબ પૈસાદાર [એક ઓજાર
માલો પું૦ પ્લાસ્ટર લીસું કરવાનું કડિયાનું
માલોપમા સ્ત્રી૦ [सं] ઉપમાનો એક પ્રકાર, જેમા એક ઉપમેયને અનેક ઉપમાનો સાથે સરખાવાય છે (કા. શા)
માલ્યભારા, –રિણી સ્ત્રી૦ [स] એક વૃત્ત
માવ (મા') પું૦ [सं. माधव, प्रा. माहव] પતિ, વહાલમ. ૦જી,–વો પું૦(स)માધવ, શ્રીકૃષ્ણ
માવજત (મા') સ્ત્રી૦[अ मुहाफिजत સર૦ म. माफ(–व)जत] બરદાસ્ત, સભાળ, સારવાર
માવઠું ન૦[स. माघ+वृष्टि] કઋતુનો વરસાદ
માવડી સ્ત્રી૦[सं मातृ, प्रा माई, સર૦म.मावली] મા, –ડિયું વિ૦ જુઓ માવડીમુખુ. –ડિયો પું૦ માના જ કહ્યામાં રહેનાર છોકરો ૦મુખું વિ૦ માની સોડમા કે માના કહ્યામા જ રહેનાર (૨) બીકણ, બાયલું [માબાપ
માવ(–વી)તર ન૦ બ૦ વ૦ [सं मातृ+पितृ]
માવાદાર વિ૦ ['માવો' ઉપરથી] માવાવાળું
માવાલ વિ૦['મા' પરથી] (કા.) જુઓ માવડિયુ
માવીતર ન૦ બ૦ વ૦ જુઓ માવતર; માબાપ (૨)[કા] પિયર ?
માવું અ૦ક્રિ૦ [म मा, प्रा माअ, સર૦ म. मावणें; हिं. माना] સમાવું, બરાબર આવી રહેવું –ગોઠવાઈ જવુ
માવો પું૦ [સર૦ हिं , म. मावा] દૂધ ઉકાળી કરાતો ઘટ્ટ પદાર્થ (૨) ગર (જેમ કે ફળનો), કે તેના જેવું કાંઈ પણ(૩) સત્ત્વ (૪) [सं. माधव, प्रा. माहव] જુઓ 'માવ'મા
માશી(–સી) સ્ત્રી૦ [प्रा. माउसी, माउच्छिआ (सं.मातृ+स्वसृ); સર૦हिं. मासी, मौसी, म. मावशी] માની બહેન. ૦જી સ્ત્રી૦ માસી (માનાર્થક) (૨) માશીસાસુ ૦સાસુ સ્ત્રી૦ પતિ કે પત્નીની માસી
માશૂક સ્ત્રી૦ પ્રિયા
માષ પું૦[सं.]અડદ. –પાક ન૦ અડદનુ ભોજન
માસ પું૦[सं.] મહિનો [નમૂનો (૨) ઘાટ
માસલો પું૦ [સર૦ म मासला (अ. मसल)]
માસાજી પું૦['માસી' ઉપરથી]માસો કે માસો-સસરો (માનાર્થક)
માસિક વિ૦[सं.]માસને લગતુ (૨) ન૦ માસિક પત્ર. (૩) અ૦ દર માસે ઉદા૦ માસિક શું મળે છે? ૦માંદગી સ્ત્રી૦ રજોદર્શનનો સમય; અડકાવ આવવો તે. ૦પત્ર ન૦ દર મહિને પ્રગટ થતુ પત્ર–સામયિક
માસિયો પું૦ ['માસ' ઉપરથી]મરણ પામેલાનું એક વરસ સુધી દર માસે કરવામા આવતું શ્રાદ્ધ (૨) એક પ્રેતભોજન
માસી, ૦જી, ૦સાસુ સ્ત્રી૦ જુઓ 'માશી'માં
માસીસો પું૦ જુઓ માસિયો
માસો પું૦ ['માસી' ઉપરથી] માસીનો પતિ (૨) [સર૦ हिं. मासा] તોલાનો બારમો ભાગ. ૦સસરો, ૦જી પું૦ વર કે વહુનો માસો
માસ્તર પું૦ [इं. मास्टर; સર૦ म] મહેતાજી, શિક્ષક (૨) અમલદાર (પોસ્ટ, રેલવે, મિલ ઇ૦ મા)
માહ પું૦ [प्रा (सं माघ), સર૦ हि] માઘ માસ (૨) [फा ; સર૦ हिं., म.] માસ. ૦વારી વિ૦ [સર૦ हिं ; म] મહિનાનું, મહિનાવાર
માહાત્મિક વિ૦ [सं.] મહાત્માનું, મહાત્મા સબધી, –જેવુ
માહાત્મ્ય ન૦ [सं] મહિમા; મહત્ત્વ
માહિત વિ૦ [अ. माहिय्यत] વાકેફ ૦ગાર વિ૦ વાકેફગાર, જાણીતુ, પરિચયવાળુ. ૦ગારી સ્ત્રી૦ વાકેફગારી –તી સ્ત્રી૦ વાકેફગારી; જાણ (૨) ખબર; હકીકત
માહી સ્ત્રી૦[फा] માછલી ૦ગીર પું૦ માછી ૦મરાતબ વિ૦ બાદશાહી વખતમા અમીરોની એક પદવી
માહે અ૦ ['માહ [फा] ઉપરથી; સર૦ म]

અમુક 'મહિનો' એ અર્થ ગા. ઉદા૦ માહે ફાગણ
આહેર વિ૦ [અ. माहिर] માહિતગાર
આહેશ્વર વિ૦[સં.] મહેશ્વરનું, -ને લગતુ (૨) મહેશ્વરનું પૂજક. -રી સ્ત્રી૦ (સં.) પાર્વતી
આહરું ન૦ [સં. मातृगृह, પ્રા. माइहर; સર૦ મ. माहेर] લગ્નવિધિ કરવાનો મંડપ
આહ્યામાટલું ન૦ [માહરું + માટલું ?] કન્યાને વળાવતાં રીત પ્રમાણે અપાતું ખાવાનું માટલું [-પૂરવું]
આળ પુ૦ [દે. माल; સર૦ મ.] મેડો, મજલો (૨) [સં. माल] નિર્જન વેરાન ભીડનો પ્રદેશ (૩) (સં.) ઉત્તર ગુજરાતનો એક પ્રદેશ (૪) સ્ત્રી૦ [સં. माला] માળા (૫) રેંટિયાના ચક્કર અને ત્રાક ઉપર ફરતી ગાંઠી [-ભાંગવો=વેરાન ભીડ જેવા પ્રદેશને ખેડી, ખેતીના ઉપયોગમાં લાવવો]
આળખું ન૦ જુઓ માલખું
આળણ સ્ત્રી૦ જુઓ માલણ (૨) ['માળવું' ઉપરથી] છાજ સેડણ
આળવા પુ૦ [સં. मालव] (સં.) મધ્ય હિંદુસ્તાનમાં આવેલો એક પ્રદેશ -વી વિ૦ માળવાનું (૨) સ્ત્રી૦ માળવાની પ્રાંતિક બોલી
આળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ માળ] છાજવું, સેડવું (છાપરું)
આળા સ્ત્રી૦ જુઓ માલા. [-જપવી=હરિભજન કરવું (૨) [-ના નામની] વાટ જોવી, વારંવાર યાદ કરવું, રટણ કરવું; (૩) ખાલી બાવા થવું, કામધંધા કે પૈસાટકા વગરના થવું. -ઝાલવી=વિરક્ત થવું; સાધુ થવું (૨) દેવાળું કાઢવું -ના મૂળમાં જવા=એક લેવા જતાં હોય તેય ગુમાવવું -નો મણકો=પ્રિય પુત્ર. -નો મેર=ટોળી કે મંડળીનો આગેવાન. -ફેરવવી=જુઓ માળા જપવી -લેવી=જુઓ માળા ઝાલવી.]
આળિયું ન૦ ['માળ' ઉપરથી] મેડો (૨) સરસામાન રાખવા છાપરા નજીક કરેલો નાનો માળ
આળિયું ન૦ ['માળ' ઉપરથી] વાડો કે ભીંતો વિનાનું છાપરું
આળી પું૦ [સં. मालिन्; પ્રા. मालि; સર૦ હિં. माली, મ.] ફૂલઝાડ ઉછેરનાર (૨) ફૂલ વેચનાર
આળું વિ૦ ['મારું વહાલું' ?] (કા.) વહાલમાં કે નિરર્થક, નામ સાથે વપરાય છે
માળો પુ૦ [જુઓ માળ, સર૦ મ. माळा] પંખીનું ઘર (૨) ઘણાં કુટુંબો રહી શકે એવું ઘણા માળવાળું મકાન (૩) ખેતરનો માંચડો
માં (૦) [સં. स्मिन्, પ્રા. म्मि; સર૦ હિં. में] સાતમી વિભક્તિનો પ્રત્યય
માંકડ(-ણ) (૦) પુ૦ [સં. मत्कुण, પ્રા मंकुण] માકણ, માકડ. ૦મારી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
માંકડમુખું (૦) વિ૦ [માંકડું + મુખ] માંકડાના જેવા લાલ મોંનું [મૂછોવાળું
માંકડમૂછું (૦) વિ૦ [માંકડું + મૂછ] ભૂરી
માંકડિ(-ણિ)યું (૦) ન૦ જુઓ માકડિયું
માંકડી (૦) સ્ત્રી૦ [પ્રા मंक्कडी (સં. मर्कटी)] માંકડાની માદા (૨) ઘંટીના ઉપલા પડમાં બેસાડેલો લાકડાનો કકડો (૩) નેચાનો તે ભાગ, જે વડે ગોળી ઉપર તે ચપસીને બંધાય છે (૪) ઢોર બાંધવાના દોરડાના ગાળામાંની મોઈ (૫) હળ ઉપર ચોડેલું મોઈના આકારનું લાકડું, જેના પર ખેડુ ખેડતી વખતે ભાર મૂકે છે (૬) ભૂરી ભેંસ (૭) માંકડીકૂકડી (૮) ચામડીનો એક રોગ (૯) ઘોડીની એક જાત. ૦કૂકડી સ્ત્રી૦ એક જીવડું, જેનું મૂતર અડવેથી ફોલ્લા થાય છે. -ડું ન૦ [પ્રા. मक्कड (સં मर्कट)] લાલ મોંનું વાંદરું. -ડો પું૦ લાલ મોંનો વાંદરો
માંકણ, ૦મારી જુઓ 'માકડ'માં -ણિયું ન૦ જુઓ માકડિયું
માંખ (૦ખ,) સ્ત્રી૦ જુઓ માખી
માંગ (૦) વિ૦ આઠ (વેપારી સંકેત) [સર૦ મ. मांगी] (૨) (ગ.) સ્ત્રી૦ [હિં.; જુઓ માગવું] માગ, માગણી (૩) [પ્રા. मग्ग (સં मार्ग) ?] સેંથો (૪) ચોટલાની સમણા તરફની લટો; સમણા આગળ પાડેલા પટિયા [-લખાવવા=(વડનગરા નાગરોમાં કંઈ અવસરે કાંસાની થાળીમાં) દેવ તથા તેના બે છોકરાનું ચિત્ર પાડવું.]
માંગ પુ૦ [સર૦ મ.; પ્રા मायग (સં. मातंग) ચાંડાળ, ડોમ] મધ્ય પ્રાંતની એક હરિજન જાતનો માણસ.
માંગજડી (૦) વિ૦ '૧૮' (વેપારી સંકેત)

માંગલિ(-ળિ)ક વિ૦ [સં.] શુભ. **માંગલ્ય** ન૦ [સં.] શુભ, કલ્યાણ

માંગવું (૦) સ૦ક્રિ૦ જુઓ માગવું

માંચડો (૦) પું૦[સં मञ्च, સર૦ हिं , म. माच] માચો; ઊંચી બેઠક: તખ્ત, પાટ (૨) ગાડાની ધરી ઉપરનો પાટલો (૩) સોકટાની બાજીમાનું કૂલ. **-ડી** સ્ત્રી૦ નાનો માચડો

માંચી (૦)સ્ત્રી૦[સં मञ्च, સર૦ म , हिं माची] ખાટલી (૨)નાનો માચો, આસન જેવી બેઠક **-ચો** પું૦ જુઓ માચડો (૨) ખાટલો (વાણ કે કાથીનો).[**-મૂકવો**=સાજુ-ત દુરસ્ત થવું.]

માંજર (૦) સ્ત્રી૦[જુઓ મંજરી]તુલસી, ડમરા ઇ૦ની બિયાવાળી ડાખળી (૨) લોઢાની સખતળી (૩) ચંપલની સીવણીમા પગ તળે રહેતુ પાતળુ પડ (૪) મરઘાના માથા ઉપરની કલગી [ભૂરી કીકીવાળું

માંજરું (૦) વિ૦ [प्रा. मंजर (सं मार्जार)પરથી]

માંજવું (૦) સ૦ક્રિ૦[સં मृज्, मञ्ज्, સર૦ म मांजणें, हिं मांजना]ઘસીને સાફ કરવુ(વાસણ)

માંજાર પું૦ [સં. मार्जार, સર૦ म माजर] બિલાડો. **-રી** સ્ત્રી૦ બિલાડી **-રીનો ટોપ** પું૦ બિલાડીનો ટોપ એક વનસ્પતિ

માંઝી (૦) પું૦ [સર૦ हिं मांझी (સં मध्य, प्रा. मज्झ,)] કાશ્મીરનો હોડીવાળો

માંઝો (૦) પું૦[જુઓ માજવું, સર૦ हिं. मांझा, म. मांजा] કાચ પાયેલો દોર (પતંગનો)

માંઝલ (૦ ?) ન૦ એક ઘાસ

માંટી (૦) પુ૦ [જુઓ માટી] ધણી (૨) મરદ

માંડ (૦) અ૦ [प्रा मणयं (सं. मनाक्), સર૦ માણમાણ] માડ માંડ (૨) પુ૦ [?] એક રાગ (૩) ['માંડવું' ઉપરથી, સર૦ म ; हिं.] શોભા માટે ગોઠવેલી ઉતરડો

માંડણ (૦) ન૦ જુઓ માડણ

માંડણી (૦) સ્ત્રી૦ ['માડવુ' ઉપરથી] માળની ઊંચાઈ, ઊભણી(૨)મંડાણ કરવુ તે, ગોઠવણી

માંડછાંડ (૦,૦)સ્ત્રી૦[માડવુ+છાડવું](કા)ઘરના રાચરચીલાની શોભે તેવી ગોઠવણી (૨)[સર૦ म माडपूस] નામુઠામુ નક્કી કરી લખી લેવુ તે

માંડમાંડ (૦) અ૦ [જુઓ માડ] માણ માણ; જેમ તેમ કરીને, મહા મુશ્કેલીએ

માંડલિ(-ળિ)ક વિ૦[સં] મંડળનુ (૨) મંડળમાનું, ખંડિયું (૩) પું૦ ખંડિયો રાજા, સામંત

માંડલિયું ન૦ ગુસ્સાવાળી નજર

માંડવ (૦) પું૦[प्रा मडव(सं मंडप),સર૦ हिं , म] વરપક્ષને પહેરામણી આપવાનો છેલ્લો વિધિ (૨) સ્ત્રી૦ નવરાત્રીની માંડવી

માંડવાળ (૦) સ્ત્રી૦ [માંડવું+વાળવું] માંડી વાળવુ તે, તોડ, સમાધાન [માણસ

માંડવિયો (૦)પું૦['માંડવો' પરથી]કન્યાપક્ષનો

માંડવી સ્ત્રી૦[प्रा मडव(सं मंडप), સર૦ म] વગ આગળની ઊંચી બેઠક (૨) દેરી (૩) નવરાત્રીમા દીવા મૂકવા માટે બનાવેલી મંડપ જેવી રચના (૪) જકાત લેવાની જગ્યા (૫) ચકલુ બજાર (૬) [?] ભોયશિંગ

માંડવું (૦) સ૦ક્રિ૦ શરૂ કરવું (૨) લખવું; નોંધવુ (૩) [સં मड्, સર૦ हिं मांडना, म माडणें] ગોઠવવું-મૂકવુ (૪) યોજવું; સ્થાપવુ (૫) બીજી ક્રિયાની સહાયથી તે ક્રિયા કરવાનુ શરૂ કરવું, તેમા લાગવુ, વળગવું એવો ભાવ બતાવે છે ઉદા૦ લખવા માડો. [**માંડી વાળવું**=પતાવટ કરવી(૨)ખાતામાં ચાલતુ લેણુ લખી વાળવુ-પતવી દેવુ, જતુ કરવું(૩)બંધ રાખવું, મોકૂફ રાખવુ.]

માંડવો (૦) પું૦ [સં मडप, સર૦ हिं. मांडव, म माडव] મંડપ, ચંદરવો બાધી બનાવેલી બેઠક કે સ્થાન (૨) [લા] છોડી; કન્યા. [**-આવવો**=છોડી જન્મવી **-ઊભો થવો** =છોડી પરણાવવા જોગ થવી **-ચૂકવવો**= વરપક્ષ વિદાય થતા પહેલા કન્યાપક્ષના માંડવે આવે ત્યારે રીતના નાણાંની લેણ-દેણ ચૂકવવી. **-બાંધવો**=મંડપ રચવો (૨)[લા] ફજેત કરવું **માંડવે બેસવું**=વરપક્ષનુ માંડવો ચૂકવવા કન્યાપક્ષને માંડવે આવવું]**-વા-ખર્ચ(-રચ)** પું૦ લગ્નની એક બાબત,કન્યાપક્ષનુ માંડવો બાંધવાને અંગેનુ ખર્ચ. **-વામુહુરત, -વામુરત** ન૦ કન્યાને ત્યાં લગ્નમંડપ બાંધવા શરૂમા કરાતો વિધિ કે તેનું મુહૂર્ત

(૨) સ્ત્રી૦ પ્રસ્તાવનારૂપે બે બોલ –તાહાર પું૦ [+આહાર] પ્રમાણસર–પોષણ માટે જોઈએ તેટલો ખોરાક. –તાહારી વિ૦ મિતાહાર કરનારું

મિતિ સ્ત્રી૦ [સં.] તિથિ, તારીખ (૨) માપ

મિત્ર પું૦ [સં] પુ૦ ભાઈબંધ (૨) સૂર્ય. ૦કાર્ય, ૦કૃત્ય ન૦ મિત્ર તરીકે કરેલું કામ. ૦જન ન૦ મિત્ર. ૦જા, ૦તનયા સ્ત્રી૦ (સં.) યમુના નદી. ૦તા સ્ત્રી૦ દોસ્તી, ભાઈબંધી. ૦દ્રોહ પું૦ મિત્રનો દ્રોહ. ૦દ્રોહી વિ૦ મિત્રદ્રોહ કરનારું ૦ભાવ પું૦ મિત્રાચારી. ૦મંડળ ન૦ મિત્રોનું મંડળ. ૦રાજ્ય ન૦ મિત્રનું કે મિત્રાચારી રાખનાર રાજ્ય ૦વિંદા સ્ત્રી૦ (સં.) કૃષ્ણની આઠ પટરાણીઓમાંની એક. –ત્રાઈ સ્ત્રી૦ મિત્રતા –ત્રાચાર પુ૦ મિત્રાચારી –ત્રાચારી સ્ત્રી૦ ભાઈબંધી,દોસ્તી

મિથઃશિષ્યા સ્ત્રી૦ [સં.] ગુપ્ત શિષ્યા–પત્ની

મિથુન ન૦ [સં] જોડું, જોડ (૨) મૈથુન (૩) સ્ત્રી૦ ત્રીજી રાશિ –ની વિ૦ જુઓ મૈથુની

મિથ્યા વિ૦(૨)અ૦[સં]અસત્ય, અવાસ્તવિક (૩) ફોગટ. [–દુક્કડં(–ડું)=દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ, એમ દુષ્કૃત્યની માફી–પશ્ચાત્તાપ સૂચવતું વાક્ય (જૈન).] ૦ત્વ ન૦ મિથ્યાપણું. ૦ચાર પુ૦ [+આચાર] મિથ્યા આચાર(૨) દંભ ૦ચારી વિ૦ મિથ્યા આચરણવાળું (૨) દંભી. ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ ખોટી સમજ ૦પવાદ પું૦ [+અપવાદ] ખોટું તહોમત. ૦પવાદી વિ૦ખોટું તહોમત મૂકનાર.૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ભ્રાંતિ. ૦ભાષી વિ૦ જૂઠું બોલનારું. ૦ભિમાન ન૦ [+અભિમાન] ખોટું અભિમાન. ૦ભિમાની વિ૦ મિથ્યાભિમાન કરનારું. ૦રોપ પુ૦ [+આરોપ] ખોટો આરોપ ૦વાદ પુ૦ જૂઠાણું. ૦વાદી વિ૦ જૂઠું બોલનારું

મિનહૂન વિ૦ [અ. મિન્હુ; સર૦ મ મિનહુ] ચાલુ ('અહે મિનહૂન' એટલે ચાલુ માસ, એમ ખતમાં વપરાય છે)

મિનાકસો પુ૦[અ. મુનાકશહ] ખાર, દ્વેષ,કીનો

મિનાર(–રો) પુ૦[અ મનાર; સર૦ મ મનોરા, હિં. મિનારા, મીનાર] થાંભલાના આકારનું એક જાતનું બાંધકામ

મિનિટ સ્ત્રી૦ [ઇં] કલાકનો સાઠમો ભાગ

મિનિસ્ટર પું૦ [ઇં.] વજીર, પ્રધાન

મિનોઈ વિ૦ [જુઓ મીનોઈ]પરલોક સંબંધી

મિન્નતજારી સ્ત્રી૦ [फा. मिन्नतोजारी; સર૦ म मिनतवारी,हिं. मिन्नत] આજીજી,કાલાવાલા

મિયાઉં ન૦[રવ૦] બિલાડીનો અવાજ, મ્યાઉં. [તને પણ મિયાઉં =જેણે પ્રપંચ શીખવ્યો હોય તેની ઉપર જ તેનો પ્રયોગ કરાતો બતાવવાના અર્થમાં વપરાય છે]

મિયાણો પુ૦[फा. मियानह, સર૦મ मिआना] એ નામની એક જાતનો માણસ

મિયાન ન૦ [फा नियाम, સર૦ हिं ; म न] તલવાર વગેરેનું ઘર

મિયાં પુ૦ [हिं] મુસલમાન ગૃહસ્થ (૨) તેનું સંબોધન [–ની મીનડી =બીકણ માણસ –મહાદેવનો મેળ = બે વિરોધી બાબતોનો સંબંધ (કદી ન ઘટે, એ અર્થમાં)]

મિરજાન ન૦ [अ. मर्जान, સર૦ हिं. मिरजान =પ્રવાસ] સાળાનો એક ભાગ

મિરાત સ્ત્રી૦ [જુઓ અમીરાત, अ मिरास =વારસો] પૂંજી, દોલત

મિલ સ્ત્રી૦ [ઇં.] યંત્રથી ચાલતું કારખાનું(બહુધા મોટું ને વસ્ત્રનું) ૦એજંટ પું૦ મિલના શેરહોલ્ડરો (ભાગીદારો) તરફથી મિલનો સમગ્ર વહીવટ સંભાળવા નિમાતો વડો ભાગીદાર ૦કામદાર,૦મજૂર પુ૦ મિલમાં કામ કરતો મજૂર. ૦માલિ(–લે)ક પુ૦ મિલનો વહીવટદાર એજંટ (જેને સામાન્ય રીતે માલિક કહેવામાં આવે છે) ૦માલિ(–લે)ક મંડળ ન૦ મિલએજંટોનું મહાજન–મંડળ

મિલકત સ્ત્રી૦ [अ] ધનમાલ વગેરે, પૂંજી

મિલન ન૦ [સં.] મુલાકાત; મિલાપ, મળવું તે ૦સાર વિ૦ મળતાવડું ૦સારી સ્ત્રી૦ મળતાવડાપણું

મિલમાલિ(–લે)ક પુ૦; ૦મંડળ ન૦ જુઓ 'મિલ'માં [મિલ

મિલાપ પુ૦[સર૦ हिं , म (सं. मिल)]મેળાપ;

મિલાવટ સ્ત્રી૦ [हिं (सं मिल)] મેળવણી;

મિશ્રણ. –ણું સ૦ક્રિ૦ મેળવવું, ભેગું–મિશ્ર કરવું
મિલિત વિ૦[સં.] મળેલું, એકઠું થયેલું
મિલિંદ પું૦[સં.]ભમરો. –દાયમાન વિ૦[સં.] આસક્ત, લીન, મગ્ન [આની પ્રત્યેક
મિલ્લું ન૦[જુઓ મીલ્લી] બે પાસિયા વેણી-
મિશ્ર વિ૦ [સં.] ભેળસેળવાળું, મિશ્રિત, એકઠું (૨) પું૦માન આપવા યોગ્ય પુરુષના નામને અંતે લાગે છે. ઉદા૦ મંડનમિશ્ર. ૦જાતિ સ્ત્રી૦ સાત કે સત્તરમાંસ માત્રાના ખંડવાળા તાલની જાતિ. ૦ણ ન૦ મેળવણી. ઉમેરો(૨) મેળવણીથી થયેલી વસ્તુ (૩) 'એલિગેશન' (ગ) ૦ધાતુ સ્ત્રી૦ મિશ્રણવાળી ધાતુ (૨) બે ધાતુઓના મિશ્રણથી બનેલી ધાતુ ૦પદી પું૦ 'કૉમ્પાઉંડ એક્સ્પ્રેશન' (ગ) ૦રાશિ પું૦ 'કૉમ્પાઉંડ ક્વૉન્ટિટી' (ગ). ૦વાક્ય ન૦ (વ્યા.) એક મુખ્ય ને બીજાં એક કે અનેક ગૌણ વાક્યોવાળું મોટું વાક્ય –શ્રિત વિ૦ મિશ્ર [બહાનું કાઢીને.]
મિષ ન૦ [સં.]બહાનું,મસ. [(–ને) મિષે =–નું
મિષ્ટ વિ૦ [સં.]મીઠું;મધુર. ૦તા સ્ત્રી૦,૦પણું ન૦. –ષ્ટાન્ન ન૦[+ अन्न]ગળી ને પૌષ્ટિક વાની
મિશન ન૦ [ઇં.] પ્રચારનું, જીવનધ્યેય જેવી મહત્તાવાળું લક્ષ્ય (૨) ખ્રિસ્તી ધર્મપ્રચારનું તેવું કામ કે તેનું ધામ. ૦રી વિ૦ મિશનને લગતું (૨) પું૦ મિશનનો કે મિશનવાળો માણસ
મિસર ન૦ [अ. मिस्र, સર૦ हिं., म] (સં) આફ્રિકાનો એક પ્રસિદ્ધ દેશ, ઇજિપ્ત –રી વિ૦ મિસરનું
મિસરી સ્ત્રી૦[સર૦હિં.,મ (अ मिस्र ઉપરથી)] સાકર (૨) વિ૦ જુઓ 'મિસર'માં
મિસરો પું૦ [अ.] કવિતાની ટૂક
મિસલ સ્ત્રી૦ [अ. मसल, સર૦મ.] રીત; તરેહ ૦સર અ૦ રીતસર
મિસાલ સ્ત્રી૦ [अ] ઉદાહરણ; દૃષ્ટાંત (–આપવી) (૨) અ૦ પેઠે, –ની જેમ
મિસી(–સ્સી) સ્ત્રી૦ [सं. मसि (–सी), સર૦ મ. हिं.]દાંત કાળા રંગવાની ભૂકી [–લગાડવી =ઉંમરલાયક છોકરીને પહેલી વારની વેશ્યાના ધંધામાં વાળવી.]
મિસ્કાલ પું૦[अ]હીરામોતીનો એક તોલ–વજન
મિસ્કીન વિ૦ [अ.; સર૦ हिं., म निसकीन] મુફલિસ; ગરીબ
મિસ્ટર પું૦ [ઇં.] પુરુષના નામ આગળ અંગ્રેજી ભાષામાં વપરાતો 'શ્રી' એવો સન્માન સૂચક શબ્દ (૨) 'ભાઈ' અર્થનું સંબોધન
મિસ્તર ન૦ છોની સપાટી સરખી કરવાનું ઓજાર (૨) પું૦ જુઓ મિસ્ટર
મિસ્ત્રી પું૦ [સર૦ મ., हिं मिस्तरी(ई मास्टर; पो. मेस्त्र)] હોશિયાર કારીગર (ખાસ કરીને સુતાર, કડિયો) (૨) એક અટક
મિહમેજ સ્ત્રી૦ [अ. मह्मेज] ઘોડેસવારના બૂટની એડીએ લગાડાતું ઘોડાને ગોદાવવાનું એક સાધન; 'સ્પર'
મિહિર પું૦ [સં.] સૂર્ય
મિહિરામણ પું૦ [જુઓ મહેરામણ]+ સમુદ્ર
મિહીણું ન૦ + જુઓ મહેણું
મીચવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ મીંચવું]બીડવું,બંધ કરવું
મીજ સ્ત્રી૦ [प्रा मिंज (सं मज्जा)] મીંજ; બિયાનો ગર
મીજાન ન૦[अ ; સર૦ म. मिजान, हिं]અંદાજ; માપ. ૦સર અ૦ માપસર, મીજાનમાં
મીટ સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. मीटना, म. मीट] નજર, અનિમેષ દૃષ્ટિ. [–મારવી = આંખ બંધ કરવી. –મારીને સૂઈ જવું = શાંતિથી સૂઈ જવું. –માંડવી= અનિમેષ દૃષ્ટિથી જોવું(૨) [લા] (–ની પાસે) તીવ્રપણે ઇચ્છવું; આશા રાખવી –મેળાપો=આંખે આંખ મળવી, દૃષ્ટિમિલન.] –ટામીટ સ્ત્રી૦ સામસામી મંડાયેલી નજર
મીટર ન૦ [ઇં] (વીજળી, ગરમી, પાણીનો વાપર વગેરે) માપવા માટેનું યંત્ર (૨) પું૦ લંબાઈનું એક માપ (ફ્રેન્ચ)
મીટવું અ૦ક્રિ૦ [दे. मिट, સર૦ हिं. मिटना; म. मिटणें] ભૂંસાઈ જવું, નાબૂદ થવું(૨)મટવું,
મીઠું વિ૦[प्रा. मिट्ठ (सं. मिष्ट), સર૦ हिं मीठा, म मिठा] મધુર (૨) ગળ્યું (૩) ન૦[સર૦ મ. मीठ] લવણ; નિમક [મીઠાં ઝાડનાં મૂળ કાપવાં = ભલાઈ બતાવ્યા કરનાર–હિત

કરનારને જ નુકસાન થાય તેટલો બનો તેનો લાભ લેવો મીઠા વિનાનું=દમ વિનાનું, બીકણું. મીઠી જમીન=ઊખર નહી એવી ખેતીને લાયક જમીન મીઠી છબ=ખુશામતિયા–સારું લગાડે તેવી વાણી (૨) તેવું માણસ. મીઠું મરચું ભભરાવવું=વધારીને વાત કહેવી. મીઠું લાગવું=ચચરવું, રીસ ચડવી. (આંખમાં) મીઠું પડવું=અદેખાઈ આવવી] –ઠડાં ન૦બ૦વ૦ વહાલના આલિંગન(૨)દુખણાં, ઓવારણાં [–કરવાં=મીઠડાં લેવાં –ઢાળવાં=બડાગ્થી હેત બતાવવું પણ અંદરથી ઇર્ષ્યા કરવી –લેવાં=ઓવારણાં લેવાં] –ઠડું વિ૦ (૫) મીઠું (૨) મીઠું મીઠું બોલનારું(૩)ન૦ જુઓ મીઠડાં –ઠાઈ સ્ત્રી૦ સુખડિયાને ત્યાં વેચાતી કે એવી કોઈ પણ ગળી વાની (૨) મીઠાશ, મધુરતા –ઠાઈવાળો પું૦ મીઠાઈ વેચનાર, સુખડિયો –ઠાચરું વિ૦ ગળી વસ્તુઓ ખાનારું –ઠાણું ન૦ જુઓ ગળપણ –ઠાબોલું વિ૦ મીઠું બોલનારું. –ઠાશ સ્ત્રી૦ મીઠાપણું. –ઠી સ્ત્રી૦ બચ્ચી (૨) સ્નેહાલિંગન [–મારવી=હૈયા સરસું ચાંપવું (૨) હોઠે ચુંબન લેવું (ગ્રામ્ય) –લેવી =બચી કરવી] ૦દરાખ વિ૦ દ્રાક્ષ જેવું મીઠું ૦કૂતરું ન૦ હડકાયેલું નહી તેવું સારું કૂતરું ૦લીંબુ ન૦ મોસંબી જેવું એક ફળ –ઠો ભાત પું૦ એક જાતનો બિરંજ –ઠો લીમડો,–ઠો લીંબડો પું૦ એક વનસ્પતિ, જેના પાન કઢીમા નાખે છે

મીડયો પું૦ [જુઓ મડનો, સર૦ મ मिरधा] હૃષ્ટપુષ્ટ માણસ (૨) કસદ, ખેપિયો (૩) મુખી અગ્રેસર [ગૂંથેલી લટ(–લેવી)

મીંડલી સ્ત્રી૦ [જુઓ મીંડલી] સ્ત્રીના કેશની

મીઢિયો વિ૦ પું૦ ['મીઢું' ઉપરથી ?] વળેલા શિંગડાંવાળો (બળદ, બકરો)

મીંડું ન૦ [સં. विंदु ઉપરથી ?] શૂન્ય, બિંદુ; ટપકું [–ફેરવવું, મૂકવું, વાળવું=રદ કરવું છોડી દેવું –વળવું=રદ થવું(૨)ખલાસ થવું(૩) નિર્વંશ જવું એકડા વગરનાં મીંડાં= (પુણ્યને અભાવે) કશી કિંમત વગરની કે તાકાત વગરની વસ્તુઓ કે માણસો. મીંડે મૂકવું=કાઢી નાખવું,રદ કરવું(આળસમાંથી)]

મીંઢળ ન૦ [સં. मदनफल, હિં मैनफल, मैढल] મીંઢળ, એક ફળ (લગ્ન જેવી ક્રિયાઓ વખતે કાંડે બાંધે છે) [–બાંધવાં, છોડવાં. (હાથે) મીંઢળ બાંધ્યાં હોવાં=કામ ન કરી શકાવું (ઠપકામાં)] [સોનામુખી

મીંઢી, ૦આવળ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ मेंधीअवळी]

મીણ ન૦ [પ્રા. मयण (સ मदन), હિં मैन, મ मेण (फा मोम ?)] મધપૂડો જેનો બનેલો હોય છે તે ચીકણો પદાર્થ (૨) અ૦ [?] જુઓ મીનાં (–કહેવી, –કહેવરાવવી) [–કાઢવું =મારી મારીને નરમ કરી નાખવું (૨) મહેનત કરાવી અડઘાળો કાઢવો –નું કરી નાખવું= નરમઘેંશ અથવા ગરીબ સ્વભાવનું બનાવી દેવું (માણસને) –મીણ થઈ જવું =મીણ જેવું નરમ થઈ જવું]૦કપડ, ૦કાપડ ન૦ પાણી ન શોષે તે સારુ મીણ કે એવો પદાર્થ ચડાવીને બનાવેલું એક જાતનું કાપડ; મીણિયું ૦બત્તી સ્ત્રી૦ જેમાં વાટ ઘાલેલી હોય એવી મીણ જેવા પદાર્થની બનાવટ

મીણાકારી વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ + જુઓ મીનાકારી

મીણિયું વિ૦ ['મીણ' ઉપરથી] મીણવાળું (૨) જુઓ 'મીણ'માં (૩) ન૦ મીણકપડ

મીણું,–ણિયું વિ૦['મીણો' ઉપરથી] નશામાં પડેલું –ણો પું૦ [પ્રા मयण (સ मदन)= માદક] કેફ, નશો (૨) કેફ ચડે તેવો ઝેરી પદાર્થ (–ચડવો)

મીન સ્ત્રી૦ [સં] બારમી રાશિ (૨) ન૦ માછલું ૦કેતન પું૦ (સ) મકરકેતુ, કામદેવ ૦મેખ(–ખ) સ્ત્રી૦ વાંધે, હરકત, શંકા કરવાપણું (૨) વધારોઘટાડો કરવાપણું (૩) અ૦ ઓછું વત્તું હોય તેમ (–ન હોવાં, ન કરાવાં)

મીનડી સ્ત્રી૦ [જુઓ મીની] મીંદડી, બિલાડી. –ડું ન૦ બિલાડું

મીનાકારી વિ૦[फा, સર૦ હિં , મ मिनाकारी] ભાતવાળું (૨) સ્ત્રી૦ સોનાચાંદી પર રંગીન કામ – કારીગરી

મીનાં અ૦ [સર૦મીણ(૨)] હાર્યાની કબૂલાતનો

સ કેતશબ્દ [–કહેલું=હાર કબૂલ કરવી.]
મીની સ્ત્રી૰ [રવ૰] મીનડી; બિલાડી
મીનો પુ૰[फा. मीना] સોનાચાંદી પરનું રંગિત ચિત્રકામ, મીનાકારી
મીનોઈ વિ૰ [फा] સ્વર્ગીય
મીમાંસા સ્ત્રી૰ [स.] વિચારણા; તપાસ; સમાલોચના (૨) જૈમિનિપ્રણીત પૂર્વમીમાંસાદર્શન (–કરવી). –**સક** પુ૰ મીમાંસા કરનાર (૨) મીમાંસાદર્શન જાણનાર કે માનનાર
મીર પું૰ [फा] અમીર (૨) એ નામની એક જાતિનો માણસ. ૦**અદલ** પુ૰ ન્યાયાધીશ ૦**જા(–ઝા)દ** વિ૰[+ज़ाद(फा)=જન્મેલું] મીરના કુળનું
મીરજા પુ૰ [फा] મુસલમાનોનો એક ખિતાબ, અમીર, ઉમરાવ (૨) મુસલમાનોની એક જાતનો માણસ
મીરાસ સ્ત્રી૰ [अ.; સર૰ हिं; म मिरास] વારસો. –**સી** સ્ત્રી૰ વારસામાં મળેલી દોલત (૨) એક મુસલમાની માગણ જાતનો માણસ
મીલ સ્ત્રી૰ [सं मिल् ઉપરથી? સર૰ म मीळ] પ્રતિપક્ષ; વિરોધી જમાવટ (તકરાર કે ટંટામાં) [–**બાંધવી**=વિરોધી ટોળી જમાવવી]
મીલન ન૰ [सं] બંધ કરવું – બીડવું તે
મીલિત વિ૰ [स] બંધ કરેલું – બીડેલું
મીં સ૰ [સર૰ म.] મેં (ઉત્તર ગુજરાત)
મીંચવું સ૰ક્રિ૰[दे मिंचण;સર૰ हिं. मीचना,म मिचकणें] જુઓ મીચવું **મીંચાવવું** સ૰ક્રિ૰ (પ્રેરક) **મીંચાવું** અ૰ ક્રિ૰ (કર્મણિ)
મીંચામણાં ન૰બ૰વ૰ જુઓ મિચામણા
મીંજ સ્ત્રી૰ જુઓ મીજ
મીંડ સ્ત્રી૰ [सं. मीडम्=ધીમે અવાજે, સર૰ हिं.; म मेंड] (સંગીત) એક શ્રુતિ યા સ્વર ઉપરથી બીજી શ્રુતિ યા સ્વર જવાનો એક મધુર પ્રકાર, ઘસીટ
મીંડલી(–ળી) સ્ત્રી૰ [સર૰ म मेंडणें=બે સેરને એકઠો વળ આપી ભેગી કરવી; हिं मींडना=હાથ વડે મસળવું, અથવા મેઢી=ત્રણ સેરમાં ગૂંથેલી વેણી.] કપાળ ઉપર ગોઠવેલી ચોટલાની લટ. [–**લેવી, મીંડલો લેવી** (કા.)=કપાળ ઉપર ચોટલાની લટ ગૂંથવી.]
મીંડું ન૰ જુઓ મીડું
મીંઢળ ન૰ જુઓ મીઢળ
મીંઢું વિ૰ [સર૰ म. मेंढा=વાંકું] મનમાં સમજે પણ બહારદેખાવા ન દે તેવું (૨) ખંધું; ધૂર્ત. –**ઢાઈ** સ્ત્રી૰. –**ઢાપણું** ન૰ મીંઢું હોવું તે
મીંઢી, ૦આવળ સ્ત્રી૰ જુઓ મીઢી
મીંદડી સ્ત્રી૰ [જુઓ મીની] મીનડી, બિલાડી. –**ડું** ન૰મીનડું, બિલાડું. –**ડો** પુ૰ બિલાડો
મુક(–ગ)ટો પુ૰ જુઓ મુગટો [મુકાદમી
મુકદ્દમ પું૰ [अ.] જુઓ મુકાદમ –**મી** સ્ત્રી૰
મુકદ્દમો પુ૰ [अ; સર૰ हिं, म. मुकदमा] દાવો
મુકદ્દર ન૰ [अ.] નસીબ
મુકનો પુ૰ [अ निक्नअह] બુરખો
મુકમ્મલ વિ૰[अ]પૂરેપૂરું,સંપૂર્ણ. ૦**આઝાદી** સ્ત્રી૰ પૂર્ણ સ્વાતંત્ર્ય
મુકરદમ પું૰ જુઓ મુકાદમ
મુકરદમો પુ૰ જુઓ મુકદ્દમો
મુકરર વિ૰ [अ मुकर्रर] નિયત, નક્કી કરેલું
મુકરવું, મુકરી જવું અ૰ ક્રિ૰ [સર૰ हिं. मुकरना, म मुकरणें, अ मुक्रिर ઉપરથી?] નામુક્કર જવું, કહીને ફરી જવું
મુકરી સ્ત્રી૰ [हिं] પ્રાયઃ ચાર ચરણની કવિતાનો એક પ્રકાર, જેમાં ત્રણ ચરણનો અર્થ છેલ્લા ચરણથી મુકરી જાય છે
મુકાણ ન૰ ['મૂકવું' ઉપરથી] મૂકવું તે
મુકાદમ પું૰ [अ. मुकद्दम, સર૰ म मुकदम] નાયક; જમાદાર –**મી** સ્ત્રી૰ મુકાદમનું કામ
મુકાબલ, મુકાબિલ [अ] વિ૰ મુકાબલામાં આવતું –**લો** પું૰ [अ] સરખામણી (૨) સામસામી ભેટ
મુકામ પું૰ [अ] મુકામ (૨) પડાવ; ઉતારો. [–**ઉઠાવવો**=બીજી જગાએ જવા મુકામની જગા હોય તે ખાલી કરવી. –**ઉપાડવો** =મુકામ એક જગાએથી બીજે લઈ જવો. –**કરવો, નાખવો**=પડાવ નાખવો; ઉતારો કરવો.] [કર્મણિ ને પ્રેરક
મુકાવું અ૰ ક્રિ૰, –**વવું** સ૰ ક્રિ૰ 'મૂકવું'નું

સુકુટ પુ૦ [સં.] જુઓ મુગુટ
મુકુર પુ૦ [સં] આયનો
મુકુલ ન૦ [સં] ખીલતી કળી -લિત વિ૦ [સં] કળીઓવાળુ (૨) અડધું ઊઘડેલુ, અડધું બંધ
મુકુંદ પુ૦ [સં.] (સં) વિષ્ણુ
મુક્કર વિ૦ [જુઓ મુકરર] ઠરાવેલું (૨) અ૦ જરૂર, ખચીત
મુક્કી સ્ત્રી૦ [દે वुक्का=મુષ્ટિ, સર૦ પ્રા मुट्ठि (સં. मुष्टि), સર૦ હિં, મ] ઠોસો (-ઠોકવી, -મારવી, -લગાવવી). -ક્કાટવું સ૦ક્રિ૦ મુક્કે મુક્કે મારવું. -ક્કો પુ૦ ઠોસો; ગડદો
મુક્ત વિ૦ [સં] બંધનરહિત; છૂટું (૨) મુક્તિ પામેલુ. ૦ક ન૦ એક અસ્ત્ર (૨) પૂર્ણ અર્થવાળો સ્વતંત્ર શ્લોક ૦કંઠ વિ૦ જોરથી કે બેધડક બોલનારુ કે ગાનારું. ૦વ્યાપાર પું૦ અબાધિત વ્યાપાર, 'ફ્રી ટ્રેડ'. ૦હસ્ત વિ૦ છૂટે હાથે દાન કરનારુ
મુક્તાદ ન૦ [જુઓ મુખતાદ] વાર્ષિક શ્રાદ્ધ
મુક્તા,૦ફલ(-ળ) ન૦[સં]મોતી ૦વલિ(-લી, -ળિ,-ળી) સ્ત્રી૦, ૦હાર પુ૦મોતીનો હાર
મુક્તિ સ્ત્રી૦[સં]મોક્ષ(૨)છુટકારો (-આપવી, મળવી). ૦પદ ન૦ મુક્તાવસ્થા, મોક્ષ ૦પુરી સ્ત્રી૦ જ્યાં જવાથી મુક્તિ મળે તેવી નગરી (દ્વારકા, અયોધ્યા, મથુરા વગેરે) ૦ફોજ સ્ત્રી૦ લશ્કરી ઢબે સંગઠિત કરવામાં આવેલુ એક ખ્રિસ્તી મિશન. ૦માર્ગ પુ૦ મુક્તિનો માર્ગ
મુખ ન૦ [સં.] મો (૨) ચહેરો (૩) આગલો કે ઉપરનો ભાગ (૪) નદી જ્યાં દરિયાને મળે તે સ્થાન (૫) નાટકનું મૂળ કારણ કે બીજ,એક સંધિ (કા શા). [-નાં મલોખાં કરવાં=ઉપર ઉપરથી મીઠું મીઠું બોલી ખુશ કરવુ] ૦કમલ(-ળ) ન૦ મુખરૂપી કમળ ૦કળા સ્ત્રી૦ મોની શિકલ, શોભા, છટા ઇ૦. ૦ચંદ્ર પુ૦ મુખરૂપી ચંદ્ર ૦ચિત્ર ન૦ ગ્રંથ સામયિક વગેરેનુ પ્રારંભમાં મુકાતુ ચિત્ર. ૦જ(-જુ)બાની સ્ત્રી૦ મોઢાની સાક્ષી ૦પટ ન૦,પુ૦ ઘૂમટો. ૦પત્ર ન૦ અમુક મંડળનુ છાપુ ૦પરીક્ષા સ્ત્રી૦ લેખિત નહિ પણ મૌખિક પરીક્ષા. ૦પાક પુ૦ મોનો એક રોગ ૦પાઠ પું૦ ગોખવુ -યાદ કરવું તે, મોઢે બોલવાનુ તે ૦પૃષ્ઠ ન૦ ગ્રંથ કે સામયિકના પૂઠાનુ પાનું ૦બંધ પુ૦ પ્રસ્તાવના. ૦ભંગ વિ૦પડી ગયેલા – નૂર વગરના, હતાશ મોવાળું. ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ચહેરો,મોનો દેખાવ. ૦ર(-રિત) વિ૦ ખખડતું; અવાજ કરતુ (૨) વાચાળ ૦રતા સ્ત્રી ૦વાચન ન૦ ઉચ્ચાર કરીને વાચવુ તે. ૦વાદ્ય ન૦ ફૂંકીને વગાડવાનુ વંદ્ય ૦વાસ પુ૦ જમ્યા પછી મો સુવાસિત કરવા ખાવાની વસ્તુ ૦સંધિ પુ૦ જેમાં બીજનું ફલિત થવા તરફ વલણ જણાય છે(નાટકનો એક સંધિ) ૦સામુદ્રિક પુ૦ ચહેરા પરથી ચારિત્ર્ય જોવાની વિદ્યા, 'ફિઝિયોગ્નોમી'
મુખતાદ ન૦ વાર્ષિક શ્રાદ્ધ (પારસીઓમાં)
મુખતેસર વિ૦ [अ. मुख्तसर] ટૂંકું, સંક્ષિપ્ત
મુખત્યાર વિ૦ [अ मुख्तार]પોતાની મરજીમા આવે તેમ કરવાને સત્તા અપાયેલુ (૨) પુ૦ એલચી, વકીલ, પ્રતિનિધિ ૦નામું ન૦ પોતા તરફથી કામ કરવાની સત્તા આપનારુ લખાણ (-આપવું, કરી આપવું, લખી આપવુ). ૦વારસ પુ૦ મુખત્યારીથી નીમેલો વારસ -રી સ્ત્રી૦ સદર પરવાનગી, કુલ સત્તા (-આપવી, લખી આપવી)
મુખારવિંદ ન૦ [સં] મુખકમળ, કમળ જેવું સુંદર મો
મુખિયું ન૦ ['મુખ' ઉપરથી] છાલકાના મો સીવવાની સૂતળી (૨) વિ૦ મુખ્ય -યો પું૦ ['મુખ્ય' ઉપરથી]મુખ્ય માણસ(૨)ઠાકોરજીની સેવાપૂજા કરનારાઓનો મુખી
મુખી પુ૦ ['મુખ' ઉપરથી, સર૦ હિં मुखिया] અગ્રેસર, નાયક (૨) ગામનો વડો (એક સરકારી અધિકારી) -પદુ ન૦ મુખીનુ પદ-કામ
મુખોમુખ અ૦ ['મુખ' ઉપરથી] મોઢામોઢ
મુખ્ય વિ૦[સં] પ્રધાન,પહેલુ ૦ત્વે અ૦ ખાસ કરીને ૦ત્વે, ૦ત્વે કરીને અ૦ વિશેષે કરીને, ઘણું કરીને -ખ્યાર્થ પુ૦ પ્રધાન અર્થ
મુગજી સ્ત્રી૦ [જુઓ મગજી] (કોઈ વસ્ત્રને લગાડાતી બીજા રંગની ઝીણી પાતળી કિનાર

મુગટ પું૦ [सं. मुकुटः સર૦ મ. मुगुट] પાઘડી પર સજવાનો એક શણગાર (૨) રાજાનો તાજ
મુગટી સ્ત્રી૦ [જુઓ મુગટો] નાનો મુગટો
-ટો પું૦ [સ. मुक्तक (કીડો નીકળી ગયા પછીના રેશમમાથી વણેલુ), સર૦ મ मुकटा, मुगटा] અબોટિયું—એક રેશમી વસ્ત્ર; મુકટો
મુગલ વિ૦ (૨) પુ૦ [तुर्की] જુઓ મોગલ **-લાઈ** વિ૦ મુગલ સંબંધી (૨) સ્ત્રી૦ મુગલનો અમલ-રાજ્ય (૩) [લા] ઠાઠમાઠ; ભપકો (૪) સ્વેચ્છાચારી રાજ્ય અંધાધૂંધી કે જુલમ. [-ચલાવવી = આપખુદ અમલ ચલાવવો (૨) અધેર ને અવ્યવસ્થા ચલાવવા] **-લાણી** સ્ત્રી૦ મુગલ સ્ત્રી, મોગલાણી
મુગાસાડી સ્ત્રી૦ [મુગટો પરથી ? સર૦ મ मुगा = લૂગડાનો એક પ્રકાર] સ્ત્રીઓનું અબોટમા પહેરવાનુ એક રેશમી વસ્ત્ર
મુગ્ધ વિ૦[सं] મોહ પામેલુ (૨) અણસમજુ, અજ્ઞ (૩) સાલસ, નિષ્પાપ (૪) સુંદર, મોહક. **૦તા** સ્ત્રી૦, **૦ત્વ** ન૦ **-ગ્ધા** સ્ત્રી૦ જેને જુવાની તરતની ફૂટી હોય તેવી સ્ત્રી (૨) કાવ્યમા ત્રણ પ્રકારની નાયિકામાની એક (મુગ્ધા મધ્યા અને પ્રૌઢા) **-ગ્ધાપણું** ન૦
મુચ(-ચુ)કુંદ પું૦ [स] એક ફૂલઝાડ (૨) [સં.] એક પ્રાચીન રાજા
મુચરકો પુ૦ [तुर्की मुचल्कह; સર૦ हिं, म. मुचलका] જમીનખત (ગુનેગારનુ) [-આપવો]
મુચુકુંદ પુ૦ [स] જુઓ મુચકુંદ
મુછાળો વિ૦પુ૦ ['મૂછ' ઉપરથી] મૂછવાળો મરદ
મુજ સ૦ [સર૦ हिं मुझ] (પ) મારું (૨) 'હુ'ના અર્થમા વિભક્તિના પ્રત્યય સાથે પણ વપરાય છે. ઉદા૦ મુજને, મુજથી, મુજમાં
મુજબ અ૦ [अ. मूजिब] પ્રમાણે, પેઠે
મુજરે અ૦ [अ मुज्रा] મજરે વળતરમાં
મુજરો પુ૦ [સર૦ हिं, म (अ मुज्रा ?)] સલામ; મજરો.
મુજાહમત સ્ત્રી૦ [अ मुजाह्मत] અટકાવ; પ્રતિબંધ (૨) ચર્ચા, વિવેચન (૩) ખોતરણા
મુજાખો પુ૦ [अ मुजायकह, સર૦ म मुजाखा] હિસાબ; ગણના; મહત્વ
મુજાફત વિ૦ [अ मुआफ़त; સર૦ મ] નમાલું
મુજાવર પું૦ [अ मुजाविर. સર૦ મ, हिं] પૂજારી જેવો કબરનો રખેવાળ
મુઝવણ સ્ત્રી૦ ['મુઝાવું' ઉપરથી] મૂઝવણી; અકળામણ; બેચેની
મુઝાર અ૦ + જુઓ મોઝાર
મુઝારી સ્ત્રી૦, **-રો** પુ૦ ['મુઝાવું' ઉપરથી] ત્રિદોષ (૨) ગભરામણ; અકળામણ (૩) કોડિયા જેવો એક ઘાટ
મુઝાવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा मुज्झ् (सं. मुह्)] ગૂગળાવુ, ગૂચવાવુ (૨) ગભરાવું; અકળાવું
મુઠ્ઠી સ્ત્રી૦ [प्रा. मुट्ठि (स मुष्टि), સર૦ हिं मुट्ठी, म मूठ-मुठी] આગળા હથેળી સાથે વાળવાથી થતો ઘાટ (૨) ધર્માદા લેખે અપાતો મૂઠીભર લોટ કે અનાજ [-આપવી = પુણ્યાર્થે મૂઠી ભરીને લોટ કે અનાજ આપવા -ચાંપવી, દાબવી = હાથ દાબવો, સંકેત કરવો (૨) લાંચ આપવી -કાટે એવું = મોટુ અને નક્કર, દળદાર. -બંધ થઈ જવી = આપવાનુ બધ કરવુ (૨) ધર્માદાની મૂઠી અપાતી કે મળતી બધ થવી -ભરાય એટલું = પુષ્કળ, ખૂબ -માં રાખવું = હાથમા - કબજામાં રાખવું -માં માય એટલું = થોડુ, જૂજ -વાળવી = આગળીઓ હથેળી સાથે ભીડવી (૨) આપવાની ના પાડવી -વાળીને બેસી જવું = હાથ મારીને અળગા થવું] **૦ભર** વિ૦ મુઠ્ઠીમાં માય તેટલું (૨) થોડું. **-ઠ્ઠો** પું૦ મોટી મુઠ્ઠી; ખાચરો
મુડદારશિંગ(-શી,-સિં,-સીં)ગ સ્ત્રી૦ [સર૦ म; हिं मुरदासिंगी] જુઓ મરદાશીંગ
મુડદાલ વિ૦ [फा मुर्दार; સર૦ हिं मुरदार, म मुडदार] મુડદા જેવું (૨) નિર્બળ, નિર્માલ્ય (૩) મડદાનુ (માંસ)
મુડદું ન૦ [फा. मुर्दह, સર૦ हिं मुरदा, म मुड्दा] મડદુ, શબ
મુતરડી સ્ત્રી૦ ['મૂતરવુ' ઉપરથી, સર૦ म मुतरी, मुतारी] મૂતરવાની જગ્યા; પેશાબખાનુ -ણું ન૦ મૂત્રેન્દ્રિય **મુતરાણું** વિ૦ [સર૦ म मुतरा] મૂતરવાની હાજતવાળું. **મુતરાવવું**

સં૦ક્રિ૦ 'મૂતરવું'નું પ્રેરકરૂપ મુતરાણું વિ૦ મૂતરવાળું. મુતરિયું ન૦ મૂતરવાનું વાસણ (૨) બળદનો મૂતરવાવાળો ભાગ
મુતલક(-ગ) અ૦ [अ] બિલકુલ, તદ્દન
મુતવલ્લી પુ૦ [अ, સર૦ म मुतवली, हिं] નિયામક, વ્યવસ્થાપક [પ્રમદા
મુતાબિક વિ૦[अ] અનુકૂળ(૨)અ૦ અનુસાર.
મુતારો પુ૦ + ડંગોરો
મુતાલિક પું૦ [अ. मुतअल्लिक़, સર૦ म मुतालीक़] નાયબ દીવાન
મુત્સદ્દી પુ૦ [अ, સર૦ म, हिं. मुतसद्दी] હિસાબ રાખનાર, મુનીમ(૨) રાજદ્વારી પુરુષ; રાજનીતિમાં પ્રવીણ (૩) [લા] ખટપટિયો, દાવપેચ જાણનાર. ૦પણું ન૦
મુદ(-દા) સ્ત્રી૦ [सं] આનંદ
મુદત સ્ત્રી૦ [જુઓ મુદ્દત] સમય (૨) મુકરર કરેલો સમય [-થવી=સમય થવો (૨) મુદત પાકવી -બાંધવી=મુદત ઠરાવવી -પાકવી =ઠરાવેલો સમય થવો.-પડવી=(અદાલતમાં) ફરિયાદની સુનાવણી માટે બીજો દિવસ ઠરાવવો.-મારવી=મુદત ઠરાવવી]-તિયું, -તી વિ૦ મુદત ઠરાવી હોય તેવું -તિયો તાવ પુ૦ અમુક મુદતે ઊતરનો એવો એક તાવ, 'ટાઇફૉઇડ' [આનંદિત
મુદમાતું [स मुद्+માતું], મુદિત [सं] વિ૦
મુદિતા સ્ત્રી૦ [सं.] મુદા, આનંદ (૨) એક પ્રકારની નાયિકા [હથિયાર
મુદ્ગર પુ૦ [सं] મગદળ (૨) એક પ્રાચીન
મુદ્દત સ્ત્રી૦ [अ, સર૦ हिं, म] જુઓ મુદત
મુદ્દલ ન૦ [સર૦ सं मूल्द, कानडी मॅदलु, तेलुगु मोदलु, કે अ मुदल्लल ઉપરથી? સર૦ म] મૂળ થાપણ મૂડી (૨) અ૦ બિલકુલ, તદ્દન [-પર આવવું=પોત પ્રકાશવું, જાતિ-સ્વભાવ ઉપર આવવું]
મુદ્દામ વિ૦ [अ मुदाम; સર૦ हिं, म. मुद्दाम] ઘણા વખતનું; ચાલુ (૨)અ૦ [સર૦ म (अ. अम्दन)] વિશેષે કરીને, ખાસ (૩) નિ:સંદેહ, નક્કી (૪) સાફ; ખુલ્લું
મુદ્દામાલ પુ૦ [મુદ્દો+માલ] મુદ્દાનો ખાસ મહત્ત્વનો માલ, (૨) ગુનાની સાબિતી રૂપ - પુરાવા તરીકેનો માલ; મૂળ માલ
મુદ્દો પુ૦ [अ. मद्आ, સર૦ म मुद्दा, हिं मुद्दा] પુરાવો, પ્રમાણ(૨) મહત્ત્વની બાબત(૩)મૂળ, પાયો, તાત્પર્ય
મુદ્રક પુ૦ [सं] છાપનાર -ણ ન૦ છાપવું તે -ણયંત્ર ન૦ છાપવાનું યંત્ર -ણાલય ન૦ [+आलय] છાપખાનું
મુદ્રા સ્ત્રી૦[सं]છાપ, મહોર(૨) વીંટી (૩) સિક્કો (નાણું) (૪) ગોસાઈઓની કાનની કડી (૫) છાતીએ કે હાથે મારેલો ડામ કે છાપ (૬) મુખાકૃતિ, ચહેરાનો દેખાવ(૭)અમુક પ્રકારનો અંગવિન્યાસ(હઠયોગ) (૮)સંધ્યા વખતે હાથ કે આંગળાનો બનાવાતો આકાર ૦ક્ષર પુ૦ [+अक्षर] અક્ષરનું બીબું. ૦યંત્ર ન૦ જુઓ મુદ્રણયંત્ર ૦રાક્ષસ પુ૦ (सं) [મુદ્રા વડે હાથ આવેલો રાક્ષસ—એ વસ્તુવાળું] એક સંસ્કૃત નાટક(૨) છાપભૂલ; 'પ્રિન્ટર્સ ડેવિલ'. ૦લેખ પુ૦ અગ્રલેખ (૨) આદર્શસૂચક વાક્ય, 'મોટો'. ૦લેખન ન૦ ટાઇપરાઇટરથી લખવું તે -દ્રાંકિત વિ૦[+अंकित] છાપેલું. -દ્રાંકન ન૦ [+अंकन] મુદ્રાંકિત થવું તે, છાપકામ. -દ્રિકા સ્ત્રી૦ મુદ્રા, વીંટી (૨) સિક્કો -દ્રિત વિ૦ છાપેલું
મુધા અ૦ [सं] વ્યર્થ, ફોગટ
મુનક્કા સ્ત્રી૦ [अ मुनक्क़ह, સર૦ हिं] એક પ્રકારની મોટી સૂકી દ્રાક્ષ
મુનશી પુ૦ [अ.] લેખક, ગ્રંથકાર (૨) લહિયો, લખવાનું કામ કરનાર (૩) ફારસી, અરબી કે ઉર્દૂનો શિક્ષક (૪) એક અટક
મુનસફ પુ૦ [अ मुन्सिफ़] દીવાની કજિયા સાંભળી ન્યાય આપનાર -ફી સ્ત્રી૦ મુનસફનું કામ (૨) અધિકાર, સત્તા
મુનાસબ, મુનાસિબ [अ] વિ૦ [સર૦ हिं, म मुनासब] યોગ્ય, વાજબી
મુનિ પુ૦ [सं] ઋષિ, તપસ્વી (૨) મુનિવ્રત ધારણ કરનાર સાધુ (૩) સાતની સંજ્ઞા ૦વર પું૦ મોટો મુનિ. ૦વ્રત ન૦ મૌન વ્રત. [-ધારણ કરવું, લેવું=ચૂપ રહેવું, ન બોલવું]

૦શેખર પું૦ એક છંદ
મુનીમ પું૦ [अ. मुनीब; સર૦ हिं., म] પેઢીનો મુખ્ય ગુમાસ્તો. ૦ગીરી, -મી સ્ત્રી૦ મુનીમનું કામ કે હોદ્દો
મુનીશ્વર, મુનીંદ્ર પું૦ [सं] શ્રેષ્ઠ મુનિ
મુને સ૦ (પ.) મને
મુફતી પું૦[अ.; સર૦ म, हिं मुफ्ती] મુસલમાન ધર્મશાસ્ત્ર ૫ચાતિયો [ગરીબી
મુફલિસ વિ૦ [अ.] ગરીબ; બેહાલ. -સી સ્ત્રી૦
મુફસિલ ન૦[अ मुफस्सल, સર૦ म. मुफशील] પાટનગર સિવાયનો પ્રદેશ; મોફસલ
મુફાસલો પું૦ [अ मुफासलह, સર૦ म. मुफासला] અંતર, છેટું, ફાસલો
મુફ્ત વિ૦ [फा.] મફત
મુબારક વિ૦[अ] આબાદ, ભાગ્યશાળી; શુભ; ધન્ય [(-ને) મુબારક હો, રહો=ની પાસે ભલે રહ્યો, અમારે એ ન જોઈએ!] ૦બાદી સ્ત્રી૦ અભિનંદન, ધન્યવાદ
મુમકિન વિ૦ [अ] શક્ય; સંભવિત
મુમનો પું૦ [જુઓ મોમનો] મુસલમાન થયેલી એક મૂળ હિંદુ જાતનો માણસ
મુમાનિયત સ્ત્રી૦[अ. मुमानअत] મના; પ્રતિબંધ
મુમુક્ષા સ્ત્રી૦ [सं] મોક્ષની ઇચ્છા. -ક્ષુ વિ૦ મોક્ષની ઇચ્છાવાળું
મુમૂર્ષા સ્ત્રી૦ [सं] મરવાની ઇચ્છા. -ર્ષુ વિ૦ મરવાની તૈયારીમાં હોય એવું
મુરઘાબી સ્ત્રી૦ [फा मुरघाबी] જળકૂકડી
મુરઘી સ્ત્રી૦ [फा. मुर्ग ઉપરથી; સર૦ म. मुर्गी; हिं मुरगी] મરઘી -ઘો પું૦ મરઘો
મુરજ પું૦ [सं] એક જાતનું ઢોલ
મુરત ન૦ [જુઓ મુહૂર્ત] શુભ સમય
મુરતિયો પું૦ ['મુરત' ઉપરથી] વરરાજા, કન્યા માટે શોધાતો કે શોધેલો વર (૨) હળના તુગામાં કોશને સજ્જડ રાખનારી મેખ
મુરબ્બી વિ૦ (૨) પું૦ [अ.] વડીલ (૨) કદરદાન; આશ્રય આપનાર, 'પેટ્રન'
મુરબ્બો પું૦ [अ] ચાસણીમાં રાખેલો કેરી વગેરે ફળનો પાક [(સં.) શ્રીકૃષ્ણ
મુરલી સ્ત્રી૦ [स] વાંસળી; મોરલી. ૦ધર પું૦
મુરલી સ્ત્રી૦ [म. मुरळी (सं. मैराल=દેવ; ઈશ્વર તેમને પરણાવેલી તે मराली)] દેવદાસી
મુરવ્વત, મુરવ્વત [अ] સ્ત્રી૦ સંકોચ, લાજ; અદબ.(૨) ભલમનસાઈ
મુરશિદ પું૦ [अ] ગુરુ; ધર્મોપદેશક
મુરાતબ સ્ત્રી૦[अ. मरातब] આબરૂ, પ્રતિષ્ઠા, માન
મુરાદ સ્ત્રી૦ [अ.] ઇચ્છા, ઉમેદ
મુરારિ પું૦[सं.](સં)મુર રાક્ષસના શત્રુ-વિષ્ણુ
મુરીદ પું૦ [अ] શિષ્ય -દી સ્ત્રી૦ શિષ્યપણું. -દે શયતાન પું૦ [फा] સેતાનનો શિષ્ય, બદમાશ
મુલક પું૦ [अ मुल्क] દેશ, પ્રદેશ ૦ગીર પું૦ દેશને જીતનાર; (૨) દેશનો વડો. ૦ગીરી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. मुल्कगीरी, म. मुलूकगीरी] દેશ જીતવો તે (૨) દેશના વડાએ વસૂલાત તેમ જ બંદોબસ્ત માટે મુલકમાં ફરવું તે (૩) દેશાટન, મુસાફરી -કી વિ૦ [फा] મુલકને લગતું; દીવાની; વસૂલાતી
મુલતવી વિ૦ [अ मुल्तवी] મોકૂફ [-રહેવું, -રાખવું]
મુલતાની વિ૦ [સર૦ हिं., म.] મુલતાનનું (૨) સ્ત્રી૦ એક રાગિણી (૩) એક બોલી ૦માટી સ્ત્રી૦ એક જાતની માટી (સ્ત્રીઓમાં માથું ધોવા ઇ૦માં વપરાય છે)
મુલવણી સ્ત્રી૦ ['મૂલવવું' ઉપરથી] મૂલવવું તે
મુલવાવવું સ૦ક્રિ૦ 'મૂલવવું'નું પ્રેરક
મુલાકાત સ્ત્રી૦ [अ.] મેળાપ [-આપવી, ગોઠવવી, યોજવી, લેવી]. -તી વિ૦ મુલાકાતને અંગેનું (૨) પું૦ મુલાકાત લેનાર
મુલાખું વિ૦ [જુઓ મલોખું] બાકું
મુલાજો (લા') પું૦ [अ. मुलाहजह, સર૦ म. मुलाजा, हिं मुलाहजा] જુઓ મલાજો
મુલામ વિ૦ [જુઓ મુલામો, સર૦ म मुलामी; हिं. मुलम्मा] સરસ, સુંદર
મુલામ(-મો) પું૦ [अ. मुलम्मअ; સર૦ हिं. मुलम्मा. म. मुलामा] ઢોળ
મુલાયમ વિ૦ [अ. मुलाइम] નરમ, સુંવાળું
મુલ્કમશહૂર વિ૦ [अ. मुल्क + मशहूर] જગવિખ્યાત, આખા દેશમાં મશહૂર

મુલ્લા(-લ્લાં) પું૦[अ.] મુસલમાનોનો આચાર્ય કે પુરોહિત
મુલ્લો પું૦ [स. मूल ઉપરથી, प्रा मूलिय (सं मौलिक)=મૂળ ધન, પૂંજી, જુઓ મુદ્દલ] પૂંજી
મુવાજેબ પું૦[अ मवाजिब]બદલો,મહેનતાણું
મુવાડું ન૦ [दे मउअ (સર૦ म. मोव)=દીન, મૃદુ + વાડો] નાનું ગામડું; પરું
મુવાળો પું૦ [સર૦ म मोवळा] વાળ, મોવાળો
મુશ(-સ)ળ ન૦ [स मुसल] સાબેલું ૦ધાર વિ૦ જાડી ધારમા જોરથી પડતો (વરસાદ)
મુશાયરો પું૦ [अ मुशाइरह] કવિઓની પરિષદ, જ્યા દરેક કવિ પોતપોતાની કવિતાઓ બોલી બતાવે છે
મુશ્ક સ્રી૦ [સર૦ हिं मुश्क=ખભો અને કોણીની વચલો ભાગ (फा. मुश्त)] મુક્કી [-બાંધવું=મુશ્કેટાટ કરવું.](૨)[फा]કસ્તૂરી
મુશ્કિલ વિ૦ [अ] જુઓ મુશ્કેલ
મુશ્કેટાટ વિ૦ [જુઓ મુશ્ક + ટાટ (इं टाईट)] વાસા પાછળ હાથ બાંધેલા હોય એવું [-કરવું, બાંધવું]
મુશ્કેલ વિ૦[જુઓ મુશ્કિલ] અઘરું, કઠણ; દુષ્કર [-પડવું] -લી સ્રી૦ મુસીબત [-આવવી, પડવી]
મુશ્ફિક વિ૦ [अ.] દોસ્ત, મિત્ર
મુષક પું૦ [स] ઉદર
મુષ્ટિ સ્રી૦ [सं] મૂઠી ૦ક પું૦ (स) કંસનો એક મલ્લ. ૦પાત પું૦ મૂઠીની મારામારી, ૦યુદ્ધ ન૦ મૂઠીથી લડવું તે
મુસદ્દી વિ૦(૨)પું૦ જુઓ મુત્સદ્દી ૦પણું ન૦
મુસદ્દો પું૦ [अ मुसव्वसदह, સર૦ हिं. मसविदा. मसौदा; म मसुदा, मसोदा] ખરડો, કાચુ લખાણ (૨) ઊંડા અર્થવાળી શૈલીનું લખાણ [-ઘડવો, તૈયાર કરવો]
મુસરીચી સ્રી૦; ન૦ એક પંખી
મુસલ(-ળ) ન૦[सं] મુશળ, સાબેલું ૦સ્નાન ન૦ જુઓ મુસળસ્નાન
મુસલમાન પું૦ [फा] ઇસ્લામનો અનુયાયી -ની વિ૦ તેનું કે તેને લગતું (૨) સ્રી૦ મુસલમાન સ્રી

મુસલ્લો પું૦ [अ मुसल्ला] નમાજ પઢવાની ચટાઈ (૨) [તુચ્છકારમા; સર૦ म. मुसल्या, हिं] મુસલમાન
મુસળ ન૦[स मुसल] મુશળ, સાબેલું ૦ખંડી પું૦ ચોખા (૨) ખાંડવું તે ૦ધાર વિ૦ જુઓ મુશળધાર ૦સ્નાન ન૦ જેવું તેવું નાહી લેવું તે. -ળુ ન૦ મુસળ
મુસાફર પું૦ [अ मुसाफिर] વટેમાર્ગુ ૦ખાનું ન૦ પ્રવાસીઓને પડાવ નાખવાનું સ્થાન; ધર્મશાળા -રી સ્રી૦ પ્રવાસ, પર્યટન -રી બંગલો પું૦ સવારીમા ફરતા અમલદારો માટે રખાતો સરકારી બંગલો, ડાકબંગલો
મુસાર(-રો) પું૦ [अ मुशाहिरह, સર૦ म. मुशारा] પગાર -રિયુ વિ૦ પગારદાર, ભાડૂતી
મુસાહિ(-હે)બ પું૦ [अ.] સાથે રહેનાર, સાથી
મુસીબત સ્રી૦ [अ] અડચણ, તકલીફ (૨) વિપત્તિ, સંકટ [-આવવી, પડવી]
મુસ્કાવુ અ૦ ક્રિ૦ [स स्मि ઉપરથી, हिं मुसकाना, मुसकराना] મલકાવું, મંદહાસ્ય-સ્મિત કરવું (૨) રાચવું, રાજી થવું
મુસ્તકીમ વિ૦ [अ मुस्तकीम] મક્કમ, મજબૂત, મુસ્તાક
મુસ્તનદ વિ૦[अ] આધારભૂત, માનવા લાયક
મુસ્તાક વિ૦ [अ मुश्ताक] આતુર (૨) દૃઢ, મક્કમ [-રહેવું=મક્કમ રહેવું]
મુસ્લિમ વિ૦ [अ] ઇસ્લામનું કે તેનું અનુયાયી (૨) પું૦ મુસલમાન [વ્યવસ્થાપક
મુહતમિમ પું૦ [अ] બંદોબસ્ત કરનાર;
મુહાજિર પું૦ [अ] હિજરત કરનાર, બીજે દેશ જઈ રહેનાર
મુહૂર્ત ન૦ [सं] બે ઘડી જેટલો સમય; ૪૮ મિનિટ (૨)કોઈ કામ શરૂ કરવાનો શુભ સમય; મુરત. [-જોવું=કાર્યસમારંભ માટેનો મંગળ સમય પંચાગ વગેરેથી નક્કી કરવો -જવું, વીતવું, -બાળવું, સાચવવું.]
મુંજ ન૦ [स] દાભ જેવું એક ઘાસ (૨) [सं] એક પ્રસિદ્ધ પ્રાચીન રાજા ૦બંધ પું૦ મુંજનો કંદોરો (જનોઈ દેતી વખતે પહેરાવે છે) ૦બંધન ન૦જનોઈ દેવાનો વિધિ -જિયો

પુંતરતમા ૦જનોઈ દીધેલો બ્રહ્મચારી. [-કરવો =જનોઈ દેવી. -દોડાવવો, મનાવવો= જનોઈ દેતી વખતે બટુકને અમુક અંતર સુધી દોડવા દઈ, તેને વાજતેગાજતે ઘેર લાવવો; સમાવર્તન વિધિ કરવો -રાખવો=જનોઈ ને સમાવર્તન વચ્ચે બટુકને જે વિધિએ રાખવામા આવે છે તે કરવો]

મુંડ ન૦ [સં.] માથુ (૨) પું૦ સાધુ. ૦ક પું૦ મૂંડેલા માથાવાળો સાધુ (૨) સ્ત્રી૦,ન૦(સં.) એ નામનુ ઉપનિષદ ૦ન ન૦ માથુ મૂડાવવુ તે. ૦માળા સ્ત્રી૦ માથાની કે ખોપરીઓની માળા -ડી વિ૦ બોડાવેલા માથાવાળુ (૨) પું૦ હજામ (૩) સન્યાસી -ડો પું૦ મદારી જેવો ભિખારી

મુંબઈ સ્ત્રી૦, ન૦ (સં) એ નામની નગરી. ૦ગરું વિ૦ મુંબઈનું (૨) કલદાર (રૂપિયો)

મુંબ(-આ)ઈ સ્ત્રી૦ [अ. मूमियाइ? સર૦ म. मुंबई (इजिप्त-ममी ઉપરથી?)] કચ્ચર વાગેલા માટેની એક ઔષધિ

મૂઉં વિ૦ [प्रा. मुअ, मूअ (स. मृत)] મૂએલું, મરેલુ (૨) ક્રોધ કે વહાલમા અપાતુ વિશેષણ -ઉદ્ગાર -ઈ વિ૦સ્ત્રી૦.-એલું વિ૦ મરેલુ -ઓ વિ૦પું૦ [મૂઆ નહીં ને પાછા થયા, મૂઆ નહીં ને માંદા પડયા=કાઈ ખાસ ફરક ન પડવો, ઠેરના ઠેર રહ્યા, એકનુ એક જ. મૂઆ પડયા છો=માર્યા જશો(૨)[પ્રશ્નાર્થ] શક્તિ મારી ગઈ છે? મરી ગયા છો? મૂઆ પહેલાં ઘોર, મૂઆ પહેલાં મોકાણ= શરૂઆતનું ઠેકાણુ નહિ ને અંતની તૈયારી કરવી. મૂઈ માને ધાવવું=નિષ્ફળ પ્રયત્ન કરવો, અશક્ય આશા રાખવી. મૂએલા માણસ પર બેસીને ખાય તેવું=ઘણુ ક્રૂર ને લાગણી વિનાનું. મૂઓ વર ને બળી જાન=બળી એ વાત! મારે શી પીડા?]

મૂક વિ૦ [સં.] મૂગુ. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦, ૦ભાવ પું૦ મૂગાપણુ. ૦વાચન ન૦ મનમા વાચવું તે (૨) ચિઠ્ઠી કે પાટિયા પરની આજ્ઞા વાચી બાળક તે પ્રમાણે કરવું તે

મૂકવવું સ૦ક્રિ૦ ['મૂકવું' ઉપરથી] મૂકે એમ કરવું; મેલાવવું; છોડાવવું

મૂકવું સ૦ ક્રિ૦ [અપ૦ मुक्क (स. मुच्)] છોડવું તજવુ; મુક્ત કરવુ (૨) [અમુક સ્થાને] નીમવુ, સ્થાપવું કે ગોઠવવુ; મેલવુ (૩) પહેરવું; ઘાલવુ (ટોપી, પાઘડી) (૪) રધાવા -ચડવા માટે ચૂલા ઉપર મેલવું (ખીચડી, શાક, ભાત) (૫) [વ્યાજે કે ગીરો] રાખવા અથવા સાચવવા સોંપવું ઉદા૦ તેને ત્યાં સો રૂપિયા મૂકયા છે (૬) શીખવા મોકલવા માંડવુ ઉદા૦ શરાફની દુકાને-નિશાળે-મૂકયો (૭) બાકી રાખવું, છોડવુ ઉદા૦ ચાર લીટી મૂકી દીધી (૮)-ને જુમ્મે નાખવું-રાખવું (૯) જોરથી-મોટે સાદે કાઢવું (પોક, રાડ ઇ૦) અન્ય ક્રિયા સાથે આવતા તે ક્રિયાની પૂર્ણતા સૂચવે છે. ઉદા૦ સળગાવી મૂકવું [ઊંચું મૂકવું =પૂરું કરવું (૨) રહેવા દેવુ પાણી મૂકવું =નીમ લેવો, સકલ્પ કરવો (કરવાનો અથવા ન કરવાનો) (૨) ગરમ થવા પાણી ચૂલે મૂકવુ. વાત મૂકવી=ચર્ચા કે ઉલ્લેખ છોડવા (૨) વાત રજૂ કરવી મૂકી દેવું= છોડી દેવુ; જવા દેવુ (૨) મૂકવાની ક્રિયા પૂરી કરવી. મૂકી છાંડવું, રાખવું=રાખી મૂકવુ]

મૂગડી સ્ત્રી૦ [સર૦ म मुगडी (सं. मुकुट)] સ્ત્રીઓનુ કાનનુ એક ઘરેણુ

મૂગડું વિ૦ મૂગુ (કાઈક તુચ્છકારમા)

મૂગણી સ્ત્રી૦ ભાતની બનાવેલી પૂરી જેવી વાની

મૂગું વિ૦ [म मूक] બોલી ન શકે તેવુ, અવાચક (૨) શાંત [મૂગો માર=ગુપ્ત માર; કચ્ચર માર]

મૂછ સ્ત્રી૦ [प्रा. मंसु (स श्मश्रु), સર૦ म मुच्छी, हिं. मूँछ] ઉપલા હોઠ ઉપર ઊગતા વાળ. [-આવવી, ઊગવી = છોકરાના ઉપલા હોઠ ઉપર મૂછના વાળ ઊગવા (૨) છોકરાએ જુવાનીમાં આવવું. -ઊંચી રહેવી=ટેક આબરૂ સચવાવાં -ઊંચી રાખવી=ટેક આબરૂ સાચવવા, નીચાજોણું ન થાય તેવુ વર્તન રાખવું -ના આંકડા વાળવા=વાંકડાપણું કે મર્દાઈ બતાવવા મૂછના બે છેડા ઊભા રહે તેમ આમળવા -નીચી થઈ જવી=નીચા-જોણુ થવું; ટેક આબરૂ જવા -નો આંકડો

નમવા ન દેવો = ગર્વ રાખવો, મૂછ ઊંચી ને ઊંચી રાખવી -નો દોરો દેખાવો = જુવાની આવવી -નો વાળ = મરદને મૂછના વાળ જેવું પ્રિય હોય તે. -પર તા (૦વ, ૦લ) દેવો = મગરૂરીમાં મૂછના વાળ ઊંચા ચઢાવવા. -પર લીંબુ ઠરાવવાં, નચાવવાં, રાખવાં = મૂછનો આંકડો નમવા ન દેવો. -પર હાથ દેવો = મૂછે હાથ દેવો -પહેલાં મોટવો = પુરુષત્વ નાની ઉંમરમાં કન્યાના બાપ થવું -ફૂટવી = મૂછના વાળ ઊગવા. -મરડવી = મૂછના આંકડા વાળવા. -માં હસવું = મોં મલકાવવું; સ્મિત કરવું. મૂછે હાથ દેવો, ફેરવવો = ફાંકડાઈ કે મર્દાઈ દેખાડવા મૂછના વાળ પર આંગળીઓ ફેરવવી] [વગરનું જડ

મૂછ વિ૦ [ફા.] કંજૂસ (૨) અક્કલ કે હોશ

મૂઠ સ્ત્રી૦[સં. મુષ્ટિ, પ્રા. મુટ્ઠિ. સર૦ હિં.,મ.] મૂઠી (૨) જ્યાંથી તરવાર વગેરે પકડાય છે તે હાથો (૩)પીડા કરવાને કે મારી નાખવાનો એક તાંત્રિક પ્રયોગ(૪)[સર૦ મ. मुठ = ત્રણ (નેલુગુ મુટ્ટ)] ગિલ્લીદંડાની રમતમાં એક દાવ [-ઉતારવી = મારણ મંત્રનું નિવારણ કરવું -ઉપર હાથ મૂકવો = તરવાર ખેંચવાની તૈયારી કરવી. -મારવી = મારણ મંત્રનો પ્રયોગ કરવો,મંત્ર-પ્રયોગ અજમાવવો -મોઢે લઈને ચંડવું = ઊંડે પડવું, ખંતથી પીછો પકડવો -વારવી = મૂઠ ઉતારવી]-ઠિયું ન૦ કણકને મૂઠી વડે વાળી બનાવેલી એક વાની

મૂઠી સ્ત્રી૦ જુઓ મુઠ્ઠી (-ઉઘાડવી, ખોલવી, બંધ કરવી, વાળવી). [-ભરવી = મૂઠીમાં માય તેટલું લેવું (પાણીમાં) મૂઠીઓ ભરાવવી = નિષ્ફળ પ્રયત્ન કે માથાકૂટ કરાવવા, જેમાંથી કાંઈ ન નીપજે એવી મહેનત કે કામમાં જોડવું -વાળવી = કંજૂસાઈ કરવી (૨) છાનો સંગ્રહ કરવો (૩) છાનું રાખવું -વાળીને (નાસવું, દોડવું) = બનતા બધા જોશથી, ઉતાવળે, પાછું જોયા વિના દોડવું. બાંધી મૂઠી = જેનો ભેદ બહાર ન પડી ગયો હોય એવું જે તે, ઢાંકમ રાખેલું (૨) જળવાઈ રહેતો વકર-પ્રતિષ્ઠા.] -ઠો પુ૦ મોટી મૂઠી [-ભરવો = મૂઠામાં માય તેટલું લેવું]

મૂંડકું ન૦ [સં. मुंड] માથું -કાવેરો પુ૦ માથા દીઠ લેવાનો વેરો

મૂડી સ્ત્રી૦ [પ્રા. मूलिय (સં. मौलिक)] પૂંજી, ધન (૨) વેપાર ઉદ્યોગમાં રોકાતી થાપણ-દ્રવ્ય. [-મંતરવી = છેતરીને કાઢી લેવું -હાથમાં હોવી = દાવ કે કબજામાં હોવું] ૦દાર વિ૦ (૨) પુ૦ મૂડીવાળો, પૈસાદાર ૦વાદ પુ૦, ૦શાહી સ્ત્રી૦ મૂડીદારોની સત્તા, 'કૅપિટેલિઝમ' ૦વાદી વિ૦ (૨) પુ૦ મૂડી-વાદને લગતું કે તેમાં માનતું

મૂંડી સ્ત્રી૦ [પ્રા. मुंड (સં. मुख) + ડી, કે સં. मुंड = માથું] મો અથવા માથાનો ભાગ [-નીચી કરવી = ટેક આબરૂ જતાં કરવાં. -નીચી થવી = ટેક આબરૂ જવાં. નીચી મૂંડીએ = માન-શરમ ગળી જઈને મૂંડીમોચન કરવું = નીચું જોવરાવવું, માનભંગ કરવું]

મૂઢા પુ૦ [હિં. मूड] સો મણનું વજન (૨) [મ. मुड, મ. मुडा] ઘાણીનું લાગવાળું ગોળ ખાનું (૩) [સર૦ હિં. मोंढा, मोढा] સરકટ કે નેતરની એક જાતની ગોળ ખુરસી કે માચી જેવું આસન

મૂઢ વિ૦ [સં.] મૂર્ખ ઠોઠ (૨) સ્તબ્ધ, નિશ્ચેષ્ટ (૩) મોહવશ, વિવેકરહિત, મોહમાં પડેલું ૦ગર્ભ પુ૦ બગડેલો ગર્ભ, જેથી ગર્ભસ્રાવ થાય કે પ્રસવમાં વિઘ્ન આવે ૦ગ્રાહ પુ૦ મૂઢતામાં પકડી રાખેલી માન્યતા. ૦તા સ્ત્રી૦. ૦મતિ વિ૦ બેવકૂફ, મૂર્ખ -ઢાગ્રહ પુ૦ [+ आग्रह] મૂઢતાભેર રખાતો આગ્રહ; મૂઢગ્રાહ,'ડૉગ્મેટિઝમ' -ઢાત્મા પુ૦ મૂઢ પુરુષ

મૂતર ન૦ [જુઓ મૂત્ર] પેશાબ [-કરવું = (ઢોરે) પેશાબ કરવો] ૦ગદો પુ૦ મૂતરના ભેજની ગંદકી ૦વું અ૦ક્રિ૦ પેશાબ કરવો [મૂતરી પડવું = બી જવું-ગભરાઈ જવું] -રાવું અ૦ક્રિ૦ 'મૂતરવું'નું ભાવે

મૂત્ર ન૦[સં.] મૂતર, પેશાબ ૦કૃચ્છ્ર ન૦ પીડા સાથે પેશાબ થવાનો રોગ. ૦પરીક્ષા સ્ત્રી૦

મૂત્રની પરીક્ષા. ૦પિંડ પું૦ શુદ્ધ લોહી તથા મૂત્રને જુદા પાડનાર અવયવ; 'કિડની' ૦રોગ પું૦ પેશાબનો રોગ. ૦લ, ૦વર્ધક વિ૦ વધારે મૂત્ર કરાવે તેવું -ત્રાશય પું૦; ન૦ [+ आशय] મૂત્રને એકઠું થવા માટેનું અવયવ; ફુક્કો; 'બ્લેડર'. -ત્રોત્સર્ગ પું૦ [+उत्सर्ग] પેશાબ કરવો તે

મૂદઈ ન૦ [જુઓ મદઈ] શત્રુ પ્રતિપક્ષી

મૂનિયું ન૦ જુઓ મોનિયું

મૂમતી સ્ત્રી૦ [प्रा. मुहपत्ती (सं. मुखपत्री)] જૈન યતિઓ મોં ઉપર બાંધે છે તે લૂગડાનો કકડો

મૂરકી સ્ત્રી૦ [સર૦ म मुरकी] સ્વરોને જલદી જલદી ગાતા ઊપજતો એક અલંકાર (સંગીત)

મૂરખ વિ૦ (૨) પું૦ મૂર્ખ. [-માથે શીંગડાં =મૂર્ખતાની બાહ્ય નિશાની (ન હોય એવા અર્થમાં)] -ખાઈ(-મી) સ્ત્રી૦ મૂર્ખાઈ. -ખું વિ૦ મૂરખ [નિંદા, 'કોલેરા'

મૂરછી સ્ત્રી૦ [જુઓ મૂર્છા] બેહોશી (૨) એક

મૂરઝાવું અ૦ક્રિ૦ [हिं. मुरझाना (सं मुर्च्छन)] કરમાવું; ચીમળાવું

મૂરત સ્ત્રી૦ [सं मूर्ति. સર૦ हिं.] મૂર્તિ (૫)

મૂરમ પું૦ [સર૦ म. मुरुम] રસ્તામાં વપરાતા રોડા કે પથ્થરના ટુકડા

મૂર્ખ વિ૦ (૨) પું૦ [सं] અભણ; બેવકૂફ; અક્કલહીન ૦તા, -ર્ખાઈ સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦

મૂર્છ(-ર્ચ્છ)ક વિ૦ [सं.] મૂર્છા પમાડનાર

મૂર્છ(-ર્ચ્છ)ના સ્ત્રી૦ [सं] મૂર્છા (૨) સાત સ્વરોનો ક્રમસર આરોહઅવરોહ-થાટ (૩) રાગપ્રતિપાદક-વાદી સ્વરને તેની જોડેના સ્વર સુધી લઈ જવો તે, તેને કંપાવવો તે (સંગીત)

મૂર્છા(-ર્ચ્છા) સ્ત્રી૦ [सं] બેશુદ્ધિ (-આવવી, વળવી). ૦ઈ સ્ત્રી૦ બડાઈ, મૂર્છામાં આવી છાટવું તે ૦વું અ૦ક્રિ૦ મૂર્છામાં પડવું. -ર્છા(-ર્ચ્છા)ગત, -ર્છિ(-ર્ચ્છિ)ત વિ૦ મૂર્છા પામેલું

મૂર્ત વિ૦ [सं.] મૂર્તિમાન, સાકાર. ૦ત્વ ન૦

મૂર્તિ(-ર્ત્તિ) સ્ત્રી૦ [सं.] પ્રતિમા, આકૃતિ (દેવ-દેવીની) (૨) સાધુ (વ્યક્તિ). ૦કાર પું૦ ઘડનાર; શિલ્પી. ૦પૂજક વિ૦ મૂર્તિને પૂજનાર ૦પૂજા સ્ત્રી૦ મૂર્તિની પૂજા. ૦ભંજક વિ૦ મૂર્તિને ભાગનાર. ૦મતી વિ૦ સ્ત્રી૦, ૦મંત, ૦માન વિ૦ શરીરવાળું; સાક્ષાત્ મૂર્ત. ૦શાસ્ત્ર ન૦ મૂર્તિઓ બનાવવાનું શાસ્ત્ર; શિલ્પ

મૂર્ધન્ય વિ૦ [सं.] મૂર્ધસ્થાનથી ઉચ્ચારાતું (૨) માથાને લગતું (૩) [લા] મુખ્ય (૪) પું૦ મૂર્ધસ્થાની વર્ણ. ૦તર વિ૦ વધારે મૂર્ધન્ય

મૂર્ધસ્થાન ન૦ [सं.] તાળવાની વચ્ચેનો ભાગ. -ની વિ૦ મૂર્ધસ્થાનનું

મૂર્ધા પું૦ [सं] માથું (૨) દાંતના મૂળ અને તાળવાની વચ્ચેનો ભાગ (વ્યા.)

મૂલ(-લ્ય) ન૦ [सं. मूल्य, સર૦ म, हिं. मोल] કિંમત [-બેસવું = કિંમત પડવી, ભાવ-દામ આપવાનું હોવું.]

મૂલ(-ળ) ન૦ [सं] વનસ્પતિની જડ (૨) પાયો, મંડાણ (૩) નદીનું ઉત્પત્તિસ્થાન (૪) [લા.] મૂળ કારણ (૫) ૧૯મું નક્ષત્ર (૬) રૂટ (મૂલવિધિમાં) [ગ] -લક વિ૦ [सं] (બહુવ્રીહિ સમાસને અંતે) મૂળવાળું. ઉદા૦ દંતકથામૂલક. -લકારણ ન૦ મુખ્ય કારણ. -લકેન્દ્ર ન૦ 'રૅડિકલ સેન્ટર' (ગ) -લકોણ પું૦ કાટખૂણો (ગ.) ૦ગત વિ૦ મૂળમાં રહેલું ૦ગું વિ૦ (૨) અ૦ જુઓ મૂળગું. ૦ગ્રંથ પું૦ અસલ ગ્રંથ (જેનાં ભાષાંતર, ટીકા વગેરે થયાં હોય) ૦ચિહ્ન ન૦ (√) આણ સંખ્યાનું મૂળ સૂચવતું ચિહ્ન. 'રૅડિકલ સાઈન' (ગ) -લજ વિ૦ મૂળ નક્ષત્રમાં જન્મેલું ૦તત્ત્વ ન૦ પાંચ મહાભૂતોમાંનું એક (૨) કોઈ ચીજનું મૂળ-પ્રાથમિક ઘટક તત્ત્વ (૩) ન૦ બ૦ વ૦ શાસ્ત્ર કે કળાના પ્રાથમિક સિદ્ધાંતો ૦તાલ પું૦ ત્રિતાલ -લદ વિ૦ જેનું મૂળ બરાબર નીકળે એવી (રકમ), 'રૅશનલ' (ગ) ૦પુરુષ પું૦ વંશનો આદિપુરુષ (૨) કુટુંબનો મુખ્ય માણસ ૦પ્રકૃતિ સ્ત્રી૦ પ્રકૃતિ, જગતનું આદિ કારણ (સાંખ્ય) ૦પ્રત સ્ત્રી૦ છાપવાનું મૂળ લખાણ; 'પ્રેસકૉપી' ૦ભૂત વિ૦ મૂળરૂપ; મૂળનું. -લવિધિ પું૦ 'ઇવોલ્યુશન' [ગ.]. (૨) મૂળ નક્ષત્રમાં જન્મેલા બાળક તથા તેનાં માબાપ ઉપર કરવામાં આવતો વિધિ

મૂલદાર વિ૦ [મૂલ્ય+દાર] મૂલ્યવાન કીમતી
મૂલપડી વિ૦ પંદર (વેપારી સંકેત)
મૂલવવું સ૦ક્રિ૦ ['મૂલ્ય' ઉપરથી] મૂલ્ય નક્કી કરવું (૨) ખરીદવું (૩) આંકવું કદર કરવી. **મૂલવાવું** અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
મૂલાક્ષ પું૦ [સં] 'રેડિકલ એક્સિસ' (ગ)
મૂલા(-ળા)ક્ષર પું૦ [સં] જુઓ મૂળાક્ષર
મૂલાજ્ઞાન ન૦[સં] મૂળ-દેહના કારણરૂપ અજ્ઞાન
મૂલા(-ળા)ધાર પું૦[સં] મૂળ આધાર (૨)ન૦ ગુદા ને ઉપસ્થની વચમાં આવેલું ચક્ર
મૂલ્ય ન૦[સં]મૂલ, કિંમત. ૦વાન વિ૦ કીમતી
મૂષક, મૂષિક પું૦ [સં] ઉંદર **મૂષિકા** સ્ત્રી૦ ઉંદરડી
મૂસ સ્ત્રી૦ [સં મુષા, મુષી, પ્રા મૂસા; સર૦ મ. હિં મૂષી] ધાતુ ગાળવાની કુલડી (૨) બીબું
મૂસળી સ્ત્રી૦ [સં मुसल?, સર૦ મ मुसळी; હિં मूसली] ઔષધિ-વસાણાના કામનું એક મૂળ (૨) પરાઈ
મૂસા પું૦ [અ] (સં) યહૂદી ધર્મનો પ્રવર્તક [**મૂસાભાઈ ને વા પાણી** = પોતાને ભાગ કશું ખરચ નહીં કે કશી મિલકત નહીં]
મૂળ વિ૦ [જુઓ મૂલ] અસલ પહેલાનું; મૂળભૂત (૨) ન૦ જુઓ મૂલ [સં] [**-ઊખડી જવાં** = (વૃક્ષ) નિર્મૂળ થવું (૨) અસર કે અવશેષ ન રહે તેમ ખતમ થવું **-ઊંડાં હોવાં** = મૂળ મજબૂત હોવાં (૨) મૂળ કારણ લાંબી મુદતનાં કે કળી ન શકાય તેવાં ગહન હોવાં (૩) પારખી ન શકાય તેવું યુક્તિ બાજ કે ગૂઢ હોવું **-કાપવું** = જડ કાઢવી; સમૂળો નાશ કરવો. **-ઘાલવું, નાખવું** = મૂળ ફૂટવાં અને જમીનમાં ચોટવાં (૨)કાયમ થવું સ્થાયી થવું **મૂળમાં, મૂળે** = પહેલું, અસલ (૨) મહાણમાં, શરૂઆતમાં **-શોધવું** = ઉત્પત્તિસ્થાન કે આદિકારણ શોધવું] ૦કારણ, ૦ગત જુઓ 'મૂલ'માં ૦ગું વિ૦ (૨) અ૦ મૂળ, અસલ (૩) તમામ, બધું ૦ગેચું અ૦+મૂળથી ૦ગ્રંથ, ૦તત્ત્વ, ૦તાલ, ૦પુરુષ, ૦પ્રકૃતિ, ૦પ્રત, ૦ભૂત જુઓ 'મૂલ'માં. **-ળાક્ષર** પું૦ [+અક્ષર] વર્ણમાળાના મૂળ અક્ષરો. **-ળાદિયું, -ળાડું** ન૦ મૂળ. **-ળાધાર** જુઓ મૂલાધાર. **-ળિયું** ન૦ મૂળ, જડ **-ળી** સ્ત્રી૦ મૂળના ઝીણા ઝીણા ફણગા (૨) [પ] મૂળ [**-મૂંઘાડવી** = જડીબુટ્ટી સુંઘાડવી, જાદુ કરવું (૨) વશ કરવું જમાવીને પોતા તરફી કરવું] **-ળી દંડા** પું૦બ૦વ૦ ગિલ્લીદંડાની રમત **-ળો** પું૦ શાકમાં વપરાતું એક મૂળ [**મૂળાના ચોરને મુશ્કાનો માર** = ગુનાના પ્રમાણમાં વધારે-પડતી સજા **મૂળાના પતીકા જેવા** = નગદ; કલદાર (રૂપિયા) **મૂળાનાં પાણી હોવું** = દમ-શૌર્ય કે ગુસ્સા વિનાનું હોવું **મૂળામાં મીઠું ને કેળામાં ખાંડ** = દરેક વસ્તુ પોત-પોતાને સ્થાને શોભે **ધોયેલા મૂળા જેવું** = કોરુંકટ-જેવું હતું તેવું (ખાલી કે સિદ્ધિ વિનાનું) (૨) શરમથી ફીકું પડી ગયેલું]
મૂઆસાડી સ્ત્રી૦ જુઓ મુગાસાડી
મૂંગું વિ૦ જુઓ મૂગું
મૂછ વિ૦ જુઓ મૂછ
મૂંઝડો પું૦ [સર૦ મ मुंजी] મોઢે કાળા અને શરીરે પેળા વાળવાળો વાછડો
મૂંઝવણ(-ણી) સ્ત્રી૦ [જુઓ મુઝાવું] અકળામણ, ગભરામણ વ્યગ્રતા, ઉચાટ **-વું** સ૦ક્રિ૦ મૂંઝવણ કરવી, મૂઝાવવું
મૂંઝારી, -રો જુઓ 'મુઝારી'માં [(પ્રેરક)
મૂઝાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ મુઝાવું **-વવું** સ૦ક્રિ૦
મૂંડકા(-કી) સ્ત્રી૦ ['મૂડવું' ઉપરથી]બોડી સ્ત્રી
મૂંડકી સ્ત્રી૦ [સં मुंडक] (કા) ઘોડા કે ઊંટના પલાણના કાઠાના આગલા ભાગનું માથું (૨) જુઓ મૂડકા
મૂંડણ ન૦ જુઓ મુંડન
મૂંડવું સ૦ક્રિ૦ [સં मुंड्] મુંડન કરવું, બોડવું (૨) [લા] છેતરવું, ધૂતવું (૩) ચેલો બનાવવો. **મૂંડામણ** ન૦મૂડવાનું મહેનતાણું **મૂંડાવવું** સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક). **મૂંડાવું** અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
મૂંડિયો પું૦ મુંડી; સંન્યાસી
મૂંડી સ્ત્રી૦ ['મૂંડવું' ઉપરથી] મૂંડકી, બોડી સ્ત્રી (૨) [સં मुंड ઉપરથી] માથું; જણ [**-હલાવવી** = ન કહેવું **નીચી મૂંડીએ**

મેનો (મે) પું૦ જુઓ મ્યાનો
મેન્ડેટ પું૦ [इं] હકૂમત ચલાવવાના કે અમુક કાર્ય કરવાના અધિકારની સોંપણ
મેમણ (મે) પું૦ [अ. मोमिन?] એક મુસલમાન જાતનો માણસ
મેમનો પું૦ નાનું એક ઘરેણું
મેમોરિયલ ન૦[इं] યાદગીરી માટેનું તે માટે ઊભું કરેલું બાવલું વગેરે, સ્મારક (૩) સરકારને કારણો વગેરે સાથે કરેલી અરજી
મેમ્બર પું૦ [इं] સભાસદ, સભ્ય
મેયર પું૦ [इं] મોટા નગરની ખાસ અલગ કાયદાથી સ્થાતી (કોર્પોરેશન) સુધરાઈનો પ્રમુખ
મેર પું૦ [सं. मेरु, સર૦ हिं, म. मेर]માળાનો શરૂઆતનો મોટો મણકો(૨) શિરોમણિ, મુગટ (૩) જેના ઉપર ગ્લમ રહે છે તે હુક્કાનો ડોયો (૪)[સં.] (પ.) મેરુ પર્વત (પ) તાંબાનું એક મોટું વાસણ (૬) [?] એક છોડ (૭) સોરઠમાં વસતી એક જાતિ
મેર સ્ત્રી૦ બાજુ; દિશા (૨)(મે)['મરવું ઉપરથી] (ચ.) મરણ
મેરમેરા(-રૈ)યું ન૦['મેરુ' ઉપરથી] દિવાળીમાં છોકરા ઊબાડિયા જેવો, હાથમાં ઝાલવાના ડોયાવાળો દીવો કરે છે તે
મેરાઈ પું૦ દરજી
મેરા(-રિ,-રૈ)યું ન૦ જુઓ મેરમેરાયું
મેરી સ્ત્રી૦[हिं. मेहरी; સર૦ ફે. मेहरी=ગાનારી સ્ત્રી] નારી, સ્ત્રી
મેરુ પું૦[सं] (સં.) એક પર્વત (સોનાનો),જેને આધારે પૃથ્વી રહે છે તથા ગ્રહો વગેરે જેની આસપાસ ફરે છે એમ મનાય છે (૨) મિત્ર, સોબતી (૩) તાંબાનું એક મોટું વાસણ (૪) હુક્કાનો મેર (પ) માળાનો મેર ૦દંડ પું૦કરોડ
મેરૈયું ન૦ જુઓ મેરાયું
મેલ(-ળ) પું૦[सं]મિલન,મેળાપ (૨)[સર૦ म] જુઓ ઘાટ (સંગીત)
મેલ પું૦; સ્ત્રી૦ [इं].૦ગાડી સ્ત્રી૦ ડાકગાડી, ટપાલ લઈને જતી ઝડપી ટ્રેન
મેલ (મે) પું૦ ['મેલું' ઉપરથી] કચરો, ગંદકી, મેલું તે. [-કાઢવો=શુદ્ધ કરવું -કાપવો =મેલ દૂર કરવો-ઉખેડી નાખવો. -મૂકવો (અંતરનો, મનનો) કપટ ન રાખવું (કપટ રાખ્યા વિના ખુલ્લું કહેવું)]૦ખાઉ વિ૦ મેલ ઢાંકી શકે એવી જાતનું. ૦ડી સ્ત્રી૦ ગ્રહાળ ભૂતડી (૨) એક દેવી. [-મૂકવી=મારવા કે હેરાન કરવા મંત્રથી મેલડી દેવતા શત્રુને વળગાડવી] ૦પણું ન૦ મેલાપણું
મેલન ન૦[सं.] મિલન, એકત્ર થવું તે
મેલવું (મે')સ૦ ક્રિ૦ [प्रा मिल्ल (सं मुच्)] મૂકવું -ણ ન૦ મેલવું તે
મેલાણ (મે) ન૦['મેલવું' ઉપરથી]મુકામ, પડાવ (૨) છુટકારો, મુક્તિ (૩) ડગલું, કદમ [-થવું =(ગ્રહણમાંથી) છુટકારો થવો, છૂટવું]
મેલાવું (મે')અ૦ક્રિ૦,,-વવું સ૦ક્રિ૦ 'મેલવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક
મેલી (મે) સ્ત્રી૦ ['મેલું' ઉપરથી] ઓર, જગ્યું. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ મારણતરણ કે ભૂતપલીત વશ કરવાની વિદ્યા
મેલું (મે) વિ૦ [प्रा. मइल (सं मलिन)] ગંદુ (૨) કપટી (૩) ન૦ મળમૂત્રાદિ (૪) ભૂતપ્રેત વગેરે. [-ઉપાડવું, વાળવું=મળમૂત્રાદિ ઉપાડી લઈ જવું-નાખી આવવું -વળગવું =ભૂતપ્રેતાદિ વળગવું.]
મેલો(-ળો) પું૦ [सं. मेल] મેળાપ
મેવલો,-લિયો પું૦ [જુઓ મેહુલો] વરસાદ (૨) મેઘસ્તુતિનું ગીત
મેવાડી સ્ત્રી૦[प्रा मेवाड, मेअवाडय (स मेदपाटक) = મેવાડ દેશ ઉપરથી] રાજસ્થાનની એક પ્રાંતિક બોલી (૨) વિ૦ મેવાડનું, -તે સંબંધી. -ડો પું૦ મેવાડથી આવીને વસેલો (બ્રાહ્મણ, વાણિયો કે સુતાર) (૨) એક રાગ
મેવાત(-સ) પું૦ [सं मवासि]ચોરલૂટારાના વસવાટવાળો જંગલી પ્રદેશ (૨) મહીકાંઠાનો પ્રદેશ. -તી(-સી) વિ૦ મેવાસનું
મેવાળો પું૦ ['મેળાવો' ઉપરથી] સાથે મળવું કે મેળવવું, એકઠું થવું - કરવું તે
મેવો પું૦ [फा.] લીલાં કે સૂકાં ફળ
મેશ(-સ) (મે) સ્ત્રી૦ [सं. मषी(-सि)] કાજળ. [-આંજવી, ઘાલવી, ચોપડવી, સારવી

=(આંખમાં) કાજળ ચોપડવું–ભરવું.-ઘસવી (મોઢે)=અપજશ લેવો, ભૂંડું કરવું -નો ચાંલ્લો=અપકીર્તિ] [જાતનું

મેશરી વિ૦ [हिं. माहेश्वरी] વાણિયાની એક

મેશી વિ૦ [સર૦ म मेशी=આળસુ] કંજૂસ

મેષ પું૦ [सं] ઘેટો (૨) પહેલી રાશિ. ૦પાલ (-ળ) પું૦ ભરવાડ [પલકારો

મેષોન્મેષ પું૦ [सं] આંખ પટપટાવવી તે,

મેસ (મે) સ્ત્રી૦ જુઓ મેશ

મેસૂર (મે) પું૦ [प्रा मिस्साकूर?] એક મીઠાઈ

મેસ્મેરિઝમ ન૦ [इं] પોતાના સંકલ્પબળથી સામાનામાં ઊભી કરાતી નિદ્રા જેવી સ્થિતિ (૨) એ સ્થિતિ ઊભી કરવાની શક્તિ (૩) એ સ્થિતિ, તેના કાયદા વગેરેનું વિજ્ઞાન

મેહ પું૦ [प्रा. (सं. मेघ), સર૦ हिं] વરસાદ [**માગ્યા મેહ વરસવા**=જોઈએ તે પ્રમાણે વરસાદ પડવો; રામરાજ્ય પ્રવર્તવું.]

મેહ(-હુ)લો પું૦ [જુઓ મેહ] વરસાદ, મેવલો

મેળ પું૦ [सं. मेल, સર૦ म.] રોજનો આવક ખરચનો હિસાબ (૨) હિસાબ, લેણું. ઉદા૦ અત્યારે ત્યાં જવાનો શો મેળ છે? (૩)મળતાપણું, બંધબેસતું હોવું તે (૪) બનાવ, સંપ (૫) એકઠા થવું તે(૬)મેલ, થાટ(૭)સગવડ, સંજોગ ઉદા૦ હમણાં મને ત્યાં આવવાનો મેળ નથી. [**-આવવો**=એકમત થવું સંપ થવો (૨) બંધબેસતું આવવું(૩)જોગ મળવો **-કરવો**= સંપ કરવો, સમાધાન કરવું. **-કાઢવો, મેળવવો, બેસાડવો**=હિસાબના ટાંચિયા મેળવવા, જમે ઉધાર સરખું કરવું (૨) સિલક કાઢવી(૩)બંધબેસતું કરવું **-ખાવો, બેસવો** =એકરસ થવું,મળતે મળતું આવવું,ભળી જવું (૨)જોગ ખાવો, મળવું(૩)બંધબેસતું આવવું **-થવો**=સંપ થવો; બનાવ થવો, બનતી રાશ આવવી **-બેસવો, મળવો**=હિસાબ મળવો, સિલક મળવી (૨) બનતી રાશ આવવી. **-રાખવો**=બનાવ-સંપ-સદ્ભાવ રાખવો **-રહેવો**=બનાવ રહેવો, બનતી રાશ રહેવી **-લાવવો**=જોગ ખવરાવવો, બંધબેસતું કરવું (૨) સમાધાન કરાવવું]

મેળવણ ન૦ ['મેળવવું' પરથી] મિશ્રણ (૨) અખરામણ [**-કરવું**=મિશ્રણ કરવું **-નાખવું**=અખરામણ ઉમેરવું] **-ણી** સ્ત્રી૦ મેળવવું-ઉમેરવું તે (૨) મેળવવાની ચીજ; ઉમેરણ (૩) તુલના, મુકાબલો. **-ણું** ન૦ મેળવણી માટે નાખવાની ચીજ (જેમ કે, દાળમાં અમુક શાક). **-વું** સ૦ક્રિ૦ ['મેળ' પરથી]એકઠું કરવું, મિશ્ર કરવું (૨) પ્રાપ્ત કરવું (૩) સરખાવી જોવું (૪) આખરવું (૫) વાદ્યને સૂરમાં આણવું-તેના તાર વગેરે બરાબર ગોઠવવા

મેળા સ્ત્રી૦ [જુઓ મહિલા] સ્ત્રી

મેળાપ પું૦ [प्रा. मेलाव (सं मेल), સર૦ म] મળવું-એકઠા થવું તે, સમાગમ (૨) [લા.] સદ્ભાવ, બનાવ (**-થવો**) **-પી** પું૦ એકની ઊઠકવાળો માણસ મિત્ર **-વડો** પું૦ જમાવડો-ટોળું (૨) સભા,મિજલસ; પરિષદ (**-કરવો, ભરવો**) **-વો** પું૦ [સર૦ म] મેળાવડો (૨) મેળાપ, મુલાકાત [રાજીખુશીથી

મેળે (મે)અ૦[સર૦મેને] જાતે,પોતે(૨)પોતાની

મેળો પું૦ [सं मेलक, प्रा मेलय, दे मेली, हिं. मेला, म मेळा] મેળાપ; ભેટો (૨) ઘણા માણસનું એકઠા થવું તે (ઉત્સવ, યાત્રા વગેરે નિમિત્તે) [**-ભરવો**=(લા.) ઘણા માણસ એકઠા કરવા **-ભરાવો**=ઘણા માણસો ઉત્સવ -યાત્રા નિમિત્તે એકઠા થવા **-માગવો**= વધ્યું ઘટ્યું ખાવાનું ઉઘરાવવું (ગામડાંમાં ભંગીઓ મેળો માગે છે)]

મેં (મેં) સ૦[सं मया; प्रा मि, मे (બ૦વ૦ अम्हे)] 'હું'નું ત્રીજી વિભક્તિનું એકવચન(૨) [सं स्मिन्, प्रा सिं, म्मि, સર૦ हिं. मैं]+માં

મેંડક (મેં૦) પું૦ [જુઓ મેડક] દેડકો **-કી** સ્ત્રી૦ દેડકી

મેંઢી (મેં૦) સ્ત્રી૦ [प्रा (सं मेंढ=ઘેટો), સર૦ म] ઘેટી. **-ઢું** ન૦ ઘેટું **-ઢો** પું૦ ઘેટો

મેંદાલકડી (મેં૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं, म. मैंदालकडी] એક ઔષધિ

મેંદી (મેં૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ મેદી] એક વનસ્પતિ

મેંદો (મેં૦) પું૦ જુઓ મેદો

મૈત્રી સ્ત્રી૦ [સં.] ભાઈબંધી. [–જામવી=સારી પેઠે દોસ્તી થવી]
મૈથડ ન૦ ઊંટનું ટોળું
મૈથિલી સ્ત્રી૦[સં.] (સં.) સીતા (૨) બિહારના (દરભંગા પાસેના) એક ભાગની બોલી
મૈથુન ન૦[સં] નરમાદાનો સંભોગ. –ની વિ૦ મૈથુનથી ઉત્પન્ન થયેલું (૨) મૈથુન સંબંધી
મૈનાક પું૦[સં.] (સં) એક પૌરાણિક પર્વત
મૈયત સ્ત્રી૦ [અ] મરણ (૨) મોકાણ (૩) વિ૦ મરણ પામેલું. ૦ખર્ચ(–રચ) પું૦; ન૦ મરનાર પાછળ કરાતું ખર્ચ
મૈયા સ્ત્રી૦ [હિં] માતા [આબરૂદાર
મોઅ'જિમ પું૦ [અ. મુઅજ્જમ] પ્રતિષ્ઠિત;
મોઈ સ્ત્રી૦ મોઈદંડાની રમતમાં નાનો લાકડાનો કકડો. ૦દંડા પું૦બ૦વ૦ મોઈ અને દંડા વડે રમવાની રમત ૦લું ન૦ એ આકારનો કોઈ પણ કકડો
મોઈ વિ૦સ્ત્રી૦ જુઓ મૂઈ (૨) ભલે ફિકર નહીં એવા અર્થમાં સ્ત્રીલિંગી શબ્દો સાથે. ઉદા૦ મોઈ, પડી ગઈ તો!
મોકમ (મો) વિ૦ [અ. મુહ્કમ, સર૦ મ મોહકમ, હિં મુહકમ] + મોહકમ; સખત
મોકલવું સ૦ક્રિ૦ [દે. મોકલ્લ] રવાના કરવું, જવા કહેવું (૨) પહોંચાડવું
મોકલામણી સ્ત્રી૦ ['મોકલાવવું' ઉપરથી] મોકલવાની ક્રિયા કે મહેનતાણું
મોકલાવવું સ૦ક્રિ૦ 'મોકલવું'નું પ્રેરક
મોકળું (મો)વિ૦[દ. मुक्कल (प्रा. मुक्क, सं. मुक्त); સર૦ હિં मोकला; म. मोकळा]મોકળાશવાળું (૨) ખુલ્લું (૩) [લા.] નિખાલસ (૪) ઉદાર. [–મહાલવું=છૂટથી હરવું ફરવું (૨) સમાસ સંબંધીથી છૂટા પડી સ્વચ્છંદે ફરવું –મૂકવું =મોટેથી રડવું] –ળાણ(–શ) સ્ત્રી૦ જગાની છૂટ. ખુલ્લું હોવું તે
મોકાણ (મો'ણ,) સ્ત્રી૦[દે मुह + विक्कोणो = મોં મરડવું તે, અથવા મૂઉં + કાણ] મરણના સમાચાર (૨) મરનાર પાછળ શોક કરવા ભેગું થવું તે (૩) [લા.] પીડા, આફત [–ના સમાચાર=માઠા સમાચાર –માંડવી =મરણ પાછળ શોક કરવા બૈરાંએ ભેગા થવું (૨) ભારે નુકસાન થયું કે થતું હોય એવી હાલત કરવી (૩) એક ક્રોધોદ્ગાર]
મોકાસદાર પું૦ [फा. मुकास्दार, સર૦ म.] રસ્તે જનારા પાસેથી લેવાનો કર વસૂલ કરનાર
મોકૂફ વિ૦ [અ] બંધ પાડેલું: રહેવા દીધેલું; મુલતવી (–રહેવું, રાખવું). –ફી સ્ત્રી૦ મોકૂફ રાખવું તે
મોકો પું૦ [અ.] પ્રસંગ; લાગ (–આવવો, જોવો, મળવો, સાધવો)
મોક્ષ પું૦ [સં] મુક્તિ, છુટકારો [–આપવો =મુક્તિ આપવી (૨) જિંદગી બચાવવી (૩) મારી નાખવું –થવો, –મળવો=મુક્તિ મળવી(૨)મરી જવું; સ્વધામ પહોંચવું –દેવો =જુઓ મોક્ષ આપવો –પામવું=મુક્તિ મળવી (૨) મરી જવું મોક્ષે જવું=મરી જવું] ૦કાલ(–ળ) પું૦ (ગ્રહણ) છૂટવાનો સમય ૦દા એકાદશી સ્ત્રી૦ માગસર સુદ ૧૧ ૦દ્વાર ન૦ મોક્ષનું દ્વાર ૦પદ ન૦ મુક્તિ, મોક્ષ ૦પુરી સ્ત્રી૦ મોક્ષ આપનારી નગરી. –ક્ષાર્થી પું૦ (૨) વિ૦ [+અર્થી] મુમુક્ષુ
મોખ પું૦[જુઓ મોકો]પ્રસંગ, લાગ (૨) સારો મોખરો; વિશિષ્ટ સ્થાન ઉદા૦ ઘરના પૈસા નથી, મોખના પૈસા છે. ઘર સારા મોખમાં આવેલું છે (૩)વેંત; અનુકૂળતા, ગોઠવણ ઉદા૦ હમણાં મોખ નથી, મોખ આવશે ત્યારે પૈસા આપીશ [–આવવો=અનુકૂળતા મળવી; લાગ હોવો; પ્રસંગ મેળવવો –પારવો= કામે વળગાડવું; ઠેકાણે પાડવું (૨) સગવડ કરવી. –માં ફરવું=લાગમાં કે વેંતમાં ફરવું –સાધવો=તકનો લાભ ઉઠાવવો (૨) લાગ શોધવો.]
મોખ પું૦ [સર૦ म. मोखा] તંબૂનો વાંસ
મોખરો (મો) પું૦[સં मुख ઉપરથી] આગળનો ભાગ, બહાર પડતો ભાગ [મોખરે કરવું= આગળ કરવું–ધરવું (૨) આગેવાન કરવું મોખરે ધરવું=આગળ કરવું મોખરે જવું= આગળ જવું –ચાલવું (૨) આગેવાની લેવી. મોખરે બેસવું=આગળની જગાએ બેસવું

(૨) માનયોગ્ય ગણાવું. **મોખરો તોડવો, બાઝવો**=સફળતાપૂર્વક પહેલ કરવી; બહાદુરીપૂર્વક સામનો કરવો. **-સાચવવો** બહાદુરીપૂર્વક મોખરે લડવાનું કામ સંભાળવું]

મોખા પું૦ બ૦વ૦ [सं. मुख, સર૦ हिं. मोखा =બાકું; જાળી] જુઓ માગ

મોગ પું૦, સ્ત્રી૦ [સર૦ म. मोग=ફણગો, અંકુર] બન્ને લમણા ઉપરની લટો (૨) પું૦ [सं. मुद्ग] મગ

મોગર વિ૦ ['મોગરી' (ખાડવાની) ઉપરથી ?] છોડાં કાઢી નાખેલી (દાળ)

મોગરી સ્ત્રી૦ [સર૦ म मोग=ફણગો] એક જાતનું શાક (૨) [सं मुद्गर, प्रा. मोग्गर] હથોડી જેવું લાકડાનું ખાડવાનું કે ઘટ વગાડવાનું ઓજાર [મોગરાનું તેલ

મોગરેલ ન૦ [મોગરો+તેલ પરથી, સર૦ म]

મોગરો પું૦ [प्रा. मोग्गर (सं मुद्गर) સર૦ हिं , म. मोगरा]એક ફૂલઝાડ(૨)મોટી મોગરી - હથોડી (૩) નાના ઘૂમટ કે શિખર જેવો આકાર; કાગરો (૪) એક ઘરેણું (૫) દીવાની વાટનો ઉપરનો બળી ગયેલો છેડો (૬) [જુઓ મોગરી] એક શાક

મોગ(-ઘ)લ વિ૦ (૨) પું૦ [જુઓ મુગલ, ફે. मुग्गल] મોગોલિયાના મુસલમાનની એક જાત; મુગલ **-લાઈ,-લાણી** જુઓ મુગલાઈ,-ણી

મોઘ વિ૦ [सं] નકામું, વ્યર્થ; નિષ્ફળ

મોઘમ (મો) વિ૦ (૨) અ૦ [अ मुब्हम ? સર૦ हिं मुघम, म] સામાન્ય, અસ્પષ્ટ, અનિશ્ચિત

મોઘલ,-લાઈ,-લાણી જુઓ 'મોગલ'માં

મોઘું (મો) વિ૦[सं महार्घ, प्रा महग्घ, સર૦ हिं महँगा] મોંઘુ, કીમતી; વધારે કિંમત પડે તેવું (૨) [લા] અતિપ્રિય (૩) દુર્લભ (૪) આદરમાનને પાત્ર (૫) ખાસ માન કે લાડ યા પ્રેમ ચાહતું, મનાવવું પડે એવું [**-સોઘું** કરવું=માન આપવું, મનાવવું **-સોંઘું થવું** =માન માગવું.] **-ઘવારી** સ્ત્રી૦ જુઓ મોંઘાઈ (૨) મોંઘવારીને કારણે પગાર કે રોજીમા મળતું વિશેષ ભથ્થું. **-ઘાઈ, -ઘારત** સ્ત્રી૦ મોંઘું હોવું કે મળવું તે. [**મોંઘાઈ કરવી** =જુઓ મોંઘુંસોંઘું કરવું **મોંઘાઈમાં રહેવું** =માન માગવું.] **-દા (-ઠા)ટ** વિ૦ અતિશય મોંઘું **-ઘેરું** વિ૦ (લાલિત્યવાચક) મોંઘુ

મોચક વિ૦ [सं.] મુક્ત કરનાર **-ન** ન૦ મુક્ત કરવું તે (૨) પનરાજી, ખાલી ભપકો, દભ (૩) વિ૦ મોચક (પ્રાય૦ સમાસમા અંતે આવતાં)

મોચણ સ્ત્રી૦ [જુઓ મોચી] મોચીની સ્ત્રી

મોચમ પું૦ [सं मुच् ઉપરથી] ખેતરમા ખેડ્યા વગર બાકી રહેલી જગ્યા

મોચરસ પું૦ [सं] એક ઝાડનો ગુંદર

મોચવવું સ૦ ક્રિ૦ [प्रा. मोच (सं मोचय्) =છોડાવવું] કરમોડાય કે અંબળાઈ જાય તેમ કરવું [(૨) ટાળવું, દૂર કરવું

મોચવું સ૦ક્રિ૦ [सं मुच्] છોડવું, મુક્ત કરવું

મોચી પું૦ [દે मोच=એક પ્રકારનું પગરખું, સર૦ सं मोचन=ચામડું ઉતારવું] પગરખા સીવવાનો ધંધો કરનાર

મોજ (મો) સ્ત્રી૦ [अ.] આનંદ (૨) મરજી. [**-માણવી, મારવી**=લહેર કરવી **-પડવી** =મજા પડવી (૨) મરજી થવી **-માં આવે તેમ**=મરજી પડે તેમ]

મોજડી સ્ત્રી૦[દે मोच=એક પ્રકારનું પગરખું] નાજુક કે કસબી પગરખું. **-ડું** ન૦ પગરખું

મોજણી સ્ત્રી૦ [म] માપણી (જમીનની). **૦દાર** પું૦ તે કરનાર [સુખચેન

મોજમજા (મો) સ્ત્રી૦[મોજ+મજા] આનંદ;

મોજવું સ૦ક્રિ૦ [म. मोजणें] માપવું(૨)જાણવું; સમજવું [વિલાસ

મોજશોખ (મો) પું૦ [મોજ+શોખ] ભોગ-

મોજાબંધ પું૦ [મોજું+બાંધવું] મોજાને બાંધવાનું સાધન

મોજી (મો) [फा], **૦લું** વિ૦ આનંદી, લહેરી (૨) વિલાસી (૩) મનસ્વી

મોજું ન૦ [अ. मौज] પાણીનો તરંગ(૨)[फा] હાથપગનું ગૂંથેલું ઢાંકણ

મોજૂદ વિ૦ [अ] હયાત, હાજર, તૈયાર

મોજે (મો) અ૦ [अ मौज़] (અમુક) મુકામે, સ્થાને, ગામે. ઉદા૦ મોજે કડોદ [બનાવ

મોજેજો પું૦[अ मुअजिज़ह] ચમત્કાર, અદ્ભુત

મોજો પું૦ [फा.] જુઓ મોજું

મોજો પું૦ ['મોજું' ઉપરથી ?] રેલમાં તણાઈ આવેલો કાંપ (૨) [જુઓ મોજે] વાટો; જમીનનો ટુકડો

મોઝાર અ૦ [दे. मज्झझार] (૫) માં, મધ્યે

મોઝિન (મો) પું૦ [अ. मुवज्जिन] મસીદમાં બાંગ પોકારનાર

મોટ સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं., म] પોટલું; ગાંસડી

મોટપ,-મ સ્ત્રી૦ [दे. मुट्टिम, સર૦ हिं मोटापा] મોટાપણું, પ્રતિષ્ઠા, આબરૂ **-પણું** ન૦ મોટાઈ (૨) મોટી ઉમ્મર **-મોટું** વિ૦ મોટું મોટું

મોટર સ્ત્રી૦ [इं] વીજળી વગેરેના બળથી જાતે ફરનાર યંત્ર,જે પછી બીજા સંચાકામને ચલાવે છે (૨) મોટરગાડી. **૦ગાડી** સ્ત્રી૦ પેટ્રોલ વગેરેથી ચાલતી ગાડી–એક યાંત્રિક વાહન **૦બસ** સ્ત્રી૦ [इं] જુઓ બસ **૦સાઇકલ** સ્ત્રી૦ [इं.] પેટ્રોલથી ચાલતી સાઇકલ, ફટફટી

મોટલિયો પું૦ ['મોટલી' ઉપરથી સર૦ म मोटगार; हिं. मोटिया] વૈતરો; મોટિયો

મોટલી સ્ત્રી૦, **-લું** ન૦ ['મોટ' ઉપરથી] + અનાજ ભરવાનો કોથળો (૨) પોટલું

મોટવડાઈ (મો') સ્ત્રી૦ [મોટું + વડાઈ] + મોટાઓ પ્રત્યેનું માન

મોટવવું (મો') સ૦ક૦ ['મોટું' પરથી] મોટું કરવું. **-ણી** સ્ત્રી૦ મોટું કરવું તે

મોટાઈ,-શ (મો') સ્ત્રી૦ ['મોટું' પરથી; સર૦ हिं., म मोटाई] જુઓ મોટપ. **૦ખોર** વિ૦ મોટાઈ મેળવવા કે દાખવવાની આદતવાળું

મોટાભા (મો') પું૦ બ૦ વ૦ [મોટું + ભાઈ] આગળપડતી માનપાત્ર વ્યક્તિ [**-કરવું** = પંચાતિયાનું કે આગળપડતો ભાગ ભજવવાનું માન કે સ્થાન આપવું **-થવું** = પંચાતિયા થવું (૨) શાબાશી મેળવવા આગળ પડીને કામ કરવું]

મોટિયું ન૦ ['મોટ' ઉપરથી] અનાજનો થેલો, મોટલું

મોટિયાર (મો') પું૦ ['મોટું' પરથી] મોટો કે જુવાન છોકરો

મોટિયો પું૦ ['મોટ' પરથી] ભાર ઊંચકનારો; વૈતરો; મોટલિયો

મોટું (મો') વિ૦ [सं. महत्, સર૦ हिं., म. मोठा] નાનાથી ઊલટું (૨) [લા] ઉદાર, સખી (૩) પ્રતિષ્ઠિત, આબરૂદાર (૪) મુખ્ય; અગત્યનું. ઉદા૦ મોટી મોટી બાબત [**મોટા લોક** = ધનવાન–આબરૂદાર માણસ. **મોટાં જોટાં** = ઉંમર લાયક; વયે પહોંચેલ **મોટી ખાટનો માંકડ** = મોટાને આશરે રહેનારો –તે કારણે મગરૂરી દાખવતો માણસ. **મોટું કપાળ** = ભાગ્યશાળીનું કપાળ. **-કરવું** = ઉછેરવું (૨) મહત્તા આપવી, માન આપવું **-પેટ** = ક્ષમાશીલ કે સહનશીલ સ્વભાવ (૨) ગુપ્ત વાત સાચવી જાણે તેવો સ્વભાવ (૩) લાલચુ સ્વભાવ **-મન** = ઉદારતા; દરગુજર કરે એવું કે પરોપકારી મન. **-માથું** = કરતુંકારવતું કે વડીલ માણસ **-મોં** = લાલચુ કે ખાઉધરો સ્વભાવ (૨) રિસાઈને ચડેલું મોં. **મોટે પાટલે બેસાડવું** = વધારે માન આપવું; વખાણ કરવા, ફુલાવવું. **મોટે પાટલે બેસવું** = માન માગવું, કાલાવાલા કરાવવા.] **-ટેથી** અ૦ મોટે અવાજે. **-ટેરું** વિ૦ મોટું, વડીલ. **-ટો પૈસો** પું૦ દોઢ પૈસો

મોઠી (મો) સ્ત્રી૦ ભોજન (૨) [લા] નિર્વાહ (સુ) [**-મારવી** = ખાવું, જમવું] **૦પાણી** = ખાણીપીણી **૦દાસ** પું૦ ખાવાપીવાનો શોખી

મોડ (મો) પું૦ [प्रा. मउड (सं मुकुट)] લગ્ન વગેરે શુભ પ્રસંગે સ્ત્રીને માથે મુકાતો સુથાડિયાની સળીઓ વગેરેનો એક ઘાટ (૨) [લા.] જોખમદારી, ભાર (૩) ['મોડું' ઉપરથી] વિલંબ. [**-મૂકવો** = જવાબદારીનો ભાર ઉઠાવવો.]

મોડ પું૦ [જુઓ મોડવું] વળાંક (રસ્તા ઇ૦નો) (૨) મરડાટ, ગર્વ (૩) જીદ, ટેક (૪) હાવભાવ; નખરા (૫) ઢબ, મરોડ, ઇબારત (૬) ખેતરમાં ભાગી પડેલા કણસલા

મોડછી સ્ત્રી૦ [જુઓ મૂરછી] કોલેરા

મોડબંધો (મો) વિ૦ [મોડ + બાંધવું] મોડ બાંધનાર, બહાદુર (૨) પું૦ વરરાજા

મોડવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा मोड (सं मोटय्), સર૦ हिं. मोडना, म मोडणें] મરડવું; મરડી–તોડી નાખવું

મોઢામોઢ અ૦ [જુઓ મોડ] વરણાગીમા-મરડાતુ હોય એમ
મોડી સ્રી૦ ['મોડવુ' ઉપરથી] મરાઠી ભાષાની હાથે લખવામા વપરાતી લિપિ
મોડું (મો) વિ૦ ['મોડવું' પરથી ? સર૦ મ મોડા] મુકરર વખત પછીનું; અસૂર (૨) ન૦ વેળા વહી જવી તે (૩) ઢીલ, કાળક્ષેપ
મોઢ પુ૦ [પ્રા] (મોઢેરાનો રહીશ) બ્રાહ્મણ, વાણિયા,સુતાર તથા ઘાચીમાં એ નામની પેટા ન્યાતનો માણસ
મોઢવુ ન૦ જ્વાણા કે ઘાસનો ઢગલો
મોઢામોઢ (મો) અ૦ ['મોઢુ' ઉપરથી] રૂબરૂ, સમક્ષ (૨) એક મોઢેથી બીજે મોઢે એમ
મોઢિયું (મો) ન૦ ['મોઢુ' ઉપરથી] મોઢાનો-સૌથી ઉપરનો ભાગ (૨) ફાનસમા બત્તી જેમા રહે છે તે ભાગ (૩) રેંટિયામા ત્રાક તથા ચમરખા જેમા રહે છે તે ચોકઠુ (૪) પશુના મો ઉપર બાધવામા આવતી જાળી
મોઢું (મો) ન૦ [સ મુખ, પ્રા. મુહ] મોઃ મુખ [મોઢા ઉપર (પર) મૂતરવું=અપમાન કરવુ, ન ગાઠવું. મોઢા ઉપર (પર) મૂતરે એવુ=-ના કરતા વધારે ખરાબ, સવાયું ખરાબ. મોઢા જેવુ= ખગાબ, ઠીક નહિ એવુ મોઢાની મીઠાશ=અ તરની નહીં, પણ ઉપર ઉપરથી-સારુ કે મીઠુ બોલવા જેટલી મીઠાશ મોઢાની વાત=લેખિત નહી, પણ માત્ર મોઢે મોઢે કરેલી વાત. મોઢાની વાતો= માત્ર કહેવાનું, કરવાનુ નહિ, ખાલી ડફાસ મોઢાનું જૂઠુ =જેના બોલવા ઉપર વિશ્વાસ ન રખાય એવુ-જૂઠું બોલનાર. મોઢાનું છૂટુ =વાચાળ, બહુબોલુ (૨) નિખાલસપણે મો ઉપર જ સ્પષ્ટ વાત સંભળાવી દે તેવુ મોઢાનું સાચું=એકવચની, પ્રમાણિક મોઢા પર આવવું=યાદ આવવુ(૨)બોલુ બોલુ થવુ મોઢા પર કહેવું=શરમ રાખ્યા વિના મો સામે જ કહેવુ મોઢા પર થૂંકવું= તુચ્છ ગણવુ;ધિક્કારવું મોઢા પર થૂંકું પણ નહિ=સામે પણ ન જોઉં, કેવળ અવગણના કરુ મોઢા પરથી માખ પણ ન ઊડવી= જેનાથી કંઈ પણ બને નહીં એવું હોવું,નિબંળ દમ વિનાનુ હોવું. મોઢા પર મારવું=સાફ સાફ સામુ સભળાવવુ, રોકડુ પરખાવવુ મોઢા પર શાહી ઢોળાવી-રેડાવી= ભોંઠા પડી જવું (૨) આબરૂને કલક લાગવું. મોઢા ભણી હાથ કરવા=ખાવું; જમવુ મોઢામાં આવે તેમ=વગર વિચાર્યે; જેમ બોલાય તેમ. મોઢામાં આંગળી ઘાલવી =આશ્ચર્યમૂઢ થવું(૨)બોલવાની ફરજ પાડવી મોઢામાં ખીલો ઠોકયો હોવો=ન બોલવુ, ચૂપ રહેવું મોઢામાં જીભ ઘાલવી=બોલ બોલ કરતા બંધ થવું; શાંત થવુ. મોઢામાં જીભ ન હોવી =મૂગુ બેસી રહેવુ. મોઢામાં ડૂચો દેવો કે ભરવો=બોલતુ અટકાવવુ (૨) બહુ મોટો બૂકડો ભરવો મોઢામાં થૂ કે એવું=પરવા ન કરે એવુ(૨)ટપી જાય એવુ, સવાયુ. મોઢામાં દાંત નથી ?=શૌર્ય-દમ -જુસ્સો નથી ? મોઢામાં ધૂળ નાખવી= હરાવી કે ભોંઠુ પાડીને બોલતુ બધ કરી દેવુ. મોઢામાં પાણી આવવુ, છૂટવુ=સ્વાદ કરવાની તીવ્ર ઇચ્છા થવી. મોઢામાં મગ ઓરવા=જવાબ આપ્યા વિના ચૂપ રહેવુ (કટાક્ષમા પ્રશ્ન તરીકે). મોઢામાં માખણેય ન ઓગળવું=દમ વગરનુ કે નિર્દોષ હોવું મોઢામાં માય એવું=વિવેક મર્યાદા જણાય એવુ, શોભે એવુ મોઢામાં મારવુ=જુઓ મોઢા પર મારવુ મોઢામાં લીલું તરણું ઘાલવું=લાચારી,દીનતા કે અશક્તિ બતાવવી મોઢામાં લીલું તરણું લેવરાવવુ=જી લબ્બે કહેવરાવવુ, હારેલા કે શરણે આવેલા કહેવરાવવુ મોઢામાં સાકર!=તમારુ કહેવુ ફળો, તમારી અમારા પ્રત્યેની શુભેચ્છા ફળો, જેથી તમને સાકર ખાવાની થાય-એવા અર્થનો ઉદ્ગાર મોઢામાંથી દાત પાડી નાખવા=હરાવવું, બોલતુ બધ થાય તેમ કરવુ મોઢાં લાલ થવા=જશ મળવો; સફળતાનો આનદ થવો મોઢુ અવળું કરી નાખવું=ઘણો સખત માર મારવો (ધમકી બતાવવા ભવિષ્યકાળમા વપરાય છે) -આપવુ

=સામો જવાબ આપવો; વાતચીતમાં ઊતરવું. –આવડું થઈ જવું=મો ઊતરી જવું, ખસિયાણું પડી જવું. –આવવું=મોં સૂજવું ને તેમાથી લાળ પડવી; મોમા ચાંદી પડવી –ઉઘાડવું=મો પહોળું કે ખુલ્લું કરવું (૨) બોલવુ (૩) બોલે એમ કરવું. –ઉપાડવું= હદ છોડીને બોલવું; ગાળ દેવી –ઊઘડવું =બોલવાની શક્તિ કે હિંમત આવવી (૨) સામે બોલવું (૩) ખાવાની રુચિ થવી –ઊતરી જવું=ખસિયાણા પડી જવુ; દિલગીર થવુ. –ઊપડવું=બડબડ કર્યા કરવુ (૨) બોલવાની શક્તિ કે હિંમત આવવી. –કરવું=છિદ્ર પાડવુ, બહાર નીકળવાનો માર્ગ કરવો. –કાઢવું =જાહેરમા આબરૂભેર ફરી શકાવુ –કાળું કરવું=દીસતુ રહેવું (તુચ્છકારમા–સામાને આજ્ઞાર્થમા) (૨) કીર્તિને લાંછન લગાડવુ. –કાળું મેશ(કાળું ધબ કે કાળુ શાહી જેવું) થઈ જવું=અપજશ કે અપકૃત્યથી ઝાંખું પડી જવું –ખાય ને આંખ લાજે =વિવેકથી કામ કરવુ. –ગંધાવું=ખરાબ દેખાવું; નિંદાવું –ચટાડવું=અતિશય લાડ લડાવવા –ચડવું=રિસાવુ –ચલાવવું= સામુ બોલવુ (૨) ગાળો દેવી (૩) ખાવું –ચાલવું=વારે વારે ખા ખા કરવું (૨) બોલ બોલ કરવુ, બોલવામા હદ ન સાચવવી –ચળવળવું=ખાવાની ઇચ્છા થવી. –ચુકાવવું=નજર ટાળવી, મળવાનુ ટાળવું. –છુપાવવું=શરમાવવુ (૨) ન મળવુ –છાંડવું=મોટાનુ વેણ ન રાખવુ — કહ્યું ન માનવુ (૨) જુઓ મોઢું ચુકાવવું –જોઈને લપડાક મારવી=ઘટે એવો વ્યવહાર રાખવો. –જોવા=અંતિમ મુલાકાત લેવા. –ઠેકાણે રાખવું=અંદરનો ભાવ પરખાઈ ન જાય તેમ ગંભીર ચહેરો રાખવો –ઢાંકવું=શરમાવું, લાજ કાઢવી (૨) રોવુ (મરણ પાછળ, બૈરાંનું, રિવાજ મુજબ.) –તપાસીને બોલ!=મર્યાદા સંભાળીને બોલ! –તોડી લેવું=વઢી કે ધમકાવી ચૂપ કરી દેવુ (૨) બોલવા ન દેવુ –ધોઈને આવ!=લાયક થઈને આવ! –ધોઈ જવું=ઉઠી જવું; ફરી જવુ (૨) રડી ઊઠવું; અવસર આવ્યે ખર્ચ ન કરવો. –નીચું ઘાલવું=શરમથી નીચુ જોવું, મો સંતાડવું. –પડવું, પડી જવું=મો ફીકુ પડી જવું, ઝંખવાણુ થવું –પહોળું કરવું=આશ્ચર્યચકિત થવું (૨) આતુરતાથી રાહ જોવી –પહોળું થઈ જવું= આશ્ચર્યચકિત થઈ જવું (૨) મરી જવુ. –પૂરવું, ભરવું=કાંઈ આપીને સમજાવવું; લાંચ આપવી. –ફફડાવવું=ગુસ્સામા બોલવુ –બબડવું. –ફિક્કું પડી જવું=ચહેરાનો રંગ ઊડી જવો(રોગ, શરમ કે ખેદથી) –ફેરવવું =રીસ કે કંટાળો બતાવવા –ફેરવી નાખીશ =સખત તમાચો કે માર મારીશ (ધમકીમા) –ફેરવીને=ગુસ્સે થઈ જઈને, સામાની પરવા કર્યા વિના. –બગાડવું=મો ઉપર અણગમો લાવવો (૨) મોઢું બેસ્વાદ કરવું. –બતાવવું=રૂબરૂ થવુ; મળવું. –બતાવાય એવું=મોઢુ બહાર કઢાય એવુ –બહાર કાઢવું=જાહેરમા આવવું–દેખા દેવી.–બંધ કરવું=બોલવા ન દેવુ(૨)લાંચ આપી પોતાના પક્ષમા લેવુ –બાળવું=તિરસ્કારમા આપવું; ઝોસવુ (૨) દીસતા રહેવું; મોઢું કાળુ કરવું (બહુધા આજ્ઞાર્થમા). –ભડભડવું, ભભડવું =ખાવાની તીવ્ર ઇચ્છા થવી –ભરવું= કોળિયા જેટલુ લેવુ(ખાવુ) (૨) લાંચ આપવી. –ભરાઈ જવું=ધરાવુ,સંતુષ્ટ થવું –ભાંગવું કાંઈ આપીને સમજાવવુ, દાબવું. –ભાગી જવું=(વધારેપડતા ગળપણથી) ગળપણની રુચિ મરી જવી –ભોંયમાં ઘાલવું=શરમથી નીચુ જોવું –મલકાવવું=હસવું, સ્મિત કરવું. –રહી જવું=મોઢું થાકી જવું. –રાખવુ=માન રાખવું. –લઈને આવવું =લાયકાત લઈને–તેને આધારે આવવું (પ્રશ્નાર્થમા: શુ મોઢું લઈને આવ્યો છે?). –લેવડાવવું=દવા આપી મો ગળવુ રખાવવુ –લેવાઈ જવું=મોઢુ ઊતરી જવું, ખસિયાણુ પડી જવું –વકાસીને રહેવું

=આશ્ચર્ય કે નિરાધારીમા મો પહોળુ કરીને બેસવું -ચટાળવું=કંઈક ખાવું -વશ રાખવું=સ્વાદ કે બોલવા ઉપર અંકુશ રાખવો. -વાઘનું હોવું=દેખાવે બહાદુર હોવું. -વાળવું=મો ઢાકવુ, કાણમા બૈરાએ બેસીને રડવુ -સંતાડવું=શરમાવુ (૨) ન મળવું; સંતાવુ ફરવું. -સિવાઈ જવું=ન બોલવુ -સીવી લેવું=મો બધ કરવું, બોલવા નહિ દેવું (૨) છિદ્ર-કાણું પૂરી લેવું. -હલાવવું=ખાવુ(૨) આવવું(૩) બોલવુ(૪) ડોકું ધુણાવી હા કે ના કહેવી. **મોઢે કરવું**=ગોખવું; પાઠે કરવુ. **મોઢે કહેવું**=રૂબરૂમા ને ખુલ્લી રીતે કહેવુ (૨) લેખિત આધારે નહીં-એમ સ્મરણમાથી કહેવુ **મોઢે ચઢવું**=યાદ થઈ જવુ, પાઠે થઈ જવુ **મોઢે ચઢાવવું**=અતિશય લાડથી બહેકાવવુ કે સામુ બોલતુ કરવુ. **મોઢે ચડીને**=રૂબરૂ, સામે આવીને-જાતે જ **મોઢે તાળું દેવું**=બોલવાનો પ્રતિબધ કરવો. **મોઢે થવુ, થઈ જવું**=યાદ થઈ જવુ **મોઢે થવું, થઈ આવવું**=(કા) મળવું, મળી આવવુ **મોઢે દૂધ ગંધાવું, દૂધ સુકાવું ન હોવું**=છેક બાળક કે નાદાન હોવુ **મોઢે બપોર રમવા**=મોઢા પર મોહક ચકચકાટ હોવો **મોઢે બોલવું**=માત્ર કહેવું, કાઈ કરવું નહીં (૨)(બીક વિના) રૂબરૂમાં કહેવુ **મોઢે બોલી જવું**=ગોખેલુ કહી જવું **મોઢે માગવું**=રૂબરૂમાં જાતે માગવુ **મોઢે માથે ઓઢવું**=દેવાળુ કાઢવુ(૨)માથું ઢાકી શોક કરવો (૩) નિરાશ થવુ, હારવુ **મોઢે માથે હાથ દઈને**=ચુમાઈને, નાછૂટકે. **મોઢે લાગવું**=સ્વાદ પડવો, ભાવવું **મોઢે સાકર પીરસવી**=મીઠી વાણીથી પિગળાવી દેવુ-ખુશ કરી નાખવું **અવળું મોઢું કરીને બેસવુ**=પીઠ ફેરવવી, ધ્યાન ન દેવું **શું મોઢુ લઈને બોલે? કયે મોઢે બોલે?**=શું બોલી શકે? બોલતા લજવાય **કાળું મોઢું**=કલક, શરમ **જરા જેટલુ મોઢું થઈ જવું**=લાજીને ધૂળ થઈ જવું (૨) મોઢુ સાવ સુકાઈ જવું **બાળ તારું મોઢું!**=જતુ રહે, દીસતુ રહે **લોહિયાળું કે લોહીભર્યું મોઢું હોવું**=વહાલા સગાનુ મૃત્યુ થયુ હોવુ]

મોઢો (મો) પું૦ ['મોઢુ' ઉપરથી] મોઢિયું

મો(ળ)ણુ ન૦ [જુઓ મોવણ] મોવુ તે કે તે માટે વપરાતુ ચીકટ

મોણવેલ સ્ત્રી૦ એક ઘરેણું

મોત (મો) ન૦ [અ] મૃત્યુ [-આવવું=મરણ પામવુ -ને બારણે હોવું=મરણપથારીએ હોવુ, મરવાની તૈયારીમા હોવુ. -ફરી વળવું=અકસ્માત આવી બનવુ, મરણ થવુ -માથે આવવુ=ઘણુ થાકી જઈ મરવા જેવુ થવુ. -માથે ભમવું=માથે મોત ઝઝૂમી રહેવુ]

મોતાળો પું૦ એ નામની જાતનો બ્રાહ્મણ (સુ)

મોતિયું (મો) ન૦ છાપરાના નેવ તરફ સાકટાના છેડાઓમા ઘાલેલુ પાટિયું

મોતિયો પું૦ ['મોતી' ઉપરથી] એક જાતનો મોગરો (૨) આખની કીકી ઉપર થતુ પડ (૩) હોસ, હિંમત [-આવવો=કીકી પર છારી આવવી, પડળ આવવા. -કાઢવો=પડળ ઉતારવા, કીકી ઉપરનું છારીનું પડ દૂર કરવુ **મોતિયા છૂટવા**=અતિ શ્રમ કે ભયથી પરસેવો છૂટવો (૨) અ તકાળે ખૂબ પરસેવો વળી શીત વ્યાપવી **મોતિયા મરી જવા, લેવાવા**=ટાટિયા ભાગી જવા, નાહિંમત થઈ જવું]

મોતી ન૦ [सं मौक्तिक, प्रा मुत्तिअ] છીપમાંથી નીકળતી એક દરિયાઈ પેદાશ [-એ ચોક પૂરવા=ચોકમા મોતી વડે શણગાર કરવા, સ્વાગત માટે ચોક અને આગણુ શણગારવાં (૨) હવાઈ કિલ્લા બાધવા, સફળતાની ભારે આશાઓ બાધવી -એ વધાવવું=ઉમળકાથી આવકાર આપવો, પ્રિયજનના આગમનથી અત્યાનંદ થવો -ના ચોક પૂરવા=મોટા મોટા મનોરથ ઘડવા, હવામા કિલ્લા બાધવા -ના દાણા જેવા=ગોળ મરોડદાર ને દેખાવડા અક્ષર -ના મેહ વરસવા=આનદ-વૃષ્ટિ થવી, આનદ આનદ થઈ રહેવો. -નાં પાણી ઉતારવાં=માન ઉતારવુ, ભાર ભાગી નાખવો -પરોવવાં=મોતી પરોવવા જેવું

ઝીણું – બારીક કામ કરવું] ૦ચૂર પું૦ કળીના લાડુ. ૦ચૂરમું ન૦ મોતીચૂર બનાવવાનું ચૂરમું. ૦જ(–ઝ)રો પું૦ [+ ઝરો (સં. ज्वर? કે 'ઝળેળો' = ફોલ્લો) સર૦ हिं. मोतीझिरा] બળિયા જેવો એક રોગ, જેમાં શરીરે મોતી જેવા ફોલ્લા થઈ આવે છે

મોતીદામ પું૦ [સં. मौक्तिकदामन्] એક છંદ

મોથ (થ,) સ્ત્રી૦ [प्रा मुत्थ (सं. मुस्त) સર૦ हिं. मोथा; म] ચીડ નામના ઘાસનો કંદ [–મારવી = ભારે પરાક્રમ કરવું]

મોદ પું૦ [સં.] આનંદ ૦ક પું૦ લાડુ (૨) એક છંદ [–જમવા = લાભ ખાટવો (લા).] ૦ન ન૦ આનંદ ૦વું અ૦ક્રિ૦ ખુશી થવું, રાચવું; આનંદવું

મોદ (દ,) સ્ત્રી૦, –દિયું ન૦ જાડી મોટી ચાદર

મોદી પું૦ [સર૦ हिं, म ;(अ मुवद्दी ?)] અનાજ ઘી, મસાલો વગેરેનો વેપારી, નેસ્તી(૨) કોઠારી, ભંડારી (૩) એક અટક. ૦ખાનું ન૦ મોદીની દુકાન (૨) દાણાનો કોઠાર (૩) લશ્કરને ખોરાકી પોશાકી પૂરી પાડનાર ખાતું

મોનલ ન૦ [સર૦ हिं. मोनाल] એક પક્ષી

મૉનિટર પું૦ [इ] વડો વિદ્યાર્થી

મોનિયું ન૦ મોઢાનું – ઉપરચોટિયુ આમંત્રણ

મૉન્ટેસોરી સ્ત્રી૦ (સં.) બાળકેળવણીની એક પદ્ધતિના યોજક ઇટાલિયન બાઈ. ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ તેમણે યોજેલી બાળકેળવણીની પદ્ધતિ. ૦શાળા સ્ત્રી૦ તે પદ્ધતિ પ્રમાણે ચલાવાતી શાળા. ૦શિક્ષક પું૦ તે પદ્ધતિનો શિક્ષક

મોપલો પું૦ [महापिलाइ (पिलाइ = બહાદુર તેલુગુ ?)] મલબારમા વસતી મુસલમાનોની એક જાતનો આદમી

મોફસલ ન૦ જુઓ મુફસીલ

મોબદલો (મો) પું૦ [अ. मुबादला, સર૦ म. मोब(–बा)दला] જુઓ મોઅદલો

મોબેદ પું૦ [अ. मुअब्बिद] પારસીઓનો ધર્મક્રિયા કરાવનાર ગોર (૨) ભક્તિ કરનાર (૩) સ્ત્રી૦ [अ. मुअब्बद] ભક્તિ કરવાનું સ્થાન

મોભ પું૦ [दे. मुम्भ, मोम्भ] છાપરાના ટેકારૂપ મુખ્ય આડું લાકડું

મોભણ સ્ત્રી૦ ['મોભ' ઉપરથી] કુટુંબની મુખ્ય સ્ત્રી

મોભાગ્ર ન૦ [મોભ + અગ્ર] મોભનો છેડો. ૦બુદ્ધિ વિ૦ તેના જેવી – બૂઠી બુદ્ધિવાળું (૨) સ્ત્રી૦ તેવી જાડી બુદ્ધિ [પ્રતિષ્ઠિત

મોભાદાર વિ૦ [મોભો + દાર] વજનદાર;

મોભારિયું ન૦ ['મોભ' ઉપરથી] મોભ ઉપર ઢાંકવાનું મોટું નળિયુ [મોભવાળો ભાગ

મોભારો પું૦ ['મોભ' ઉપરથી] છાપરાનો

મોભિયું ન૦ મોભ

મોભી પું૦ ['મોભ' ઉપરથી] ઘરનો વડો માણસ

મોભો પું૦ [अ. मुहाबा] દરજ્જો; આબરૂ, પ્રતિષ્ઠા, ઇજ્જત

મોમ ન૦ [फा] મીણ ૦બત્તી સ્ત્રી૦ મીણબત્તી

મોમનો (મો) પું૦ [જુઓ મુમનો] મુસલમાનોની એક જાતનો માણસ

મોયરું (મો') ન૦ જુઓ માયરું

મોયલું (મો') વિ૦ [सं मुख ઉપરથી] (કા.) આગલા ભાગનું

-મોયું (મો') વિ૦ [सं मुख ઉપરથી] નામને અંતે '–ની તરફ મોંવાળું' '–ની આહનાવાળું' એમ અર્થ બતાવતો અનુગ. ઉદા૦ ઘરમોયુ

મોર પું૦ [प्रा (सं मयूर), સર૦ हिं, म] એક પક્ષી, મયૂર (૨) [?] બરડાના બે ભાગમાનો કોઈ એક (૩) [(ડિંગળ)] સૈન્યની આગલી હરોળ [–મારવો = પરાક્રમ કરવુ, યશસ્વી કામ કરવું. મોરે મોરનું કહેવુ કે સંભળાવવું = કાળજુ કાપી નાખે તેવા વેણ કહેવા]

મોર [મો] પું૦ [प्रा मउर (सं मुकुर)], સર૦ न मोह(–हो)र] આંબા, આંબલી વગેરેના ફૂલ-મંજરી. [–આવવો = ફૂલ-મંજરી થવી.] (૨) ઘોડાના માથાનો એક શણગાર

મોર (મો'ર,) અ૦ [સર૦ म. नोहर (सं. मुख, प्रा मुह)] આગળ; પૂર્વે; મોખરે

મોર, ૦ડા (મો' ?) સ્ત્રી૦ [જુઓ મોર અ૦] મુખમુદ્રા, ચહેરાનો દેખાવ

મોરખાઈ (મો') સ્ત્રી૦ [મોર + ખાવું] ચોરેલો માલ (ઢોર વગેરે) પાછો અપાવવા પહેલાં ખવાતી દલાલી. –યો પું૦ તે ખાનાર માણસ

મોરચંગ પું૦ [સર૦ हिं., म.] એક વાજું
મોરચી સ્ત્રી૦ [જુઓ મૂરછી] મોડછી
મોરચો પું૦ [फा.] લશ્કરની મોખરાની વ્યૂહ-રચના (૨) બુરજ ઉપર જ્યા તોપ ગોઠવવામા આવે છે તે ભાગ [–તોડવો = જુઓ મોરચો ભાગવો. –પકડવો, માંડવો = મોરચા પર કાયમ રહેવું, ખંત અને અડગતાથી કોઈ કામ પાછળ લાગુ રહેવું. –બાંધવો = યુદ્ધની તૈયારી કરવી –ભાગવો, મારવો = વિજયી થવું, પહેલી હરોળમા ભંગાણ પાડવુ] –ચાબ ધ વિ૦ મોરચા બાંધેલું (૨) મોરચા સાથે
મોરડ ન૦ દૂધી વગેરેનું ભજિયુ
મોરડી સ્ત્રી૦ [જુઓ મોર] ઢેલ
મોરડી સ્ત્રી૦ –ડો (મો') [મો પરથી, સર૦ म. मोहरकी, मोहक्वा] પશુને મોઢે બાંધવાનું દોરડાનું ગાળિયુ
મોરથૂથુ ન૦ [सं मयूरतुत्थ, સર૦ म मोरचूत, हिं. मोरथुथिया] એક ઝેરી ઔષધ
મોરધ્વજ પું૦ (સં.) જુઓ મયૂરધ્વજ
મોરપખી પુ૦ એક શોભાનો છોડ
મોરબુટ્ટી સ્ત્રી૦ [મોર+બુટ્ટો] મોરના બુટ્ટાવાળી રેશમી સાડી
મોરબ્બો પું૦ [સર૦ म. मोर(–रा)वा] જુઓ મુરબ્બો
મોરમોર (મો) અ૦ [दे मुरिअ = તૂટેલું, ભાગેલુ] (ખાદ્ય) મોમા ઘાલતા છૂટેછૂટું થઈ જાય એમ
મોરલી સ્ત્રી૦ [જુઓ મુરલી] વાંસળી
મોરલો પુ૦ મોર (લાલિત્યવાચક)
મોરવણ ન૦ [प्रा मूर, दे मुरिअ] છાણાનો ગોર (૨) [જુઓ મોરવવું] અખરામણ
મોરવવું સ૦ક્રિ૦ [स मोरण = ખાટી છાશ; સર૦ म. मुरवणें] આખરવુ (૨) [જુઓ મોરવું] ટોચ પરથી છોલી નાખવું
મોરવાયો પુ૦ [સર૦ म मोहर (सं मुख, प्रा. मुह)] ટોચનો ભાગ
મોરવાવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा मुर, दे मुरिअ] ઉપર ઉપરથી તૂટી જવું, કપાવુ
મોરવી સ્ત્રી૦ એક જાતનું કાપડ
મોરવું (મો) અ૦ક્રિ૦ ['મોર' ઉપરથી] (ઝાડને) મોર આવવો (૨) સ૦ક્રિ૦ [प्रा. मुट्] કાપવું; સમારવું (શાક ઇ૦ને)
મોરવેલ સ્ત્રી૦ [સર૦ म.] એક વનસ્પતિ
મોરશિખા સ્ત્રી૦ [प्रा. मोरसिहा (+ सं शिखा); સર૦ म, हिं)] એક વનસ્પતિ
મોરસ સ્ત્રી૦ [इं मोरिशियस ટાપુના નામ ઉપરથી] દાણાદાર ખાંડ (૨) [સર૦ म.] એક જાતની ભાજી
મોરસો પુ૦ ખેડાણમા ઢાળપડતી ટેકરી
મોરંધી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
મોરાખી વિ૦ [મો + રાખવું ?] શરમ રાખીને કહેલી વાત (૨) પુ૦ જુઓ મોરાપી
મોરાણી વિ૦ [જુઓ મોર અ૦] મુખ્ય, મોખરે
મોરાપી પું૦ [સર૦ મોરખાઈ] બાતમીદાર (૨) ગુનેગારને શોધી કાઢનાર
મોરાર પું૦ [જુઓ મુરારિ] શ્રીકૃષ્ણ [પાઘડી
મોરિયું ન૦ [સર૦ મોળિયુ] એક પ્રકારની
મોરિયો પું૦ [સર૦ म मोरवा] બડો (૨) [?] સામા જેવુ એક અણખેડ્યું ધાન્ય
મોરી સ્ત્રી૦ [फा मूरी] ખાળ, ગંદા પાણીની નીક, ગટર
મોરી (મો') સ્ત્રી૦ જુઓ મોરડી – મોરડો
મોરુ (મો') વિ૦ [જુઓ મોર અ૦, સર૦ म. मोहरा] આગળ પડતુ, મોર – મોખરેનુ (૨) ન૦ (રૂપ ગુણ વગેરેમા) મોરુ માણસ (૩) મહોરું (શેતરંજનુ)
મોરું સ૦ [સર૦ हिं. मोर] મારું (પ.)
મોરે (મો') અ૦ [જુઓ મોર અ૦] આગળ
મોરો પુ૦ ['મો' ઉપરથી ?] + દતૂસળ વડે હુમલો (૨) [દે. मुरवि] આભરણ વિશેષ (૩) સંમુખ થવું તે (–માંડવો). ૦વંઢાર અ૦ મોથી છેડા સુધી [પાક
મોલ (મો) પું૦ [सं मुकुल, प्रा मउल = કળી)]
મોલડી સ્ત્રી૦ એક ઘાસ
મોલડું (મો) ન૦ [प्रा मउलि (स. मौलि) = એક પ્રકારની પાઘડી] માથાનો એક પોશાક
મોલદ (મો) વિ૦ [अ] બીજા દેશનું પણ અરબસ્તાનમા ઊછરેલુ (૨) આરબ બાપથી હિંદની સ્ત્રીને થયેલી (પ્રજા)

ઝીણું – બારીક કામ કરવું] ૦ચૂર પું૦કળીના લાડુ. ૦ચૂરમું ન૦ મોતીચૂર બનાવવાનું ચૂરમું. ૦જ(–ઝ)રો પું૦ [+ ઝરો (સં. ज्वर ? કે 'ઝળેળો' = ફોલ્લો) સર૦ હિં. मोतीझिरा] બળિયા જેવો એક રોગ, જેમા શરીરે મોતી જેવા ફોલ્લા થઈ આવે છે

મોતીદામ પું૦ [સં. मौक्तिकदामन्] એક છંદ

મોથ (થ,) સ્ત્રી૦ [प्रा मुत्थ (સં. मुस्त) સર૦ હિં. मोथा; म.] ચીડ નામના ઘાસનો કંદ. [–મારવી = ભારે પરાક્રમ કરવું]

મોદ પું૦ [સં.] આનંદ ૦ક પું૦ લાડુ (૨) એક છંદ. [–જમવા = લાભ ખાટવો (લા).] ૦ન ન૦ આનંદ ૦વું અ૦ક્રિ૦ ખુશી થવું; રાચવું; આનંદવું

મોદ (દ,) સ્ત્રી૦, –દિયું ન૦જાડી મોટી ચાદર

મોદી પું૦ [સર૦ હિં , મ ;(અ मुवद्दी ?)]અનાજ ઘી, મસાલો વગેરેનો વેપારી, નેસ્તી(૨)કોઠારી; ભંડારી (૩) એક અટક ૦ખાનું ન૦ મોદીની દુકાન (૨) દાણાનો કોઠાર (૩) લશ્કરને ખોરાકી પોશાકી પૂરી પાડનાર ખાતું

મોનલ ન૦ [સર૦ હિં. मोनाल] એક પક્ષી

મૉનિટર પું૦ [इ] વડો વિદ્યાર્થી

મોનિયું ન૦ મોઢાનું – ઉપરચોટિયુ આમંત્રણ

મૉન્ટેસોરી સ્ત્રી૦ (સં.) બાળકેળવણીની એક પદ્ધતિના યોજક ઇટાલિયન બાઈ. ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ તેમણે યોજેલી બાળકેળવણીની પદ્ધતિ. ૦શાળા સ્ત્રી૦ તે પદ્ધતિ પ્રમાણે ચલાવાતી શાળા. ૦શિક્ષક પું૦ તે પદ્ધતિનો શિક્ષક

મોપલો પું૦ [महापिलाइ (पिलाइ = બહાદુર તેલુગુ ?)] મલબારમા વસતી મુસલમાનોની એક જાતનો આદમી

મોફસલ ન૦ જુઓ મુફસીલ

મોબદલો (મોં) પું૦ [अ. मुबादला, સર૦ म. मोब(–बा)दला] જુઓ મોંબદલો

મોબેદ પું૦ [अ. मुअब्बिद] પારસીઓનો ધર્મ-ક્રિયા કરાવનાર ગોર (૨)ભક્તિ કરનાર (૩) સ્ત્રી૦ [अ मुअब्बद] ભક્તિ કરવાનું સ્થાન

મોભ પું૦ [દે. मुम्भ, मोभ्भ] છાપરાના ટેકારૂપ મુખ્ય આડું લાકડું

મોભણ સ્ત્રી૦ ['મોભ' ઉપરથી] કુટુંબની મુખ્ય સ્ત્રી

મોભાગ્ર ન૦ [મોભ + અગ્ર] મોભનો છેડો. ૦બુદ્ધિ વિ૦ તેના જેવી – 'બૂઠી બુદ્ધિવાળું'(૨) સ્ત્રી૦ તેવી જાડી બુદ્ધિ [પ્રતિષ્ઠિત

મોભાદાર વિ૦ [મોભો + દાર] વજનદાર;

મોભારિયું ન૦ ['મોભ' ઉપરથી] મોભ ઉપર ઢાંકવાનું મોટું નળિયું [મોભવાળો ભાગ

મોભારો પું૦ ['મોભ' ઉપરથી] છાપરાનો

મોભિયું ન૦ મોભ

મોભી પું૦ ['મોભ' ઉપરથી] ઘરનો વડો માણસ

મોભો પું૦ [अ. मुहावा] દરજ્જો; આબરૂ, પ્રતિષ્ઠા, ઇજ્જત

મોમ ન૦ [फा.] મીણ ૦બત્તી સ્ત્રી૦મીણબત્તી

મોમનો (મોં) પું૦[જુઓ મુમનો]મુસલમાનોની એક જાતનો માણસ

મોયરું (મોં) ન૦ જુઓ માયરું

મોયલું (મોં) વિ૦ [સ मुख ઉપરથી] (કા.) આગલા ભાગનું

-મોયું (મોં) વિ૦ [સં मुख ઉપરથી] નામને અંતે '–ની તરફ મોવાળું' '–ની આહનાવાળું' એમ અર્થ બતાવતો અનુગ. ઉદા૦ ઘરમોયું

મોર પું૦ [प्रा (સં मयूर), સર૦ હિં , म] એક પક્ષી, મયૂર (૨) [?] બરડાના બે ભાગમાનો કોઈ એક (૩) [(ડિંગળ)] સૈન્યની આગલી હરોળ [–મારવો = પરાક્રમ કરવું, યશસ્વી કામ કરવું. મોર મોરનું કહેવું કે સંભળાવવું = કાળજું કાપી નાખે તેવા વેણ કહેવા.]

મોર [મોં] પું૦ [प्रा मउर (સં. मुकुर)], સર૦ ન मोह(–हो)र] આંબા, આંબલી વગેરેનાં ફૂલ-મંજરી [–આવવો = ફૂલ-મંજરી થવી.] (૨) ઘોડાના માથાનો એક શણગાર

મોર (મોં'ર,) અ૦ [સર૦ म. मोहर (સં. मुख, प्रा. मुह)] આગળ; પૂર્વે, મોખરે

મોર, ૦ઠા (મોં ?) સ્ત્રી૦ [જુઓ મોર અ૦] મુખમુદ્રા, ચહેરાનો દેખાવ

મોરખાઈ (મોં) સ્ત્રી૦ [મોર + ખાવું] ચોરેલો માલ (ઢોર વગેરે) પાછો અપાવવા પહેલાં ખવાતી દલાલી. –યો પું૦ તે ખાનાર માણસ

મોરચંગ પું૦ [સર૦ हिं., म] એક વાજું
મોરચી સ્ત્રી૦ [જુઓ મૂરછી] મોડછી
મોરચો પું૦ [फा.] લશ્કરની મોખરાની વ્યૂહ-રચના (૨) બુરજ ઉપર જ્યા તોપ ગોઠવવામાં આવે છે ને ભાગ [–તોડવો = જુઓ મોરચો ભાગવો –પકડવો, માંડવો = મોરચા પર કાયમ રહેવું, ખંત અને અડગતાથી કોઈ કામ પાછળ લાગુ રહેવું. -બાંધવો = યુદ્ધની તૈયારી કરવી –ભાગવો, મારવો = વિજયી થવુ, પહેલી હરોળમા ભંગાણ પાડવુ] –ચાબંધ વિ૦ મોરચા બાંધેલું(૨)મોરચા સાથે
મોરઠ ન૦ દૂધી વગેરેનું ભજિયુ
મોરડી સ્ત્રી૦ [જુઓ મોર] ઢેલ
મોરડી સ્ત્રી૦ –ડો (મોʼ) [મો પરથી, સર૦ म. मोहरकी, मोहळा] પશુને મોઢે બાંધવાનું દોરડાનું ગાળિયુ
મોરથુથુ ન૦ [सं मयूरतुत्थ, સર૦ म मोरचुत, हिं. मोरथुथिया] એક ઝેરી ઔષધ
મોરધ્વજ પું૦ (સ.) જુઓ મયૂરધ્વજ
મોરપંખી પુ૦ એક શોભાનો છોડ
મોરબુટ્ટી સ્ત્રી૦ [મોર+બુટ્ટો] મોરના બુટ્ટાવાળી રેશમી સાડી
મોરબ્બો પું૦ [સર૦ म. मोरं(–रां)बा] જુઓ મુરબ્બો
મોરમોર (મો) અ૦[दे मुरिअ=તૂટેલું,ભાગેલું] (ખાદ્ય) મોંમા ઘાલતા છૂટેછૂટુ થઈ જાય એમ
મોરલી સ્ત્રી૦ [જુઓ મુરલી] વાંસળી
મોરલો પું૦ મોર (લાલિત્યવાચક)
મોરવણ ન૦ [प्रा मूर, दे मुरिअ]છાણાનો ગોર (૨) [જુઓ મોરવવું] અખરામણ
મોરવવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा मोरण=ખાટી છાશ; સર૦ म. मुरवणें]આખરવું (૨)[જુઓ મોરવું] ટોચ પરથી છોલી નાખવુ
મોરવાયો પુ૦ [સર૦ म मोहर (सं मुख, प्रा. मुह)] ટોચનો ભાગ
મોરવાવુ અ૦ક્રિ૦ [प्रा मुर, दे. मुरिअ]ઉપર ઉપરથી તૂટી જવું, કપાવુ
મોરવી સ્ત્રી૦ એક જાતનું કાપડ
મોરવું (મો) અ૦ક્રિ૦ ['મોર' ઉપરથી] (ઝાડને) મોર આવવો (૨) સ૦ક્રિ૦ [प्रा. मुर्] કાપવું; સમારવું (શાક ઇ૦ને)
મોરવેલ સ્ત્રી૦ [સર૦ म.] એક વનસ્પતિ
મોરશિખા સ્ત્રી૦[प्रा मोरसिहा (+सं शिखा); સર૦ म ; हिं)] એક વનસ્પતિ
મોરસ સ્ત્રી૦ [इं. नोरिशियम ટાપુના નામ ઉપરથી] દાણાદાર ખાંડ (૨) [સર૦ म.] એક જાતની ભાજી
મોરસો પુ૦ ખેડાણમાં ઢાળપડતી ટેકરી
મોરંઘી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
મોરાખી વિ૦ [મો + રાખવું ?] શરમ રાખીને કહેલી વાત (૨) પુ૦ જુઓ મોરાપી
મોરાણી વિ૦ [જુઓ મોર અ૦] મુખ્ય, મોરનું
મોરાપી પુ૦ [સર૦ મોરખાઈ] બાતમીદાર (૨) ગુનેગારને શોધી કાઢનાર
મોરાર પું૦ [જુઓ મુરારિ] શ્રીકૃષ્ણ [પાઘડી
મોરિયુ ન૦ [સર૦ મોળિયુ] એક પ્રકારની
મોરિયો પું૦ [સર૦ म मोरवा] ઘડો (૨) [?] સામા જેવું એક અણખેડ્યું ધાન્ય
મોરી સ્ત્રી૦ [फा मूरी] ખાળ, ગંદા પાણીની નીક, ગટર
મોરી (મોʼ) સ્ત્રી૦ જુઓ મોરડી - મોરડો
મોરુ (મોʼ) વિ૦ [જુઓ મોર અ૦, સર૦ म. मोहरा] આગળ પડતુ, મોર – મોખરેનુ (૨) ન૦ (રૂપ ગુણ વગેરેમા) મોરુ માણસ (૩) મહોરું (શેતરંજનુ)
મોરું સ૦ [સર૦ हिं. मोर] મારું (પ.)
મોરે (મોʼ) અ૦ [જુઓ મોર અ૦] આગળ
મોરો પું૦ ['મોʼ ઉપરથી ?]+ હલ્લા વડે હુમલો (૨) [दे. मुरवि] આભરણ વિશેષ (૩) સંમુખ થવું તે (–માંડવો) –વંઢાર અ૦ મોથી છેડા સુધી [પાક
મોલ (મો) પું૦ [सं मुकुल, प्रा. मउल = કળી)]
મોલડી સ્ત્રી૦ એક ઘાસ
મોલડું (મો) ન૦ [प्रा मउलि (सं. मौलि) = એક પ્રકારની પાઘડી] માથાનો એક પોશાક
મોલદ (મો) વિ૦ [अ] બીજા દેશનું પણ અરબસ્તાનમા ઊછરેલુ (૨) આરબ બાપથી હિંદની સ્ત્રીને થયેલી (પ્રજા)

ઝીણું–બારીક કામ કરવું] ૦ચૂર પુંૢ૦કળીના લાડુ. ૦ચૂરમું ન૦ મોતીચૂર બનાવવાનું ચૂરમું. ૦જ(–ઝ)રો પું૦ [+ ઝરો (સં. ज्वर? કે 'ઝળેળો' = ફોલ્લો) સર૦ हिं. मोतीझिरा] બળિયા જેવો એક રોગ, જેમા શરીરે મોતી જેવા ફોલ્લા થઈ આવે છે

મોતીદામ પું૦ [સં. मौक्तिकदामन्] એક છંદ

મોથ (થ,) સ્ત્રી૦ [प्रा मुत्थ (सं मुस्त) સર૦ हिं. मोथा; म] ચીડ નામના ઘાસનો કંદ [–મારવી = ભારે પરાક્રમ કરવું]

મોદ પું૦ [સં.] આનંદ ૦ક પુ૦ લાડુ (૨) એક છંદ [–જમવા = લાભ ખાટવો (લા)] ૦ન ન૦ આનંદ ૦વું અ૦ક્રિ૦ ખુશી થવું; રાચવું; આનંદવું

મોદ (દ,) સ્ત્રી૦, –દિયું ન૦જાડી મોટી ચાદર

મોદી પું૦ [સર૦ हिं, म ;(अ मुवद्दी ?)]અનાજ ઘી, મસાલો વગેરેનો વેપારી, નેસ્તી(૨)કોઠારી; ભંડારી (૩) એક અટક ૦ખાનું ન૦ મોદીની દુકાન (૨) દાણાનો કોઠાર (૩) લશ્કરને ખોરાકી પોશાકી પૂરી પાડનાર ખાતું

મોનલ ન૦ [સર૦ हिं. मोनाल] એક પક્ષી

મૉનિટર પું૦ [इं] વડો વિદ્યાર્થી

મોનિયું ન૦ મોઢાનું – ઉપરચોટિયું આમંત્રણ

મૉન્ટેસોરી સ્ત્રી૦ (સ) બાળકેળવણીની એક પદ્ધતિના યોજક ઇટાલિયન બાઈ. ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ તેમણે યોજેલી બાળકેળવણીની પદ્ધતિ. ૦શાળા સ્ત્રી૦ તે પદ્ધતિ પ્રમાણે ચલાવાતી શાળા. ૦શિક્ષક પુ૦ તે પદ્ધતિનો શિક્ષક

મોપલો પું૦ [महापिलाइ (पिलाइ = બહાદુર तेलुगु ?)] મલબારમાં વસતી મુસલમાનોની એક જાતનો આદમી

મોફસલ ન૦ જુઓ મુફસીલ

મોબદલો (મો) પું૦ [अ. मुवादला, સર૦ म. मोब(–बा)दला] જુઓ મોબદલો

મોબેદ પું૦ [अ. मुअब्बिद] પારસીઓનો ધર્મ-ક્રિયા કરાવનાર ગોર (૨) ભક્તિ કરનાર (૩) સ્ત્રી૦ [अ मुअब्बद] ભક્તિ કરવાનું સ્થાન

મોભ પું૦ [દે. मुम्भ, मोग्ग] છાપરાના ટેકારૂપ મુખ્ય આડું લાકડું

મોભણ સ્ત્રી૦ ['મોભ' ઉપરથી] કુટુંબની મુખ્ય સ્ત્રી

મોભાગ્ર ન૦ [મોભ + અગ્ર] મોભનો છેડો. ૦બુદ્ધિ વિ૦ તેના જેવી – બૂઠી બુદ્ધિવાળું (૨) સ્ત્રી૦ તેવી જાડી બુદ્ધિ [પ્રતિષ્ઠિત

મોભાદાર વિ૦ [મોભો + દાર] વજનદાર;

મોભારિયું ન૦ ['મોભ' ઉપરથી] મોભ ઉપર ઢાંકવાનું મોટું નળિયું [મોભવાળો ભાગ

મોભારો પું૦ ['મોભ' ઉપરથી] છાપરાનો

મોભિયું ન૦ મોભ

મોભી પું૦ ['મોભ' ઉપરથી] ઘરનો વડો માણસ

મોભો પું૦ [अ. मुहावा] દરજ્જો, આબરૂ, પ્રતિષ્ઠા, ઇજ્જત

મોમ ન૦ [फा] મીણ. ૦બત્તી સ્ત્રી૦મીણબત્તી

મોમનો (મો) પું૦ [જુઓ મુમનો]મુસલમાનોની એક જાતનો માણસ

મોયરું (મો') ન૦ જુઓ માયરું

મોયલું (મો') વિ૦ [स मुख ઉપરથી] (કા.) આગલા ભાગનું

-મોયું (મો') વિ૦ [સં. मुख ઉપરથી] નામને અંતે '–ની તરફ મોંવાળું' '–ની ચાહનાવાળું' એમ અર્થ બતાવતો અનુગ ઉદા૦ ઘરમોયું

મોર પું૦ [प्रा (सं मयूर), સર૦ हिं, म] એક પક્ષી; મયૂર (૨) [?] બરડાના બે ભાગમાંનો કોઈ એક (૩) [(ડિંગળ)] સૈન્યની આગલી હરોળ [–મારવો = પરાક્રમ કરવું, યશસ્વી કામ કરવું. મોર મોરનું કહેવું કે સંભળાવવું = કાળજું કાપી નાખે તેવા વેણ કહેવા.]

મોર [મો] પુ૦ [प्रा मउर (सं. मुकुर)], સર૦ न मोह(–हो)र] આંબા, આંબલી વગેરેનાં ફૂલ-મંજરી [–આવવો = ફૂલ-મંજરી થવી] (૨) ઘોડાના માથાનો એક શણગાર

મોર (મો'ર,) અ૦ [સર૦ म मोहर (सं मुख, प्रा. मुह)] આગળ; પૂર્વે, મોખરે

મોર, ૦છા (મો'?) સ્ત્રી૦ [જુઓ મોર અ૦] મુખમુદ્રા, ચહેરાનો દેખાવ

મોરખાઈ (મો') સ્ત્રી૦ [મોર + ખાવું] ચોરેલો માલ (ઢોર વગેરે) પાછો અપાવવા પહેલાં ખવાતી દલાલી. –યો પું૦ તે ખાનાર માણસ

મોરચંગ પું૦ [સર૦ हिं., म] એક વાજું
મોરચી સ્ત્રી૦ [જુઓ મૂરછી] મોડછી
મોરચો પું૦ [फा.] લશ્કરની મોખરાની વ્યૂહ-રચના (૨) બુરજ ઉપર જ્યાં તોપ ગોઠવવામાં આવે છે તે ભાગ [-તોડવો = જુઓ મોરચો ભાગવો. -પકડવો, માંડવો = મોરચા પર કાયમ રહેવું; ખંત અને અડગતાથી કોઈ કામ પાછળ લાગુ રહેવું. -બાંધવો = યુદ્ધની તૈયારી કરવી. -ભાગવો, મારવો = વિજયી થવું; પહેલી હરોળમાં ભંગાણ પાડવું] -ચાબંધ વિ૦ મોરચા બાંધેલું (૨) મોરચા સાથે
મોરડ ન૦ દૂધી વગેરેનું ભજિયું
મોરડી સ્ત્રી૦ [જુઓ મોર] ઢેલ
મોરડી સ્ત્રી૦ -ડો (મો') [મો પરથી, સર૦ म. मोहरकी, मोहळा] પશુને મોઢે બાંધવાનું દોરડાનું ગાળિયું
મોરથૂથુ ન૦ [सं मयूरतुत्थ, સર૦ म मोरचूत; हिं. मोरथुथिया] એક ઝેરી ઔષધ
મોરધ્વજ પું૦ (સ.) જુઓ મયૂરધ્વજ
મોરપંખી પું૦ એક શોભાનો છોડ
મોરબુટ્ટી સ્ત્રી૦ [મોર+બુટ્ટો] મોરના બુટ્ટાવાળી રેશમી સાડી
મોરબ્બો પું૦ [સર૦ म. मोरं(-रा)बा] જુઓ મુરબ્બો
મોરમોર (મો) અ૦ [दे मुरिअ = તૂટેલું, ભાગેલું] (ખાદ્ય) મોમાં ઘાલતાં છૂટેછૂટું થઈ જાય એમ
મોરલી સ્ત્રી૦ [જુઓ મુરલી] વાંસળી
મોરલો પું૦ મોર (લાલિત્યવાચક)
મોરવણ ન૦ [प्रा मूर, दे मुरिअ] છાણાનો ગોર (૨) [જુઓ મોરવવું] અખરામણ
મોરવવું સ૦ક્રિ૦ [सं. मोरण = ખાટી છાશ; સર૦ म. मुरवणें] આખરવું (૨) [જુઓ મોરવું] ટોચ પરથી છોલી નાખવું
મોરવાયો પું૦ [સર૦ म मोहर (सं मुख, प्रा. मुह)] ટોચનો ભાગ
મોરવાવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा मुर, दे. मुरिअ] ઉપર ઉપરથી તૂટી જવું, કપાવું
મોરવી સ્ત્રી૦ એક જાતનું કાપડ
મોરવું (મો) અ૦ક્રિ૦ ['મોર' ઉપરથી] (ઝાડને) મોર આવવો (૨) સ૦ક્રિ૦ [प्रा. मुड्] કાપવું; સમારવું (શાક ઇ૦ને)
મોરવેલ સ્ત્રી૦ [સર૦ म] એક વનસ્પતિ
મોરશિખા સ્ત્રી૦ [प्रा. मोरसिहा (+ सं शिखा), સર૦ म, हिं)] એક વનસ્પતિ
મોરસ સ્ત્રી૦ [इं नोरिशियस टापुना नाम ઉપરથી] દાણાદાર ખાંડ (૨) [સર૦ म.] એક જાતની ભાજી
મોરસો પું૦ ખેડાણમાં ઢાળપડતી ટેકરી
મોરંધી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
મોરાખી વિ૦ [મો + રાખવું ?] શરમ રાખીને કહેલી વાત (૨) પું૦ જુઓ મોરાપી
મોરાણી વિ૦ [જુઓ મોર અ૦] મુખ્ય, મોરનું
મોરાપી પું૦ [સર૦ મોરખાઈ] બાતમીદાર (૨) ગુનેગારને શોધી કાઢનાર
મોરાર પું૦ [જુઓ મુરારિ] શ્રીકૃષ્ણ [પાઘડી
મોરિયું ન૦ [સર૦ મોળિયું] એક પ્રકારની
મોરિયો પું૦ [સર૦ म मोरवा] ઘડો (૨) [?] સામા જેવું એક અણખેડ્યું ધાન્ય
મોરી સ્ત્રી૦ [फा मूरी] ખાળ, ગંદા પાણીની નીક, ગટર
મોરી (મો') સ્ત્રી૦ જુઓ મોરડી - મોરડો
મોરુ (મો') વિ૦ [જુઓ મોર અ૦, સર૦ म. मोहरा] આગળ પડતું, મોર - મોખરેનું (૨) ન૦ (રૂપ ગુણ વગેરેમાં) મોરુ માણસ (૩) મહોરું (શેતરંજનું)
મોરું સ૦ [સર૦ हिं. मोर] મારું (પ.)
મોરે (મો') અ૦ [જુઓ મોર અ૦] આગળ
મોરો પું૦ ['મો' ઉપરથી ?] + દતૂસળ વડે હુમલો (૨) [दे मुरवि] આભરણ વિશેષ (૩) સંમુખ થવું તે (-માંડવો). ૦વંઢાર અ૦ મોંથી છેડા સુધી [પાક
મોલ (મો) પું૦ [सं. मुकुल, प्रा. मउल = કળી)]
મોલડી સ્ત્રી૦ એક ઘાસ
મોલડું (મો) ન૦ [प्रा मउलि (सं मौलि) = એક પ્રકારની પાઘડી] માથાનો એક પોશાક
મોલદ (મો) વિ૦ [अ] બીજા દેશનું પણ અરબ-સ્તાનમાં ઊછરેલું (૨) આરબ બાપથી હિંદની સ્ત્રીને થયેલી (પ્રજા)

મોલવી (મો) પું૦ [अ.] મુસલમાન વિદ્વાન (૨) મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ન્યાય આપનાર
મોલિંગ (મો) સ્ત્રી૦ [इं मोल्डिंग ઉપરથી] સાખ ઇત્યાદિની ધાર પર ઊભી બે લીટીઓની કઢાતી ભાત
મોલેરી સ્ત્રી૦ એક ઘાસ
મોલેસલામ (મો) પુ૦ [अ. मवला-इ-इस्लाम] એક જાતનો મુસલમાન
મોલો (મો) પુ૦ ['મોલ' ઉપરથી ?] વનસ્પતિ પર પડતો એક જીવ, એક રોગ
મોલ્લું ન૦ ભૂતને બોલાવતી વખતે વગાડાતું નગારું [ફટાકડો
મોલ્લો પુ૦ [જુઓ મોઈ] શકુના આકારનો
મોવડ પુ૦ ['મો' ઉપરથી] મોખરો, અગ્ર ભાગ (૨) [કા.] ઘોડાને મોઢા ઉપર પહેરાવવાનું ઘરેણું (૩) અ૦ (કા) આગળ
મોવડી વિ૦ [જુઓ મોવડ] આગળનું, મોખરાનું (૨) પુ૦ અગ્રેસર; આગેવાન
મોવણ (મો) ન૦ ['મોવું' ઉપરથી, हिं. मोयन. म मोवाण, मोंवण] જુઓ મોણ
મોવાસો (મો) પું૦ ['મો' ઉપરથી] ઢોરના મોમા થતો એક રોગ [દોરતી
મોવાળ પું૦ [મો + વળવું ?] ધરવટ, ધરોબો,
મોવાળો પુ૦ [જુઓ મુવાળો] વાળ
મોવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं. मोना, म मोत्र = मृदु–તે ઉપરથી मोवान = मृदुता લાવનારો પદાર્થ] કરમોવવું; ચીકટવાળું કરવું
મોસમ (મો) સ્ત્રી૦ [अ मौसिम] ઋતુ –મી વિ૦ મોસમનું [ફૂટતી મૂછ
મોસર સ્ત્રી૦ [दे. मासुरी (स श्मश्रु)] (કા)
મોસરિયું ન૦ [જુઓ મોસર] (કા.) બુકાની
મોસલ પુ૦ [अ मुहस्सिल, સર૦ म मोहसल्ली] સરકારના હુકમથી તેડવા આવેલો ને તાકીદ કરનાર બેલિફ (?)
મોસંબી સ્ત્રી૦ [पो मोझाबिक માંથી પ્રથમ આવેલું માટે] એક ફળ
મોસાળ (મો) ન૦ [सं. मातृशाला] માનું પિયેર ૦સાસરી સ્ત્રી૦, ૦સાસરું ન૦ પતિ કે પત્નીનું મોસાળ –ળિયું ન૦ મોસાળપક્ષનું માણસ. –ળું ન૦ માબાપ તરફથી છોકરીને સીમંત વખતે અને તેના છોકરાને જનોઈ કે લગ્ન વખતે જે રીત આપવામાં આવે છે તે (૨) મોસાળામા ગાવાનું ગીત. (૩) મોસાળાની રીત કરવા જતું સરઘસ (૪) [લા.] નાની મોટી વસ્તુઓનો અસ્તવ્યસ્ત સમૂહ. ઉદા૦ હવે આ બધું મોસાળું લઈ જા ! [–કરવું, ભરવું = સીમંત વખતે દીકરીને રીત આપવી, તેનો વિધિ કરવો. –નીકળવું = મોસાળાનું સરઘસ નીકળવું]
મોસિયાત (મો) વિ૦ [प्रा माउसी (मातृष्वसा) ઉપરથી] (સુ) જુઓ મસિયાઈ
મોહ પું૦ [सं.] અજ્ઞાન, ભ્રમ (૨) મૂર્છા; બેહોશી (૩) આસક્તિ, પ્યાર [–ઉપજવો, થવો, પામવું, મોહમાં પડવું = આસક્ત થવું] ૦ક વિ૦ મોહ પમાડનારું ૦કતા સ્ત્રી૦ મોહકપણું ૦કૂપ પુ૦ મોહરૂપી કૂપ. ૦જાળ સ્ત્રી૦ મોહની જાળ ૦ન વિ૦ મોહક (૨) ન૦ મોહવું તે (૩) વશીકરણ, કામણ; એક અભિચાર (૪) [સ] કૃષ્ણ. ૦નમાળા સ્ત્રી૦ અમુક કદના સોનાના મણકાની ગળે પહેરવાની માળા ૦નાસ્ત્ર ન૦ [मोहन + अस्त्र] બેહોશ કરી નાખે એવું અસ્ત્ર. ૦નિદ્રા સ્ત્રી૦ મોહરૂપી નિદ્રા. ૦નિયું ન૦ એક પ્રકારની સાડી. ૦ની સ્ત્રી૦ મોહ; ભૂરકી (૨) [સ.] મોહિની, એક અપ્સરા. ૦નીય ન૦ કર્મ (જૈન). ૦ફંદ પું૦ મોહરૂપી ફંદ ૦બાણ ન૦ મોહનું બાણ ૦મંત્ર પુ૦ મોહ પમાડે એવો મંત્ર
મોહકમ (મો) વિ૦ [अ. मुह्कम, સર૦ म] મોકમ; દૃઢ, સખત (૨) ઘણું, પુષ્કળ
મોહતાજ (મો) વિ૦ [अ मुह्ताज] ગરીબ, ઓશિયાળું
મોહનઠાર, મોહનથાળ પું૦ એક પ્રકારનું મિષ્ટાન્ન
મોહરમ (મો) પું૦ [अ मुहर्रम] હિજરી સનનો પહેલો મહિનો (જેમા તાજિયા નીકળે છે)
મોહવું અ૦ક્રિ૦ [स मुह् ઉપરથી; સર૦ हिं. मोहना, म मोहणें] મોહ પામવું (૨) સ૦ક્રિ૦ મોહ પમાડવું. **મોહાવું** અ૦ક્રિ૦ મોહ પામવું
મોહાંધ વિ૦ [सं.] મોહથી અંધ બનેલું
મોહિત વિ૦ [सं.] મોહ પામેલું

મોહિની સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ મોહની (૨) મોહ પમાડે તેવી સ્ત્રી (૩) વૈશાખ સુદ અગિયારસ
મોળ (મોળ,) સ્ત્રી૦ ['મોળુ' ઉપરથી] શરીરમા વાયુનું જોર થવાથી મોઢામા લાળ છૂટે તે (૨) મદી. [-આવવી, છૂટવી, વછૂટવી = મોઢામા લાળ છૂટવી.]
મોળ સ્ત્રી૦ [સર૦ મોડ] ઊઠણ (૨) [?] ખીડિયારું (૩) ચણતરનું ઈંટપથ્થરનું પડ
મોળપ (મો) સ્ત્રી૦ ['મોળુ' ઉપરથી] મોળાપણું
મોળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ મોરવું] સમારવુ (શાક)
મોળાઈ(-ત) (મો) વિ૦ ['મોસાળ' ઉપરથી] મોસાળનુ, મામાનુ [મોળાપણુ
મોળાશ (મો) સ્ત્રી૦ ['મોળુ' પરથી] મોળપ,
મોળિયું (મો') ન૦ [સર૦ મહોગ, મહીરો] કાપડાની બાયે ચોડાતો (કસબી) પટો (૨) કસબી ફેંટો (૩) (મો) ['મોળુ' પરથી] મીઠા વગરનો રોટલો (૪) શોકમા પહેરવાનો સાલ્લો
મોળી (મો) સ્ત્રી૦ ['મોળું' ઉપરથી] સળી જેવી મીઠા વિનાની લાબી સેવ
મોળું (મો) વિ૦ [સં મૃદુ કે સ મ્લાન?] ફિક્કુ, સ્વાદ વગરનું (૨) [લા] ઢીલુ, પોચુ ૦મચ વિ૦ સાવ મોળુ
મોં (મો') ન૦ [પ્રા મુહ (સં. મુખ)] મુખ, મોઢું (૨) [લા.] આબરૂ, લાજશરમ (પ્રયોગો મોઢુ શબ્દ જેવા જ લગભગ છે) [-ઉપર દેવતા મૂકનાર = મરનારનો નજીકનો સંબધી -ઢાંકવું = બોલતુ બધ થવુ (૨) રડવુ, છાનુ છાનું રડવુ (૩) મરણ પાછળ સ્ત્રીએ લૌકિક કરવુ -નું પાન = ઘણુ જ પ્યારુ (૨) જેના વડે શોભા રહે તેવુ. -ને ચોકઠુ નથી = મો ઉપર અંકુશ નથી; ગમે તેમ બોલે છે -નો ટાળો કરવો = સામુ ન જોવુ, ઉડાવ્યા કરવુ -પડી જવું = શરમિંદું થઈ જવું (૨) દિલગીર થઈ જવુ (-નુ) મોં બાળવું = -ને સંતાપીને દીસવુ કરવું. -માં આંગળાં ઘાલવાં = દંગ થઈ જવુ. -માં ડૂચો દેવો, મારવો = બોલતુ અટકાવવુ (૨) ગૂગળાવવુ. -માં થૂ કવું = દોગાઈ વગેરેમા ચડી જવું -માં થૂંકે એવું = ટપી જાય તેવું. -મૂકાવવું = રડવુ અટકાવવુ; શોક કરનારને આશ્વાસન આપવું. -મૂકીને = માન, આબરૂ કે શરમ છોડીને (૨) છૂટે મોએ; મુક્ત કંઠે -વાળવું = મરણ પછી છેડો વાળવો. -સંતાડવું = શરમાવું, સંકોચ કરવો ઊજળું મોં = માનપૂર્વક છુટકારો ઊંચું મોં કરવું, રાખવું = આબરૂ વટ જાળવવા. ગળ્યું મોં કરવું, કરાવવું = શુભ સમાચારની વવાઈ બદલ ગળ્યુ ગળ્યું ખાવુ-ખવરાવવુ. રોજ ઊઠીને મોં જોવાનું = રોજ કામ પડવાનુ, રોજનો સબંધ હોવો શું મોં લઈને આવે ? = અતિશય શરમાવું પડે તેવુ થવાથી કેવી રીતે આવે?] ૦કળા સ્ત્રી૦ ચહેરાનો ઘાટ ૦જો(ઝ્ય)ણું સ્ત્રી૦ પહેલી વાર વર કે કન્યાને મો જોઈને ભેટ આપવી તે ૦જોયું વિ૦ એકનું એક, લાડકું. ૦જોરી સ્ત્રી૦ બોલાચાલી, તકરાર ૦પાઠ પુ૦ મોઢેથી બોલીને ગોખવુ તે ૦પાઠિયું વિ૦ મોપાઠ કરનાર. ૦ફાડ સ્ત્રી૦ બે હોઠને લાવે ચીરા જેવો દેખાતો મોનો બાહ્ય ભાગ ૦બળ્યું વિ૦ બળ્યા મોનુ, મૂઉં ૦માગ્યું વિ૦ માગે એટલુ, ખૂબ ૦માથું ન૦ [લા] મો કે માથુ, કશાના ઢગ કે રૂપરંગ વિષે નાઈ સાધારણ જાણ કે પનો ૦માર વિ૦ બોલવે નીડર અને પ્રભાવશાળી ૦રખું વિ૦ વિનયી, શરમાળ (૨) પક્ષપાતી; એકતરફી
મોંઘું, -વવારી, -વાઈ, -વારત જુઓ 'મોઘું'માં
મોંબદલો (મોં૦) પુ૦ [જુઓ મોબદલો] કંઈ કર્યા કે આપ્યાના અવેજમા મળે તે; વળતર (૨) જમીન ખરીદનારને વેચનારે સરકારમા તેની નોધ કરાવી આપવી તે
મોંવાસો પુ૦ જુઓ મોવાસો (-આવવો)
મોંસૂઝણું ન૦ [મો + સૂઝવુ] પરોઢિયુ
મૌખિક વિ૦ [સં] મુખનુ, મુખને લગતુ
મૌક્તિક ન૦ [સં] મોતી
મૌગ્ધ્ય ન૦ [સં] મુગ્ધતા
મૌન ન૦ [સં] ન બોલવું તે (૨) વિ૦ મૂક, ચૂપ ૦ધારી વિ૦ મૌન ધારણ કરનાર ૦વ્રત ન૦ મૌન રહેવાનું વ્રત. -ની વિ૦ મૌનધારી

મૌખ્ર્ય ન૦ [સં.] મૂર્ખતા
મૌર્ય પું૦ [સં.] એક પ્રાચીન હિન્દુ રાજવંશ
મૌર્વી સ્રી૦ [સં.] પણછ
મૌલવી પું૦ જુઓ મોલવી
મૌલા પું૦ [અ.] ધણી, માલિક
મૌલાના પું૦ [ફા.] મોટો મોલવી
મૌલિ ન૦ [સં.] માથું(૨)ટોચ(૩)છોગું; કલગી
મૌલિક વિ૦ [સં.] મૂળ; મુખ્ય, 'ઓરિજિનલ'. ૦તા સ્રી૦
મૌલી વિ૦ [સં] મૌલિ – મુગટવાળું
મૌલ્ય ન૦ [સં.] મૂલ્ય
મૌંજી સ્રી૦ [સં] મુંજનો કંદોરો
મ્યાઉં ન૦ [રવ૦] મિયાંઉ, બિલાડીનો અવાજ
મ્યાન ન૦ [જુઓ મિયાન; સર૦ हिं, म.] ધારવાળા હથિયારનું ઘર. [–કરવું = મ્યાનમાં માલવું (૨) [લા.] કબજામા રાખવુ –માં રાખવું = અંકુશમા રાખવું.]
મ્યાનો પું૦ [फा मियानह; સર૦ हिं म्याना] એક જાતની પાલખી, મેનો
મ્યુનિસિપલ વિ૦ [इं] મ્યુનિસિપાલિટીનું કે તેને લગતુ
મ્યુનિસિપાલિટી સ્રી૦ [इं.] શહેર કે કસબાનું સુધરાઈ ખાતુ [નિસ્તેજતા; ગ્લાનિ
મ્લાન સ્રી૦ [સ] કરમાયેલુ; ખિન્ન –નિ સ્રી૦
મ્લેચ્છ પું૦ [સ.] આર્યોની સંસ્કૃતિથી ભિન્ન સંસ્કૃતિનો માણસ. –ચ્છાઈ સ્રી૦

ય્

ય પું૦ [સ.] ચાર અર્ધસ્વરોમાં પહેલો (૨) (વ્યા) વિ૦ પરથી ભાવવાચક (ન૦) નામ બનાવતો પ્રત્યય. જેમ કે દૈન્ય ૦કાર પુ૦ ય અક્ષર કે તેનો ઉચ્ચાર ૦કારશ્રુતિ, ૦શ્રુતિ સ્રી૦ ઉચ્ચારણમા યકાર સંભળાવો તે જેમ કે, 'આખ' ના 'ખ' મા. ૦કારાંત વિ૦ છેડે યવાળુ
ય પદને અંતે લાગતા 'પણ, અપિ, વળી'નો અર્થ બતાવે. ઉદા૦ તમેય; મકાનેય (૨) પ્રશ્નાર્થક સ૦ને લગતા અનિશ્ચિનાર્થક ઘણા-પણાનો ભાવ બતાવે. ઉદા૦ કેવુય, કેટલુય. એ 'ય' જેમ જ અર્થ સૂચવે, કાઈક વિશેષ માનાથી
યકીન ન૦ [अ] વિશ્વાસ
યકૃત ન૦ [સં] કાળજું; 'લીવર'
યક્ષ પું૦ [સં.] એક દેવયોનિ, કુબેરનો અનુચર. ૦કર્દમ પુ૦ કેસર, સુખડ, કસ્તૂરી અને કપૂર મેળવીને બનાવેલો સુગંધીદાર અગલેપ ૦(–ક્ષિ)ણી સ્રી૦ યક્ષ સ્રી; યક્ષની સ્રી ૦રાજ પુ૦ (સં.) કુબેર ૦રાત્રિ(–ત્રી) સ્રી૦ દિવાળી [ક્ષયવાળું
યક્ષ્મ(–ક્ષ્મા) પું૦ [સં] ક્ષયરોગ –ક્ષ્મી વિ૦
યખ પું૦ [फा] બરફ
યગણ પું૦ [સં] પહેલો લઘુ અને બીજો તથા ત્રીજો ગુરુ અક્ષર હોય એવો ગણ (પિંગળ)
યજદાં પું૦ [फा] પરમેશ્વર (પારસી)
યજન ન૦ [સ] યજ્ઞ કરવો તે (૨) પૂજન. ૦યાજન ન૦ જાતે યજ્ઞ કરવા તથા બીજા પાસે કરાવવા રૂપી (બ્રાહ્મણનું) કર્મ
યજમાન પું૦ [સં.] યજ્ઞ કરનાર (૨) ગોર કે બ્રાહ્મણને દક્ષિણા આપી ધાર્મિક ક્રિયા કરાવનાર (૩) આશ્રય આપનાર; દાતા ૦વૃત્તિ સ્રી૦ યજમાનના દાનદક્ષિણા વડે આજીવિકા કરવી તે. –નિયું વિ૦ યજમાનવૃત્તિવાળું. –નિયો પુ૦ જેને પેઢી દર પેઢીથી યજમાનવૃત્તિ ચાલતી આવી હોય તેવો બ્રાહ્મણ [કરવો
યજવું સ૦ક્રિ૦ [સં यज्] પૂજા કરવી (૨) યજ્ઞ
યજુર, –ર્વેદ પું૦ [સં.] (સં.) ચાર વેદમાંનો એક. –ર્વેદી વિ૦ યજુર્વેદનુ (૨) પું૦ યજુર્વેદ ભણેલો કે યજુર્વેદ પ્રમાણે ક્રિયાઓ કરનારો બ્રાહ્મણ
યજ્ઞ પું૦ [સં] એક વેદોક્ત કર્મ; યાગ (૨) લોકસંગ્રહ કે સેવા અર્થે કરેલુ કર્મ ૦કુંડ પુ૦ યજ્ઞની વેદી. ૦ક્રિયા સ્રી૦ યજ્ઞનો વિધિ. ૦દ્રવ્ય ન૦ યજ્ઞમા વપરાતો પદાર્થ. ૦પશુ પું૦;ન૦ યજ્ઞમા હોમવાનું પશુ. ૦પુરુષ પુ૦

(સં.) વિષ્ણુ ૦ભાગ પું૦ યજ્ઞના બલિદાનનો ભાગ. ૦ભૂમિ(-મી) સ્ત્રી૦ યજ્ઞ કરવાનું સ્થાન. ૦યાગ પું૦ હોમહવન. ૦વાટ પું૦; સ્ત્રી૦ યજ્ઞ માટે તૈયાર કરેલી કે આંતરેલી જમીન. ૦વૃક્ષ ન૦ જેનું લાકડું યજ્ઞમાં વપરાય છે તે ઝાડ. ૦વેદિ(-દી) સ્ત્રી૦ યજ્ઞની વેદી. ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ યજ્ઞ કરવાનો ઓરડો. ૦શિષ્ટાશી વિ૦ યજ્ઞ કરતાં શેષ રહેલું ખાનાર. -જ્ઞોપવીત ન૦ ઉપવીત, જનોઈ

યઙન્ત વિ૦ [સં.] ક્રિયાની આવૃત્તિ કે તીવ્રતા બતાવનારું (રૂપ) [વ્યા] ઉદા૦ લાતાટવું

યતમાન વિ૦[સં.] યત્ન કરતું, મથતું, પ્રયત્નશીલ

યતિ પું૦ [સં.] જિતેંદ્રિય પુરુષ, સંન્યાસી (૨) જૈન સાધુ (૩) સ્ત્રી૦ છંદમાં આવતો વિરામ (૪)વાક્યમાં આવતી ટાપ ૦ભંગ પું૦ યોગ્ય સ્થાને યતિ ન હોવી તે. ૦લગ્ન પું૦ સંગીતમાં એક તાલ

યતી પું૦ [સં.] યતિ; સંયમી [અનાથાશ્રમ

યતીમ ન૦ [અ] અનાથ બાળ ૦ખાનું ન૦

યત્કિંચિત્ અ૦[સં.] જરા પણ

યત્ન પું૦ [સં.] પ્રયત્ન, મહેનત, ઉદ્યોગ ૦પૂર્વક અ૦ મહેનત લઈને ૦શીલ વિ૦ યત્ન કરતું રહેનારું [ઠેકઠેકાણે

યત્ર અ૦ [સં.] જ્યાં ૦તત્ર અ૦ જ્યાં ત્યાં;

યથા અ૦ [સં.] જેવી રીતે; જે પ્રમાણે (૨) અવ્યયીભાવ સમાસમાં '-ની પ્રમાણે', 'અનુસાર' એવા અર્થમાં ૦ઋતુ અ૦ ઋતુ પ્રમાણે ૦કામ અ૦ ઇચ્છા પ્રમાણે ૦ક્રમ અ૦ ક્રમ પ્રમાણે ૦કાલ(-ળ) અ૦ સમય અનુસાર, યોગ્ય વખતે ૦જ્ઞાન અ૦ જુઓ યથામતિ ૦તથ અ૦ જેમ હોય તેમ, સાચેસાચું. ૦દર્શન ન૦ 'પર્સ્પેક્ટિવ' (ચિત્રકળા) ૦તુરૂપ અ૦ યોગ્ય રીતે ૦ન્યાય અ૦ ન્યાય પ્રમાણે; યથાયોગ્ય ૦પૂર્વ અ૦ પહેલાંની પેઠે ૦પૂર્વવાદી વિ૦ પહેલાં જેમ હતું એમ હોવું જોઈએ એવા મતનું ૦પ્રસંગ અ૦ પ્રસંગ પ્રમાણે. ૦બુદ્ધિ, ૦મતિ અ૦ બુદ્ધિ અનુસાર. ૦યુક્ત, ૦યોગ્ય અ૦ યોગ્ય હોય તેમ ૦રીતિ અ૦ રીત પ્રમાણે ૦રુચિ અ૦ રુચિ પ્રમાણે. ૦ર્થ વિ૦ [+અર્થ] સાચું, ખરું; વાસ્તવિક (૨) અ૦ વાસ્તવિક રીતે. ૦ર્થતા સ્ત્રી૦ સાચાપણું, ખરાપણું. ૦ર્થદર્શન ન૦ પ્રત્યક્ષ-ઇંદ્રિયોથી દેખાય તે, 'રિયાલિઝમ'. ૦ર્થદર્શી વિ૦ યથાર્થ દર્શનવાળું; 'રિયાલિસ્ટિક' ૦ર્થબુદ્ધિ સ્ત્રી૦ રાગદ્વેષ વિના, વસ્તુને તત્ત્વતઃ સમજી શકે તેવી બુદ્ધિ ૦ર્થવાદી વિ૦ (૨) પું૦ ખરું બોલનાર, સત્યવાદી ૦વકાશ અ૦ [+अवकाश] ફુરસદ હોય તે પ્રમાણે. ૦વત્ અ૦ જેમ હોય તેમ ૦વસર અ૦ પ્રસંગાનુસાર. ૦વિધિ અ૦ વિધિ પ્રમાણે ૦શક્ય અ૦ શક્યતા પ્રમાણે, બનતા સુધી ૦શક્તિ અ૦ શક્તિ પ્રમાણે ૦શાસ્ત્ર અ૦ શાસ્ત્ર પ્રમાણે ૦શ્રુત અ૦ સાંભળ્યા પ્રમાણે. ૦સમય અ૦ યોગ્ય સમયે, સમય મુજબ. ૦સંભવ અ૦ શક્યતા મુજબ. ૦સામર્થ્ય અ૦ શક્તિ મુજબ ૦સાંગ અ૦ યથાર્થ રીતે. ૦સ્થાન અ૦ યોગ્ય સ્થાને, સ્થાન પ્રમાણે. ૦સ્થિત વિ૦ (૨) અ૦ તાદૃશ, હોય એવું, બરાબર, યોગ્ય -થેચ્છ(-ષ્ટ) વિ૦ [સં.] મરજી મુજબનું (૨) અ૦ ઇચ્છા પ્રમાણે. -થોક્ત વિ૦ [+ उक्त (સં.)] કહ્યા પ્રમાણેનું -થોચિત વિ૦ [+ उचित (સં.)] યોગ્ય

યદપિ અ૦ [સં.] જોકે, યદ્યપિ

યદા અ૦ [સં.] જ્યારે

યદિ અ૦ [સં.] જો

યદુ પું૦ [સં.] (સં.) યયાતિ અને દેવયાનીનો પુત્ર અને યાદવોનો પૂર્વજ. ૦નંદન, ૦વર પું૦ (સં.) કૃષ્ણ

યદૃચ્છા સ્ત્રી૦ [સં.] સ્વેચ્છા (૨) અકસ્માત

યદ્યપિ અ૦ [સં.] જોકે; યદપિ

યદ્વાતદ્વા અ૦ [સં.] ગમે તેમ, એલફેલ

યમ પું૦ [સં.] નિગ્રહ, સંયમ (૨) અહિંસા, સત્ય, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ અને અસ્તેય એ પાંચ (૩) [સં.] મૃત્યુનો દેવ. [-નો દૂત = જમના દૂત જેવો નિર્દય કે કઠોર માણસ] ૦ક પું૦ ભિન્ન અર્થના સમાન

શબ્દોની પુનરાવૃત્તિ–એક શબ્દાલંકાર (કા.શા) (૨) પ્રાસ; 'રાઇમ'. ૦કિત વિ૦ યમકવાળું. ૦કિંકર પું૦ યમનો દૂત. ૦દંડ પું૦ યમે કરેલી શિક્ષા. ૦દૂત પું૦ યમનો નોકર. ૦દ્વિતીયા સ્ત્રી૦ ભાઈબીજ ૦ન પું૦ કલ્યાણ રાગનો એક ભેદ (૨) ન૦ સંયમ, નિગ્રહ ૦નકલ્યાણ પું૦ કલ્યાણ રાગનો એક પ્રકાર. ૦નિયમ પું૦બ૦વ૦ અષ્ટાંગ યોગના પહેલા બે અંગ (પાંચ મહાવ્રતરૂપી યમ; તથા શૌચ, સંતોષ, તપ, સ્વાધ્યાય, ઈશ્વરપ્રણિધાન એ પાંચ નિયમ) ૦પાશ પું૦ યમનો ફાંસો. ૦પુરી સ્ત્રી૦ યમરાજાની નગરી (૨) નરક. ૦પુરુષ પું૦ યમનો માણસ–દૂત ૦રાત્રિ(–ત્રી) સ્ત્રી૦ મૃત્યુરૂપી રાત્રી ૦લ ન૦ જોડકું. ૦સદન ન૦ યમ લોક; યમનું સ્થાન. [–પહોંચાડવું=ઠાર મારવું.] [(સં.) યમુના નદી

યમી વિ૦ (૨) પું૦ [सं] સંયમી (૩) સ્ત્રી૦

યયાતિ પું૦ [सं] (સં) એક ચંદ્રવંશી રાજા

યવ પું૦ [सं] જવ ૦ક્ષાર, ૦જ પું૦ જવખાર

યવન પું૦[सं] (પ્રાચીન) યુનાન દેશનો રહેવાસી (૨) આર્યસંસ્કૃતિ બહારનો માણસ, મ્લેચ્છ. –નિકા સ્ત્રી૦ જવનિકા, પડદો (૨) યવની. –ની સ્ત્રી૦ યવનની કે યવન સ્ત્રી

યવાગૂ સ્ત્રી૦ [सं.] ઓસામણ (૨) રાબ, કાંજી

યશ પું૦ [सं] કીર્તિ (૨) [લા] ફતેહ, સિદ્ધિ ૦સ્વિની વિ૦ સ્ત્રી૦, ૦સ્વી વિ૦ નામાંકિત (૨) ફતેહમંદ. –શઃશરીર ન૦ યશરૂપી શરીર –શાળું વિ૦ યશવાળું –શોગાન ન૦ યશનું ગાન; યશ ગાવો તે –શોદા સ્ત્રી૦ (સં) શ્રીકૃષ્ણને ઉછેરનાર નંદની પત્ની –શોધન ન૦ યશરૂપી ધન; કીર્તિરૂપી સંપત્તિ (૨) વિ૦ યશસ્વી –શોલાભ પું૦ યશનો લાભ

યશદ ન૦ [सं.] એક ખનિજ ધાતુ

યશ્રુતિ સ્ત્રી૦ [सं] જુઓ 'ય'માં

યષ્ટિ, ૦કા, –ષ્ટી સ્ત્રી૦ [सं] લાકડી

યહૂદી વિ૦ (૨) પું૦ [फा] પૅલેસ્ટાઇનનો મૂળ વતની; મૂસા પેગંબરનો અનુયાયી

યંત્ર ન૦ [सं.] સંચો (૨) જુઓ જંતર ૦ક ન૦ ઘા વગેરે પર બંધાતો પાટો (૨) સંચાડો (૩) પું૦ જુઓ યંત્રજ્ઞ. ૦જ્ઞ પું૦ યંત્રવિદ્યા જાણનાર, 'મિકૅનિક'. ૦ગતિ સ્ત્રી૦ યંત્રની ગતિ (૨) યંત્રવત્ સતત ગતિ ૦ણા સ્ત્રી૦ કલેશ; વેદના (૨) નિયંત્રણ. ૦બળ ન૦યાંત્રિક બળ. ૦રચના સ્ત્રી૦ યંત્રની રચના; યંત્રની ગોઠવણી. ૦વત્ અ૦ યંત્રની પેઠે, એકધારું ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ યંત્રોની વિદ્યા ૦શાસ્ત્ર ન૦ યંત્રોનું શાસ્ત્ર; 'મિકૅનિક્સ' ૦શાસ્ત્રી પું૦ યંત્રજ્ઞ –ત્રિત વિ૦ નિયંત્રિત –ત્રોદ્યોગ પું૦ [+उद्योग] યંત્રો દ્વારા થતો કારખાનાનો ધંધોરોજગાર. –ત્રોદ્યોગવાદ પું૦ યંત્રોદ્યોગો વધવાથી દેશની આબાદી છે એવો વાદ, 'ઇન્ડસ્ટ્રિયલિઝમ' [=હે પ્રભુ!]

યા અ૦[फा.]હે! (૨) અથવા, યાને [–અલ્લા!

યાકૂત ન૦ [अ] માણેક, એક રત્ન. –તી સ્ત્રી૦ ભાંગના ધીમા મસાલા ભેળવી બનાવેલો એક માદક પાક

યાગ પું૦ [सं] યજ્ઞ

યાચક પું૦ [सं] માગણ –ના સ્ત્રી૦ વિનંતિ, પ્રાર્થના (૨) માગણી ભીખ

યાચવું સ૦ક્રિ૦ [सं याच्]યાચના કરવી. જાચવું

યાચિત વિ૦[सं] માગેલું [ઋત્વિજ

યાજક પું૦[सं]યજ્ઞ કરનાર, યજ્ઞકર્મ ચલાવનાર

યાજન ન૦ [सं.] યજ્ઞ કરાવવો તે, પુરોહિતપણું

યાજ્ઞવલ્ક્ય પું૦ [सं] (સં) એક પ્રાચીન ઋષિ–સ્મૃતિકાર

યાજ્ઞસેની સ્ત્રી૦ [सं](સં) દ્રૌપદી

યાજ્ઞિક વિ૦ [सं] યજ્ઞ સંબંધી (૨) પું૦ યજ્ઞ કરનાર કે કરાવનાર (૩) એક અટક

યાજ્ય વિ૦ [सं] યજ્ઞમાં હોમવાનું;યજ્ઞ સંબંધી

યાતના સ્ત્રી૦ [सं.] દુઃખ; કષ્ટ; પીડા

યાતાયાત સ્ત્રી૦ [सं] જવું ને આવવું તે; ફેરો-ફેરો (૨) જન્મમરણનું દુઃખ

યાતુધાન પું૦ [सं] રાક્ષસ

યાત્રા સ્ત્રી૦ [सं] જુઓ જાત્રા ૦ળુ પું૦ યાત્રા કરનારો. –ત્રિક,–ત્રી વિ૦ યાત્રા કરનારું (૨) પું૦ યાત્રાળુ

યાતૃ સ્ત્રી૦ [સં] દેરાણી

યાથાતથ્ય ન૦ [સં.] સત્ય

યાથાત્મ્ય ન૦ [સં.] તત્ત્વ. સ્વરૂપ

યાથાર્થ્ય ન૦ [સં] યથાર્થપણું

યાદ સ્ત્રી૦ [फा] સ્મરણ (૨) યાદી, ટાચણ [–આવવું, કરવું, કરાવવું, રહેવું, રાખવું, લાવવું.] **૦ગાર** વિ૦ યાદ કરાવે તેવું (સ્મારક) (૨) યાદ રહી જાય તેવું **૦ગીરી** સ્ત્રી૦ યાદદાસ્ત, સ્મરણ (૨) સંભારણું; સ્મારક **૦દાસ્ત** (**–સ્તી**) સ્ત્રી૦ [फा दाश्तन] સ્મરણશક્તિ

યાદવ પું૦ [સં] યદુનો વંશજ (૨) [સં] કૃષ્ણ. **–વાસ્થળી, –વી** સ્ત્રી૦ યાદવોની અંદર અંદરની લડાઈ અને કતલ (૨) [લા] અંદર અંદરની લડાઈ

યાદી સ્ત્રી૦ [फा] ટીપ. વિગતવાર ટાચણ (૨) તે નોંધવાની ચોપડી (૩) યાદ, સ્મરણ

યાદચ્છિક વિ૦[સં] મરજિયાત, ઐચ્છિક (૨) અણચિંતવ્યું, આકસ્મિક

યાદશ વિ૦ [સં] જેવું, જેના જેવું

યાદોગણ પું૦ [સં.] દરિયાઈ કે જળચર પ્રાણીઓનો સમુદાય

યાન ન૦ [સં] વાહન (૨) શત્રુ સામે આક્રમણ

યાને અ૦ [अ. यानी] અથવા, યા

યાબૂ પું૦ [तुर्की] એક જાતનો ઘોડો

યામ પું૦ [સં] ત્રણ કલાક, પહોર

યામમત્સ્ય ન૦[સં] દક્ષિણનો એક તારાસમૂહ

યામિની સ્ત્રી૦ [સં.] રાત્રી

યામ્ય વિ૦[સં] યમ સંબંધી (૨) દક્ષિણ દિશાનું **–મ્યોત્તર** વિ૦ દક્ષિણમાંથી ઉત્તરનાં જતું

યાર પું૦[फा.] દોસ્ત (૨) આશક; જાર **૦બાજ** વિ૦ કામુક, વિષયી **૦બાજી** સ્ત્રી૦ મિત્રાચારી, દોસ્તી (૨) જારકર્મ **–રી** સ્ત્રી૦ દોસ્તી, પ્યાર (૨) સ્ત્રીપુરુષનો અનુચિત પ્રેમ કે સંબંધ (૩) સદ્ધ છૂટો મૂકવાનો દાવ (૪) મદદ. [–આપવી, દેવી (નસીબે) = નસીબ પાધરું ઊતરવું, પ્રયત્ન સફળ થવો.] **–રું** ન૦ યારકર્મ (?)

યાર્ડ પું૦ [इं] વાર, ત્રણ ફૂટનું માપ (૨) વાડો; વાડા જેવી જગા. ઉદા૦ રેલને યાર્ડ.

યાલ(**–ળ**) સ્ત્રી૦ [तुर्की] સિંહની ગરદન પરના વાળ

યાવક પું૦, ન૦ [સં] અળતો

યાવચ્ચંદ્રદિવાકરૌ અ૦ [સં] સૂર્ય અને ચંદ્ર હોય ત્યાં સુધી, હમેશને માટે

યાવજ્જીવન અ૦ [સં] આખી જિંદગી સુધી

યાવત્ અ૦ [સં] જ્યાં સુધી

યાવની વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] યવનની

યાહોમ અ૦ [अवस्ता : ओहाम] કુરબાનીનો પોકાર [–કરવું, –કરીને ઝુકાવવું = મરણિયા થઈને પડવું]

યાળ સ્ત્રી૦ જુઓ યાલ

યાંત્રિક વિ૦[સં] યંત્રનું, યંત્ર સંબંધી, યંત્ર જેવું (૨) પું૦ યંત્રશાસ્ત્રી

યુક્ત વિ૦[સં] જોડાયેલું (૨) યોગ્ય, ઘટતું (૩) [સમાસને અંતે] 'વાળું' અર્થમાં. ઉદા૦ અપમાનયુક્ત **–ક્તાક્ષર** પું૦ [+ अक्षर] જોડાક્ષર **–ક્તાત્મા** પું૦ [+ आत्मा] યુક્ત આત્માવાળો – યોગી **–ક્તાયુક્ત** વિ૦ [+ अयुक्त] સારુંનરસું, યોગ્યાયોગ્ય

યુક્તિ સ્ત્રી૦ [સં] તદબીર, કરામત (૨) ન્યાય, તર્ક (૩) હેતુવાળું યુક્તિપૂર્વક સાંકેતિક કે ગર્ભિત સૂચન (કા. શા) **૦પ્રયુક્તિ** સ્ત્રી૦ સારાનરસા ઉપાય કરવા તે, વિવિધ યુક્તિઓ અજમાવવી તે **૦પ્રામાણ્યવાદ** પું૦ તર્કથી જે સૂઝે તે જ ખરું માનવાનો વાદ; બુદ્ધિવાદ, 'રૅશનલિઝમ'. **૦પ્રામાણ્યવાદી** પું૦ યુક્તિપ્રામાણ્યવાદમાં માનનાર **૦બાજ, ૦માન** વિ૦ ચતુર, હોશિયાર (૨) શોધક; કરામતી

યુગ પું૦ [સં.] પૌરાણિક રીતે પાડેલા કાળના લાંબા ચાર વિભાગોમાંનો દરેક (સત્ય, ત્રેતા, દ્વાપર અને કલિ) (૨) [લા.] જમાનો (૩) યુગલ; યુગ્મ. **૦ધર્મ** પું૦ યુગનો પ્રધાન ધર્મ. **૦પદ્** અ૦ એકીસાથે. **૦પ્રવર્તક** વિ૦ યુગ પ્રવર્તાવનાર, યુગ બદલનાર (૨) પું૦ જેના મહાન પુરુષાર્થથી જગતમાં યુગાંતર થાય તે (પુરુષ). **૦લ** ન૦ જોડું. **–ગંધર** પું૦ યુગ પ્રવર્તક. **–ગાચાર** પું૦ [+ आचार] યુગનો ખાસ આચાર; યુગધર્મ. **–ગાંત** પું૦

યુગનો છેડો (૨) પ્રલયકાળ. -ગાંતર ન૦ [+अंतर] બીજો યુગ; બીજો જમાનો
યુગ્મ ન૦ [सं] જોડું. ૦ક ન૦ યુગ્મ; જોડું. ૦કોણ પું૦ 'ઓલ્ટર્નેટ ઍન્ગલ' (ગ)
યુટોપિયા પું૦ [इं] આદર્શ સમાજવ્યવસ્થા અને સુખ સંપત્તિવાળો કાલ્પનિક બેટ કે તેવો પ્રદેશ યા સ્થિતિ
યુત વિ૦ [सं] યુક્ત; સહિત -તિ સ્ત્રી૦ યોગ, મિલન, મેલાપ [સૌથી મોટો
યુધિષ્ઠિર પું૦ [सं.] (સં) પાંચ પાંડવોમાં
યુદ્ધ ન૦ [सं] લડાઈ; સંગ્રામ ૦નિષેધ પું૦ યુદ્ધનો સર્વથા નિષેધ ૦વાદ પું૦ યુદ્ધ સારી કે આવશ્યક વસ્તુ છે અને માન્ય છે એવો વાદ; 'મિલિટેરિઝમ' ૦વાંછુ વિ૦ યુદ્ધની ઇચ્છા રાખનાર ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ લડવાની કળા અને શાસ્ત્ર ૦વિશ્રાંતિ સ્ત્રી૦ થોડા સમય માટે યુદ્ધની મોકૂફી. ૦શાસ્ત્ર ન૦ યુદ્ધનું શાસ્ત્ર. -દ્ધોત્તર વિ૦ [+उत्तर] યુદ્ધ પછીનું, યુદ્ધ પત્યા પછીના શાંતિના કાળમાં કરવાનું-હાથ ધરવાનું, જેમ કે યુદ્ધોત્તર યોજનાઓ
યુનાન પું૦ [फा.] (સં.) ગ્રીસ. -ની વિ૦ યુનાનનું કે તેને લગતું [જાતનો જથો
યુનિટ પું૦ [इं] એકમ; મૂળ ઘટક (૨) એક
યુનિવર્સિટી સ્ત્રી૦[इं] વિદ્યાપીઠ, વિશ્વવિદ્યાલય
યુરોપ [इं] (સં) પૃથ્વીના પાંચ ખંડમાંનો એક -પિયન વિ૦ યુરોપીય (૨) પું૦ યુરોપનો રહેવાસી. -પીય વિ૦ યુરોપનું
યુવક પું૦ [सं.] યુવાન ૦મંડળ ન૦, ૦સંઘ પું૦ યુવકોનો સંગઠિત સમૂહ કે સંસ્થા
યુવતી સ્ત્રી૦ [सं.] જુવાન સ્ત્રી
યુવરાજ પું૦ [सं] પાટવી કુંવર -જ્ઞી સ્ત્રી૦ પાટવી કુંવરની સ્ત્રી
યુવા પું૦ [सं.] યુવાન. ૦ન વિ૦ યુવાવસ્થામાં આવેલું જુવાન (૨) પું૦ તેવો પુરુષ. ૦વસ્થા સ્ત્રી૦ [+अवस्था] જુવાની
યૂકા સ્ત્રી૦ [सं.] જૂ
યૂથ ન૦ [सं] ટોળું
યૂપ પું૦ [सं] યજ્ઞના પશુને બાંધવાનો થાંભલો-
યે જુઓ 'ય'માં
યેન કેન પ્રકારેણ શ૦પ્ર૦ [सं] ગમે તે પ્રકારે; ગમે તેમ કરીને
યોગ પું૦ [सं.] મેળાપ, સંગમ (૨) ઉપાય; ઇલાજ (૩) પરમાત્મા સાથે સંબંધ કરવાનો ઉપાય (૪) ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ (૫) યોગદર્શન (૬) અવસર; પ્રસંગ; લાગ (૭) સૂર્ય કે ચંદ્રના અમુક સ્થાનમાં આવવાથી થતા ૨૭ વિશિષ્ટ અવસરમાંનો દરેક (જ્યો) (૮) વ્યુત્પત્તિ (વ્યા) (૯) મન, વાણી અને કાયાની પ્રવૃત્તિ (જૈન).[-આવવો, ખાવો, બનવો, બેસવો=જોગ ખાવો, તાકડો મળવો -સાધવો=તકનો ઉપયોગ કરવો (૨) યોગવિદ્યા પ્રમાણે ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ કરવાનો અભ્યાસ કરવો (-ને) યોગે, (-ના) યોગથી=તે લીધે (૨) ની સાથેના સંબંધથી] ૦ક્ષેમ પું૦; ન૦ જે વસ્તુ ન હોય તે મેળવવી અને હોય તેનું રક્ષણ કરવું તે (૨) કુશળતા; આબાદી ૦ચિહ્ન ન૦ વત્તાની (+) આવી નિશાની (ગ.) ૦દર્શન ન૦ પતંજલિપ્રણીત યોગશાસ્ત્ર. ૦દશા સ્ત્રી૦ ધ્યાનાવસ્થા. ૦નિદ્રા સ્ત્રી૦ અર્ધી નિદ્રા અને અર્ધી સમાધિની સ્થિતિ (૨) બે યુગના અંતમાં વિષ્ણુની નિદ્રા (૩) હિપ્નોટિઝમ વગેરેના પ્રયોગથી આણેલી નિદ્રા જેવી સ્થિતિ (૪) [सं] દુર્ગા ૦નિષ્ઠા સ્ત્રી૦ યોગપરાયણતા ૦પ્રમાણ ન૦'ટ્રેમ્પોનેન્ડો'(ગ) ૦બલ(-ળ) ન૦ યોગથી પ્રાપ્ત થતી શક્તિ. ૦બૂડ વિ૦ યોગમાં બૂડેલું-મગ્ન ૦ભૂમિકા સ્ત્રી૦ યોગની વિશિષ્ટ અવસ્થા-સ્થિતિ ૦ભ્રષ્ટ વિ૦ યોગમાંથી ચળેલું ૦માયા સ્ત્રી૦ યોગની જાદુઈ શક્તિ (૨) સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરનારી ઈશ્વરની શક્તિ (૩) [सं.] દુર્ગા ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ ખેચરી વગેરે પાંચ મુદ્રાઓમાંની દરેક, યોગની વિશિષ્ટ ક્રિયા ૦રાજ ગૂગળ પું૦ વિવિધ ઔષધિઓના યોગથી તૈયાર કરેલો ગૂગળ; એક ઔષધ ૦રૂઢ વિ૦ [व्या] યોગ રૂઢિથી પ્રાપ્ત થયેલા અર્થવાળો શબ્દ (ઉદા૦ પંકજ). ૦રૂઢિ સ્ત્રી૦શબ્દની ત્રણ પ્રકારની અર્થબોધક વૃત્તિ-શક્તિમાંની એક, (યોગ, રૂઢિ અને

યોગરૂઢિ), જેમા યોગ – વ્યુત્પત્તિ – તેમ જ રૂઢિ બનેથી શબ્દનો અર્થ નક્કી થાય છે (વ્યા) ૦વિયોગચિહ્ન ન૦ વત્તાઓછાનું (±) આવુ ચિહ્ન (ગ). ૦વિયોગપ્રમાણુ ન૦ 'કૉમ્પોનેન્ડો' અને 'ડિવિડેન્ડો' (ગ). ૦શાસ્ત્ર ન૦ યોગનુ નિરૂપણ કરનાર શાસ્ત્ર ૦સમાધિ સ્ત્રી૦ પૂર્ણ ધ્યાનમા જીવનુ લીન થઈ જવુ તે. ૦સાધના સ્ત્રી૦ યોગની સાધના ૦સિદ્ધ પુ૦ યોગની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરનારો, યોગી ૦સૂત્ર ન૦ (સ.) પતંજલિએ રચેલો યોગશાસ્ત્રનો પ્રસિદ્ધ ગ્રથ ૦સ્થ વિ૦ યોગમા સ્થિર થયેલું. ૦હઠ સ્ત્રી૦ યોગીની હઠ –ગાનંદ પુ૦ [+आनद] યોગાભ્યાસથી મળતો પરમ આનદ –ગાનુયોગે અ૦ [+अनुयोग] જુઓ જેગાનજેગ. –ગાભ્યાસ પુ૦ [+अभ्यास] યોગનો અભ્યાસ –ગાયોગ પુ૦ [+अयोग] અનુકૂળ અને પ્રતિકૂળ સંજોગ –ગારૂઢ વિ૦ [+आरूढ] યોગમા સ્થિર થયેલુ. –ગાર્થ પુ૦ [+ अर्थ] (વ્યા.) શબ્દનો યોગ અથવા વ્યુત્પત્તિ પરથી થતો અર્થ. –ગાસન ન૦ [+आसन] યોગાભ્યાસને અનુકૂળ આસન – શરીરની બેઠક (૨) તેવા યોગના ૮૪ આસનોમાંનું દરેક –ગિની સ્ત્રી૦ યોગાભ્યાસ કરનારી સ્ત્રી, તાપસી (૨) દુર્ગા અને શિવની તહેનાતમા રહેલી આઠ ઉપદેવીઓમાની દરેક –ગી પુ૦ યોગસાધના કરનાર, તપસ્વી –ગીરાજ, –ગીશ્વર, –ગીંદ્ર, –ગેશ્વર, –ગેન્દ્ર પુ૦ [योगी + ईश्वर, इन्द्र, योग + ईश्वर, इन्द्र] યોગીઓમા શ્રેષ્ઠ (૨) [सं] મહાદેવ

યોગ્ય વિ૦ [सं.] છાજતુ, ઘટતુ, લાયક. ૦તા સ્ત્રી૦ યોગ્ય હોવું તે (૨) ધારેલો અર્થ કહેવાનું સામર્થ્ય (ન્યાય). –ગ્યાયોગ્ય વિ૦ [+अयोग्य] યોગ્ય અને અયોગ્ય

યોજક વિ૦ (૨) પુ૦ [सं] યોજના કરનાર ૦તા સ્ત્રી૦ યોજવાની શક્તિ

યોજન પું૦[स] ચાર ગાઉ ૦ગંધા સ્ત્રી૦ કસ્તૂરી (૨) (સં) મત્સ્યગંધા

યોજના સ્ત્રી૦[स] ગોઠવણ, વ્યવસ્થા (૨) કાર્ય પરત્વે રીત, વસ્તુ, ઉદ્દેશ વગેરેનો પહેલેથી કરેલો વિચાર સંકલના વગેરે તે [–કરવી, રચવી] –નીય વિ૦ યોજવા યોગ્ય કે યોજી શકાય એવુ

યોજવું સ૦ક્રિ૦ [सं युज्] જોડે સાધવું, જોડવું (૨) યોજના કરવી, રચવું, ગોઠવવુ (૩) નીમવુ; મૂકવુ; –મા પ્રવૃત્ત કરવુ; લગાડવુ

યોદ્ધા, યોધ પુ૦ [स] લડવૈયો

યોનિ(–ની) સ્ત્રી૦ [स] સ્ત્રીની જનનેન્દ્રિય (૨) ઉત્પત્તિસ્થાન, આદિ કારણ (૩) દેવ, મનુષ્ય, પશુ વગેરે જેવી જીવની જાત

યોષિત, –તા સ્ત્રી૦ [सं] જુવાન સ્ત્રી

યૌગિક વિ૦ [सं] યોગ સબધી, (૨) [વ્યા.] વ્યુત્પત્તિસિદ્ધ, યોગાર્થવાળું

યૌન વિ૦ [सं] યોનિ સબધી, યોનિમાથી જન્મેલુ (૨) લોહીના સબંધવાળુ, લગ્નસબધમાથી થતુ

યૌવન ન૦ [सं] જુવાની ૦વેશ(–ષ) વિ૦ જુવાન –ના સ્ત્રી૦યુવતી(અશુદ્ધ શબ્દરચના)

યૌવરાજ્ય ન૦ [सं.] યુવરાજની પદવી કે સ્થાન. –જ્યાભિષેક પુ૦ [+अभिषेक] યુવરાજને પદે વિધિસર સ્થાપવુ તે

ર

ર પુ૦ [सं] ચાર અધ સ્વરોમાંનો બીજો ૦કાર પુ૦ ર અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે રકારવાળુ

રકઝક સ્ત્રી૦ ['જક'નો દ્વિર્ભાવ] બેચાખેચી, તકરાર

રકબો પુ૦ [अ] ખેતરની આસપાસની ખેડયા વિનાની જગા (૨) ક્ષેત્રફળ (૩) ગામ, ખેતર, પરગણુ વગેરેની હદ અથવા પ્રદેશ

રકમ સ્ત્રી૦ [अ.] ચીજ (૨) દાગીનો, ઘરેણુ (૩) મોટી સંખ્યામા નાણુ (૪) સખ્યા (ગ.) (૫) ગણિતનો હિસાબ મડાવે છે તે લખાણ [–ઉપાડવી = નાણા ઉછીના લેવા (૨) કોઈ ચીજ કે દાગીનો ચોરવા –માંડવી, લખવી = ગણિતના દાખલાનુ લખાણ લખવુ] ૦બંધ

વિ૦ જથાબંધ (૨) અ૦ એકજુમલે; સામટું (૩) રકમવાર, એક પછી એક
રકાન પું૦ [अ. रुक्न] ધારો; કાનૂન
રકાબ પુ૦ [अ रिकाब] પેગડું. ૦દાર પું૦ ખિજમતગાર
રકા(-કે)બી સ્ત્રી૦ [फा.] નાનું, છીછરું એક વાસણ
રકીબ વિ૦ [अ] પોતાની જ માશૂકને ચાહનાર બીજો (આશક)
રકેબી સ્ત્રી૦ જુઓ રકાબી
રક્ત વિ૦[सं.] રાતું; લાલ (૨) રાગવાળું (૩) ન૦ લોહી. ૦કણ પુ૦ લોહીમા હોતો (રાતો ને ધોળો) સૂક્ષ્મ અણુ; 'કૉર્પસલ'. ૦કોઢ પું૦ લોહીવાળી રસી ઝર્યા કરે તેવો એક કોઢ ૦ક્ષય પું૦ લોહી સુકાતુ જાય એવો રોગ. ૦ચંદન ન૦ રાતા રંગની સુખડ ૦પાત પુ૦ લોહીનુ પડવું–વહેવું તે. ૦પાતી વિ૦ રક્તપાતવાળુ. ૦પિત્ત ન૦ [સર૦ म रक्तपीति] જુઓ રક્તકોઢ (૨)[सं]જેમા નાક–મો ઇત્યાદિમાથી લોહી પડે છે અથવા લોહી-મિશ્રિત કાંઈ પડે છે એવો એક રોગ ૦પ્રમેહ પું૦ પેશાબમા લોહી આવે એવો એક રોગ ૦બીજ પું૦ (સં.) [પોતાનુ] લોહી જ્યા પડે ત્યાથી ફરી ફરીને ઉત્પન્ન થાય એવો એક રાક્ષસ(૨)પું૦ માકણ ૦મેહ પું૦ રક્તપ્રમેહ. ૦વાહિની સ્ત્રી૦ રક્ત વહેનારી નસ. ૦વિકાર પું૦ લોહીનો બગાડ ૦સ્રાવ પું૦ લોહીનું વહેવું ને(૨)ઝાડા વાટે લોહીનુ જવુ તે–એક રોગ. –ક્તા સ્ત્રી૦ મધ્યા શ્રુતિનો એક અવાંતર ભેદ (સગીત)
રક્તાતિસાર પું૦[रक्त(स) + अतिसार(सं)] લોહીના ઝાડા થાય એવો એક રોગ
રક્તાશય ન૦[रक्त (स) + आशय(सं)]ફેફસા, હૃદય,કાળજું વગેરે લોહીનાં આશયોમાનુ દરેક
રક્તિ સ્ત્રી૦ [स] રાગ, આસક્તિ. ૦મા પું૦; સ્ત્રી૦ લાલાશ ૦માન વિ૦ સાભળનાર ખુશ થાય તેવો (કઠ)
રક્ષક વિ૦ (૨) પુ૦ [स.] રક્ષણ કરનાર –ણ ન૦ રખવાળી, બચાવ, પાલન –ણાત્મક વિ૦ રક્ષણ પર ધ્યાનવાળું; 'ડિફેન્સિવ; પ્રોટેક્ટિવ'
રક્ષવું સ૦ક્રિ૦ [सं. रक्ष्] રક્ષણ કરવું
રક્ષા સ્ત્રી૦[सं] રક્ષણ(૨) રાખડી (૩) રાખોડી. ૦બંધન ન૦ રાખડી બાધવાની ક્રિયા (શ્રાવણી પૂર્ણિમાને દિવસે)
રક્ષિત વિ૦[सं.]રક્ષાયેલુ. –ણી સ્ત્રી૦ રક્ષક સ્ત્રી
રખ વિ૦ ત્રણ (વેપારી સંકેત (૨) પું૦ [प्रा. रक्ख (सं. रक्ष)] જૈન યતિ
રખડ, ૦પટ્ટી, ૦પાટ સ્ત્રી૦, ૦પાટો પુ૦[જુઓ રખડવુ] રખડવુ તે, ફેરા, ધક્કા.
રખડવું અ૦ ક્રિ૦ [सं. रख् + अट् ? સર૦ म. रखडणें] રઝળવુ; નકામા ફેરા ખાવા (૨) [લા.] ઠેકાણે ન પડવુ (૩) અધવચથી વણસી જવું
રખડાઉ વિ૦ ['રખડવુ' પરથી] ભટકતુ, રખડતું (૨) હરાયુ. –ટ પુ૦ રખડપટ્ટી
રખડામણ ન૦, –ણી સ્ત્રી૦ અથડામણ;નકામી રખડપટ્ટી
રખડુ, –ડેલ વિ૦ જુઓ રખડાઉ
રખતી સ્ત્રી૦ ['રાખવુ' ઉપરથી] લાન; શરમ
રખ(-ખા)પત સ્ત્રી૦ ['રાખવું' + પત] પત – આબરૂ સાચવવી તે
રખરખ ન૦ [ર્વ૦, સર૦ म.] તલપવુ – તલસવું તે (૨) [માંદગીથી] ચેન ન પડવુ તે (–કરવું)
રખરખડી સ્ત્રી૦ [રક્ષા + રાખ ?] અશુભ ટાળવા ખાતર બાળકના કપાળમાં ચોપડવા ગામની સીમા ઉપરથી લીધેલી રાખ કે ધૂળ
રખરખવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ રખરખ] રખરખ કરવુ (૨) અ૦ક્રિ૦ (કા) બીકવુ
રખ(-ખે)વાળ પું૦ [दे. रक्खवाल(स रक्ष्, प्रा रक्ख ઉપરથી), સર૦ हिं रखवाला] રક્ષક; ચોકીદાર ૦ણ સ્ત્રી૦ રખેવાળની કે રખેવાળ સ્ત્રી –ળી સ્ત્રી૦, –ળુ ન૦ રક્ષણ, ચોકી (૨) તે બદલ અપાતુ મહેનતાણુ
રખાત સ્ત્રી૦ ['રાખવુ' ઉપરથી, સર૦ दे. रक्खणिया = રખાત; हिं रखनी, म. रखेली] વગર પરણ્યે રાખેલી સ્ત્રી
રખાપત સ્ત્રી૦ જુઓ રખપત
રખાયતું વિ૦ [स रक्ष ઉપરથી] વાડ વાવેતર ભેળાયા ન હોય એવું (ખેતર)

રખાવટ સ્ત્રી૦ ['રાખવું' + વટ] રખપત, કોઈનુ માન સાચવવુ તે (૨) તરફદારી
રખાવું અ૦ક્રિ૦, **-વવું** સ૦ક્રિ૦ 'રાખવું' નું કર્મણિ ને પ્રેરક
રખી,૦(-ખે)સર પું૦ [સ. ऋषि?] ભંગી (કા)
-રખું વિ૦ [સં रक्ष्, પ્રા. रक्ख ઉપરથી] રાખનાર રક્ષનાર, સાચવનાર, સંભાળનાર' એવા અર્થમા નામને અંતે ઉદા૦ ધરરખુ; દેહરખું
રખે.૦ને અ૦ [સં रक्षे (रक्ष् નુ કર્મણિ આજ્ઞાર્થ)?] કદાચ, કદાપિ
રખેવાળ, -ળી, -ળું ન૦ જુઓ 'રખવાળ'મા
રખેસર પું૦ જુઓ રખીસર, ભગી
રખોળવું સ૦ક્રિ૦ ['રખ્યા' પરથી] રાખવાળુ કરવુ, રાખ ભેળવવી
રખો, ૦પિયો પું૦ [સં. रक्ष् ઉપરથી] ગામ કે ખેતરની ચોકી કરનાર ૦પું, ૦લું ન૦ જુઓ રખવાળું
રખોટવું સ૦ ક્રિ૦ [રાખ' ઉપરથી] રખોળવું (૨) આકો – નિશાન દોરવું
રખોપિયો, રખોપું(-લું) જુઓ 'રખો'મા
રખ્યા સ્ત્રી૦ [પ્રા रक्खा (સં रक्षा), સર૦મ. रखा] રાખ, ભસ્મ. [-પાડવી = ભસ્મ કરી રાખ બનાવવી. -વળવી = બળતા કોલસા ઉપર રાખનુ પડ આવવુ]
રગ સ્ત્રી૦ [फा.] નસ (૨) [લા] મનોવૃત્તિ, વલણ (૩) હઠ (૪) પું૦, ન૦ [इं] ગેંનૂસ [-ઓળખવી, જાણવી, તપાસવી, પારખવી = મનોવૃત્તિ પારખવી -ઝાલવી, પકડવી = મનોવૃત્તિ સમજી લઈ તે દ્વારા કામ લેવું રગે આવવું = આવેશમા આવવુ (ક્રોધના) રગેરગનો ભોમિયો = પૂરો જાણકાર. રગે રગે રાઈ ચોપડવી = નખશિખ દુઃખ થાય – માઠું લાગે તેમ કરવુ રગે રગે = આખા શરીરમા]
રગડ પું૦ [જુઓ રગડવું, રગડો] બટાકાના કકડા, ચણા, દાળ વગેરેની એક વાની (૨) સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं] માલિસ, રગડવું તે (૩) સખત મહેનત. ૦દગડ અ૦ જેમ તેમ કરીને, જેમ તેમ ૦પટ્ટી સ્ત્રી૦ [સર૦ म] ખૂબ રગડવું તે. ૦બુઝારું ન૦ જાડી બુદ્ધિનું કે ભલીવાર વિનાનું માણસ કે વસ્તુ. ૦મલ(-લ્લ) પું૦ [સર૦ म] કસરતી જુવાન
રગડવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं. रगडना, म रगडणें (સ. घृष्)] ઘૂંટવું (૨) ચોળવું (૩) [લા] ખૂબ મહેનત કરાવવી; હેરાન કરવું
રગડાટ પું૦ ['રગડવું' પરથી] વૈતરુ, સખત મજૂરી
રગડો પું૦ ['રગડવું' પરથી] જાડો પ્રવાહી પદાર્થ (૨) પ્રવાહી નીચે ઠરતો કચરો, કાપ (૩) [हिं.] ખટપટ, ઝઘડો, પચાત. -ઝઘડા પું૦ અ૦વ૦ [સર૦ म.] ઝઘડાટંટા
રગણ પું૦ [સં] વચલો લઘુ અને પહેલો ત્રીજો ગુરુ એવા ત્રણ અક્ષરનો ગણ (પિંગળ)
રગત ન૦ [સર૦ हिं; म., જુઓ रक्त] લોહી. ૦પીતિયું વિ૦ પતનુ રોગી ૦રોટી સ્ત્રી૦ લશ્કરી નોકરી ૦રોયડો પું૦ [સં रक्त-रोहितक] એક વનસ્પતિ
રગદોળવું સ૦ક્રિ૦ ['રગડો' કે 'ગરદો' (= ધૂળ) ઉપરથી? કે રજ + રોળવું?] ધૂળમા રગડવુ, ખરડાય એમ કરવુ
રગરગ સ્ત્રી૦ [સર૦ રખરખ] કાલાવાલા. ૦વું અ૦ક્રિ૦ કરગરવું, કાલાવાલા કરવા -ાવવું સ૦ક્રિ૦ 'રગરગવુ'નુ પ્રેરક (૨) આશા આપી દુખી કરવુ (૩) ટેકાવવું, વલખા મરાવવા
રગવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ રગરગવુ
રગશિયું વિ૦ [સં. घर्ष् (ઘસડાવું) ઉપરથી?] ધીરું, ધીમુ, સુસ્ત ૦ગાડુ ન૦ [લા] અત્યંત ધીમે ને મુશ્કેલીથી ચાલતુ કામ
રગિયું, રગીલું વિ૦ ['રગ' ઉપરથી; સર૦ म. रगेल, हिं रगी, रगीला] હઠીલુ (૨) અમુક રગ – મનના વલણવાળુ
રઘલાં ન૦ બ૦ વ૦ લગ્નને આગલે દિવસે અપાતુ જમણ (સુ.) (-જમાડવાં)
રઘવાટ પું૦ [સ गृहीत + वत्?] ઉતાવળનો ગભરાટ, બાવરાપણું. -ટિયણ વિ૦ સ્ત્રી૦ રઘવાટ કરનારી -ટિયાપણું, -યાપણું ન૦. -ટિયાવેડા, -યાવેડા પું૦ બ૦ વ૦ રઘવાટ કરવો તે. -ટિયું, -યું વિ૦ રઘવાટ કરનારું [-કૂતરું, ઢોર = રઘવાયા કૂતરા

કે ઢોર જેવું માણસ -ભૂત=અસ્વસ્થ-ગભરાયેલુ માણસ]

રઘુ પુ૦ [सं] (સ) એક સૂર્યવંશી રાજા-રામના પ્રપિતામહ. **૦નંદન, ૦નાથ, ૦પતિ, ૦વીર** પું૦ (સં) રામચંદ્ર

રચન ન૦, **-ના** સ્ત્રી૦[सं.] રચવું-બનાવવું તે (૨) ગોઠવણ, વ્યવસ્થા. **-નાકાર્ય** ન૦ રચનાત્મક કામ. **-નાત્મક** વિ૦ [+आत्मक] જેમાં કાંઈક નવું રચવાનું હોય તેવું.[**-કાર્યક્રમ** પુ૦ રચનાત્મક કામોની યોજના. જેમ કે ગાંધીજીએ બતાવેલી] **-યિતા** પું૦ રચનાર

રચવું સ૦ક્રિ૦ [सं रच्] રચના કરવી; બનાવવું (૨) અ૦ક્રિ૦ [दे. रच्च] (પ્રવાહીનું) જમીનમાં ઊતરવું-પચવું (૩) રાચવું. આસક્ત થવું

રચામણી સ્ત્રી૦ ['રચવુ' પરથી] રચવાનુ મહેનતાણુ

રચપચ અ૦ [રચવું + પચવુ] તરબોળ

રચિત વિ૦ [स.] રચેલું

રચેલુંપચેલું, રચ્યુંપચ્યું વિ૦ [રચવું+પચવુ] રત; તલ્લીન; મશગૂલ

રજ વિ૦ [રજ=ધૂળનો કણ, તેના જેટલું? કે 'જરા'નો વ્યત્યય ?] થોડું; જરાક (૨) સ્ત્રી૦ [सं] અણુ; ધૂળનો કણ (૩) ધૂળ; કસ્તર (૪) ન૦ સ્ત્રીનો માસિક અટકાવ [**-નાખવી, ભભરાવવી**=લખેલુ સૂકવવા લખેલા પર ધૂળ કે રેતી ભભરાવવી. **-નું ગજ કરવું**=નજીવી બાબતને મોટું સ્વરૂપ આપવું. **માથે રજ ભભરાવે તેવું**=લુચ્ચાઈમાં ચડિયાતુ] **૦કણ** સ્ત્રી૦; પુ૦ ધૂળનો કણ. **૦માત્ર** વિ૦ રજ જેટલુ, જરાક જ

રજક ન૦ [अ रिज्क़, સર૦ हि. रिजक] દાણો-પાણી: અન્નજળ [**-ઊઠવું**=દાણોપાણી વણસી જવા. **-લખ્યું હોવું**=દાણોપાણી નસીબમાં દર્શાવ્યુ હોવું.]

રજક પું૦ [सं.] ધોબી

રજકો પું૦ મેથીની જાતનુ ઘાસ

રજત વિ૦[सं] રૂપાનું (૨) ધોળાશપડતુ (૩) ન૦ રૂપું. **૦મહોત્સવ** પું૦ પચીસ વર્ષ પૂરાં થતા ઊજવાતો ઉત્સવ; 'સિલ્વર જ્યુબિલી'

રજનિ(-ની) સ્ત્રી૦[सं] રાત્રી. **૦કર** પું૦ ચંદ્ર. **૦ચર** પું૦ નિશાચર. **૦નાથ, ૦પતિ** પું૦ ચંદ્ર

રજની સ્ત્રી૦ મૂર્છનાનો એક પ્રકાર (૨) જુઓ રજનિ

રજપૂત વિ૦(૨)પું૦ [स राजपुत्र] રજપૂતાનાના ક્ષત્રિય રાજવંશનો આદમી કે તેને લગતુ **૦વટ** સ્ત્રી૦ રજપૂતનો ધર્મ-ટેક. **-તાઈ** સ્ત્રી૦ રજપૂતપણું [**-રંડાવી**=રજપૂતાઈ ન રહેવી-નિસ્તેજ થઈ જવી] **-તાણી** સ્ત્રી૦ રજપૂત સ્ત્રી. **-તાના** પું૦ (સ.) હિંદનો એ નામનો પ્રદેશ; રાજસ્થાન **-તી** સ્ત્રી૦ રજપૂતપણુ

રજબ પું૦[अ] હિજરી સનનો સાતમો મહિનો

રજવાડી વિ૦ [જુઓ રજવાડુ] રજવાડાનુ

રજવાડું ન૦[રાજ + વાડો, સર૦ हि. रजवाडा] દેશી રાજ્ય **-ડો** પુ૦ દેશી રાજ્ય (૨) રજપૂતો રહેતા હોય તે પ્રાંત-સંસ્થાન (૩) [સર૦ म राजवाडा] રાજાનો મહેલ

રજસ પું૦[स.] જુઓ રજોગુણ (૨) જુઓ રજ. **-સ્વલા(-ળા)** સ્ત્રી૦[स] અટકાવવાળી સ્ત્રી

રજા સ્ત્રી૦ [अ. रिज़ा] પરવાનગી, સંમતિ (૨) છૂટી (૩) રુખસદ. [**-ઉપર ઊતરવું, જવું**=(કામકાજ કે નોકરીમાથી) છૂટી લઈને જવું **-પડવી**=છૂટીનો સમય મળવો, છૂટી થવી. **(-મળવી, માગવી, આપવી, લેવી)**. **૦અરજી** સ્ત્રી૦ રજાની અરજી. **૦ચિઠ્ઠી** સ્ત્રી૦ રજા આપતી કે માગતી ચિઠ્ઠી **૦મંદી** સ્ત્રી૦ [फा. रिज़ामदी] રજા; અનુજ્ઞા; અવિરોધ

રજાઈ સ્ત્રી૦[સર૦ हिं, म] ચોડા રૂની ઓઢવાની અમુક પ્રકારની ગોદડી

રજાકજા સ્ત્રી૦ [अ. रिज़ाकज़ा] માદગી (૨) અણધારી આફત (૩) મૃત્યુ

રજાળ સ્ત્રી૦ [स राज् ઉપરથી] (સુ) પ્રકાશ; અજવાળુ. **-ળિયું** ન૦ છાપરામાથી રજાળ આવે તે માટે મુકાતુ ખાસ નળિયુ કે આકુ

રજાળુ વિ૦ [अ. रिज़ाल; रज़ील] નીચ, હલકટ; બેશરમ (૨) હલકી જાતનુ, ઝટ કજળાઈ જાય તેવુ (લાકડું કે કોયલો)

રજિયું ન૦ ['રજ' ઉપરથી] રેતદાની

રજિસ્ટર ન૦ [ઇં] પત્રક, નોંધપત્રક (૨) [ઇં રજિસ્ટર્ડ ઉપરથી] પોસ્ટ ઑફિસમાં નોંધાવી પાવતી લઈને વિશેષ સુરક્ષિતપણે મોકલાતો કાગળપત્ર (૩) સરકારમાં નોંધવું નોંધાવવું તે (-કરવું -કરાવવું)

રજી સ્ત્રી૦ ['રજ' ઉપરથી, સર૦ મ] રેતી

રજૂ વિ૦ [અ रुजूअ] નજર સામે રાખેલું, હાજર કરેલું ૦આત સ્ત્રી૦ રજૂ કરવું કે થવું તે

રજોગુણ પુ૦ [સં] પ્રકૃતિના ત્રણ ગુણોમાંનો બીજો (પ્રવૃત્તિનો હેતુભૂત ગુણ) (૨) [લા] ક્રોધ, તામસ -ણી વિ૦ રજોગુણવાળું કે તેને લગતું (૨) તામસી

રજોટી સ્ત્રી૦ ['રજ' ઉપરથી] ઝીણી ધૂળ. -ટાવું અ૦ક્રિ૦ (કપડું) રોળાવું ને ધૂળ ખાવી

રજોઠિયું ન૦ માળિયું; કાતરિયું

રજો(૦ય)ણો પુ૦ [સં रजस् + हरण] જૈન સાધુની પૂંજણી-ઓઘો

રજોદર્શન ન૦[સં] પહેલી વાર રજસ્વલા થવું તે

રજોયણો પુ૦ જુઓ રજોણો

રજ્જુ સ્ત્રી૦ [સં.] દોરી, દોરડું

રઝળપટ્ટી, રઝળપાટ સ્ત્રી૦ રઝળ્યા કરવું તે (૨) રઝળવાની ધમાલ કે મહેનત

રઝળવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ रंझळणें] નકામું કે કામધંધા વગર રખડવું-ભટકવું [(કામ) રઝળી જવું = ગેરવલ્લે કે ખોરંભે પડી જવું]

રઝળાટ પુ૦ રઝળવું તે

રટણ,-ન [સં] ન૦, -ણા,-ના [સં] સ્ત્રી૦ રટવું તે -વું સ૦ક્રિ૦ [સં रट्] વારે વારે યાદ કરવું-બોલવું

રદ્દણ(-લ) વિ૦ ['રદ્દ' ઉપરથી? કે ઇં રૉટન ઉપરથી? સર૦ મ. रटाला, रटेल] તદ્દન નકામું

રદ્દૂસ વિ૦ [રદ્દ+ડૂસ?] રદ્દી, સાવ હલકી જાતનું

રડકણ(-ણું), રડકું (કા) વિ૦ ['રડવું' ઉપરથી] જરાકમાં કે વાર વાર રડ્યા કરતું, રોતલ

રડજી વિ૦ પુ૦ રડયો [થતા લાડુ

રડતા લાડુ પું૦બ૦વ૦ ઘણા ઘીના લચપચ

રડતી રાધા સ્ત્રી૦ જુઓ 'રડવું'માં

રડતી સૂરત વિ૦ [રડતું + સૂરત] રડતા-ઉદાસી ચહેરાનું

રડથડ પુ૦ જુઓ રથ્થડ

રડબ(-ચ)ડવું અ૦ક્રિ૦ [રડ (દે. रड्ड = ખસી પડેલું) + ગબડવું] રખડવું, રઝળવું, રવડવું

રડબડ સ્ત્રી૦ રડવડવું તે ૦વું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ૦ રડબડવું] રખડવું, કુટાવું [રડવડી મરવું = રખડી રખડીને અર્ધું થઈ જવું]

રડવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા रड (સં रट्)] રુદન કરવું [રડી ઊઠવું = ઊંઘમાંથી ઝબકીને રોવું (૨) ખોટમાં આવી જવું (૩) હારી-થાકી જવું રડી જવું, રડી દેવું, રડી પડવું = એકાએક રડવું રડી મરવું = રડી રડીને મરવા જેવા થવું; ખૂબ રડવું] (૨) [દે रड्ड = ગબડેલું] (કા) ગબડી જવું (૩) સ૦ક્રિ૦-ને ઉદ્દેશીને દુખી થવું -નું દુઃખ રોયા કરવું (પૈસાને) (૪) દયા આવે તે રીતે વર્ણવવું-કહી બતાવવું [રડતા લાડુ = ઘણા ઘીવાળા-લચપચતા લાડુ (તેથી ઊલટા તે થોડા ઘીવાળા-હાથ લાગતા વીખરાઈ જાય તેવા 'હસતા' લાડુ) રડતી રાધા = રાધા જેવી રડતી સ્ત્રીને માટે મજાકમાં કહેવાય છે. રડતું ગોત્ર હોવું = શોકાતુર ચહેરાનું-હમેશ નિસાસા નાખતું હોવું]

રડાકૂટ સ્ત્રી૦, -ટો પુ૦ [રડવું + કૂટવું] રોવું કૂટવું-શોક કરવો તે (૨) બળાપો, કંકાસ (૩) [લા] નિષ્ફળ મહેનત

રડાપીટ સ્ત્રી૦ [રડવું + પીટવું] રડાકૂટ, રોકકળ

રડારડ સ્ત્રી૦ ['રડવું' ઉપરથી] ઉપરાઉપરી વા અનેક જણ એકીસાથે રડે તે

રડારોળ સ્ત્રી૦ [રડવું + રોળ (દે रोल = કોલાહલ)] પોકેપોક મૂકીને રડવું તે

રડ્યું વિ૦ ['રડવું' ઉપરથી] રડજી, અણગમો બતાવતાં (કહીક લાડમાં) સ્ત્રીઓ વાપરે છે

રડ્યુંખડ્યું વિ૦ [રડવું (દે रड्ड) + ખડવું] વિખૂટું-ભૂલું પડેલું (૨) ભાગ્યે કોઈક (૩) વેરાયેલું, વીખરાયેલું

રઢ સ્ત્રી૦ [પ્રા. रड (સં रट्), સર૦ હિં रढना, મ रड] લગની (૨) હઠ, આગ્રહ [-લાગવી = લગની લાગવી -લેવી = હઠ કરવી]

રઢિયાર વિ૦ [જુઓ રેઢિયાળ દે रड्ड = ખસી પડેલું] નધણિયાતું; રખડાઉ (ઢોર)

રઢિયાળું વિ૦ [સં. राढा ઉપરથી]સુંદર;મોહક
રણ ન૦ [प्रा. रण्ण (સં अरण्य)] રેતીનું મેદાન કે પ્રદેશ (૨) રાન, વગડો (૩) [લા] સખત તાપ ૦વખત, ૦વેળા = સખત તાપની વેળા; ઉનાળાના બપોરની વેળા. ૦વગડો પું૦ વેરાન નિર્જન જેવો પ્રદેશ.[રણ વગડે મૂકવું=રણ-વગડામાં–નિરાધાર સ્થિતિમાં તજી દેવું.]૦વાસો પું૦ રણવગડામાં રહેઠાણ; વનવાસ
રણ ન૦ [સં ऋण] દેવું
રણ ન૦ [સં] યુદ્ધ (૨) લડાઈનું મેદાન [રણે રાખવું=લડાઈમાં રક્ષણ કરવું,' સંકટવેળા આણીને વખતે રક્ષણ કરવું કે બચાવી લેવું] ૦ક્ષેત્ર ન૦ રણભૂમિ ૦ગાડી સ્ત્રી૦ લોઢાના બખ્તર વગેરેથી સુસજ્જ, તથા ખાડાખૈયા વટાવી શકે તેવા પૈડાની રચનાવાળી તોપ વગેરેવાળી યાન્ત્રિક ગાડી, 'ટૅન્ક' ૦ગીત ન૦ લડાઈનું ગીત ૦ગોટીલો, ૦ગોળીટો (કા) પું૦ મુશ્કેટાટ બાધી શત્રુને દહા પેઠે ગબડાવવો કે બાવવો તે. ૦છોડ પું૦ [સં रण+हिं. छोडना; સર૦ हिं.] (સં) શ્રીકૃષ્ણનું એક નામ (જરાસંધ સાથેના યુદ્ધમાંથી રણભૂમિ છોડીને દ્વારકા નાસી ગયા હોવાથી) ૦છોડરાય પું૦ બ૦વ૦(સં.) ડાકોરના પ્રસિદ્ધ મંદિરમાં સ્થાપિત (ભગવત્–) સ્વરૂપનું નામ. ૦જંગ પું૦ મોટું યુદ્ધ; સખત ઝપાઝપી. ૦જિત વિ૦ યુદ્ધમાં જીતનાર ૦ઝીક સ્ત્રી૦ યુદ્ધનો ઝપાટો કે શસ્ત્રાસ્ત્રની ઝડી ૦તૂર ન૦ લડાઈનું વાજું; તુરાઈ. ૦થં(–સ્ત)ભ પું૦ યુદ્ધમાં મેળવેલી જીતનો સ્મરણસ્તંભ ૦ધીર(–રું) પું૦ યુદ્ધમાં ધીર–અડગ ૦ધ્વજ પું૦ યુદ્ધનો વાવટો. ૦બંકો પું૦ રણશૂરો. ૦ભૂમિ(–મી) સ્ત્રી૦ લડાઈનું મેદાન. ૦ભેરી સ્ત્રી૦ રણશિંગા જેવું રણવાદ્ય. ૦રંગ પું૦ લડાઈનો રસ–ઉત્સાહ (૨) યુદ્ધ કે તેનું મેદાન. ૦લક્ષ્મી સ્ત્રી૦ (સં.) યુદ્ધની દેવી, જે વિજય અપાવે છે. વિજયલક્ષ્મી. ૦વટ સ્ત્રી૦ રણક્ષેત્રમાં યોદ્ધાનો ધર્મ–ટેક. ૦વાટ સ્ત્રી૦ રણક્ષેત્રનો રસ્તો (૨) બહારવટું. ૦વાદ્ય ન૦ લડાઈનું વાજું. ૦શિંગડું, ૦શિંગું ન૦ યુદ્ધમાં વગાડવાનું તડૂડું. ૦શૂર(–રું) વિ૦ યુદ્ધમાં બહાદુર. ૦સંગ્રામ પું૦ મોટું યુદ્ધ (૨) રણભૂમિ. ૦સ્તંભ પું૦ રણસ્તંભ ૦સ્થલ ન૦ લડાઈનું મેદાન, રણભૂમિ ૦હાક સ્ત્રી૦ લડાઈની કિકિયારી-હાકલ કે ગર્જના(–થવી, વાગવી)
રણકવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦; प्रा रणक्कार (સં. रणत्कार)] રણકારો થવો – કરવો (૨) [ઢા] પાડાનું બોલવું
રણકાર(–રો), રણકો પું૦ [જુઓ રણકવું] ધાતુની વસ્તુ ખખડવાનો અવાજ (૨) તે અવાજ થઈ ગયા બાદ નીકળ્યા કરતો કંપતો–ગૂંજતો સૂર
રણકું વિ૦['રણકો' ઉપરથી? કે 'રણ' ઉપરથી?] ધૂળ વગરનું; ચોખ્ખી કઠણ સપાટીવાળું
રણઝણ અ૦[રવ૦ प्रा. रणझण(સં.रणझणाय्)] (૨) સ્ત્રી૦ ગણગણાટ; ખણખણાટ (–કરવું, –થવું). ૦વું અ૦ ક્રિ૦ (નૂપુર વગેરેનું) ઝણઝણવું –ખણખણવું –ણાટ પું૦ રણ-ઝણવાનો અવાજ
રણત્કાર પું૦ [સં]રણકો
રણરણવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦; प्रा. रणरण (સં. रणरणाय्)] હવા વીંધી જોરથી થતી ગતિનો અવાજ. રણરણાટ પું૦ રણરણવું તે
રણવાસ પું૦[રાણી + વાસ, સર૦हिं रनवास] રાણીઓને રહેવાનું સ્થાન; અંતઃપુર.
રણવાસો પું૦ જુઓ 'રણ' (રેતીનું મેદાન)માં
રણાંગણ ન૦ [સં] રણભૂમિ
રણિત વિ૦ [સં.] રણકાર કરતું
રણી, –ણિયું વિ૦[રણ(સં. ऋण)પરથી]દેવાદાર; રણવાળું (૨) [સં. रण પરથી] રણશૂરું
રણી સ્ત્રી૦ સોનાનો કકડો(ઘરેણું કરવા આપેલો) [–પાડવી = સોનું રૂપું ગાળી તેના કણ પાડવા.]
રણો પું૦ એ નામની એક જાતનો માણસ (૨) [રાણો? કે 'રણ'=યુદ્ધ પરથી?] એક અડક
રત (ત,) સ્ત્રી૦ ['ઋતુ' ઉપરથી] (૫) ઋતુ
રત વિ૦ [સં] લીન (૨) આસક્ત
રતન ન૦ જુઓ રત્ન (૨) આંખની કીકી. [–પાકવું = રત્ન નીપજવું (૨) રતન જેવું ગુણવંતું નીવડવું (માણસ માટે); એવા

ગુણવતાનો જન્મ થવો (૩) [કટાક્ષમા] બદમાસ પાકવુ] ૦જોત સ્ત્રી૦ [સ ज्योति, સર૦ म, हिं] એક વનસ્પતિ -નાગર પુ૦ જુઓ રત્નાકર, -નાળુ વિ૦ તેજસ્વી, રતનાળુ
રતનકાઇ ન૦ એક છોડ
રતબાવળિયો પુ૦ [રત (स. रक्त) + બાવળ] બાવળની એક જાત
રતલ પુ૦ [अ रत्ल] લગભગ સાડી આડત્રીસ રૂપિયાભાર જેટલુ એક અગ્રેજી વજન -લી વિ૦ રતલનુ.(સ ખ્યાવાચક જોડે)અમુક રતલનુ
રતવા પું૦ [सं रक्तवात] ચામડીનો એક રોગ
રતાશ સ્ત્રી૦['રાતુ' ઉપરથી] લાલાશ
રતાળુ ન૦ [सं. रक्ताल] એક કદ
રતાંજ(-દ)લી (-ળી) સ્ત્રી૦ [सं रक्तचंदन, સર૦ म] રાતી સુખડ
રતાંધળુ વિ૦ [રાત + આધળુ; प्रा. रत्तिंव (सं रात्र्यन्ध), સર૦ हिं रतौंधी] રાતે ન દેખે તેવુ
રતિ સ્ત્રી૦ [સ] આસક્તિ, અનુરાગ (૨) પ્રીતિ, આનદ (૩) કામક્રીડા, સંભોગ (૪) (સ) કામદેવની સ્ત્રી ૦નાથ, ૦પતિ પું૦ (સં) કામદેવ
રતિકા સ્ત્રી૦ [સ] મૃદુ શ્રુતિનો એક પ્રકાર
રતી સ્ત્રી૦ [સ रक्तिका] ચનોઠી જેટલુ કદ કે વજન (૨) વાલ, તોલાથી નાનું એક વજન ૦પૂર, ૦ભાર વિ૦ રતી જેટલુ (૨) જરાક
રતુબડુ, રતૂમડુ વિ૦ ['રાતુ' ઉપરથી] લાલાશપડતુ
રતોવ(-વા)ઈ અ૦['રાત' ઉપરથી]રાતે ને રાતે
રત્ન ન૦ [सं] કીમતી પથ્થર (મણિ વગેરે) (૨) દરેક જાતિમા ઉત્કૃષ્ટ વસ્તુ (૩) સમુદ્ર વલોવતા નીકળેલી ૧૪ વસ્તુઓમાની દરેક (લક્ષ્મી, કૌસ્તુભ, પારિજાતક, સુરા, ધન્વતરી, ચદ્રમા, કામદુઘા, ઐરાવત, રભા વગેરે દેવાગનાઓ, ઉચ્ચૈ:શ્રવા, અમૃત, સારંગધનુષ, પાચજન્ય શખ અને હલાહલ). ૦કરા પુ૦ એક છદ ૦ગર્ભા સ્ત્રી૦ પૃથ્વી ૦ચિતામણિ પુ૦ચિતામણિ. ૦જડિત વિ૦રત્નોથી જડેલું ૦માલા સ્ત્રી૦ [सं] મણિઓની માળા કે હાર -ત્નાકર પુ૦[+आकर] રત્નોની ખાણ, સમુદ્ર -ત્નાવલી સ્ત્રી૦ [+ आवली] રત્નમાલા. -ત્નાળું વિ૦ રત્નવાળુ
રથ પુ૦ [सं] ઉપર ઘુમ્મટ જેવા છત્રવાળુ એક વાહન (૨) લડાઈની ગાડી [-જોડવો = બળદ કે ઘોડા જોડીને રથને સવારી માટે તૈયાર કરવો] ૦કાર, ૦ઘડો પુ૦ રથ બનાવનાર, સુતાર ૦જા(-ત્રા)મા સ્ત્રી૦ અષાડ સુદ બીજનો તહેવાર, જ્યારે દેવને રથમા બેસાડી ફેરવે છે -થાંગ ન૦[सं] રથનું પૈડુ-ચક્ર -થાંગપાણિ પુ૦ [सं] (સ) હાથમા ચક્ર ધારણ કરનાર-વિષ્ણુ -થી પું૦ રથમા બેસી લડનાર યોદ્ધો (૨) એક હજાર યોદ્ધાઓ સાથે એકલો લડનાર યોદ્ધો
રથોદ્ધતા સ્ત્રી૦ [सं.] એક છદ
રથ્થડ પું૦ [सं स्तर ઉપરથી] માંદ્રી અને છાણનું જાડુ લીપણ (૨) રેચળ
રથ્યા સ્ત્રી૦ [સ] ધોરી રસ્તો, રાજમાર્ગ
રદ(૦ન) પુ૦ [सं] દાત
રદ વિ૦ [अ रद्द] નકામુ, બાતલ કરેલુ [-કરવું, જવુ, થવું]. ૦બદલ(-લી) સ્ત્રી૦ એક રદ કરી બીજું પસદ કરવુ કે બદલવુ તે. ૦બાતલ વિ૦ નકામુ
રદિયો પુ૦ ['રદ' ઉપરથી] કહેલી વાતને રદ કરે તેવો સામો જવાબ (-આપવો)
રદીફ સ્ત્રી૦[अ] ગઝલમા દરેક બેતની પાછળ વારંવાર આવતો શબ્દ
રદ્દી વિ૦ [જુઓ રદ, સર૦ हिं, म] નકામુ
રનવન વિ૦ [રન ('રાન', 'વેરાન') + વન] અસ્તવ્યસ્ત, છૂટુ છવાયુ [-થવું = અસ્તવ્યસ્ત થવુ, ખેદાનમેદાન થવુ (૨) હિંમત છૂટી જવી]
રનોડી વિ૦ ['રાન' ઉપરથી] રાની, જગલી
રન્નાદે સ્ત્રી૦ [सं रन्नदला] (સ) સૂર્યની પત્ની (૨) ટોપલીમા જવારા વાવીને દેવી બેસાડે છે તે (જનોઈ કે લગ્ન વખતે)
રપા(-પે)ટી સ્ત્રી૦, -ટો પુ૦ [જુઓ રપેટવુ, સર૦ म. रपाटा, हिं रपट्टा] આટો, ફેરો (૨) લાબી દોડ, ગબડી (૩) રપેટવુ - ચઢવવું તે [-મારવી, દેવી, લગાવવી = દોડી જવુ (૨) આટો ખાવો, ફેરો મારવો. -માં લેવું = બરાબર કામમા લેવુ - રગડવુ]

રપેટવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. रप्प (सं आक्रम्), સર૦ हिं. रपटना, म. रपटणें] ખૂબ જોસથી દોડાવવું (૨) ખૂબ મહેનત કરાવી થકવવું
રપેટી સ્ત્રી૦,–ટો પું૦ જુઓ રપાટી (રપેટો મારવો, દેવો, લગાવવો)
રફત સ્ત્રી૦ [अ रव्त: સર૦ म रफ्त] પ્રીતિ; સ્નેહ (૨) મહાવરો
રફતે રફતે અ૦ [फा] ધીરે ધીરે; થોડે થોડે
રફાઈ સ્ત્રી૦ [अ रफअ] ઉન્નતિ; ઉત્કર્ષ (૨) [જ્ઞાનોન્મુખ થવા] આત્મબલિદાન (૩) મુસલમાન ફકીર ચપ્પુ, સોયો વગેરે શરીરમા ભોંકે છે તે
રફીક પું૦ [अ.] ભાઈબધ
રફુ વિ૦ [अ. रफ़अ] નાઠેલુ, પલાયન કરી ગયેલું [–થઈ જવું]. ૦ચક્કર વિ૦ [સર૦ म, हिं. रफूचक्कर] પલાયન કરી ગયેલુ (૨) ન૦ શત્રુએ કરેલુ નુકસાન (૩) પ્રપંચ; કાવતરું [–કરી જવું, થઈ જવું=નાસી જવુ]
રફૂ પુ૦ [अ.] તૂણવાનુ કામ ૦ગર પું૦ તૂણનાર, તૂણિયો ૦ગરી સ્ત્રી૦ તૂણવાનો ધધો
રફેદફે અ૦ [अ. रफ़अदफ़अ, સર૦ हिं. रफादफा म.] ખરાબખસ્ત ફનાફાતિયા, અસ્તવ્યસ્ત
રબ પું૦ [अ रब्ब] પરમેશ્વર, પરવરદિગાર
રબડી સ્ત્રી૦ [हिं] બાસૂદી
રબર ન૦ [इं] એક ઝાડના રસનો બનતો પદાર્થ
રબાબ ન૦ [अ] એક તતુવાદ્ય; રવાબ
રબારી પું૦ [સર૦ दे. रब्वारी=दूत; સંદેશ-વાહક, સર૦ फा राहबर] ભરવાડ જેવી એક નાતનો માણસ –રણ સ્ત્રી૦ રબારી નાતની સ્ત્રી
રબી(–વી) પુ૦ [अ] વસંતઋતુ કે ત્યારનો રવીપાક. ૦પાક પું૦ શિયાળુ પાક ૦ઉલ-અવ્વલ પુ૦ [+उलअव्वल (अ.)] હિજરી સનનો ત્રીજો મહિનો ૦ઉલઆખર પું૦ [+ उलआखिर (अ)] હિજરી સનનો ચોથો મહિનો
રબ્બડ(–ર) ન૦ જુઓ રબર
રભસ પુ૦ [सं.] ઉતાવળ, વેગ
રમકઝમક સ્ત્રી૦ [રમક (हि रमकना=ઝૂલતુ ચાલવું) + ઝમક] ઝાંઝર રમઝૂમ ઠમકે તેમ લટકાથી ચાલવું તે
રમકડું ન૦ ['રમવુ' ઉપરથી, (सं. रमक)] નાના છોકરાને રમવાની વસ્તુ [–થઈ રહેવું, બની જવું=રમકડા જેવું પરવશ - નચાવે તેમ નાચનાર થવું] [લગાવવું
રમકાવવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] જોરથી મારવુ–
રમખાણ ન૦ મારફાડ; તોફાન, ધિંગાણું. [–મચાવવું, માંડવું, વાળવું=મોટુ તોફાન – કોળાહળ કે કેર કરવા] –ણિયુ વિ૦ રમખાણ મચાવે તેવુ
રમચિ(–જિ)યું ન૦ ['રમચી' ઉપરથી] રમચી પલાળવાનુ લાકડાનુ ખામણુ (સુતારનુ)
રમચી(–જી) સ્ત્રી૦ [सं रंज्=લાલ રંગ થવો ઉપરથી ?] સોનાગેરુ, એક જાતની લાલ માટી
રમજાન પું૦ [अ] હિજરી સનનો નવમો માસ. –નિયું વિ૦ રમજાન માસમા ઉપવાસ કરનારું
રમજિયું, રમજી જુઓ રમચિયુ, રમચી
રમજોડ સ્ત્રી૦ [સર૦ हि. रमझोला=ઝાંઝર] સ્ત્રીના પગનુ એક ઘરેણું
રમઝટ સ્ત્રી૦['રમ' રવ૦ ઉપરથી ?] તડામાર ઝડી
રમઝમ સ્ત્રી૦ [રવ૦] નૂપુરનો અવાજ (૨) અ૦ રૂમઝૂમ. ૦વુ અ૦ક્રિ૦ રમઝમ અવાજ થવો. –માટ પુ૦ (ઉતાવળી ચાલથી થતો) ઝાંઝરનો રમઝમ અવાજ
રમણ પુ૦ [सं.] કાત, પતિ (૨) ન૦ રમવુ તે; વિલાસ, ક્રીડા. [રમણે ચડવું=રમતમાં ઘેલું થવું (૨) (ઘેલછા જેવુ લાગે ત્યા સુધી) જોશમા આવવું, ઊડેલ કે વાયેલ તબિયતનુ થવુ]
રમણઝારું ન૦ [સર૦ म. रगडमल्ल=જાડું – મોટું, ઢગવડા વિનાનું પાત્ર] માટીનુ જાડુ ઢાંકણ (૨) [લા] તેના જેવુ બેડોળ, ઢગવડા વિનાનુ કાંઈ પણ [વેરણખેરણ
રમણભમણ અ૦[રમવુ + ભમવુ]અસ્તવ્યસ્ત;
રમણા,–ણી સ્ત્રી૦ [सं] સ્ત્રી (૨) સુદર સ્ત્રી
રમણીક,–ય [सं] વિ૦ મનોહર –યતા સ્ત્રી૦
રમણું ન૦ [सं. रम् ઉપરથી, સર૦ म. रमणा] ખુલ્લી જગા, ચોગાન (૨) દાદર બે કડકે હોય ત્યારે વચ્ચે મુકાતુ પહોળુ પગથિયુ (૩)

આરસાખનો એક ભાગ (૪) ક્રીડા
રમત સ્ત્રી૦ ['રમવું' ઉપરથી] ખેલ; ક્રીડા; ગમ્મત (૨) રમવાની રીત (ગિલ્લીદંડો, શેતરંજ વગેરે) [**-રમવા બોલાવવું** = (જમાઈને) પરણ્યા પછી પહેલી વાર જમવા બોલાવવું (એક રીત) **-કરવી** = કામની રીતે કામ ન કરતા તેની સાથે ખાલી ખેલવું-વખત બગાડવો **-રમવી** = રમવું, ખેલવું (૨) ખેલ ખેલવો, દાવ નાખવા (૩) યુક્તિ કરીને છેતરવું] ૦ગમત સ્ત્રી૦ જુદી જુદી જાતની રમતો, ખેલ, ક્રીડા. ૦રોળિયું, ૦રોળું ન૦ નકામી રખડપટ્ટી ૦વાત સ્ત્રી૦ સાવ સહેલી, રમત જેવી વસ્તુ કે કામ, રમતા રમતા સધાય એવું તે. **-તારામ** પું૦ [સર૦ મ] એક ઠેકાણે ટકીને ન રહેનાર, અવેરખડયા કરનાર **-તિયાળ, -તીલું** વિ૦ રમતમાં જ ચિત્તવાળું **-તું** વિ૦ 'રમવું'નું વ૦કૃ૦ (૨) છૂટું, બંધનરહિત (૩) મોકળું, ખુલ્લું (૪) ઢીલું, તંગ નહિ એવું [**-કરવું** = તંગ નહી એવું બનાવવું (૨) કાણું મોટું બનાવવું (૩) મારવું **-પડવું** = જોઈએ તેથી વધુ મોટું થવું. **-મૂકવું, મેલવું** = છૂટું મૂકવું (૨) બાધામાં વધ કરવાને બદલે પ્રાણીને દેવીના સ્થાનકે છૂટું મૂકવું **-રહેવું** = તંગ નહીં એવું રહેવું **-રાખવું** = તંગ નહીં એવું રાખવું] [લીન
રમમાણ વિ૦[સં] રમી રહેલું; આનંદ માનતું,
રમરમ પું૦ [રવ૦] એવો અવાજ (૨) જીભ ઉપર થતો સ્વરવાટ (૩) અ૦ એવો અવાજ થાય તેમ (૪) જીભ ઉપર રવરવે તેમ. ૦વું અ૦ક્રિ૦ રમરમ અવાજ કરવો (૨) જીભ ઉપર સ્વરવાટ કરવો **-માટ** પું૦ રમરમવું તે **-માવવું** સ૦ક્રિ૦ 'રમરમવું'નું પ્રેરક (૨) જોરથી મારવું
રમલ(-ળ) પું૦ [અ रम्ल, સ रमल] પાસા ફેંકી ભવિષ્ય જોવાની વિદ્યા (૨) તેના પાંચ ધાતુના પાસા **-લી(-ળી)** પું૦ રમળ ફેંકી ભવિષ્ય કહેનાર
રમવું અ૦ક્રિ૦ [સ रम्] ખેલવું (૨) આનંદ માનવો (૩) મનમાં કે યાદદાસ્ત પર સતત હોવું-ત્યાંથી ન ખસવું કે ભુલાવું જેમ કે, વાત રમ્યા કરવી, રમી રહેવી (૪) કામક્રીડા કરવી (૫) તમાશો-ખેલ કરવો (ભવૈયા) (૬) દાવ ખેલવો (પાસા, પત્તા) (૭) લાડ કરવું (૮) નકામું રખડવું, રસળવું [**રંગે રમવું** = ક્રીડા કરવી (૨) કામક્રીડા કરવી **દાવ રમવો** = યુક્તિ કરવી, પેંતરો રચવો **રામ રમી જવા** = મરણ સુધીનું સંકટ આવવું, આવી બનવું **રમી રહેવું, રમ્યા કરવું** = (મનમાં-દિલમાં) હંમેશ વ્યાપી રહેવું, ન ભુલાવું.]
રમસ્તળ, રમસ્તાન ન૦ રમખાણ; તોફાન (**-કરી મૂકવું, મચાવવું**)
રમા સ્ત્રી૦ [સં] સુંદર સ્ત્રી (૨) [સં] લક્ષ્મી. ૦કાંત, ૦નાથ, ૦પતિ પું૦ (સ) વિષ્ણુ પ્રભુ
રમાડવું સ૦ક્રિ૦ 'રમવું'નું પ્રેરક (૨) [લા] પટાવવું, ફોસલાવવું, છેતરવું [**રમાડી જવું** = છેતરી જવું. **રમાડી દેવું** = મારી નાખવું]
રમાડો પું૦ ['રમાડવું' ઉપરથી] ગમ્મત; વિનોદ, આનંદ
રમૂજ સ્ત્રી૦ [અ. रमूज] મન ખુશ થાય તેવી ગમ્મત (૨) મશ્કરી વિનોદ [**-આવવી, પડવી**] ૦દાર વિ૦ રમૂજવાળું **-જી** વિ૦ ગમતી, વિનોદી
રમેશ પું૦ [સં] જુઓ રમાપતિ
રમ્ય વિ૦[સં] રમણીય **-મ્યા** સ્ત્રી૦ રાત્રિ (૨) મધ્યાશ્રુતિનો એક અવાતર ભેદ
રયણ(-ણી-ની) સ્ત્રી૦[પ્રા रयणी(સં रजनी)] + રાત્રી [ગરમીની અસર
રવ પું૦ [કા] તાન, ઉમંગ (૨) સ્ત્રી૦ (કા) ગરમી,
રવ પું૦ [સં] અવાજ [રવૈયો
રવઈ સ્ત્રી૦ [દે रवय, સર૦ મ रवी] નાનો
રવડવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ રડવડવું] આથડવું; રખડવું [**રવડી જવું, રવડી પડવું** = રખડતા રહી જવું, નિષ્ફળતા મળવી, ઠેકાણું ન પડવું (નોકરી ઇ૦) **રવડી મરવું** = (નિરર્થક) રખડી રખડીને થાકી જવું]
રવ(-વ્ર)દ સ્ત્રી૦, ન૦ [સર૦ હિં रवकना = જલદીથી આગળ નીકળવું] (કા) હોડ, શરત
રવરવ અ૦[સર૦ મ] રવરવે તેમ. ૦વું અ૦ક્રિ૦

ચચરવું (૨) અવાજ સાથે (જ્વાળાની જેમ) ગતિમાન દેખાવું. **-વાટ** પું૦ રવરવવું તે

રવલીચંપક વિ૦ [રવલી (રેવતી નક્ષત્ર)+ પંચક (તે નક્ષત્રમા જન્મેલુ)] ઢાધારંગું; ઘેલું (૨) ઉધમાતિયુ, વતીપાતિયુ

રવવું અ૦ક્રિ૦ [સં. रव ઉપરથી] અવાજ કરવો

રવંડા પું૦ બ૦ વ૦ [फा. रवंदह] ('પકડવું' જોડે શ૦ પ્ર૦મા) ચાલ્યુ જવું, અગિયારા ગણવા તે [ચાલુ; પ્રચલિત

રવા વિ૦ [फा.] યોગ્ય, ઘટિત (૨) [फा. रवाँ]

રવાજ પું૦ [જુઓ રબાબ] રવાબ, એક તતુવાદ્ય

રવાડો પુ૦ [फा. रवाँ ઉપરથી] ખોટી આદત; છંદ (૨) એક છંદ (?)

રવાદાર વિ૦ [રવો +દાર] દાણાદાર

રવાદાર વિ૦ [फा.] યોગ્ય તરીકે સ્વીકારનાર -કબૂલ રાખનાર (૨) સંબધી, હિતૈષી. **૦ગી, -રી** સ્રી૦ તરફદારી (૨) સોપેલી ચીજમાથી થોડું કાઢી લેવું તે, છૂપી દલાલી

રવાનગી સ્રી૦ [फा] જવું-રવાના થવું તે, વિદાયગીરી (૨) તે વખતે આપેલી ભેટ (૩) પરગામ રવાના કરવું - મોકલવું તે

રવાના(-ને) અ૦[अ.] મોકલેલુ, વિદાય કરેલું [**-કરવું** =મોકલવું (૨) વિદાય કરવું. **-થવું** =મોકલાવું (૨) જવુ]**-નાચિઠ્ઠી** સ્રી૦ માલ બહાર લઈ જવાની પાવતી [થતો (શબ્દ)

રવાનુકારી વિ૦ [सं] અવાજના અનુકરણથી

રવાને અ૦ જુઓ રવાના

રવાબ પુ૦ [સર૦ फा. रवाँ=ચાલુ, પ્રચલિત] શિરસ્તો; ધારો (૨) જુઓ રબાબ

રવાલ સ્રી૦ [फा. रहवार, સર૦ हिं रहवाल] ઘોડા તથા બળદની (અમુક એકધારા વેગવાળી) એક પ્રકારની ચાલ (૨) [જુઓ રવો] ઢાળકી પાડ્યા પછી રેજીમા રહેલો ભૂકો. **૦દાર** વિ૦ રવાલમા ચાલનાર

રવાશ સ્રી૦['રવ' ઉપરથી ?](કા.)કારમી ચીસ

રવિ પું૦ [सं] સૂર્ય (૨) રવિવાર. **૦કાંત** પું૦ સૂર્યકાંત મણિ (તેના ઉપર સૂર્યના કિરણ પડતાં કેંદ્રિત થઈ નીચેની વસ્તુમા આગ લાગે છે). **૦વાર** પું૦ (સં.) અઠવાડિયાનો એક દિવસ **૦વારૂ** વિ૦ રવિવારે આવતુ કે શરૂ થતું

રવી વિ૦ જુઓ રબી

રવેશ પું૦ [फा. रविश] માળનો બહાર પડતો ભાગ; ઝરૂખો (૨) રિવાજ; ધારો **-શી** સ્રી૦ મકાનનો રવેશ નીચેનો પરસાળ પહેલાનો અડાળી જેવો ભાગ (ચ.)

રવેળા વિ૦ સ્રી૦ ['રવડવું' ઉપરથી ?] નવરી અને ઘેર ઘેર ભટકતી (સ્રી)

રવૈયું ન૦ ઘણુ નાનું વેગણ (૨) ઉપરથી થોડું ચીરી, મસાલો ભરી કરાતુ - ભરતનું શાક

રવૈયો પુ૦ [જુઓ રવઈ] દહી વલોવવાનો વાસ (૨) [फा. रविय्यह] શિરસ્તો

રવો પું૦[સર૦ हिं ,મ रवा (सं. लव ?)] દાણાદાર લોટ (૨) ધાતુનો રસ જામી જઈ બનેલો દાણો (૩) ગોળની ચાકી

ર૦શદ સ્રી૦; ન૦ (કા) જુઓ રસદ

રશ(-સ)ના સ્રી૦ [सं] જીભ (૨) દોરડુ (૩) લગામ, રાશ (૪) મેખળા, કદોરો

રશિયા પું૦(સ) યુરોપની પૂર્વે અને એશિયાની ઉત્તરે સળંગ પથરાયેલો દેશ **-યન** વિ૦ [इं] રશિયાનું કે તેને લગતુ (૨) પુ૦ તેનો વતની (૩) સ્રી૦ તેની ભાષા

રશ્મિ પું૦, ન૦ [सं] કિરણ (૨) લગામ, રાશ

રસ પુ૦ [सं] જીભથી માલૂમ પડતો સ્વાદ (ખાટો, ખારો, ગળ્યો તીખો, કડવો, તૂરો. એ ૭) (૨) શરીરની સાત ધાતુઓમાની પ્રથમ અન્નનુ પ્રથમ રૂપાતર (જેમાથી પછી માંસ, મેદ, વીર્ય વગેરે સાત બને છે) (૩) કાવ્ય જોવા સાભળવાથી સ્થાયી ભાવોનો ઉદ્રેક થતાં થતો અલૌકિક આનદ (શૃગાર, હાસ્ય, કરુણ, વીર, રૌદ્ર, ભયાનક, અદ્ભુત, બીભત્સ, અને શાત એ નવ પ્રકારનો) (૪) પ્રીતિ, આનદ (૫) મમત, સરસાઈ (૬) દ્રવ, પ્રવાહી (૭) વનસ્પતિ કે ફળનુ પ્રવાહી (૮) સાર, સત્વ (૯) લાભ, નફો (૧૦) સોનુ રૂપું વગેરે ધાતુને ઓગાળીને કરેલુ પ્રવાહી (૧૧) પારો (૧૨) પારા, ધાતુઓ વગેરેની ભસ્મ [**-આવવો**= જુઓ રસ પડવો **-ઉતારવો**=(હાથનો) માર મારી ઠંડા પડવુ, મારની ચળ ભાગવી (૨)

[પગનો] ફોગટ ધક્કો ખાઈ પાછુ આવવું (૩) ઘણા વખત સુધી ઊભુ રહેવુ (૪) [જીભનો] હદથી જ્યારે બોલવુ, જેમ તેમ બક્યા કરવું (૫) બહદુવા દેવી. -ઊતરવો = અતિશયોક્તિ કરવી (૨) સોજો ચડવો [પગે] (૩) વૃષણમા પાણી ભરાવું કે તેનો સોજો આવવો (૪) બહુ ચાલવાથી કે ઊભા રહેવાથી થાકી જવુ(૫)'રસ ઉતારવો'નુ કર્મણિ -કાઢવો = વનસ્પતિ કે ફળનું પ્રવાહી નિચોવી લેવુ(૨)તત્ત્વ ખાણી લેવુ -ચઢવો = મમને ચડવુ, જોરે ચડવુ -જામવો = કાવ્યરસની જમાવટ થવી(૨) મઝા પડવી(૩) રસ ઠરી જવો -પડવો = સ્વાદ લાગવો (૨) મઝા પડવી (૩) પ્રવાહીનુ પડવુ -મૂકવો = રસિક બનાવવું રસે ચઢવું, રસે ભરાવુ = મમને ચડવું, કસે ભરાવુ] ૦કપૂર ન૦ સફેદ રંગની એક ઉપધાતુ (વૈદક) (૨) પારો મારીને કરેલુ એક રસાયન. ૦કસ પુ૦ સાર, સત્ત્વ, કસ. ૦કેલિ સ્ત્રી૦ વિહાર, ક્રીડા ૦ક્ષતિ સ્ત્રી૦ રસની ક્ષતિ-ભંગ ૦ગુલ્લું ન૦,૦ગુલ્લો પું૦ એક બંગાળી મીઠાઈ(૨)[લા]તેના જેવો. ગોળ મટોળ માણસ ૦ઘેલું વિ૦ ભાવ કે આનંદથી કે તે માટે ઘેલુ બનેલું. ૦જ ન૦ આથો, દહી ઇ૦મા જન્મનો જીવનો પ્રકાર ૦જ્ઞ વિ૦ રસ ઓળખનાર – સમજનાર (૨) પુ૦ તેવો માણસ (૩)રસાયની વૈદ્ય ૦જ્ઞતા સ્ત્રી૦ ૦જ્ઞત્વ ન૦, ૦જ્ઞાન ન૦ રસનું જ્ઞાન-સમજ ૦ણિયો પુ૦ ઢોળ ચઢાવનાર; રસનાર ૦દાર વિ૦ રસવાળુ ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ રસની-કાવ્યાનંદની દૃષ્ટિ ૦ધર પુ૦ મેઘ ૦ના સ્ત્રી૦ જુઓ રસના. ૦નિષ્પત્તિ સ્ત્રી૦ રસની ઉત્પત્તિ ૦નેંદ્રિય સ્ત્રી૦ [रसना + इन्द्रिय] જીભ ૦પોચણી સ્ત્રી૦ બાળકોને થતુ એક જાતના ઝાડાનુ દર્દ ૦બસ વિ૦ રસથી પરિપૂર્ણ ૦બસવું અ૦ ક્રિ૦ રસબસ થવુ ૦બીજ ન૦ રસનિષ્પત્તિનુ બીજ ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ રસ સમજવાની શક્તિ – ભાવના, રસજ્ઞતા, 'એસ્થેટિક સેન્સ'. ૦બોળ વિ૦ રસબસ ૦ભર્યું વિ૦ રસથી ભરેલુ ૦ભંગ પુ૦ રસમા ભંગ પડવો તે, રસક્ષતિ ૦ભેર અ૦ રસપૂર્વક, હોશભેર. ૦મય વિ૦ રસરૂપ;રસથી પરિપૂર્ણ. ૦મીમાંસા સ્ત્રી૦ રસના અંગો લક્ષણાદિનુ નિરૂપણ ૦રાજ પું૦ શૃંગાર રસ (૨) પારો (૨) (સં.) કામદેવ ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ રસપૂર્ણ, રસભરી (૨) સ્ત્રી૦ જીભ ૦વંતી સ્ત્રી૦ એક ઔષધિ ૦વાદ પું૦ ઈર્ષા, સરસાઈ ૦વાહિની સ્ત્રી૦ અન્નના રસને લઈ જનારી નાડી ૦વાહિની વિ૦ સ્ત્રી૦, ૦વાહી વિ૦ રસનુ વહન કરતુ, રસિક ૦વિકાર પુ૦ એક રોગ ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ જુઓ રસબુદ્ધિ ૦શાસ્ત્ર ન૦ રસાયન-શાસ્ત્ર (૨) કાવ્યાદિ કલાના રસનું શાસ્ત્ર; રસમીમાસા ૦શાલા(ળા) સ્ત્રી૦ રસાયની પ્રયોગશાળા, 'કેમિકલ લેબોરેટરી' ૦સિંદૂર ન૦ પારાનુ એક રસાયન

રસદ સ્ત્રી૦ [फा] પાકનો હિસ્સો (૨) લશ્કરની ખોરાકી કે તેની સામગ્રી

રસના, -નેંદ્રિય જુઓ 'રસ'મા

રસમ સ્ત્રી૦ [अ रस्म] રીત, રિવાજ

રસવટ સ્ત્રી૦[રસ(= મમત) + વટ]વેર, અદાવત

રસવુ સ૦ક્રિ૦ [सं रस] ઢોળ – ઓપ ચડાવવો (૨) સુશોભિત કરવુ

રસસિંદૂર ન૦ જુઓ 'રસ'મા

રસળવુ અ૦ક્રિ૦ [જુઓ રઝળવુ] ઢીલ કરવી નકામા આમ તેમ ફર્યા કરવુ

રસળાગી(-ણી) સ્ત્રી૦, -ટ પું૦ રસળવુ તે, નકામો વખત કાઢવો તે

રસા સ્ત્રી૦ [सं] પૃથ્વી

રસાકશી(-સી) સ્ત્રી૦ [રસો (દોરડુ) + કસવુ (ખેચવુ)] બહસપૂર્વક બે ચાએ ચી; ગજગ્રાહ જેવી સ્પર્ધા

રસાતલ(-ળ) ન૦ [सं] પાચમું પાતાળ [-ઘાલવુ = ખરાબખસ્ત કરવુ, પૂરી પાય માલી કરવી. -જવું, વળી જવુ = વિનાશ થવો (૨) નિર્વંશ જવો પૃથ્વી રસાતળ જવી = ગજબ થવો, દુનિયા ઊંધીચત્તી થવી]

રસાત્મક વિ૦ [सं] રસવાળુ (૨) પ્રવાહી

રસાત્મા પુ૦ [सं] રસસ્વરૂપ ઈશ્વર

રસાદાર વિ૦ [રસો+દાર] રસાવાળું

રસાખોળ સ્ત્રી૦ પૃથ્વી ફૂબે – રસાતળ જાય તેમ [–ઘાલવું = ખરાબખસ્ત કરવું]

રસાભાસ પું૦ [સં] કાવ્યમા અનુચિત વિષય કે સ્થાનને લક્ષીને ઉપજાવેલો રસ (જેમ કે, ગુરુપત્ની સાથેના વ્યભિચારનો)

રસાયણ,-ન ન૦ [સં.] ધાતુ, પારા વગેરેની ભસ્મવાળી ઔષધિ (૨) જરા અને વ્યાધિ દૂર કરનાર ઔષધ (૩) રસાયનવિદ્યા ૦(-ન) **વિદ્યા** સ્ત્રી૦ ધાતુ, પારો વગેરે મારવાની કે તાબુ વગેરે હલકી ધાતુઓનુ સોનુ બનાવવાની વિદ્યા (૨) રસાયણશાસ્ત્ર. ૦(-ન)**શાસ્ત્ર** ન૦ ભૌતિક પદાર્થોના તત્ત્વો તથા તેમના પરિવર્તનનાં પરિણામોની ચર્ચા કરતુ શાસ્ત્ર, 'કેમિસ્ટ્રી' (૨) રસાયનવિદ્યા -**ણી(-ની)** વિ૦ રસાયણ સંબંધી (૨) પું૦ રસાયનશાસ્ત્રી

રસાલ પું૦ [સ] આંબો (૨) સ્વાદવર્ધક ચીજ કે મસાલો (૩) વિ૦ જુઓ રસાળ

રસાલદાર પુ૦ [જુઓ રિસાલદાર] ઘોડેસવાર ટુકડીનો નાયક

રસાલો પું૦ [અ रिसालह] ઘોડેસવાર પલટન (૨) અમલદાર કે શ્રીમંતના પરિજન, પરિવાર વગેરે (૩) નિબંધ, પુસ્તક

રસાવહ વિ૦ [સં] રસ ઉત્પન્ન કરે એવું

રસાસ્વાદ પું૦ [સં] રસ ચાખવો તે

રસાળ સ્ત્રી૦ ['રસ' ઉપરથી ?] કૂવાના પાણીના માપનો આંક (૨) પું૦ જુઓ રસાલ

રસાળ(-ળુ) વિ૦ ['રસ' ઉપરથી] રસવાળુ (૨) ફળદ્રુપ

રસિક વિ૦ [સ] રસવાળુ; રસપૂર્ણ (૨) રસિયું, ભાવુક, રસજ્ઞ (૩) પુ૦ તેવો માણસ ૦**તા** સ્ત્રી૦. -**કા** સ્ત્રી૦ રસજ્ઞ સ્ત્રી (૨) રસીલી સ્ત્રી (૩) જીભ

રસિત વિ૦ [સં.] ચાખેલું (૨) રસયુક્ત (૩) અવાજ કરતુ, ગાજતુ (૪) રસેલુ, ઢોળવાળુ

રસિયું વિ૦ [પ્રા रसिअ (સ रसिक)] રસે ઊભરાતુ, રસ માણવાને ઉત્સુક (૨) રસ અનુભવનારુ (૩) રસે ચડનારું, ચડસીલુ -**યણ** વિ૦ સ્ત્રી૦. -**યોજી** પું૦ (સ) કૃષ્ણ

રસી સ્ત્રી૦ [દે. रसिआ] પરુ, તેના જેવું પાણી (૨) રોગના જંતુઓની બનાવેલી દવા (જેને સોયવાળી પિચકારી વડે શરીરમાં દાખલ કરે છે) [-**મૂકવી**]. (૩) [પ્રા. रस्सि] દોરડી

રસીદ સ્ત્રી૦ [फा.] પહોચ, પાવતી [-**આપવી, ફાડવી** = પહોચ લખી આપવી -**બનાવવી** = રસીદ લખીને તૈયાર કરવી -**લખવી** = પહોચ્યાની લેખિત ખબર આપવી]

રસીલું વિ૦ ['રસ' ઉપરથી, સર૦ हिं रसीला] રસ ભોગવવા ઉત્સુક, રસિયુ (૨) છબીલુ; સુંદર (૩) રસથી ભરેલુ, સ્વાદિષ્ટ

રસૂલ પુ૦ [अ] પેગંબર -**લેખુદા** પુ૦ ખુદાનો પેગંબર

રસેંદ્રિય સ્ત્રી૦ [સ] જીભ

રસેશ(-શ્વર) પું૦ [સં] (સ) શ્રીકૃષ્ણ

રસો પુ૦ ['રસ' ઉપરથી, સર૦ हिं रसा] અથાણું, શાક, મુરબ્બા વગેરેનો મસાલાવાળો જાડો રસ (૨) [प्रा. रस्सि] જાડું દોરડુ

રસોઇયો પુ૦ ['રસોઈ' ઉપરથી, સર૦ हिं. रसोइया] રસોઈનો ધંધો કરનારો પુરુષ. -**યણ** સ્ત્રી૦ સ્ત્રી રસોઇયો

રસોઈ સ્ત્રી૦ [અપ૦ रसोइ; પ્રા रसवई (સં. रसवती)] રાંધણુ (૨) રાંધેલુ અન્ન ભોજન. ૦**પાણી** ન૦ ભોજન કે તેને લગતુ કામ. -**ડું** ન૦ રસોઈ કરવાની જગા

રસોળી સ્ત્રી૦ ['રસ' ઉપરથી, સર૦ हि रसौली] શરીરની સપાટી ઉપર ઊપસી આવેલી ગાંઠ (-**થવી, -નીકળવી**)

રસ્તો પુ૦ [फा रास्तह, સર૦ हिं, म रस्ता] માર્ગ: રાહ (૨) [ला] ઉપાય, ઇલાજ. [**રસ્તામાંની ધૂળ** = કાંઈ નહી, કાંકા. **રસ્તામાં પડવું** = ઝટ મળી જાય તેવી દશામા કે નકામુ યા અરક્ષિત હોવુ **રસ્તે ચડવું** = માર્ગ પર આવવુ, માર્ગે પડવું (૨) રાગે પડવું. બરાબર ચાલુ થવુ **રસ્તે પડવું** = ચાલવા માડવુ, જતા રહેવુ (૨) રીતમા આવવુ, નોકરીધંધે લાગી જવુ (૩) સરાડે ચડવુ, રાગે પડવુ **રસ્તે પાડવું**, લગાડવું = દિશા બતાવવી (૨) ઉદ્યમે વળગાડવુ. **રસ્તો કાઢવો** = ઉપાય કરવો, માર્ગ કાઢવો. -**કાપવો** = અંતર વટાવવુ, મજલ કરવી.

-ખુલ્લો હોવો=ચાલી જવાની સરળતા હોવી; જવામા અતરાય ન હોવો -ચીરવો =રસ્તો ઓળંગવો, રસ્તાની આરપાર જવુ -ચૂકવો=આડે રસ્તે ચડી જવુ -પકડવો =ચાલ્યા જવુ (૨) માર્ગ સ્વીકારવો -પાડવો =માર્ગ બનાવવો (૨) રિવાજ પાડવો -લેવો =જવુ, -ને માર્ગે જવું]

રસ્સી સ્ત્રી૦[प्रा. रस्सि (सं.रश्मि),સર૦हिं ,म] રસી, દોરડી -**સ્સો** પુ૦ રસો, જાડું દોરડુ

રહસ ન૦ [सं] એકાત, નિર્જનસ્થાન -**સ્ય** ન૦ છૂપો ભેદ (૨) મર્મ, તત્ત્વ

રહાણુ (ણ,) સ્ત્રી૦ [સ રશ્મિ પરથી?] (ચ) સવારનો હળવો તાપ [માડીને રહેવુ તે

રહાવટ સ્ત્રી૦ ['રહેવુ' પરથી] પતિપત્નીએ નર

રહિત વિ૦ [म] વગરનુ

રહીમ વિ૦ [अ] કૃપાળુ (૨) પુ૦ પરમેશ્વર

રહીશ વિ૦ ['રહેવુ' ઉપરથી] રહેવાસી

રહેઠાણ (રહે) ન૦ [રહેવુ+સ્થાન] રહેવાનુ સ્થાન, વાસ, મુકામ

રહેણાક (રહે) પુ૦; સ્ત્રી૦, ન૦ ['રહેવું' ઉપરથી] જુઓ રહેઠાણ (૨) વિ૦ રહેવામા વપરાતુ-મુખ્ય ઘર ઉદા૦ રહેણાક ઘર

રહેણી (રહે) સ્ત્રી૦ ['રહેવુ'ઉપરથી, સર૦ हिं रहँनी]રહેવાની રીત ૦**કરણી** સ્ત્રી૦ [રહેણી + કરણી] વર્તન, રીતભાત

રહેમ (રહે)[अ रह्म],૦ત સ્ત્રી૦[अ रह्मत] દયા, કૃપા, મહેરબાની. ૦**દિલ** વિ૦કૃપાળુ ૦**દિલી** સ્ત્રી૦ કૃપાળુતા ૦**નજર**, -**મિયત** સ્ત્રી૦ કૃપાદૃષ્ટિ -**માન** પુ૦ પરમ કૃપાળુ પરમેશ્વર [રાહબર

રહેવર (રહે) પુ૦ [फा रहबर] ભોમિયો,

રહેવાશી(-સી) (રહે) વિ૦ [રહેવુ+વસવુ, સર૦મ रहिवासी] રહીશ, રહેનારુ -**સ** પુ૦ [સર૦મ रहिवास] રહેઠાણ(૨)રહેવુ-વસવુ તે

રહેવુ (રહે) અ૦ક્રિ૦[दे रह, સર૦ हिं. रहना, म राहणें] વસવુ (૨) ટકવુ, ઠરવું (૩) માવું, સમાવુ (૪) અટકવુ, ચોભવુ (૫) બાકી હોવુ(૬) જીવવું, જીવતા રહેવુ (૭) શાત પડવુ,સ્વસ્થ થવુ (૮) નોકરીએ લાગવુ (૯) ગર્ભ રહેવો (૧૦) હોવુ (બીજા શબ્દો સાથે. ઉદા૦ ઢીલા રહેવુ) (૧૧) બીજા ક્રિયાપદના ભૂ૦ કૃદત સાથે 'તે ક્રિયા પૂરી કરવી' એ અર્થમાં ઉદા૦ તે બોલી રહ્યો (૧૨) [हिं] ભૂત કૃદંત સાથે 'તે ક્રિયા ચાલુ હોવી' એ અર્થમા ઉદા૦ હુ વિચારી રહ્યો છુ કે હવે મારે શુ કરવુ (૧૩) વર્તમાન કૃદત સાથે 'તે ક્રિયા ચાલતી રહે છે' એ અર્થમા ઉદા૦ તે ઘેર કાગળ લખતો રહે છે [**રહી જવું**=(અગનુ) જૂઠુ પડી જવુ વાના રોગથી ઝલાઈ જવુ (૨) મરી જવુ (૩) ચૂકી જવુ; બચી જવુ (૪) અટકી પડવુ (૫) મુકામ કરી પાડવો (૬) બાકી રહી જવુ (૭) [ગ્રામ્ય] ગર્ભાધાન થઈ જવુ **રહી રહીને** =અટકતા-અટકતા, સતત ચાલુ નહીં એમ **ક્યાં રહે?**=ક્યા જાય? શી રીતે બચે? (ઉદા૦ ગાળ ભાડીને ક્યા રહે?) **રહેવા દેવું**=અટકાવવુ, બધ પાડવુ (૨) તજવુ,છોડવુ(૩)રહેવાની પરવાનગી આપવી.] -**વાનું** અ૦ક્રિ૦ રહી શકાવુ (૨) ચેન પડવુ ઉદા૦ દુઃખે રહેવાતુ નથી

રહેંટ (રહેં૦) પુ૦[सं अरघट्ट, प्रा अरहट्ट,रहट्ट] જુઓ રેંટ [નાખવુ, કતલ કરવું

રહેંસવું (રહેં૦) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ રેંસવુ] ચીરી

રહ્યું વિ૦(૨) અ૦ ('રહેવુ'નુ ભૂ૦ કૃ૦) નકારવાચક વાક્ય પછી, 'તો ભલે એટલે થોભતુ', 'ભલે એટલે વાત અટકે', 'ભલે એમ ન કરે' એવા ભાવનો ઉદ્ગાર ઉદા૦ ના આવો તો રહ્યુ ન આવે તો રહ્યો,-હી ૦**સહ્યું** વિ૦ બાકી બચેલુ

રળતર ન૦ [રળવુ પરથી] કમાણી

રળવું સ૦ક્રિ૦ કમાવુ [**રળી ખપીને ઊતરવું** =મેળવીને ખોવુ (૨) નફાનુકસાનમા શક્તિ ખરચાઈ જવી, સંસારવહેવારમા પીવાઈ જવુ (૩) નિવૃત્તિનો વખત આવવો]

રળાઉ વિ૦ ['રળવુ' ઉપરથી] રળતુ, કમાતુ (૨) નફો થાય તેવુ

રળિયાત વિ૦ [જુઓ રળી] ખુશી, પ્રસન્ન

રળિયામણું વિ૦ ['રળી' ઉપરથી] સુદર

રળી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. रली (म ललित), प्रा-

ક્લિઅ] ખુશી, હરખ (૨) હોસ; કોડ ૦રાશે અ૦ વગર તકરારે; સીધી રીતે, ખુશીથી
રળો પું૦ ['રળવું' ઉપરથી] કમાણી
રંક વિ૦ [સં.] ગરીબ
રંગ પું૦ [સં.,ફા.] લાલ, પીળો વગેરે વર્ણ કે તેની ભૂકી કે પ્રવાહી (૨) [લા.] પટ, અસર (૩) આનંદ, મસ્તી, તાન (૪) કેફ; નશો (૫) પ્રીતિ, સ્નેહ (૬) આબરૂ, વટ (૭) રંગભૂમિ (૮) રણાંગણ [**–આવવો**=તાલ, આનંદ કે મઝા જામવી, જામવું **–ઊઘડવો**=બરોબર રંગ લાગેલો દેખાવો. **–ઊડી જવો**=રંગ જતો રહેવો, ઝાંખું પડી જવું **–ઊતરવો**=રંગ ધોવાઈ જવો; રંગ ઝાંખો પડી જવો (૨) ધોતા રંગ નીકળવાથી તેના સ્પર્શથી બીજા કપડાને રંગ ચોટવો.**–કરવો**=રંગ લગાવવો, રંગવું (૨) વિજયી થવું (૩) જશ કે ખ્યાતિ મેળવવા **–ચડાવવો**=રંગવું; રોગાન કરવો. **–જમાવવો**=રંગ જામે એમ કરવું (૨) સફળ કરવું **–જામવો**=મજા આવવી, મજા આવે એવી કક્ષાએ પહોંચવું (૨) રંગનું એક જગામાં ચોંટી જવું **–દેવો**=રંગ ચડાવવો (૨) શાબાશી આપવી. **–નાંખવો**=કોઈ ઉપર (જેમ કે હોળીમાં) રંગ ફેંકવો (૨) કોઈ પદાર્થને રંગવા માટે તેને પટ દેવો, તેને રંગવો **–ની રેળ**=અતિ આનંદ. **–પૂરવો**=ચિત્રમાં રંગ કરવો (૨) અતિશયોક્તિ કરવી (૩) આનંદ કે રસનો ઉમેરો કરવો **–ફરવો, બદલાવો**=મૂળ રંગ ન રહેવો (૨) (ભય કે સંકડામણને લઈને) ચહેરાનો રંગ ફીકો પડી જવો **–બેસવો**=રંગ લાગવો **–મચાવવો**=આનંદ જમાવવો **–કરવો.** **–મારવો, લગાડ(–વ)વો**=રંગવું. **–માં આવવું**=ઉત્કટ આનંદની સ્થિતિમાં આવવું; તાનમાં આવવું. **–રાખવો**=આબરૂ રાખવી, વટ સાચવવો **–લાગવો**=રંગ ચડી જવો, રંગનો હાથ પડવો કે પાસ બેસવો (૨) –ની અસર થવી (૩) –ની લત લાગવી **રંગે રમવું**=આનંદમાં રમવું, આનંદક્રીડા કરવી] ૦**કામ** ન૦ રંગવાનું કામ. ૦**દ** વિ૦ વિષયી, કામાસક્ત (૨) વ્યસની (૩) પું૦ + તરુણ, બાંકો અને સાહસિક રજપૂત ૦**ડખાનું** ન૦ વ્યસની લોકોને એકઠા થવાની જગ્યા. ૦**ઢંગ** પું૦ (પ્રાય બ૦વ૦) બાહ્ય દેખાવ, રીતભાત; ચાળા ૦**ણું** ન૦ રંગવાનું કામ (૨) રંગવાની પીંછી ૦**ત** વિ૦ રંગેલું (૨) સુશોભિત (૩) સ્ત્રી૦ રંગની છટા. ઉદા૦ આ કપડાની રંગત સારી નથી (૪) મજા, આનંદ. ૦**તાળી** સ્ત્રી૦ હરખના ઊભરાની તાળી (**–દેવી,–લેવી**). ૦**દા** સ્ત્રી૦ ફટકડી ૦**દાર** વિ૦ [ફા.] રંગવાળું, રંગિત ૦**દ્વેષ** પું૦ જુદા રંગના લોકો પ્રત્યેનો દ્વેષ ૦**દ્વેષી** વિ૦ રંગદ્વેષવાળું. ૦**નાશક** વિ૦ રંગ દૂર કરનારું. ૦**પંચમી** સ્ત્રી૦ વસંતપંચમી ૦**પાણી** ન૦ દેરી પીણું [**–ઉડાવવાં**=કસૂંબો પીવો (૨) નશાબાજી કરવી (૩) મજા કરવી] ૦**બહાર** સ્ત્રી૦ આનંદની રેલારેલ ૦**બાજી** સ્ત્રી૦ [ફા.] મોજમઝા (૨) ગંજીફાની એક રમત ૦**બેરંગી** વિ૦ વિવિધ રંગનું. ૦**ભંગ** પું૦ આનંદમાં ભંગ પડવો) ૦**ભૂમિ(–મી)** સ્ત્રી૦ જેના ઉપર નાટક થાય છે તે ઊંચી જગા (૨) નાટકશાળા ૦**ભેદ** પું૦ જુદા વર્ણના લોકો પ્રત્યે ભેદભાવ ૦**ભેર** અ૦ હરખભેર, ઉલ્લાસથી ૦**ભોગ** પું૦ વિષયભોગ. ૦**મહેલ** પું૦ ભોગવિલાસ માટે બાંધેલું સુંદર મકાન (૨) મહેલનો મુખ્ય – બેઠકનો ખંડ; દીવાનખાનું ૦**મંડપ** પું૦ ઉત્સવ નિમિત્તે શણગારેલો મંડપ (૨) રંગભૂમિ (૩) દેવમંદિરનો ખુલ્લો ચોક, ચાચર ૦**રસ** પું૦ ભોગવિલાસ, પ્રેમરસ (૨) કંકુનો રંગ ૦**રસિયું** વિ૦ ભોગવિલાસ કરનારું, વિલાસી ૦**રાગ** પું૦ ગાનતાન, મોજમઝા ૦**રાતું** વિ૦ રંગીલું ૦**રૂપ** ન૦ ઘાટ, દેખાવ, સુન્દરતા. ૦**રેજ** પું૦ [ફા.] કપડાં રંગનાર ૦**રોગાન** ન૦ (પ્રાયઃ બ૦વ૦) રંગ અને રોગાન (વગેરેની સુશોભિતતા) ૦**રોળ** પું૦ અતિ આનંદ (૨) વિ૦ રંગથી તરબોળ – રોળાયેલું. ૦**લો** પું૦ મશ્કરો, વિદૂષક, હસાવનારો (ભવાઈ કે નાટકમાં) ૦**શાલા(–ળા)** સ્ત્રી૦ નાટકશાળા (૨) રંગવાનું કારખાનું

રંગરૂટ પું૦ [इं रिक्रूट]લશ્કરમા નવો ભરતી થનાર
રંગરેજ, રંગલો જુઓ 'રંગ'મા
રંગવું સ૦ક્રિ૦ રગ ચડાવવો (ઉપર ચોપડીને કે તેમા બોળીને). [રંગી નાખવું=રંગરગ કરી દેવુ (૨) માર મારી લોહી નીગળતુ કરી દેવુ]
રંગાઈ સ્ત્રી૦ ['રંગવુ' ઉપરથી] રગામણી (૨) રગવાની સફાઈ કે કળા
રંગાટ પું૦['રંગ' ઉપરથી] રગવાનુ કામ અને કળા ૦કામ ન૦ રગવાનું કામ -ટિયુ વિ૦ રગાટ સબધી -ટી સ્ત્રી૦ રગાટ (૨) રંગરેજ (૩) રગવાનુ કારખાનુ. -ડું ન૦ રગ ઓગાળવાનુ કૂડુ -મણ ન૦, -મણી સ્ત્રી૦ રગવાની મજૂરી -રો પું૦[સર૦ म रंगारी] રગરેજ
રંગિત વિ૦['રંગ' ઉપરથી] રગેલુ, રગત
રંગી વિ૦ [सं रगिन्] રંગવું શોખીન (૨) [સમાસમા છેડે]રગવાળુ ઉદા૦ 'બહુરંગી' (૩) સ્ત્રી૦ એક જાતની લાલ માટી
રંગીતિયું ન૦ સુથારનુ રંગીનુ ચોરસ ખાનુ
રંગીન વિ૦ [फा.] રગેલું; રંગિત
રંગીભંગી વિ૦[રગ+ભાગ, સર૦ म रंगीढंगी, चंगीभंगी] વ્યસની (૨) રંગરસિયુ, વિલાસી
રંગીલું વિ૦ [प्रा रगिल्ल, સર૦ हिं, म. रंगीला] આનંદી, મોજી, રસિયું (૨) સુદર, ખૂબસૂરત
રંગેચંગે અ૦ [રંગ+ચગ] વિના તકરારે, હસને મને, ખુશીથી
રંગેડું ન૦ જુઓ રગાડુ
રંગોળી સ્ત્રી૦ [રંગ+ઓળ] જમીન પર રગ પૂરી પાડેલી ભાત કે તે પાડવાનુ એક ઓજાર -ળિયું ન૦ રગોળી પૂરવાનું સાધન (૨) રમચી પલાળવાનું ખામણુ (૩) કકાવટી
રંચ વિ૦ [સર૦ हिं रंच, रञ्चक] રજ, જરા, થોડુ (૨)તુચ્છ, હલકુ ૦ક વિ૦ થોડું; લગાર
રંજ સ્ત્રી૦[फा.]દુઃખ, ખેદ, દિલગીરી [-એંચવી =મહેનત કરવી. -થવી=દિલગીરી થવી]
રંજક વિ૦ [સર૦ રચ] રચક, રજ (૨) સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं, म] બદૂક ફોડવા માટે તેના કાન પર મૂકેલો જરા જેટલો દારૂ (૩) [ला.] પલીતો, ઉશ્કેરણી. [-ઊડવી=લડાઈ થવી. -ખાઈ જવી = ન ઉશ્કેરાવુ, ફૂસ થઈ જવુ. -મૂકવી = પલીતો મૂકવો (૨) ઉશ્કેરણી કરવી]
રંજક વિ૦[सं] ખુશ કરે તેવું [સમાસને છેડે] ઉદા૦ મનોરજક (૨) પું૦ રગનાર, રગરેજ (૩) ન૦ હિંગળોક. ૦તા ન૦ -ન ન૦ ખુશ કરવુ તે (૨) રગવુ તે (૩) વિ૦ મનોરજક -ની સ્ત્રી૦ મધ્યાશ્રુતિનો એક અવાતર ભેદ
રંજવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ રંજ] રજ થવી, દુઃખ પામવુ (૨) સ૦ક્રિ૦ પીડવુ, કનડવુ (૩) [सं. रंज्] ખુશ કરવુ (૪) રગવુ
રંજાડ પું૦,સ્ત્રી૦ [રજ फा. ઉપરથી] બગાડ; નુકસાન (૨) તોફાન; મસ્તી (૩) કનડગત, સતાપ, ક્લેશ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ રજાડ કરવી; રજવુ
રંજિત વિ૦[सं] રગિત (૨) પ્રસન્ન, આનંદિત (૩) આસક્ત, અનુરક્ત (૪) પું૦ સગીતમા એક અલકાર
રંજીદા વિ૦[फा] રજ પામેલુ, દુઃખિત, ખિન્ન
રંડ વિ૦ [सं] વાઝિયુ, વિફળ ૦વો પું૦ રાડેલો; વિધુર (૨) બાયલો, નામરદ; રાડવો
રંડા સ્ત્રી૦[सं] રાડ, રંડી (એક ગાળ). ૦પો પું૦ વિધવાપણુ ૦વવું સ૦ક્રિ૦, ૦વું અ૦ ક્રિ૦ 'રાડવુ'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ
રંડી સ્ત્રી૦ [सं रंडा, સર૦ हिं, म.] નાચવા ગાવાનો ધંધો કરતી સ્ત્રી (૨) વેશ્યા (૩) ગછફાનુ રાણીનુ પત્તુ. ૦બાજ વિ૦ વેશ્યાના છંદમા પડેલું; વ્યભિચારી ૦બાજી સ્ત્રી૦ રડીબાજપણુ [રાજા
રંતિદેવ પું૦[सं] (સ) પ્રસિદ્ધ દાની ચદ્રવશી
રંદવું સ૦ક્રિ૦ ['રંદો' ઉપરથી] રંદો મારી સાફ કરવુ. રંદામણ ન૦,-ણી સ્ત્રી૦ રંદો ફેરવવાની મજૂરી(૨)રંદો ફેરવવાની રીત-સફાઈ
રંદો(-ધો) પું૦[फा., સર૦ प्रा रन्ह=છોલવું, પાતળુ કરવુ; सं रद्=કાપવુ, म रंधा, हिं. रंदा] લાકડું છોલી લીસુ કરવાનુ એક સુતારી ઓજાર [-દેવો, ફેરવવો, મારવો, લગાવવો=રદાથી સીધું ને લીસુ કરવુ]
રંધવારી સ્ત્રી૦ ['રાધવુ' ઉપરથી] રસોઇયણ -રો પું૦ રસોઇયો

રંધામણ ન૦, **-ણી** સ્ત્રી૦ ['રાધવું' ઉપરથી] રાંધવાની મજૂરી (૨) રાંધવાની રીત

રંધાવવું સ૦ક્રિ૦ 'રાંધવું'નું પ્રેરક **રંધાવું** અ૦ક્રિ૦ 'રાંધવું'નું કર્મણિ (૨) [લા.] કામ સિદ્ધ થવું; ફાવવું, લાભવું

રંધો પું૦ જુઓ રંદો

રંધ્ર ન૦ [સં.] છિદ્ર, કાણું (૨) [લા.] દોષ

રંભણ(-ન) ન૦[સં. રમ્]ચુંબન(૨)આલિંગન

રંભા સ્ત્રી૦[સં.] એક અપ્સરા (૨) સુંદર સ્ત્રી (૩) કેળ. ૦ફળ ન૦ કેળું. **-ભોરુ** વિ૦સ્ત્રી૦ [+ऊरु] કેળ જેવા સાથળવાળી સુંદર (સ્ત્રી)

રંભો પું૦ હાથાવાળું ખોદવાનું (કોશ જેવું) ઓજાર (ચ)

રા પું૦ [સં राजन्] રાજા (૨) ઈશ્વર (૩) સ્ત્રી૦ [सं रै] ધન; લક્ષ્મી(૪) [જુઓ રાવ] ફરિયાદ

રા છઠ્ઠી વિભક્તિનો (મારવાડી) પ્રત્યય. ઉદા૦ 'નડિયાદરા', 'સાઠોદરા'

રાઇફલ સ્ત્રી૦ [इं] એક જાતની બંદૂક

રાઈ સ્ત્રી૦[प्रा. राइआ (सं राजिका),સર૦हिं, म] એક જાતના મસાલાનાં બી (૨) [સર૦ म. राई (सं. रक्त=તાણું ઉપરથી)] જુઓ રાવતી (૩) [प्रा. राइ (सं राजि) (સમાસમાં) શ્રેણી. પંક્તિ. ઉદા૦ વનરાઈ [-ચડવી, -લાગવી = રાઈની બરાબર અસર થવી (૨) ગુસ્સે થવું; ઉશ્કેરાવું -હોવી (મગજ કે માથામાં) = ગુમાન હોવું, ફાંકો હોવો -મરચાં પડવાં(આંખમાં) = દેખી ન શકાવું, અદેખાઈ થવી, ઈર્ષા આવવી -મરચાં લાગવાં = માઠું લાગવું; ગુસ્સો આવવો] ૦(-ય)તી કેરી સ્ત્રી૦ રાઈ ચડાવેલી કેરી ૦(-ય)તું ન૦ રાઈ ચડાવેલા દહીંમાં ફળની બારીક કચુંબર નાખી બનાવેલી વાની. [-કરવું=[લા] ધૂંદી નાખવું (૨) પોતાની પાસે નિરર્થક સાચવી રાખવું (વધાર કરજે ! -એ અર્થમાં વપરાય છે.)] ૦મીઠું ન૦ નજર ઉતારવા રાઈમીઠું ઉતારી અગ્નિમાં નાખવા તે [-ઉતારવું = નજર ઉતારવી -પડવું = (આંખમાં) ઈર્ષા વ્યાપવી]

રાઈરોગ પું૦બ૦વ૦ જુઓ રોગરાઈ

રાઉત પું૦ [प्रा. राउत्त (सं. राजपुत्र); સર૦ म, हिं.] વીર પુરુષ; બહાદુર

રાઊસ વિ૦ વાજબી; યોગ્ય (૨) [સુ] ગાત; કઢંગાગરું [પૂર્ણિમાનો ચન્દ્ર

રાકા સ્ત્રી૦ [सं] પૂનમની રાત. ૦પતિ પું૦

રાકિમ પું૦ [अ.] લખનારો

રાક્ષસ પું૦ [सं.] દાનવ, દૈત્ય, અસુર (૨) [લા] રાક્ષસ જેવા લક્ષણવાળો માણસ ૦ગણ પું૦રાક્ષસના સ્વભાવવાળા-કૃત્તિકા, અશ્લેષા, મઘા, ચિત્રા, વિશાખા, જ્યેષ્ઠા, મૂળ, ધનિષ્ઠા અને શતતારા-નક્ષત્રોનો સમૂહ ૦ણી સ્ત્રી૦ રાક્ષસી. -સી વિ૦ રાક્ષસનું (૨) રાક્ષસના જેવું, ગંજાવર; વિકરાળ; ક્રૂર (૩) સ્ત્રી૦ રાક્ષસ સ્ત્રી; રાક્ષસની સ્ત્રી (૪) ફૂતરિયો દાંત

રાખ સ્ત્રી૦ [प्रा. रक्खा(सं रक्षा), સર૦ हिं, म]રાખોડી(૨)['રાખવું'પરથી,સર૦ म]રખાત (૩) રાખવું તે [-ખાવી = નમ્ર થવું;તાબેદાર થવું. -ચાળવી = જોગી થઈ જવું(૨)દેવાળિયા થવું (૩) ભીખ માગવી (૪) પાયમાલ થવું. -ચોળાવવી = પૈસાટકા ધૂતી લેવા; નિર્ધન કરવું(૨)દેવાળું કઢાવવું. -ધૂળ = નકામું એવું જે કાંઈ તે. -ધૂળ થઈ જવું = નકામું થઈ જવું -માથે ઘાલવી = માથામાં રાખ ભરવી (૨) દુષ્ટ કે નિંદ્ય કામમાં આગેવાની કરવી.]

રાખડી સ્ત્રી૦ [सं रक्षा, સર૦ हिं., म. राखी] અનિષ્ટથી બચવા કાંડે બાંધવામાં આવતો દોરો (બળેવને દિવસે) (૨) ગર્ભિણીને પાંચમે કે સાતમે મહિને નણંદ બાંધે છે તે દોરો

રાખણહાર(-રુ) વિ૦ ['રાખવું' ઉપરથી] રાખનાર, રક્ષણ કરનાર

રાખપત સ્ત્રી૦ [રાખવું+પત] કોઈની જતી આબરૂ સાચવવી તે, રખપત

રાખરખાવટ સ્ત્રી૦[રાખવું + રખાવવું]પક્ષપાત; રખાવટ (૨) અન્યોન્ય મદદ કરવાનો વ્યવહાર

રાખવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा रक्ख(सं रक्ष्), સર૦ म राखणें, हिं. राखना] રક્ષવું, પાળવું, બચાવવું; સંભાળવું (બોલ વચન મો. માન) (૨) સંઘરવું(૩)સેવવું. પોષવું(ઉમેદ, ચિંતા,આશા) (૪) ધારણ કરવું, બતાવવું (દયા, મહેરબાની

ભાવ, જોર) (૫) બરાબર રહે તેમ કરવું, તેવી ચીવટ બતાવવી (અંકુશ, કાબૂ, દાબ, ધ્યાન, ચોકસાઈ, પગ, કબજો, હક) (૬) હોવા દેવું, રહેવા દેવું (ઉદા૦ કાયમ રાખવું, બહાલ રાખવું છૂટ રાખવી, ઢીલું રાખવું) (૭) સ્વીકારવું, લેવું (ઉદા૦ ગીરો રાખવું, જમે રાખવું) (૮) સંઘરવું (૯) ખરીદવું, કબજે લેવું (૧૦) ઉપયોગ માટે પાસે રહે એમ કરવું (૧૧) આડા સંબંધ માટે પોતાનું કરવું (પર સ્ત્રી કે પર પુરુષને) (૧૨) અન્ય ક્રિયાપદના (ભૂતકાળના) રૂપ સાથે સાતત્યનો અર્થ બતાવે (ઉદા૦ ઝાલી રાખવું; લખ્યે રાખવું) (૧૩) [સં रा्खू= અટકાવવું ?] પડ્યું મૂકવું, છોડવું (૧૪) ઊભું રાખવું, અટકાવવું (૧૫) જવા ન દેવું, જેમનું તેમ રહે એમ કરવું. [**રાખ રાખ**=હવે રહેવા દે (જોયું તારું કામ શક્તિ, ડહાપણ ઇ૦ એ અર્થમાં) **રાખી જોવું**=અખતરા ખાતર રાખવું **રાખી મૂકવું**=સંઘરી મૂકવું (૨) બાકી રાખવું. **રાખી રહેવું**=કબજે રાખી મૂકવું (૨) જાળવી રહેવું, ચાલુ રાખ્યા કરવું **રાખી લેવું**=ખરીદી લેવું (૨) રોકી લેવું]

રાખેલી વિ૰ સ્ત્રી૰(૨) સ્ત્રી૰ ['રાખવું' ઉપરથી સર૰ દે रक्खणिआ] રખાત, આડા વહેવાર માટે રાખેલી સ્ત્રી. **-લો** વિ૰ પું૰ (૨) પું૰ આડા વહેવાર માટે રાખેલો પુરુષ

રાખોડી સ્ત્રી૰, **-ડો** પું૰ [સરખે મ राखाडी, राखुडी, राखोंडी, જુઓ રાખ] ભસ્મ **-ડિયું** વિ૰ રાખોડીના રંગનું

રાગ પું૰ [સં.] મોહ, મમતા, આસક્તિ (૨) ગમો, મેળ; બનતી (૩) ક્રોધ, ગુસ્સો (૪) લાલ રંગ (૫) મનોરંજન થાય તેવી ગાવાની રીત સંગીતમાં મુખ્ય છ ગણાય છે (જુઓ ખટરાગ) (૬) અવાજ, સૂર. [**-આવવો**=બનવું; મેળ મળવો **-કાઢવો**=ગાવું, મોટેથી ગાવું. (૨) મોટેથી કે લાંબા વખત સુધી રડવું [કટાક્ષમાં] ૦**ખાવો**=ઠીક ગોઠવાવું, મેળ થવો **-ગાવો**=સંગીતના રાગ મુજબ ગાવું (૨) **-ના** કહ્યા મુજબ ચાલવું, **-ની** વાત પ્રમાણવી **-ઘૂંટવો**=રાગ બેસાડવા અવાજને લંબાવવો (૨) એકનો એક રાગ સુરની જુદી જુદી જમાવટથી ગાવો (૩) એક રાગ વારંવાર ગાવો (પાકો કરવા માટે) **-થવો**=મેળ થવો, સંપ થવો **-નું ઘર**=રાગના સુર **-લાવવો**=મેળ કરવો કે કરાવવો (૨) જોગ ખવરાવવો. **રાગે પડવું**=બરાબર ચાલુ થવું, સરાડે ચડવું (૨) ઠેકાણે પડવું; કામધંધે લાગુ થઈ જવું] ૦**કવિતા** સ્ત્રી૰ જુઓ ગીતકવિતા ૦**ડો** પું૰ લાંબો સાદ (ગાવાનો કે રડવાનો) [**-ખેંચવો, તાણવો**=મોટેથી ગાવું (૨) ભેંકડો તાણવો] ૦(**-ગિ)ણી** સ્ત્રી૰ રાગની સ્ત્રી (દરેક રાગની છ મનાય છે). ૦**દારી** સ્ત્રી૰ રાગયુક્ત હોવું તે, ગેયતા ૦**મય, -ાત્મક** વિ૰ [+आत्मक] રાગવાળું. **-ગિણી** સ્ત્રી૰ જુઓ રાગણી **-ગી** વિ૰ રંગીલું (૨) લાલ (૩) સંસારસુખમાં આસક્તિવાળું (૪) પ્રેમી, અનુરક્ત (૫) ક્રોધી. **-ગોટવું** અ૰ક્રિ૰ રાગડો તાણ્યા કરવો (૨) ફરી ફરી ગાયા કરવું **-ગોટો** પું૰ રાગડો

રાઘવ પું૰ [સં] રઘુનો વંશજ (૨) (સં) રામ

રાઘુ પું૰ [म राघू-घो] પોપટ (કાંઠલો ફૂટ્યો હોય તેવો)

રાઘો વિ૰ પું૰ દાધારંગો

રાચ ન૰ ['રચવું' ઉપરથી? સર૰ हिं राछ] ઓજાર (૨) રાચરચીલું (૩) વાસણ (૪) પું૰ સાળમાં જેના વતી તાણો ઊંચોનીચો થાય છે તે, દોરીથી ગૂંથેલી બનાવટ ૦**રચીલું** ન૰ ['રચવું' ઉપરથી] ઘરનો સરસામાન

રાચવું અ૰ક્રિ૰ [દે रच्च, સં रञ्ज्, સર૰ हिं. राचना] રાજી થવું (૨) શોભવું

રાજ અ૰ [જુઓ રાણું, રાણો] ઓલવાઈ જાય તેમ [**-કરવો** (દીવો)=ઓલવી નાખવો **-થવો** (દીવો) ઓલવાઈ જવો]

રાજ પું૰ [फा] ભેદ, રહસ્ય

રાજ પું૰ રાજા (૨) ન૰ રાજ્ય (૩) [સં] સમાસમાં પૂર્વપદનું સંસ્કૃત રૂપ. [**-આવવું**=રાજાની પેઠે બેઠા બેઠા ખાવાનું મળવું; કામકાજમાંથી ફારગત મળવી (૨) કુલ સત્તા

મળવી. –કરવું=રાજા તરીકે સત્તા ચલાવવી (૨) રાજાના જેવો અમલ ચલાવવો, નિયમન કરવુ,શાસન કરવુ –ચાલવું=અમલ ચાલવો, સત્તા ચાલવી –બેસવું=રાજ્ય શરૂ થવું; અમલ શરૂ થવો] ૦કદૈવક ન૦ રાજ્યનો તથા ઈશ્વરી કોપ, આસમાની સુલતાની. ૦કન્યા સ્ત્રી૦ રાજકુવરી. ૦કર્તા પુ૦ રાજ્ય કરનાર, રાજા. ૦કવિ પુ૦ રાજાનો માનીતો અને આશ્રિત કવિ. ૦કાજ પુ૦ રાજ્યને લગતુ કામકાજ (૨) રાજનીતિ ૦કારણ ન૦ રાજવહીવટ; 'પોલિટિક્સ' ૦કારણી વિ૦ રાજકારણને લગતું (૨) પું૦ રાજકારણમા ભાગ લેનાર માણસ ૦કારભાર પુ૦ રાજકાજ. ૦કારભારી પું૦ પ્રધાન, વજીર (૨) મુત્સદ્દી. ૦કીય વિ૦ રાજા કે રાજ્ય સંબંધી ૦કીય કેદી પુ૦ રાજદ્રોહને કારણે કેદમા પૂરવામા આવેલો રાજકારણી પુરુષ ૦કુમાર પુ૦ રાજાનો દીકરો. ૦કુમારી સ્ત્રી૦ રાજાની દીકરી. ૦કુલ(-ળ) ન૦ રાજાનું કુટુંબ ૦કુંવર પુ૦ રાજકુમાર. ૦કુંવરી સ્ત્રી૦ રાજકુમારી ૦કેદી પુ૦ જુઓ રાજકીય કેદી (૨) રાજા કે રાજાના જેવા વિધિથી પૂરવામાં આવેલો કેદી. –ક્રાંતિ સ્ત્રી૦ રાજસત્તાની ઊથલપાથલ–ફેરબદલી ૦ગઢ પુ૦ રાજાના મહેલની આસપાસનો કિલ્લો ૦ગર પું૦ એક જાતનો બ્રાહ્મણ ૦ગાદી સ્ત્રી૦ રાજાનુ સિંહાસન. ૦ગુરુ પુ૦ રાજાનો ગોર ૦ગુહ્ય ન૦ શ્રેષ્ઠમા શ્રેષ્ઠ ગુહ્ય (૨) રાજ્યની ગુપ્ત વાત. ૦ગોર પું૦ જુઓ રાજગુરુ (૨) રાજગર ૦ચિહ્ન ન૦ મુગટ, છત્ર, ચામર, દંડ વગેરે રાજાનાં ચિહ્ન (૨) ભવિષ્યમાં રાજા થશે એવુ સૂચવતા કેટલાક સામુદ્રિક ચિહ્ન (૩) રાજાના સિક્કાની છાપ ૦તિલક ન૦ રાજ્યાભિષેક વખતે રાજાને કરવામા આવતુ ટીલુ. ૦તેજ ન૦ રાજાનુ તેજ –પ્રભાવ–ઐશ્વર્ય. ૦ત્વ ન૦ રાજાપણું. ૦દરબાર પુ૦ રાજાને રહેવાનુ અને દરબાર ભરવાનું મોટું મકાન ૦દરબારી વિ૦ રાજા કે રાજ્ય સંબંધી. ૦દંડ પું૦ રાજાનો દંડ; એક રાજચિહ્ન (૨) રાજાએ કરેલી શિક્ષા(૩) રાજાની સત્તા. ૦દૂત પું૦ રાજાનો એલચી. ૦દ્રોહ પું૦ રાજા કે રાજ્યનો દ્રોહ. ૦દ્રોહી વિ૦ (૨) પુ૦ રાજદ્રોહ કરનાર ૦દ્વાર ન૦ રાજાના મહેલનો દરવાજો (૨) રાજદરબાર. ૦દ્વારી વિ૦ રાજા કે રાજ્ય સબંધી; રાજકીય. ૦ધર્મ પું૦ રાજાનો ધર્મ ૦ધાની સ્ત્રી૦ રાજા રહેતો હોય તે મુખ્ય શહેર; પાટનગર. ૦ન પું૦ રાજા (સંબોધન) (૨) [પ] રાજા. ૦નગર ન૦ રાજધાની, મુખ્ય શહેર ૦નિષ્ઠા સ્ત્રી૦ રાજા કે રાજ્ય પ્રત્યે નિષ્ઠા ૦નીતિ સ્ત્રી૦ રાજશાસનની નીતિ કે વિદ્યા. ૦નૈતિક વિ૦ રાજનીતિને લગતુ ૦ન્ય પુ૦ ક્ષત્રિય; રાજકુટુંબનો માણસ ૦ન્યા સ્ત્રી૦ ક્ષત્રિયાણી; રાજકુટુંબની સ્ત્રી. ૦પખું ન૦ રાજાનુ રક્ષણ. ૦પદ ન૦ રાજાની પદવી. ૦(-જ્ય)પ્રકરણ ન૦ રાજકારણ ૦(-જ્ય)પ્રકરણી વિ૦ રાજપ્રકરણને લગતુ, રાજકારણી. ૦પાટ ન૦ રાજગાદી ૦પુત્ર પું૦ રાજકુમાર ૦પુત્રી સ્ત્રી૦ રાજકુમારી ૦પુરુષ પું૦ રાજાનો નોકર કે અમલદાર ૦(-જ્ય)બંધારણ ન૦ રાજ્યનુ બંધારણ ૦બીજ વિ૦ રાજાના વંશમા જન્મેલું (૨) ન૦ તેવુ માણસ ૦ભક્ત વિ૦ (૨) પું૦ રાજાનો ભક્ત. ૦ભક્તિ સ્ત્રી૦ રાજા પ્રત્યેની ભક્તિ ૦ભવન ન૦ રાજાનો મહેલ ૦ભંડાર પુ૦ રાજા કે રાજ્યનો ખજાનો–ભંડાર. ૦ભાગ પુ૦ રાજા કે તાલુકદારે ખેડૂત પાસેથી લેવાનો ખેતીની ઊપજનો ભાગ. ૦ભોગ પુ૦ વૈષ્ણવ મંદિરમા બપોરનો એક ભોગ તથા દર્શન. ૦મહેલ, પુ૦ રાજાનો મહેલ ૦મંડળ ન૦ રાજાઓનો સમુદાય (૨) રાજાના અમીર ઉમરાવો – કારભારીઓ વગેરેનો સમુદાય (૩) કોઈ રાજ્યની આસપાસ આવેલા રાજ્ય. ૦મંત્રી પુ૦ રાજાનો મંત્રી ૦મંદિર ન૦ રાજમહેલ ૦માર્ગ પુ૦ ધોરી રસ્તો (૨) સાર્વજનિક રસ્તો. ૦માતા સ્ત્રી૦ રાજાની મા. ૦માન્ય વિ૦ રાજાએ માનેલુ, પ્રતિષ્ઠિત (૨) રાજ્યબંધારણથી માન્ય; 'કૉન્સ્ટિટ્યુશનલ' ૦માર્ગ પુ૦ ધોરી રસ્તો. ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ રાજાની મહોર. ૦મેધ પુ૦

રાજાનો વધ. ૦યક્ષ્મા પું૦ રાજરોગ, ક્ષય. ૦યોગ પું૦ પતંજલિએ વર્ણવેલો અષ્ટાંગયોગ (૨) રાજા થાય તેવો ગ્રહોનો યોગ (જન્મ કુંડળીમાં). ૦રક્ષક પું૦ રાજાની સગીર અવસ્થામાં તેના તરફથી રાજ ચલાવનાર અધિકારી; 'રીજન્ટ'. ૦રઢ સ્ત્રી૦ રાજાની રઢ. ૦રત્ન પું૦ રાજ્યના રત્ન જેવો પુરુષ—એક ઈલકાબ ૦રમત સ્ત્રી૦ રાજકારણી દાવપેચ, યુક્તિપ્રયુક્તિ ૦રાજેશ્વર પું૦ (સ) રાજાઓનો રાજા; મહારાજાધિરાજ. ૦રાણી સ્ત્રી૦ રાજાની સ્ત્રી, પટ્ટરાણી. ૦રીત(–તિ) સ્ત્રી૦ રાજાના દરબારની રીતભાત ૦રેખ સ્ત્રી૦ રાજાના હાથપગ ઉપરની રેખા; રાજચિહ્ન. ૦રોગ પું૦ ક્ષય. ૦ર્ષિ પું૦ ક્ષત્રિય વંશનો ઋષિ (૨) ઋષિના જેવા આચારવાળો રાજા ૦લક્ષણ ન૦ રાજચિહ્ન. ૦લક્ષ્મી સ્ત્રી૦ રાજાની સમૃદ્ધિ ૦લેખ પું૦ રાજાનો લેખ—ઢંઢેરો—આજ્ઞાપત્ર. ૦વટ સ્ત્રી૦ રાજાપણાની વટ—ટેક (૨) રાજદરબારી રીતભાત. ૦વટું ન૦ જુઓ રાજવટ (૨) રાજાનું કામકાજ—રાજાપણું. ૦વણ સ્ત્રી૦ રાણી (૨) ગણી જેવી ભાગ્યશાળી સ્ત્રી. ૦વણું ન૦ રાજા પાસેના દરબારી હજૂરિયા વગેરે, રાજાની કચેરી ૦વશ પું૦ રાજાનું કુળ ૦વંશી વિ૦ રાજવંશનું, ખાનદાન ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ રાજનીતિ (૨) સર્વ વિદ્યાઓમાં ઉત્તમ વિદ્યા. ૦વી પું૦ [સં. राजस्व પરથી ?] રાજા (૨) રાજા જેવો ભાગ્યશાળી માણસ (૩) વિ૦ રાજાને છાજે તેવું, રાજસી ૦વૈદ(–દ્ય) પું૦ રાજાનો વૈદ્ય. ૦વૈભવ પું૦ રાજાનો વૈભવ. ૦શાસન ન૦ રાજાની આજ્ઞા(૨)રાજ્ય ચલાવવું તે (૩) રાજા મારફતે ચાલતો રાજવહીવટ; 'મૉનર્કી'. ૦શાહી સ્ત્રી૦ રાજાની મરજી પ્રમાણે ચાલતું રાજ્ય ૦સત્તા સ્ત્રી૦ રાજાની સત્તા (૨) રાજ્ય ચલાવનાર સત્તા. ૦સત્તાક વિ૦ જેમાં રાજાની સત્તા ચાલતી હોય તે ૦સભા સ્ત્રી૦ રાજાની સભા (૨) રાજાઓનો દરબાર (૩) ખાસ વર્ગના લોકોના પ્રતિનિધિઓની ધારાસભા; 'કાઉન્સિલ ઑફ સ્ટેટ'. ૦સી વિ૦ [સર૦ हिं.] રાજાને યોગ્ય ઉદા૦ રાજસી ઠાઠ (૨) જુઓ રાજસ. ૦સૂય પું૦ સર્વોપરી રાજા વડે પોતાના રાજ્યાભિષેક વખતે કરાતો એક યજ્ઞ. ૦સ્થાન ન૦ દેશી રાજ્ય (૨) [સ] રજપૂતાના ૦સ્થાની વિ૦ રાજસ્થાનનું (૨) સ્ત્રી૦ રાજસ્થાનની ભાષા ૦હત્યા સ્ત્રી૦ રાજાનો વધ કે તેથી લાગતું પાપ. ૦હંસ પું૦ લાલ ચાંચ અને પગવાળો એક જાતનો હંસ

રાજગરી સ્ત્રી૦ [स राजगिरी ?] ડુંગળી

રાજગરો પું૦ [म राजगीरा (सं राजगिरी ?)] એક જાતનું ફરાળનું અનાજ

રાજત ન૦ [स] રૂપું

રાજન ન૦ [સર૦ इ रेझीन] એક ઝાડમાંથી નીકળતો રસ, બેરજો (૨) [સં.] રાજા

રાજમાન, ૦રાજેશ્રી વિ૦ [રાજમાન્ય, રાજશ્રી ? કે રાજમાન (વિરાજમાન), રાજ્યશ્રી ? સર૦ म. राजमान्य, राजश्री] (સંક્ષેપમાં રા રા) જે પુરુષને કાગળ લખાતો હોય તેને ઉદ્દેશીને વપરાતું વિશેષણ

રાજવું અ૦ક્રિ૦ [સં. राज्] પ્રકાશવું; શોભવું

રાજસ(–સી) વિ૦[સં.] રજોગુણવાળું કે તેને લગતું (૨) જુઓ રાજસી

રાજા અ૦ [જુઓ 'રાજ' અ૦] ઓલવાઈ જાય તેમ. [–કરવો (દીવો)=ઓલવી નાખવો.]

રાજા પું૦ [સ.] રાજ્ય કરનાર આદમી (૨) રાજાની સંજ્ઞાનું પત્તું (ગંજીફામાં) (૩) ભોળો ને ઉદાર સ્વભાવનો માણસ [–કરણનો વખત= પું૦ પરોઢિયું –કરવો=રાજાના પદ ઉપર સ્થાપવું –ભોજ=ભોજ નામનો રાજા(૨)[લા] ઉદાર ને દાનેશરી માણસ. –માણસ=રાજાના જેવા વૈભવ અને આચારવાળો માણસ (૨) ભોળો–ઢીલા દિલનો માણસ (૩) જેનો વિશ્વાસ ન રખાય તેવો નિરુદ્યમી વા કામ ન કરે એવો માણસ –લોક (પું૦બ૦વ૦) બધી સત્તા પોતાને હાથ ધરાવનાર માણસ (૨) ઉદાર અને ઢીલા દિલનો માણસ (૩) જેને કામ કરવાની જરૂર નથી અને જે ગમે તેમ ખર્ચ કરી શકે છે, તેવો માણસ] ૦જ્ઞા સ્ત્રી૦ [+आज्ञा] રાજાનો હુકમ ૦ધિરાજ પું૦ [अधिराज]

રાજાઓનો રાજા; મહારાજા
રાજિ(-જી) સ્ત્રી૦ [સં] હાર; ઓળ; પંક્તિ
રાજિત વિ૦ [સં.] ચકચકતું, શોભતું
રાજિયો પું૦ રાજ (પ.) (૨) મરેલાને ઉદ્દેશી કૂટતી વખતે ગાવાનું ગીત; મરસિયો
રાજી સ્ત્રી૦ [સં.] જુઓ રાજિ
રાજી વિ૦[અ] ખુશ (૨) સંમત. [-કરવું=(ભેટ કે ઇનામ યા ઇચ્છિત આપીને) ખુશ કરવું.] ૦**ખુશી** સ્ત્રી૦ કુશળતા; સહીસલામતી (૨) સ્વેચ્છા, હોંસ ૦**નામું** ન૦ નોકરીમાથી છૂટા થવાની અથવા દાવા વગેરેમા કોઈ પણ બાબતમાથી હઠી જવાની રાજીખુશી દર્શાવતું લખાણ (-આપવું). ૦**પો** પું૦ રાજીપણું; ખુશી. ૦**રજામં(-વં)દી** સ્ત્રી૦ પૂરેપૂરી રાજીખુશી (દસ્તાવેજમા) ૦**રમ** વિ૦ ખૂબ રાજી
રાજીવ ન૦[સં.] કમળ ૦**લોચન** વિ૦ કમળ જેવી આંખોવાળું
રાજેશ્વર, રાજેંદ્ર પું૦ [સં.] રાજાધિરાજ
રાજ્ય ન૦ [સં] રાજાની હકૂમતનો પ્રદેશ (૨) સત્તા; ચલણ ૦**કર્તા(-ર્તા)** પું૦ રાજ્ય કરનાર; રાજા. ૦**કર્ત્રી** વિ૦ સ્ત્રી૦ રાજ્ય કરનારી; રાણી. ૦**કૌશલ(-લ્ય)** ન૦ રાજ્ય ચલાવવાની કુશળતા ૦**ક્રાંતિ** સ્ત્રી૦ રાજ્ય કે રાજસત્તાની ઊથલપાથલ. ૦**તંત્ર** ન૦ રાજ્યનું તંત્ર. ૦**તંત્રી** પું૦ રાજ્યતંત્ર ચલાવનાર. ૦**ધુરા** સ્ત્રી૦ રાજ્યની જવાબદારી ૦**નીતિ** સ્ત્રી૦ રાજ્ય ચલાવવાની વિદ્યા; દંડનીતિ. ૦**પ્રકરણ** ન૦ રાજકારણ. ૦**પ્રકરણી** વિ૦ રાજ્યપ્રકરણ સંબંધી. ૦**બંધારણ** ન૦ રાજતંત્રનું બંધારણ – તે ચલાવવાનાં ધારાધોરણ કે તેનો કાયદો. ૦**ભ્રષ્ટ** વિ૦ રાજગાદી ઉપરથી ઉઠાડી મૂકેલું. ૦**લક્ષ્મી** સ્ત્રી૦ રાજાની શોભા–વૈભવ–ઐશ્વર્ય (૨) વિજયની કીર્તિ–ગૌરવ ૦**વ્યવસ્થા** સ્ત્રી૦ જુઓ રાજ્યબંધારણ (૨) રાજકારભાર ૦**વ્યવહાર** પું૦ રાજ્યનું કામકાજ. ૦**શાસ્ત્ર** ન૦ રાજ્ય સંબંધી શાસ્ત્ર, 'પોલિટિક્સ'. ૦**સભા** સ્ત્રી૦ જુઓ રાજસભા. ૦**શ્રી** વિ૦ રાજલક્ષ્મીવાળું; રાજાના જેવા વૈભવવાળું. **-જ્યાધિકાર** પું૦ [+અધિકાર] રાજ્ય પરનો અધિકાર. **-જ્યાભિષેક** પું૦ [+અભિષેક] રાજગાદી ઉપર બેસાડવું તે કે તેનો વિધિ **-જ્યારોહણ** ન૦ [+આરોહણ] રાજ્ય ઉપર બેસવું તે. **-જ્યાસન** ન૦ [+આસન] રાજગાદી
રાજ્ઞી સ્ત્રી૦ [સં.] રાણી
રાઠોડ પું૦ [પ્રા. रट्ठउड (સં. राष्ट्रकूट?); સર૦ હિં. राठौर] રજપૂતોની એક જાતનો આદમી
રાડ (ડ,) સ્ત્રી૦ [પ્રા. राडि (સં राटि); હિં राढ, મ] ચીસ, બૂમ (૨) કજિયો (૩) ફરિયાદ (૪) [પ્રા रड(સં रट्)] આસક્તિ, રઢ. [-ઊઠવી= બૂમ કે ફરિયાદ થવી **-કરવી**=ફરિયાદ કરવી (૨) કજિયો કરવો (૩) હઠ કરવી. **-નાખવી, પાડવી** = ચીસ પાડવી (૨) ફરિયાદ કરવી **-લાગવી**=લગની લાગવી]
રાડારૂડી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
રાડું ન૦ [સર૦ હિં. राढी] જુવાર, બાજરી કે સરકટનો સાંઠો (૨) તીર (૩) બરુ (૪) કડિયાનું એક ઓજાર
રાડો પું૦ [જુઓ રાડું] જુવારબાજરીનો સાંઠો
રાઢ સ્ત્રી૦ શેરડીનાં સૂકા પાન (સુ)
રાણ (ણ,) સ્ત્રી૦ (ચ) રાયણનું ઝાડ ૦**માળા** સ્ત્રી૦ રાયણ માળા
રાણી સ્ત્રી૦ [પ્રા (સં. राज्ञी)] રાજાની સ્ત્રી (૨) રાણીની સંજ્ઞાનું ગંજીફાનું પાનું. [**રાણીનો સાળો**=અંધેર કારભારમા જૂઠો સત્તાસંબંધ બતાવી દમામ કરનાર માણસ.] ૦**જાઈ** સ્ત્રી૦ ['જાવું' –જન્મવું ઉપરથી] રાણીની દીકરી ૦**જાયું** ન૦ રાણીનું છોકરું. ૦**જાયો** પું૦ રાણીનો દીકરો ૦**વાસ** પું૦ જુઓ રણવાસ [સલાહ; સંપ
રાણીપ સ્ત્રી૦ [જુઓ રાજીપો] રાજીખુશી (૨)
રાણું વિ૦[સં निर्वाण] બુઝાયેલું (દીવા માટે). [(દીવો) **રાણો કરવો**=દીવો ઓલવવો] ૦**ધબ** વિ૦ સાવ રાણું · તદ્દન અંધારું
રાણો પું૦[પ્રા राण, राणय(સં राजन्, राजक)] રજપૂત રાજા (૨) [લા] ગોલો (૩) એક અટક
રાત પું૦ [દે. रत्तीअ] ઠાકોર; વાળંદ (વાળંદનું માનવાચક સંબોધન)

રાત(ત,)સ્ત્રી૦ જુઓ રાત્રિ [–**આપણા બાપની** છે = રાતનો વખત આપણા હાથમાં છે. (તે વખતે કામ પૂરું કરીશું) –**કાઢવી** = રાતનો સમય પસાર કરવો. –**થવી** = જુઓ રાત પડવી. –**દહાડાની ખબર ન હોવી** = સંસારવહેવારની સમજ ન હોવી—ભાન ન હોવું –**નો રાજા**=ચોર (૨) ઘુવડ (૩) દિવસે સૂઈ રાતે કામ કરનાર માણસ. –**નો પહોર** = રાત્રિનો સમય. –**માથે લેવી** = રાતના જાગીને કામ કરવું, ઉજાગરો કરવો –**પડવી** = રાતનો સમય શરૂ થવો] ૦**દહાડો**, ૦**દિવસ** અ૦ રાત્રે ને દિવસે, હમેશાં ૦**પાળી** સ્ત્રી૦ રાતની પાળી;રાતે પણ કામ ચાલવું તે ૦**રાજા** પુ૦ ઘુવડ ૦**રેઢા** અ૦ [રાત + રેઢું] રાતે વહેલામોડા ૦**લડી** સ્ત્રી૦ રાત (લાલિત્યવાચક). ૦**વરત** અ૦ [+ 'વરતવું'–હોવું] રાતે ગમે તે વખતે. ૦**વાસો** પુ૦ રાતે ક્યાંક મુકામ કરવો કે ખેતરમાં ચોકી માટે રહેવું તે

રાતડ સ્ત્રી૦ ['રાતું' ઉપરથી] લાલાશ(૨)[સર૦ મ. रातडी] રાતડિયો (૩) ગાજર (૪) ન૦ સુવાળી, ખડખડિયા. –**ડિયું** ન૦ ગાજર (૨) એક જાતનો તાવ, 'સ્કારલેટ ફીવર' (૩) અનાજના છોડનો એક રોગ, 'રસ્ટિંગ.' –**ડિયો** પું૦ રાતી જુવાર, રાતડ

રાતડું ન૦ એક ઘાસ

રાતબ સ્ત્રી૦ [अ., સર૦મ रतवा, हिं. रातिब] રોજ નિયમિત પૂરું પાડવાનું કે લેવાનું સીધું (૨) જુઓ રાતમ

રાતમ સ્ત્રી૦ [જુઓ રાતબ] (સુ) વિદ્યાર્થીને ઘર માટે અપાતું લેસન

રાતવું સ૦ ક્રિ૦ ['રાત' પરથી? અથવા સર૦ हिं रातना, म रातणें(सं रत, रक्तઉપરથી)] સાથે રાતવાસો રહેવું (સ્ત્રી પુરુષે)

રાતું વિ૦ [प्रा रत्त (सं. रक्त), हिं. राता, म रात–त्ता] લાલ રંગનું (૨) આસક્ત, રત (સમાસને છેડે. ઉદા૦ રંગરાતું). [**રાતી રાયણ જેવું** = મજબૂત ને તંદુરસ્ત]૦**ચટક**, ૦**ચોળ** [स चोल] વિ૦ ખૂબ રાતું ૦**પીળું** વિ૦ (લા) ઉશ્કેરાયેલું, આકળું; ખિજાયેલું. ૦**માતું** વિ૦ [सं मत्त] હૃષ્ટપુષ્ટ ને આનંદનું

રાતોડિયું ન૦ જુઓ રાતડિયુ (૨), (૩)

રાતોરાત અ૦ ['રાત' ઉપરથી, સર૦ મ] રાત્રે ને રાત્રે, રાતોવરાત

રાત્રિ(–ત્રી) સ્ત્રી૦ [सं] સૂર્ય આથમે ને ઊગે તેની વચ્ચેનો સમય, રાત ૦**ચર્યા** સ્ત્રી૦ રાત્રે ફરવું તે (૨) રાતે કરવાની ક્રિયા. ૦**શાલા** (–ળા) સ્ત્રી૦ રાતે કામ કરતી નિશાળ (ધંધાદારી મોટા માટે)

રાત્રે અ૦ રાતે, રાત્રિએ

રાધા(–ધિકા) સ્ત્રી૦ [सं](સ) એક ગોપકન્યા (શ્રીકૃષ્ણની પરમ અનુરાગિણી). ૦**કાંત**, ૦**વલ્લભ** પું૦ (સ) શ્રીકૃષ્ણ. ૦**ઘેલું** વિ૦ રાધા જેવું ગાંડું; પ્રેમવિહ્વળ, ઘેલું; પ્રેમાળ

રાધેય પુ૦ [सं] (સ) કર્ણ (ધૃતરાષ્ટ્રના સારથિ અધિરથની પત્ની રાધા દ્વારા પાલિત)

રાન સ્ત્રી૦ [फा] જાંઘ

રાન ન૦ [प्रा. रण्ण (सं अरण्य)] જંગલ (૨) ઉજ્જડ પ્રદેશ [–**રાન ને પાન પાન થઈ જવું** = પાયમાલ ને હેરાન થઈ જવું; ખરાબખસ્ત થઈ જવું] ૦**ટી**(–ટી,–ટું) વિ૦ જંગલી (૨) અસભ્ય (૩) ગમાર (૪) વનેરું. –**ની** વિ૦ [સર૦ म. रान्या] જંગલી –**ની પરજ** સ્ત્રી૦ [+ सं प्रजा] રાન પ્રદેશમાં વસતી આદિવાસી જાત

રાપતો પુ૦ + [જુઓ રાબેતો] રિવાજ

રાફ,૦**ડો** પુ૦ [दे. रप्फ] સાપ કે ઉંદરનું દર (૨) કીડી, ઊધઈ વગેરેનું ઉપર પોચી માટીના ઢગલાવાળું દર. [**રાફડો ફાટવો** = ઘણી મોટી સંખ્યામાં બહાર આવવું.]

રાબ સ્ત્રી૦ [दे रब्बा, સર૦ हिं] ભરડકું, કાંજી, ઘેંસ (૨) ઉકાળીને જાડો રાબ જેવો કરાતો શેરડીનો રસ ૦**ડ** સ્ત્રી૦ રાબ જેવો કાદવ (૨) વિ૦ [સર૦ રાબો] જાડી બુદ્ધિનું, ગમાર. ૦**ડિયું** વિ૦ રાબ જેવું, ઢીલું ૦**ડી** સ્ત્રી૦ રાબ. ૦**ડું** ન૦ રાબ (૨) વિ૦ ગાબડિયું

રાબેતો પુ૦ [अ. राबितह] ધારો, રિવાજ

રાભું વિ૦[सं. रासभ પરથી, સર૦ મ राव्हट, रामस] ગામડિયું; અણઘડ

રામ પું૦ [સં.] (સં.) દશરથ રાજાના પુત્ર, વિષ્ણુનો એક અવતાર (૨) પરશુરામ (૩) બળરામ (૪) પરમેશ્વરનુ એક નામ (૫) [સર૦ મ. राम=तथ्य; जीव] જીવ; દમ; હોશ (૬) વ૦ કૃ૦ ને અંતે લાગતાં 'તે ક્રિયા કરવાની ટેવવાળુ – મસ્ત માણસ' એવો અર્થ સૂચવે છે ઉદા૦ ભમતારામ (૭) [સર૦ મ. राम=રૂપિયો; सीता=અધેલી] આનો (વ્યાજ) (૮) 'તે વર્ગમાં મોટુ' એ અર્થ બતાવવા નામની પહેલાં મુકાય છે ઉદા૦ રામકુંડાળું ઇ૦ [**–ઊડી જવા**=ઉચ્ચ તત્ત્વ, સારપણ કે હિંમત જતાં રહેવા **–કૃષ્ણના વારાનું**=ઘણું પ્રાચીન **–જાણે!**=ભગવાન જાણે (કંઈ ખબર નથી એવા ભાવમાં). **–નામ જપો**=છાનામાના બેસી રહો, બેઠા બેઠા ચૂપચાપ જોયા કરો. **–નામની આપવી**=મરણતોલ માર મારવો. **–નું નામ દો**=ભગવાનનુ ભજન કરો; કંઈ સારું કામ કરો (૨) જુઓ રામ રામ કરો **–નું બાણ**=જુઓ રામબાણ **–નું રાજ**=જુઓ રામરાજ્ય. **–નું રામાયણ**=નહીં સરખી વાતનું મોટુ પીંજણ; વાતનું વતેસર. **–બોલવા**=મરી જવુ. **–બોલો થવું**=મરી જવું (૨) પડી ભાગવુ **–બોલો ભાઈ રામ!** =મડદાને સ્મશાને લઈ જતી વખતે બોલાતો બોલ (૨) [લા.] થઈ રહ્યું! સત્યાનાશની પાટી! **–રૂસી જવા**=મરી જવુ (૨) ભાગીને ચૂરેચૂરા થઈ જવું (૩) પાયમાલ થવુ (૪) ટાઢું પડી જવું; સત્ત્વહીન થઈ જવુ (૫) [પાલનપુર–ઈડર તરફ] ઊંઘી જવું **–રામ!**=જે જે, નમસ્કારનો એક બોલ (મેળાપ કે વિદાય વખતનો પુરુષોમાં) (**–કરવા**) (૨) [લા.] છેલ્લા પ્રણામ **–રામ કરો**=એ વાત જવા દો; હવે કંઈ વળવાનું નથી **–રોટલો થવો** =ભાગી જવું, ચૂરા થઈ જવા (૨) [કનકવાનો] પેચ થવો. **–લક્ષ્મણની જોડ**=રામલક્ષ્મણના જેવી સરખેસરખાની કે અરસપરસ હેત-પ્રીતિવાળાની જોડી **–શરણ થવું**=મરી જવું. **–શરણ પહોંચાડવું**=મારી નાખવું. **અરે રામ!, હે રામ!**=અરેરે; હે ભગવાન!] ૦**કલી(–ળી)** સ્ત્રી૦ એક રાગણી. ૦**કહાણી** સ્ત્રી૦ વીતકકથા; દુઃખની કહાણી. [**–થવી** =આફત આવવી; વીતવું.] ૦**કી** સ્ત્રી૦ [હિં] બાવી; સાધુની બાયડી. ૦**કૂંડાળું** ન૦ મોટું કુંડાળુ. ૦**ગલોલો** પું૦ હૃષ્ટપુષ્ટ ચિંતા વગરનો માણસ ૦**ગાંઠિયું** વિ૦ ઢંગધડા વિનાનુ, ગાડિયું. ૦**ગોટીલો** પુ૦ મોટો દડો. [**–કરવો**=ગોળ દડાને આકારે બાધવું.] ૦**ગોવાળિયો** પું૦ નાગો નાગો ફરતો નાનો છોકરો ૦**ચક્કર**, ૦**ચક** ન૦ મોટું કૂંડાળું (૨) મોટો રોટલો. ૦**ચંદ્ર** પુ૦ (સં.) દશરથના પુત્ર રામ ૦**ઠાઠિયું** ન૦ ભાગી તૂટી જૂની વસ્તુ ૦**ડોળી** સ્ત્રી૦ ઠાઠડી. ૦**ઢોલ** પુ૦ મોટું નગારુ ૦**તુલસી** સ્ત્રી૦ (કૃષ્ણ=કાળીથી જુદી એવી) એક તુલસી. ૦**દવારો** પું૦ [સં. द्वार] રામનું મંદિર (૨) ધર્મશાળા ૦**દાસ** પું૦ (સં.) મહારાષ્ટ્રના સુપ્રસિદ્ધ સંત. ૦**દાસી** વિ૦ રામદાસના સંપ્રદાયનું. ૦**દાસિયું** વિ૦ ગરીબ; કંગાલ, દીન; દુઃખી. ૦**દુવાઈ** સ્ત્રી૦ રામની આણ ૦**દૂત** પું૦ વાનર (૨) [સં.] હનુમાન. ૦**ધૂન** સ્ત્રી૦ રામનામની ધૂન–જોરથી જપ કે લહે ૦**નવમી** સ્ત્રી૦ ચૈત્ર સુદ નોમ, રામચંદ્રજીનો જન્મદિવસ ૦**નામ** ન૦ રામનુ–પ્રભુનુ નામ. ૦**નામિયું** ન૦ રામનામવાળુ ગળાનુ એક ઘરેણું ૦**નામી** જેના ઉપર રામનામ છાપ્યા હોય તેવી પિછોડી ૦**નોમ** (નો) સ્ત્રી૦ [+સં नवमी] જુઓ રામનવમી. ૦**પગલું** ન૦ રામનાં પગલાંવાળુ મીનાકારી ઘરેણું. ૦**પાત્ર(–તર)** ન૦ બટેરુ, શકોરુ. ૦**ફળ** ન૦ એક ફળ ૦**બાણ** ન૦ કદી નિષ્ફળ ન જાય તેવું રામનુ બાણ (૨) વિ૦ નિષ્ફળ ન નીવડે તેવુ, અમોઘ. ૦**ભરોંસો** પુ૦ રામનો ભરોસો, ઈશ્વરાધાર ૦**રસ** પુ૦ મીઠું (૨) રામની ભક્તિનો રસ ૦**રાજ-(–જ્ય)** ન૦ રામચંદ્રજીનુ રાજ્ય (૨) તેના જેવું ન્યાયથી ચલાવાતુ સુખી રાજ્ય. ૦**રામિયું** વિ૦ (કા.) 'રામ રામ' નમસ્કાર ૦**રોટી**

સ્ત્રી૦ રાધેલા અન્નની ભિક્ષા (૨) માલપૂઓ. ૦લીલા સ્ત્રી૦ રામની કથાનું ભવાઈ જેવું નાટક
રામમંઆ સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
રામજણી(-ની) સ્ત્રી૦ [हिं, सं रामा+जनी] નાચનારી, ગણિકા
રામશ્રી પું૦ એક રાગ
રામણ સ્ત્રી૦['રામાયણ' ઉપરથી]પીડા,આપદા. [-થવી=પીડા થવી;આપદા આવવી -વેરી નાખવી = નુકસાન કરવું, અતિશય દુઃખ પમાડવું.]
રામણદીવો(-વડો) પું૦ [જુઓ લામણદીવો] વરઘોડામાં વરની મા મંગળનો દીવો લે છે તે
રામણઝુઝારું ન૦ જુઓ રમણઝુઝાર
રામા સ્ત્રી૦ [सं.] સ્ત્રી (૨) સુંદર સ્ત્રી
રામાનંદ પું૦ [सं] (સં.) રામાવત સંપ્રદાયના સ્થાપક, પ્રસિદ્ધ વૈષ્ણવ આચાર્ય (વિ સં. ૧૩૫૬–૧૪૬૭).-દી વિ૦ રામાનંદનું અનુયાયી
રામાનુજ,-આચાર્ય પું૦ [सं.] (સં.) વિશિષ્ટાદ્વૈતના પ્રવર્તક પ્રસિદ્ધ વૈષ્ણવ આચાર્ય (વિ. સ. ૧૦૭૩–૧૧૯૪). -જી વિ૦ એમના સંપ્રદાયનું,-ને લગતું
રામાયણ ન૦[सं.] રામની જીવનકથા (૨) [લા] વીતકકથા (૩) લાંબી વાત; ટાયલું (૪) સ્ત્રી૦ મુશ્કેલ કામ; રામણ [-ઉકેલવું=વાત વધારીને કહેવી -થવી=રામણ થવી]
રામાટામાં ન૦બ૦વ૦ વામાટામાં [-કરવાં =નિરર્થક કાળક્ષેપ કરવો.]
રામિશગર પું૦ [फा.] ગાનાર, વગાડનાર -રી સ્ત્રી૦ તેનો ધંધો
રામી પું૦ [सं. आराम=બગીચો પરથી] માળી (૨) [सं. राम ઉપરથી] વિધવાઓને પહેરવાનું એક વસ્ત્ર (૩) સ્ત્રી૦ સ્ત્રીઓનુ એક નામ
રામૈયું ન૦ [स राम ઉપરથી] રામપાત્ર;શકોરું
રામૈયો વિ૦ પું૦ (૨) પું૦ [સર૦ રામૈયું] મૂઢ વિનાનો કોસ [નોકર, 'ઘાટી' (મુંબઈ)
રામો પું૦ [स राम ઉપરથી] ઘરકામ કરનાર
રામોશી(-સી) પું૦[म.] પહેરેગીર,ચોકિયાત (૨) સિપાઈ, પટાવાળો (૩) એક જંગલી જાતનો માણસ (પશ્ચિમ સહ્યાદ્રિમાં)

રાય સ્ત્રી૦ [फा.] ધારણા, અભિપ્રાય, મત
રાય પું૦ [प्रा (सं राजन्)] રાજા (૨) ધનવાન માણસ (૩) કેટલાક વિશેષનામોના અંતમાં આવે છે. ઉદા૦ કલ્યાણરાય. ૦આમળું, ૦આંબળું ન૦ [સર૦ म. रायआवळा] મોટું આમળું. ૦કો પું૦ રબારી ૦ચંપો પું૦ એક જાતનો ચંપો અને એનું ફૂલ ૦જંઞ પું૦ રાજસૂય યજ્ઞ (૨) [લા] મોટો કોઈ પણ સમારંભ. ૦જાદી સ્ત્રી૦ રાજકુંવરી ૦જાદું વિ૦ રાયજાદા જેવું (૨) ઉત્તમ પ્રકારનું ૦જાદો પું૦ રાજકુંવર ૦બહાદુર,૦સાહેબ પું૦ અંગ્રેજી રાજ્યમાં તાલુકદારો,સરદારો, શ્રીમંતો અને અમલદાર વગેરેને અપાતો ઇલકાબ
રાયકવાળ પું૦ બ્રાહ્મણોની એક જાતનો આદમી
રાયકો પું૦ જુઓ 'રાય'માં
રાયચંપો, રાયજંઞ, રાયજાદી, -દું -દો, જુઓ 'રાય'માં
રાયણ સ્ત્રી૦[प्रा. रायणी (सं. राजादनी), સર૦ म. रायणी] એક ઝાડ અને તેનું ફળ.૦કોકડી સ્ત્રી૦ સૂકવેલું રાયણું. ૦માળા સ્ત્રી૦ રાયણ જેવા સોનાના મણકાની માળા -ણું ન૦ રાયણનું ફળ
રાયત સ્ત્રી૦ [अ. रिआयत, સર૦ म रावत] રાહત, આસાએશ (૨) પક્ષપાત, વગ
રાયત ન૦ [अ.] લશ્કરનો વાવટો
રાયતું, -તીકેરી જુઓ 'રાઇતું'માં
રાયવર પું૦ [રાય+વર] વરરાજા(લગ્નગીતમાં)
રાય(-વ)લું વિ૦ ['રાય' ઉપરથી, સર૦ हिं. रावर] આપ નામદારનું (૨) ન૦ ગોદડું
રાયુંરતું વિ૦ સારી હાલતમાં હોય એવું (દસ્તાવેજમાં) ઉદા૦ રાયુંરતું ઘર ભાડે આપ્યું છે
રાલ(-ળ) સ્ત્રી૦ [सं] જુઓ રાળ
રાવ પું૦ [प्रा राव=રંજન કરવું] જુઓ રાગ (૨) [સર૦ રાય] મહારાષ્ટ્રમાં નામને લગાડાતો સન્માનસૂચક શબ્દ કે પદવી (૩) જુઓ રાવજી, બારોટ (૪) સ્ત્રી૦ [सं. राव] ફરિયાદ (૫) સહાયતા માટેની આજીજી (૬) ચાડી [-કરવી, ખાવી=ફરિયાદ કરવી] ૦બહાદુર, ૦સાહેબ=અંગ્રેજી રાજ્યનો એ૦ ઇલકાબ.

રામ પું૰ [સં.] (સં.) દશરથ રાજાના પુત્ર; વિષ્ણુનો એક અવતાર (૨) પરશુરામ (૩) બળરામ (૪) પરમેશ્વરનું એક નામ (૫) [સર૰ म. राम=તથ્ય; જીવ] જીવ; દમ; હોશ (૬) વ૰ કૃ૰ ને અંતે લાગતાં 'તે ક્રિયા કરવાની ટેવવાળું–મસ્ત માણસ' એવો અર્થ સૂચવે છે. ઉદા૰ ભમતારામ (૭) [સર૰ म. राम=રૂપિયો; सीता=અધેલી] આનો (વ્યાજ) (૮) 'તે વર્ગમાં મોટું' એ અર્થ બતાવવા નામની પહેલાં મુકાય છે. ઉદા૰ રામકુંડાળું ઇ૰. [–ઊડી જવા=ઉચ્ચ તત્ત્વ, સારપણ કે હિંમત જતાં રહેવાં. –કૃષ્ણના વારાનું=ઘણું પ્રાચીન. –જાણે!=ભગવાન જાણે (કંઈ ખબર નથી એવા ભાવમાં). –નામ જપો=છાનામાના બેસી રહો; બેઠા બેઠા ચૂપચાપ જોયા કરો. –નામની આપવી=મરણતોલ માર મારવો. –નું નામ દો=ભગવાનનું ભજન કરો; કંઈ સારું કામ કરો (૨) જુઓ રામ રામ કરો. –નું બાણ=જુઓ રામબાણ. –નું રાજ=જુઓ રામરાજ્ય. –નું રામાયણ=નહીં સરખી વાતનું મોટું પીંજણ; વાતનું વતેસર. –બોલવા=મરી જવું. –બોલો થવું=મરી જવું (૨) પડી ભાગવું. –બોલો ભાઈ રામ! =મડદાને સ્મશાને લઈ જતી વખતે બોલાતો બોલ (૨) [લા.] થઈ રહ્યું! સત્યાનાશની પાટી! –રમી જવા=મરી જવું (૨) ભાગીને ચૂરેચૂરા થઈ જવું (૩) પાયમાલ થવું (૪) ટાઢું પડી જવું; સત્ત્વહીન થઈ જવું (૫) [પાલનપુર–ઈડર તરફ] ઊંઘી જવું. –રામ!=જે જે; નમસ્કારનો એક બોલ (મેળાપ કે વિદાય વખતનો પુરુષોમાં) (–કરવા) (૨) [લા.] છેલ્લા પ્રણામ. –રામ કરો=એ વાત જવા દો; હવે કંઈ વળવાનું નથી. –રોટલો થવો =ભાંગી જવું; ચૂરા થઈ જવા (૨) [કનકવાનો] પેચ થવો. –લક્ષ્મણની જોડ=રામલક્ષ્મણના જેવી સરખેસરખાની કે અરસપરસ હેત-પ્રીતિવાળાની જોડી. –શરણ થવું=મરી જવું. –શરણ પહોંચાડવું=મારી નાખવું. અરે રામ!, હે રામ!=અરેરે; હે ભગવાન!] ૦કલી(–ળી) સ્ત્રી૰ એક રાગણી. ૦કહાણી સ્ત્રી૰ વીતકકથા; દુ:ખની કહાણી. [–થવી =આફત આવવી; વીતવું.] ૦કી સ્ત્રી૰ [હિં.] બાવી; સાધુની બાયડી. ૦કૂંડાળું ન૰ મોટું કુંડાળું. ૦ગલોલો પું૰ હૃષ્ટપુષ્ટ ચિંતા વગરનો માણસ. ૦ગાંઠિયું વિ૰ ઢંગધડા વિનાનું; ગાંઠિયું. ૦ગોટીલો પું૰ મોટો દડો. [–કરવો=ગોળ દડાને આકારે બાંધવું.] ૦ગોવાળિયો પું૰ નાગો નાગો ફરતો નાનો છોકરો. ૦ચક્કર, ૦ચક્ર ન૰ મોટું કૂંડાળું (૨) મોટો રોટલો. ૦ચંદ્ર પું૰ (સં.) દશરથના પુત્ર રામ. ૦ઠાઠિયું ન૰ ભાગી તૂટી જૂની વસ્તુ. ૦ડોળી સ્ત્રી૰ ઠાઠડી. ૦ઢોલ પું૰ મોટું નગારું. ૦તુલસી સ્ત્રી૰ (કૃષ્ણ=કાળીથી જુદી એવી) એક તુલસી. ૦દ્વારો પું૰ [સં. द्वार] રામનું મંદિર (૨) ધર્મશાળા. ૦દાસ પું૰ (સં.) મહારાષ્ટ્રના સુપ્રસિદ્ધ સંત. ૦દાસી વિ૰ રામદાસના સંપ્રદાયનું. ૦દાસિયું વિ૰ ગરીબ; કંગાલ; દીન; દુ:ખી. ૦દુવાઈ સ્ત્રી૰ રામની આણ. ૦દૂત પું૰ વાનર (૨) [સં.] હનુમાન. ૦ધૂન સ્ત્રી૰ રામનામની ધૂન–જોરથી જપ કે લહે. ૦નવમી સ્ત્રી૰ ચૈત્ર સુદ નોમ; રામચંદ્રજીનો જન્મદિવસ. ૦નામ ન૰ રામનું–પ્રભુનું નામ. ૦નામિયું ન૰ રામનામવાળું ગળાનું એક ઘરેણું. ૦નામી જેના ઉપર રામનામ છાપ્યાં હોય તેવી પિછોડી. ૦નોમ (નો) સ્ત્રી૰ [+સં. नवमी] જુઓ રામનવમી. ૦પગલું ન૰ રામનાં પગલાંવાળું મીનાકારી ઘરેણું. ૦પાત્ર(–તર) ન૰ બટેરું; શકોરું. ૦ફળ ન૰ એક ફળ. ૦બાણ ન૰ કદી નિષ્ફળ ન જાય તેવું રામનું બાણ (૨) વિ૰ નિષ્ફળ ન નીવડે તેવું; અમોઘ. ૦ભરોસો પું૰ રામનો ભરોસો; ઈશ્વરાધાર. ૦રસ પું૰ મીઠું (૨) રામની ભક્તિનો રસ. ૦રાજ-(–જ્ય) ન૰ રામચંદ્રજીનું રાજ્ય (૨) તેના જેવું ન્યાયથી ચલાવાતું સુખી રાજ્ય. ૦રામિયું વિ૰ (કા.) 'રામ રામ' નમસ્કાર. ૦રોટી

સ્ત્રી૦ રચેલા અજનની લિક્ષા (૨) માલપૂઓ. ૦લીલા સ્ત્રી૦ રામની કથાનું ભવાઈ જેવું નાટક
રામગંગા સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
રામજણી(-ની) સ્ત્રી૦ [हिं; सं. रामा + जनी] નાચનારી, ગણિકા
રામશ્રી પું૦ એક રાગ
રામણ સ્ત્રી૦['રામાયણ' ઉપરથી]પીડા,આપદા. [-થવી = પીડા થવી;આપદા આવવી. -વેરી નાખવી = નુકસાન કરવું; અતિશય દુઃખ પમાડવું]
રામણદીવો(-વડો) પું૦ [જુઓ લામણદીવો] વરઘોડામાં વગની મા મંગળનો દીવો લે છે તે
રામણઝારું ન૦ જુઓ રમણઝાર
રામા સ્ત્રી૦ [सं] સ્ત્રી (૨) સુંદર સ્ત્રી
રામાનંદ પું૦ [सं](સં.) રામાવત સંપ્રદાયના સ્થાપક, પ્રસિદ્ધ વૈષ્ણવ આચાર્ય (વિ. સં. ૧૩૫૬-૧૪૬૭).-દી વિ૦ રામાનંદનુ અનુયાયી
રામાનુજ,-આચાર્ય પું૦ [सं.] (સં.) વિશિષ્ટાદ્વૈતના પ્રવર્તક પ્રસિદ્ધ વૈષ્ણવ આચાર્ય (વિ. સં. ૧૦૭૩-૧૧૯૪). -જી વિ૦ એમના સંપ્રદાયનું,-ને લગતુ
રામાયણ ન૦[सं.] રામની જીવનકથા (૨) [લા] વીતકકથા (૩) લાંબી વાત; ટાયલું (૪) સ્ત્રી૦ મુશ્કેલ કામ; ગમણ. [-ઉકેલવું = વાત વધારીને કહેવી -થવી = રામણ થવી]
રામાંટામાં ન૦બ૦વ૦ વામાટામા. [-કરવાં = નિરર્થક કાળક્ષેપ કરવો.]
રામિશગર પું૦ [फा.] ગાનાર, વગાડનાર -રી સ્ત્રી૦ તેનો ધંધો
રામી પું૦ [सं. आराम = બગીચો પરથી] માળી (૨) [सं. राम ઉપરથી] વિધવાઓને પહેરવાનું એક વસ્ત્ર (૩) સ્ત્રી૦ સ્ત્રીઓનુ એક નામ
રામૈયું ન૦ [सं राम ઉપરથી] રામપાત્ર;શકોરું
રામૈયો વિ૦ પું૦ (૨) પું૦ [સર૦ રામૈયું] મૂંડ વિનાનો ક્રોસ [નિાકર, 'ધાટી' (મુંબઈ)
રામો પું૦ [सं राम ઉપરથી] ઘરકામ કરનાર
રામોશી(-સી) પું૦[म.] પહેરેગીર, ચોકિયાત (૨) સિપાઈ, પટાવાળો (૩) એક જંગલી જાતનો માણસ (પશ્ચિમ સહ્યાદ્રિમા)

રાય સ્ત્રી૦ [फा.] ધારણા; અભિપ્રાય; મત
રાય પું૦ [प्रा (सं राजन्)] રાજા (૨) ધનવાન માણસ (૩) કેટલાક વિશેષનામોના અંતમાં આવે છે. ઉદા૦ કલ્યાણરાય. ૦આમળું, ૦આંબળું ન૦ [સર૦ म. रायआवळा] મોટું આમળું. ૦કો પું૦ રબારી. ૦ચંપો પું૦ એક જાતનો ચંપો અને એનું ફૂલ ૦જસ પું૦ રાજસૂય યજ્ઞ (૨) [લા.] મોટો કોઈ પણ સમારંભ. ૦જાદી સ્ત્રી૦ રાજકુંવરી. ૦જાદું વિ૦ રાયજાદા જેવુ (૨) ઉત્તમ પ્રકારનું ૦જાદો પું૦ રાજકુંવર. ૦બહાદુર,૦સાહેબ પું૦ અંગ્રેજી રાજ્યમા તાલુકદારો,સરદારો, શ્રીમંતો અને અમલદાર વગેરેને અપાતો ઇલકાબ
રાયકવાળ પું૦ બ્રાહ્મણોની એક જાતનો આદમી
રાયકો પું૦ જુઓ 'રાય'માં
રાયચંપો, રાયજંસ, રાયજાદી, -દું -દો, જુઓ 'રાય'મા
રાયણ સ્ત્રી૦[प्रा. रायणी (सं राजादनी), સર૦ म. रायणी] એક ઝાડ અને તેનુ ફળ.૦દોકડી સ્ત્રી૦ સૂકવેલું રાયણું. ૦માળા સ્ત્રી૦ રાયણ જેવા સોનાના મણકાની માળા -ણું ન૦ રાયણનું ફળ
રાયત સ્ત્રી૦ [अ. रिआयत, સર૦ म रायत] રાહત; આસાએશ (૨) પક્ષપાત; વગ
રાયત ન૦ [अ.] લશ્કરનો વાવટો
રાયતું, -તીકેરી જુઓ 'રાઈતું'મા
રાયવર પું૦ [રાય + વર] વરરાજા(લગ્નગીતમાં)
રાય(-વ)લું વિ૦ ['રાય' ઉપરથી, સર૦ हिं रावर] આપ નામદારનુ (૨) ન૦ ગોદડું
રાયુંરતું વિ૦ સારી હાલતમાં હોય એવું (દસ્તાવેજમા) ઉદા૦ રાયુરતુ ઘર ભાડે આપ્યુ છે
રાલ(-ળ) સ્ત્રી૦ [सं] જુઓ રાળ
રાવ પું૦ [प्रा राव = રંજન કરવું] જુઓ રાય (૨) [સર૦ राय] મહારાષ્ટ્રમાં નામને લગાડાતો સન્માનસૂચક શબ્દ કે પદવી (૩) જુઓ રાવજી, બારોટ (૪) સ્ત્રી૦ [सं राव] ફરિયાદ (૫) સહાયતા માટેની આજીજી (૬) ચાડી [-કરવી, ખાવી = ફરિયાદ કરવી] ૦બહાદુર, ૦સાહેબ = અંગ્રેજી રાજ્યનો એક ઇલકાબ.

રામ પું૦ [सं.] (સં.) દશરથ રાજાના પુત્ર, વિષ્ણુનો એક અવતાર (૨) પરશુરામ (૩) બળરામ (૪) પરમેશ્વરનું એક નામ (૫) [સર૦ म. राम=તથ્ય, જીવ] જીવ, દમ, હોશ (૬) વ૦ કૃ૦ ને અંતે લાગતાં 'તે ક્રિયા કરવાની ટેવવાળુ – મસ્ત માણસ' એવો અર્થ સૂચવે છે ઉદા૦ ભમતારામ (૭) [સર૦ म. राम=રૂપિયો; सीता=અધેલી] આનો (વ્યાજ) (૮) 'તે વર્ગમાં મોટું' એ અર્થ બતાવવા નામની પહેલા મુકાય છે ઉદા૦ રામકુંડાળું ઇ૦ [–ઊડીજવા=ઉચ્ચ તત્ત્વ, સારપણ કે હિંમત જતા રહેવા. –કૃષ્ણના વારાનું=ઘણું પ્રાચીન. –જાણે!=ભગવાન જાણે (કંઈ ખબર નથી એવા ભાવમા). –નામ જપો=છાનામાના બેસી રહો, બેઠા બેઠા ચૂપચાપ જોયા કરો. –નામની આપવી=મરણતોલ માર મારવો. –નું નામ દો=ભગવાનનું ભજન કરો; કંઈ સારું કામ કરો (૨) જુઓ રામ રામ કરો. –નું બાણ=જુઓ રામબાણ. –નું રાજ= જુઓ રામરાજ્ય –નું રામાયણ=નહીં સરખી વાતનું મોટુ પીંજણ; વાતનું વતેસર. –બોલવા=મરી જવું. –બોલો થવું=મરી જવું (૨) પડી ભાગવુ –બોલો ભાઈ રામ! =મડદાને સ્મશાને લઈ જતી વખતે બોલાતો બોલ (૨) [લા.] થઈ રહ્યુ! સત્યાનાશની પાટી! –રૂસી જવા=મરી જવુ (૨) ભાગીને ચૂરેચૂરા થઈ જવું (૩) પાયમાલ થવું (૪) ટાઢુ પડી જવુ, સત્ત્વહીન થઈ જવું (૫) [પાલનપુર–ઈડર તરફ] ઊંઘી જવું –રામ!=જે જે, નમસ્કારનો એક બોલ (મેળાપ કે વિદાય વખતનો પુરુષોમા) (–કરવા) (૨) [લા.] છેલ્લા પ્રણામ –રામ કરો=એ વાત જવા દો; હવે કંઈ વળવાનું નથી. –રોટલો થવો =ભાગી જવું, ચૂરા થઈ જવા (૨) [કનકવાનો] પેચ થવો. –લક્ષ્મણની જોડ=રામલક્ષ્મણના જેવી સરખેસરખાની કે અરસપરસ હેત-પ્રીતિવાળાની જોડી. –શરણ થવું=મરી જવું. –શરણ પહોંચાડવું=મારી નાખવું. અરે રામ!, હે રામ!=અરેરે; હે ભગવાન!] ૦કલી(–ળી) સ્ત્રી૦ એક રાગણી. ૦કહાણી સ્ત્રી૦ વીતકકથા; દુઃખની કહાણી. [–થવી =આફત આવવી; વીતવુ] ૦કી સ્ત્રી૦ [हिं.] બાવી; સાધુની બાયડી. ૦કૂંડાળું ન૦ મોટું કુંડાળુ. ૦ગલોલો પું૦ હૃષ્ટપુષ્ટ ચિંતા વગરનો માણસ ૦ગાંડિયું વિ૦ ઢંગધડા વિનાનું; ગાંડિયુ. ૦ગોટીલો પું૦ મોટો દડો. [–કરવો=ગોળ દડાને આકારે બાંધવું.] ૦ગોવાળિયો પું૦ નાગો નાગો ફરતો નાનો છોકરો ૦ચક્કર, ૦ચક ન૦ મોટું કૂંડાળું (૨) મોટો રોટલો. ૦ચંદ્ર પું૦ (સં.) દશરથના પુત્ર રામ ૦ઠાઠિયું ન૦ ભાગી તૂટી જૂની વસ્તુ ૦ડોળી સ્ત્રી૦ ઠાઠડી. ૦ઢોલ પું૦ મોટું નગારુ. ૦તુલસી સ્ત્રી૦ (કૃષ્ણ=કાળીથી જુદી એવી) એક તુલસી. ૦દ્વારો પું૦ [सं. द्वार] રામનું મંદિર (૨) ધર્મશાળા ૦દાસ પું૦ (સં.) મહારાષ્ટ્રના સુપ્રસિદ્ધ સંત. ૦દાસી વિ૦ રામદાસના સંપ્રદાયનું. ૦દાસિયું વિ૦ ગરીબ; કંગાલ, દીન, દુઃખી. ૦દુવાઈ સ્ત્રી૦ રામની આણ ૦દૂત પું૦ વાનર (૨) [સં.] હનુમાન. ૦ધૂન સ્ત્રી૦ રામનામની ધૂન–જોરથી જપ કે લહે ૦નવમી સ્ત્રી૦ ચૈત્ર સુદ નોમ, રામચંદ્રજીનો જન્મદિવસ ૦નામ ન૦ રામનુ–પ્રભુનુ નામ. ૦નામિયું ન૦ રામનામવાળુ ગળાનુ એક ઘરેણું. ૦નામી જેના ઉપર રામનામ છાપ્યાં હોય તેવી પિછોડી ૦નોમ (નો) સ્ત્રી૦ [+सं. नवमी] જુઓ રામનવમી. ૦પગલું ન૦ રામનાં પગલાંવાળુ મીનાકારી ઘરેણું. ૦પાત્ર(–તર) ન૦ બટેરુ, શકોરુ. ૦ફળ ન૦ એક ફળ ૦બાણ ન૦ કદી નિષ્ફળ ન જાય તેવું રામનું બાણ (૨) વિ૦ નિષ્ફળ ન નીવડે તેવુ, અમોઘ. ૦ભરોસો પું૦ રામનો ભરોસો, ઈશ્વરાધાર ૦રસ પું૦ મીઠું (૨) રામની ભક્તિનો રસ ૦રાજ-(–જ્ય) ન૦ રામચંદ્રજીનુ રાજ્ય (૨) તેના જેવું ન્યાયથી ચલાવાતુ સુખી રાજ્ય. ૦રામિયું વિ૦ (કા.) 'રામ રામ' નમસ્કાર ૦રોટી

સ્ત્રી૦ રાંધેલા અન્નની ભિક્ષા (૨) માલપૂઓ. ૦લીલા સ્ત્રી૦ રામની કથાનું ભવાઈ જેવું નાટક
રામગંગા સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
રામજણી(-ની) સ્ત્રી૦ [हिं; सं रामा + जनी] નાચનારી, ગણિકા
રામશ્રી પું૦ એક રાગ
રામણુ સ્ત્રી૦['રામાયણ' ઉપરથી]પીડા,આપદા. [-થવી = પીડા થવી,આપદા આવવી. -વેરી નાખવી = નુકસાન કરવું, અતિશય દુઃખ પમાડવું]
રામણદીવો(-વડો) પું૦ [જુઓ લામણદીવો] વરઘોડામાં વરની મા મંગળનો દીવો લે છે તે
રામણુઝારું ન૦ જુઓ રમણઝારુ
રામા સ્ત્રી૦ [सं] સ્ત્રી (૨) સુંદર સ્ત્રી
રામાનંદ પું૦ [सं] (સં) રામાવત સંપ્રદાયના સ્થાપક, પ્રસિદ્ધ વૈષ્ણવ આચાર્ય (વિ સં ૧૩૫૬-૧૪૬૭).-દી વિ૦ રામાનંદનું અનુયાયી
રામાનુજ,-આચાર્ય પું૦ [सं.] (સં) વિશિષ્ટાદ્વૈતના પ્રવર્તક પ્રસિદ્ધ વૈષ્ણવ આચાર્ય (વિ. સ. ૧૦૭૩-૧૧૯૪). -જી વિ૦ એમના સંપ્રદાયનું,-ને લગતું
રામાયણ ન૦[सं.] રામની જીવનકથા (૨) [લા] વીતકકથા (૩) લાંબી વાત, ટાયલું (૪) સ્ત્રી૦ મુશ્કેલ કામ; રામણ. [-ઉકેલવું = વાત વધારીને કહેવી -થવી = રામણ થવી]
રામાંટામાં ન૦બ૦વ૦ વામાટામા [-કરવાં = નિરર્થક કાળક્ષેપ કરવો.]
રામિશગર પું૦ [फा] ગાનાર, વગાડનાર -રી સ્ત્રી૦ તેનો ધંધો
રામી પું૦ [स आराम = બગીચો પરથી] માળી (૨) [सं. राम ઉપરથી] વિધવાઓને પહેરવાનું એક વસ્ત્ર (૩) સ્ત્રી૦ સ્ત્રીઓનું એક નામ
રામૈયું ન૦ [स राम ઉપરથી] રામપાત્ર;શકોરું
રામૈયો વિ૦ પું૦ (૨) પું૦ [સર૦ રામૈયું] સૂંઢ વિનાનો ફ્રોસ [નોકર, 'ઘાટી' (મુંબઈ)
રામો પું૦ [सं राम ઉપરથી] ઘરકામ કરનાર
રામોશી(-સી) પું૦[म.] પહેરેગીર, ચોકિયાત (૨) સિપાઈ, પટાવાળો (૩) એક જંગલી જાતનો માણસ (પશ્ચિમ સહ્યાદ્રિમાં)

રાય સ્ત્રી૦ [फा] ધારણા; અભિપ્રાય, મત
રાય પું૦ [प्रा (सं. राजन्)] રાજા (૨) ધનવાન માણસ (૩) કેટલાક વિશેષનામોના અંતમાં આવે છે. ઉદા૦ કલ્યાણરાય. ૦આમળું, ૦આંબળું ન૦ [સર૦ म. रायआवळा] મોટું આમળું. ૦કો પું૦ રબારી. ૦ચંપો પું૦ એક જાતનો ચંપો અને એનું ફૂલ ૦જગ્ન પું૦ રાજસૂય યજ્ઞ (૨) [લા.] મોટો કોઈ પણ સમારંભ. ૦જાદી સ્ત્રી૦ રાજકુંવરી ૦જાદું વિ૦ રાયજાદા જેવું (૨) ઉત્તમ પ્રકારનું ૦જાદો પું૦ રાજકુંવર. ૦બહાદુર,૦સાહેબ પું૦ અંગ્રેજી રાજ્યમાં તાલુકદારો,સરદારો, શ્રીમંતો અને અમલદાર વગેરેને અપાતો ઇલકાબ
રાયકવાળ પું૦ બ્રાહ્મણોની એક જાતનો આદમી
રાયકો પું૦ જુઓ 'રાય'માં
રાયચંપો, રાયજંગ, રાયજાદી, -દું -દો, જુઓ 'રાય'માં
રાયણ સ્ત્રી૦ [प्रा रायणी (स. राजादनी), સર૦ म रायणी] એક ઝાડ અને તેનું ફળ ૦કોકડી સ્ત્રી૦ સૂકવેલું રાયણું. ૦માળા સ્ત્રી૦ રાયણ જેવા સોનાના મણકાની માળા -ણું ન૦ રાયણનું ફળ
રાયત સ્ત્રી૦ [अ. रिआयत, સર૦ म रायत] રાહત, આસાએશ (૨) પક્ષપાત, વગ
રાયત ન૦ [अ.] લશ્કરનો વાવટો
રાયતું, -તીકેરી જુઓ 'રાઈતું'માં
રાયવર પું૦ [રાય + વર] વરરાજા(લગ્નગીતમાં)
રાય(-વ)લું વિ૦ ['રાય' ઉપરથી, સર૦ हिं. रावर] આપ નામદારનું (૨) ન૦ ગોદડું
રાયુંરતું વિ૦ સારી હાલતમાં હોય એવું (દસ્તાવેજમાં) ઉદા૦ રાયુંરતું ઘર ભાડે આપ્યું છે
રાલ(-ળ) સ્ત્રી૦ [सं.] જુઓ રાળ
રાવ પું૦ [प्रा. राव = રંજન કરવું] જુઓ રાગ (૨) [સર૦ राय] મહારાષ્ટ્રમાં નામને લગાડાતો સન્માનસૂચક શબ્દ કે પદવી (૩) જુઓ રાવજી; બારોટ (૪) સ્ત્રી૦ [सं राव] ફરિયાદ (૫) સહાયતા માટેની આજીજી (૬) ચાડી [-કરવી, ખાવી = ફરિયાદ કરવી.] ૦બહાદુર, ૦સાહેબ = અંગ્રેજી રાજ્યનો એક ઇલકાબ

રાવજી પું૰ [જુઓ રાય, રાજા, સર૰ प्रा राव =રંજન કરવું] બારોટ (માનાર્થ સંબોધન)
રાવજી પું૰ [अ. राफिज़ी] મુસલમાની ધર્મનો એક ફાટો; તેનો અનુયાયી
રાવટી(-ઠી) સ્ત્રી૰ ગોળ છજું, અગાશી (૨) [हिं] નાનો તંબૂ [-ઊભી કરવી, નાખવી =નાનો તંબૂ તાણવો]
રાવણ પું૰[सं] (સ.) દશ માથાવાળો લંકાનો રાજા (૨) વિ૰ ચીસો પાડતુ. [-જેવું મોઢું = ચડેલું-રિસાયેલું મો (૨) સૂજીને મોટુ થયેલુ મો -જેવું રૂપ થવું=તોબરો ચડાવવો, મોં ચડાવવું.] ૰ચિતા સ્ત્રી૰ સતત બળતી ચિતા. ૰રાજ(-જ્ય) ન૰ રાવણનું રાજ્ય (૨)[લા] અધર્મ અને અન્યાયપૂર્ણ-રાક્ષસી રાજ્ય (રામરાજ્યથી ઊલટું)
રાવણહથ્થો પું૰ [રાવણ (प्रा. राव=રોવું; કકળવું, અવાજ કરવો)+હથ્થો (હાથ)] ભરથરીનું તંતુવાદ્ય
રાવણિ પું૰ [सं] (સ) ઇંદ્રજિત
રાવણિયો પુ૰ ['રાવણુ' ઉપરથી] ગામનો ચોકીદાર; ગામના ચોરાનો હવાલદાર
રાવણું ન૰[प्रा. राउल(सं. राजकुल)=રાજગૃહ, દરબાર] રજપૂત ઠાકોરની મિજલસ (૨) ગામની નાત કે પચ ભેગુ થવું તે (૩) સિપાઈઓને રહેવાનું ઠેકાણું. [-કરવું= કસૂંબાપાણી નિમિત્તે મિજલસ ભરવી (૨) પંચ બોલાવવું -ભરાવું=ઠાકોર-દરબારને ત્યાં મિજલસ ભેગી થવી (૨) તેનુ ખટપટી કે તડાકિયા ટોળુ ભેગુ થવુ]
રાવત વિ૰ [प्रा. राउत्त(सं. राजपुत्र)=રજપૂત; ક્ષત્રિય] બહાદુર ચાલાક (૨) શૂરવીર (૩) પુ૰ ઘોડાવાળો (૪) ઘોડેસવાર યોદ્ધો
રાવતા સ્ત્રી૰ ['રાવ' ઉપરથી] રાજાની રીત; રાવ-રાજાપણુ
રાવતી સ્ત્રી૰ [જુઓ રાઈ] ઘરેણામાં વપરાતુ રેણ. [-કાઢવી=ઘરેણા બનાવતા ધાતુકણો ચોરવા (૨) ચોરીછૂપીથી કાંઈ ઓળવી લેવું.]
રાવલ પું૰ [જુઓ રાવ] રજપૂતાનાના કેટલાક રાજાઓને માટે વપરાતો માનસૂચક શબ્દ (૨) નાનો રજપૂત જાગીરદાર (૩) બદરીનારાયણનો પૂજારી (૪) એક માગણની જાતનો માણસ [રાજદરબાર, રજવાડો
રાવલુ વિ૰ (૨) ન૰ જુઓ રાયલુ (૩) રાવળુ;
રાવળ પું૰ [प्रा राउल्ल = રાજકીય, રાજ સબંધી] (કા.) કુળની વંશાવળીના ચોપડા લખી રાખવાનો ધંધો કરનાર (૨) બ્રાહ્મણોમા એક અટક [૰જીનાં પત્તાનાં=ઠેકાણા કે સાન વિનાનુ માણસ]
રાવળકાહી ન૰ એક પક્ષી
રાવળિયો પુ૰[प्रा राउल(स. राजकुल ઉપરથી)] એ નામની જાતનો આદમી
રાવળું ન૰ [જુઓ રાવણું] રાવણુ (૨) રાજદરબાર રજવાડો (૩) [સર૰ हिं. रावरा] જનાનખાનુ (૪) વિ૰ રાયલું, રાવલુ
રાશ (શ.) સ્ત્રી૰ [प्रा. रस्सि (सं रश्मि)] દોરડું (૧૬ હાથનુ) (૨) લગામ, અછોડો (૩) [म राशि] ભાગીદારી (૪) [સર૰ म रास] વ્યાજમુદ્દલ (૫) સરાસરી (૬) [सं. राशि] રાશિથી મળતી જાતિ, ગુણ, સ્વભાવ વગેરે (૭) પું૰ હમલો. [-પડવું = (કામ) રાગે પડવું - વ્યવસ્થિત થવુ -ભાંગવી=વળ આપીને દોરડુ બનાવવું બનતી રાશે આવવી=મેળ થાય એવા રુ જોગ હોવા, મેળ ખાવો] ૰વા વિ૰ રાશ જેટલુ (સોળ હાથ)
રાશિ પું૰[सं] ઢગલો (૨) ગણિતનો આકડો (૩) સ્ત્રી૰ નક્ષત્રના બાર ઝૂમખામાનુ પ્રત્યેક (મેષ, વૃષભ, મિથુન, કર્ક, સિંહ, કન્યા,તુલા, વૃશ્ચિક, ધન, મકર, કુંભ અને મીન) ૰ચક્ર ન૰ રાશિમડળ ૰નામ ન૰ રાશિ પ્રમાણે પડેલું નામ
રાશી વિ૰ [अ., સર૰ हिं., म] ખરાબ
રાષ્ટ્ર ન૰[सं] દેશ, રાજ્ય ૰ગીત ન૰ રાષ્ટ્રનું ગીત. ૰ધર્મ પું૰ પ્રજાનો રાષ્ટ્ર પ્રત્યેનો ધર્મ ૰ધ્વજ પું૰ રાષ્ટ્રનો વાવટો. ૰પતિ પું૰ સમગ્ર રાષ્ટ્રની મહાસભાનો પ્રમુખ ૰પિતા પું૰ રાષ્ટ્રની આઝાદી ને ઉન્નતિનો પિતા - ઘડવૈયો (૨)(સ.) મહાત્મા ગાંધીને લગાડવામા

આવેલો સન્માનસૂચક શબ્દ. ૦પૂજા સ્ત્રી૦ રાષ્ટ્રવાદ; રાષ્ટ્રની એકાંતિક પૂજા ૦ભાષા સ્ત્રી૦ આખા રાષ્ટ્રમાં ચાલે એવી ભાષા. ૦માન્ય વિ૦ રાષ્ટ્રે માન્ય કરેલું ૦વાદ પું૦ રાષ્ટ્ર એક સ્વતંત્ર ઘટક છે માટે તેનું હિત સાધવું એવો વાદ; રાષ્ટ્રપૂજા, 'નૅશનલિઝમ'. ૦સંઘ પું૦ રાષ્ટ્રોનો સંઘ, 'લીગ ઑફ નેશન્સ' –ષ્ટ્રિ(–ષ્ટ્રી)ય વિ૦ રાષ્ટ્રનું, –ને લગતું –ષ્ટ્રિ(–ષ્ટ્રી)યકરણ ન૦ રાષ્ટ્રની માલકીનું કરવું તે, 'નૅશનલાઇઝેશન'. [–શાળા સ્ત્રી૦ પરદેશી સરકારથી સ્વતંત્ર રીતે અને રાષ્ટ્રીયતાની દૃષ્ટિએ ચલાવાતી શાળા –શિક્ષણ ન૦ રાષ્ટ્રની દૃષ્ટિએ અપાતું કે પરદેશી સરકારથી સ્વતંત્રપણે યોજેલું શિક્ષણ] –ષ્ટ્રોપયોગી વિ૦ રાષ્ટ્રને ઉપયોગી, રાષ્ટ્રનું હિતકર

રાસ પું૦ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ રાશ (૩) સ્ત્રી૦ [अ] ભૂશિર (૪) પું૦ [सं] ગાતા ગાતા ગોળાકારે ફરતાં કરાતો નાચ કે તેમાં ગવાય એવું ગીત. (–રમવા) ૦ક્રીડા સ્ત્રી૦ જુઓ રાસલીલા ૦ડી સ્ત્રી૦ દોરી (૨) ગળે પહેરવાની રૂપાની સાંકળી કે દોરો ૦ડો પું૦ એક જાતનો ગરબો (બનેલો બનાવ વર્ણવતો) ૦પૂર્ણિમા સ્ત્રી૦ (સં) માગશર મહિનાની પૂનમ (જ્યારે શ્રીકૃષ્ણે રાસક્રીડા આરંભી હતી) ૦મંડલ(–ળ) ન૦, ૦મંડલી(–ળી) સ્ત્રી૦ રાસ રમનારાઓનું મંડળ ૦લીલા સ્ત્રી૦ શ્રીકૃષ્ણે ગોપીઓ સાથે કરેલી રાસની ક્રીડા

રાસભ પું૦ [सं] ગધેડો. –ભી સ્ત્રી૦ ગધેડી

રાસાયણિક, રાસાયનિક [सं] વિ૦ રસાયનને લગતું; રસાયણી

રાસૂદું વિ૦ સંધ્યાકાળે નહિ પણ રાત્રિના પાછલા ભાગમાં દેખી શકે એવું (૨) આંધળું

રાસેશ્વર પું૦ [सं] (સં) શ્રીકૃષ્ણ –રી સ્ત્રી૦ (સં.) રાધા

રાસો પું૦ [हिं] એક પ્રકારનું વીરરસનું કાવ્ય

રાસ્ત વિ૦ [फा.] વાજબી, યોગ્ય, સાચું (૨) સરખું; સપાટ. –સ્તી વિ૦ રાસ્ત (૨) સ્ત્રી૦ રાસ્તપણું; ઇમાનદારી

રાસ્ના સ્ત્રી૦ [सं] એક વનસ્પતિ – ઔષધિ

રાહ પું૦ [फा.] રસ્તો (૨) સ્ત્રી૦ રીત; તરેહ; ચાલ (૩) વાટ, પ્રતીક્ષા [–જોવી = વાટ જોવી –મારવો = વણસાડવું] ૦દાર વિ૦ રસ્તે ચાલતું (૨) પું૦ દોરનાર, રાહબર ૦દારી પું૦ વટેમાર્ગુ (૨) સ્ત્રી૦ રસ્તા ઉપરથી લઈ જવાતા માલ ઉપર લેવાતો કર, તેની રજાચિઠ્ઠી (૩) રાહબરી ૦બર પું૦ ભોમિયો ૦બરી સ્ત્રી૦ ભોમિયા થવું – હોવું તે ૦રસમ સ્ત્રી૦ રિવાજ; દસ્તૂર [દુઃખમાં દિલસોજી – મદદ

રાહત સ્ત્રી૦ [अ] સુખ, આરામ, વિસામો,

રાહુ પું૦ [सं] (સં) પુરાણાનુસાર નવ ગ્રહમાંનો એક, સૂર્યચંદ્રને ગ્રહણ વખતે ગ્રસનાર પીડાકારી ગ્રહ ૦ડું વિ૦ મેલા રંગનું (કાચ)

રાહુડો પું૦ એક ઘાસ

રાળ પું૦ [स्पे० रियल] એક સિક્કો, 'ડૉલર' (૨) સ્ત્રી૦ [सं. राल] ઝટ સળગી ઊઠે તેવો એક વૃક્ષમાંથી મળતો પદાર્થ

રાળવું સ૦ક્રિ૦ ['રાળ' (सं राल) ઉપરથી] લીસું કરવું (૨) અંદર અંદર પતાવવું (૩) રાળવાળું કરવું, રાળ ભરવી [રાળી ભૂંસી વાળવું = રોળી મારવું; ખાનગી રાહે પતાવી દેવું.]

રાળવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं रार (प्रा. राढि) = ટંટો, ઝઘડો] (કા) બકવાદ કરવો

રાંક(–કું) (૦) વિ૦ [सं रंक, दे. रोंकण, સર૦ हिं, म. राक] ગરીબ, સાલસ ૦દાવો પું૦ રાંક માણસની માગણી

રાંગ સ્ત્રી૦ (૦) [સર૦ म राग = પંક્તિ, ઓળ, (सं. राजि)] કોટની દીવાલની બાજુ (૨) સવારી

રાંગડું(–ણું), રાંગું (૦) વિ૦ [सं रिंगू; સર૦ म रांगणें] ધીરે ચાલતું; નબળું

રાંઝણ(–ણી) (૦ણ,) સ્ત્રી૦ [दे रंजण, म. रांजण, राझण = કુંભ ઉપરથી] પગનો એક રોગ

રાંટ સ્ત્રી૦ (૦) [સર૦ म. राठ] વાંક; વલણ (૨) અણબનાવ, વિરોધ –ટું વિ૦ રાંટવાળું

રાંડ (૦) સ્ત્રી૦ [सं रण्डा] રાંડેલી, વિધવા (૨) વેશ્યા ૦બાજ વિ૦ રંડીબાજ ૦વું અ૦ક્રિ૦ વિધુર કે વિધવા થવું [રાંડીને બેસવું = રાંડેલીની પેઠે હતાશ કે લાચાર થઈને બેસવું.]

(૨) વિ૦ બાયલું. ૦વો પું૦ બાયલો, નામર્દ. -ડીકૂંડી સ્ત્રી૦ રાડીરાંડ. -ડીછાંડી સ્ત્રી૦ રાંડેલી અથવા પતિએ તજેલી સ્ત્રી -ડીરાંડ સ્ત્રી૦ વિધવા (૨) નિરાશ્રિત વિધવા. -ડેલી વિ૦ સ્ત્રી૦ વિધવા

રાંઢવું (૦) ન૦ [દે. रंढुअ] દોરડું

રાંદેર(-લ) (૦) સ્ત્રી૦ [सं रंदला] (સં.) રન્નાદે

રાંધણ (૦) ન૦ ['રાધવું' પરથી; સર૦ મ.] રાંધવાનું કામ. ૦છઠ સ્ત્રી૦ શ્રાવણ સુદ કે વદ છઠ. -ણિયું ન૦ રસોડું -ણિયો પું૦ રસોઇયો -ણી સ્ત્રી૦ રસોડું (૨) રાંધવાની રીત. -ણું ન૦ રાંધવાની ક્રિયા (૨) રાંધેલી રસોઈ (૩) રાંધવાની રીત

રાંધવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [स. रन्ध्; સર૦ हिं. राधना, म. रांधणें] ખોરાક પકાવવો (૨) [લા.] સાધવું; ફળ મેળવવું. [-સીધવું=રાંધવું]

રાંપ (૦) પું૦ [જુઓ રાંપી] મોટી રાંપડી ૦ડી સ્ત્રી૦ કરસણમાં ઊગેલું નકામું ઘાસ કાઢી નાંખવાનું ખેતીનું ઓજાર

રાંપ(૦લ)વું (૦) [प्रा रंप] સ૦ક્રિ૦ રાંપડી ફેરવવી

રાંપી સ્ત્રી૦ [प्रा रंप પરથી, સર૦ हिं., म रांपा] [મોચીનું એક ઓજાર

રાંભો (૦) પું૦ [प्रा. रंभ; સર૦ म रावा] ખોદવાનું એક ઓજાર (૨) રાભો

રિકાબ [અ.], ૦દાર પું૦ જુઓ રકાબ. રકાબદાર

રિકાબી સ્ત્રી૦ [જુઓ રકાબી, સર૦ हिं., म.] છીબા જેવું એક પાત્ર

રિક્ત વિ૦ [सं] ખાલી, શૂન્ય. -ક્તા(૦તિથિ) સ્ત્રી૦ ચોથ, નોમ ને ચૌદશમાંની દરેક તિથિ

રિક્થ ન૦ [सं] વારસો

રિક્ષા (૦ગાડી) સ્ત્રી૦ [ઇં.] માણસથી ખેંચાતી નાની, બે પૈડાની ગાડી

રિખભ પું૦ [हिं. (सं. ऋषभ)] ઋષભસ્વર

રિખવદેવ પું૦ [सं. ऋषभदेव] (સ.) ઋષભદેવ -આદિ જૈન તીર્થંકર

રિઝવટ(-ણ) સ્ત્રી૦ ['રીઝવું' ઉપરથી] રીઝવું તે; રીઝવવાની કળા

રિઝર્વ્ડ વિ૦ [ઇં.] ખાસ અલાયદું રાખેલું, ઓઠી [રાખેલું

રિઝામણું ન૦ ['રીઝવવું' ઉપરથી] રીઝવવું તે કે તે માટે અપાતી વસ્તુ

રિઝાવવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ રીઝવવું

રિઝાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ રીઝવું

રિટાયર્ડ વિ૦ [ઇં.] નિવૃત્ત થયેલું (નોકરી પરથી)

રિણાવટ,-ર પું૦ [सं. अर्णव ઉપરથી?]+દરિયો

રિદ્ધિ સ્ત્રી૦ [જુઓ ઋદ્ધિ] સમૃદ્ધિ. ૦સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ રિદ્ધિ અને સિદ્ધિ

રિપુ પું૦ [सं.] શત્રુ

રિપોર્ટ પું૦ [ઇં.] સવિસ્તર હેવાલ [(-ની સામે) રિપોર્ટ કરવો=સવિસ્તર લેખિત ફરિયાદ કરવી]

રિબામણ(-ણી) સ્ત્રી૦ ['રિબાવું' ઉપરથી] [રિબાવાની પીડા

રિબાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ 'રીબવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક

રિયાસત સ્ત્રી૦ [अ] રાજ્ય, હકૂમત (૨) જાગીર (૩) દેશી રાજ્ય -તી વિ૦

રિવાજ પું૦ [अ रवाज] ચાલ, ધારો. [-પડવો=ચાલ કે ધારો થવો]

રિવિઝન ન૦ [ઇ.] ફરી જોઈ-તપાસી જવું તે; [પુનરાવર્તન

રિવેટ પું૦ [ઇં.] એક બાજુ માથાવાળો અને બીજી બાજુ જોડવાની વસ્તુમાં પરોવ્યા પછી ટીપીને જોડી દેવાય તેવો ખીલો. [-કરવું=રિવેટથી જોડવું.]

રિવોલ્વર સ્ત્રી૦ [ઇં] એક વખત ભર્યે અનેક બાર કરી શકાય એવી કળવાળી પિસ્તોલ

રિશ્તેદાર વિ૦ [फा.] સગું; સંબંધી -રી સ્ત્રી૦ સગપણ

રિશ્વત સ્ત્રી૦ [अ.] લાંચ, રુશવત ૦ખોર,-તી [વિ૦ લાંચિયું

રિષ્ટ વિ૦ [सं] નષ્ટ; બરબાદ (૨) પાપજનક (૩) અમંગળ કરનારું, (૪) ન૦ અશુભ; અમંગળ (૫) નાશ (૬) પાપ

રિસામણી સ્ત્રી૦ ['રિસાવું' ઉપરથી] એક જાતનો છોડ (૨) રિસાવું તે -ણું વિ૦ જરાકમાં રિસાઈ જાય એવું (૨) ન૦ રીસ [રિસામણાં મનામણાં કરવાં=સહેજમાં રિસાવું ને સહેજમાં મનાવું]

રિસાવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा. रूस (सं. रुष्] ક્રોધથી નારાજ થવું, ક્રોધે ભરાવું -વવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રેરક]. -ળ(૦વું) વિ૦ રિસામણું

રિસીવર પું૦ [ઇં] સગીરની કે કજિયાની

મિલકતની વ્યવસ્થા માટે નિમાતો સરકારી અમલદાર (૨) સંદેશો ઝીલવાનું યાંત્રિક સાધન (ટેલિફોન, વાયરલેસ ઇ૦નું)

રિહર્સલ સ્ત્રી૦[ઇં] નાટ્ય–સંવાદ વગેરે અગાઉથી અભ્યાસ માટે ભજવવા તે; પૂર્વાવર્તન

રિંગ સ્ત્રી૦ [ઇં] વીંટી (૨) રમતગમત કે અખાડાની યા શેરબજારની અંદરની જમા

રી પું૦ ઋષભ સ્વરની સંજ્ઞા

[તિ (બાળકનું)

રીખણું ન૦ [રીખવું પરથી] ઘૂંટણિયે ચાલવું

રીખવું અ૦ક્રિ૦ [સ रिंख्, प्रा रिक्ख] રખડવું, ભટકવું (૨) ઘૂંટણિયે ચાલવું (બાળકનું)

રીઝ સ્ત્રી૦ [રીઝવું ઉપરથી] ખુશી; આનંદ

રીઝવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा. रिज्झ (स ऋध्) = ખુશી થવું, સર૦ हिं रीझना] ખુશ થવું, સંતુષ્ટ થવું, –વવું સ૦ક્રિ૦ રીઝે એમ કરવું

રીડ સ્ત્રી૦ [प्रा. राडि] ગડ, બૂમ, પોકાર. –ડિયારમણ સ્ત્રી૦ (કા.) બૂમાબૂમ, હોકારા

રીઢું વિ૦ [दे. रिद्ध = પાકું] વપરાઈને મજબૂત થયેલું (૨) દુઃખ વેઠી કઠણ થયેલું (૩) નઘરોળ, સુધરે નહિ એવું (ગુનેગાર)

રીત (ત,) સ્ત્રી૦ જુઓ રીતિ (૨) કરકરિયાવર [–કરવી = વિધિ કે રિવાજ પ્રમાણે કરવું (૨) માત્ર વિધિ દાખલ કરવું (૩) કરિયાવર કરવો. –પડવી = રિવાજ બનવો. –માં આવવું = ઠરેલ કે ઠાવકું થવું. –માં રહેવું = રૂઢિ પ્રમાણે વર્તવું; વ્યવહાર સાચવવો. –રાખવી = રિવાજ પ્રમાણે વર્તવું (૨) વ્યવહાર સાચવવો, લેવડદેવડમાં સાચું રહેવું] ૦ભાત સ્ત્રી૦ ચાલચલણ; વર્તણૂક (૨) કરકરિયાવર. ૦રિવાજ પું૦ બ૦ વ૦ રીત અને રિવાજ. ૦સર અ૦ રીત પ્રમાણે –તે અ૦ પ્રમાણે, પેઠે (૨) + તરીકે (૩) રિવાજ –પદ્ધતિ પ્રમાણે

રીતિ સ્ત્રી૦[सं] પ્રકાર, તરેહ (૨) પદ્ધતિ, રૂઢિ, ધારો (૩) શૈલી (કા શા) –ત્યા અ૦ [सं] રીતથી

રીધ સ્ત્રી૦ + રિદ્ધિ. ૦સીધ સ્ત્રી૦ રિદ્ધિસિદ્ધિ

રીબવું સ૦ક્રિ૦ [स रिप्] કનડવું; ખૂબ દુઃખ આપવું

રીમ ન૦ [ઇં] વીસ ઘા (કાગળ)

રીર સ્ત્રી૦ [सं. री ઉપરથી] + રાડ; બૂમ

રીલ સ્ત્રી૦; ન૦ [ઇં] દોરો વીંટેલી ગરગડી કે ભૂંગળી (૨) સિનેમાના દૃશ્યોની લાંબી પટ્ટી

રીસ સ્ત્રી૦ [प्रा. रूसा; જુઓ રિસાવું] રિસાવું તે; રોષ, ગુસ્સો [–કરવી = ગુસ્સો કરવો (૨) માઠું લાગવું –ચડવી, રીસે ભરાવું = ખોટું લાગવું; ગુસ્સે થવું –નું જાળું = કજિયા કે કાસથી કોઈને કામ સૂઝવા દે નહીં એવું, વાતવાતમાં રિસાઈ જવું.]

[રિસાવું

રીસવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं रीसना] જુઓ

રીંગણ, –ણું ન૦ રીંગણીનું ફળ – એક શાક

રીંગણી સ્ત્રી૦ [दे रिंगणी] રીંગણાનો છોડ

રીંગવું અ૦ક્રિ૦ [सं. रिंग्; प्रा रिंग, સર૦ हिं. रिंगना, म. रिंगणें] (સુ) પસાર થવું, નીકળવું. **રીંગાડવું** અ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)

રીંછ ન૦ [अप० रिछ, प्रा. रिच्छ (स ऋक्ष)] એક રાની હિંસ્ર પ્રાણી ૦સુતા સ્ત્રી૦ (સં) જાંબુવતી (કૃષ્ણની એક રાણી) ૦ડી સ્ત્રી૦ રીંછની માદા. ૦ડું ન૦ રીંછનું બચ્ચું

રુઆબ પું૦ [अ. रुअब] જુઓ રોફ [–કરવો = રોફ કરવો –પડવો = રોફ પડવો, સામા ઉપર રોહ કે રોફની અસર થવી –રાખવો = રોફથી રહેવું કે વર્તવું] ૦દાર વિ૦ રુઆબવાળું

રુકાર પું૦[म (फा रु + सं कार)] હા, સ્વીકાર

રુકાવટ સ્ત્રી૦ [हिं, સર૦ म] રોકાણ

રુક્કો પું૦[अ रुक्कअह,] ટૂંકી ચિઠ્ઠી [–કરવો, કરી આપવો = કોઈ કામસર ચિઠ્ઠી લખી આપવી]

રુક્માંગદ પું૦ [सं] (સ) એક વિષ્ણુભક્ત

રુક્મિણી સ્ત્રી૦ [सं] (સ) શ્રીકૃષ્ણના પટરાણી

રુક્મી [सं], **રુક્મૈયો** પું૦ (સ.) રુક્મિણીનો ભાઈ

રુક્ષ વિ૦ [सं] રૂક્ષ, લૂખું, શુષ્ક (૨) કઠોર. ૦તા સ્ત્રી૦

[પક્ષપાત, વલણ

રુખ પું૦ [फा] ગાલ (૨) ચહેરો, શિકલ (૩)

રુખસત (–દ) સ્ત્રી૦ [अ] બરતરફી, રજા [–આપવી = નોકરી કે કામ ઉપરથી કાઢી મૂકવું –લેવી = રજા લેવી, છૂટા થવું]

રુગેલ ન૦ એક પંખી

રુગ્ણ વિ૦ [सं.] માંદું. –ગ્ણાલય ન૦ [+ आलय] દવાખાનું

રુચવું અ૦ક્રિ૦ [सं. रुच्] ગમવું

રુચિ સ્ત્રી૦ [सं] ઇચ્છા, ભાવ (૨) ભૂખ. ૦કર

વિ૦ રુચિ ઉત્પન્ન કરે તેવું (૨) ગમે એવુ; સુંદર ૦કરતા સ્ત્રી૦ ૦સંગ પું૦ રસબુદ્ધિને ન ગમવુ તે ૦ર વિ૦ તેજસ્વી; સુંદર; મનોહર (૨) રુચિ થાય એવું. ૦રા સ્ત્રી૦ એક છંદ
રુજ(-જા) સ્ત્રી૦ [સં] પીડા; રોગ
રુઝાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'રૂઝવું'નુ પ્રેરક
રુઝાવું અ૦ક્રિ૦ 'રૂઝવું'નું ભાવે; ઘા પુરાઈ ઉપર નવી ચામડી – રુઝ આવવી
રુદન ન૦ [સં] રડવું તે; રોદણું
રુદિત ન૦ [સં] રુદન (૨) વિ૦ રડેલુ
રુદ્ધ વિ૦ [સં] રોકાયેલુ; રૂંધાયેલુ
રુદ્ર વિ૦[સં] ભયંકર, ભયાનક (૨) પુ૦ (સં.) મહાદેવ (૩) એ નામના અગિયાર દેવોમાનો દરેક ૦તાલ પું૦ સંગીતનો એક તાલ. –દ્રાક્ષ પુ૦; સ્ત્રી૦ એક વૃક્ષ અને તેનું બી. –દ્રાણી સ્ત્રી૦(સં.)પાર્વતી –દ્રાવતાર પું૦ (+અવતાર) રુદ્રનો અવતાર, રુદ્ર જેવુ ક્રોધી રૂપ [–ધરવો, ધારણ કરવો=ગુસ્સે થવું.] –દ્રી સ્ત્રી૦ શિવની સ્તુતિનુ એક વૈદિક સૂક્ત કે તેનો અગિયાર વાર પાઠ. [–કરાવવી= (માનતા તરીકે) રુદ્રીનો પાઠ કરવા બ્રાહ્મણને બેસાડવો]
રુધિર ન૦ [સં] લોહી. ૦વાહિની સ્ત્રી૦ લોહીની નસ –રાભિસરણ ન૦ [+અભિસરણ] શરીરમા રુધિરનુ ફરવુ તે
રુબાબ ન૦ [જુઓ રબાબ] એક જાતની સારંગી
રુબાયત સ્ત્રી૦ [અ. रुबाइ, સર૦ म रुबाइयात] ચોપાઈ (અરબી, ફારસી કે ઉર્દૂ)
રુમલાવવું (રુ') સ૦ક્રિ૦ 'રૂમલાવું'નુ પ્રેરક
રુમાડો (રુ') પું૦ ['રૂમવું' પરથી] બૂમાબૂમ; શોરબકોર ['રૂમવું'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ
રુમાવવું (રુ') સ૦ક્રિ૦, રુમાવું અ૦ક્રિ૦
રુવાન ન૦ [फा. रवान] શબ
રુવાંટી સ્ત્રી૦ ['રૂવું' ઉપરથી] કુમળા અને ઝીણા વાળ. –ડું ન૦ રૂંવુ [–ફરકવું= જરા પણ અસર થવી (બહુધા નકાર સાથે). –બદલાવું=સ્વભાવ કે વિચારમાં ફેરફાર થવો.]
રુવેલ(-લુ) વિ૦ ['રૂ' ઉપરથી] રૂથી ભરેલુ
રુરુદિષા સ્ત્રી૦[સં] રડવાની ઇચ્છા;રોતલપણું

રુશનાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ રોશનાઈ] શાહી
રુશવત, ૦ખોર જુઓ રિશ્વત, ૦ખોર
રુષ્ટ વિ૦ [સં.] ગુસ્સે થયેલુ
રુસવા વિ૦ [फा.: સર૦ हिं.] ફજેત, બદનામ. ૦ઈ સ્ત્રી૦ ફજેતી, બદનામી
રુંડ ન૦ [સં] માથુ, ડોકું (૨) વિ૦ બોડું; અપંગ. ૦મુંડ વિ૦ ગોળમટોળ ૦માળ સ્ત્રી૦ માણસના માથાની ખોપરીઓનો હાર
રુંધન ન૦ [સં.] રોકવું, રોકાવું કે ગૂંગળાવુ તે
રૂ ન૦ [દે. रूअ, સર૦ म , हिं. रूई] બી કાઢી લીધેલો કપાસ. ૦ઇયો પુ૦ [સર૦ हिं. रूईया =રૂનો વેપારી] પીંજારો
રૂએ અ૦[फा. रू,रूए સ્ત્રી૦=કારણ] પ્રમાણે; –ને આધારે કે ક્રમે યા કારણે
રૂકવું સ૦ક્રિ૦ + જુઓ રોકવું
રૂક્ષ વિ૦ [સં] જુઓ રુક્ષ ૦તા સ્ત્રી૦
રૂખ સ્ત્રી૦ જુઓ રુખ (૨) અટકળ (૩) વિચાર; અભિપ્રાય (૪) બજારનું વલણ; ભાવતાલ (૫) યોગ્ય પ્રસંગ, મોખ. [–જોવી=મોખ કે તક છે કે કેમ તે તપાસવું –બાંધવી=વલણ તપાસવી (૨) અટકળ કરવી]
રૂખ,૦ડું ન૦ [સં वृक्ष, प्रा रुक्ख; સર૦ हिं. रूखन] એક નાનું ઝાડ – છોડ
રૂખડો પુ૦ [જુઓ રૂખડું] એક છોડ
રૂચકું ન૦ જુઓ રૂછુ
રૂઝ સ્ત્રી૦ [જુઓ રૂઝવું] રુઝાવું તે [–આવવી= રુઝાવુ] ૦વું અ૦ક્રિ૦ [प्रा. रुज्झ (सं रुह्); સર૦ हिं रुझना; म रुजणें] રુઝાવુ
રૂઠવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा रुट्ठ(सं रुष्ट) પરથી] કોપવું
રૂડપ સ્ત્રી૦ ['રૂડું' પરથી] રૂપાળાપણું; સુંદરતા (૨) સારાપણુ (૩) ભલાપણું
રૂડું વિ૦ [સર૦ हिं रुरा (प्रा. रूव सं. रूप ઉપરથી)] સારું; ઉત્તમ, સુંદર. [રૂડાં વાનાં થવાં=સારું–શુભ થવું.] –ડેરું વિ૦ રૂડું (લાલિત્યવાચક)
રૂઢ વિ૦ [સં] ઘણા કાળથી પ્રચાર કે વપરાશમા હોવાથી દૃઢ થયેલું –ઢાચાર પું૦ [+આચાર] રૂઢ બની ગયેલો આચાર –ઢાર્થ પું૦ [+ અર્થ] શબ્દનો રૂઢ અર્થ (યોગાર્થથી ઊલટો)

રૂઢિ સ્ત્રી૦ [सं] રૂઢ થયેલી રીતિ કે રિવાજ (૨) જે કારણથી શબ્દનો અમુક અર્થબોધ કરાવવાની શક્તિ (જુઓ યોગરૂઢિ) ૦પ્રયોગ પું૦ ભાષામાં રૂઢ–રૂઢિથી જેનો વિશેષ અર્થ થતો હોય એવો શબ્દપ્રયોગ. ૦સ્થ વિ૦ રૂઢ (૨) મૂળ રૂપમાં ચાલતો આવતો – સાધિત નહિ એવો (શબ્દ)

રૂત ન૦ [सं ?] (કા) રૂ [અડપવું

રૂતવું અ૦ ક્રિ૦ [સં૦ म रुतणें] (કા) મડવું,

રૂપ ન૦ [सं] આકાર, દેખાવ, સ્વરૂપ (૨) સૌંદર્ય (૩) વેશ (૪) રૂપક, નાટક (૫) વાક્યમાં વાપરવા પ્રત્યય વગેરે લગાડીને તૈયાર કરેલો શબ્દ–પદ (વ્યા) (૬) વિ૦ (સમાસને અંતે) સરખું, સમાન (ઉદા૦ દુઃખરૂપ) [–વરસી જવું = અતિશય રૂપાળું હોવું (બહુધા પ્રશ્નાર્થ સાથે નકાર બતાવવા) –રૂપનો અવતાર, અંબાર = ખૂબ સુંદર હોવું તે –રૂપની મણિ = અતિ સુંદર સ્ત્રી] ૦ક ન૦ એક પ્રકારનું નાટક (૨) એક અર્થાલંકાર, જેમાં ઉપમેયને ઉપમાન સાથે તદ્રૂપ કે અભિન્ન બતાવી વર્ણન કરેલું હોય છે (કા શા.) (૩) સંગીતનો એક તાલ (૪) ગાયન (સંગીત) (૫) પું૦ રૂપ–નાટક કરનાર, નટ ૦કસંજની સ્ત્રી૦ રૂપકના અવયવોને છૂટા પાડનારો આલાપ. ૦ચોકી સ્ત્રી૦ હવળ ઉપર નાના ઘૂમટથી કરાતો ચોરસ ૦જીવા, ૦જીવિની સ્ત્રી૦ વેશ્યા. ૦ણ ન૦ રૂપ ભજવવું તે; અભિનય. ૦બંધ પું૦ લઘુગુરુના આધારે જે છંદ રચાય તે. ૦માળી પું૦ એક છંદ. ૦રેખા સ્ત્રી૦ માત્ર રૂપ બતાવનારી રેખા (૨) આછો ખ્યાલ, ટૂંકું બ્યાન. ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ રૂપાળી ૦વાન વિ૦ રૂપવાળું, સુંદર –પાખ્યાન ન૦ (વ્યા) ધાતુના રૂપો બનાવવા તે –પામહોર સ્ત્રી૦ રૂપિયો –પાળું વિ૦ સુંદર –પાંખુરી સ્ત્રી૦ (૦) (ગાયના) પગની રૂપાની ઝાંઝરી –પાંતર ન૦ રૂપમાં ફેરફાર, અન્ય રૂપ. –પાંદે (૦) સ્ત્રી૦ રૂપાળા દેહવાળી સ્ત્રી

રૂપિયો પું૦ ['રૂપુ' ઉપરથી, सं रूप्यक, સર૦ हिं., म रुपया] સોળ આનાની કિંમતનો રૂપાનો સિક્કો [–રોડો = લગભગ રૂપિયો. રૂપિયા ખાવા = રૂપિયાનો ખર્ચ થવો ઉદા. આ મકાને બહુ રૂપિયા ખાધા (૨) લાંચરુશ્વત લેવી, નાણાં ઓળવવા] –યાભાર વિ૦ (૨) પું૦ એક રૂપિયાના વજન જેટલું, તોલા જેટલું

-રૂપી વિ૦ રૂપનું; રૂપવાળું (સમાસને અંતે)

રૂપું ન૦ [सं रूप्यकं, સર૦ म. रूप्य, हिं. रूपा] એક ધાતુ –પેરી વિ૦ રૂપાનું, રૂપા જેવું [–બંધ છૂટવા = મરણની તૈયારી ઉપર આવવું.] –પૈડી સ્ત્રી૦ રૂપિયો (તિરસ્કારમાં)

રૂબરૂ અ૦ [फा] સમક્ષ [–થવું = સમક્ષ જાતે હાજર થવું] ૦માં અ૦ સમક્ષ, મોઢામોઢ

રૂબલ પું૦ [इं] રશિયાનો રૂપિયા જેવો સિક્કો

રૂમ ન૦ [अ.] (સં) યુરોપી તુર્કસ્તાન, પ્રાચીન રોમનો પ્રદેશ (૨) સ્ત્રી૦ [इं] ઓરડી

રૂમઝૂમ અ૦[રવ૦] ઝાંઝર કે વરસાદનો અવાજ

રૂમડી સ્ત્રી૦ ['રોમ' ઉપરથી ?] શરીરમાંથી લોહી ખેંચી કાઢવાની નળી. [–રૂમવી = દુઃખ દેવું]

રૂમઝાવું (રૂં) અ૦ક્રિ૦ ['રૂમવું' પરથી] રૂમવા પર ચડવું, ગાંડપણથી રૂમવું (ઢોરનું)

રૂમવું (રૂં) અ૦ક્રિ૦ [प्रा रुम्ह, सं म्लापय्] = મલિન કરવું, સર૦ हिं. रूमना] જોરથી ઘૂમવું (યુદ્ધમાં) (૨) લટકવું, ફરવું (૩) સ૦ક્રિ૦ [सं लुंब् = રિબાવવું] હેરાન કરવું [તુર્કસ્તાન

રૂમશામ ન૦ [फा. रूम + फा शाम] (સં.)

રૂમાલ પું૦ [फा] (હાથમોં લૂછવાનો) લૂગડાનો કકડો. –લી સ્ત્રી૦ નાનો રૂમાલ કે લૂગડાનો કકડો (૨) મુસલમાન સ્ત્રીઓનું ઘરમાં માથે ઓઢવાનું નાનું ઓઢણું (૩) એક પ્રકારનો લંગોટ

રૂમાલી સ્ત્રી૦ [हिं (फा रू ઉપરથી)] મગદળજોડીની એક કસરત (૨) જુઓ 'રૂમાલ'માં

રૂમી વિ૦ રૂમ, રોમનું – ને લગતું

રૂમેમસ્તકી સ્ત્રી૦ [अ रूमीमुस्तकी, સર૦ हिं. रूमीमस्तगी] એક ઔષધિ એક – જાતનો ગુંદર

રૂંવું ન૦ [सं रोमक, સર૦ हिं रूआं] રુવું; શરીર ઉપરનો નાનો વાળ, રોમ, રુંવાટું. [રૂંવાં ઊભાં થવાં = રોમાંચ થવો (ભયથી, આશ્ચર્યથી, આનંદથી) રૂંવું ન ફરકવું = જરા

પણ અસર ન થવી. રૂવે રૂવે જીવ રાખવો =અત્યંત કાળજી રાખવી.]
રૂવો પું૦ ચણિયારાની અણી જેમાં ફરતી રહે છે તે ખાડાવાળો લોઢાનો ડટ્ટો (૨) ઘંટીનું ઉપલું પડ જેની પર ફરે છે તે ખીલો
રૂસ પું૦; ન૦ [फा.] (સં) યુરેપએશિયામાં સળંગ ફેલાયેલો એક દેશ, 'રશિયા'
રૂસણું ન૦ ['રૂસવું' પરથી] રિસાવું તે
રૂસવું અ૦ક્રિ૦ [सं. रुष्; प्रा. रूस; સર૦ म रुसणें; हिं. रूसना] + રિસાવું
રૂસી વિ૦ [फा.] રશિયાનું – ને લગતું
રૂહ પું૦; ન૦ [अ.] આત્મા, જીવાત્મા. **–હાની** વિ૦ [फा.] જીવાત્મા કે આત્મા સંબંધી
રૂંગું ન૦ [રવ૦] રુદન
રૂંછડું, રૂંછું ન૦ [જુઓ રૂંવું, સર૦ हिं. रोंगटा] ટૂંકો વાળ કે તાતણો
રૂંઢો પું૦ જુઓ રોઢો, રોઢો
રૂંધ સ્ત્રી૦, **૦ણ(–ન)** ન૦ [રૂંધવું પરથી] રૂંધાવું તે; રોકાણ, પ્રતિબંધ (૨) આડી, અકળામણ
રૂંધવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा रुंध (सं रुध्)] રોકવું (૨) ગૂંગળાવવું
રૂંધામણ સ્ત્રી૦ રૂંધાવું તે; ગૂંગળામણ
રૂંધાવું અ૦ક્રિ૦, **–વવું** સ૦ક્રિ૦ 'રૂંધવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક [આતુરતાથી દોડવું તે
રૂંબ સ્ત્રી૦, **રૂંબાડો** પું૦ (કા) કોઈની પાછળ
રૂંવાડું, રૂંવું ન૦ [જુઓ રૂવું] રુવાંટું
રૂંસણું ન૦ [જુઓ રૂસણું] + રીસ
રે અ૦ [सं] એ ! ઓ ! [સંબોધનનો ઉદ્ગાર] (૨) કવિતામાં પાદપૂર્તિ માટે નિરર્થક મુકાય છે
રેકર્ડ ન૦ [इं] નોંધ (૨) દફતર, ફાઈલ (૩) સ્ત્રી૦ ગ્રામોફોન વાજાની થાળી – ચૂડી (૪) પું૦; ન૦ પરાકાષ્ઠા; આંક; છેલ્લી હદ. [–ઉતારવી, લેવી = ગાયન વગેરેના અવાજને રેકર્ડ ઉપર યંત્ર વડે ઉતારવો (જેથી તેને વગાડતાં ફરી સંભળાય). –કરવો = શક્તિના કોઈ પ્રયોગમાં ટોચની હદે પહોંચવું –તોડવો = જે છેવટની હદ આ કાંઈ હોય તેથી આગળ વધવું. –મૂકવી = ગ્રામોફોન પર રેકર્ડ ગોઠવવી, તેમ કરીને તે વગાડવી –વાગવી = ગ્રામોફોન વાજું વાગવું.
રેકેટ ન૦ [इं] ટેનિસનું બૅટ
રેખ સ્ત્રી૦ [सं. रेखा; સર૦ हिं.; म.] રેખા (૨) દાંતે જડાવેલી સોનાની ટપકી (૩) નાની ખીલી (૪) અ૦ (પ.) જરાયે. **૦વું** અ૦ક્રિ૦ રેખા દોરવી [એક ઢાળ
રેખતો પું૦ [फा] ફારસી અને ઉર્દૂ કવિતાનો
રેખમાલ પું૦ ધાતુ વગેરેનો કઠણ ભૂકો (પૉલિશ કરવા માટે), 'એમરી' [–નો કાગળ = એ ભૂકો ચોંટાડેલો કાગળ]
રેખવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ 'રેખ'માં
રેખા સ્ત્રી૦ [सं] લીટી; આંકો. [–જોવી = ભાગ્યરેખા – નસીબ જોવું – વાંચવું –પડવી = આંક – લીટી દોરાવા – અંકાવા] **૦કંસ** પું૦ ઉપર રેખા દોરી કરાતો કંસ (ગ). **૦ગણિત** ન૦ ભૂમિતિ **૦ચિત્ર** ન૦ રેખાઓથી દોરેલું ચિત્ર (૨) કોઈના જીવનનું ટૂંકું નિરૂપણ; 'સ્કેચ'. **૦ચિત્રણ** ન૦ રેખાથી જ ચિત્ર દોરવું તે
રેખાંશ પું૦ [सं.] ઉત્તર અને દક્ષિણ ધ્રુવમાંથી પસાર થતી પૃથ્વીના ગોળા ઉપરની લીટી; 'લૉન્જિટયૂડ'. **૦વૃત્ત** ન૦ રેખાંશનું વર્તુળ
રેખિક વિ૦ [सं.] રેખાગણિત સંબંધી; 'જ્યોમેટ્રિકલ' (ગ.) **૦ઉપપત્તિ** સ્ત્રી૦ રેખાગણિતની રીતે સાબિતી. 'જ્યોમેટ્રિકલ પ્રૂફ' (ગ)
રેખીલું વિ૦ ['રેખ' ઉપરથી] સુરેખ; સ્પષ્ટ
રેગિસ્તાન પું૦; ન૦ [फा.] રેતાળ પ્રદેશ; રણ; મરુભૂમિ
રેગી સ્ત્રી૦ એક પંખી
રેચ પું૦ [सं] જુલાબ [–આપવો = જુલાબની દવા આપવી (૨) ધસકી આપવી. –થવો = જુલાબની દવાની અસર થવી. –લાગવો = રેચ થવો (૨) ધમકીની અસર થવી –લેવો = જુલાબનું ઔષધ લેવું] **૦ક** વિ૦ જુલાબ કરે એવું [ત્રીજાની ઉશ્કેરણી
રેચકું ન૦ ['રેચક' ઉપરથી ?] બેની લડવાડમાં
રેજ અ૦ [જુઓ જેર] તાબે
રેજગી સ્ત્રી૦ [સર૦ म (फा ?)] છૂટું – પરચૂરણ; મોટા નાણાનું નાનું નાણું
રેજી વિ૦ ['રેજુ' ઉપરથી] રેજાવાળું (પાસાની રમતમાં) (૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ રેજો] નાનો રેજો

રેજુ ં ન૦[फा. रजह] પાસાની રમતમા એક એક દાણાનુ જોડકુ (૨) ફેટાનું છોગું (૩) ભાલા ઉપરનો વાવટો. [**રેજા ઉડાવવાં**=મોજ ઉડાવવી; ગમ્મત કરવી.]

રેજો પુ૦ [फा ,સર૦ हिं , म रेजा] કાચળીમા વપરાતો સુતરાઉ કે રેશમી કાપડનો કકડો (૨) [સર૦ हिं., म रेजा] ધાતુ ગાળવાની કુલડી

રેટો પું૦ [જુઓ રેટો] નાની પાઘડી

રેઠ (રે) વિ૦ [જુઓ રોડ] જાડુ રગડા જેવું (૨) સ્ત્રી૦ [સર૦ રઢ] પૂઠ, કેડો

રેઠબેઠ અ૦ ['રેઠ' ઉપરથી] (કા) રગડાની જેમ

રેઠવવું સ૦ક્રિ૦ [દે. रड्डु=ગબડેલુ] રોડવવુ, નિભાવી લેવુ (૨) ગબડાવવુ

રેડવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ રેલવુ (स प्रेर), म रेडणें] પ્રવાહીની ધાર કરવી (૨) ધાગ ચલાવીને ભરવું, અંદર નાખવુ

રેડવો પુ૦[दे. रड्डु?, સર૦ हिं. रहडू रहडू] એક જાતનું ગાડુ

રેડિયમ ન૦ [इं] વિદ્યુતશક્તિવાળી એક વિરલ [ધાતુ

રેડિયો પુ૦ [इं] તાર વગર, અવાજ દૂર સંભળાવવાનું કે સાંભળવાનુ યંત્ર કે તે ક્રિયા. [**-માં આવવું**=રેડિયો ઉપરથી કહેવાવુ **-માં, પર બોલવું**=યંત્ર દ્વારા ચારે તરફ જાય તે રીતે તેના મુખ્ય મથકે યંત્રમા બોલવુ. **-મૂકવો**=રેડિયો ઉપરથી કાર્યક્રમ સંભળાય તે રીતે તેને શરૂ કરવો. **-લેવો**=રેડિયો મૂકી તેનો કાર્યક્રમ સાંભળવો]

રેડી સ્ત્રી૦ (કા.) એક જાતની ઘોડી

રેડો પું૦ [સર૦ म. रेडा] વાછડો; રેડલો

રેઢિયાળ (રે) વિ૦ [दे. रीढ=અવગણના, અનાદર?] રઢિયાર, રખડતુ, ધણી વિનાનું (૨) નકામું, નમાલુ. [**-ગાડું**=જોઈતી ઝડપે ન થતુ કામ]

રેઢિયું (રે) વિ૦ ['રેઢ' ઉપરથી] જાડું, ઘટ્ટ

રેઢું (રે) વિ૦[જુઓ રેઢિયાળ] રખડતુ, સંભાળ વિનાનુ (૨) [જુઓ રેડ] ગાઢુ, રેઢિયુ.[**-પડવું** =વીલુ - રખડતુ હોવુ કે થવુ]

રેણ (રે) સ્ત્રી૦ [प्रा. रयणी(सं रजनी), સર૦ हिं रैन] + રાત્રિ (૨) [જુઓ રેણુ] રજ

રેણ (રે) ન૦ [સર૦ हिं. रेना, म रेवण, रेवणें] ધાતુની સાંધ કરવાનુ ઝારણ [-કરવું, દેવું]. **૦વું** સ૦ ક્રિ૦ રેણ દેવુ

રેણી (રે) સ્ત્રી૦ [જુઓ રેણ] + રાત્રિ

રેણુ પુ૦, સ્ત્રી૦ [स] ધૂળ, રજ

રેણુક સ્ત્રી૦[सं रेणुका, સર૦हिं] એક વનસ્પતિ -ઔષધિ **૦બીજ** ન૦ એક ઔષધ

રેણુકા સ્ત્રી૦ [सं] (સ) પરશુરામની માતા

રેત ન૦ [सं.] વીર્ય

રેત સ્ત્રી૦ [स रेतजा ? જુઓ રેતડી, સર૦ हिं , म] ઝીણી રેતી. **૦દાની** સ્ત્રી૦ લખાણની શાહી સૂકવવા ભભરાવવાની રેત રાખવાનુ પાત્ર

રેતડી સ્ત્રી૦ [हिं. रेती (स. री)] નાની કાનસ **-ડો** પું૦ મોટી કાનસ

રેતલ પુ૦ [સર૦ हिं.] એક પક્ષી

રેતવી વિ૦ ['રેત' ઉપરથી] રેતાળ

રેતવો પુ૦ ['રેતી' ઉપરથી] (કા) ઝીણી રેતી જેવી ધૂળ (૨) ખોદતા બહુ રેતી નીકળે એવો કૂવો

રેતાળ વિ૦ ['રેત' ઉપરથી, સર૦ म रेताड] રેતીવાળુ [રેતીનુ

રેતિયું ન૦ ['રેત' ઉપરથી] રેતદાની (૨) વિ૦

રેતી સ્ત્રી૦ [જુઓ રેત] પથ્થરનો ઝીણો ભૂકો, વાલુકા. [**-માં નાવ ચલાવવું**=પોલ પોલ ચલાવવુ (૨) મિથ્યા પ્રયત્ન કરવો (૩) અશક્ય કામ સિદ્ધ કરવુ, મહાપરાક્રમ કરવુ] **૦કાગળ** પું૦ રેતી કે કાચની ભૂકી ચોટાડેલો કાગળ

રેથળ પું૦ [જુઓ રથ્થડ] કાકરેટનો રથ્થડ

રેન (રે) સ્ત્રી૦ [જુઓ રેણ=રજની] રાત (૨) [इं. रेइन ?] લગામ

રેપ સ્ત્રી૦ આરોહની મીંડ (સંગીત) [ચિહ્ન

રેફ પુ૦[सं.]અક્ષર ઉપર કરાતુ રૂ નુ (ˆ) આકું

રેફુ પુ૦ બાતમીદાર, જાસૂસ

રેફું સ્ત્રી૦ (કા) રેતવાનો ઢગલો

રેફ્રિજરેટર પું૦ [इं] જેની અંદર મૂકેલી વસ્તુઓ ઠંડી થઈ સારી રહે અથવા ઠરી જાય તેવુ એક યંત્ર-સાધન

રેબચો (રે) પુ૦ [જુઓ રહેબચો, સર૦ म. रेव, रेवट] પાણીની અત્યંત ઢોળાઢોળ, તેથી થયેલો કીચડ

રોગ પું૰ [સં] બગાડ; વિકાર, તંદુરસ્તીમા બગાડો, વ્યાધિ [–ઊપડવો=રોગ થવો રોગવાળો થવો –ઊડવો=રોગનો ચેપ લાગવો; રોગ લાગવો –કાઢવો=વ્યાધિ દૂર કરવો –કાઢી નાખવો=રીસ કે ધૂંધવાટ કાઢી નાખવો (૨) ઠેકાણે આણવું; પાશરું કરવું. –ચડવો=રોગનો ચેપ લાગવો. –ચાલવો= રોગચાળો થવો. –થવો=વ્યાધિ લાગુ પડવો (૨) બગડવું –થવો, ભરાવો= માઠું લાગવુ –નો ચાળો = રોગચાળો, રોગ ફાટી નીકળવો તે રોગમાં બોલવું= રીસમા બોલવુ.] ૦ચાળો પું૰ રોગનો ફેલાવો. ૦દોગ પું૰, ૦રાઈ સ્ત્રી૰ ન૰ રોગ, વળગાડ વગેરેની પીડા. ૦શય્યા સ્ત્રી૰ રોગીની પથારી (૨) [લા.] મદવાડ, ખાટલો

રોગાન પુ૰,ન૰ [फा. रौग़न] તેલ, મીણ, લાખ વગેરેનું એક જાતનુ મિશ્રણ (લાકડાં, લૂગડા વગેરે ઉપર ચડાવે છે). [–કરવો, ચડાવવો = રોગાનનો લેપ કરવો (૨) ટાપટીપ કરવી (૩) ઉશ્કેરવું –ફરવો=બગડવું, નુકસાન થવુ] –ની વિ૰ રોગાન ચડાવેલુ (૨) પુ૰ રોગાન ચડાવનાર

રોગિયું, રોગિષ્ઠ, રોગી [સં], રોગીલું વિ૰ માંદું, રોગવાળુ [માન; નર્યું

રોગું વિ૰ [સર૰ રોકડું] (કા) નકરું; કેવળ;

રોગો પું૰ ચૂનો

રોચક વિ૰ [સ] રુચિ કરાવે તેવું; ગમતુ

રોચ(–ત)ડી સ્ત્રી૰ [જુઓ રોતડ] અણચી; અંચઈ

રોચન ન૰ [સં] રચવું તે (૨) ભપકો; મનોહર દેખાવ (૩) રોચના. –ના સ્ત્રી૰ લાલસા, ઇચ્છા (૨) સુંદર સ્ત્રી (૩) ગોરોચન

રોચિ ન૰; સ્ત્રી૰ [સં] પ્રભા, તેજ

રોચું વિ૰ [प्रा रोंच, रोच्च=પીસવુ પરથી ?] કરચલીઓ પડી ગઈ હોય એવુ (૨) (રો) [સર૰ म. रोंचणें=ભોંકાવું] રોચુ

રોજ પું૰ [फा.] દિવસ (૨) એક દિવસની મજૂરી (૩) અ૰ હમેશ [–ઊઠીને અ૰ દરરોજ –પડવો=રોજ ન ભરાવો, એક દિવસનું મહેનતાણું જવું –ભરવો=રોજિંદા મહેનતાણે કામ કરવું; દહાડિયા તરીકે કામે જવું. રોજે જવું=જુઓ રોજ ભરવો. રોજે રાખવું=દહાડિયા તરીકે રાખવું] ૦ગાર પું૰ ગુજરાન માટે કરવાનો ધંધો, નોકરી કે ઉદ્યમ. [–ચાલવો=ધંધા કે ઉદ્યમમાં ફાયદો રહેવો, ગુજરાન પૂરતો ઉદ્યમધંધો ચાલવો–મળવો] ૦ગારી સ્ત્રી૰ રોજગાર; કામધંધો ૦દાર પું૰ દહાડિયો. ૦નામું ન૰ જુઓ રોજમેળ. ૦નીશી સ્ત્રી૰ દરરોજના કામની નોંધપોથી; ડાયરી. ૦બરોજ અ૰ [फा.] રોજ રોજ, દરરોજ. ૦મેળ પું૰ દરરોજનો હિસાબ (૨) રોજનો હિસાબ (૩) રોજનો હિસાબ લખવાનો ચોપડો ૦રોજ, –જ દા અ૰ હમેશ. –જિંદાર વિ૰ (૨) પું૰ રોજથી કામ કરનાર –જિંદારી સ્ત્રી૰ રોજગાર (૨) રોજની મજૂરી (૩) કમાણી. –જિંદું વિ૰ રોજનુ. –જી સ્ત્રી૰ રોજગાર (૨) ગુજરાન (૩) રોજની આવક, પેદાશ

રોજડી સ્ત્રી૰ ફજેતી (સુ) (–થવી, કુટાવી)

રોજો પું૰ [अ] મોટા અને ધાર્મિક મુસલમાનની કબર (૨) મુસલમાનનો દિવસનો ઉપવાસ (–કરવો, રાખવો)

રોઝ ન૰ [દે. रोज्झ] ઘોડાને મળતુ એક જગલી પશુ ૦ડી સ્ત્રી૰ રોઝની માદા ૦ડું ન૰ રોઝ. –ઝી સ્ત્રી૰ (કા) એક જાતની ઘોડી

રોઝી, –ઝિયો વિ૰ [इ रोझी ઉપરથી ?] એક જાતનો (કપાસ)

રોટલી સ્ત્રી૰ [सं रोट, दे. रट्टिया, रोट्टग] ઘઉંના લોટની પાતળી ગોળ વાની. –લો પુ૰ હાથે થાપીને બનાવેલી જાડી ભાખરી (૨) [લા.] આજીવિકા [રોટલા થવા=(બે કનકવા) પેચમાં એકઠા થઈ જવા રોટલાનું ભૂખ્યું=આજીવિકા વિનાનું, કગાળ રોટલા ભેગું થવું=ભોજન મળવું (૨) આજીવિકા મળવી રોટલા-વેળા=રોટલા ખાવાનો–ભોજનનો સમય (૨) બપોરના ભોજનનો સમય. રોટલા-સ્નાન કરવું= ભાણા પર બેસવાના સમયે જ નાહવુ રોટલે

રરતું = રોટલા વિના ટળવળતું; કંગાળ રોટલો કરવો = રોટલો બનાવવો (૨) મારી મારીને એવડ વાળી દેવું (૩) કચડી નાખવું –ખોવરાવવો, ટાળવો, પડાવવો = આજીવિકા ખોવરાવવી; ચાલુ ગુજરાન બંધ કરાવવું –ઘડવો = જુઓ રોટલો કરવો (૨) કોઈનું નામ દઈને રડવું; છેડો વાળવો –જવો, તૂટવો = આજીવિકા જવી; રોજી બંધ થવી –થઈ જવું = ચગદાઈને ચપટ થઈ જવું –બગાડવો = રોજી કે ગુજરાનને ખલેલ પહોંચાડવું –વાળવો = (કામ) બગાડી નાખવું, ચૂંથી નાખવું અડધો, આછો પાતળો, જાડો કે સૂકો રોટલો = હલકું પાતળું ખાવાનું, ગુજરા જોગ અન્ન રળીને રોટલો ખાવો = મહેનત કરીને પ્રમાણિક રોજી મેળવીને ખાવું (૨) પૈસાદાર નહીં છતાં દેવાદાર ન હોવું]

રોટી સ્ત્રી૰[સર૰ हिं] જુઓ રોટલી(૨)પાઉરોટી ૦વહેવાર પુ૰સાથે જમવા જમાડવાનો સંબંધ

રોડું (રો) ન૰ [મ] બરાબર પાકતા પહેલા સુકાઈને ચીમળાઈ ગયેલું બેસ્વાદ સોપારી (૨)[લા.][સર૰ મ रोड्या] રાંભુ જડ માણસ

રોઠો પુ૰ [सं रूढ ?] રૂઢ

રોડ વિ૰ (ગ્રે) રેડ, ગાઢું (જાડું સાથે વપરાય છે)

રોડ પું૰ [इं] રસ્તો, માર્ગ (૨) [?](સુ) ચઢાવ, ઊંચાણવાળો રસ્તો [(કા) ગબડાવવું

રોડવવું અ૰ક્રિ૰ [प्रा रुल (सं. लुट् दे लुल)]

રોડા(–લા) પુ૰ [જુઓ રોલા] એક છંદ

રોડા પુ૰ બ૰ વ૰ [જુઓ રોડવવું] દોટ, ગબરડી –ડી સ્ત્રી૰ દોટ; રોડા (–કાઢવી) [કકડો

રોડું ન૰ [सं. लोष्ठ, સર૰ हिं., म रोडा] ઈંટનો

રોઢવાળ વિ૰ બ્રાહ્મણની એક જાતનું

રોઢું ન૰ [જુઓ રોઢુ] મોટું છાણું (૨) રોડું

રોઢો પુ૰ [જુઓ રોઢું] મોટું છાણું (૨) [જુઓ રોંઢો] [કા] ત્રીજા પહોરનું ભોજન

રોણ ન૰ [સર૰ રૂસણું કે 'રોવું' ઉપરથી ?] બખેડો, ફિસાદ, તોફાન [–માંડવું, લેવું = હઠપૂર્વક રડવું, રડીને કજિયો કરવો]

રોણ સ્ત્રી૰[જુઓ રોન] રાતની ચોકી [–ફરવી. મારવી = રાતે ચોકી માટે ફરવું]

રોણ (રો') સ્ત્રી૰ [सं रोहिणी] રોહિણી નક્ષત્ર. [–દાઝવી = રોહિણી નક્ષત્ર વરસાદ વગરનું જવું –રેલવી = રોહિણી નક્ષત્રમા ખૂબ વરસાદ થવો]

રોણું ન૰ [प्रा. रोवण (सं रोदन)] રુદન

રોતડ, –ડું, –લ વિ૰ ['રોવું' ઉપરથી] ઝટ રોઈ પડે એવું

રોતડી સ્ત્રી૰ જુઓ રોંચડી

રોતું વિ૰ ['રોવું'નું વ૰ કૃ૰] રડતું, રડયા કરતું. [રોતી સૂરત [સર૰ મ रोती सुरत], શિકલ = રોતલ, ઉદાસી કે શોકાર્ત ચહેરો]

રોદણું(–ણું) ન૰ [જુઓ રોદન] વીતકની કથની (૨) રુદન [રોદણાં રડવાં = હતાશ થઈ દુ:ખની વાત કથા કરવી]

રોદન ન૰ [सं] રુદન [પડેલો)

રોદો પુ૰ [सं रोध ઉપરથી] ખાડો (ચીલામાં

રોધ પુ૰ [सं] અટકાવ. ૦ક વિ૰રોધ કરનારું. ૦ન ન૰રોધવું તે ૦વું સ૰ક્રિ૰રોકવું, અટકાવવું

રોન સ્ત્રી૰ [इं राउन्ड] રાતની ચોકી માટ ફરવું તે [–ફરવી, મારવી] [રોનકવાળું

રોનક સ્ત્રી૰ [अ] તેજ, ભપકો ૦દાર વિ૰

રોપ પુ૰ [રોપવું પરથી] રોપો, છોડ ૦ણ ન૰ [सं] રોપવું તે ૦ણહાર વિ૰ રોપનાર ૦ણી સ્ત્રી૰ રોપણ; વાવણી

રોપવું સ૰ક્રિ૰ [सं. रोप्] વાવવું (૨) ખોડવું

રોપાણ ન૰ [રોપવું પરથી] જુઓ રોપણ

રોપિત વિ૰ [सं] રોપેલું

રોપીટ સ્ત્રી૰ [રોવું + પીટવું] રોકૂટ; રોવું ને છાતી પીટવી તે

રોપો પુ૰ જુઓ રોપ

રોફ(–બ) (રો) પુ૰[જુઓ રુઆબ;સર૰ हिं., म. रोब] ભપકો, દબદબો (૨) પ્રતાપ, તેજ, દાબ. [–કરવો, મારવો = ડોળદમામથી રહેવું. (૨) ઉપરીપણું દાખવવું; દાબ પાડવા જેવું વર્તન કરવું –ચલાવવો, પાડવો, રાખવો દાબ પાડવો, રોફમાં રાખવું. –બેસાડવો = ધાક બેસાડવી, રોફ પાડવી.] ૦દાર વિ૰ રોફવાળું. –ફી(–બી) વિ૰ રોફવાળું

રોબડ વિ૦ [જુઓ ઘોબું; ડોબું] જડ; મૂર્ખ; અરસિક [ઘરેણું
રોબડી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. डोबर] સ્ત્રીઓનું એક
રોબ,૦દાર,–બી જુઓ 'રોફ'માં
રોમ પું૦,ન૦ [સં.] રુવાંટું; રૂં, શરીર ઉપરના વાળ. ૦કૂપ,૦ગર્ત પું૦ રોમવાળું ચામડીનું છિદ્ર. ૦શત્રુ પું૦ હજામ. ૦હર્ષ પું૦ રોમાંચ (૨) વિ૦ રોમાંચ કરે એવું
રોમ ન૦ [ઇં] (સં.) ઇટાલીનું જાણીતું શહેર. ૦ન વિ૦ રોમનું કે તેને લગતું કે તેનું રહેવાસી
રોમંથ પું૦ [સં] વાગોળવું તે
રોમાવલિ (–લી, –ળિ, –ળી) સ્ત્રી૦ [સં.] રુવાંટીની હાર
રોમાંચ પું૦[સં.] (લાગણીથી) શરીર ઉપરનાં રૂંવાં ઊભાં થવાં તે. ૦ક રોમાંચ કરે એવું, રોમહર્ષ –ચિત વિ૦ રોમાંચ થયો હોય તેવું
રોયણ (રો') સ્ત્રી૦ (સં) રોહિણી
રોયણ ન૦ [સં रुदन, પ્રા रोअण] + રુદન
રૉયલ વિ૦ [ઇં] એક ખાસ કદનો (છાપવાનો કાગળ) (૨) શાહી; દરબારી
રોયણી સ્ત્રી૦[મ] નાનું લંગર (મછવાનું)
રૉયલ્ટી સ્ત્રી૦ [ઇં.] લેખક વગેરેને તેમની કૃતિના વેચાણ ઉપર જે મહેનતાણું ઠરાવી આપવામાં આવે તે [(સ્ત્રીઓની ગાળ)
રોયું વિ૦ ['રોવું' ઉપરથી] પીટયું; રડયું
રોલ પું૦ [ઇં. रोल] (વહાણમાં બેસતાં આવતાં) ચક્કર, તમ્મર (૨) એક જાતનું રેશમી કાપડ
રોલ પું૦[ઇં.]આંકણી,૦ર પું૦ગબડે તેવો ગોળ ઘાટ (જેમ કે, છાપખાનાનો; જમીન દાબવાનો)
રોલા (–ળા) પું૦ [સં] એક છંદ
રોલું (રો?) વિ૦ બાઘું, મૂર્ખ, મૂઢ
રોવું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા.रोव(સં. रुद्)] રડવું (૨) સ૦ક્રિ૦ –ને રડવું; –નું દુઃખ કરવું, ગાવું (૩) ન૦ રડવું તે, રોણું –વડાવવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રેરક]. –વાવું અ૦ ક્રિ૦ [ભાવે]
રોશન વિ૦ [फा] ચળકતું (૨) જાહેર [–થવું= જાણ થવી. –વાળવું=નુકસાન કરવું, ધૂળધાણી કરવી.] –નાઈ, –ની સ્ત્રી૦(ઘણા દીવાઓનો) સામટો પ્રકાશ (૨) રુશનાઈ
રોષ પું૦ [સ.] ગુસ્સો. [–કરવો, રાખવો, રોષે ભરાવું=ગુસ્સે થવું.] ૦વવું સ૦ ક્રિ૦ રોષ ચડાવવો; ગુસ્સે કરવું –ષાવું અ૦ ક્રિ૦ રોષ ચડવો; ગુસ્સે થવું. –ષિત વિ૦ રોષવાળું
રોહ પું૦ [સં.] કળી (૨) અંકુર
રોહ ન૦ [સં रोहिष] એક ઘાસ ૦ડો પું૦ એક ઘાસ (૨) [સં.रोहितक?] એક ઝાડ. ૦ણી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
રોહિણી સ્ત્રી૦ [સ.] (સ.) ચોથું નક્ષત્ર (૨) વીજળી (૩) [સ.] બળરામની માતા (૪) [સં.] ચંદ્રની પટરાણી (૫) આયતા શ્રુતિનો એક પ્રકાર
રોહિત વિ૦[સં.] રાતું (૨) પું૦ (સ.) હરિશ્ચંદ્ર રાજાનો પુત્ર. –તાશ્વ પું૦ અગ્નિ
રોહિલા પું૦ [સર૦ हिं रुहेला; म] પઠાણોની એક જાતિ. –લખંડ પું૦ (સ.) યુ પ્રાન્તનો એક પ્રદેશ જ્યાં રોહિલાની વસ્તી છે
રોળ પું૦ [રોળવું પરથી ? પ્રા. रुल (સ. लुठ्) આળોટવું] અપયોક; મરકી (૨) ગજબ; દાટ; પાયમાલી (૩) [સર૦ म. रोळा] મોટો જથો (૪) [દે. रोल] ગભરાટ; શોરબકોર (૫) ઝઘડો, કલહ. [–ચાલવો= મરકી ફેલાવી –વળવો=ઘાણ નીકળી જવો, ખૂબ નુકસાન થવું, ખૂબ વપરાઈ જવું –વાળવો=ભય ફેલાવવો (૨) અતિશય નુકસાન કરવું (૩) ઘાણ કાઢી નાખવો (૪) ખૂબ ખરચી નાખવું]
રોળવવું સ૦ક્રિ૦ ['રોળવું' ઉપરથી] રોળે એમ કરવું
રોળવાવું અ૦ક્રિ૦ ચિડાવું. ખિજાવું
રોળવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. रुल(સં. लुठ्) ઉપરથી] ચોળવું; મસળવું (૨) રગદોળવું; મેલું કરવું (૩) [લા.] કચરી મારી નાખવું
રોળા પું૦ [જુઓ રોલા] એક છંદ
રોળીકોળી (રો કો?) વિ૦ સ્ત્રી૦ સાંજની (વેળા)
રોળું (રો?) વિ૦ [જુઓ રોળવું] અધોગવાળું (૨) મેલું; રોળાયેલું (૩) જુઓ રોલું (૪) ન૦ જુઓ રોળો; કજિયો. તોફાન; વિગાડું
રોળો (રો?) પું૦ [દે रोल] ભાંજગડ (૨) ઘોંઘાટ; બૂમ (૩) ['રળવું' ઉપરથી] કમાઈ

રોંક(-ખ)ણી (રો૦) સ્ત્રી૦ [મ.] રોખડી; રવો. -નું સ૦ક્રિ૦ રઘો ફેરવવો, સાફ કરવું
રોંખણું (રો૦) ન૦ [સર૦મ रोंचणें]પથ્થર લાકડા વગેરે પર આંકા પાડવાનું ઓજાર, ટાંકણું
રોંખવું (રો૦) સ૦ક્રિ૦ જુઓ 'રોંકણી'માં, રોકવું
રોંચુ (રો૦) વિ૦ [જુઓ રોચુ] ગામડિયું, જંગલી, અસભ્ય -ચો પું૦ સભો, જડસો
રોંઢું (રો૦) ન૦ [જુઓ રોઢો] ત્રીજો પહોર, સમી-સાંજનો વખત -ઢો પું૦ [સં.रोमंथ ઉપરથી?] ત્રીજા પહોરનું જમણ (૨) વાળુ (૩) રોંઢું
રૌદ્ર વિ૦ [સં] રુદ્ર સંબંધી (૨) ભયંકર; ઉગ્ર (૩)પું૦ રૌદ્રપણું, રુદ્રતા (૪) કાવ્યના નવ રસમાંનો એક -દ્રી સ્ત્રી૦ દીપા શ્રુતિનો એક અવાંતર ભેદ
રૌપ્ય વિ૦ [સં] રૂપાનું (૨) રૂપા જેવું
રૌરવ ન૦ [સં] એક નરક

લ

લ પું૦ [સં] ચાર અર્ધસ્વરોમાંનો ત્રીજો. ૦કાર પું૦ લ અક્ષર કે તેનો ઉચ્ચાર. ૦કારાંત વિ૦ છેડે લકારવાળું
લઈ 'લેવું'નું કૃ૦ રૂપ જેમ કે લઈ આવવું; લઈ જવું ઇ૦ [લઈને'
લઈને અ૦['લેવું'નું અ૦ કૃ૦] ઉદા૦ 'એને
લઉઓ પું૦[પ્રા. लव(સં लपू)ઉપરથી]રાજાની પાસે રહેતો મશ્કરો, લેલો
લકડધકડ અ૦ [લક્કડ+ધક્કો કે ચોકો? કે રગડવું+ધકેલવું?] લક્કડધક્કડ, ધમધોકાર; ઝપાટાબંધ
લક(-ક્ક)ડિયું વિ૦ [જુઓ લક્કડ] લાકડાનું (૨) કઠણ (૩) ઝાડને પણ બાળી દે એવું (હિમ) (૪) ન૦ જુઓ કઠોડું (૫) ગડાકુ બનાવવાનું લાકડાનું ખામણાવાળું ગચિયું. -યો દાન પું૦ એક રમત
લકવો પું૦ [અ लक्वह] શરીરનું એકાદ અંગ રહી જવાનો રોગ, પક્ષાઘાત
લકીર સ્ત્રી૦ [હિં. મ] લીટી, રેખા
લકુ(-કું)ઓ [અ लुकमह] કોળિયો. લાડવો, ફાયદો (કટાક્ષમાં) (-લેવો)
લકુટી સ્ત્રી૦ [સં लकुट, સર૦ હિં.] લાકડી
લકુંદરું વિ૦ [સર૦ મ लक्क=ઉઘાડું, નાગું અથવા लतकुटा-लतकोडगा = નિર્લજ્જ.] રડીબાજ, વંઠેલ
લક્કડ ન૦ [સં लकुट, પ્રા लक्कुड,સર૦ હિં.,મ.] લાકડું (બહુધા સમાસમાં વપરાય છે) ૦કામ ન૦ લાકડાનું કામ, સુતારીકામ. ૦કોટ પું૦ લાકડાનો કોટ કે આતરો (૨) વહાણમાંથી જયાં લાકડાં ઊતરે છે તે ડક્કો ૦ખોદ પું૦ એક પક્ષી ૦ધક્કડ અ૦ જુઓ લકડધકડ ૦ધક્કે અ૦ સખત રીતે; જોરથી. [-લેવું=સખત ઠપકો આપવો] ૦પીઠ સ્ત્રી૦ લાઠી, લાકડાનું પીઠું. ૦ફોડો પું૦ લાકડાં ફાડનારો ૦શી(-સી) વિ૦ લાકડા જેવું કઠણ (૨) પું૦ બ૦વ૦ જુઓ લક્કડશી લાડુ ૦શી લાડુ પું૦ એક મીઠાઈ -ડિયું વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ લકડિયું
લક્કી કબૂતર ન૦ [અ लक्का, સર૦ હિં. लक्का, ૦कबूतर] એક જાતનું કબૂતર
લક્ષ પું૦ [સં] લાખની સંખ્યા (૨) ધ્યાન (૩) ઉદ્દેશ (૪) [તાકવાનું] નિશાન [-આપવું, દેવું=ધ્યાન આપવું -ખેંચવું, દોરવું=ધ્યાન પર આણવું -પર, -માં આવવું, -માં ઊતરવું=લક્ષ જવું -પર, -માં લેવું=ધ્યાન આપવું -માં રાખવું=ધ્યાનમાં રાખવું -રાખવું=સરત રાખવી -સાધવું=ઉદ્દેશ સિદ્ધ કરવો (૨) નિશાન બરાબર તાકવું] ૦ક વિ૦ સૂચક; લક્ષ ખેંચે એવું. ૦ચોરાશી સ્ત્રી૦ જુઓ લખચોરાશી
લક્ષણ ન૦ [સં] ચિહ્ન, નિશાની (૨) ગુણ; બીજી વસ્તુથી જુદો પાડનાર ખાસ ધર્મ (૩) તેના ધર્મનું કથન, વ્યાખ્યા [ન્યા.] (૪) ઢંગ; આચરણ. ૦વંતું વિ૦ સુલક્ષણું (૨) [કટાક્ષમાં] નઠારાં લક્ષણવાળું
લક્ષણા સ્ત્રી૦ [સં.] લક્ષ્યાર્થનો બોધ કરાવનાર શબ્દની શક્તિ (વ્યા)
લક્ષણીય વિ૦ [સં] લક્ષમાં લેવા જેવું

લક્ષધા અ૰ [સં] લાખ રીતે
લક્ષ વસ્યા અ૰ અવશ્ય; જરૂર
લક્ષવું સ૰ક્રિ૰ [સં લક્ષ્] તાકવું (૨) તાકીને બેસવું (૩) અટકળ કરવી (૪) શોધી કાઢવું, જોઈ જવું
લક્ષ(-ક્ષ્ય)વેધી વિ૰ ધારેલું નિશાન પાડનાર
લક્ષાધિપતિ પું૰ [સં.] લાખ રૂપિયાની પૂંજીવાળો, લખપતિ
લક્ષાલક્ષ ન૰+લક્ષ્ય
લક્ષાવધિ અ૰ [સં] લાખે લેખાં હોય તેમ
લક્ષિત વિ૰ [સં] દેખાડેલું (૨) દેખેલું (૩) લક્ષણાથી જાણેલું (વ્યા).
લક્ષી વિ૰ [સં] લક્ષવાળું; લક્ષતું (સામાન્ય રીતે સમાસને અંતે. ઉદા૰ 'એકલક્ષી')
લક્ષ્મણ પું૰ [સં] (સ.) રામનો નાનો ભાઈ; સુમિત્રાનો પુત્ર [પટરાણીઓમાની એક
લક્ષ્મણા સ્ત્રી૰ [સં] (સ) કૃષ્ણની આઠ
લક્ષ્મી સ્ત્રી૰ [સં.] (સ) વિષ્ણુની પત્ની, ધનની અધિષ્ઠાત્રી દેવી ચૌદ રત્નમાનું એક (૨) ધન, દોલત. **૰કાંત**, **૰નાથ**, **૰પતિ**, **૰વર** પું૰ (સં.) વિષ્ણુ. **૰તાલ** પું૰ એક જાતનો તાલ (સંગીત) **૰ધર** પું૰ એક છંદ **૰પૂજન** ન૰; **૰પૂજા** સ્ત્રી૰ આસો વદ તેરસને દિવસે કરાતી લક્ષ્મીની પૂજા. **૰વંત(-તું)**, **૰વાન** વિ૰ પૈસાદાર
લક્ષ્ય વિ૰ [સં.] લક્ષ આપવા જેવું (૨) તાકવાનું; તાકી શકાય તેવું (૩) જોઈ શકાય-જાણી શકાય તેવું, દૃશ્ય (૪) ન૰ ધ્યેય (૫) લક્ષ, હેતુ (૬) નિશાન (તાકવાનું) (૭) લક્ષ્યાર્થ (૮) જેનું લક્ષણ બાંધવાનું હોય તે (ન્યા). **૰બિંદુ** ન૰ લક્ષ્ય, ધ્યેય **૰વેધ** પું૰ ધારેલા નિશાનને તોડી પાડવું તે **૰વેધિત્વ** ન૰ લક્ષવેધીપણું. **૰વેધી** વિ૰ જુઓ લક્ષવેધી **-ક્ષ્યાર્થ** પું૰ [+અર્થ] મુખ્યાર્થનો બાધ થયે તેનો સબંધી એવો જે બીજો અર્થ લેવો પડે છે તે (ન્યા)
લખ વિ૰ [જુઓ લક્ષ] લાખ (૫)(૨) [જુઓ લક્ષ્ય] દૃશ્ય (જગત સારૂ) (૩) સ્ત્રી [જુઓ લખલખવું અર્થ ૫] લત, છંદ (૪) જુઓ લક્ષ્મી. **૰ચોરાશી** સ્ત્રી૰ ચોરાસી લાખ જન્મનું ચક્ર. **૰પતિ** પું૰ લક્ષાધિપતિ
લખ(-ખ)ણ ન૰ [સં લક્ષણ]+ લક્ષણ,ચિહ્ન
લખણી ન૰ ['લખવું' પરથી] ટીપ, યાદી (દાન કે ઉઘરાણાની). [-કરવી=ઉઘરાણું કરવું.] **-ણું** ન૰ લખવાનું વતરણું; લેખણ (૨) લખણી. **-ત** ન૰ કરાર: સહી સાથેનું લખાણ (૨) નસીબના લેખ. **-ત પત્તર** ન૰ કાગળિયા ઉપરનું લખાણ (૨) ગમે તેવું (કાચું કે અચોક્કસ) લખાણ
લખપતિ જુઓ 'લખ'મા
લખલખ વિ૰ [સં. લક્ષ્ ઉપરથી, અથવા રવ૰] ચળકતું; સ્વચ્છ (૨) અ૰ [રવ૰] લખલખે એમ. [-થવું=લખલખવું.] **૰વું** અ૰ક્રિ૰ ફાટવું; પીડા થવી (૨) ચકચકવું; ઝળકવું (૩) લખલખ એવો અવાજ થવો (પાણી ઊછળવાથી, કૂતરુ પાણી પીએ ત્યારે) (૪) લવલવવું (૫)[સં. લષ્; સર૰મ लखलखणें] તીવ્ર ભૂખ લાગવી, તીવ્ર અભિલાષા થવી **-ખાટ** પું૰ ઝગઝગાટ (૨) લવારો (૩) સણકો; પીડા (૪) ધારતી, ડર (૫) ઘોંઘાટ, ધમાલ (૬) ધખણા; ભૂખ. **-ખાટો** પું૰ લખલખાટ, ઝગઝગાટ
લખલૂટ વિ૰ [લખ (લક્ષ)+લૂટ (લૂંટવું, કે લોટવું), સર૰ म.] પુષ્કળ, બેશુમાર
લખવું સ૰ક્રિ૰ [સં लिख्; સર૰ हिं. लिखना, म लिहणें] લખાણ કરવું (૨) આલેખવું (૩) [સં. लक्ष्, प्रा लक्ख] અવલોકવું, જોવું [**લખી આપવું**=લખત કરી આપવું, લેખિત કબૂલાત આપવી **લખી કાઢવું**=જલદી લખી નાખવું. (નામ) **લખી જવું**=ગુનો કર્યા બદલ નામ નોંધી જવું (૨) આવીને લખી લેવું **લખી દેવું**=લખી આપવું (૨) લખી કાઢવું. **લખી નાખવું**=જલદી લખી કાઢવું. **લખી પાડવું**=જલદી લખી નાખવું **લખી મારવું**=હોય તેનાથી જુદું (ઉતાવળમાં કે ભૂલથી) લખી નાખવું **લખી મૂકવું**, **રાખવું**=લખાણ કરી રાખવું **લખી લેવું**=(યાદ રહે તે માટે) ઉતારી લેવું-લખવું.

લખી વાળવું=હિસાબમા માંડી વાળવુ.]
લખંલખા સ્ત્રી૦ ['લખવુ' ઉપરથી] ઉપરા-ઉપરી કે સામસામી લખવું તે
લખાઈ સ્ત્રી૦ ['લખવુ' ઉપરથી] લખવાનુ મહેનતાણુ. -ણ ન૦ લખવુ તે (૨) લખેલુ તે -ણપઢાણ ન૦ [લખવુ + પઢવુ] લેખિત પુરાવો -પટ્ટી(-ડી) સ્ત્રી૦[સર૦મ लखापट्टी, લખવું + પઢવુ हिं. लिखापढी, લખવુ + પટ્ટી (स पत्=વાર વાર પડવુ-વળગવુ)] લખ લખા કરવુ-વાર વાર લખવુ તે. -મણ ન૦, -મણી સ્ત્રી૦ લખવાનુ મહેનતાણુ; લખાઈ
લખારો પુ૦ [લખલખ, રવ૦] લવારો, નકામી ટકટક (૨) ['લાખ' ઉપરથી, સર૦ हिं., म लखेरा] લાખની ચૂડી વગેરે બનાવનારો (૨) લાખ ચડાવવાનુ કામ કરનારો
લખાલખ સ્ત્રી૦['લખવુ'પરથી]જુઓ લખ લખા
લખાવટ સ્ત્રી૦ ['લખવુ' ઉપરથી] સર૦ हिं, म लिखावट] લખાણ (૨) લખવાની ઢબ (૩) [લખલખ, રવ૦] ધાગ્તી (૪) લવારો
લખિતંગ વિ૦ [स लिखितम् (ત્રીજી વિભક્તિમા કર્તા સાથે)] (પત્ર) લખનાર, લિખિત ગ
લખિયારા પુ૦ [લાખ પરથી, સર૦ हिं. लखेरा] લાખનુ કામ કરનાર એક જાતનો માણસ (૨) એક અટક
લખી સ્ત્રી૦ [सं लक्ष्मी?] (કા) ઘોડીની એક જાત [પુ૦ લખપતિ
લખેશરી વિ૦ [स लक्षेश्वर] તાલેવંત (૨)
લખોટવુ સ૦ક્રિ૦ [લાખ પરથી, સર૦ म लाखटणें] લાખ ચડાવવી (માટીના વાસણને)
લખોટી સ્ત્રી૦ [स. लाक्षा + वृत्तक] કાચ કે પથ્થરની (રમવાની) નાની ગોળી
લખોટો પુ૦ [सं लाक्षा ઉપરથી, સર૦ हिं. लखौटा, म लाखोटा, लखोटा] અગત્યના કે સરકારી કાગળોનો સીલબંધ બીડો (૨) [જુઓ લખોટી] મોટી લખોટી
લખ્ખણ ન૦ જુઓ લખણ, લક્ષણ
લખ્યા લેખ પું૦ બ૦ વ૦ [લખ્યુ + લેખ] વિધિએ લખેલો લેખ, નસીબ, વિધિ
લખ્યા, ['લખવુ' ઉપરથી] ૦પતરાં [सं पत्र] ન૦બ૦વ૦ લખત, દસ્તાવેજ [-કરવાં, કરી આપવાં]
લગ સ્ત્રી૦ [स. लग्, સર૦ લાગ, સર૦ म] ટેકણ, ટેકો (બોજનો) (૨) સૂતરની આટી (૩) અ૦ + લગી [માથાકોડ
લગઝૂડ સ્ત્રી૦ [લાગવુ + ઝૂડવુ] મગજમારી,
લગટ વિ૦ (૨) અ૦ [સર૦ લગી, म] સળગ, એકધારુ
લગડ સ્ત્રી૦ [म] એક પક્ષી [કે ચાંદીની પાટ
લગડી સ્ત્રી૦ [સર૦ म. लगड, म लगुड?] સોના
લગડું ન૦ [સર૦ म लगट स लग् ઉપરથી] ગવેડાનુ છાલકુ કે ચોકઠુ (૨) બોજો [-લાગવું = ભાર, બોજો કે જવાબદારી ચોટવા.]
લગણ પુ૦ [सं लग् ઉપરથી] બોજો (૨) અ૦ લગી, સુધી
લગત વિ૦ [सं लग्, સર૦ म] લગતુ; નજીકનું (૨) સ્ત્રી૦ [સર૦ म लगता] સબંધ, વરોબો (૩) અ૦ પાસે, જોડે, લાગીને -તી સ્ત્રી૦ [સર૦ म] વગ, શરમ -તું વિ૦ સબંધી; લાગુ પડતુ, નજીકનુ
લગદી સ્ત્રી૦ [स लग् ઉપરથી, સર૦ म लगदा] જુઓ લુગદી -દો પુ૦ લચકો, લોદો
લગન ન૦ [स लग्न] જુઓ લગ્ન (૨) સ્ત્રી૦ [हिं] લગની. [-ઉકેલવું=લગ્નની જવાબદારી કે બોજામાથી પરવારવું. -લખાવવું= લગ્નતિથિ નક્કી કર્યાની લેખિત ખબર આપવી -લાગવી = લગની લાગવી] ૦ગાળો પું૦ લગનની મોસમ ૦ઘડી સ્ત્રી૦ લગનની મુખ્ય ક્રિયા કરવાની ઘડી-મુરત તે ૦પડો પુ૦ વરના તરફથી કન્યાને ત્યા લગ્નનો શુભ દિવસ લખી, મોકલાતુ કંકુનુ પડીકુ. ૦સરો સ્ત્રી૦ લગનગાળો -નિયો પુ૦ વરને તેડવા જનારો કન્યા તરફનો સગો. [બામો લગનિયો = ઠઠારો કરનાર માણસ]-ની સ્ત્રી૦ રઢ, લહે, લત (-લાગવી)
લગભગ અ૦ [दे. लग (द्विर्भाव), हिं., म] પાસે; અડોઅડ (૨) આશરે
લગરીક વિ૦(૨)અ૦ [જુઓ લગીર] + લગીરેક
લગલગ ન૦ [સર૦ हिं, अ लक़्लक़] એક પંખી

લગવાડ સ્ત્રી० [સં. लग् ઉપરથી] સંબંધ,પ્રીતિ
લગણું ન० [સં लग्] નક્કી કરેલા ભાવે દરરોજ અમુક વસ્તુ લેવી તે (૨) સ०ક્રિ० (પ) લાગવું; વળગવું (૩) પહોંચવું
લગાડવું સ० ક્રિ० ['લાગવું'નુ પ્રેરક] અડકાડવું (૨) ચોપડવુ (૩) વળગાડવું, લાગુ કરવું (૪) સળગાવવું [લાગલાગટ
લગાતાર અ० [હિં.; સર० મ. लगेतार] સતત,
લગામ સ્ત્રી०[फा.] ઘોડાના મોંનું લોઢાનુ ચોકઠું (૨) તેને બાંધેલી હાંકનારના હાથમાં રહેતી દોરી (૩)[લા.] અંકુશ. [–આપવી=લગામ ઢીલી મૂકવી (૨) છૂટ આપવી, દાબ, અંકુશ કે બંધન વિનાનું રાખવું. –ખેંચવી, ઝાલવી, પકડવી=જતુ અટકાવવું; કાબૂમા લેવું. –છૂટી મૂકવી=સ્વતંત્રતા આપવી (૨) બહેકી જવા દેવું –તંગ કરવી=અંકુશ મૂકવો; ખેંચી પકડવું.]
લગાર,–રેક વિ० [જુઓ લગીર] થોડું (૨) અ० થોડા વખત માટે
લગાવ પું० [સં लग् ઉપરથી ?] મીણ
લગાવવું સ० ક્રિ० ['લાગવું'નું પ્રેરક, સર० हिं लगावना, म लगावणें] જુઓ લગાડવું ૧, ૨, ૩ (૨) મારવું, ઠોકવું [લગણ, સુધી
લગી અ० [જુઓ લગ.સર०हिं लगी, म लग्]
લગીર,–રેક વિ० [હિં. लकीर=પાતળી લીટી ઉપરથી ?] જુઓ લગાર
લગે અ० [સ लग्, સર० म. हिं] લાગ્યા! ફાવ્યા! હ! (એક ઉત્તેજનનો ઉદ્ગાર) (૨) +લગી. ०લગે અ० લગે ૧ જુઓ
લગેજ ન० [ઇં] (રેલવે) ઉતારુનો સામાન. [–કરવું સ०ક્રિ० ઉતારુનો સામાન લગેજના ખાસ ડબામા મોકલવો (૨) સરસામાન તેખાવી રસીદ કઢાવવી] ०ઑફિસ સ્ત્રી० જ્યા ઉતારુનો સામાન લગેજ કરવામા આવે તે ઑફિસ. ०પાર્સલ ન० લગેજના ખાસ જુદા ડબામા મોકલાતુ પાર્સલ
લગોલગ અ० [દે. लग=નજીક; સર० म.] છેક પાસે, અડીને (૨) લગભગ, પાસે
લગ્ગુ અ० જુઓ લગોલગ (૨) વિ० [સં लग् ઉપરથી] છિનાળવુ, પરસ્ત્રી પાછળ ફર્યા કરનાર
લગ્ન વિ० [સં] લાગેલુ, વળગેલું (૨) લીન, આસક્ત (૩) ન० જેટલો સમય પૃથ્વી એક રાશિમાં રહે તેટલો વખત (૪) કોઈ શુભ કાર્ય કરવાનુ મુહૂર્ત (૫) પરણવાનુ મુહૂર્ત (૬) લગન, પરણવું તે, વિવાહ [–કરવું=પરણવું –જોવું =લગ્નનું મુહૂર્ત જોવું.–માંડવું=લગ્નની તૈયારી કરવી. –લેવું(–વાં)=લગ્નનુ મુહૂર્ત ઠરાવવું (૨) લગ્નની તયારી કરવી લગ્ને લગ્ને કુંવારા=હમેશા અતૃપ્ત હર વખતે તૈયાર.] ०કાર્ય ન० લગ્નનુ કામકાજ ०કાલ(–ળ) પું० લગ્ન કે બીજા શુભ કાર્યનુ મુહૂર્ત ०કું(–કૂં)ડળી સ્ત્રી०[સર० हिं , म. लग्नकुंडली] જન્મ સમયે કયો ગ્રહ કઈ રાશિમા હતો તે બતાવનાર કુંડળી, જન્મકુંડળી. ०તિથિ સ્ત્રી० લગ્નનો દિવસ. ०નક્ષત્ર ન० લગ્ન માટે શુભ નક્ષત્ર. ०મંડપ પુ० લગ્ન માટે તયાર કરેલો મંડપ ०મુહૂર્ત ન० લગ્નકાળ. ०વેળા સ્ત્રી० લગ્નકાળ. –ગ્નોત્સવ પું० [+ उत्सव] લગ્નનો ઉત્સવ–ઉજવણી
લઘરવઘર વિ०[જુઓ લઘરા] (કા) ચીંથરેહાલ
લઘરા પુ०બ०વ० ['લકીર ઉપરથી ?]લૂગડાના ડૂચા; ચીંથરા. **લઘરિયું** વિ० લઘરવઘર
લઘિમા સ્ત્રી०[સં] લઘુપણું (૨) આઠ સિદ્ધિઓમાની એક–અતિ લઘુ થઈ જવુ તે
લઘુ વિ० [સં.] નાનું (૨) હલકુ (૩) સહેલુ (૪) હ્રસ્વ, એક માત્રાનુ (૫)પુ० હસ્ત, પુષ્ય અને અશ્વિની નક્ષત્રોનું નામ ०કથા સ્ત્રી० નાની વાર્તા, સાહિત્યકૃતિનો એક પ્રકાર ०કૌંસ પું० ()આવો કૌંસ ०કોણ પુ०૯૦°થી નાનો કોણ, 'એક્યૂટ્એન્ગલ'(ગ) ०જન પું०(ગુરુજનનો વિપર્યાય) નાનો કે હલકો માણસ ०તમ વિ० સૌથી નાનુ (૨) પુ० અમુક રકમોમાની દરેકથી જેને શેષ વિના ભાગી શકાય એવી નાનામા નાની રકમ (ગ). ०તમ સમચ્છેદ પું० અમુક અપૂર્ણાંક રકમોના દરેકના છેદથી બરાબર ભાગી શકાય એવી નાનામાં નાની સખ્યા (ગ) ०તમ સાધારણ અવયવી, ०તમ સાધારણ ભાજ્ય પુ०

[સર૦ મ] જુઓ લઘુતમ. ૦તા સ્ત્રી૦. ૦તાવાચક વિ૦ લઘુતા બતાવનાર ૦તાઈ સ્ત્રી૦ + લઘુતા ૦ત્વ ન૦. ૦પ્રયત્ન વિ૦ થોડા પ્રયત્નથી ઉચ્ચારાય તેવો (વર્ણ) (૨) આળસુ. ૦મતી સ્ત્રી૦ થોડા મત ધરાવતો પક્ષ કે એવા લોકો (૨) થોડા મત હોવા કે ધરાવવા તે ૦રેખા સ્ત્રી૦ (—) આવું એક વિરામચિહ્ન ૦લાઘવતા, ૦લાઘવી સ્ત્રી૦ ચાલાકી; પેચ; યુક્તિ ૦લિપિ સ્ત્રી૦ ઓછેલું જલદી લખી શકાય એવી ટૂંકા સંકેતોવાળી લિપિ 'શૉર્ટહૅન્ડ'. ૦લેખન ન૦ લઘુલિપિમાં લખવું તે. ૦વયી વિ૦ નાની-ઓછી ઉમ્મરનું ૦વાર્તા સ્ત્રી૦ લઘુકથા. ૦શંકા સ્ત્રી૦ પેશાબની હાજત. ૦શેખર પું૦ સંગીતનો એક તાલ

લઘૂકરણ ન૦ [સં.] લઘુ-ઓછું કે ટૂંકું કરવું તે (૨) હલકું પાડવું કે તિરસ્કાર કરવો તે

લચક સ્ત્રી૦ [જુઓ લચકવું, સર૦ હિં; મ] મચકોડ (૨) લચકાતી ચાલ. [-આવવી, -ખાવી = મચકોડાવું]

લચક લચક અ૦ ['લચકો' ઉપરથી] લચકે ને લચકે, મોટે મોટે કોળિયે, ઉતાવળથી (-ખાવું)

લચકવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦ સં લસ્ज् ઉપરથી? સર૦ હિં. लचकना, મ लचकणें] લચી જવું (૨) કરમોડાવું, સાવામાંથી ઊતરી જવું (૩) સહથી ચાલતાં કમ્મરેથી જરા મરડાવું

લચકો પું૦ ['લચકવું' ઉપરથી, સર૦ હિં., મ] લોચો (૨) લચકો દાળ ૦દાળ સ્ત્રી૦ ઢીલી દાળ (પ્રવાહી અને ભરડી વચ્ચેની)

લચડવું સ૦ક્રિ૦ ['લોચો', 'લચકો' ઉપરથી] ચોપડવું, લપેડવું

લચપચ અ૦ [રવ૦] પ્રવાહીથી તરબોળ અને ઢીલા જેવું હોય તેમ ૦વું અ૦ક્રિ૦ લચપચ થવું

લચલચવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ લચકવું

લચવું અ૦ક્રિ૦ [સં लस्ज्? हि लचना, મ. लचणें] ભારથી નમી જવું [લચી જવું, પડવું = નમી જવું (૨) કાલાવાલા કરવા]

લચં(-ચાં)ડ વિ૦ [સર૦ મ. लचांड] માથાફોડિયું

(૨) ન૦ [મ] પીડા; લપ, બલા

લચ્છ પું૦ લચ્છો ૧ જુઓ (૨) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં] + લાછ, લક્ષ્મી

લચ્છન ન૦ [સર૦ હિં] + લક્ષણ

લચ્છો પું૦ [સર૦ હિ. लच्छा] માળો, પાયેલા દોરની આંટી (૨) પગનાં આગળાનું એક ઘરેણું

લછ સ્ત્રી૦ [જુઓ લચ્છ] + લક્ષ્મી (૨) ન૦ [સર૦ હિં. लच्छ (सं लक्ष्य)] લક્ષ, ધ્યાન

લજવવું સ૦ક્રિ૦ [સં लज्; સર૦ હિં लजाना] લાજે તેમ કરવું. લજાવવું

લજાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦ 'લાજવું'નું પ્રેરક

લજામણી સ્ત્રી૦ ['લાજ' ઉપરથી, સર૦ દે. लज्जालुइणी, સર૦ મ. लाजाळू, મ लज्जावती, હિં लजारु(-लू)] એક છોડ (અડવાથી તેનાં પાન સંકોચાઈ જાય છે) -ણું વિ૦ લાજ પમાડે તેવું; લાજ આવે તેવું, શરમજનક

લજાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ લજાડવું [પડવી)

લજ્જત સ્ત્રી૦ [अ] મજા, લિજ્જત (-આવવી,

લજ્જા સ્ત્રી૦ [सं] લાજ, શરમ (૨) અપકીર્તિ. [-આવવી, પામવું = શરમાવું] ૦ન્વિત વિ૦ [+अन्वित] શરમિંદુ ૦યમાન વિ૦ લાજતું, શરમાતું ૦ળુ(-ળુ) વિ૦ લજ્જાશીલ; શરમાળ ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ શરમવાળી ૦વાન, ૦શીલ વિ૦ શરમવાળું ૦શૂન્ય, ૦હીન વિ૦ શરમ વિનાનું; બેશરમ -જ્જિત વિ૦ લજ્જા પામેલું; શરમાયેલું

લટ સ્ત્રી૦ [સં लट्वा, સર૦ હિં, મ] થોડા વાળની સેર (૨) વડની મૂળી (૩) અમુક (સૂતરના) તાર કે દોરાની આંટી (૪) મોતીની સેર [-ગૂંથવી, બાંધવી, સમારવી = વાળની છૂટી સેરને ગૂંથી-બાંધીને ઠીક કરવી. -પાડવી = આંટીના અમુક તારની લટ અલગ બાંધવી]

લટક સ્ત્રી૦ ['લટકવું' ઉપરથી, સર૦ મ, હિં] લચકાવું તે, મચકોડ (૨) લટકો (૩) છટા, ખૂબી, શૈલી ૦છટક સ્ત્રી૦ છટા, ખૂબી ૦ણુ(-ણિયું) વિ૦ ['લટકવું' ઉપરથી] લટકતું, ઝૂલતું (૨) ન૦ કાનનું એક લટકતું રહેતું ઘરેણું (૩) [લા.] (વગર બોલાવ્યે સાથે આવેલું) છોકરું. ૦ણિયાળું વિ૦ લચકાતું; લચકવાળું

લટકવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં. लटकना, म. लटकणें (स. लट्, लड्)] ઝૂલવું; લબડવું, ટંગાવું (૨) [લા.]આધારરહિત થવું, વચ્ચે રખડી જવું

લટક-સલામ સ્ત્રી૦ [લટકવું + સલામ] ખરા દિલથી ન કરેલી, ખાલી સલામ

લટકાવવું સ૦ક્રિ૦ 'લટકવું'નું પ્રેરક

લટકાળું વિ૦ [સર૦ હિં लटकीला] લટકાવાળું (૨) લટકા કરનારું

લટકિત વિ૦ [લટકો પરથી] લટકાળું; લટકાવાળું

લટકું ન૦ લટકો; નખરું

લટકો પું૦ ['લટકવું' ઉપરથી, સર૦ દે लडह = સુંદર હાવભાવ] શરીરનો મોહક હાવભાવ-ચાળો; નખરું ૦ઝટકો પું૦ સહેજસાજ નવરાશનો સમય (૨) અ૦ દૈવયોગે, અણધાર્યું ૦મટકો પું૦ આંખ અને શરીરનો ચાળો, નખરું

લટપટ વિ૦ [રવ૦, સર૦ હિં लटपटा, म लटपट्या] ચંચળ; ચપળ (૨) [સ. लिप्त ?] પ્રેમાસક્ત; એકબીજાને વળગેલું-ચોંટેલું (૩) સ્ત્રી૦ [સર૦ म] ચંચળતા, ચપળતા (૪) મેળ; સંબંધ (૫) પ્રેમાસક્તિ (૬) ઘાલમેલ, ખટપટ (૭) અ૦ ઝટપટ; જલદી [-કરવી = સામાને ભોળવવા ચાલાકી, ખટપટ, ધમાલ કરવી. -બનવું = પ્રેમાસક્ત થવું] ૦વું અ૦ક્રિ૦ સ્નેહમાં અડોઅડ થવું, એકબીજાને વળગવું-ચોટવું -ટિયું વિ૦ ચપળ, ચંચળ (૨) ન૦ હજામની અસ્ત્રો ઘસવાની ચામડાની પટ્ટી [લટપટિયાં લેવાં = હજામનો ધંધો કરવો (૨) કામધંધા વિના રખડવું કે પડયા રહેવું.]

લટર સ્ત્રી૦ [જુઓ લટ] (ફૂલમાંની) રેખા (૨) [જુઓ લટાર] આંટો [-મારવી]

લટવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં. लटना] નમી પડવું. [લટી પડવું = નમી પડવું (૨) કાલાવાલા કરવા]

લટાક સ્ત્રી૦ લટક (?)

લટાકો પું૦ (કા) પચાત

લટાર સ્ત્રી૦ [સં. अट् ઉપરથી ? કે 'લટકવું' ઉપરથી ?] આંટો, ફેરો, ચક્કર [-મારવી]

લટિયર વિ૦ ['લટ' કે 'લટકો' ઉપરથી] (કા.) શોખીન, છબકાદાર

લટિયું ન૦ [જુઓ લટ] વાળ (જરા તુચ્છકારદર્શક). [લટિયાં ઊડવાં, ફરફરવાં = અવ્યવસ્થિતપણે વાળ ઊડવાથી કદ ગાદેખાવું. -ગૂંથાવાં = (લા) નિકટ સંબંધમાં આવવું. -પીંખવાં = મારી નાખવું (૨) ફજેતી કરવી. -ફસાવવાં = મારી નાખવું]

લટી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. (સ लट = દોષ; लटक = દુષ્ટ, બદમાસ] વેશ્યા; રંડી (૨) ગપ, જૂઠી વાત

લટૂરી સ્ત્રી૦ ['લટ' ઉપરથી] વાળનું એક ઘરેણું (૨) કેશની લટ

લટોઝટો અ૦ ['ઝટ' દ્વિર્ભાવ] ઉતાવળે (૨) ['લટ' ઉપરથી] સહેજસાજ

લટોરો પું૦ [જુઓ લટ] લટર, લટ (૨) ડાળોનું ઝુંડ (૩) [સર૦ હિં. लटोरा] એક પખી

લટ્ટુ વિ૦ [સર૦હિં (सं लुट् ઉપરથી?)] નરમઘેંશ (૨) પરવશ (૩) સ્તબ્ધ (૪) પું૦ ભમરડો [-થઈ જવું = ખૂબ આસક્ત થઈ જવું (૨) પરવશ - નરમઘેંશ થઈ જવું]

લઠ(-ઠ્ઠ) વિ૦ [प्रा. लट्ठि(स यष्टि) = લાઠી; સર૦ હિં, म] જાડું ને મજબૂત (૨) પું૦ ડગોરો. [-નિરંજન. ભારતી = મજબૂત બાંધાનો ને રખડેલ માણસ] -ઠિયું વિ૦ લઠ (૨) ન૦ ગાડાનો નીચલો ભાગ જેમાં લઠ્ઠો રહે છે. -ઠિં(-ઠી)ગું વિ૦ [સર૦ म लठिंगा] લઠ; મજબૂત (૨) લુચ્ચું. -ઠ્ઠી સ્ત્રી૦ નાનો લઠ્ઠો. -ઠ્ઠું વિ૦ [સર૦ હિં लट्ठा] લઠ. -ઠ્ઠો પું૦ ગાડી કે ગાડાના પૈડાની લોઢાની ધરી-લઠ દાંડો હોય છે તે (૨) જાડો માદરપાટ (૩) લઠ માણસ (૪) (સુ) ડગોરો

લડકણુ(-ણું) (લ') વિ૦ ['લડવું' ઉપરથી] ટંટાખોર; લડવાના સ્વભાવનું

લડત (લ') સ્ત્રી૦ ['લડવું' ઉપરથી] લડાઈ

લડથડવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा ल्हस(स स्रस्) = લપસી પડવું + આથડવું, અથડાવું ?] લથડવું

લડથડિયું ન૦ [લડથડવું પરથી] લથડિયું; આડબડિયું [-આવવું, ખાવું]

લડધું વિ૦ [સર૦ હિં लढैत, म लढैयू] લઠ; અલમસ્ત (૨) ન૦ [સર૦ હિં लडैता, 'લાડ' ઉપરથી] લાડકું તે-છોકરું

લડબડવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं लडबडाना, म. लडबडणें] લડબડિયું ખાવું. લડબડિયું ન૦ ઠોકર ખાઈ લથડી પડવું તે [–આવવું, ખાવું]
લડવા(–વે)ડ (લ') સ્રી૦ ['લડવું' પરથી] ઝઘડો; કજિયો, વઢવાડ [કરવાના સ્વભાવવાળું
લડવાડિયું (લ') વિ૦ ['લડવું' પરથી] લડયા
લડવું (લ') સ૦ક્રિ૦[સં लड्, સર૦ हिं लडना, म लडणें] વઢવું; ઠપકો દેવો (૨) અ૦ક્રિ૦ સામસામે વાદવિવાદ, ટંટો, બોલાબોલી, મારામારી કે યુદ્ધ–લડાઈ કરવી (૩) કોર્ટે ચડવું (૪) [લા.] અણબનાવ થવો (૫) [?] સ૦ક્રિ૦ લસોટવું –વૈયો પુ૦ યોદ્ધો
લડસડ અ૦ [લટક સટક (દ્વિર્ભાવ) ઉપરથી] લહેરમાં કે મદમાં અડબડિયાવાળી ગતિએ. ૦વું અ૦ક્રિ૦ લડસડ ચાલવું
લડ લડા(–ડી) (લ) સ્રી૦ ['લડવું' પરથી] લડાલડ
લડાઈ (લ') સ્રી૦ ['લડવું' પરથી, સર૦ हिं, म] યુદ્ધ; જંગ (૨) ટંટો, ઝઘડો. [–વેચાતી લેવી =પારકો કજિયો વહોરી લેવો –માં ઊતરવું =લડાઈમાં સામેલ થવું] ૦ખોર, –ક'–કુ) વિ૦ લડકણું
લડાક(–કુ) વિ૦ [સં लड्] લડાકુ (૨) (લ') [સર૦ हिं. लडाका. लडाकू] જુઓ 'લડાઈ' માં. –મણી સ્રી૦ [લડાવવું પરથી] લડાવવું તે
લડાયક (લ')વિ૦[લડવું પરથી,સર૦हिं लडाका] લડી શકે તેવું(૨) લડાઈના ખપનું (૩) લડકણું
લડાલડ(–ડી) (લ') સ્રી૦ ['લડવું' ઉપરથી] લડાઈ, ટંટો, લડલડા
લડાવવું ['લાડ ઉપરથી, સર૦ हिं लडाना] લાડ કરવા (૨) (લ') સ૦ક્રિ૦ 'લડવું'નું પ્રેરક
લડાવું (લ') અ૦ક્રિ૦ 'લડવું'નું કર્મણિ ને ભાવે
લડી સ્રી૦ ['લટ' ઉપરથી, સર૦ हिं, म] એક જાતની વસ્તુઓની પંક્તિ કે માળા (૨) દોરાની લટ [ઓળર (૨) દોરાની આંટી
લડું ન૦ ['લડી' ઉપરથી] તાર વીંટવાનું સોનીનું
લડુ પુ૦ [સં] લાડુ
લઢણ સ્રી૦ [સર૦ म लढण, प्रा. लड्(सं स्मृ) =યાદ કરવું] લત, ટેવ (૨) પદ્ધતિ [–પડવી]
લણણી સ્રી૦ ['લણવું' ઉપરથી] લણવાની ક્રિયા કે તેની મોસમ
લણવું સ૦ક્રિ૦ [સં. लू] કણસલાં કાપી લેવાં, પાક ઊતરવો (૨) [લા.] ફળ મેળવવું
લત(ત,) સ્રી૦ [સં रति કે प्रा लित्ता (सं लिप्त) ઉપરથી ? સર૦ हिं, म] લગની (૨) ટેવ; વ્યસન [–પડવી, લાગવી]
લતા સ્રી૦ [સં.] વેલ ૦કુંજ વેલનો માંડવો. ૦ગૃહ ન૦, ૦મંડપ પુ૦ લતાઓનો માંડવો
લતાડ સ્રી૦, પુ૦ [લતાડવું ઉપરથી] લાત, પાટુ (૨) [જુઓ લથડવું] ફેરવી તોળવું તે ફરી જવું તે (૩) ગોથ, ગોથું (૪) પું૦ ઉપવાસ કે થાકથી લોથ થવું તે – સુસ્તી. [–ખવરાવવી, મારવી =લાત મારવી, ભૂલ ખવરાવવી (૨) નુકસાન કરવું –ખાવી= લાત ખાવી(૨)ખોટે રસ્તે દોરવાવું (૩) નુકસાન વેઠવું (૪) ગોથ ખાવી –ખાઈ જવું = યુક્તિથી ફરી જવું (૨) ગુલાંટ ખાઈ જવી –વાગવી,લાગવી = લાત વાગવી(૨)નુકસાની આવવી(૩)માંદગી પછીની પીડાથી પીડાવું]
લતાડવું અ૦ક્રિ૦ [દે लत्ता = લાત પરથી; સર૦ हिं लताडना. म लथाडणें] ખરાબ કરવું, માઠી હાલતમાં આણવું નુકસાન કરવું
લતિકા સ્રી૦ [સં] લતા.
લતીફ વિ૦ [અ] સદ્‌ગુણી; સારું, સરસ –ફો પુ૦ [સર૦ हिं लतीफा] હસવું આવે એવી વાતચીત, ટોળટપ્પો [લાતો મારવી તે
લત્તા સ્રી૦ [દે] લાત. ૦પ્રહાર પુ૦ લાત કે
લત્તાં ન૦બ૦વ૦ [સં लक्तक કે फा लत्तह] લૂગડાં [–લેવાઈ જવાં,લેવાવાં =લૂંટાવું(૨) નુકસાનમાં આવી જવું (૩) હિંમત ખોઈ બેસવું. –લેવાં =ખામી કે નબળાઈ ઉઘાડી પાડવી]
લત્તો પુ૦[फा] શહેરનો ભાગ મહોલ્લો ફળિયું
લથડપથડ અ૦ [રવ૦; સર૦ हिं लथरपथर, लथपथ,लतपत] પાણીથી ભીંજાઈને તરબોળ હોય તેમ (૨) જુઓ લથરપથર
લથડવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ લડથડવું, સર૦ हिं लथाडना] ઠોકરથી ગોથું ખાવું (૨) બોલતાં અચકાવું (૩) દૂબળું પડી જવું (માંદગીથી)

લથડિયું ન૦ [જુઓ લથડવું] ગોથું; અડબડિયું [-ખાવું]
લથબથ અ૦ [સ શ્લિષ્ + બાથ] એકબીજાને જોરથી વળગ્યા હોય તેમ
લથરપથર અ૦ [જુઓ લથડપથડ] ઢીલું લબડતું હોય એમ; અસ્તવ્યસ્ત
લદબદ અ૦ [રવ૦ કે સં लस् ઉપરથી; સર૦ હિં. लदलद] પ્રવાહીથી ભરપૂર લચકા જેવું હોય તેમ (૨) ઢીલા પદાર્થમાં પડી ખરડાયેલું હોય એમ (૩) લીન, ચકચૂર
લદાવું અ૦ક્રિ૦, **-વવું** સ૦ક્રિ૦ 'લાદવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક
લપ સ્ત્રી૦ [સ लिप् ઉપરથી] પીડા; ઉપાધિ, લફરું (૨) અ૦ [રવ૦] જલદી; ચટ [-દઈ ને]
લપક લપક અ૦ [રવ૦] લપલપ, લપકે લપકે (૨) લપકારા મારતું હોય એમ; લબકલબક, રહી રહીને વેદના થાય એમ (જેમ કે, ગૂમડામાં)
લપકવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦, સર૦ હિં. लपकना; મ लपकणें] લપકારા થવા-મારવા
લપ(-બ)કારો પું૦ ['લપકવું' ઉપરથી] જીભને લબૂક લબૂક બહાર કાઢવી તે (૨) વેદનાથી કે ભયથી કોઈ પણ અવયવનું લબૂક લબૂક થવું તે (૩) [સ. लप्] તોછડાઈથી વધારેપડતું બોલવું તે, લપકો
લપ(-બ)કાવવું સ૦ક્રિ૦ [સં. लप् કે રવ૦] ખિજવાવવું (૨) લપક લપક ખાવું ચટ કરી જવું
લપ(-બ)કો પું૦ [સં लिप्; સર૦ મ लपका] ગરા પદાર્થનો લચકો (૨) ડામ (૩) લપકારો ૨, ૩ જુઓ. [-કરવો = તોછડાઈથી વધારેપડતું બોલવું. **લપકા કરવા** = મહેણાં મારવા. **લપકા ખાવા** = મહેણાં ટૂણાં સહેવા **લપકા ચોંટાડવા, દેવા** = ડામ દેવા **લપકા તોડવા** = બોલચાલમાં ને કામકાજમાં દોષ કાઢયા કરવા (૨) ટોણા મારવાં **લપકા લેવા** = ફાળ પડવી (૨) બહુ કળતર થવું]
લપકોઝબકો પું૦ [લપકવું + ઝબૂકવું ? સર૦ હિં लपझप = ચપલ] ઝટોઝટ; સહેજસાજમાં બનવું તે
લપછપ સ્ત્રી૦[લપાવું + છુપાવું]બાલમેલ, કાવતરું
લપટ સ્ત્રી૦ [રવ૦, સર૦ હિં (સં. लिप्)] ઝડપ; ઝપટ (૨) ['લપટાવું' ઉપરથી] અડફટ (૩) ['લપટાવવું' ઉપરથી] પેચ, ફાંદો (૪) [સ लिप्] ગધ; મહેક (૫) વિ૦ તલ્લીન; મશગૂલ; લપટાયેલું [-મારવી = ઝૂંટવી લેવું.] **૦ઝપટ** સ્ત્રી૦ ઓચિંતી ઝૂંટ મારવી તે
લપટવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ લપસવું] સરકવું (કા.)
લપટાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'લપટવું', 'લપટાવું'નું પ્રેરક
લપટાવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં. लपटाना, लिपटाना; સ लिप्] ચીકટમાં ખરડાવું (૨) લલચાવું; ફસાવું
લપટું વિ૦ [જુઓ લપટવું] સજ્જડ નહિ તેવું; ઢીલું (૨) લાલચુ [-પડવું = ઢીલું હોવું કે થવું.]
લપડાક સ્ત્રી૦ [રવ૦, જુઓ લપ્પડ, સર૦ મ.] લપ્પડ; તમાચો (૨) [લા] ઠપકો કે ખત્તા ખાવી તે. [-ખાવી = તમાચો ખાવો (૨) ઠગાવું, છેતરાવું (૩) ઠોકર ખાવી, નુકસાનમાં આવવું. -ચોડવી, ઠોકવી, દેવી = તમાચો મારવો. -પડવી, મળવી = લપડાક વાગવી (૨) ઠપકો મળવો, પાછું પડવાનું થવું. -મારવી = તમાચો મારવો (૨) ધૂતવું, નુકસાનમાં ઉતારવું (૩) મહેણું મારવું.]
લપડં(-ડિં)ગ વિ૦ ખૂબ ઊંચું
લપડાવવું સ૦ક્રિ૦ લપડાકે લપડાકે મારવું
લપરડવું સ૦ક્રિ૦ [સં लिप्] લપેડવું, લપરડો કરવો **લપરડો** પું૦ જાડો લેપ; લપેડો
લપલપ સ્ત્રી૦ [રવ૦, સ. लप्] બકબક, લવારો (૨) અ૦ [રવ૦] ચપચપ; ઝડપથી (૩) લબૂક લબૂક. **-પાટ** પું૦, સ્ત્રી૦ લવારો, બકવાટ (૨) ઉતાવળ, ધાંધલ. **-પિયું** વિ૦ લપલપાટ કરનારું
લપ(-પા)વું અ૦ક્રિ૦ [સં लिप, लुप्, સર૦ મ लपणें] સંતાવું
લપસણી સ્ત્રી૦ [લપસવું પરથી] ઉપર ચડી નીચે લપસવાની એક બાળરમત કે તેનું સાધન
લપસણું વિ૦ [લપસવું પરથી] લપસી પડાય એવું (૨) ન૦ લપસી પડાય એવી જગ્યા.
લપસવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. ल्हस (સં. स्रस्) પરથી ?] ખસી પડવું; સરી જવું (૨) પતન થવું

લપસિંદર ન૦ ['લપસવું' ઉપરથી ?] નકામી લાંબી વાત

લપાટ સ્ત્રી૦ [રવ૦; સર૦ स चपेट] ચપાટ, લપડાક -ટિયો પું૦ લપડાક મારનાર–ધુસટિયો

લપાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ લપવું] સંતાવું (૨) સોડમાં ભરાવું; અડોઅડ દબીને ગોઠવાવું

લપિયું વિ૦ [સં. लप्] વાતોડિયું (૨) માથાઝીકિયું

લપુ લપુ, લપૂક લપૂક અ૦ જુઓ લબલબ

લપૂકો પું૦, લપૂકિયું ન૦ જુઓ લબૂકિયું

લપૂડું વિ૦ [સં लप्] લપલપિયું, વાતોડિયું (૨) પેટમાં વાત ન રહે તેવું

લપેટ સ્ત્રી૦ [જુઓ લપેટવું] મગદળ જોડીની એક કસરત

લપેટવું સ૦ક્રિ૦ [સં लिप्, हिं लपेटना, म लपेटणें अ लफ़=વીંટાળેલું ?] વીંટવું (૨) [લા૦] સંડોવવું

લપેટો પું૦ [લપેટવું પરથી, સર૦ हिं, म लपेटा] ઢાંકણ, આવરણ (૨) [જુઓ લપ્પો] ખૂબ કસબવાળું રેશમી વણાટનું કપડું

લપેડવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ લપેડવું

લપેડો પું૦ [સં लिप्] લપરડો; જાડો લેપ

લપોડશંખ વિ૦ પું૦ [સર૦ म लपो(-पो)ड-शंख] ખોટાં વચન આપનાર ખોટી ડંફાસ મારનાર, લબાડી

લપ્પટ વિ૦ [સં लिप्] બરોબર સજ્જડ ચોટેલું

લપ્પડ સ્ત્રી૦ [રવ૦, સર૦ हिं, म] લપડાક

લપ્પનછપ્પન સ્ત્રી૦ ન૦ [સર૦ म लपंछपं, लप्छप् (લપવું + છપવું)] પંચાત છૂપી ચાલમેલ (૨) લોકલહાપણ તીનપાંચ [(–ની સાથે) લપ્પનછપ્પન રાખવી =–ની સાથે ખાનગી કે ચાલમેલનો સંબંધ રાખવો] -નિયું વિ૦ લપ્પનછપ્પન કરનાર

લપ્પાદાર વિ૦ [લપ્પો + દાર] લપ્પાંની કોરવાળું (૨) ખૂબ જરીવાળું

લપ્પી વિ૦ [સં लप्] જુઓ લપિયું

લપ્પો પું૦ [अ. लफ़=વીંટાળેલું, ગડી કરેલું, સર૦ हिं. लप्पा, म लफ़्फ़ा] ભરચક કસબવાળો લપેટો (૨) [લા૦] મોટું ઢંગધડા વગરનું થીંગડું [–મારવો, લગાડવો]

લપ્પો(-ફ્ફો) પું૦ [જુઓ લપ, લફ] મોટો ફાંકો કે કોળિયો

લફ અ૦ [સર૦ લપ, લબ] [–લઈને = જલદીથી.]

લફડખધું વિ૦ [લફડ (રવ૦) + ખધું] લેધું – દાધારંગુ પણ સ્વભાવે ધૂર્ત

લફડ(-ર)ફફડ(-ર) અ૦ [રવ૦] લબડતું, આમ તેમ ઊડયા કરતું તથા પગે અફટવાતું હોય તેમ, અવ્યવસ્થિત

લફડ(-ર)વું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] લફડફફડ થવું

લફરું ન૦ [રવ૦, સર૦ म लफडा] લીંટનો લબકો (૨) [લા૦] (વસ્તુ કે કામ કે માણસ વળગવાથી થતું) નડતર, પીડા ઉપાધિ. [–લેવું = નાકની લીંટ સાફ કરવી. –વળગવું = પીડ લાગુ થવી]

લફંગું વિ૦ [તુર્કી लफ(-फं)ग, સર૦ हिं, म. लफंगा] કપટી, દગલબાજ (૨) લંપટ, વ્યભિચારી (૩) નફ્ફટ, નિર્લજ્જ -ગાઈ સ્ત્રી૦, -ગાવેડા પું૦ બ૦વ૦ લફંગાપણું

લફાફો પું૦ [अ लिफ़ाफ़ा] પરબીડીયું, કવર

લફ્(-વ્)જ પું૦ [फ़ा] શબ્દ

લફ્ફા પું૦ [જુઓ લપ્પો] મોટો કાકડો કે કોળિયો

લબ પું૦ [फ़ा] હોઠ (૨) સ્ત્રી૦ લાળ

લબ અ૦ [રવ૦] એવા અવાજ સાથે (મોંમાં મૂકવું) (૨) લપ, જલદી ૦ક લબક અ૦ [સર૦ म. लवकर्णें] જુઓ લપક લપક ૦કારો પું૦ જુઓ લપકારો ૦કાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ લ-કાવવું ૦કો પું૦ [સર૦ म लवका] જુઓ લપકો

લબડધક્કે અ૦ [સર૦ લકડધક્કે, લપડાક + ધક્કો, हिं लबडधोंधों] દમથી, ધમકાવીને; ઝળાટકારે. [–લેવું = લપડાકો અને ધક્કા મારતા લઈ જવું (૨) દમદાટીથી કામ લેવું, દમથી કામમાં ઉપયોગ કરાવવો]

લબડવું અ૦ ક્રિ૦ [સં लब्] જુઓ લટકવું. [લબડતું મૂકવું = લટકતું મૂકવું (૨) ધ્યાન ન આપવું લબડી જવું = માંદા – નબળા થઈ જવું લેવાઈ જવું (૨) રહી જવું, પાર ન થવું]

લબઢબ સ્ત્રી૦ [રવ૦] બીક કે મૂંઝવણથી લબ લબ થવું તે [–થવી = ગભરાવું, ગૂંચવાવું]

લબ(-બો)તરું વિ૦ ['લબડવું' ઉપરથી] નબળું ક્ષીણ (૨) નરમ, પોચું

લબદાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ લદબદ; સર૦ મ લબદા] પ્રવાહીથી તરબોળ થવું કે ખરડાવું (૨) [લા.] સંડોવાવું; ફસાવું
લબરકો પુ૦ [સ લપ્] તોછડાઈથી વધારેપડતું બોલવું તે, લપકારો (લબરકા કરવા)
લબલબ અ૦ [રવ૦, સર૦ મ.] એવો અવાજ થાય તેમ (જેમ કે, કૂતરાના ચાટવાનો) (૨) ઉતાવળે (૩) લબુલબુ. -બાટ પુ૦ લબલબ અવાજ [ચીથરિયું
લબાચિયું વિ૦ ['લબાચો' ઉપરથી] ચીંથરેહાલ,
લબાચો પુ૦ [लबाद (फा)+ચો (चेह फा.); સર૦ हिं लबादा] મેલા ફાટેલા લૂગડાનો જથો (૨) ભાગ્યાતૂટયા સરસામાનનો જથો (૩) (બહુ કીમતી નહિ એવો) ઘરવાખરો (તિરસ્કારમા ને બહુવા બ૦વ૦મા) [લબાચા ઉઠાવવા=મુકામ ઉઠાવવો, બીજે ઠેકાણે જવું]
લબાડ(-ડી) વિ૦ [સ લપ્, સર૦ હિ, મ] જૂઠું બોલવાની ટેવવાળું -ડાઈ,-ડી સ્ત્રી૦ જૂઠાણું
લબુકબુ, લબુલબુ, લબૂકલબૂક અ૦ [રવ૦] બીકથી લપ લપ થાય તેમ [-થવું]
લબૂકિયું ન૦, **લબૂકો** પુ૦ [રવ૦] બીકથી લબુલબુ થવુ તે. [લબૂકિયાં લેવાં, લબૂકા લેવા=ગભરાવું]
લબોચું ન૦ [લબ (હોઠ)+ડાચું કે બોચું] મો, ડાચું (તુચ્છકારદર્શક) [-તોડી નાખવું, ભાગી નાખવું (ધમકી બતાવતાં)=મો પર સખત મારવું]-ચો પુ૦ તમાચો [-ઠોકવો, -મારવો, -લગાવવો]
લબોતરું વિ૦ જુઓ લબતરું
લબ્ધ વિ૦ [સ] મળેલુ ૦પ્રતિષ્ઠ [સ.; સર૦ हिं, म.] જેની પ્રતિષ્ઠા જામેલી છે તેવું; પ્રતિષ્ઠિત. -બ્ધા સ્ત્રી૦ જુઓ વિપ્રલબ્ધા (૨) દુગ્ગા, પીડા; બૈરાંછોકરાંની જ જાળ -બ્ધિ સ્ત્રી૦ પ્રાપ્તિ, સિદ્ધિ (૨) 'રિઝલ્ટ' (ગ)
લબ્બેક અ૦ [અ. लब्बैक] 'સેવામાં હાજર છું', 'જી સાહેબ' એવા અર્થનો ઉદ્ગાર
લભ્ય વિ૦ [સ] મળી શકે એવુ
લમણું ન૦,-ણો પું૦ [સર૦ મ. लवणा,-णें, हिं. नौना] ગાલની ઉપરનો કાન આગળનો માથાનો ભાગ. [લમણા ઝીકવા, લેવા=લમણાઝીક કરવી લમણા શેકાઈ જવા=બહુ તાપથી માથું-લમણા તપી જવા. લમણું ફૂટી જવું=લમણાનો ભાગ તૂટી જવો (૨) તેવી વેદના થવી. લમણે હાથ દેવા, લમણે હાથ દઈને બેસવું=હતાશ થઈ જવું] -ણા(-ણાં)ઝીક સ્ત્રી૦ જુઓ માથાઝીક -ણા(-ણાં)તોડ વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ માથાફોડ
લય પું૦[સ.] નાશ પ્રલય(૨)લીનતા, એકતાર થઈ જવું તે (૩) વિરામ, વિશ્રામ (સંગીતમા) (૪) નૃત્ય, ગીત અને વાદ્યની સમતા (સંગીતમા) (૫) કોઈ સ્વર કાઢવામા લાગતો સમય (દ્રુત, મધ્ય અને વિલંબિત) (૬) ગાવાનો ઢબ, સ્વર કાઢવાનો ઢંગ. [-પામવું=લીન થઈ જવુ (૨) ભળી જવુ (૩) નાશ પામવું] ૦વાદ્ય ન૦ લય પ્રકટ કરવુ વાદ્ય. જેમ કે તબલું
લયલા સ્ત્રી૦ [અ.] (સં) ફારસી સાહિત્યની એક પ્રસિદ્ધ માશૂક. ૦મજનૂન ન૦બ૦વ૦ લયલા અને તેનો આશક મજનૂન: ફારસી સાહિત્યમા આશકમાશૂકની એક પ્રસિદ્ધ જોડી
લયાકત સ્ત્રી૦ [अ लियाकत] લાયકી, યોગ્યતા
લયાનત સ્ત્રી૦ [જુઓ લાનત] લ્યાનત, શરમ; નામોશી (૨) ધિક્કાર, ફિટકાર, કડુવા
લલક સ્ત્રી૦ [સ લલ્, સર૦ हि] લાલસા (૨) લાડ, લાલન ૦વું સ૦ક્રિ૦ લાલસા કરવી (૨) ઝૂલવું, લટકવુ (૩) + જુઓ લળકવુ -કાયમાન વિ૦ લલકતુ
લલકાર પુ૦ [રવ૦,सं लल्+कृ] લલકારવું તે (૨) લલકારેલું ગાન ૦વું સ૦ક્રિ૦ લાંબે સ્વરે ગાવુ (૨) બૂમ પાડવી (૩) હાકવા -જલદી ચલાવવા ઉશ્કેરવુ-ઉત્તેજિત કરવું (૪) [हि लल्कार, સર૦ हिं ललकारना] લડાઈનું આહ્વાન કરવું, પડકારવું
લલચાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ લાલચ. સર૦ हिं ललचाना] લાલચમા ફસાવું (૨) મોહિત થવું (૩) લાલસા કરવી -વવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)
લલના સ્ત્રી૦ [સ.] સુંદર સ્ત્રી
લલંતિકા સ્ત્રી૦ [सं] નાભિ સુધી પહોચે

એવી લાબી માળા–હાર

લલાટ ન૦[સં.]કપાળ. ૦રેખા સ્ત્રી૦ વિધાતાએ લલાટે લખેલા નસીબના લેખ –ટિકા સ્ત્રી૦ કપાળનું એક ઘરેણુ

લલામ વિ૦ [સં.] સુદર, રમણીય (૨) ન૦ કપાળનું એક ઘરેણુ

લલિત વિ૦ [સં.] મનોહર, સુદર (૨) પ્રિય ગમે એવુ (૩) નાજુક, કોમળ (૪) પુ૦ એક છદ (૫) એક રાગ ૦કલા(–ળા) સ્ત્રી૦ 'ફાઈન આર્ટ', મન અને કલ્પનાના શ્રમ પર મુખ્ય આધાર રાખનાર કલા–ચિત્રકળા, સગીત જેવી. ૦તિલકા પુ૦ એક છદ ૦સ્વર પુ૦ એક અલંકાર (સગીત) –તા, –તાંગી સ્ત્રી૦ જુવાન સુદર સ્ત્રી

લલુતા સ્ત્રી૦ [સં. લલ્] જુઓ લોલુપતા

લલેડું ન૦ [રવ૦] એક પખી

લલોપતાં ન૦બ૦વ૦ [સં. લલ, સર૦ દે. લલ્લિ =ખુશામત, મ. लल्लोपत्ता] સલામલા, ખુશામત [–કરવાં]

લલ્લો પુ૦ લકાર ૦પચ્ચો સ્ત્રી૦ [દે. लल्लि, સં. लल: સર૦ મ. लल्लुपत्तु, हिं. लल्लोचप्पो, लल्लोपत्तो] ખુશામત, સલામલા (–કરવી)

લવ વિ૦[સં.] થોડુ (૨) પુ૦ અશ (૩) નિમેષનો છઠ્ઠો ભાગ (૪) ચાટ તથા થાપની વચ્ચેનો તબલાનો ભાગ (૫) [સં.] રામનો પુત્ર

લવ સ્ત્રી૦ [સં. લપ્, પ્રા. लव] લવારો [નગમ

લવચીક વિ૦ [મ.] ભાગે નહિ પણ વળે એવુ

લવણ ન૦[સં.]મીઠુ. ૦સમુદ્ર પું૦ (સં.) ખારા પાણીનો — પુરાણોક્ત સાત સમુદ્રમાંનો એક

લવથવ સ્ત્રી૦ [સં. લપ્+સં. સ્તવ્, પ્રા. लव +થવ ? સર૦ મ. लवथवणें=મૃદુ–નરમ થવુ] (કા.) મીઠાશ કે વિવેકભરી વાણી

લવરી સ્ત્રી૦ [જુઓ લવવુ] લવારો [–એ ચડવું=ગમે તેમ વગર વિચાર્યે બોલ્યા કરવુ, બકવુ; લવારો કર્યા કરવો]

લવલવ સ્ત્રી૦ [જુઓ લવવુ] લવારો, બકબકાટ (૨) અ૦ લવલવ કરે તેમ ૦વું અ૦ક્રિ૦ લવલવ કરવુ –વાટ(–ટો) પું૦ લવારો

લવલી સ્ત્રી૦ [સં.] એક વેલી

લવલેશ વિ૦ [સં.] થોડુ (૨) અ૦ જરા પણ; તલમાત્ર (૩) પુ૦ બહુ જ થોડો અશ

લવવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. लव (સં. लप्)] લવારો કરવો. [લવી જવુ=બેદરકારીમા રહસ્ય કહી દેવુ (૨) ગમે તેમ બોલી નાખવુ]

લવગ ન૦ [સં.] લવિંગ. એક તેજાનો. –ગિયું વિ૦ લવગ જેવુ કે જેવડું (૨) ન૦ કાનનુ એક ઘરેણુ [–મરચું, –ચો ટેટો=(લવગ જેવુ નાનુ, પણ તીખુ–જોરદાર)]

લવ(–વિં)ગી સ્ત્રી૦ [જુઓ લવવુ] લવરી

લવાજણ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. लवणें=નમવુ]વિવેક અને મીઠાશ (વાણીમા)

લવાજમ ન૦ [અ. ल्वाज़िम, સર૦ हिं., મ. लवाजमा] અમુક મુદતે આપવાની રકમ (જેમ કે, પગારની, વર્તમાનપત્રની) [–ભરવુ= છાપા માસિક ઇ૰નું લવાજમ આપવુ, તેના ઘરાક થવુ] [લુહાણો

લવાણો (વા') પુ૦ [સર૦ મ. लव्हाणा] જુઓ

લવાદ પું૦ [અ. लिवाज़, સર૦ મ.] પચ(૨) પચાતિયો ૦નામું ન૦ જુઓ પચાતનામુ –દી વિ૦લવાદ સબંધી (૨) સ્ત્રી૦લવાદનુ કામ

લવાર (વા.) પુ૦ [જુઓ લુહાર, સર૦ મ. ल्व्हार] (ગ્રામ્ય) લુહાર –રિયાં ન૦બ૦વ૦ લુહારનુ કામ કરતી જિપ્સી જેવી એક જાત

લવારું ન૦[સં. लव કે 'લવવુ' પરથી ? સર૦ हिं. ल्वारा]બકરીનું બચ્ચુ (૨) ધાવણુ બાળક

લવારો પુ૦ [જુઓ લવવું] લવરી, બકવાટ

લવિંગ ન૦ જુઓ લવગ (૨) એ આકારનો (બદૂક, સ્ટવ વગેરેનો) નાનો ભાગ ૦લતા પુ૦ એક છદ –ગિયું વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ લવગિયુ –ગી સ્ત્રી૦ લવિંગનો છોડ

લવિંગી સ્ત્રી૦ [જુઓ લવગી] લવરી

લવૂરો (વૂ') પુ૦, –રિયુ ન૦ [સર૦ પ્રા. लव= કાપવું કે નોર કે લોહી (हिं. लहु) કે મ. ल्व्हा =તરવાર કે ડાભ જેવુ તૃણ ઉપરથી ?] નખ કે નારથી ભરેલો ઉઝરડો [–મારવો, ભરવો]

લ૰જ(–ઝ) પું૦ [જુઓ લફ્જ] શબ્દ

લ૰ચો પુ૦ [લવવુ પરથી ?] જીભનો લોચો. [–વળવો=સ્પષ્ટ ઉચ્ચારણ થવુ]

લશ્કર ન૦ [ફા.] સૈન્ય (૨) [લા.] ટોળું; ધાડિયું. ઉદા૦ આખું લશ્કર લઈને ના જતા [–નાં વાજાં=દગવડા કે ભલીગાર વિનાનું જે કાંઈ તે.] –રી વિ૦ લશ્કરનું, –ને લગતું

લસણ ન૦ [સ લશુન; સર૦ હિં લસુન, મ લસૂણ] એક કંદ –ણિયું વિ૦ લસણવાળું (૨) લસણ જેવું (જેમ કે મૂળો) (૩) [લા] માલ વિનાનું –ણિયો પું૦ લસણની નાની કળી જેટલો તપખીરિયા રંગનો એક મણિ

લસત વિ૦ [સ] લસતું હોય એવું

લસબસ અ૦[રવ૦](રસમા)તરબોળ હોય તેમ

લસરકે લસરકે અ૦ [રવ૦] ઝપાટાબંધ, લસરકાભેર [–ચાટવું=જીભના લસરકા કરીને ચાટવું. –ચાલવું=લાંબે પગલે ને જોડાના લસરકા કરતા ઉતાવળે ચાલવું]

લસરકો પું૦ [રવ૦] ઝપાટાથી ખેચવું કે ધસડવું તે; ઘસરકો, ઉઝરડો [–મારવો]

લસલસ અ૦ [સં લસ્] લસલસતું હોય એમ. ૦વું અ૦ક્રિ૦ ચળકવું; તેજ મારવું (૨) ઘી ટેલથી તરબોળ હોવું(૩) આનંદમા ખેલવુ કે નાચવુ. –સાટ અ૦ ઘસઘસાટ

લસવું અ૦ક્રિ૦ [સ લસ્] ચળકવું, શોભવું (૨) રમવું, નાચવું (૩) લપસવું

લસંતી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ] શોભતી, ચળકતી

લસોટવું સ૦ક્રિ૦ લસરકે ઘૂંટવું –વાટવું

લસ્સી સ્ત્રી૦ [સં લસ્ ઉપરથી, સર૦ હિં, મ] દૂધ અને પાણીનું શરબત

લહકવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ લહેકવું (૫)

લહર(–રા)વું અ૦ ક્રિ૦ ['લહરી' ઉપરથી] લહરીઓ ઊઠવી

લહરિ(–રી) સ્ત્રી૦ [સ] તરંગ, મોજું

લહાણું (લ્) ન૦ [પ્રા. લહ (સં લભ્); સર૦ હિં. લહની] લાભ, નફો [–કાઢવું, નીકળવું=લાભ–નફો કરવો; ફાયદો મળવો] –ણી સ્ત્રી૦ [જુઓ લહાવું; સર૦ દે. લાહણ=ખાદ્ય વસ્તુની ભેટ] ખુશાલીને પ્રસંગે ભેટની વહેંચણી –ણું ન૦ શુભાશુભ પ્રસંગે નાતીલા વગેરેમાં કરાતી વહેંચણી

લહાવ(–વો) (લ) પું૦ [પ્રા લહ(સ લભ્)] જુઓ લહાવો

લહાવું સ૦ક્રિ૦[સર૦પ્રા લહાવિઅ(સ લમ્બિત)] લહાણી કરવી(૨)અ૦ક્રિ૦[જુઓ લાય]દાઝવું

લહાવો (લ) પું૦ [જુઓ લહાવ] આનંદનો ઉપભોગ (૨) ઓરતો, ઓરિયો

લહિયો પું૦ [પ્રા લિહ(સં લિખ્)] લખવાનું કામ કરનારો માણસ

લહે (લ્હે) સ્ત્રી૦ ['લહેવું' કે 'લહેકવું'] લગની; તાન (૨) લહેજત, આનંદ

લહેકવું (લ્હે) અ૦ક્રિ૦ [સ લમ્, સર૦ હિં લહકના] લેહેકવું ઝૂલવું (૨) લહેકાથી ચાલવું, બોલવું વગેરે જેવી ક્રિયા કરવી (૩) ફરફરવું

લહેકો (લ્હે) પું૦ [જુઓ લહેકવું] શરીરનો મોહક ચાળો કે મરોડ (૨) [અ. લહ્‌જ્હ્=બોલવાનો લહેકો] વર્ણ લંબાવીને કે રાગડો તાણીને બોલવું તે (–કરવો, કાઢવો)

લહેજત (લ્હે) સ્ત્રી૦ [જુઓ લજ્જત] મજા(૨) રસ, સ્વાદ ૦દાર વિ૦ લહેજતવાળું

લહેજો (લ્હે) પું૦ [અ] પળ, ક્ષણ

લહેર (લ્હે) સ્ત્રી૦ [સ લહરિ ઉપરથી] તરંગ, મોજું (પાણી, પવન કે વિચારનું) (૨) ઊંઘ કે કેફની અસર (૩) લીલાલહેર (૪) મજા ચમન [–આવવી=મજા પડવી (૨) મોજાની માફક આવવું (૩) તાણ કે વાઈ આવવી (૪) કેફ કે વિષની અસરથી ઘેન આવવું. –ઉડાવવી, કરવી, મારવી=મજા કરવી –પડવી=મજા લાગવી –માં હોવું=ખુશ હોવું લહેરે ચડવું=તરંગમા ઊડવું (૨) ગમ્મતમા ઉત્સાહથી ઝીલવું (૩) સ્વચ્છંદે બોલવું, ચાલવું કે વિહરવું રત્નાકર સાગરની લહેર છે=બધી શુભ સંપત છે.] ૦વું અ૦ક્રિ૦ તરંગ ઊઠવો, મોજાની લહરી ચાલવી –રિયું ન૦ મોજાની ભાતનો સાલ્લો (૨) સ્ત્રીઓનું કોટનું એક ઘરેણું (૩) જોડું. –રી વિ૦ આનંદી (૨) તરંગી (૩) ઇશ્કી (૪) ઉડાઉ (૫) સ્ત્રી૦ લહેર, મોજું

લહેવું (લ્હે) સ૦ક્રિ૦[પ્રા લહ(સં લભ્)]ધ્યાનપૂર્વક સાંભળવું (૨) ગણવું; માનવું, સમજવું; પિછાનવું (૩) ભાળવું (૪) પ્રાપ્ત કરવું; મેળવવું

લળકવું અ૦ ક્રિ૦ [સં लल्] ચમકારા મારવા. ઝળકવું (૨) ઉમંગથી ડોલતા ડોલતા આવવું (૩) લાલસા કરવી

લળવું અ૦ક્રિ૦ [સં लुल्;लल्; સર૦ મ लळणें] નમવું (૨) [સં लल्] પ્રેમથી ઉમળકામાં આવવું (૩) જુઓ લળકવું [લળી પડવું = નમી જવું. લળી લળીને = નીચા નમી નમીને]

લંક વિ૦ [સં. लक् = મેળવવું, સર૦ હિં लोंका] પૈસાદાર (૨) પું૦ ઠગલો (૩) [સર૦ હિં लंक = કમર, કટિ] પાતળી કમ્મરનો લાંક; મરોડ [-લાગવો = શ્રીમંત થવું (૨) સફળ થવું, પાર પડી જવું] [લંકા નગરી

લંક, ૦પુરી સ્ત્રી૦[જુઓ લંકા, સર૦ હિં](સં.)

લંકા સ્ત્રી૦ [સં] (સં.) રાવણની નગરી (૨) સિલોન [-કરવી = સળગાવી મૂકવું, મોટી આગ લગાડવી (૨)ટેટાના સડસૂડિયા ભાગીને ગોળાકારે ગોઠવી સળગાવવા -જીતવી = મોટો વિજય મેળવવો -ની લાડી = ઘણે દૂરની કન્યા -બાળવી = ગુપ્ત વાત બહાર પાડી દેવી -લૂંટવી = ઘણો મોટો ખજાનો હાથ કરવો.]૦લીલા સ્ત્રી૦(લંકાની પેઠે)બાળી મૂકવું તે.-કેશ પું૦ [+ ईश](સં) રાવણ

લંગડ,-ડું વિ૦ [સં लग्; फा लंग] લૂલું, ખોડું; પાંગળું ૦ખા પું૦ લંગડો માણસ (જરાક મજાકમાં) -ડાવું અ૦ક્રિ૦ લંગડું ચાલવું -ડી(૦ઘોડી) સ્ત્રી૦ એક રમત

લંગડો પું૦ [સર૦હિં लँगडा]એ નામની જાતની કેરી કે આંબો -ડા કેરી સ્ત્રી૦ એ જાતની કેરી

લંગર ન૦[फा., દે णंगर]વહાણ થોભાવી રાખવા જમીનમાં ભરાય તેમ નાખવાનું વાંકા અંકોડાવાળું એક સાધન (૨) સદાવ્રત, લંગરખાનું (૩) સ્ત્રીઓનું પગનું એક ઘરેણું (૪) એક છેડે વજન બાંધેલી દોરી, લંગીસ (૫)[લા.]લાંબી હાર લંગાર [-ઉપાડવું, ઊંચકવું = વહાણનું લંગર જમીનમાંથી ખેંચી લેવું જેથી વહાણ મુસાફરી કરી શકે -નાખવું,ફાંસવું = નાંગરવું. -લડાવવાં = લંગીસ લડાવવું (૨)માંહોમાંહે કજિયો કરાવવો.]૦ખાનું ન૦ લંગર(૨)જુઓ ૦વા ન૦ એક છેડે વજન બાંધેલી દોરી (૨) અ૦ લંગર જાય તેટલું ૦વાર વિ૦ લંગરેલું. [-કરવું = હારબંધ ગોઠવવું] ૦વું સ૦ક્રિ૦ લંગાવવું; લંગર નાખી વહાણ થોભાવવું (૨) એકને બીજું વળગાડી સાંકળ કે હાર કરવી (૩)[લા.] ફંદામાં નાખવું -રિયું ન૦ ઝાંઝર. -રી સ્ત્રી૦ નાનું ઝાંઝર

લંગાર સ્ત્રી૦ [જુઓ લંગર] લાંબી હાર, પંક્તિ (૨) સાંકળ ૦વું સ૦ક્રિ૦ જુઓ લંગરવું

લંગાવું અ૦ક્રિ૦ [સં लग्] લગડાવું

લંગીસ ન૦ પતંગના દિવસોમાં રમાતું લંગર (-લડાવવું)

લંગૂર ન૦ [જુઓ લંગૂલ] પૂંછડું.-ર(-રિયો) પું૦ વાંદરો ૦વા પું૦ કેડો; પીછો

લંગૂલ ન૦ [સં] લાંગૂલ પૂંછડી

લંગોટ પું૦ [સં लिंग + पट्ट; પ્રા लिंगवट्टो? સર૦ કાનડી लगुटी, હિં, મ.] લંગોટી જેવી લંબી પટીવાળું તથા લંગોટીની પેઠે પહેરાતું શરૂઆતમાં ત્રિકોણ કકડાવાળું એક વસ્ત્ર. [-પહેરવો = કચ્છ ભીડવો -મારવો = લંગોટ પહેરવો (૨) સાધુ કે જોગી થવું (૩) પાસે હોય તે ઉડાવી દઈ કંગાલ થવું] ૦બંધ વિ૦ લંગોટ પહેરેલું (૨) બ્રહ્મચારી. [-રહેવું = બ્રહ્મચર્ય પાળવું] -ટિયું વિ૦ લંગોટી પહેરતું, નાની ઉંમરનું -ટિયો પું૦ બાળપણનો મિત્ર (૨) બાવો -ટી સ્ત્રી૦ માત્ર ઇંદ્રી ઢંકાય તેમ કમ્મરે બાંધેલી પટી કે દોરી સાથે ખેંચીને બાંધવાની લૂગડાની પટી [-મારવી, વાળવી = લંગોટીથી અંગ ઢાંકવું (૨) પાસેની માલમતા ઉડાવી દઈ ભિખારી થવું (૩) વૈરાગી થવું] -ટો પું૦ મોટો લંગોટ (૨) જુઓ લંગોટિયો [-મારવો = કચ્છ ભીડવો]

લંઘન ન૦ [સં] જુઓ ઉલ્લંઘન (૨) લાંઘણ -નીય વિ૦ ઓળંગી કે ઉથાપી શકાય એવું. -વું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઉલ્લંઘવું (૨) લાંઘવું

લંઘાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ લંગાવું, લેંઘાવું (૨) ઓસવાઈ જવું ઉદા૦ શાક લંઘાઈ ગયું

લંઘી સ્ત્રી૦ રાજિયા ગાઈ કુટાવનારી સ્ત્રી (૨) જુઓ વડારણ

લંઘો પું૦ શરણાઈ વગાડવાનો ધંધો કરનાર
લંઘોરુ સ્ત્રી૦ [સર૦ રંભોરુ] + સુંદર જાંઘવાળી -રૂપાળી સ્ત્રી
લંઘ્ય વિ૦ [સં.] જુઓ લંઘનીય
લંચાવું અ૰ક્રિ૰ [સ. લુંચ્] ઓસવાવું
લંઠ(-ઠ) વિ૦ [પ્રા. લટ્ઠિ (સ યષ્ટિ)=ડાંગ. લાઠી ઉપરથી; સર૦ મ. लंड] + લાંઠ, બદમાશ
લંપ ન૦ જુઓ લાપડું
લંપટ વિ૦ [સં] લપટાઈ લટ્ટુ બની ગયેલું (૨) વ્યભિચારી, વિષયી ૦તા, -ટાઈ સ્ત્રી૦
લંબ વિ૦ (૨) પું૦ [સં] 'પર્પેન્ડિક્યુલર' [ગ] (૩) વિ૦ લાંબું (૪) પું૦ ઓળંબો (૫) દરિયાનું પાણી માપવાની દોરી ૦ક પું૦ લંબ (ગ.) (૨) પરિચ્છેદ, અધ્યાય ૦કર્ણ વિ૦ લાંબા કાનવાળું (૨) પું૦ ગધેડો ૦ગોળ વિ૦(૨) પું૦ અંડાકાર, 'ઇલિપ્સોઇડ' (ગ), ૦ચોરસ વિ૦ (૨) પું૦ 'રેક્ટેન્ગલ' (ગ) ૦ન ન૦ લટકવું તે (૨) આલંબન; આશ્રય. ૦રેખા સ્ત્રી૦ લંબ લીટી (ગ) (૨) ઓળંબાની લીટી. ૦વર્તુલ(-ળ) ન૦ જુઓ લંબવૃત્ત. ૦વું સ૰ક્રિ૰ લટકવું; વળગવું. ૦વૃત્ત ન૦ 'ઇલિપ્સ' (ગ). ૦સંગમ પું૦ 'ઓર્થોસેન્ટર' (ગ) ૦સ્તની વિ૦ સ્ત્રી૦ લાંબા સ્તનવાળી. -બાઈ સ્ત્રી૦ લાંબાપણું કે તેનું માપ -બાણ ન૦ લાંબાપણું, દૂરતા (૨) લંબાવવું તે. -બાવવું સ૰ક્રિ૰ 'લંબાવું'નું પ્રેરક. -બાવું અ૰ક્રિ૰ લાંબું થવું (૨) ઘણો વખત ચાલવું
લંબૂશ(-સ) વિ૦ [લંબ, લાંબું ઉપરથી] સાધારણથી વધારે લાંબું કે ઊંચું (૨) પું૦ તેવું માણસ
લંબોચાઈ સ્ત્રી૦ [લંબ + ઊંચાઈ] સીધી-લંબ પ્રમાણે ઊંચાઈ
[ગણપતિ
લંબોદર વિ૦ [સં] ફૂંદાળું (૨) પું૦ (સ.)
લા (') સ્ત્રી૦ + [જુઓ લાય] જ્વાળા
લા [અ.] નકારદર્શક પૂર્વગ. ઉદા૦ લાઇલાજ
લાઇલાજ વિ૦ [અ.] નિરુપાય; લાચાર. -જી સ્ત્રી૦ નિરુપાયપણું, લાચારી
લાઇલાહ ઇલ્લલ્લાહ મુહંમદર્રસૂલુલ્લાહ વા૦પ્ર૦ [અ.] 'અલ્લા સિવાય કોઈ અલ્લા નથી ને મહંમદ એના રસૂલ છે' એ કલમો-ઇસ્લામનો મુખ્ય સિદ્ધાંત
લાઇસન્સ ન૦[ઇ] પરવાનો [-આપવું, લેવું]
લાઓલાદ (ઓ) વિ૦ [અ.] વાંઝિયું
લાકડ ન૦ [સર૦ મ.] જુઓ લક્કડ ૦કામ ન૦ લક્કડકામ ૦ફૂંક ન૦ લાકડાના ટુકડા વગેરે પરચૂરણ સામાન. ૦શી(-સી) વિ૦ જુઓ લક્કડશી ૦શી લાડુ પું૦ એક મીઠાઈ. -ડિયું વિ૦ લાકડાનું, -ના જેવું (૨) ડંડાબાજ, લાકડીથી કામ લેતું (૩) ન૦ જુઓ લક્કડિયું -ડી સ્ત્રી૦ સોટી; લાઠી [-ઉગામવી = મારવા માટે લાકડી ઊંચી કરવી -એ પાણી સીંચવું = પોતાને કરવાનું કામ બીજાને સોંપવું (જેથી તે બરાબર થાય નહીં) લાકડીઓ ઊડવી = લાકડીઓ વડે મારામારી થવી -કરવી = આગળી કરવી, ઉશ્કેરવું (૨) લાકડી વડે મારવું, દુઃખ દેવું -ઝાલવી = મારવા માટે હાથમાં લાકડી લેવી (૨) પ્રહાર કરે તે પહેલાં લાકડી પકડી લેવી (૩) દોરવું (૪) વૃદ્ધાવસ્થા આવવી. લાકડીથી પૂજા કરવી = લાકડી લઈને મારવું; દુઃખ દેવું -બતાવવી = લાકડી મારવાની બીક બતાવવી. -મારવી લાકડી વડે પ્રહાર કરવો. -રાખવી = લાકડી પાસે રાખવી (૨) માર મારવાની તૈયારી રાખવી -લેવી = મારવા માટે હાથમાં લાકડી લેવી (૨) ગુસ્સે થવું (૩) ઘડપણ કે અશક્તિને કારણે લાકડીનો ટેકો રાખવો એક લાકડીએ હાંકવું = બધા પર એકસરખો દોર રાખવો]
લાકડું ન૦ [સ लक्कुट, प्रा लक्कुड, સર૦ મ. लाकूड, હિં. लकड़ी] ઝાડના સૂકા થડ ડાળ વગેરે (૨) [લા] આડખીલી; નડતર, ગોદ (૩) બળતણ. [લાકડાની તલવારે લડવું = પૂરતાં સાધન વિના લડવું (૨) એવી રીતે ખોટો આડંબર કરી વ્યવહાર ચલાવ્યે રાખવો લાકડાની તરવારે મહિનો આવવો = ખોટો આડંબર કરી ચલાવ્યે રાખવું. લાકડાં કાપવાં = લક્ષમાં ન લેવા જેવું કામ કરવું. લાકડાં જોવાં = ઘર કે કુળ જોવું. લાકડાં પહોંચવાં = ચિતા માટે લાકડાં સ્મશાનમાં જવાં (એટલા

વૃક્ષ કે મરવાની તૈયારીમા હોવુ) (૨) 'મરી જા' (એમ કહેવાને બદલે તારા લાકડા પહોચે એમ કહેવાય છે) લાકડાંમાંય પૈસા મળવાના નથી = મરશે તોય મળવાના નથી લાકડાં લડાવવાં = સાચાજૂઠા કરી ટંટો કરાવવો. લાકડાં સંકોરવાં = ખોટી ઉશ્કેરણી કરવી, શાંત પડેલી લડાઈને પાછી જગાવવી. લાકડું ઘાલવું, ઘાલી દેવું, ઘુસાડવું, ઘુસાડી દેવું = લાગો, કર કે હંમેશા નડે એવો રિવાજ ઘુસાડી દેવો (૨) સ્વાર્થની વાત વચમા અડાવી દેવી (૩) આડખીલી ઊભી કરવી (૪) (–કેડમા) કેડ અક્કડ થઈ જવી –પેસવું, પેસી જવું = જુઓ લાકડું ઘાલવું ૧, ૩ લાકડે માંકડું વળગાડવુ = યોગ્યતા જોયા વિના સબધ જોડી દેવો (૨) બે જણ વચ્ચે તકરાર થાય એવુ કરવુ]

લાક્ષણિક વિ૦ [સં] લક્ષણા સંબધી, લક્ષણાથી સૂચિત થતુ (૨) લક્ષણ સંબંધી (૩) ખાસ લક્ષણ સૂચવનારુ, આખા વર્ગનુ સૂચક ૦તા સ્રી૦

લાક્ષા સ્રી૦ [સં] લાખ ૦(–ક્ષા)ગૃહ ન૦ લાખનું બનાવેલું ઘર ૦રસ પુ૦ લાખનો રસ, અળતો

લાખ પુ૦ [સં લક્ષ] સો હજાર (૨) સ્રી૦ [સ लाक्षा] ખાખરો પીપળો બોરડી વગેરે પર થતા કીડાઓએ બનાવેલો એક પદાર્થ. [–ટકાનું = ભારે કીમતી કે અગત્યનુ –નો પાલનહાર = મોટો અમીર કે આશ્રયદાતા –રૂપિયાનું = લાખ ટકાનુ (૨) બહુ જ પ્રમાણિક અને ભલુ (માણસ) –વાતની એક વાત = ટૂંકમા, સારાંશ કે –રે વાનાં કરવાં = બહુ બહુ રીતે ઠોક દેવા, સરભિંડ કરી ઘણી રીતે સમજાવવુ લાખે લેખા લેવાવાં = લાખોની લેવડદેવડ કરવી (૨) મોટી મોટી વાત થવી (કટાક્ષમા)] ૦લાખેણું વિ૦ ખૂબ લખેણુ ૦પસાય પું૦ (૨) સ્રી૦ [प्रा (सं. प्रसाद)] એક ગામ, એક હાથી ને લાખ રૂપિયા કે બીજી કોઈ લાખ વસ્તુઓનો રાજાએ આપેલો સરપાવ (૨) [લા] મોટામા મોટો સરપાવ ૦પંચોતરી વિ૦ [પંચોતેર અથવ પચ+ઉત્તર] વધારીને વાત કહેનાર, લબાડી (૨) સ્રી૦ ઢિંગ (૩) ખોટો ડોળ

લાખવું સ૦ક્રિ૦ ['લાખ' ઉપરથી] લાખવાળું કરવું, લાખ ચડાવવી

લાખાગૃહ ન૦ જુઓ લાક્ષાગૃહ

લાખિયું વિ૦['લાખ' ઉપરથી] લાખનુ બનાવેલુ કે લાખેલુ (૨) ન૦ લાખનુ કકણ

લાખી વિ૦ ['લાખ' ઉપરથી] લાખ જેવા રગવાળું (૨) લાખનુ બનાવેલુ (૩) ધનવાન, ઉદાર (૪) અસંખ્ય

લાખું ન૦ [સ लक्ष्मन्, સર૦ म लाखा] શરીર ઉપરનુ જન્મથી પડેલું ચાઠું

લાખેણુ વિ૦ [प्रा लक्खणिय (સ लाक्षण्य) લક્ષણવતુ] પ્રતિષ્ઠિત, આબરૂદાર, સુલક્ષણુ (૨) ['લાખ' ઉપરથી] લાખ રૂપિયાનુ, કીમતી

લાખો પુ૦ [જુઓ લાખેણુ] (પ.) સુલક્ષણવતો લાખેણો માણસ [–ફુલાણી = પોતાની શક્તિ વિષે મોટી ડંફાસ મારનારો માણસ. –વણજારો = લાખ પોઠ રાખનારો – મોટી વણજારનો ધણી.]

લાખોટવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ લાખવુ લાખોટું વિ૦ લાખેલુ

લાગ પુ૦ [સ लग्न, સર૦ हिं, म] તાકડો; દાવ, પ્રસગ (૨) આધાર, ટેકણ (૩) યુક્તિ (૪) વચાળ [–આવવો, ખોવો, ગુમાવવો, જવો] [–ખાવો = તક મળવી (૨) બરાબર કબજામા આવવુ –તાકવો = દાવ સાધવો. (અમુક) લાગનું હોવું = અમુકને યોગ્ય હોવુ, અમુક દાવનુ હોવુ.]

લાગટ અ૦ [સ लग्] સતત, ચાલુ, લગાતાર

લાગવું ન૦ [સ लग्] ગાઢો સંબધ (૨) પરાયાં સ્રીપુરુષનો સંબધ

લાગણી સ્રી૦ ['લાગવુ' ઉપરથી] મનની વૃત્તિ કે ભાવ (૨) દયા, સમભાવ ૦પ્રધાન વિ૦ વિચાર કે તર્ક નહિ પણ લાગણી જેમા મુખ્ય હોય તેવુ, ભાવપ્રધાન

લાગત સ્રી૦ ['લાગવુ' પરથી; સર૦ हिं, म.] થયેલુ ખર્ચ, મૂળ કિંમત (૨) દાણ, જકાત

લાગતું વળગતું વિ૦ [લાગવુ + વળગવું] કુટુંબી

લંઘો પું૦ શરણાઈ વગાડવાનો ધંધો કરનાર
લંઘોરુ સ્ત્રી૦ [સર૦ રંભોરુ] + સુંદર જાંઘવાળી –રૂપાળી સ્ત્રી
લંઘ્ય વિ૦ [સં.] જુઓ લંઘનીય
લંચાવું અ૦ક્રિ૦ [સં. लुंच्] ઓસવાવું
લંઠ(–ઠ) વિ૦ [પ્રા. लट्ठि (સં યષ્ટિ)=ડાંગ. લાઠી ઉપરથી; સર૦ મ. लंड] + લાઠ, બદમાશ
લંપ ન૦ જુઓ લાંપડું
લંપટ વિ૦ [સં.] લપટાઈ લઈ બની ગયેલું (૨) વ્યભિચારી, વિષયી. **૦તા, –ટાઈ** સ્ત્રી૦
લંબ વિ૦ (૨) પું૦ [સં.] 'પર્પેન્ડિક્યુલર' [ગ] (૩) વિ૦ લાંબું (૪) પું૦ ઓળંબો (૫) દરિયાનું પાણી માપવાની દોરી **૦ક** પું૦ લંબ (ગ) (૨) પરિચ્છેદ, અધ્યાય. **૦કર્ણ** વિ૦ લાંબા કાનવાળું (૨) પું૦ ગધેડો. **૦ગોળ** વિ૦(૨) પું૦ અંડાકાર, 'ઇલિપ્સોઇડ' (ગ), **૦ચોરસ** વિ૦ (૨) પું૦ 'રેક્ટેન્ગલ' (ગ) **૦ન** ન૦ લટકવું તે (૨) આલંબન; આશ્રય. **૦રેખા** સ્ત્રી૦ લંબ લીટી (ગ) (૨) ઓળંબાની લીટી. **૦વર્તુલ(–ળ)** ન૦ જુઓ લંબવૃત્ત. **૦વું** સ૦ક્રિ૦ લટકવું; વળગવું. **૦વૃત્ત** ન૦ 'ઇલિપ્સ' (ગ) **૦સંગમ** પું૦ 'ઓર્થોસેન્ટર' (ગ.) **૦સ્તની** વિ૦ સ્ત્રી૦ લાંબા સ્તનવાળી –**બાઈ** સ્ત્રી૦ લાંબાપણું કે તેનું માપ –**બાણ** ન૦ લાંબાપણું, દૂરતા (૨) લંબાવવું તે –**બાવવું** સ૦ક્રિ૦ 'લંબાવું'નું પ્રેરક. –**બાવું** અ૦ક્રિ૦ લાંબું થવું (૨) ઘણો વખત ચાલવું
લંબૂશ(–સ) વિ૦ [લંબ, લાંબું ઉપરથી] સાધારણથી વધારે લાંબું કે ઊંચું (૨) પું૦ તેવું માણસ
લંબોચાઈ સ્ત્રી૦ [લંબ + ઊંચાઈ] સીધી–લંબ પ્રમાણે ઊંચાઈ [ગણપતિ
લંબોદર વિ૦ [સં] ફૂંદાળું (૨) પું૦ (સં.)
લા (') સ્ત્રી૦ + [જુઓ લાય] જ્વાળા
લા [અ.] નકારદર્શક પૂર્વગ ઉદા૦ લાઇલાજ
લાઇલાજ વિ૦ [અ.] નિરુપાય; લાચાર. –**જી** સ્ત્રી૦ નિરુપાયપણું, લાચારી
લાઇલાહ ઇલ્લલ્લાહ મુહંમદર્રસૂલુલ્લાહ શ૦પ્ર૦ [અ] 'અલ્લા સિવાય કોઈ અલ્લા નથી ને મહંમદ એના રસૂલ છે' એ કલમો–ઇસ્લામનો મુખ્ય સિદ્ધાંત
લાઇસન્સ ન૦[ઇં.] પરવાનો [–આપવું, લેવું]
લાઓલાદ (ઔ) વિ૦ [અ.] વાંઝિયું
લાકડ ન૦ [સર૦ મ] જુઓ લક્કડ **૦કામ** ન૦ લક્કડકામ. **૦કૂકડ** ન૦ લાકડાના ટુકડા વગેરે પરચૂરણ સામાન. **૦શી(–સી)** વિ૦ જુઓ લક્કડશી. **૦શી લાડુ** પું૦ એક મીઠાઈ. –**ડિયું** વિ૦ લાકડાનું, –ના જેવું (૨) ડંડાબાજ; લાકડીથી કામ લેતું (૩) ન૦ જુઓ લક્કડિયું –**ડી** સ્ત્રી૦ સોટી, લાઠી [–ઉગામવી = મારવા માટે લાકડી ઊંચી કરવી –એ પાણી સીંચવું = પોતાને કરવાનું કામ બીજાને સોંપવું (જેથી તે બરાબર થાય નહીં) લાકડીઓ ઊડવી = લાકડીઓ વડે મારામારી થવી –કરવી = આગળી કરવી, ઉશ્કેરવું (૨) લાકડી વડે મારવું, દુઃખ દેવું –ઝાલવી = મારવા માટે હાથમાં લાકડી લેવી (૨) પ્રહાર કરે તે પહેલાં લાકડી પકડી લેવી (૩) દોરવું (૪) વૃદ્ધાવસ્થા આવવી લાકડીથી પૂજા કરવી = લાકડી લઈને મારવું; દુઃખ દેવું. –બતાવવી = લાકડી મારવાની બીક બતાવવી. –મારવી લાકડી વડે પ્રહાર કરવો. –રાખવી = લાકડી પાસે રાખવી (૨) માર મારવાની તૈયારી રાખવી –લેવી = મારવા માટે હાથમાં લાકડી લેવી (૨) ગુસ્સે થવું (૩) ઘડપણ કે અશક્તિને કારણે લાકડીનો ટેકો રાખવો એક લાકડીએ હાંકવું = બધા પર એકસરખો દોર રાખવો'
લાકડું ન૦ [સં लक्कुट, પ્રા लक्कुड, સ॰ लाकूड, હિ लकडी] ઝાડના સૂકાં ઘ॰ વગેરે (૨)[લા.] આડખીલી; નડતર બળતણ [લાકડાની તલવારે લ॰ સાધન વિના લડવું(૨)એવી રીતે॰ કરી વ્યવહાર ચલાવ્યે રાખ॰ તરવારે મહિનો ખાવો = કરી ચલાવ્યે રાખવું. ॰ લક્ષમાં ન લેવા જેવું કામ = ઘર કે કુળ જોવું.' ચિતા માટે લાકડાં ॰

વૃદ્ધ કે મરવાની તૈયારીમા હોવુ) (૨) 'મરી જા' (એમ કહેવાને બદલે તારા લાકડા પહોચે એમ કહેવાય છે.) **લાકડાંમાંય પૈસા મળવાના નથી**= મરશે તોય મળવાના નથી. **લાકડાં લડાવવાં**=સાચાજૂઠા કરી ટંટો કરાવવો **લાકડાં સંકોરવાં**= ખોટી ઉશ્કેરણી કરવી, શાત પડેલી લડાઈને પાછી જગાવવી **લાકડું ઘાલવું, ઘાલી દેવું, ઘુસાડવું, ઘુસાડી દેવું** =લાગો, કર કે હંમેશા નડે એવો રિવાજ ઘુસાડી દેવો (૨) સ્વાર્થની વાત વચમા અડાવી દેવી (૩) આડખીલી ઊભી કરવી (૪) (-કેડમા) કેડ અક્કડ થઈ જવી **-પેસવું, પેસી જવું**=જુઓ લાકડુ ઘાલવુ ૧, ૩. **લાકડે માંકડું વળગાડવું**=યોગ્યતા જોયા વિના સબધ જોડી દેવો (૨) બે જણ વચ્ચે તકરાર થાય એવુ કરવુ]

લાક્ષણિક વિ૦ [સ] લક્ષણા સંબધી, લક્ષણાથી સૂચિત થતુ (૨) લક્ષણ સંબધી (૩) ખાસ લક્ષણ સૂચવનારુ, આખા વર્ગનુ સૂચક ૦**તા** સ્ત્રી૦

લાક્ષા સ્ત્રી૦ [સં] લાખ ૦(-ખા)**ગૃહ** ન૦ લાખનુ બનાવેલુ ઘર. ૦**રસ** પુ૦લાખનો રસ, અળતો

લાખ પુ૦ [સં લક્ષ] સો હજાર (૨) સ્ત્રી૦ [સ लाक्षा] ખાખરો પીપળો બોરડી વગેરે પર થતા કીડાઓએ બનાવેલો એક પદાર્થ. [**-ટકાનું** = ભારે કીમતી કે અગત્યનુ **-નો પાલનહાર** = મોટો અમીર કે આશ્રયદાતા **-રૂપિયાનું** = લાખ ટકાનુ (૨) ઘણુ જ પ્રમાણિક અને ભલુ (માણસ) **-વાતની એક વાત**=ટૂંકમા, સારાશ કે **-સે વાનાં કરવાં**=બહુ બહુ રીતે ઠોક દેવા, શરબિંદુ કરી ઘણી રીતે સમજાવવુ **લાખે લેખાં લેવાવાં**=લાખોની લેવડદેવડ કરવી(૨) મોટી મોટી વાત થવી (કટાક્ષમા)] ૦**લાખેણું** વિ૦ ખૂબ લાખેણુ ૦**પસાય** પુ૦(૨)સ્ત્રી૦ [પ્રા. (સં प्रसाद)] એક ગામ, એક હાથી ને લાખ રૂપિયા કે બીજી કોઈ લાખ વસ્તુઓનો રાજાએ આપેલો સરપાવ (૨) [લા] મોટામા મોટો સરપાવ. ૦**પંચોતરી** વિ૦ [પચોતેર અથવ' પચ+ઉત્તર] વધારીને વાત કહેનાર, લબાડી (૨) સ્ત્રી૦ ઢિંગ (૩) ખોટો ડોળ

લાખવું સ૦ક્રિ૦ ['લાખ' ઉપરથી] લાખવાળું કરવુ, લાખ ચઢાવવી

લાખાગૃહ ન૦ જુઓ લાક્ષાગૃહ

લાખિયું વિ૦['લાખ' ઉપરથી] લાખનુ બનાવેલું કે લાખેલુ (૨) ન૦ લાખનુ કકણ

લાખી વિ૦ ['લાખ' ઉપરથી] લાખ જેવા રગવાળુ (૨) લાખનું બનાવેલુ (૩) ધનવાન્, ઉદાર (૪) અસંખ્ય

લાખું ન૦ [સ लक्ष्मन्; સર૦ म. लाखा] શરીર ઉપરનુ જન્મથી પડેલું ચાઠું

લાખેણું વિ૦ [प्रा लक्खणिय (स लाक्षण्य) લક્ષણવતુ] પ્રતિષ્ઠિત, આબરૂદાર, સુલક્ષણુ (૨) ['લાખ' ઉપરથી] લાખ રૂપિયાનું, કીમતી

લાખો પુ૦ [જુઓ લાખેણુ] (પ.) સુલક્ષણવતો લાખેણો માણસ [**-ફુલાણી** =પોતાની શક્તિ વિષે મોટી ડફાસ મારનારો માણસ. **-વણજારો**=લાખ પોઠ રાખનારો - મોટી વણજારનો ધણી]

લાખોટવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ લાખવું **લાખોટું** વિ૦ લાખેલુ

લાગ પુ૦ [સ लग्न, સર૦ हिं , म] તાકડો; દાવ, પ્રસગ (૨) આધાર, ટેકણ (૩) યુક્તિ (૪) વચાળ [**-આવવો, ખોવો, ગુમાવવો, જવો**] [**-ખાવો** =તક મળવી (૨) બરાબર બંધનમા આવવુ **-તાકવો**=દાવ સાધવો. (**અમુક) લાગનું હોવું**= અમુકને યોગ્ય હોવુ, અમુક દાવનું હોવુ.,]

લાગટ અ૦ [સ लग्] સતત, ચાલુ, લગાતાર

લાગણ ન૦ [સ लग्] ગાઢો સંબધ (૨) પરાયાં સ્ત્રીપુરુષનો સંબધ

લાગણી સ્ત્રી૦ ['લાગવું' ઉપરથી] મનની વૃત્તિ કે ભાવ (૨) દયા, સમભાવ. ૦**પ્રધાન** વિ૦ વિચાર કે તર્ક નહિ પણ લાગણી જેમા મુખ્ય હોય તેવું; ભાવપ્રધાન

લાગત સ્ત્રી૦ ['લાગવુ' પરથી, સર૦ हिं., म.] થયેલુ ખર્ચ, મૂળ કિંમત (૨) દાણ, જકાત

લાગતું વળગતું વિ૦ [લાગવું+વળગવું] કુટુંબી

કે કોઈ બીજી રીતે સંબંધી

લાગભાગ પું૦[લાગવું + ભાગ] સંબંધી તરીકેનો હિસ્સો [લાગટ

લાગલાગટ અ૦ [જુઓ લાગટ] સતત; ચાલુ,

લાગલું અ૦ [સં લગ્] તરત જ

લાગવગ સ્ત્રી૦ લાગ અને વગ, વગવસીલો

લાગવું સ૦ક્રિ૦ [સં લગ્; સર૦ हिं. लगना, म. लागणें] સંબંધ કે સ્પર્શ થવો (૨) સંબંધ કે સગાઈ હોવી (૩) લાગણી કે અસર થવી (૪) જણાવું, સમજાવું અનુભવ થવો (૫) દેખાવું, ભાસવું (૬) ઇચ્છા-હાજત થવી (ભૂખ-તરસ) (૭) મંડવું; વળગવું; બાઝવું, મચ્યા રહેવું (૮) લાગુ થવું; શરૂ કરી દેવું ઉદા૦ નોકરીએ-ધંધે-કામે લાગ્યો છે (૯) લાગુ પડવું, બેસતુ આવવું; અનુકૂળ નીવડવું (કૂંચી, કાયદાની કલમ, દવા) (૧૦) લાગુ પડીને નડવું ઉદા૦ ઉજાગરો લાગવો; પાણી લાગવું (૧૧) અથડાવું, ઝપટાવું; વાગવું (૧૨) મીંચાવું ઉદા૦ હમણા જ આંખ લાગી છે (૧૩) કિંમત પડવી; ખર્ચ થવું (૧૪) શરૂ કરીને જારી રહેવું. ઉદા૦ રડવા લાગ્યું (૧૫) સ્ત્રી કે પુરુષનો ખરાબ સંબંધ બાંધવો (૧૬) બીજા ક્રિયાપદ સાથે આવતા તે ક્રિયા કરવામા હાથ કે મદદ દેવાં અથવા તેમાં મંડવું એવો અર્થ બતાવે. ઉદા૦ કરવા લાગ, નાખવા લાગ (૧૭) અ૦ક્રિ૦ સળગવું. [કાને લાગવું=કાનમા ગુસપુસ કરવું. કામે લાગવું=નોકરીધંધે ચડી જવું (૨) ઉપયોગમાં આવવું. પૂંઠે લાગવું=-ની પાછળ પડવું (હેરાન કરવા) (૨) ને વળગવું. હાથ લાગવું=જડવું. લાગ્યું ફોડી લેવું, ભોગવવું=માથે પડેલું ભોગવવું. લાગ્યો-ભાગ્યો દિવાળી=નફો થાઓ કે નુકસાન, કામ તો કરવું જ.]

લાગુ વિ૦ [જુઓ લાગવું] સંબંધ હોય તેવું, વળગેલું, લાગેલું (૨) બંધબેસતું, અનુકૂલ આવતું (૩) અ૦ ચાલુ, જારી. [-કરવું= બંધબેસતું કરવું (૨) જોડવું. -થવું. પડવું =પાછળ પાછળ જવું (૨) બંધબેસતું આવવું (૩) આડો સંબંધ બાંધવો (સ્ત્રી-પુરુષ) (૪) [રોગ] વળગવો, ચોટવો (૫) [દવાની] અસર થવી -રહેવું=વળગ્યા રહેવું (૨) પાછળ પાછળ જવું -રાખવું=પાછળ પાછળ જવું-વળગેલું રાખવું. -હોવું=વળગેલું હોવું; પાછળ પાછળ જતું હોવું (૨) આડો સંબંધ ધરાવવો (સ્ત્રી-પુરુષે)]

લાગો પું૦ [દે. लाग, સર૦ हिं. लगान] લાપું; હકસાઈ (૨) કર; વેરો (૩) ['લાગવું' ઉપરથી સર૦ म. लगा, लग्गा] સંબંધ; સગપણ (૪) પીછો, કેડો. [-ઘાલવો, નાખવો=વેરો દાખલ કરવો, હકસાઈ લેવાનો રિવાજ દાખલ કરવો]

લાઘવ ન૦ [સં.] લઘુતા (૨) ચપળતા, કુશળતા (૩) નાનમ (૪) ક્ષુલ્લકપણું (૫) તર્કનો એક ગુણ-થોડાથી ઘણાનો ખુલાસો થવો તે (તેથી ઊલટો ગૌરવદોષ છે) [-ચા]

લાચાર વિ૦ [ફા] નિરુપાય, વિવશ (૨) ગરીબ, દીન -રી સ્ત્રી૦ લાચારપણું, વિવશતા

લાછ સ્ત્રી૦ + [જુઓ લક્ષ્મી] લચ્છ. ૦વર પું૦ પૈસાદાર પતિ (૨) [સં.] શ્રીકૃષ્ણ -છાકુંવર પુ૦ ધનવાનનો પુત્ર (૨) લાછવર

લાછાં ન૦બ૦વ૦ [જુઓ લાછન] પગને તળિયે તેમ જ હથેળીમા લીમડાનાં પાનથી છાશ છાંટી, તાવેથાથી ઝડપથી વારંવાર ડામવું તે [-લેવડાવવાં=ડામ વડે ચિકિત્સા કરાવવી (૨) [લા.] ત્રાસ આપવો (૩)ગરમ રેતી ઉપર ચલાવવું. -લેવાવાં=ચાલતા પગ શેકાઈ જવા. -લેવાં=ડામ વડે ચિકિત્સા કરવી કે કરાવવી (૨) ત્રાસ આપવો.]

લાછો પું૦ [જુઓ લચ્છો] હીરની મોટી આંટી

લાજ સ્ત્રી૦ [જુઓ લજ્જા] શરમ (૨) મર્યાદા; મલાજો (૩) આબરૂ; પત. [-આવવી= શરમાવું -કાઢવી=ઘૂંઘટો તાણવો; સ્ત્રીએ અદબ દાખલ મોં ઢાકવું -મૂકવી=લાજનો રિવાજ તજવો (૨) નફ્ફટ થવું. -રાખવી= આબરૂ જાળવવી (મદદ કરીને).] ૦લજામણી સ્ત્રી૦ શરમ, સંકોચ (૨) લજામણી. ૦વું અ૦ક્રિ૦ શરમાવું

લાજમ વિ૦ જુઓ લાજિમ

લાજવું અ૦ક્રિ૦[सं लस्ज्, प्रा. लज्ज] શરમાવું
લાજા સ્ત્રી૦[सं.] ડાંગરની ધાણી ૦હોમ પું૦ લગ્નના વિધિ દરમ્યાન વરકન્યા વેદીમાં ડાંગર હોમે છે તે
લાજાળી સ્ત્રી૦ [सं लज्जालु] જુઓ લજામણી -ળું વિ૦ શરમાળ
લાજિમ વિ૦ [अ] લાજમ; ઘટિત; છાજે એવું
લાજુ લાડી વિ૦ [प्रा लज्जु + લાડી] શરમાળ (૨) સ્ત્રી૦ શરમાળ છોકરી
લાટ પું૦ [सं] (સ) ભરૂચ આસપાસના પ્રદેશનું પ્રાચીન નામ
લાટ પું૦ [સર૦મ.] લાટો, મોજો, તરંગ (૨) (૨,) સ્ત્રી૦ [प्रा लट्ठि (सं यष्टि), સર૦ हिं , म.] ઘાણીનું ઊભું લાકડું (૩) ધરી (જેમ કે, ગાડાની, રેંટિયા કે ચરખાની)
લાટ પું૦ [સર૦ हिं , म , इ लॉर्ड] જથો (૨) [इं लॉर्ड] મોટો સાહેબ – સત્તાધીશ. ૦બંધ અ૦ જથાબંધ ૦સાહેબ પું૦ મોટો સાહેબ, 'લૉર્ડ
લાટાનુપ્રાસ પું૦ [सं.] ભિન્ન અન્વયવાળા સમાન અર્થના સમાન શબ્દોની આવૃત્તિ, એક શબ્દાલંકાર (કા શા)
લાટી સ્ત્રી૦ [प्रा. लट्ठि (सं यष्टि) ઉપરથી કે લાટ=જથો પરથી ? સર૦ म] લાકડાનું પીઠું
લાટો પું૦ [જુઓ લાટ = મોજો] મોજો, તરંગ (૨) [प्रा लट्ठि(सं.यष्टि)] સાણું કે કોઈ ધાતુનો લાંબો ટુકડો [લાટા કાઢવા = ફાયદો મેળવવો].
લાઠી સ્ત્રી૦ [प्रा. लट्ठि (सं यष्टि)] જાડી લાકડી; ડાંગ [-ચલાવવી = લાઠી વીંઝી મારવા માંડવું.] ૦બાજ વિ૦ લાઠી ચલાવવામાં કુશળ. ૦બાજી સ્ત્રી૦ ૦રાજ્ય ન૦ લાઠીના જોરથી રાજ્ય કરવું તે
લાડ ન૦ [दे लड्डिय, સર૦ हिं., म] હસાવી ખેલાવી રાજી રાખવું તે (૨) તેવું વર્તન કે ચેષ્ટા (-કરવાં, લડાવવાં)[-પહોંચવાં = લાડ બહુ થયા – હવે બસ કરો (એ અર્થમાં) -પહોંચાડવાં, ભુલાવી દેવાં = ખબર લઈ નાખવી, ખૂબ ધમકાવવું કે મારવું.] ૦કણું વિ૦ લાડકું ૦કવાયું વિ૦ જુઓ લાડવાયું ૦કાલાડુ પુંબ૦વ૦ જનોઈ કે લગ્ન વખતે સગા તરફથી જે મીઠાઈ કે નાણું ભેટ આપવામાં આવે છે તે ૦કું વિ૦ [સર૦ म. लाडका] જુઓ લાડવાયું ૦ઘેલું વિ૦ ઘણા લાડથી વહી ગયેલું ૦ણું(-લું) વિ૦ જુઓ લાડવાયું. ૦લાડુ પુંબ૦વ૦ જુઓ લાડકાલાડુ ૦લું વિ૦[સર૦ हिं , म लाडला] લાડણું; લાડકવાયું ૦વણુ સ્ત્રી૦ માનીતી સ્ત્રી ૦વાયું વિ૦ લાડમાં ઊછરેલું, વહાલું ૦વું અ૦ક્રિ૦ લાડ કરવા (૨) લાડમાં રિસાવું
લાડવો પું૦ જુઓ લાડુ. [-ખાવાનું કામ નથી =સહેલું ને સુતરુ કામ નથી -ખાવો, જમવો = ફાયદો કાઢવો – મેળવવો -દાટયો હોવો = ફાયદો મળે તેમ હોવું]
લાડસઘેલું વિ૦ જુઓ લાડઘેલું
લાડાલાડ સ્ત્રી૦ ['લાડ' ઉપરથી?] લાડમાં રિસાવું તે
લાડિયું વિ૦['લાડ' ઉપરથી] લાડવાયું (૨) ન૦ લાડવાયું છોકરું
લાડી સ્ત્રી૦ ['લાડ' કે दे लडह =રમ્ય ઉપરથી] કોમળ કન્યા (૨) નવી પરણેલી વહુ
લાડીલું વિ૦ (૨) જુઓ લાડિયું
લાડુ પું૦ [सं लड्डु, સર૦ हिं , म लाडू]મોદક; એક મીઠી વાની (૨) પિંડો, ગોળો. [-ખાવાનું કામ = સહેલું સટ કામ -ભટ્ટ = લાડુપ્રિય કે આહારપ્રિય નાલાયક કે જાડો બ્રાહ્મણ -રજા માગે છે = લાડુ પીરસવાનું હવે બંધ થાય છે.]
લાડો પું૦ [જુઓ લાડી] વર (૨) લાડવાયો [છોકરો
લાણી સ્ત્રી૦ [જુઓ લણણી, સર૦ म]કાપણી ('લહાણી' અર્થમાં આ જોડણી નહિ)
લાત સ્ત્રી૦ [दे. लत्ता] પગથી મારવું તે – કરેલો આઘાત, પાટું [-ખાવી, વાગવી = લાતનો પ્રહાર સહન કરવો (૨) નુકસાન થવું. -મારવી, લગાવવી = લાત વડે પ્રહાર કરવો (૨) નુકસાન કરવું] -તંલાતા સ્ત્રી૦ સામસામી લાત મારવી તે -તાટવું સ૦ક્રિ૦ લાતે લાતે મારવું [તરફ)
લાતરવું અ૦ક્રિ૦ નિચોવાવું (ઈડર, પાલનપુર
લાતી સ્ત્રી૦ [સર૦ લાટી] અંદર ઉપરની વખાર; કોઠી

લાદ (દ,) સ્ત્રી૦ [दे. लद्दी, સર૦ हिं., म लीद] ઘોડા ગધેડાનુ છાણ

લાદવું સ૦ક્રિ૦ [दे. लद्द; સર૦हिं. लादना] (ઊંટ, ગધેડા વગેરેની પીઠ પર) સામાન ભરવો, ખડકવું [**શું લાદવું પલાણવું** છે ? = શી વાર છે ?]

લાદી સ્ત્રી૦ [સર૦ म] પથ્થરની પાતળી અને નાની તખતી (૨) ફરસબંધી [**–જડાવવી, –નાખવી, –બેસાડવી**]

લાદે(–દો)ડો પુ૦ ['લાદવું' ઉપરથી] ધોબીના પોઠિયા પર લાદેલો ગાસડો (૨) મોટો ભાર

લાધવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा लध्ध (सं लब्ध), સર૦ म. लाधणें, हिं लाधना] પ્રાપ્ત થવુ, મળવું(૨) અ૦ક્રિ૦ જમીન સાથે વહાણનુ ચોટી જવું

લાનત સ્ત્રી૦ [अ] લયાનત લ્યાનત, શરમ

લાપ(–પો)ટ સ્ત્રી૦ [રવ૦] તમાચો [**–ખાવી, ચોડવી, મારવી, લગાવવી**]. **૦ઝાપ(–પો)ટ** સ્ત્રી૦ જુઓ થોલથાપટ [**–કરવી**] **–ટિયું** ન૦ લાપોટિયું, ગાલ સૂજી આવી થતુ ગૂમડું **–ટિયો** પું૦ લાપોટિયો; બુસટિયો

લાપન ન૦ [सं.] અન્વય પાડી અર્થ કહેવો તે

લાપરવા વિ૦ [फा] બેપરવા **૦ઈ** સ્ત્રી૦ બેપરવાઈ [મીઠી વાની

લાપશી(–સી) સ્ત્રી૦ [दे लप्पसिया] ઘઉની એક

લાપી(–બી) સ્ત્રી૦ [સર૦ म. लावी] સફેદો અને એલતેલની બનાવેલી લૂગદી; લાંપી

લાપોટ, ૦ઝાપોટ, –ટિયું, –ટિયો જુઓ 'લાપટ'માં

લાફો પું૦ [फा. लाफ] તમાચો(૨) [स लंफ = કૂદકો ઉપરથી ?] ઉડાઉ માણસ (૩) [સર૦ લપ્પો] બારીબારણાં બધ કરવાનો લાકડાનો આડો કકડો; ભૂગળ (૪) નોધ ૪ જુઓ. **–ફાલાફ(–ફી)** સ્ત્રી૦, **–ફાવેડા** પું૦ બ૦ વ૦ ઉડાઉપણુ

લાબડી સ્ત્રી૦ [જુઓ લાવરી] એક પંખી

લાબરું વિ૦ [સર૦ લબતરું] સુકોમળ, નાજુક

લાબી સ્ત્રી૦ જુઓ લાપી, લાબી

લાબું ન૦ [સર૦ લાબરું] કુવારનું પાન

લાભ પું૦ [सं] ફાયદો [**–ખાટવો** = લાભ કરવો; ફાયદો લેવો. **લાભ તે સવાયાં** = 'સવાયો નફો થજો' એવા ભાવની વેપારીઓની શુભેચ્છાદર્શક ઉક્તિ.] **૦કર(–ર્તા), ૦કારક, ૦કારી** વિ૦ લાભ કરે તેવુ **૦દાયી, ૦પ્રદ** વિ૦ લાભ આપનાર **૦પાંચમ** સ્ત્રી૦ કાર્તક સુદ ૫ **૦વું** સ૦ક્રિ૦ મળવું; પ્રાપ્ત થવુ, ખાટવું. **–ભાલાભ** પુ૦[+અલાભ] નફો અને નુકસાન **–ભોજી** પું૦ તોલતા તોલાટ 'એક'ને બદલે બોલે છે **–ભોજીલાભ** પુ૦ તોલતાં પ્રથમ ધારણ વખતે બોલાતો શબ્દ (૨) ઉડાઉપણું. [**–ન કરવા** = પહેલી ધારણની જેમ બધી ચાગણો મોટે મને ભરી ઉડાવી ન દેવું]

લામણદીવો પું૦ [લામણ (सं अवलंबमान) + દીવો: સર૦म लामणदिवा] જુઓ રામણદીવો

લામા પુ૦ [इं , टिबेटी ल्लाम)] તિબેટનો વડો બૌદ્ધ આચાર્ય

લાય(–હ) (લા'હ,) સ્ત્રી૦ [प्रा. अलाय (सं अलात) કે स दाह ? સર૦ हिं लाय, म लाही, लाह्य] આગ (૨) બળતરા (૩) [?] એક જાતનું રેશમી કપડુ [**–થવી, લાગવી** = આગ સળગવી **પેટમાં લાય લાગવી** = સખત ભૂખ લાગવી (૨) બળતરા થવી.]

લાયક વિ૦ [अ. लाइक] યોગ્ય; ઉચિત (૨) લાયકાતવાળું, પાત્ર (૩) બંધબેસતુ, છાજતુ; અનુકૂળ. **–કાત, –કી** સ્ત્રી૦ યોગ્યતા; પાત્રતા

લાયરી (લા') સ્ત્રી૦ [सं लप्] બહુ બોલવું તે (૨) પતરાજી, શેખી, ડફાસ. **૦ખોર** વિ૦ લાયરી કરનાર [ત્રાસ [**–થવી**]

લાયલેપા (લા')સ્ત્રી૦ [લાય + વલેપાત ?] મુશ્કેલી,

લાર (લા') સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. (सं लहरी ?)] લાબી હાર. [**–લાગવી** = લાબી હાર થવી.] **–રોલાર** અ૦ હારબધ

લારણી સ્ત્રી૦ ['લાર' ઉપરથી ?] (સુ) રોજ લેવાના દૂધની બાંધણી – ઠરાવ

લારી (લા')સ્ત્રી૦ [इं लॉरी] રેલના પાટા પર ઠેલીને ચલાવવાની ગાડી (૨) માલ વહી જવાની ગાડી (હાથની કે મોટર)

લારું (લા') ન૦ [જુઓ લાર] ઝાખરુ, થડરું (૨) ધાડુ; ટોળુ (૩) [લા] આડો સબંધ

લાલ વિ૰ [ફા. लाल ઉપરથી, સર૰ हिं, म.] રાતા રંગનું (૨) પુ૰ [સ लल् ઉપરથી, સર૰ हिं, म] છેલ, રંગીલો બાંકો (૩) છોકરો, પુત્ર (૪) + લાલસા (૫) સ્ત્રી૰ [ફા] માણેક (૬) ન૰ [हिं] એક પક્ષી [–ઘોડીએ ચડવું = દારૂ કે અફીણના કેફમાં હોવું –થઈ જવું = ક્રોધથી તપી જવું –મોઢાં કરવાં = પાન ખાવું (૨) યશ મળવો. –સાહેબ = ઈજ્જતી માણસ, છેલ] ૦કસ્તૂરી સ્ત્રી૰ એક પક્ષી ૦ઘૂમ [સં घूर्ण], ૦ચટક, ૦ચબક, ૦ચોળ [સં चोल] વિ૰ ખૂબ લાલ ૦જી પુ૰ (સ) કૃષ્ણના બાળસ્વરૂપની મૂર્તિ (૨) ગોસાઈજીનો પુત્ર ૦પાણી સ્ત્રી૰ [લા] દારૂ. ૦બમ વિ૰ લાલચોળ ૦બાઈ સ્ત્રી૰ અ.ગ. લાય [–ની ચોકી ફરવી = ચોમેર લાય લાગવી –મેલવી, લગાડવી = આગ સળગાવવી] ૦મતિયા ન૰ એક પખી ૦મલાલ વિ૰ ખૂબ લાલ (૨) [લા] ફાક્કડું, મનોરંજક. ૦શિર ન૰ એક પખી

લાલચ સ્ત્રી૰ [સ लुप्, लालसा, સર૰ हिं, म] લલચાવું તે, લાલસા, લોભ (૨) લલચાવે તે, લાલચમાં નાખે તેવી વસ્તુ, લાચ. –ુ વિ૰ [સર૰ हिं., म लालची] લાલચવાળું, લોભી

લાલન ન૰ [સ.] લાડ લડાવવા તે. ૦પાલન ન૰, –પાલ સ્ત્રી૰ લાડમાં ઊછરવું તે

લાલપાણી, લાલબાઈ, લાલમતિયા, લાલમલાલ, લાલશિર જુઓ 'લાલ'માં

લાલસા સ્ત્રી૰ [સં] ઉત્કટ ઇચ્છા, તૃષ્ણા –સી વિ૰ લાલચુ

લાલા ન૰ [ફા लालह] એક ફૂલ, ગુલાલા

લાલા પુ૰ [સ लल्, સર૰ हिं] લહેરી, છેલ, ફક્કડ (૨) ઉત્તરમાં અમુક જાતિના લોકના નામ પૂર્વે આદરનો શબ્દ. જેમ કે, લાલા લજપતરાય (૩) બાપને માટે સંબોધન શબ્દ (કોઈ ઠેકાણે) ૦ઈ સ્ત્રી૰ છેલાઈ; રંગીલાપણું ૦જી પુ૰ છેલ, ફક્કડ [–કરવું = માર મારવો (૨) રડાવવું] ૦તાણુ સ્ત્રી૰ (હે લાલા! તું તાણીને ઉપર લે તો બચાય! એવા વાર્તા પ્રસંગ ઉપરથી) નાલેશીભરી મુશ્કેલ સ્થિતિ. [–થવી = એવી સ્થિતિમાં મુકાવું]

લાલા સ્ત્રી૰ [સં] લાળ ૦મેહ પુ૰ એક પ્રકારનો પ્રમેહ. ૦યિત વિ૰ સ્વાદથી મોમાં પાણીવાળું (૨) આતુર, ઉત્કટ

લાલાશ સ્ત્રી૰ [લાલ=રાતું ઉપરથી] લાલી, રતાશ

લાલિત્ય ન૰ [સ.] લલિતપણું

લાલિમા સ્ત્રી૰ [લાલ=રાતુ ઉપરથી] લાલાશ

લાલિયો પુ૰ [જુઓ લાલો] બબરચી–ઠેઠ [સુ] (૨) લાલ કૂતરો કે બળદ –યા ઇંગ્લિશ (સુ) ન૰ બબરચીનું ભાગ્યુંતૂટ્યું અંગ્રેજી. –યા પટાપટ સ્ત્રી૰ (સુ.) ફડફડ બોલવું તે

લાલી સ્ત્રી૰ [લાલ=રાતુ ઉપરથી] રતાશ (૨) [સં लोला=જીભ] ઘંટની જીભ–લોલક

લાલો પુ૰ [લાલ=છેલ ઉપરથી] લાલ, ફાંકડો (૨) પકાણ

લાવણી સ્ત્રી૰ [સ लापन ઉપરથી, સર૰ म, हिं लावनी] એક રાગ કે ઢાળ, લલકારાય એવી કવિતા (૨) સંગીતનો એક તાલ

લાવણીપત્રક ન૰ [म] સરકારી લેણાનું આસામીવાર પત્રક

લાવણ્ય ન૰ [સ] સૌંદર્ય ૦મય વિ૰, ૦મયી વિ૰ સ્ત્રી૰ સુંદર

લાવરી સ્ત્રી૰ [प्रा, स] એક પંખી

લાવરુ(લા') ન૰[प्रा. लाविर(સ लवितृ) કાપનાર ઉપરથી, સર૰ म लावा = માંસનો ટુકડો] ફૂલગનું કરડવું તે (૨) કૂતરાનું ભસવું તે. [–નાખવું, ભરવું = ડાકું મારવું, ફૂતગએ કરડવું (૨) ગુસ્સામાં બોલવું–તડવું]

લાવલદ વિ૰ [अ.] નિર્વંશ

લાવલશ્કર ન૰ [સર૰ म] સરંજામ સાથેનું મોટું લશ્કર [–લઈને, સાથે = (લા) બધા પરિવાર તથા સરંજામ સાથે]

લાવવું સ૰ક્રિ૰ [સ ला, અપ૰ लाविय = લાવેલું; સર૰ हि लावना, लाना] લઈ આવવું, આણવું. [લાવી નાખવું = (સામટું) આણી દેવું લાવી મૂકવું, રાખવું = પહેલેથી લાવી રાખવું]

લાવા પુ૰ [ઇં.] જ્વાળામુખીમાથી નીકળતો [ગરમ રસ

લાવું (લા') ન૰ [સં ला] કૂતરાનું ડાકું; લવરું

લાશ(-સ) વિ૰ [तुर्की] બરબાદ; પાયમાલ (૨) સ્ત્રી૰ [फा.] મડદું. [-જવું = પાયમાલ થવું.]
લાસર સ્ત્રી૰ [सं. लासक] ઢીલ; રસળાજી. -રિયું વિ૰ રસળાજીવાળું; કહે પણ કરે નહીં એવું. -રિયાપણું ન૰, -રિયાવેડા પું૰ બ૰ વ૰ રસળાજી
લાસાની વિ૰ [अ.] અજોડ; અદ્વિતીય
લાસુ વિ૰ [प्रा. लूह (सं. रूक्ष)] લૂખું; ઘી કે ચીકટ વિનાનું (૨) ન૰ કઠોળ સિવાયનું અનાજ
લાસ્ય ન૰ [सं] સંગીત સાથેનું નૃત્ય
લાહ (હ,) સ્ત્રી૰ જુઓ લાય [લોટની ખેળ
લાહી સ્ત્રી૰ [स. लिह् ઉપરથી? लेह्य?] ઘઉંના
લાળ સ્ત્રી૰ [सं. लाला; સર૰ म; हि. लार] મોઢાનો ચીકણો પ્રવાહી [-પડવી]. -ળિયું વિ૰ઘણી લાળ પડતી હોય તેવું (છોકરું) (૨) લાળથી બદન પલળે નહિ તે માટે બાળકને ગળે બંધાતું કપડું (૩) કણ ભરાતું કણસલું (૪) રાખેલા વાસી અન્નમાં થતા લાળ જેવા જંતુ. -ળિયો પું૰ કપાસની એક જાત -ળી સ્ત્રી૰ રજસ્રાવ (પશુનો) [-કરવી = પશુનું ઋતુમાં આવવું.]
લાળી સ્ત્રી૰ [सं लोला] કાનની નીચે લબડતી ચામડી (૨) લાલી. ઘંટની જીભ (૩) બૂમ (પશુપખી-ખાસ કરીને શિયાળની).[-કરવી = (શિયાળે) હૂકા હૂકા એવી બૂમ પાડવી.]
લાળો (લાં') પું૰ [सं. अलात] અંગારો [લાળા ઊઠવા (અંતરમાં) = અતિશય બળતરા-ચિંતા થવી તને શું આપે? લાળા? = તને કશુંય ન અપાય]
લાંક (૦)પું૰[સર૰हिं. लंक, लाँक् = કમર, કટિ] લંક; કમરનો વાંક-મરોડ
લાંગ પું૰ [सं. लंका] વટાણા જેવું એક કઠોળ
લાંગર (૦)ન૰જુઓ લંગર. ૰વું સ૰ક્રિ૰જુઓ લંગારવું; લંગર નાંખી થોભવું
લાંગુ(-ગૂ)લ ન૰ [सं.] પૂંછડું
લાંઘ,૰ણ (૦)ન૰,સ્ત્રી૰[प्रा. लंघण (सं. लंघन)] લાંઘો; ઉપવાસ. ૰ણું ન૰ હેતુ સાધવા લાંઘણ લઈ બેસવું તે (કોઈની સામે) ૰વું અ૰ક્રિ૰ [स. लंघ्].લાંઘો કરવો -ઘો પું૰ લાંઘણ ઉપવાસ (૨) લાંઘણું (૩) લાંબી મોટી ફાળ; મોટું ડગલું [મૂકવાની ઘોડી
લાંઘણી સ્ત્રી૰ [स. लंघ्] ગાડીના ધૂંસરા નીચે
લાંચ (૦) સ્ત્રી૰[सं. लचा] અમલદાર કે સત્તાધારીને છૂપી રીતે અપાતી કે લેવાતી અઘટિત રકમ (-આપવી, ખાવી, લેવી). ૰ખાઉ, ૰ખોર વિ૰ લાંચિયું
લાંચવું અ૰ક્રિ૰ [જુઓ લચવું] લચી, નમી જવું (૨) સ૰ ક્રિ૰ ['લાંચ' ઉપરથી] લાંચ આપવી [લાંચખાઉ
લાંચિયું વિ૰ ['લાંચ' ઉપરથી] લાંચ લેનારું;
લાંચું (૦) વિ૰ ['લચવું' ઉપરથી] કમી, ઓછું
લાંછન ન૰ [सं.] ડાઘ, કલંક (૨) ચિહ્ન. -ના સ્ત્રી૰ લાંછન લાગવું કે લગાડવું તે
લાંછિત વિ૰ [सं.] લાંછનવાળું
લાંછું (૦) ન૰ જુઓ લાંછન
લાંઝો (૦) પું૰[સર૰ म] વાંધો, હરકત
લાંઠ, -ઠિયું(૦)વિ૰['લટ્ઠ' ઉપરથી; સર૰ म] લોઠ; ખડું; શઠ (૨) ગાંઠે નહિ તેવું, તોફાની -ઠાઈ સ્ત્રી૰ લુચ્ચાઈ; શઠતા. ૰ડી સ્ત્રી૰ [सं लाठनी] કુલટા સ્ત્રી
લાંપ,૰ડું (૦) ન૰ [સર૰ म लांपट] સૂકું કે ચિમળાયેલું નાનું ઘાસ [લાપી
લાંપી(-બી) (૦) સ્ત્રી૰ [સર૰ म. लावी] જુઓ
લાંબ(-બી) (૦)સ્ત્રી૰ [લાંબું ' પરથી] યાદદાસ્ત (૨) સ્મૃતિ; ફામ
લાંબટં(-ટાં)ગિયું(૦) વિ૰[લાંબું + ટાંગો,સર૰ म लावटाग्या]શરીરના પ્રમાણમાં વધારે લાંબા ટાંગાવાળું
લાંબડી (૦)સ્ત્રી૰ એક વનસ્પતિ
લાંબભાત (૦) પું૰ [म लावा] (સુ.) આગલા વર્ષની ડાંગરના કણ પડવાથી આપોઆપ ઊગેલા છોડ [લાંબી
લાંબી (૦)સ્ત્રી૰જુઓ લાંબ(૨)[સર૰ म.]લાપી;
લાંબીટૂંકી (૦) સ્ત્રી૰ [લાંબું + ટૂંકું] એલફેલ (૨) તકરાર, પંચાત
લાંબું (૦)વિ૰[स लंब] લંબાઈ, સમય વગેરેમાં ઘણું. [લાંબી ઊંઘ, નિદ્રા = મૃત્યુ. લાંબી

ખેંચવી = સોડ તાણીને સૂઈ જવું, ઘસઘસાટ ઊંઘવું (૨) મરી જવું. **લાંબી કાળ ભરવી** = ભારે હામ ભીડવી, સાહસ કરવું (૨) ગજા ઉપરાંતનું કામ કરવું **લાંબી લેખણે લખવું** = મોટો વેપાર જોડવો (૨) પરોણો લઈ બળદ હાંકવો **લાંબી સોડે સૂવું** = મરી જવું. **લાંબું કરવું** = લંબાવવું, પીંજણ કરવું **-કાઢવું** = ઘણું જીવવું **-ખેંચવું** = ઘણું જીવવું (૨) વખત વિતાવવો, ઢીલ કરવી **-ચાલવું** = લંબાવું, લાંબો વખત ચાલુ રહેવું (૨) ઘણા દિવસ નભવું **-થવું, થઈ જવું** = લંબાવું (૨) અંગો લંબાવીને સૂવું, આરામ કરવા સૂવું (૩) ઘણી ખોટ આવવી (૪) મરી જવું **-પિંગળ કરવું** = વધારી વધારીને કહેવું. **લાંબે પાટે સૂવું** = દેવાળું કાઢવું, ઘણા નુકસાનમાં આવી પડવું (૨) મરણતોલ થવું (૩) નિરાંતે સૂવું, બેદરકારીથી પડ્યા રહેવું **લાંબે સાથરે સૂવું** = દીર્ઘદૃષ્ટિ રાખીને કામ કરવું (૨) નિરાંત ધરવી (૩) મરણ પામવું. **લાંબો હાથ કરવો** = મદદ કરવી કે માગવી (૨) ભીખ માગવી (૩) લાંચ લેવી (૪) અડચણ નાખવી] **૦છટ** વિ૦ છતુંપાટ. **૦લચ(૦ક)**, **૦લસરક** વિ૦ [સર૦ म. लांबलचक] ઘણું લાંબું

લાબ (૦) વિ૦ [જુઓ લાઅભાત] અઢાઉ

લાંભવું(૦), લાંભું ન૦[सं लम्] વિભાગ, હિસ્સો (૨) ભાગિયાઓના ભાગ વહેંચવા નાખવામાં આવતી ચિઠ્ઠી [-નાખવું]

લિખિત વિ૦ [સં.] લખેલું (૨) ન૦ લખ્યા લેખ **-તંગ** વિ૦ 'લખનાર' એ અર્થમાં કાગળ લખવામાં વાપરે છે; લખિતંગ (સંક્ષેપ-લિ૦)

લિચ્છવી પું૦(સ.) એક બૌદ્ધકાલીન લોક પ્રજા

લિજ્જત, **૦દાર** જુઓ 'લહેજત'માં [રીત

લિપિ(-પી) સ્ત્રી૦[સં.]ભાષાના વર્ણો લખવાની

લિપ્ત વિ૦ [નં] લીપાયેલું, ખરડાયેલું (૨) આસક્ત, ફસેલું [કામના

લિપ્સા સ્ત્રી૦[સં] મેળવવાની ઈચ્છા(૨)લાલસા;

લિફાફો પું૦ [अ] પરબીડિયું

લિફ્ટ ન૦ [ઇં.] ઉપર ચઢવા માટેનું એક યાંત્રિક સાધન

લિબરલ વિ૦ (૨) પું૦ [ઇં] ઉદારમતવાદી

લિબાસ પું૦ [અ.] લેબાસ; પોશાક

લિમિટેડ વિ૦ [ઇં.] કાયદાથી સહિયારુ (જેમ કે, કંપની)

લિલવટ ન૦ [स ललाटपट्ट] નિલવટ; કપાળ

લિલાઉં, -મ ન૦ [पो. लेइलॉव, निलामु; सर० म लिलाम, लिलाव] હરાજી

લિસોટી સ્ત્રી૦ [स रेषा] નાની લીટી કે ઉઝરડો. **-ટો** પું૦ મોટી લિસોટી [-પડવો]

લિસ્ટ ન૦ [ઇં.] યાદી

લિહાજ પું૦[अ] વિવેક, અદબ

લિંગ ન૦ [સં] ચિહ્ન (૨) જાતિ [વ્યા] (૩) સાધન, હેતુ (ન્યા) (૪) મહાદેવની મૂર્તિ (૫) પુરુષની ઇંદ્રી (૬) લિંગદેહ **૦દેહ** પું૦, **૦શરીર** ન૦ જીવાત્માનું સૂક્ષ્મ શરીર **-ગાનુશાસન** ન૦ [+ मनुशासन] વ્યાકરણમાં જાતિના નિયમો **-ાયત** પું૦ એ નામના શૈવ સંપ્રદાયનો આદમી **-ી** વિ૦ લિંગવાળું

લિંબણ સ્ત્રી૦[જુઓ લિંબુ]લિંબુનું ઝાડ;લિંબોઈ

લિંબુ ન૦ [स निंबू, सर० म लिंबू] લીંબુ; એક ખાટું ફળ. **૦ડી, -બોઈ** સ્ત્રી૦ લીંબોઈ

લિંબોળી સ્ત્રી૦ [?] લીંબોળી, પહોળા મોંનું એક મોટું વાસણ (૨) [प्रा णिम्बोलिया; दे लिंबोहली] લીંબડાનું ફળ

લીક સ્ત્રી૦ [हिं] લીટી (૨) હદ

લીખ સ્ત્રી૦[प्रा लिक्खा(सं लिक्षा)] જૂ નામના જંતુનાં ઈંડાં [-પડવી માથામાં લીખ થવી] **-ખિયું** ન૦ લીખ કાઢવાની ઝીણા દાંતાની કાંસકી

લીચી સ્ત્રી૦ [चीनी लिच्चू, सर० हिं] પૂર્વ હિંદમાં થતું એ નામનું એક ફળઝાડ કે તેનું ફળ

લીજે, -જીએ (પ.) 'લેવું'નું વિધ્યર્થ રૂપ

લીટી સ્ત્રી૦ [प्रा. लिहा (स लेखा)] પહોળાઈ વગરની રેખા (૨) હાર, ઓળ(૩) પદ, કડી (૪) લીક; હદ. [-કરવી = પંક્તિઓ રચવી (૨) પંક્તિઓ મોઢે કરવી -ખેંચવી, દોરવી, પાડવી = રેખા કરવી. -દોરતાંય ન

આવડવું = તદ્દન અભણ હોવું. -મારવી = લીટીદોરી છેકી કાઢવું] -ટો પું૦ જાડી લીટી (૨) છેકો. [લીટા તાણવા = ગમે તેમ લીટીઓ ખેંચવી – દોરવી, લીટા કરવા (૨) ગમે તેમ ચીતરવું – લખવું. (લીટો કરવો, ખેંચવો, દોરવો.) -મારવો = છેકી નાંખવું.]
લીદ સ્ત્રી૦ [दे. लद्दी] લાદ
લીધરું વિ૦ લબાચિયું; ચીથરિયું
લીધું સ૦ ક્રિ૦ 'લેવું'નું ભૂ૦કા૦ (૨) લીધેલું. -ઘેલ(-લું) ભૂ૦ કૃ૦ [કારણે
લીધે અ૦[જુઓ લીધું] લઈને, તેથી; તેટલા માટે,
લીન વિ૦[સં] લય પામેલું (૨) ગરક, તલ્લીન
લીપણ ન૦ [લીપવું પરથી, સર૦ મ लिंपण] લીપણ; જમીન ઉપર કરેલો છાણ-માટીનો લેપ [-કરવું]
લીપવું સ૦ ક્રિ૦ [સ. लिप्; સર૦ हिं लीपना] લીંપવું, છાણમાટીની ગારનો લેપ કરવો
લીમડી સ્ત્રી૦ [અપ૦ लिंबड, प्रा. लिंब (स निम्ब)] નાનો લીમડો (૨) લીમડાની જાતનું કોઈ પણ નાનું ઝાડ (જેમ કે મીઠી લીમડી) -ડો પું૦ એક ઝાડ [લીમડે લટકવું = અવગતિયું થવું]
લીરો પું૦ (કા) લૂગડાનો લાંબો કકડો, ચીરો
લીલ સ્ત્રી૦ [જુઓ લીલું] બંધિયાર પાણીમાં કે તેવી જગામાં થતી લીલી ચીકણી વનસ્પતિ (૨) ઊલ (૩)[स नील] આખલો (પ્રયોગમાં લીલ પરણાવવી કહેવાય છે.) [-ઉતારવી = ઊલ ઉતારવી. -પરણવી = પત્ની ગુજરી ગયે વરસ દહાડો ન થયો હોય ત્યાર પહેલાં બીજી પત્ની કરવી -પરણાવવી = વરસ પૂરું થતા પહેલા મરનારનું છેલ્લું માસિક શ્રાદ્ધ કરવું (૨) અગિયારમાને દિવસે વાછરડો ને વાછરડી પરણાવવાં -વળવી = શેવાળ થવો (૨) બગડી જવું -વાળવી = પાયમાલ કરવું.] ૦છોયું વિ૦ લીલું (૨) લીલી છાલનું. ૦ઝામું ન૦ [दे. झाम (दग्ध)] વાગવાથી થયેલું લીલું ચાઠું
લીલમ ન૦ [જુઓ નીલમ] લીલા રંગનું એક રત્ન ૦લીલું વિ૦ એકદમ લીલું; લીલમના જેવું લીલું [લીલું શાક. લીલોતરી
લીલવણ ન૦, -ણી સ્ત્રી૦ ['લીલું' ઉપરથી]
લીલવય ન૦; સ્ત્રી૦ [લીલું + વય] બાળપણ, કાચી ઉંમર [(૨) લીંપવું
લીલવવું સ૦ક્રિ૦ ['લીલું' ઉપરથી] લીલું કરવું
લીલવો પું૦ [લીલું + વાલ?] કઠોળનો લીલો દાણો (જેમ કે પાપડી તુવેરનો)
લીલા સ્ત્રી૦[સં] ક્રીડા; ખેલ (૨) અદ્ભુત ખેલ (૩) અવતારે કરેલાં કામ (૪) તેનું નાટક. [-વિસ્તારવી = પરલોક જવું, મરી જવું (સંમાનસૂચક).] ૦પુરુષોત્તમ પું૦ [સં] (સં) શ્રીકૃષ્ણ (તેથી ઊલટું – મર્યાદાપુરુષોત્તમ = શ્રીરામ). ૦વતાર પું૦ [+ અવતાર] લીલા ખાતર વિષ્ણુએ લીધેલો અવતાર ૦વિગ્રહ પું૦ લીલાથી ભક્તોની ઇચ્છા પૂરી કરવા ધરેલો દેહ (જેમ કે શ્રીકૃષ્ણનો)
લીલાગર સ્ત્રી૦ ભાગ [પ્રદેશ
લીલાણું ન૦ ['લીલું' ઉપરથી] લીલોતરીવાળો
લીલાપુરુષોત્તમ જુઓ 'લીલા'માં
લીલાસું ન૦ જુઓ લીલઝામું
લીલાલહેર સ્ત્રી૦ [લીલા કે લીલું + લહેર] આનંદ; સુખ (૨) આબાદી
લીલાવતાર પું૦ જુઓ 'લીલા'માં
લીલાવતી સ્ત્રી૦ [સ] એક છંદ (૨) એક રાગિણી (૩) [સં] પ્રસિદ્ધ ગણિતી ભાસ્કરાચાર્યની પુત્રી કે તેનું ગણિત
લીલાવિગ્રહ પું૦ જુઓ 'લીલા'માં
લીલાશ સ્ત્રી૦ ['લીલું' ઉપરથી] લીલાપણું. [-મારવી = લીલાશ દેખાવી]
લીલાંપાણી ન૦ બ૦ વ૦ [લીલું + પાણી] ઘૂંટેલી ભાંગનું પેય
લીલી ઘોડી, સ્ત્રી૦ [લીલું + ઘોડી] ભાંગ (૨) ભાંગનો કેફ. [-એ ચડવું = ભાંગન[ા] કે[ફ]ની અસર તળે આવવું, ભાંગ પીવી.]
લીલી ચા સ્ત્રી૦ [લીલું + ચા] એક ઘાસ કે તેને ઉકાળીને ચા પેઠે પિવાતું પેય
લીલીપીઠ સ્ત્રી૦ [લીલું + પીઠ] શાકબજાર
લીલીપોપો પું૦ બીજાની નાસીપાસીથી ખુશ થઈ અંગૂઠો ઊંચો કરી તેને ચીડવવું તે

લીલીસૂકી સ્ત્રી૦ [લીલુ + સૂકુ] સુખ અને દુઃખ, ચડતીપડતી

લીલું વિ૦ [દે. लिल्लिर] કાચી કેરીના રંગનું (૨) ભીનુ (૩) રસવાળુ; તાજુ (૪) ખૂબ પૈસાદાર. [લીલા ઝાડ તળે ભૂખે મરવું = અતિશય શરમાળ હોવુ (૨) હરામ હાડકાનું, અતિ આળસુ. લીલા ઝાડા = લીલા રંગનો દસ્ત વારવાર થવો તે (બાળકોનો એક રોગ). લીલાસૂકાનો વિચાર = યોગ્યાયોગ્યનો વિચાર લીલી લેખણ = તાજુ લખાણ (૨) તાજો કારભાર (૩) ધમધોકાર ચાલતો વેપાર ધધો. લીલી વાડી = ખીલતી તરુણ અવસ્થા (૨) છૈયાછોકરાનો વસ્તાર લીલુ કરવું = ફાયદો કરવો, સપત્તિ મેળવવી –ઘડપણ ભોગવવું = ઘડપણ છતા જુવાન જેવો આનંદ કરવો–ભોગ. –વાળવુ = લીલુ કરવુ. લીલે તોરણે = કશુ ય મેળવ્યા વગર (પરણવા આવ્યા હોય પણ પરણ્યા વગર પાછા જાય તેમ) લીલો દુકાળ = અતિવૃષ્ટિને લીધે પડેલો દુકાળ (૨) કશી વાતની ખોટ ન હોવા છતા ઘટતુ ખર્ચ ન કરાવુ]૦કચ,૦કસ વિ૦ એકદમ લીલુ ને રસથી ભરેલુ ૦છમ વિ૦ [+ श्याम] ખૂબ લીલુ ૦છરક વિ૦ એકદમ લીલા રગનું ૦પીળુ વિ૦ ખૂબ ક્રોધાયમાન (–થઈ જવુ) –લેરુ વિ૦ લીલુ (લાલિત્યવાચક) –લોતરી સ્ત્રી૦ તાજી લીલી વનસ્પતિ (૨) ભાજીપાલો, તાજુ શાક

લીવર ન૦ [इ] કલેજુ, કાળજુ

લીશરા ન૦ એક પક્ષી

લીસું વિ૦ [દે लिसय = પાતળું–નાનું કરેલુ, સર૦ મ लिसा, लिसाळ] ખરબચડુ નહિ તેવુ, સુવાળું (૨) સરકણુ (૩) લાસરિયુ [લીસી પાટલીનું ઘરાક = ઠોઠ વિદ્યાર્થી] ૦લસ વિ૦ સાવ લીસુ [(૨) હદ

લીહ(–હી) સ્ત્રી૦ [प्रा लीहा (सं लेखा)] લીટી

લીંટ ન૦, સ્ત્રી૦ [सं श्लिष्ट ? સર૦ हिं नेटा] નાકનો ચાકણો મળ [–આવવી = નાકમાથી લીંટ બહાર આવવી, નીકળવી] –ટિયું વિ૦ વારે વારે જેને લીંટ આવ્યા કરતું હોય તેવું

લીંડી સ્ત્રી૦ [सं लेंड, दे. लिंड,–डिया] ગોળીના આકારની અઘાર (ઉદર–બકરી વગેરેની) [–કરવી = લીંડી જેવુ અઘવું.]૦પીપર સ્ત્રી૦ લાબી પીપર. –ડું ન૦ ગગ્ગોલા જેવો કઠણ મળ (ઊંટ, ગધેડા વગેરેનો) [–મૂકવું = લીંડા જેવું અઘવું]

લીંપણ, ૦ગૂ પણ ન૦ જુઓ લીપણ. –વું (૦ગૂંપવું) સ૦ક્રિ૦ જુઓ લીપવુ

લીંબડી, –ડો જુઓ 'લીમડી'મા

લીંબણ સ્ત્રી૦ જુઓ લિબણ

લીંબુ, ૦ડી, –બોઈ જુઓ 'લિંબુ મા

લીંબોળી સ્ત્રી૦ જુઓ લિંબોળી

લુકમાન પુ૦ [अ.] (સ.) કુરાનમા વર્ણવેલો એક વિદ્વાન ડાહ્યો પુરુષ

લુગ(–ગા)ત ન૦ [अ] શબ્દકોશ

લુગાઈ સ્ત્રી૦ [हिं] સ્ત્રી બૈરી

લુગાત સ્ત્રી૦ [अ.] જુઓ લુગત

લુચ્ચું વિ૦ [સર૦ म, हिं लुच्चा (सं. लुंचक के फा लुचा ?)] કપટી, દગુ (૨) ખધુ, પક્કુ, પહોંચેલુ (૩) વ્યભિચારી –ચ્ચાઈ સ્ત્રી૦ લુચ્ચાપણુ

લુછણિયું ન૦ [જુઓ લૂછવુ] લૂછવાનુ કપડું ઇત્યાદિ જે હોય તે (૨) અગૂછો

લુછાવવું સ૦ક્રિ૦, લુછાવું અ૦ક્રિ૦ 'લૂછવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ [લૂટી જાય તેવું

લુટણિયું વિ૦ [જુઓ લૂટવુ] લૂટ પાડનારુ.

લુટાઉ વિ૦ [લૂટવુ ઉપરથી] લૂટનુ (૨) નધણિયાતુ. –રુ(–રો) પુ૦ લૂટનારો, ધાડપાડુ [નૈ પ્રેરક

લુટાવુ અ૦ક્રિ૦,–વવું સ૦ક્રિ૦ 'લૂટવુ'નુ કર્મણિ

લુઠવું અ૦ક્રિ૦ [सं लुठ्] જુઓ 'લૂઠવુ' લુઠાવવું સ૦ક્રિ 'લુઠવુ', 'લૂઠવુ નુ પ્રેરક

લુણારી સ્ત્રી૦ [લૂણ ઉપરથી] વરને માથે લૂણ ઉતારનારી–તેની બહેન

લુપ્ત વિ૦ [सं.] લોપાયેલુ; નાશ પામેલુ.–પ્તોપમા સ્ત્રી૦ [+ उपमा] (ઉપમાન, ઉપમેય, સામાન્ય ધર્મ અને વાચક શબ્દ એ ચાર અગમાથી) ખૂટતા અગવાળી ઉપમા

લુબ્ધ વિ૦ [सं] લોભિયુ, લાલચુ (૨)

લોભાયેલુ, મોહિત ૦ક પું૦ શિકારી -બ્ધા સ્ત્રી૦ લોભ, આતુરતા -બ્ધાઈ સ્ત્રી૦ લુબ્ધતા. -બ્ધાવું અ૦ક્રિ૦ લોભાવું; લલચાવું
લુભવું અ૦ક્રિ૦ [सं. लुभ्]+ લોભાવું, લુબ્ધાવું
લુશ(-સ)લુશ(-સ) અ૦ [રવ. સર૦ म.] વગર ચાવ્યે; ઝટ ઝટ (ખાવું તે)
લુહાણો પું૦ તે નામની જ્ઞાતિનો માણસ; લવાણો
લુહાર પું૦ [प्रा लोहार (सं. लोहकार)] લોઢું ઘડવાનો ધંધો કરનાર જ્ઞાતિનો આદમી -રિયાં ન૦બ૦વ૦ જુઓ લવારિયાં
લુંગી સ્ત્રી૦ [हिं.] હજામત કરાવતી વખતે ખોળામાં પાથરવાનો કકડો (૨) કાછડી વાળ્યા વગર કેડે વીંટવાનું વસ્ત્ર
લુંચન ન૦ [सं.] વાળ ચૂંપી નાખવા તે
લુંચિત વિ૦ [सं.] લુંચન કરેલુ
લુંચી સ્ત્રી૦ [सं. लुंच् ઉપરથી ?] દોડતા દોડતા એકદમ પાછું ફરવું તે
લૂ સ્ત્રી૦ [सं प्लुष् કે उल्का? સર૦ हिं., म] ઉનાળાના ગરમ પવનનો ઝપાટો (૨) તેનાથી થતો રોગ. [-લાગવી=ગરમ પવનથી થતી બીમારી થવી -વાવી=ગરમ પવન વાવો.]
લૂઈ સ્ત્રી૦ સેવાળ
લૂઓ પું૦ [सं. लव ઉપરથી] વણવા માટે લીધેલો કણકનો નાનો ગોળો [-કરવો, વાળવો]
લૂક(-ખ) સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं लुक; म.] જુઓ લૂ
લૂખરી સ્ત્રી૦ [જુઓ લૂખસ] ખૂજલી
લૂખસ સ્ત્રી૦ ['લૂખ' ઉપરથી] ચામડીનો એક રોગ, ખૂજલી [-થવી]
લૂખિયું ન૦ ['લૂખું' ઉપરથી ?] માટીની ચુંગી
લૂખું વિ૦ [प्रा॰ लुक्ख (सं. रूक्ष)] ચીકટ વિનાનું (૨) રસ વિનાનું (૩) નિર્ધન; ખાલી [-પડવું=લૂખું હોવું કે લાગવું. -હસવું= કૃત્રિમ રીતે હસવું] ૦પા(-પૂ)ખું વિ૦ લૂખુ
લૂગડું ન૦ [प्रा. दुगुल, दुगुल्ल (सं. दुकूल), સર૦ हिं लूगड; म लुगडें]કપડું,વસ્ત્ર(૨)સાલ્લો. [લૂગડામાં પાંચશેરી ઘાલીને મારવું= સખત પણ ગુપ્ત માર મારવો. લૂગડાં ઉતારવાં=કોઈનું મૃત્યુ થતાં તેના સંબંધી હોવાને લીધે સ્નાન કરવા કપડાં કાઢીને દૂર મૂકવાં (૨) સંબંધ છોડી દેવો (૩) લૂંટાવું. લૂગડાં ઉતારીને વાંચજો=અશુભ-મરણના સમાચારનું સૂચન (પત્રની શરૂઆતમાં.) લૂગડાં ઉતારી લેવાં=લૂગડાં સુધ્ધાં લૂંટી લેવાં લૂગડાં કરવાં=બહેનદીકરીને કપડાં લઈ આપવાં લૂગડાં ખંખેરવાં=પોતાની પાસે કાંઈ નથી કે પોતાને કાંઈ લેવાદેવા નથી એમ દર્શાવવા લૂગડાં ખંખેરવાં. લૂગડાં તપાસવાં=ઝડતી લેવી. લૂગડાં લેવાવાં =લૂંટાવું. લૂગડાં લેવાં=લૂંટવું (૨) જુઓ લૂગડાં કરવાં લૂગડાં સસ્તાં કરવાં=લૂંટાવું (૨)આબરૂની નાસ્તિ કરવી. લૂગડું પહેરવું.] -ડાંબોળ અ૦ [લૂગડાં+બોળવું] પહેરેલા લૂગડાં સાથે - તે પણ પલાળીને (૨) ન૦ તેવું સ્નાન. -ડાંલત્તાં ન૦બ૦વ૦[+फा लत्ता] લૂગડાં ને તેવી બીજી વસ્તુઓ
લૂગદી સ્ત્રી૦ ['રગડવું'પરથી ? સર૦ म., हिं. लुगदी] પ્રવાહી સાથે ઘૂંટીને બનાવેલો લોદો (૨) દોર પાવાનો લોદો
લૂછણું ન૦ ['લૂછવું' ઉપરથી] લુછણિયું
લૂછવું સ૦ક્રિ૦[प्रा लुच्छ, लुछ (स प्र+उञ्छ्)] લૂગડાથી ઘસી સાફ કરવું, લોહવું (૨) કોઈને ઘસવું, લગાડવું કે ચોટાડવું
લૂટ સ્ત્રી૦ [લૂટવું પરથી] લૂટવું તે (૨) લૂંટેલો માલ ૦ફાટ સ્ત્રી૦ લૂટવું તે
લૂટવું સ૦ક્રિ૦ [स. लुंट्, प्रा लुट्ट, लुंट] બળાત્કારે હરી લેવું, ઝૂંટવી લેવું
લૂટાલૂટ સ્ત્રી૦ [લૂટવું પરથી] ઉપરાઉપરી કે અનેક સ્થળે લૂટફાટ મચી રહેવી તે
લૂઠવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ લુઠવું]ગબડવું; આળોટવું
લૂણ ન૦ [प्रा.; सं. लवण; સર૦ हिं. लोन, म. लोण] મીઠું; નિમક. [-ઉતારવું=બલા દૂર કરવા પાત્રમાં મીઠું ઘાલી માથા ઉપર ફેરવવું (૨)કાકડીને ડીંટા આગળથી જરા કાપી, તેમાં મીઠું ભરી, કાપેલો ભાગ ઘાસી દઈ, તેની કડવાશ કાઢવી -ખાવું=-નો રોટલો ખાવો (૨) -નો રોટલો ખાધો હોવાથી તેના ઓશિંગણ કે વફાદાર રહેવું. -હરામ કરવું

=જેનો રોટલો ખાધો હોય તેને બેવફા નીવડવું -હલાલ કરવું=વફાદાર રહેવું] ૦ચાં ન૦ બ૦ વ૦ [સર૦ म. लोणचें] મીઠું ચડાવેલાં ચીરિયાં ૦પાણી ન૦ મીઠાવાળું પાણી (રોટલા ઘડવાનું) ૦હરામ વિ૦ નિમકહરામ. ૦હરામી સ્ત્રી૦ નિમકહરામી. ૦હલાલ વિ૦ નિમકહલાલ ૦હલાલી સ્ત્રી૦ નિમકહલાલી

લૂણી સ્ત્રી૦[प्रा. लूण(सं. लवण)પરથી; સર૦ हिं. लोनी, म. लोण] એક ભાજી (૨) આટાપાટાની રમતમાં જીતના ચિહ્નરૂપે પાટ બહાર આવતાં લવાતી ધૂળની ચપટી (૩) આટાપાટામાંની આડી કરાની પાટડી [-લાવવી] ૦પાટ પું૦ [સર૦ म. लोणपाट] જુઓ આટાપાટા

લૂણો પું૦ ['લૂણ' પરથી, સર૦ हिं लोना] ખારાશથી ઈંટ, છો વગેરે ખવાઈને ઉપર વળતી છારી [-લાગવો]

લૂમ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'લૂબ'] ફળનું ઝૂમખું ૦ખું ન૦, ૦ખો પું૦ ઝૂમખું; મોટી લૂમ [-લેવો =મોટો ફાયદો મેળવવો.-લૂંટાવો, લૂંટાઈ જવો = લાભ જતો રહેવો, નુકસાન થવું.] ૦ઝૂમ સ્ત્રી૦ લૂમખું (૨)અ૦બાપકાબધ ૦ઝૂમવું અ૦ક્રિ૦ લૂમખાબેર લટકવું ૦વું અ૦ ક્રિ૦ લટકવું (૨) નમી જવું (૩) ખૂબ પ્રયત્ન કરવો

લૂલરી સ્ત્રી૦ + દાસી

લૂલવવું સ૦ક્રિ૦ (કા) લૂલે એમ કરવું

લૂલવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ લૂ] (કા) ગરમી લાગવી, સુકાવું

લૂલી,૦બાઈ સ્ત્રી૦ [સં. लुल् ઉપરથી] જીભ, લોલા [-હલાવવી, હલાવ્યા કરવી=માત્ર મોઢેથી કહેવું-બોલવું (કશું કરવું પડયા વિના) (૨) હા-હા કહ્યા કરવું]

લૂલું વિ૦[सं लून, लून, સર૦ हिं लूला, म लुला] લંગડું, ખોડું (૨) અપંગ, અશક્ત, નિર્બળ (૩) પાયા કે આધાર વગરનું

લૂંટ સ્ત્રી૦ [सं लुट्] જુઓ લૂટ. -પાડવી= લૂટવું] ૦ણિયું વિ૦જુઓ લુટણિયું ૦ફાટ સ્ત્રી૦ જુઓ લૂટફાટ. ૦વું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ લૂટવું -ટાઉ વિ૦ જુઓ લુટાઉ -ટારુ-(-રો) પું૦ જુઓ લુટારુ -ટાલૂંટ સ્ત્રી૦ જુઓ લૂટાલૂટ -ટાવું, -ટાવવું જુઓ લુટાવું,-વવું

લૂંઠ વિ૦ [प्रा लुंठा (सं लुंठक)] જબરું લાઠ (૨) પું૦ લોઠો

લૂંઠવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ લૂઠવું લૂંઠાવવું સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક)

લૂંઠાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ લૂઠી] લૂઠાપણું

લૂંડી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं लौंडी] દાસી; ગુલામડી -ડો પું૦ દાસ, ગુલામ

લૂંબ સ્ત્રી૦ [दे. लुंबी, સર૦ म लुंबी, लोंबी] જુઓ લૂમ ૦વું અ૦ક્રિ૦ જુઓ લૂમવું

લે (લે,) 'લેવું'નું આજ્ઞાર્થ બીજો પુરુષ એક વચન (૨) [प्रा लइ] અ૦ વાહ, ઠીક એ અર્થનો ઉદ્ગાર

લેઉવો પું૦ એક જાતનો પાટીદાર

લેકિન અ૦ [फा लेकिन] પણ, પરંતુ, તથાપિ

લેખ પું૦ [सं] લખેલું તે, લખાણ (જેમ કે શિલાલેખ, વિધિના લેખ) (૨) ખત, કરારનું લખાણ (૩) ટૂંકો નિબંધ [-કરવો = લખત કરવું -કોતરાવવો, લખાવવો = શિલા, પતરું ઈ૦ ઉપર લખત કરાવવું -લખવો= લખાણ કરવું,નિબંધ લખવો(૨)ખતનો મુસદ્દો લખવો] ૦ક પું૦ લહિયો (૨) ગ્રંથ કે લેખ લખનાર ૦ણ(-ણા,-ણી) સ્ત્રી૦ [સં. लेखनी] કલમ. [-ચલાવવી = લખાપટ્ટી કરવી (૨) ઉતાવળે લખવું] ૦ણબંધ વિ૦ કલમના કાપ જેમ વાઢતો (ઘા) ૦ન ન૦[सं] લખવું તે ૦નકલા (-ળા) સ્ત્રી૦ લખવાની કળા. ૦નપદ્ધતિ સ્ત્રી૦ લખવાની રીત; ઇબારત. ૦નપીઠ સ્ત્રી૦ લખવાનું ટેબલ ૦નસામગ્રી સ્ત્રી૦ લખવાનો સામાન ૦ની સ્ત્રી૦ જુઓ લેખણ ૦પત્ર પું૦,ન૦ [सं.] કાગળ, દસ્તાવેજ. ૦વવું, ૦વું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ લેખું] હિસાબમાં લેવું, ગણકારવું -ખા સ્ત્રી૦ [सं.] લીટી, રેખા -ખાવટિયો પું૦ ['લેખું' ઉપરથી] જોશી, ગણક (૨) ['લેખ' ઉપરથી] ચોપડા લખનારો.-ખિકા સ્ત્રી૦[सं]સ્ત્રી લેખક. -ખિત વિ૦ લખેલું, લેખી. -ખિની સ્ત્રી૦

[સં.] લેખણ **-ખિતવાર,-ખી** વિ૦ લેખિત; લખાણના રૂપમા હોય એવું (૨) અ૦ લખીને. **-ખું** ન૦ [પ્રા लेक्ख (સં. लेख्य) = હિસાબ, સર૦ હિં, મ लेखा] મોએ ગણાય એવો ટૂકો સહેલો હિસાબ (૨) ગણતરી, હિસાબ (૩) [લા] ગજું. **-ખે** અ૦ ['લેખુ' ઉપરથી] હિસાબે. પ્રમાણે (૨) પ્રીત્યર્થે, વાસ્તે, ખાતે [-લાગવુ = ઉપયોગમા આવવું, મજરે આવવુ] **-ખ્ય** વિ૦ [સ.] લેખવા યોગ્ય કે લખી શકાય એવું
લેજીમ સ્ત્રી૦ [फा. लेजम, સર૦ म] કસરતનુ એક સાધન કે તેની કવાયત
લેટ વિ૦ [ઇં.] મોડું
લેટવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં. लेटना, म लेटणें (સ. लुट्)] લોટવું, આળોટવું (૨) આડા પડવુ, સૂવું
લેટિન સ્ત્રી૦ [ઇં] પ્રાચીન રોમની ભાષા
લેડી સ્ત્રી૦ [ઇં.] બાનુ, માનવત સ્ત્રી (૨) 'સર'ની પત્નીનો તેવો ઇલકાબ
લેણ (લે) વિ૦ [લેવ પરથી, સર૦ હિં लेन] 'લેનાર' એ અર્થમા શબ્દને છેડે (ઉદા૦ જીવલેણ (૨) (લૅ) ન૦ [સર૦ અપ૦ लेह = લાભવુ] લેણું, લેવાનુ તે (૩) સ્ત્રી૦ જુઓ લેડ **૦દાર** પુ૦ લેણાવાળો. **૦દેણ** સ્ત્રી૦ [સર૦ મ., હિં लेनदेन] લેવડદેવડનો સંબધ (૨) લેણાદેણી **-ણાદેણી** સ્ત્રી૦ પૂર્વજન્મનુ આગતુ આપવાનુ કે લેવાનું હોય તેવો સંબધ, ઋણાનુબધ(૨)લેવડદેવડનો સંબધ.**-ણિયાટ** પું૦ લેણદાર, લેણાવાળો **-ણું** (લૅ) ન૦ આપેલુ પાછુ લેવાનું તે (૨) ઋણાનુબંધ જેવો સારો સંબધ [ગભરામણ
લેતાણ સ્ત્રી૦ [લેવુ + તાણવુ] લેમેલ હાયવોય,
લેથ સ્ત્રી૦[ઇં.] સઘાડો (લોઢાનો ઘાટ ઉતારવાનો)
લેપ પું૦ [સ] ઢીલા પદાર્થનો પાતળો થર; ખરડ (૨) ખરડ કરવાનો ઢીલો પદાર્થ (૩) લેપાવુ તે, આસક્તિ [લગાડ(-ડ)વો]. **૦ક** પુ૦ લેપ કરનારો. **૦ડી** સ્ત્રી૦ દરદ ઉપર લગાડવાની કે મૂકવાની લૂગડી
લેપડુ વિ૦ [લેવુ + પડવુ] લઈ પડે એવું,ગળેપડુ
લેપડું ન૦ ['લેપ' પરથી ?] સોઈ ન ઊડવાથી તેને ભોય સરસો ડડો મારવો તે. ખાપટ
લેપડો પું૦ ['લેપ' ઉપરથી] પોપડો, થર
લેપન ન૦ [સં] લેપ કરવો તે (૨) જુઓ લેપ ૩
લેપવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ લેપ] ચોપડવુ, ચંપેડવું (૨) વળગવું; ચોટવુ (૩) ઢાકવુ
લેપાવું અ૦ક્રિ૦ 'લેપવું'નુ કર્મણિ (૨) આસક્ત થવું, રાગમા પડવુ
લેફ્ટનન્ટ પુ૦ [ઇં] મદદનીશ કર્મચારી. (ઉદા૦ લે૦ ગવર્નર, કર્નલ, જનરલ ઇ૦)
લેફો પુ૦ ['લેપ' ઉપરથી, સર૦ म लेफडा] વળગેલો કાદવનો લોદો (પગ જોડા વગેરેને)
લેબલ ન૦ [ઇં] નામઠામવાળું પત્તું
લેબાસ પુ૦ [જુઓ લિબાસ] પોશાક, પહેરવેશ
લેબોરેટરી સ્ત્રી૦ [ઇ.] પ્રયોગશાળા
લેભાગુ (લે) વિ૦ [લેવુ + ભાગવુ, સર૦ म. लेभागू] લઈને નાસી જનાર (૨) અહીંતહીંથી પારકુ લઈને પોતાનુ બતાવનાર
લેમન, **-નેડ** પું૦; સ્ત્રી૦, ન૦ [ઇં] લીંબુના શરબત જેવું એક વિલાયતી પીણુ
લેમૂક (લે) સ્ત્રી૦ [લેવુ + મૂકવું] લેવું ને મૂકવુ – છોડવું તે, બાધછોડ (૨) લેમેલ, મૂઝવણ
લેમેલ (લે) સ્ત્રી૦ [લેવું + મેલવુ] વારંવાર લેવુ અને મૂકવું તે (ઉતાવળના ગભરાટમા) (૨) મરવાની તૈયારી, ભોયે લેવાનો વખત (૩) તેવો ગભરાટ કે મૂઝવણ
લેમ્પ પુ૦, ન૦ [ઇ] દીવો
લેરખડું (લે') વિ૦ ['લહેરી' ઉપરથી] આનદી (૨) ન૦ લેરખું (લાલિત્યવાચક)
લેરખું (લે') ન૦ ['લહેરવુ' પરથી] જુઓ લૂમખું
લેલતુલકાદર સ્ત્રી૦ [अ लैलतुलक़द्र] એક પવિત્ર રાત્રિ, જ્યારે ભક્તિ કરવામાં આવે તો તેનુ પુણ્ય ૧૦૦૦ મહિનાની ભક્તિ જેટલું ગણાય છે
લેલાર વિ૦ [સર૦ લાર] ઘણુ, અતિશય, લેલૂર
લેલી (લે) સ્ત્રી૦ [પ્રા लावग (સ. लावक)] લેલુ નામક પખીની માદા (૨) [લા.] બહુ બોલ બોલ કરનારી છોડી કે સ્ત્રી
લેલીન (લે) વિ૦ + જુઓ લવલીન
લેલીમજનું (લે) વિ૦ [अ. लयला मजनून]

બેહાલ, દુર્બળ (૨) જુઓ લયલામજનૂન

લેલું (લે) ન૦ કોલ પાથરવાનું કડિયાનુ ઓજાર (૨) [જુઓ લેલો] એક પખી

લેલૂ(-લૂં)ટ (લે) વિ૦ [લેવુ+લૂટવુ] લેવા લૂટવાની છૂટ હોય એવુ નધણિયાતુ (૨) લખલૂટ; અતિશય [જુઓ લેલાર

લેલૂર (લે) વિ૦ [સર૦ ઘેલૂર] ઊંઘે ઘેરાયેલુ (૨)

લેલૂશ (લે) સ્ત્રી૦ [સર૦ લુગલુશ] ઉતાવળ

લેલૂંટ (લે) વિ૦ જુઓ લેલૂટ

લેલો (લે) પુ૦ લેલુ (૨) [જુઓ લેલા] લેલીનો નર

લેવટા(-ટી) સ્ત્રી૦ એક જાતની નાની માછલી **-ટાં** ન૦બ૦વ૦ નાના માછલા

લેવડ સ્ત્રી૦ [લેવુ + વટ (સ વૃત્તિ)] ઉધાર લેવાનો વ્યવહાર **૦દેવડ** સ્ત્રી૦ ઉછીનુ લેવાઆપવાનો મઅવ **૦ખાઉ** વિ૦ લેવડાવવાની–તેડાવવાની ટેવવાળુ (બાળક) **-ડાવવું** સ૦ક્રિ૦ 'લેવુ'નુ પ્રેરક (૨) ધમકાવવુ, ઠપકારવુ

લેવલ ન૦ [इं] સપાટી; સમતલતા (૨) (સપાટીની ગણતા) ઊંચાઈ **૦પટ્ટી** સ્ત્રી૦ લેવલ જોવાની પટ્ટી

લેવાણુ ન૦ ['લેવુ' ઉપરથી] લેવુ તે, લેણુ

લેવાદેવા પું૦, સ્ત્રી૦ [લેવુ + દેવુ] આપવાલેવાનો કે બીજી કોઈ પણ જાતનો સબધ

લેવાલ ન૦ [સર૦ हिं] ખરીદનારુ (શેર બજારમા વપરાય છે). **-લી** સ્ત્રી૦ ખરીદી

લેવાવું અ૦ક્રિ૦ 'લેવુ'નુ કર્મણિ (૨) [શરીરનુ] સુકાવુ, ફિક્કુ પડવું (૩) ખસિયાણા પડવુ, શરમાવુ [લેવાઈ જવું = ખસિયાણા પડી જવુ (૨) સુકાઈ જવું.]

લેવી સ્ત્રી૦ [इं] ફરજિયાત ઉઘરાણુ, લાગો (૨) રાજા કે ગવર્નરનો લોકને મળવાનો દરબાર

લેવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા લે (સં ला)] સ્વીકારવું (૨) પકડવુ, ઝાલવુ (૩) મેળવવુ, દાખલ કરવુ ઉદા૦ એ કામમા એને ન લેશો (૪) ખાવું અથવા પીવુ. ઉદા૦ અત્યારે દૂધ લેશો કે ચા? (૫) માન્ય રાખવુ, ટેકો આપવો (પક્ષ, ઉપરાણુ) (૬) ખરીદ કરવુ ઉદા૦ ઘોડો ક્યારે લીધો? (૭) કિંમત લેવી. ઉદા૦ આ શાલનું શું લીધું? (૮) ધારણ કરવુ ઉદા૦ વેશ લેવો (૯) દાખવવુ. ઉદા૦ શક લેવો (૧૦) દોરવુ, તેડી જવુ, લઈ જવુ. ઉદા૦ છોકરાને સાથે લીધો (૧૧) ઝૂટવવુ, પડાવવું, વિનાનુ કરવુ (આબરૂ, વખત, જીવ, લાજ) (૧૨) ધમકાવવુ, ઠપકો આપવો ઉદા૦ તે આવ્યો કે તેને લીધો (૧૩) ઉપાડવુ સ્થળાંતર કરવુ ઉદા૦ ટેબલ પાસે લો (૧૪) બોલવુ, ઉચ્ચારવુ ઉદા૦ તેનુ નામ ન લેશો (૧૫) વહોરવુ. ઉદા૦ નિસાસા લેવા, હાય લેવી (૧૬) નોંધવુ, ઉતારી લેવુ તેમનુ ઠેકાણુ લઈ લો (૧૭) કાપવુ, ઉતારવુ (નખ, વાળ) (૧૮) આપે કે કરે તેમ કરવુ ઉદા૦ કામ લેવુ (૧૯) તપાસ કરી સમજવુ (માપ, તાગ, શુધ; ખબર) (૨૦) માગવુ, પૂછવુ (આજ્ઞા, પરવાનગી) (૨૧) ઉપાડવુ, રજૂ કરવુ ઉદા૦ વાંધો લેવો, તકરાર લેવી (૨૨) પૂર્વ શબ્દથી સૂચિત થતી ક્રિયા બતાવે ઉદા૦ ઊંઘ લેવી, શ્વાસ લેવો (૨૩) બીજા ક્રિ૦ની સાથે આવતા તે ક્રિયા પૂરી કરવી અથવા વહેલી પતાવવી એવો અર્થ બતાવે. ઉદા૦ ખાઈ લેવુ [લઈ આવવુ = લાવવુ લઈ જવુ = દોરવુ (૨) ઊંચકી જવુ, તેડી જવુ (૩) ચોરી જવું લઈ નાખવુ = ધમકાવી કાઢવુ (૨) ઠપકો આપવો (૩) અનુગમા કે જબરજસ્તીથી ગ્રહણ કરવુ. લઈ પડવુ = માની લેવુ, વહોરી લેવુ (૨) ગળે પડવુ, સડોવવુ લઈ બેસવું = આરંભ કરવુ, માંડવુ (૨) વહોરી લેવુ, માની લેવુ (૩) પચાવી પડવુ લઈ મૂકવું = આગળથી લઈ રાખવુ લઈ રાખવુ = આગળથી લાવી મૂકવુ લઈ લેવું = પકડી લેવુ (૨) ઝૂટવી લેવુ (૩) બચાવી પડવુ (૪) પોતાની પાસે રાખી લેવુ સંગ્રહ કરવો (૫) પાછુ લેવુ (૬) ઊંચકી લેવુ અંદર, માં લેવુ = દાખલ કરવુ ખબર લેવી = સંભાળ રાખવી (૨) વેર લેવુ ખોળે લેવું = દત્તક લેવુ. જીવ લેવો = પજવીને કાયર કરવુ (૨) મારી નાખવું નામ લેવું = ચીડવવુ, સતાવવું મનમાં

લેવું=ખોટું લગાડવું, અસર થવા દેવી (૨) લક્ષમા લેવુ માથે લેવું=જોખમ કે જવાબદારી સ્વીકારવી. હાથમાં લેવું= પકડવુ, મારવુ (૨) વશમાં–તાબામા લેવુ (૩) કાબૂ–નિયત્રણમાં લેવું લેતા પડવું =જુઓ લઈ પડવુ લેતો જા!=ખાતો જા!] ૦દેવું ન૦ જુઓ લેણદેણ

લેશ વિ૦ [સં] જરાક (૨) પુ૦ અણુ બહુ થોડો ભાગ (૩) એક અર્થાલંકાર, જેમાં ગુણને દોષરૂપ અને દોષને ગુણરૂપ વર્ણવ્યો હોય છે (કા શા.) ૦માત્ર વિ૦ બહુ જ થોડું (૨) અ૦ જરાક પણ

લેસ સ્ત્રી૦ [इ.] જરીની કિનાર

લેસન ન૦ [इं] વિદ્યાર્થીએ ઘેરથી તૈયાર કરી લાવવાનું કામ કે ભણતર

લેહુ ન૦ એક પખી [ન૦ ચાટણ

લેહ્ય વિ૦ [सं] ચાટવા યોગ્ય, ચટાય એવુ (૨)

લેંકવુ (લેં૦,) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ લહેકવુ] ઝૂલવુ

લેંઘાવુ (લેં૦) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ લગાવું] જરાક ખોડાવું

લેંઘી (લેં૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ લેંઘો] બાળકની સૂથણી

લેંઘું (લેં૦) વિ૦ જરાક ગાડા જેવું, હાથારગુ

લેંઘો (લેં૦) પું૦ [हिं लॅंगा, लहँगा] મોટું સૂથણું, ચોરણો [रुन्धि?)] પાતળી મોટી રોટલી

લેંચી (લેં૦) સ્ત્રી૦ [મ્રર૦ हिं लूची, लुचुई (स.

લેંડ (લેં૦) સ્ત્રી૦ [म. (तेलुगु रोंडू = બે)] લેણ; ગિલ્લીદંડાની રમતમા વકટ પછીનો દાવ, રેટ

લોઈ સ્ત્રી૦ + [સર૦ हिं., જુઓ લૂઓ] લૂઓ, પિંડ (?) (૨) [सं लोम ઉપરથી; સર૦ हिं., मे] કામળ, ઊનનું કાપડ

લોક પું૦ [सं] જનતા, જનસમૂહ (૨) વર્ગ, જાતિ (૩) કર્મફળ ભોગવવાના માનેલા જુદા જુદા સ્થાન કે જગત (ઉદા૦ સ્વર્ગલોક, બ્રહ્મલોક). ૦કથા સ્ત્રી૦ લોકોમા પ્રચલિત વાત (૨) દંતકથા. ૦કલ્યાણ ન૦ લોકોનું ભલુ. ૦કવિતા સ્ત્રી૦ લોકોમા પ્રચલિત કવિતા ૦ચર્ચા સ્ત્રી૦ લોકોમા ચાલતી વાત. ૦જીવન ન૦ લોકનુ–સમાજનું જીવન ૦જ્ઞ વિ૦ લોકને જાણનાર; લોક-માન્ય, પ્રજાકીય (પ્રધાન–વડોદરા રાજ્યમા). ૦ડિયાં ન૦બ૦વ૦ લોકો (પ) ૦ત્રય ન૦ ત્રિભુવન (સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ). ૦ધર્મ પુ૦ લોકોમા પ્રચલિત ધાર્મિક માન્યતા અને આચાર ૦નાયક પુ૦ લોકોનો નાયક; આગેવાન ૦નિયુક્ત વિ૦ લોકોએ નીમેલુ ૦પાલ(–ળ) પુ૦ જુઓ દિક્પાલ ૦પ્રસિદ્ધ વિ૦ જગમશહૂર ૦પ્રિય વિ૦ લોકોને પ્રિય. ૦પ્રિયતા સ્ત્રી૦. ૦બાહ્ય વિ૦ અસાધારણ, ચમત્કારિક (૨) લોકમાન્ય નહી એવું. ૦ભાષા સ્ત્રી૦ સામાન્ય જનતાની બોલી ૦ભોગ્ય વિ૦ આમ લોકોને રસ પડે એવું ૦મત પું૦ લોકોનો મત ૦મર્યાદા સ્ત્રી૦ લોકોમા પ્રચલિત રૂઢિ (૨) લોકલજ્જા ૦માતા સ્ત્રી૦ સમગ્ર જનસમુદાયને પોષનારી લક્ષ્મી (૨) નદી ૦માનસ ન૦ લોકનું સમૂહગત માનસ, 'માસમાઇન્ડ'. ૦માન્ય વિ૦ લોકોમાં માન પામેલુ, લોકોએ સ્વીકારેલુ (૨) પુ૦ (સ.) તિલક મહારાજ. ૦લજ્જા સ્ત્રી૦ લોકલાજ. ૦લાગણી સ્ત્રી૦ લોકોની લાગણી. ૦લાજ સ્ત્રી૦ લોકોમા નઠારુ કહેવાવાનો ડર ૦વંદ્ય વિ૦ લોકોને વદનીય. ૦વાયકા સ્ત્રી૦ લોકોમા ચાલતી વાત, અફવા. ૦વાર્તા સ્ત્રી૦ જુઓ લોકકથા ૦વૃત્ત ન૦ લોકજીવન, સમગ્ર સમાજજીવન ૦શાસન ન૦, ૦શાહી સ્ત્રી૦ લોકો દ્વારા ચાલતુ રાજ્ય, 'ડેમોક્રસી'. ૦શાળા સ્ત્રી૦ સામાન્ય જનતા માટેનુ શિક્ષણ આપતી અમુક જાતની એક શાળા. ૦શિક્ષણ ન૦ જનસમૂહની કેળવણી. ૦સત્તા સ્ત્રી૦ લોકોની સત્તા. ૦સત્તાક વિ૦ લોક-સત્તાવાળુ; પ્રજાસત્તાક ૦સત્તાવાદ પુ૦ લોકશાસનનો વાદ, 'ડેમોક્રસી'. ૦સત્તાવાદી વિ૦ (૨) પુ૦ લોકસત્તાવાદમા માનનાર ૦સંગીત ન૦ (શાસ્ત્રથી અનિયંત્રિત એવું) આમ પ્રજાનુ સગીત. ૦સંગ્રહ પુ૦ લોકહિત, લોકકલ્યાણ. ૦સાક્ષર પુ૦ સામાન્ય જન-સમૂહને માટે લખનારો સાક્ષર. ૦સાહિત્ય ન૦ લોકોમા પ્રચલિત કથાવાર્તા કે કવિતારૂપી સાહિત્ય. ૦સુલભ વિ૦ લોકોને સુલભ.

૦સેવક પું૦ પ્રજાસેવક, લોકસેવા કરનાર ૦સેવા સ્ત્રી૦ લોકોની, જાહેર જનતાની સેવા (૨) આમવર્ગના લોકોની સેવા. ૦હિત ન૦ લોકોનું હિત

લોકલ સ્ત્રી૦ [इं] ધીમી ગતિએ દોડતી ને ઘણા સ્થાનોએ ઊભી રહેતી ટ્રેન (૨) મોટા શહેરના ભાગો ને પરામા દોડતી ટ્રેન (૩) વિ૦ સ્થાનિક, ત્યાંનું ૦બોર્ડ ન૦ જિલ્લા કે તાલુકામા જ્યા સુધરાઈ નથી હોતી ત્યાંની સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સસ્થ

લોકાઈ સ્ત્રી૦ ['લોક' ઉપરથી] પરાયાપણું, પારકા માણસ જેવો વ્યવહાર

લોકાચાર પું૦ [सं] લોકમા ચાલતો વ્યવહાર કે રૂઢિ [તે -વગોણુ

લોકાપવાદ પું૦ [सं] લોકમા નઠારું કહેવાવું

લોકાયત વિ૦ (૨) પું૦ [सं] નાસ્તિક (૩) ન૦ ચાર્વાક દર્શન. ૦વાદ પું૦ નાસ્તિકવાદ

લોકાલોક વિ૦ ['લોક' ઉપરથી] સામાન્ય લોક જેવુ, ખાસ સંબધ વગરનુ (૨) પું૦ (સં.) એક પુરાણપ્રસિદ્ધ પર્વત [લગતુ

લોકાંતર ન૦[सं]પરલોક -રિત વિ૦ લોકાતરને

લોકિ(-કી)ક પું૦,ન૦ [જુઓ લૌકિક] ખરખરો

લોકિટ ન૦ જુઓ લોકેટ [લોકનુ

લોકિયું વિ૦ [લોક પરથી] પ્રાકૃત, સામાન્ય

લોકેટ ન૦ [इं] સ્ત્રીઓનુ ગળાનુ એક ઘરેણુ

લોકૈષણા સ્ત્રી૦ [सं] લોકોમા પ્રતિષ્ઠા કે યશની કામના (૨) સ્વર્ગ વગેરે લોકના સુખની કામના

લોકોક્તિ સ્ત્રી૦ [सं] કહેવત

લોકોત્તર વિ૦ [सं] અલૌકિક, અસાધારણ

લોકોપકાર પું૦[सं] લોકોનુ ભલું, સાર્વજનિક કલ્યાણ

લોખંડ ન૦ [લોહ + ખડ; સર૦ મ] લોઢું, -ડી વિ૦ લોખંડનુ બનાવેલુ (૨) બહુ મજબૂત (૩) દૃઢનિશ્ચયી, અણનમ

લોચ પું૦ [સં. लुञ्च्] માથાના વાળ પોતાને હાથે ચૂંટી કાઢવા તે (જૈન). ૦ન ન૦ લુંચન, ચૂંટી નાખવુ તે (૨) છીનવી લેવુ તે

લોચ ન૦ [सं] આંસુ

લોચક ન૦[सं] લોચો, ગોળો, પિંડ (૨) સુતારનુ એક ઓજાર (૩) કાજળ (૪) સાપની કાચળી

લોચન ન૦ [સં.] આંખ (૨) જુઓ 'લોચ'માં -નિયું ન૦ (પ) લોચન

લોચના સ્ત્રી૦[જુઓ લોચવું]લોચવું તે; ઝંખના, તલસાટ -વું અ૦ ક્રિ૦ [सं लोच्(रुच्)] તલસવું (૨) લોચવું, બેચેનીથી આમતેમ આળોટવું

લોચવાવું અ૦ક્રિ૦['લોચો' ઉપરથી] લોચામા પડવું, ગૂંચવાવું, સડોવાવું [લોચવાઈ જવું, પડવું = ગૂંચવાઈ પડવુ (૨) લોચામા - નુકસાનમા ફસાઈ જવુ]

લોચાવું અ૦ક્રિ૦ ['લોચો' ઉપરથી] એકસરખુ નહી રહેતા એક બાજુ તરફ એકઠું થઈ જવું (૨) લોચવાવું, ગૂંચવાવું (૩) ગભરાવું (૪) [આંખનુ] ભારે થવુ

લોચો પું૦ [सं लोचक] લોંદો, લચકો (૨) ડૂચો, ડબૂચો (૩) [લા] ગરબડ, ગોટાળો (૪) વાંધો; તકરાર [લોચા પડતી વાત = ચોખવટ વગરની વાત. લોચા વાળવા = બરાબર ન બોલવુ, બોલતા ગૂંચવાવુ કે અચકાવુ (૨) ખરું કારણ ન બતાવતા બીજા ઓઠા વગવા લોચો કરવો = ગોળ પિંડો કે ડૂચો કરવો (૨) બગાડવું -કાઢવો = ગરબડ ગોટાળો દૂર કરવો (૨) દેવુ બનાવી દેવુ -પડવો = તકરાર કે વાંધો આવવો -પાડવો = તકરાર કે વાંધો નાખવા. -પોચો = લોંદો, લચકો (૨) ડૂચો, ડબૂચો -દેવો, મારવો = લોચાથી પૂરવુ - સીડવુ -લાપશી = ગરબડગોટો (૨) ચોકુ-વણુ -વાળવો = જુઓ લોચો કરવો]

લોટ પું૦ [दे रोट्ट] બારીક ભૂકો, આટો [-ઊડવો = સડી જવુ, ખવાઈ જવુ (૨) ભિખારી થઈ જવુ -ચાટતું કરવું = કંગાળ કે પાયમાલ કરવુ -ફાકવો - આડાની જેમ બકવુ (૨) વિકળતા કે કાયરતા બતાવવી (૩) સાધન રહિત સ્થિતિ બતાવવી. -ફાકે છે = જખ મારે છે (૨) પાસે ખાવાનું નથી. -માગવો = ભીખ માગવી]

લોટકું ન૦ [જુઓ લોટું] ચડવો

લોટણુ વિ૦ [લોટવુ પરથી] લોટતી - ગુલાંટ

ખાતી (પતંગ) **–ણુ(–ન)** ન૦ લોટવું–આળોટવું તે (૨) એક જાતનું કબૂતર. **–ણિયું** વિ૦ લોટયા કરે તેવું

લોટપોટ વિ૦ [જુઓ લોટવું, સર૦ મ] લોથપોથ (૨) ગોટપોટ,

લોટરી સ્ત્રી૦ [ઇં.] ટિકિટો વેચી ખરીદનારાઓમાંથી જેને નસીબે આવે તેને ઇનામો આપવાની શરતે કરાતી એક પ્રકારની દ્યૂત વ્યવસ્થા (૨) [લા.] નસીબનો ખેલ

લોટવું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. लोट्ट(સં लुठ्)] લેટવું, આળોટવું (૨) સૂવું (૩) ગબડવું, ગુલાટ ખાવી

લોટાવવું સ૦ક્રિ૦ 'લોટવું'નું પ્રેરક(૨)+ લસોટાવવું

લોટિયું વિ૦[જુઓ લોટું] લોટાના તળિયા જેવું, બોડું રોડું (૨)ન૦['લોટ' ઉપરથી] ઘંટીમાંથી લોટ વાળવાનું લૂગડું. [–કરાવવું = માથાના વાળ કઢાવી નંખાવી માથું લોટા જેવું કરાવવું] **–યો** પું૦ જુઓ વલોરો ૧

લોટી સ્ત્રી૦ ['લોટવું' ઉપરથી, સર૦ हिं, म] નાનો લોટો **–ટું** ન૦ નાનો માટીનો ઘડો, માટીનું લોટા જેવું વાસણ (૨) [લા.] માથું **–ટો** પું૦ ધાતુનું એક પાત્ર–કળશિયો (૨) (લા) દસ્ત. [**લોટા ભરવા** = (જમવાની તૈયારીમાં) લોટા પાણીથી ભરવા (૨) વારંવાર ઝાડો થવો **લોટા લઈ લેવા** = ઝૂંટવી લેવું (૨) છેતરી લેવું **લોટે જવું**, **લોટો લઈને જવું** = ટટ્ટી જવું, ઝાડે ફરવા જવું **લોટો ઊતરવો** = ઝાડો થવો, દસ્ત ઊતરવો. **–થવો** = ઝાડા થવા.]

લોઠાવવું સ૦ક્રિ૦ [સં. लुड्] ઘુમાવવું, ડોલાવવું

લોઢ પું૦[સર૦ म. लोढा, हिं लोढा, दे. लोढ = વાટવાનો પથ્થર (સં. लोष्ठ)] પાણીનું લાટ જેવું મોજું; પૂરનો લોડો (૨) [સં लुड्] હિંડોળો (૩)[સં. लोष्ठ]તાપથી ઓગળીને બાઝેલો માટીનો ગઠ્ઠો; લોઢાનો લઠ્ઠો (૪) [લા.]વાંધો તકરાર [–નાખવો, પડવો = વાંધો કે તકરાર ઊભી કરવી કે થવી]

લોઢવું સ૦ક્રિ૦ [दे. लोढ] ચરખાથી પીલવું (કપાસ).

લોઢાં ન૦બ૦વ૦ [લોઢું' ઉપરથી] લોઢાના ઓજારો. **–ઢી** સ્ત્રી૦ લોઢાની તવી (૨) વિ૦ લોઢાનું,–ના જેવું (ઉદા૦ લોઢી પનોતી)

લોઢિયો પુ૦ ['લોઢું' પરથી] (ચ.) કરબડીના દાઢા જેમાં ઘાલે છે તે લાકડું. **લોઢી** જુઓ 'લોઢાં'માં

લોઢું ન૦[સં लोह ઉપરથી] એક ધાતુ, લોખંડ

લોથ (થ,) સ્ત્રી૦ [સં लुठ्, लोष्ठ કે लोठ ? સર૦ हिं., लोथ, –थि; म] લાશ, મડદું (૨) [લા] ઉપાધિ; પીડા (૩) વિ૦ તદ્દન થાકી ગયેલું (૪) [સં. लोड् = ગાંડપણ કરવું] મૂર્ખ, ઠોઠ (૫) નરસું, નકામું [–થવું (થાકીને) = અતિશય થાકી જવું **–પડવી** = લાશ પડવી. **–વહોરવી** = પીડા નોતરવી **–વળવી** = પાયમાલ થવું **–વાળવી** = પાયમાલ કરવું (૨) પંચાત–બલા દૂર કરવી (૩) લાશ પાડવી. **૦પોથ** વિ૦ [સર૦ हिं] થાકી ગયેલું.

લોથવું અ૦ક્રિ૦ [લોથ પરથી ?] બેચેનીમાં આમ તેમ આળોટવું; લોચવું

લોથડી સ્ત્રી૦ ભૂંગરેટમાં શેકેલી ભાખરી

લોથારવું સ૦ ક્રિ૦ [સં लुंथ् = મારવું] (કા.) મારવું, ધોકાવવું

લોથિયું વિ૦ [જુઓ લોથ]માલ વગરનું; નકામું (૨)(લો) ન૦[સં. लुथ्]કૂતરાનું બચ્ચું (–લેકું)

લોથો પું૦ (કા) જુવારનું કણસલું

લોદરિયું મરચું ન૦ એક જાતનું મરચું

લોદવું સ૦ક્રિ૦ ['લોદો' ઉપરથી] ગૂંદીને લોદા જેવું બનાવવું

લોદી સ્ત્રી૦ [સર૦ म] જુઓ લોધી

લોધ્ર(૦૨) પુ૦, ન૦ [સં.] એક જાતનું ઝાડ

લોધર પુ૦ [જુઓ લોદવું] બાટ; પુષ્કળ તેલ નાખીને બાફેલો લોટ (૨) પું૦, ન૦ [સં लोध्र] જુઓ લોધ્ર

લોધવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ म लोधणें] લોથવું; [બેચેની થવી

લોધી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं.] પઠાણોની એક જાતિ

લોધો પુ૦ [સર૦ म लोधा] લાંબો અને મજબૂત બાંધાનો માણસ (૨) ઘાસ વેચતી એ નામની એક જાતનો માણસ

લોધ્ર પુ૦; ન૦ [સં] લોધ્ર ઝાડ

લોન સ્ત્રી૦ [ઇં] અમુક શરતે લેવાતી ઉછીતી કે વ્યાજુકી રકમ. [–કાઢવી = લોન લેવાનું

કામ ઉપાડવું -લેવી=લોન તરીકે નાણાં લેવાં.]
લોપ પું૦ [સં.] લુપ્ત થવું તે; નાશ પામવું તે. દેખાતું બંધ થવું તે [-થવું=અદૃશ્ય -અલોપ થવું.] ૦ક વિ૦ લોપ કરનાર
લોપડચોપડ વિ૦ [લેપવું + ચોપડવું] ખૂબ ઘી કે તેલવાળું (૨) [લા.] અતિશયોક્તિવાળું (૩) ન૦ ચીકટ; ઘી, તેલ વગેરે (૪) [લા.] અતિશયોક્તિ (૫) ખુશામત
લોપવું સ૦ક્રિ૦ [સં. लुप] ઉલ્લંઘવું, ન માનવું
લોપરી સ્ત્રી૦ [જુઓ લેપડી] થપોલી
લોપા, ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ [સં] (સ.) અગસ્ત્ય ઋષિની પત્ની
લોફર વિ૦ પુ૦ [इं] બટકેલ; બદમાશ
લોબ સ્ત્રી૦ [જુઓ લાબ; સર૦ म. लोव=પ્રેમ; આકર્ષણ] યાદદાસ્તી (૨) આદત
લોબડી(-રી) સ્ત્રી૦ [સર૦ अप० लोमडी, सं लोमपटी] બારીક ઊનની કામળી કે ઓઢણી
લોબાન પુ૦ [फा लुबान, સર૦ हिं, म.] એક વૃક્ષનો ગુંદર (ધૂપ કે ઔષધિ)
લોભ પું૦ [સં.] લાલચ, તૃષ્ણા. ૦ક વિ૦ લોભાવનારું. ૦ન વિ૦ જુઓ લોભામણું (૨) ન૦ પ્રલોભન. -ભામણું વિ૦ લલચાવે તેવું. -ભાવનહાર(-રી) વિ૦ લોભાવનાર. -ભાવવું સ૦ક્રિ૦ 'લોભાવું' પ્રેરક.-ભાવું અ૦ક્રિ૦ લોભમાં પડવું, લલચાવું. -ભિત વિ૦ લોભાયેલું -ભિયું, -ભી વિ૦ લોભવાળું
લોમ પુ૦, ન૦ [સં] વાળ, રૂવું; રોમ. ૦ડી સ્ત્રી૦ જુઓ લોબડી ૦વિલોમ વિ૦[સં] ઊલટુંસૂલટું (૨) અનિશ્ચિત ૦શ વિ૦ [સં] ખૂબ તેમ જ મોટા લોમવાળું (૨) [સં] એક ઋષિ [ઘાયલ કરવું
લોરવું સ૦ક્રિ૦ ['લવર' ઉપરથી] નખ મારીને
લોલ વિ૦ [સં] ચંચળ (૨) સુંદર (૩) આતુર (૪) ન૦ ગરબાની લીટીને છેડે આવતો શબ્દ. [તબિયત લોલ મારી જવી=તબિયત કથળવી] ૦ક ન૦ લટકતી અને ઝૂલતી વસ્તુ (જેમ કે ઘંટ કે ઘડિયાળમાં) (૨) કાનનું એક ઘરેણું. ૦ણી સ્ત્રી૦ લટકાળી ચાલવાળી સ્ત્રી [-લૂંટાવી=ફજેતી થવી]
૦વું અ૦ક્રિ૦ [સં. लुल्] લોલ થવું, હાલવું (૨) શોભવું
લોલા સ્ત્રી૦ [સં] જીભ (૨) વીજળી ૦ક્ષી વિ૦ સ્ત્રી૦ ચંચળ આંખવાળી (સ્ત્રી)
લોલિત વિ૦ [સં] હાલતું, ઝૂલતું
લોલીન વિ૦ [જુઓ લવલીન] + તલ્લીન
લોલુપ વિ૦[સં]લલુતાવાળું,તૃષ્ણાતુર.૦તા સ્ત્રી૦
લોલો અ૦ [સં लुल्] હાલરડાનો એક અવાજ (૨) પુ૦ (જીભનો) લોલતો સ્નાયુ; લોળો
લોવડા(-રા)વવું(લો')સ૦ક્રિ૦ 'લોહવું'નું પ્રેરક
લોવણિયું (લો') ન૦ ['લોહવું' ઉપરથી] લોહવાનું સાધન
લોવા ન૦ [સર૦ हिं] એક પખી
લોવાવું (લો') અ૦ક્રિ૦ 'લોહવું'નુ કર્મણિ
લોષ્ટ ન૦ [સં.] માટીનું ઢેફું
લોહ ન૦ [સં] લોઢું. ૦કાટ પું૦ લોઢાનો કાટ ૦ચુંબક ન૦ લોઢાને આકર્ષવાના ગુણવાળું એક દ્રવ્ય. ૦ચુંબકત્વ ન૦ લોઢાને આકર્ષવાનો ગુણ, 'મૅગ્નેટિઝમ'
લોહર પુ૦ જડસો, મૂર્ખ (૨) [સર૦ લોફર] રખડેલ યા તોફાની જુવાનડો. -રિયું વિ૦ લોહર જેવું
લોહવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. लुह (सं मृज्)] લૂછવું
લોહાણો પુ૦ જુઓ લવાણો
લોહિત વિ૦ [સં] લાલ; રાતું
લોહિયાળ(-ળું) વિ૦ ['લોહી' ઉપરથી] લોહીવાળું [તાવડી, કઢાઈ
લોહિયું ન૦ [લોહ પરથી, प्रा लोहिअ] (સુ)
લોહી ન૦ [प्रा लोहिअ (सं लोहित)] રુધિર; ખૂન (૨) [લા] કુળ [-આપવું=બીજાનું લોહી માંદાના શરીરમાં નાખવું (૨) તે માટે પોતાનું લોહી કોઈએ કાઢી આપવું. -આવવું=શરીરમાં લોહીનો ભરાવો થવો (૨) લોહી નીકળવું -ઉકાળો=બળાપો; ક્રોધ, કંકાસ -ઊકળવું=ગુસ્સો આવવો (૨) બળાપો થવો -ઊડી જવું=લોહી ન રહેવાથી ફિક્કું પડવું (૨) શરમિંદું થઈ જવું (૩) બીકથી-ખેદથી મોંનો રંગ ફિક્કો પડી જવો.-ઊતરવું=શરીર સુકાવું-નિર્બળ

ખાતી (પતંગ). -ણુ(-ન) ન૦ લોટવું-આળોટવું તે (૨) એક જાતનું કબૂતર. -ણિયું વિ૦ લોટયા કરે તેવું

લોટપોટ વિ૦ [જુઓ લોટવું,સર૦ મ]લોથપોથ (૨) ગોટપોટ,

લોટરી સ્ત્રી૦ [ઇં.] ટિકિટો વેચી ખરીદનારાઓમાંથી જેને નસીબે આવે તેને ઇનામો આપવાની શરતે કરાતી એક પ્રકારની દ્યૂત-વ્યવસ્થા (૨) [લા] નસીબનો ખેલ

લોટવું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. लोट्ट(सं. लुठ्)] લેટવું, આળોટવું (૨) સૂવું (૩)ગબડવું, ગુલાટ ખાવી

લોટાવવું સ૦ક્રિ૦'લોટવું'નું પ્રેરક(૨)+લસોટાવવું

લોટિયું વિ૦[જુઓ લોઢું] લોટાના તળિયા જેવું, બોડું'રોડું(૨)ન૦['લોટ' ઉપરથી] ઘંટીમાંથી લોટ વાળવાનું લૂગડું. [-કરાવવું=માથાના વાળ કઢાવી નંખાવી માથું લોટા જેવું કરાવવું] -યો પુ૦ જુઓ વહોરો ૧

લોટી સ્ત્રી૦ ['લોટવું' ઉપરથી; સર૦ हिं , म] નાનો લોટો -ડું ન૦ નાનો માટીનો ઘડો, માટીનું લોટા જેવું વાસણ (૨) [લા.] માથું -ટો પુ૦ ધાતુનું એક પાત્ર-કળશિયો (૨) (લા) દસ્ત. [**લોટા ભરવા**=(જમવાની તૈયારીમાં) લોટા પાણીથી ભરવા (૨) વારવાર ઝાડો થવો. **લોટા લઈ લેવા**=ઝૂંટવી લેવું (૨) છેતરી લેવું **લોટે જવું**, **લોટો લઈને જવું**=ટટ્ટી જવું, ઝાડે ફરવા જવું **લોટો ઊતરવો**=ઝાડો થવો, દસ્ત ઊતરવો -થવો=ઝાડા થવા.]

લોઠાવવું સ૦ક્રિ૦ [सं. लुड्] ધુમાવવું; ડોલાવવું

લોઢ પું૦[સર૦ म. लोढा.हिं लोढा, दे. लोढ=વાટવાનો પથ્થર (सं. लोष्ठ)] પાણીનું લાટ જેવું મોજું, પૂરનો ઘોડો (૨) [सं लुड्] હિંડોળો (૩)[सं. लौष्ठ]તાપથી ઓગળીને બાઝેલો માટીનો ગઠ્ઠો; લોઢાનો લઠ્ઠો (૪) [લા.]વાંધો તકરાર [-નાખવો, પડવો=વાંધો કે તકરાર ઊભી કરવી કે થવી]

લોઢવું સ૦ક્રિ૦ [दे. लोढ] ચરખાથી પીલવું (કપાસ).

લોઢાં ન૦બ૦વ૦ ['લોઢું' ઉપરથી] લોઢાના ઓજારો. -ઢી સ્ત્રી૦ લોઢાની તવી (૨) વિ૦ લોઢાનું,-ના જેવું (ઉદા૦ લોઢી પનોતી)

લોઢિયો પું૦ ['લોઢું' પરથી] (ચ.) કરબડીના દાંડા જેમાં ઘાલે છે તે લાકડું. **લોઢી** જુઓ 'લોઢાં'માં

લોઢું ન૦[सं लोह ઉપરથી] એક ધાતુ; લોખંડ

લોથ (થ,) સ્ત્રી૦ [सं लुठ्, लोष्ठ के लोठ ? સર૦ हिं., लोथ, .-थि, म] લાશ, મડદું (૨) [લા] ઉપાધિ, પીડા (૩) વિ૦ તદ્દન થાકી ગયેલું (૪) [सं लोड्=ગાંડપણ કરવું] મૂર્ખ, ઠોઠ (૫) નરસું. નકામું [-થવું (થાકીને)=અતિશય થાકી જવું -પડવી=લાશ પડવી. -વહોરવી=પીડા નોતરવી -વળવી=પાયમાલ થવું -વાળવી=પાયમાલ કરવું (૨) પંચાત-બલા દૂર કરવી (૩) લાશ પાડવી ૦પોથ વિ૦ [સર૦ हि] થાકી ગયેલું.

લોથવું સ૦ક્રિ૦ [લોથ પરથી ?] બેચેનીમાં આમ તેમ આળોટવું; લોચવું

લોથડી સ્ત્રી૦ ભૂંગરેટમાં શેકેલી ભાખરી

લોથારવું સ૦ ક્રિ૦ [सं लुंथ्=મારવું] (કા) મારવું; ધોકાવવું

લોથિયું વિ૦ [જુઓ લોથ]માલ વગરનું.નકામું (૨)(લો) ન૦[सं लुंथ्]કૂતરાનું બચ્ચું (-લેકું)

લોથો પું૦ (કા) જુવારનું કણસલું

લોદરિયું મરચું ન૦ એક જાતનું મરચું

લોદવું સ૦ક્રિ૦ ['લોદો' ઉપરથી] ગૂંદીને લોદા જેવું બનાવવું

લોદી સ્ત્રી૦ [સર૦ म] જુઓ લોધી

લોધ્ર(૦ર) પુ૦, ન૦ [सं] એક જાતનું ઝાડ

લોપર પુ૦ [જુઓ લોદવું] બાટ પુષ્કળ તેલ નાખીને બાંધેલો લોટ (૨) પું૦; ન૦ [सं लोध्र] જુઓ લોધ [બેચેની થવી

લોધવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ म लोधणें] લોથવું;

લોધી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं.] પઠાણોની એક જાતિ

લોધો પું૦ [સર૦ म. लोधा] લાંબો અને મજબૂત બાંધાનો માણસ (૨) ઘાસ વેચતી એ નામની એક જાતનો માણસ

લોધ્ર પુ૦; ન૦ [सं] લોધ ઝાડ

લોન સ્ત્રી૦ [ઇં] અમુક શરતે લેવાતી ઉછીતી કે વ્યાજુકી રકમ. [-કાઢવી=લોન લેવાનું

કામ ઉપાડવું –લેવી=લોન તરીકે નાણાં લેવા.]
લોપ પું૦ [સં.] લુપ્ત થવું તે; નાશ પામવું તે. દેખાતું બંધ થવું તે. [–થવું=અદૃશ્ય –અલોપ થવું.] ૦ક વિ૦ લોપ કરનારું
લોપડચોપડ વિ૦ [લેપવું + ચોપડવું] ખૂબ ઘી કે તેલવાળું (૨) [લા.] અતિશયોક્તિવાળું (૩) ન૦ ચીકટ, ઘી, તેલ વગેરે (૪) [લા.] અતિશયોક્તિ (૫) ખુશામત
લોપવું સ૦ક્રિ૦ [સં. लुप्] ઉલ્લંઘવું, ન માનવું
લોપરી સ્ત્રી૦ [જુઓ લેપડી] થપોલી
લોપા, ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ [સં] (સં) અગસ્ત્ય ઋષિની પત્ની
લોફર વિ૦ પું૦ [इं] ભટકેલ; બદમાશ
લોબ સ્ત્રી૦ [જુઓ લાબ; સર૦ म. लोव=પ્રેમ, આકર્ષણ] યાદદાસ્તી (૨) આદત
લોબડી(–રી) સ્ત્રી૦ [સર૦ अप० लोअडी,सं लोमपटी] બારીક ઊનની કામળી કે ઓઢણી
લોબાન પું૦ [फा लुबान, સર૦ हिं., म.] એક વૃક્ષનો ગુંદર (ધૂપ કે ઓષધિ)
લોભ પું૦ [સં.] લાલચ, તૃષ્ણા. ૦ક વિ૦ લોભાવનાર. ૦ન વિ૦ જુઓ લોભામણું (૨) ન૦ પ્રલોભન. –ભામણું વિ૦ લલચાવે તેવું. –ભાવનહાર(–રી) વિ૦ લોભાવનારું –ભાવવું સ૦ક્રિ૦ 'લોભાવું'નું પ્રેરક.–ભાવું અ૦ક્રિ૦ લોભમાં પડવું, લલચાવું. –ભિત વિ૦ લોભાયેલું –ભિયું, –ભી વિ૦ લોભવાળું
લોમ પું૦, ન૦ [સં] વાળ, રૂવું, રોમ. ૦ડી સ્ત્રી૦ જુઓ લોબડી ૦વિલોમ વિ૦[સં] ઊલટુંસૂલટું (૨) અનિશ્ચિત ૦શ વિ૦ [સં] ખૂબ તેમ જ મોટા લોમવાળું (૨) [સં] એક ઋષિ [ઘાયલ કરવું
લોરવું સ૦ક્રિ૦ ['લવરું' ઉપરથી] નખ મારીને
લોલ વિ૦ [સં] ચંચળ (૨) સુંદર (૩) આતુર (૪) ન૦ ગરબાની લીટીને છેડે આવતો શબ્દ. [તબિયત લોલ મારી જવી=તબિયત કથળવી] ૦ક ન૦ લટકતી અને ઝૂલતી વસ્તુ (જેમ કે ઘંટ કે ઘડિયાળમાં) (૨) કાનનું એક ઘરેણું. ૦ણી સ્ત્રી૦ લટકાળી ચાલવાળી સ્ત્રી [–લૂંટાવી=ફજેતી થવી]
૦વું અ૦ક્રિ૦ [સં. लुल्] લોલ થવું, હાલવું (૨) શોભવું
લોલા સ્ત્રી૦ [સં] જીભ (૨) વીજળી. ૦ક્ષી વિ૦ સ્ત્રી૦ ચંચળ આંખવાળી (સ્ત્રી)
લોલિત વિ૦ [સં] હાલતું, ઝૂલતું
લોલીન વિ૦ [જુઓ લવલીન] + તલ્લીન
લોલુપ વિ૦[સં]લલુતાવાળું,તૃષ્ણાતુર.૦તા સ્ત્રી૦
લોલો અ૦ [સં लुल्] હાલરડાનો એક અવાજ (૨) પું૦ (જીભનો) લોલતો રનાયુ, લોળો
લોવડા(–રા)વવું (લો')સ૦ક્રિ૦ 'લોહવું'નું પ્રેરક
લોવણિયું (લો') ન૦ ['લોહવું' ઉપરથી] લોહવાનું સાધન
લોવા ન૦ [સર૦ हिं.] એક પખી
લોવાવું (લો') અ૦ક્રિ૦ 'લોહવું'નું કર્મણિ
લોષ્ટ ન૦ [સં] માટીનું ઢેફું
લોહ ન૦ [સં] લોઢું. ૦કાટ પું૦ લોઢાનો કાટ ૦ચુંબક ન૦ લોઢાને આકર્ષવાના ગુણવાળું એક દ્રવ્ય. ૦ચુંબકત્વ ન૦ લોઢાને આકર્ષવાનો ગુણ; 'મૅગ્નેટિઝમ'
લોહર પું૦ જડસો, મૂર્ખ (૨) [સર૦ લોફર] રખડેલ યા તોફાની જુવાનડો –રિયું વિ૦ લોહર જેવું
લોહવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा लुह (सं मृज्)] લૂછવું
લોહાણો પું૦ જુઓ લવાણો
લોહિત વિ૦ [સં] લાલ; રાતું
લોહિયાળ(–ળું) વિ૦ ['લોહી' ઉપરથી] લોહીવાળું [તાવડી, કડાઈ
લોહિયું ન૦ [લોહ પરથી, प्रा लोहो] (સુ)
લોહી ન૦ [प्रा. लोहिअ (सं लोहित)] રુધિર; ખૂન (૨) [લા.] કુળ. [–આપવું=બીજાનું લોહી માંદાના શરીરમાં નાખવું (૨) તે માટે પોતાનું લોહી કોઈએ કાઢી આપવું. –આવવું=શરીરમાં લોહીનો ભરાવો થવો (૨) લોહી નીકળવું –ઉકાળો=બળાપો; કોચ, કંકાસ –ઊકળવું=ગુસ્સો આવવો (૨) બળાપો થવો –ઊડી જવું=લોહી ન રહેવાથી ફિક્કું પડવું (૨) શરમિંદું થઈ જવું (૩) બીકથી–ખેદથી મોંનો રંગ ફિક્કો પડી જવો.–ઊતરવું=શરીર સુકાવું–નિર્બળ

આવે તેમ દૂર ધકેલી કાઢવું (લા).] -રિયો, -રી પું૦ વખારવાળો (૨) વખારનો નોકર

વખું ન૦ [प्रा. वक्ख (सं. पक्ष)] પક્ષ (૨) ઓથ (૩) વગ (૪) વિ૦ નામને લાગતા-'ના વલણ, લગની કે પક્ષનું.' ઉદા૦ આપવખુ

વખુંભર અ૦ (કા.) બહુ જોરથી (વાવું-ફૂંકાવું)

વખૂટું વિ૦ ['ખૂટો' (ખૂટેથી છૂટું થયેલું) કે વિ + છૂટું ?] જુઓ વછૂટું, વિખૂટું

વખો પું૦ [अ. वाकिअह] ભૂખમરાનું સંકટ (૨) સંકટ [**વખાનું માર્યું**=ભૂખમરો કે સંકટથી હણાયેલું-ધકેલાયેલું; દુખી થયેલું. **વખો પડવો**=ખાવાનું ખૂટવું. **ખાવાના વખા પડવા, હોવા**=ખાવાનું ન હોવું]

વખોડણું ન૦ [વખોડવું પરથી] ખોડ; દોષ (૨) વખોડવું તે, નિંદા

વખોડવું સ૦ક્રિ૦ [दे विक्खोड, સર૦ हिं. वखोरना] વગોવવું; ખોડ કાઢવી નિંદા કરવી

વખોરો પું૦ [સર૦ વખાર] ટેબલ કે કબાટનું ખાનું (૨) પાનપેટી

વગ પું૦, સ્ત્રી૦ [प्रा. वग्ग (सं. वर्ग); સર૦ म (अ. वकअ ?)] જુઓ વગવસીલો (૨) પક્ષ; તરફેણ (૩) જગા, સવડ (૪) તક; અવસર [**-કરવો(-વી)**=તરફેણ કરવી, પક્ષ કરવો (૨) સગવડ-ગોઠવણ કરવી. **-ચાલવી, પહોંચવી, લાગવી**=વગની અસર થવી. **વગે કરવું, પાડવું**=ઠેકાણે પાડવું, યોગ્ય ઠેકાણે ગોઠવવું. **વગે પડતું**=અનુકૂળતા પ્રમાણે (૨) યુક્તિસર ગોઠવેલું. **વગે લગાડવું**=કોઈ પણ કામમાં લેવું, કામમાં લગાડવું]

વગડવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વાગવું] અવાજ કરવો

વગડાઉ વિ૦ ['વગડો' ઉપરથી] જંગલી

વગડો પું૦ [प्रा विगड (सं विकट), સર૦ म वगळ] જંગલ; વેરાન કે ઉજ્જડ પ્રદેશ રાન

વગદાપણું ન૦ વગદાં વીણવા તે

વગદાં ન૦બ૦વ૦ ફાફા. [**-કરવાં, વીણવાં**= ફાફા મારવા, નકામું મથવું.]

વગર અ૦ [अ. विगैर, સર૦ म.; हिं वगैर] વિના. [**-આડાની કોટડી**=કેદખાનું, જેલની કોટડી.] ૦મફતનું, ૦કાંમું અ૦ ફાસું; નકામું; મફતનું

વગવસીલો પું૦ [વગ + વસીલો] વગ ને વસીલો મોટાની સાથેનો સંબંધ, તેની ઓથ ને કુમક

વગવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा. वग्ग (सं. वल्ग्)] ગતિ કરવી (૨) કૂદવું (૩) બહુ બોલવું; બકવું

વગસગ સ્ત્રી૦ [વગ દ્વિર્ભાવ ?] વગવસીલો (૨) સમાવેશ થાય તેવી જગા; સગવડ

વગળ પું૦, ન૦ [प्रा. विगल (सं. विकल), સર૦ म वगळ] ભેગ (૨) ભ્રષ્ટતા, વર્ણસંકરતા (૩) કપટ. ૦વંશી વિ૦ વર્ણસંકર

વગાડાવું અ૦ ક્રિ૦ 'વગાડવું'નું કર્મણિ. -વવું સ૦ક્રિ૦ 'વગાડવું' 'વગડવું'નું પ્રેરક

વગાડવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ વાગવું] વગડે એમ કરવું, બજાવવું (૨) વાગે - લાગે એમ કરવું

વગિયું, વગીલું વિ૦ ['વગ' ઉપરથી] ઓળખીતું; વગવાળું (૨) પક્ષપાત કરનારું (૩) ન૦ તરફદારી; પક્ષપાત

વગુ અ૦ [જુઓ વગ] જયે; બાજુ

વગૂતવું અ૦ક્રિ૦ [स वि + प्रा. गुत्थ (सं. ग्रथित), સર૦ म विगुतणें] ગૂંચાવું; ગૂંચાવું. **વગુતાવવું** સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)

વગૂતું વિ૦ [वि + प्रा. गुत्त (सं गोत्र)] રખડેલ

વગેરે અ૦ [अ वगैरह; સર૦ म वगैरे-रा; हिं. वगैरह] અને બીજા; ઇત્યાદિ

વગો પું૦ [જુઓ વગ] લત્તો; ભાગ

વગોણું, -વણું ન૦, **-વણી** સ્ત્રી૦ ['વગોવવું' ઉપરથી] નિંદા; ફજેતી

વગોવવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा विगोव (सं विगोपय्) =ફજેત કરવું; કે सं. वि + गा, સર૦ हिं विगोना] નિંદા કરવી, ફજેતી કરવી

વઘરડું ન૦ [સર૦ म. वगड,-र] રાતી સાઠી જેવી ડાભર (૨) [સર૦ म वगळ (सं विगल) કે વઘળ] ચળામણ, બગદો

વઘરણું ન૦ [જુઓ વઘરો] હરકત, વિઘ્ન

વઘરો પું૦ [सं. विग्रह] ટંટો; અણબનાવ (૨) વિઘ્ન (૩) અગડવું કે સળવા માંડવું તે. [**-ઘાલવો**=કજિયો કરાવવો. **-નાખવો**= વિઘ્ન કરવું.]

વઘળવું અ૦ક્રિ૦[સં. विगल्, સર૦ મ वघळणें] ઝરવું
વઘાર પું૦ [સર૦ પ્રા. वग्घारिअ=વઘારેલું, સર૦ હિં. बघारना; મ. वघारणी] ઘી કે તેલમા મરચા, રાઈ, હિંગ વગેરે કકડાવી દાળ કઢી વગેરેમા છમકારવું તે (૨) [લા.] મમરો, ટુચકો; ઉશ્કેરણી [-કરવો = વઘારવું -મૂકવો=ઉશ્કેરણી કરવી વઘારી ખાવું =નકામુ રાખી મૂકવું] **૦ણી** સ્રી૦ હિંગ **૦વું** સ૦ક્રિ૦ વઘાર કરવો **-રિયું** વિ૦ વઘાર દીધેલું (૨) ન૦ એક અથાણુ
વચ ન૦ [સં] વચન; બોલવું તે
વચ સ્રી૦ [દે विच्च=મધ્ય; સર૦ હિં. विच] વચ્ચે હોવુ તે, મધ્યસ્થતા (૨) અ૦ + વચ્ચે
વચકલું ન૦ [જુઓ વચકાવુ] વાધો, વાકું
વચક(-કા)વું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં. बिचकाना; મ वचकणें, विचकणें (સં व्यत्यय, પ્રા वच्चय અથવા સં वि + चक्र)] માઠું લાગવુ, રિસાવું; છેડાવુ (૨) વચ્ચેથી છટકી જવુ
વચકળવું અ૦ક્રિ૦.[જુઓ વચકાવુ] નરમ કે ઓછું થવું (૨) ખસી કે સરી જવુ
વચકાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ વચકવુ
વચકું ન૦ [જુઓ વચકાવુ, સર૦ મ. वचका, विचका] વિઘ્ન, વચકલું [વચકાં પડવાં= વાકા પડવા, વાધા પડવા] -કો પું૦ માઠું લાગવુ તે (૨) વાધો (૩) વહેમ
વચગાળો પુ૦ [વચ + ગાળો] વચ્ચેનો ભાગ
વચડવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ પ્રા. विचच्चिया, સં विचर्चिका] વલૂરવુ
વચન ન૦ [સં] વેણ, કથન, વાક્ય (૨) પ્રતિજ્ઞા, કોલ (૩) સખ્યા (વ્યા). [-આપવું= કબૂલત આપવી, વિશ્વાસ આપવો -કાઢવું = બોલવુ (૨) પ્રતિજ્ઞા કરવી. -તોડવું= બોલીને ફરી જવુ; વચનનો ભગ કરવો -પાળવું=બોલ્યા પ્રમાણે વર્તવુ, પ્રતિજ્ઞા પાળવી -મારવું=મહેણું મારવું, કડવો બોલ કહેવો -લેવું=કબૂલાત લેવી, પ્રતિજ્ઞા કરાવવી.] -નિકા સ્રી૦ અવતરણ; પ્રમાણ કે સૂક્તિ તરીકે ટાંકેલું તે. -ની વિ૦ વચન પાળનારું; સત્યવાદી -નીય વિ૦ કહેવા કે બોલવા જેવુ (૨) નિંદ્ય (૩) ન૦ લોકાપવાદ; લાછન **૦ભ્રષ્ટ** વિ૦ વચન ન પાળતુ
વચમાં અ૦ ['વચ' પરથી] વચ્ચે
વચરમાવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ ચીમળાવુ, કરમાવુ] કરમાવુ; ચીમળાવુ [વચમાનું, મધ્યેનું
વચલું વિ૦ [જુઓ વચમા, સર૦ મ वचवच]
વચવચ સ્રી૦, -ચાટ પુ૦ [સં. वच्] વચમા ઉદ્ધતાઈથી બડબડવુ તે. -ચિયું વિ૦ [સર૦ મ. वचवच्या] વચવચાટ કરનારુ [જવુ
વચળકવું અ૦ક્રિ૦ વચળવું, પકડમાથી સરકી
વચળવું અ૦ક્રિ૦ [સં विचल, સર૦ મ विचळणें, હિં विचलना] હરકત નડવી, ભગાણ પડવું, ફચળવુ (૨) ચસકી જવુ, ખસવુ (૩) વ્યભિચારી થવું (૪) બગડી જવું (દૂધ ઇ૦નુ)
વચાળ સ્રી૦,-ળું ન૦ [જુઓ વચ] વચ્ચેની ખાલી જગા (૨) બાકુ
વચાળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ વચડવુ] ખંજવાળવું
વચાળો પુ૦ ['વચ' ઉપરથી] જુઓ વચાલો
વચેટ વિ૦ [જુઓ વચ] વચલુ
વચ્ચે અ૦ [જુઓ વચ] વચમા -ચ્ચોવચ અ૦ બરાબર વચ્ચે
વચ્છ(-છ) પું૦, ન૦ [પ્રા. वच्छ (સં वत्स), સર૦ મ वछ,-च्छ] વાછરડુ
વચ્છ(-છ)નાગ પુ૦ [સં. वत्सनाभ, સર૦ મ. वचनाग, હિં वछनाग] એક ઝેરી કંદ
વછ સ્રી૦ ['વસ્તુ' ઉપરથી, સર૦ હિં, મ वस्त] વસ્તુ, ચીજ, જણસ (ચ) (૨) જુઓ વચ્છ
વછનાગ પુ૦ જુઓ વચ્છનાગ
વછિયાત પુ૦ [વછ કે વચ પરથી ? સર૦ મ वच्छात. विछायत(અ विसात ?)] મોટા વેપારી તરફથી પરદેશ માલ ખરીદનાર કે વેચનાર આડતિયો. -તી વિ૦ વછિયાતને લગતુ
વછૂટવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ છૂટવુ] છૂટવુ (૨) છૂટીને ઊડવુ (૩) [સુ] જણવુ, છૂટો થવો **વછુટાવું** અ૦ક્રિ૦ (ભાવે)
વછૂટું વિ૦ [જુઓ છૂટું] વિખૂટું, જુદુ પડેલું
વછેરી સ્રી૦ [જુઓ વચ્છ; સર૦ હિં. बछेडा] નાની ઘોડી. -રું ન૦ ઘોડીનું બચ્ચુ. -રો

પું૦ નાનો ઘોડો (૨) વાછડો (તરતમાં ખસી કરેલો) [ફાટફૂટ
વછો પું૦ [दे. विच्छोह] વિયોગ (૨) ભેદ;
વછોડવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ છોડવું] વળગેલું છૂટું કરવું, વછૂટે એમ કરવું
વછોયું વિ૦ [दे. विच्छोइय] વિખૂટું પડેલું
વજ સ્ત્રી૦; ન૦ [सं. वचा; સર૦ म. वज, हिं. वच] એક વનસ્પતિ
વજદ પું૦ [अ. वज्द] આનંદની મસ્તી
વજન ન૦ [अ. वज़न; સર૦ हिं., म.] ભાર (૨) તોલ (૩) [લા.] દબાણ; વગ (૪) મોભો; માન (૫) વિધેય વિ૦ (સુ.) ઓછું; થોડું. [-કરવું=જોખવું -પડવું=શેહ પડવી. -ભરવું=વજન લાદવું (૨) વજન સમાવવું.] ૦દાર વિ૦ વજનવાળું
વજરકઠા વિ૦ જરા ઘોળા – એવી જાતના (ઘઉં)
વજરબટું(-ટ્ટું) ન૦ [જુઓ બજરબટ્ટ, સર૦ हिं वजरबट्टू, म वजरबट्टू (सिंहल-मचरवट्ट)] સિલોન, મલબાર તરફ થતું એક ઝાડ અને તેનું બી (નજર ન લાગે તે માટે તેનાં બીની માળા છોકરાને કોટે બાંધે છે)
વજા સ્ત્રી૦ [प्रा विज्जा (सं. विद्या)? કે अ. वजअ; સર૦ म वज=કાળજી; વ્યવસ્થા (सं. वाज=બળ કે ओजस्)] સમજ, બુદ્ધિ (૨) વૃત્તિ; વલણ (૩) [જુઓ વેજાં] ફાફાં
વજાડવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. वज्जाव (सं. वादय्); સર૦ हिं वजाना; म वजावणें] વગાડવું. **વજાવણહાર** પું૦ + બજાવનાર
વજીફદાર વિ૦ (૨) પું૦ [વજીફો + દાર] વજીફાવાળો, જાગીરદાર
વજીફો પું૦ [अ.] ઇનામમાં મળેલી જમીન
વજીર પું૦ [अ.] પ્રધાન (૨) શેતરંજનું એક મહોરું. -રાઈ (-ત), -રી સ્ત્રી૦, -રું ન૦ વજીરનો ઓધ્ધો, કારકિર્દી કે અમલ
વજીરી સ્ત્રી૦ [हिं. वजरी] કોટનો કાંગરો
વજૂ ન૦ [अ] (નિમાજ પઢતા પહેલા) હાથ, પગ, મો વગેરે ધોવા તે (-કરવું)
વજૂદ ન૦ [अ.] ખરાપણું; વાસ્તવિકતા
વજે સ્ત્રી૦ [अ. वज्अ] પાકેલા અનાજમાં હિસ્સો પાડીને લેવાતી મહેસૂલ; ગણોત. ૦વળતિયું ન૦ ભાડું જમે થાય અને વ્યાજ ખાતે મંડાય તેવી શરતવાળું ખાતું. ૦વેરા પું૦બ૦વ૦ મહેસૂલ, ગણોત ને બીજા વેરા
વજેદાર સ્ત્રી૦ [फ़ा. वजहदार] મગદળ જોડીની એક કસરત [ખૂબ કઠણ, અભેદ્ય]
વજ્જર ન૦ + ઇંદ્રનું આયુધ – વજ્ર. [-જેવું=
વજ્ર ન૦ [सं.] દધિચિ ઋષિનાં હાડકાનું બનેલું ઇંદ્રનું આયુધ (૨) વીજળી (૩) ફૂલની દાંડી. [-તૂટી પડવું, પડવું=મોટો ફટકો લાગવો; ભયંકર આઘાત થવો. -ની છાતી, -નું કાળજું=બીકની કે દયાની કશી લાગણી ન હોય એવી છાતી. -નું માથું=કઠણ; અસર ન થાય એવું.] ૦કાય વિ૦ વજ્ર જેવી કઠણ કાયાવાળું. ૦દંતી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ ૦પાત પું૦ વીજળીનું પડવું. ૦બાહુ વિ૦ વજ્ર જેવા બાહુવાળુ. ૦મય વિ૦ કઠણ; કઠોર; દુર્ભેદ્ય. ૦લેપ પું૦ કદી ઊખડે નહિ તેવો લેપ, મસાલા ભેળવેલો તેવો ચૂનો કે તેનો લેપ (૨) વિ૦ તેના જેવું સજ્જડ. -જ્રાઘાત પું૦ [+ आघात] વજ્ર કે વીજળીનો આઘાત (૨) તેના જેવી અણધારી આફત. -જ્રાસન ન૦ [+ आसन] એક યોગાસન. -જ્રાંગ પું૦ [+ अंग] (સં.) હનુમાન. -જ્રિકા સ્ત્રી૦ ડીસા શ્રુતિનો એક અવાતર ભેદ. -જ્રી પું૦ (સં.) ઇંદ્ર
વટ પું૦ [सं] વડ
વટ વિ૦ [दे वट्टु, અથવા સર૦ म. वट्-ट्ट (कानडी-ओट्टु)] મુખ્ય, બધા માટેનું (૨) સ્ત્રી૦ [सं वृत्ति, प्रा वट्ट] ટેક, પણ (૩) આબરૂ (૪) ધીરધાર કરવી તે (૫) ધીરધાર થતી હોય તે બજાર. ઉદા૦ નાણાવટ (૬) હોવાપણું એવો ભાવ બતાવતો પ્રત્યય ઉદા૦ ઘરવટ (૭) પું૦ રોફ [-પડવો=રોફ પડવો. -માં રહેવું, -રાખવો=રોફ રાખવો]
વટક સ્ત્રી૦,પું૦ [दे. वट्ट, ૦ય=નુકસાન] ઉપરામણી, વધારાની રકમ (૨) નુકસાની, વળતર (૩) બદલો, વેર. [-વાળવી=વેર વાળવું]
વટકવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ प्रा. वट्टिअ(स वर्तित,)

અથવા સર૦ મ विटणें, विटकळणें(सं. विट्)] રીસમા ખસી જવું, હઠી જવું, વંકાવું
વટ-પૂર્ણિમા સ્ત્રી૦ [સં.] જેઠીપૂનમ
વટલ(-લા)વું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વટાળવુ] હલકી મનાતી જાતિ કે ધર્મમા જવુ
વટલુ વિ૦ [જુઓ વટકવુ અથવા સર૦ મ. वटली (वट्टा ઉપરથી)] નરમુ ; પાછુ
વટલોઈ સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. वटलोई (प्रा वट्टुल, सं. वर्तुल=પરથી ?) કે वर्त+लोह+इका કે સર૦ મ वटलोई] તાંબડી
વટવટવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ મ. वटवटणें=ટકટક કરવી] (કા) ખાઉં ખાઉં કરવું
વટવું સ૦ ક્રિ૦ [प्रा. वट्ट (सं वृत्त કે वर्तमन्), સર૦ મ वटवणें] ઓળંગવું; પસાર કરવું (૨) અ૦ક્રિ૦ (વેળાનુ) પસાર થઈ જવું (૩) (પાણીનું) પાછુ હઠવુ, ઓસરવું (૪) નાસી જવુ
વટસાવિત્રી સ્ત્રી૦ [સં] જેઠ પૂર્ણિમાએ વડની નીચે જેની પૂજા કરાય છે તે દેવતા; તેનુ પર્વ
વટહુકમ પુ૦[વટ (દે. वट्ट) + હુકમ, સર૦ મ. वटहुकूम] મુખ્ય કે સર્વને લાગુ પડતો હુકમ (૨) ખાસ સત્તાથી કાઢેલો તાત્કાલિક હુકમ, 'ઑર્ડિનન્સ' [ન૦ વટાવ
વટંતર વિ૦ [સર૦ વટાવવું] ખરેખિયાત (૨)
વટા(-ટે)ણું ન૦ [જુઓ વતરણું] ધૂળિયા પાટી ઉપર લખવાની લાકડાની કલમ
વટાણો પુ૦[प्रा. वट्ट (सं. वृत्त)+દાણો ? સર૦ મ वाटाणा] એ નામનો કઠોળનો દાણો. [વટાણા માપવા, વાવવા=નાસી જવુ]
વટાવ પુ૦[વટાવવુ પરથી, સર૦ મ.] છૂટ; મુદ્દલમાથી કાંઈ કારણથી જે ઓછું લેવાય અથવા કાપી અપાય તે(૨)મોટા સિક્કાનું પરચૂરણ લેતાં જે ઓછુ આવે તે (૩) વેચાણ ઉપરનું વળતર
વટાવવું સ૦ક્રિ૦[सं वट्, સર૦ મ वटावणें] મોટા સિક્કાનું પરચૂરણ નાણું લેવું (૨) હૂંડી, નોટ વગેરેના નાણા કરવા (૩) [જુઓ વટવુ] પસાર કરવું, ઓળંગવુ (૪) 'વટવું' તથા 'વાટવુ'નું પ્રેરક [(-ને) વટાવે એવુ=-થી ચઢિયાતુ વટાવી ખાવું=છેતરી જવુ]
વટાવું અ૦ક્રિ૦ 'વટવું' તથા 'વાટવુ'નુ કર્મણિ
વટાળ,-ળો પું૦ [दे. विट्टाल, સર૦ મ. विटाळ] વટલાવાપણું, ભ્રષ્ટતા
વટાળવું સ૦ક્રિ૦[दे विट्टाल, સર૦ મ विटाळणें, विटाळ्णें, हिं विटारना] વટલાવવું [વટાળે એવુ=મોંમા થૂ કે એવું, સરસાઈમા ચડે તેવું.]
વટાંતર અ૦ વટંતર; ગીરો (ભાલ)
વટિકા સ્ત્રી૦ [સં] ગોળી, વટી
વટિયું, વટી વિ૦ [જુઓ વટ] વટ-ટેકવાળું
વટીક અ૦ [સર૦ प्रा वडिम (सं पतित= સમાવિષ્ટ)] પણ, સુધ્ધા
વટુક પુ૦ [સં] બટુક, છોકરો
વટું ન૦ [प्रा वट्ट (सं. वृत्त)] 'તેનો ધંધો કે કામકાજ' એ અર્થમા નામને અંતે લાગે છે. ઉદા૦ પ્રધાનવટુ
વટ્ટકાર, વટ્ટકો પું૦ [વટ્ટ (વૃત્તિ) પરથી ?] ઢંગ, આવડ, અક્કલ (૨) વગે પાડવું તે
વટેણું ન૦ જુઓ વટાણુ
વટેમાર્ગુ પુ૦ [સં वाट+मार्ग, સર૦ મ. वाटमार्गी] મુસાફર
વટેશરી સ્ત્રી૦ ['વાટ' પરથી, સર૦ મ. वाटसरू =મુસાફર] વાટખર્ચ (૨) ભાથું
વડ પુ૦ [प्रा. (सं. वट), સર૦ મ , हिं] એક ઝાડ (૨) વિ૦ [दे वड्ड] વડું (સમાસમાં વપરાતુ રૂપ)
વડગૂંદો પુ૦ એક ઝાડ
વડચકું ન૦ [સર૦ બચકું, ડચકુ] (કા.) બચકું
વડચિતરાઈ સ્ત્રી૦ [વડ+ચીતરવુ ?] શેખી
વડનગરા પુ૦ બ૦વ૦ ['વડનગર' એ ગામના નામ ઉપરથી] નાગરોની એ નામની જાતિના
વડપણ(-ણું) ન૦ ['વડુ' ઉપરથી; अप. वड्डुप्पण] મોટાપણું [આગેવાન
વડભેરુ પુ૦ [વડો + ભેરુ] રમનારાની ટોળીનો
વડવા સ્ત્રી૦ [સં] ઘોડી [ફૂટીને લબડતુ મૂળ
વડવાઈ સ્ત્રી૦ ['વડ' ઉપરથી]વડની ડાળમાથી
વડવાગ(-ગો)ળ સ્ત્રી૦, વડવાગળું ન૦[સર૦ વાગોળ, સર૦ મ वडवाघूळ] રાત્રે ઊડતું એક પક્ષી [રહેલો અગ્નિ
વડવાગ્નિ, વડવાનલ(-ળ) પું૦ [સં] સમુદ્રમાં
વડવીર પુ૦ [વડો+વીર] વડો-મોટો ભાઈ

વડવો પુંo [દે. वड्ड ઉપરથી] પૂર્વજ (૨) બાપ અથવા માનો બાપ [બાપ
વડસસરો પુંo [વડુ+સસરો] સાસુ કે સસરાનો
વડસાસુ સ્ત્રીo [વડુ+સાસુ] સાસુ કે સસરાની મા
વડહથ્થ વિo [વડુ + હાથ] બળવાન; મજબૂત (૨) મોટા હાથવાળો, આજાનબાહુ
વડાઈ સ્ત્રીo ['વડુ' પરથી, સરo हिं, म. वडाई] મોટાઈ, કીર્તિ (૨) અભિમાન; પતરાજ
વડાગરું વિo[प्रा. वड (सं पट)+ અગર; સરo म. वडागरमीठ] દરિયાકિનારે ખાડાઓમા પાણી સૂકવીને બનાવેલુ ગાગડાદાર (મીઠું)
વડારણ સ્ત્રીo [સરo प्रा. वढर; म. वडार,–री] ગોલી, ખવાસણ; રાણીની દાસી (૨) વિo [જુઓ વિદારવું] વિo + વિદારનાર; મારનાર
વડાદરા પુoબoવo એ નામથી ઓળખાતી બ્રાહ્મણની જાતિના
વડારો પુંo[જુઓ વડું] વડાઈ–વડપણની વાત; શેખી [**વડારા કરવા**=વડાઈની વાતો કરવી, શેખી મારવી]
વડિયાઈ સ્ત્રીo [સરo વડવો, વડી+આઈ] બાપ અથવા માની મા [પ્રતિપક્ષી
વડિયું વિo ['વડાઈ' ઉપરથી] પ્રતિસ્પર્ધી;
વડી સ્ત્રીo [દે; સરo हिं. बडी] ચોળાની દાળની એક બનાવટ. [–**પાપડ વંઠી જવાં** = કામ બગડી જવું (**હાથે**) **વડીઓ મૂકી છે?**=હાથ કેમ હલાવાતો નથી ?]
વડીલ વિo [दे. वड्डिल, वड,સરo म. (सं. वृद्ध)] (કુટુંબમા) પૂજ્ય; મોટું; મુરબ્બી (૨) પુંo તેવો માણસ (૩) પૂર્વજ. –**લોપાર્જિત** વિo [+उपार्जित] બાપદાદાએ રળેલુ
વડું વિo [दे. वड्ड, અથવા प्रा वड्ढ (स वृद्ध); સરo म वडा, हिं. बडा] મોટું (સમાસમાં 'વડ' રૂપ, જેમ કે વડસાસુ) (૨) નo [प्रा. वडग (सं. वटक)] અડદની દાળની એક વાની (૩) [प्रा. वड, पद्द (सं. पट)] પડના અર્થમા સંખ્યાવાચક શબ્દને લાગે છે. ઉદાo એકવડું, બેવડું, તેવડું ઇo (૪) કદ (પડ) બતાવવાના અર્થમાં આ, જે, કે, તે વગેરે સર્વનામોને લાગે છે. ઉદાo આવડું, એવડું, જેવડું, કેવડુ ઇo
વડે અo [જુઓ વતે] વતી; થી
વડેરું વિo [દે. वड्ड] વડીલ, મોટું
વઢકણુ(–ણું), વઢકારું વિo['વઢવું' ઉપરથી] કજિયાખોર
વઢવાડ સ્ત્રીo ['વઢવું' ઉપરથી] કજિયો;તકરાર; લડાઈ. –**ડિયું** વિo વઢકણુ
વઢવું અoક્રિo [प्रा. विहड (सं. विघटय्) પરથી ?] તકરાર કરવી (૨) મારામારી કરવી (૩) સoક્રિo ઠપકો આપવો. [**વઢી પડવું** = તકરાર કે ટંટો થઈ જવો; લડવું.]
વઢવેડ સ્ત્રીo જુઓ વઢવાડ [વઢવું તે
વઢાવઢ(–ઢી) સ્ત્રીo ['વઢવુ' ઉપરથી]સામસામું
વઢાવું અoક્રિo,–**વવું** સoક્રિo'વઢવુ' 'વાઢવુ'નું કર્મણિ ને પ્રેરક [એક જાતની (ભેંસ)
વઢિયારી વિo સ્ત્રીo વઢિયાર તરફની–સરસ
વણ (ણ,) નo [दे. वउणी; સરo प्रा. वणी, हिं. बन=કપાસનો છોડ] કપાસ, કપાસનો છોડ કે કપાસનુ ખેતર (૨) અo [सं. विना] (પ.) વિના
વણકર પુંo ['વણવું' ઉપરથી] વણવાનો ધંધો કરનાર. –**રી** સ્ત્રીo વણવાની મજૂરી
વણછો પુંo [स. पर्णछाया; સરo પડછો] ઝાડની છાયા (નીચેના રોપ પરની)
વણજ પુંo [प्रा. वणिज(सं. वाणिज्य)] વેપાર; ધંધો (૨) સ્ત્રીo વેપારની વસ્તુ; 'કૉમોડિટી'
વણજાર સ્ત્રીo ['વણજ'+હાર કે કાર, સરo हिं. बनजारा; म. वणजारा] વણજારાની પોઠ કે કાફલો –**રી** સ્ત્રીo વણજારાની સ્ત્રી. –**રું** નo વણજારાનો ધંધો. –**રો** પુંo બળદોની પીઠ ઉપર માલ ભરી દેશપરદેશ લઈ જનાર વેપારી
વણતર નo ['વણવુ' ઉપરથી] વણવુ તે (૨) વણાટ, પોત; કુમાશ
વણપરો પુંo (કા) વાપર, ઉપયોગ
વણલોભી વિo [વણ(વિના)+લોભ] લોભરહિત
વણવું સoક્રિo [दे. वुणण, हिं. बुनना; म. विणणें (सं. वे)] આમળવું; ભાગવું (દોરડુ)

(૨) સાળ વડે કપડું બનાવવું (૩) વેલણ વડે રોટલી વગેરે કરવું (૪) પાટિયા ઉપર લોટ મસળીને (સેવો) પાડવી (૫) [લા.] કામમાં કેળવવું, પલોટવું (૬) [સુ.] વીણવું. [વણી નાખવું = નાશ કરવું; પાયમાલ કરવું વણીને કહેવું, મૂકવું = અતિશયોક્તિ કરવી (૨) અટકળે કહેવું]

વણસવું અ૦ક્રિ૦ [સં विनश्; સર૦ हिं. विनशना] બગડવું, ખરાબ થવું (૨) નાશ પામવું

વણસાડ પુ૦ ['વણસવું' ઉપરથી] બગાડ; નાશ ૦વું સ૦ક્રિ૦ 'વણસવું'નું પ્રેરક

વણસિયું ન૦ વરખડાનું તેલ

વણાઈ સ્ત્રી૦ ['વણવું' ઉપરથી] વણવાનું મહેનતાણું (૨) વણવાની રીત

વણાટ પુ૦ ['વણવું' ઉપરથી] વણતર, કુમાશ; પોત. ૦કામ ન૦ વણવાનું કામ

વણારસી વિ૦ [प्रा वाणारसी (अप वणरसि), सं वाराणसी] બનારસી (સાડી) [સુ]

વણિક પુ૦ [સં.] વાણિયો (૨) વેપારી ૦પુત્ર પું૦ વાણિયાનો દીકરો, વાણિયો ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ જુઓ વાણિયાવિદ્યા (૨) વેપાર વડે આજીવિકા ચલાવવી તે [ચોપગું પ્રાણી

વણિય(-યે)ર (વ') ન૦[प्रा. वणयर ?]એક નાનું

વત(૦ર)ડવું સ૦ક્રિ૦ [વિ + તોડવું (सं. वि + तुड्)] નખથી ખણવું કે ફાડી નાખવું

-વત્ [સં] નામને લાગતા '-ની પેઠે, -ની જેમ' અર્થ બતાવે છે ઉદા૦ આત્મવત્ (૨) ['વાન'નું મૂળ સં. રૂપ. સ્ત્રી૦ વતી] નામને લાગતા 'વાળું' અર્થ બતાવે છે ઉદા૦ ફલવત્

વતન ન૦ [अ] મૂળ ગામ કે દેશ (૨) ઇનામ દાખલ સરકાર તરફથી મળેલી જાગીર (૩) જમીનજાગીરની ઊપજ ૦દાર વિ૦ (૨) પુ૦ જાગીરદાર. ૦દારી સ્ત્રી૦ જાગીરદારી ૦પરસ્તી સ્ત્રી૦ [फा.] સ્વદેશાભિમાન, સ્વદેશપૂજા. ૦વાડી સ્ત્રી૦ સ્થાવર મિલકત (સુ.) -ની વિ૦ (૨) પું૦ મૂળ રહીશ

વતરડવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ વતડવું

વતરણું ન૦ [सं. वेत्र = બરુ–નેતર ઉપરથી ? કે વતડવું ઉપરથી ?] કલમ; વટાણું

વતરેક અ૦ + [सं. व्यतिरेक] વતરોગ જુઓ (૨) પું૦ વ્યતિરેક, ભેદ; અભાવ

વતરોગ(-ગે) અ૦ [જુઓ વતરેક] વિના, વગર

વતાગરો પું૦ [જુઓ વેતરુ] વેતરો, મજૂર

વતાડવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ વિતાડવું

વતાવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ વિતાડવું] પજવવું (૨) છેડવું (૩) [ઉ ગુ] બતાવવું

વતી અ૦ [જુઓ વતે] વડે (૨) [સર૦ म. वती, वतीनें] માટે, બદલે (૩) વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] (જુઓ 'વત્'માં) ઉદા૦ 'લાવણ્યવતી'

વતીગ્રણ ન૦ જુઓ વતેસર [-તિયું

વતીપાત પુ૦,-તિયું વિ૦ જુઓ વ્યતીપાત,

વતું ન૦ [सं. वप् ઉપરથી] હજામત

વતે અ૦ [सं वृत्ते] વડે; થી

વતેસર વિ૦['વિસ્તાર' પરથી, સર૦ हिं. वतंगड] વિસ્તારવાળું (૨) ન૦ નકામું લંબાણ, ટાયલું

વત્તું વિ૦ [વધતું] વધારે [વિના, વતરેક

વત્રેક વિ૦ [सं व्यतिरेक] + શ્રેષ્ઠ (૨) અ૦

વત્સ પુ૦, ન૦ [સં.] બાળક (૨) ન૦ વાછરડું

વત્સર પુ૦ [સં.] વર્ષ [રાજા, ઉદયન

વત્સરાજ પુ૦[સં](સ) અર્જુનથી પચીસમો

વત્સલ વિ૦ [સ] માયાળુ, સ્નેહાળ ૦તા સ્ત્રી૦ વાત્સલ્ય

વત્સા સ્ત્રી૦ [સ] પુત્રી

વદ(-દ્ય) (દ,)અ૦ [જુઓ વદિ, સર૦ म वद्य] કૃષ્ણપક્ષમા (૨) સ્ત્રી૦ કૃષ્ણપક્ષ

વદતોવ્યાઘાત પું૦ [સં] પોતે બોલેલી વાતથી વિરુદ્ધ બોલવું તે, એક તર્કદોષ

વદન ન૦ [સં] મુખ [મજૂર થવું

વદવું સ૦ક્રિ૦ [सं वद्] બોલવું (૨) અ૦ક્રિ૦

વદા સ્ત્રી૦ જુઓ વિદાય (સુ.)

વદાડ(-રો) પુ૦ જુઓ વાયદો

વદાય વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ [अ वदाअ] જુઓ વિદાય ૦ગીરી સ્ત્રી૦ જુઓ વિદાયગીરી

વદિ અ૦ [સં] કૃષ્ણપક્ષમા, વદ

વદિતા સ્ત્રી૦ [सं वद्] + સૂર, અવાજ

વદ્ધી(-ધ્ધા) સ્ત્રી૦ [सं. वृद्धि] વધ, સરવાળા કે ગુણાકારમા, એકમ દશક વ૦ કોઈ એક સ્થાનના સરવાળા કે ગુણાકારની આવેલી

રકમમાથી એકમનો આંકડો રાખી બાકીના સ્થાનના અંક આગળના સ્થાનની રકમમા ઉત્તરોત્તર ઉમેરવામાં આવે છે તે (ગ.)

વઘ અ૦ (૨) સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ વદ

વઘા સ્ત્રી૦ જુઓ વદી [પાંખંડ; કપટ

વઘાન ન૦ [સં वदान्य=વાક્‌પટુ પરથી?]

વધ પુ૦ [સં] કાપીને મારી નાખવું તે (૨) 'મલ્ટિપલ' (ગ.) [વત્તુ ઓછું થવું તે

વધ (ધ,) સ્ત્રી૦ [સં वृद्धि] વધારો **૦ઘટ** સ્ત્રી૦

વધરાવળ સ્ત્રી૦ [સં. वध्रि કે वध्र ઉપરથી] વૃષણનો એક રોગ

વધવું અ૦ ક્રિ૦ [સં. वृध् (प्रा. वड्ढ), हिं. बढ़ना; म. वधर्णे] સંખ્યા, કદ, માપ, ગુણ, કશામા પણ વધારો થવો, મોટા થવું (૨) બચવું; બાકી રહેવું (૩) આગળ જવું; ટપવું; પ્રગતિ કરવી. [(**વાત વધી જવી, પડવી**=કજિયો કે મારામારી ઉપર આવવું.]

વધાઈ(-મણી) સ્ત્રી૦ [प्रा. वद्धावण (सं. वर्धापन), સર૦ हिं. बधाई; म. वरधावा] ખુશીના સમાચાર (૨) ખુશખબર લાવનારને અપાતી ભેટ

વધામણું ન૦ [જુઓ વધાઈ] મંગળકાર્ય નિમિત્તે માતાનું પૂજન (૨) વધામણી

વધારણ વિ૦ ['વધારવું' ઉપરથી] વધારનાર (પ.)

વધારવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. वद्धार(सं वर्धय्), સર૦ म. वधारणें] વધારો કરવો, ઉમેરવું (૨) વિસ્તારવું (૩) બચત કરવી; બાકી રાખવું

વધારે વિ૦ [જુઓ વધારવું] અધિક; વિશેષ. **૦પડતું** વિ૦ જોઈએ કે ઘટે તેથી વધારે (માત્રા, કદ, મર્યાદા વગેરેથી)

વધારો પું૦ [જુઓ વધારવું, વધવું, સર૦ म. वधारा] ઉમેરો; વૃદ્ધિ (૨) નફો (૩) બાકી; સિલક (૪) સાધણ, પુરવણી (૫) વર્તમાન-પત્રનો વધારા તરીકે કાઢેલો અંક [**વધારાનું**= વિશેષ–વધુ એવું (૨) નકામું ફાજલ]

વધાવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ વધાઈ] ભક્તિથી અથવા આશીર્વાદ દેતાં ફૂલ ચોખા નાખવા (૨) હર્ષભેર આવકાર આપવો

વધાવો પુ૦ ['વધાવવુ' ઉપરથી] વધાવવાની સામગ્રી (૨) એકી (દાણા જોતા) (૩) વર કે કન્યાને મોકલવાની ભેટ

વધુ વિ૦ [સં. वृद्ध પરથી] વધારે. **૦પડતું** વિ૦ વધારેપડતુ. **–ધૂકું** વિ૦ વધારેપડતું; વધારાનું

વધૂ સ્ત્રી૦[સં.] વહુ,જુવાન પત્ની(૨)છોકરાની વહુ

વધેરવું સ૦ક્રિ૦ [સં. वर्ध्] બલિદાન આપવું (૨) ફોડવું (૩) કાપવુ [માણસ

વધૈયો પું૦['વધાવવું' ઉપરથી]વધામણી ખાનારો

વધ્ય વિ૦ [સં] વધ કરવા યોગ્ય

વન ન૦ [સં.] જંગલ [**–કરવું**=રખડતુ–ઘરબાર વિનાનું કરવું. **–થવું**=રખડતું–ઘરબાર વિનાના થવું] **૦કવિતા** સ્ત્રી૦ વન્ય અને ગ્રામ્ય જીવન વિષેની કવિતા, ગોપકાવ્ય, 'પેસ્ટોરલ'. **૦ફૂળ** ન૦ વલ્કલ. **૦કોકિલ** પું૦ એક પંખી. **૦ચર** વિ૦ વનમા રહેનારું; જંગલી (૨) પુ૦ તેવું માણસ કે પ્રાણી (૩) વાદરો. **૦જ્યોત્સ્ના, ૦જ્યોત્સ્ની** સ્ત્રી૦ જૂઈ જેવી એક વેલ. **૦દેવતા** પું૦ બ૦વ૦, સ્ત્રી૦; **૦દેવી** સ્ત્રી૦ વનની અધિષ્ઠાતા દેવ કે દેવી. **૦પક** વિ૦ વનમા પાકેલું. **૦પુષ્પ** ન૦ વનમાં થતુ–રાની પુષ્પ. **૦પ્રિયા** સ્ત્રી૦ કોયલ. **૦ભોજન** ન૦ ગામ બહાર રમ્ય જગાએ કરેલી ઉજાણી **૦માલા(–ળા)** સ્ત્રી૦ વનના ફૂલની માળા (૨) ઘૂંટણ લગી પહોચે તેવો ફૂલનો હાર (શ્રીકૃષ્ણનો). **૦માલી(–ળી)** પુ૦ (સં.) શ્રીકૃષ્ણ **૦રાઈ** સ્ત્રી૦ જુઓ વનરાજી **૦રાજ** પું૦ સિંહ. **૦રાજિ(–જી)** સ્ત્રી૦ ઝાડોની લાબી હાર (૨) લાબો જંગલનો પ્રદેશ (૩) જંગલમાનો પગરસ્તો. **૦લતા** સ્ત્રી૦ એક જંગલી વેલ **૦વાસ** પુ૦ વનમા વસવું તે (**–કરવો**). **૦વાસી** વિ૦ વનમા વસનારું. **૦વેલી** સ્ત્રી૦ જંગલી વેલ (૨) અપદ્યાગદ્યની એક નવી રચના **૦શ્રી** સ્ત્રી૦ જંગલની શોભા. **૦સ્થલી(–ળી)** સ્ત્રી૦અરણ્યનો પ્રદેશ

વનરડો પુ૦ [જુઓ વનારવું] (કા) દુઃખ; વિટબણા (૨) બગાડો (૩) ઝઘડો; વાદ; વાવો (૪) ફજેતો [વડવાગળું

વનવાગળું ન૦, **વનવાગોળ** સ્ત્રી૦ જુઓ

વનસરાહ ન૦ એક પખી

વનસ્પતિ સ્ત્રી૦ [सं] ઝાડ, છોડ વગેરે. ૦ઘી ન૦ વનસ્પતિ (તેલીબિયા)ના તેલનો રાસાયણિક પ્રક્રિયાથી વોઈ-ઠારીને બનાવાતો ઘી જેવો પદાર્થ. ૦નાથ પુ૦ ચંદ્ર. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦, ૦શાસ્ત્ર ન૦ 'બૉટની'

વનળા સ્ત્રી૦ [सं. व्यंडला કે बृहन्नला] બાયડા કે હીજડા જેવી સ્ત્રી (ઉ. ગુ)

વના સ્ત્રી૦ જુઓ વનિતા (૨) અ૦ [જુઓ વિના] સિવાય [સમારવું

વનારવું સ૦ક્રિ૦ [सं. वन्=કાપવું](કા) કાપવું;

વનિકા સ્ત્રી૦ [सं] ઉપવન, નાનકડું વન

વનિતા સ્ત્રી૦[सं]સ્ત્રી ૦વિશ્રામ પુ૦ સ્ત્રીઓને શિક્ષણ આપવાની સંસ્થાનું એક નામ

વનું વિ૦ [વિના+નું] 'વિનાનું' એવા અર્થમાં નામને લાગે છે (ઉદા૦ ભાનવનું)

વનેખા પું૦ બ૦ વ૦ [सं. वन् ઉપરથી] પીડા; મુશ્કેલી; વખા

વનેચર વિ૦ (૨) પું૦ [सं] વનચર; જંગલી

વનેરૂ વિ૦ [સર૦ म वानर्या (म वान्येल= વાંદર)] રખડેલ, જંગલી

વનેઠવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ વનારવું] બગાડી નાખવું

વનેડો પુ૦ કાર્ય બગડે એવી મુશ્કેલી, વનરડો

વનો પુ૦ [सं विनय]+વિવેક (૨) [જુઓ બનો]+વર કે અણવર

વન્ય વિ૦ [सं] જંગલનું

વન્સ મોર પુ૦ [इ] 'એક વાર ફરીથી' એવા અર્થનો નાટકી હર્ષોદ્ગાર

વપત સ્ત્રી૦ જુઓ વિપત્તિ [કરાવવી તે

વપન ન૦ [सं.] વાળ કપાવવા કે હજામત

વપગટ પુ૦ ['વપરાવું' ઉપરથી] વપરાશ

વપરાવું અ૦ક્રિ૦,-વવું સ૦ક્રિ૦ [सं. व्याप्] 'વાપરવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક

વપરાશ સ્ત્રી૦ [વપરાવું પરથી] વાપર, ઉપયોગ

વપલો પુ૦ [સર૦ ચેપલો] કૌતુક

વપા સ્ત્રી૦ [सं] ચરબી, મેદ

વપુ ન૦ [सं] શરીર

વફા સ્ત્રી૦ [अ.] વચનને વળગી રહેવું તે, પ્રમાણિકપણું (૨) ભક્તિ, શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ ૦ઈ સ્ત્રી૦ વફાદારી. ૦દાર વિ૦ વચનને વળગી રહેનારું (૨) વિશ્વાસુ (૩) સ્વામીભક્ત ૦દારી સ્ત્રી૦ વચનને વળગી રહેવું તે (૨) સ્વામીભક્તિ (૩) નિષ્ઠા (૪) રાજભક્તિ

વફાત સ્ત્રી૦ [अ.] મૃત્યુ (જુઓ બારે વફાત)

વબાલ સ્ત્રી૦ [अ.] મુસીબત, આફત

વભૂટ(-ઠ)ણ ન૦ [प्रा. वूढ(सं व्यूढ)=વહન કરેલું ઉપરથી? કે सं. वि+बुध्=વેઠવું-અનુભવવું ઉપરથી?] પીડા, આપદા

વભો પુ૦[જુઓ વૈભવ] સાહેબી (૨) મર્યાદા, અદબ (૩) પ્રતિષ્ઠા; વજન

વમન ન૦ [सं] ઊલટી [ઓકી કાઢવું

વમવું સ૦ક્રિ૦ [सं. वम्; સર૦ म. वमणें]

વમળ ન૦ [सं. विभ्रम? સર૦ हिं भँवर] વહેતા પાણીમા થતું કૂંડાળું - ભમરો

વમાસણ જુઓ વિમાસણ.-વું જુઓ વિમાસવું

વમિ(-મી) સ્ત્રી૦ [सं] વમન, ઊલટી

વમેલ(-લું) વિ૦ ['વમવું' ઉપરથી] ઓકી કાઢેલું (૨) સન્માર્ગથી ભ્રષ્ટ થયેલું

વય ન૦, સ્ત્રી૦ [सं] ઉમ્મર [-થવી=ઉમર થવી, વૃદ્ધાવસ્થા આવવી -માં આવવું= ઉમર લાયક થવું, જુવાનીમા આવવું]

વયણ ન૦ [प्रा, જુઓ વચન]+બોલ

વયસ્ક વિ૦ [સર૦ म] વયમા આવેલું

વયસ્ય પુ૦ [सं] મિત્ર -સ્યા સ્ત્રી૦ સખી

વયાતીત વિ૦ [વય+અતીત] ઘરડું, વૃદ્ધ

વયોવૃદ્ધ વિ૦ [सं] ઘરડું, વડીલ

વર વિ૦ [सं] ઉત્તમ (૨) પુ૦ વરરાજા (૩) પતિ (૪) વરદાન (૫) નામને લાગતા 'શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ' એવો અર્થ થાય ઉદા૦ પંડિતવર. [-તોરણે આવવો=વર ચોરી આગળ આવી પહોચવો (૨) [લા.] બહુ ઉતાવળ હોવી] ૦કન્યા ન૦બ૦વ૦ પરણનાર પુરુષ ને સ્ત્રી

વરક(-ખ) પુ૦ [अ, સર૦ म वरख, हिं.] સોનાચાંદીનું છેક પાતળું પતરું

વરખ પુ૦ જુઓ વરક (૨) [सं वर्ष] વર્ષ (૩) સ્ત્રી૦ [सं वृषभ] વૃષભ રાશિ

વરખડી સ્ત્રી૦, -ડો પુ૦ એક ઝાડ

વરખવું અ૦ક્રિ૦ + જુઓ વરસવું

વરખાસન ન૦ + જુઓ વર્ષાસન

વરખી હરતાળ સ્ત્રી૦ [વરખી (प्रा. वरक्ख, वरक्खा, हिं. वरक्की)+ હરતાળ] પીળી હરતાલ
વરઘેડિ(-રિ)યો પું૦ [જુઓ વરઘેર] વરને ઘેરવા જતી ટોળીમાંનો માણસ
વરઘેર સ્ત્રી૦ [વર + ઘેરવું] કન્યાપક્ષ તરફથી વરને સામે તેડવા જતા થોડા લોક (જે હાપું પડાવવા જાનને રોકી રાખે છે)
વરઘેલી વિ૦ સ્ત્રી૦ [વર + ઘેલું] પતિપ્રેમમા ઘેલી બનેલી
વરઘોડો પું૦ [વર + ઘોડો, સર૦ મ] પરણવા જતા વરની સવારી (૨) [લા.] ફજેતી. [વરઘોડાની વાડી = ક્ષણિક, ખોટા દમામવાળું. વરઘોડો કરવો = ફજેતી કરવી. -કાઢવો = વરચડાવો કરવો (૨) ફજેતી કરવી -ચડવો = વરને લઈ જતુ સાજ નીકળવું -નીકળવો = વરઘોડો ચડવો (૨) ફજેતી થવી. વરઘોડે ચડવું = ફજેત થવું] -ડિયાં ન૦ બ૦ વ૦ નવદંપતી [ચ] (૨) લગ્નના વરઘોડામા જતા બાળકો (૩) નાસ્તો કરવા વર જોડે જતાં જાનનાં છોકરા [નીકળવું
વરચડાવો પું૦ [વર + ચડવું] વરનું પરણવા
વરચવું અ૦ ક્રિ૦ [सं वि + रच्] કંટાળવું
વરચસ પું૦ [सं वर्चस्] ઠપકો આપનારને ઓશિયાળું કરવા રીસમા અને ગુસ્સામા કંઈ કરવુ તે
વરજવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ વર્જવું] તજવું
વરજંગ પું૦ [हि वड्डु है स. वर + જગ] + મોટી લડાઈ-જગ
વરજોગ વિ૦સ્ત્રી૦ [વર + યોગ્ય] પરણવા લાયક
વરજોડ સ્ત્રી૦ જુઓ વરઘેર (સુ)
વરજોળો પું૦ [સર૦ हिं वरजोरना (वर + जोरना જોડવુ) = વરકન્યાના પાલવ બાધવા; વિવાહ] ઉચાટ; ફિકર (૨) ફજેતી
વરટ પું૦ [सं] હંસ ૦પતિ પુ૦ હંસોનો નાયક. -ટા સ્ત્રી૦ હંસણી. -ટાપતિ પું૦ હંસણીઓનો સ્વામી
વરડ (વ') પું૦ વેઢ, ચીરો (સુ)
વરડવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ વતડવું] ઉઝરડવું (૨) [જુઓ વરાડ] વર્ગ પાડવા
વરડુ (વ') ન૦ [प्रा वरहाड (सं. निस्स्) ફણગો નીકળવો] વ્યંજન સાથે જોડાતુ ઉ-ઊકારનુ (ુ , ૂ) આવુ ચિહ્ન
વરડું (વ') ન૦ [જુઓ વરડુ] વેઢું; ફૂટેલો-ઊગેલો કઠોળનો દાણો
વરણ પુ૦ [જુઓ વર્ણ] અક્ષર (૨) રગ (૩) સ્ત્રી૦ જાતિ; નાત (૪) [લા.] ગણતી, લેખું (૫) ન૦ [सं] વરવુ તે (૬) [सं. वारुण] પાણી [ચૂનાની ડીવાલ
વરણાઈ, વરણી સ્ત્રી૦ પાકળ બાયેલી ઈંટ-
વરણાગત, વરણી સ્ત્રી૦ જુઓ વરણાગી
વરણાગી સ્ત્રી૦ [જુઓ વરણ] ટાપટીપ, છેલાઈ; ભપકો. -ગિયું વિ૦ વરણાગી કરનારું
વરણાગું વિ૦ મોહિત, છકવાળું
વરણાવરણી સ્ત્રી૦ ['વરણ' ઉપરથી] ન્યાત-જાતના ભેદ, પાર વગરની વરણો-નાતો પેટાનાતો હોવી તે
વરણાવું અ૦ક્રિ૦ ['વરણ'=રંગ] પીળું થવું; પાકવા ઉપર આવવું ઉદા૦ કેરીઓ વરણાઈ છે
વરણી સ્ત્રી૦ જુઓ વરણાઈ; વરણાગત
વર(-રે)ણી સ્ત્રી૦ [सं वरण = વરવુ તે ઉપરથી] ક્રિયાકર્મ કરાવવા બ્રાહ્મણને પસંદ કરી તેનું પૂજન કરવુ તે (૨) પસંદગી (૩) [લા.] ગણતી, લેખુ (૪) ન૦ [सं. वारुण] પાણી
વરણો પું૦ [सं वरुण] એક વનસ્પતિ; વાયવરણો (૨) ન૦ [सं वरण = વરવુ તે-ઉપરથી ?] + વ્રત; બાધા, નિયમ
વરત પું૦,સ્ત્રી૦ [प्रा वरत्ता (सं वरत्रा), સર૦ हिं वरत] કોસ ખેંચવાનો દોર (૨) સ્ત્રી૦ [सं वृत्ति?] ઢોરની ચરાઈ
વરતણિયો પું૦ [प्रा वत्तण(सं वर्तन) = વેતન; આજીવિકા] રાવળિયો; ગામનો રખવાળ (૨) ચોરી શોધી આપનાર, પગી (૩) ભોમિયો; વળાવો [બળોતિયું
વરતલો પુ૦ [सं. वर्तित = બદલેલું] કાપલો;
વરતવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વર્તવુ] ચાલવું (૨) બનવું; થવું (૩) સ૦ક્રિ૦ પારખવું; ઓળખવું (૪) પ્રાપ્ત થવું (૫) [સર૦ हिं. बरतना] રીત આપવી. ઉદા૦ બહેનને કંઈ વરત્યા નહીં

વરતારો પું૰['વરતવું' ઉપરથી]ભવિષ્યકથન(૨) જોષી [-કાઢવો, જોવો=ભવિષ્ય ભાખવું; જોશ જોવા] [નો જતિ
વરતિક(-યો) પું૰[વરત=વ્રત પરથી] શ્રાવકો-
વરતું વિ૰ [જુઓ વર]+શ્રેષ્ઠ
વરદ વિ૰,-દા વિ૰સ્ત્રી૰ [સં] વરદાન દેનાર, કૃપાળુ
વરદાન ન૰ [સં.] દેવદેવી કે સંતે પ્રસન્ન થઈ આશા પૂરી પાડવા આપેલું વચન
વરદાયી -યક, વિ૰ [સં] જુઓ વરદ
વરદી સ્ત્રી૰[અ वरदी ઉપરથી,સર૰મ]ખબર, કહેણ (૨) હુકમ [-આપવી=સૂચના કે હુકમ આપવો (૨) હુકમ પાળ્યાની જાણ કરવી -કરવી, પહોંચાડવી=જાણ કરવી -માગવી=રજા માગવી, હુકમ માગવો]
વરધ સ્ત્રી૰ [સં. वृद्धि] (પ્રાયઃ લગ્નના) મુહૂર્તની આડે રહેલા દિવસોમાંનો દરેક (૨) લગ્નપૂર્વની એક મંગળ વિધિ. [-ભરવી=લગ્નને દિવસે ગોત્રજ પૂજા માટે બેડામાં પાણી લાવવું]
વરધસાંકળી સ્ત્રી૰ [વૃદ્ધિ+સાંકળી] જેના છોકરા જીવતા ન હોય તે સ્ત્રી પોતાના નવા અવતરેલા બાળકના ગળામાં, જેનું એક પણ બાળક ન મરી ગયું હોય તેવી સ્ત્રી પાસેથી લઈને ઘાલે છે તે સાંકળી
વરધસુંવાળું ન૰ જુઓ વૃદ્ધિસૂતક
વરપક્ષ પું૰ [વર+પક્ષ] વરના સગાવહાલા
વરમ પુ૰ [અ] સોજો
વરમાળ(-ળા) સ્ત્રી૰[વર+માળા]સ્વયંવરમાં કન્યા પસંદ કરેલા વરને પહેરાવે છે તે માળા (૨) પરણતી વખતે વરકન્યાના કંઠમાં નંખાતી સૂતરની માળા
વરરાજા પુ૰ [વર+રાજા] પરણવા જતો વર
વરવધૂ(-હુ) ન૰ બ૰વ૰[સં.] વર અને વહુ, પતિપત્ની
વરવું સ૰ક્રિ૰ [प्रा वर (सं वृ)] વરણી કરવી [જુઓ વરણી ૧] (૨) વર તરીકે પસંદ કરવું, પરણવું (૩) પસંદ કરવું (૪) અ૰ક્રિ૰ [सं व्याप्] ખપવું, વપરાવું, ખર્ચાવું
વરવું વિ૰ [प्रा. विरूव (सं विरूप)] બેડોળ(૨) નરસું, નઠારું. ૦વરાક, ૦વચાક (ચ) વિ૰ ખૂબ વરવું
વરવેશ વિ૰[સં] કીમતી પોશાકવાળું, ધનાઢ્ય
વરશી(-સી) સ્ત્રી૰ [सं वर्ष; સર૰ हिं वरसी] મરનારની પહેલી વાર્ષિક તિથિએ કરવામાં આવતી ક્રિયા. [-વાળવી=વરશી કરવી. (વિવાહની) વરશી થવી=શુભને બદલે અશુભ થવું]
વરષાશન ન૰ [સર૰ म. वर्षाशन]જુઓ વર્ષાસન
વરસ ન૰ [સર૰ दे विरस, प्रा. वरिस] જુઓ વર્ષ. [-ફૂલરાને નાખવાં=વરસો-આયુષ વેડફવું, મૂરખ રહેવું, જીવન એળે જવું. -થવાં =ઘડપણ આવવું] ૦ગાંઠ સ્ત્રી૰ [સર૰ म, हिं वरसगाठ] જન્મદિવસ ૦દહાડો પું૰ વરસ જેટલો સમય. [વરસ દહાડાનો દહાડો=વરસમાં એક વાર આવતો દુર્લભ દિવસ] ૦વળોટ (કા), ૦વટોળ (ચ) ન૰ આશરે એક વર્ષ જેટલી મુદત
વરસવું અ૰ક્રિ૰ [प्रा वरिस (सं. वृष्), સર૰ म वरसणे, हिं. वरसना] વરસાદ પડવો (૨) વરસાદ જેમ પડવું કે રેડાવું (૩) સ૰ક્રિ૰ વરસાદની જેમ છૂટથી આપવું કે વેરવું
વરસાણ ન૰ જુઓ વર્ષાશન
વરસાડોડી સ્ત્રી૰ [વર્ષા+ડોડી] એક જાતની ડોડી (તેના ફૂલનું શાક થાય છે)
વરસાદ પું૰['વરસવું' ઉપરથી, સર૰म वरसात] વાદળમાંથી પાણીનું પડવું તે(૨)ઉપરથી મોટા જથામાં પડવું તે [-ચડવો=વાદળ ઘેરાવા, વરસાદ પડે તેવું થવું -ની પેઠે વાટ જોવી= ખૂબ આતુરતાથી રાહ જોવી -થવો, પડવો, વરસવો=વરસવું વરસી જવું=આપી દેવું; ખુશી થઈને ઘણું આપવું] -દી વિ૰ [સર૰ म] વરસાદમાં ઉપયોગી (કોટ, ડગલો) 'રેઇનકોટ'
વરસી સ્ત્રી૰ જુઓ વરશી
વરસું(-સૂં)ડી સ્ત્રી૰ [રસોળી કે સૂજવું ઉપરથી] બળદની ગરદનનો એક રોગ (૨) કંઠમાળ
વરસૂંદ સ્ત્રી૰ [વરસ+દસૂ૰દ? સર૰ हिं. वरसौंडी, -ढी, वरसोदिया]વર્ષે વર્ષે મળતી

બાધી રકમ; વર્ષાસન

વરસોવરસ અ૦ ['વર્ષ' ઉપરથી] દર વર્ષે

વરસોળી સ્ત્રી૦ જુઓ રસોળી

વરહૂપ ન૦ પેટનું એક દર્દ (ગોળો)

વરંગો પું૦ ઢોરને થતો એક રોગ

વરંડ(-ડો) પું૦ [स ; સર૦ दे. वरंडिया, इं. वरडा; हिं. वरामदा, पो वरंदा] ઓસરી, પડાળી

વરાક વિ૦ [सं] કંગાલ; બિચારું (૨) અધમ (૩) પું૦ (સં.) શિવ

વરાગડું વિ૦ જુઓ વઢાગરું

વરાટી સ્ત્રી૦ [सं वराटिका] કોડી

વરાડ પું૦; સ્ત્રી૦ [જુઓ વરાડુ (દોરડાથી મપાતું માપ)] ભાગ, હિસ્સો. [**વરાડે પડવું** = ભાગે પડવું; ભાગે આવવું]

વરાડ પું૦; ન૦ [प्रा वराड, वराडग (-य); (स. विदर्भ)] (સ.) મધ્ય પ્રાંત ભેડેનો એક પ્રાંત

વરા(-રે)ડું (વ') ન૦ [સર૦ સં. वराट = દોરડું] એક દોરડું

વરાણિયે અ૦ વડે, થી

વરાત સ્ત્રી૦ [સર૦ हि. बरात (सं. वर + यात्रा અથવા व्रात)] લગ્નની જાન (૨) [फा बरात] રૂપિયા આપવા ખજાનચીને લખેલો રુક્કો

વરાધ (ધ) સ્ત્રી૦ નાના છોકરાને થતો એક રોગ (૨) એક વનસ્પતિ

વરાધનાવળી સ્ત્રી૦ વરાધ અને નાવળી (બાળકોને થતા રોગ)

વરાધે અ૦ બહાને; મિષે

વરાપ સ્ત્રી૦ [સર૦ म. वरपड, वरिपडा = આતુર -લુબ્ધ થવું. સર૦ વરવું, અથવા સર૦ म. वळाण = વરસાદ પછી જમીનનું સુકાવું, म वाळणे (सं. ज्वल्) સુકાવું] તલપ, આતુરતા (૨) વરસાદ આવી ગયા બાદ થોડા દિવસ ઉઘાડ નીકળતાં પાણી ચુસાઈ જાય છે તેવી જમીનની સ્થિતિ (૩) ફુરસદ, નવરાશ. [**-આવવી** = જમીનની વરાપની સ્થિતિ થવી] **-પિયું** ન૦ કોરી ડાંગેર વાવીને કરેલું ધરુ

વરામ ન૦ [सं मर्म, સર૦ म. वर्म] (કા) મર્મસ્થાન

વરારોહા સ્ત્રી૦ [स] જુઓ નિતંબવતી

વરાવાજન ન૦ બ૦વ૦ [વરો + વાજન] વરો અને વાજિંત્રોની ધામધૂમ (૨) મોટું જમણ (સુ)

વરાસન ન૦ [सं] ઉત્તમ આસન-બેઠક

વરાહ પું૦ [सं] ડુક્કર; સૂવર (૨) વિષ્ણુનો ત્રીજો અવતાર. **૦કલ્પ** પું૦ જેમાં વરાહ અવતાર થયો હતો તે કલ્પ

વરાહમિહિર પું૦ [सं.] (સં.) પ્રાચીન ગણિતી ને ખગોળશાસ્ત્રી

વરાળ સ્ત્રી૦ પાણી ગરમ થતાં તેનું વાયુરૂપે થતું રૂપાંતર (૨) [લા] બળતરા; દાઝ; ગુસ્સો. [**ઊની વરાળે ન કાઢવી** = જરાય સામું ન બોલવું (૨) મનની બળતરા કે વાત જરાય બહાર ન કાઢવી] **૦યંત્ર** ન૦ વરાળથી ચાલતો સંચો. **-ળિયું** વિ૦ વરાળવાળું (૨) જેમાંથી વરાળ નીકળતી હોય તેવું (૩) વરાળથી કરેલું (૪) ન૦ વરાળ છટકવાનું બારું

વરાં અ૦ [જુઓ વાર, સર૦ म वरि = પર્યંત (કાનડી વરમ)] + વેળા, વખત. ઉદા૦ લાખવરાં

વરાંગ વિ૦ [सं] સુંદર અવયવોવાળું (૨) ન૦ માથું. **૦ના, -ગી** સ્ત્રી૦ સુંદર અંગવાળી સ્ત્રી

વરાંસવું (૦) અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વરાંસો] ભરોસે ભૂલવું (૨) પસ્તાવું, અફસોસ કરવો

વરાંસો (૦) પું૦ [સર૦ हिं. भरोसा (स भद्र + आशा) ભરોસો (૨) પસ્તાવો, અફસોસ

વરિયાળી (વ') સ્ત્રી૦ [स. बृहद्याली, સર૦ म वराळी, वरिआळी] મુખવાસ તરીકે વપરાતું એક બી

વરિષ્ઠ વિ૦ [स] સર્વોત્તમ

વરી સ્ત્રી૦ [दे वरइअ, સર૦ म, हिं. वरी] કાંગ જેવું એક ધાન્ય

વરીડો પું૦ [दे विअर] જુઓ વીરડો

વરુ પું૦, ન૦ [सं वृक] એક ચોપગું હિંસ્ર પ્રાણી

વરુણ પું૦ [सं] પાણીનો અધિષ્ઠાતા દેવ, પશ્ચિમ દિશાનો દિક્પાલ (૨) સૂર્યમાળાનો એક ગ્રહ; 'નેપ્ચ્યૂન' **-ણાસ્ત્ર** ન૦ એક દિવ્ય અસ્ત્ર

વરૂડ ન૦ [सं वि + रुह्] પલાળીને ફણગાવેલી ડાંગર. **-ડિયું** વિ૦ તેનું બનાવેલું

વરૂણી સ્ત્રી૦ જુઓ વરણી. [**-માં આવવું** = પૂજનકર્મમાં સામેલ કરાવું (બ્રાહ્મણનું) (૨) ફસાવું; રોકાવું, સપડાવું]

વરે અ૦ [જુઓ વેરે] સાથે

વરે(-રે,-રોં)ઠી (૦) સ્ત્રી૦ [स. वर + इष्टि કે वर

+ગોષ્ઠી]વર તરફથી અપાતું લગ્નની ખુશાલીનું જમણ (૨) જનોઈ દીધા બાદ અપાતું જમણ
વરેડું (રે') ન૦ [જુઓ વરાડું] રાઢવું; દોરડું
વરેણ્ય વિ૦ [સં] પસંદ કરવા યોગ્ય (૨) પ્રધાન, શ્રેષ્ઠ
વરેરો પું૦ (કા) તીક્ષ્ણ હથિયારનો ઊંડો ઘા
વરો પું૦[જુઓ વરવું = વપરાવું, સર૦ મ वरा= સીધું, वरो =પુષ્કળ] નાત જમાડવી તે (૨) વપરાશ, ખરચ
વરોટો પું૦[સં वर+वृत्त, સર૦ મ वरोटा]રસ્તા બનાવવામાં વપરાતો મોટો ગોળ પથ્થર; રોલર
વરો(-રો)ઠી સ્ત્રી૦ જુઓ વરેઠી
વરોલ પું૦ [સં] ભમરો -લા સ્ત્રી૦ ભમરી
વરોલ(-ળ) ન૦ વાઝિયાપણું
વરોળવું સ૦ક્રિ૦[સં विलोड्]+ વલોવવું (૨) [પ્રા वि+रुळ] ડહોળવું, પાડી દેવું
વરોઠી (રો૦) સ્ત્રી૦ જુઓ વરેઠી
વર્ગ પું૦ [સં] મોટા સમુદાયનો એક ભાગ (૨) જાત પ્રમાણે પાડેલા જથામાંનો દરેક (૩) શ્રેણી, કોટિ, કક્ષા (૪) શાળામાં શ્રેણીવાર વિદ્યાર્થીઓને ભણવા બેસવાનો ઓરડો (૫) 'સ્કવૅર' (ગ). [-કરવો=બે સમાન સંખ્યાનો ગુણાકાર કરવો (૨) વર્ગ પાડવો. -પાડવો=વર્ગ પ્રમાણે જુદું પાડવું.] ૦પદ્ધી પું૦ 'ક્વૉડ્રૅટિક ઇક્વેશન' (ગ) ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ કક્ષાવાર વિદ્યાર્થીઓના વર્ગ પાડી ભણાવવાની પદ્ધતિ ૦ફેર પું૦ વર્ગ બદલવો તે ૦મૂલ(-ળ) ન૦ 'સ્કવૅર રૂટ' (ગ.) ૦વારી સ્ત્રી૦ વર્ગવાર ગોઠવણી; વર્ગીકરણ ૦વિગ્રહ પું૦ સમાજના વર્ગો વર્ગો વચ્ચે હિતવિરોધને કારણે વિગ્રહ; 'ક્લાસ-વૉર' ૦વિગ્રહવાદ પું૦ વર્ગ-વિગ્રહમાં માન્યતાનો વાદ ૦વ્યવસ્થા સ્ત્રી૦ શાળાના વર્ગની વ્યવસ્થા ૦શિક્ષક પું૦ નિશાળના વર્ગનો શિક્ષક. ૦શિક્ષણ ન૦ વર્ગમાં (શાળામાં) મળતું કે અપાતું શિક્ષણ. ૦સત્તાક વિ૦ અમુક વર્ગ કે સમૂહની જ સત્તાવાળું 'ઑલિગાર્કિક' -ર્ગાત્મક વિ૦ [+आत्मक] 'ક્વૉડ્રૅટિક' (ગ) -ર્ગાભિમાન ન૦ [+अभिमान] પોતાના વર્ગનું અભિમાન - તેનાં હિતાહિત વિષેની અસ્મિતા -ર્ગાભિમાની વિ૦ વર્ગાભિમાનવાળું, 'ક્લાસ-કૉન્શિયસ'. -ર્ગાવર્ગી સ્ત્રી૦ ઉપલા વર્ગનો અધિકારી રજા ઉપર જતાં નીચેના વર્ગમાંથી કામચલાઉ નિમણૂક કરવી તે -ર્ગી(૦ય) વિ૦ વર્ગનું; વર્ગ સંબંધી (૨) એક જ વર્ગનું -ર્ગીકરણ ન૦[સં.]વર્ગ પાડવા તે -ર્ગોદય પું૦ [+ उदय] એક અમુક વર્ગ - આખો સમાજ નહિ - તેનો ખાસ ઉદય ('સર્વોદય'થી ઊલટો)
વર્ચસ ન૦ [સં] દીપ્તિ, તેજ (૨) બળ, પરાક્રમ (૩) વીર્ય -સ્વ ન૦ [સર૦ म.] વર્ચસ. -સ્વિની વિ૦ સ્ત્રી૦, -સ્વી વિ૦ તેજસ્વી, વીર્યવાન
વર્જ પું૦, ૦ન ન૦ [સં] વર્જવું તે ૦નીય વિ૦[સં]તજવા યોગ્ય ૦વું સ૦ક્રિ૦[સં वृज्] તજવું, છોડી દેવું -ર્જિત વિ૦ [સં] તજેલું, છોડી દીધેલું -ર્જ્ય વિ૦ [સં.] વર્જનીય
વર્ણ પું૦ [સં.] રંગ (૨) અક્ષર (૩) રૂપ (૪) પ્રકાર (૫) પું૦, સ્ત્રી૦ હિંદુ સમાજના ચાર વિભાગમાંનો દરેક (બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર) (૬) જ્ઞાતિ ઉદા૦ અઢાર વર્ણ [-માંથી જતું રહેવું, નીકળી જવું= જ્ઞાતિભ્રષ્ટ થવું (૨) માણસાઈમાંથી જવું -વિનાનું=ઠેકાણા વગરનું, કઢંગું, ખરાબ] ૦ધર્મ પું૦ દરેક વર્ણનો ધર્મ
વર્ણન ન૦ [સં] વર્ણવવું કે વર્ણવેલું તે, બયાન (૨) પ્રશંસા ૦કવિતા સ્ત્રી૦ વર્ણનપ્રધાન કવિતા -નાત્મક વિ૦ વર્ણનરૂપ
વર્ણનીય વિ૦ [સં] વર્ણવવા યોગ્ય
વર્ણભેદ પું૦ [સં] વર્ણો વચ્ચેનો ભેદ
વર્ણમંડળ ન૦ સૂર્યની આસપાસનું લાલ રંગનું બાષ્પીય કૂંડાળું, 'ક્રોમોસ્ફિયર'
વર્ણમાલા(-ળા) સ્ત્રી૦[સં] ભાષાના મૂળાક્ષરો
વર્ણયતિ પું૦ [સં] ચોતાલ
વર્ણવવું સ૦ક્રિ૦[સં वर्ण्] વર્ણન કરવું, વિગતે કહેવું (૨) વખાણવું
વર્ણવાઘેશ્વરી પું૦ એક છંદ

વર્ણવિચાર પું૦ [સં.] જુઓ શબ્દવિચાર
વર્ણવિપર્યય પું૦ [સં] શબ્દોમાં વર્ણો ઊલટ-સૂલટ થઈ જવા તે (નિરુક્ત)
વર્ણવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ વર્ણવવું
વર્ણવૃત્ત ન૦ [સં] (માત્રાવૃત્તથી ઊલટું) વર્ણોની સંખ્યા ઉપરથી નિયત થયેલો છંદ
વર્ણવ્યત્યાસ પું૦[સં.]અક્ષર બદલાઈ જવા-ઊલટસૂલટ થઈ જવા તે
વર્ણવ્યવસ્થા સ્ત્રી૦ [મ.] વર્ણોની વ્યવસ્થા, ચાર વર્ણો દ્વારા થતી સમાજવ્યવસ્થા
વર્ણશ્રુતિ સ્ત્રી૦ [સં] વર્ણી, 'સિલેબલ'
વર્ણસગાઈ સ્ત્રી૦ સજાતીય વર્ણોનું આવર્તન, વર્ણાનુપ્રાસ (૨) પ્રાસ બેસવો કે બેસાડવો તે
વર્ણસંકર વિ૦ [સં.] ભિન્ન વર્ણના સ્ત્રીપુરુષથી ઉત્પન્ન થયેલું (૨) વ્યભિચારથી ઉત્પન્ન થયેલું (૩) પું૦ તેવો માણસ. [તે(બેનું) સ્થાન
વર્ણસ્થાન ન૦ [સં] વર્ણો જ્યાંથી બોલાય છે
વર્ણાચાર પું૦ [સં] ભિન્ન ભિન્ન વર્ણના આચાર કે ધર્મ [(૨) વર્ણાનુક્રમણિકા
વર્ણાનુક્રમ પું૦ [સં.] મૂળાક્ષર પ્રમાણેનો ક્રમ
વર્ણાનુક્રમણી,-ણિકા સ્ત્રી૦ કક્કાવાર કે મૂળાક્ષર પ્રમાણે ગોઠવેલું સાંકળિયું
વર્ણાનુપ્રાસ પું૦ [સં] સજાતીય વર્ણોનું આવર્તન; એક શબ્દાલંકાર (કા. શા)
વર્ણાલંકાર પું૦ [સં] જુઓ શબ્દાલંકાર
વર્ણાવર્ણ પું૦, **-ર્ણી** સ્ત્રી૦ અનેક વર્ણના લોકોનો શંભુમેળો
વર્ણાશ્રમ પું૦ [સં.] (સમાજ તથા વ્યક્તિના) વર્ણવાર અને આશ્રમવાર વિભાગ અને તેમનાં કર્તવ્યોની વ્યવસ્થા [ભિન્ન વર્ણ
વર્ણાંતર વિ૦ [સં] ભિન્ન વર્ણનું (૨) ન૦
વર્ણિત વિ૦ [સં.] વર્ણવેલું
વર્ણી પું૦ ઉચ્ચારક્રિયાનું એકમ; 'સિલેબલ' (૨) વિ૦ વર્ણી કે વર્ણને લગતું
-વર્ણું વિ૦ [સં. વર્ણ પરથી] (સમાસને અંતે લાગતાં) '-ના વર્ણ-રંગવાળું' ઉદા૦ ઘઉવર્ણું
વર્ણોચ્ચાર પું૦ [સં.] વર્ણોનું ઉચ્ચારણ
વર્ણ્ય વિ૦ [સં] વર્ણનીય (૨) જેનું વર્ણન કરવાનું છે તેવું

વર્તણૂક સ્ત્રી૦ [સર૦ મ.; વર્તવું પરથી] વર્તવાની રીત; ચાલચલગત; રીતભાત
વર્તન ન૦ [સં] આચરણ; રીતભાત. ૦હામી સ્ત્રી૦ સારી ચાલચલગત માટે જામીન
વર્તમાન વિ૦ [સં.] ચાલુ (૨) આધુનિક (૩) પું૦ બ૦ વ૦ સમાચાર; ખબર (૪) પું૦ વર્તમાનકાળ. ૦કાળ પું૦ ચાલુ સમય (૨) [વ્યા.] ક્રિ૦નો એક કાળ. ૦કૃદંત ન૦ (વ્યા.) ક્રિ૦નું એક કૃદંત. ૦પત્ર ન૦ છાપું
વર્તવું અ૦ ક્રિ૦ [સં વૃત્] આચરણ કરવું, ચાલવું (૨) થવું, હોવું (૩) ગુજરાન ચલાવવું (૪) સ૦ક્રિ૦ પારખવું; જોવું (૫) [સર૦ હિં. बरतना] રીત પ્રમાણે આપવું
વર્તાવ પું૦['વર્તવું' ઉપરથી] વર્તણૂક; રીતભાત
-વર્તી વિ૦ [સં] (સમાસને અંતે) હોતું ઉદા૦ મધ્યવર્તી
વર્તુલ(-ળ) ન૦ [સં] ગોળાકાર, 'કૂંડાળું' (૨) 'સર્કલ' (ગ.). ૦પાદ પું૦ 'કવૉડ્રન્ટ' (ગ) **-લા(-ળા)કાર** વિ૦[+आकार]ગોળ આકારનું; 'સરક્યુલર' (ગ) (૨) પું૦ ગોળ આકૃતિ
વર્ધક વિ૦ [સં.] વધારનારું (પ્રાયઃ સમાસને અંતે). **-ન** ન૦ વધવું તે (૨) આબાદી (૩) કાપવું તે. **-માન** વિ૦ વધતું જતું, આબાદ થતું (૨) પું૦ (સં.) વિષ્ણુ (૩) (સં.) ૨૪મા તીર્થંકર-મહાવીર [સમૃદ્ધ થતું
વર્ધિત વિ૦ [સં.] વધેલું. **-ષ્ણુ** વિ૦ વધતું;
વર્મ ન૦ [સં] કવચ
વર્ય વિ૦ [સં] પ્રધાન; શ્રેષ્ઠ (સમાસને અંતે)
વર્ષ ન૦ [સં] બાર માસનો સમય (૨) (પ્રાચીન ભૂગોળ મુજબ) પૃથ્વીનો અમુક ખંડ જેમ કે ભારતવર્ષ [-બેસવું=નવું વર્ષ શરૂ થવું. -વળવું=દુકાળ પછીના વર્ષમાં સારું પાકવું]. ૦ફળ ન૦ વર્ષ દરમ્યાન બનનાર બનાવોનો વરતારો [-કાઢવું=(જોશીએ) એવો વરતારો તૈયાર કરવો]
વર્ષણ ન૦ [સં.] વરસવું તે
વર્ષવું અ૦ક્રિ૦ (૨) સ૦ક્રિ૦ [સં. वृष्] જુઓ વરસવું [ભાદરવો
વર્ષા સ્ત્રી૦ [સં] વરસાદની ઋતુ-શ્રાવણ અને

વર્ષાવવું સ૦ક્રિ૦ 'વર્ષવું'નું પ્રેરક
વર્ષાસન ન૦ [सं वर्ष+अशन, સર૦ म, हिं. वरषासन] (રાજ્ય તરફથી) ગુજરાન માટે મળતી વાર્ષિક રકમ
વર્ષોવર્ષ અ૦ [સર૦ म] દર વર્ષે, પ્રતિવર્ષ
વલ પુ૦ [સર૦ म, हिं, सं. ओल] ઝાકળ
વલકૂડું વિ૦ [સર૦ हिं वलकना=ઉમંગમાં આવવું] બહુ જ લાલચુ
વલખવું અ૦ક્રિ૦ [स वि+लक्ष्] વલખા મારવા **વલખાં** ન૦બ૦વ૦ ફાંફાં (-મારવાં, વીણવાં)
વલ(-ળ)ણ ન૦ [स. वल्, સર૦ म वळण] વૃત્તિ; મનનું વળવું તે (૨) [રસ્તા કે નદીનો] વાંક (૩) કવિતામાં આવતો ઊથલો (૪) જુવારના ગીચ ચાસમાંથી ઉખેડી લીધેલા છોડ (૫) નફાતોટાની ઉપરામણી (૬) મરોડ. [-અખત્યાર કરવું, પકડવું, લેવું = અભિપ્રાય કે વૃત્તિ ધારણ કરવા -ચૂકવવું, પતવવું, વહેંચવું = નફાનુકસાનની રકમ ચૂકતે કરવી-આપવી લેવી.] ०દાર વિ૦ [સર૦ म वळणदार] મરોડદાર
વલદદાણિયાં ન૦બ૦વ૦ જુઓ વળતદાણિયા
વલદે અ૦ [फा, अ वल्द=पुत्र] 'નો દીકરો' 'બિન' એ અર્થ બતાવે છે (પ્રાય ખત દસ્તાવેજમાં)
વલન ન૦ [सं.] વળવું તે, વલણ
વલભી, ०પુર ન૦ [सं] (સ) સૌરાષ્ટ્રનું એક પ્રાચીન ગામ (આજનું વળા)
વલય ન૦ [सं] કંકણ, કડું
વલવલ સ્ત્રી૦ [જુઓ વલવલવું, સર૦ अ वलवल] વધારેપડતી ચંચળતા (બોલવા, બેસવા, ઊઠવામાં); ઘડી સખણું ન રહેવું તે (૨) વગર પૂછ્યે બે લબોલ કરવું તે ચિબાવલાવેડા
વલવલવું અ૦ક્રિ૦ [सं वि+लप् प्रा वडवड] બોલબોલ કરવું (૨) રોતા રોતા બોલવું, વિલાપ કરવો (૩) વલખા મારવાં
વલવલાટ પુ૦ [વલવલવું પરથી] વલોપાત, હાયવોય (૨) સળવળાટ
વલવલિયું વિ૦ [વલવલ પરથી] વલોપાત કરતું (૨) વલવલ કર્યા કરતું બહુબોલું
વલંદો પુ૦ [इं° હોલૅંડ ઉપરથી, સર૦ म वलंदेज] હોલૅંડનો રહેવાસી, ડચ
વલંબાવું અ૦ક્રિ૦[स अवलम्ब्,वलंब] રોકાવું, ગૂંથાવું [(સુ) જુઓ પારવવું
વલારવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ प्रा. लूरइ = કાપવું]
વલારો પુ૦ ['વલવલવું' ઉપરથી] એકની એક વાતની ચૂંથાચૂંથ (સુ)
વલિત વિ૦ [सं] વળેલું, વાંકું (૨) કરચલી પડેલું (શરીર) ०પલિત વિ૦ ઘરડું, વળિયાપળિયાવાળું
વલી પુ૦ [अ] પીર, ઓલિયો
વલુરાવું અ૦ક્રિ૦,-વવું (વ') સ૦ક્રિ૦ વલૂરવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક
વલૂર (વ') સ્ત્રી૦ [વલૂરવું પરથી] ચળ, ખણજ [-આવવી = વલૂરવું પડે એવું થવું]
વલૂરો પુ૦ -રિયું ન૦ (વ') [વલૂરવું પરથી] નહોર કે નખનો ઉઝરડો, લવૂરો
વલૂરવું (વ') સ૦ક્રિ૦ [प्रा लूर (स छिद्)] ખણવું; ઉતરડવું
વલૂ(-ળૂ)દ(-ધ)વું અ૦ક્રિ૦ [स वि+प्रा रुव्(सं रुव्)] મડવું (૨) પેધવું પળકવું (૩) સ૦ક્રિ૦ વળગવું **વલૂ(-ળૂ)દું(ધું)** વિ૦ પેધેલું
વલે (લે) સ્ત્રી૦ [अ वलह] હાલ દશા (૨) ભૂંડા હાલ (૩) ઉપાય [-કરવી, થવી]
વલો પુ૦ [જુઓ વલવલવું] ઝંખના
વલોણું (વ')ન૦ [જુઓ વલોવવું] વલોવવું તે (૨) વલોવવાની ગોળી (૩) રવૈયો [-કરવું = છાશ કરવી. **વલોણામાં મૂતરવું** = સારા કામમાં અડચણ નાખવી] -**ણાવાર** પુ૦ વલોવવાનો દિવસ -**ણાવારે** અ૦ [લા] આખોબડીએ; વારે વારે -**ણી** સ્ત્રી૦ રવાઈ, નાનું વલોણું
વલોપાત પુ૦ [જુઓ વલો] અધીરાઈનું આકળાપણું (૨) આક્રંદ, કલ્પાંત [-કરવો] -**તિયું** વિ૦ વલોપાત કરનારું, તેવા સ્વભાવનું
વલોવવું (વ') સ૦ક્રિ૦ [सं वि +लुड्, के प्रा. विरोल(सं. मन्थ्);સર૦ हिं. विलोना] માખણ

કાઢવા દહીંને વાસ વડે ઘૂમડવુ (૨) [લા.] ચર્ચવું, ચૂથવું. -ણું નં૦ વલોવવાનું સાધન. -ડા(-રા)વવુ [પ્રેરક] વલોવાવું [કર્મણિ]
વલ્ક નં૦ [સં] ઝાડની છાલ
વલ્કલ નં૦ [સં.] વલ્ક કે તેનું વસ્ત્ર
વલ્મિ(-લ્મી)ક પું૦, નં૦ [સં.] રાફડો
વલ્લભ વિ૦ [સં.] વહાલુ (૨) પુ૦ પ્રિય; પતિ (૩) [સં.] વલ્લભાચાર્ય – પ્રસિદ્ધ વૈષ્ણવ આચાર્ય ૦પંથ, ૦મત, ૦સપ્રદાય પું૦ પુષ્ટિમાર્ગ -ભા સ્ત્રી૦ પ્રિયા; પત્ની. -ભી વિ૦ વલ્લભ સંપ્રદાયનું
વલ્લરિ(-રી) સ્ત્રી૦ [સં] વેલ
વલ્લવ પુ૦ [સ] ગોવાળિયો (૨) રસોઇયો (૩) [સં.] ગુપ્તવાસનું ભીમનું નામ
વલ્લ ખલ્લા (-લ્લા) અ૦ [સર૦ વલ્લાવવું] કોઈનું માગતુ લહેણુ રહ્યું નહિ એમ, ચૂકતે
વલ્લા(કરવુ)થવુ [અ वल्लाह्=અલ્લાના સમ, ખરેખર પરથી ?]=ચૂકતે કરવુ કે થવું
વલ્લાવવું સ૦ક્રિ૦ [સં वल्, प्रा. वल्ल, જુઓ વલ્લા] પતાવવુ, વાળી દેવુ, વલ્લ ખલ્લા કરવું
વલ્લિ(-લ્લી) સ્ત્રી૦ [સં] વેલ
વલ્લુ વિ૦ [પ્રા वल्ल ઉપરથી] રાઢુ, ફંટાતુ (૨) પહોળુ, ચોડુ (૩) [કા] હેતવાળુ, મમતાવાળું; વધુ (ઉદા૦ માવલ્લું, ઘરવલ્લુ)
વવટા(-ઠા)વું અ૦ક્રિ૦ ['વા' (વાયુ) ઉપરથી] પવનમા ઝૂલીને સુકાવું
વવડા(-રા)વવુ સ૦ક્રિ૦ 'વાવવું'નું પ્રેરક
વવરજવું સ૦ક્રિ૦ [સં विवर्ज्] તજવું, છોડવું (૨) કામ લાગવુ, ખપ આવવું (૩) રૂઢિથી કે પરંપરાથી નક્કી થવું [કર્મણિ ને પ્રેરક
વવરાવું અ૦ક્રિ૦ -વવું સ૦ક્રિ૦ 'વાવરવુ'નુ
વવાવું અ૦ક્રિ૦ 'વાવવુ'નુ કર્મણિ
વવળવું અ૦ ક્રિ૦ [સં वि+वल्] ખરજ આવવી વવળાટ પું૦ ચળ, ખણજ (૨) સળવળાટ
વ૦વો પુ૦ [સં. व] વકાર (૨) વિવેક
વશ વિ૦ [સં] તાબે, શરણે (૨) મુગ્ધ (૩) પું૦ કાબૂ, નિયમન. ૦કરણુ વિ૦ વશ કરનારું. ૦વર્તિની વિ૦સ્ત્રી૦, ૦વર્તી વિ૦ તાબે રહેનારું
વશા સ્ત્રી૦ [સં.] વાઝણી સ્ત્રી (૨) હાથણી (૩) સ્ત્રી૦ પત્ની (૪) નણંદ
વશાત્ અ૦ [સં] (સમાસમા, નામને અંતે) 'ને લીધે' એવા અર્થમા ઉદા૦ દૈવવશાત્
વશિત્વ નં૦ [સં.] તાબેદારી (૨) યોગની આઠ સિદ્ધિઓમાની એક–સર્વને વશ કરવાની શક્તિ
વશિયર પું૦ [સં. विषधर, प्रा विसहर] નાગ
વશિ(-સિ)ષ્ઠ પું૦ [સં] એક પ્રસિદ્ધ વૈદિક ઋષિ, રઘુવંશના કુલગુરુ
વશીકરણ નં૦ [સં] વશ કરવું તે (૨) વશ કરવાનો મંત્ર, જાદુ; એક અભિચાર [સંયમ
વશીકાર વિ૦ [સં] વશ કરનાર (૨) પું૦ કાબૂ;
વશેક વિ૦ + જુઓ વિશેષ (૨) પું૦ સારો મેળ
વશ્ય વિ૦ [સં] વશ કરાય તેવું (૨) તાબે, અધીન
વષટ્કાર પું૦ [સં.] દેવને આહુતિ આપતી વખતે 'વષટ્' એમ બોલવુ તે [પુરુષ
વષ્ટા(-સ્ટા)ળિયો પું૦ વિષ્ટિનું કામ કરનાર
વષ્ટિ સ્ત્રી૦ જુઓ વિષ્ટિ. ૦કાર વિ૦ વિષ્ટિ કરનાર
વસટાળી સ્ત્રી૦ જુઓ વસટાળું. -ળિયો પું૦ જુઓ વષ્ટાળિયો. -ળું નં૦ ['વિષ્ટિ ઉપરથી] વિષ્ટિનું કામ, રિસાયેલાને મનાવવાનું કામ (૨) ફૂટણીપણું (૩) માગું (કન્યાનું). -ળો પું૦ વસટાળુ કરનારો (૨) ભડવો
વસતિ(-તી) સ્ત્રી૦ [સં.] વસવુ તે, વસ્તી (૨) વાસ, રહેઠાણ (૩) લોકસંખ્યા (૪) બાળબચ્ચાનો ભરાવો (૫) વસેલી જગા. ૦ગણતરી સ્ત્રી૦ વસતિની ગણતરી. ૦ગૃહ નં૦ શાળામાં ભણતા વિદ્યાર્થીઓને રહેવાનું સ્થાન, છાત્રાલય ૦પત્રક નં૦ માણસોની સંખ્યાની ગણતરીની નોંધ. ૦વાડી સ્ત્રી૦ બાળબચ્ચા, કુટુંબકબીલો [(સુ) અગ્નિ
વસતેવ પું૦ [સર૦ મ विस्तव (સં. विवस्वत्)]
વસન નં૦ [સં.] વસ્ત્ર [આઢું
વસમું વિ૦ [સં विषम] મુશ્કેલ (૨) કપરું (૩)
વસલો પું૦ [અ] ભાગ, જમીનનો ટુકડો
વસલ્લો પું૦ [સં वस्=બાધવુ, પહેરવુ, અથવા સર૦ મ वसला (અ वसाली)=સારા વસ્ત્રનો ટુકડો] બારદાન (૨) જુઓ વખલ્લો
વસવસો પું૦ [અ.] અંદેશો; વહેમ

વસવાટ પું૦ વસવુ તે. -સું નં૦, -યો પું૦ ['વસાવવું' ઉપરથી] ગામ તરફથી પસાયતાં આપી વસાવેલા હજામ, ધોબી, વગેરે કારીગર
વસવાસ સ્રી૦ [અ. वस्वास] ચડસાચડસી
વસવું અ૦ક્રિ૦ [સં. वस्] રહેવું મુકામ કરવો (૨) મનમા ઠસવુ, દિલમા ઊતરવું [દુકાન વસતી કરવી=દુકાને ઘરાક આવે તેમ કરવુ (૨) [વ્યંગ] દુકાન બધ કરવી.]
વસળકું નં૦ [સર૦ વસવાસ] વાધો
વસંત પુ૦, સ્રી૦ [સં] ફાગણચૈત્ર માસની ઋતુ ઋતુરાજ (૨) એક રાગ. ૦ક પું૦ વિદૂષક ૦તિલક પું૦, નં૦ એક ફૂલ (૨) વસંતતિલકા ૦તિલકા સ્રી૦ એક છંદ. ૦પચમી સ્રી૦ માઘ સુદિ પંચમી. ૦પૂજા સ્રી૦ વસતઋતુ બેસતા થતુ પૂજન કે ઉત્સવ. ૦સખા પુ૦ કામદેવ -તિયું નં૦ વસતઋતુમા સ્રીઓ પહેરે છે તે કસૂબાની છાંટવાળુ પોળું વસ્ર. [-વળગવું=મોહની લાગવી] -તી વિ૦ વસંત સબંધી (૨) પીળું. -તોત્સવ પું૦ [+उत्सव]વસતઋતુનો ઉત્સવ
વસંત સ્રી૦; નં૦ [સં. वसन] વર તરફથી કન્યાને અપાતી (વસ્રાદિની) ભેટ
વસા સ્રી૦ [સં] મેદ (૨) ચરબી
વસાઈ સ્રી૦ ખેતરની મીઠી જમીન
વસાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦ 'વસવું'નું પ્રેરક
વસાણું નં૦ [સ वसा+અન્ન] ઔષધિઓ નાખી બનાવેલો પાક (૨) ગાધિયાટાની ચીજ
વસાત સ્રી૦ [જુઓ વિસાત] માલ, પૂંજી (૨) હિસાબ, ગણતરી
વસામેહ પુ૦ [સં] એક પ્રકારનો મૂત્રરોગ
વસાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'વસવુ' તથા 'વાસવુ'નુ પ્રેરક
વસાવુ અ૦ક્રિ૦ [સં वस्] 'વસવુ'નુ ભાવે (૨) 'વાસવું'નું કર્મણિ (૩) નં૦ રખેવાળું કે તેનુ મહેનતાણું. -વો પું૦ રખો, રખેવાળ
વસાહત સ્રી૦ [મ (સ वस्)] મૂળસ્થાનેથી બીજે કરાતો વાસ કે તેનુ સ્થાન (૨) સસ્થાન, 'કૉલોની'. -તી વિ૦ વસાહતને લગતુ (૨) વસાહત કરી રહેનાર
વસિયત સ્રી૦ [અ. वसिय्यत] વારસો (૨) વસિયતનામું ૦નામું નં૦ વીલ, વારસા વિષેનું લખાણ [વસવાનુ સ્થાન
વસિયાણુ નં૦ ['વસવું' ઉપરથી] વસવાટ;
વસિષ્ઠ પું૦ [સં] (સ) જુઓ વશિષ્ઠ
વસી પુ૦ [અ] વહીવટ કરનાર; ગામનો બદોબસ્ત કરનાર
વસીલો પુ૦[અ] મોટા સાથે સબધ; તેમની લાગવગ કે મદદ. -લાદાર વિ૦ લાગવગ કે સબધવાળું
વસુ નં૦ [સ] સોનું (૨) પું૦,સ્રી૦ ધન,દોલત (૩) પુ૦ સૂર્ય (૪) આઠ દેવોના એક મંડળમાંનો દરેક (૫) વિ૦ આઠ (સંકેત) ૦દેવ પું૦ (સં) શ્રીકૃષ્ણના પિતા ૦ધા સ્રી૦ પૃથ્વી ૦ધાધિપતિ, ૦ધેશ પુ૦ રાજા. ૦મતી, -સુંધરા સ્રી૦ પૃથ્વી
વસૂકવું અ૦ક્રિ૦ [સં विशुष्क] (ગાયભેંસ) દૂધ દેતી બધ થવી
વસૂલ નં૦[અ] માગતા પેટે ચૂકતે થયેલી રકમ (૨) આમદાની (૩) મહેસૂલ (૪) અ૦ ચૂકતે થાય કે થયેલુ હોય તેમ [-આપવું=મજરે આપવુ, અગાઉ આપ્યુ હોય તે કુલમા કાપી આપવુ.-કરવુ, થવુ,લેવુ=માગતુ ચૂકતે લેવુ, થવુ.] ૦દાર વિ૦ (૨) પુ૦ આવક અથવા મહેસૂલ ઉઘરાવનાર. ૦બાકી સ્રી૦ વસૂલ કરવાની બાકી રહેલી મહેસૂલ (૨) મજૂર કરેલા ખર્ચમાથી ખર્ચાયેલી, ખર્ચવાની અને બાકી રહેલી રકમની વિગત -લાત સ્રી૦ વસૂલ કરવાની આવ, મહેસૂલ (૨) વસૂલ કરવુ કે લેવુ તે -લાતી વિ૦ વસૂલાત સંબધી
વસો પુ૦ ['વીસ' ઉપરથી] વીઘાનો વીસમો ભાગ (૨) સવાપાચ હાથ (૩) સો કે વીસનો અનુક્રમે સોમો કે વીસમો અશ (૪) આબરૂ
વસ્ત(-સ્તા) સ્રી૦ + વસ્તુ
વસ્તાર પું૦ જુઓ વિસ્તાર(૨)બહોળું કુટુંબ ૦વુ વિ૦સ્રી૦,-રી વિ૦બહોળા કુટુબવાળું
વસ્તિ પુ૦[સં] પેડુ, મૂત્રાશય બસ્તિ ૦પ્રદેશ પુ૦ શરીરનો વસ્તિવાળો ભાગ
વસ્તી સ્રી૦ જુઓ વસતી ૦ગણતરી, ૦પત્રક જુઓ 'વસતિ(-તી)'મા

કાઢવા દહીંને વાસ વડે ધૂમડવું (૨) [લા.] ચર્ચવું, ચૂથવું. -ણું નo વલોવવાનું સાધન. -ડા(-રા)વવું [પ્રેરક] વલોવાવું [કર્મણિ]
વલ્ક નo [સં] ઝાડની છાલ
વલ્કલ નo [સં] વલ્ક કે તેનું વસ્ત્ર
વલ્મિ(-લ્મી)ક પુંo, નo [સં.] રાફડો
વલ્લભ વિo [સં.] વહાલું (૨) પુંo પ્રિય; પતિ (૩) [સં.] વલ્લભાચાર્ય – પ્રસિદ્ધ વૈષ્ણવ આચાર્ય oપંથ, oમત, oસંપ્રદાય પુંo પુષ્ટિમાર્ગ -ભા સ્ત્રીo પ્રિયા; પત્ની. -ભી વિo વલ્લભ સંપ્રદાયનું
વલ્લરિ(-રી) સ્ત્રીo [સં] વેલ
વલ્લવ પુંo [સં] ગોવાળિયો (૨) રસોઇયો (૩) [સં] ગુપ્તવાસનું ભીમનું નામ
વલ્લંખલ્લા (-લ્લાં) અo [સર૦ વલ્લ'વવું] કોઈનું માગતું લહેણું રહ્યું નહિ એમ,ચૂકતે
વલ્લા(કરવું)થવું [અ वल्लाह्=અલ્લાના સમ; ખરેખર પરથી ?]=ચૂકતે કરવું કે થવું
વલ્લાવવું સoક્રિo [સં. वल्; પ્રા. वल्ल જુઓ વલ્લા] પતાવવું, વાળી દેવું, વલ્લ ખલ્લા કરવું
વલ્લિ(-લ્લી) સ્ત્રીo [સં] વેલ
વલ્લું વિo [પ્રા वल्ल ઉપરથી]રાડું; ફૂંટાતુ (૨) પહોળું, ચોડું (૩)[કા]હેતવાળું; મમતાવાળું; વધું (ઉદાo માવલ્લું, ઘરવલ્લું)
વવટા(-ડા)વું અoક્રિo ['વા' (વાયુ) ઉપરથી] પવનમાં ઝૂલીને સુકાવું
વવડા(-રા)વવું સoક્રિo 'વાવવું'નું પ્રેરક
વવરજવું સoક્રિo [સં विवर्ज्] તજવું; છોડવું (૨) કામ લાગવું, ખપ આવવું (૩) રૂઢિથી કે પરંપરાથી નક્કી થવું [કર્મણિ ને પ્રેરક
વવરાવું અoક્રિo -વવું સoક્રિo 'વાવરવું'નું
વવાવું અoક્રિo 'વાવવું'નું કર્મણિ
વવળવું અo ક્રિo [સં वि+वल्] ખરજ આવવી **વવળાટ** પુંo ચળ, ખણજ (૨) સળવળાટ
વવ્વો પુંo [સં. व] વકાર (૨) વિવેક
વશ વિo [સં] તાબે, શરણે (૨) મુગ્ધ (૩) પુંo કાબૂ, નિયમન. oકરણ વિo વશ કરનારું. oવર્તિની વિoસ્ત્રીo,oવર્તી વિoતાબે રહેનાર
વશા સ્ત્રીo [સં.] વાંઝણી સ્ત્રી (૨) હાથણી (૩) સ્ત્રીo પત્ની (૪) નણંદ
વશાત્ અo [સં] (સમાસમાં, નામને અંતે) 'ને લીધે' એવા અર્થમાં ઉદાo દૈવવશાત્
વશિત્વ નo [સં.] તાબેદારી (૨) યોગની આઠ સિદ્ધિઓમાંની એક-સર્વને વશ કરવાની શક્તિ
વશિયર પુંo [સં. विषधर, પ્રા विसहर] નાગ
વશિ(-સિ)ષ્ઠ પુંo [સં] એક પ્રસિદ્ધ વૈદિક ઋષિ, રઘુવંશના કુલગુરુ
વશીકરણ નo [સં.] વશ કરવું તે (૨) વશ કરવાનો મંત્ર, જાદુ; એક અભિચાર [સંયમ
વશીકાર વિo [સં] વશ કરનાર (૨) પુંo કાબૂ;
વશેક વિo + જુઓ વિશેષ (૨) પુંo સારો મેળ
વશ્ય વિo[સં]વશ કરાય તેવું (૨) તાબે, અધીન
વષટ્કાર પુંo [સં.] દેવને આહુતિ આપતી વખતે 'વષટ્' એમ બોલવું તે [પુરુષ
વષ્ટા(-સ્ટા)ળિયો પુંo વિષ્ટિનું કામ કરનાર
વષ્ટિ સ્ત્રીo જુઓ વિષ્ટિ. oકાર વિoવિષ્ટિ કરનાર
વસટાળી સ્ત્રીo જુઓ વસટાણું. -ળિયો પુંo જુઓ વષ્ટાળિયો. -ણું નo ['વિષ્ટિ ઉપરથી] વિષ્ટિનું કામ, રિસાયેલાને મનાવવાનું કામ (૨) કૂટણીપણું (૩) માગું (કન્યાનું). -ણો પુંo વસટાણું કરનારો (૨) ભડવો
વસતિ(-તી) સ્ત્રીo [સં] વસવું તે, વસ્તી (૨) વાસ, રહેઠાણ (૩) લોકસંખ્યા (૪) બાળબચ્ચાંનો ભરાવો (૫) વસેલી જગા. oગણતરી સ્ત્રીo વસતિની ગણતરી oગૃહ નo શાળામાં ભણતા વિદ્યાર્થીઓને રહેવાનું સ્થાન, છાત્રાલય oપત્રક નo માણસોની સંખ્યાની ગણતરીની નોંધ. oવાડી સ્ત્રીo બાળબચ્ચાં, કુટુંબકબીલો [(સં) અગ્નિ
વસતેવ પુંo [સર૦ મ विस्तव (સં. विवस्वत्)]
વસન નo [સં] વસ્ત્ર [માઠું
વસમું વિo [સં विषम] મુશ્કેલ (૨) કપરું (૩)
વસલો પુંo [અ] ભાગ, જમીનનો ટુકડો
વસલ્લો પુંo [સં वस्=બાંધવું, પહેરવું, અથવા સર૦ મ वसला (અ वसाली)=સારા વસ્ત્રનો ટુકડો] બારદાન (૨) જુઓ વખલ્લો
વસવસો પુંo [અ.] અંદેશો, વહેમ

વસવાટ પું૦ વસવુ તે. –સુ઼ં ન૦, –યો પું૦ ['વસાવવું' ઉપરથી] ગામ તરફથી પસાયતાં આપી વસાવેલા હજામ, ધોબી, વગેરે કારીગર
વસવાસ સ્ત્રી૦ [अ. वस्वास] ચડસાચડસી
વસવું અ૦ક્રિ૦ [सं. वस्] રહેવું મુકામ કરવો (૨) મનમા ઠસવુ, દિલમા ઊતરવું [દુકાન વસતી કરવી=દુકાને ઘરાક આવે તેમ કરવુ (૨) [વ્યંગ] દુકાન બંધ કરવી.]
વસળકું ન૦ [સર૦ વસવાસ] વાંધો
વસંત પુ૦; સ્ત્રી૦ [सं] ફાગણચૈત્ર માસની ઋતુ ઋતુરાજ (૨) એક રાગ. ૦ક પુ૦ વિદૂષક ૦તિલક પું૦; ન૦ એક ફૂલ (૨) વસંતતિલકા ૦તિલકા સ્ત્રી૦ એક છંદ. ૦પંચમી સ્ત્રી૦ માઘ સુદિ પંચમી. ૦પૂજા સ્ત્રી૦ વસંતઋતુ બેસતા થતુ પૂજન કે ઉત્સવ. ૦સખા પું૦ કામદેવ –તિયું ન૦ વસંતઋતુમા સ્ત્રીઓ પહેરે છે તે કસૂબાની છાંટવાળું પોળું વસ્ત્ર. [–બળમવું=મોહની લાગવી] –તી વિ૦ વસંત સબંધી (૨) પીળું. –તોત્સવ પું૦ [+उत्सव]વસંતઋતુનો ઉત્સવ
વસંત સ્ત્રી૦; ન૦ [सं. वसन] વર તરફથી કન્યાને અપાતી (વસ્ત્રાદિની) ભેટ
વસા સ્ત્રી૦ [सं] મેદ (૨) ચરબી
વસાઈ સ્ત્રી૦ ખેતરની મીઠી જમીન
વસાડ(–વ)વું સ૦ક્રિ૦ 'વસવુ'નું પ્રેરક
વસાણું ન૦ [स. वसा+अन्न] ઔષધિઓ નાખી બનાવેલો પાક (૨) ગાંઠિયાટાની ચીજ
વસાત સ્ત્રી૦ [જુઓ વિસાત] માલ, પૂંજી (૨) હિસાબ, ગણતરી
વસામેહ પુ૦ [सं] એક પ્રકારનો મૂત્રરોગ
વસાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'વસવુ' તથા 'વાસવુ'નુ પ્રેરક
વસાવુ અ૦ક્રિ૦ [सं वस्] 'વસવુ'નું ભાવે (૨) 'વાસવું'નું કર્મણિ (૩) ન૦ રખેવાળું કે તેનુ મહેનતાણું. –વો પું૦ રખો, રખેવાળ
વસાહત સ્ત્રી૦ [म. (सं वस्)] મૂળસ્થાનેથી બીજે કરાતો વાસ કે તેનું સ્થાન (૨) સસ્થાન, 'કૉલોની'. –તી વિ૦ વસાહતને લગતુ (૨) વસાહત કરી રહેનાર
વસિયત સ્ત્રી૦ [अ वसिय्यत] વારસો (૨) વસિયતનામું ૦નામું ન૦ વીલ; વારસા વિષેનું લખાણ
વસિયાણુ ન૦ ['વસવું' ઉપરથી] વસવાટ; વસવાનુ સ્થાન
વસિષ્ઠ પુ૦ [सं] (સ) જુઓ વશિષ્ઠ
વસી પું૦ [अ] વહીવટ કરનાર; ગામનો બંદોબસ્ત કરનાર
વસીલો પું૦[अ.] મોટા સાથે સબંધ; તેમની લાગવગ કે મદદ. –લાદાર વિ૦ લાગવગ કે સબંધવાળું
વસુ ન૦ [सं] સોનું (૨) પું૦;સ્ત્રી૦ ધન, દોલત (૩) પુ૦ સૂર્ય (૪) આઠ દેવોના એક મંડળમાંનો દરેક (૫) વિ૦ આઠ (સંકેત) ૦દેવ પું૦ (સં) શ્રીકૃષ્ણના પિતા ૦ધા સ્ત્રી૦ પૃથ્વી ૦ધાધિપતિ, ૦ધેશ પું૦ રાજા. ૦મતી, –સુંધરા સ્ત્રી૦ પૃથ્વી
વસૂકવુ઼ં અ૦ક્રિ૦ [सं विशुष्क] (ગાયભેંસ) દૂધ દેતી બંધ થવી
વસૂલ ન૦[अ] માગતા પેટે ચૂકતે થયેલી રકમ (૨) આમદાની (૩) મહેસૂલ (૪) અ૦ ચૂકતે થાય કે થયેલુ હોય તેમ. [–આપવું=મજરે આપવુ, અગાઉ આપ્યુ હોય તે કુલમા કાપી આપવું.–કરવુ, થવું,લેવુ=માગતુ ચૂકતે લેવુ, થવુ.] ૦દાર વિ૦ (૨) પુ૦ આવક અથવા મહેસૂલ ઉઘરાવનાર. ૦બાકી સ્ત્રી૦ વસૂલ કરવાની બાકી રહેલી મહેસૂલ (૨) મંજૂર કરેલા ખર્ચમાંથી ખર્ચાયેલી, ખર્ચવાની અને બાકી રહેલી રકમની વિગત –લાત સ્ત્રી૦ વસૂલ કરવાની આય, મહેસૂલ (૨) વસૂલ કરવું કે લેવુ તે.–લાતી વિ૦ વસૂલાત સંબંધી
વસો પુ૦ ['વીસ' ઉપરથી] વીઘાનો વીસમો ભાગ (૨) સવાપાંચ હાથ (૩) સો કે વીસનો અનુક્રમે સોમો કે વીસમો અંશ (૪) આબરૂ
વસ્ત(–સ્તા) સ્ત્રી૦ + વસ્તુ
વસ્તાર પુ૦ જુઓ વિસ્તાર(૨)બહોળું કુટુંબ ૦ળુ વિ૦સ્ત્રી૦,–રી વિ૦બહોળા કુટુંબવાળુ
વસ્તિ પું૦[सं] પેડુ, મૂત્રાશય બસ્તિ ૦પ્રદેશ પું૦ શરીરનો વસ્તિવાળો ભાગ
વસ્તી સ્ત્રી૦ જુઓ વસતી ૦ગણતરી, ૦પત્રક જુઓ 'વસતિ(–તી)'માં

વસ્તુ સ્ત્રી૦ [सं] પદાર્થ, ચીજ (૨) સત્ય, સાર (૩) ન૦ નાટક કે કથાનો વિષય, 'પ્લૉટ.' [-ગૂંથવું = નાટક કે કથાના વિષયની રચના કરવી - ગૂંથણી કરવી] **૦ચિત્રલિપિ** સ્ત્રી૦ કહેવાની વસ્તુનુ આખુ ચિત્ર દોરીને લખવાની પ્રાચીન પદ્ધતિ. **૦તા** સ્ત્રી૦ ખરાપણું, સાચ. **૦ત**: અ૦ ખરી રીતે, સાચું જોતા **૦નિર્દેશ** પુ૦ ગ્રંથના વિષયનુ કે વાર્તાનુ સૂચન (૨) લક્ષણમા આવી જતા ધર્મો ઉપરાંત જેમાં વસ્તુ વિષે નવા ધર્મનુ કથન હોય તેવો નિર્દેશ કે કથન (ન્યા). **૦પણું** ન૦ વસ્તુતા, સત્યતા. **૦પાઠ** પુ૦ પદાર્થપાઠ. **૦સંકલના** સ્ત્રી૦ કથા કે નાટકના વસ્તુની યોજના - ગૂંથણી

વસ્ત્ર ન૦ [सं.] કપડું. [**પાચે વસ્ત્ર** = ધોતિયુ, અંગરખો, ખેસ, પાઘડી, ને પગરખા] **૦ગાળ** વિ૦ જુઓ કપડછાણ (વૈદકમા) **૦પરિધાન** ન૦ કપડા પહેરવા તે **૦લોચન** ન૦ લૂગડા વગેરે સર્વ ચોરાઈ કે લૂટાઈ જવુ તે **૦સ્વાવલંબન** ન૦ વસ્ત્રની બાબતમા સ્વાવલંબન - જાતે કાતી પીજી પોતાની કપડાની જરૂર પૂરી કરી લેવી તે **-ત્રાલંકાર** પુ૦બ૦વ૦ [+अलंकार] વસ્ત્રો અને આભૂષણો

વસ્લ પુ૦ [अ] મેળાપ, સમાગમ (૨) સંબંધ

વહદત સ્ત્રી૦ [अ] ઐક્ય, પરમેશ્વરનુ એકપણું

વહદેવ પુ૦ [म विस्नव (सं विवस्वत), કે विश्वदेव ?] અગ્નિ [-મૂકવો = દેવતા મૂકવો]

વહન ન૦ [सं.] વાહન (૨) ઉપાડવું - ઊંચકવું તે; ઊંચકીને લઈ જવુ તે (૩) વહેવુ તે (પાણીનું)

વહવું સ૦ક્રિ૦ [सं वह्] વહન કરવુ, વહેવું (૨) અ૦ક્રિ૦ પ્રવાહરૂપે વહેવું (૩) જવુ. [વહી જવું = વંઠી જવુ]

વહવાવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ प्रा वेहव (सं वञ्च्) = ઠગવુ] છેતરાવું, 'વાહવુ'નુ કર્મણિ

વહાણ ન૦ [प्रा. वाहण] નાવ; મોટો મછવો [-કમાવું = પુષ્કળ કમાવુ સારી કમાણી કરવી **વહાણે ચઢવું** = વહાણની સફર કરવી, પરદેશમા વેપાર કરવા જવુ] **૦વટી** પું૦ ખારવો; નાવિક (૨) દરિયાઈ વેપારી (૩) વહાણનો માલિક, ઉપરી **૦વટું** ન૦ દરિયામા વહાણ ફેરવવા તે (૨) વહાણો વડે વેપાર કરવો તે (૩) દરિયાની મુસાફરી **૦વિદ્યા** સ્ત્રી૦ નાવ ચલાવવાની કળા. **-ણિયું** ન૦ વહાણને તળિયે બાઝતી છીપ

વહાણઈ સ્ત્રી૦ [प्रा. वाहणा (सं. उपानह्); સર૦ म. वहाण = ચપલ] + પાવડી

વહાણું ન૦ [दे विहाण] પ્રભાત [-વાવું = સવાર થવી. **વહાણાં વહી જવાં** = ઘણા દિવસ થઈ જવા] **-ણેલું** ન૦ (પ) વહાણું

વહાબી પું૦ [अ. वह्हावी; સર૦ हिं] શેખ અબ્દુલ વહાબનો અનુયાયી (મુસલમાની ધર્મના એક ફાંટાનો)

વહાર (વ્) સ્ત્રી૦ [प्रा. वाहर (सं. व्याहृ) = મદદ માટે બોલાવવુ] સહાયતા, મદદ. [**વહારે ચડવું, ધાવું** = મદદે દોડવુ]

વહારું (વ્) ન૦ [જુઓ વહી = વેળ] (સુ) હઠ; રઢ (૨) મનનુ વણુ, વેળ [-આવવું = વણું આવવુ રઢ પકડવી **વહારે ચડવુ** = હઠે ચડવુ; રઢ કરવી] **-રાંખોર** વિ૦ વારે વારે વહાર આવે એવુ

વહાલ (વ્) ન૦ [સર૦ हिं वाहलार (सं वात्सल्य कार) = સ્નેહી, વહાલેશરી, કે सं. वल्लभ - प्रा वल्लह ઉપરથી ?] પ્રીતિ. [-આવવું = પ્રેમ ઊભરાવો. **-કરવું** = પ્રેમ કરવો] **૦પ** સ્ત્રી૦, **૦પણ(-ણું)** ન૦ પ્રેમ **૦મ** પુ૦ પ્રિયતમ, પતિ **૦સોયું** વિ૦ વહાલમા ઊછરેલુ, લાડકવાયુ **-લુ** વિ૦ પ્રિય **-લેશરી** વિ૦ હિતેચ્છુ **-લી** સ્ત્રી૦ પ્રિયા **-લો** પુ૦ પ્રિયતમ. **-લોવહાલી** ન૦બ૦વ૦ આશક ને માશૂક

વહાવું (વ્) અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વહવાવું] + છેતરાવુ (૨) ખેચાવુ

વહી સ્ત્રી૦ [दे वहिया સર૦ म, हिं वही] નામાનો ચોપડો (૨) વંશાવળીની ચોપડી (૩) ચોપડી (કોરી કે લખેલી). [-**વાચવી** = વંશાવળીની ચોપડી વાચવી (૨) જૂના બનાવો વર્ણવવા (૩) નિંદા કરવી, જૂના દોષ કાઢી કાઢીને કહેવા] **૦પૂજન** ન૦, **૦પૂજા** સ્ત્રી૦ દિવાળીને દિવસે કરાતુ ચોપડાઓનુ પૂજન

વહી સ્ત્રી૦[અ વહ્ય] ખુદાનો સંદેશો (૨) [લા] વેળ, ધૂન [-આવવી=મૂર્છા કે તાણ આવવી (૨) [લા.] ધૂન ચડવી, વેળ આવવી]

વહીવટ પું૦ [સર૦ મ વહિવટ, સ. વહ્ + વૃત્ પ્રા. વહવટ્ટ?] કારભાર, બંદોબસ્ત (૨) પદ્ધતિ; શિરસ્તો (૩) લેવડદેવડ; પ્રસંગ, સંબંધ. [-ચલાવવો=કારભાર કરવો. -લ બાવવો=વેપાર રોજગાર ખીલવવો] **૦દાર** પું૦ કારભારી (૨) મામલતદાર (ગાયકવાડીમાં). **૦દારી** સ્ત્રી૦ વહીવટદારનું કામ કે ઓધ્ધો. **-ટી** [સર૦ મ.] વહીવટને લગતું

વહીવંચો પું૦ [વહી + વાંચવું] પેઢીનામું રાખનાર ભાટ

વહુ સ્ત્રી૦ [પ્રા વહૂ (સં વધૂ), સર૦ મ, હિં. વહૂ] પત્ની (૨) છોકરાની સ્ત્રી. [-કરવી=બૈરી કરવી, પરણવું -તેડવી=છોકરાની સ્ત્રીને સાસરે લાવવી - બોલાવવી] **૦ઘેલું** વિ૦ વહુ પાછળ ગાંડું; વહુવખું **૦વર** સ્ત્રી૦ નવોઢા સ્ત્રી (૨) નર્ગ્લગ્નને વરઘોડો (૩) ન૦બ૦વ૦ ધણી-ધણિયાણી; નવું પરણેલું જોડું **૦વારુ** સ્ત્રી૦ જુવાન માનીતી વહુ

વહુર સ્ત્રી૦ જુઓ વહુવર, જુવાન વહુ

વહેણ(-ન) (વ્) ન૦[પ્રા વહણ(સં વહન)]પ્રવાહ

વહેમ (વ્) પું૦ [અ. વહ્મ, સર૦ હિં વહમ, મ. વહિમા, વહ્મા] શક, સંદેહ (૨) ભ્રમ, ખોટી માન્યતા. (-આવવો, ખાવો, ધરાખવો, રહેવો, લાવવો) [વહેમમાં પડવું=વહેમાવું **વહેમનું** બાણું, ઝાડ=ઘણું જ વહેમી માણસ] **-માવું** અ૦ક્રિ૦ વહેમ લાવવો; વહેમમાં પડવું **-મી(૦લું)** વિ૦ વહેમવાળું; વહેમથી ભરેલું

વહેર (વ્) પું૦ [જુઓ વહેરવું] વહેરતાં પડેલો ભૂકો (૨) ફાટ, ચીરો **૦ણ** ન૦ કરવત(૨) વહેરવાનું તે (૩) વહેરવાની મજૂરી **૦ણિયું** વિ૦ ચાબખા દઈને બોલવાની ટેવવાળું (૨) ન૦ કરવત **૦ણિયો** પું૦ વહેરનારો

વહેરવું (વ્) સ૦ક્રિ૦ [સર૦ પ્રા વિહુર (સં. વિધુર)=વિયુક્ત - છૂટું પાડેલું અથવા સર૦ મ. વેરણેં=ચીરવું] કરવત વડે કાપવું

વહેરાઈ(-મણી) સ્ત્રી૦, **-રામણ** ન૦ (વ્) વહેરવાની મજૂરી

વહેરો,૦ આંતરો, ૦વંચો (વ્) પું૦ [જુઓ વહેરવું] ભેદ; આંતરો; તફાવત

વહેરી(-રાઈ) (વ્) સ્ત્રી૦(સં) એક માતા-દેવી

વહેલ (વ્હેલ,) સ્ત્રી૦ [દ્રે વેહ્લ=ઉપ-થી ઢંકાયેલી ગાડી] રથ, વાહન [-કાઢવી=કૂતરાને સારુ એક ગામથી બીજે ગામ લાડવા, રોટલા વગેરે મોકલવાં.]

વહેલ (વ્) સ્ત્રી૦ [ઇં] એક મોટું જળચર પ્રાણી

વહેલું (વ્હે) વિ૦ [દ્રે. વહિલ્લ] ઉતાવળું, જલદી. [વહેલા થવું=ઉતાવળ કરવી] **૦મોડું** વિ૦ વખતસર નહિ તેવું, વહેલું કે મોડું (૨) અ૦ વહેલું કે મોડું એમ (૨) ગમે ત્યારે, સગવડે

વહેવડા(-રા)મણ (વ) ન૦, **-ણી** સ્ત્રી૦ ['વહેવું' સ૦ક્રિ૦ પરથી] ઊંચકી જવાની મજૂરી

વહેવડા(-રા)વવું (વ્) સ૦ક્રિ૦ ['વહેવું' સ૦ક્રિ૦ ઉપરથી] 'વહેવું'નું પ્રેરક

વહેવાર (વ્) પું૦ [પ્રા વવહાર (સં વ્યવહાર)] સંબંધ, ઘરવટ (૨) ધીરધાર કે લેવડદેવડનું કામ (૩) વર્તણૂક, વર્તન (૪) આચાર; આચરણ (૫) દુનિયાદારીના સંબંધ કે કામકાજ (૬) રૂઢિ; વહીવટ. [-જાળવવો, રાખવો=સંબંધ - વ્યવહાર ચાલુ રહે એમ કરવું] **-રિયું** વિ૦ વહેવારને લગતું (૨) વહેવારીકું. **-રિયો** પું૦ લેવડદેવડમાં ચોખવટવાળો (૨) વહેવારે ચાલનારો (૩) શાહુકાર **-રીકું** વિ૦ મધ્યમ; કામ સરે તેવું. **-રુ** વિ૦ મધ્યમ; સાધારણ (૨) વહેવારમાં ચાલી શકે તેવું; આચારમાં ઉતારી શકાય તેવું, વ્યવહારુ

વહેવું (વ્હે), સ૦ક્રિ૦ [સં વહ્] ઊંચકવું (૨) ખમવું, વેઠવું (૩) અ૦ક્રિ૦ પ્રવાહરૂપે સરવું (૪) ધસડાવું (૫) જતું રહેવું વીતવું (૬) વહી જવું ('જવું' ક્રિ૦ સાથે) [વહેતી નીકે પગ દેવો=ચાલતા કામમાં હરકત કરવી. **વહેતી સેર**, ગંગા=આવતી આમદની. **વહેતું મૂકવું**=દૂર ખસેડી દેવું (૨) ધ્યાન પર ન લેવું; રખડાવ્યા કરવું (૩) રખડતું મૂકવું, વહી જવા દેવું વહ્યો જા!=

(કા) ચાલ્યો જા ! જતો રહે !]

વહેળિયું (વ્હે) ન૦ નાનો વહેળો

વહેળો (વ્હે) પુ૦ [દે. वहोल, वाहली] નાનો પ્રવાહ (૨) વહેણનો ખાડો

વહેંચણ(-ણી) (વ્હે૦) સ્ત્રી૦ ['વહેંચવું' ઉપરથી; સર૦ म. वहेंचणी] વહેંચવું કે ભાગ કરવા તે (૨) હિસ્સો (૩) નાનો હિસ્સો, 'ડિવિડંડ'.

વહેંચવું (વ્હે૦) સ૦ક્રિ૦ [स. विभंज्, प्रा. विहंज] હિસ્સા પાડવા (૨) દરેકને ભાગ પ્રમાણે આપવું

વહોણું (વ્) વિ૦ [सं विहीन] વનું; વિહોણું

વહોરત (વ્હો) સ્ત્રી૦ ['વહોરવું' ઉપરથી] વહોરેલું તે, ખરીદ (૨) જોખમ (૩) ભિક્ષા; ભિક્ષામા મળેલું તે. -તિયો પુ૦ ખરીદનાર (૨) યતિ; શ્રમણ

વહોરવું (વ્હો) સ૦ક્રિ૦ [प्रा. विहार (सं. विधारय्)] ખરીદ કરવું (૨) સંઘરવું (૩) માગી લાવવું (૪) માથે લેવું (જોખમ)

વહોરો (વ્હો) પું૦ ['વહોરવું' પરથી; સર૦ हिं. बोहरा = ગુજરાતમાંથી આવેલો મુસલમાન શાહુકાર (सं व्यवहारक)] લોટિયો, શિયા મુસલમાનની એક જાતનો આદમી (૨) મુસલમાનોની એક જમાત (૩) એક અટક -રવાડ સ્ત્રી૦ વહોરાઓનો લત્તો. -રશાઈ વિ૦ વહોરાનું; વહોરાની પદ્ધતિનું

વહોલિ(-ળિ)યું (વ્હો) ન૦ [दे. वहोल] વહેળિયું

વહ્નિ પું૦ [सं.] અગ્નિ

વહ્યુંવહ્યું વિ૦ ['વહેવું' ઉપરથી] અહીંતહીં નિષ્ફળ પ્રયત્ન કરતું (૨) બાવરું, ગાભરું

વળ પુ૦ [प्रा. वल (सं. वल्)] આમળો; આટો (૨) સંબંધ, વગ (૩) યુક્તિ; કરામત (૪) દાવ, લાગ (૫) અંટસ કીનો (૬) મમતા; આગ્રહ (૭) [કા] છાણાના થર ઉપર થર ગોઠવી ખડકેલી લાંબી હાર (૮) [જુઓ વેળ] ગાઠ [-આપવો = જુઓ વળ દેવો. -આવવો, બેસવો = લાગ આવવો (૨) વળ ચડવો કે ધાગામા બરાબર કાયમ થવો. -ઉતારવો = ઉકેલવું (૨) અવેજ વાળવો (૩) ધાટ ઉતારવો -ચઢાવવો આમળો દેવો (૨) ઉશ્કેરવું -જોવો = લાગ જોવો. -દેવો = આમળો આપવો, આમળવું. -નું માણસ = લાગવગ હેઠળનું માણસ; સમાન અભિપ્રાયનું માણસ. -ભાગવો = ઉશ્કેરવું -માં આવવું = દાવમા કે લાગમા આવવું. -માં લાવવું = દાવમા કે લાગમાં લાવવું. -રાખવો = અટસ રાખવો (૨) પૂર્વગ્રહોને વળગી રહેવું -શીખવો = વળગી રહેવું (ધોરણને), નમતું ન આપવું (૨) અટસ રાખવો વળે કવળે - લાગે લાગે. વળે વળ ઉતારવો, બેસાડવો = બંધબેસતી ગોઠવણ કરવી] ૦કવળ પુ૦; સ્ત્રી૦; ન૦ અનુકૂળતા અને પ્રતિકૂળતા (૨) ઘાટ અને દાવપેચ

વળકો પું૦ ['વળવું' ઉપરથી] બફાવા પર આવવું તે (૨) શાંત પડવું તે [-વળવો = સીજવા આવવું]

વળગણ ન૦ ['વળગવું' પરથી] નિસબત; સંબંધ (૨) [ભૂતપ્રેતનું] વળગવું તે (૩) ભૂતપ્રેત (૪) વળગેલું કામ કે માણસ (૫) આડો સંબંધ. -ણી સ્ત્રી૦ કપડા નાખવાનો આડો વાસ. -ણું વિ૦ વળગે તેવું (૨) ન૦ વળગણી

વળગવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा वलग्ग, विलग्ग, सं. वि + लग्, સર૦ म वळगणें] બાઝવું, લપેટાવું (૨) આગ્રહથી મંડવું (૩) ટંટો કરવો

વળગાઝૂમ(-મી) સ્ત્રી૦ [વળગવું + ઝઝૂમવું] ખેંચાખેંચી

વળગાટ(-ડ) પું૦ ['વળગવું' ઉપરથી] ભૂત કે કાંઈ વળગવું તે (૨) ભૂતપ્રેત -ડવું સ૦ક્રિ૦ 'વળગવું'નું પ્રેરક (૨) માથે નાખવું

વળણ,૦દાર વિ૦ જુઓ 'વલણ'મા

વળણ ન૦ [सं. वल्] જાડનું મૂળ

વળતદાણિયાં ન૦બ૦વ૦ [વળત (વાળી લેવું) + દાણ કે દાણા પરથી] લેણા પેટે, દાણા કે ગણોતમાંથી વાળી લેવાની શરતે, કબજે રાખેલી જમીન કે તેનું લખત

વળતભાવ પુ૦ ['વળવું' ઉપરથી] તબિયત સુધારા પર આવવા લાગવી તે

વળતર ન૦ [વળવું ઉપરથી સર૦ મ] બદલા તરીકે જે કંઈ મજરે આપવાનું હોય તે
વળતા(-તાં) અ૦ (પ), વળતી અ૦ ['વળવું' ઉપરથી] પછી (૨) વધારામાં; વળી
વળતું વિ૦ ['વળવું' ઉપરથી] સામું (૨) પાછું ફરતું ઉદા૦ વળતો જવાબ; વળતી ટપાલ
વળદાર વિ૦ [વળ+દાર] વળવાળું
વળવળ સ્ત્રી૦ [સર૦ સળવળવું] ખરજ, ચળ, સળવળાટ ૦વું અ૦ક્રિ૦ ખરજ આવવી, સળવળવું
વળવું અ૦ક્રિ૦ [સં વૃ, સર૦ પ્રા વલ] વાંકું વળવું, મરડાવું (૨) પાછા ફરવું (૩) મનનું વલણ થવું (૪) ઢસાવું (૫) સુધરવું (૬) બંધાવું (અંબોડો, લાડુ) (૭) માં લાગવું, વળગવું ઉદા૦ વાને વળ્યા (૮) [સર૦ પ્રા વૃ=પેદા થવું] થવું બનવું ઉદા૦ રોવાળ વળવી, ટોળે વળવું (૯) [સર૦ પ્રા. વલ=જવું] પલટાવું જવું ઉદા૦ વળતો દહાડો, વળતી વેળા (૧૦) [સર૦ પ્રા વલ=આવવું] ફાયદો થવો, સરવું [વળતાં પાણી થવાં=ઓટ શરૂ થવી (૨) જોર ઓછું થવું (જુવાનીનું, રોગનું ઇ૦) વળતો દહાડો= =સારી સ્થિતિનો દહાડો, ભાગ્યોદય પાછું વળવું=પાછા ફરવું (૨) ઊલટી થવી(૩)ઊતરી જવું. સ્વાદ બગડવો ઢગલો વળી જવું= ઢગલા જેવા થઈ (થાકથી, નિરાશાથી) બેસી પડવું (૨) ખૂબ પ્રમાણમા ભેગું થવું-આવવું.]
વળાંટો પું૦ ['વળવું ઉપરથી] વલણ
વળામણ ન૦ ['વળવું' ઉપરથી] વાળવાની મજૂરી (૨) વાળતાં નીકળેલો કચરો. -ણી સ્ત્રી૦ વાળવાની મજૂરી
વળામણું ન૦ ['વળાવવું' ઉપરથી] વળાવવું તે, વિદાય (૨) વિ૦ વળતું, ઓસરતું, પાછું ફરતું. ઉદા૦ પાણી વળામણાં થઈ ગયાં
વળાવવું સ૦ક્રિ૦ 'વળવું', 'વાળવું'નું પ્રેરક (૨) વિદાય કરવું. માગે પાડી આવવું
વળાવિયો પું૦ ['વળાવવું' ઉપરથી] ભોમિયો (૨) વાટમાં સંભાળ રાખનાર
વળાવું ન૦ [જુઓ વળાવિયો] ભોમિયાનું કામ (૨) તેનું મહેનતાણું (૩) અ૦ક્રિ૦ વાળવું'નું કર્મણિ. -વો પું૦ જુઓ વળાવિયો
વળાંક (૦) પું૦ ['વળવું' ઉપરથી] (રસ્તાનું) વળવું તે, મરડાટ (૨) વળોક, મરોડ
વળિયાચપુ વિ૦(૨)પું૦કપાળ ઉપર શિંગડાના મૂળની સીધી લીટીમા ભમરો હોય તેવો(બળદ)
વળિયાંપળિયાં ન૦બ૦વ૦ [વળિયું+પળિયા] વળેલા અંગ ને પળિયા, ઘડપણ
વળિયું ન૦ [સર૦ મ વળી (સં પ્રા. વલિ, -લી આંટણ, ચાઠું, આંકો (૨) પરસેવાનો ડાઘ, વળુ (૩) [સર૦ મ. વળી 'વળવું' ઉપરથી] ઘોડા વગેરેની પીઠ ઉપર મુકાતી ગાદી (૪) થર; પોપડો [વળિયાં પડવાં=(કપડાંને) પરસેવાના ડાઘ પડવા(૨)કરચલી-વળ પડવા]
વળી સ્ત્રી૦ [પ્રા વલ્હિ (સં. વલભિ)] પાતળો લાંબો મોટો જેવો કે ઘર બાધવામા વપરાય છે (૨) [સં વલ્ય] લાકડીને છેડે જડાતી ખોળી (૩) અ૦ ['વળવું ઉપરથી] વધારામા, ઉપરાંત
વળું ન૦ ['વળવું' ઉપરથી] મંડળ, સમુદાય પક્ષ (૨) ખોળી (૩) જમીનનું પડ (૪) પરસેવાનો ડાઘ, વળિયું (૫) વલણ (૬) શરીરનો બાંધો (૭) અસ્તર (૮) પાણીનાં જમીનમા વહેતા વહેણ ૯) મનનો તરંગ, વેળ. [-આવવું= મનમા તરંગ આવવો]
વળુંકો પું૦ ['વળવું' ઉપરથી] શિક્ષણ, કેળવણી, [તાલીમ
વળૂંદ -ધ) સ૦ક્રિ૦ જુઓ વલૂંદવું
વળૂંદું (-ધું) વિ૦ જુઓ વલૂંદ
વળૂંભવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વલૂંભવું] વીંટાવું
વળો પું૦ [જુઓ વળી] જાડી મોટી વળી
વળોક પું૦ ['વળવું' ઉપરથી] ઘાટ, મરોડ (૨) રીતભાત, વિવેક [મરોડ
વળોટ પું૦ જુઓ વળૂકો (૨) [જુઓ વળોક]
વળોટવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વલ (સં. आरोपय्) ઉપર ચઢવું] ઉલ્લંઘવું ઓળગવું (૨) ચડિયાતું થવું
વંક વિ૦ [સં] વાંકું (૨) પું૦ આડું વલણ. ૦વેળામણું વિ૦ વાંકુંચૂંકું -કાઈ સ્ત્રી૦ વાંકાઈ (૨) આડાઈ -કાવું અ૦ક્રિ૦ રિસાવું, આડા થવું (૨) વાંકું થવું; વળાંક કે વાંક
વંગ સ્ત્રી૦[સં]કલાઈ (૨)(સં) બંગ-બંગાળદેશ
વંચક વિ૦ (૨) પું૦ [સં] ધૂર્ત, ઠગ

વંચન ન૦ [સં] ઠગવું તે (૨) ઠગાવું તે. -ના સ્ત્રી૦ ઠગાઈ (૨) ભ્રમ
વંચવું અ૦ક્રિ૦ [સં वंच्] બચવું
વંચાડવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ વાંચવું]+વંચાવવું
વંચાર ન૦ કમર [વપરાતો ખૂણો
વંચાલો(-ળો) પું૦ [જુઓ વચાળો] ન
વંચાવવું સ૦ક્રિ૦ 'વચવું' 'વાચવું'નું પ્રેરક
વંચાવું અ૦ક્રિ૦ 'વાચવું'નું કર્મણિ (૨) [સં वच् ઉપરથી?] નિંદા થવી
વંચાળો પું૦ જુઓ વચલો
વંચિત વિ૦ [સં] છેતરાયેલું (૨) વિમુખ, હીન
વંછેરવું સ૦ક્રિ૦ [સં विच्छर्द्] (ચ.) વીખવું, ઊંધું ચત્તું કે આઘું પાછું કે આડું અવળું કરવું
વંજી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ वंजीमारा (સં. वञ्जुल= નેતર] ખપાટિયાની ભારી
વંઝા સ્ત્રી૦ [પ્રા (સં वन्ध्या)] વંધ્યા, વાંઝણી સ્ત્રી ૦પો પું૦ વાંઝિયાપણું
વઝી સ્ત્રી૦ [જુઓ વજી] વાંસની ખપાટ
વંટોળ(-ળિયો) પું૦ [પ્રા. वट्टुल (સં वर्तुल)= ગોળાકાર ઉપરથી; સર૦ મ. वा-वटळ] ફૂંડાળા કરતો જોરમાં વાતો પવન [વંટોળે ચડવું=વંટોળિયામાં સપડાવું (૨) લહેરમાં આવવું, વાયલ થવું (૩) [કનકવાનું] ઊંચે ને ઊંચે ઊડ્યા કરવું] [આવવા તે
વંઠ પું૦ [વંઠવું' પરથી] શરીરમાં વાયુના ગોળા
વંઠવું અ૦ક્રિ૦ [સં वंठ्; સર૦ દે वंठ હાથથી જવું હદ બહાર જવું (૨) ફાટવું, વહી જવું. [વંઠી જવું=હાથથી જવું, બગડવું (૨) વીતી જવું ઉદા૦ શી વેળા વંઠી ગઈ છે.]
વંડી સ્ત્રી૦[દે वरंद, સર૦ મ] ખુલ્લી જમીનની આસપાસની નાની ભીંત. [-છાવી=નાનું ક્ષુલ્લક કામ કરવું. -પરનું ખસલું=દુઃખ વરવું.] -ડો પું૦ મોટી વંડી (૨) તેના વડે આંતરેલું મોટું સ્થાન (૩) પોળ
વંઢી સ્ત્રી૦,-ઢો પું૦ (ચ.)[સર૦ દે. वंढ=બંધ] જુઓ વંડી,-ડો
-વંત(-તું) વિ૦ [સં वत्] 'વાળું' અર્થમાં નામને છેડે ઉદા૦ માનવંત
વંતર ન૦ [પ્રા. (સં व्यन्तर)] ભૂત -રી સ્ત્રી૦ ભૂતડી [રીંગણી
વંતાક ન૦ [સં वृन्ताक] રીંગણું. ૦ડી સ્ત્રી૦
-વંતું વિ૦ જુઓ વંત
વંતાશ વિ૦[સં वांत+સં. आशा] આશાઓનું જેણે વમન કર્યું છે એવો, આશારહિત
વંદન ન૦,-ના સ્ત્રી૦ [સં] નમસ્કાર, પ્રણામ. -નીય વિ૦ વંદન કરવા યોગ્ય
વંદવું સ૦ક્રિ૦[સં वंद्] પ્રણામ કરવો
વંદિત વિ૦,-તા વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં.] પૂજ્ય; આદરણીય
વંદે માતરમ્ શ૦પ્ર૦ [સં.] ભારત માતાને વંદું છું (એક જયઘોષણા) (૨) નમસ્કાર કહેવાનો કે પત્રમાં અંતે લખવાનો એક પ્રયોગ
વંદો પું૦ એક જીવડું
વંદ્ય વિ૦ [સં.] જુઓ વંદનીય
વંધ્ય વિ૦ [સં.] વાંઝિયું; નિષ્ફળ. ૦ત્વ ન૦ વાંઝિયાપણું -ધ્યા સ્ત્રી૦ વાંઝણી
વંશ પું૦ [સં] પુત્રપૌત્રાદિકનો ક્રમ, કુળ (૨) ઓલાદ (૩) વાંસ (૪) વાંસળી; પાવો [-કાઢવો=કુળનો ઉચ્છેદ કરવો. -નો વેલો, -વેલો=કુળપરંપરા; કુળવેલ. -જવો=નિ સંતાન થવું, કુળનો ઉચ્છેદ થવો. -રહેવો=કુળપરંપરા ચાલુ રહેવી (૨) પુત્રપ્રાપ્તિ થવી.] ૦કર, ૦કારી વિ૦ વંશ રાખનાર, વંશપરંપરા આગળ ચલાવનાર (પુત્ર). ૦ચરિત્ર ન૦ વંશાવળી; પેઢીનામું ૦ચ્છેદ પું૦ કુળનો નાશ, પ્રલક્ષય. ૦જ વિ૦ વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલું (૨) પું૦ સંતાન, વારસદાર. ૦ધર વિ૦ પું૦ વંશ ચાલુ રાખનાર પુત્ર ૦પત પું૦ વંશનો એકનો એક બાળક (૨) સ્ત્રી૦+વંશની પ્રતિષ્ઠા. ૦પરંપરા સ્ત્રી૦ પેઢીનો ક્રમ (૨) અ૦ પેઢીના ક્રમથી ૦લોચન ન૦ જુઓ વાંસકપૂર. ૦વિસ્તાર પું૦ વંશ વધારવો કે આગળ ચલાવવો તે ૦વૃક્ષ ન૦ વંશવિસ્તારનું ઝાડ. પેઢીનામું ૦સ્થ પું૦ એક છંદ. -શાવળિ(-ળી) સ્ત્રી૦ પેઢીનામું; વંશવૃક્ષ -શી વિ૦ વંશનું (૨) સ્ત્રી૦ બંસી. -શ્ય વિ૦ વંશનું, વંશી

વા અ૦ [સં] અથવા; કે. યા

વા પું૦ [સં વાત, વાયુ] પવન; વાયુ (૨) તરંગ, ફાટો (૩) શરીર પર ગડગૂમડ નીકળવાનો, માથામાં કે કાનમાં સસકા નાખવાનો, કે સાંધા રહી જવાનો રોગ (૪) જીવ, પ્રાણ (૫) [લા] રોગ કે વિચારનું મોજું (૬) અ૦ [સર૦ પ્રા વાય (સ વ્યાપ)] 'જેટલે અંતરે કે જેટલું' એ અર્થમાં નામને લાગે છે (ઉદા૦ ખેતરવા, રાશવા). [**–આવવો** = પવન ફરકવો (૨) સાધા રહી જવા, શરીરમાં વાનું દર્દ થવું (૩) વિચારોનો જોશ આવવો **–આવે એમ કરવું** = મનમાં આવે તેમ કરવું, તરંગવશ વર્તવું. **–ઉપર જવું** = મગજ ચસકવું, ઘેલછા લાગવી **–એ ઊડવું** = પવનની ઝડપે જાહેર થવું–ફેલાવું. **–એ ચડવું** = જાહેર થવું (૨) તરગવશ થવું (૩) ભાન ન રહે ઘૂમવું. **–એ જવું** = અધૂરે જવું, કસુવાવડ થવી (૨) રજ ચડી જવું (૩) અસંખ્ય લોકોની જમાવટ થવી. **–એ રહી જવું** = વાથી સાધા અકડાઈ જવા. **–એ વાત જવી** = જાહેર થઈ જવું, કશું છાનું ન રહેવું **–કાઢવો, કાઢી નાખવો** = સાવ થકવી નાખવું (૨) રોફ કાઢી નાખવો, ઢીલુંઢસ કરી દેવું (૩) ધમકાવવું (૪) મારવું **–ખાવો** = કામધંધા વિનાનું રહેવું (૨) કામનો પાર ન આવતા વાર લાગવી–અથડાયા કરવું (૩) નિરર્થક પડી રહેવું. **–ખાતું કરવું** = અવગણવું, રખડાવવું (૨) નહિ ફાવવા દેવું (૩) પવન લાગે એવું કરવું. **–ખાતું રહેવું** = રખડી પડવું, રખડતું રહેવું (૨) નિષ્ફળ જવું. **–છૂટવો, સરવો** = પાદવું (૨) [લા] ગભરાવું **–ના ઘોડા જેવું** = તરગી, ઘડીઘડીમાં વિચાર ફેરવતું **–ના ફોફા જેવું** = તદ્દન સુકલકડી ને નિર્બળ **–ની સાથે વઢે એવું** = સહેજસહેજમાં લડે એવું, કજિયાખોર. **–ની કળી જવો** = થાકી જવું (૨) મરી જવું. **–નું ફોફું** = દેખાવમાં જાડું પણ તાકાત વગરનું માણસ **–માં આવવું** = તરગે ચડવું. **–લખાવવો** = વાના ફોલ્લા મટાડવા મંત્ર લખાવવો **–વાવો** = અસર થવી, વિચાર કે ભાવનાઓનો જોરથી ફેલાવો થવો]

વાઈસ [ઇં] 'ઉપ', '–ની નીચેના દરજ્જાનું' એ અર્થનો ઉપસર્ગ (જેમકે, ૦ચાન્સેલર, ૦પ્રેસીડેન્ટ). **૦રૉય** પું૦ [ઇં] રાજાનો પ્રતિનિધિ – દેશનો હાકેમ

વાઈ સ્ત્રી૦ [વા ઉપરથી, સર૦ મ.] મૃગી, ફેફરું; 'હિસ્ટીરિયા' (–આવવી)

વાઈસર પું૦ [ઇં વૉશર] બે ભાગ ઘટ્ટ જોડવા વચ્ચે મુકાતી ચકતી [–નાખવો, મૂકવો]

વાઉ સ્ત્રી૦ ['વા' ઉપરથી] પગમાં પડતી ફાટ, વેઢ (૨) વિ૦ [પ્રા વાઉલ (સં વાતૂલ)] વાયલ. **૦લું** વિ૦ + વાયલ; ગાડું [વાકય

વાએ(–ચે)ક ન૦ [જુઓ વાકય] (પ) + વાયક,

વાએ(–ય,–ચે)જ પું૦ [અ વઅજ઼] ઉપદેશક (૨) સ્ત્રી૦ [અ વાઇઝ઼] ઉપદેશ

વાક પું૦ [દે વક્કસ કે વક્ક] કસ, સત્વ (૨) લોટ બધાય એવી તેની ચીકાશ

વાક(–ઞ) સ્ત્રી૦ [સં] વાચા, વાણી

વાકડલું વિ૦ [વા (સં અવ?) + કડવું] સહેજ કડવું (૨) [સર૦ મ વાકડ (વાંકું)] હઠીલું

વાકળ પું૦ મહી અને ઢાઢર નદી વચ્ચેનો પ્રદેશ

વાકુંબો પું૦ છોડને ફૂટતો નકામો ફણગો

વાકેફ,૦ગાર વિ૦ [અ વાકિફ] જાણતું માહિતગાર (૨) પ્રવીણ **૦ગારી** સ્ત્રી૦ જાણ, માહિતી

વાક્ચાતુરી સ્ત્રી૦, **વાક્ચાતુર્ય** ન૦ [સં] બોલવાની ચતુરતા – હોશિયારી કે ચાલાકી

વાક્છલ(–ળ) ન૦ [સં.] બીજાની વાતને શબ્દનો અભિપ્રેતથી જુદો અર્થ કરી ઉડાવી દેવી તે

વાક્પટુ વિ૦ [સં.] બોલવામાં ચતુર **૦તા** સ્ત્રી૦

વાક્પ્રચાર પું૦ [સં] ભાષામાં રૂઢ બનેલો શબ્દ-પ્રયોગ, 'ઈડિયમ'

વાકય ન૦ [સ] પૂર્ણ અર્થ બતાવતો શબ્દસમૂહ (૨) વચન, કથન. **૦પૂર્તિ** સ્ત્રી૦ અધૂરું વાકય પૂરું કરવું તે કે તેમ કરનાર શબ્દો. **૦રચના** સ્ત્રી૦ વાકયની રચના, 'સિન્ટેક્સ' **૦વિચાર, ૦વિન્યાસ** પું૦ વાકયની રચનાનું વિવેચન (વ્યા) [એમાં વાકયપૃથક્કરણ ને પદવિન્યાસ બંને આવે છે.] **–કયાર્થ** પું૦ વાકયનો અર્થ

વાક્સંયમ પું૦ [સં] વાણીનો સંયમ

વાખ પું૦ [સર૦ મ.] તાડછાના દોરા જેવા

રેસા (૨) [સુ] શીંગની બાજુની નસો
વાખદ ન૦, આખનો એક રોગ
વાખરો પું૦ [प्रा. उवक्खर (सं उपस्कर)] ઘરગતુ સરસામાન(પ્રાય૰ 'ઘર' સાથે આવે છે)
વાખો પુ૦ [अ. वाक़िअह, સર૦ म. वाखा] જુઓ વખો (૨) મરકી
વાગ સ્ત્રી૦ [सं.] વાક, વાણી
વાગ સ્ત્રી૦ [प्रा वग्गु (सं वल्गु)=સુંદર] લૂગડાં ઘરેણાથી સજાયેલી સીમંતિની (નાગરોમાં) (૨) [सं वल्गा प्रा. वग्गा] + લગામ
વાગડ પુ૦ [प्रा ; सं वागड] ગુજરાતનો એક પ્રદેશ (૨) કપાસની એક જાત
વાગડિયું વિ૰ ['વાગડ' ઉપરથી] વાગડ દેશનું (૨) ન૦ સ્ત્રીઓનું એક વસ્ત્ર
વાગલાં ન૦બ૦વ૦ [सं. वल्गन] વાગલા, વલખાં
વાગલુ(-લું) ન૦ જુઓ વાગોળ
વાગવુ અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વાજવુ] અવાજ નીકળવો (વાદ્યનો) (૨) ઈજા થવી, જખમાવું (૩) (અમુક કલાકનો) સમય થવો. [**વાગતો ઘંટ** =વાતોડિયો કે પતરાજીખોર માણસ **વાગતે ઢોલે જવું**=જાહેર રીતે જવું (૨) વરઘોડે ચડવું; ફજેતી થવી **પગલાં વાગવાં**=નજીક આવતા હોવું **શબ્દો વાગવા**=(સામાના) કઠોર–કર્કશ શબ્દોની અસર થવી]
વાગળું ન૦[सं, प्रा. वल्गुलि, म वाग(–गू)ळ] વાગલું; વાગોળ [નકામો પ્રલાપ
વાગાડંબર પું૦[सं] શબ્દોનો આડંબર (૨)
વાગિંદ્રિય સ્ત્રી૦ [सं] બોલવાની ઇંદ્રિય; જીભ
વાગીશ પુ૦ [सं.] (सं) બૃહસ્પતિ
વાગીશ્વરી સ્ત્રી૦ [सं.] (सं) સરસ્વતી
વાગેશ્રી પુ૦[सं व्याघ्रेश्वरी કે वागीश्वरी પરથી? સર૦ हिं , म वागेसरी] એક રાગ – માલકોશની રાગણી
વાગોલ(-ળ) સ્ત્રી૦;ન૦[જુઓ વાગળ] વડવાગોળ (૨) [વાગોળવું પરથી] ઓગાળ
વાગોલ(-ળ)વું સ૦ક્રિ૦ [प्रा वग्गोल (सं. रोमन्थय्); સર૦ म वागूळ, वाघूळ] ખાધેલું મોમાં લાવી ફરી ચાવવું (ઢોરે) (૨) [લા.] ધીમે ધીમે ચાવો ખાતા વાર લગાડવા
વાગ્ગેયકાર પું૦ [सं] ગવૈયો [આડંબર
વાગ્જાલ(-ળ) સ્ત્રી૦ [सं] ખાલી શબ્દોનો
વાગ્દંડ પું૦ [सं.] મોઢેથી ધમકાવવું તે; એ રૂપી દંડ (૨) વાચાની પ્રવૃત્તિથી થતું કર્મબંધન (જૈન) [તે; સગાઈ (૨) વચન
વાગ્દાન ન૦ [सं] 'કન્યા આપીશ' એમ કહેવું
વાગ્દેવતા, વાગ્દેવી સ્ત્રી૦ [सं] સરસ્વતી
વાગ્દોષ પું૦[सं.] વાણીનો દોષ (૨) નિંદા, ગાળ
વાગ્બાણ ન૦ [सं] મહેણું
વાગ્યજ્ઞ પું૦ [सं] વાણીથી ચલાવેલો યજ્ઞ; વાણીનો સેવાર્થે ઉપયોગ
વાગ્યુદ્ધ ન૦ [सं.] માત્ર શાબ્દિક યુદ્ધ (૨) ગરમાગરમ ચર્ચા
વાગ્વિદગ્ધ વિ૦[सं] બોલવામાં ચતુર, વાક્પટુ
વાગ્વિલાસ પું૦ [सं.] આનંદપૂર્વક પરસ્પર સંભાષણ (૨) કંઈ તથ્ય કે તત્ત્વપ્રાપ્તિ વિનાનો વાગ્વ્યાપાર – ખાલી ડાચાકૂટ
વાગ્વ્યાપાર પું૦[सं] બોલવાની ઢબ(૨)વાણી વિસ્તારવી તે
વાગ્યે અ૦ ['વાગવું'નું કૃ૦] વાગતાં; વાગે ત્યારે
વાઘ પું૦ [प्रा वग्घ (सं व्याघ्र)] એક હિંસ્ર પ્રાણી, શેર. [**–કરવો**=શરીરે રંગના પટા કરી વાઘનો વેશ કરવો. **–કરવો** (વહુનો) [प्रा. वग्गु (सं वल्गु)]=સુંદર ઉપરથી?]= અઘરણી પ્રખતે વહુને શણગારવી **–જેટલી આળસ**=ઘણી જ આળસ **–જેવું**=સમર્થ; જીવતુ જાગતુ ઉદા૰ સારા ભાઈ વાઘ જેવા બેઠા છે. **–ની બોડમાં હાથ ઘાલવો**= જોખમભર્યું સાહસ કરવુ **–ની માસી**= બિલાડી **–નું માથું લાવવું**=મોટું પરાક્રમ કરવું (નિષેધ બતાવવા બહુધા પ્રશ્નાર્થમાં કે વ્યંગમાં) **–ને કૂલે મધ**=દુર્લભ કે મુશ્કેલ વસ્તુ. **–બગત**=ઠગભગત **–મારવો**=મોટું પરાક્રમ કરવુ (ખેતર) **–માંડવું**=[हि वग्घाअ =મદદ; સહાય?] ઘરેણે મૂકવું] ૦ણ સ્ત્રી૦ વાઘની માદા (૨) [સર૦ म.. ई वॅगन] ભારખાનાનો ડબો] ૦ણદાવ પું૦. ૦ણદોરી સ્ત્રી૦ વાઘબકરી, એક બાજી. ૦નખ પું૦ વાઘના નખનું બાળકનું ઘરેણું (૨) એક પોલાદી

હથિયાર (૩) એક ગંધદ્રવ્ય ૦પટોળી, ૦બકરી [સર૦ મ]સ્રી૦એક બાજી. ૦બારશ (-સ) સ્રી૦ આસો વદિ બારશ. ૦મારુ વિ૦ [સર૦ મ. वाघमार्या] વાઘનો મારનાર, બહાદુર (૨) ખોટી બડાશ હાંકનાર
વાઘરી પું૦ [प्रा. वागुरिय (सं वागुरिक), સર૦ મ.]એ નામની જાતનો આદમી (૨)[લા.]મેલો, ગંદો કે અસભ્ય નીચ માણસ. -રણ સ્રી૦ વાઘરીની કે વાઘરી સ્રી (૨) [લા] ગંદી ફૂઅડ સ્રી. -રાં ન૦બ૦વ૦ વાઘરીઓ (તુચ્છકારમાં)
વાઘલો પું૦ જુઓ વાઘ
વાઘાંબર ન૦ [सं. व्यघ्राम्बर] વસ્ત્ર કે આસન માટે તૈયાર કરેલું વાઘનું ચામડું
વાઘિયો પું૦ [જુઓ 'વાગ'=લગામ] ઘોડાની લગામના બે છેડામાંનો દરેક
વાઘેડું ન૦ સુતાર જે લાકડા ઉપર મૂકીને લાકડું ઘડે છે તે લાકડું [આદમી
વાઘેર પું૦ [સર૦ મ]કાઠી લોકની એક જાતનો
વાઘેલો પું૦ [दे वाघेल, સર૦ म वाघेला] રજપૂતોની એક જાતનો આદમી
વાઘેશ્વરી સ્રી૦ [सं व्याघ्रेश्वरी, સર૦ મ](સં.) વાઘ ઉપર સવારી કરનાર દેવી; કાલિકા
વાઘો પું૦ [સર૦ हिं. वागा (सं. वास-युग्मं)] ડગલો પોષાક (૨) ગાસડી. [વાઘા કરવા (ઠાકોરજીને)=ઠાકોરજી માટે પોશાક તૈયાર કરાવવો કે ભેટ ધરવો. (હનુમાનને) વાઘો ચઢાવવો=(હનુમાનને)તેલ સિંદૂર લગાડવું]
વાઙ્મય ન૦ [सं] સાહિત્ય
વાચ(-ચા) સ્રી૦ [सं] વાણી; ભાષા; બોલી (૨) બોલવાની શક્તિ. [-ફૂટવી =બોલવાની શક્તિ કે હિંમત આવવા]
વાચક વિ૦ [सं] બોલતું (૨) [સમાસને છેડે] દર્શક, બોધક (૩) પું૦ વાચનાર (૪) (અર્થ દર્શાવનાર) શબ્દ ૦તા સ્રી૦ અર્થવાહિતા; શબ્દની વાચક શક્તિ ૦વર્ગ પું૦ વાચનારાઓનો વર્ગ, વાચક જનતા
વાચન ન૦ [सं] વાચવું તે (૨) વાચવાની ઢબ (૩) ધારાસભામાં ચર્ચા માટે બિલ આવવું તે; 'રીડિંગ' ૦માળા સ્રી૦વર્ગોમાં ચલાવવા તૈયાર કરેલી ચોપડીઓની શ્રેણી -ના સ્રી૦ પુસ્તકનું મૂળ લખાણ, પાઠ; 'ટેક્સ્ટ' (૨) તેનું પઠન કરવું કે કરાવવું તે -નાલય [+आलय] ન૦ છાપાં વગેરે વાચવા માટે રખાતા હોય તે સ્થાન
વાચસિક વિ૦ [सं] જુઓ વાચિક
વાચસ્પતિ પું૦ [सं.] બૃહસ્પતિ; દેવોના ગુરુ
વાચા સ્રી૦ [सं.] વાણી, બોલી ૦બંધન ન૦ [सं] પ્રતિજ્ઞાબદ્ધ થવું તે ૦ળ(-ળ) વિ૦ બહુબોલું -ચિક વિ૦ વાચા સંબંધી, વાચાનું
વાચો પું૦ બે હોઠથી થયેલો ખૂણો
વાચ્ય વિ૦ [सं] બોલવા જેવું (૨) કહેવા ધારેલું -ચ્યાર્થ પું૦ [+अर्थ] શબ્દની અભિધાશક્તિથી નીકળતો મૂળ અર્થ
વાછ(-છં)ટ સ્રી૦ [વાયુ+છાંટ] પવનથી ઊડેલા વરસાદના છાંટા -ટિયું ન૦ વાછટ અટકાવવા બારી-બારણા પર કરેલું છજું
વાછ(૦ર)ડી સ્રી૦[प्रा वच्छदरी (सं वत्सतरी); સર૦ हि वाछडा] ગાયનું માદા બચ્ચું -ડું ન૦ વાછરુ. -ડો પું૦ ગાયનું નર બચ્ચું
વાછરું ન૦ [જુઓ વાછડી] ગાયનું બચ્ચું
વાછલ વિ૦[प्रा वच्छल (सं वत्सल)] વત્સલ, વહાલું, લાડકું (૨) ન૦ વહાલ; વાત્સલ્ય
વાછંટ સ્રી૦, -ટિયું ન૦ જુઓ 'વાછટ'માં
વાછૂટ સ્રી૦ [વા+છૂટવું] ગુદા વાટે પવન નીકળવો-પાદવું તે
વાજ વિ૦ [प्रा वज्ज (सं त्रस्) ત્રાસવું પરથી સર૦ મ (अ वजअ=કાળ)] કંટાળેલું (૨) હારેલું (૩) સ્રી૦ તોબા, પીડા, કંટાળો (૪) [જુઓ વાએજ] ઉપદેશ [-આવવું=કાયર થવું; થાકવું (૨) દુઃખમાં-પીડામાં આવવું.]
વાજ પું૦ [सं] યજ્ઞ (૨) સંગ્રામ (૩) બાણનું પીંછું (૪) વેગ, તાન (૫) ન૦ બળ (૬) ઘી (૭) અન્ન [ઘોડી
વાજણ સ્રી૦ ['વાજી' ઉપરથી] ઉમદા જાતની
વાજન ન૦ ['વાજવું' ઉપરથી] વાજિંત્રો અને એની ધામધૂમ ઉદા૦ વિવાહવાજન
વાજબી વિ૦ [अ वाजिब, સર૦ म, हिं.] ઘટિત, યોગ્ય. ૦પણું ન૦
વાજવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा. वज्ज=વાદ્યનું વાગવું

(सं वद्), સર૦મ वाजणें हिं. बाजना] (૫.) વાગવુ (વાદ્યનુ). [વાજતું ગાજતું, વાજતે-ગાજતે=ધામધૂમથી (૨) જાહેર રીતે]

વાજાપેટી સ્ત્રી૦ [વાજું+પેટી] હાર્મોનિયમ, પેટી

વાજિ(-જિં)ત્ર ન૦ [સં वादित्र, સર૦ म. वाजंतर] વાજુ, વાદ્ય. **૦શાળા** સ્ત્રી૦ વાજું વગાડતા શીખવનારી શાળા

વાજિબુલવજૂદ વિ૦ [અ.] સ્વયંભૂ; પોતાની મેળે હયાતીમા આવેલું (૨) પુ૦ ખુદા

વાજિયા વિ૦ (૨) પુ૦બ૦વ૦ [વાજ=વેગ; ઝડપ પરથી?] પાણી પાઈને પકવેલા (ઘઉં)

વાજિંત્ર, ૦શાળા જુઓ 'વાજિત્ર'મા

વાજી પુ૦ [સં.] ઘોડો (૨) બાણ (૩) અરડૂસાનું ઝાડ. **૦કરણ** ન૦ વીર્યવર્ધક ઔષધપ્રયોગ **૦વિદ્યા** સ્ત્રી૦ જાદુ, કામણ

વાજું ન૦ [જુઓ વાદ્ય; સર૦ हिं., म. वाजा] વા, ઘા ને ઘસરકો કે એ ત્રણ પૈકી કોઈથી ધ્વનિ નીકળે તેવું સાધન (૨) (એક-સરખા લક્ષણવાળા લોકનુ) મંડળ

વાજેવાજ અ૦[સં वाज=वेग](કા.)ઝપાટાબંધ

વા(૦વા)ઝોડું ન૦ [વા+ઝોડું (સર૦ प्रा. झोडण)] પવનનું તોફાન

વાટ (ટ,) સ્ત્રી [सं, प्रा वट्ट (स. वर्त्मन्)] રસ્તો (૨) પ્રતીક્ષા; રાહ (૩) [प्रा. वट्टि (सं वर्ति)] દિવેટ (૪) [प्रा वट्ट (सं. वृत्त)] પેડા ઉપર ચડાવવામા આવતો લોઢાનો પાટો [**-ઊડવી** =વણસવું વ્યર્થ જવું (૨) કંટાળીને પડતું મૂકવું. **-ઓસરવી**=વાટ ખૂટવી, રસ્તો ઓછો થવો **-ચડવી**=દિવેટ એની મેળે ઊંચી આવવી **-ચડાવવી**=(પૈડાને) લોઢાનો પાટો બેસાડવો (૨) દિવેટ મોટી કરવી **-જોવી**=રાહ જોવી **-નો વાટસરુ** =માત્ર રસ્તે જનાર; કેવળ અજાણ્યુ-સબંધ વિનાનું માણસ **-પડવી**=રસ્તો થઈ જવો, છિદ્ર પડવુ (૨) (દીવે) દીવાવખત થવી; સાંજ પડવી **-પાડવી**=લૂટવું (૨) રસ્તો પાડવો; છીડું પાડવુ **-મારવી**= પોતાને રસ્તે જવુ, પોતાની મુસાફરીએ ચાલ્યા કરવુ **-માં વહેવું**=બરબાદ જવું (૨) ભાગી જવું **-મુકાવવી**=હરાવવુ કે પાછું હઠાવવું (૨) અમુક રસ્તે આવ-જાવર બંધ કરવો **વાટે જવું**=રસ્તે જવુ **વાટે ને ઘાટે**=જ્યાં ત્યાં, સર્વસ્થળે **વાટેથી વઢવાડ લેવી**=રસ્તે ચાલતા વગર કારણે લડવાડ વહોરવી.] **૦કૂટિયો** પુ૦ (કા) મુસાફરોને લૂંટનાર. **૦ખર્ચ(-રચ)** પુ૦.ન૦, **૦ખર્ચી(-રચી)** સ્ત્રી૦ મુસાફરીનો ખર્ચ (૨) મુસાફરી દરમિયાન ખરચવાની રકમ. **૦પાડુ** પુ૦ [+પાડવુ, સર૦ म वाटपाडू] વાટકૂટિયો (૨) નવો રસ્તો કાઢનાર, પહેલ કરનાર. **૦માર(-રુ)** વિ૦(૨) પુ૦ વટકૂટિયો

વાટ(-ડ)કી સ્ત્રી૦ [दे वट्ट, સર૦ म वाट, वाटी हिं बाटी] છાલી **-કું** ન૦ નાનું છાલું **-કો** પું૦ મોટું છાલુ

વાટણિયો પું૦ ['વાટવુ ઉપરથી) વાટવાનો ગોળ પથરો

વાટણી સ્ત્રી૦ [सं वंट्. સર૦ म वाटणा, हिं. [बाटना] વહેંચણી

વાટણો પુ૦ જુઓ વાટણિયો

વાટપાડુ, વાટમાર(-રુ) જુઓ 'વાટ'મા

વાટલા પુ૦બ૦વ૦['વાટવુ'પરથી]ભાગેલ ચોખા

વાટવું સ૦ક્રિ૦ [दे वट्ट; સર૦ म वाटणें, हिं. बांटना] ભૂકો કરવો, કચરવું, લસોટવું (૨) વહેંચવું

વાટવો પું૦ [સર૦ हिं. बटुवा (प्रा. वट्ट; सं. वृत्त=ગોળાકાર); म. बाटवा] પાનસોપારી કે પૈસા વગેરે રાખવાની ઘણા પડવાળી એક પ્રકારની કોથળી

વાટસરુ વિ૦ (૨) પું૦ [વાટ+સરવુ, સર૦ म वाटसरू] વટેમાર્ગુ, મુસાફર

વાટાઘાટ સ્ત્રી૦ [सं वट् (તોડવુ)+सं. घट् (જોડવુ), સર૦ म] ભાંજગડ; પંચાત

વાટિકા સ્ત્રી૦ [सं] બગીચો, વાડી

વાટી સ્ત્રી૦ [दे. वट्ट; સર૦ म ; हिं वाटी] કાચલી (૨) વાડકી (૩) વિ૦ સ્ત્રી૦ ['વાટવુ' ઉપરથી] વાટેલી, વાટીને તૈયાર કરેલી ઉદા૦ 'વાટી દાળના વડાં'

વાટું ન૦ [दे वट्टु] બોઘરણાના ઘાટનું વાસણ

વાટેરુ પું૦ [જુઓ વાટસરુ] મુસાફર

વાટો પું૦ [प्रा वट्ट(सं वृत्त)] ગોળ લાબો વીંટો (૨) (પેટ પર વળતી મોટી) કરચલી(૩ ચૂનાના ગોળ કિનાર [**વાટા પડવા** - પેટ પર મોટી કરચલી થવી. **–મૂકવા**=ઉડાઉપણે ખરચી નાખવું.]

વાડ(ડ,) સ્ત્રી૦ [दे. वाडी] જમીનની આજુબાજુ કાંટા વગેરેથી કરેલી આડ (૨) [प्रा. वाड (सं. वाट)] મહોલ્લો, લત્તો [**–કરવી, –બાધવી** =આસપાસ રક્ષણની જમાવટ કે યોજના કરવી (૨) સારાનરસા કામ માટે સાથ જમાવવો. **–બ ધાવી** =ઘેરાઈ જવું (૨) આસપાસ જમાવ થવો **–સાંભળે વાડનો કાંટો સાંભળે**=અણધાર્યે કાને વાત જાય અને જાહેર થઈ જાય. **વાડે ચીભડાં ગળવાં**= રક્ષકે જ ભક્ષક બનવુ **વાડે જઈને ઝાંખરું લઈ આવવુ**=વધારે લેવા જતા સમૂળગું ખોવુ] **૦કારેલું** ન૦ એક વનસ્પતિ. **૦વળગણી** સ્ત્રી૦ [दे. वलग्गणी = વાડ] વાડ

વાટકી, –કું, –કો પું૦ જુઓ 'વાટકી'માં. [**–કરવી** =પ્રસગે રાંધેલુ મિષ્ટ ન્ન વાડકી ભરી સગાવહાલા કે કુટુંબમા વહેંચવુ **વાટકીનો વહેવાર**=રાંધેલુ ખાવા લેવાનો વહેવાર]

વાડચકલી સ્ત્રી૦ એક પખી

વાડવ પું૦ [स.] બ્રાહ્મણ

વાડાબધી સ્ત્રી૦ [વાડો + બાધવુ] અલગ અલગ વાડામા બધાવુ તે – જુદાઈ, પક્ષાપક્ષી (૨) વિ૦ વાડામા બધાયેલુ એવુ

વાડિ(-ઢિ)યું (વા') ન૦ [સર૦ म वाडें वाढें] ખજૂર ભરવાનો કે તે ભરેલો સાદડીનો ચેલો

વાડિયો પું૦ [જુઓ વાઢો, સર૦ म वाढी] વહાણ વગેરેનુ સુતારી કામ કરનાર પરસી ગજજર. **–યા** પું૦ એક અટક (પારસીમા)

વાડી સ્ત્રી૦ [प्रा (स वाटी), સર૦ म] બાગ, બગીચો (૨) ફૂલ ગૂથીને કરેલો શણગાર (૩) નાતવરા ઇ૦ માટે બાધેલી વચ્ચે ચોકવાળી જગા (૪) નાનો વાડો કે મહોલ્લો પોળ જેવી જગા [**–ઓ ફૂઝવી, ફૂઝવી**=સારી આવક થવી **–ના વગ્ઘોડા**=તકલાદી પણ મોહક ચીજો **–ભરવી**=ફૂલનો શણગાર કરવો **–લૂટાઈ જવી**- ધૂળમા મળી જવુ – વણસવું.] **૦પડુ** ન૦ કૂવાની આજુબાજુની જમીન **૦વજીફો** પું૦ જાગીર, ખેતર વગેરે (૨) [લા] સમૃદ્ધ **૦વસ્તાર** પું૦ કુટુંબકબીલો

વાડો પું૦[प्रा वाड(स वाट), સર૦ म वाडा] ઘર પછવાડે આતરેલી ખુલ્લી જગા (૨) બકરાંઘેટાં પૂરવાની જગા (૩) મહોલ્લો (૪) સડાસ (૫) [લા] તડ, પક્ષ. [**વાડામાં જવુ, વાડે જવું** =ઝાડે ફરવા જવુ. **વાડો બાંધવો, વાળવો**= વાડો કરવો (૨) જૂથ, પક્ષ, તડ કે સંપ્રદાય રચવો] **૦લિયું** ન૦ ઝાડની આસપાસ કરેલી નાની વાડ

વાઢ પું૦ ['વાઢવુ' પરથી; સર૦ हिं वाढ, म. वाड = છરી વગેરેની ધાર] કાપ જખમ (૨) ધાર (૩) ચૂક (૪) કાપણી (૫) શેરડીનુ ખેતર કે વાવેતર (૬) શેરડી પીલવાનો સંચો **૦કાપ** સ્ત્રી૦ ચીરવુ કે કાપવુ તે (હાજરે શરીરને). **૦કૂટિયો** પું૦ વાઢકાપ કરનારો (હાજર) (૨) ભાંજગડિયો **૦ણી** સ્ત્રી૦ કાપણી (સુ)

વાઢવુ સ૦ક્રિ૦ [प्रा वड्ढ (सं वर्धू)] કાપવું

વાઢાળો પું૦ ['વાઢ' પરથી, સર૦ हिं वाढीवान] (કા) સરાણિયો

વાઢિયું ન૦ જુઓ વાડિયુ

વાઢિયા પું૦ [प्रा वड्ढ (स वृध्) ઉપરથી] ઉત્કટ ઇચ્છા, ગળમ (૨) ચટસ

વાઢી સ્ત્રી૦ [સર૦ म वाढणें = પીરસવું] ઘી પીરસવાનુ પ્રાય નાળચાવાળુ માટીનુ વાસણ

વાઢો પું૦ [प्रा वड्ढइ (स वर्धकि), સર૦ म. वाढी, हिं वढई] સુતાર

વાણ સ્ત્રી૦ [જુઓ વાણી] બોલી (૫) (૨) [સર૦ म (सं ऊन)] તગી કસર (૩) (વા') ન૦ [प्रा वाहण (स वाहन) ઉપરથી ? કે दे वुणण (सं वे) વણવુ ઉપરથી ?] કાથી, ભીંડી, ખજૂરીના પાદડા ઇ૦ના (ખાટલો ભરવામા પ્રાયઃ વપરાતી) દોરી. [**–ભરવુ**=(ખાટલો) વાણથી ભરવું.]

વાણિજ્ય ન૦ [स] વેપાર

વાણિયો પું૦ [प्रा वाणिअ (स वाणिज), સર૦ हिं वनिया, म वाणिया] એ નામની નાતનો આદમી (૨) [प्रा वाणिअ (पाणिअ– पानीय) પાણી સાથે સબધ ધરાવનાર ? કે

પ્રા वाण (सं विनम्) નીચે આવવું (વરસાદ આવવાની નિશાની રૂપે ?] એક જીવડું. [વાણિયા થઈ જવું=વખત વરતી ઢીલા પડી જવું-ગરીબ થઈ જવું. વાણિયાના કાળજા જેવો (અગ્નિ)=ધગધગતો (અગ્નિ).]

-યણ સ્ત્રી૦ વાણિયા કોમની કે વાણિયાની સ્ત્રી -યાઈ સ્ત્રી૦ વાણિયાપણું (૨) [લા] શૂરાતનનો અભાવ, વાણિયાવિદ્યા (૩) વિ૦ વાણિયાશાઈ -યામત સ્ત્રી૦ વાણિયાવેડા. [-કરવી = જુઓ વાણિયાવિદ્યા કરવી.] -યાવિદ્યા સ્ત્રી૦ વાણિયાની રીત કે વર્તન (લુચ્ચાઈ, કરકસર, વખત વરતીને કામ લેવું, લાભહાનિ પ્રથમ વિચારવા વગેરે) [-કરવી =આડુ અવળુ સમજાવી કામ સાધી લેવુ(૨) સમયસૂચકતા વાપરવી;સમય પ્રમાણે વર્તવું.] -યાવેડા પુ૦બ૦વ૦ વાણિયાની રીત (જુઓ વાણિયાવિદ્યા). -યાશાઈ વિ૦ [સર૦ म. वाणीशाई] વાણિયાનું -ને લગતુ, વાણિયા જેવું

વાણી સ્ત્રી૦ [સં] સરસ્વતી (૨) વચન, બોલી (૩) વાચા (૪) વાગિંદ્રિય, જીભ (૫) સ્વર; સૂર. ૦વિવેક પુ૦ વાણીનો વિવેક, વિચારપૂર્વક બોલવું તે. ૦શૂરું વિ૦ બોલવે શૂરું

વાણો પું૦ ['વણવું' ઉપરથી સર૦ हिं. बाना; म. वाणा (सं वान, वे)] વણતાં નખાતા આડા દોરા [-તાણવો=વણવાને માટે તાર ગોઠવવા]૦તાણો પુ૦ વાણો અને તાણો

વાણોતર પું૦ [प्रा. वाणिअ (सं वाणिज्) કે प्रा वणिज (सं. वाणिज्य) + उत्तर ?] ગુમાસ્તો

વાત પુ૦ [સં] પવન (૨) શરીરની ત્રણ ધાતુઓમાની એક (જુઓ પિત્ત) ૦ગુલ્મ ન૦ ગડ-પાઠાનો રોગ. ૦જ્વર પુ૦ વાત-પ્રકોપથી થયેલો જ્વર. ૦પ્રકોપ પુ૦ વાયુ-વિકાર ૦હર વિ૦ વાતવિકાર દૂર કરે તેવું

વાત સ્ત્રી૦ [स वार्ता, સર૦ हिं. म. बात] વાર્તા; કથા (૨) હકીકત, બીના; વૃત્તાંત (૩) લોકમા ચાલતી ખરી ખોટી વાત, ગામગપાટો (૪) કહેલું કે કહેવાનુ તે ઉદા૦ 'તમારી વાત હુ સમજ્યો' (૫) વાતચીત, સંભાષણ (૬) મોટી-અગત્યની કે અઘરી બાબત; વિસાત ઉદા૦ 'એમા તે શી મોટી વાત છે?' (૭) વિષય; બાબત. ઉદા૦ 'પારકી વાતમાં માથું ન મારો'; 'મારા હાથની વાત નથી' (૮) રીત. વર્તન, વહેવાર ઉદા૦ પૈસાદારની વાત જુદી છે' (૯) વર્ણન, ગુણગાન. ઉદા૦ 'એની તે વાત થાય ?' (૧૦) સરસાઈ; વાદ. ઉદા૦ 'એની શી વાત કરવી ?' (૧૧) કહેવાનુ કે કરવાનુ તે ઉદા૦ વખત આવે ત્યારે વાત' (૧૨) યોજના, ગોઠવણ. ઉદા૦ 'મારી બધી વાત મારી ગઈ' (૧૩) ગુપ્ત ભેદ, રહસ્ય. ઉદા૦ 'તેની વાત બહાર પડી ગઈ' [-આપવી=અ દરનો ભેદ ખુલ્લો કરવો-જણાવવો. -આવવી=સમાચાર-ખબર મળવા. -ઉકેલવી=જુઓ વાત કાઢવી. -ઉકેલ્યા કરવી=એકની એક વાતનુ પીંજણ કર્યા કરવું. -ઉડાડવી=વાત ફેલાવવી, ગપ ચલાવવી (૨) મુદ્દો કે પ્રસ્તુત બાબત છોડી તદ્દન જુદી વાત કાઢવી. -ઉપાડવી=વાતની ચર્ચા શરૂ કરવી (૨) વાત ઊભી કરવી. -ઉપાડી લેવી=કોઈ બોલતુ હોય તેમાંથી બીજાએ આગળ શરૂ કરવુ (૨) કહ્યા પ્રમાણે અમલ શરૂ કરવો -ઊકલવી=મૂઝવણમાથી માર્ગ નીકળવો. -ઊડવી=વાત ફેલાવી. -ઊડી જવી=વાત કપાઈ જવી; મુદ્દો નકામો ગણાઈ બીજી જ વાત નીકળવી. -ઊભી કરવી=વાતની ખોટી બનાવટ કરવી (૨) વાત શરૂ કરવી-ઉપાડવી. -કરવાનું ઠેકાણું =જેની આગળ દિલ ખોલીને સુખદુઃખની વાત થાય એવુ પોતાનુ પ્રિય કે ખાસ માણસ. -કરવી=ચર્ચા કરવી (૨) બીના કહેવી (૩) નિંદા કરવી, ભૂડું બોલવુ -કરાવવી=વાતે વળગાડવુ (૨) નિંદાનું કારણ આપવુ. -કહું=કાઈ કહેવાને બહાને ખાનગીમા બોલાવવુ કે ઊભું રાખવુ. -કહેવી=હકીકત કે બીના રજૂ કરવી (૨) વાર્તા કહેવી. -કાઢવી=કહેવાનો મુદ્દો રજૂ કરવો-ઉપાડવો (૨) વાતચીત કે ચર્ચાનો વિષય બનાવવું. -કાપવી=કહેવામા

આવતી વાતને નકારીને ઉડાડી દેવી **-ખાઈ જવી, ગળી જવી** = વાતનો જવાબ ન આપવો, મુદ્દો દબાવી દેવો **-ચાલવી** = ગપ ચાલવી (૨) ચર્ચા ચાલવી (૩) નિંદા થવી **-ચૂંથવી** = વાત ચોળાવી **-ચોળવી** = વાત ડહોળાવવી, વાત છણવી; એક જ વાતનું પીંજણ કરવું **-છણવી** = વાતની ઝીણવટપૂર્વક ચર્ચા કરવી **-જોડવી** = વાર્તા રચી કાઢવી (૨) વાત ઊભી કરવી. **-થવી** = હકીકત કે બીના રજૂ થવી - કહેવાવી (૨) ચર્ચા ચાલવી (૩) નિંદા થવી. **-નહીં, વાતનો પાયો નહીં** = આધાર વિનાની વાત **-ના તડાકા, ફડાકા** = ગપ્પાં, ટાઢા પહોરની વાતો (૨) લડાઈની વાતો. **-નું વતેસર કે વતીગણું કરવું** = કાગનો વાઘ કરવો, નજીવી વાતને વધારીને મોટી કરવી. **-પામવી** = ગુપ્ત વાત પામવી, ભેદ જાણવો. **-ફાટવી** = ફેલાવી (૨) રહસ્ય ખુલ્લું થઈ જવું (૩) હાથ જવું, બહેકવું **-ફૂટવી** = ગુપ્ત વાત જાહેર થઈ જવી. **-ફોડવી** = ખાનગી બાબત જાહેર કરવી, રહસ્ય ખુલ્લું કરી દેવું **-બગડવી** = યોજના કે ગોઠવણ ડફળવી (૨) વાત ગૂંચાવી કે કાબૂ બહાર જવી **-બનવી** = બીના બનવી **-બનાવવી** = જૂઠી વાત ઊભી કરવી **-ભારે કરવી** = વાતને મોટી - મોંઘી કરી દેવી **-ભારે થવી** = ટેક - મમત વધવા, ગર્વ થવો (૨) અગાઉના કરતા ગુણ કિંમત ઇત્યાદિમાં વધારો થવો (૩) ધાર્યા કરતા ઊલટું - કપરું પરિણામ વેઠવું પડે તેમ થવું. **-ભારે પડી જવી** = કરેલા કામનું પરિણામ સહન ન કરી શકાય તેવું થવું. **-મળવી** = હકીકત મળતી આવવી (૨) હકીકતની જાણ થવી (કોઈ દ્વારા) **-માનવી** = કથન કે કથાની સત્યતા સ્વીકારવી (૨) સલાહ માનવી. **-મારી જવી** = મુદ્દો કે મુદ્દાની બાબત ઊડી જવી (૨) ખેલ કથળી જવો, ધાર્યું ન થવું **-માં નાખવું** = વાતે વળગાડવું (૨) બાબતમાં સંડોવવું. **-માં પડવું** = વાતે વળગવું (૨) -ની બાબતમાં માથું મારવું **-સંડોવાવું -વધવી, વકરવી** = કાબૂ બહાર જવું અમર્યાદ થવું **-વાતમાં** = નજીવી વાતમાં, સહેજમાં **એક જ વાત** = ચોક્કસ નિર્ણય **કાંઈ વાત છે?** = શી મજાલ છે? શું સમજે છે? (૨) આવું તે થાય? **(-ની) શી વાત!** = એના શા ગુણ વર્ણવવા! **(-ની) શી વાત કરવી** = -ના શા વાદ કરવા? -ની શી સરસાઈ કરવી? **ઠીક છે, વાત છે તારી** = પછી તારી શી વલે કરું છું તે જોજે. **વખત આવે ત્યારે વાત** = વખત આવશે ત્યારે કહેવા યોગ્ય થશે **વાએ વાત ચાલવી** = ચારે બાજુ હકીકત જાણીતી થવી **વાતે લાગવું, વાતે વળગવું** = વાતો કરવામાં ગુલતાન થઈ જવું **વાતે વળગાડવું** = વાતો કરવામાં ગુલતાન કરી દેવું જેથી ચાલુ પ્રસંગ ભુલાઈ જાય **વાતો કરાવવી** = વાતે વળગાડવું (૨) નિંદા કરાવવી **વાતોનાં વડાં કરવાં** = નકામી લાંબી વાત કર્યા કરવી, ખાલી વાતો જ હાંકવી] **૦રુ** વિ૦ વાતોનું રસિયું, વાતોડું. **૦ચીત** સ્ત્રી૦ સંભાષણ (૨) ગપ્પાં **૦ડી** સ્ત્રી૦ વાત

વાતડ સ્ત્રી૦ ['વાત' ઉપરથી] લાંબી લાંબી વાત, ટાયલું (૨) [વા+તડ] વા પેસી શકે એવી તરડ

વાતડી સ્ત્રી૦ જુઓ 'વાત'માં

વાતાયન ન૦ [સં] બારી

વાતાવરણ ન૦ [સં] પૃથ્વીને વીંટળાઈને રહેલું વાયુનું આવરણ (૨) [લા] પરિસ્થિતિ; આજુબાજુના નૈતિક કે માનસિક સંજોગો

વાતાવર્ત પું૦ [સં.] વંટોળિયો

વાતી સ્ત્રી૦ [પ્રા. વત્તિઆ (સં. વર્તિ), સર૦ હિં. વાતી] વાટ; દિવેટ (૨) અગરબત્તી

વાતુ(-તૂ)લ વિ૦ [સં.] વાયુવાળું; વાયડું (શરીર) (૨) વાના રોગવાળું (૩) પું૦ વાયુનો ગોટો, વંટોળિયો

વાતૂ(-તો)ડું (-ડિયું) વિ૦ ('વાત' ઉપરથી) ઘણી વાતો કરવાની ટેવવાળું [પ્રત્યે)

વાત્સલ્ય ન૦ [સં] મમતા, પ્રેમ (મોટાનો નાના

વાત્સ્યાયન પુ૦ [સં.] (સ) ન્યાયભાષ્ય તથા કામસૂત્રના લેખકોનું નામ
વાદ પુ૦ [સં] ચર્ચા, શાસ્ત્રાર્થ (૨) ભાંજગડ; તકરાર (૩) ચડસાચડસી (૪) જ્ઞાન વિજ્ઞાનના કોઈ વિષયમાં કાઢેલું અનુમાન કે તારણ; 'થિયરી' દા૦ ત૦ વિકાસવાદ [**–કરવો** =શાસ્ત્રાર્થ કરવો (૨) ચડસાચડસી કરવી. **–પડવો**=તકરાર થવી **–માં પડવું. વાદે ચડવું**=ચડસાચડસી કરવી] **૦ગ્રસ્ત** વિ૦ સંશયયુક્ત, ચર્ચાસ્પદ
વાદણ સ્ત્રી૦ 'વાદી'નું સ્ત્રીલિંગ
વાદન ન૦ [સં] વગાડવું તે **૦કલા(–ળા)** સ્ત્રી૦ વાજિંત્ર વગાડવાની કળા [જવાબ
વાદવિવાદ પુ૦[સં.] ચર્ચા, સામસામા સવાલ-
વાદળ ન૦ [દે वद्दल (સં वार्दल) સર૦ હિં, वादल] આકાશમાં એકઠો થયેલો વરાળનો ગોટા જેવો સમૂહ, જે વરસાદરૂપે નીચે પડે છે. [**વાદળાં આવવાં, થવાં, વાદળ આવવું, ચડવું, ચડી આવવું**= આકાશમાં વાદળ ભેગાં થવાં **–ઘેરાવું** =આકાશ વાદળોથી છવાઈ જવું (૨) ભય કે સંકટ ઝઝૂમવું **–તૂટી પડવું**=ભારે વરસાદ થવો (૨) [લા.] એક સામટું તૂટી પડવું (દુઃખનું વાદળ). **–વીખરાવું, વેરાવું** =ઉઘાડ નીકળવો વાદળ ખસી જવું] **–િયું** વિ૦ ચસકેલું ગાંડું (૨) વાદળી રંગ જુઓ **–ળી** વિ૦ વાદળી રંગનું (૨) વાદળામાં થઈને આવતો (સખત તાપ (૩) સ્ત્રી૦ નાનું વાદળ (૪) પાણી ચૂસી રાખે તેવી એક દરિયાઈ જાનવરની કે તેવી કૃત્રિમ પેદાશ. **–ળું** ન૦ વાદળ [ખેંચાખેંચી
વાદાવાદી સ્ત્રી૦ ['વાદ' ઉપરથી] વાદવિવાદની
વાદિત વિ૦ [સં] વગાડાયેલું
વાદિત્ર ન૦ [સં] વાજિંત્ર. વાજું
વાદી વિ૦ [સં] વદનાર, બોલનાર (સમાસને અંતે). ઉદા૦ સત્યવાદી (૨) [સમાસને છેડે] વાદમાં માનનારું ઉદા૦ વેદાંતવાદી (૩) ગાવા વગાડવામાં જે સ્વરથી સંસક બાંધવામાં આવે છે તે (સ્વર) [સંગીત] (૪) પુ૦રાગનો પ્રધાન સ્વર (૫) વાદ કરનાર (૬) ફરિયાદી (૭) મુરલી વગેરે વગાડીને (સાપ વગેરેનો) ખેલ કરનાર, મદારી
વાદીગર પુ૦ [જુઓ વાદી] મદારી, ખેલાડી
વાદીલું વિ૦ ['વાદ' ઉપરથી] મમતી; વાદે ચઢી જાય તેવું [વાદે વાદે
વાદોવાદ અ૦ ['વાદ' ઉપરથી] સ્પર્ધામાં;
વાદ્ય ન૦ [સં.] વાજું. **૦કલા(–ળા)** સ્ત્રી૦ વાજું વગાડવાની કળા
વાધણ(–ણી) સ્ત્રી૦ ['વાધવું' ઉપરથી] હેડકી; અટકડી [પટ્ટી કે દોરી
વાધર(–રી) સ્ત્રી૦ [સં वर्ध्री] ચામડાની સાંકડી
વાધવું અ૦ક્રિ૦ [સં. वृध्] વધવું (૫)
વાધૂકું વિ૦ [સર૦ વધૂકું] (કા.) કારણ વિના વચ્ચે આવતું, નકામું. ફાલતું
વાન પુ૦ [સં. वर्ण સર૦ મ, હિં. वान] વર્ણ, રંગ (૨) સ્ત્રી૦ ટાઢથી ફાટેલી ચામડી (૩) ન૦ શરીરનો બાંધો
-વાન વિ૦ [સં वत्નું પું૦] શબ્દને છેડે 'વાળું'ના અર્થમાં લાગે છે ઉદા૦ વેગવાન
વાનગી સ્ત્રી૦ [સં वर्णिका; પ્રા वन्निआ, મ. वानगी, હિં वानगी] નમૂનો(૨)નવાઈની ચીજ
વાનપ્રસ્થ વિ૦ [સં] વાનપ્રસ્થાશ્રમમાં ગયેલું (૨)વૃદ્ધાવસ્થાને કારણે પેન્શન લઈ નોકરીમાંથી છૂટું થયેલું(૩)પુ૦ વાનપ્રસ્થાશ્રમ **–સ્થાશ્રમ** પુ૦, **–સ્થ્ય** ન૦ ગૃહસ્થાશ્રમ પછીનો ત્રીજો આશ્રમ, જેમાં માણસ વનમાં રહી સંન્યાસની તૈયારી કરે છે
વાનર પુ૦ [સં] વાંદરો, કપિ **૦ચેષ્ટા** સ્ત્રી૦ [લા] અડપલાં **૦સેના** સ્ત્રી૦ **૦સૈન્ય** ન૦ (રામની) વાંદરાની સેના (૨) [લા.] છોકરાઓની સેના કે સંઘ
વાનવું વિ૦ [સં वन्य] જંગલી; રાનવું
વાની સ્ત્રી૦ એક જાતની મીઠી જુવાર
વાની સ્ત્રી૦[પ્રા वन्निआ (સં वर्णिका), સર૦ મ. वान,वाना] જણસ, ચીજ, પ્રકાર (જમણની) (૩) ['વાન'= શરીર ઉપરથી ?] મઢ્ઢાની રાખ. [**–વાળવી** = ટાઢી વાળવી]
વાનીર ન૦ [સં.] પાણીમાં થતું બરુ જેવું ઘાસ

વાનું ન૦ [જુઓ વાની] વસ્તુ; ચીજ, જણસ. [ઘણાં વાનાં કરવાં=બહુ રીતે સમજાવવું (૨) ઠપકો આપવો. **સૌ સારાં વાનાં થવાં**= બધું હેમખેમ પાર ઊતરવું]
વાનો પું૦ [प्रा. वण्णय (सं वर्णक)] એક સુગંધીદાર પદાર્થ (૨) લેપ, પીઠી [**વાનાનાં વડાં** =પીઠીને દિવસે વરપક્ષ તરફથી અપાતી વટેશરી **વાને ઘાલવું, વાનો ઘાલવો, દેવો**=પીઠી ચોળવી (વિવાહના વિધિમાં). **વાનો વાળવો**=વાનો લગાવવો–ચોપડવો.]
વાન્તિ સ્ત્રી૦ [सं] વાંતિ, ઊલટી
વાપર પું૦ [વાપરવું પરથી] વપરાશ
વાપરવું સ૦ક્રિ૦ [सं. व्याप्, સર૦ म वापरणें] ઉપયોગમાં લેવું (૨) ખર્ચવું
વાપસ અ૦ [फा] પાછું
વાપિ(-પી) સ્ત્રી૦ [सं.] વાવ
વાફો પું૦ [दे वप्पिअ=ક્યારો. સર૦ म वाफा] વાડીમાં ધરુ કરવા તૈયાર કરેલો ક્યારો;
વાબસ્તું વિ૦ [फा.] સગું; સંબંધી, ઓળખીતું
વાબારું ન૦ [વા+બારું] જાળિયું; બાકું
વામ સ્ત્રી૦ (પ) જુઓ વામા
વામ પું૦; સ્ત્રી૦ [प्रा (सं. व्याम), સર૦ म वांव, हिं वाम] બે હાથ પહોળા કરતાં છાતી સાથે થતી લંબાઈનું માપ. [**-ભરવી** = વામથી માપવું.] **-મિયાં** ન૦ બ૦ વ૦ (સુ) તરવામાં વામ ભરવી તે. **-મિયો તારો** પું૦ વામ ભરીને તરવાની રીત
વામ વિ૦ [सं] સુંદર (૨) ડાબું (૩) ઊલટું; પ્રતિકૂળ (૪) અધમ, નીચ. ૦**કુક્ષિ** સ્ત્રી૦ [सं] જમ્યા બાદ ડાબે પડખે સૂવું તે (**-કરવી**). ૦**તા** સ્ત્રી૦ અધમતા (૨) હઠ, આડાઈ ૦**દેવ** પું૦ (सं) એક ઋષિ ૦**માર્ગ** પું૦ તંત્રમાર્ગ; શાક્ત સંપ્રદાય ૦**માર્ગી** વિ૦ વામમાર્ગનું કે તેને લગતું, દેવીભક્ત
વામણું વિ૦ [જુઓ વામન] ઠીંગણું; નીચું
વામન વિ૦[सं] ઠીંગણું (૨) પું૦ (सं) બલિને છળવા થયેલો વિષ્ણુનો પાંચમો અવતાર (૩) પું૦ ઠીંગણો (૪) [લા] લુચ્ચો ૦**દ્વાદશી** સ્ત્રી૦ ભાદરવા સુદિ બારશ **-નાવતાર** પું૦ વામનરૂપે વિષ્ણુનો પાંચમો અવતાર
વામવું સ૦ક્રિ૦ [सं. वम्] (ભાર ઓછો કરવા) ફેંકી દેવું, કમી કરવું (૨) ઓછું કરવું, મટાડવું (૩) મનની વાત કહી દેવી (૪) ઊલટી કરવી (૫) તજવું (૬) અ૦ક્રિ૦ ઓછું થવું, ઘટવું
વામા સ્ત્રી૦[सं] નારી (૨) સુંદર સ્ત્રી (૩) [सं] લક્ષ્મી (૪) સરસ્વતી [વામમાર્ગી
વામાચાર પું૦ [सं] વામમાર્ગ **-રી** વિ૦
વામાટામા પું૦ બ૦ વ૦ અનિશ્ચયમાં વખત ગાળવો તે; આનાકાની; ગલ્લાંતલ્લાં. [**-મારવા** =ગલ્લાંતલ્લાં કરવાં]
વામાંટામાં ન૦બ૦વ૦ જુઓ વામાટામા
વામાંગ ન૦ [सं] ડાબું અંગ–પડખું
વામિયાં, વામિયો તારો જુઓ 'વામ પું૦, સ્ત્રી૦'માં [રૂપાળી સ્ત્રી
વામોરુ(-રૂ) સ્ત્રી૦ [सं] સુંદર સાથળવાળી–
વાય પું૦ [प्रा (सं वात)] (પ.) વાયુ
વાય ('વા'?) સ્ત્રી૦ જીત, ફતેહ
વાયક ન૦ [જુઓ વાક્ય] (પ) વેણ, વાક્ય **-કા** સ્ત્રી૦ [प्रा वाया (सं वाच्) ઉપરથી] વાત, ગપ, અફવા
વાય(-યે)જ પું૦ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ વાએજ
વાયજ(-જી) સ્ત્રી૦ [જુઓ વાએજ] ઉપદેશ, વ્યાખ્યાન
વાયડાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ વાયડું] વાયડાપણું
વાયડું વિ૦ [प्रा वाउल (सं वातूल)] પેટમાં વાયુ ઉત્પન્ન કરે તેવું (૨) ફડાકા કે ફૂલાશ મારવાની ટેવવાળું (૩) [લા] વિચિત્ર સ્વભાવનું, હઠીલું [**-થવું** =સમજાવ્યું ન સમજતાં આડું જ કર્યા કરવું, જક્કી થવું **-પડવું** =ભારે પડવું, ધાર્યા કરતાં અવળું પરિણામ આવવું] **-ડાવેડા** પું૦બ૦વ૦ વાયડા જેવું વર્તન
વાયડેલ વિ૦ [જુઓ વાયડું] ગાંડા જેવું (સુ)
વાયણું ન૦ [सं वाज+अन्न] (સીમંતિનીને અપાતું) ખુશાલીનું જમણ [**-જમાડવું**= ઘેણ જમાડવી]
વાયદો પું૦ [अ वअदह, સર૦ हिं वाईदा, वादा, म वायदा, वाईदा] મુદત, અવધ (૨)

મુદ્દત પર કરવાનું કામ [વાયદે ચડવું = મુલતવી રહ્યા કરવું, ટલ્લે ચડવું વાયદાનો સોદો=અમુક મુદ્દતે અમુક ભાવે માલ લેવાનો સટ્ટાનો વેપાર વાયદામાં પડવું=વાયદાના સોદાનો ધંધો કરવો. -કરવો, બાંધવો = ભવિષ્યમા અમુક સમય ઠરાવવો, મુદ્દત ઠગવવી -ગાળવો=મુદ્દત વિતાવવી અગત્સ્ય ઋષિના વાયદા=અશક્ય મુદ્દત, ન પાળવા માટે બતાવેલી મુદ્દત.] -દાચિઠ્ઠી સ્ત્રી૦ અમુક મુદ્દતે પૈસા આપવાની કબૂલાતનુ લખાણ.-દાસર અ૦ વાયદા પ્રમાણે-મુદતસર

વાયન ન૦ [સં] સૂપડામાં ફળ, કંકુ અને કાસકી મૂકી બ્રાહ્મણને દાનમા આપવુ તે. ૦દાન ન૦ વાયનનું દાન ૦દિન ન૦ વાયન આપવાનો દિવસ, શ્રાવણી અમાસ

વાયરું ન૦ ['વાયરો' ઉપરથી ?] વરસાદ વિનાનુ (૨) ન૦ ખરડિયુ, કોરું ચોમાસું

વાયરો પુ૦ [હિ. वायार (सं. वात, प्रा. वाय)] પવન. [વાયરા વાઈ ચૂકવા =સુખદુઃખના અનુભવ થઈ જવા વાયરે ચડવું = લહેરમાં આવવુ(૨)ફુલાવું(૩)ઉશ્કેરાવુ(૪)હવાઈ કિલ્લા બાંધવા (૫) ખોરભે પડવું. -કાઢવો, કાઢી નાખવો =ખૂબ ધમકાવવું (૨) થકવી નાખવુ (૩) અધમૂઉં કરી નાખવું -ખાવો= પવન વાય તેનો ઉપભોગ કરવો -નીકળવો, નીકળી જવો=થાકીને લોથ થઈ જવું; હૂશ નીકળી જવી (૨) મરણતોલ થઈ જવું.-વાવો =પવન ફૂંકાવો (૨) વુક્કો ચાલવો]

વાયલ ન૦[इं. वॉइल] એક જાતનુ સ્ત્રીઓનું વસ્ત્ર

વાયલ(-લી) વિ૦ [प्रा वाउल (सं. वातूल)] તરંગી, દઢતા વિનાનુ

વાયવડિંગ સ્ત્રી૦,ન૦[सं विडंग, हिं वायविडंग, म वावडिंग]વાવડિંગ;મરી જેવા ઔષધિના બી

વાયવરણો પુ૦ [સર૦ म वायवरणा (सं. वायु + वरुण)] જુઓ વરણો

વાયવી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] વાયુ સંબંધી (૨) [प्रा वायव्य] વાયવ્ય (ખૂણો)

વાયવ્ય વિ૦ [સં.] વાયુ સંબંધી (૨) ઉત્તર-પશ્ચિમ ખૂણાને લગતુ (૩) સ્ત્રી૦ ઉત્તર અને પશ્ચિમ વચ્ચેનો ખૂણો. -વ્યાસ્ત્ર ન૦ [+ અસ્ત્ર] પવનાસ્ત્ર, વાય્વસ્ત્ર

વાયસ પુ૦ [સં] કાગડો

વાયુ પું૦ [સં.] પવન (૨) પું૦, ન૦ બાદી (૩) ન૦ વાઈ, મૂગી [-આવવું=વાઈ આવવી. -થવો = બાદી થવી (૨) [લા.] રીસ ચઢવી; કટાળો આવવો] ૦કોણ પુ૦વાયવ્ય ખૂણો. ૦ગોળો પુ૦ વાયુનો એક રોગ ૦ચક્ર ન૦ પૃથ્વી આસપાસનુ વાયુમડલ, વાતાવરણ. ૦ચક્રશાસ્ત્ર ન૦ વાતાવરણમાં થનારા ફેરફારો જાણવાનું શાસ્ત્ર. ૦ચક્રશાસ્ત્રી પું૦ વાયુચક્રશાસ્ત્ર જાણનાર. ૦ચર ન૦ પક્ષી ૦પુત્ર પું૦ (સં.) હનુમાન (૨) ભીમ. ૦પુરાણ ન૦ (સ.) અઢારમાંનું એક પુરાણ ૦ભક્ષી વિ૦ વાયુનું ભક્ષણ કરી જીવનાર. ૦મંડળ ન૦ વાતાવરણ. ૦વેગ પું૦ પવનનો વેગ ૦વેગી વિ૦ પવનવેગી ૦શાસ્ત્રી પુ૦ જુઓ વાયુચક્રશાસ્ત્રી. ૦સંચાર પું૦ અપાન વાયુનો સંચાર, વાછૂટ ૦સુત પુ૦(સં)જુઓ વાયુપુત્ર

વાયું ન૦ ['વા' પરથી] વાથી દીવો હોલવાઈ ન જાય એ માટે અંદર મૂકવા ઢોચકા જેવો કૂખે બાકાવાળો બનાવેલો માટીનો ઘાટ

વાયોલિન ન૦ [इं] ફીડલ, એક તતુવાદ્ય

વાય્વસ્ત્ર ન૦ [સં] વાયુનું અસ્ત્ર, પવનાસ્ત્ર

વાર (વાં) પુ૦ [इं. यार्ड, સર૦ म] ત્રણ ફૂટ જેટલુ માપ

વાર અ૦ [सं वार પરથી ? સર૦ फा] નામને અંતે પ્રમાણે, અનુસાર એવા અર્થમા. ઉદા૦ ક્રમવાર, ગોત્રવાર (૨) [फा] 'વાળુ' અર્થમા નામને લાગતો પ્રત્યય ઉદા૦ ઉમેદવાર

વાર પું૦ [સં] અઠવાડિયાનો દરેક દિવસ (૨) સ્ત્રી૦ (પું૦ સુરત તરફ) વખત, સમય (૩) વખત, ફેરો: ઉદા૦ પાચ વાર (૪) [લા.] ઢીલ; વિલબ (૫) ન૦ (૫) વારિ, પાણી. [-લગાડવી, લાગવી = વિલબ કરવો. થવો; મોડું કરવુ, થવું. -થવો=અમુક વાર-દિવસ હોવો. -ના પાર થવા=ઘણો જ વિલંબ થવો.] ૦કવાર પું૦ [+કુ-વાર] સારો નરસો દહાડો. ૦તહેવાર પું૦, ૦પરબ

(-બ) ન૦ અવસર; સારો-ઉત્સવનો દિવસ; સારો વાર કે પર્વ

વારકરી પું૦ [म.] (સં.) મહારાષ્ટ્રનો એક ભક્તિસંપ્રદાય કે તેનો અનુયાયી

વારણ પું૦ [सं.] હાથી (૨) ન૦ વારવું-અટકાવવું તે (૩) નિવારવું-દૂર કરવું તે -ણી સ્ત્રી૦ હાથણી

વારણું ન૦ [सं. वारणकं] ઓવારણું (૨) ['વારવું' પરથી વારણ; વારવું તે. [-વાળવું = ને માથે આવનો દોષ વગેરેમાંથી બચાવી લેવું-બચાવ કરવો.] [[सं.] માં

વારતહેવાર, વારપરવ(-બ) જુઓ 'વાર'

વારવધૂ સ્ત્રી૦ [सं.] જુઓ વારાંગના

વારવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. वार (सं. वारय्)] અટકાવવું; મના કરવી (૨) + ઓવારવું (૩) [આરતી] ઉતારવી. [વારી જવું = ઓવારણાં લેવાં (૨) ફીદા થઈ જવું. વારી નાખવું = માથે ઓવારી ઉતારી ફેંકી દેવું; કદરદાનીમાં ફેંકવું. વાર્યું કરવું = સલાહ માનવી.]

વારસ પું૦ [फा. वारिस] મરનારની મિલકત, જવાબદારી, હકદાવો વગેરેનો હકદાર. ૦નામું ન૦ વસિયતનામું. -સાઈ સ્ત્રી૦ વારસો. -સાગત વિ૦ [વારસો + ગત] વારસામાં ઊતરેલું. -સાહક(-ક્ક) પું૦ [વારસો + હક] વારસાનો હક. -સું ન૦ (સુ.), -સો પું૦ વારસને મળેલી મરનારની મિલકત ઇ૦

વારસ્ત્રી સ્ત્રી૦ [सं.] જુઓ વારાંગના

વારંટ ન૦ [જુઓ વૉરંટ] ગુનેગારને પકડવાનો સરકારી હુકમ [વારે વારે

વારંવાર અ૦ [सं.] વારેઘડીએ; ફરી ફરીને;

વારાણસી સ્ત્રી૦ [सं.] (સં.) કાશી

વારાફરતી અ૦ [વારો + ફરવું] વારા પ્રમાણે એક પછી એક [આવવુંજવું તે

વારાફેરા પું૦ બ૦વ૦ [વારો + ફેરો] વારંવાર

વારાંગના સ્ત્રી૦ [सं.] ગણિકા; વેશ્યા

વારિ ન૦ [सं.] પાણી; નીર. ૦જ વિ૦ પાણીમાં ઉત્પન્ન થયેલું (૨) ન૦ કમળ. ૦જા સ્ત્રી૦ (સં.) લક્ષ્મી. ૦દ પું૦ સંગીતમાં એક અલંકાર (૨) ન૦ વાદળું; મેઘ. ૦ધિ પું૦ સમુદ્ર

વારી પું૦ [सं. वारकिन्; સર૦ म. वारी] ઘોડો (૨) સ્ત્રી૦ [सं. वार; સર૦ म.; हिं.] વારો; ક્રમ; પાળી (૩) બદલો લેવાનો અવસર

વારુ અ૦ [सं. वरम्] ઠીક (૨) વિ૦ સારું; સુંદર

વારુણ વિ૦ [सं.] વરુણને લગતું (૨) ન૦ પાણી. -ણી સ્ત્રી૦ મદિરા (૨) પશ્ચિમ દિશા

વારેઘડીએ અ૦ [વારો + ઘડી] વારંવાર

વારેદાર વિ૦ [વારો + फा. दार] વારાવાળું (૨) કર ઉઘરાવનારું

વારો પું૦ [सं. वार; સર૦ हिं. वारा; म. वारी] વારી; ક્રમ; પાળી (૨) અઢોલો; પાક્ષી (૩) [सं. वार] ઘડો; કુંભ. [વારો મૂકવો = ગરમ પાણી ભરીને ઘડો પેટ પર મૂકી શેકવું.]

વારોવાર અ૦ ['વાર' પરથી] બીજે અઠવાડિયે તે જ દિવસે (૨) + જુઓ વારંવાર

વારોવારિયું વિ૦ [જુઓ વારોવાર] વાર પ્રમાણે દિવસો ગણીને કાઢવામાં આવતું (વ્યાજ)

વાર્તા(-ર્ત્તા) સ્ત્રી૦ [सं.] વાત; કથા (૨) બીના; હકીકત; સમાચાર. ૦કાર પું૦ વાર્તા-કથા રચનાર કે કહેનાર

વાર્તિ(-ર્ત્તિ)ક ન૦ [सं. वार्त्तिक] વિવેચનવાળી ટીકા (૨) પું૦ બાતમીદાર; દૂત. ૦કાર પું૦ વાર્તિક રચનાર

વાર્ત્તા સ્ત્રી૦ [सं.] જુઓ વાર્તા

વાર્ત્તિક ન૦ ૦કાર પું૦ [सं.] જુઓ 'વાર્તિક'માં

વાર્દ્ધ(-ર્ધ)ક(-ક્ય) ન૦ [सं.] વૃદ્ધાવસ્થા

વાર્નિશ પું૦ [इं.] લાકડાને પાલીસ કરવાનું દ્રવ્ય-એક પ્રવાહી બનાવટ. [-કરવું = વાર્નિશ ચઢાવવો-ચોપડવો.]

વાર્ય વિ૦ [सं.] વારી શકાય તેવું; નિવાર્ય

વાર્ષિક વિ૦ [सं.] વરસે વરસે આવતું કે થતું (૨) વરસ સંબંધી (૩) ન૦ દર વરસે પ્રકટ થતું પત્ર

વાર્ષ્ણેય પું૦ [सं.] (સં.) વૃષ્ણિકુળના-શ્રીકૃષ્ણ

વાલ પું૦ [सं. वल्ल; સર૦ म.] ત્રણ રતી જેટલું તોલ (૨) પું૦ બ૦વ૦ [प्रा. वल्ल] એક કઠોળ. [-છોલવા = વાલનાં ફોતરાં કાઢી નાખવાં.] ૦પાપડી સ્ત્રી૦ [સર૦ म.] વાલની સીંગ

વાલ પું૦ [इं. वाल्व] નળી વગેરેની અંદર

રાખેલો એક બાજુ ઊંચો થઈ શકે તેવો પડદો
વાલમ પું૦બ૦વ૦ બ્રાહ્મણોની એક જાત, પ્રિય
વાલરા સ્ત્રી૦ [સર૦ દે. वल्लर= ખેતર] જે જમીન ઉપર વાવણી કર્યા અગાઉ આગલા પાકનાં ઠૂંઠા બાળે છે તે
વાલિ(-લી) પું૦ [સં.] (સં૦) સુગ્રીવનો મોટો ભાઈ. ૦સુત પું૦ (સં૦) (અંગદ)
વાલિયા પું૦બ૦વ૦ [દે. वलिआ=ધનુષ્યની દોરી; સર૦ મ. वाला,-लो (कानडी वळे =દોરડું)] પાર કે ત્રાજવા જે દોરીઓને આધારે લટકે છે તે
વાલી,૦સુત જુઓ 'વાલિ'માં
વાલી પું૦ [અ] મુરબ્બી, રક્ષક, પાલક. ૦ઘોડો પું૦ ઘોડી ઉપર દોડવા રાખેલો મજબૂત, ખાનદાન ઘોડો. ૦વારસ પું૦ વાલી કે વારસ
વાલી સ્ત્રી૦ ['વાલ ઉપરથી] નાના દાણાના વાલ
વાલુકા સ્ત્રી૦ [સં.] રેતી. ૦યંત્ર ન૦ કલાક જાણવાની રેતી ભરેલી શીશી (૨) વૈદકમાં ઔષધ બનાવવાનું (તેના ઘાટનું) એક યંત્ર
વાલોળ (લો') સ્ત્રી૦ ['વાલ' પરથી] એક શીંગ -શાક. -ળિયો પું૦ વાલોળનો વેલો
વાલ્મીકિ પું૦[સં](સં) રામાયણ રચનાર ઋષિ
વાવ સ્ત્રી૦ [प्रा वावी (सं. वापी), સર૦ મ., हिं. वावडी] અંદર ઊતરવાના પગથિયાવાળો કૂવો
વાવટા-કાઠી સ્ત્રી૦ [વાવટો+કાઠી] વાવટાનો દંડ
વાવટો પું૦ [વા (વાયુ)+प्रा. वट्ट (सं वृत्) ? સર૦ મ वावटा] ધજા, ફરકાવવાનું નિશાન [-ઊડવો=ધજા ફરકવી, ફરફર થવી. -ચડવો - ધજા તેની કાઠી પર ચડવી.]
વાવઠવું અ૦ક્રિ૦ ['વા' ઉપરથી] પવનથી સુકાવું (કપડાં માટે)
વાવડ,-ર પું૦ [વા (सं. वि+आ= व्या)+वड (सं पत्)] ભાળ, પત્તો, સમાચાર (૨) રોગનું ફેલાવું તે. ૦વું સ૦ક્રિ૦ (ગ્રા)વાવડ -ખબર મળવા
વાવડિંગ ન૦ [સર૦ મ૦] જુઓ વાયવડિંગ
વાવણી સ્ત્રી૦ ['વાવવું' પરથી] વાવવું તે. -ણિયો પું૦ બીજ ઓરવાનું સાધન
વાવર પું૦ ['વાવરવું' પરથી; સર૦ મ.] વાપર-વપરાશ (૨) જુઓ વાવડ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. वावर (सं. व्यापृ), સર૦ મ. वावरणें] વાપરવું; ખર્ચવું
વાવલવું સ૦ક્રિ૦ [વા+વલવું(सं. वल)]ઊપણવું
વાવલાં ન૦બ૦વ૦ [સર૦ વેવલાં] વલખાં (૨) [જુઓ વાવલું] (સુ) નોકરીના બદલામાં આપેલી જમીન; પસાયતું [વાયક)
વાવલિયો પું૦[સર૦ વાવલવું]વાયરો (લાલિત્ય-
વાવલું ન૦ ['વાવવું' ઉપરથી ?] પસાયતું (૨) [દે. वावणी = छिद्र ઉપરથી ?] આંખમાં પડેલું ઝીણું ફૂલ
વાવવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. वाव (स. वप्), સર૦ हिं. बोना ઉપરથી] ઉગાડવા માટે જમીનમાં બી કે રોપા નાખવા-રોપવું
વાવળી સ્ત્રી૦ [प्रा. वाउल (सं. वातूल) = વાત-રોગી ?] બાળકોને થતો પેટનો એક રોગ
વાવંટોળ પું૦ [વા+વટોળ, સર૦.મ वावटळ] વંટોળિયાનું તોફાન
વાવા અ૦ ['વાહવાહ' ઉપરથી] (બાળભાષામાં) સારુ, મજેનું (૨) સ્ત્રી૦ ઝભલું
વાવાઝોડું ન૦ [વા (વાયુ) + ઝોડું (प्रा झोड = ઝૂડી પાડવું), સર૦ મ वावझड] વાવંટોળ
વાવાદળ ન૦ [વા+વાદળ] જોસથી વાતો પવન અને વાદળ, તોફાની વાદળી (૨) [લા] સંકટ
વાવાશ અ૦ (ચ) ખુલ્લામાં, પવન લાગે તેવા જગામાં
વાવું અ૦ક્રિ૦[મ.वा; સર૦ મ वाणें](પવનનું) ફૂંકાવું (૨) [શરીરને ટાઢની] અસર થવી (૩) સ૦ક્રિ૦ (પ્રાય: ફૂંકીને) વગાડવું, બજાવવું (૪) [सं वी, સર૦ મ वाणें] વિયાવું
વાવેતર ન૦ ['વાવવું' ઉપરથી] વાવવું તે (૨) વાવેલું તે (૩) વાવેલી જમીન
વાશ (શ,) સ્ત્રી૦ [सं वाश्, प्रा वास] કાગવાશ [-નાખવી=શ્રાદ્ધને દિવસે ગયેલું અન્ન કાગડા વગેરે માટે નાખવું]
વાસ પું૦[સં] વસવાટ(૨) મુકામ, ઘર, સ્થાન (૩)પોળ, મહોલ્લો (૪) સ્ત્રી૦ ગંધ (૫) દુર્ગંધ

(૬) ન૦ [પ્રા (સં. वासस्)] વસ્ત્ર, લૂગડું. [–આવવી = ગંધાવું. –મારવી = દુર્ગંધ છૂટવી. –લેવી = સૂંઘવું –પૂરવો = વસવાનું શરૂ કરવું – વસવું –ભરાવવો = ઉચાળાભરાવવા; ઘરવખરી સાથે જવાની ફરજ પાડવી]
વાસકસજ્જા સ્ત્રી૦ [સં.] પ્રેમીના આગમનની રાહ જોઈ વસ્ત્રાભૂષણ (તથા ઘર વગેરે) સજાવી તૈયાર થયેલી નાયિકા [કબજો
વાસકૂ(–કો)ટ પુ૦,ન૦ [ઇં. वेस्टकोट] બાંડિયો
વાસણ ન૦ [દે.] પાત્ર, ઠામ [–ખખડવાં= ઘરમાં (ઘણુંખરું પતિપત્ની વચ્ચે) તકરાર થવી. –ઘસવાં, માંજવાં = વાસણ ઊટકીને સાફ કરવાં. –છોલવાં = વાસણને લાગેલો કાટ કે મેલ ઉતારવો. –થવાં = ઊટકવા માટે એઠવાડનાં વાસણ તૈયાર થવાં.] ૦કૂસણ ન૦ રાંધવા વગેરેનાં વાસણ
વાસના સ્ત્રી૦ [સં] પૂર્વના સંસ્કારોથી દૃઢ થયેલી કામના (૨) વાસ; ગંધ
વાસર પુ૦[સં.] દિવસ, વાર ૦મણિ પું૦ સૂર્ય
વાસરશય્યા સ્ત્રી૦ જુઓ વાસકસજ્જા
વાસરવું અ૦ [વા + સરવું] ખુલ્લા પવનમાં ફડફડે એમ. ઉદા૦ કપડાં વાસરવાં મૂકો
વાસરી સ્ત્રી૦ [સં वासर] ડાયરી, રોજનીશી
વાસલ વિ૦ જુઓ વાસેલ
વાસવ પું૦[સં] ઇંદ્ર –વી સ્ત્રી૦ ઇંદ્રાણી
વાસવું સ૦ક્રિ૦ [સં. वस्= આચ્છાદન કરવું] બંધ કરવું(૨) [પ્રા. वास (સં वाश्) અવાજ કરવો] વગાડવું, વાવું (૩) ['વસવું' ઉપરથી] વસે એમ કરવું, વસાવવું (૪) અ૦ક્રિ૦ [સં. वास = ગંધ ઉપરથી] વાસવાળું થવું મહેકવું
વાસંતિક વિ૦ [સં] વસંત ઋતુનું, –ને લગતું (૨) પુ૦ વિદૂષક (૩) નટ
વાસંતી વિ૦ [સં] વસંત ઋતુનું, –ને લગતું (૨) સ્ત્રી૦ એક વેલ
વાસિત વિ૦ [સં] સુવાસિત કરેલું (૨) વસ્ત્રો વડે આચ્છાદિત થયેલું (૩) વાસ પુરાયેલું
વાસિની વિ૦સ્ત્રી૦, વાસી વિ૦[સં.] (બહુધા સમાસને છેડે) રહેનાર (ઉદા૦ નગરવાસી)
વાસી વિ૦ [પ્રા. वासिय (સં वासित), સર૦ हिं. वासी, म. वाशी, वासा] આગલા દિવસનું; વધારે વખત રહેવાથી બગડી ગયેલું
વાસીદું ન૦ [પ્રા. वासिद (સં वासित)= વાસી રાખેલું] ઢોરનું છાણ, મૂતર વગેરે કચરો; પૂંજો. [–કાઢવું, વાળવું = છાણ પૂંજો વગેરે વાળી, નાખી આવવા વાસીદામાં સાંબેલું જવું = 'અશક્ય વાત' એવો અર્થ બતાવવા વપરાય છે] [સવારે થતી) ઊલટી
વાસીવિકાર પું૦ [વાસી + વિકાર](સગર્ભાને
વાસુ. ૦પિયો, ૦પી પુ૦ ['વાસો' ઉપરથી] ખેતરમાં રાતવાસો રહી ચોકી કરનાર
વાસુકિ પુ૦ [સં] (સ) નાગોનો રાજા
વાસુદેવ પુ૦ [સં] (સં.) શ્રીકૃષ્ણ
વાસુપિયો, વાસુપી પુ૦ જુઓ વાસુ
વાસેલ વિ૦[વાસી રાખેલ]પડતર રાખેલું(ખેતર)
વાસો પુ૦ [સં वास] વાસ કરવો તે (૨) મુકામ (૩) [જુઓ વાસર] દહાડો (ખાસ કરીને પ્રસવ થયાનો)
વાસોતી(–પી) પું૦ ['વાસો' ઉપરથી] વાસુ; ચોકી કરવા ખેતરમાં રાતવાસો રહેનાર
વાસ્તવ ન૦ [સં.] જુઓ વાસ્તવિકતા. ૦દર્શી વિ૦ યથાર્થદર્શી; વસ્તુતાએ હોય તે જોનાર–કલ્પના કે ભાવનાથી દોરાઈને નહિ, 'રિયલિસ્ટ'. –વ(–વિક) વિ૦ ખરેખરું (૨) વાજબી. –વિકતા સ્ત્રી૦ સાચી હકીકત (૨) વાજબીપણું
વાસ્તવ્ય વિ૦ [સં] વસવા યોગ્ય (૨) પું૦ રહેવાસી (૩) ન૦ મુકામ રહેઠાણ
વાસ્તુ ન૦ [સં] ઘર બાંધવાની જગા (૨) ઘર (૩) વાસ્તુપૂજન ૦દેવતા સ્ત્રી૦ પુ૦બ૦વ૦ વાસ્તુક્રિયાના અધિષ્ઠાતા દેવ ૦પૂજન ન૦, ૦પૂજા, ૦શાંતિ સ્ત્રી૦ નવા ઘરમાં રહેવા જતાં કરાતી શાંતિક્રિયા. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ મકાન બાંધવાની વિદ્યા, સ્થાપત્ય [અર્થે
વાસ્તે અ૦ [अ वासितह; સર૦ हिं ,म.] કાજે;
વાહ અ૦ [फा] "કેવું સારું, શાબાશ!" એવો પ્રસંશાનો ઉદ્ગાર
વાહક વિ૦ [સં] વહેનારું, ઊંચકનારું, ખેંચનારું; લઈ જનારું

વાહન ન૦ [સં.] જમીન પર આવજા માટે વપરાતુ સાધન (ગાડી, પશુ ઇ૦) (૨) વિચાર, લાગણી કે કાર્ય પ્રગટ કરવા માટે વપરાતુ સાધન, માધ્યમ [**–કરવું** = ગાડી ઇ૦ ભાડે લેવુ **–રાખવું** = વાહન પોતાને ઘેર વસાવવુ] ૦**ખરચ**, ૦**ખર્ચ** ન૦ વાહનનુ ખર્ચ. ૦**ભથ્થું** ન૦ વાહન પેટે અપાતુ ભથ્થુ

વાહવાહ સ્ત્રી૦ [फा. वाह] કીર્તિ (૨) અ૦ જુઓ વાહ. [**–કરવી, કહેવી** = વખાણવુ, શાબાશ ! શાબાશ ! કહેવુ. **–થવી** = વખાણ થવા.] **–હિયું** વિ૦ વાહવાહ કરાવે એવું

વાહવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. वेहव (स वञ्च्), स. वह् ?] સમજાવવુ પટાવવુ, છેતરવુ (૨) ['વહવુ', સં. वाहय् ઉપરથી] વ્યતીત કરવું; ગાળવું; વહે એમ કરવું [(૩) સેના (૪) નસ

વાહિની વિ૦સ્ત્રી૦ [સં.] વહેનારી (૨) સ્ત્રી૦ નદી

વાહિયાત વિ૦ [अ.] વ્યર્થ; નકામુ (૨) ખરાબ, હલકુ

વાહી વિ૦ [સં] વહેનાર, ઊંચકનાર (પ્રાયઃ સમાસને અંતે) ઉદા૦ ભારવાહી, સ્વરવાહી

વાહેલ(–લું) વિ૦ [જુઓ વાહવુ] ભ્રમિત થયેલુ; ગૂંચવાયેલુ

વાહ્ય વિ૦ [સં] વહી શકાય એવું; હલકું

વાળ પું૦ [સ वाल, સર૦ म ; हिं बाल] કેશ. [**–ઉતારવા** = વાળ લેવા(વિધવાના) **–ઊભા થવા** = રોમાંચ થવો **–ઊતરવા** = વાળ ખરી પડવા. **–ન તૂટવો, –વાંકો ન થવો** = જરા પણ ઇજા ન થવી. **–લેવા** = ખાસ અમુક જગાના વાળ કાઢી નાખવા (૨) વિધવાના વાળ બોડી નાખવા] ૦**છો** પું૦ [+ फा. चेह] વાળ (તુચ્છકારમા)

વાળઘોળ સ્ત્રી૦ [વાળવુ+ઘોળવુ (અ ઘોળવુ)] [કા] શીતભાત (૨) આવડત (૩) સાચવણી

વાળણ ન૦ ['વાળવુ' = પાછુ ફેરવવુ] ઉતાર; અસર ધોઈ નાખવાની શક્તિવાળુ તે

વાળવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. वाल (स. वालय्), સર૦ म वाळणें] વાંકુ કરવું, નમાવવુ (૨) વાળીને આકાર કરવો કે ગોઠવવુ (જેમ કે, લાડુ, બીડી, ગેડ, અંબોડો, ઢગલો, પલાઠી) (૩) પાછું ફેરવવું (દેવુ, ગાડું, મૂઠ ઝેર, મન, જવાબ, ઉપકાર, બદલો) (૪) કચરો કાઢવો. ઉદા૦ પૂંજો વાળવો; ઘર વાળવુ (૫) ઉપર છાવરવું, ઢાંકવુ. ઉદા૦ તેના ઉપર ધૂળ વાળ. છેડો વાળવો. (૬) પાણી જવાનો રસ્તો કરવો, જેથી અમુક ઠેકાણે ન જતા અમુક ઠેકાણે પહોંચે. ઉદા૦ ખેતરમાં પાણી વાળે છે. (૭) આવેલી ક્રિયા કે પ્રસંગ પૂરા કરવા ઉદા૦ વરસી વાળવી [**કલમ વાળવી** = એક છોડ ઉપર બીજા છોડની કલમ લગાવવી. **ફેર વાળવી** = ખૂબ કામ કરવુ **છેડો વાળવો** = મો ઢાંકી રડવુ **પગ વાળવા** = થાક ખાવો. **મન વાળવું** = મન મનાવવુ **વાળી લાવવું** = વાળી આણવું, વાળીને ભેગુ કરવું (૨) પાછું ફેરવી લાવવું. **વાળી લેવું** = વાળીને એકઠું કરવુ, સાચવી લેવુ (૨) માગતા પેટે કાપી લેવું.]

વાળંદ પું૦ [વાળ+सं दा = કાપવુ] હજામ; નાવી. ૦**ણ**, ૦**દાણી** સ્ત્રી૦ વાળંદની સ્ત્રી

વાળાકૂંચી સ્ત્રી૦ [વાળો+કૂચડો] દાગીના ધોવાની પીંછી

વાળામરણું વિ૦ સેળભેળ કરેલુ (૨) બાદલું

વાળિયો પું૦ ['વાળવુ' ઉપરથી] અનાજ ઊપણતા રહેલો કચરો

વાળિયું ન૦ કાનની નાની વાળી (સુ)

વાળી સ્ત્રી૦ [સં वाली] (સ્ત્રીઓનુ) નાકનુ ઘરેણુ – નથ (૨) કડી

વાળુ સ્ત્રી૦ [प्रा वालुआ (सं वालुका)] વેળુ; રેતી, કાંકરી (૨) ન૦, સ્ત્રી૦ [दे विआलिअ, સર૦ हिं. व्यालू म ब्यालू] રાત્રિભોજન

-વાળું વિ૦ [प्रा वालओ–पालओ (स पालक), સર૦ हिं म वाला] '–ના સબંધનુ'. '–ની માલિકીનું', '–ના ધંધાનુ' વગેરે અર્થોમા નામને અંતે ઉદા૦ ઘરવાળો ગાડીવાળો માટીવાળો. દૂધવાળો **–ળા** પું૦ કેટલીક અટકોમા અંતે આવતુ 'વાળુ'નુ રૂપ જેમ કે લોટવાળા.

વાળો પું૦ ['વાળ ઉપરથી] ધાતુનો લાંબો તાર (૨) એક રોગ. [**–ખેંચવો** = તાર

કાઢવો. –નીકળવો = વાળાનો રોગ થવો.]

વાંક (૦) પું૦ [જુઓ વાંકું, સર૦ મ.] અપરાધ; ખામી; દોષ (૨) વક્રતા; રાટ (૩) સ્ત્રીઓનું હાથનું એક ઘરેણું [–**કાઢવો**=દોષ દેખાડવો કે જોવો. –**નીકળવો**, –**પેસવો**, –**માં આવવું**=દોષપાત્ર કે ઠપકાપાત્ર થવું]

વાંકવેલું (૦) વિ૦ વેલા જેવું વાંકું (૨) ન૦ કોણાનું એક ઘરેણું

વાંકડિયું (૦) વિ૦ વાંકું (લાલિત્યવાચક)

વાંકડી (૦) સ્ત્રી૦ એક જાતની સોપારી

વાંકડું (૦) વિ જુઓ વાંકું (૨) ન૦ વાંક, સ્ત્રીઓનું એક ઘરેણું (૩) વાંકું, વક્રતા

વાંકસાથિયો પું૦ વાંકાં પાંખાવાળો સાથિયો

વાંકડો પું૦ (૦) સર૦ આંકડો, કે મ. वाकडा = છોકરાના હાથનું અને કન્યાના પગનું એક ઘરેણું તે ઉપરથી ?] (સુ) વરને આપવાની પરઠણ

વાંકાઈ(–શ) (૦) સ્ત્રી૦ ['વાંકું' પરથી] વાંકાપણું (૨) આડાઈ –**બોલું** વિ૦ બોલીને ફરી જનારું

વાંકિયું (૦) ન૦ ['વાંકું' ઉપરથી] સળિયા, નળ વગેરેના જોડાણ માટેનો વાંકી આકૃતિનો ટુકડો

વાંકું (૦) વિ૦ [प्रा. वक्क (सं. वक्र), સર૦ મ वाकडा हिं वाका] વક્ર, સીધું નહિ એવું, ટેડું (૨) [લા] સરળ નહિ એવું, કુટિલ (૩) અવળું ખોટું, ઊંધું (૪) વિરુદ્ધ, સામે થયેલું (૫) ન૦ વાંધો, ગેરસમજ, અણબનાવ (૬) વાંકું તે, વક્રતા [**વાંકી દોરી**=અવળું ભાગ્ય. **વાંકી પાઘડી મૂકવી**=છેલાઈ કરવી (૨) દેવાળું કાઢવું **વાંકી નજર**=કટાક્ષ (૨) ગુસ્સાભરી નજર, અવકૃપા. **વાંકી નજરે જોવું**=છાનામાના જોવું (૨) ગુસ્સે થવું (૩) કામભરી નજરથી જોવું (૪) કુદૃષ્ટિ કરવી **વાંકું ચાલવું**=અનીતિને રસ્તે ચાલવું (૨) આડું ચાલવું, ઊલટું ચાલવું –**થવું**=માઠું થવું, ઊલટી અસર થવી (૨) ગુસ્સે થવું. –**પડવું** ઊલટું લાગવું (૨) માઠું લાગવું, ગુસ્સે થવું –**બોલવું**=આડું કે જૂઠું બોલવું, કબૂલેલા કરતાં કે કહ્યા કરતાં જુદું કહેવું (૨) નિંદા કરવી (૩) રીસમાં બોલવું –**મોં કરવું**=મો મરડવું, અવળું જોવું (૨) ગુસ્સે થવું. –**વળવું**=વક્ર થવું (૨) નીચા નમવું, મહેનત લેવી (૩) ફંટાવું –**વળી જવું**=નમી જવું, ઝૂકી જવું –**વાળવું**=નમાવવું; મરડવું (૨) ઊંધું વાળવું **વાંકો દહાડો**=બગડવા કાળ. **વાંકો વાળ થવો**=જરા પણ અડચણ કે હરકત આવવી, નડવી] ૦**ચૂકું** વિ૦ વાંકું, આડું અવળું. ૦**ટેડ** વિ૦ સાવ વાંકું. ૦**વરણાગિયું** વિ૦ ફાંકડું, છેલ. ૦**વસમું** વિ૦ આડુંટેડું; રીસ ચડે તેવું

વાંઝલાં (૦) ન૦ બ૦ વ૦ [જુઓ વાઝલા] વલખા [–**મારવાં**] [ઘોડીની એક જાત

વાંગળી (૦) સ્ત્રી૦ [सं. वल्ग् પરથી] (કા.)

વાંગીભાત પું૦ [મ] રીંગણ ને ભાતની એક વાની

વાંઘું (૦) ન૦ [સર૦ મ वांगा=તીરછું] કોતર

વાંઘો (૦) પું૦ [प्रा वग्गु (स वर्ग)] વર્ગ, જાત

વાંચન (૦) ન૦ [જુઓ વાચન] વાંચવું તે (૨) વાંચવાની ઢબ (૩) અભ્યાસ ૦**માળા** સ્ત્રી૦ જુઓ વાચનમાળા –**નાલય** ન૦ જુઓ વાચનાલય

વાંચવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [सं वच् પરથી] લખેલું મનમાં કે મોટેથી ઉકેલવું (૨) [લા] ભાખવું (૩) ઇચ્છવું [**વાંચી કાઢવું**. **વાંચી જવું**= પૂરું વાંચવું (૨) ઉતાવળે વાંચી નાખવું. **વાંચી જોવું**=ધ્યાનપૂર્વક વાંચવું (૨) વાંચવાનો પ્રયત્ન કરવો]

વાંછના, વાંછા સ્ત્રી૦ [सं] ઇચ્છા

વાંછવું સ૦ક્રિ૦ [सं वाञ्छ्] ઇચ્છવું

વાંછિત વિ૦ [सं] ઇચ્છેલું

વાંઝ, ૦**ણી** (૦) સ્ત્રી૦ [प्रा वञ्झा (सं वन्ध्या), સર૦ મ वांझ, हिं बांझ] સંતતિ ન થતી હોય તેવી સ્ત્રી, વંધ્યા [**વાંઝણી વિયાવી**, –**ને છોકરાં આવવાં**=હદબહાર વિલંબ થવો] ૦**ણું** વિ૦ જુઓ વાંઝિયું –**ઝિયાબારું** વિ૦ વાંઝિયાનું બિનવારસી (૨) ન૦ એકનો એક છોકરો. –**ઝિયામહેણું** ન૦ વાંઝિયા હોવાનું મહેણું, વાંઝિયાપણાની ખોડ [–**ભાગવું**= સંતતિ થવી] –**ઝિયું** વિ૦ સંતતિ ન થતી હોય તેવું (૨) ફળ કે લાભ ન થતો હોય તેવું [**વાંઝિયાના પારણાં**, **વાંઝિયાબારાનું**,

વાંઝિયાબાનું = એકનું એક, ઘણું વહાલું. વાંઝિયાબાર ઊઘડવું = પુત્રપ્રાપ્તિ થવી]
વાંઝરું (૦) ન૦ (સુ.) રાની જાતનું જાંબુ
વાંઝો (૦) પું૦ વણકર
વાંટ (૦) પું૦ [વાટવુ પરથી] હિસ્સો, ભાગ. ૦ણી સ્ત્રી૦ વહેંચણી ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં. वण्ट्, સર૦ हिं. बाँटना, म. वांटणें] વાટવું, વહેંચવું. –ટો પુ૦ વાટ (૨) ગરાસ કે નરવાની જમીનનો ટુકડો
વાંઠ (૦) સ્ત્રી૦ (કા) ચારાને માટે ઘાસપાણી-વાળી જગા (૨) દુકાળને કારણે પરમુલક જતા દુધાળા પશુનું ધણ
વાંઢી (૦) વિ૦સ્ત્રી૦ [દે. वंठ (સં. वण्ट= અપરિણીત) સર૦ हिं वांडा] વરના અભાવે પરણ્યા વિનાની. –ઢો વિ૦ પું૦ કન્યા ન મળવાથી કુંવારો રહેલો
વાંત વિ૦ [સં.] ઓકેલું [આવતાવાંત
વાંત (૦) અ૦ (સુ.) જુઓ વેત. ઉદા૦
વાંતરવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ વાતરી] ઝીણું ઝીણું કાતરવું કે કરડીને કાપી નાખવું
વાંતરી (૦) સ્ત્રી૦ [આાતરામા થતી ?] જુઓ આતરી અર્થ ૩. [–નો કીડો = એક ને એક બાબત પર ધ્યાન આપનાર. –ખાવી, પડવી, લાગવી]
વાંતિ સ્ત્રી૦ [સં] ઊલટી
વાંદર (૦) સ્ત્રી૦ ઘોડીની એક જાત (કા)
વાંદર (૦) પું૦ [સં वानर સર૦ हिं वादर; म.] વાદરું [વાંદરાંનાં સૂતર પીવાં = મહાદુઃખ વેઠવું વાંદરાને નિસરણી આપવી = અટક-ચાળાને વળી વધુ લાગ આપવો, મૂર્ખને વળી ઉશ્કેરવું, ગાડાને ભાગ પાવી વાંદરાને સળી કરે એવું = બહુ અટકચાળું. વાંદરાનો ઘા = નાહક ચોળીને ચીકણું કરવું તે. ચૂંથીને બગાડવું તે. વડનાં વાદરાં ઉતારવાં = ભારે મુશ્કેલ કામ કરવું] ૦ઢૂંચી સ્ત્રી૦ ચાકી વગેરે ફેરવવાનું ઓજાર ૦ચેષ્ટા સ્ત્રી૦ વાદરા જેવી ચેષ્ટા, અડપલાં ૦નકલ સ્ત્રી૦ વાદરાની પેઠે નકલ કરવી તે ૦(–રા)વેડા પું૦બ૦વ૦ વાદરા જેવી ચેષ્ટાઓ કરવી તે –રી સ્ત્રી૦ વાંદરાની માદા –રું ન૦ વાનર–એક ચોપગું પ્રાણી. –રો પુ૦ નર વાનર (૨) ચાપ, ઘોડો (૩) તાળાનો ખીલો, ઉલાળો (૪) એક પ્રકારનું દારૂખાનું (૫) ભાર ઉપાડવાનું એક યંત્ર
વાંદવું (૦) સ૦ક્રિ૦ + જુઓ વંદવુ
વાંદો (૦) પું૦ વંદો, એક જીવડો (૨) [સર૦ हिं. वांदा (સં वंदाक)] અમુક ઝાડના થડ કે ડાળમાથી નીકળતો બીજી જાતનો નકામો ફણગો
વાંધર (૦) વિ૦ પુ૦ [સર૦ દે. वद्धिम = ખસી કરેલું] સારી રીતે ખસી ન થવાથી વધી ગયેલા વૃષણવાળો. (આખલો)
વાંધાખોરિયું (૦) વિ૦ [વાધો + ખોર] વાધા વચકા કાઢ્યા કરનારું; ચામડું
વાંધો (૦) પું૦ [સં वाधक; સર૦ म वाधा] હરકત. અડચણ (૨) વિરોધ, ઝઘડો, તકરાર. [–આવવો, ઊઠવો, નીકળવો = હરકત કે ઝઘડો પેદા થવો. –ઉઠાવવો કાઢવો, લેવો = વિરોધ કરવો, તકરાર કરવી. –પડવો = હરકત કે ઝઘડો થવો (૨) ખોટું લાગવું; વિરોધનું કારણ મળવું.] ૦વચકો પું૦ ભૂલચૂક, ખોડખાંપણ; કંઈ ને કંઈ છિદ્ર કે વિરોધનું કારણ
વાંફળ (૦) વિ૦ વાયલ (૨) ફોગટ, માલ વગરનું (૩) વિવેક વિના બોલે કે વાવરે તેવું –ળાઈ સ્ત્રી૦ વાંફળપણું (૨) ઉડાઉપણું
વાંભ (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ અભાં] વાછરડાં કે ઢોરને વાળીને એકઠાં કરવા કરાતો અવાજ (૨) [કા.] જુઓ વામ
વાંસ (૦) પુ૦ [સં वंस, સર૦ म. वांसा; हिं. बांस] એક ઝાડ (૨) તેનો સોટો (૩) સાત આઠ હાથ જેટલું માપ (૪) [જુઓ વાસલો] કડિયાનું ઈંટો છોલવાનું ઓજાર [–ફરવો (ઘરમા) = નિર્ધનતા હોવી –બંધાય ! = (તારી) ઠાઠડી બંધાય – તું મરે ! (એવી બદ-દુઆ – ગાળ) સૂકો વાંસ મારવો = ચોખ્ખી ના પાડવી.] ૦કપૂર ન૦ વંશલોચન; વાસનો કપૂર જેવો રસ ૦જાળ, ૦પૂર અ૦ વાંસ જેટલું (ઊંડું) ૦ડો પુ૦ વાસનો સોટો. ૦ફોડણ, ૦ફોડી સ્ત્રી૦ વાસફોડાની કે તે કામ કરનારી સ્ત્રી. ૦ફોડો પુ૦ વાસનાં

ઝાબડા વગેરે બનાવનારો

વાંસણી(-ળી) (૦) સ્ત્રી૦ ['વાંસ' પરથી ? સર૦ हिं बसना] રૂપિયા ભરવાની સાંકડી લાંબી કોથળી

વાંસલડી સ્ત્રી૦ [જુઓ વાસળી] વાંસળી; બંસી (લાલિત્યવાચક)

વાંસલો (૦) પુ૦ [सं, प्रा. वासि, સર૦ हिं. वसूला; म वासला] લાકડા છોલવાનું સુતારી ઓજાર

વાંસળી (૦) સ્ત્રી૦ ['વાસ' પરથી, સર૦ प्रा वंस, हिं वांसली; म. बांसरी] બંસી, ફૂંકીને વગાડવાનું નળી જેવું એક વાદ્ય (૨) જુઓ વાસણી [પાછળ એક

વાંસામોર (૦ઓ) અ૦ [વાસે+મોર] એકની

વાંસિયું (૦) વિ૦ ['વાસ' પરથી] વાસ સંબંધી (૨) વાસ જેટલું લાંબું. -યા ચોખા પુ૦ બ૦વ૦ સાબુદાણા

વાંસી (૦) સ્ત્રી૦ ['વાસ' પરથી] દાતરડા જેવું ફળ બેસાડેલો લાંબો વાસ (૨) [સર૦ हिं. बासी] ચોખની એક જાત

વાંસે (૦) અ૦ ['વાસો' પરથી] પૂંઠે; પછવાડે

વાંસો (૦) પું૦ [सं वंश = કરોડ પરથી, સર૦ हिं. वासा, म वासा] બરડો, પીઠ. [-થાબડવો = ઉત્તેજન કે શાબાશી આપવા. -ભારે થવો = માર ખાવા યોગ્ય થવું, મિજાજ -પતરાજી વધવા -હલકો કરવો = માર મારવો] [વાસનુ પીઠું

વાંસોદ (૦) ન૦ ['વાંસ' પરથી] વાસનું વન (૨)

વિ [सं] એક ઉપસર્ગ જુદાઈ, વિરોધ કે ઊલટાપણું બતાવે ઉદા૦ વિયોગ, વિરોધ પુષ્કળપણું કે વિશેષતા બતાવે ઉદા૦ વિવેક, વિનાશ (૨) બહુવ્રીહિસમાસમાં 'વગરનું' 'વિગત' એવા અર્થમાં આવે ઉદા૦ વિધવા [ભીષણ

વિકટ વિ૦[सं] મુશ્કેલ(૨) દુર્ગમ (૩) વિકરાળ,

વિકરણ ન૦[स] જુદુ પાડવું તે (૨) સંસ્કૃતના એક ગણના ધાતુને બીજા ગણના ધાતુથી જુદો પાડનાર પ્રત્યય

વિકરાલ(-ળ) વિ૦[सं] ડરામણું, ભયાનક

વિકર્ણ પુ૦ [स] (સં.) કર્ણનો પુત્ર (૨) (સં) દુર્યોધનનો ભાઈ (૩) 'ડાયેગોનલ' (ગ.)

વિકર્મ ન૦ [सं] નિષિદ્ધ કે ખરાબ કર્મ

વિકલ(-ળ) વિ૦ [स.] વિહ્વળ; વ્યાકુળ (૨) ખંડિત, અપૂર્ણ (૩) અસમર્થ (૪) પુ૦ વિકળા, કળાનો સાઠમો ભાગ ૦તા સ્ત્રી૦ આતુરતા, બાવરાપણું

વિકલન ન૦ [सं] (સંકલનથી ઊલટું) છૂટું પાડી નાખવું તે (૨) 'ડિસ્ટ્રિબ્યૂશન' (ગ). ૦નિયમ પુ૦ 'લૉ ઑફ ડિસ્ટ્રિબ્યૂશન' (ગ)

વિકલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [सं] કળાનો સાઠમો ભાગ; ક્ષણથી પણ થોડો વખત (૨, રજસ્વળા (૩) એક અંશનો ૩૬૦૦ મો ભાગ (ગ)

વિકલ્પ પુ૦ [सं] તર્કવિતર્ક (૨) અનિશ્ચય, સંદેહ (૩) ચાલી શકે તેવી ઘણી વસ્તુઓમાંથી ગમે તે એક લેવાની છૂટ હોવી તે, તેવી વસ્તુ (વ્યા) (૪) વિપરીત કે વિરુદ્ધ કલ્પના કે વિચાર

વિકસવું અ૦ક્રિ૦ [सं विकस्] ખીલવું

વિકસાવું અ૦ક્રિ૦ -વવું સ૦ક્રિ૦ 'વિકસવું'નું અનુક્રમે ભાવે અને પ્રેરક

વિકસિત વિ૦ [सं] ખીલેલું, વિકાસ પામેલું

વિકળ, ૦તા જુઓ 'વિકલ'માં

વિકળા સ્ત્રી૦ જુઓ વિકલા

વિકંસીકરણ ન૦ [વિ+ક્રોસ પરથી] ક્રોસ છેકી નાખવા તે (ગ)

વિકાર પુ૦ [सं.] ફેરફાર; પરિવર્તન (૨) શારીરિક કે માનસિક બગાડ (૩) 'વેરિયેશન' (ગ) ૦ક વિ૦ વિકાર કે ફેરફાર કરનારું. ૦વશ વિ૦ વિકારને વશ થયેલું

વિકારણું સ૦ક્રિ૦ [दे बुक्कार = ગર્જના ?] અવાજ કરવો, બોલાવવું [ફેરફાર થઈ શકે એવું

વિકારી વિ૦ [सं] વિકારવાળું (૨) વિકાર કે

વિકારોત્તેજક વિ૦ [स] વિકારને ઉત્તેજિત કરનાર [(૨) સ૦ક્રિ૦ પહોળું કરવું

વિકાશ(-સ)વું અ૦ક્રિ૦ [सं विकाश्] ખીલવું

વિકાસ પુ૦ [सं.] ખીલવું તે (૨) ઉત્ક્રાંતિ. ૦ન ન૦ ખીલવું તે, વધવું તે ૦વાદ પુ૦ જુઓ ઉત્ક્રાંતિવાદ ૦વાદી પુ૦ વિકાસવાદમાં માનનાર

વિકાસવું અ૦ક્રિ૦ (૨) સ૦ક્રિ૦ જુઓ વિકાશવું
વિકાસી વિ૦ [સં.] ખીલતું, વિકસતું (૨) ખૂલતું; પહોળું
વિકીર્ણ વિ૦ વિખરાયેલું; વેરાયેલું
વિકૃત વિ૦ [સં] વિકાર પામેલું
વિકૃતિ સ્ત્રી૦ [સં.] વિકાર. ૦કાવ્ય ન૦ મૂળ કાવ્યની વિકૃતિરૂપ કાવ્ય, 'પૅરડી'. ૦ચિત્ર ન૦ નર્મચિત્ર, હાસ્યચિત્ર; 'કાર્ટૂન; કૅરિકૅચર'
વિકૃષ્ટ વિ૦ [સં.] ખેંચાયેલું આકૃષ્ટ
વિક્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] વિવેક, સારાસારનો ભેદ
વિક્રમ પું૦ [સં] પરાક્રમ (૨) (સં.) ઉજ્જનનો એક પ્રસિદ્ધ રાજા, વિક્રમ સંવત પ્રવર્તાવનાર (૩) ન૦ પગલું ૦સંવત પું૦ વિક્રમ રાજાથી ચાલેલો સંવત્સર (ટૂંકમાં વિ૦સં૦) -માદિત્ય પું૦ (સં.) જુઓ વિક્રમ
વિક્રય પું૦ [સં] વેચાણ
વિક્રાંત વિ૦[સં.] પરાક્રમી (૨) વિકરાળ, ડરામણું
વિક્રિયા સ્ત્રી૦ [સં] વિકાર
વિક્લવ વિ૦ [સં] દુઃખી, ખિન્ન (૨) ગભરાયેલું
વિક્ષિપ્ત વિ૦ [સં] વિક્ષેપ પામેલું (૨) વેરાયેલું
વિક્ષુબ્ધ વિ૦ [સં] વિક્ષોભ પામેલું
વિક્ષેપ પું૦ [સં] અડચણ (૨) વાર; વિલંબ (૩) અસ્થિરતા; મૂંઝવણ (૪) વેરવું તે. [-પડવો = અડચણ થવી
વિક્ષોભ પું૦ [સં.] ખળભળાટ; ક્ષોભ
વિખ ન૦ [જુઓ વિષ; સર૦ હિં, મ] ઝેર [-વાવવું = ઝેરવેરનું મૂળ રોપવું.] ૦ણું ન૦ + શત્રુતા [નું પ્રેરક
વિખરાવવું સ૦ક્રિ૦ વિખેરાવવું 'વીખર(-રા)વું'
વિખવાણ સ્ત્રી૦[વિષ+વાણી] ઝેરી બોલ; મહેણું
વિખવાદ પું૦ [વિષ+વાદ] ઝેર પેદા થાય તેવી બોલચાલ; તકરાર, કજિયો
વિખાણ સ્ત્રી૦,ન૦ + જુઓ વખાણ ૦વું સ૦ક્રિ૦ + વખાણવું
વિખિયા સ્ત્રી૦ [વિખ કે વિષય ઉપરથી]+ બૈરી, રાંડ; કુલટા (તિરસ્કારમાં)
વિખૂટું વિ૦ [જુઓ વખૂટું] જુદું, સાથમાંથી છૂટું પડી ગયેલું [-પડવું]
વિખે અ૦ + જુઓ વિષે
વિખેરવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. विक्खिर (सं. वि+कृ), સર૦ हिं. बिखेरना; म विखरणें] વેરવું; છૂટું કરી નાખવું. વિખેરાવવું (પ્રેરક), વિખેરાવું (કર્મણિ)
વિખ્યાત વિ૦ [સં.] જાણીતું; પ્રસિદ્ધ (૨) સ્પષ્ટ કહેલું - જણાવેલું -તિ સ્ત્રી૦ પ્રસિદ્ધિ
વિખ્યાપન ન૦ [સં.] જાહેરાત
વિગઠન ન૦ [સં] સંગઠનથી ઊલટું તે, વિઘટન
વિગત વિ૦ [સં] ગત, અતીત (૨) મૃત
વિગત સ્ત્રી૦ [वि (વિશેષ)+गति (સમજ), સર૦ म] બીના, બાબત (૨) ગમ, સૂજ. [-પડવી = ઓળખાવું, સમજાવું.] ૦વાર, -તે અ૦ દરેક વિગત સાથે, વિસ્તારપૂર્વક
વિગતિ સ્ત્રી૦ [સં.] અવેગતિ, અવગતિ
વિગતેચ્છ વિ૦ [સં.] ઇચ્છારહિત, નિષ્કામ
વિગલિત વિ૦ [સં] પડી ગયેલું (૨) ગળી ગયેલું (૩) ટપકી ગયેલું [ગુણવાળું
વિગુણ વિ૦ [સં] ગુણરહિત (૨) વિરુદ્ધ
વિગ્રહ પું૦ [સં] યુદ્ધ, સંગ્રામ (૨) શરીર (૩) સમાસના અવયવો છૂટા પાડવા તે (વ્યા). ૦ખોરી, ૦પરસ્તી = યુદ્ધ શોધવાની વૃત્તિ, યુદ્ધમાં રાચવું તે; 'વૉર મૉંગરિંગ'. ૦રેખા સ્ત્રી૦ લઘુરેખા, (-) આવું વિરામ-ચિહ્ન (વ્યા). ૦વાન વિ૦ શરીરધારી
વિઘટન ન૦ [સં.] છૂટું પાડવું તે (૨) તોડીફોડી નાખવું તે [નાખેલું
વિઘટિત વિ૦ [સં] જુદું પડેલું (૨) તોડીફોડી
વિઘટ્ટન ન૦, -ના સ્ત્રી૦ [સં] વિઘટન (૨) અથડાવું કે પછડાવું તે
વિઘરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'વીઘરવું'નું પ્રેરક
વિઘાત પું૦ [સં.] આઘાત, પ્રહાર (૨) નાશ; સંહાર (૩) વિઘ્ન, બાધા ૦ક વિ૦ વિઘાત કરનારું ૦કત્વ ન૦
વિઘોટી સ્ત્રી૦ ['વીઘું' પરથી, સર૦ म विघोटी; विघोटी, हिं बीगहाटी] દર વીઘે આકારાતું કે ભરવાનું મહેસૂલ [-ભરવી]
વિઘ્ન ન૦ [સં] હરકત, સંકટ, મુશ્કેલી [-આવવું, પડવું = હરકત પેદા થવી.] ૦કર્તા -(ર્તા) પું૦, ૦કારી વિ૦(૨) પું૦ વિઘ્ન કરનાર.

૦નાશક(-ન) વિ૦ (૨) પું૦ વિઘ્ન દૂર કરનાર (ગણપતિ). ૦સંતોષી વિ૦ વિઘ્ન કરવામાં રાજી થનાર. ૦હર(-ર્તા,-ર્ત્તા) વિ૦ વિઘ્ન દૂર કરનારું -ઘ્નિત વિ૦ [સં.] વિઘ્નમાં આવી પડેલું, અંતરાયેલું; અટકાયેલું

વિઘ્ર વિ૦ [જુઓ વ્યગ્ર]+બાવરું [૦તા સ્ત્રી૦

વિચક્ષણ વિ૦ [સં.] ચતુર; બુદ્ધિમાન, વિદ્વાન.

વિચરવું અ૦ક્રિ૦ [स वि+चर्] જવું, આમ તેમ ફરવું; પ્રવાસ કરવો

વિચલ(-ળ), -લિત વિ૦[સં.] અસ્થિર; હાલતું

વિચાર પું૦ [સં] મનથી ચિંતવવું તે, મનન કરવું તે (૨) અભિપ્રાય (૩) ઉદ્દેશ, આશય (૪) કલ્પના, મનસૂબો (૫) નિશ્ચય (૬) વિવેક, મર્યાદા (૭) પરિણામનો ખ્યાલ (૮) ચિંતા [-આપવો=અભિપ્રાય આપવો, સલાહ આપવી -આવવો=કલ્પના સૂઝવી (૨) ચિંતન કરવું -ઊઠવો=તર્ક થવો -કરવો=ચિંતવવું (૨) મનસૂબો કરવો (૩) મસલત કરવી. -ચલાવવો=વિચારવું, ચિંતવવું (૨) મસલત કરવી. -છુપાવવો= અભિપ્રાય કે હેતુ ગુપ્ત રાખવો -દબાવવો= મનોભાવ પ્રકટ ન કરવો (૨) મન મારવું -દર્શાવવો=વિચાર પ્રગટ કરવો, જણાવવો. -દોડાવવો=કલ્પના કરવી -ધરાવવો= અભિપ્રાય કે ઉદ્દેશ હોવો. -પરખવો= મનોભાવ કળવો -પહોંચાડવો=વિચારવું. -પૂછવો=અભિપ્રાય જાણવા માગવો. -ભમવો=મન અસ્થિર હોવું -રાખવો= વિચાર ધરાવવો (૨) વિવેક રાખવો, મર્યાદા સાચવવી લાંબો વિચાર=દૂરના પરિણામોનો ખ્યાલ] ૦ક પું૦ વિચાર કરનાર, ચિંતનશીલ પુરુષ ૦ણા સ્ત્રી૦ વિચાર કરવો તે ૦ણીય વિ૦ વિચારવા માટેનું કે વિચારવા યોગ્ય ૦દોષ પું૦ વિચાર-પદ્ધતિ કે તેની સરણીનો દોષ, વિચાર કરવામાં થતી ભૂલ ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ વિચાર કરવાની રીત ૦પૂર્વક અ૦ વિચાર કરીને ૦વત, ૦વાન વિ૦ વિચાર કરનારું, વિચારવાળું ૦વિનિમય પું૦ વિચારોની આપલે. ૦વું સ૦ક્રિ૦ વિચાર કરવો. ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ વિચાર કરવાની શક્તિ ૦શીલ વિ૦ વિચાર કરે તેવું; વિચારવાન. ૦શ્રેણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ વિચારની પરંપરા. ૦સરણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ વિચારની સરણી-તેની પદ્ધતિ, ક્રમબદ્ધતા વગેરે ૦સૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ વ્યક્તિના સમગ્ર વિચારોનો સમૂહ. -રિત વિ૦ વિચારેલું. -રી વિ૦ વિચારયુક્ત; વિચારવાન

વિચિ(-ચી) સ્ત્રી૦ [સં] મોજું, તરંગ

વિચિત્ર વિ૦ [સં] તરેહવાર, વિલક્ષણ (૨) અદ્ભુત, નવાઈ પમાડતું ૦તા સ્ત્રી૦ ૦વીર્ય પું૦ (સં) ધૃતરાષ્ટ્ર અને પાંડુનો પિતા.-ત્રિત વિ૦ [સં.] વિચિત્ર; નવાઈ ભરેલું

વિચી સ્ત્રી૦ [સં.] વિચિ, મોજું

વિચેતન વિ૦ [સં] અચેતન, બેહોશ

વિચેષ્ટા સ્ત્રી૦ [સં.] ચેષ્ટા

વિચોવિચ અ૦ [સર૦ हिं वीचोवीच; જુઓ વચ્ચે] બરાબર વચ્ચે, વચ્ચોવચ

વિચ્છિત્તિ સ્ત્રી૦ [સં] સ્ત્રીનો એક વિલાસ, (અંગત સૌંદર્યની મગરૂરીથી) શણગાર ઇ૦માં અમુક લાપરવાઈ દેખાડવી તે

વિચ્છિન્ન વિ૦ [સં] વિચ્છેદ પામેલું

વિચ્છેદ પું૦[સં] કાપ, છેદ (૨) વિભાગ (૩) વિયોગ (૪) નાશ [-જવું=નાશ પામવું] ૦ન ન૦ વિચ્છેદ કરવો કે થવો તે

વિચ્યુત વિ૦ [સ] ચ્યુત થયેલું

વિછળામણ ન૦[વીછળવું પરથી] વીછળેલું પાણી

વિછળાવવું સ૦ક્રિ૦ 'વીછળવું'નું પ્રેરક

વિછોહ પું૦ [દે विच्छोह, સર૦ हिं] (પ) વિયોગ, જુદાઈ -હી વિ૦ વિયોગી

વિજન વિ૦ [સ] માણસના અવરજવર વિનાનું, એકાંત, વેરાન (૨) ન૦ તેવી જગા ૦તા સ્ત્રી૦

વિજય પું૦ [સં] ફતેહ. ૦ડંકો પું૦ વિજય સૂચવતો ડંકો ૦ધ્વજ, ૦વાવટો પું૦ વિજયસૂચક વાવટો ૦યાત્રા સ્ત્રી૦ વિજયની ઉજવણીની યાત્રા ૦સ્તંભ પું૦ વિજયની યાદગીરી માટે ઊભો કરેલો સ્તંભ -યા સ્ત્રી૦ (સં) પાર્વતી (૨) ભાંગ -યાદશમી સ્ત્રી૦ દશેરા, આસો સુદ ૧૦ -યિની વિ૦ સ્ત્રી૦,

–યી વિ૦ ફતેહમંદ

વિજયંતવિ૦(પ)વિજયવત [બીજી જાતનું

વિજાતિ સ્ત્રી૦ [સં.] ભિન્ન જાતિ –તીય વિ૦

વિજાપરો પું૦[સર૦ મ विजावळी=વેગળાપણું; ભિન્નતા] છૂટકો; નિકાલ

વિજારી સ્ત્રી૦ [સં. जार ઉપરથી]વ્યભિચાર(૨) લુચ્ચાઈ (૩) હાથચાલાકી

વિજાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ 'વીજવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક [વિ૦ જીતવા ઇચ્છનાર

વિજિગીષા સ્ત્રી૦ [સં] જીતવાની ઇચ્છા. –ષુ

વિજીત વિ૦ [સં] જિતાયેલું; હારેલું

વિજૃંભણ ન૦ [સં] બગાસું (૨) ખીલવું તે (૩) રમત; ક્રીડા

વિજેતા પું૦ [સં.] વિજય મેળવનાર

વિજોગ પું૦ જુઓ વિયોગ; છૂટું પડવું તે. ૦ણ(–ણી) વિ૦ સ્ત્રી૦ વિયોગી સ્ત્રી; વિરહિણી –ગિયું,–ગી વિ૦ વિયોગી; વિરહી

વિજ્ઞપ્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] વિનંતી

વિજ્ઞાત વિ૦ [સં.] સારી રીતે જાણેલું. –તા પું૦ [સં.] જાણનાર; સારી રીતે જાણનાર

વિજ્ઞાન ન૦ [સં] સવિશેષ જ્ઞાન શાસ્ત્રીય જ્ઞાન (૨) અનુભવજ્ઞાન (૩) બ્રહ્મજ્ઞાન, તત્ત્વજ્ઞાન. ૦મય વિ૦ વિજ્ઞાનથી ભરેલું, વિજ્ઞાનનું બનેલું ૦મય કોશ(–ષ) પું૦ જીવના પાંચ કોશોમાંનો એક (જુઓ આનંદમય કોશ) ૦વાદ પું૦ પદાર્થમાત્ર મનોમય છે, એટલે વિજ્ઞાન એ જ તત્ત્વ છે એવો બૌદ્ધ તત્ત્વજ્ઞાનનો એક સિદ્ધાંત. ૦વાદી વિ૦ (૨) પું૦ વિજ્ઞાનવાદ માનનાર. ૦શાસ્ત્રી પું૦ વૈજ્ઞાનિક, 'સાયન્ટિસ્ટ'. –નિક,–ની વિ૦ (૨) પું૦ જુઓ વૈજ્ઞાનિક

વિજ્ઞાપક વિ૦ [સં.] જાહેર કરનાર (૨) ન૦ જાહેરખબર (૩) માહિતી આપનાર પુસ્તક કે ચોપાનિયું. –ન ન૦,–ના સ્ત્રી૦ નિવેદન, વિનંતિ

વિજ્ઞાપિત વિ૦[સં.] નિવેદિત કરેલું

વિટ(–શ) પું૦ [સં.] વૈશ્ય

વિટ પું૦ [સં] કામુક, લંપટ (૨) યાર (૩) વેશ્યાનો અનુચર, ભડવો (૪) નાટકમાં નાયક નાયિકાનો વિદૂષક જેવો સાથી

વિટપ પું૦ [સં.] ડાળી

વિટમણા સ્ત્રી૦ + જુઓ વિટંબણા

વિટલ વિ૦ + મૂર્ખ; અણસમજુ

વિટલાગી સ્ત્રી૦[દે विंटल, विंटलिआ वशीकरण विद्या ઉદા૦ 'માડી માયાએ વિટલાગી'

વિટંગા સ્ત્રી૦ + [સં विट्+અંગના] + છિનાળ; કુલટા (૨) કામેલ સ્ત્રી

વિટંબ પું૦ +, ૦ણા સ્ત્રી૦ [सं. विडम्बना, સર૦ म] દુઃખ; સંતાપ; મુશ્કેલી. [–થવી, પડવી=સંતાપ થવો, મુશ્કેલી આવવી]

વિટામિન ન૦ [ઇં.] ખોરાકમાં હોતું એક પ્રાણદાયી તત્ત્વ [મૂડીદારોની સત્તા

વિટ્પ્રકોપ પું૦ [સં.] વૈશ્યવૃત્તિની પ્રબળતા;

વિટ્વરાહ પું૦ [સં.] ડુક્કર

વિઠ્ઠલ પું૦ [સં] (સં) કૃષ્ણ, વિષ્ણુ

વિડંગ પું૦, સ્ત્રી૦; ન૦ [સં] વાવડિંગ

વિડંબક વિ૦ (૨) પું૦ [સં.] વિડંબના કરનાર.

વિડંબન ન૦, –ના સ્ત્રી૦ [સં] અનુકરણ (૨) ઉપહાસ, મશ્કરી (૩) છળ (૪) મુશ્કેલી; પીડા. [–પડવી=મુશ્કેલી પડવી, પીડા થવી.]

વિડારણ ન૦ [વિડારવું પરથી] વિડારવું તે

વિડારવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ વિદારવું] મારી નાખવું (૨) ચીરવું (૩) શરમાવવું

વિણ અ૦ [प्रा. विणा (સં विना), વિના (પ)

વિણામણ ન૦, –ણી સ્ત્રી૦ ['વીણવું' ઉપરથી] વીણવું તે (૨) અનાજમાંથી વીણી કાઢેલો નકામો ભાગ (૩) વીણવાની મજૂરી

વિણાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ 'વીણવું'નું અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક

વિત ન૦ [सं. वित्त] (પ) વિત્ત, ધન

વિતથ વિ૦ [સં] અસત્ય, મિથ્યા.

વિતરણ ન૦[સં] અર્પણ; દાન

વિતરવું સ૦ક્રિ૦ [सं वितृ] આપવું

વિતર્ક પું૦ [સં] એક તર્ક પછીનો બીજો તર્ક (૨) સંદેહ, શક (૩) તર્કવિતર્ક, વિચાર

વિતલ(–ળ) ન૦ [સં.] સાત પાતાળમાંનું બીજું

વિતંડા સ્ત્રી૦; ૦વાદ પું૦ [સં.] ખોટો બકવાદ; નકામી માથાકૂટ (૨) પોતાનો પક્ષ જ ન હોય અને માત્ર સામા પક્ષનું ખંડન જ કર્યા કરવું તે (ન્યા). –ડી વિ૦ વિતંડાવાળું

વિતાડવું સ૦ ક્રિ૦ ['વીતવું'નુ પ્રેરક] દુઃખ દેવું; પજવવું, વતાડવું [કરવું
વિતાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦ ['વીતવું'નુ પ્રેરક] પસાર
વિતાન પું૦, ન૦ [સ] ચંદરવો; છત
વિતાલ વિ૦ [સં.] બેતાલું
વિતાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ વિતાડવું,પસાર કરવું
વિત્ત ન૦ [ન.] દ્રવ્ય (૨) શક્તિ (૩) સાર
-વિદ્ વિ૦ [સં] સમાસમા ઉત્તરપદ તરીકે આવતા 'જાણનાર' અર્થ બતાવે છે. ઉદા૦ 'યજુર્વિદ'
વિદગ્ધ વિ૦ [સં] બળીને ભસ્મ થયેલુ (૨) પરિપક્વ (૩) વિદ્વાન (૪) ચતુર, પક્કું. ૦તા સ્ત્રી૦ -ગ્ધા સ્ત્રી૦ ચતુર સ્ત્રી
વિદર્ભ પું૦ [સ.] (સ) એક દેશ; આધુનિક વરાડ
વિદલ(-ળ) વિ૦ [સં] વિકસિત, ખીલેલુ (૨) દળ વિનાનુ (૩) ન૦ કઠોળ અને દહીં અથવા દહીંની વાની
વિદાય વિ૦ [જુઓ વદાય] વળાવેલુ. મોકલેલુ (૨) સ્ત્રી૦ રજા; છૂટા પડવુ તે [-આપવી, -લેવી] ૦બોલ પું૦ વિદાય લેતા કે આપતા બોલાતો શબ્દ ૦ગીરી સ્ત્રી૦ રજા આપવી તે, વળાવવુ તે
વિદારક પું૦ [સ] વિદારણ કરનાર -ણુ ન૦
વિદારવું સ૦ક્રિ૦ [સં. विदॄ] ચીરવું કકડા કરી નાખવા (૨) મારી નાખવુ
વિદારિત વિ૦ [સં] ચીરેલુ
વિદારી સ્ત્રી૦ એક વેલો (૨) [સં] એક રોગ ૦કંદ પું૦ વિદારીનુ કંદ
વિદીર્ણ વિ૦ [સ] વિદારિત, ચિરાયેલુ
વિદિત વિ૦ [સં] જાણમા આવેલું, જણાયેલુ
વિદુર પું૦ [સં.] (સ.) ધૃતરાષ્ટ્ર તથા પાંડુનો નાનો ભાઈ. ૦વેડા પું૦બ૦વ૦ દીનતા દેખાડયા કરવી તે
વિદુષી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] પંડિતા
વિદૂર વિ૦[સં] ખૂબ દૂર (૨)[સ]એ નામનો પર્વત કે શહેર' જ્યાથી પૂર્વે વૈદૂર્ય મળતો ૦તા સ્ત્રી૦. ૦મણિ પું૦ વૈદૂર્ય.એક મણિ
વિદૂષક પું૦ [સં] મશ્કરો, રંગલો (૨) નાટકમા નાયકનો મિત્ર ૦પણું ન૦
વિદેશ પું૦ [સ.] પરદેશ -શી વિ૦ (૨) પું૦ પરદેશી. -શીય વિ૦ પરદેશી (૨) પરદેશથી આવેલું, 'એક્સોટિક'
વિદેહ વિ૦[સ] અશરીરી (૨) વિગત; મૃત(૩) કૈવલ્ય પામેલું, માયાપાશથી મુક્ત થયેલુ. ૦મુક્ત વિ૦ મુક્તિ પામેલુ ૦મુક્તિ સ્ત્રી૦ મરણ બાદ પ્રાપ્ત થતી મુક્તિ (જીવનમુક્તિથી ઊલટું). -હી વિ૦ જુઓ વિદેહ
વિદ્યમાન વિ૦ [સં.] હયાત (૨) હાજર. (નમમા પિતાના નામ પૂર્વે 'વિ૦' લખી તે હયાત છે એમ સૂચવાય છે) -ને અ૦+ મારફતે ઉદા૦ જેની વિદ્યમાને કાગળ પહોંચાડયો
વિદ્યા સ્ત્રી૦[સં.] જ્ઞાન (૨) તેનું શાસ્ત્ર કે કળા. ઉદા૦ 'સમાજવિદ્યા' (૩) વિજ્ઞાન, 'સાયન્સ (૪) જુઓ વદ્યા [ચૌદે વિદ્યા = બધી વિદ્યા, સમગ્ર જ્ઞાન મેલી વિદ્યા = જારણ, મારણ, વશીકરણની કે ભૂતપ્રેત સાધવાની વિદ્યા] ૦ગુરુ પું૦ વિદ્યા શીખવનાર ગુરુ ૦દાન ન૦ વિદ્યાનુ દાન ૦ધર પું૦ એક દેવયોનિનો દેવ ૦ધરી સ્ત્રી૦ વિદ્યાધર વર્ગની સ્ત્રી ૦ધિકારી પું૦ [+अधिकारी] કેળવણી ખાતાનો ઉપરી, 'ડી પી આઈ' ૦નંદ પું૦ [+आनंद] વિદ્યા પ્રાપ્તિનો આનંદ ૦નિધિ પું૦ વિદ્યાનો ભંડાર (૨) વિદ્યાસમિતિનો પ્રમુખ ૦પીઠ સ્ત્રી૦ ન૦ વિદ્યાનું ધામ, 'યુનિવર્સિટી' (૨) (સ) ગૂજરાતવિદ્યાપીઠ, ગાંધીજીએ ગુજરાતમા સ્થાપેલ રાષ્ટ્રીય યુનિવર્સિટી ૦નુરાગી વિ૦ [+अनुरागी] વિદ્યામા પ્રેમ-અનુરાગવાળું અભ્યાસપ્રેમી ૦ભ્યાસ પું૦[+अभ्यास] ભણતર, કેળવણી. ૦મંદિર ન૦ શાળા. ૦મૃત ન૦ [+अमृत] વિદ્યારૂપી અમૃત ૦ર્થિની સ્ત્રી૦, ૦ર્થી પું૦ [સં] ભણનાર, અભ્યાસી. ૦લય ન૦ [+आलय] શાળા ૦વંત વિ૦ વિદ્વાન ૦સમિતિ સ્ત્રી૦ વિદ્યાપીઠમા કોઈ પણ વિદ્યાના અભ્યાસ સંબંધી વિચાર કરવા નીમેલુ મંડળ ૦વિહીન વિ૦ કેળવણી વિનાનું ૦વ્યાસંગી વિ૦ (૨) પું૦ વિદ્યાના વ્યાસંગવાળો

વિદ્યુત સ્ત્રી૦ [સં.] વીજળી. –ત્પાત પું૦ વીજળી પડવી તે. –દણુ પું૦ [+અણુ] 'ઇલેક્ટ્રોન'. –દ્યંત્ર ન૦ [+યંત્ર] વીજળીને બળે ચાલતું યંત્ર –દ્વેગી વિ૦ [+વેગી] વીજળીના વેગવાળું; અતિ ત્વરિત. –ન્મય વિ૦ [+મય] વિદ્યુતથી પરિપૂર્ણ (૨) [લા.] ઉત્તેજિત; તેજ થયેલું. –ન્માલા(–ળા) પું૦ [+માલા] એક છંદ –લ્લતા, –લ્લેખા સ્ત્રી૦ [+લતા, લેખા] વીજળીની વાંકીચૂંકી રેખા

વિદ્યોત્તેજક વિ૦[સં.]વિદ્યાને ઉત્તેજન આપનારું

વિદ્રાવણ ન૦[સં.] ઓગાળવું – પ્રવાહી કરવું તે

વિદ્રુમ ન૦ [સં] પરવાળું (૨) કૂંપળ

વિદ્વજ્જન પું૦ [સં] વિદ્વાન માણસ

વિદ્વત્તા સ્ત્રી૦ [સં.] પંડિતાઈ, જ્ઞાન

વિદ્વત્સંન્યાસ સ્ત્રી૦[સં.]પૂર્ણ જ્ઞાનીનો સંન્યાસ

વિદ્વદ્‌ભોગ્ય વિ૦[સં] વિદ્વાનોને જ રસ પડે એવું

વિદ્વાન વિ૦(૨)પું૦[સં] જ્ઞાનવાન, પંડિત,જ્ઞાની

વિદ્વેષ પું૦[સં] દ્વેષ, શત્રુતા. ૦ણ ન૦ શત્રુતા કરાવવી તે એક અભિચાર

વિદ્વેષી વિ૦[સં] વિદ્વેષવાળું –ષિતા સ્ત્રી૦

વિદ્વેષ્ટા પું૦ [સં] વિદ્વેષ કરનાર [ધર્મવાળું

વિધર્મ(–ર્મી) વિ૦ [સં.] વિરોધી કે ભિન્ન

-વિધ વિ૦[સં.] (સમાસને અંતે) રીતનું. ઉદા૦ બહુવિધ (૨) અ૦ + પ્રમાણે; રીતે

વિધ સ્ત્રી૦ (પ) વિધિ, રીત; પ્રકાર

વિધવા સ્ત્રી૦ [સં] જેનો પતિ મરી ગયો હોય તેવી સ્ત્રી. ૦વિવાહ પું૦ તેનું પુનર્લગ્ન

વિધવિધ વિ૦ [જુઓ વિધ, વિવિધ] બહુ પ્રકારનું, વિવિધ

વિધા સ્ત્રી૦ [સં] પ્રકાર

વિધાતા પું૦ [સં.] બ્રહ્મા (૨) સ્ત્રી૦ વિધાત્રી. –ત્રી સ્ત્રી૦ પ્રારબ્ધની અધિષ્ઠાત્રી દેવી

વિધાન ન૦[સં] વિધિ; રીત (૨) શાસ્ત્રાજ્ઞા (૩) ક્રિયા (૪) સેવા (૫) ઉપાય (૬) હાથીને માટે કરેલો લાડુ

વિધાયક વિ૦[સં.] રચનાત્મક (૨) પું૦ વ્યવસ્થા કરનાર (૩) રચનાર (૪) આજ્ઞા કરનાર (૫) [પ્રાણવિનિમયનો] પ્રયોગ કરનાર

વિધાયી વિ૦પું૦ [સં] સ્થાપના કરનારો (૨) વ્યવસ્થા કરનારો (૩) રચના કરનારો

વિધિ પું૦ [સં] (સં) બ્રહ્મા (૨) ભાગ્યદેવતા (૩) આજ્ઞા; શાસ્ત્રાજ્ઞા (૪) સંસ્કાર (૫) પું૦; સ્ત્રી૦ ક્રિયા (૬) ક્રિયાનો ક્રમ કે પદ્ધતિ ૦નિષેધ પું૦ અમુક કરવા ન કરવા માટેની શાસ્ત્રાજ્ઞા ૦પદ ન૦ વિધેય; 'પ્રેડિકેટ' (વ્યા). ૦પૂરક વિ૦ ક્રિયાપૂરક (વ્યા) ૦રૂપ વિ૦ અમુક કરવાની આજ્ઞાવાળું; આજ્ઞારૂપ

વિધુ પું૦ [સં.] ચંદ્રમા ૦વાર પું૦ સોમવાર

વિધુર પું૦ [સં.] જેની પત્ની મરી ગઈ હોય એવો પુરુષ (૨) વિ૦ વ્યાકુળ (૩) વિયોગી ૦વિવાહ પું૦ વિધુરનું પુનર્લગ્ન. –રા વિ૦ સ્ત્રી૦પ્રિયના વિયોગથી પીડિત.–રે વિ૦વિધુર

વિધેય વિ૦ [સં] કરવા યોગ્ય (૨) અધીન, આજ્ઞાધારક (૩) ન૦ વાક્યમાં ઉદ્દેશને વિષે જે કંઈ કહ્યું હોય તે (વ્યા.) (૪) પું૦ (પ્રાણવિનિમયનો) જેના પર પ્રયોગ કરાય છે તે. ૦પૂરણ, ૦વર્ધક વિ૦ વિધેયના અર્થમાં વધારો કરનાર (૨) ન૦ તેવું પદ (વ્યા).

વિદ્ધ વિ૦ [સં] વીંધાયેલું

વિધ્યર્થ પું૦ [સં] શાસ્ત્રાજ્ઞા, પ્રેરણા, ઉપદેશ, ફરજનો અર્થ બતાવતું ક્રિયાપદનું રૂપ (વ્યા) ૦ક વિ૦ વિધ્યર્થનું, વિધ્યર્થવાળું

વિધ્વસ્ત વિ૦[સં] નાશ પામેલું

વિધ્વંસ પું૦ [સં] નાશ

વિન અ૦ [સં વિના]+વિણ; વિના (પ)

વિનત વિ૦[સં.] નમ્ર (૨) નમી ગયેલું [માતા

વિનતા સ્ત્રી૦ +વનિતા (૨) [સં.](સં)ગરુડની

વિનતિ સ્ત્રી૦ [સં] વિનંતી (૨) નમ્રતા

વિનમ્ર વિ૦ [સં] વિશેષ નમ્ર

વિનય પું૦ [સં] નમ્રતા (૨) સભ્યતા. ૦મંદિર ન૦ માધ્યમિક કેળવણી આપનારી શાળા

વિનવણી સ્ત્રી૦ [જુઓ વીનવવું, સર૦ મ.] વીનવવું તે. વિનવાવવું સ૦ક્રિ૦ 'વીનવવું' પ્રેરક [નાશ પામવું

વિનશન ન૦ [સં.] નાશ. –વું અ૦ ક્રિ૦ (પ.)

વિનશ્વર વિ૦ [સં.] નશ્વર, ક્ષણભંગુર

વિનષ્ટ સ્ત્રી૦ [સં] નાશ પામેલું

વિનષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સં] વિનાશ, પાયમાલી

વિનંતિ(-તી) સ્ત્રી૰ [प्रा विन्नत्ति (सं विज्ञप्ति)] અરજી, આજીજી. ૦પત્ર ન૰ વિનતી કરતો પત્ર કે લખાણ [રહિત; વિહોણુ
વિના અ૰[सं]સિવાય, વગર. ૦નું વિ૰વગરનુ,
વિનાણ ન૰ [प्रा विन्नाण (सं विज्ञान)]+ વિજ્ઞાન (૨) જાદુ
વિનાયક પુ૰[सं](સં.)ગણપતિ. ૦ચતુર્દશી સ્ત્રી૰ (સ) કારતક સુદ ૪
વિનાશ પુ૰ [सं] નાશ ૦ક વિ૰ નાશ કરનાર. ૦ન ન૰ નાશ કરવો તે -શિકા સ્ત્રી૰ લોઢાના બખ્તરવાળુ એક લડાયક જહાજ, 'ડિસ્ટ્રૉયર'. -શિની વિ૰સ્ત્રી૰, -શી વિ૰ નાશ કરનારું (૨) નાશ પામે તેવું
વિનિપાત પું૰ [सं.] અવનતિ; પડતી; વિનાશ
વિનિમય પુ૰ [सं] અદલોબદલો, આપલે
વિનિયોગ પુ૰ [सं] ઉપયોગ, પ્રયોગ (૨) નિમણૂક (૩) વિઘ્ન
વિનિર્મિત વિ૰ [सं] નિર્માણ થયેલું
વિનિંદક વિ૰[सं]નિંદા કરનારું(૨) અવગણતુ, તુચ્છકારતુ
વિનીત વિ૰ [सं] સૌમ્ય, વિવેકી (૨) સુશિક્ષિત (૨) નરમ પક્ષનુ, 'લિબરલ' (૪) હાઈસ્કૂલ કે વિનયમંદિરનો અભ્યાસક્રમ પાર કરી ગયેલુ, 'મૅટ્રિક' ૦તા સ્ત્રી૰ સૌમ્યતા, નમ્રતા (૨) સુશિક્ષિતતા. ૦પક્ષ પું૰ બંધારણીય માર્ગે રાજકીય સુધારાઓ માટે પ્રવૃત્તિ ચલવવામા માનનો—'લિબરલ' કે 'મૉડરેટ'—પક્ષ
વિને પુ૰+વિનય
વિનોક્તિ સ્ત્રી૰ [सं] 'વિના'નો જેમા રસિક પ્રયોગ કરાય છે એવો એક અલકાર(કા શા.)
વિનોદ પુ૰ [सं.] મોજ, આનંદ (૨) મશ્કરી, મજાક [-કરવો]. -દિની વિ૰ સ્ત્રી૰, -દી વિ૰ વિનોદ કરનારુ કે કરી શકે એવું
વિન્યસ્ત વિ૰ [सं.] ગોઠવાયેલુ (૨) મુકાયેલુ
વિન્યાસ પુ૰ [सं] ગોઠવણ (૨) મૂકવું તે
વિપક્ષ વિ૰[सं]સામા પક્ષનું, વિરોધી (૨) પું૰ સામાવાળિયો, દુશ્મન [(૨) મુસ્કેલી
વિપત(-ત્તિ-દ,-દા) સ્ત્રી૰ [सं] દુઃખ, આફત
વિપથ પુ૰ [सं] કુમાર્ગ ૦ગામી વિ૰ (૨) પું૰ કુમાર્ગે જનાર
વિપદ(-દા) સ્ત્રી૰ [सं.] વિપત્તિ
વિપરિણામ પુ૰, ન૰ [सं] ફેરફાર; પલટો (૨) ખોટુ કે ખરાબ પરિણામ
વિપરીત વિ૰ [सं] ઊલટુ, વિરોધી, અવળુ. ૦કરણ ન૰ ઊલટુ કરવુ તે ૦કોણ પુ૰ 'રિફ્લેક્સ ઍન્ગલ' (ગ) ૦તા સ્ત્રી૰. ૦લક્ષણા સ્ત્રી૰ જહલ્લક્ષણાનો એક પ્રકાર, આમા વાચ્યાર્થને છોડી તેની સાથે સબધ રાખતો તેનાથી બિલકુલ વિપરીત અર્થ સમજવાનો હોય છે.(કા. શા)
વિપર્યય, વિપર્યાસ પુ૰ [सं] ઊલટપૂલટ થઈ જવુ તે (૨) મિથ્યાજ્ઞાન, હોય તેનાથી ઊલટુ જ સમજવુ તે (૩) ગરબડ, અવ્યવસ્થા (૪) નાશ
વિપલ(-ળ) સ્ત્રી૰ [सं] પળનો ૬૦ મો ભાગ
વિપશ્ચિત વિ૰ [सं] વિદ્વાન, જાણકાર
વિપાક પુ૰[सं.] પરિપકવતા (૨) પરિણામ, ફળ
વિપાશા સ્ત્રી૰ [सं] (સં.) પંજાબની બિયાસ નદીનુ પ્રાચીન નામ
વિપિન ન૰ [सं] જગલ
વિપુલ વિ૰ [सं] વિશાળ (૨) પુષ્કળ (૩) ગાઢ ૦તા સ્ત્રી૰. ૦વું અ૰ક્રિ૰ વિપુલ થવું
વિપ્ર પુ૰ [सं] બ્રાહ્મણ ૦કર્મ ન૰ બ્રાહ્મણનુ નિત્યકર્મ
વિપ્રતિપત્તિ સ્ત્રી૰ [सं] ઝઘડો, મતભેદ
વિપ્રયોગ પુ૰ [सं] વિયોગ
વિપ્રલબ્ધ વિ૰ [सं] છેતરાયેલુ (૨) નાસીપાસ થયેલુ -બ્ધા સ્ત્રી૰ નાયકે સકેત ન સાચવ્યાથી નાસીપાસ થયેલી નાયિકા
વિપ્રલભ પુ૰ [सं] વિરહ, વિયોગ (૨) છળ, ઠગાઈ.-ભી વિ૰ ધૂર્ત, કપટી, ઠગારુ
વિપ્રિય વિ૰ (૨) ન૰ [सं] જુઓ અપ્રિય
વિપ્લવ પુ૰ [सं] બળવો, અધાધૂધી (૨) વિપત્તિ (૩) વિનાશ (૪) ડૂબી જઈ નાશ પામવુ તે ૦કારી વિ૰ વિપ્લવ કરનારુ. ૦વાદી વિ૰ બળવો જરૂરી છે એમ માનનારું; 'રેવોલ્યુશનિસ્ટ'
વિપ્લાવક વિ૰ [सं.] વિપ્લવકારી

વિરાધના સ્ત્રી૦ [સં.] ખંડન, ભંગ (૨) (જૈન) અપરાધ કરવો તે (આરાધનાથી ઊલટું)
વિરામ પું૦ [સં.] વિરામવું તે (૨) આરામ, વિસામો (૩) અંત, અવસાન. [કોઠાવિરામ, જમીનવિરામ, દેહવિરામ=કોઠો, જમીન, દેહ–એ બધાને અનુકૂળ હોય એવું.] ૦ચિહ્ન ન૦ થોભવાની નિશાની (વાચતા) ૦વું અ૦ક્રિ૦ અટકવું, થોભવું; બંધ પડવું, અંત આવવો
વિરાવ પું૦ [સં.] ધ્વનિ
વિરુદ્ધ વિ૦ [સં.] ઊલટું, પ્રતિકૂલ ૦તા સ્ત્રી૦
વિરૂપ વિ૦ [સં.] કદરૂપું. ૦તા સ્ત્રી૦. –પાક્ષ પું૦ [સં.] (સં) શિવ
વિરેચન ન૦ [સં.] જુલાબ, દસ્ત, દવાથી પેટ સાફ કરવું તે ૦ચૂર્ણ ન૦ જુલાબ માટેની એક ફાકી [ને બલિનો બાપ
વિરોચન પું૦ [સં.] (સં) પ્રહ્લાદનો પુત્ર
વિરોધ પું૦ [સં.] વિરુદ્ધતા, દ્વેષ, શત્રુવટ (૨) કજિયો, તકરાર ૦ભક્તિ સ્ત્રી૦ વિરોધભાવથી થતી ભક્તિ (દા. ત. રાવણની રામ માટે). ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં. विरुध्] વિરોધ કરવો, સામા થવું; ઘેરી લેવું –ધાભાસ પું૦ [+ आभास] માત્ર દેખીતો વિરોધ (૨) તેવા વર્ણનવાળો એક અર્થાલંકાર (કા. શા.) –ધાભાસી વિ૦ વિરોધાભાસવાળું. –ધિની વિ૦સ્ત્રી૦, –ધી વિ૦ વિરોધ કરનારું; વેરી, શત્રુ (૨) વિરુદ્ધ, ઊલટું (૩) પું૦ દુશ્મન, સામાવાળિયો
વિરોપણ ન૦ [સં.]–રોપવું તે (૨) લાવીને મૂકવું–ગોઠવવું તે [ક્ષણ. ૦તા સ્ત્રી૦
વિલક્ષણ વિ૦ [સં.] વિચિત્ર, અદ્ભુત, અસાધા-
વિલપન ન૦ [સં.] વિલાપ. –વું અ૦ક્રિ૦ [સં. विलप्] વિલાપ કરવો [લય, નાશ
વિલય પું૦, ૦ન ન૦ [સં.] ઓગળી જવું તે (૨)
વિલસવું અ૦ક્રિ૦ [સં. विलस्] ઝળકવું (૨) ક્રીડા કરવી, આનંદ કરવો (૩) સ૦ક્રિ૦ માણવું
વિલસિત વિ૦ [સં.] ઝળકતું, ચમકતું (૨) ન૦ વિલાસ; ચેષ્ટા, નખરું
વિલંબ પું૦ [સં.] ઢીલ, વાર. ૦ત્રિતાલ પું૦ એક તાલ (સંગીત.). ૦દ્રુતલય સ્ત્રી૦ સંગીતમાં લયનો એક પ્રકાર ૦ન ન૦ લટકવું તે (૨) ઢીલ; વાર. ૦મધ્યલય સ્ત્રી૦ સંગીતમાં લયનો એક પ્રકાર ૦લય સ્ત્રી૦ સંગીતમાં લયનો એક પ્રકાર. ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સં. विलंब्] વિલંબ કરવો –બિત વિ૦ લટકતું (૨) વિલંબ થયો હોય એવું (૩) ધીમું. –બી વિ૦ લટકતું (૨) ધીમું
વિલાગવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. विलग्ग (સં. विलग्)] +વળગવું [ન૦ વિલાપ કરવો તે
વિલાપ પું૦ [સં.] રોવું તે, રુદન, આક્રંદ ૦ન
વિલાયત સ્ત્રી૦, ન૦ [અ.] વતન (૨) તુર્કોનો અસલ દેશ (૩) ગોરા લોકોનો દેશ (૪) ઇંગ્લંડ –તી વિ૦ વિલાયતનું કે ત્યાં બનેલું (૨) સ્વદેશનું નહીં એવું, પરદેશી (૩) [લા.] અસાધારણ, વિચિત્ર
વિલાવું અ૦ક્રિ૦ [સં. वि+ली; સર૦ હિં. विलाना] કરમાવું (૨) પીગળવું (૩) વિલય થવો, નાશ પામવું. –વવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)
વિલાસ પું૦ [સં.] ખેલ; ક્રીડા (૨) ચેનબાજી; મોજ (૩) શૃંગારચેષ્ટા મોહક હાવભાવ (૪) શૃંગારક્રીડા ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ વિલાસવાળી. ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં. विलस्] વિલાસ કરવો (૨) ચળકવું.–સિકા સ્ત્રી૦ એક પ્રકારનું એકઅંકી નાટક –સિની સ્ત્રી૦ વિલાસવતી સ્ત્રી (૨) વેશ્યા. –સી વિ૦ (૨) પું૦ કામાસક્ત, વિષયી (૩) ચેનબાજી ઉડાવનાર, લહેરી
વિલીન વિ૦ [સં.] લીન થઈ ગયેલું (૨) લય પામેલું (૩) ઓગળી ગયેલું [લીધેલું
વિલુપ્ત વિ૦ [સં.] લુપ્ત થઈ ગયેલું (૨) ઝૂંટવી
વિલુબ્ધ વિ૦ [સં.] લોભાયેલું (૨) આસક્ત
વિલેપ પું૦, ૦ન ન૦ [સં.] લેપ કરવો–ચોપડવું તે (૨) લેપ કરવાનો પદાર્થ
વિલોકણી સ્ત્રી૦+જોવાની ઢબ (૨) તપાસણી
વિલોકન ન૦ [સં.] જોવું તે (૨) નજર
વિલોકવું સ૦ક્રિ૦ [સં. विलोक्] જોવું (૨) તપાસવું
વિલોચન ન૦ [સં.] આંખ (૨) જોવું તે. –વું સ૦ક્રિ૦ જુઓ વિલોકવું
વિલોપન ન૦ [સં.] લોપવું કે લોપાવું તે
વિલોમ વિ૦ [સં.] વિપરીત, ઊલટું. ૦ક્રિયા

સ્રી૦ 'મેથડ ઑફ ઇન્વર્ઝન' (ગ). ૦જ(-જાત) વિ૦ ઉચ્ચ જાતિની સ્રીને ઊતરતી જાતિના પુરુષથી ઉત્પન્ન થયેલુ
વિલોલ વિ૦[સં.]ચચળ (૨) સુદર ૦તા સ્રી૦
વિલોવુ અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. विलोवण (સં.विलोपन)] આઉને સંકોચી દૂધ ખેંચી લેવુ-ઉહાડી દેવુ
વિવક્ષા સ્રી૦ [સં] કહેવાની ઇચ્છા (૨) તાત્પર્ય, ઇરાદો -ક્ષિત વિ૦ કહેવા ધારેલુ
વિવર ન૦[સં.] દર; છિદ્ર (૨) ગુફા (૩) પું૦ (સુ.) ઉપાય, ઇલાજ; માર્ગ
વિવરણ ન૦ [સં] સ્પષ્ટીકરણ, વિવેચન
વિવર્જિત વિ૦ [સં.] ત્યજાયેલુ; વરજાયેલું
વિવર્ણ વિ૦ [સં.] ફીકુ; રંગ વિનાનું (૨) કદરૂપુ (૩) નીચ જાતિનુ
વિવર્ત પુ૦[સં]રૂપાતર (૨) ભ્રમ; મિથ્યાભાસ (૩) ચક્રાકાર ફરવુ તે. ૦ન ન૦ પરિવર્તન (૨) પરિભ્રમણ (૩) ચક્રાકાર ફરવુ તે ૦વાદ પુ૦ જગત એ બ્રહ્મનુ પરિણામ નથી, પરતુ મિથ્યાભાસ છે એવો વેદાતનો સિદ્ધાત ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સં. विवृत्] ગોળ ફરવું. -ર્તિત વિ૦ [સં] વિવર્તન પામેલુ (૨) મચકોડાઈ ગયેલુ
વિવર્ધમાન વિ૦[સં.] વધતુ જતુ; વર્ધમાન
વિવર્ધિત વિ૦ [સ] વધેલું; વિસ્તાર પામેલું
વિવશ વિ૦[સ]પરાધીન(૨)વ્યાકુળ ૦તા સ્રી૦
વિવસ્વાન પુ૦ [સં] સૂર્ય
વિવા (વા') પુ૦ વિવાહ (પ.) [લગનસરા
વિવાડો (વા') પુ૦ ['વિવાહ' પરથી] (કા.)
વિવાતુ (વા') વિ૦ ['વિવાહ' પરથી] વિવાહવાળું, વિવાહની ધામધૂમમા મચેલું' દેરાચતુ, વેવાતુ
વિવાદ પુ૦ [સ] ચર્ચા (૨) ઝઘડો (૩) મતભેદ (૪) અદાલતમા ચાલતો ઝઘડો કે દાવો. ૦ગ્રસ્ત વિ૦ ઝઘડામા પડેલુ; જેને વિષે વિવાદ ચાલે છે તેવુ. -દાત્મક વિ૦ [+आत्मक] વિવાદવાળું. -દાસ્પદ વિ૦ [+आस्पद] વિવાદને જેમા સ્થાન છે તેવુ. -દિત વિ૦ વિવાદયુક્ત, ચર્ચાસ્પદ, તકરારી -દી વિ૦ (૨) પુ૦ વિવાદ, ઝઘડો કે દાવો કરનાર (૩) વિ૦ વાદી સવાદી સાથે નહિ ભળતો (સ્વર)
વિવાર પું૦ [સં.] અક્ષરોના ઉચ્ચારણમા ગળાનું પહોળું થવુ તે, વર્ણનો એક બાહ્ય પ્રયત્ન (વ્યા)
વિવાસન ન૦ [સં.] દેશનિકાલ કરવુ તે દેશવટો
વિવાહ પું૦[સં]વેવિશાળ (૨) લગ્ન [-તોડવો, ફોક કરવો=સગપણ રદ કરવું. -માંડવો= લગ્નની ગોઠવણ તથા ઉજવણી કરવી] ૦પત્રી સ્રી૦ કકોત્રી. ૦વાજન ન૦ વિવાહ કે તેવો ધામધૂમવાળો અવસર -હિત વિ૦, -હિતા વિ૦ સ્રી૦ પરણેલુ [(૩) નિર્મલ
વિવિક્ત વિ૦ [સં.] અલગ, જુદું (૨) એકાત
વિવિદિષા સ્રી૦ [સં] જાણવાની ઇચ્છા; જિજ્ઞાસા ૦સંન્યાસ પુ૦ જિજ્ઞાસુએ જ્ઞાનપ્રાપ્તિ માટે લીધેલો સન્યાસ
વિવિધ વિ૦ [સં.] અનેક પ્રકારનુ ૦તા સ્રી૦ વિવિધ હોવાપણુ (૨) વૈચિત્ર્ય ૦રંગી વિ૦ વિવિધ રગવાળુ
વિવૃત વિ૦ [સં.] ઉઘાડુ; ખુલ્લુ (૨) વિસ્તૃત (૩) આભ્યતર પ્રયત્નના ચાર પ્રકારમાનો એક (વ્યા) (સ્પૃષ્ટ, ઈષતસ્પૃષ્ટ, સવૃત્ત ને વિવૃત્ત) -તિ સ્રી૦ [સં.] ટીકા, ભાષ્ય
વિવેક પું૦[સં] જુઓ વિવેકબુદ્ધિ (૨) સભ્યતા, વિનય (૩) કરકસર ૦ખ્યાતિ સ્રી૦ જુઓ પ્રસંખ્યાન ૦બુદ્ધિ સ્રી૦ સારાસાર છૂટો પાડવાની-સમજવાની બુદ્ધિ -કી વિ૦ વિવેકવાળું; સમજુ, સભ્ય (૨) વિચારવાન, જ્ઞાની
વિવેચક વિ૦ (૨) પુ૦ [સં.] વિવેચન, ટીકા કે સમીક્ષા કરનાર ૦ત્વ ન૦
વિવેચન ન૦ [સં.] સ્પષ્ટીકરણ (૨) ટીકા, ગુણદોષ જુદા પાડી બતાવવા તે. ૦કાર પું૦ વિવેચક. ૦શાસ્ત્ર ન૦ ગુણદોષના ચર્ચાનુ શાસ્ત્ર. -ના સ્રી૦ વિવેચન
વિવેચવુ સ૦ક્રિ૦ [સં૦ विविच्] વિવેચન-સમાલોચના કરવી
વિવેચિત વિ૦ [સં] વિવેચન કરાયેલુ
વિશદ વિ૦ [સં] નિર્મળ (૨) સ્પષ્ટ, સરળ (૩) શ્વેત ૦તા સ્રી૦ [લય પામવું
વિશમવું સ૦ક્રિ૦[સં विशम्]વિરામવુ, શમવું;
વિશલ્ય વિ૦[સં] શલ્યરહિત, સાજું ૦કરણી સ્રી૦ મૃતસજીવની જેવી એક ઔષધિ

વિશસન ન૦ [સં.] મારી નાખવું તે (૨) ખડ્ગ (૩) (સં.) એક નરકનું નામ [નક્ષત્ર
વિશાખા સ્ત્રી૦ [સં.] નાની ડાળી (૨) ન૦ સોળમું
વિશારણ ન૦ [સં.] મારી નાખવું – વિશીર્ણ કરવું તે [૦તા સ્ત્રી૦
વિશારદ [સં.] નિપુણ, ચતુર (૨) પંડિત; વિદ્વાન
વિશાલ(–ળ –ળું) વિ૦ [સં.] મોટું વિસ્તીર્ણ. ૦(–ળ)તા સ્ત્રી૦. –લા સ્ત્રી૦ ગાંધારગ્રામની એક મૂર્છના (સંગીત)
વિશાંપતિ પું૦ [સં.] રાજા [ન૦ બાણ
વિશિખ વિ૦ [સં.] શિખા – ટોચ વિનાનું (૨)
વિશિષ્ટ વિ૦ [સં.] વિશેષતાવાળું, અસાધારણ; વિલક્ષણ. ૦તા સ્ત્રી૦. –ષ્ટાદ્વૈત ન૦ [+ अद्वैत] રામાનુજે પ્રવર્તાવેલો વેદાન્તનો સિદ્ધાંત
વિશીર્ણ વિ૦ [સં.] ભાગીતૂટી ગયેલું, જીર્ણ
વિશુદ્ધ વિ૦ [સં.] પવિત્ર (૨) નિર્મળ. ૦તા સ્ત્રી૦. ૦મૂલ્ય ન૦ 'ઍબ્સોલ્યૂટ વૅલ્યુ' (ગ.). –દ્ધિ સ્ત્રી૦ વિશુદ્ધતા [સ્વચ્છંદી
વિશૃંખલ(–ળ) વિ૦ [સં.] બંધન વિનાનું,
વિશે(–ષે) અ૦ [જુઓ વિષે] સંબંધી
વિશેક વિ૦ + જુઓ વિશેષ
વિશેષ વિ૦ [સં.] વધારે (૨) ખાસ, અસાધારણ (૩) પું૦ તફાવત (૪) અસાધારણ ધર્મ (૫) સંગીતમાં એક અલંકાર. [–વિનંતી કે (ટૂંકમાં વિ૦ વિ૦) = વિશેષમાં કહેવાનું કે (એ અર્થમાં પત્રમાં લખાય છે). વિશેષે કરીને = ખાસ કરીને] ૦ક વિ૦ વિશેષતા કરતું (૨) પું૦ એક છંદ
વિશેષણ ન૦ [સં.] નામનો ગુણ કે સંખ્યા બતાવનાર શબ્દ (વ્યા). ૦વાક્ય ન૦ વિશેષણરૂપ ગૌણ વાક્ય. ૦વિભક્તિ સ્ત્રી૦ છઠ્ઠી વિભક્તિ ૦સમાસ પું૦ કર્મધારય સમાસનો એક પ્રકાર. ઉદા૦ 'સ્નાતાનુલિપ્ત'
વિશેષતઃ અ૦ [સં.] મુખ્યત્વે કરીને; ખાસ કરીને –તા સ્ત્રી૦, –ત્વ ન૦ વધારેપણું (૨) તફાવત (૩) ઉત્કૃષ્ટતા; અસાધારણતા
વિશેષનામ ન૦ [સં.] (વ્યા.) વસ્તુ, માણસ આદિનું ખાસ નામ તે, નામનો એક પ્રકાર
વિશેષોક્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] એક અલંકાર જેમાં સામાન્ય આવશ્યક કારણો મોજૂદ હોવા છતાં કાર્ય પરિણમતું નથી
વિશેષ્ય ન૦ [સં.] વિશેષણથી જેનો ગુણ કે વધારો બતાવાયો હોય તેવો શબ્દ (વ્યા.)
વિશોધન ન૦ [સં.] સાફ કરવું તે, ધોઈ નાખવું તે
વિશોધિત વિ૦ [સં.] વિશુદ્ધ થયેલું
વિશ્ર(–સ્ર)બ્ધ વિ૦ [સં.] વિશ્વાસુ (૨) સ્થિર
વિશ્રમવું અ૦ક્રિ૦ [સં. वि + श्रम्] વિશ્રામ કે વિસામો કરવો (૨) અટકવું
વિશ્રંભ પું૦ [સં.] વિશ્વાસ (૨) રહસ્ય; ખાનગી વાત. ૦કથા સ્ત્રી૦ ખાનગી વાત. –ભિની વિ૦ સ્ત્રી૦ વિશ્રંભ રાખતી
વિશ્રામ પું૦ [સં.] વિસામો, આરામ (૨) આરામ લેવાનું સ્થાન [–કરવો, –મળવો, –લેવો] ૦વાર પું૦ આરામદિન; 'સેબાથ'
વિશ્રાંત વિ૦ [સં.] થાકી ગયેલું. –તિ સ્ત્રી૦ વિશ્રામ [–કરવી, –મળવી, –લેવી]
વિશ્રી વિ૦ [સં.] શોભાહીન, કુરૂપ, બેહૂદું (૨) સ્ત્રી૦ કુરૂપતા, શોભાહીનતા [સાંભળેલું
વિશ્રુત વિ૦ [સં.] પ્રખ્યાત (૨) જાણેલું;
વિશ્લિષ્ટ વિ૦ [સં.] છૂટું પડેલું-પાડેલું
વિશ્લેષ પું૦, ૦ણ ન૦ [સં.] છૂટું પડવું કે પાડવું તે (૨) વિયોગ ૦ક વિ૦ (૨) પું૦ જુદું પાડનાર
વિશ્વ ન૦ [સં.] જગત, સૃષ્ટિ (૨) વિ૦ સમગ્ર; વિરાટ ૦કર્મા પું૦ [સં.] દેવોનો શિલ્પશાસ્ત્રી (૨) ઈશ્વર (૩) સુતાર. ૦જનીન વિ૦ સમસ્ત વિશ્વનું, –ને લગતું (૨) ભૂતમાત્ર પ્રત્યેનું. ૦જિત વિ૦ વિશ્વને જીતનાર ૦તંત્ર ન૦ જગતનું તંત્ર – વ્યવસ્થા ૦નાથ પું૦ જગતનો સ્વામી, પરમેશ્વર (૨) (સં.) કાશીમાં આવેલું શિવનું જ્યોતિર્લિંગ (૩) (સં.) મહાદેવ ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ વિશાળ – વ્યાપક દૃષ્ટિ ૦મૂર્તિ પું૦ પરમાત્મા ૦રૂપ વિ૦ સર્વવ્યાપી (૨) પું૦ [સં.] વિષ્ણુ. ૦વિદ્યાલય ન૦ યુનિવર્સિટી; વિદ્યાપીઠ ૦વ્યાપી વિ૦ આખા જગતમાં વ્યાપી રહેલું. ૦શાંતિ સ્ત્રી૦ સકલ જગતની શાંતિ
વિશ્વસનીય વિ૦ [સં.] વિશ્વાસ કરવા લાયક, વિશ્વાસપાત્ર ૦તા સ્ત્રી૦

વિશ્વસ્ત વિ૦ [સં] વિશ્વાસુ; વિશ્વસનીય

વિશ્વંભર વિ૦ [સં] આખા જગતનું પોષણ કરનાર (૨) સર્વવ્યાપી (૩) પું૦ (સં.) વિષ્ણુ –રા વિ૦ સ્ત્રી૦ વિશ્વનું પોષણ કરનારી (૨) સ્ત્રી૦ પૃથ્વી. –રી વિ૦ સ્ત્રી૦ વિશ્વંભરા

વિશ્વાત્મા પું૦[સં] વિશ્વનો આત્મા–પરમેશ્વર

વિશ્વાધાર પું૦ [સં.] વિશ્વનો આધાર–ઈશ્વર

વિશ્વામિત્ર પું૦ [સં.] (સં.) એક પ્રસિદ્ધ ઋષિ

વિશ્વાસ પું૦[સં.] ભરોસો; ખાતરી (૨) શ્રદ્ધા; પ્રતીતિ [–આપવો દેવો; –કરવો, મૂકવો, રાખવો; –પડવો, બેસવો. વિશ્વાસે રહેવું =ભરોસો રાખી બેસી રહેવું] ૦ઘાત પું૦ કોઈએ મૂકેલો વિશ્વાસ તોડવો તે, વિશ્વાસ આપીને અવળું કરવું તે, દગલબાજી ૦ઘાતી વિ૦ (૨) પું૦ વિશ્વાસઘાત કરનાર ૦પાત્ર વિ૦ વિશ્વસનીય

વિશ્વાસવું સ૦ક્રિ૦ [સં વિશ્વસ્] + વિશ્વાસ કરવો ઉદા૦ કયમ વિશ્વાસ્યા હરિ

વિશ્વાસી વિ૦ [સં વિશ્વાસ પરથી] જુઓ વિશ્વસુ (૨) પું૦ ઈસુ ખ્રિસ્ત વિષે વિશ્વાસ–શ્રદ્ધા રાખનાર, ખ્રિસ્તી –સુ વિ૦ વિશ્વાસ રાખનાર(૨)વિશ્વાસપાત્ર, વિશ્વાસ રાખવા યોગ્ય

વિશ્વેદેવ પું૦બ૦વ૦[સં]વસુ, ક્રતુ ઇ૦ દશ દેવો

વિશ્વેશ પું૦[સં] વિશ્વનો ઈશ, પરમેશ્વર

વિશ્વેશ્વર પું૦ [સં] વિશ્વેશ (૨)[સં]વિશ્વનાથ; કાશીના મહાદેવ –રી સ્ત્રી૦ જગદંબા

વિષ ન૦ [સં] ઝેર [–આપવું, દેવું=ઝેર ખવડાવવું –ઊતરવું=ઝેરની અસરમાંથી મુક્ત થવું. –ચડવું=ઝેરની અસર થવી –મારવું =ઝેરની ઝેરી અસર નાબૂદ કરવી. –લેવું= ઝેર ખાવું] ૦ખાપરો પું૦ એક વનસ્પતિ. ૦ઘ્ન વિ૦ વિષહર, ઝેર દૂર કરનાર ૦ધર પું૦ સાપ, નાગ. ૦ધારી પું૦ (સં) શિવ. ૦પ્રયોગ પું૦ વિષ આપવું કે દવામાં વાપરવું તે. ૦વાદ પું૦ જુઓ વિખવાદ. ૦વૃક્ષ ન૦ ઝેરી ઝાડ ૦હર વિ૦ વિષઘ્ન (ઔષધિ કે મંત્ર)

વિષણ્ણ વિ૦ [સં.] ઉદાસ, ખિન્ન (૨) બીકું; નિસ્તેજ. ૦તા સ્ત્રી૦

વિષધર, વિષધારી, વિષપ્રયોગ જુઓ 'વિષ'માં

વિષમ વિ૦ [સં] અસમાન, ખાડાટેકરાવાળું (૨) મુશ્કેલ (૩) પ્રતિકૂળ (૪) દારુણ (૫) એકી (સંખ્યા) (૬) ન૦ એક અલંકાર, જેમાં કાર્યકારણ વચ્ચે અસાધારણ યા મેળ ન ખાય એવો સંબંધ હોય છે. ૦અપૂર્ણાંક પું૦ (ગ). છેદ જેટલા કે તેથી મોટા અંશવાળો અપૂર્ણાંક. ૦ઘાત વિ૦ વિષમ ઘાતવાળો (પદી) [ગ.] ૦ત્રિકોણ પું૦ ત્રણે અસમાન બાજુવાળો ત્રિકોણ (ગ) ૦જ્વર પું૦ રહી રહીને આવતો તાવ ૦તા સ્ત્રી૦

વિષય પું૦[સં] ઇંદ્રિયગ્રાહ્ય પદાર્થ (૨) ભોગ્ય પદાર્થ, ભોગનું સાધન (૩) કામભોગ (૪) વિચાર માટે કે ભણવા માટેનું વસ્તુ (૫) પ્રકરણ; મજકૂર, મુદ્દો (૬) ઉદ્દેશ, હેતુ (૭) દેશ, જનપદ [–ઉપાડવો=કોઈ વાત કે મુદ્દો કાઢવો. –કરવો =સંભોગ કરવો –કાઢવો છેડવો=વાતચીતનો મુદ્દો રજૂ કરવો કે ઉપાડવો –લેવો= અભ્યાસનો વિષય પસંદ કરવો (૨) વિષય કાઢવો.] ૦ભોગ પું૦ વિષયો ભોગવવા તે, કામભોગ ૦લંપટ વિ૦ વિષયભોગમાં લંપટ. ૦લંપટતા સ્ત્રી૦. ૦વાસના સ્ત્રી૦ વિષયભોગની વાસના ૦વિકાર પું૦ વિષયને લીધે થતો વિકાર(૨)કામરૂપી વિકાર ૦વિચારિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ સભામાં રજૂ કરવાના ઠરાવ વિચારી કાઢનારી (સમિતિ). ૦સુખ ન૦ વિષયભોગનું સુખ. ૦સેવન ન૦ વિષયભોગનું સેવન. –ચા સ્ત્રી૦ સ્ત્રી(૨) વિષયમાં રાચનારી સ્ત્રી, વિખિયા. –યાતીત વિ૦ [+ अतीत] વિષયવાસનાને તરી ગયેલું; ઇંદ્રિયાતીત. –યાત્મક વિ૦ [+ आत्मक] વિષયોને લગતું –યાસક્ત વિ૦ [+ आसक्त] જુઓ વિષયલંપટ. –યાસક્તિ સ્ત્રી૦ વિષયસુખમાં આસક્તિ. –યાંતર ન૦ [+ अंतर] વિષયનો ફેરફાર, પ્રસ્તુત વિષયમાંથી અન્ય વિષયમાં ઊતરી જવું તે. –યાંધ વિ૦ [+ अंध] વિષયભોગમાં અંધ બનેલું –યી વિ૦ વિષયાસક્ત; કામી. ૨ વિષયનું, –ને લગતું

વિષવાદ પું૦ જુઓ 'વિષ'માં

વિષવૃક્ષ, વિષહર [સં] જુઓ 'વિષ'માં

વિષાણુ ન૦ [સં.] શિંગડું

વિષાદ પું૦ [સં] ખેદ; દિલગીરી (૨) નિરાશા; અનુત્સાહ. **–દી** વિ૦ વિષાદયુક્ત
વિષાલુ વિ૦ [સં] ઝેરી (૨) [લા] ઝેરીલું, ખાર કે ઈર્ષ્યા કે અટસવાળું
વિષુવ ન૦ [સં] ક્રાંતિવૃત્ત ને વિષુવવૃત્ત જે બે બિંદુઓમાં મળે છે તે દરેક, મેષ અને તુલામાં સંક્રાંતિ, જ્યારે દિવસરાત સરખાં હોય છે. ૦રેખા સ્ત્રી૦, ૦વૃત્ત ન૦ પૃથ્વીની ધરીની મધ્યમાં કાટખૂણે કલ્પેલું વર્તુળ; 'ઇક્વેટર'. **–વાંશ** પું૦ [+અંશ] ભૂગોળના રેખાંશ જેવું ખગોળનું એક માપ, 'રાઇટ એસેન્શન'(ગ.)
વિષૂ(–સૂ)ચિકા સ્ત્રી૦ [સં] કોગળિયું, કૉલેરા
વિષે અ૦ [સં વિષયે] વિશે; માં (૨) બાબત
વિષ્કંભક પું૦ [સં.] આગલી કથાનો સાર તથા આવનાર વસ્તુનું સૂચન કરતો નાટકનો ઉપોદ્ઘાત – અવતરણ
વિષ્ટર પું૦ [સં.] દર્ભાસન
વિષ્ટા સ્ત્રી૦ [સં] મળ નરક
વિષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સં] સમાધાનીની વાટાઘાટ
વિષ્ણુ પું૦ [સં.] (સ.) વિભૂતિમાં સૃષ્ટિનું પાલન કરનાર સ્વરૂપ (૨) વિ૦ વિભુ; સર્વ-વ્યાપી ૦તેજ ન૦ વિષ્ણુનું ઐશ્વર્ય (૨) ધી. ૦દૈવત ન૦ ધી ૦પદ ન૦ આકાશ (૨) વૈકુંઠ. ૦પુરાણ ન૦ (સં) અઢારમાંનું એક પુરાણ ૦માર્ગ પું૦ વૈષ્ણવ સંપ્રદાય ૦માર્ગી વિ૦ વિષ્ણુમાર્ગનું કે તેને લગતું
વિસરાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'વીસરવું'નું પ્રેરક
વિસરાળ વિ૦ [સર૦ મ] ભુલકણું
વિસદૃશ વિ૦ [સં] સદૃશ નહિ એવું, અસમાન
વિસર્ગ પું૦ [સં] દાન (૨) ત્યાગ (૩) હકાર જેવો ઉચ્ચાર કરવાનું (:) આવું ચિહ્ન (વ્યા)
વિસર્જન ન૦ [સં] છોડી દેવું તે (૨) વિદાય થવું કે કરવું તે (૩) સમાપ્તિ. **–નીય** વિ૦ વિસર્જન કરી શકાય કે કરવા જેવું
વિસર્જવું સ૦ક્રિ૦ [સં વિસૃજ્] વિસર્જન કરવું
વિસર્જિત વિ૦ [સં] વિસર્જન કરાયેલું
વિસર્પી વિ૦ [સં] સરતું; ખસતું
વિસવાસી સ્ત્રી૦ [વીસ + વસો] વસાનો વીસમો ભાગ; વીઘાનો ચારસોમો ભાગ (૨) લાકડાનું એક માપ [સ્ત્રી૦ અસંગતિ; વિસંવાદ
વિસંગત વિ૦ [સં] અસંગત, વિસંવાદી **–તિ**
વિસંભો પું૦ [જુઓ વિશ્રંભ] વિશ્વાસ
વિસંવાદ પું૦ [સં.] અસંગતિ (૨) વિરોધ. **–દી** વિ૦ વિસંવાદયુક્ત (૨) વિવાદી (સ્વર)
વિસાત સ્ત્રી૦ [અ. વિસાત] વસાત, કિંમત; મહત્ત્વ (૨) [લા] ગજું, દમ (૩) ગણતરી, લેખું, હિસાબ
વિસામવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વિસ્સમ(સં વિ +શ્રમ્)] વિસામો કરાવવો – આપવો (૨) વિસામો ખવડાવવો
વિસામો પું૦ [પ્રા વિસ્સામ (સં. વિશ્રામ)] થાક ખાવો તે, વિશ્રાંતિ (૨) વિસામો લેવાની જગા [જવું તે, વિસ્મરણ
વિસાર, –રો પું૦ [વિસારવું પરથી] વીસરી
વિસારવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા વિસ્સાર, વીસાર (સં. વિ + સ્મૃ)] ભૂલી જવું
વિસારો પું૦ જુઓ વિસાર
વિસૂચિકા સ્ત્રી૦ [સં.] જુઓ વિષૂચિકા
વિસ્તૃત વિ૦ [સં] વિસ્તૃત
વિસૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સં] સૃષ્ટિ (૨) તજી દેવું તે, છોડવું તે (૩) આપવું તે, ન્યાસ
વિસ્ખલન ન૦ [સં.] ભૂલ
વિસ્ખલિત વિ૦ [સં] ભૂલભરેલું ૦તા સ્ત્રી૦
વિસ્તરણ ન૦ [સં] વિસ્તરવું તે, વિસ્તાર
વિસ્તરવું અ૦ક્રિ૦ [સં વિસ્તૃ] વિસ્તાર પામવું
વિસ્તાર પું૦ [સં.] ફેલાવો (૨) વધારો (૩) વિશાળતા (૪) [લા] બહોળો પરિવાર કે કુટુંબ ૦પૂર્વક અ૦ વિસ્તારથી, લંબાણથી
વિસ્તારવું સ૦ક્રિ૦ [સં વિસ્તૃ] વિસ્તાર કરવો, લંબાવવું
વિસ્તીર્ણ વિ૦ [સં.] વિસ્તારવાળું. ૦તા સ્ત્રી૦
વિસ્તૃત વિ૦ [સં] વિસ્તારવાળું
વિસ્તૃતિ સ્ત્રી૦ [સં] વિસ્તાર
વિસ્ફોટક પું૦ [સં.] ચામડીનો એક રોગ **–કિયું** વિ૦ વિસ્ફોટકના રોગવાળું
વિસ્મય પું૦ [સં.] આશ્ચર્ય; અચંબો. [–પામવું = આશ્ચર્ય થવું.] ૦કારક, ૦કારી વિ૦ વિસ્મય પમાડે તેવું

વિસ્મરણ ન૦ [સં] ભૂલી જવું તે
વિસ્મરવું સ૦ક્રિ૦ [સં. विस्मृ] ભૂલવું
વિસ્મિત વિ૦ [સં] વિસ્મય પામેલું
વિસ્મૃત વિ૦ [સં] ભૂલી જવાયેલું
વિસ્મૃતિ સ્ત્રી૦ [સં] વિસ્મરણ
વિસ્રજવું સ૦ક્રિ૦ [સં. विसृज्] ત્યાગવું (૨) મોકલવું, વિદાય કરવું (૩) અર્પવું
વિસ્રબ્ધ વિ૦ [સં.] જુઓ વિશ્રબ્ધ
વિસ્રંભ પું૦ [સં.] જુઓ વિશ્રંભ
વિહગ ન૦ [સં] પક્ષી, વિહંગ
વિહરવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા विहर (સં. वि+हृ)] ફરવું (૨) વિહાર કરવો
વિહંગ ન૦ [સં] પક્ષી, વિહગ. ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ પક્ષીની પેઠે બધી પરિસ્થિતિને એકીસાથે ઉપરથી જોઈ લેવી તે. ૦મ ન૦ વિહગ. -ગાવલોકન ન૦ [+अवलोकन] વિહંગ-દૃષ્ટિથી કરેલું નિરીક્ષણ
વિહાણવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં. विहाना (સં वि+हा)] વીતવું; ગુજરવું
વિહાર પું૦ [સં.] ક્રીડા (૨) આનંદમાં હરવું ફરવું તે (૩) ભ્રમણ (૪) [બૌદ્ધ] મઠ [-કરવો=ક્રીડા કરવી (૨) જૈન સાધુનું પ્રવાસે નીકળવું (૩) જૈન સાધુનું ગુજરી જવું] -રિણી વિ૦ સ્ત્રી૦, -રી વિ૦ વિહાર કરનાર
વિહાસવું અ૦ક્રિ૦ [સં विहस्] સ્મિત કરવું, મંદ મંદ હસવું
વિહિત વિ૦ [સં] મુકાયેલું (૨) [શાસ્ત્રે] ફરમાવેલું
વિહીન વિ૦ [સં] વિનાનું
વિહોણું વિ૦ [પ્રા विहीण (સં. विहीन)] વિનાનું
વિહ્વલ(-ળ) વિ૦ [સં] બાવરું. આતુર. ૦તા સ્ત્રી૦ [કે બેવકૂફ માણસ
વિળાલો પું૦ [પ્રા. विहल (સં विह्वल)] બાવરો
વિંધ્ય પું૦ [સં] (સં) દક્ષિણાપથ ને ઉત્તરાપથ વચ્ચેની પર્વતમાળા -ધ્યાચલ(-ળ) પું૦ [+अचल] વિંધ્ય પર્વત -ધ્યાટવી સ્ત્રી૦ [+अटवी] વિંધ્યપર્વતનું મોટું જંગલ
વીખરવું(-રાવું) અ૦ક્રિ૦ [સં वि+क्षर्, સર૦ હિં. बिखरना, મ. विखुर्णे] વેરાવું, છૂટા પડી જવું
વીગત સ્ત્રી૦, ૦વાર અ૦ જુઓ 'વિગત'માં
વીઘર(-રા)વું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વઘળવું] ઓગળી જવું (૨) [જુઓ વીખરવું] વેરાઈ જવું (૩) [विकल પરથી?] ગાભરું બની જવું, મૂંઝાવું (૪) હતાશ થવું
વીઘું ન૦,-ઘો પું૦ [સર૦ હિં बीघा, મ बिघा, પ્રા. विग्गह (સં विग्रह)=વિભાગ] જમીનનું એક માપ (પચીસેક ગુંઠાનું)
વીચ(-ચે) અ૦ [दे विच्च]+વચ્ચે
વીચિ(-ચી) પું૦, સ્ત્રી૦ [સં] તરંગ, મોજું. ૦માલા(-ળા) સ્ત્રી૦ તરંગોની હાર
વીચે અ૦+જુઓ વીચ
વીછડ(-ર)વું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા विच्छुड्ड (સં. वि+छर्दय्), સર૦ હિં बिछुडना]+જુદા પડવું, વિયોગ થવો [હલાવી સાફ કરવું
વીછળવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા विच्छोलिअ] પાણી ભેળી
વીછળાવું અ૦ક્રિ૦ 'વીછળવું'નું કર્મણિ
વીછી(-છુ), પું૦ [સં वृश्चिक, પ્રા विञ्छिअ, विञ्छु, સર૦ હિં. बिच्छू, મ विंचू] એક ઝેરી પ્રાણી, વીંછી
વીછુવા પું૦બ૦વ૦ [‘વીછી' ઉપરથી] (સ્ત્રીઓનું) પગને અંગૂઠે પહેરવાનું ઘરેણું
વીજ, ૦ળી સ્ત્રી૦ [પ્રા विज्ज (સં विद्युत्), સર૦ મ वीज, હિં बीज] વિદ્યુત. ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ શક્તિ -જાણુ પું૦ [+अणु] વીજળીનો અણુ, 'ઇલેક્ટ્રૉન'
વીજણવારા પું૦બ૦વ૦ [મ विंजणवारा (પ્રા वीजण, સં. वीजन)] પંખો નાખવો તે
વીજણો પું૦ [પ્રા वीजण (સં वीजन) સર૦ મ. विंजणा, હિં बीजना] વીંજણો; પંખો
વીજન ન૦ [સં] પંખાથી પવન નાખવો તે (૨) પંખો -વું સ૦ક્રિ૦ [સં. वीज्] પંખો નાખવો
વીજળી સ્ત્રી૦ [પ્રા विज्जुलिआ (સં विद्युत्), સર૦ હિં, મ बिजली] એક ભૌતિક શક્તિ; વીજ, વિદ્યુત ૦કોઠો પું૦ (કા) એક સ્મત ૦ઘર ન૦ વીજળી જ્યાં ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાંથી બધે મોકલાય તે સ્થાન 'પાવર-સ્ટેશન'
વીઝણું ન૦ જુઓ 'વીજ'માં
વીણ સ્ત્રી૦ [પ્રા. विअणा (સં वेदना), સર૦

म. वेण,-णा] પ્રસવની પીડા, વેણ
વીણવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा विणी (सं वि+नी) સર૦ हिं. विनना] ચૂંટવું (૨) પસંદ કરવું (૩) (અનાજમાંથી કાંકરા વગેરે) ઉપાડી લેવું, દૂર કરવું
વીણા સ્ત્રી૦ [स] બીન, એક તંતુવાદ્ય. ૦કાવ્ય ન૦ 'લિરિક'. ૦ધર, ૦પાણિ પુ૦ (સ.) નારદ
વીણો પુ૦ [सं. वि+नी ઉપરથી ?] સુકાન ફેરવવાનો દાંડો
વીત વિ૦ [सं] જતું રહેલું (૨) છોડી દીધેલું. ૦ક ન૦; સ્ત્રી૦ વીતેલું તે (૨) સંકટ ૦તૃષ્ણ વિ૦ [सं.] તૃષ્ણા વિનાનું ૦રાગ(-ગી) વિ૦ રાગ–આસક્તિ વિનાનું. ૦લોભ વિ૦ લોભરહિત ૦વું અ૦ક્રિ૦ ગુજરવું, પસાર થઈ જવું (૨) દુઃખ પડવું
વીથિ(-થી) સ્ત્રી૦ [सं] માર્ગ; રસ્તો
વીનવવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. विन्नव (सं विज्ञपय्), સર૦ म विनवणें, हिं बिनवना] વિનંતિ, અનુરોધ કે આજીજી કરવી. **વીનવાવું** અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
વીફરવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा विप्फुर (सं. वि+स्फुर्), સર૦ म विफरणें, हिं विफरना] વકરવું; ગુસ્સે થવું, ઉશ્કેરાવું
વી.પી. ન૦ [इं] આંકેલ દામ આપ્યે મળે એવું ટપાલમાં આવતું પાર્સલ, બુકપોસ્ટ ઇ૦
વીમો પું૦ [फा बीमह, સર૦ म विमा. हिं. बीमा] વસ્તુ કે જિંદગીને નુકસાન પહોંચતાં તે બદલ પૈસાથી થતી ભરપાઈ (૨) તેનો કરાર (૩) તે પેટે ભરવાનો હપતો (૪) (લા) જોખમભર્યું સાહસ [-ઉતારવો=વીમાનો કરાર કરવો -ઊતરાઈ કે ઊતરી જવો, -ખલાસ થવો=મરી જવું, નાશ પામવું -કરવો, ખેડવો=જોખમમાં ઊતરવું, સાહસ કરવું -ભરવો=વીમાનો હપતો આપવો. -લેવો=વીમો ઉતરાવવો (૨) જોખમ માથે લેવું] -**માકંપની** સ્ત્રી૦ વીમો ઉતારનાર મંડળી -**માખત** ન૦, -**માચિઠ્ઠી** સ્ત્રી૦ વીમાનું ખત. -**માદલાલ** પું૦ વીમાનો દલાલ
વીર વિ૦ [सं.] શૂર પરાક્રમી (૨) પું૦ તેવો પુરુષ (૩) વીરો, ભાઈ (૪) એક ભૂત [-મૂકવો] (૫) વીરરસ (૬) [सं] મહાવીર ૦કવિતા સ્ત્રી૦ વીરરસપ્રધાન કવિતા. ૦કાવ્ય ન૦ વીરરસથી ભરેલું કાવ્ય ૦ગર્જના સ્ત્રી૦ વીરની ગર્જના (આહ્‌વાન કે ઉત્તેજના કરનારી) ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ શૂરવીરતા; પરાક્રમ ૦પત્ની સ્ત્રી૦ વીર કે વીરની પત્ની ૦પસલી સ્ત્રી૦ શ્રાવણી પૂર્ણિમાને દિવસે ભાઈ તરફથી બહેનને અપાતી ભેટ ૦પ્રભુ પું૦ (सं.) મહાવીર સ્વામી. ૦ભદ્ર પુ૦ (सं.) શિવનો એક ગણ ૦ભૂમિ સ્ત્રી૦ વીરોની જન્મદાતા ભૂમિ ૦રસ પું૦ કાવ્યના નવ રસોમાંનો એક (જુઓ રસ) ૦વૃત્ત ન૦ એક છંદ (નર્મદકૃત) ૦શૈવ પું૦ જુઓ લિંગાયત ૦શ્રી સ્ત્રી૦ શૂરવીરની કીર્તિ અથવા તેજ. ૦સાજ પું૦ શૂરવીરનો પોશાક અથવા સામગ્રી ૦હાક સ્ત્રી૦ યુદ્ધપ્રસંગે યોદ્ધાની ભયંકર ચીસ
વીરડો પુ૦ [दे. विअर] નદી કે તળાવના સૂકા ભાગમાં પાણી માટે ખોદેલો ખાડો
વીરજ ન૦ + વીર્ય
વીરણ(૦વાળો) પું૦ [सं.] જુઓ વિરણ
વીરા સ્ત્રી૦ [सं] એક સુગંધી પદાર્થ
વીરાધિવીર વિ૦ [सं] વીરોમાં શ્રેષ્ઠ, વીરતમ
વીરાસન ન૦ [सं] (યોગનું) એક આસન
વીરાંગના સ્ત્રી૦ [सं.] વીર – બહાદુર સ્ત્રી
વીરી સ્ત્રી૦ [જુઓ વીરો] બહેન
વીરુધ(-ધા) સ્ત્રી૦ [सं] એક વેલ
વીરો પું૦ [सं. वीर] ભાઈ.
વીર્ય ન૦ [सं] શુક્ર, ધાતુ (૨) વીરતા, બળ, પરાક્રમ ૦રક્ષા સ્ત્રી૦ વીર્ય ચળતું સાચવવું તે. ૦પાત પું૦ વીર્યસ્રાવ ૦વંત, ૦વાન વિ૦ પરાક્રમી, બળવાન ૦સંગ્રહ પુ૦ વીર્યનો સંગ્રહ; વીર્યરક્ષા ૦સ્રાવ પુ૦ વીર્ય ઝરી જવું-ખરવું તે ૦હીન વિ૦ નામર્દ, નિર્બળ
વીલ ન૦ [इं] વસિયતનામું (-કરવું)
વીલ સ્ત્રી૦ [જુઓ વીળ] ભરતી (૨) ન૦ [?] એક પક્ષી -લાં ન૦બ૦વ૦ વીલ પક્ષીઓ (ટોળામાં જ ફરવાથી બ૦વ૦માં બોલાય છે) [ભાષામાં]
વીલ(-લિયું) ન૦ અડધો રૂપિયો (સંકેતની
વીલું (વી') વિ૦ [प्रा. विल (सं. व्रीड)=શરમાવું

પરથી ? કે સર૦ મ વિલ્હાળ (સં વિહ્વલ)] શરમિંદુ; ભોઠું (૨) [પ્રા. વિહલ (સં વિઘટ્)] ગઝગવુ, છૂટું [–પડવું = શરમિંદુ થવુ (૨) સાથ વિનાનું થવું. –મૂકવું = સાથ વિનાનું –રખડતુ રાખવુ –મોં કરવું = શરમ, કલંક કે ખેદથી મોં ફીતરી જવું] ['વીસ'માં

વીશ(–સ), –શા –શી–(સી) સ્ત્રી૦ જુઓ

વીશી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. વિશી] પૈસા આપવાથી તૈયાર રસોઈ મળે તે જગા. [–જમવી = કોઈને ત્યા વીશીની જેમ ખર્ચ આપીને જમવુ] **૦વાળો** પુ૦ વીશીનો માલિક

વીસ વિ૦ [પ્રા વીસ (સં વિંશતિ)] '૨૦', વીશ. [–**વસા** = સો ટકા, સંપૂર્ણ (૨) ઘણુ ખરુ.] **૦નખી** સ્ત્રી૦ સ્ત્રી, પત્ની –**સા** પુ૦બ૦વ૦ વાણિયાઓની એક નાત. –**સી** સ્ત્રી૦ વીશી, વીસનો સમૂહ (૨) વણાટમા તાણાના તારની એક ગણતરી. [**વીસી માણસ** = પ્રમાણિક માણસ. **વીસી બાવીસી** = સુખદુઃખ; ચડતીપડતીનો સમય. **પોણી વીસી** = અપ્રમાણિક]

વીસનગરા પું૦બ૦વ૦ નાગરની એક જાત

વીસમવુ અ૦ક્રિ૦ [પ્રા વિસમ (સં.વિ + શ્રમ્)] ઠંડું થવુ, વિશમવું (ગરમી, ગુસ્સો, થાક, ઉભરણ વગેરે) [ભુલકણું

વીસરભોળુ વિ૦ [વીસરવુ + ભોળું] વિસરાળ,

વીસરવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વીસર (સં. વિ + સ્મૃ)] ભૂલી જવુ **વીસરાવુ** અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

વીસા પુ૦બ૦વ૦ શ્રીમાળી, ખડાયતા, લાડ ઇ૦ વાણિયાનો એક પેટા ભાગ

વીળ સ્ત્રી૦ [મ., દે વીઓી (સં વેલા)] ભરતી

વીંખવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વિક્વિવ (સં વિ + ક્ષિપ્)] જુઓ પીંખવું [ભીંચવું

વીંચવું સ૦ક્રિ૦ [દે વિચ્ચ = પાસે આવવુ] (કા)

વીંછિયો પુ૦ ['વીંછી' ઉપરથી] એક ઘરેણુ

વીંછી(–છુ) પું૦ [પ્રા. વિંછિઅ, વિંછુઅ (સં. વૃશ્ચિક)] એક ઝેરી જંતુ; વીંછી. **૦(–છુ)ડો** પુ૦ વીંછી (૨) વૃશ્ચિક રાશિ

વીંછુવા પુ૦બ૦વ૦ જુઓ વીંછુવા

વીંજ(–ઝ,–ધ)ણું ન૦ [સર૦ મ. વિઝણેં, વિંધણેં, જુઓ વીંઝવું] એક સુતારી ઓજાર

વીંજણો પુ૦ [જુઓ વીજણો] પંખો

વીંઝવુ સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વીઇજ્જમાણ (સ વીજ્), સર૦ મ વિંજણેં] હવામા જોરથી ઘુમાવવુ (૨) [પ્રા વિન્ઝ્ (સ વ્યધ્) વેધ કરવો] + વીંધવુ

વીંટણિયો પુ૦ [વીંટવું પરથી] દોરાની ગરગડી

વીંટલી સ્ત્રી૦ ['વીંટી' ઉપરથી] સ્ત્રીઓનુ નાકનું એક ઘરેણુ [જુઓ વીંટલી

વીંટલો પુ૦ [દે વિંટલિઆ] જુઓ વીંટો (૨)

વીંટવુ સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વિંટ્ (સં વેષ્ટય્)] લપેટવુ

વીંટાવું, –વવું 'વીંટવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક

વીંટાળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ વીંટવુ] લપેટવું, ગોળ વીંટવુ. **વીંટાળાવું, –વવુ** તેનુ કર્મણિ અને પ્રેરક. **વીંટાળો** પું૦ વીંટો

વીંટી સ્ત્રી૦ [દે વિંટિયા] આગળી ઉપર પહેરવાનું ગોળ ઘરેણુ [–કાઢવી, –ઘાલવી, –પહેરવી] [(૨) પથારીનો વીંટો

વીંટો પુ૦ [જુઓ વીંટવુ] વીંટાળેલો ગોળ આકાર

વીંઢારવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વીઢ (સં. પીઠ)] પાલવવું (૨) અગવડ વેઠીને સાથે રાખવુ **વીંઢારાવું, –વવું** તેનુ કર્મણિ અને પ્રેરક

વીંધ ન૦ ['વીંધવુ' ઉપરથી] વેહ, કાણુ, નાકું. **૦ણહાર** વિ૦ વીંધનાર **૦ણી** સ્ત્રી૦ છિદ્ર પાડવાનું ઓજાર **૦ણુ** ન૦ જુઓ વીંજણું. **૦વું** સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વિંધ (સં વ્યધ્)] વીંધ પાડવું (૨) કોચવુ, ભોકવુ **–ધારો** પુ૦ વીંધનારો (મોતી કે કાન) [કર્મણિ ને પ્રેરક

વીંધાવુ અ૦ક્રિ૦, **–વવું** સ૦ક્રિ૦ 'વીંધવું'નું

વૂઠવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વુટ્ઠ (સં વૃષ્ટ)] (પ) વરસવું

વૂઢવુ અ૦ક્રિ૦ [પ્રા વુડ્ઢ (સં વૃધ્) વધવું] + જવું

વૃક ન૦ [સં] વરુ. **–કોદર** પું૦ [+ ઉદર] (સં.) ભીમ

વૃક્ષ ન૦ [સં] ઝાડ **૦બંધ** પુ૦ એક ચિત્ર કાવ્ય **૦વાટિકા** સ્ત્રી૦ બગીચો **–ક્ષારોપણ** ન૦ [+ આરોપણ] ઝાડ રોપવુ તે

વૃજિન ન૦ [સં] પીડા, દુઃખ (૨) પાપ

વૃત્ત ન૦ [સં] વર્તન (૨) અક્ષરમેળ છંદ (૩) વર્તુળ (૪) સમાચાર (૫) વૃત્તાંત, હકીકત. **૦ખંડ** પુ૦ વર્તુળનો ભાગ, 'સેગ્મેન્ટ' (ગ)

૦પત્ર ન૦ છાપુ, વર્તમાનપત્ર. ૦વિવેચક પું૦ પત્રકાર. ૦વિવેચન ન૦ બનેલા બનાવોનું વિવેચન, 'જર્નાલિઝમ'. –ત્તાકાર વિ૦ [+આકાર] ગોળ આકારનું –ત્તાર્ધ પું૦ [+અર્ધ] અર્ધગોળ, 'સેમિસર્કલ'(ગ)

વૃત્તાંત પું૦;ન૦[સ] હકીકત, વર્ણન (૨) ખબર

વૃત્તિ સ્ત્રી૦[સં] ચિત્તમા ઊઠતો વિચાર, ચિત્તનો વ્યાપાર (૨) મનનુ વલણ (૩) સ્વભાવ, પ્રકૃતિ (૪) વર્તન (૫) વ્યાખ્યા; ટીકા (૬) ભિન્ન રસોમા ઉપયોગી માનેલી વર્ણન કરવાની શૈલી (કૈશિકી, સાત્વતી, આરભટી અને ભારતી) (૭) ધંધો (૮) આજીવિકા (૯) ટીકા, સમજૂતી (૧૦) શબ્દની અર્થ બતાવવાની શક્તિ (વ્યા.) ૦રછેદ પું૦[સ.] નોકરીધધાનુ છૂટી જવું તે. ૦ત્યનુપ્રાસ પુ૦ [+अनुप्रास] એક શબ્દાલકાર; સમાન વર્ણ કે વર્ણોની આવૃત્તિ (કા શા)

વૃત્ર પું૦[સં.](સં.)એક રાક્ષસ, જેને ઈંદ્રે મારેલો

વૃથા અ૦ [સં] ફોગટ; નિષ્ફળ

વૃદ્ધ વિ૦ [સં] ઘરડું (૨) વડીલ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦ત્વ ન૦. ૦બાલિકાવિવાહ પુ૦, ૦બાળલગ્ન ન૦ મોટી ઉમરના જોડે નાની બાળાનું લગ્ન ૦વાકય ન૦ વૃદ્ધનુ વાકય, વડીલનું અનુભવપૂર્ણ બોધવાકય –દ્ધા વિ૦ સ્ત્રી૦ ઘરડી થયેલી (૨) સ્ત્રી૦ ડોસી –દ્ધાઈ સ્ત્રી૦ વૃદ્ધત્વ –દ્ધાચાર પુ૦[+आचार] રૂઢિ(૨) વડીલોનો આચાર કે રીતિ –દ્ધાવસ્થા સ્ત્રી૦ [+अवस्था] ઘડપણ

વૃદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સં] વધારો (૨) આબાદી (૩) [વ્યા] સસ્કૃતમાં થતો એક ફેરફાર (૪) જુઓ વૃદ્ધિસૂતક ૦શ્રાદ્ધ ન૦જુઓ નાંદીમુખ. ૦શીલ વિ૦ વૃદ્ધિ પામવાના સ્વભાવવાળું. ૦સૂતક ન૦ બાળકના જન્મથી લાગેલું સૂતક

વૃદ્ધિંગત વિ૦ [સં] વધી ગયેલુ; વિસ્તાર પામેલુ

વૃશ્ચિક પું૦[સં] વીંછી (૨) વીછીડો – આઠમી રાશિ –કી સ્ત્રી૦ વીછણ

વૃષ પુ૦[સં.] આખલો. ૦કેતુ પું૦ (સ) શિવ

વૃષણ પુ૦, ન૦ [સં] અડ, ગોળી

વૃષભ પું૦ [સં.] આખલો; પોઠિયો. ૦ધ્વજ પું૦ (સં.) વૃષકેતુ; શિવ

વૃષલ પુ૦[સ.] શૂદ્ર (૨) નીચ, પાપી માણસ. –લી સ્ત્રી૦ કુલટા (૨) શૂદ્રા

વૃષોત્સર્ગ પું૦ [સ] કોઈ ધાર્મિક ક્રિયા વખતે આખલો છૂટો મૂકવો તે

વૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સ] વરસાદ

વૃષ્ણિ પું૦ [સ] (સં) શ્રીકૃષ્ણનો એક પૂર્વજ. ૦કુલ(–ળ) ન૦ વૃષ્ણિનુ કુળ

વૃંત ન૦ [સ] ડીટું

વૃંદ ન૦ [સં.] ટોળું. ૦ચારી વિ૦ ટોળામા ફરનારું ૦ગીત ન૦ બધાએ સાથે કરવાનુ સંગીત. ૦વાદન ન૦ એકસાથે અનેક વાદ્યોના વાદનનું સંગીત

વૃંદા સ્ત્રી૦ [સ.] તુલસી (૨) [સં.] રાધિકા

વૃંદારક પું૦ [સં.] કોઈ પણ વર્ગનો મુખ્ય

વૃંદાવન ન૦[સં.] (સં.) ગોકુળ નજીક આવેલું વન –નીય વિ૦ વૃંદાવનનુ, –ને અંગેનુ

વેઇટિંગ રૂમ સ્ત્રી૦ [ઇ.] રેલવે સ્ટેશન ઉપર ઉપલા વર્ગના મુસાફરોને બેસવા–ઊઠવાનો ઓરડો (૨) દાક્તરને ત્યાં દરદીઓને વારો આવતા સુધી બેસવાનો ઓરડો

વેઉ(–વ) પું૦ એક વેલ [–નું દહીં = એ વેલનો પાણીમા ચોળીને કાઢેલો ખડબા જેવો રસ.]

વેકરો પું૦ [સં. वालुका?] (કા) કાકરાવાળી જાડી રેતી

વેકવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વેગવું] (સુ) ઉતાવળ કરવી (૨) સ૦ક્રિ૦ [સં वि+क्री] વેચવું (ઉત્તર ગુજરાતમા)

વેકળો પું૦ [વહેવું + કલ્લોલવુ ? કે वोक्क= અવાજ કરવો પરથી ?] નાનો વહેળો, વોકળો

વેકૂર સ્ત્રી૦ [સર૦ વેકરો] (કા) ઝીણી કાકરીઓવાળી મોટી રેતી

વેખલ(–ળ) વિ૦ ['ખલ–ળ' ઉપરથી] સ્વમાન વિનાનુ; ખડખડ હસી પડે તેવુ (૨) અસભ્ય, નિર્લજ્જ

વેખવું અ૦ક્રિ૦ [સ वि+ईक्ष् (प्रा इक्ख)] ચકિત થવુ (૨) સ૦ક્રિ૦ જોવુ, તપાસવુ

વેખળ વિ૦ જુઓ વેખલ [એક ઔષધિ

વેખંડ સ્ત્રી૦ [સર૦ म (सं वच+खंड?)]

વેગ પું૦ [સં.] ગતિ; ઝડપ (૨) જુસ્સો; જોસ (૩) ચસકો; સણકો (૪) ત્રાસ; તાપ. [**–મારવા** = સણકા નાખવા.] ૦**વતી** વિ૦ સ્ત્રી૦, ૦**વાન** વિ૦ વેગવાળું. ૦**વું** અ૦ક્રિ૦ (સુ.) વેકવું; ઉતાવળ કરવી

વૅગન ન૦ [ઇં.] માલ ભરવાનો–ભારખાનાનો ડબો

વેગરવું સ૦ક્રિ૦ વેઠવું (૨) નિભાવવું

વેગળું વિ૦ [દે. वेग्गल; સર૦ મ. वेगळा] દૂર (૨) જુદું; અલગ. [**–બેસવું** = (સ્ત્રીએ) રજસ્વલા થવું.] **–ળાઈ** સ્ત્રી૦ વેગળાપણું. **–ળે** અ૦ આઘે

વેગી(૦લું) વિ૦ [સં.] વેગવાળું

વેગુ પું૦ [સર૦ મ. वेंग (સં. व्यङ्ग)] મૂર્ખ; ઠોઠ

વેચવાલ વિ૦ [‘વેચવું’ ઉપરથી] વેચવાવાળું; વેચનાર. **–લી** સ્ત્રી૦ વેચવાની માગણી (શેર ઇત્યાદિની)

વેચવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ વેકવું (સં. विक्री); સર૦ મ. वेच्चणें; हिं वेचना] કિંમત લઈને આપવું. [**વેચી ખાય એવું** = ગાંજ્યું ન જાય – પત ન કરે એવું **વેચીને ચણા ખાવા** = પત ન કરવી (૨) વેચી વટાવીને, ખાઈ–પી ઉડાવી દેવું.]

વેચાઉ વિ૦ [‘વેચવું’ ઉપરથી] વેચવાનું હોય એવું

વેચાણ ન૦ [‘વેચવું’ ઉપરથી] વેચવું તે (૨) વેચાવું તે. ૦**ખત** ન૦ વેચાતું આપ્યાનું લખાણ. ૦**નકરી** વિ૦ સ્ત્રી૦ કરથી મુક્ત (જમીન). ૦**સલામતી** વિ૦ સ્ત્રી૦ જાગીરદારે સલામી દાખલ ભરવાનું મહેસૂલ જ આપવું પડતું હોય તેવી (જમીન). **–ણિયું** વિ૦ ખરીદેલું (૨) વેચી શકાય તેવું

વેચાવું અ૦ક્રિ૦ ‘વેચવું’નું કર્મણિ. **–તું** વિ૦ કિંમત આપીને લીધેલું કે આપેલું. [**કજિયો વેચાતો લેવો, લડાઈ વેચાતી લેવી** = કોઈનું ઉપરાણું લઈ લડવું (૨) વગર કારણે કજિયો વહોરવો.]

વેજા સ્ત્રી૦ [સર૦ નેજા; વૈજયંતી; प्रा. वेज्ज (સં. विद् ઉપરથી)] નિશાન (૨) [સર૦ મ. वेजें = छिद्र; ભોંક (સં. वेधं; प्रा. वेज्झ)] વિપત્તિ (૩) [સર૦ हिं. वजा (સં. विजा ? अ.) = જણવું તે] પ્રજા

વેજાળું પું૦ પાણી અટકાવવાનો બંધ

વેજાં ન૦બ૦વ૦ [વેજા (૨) પરથી] વલખાં; ફાંફાં

વેજું ન૦ [સર૦ हिं. विज्जू] વણિયર (૨) [સં. वे = વણવું ઉપરથી ?] [ક્રા.] ખાદીનો તાકો

વેઠ સ્ત્રી૦ [प्रा. विट्ठि (સં. विष्टि)] વગર દામનું વૈતરું (૨) ફરજિયાત વૈતરું (૩) [લા.] ભાર; પીડા; ઉપાધિ. [**–ઉતારવી** = જુઓ વેઠ કાઢવી. **–કરવી** = વગર દામે કે મરજી વિરુદ્ધ, ફરજિયાત વૈતરું કરવું. **–કાઢવી, વાળવી** = કમને જેમ તેમ કામ કરવું. **વેઠે કાઢવું, પકડવું** = વગર પૈસે ને વગર મરજીએ કામ કરાવવું. **વેઠે જવું** = વેઠ કરવા જવું **દૈવના ઘરની વેઠ** = દુઃખી કંગાલ જિંદગી.]

વેઠવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. वेट्ठण (સં. वेष्टन)] સહન કરવું; ખમવું (૨) નિભાવવું

વેઠિયાવાડ સ્ત્રી૦ [વેઠિયો + વાડ] ગમે તેમ કરી નાંખવું તે; કમને કરેલું કામ

વેઠિયો પું૦ [વેઠ પરથી] વેઠ કરનારો (૨) વેઠે પકડેલો વગર પૈસાનો નોકર

વેડફવું સ૦ક્રિ૦ [વિ + ફેડવું પરથી ?] નકામું ખરચી નાખવું; ઉડાવી દેવું. બગાડવું

વેડફાવું અ૦ક્રિ૦ ‘વેડફવું’ નું કર્મણિ

વેડમી (વે') સ્ત્રી૦ [સં. वेढमिका; સર૦ प्रा. वेढिम] પૂરણપોળી

વેડલો પું૦ [સર૦ વેઢ] વેલ્લો

વેડવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. विर (સં वीर्?)] વેડીથી તોડવું –ઉતારવું (ફળ) (૨) [प्रा. विड्ड] વિનાશ કરવો

વેડવો પું૦ [જુઓ વીરડો] તળાવ કે નદીમાં પાણી માટે ખોદેલો ખાડો

-વેડા પું૦બ૦વ૦ [प्रा विडंव (સં. विडम्ब्)= નકલ કરવી] ‘–ના જેવું વર્તન’ એ અર્થમાં શબ્દને અંતે (ઉદા૦ બાયલાવેડા)

વેડાંજ પું૦ અશ્વ; ઘોડો

વેડી સ્ત્રી૦ [જુઓ વેડવું] છેડે જાળીદાર ઝોળીવાળી લાંબી લાકડી (આંબો વેડવાની)

વેડૂર વિ૦ [સં. वैदूर्य ઉપરથી ?] સુંદર; ફાંકડું

વેડો પું૦ [‘વેડવું’ ઉપરથી] વેડનારો

વેઢ પું૦ [प्रा वेढ (સં. वेष्ट)] આંગળી ઉપરનો સાંધા આગળનો કાપો (૨) બેથી વધારે

આંટાવાળી વાળાની વીટી
વેઢવવું સ૦ક્રિ૦ મુકાબલો કરવો
વેઢમી સ્ત્રી૦ જુઓ વેડમી
વેઢીચાળો પુ૦ એક વનસ્પતિ
વેઢો પુ૦ [જુઓ વેઢ] આગળી ઉપરનો સાધા આગળનો કાપો (૨) લાકડાની ગાઠ [**વેઢા ગણવા**=વેઢા ગણી હિસાબ ગણવો (૨) આતુરતાથી રાહ જોવી **વેઢે ગણાય એટલું**=બહુ જૂજ સંખ્યામાં]
વેણ(-ન) પુ૦ [સં] (સ) જુઓ વેન રાજા
વેણ (વેણ,) સ્ત્રી૦ [પ્રા वणी (સં वनी), સર૦ दे वडणी] કપાસનો છોડ; વણ (૨) [પ્રા॰ वेअणा (સં वेदना), સર૦ મ वेण, -णा] પ્રસવની પીડા, વીણ (૩) (વે) ન૦ [અપ૦ वेण (સં वचन) જુઓ વચન (૪) સ્ત્રી૦ જુઓ વેણી (પ.). [**-કાઢવું**=બોલવું. **-મારવું**=વાગે એવું કડવું વચન કહેવું, મહેણું મારવું. **-રાખવું**=કોઈનું કહ્યું માન્ય રાખવું. **-સંભળાવવું**=વેણ મારવું. **-સાંભળવું**=ઠપકો કે મહેણું સાભળવું]
વેણાચૂંટા (વે) પુંબ૦વ૦ [વેણ+ચૂંટવું] ભૂખથી થતુ દુઃખ (૨) ગભરામણ
વેણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ [સં] ચોટલો (૨) અંબોડે બાધવાનો ફૂલનો ગજરો (૩) [સંગમસ્થાન અર્થ ઉપરથી] કમાડમા જડેલી લાબી ચીપ **૦કમાડ** ન૦ વેણીબંધ કમાડ **૦બંધ** વિ૦ વેણી જડેલી હોય એવું (કમાડ). **૦સંગમ** પુ૦ ત્રિવેણીસંગમ
વેણુ પું૦ સંગીતમા એક અલંકાર
વેણુ,૦કા સ્ત્રી૦ [સં] વાસળી. **૦નાદ** પું૦ વાસળીનો અવાજ
વેણું (વે) ન૦ ['વહેવુ' ઉપરથી] પાણીની ગાડી
વેત (વે) અ૦+વેત
વેત (વે?) પુ૦ [જુઓ બેત] ઘાટ; મોખ (૨) તજવીજ, ત્રેવડ [-ઉતારવો]
વેતન ન૦ [સં]પગાર **-નિયો** પું૦ પગારદાર
વેતર ન૦ [સર૦ મ वेत=જાનવરની પ્રસૂતિ (સં.वी ઉપરથી)] એક એક વારનું જણતર (આયઃ ઢોરનુ.) [**-આવવું, વેતરે આવવું**=પશુ-માદાને ગર્ભધાનનો સમય થવો **-ખૂંદવું**=સુવાવડ બગડવી (૨) છોકરાછૈયા વઢવા.]
વેતરણ સ્ત્રી૦ [જુઓ વેતરવુ] વેતરવુ તે (૨) જોઈતી ગોઠવણ, તજવીજ (૩) [લા.] શિક્ષા
વેતરવુ સ૦ક્રિ૦ ['વેત' ઉપરથી, સર૦ મ वेतर्णे=કપડાનુ માપ લઈ કાપવુ] શરીરને બેસતુ આવે તેમ લૂગડું કાતરવુ (૨) (કોઈ કામના) જોઈતી ગોઠવણ કે તજવીજ કરવી; ઘાટ બેસાડવો (૩) [લા] બગાડવુ, ઊંધું મારવુ [**વેતરી આપવું** = ગમે તેમ કરી આપવુ; બગાડવુ **ઓડનું ચોડ વેતરવું**=ઊંધુ મારવું, બગાડવુ]
વેતસ પું૦; ન૦ [સં] નેતર. **૦(-સી)વૃત્તિ** સ્ત્રી૦ નેતરની જેમ (બળિયા આગળ) નમી જવા છતાં સ્થિતિસ્થાપક રહેવાની વૃત્તિ
વેતા પુ૦ બ૦વ૦ [સં वित्ति સમજ કે 'વેત' પરથી ?] ભલીવાર; ડહાપણ, આવડ
વેતાલ(-ળ) પુ૦ [સં.] એક જાતનો ભૂત (૨) મૃત શરીરમા પેઠેલો ભૂત (૩) ભૂતનો રાજા (૪) દ્વારપાળ. **૦ગ્રહ** ન૦ તાર વિના સદેશા મોકલવાના-'વાયરલેસ' યંત્રનું મથક
વેત્તા પું૦ [સં] જાણનાર
વેત્ર ન૦[સં]નેતર(૨)છડી. **૦ધર** પું૦ છડીદાર; દ્વારપાળ. **૦ધારક** પુ૦જુઓ વેત્રધર **-ત્રાસન** ન૦ [+आसन] નેતરની ખુરસી
વેદ પુ૦ [સં] જ્ઞાન (૨) શાસ્ત્રીય જ્ઞાન (૩) આર્યોનુ સૌથી પ્રાચીન ધર્મપુસ્તક (ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ અને અથર્વવેદ) (૪) ચારની સંજ્ઞા. [**વેદનો છેડો આવવો**=હદ થઈ જવી **-ભણવા**=વેદ ભણવા જેવુ ભારે કામ કરવુ] **૦ત્રયી** સ્ત્રી૦ ઋગ્-યજુર્-સામ એ ત્રણ વેદનો સમૂહ. **૦ન** ન૦ જાણવુ તે, જ્ઞાન (૨) અનુભવવુ તે; લાગણી **૦ના** સ્ત્રી૦જુઓ વેદન (૨) પીડા **૦પાઠી** પુ૦ વેદનો પાઠ કરનાર-વેદ ભણેલો બ્રાહ્મણ **૦પુરુષ** પું૦ વેદશાસ્ત્ર જાણનાર બ્રાહ્મણ (૨) ગોરપદું કરવાનો અધિકારી (નાગરોમા) **૦મંત્ર** પું૦ વેદનો મંત્ર. **૦માર્ગી** વિ૦ વેદોના સિદ્ધાંતને અનુસરનાર, વેદને પ્રમાણભૂત

માનનાર. ૦મૂર્તિ(-ર્ત્તિ) પું૦ વેદમાં પારંગત બ્રાહ્મણ ૦વચન, ૦વાક્ય ન૦ વેદનું વચન (૨) તેના જેટલું પ્રમાણભૂત વચન. ૦વિદ પું૦ વેદ જાણનાર. ૦વિહિત વિ૦ વેદે ફરમાવેલું; વેદમાં કહેલું. ૦વ્યાસ પુ૦ (સ.) જુઓ વ્યાસ. -દાધ્યયન ન૦ [+અધ્યયન] વેદાભ્યાસ. -દાભ્યાસ પુ૦ [+અભ્યાસ] વેદનો અભ્યાસ (૨) ૩૦૦ (?) વારનો જપ

વેદવુ સ૦ક્રિ૦ [સં विद्] જાણવું

વેદાધ્યયન, વેદાભ્યાસ જુઓ 'વેદ'માં

વેદાંગ ન૦ [સં] વેદનાં ૭ અંગો (શિક્ષા, કલ્પ, વ્યાકરણ, નિરુક્ત, છંદ, જ્યોતિષ)

વેદાંત પુ૦, ન૦ [સં] વેદોનો અંતિમ ભાગ- ઉપનિષદ (૨) ન૦ વેદાંતદર્શન ૦દર્શન ન૦ બાદરાયણ વ્યાસે રચેલા બ્રહ્મસૂત્ર; છ વૈદિક દર્શનોમાંનું એક-ઉત્તર મીમાંસા. -તી વિ૦ વેદાંતનું, વેદાંત સંબંધી (૨) પુ૦ વેદાંતમતને માનનાર

વેદિ, ૦કા સ્ત્રી૦ [સં.] હોમ વગેરે માટે તૈયાર કરેલી ઓટલી કે કુંડ, વેદી

વેદિયું વિ૦ ['વેદ' ઉપરથી] વેદ ભણેલું (૨) [લા.] ભણેલું પણ ગણેલું નહિ [-ઢોર= પુસ્તકપંડિત; ભણેલું પણ ગણેલું નહિ]

વેદી સ્ત્રી૦ [સં.] જુઓ વેદિ

વેદોક્ત વિ૦ [સં.] વેદોમાં કહેલું, વેદવિહિત

વેદ્ય વિ૦ [સં] જાણવાનું, જાણવા યોગ્ય

વેધ પું૦ [સં] છિદ્ર વેહ (૨) દોષ, બાધ (૩) જખમ (૪) વેધન (૫) ગ્રહો વગેરે આકાશીય પદાર્થોની ગતિ, સમય વગેરેનું નિરીક્ષણ (૬) સુતાર કે કડિયાના કામમાં શાસ્ત્રીય દોષ (૭) સૂર્યગ્રહણ પૂર્વે ચાર પ્રહર અને ચંદ્રગ્રહણ પૂર્વે ત્રણ પ્રહરનો સૂતકનો સમય (૮) [લા.] ખાર દ્વેષ (૯) 'કોઑર્ડિનેટ ઑફ ઝેડ' (ગ.)

વેધણ ન૦ [વેધવું પરથી] વેધન, વીંધવું તે

વેધન ન૦ [સં] વીંધવું તે (૨) વીંધવાનું ઓજાર. -ની સ્ત્રી૦ રત્ન, મોતી વગેરેને છેદ પાડવાનું ઓજાર (૨) અંકુશ [ધરેલું

વેધલો પુ૦ [વેધવું પરથી] કાનના ઉપલા વેહનું

વેધવું સ૦ક્રિ૦ [સં विध्] વેધ પાડવો (૨) વીંધવું

વેધશાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [સં] ગ્રહાદિકની ગતિ વગેરે નીરખવાનું સ્થાન; 'ઑબ્ઝર્વેટરી'

વેધા પુ૦ [સં] (સ.) બ્રહ્મા

વેધાક્ષ પું૦ [સં] 'ઍક્સિસ ઑફ ઝેડ' (ગ.)

વેધી વિ૦ [સં.] વીંધનારું, વીંધી નાખે તેવું (૨) વેધવાળું [દુશ્મન થઈ પાછળ પડેલું

-વેધુ વિ૦ ['વેધવું' ઉપરથી] વીંધનારું (૨) [કા.]

વેન (વૅ) ન૦ [જુઓ વહન] વહેવું તે (૨) (વૅ) જુઓ વાહન-બળદગાડી કે ડમણિયું (૩) [?] લગાર, હાર (૪) [?] વશો [પૌત્ર

વેન પુ૦ [સં.] (સં.) વેણ, એક પ્રાચીન રાજા, મનુનો

વેપથુ પું૦ [સં] કંપ, થરથરાટ

વેપમાન વિ૦ [સં] કંપાયમાન; ડોલતું

વેપલો (વૅ) પું૦ ['વેપાર' ઉપરથી] વેપાર; કામધંધો (તિરસ્કારમાં)

વેપાર (વૅ) પુ૦ [સં व्यापार, સર૦ हिं., म. वेपार] માલ વેચવાસાટવાનો ધંધો [-કરવો. -ચાલવો=ધંધો શરૂ થવો (૨) ધંધામાં ફાયદો રહેવો -માંડવો=સંસાર વહેવાર ચલાવવો] ૦ધંધો, ૦રોજગાર, ૦વણજ [સં वाणिज्य] પુ૦ વેપારનું કામકાજ, કામધંધો ૦શાઈ વિ૦ વેપારની પદ્ધતિને લગતું વેપારી જેવું ૦શાહી સ્ત્રી૦ વેપારને માટે જમાવેલું કે વેપારની દૃષ્ટિવાળું રાજ્ય કે હકૂમત -રી પુ૦ વેપાર કરનાર

વેભાઈ (વૅ) પુ૦ દ્રવ્ય; નાણું (ગ્રામ્ય)

વેર અ૦ [સર૦ प्रा वेर (સ. द्वार), અથવા સર૦ म. वेरी=પર્યંત] (સુ.) લગી, સુધી

વેર (વૅ) ન૦ [જુઓ वैर] શત્રુવટ (૨) દ્વેષ; ઝેર [-રાખવું- દુશ્મનાવટ સેવવી -લેવું, વાળવું=અદાવતનો બદલો લેવો] ૦ણ વિ૦ સ્ત્રી૦ વેરી-વેરભાવ રાખનારી. ૦ભાવ પુ૦ શત્રુવટ, દ્વેષ ૦વાળું વિ૦ (કા.) વેરી ૦વી પુ૦ વેરી, શત્રુ

વેરણ ન૦ [વેરવું પરથી] વેરવું તે ૦ખે (-છે)- રણ વિ૦ અસ્તવ્યસ્ત

વેરણ (વૅ) સ્ત્રી૦ જુઓ 'વેર' ન૦ માં

વેરભાવ, વેરવાળું, વેરવી (વૅ) જુઓ 'વેર'માં

વેરવું સ૦ક્રિ૦ [સં. वि+ईर] છૂટું છૂટું કે

વીખરાતુ પડે એમ કરવુ (૨) પાથરવુ (૩) [લા.] ખૂબ ખર્ચવું
વેરાગ (વે) પું૰[પ્રા वइराग] વૈરાગ્ય **૦ણ** સ્ત્રી૰ સાધુડી, બાવી **–ગી** પુ૰ બાવો; સાધુ
વેરાડી (વે?) પુ૰ [પ્રા वे(–वइ)राड (સં. वैराट) ઉપરથી ?] એક રાગ [ઉજ્જડ
વેરાન (વે) વિ૰ [फा. विरान, સર૰ म वैरान]·
વેરાવું અ૰ક્રિ૰ 'વેરવું'નુ કર્મણિ (૨) વીખરાઈ જવું; છૂટું પડી જવુ
વેરી (વે) વિ૰ [પ્રા वेरि (સં वैरिन्)] વેર રાખનારુ (૨) પુ૰ દુશ્મન; શત્રુ
વેરે (વે) અ૰ [पा. वेर (સં द्वार), અથવા સર૰ म वेरी] જોડે, સાથે (લગ્ન) (૨) + પેઠે
વેરો પું૰ [प्रा. ?र (સ द्वार) ઉપરથી કે સં व्यवहार ઉપરથી ?] કર, જકાત [**–આવવો, પડવો, –નાખવો, –લેવો**]
વેલ(–લી)(લ.)સ્ત્રી૰[પ્રા वेल्लि(સં वल्ली), સર૰ મ] લતા, લાબી ને પથરાતી કે ઊચે ચડતી ઊગતી વનસ્પતિ **૦બુટ્ટી** સ્ત્રી૰, **૦બુટ્ટો** પુ૰ ભરતકામ કે ચિત્રકામમા વેલ વગેરેની નકશી
વેલડી સ્ત્રી૰ [સર૰ हिं. वेलडी] એક છોડ (?) (૨) વેલ (૫)
વેલણ ન૰ [સં वेल्लनं] રોટલી વગેરે વણવાનો દડીકો. **૦ની** સ્ત્રી૰ પપડ (પુષ્ટિમાર્ગીય) **–ણિયું** વિ૰ વેલણ જેવુ (૨) ન૰ નાનું વેલણ
વેલંતરો પું૰ [સ. वेल्लंतरु] એક ઝાડ
વેલા સ્ત્રી૰ [સં] જુઓ વેળા (૨) મર્યાદા (૩) સમુદ્રનો કિનારો (૪) વાણી **૦વલિ(–લી)** સ્ત્રી૰ સમુદ્રનો રેતાળ પટ
વેલાંટી (૦) સ્ત્રી૰ [સર૰ म.; 'વેલ' પરથી] હ્રસ્વ ઇ કે દીર્ઘ ઈના ચિહ્નો (િ, ી) કે તેના માથાનો ચદ્રાકાર ભાગ
વેલિયુ વિ૰ [दे. वेल्ल=मूर्ख] વેવલું; ઢંગ વગરનુ (૨) ન૰ [જુઓ વેલ્લો] કાનમાં ઘાલવાની કડી (૩) [જુઓ વીલિયું] અર્ધો રૂપિયો
વેલિયો પું૰ જુઓ વેલ્લો
વેલી સ્ત્રી૰ [જુઓ વેલ] લતા
વેલો પુ૰ [જુઓ વેલ] મોટી વેલ (૨) વશપરપરા [**–ચાલવો, વધવો** = વશવૃદ્ધિ થવી.] **૦વિસ્તાર** પુ૰ વશવૃદ્ધિ
વેલુ(–ળુ) સ્ત્રી૰ [સં वालुका] રેતી
વેલ્લો પુ૰[જુઓ વેડલો]સ્ત્રીના કાનનું એક ઘરેણું
વેવ સ્ત્રી૰ [જુઓ વેઉ] એક વેલ
વેવલું વિ૰ [પ્રા वेअल्ल (સં. वैकल्य) કે પા. वेव = કાપવુ પરથી ?] ઢગ વગરનું; દાધારંગુ (૨) વાત બોલી નાખે તેવું, લપૂડુ (૩) વિહ્વળ. **–લાઈ** સ્ત્રી૰ વેવલાપણુ. **–લાં** ન૰બ૰વ૰ ફાંફાં, વલખા. [**–વીણવાં** = ફાફા મારવા.]
વેવાઈ (વા') પું૰ [પ્રા वेवाहिअ (સં वैवाहिक)] પુત્ર કે પુત્રીનો સસરો. **૦વળોટ** ન૰ વેવાઈ પક્ષનું સગુ સબધી **–ણ (ણ,)** સ્ત્રી૰ વેવાઈની સ્ત્રી [કામમા આવતું થી મચેલું
વેવાતું (વા') વિ૰ [જુઓ વિવાતુ] વિવાહના
વેવિશાળ (વે') ન૰ [વિવાહ + શાલી (ડાગરચોખા) ?] વિવાહ, સગપણ **–ળિયો** પું૰ વિવાહ ગોઠવનારો
વેશ(–ષ) પુ૰ [સં.] પોશાક, પહેરવેશ (૨) રૂપ; સોંગ (૩) સોહાગણના ચિહ્નરૂપ શણગાર [**–ઉતારવો, કાઢવો** = પોશાક બદલવો (૨) વિધવાએ માથાના કેશ ઇ૰ શણગાર કાઢી નાખવો (૩) વચનભંગ કરવો, વાકું બોલવું **–કરવો, કાઢવો, ધરવો, લેવો** = સ્વાગ લેવો **–નો સોગ ધરવો. –કાઢવો, કાઢીને ઊભા રહેવું, કાઢીને બેસવુ** = અણધાર્યા વંકાઈને ઊભા રહેવુ, અણધારી મુશ્કેલી ઊભી કરવી. **–બદલવો** = જુદા પક્ષમા જવુ. **–માં આવવુ** = (સ્ત્રીનું) અભડાવુ **–રાખવો** = વિધવાએ સોહાગણનો પહેરવેશ ન તજવો.] **૦કરુ** વિ૰ [+ સ. कृ] વેશ કરનારું; ઢોંગી **૦ધર** પું૰ વેશ ધરનાર, નટ (૨) ઠગ, વેશધારી **૦ધારી** વિ૰ વેષ લેનાર (૨) ઢોંગી; લુચ્ચુ (૩) પુ૰ ઠગ; લુચ્ચો. **–શાં(–ષાં)તર** ન૰ બીજો વેશ, વેશબદલો, રૂપાતર
વેશવાળ ન૰ જુઓ વેવિશાળ
વેશાં(–ષાં)તર ન૰ [સં] જુઓ 'વેશ'મા
વેશ્મ ન૰ [સ.] ઘર; મહેલ
વેશ્યા સ્ત્રી૰ [સં] ગણિકા; પાતર. **૦વાડ**

સ્ત્રી૦, ૦વાડો પુ૦ વેશ્યાઓનો લત્તો કે ધામ
વેષ,૦ધર,૦ધારી,-ષાંતર[સં.] જુઓ 'વેશ'મા
વેષ્ટન ન૦ [સં] વીંટાળવુ તે (૨) વીંટેલુ તે, ઢાંકણ, બાંધણ
વેષ્ટિત વિ૦ [સં.] વીંટેલુ, ઢાંકેલું
વેસણ ન૦ [પ્રા. वेसण (સં वेसन) સર૦ મ, हि वेसन] ચણાનો લોટ (૨) તેનું ખીરું
વેસર પુ૦ન૦ [સં.] ખચ્ચર
વેસર(-રી) સ્ત્રી૦ [સર૦મ वेसर] નથ; વાળી
વેહ પુ૦ [પ્રા (સં. वेध); સર૦ हि वेह] વીંધ, શાર (૨) નાકુ (૩) દર [-પાડવો]
વેળ (વૅળ,) સ્ત્રી૦ [સં वेल्ल् પરથી?] તાણ, આંકડી (૨) [સર૦ વળુ, મ वेल] ગડગૂમડ કે ઘાના દર્દને લીધે સાથળના મૂળમા બાઝની ગાંઠ (૩) [!] મનનો તરંગ, વળુ. [-આવવી = તાણ આવવી (૨) વળુ આવવું: ધૂન લાગવી -ઘાલવી = ગડગૂમડ કે ઘાના દર્દને લીધે સાથળના મૂળમા ગાંઠ બાઝવી]
વેળ સ્ત્રી૦ [સં. वेला] વેળા; વખત (૨) વીળ, ભરતી [-આવવી = સમય આવવો, પ્રસંગ આવવો -વટવી = વખત વહી જવો. -વળવી = દશા સુધરવી -વીતવી = સમય વહી જવો]
વેળા સ્ત્રી૦ [સં. वेला, સર૦ हिं. वेला, મ.] સમય, વખત (૨) વિલંબ વાર (૩) [લા] ખાસ ટાણુ; પ્રસંગ (૪) મુશ્કેલી કે આપ[..]ા પ્રસંગ. [-આવવી, વટવી, વીતવી = જુઓ વેળ'મા. વેળા વેળાની છાંયડી = ચડતીપડતી]
વેળિયું ન૦ [જુઓ વેલિયુ] એક ઘરેણું
વેળુ સ્ત્રી૦ [જુઓ વેલુ] રેતી
વેળું ન૦ [જુઓ વેળા] (કા) સમય, વખત (૨) ફુરસદ, નવરાશ
વેળાવેળ અ૦ ['વેળા' ઉપરથી] બરાબર વેળાએ, તે જ વખતે (૨) વખતસર
વેંગણુ(-ણું) (વૅં૦) ન૦ [દે वग, वइंगण, સર૦ हिं, મ वैंगन] વતાક, રીંગણુ -ણી સ્ત્રી૦ વંતાકનો છોડ
વેંઢવું, વેંઢારવું (વૅં૦) સ૦ક્રિ૦ [સર૦મ. वेढाळणें (સં वेष्ट, પ્રા वेढ)] જુઓ વીંઢારવુ
વેંત (વૅં૦) સ્ત્રી૦ [સં. वितस्ति, સર૦ મ. वेत; हिं बित्ता, फा. बालिश्त] હથેળીના અંગૂઠાના ટેરવાથી તે ટચલી આંગળીના ટેરવા સુધીનું લાંબામા લાંબુ અંતર (૨) અ૦ ક્રિયાના વ૦કૃ૦ ના રૂપને લાગતા, 'તે ક્રિયા થવાની સાથોસાથ, તરતોતરત' એવો અર્થ બતાવે છે ઉદા૦ જતાવેંત (૩) પુ૦ [જુઓ વેત] મેળ, ગોઠવણ લાગ, પેચ ઉદા૦ શા વેંતમા ફરો છો? [-ખાવો, બેસવો = લાગ ફાવવો -ભરવી = વેંત વડે અંતર માપવુ -સોય ન સૂઝવી = જરાય ગમ ન પડવી, મૂંઝવણમાથી રસ્તો ન દેખાવો -માં ફરવું = કાંઈ દાવ કે યુક્તિ ગોઠવવા અથવા કશા પ્રયોજનસર પ્રવૃત્તિ કરવી] -તિયું વિ૦ વેંત જેવડુ (૨) ન૦ પાતાળમા હોતુ મનાતુ વેંતિયુ માણસ
વૈકલ વિ૦ [સં विकल, સર૦ हिं वैकल, મ वैकळ] વાયલ, ઘેલું; મૂર્ખ [શકારપદ
વૈકલ્પિક વિ૦[સં] વિકલ્પવાળુ (૨) અનિશ્ચિત,
વૈકલ્ય ન૦ [સં] વ્યાકુળતા, ગભરાટ (૨) વિકળતા, અંગહીનતા (૩) અપૂર્ણતા, ખામી
વૈકુંઠ ન૦ [સં] વિષ્ણુનુ ધામ ૦ધામ પુ૦ એક છંદ ૦નાથ, ૦પતિ, ૦રાય પુ૦ (સં) વિષ્ણુ. ૦વાસ પુ૦ વૈકુંઠમા વાસ (૨) મૃત્યુ (-થવો). ૦વાસી વિ૦ વૈકુંઠમા વસતુ (૨) મરી ગયેલુ
વૈખરી સ્ત્રી૦ [સં] વાણીની ચોથી કોટિ, સ્પષ્ટ ઉચ્ચારાયેલી વાણી (પરા, પશ્યંતી, મધ્યમા અને વૈખરી) (૨) ધડધડાટ ધાણી ફૂટે તેમ બોલાતી વાણી
વૈખાનસ વિ૦ [સં] વાનપ્રસ્થને લગતુ (૨) પુ૦ વાનપ્રસ્થ ૦વ્રત ન૦ વાનપ્રસ્થને ઘટતુ વ્રત (૨) વાનપ્રસ્થ્ય
વૈચિત્ર્ય ન૦ [સં] વિચિત્રતા
વૈજયંત પુ૦ [સં] ઇંદ્રનો મહેલ (૨) ઇંદ્રની ધ્વજ (૩) ધજા -તિક પુ૦ ધ્વજા પકડનારો. -તી સ્ત્રી૦ ધ્વજા (૨) કાળી તુલસી (૩) પાંચ રંગની ઘૂંટણ સુધી પહોંચે તેવી માળા

(શ્રીકૃષ્ણની) (૪) માળા [વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી
વૈજ્ઞાનિક વિ૦ [સં] વિજ્ઞાન સંબંધી (૨) પુ૦
વૈઢ પુ૦ [જુઓ વેઢો] (ચ.) હાથપગની ચામડી ફાટવાથી પડતો ચીરો [-ફાટવા =હાથપગની ચામડીમાં ચીરા પડવા]
વૈઢું ન૦ (ચ) જુઓ વરડું
વૈણવ ન૦ [સં.] વાંસડો [પુ૦ મજૂર
વૈતનિક વિ૦ [સં.] વેતનથી કામ કરનારું (૨)
વૈતરણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ [સં] યમપુરીમાં જતાં આવતી કલ્પિત પૌરાણિક નદી. [-ચાલવી =ગંદા પાણીની નીક વહેવી.]
વૈતરું ન૦ [જુઓ વૈતરો] થાક લાગે કે કંટાળો ઊપજે તેવું કામ (૨) વેઠ (૩) મહેનતાણું
વૈતરો પુ૦ [સં. वहिन् =(ભાર) વહેનાર] વૈતરું કરનાર, મજૂર (૨) ખૂબ વૈતરું કરી શકનાર
વૈતાન વિ૦ [સં] યજ્ઞનું, યજ્ઞ સંબંધી
વૈતાલ(-ળ) પુ૦ જુઓ વેતાલ
વૈતાલિક પુ૦ [સં.] સવારમાં સ્તુતિનાં ગાન કરી રાજાને ઉઠાડનાર, માગધ; ચારણ (૨) વેતાલ સાધ્યો હોય તેઓ જાદુગર
વૈતાલી(-ળી)ય પું૦ [સં] એક છંદ
વૈતાળ પું૦ જુઓ વેતાળ, વેતાલ
વૈતાળીય પું૦ જુઓ વૈતાલીય [હોવું તે
વૈતૃષ્ણ્ય ન૦ [સં] તૃષ્ણાનો ત્યાગ, તૃષ્ણારહિત
વૈદ(-ઘ) પુ૦ [સં वैद्य] રોગ જાણી દવા કરનાર. ૦ક ન૦ વૈદું, રોગના નિદાન, ચિકિત્સા વગેરે...
વૈદૂર્ય ન૦ [સં] એક નીલ રંગનો મણિ
વૈદહી સ્ત્રી૦ [સં] (સં) સીતા
વૈદ્ય, ૦ક, ૦કીય [સં] જુઓ 'વૈદ'માં
વૈદ્યુત વિ૦ [સં] વિદ્યુતને લગતું
વૈધ વિ૦ [સં] ધારાધોરણ અનુસારનું (૨) વિધિ પ્રમાણે શુદ્ધ કે બરોબર
વૈધરત ન૦ [જુઓ વૈધૃત] સત્તાવીસમો યોગ (જ્યોતિષમાં) [હોવાપણું (૨) નાસ્તિકતા
વૈધર્મ્ય ન૦ [સં] ભિન્ન કે વિરુદ્ધ ધર્મવાળા
વૈધવ્ય ન૦ [સં] વિધવાપણું, રંડાપો
વૈધૃત ન૦, -તિ સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ વૈધરત
વૈનતેય પું૦ [સં.] (સં.) ગરુડ (૨) અરુણ
વૈનીતક ન૦ [સં] પાલખી
વૈપરીત્ય ન૦ [સં] વિપરીતતા
વૈપુલ્ય ન૦ [સં.] વિપુલતા
વૈફલ્ય ન૦ [સં.] વિફળતા
વૈભવ પુ૦ [સં] વિભવ. ૦શાલી(-ળી) વિ૦ પું૦ વૈભવવાળું. -વી વિ૦ વૈભવવાળું
વૈભોગ પું૦ [સં.] વૈભવ, સાહેબી, ઠાઠ
વૈમત્ય ન૦ [સં.] ભિન્ન મત થવો તે
વૈમનસ્ય ન૦ [સં] વેર દ્વેષ (૨) નિરુત્સાહ, ખિન્નતા
વૈમાન ન૦ + જુઓ વિમાન
વૈમાનિક વિ૦ (૨) પું૦ [સં] જુઓ વિમાની
વૈમુખ્ય ન૦ [સં] વિમુખતા [અંગેનું
વૈયક્તિક વિ૦ [સં] વ્યક્તિને લગતું કે તેને
વૈયર્થ્ય ન૦ [સં.]

વૈરૂપ્ય ન૦ [સં] વિરૂપતા
વૈલક્ષણ્ય ન૦ [સં] વિલક્ષણતા
વૈલક્ષ્ય ન૦ [સં] ગભરાટ, ગૂંચવણનો ભાવ (૨) અસ્વાભાવિકતા, કૃત્રિમતા
વૈવર્ણ્ય ન૦ [સં] વિવર્ણ થવુ કે હોવું તે,ફીકાશ
વૈવર્ત ન૦ [સં.] ફેર, રૂપાન્તર
વૈવસ્વત પુ૦ [સં] જુઓ મનુ (૨) યમ
વૈવાહિક વિ૦ [સં] વિવાહ સબધી
વૈવિધ્ય ન૦ [સં] વિવિધતા
વૈશદ્ય ન૦ [સં.] વિશદતા; સ્વચ્છતા; સ્પષ્ટતા
વૈશંપાયન પું૦[સં]જનમેજયને મહાભારતની કથા સભળાવનાર
વૈશાખ પુ૦[સં]વિક્રમ સવતનો સાતમો મહિનો ૦નંદન પુ૦ ગવેડો. -ખી વિ૦ વૈશાખ માસમા આવતુ કે થતુ(૨) સ્રી૦એક માખ
વૈશાલ્ય ન૦ [સં] વિશાળતા [નાયક
વૈશિક પુ૦ [સં.] વેશ્યા સાથે સંબધ રાખનાર
વૈશિષ્ટ્ય ન૦ [સં] વિશિષ્ટતા
વૈશેષિક વિ૦ [સં] વૈશેષિક મતનું (૨) પું૦ વૈશેષિક મતનું અનુયાયી (૩) ન૦ વૈશેષિક દર્શન ૦દર્શન ન૦ છ વૈદિક દર્શનોમાનું કણાદ મુનિએ પ્રવર્તાવેલું દર્શન
વૈશ્ય પુ૦ [સં] ચાર વર્ણોમાંનો ત્રીજો-ખેતી, ગોરક્ષા અને વેપાર કરનારો વર્ણ ૦કર્મ ન૦ વૈશ્યનુ કર્મ કે ધધો ૦પ્રકોપ પુ૦ જુઓ વિટ્પ્રકોપ ૦વૃત્તિ સ્રી૦ વૈશ્યનો ધધો (૨) વૈશ્યનો સ્વભાવ, દરેક કામમા હાનિલાભ જોવાની વૃત્તિ -શ્યાણી સ્રી૦ વૈશ્ય સ્રી
વૈશ્રવણ પુ૦ [સં.] (સ) કુબેર
વૈશ્વદેવ પુ૦[સં] રોજ જમતા પહેલા દેવોને અપાતો બલિ -વિધુ ન૦ વૈશ્વદેવ જેમા કરવામા આવે તે વેદી [પરમેશ્વર
વૈશ્વાનર પું૦ [સ] જઠરાગ્નિ (૨) અગ્નિ (૩)
વૈશ્વાસિક વિ૦ [સં] વિશ્વાસુ, ભરોસાદાર
વૈષમ્ય ન૦ [સં] વિષમતા; અસમાનતા
વૈષયિક વિ૦ [સં] વિષય સબધી
વૈષ્ણવ વિ૦[સં] વિષ્ણુ સબધી(૨)વિષ્ણુની ઉપાસના કરનાર (૩) પુ૦ તેવો માણસ -વી વિ૦સ્રી૦(૨)સ્રી૦ વૈષ્ણવ સ્રી (૩)[સં]લક્ષ્મી

વૈસ્વર્ય ન૦ [સં.] ઘાંટા કે સાદનું વિરવર થવું -બગડવુ તે
વૈહાસિક પું૦ [સં.] મસ્કરો; ભાંડ
વોકળો (વો?) પું૦ [જુઓ વેકળો] નાનો વહેળો; વોકળો, નાળુ
વૅાકાઉટ પું૦ [ઇ.] વિરોધ દર્શાવવા સભામાથી ચાલ્યા જવુ તે (-કરવો)
વોકાબ ન૦ એક પક્ષી
વોટ પું૦ [ઇં] ચૂટણીનો મત [-નંખાવો, -પડવો=મતપેટીમા મતપત્ર પડવો, મત અપાવો. -નાંખવો=મતપેટીમા મતપત્ર નાખવો, મત આપવો. ૦ર પું૦ [ઇં.] મત આપનાર
વોટરપ્રૂફ વિ૦ પાણી જેમા ન પેસી શકે તેવું
વોટરવર્ક્સ ન૦ શહેર વગેરેની વસ્તીને પાણી પૂરુ પાડનારું મથક કે કારખાનુ; ટાકી
વોડકા પુ૦ [ઇં] એક જાતનો રશિયન દારૂ
વોડકી સ્રી૦, -કું ન૦ [દે वोडही=તરુણી, યુવતી] જુવાન ભેસ અથવા ગાય, જોટડું
વોણુ (વો?) ન૦ [સં वहन પરથી, સર૦ મ वोणा] સીમમા પાણીથી ભરાતો લાબો ખાડો
વોય વોય, ૦રે (વો) અ૦ [સર૦ દે वेव्व= વિષાદ તથા ભયસૂચક અવ્યય] ભય કે દુઃખનો પોકાર કરે તેમ
વૉરંટ ન૦ [ઇં] વારટ, ધરપકડ કરવાનો સરકારી પરવાનો [-કાઢવું, નીકળવું, -બજવું, બજાવવુ] [ગામનો) વિભાગ
વૉર્ડ પુ૦ [ઇં] (કોઈ વહીવટ માટે પડાતો
વૉર્ડર પુ૦[ઇં.] કેદીઓનો મુકાદમ (જેલભાષા)
વોલામણું વિ૦ જુઓ વોળામણુ
વૉશિંગ કંપની સ્રી૦ [ઇં.] (વિલાયતી ઢબની) ધોબીની દુકાન
વોસરાવવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા वोसर (સં व्युत्+ सृज्), સર૦ મ वोसरणें] તજવું, છોડી દેવુ
વોહ પું૦ [સ वह् ઉપરથી? સર૦ દે वोहार =પાણીનું વહેણ] જોસ્થી વહેતો પ્રવહ
વોળામણુ(-ણું) (વો) વિ૦ ['વળવુ' પરથી] વાંકુ, વળાંકવાળું (૨) ન૦ વાંક; વળાંક
વોળાવવુ (વો) સ૦ક્રિ૦ [પ્રા वोल (સં. गम्), वोलाविअ] વળાવવુ; વિદાય કરવું

વોળાવિયો (વો) પું૰ [વોળાવવુ પરથી] વળાવનારો, વળાવવા સાથે જનાર ભોમિયો
વોંકળો (વોં૰) પું૰ જુઓ વોકળો
વૌષટ્ અ૰[સં.] પિતૃઓને બલિ આપનાં કરાતો ઉદ્ગાર ૰કાર પું૰ તેનો ઉચ્ચાર કે અવાજ
વ્યક્ત વિ૰[સં.] સ્પષ્ટ; ખુલ્લુ (૨) સાકાર બનેલું
વ્યક્તિ સ્રી૰ [સં.] કોઈ પણ વર્ગમાંનું એક (૨) માણસ (૩) વ્યક્ત થવું તે. ૰ગત વિ૰ વ્યક્તિને લગતુ, અ૰ગત: વૈયક્તિક ૰તા સ્રી૰, ૰ત્વ ન૰ વ્યક્તિનો વિશેષ ગુણ. ૰વાદ પું૰ સામાજિક વિચારમા વ્યક્તિ ને તેનુ વ્યક્તિત્વ મહત્ત્વનું છે એવો વાદ [૰તા સ્રી૰
વ્યગ્ર વિ૰ [સં.] વ્યાકુળ; અસ્થિર, ગભરાયેલું.
વ્યજન પુ૰ [સં.] પંખો [સંબંધ
વ્યતિકર પુ૰[સં.] મિશ્રણ (૨) સમુદાય (૩)
વ્યતિક્રમ પું૰ [સં.] ઉલ્લઘન કરવુ તે (૨) વિપર્યાસ (૩) બાધા, વિઘ્ન
વ્યતિરિક્ત વિ૰[સં.] અતિરિક્ત; સિવાય; ભિન્ન
વ્યતિરેક પુ૰ [સં.] અભાવ (૨) ભિન્નતા (૩) ઉત્તમતા, શ્રેષ્ઠતા (૪) એક અર્થાલંકાર, જેમા ઉપમેયને ઉપમાન કરતાં શ્રેષ્ઠ બતાવવામા આવ્યું હોય છે (કા. શા) (૫) અમુક એક વસ્તુ ન હોય તો બીજી અમુક વસ્તુ પણ ન હોય એવો સબધ કે નિયમ (ન્યા.). ૰પદ્ધતિ સ્રી૰ કારણ ન હોય ત્યારે કાર્ય ન હોય એવા વ્યતિરેકના નિયમને આધારે બંધાયેલી કાર્યકારણ નક્કી કરવાની અન્વેષણ–પદ્ધતિ 'મેથડ ઓફ ડિફરન્સ' (ન્યા.). ૰વ્યાપ્તિ સ્રી૰ સાધ્યસાધનના વ્યતિરેક–સબધની વ્યાપ્તિ (ન્યા.)
વ્યતિ(–તી)હાર પું૰ [સં.] અદલોબદલો; વિનિમય [ગયેલું
વ્યતીત વિ૰ [સં.] વીતી ગયેલું, પસાર થઈ
વ્યતીપાત પું૰ [સં] જ્યોતિષમા અશુભ મનાતો ૧૭મો યોગ (૨) ઉત્પાત કે ઉપદ્રવ. –તિયુ વિ૰ ઉપદ્રવ કરનાર, તોફાની
વ્યતીહાર પુ૰ [સં.] જુઓ વ્યતિહાર
વ્યત્યય,વ્યત્યાસ પુ૰ [સં.] વ્યતિક્રમ
વ્યથા સ્રી૰[સં] દુ:ખ, પીડા
વ્યથિત વિ૰ [સં.] વ્યથા પામેલું દુખી
વ્યધિકરણ ન૰ [સં] (વ્યા.) ભિન્ન અધિકરણમા રહેવું તે (૨) ભિન્ન વિભક્તિમાં હોવું તે. ૰બહુવ્રીહિ પું૰ (વ્યા) વિશેષણ વિશેષ્યભાવના સબધ વિનાના પદોનો બહુવ્રીહિ સમાસ. ઉદા૰ ચક્રપાણિ
વ્યપોહ પું૰ [સં.] કાઢી મૂકવુ તે
વ્યભિચાર પું૰ [સં.] પોતાના ગુણધર્મને વફાદાર ન રહેવું તે (૨) પરસ્રીપુરુષનો આડો વ્યવહાર (૩) કર્તવ્યભ્રષ્ટતા (૪) નિયત સાહચર્ય ન હોવુ તે (ન્યા.) –રિણી વિ૰સ્રી૰ વ્યભિચારી (૨) સ્રી૰ વ્યભિચારી સ્રી. –રી વિ૰ વ્યભિચાર કરનાર (૨) વ્યભિચારદોષવાળું (૩) પું૰ વ્યભિચારી માણસ –રીભાવ પું૰ જુઓ સચારીભાવ
વ્યય પુ૰[સં.]ખરચ, વાપર –યી વિ૰ વ્યયવાળું
વ્યર્થ અ૰ [સં] ફોગટ; મિથ્યા (૨) વિ૰ નકામુ, નિરર્થક ૰તા સ્રી૰
વ્યલીક વિ૰[સં] ખોટુ, અસત્ય; બનાવટી (૨) અયોગ્ય, અકાર્ય (૩)ન૰ જૂઠાણું ખોટી વાત
વ્યવચ્છેદ પું૰ [સં] કાપી નાખવુ તે (૨) જુદુ પાડવું તે. ૰વિદ્યા સ્રી૰ શરીરપૃથક્કરણશાસ્ર; 'એનેટોમી'
વ્યવધાન ન૰ [સં] આડ, પડદો (૨) વિઘ્ન; એકાગ્રતામાં ભગ (૩) અવકાશ
વ્યવસાય પું૰ [સં.] કામકાજ કે તેની ખટપટ; ઉદ્યમ (૨) નિશ્ચય –યિની વિ૰ સ્રી૰, –યી વિ૰ વ્યવસાયવાળુ
વ્યવસ્થા સ્રી૰ [સં] બદોબસ્ત, ગોઠવણ
વ્યવસ્થાપક પું૰[સં.]વ્યવસ્થા કરનાર,મૅનેજર
વ્યવસ્થિત વિ૰ વ્યવસ્થાયુક્ત, બરાબર ગોઠવેલું. –તિ સ્રી૰ વ્યવસ્થા (૨) નિયમન
વ્યવહરવુ સ૰ક્રિ૰ [સં. વ્યવહૃ] વ્યવહાર કરવો; સબોધવું
વ્યવહાર પું૰ [સં] વ્યાપાર; કામકાજ ધધો (૨) વતન (૩) લોકરીતિ(૪)પરસ્પર આપવાલેવાનો સબધ ૰કુશળ,૰દક્ષ વિ૰ વ્યવહારની બાબતોમા કુશળ. ૰ગણિત ન૰ વ્યવહારમાં ખપ આવે તેવુ ગણિત (૨) પાતી, 'પ્રોક્ટસ'

(ગ.) (૩) લેખા (ગ.). ૦દષ્ટિ સ્ત્રી૦ વ્યવહારોપયોગી કે વ્યવહારની દષ્ટિ. ૦સિદ્ધ વિ૦ વ્યવહારમાં સફળ થઈ રૂઢ થયેલું; વહેવારુ. –રી વિ૦ વ્યવહારને લગતું. –રુ વિ૦ વહેવારુ, વ્યવહાર્ય. –ર્ય વિ૦ [સં.] વહેવારમાં મુકાય કે ઉતારાય તેવું

વ્યવહિત વિ૦ [સં.] વચ્ચે પડદાવાળું; ઢંકાયેલું

વ્યષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સં.] સમષ્ટિનો પ્રત્યેક અંશ કે વ્યક્તિ

વ્યસન ન૦ [સં.] ટેવ, લત (૨) માદક પદાર્થ લેવાની ટેવ (૩) દુઃખ (૪) આફત, જોખમ (૫) નાશ. ખુવારી. [–પડવું=ટેવ પડવી, લત લાગવી (૨) માદક પદાર્થની ટેવ પડવી.] –ની વિ૦ વ્યસનવાળું

વ્યસ્ત વિ૦ [સં.] વેરાયેલું (૨) ઊલટું (૩) વહેંચી નાખેલું, છૂટું પાડેલું ૦વિધિ પું૦ 'મેથડ ઑફ ઇન્વર્ઝન' (ગ.)

વ્યંગ વિ૦ [સં.] એકાદ અંગ વિનાનું, અપંગ (૨) જુઓ વ્યંગ્ય –ગાર્થ પું૦ જુઓ વ્યંગ્યાર્થ

વ્યંગ્ય વિ૦ [સં.] આડકતરી રીતે સૂચિત (૨) કટાક્ષથી કહેલું (૩) ન૦ વક્રોક્તિ; કટાક્ષ –ગ્યાર્થ પું૦ શબ્દની વ્યંજના વૃત્તિથી સૂચિત થતો ગૂઢ અર્થ, વાચ્યાર્થ અને લક્ષ્યાર્થથી ભિન્ન એવો – વ્યંગ્ય અર્થ

વ્યંજક વિ૦ [સં.] સ્પષ્ટ કરનારું, બતાવનારું

વ્યંજન પું૦, ન૦ [સં.] સ્વરની મદદ વિના જેનો ઉચ્ચાર ન થઈ શકે તે વર્ણ (૨) ડાઘ, નિશાની (૩) અવયવ, અંગ (૪) ગુહ્યાંગ (૫) શાક. –નાદિ વિ૦ [+ आदि] શરૂમાં વ્યંજનવાળું. –નાંત વિ૦ [+ अंत] છેડે વ્યંજનવાળું

વ્યંજના સ્ત્રી૦ [સં.] વ્યંગ્યાર્થનો બોધ કરવાની શબ્દની શક્તિ (વ્યા.). [કરાયેલું

વ્યંજિત વિ૦ [સં.] સૂચિત (૨) વ્યક્ત – સ્પષ્ટ

વ્યંઢલ(–ળ) પું૦ [સં. वडर, वि+अंड] નપુંસક

વ્યાકરણ ન૦ [સં.] ભાષાના શુદ્ધ પ્રયોગો, નિયમો વગેરેનું શાસ્ત્ર ૦કાર પું૦ વ્યાકરણ રચનાર; વૈયાકરણ ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ વ્યાકરણ દ્વારા ભાષા શીખવવાની પદ્ધતિ ૦શુદ્ધ વિ૦ વ્યાકરણના દોષ વિનાનું –ણી પું૦ વ્યાકરણશાસ્ત્રી

વ્યાકુલ(–ળ) વિ૦ [સં.] આકુળ, બાવરું, ગભરાયેલું. ૦તા સ્ત્રી૦ [સ્પષ્ટ કરેલું

વ્યાકૃત વિ૦ [સં.] પૃથક્કરણ કરી સમજાવેલું–

વ્યાકોપ પું૦ [સં.] પ્રકોપ, વકરવું તે

વ્યાખ્યા સ્ત્રી૦ [સં.] વસ્તુનું પૂરતું અને આવશ્યક વર્ણન (૨) વિસ્તૃત કે સ્પષ્ટ અર્થ, ટીકા

વ્યાખ્યાતા પું૦ [સં.] વ્યાખ્યાન કરનાર

વ્યાખ્યાન ન૦ [સં.] ભાષણ, કોઈ વિષયનું વિસ્તારથી પ્રતિપાદન ૦પીઠ સ્ત્રી૦, ન૦ જે આસનેથી વ્યાખ્યાન આપવાનું હોય તે

વ્યાખ્યેય વિ૦ [સં.] વ્યાખ્યા થઈ શકે એવું

વ્યાઘાત પું૦ [સં.] વિઘ્ન, પ્રતિબંધ (૨) વિરોધ

વ્યાઘ્ર પું૦ [સં.] વાઘ. ૦ચર્મ, –ઘ્રાંબર ન૦ [+ अंबर] વાઘનું ચામડું

વ્યાજ ન૦ [સં. वि + आजन् = નવું જન્માવવું – વધારવું, સર૦ हिं., म.] નાણાં વાપરવા બદલ મૂળ રકમ ઉપર આપવો પડતો વધારો (૨) [સં.] બહાનું, મિષ (૩) ઠગાઈ [–કાઢવું =વ્યાજનો હિસાબ કરવો – ગણતરી કરવી. –કાપવું = વ્યાજ બાદ કરવું –ખાવું, લેવું =વ્યાજની કમાણી કરવી. –ભરવું= વ્યાજ આપવું કાપેલું વ્યાજ=વટાવવાળું વ્યાજ. ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજ = વ્યાજનું વ્યાજ. વારોવારિયું વ્યાજ=રોજ દહાડે વધતું વ્યાજનું વ્યાજ. વ્યાજનું વ્યાજ = (લ) સંતાનનું સંતાન] ૦ખાઉ વિ૦ મોટે વ્યાજે નાણાં ધીરનારું, વ્યાજ પર કમાઈ કરનારું. ૦ખાદ(–ધ) સ્ત્રી૦ નાણાં નકામાં પડી રહેવાથી કે મુદત પહેલાં પરત થવાથી આવતી વ્યાજની ખોટ ૦ખોર વિ૦ જુઓ વ્યાજખાઉ. ૦નિંદા સ્ત્રી૦ બીજા બહાના હેઠળ નિંદા કરવી તે, એક શબ્દાલંકાર (કા શા.). ૦મુદ્દલ ન૦ વ્યાજ અને મુદ્દલનો ભેગો આંકડો, રાશ. ૦વટંતર ન૦ વ્યાજ ને વટાવ વગેરેની ઊપજ ૦વટું ન૦ વ્યાજ અને વટાવનો ધંધો ૦વહી સ્ત્રી૦ વ્યાજ કાઢવાનો ચોપડો ૦વેરો પું૦ વ્યાજની કમાઈથી જ ગુજરાન ચલાવનાર. ૦સ્તુતિ સ્ત્રી૦ દેખીતી સ્તુતિ મારફતે નિંદા કરવી અથવા દેખાતી નિંદા મારફત સ્તુતિ કરવી

તે; એક શબ્દાલંકાર (કા શા). -જુ(૦કું) વિ૦ વ્યાજે મીરેલુ અથવા લીધેલુ. -જુચિઠ્ઠી સ્ત્રી૦ વ્યાજ લેવાની શરતે ધીરેલી રકમનુ લખત
વ્યાધ પું૦ [સં] પારધી
વ્યાધિ પું૦; સ્ત્રી૦ [સં.] રોગ; મરજ ૦કારણુ ન૦ વ્યાધિનું કારણ ૦ગ્રસ્ત, ૦ત વિ૦. ૦તા વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] વ્યાધિમા સપડાયેલુ; રોગી
વ્યાન પું૦ [સ] પંચપ્રાણમાનો એક
વ્યાપ પું૦ [સ] વ્યાપ્તિ, વિસ્તાર; પસારો
વ્યાપક વિ૦ [સ] સર્વ ઠેકાણે વ્યાપી રહેનારું (૨) વિશાળ ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ ૦પદ ન૦ 'જનરલ ટર્મ' (ગ)
વ્યાપવું સ૦ક્રિ૦, અ૦ક્રિ૦ [સં. વ્યાપ્] કોઈ ચીજની અંદર ફેલાવુ (૨) પ્રસરવુ, ફેલાવું
વ્યાપાર પું૦ [સં] પ્રાણી કે પદાર્થની ક્રિયા (૨) ઉદ્યોગ, ધંધો (૩) વેપાર. -રી પું૦ વેપારી
વ્યાપી વિ૦[સં વ્યાપક (પ્રાય. સમાસને અંતે)
વ્યાપૃત વિ૦[સં] રોકાયેલુ, મગ્ન. -તિ સ્ત્રી૦ વ્યાપૃત હોવુ તે [વ્યાપક
વ્યાપ્ત વિ૦ [સં.] વ્યાપેલું ૦માન વિ૦ વ્યાપ્ત;
વ્યાપ્તિ સ્ત્રી૦ [સં] વ્યાપવું તે (૨) નિત્યસાહચર્ય (ન્યા.) (૩) સાધન અને સાધ્યનો સાહચય નિયમ. ૦દોષ પું૦ ન્યાયની વ્યાપ્તિને અંગેનો દોષ. ૦ગ્રહ પું૦, ૦ગ્રહણુ ન૦ વ્યાપ્તિ ગ્રહણ કરવી -નિશ્ચિત કરવી તે. ૦વ્યાપાર પું૦ વ્યાપ્તિગ્રહણનો વ્યાપાર. -પ્ય વિ૦ [સં] વ્યાપવા યોગ્ય
વ્યામોહ પું૦ [સં] મોહ, અજ્ઞાન, ભ્રાંતિ
વ્યાયામ પું૦ [સં.] કસરત ૦મંદિર ન૦, ૦શાળા સ્ત્રી૦ કસરતશાળા
વ્યાયોગ પું૦ [સં] એક પ્રકારનું એકાકી નાટક
વ્યાલ(-ળ) પું૦ [સં.] સાપ (૨) ચિત્તો; વાઘ
વ્યાવર્તક વિ૦ [સં] વ્યાવૃત્ત કરનાર; જુદું પાડનાર [વહેવાર
વ્યાવહારિક વિ૦ [સં.] વહેવાર સંબંધી (૨)
વ્યાવૃત્ત વિ૦ [સં.] પાછું ફરેલુ કે ફેરવેલુ (૨) અલગ કરેલુ કે થયેલુ (૩) નિષિદ્ધ (૪) આચ્છાદિત, ઘેરાયેલુ (૫) પું૦ સંગીતમા એક અલંકાર. -ત્તિ સ્ત્રી૦ વ્યાવૃત્ત થવુ કે કરવું તે (૨) અભાવ
વ્યાસ પું૦[સં](સં)મહાભારત અને પુરાણોના કર્તા - એક ઋષિ (૨) બ્રાહ્મણની એક અટક (૩) જાડાઈ, વિસ્તાર (૪) વર્તુળના મધ્યબિંદુમાથી પસાર થઈ તેના પરીઘને બે બાજુ અડતી લીટી; 'ડાયેમીટર' (ગ) ૦જી પુ૦ (સં.) વ્યાસ ઋષિ (માનાર્થે) (૨) [લા.] (મહાભારતની)કથા કરનાર. ૦નંદન પું૦(સં.) શુકદેવ. ૦પીઠ સ્ત્રી૦, ન૦ વક્તા કે કથાકારને ઊભા રહેવાનુ કે બેસવાનુ ઊંચુ સ્થાન
વ્યાસંગ પું૦ [સં] મહાવરો; અભ્યાસ (૨) આસક્તિ; ભક્તિ -ગી વિ૦ વ્યાસંગવાળુ
વ્યાસાર્ધ પું૦ [સં.] વ્યાસનું અર્ધ; 'સેમીડાયેમીટર' (ગ) [નિષ્ફળ નીવડેલું
વ્યાહત વિ૦ [સં] પાછુ ઠેલાયેલુ, કુંઠિત થયેલું;
વ્યાહૃતિ સ્ત્રી૦ [સં.] કથન; ઉક્તિ (૨) ભૂ, ભુવઃ, સ્વ એ ત્રણ પવિત્ર શબ્દ
વ્યાળ પુ૦ જુઓ વ્યાલ [(૩) અવ્યવસ્થા
વ્યુત્ક્રમ પું૦ [સં.] ઊલટો ક્રમ (૨) ઉલ્લંઘન
વ્યુત્ક્રાંત વિ૦ [સં] ઉલ્લંઘેલું, ઓળંગાયેલું. -તિ સ્ત્રી૦ બહાર નીકળવુ -જતા રહેવુ તે (૨) ઉલ્લંઘન (૩) મોટી ક્રાંતિ, ઊથલપાથલ
વ્યુત્થાન ન૦ [સં.] જોરથી ઊઠવુ તે (૨) અભ્યુન્નતિ (૩) સમાધિમાથી ઊઠવુ તે
વ્યુત્પત્તિ સ્ત્રી૦ [સં] શબ્દની મૂળ ઉત્પત્તિ [વ્યા.] (૨) વિદ્વત્તા, પ્રાવીણ્ય ૦કાર પું૦ શબ્દની મૂળ ઉત્પત્તિ બતાવનાર
વ્યુત્પન્ન વિ૦ [સં.] વિદ્વાન, પ્રવીણ (૨) સાધિત (શબ્દ) [વ્યા]
વ્યુપહાસ પું૦ [સં] ઉપહાસ; ઠેકડી. ૦ક વિ૦ ઉપહાસ કરનાર
વ્યૂહ પું૦ [સં] સૈન્યની ગોઠવણી. ૦રચના સ્ત્રી૦ તેની રચના
વ્યોમ ન૦ [સં.]આકાશ ૦ગંગા સ્ત્રી૦ આકાશગંગા ૦ચર વિ૦ આકાશમા ફરનારું (૨) ન૦ પંખી. ૦યાન ન૦ વિમાન
વ્રજ ન૦ [સં] (સં) વૃંદાવન (ગોકુળ પાસે) (૨) ગોવાળોનું ગામ (૩) પુ૦ સમૂહ ૦ભાષા સ્ત્રી૦ એક બોલી - વ્રજ દેશની

ભાષા ૦મંડળ ન૦ વ્રજ તેમ જ તેની આસપાસનો પ્રદેશ ૦વનિતા સ્ત્રી૦ વ્રજની સ્ત્રી; ગોપી ૦વાસી વિ૦ (૨) પું૦ વ્રજમાં રહેનાર. ૦વિહારી વિ૦ (૨) પું૦ વ્રજમાં વિહાર કરનાર (શ્રીકૃષ્ણ). -જાંગના સ્ત્રી૦ [+ अंगना] ગોપી

વ્રજવું અ૦ક્રિ૦ [સં. व्रज्] જવું

વ્રણ પું૦ ન૦ [સં] ઘા, નારુ

વ્રત ન૦ [સં.] નિયમપૂર્વક આચરવાનું પુણ્યકર્મ (૨) અમુક કરવા ન કરવાનો ધાર્મિક નિશ્ચય [-ઊજવવું = વ્રતની પૂર્ણાહુતિની ક્રિયા કરવી (-કરવું, પાળવું, -તોડવું, -મૂકવું.) -લેવું = નિયમ પાળવાની પ્રતિજ્ઞા કરવી] ૦ચર્યા સ્ત્રી૦ વ્રત કરવું કે પાળવું તે. ૦ધારી વિ૦ વ્રત લેનાર. ૦ભંગ પું૦ વ્રતનો ભંગ, વ્રત તોડવું તે. ૦સ્થ વિ૦ વ્રત લીધું હોય તેવું -તાળ(-ળુ) વિ૦ વ્રત કરવાની ટેવવાળું. -તિની વિ૦ સ્ત્રી૦ વ્રતવાળી -તી વિ૦ વ્રતવાળું

વ્રળકારો પું૦ (કા.) ઝબકારો; ચમકારો

વ્રાચડ સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं.] અપભ્રંશ ભાષાનો એક પ્રકાર

વ્રાત પું૦ [સં] સંઘ; સમૂહ

વ્રાત્ય પું૦ [સં] જેને સંસ્કાર કરવામાં ન આવેલા હોય તેવું (૨) વર્ણસંકર

વ્રીડા સ્ત્રી૦ [સં.] લાજ, શરમ

વ્રીહિ પું૦ [સં] ચોખા

વ્રેહ પું૦ (પ.) જુઓ વિરહ

શ

શ પું૦ [સં] ચાર ઊષ્માક્ષરો (શ, ષ, સ, હ) માંનો પ્રથમ

શઈ પું૦, ન૦ [प्रा सइ (सं. शत)?] અનાજનું એક માપ

શક પું૦ [અ.] વહેમ, શંકા [-આવવો, જવો, પડવો = વહેમ પેદા થવો - રહેવો = શંકા હોવી -રાખવો, લેવો = વહેમાવું.] ૦દાર, ૦મંદ વિ૦ જુઓ તેમના ક્રમમાં

શક પું૦ [સં] એક પ્રાચીન જાતના લોક (૨) સંવત (૩) શાલિવાહને ચલાવેલો સંવત (ઈ. સ. ૭૮થી) [-ચલાવવો = કોઈ નામાંકિત વ્યક્તિ કે યુગપ્રવર્તક ઘટનાની યાદગીરીમાં સંવત્સરની ગણના શરૂ કરવી. -બેસાડવો = (સુ) છાપ - દાબ - ધાક બેસાડવા] ૦કારી ૦પ્રવર્તક, ૦વર્તી વિ૦ શક પ્રવર્તાવનાર, જેના સ્મરણમાં સંવત શરૂ થાય તેવું, યાદગાર

શકટ ન૦ [સં] ગાડું ૦વ્યૂહ પું૦ શકટાકારે સૈન્યની રચના -ટાસુર પું૦ (સં) [+ असुर] કંસે કૃષ્ણને મારવા મોકલેલો એક રાક્ષસ. -ટી સ્ત્રી૦ ગાલ્લી

શકતું ન૦ [प्रा सक्क (सं शल्क) = छाल] ફેતું, થૂથો

શકદાર વિ૦ [फा] જેના પર શક જતો હોય તેવું

શકન, -નિયાળ જુઓ 'શુકન'માં

શકપ્રવર્તક વિ૦ [સં] જુઓ શક [સં.]માં

શકમંદ વિ૦ [फा.] સંશયગ્રસ્ત, શકવાળું

શકરખોર(-રો) પું૦ [फा.] એક પક્ષી (૨) મીઠી વાનીઓનો શોખીન

શક(-ક્ક)રટેટી સ્ત્રી૦ [सं. शर्करा, फा. शकर + ટેટી] એક ફળ

શક(-ક્ક)રપારો પું૦ [फा. शकरपारा] ઘઉંની એક મીઠી તળેલી વાની

શકરાબાજી સ્ત્રી૦ [શકરો+બાજી] (શકરાબાજ દ્વારા) પક્ષી ઇ૦ નો શિકાર કરવો તે

શક(-ક્ક)રિયું ન૦ એક કંદ

શકરી સ્ત્રી૦ [જુઓ શકરો] શકરાબાજની માદા

શકરીમનિયા ન૦ એક પક્ષી

શકરો [फा शिक्रह, સર૦ हिं शिकरा; म. शिकार], ૦બાજ પું૦ બાજ પક્ષી (૨) [લા] પાકો ઉઠાવગીર

શકલ પું૦ [સં.] ભાગ ખંડ

શકવર્તી વિ૦ [સં] જુઓ 'શક' [સં.] માં

શકવું અ૦ક્રિ૦ [સં शक्, સર૦ म शकणें, हिं सकना] શક્તિમાન થવું (૨) સંભવવું (મુખ્ય ક્રિ ને સહાયક રૂપે જ વપરાય છે જેમ કે, બોલી શકશે)

શકાર પું૦ [સં] શ અક્ષર કે તેનો ઉચ્ચાર. -રાંત વિ૦ [+ अंत] છેડે શકારવાળું

શકાર પું૦ [प्रा. स (सं. सत्) + प्रा. कार

(ક્રિયા, આકૃતિ)] સકાર; બગ્કત, સાસ
શકુન ન૦ [સં] ભાવિ શુભાશુભસૂચક ચિહ્ન; શુકન (૨) પક્ષી. [–જોવા = શુકનની રાહ જોવી કયા શુકન છે તે તપાસવું. –થવા, –લેવા = શુભ શુકન તરીકે માન્ય કરવું]
શકુનિ ન૦ [સં] પંખી (૨) ગીધ (૩) પું૦ (સ) દુર્યોધનનો મામો. [–ચતુષ્ટય = ચંડાળ-ચોકડી. –મામો = મહા તરકટી માણસ]
શકુંત ન૦ [સં] મોર (૨) શકુન પક્ષી. ૦લા સ્ત્રી૦ (સ) મેનકા અને વિશ્વામિત્રની પુત્રી; દુષ્યંતની પત્ની
શકે અ૦ [શકવું પરથી] જાણે કે (પ)
શકોરું ન૦ [સર૦ हिं सकोरा, म शिकोरा (प्रा सिक्करा–सं शर्करा, फा. शकर, शिक्र ઉપરથી?)] બટેરું; માટીનું કોડિયું
શક્કર સ્ત્રી૦[फा. शकर;प्रा सक्करा]સક્કર, ખાંડ. ૦ટેટી સ્ત્રી૦ જુઓ શકરટેટી. ૦પારો પું૦ જુઓ શંકરપારો –રિયું ન૦ શકરિયું
શક્લ સ્ત્રી૦ [જુઓ શિકલ; સર૦ म.] ચહેરો, સ્વરૂપ. [–ફરી જવી, બદલાઈ જવી = સ્વરૂપ–દેખાવ–ગુણધર્મ બદલાઈ જવા.]
શક્કો પું૦ જુઓ શિક્કો (૨) [अ सिक्कह = છાપ કે शक्ल = ચહેરો ઉપરથી] ચહેરો; સુંદર ભવ્ય ચહેરો (૩) ઘરેણાં વગેરેની ઝલક. [–પડવો = છાપ પડવી, અમલ બેસવો.] –કાદાર વિ૦ ઘાટીલા સુંદર ચહેરાવાળું (૨) મોહક, ભભકાદાર
શક્ત વિ૦ [સં] શક્તિમાન
શક્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] સામર્થ્ય, બળ (૨) દેવી (૩) એક અસ્ત્ર. ૦પૂજક વિ૦ (૨) પું૦ દેવીનો ઉપાસક. ૦પૂજા સ્ત્રી૦ દેવીપૂજા. ૦મત્તા સ્ત્રી૦ શક્તિ હોવી તે; સામર્થ્ય ૦માન, ૦સંપન્ન વિ૦ બળવાન, સમર્થ
શક્ય વિ૦ [સં] બની શકે કે કરી શકાય એવું. ૦તા સ્ત્રી૦ સંભવ, શક્ય હોવું તે. ૦ભેદ પું૦ [વ્યા] ક્રિ૦નો શક્યાર્થસૂચક ભેદ. –ક્યાર્થ પું૦ [+अर्थ] શક્યતા બતાવનાર ક્રિ૦નું રૂપ (વ્યા.)
શક્ર પું૦ [સં] ઇંદ્ર –કાણી સ્ત્રી૦ ઇંદ્રાણી; શચી
શખસ પું૦ [अ शख्स] માણસ
શખ્ખો પું૦ [જુઓ શક્કો] લખોટી (તેની રમતમાં બોલાય છે)(૨) જુઓ શક્કો અર્થ ૨,૩
શગ સ્ત્રી૦ ['શિખા' ઉપરથી? સર૦ म. शेंगडी (शिंगडी = ટોચ; અંકુર)] દીવાની જ્યોત (૨) તેના જેવા (શંકુ) આકારની વસ્તુ (૩) શંકુ આકારનો ઢગલો (૪) જાનવરના આંચળ
શગડી સ્ત્રી૦ ['શગ' ઉપરથી] કોલસા બાળવાનું એક સાધન; ચૂલાનું કામ દેતી એક બનાવટ; સગડી. [–કરવી = સગડી સળગાવવી. –બળી જવી = સગડીનો અગ્નિ નકામો જવો. –માથે લેવી, વહોરવી = પારકી પંચાત વહોરી લેવી. –લગાડવી, –સળગાવવી = સગડીમાં દેવતા સળગાવવો.]
શગરામ ન૦ જુઓ શિગરામ
શચિ(–ચી) સ્ત્રી૦ [म.] (સ.) ઇંદ્રાણી. ૦પતિ [પું૦ ઇંદ્ર
શઠ વિ૦ [સં] ધૂર્ત, લુચ્ચું (૨) તેવો માણસ. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦
શણ ન૦ [સં] ભીંડીની જાતનો એક છોડ (૨) [તેના રેસા
શણગ સ્ત્રી૦ ['સનન' રવ૦ ઉપરથી, સર૦ हिं सनकना] + સુરંગ, સણંગ
શણગટ પું૦ [प्रा छण्ण (सं. छन्न) + ગટ (સં કૃત), કે ? छाण (વસ્ત્ર–કપડું) + ગટ (સં કૃત)] સણગટ; ઘૂંઘટ ઘૂમટો. [–તાણવો, વાળવો = સાડલો મોઢા પર લઈ લાજ કાઢવી]
શણગાર પું૦ [म शृंगार; प्रा सिंगार] શરીરને શોભાવનાર વસ્ત્ર, આભૂષણ વગેરે [(–કરવા, ધરવા, પહેરવા, સજવા) –નાં દર્શન = ઠાકોરજીના મંદિરમાં તેમનું એક દર્શન]
શણગારવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. सिंगार (सं शृंगारय्)] સુશોભિત કરવું (૨) ઘરેણાં પહેરવાં
શણગો પું૦ [प्रा. सण्ह = નાનું, બારીક કે सं शृंग ઉપરથી?] સણગો, અંકુર, ફણગો –ગાવું સ૦ક્રિ૦ સણગાવું શણગો ફૂટવો
શણભીંડી સ્ત્રી૦ [શણ+ભીંડી] શણનો છોડ
શણવી પું૦ [म. शेणवी] મહારાષ્ટ્રની એક બ્રાહ્મણ જાત કે તેનો માણસ (૨) શુકન કહેનારો – જાણનારો માણસ
શણવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ સુણવું] + સાંભળવું
શણિયું ન૦ ['શણ' ઉપરથી] શણનું કપડું

શત પું૦ [સં] સો ૦ક ન૦ સોનો સમુદાય (૨) સૈકું ૦કોટિ વિ૦ સો કરોડ ૦ક્રતુ પું૦ સો યજ્ઞ કરનાર(૨) [સં] ઇંદ્ર. ૦ગુણુ વિ૦ સો ગણું ૦ઘ્ની સ્ત્રી૦ એક પ્રાચીન અસ્ત્ર ૦તારકા સ્ત્રી૦ ૨૪મું નક્ષત્ર. ૦ધા અ૦ સો રીતે ૦દ્રુ સ્ત્રી૦ (સં) સતલજ નદી ૦પદ(-દી) વિ૦ સો પગવાળું (૨) ન૦કાનખજૂરો ૦ભિષા સ્ત્રી૦જુઓ શતતારકા. ૦મુખ વિ૦ સો મુખવાળું (૨) સો રીતે થતુ ૦રૂપા સ્ત્રી૦ (સ) બ્રહ્માની પુત્રી તેમ જ સ્ત્રી; મનુની માતા. ૦વર્ષી સ્ત્રી૦ સો વર્ષ પૂરાં થતાં કરાતો ઉત્સવ ૦શ૦ અ૦ સો વાર

શતખી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ શતમી = પરવાનો, પત્રક] વહાણમા ચડાવેલા માલની રસીદ

શતસાઈ સ્ત્રી૦ [સં. શત ઉપરથી સર૦ હિં. સતસઈ] સો શ્લોકવાળો ગ્રંથ

શતાબ્દી સ્ત્રી૦ [સં] સૈકું (૨) સો વર્ષનો ઉત્સવ

શતાવધાન ન૦ [સં] એકીસાથે સો વાતો પર ધ્યાન આપવું કે સાંભળી યાદ રાખવી તે કે તેવી શક્તિ -ની વિ૦ શતાવધાનવાળું

શતાવરી સ્ત્રી૦ [સં.] એક વનસ્પતિ

શતાંશ પું૦ [સં] સોમો ભાગ

શત્રુ પું૦ [સં] વેરી, દુશ્મન ૦ઘ્ન પું૦ (સં.) લક્ષ્મણનો ભાઈ ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ શત્રુવટ, દુશ્મનાઈ ૦પક્ષ પું૦ સામો પક્ષ; શત્રુનો પક્ષ ૦વટ સ્ત્રી૦ દુશ્મનાવટ, વેર

શત્રુંજય [સં.] પું૦ (સં) એક પર્વત, કાઠિયાવાડમા આવેલું જાણીતુ જૈન તીર્થ

શનિ પું૦ [સં] એ નામનો ગ્રહ (જુઓ ગ્રહ) (૨) શનિવાર (૩) નીલમ [-ની દશા = દુર્ભાગ્ય, ભારે વિપત્તિનો સમય (સાડાસાત દિવસ,-માસ કે,-વર્ષ રહેતો મનાય છે) -નો ફેરો = શનિ ગ્રહ અશુભ રાશિમાં આવવો - શનિની દશા બેસવી બારમો શનિ હોવો = હાડવેર - અણબનાવ હોવા] ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ [લા.] દ્વેષની નજર. ૦પ્રદોષ પું૦ શનિવારે આવતી સુદ તેરસે સંધ્યાકાળે કરાતી શિવપૂજા. ૦વાર પું૦ અઠવાડિયાનો સાતમો દિવસ. ૦વારું વિ૦ શનિવારે આવતુ-શરૂ થતુ ૦(-નૈ)શ્ચર પું૦ શનિ (૨) [લા.] ઝેરવેર, ઈર્ષ્યા (૩) ઝેરીલો આદમી

શનૈઃ અ૦ [સં] ધીમે ધીમે

શનૈશ્ચર પું૦ [સં] જુઓ શનિશ્ચર. [આંખમાં શનૈશ્ચર હોવો = કપટીલું હોવું]

શપથ પું૦ [સં] સોગંદ, કસમ

શફર પું૦ [સં] એક જાતનું નાનુ ચળકતુ માછલુ -રી સ્ત્રી૦ નાની માછલી

શફા સ્ત્રી૦ [અ શિફા સર૦ મ , હિં] આરોગ્ય. ૦ખાનું ન૦ દવાખાનું, ઇસ્પિતાલ

શબ(-વ) ન૦ [સં] મડદું ૦થાન ન૦ ઠાઠડી

શબનમ ન૦ [ફા.] ઝાકળ (૨) એવુ પાતળું, ઝીણું ને મૃદુ મલમલનું કાપડ

શબરી સ્ત્રી૦ [સં] (સં) રામની પરમભક્ત એક ભીલડી [સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦

શબ(-વ)લ વિ૦ [સં] કાબરચીતરું. ૦તા

શબ્દ પું૦ [સં] અવાજ (૨) બોલ; વચન (૩) અર્થયુક્ત એક કે વધારે અક્ષરોનો સમુચ્ચય (વ્યા). [-કરવો = અવાજ કરવો. -કાઢવો = બોલવુ, હરફ કાઢવો -બોલવો = બોલવુ (૨) બે શબ્દ કહેવા બે શબ્દ કહેવા = ભલામણ કરવી (૨) શિખામણ કે ઠપકો આપવા બે શબ્દ કહેવા, બોલવા = ટૂંકુ વિવેચન - પ્રવચન કરવું] ૦કોશ(-ષ) પું૦ ભાષાના શબ્દોના સગ્રહનો ગ્રંથ ૦ચિત્ર ન૦ શબ્દો દ્વારા આપેલો ચિતાર-દોરેલું ચિત્ર ૦ચિત્રણ ન૦ શબ્દચિત્ર આપવું તે ૦ચિત્રલિપિ સ્ત્રી૦ શબ્દનાં સૂચક ચિત્ર દ્વારા લખવાની લિપિ, 'હાયરોગ્લિફિક' ૦જાળ સ્ત્રી૦ જુઓ વાગ્જાળ. ૦નિર્દેશ પું૦ વસ્તુના લક્ષણમા જ આવી જતા ધર્મો કહી બતાવવામા આવતા હોય તેવો નિર્દેશ કે કથન (ન્યા.) ૦પ્રમાણ ન૦ શબ્દજ્ઞાનનું સાધન(૨) શાબ્દિક પુરાવો. ૦પ્રયોગ પું૦શબ્દનો પ્રયોગ - ઉપયોગ કે વાપર (૨) રૂઢિપ્રયોગ ૦બ્રહ્મ ન૦ શબ્દરૂપી બ્રહ્મ વેદ. ૦યોગી વિ૦(વ્યા.) નામ સાથે સંબંધમાં વપરાતુ નામયોગી (અવ્યય) ૦રચના સ્ત્રી૦ શબ્દોની ગોઠવણી, બોલવા લખવાની શૈલી. ૦લક્ષી વિ૦ શબ્દ-

રચના તરફ લક્ષવાળું, 'અર્થલક્ષી'થી ઊલટું. ૦લાલિત્ય ન૦ શબ્દોની લલિતતા – મધુર રચના કે યોજના ૦લિપિ સ્ત્રી૦ શબ્દે શબ્દે (વર્ણે નહિ) જુદી સંજ્ઞાવાળી લિપિ, 'હાયરિટિક'. ૦લેખન ન૦ શ્રુતલેખન તરીકે શબ્દો લખાવવા તે ૦વાદ પું૦ અર્થ નહિ પણ શબ્દને પકડીને વાદ કરવો તે. ૦વિચાર પું૦ વર્ણો વિષે વ્યાકરણની દૃષ્ટિએ વિચાર ૦વેધી વિ૦ માત્ર શબ્દ – અવાજને આધારે ધાર્યું બાણ મારનાર ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ શબ્દની અર્થબોધક શક્તિ(અભિધા, લક્ષણા અને વ્યંજના) ૦શાસ્ત્ર ન૦ શબ્દનું શાસ્ત્ર, 'ઈટિમોલોજી'. ૦શુદ્ધિ સ્ત્રી૦ શબ્દની શુદ્ધિ, શબ્દનો શુદ્ધ પ્રયોગ ૦શ્લેષ પું૦ શાબ્દિક શ્લેષ –બ્દાડંબર પું૦ [+ आडंबर] જેમાં અર્થ કે ભાવની ન્યૂનતા હોય તેવો ભારે ભારે શબ્દનો પ્રયોગ. –બ્દાતીત વિ૦ [+ अतीत] શબ્દથી ન વર્ણવી શકાય તેવું. –બ્દાનુશાસન ન૦ [+ अनुशासन] વ્યાકરણ –બ્દાર્થ પું૦ [+ अर्थ] શબ્દનો અર્થ (૨) શાબ્દિક અર્થ –બ્દાલંકાર પું૦ [+ अलंकार] શબ્દરચનાની ચમત્કૃતિવાળો અલંકાર (કા. શા.) –બ્દાળુ વિ૦ નકામા – વધારે પડતા શબ્દોવાળુ કે તેવી શૈલીનું –બ્દાળુતા સ્ત્રી૦ અર્થ થોડો પણ શબ્દોની ભરમાર હોવી તે, 'વર્બોસિટી'

શમ પું૦ [સં] શાંતિ (૨) ક્ષમા (૩) ઇંદ્રિયો અને વાસનાઓનું શાંત થવું તે. ૦તા સ્ત્રી૦ શાંતિ(૨) ક્ષમા ધીરજ. ૦ન ન૦ શાંત પડવું કે પાડવું તે. ૦ન લાડુ પું૦ જુઓ સમનલાડુ. ૦પ્રધાન વિ૦ શમ જેમાં પ્રધાન છે તેવું. ૦મય વિ૦ શમથી ભરેલું, શાંત ૦વવું સ૦ક્રિ૦ (પ.) શાંત કરવું, શમાવવું ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સં शम्] શાંત પડવું; ટાઢું પડવું (૨) નાશ પામવું

શમશમવું અ૦ ક્રિ૦ [સં शम्] શમશમાકાર થઈ જવું (૨) શાંત થવું

શમશમાકાર વિ૦ ['શમશમવું' ઉપરથી] હાલતુંચાલતું બંધ થયેલું; સંજ્ઞારહિત, કાંઈ પણ અવાજ કે હિલચાલ વિનાનું શાંત

શમશેર સ્ત્રી૦ [ફા] તરવાર. [–ચલાવવી = તરવાર કામમાં લેવી, તરવારથી ઘા કરવો. –ફેરવવી = તરવાર વાપરવી – વીંઝવી.] –બાંધવી, લટકાવવી = તરવાર કેડે બાંધવી. ૦બહાદુર વિ૦ તરવાર ચલાવવામાં બહાદુર (એક ખિતાબ)

શમળી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી, સમડી

શમા સ્ત્રી૦ [अ.] મીણબત્તી (૨) [લા.] દીવો. ૦દાન ન૦ [फा] મીણબત્તીની દીવી, 'કૅન્ડલસ્ટિક'

શમિત વિ૦ [સં.] શાંત કરેલું કે થયેલું

શમિયાનો પું૦ [જુઓ શામિયાનો] તંબૂ

શમી સ્ત્રી૦ [સં] એક ઝાડ, સમડો. ૦પૂજન સમડીના વૃક્ષનું પૂજન (દશરા પર થાય છે)

શમ્સુલઉલમા પું૦ [अ] વિદ્વાનોમાં સૂર્ય જેવો (એક મુસલમાની ખિતાબ)

શયતાન પું૦ [अ.] ઈશ્વર સામે બળવો કરનાર એક ફિરસ્તો (સં) (૨) બદમાશ; સેતાન –નિયત સ્ત્રી૦ બદમાસી

શયદા વિ૦ [फा.] ઘેલું, ગાંડું (૨) પ્રેમઘેલું

શયન ન૦ [સં.] સૂવું તે (૨) પથારી. ૦ગૃહ ન૦ સૂવાનો ઓરડો. ૦ભોગ પું૦ ઠાકોરજીને શયન વેળા ધરાવાતો ભોગ

શયિત વિ૦ [સં] સૂતેલું (૨) ઊંઘતું

શય્યા સ્ત્રી૦ [સં.] પથારી (૨) [કા શા.] પદોનો પરસ્પર સુમેળ – સંગતતા

શર સ્ત્રી૦ [अ. शरअ] નિયમ; કાયદો

શર પું૦; ન૦ [સં] બાણ (૨) પાંચની સંજ્ઞા

શરચ્ચંદ્ર પું૦ [સં] શરદઋતુનો ચંદ્ર

શરટ ન૦ [સં] કાચિંડો

શરણ ન૦ [સં] આશ્રય; રક્ષણ; ઓથ. [શરણે આવવું, જવું, થવું = તાબે થવું.]

શરણાઈ સ્ત્રી૦ [फा सहनाई] ફૂંકીને વગાડવાનું એક વાજું

શરણાગત વિ૦ [સં] શરણે આવેલું

શરણાર્થી વિ૦ [સં] શરણ ઇચ્છનારું

શરણ્ય ન૦ શરણ, આશ્રય [શરણદાતા

શરણ્ય વિ૦ (૨) ન૦ [સં] શરણ દઈ શકે એવું;

શરત સ્ત્રી૦ [अ शर्त] હોડ; કરાર, બોલી. [–કરવી = બોલી કરવી (૨) હોડ બકવી. –નું કુંડાળું, ચક્કર = જે ચક્રાકાર મેદાનમાં

દોડવા–દોડાવવાની હરીફાઈ ખેલવામાં આવે તે –નો ઘોડો=ઘોડદોડની હરીફાઈમાં ઉતારવાનો ઘોડો –બકવી, મારવી, લગાવવી, –માં ઊતરવું, –રમવી = હરજીતની હોડનો કરાર કરવો શરતે પડવું=શરતમા ઊતરવું] ૦બંદી(–ધી) સ્ત્રી૰ શરત કરવી તે. –તી વિ૰ [फा.] શરતને લગતુ, શરતવાળું (૨) શરત કરી હોય તેવું

શરત્પૂર્ણિમા સ્ત્રી૰ [सं] આશ્વિન પૂર્ણિમા; માણેકઠારી પૂનમ

શરદ સ્ત્રી૰ [सं.] આસોથી કાર્તિક માસ સુધી રહેતી ઋતુ (૨) [લા.] વર્ષ. ૦પૂનમ સ્ત્રી૰ શરત્પૂર્ણિમા. –દિં(–દેં)દુ પું૰ [+ इंदु] શરદઋતુનો ચદ્ર

શરદી સ્ત્રી૰ [फा. शर्दी] ઠંડી; ભેજ (૨) સળેખમ

શરદુ(–દો)ત્સવ પું૰ [सं.]આશ્વિન પૂર્ણિમાનો –શરદ્ પૂનમનો ઉત્સવ

શરદેંદુ પું૰ [सं] જુઓ શરદિંદુ

શરદોત્સવ પું૰ [सं.] જુઓ શરદુત્સવ

શરધરણી સ્ત્રી૰ [શર+ધરવું] કામઠી; ધનુષ

શરધિ પું૰ [सं] બાણનો ભાથો

શરન્મેઘ પુ૰ [सं.] શરદ્ઋતુનુ વાદળું

શરપંખો પુ૰ [सं शरपुंखा] એક વનસ્પતિ

શરપુંખ પું૰ [सं] બાણનો પીછાવાળો છેડો; બાણનું પીછું

શરપ્રભવ પુ૰ [सं] (સ.) શરભૂ; કાર્તિકેય

શરબત પું૰ ન૰ [अ] ફળના રસનું બનાવેલું પીણું. –તી વિ૰ આછા રંગનું (૨) સ્ત્રી૰ એક જાતનું બારીક કાપડ [–ઘઉં=ઘઉંની એક જાત –શીંણુ=શીંગુની એક જાત]

શરભ પું૰ [सं] હાથીનુ બચ્ચું (૨) આઠ પગવાળું બળવાન કાલ્પનિક પ્રાણી

શરભૂ પું૰ [सं] (સ.) કાર્તિકેય (૨) પું૰ સાપ

શરમ સ્ત્રી૰ [फा शर्म, સર૰ हिं , म] લજ્જા (૨) પ્રતિષ્ઠા, ઇજ્જત (૩) લયાનત. [–અડવી = જુઓ શરમ પહોચવી. –આવવી= લજ્જા આવવી; સંકોચ થવો –ની વાત= શરમાવુ પડે તેવી વાત –પડવી, પહોંચવી =ભાર પડવો, શેહ પડવી. –માં નાખવું= શરમાવવું –માં રહેવું=શરમાવુ, શરમ રાખીને – તેથી દબાઈને વર્તવું; માનથી ચૂપ રહેવું. –રહેવી=ઇજ્જત કે માન આબરૂ સચવાવા –રાખવી=માનઆબરૂ કે અદબનો ખ્યાલ રાખીને વતવુ –લાગવી= શરમાવું (૨) કલક લાગવુ, નીચાજોણું થવુ] –આવવું સ૰ક્રિ૰ 'શરમાવુ'નું પ્રેરક (૨) શરમ કે માન રાખી સમજે–માને એમ કરવું; શરમથી મનાવવુ –માવું અ૰ક્રિ૰ શરમ આવવી (૨) ઝંખવાણુ પડવુ. –માળ વિ૰ શરમાય એવું, શરમવાળુ –મિંદગી સ્ત્રી૰ [फा] શરમ –મિંદુ વિ૰ [फा. शरमिंदह] શરમથી ઝખવાણુ પડી ગયેલું

શરયો પુ૰ શેરડીનો કકડો

શરયુ(–યૂ) સ્ત્રી૰ [सं] જુઓ સરયુ •

શરવાટ પુ૰ [જુઓ શરવુ] શરવાપણુ

શરવું વિ૰ [જુઓ સરવું] તીક્ષ્ણ કાનનું (૨) [સર૰ म सरवा=તૈયાર જમીન, વરસાદની ધાર] તૈયાર જમીન ઉપર વરસાદની ધાર પડવાથી જે સુવાસ નીકળે છે તેવું ઉદા૰ નવી માટલીનું પાણી શરવુ શરવુ લાગે છે

શરવૃષ્ટિ સ્ત્રી૰ [सं] બાણનો વરસાદ

શરસડો પું૰ જુઓ શિરીષ

શરસંધાન ન૰ [स] બાણ તાકવુ તે

શરાદ્ધ ન૰ જુઓ શ્રાદ્ધ –દ્દ(–ધિ)યાં ન૰ બ૰વ૰ શ્રાદ્ધ પક્ષ, ભાદરવા વદના દિવસો

શરાપ પુ૰ [જુઓ શાપ] બદદુવા (૫ ગ્રામ્ય) [–આપવો, દેવો, નડવો. લાગવો]

શરાફ પુ૰ [अ सर्राफ़, સર૰ हिं] ધીરધારનો ધંધો કરનાર; નાણાવટી. –ફી વિ૰ શરાફને લગતુ (૨) ચોક્કસ (૩) સ્ત્રી૰ નાણાવટુ

શરાફત સ્ત્રી૰ [अ.] માણસાઈ; લાયકી

શરાફી સ્ત્રી૰ જુઓ 'શરાફ'મા

શરાબ પુ૰ [अ] દારૂ ૦ખાનું, ૦ઘર ન૰ દારૂનું પીઠુ ૦ખોર વિ૰ દારૂનું વ્યસની. ૦ખોરી સ્ત્રી૰ દારૂની લત ૦દાર વિ૰ દારૂ રાખનાર, દારૂવાળો ૦બાજ વિ૰ શરાબખોર ૦બાજી સ્ત્રી૰ શરાબનું વ્યસન શરાબખોરી –બી વિ૰ દારૂ પીનાર (૨) સ્ત્રી૰ નશો, મસ્તી

શરારત સ્ત્રી૦ [अ] દુષ્ટતા

શરાવ [सं.], ૦લું ન૦ શકોરું; ચપણિયું

શરાસન ન૦ [सं] ધનુષ્ય [ધાર્મિક નિયમો

શરિયત સ્ત્રી૦ [अ.] કુરાનનું અનુશાસન-

શરીક વિ૦ [अ.] ભાગીદાર, સાથી, સામેલ

શરીગત વિ૦ [अ शिर्कत] ભાગ રાખનાર (૨) સહાયક, સાથી (૩) બેલી

શરીફ વિ૦ [अ.] ઊંચા કુળનું (૨) પ્રતિષ્ઠિત, આબરૂદાર (૩) પુ૦ [સર૦ ઇં] મોટા શહેરનો સરકારનિયુક્ત એક નાગરિક અધિકારી. **-ફાના** સ્ત્રી૦ [फा.] મોટાઈને છાજે તેવું કૃત્ય

શરીર ન૦ [सं.] દેહ [**-અકડાવું**=એકની એક સ્થિતિમાં બહુ રહેવાથી કે સ વિવા વગેરેથી શરીરના સાંધા અક્કડ થઈ જવા. **-અમળાવું, તૂટવું**=તાવ આવે એવું લાગવું. **-કટાવું**=શરીર કામકાજ વગર નકામુ થવું. **-કસવું**=મહેનત વગેરેથી શરીરને ખડતલ બનાવવું. **-ગાળવું**=તપ વગેરેથી શરીર સૂકવી નાખવું. **-ઘસાવું**=કામથી શરીરને ઘસારો પડવો. **-છોડવું, તજવું**=મરણ પામવું. **-જોવું, તપાસવું**=શરીરની દાક્તરી તપાસ કરવી. **-ટકવું**=શ્રમ અથવા રોગના મારા સામે શરીર ટકી રહેવું-શરીરે કામ દેવું **-ઢાંકવું**=પહેરવું, ઓઢવું (૨) ગુપ્ત અંગો ઢાકવાં. **-દેખાડવું**=શરીરની દાક્તરી તપાસ કરાવવી (૨) કાયા દેખાડવી, ગુપ્ત અગો દેખાડવાં **-ધરવું, ધારણ કરવું**=શરીરી તરીકે અવતરવું (૨) રૂપ લેવુ. **-ધીકવું**=સખત તાવ આવવો **-નભવું**=જુઓ શરીર ટકવું. **-બગડવું**=તબિયત બગડવી, રોગ પેસવો. **-માં ઊભી વાટ પડવી**=અંગેઅંગ લકવો થવો, મરણની છેલ્લી સ્થિતિએ પહોંચવું. **-માં ઘણુ પેસવો**=શરીરમાં રોગરૂપી કીડાએ ઘર કરવું **-ભરાઈ જવું**=શરીર અકડાઈ જવું **-ભરાવું**=શરીરમા લોહી વધવું; શરીર જાડું થવું (૨) તાવ આવવો. **-ભારે થવું**=શરીરમા આળસ ભરાવું (૨) તાવ આવે એવુ થવુ (૩) જાડુ થવુ **-ભારે લાગવું**=આળસ કે તાવ ભરાયા જેવું લાગવું **-લેવું**=નું શરીર ભરાવું-પુષ્ટ થવુ. **-લેવાવું**=શરીર સુકાવું **-વળવું**=શરીર સુધરવુ-તેમા લોહી વધવું **-વાળવું**=શરીર સુધારવુ (૨) શરીરના અંગોને વ્યાયામથી વળતાં કરવાં, કસરત કરવી **-શોધવું**=શરીરનું તત્ત્વ તપાસવું ઉદા૦ 'શરીર શોધ્યા વિના સાર નવ સાંપડે'. **-સુધરવું**==શરીરની સંભાળ રાખવી; તબિયત સારી થવી **શરીરે ઘટવું** - શરીરે સુકાવું] **૦ધારી** વિ૦ શરીરી. **૦યાત્રા** સ્ત્રી૦ શરીરનો નિર્વાહ (૨) શરીરનો વ્યાપાર **૦રચના** સ્ત્રી૦ શરીરની રચના. **૦વિદ્યા** સ્ત્રી૦, **૦શાસ્ત્ર** ન૦ શરીરની રચના વગેરેનુ વિજ્ઞાન શારીરવિદ્યા. **૦સંપત્તિ** સ્ત્રી૦ આરોગ્ય, શારીરિક શક્તિ **૦સંબંધ** પું૦ શરીર સાથેનો સબંધ (૨) સભોગ સબંધ. **-રી** વિ૦ શરીરવાળું, (૨) પુ૦ આત્મા

શરુ ન૦ [फा. सर्व] એક જાતનું ઝાડ, સરુ

શરૂ વિ૦ [अ शुरूअ] આરંભાયેલું, ચાલુ **૦આત** સ્ત્રી૦ આરંભ, પહેલ **૦થી** અ૦ પહેલેથી. **૦માં** અ૦ આરંભમા [મુસલમાની કાયદો

શરેહ (રે') પું૦ [अ शरअ, સર૦ મ, हि शरा]

શર્કરા સ્ત્રી૦ [सं] સાકર; ખાંડ

શર્મ ન૦ [सं] આનંદ, શાંતિ

શર્મા પુ૦ [सं] નામને અંતે માનદ ઉપસર્ગ (ઉદા૦ વિષ્ણુશર્મા), (૨) એક અટક

શર્મિષ્ઠા સ્ત્રી૦ [सं] (સ.) યયાતિની એક રાણી

શર્વ પું૦ [सं] (સં) શિવ [પું૦ ચંદ્ર

શર્વરી સ્ત્રી૦ [सं.] રાત્રી **૦પતિ, ૦શ** [+ईश]

શર્વાણી સ્ત્રી૦ [सं] (સં) પાર્વતી

શલભ ન૦ [सं] તીડ

શલાકા સ્ત્રી૦ [सं] સળી (૨) પીંછી

શલાવડું ન૦ જુઓ શરાવલુ (ચ)

શલ્ય ન૦ [सं.] તીર (૨) કાંટો (૩) પુ૦ (સ.) માદ્રીનો ભાઈ

શલ્યા સ્ત્રી૦ [જુઓ શિલા] પથ્થરની છાટ

શલ્લકી સ્ત્રી૦ [सं] એક જાતનું ઝાડ (એની ડાળી હાથીને બહુ ભાવે છે)

શવ,૦યાન [सं.] જુઓ 'શબ'માં

શવર પું૦ [સં.] પહાડી કે જંગલી માણસ
શવલ વિ૦ [સં.] જુઓ શબલ
શવ્વાલ પું૦ [અ.] હિજરી સનનો દસમો [મહિનો
શશ, ૦ક પું૦; ન૦ [સં.] સસલું. ૦ધર પું૦ ચંદ્ર ૦વિષાણ ન૦ સસલાનું શિંગડું (તેની પેઠે અસંભવિત વસ્તુ)
શશાંક પું૦ [સં.] ચંદ્ર
શશિકલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [સં.] ચંદ્રની કળા
શશિકાંત પું૦ [સં.] જુઓ ચંદ્રકાંત
શશિયર પું૦ [પ્રા સસહર (સં શશધર)] ચંદ્ર
શશિલેખા સ્ત્રી૦ [સં.] શશિકળા
શશિવદની વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં.] ચંદ્ર જેવા મુખ-[વાળી
શશિશેખર પું૦ [સં] શિવ
શશી પું૦ [સં.] ચંદ્ર (૨) એકની સંજ્ઞા
શશો પું૦ શશક, સસલો
શષ્ઠુ ન૦, **-ષ્ઠો** પું૦ ષકાર
શષ્પ(-સ્પ) ન૦ [સં] નાનું-કુમળું ઘાસ
શસ્ત્ર ન૦ [સં] (મારવાનું) હથિયાર [-ધરવું, ધારણ કરવું, સજવું]. ૦ધારી વિ૦ શસ્ત્ર ધારણ કરનાર (૨) પું૦ યોદ્ધો. ૦પ્રયોગ પું૦ વાઢકાપ, 'ઑપરેશન' ૦યુદ્ધ ન૦ શસ્ત્રાસ્ત્રથી-હિંસક યુદ્ધ ૦યુદ્ધનિષેધક પું૦ 'વૉર રેઝિસ્ટર' ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ શસ્ત્ર વાપરવાની વિદ્યા ૦વૈદું ન૦ વાઢકાપનું વૈદું ૦વૈદ્ય પું૦ વાઢકાપ કરનાર વૈદ્ય. ૦સેવી વિ૦ શસ્ત્રથી સજ્જ રહેનાર **-સ્ત્રાગાર** ન૦ [+આગાર] શસ્ત્રો રાખવાનું મકાન **-સ્ત્રાસ્ત્ર** ન૦ બ૦ વ૦ [+અસ્ત્ર] શસ્ત્ર અને અસ્ત્ર, મારવાનાં તેમ જ ફેંકવાનાં હથિયાર
શસ્પ ન૦ [સં.] જુઓ શષ્પ
શસ્ય ન૦ [સં] અનાજ
શહ સ્ત્રી૦ [ફા] શેહ સામર્થ્ય
શહાદત સ્ત્રી૦ [અ] શાહેદી, સાક્ષી (૨) શહીદ થવું તે
શહાળી સ્ત્રી૦ [સ શેફાલિકા; પ્રા સેહાલિમા] [એક ફૂલઝાડ
શહીદ વિ૦ (૨) પું૦ [અ] ધર્મયુદ્ધમાં પ્રાણ આપનાર **-દી** સ્ત્રી૦ શહીદપણું
શહૂર ન૦ [અ શુઊર] હોશ, આવડત
શહેનશાહ (શ્હે) પું૦ [ફા. શહનશાહ' રાજાઓનો રાજા; સમ્રાટ. ૦ત સ્ત્રી૦ સામ્રાજ્ય **-હી** વિ૦ શહેનશાહ સંબંધી (૨) સ્ત્રી૦ શહેનશાહત
શહેર ન૦ (શ્હે) [ફા શહ્ર] નગર, મોટું ગામ. ૦પનાહ પું૦ કોટ કિલ્લો **-રી** વિ૦ શહેરનું કે તે સંબંધી (૨) પું૦ શહેરમાં વસનાર (૩) નાગરિક, 'સિટિઝન'
શહેવત (શ્હે) સ્ત્રી૦ [અ. શહ્વત] વિષયસુખની [ઇચ્છા હવસ
શળ પું૦ [સર૦ મ સળ (સં શલાકા)] ગડીથી પડેલો આંકો, સળ (૨) સોળ (૩) શિલા. [-ઊઠવો, પડવો=સોળનું નિશાન ચામડી પર પડવું કે થવું. -પાડવો=વાળીને સળ કે ગડીનો આંકો કરવો]
શળી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ સળઈ, હિં સલાઈ (સં. શલાકા)] સળી (૨) પા રૂપિયાનો વેપારી સંકેત (૩) [જુઓ સલ્લી] હજામની પથરી
-શઃ અ૦ [સં] શબ્દને લાગતાં તે ક્રમે-હિસાબે' એવો ભાવ બતાવે છે ઉદા૦ ખંડશ, શબ્દશઃ
શંકર પું૦ [સં] (સં) શિવ **-રાચાર્ય** પું૦ (સં.) કેવલાદ્વૈતના પ્રવર્તક આચાર્ય કે તેમણે સ્થાપેલ પીઠનો અધિપતિ
શંકરા, ૦ભરણ [સં], **-રો** પું૦ એક રાગ
શંકવું અ૦ક્રિ૦ [સં શઙ્ક્] શંકા આણવી શકાવું
શંકા સ્ત્રી૦ [સં.] શક, સંદેહ, વહેમ (૨) કલ્પિત ભય (૩) ઝાડાપેશાબની હાજત [-આણવી, -લાવવી=શંકા કરવી, મનમાં વહેમ લાવવો, વહેમાવું -આવવી, ઊઠવી, જવી, પડવી =સંશય પેદા થવો. -કાઢી આવવું=ઝાડા-પેશાબની હાજતે જઈ આવવું. -રહેવી= મનમાં શંકા હોવી -રાખવી=વહેમાવું] ૦કાર પું૦ શંકા કરનાર ૦વું અ૦ક્રિ૦ સંદેહમાં પડવું, વહેમાવું (૨) સંકોચાવું, શરમાવું (૩) હાજત થવી ૦શીલ વિ૦ વહેમી ૦સ્પદ વિ૦ [+આસ્પદ] જેને વિષે શંકા હોય તેવું **-કિત** વિ૦ [સં] શંકાવાળું
શંકુ ન૦ [સં] ઉપર જતાં અણિયાળી થતી જતી ગોળ બેઠકની ઘન આકૃતિ (૨) હજાર અબજ (૩) સૂર્યયંત્ર (૪) સોયની અણી (૫) ટોચ, શિખર. ૦ચ્છેદ પું૦ શંકુને છેદતાં થતી આકૃતિ, 'કૉનિક સેક્શન'

(અ) ૦દંતી વિ૦ શંકુ જેવા દાંતવાળું (૨) સ્ત્રી૦ એક માછલી

શંખ પું૦ [સં.] એક જાતના દરિયાઈ પ્રાણીનું કોટલું જેને ફૂંકવાથી અવાજ થાય છે (૨) આગળી ઉપરનું તેના આકારનું ચિહ્ન (૩) [લા.] મૂર્ખ [-ફૂંકવો, વગાડવો = શંખ બજાવવો (૨) દેવાળું કાઢવું (૩) લડાઈની તૈયારી બતાવવા શંખ વગાડવો. -વાગવો (ઘરમાં)=ઘરમાં ખાવા પીવાનું ખૂટી જવું.]

શંખજીરું ન૦ [સર૦ फा. संगेजराहत; हिं. शंखजीरा म संगजिरें, शखजिरें] એક સફેદ ચીકણો પથ્થર કે તેનો ભૂકો

શંખણી સ્ત્રી૦ [જુઓ શંખિની] કર્કશા, કંકાસિયણ સ્ત્રી

શંખધારી પું૦ [સં] એક છંદ

શંખભારથી પું૦ મૂર્ખશિરોમણિ [શંખ

શંખલી સ્ત્રી૦ નાનો શંખલો -લો પું૦ નાનો

શંખવેલ સ્ત્રી૦ એક વેલ

શંખાવળી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

શંખિની સ્ત્રી૦ [સં] કામશાસ્ત્ર પ્રમાણેના ચાર વર્ગોમાંના એક વર્ગની સ્ત્રી (પદ્મિની, ચિત્રિણી, હસ્તિની અને શંખિની)

શંઢલી સ્ત્રી૦ ['શણ' ઉપરથી?] સાડી

શંઢ પું૦ [સં] પંઢ; નપુંસક (૨) કંચુકી. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ [હણ્યો હતો

શંબર પું૦ [સં.] (સં.) એક રાક્ષસ, જેને પ્રદ્યુમ્ને

શંભા પું૦ જમવા ઇ૦ના વહેવારવાળો સમૂહ

શંભુ પું૦ [સં.] (સં.) શિવ

શંભુમેળો પું૦ [સં. संभूयमेल કે संभोगमेल: પરથી?] જુદી જુદી નાતો કે વસ્તુઓનો અવ્યવસ્થિત સમૂહ; ખીચડો (૨) અઢારે વર્ણનું સેળભેળ થવું તે

શંસનીય વિ૦ [સં] પ્રશંસનીય

શંસિત વિ૦ [સં.] પ્રશંસિત (૨) કહેવાયેલું

-શાઈ વિ૦ [फा शाही, સર૦ म.] નામને અંતે લાગતાં 'તેને લગતું, તે રીતનું, તેના જેવું' એવો અર્થ સૂચવે છે ઉદા૦ વાણિયાશાઈ

શાક ન૦ [સં.] ખાઈ શકાય તેવાં કંદ, ફળ, ભાજી (૨) શક, સંવત. [-કરવું = શાક રાધવું (૨) પાસે રાખી નિરર્થક બગડવા દેવું.] ૦પાંદડું ન૦ શાકભાજી [શાકપાંદડે જવું = વરા વખતે સૌની સાથે શાક સમારવા જવું] ૦પીઠ સ્ત્રી૦, ૦બજાર સ્ત્રી૦, ન૦ શાકનું બજાર. ૦ભાજી સ્ત્રી૦ શાક ને ભાજી (૨) [લા.] સામાન્ય કે નજીવું ગણી કઢાય એવું – મહત્ત્વ વિનાનું તે

શાકટ પું૦ [સં] બળદ [ચુડેલ

શાકણ(-ણી) સ્ત્રી૦ જુઓ શાકિની (૨) પિશાચી,

શાકંભરી સ્ત્રી૦ [સં.] (સં.) દુર્ગા

શાકાહાર પું૦ [સં.] વનસ્પતિનો જ આહાર, અન્નાહાર -રી વિ૦ (૨) પું૦ અન્નાહારી; 'વેજિટેરિયન' [પિશાચી કે દેવી

શાકિની સ્ત્રી૦ [સં.] દુર્ગાના ગણમાંની એક

શાકે અ૦ [સં शक ઉપરથી. સર૦ म शके] શક સંવત પ્રમાણે

શાક્ત વિ૦ [સં.] શક્તિ સંબંધી (૨) શક્તિ કે દેવીનું પૂજક (૩) પું૦ તેવો માણસ

શાક્ય, ૦નંદન, ૦મુનિ, ૦સિંહ પું૦ [સં] (સં) ગૌતમબુદ્ધ

શાખ સ્ત્રી૦ [સં साक्ष्य? સર૦ म. साख] આબરૂ, વટ (૨) અટક (૩) જુઓ સાક્ષી. [-પડવી = આબરૂની છાપ પડવી (૨) અટક બનવી -પૂરવી = સાક્ષી આપવી]

શાખા સ્ત્રી૦ [સં] ડાળી (૨) વિભાગ (૩) જુદા જુદા ગોત્રો કે મંડળોમાં પ્રચલિત વેદની સંહિતાનો પાઠ કે ક્રમનો ભેદ. ૦મૃગ પું૦ વાંદરો

શાગરીત(-દ), શાગિર્દ [फा] પું૦ શિષ્ય, ચેલો (૨) સહાયક, મદદગાર

શાઠ્ય ન૦ [સં] શઠતા

શાણ પું૦ [સં] કસોટીનો પથરો (૨) ન૦ ૪ તોલા; ચાર માસાનું વજન

શાણકું ન૦ [જુઓ સાણકું, સાનક] શકોરું (૨) ભીખ માગવાનું પાત્ર [-ઝલાવવું = ભીખ માગતું કરવું]

શાણપ સ્ત્રી૦, ૦ણ ન૦ [શાણું પરથી] ડહાપણ, ચતુરાઈ

શાણું વિ૦ [प्रा. सयाण (सं. सज्ञान); સર૦ हिं. सयाना, म शहाणा] ચતુર, ડાહ્યું.

[શાણી શિયાળ=બહારથી ડાહ્યું અને અંદરથી કપટી શાણી સીતા=સીતા જેવી ડાહી અને ઠાવકી સ્ત્રી કે છોડી શાણું બગલું =જૂઠો ડોળ કરી સ્વાર્થ સાધનાર.]
શાતન ન૦ [सं] નિકંદન; નાશ; અવનતિ
શાતા સ્ત્રી૦ [सं शात, प्रा सात, साता] શાંતિ; ટાઢક, નિરાંત [-માં રહેજો=સુખમાં રહેજો (છૂટા પડતી વખતે શુભેચ્છા). -વળવી=શાંતિ મળવી કે થવી; સુખ થવું]
શાદી સ્ત્રી૦ [फा] લગ્ન [તેવું મેદાન
શાદ્વલ વિ૦ [सं] ઘાસવાળું; લીલું (૨) ન૦
શાન સ્ત્રી૦ [अ] ભભકો (૨) દેખાવ, છટા; દબદબો. ૦દાર વિ૦ છટાદાર, ઘાટીલું (૨) ભભરમાન ૦સોમાત સ્ત્રી૦ છેલાઈ (૨) દમ, માલ (૩) બાહોશી [-લાગવો]
શાપ પુ૦ [सं] બદદુવા [-આપવો, દેવો,
શાપવું સ૦ક્રિ૦ [सं शाप्] શાપ દેવો
શાપાગ્નિ પું૦ [सं] શાપરૂપી અગ્નિ
શાપિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ શાપ પામેલી
શાપિત વિ૦ [सं.] શાપ પામેલું
શાબાન પુ૦ [अ. शअबान] હિજરી સનનો આઠમો મહિનો
શાબાશ અ૦ [फा] સાબાશ, ધન્ય! વાહ! -શી સ્ત્રી૦ ધન્યવાદ, તારીફ [-આપવી, -મેળવવી, -લેવી]
શાબ્દ વિ૦ [सं] શબ્દ સંબંધી (૨) મૌખિક. ૦જ્ઞાન ન૦ પ્રમાણભૂત માણસના કે શાસ્ત્રના કથનથી થતું જ્ઞાન -બ્દિક વિ૦ શબ્દનું કે તેને લગતું (૨) મૌખિક
શામ સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. (सं शम्य=સાબેલું)] સાબેલાની લોઢાની બંગડી
શામક વિ૦ [सं] શમાવે એવું, શાન્તિકારક
શામવું અ૦ક્રિ૦ [सं शम्] શાન્ત થવું
શામળ, -ળિયો, -ળો પુ૦ [सं. श्यामल] (સં) શ્રીકૃષ્ણ -ળું વિ૦ કાળું
શામા સ્ત્રી૦ એક પક્ષી (૨) (પ) જુઓ શ્યામા
શામિયાનો પું૦ [फा] જુઓ શમિયાનો
શામિલ વિ૦ [अ] સામેલ ભળેલું; જોડાયેલું ૦ગીરી સ્ત્રી૦ શામિલ હોવાપણું
શાયક વિ૦ [अ शाइक़] ઇચ્છાવાળો, શોખીન
શાય(-હે)ર પું૦ [अ शाइर, સર૦ हिं. शायर] કવિ, વિદ્વાન. -રી સ્ત્રી૦ શાયરપણું (૨) કાવ્યકળા, કવિતા
-શાયી વિ૦ [सं.] (સમાસને અંતે) 'સૂનાર, પોઢનાર' એવા અર્થમાં ઉદા૦ શેષશાયી
શાર (શા') પુ૦ [સર૦ म शार, सार] કાણું, છિદ્ર ૦ડી સ્ત્રી૦ શાર પાડવાનું અણીદાર ઓજાર. [-થી શારવું=મહેણાં મારીને કે દુઃખ દઈને સંતાપવું.] ૦ડો પુ૦ મોટી શારડી (૨) કૂવામાં વધારે પાણી લાવવા શાર પાડવો કે નળ જમીનમાં ઉતારી કૂવો બનાવવો તે, 'બોરિંગ' [-મૂકવો=બોરિંગ કરવું]
શારદ(-દીય) વિ૦[सं.] શરદઋતુનું, -ને લગતું
શારદા સ્ત્રી૦ [सं.] (સં) સરસ્વતી. ૦પીઠ સ્ત્રી૦ વિદ્યાપીઠ (૨) શંકરાચાર્યની પશ્ચિમ ભારતની ગાદી કે મઠ (દ્વારકાનો)
શારવું (શા') સ૦ક્રિ૦ [જુઓ શાર] શાર પાડવો (૨) [લા.] મહેણાંથી બાળવું
શારંગ ન૦ [सं. शार्ङ्ग, સર૦ हिं, म] જુઓ સારંગ. ૦ધર, ૦પાણિ પુ૦ (સં) વિષ્ણુ
શારિ પુ૦ [सं.] પાસો કે શેતરંજનું મહોરું
શારીર વિ૦ [सं] શરીર સંબંધી (૨) પુ૦ દેહી, જીવાત્મા (૩) ન૦ શારીરવિદ્યા ૦ક વિ૦ શરીર-સંબંધી (૨) શરીર (૩) ન૦ (સં) શંકરાચાર્યનું બ્રહ્મસૂત્ર ઉપરનું ભાષ્ય ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦, ૦શાસ્ત્ર ન૦ શરીરના અંગોના કાર્ય તથા ધર્મો વિષેનું શાસ્ત્ર, 'ફિઝિયૉલૉજી' ૦શાસ્ત્રી પુ૦ શરીરશાસ્ત્રી. -રિક વિ૦ શરીર સંબંધી [એક છંદ
શાર્દૂલ પું૦ [सं] વાઘ ૦વિક્રીડિત પુ૦ [सं]
શાલ સ્ત્રી૦ [फा.] ઊનનું ભરેલી કિનારનું ઓઢવાનું એક કીમતી વસ્ત્ર [-ઓઢાડવી=માનાર્થે શાલપોશાક આપવા, ઇનામ બક્ષિસ આપવાં] ૦દુશાલા પુ૦બ૦વ૦ માનાર્થે અપાતાં શેલાપાઘડી વગેરે
શાલ પુ૦ [सं.] સાગનું ઝાડ ૦ભંજિકા સ્ત્રી૦ પૂતળી, બાવલું (૨) વેશ્યા
શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [सं.] મકાન, ઘર (૨) પાઠ-

શાળા; નિશાળ (૩) સમાન નીતિરીતિ, વિચાર વગેરે વાળો સમૂહ; સંપ્રદાય, 'સ્કૂલ'
શાલિ સ્ત્રી૦ [સં.] ડાંગરઃ શાળ
શાલિગ્રામ પું૦ [સં.] વિષ્ણુના પ્રતીક તરીકે પૂજાતો કાળો લીસો ગોળ પથ્થર
શાલિની પું૦ [સં] એક છંદ (૨) સ્ત્રી૦ ગૃહિણી (૩) વિ૦સ્ત્રી૦ 'શાલી'નું સ્ત્રી૦ રૂપ
શાલિવાહન પું૦ [સં.] (સં) શક જાતિનો એક પ્રસિદ્ધ રાજા, જેનાથી શકસંવત ગણાય છે
શાલિહોત્ર પું૦ [સં.] ઘોડો (૨) ઘોડા વગેરે જાનવરોનું વૈદું.-ત્રી પું૦ અશ્વવૈદ્ય જાનવરોનો વૈદ્ય, સાલોત્રી
-શાલી(-ળી) વિ૦ [સં.] નામને અંતે લાગતાં, 'વાળું' અર્થ બતાવે છે: પ્રભાવશાલી (-ળી)
શાલીન સ્ત્રી૦ [સં] શાલાને લગતું(૨)વિનીત; નમ્ર; ખાનદાન(૩) લજ્જાળુ(૪)સમાન, સદૃશ. ૦તા સ્ત્રી૦ [ઉપયોગી
શાલે(-ળો)પયોગી વિ૦ [સં] વિદ્યાર્થીઓને
શાલ્મલિ પું૦, ન૦ [સં] એક ઝાડ શીમળો
શાવ,૦ક પું૦; ન૦ [સં.] બાળ, બચ્ચું
શાશ્વત વિ૦ [સં] નિત્ય. ૦તા સ્ત્રી૦
શાસક પું૦ [સં.] શિક્ષા કરનાર(૨)રાજા,હાકેમ
શાસન ન૦ [સં] શિક્ષા (૨) અમલ, રાજ્ય (૩) આજ્ઞા(૪) ઉપદેશ ૦કાર પું૦ શાસન કરનાર. ૦તંત્ર ન૦ રાજ્યતંત્ર. ૦પત્ર ન૦ રાજાએ કરેલી બાક્ષસ કે આજ્ઞાનો તામ્રપટ કે લેખ ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ રાજ્ય ચલાવવાની પદ્ધતિ
શાસિત વિ૦ [સં] શાસન પામેલું
શાસ્તા પું૦[સં] શાસનકરનાર, રાજા(૨)શિક્ષક
શાસ્ત્ર ન૦ [સં.] ધર્મગ્રંથ(૨)કોઈ પણ વિષયનું તાત્ત્વિક તેમ જ વ્યવસ્થિત જ્ઞાન. ૦કાર પું૦ શાસ્ત્ર રચનાર. ૦જ્ઞ વિ૦ (૨) પું૦ શાસ્ત્ર જાણનાર. ૦તા સ્ત્રી૦ શાસ્ત્રપણું, શાસ્ત્રીયતા. ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ શાસ્ત્રશુદ્ધ દૃષ્ટિ ૦પ્રામાણ્ય ન૦ શાસ્ત્રાનું પ્રમાણપણું. ૦વિધિ પું૦, સ્ત્રી૦ શાસ્ત્રનો વિધિ ૦વિરુદ્ધ વિ૦ શાસ્ત્રથી વિરુદ્ધ; અશાસ્ત્રીય ૦વિશારદ પું૦ શાસ્ત્રજ્ઞ ૦શુદ્ધ વિ૦ શાસ્ત્રના નિયમોને અનુસરતું. -સ્ત્રાર્થ પું૦ [+અર્થ] શાસ્ત્રવિષયક ચર્ચા (૨) શાસ્ત્રના અર્થની ચર્ચા. -સ્ત્રી પું૦ શાસ્ત્ર જાણનાર (૨) એક બ્રાહ્મણ અટક. -સ્ત્રીય વિ૦ શાસ્ત્ર સંબંધી શાસ્ત્રનું (૨) શાસ્ત્રશુદ્ધ. -સ્ત્રીયતા સ્ત્રી૦ શાસ્ત્રશુદ્ધ હોવું તે, શાસ્ત્રતા -સ્ત્રોક્ત વિ૦ [+उक्त] શાસ્ત્રમાં કહેલું
શાહ પું૦ [फा] મુસલમાન રાજા, બાદશાહ (૨) શરાફ (૩) પ્રમાણિક-વટવાળો પુરુષ (૪) (કટાક્ષમાં) ચોર (૫) વાણિયાઓમાં એક અટક ૦જાદી સ્ત્રી૦ પાદશાહની પુત્રી. ૦જાદો પું૦ પાદશાહનો પુત્ર. ૦જોગ વિ૦, ૦જોગી વિ૦સ્ત્રી૦ પ્રમાણિક (૨) સ્વીકારવા જોગ; કાયદેસર; લાવનારને નાણાં આપવાં પડે તેવી (હૂંડી). ૦બાજ ન૦ એક પક્ષી. ૦મૃગ ન૦ આફ્રિકાનું એક મોટું પક્ષી. ૦વટ સ્ત્રી૦ પ્રમાણિકપણું; ચોખ્ખો વહેવાર
શાહજીરું ન૦ [फा. स्याह=કાળું+ जीरह] એક વનસ્પતિ-ઔષધિ [-ને લગતું
શાહી વિ૦ [फा.] શાહ સંબંધી (૨) સામ્રાજ્યનું,
શાહી સ્ત્રી૦ [फा. सियाही; સર૦ म शाई, हिं. सियाही, स्याही] લખવામાં વપરાતો પ્રવાહી રંગીન પદાર્થ, શાહી. ૦ચૂસ પું૦; ન૦ શાહીને ચૂસી લે તેવો એક જાતનો કાગળ
શાહુકાર પું૦ [સં साधु (प्रा. साहु)+ कार, સર૦ हिं साहूकार, म साहुकार] શરાફ, નાણાવટી (૨) વટવાળો, પ્રમાણિક (૩) [કટાક્ષમાં] ચોર, લુચ્ચો. -રી સ્ત્રી૦ શાહુકારપણું; પ્રમાણિકતા
શાહુડી સ્ત્રી૦ [સં शल्यकी; સર૦ हिं साही] જમીનમાં બોડ કરીને રહેતું એક અણીદાર પીંછાવાળું પ્રાણી; સાહુડી
શાહેદ પું૦ [अ शाहिद] સાક્ષી પૂરનાર. -દી સ્ત્રી૦ સાક્ષી, પુરાવો (૨) પું૦ જુઓ શાહેદ, સાક્ષી. [-આપવી, પૂરવી = સાક્ષી તરીકે કહેવું -ઊભો કરવો = સાક્ષી રજૂ કરવો (૨) ખોટી સાક્ષી પૂરનાર તૈયાર કરવો. -મૂકવો = અદાલતમાં સાક્ષી તરીકે નામ આપવું. -રાખવો = સાક્ષી તરીકે હાજર રાખવું. -લેવી = અપાતી જુબાની લખી લેવી.]

શાહેર, -રી જુઓ 'શાયર'માં

શાળ સ્ત્રી૦ [सं शालि, સર૦ म साळ] ડાંગર

શાળા સ્ત્રી૦ જુઓ શાલા. **૦મિત્ર** પું૦ સહાધ્યાયી મિત્ર [ડાંગર

શાળિયું ન૦ ['શાળી' ઉપરથી] હલકી જાતની

શાળી વિ૦ જુઓ શાલી(૨)સ્ત્રી૦ ડાંગર શાલિ

શાળોપયોગી વિ૦ જુઓ શાલોપયોગી

શાંકર(-રી) વિ૦ [सं] શંકર સંબંધી (૨) શંકરાચાર્યનું [સૂત્રના કર્તા—ઋષિ

શાંડિલ્ય પું૦ [सं] (સં.) સ્મૃતિ તેમ જ ભક્તિ-

શાંત વિ૦ [सं] શાંતિયુક્ત. [-પડવું=શાંત થવું.] **૦તા** સ્ત્રી૦ શાંતિ. **૦નુ** પું૦ (સં.) ભીષ્મના પિતા. **૦રસ** પું૦ નવ રસોમાંનો એક

શાંતિ સ્ત્રી૦ [सं.] વેગ, ક્ષોભ કે ક્રિયાનો અભાવ (૨) કલેશ, કંકાસ કે યુદ્ધનો અભાવ (૩) નીરવતા (૪) માનસિક કે શારીરિક ઉપદ્રવ કે વિકારનું મટી જવું તે (૫ ધીરજ, ખામોશ (૬) વિશ્રામ; નિવૃત્તિ. [(-કરવી. ધારણ કરવી, પકડવી, રાખવી) -થવી=તૃપ્તિ થવી (૨) નિરાંત થવી. -વળવી=નિરાંત થવી] **૦પાઠ** પું૦ શાંતિ થાય એ માટે થતો મંત્રનો પાઠ. **૦મય** વિ૦ શાંતિથી ભરેલું

શાર્ઙ્ગ પું૦, ન૦ [सं] ધનુષ્ય (૨) વિષ્ણુનું ધનુષ્ય **૦ધર, ૦પાણિ** પું૦ (સં.) વિષ્ણુ

શિકરામણ ન૦ ['શિકારવું' ઉપરથી] (હૂંડી) સ્વીકારવી તે (૨) હૂંડી સ્વીકારવાનો વટાવ

શિકરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'શિકારવું'નું પ્રેરક

શિકરાવું અ૦ક્રિ૦ 'શિકારવું'નું કર્મણિ

શિક(-ક્ક)લ સ્ત્રી૦ [अ शक्ल, સર૦ म, हिं. शकल] શિકલ, મુખાકૃતિ. ચહેરો. [-તો જો!, -ના જોઈ હોય તો!=જોયું જોયું તારું મો! બળ, લાયકાત કે માલ નથી, એમ બતાવે છે]

શિકસ્ત સ્ત્રી૦[फा] પરાજય, હાર[-આપવી] **૦દિલ** વિ૦ હારેલા, ભાગેલા દિલનું, હતાશ

શિકાકઈ સ્ત્રી૦ [સર૦ म शिकेकई (कानडी शिगी (નામની વનસ્પતિ) + काई=શીંગ)] મેલ કાપનારી એક વનસ્પતિ ચિકાખાઈ

શિકાયત સ્ત્રી૦ [अ] ફરિયાદ, ભૂલ કાઢવી ને

શિકાર પું૦ [फा.] ગમ્મત ખોરાક કે કસરત માટે પશુપંખીને મારવાં તે; મૃગયા (૨) એ રીતે મારેલું કે મારવા યોગ્ય પ્રાણી (૩) [લા.] ભોગ, ભક્ષ. [(-કરવો, ખેલવો, રમવો). -થવું=-ના ભોગ—ભક્ષ બનવું (૨) -થી માત થવું. ઉદા૦ વાસનાનો શિકાર બન્યો. (-મળવો, શોધવો.) શિકારે જવું, નીકળવું =શિકાર કરવા કે શોધવા નીકળવું.]

શિકારવું સ૦ક્રિ૦ સ્વીકારવું (હૂંડી માટે પ્રાય)

શિકારી(-રું) વિ૦ [फा] શિકાર સંબંધી (૨) શિકાર કરનારું (૩) પું૦ શિકાર કરનાર પારધી

શિકોતર(-રી) સ્ત્રી૦ [दि. सीकोत्तरी=સ્ત્રી] શિકોતરા જેવી ભૂતડી -રું ન૦ વળગેલું છૂટે નહિ તેવું ભૂત

શિક્કલ સ્ત્રી૦ જુઓ શિકલ

શિક્કે અ૦ [सं सम्क?] સિક્કે, સુધ્ધાં, સહિત

શિક્ષક પું૦ [सं] શિક્ષણ આપનાર

શિક્ષણ ન૦ [सं] કેળવણી (૨) બોધ ઉપદેશ [-આપવું, મળવું, લેવું] **૦કળા** સ્ત્રી૦ શિક્ષણની કળા. **૦પદ્ધતિ** સ્ત્રી૦ શિક્ષણ આપવાની પદ્ધતિ. **૦શાસ્ત્ર** ન૦ શિક્ષણનું શાસ્ત્ર **૦શાસ્ત્રી** પું૦ શિક્ષણશાસ્ત્ર જાણનાર **૦સાહિત્ય** ન૦ ભણાવવામાં જરૂરી સાધન-સામગ્રી (૨) શિક્ષણશાસ્ત્રનું સાહિત્ય

શિક્ષણીય વિ૦ [सं] શિક્ષણ આપવા યોગ્ય

શિક્ષા સ્ત્રી૦ [सं] જ્ઞાન; બોધ, શિખામણ (૨) સજા (૩) એક વેદાંગ, ઉચ્ચારશાસ્ત્ર **૦ગુરુ** પું૦ બોધ આપનાર આદમી **૦પત્રી** સ્ત્રી૦ શિક્ષા-બોધ આપતું લખાણ કે ગ્રંથ (૨) (સં.) સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયનો એક મુખ્ય બોધગ્રંથ -ક્ષિકા સ્ત્રી૦ [सं] સ્ત્રી શિક્ષક. -ક્ષિત વિ૦ [सं] શિક્ષણ પામેલું

શિખર ન૦ [सं] પર્વતની ટોચ (૨) મથાળું, ટોચ. [-ચડાવવું=દેવ ઉપર કે મંદિરની ટોચને ભાગ બેસાડવો (૨) કામ કે પ્રતિષ્ઠા શિખરે ચડાવવું - હદથી વધારે વખાણ કરવા; ફુલાવવું. શિખરે જવું, પહોંચવું = છેક ટોચ પર જવું (૨) પોતાની શક્તિ પ્રમાણે મોટામાં મોટું કામ કરવું. શિખરે

બેસવું=માથે ચડવું; માન માગવું.] ૦બંધ-(-ધી) વિ૦ શિખરવાળું. -રિણી પું૦ [સં.] એક છંદ -રી પું૦ [સં.] પર્વત
શિખવણ ન૦ [પ્રા. सिक्खावण (સં. शिक्षण)]+ શીખવવું તે. -ણી સ્ત્રી૦ ભભેરણી, છૂંની શિખામણ [[લા.] ભભેરવું, ઉશ્કેરવું
શિખવાડવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ શીખવવું (૨)
શિખંડ પું૦ [दे छिहंडअ] દહીં ખાંડની બનાવાતી એક મીઠી વાની, શ્રીખંડ [પુત્ર
શિખંડી પું૦ [સં.] મોર (૨) (સં.) દ્રુપદરાજાનો
શિખા સ્ત્રી૦ [સં.] ચોટલી (૨) છેડો (૩) જ્યોત. [-બાંધવી=ચોટલીને ગાંઠ મારવી (૨) પ્રતિજ્ઞાપાલન કરવું.] [ભિનઅનુભવી
શિખાઉ વિ૦ ['શીખવું' ઉપરથી] શીખતું (૨)
શિખાડવું સ૦ક્રિ૦ (કા.) શિખવાડવું, શીખવવું
શિખામણ સ્ત્રી૦ [સર૦ પ્રા. सिक्खावण (સં. शिक्षण)] બોધ, શિક્ષા, સલાહ. [(-આપવી, દેવી, લેવી) -માથે ચડાવવી=સલાહ માન્ય રાખવી-તે મુજબ વર્તવું]
શિખાવવું સ૦ક્રિ૦ (પ.) જુઓ શીખવવું
શિખાવું અ૦ક્રિ૦ 'શીખવું'નું કર્મણિ
શિખી પું૦ [સં.] મોર [રામ, એક વાહન
શિગરામ ન૦ [સર૦ મ शि(-स)ग्राम,] સિગ-
શિડાવવું સ૦ક્રિ૦, શિડાવું અ૦ક્રિ૦ 'શીડવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ
શિતાબ પું૦ એક વનસ્પતિ
શિતાબ વિ૦ [फा] સિતાબ; ઉતાવળું. -બી સ્ત્રી૦ ઉતાવળ, સિતાબી
શિથિલ વિ૦ [સં.] નરમ, ઢીલું પડી ગયેલું (૨) નિર્બળ (૩) થાકેલું ૦તા સ્ત્રી૦ ૦વિથિલ વિ૦ સાવ નરમ, નરમઘેંસ
શિફારસ સ્ત્રી૦ જુઓ સિફારસ
શિબિ પું૦ [સં.] (સં.) હોલાને માટે બાજને શરીર આપનાર પુરાણપ્રસિદ્ધ રાજા
શિબિકા સ્ત્રી૦ [સં.] પાલખી
શિબિર પું૦ [સં.] તંબૂ (૨) છાવણી
શિયળ ન૦ [જુઓ શીલ] સતીત્વ; સ્ત્રીનું પાવિત્ર્ય [સંપ્રદાયનું
શિયા વિ૦ [અ] એ નામના મુસલમાની
શિયાવિયા વિ૦ [પ્રા. सीआव (સં. सादय्)= શિથિલ કરી નાખવું કે फा. सियाह= કાળું+ વિયા (દ્વિર્ભાવ કે સં. व्याकुल પરથી?)] ગભરાયેલું, બાવરું (૨) ભોઠું પડી ગયેલું
શિયાળ પું૦; સ્ત્રી૦, ૦વું, -ળિયું ન૦ [સં. शृगाल, प्रा. सिआल, સર૦ हिं. स्याल, सियार, म सियाळ] કૂતરાના વર્ગનું એક પ્રાણી. [સિંહ કે શિયાળ?=હા કે ના? સમાચાર સારા કે માઠા?] [થતું
શિયાળુ વિ૦ ['શિયાળો' ઉપરથી] શિયાળામાં
શિયાળો પું૦ [સં. शीतकाल, दे. सीअहि, સર૦ म. सीयाळी; हिं. सियाला] (કાર્તિકથી માઘ મહિના સુધીની) ટાઢની ઋતુ
શિર ન૦ [સં., સર૦ फा. सर] માથું (૨) ટોચ, મથાળું (૩) લશ્કરની આગલી હાર. [-આપવું=જીવનો ભોગ આપવો -ઉપર લેવું=માથે લેવું, જવાબદારી સ્વીકારવી -કાપવું=નિમકહરામ થવું, લુચ્ચાઈ કરવી.] ૦ચ્છ(-છ)ત્ર વિ૦ [સં.] માથાના છત્રરૂપ, પાલક, વડીલ ૦ચ્છેદ પું૦ [સં.] માથું કાપી નાખવું તે ૦બંધ પું૦ પાઘડી પર બાંધવાનું શોભીતું માથાબાંધણું. ૦બંધી સ્ત્રી૦ કિલ્લા અને શહેરના રક્ષણ માટે રાખેલું લશ્કર ૦મોર પું૦ [જુઓ મોડ, (સં मुकुट) प्रा मउड, સર૦ हिं. सिरमौर)] માથાનો મુગટ (૨) [લા.] સર્વશ્રેષ્ઠ તે.
શિરગમ ન૦ એક પક્ષી
શિરજોર વિ૦ [फा सर+जोर] માથાફરેલ (૨) જબરું; શિરજોરીવાળું. -રી સ્ત્રી૦ જોરાવરી; જબરદસ્તી
શિરતાજ પું૦ [फा. सर+ ताज] માથાનો મુગટ (૨) વડીલ, ઉપરી
શિરપેચ પું૦ [સર૦ फा सरपेच] પાઘડી કે ફેંટા-પરનું છોગું, કલગી, તોરો
શિરબંધ,-ધી, જુઓ 'શિર'માં
શિરસા અ૦ [સં.] શિર વડે. ૦વંદ્ય વિ૦ [સં.] માથું નમાવવા જેવું, માન્ય
શિરસ્તેદાર પું૦ [શિરસ્તો + દાર, સર૦ म., हिं सिरिश्तेदार] અમલદારનો મુખ્ય કારકુન. -રી સ્ત્રી૦ શિરસ્તેદારનું કામ કે પદ

શિરસ્તો પું૦[फा. सर्रिश्तह, सर०म शिरस्ता]ધારો; પ્રથા, રિવાજ
શિરા સ્ત્રી૦ [स] રક્તવાહિની, નસ
શિરા(-રો)ઈ (રા') સ્ત્રી૦ [अ. सुराही, म. सुरई] ઊભા મોંનું પાણીનું એક વાસણ
શિરાણું (ગ'?) ન૦ [સર૦ हिं. सिरहाना (सं शिरस्+आधान?) કે फा. सर+निहान (निहादन)] ઓશીકું
શિરામણ (રા') ન૦, -ણી સ્ત્રી૦ નાસ્તો
શિરાવવું (રા') સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं सिराना= શાંત કરવું, ઠંડું કરવું (हिं सीरा=શીતળ), કે "શીરો' ઉપરથી ?] નાસ્તો કરવો
શિરીષ ન૦ [सं] એક ઝાડ કે તેનું ફૂલ
શિરોઈ (રો') સ્ત્રી૦ જુઓ શિરાઈ [યોગ્ય
શિરોધાર્ય વિ૦ [सं] માથે ચડાવવા-સ્વીકારવા
શિરોબિંદુ ન૦ [स] ઊંચામાં ઊંચું બિંદુ કે સ્થાન, ટોચ (૨) 'વર્ટૅક્સ' (ગ)
શિરોભાગ પું૦ [स] ટોચનો કે માથાનો ભાગ
શિરોમણિ પું૦ [सं] ચૂડામણિ (૨) [લા] મુખ્ય, શ્રેષ્ઠ, નાયક [લાયક
શિરોમાન્ય વિ૦[सं]માથે ચડાવવા-સ્વીકારવા
શિરોવેદના સ્ત્રી૦[स.] માથાનો દુખાવો
શિરોવેષ્ટન ન૦ [सं] માથાનો પહેરવેશ
શિલા સ્ત્રી૦ [सं] પથ્થરની છાટ. ૦છાપ સ્ત્રી૦ શિલા ઉપર કોતરીને કરેલું છાપકામ ૦જિત ન૦ ડુંગરનો રસ મનાતી એક પૌષ્ટિક ઔષધિ. ૦રસ પું૦ લેપધૂપ વગેરેના કામમાં આવતો એક જાતનો ગુંદર. ૦રોપણ ન૦[+ आरोपण] મકાન બાંધવામાં પ્રથમ તેનો પાયાનો પથ્થર મૂકવો તે-તેનો વિધિ. ૦લેખ પું૦ પથ્થર ઉપર કોતરેલો લેખ
શિલિમુખ પું૦[सं.] ભમરો (૨) ન૦ બાણ
શિલિંગ પું૦ [इं] એક અંગ્રેજી સિક્કો (બારેક આના જેટલો)
શિલીંધ્ર ન૦ [सं] ટોપ; કૂતરાનો કાન
શિલેખાનું ન૦ [अ सिल्ह+फा खानह, सर० म शिलेखाना] તોપખાનું (૨) શસ્ત્રાગાર
શિલેદાર પું૦[फा सिल्हदार,सर० म]શસ્ત્રસજ્જ યોદ્ધો -રી સ્ત્રી૦ શિલેદારનું કામ કે પદ
શિલોછ ન૦ [सं.] ખળી કે ખેતરમાં પડેલા કણ વીણી લેવા તે. ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ શિલોછ વડે આજીવિકા ચલાવવી તે
શિલ્પ ન૦ [स] કારીગરી, કળા (૨) બાંધકામની કળા ૦કાર પું૦ કારીગર (૨) બાંધકામમાં પ્રવીણ માણસ. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ શિલ્પશાસ્ત્ર. ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ શિલ્પ શીખવાની શાળા, કળાભવન ૦શાસ્ત્ર ન૦ શિલ્પનું શાસ્ત્ર. ૦શાસ્ત્રી પું૦ શિલ્પશાસ્ત્ર જાણનાર. -લ્પી વિ૦ શિલ્પને લગતું (૨) પું૦ શિલ્પશાસ્ત્રી (૩) કારીગર
શિવ વિ૦ [सं.] શુભ, કલ્યાણકારી (૨) પું૦ (સં.) શંકર, મહાદેવ (૩) ન૦ કલ્યાણ. ૦જટા સ્ત્રી૦ શિવની જટા ૦જી પું૦ (માનાર્થક) શિવ, મહાદેવ ૦નિર્માલ્ય ન૦ શિવને અર્પણ થયેલું તે (૨) તેની પેઠે ઉપયોગમાં ન લેવા જેવું તે. ૦પુરી સ્ત્રી૦ [सं.] કાશી વારાણસી ૦માર્ગ પું૦ શૈવ સંપ્રદાય ૦માર્ગી વિ૦ શિવમાર્ગનું,-ને લગતું. ૦રાત (-ત્રિ,-ત્રી) સ્ત્રી૦ માઘ વદિ ૧૪ની રાત ૦લિંગ ન૦ શિવનું લિંગસ્વરૂપી પ્રતીક ૦લિંગી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ [સિક્કો
શિવરાઈ પું૦ [म.] શિવાજી મહારાજે ચલાવેલો
શિવરાત (-ત્રિ, -ત્રી), શિવલિંગ, -ગી જુઓ 'શિવ'માં [(૩) એક ઝાડ
શિવા સ્ત્રી૦ [सं.] (સં) પાર્વતી (૨) શિયાળ
શિવાલય ન૦ [सं] શિવનું મંદિર [ઋતુ
શિશિર સ્ત્રી૦ [सं] પોષ ને માઘ માસની ઠંડી
શિશુ પું૦; ન૦ [सं] બાળક, બચ્ચું
શિશુપાલ(-ળ) પું૦ [सं] (સં) ચેદિ દેશનો પ્રસિદ્ધ રાજા, જેનો શ્રીકૃષ્ણે વધ કર્યો હતો
શિશુમાર સ્ત્રી૦ [सं.] એક મોટું જળચર પ્રાણી [પીસવો, સિસોટી
શિશુડી સ્ત્રી૦ [રવ૦] નાનો શિશુડો -ડો પું૦
શિશ્ન(-સ્ન) ન૦ [सं] પુરુષની ગુહ્યેન્દ્રિય
શિષ્ટ વિ૦ [सं] વિદ્વાન, સુશિક્ષિત (૨) સભ્ય, વિનીત ૦તા સ્ત્રી૦. ૦માન્ય વિ૦ શિષ્ટોએ માન્ય રાખેલું. -ષ્ટાઈ સ્ત્રી૦ શિષ્ટપણું (૨) વિધિ -ષ્ટાચાર પું૦[+आचार] શિષ્ટોમાં ચાલતો આવેલો વ્યવહાર, શિષ્ટોનો આચાર (૨) સભ્ય

રીતભાત (૩) આદરસત્કાર (૪) સભ્યતા દેખાડવા ખાતર કરવાનો આચાર

શિષ્ય પું૦[સં.] ચેલો, વિદ્યાર્થી **૦વૃત્તિ** સ્ત્રી૦ શિષ્યને તેના ખર્ચ પેટે મળતી (ના ંની) મદદ ૦ણુ, **–ષ્યા, –ષ્યાણી** સ્ત્રી૦ સ્ત્રી શિષ્ય

શિસ્ત વિ૦ [અર૦ फा शुस्त=નાહેલું ધોયેલું; સં શિષ્ટ; મ] લાયક (૨) સ્ત્રી૦ [મ ; અર૦ फा. शस्त = નેમ] નિયમબદ્ધ વર્તન, 'ડિસિપ્લીન'. ૦પાલન ન૦ શિસ્ત પાળવી–શિસ્તમા રહેવુ તે ૦બદ્ધ વિ૦ શિસ્તવાળુ, શિસ્તપૂર્વક

શિસ્ન ન૦ [સં.] જુઓ શિશ્ન

શિહાઈ સ્ત્રી૦+[फा स्याही]શાહી(૨)કાળાપણું

શિંગ સ્ત્રી૦ [હિં. सिंगा, અર૦ મ शेंग (સં. शिंबा ?)]કઠોળની કે તેના જેવી બીવાળી પાપડી

શિંગ ન૦[प्रा. सिंग (સં शृंग)] જુઓ શિંગડું

શિંગડાટવું સ૦ક્રિ૦ [શિંગડું પરથી] શિંગડા વડે ઉપરાઉપરી મારવુ

શિંગડી સ્ત્રી૦ [શિંગ+ડી] નાનું શિંગડું (૨) બંદૂકનો દારૂ ભરવાની શિંગડાઘાટની નળી

શિંગડું ન૦ [શિંગ+ડું] પશુના માથા ઉપરનો અવયવ (૨) એવા આકારનું એક વાદ્ય, રણશિંગડું. [**શિંગડાં ઊગવાં બાકી હોવાં** = પૂરી મૂર્ખતા હોવી **શિંગડાં ભરાવવાં, માંડવાં**=સામે થવું; લડવા તૈયાર થવું. **શિંગડું થઈ જવું**=(શરીર) શિંગડાના આકારે ખેંચાઈ જવું (૨) અકડાઈ જવું (ટાઢથી). **–મારવું**=શિંગડા વડે મારવું. **શિંગડે ચઢાવવું** = શિંગડાથી મારવુ.**શિંગડે લેવું**=શિંગડું થઈ જવુ ? (૨) સામે થવું (૩) બહાદુરીથી લડવું.]

શિંગાળ(–ળું) વિ૦ [શિંગ+આલુ] શિંગડાંવાળું. **–ળી** વિ૦ સ્ત્રી૦ શિંગડાવાળી (૨) એ નામની એક જાતની (ઘોડી)

શિંગી વિ૦ [શિંગ પરથી] શિંગડાંવાળું (૨) સ્ત્રી૦ રણશિંગડું

શિંગોટી સ્ત્રી૦ [શિંગ પરથી]શિંગડાનો વાંક(૨) નાનું શિંગડું (૩) જે ઠેકાણેથી શિંગડા ફૂટે છે તે ભાગ (૪) એક ઓપવાનુ ઓજાર (૫) એક ઘરેણું (૬) શિંગડા પર લેવાતો એક કર

શિંગોડી સ્ત્રી૦ [સં. શ્રૃંગાટક=શિંગોડું; प्रा. सिंघाडग,–य; અર૦ મ. शिंगाडा, हिं सिंघाडा] જેને શિંગોડા થાય છે તે વેલો [**શિંગોડીનો વેલો**=ઘણો વિસ્તાર ને પરિવાર] **–ડું** ન૦ પાણીમા થતી એક વેલનુ ફળ (૨) એના આકારનું એક દારૂખાનું [**–તાણવું**=ટીલું તાણવું (મજાકમા). **–શણગારવું** કપાળ ઉપર તિલકાદિ કરવા – શણગાર કરવા.]

શીકર પું૦,ન૦ [સં.] સીકર, પાણીની છાંટ, ફરફર

શીકલી, શીકી સ્ત્રી૦ ['શીકું' ઉપરથી] શીંકલી; બળદને મોઢે બંધાતી જાળી

શીકું ન૦ [સં शिक्य, प्रा· सिक्कय, અર૦ મ. शिंकें, शिंकें, हिं· सीका, छींका] (ખાદ્ય મૂકવાનો) અધ્ધર લટકાવાય એવા ઝોળી જેવો ઘાટ, શીંકું. [**શીકે મૂકવુ**=શીકામા મૂકવું (૨) ઊંચે મૂકવું; હાલ તુરત હાથમાં ન લેવું; પડતુ મૂકવું (૩) ગુપ્ત રાખવું.]

શીકે(–ખે) અ૦ [જુઓ શિક્કે] સુધ્ધાં

શીખ સ્ત્રી૦ [સં શિક્ષા; અર૦ મ शाक, हिं. सीख] શિખામણ (૨) વિદાયગીરી કે તે વેળા અપાતી ભેટ(૩) [फा. सीख, અર૦ हिं सीख] અણીદાર પોલો લોઢાનો સળિયો (થેલામાથી અનાજ કાઢવા માટેનો) (૪) પું૦ [સં. शिष्य, અર૦ म., हिं. सिख] ગુરુ નાનકના સંપ્રદાયનો અનુયાયી. [**–આપવી**=વિદાય આપવી.]

શીખવવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा सिक्खव (सं शिक्षय्)] ભણાવવુ (૨) [લા.] ભંભેરવુ, ઉશ્કેરવુ **શીખવાવું** અ૦ક્રિ૦ 'શીખવવું'નુ કર્મણિ

શીખવુ સ૦ક્રિ૦[સં. शिक्ष्]ભણવું, જ્ઞાન મેળવવું

શીખે અ૦ [જુઓ શીકે] સુધ્ધાં

શીઘ્ર વિ૦[સં.] સત્વર (૨) અ૦ જલદી. **૦કવિ** પું૦ શીઘ્રકવિતા બનાવે તેવો કવિ **૦કવિતા** સ્ત્રી૦, **૦કાવ્ય** ન૦ કશી પણ પૂર્વતૈયારી વિના તરત જ બનાવેલી કવિતા **૦કવિત્વ** ન૦ શીઘ્રકવિતા કરવાની શક્તિ **૦કોપી** વિ૦ જલદી ગુસ્સે થઈ જાય તેવુ **૦તા** સ્ત્રી૦ ઝડપ; ઉતાવળ. **૦પાઠશક્તિ** સ્ત્રી૦ જલદી મોઢે કરી લેવાની શક્તિ **૦બોધ** પું૦ વસ્તુ એકદમ સમજાવી કે સમજી લેવી તે (૨) ગાળો **૦બોધી**

પું૦ ગંજેરી ૦સાધક વિ૦ શીઘ્ર સાધે કે ફળે એવું, શીઘ્ર ફલદાયી

શીડવું સ૦ક્રિ૦[પ્રા. छिड्डु (सं. छिद्र) ઉપરથી?] . સીડવું, (કાણું, ફાટ વગેરે) પૂરવું, પૂરીને બંધ કરવું (૨) બીડવું (૩) (દેવું) વાળવું

શીત ન૦[પ્રા સિત્ય (સં સિક્થ), સર૦ म. शीत] સોય પર પડેલા ભાતના દાણા

શીત વિ૦ [સં] ટાઢું, ઠંડું (૨) ન૦ શરીર ૦ઠું પડી જવું તે [-આવવાં, વળવું, ૦વ્યાપવું = મરણ પૂર્વે પુષ્કળ પરસેવો થઈ શરીરનું ટાઢું પડી જવું] ૦કટિબંધ પું૦ (ભૂગો) ધ્રુવ આસપાસનો શીતળ કટિબંધ-પ્રદેશ ૦કાલ(-ળ) પું૦ શિયાળો. ૦જ્વર પું૦ ટાઢિયો તાવ ૦પિત્ત ન૦ ચામડીનો એક રોગ. ૦રશ્મિ પું૦ ચંદ્ર

શીતલ(-ળ)વિ૦[સં] ઠંડું ૦(-ળ)તા સ્ત્રી૦

શીતલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [સં. शीतला; સર૦ हिं., म.] બળિયા (૨) બળિયાના રોગની દેવી (૩) વિ૦ સ્ત્રી૦ શીતલ. [-કાઢવા, ટાંકવા = શીતળાની રસી મૂકવી -ના વાહને ચઢવું = ગધેડે ચડવું - ફજેત થવું.] ૦માં સ્ત્રી૦ શીતળા-(૨) જુઓ. -ળાસાતમ સ્ત્રી૦ શ્રાવણ સુદ કે વદ સાતમ, એક તહેવાર

શીતાંશુ પું૦ [સં] ચંદ્ર [એવું, મધ્યમ

શીતોષ્ણ વિ૦ [સં] અતિ ગરમ કે ઠંડું નહિ

શીયળું વિ૦ [સં. शिथिल કે शीतल] શાંત. ઠાવકું

શીયળો પું૦ [જુઓ છીટલો, સર૦ हिं. सैंतना = સમેટવું] કાંટા, થોર વગેરે સમેટીને લાવવાનું લાકડાનું એક ઓજાર કે સાધન

શીદ, ૦ને અ૦ શા માટે, શું કામ?

શીદી(-ધી) પું૦ [फा.] સીદી, હબસી, આફ્રિકાનો મૂળ વતની -દણ સ્ત્રી૦ શીદી સ્ત્રી

શીધું ન૦ [સર૦ म. शिधा, हिं सीधा (सं सिद्ध કે असिद्ध)] રસોઈની કાચી સામગ્રી; સીધું

શીન સ્ત્રી૦ એક માછલી

શીમળ(-ળો) પું૦ [સં शाल्मलि] એક ઝાડ

શીરમર પું૦ [फा] સૂતરને પાંજણ પાનાર

શીરી સ્ત્રી૦ મગદળની એક કસરત

શીરીન વિ૦ [फा.] મીઠું, મધુર

શીરું ન૦ ['શીરો' પરથી? સર૦ ખીરુ] શીરા જેવો રગડો, ખીરુ [જુઓ શીરું

શીરો (શી') પું૦ [फा] એક મીઠી વાની (૨)

શીર્ણ વિ૦ [સં] તૂટીફૂટી ગયેલું (૨) છૂટું (૩) ચીમળાઈ કે સુકાઈ ગયેલું (૪) ક્ષીણ, કૃશ

શીર્ષ ન૦ [સં] શીશ માથું. ૦ક ન૦ માથું (૨) ખોપરી (૩) માથાનો ટોપ (૪) મથાળું (લખાણનું) (૫) વિ૦ (અંતે સમાસમાં) 'મથાળાવાળું' એ અર્થમાં. ૦ચ્છેદ પું૦ [સં] મસ્તક કાપી નાખવું તે -ર્ષા પું૦ એક છંદ. -ર્ષાસન ન૦ [+आसन] માથા ઉપર ઊભા રહેવાનું એક યોગાસન

શીલ(-ળ) ન૦ [સં] સ્વભાવ (૨) વર્તણૂક (૩) ચારિત્ર્ય (૪) શિયળ (૫) વિ૦ (સમાસને અંતે) '-ના સ્વભાવવાળું, -ની ટેવવાળું' એવા અર્થમાં ઉદા૦ 'દાનશીલ' ૦વ ત(-તું), ૦વાન વિ૦ શીલવાળું -લાર્થક વિ૦ [+अर्थक] (વ્યા.) શીલનો અર્થ સૂચવનાર (પ્રત્યય)

શીશ ન૦ [પ્રા સીસ (સં शीर्ष), સર૦ म. शीस, हिं] માથું ૦ફૂલ ન૦ માથામાં પહેરવાનું એક ઘરેણું

શીશગર પું૦ [फा] કાચ બનાવનાર કારીગર

શીશમ ન૦ [સર૦ हिं; म शिशी -सव] સીસમ

શીશમહેલ પું૦ [फा. शीशह + महल] દિવાલો પર કાચ જડ્યા હોય એવી ઓરડી કે મકાન

શીશી સ્ત્રી૦ કાચનું (દવા ઇ૦ ભરવા વપરાતું) એક પાત્ર બાટલી [-સૂંઘાડવી - વાઢકાપ કરવા કલોરોફૉર્મની દવા સૂંઘાડી મૂર્છા આણવી. -ને ફટાક = તરત નિકાલ]

શીશો પું૦ [फा. शीशह, સર૦ म. शिसा, हिं. शीशा] મોટી શીશી [શીશામાં ઉતારવું = છેતરીને કાબૂમાં લેવું - વશ કરવું]

શીળ, ૦વ તું, ૦વાન જુઓ 'શીલ'માં

શીળવા પું૦ જુઓ શીળસ (-ધાવો)

શીળસ ન૦ જુઓ શીળી. [-ધાવું = શીળસનો રોગ થઈ આવવો]

શીળિયું વિ૦ ['શીલ' ઉપરથી] શીલવાન

શીળી સ્ત્રી૦ [પ્રા सीमलिया (सं. शीतलिका)] ઓચિંતા ઢીમણાં થઈ આવવાનો એક રોગ. ૦સાતમ સ્ત્રી૦ [સર૦ म सीव्यासप्तमी]

જુઓ શીતલાસાતમ
શીળુ વિ૰ [प्रा सीअल (सं. शीतल)] ઠંડું **–ળો** પું૰ છાયો
શીંકલી સ્ત્રી૰ જુઓ શીકલી
શીંકી સ્ત્રી૰ પડિયાપતરાળાંની બાંધેલી થોકડી (૨) શીંકલી
શીંકું ન૰ જુઓ શીકું
શીંગ, ૦ડી, ૦ડું, –ગાળી, –ગાણું, –ગી, –ગોટી, –ગોડું જુઓ 'શિંગ'માં
શીંગિયોવચ્છ(–છ)નાગ પું૰ [सं. शृंगिक वत्सनाभ] એક જાતનો વછનાગ
શુક પું૰ [सं.] પોપટ (૨) (સં) શુકદેવ **૦દેવ, ૦સ્વામી** પું૰(સં) વ્યાસના પુત્ર – ભાગવતના કથાકાર **કી** સ્ત્રી૰ પોપટની માદા, મેના
શુકન ન૰ જુઓ શકુન (૨) સારા – શુભ શકુન. **–નિયાળ** વિ૰ શકુનવાળું. **–નાવળી** સ્ત્રી૰ [+આવળી] શુકન અપશુકન જોવાની પોથી
શુકર પું૰ [જુઓ अ शुक्र] આભાર, ઉપકાર (૨) સુભાગ્ય (૩) ફતેહ [**–ગુજારવો, (–વા)** = ઉપકાર માનવો **–ભલા બચ્યા** = સદ્‌ભાગ્ય કે બચ્યા!]. **–રાના** પું૰બ૰વ૰ ઉપકાર માનવો તે (૨) જેજેકાર (૩) ફતેહ
શુકલ પું૰ જુઓ શુકલ
શુક્રરવાર પું૰ જુઓ શુક્રવાર. **–રિયું** વિ૰ શુક્રરવારીમાંથી ખરીદેલું (૨) હલકી જાતનું **–રી** સ્ત્રી૰ શુક્રવારે ભરાતું બજાર – ગુજરી
શુક્તિ સ્ત્રી૰ [सं.] છીપ
શુક્ર પું૰ [सं.] એ નામનો ગ્રહ (૨) શુક્રવાર (૩) ન૰ વીર્ય **૦વાર** પું૰ અઠવાડિયાનો એક દિવસ (૨) [લા] ભલીવાર, ઢંગ, રામ. [**–કરવો** = હિત કરવું; કાર્યસિદ્ધિ કરવી; નસીબ ફેરવવું. **–થવો, વળવો** = ભલીવાર આવવો, લાભ થવો, દહાડો વળવો.] **૦વારું** વિ૰ શુક્રવારે આવતું વારાફરતું **–ક્રાચાર્ય** પું૰ (સં.) દૈત્યોના ગુરુ (૨) [લા] કાણો માણસ
શુક્ર પું૰ [अ.], **–ક્રાના** પું૰બ૰વ૰ [फा] જુઓ શુકર, –રાના **૦ગુજારી** સ્ત્રી૰ [फा.] આભાર માનવો તે
શુકલ વિ૰ [सं.] સફેદ; ધોળું (૨) પું૰ બ્રાહ્મણોનો પુરોહિત (૩) એક બ્રાહ્મણ અટક. **૦પક્ષ** પું૰; ન૰ સુદ પક્ષ, અજવાળિયું
શુચિ વિ૰ [सं] શુદ્ધ, પવિત્ર (૨) સ્ત્રી૰ શુદ્ધતા, શુચિતા. **૦તા** સ્ત્રી૰ **૦ત્વ** ન૰ **–ચીભૂત** વિ૰ [सं.] પવિત્ર થયેલું
શુદ્ધ વિ૰ [सं.] ચોખ્ખું સ્વચ્છ (૨) પવિત્ર (૩) દોષરહિત (૪) ભેળસેળ વિનાનું (૫) [પ] સ્ત્રી૰ શુદ્ધિ, સૂધ, ભાન, ખબર. [**–ઠેકાણે આવવી** = ભાન આવવું (૨) ડાહ્યું – સમજુ થવું. **–ઠેકાણે લાવવી** = બુદ્ધિ ઠેકાણે લાવવી, પાશરું કરવું.] **૦મધ્યા** સ્ત્રી૰ મધ્યમ ગ્રામની એક મૂર્ચ્છના (સંગીત). **૦પડ્જા** સ્ત્રી૰ મૂર્ચ્છનાનો એક પ્રકાર **–દ્ધાદ્વૈત** ન૰ [+ अद्वैत] શ્રીવલ્લભાચાર્યે સ્થાપેલો મત. **–દ્ધાપહ્નુતિ** સ્ત્રી૰ [+अपह्नुति] એક અલંકાર
શુદ્ધિ સ્ત્રી૰ [सं] પવિત્રતા, શુદ્ધતા, સ્વચ્છતા (૨) પ્રાયશ્ચિત્ત કરી પવિત્ર થવું તે (૩) ધર્માંતર કરેલાને ધાર્મિક ક્રિયા કરી મૂળ ધર્મમાં પાછું આણવું – કે તેણે આવવું તે (૪) ભાન; જાગૃતિ [**–આવવી, ઉપર આવવું** = ભાન આવવું **–કરવી** = ધર્મભ્રષ્ટ થયું હોય તેને વિધિપૂર્વક અસલ ધર્મમાં લાવવું (૨) પુનઃ હિન્દુધર્મમાં લાવવું] **૦પત્ર(૦ક)** ન૰ છાપની ભૂલોના સુધારાની યાદી
શુદ્ધોદન પું૰ [सं.] (સં) બુદ્ધના પિતા
શુનઃશેપ પું૰ [सं.] (સં) એક વૈદિક ઋષિનું નામ
શુની સ્ત્રી૰ [सं.] કૂતરી
શુબરાત સ્ત્રી૰ [फा शबिबरात] શાબાન મહિનાની ૧૮મી તારીખે આવતો મુસલમાની તહેવાર
શુબા, –ભા પું૰, સ્ત્રી૰ [अ. शुबहा] શંકા, અંદેશો (૨) વહેમ, ભ્રમ
શુભ વિ૰ [सं.] મંગળપ્રદ કલ્યાણકારી (૨) ન૰ ભલું, કલ્યાણ **૦ચિંતક** વિ૰ શુભેચ્છક **૦મસ્તુ** શ૰ પ્ર૰ [सं] ભલું થાઓ' એવું આશીર્વચન. **૦તા** સ્ત્રી૰ **–ભાવહ** વિ૰ સં. [+ आवह] શુભ આણનારું **–ભાશયી** વિ૰ [+ आशय +ई] શુભ આશય – હેતુવાળું **–ભેચ્છક, –ભેચ્છુ** વિ૰ [+सं इच्छक, इच्छु] શુભ

ઇચ્છનારું. હિતેચ્છુ –ભેચ્છા સ્ત્રી૦ [+ इच्छा] શુભ થાઓ એવી ઇચ્છા –ભોપમાલાયક વિ૦ [+ઉપમા+ લાયક] શુભ ઉપમાઓને લાયક (પત્રલેખનમા વિશેષણ)

શુભ્ર વિ૦ [સં] ઉજ્જ્વળ (૨) સફેદ

શુમાર પુ૦ [फा] સુમાર; આશરો, અડસટ્ટો (૨) હિસાબ, ગણતરી [–કાઢવો, જોવો= અડસટ્ટો ગણી કાઢવો] –રે અ૦ આશારે, અંદાજથી, અડસટ્ટે

શુલ્ક ન૦ [સં] દાયજો, સ્ત્રીધન (૨) કન્યાની કિંમત તરીકે વર પાસેથી લેવાતુ ધન (૩) મૂલ્ય; કિંમત (૪) ભાડુ (૫) જકાત, દાણ

શુશ્રૂષા સ્ત્રી૦ [સં] સેવાચાકરી

શુશ્રૂષુ વિ૦ [સં.] શુશ્રૂષા કરવાની વૃત્તિવાળું

શુષ્ક વિ૦ [સં] સૂકું, રસ વગરનું લૂખુ ૦તા સ્ત્રી૦. ૦વાદ પું૦ કોઈ પણ સૂક્ષ્મ કે શુભ તત્ત્વને વિષે નાસ્તિકતાવાળો વાદ, 'નિહિલિઝમ' (?)

શુષ્ણ પુ૦ [સં] સૂર્ય

શું સ૦ [સં. क्'इस, प्रा कइस–કશું પરથી?] વસ્તુવાચક પ્રશ્નાર્થ સર્વનામ ઉદા૦ શુ કહો છો? શુ ખાધું? શું જોયુ? (૨) બેપરવાઈ કે તુચ્છકાર બતાવવા પ્રશ્નાર્થમા વપરાય છે ઉદા૦ એ મારું શુ બગાડવાનો હતો? તારાથી શુ થાય તેમ છે? (૩) વિ૦ કયું, કઇ જાતનું એ અર્થમાં સવાલ પૂછતા વપરાય છે ઉદા૦ તે શો પદાર્થ છે? (૪) આશ્ચર્યસૂચક ઉદા૦ શો રોફ! (૫) પ્રશ્નાર્થસૂચક ઉદા૦ 'શો વિચાર છે?', શી વાત છે?' (૬) કેટલાક પ્રયોગોમા 'કંઈ' 'શુય' જેવો અર્થ થાય છે. જેમ કે, શુ નુ શું થઈ ગયુ (જુઓ 'શુય' પણ) (૭) બને અયના બધા સરખા એવો ભાવ બતાવવા બે શુ વપરાય છે ઉદા૦ શુ મોટા, શુ નાના (૮) [प्रा. सिउ (સ. समं)] સરખુ, જેવુ (નામને છેડે) ઉદા૦ નોબરાશુ મો. (૯) અ૦ પ્રશ્નવાચક ઉદા૦ 'તમે આવવાના છો શું?' (૧૦) [अप० सहु(सं. सह)] (પ) સાથે, સહિત. ઉદા૦ 'રામનામશું તાળી લાગી' ૦ય વિ૦ શુ, કઈ (અનિશ્ચિતાર્થક) ઉદા૦ શુય કહ્યુ હશે ને શું સમજ્યો

શુંઢ પુ૦, –ઢા સ્ત્રી૦ [સં.] હાથીનો લાંબો નાક જેવો અવયવ, સૂંઢ –ડી પુ૦[સં.] હાથી

શુંભ પુ૦[સં.] (સં) દુર્ગાએ મારેલો એક રાક્ષસ

શૂકર પુ૦[સં] ભૂંડ, સૂકર –રી સ્ત્રી૦ ભૂંડણ

શૂઢમૂઢ વિ૦ ['મૂઢ'નો દ્વિર્ભાવ, કે શૂન્ય+મૂઢ] સાવ મૂઢ જેવુ, ગભરાટથી શૂનમૂન જેવુ

શૂદ્ર પું૦ [સં] ચોથી વર્ણનો માણસ (જુઓ વર્ણ) –દ્રાણી, –દ્રી સ્ત્રી૦ શૂદ્ર સ્ત્રી

શૂધ સ્ત્રી૦ [શુદ્ધિ પરથી] જુઓ શુદ્ધ ૦બૂધ સ્ત્રી૦ [શુદ્ધિ+બુદ્ધિ] સૂધબૂધ, ભાન, સજ્ઞા (૨) અકલ, સમજ (–આવવી)

શૂન (ન,) સ્ત્રી૦ [જુઓ શૂન્ય] મીંડુ [–મૂકવી= રદ કરવુ] ૦કાર પું૦ ઉજ્જડપણું, નીરવતા (૨) [ચિત્તની] શૂન્ય સ્થિતિ ૦મૂન વિ૦ ['શૂન'નો દ્વિર્ભાવ, કે શૂન્ય+મુનિ?] સાવ મૂક જેવુ, સૂનમૂન

શૂન્ય વિ૦ [સં.] ખાલી (૨) અસત (૩) ભાન કે સજ્ઞા વિનાનુ (૪) (સમાસને છેડે) રહિત, વિનાનુ ઉદા૦ જ્ઞાનશૂન્ય (૫) ન૦ મીંડુ (૬) અભાવ [–મારી જવુ=ખાલી કે ભાન વિનાનું જડ થઈ જવુ –મૂકવુ=રદબાતલ કરવુ] ૦કાર પુ૦ જુઓ શૂનકાર ૦તાલ પુ૦ તાલમા તાળી નથી મરાતી તે સ્થાન, ખાલી. ૦ગ્રામ વિ૦ગ્રામ્યહીન ૦મનસ્ક વિ૦ શૂન્ય મનવાળું. ૦યુતિ સ્ત્રી૦'ઇન્ટીગ્રલ કૅલ્ક્યૂલસ' (ગ) ૦લબ્ધિ સ્ત્રી૦ ડિફરેન્શિયલ કૅલ્ક્યૂલસ' (ગ) ૦વત્ અ૦ શૂન્યના પેઠે, હસ્તી વગર. ૦વાદ પુ૦ બૌદ્ધતત્ત્વજ્ઞાનનો એક વાદ ૦વાદી વિ૦ (૨) પુ૦ શૂન્યવાદ માનનાર. ૦શિખર ન૦ નિર્વિકલ્પ દશા, સમાધિદશા. [શૂન્ય-શિખરે ચઢવું=સમાધિદશા પ્રાપ્ત કરવી] ૦સમીકરણ ન૦ 'ડિફરેન્શિયલ ઇક્વેશન' (ગ). ૦હૃદય વિ૦ લાગણી વિનાનું; ક્રૂર, હૈયાસૂનુ (૨) ધ્યાન વિનાનુ

શૂર વિ૦ [સં] બહાદુર, પરાક્રમી (૨) પું૦ શૂરવીર (૩) ન૦ શૌર્ય, જુસ્સો [–આવવુ, ચઢવું, છૂટવું=શૌર્યનો જુસ્સો આવવો (૨) જુસ્સો આવવો –પર આવવુ પર ચઢવું=શૂરાતન આવવુ] ૦તા સ્ત્રી૦ ૦વીર વિ૦ (૨) પુ૦

બહાદુર, હિંમતવાન. ૦સેન પુ૦ (સં.) મથુરા આસપાસના પ્રદેશનું પ્રાચીન નામ. –રાતન ન૦ શૌર્ય –રુ વિ૦ શૂરવાળું, શૂરવીર. –રું પૂરું વિ૦ પૂરેપૂરું શૂરું

શૂર્પ ન૦ [સં.] સૂપડું. ૦ણખા સ્ત્રી૦ [સં] (સં) રાવણની બહેન

શૂલ ન૦ [સં.] ભાલા જેવું એક પ્રાચીન અસ્ત્ર (૨) શૂળી (૩) ત્રિશૂલ (૪) કાંટો (૫) શૂળ ભોંકાયા જેવું દરદ. ૦પાણિ પું૦ [સં.] (સં.) શંકર

શૂળ ન૦ જુઓ શૂલ (૨) સ્ત્રી૦ (સીધો, લાંબો) કાંટો. [–ઊપડવું, ફૂટવું=શૂળનું દર્દ થવું. –વાગવી=કાંટો શરીરમાં ભોંકાવો]–ળિયો દાંત ન૦ લાંબા શૂળના જેવા દાંતનો પ્રકાર

શૂળી સ્ત્રી૦ [સં. शूलिका] જમીનમાં રોપેલો અણીવાળો મોટો જાડો સળિયો, જેના પર પરોવી મોતની શિક્ષા કરવામાં આવે છે તે કે તેની શિક્ષા [–આપવી, શૂળીએ ચડાવવું, –દેવી=શૂળીની શિક્ષા કરવી] ૦ગમન ન૦ શૂળીએ ચડવું તે, 'ક્રૂસિફિક્શન'

શૃગાલ ન૦ [સં.] શિયાળ

શૃંખલા સ્ત્રી૦ [સં] સાંકળ (૨) બેડી. ૦બદ્ધ વિ૦ શૃંખલાથી બંધાયેલું (૨) ક્રમબદ્ધ; શૃંખલિત –લિત વિ૦ સંકળાયેલું, ક્રમબદ્ધ. –લિતતા સ્ત્રી૦

શૃંગ ન૦ [સં.] શિખર; ટોચ (૨) શિંગડું

શૃંગાર પું૦ [સં] વિલાસ; રતિ (૨) તે માટેની સ્ત્રીપુરુષની એકબીજા પ્રત્યેની સ્પૃહા (૩) શૃંગારરસ (૪) શણગાર. ૦રસ પુ૦ નવ રસમાંનો એક (જુઓ રસ)

શૃંગારવું સ૦ક્રિ૦ [શૃંગાર પરથી, સર૦; हिं शृंगारना, म शृंगारणें] શણગારવું

શૃંગારી વિ૦ [સં] શૃંગાર સંબંધી (૨) કામી

શૃંગી વિ૦ [સં.] શિંગડાવાળું (૨) શિખરવાળું (પર્વત) (૩) સ્ત્રી૦ એક રણવાદ્ય

શેક પુ૦ ['શેકવું' ઉપરથી] શેકવું તે

શેકવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ म. शेकणें, हिं. सॅकना] દેવતા ઉપર નાખી ચડાવવું કે ખરું કરવું (૨) ગરમ લૂગડાં કે પાણી વગેરે દ્વારા ગરમી આપવી (શરીરના કોઈ ભાગને) (૩) [લા.] બાળવું, દુખી કરવું [એક જાતનું હરણ

શેકારું ન૦ [જુઓ છીંકારું, સર૦ म. शेकरू]

શેખ પુ૦ [अ] આરબોની ટોળીનો ઉપરી (૨) મુસલમાનોની એક જાતનો આદમી (૩) એક મુસલમાન અટક. ૦ચ(–સ)લ્લી પુ૦ [સર૦ म., हिं. शेखचिल्ली] હવાઈ કિલ્લા બાંધનાર (૨) આળસુ અને તરંગી આદમી. ૦ડો પું૦ એ નામની જાતનો મુસલમાન ૦દાર પું૦ [સર૦ म.] કુમાવિસદારનો કારકુન

શેખર પું૦ [સં.] મુગટ, કિરિટ (૨) માથા પર પહેરવાની માળા (૩) શિખર (૪) [નામને અંતે] '–માં શ્રેષ્ઠ' (ઉદા૦ મુનિશેખર)

શેખસલ્લી પું૦ જુઓ શેખચલ્લી

શેખાઈ, શેખી [फा.] સ્ત્રી૦ પતરાજી, બડાઈ [–કરવી, મારવી] ૦ખોર વિ૦ બડાઈ હાંકનાર

શેઠ પુ૦ [प्रा सेट्ठि (सं श्रेष्ठिन्), સર૦ म, हिं. सेठ] મોટો આબરૂદાર વેપારી, શાહુકાર (૨) વાણિયો (૩) ધણી; માલિક (નોકરનો) (૪) વેપારી વગેરેને સંબોધતાં વપરાતો શબ્દ (૫) એક અટક –ઠાઈ સ્ત્રી૦ શેઠપણું. –ઠાણી સ્ત્રી૦ શેઠ કે શેઠની સ્ત્રી –ઠિયો પુ૦ શાહુકાર (૨) માથે ગોરો એવો બળદ

શેડ (શે')સ્ત્રી૦ [प्रा सेढि, –ढी (सं. श्रेढी), સર૦ म शेड, शेडा] ધારા; ધાર (૨) [લા] એના જેવો અણીદાર ભાગ, શગ. [–ફોડવી, મારવી=શેડ નીકળે એમ કરવું –વાગવી =જોરથી શેડ નીકળવી] ૦કઢું વિ૦ તરતનું જ દોહેલું (દૂધ)

શેડા પું૦બ૦વ૦ [સર૦ हिं सेढा, म. शेंब, –बूड] લીંટના લબકા

શેઢી સ્ત્રી૦ નાનો શેઢો (૨) (સં) એક નદી

શેઢો પુ૦ [જુઓ છેડો, સર૦ म. शेड (सं. च्छेद)] ખેતરની ચોમેર ખેડયા વિનાની છોડાતી પટ્ટી, જ્યાં ઘાસ ઊગે છે

શેણ પુ૦ [प्रा. सयण (सं स्वजन)] + સ્વજન

શેણવી પુ૦ [म. (सं. सेनापति, प्रा. सेणवइ)]

સ રસ્વત બ્રાહ્મણની એક જાત
શેણુવો પું૦ [સર૦ મ. शेण = વિષ્ઠા; છાણ (सं शकृत्)] એક હરિજન જાતનો માણસ
શેણાઈ સ્ત્રી૦ [फा शहनाई] (ચ.) શરણાઈ
શેતરંજ પું૦[अ शतरंज, સર૦ सं चतुरंग]એક રમત,ચતુરંગ -જી સ્ત્રી૦[फा शतरंजी, એક જાતનું રંગીન ભાતીગળ પાથરણું. [-રંગી નાખવી = બગડામા મારી લોહી કાઢવું]
શેતાન પું૦ જુઓ શયતાન [-નું ઓળિયું = તોફાની, તરકટી (૨) વિ૦ ખધુ, લુચ્ચુ] -નિયત સ્ત્રી૦ શેતાનપણું. -ની વિ૦ તોફાની (૨) સ્ત્રી૦ શેતાનિયત
શેતૂર ન૦[फा शहतूत] એક ઝાડ (જેનાં પાદડા પર રેશમના કીડા ઊછરે છે) (૨) તેનુ ફળ
શેઠરડી સ્ત્રી૦ એક ઘાસ
શેપટ અ૦ [સર૦ મ] (ચ) સીધુ, સોપટ, પાધરુ. -ટી વિ૦ સ્ત્રી૦ [म લાબી સોટી] સુન્દરી ને લાબી (કૂતરી)
શેફાલિ(૦કા)[सं] -લી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
શેર પું૦[दे सेर સર૦ हिं सेर, म]એક તોલ-મણનો ચાળીસમો ભાગ. (૨) [फा] વાઘ; સિહ (૩) ચિત્તો [-થવુ = ઉપરીપણું કરવું; સરજોરી કરવી. -લોહી ચડવુ = સતોષ-આનદ થવો.-સૂંઠ ખાવી = તાકાત હોવી.]
શેર (શે) સ્ત્રી૦ [अ शिअर, સર૦ हिं शेर] કવિતા, કવિતાની કડી (ફારસી, ઉર્દૂ વગેરે)
શેર પું૦ [इ] ધધા માટેની પંત્યાળી મૂડી કે ભાગીદારીનો નિયત ભાગ (૨) તેનુ ખત. [-ભરવો, રાખવો, લેવો = શેર ખરીદવો.] ૦હલાલ પું૦ શેરનો (તે લેવા વેચવા માટે) દલાલ ૦બજાર ન૦ શેરની લેવડદેવડનું બજાર. ૦સટ્ટો પું૦ શે-મ. કરેલો સટ્ટો
શેરડી સ્ત્રી૦ [दि. सेरी = લાબી આકૃતિ (૨) શેરી ઉપરથી ? સર૦ म] એક વનસ્પતિ-જેના સાઠામાથી ગોળ ને ખાડ બને છે; શેલડી (૨) નાનો સાકડો શેરડો-રસ્તો
શેરડો પું૦ [જુઓ શેરડી] પગવાટ (૨) લોહી તરી આવવાથી મો પર પડતો લિસોટો (૩) સુકાઈ ગયેલા આસુના રેલાના ડાઘ (૪) ધ્રાસકો (૫) ઠડુ પાણી પીતા અદર પેટ સુધી થતી ઠડકની લિસોટા જેવી અસર
શેરદિલ વિ૦[फा]બહાદુર, હિમતવાન,નિર્ભય -લી સ્ત્રી૦ બહાદુરી, હિમત
શેરવાણી(-ની) સ્ત્રી૦ [हिं , સર૦ म.] એક પ્રકારનો લાબો (ઉત્તર હિદુસ્તાની) કોટ
શેરવુ અ૦ક્રિ૦ જુઓ છેરવુ
શેરા ન૦ એક પખી
શેરાટો પું૦ જુઓ છેરાટો
શેરામણ ન૦ જુઓ છેરામણ
શેરિયુ ન૦ [શેર પરથી] શેર વજનનુ માપ (૨) (શે') [?] શણનુ બી
શેરિયો પુ૦ શેર વજનનુ કાટલુ, ગેરીકો
શેરી સ્ત્રી૦ [दे सेरी, સર૦ म] સાકડી ગલી (૨) ફળિયુ, પોળ
શેરીકો પું૦ [શેર પરથી] સેરનું કાટલુ, શેરિયો
શેરો (શેરો') પું૦ [अ शराआ ? સર૦ म शेरा] અરજી વગેરે પર અધિકારીએ ટૂકમા કરેલુ ટિપ્પણ [-કરવો, -મારવો = ટિપ્પણ કરવુ, તે તરીકે કાઈ લખવુ]
શેલડી સ્ત્રી૦ જુઓ શેરડી
શેલ(-લો)ત પું૦ ['શેલુ' ઉપરથી ? કે दे सेल्लि = રજ્જુ-દોરડુ ઉપરથી (ખેતર ભરનાર) ?] જમીનદારનો મહેતો, તલાટી (૨) બ્રાહ્મણોની એક અડક [ફરવુ, વિચરવુ
શેલવું (શૅ ?) અ૦ક્રિ૦[જુઓ સહેલ (अ. सैर)]
શેલવો પું૦ 'શેલત'નું લઘુતાવાચક રૂપ
શેલાયું ન૦ [दे सेल्लि = દોરડુ, સર૦ हिं सेल; म सेली] (કા) નોજણુ, નોઝણુ, શેલો (?) [એક કીમતી વસ્ત્ર
શેલારી સ્ત્રી૦ ['શેલુ' ઉપરથી, સર૦ म]સ્ત્રીઓનુ
શેલારો પુ૦ [જુઓ હેલારો] (કા) પાણીમાં આગળ ધપવા શરીરનો હેલારો મારવો તે
શેલાસાડી સ્ત્રી૦ [શેલુ+સાડી]જુઓ સેલાસાડી
શેલી સ્ત્રી૦ [दे सेल्लि = દોરડું, સર૦ म शेल; हिं. सेल = દોર-દોરડુ] ચકમકથી દેવતા પાડવાની દોરડી (૨) ભસ્મ રાખ
શેલું ન૦ [સર૦ हिं सेला, म शेला (स चैल ?)] કસબી ઉપરણો-ખેસ (૨) [અમુક કોમની]

વિધવાએ પહેરવાનો ખાસ એક સાલ્લો (૩) સ્ત્રીઓનુ કસબી પાલવવાળું એક કીમતી વસ્ત્ર
શેલો પું૦ [જુઓ શેલી] દોહતી વખતે ગાયને પગે બાંધવાનુ દોરડું [-બાંધવો, વાળવો]
શેલોત પુ૦ [જુઓ શેલત] શેલત તલાટી
શેવ સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. सेव; म शेव] સેવ, ચણાના લોટની લાંબી સળી જેવી એક તળેલી વાની (૨) ઘઉંની કરાતી એ જ આકારની એક વાની. [-વણવી=ઘઉંની કણકમાંથી સેવ બનાવવી.] **૦ગાંઠિયા** પુ૦બ૦વ૦ [સર૦ म. शेव-गाठी] શેવ ને ગાંઠિયાનું ભેગું ચવાણુ **૦મમરા** પું૦ બ૦વ૦ શેવ ને મમરાનુ ભેગું ચવાણું
શેવટ ન૦ [સર૦ म (स. सीमान्त ?)] + છેવટ; અંત; પરિણામ **-ટે** અ૦ + છેવટે
શેવડી સ્ત્રી૦ [सं सेवक, प्रा. सेवय પરથી, સર૦ म शेवडा] જૈન સાધુડી **-ડો** પુ૦ જૈન સાધુ
શેવાલ(-ળ) સ્ત્રી૦[सं.]લીલ, સેવાળ (૨) [स. स्वेद] બાફ, વરાળ (૩) [સર૦ म शेवळ= ડીટાનો ભાગ] શિગની નસ. [-વળવી= લીલ થવી-બાઝવી]
શેવાળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ શેવાલ, સર૦ म. शेवाळणें=पुष्ट थवु] રળવુ, કમાવુ (૨) સફળતાપૂર્વક પાર પાડવુ (કામ)
શેવાળિયું વિ૦ ['શેવાળ' પરથી] શેવાળવાળું (૨) આછી વરાળ નીકળતી હોય તેવું
શેવું વિ૦ [સર૦ म. शेव=ઊભી લાંબી ધીટીમા] ઢાળપડતુ (૨) ન૦ આડો ચાસ [-ને ચરાળ જાણતો નથી=પ્રાથમિક-નજીવી બાબતની પણ માહિતી નથી]
શેશવા પુ૦ બ૦ વ૦ વઘારેલા ચણા
શેષ વિ૦ [सं] બાકી રહેલુ (૨) પું૦ (સ) શેષનાગ (૩) શેષ ભાગ (૪) સ્ત્રી૦ પ્રસાદ (૫) [મ] ભાગાકારમા વધતી રકમ. **૦શાયી** પું૦ [सं](સ) વિષ્ણુ **૦સિદ્ધાંત** પું૦'રિમેઇન્ડર થિયરમ' (ગ) **-ષા** પુ૦ એક છંદ (૨) સ્ત્રી૦ દેવને ચડાવેલા ફૂલ વગેરેનો પ્રસાદ
શેહ (શે) સ્ત્રી૦ [જુઓ શહ] હરાવવુ તે, દબાવવુ તે (૨) દાબ, છાપ (૩) શેતરંજની રમતમા સામાના રાજાને નાસવુ પડે તેવી રીતે પોતાનુ મહોરું ગોઠવવું તે (૪) પતંગના પેચ થાય ત્યારે એકદમ દોરી જવા દેવી તે [-આપવી, દેવી= શેહની અસર કરવી. -આવવી, પડવી, લાગવી= દબાવુ; શેહની અસર થવી -ખાઈ જવું= સાવડરી જવુ. -છોડવી, મૂકવી= પતંગની શેહ માટે દોરી જવા દેવી] **૦જોર, ૦માર** વિ૦ બળવાન, બહાદુર **૦જોરી** સ્ત્રી૦ વીરતા; બહાદુરી (૨) જબરદસ્તી. **૦માત** વિ૦ શેહથી માત [કરનાર
શેહુ પુ૦ ['શેહ' કે 'છેહ' પરથી?] છાની ગોઠવણ
શેળો પું૦ એક જાતનુ પ્રાણી [(પ્રશ્નાર્થક)
શેં (શેં) અ૦ (પ) શા કારણે, શાથી (૨) શા માટે
શેંટલો (શેં) પુ૦ [सं. शाट?] જુઓ છેંટલો, સેતલો
શૈક્ષ વિ૦ [स] શિક્ષણને યોગ્ય; શિખાઉ
શૈક્ષ્ય ન૦ [सं] શિક્ષણ
શૈત્ય ન૦ [सं.] ઠંડક
શૈથિલ્ય ન૦ [सं.] શિથિલતા, મંદતા, ઢીલાશ
શૈલ પુ૦[सं] પર્વત. **૦કન્યા, ૦જા, ૦તનયા, ૦સુતા** સ્ત્રી૦ (સ) પાર્વતી. **૦રાજ, -લેશ** પુ૦ [+ईश] (सं.) હિમાલય [ઇબારત
શૈલી સ્ત્રી૦ [सं.] ઢબ, રીત (૨) લખાણની રીત;
શૈવ વિ૦ [सं.] શિવ સંબંધી (૨) પુ૦ શિવભક્ત
શૈવલિની સ્ત્રી૦ [सं.] નદી
શૈશવ ન૦ [सं.] બાળપણ
શોક (શૉ) પું૦ [अ.] જુઓ શોખ
શોક (શૉક) સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं साक, -त (सं. सपत्नी)] પતિની બીજી સ્ત્રી **૦ડો** પુ૦ બીજો પતિ. **૦પગલું** ન૦ મરેલી શોક નડે નહિ એમ માની ગળામા પહેરાતુ માદળિયુ કે ઘરેણું **૦કેલ, ૦લટ** સ્ત્રી૦ સ્ત્રીને કપાળે આગળપડતી આવતી વાળની લટ (એ જેને હોય તેને શોક ન આવે, કે એ પતિ પહેલા ગુજરી જાય, એવી માન્યતા છે)
શોક પુ૦ [स] ખેદ; દિલગીરી; સંતાપ (૨) મરણ પછી શોક વ્યક્ત કરવાનો લોકાચાર. [-કરવો, ધરવો=ખેદ કરવો, -પાળવો= મરણ પાછળ શોકનો લોકાચાર પાળવો (જેમ કે ઉત્સવપ્રસંગમા કે એમ ને એમ બહાર ન નીકળવુ, કાળું વસ્ત્ર પહેરવુ

વગેરે.) -મૂકવો=મરણ પાછળ શોકનો જે લોકાચાર ધારણ કર્યો હોય તે મૂકી, ચાલુ વ્યવહાર શરૂ કરવો.] ૦કારક,૦કારી, ૦જનક વિ૦ શોક ઉત્પન્ન કરનારું. -કાગ્નિ પુ૦ [+અગ્નિ] શોકરૂપી અગ્નિ -કાતુર, -કાર્ત(-ર્ત) વિ૦ [+ આતુર, આર્ત] શોકથી પીડિત -કાવિષ્ટ વિ૦ [+ આવિષ્ટ] શોકથી ઘેરાયેલું -કિ(-કિ)યું નં૦ જુઓ સોગિયું
શોકી(-ખી),૦ન (શૉ)[અ] વિ૦ શોખીન
શોખ (શૉ) પુ૦ [જુઓ શોક અ.] હોસ, ઇચ્છા, કોડ (૨) મોજમજા; રગબાજી [-કરવો, મારવો]. -ખી(૦ન),-ખીલું વિ૦ શોખ કરનારું, શોખ મારનારું
શોગ પુ૦ [જુઓ શોક સં.] સોગ, શોક. -ગિયું વિ૦ શોકવાળું; શોક કરનારુ (૨) શોકદર્શક (૩) નં૦ શોકદર્શક વસ્ત્ર-સાલ્લો; સોગિયું
શોગટાબાજી સ્ત્રી૦ [શોગઠું + બાજી] એક રમત
શોગટી સ્ત્રી૦, -ટું નં૦ [સં સારી+काष्ठ ? સર૦ મ सोंक(-ग)टी] શોગટાબાજીનું મહોરું
શોગુનાઈ સ્ત્રી૦ શોગૂનનું પદ કે કારભારું
શોગૂન પું૦ [इ] મરાઠા રાજ્યના પેશ્વા જેવો જાપાનનો (પૂર્વે હોતો) મુખ્ય પ્રધાન
શોચ પુ૦ [सं शुच्] શોક (૨) ફિકર (૩) પસ્તાવો
શોચક વિ૦ [सं.] શોચ કરાવનારુ
શોચન ન૦ [सं] શોચ કરવો તે. -ના સ્ત્રી૦ શોચ
શોચનીય વિ૦ [सं.] શોચ કરવા યોગ્ય
શોચવું સ૦ક્રિ૦ [सं शुच्, સર૦ हिं शोचना, म शोचणें] શોચ કરવો (૨) વિચારવું
શોચ્ય વિ૦ [सं] શોચનીય
શોણ વિ૦ [सं] રાતુ (૨) ન૦ લોહી
શોણિત ન૦ [सं.] લોહી
શોથ પુ૦ [सं] સોજો
શોધ પુ૦; સ્ત્રી૦ [सं.] શોધવું તે, ખોળ, તપાસ (૨) શોધેલી વસ્તુ. ૦ક વિ૦ (૨) પુ૦ શોધ કરનાર. ૦કો પુ૦ દૂત, જાસૂસ. ૦ખોળ સ્ત્રી૦ શોધવુ તે, તપાસ કરવી તે
શોધન ન૦, ૦ના સ્ત્રી૦ [सं] શોધવું તે (૨) સ્વચ્છ કરવુ તે, શુદ્ધિ (૩) પરીક્ષા. ૦પદ્ધતિ પુ૦ શોધખોળ કરવાની પદ્ધતિ
શોધવું સ૦ક્રિ૦ [सं. शुध्] ખોળવું, તપાસ કરવી (૨) પરીક્ષા કરવી (૩) દોષ દૂર કરવા; શુદ્ધ કરવુ (૪) ન જાણેલી વસ્તુ નવી ખોળી કાઢવી
શોધંશોધા સ્ત્રી૦ [શોધવુ પરથી] ઉપરાઉપરી શોધ, ખોળખોળા, શોધાશોધ
શોધાઈ સ્ત્રી૦ [શોધવુ પરથી] શોધવાનું મહેનતાણું. -શોધ સ્ત્રી૦ ખોળાખોળ
શોધિત વિ૦ [सं] શોધેલુ,ખોળેલુ (૨) તપાસેલું (૩) શુદ્ધ કરેલુ
શૉફર પું૦ [इं] મોટર હાંકવાનો ધંધો કરનાર
શોભન વિ૦[सं] સુશોભિત, સુંદર (૨) મંગળ
શોભવું અ૦ક્રિ૦ [सं शुभ्] સુંદર દેખાવુ (૨) છાજવું લાયક હોવુ કે દેખાવું
શોભા સ્ત્રી૦ [सं] સુંદર દેખાવ, સૌંદર્ય (૨) [લા.] પ્રતિષ્ઠા,આબરૂ [-આપવી=શોભાવવું -લેવી=લહાવો લેવો (૨) માન ખાટવુ] ૦યમાન વિ૦ [सं.] શોભીતું; શોભાવાળું. ૦ળ(-ળું) વિ૦ શોભીતુ. ૦સ્પદ વિ૦ [+आस्पद] શોભાવે તેવુ -ભિત વિ૦ [सं] સુંદર, શોભતુ (૨) શણગારાયેલુ -ભીતું ન૦ શોભતુ, સારું દેખાતુ
શોર પું૦[फा] કોલાહલ; ઘોઘાટ ૦ગુલ[फा], ૦બકોર પું૦ કોલાહલ ૦વુ અ૦ક્રિ૦ (પ.) શોર કરવો
શોલો પુ૦ [अ शुअलह; સર૦ हिं शोला] ભડકો
શોષ પુ૦ [सं] શોસાવું તે, પ્યાસ, સોસ [-પડવો = તરસથી ગળું સુકાવું] ૦ક વિ૦ શોષી લેનારું. ૦ણ ન૦ શોષવુ તે, શોષાવુ તે
શોષવું સ૦ક્રિ [सं. शुष्] ચૂસી લેવુ, ચૂસી સૂકું કરી નાખવુ [સુકાઈ જવું
શોષાવું અ૦ક્રિ૦ [શોષવુંનુ કર્મણિ] સુસાવું;
શોષિત વિ૦ [सं] શોષાઈ ગયેલુ
શોંઢવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ સોઢવુ
શૌચ ન૦[सं] સ્વચ્છતા, પવિત્રતા (૨) મળોત્સર્ગ [-જવુ = મળોત્સર્ગ કરવા જવુ, ઝાડે ફરવા જવુ] ૦કૂપ પુ૦ પાયખાનુ, સંડાસ ૦શાસ્ત્ર ન૦ શૌચનુ-સ્વચ્છતાનું શાસ્ત્ર, સેનિટેશન' ૦સુધાર પુ૦ શૌચની ટેવો, પદ્ધતિ ઇ૦માં સુધારો. -ચાચાર પુ૦ [+आचार] શુદ્ધ

કરવાનો વિધિ (૨) શૌચ જાળવવાનો આચાર
શૌરકથા સ્ત્રી૦ [સં] શૌર્યની કે શૂરની કથા
શૌરસેની સ્ત્રી૦ [સં] એક પ્રાકૃત ભાષા
શૌર્ય ન૦ [સં] શૂરતા, પરાક્રમ, બહાદુરી. ૦**ગીત** ન૦ વીરરસનું ગીત, શૌર્યનું વર્ણનાત્મક કે પ્રેરણાત્મક ગીત
શૌહર પું૦ [ફા.] સ્વામી; પતિ
શ્મશાન ન૦ [સં.] મડદાં બાળવાનું સ્થાન. ૦**ભૂમિ(-મી)** સ્ત્રી૦ મસાણ ૦**વૈરાગ્ય** પું૦ [લા] ક્ષણિક વૈરાગ્ય. **-નિયો** પું૦ ડાઘુ; મસાણિયો **-ની** વિ૦ શ્મશાનનું,-ને લગતું
શ્મશ્રુ સ્ત્રી૦ [સં.] દાઢી (૨) મૂછ
શ્યામ વિ૦ [સં.] કાળું (૨) પું૦ કાળો રંગ (૩) (સં) શ્રીકૃષ્ણ ૦**કર્ણ** પું૦ કાળા કાન અને કાળા પૂછડાવાળો ધોળો ઘોડો ૦**કલ્યાણ** પું૦ એક રાગ. ૦**લ** વિ૦ લીલું (૨) કાળું, શામળું ૦**સુંદર** પું૦ (સં.) શ્રીકૃષ્ણ. **-મા** સ્ત્રી૦ સોળ વર્ષની જુવાન સ્ત્રી **-મિકા** સ્ત્રી૦ [સં] કાળાશ (૨) હલકી ધાતુનું મિશ્રણ
શ્યાલ, ૦ક પું૦ [સં.] સાળો
શ્યેન પું૦ [સં.] બાજ (૨) સંગીતમાં એક અલંકાર. **-ની** સ્ત્રી૦ બાજની માદા
શ્રદ્ધા સ્ત્રી૦ [સં] આસ્થા, વિશ્વાસ ૦**ધન** વિ૦ શ્રદ્ધારૂપી ધનવાળું, શ્રદ્ધાપ્રધાન, શ્રદ્ધાળુ. ૦**ભક્તિ** સ્ત્રી૦ શ્રદ્ધાજનિત કે શ્રદ્ધાપૂર્ણ ભક્તિ. ૦**લુ(-ળુ)** વિ૦ શ્રદ્ધાવાળું. **-દ્ધાંજલિ** સ્ત્રી૦ [+ अजलि] શ્રદ્ધાપૂર્વક આપેલી અંજલિ (શ્રાદ્ધ તરીકે) **-દ્ધેય** વિ૦ [સં.] શ્રદ્ધા રાખવા યોગ્ય
શ્રમ પું૦ [સં] થાક (૨) મહેનત; તકલીફ. [**-પડવો, પહોંચવો, લાગવો**=થાકવું, મહેનત પડવી **-ઉઠાવવો, લેવો**=મહેનત કરવી ૦**જીવન** ન૦ શ્રમજીવી જીવન. ૦**(-મોપ)જીવી** વિ૦ [+ (उप)जीवी] શારીરિક શ્રમ કરીને ગુજરાન મેળવનાર ('બુદ્ધિજીવી'થી ઊલટું) ૦**વિભાગ** પું૦ કામ કરવાની મહેનતના ભાગ પાડવા તે, તેની વહેંચણી ૦**સાધ્ય** વિ૦ શ્રમ કરવાથી જ મળી શકે એવું
શ્રમણ પું૦ [સં] બૌદ્ધ કે જૈન સાધુ ૦**સંસ્કૃતિ** સ્ત્રી૦ બૌદ્ધ અને જૈન કાળમાં પ્રવર્તેલી સંન્યાસપ્રધાન સંસ્કૃતિ. **-ણી** સ્ત્રી૦ સાધ્વી
શ્રમિત વિ૦ [સં] મહેનત કરીને થાકેલું
શ્રમોપજીવી [સં.] જુઓ શ્રમજીવી
શ્રવણ ન૦ [સં.] સાંભળવું તે (૨) વેદાધ્યયન (૩) બાવીસમું નક્ષત્ર (૪) પું૦ કાન (૫) (સં) અંધ માબાપને કાવડમાં બેસાડી તીર્થયાત્રા કરાવનાર-અંધક મુનિનો પુત્ર ૦**ગોચર** વિ૦ કાનથી સાંભળી શકાય તેવું. **-ણેંદ્રિય** સ્ત્રી૦ [+ इन्द्रिय] કાન
શ્રવવું સ૦ક્રિ૦ [- श्रु] (પ.) સાંભળવું, શ્રવણ કરવું
શ્રાદ્ધ ન૦ [સં] પિતૃઓની તૃપ્તિ માટે શ્રદ્ધાથી કરાતી તર્પણક્રિયા ૦**કર્મ** ન૦, ૦**ક્રિયા** સ્ત્રી૦ શ્રાદ્ધ કરવું તે (૨) શ્રાદ્ધની ક્રિયા ૦**દિન** પું૦ શ્રાદ્ધનો દિવસ
શ્રાપ પું૦ [જુઓ શાપ] શરાપ
શ્રામણેર પું૦ [સં.] વીસ વર્ષ નીચેનો બૌદ્ધ ભિખ્ખુ
શ્રામણ્ય ન૦ [સં.] શ્રમણપણું, સંન્યાસ
શ્રાવક વિ૦ [સં] સાંભળનાર (૨) પું૦ જૈન કે બૌદ્ધ ગૃહસ્થ
શ્રાવણ પું૦ [સં] વિક્રમસંવતનો દશમો મહિનો (૨) (સં) શ્રવણ ૫ (૩) શ્રવણ કરાવવું તે. ૦**કીટ** પું૦ શ્રાવણમાં નીપજતો કીડો. [**-ભાદરવો વહેવો**=ચોધાર આંસુ ચાલવાં.] ૦**વર્ગ** પું૦ મુખ્યત્વે શ્રવણથી ભણવાનો કે ભણાવવાનો વર્ગ (અમુક મર્યાદિત સમયનો વર્ગ કહાય છે તેવો). **-ણી** સ્ત્રી૦ શ્રાવણ મહિનાની પૂનમ, બળેવ
શ્રાવિકા સ્ત્રી૦ [સં.] શ્રાવક-જૈન કે બૌદ્ધ-સ્ત્રી
શ્રાવ્ય વિ૦ [સં] સાંભળવા યોગ્ય (૨) સાંભળીને માણવાનું નાટક ('દૃશ્ય'થી ઊલટું)
શ્રાંત વિ૦ [સં] થાકેલું **-તિ** સ્ત્રી૦ [સં.] થાક
શ્રી પું૦ [સં.] લખાણના આરંભમાં વપરાતો મંગળ શબ્દ (૨) 'શ્રીમાન, શ્રીમતી'નો સંક્ષેપ (નામની આગળ લગાડાતો આદર બતાવનારો શબ્દ) (૩) એક રાગ (૪) સ્ત્રી૦ (સં) લક્ષ્મી (૫) સૌંદર્ય; શોભા (૬) ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રણ પુરુષાર્થ ૦**કંઠ** પું૦ (સં) શિવ, મહાદેવ ૦**કાર** વિ૦ સુંદર, મજેનું, ઉત્તમ (૨) પું૦ શ્રી શબ્દ ૦**કાંત** પું૦ (સં.) વિષ્ણુ

૦ખંડ પું૦ મોર, શિખંડી (૨) શિખંડ (૩) ન૦[સં.]ચંદન. ૦જી પું૦(માનાર્થે બ૦ વ૦) પ્રભુ વિષ્ણુ (૨) (સ.) સહજાનંદ સ્વામી. ૦ગણેશાય નમઃ શ૦પ્ર૦ (મંગળ તરીકે) ગણેશને નમસ્કાર (૨) પું૦ બ૦ વ૦ [લા.] પ્રારંભ. ૦ધર પું૦ (સ.) લક્ષ્મીનાથ, વિષ્ણુ ૦પતિ પું૦ ધનવાન માણસ ૦પાત પું૦ સંન્યાસી,ત્યાગી ૦પાંચ વિ૦નામ પૂર્વે માન-વાચક પૂર્વગ (ધન, ધાન્ય, પશુ, પુત્ર અને દીર્ઘાયુષ એ પાંચ શોભા) ૦ફળ ન૦ નાળિયેર [-આપવું = રજા આપવી, બરતરફ કરવુ] ૦ફળી સ્ત્રી૦ નાળિયેરી. ૦મત(-દ) વિ૦ શ્રીમાન ૦મતી વિ૦ સ્ત્રી૦ 'શ્રીમાન'નુ સ્ત્રીલિંગ ૦મત્તા સ્ત્રી૦[સં] શ્રીમતાઈ ૦મદ વિ૦ જુઓ શ્રીમત(૨)ધનના મદવાળું(૩)પું૦ ધનનો મદ ૦મંત વિ૦ તવંગર (૨) રાજાઓના નામ આગળ મુકાતો શબ્દ ૦મંતાઈ સ્ત્રી૦ શ્રીમંતપણું ૦માન વિ૦ ધનવાન (૨) શોભાવાન (૩) નામની આગળ મુકાતો આદરસૂચક શબ્દ. ૦મુખ ન૦ ભવ્ય અને સુંદર મુખ, પૂજ્ય અને પવિત્ર પુરુષનું મુખ ('આપ પોતે, સ્વમુખે' એમ માનાર્થે વપરાય છે) ૦યુત વિ૦ શ્રીમાન, પુરુષના નામ આગળ મુકાતો આદરસૂચક શબ્દ ૦રંગ,૦શ [+ईश] પું૦ (સં) વિષ્ણુ

શ્રુત વિ૦ [સં] સાંભળેલું. ૦લેખન ન૦ સાંભળીને લખવું તે, 'ડિક્ટેશન'

શ્રુતિ સ્ત્રી૦ [સં] સાંભળવુ તે (૨) કાન (૩) સાંભળેલી વાત, કિંવદંતી (૪) વેદ (૫) ધ્વનિ, અવાજ (૬) નાદનો એક ભેદ (સંગીતમાં તેવી ૨૨ શ્રુતિ છે) ૦કટુ વિ૦ કાનને અપ્રિય લાગે તેવુ કર્ણકઠોર. -ત્યનુપ્રાસ પું૦ [+अनुप्रास] સજાતીય વ્યંજનોની આવૃત્તિ -એક શબ્દાલંકાર (કા. શા.)

શ્રેઢી સ્ત્રી૦ [સં.] (ગ.) 'પ્રોગ્રેશન'. ૦ફલ(-ળ) શ્રેઢીનો સરવાળો

શ્રેણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ [સં] પંક્તિ, હાર

શ્રેય ન૦ [સં] મોક્ષ (૨) કલ્યાણ; હિત, શુભ ૦સ્કર વિ૦[સં.]શ્રેય કરે એવું. ૦સ્કામ વિ૦ [સં] શ્રેય ઇચ્છનાર. ૦સ્કારિતા સ્ત્રી૦ [સં] ૦સ્કારી વિ૦ [સં] શ્રેયસ્કર [૦ત્વ ન૦

શ્રેષ્ઠ વિ૦ [સં] સર્વોત્તમ, ઉત્કૃષ્ટ ૦તા સ્ત્રી૦,

શ્રેષ્ઠી પું૦ [સં] શેઠ, મહાજનનો આગેવાન

શ્રોણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ [સં] થાપો, નિતંબ

શ્રોતા પું૦ [સં] સાંભળનાર ૦જન પું૦,ન૦, ૦(-તૃ)વર્ગ પું૦ સાંભળનારો સમુદાય

શ્રોત્ર પું૦,ન૦ [સં] કાન -ત્રિય વિ૦[સં] વેદ ભણેલો(૨)પું૦વેદાધ્યાસી બ્રાહ્મણ -ત્રિયત્વ ન૦ -ત્રી વિ૦(૨)પું૦ [સં] જુઓ શ્રોત્રિય (૩) સ્ત્રી૦ શ્રોતાનુ સ્ત્રીલિંગ

શ્રૌત વિ૦ [સં] શ્રુતિ કે કાનને લગતુ (૨) શ્રુતિ કે વેદ સંબંધી, વેદે ફરમાવેલુ

શ્લથ વિ૦ [સં.] ઢીલુ, પોચુ, નરમ (૨) શ્રુતિ કે વેદ લબડી પડેલુ (૩)છૂટું,વીખરાયેલુ

શ્લાઘા સ્ત્રી૦ [સં.] વખાણ, સ્તુતિ, પ્રશંસા

શ્લાઘ્ય વિ૦[સં] વખાણવા યોગ્ય, પ્રશંસાપાત્ર

શ્લિષ્ટ વિ૦[સં] જોડેલું; ભેટેલુ, મળેલુ (૨) શ્લેષવાળુ ૦તા સ્ત્રી૦

શ્લીપદ ન૦ [સં] હાથીપગાનો રોગ

શ્લેષ પું૦ [સં] બે અર્થવાળા શબ્દોનો પ્રયોગ (૨) આલિંગન -ષાલંકાર પું૦ [+अलङ्कार] શ્લેષવાળો અલંકાર (કા. શા.)

શ્લેષ્મ ન૦ [સં] કફ

શ્લોક પું૦ [સં] ચાર ચરણનું પદ (૨) અનુષ્ટુભ છંદનું પદ (૩) [સમાસને અંતે] કીર્તિ, યશ (ઉદા૦ પુણ્યશ્લોક) ૦બદ્ધ વિ૦ શ્લોકમાં ગોઠવેલું કે રચેલુ -કાર્ધ પું૦ [+अर्ध] અર્ધો શ્લોક

શ્વપચ,શ્વપાક પું૦ [સં] ચંડાળ

શ્વશુર પું૦ [સં] સસરો

શ્વશ્રૂ સ્ત્રી૦ [સં] સાસુ

શ્વસન ન૦ [સં] શ્વાસ લેવો તે (૨) પવન

શ્વસવું સ૦ક્રિ૦ [સં श्वस्] શ્વાસ લેવો, જીવવુ

શ્વસિત વિ૦ [સં] શ્વાસ દ્વારા લીધેલુ કે મૂકેલુ (૨) હારી ગયેલુ (૩) ન૦ શ્વાસ

શ્વાન પું૦ [સં] કૂતરો ૦નિદ્રા સ્ત્રી૦ કૂતરાની ઊંઘ અર્ધજાગ્રત અવસ્થા ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ હડે થવા છતાં ટુકડો મળતાં દોડવાની વૃત્તિ

-ની સ્ત્રી૦ + કૂતરી

શ્વાપદ ન૦ [સં.] શિકારી પ્રાણી

શ્વાસ પું૦ [સં.] નાકથી વાયુ લેવો મૂકવો તે (૨) દમ, હાંફ (૩) વર્ણનો એક બાહ્ય પ્રયત્ન (વ્યા) (અઘોષ વર્ણને શ્વાસ પણ કહે છે) [-ઊપડવો = જોરથી શ્વાસોચ્છ્વાસ ચાલવો (૨) મરણ પહેલા પ્રાણવાયુનું જોરથી ચાલવું -કાઢવો = શ્વાસ બહાર કાઢવો. -કાઢી નાખવો = દમ કાઢવો; થકવવું (૨) મરણતોલ કરવું. -ખાવો = આરામ લેવો. -ઘૂંટવો = શ્વાસોચ્છ્વાસ રોકવો-રૂંધવો અથવા અમુક ધીમી ગતિએ ચાલવા દેવો -ઘેરાવો = કંઠે પ્રાણ આવવા (૨) જીવ મળવો, વિશ્વાસ સંપાદિત થવો -ચડવો = શ્વાસ ભરાવો (૨) દમ ઊપડવો. -ચાલવો = જુઓ શ્વાસ ઊપડવો. -દાબવો = શ્વાસ ઘૂંટવો -બહાર કાઢતાં લગી = જિંદગીની છેલ્લી ઘડી સુધી. -ભરાવો = શ્વાસોચ્છ્વાસ જોરથી ચાલવો. -મારવો = શ્વાસ ઘૂંટવો. -મૂકવો = આરામ લેવો (૨) ગુજરી જવું -લઈ નાખવો = જીવ ખાવો; સતાપવું. -લેવો = અંદર શ્વાસ લેવો (૨) વિસામો ખાવો] ૦નળી સ્ત્રી૦ જે દ્વારા શ્વાસ ફેફસામાં જાય છે તે નળી ૦પ્રશ્વાસ, -સોચ્છ્વાસ [+ उच्छ्वास], -સોશ્વાસ [+ ઉશ્વાસ] પું૦ શ્વાસ લેવો અને મૂકવો તે

શ્વેત વિ૦ [સં.] સફેદ. ૦કેતુ પું૦ (સં.) ઉદ્દાલક મુનિનો પુત્ર. ૦દ્વીપ પું૦ પુરાણો પ્રમાણે ભૂમંડળના અઢાર ભાગોમાંનો એક. ૦પત્ર પું૦ અમુક હકીકત વિષે બયાન આપતો સરકારી ખરીતો ૦પિંડ પું૦ 'પિટ્યુટરી ગ્લૅન્ડ'. -તાંબર પું૦[+अंबर]સફેદ વસ્ત્રવાળો (૨) જૈન ધર્મનો એ નામનો એક સંપ્રદાય કે તેનો અનુયાયી. -તાંબરી વિ૦ શ્વેતાંબરનું, -ને લગતું

ષ

ષ પું૦ [સં.] ચાર ઊષ્માક્ષરોમાંનો (ટ વર્ગનો) બીજો. ૦કાર પું૦ ષ અક્ષર કે તેનો ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ષકારવાળું

ષટ્ વિ૦ [સં षट्,-ड्,-ष्] છ

ષટ્ક ન૦ [સં.] છનો સમૂહ; છક્કું

ષટ્કર્ણ વિ૦ [સં.] છ કાન વડે સંભળાયેલું

ષટ્કર્મ ન૦ [સં] બ૦ વ૦ બ્રાહ્મણનાં છ કર્મ; અધ્યયન, અધ્યાપન, દાન પ્રતિગ્રહ, યજન અને યાજન (૨) તાંત્રિક છ કર્મ: મારણ, મરણ, ઉચ્ચાટન, મોહન, સ્તંભન અને વિધ્વંસન (૩) યોગના: ધૌતિ, બસ્તી, નેતી, નૌલી, ત્રાટક અને કપાલભાતી

ષટ્કોણ પું૦, -કોણાકૃતિ સ્ત્રી૦ [સં.] છ ખૂણ વાળી આકૃતિ. 'હૅક્ઝૅગોન' (ગ)

ષટ્ચક્ર ન૦બ૦વ૦ શરીરમા ગુદાથી બ્રહ્મરંધ્ર સુધીના મનાતા છ ચક્રો મૂળાધાર, લિંગ, નાભિ, હૃત્, કંઠ, મૂર્ધ (યોગ). -ક્રી વિ૦ ષટ્ચક્રવાળું

ષટ્પદ વિ૦ છ પગવાળું (૨) છ પદવાળું (કાવ્ય) (૩) પું૦ ભમરો -દી વિ૦ છ પદવાળું (૨) સ્ત્રી૦ ભમરી (૩) છ પદવાળું કાવ્ય

ષટ્શાસ્ત્ર ન૦ બ૦ વ૦ [સં.] જુઓ ષડ્દર્શન

ષટ્સંપત્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] વેદાંતના અધિકારીમા હોવા જોઈતા છ ગુણ: શમ, દમ, ઉપરતિ, તિતિક્ષા, શ્રદ્ધા, સમાધાન

ષડરિ પું૦ [સં.] ષડ્રિપુ

ષડંગ ન૦ બ૦ વ૦ [સં] વેદના છ અંગ (શિક્ષા, કલ્પ, વ્યાકરણ, નિરુક્ત, છંદ, જ્યોતિષ)

ષડાનન પું૦ [સં.] (સં.) કાર્તિકેય

ષડ્ઋતુ સ્ત્રી૦ છ ઋતુઓ (વસંત, ગ્રીષ્મ, વર્ષા, શરદ, હેમંત અને શિશિર)

ષડ્ગુણ પું૦બ૦વ૦[સં]છ ગુણ(રાજ્યનીતિના: સંધિ, વિગ્રહ, યાન, આસન, દ્વૈધીભાવ અને સમાશ્રય. ઈશ્વરના: ધર્મ, યશ, વીર્ય, શ્રી, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય) [પહેલો (સા)

ષડ્જ પું૦ [સં] સંગીતના સપ્તસ્વરોમાંનો

ષડ્દર્શન ન૦ બ૦વ૦[સં]વૈદિક તત્ત્વજ્ઞાનનાં છ દર્શનો (સાંખ્ય, યોગ, ન્યાય, વૈશેષિક,

મીમાંસા અને વેદાંત)
ષડ્ભાગ પું૦[સં]છઠ્ઠો ભાગ(૨)પહેલાના વખતમાં મહેસૂલતરીકે લેવાતો ઊપજનો છઠ્ઠો ભાગ
ષડ્ભાવ પું૦ બ૦ વ૦ [સં] શરીરના ૬ વિકાર કે અવસ્થાઓ: જન્મવું, હોવું, વધવું, વિપરિણામ પામવું, અપક્ષય થવો, અને નાશ
ષડ્ભુજ વિ૦ [સં] ૬ ભુજવાળો (૨) પું૦ ષ‌ટ્કોણ. -જા વિ૦ સ્ત્રી૦ (સં.) દુર્ગા
ષડ્યંત્ર ન૦ [સં] કાવતરું
ષડ્રસ પું૦બ૦વ૦ [સં] ૬ રસ (મીઠો, ખારો, ખાટો, તીખો, કડવો અને તૂરો)
ષડ્રાગ પું૦બ૦વ૦ [સં] ૬ મુખ્ય રાગ (જુઓ ખટરાગ) [સંગીત]
ષડ્રિપુ પું૦બ૦વ૦ [સં] ષડરિ; મનુષ્યના ૬ આંતર શત્રુઓ (કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ મદ અને મત્સર)
ષડ્રેખા અ૦ [સં] તડબૂચ
ષડ્વર્ગ પું૦ જુઓ ષડ્રિપુ
ષણ્માસ પું૦ [સં] ૬ માસનો ગાળો
ષણ્મુખ પું૦ [સં.] (સં) કાર્તિકેય; ષડાનન
ષષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સં] સાઠ ૦પૂર્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] સાઠ વર્ષ પૂરાં થવાં તે કે તેનું પર્વ
ષષ્ઠ વિ૦ [સં] છઠ્ઠો -ષ્ઠાંશ પું૦ [+अंश]છઠ્ઠો ભાગ. -ષ્ઠી સ્ત્રી૦ છઠ (૨) છઠ્ઠી વિભક્તિ (૩) બાળકના જન્મનો છઠ્ઠો દિવસ
ષષ્ણુ ન૦, -ષ્ણો પું૦ ષકાર
ષંઢ પું૦ [સં] નપુંસક
ષાડ્વ વિ૦ [સં] ૬ સ્વરનો (રાગ કે તાન)
ષોડશ વિ૦[સં] સોળ. ૦કલા(-ળા) સ્ત્રી૦ બ૦વ૦ (ચંદ્રની) સોળ કળાઓ -શી સ્ત્રી૦ સોળનો સમૂહ (૨) સોળ વર્ષની નવયૌવના (૩) દશ મહાવિદ્યાઓમાંની એક (૪) મરેલા પાછળ કરાતું એક કર્મ, જે મૃત્યુ બાદ દશમે કે અગિયારમે દિવસે કરાય છે -શોપચાર પું૦બ૦વ૦ [+उपचार] પૂજનના ૧૬ ઉપચાર (આવાહન, આસન, અર્ધ્યપાદ્ય, આચમન, મધુપર્ક, સ્નાન, વસ્ત્રાભરણ યજ્ઞોપવીત, ગંધ, પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય, તાંબૂલ, પરિક્રમા, વંદન)

સ

સ પું૦[સં.]ચાર ઉષ્માક્ષરોમાંનો (ત વર્ગનો)ત્રીજો (૨) નામ પૂર્વે લાગતાં પ્રાય: 'સાથે, સહિત' કે ક્યાંક 'સમાન' અર્થમાં બહુવ્રીહિ સમાસ બનાવે છે ઉદા૦ સકુટુંબ, સપિંડ. ૦કાર પું૦ [સં] સ અક્ષર કે એનો ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ [+अंत] અંતે સકારવાળું
સ [સં सु] એક પૂર્વગ 'સુ, સારુ' એ અર્થમાં. ઉદા૦ સજાત, સપૂત
સઈ પું૦ [સં सूचिक, प्रा सूइअ] સોઈ, દરજી
સઈસ પું૦ [જુઓ સાઈસ] ઘોડાવાળો, રાવત
સકટમ વિ૦ જુઓ સાકટમ
સકડવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा संकड, संकुड (सं संकट, संकुट) ઉપરથી, સર૦ हि सकुडना] તાણીને બાંધવું
સકન સ્ત્રી૦ જુઓ સગન
સકરકંદ ન૦ [प्रा सक्करा (सं शर्करा) કે फा शकर+કંદ, સર૦ हिं सकरकंद] મીઠા સ્વાદવાળું એક કંદ, શકરિયું
સકરકોળું ન૦ [સકર (જુઓ 'સકરકંદ'માં) +કોળું] મીઠું કોળું (ભૂરું કોળું નહિ)
સક(-ક્ક)રટેટી સ્ત્રી૦ જુઓ શકરટેટી
સક(-ક્ક)રપારો પું૦ જુઓ શકરપારો
સકર્મક વિ૦ [સં] જેને કર્મ હોય તેવું (ક્રિયાપદ)
સકર્મી વિ૦ [સ (સં सु)+कर्मन्, સર૦ हिं. सुकर्मी] ભાગ્યશાળી, નસીબવાન
સકલ(-ળ) વિ૦ [સં.] સર્વ, તમામ
સકલાત સ્ત્રી૦ [अ सिक्लात, સર૦ म, हिं] એક જાતનું ઊનનું કાપડ, બનાત
સકળ વિ૦ જુઓ સકલ
સકંચો(-જો) પું૦ [फा शिकंजह, સર૦ हिं, म सिकजा] અપરાધીઓને શિક્ષા કરવાનો એક સંચો, હેડ (૨) સખત પકડવાનું યંત્ર (૩) [લા] કાબૂ, કબજો
સકંટક વિ૦ [સં] કાંટાવાળું, વિઘ્નવાળું
સકંપ વિ૦ [સં] કંપયુક્ત, ધ્રૂજતું
સકામ વિ૦ [સં.] કામનાવાળું, કામનાથી કરેલું

(૨) ફળની ઇચ્છાવાળું (૩) સ્વાર્થબુદ્ધિવાળું

સકાર પું૦[स सु+कार કે श्री+कार ?] ઢગ, આવડ (૨) સ્વાદ; સત્ત્વ, સારાપણું (૩) [સં.] જુઓ 'સ'માં. [–આવવો = સારું થવું, ઢંગમાં આવે એવું થવું.]

સકારણ વિ૦[સં.] કારણવાળું

સકારવું સ૦ક્રિ૦ [स स्वीकृ, સર૦ म सकारणें] શિકારવું, સ્વીકારવું

સકારાંત વિ૦ [સં] છેડે સવાળું

સકારો પું૦ [જુઓ સકાર] તારને સરખા રાખવા તાણામાં નાખેલી લાકડી કે ચીપ

સકાશ પું૦ [સં] નજીકનું સ્થળ, પડોશ

સકુટુંબ વિ૦ [સં.] કુટુંબ સહિત

સકોપ વિ૦(૨)અ૦ [સં] ગુસ્સાથી; ક્રોધભેર

સક્ક(–ક્કા)ઈ વિ૦ ['સક્કો' પરથી] સિક્કાદાર, પ્રમાણભૂતતાની છાપવાળું, ઊંચી જાતનું; બનાવટી નહિ તેવું (૨) સુંદર, મજેનું

સક્કર સ્ત્રી૦[प्रा (સં. शर्करा),फा. शकर]સાકર; ખાંડ ૦ખોર પું૦ સાકર ખાનારો જીવડો (૨) મીઠી વસ્તુઓ બહુ ભાવતી હોય તેવો માણસ. ૦ટેટી સ્ત્રી૦ જુઓ સકરટેટી. ૦પારો પું૦ જુઓ સકરપારો

સક્કસ વિ૦ [જુઓ કસવું; સર૦ म] સારી રીતે કસેલું, ખૂબ ખેંચેલું (૨) સખત; મજબૂત

સક્કાઈ વિ૦ જુઓ સક્કઈ

સક્કાદાર વિ૦ જુઓ શક્કાદાર

સક્કો પું૦ જુઓ સિક્કો (૨) શાખ; છાપ (૩) ચહેરો (૪) રોફ, ભપકો (૫)[જુઓ શક્કો] પથ્થરની લખોટી

સક્ત વિ૦ [સં.] આસક્ત; લાગેલું; વળગેલું

સક્તુ પું૦ [સં] સત્તુ

સક્રિય વિ૦ [સં] ક્રિયાયુક્ત; અમલી

સખ સ્ત્રી૦; ન૦ [જુઓ સુખ] જંપ, સુખ. [–પડવું = સુખ થવું, નિરાંત લાગવી. –વળવું જંપવું; શાંતિ થવી.]

સખડી સ્ત્રી૦ [प्रा. संखडि; સર૦ हिं. सखरी = કાચી રસોઈ] ભાત (પુષ્ટીમાર્ગીય).૦ભોગ પું૦ ઠાકોરજીને ધરાવાતો એક ભોગ

સખણું વિ૦ ['સુલક્ષણું' ઉપરથી ? કે 'સુખ' ઉપરથી ?] અડપલું નહિ તેવું; સાલસ (૨) જંપેવાળું; ઉધમાત વિનાનું

સખત વિ૦ [જુઓ સખ્ત] કઠણ (૨) દૃઢ, મજબૂત (૩) કઠોર, નિર્દય (૪) આકરું; ચકવી નાખે તેવું (૫) ખૂબ, હદથી જ્યાદે. ઉદા૦ સખત ભીડ. (૬) કડક, ઉગ્ર (૭) આગ્રહભર્યું, જોરદાર. ઉદા૦સખત ભલામણ (૮) મુશ્કેલ. [–સજા = સખત મજૂરી સાથેની કેદ. –હાથે = સખતાઈથી]–તાઈ,–તી સ્ત્રી૦ કડકાઈ; કઠોરતા (૨) જુલમ (૩) બંધી, પ્રતિબંધ [–ગુજારવી, વાપરવી]

સખતળી સ્ત્રી૦ [स सुख + તળી (સં तल)? સર૦ म. सुकतळ] જોડાની અંદર નાખવાના આવતું નરમ છૂટું પડ, સુખતળી. [–નાખવી = જોડામાં સખતળી મૂકવી]

સખળડખળ વિ૦[સં. स्खल् + ડખે.ળવું]ઢીલું પડી ગયેલું; હાલતું [બંધી, દોસ્તીદાવો

સખા પું૦ [સં.] મિત્ર. ૦ત સ્ત્રી૦ (કા) ભાઈ-

સખાવત સ્ત્રી૦[अ.] દાન; ખેરાત (૨) ઉદારતા. –તી વિ૦ દાની, ઉદાર (૨) સખાવતનું

સખી વિ૦[अ]દાની ઉદાર [–નો લાલ = ઘણા ઉદાર સ્વભાવનો માણસ.]

સખી સ્ત્રી૦ [સં] સાહેલી ૦ભાવ પું૦ સખી કે પત્નીનો ભાવ (ઇષ્ટની ભક્તિ કરવાનો એક પ્રકાર) ૦રી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. री = રે, હે] (પ) હે સખી!

સખુન પું૦ જુઓ સુખન

સખેદ વિ૦ [સં.]ખેદયુક્ત (૨) અ૦ ખેદ સાથે

સખૈયો પું૦ [જુઓ સખા] (પ) મિત્ર, સાથી

સખ્ત [फा], –ખ્તાઈ, –ખ્તી [फा] સ્ત્રી૦ જુઓ 'સખત'માં

સખ્ય ન૦ [સં.] મિત્રતા; પ્રીતિ

સગ સ્ત્રી૦ [જુઓ શગ] (કા.) દીવાની જ્યોત

સગટો પું૦[प्रा सग (સં साग्र) ? સર૦ म. सगर = વસ્ત્રને છેડે વણવામાં જુદા રંગનો તાર નાખે છે તે] સાલ્લો પહેરતાં કૂખે ખોસવાનો છેડો

સગડ પું૦, સ્ત્રી૦ [સર૦ म. सगर = પગદંડી] ખબર, બાતમી, પત્તો (૨) પગેરુ (૩) સગણ, કેડો

સગડગ વિ૦ [સર૦ સખળડખળ, 'ડગ'(ડગવું)નો દ્વિર્ભાવ ?]ડગુમગુ, અસ્થિર [સદેહ
સગડગો પું૦ [જુઓ સગડગ] અસ્થિરતા (૨)
સગડી સ્ત્રી૦ જુઓ શગડી
સગડો પું૦ ચાળેલો ઘઉંનો લોટ
સગણ પું૦ [જુઓ સગડ] કેડો, પૂઠ
સગણ પું૦ [સ] પહેલા બે અક્ષર લઘુ અને ત્રીજો ગુરુ આવે તેવો ગણ (છંદશાસ્ત્ર)
સગતરો પું૦ (વ) એક જંગલી છોડ
સગદીદ ન૦ [फा] કૂતરાના દર્શન કરવા તે (એક પારસી રિવાજ) [ખીલો
સગન પું૦ હળના દાંડાને ધૂંસરુ બાંધવા મારેલો
સગપણ ન૦ [સગુ + પણ; સર૦ म, हिं. सगपन] સગાઈ, લોહીનો સંબંધ (૨) વિવાહ; વાગ્દાન [-રાખવું=સગાઈનો સબંધ સાચવવો.] [રાજા
સગર પું૦ [સં.] (સં) એક પ્રખ્યાત સૂર્યવંશી
સગરણ સ્ત્રી૦ પ્રસંગ; સંજોગ; તક
સગરામ પું૦, ન૦ [સર૦ म. शि(-स)ग्राम, उर्दू शिक्रम. (सं शीघ्र + गम् ?)] જુઓ શિગરામ, શગરામ
સગરિયો પું૦ કાછિયો (અંકલેશ્વર તરફ)
સગર્ભ પું૦ [સં] સહોદર, ભાઈ **-ર્ભા** વિ૦સ્ત્રી૦ ગર્ભવંતી, ભારેવાઈ [ગવભેર
સગર્વ વિ૦ [સં] ગર્વયુક્ત (૨) અ૦ ગર્વથી;
સગવડ સ્ત્રી૦ [दे सुग्ग (निर्विघ्न)+વડ (सं. वृत्ति) ?] જોગવાઈ, અનુકૂળતા [-જોવી= સગવડ થાય કે મળે તેનો ખ્યાલ કરવો. -પડવું=જેમાં સગવડ લાગે એવુ, ફાવતુ; સગવડિયું. -ડિયું વિ૦ સગવડવાળું, ફાવતુ; અનુકૂળ પડતુ
સગવણ સ્ત્રી૦ [सं सं + गवेषणा ?] સંભાળ
સગવાડ,સગાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ સગપણ
સગાંસાંઈ ન૦બ૦વ૦ [સર૦ म. सगासोइरा] સગાવહાલાં; સગાસંબંધી
સગીર વિ૦ [अ.] (કાયદા પ્રમાણે) કાચી ઉંમરનું
સગુણ વિ૦ [સં.] ગુણયુક્ત (૨) આકાર વગેરે ગુણવાળું [ઊલટું)
સગુરું વિ૦ [સ+ગુરુ] ગુરુવાળું ('નગરુ'થી
સગું વિ૦ [प्रा सग (स स्वक)] એક લોહીનું કે લગ્નસંબંધથી જોડાયેલું (૨) ન૦ તેવું માણસ. [-લાગવું=સગુ સબંધી હોવુ.] ૦વહાલું ન૦ સગુ, સબંધી ૦સહોદર ન૦ એક કુટુંબનુ માણસ ૦સંબંધી ન૦ સગું અને સબંધી, સગું કે સંબંધી. ૦સાગવું ન૦ [સર૦ म. साग्या=मित्र] સગુંવહાલું, સગુસબંધી [સગેસાગવે જવુ=સગપણ સંબંધને કારણે કોઈને ત્યા પ્રસંગ પર જવુ]
સગોત્ર(-ત્રી) વિ૦ [સ.] એક ગોત્રનુ
સઘન વિ૦[સ.] ગાઢ, ઘન (૨) નક્કર ૦તા સ્ત્રી૦
સઘળું વિ૦ [प्रा. सगल (सं. सकल), સર૦ म सगळा, हिं. -गरा] સકળ, બધું, તમામ
સચકિત વિ૦ [સં.] ચકિત, આશ્ચર્ય પામેલું
સચરાચર વિ૦ [म] સ્થાવર, જંગમ, બધુ (૨) અ૦ સર્વત્ર, ચર અચર બધામા
સચિ(-ચી) સ્ત્રી૦ [म] (સં) શચી, ઈંદ્રાણી
સચિત્ત વિ૦ [સ] ચિત્તવાળું-જેને ચિત્ત છે એવુ (પ્રાણી)
સચિત્ર વિ૦ [સં] ચિત્રવાળું
સચિવ પું૦ [સં.] પ્રધાન, વજીર [સાથે
સચિંત વિ૦ [સં] ચિંતાયુક્ત (૨) અ૦ ચિંતા
સચી સ્ત્રી૦ [સં.] (સં) સચિ, ઈંદ્રાણી
સચીકણ વિ૦ [સ + ચીકણું; સર૦ हिं सचिक्कण, -न] ચીકટવાળું, તેલી (૨) સુંવાળુ
સચૂકુ વિ૦ સમૂળગુ, સચોડુ, તદ્દન (સુ.)
સચેત,૦ન વિ૦ [સં] ચેતનવાળુ (૨) સાવધ
સચેષ્ટ વિ૦ [સં.] ચેષ્ટાયુક્ત
સચૈલ વિ૦ [સં] કપડા સહિત
સચોટ વિ૦ [સ+ચોટ] અચૂક, નિષ્ફળ ન જાય એવુ (૨) અ૦ ચૂકે નહિ તેવી રીતે
સચોડું વિ૦ [સં સ+चैल કે સં स+चूडा પરથી] બધુ, સમૂળગુ; સંચોડુ (૨) અ૦ તદ્દન; બિલકુલ
સચ્ચરિત(-ત્ર) વિ૦ [સ.] સદાચારી (૨) ન૦ સદ્વર્તન; સદાચાર [પ્રામાણિકતા
સચ્ચાઈ સ્ત્રી૦ [સચ્ચું પરથી] સાચાપણું, પ્ર-
સચ્ચિદ ન૦ [સં.] સત અને ચિત સ્વરૂપ

–દાનંદ પું० [+आनन्द] સત, ચિત અને આનંદરૂપ બ્રહ્મ, પરમાત્મા
સચ્ચું વિ० [प्रा. सच्च (सं. सत्य)] સાચું; સત્ય
સજ(–જ્જ) વિ० જુઓ સજ્જ [સાવધાન
સજગ વિ० [સ+જગ (જાગવું),સર० हिं.] જાગ્રત;
સજ(–જ્જ)ડ વિ० [સ+જડ ?, સર० म. सज्जड] મજબૂત; દૃઢ, સખ્ત (૨) ભારે, આકરું (૩) સખત ચોટેલું (૪) અકડાયેલું; જડાયેલું. [–થઈ જવું = મરી જવું (૨) હેબતાઈ જવું, જડવત્ થઈ જવું –ધાપ = ભારે મોટી ધાપ કે ચોરી. –માર = સખત – આકરો માર – લેવું = ખૂબ ધમકાવવું.] ૦બંબ, ૦બાણ વિ० એકદમ સજ્જડ [–નાઈ સ્ત્રી०
સજન પું० [સર० हिं] + સુજન ૦તા,
સજની સ્ત્રી० [प्रा. सजण (सं. स्वजन) ઉપરથી] સખી (૨) પ્રિયા [ભરેલું
સજલ(–ળ) વિ० [सं.] જળવાળું (૨) આંસુથી
સજવું સ०क्रि० [स सज्ज्] ધારણ કરવું (૨) શણગારવું (૩) સજ – તૈયાર કરવું
સજળ વિ० જુઓ સજલ
સજા સ્ત્રી० [फा] શિક્ષા, દંડ, નસિયત
સજાઈ સ્ત્રી० ['સજવું' ઉપરથી, સર० हिं] સામગ્રી (૨) સજવું તે, તૈયારી
સજાત વિ० [જુઓ સુજાત] કુલીન, ખાનદાન
સજાતિ,–તીય વિ० [सं.] એક જાતિ કે વર્ગનું
સજાત્ય ન० [सं] સમપણું (૨) 'સિમિલિટયૂડ' (ગ.) ૦કેંદ્ર ન० 'સેન્ટર ઑફ સિમિલિટયૂડ' (ગ) ૦રેખા સ્ત્રી० 'લાઇન ઑફ સિમિલિટયૂડ (ગ)
સજાપો પું० ['સાજું' ઉપરથી] તંદુરસ્તી; આરોગ્ય
સજાય સ્ત્રી० [प्रा सज्झाय (स स्वाध्याय)] શિખામણ; સમજણ [છર
સજાયો પું० [સર० दे सज्जिअ = હજામ] અસ્રો,
સજાવટ સ્ત્રી० ['સજવું' પરથી] સજવું તે કે તેની ઢબછબ, રીત શણગાર શોભા કરવાં તે
સજાવર વિ० [फा सज़ावार] યોગ્ય, લાયક
સજાવાર વિ० [સજા+વાર; સર० हिं] સજા કરવા યોગ્ય, સજાને પાત્ર (૨) [फा] જુઓ સજાવર
સજીવ વિ० [सं.] જીવવાળું, જીવતું ૦તા સ્ત્રી०
સજીવન વિ० [सं] જીવતું [–ઔષધિ = હમેશા વધતું રહેતું અને કાપ્યા છતા જીવતું રહેતું વૃક્ષ. –પાણી = સતત વહેતું પાણી, અખૂટ પાણી.]
સજીવારોપણ ન० [सं] નિર્જીવમાં સજીવપણાનો આરોપ કરવો તે (એક અલંકાર)
સજીવું વિ० જુઓ સજીવ
સજોડ વિ० [સ+જોડ] જોડીદાર સહિત (સ્ત્રી પુરુષ બંને) –ડે અ० પતિ કે પત્નીની સાથે
સજોદરો પું० એ જાતનો બ્રાહ્મણ
સજોર વિ० [સ+જોર] જોરવાળું, બળવાન
સજ્જ વિ० [सं.] (સજીને) તૈયાર થયેલું
સજ્જડ વિ० જુઓ સજડ
સજ્જન પું० [सं] સભ્ય, ખાનદાન કે સદાચારી માણસ (૨) ન० સજ્જ કરવું તે. ૦તા,–નાઈ સ્ત્રી० ખાનદાની
સજ્જા સ્ત્રી० [प्रा (सं. शय्या)] શય્યા (૨) તેરમાને દિવસે અપાતું ખાટલા અને પથારીનું દાન (૩) [सं.] બખતર (૪) પોશાક
સજ્જિત વિ० [सं] સજ્જ થયેલું કે કરેલું
સટ પું० [इं. सेट] સમાન વસ્તુઓનો સમૂહ
સટ,૦ક અ० [રવ०; સર० म., हिं] ઝટ, એકદમ. [–દઈને, લઈને = તરત જ.]
સટકણિયું વિ० જુઓ સટકણું
સટકણું, વિ० ['સટકવું' ઉપરથી] સટકી જાય તેવું (૨) ન० નાસવું તે
સટકવું અ० क्रि० ['સટક' અ० ઉપરથી; સર० म. सटकणें, हिं सटकना] નાસી જવું (૨) સરી જવું, ખસી પડવું
સટકિયું વિ० [સટકવું પરથી] સટકે તેવું (૨) ન० ઝટ સરે એવી ગાંઠ (૩) ઉંદરડી
સટકાવવું સ० क्रि० ['સટકો' ઉપરથી. સર० हिं सटकाना, म सटकावणें] મારવું, ઝાપટવું (૨) 'સટકવું'નું પ્રેરક [सटका] લાકડી, સોટી
સટકો પું० ['સટ' અ० ઉપરથી, સર० म , हिं
સટરપટર વિ० [રવ०; સર० म सटरपटर, हिं] અવ્યવસ્થિત, વેરણછેરણ (૨) આમ તેમ; આઘું પાછું (૩) પરચૂરણ (૪) અ० અવ્યવસ્થિતપણે –રિયું વિ० ગડબડિયું, સટરપટર
સટવું અ०क्रि० જુઓ સટકવું

સટા સ્ત્રી૦ [સં.] જટા (૨) કેશવાળી (સિંહની)
સટાક અ૦ [રવ૦, જુઓ સટ, સર૦ હિં.] તેવો અવાજ થાય તેમ (૨) ઝટ; ત્વરાથી (૩) સ્ત્રી૦[જુઓ સટકો] કોરડો(૪) તેનો અવાજ. [–દઈ ને, લઈ ને = ઝપાટાબંધ (૨) સટાક એવા અવાજ સાથે]–કાબંધ અ૦ સપાટાબંધ. –કો પું૦ કોરડાનો અવાજ (૨) કોરડો
સટીક વિ૦ [સં] ટીકાવાળુ, ટીકાસહિત(પુસ્તક)
સટોડિ(–રિ)યો પુ૦ ['સટ્ટો' ઉપરથી] સટ્ટો કરનારો
સટોસટ અ૦ ['સટ' ઉપરથી] ઉપરાઉપરી
સટ્ટક ન૦[સં] એક જાતનુ પ્રાકૃત ભાષાનું નાનુ નાટક (દા ત. કર્પૂરમંજરી)
સટ્ટાખોર,–રી,સટાબાજ,–જી જુઓ'સટ્ટો'મા
સટ્ટો પુ૦ [દે सट्ट=વિનિમય, સર૦ हिं , म] લાભનુ લેખુ માંડીને કરેલુ સોદાનુ સાહસ. [–ખેલવો,રમવો= સટ્ટો કરવો –મારી જવું =ઉઠાવી જવુ]–ટ્ટાખોર,–ટ્ટાબાજ વિ૦ સટ્ટાની લતવાળુ; સટોરિયુ. –ટ્ટાખોરી, –ટ્ટાબાજી સ્ત્રી૦
સઠલ વિ૦ [જુઓ શિથિલ, સર૦ प्रा. सढिल] નરમ
સઠેકાણું ન૦ [સ (सु) + ઠેકાણુ] સારુ ઠેકાણું –જગા
સડ વિ૦ ભરાવાથી તંગ; કઠણ, જડ(૨) સ્તબ્ધ, દિઙ્મૂઢ (૩) અ૦ [સર૦ સટ રવ૦] ઝડપથી. ૦ક વિ૦ (૨) અ૦ [સર૦ म.]જુઓ સડ ૨, ૩ [–થઈ જવું=સ્તબ્ધ થઈ જવુ.]
સડક સ્ત્રી૦ [अ शरक़, સર૦ हिं., म] પાકો રસ્તો (૨) જુઓ 'સડ'મા ૦લાકડું વિ૦ લાકડા જેવુ સ્તબ્ધ ને જડ
સડકો પુ૦ [રવ૦, સર૦ म सडका]આગળાથી પ્રવાહી પદાર્થ મોમાં લેતા થતો અવાજ, સબડકો (૨) જોરથી વાયુ ખેંચતા નાકમા થતો અવાજ [–ભરવો = સડકાની સાથે પ્રવાહી વાની ખાવી]
સડજોડ વિ૦ [સડ (प्रा सड्ढ–सं. सार्ध)+જોડ] અઢી (સંકેત)
સડઝોડ વિ૦ [સડ + ઝોડ] દુરાગ્રહી, પોતાના મતને ઝોડની પેઠે વળગી રહેનાર
સડવડ અ૦ સડસડાટ, સડસડ
સડવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा. सड (सं शट् કે सद्)] કોહી જવુ (૨) [લા.] સાવ બગડવુ, ભ્રષ્ટ થવુ
સડસઠ (ઠ,) વિ૦ [સડ (सं. सप्तन्) + સાઠ(प्रा. सट्ठि, सं. षष्टि), સર૦ हिं.] '૬૭'
સડસડ અ૦ [રવ૦, સર૦ म.] કડકડતા પ્રવાહીનો કે સડકાનો અવાજ. ૦વું અ૦ક્રિ૦ સડસડ અવાજવી ઊકળવુ કે બળવું –ડાટ પું૦ સ સડ અવાજ (૨) સપાટાબંધ, રેલાની પેઠે, સડેડાટ [લઈ ને]
સડાક અ૦[રવ૦,સર૦ हिं]જલદી. [–દઈ ને,
સડાકો પું૦ [રવ૦] ચાબુકનો અવાજ; સટાકો (૨) જુઓ સડકો (૩) બીડી, ચલમનો દમ ખેંચવો તે [–તાણવો, મારવો, લેવો= બીડી, ચલમ, હીંકળી વગેરેનો દમ ખેંચવો]
સડાસડ અ૦ [રવ૦, સર૦ म] સડ સડ; ઉપરાઉપરી સડાકા થાય એમ
સડિયો (ડિ') પુ૦ ['સઢ' (જેવો આકાર) ઉપરથી ?] અળવીનો છોડ, તેનુ પાન કે દાંડો –યાનાં પાન ન૦બ૦વ૦ અળવીના પાન; પાતરા –યાની ગાંઠ સ્ત્રી૦ તેનુ કંદની ગાંઠ જેવું મૂળ
સડેડાટ અ૦ [રવ૦] સડડડ કરીને (ગતિ માટે), વગર વિઘ્ને; સડસડાટ
સડો પું૦ ['સડવુ' ઉપરથી] કોહવાટ, બગાડો (૨) [લા.] ભ્રષ્ટાચાર, ખરાબી [–પડવો, પેસવો, લાગવો]
સઢ પુ૦ [દે] પવન ભરાઈને વહાણને ગતિ મળે તે માટે વહાણના થાંભલાને બાંધવામા આવતુ કપડુ [–ચડાવવો]
સઢીલ વિ૦[प्रा सढिल (सं शिथिल)]શિથિલ, ઢીલું
સણકો પુ૦ [સર૦ म सणका, રવ૦ ?] શૂળ ભોંકાતી હોય એવુ દરદ(૨)[લા]મનનો તરંગ. [સણકા આવવા, નાખવા, મારવા = સણકાની વેદના થવી. સણકો થવો,લાગવો= એકાએક વેદના થવી (૨) માઠુ લાગવુ (૩) માઠુ લાગવાથી એકાએક ચમકી પડવુ]
સણુગટ પુ૦ શણગટ, સેંથિયુ, ઘૂંઘટ
સણુગો પું૦, –ગાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ શણગો, શણુગાવું

સણુસણુ અ૦ [રવ૦; સર૦ हिं., म]ઊકળતા પાણીનો અવાજ ૦વું અ૦ક્રિ૦ સણુસણુ અવાજ થવો -ણાટ પું૦ પાણી બળતાં કે હવા ચિરાતા થતો અવાજ

સણુસાર,-રો પું૦ જુઓ અણસારો. ૦વું સ૦ક્રિ૦[સણ(प्रा सणिअ,सं शनैः)+સારવું ?] અણસારો કરવો (૨) બળદ, ઘોડા વગેરેને જોરથી ચલાવવા(૩)રાશ, લગામ વગેરે હલાવવા

સણુંગ સ્ત્રી૦ [प्रा. मण्ह (सं. सूक्ष्म) ઉપરથી ?] સુરંગ, જમીન તળેનો લાંબો સાંકડો રસ્તો (૨) વિ૦[જુઓ સણગાર્વું] (સુ) સણગાયેલી -અંકુર ફૂટેલી (વાલની દાળ)

સણિયું વિ૦ ['શાણુ' ઉપરથી ? કે प्रा. सण्ह (स सूक्ष्म)?] ચતુર

સણીછી સ્ત્રી૦ [જુઓ-સણીજું] મા. -જું વિ૦ [प्रा. सिणिज्झ (सं. स्निह्) ઉપરથી] સગપણના સબંધવાળું -જો પું૦ બાપ

સત વિ૦ [सं.] (સમાસની શરૂઆતમા) સાચું (૨) સાર (૩) અસ્તિત્વવાળું (૪) યથાર્થ (૫) ન૦ અસ્તિત્વ (૬) સાચાપણું (૭) સાર (૮) સતીત્વનો જુસ્સો. [-આવવું, ચડવું = સચ્ચાઈનું શૂરાતન ચડવું(૨)સતીત્વનો જુસ્સો પ્રગટવો, પતિની પાછળ બળી મરવા તૈયાર થવું -નું બાંધ્યું = સત્યથી બંધાયેલું -નિયંત્રિત થવું -બતાવવું= પોતાના સત્યનો પરચો આપવો] ૦જુગ પું૦ જુઓ સત્યયુગ ૦જુગિયું વિ૦ સતજુગનું (૨) સત્યવાદી, ધર્માત્મા [અ૦ હમેશાં, નિરંતર

સતત વિ૦ [सं.] હમેશાં ચાલુ (૨) કાયમી (૩)

સતપત સ્ત્રી૦, -તાટ પું૦ [सं स + ઉત્પાત] જંપીને ન બેસાય તે, ચંચળતા. -તિયું વિ૦ સતપત કર્યા કરનારું, ચંચળ, હાલ હાલ કર્યા કરનારું

સતમ પું૦; સ્ત્રી૦ [સર૦ म] જુઓ સિતમ

સતમી સ્ત્રી૦ [સર૦ म] માલનું ભરતિયું (૨) રજાચિઠ્ઠી

સતયુગ પું૦ જુઓ સત્યયુગ [હાર

સતર સ્ત્રી૦ [अ सत्त; સર૦ हिं.] લીટી, ઓળ;

સતસાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ શતસાઈ

સતાણુ વિ૦ [સ+તાણ] ખેંચીને પકડેલું, તંગ

સતાપ(-બ) સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. सिताब; म सताप] એક વનસ્પતિ

સતામ(-વ)ણી સ્ત્રી૦ ['સતાવવું' ઉપરથી] સતાવવું તે; પજવણી [એક તંતુવાદ્ય

સતાર પું૦; સ્ત્રી૦ [સર૦ म] જુઓ સિતાર,

સતારો પું૦ જુઓ સિતારો. [-ચડતો હોવો = ચડતી કળા હોવી -પાંશરો હોવો= ભાગ્ય અનુકૂળ હોવું]

સતાવણી સ્ત્રી૦ જુઓ સતામણી

સતાવવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. संताव (सं संतापय्); સર૦ म. सतावणें, हिं. सतावना] પજવવું

સતાવું અ૦ ક્રિ૦ (ચ.) સમાવું -શ પું૦ સમાવેશ, સતાવું તે [+ હોતા, છતે

સતાં અ૦ [सं सत्]+ છતા, તોપણ -ને અ૦

સતાં અ૦ [प्रा. सत्त (सं सप्तन्)= સાત] સાતે ગુણેલું. ઉદા૦ ૭ સતા બેંતાળીસ

સતિસપ્તમી સ્ત્રી૦ [सं] ક્રિયાપદે બતાવેલી ક્રિયા કઈ પરિસ્થિતિમા થઈ હતી તે બતાવવા સંસ્કૃતમા કરાતો કૃદતનો અને તેના વિશેષ્યનો એક પ્રયોગ (વ્યા.) [પ્રામાણિક; સતુ

સતિયું વિ૦ ['સત' ઉપરથી] સત્યવાદી;

સતિયું ન૦ [प्रा सत्त (सं सप्तन्)=સાત ઉપરથી] સાતે ગુણેલું; જુઓ સતાં [સતિયું સતિયું ઓગણપચાસ = બારોબારિયું; કોઈને માથે નહીં એમ]

સતી સ્ત્રી૦ [सं] પતિવ્રતા (૨) મૃત પતિ સાથે ચિતામા બળનારી સ્ત્રી (૩)[સં.] પાર્વતી (૪) ગાયત્રી ૦ત્વ, ૦પણું ન૦

સતુ વિ૦ [प्रा सत्त (स. सत्य) ઉપરથી] સાચું; સત્યમાર્ગે ચાલનાર (૨) સત્વવાળું (૩) હયાત; ચાલતુ

સતે અ૦ + જુઓ 'સતા'મા

સતેજ વિ૦ [सं] (વધારે) પ્રકાશયુક્ત કે સળગતુ (૨) ઉત્સાહયુક્ત (૩) જાગ્રત

સંતો પુ૦ [જુઓ સતી] સતી પેઠે પત્ની પાછળ સહગમન કરનારો (૨)વિ૦ પુ૦ જુઓ સતુ

સતોરું વિ૦ [સ + તોર] તોરવાળું (દહીં)

સતોસતિયું વિ૦['સતિયુ'ના દ્વિર્ભાવ પરથી ?]

ભલીવાર વગરનું; ઠામઠેકાણા વગરનું (૨) બારેબારિયું, કોઈને માથે નહિ એવું, જુઓ સતિયું સતયુ ઓગણપચાસ

સત્કર્મ ન૦ [સં.] સારું કામ

સત્કાર પું૦ [સં] સ્વાગત. ૦ક વિ૦ સત્કાર કરનાર. ૦વું સ૦ ક્રિ૦ સત્કાર કરવો ૦સમિતિ સ્ત્રી૦ સ્વાગતસમિતિ

સત્કાર્ય ન૦ [સં] સારું કાર્ય ૦વાદ પું૦ ઉત્પત્તિ પૂર્વે કારણસ્વરૂપે કાર્ય વિદ્યમાન છે એવો સાંખ્ય ને વેદાંતી મત ૦વાદી પું૦ સત્કાર્યવાદમાં માનનાર

સત્તમ વિ૦ [સં.] ઉત્તમ; શ્રેષ્ઠ

સત્તર વિ૦ [प्रा (सं सप्तदशन्), સર૦ हिं. सत्तरह, म. सतरा] '૧૭'. [–આના ને બે પાઈ=જોઈએ એના કરતા પણ સારું, સર્વોત્તમ –જગાએ=ઘણે ઠેકાણે –જણ ઘણા માણસો –વખત, –વાર=ઘણી વાર; વારંવાર (૨) અવશ્ય; ખસૂસ.] –રો પું૦ બ૦ વ૦ સત્તરનો ઘડિયો [–ભણવા, ભણી જવા=નાસી જવું]

સત્તા સ્ત્રી૦ [સં.] સ્વામિત્વ, માલકી (૨) અધિકાર; હક (૩) અમલ (૪) બળ, જોર (૫) અસ્તિત્વ [–આવવી=અધિકાર કે અમલ મળવો (૨) દોલત આવવું, વવા વળવી. –ચાલવી =દોર–અધિકાર ચાલવો –ઉપર આવવું, –માં આવવું=સત્તાધારી થવું, રાજસત્તા હાથ આવવી] ૦ધારી વિ૦ સત્તાવાન ૦ધિકારી, ૦ધીશ વિ૦ [+अधिकारी, अधीश] સત્તા અને અધિકારવાળું (૨) પું૦ અધિકારી, અમલદાર. ૦બળ ન૦ અધિકારનું બળ (૨) બળ, શક્તિ. ૦વાચક વિ૦ અસ્તિત્વ જણાવનારું (વ્યા.) ૦વાદ પું૦ સત્તાની કલ્યાણકારિતામાં માન્યતા. ૦વાદી વિ૦ (૨) પું૦ સત્તાવાદમાં માનનાર ૦વાન વિ૦ સત્તાવાળું ૦વાર વિ૦ [+फा. वार] સત્તાયુક્ત, પ્રમાણિત ૦વાહી વિ૦ સત્તાવાળું, સત્તા સૂચવતું, સત્તાની અસર પહોંચાડે એવું

સત્તાણુ(–ણું) વિ૦ [प्रा सत्ताणउइ (सं. सप्तनवति), સર૦ म सत्याण्णव, हिं. सत्तानवे] '૯૭' (૨) ત્રણનો સંકેત. [–પાયા=ઢંગધડા વિનાનું; સાડા ત્રણ પાયાનું]

સત્તાવન વિ૦ [प्रा. सत्तावण्ण,-न्न (सं. सप्तपञ्चाशत्), સર૦ म; हिं] '૫૭'

સત્તાવાદ, –દી, સત્તાવાન, સત્તાવાર, સત્તાવાહી જુઓ 'સત્તા'માં

સત્તાવીસ વિ૦ [प्रा. (सं सप्त-विंशति)] '૨૭'

સત્તુ પું૦ [प्रा. (सं सक्तु)] સક્તુ સાથવો

સત્તો પું૦ [सं. सप्तक, प्रा सत्तग, સર૦ हिं, म] સાતના આંકવાળું પત્તું કે પાસો

સત્ર(–ત્ર) ન૦ [સં.] જુઓ સત્ર

સત્ત્વ ન૦ [સં.] અસ્તિત્વ (૨) અંતઃકરણ (૩) સાર; તત્ત્વ (૪) સદ્ગુણ (૫) બળ, પરાક્રમ (૬) પ્રાણી. ૦ગુણ પું૦ પ્રકૃતિના ત્રણ ગુણમાંનો પ્રથમ (જુઓ ત્રિગુણ). ૦ગુણી વિ૦ સત્ત્વગુણવાળું. ૦(૦સં)શુદ્ધિ સ્ત્રી૦ અંતઃકરણની શુદ્ધિ ૦હીન વિ૦ બળ કે તત્ત્વ વગરનું

સત્પથ પું૦ [સં] સન્માર્ગ

સત્પાત્ર વિ૦ [સં] બરાબર યોગ્યતાવાળું

સત્પુરુષ પું૦ [સં] સારો પુરુષ, સજ્જન

સત્પ્રતિપક્ષ પું૦ [સં.] એક હેત્વાભાસ, પોતે જે સાધ્ય સિદ્ધ કરે છે તેનો જ અભાવ સિદ્ધ કરનાર બીજો સબળ વિરોધી હેતુ જેને હોય તે હેતુ (ન્યા.)

સત્ય વિ૦ [સં.] સાચું, વાસ્તવિક, ખરું (૨) ન૦ ખરાપણું, તથ્ય, સાચી વાત. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ ૦દર્શી વિ૦ સત્ય જાણનારું ૦નારાયણ સત્યરૂપી નારાયણ; વિષ્ણુ ભગવાનનું એક નામ. [–ની કથા =સત્યનારાયણની પૂજા ને તેમની કથાનો પાઠ પ્રસાદ વગેરે.] ૦નિષ્ઠ વિ૦ સત્યને વળગી રહેનારું. ૦નિષ્ઠા સ્ત્રી૦ સત્ય જ પરમ છે એવી શ્રદ્ધા કે ભક્તિ–અચળ વિશ્વાસ, સત્યપરાયણતા ૦પર, ૦પરાયણ વિ૦ સત્યને જ વળગી રહેનારું. ૦પૂત વિ૦ સત્ય વડે પવિત્ર થયેલું, સાચું ૦પ્રિય વિ૦ જેને સત્ય પ્રિય છે એવું. ૦પ્રિયતા

સ્રી. ૦ભામા સ્રી૦ (સ.) સત્રાજિત રાજાની પુત્રી અને શ્રીકૃષ્ણની પટરાણીઓમાની એક. ૦યુગ પુ૦ ચાર યુગમાનો પ્રથમ; સતજુગ. ૦યુગીન વિ૦ સતયુગનુ કે તેને અંગેનુ ૦લોક પું૦ સાત લોકમાનો સૌથી ઉપલો લોક. ૦વક્તા પું૦ સત્ય બોલનાર. ૦વાદી વિ૦ સત્ય બોલનાર. ૦વાન પું૦ (સ.) સાવિત્રીનો પતિ ૦વ્રત વિ૦ સત્ય બોલવાના વ્રતવાળું; સત્યનિષ્ઠ (૨) પુ૦ (સં) ભીષ્મ. ૦સંકલ્પ વિ૦ જેનો સંકલ્પ સાચો છે –જેનો સંકલ્પ તરત સિદ્ધ થાય છે એવું. ૦સંધ વિ૦[સં.] જેની પ્રતિજ્ઞા સાચી છે એવુ; વચન પાળનાર. –ત્યા સ્રી૦ (સ.) કૃષ્ણની આઠ પટરાણીઓમાની એક

સત્યાગ્રહ પું૦[સં] સત્યપાલનનો આગ્રહ (૨) તે દ્વારા લડાતુ અહિંસક યુદ્ધ (૩) તે અર્થે કરેલો સવિનય કાનૂનભંગ. ૦છાવણી સ્રી૦ સત્યાગ્રહના સૈનિકોની છાવણી. –હી વિ૦ સત્યાગ્રહને અંગેનું (૨) સત્યાગ્રહ કરનારું (૩) પું૦ સત્યાગ્રહ કરનાર [ખોટું

સત્યાનૃત ન૦ [સં સત્ય+અનૃત] સાચું અને

સત્યાનાશ ન૦ [સં. सत्ता (અસ્તિત્વ)+નાશ; સર૦ हिं सत्यानास, म. सत्यानाश,–स] નખ્ખોદ; પાયમાલી [–જવું, વળવું = નખ્ખોદ જવું –ની પાટી = પૂરી પાયમાલી.]

સત્યાભાસી વિ૦[સં.] સત્યનામાત્ર આભાસવાળું

સત્યાર્થપ્રકાશ પું૦ [સં] (સ.) સ્વામી દયાનંદકૃત આર્યસમાજનો મૂળ ગ્રંથ

સત્યાશી(–સી) વિ૦ [प्रा. सत्तासीइ (સ. सप्ताशीति) સર૦ म सत्यायशी, हिं. सत्तासी] '૮૭'. –શિ(–સિ)યું વિ૦ સત્યાશીની સાલને લગતુ

સત્યાંશ પું૦ [સં सत्य+अंश] સત્યનો અંશ

સત્ર ન૦ [સં] યજ્ઞ શરૂ થઈ પૂરો થાય ત્યાં સુધીનો (૧૩ થી ૧૦૦ દિવસનો) સમય (૨) યજ્ઞ (૩) લાંબી રજાઓ વચ્ચેનો શાળાનો અભ્યાસનો સમય–ગાળો; 'ટર્મ' (૪) સદાવ્રત

સત્રપ પું૦ [સર૦ સં क्षत्रप, મ.; ઇં. सेट्रप] સૂબો, હાકેમ

સત્રાંત વિ૦[સં.] સત્રને અંતે આવતુ કે બનતુ (૨) પું૦ સત્રનો અંત

સત્વર વિ૦ [સં.] ત્વરાયુક્ત (૨) અ૦ જલદી. ૦તા સ્રી૦ [સજ્જનનો સમાગમ

સત્સમાગમ પું૦ [સં] સત્સંગ, સાધુસંત કે

સત્સંગ પું૦[સં.] સંત કે સજ્જનની સોબત. –ગી વિ૦ સત્સંગ કરનારુ (૨) પું૦ સત્સંગ કરનાર (૩) (સં.) સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયનો અનુયાયી

સથરપ(–વ)થર ['પથર' ('પથરાવું' ઉપરથી) કે વથર (वि+स्थल ઉપરથી)નો દ્વિર્ભાવ?] અવ્યવસ્થિત, વીખરાયેલુ

સથરાવુ ન૦ વિખેરી નાખવું તે (૨) લશ્કરની કતલ

સથરામણુ સ્રી૦ [સર૦ प्रा. सथावण, म संथावणें] મનની શાંતિ

સથવારો પું૦ [प्रा. सत्थ (स. सार्थ), કે दे. सत्थर = સમૂહ] સાથ (૨) કાફલો (૩) કાડિયાની એક જાતનો આદમી

સથો પું૦ [प्रा सत्थर (सं स्रस्तर) = શય્યા; બિછાનુ ઉપરથી? અથવા સર૦ म संथळ (स. सम+तल) = સપાટ જમીન – મેદાન] તૂતક

સદંમરવું સ૦ક્રિ૦ માનવુ. પત કરવું

સદડું વિ૦[જુઓ સદળું]પ્રવાહી અને જાડુ –ઘટ્ટ

સદન ન૦ [સં] ઘર, રહેઠાણ

સદય વિ૦ [સં.] દયાયુક્ત; દયાવાળું

સદર વિ૦ [अ. सद्र, સર૦ हिं., म.] મુખ્ય, વડું, શ્રેષ્ઠ (૨) સદરહુ (૩) કુલ (સત્તા, પરવાનગી) (૪) ન૦ મોટી કચેરીવાળું કે હાકેમ રહેતો હોય તે સ્થળ (૫) પું૦ પ્રમુખ; સભાપતિ. ૦અદાલત સ્રી૦ વડી કચેરી. ૦અમીન પું૦ જડજથી ઊતરતો વડો દેશી અમલદાર ૦પરવાનગી સ્રી૦ જેમ ફાવે તેમ કરવાની કુલમુખત્યારી. ૦બજાર પુ૦ સ્રી૦, ન૦ મુખ્ય બજાર [જણાવેલુ, પૂર્વોક્ત

સદરહુ વિ૦ [अ. सद्रहु, સર૦ म.] આગળ

સદરો પું૦ [अ, સર૦ म. सदरा, हिं. सदरी] ટૂંકી બાયનુ ખૂલતુ પહેરણ

સદર્થ પું૦ [સં.] સારો કે સાચો અર્થ – હેતુ કે વસ્તુ (૨) વિ૦ સારા અર્થવાળું (૩) શુભ

પ્રયોજનવાળુ. –ર્થે અ૦ સારા માટે
સદવું અ૦ક્રિ૦[સં સત્ ઉપરથી?] માફક આવવુ
સદસદ્‌વિવેક પુ૦ [સં] સારાનરસાનો ભેદ સમજવાની શક્તિ [સ્રી-સભાસદ
સદસ્ય પુ૦[સં]સભાસદ. -સ્યા સ્રી૦ સભ્યા;
સદળ વિ૦ [સં. स+दल, સર૦ म] દળવાળુ, જાડું. –ળું વિ૦ જુઓ સદળ (૨) ભારે
સદંતર અ૦ સઃ ને માટે (૨) પૂર્ણતઃ, સર્વથા
સદંશ પું૦ [સં.] જુઓ સત્યાંશ
સદા(૦કાળ) અ૦ [સં] હમેશાં
સદાગ્રહ પુ૦ [સં.] સાચો કે સારી બાબત વિષેનો આગ્રહ, સત્યાગ્રહ
સદાચરણ ન૦ [સં.] સારું આચરણ; સદ્વર્તન. –ણી વિ૦ સદાચરણવાળું
સદાચાર પુ૦ [સં.] સારો આચાર, સદાચરણ, શિષ્ટ પુરુષોનો આચાર.–રી વિ૦ સદાચારવાળો
સદાનંદ વિ૦ [સં.] સદા આનંદમાં રહેનારુ (૨)પું૦ પરમાત્મા(૩)સંગીતનો એક અલંકાર
સદારદા અ૦ કારણ વિના, સહેજસાજમાં
સદાવડું વિ૦ [સર૦ म. सदावीळ] સમૂળગું; સાથે લાગુ; બધું (૨) હંમેશનું
સદાવ્રત ન૦ [સં सदा+व्रत કે वृत्ति, સર૦ म., हिं. सदावर्त] દીન ભૂખ્યાને રોજ અન્ન આપવાનુ વ્રત કે જ્યા તેમ રોજ અન્ન અપાય છે તે સ્થળ, અન્નક્ષેત્ર
સદાશિવ વિ૦ [સં.] હંમેશા કલ્યાણકારી (૨) પુ૦ (સં.) મહાદેવ
સદાસર્વદા અ૦ [સં] હમેશા, સતત
સદી સ્રી૦ [फा.] સૈકો
સદીકુ અ૦[સ - દી = દિવસ?] વેળાસર(સુ)
સદીસા અ૦ [સ+દિવસ?] વેળાસર; સવેળા
સદશ વિ૦ [સં] સમાન. ૦તા સ્રી૦ –શીકરણ ન૦ [સં] સદશ કરવુ તે [(પરલોક જવુ)
સદેહ વિ૦[સં.] દેહ સહિત.–હે અ૦ દેહ સાથે
સદૈવ અ૦ [સં] હમેશા
સદોદિત વિ૦[સં] નિત્ય પ્રકાશમય, નાશરહિત (૨) અ૦ સદા, સર્વદા
સદોષ વિ૦ [સં] દોષવાળુ
સદ્‌ગત વિ૦[સં] સારી ગતિ પામેલું; મૃત
સદ્‌ગતિ સ્રી૦[સં]સારી ગતિ,ઉત્તમ લોકની પ્રાપ્તિ
સદ્‌ગુણ પું૦ [સં] સારો ગુણ. –ણી વિ૦ સદ્‌ગુણવાળુ [સજ્જન
સદ્‌ગૃહસ્થ પુ૦ [સં.] પ્રતિષ્ઠિત માણસ (૨)
સદ્ધર્મ વિ૦[સં]સાચો કે શ્રેષ્ઠ ધર્મ(૨)બૌદ્ધધર્મ
સદ્‌બુદ્ધિ સ્રી૦ [સં]સારી બુદ્ધિ, સન્મતિ
સદ્‌ભાગણ, –ગિની [સં] વિ૦ સ્રી૦ ભાગ્યશાળી સ્રી
સદ્‌ભાગી વિ૦[સં.] ભાગ્યશાળી
સદ્‌ભાગ્ય ન૦ [સં] સારું ભાગ્ય, સુભાગ્ય
સદ્‌ભાવ પુ૦[સં] હોવાપણાનો કે સારાપણાનો ભાવ (૨) બીજા પર ભાવ કે સ્નેહની લાગણી
સદ્મ ન૦ [સં.] ઘર, મંદિર
સદ્ય અ૦ [સં] તરત જ –દ્યઃસ્થિતિ સ્રી૦ વર્તમાન પરિસ્થિતિ –દ્યોવધૂ સ્રી૦ જન્મની ઉમરે પરણી લેનારી સ્રી (જુઓ બ્રહ્મવાદિની)
સદ્‌વર્તન ન૦ [સં] સારુ વર્તન, સદાચરણ
સદ્‌વાસના સ્રી૦ [સં] સારી વાસના
સદ્‌વૃત્તિ સ્રી૦ [સં.] સારી વૃત્તિ (૨) સદ્વર્તન
સધન વિ૦ [સં] ધનવાન [સહધર્મિણી
સધર્મચારિણી,સધર્મિણી સ્રી૦ [સં] જુઓ
સધર્મી વિ૦ [સં] સમાન ધર્મવાળું સહધર્મી
સધવા વિ૦સ્રી૦(૨)સ્રી૦ [સં.]સૌભાગ્યવતી સ્રી
સધાવુ અ૦ ક્રિ૦, –વવુ સ૦ ક્રિ૦ 'સાધવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક [ઊલટું]
સધુર વિ૦ [સં] પત્નીવાળો (પતિ) ['વિધુર'થી
સધ્ધર વિ૦ [સર૦ म.] શક્તિમાન, સબળુ (૨) પૈસાદાર [–આસામી = લેણું ઓઢું ન કરે એવુ માણસ (૨) પૈસાદાર આસામી]
સન [अ] શક, સંવત (ખ્રિસ્તી કે હિજરી) –ને અ૦ સન પ્રમાણે
સનકારવું અ૦ક્રિ૦[प्रा. संना(સં सज्ञा) + કરવું, સર૦ हिं सनकारना] આંખનો ઇશારો કરવો
સનકારો પું૦ ['સનકારવું' પરથી] (આંખ વડે કરેલો) ઇશારો (૨) [?] અખત્યારપત્ર (૩) [સન (સં शून्य) + કાર] બહેરાટ
સન(–નં)દ સ્રી૦ [अ] પરવાનગી, પરવાનો. –દી વિ૦ સનદવાળુ [છૂટતા થતો અવાજ
સનનન અ૦ [રવ૦] બાણ કે બંદૂકની ગોળી

સનમ સ્ત્રી૦ [ફા.] માશૂક
સનમના સ્ત્રી૦ [स. शून्यमनस्, અથવા સં. सन्न + मनस्] (પ) ઉદાસીનતા; દિલગીરી
સનસ સ્ત્રી૦ માનમરતબાની શેહ-શરમ (૨) ગરજ, પરવા
સનસનાટી સ્ત્રી૦ [રવ૦? हिं., म सन्नाटा, हिं. सनसनाहट] આશ્ચર્ય કે હબકની સ્તબ્ધતાની વ્યાપક અસર; તરખાટ [-ફેલાઈ જવી]
સનંત વિ૦[સં.] સંસ્કૃતમા ક્રિયાપદનું ઇચ્છાવાચક (રૂપ) [વ્યા]
સનંદ,-દી જુઓ 'સનદ'મા
સનાતન વિ૦ [સં.] શાશ્વત (૨) પરાપૂર્વથી ચાલ્યુ આવતુ. ૰ધર્મ પું૦ પ્રાચીન કાળથી ચાલ્યો આવતો (હિંદુ) વેદધર્મ. -ની વિ૦ (૨) પું૦ સનાતન ધર્મનો અનુયાયી
સનાથ વિ૦ [સં.] નાથ, સ્વામી કે ઓથવાળું. ૰તા સ્ત્રી૦
સનાદે અ૦ [સં. सान्निध्य] (પ.) + સાનિધ્યમાં; [પાસે (?)
સનાન ન૦ [સં स्नान] સગાસબંધીના મરણથી કરવાનું સ્નાન. [-કાઢવું = મરનારના સગાને ત્યાં શોક કરવા એકઠું થવુ -ના સમાચાર = માઠા-અશુભ સમાચાર (૨) આફત; કમભાગ્ય. -પાણી આવવું = કોઈ મરી ગયું હોય એવા ભારે નુકસાનમા આવવું -માંડવું = જુઓ સનાન કાઢવું. (તારું સનાન મંડાય!=તુ મરે! એક ગાળ.) -લાગવું = મરણને કારણે નાહવાનું આવવું (૨) મરનાર જોડે સનાન લાગે એવો સંબધ હોવો] ૰સૂતક ન૦ સનાન અને સૂતક (૨) [લા] લેવાદેવા, સંબંધ [-આવવું, હોવું = સનાન સૂતક લાગે એવો સબંધ હોવો (સંબંધ નથી એમ બતાવવા તુચ્છકારમાં વપરાય છે.)] -નિયું વિ૦ સનાનની ખબર લાવનારું (૨) જેને સનાન આવતુ હોય તે (૩) એવાને અડી અભડાયેલું
સનૂબર ન૦ [अ. सनौवर] એક ઝાડ-ચીડનું ઝાડ [+ સ્નેહબધન; હેડો
સનેડો પું૦ [સં. स्नेह ઉપરથી. સર૦ नेडा]
સનેપાત, સન્નિપાત [સં.] પું૦ ત્રિદોષ, મુઝારો
સન્નીતિ સ્ત્રી૦ [સં.] સુનીતિ
સન્માતા સ્ત્રી૦ [સં] સારી માતા
સન્માન ન૦[સં] સત્કાર (૨) પ્રતિષ્ઠા. ૰કારી વિ૦, ૰કારિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ સન્માન કરનારું
સન્માનવું, સ૦ક્રિ૦[સં. सन्मान પરથી]સન્માન કરવું
સન્માનિત વિ૦ સત્કારાયેલું, સન્માનેલું
સન્માર્ગ પું૦ [સ] સારા-નીતિનો માર્ગ
સન્મિત્ર પું૦ [સં] સારો મિત્ર
સપક્ષ [સ.] વિ૦ પાંખવાળું (૨) જેની પાછળ પક્ષ હોય એવુ (૩) એકસમાન પક્ષનુ (૪) સમાન (પ) જેના ઉપર સાધ્યનો નિશ્ચય થયો છે તેવુ (ઉદાહરણ) [ન્યા.]. -ક્ષી વિ૦ સપક્ષ-એકસમાન પક્ષનુ
સપટાવું અ૦ ક્રિ૦ સપડાવુ, ફસાવુ; જકડાવુ -વવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)
સપડાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ સપાટો] ફસાવુ; પકડાવુ. -વવુ સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)
સપત્ની સ્ત્રી૦ [સં.] શોક, પતિની બીજી પત્ની
સપનું ન૦ જુઓ સ્વપ્ન (-આવવું)
સપરમું વિ૦ [સં. सु+पर्व ઉપરથી] શુભ પર્વનુ, માંગલિક; ખુશાલીનુ
સપરાણું વિ૦ [સ संपूर्ण ઉપરથી; સર૦ हिं सपरना = पूरं - સમાપ્ત થવુ] (પ) સવળું (૨) [સં स + प्राण ઉપરથી] જબરુ (૩) ધન્ય, સફળ
સપરિવાર વિ૦ (૨) અ૦ [સ] પરિવાર સહિત
સપસપ અ૦[રવ૦,સર૦ म]ચપચપ, ઝડપથી
સપાટ વિ૦ [સં. स (सम) + पाट, पट्ट, સર૦ हिं , म.] ખાડાટેકરા વિનાનુ; એકસરખું (૨) તમામ, તળિયાઝાટક (૩) સ્ત્રી૦[સર૦ म. सपातजोडा]એક પ્રકારના(એડી વગરના)જોડા; ખાસડી. [-કરવુ = ખાડા ટેકરા વિનાનું કરવુ (૨) પાધર કરવુ; ઉડાડી દેવુ.]
સપાટાબંધ અ૦ જુઓ 'સપાટો'મા
સપાટિયું ન૦['સપાટ' ઉપરથી? સર૦ ચીપટ] ખપાટિયું; વાંસ અથવા બરુની ચીપ
સપાટી સ્ત્રી૦ ['સપાટ' ઉપરથી] કોઈ પણ વસ્તુનો છેક ઉપરનો સપાટ ભાગ

સપાટો પું૦ [સર૦ હિં, મ] ઝપાટો, ઝડપ (૨) તમાચો (૩) ચાબુકનો પ્રહાર (૪) ગપાટો. [સપાટામાં આવવું=જોર ને ઝડપના ઝપાટામા આવવું – સપડાવું. સપાટો કરવો, મારવો, લગાવવો=જોર અને તાકીદથી કામ કરવું –કાઢી નાખવો=ખો ભુલાવી દેવી, ધમકાવવું, મારવું.] –ટાબંધ અ૦ તરત, તાબડતોબ

સપાડું ન૦[સ + પાડ] આભાર, પાડ (૨) વગ; ભલામણ. [–ચડવું= આભાર થવો, ઉપકાર કે પાડ કર્યાનો બોજો લાગવો –લાગવું= આભાર તળે આવ્યાની લાગણી થવી]

સપાદ વિ૦ [સં] સવાયું, સવા

સપારે અ૦ [સર૦ સપેર] બરોબર, ઠીક

સપાસપ અ૦ [જુઓ સપસપ] સપાટાબંધ

સપિંડ વિ૦ (૨) પુ૦ [સં.] એક જ લોહીનું, સાત પેઢી સુધીના પિતૃઓને પિંડ આપનાર, સબંધી –ડીકરણ ન૦ [સં.] મરેલા સગાને બારમે દિવસે પિંડદાન કરવુ તે

સપૂછું વિ૦ [સં સ+पुच्छ કે समुच्चय ?] સમૂળગુ; આખુ, તમામ

સપૂત પુ૦ [સ+પૂત, સર૦ हिं, म] કુટુંબની આબરૂ વધારે તેવો દીકરો (૨) સારો પુત્ર

સપૂરત સ્ત્રી૦ [फा. सिपुर्द] સુપરત; સોંપણી

સપેર (પૈ) અ૦ [સુ+પૈર] ઠીક, બરાબર

સપ્ટેમ્બર પુ૦ [ઇં.] ઈસવી સનનો નવમો માસ

સપ્ત વિ૦ [સં] સાત ૦ક ન૦ સાતનો સમૂહ. ૦કોણ વિ૦ સાત ખૂણાવાળુ (૨) પુ૦ (ગ) સાત ખૂણાવાળી આકૃતિ. ૦દ્વીપ પુ૦ બ૦વ૦ પુરાણાનુસાર પૃથ્વીના સાત મોટા વિભાગ; જમ્બુ, કુશ, પ્લક્ષ, શાલ્મલિ, ક્રૌંચ, શાક અને પુષ્કર. ૦ધાતુ સ્ત્રી૦ બ૦વ૦ આયુર્વેદ પ્રમાણે શરીરની સાત ધાતુઓ (જુઓ ધાતુ). ૦પદી સ્ત્રી૦ વિવાહ-વિધિમાં વરકન્યાએ સાત પગલા સાથે ફરવું તે (૨) તે વખતે બોલવાનો મંત્ર. ૦પર્ણ પું૦ એક ઝાડ. ૦પાતાલ(-ળ) ન૦બ૦વ૦ અતલ, વિતલ, સુતલ, રસાતલ, તલાતલ, મહાતલ ને પાતાલ એ સાત ૦ભંગી સ્ત્રી૦ જૈન સ્યાદ્વાદના સાત અવયવ (હોય પણ ખરું –स्यादस्ति, ન પણ હોય –स्यान्नास्ति વર્ણવી ન શકાય તેવુ હોય –स्यादवक्तव्य એ ત્રણના મિશ્રણથી થતા) ૦ભુજ પુ (ગ) સપ્તકોણ ૦મ વિ૦ સાતમુ ૦મી વિ સ્ત્રી૦ સાતમી (૨) સ્ત્રી૦ સાતમ ૦રાશિ સ્ત્રી૦ 'રૂલ ઑફ સેવન' (ગ.) ૦ર્ષિ પું૦બ૦વ [+ऋषि] મરીચિ, અત્રિ, અંગિરસ, પુલસ્ત્ય પુલહ, ક્રતુ, અને વસિષ્ઠ એ સાત ઋષિઓ સાત તારાઓનુ એક જૂથ ૦લોક પુ૦ બ૦વ ભૂ, ભુવર્, સ્વર્, મહર્, તપ, જન, સત્ય એ સાત લોક. ૦શતી સ્ત્રી૦ ૭૦૦ શ્લોકનો સમૂહ ૦સમુદ્ર,૦સાગર પુ૦બ૦વ૦ લવણ ઇક્ષુરસ, સુરા, ઘૃત ક્ષીર દધિ અને શુદ્ધોદક એ નામના સાત પૌરાણિક સમુદ્ર. ૦સૂર, ૦સ્વર પુ૦બ૦વ૦ ષડ્જ, ઋષભ, ગાંધાર, મધ્યમ, પંચમ, ધૈવત અને નિષાદ એ સંગીતના સાત સૂર (સા, રી, ગ, મ, પ, ધ, ની). –સાહ ન૦ (સ) અઠવાડિયું (૨) સ્ત્રી૦ સાત દિવસ ચાલતુ (ભાગવતનુ) પારાયણ કે કથા

સપ્પટ વિ૦ [જુઓ ચપ્પટ] બેસતુ, તંગ, વળગેલુ

સપ્રકાશ વિ૦ [સં] પ્રકાશવાળું

સપ્રત્યય વિ૦ [સં] પ્રત્યયવાળુ (૨) વિશ્વાસવાળુ

સપ્રમાણ વિ૦ [સ] સાધાર, સાબિતીવાળું (૨) યોગ્ય પ્રમાણવાળુ, માપસર (૨) સયુક્તિક (૪) અ૦ પ્રમાણ ટાંકીને ૦તા સ્ત્રી૦

સપ્રયોજન વિ૦ [સં] પ્રયોજનવાળુ, હેતુપુરઃસર

સપ્રયોગ વિ૦ [સ] પ્રયોગસહિત (૨) પ્રયોગસિદ્ધ

સપ્રાણ વિ૦ [સં.] પ્રાણવાળુ

સપ્રેમ અ૦ [સં] પ્રેમસહિત, પ્રેમપૂર્વક

સફ સ્ત્રી૦ [अ.] બાજુ, હાર (૨) હાર, ઓળ

સફર પું૦ [अ.] હિજરી સનનો બીજો માસ (૨) સ્ત્રી૦ [हिं, अ.] પ્રવાસ, મુસાફરી (૩) [સર૦ अ] વહાણની મુસાફરી. ૦નામું ન૦ પ્રવાસના વર્ણનનુ પુસ્તક

સફરજન ન૦ [अ सफरजल, સર૦ म. सफरचंद, सफरजग] એક ફળ

સફરા(-ળા)ણું વિ૦ ['સફળ' ઉપરથી] + (પ) સફળ; ધન્ય, સપરાણુ

સફરી વિ૦ [फा] મુસાફરીનું; સફર કરનારું (૨) લહેરી, ખર્ચાળ (૩) પુ૦ ખલાસી
સફલ(-ળ) વિ૦ [સં.] ફળવાળું (૨) જેનો હેતુ પાર પડ્યો છે તેવું. સિદ્ધ, સાર્થક. **૦તા** સ્ત્રી૦
સફા વિ૦ [अ.] સાફ; સ્વચ્છ (૨) ખલાસ, પૂરું, કાંઈ પણ બાકી ન હોય તેવું
સફાઈ સ્ત્રી૦ [फा.] સાફસૂફી, સ્વચ્છતા (૨) નિષ્કપટતા (૩) [લા] બડાઈ (૪) ટાપટીપ [**-મારવી, હાંકવી** = ખોટું અભિમાન કરવું. **-માંથી હાથ ન કાઢવો** = ખોટી બડાઈ કર્યા કરવી (૨) પોતાની નિર્દોષતા રજૂ કર્યા કરવી.] **૦દાર** વિ૦ સફાઈવાળું, સાફ,સ્વચ્છ
સફાચટ અ૦ [સફા+ચટ, સર૦ हिं., म.]તદ્દન સફા-ખલાસ
સફાલગોટો પુ૦ (કા.) કરવાનું તમામ કામ (૨) કામના જથાનો સામટો નિકાલ
સફાળુ વિ૦ [स.स+ફાળ (सं. स्फाल)] ફાળ પડી હોય એવું બેબાકળુ (૨) ઓચિંતુ
સફીત સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત
સફીલ વિ૦ [अ फसील, સર૦ हिं., म.] લગોલગ અડેલુ (૨) સ્ત્રી૦ રક્ષણ માટે કરેલું બાંધકામ, કેટ **૦હક(-ક્ક)** પુ૦ પડોશહક. **૦દાર** પું૦ હદે હદ જોડાયલી હોય તેવો, પડોશી. **૦દારી** સ્ત્રી૦
સફું ન૦ [अ. सफहह, સર૦ हिं. सफहा, म. सफा] સફો, પૃષ્ઠ, બાજુ
સફેદ વિ૦[फा] ધોળુ. **-દી** સ્ત્રી૦ ધોળી ભૂકી (૨) ધોળાશ (૩) ચૂના વડે ધોળવુ તે (૪) ઈંડાનો ધોળો ગર. **-દો** પુ૦ ધોળો ભૂકો (૨) તેલવાળો ધોળો રંગ
સફો પુ૦ [જુઓ સફું] પૃષ્ઠ, બાજુ
સબક પું૦; ન૦ [अ.] પાઠ, ધડો
સબજી સ્ત્રી૦ [फा] ભાગ (૨) શાકભાજી, ભાજીપાલો. **૦મંડી** સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं., म] શાકબજાર. **-જો** પું૦ ડમરો
સબડકો પું૦ [રવ૦] પ્રવાહી પદાર્થ ચૂસતાં થતો અવાજ (**-મારવો**)
સબડવું અ૦ક્રિ૦ [सं शबल, प्रा सबल = કાબરચીતરું, દૂષિત ઉપરથી] વાસી પડયું રહેવાથી બગડી જવુ (૨) [લા] રઝળવું, સડવુ, નકામુ થઈ પડ્યું રહેવુ
સબડાક અ૦ [રવ૦] સબડકાનો રવ
સબધું વિ૦[सं. सुबद्ध] સારા બાંધાનું; મજબૂત; ખમે તેવું. **-ધાઈ** સ્ત્રી૦
સબનીસ પુ૦ [फा. सफनवीस; સર૦ म.] દફતરદાર (૨) એક મરાઠી અટક
સબબ પું૦ [अ.] કારણ, હેતુ (૨) અ૦ કારણ કે. [**-કાઢવો** = કારણ કે બહાનું શોધવું. **-જોવો** = સબબની સત્યાસત્યતા તપાસવી.]
સબમરીન સ્ત્રી૦ [इं.] પાણીના સપાટી નીચે ચાલતી બોટ [हिं, म] જુઓ સબૂર
સબ(-બૂ)ર સ્ત્રી૦ (૨) અ૦ [अ सब्र, સર૦
સબરસ ન૦ [हिं.સબ (सं सर्व) + રસ] મીઠું
સબલ(-ળ,-ળું) વિ૦ [सं] બળવાન (૨) [સર૦ म] અતિશય, ખૂબ
સબી સ્ત્રી૦ ['છબી' ઉપરથી] + છબી, તસવીર (૨) શોભા; કાન્તિ [(સમાધિ)
સબીજ વિ૦ [सं] બીજવાળું (૨) સવિકલ્પ
સબીલ સ્ત્રી૦ [अ] મહોરમ પહેલાં દશ દિવસથી પવાતુ ધર્માદા પાણી કે શરબત (૨) પરબ
સબૂર સ્ત્રી૦ [જુઓ સબર] ધીરજ, સહનશક્તિ (૨) અ૦ 'થોભો, રહો' એ અર્થનો ઉદ્ગાર. **-રાઈ, -રી** સ્ત્રી૦ ધીરજ, સહનશક્તિ [**-પકડવી, રાખવી**] [સબોસબ મારવું
સબોડવું સ૦ક્રિ૦ ['સબોસબ' ઉપરથી] સોટીથી
સબોસબ અ૦ [રવ૦] ઝપાટાબધ, ત્વરાથી
સભય વિ૦ [सं] ભયયુક્ત
સભર વિ૦ [सं. सु+भृ, સર૦ म सुभर] ભરપૂર; પૂરેપૂરું ભરેલુ [**-ભરવું, સભરે ભરવું** = પરિપૂર્ણ ભરવુ.]
સભા સ્ત્રી૦ [सं] મેળાવડો, પરિષદ (૨) સમાજ; મંડળી [**-બોલાવવી** = સભા મેળવવી, સભા થવાનુ કહેણ મોકલવુ કે કાઢવુ **-ભરવી** = સભા કરવી. **-મળવી** = સભા થવી.] **૦ક્ષોભ** પું૦ સભામા ઊઠીને બોલતા થતો ગભરાટ **૦પતિ** પું૦ સભાનો અધ્યક્ષ, પ્રમુખ, સદર **૦મંડપ** પુ૦ સભાનો મડપ **૦રંજની** વિ૦ સભાને ખુશ કરનાર. **૦શાસન** ન૦ સભાનુ વ્યવસ્થા-

સર કામ ચલાવવું તે ૦સદ પું૦ [સં] સભાનો સભ્ય,'મેમ્બર'. ૦સ્થાન ન૦ સભા ભરાવાની જગા

સભાગી વિ૦ [સ+ભાગ] ભાગીદાર; હિસ્સેદાર

સભાપતિ, સભામંડપ, સભારંજની, સભાશાસન, સભાસદ, સભાસ્થાન જુઓ 'સભા'માં

સભર વિ૦ [જુઓ સભર] ભરપૂર, સભર(૨) માતબર, પૈસેટકે ભરપૂર(૩) વિ૦સ્ત્રી૦ ગર્ભવતી

સભ્ય વિ૦ [સં] વિવેકી, સભાવિત, શિષ્ટ (૨) પું૦ સભાસદ. ૦તા સ્ત્રી૦ સભ્યપણું (૨) સંસ્કૃતિ, સુધારો. -ભ્યા સ્ત્રી૦ સ્ત્રી સભ્ય

સમ પું૦બ૦વ૦ [સર૦ અ कसम हिं सौं (प्रा. सव, स. शप्)] સોગન [-આપવા, ખવડાવવા, ઘાલવા, દેવા = સોગન કે પ્રતિજ્ઞાથી બાંધવું -ખાવા, લેવા=સોગનથી બંધાવું]

સમ વિ૦ [સં] સરખું, સમાન (૨) પું૦ તાલનું આરંભસ્થાન (સંગીત) (૩) સંગીતનો એક અલંકાર ૦અપૂર્ણાંક ન૦ છેદથી નાના અંશનું અપૂર્ણાંક, 'પ્રૉપર ફ્રેક્શન'. ૦કર્ણ પું૦ આયત, 'રેક્ટૅન્ગલ' (ગ.). ૦કાલીન વિ૦ એક જ કાળમાં સાથે વિદ્યમાન. ૦કેન્દ્ર વિ૦ (ગ) સમાન કેન્દ્રવાળું, 'કૉન્સેન્ટ્રિક'. ૦કોણ(-ણિક) વિ૦ (ગ.) સમાન કોણવાળી (આકૃતિ). ૦ક્ષેત્ર વિ૦ (ગ) સમાન ક્ષેત્રફળવાળું (૨) ન૦ 'હૉરિઝૉન્ટલ પ્લેઈન'

સમઈ સ્ત્રી૦ [अ शमअ (દીવો) પરથી, સર૦ म] પિત્તળની દીવી ૦દાની સ્ત્રી૦ દીવી, શમાદાન

સમકિત ન૦ [સં सम्यक्त्व] સાચી તત્ત્વજિજ્ઞાસા (જૈન) [નજર સામે

સમક્ષ વિ૦(૨) અ૦[સં] (-ની) પ્રત્યક્ષ, રૂબરૂ,

સમગ્ર વિ૦ [સં] સઘળું; તમામ

સમઘાત વિ૦[સં] (ગ) સમાન ઘાતવાળો (પદી)

સમચતુર્ભુજ પું૦ [સં] ચારે સમાન બાજુવાળો ચતુર્ભુજ-ચતુષ્કોણ; 'રૉમ્બસ'

સમચ(-છ)રી સ્ત્રી૦ [જુઓ સંવત્સરી; प्रा सवच्छरिय] દર વર્ષે આવતી મરણતિથિ (૨) તે દિવસે કરાતી ક્રિયા

સમચિત્ત વિ૦ [સં.] સર્વ પ્રત્યે કે સર્વ અવસ્થાઓમાં સમાન ચિત્તવાળું (૨) ન૦ ચિત્તની સમાનતા

સમચોરસ વિ૦ (૨) પું૦ [સમ+ચોરસ] ચારે બાજુ ને ખૂણા સરખા હોય તેવી આકૃતિ

સમચ્છેદ પું૦ [સં] (ગ.) અનેક અપૂર્ણાંકનો સમાન છેદ (૨) વિ૦ સમચ્છેદી. -દી વિ૦ સમચ્છેદવાળું

સમછરી સ્ત્રી૦ જુઓ સમચરી; છમછરી

સમજ,૦ણ સ્ત્રી૦ ['સમજવું' પરથી] અક્કલ, જ્ઞાન, ડહાપણ (૨) પરસ્પર સમજી રાખેલી વાત; કરાર. [-પડવી = સમજાવું **સમજના ઘરમાં આવવું**=ઉંમર લાયક થવું] ૦ણું વિ૦ સમજે તેવું, સમજણવાળું. ૦દાર વિ૦ સમજણુ. ૦દારી સ્ત્રી૦

સમજવું સ૦ક્રિ૦ [સં. सम्+ध्यै (प्रा. झा) કે संबुध् (प्रा सबुज्झ) પરથી ? સર૦ म समजणें, हिं. समझणें] જાણવું (૨) અર્થ ગ્રહણ કરવો (૩) ખરાખોટાની તુલના કરવી, વિચાર કરવો (૪) અ૦ક્રિ૦ આગ્રહ છોડવો, માની જવું. [**સમજી લેવું**= અંદરોઅંદર સમાધાન કરી લેવું]

સમજાવવું સ૦ક્રિ૦ સમજે તેમ કરવું (૨) મનાવવું, નરમ પાડવું; શાંત કરવું (૩) ફોસલાવવું, છેતરવું. -ટ સ્ત્રી૦ સમજાવવું તે

સમજુ વિ૦['સમજવું' પરથી] સમજણું, શાણું

સમજૂક વિ૦ + જુઓ સમજુ

સમજૂત(-તી) સ્ત્રી૦ [જુઓ સમજુ] સમજવું તે, માની લેવું તે (૨) સમજાવવું તે, ભ્રમ કે વિરોધ દૂર કરી સમાધાન કરાવવું તે (૩) શિખામણ, સલાહ (૪) ખુલાસો, વિવેચન [-ઉપર આવવું = સમાધાન કરવું]

સમડી(-ળી) સ્ત્રી૦ એક પક્ષી (૨) [સં शमी, સર૦ म.] એક ઝાડ. -ડો(-ળો) પું૦ શમી વૃક્ષ (૨) કામણ-ટૂમણ કરનારો બાવો

સમણ ન૦ ['સમાવું' ઉપરથી, સર૦ સમાણ] અંદાજસર ઉમેરવાની વસ્તુ સમોવણ

સમણવું સ૦ક્રિ૦ [स समन = અથડામણ] ફેરવવું, વીંઝવું [(૨) વેગવાળો અવરજવર

સમણાસમણ સ્ત્રી૦[જુઓ સમણવું] વીંઝાવીંઝ

સમ(-મા)ણી સ્ત્રી૦ [સં. સમ્+આ+ની પરથી?] ઝીણી વસ્તુ માટેનો નાજુક ચીપિયો
સમણું ન૦ જુઓ સ્વપ્નું [-આવવું સ્વપ્ન આવવું (૨) ઉત્કટ કામના હોવી. ઉદા૦ તને તો પૈસાના જ સમણાં આવે છે (૩) એકદમ તુક્કો સૂઝવો]
સમતલ વિ૦ [સં] સરખી સપાટીનું (૨) ન૦ સરખી સપાટી(૩)'પ્લેઇન' (ગ) ૦ત્રિકોણુ-મિતિ સ્ત્રી૦ 'પ્લેઇન' ટ્રિગોનોમેટ્રી' (ગ.). ૦ભૂમિતિ સ્ત્રી૦ 'પ્લેઇન જ્યોમેટ્રી (ગ.)
સમતા સ્ત્રી૦ [સં] સમત્વ, સરખાપણું
સમતુલા સ્ત્રી૦ [સં] સમતોલપણું
સમતોલ વિ૦ [સમ+તોલ] સરખા વજનનું (૨) સરખું; સમાન (૩) પું૦; ન૦ બરાબર સરખું વજન. [-ઊતરવું=સરખેસરખું થવું.] ૦તા સ્ત્રી૦. ૦ન, ૦પણું ન૦ સમતોલ હોવું કે થવું તે
સમત્રિકોણ પું૦[સં.] ત્રણે સરખી બાજુવાળો [ત્રિકોણ (ગ)
સમત્વ ન૦[સં] સમતા. ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦સમતા-વાળી બુદ્ધિ
સમથળ વિ૦[સમ+સ્થળ] સમાન સપાટીવાળું
સમદર પું૦[સર૦હિં. સમં(-મું)દર]સમુદ્ર(પ)
સમદર્શિતા સ્ત્રી૦ [સં.] સમદર્શીપણું
સમદર્શી વિ૦[સં] સૌની તરફ સરખી નજરે જોનાર, નિષ્પક્ષપાતી
સમદુઃખ(-ખી) વિ૦[સં] સરખા દુઃખવાળું; બીજાનું દુઃખ જોઈ તેટલું જ દુઃખી થનાર
સમદૃષ્ટિ વિ૦[સં]સમદર્શી(૨)સ્ત્રી૦ સમાનદૃષ્ટિ; નિષ્પક્ષપાત [ચામડું
સમદો પું૦ કમાવ્યા કે રંગ દીધા વિનાનું તાજું
સમદ્વિભુજ વિ૦ [સં] બે સરખી ભુજાવાળું (ગ.). ૦ત્રિકોણ પું૦જેની બે બાજુ સરખી હોય એવો ત્રિકોણ (ગ.)
સમધારણ વિ૦ [સમ+ધારણ] સરખું, નહી ઊંચું કે નીચું (૨) મધ્યમ પ્રકારનું
સમધોરણ ન૦ સરખું ધોરણ ('મોડરેશન')
સમન સ્ત્રી૦ [ફા.] ચ પેલીનું ફૂલ
સમનલાડુ પું૦[સં. श्रमण કે स्मशान કે शमन? +લાડુ] મરનારનો હાથ અડકાડી, દક્ષિણા સાથે બ્રાહ્મણને કે મંદિરમાં અપાય છે તે લાડુ
સમનાભિક વિ૦[સં] 'કૉન્ફોકલ' (ગ.)
સમન્વય પું૦ [સં] એકસરખો વ્યવસ્થિત ક્રમ (૨) પરસ્પર સંબંધ (૩) તાત્પર્ય
સમન્વિત વિ૦ [સં] સમન્વય કરેલું; યુક્ત, સબદ્ધ [[-કાઢવો, નીકળવો]
સમન્સ પું૦ [ઇ.] અદાલતી તેડું કે તેનો પત્ર
સમપાણિ પું૦[સં] ગાયનના તાલના કાલની સાથે જ તાળી પડવી તે [(આકૃતિ) [ગ]
સમબાજુ(-જૂ) વિ૦ સરખી બાજુઓવાળી
સમબુદ્ધિ વિ૦[સં.] સર્વને સરખા સમજનાર (૨) સ્ત્રી૦ સમતાની બુદ્ધિ, સમત્વબુદ્ધિ
સમભાગ પું૦ [સં] સરખો ભાગ
સમભાવ પું૦ [સં] સમતાની બુદ્ધિ-ભાવ (૨) પોતીકાપણું. -વી વિ૦ સમભાવવાળું
સમભુજ(-જીય) વિ૦ [સં] જુઓ સમબાજુ
સમમિતિ સ્ત્રી૦ [સં.] સરેરાશ (ગ.)
સમય પું૦ [સં] વખત; કાળ (૨) મોસમ (૩) લાગ, અવસર, સંજોગ (૪) પ્રતિજ્ઞા; નિયમ (૫) સંકેત, વદાડ (૬) સિદ્ધાંત (૭) શાળામાં શિક્ષણ માટે નિયત કરેલો સમયવિભાગ; 'પીરિયડ.' [-ઓળખવો, જોવો, વર્તવો= પ્રસંગ કે સંજોગ બરોબર સમજવો-જાણવો. -થવો=(કોઈ કામ કરવા માટેનો) નિયત કે યોગ્ય વખત થવો. -ભરાઈ જવો= વખત પૂરો થઈ જવો (૨) અવકાશ ન રહેવો (૩) આખરકાળ આવી લાગવો.] ૦જ્ઞ વિ૦સિદ્ધાંત સમજનાર. ૦પત્રક ન૦ સમયની ફાળવણીની નોંધ. ૦મૂર્તિ સ્ત્રી૦ સમય કે જમાનાનો પ્રતિનિધિરૂપ મનુષ્ય.૦વિરોધી વિ૦જમાનાના બળોથી વિરુદ્ધ વર્તનાર. ૦સાધુ વિ૦ સમય જોઈ પોતાનું કામ કાઢી લેનાર. ૦સૂચક વિ૦ સમયસૂચકતાવાળું. ૦સૂચકતા સ્ત્રી૦સમયને યોગ્ય તત્કાળ કાર્ય કરવાની બુદ્ધિ -યાચાર પું૦ [+આચાર] સમયનો આચાર, સ્થાપિત રિવાજ. -યાનુવર્તિત્વ વિ૦ સમયાનુવર્તી-પણું. -યાનુવર્તી વિ૦ [+અનુવર્તી] જુઓ સમયાનુસારી. -યાનુસાર અ૦[+અનુસાર] સમયને અનુસરીને; સમય પ્રમાણે. -યાનુ-

સારી વિ૦ સમયને અનુસરીને વર્તનારુ. –યોચિત વિ૦ [+ઉચિત] સમયને અનુકૂળ
સમયુદ્ધ ન૦ [સં] બરોબરિયા વચ્ચેનુ યુદ્ધ
સમર વિ૦ સાત(સંકેતની ભાષામા) [રણક્ષેત્ર
સમર પુ૦, ન૦[સં.]યુદ્ધ ૦ભૂમિ(–મી) સ્ત્રી૦
સમરણ [પ્રા.] ન૦ (પ) જુઓ સ્મરણ –ણી સ્ત્રી૦ સ્મરણી; જપમાળા [કરવું
સમરવું સ૦ક્રિ૦ [સં સ્મૃ, પ્રા. સમર] સ્મરણ
સમરસ વિ૦ [સં] એકસરખા રસવાળુ
સમરામણ ન૦ [સમરાવવુ પરથી] સમરાવવાનું મહેનતાણુ
સમરાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'સમારવુ'નું પ્રેરક
સમરાંગણ ન૦ [સં] રણક્ષેત્ર [(ગ.)
સમરૂપ વિ૦[સં]સમાન રૂપવાળું (૨) 'સિમિલર'
સમરેખ વિ૦[સં.] સમાન રેખા ઉપર આવેલું (ગ) ૦તા સ્ત્રી૦ –ખા સ્ત્રી૦ સુરેખા
સમર્થ વિ૦ [સં] બળવાન, શક્તિમાન. ૦ક વિ૦ (૨) પું૦ સમર્થન કરનાર ૦તા સ્ત્રી૦ સામર્થ્ય; શક્તિ ૦ન ન૦ દલીલોથી પુરવાર કરવું તે (૨) ટેકો (૩) સાબિતી
સમર્થિત વિ૦ [સં.] સમર્થન કરાયેલું
સમર્પક વિ૦ [સં] સમર્પણ કરનાર (૨) [સર૦ મ] યોગ્ય; ઉચિત, બરોબર બધબેસતુ. –ણ ન૦ [સં.] અર્પણ કરવુ તે. –ણી વિ૦ (૨) પુ૦ જેણે સર્વસ્વ અર્પણ કરી દીધુ હોય તેવુ (પુષ્ટિમાર્ગમા)
સમર્પવુ સ૦ક્રિ૦ [સં समर्पृ] સમર્પણ કરવું
સમર્પિત વિ૦[સં.] સમર્પણ કરેલુ, સમર્પાયેલું
સમલ વિ૦ [સં] મલિન, મલ કે મેલવાળું
સમલક્ષી વિ૦[સમ+લક્ષ]એકસરખા લક્ષવાળું
સમલંબ વિ૦[સં] સરખા લબવાળુ (ગ). ૦ક, ૦ચતુષ્કોણ પુ૦ 'ટ્રૅપેઝિયમ' (ગ.)
સમલો પુ૦ [फा. शम्लह; સર૦ મ. समला] કસબથી ભરેલી એક જાતની ટોપી
સમવયસ્ક [સં], **સમવયી** વિ૦ સરખી ઉંમરનું, સમોવડિયુ
સમવસરણ ન૦ [સં.] (જૈન) આચાર્ય કે મહાન વ્યક્તિની પધરામણી વેળા એકઠો થતો સમુદાય–પરિષદ
સમવાય પું૦ [સં] સમૂહ (૨) સબધ (૩) એવો નિત્ય સબધ કે જેમા એક સબધીનો નાશ થતાં બીજો સબધી પણ નાશ પામે (જેમ કે, દૂધ અને તેના સફેદ રગનો) [ન્યા]. ૦તંત્ર ન૦ અનેક સ્વાયત્ત સમૂહોનું એકત્ર રાજ્યતંત્ર, સમૂહતંત્ર; 'ફેડરેશન'. –યી વિ૦ સમવાય–સબંધવાળુ (૨) સમવાયતત્રને લગતુ, 'ફિડરલ'. –યી કારણ ન૦ કાર્યમાં સમવાય–સબધથી રહેતુ કારણ, ઉપાદાન-કારણ (જેમ કે, માટી એ ઘડાનુ)
સમવિચારી વિ૦(૨) પુ૦[સમ+વિચાર]સરખો વિચાર ધરાવનાર, વિચારમા મળતુ
સમવેદી વિ૦ [સં. सम+विद्] સમાન વેદનાવાળું, સહાનુભૂતિવાળું –દિત્વ ન૦
સમવૃત્ત ન૦ [સં] ચારે ચરણ સરખા હોય તેવો છંદ (૨) મુખ્ય રેખાંશનું વૃત્ત (૩) વિ૦ સરખા છંદવાળું
સમશાન ન૦ [જુઓ સ્મશાન; સર૦ મ. समशान] મસાણ. –નિયું વિ૦ સ્મશાન જેવું–નિર્જન (૨) અમગળ (૩) ડાઘુ તરીકે આવેલું [ઠંડીવાળું
સમશીતોષ્ણ વિ૦ [સં] સરખી ગરમી અને
સમશેર, ૦બહાદુર જુઓ 'શમશેર'મા
સમશ્લોકી વિ૦ [સં. सम+श्लोक] એકસરખા શ્લોકવાળુ, મૂળ શ્લોક પ્રમાણે શ્લોકવાળું (ભાષાતર) [ઊલટું)
સમષ્ટિ સ્ત્રી૦[સં] સમગ્રતા, સમુદાય ('વ્યષ્ટિ'થી
સમસમ અ૦ [રવ૦] (જોરથી ફૂકાતા કે વીંધાતા પવનનો અવાજ). ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સં. सिमिसिमायते] એવો અવાજ થવો (૨) ધૂંધવાઈ રહેવુ (મનમાં). –માટ અ૦ સમસમતુ હોય તેમ (૨) પુ૦ લાગણીથી સમસમવુ તે
સમસામયિક વિ૦ [સં.] સમકાલીન
સમસૂત્ર વિ૦ [સં.] એકસરખુ –સપાટ; 'લેવલ'
સમસ્ત વિ૦ [સં] સઘ ; તમામ, બધું ભેગું (૨) ન૦ સમગ્ર સમુદાય
સમસ્યા સ્ત્રી૦ [સં] પ્રશ્ન, કોયડો (૨) સાન; સકેત (૩) ઉખાણું. [–પૂરવી = સમસ્યાપૂર્તિ કરવી.] ૦પૂર્તિ સ્ત્રી૦ સમસ્યાનો જવાબ

આપવો કે અધૂરો ભાગ પૂરો કરી આપવો તે; એવી રમત

સમળી,-ળો જુઓ 'સમડી'માં

સમંજસ વિ૦ [સં] ઉચિત, વાજબી (૨) હોશિયાર, સુજ્ઞ (૩) સ્પષ્ટ, સમજી શકાય તેવું

સમા સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. (સં. સમ)] પૂરી ભરતી આવ્યે ૧૨ મિનિટ પાણી થોભે છે તે

સમાગમ પું૦ [સં.] સંયોગ; મેળાપ (૨) સોબત, સંગત

સમાચાર પું૦ [સં.] ખબર (બહુધા બ૦વ૦મા). [(-ના) **સમાચાર જોવા, લેવા**=સંભાળ રાખવી, તપાસ રાખવી.] ૦**પત્ર** ન૦ વર્તમાનપત્ર

સમાજ પું૦ [સં] સમુદાય (૨) મંડળી, સભા (૩) એક ધર્મ કે આચારવાળો જનસમુદાય (૪) વ્યવસ્થિત જનસમુદાય, જનતા. ૦**કારણ** ન૦ સમાજતંત્રની રચના-વ્યવસ્થિતિ. ૦**જીવી** વિ૦ સમાજમાં જ જીવી શકે એવું (૨) સમાજ ઉપર જીવનાર. ૦**વાદ** પું૦ વ્યક્તિ કે વર્ગની નહિ, પણ સમાજની સત્તાનો વાદ; 'સોશિયેલિઝમ'. ૦**વાદી** વિ૦ (૨) પું૦ સમાજવાદમાં માનનાર. ૦**વિદ્યા** સ્ત્રી૦, ૦**શાસ્ત્ર** ન૦ સમાજવ્યવસ્થાનું શાસ્ત્ર. ૦**વૃત્તિ** સ્ત્રી૦ સમાજમાં રહેવાની કે તે વસાવવાની માણસની સહજવૃત્તિ. ૦**શાસ્ત્રી** પું૦ સમાજશાસ્ત્રનો વેત્તા. ૦**શાસ્ત્રીય** વિ૦ સમાજશાસ્ત્ર સંબંધી. -**જિક** પું૦ [સં.] સમાજનો સભાસદ (૨) પ્રેક્ષક -**જી** વિ૦ સમાજનું, સમાજ સંબંધી (૨) કોઈ અમુક સમાજમાં જોડાયેલું (૩) પું૦ તેવો પુરુષ વિશિષ્ટ સમાજનો સભ્ય

સમાણ સ્ત્રી૦ [સમાવું પરથી] સમાવું તે, સમાવેશ (૨) ન૦ સમોવણ

સમાણી સ્ત્રી૦ જુઓ સમણી

સમાણું વિ૦[પ્રા. સમાણ (સં સમાન)] સમાન, સરખું (૨) -ને લાગુ પડતી [ગાળ] (૩) અ૦ [અપ સમાણુ, પ્રા. સમમ્] -ની સાથોસાથ; જુઓ સમું ૩

સમાણો પું૦ મોટી સમાણી

સમાદર પું૦ [સં] આદર, સમ્માન

સમાદાન ન૦ [સં] જૈનોનું નિત્યકર્મ (૨) ભેટ કે દાનનો સ્વીકાર

સમાદો પું૦ (કા.) અસ્રાની પથરી (૨) સરસામાન; રાચરચીલું

સમાધ સ્ત્રી૦ જુઓ સમાધિ (૫.)

સમાધાન ન૦ [સં.] વિરોધ, શંકા કે ગૂંચવણનો નિવેડો અને શાંતિ (૨) તૃપ્તિ; સંતોષ (૩) ધ્યાન; સમાધિ (૪) પતવું કે પતાવવું તે (૫) કજિયાની પતાવટ (૬) નાટકમાં મુખ્ય બનાવ, જે અણધારી રીતે આખા વસ્તુને ઉત્પન્ન કરે છે. [-**ઉપર આવવું**=સમાધાન કરવું.] -**ની** સ્ત્રી૦ સમાધાન, નિવેડો (૨) ચિત્તની શાંતિ: નિરાંત (૩) સુલેહસંપ (૪) પું૦ મંદિરની જરૂરિયાતો વૈષ્ણવોને સમજાવી તેમની પાસેથી માગણી કરનાર મંદિરનો અધિકારી, મંદિરની આંતરિક વ્યવસ્થા કરનાર

સમાધિ પું૦; સ્ત્રી૦ [સં.] જેમાં ધ્યાતા અને ધ્યાનનો ખ્યાલ લુપ્ત થઈ ધ્યેયનું સ્વરૂપ જ ચિત્તમાં રહે છે તેવું ઊંડું ધ્યાન (યોગ) (૨) સાધુસંન્યાસીનું મરણ (૩) સાધુસંતને દાટયા હોય તે જગા પર કરેલી દેરી. [-**ચડવી, થવી, -માં બેસવું, લાગવી**= પરમાત્મચિંતનમાં તદ્રૂપ થવું -**ચડાવવી**= સમાધિસ્થ થવું. -**ચણવી, -બાંધવી**= સાધુસંતને દાટયા હોય ત્યાં દેરી ચણવી -**લેવી**=મરણ પામવું (યોગી કે સાધુસંતનું).] ૦**સ્થ** વિ૦ સમાધિમાં પડેલું

સમાન વિ૦ [સં] સરખું (૨) પું૦ પાંચ પ્રાણવાયુમાંનો એક (જુઓ પંચપ્રાણ) ૦**કક્ષ** વિ૦ સમાનકક્ષાનું. ૦**તા** સ્ત્રી૦ ૦**ધર્મા(-ર્મી)** વિ૦ [સં] સમાન ગુણધર્મવાળું. ૦**રૂપ** વિ૦ સમરૂપ જુઓ. ૦**રૂપતા** સ્ત્રી૦. ૦**ભાષા** પું૦ ભિન્ન ભાષાઓવાળાના વ્યવહારમાં ચાલે એવી એક- સર્વસાધારણ ભાષા ૦**વૃત્તિ** સ્ત્રી૦ સમબુદ્ધિ. સમભાવ. ૦**શીલ** વિ૦ સમાન ગુણ, ધર્મ કે સ્વભાવનું. -**નાધિકરણ** વિ૦ [+અધિકરણ] એક જ અધિકરણ, આશ્રય કે વિભક્તિવાળું (૨) ન૦ સમાન અધિકરણ, આશ્રય કે વિભક્તિ. -**નાધિકરણ બહુવ્રીહિ** પું૦ સમાસ છોડવામાં આવે ત્યારે જેનાં

બને પદો સમાન વિભક્તિમાં હોય તેવો બહુવ્રીહિ સમાસ (વ્યા.). -નાર્થ વિ૦ [+અર્થ] સમાન અર્થવાળું. -નિકા પું૦ એક છંદ. -નોદક વિ૦(૨) પું૦ [+उदक] સાતથી ચૌદ પેઢી સુધીના સમાન પિતૃઓને અંજલિ આપનાર સગો. -નોપમા સ્ત્રી૦ [+उपमा] ઉપમાનો એક પ્રકાર (કા. શા.)

સમાપન ન૦, -ના સ્ત્રી૦ [सं] સમાપવું - સમાપ્ત કે પૂરું કરવું તે, સમાપ્તિ

સમાપવું સ૦ક્રિ૦ [स समाप्] સમાપ્ત કરવું

સમાપ્ત વિ૦ [सं] પૂરું; પૂર્ણ. -પ્તિ સ્ત્રી૦ પૂરું થવું કે કરવું તે, છેવટ; અંત

સમાયક સ્ત્રી૦ [प्रा. समाय (सं. समाज)] પૂજન સ્તવન માટે બધાએ સાથે બેસવું તે (જૈન)

સમાયતિ સ્ત્રી૦ [सं.] તાલના લયનું એકત્વ

સમાયુક્ત વિ૦ [सं.] યુક્ત, જોડાયેલું (૨) તૈયાર કે તત્પર થયેલું

સમાર પું૦ [સમારવું પરથી, સર૦ म] સમારવું તે, સમારકામ (૨) ચાસમાં બી નાખી તે ઢાંકવા ઉપર ફેરવવામાં આવતું લાકું પાટિયું [-દેવો = સમાર વડે સરખું કરવું સમારે આવવું = કણસલું દોઢ બિલસ જેવડું થવું] ૦કામ ન૦ સમારવું-દુરસ્ત કરવું તે

સમારવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा समार (सं सम्+आ+रचय्)] દુરસ્ત કરવું, સુધારવું (૨) કાપવું (શાક) (૩) ઓળી કરીને વ્યવસ્થિત કરવું (વાળ)

સમારંભ પું૦ [स] ઠાઠમાઠથી કરેલો આરંભ (૨) ધામધૂમવાળો ઉત્સવ [તે

સમારાધન ન૦ [सं] પ્રસન્ન કરવું - રંજન કરવું

સમારોપ પું૦, ૦ણ ન૦ [सं.] આરોપવું તે -પિત વિ૦ [सं] આરોપેલું, ચડાવેલું

સમાલવું સ૦ક્રિ૦ [सं. सम्+माल्, સર૦ हिं. समालना] સંભાળવું

સમાલોકન ન૦[सं] બરાબર જોવું તે

સમાલોચક વિ૦ [सं.] અવલોકન કરનાર -ના સ્ત્રી૦ અવલોકન [કે સમાવવું તે

સમાવ પું૦[સમાવવું પરથી] સમાવેશ, સમાવું

સમાવડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'સમાવવું'નું પ્રેરક

સમાવર્તન ન૦ [स.] વિદ્યાભ્યાસ પૂરો કરી બ્રહ્મચારીનું ઘેર આવવું તે

સમાવવું સ૦ક્રિ૦ 'સમાવું'નું પ્રેરક

સમાવિષ્ટ વિ૦ [सं] સમાયેલું; સમાવેશ પામેલું

સમાવું અ૦ક્રિ૦[प्रा समाव (सं. सम्+आप्), સર૦ म. समावणें] માવું, અંદર આવી જવું (૨) સતાવું, ચાલતા તંત્રમાં ગોઠવાવું - અનુકૂળ થઈને સ્થાન પામવું [સમાઈજવું = અંદર પેસી કે મળી કે ભળી જવું, લોપ કે અદૃશ્ય થઈ જવું]

સમાવેશ પું૦ [सं] સમાવું તે, સમાસ

સમાસ પું૦[सं] સમાવું તે, સમાવેશ (૨) બે કે વધારે શબ્દોના સંયોગથી થયેલો શબ્દ(વ્યા.) (૩) સંક્ષેપ [-થવો = સમાઈને રહેવું, ચાલુ તંત્રમાં ગોઠવાઈ જવું (જેમ કે, વહુનો સાસરામાં) [અભિનિવિષ્ટ

સમાસક્ત વિ૦ [सं.] ખૂબ આસક્ત (૨)

સમાસંગ પું૦ [सं] ખૂબ આસક્તિ (૨) મિલન, સંયોગ (૩) અભિનિવેશ

સમાસાત્મિક વિ૦ [सं] સમાસરૂપ

સમાસોક્તિ સ્ત્રી૦ [स] એક અર્થાલંકાર, જેમાં સમાન કાર્ય, લિંગ કે વિશેષણ દ્વારા પ્રસ્તુતમાં અપ્રસ્તુતનો વ્યવહાર સમારોપિત થાય છે (કા શ)

સમાહાર પું૦[सं] સંગ્રહ, સમૂહ(૨)સંક્ષેપ ૦દ્વંદ્વ પું૦ દ્વંદ્વ સમાસનો એક પ્રકાર. ઉદા૦ 'યદ્વાતદ્વા', 'જાઆવ'

સમાહિત વિ૦[सं] શાંત, સ્થિતપ્રજ્ઞ(૨)એકાગ્ર

સમાહૃત વિ૦[सं.] ભેગું કરેલું (૨)સંક્ષિપ્ત

સમાંતર વિ૦ [स] સમાન અંતરે આવેલું, સમાન અંતરવાળું, 'પૅરેલલ' ૦ચતુર્ભુજ, ૦ચતુષ્કોણ પું૦ પૅરેલલોગ્રામ (ગ.) ૦ખાત ન૦ 'પૅરેલલોપાઇપ્ડ' (ગ.)

સમિતિ સ્ત્રી૦ [सं] મંડળી, (નાની) સભા

સમિત્પાણિ વિ૦ [सं] હાથમાં સમિધવાળો (બ્રહ્મચારી - વિદ્યાર્થી)

સમિધ સ્ત્રી૦ [स] યજ્ઞોપયોગી લાકડું

સમીકરણ ન૦ [सं] સરખું કરવું તે (૨) 'ઇક્વેશન' (ગ.) (-છોડવું, બાંધવું)

સમીક્ષણ ન૦ [सं.] સમીક્ષા કરવી તે

સમીક્ષા સ્ત્રી૦[સં.]બારીકાઈથી જોવું કે તપાસવું તે (૨) આલોચના; સમાલોચના
સમીચીન વિ૦[સં.] યથાર્થ (૨) યોગ્ય
સમીપ વિ૦[સં.] નજીક, નિકટ. ૦તા સ્ત્રી૦. ૦વર્તી,૦સ્થ વિ૦ નજીકનું; પાસે પડેલું
સમીર,૦ણ પું૦ [સં.] પવન
સમીસંધ્યા, સમીસાંજ સ્ત્રી૦ [સમી (પ્રા સમિઅ,સ સમિત કે સમ્યગ્)+સંધ્યા,સાંજ] સંધ્યાકાળ, સાંજની વેળા
સમુચિત વિ૦ [સં.] યોગ્ય
સમુચ્ચય પું૦ [સં.] સંગ્રહ; સમૂહ (૨) એક અલંકાર (કા શા.)
સમુચ્ચિત વિ૦ [સં.] એકત્રિત; એકઠું કરાયેલું
સમુત્ક્રમ પુ૦ [સં.] વિકાસ; 'એવોલ્યૂશન'
સમુત્ક્રાંતક વિ૦[સં.] સમુત્ક્રાંતિ કરનાર
સમુત્ક્રાંતિ સ્ત્રી૦ [સં.] જુઓ ઉત્ક્રાંતિ
સમુત્થાન ન૦[સં.] ઉત્થાન (૨) ઉદય (૩) ઉદ્યોગ (૪) રોગમુક્તિ; આરોગ્ય
સમુદય પુ૦ [સ] ઉદય, ઊગમ
સમુદાય પું૦ [સં.] ટોળું; જથો
સમુદ્ધરણ ન૦ [સં.] ઉદ્ધાર
સમુદ્ભવ પું૦ [સં.] ઉદ્ભવ; ઉત્પત્તિ, ઊગમ
સમુદ્ર પુ૦ [સ] દરિયો [**-ખેડવો**=સમુદ્ર પર મુસાફરી કરવી. **-ડહોળવો,-વલોવવો** =સમુદ્રમંથન કરવું (૨) કાંઈ મુશ્કેલ બાબત ચર્ચવી] ૦**કાંઠો, કિનારો**=પું૦ દરિયાનો કાંઠો. ૦**પ્રબંધ** પુ૦ એક ચિત્રકાવ્ય. ૦**ફળ** ન૦ એક વૃક્ષ (૨) તેનું ફળ. ૦**ફીણ, ફેણ(-ન)** [સર૦ મ] ન૦ સુકાઈ ગયેલું દરિયાનું ફીણ, એક ઔષધ. ૦**મંથન** ન૦ દાનવો અને દેવોએ અમૃત માટે કરેલું સમુદ્રનું મંથન. ૦**યાન** ન૦ દરિયાઈ મુસાફરી. ૦**લતા** સ્ત્રી૦ સમુદ્રમાં થતી લતા, 'વીડ' ૦**શોષ** પું૦ એક વનસ્પતિ
સમુન્નતિ સ્ત્રી૦ [સં.] ઉન્નતિ, આબાદી
સમુરત ન૦ [સં સુ+મુરત] શુભ મુહૂર્ત
સમુલ્લાસ પુ૦[સં.] ઉલ્લાસ, આનંદ, પ્રસન્નતા
સમું વિ૦ [સં. सम] ઠીક, સરખું; દુરસ્ત, વ્યવસ્થિત (૨) [અપ. समउ, प्रा. समं (स समम्)] જુઓ સમાણું (૩) અ૦ સાથોસાથ; સહિત. ઉદા૦ ધડાકા સમું તે નીચે પડ્યું. [**-કરવું**=સમારવું (૨) ગોઠવવું, વ્યવસ્થિત કરવું] ૦**નસું** વિ૦સમું, સરખું
સમૂલ(-ળ) વિ૦[સં.] મૂલસહિત. **-લાગ્ર** વિ૦ [+ અગ્ર] મૂળ તથા ટોચ સાથે
સમૂહ પું૦[સ] ટોળું. ૦**કાર્ય** ન૦ આખા સમૂહનું એકત્રિત, એક બનીને થતું-સંગઠિત કાર્ય. ૦**તંત્ર** ન૦ જુઓ સમવાયતંત્ર. ૦**પ્રાર્થના** સ્ત્રી૦ સામુદાયિક પ્રાર્થના. ૦**વાચક** વિ૦ સમૂહ બતાવનારું. ૦**સમભાવ** પુ૦ આખો સમૂહ સાથે એક ક્રિયામાં લાગતા અનુભવે તેવો સમભાવ. ૦**શિક્ષણ** ન૦ સમૂહને-અનેકને એક સાથે શીખવવું તે **-હી** પું૦ એક છંદ
સમૂળ,-ળું વિ૦ જુઓ સમૂલ ૦ળું વિ૦ [સં समूलक] સમૂગ, તમામ, પૂરેપૂરું
સમૃદ્ધ વિ૦ [સ.] સમૃદ્ધિવાળું, સંપન્ન
સમૃદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સં.] આબાદી, ઐશ્વર્ય, સંપત્તિ. ૦**માન** વિ૦ સમૃદ્ધિવાળું
સમે પું૦ [જુઓ સમો]+સમય
સમેટવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ સમેત, સર૦ हिं समेटना, म. समेटणें] આટોપવું, એકઠું કરવું
સમેત વિ૦ [સ.] સંયુક્ત, સાથે હોય તેવું (૨) અ૦ સુધ્ધાં, સહિત
સમેસમું વિ૦ ['સમું'નો દ્વિર્ભાવ] બરોબર સમું (૨) સીધેસીધું હોય તેવું, યથાર્થ
સમેરવો પુ૦ એક વનસ્પતિ
સમયો પું૦[પ્રા. समेअ (सं. समेत)] સામૈયું(૨) અમુક એક ધર્મના માણસોનો મેળાવડો
સમો પુ૦ [જુઓ સમય] વખત (૨) પ્રસંગ; અવસર [**-કઠણ કે બારીક હોવો**= મુશ્કેલીભર્યો વખત હોવો **-જોવો**=સંજોગો તપાસવા (૨) લાગ ખોળવો **-વળવો**=પહેલાં જેવું સારું થઈ જવું; પહેલાની સ્થિતિમાં આવી રહેવું]
સમોતી સ્ત્રી૦ [જુઓ સમોતું] સંપમાં રહેવાથી મળતી સુખશાંતિ
સમોતું વિ૦ [સ. समन्वेत] સામટું, એકસાથે સરળું
સમોત્સાર પુ૦ [સં.] 'પેરેબોલા' (ગ.)

સમોરવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा. समोअर(सं. समव+तृ)] (કા) ફરીથી પાગરવું

સમોલ (સ,) સ્ત્રી૦ [प्रा समिला (सं. शमिला, शम्या)] જોતર ભરાવવાની ધૂંસરાની ખીલી

સમોવડ(-ડું) વિ૦ [प्रा समोवड (सं समव+पत्) = સામે આવવું પરથી] સમાન; બરાબરિયું (૨) પ્રતિસ્પર્ધી. -ડાઈ સ્ત્રી૦ સમોવડિયાપણાનો ભાવ (૨) સ્પર્ધા, હરીફાઈ -ડિયણ વિ૦ સ્ત્રી૦, -ડિયું વિ૦ સરખી ઉંમરનું; સરખું (૨) પ્રતિસ્પર્ધી, હરીફ -ડી સ્ત્રી૦ સમોવડાઈ [તેને માટેનું પાણી

સમોવણ ન૦[સમોવવું પરથી]સમોવવું તે કે

સમોવવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. समोवअ ? (स समव+पत्)] વધારે ગરમ પાણીને નવાય એવું કરવા તેમાં ઠંડું પાણી ઉમેરવું

સમ્યક વિ૦[सं.] યોગ્ય (૨) અ૦ ઠીક, બરાબર -ત્વ ન૦ -દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ યોગ્ય - સાચી દૃષ્ટિ

સમ્રાજ્ઞી સ્ત્રી૦ [सं] મહારાણી, સમ્રાટની સ્ત્રી

સમ્રાટ પું૦ [सं] રાજાધિરાજ, શહેનશાહ

સયુક્તિક વિ૦[सं] યુક્તિ કે પ્રમાણ સાથેનું -તા સ્ત્રી૦

સર ન૦ [सं] સરોવર

સર સ્ત્રી૦ [मं, दे सरिआ, सरी = માળા, હાર, સર૦ म.] ગળામા પહેરવાની સેર, સાંકળી

સર પું૦ [ઇં.] અંગ્રેજી રાજ્યમા અપાતો એક ઇલકાબ (૨) સાહેબ (હાઈસ્કૂલમાં માસ્તરને માટે સંબોધન) (૩) [ઇં શૅર] લિમિટેડ કંપનીની થાપણનો હિસ્સો - ભાગ

સર- વિ૦ [फा.] 'વડું'ના અર્થમા શબ્દની આગળ (ઉદા૦ સરસૂબો)

સર પું૦[સર૦ फा., म] (ઘણુંખરું બ૦વ૦મા) પત્તાની રમતમા અમુકનું પ્રાધાન્ય તે, હુકમ [-પાડવા, બોલાવા = રમતમા કઈ ભાતનું પત્તું સર ગણાશે તે કહેવું.]

સર વિ૦ [સર૦ हिं, म] તાબે, આધીન, જિતાયેલું (-કરવું, થવું)

સર પું૦બ૦વ૦ (વ્યાજ ગણવામા) મુદ્દલ અને મુદતના મહિનાનો ગુણાકાર

સર અ૦[સર૦ म]'પ્રમાણે, રૂએ' એ અર્થમા નામની કે વિશેષણની સાથે (ઉદા૦ કાયદેસર, માફકસર) (૨) 'માટે, અર્થે' એ અર્થમાં નામની સાથે. ઉદા૦ ધંધાસર (૩) નિરર્થક પૂર્વપદ તરીકે ઉદા૦ સરસમાચાર

સરઅવસરે અ૦ વખતોવખત (સુ)

સરક,૦જ-ખ, સ્ત્રી૦ [સર૦ म सरक = પશ] લગામ, અછોડો, રાશ [એક છોડ

સરકટ ન૦ [सं शर+कट] નેતર કે બરુ જેવો

સરકણું વિ૦ ['સરકવું' ઉપરથી] સરકી જાય -જવાય એવું (૨) ન૦ સરકણી જગા

સરકત સ્ત્રી૦[अ शिरकत સર૦ म.]પતિયાળો ધંધો -તી વિ૦ ભાગીદારી, પતિયાળું

સરકવું અ૦ક્રિ૦ [सं. सृ કે सरक પરથી, સર૦ म. सरकणें, हिं. सरकना] લપસવું, ખસવું (૨) છટકવું, ધીમે રહીને જતા રહેવું

સરકસ ન૦ [ઇં] જનાવર, કસરત વગેરેના ખેલનો તમાસો

સરકાર પું૦,સ્ત્રી૦[फा] પ્રજાનું શાસન કરનારી સત્તા (૨) રાજાસાહેબ, સત્તાધીશ એ અર્થના ઉદ્બોધનમા વપરાય છે [-દરબારે ચડવું, -માં જવું = કોરટમા દાવો કરવો, ઇનસાફ કે હક માટે કોરટે જવું]૦ધારો પું૦,૦ભરણું,૦ભરત ન૦ મહેસૂલ -રી વિ૦ સરકારનું, સરકાર સબધી [-રસ્તો = જાહેર રસ્તો]

સરકિયું ન૦ ['સરકવું' ઉપરથી] સરકી શકે તેવી ગાંઠ

સરકું ન૦ (સુ.) સળકું, શેટલો

સરકો પું૦[फा सिरकह स सरक] ઘણો જ ખાટો રસ, તાડી, શેરડી, દ્રાક્ષ વગેરેનો ખટાશ ચડેલો રસ

સરખ સ્ત્રી૦ જુઓ સરક

સરખાઈ સ્ત્રી૦, -પણું ન૦ [જુઓ સરખું] સરખું હોવું તે -મણી, -વટ સ્ત્રી૦ તુલના, મુકાબલો (૨) બરાબરી

સરખાવવું સ૦ક્રિ૦ ['સરખું' પરથી] મુકાબલો કરવો, મેળવી જોવું, તુલના કરવી

સરખી સ્ત્રી૦['સરખું' ઉપરથી]જુઓ ચતસ્જાતિ

સરખું વિ૦[प्रा सरिक्ख (सं सदृक्ष)]બરોબર; સમાન (૨) સપાટ, ખાડાટેકરા વિનાનું (૩)

બરોબર રીતનુ, વ્યવસ્થિત (૪) છાજતું; ઘટિત. ઉદા૦ મારા સરખુ કામ (૫) વાક્યમા નામ પછી વપરાતા, 'ય' કે 'યે' જેવા ભાવ સૂચવે છે. ઉદા૦ આગળથી સરખી ન ઉપાડી. [સરખી નજર = નિષ્પક્ષપાત દૃષ્ટિ. નહિ સરખું = નહિ જેવુ (૨) નજીવું.] -ખેસરખું વિ૦ બરાબરિયુ, સમોવડ

સરગરમી સ્ત્રી૦ [फा.] ચપળતા, હોશિયારી

સરગવો પુ૦ [स शिग्रु] એક ઝાડ

સરગી સ્ત્રી૦ [अ. सहरी; हिं सहरगही (अ सहर + फा. गह)] રોજાના દિવસોમાં મળસકે વહેલો કરાતો નાસ્તો

સરઘસ ન૦ [फा. शहगश्त, સર૦ म सरगश्त] વરઘોડાની પેઠે, પ્રસંગ પર ગામમા ફરે છે તે કે તેમ નીકળેલ સમુદાય (-કાઢવું, -નીકળવું)

સરઘાસ ન૦ એક ઘાસ [(૨) સૃષ્ટિ

સરજત સ્ત્રી૦ [सं सृज् પરથી] સરજેલી વસ્તુ

સરજનહાર પુ૦ જુઓ સર્જનહાર

સરજવુ સ૦ક્રિ૦ જુઓ સર્જવુ

સરજુ સ્ત્રી૦ (કા.) એક જાતનુ ભરવાડી ગીત

સરજોરી સ્ત્રી૦ [फा.] જુઓ સિરજોરી

સરડ અ૦ [રવ૦] ઘસ વેતા થતો અવાજ

સરડકો પું૦[રવ૦]સરડ એવો અવાજ; સેડકો (૨) સબડકો (-ભરવો)

સરડી સ્ત્રી૦ [જુઓ સરડો] (સુ) કાચિંડો (૨) સરડાની માદા. [-પેસી જવી = મનમા ખોટો ખ્યાલ કે ભ્રમ વસી જવો.]

સરડો પુ૦ [प्रा॰ सरड (सं. सरट); સર૦ म सरडा] કાચિડો

સરણ ન૦ [सं] સરવુ તે

સરણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ [सं.] પગરસ્તો; માગ (૨) ગોઠવણી; વ્યવસ્થિતતા (૩) પદ્ધતિ, રીત

સરત સ્ત્રી૦[સર૦ सुरता (सं. स्मृति)]નજર(૨) યાદદાસ્ત; સ્મૃતિ (૩) ધ્યાન. [-પહોંચવી = નજર જવી. -રહેવી = ખ્યાલ - લક્ષ - સ્મૃતિ રહેવી. -રહેવું યાદ રહેવું. -રાખવી = લક્ષ - ધ્યાન રાખવું]૦ચૂક સ્ત્રી૦નજરચૂક; ભૂલી જવું તે

સરતું વિ૦ [સર૦ સરસુ'] નજીક, પાસે

સરદાર પુ૦[फा]નાયક આગેવાન (૨)અમીર, ઉમરાવ -રી સ્ત્રી૦ સરદારની સત્તા કે પદ (૨)આગેવાની(૩)વિ૦ સરદારનુ, -ને લગતું

સરદેશમુખી સ્ત્રી૦ [म. (સર+દેશમુખ ઉપરથી)] મરાઠી રાજ્યનો એક મહેસૂલી લાગો

સરનશીન પુ૦ [फा] સભાપતિ; પ્રમુખ,સદર

સરનામું ન૦ [फा] નામઠામ વગેરે. [-કરવુ = કાગળ પર સરનામુ લખવું.] [એક વનસ્પતિ

સરપટ પું૦ [सं शरपत्र, સર૦ हिं. सरपत]

સરપણ ન૦ [सं श्रपण = રાધવા માટેનો અગ્નિ, સર૦ म.] બાળવાના લાકડા

સરપંચ પું૦ [સર + (सं.) पञ्च] પંચનો વડો

સરપાવ પુ૦ [फा सरोपा: સર૦ म. शिरोपाव, शिर्पाव, हिं. सिर(-रो)पाव] શાબાશી બદલ આપવામા આવતો પોશાક;ઇનામ [-આપવો = ઇનામ આપવુ (૨) શાબાશી આપવી]

સરપેચ પુ૦ [फा] જુઓ શિરપેચ

સરપોશ ન૦ [फा] ઢાંકણ (૨) ગલેફ

સરફરાજ વિ૦ [फा.] પ્રખ્યાત, નામાંકિત(૨) ઉચ્ચ પદે ચડેલુ. -જી સ્ત્રી૦ વખાણ, સ્તુતિ (૨) ઉચ્ચ પદે ચડાવવુ તે

સરફરોશી સ્ત્રી૦[फा] માથું ડૂલ કરવું-આપવુ તે

સરબસર વિ૦[फा] તમામ (૨) સમગ્ર (૩) અ૦ એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી, પૂર્ણતઃ

સરબંદી સ્ત્રી૦[फा]તહેનાતનુ લશ્કર,રજવાડાના રક્ષણ માટેની કિલ્લા ઉપરની પલટણ

સરબાજી સ્ત્રી૦ [फा. સર + બાજી] ગંજીફાની એક રમત

સરબોડુ ન૦ જુઓ સરોડું

સરભર વિ૦[दे सरिभरी (प्रा सरि-सं. सदृश + भृ) સર૦ म. सरबरीत] ઓછુ વત્તુ નહિ- સરખેસરખુ (૨) નફાતોટા વિનાનુ [-ખાતું = જમે ઉધાર સરખું હોય તેવું ખાતું.]

સરભરા સ્ત્રી૦ [फा सरबराह; સર૦ म] આદરસત્કાર, સેવાચાકરી

સરમિયું ન૦, -યો પુ૦ [સરવું' ઉપરથી ? સર૦ प्रा. सरिस्सव (सं. सरीसृप)] જુઓ કરમિયો

સરમુખત્યાર વિ૦ [સર+મુખત્યાર] કુલ સત્તાવાળું (૨) પું૦ કુલ સત્તાવાળો અધિકારી **–રી** સ્ત્રી૦ સરમુખત્યારપણું; કુલ સત્તા

સરયુ(–યૂ) સ્ત્રી૦ [સં.](સ.) ઉત્તર હિંદુસ્તાનની નદી, જેને કાંઠે પ્રાચીન અયોધ્યા હતી

સરરર અ૦ [રવ૦] ઝટ સરકી જવાનો અવાજ

સરર અ૦ [રવ૦] તીર, ગોળી વગેરે વેગથી જાય તેનો રવ [–કરવું]

સરલ(–ળ) વિ૦ [સં.] સીધું (૨) મુશ્કેલ નહિ એવું (૩) નિષ્કપટી, નિખાલસ **૦તા** સ્ત્રી૦

સરવ પું૦ [फा सर्व, સર૦ म सरू; हिं सरो] એક ઝાડ; સરુ

સરવડું,–ડિયું ન૦, **–ડો** પું૦ ['સરવું' ઉપરથી, સર૦ दे सरिवाय; म. सरवा, सरवट] રહી રહીને પડતું વરસાદનું ઝાપટું

સરવણ પું૦ [म श्रवण, श्रमण] ટહેલિયો (૨) કાવડ લઈ ભીખ માગનારો (૩) ભિક્ષુ, શ્રમણ (૪) સ્ત્રી૦ ['સરવું' ઉપરથી] + જળાશયમાં થતો એક જીવ

સરવણી સ્ત્રી૦ ['સરાવવું' ઉપરથી] તેરમાને દિવસે કરાતી સજ્જાદાન ઇ૦ની ક્રિયા

સરવણું વિ૦ [જુઓ સરવણ] ભટકતું, રખડતું

સરવર વિ૦ [फा] પ્રતિષ્ઠિત, આગેવાન

સર(–રો)વર [सं], **–રિયું** ન૦ જુઓ સરોવર

સરવાટ પું૦ [જુઓ સરવું] સરવાપણું

સરવાણી સ્ત્રી૦ ['સરવું' ઉપરથી] ઝરણું

સરવા(–વૈ)યું ન૦ [फा. सरमायह=પૂંજી ઉપરથી ?] આખા વર્ષના હિસાબનું તારણ (–કાઢવું) [(૨) પરિણામે; અંતે

સરવાળે અ૦ [જુઓ સરવાળો] એકંદર

સરવાળો પું૦ [સર૦ म. सावळा, सारोळा] સંખ્યાઓને ભેગી ઉમેરવી તે (૨) તેથી થતી કુલ રકમ (–કરવો)

સરવું વિ૦ [प्रा सर (सं स्वर) ઉપરથી] શરવું, ઝટ સાંભળે તેવું (૨) મોટેથી બેલાયેલું (૩) [જુઓ સરાટ] અમુક જાતના સ્વાદ અને ફોરમવાળું (૪) [प्रा सृ ઉપરથી] ચપળ ઉદા૦ સરવા પગ (૫) અ૦ક્રિ૦ [प्रा सर (सं सृ)] જુઓ સરકવું (૬) પાર પડવું, વળવું (જેમ કે ગરજ, અર્થ, કામ)

સરવે (રૅ) સ્ત્રી૦ [इं] આકણી; મોજણી, (જમીનના માપ ઇ૦ની) તપાસ **૦યર** પું૦ [इं] તે કરનાર ઇજનેર

સરવૈયું ન૦ જુઓ સરવાયું

સરવો પું૦ [सं स्रुव, સર૦ हिं सुरवा] જુઓ સ્રુચ, સ્રુવ (૨) [सं सृ ? કે शूर ઉપરથી ?] ઉદાર પુરુષ (૩) [सं सराव ઉપરથી] શકોરું

સરશિ(–સિ)ફારસ સ્ત્રી૦ [સર+સિફારસ] લાગવગ, વગસગ

સરશિ(–સિ)યું ન૦ ['સરસવ' ઉપરથી] સરસવનું તેલ (૨) [प्रा. सरीसिव (सं सरीसृप)] અળસિયું

સરસ પું૦ જુઓ સરેશ

સરસ વિ૦ [सं. श्रेयस् ઉપરથી; સર૦ म.] સારું, ઉત્તમ (૨) [सं स+रस] રસવાળું (૩) સુંદર. [–તોલવું=વધતું–નમતું તોલવું] **૦તા** સ્ત્રી૦ [ખબરઅંતર, પત્તો

સરસમાચાર પું૦બ૦વ૦ [સર+સમાચાર]

સરસર સ્ત્રી૦ ['સરવું' ઉપરથી] છોકરાની એક રમત, ખારોપાટ (૨) અ૦ [રવ૦] ઝડપથી સરવાનો કે ચાલવાનો અવાજ

સરસવ પું૦ [प्रा सरिसव (सं सर्षप), સર૦ हिं सरसों; म] એક જાતનું તેલી બી

સરસવું અ૦ક્રિ૦ ['સરસ' ઉપરથી] (કા.) ચડી જવું, –થી વધી જવું

સરસંદેશો પું૦ [સર+સંદેશો] ખબરઅંતર

સરસાઈ સ્ત્રી૦ ['સરસ' ઉપરથી; સર૦ हिं ; म सरशी] સ્પર્ધા, ચડસાચડસી [–કરવી, –ભોગવવી, –મેળવવી]

સરસામ પું૦ [फा] મૂંઝારો; સનેપાત

સરસામાન પું૦ [સર+સામાન] રાચરચીલું; ઘરગથ્થુ સામાન

સરસાસરસી સ્ત્રી૦['સરસાઈ' ઉપરથી] ચડસાચડસી (૨) અ૦ જોડાજોડ, સાથોસાથ

સરસિજ ન૦ [सं.] કમળ

સરસિફારસ સ્ત્રી૦ જુઓ સરશિફારસ

સરસિયું ન૦ જુઓ સરશિયું

સરસીધું ન૦ [સર+સીધું; સર૦ म. सरसिधा] રસોઈનો સામાન

સરસું વિ૦ [सं श्रेयस्; સર૦ સરસ, म सरस,-सा] સરસ; સારું (૨) અ૦ [दे. सरिस; સર૦ म. सरसा, सरिसा] અડીને પાસે; નજીક. [**સરસું રહેવું**=લિસ-નજીક રહેવું]

સરસૂબો પુ૦ [फा.] વડો સૂબો; પ્રાંત કે વિભાગનો ઉપરી

સરસ્વતી સ્ત્રી૦ [सं] (સ.) વિદ્યાની દેવી; શારદા (૨) ઉત્તર ગુજરાતની એક નદી (૩) ત્રિવેણીસંગમની ગુપ્ત નદી ૦**પૂજન** ન૦ સરસ્વતીની પૂજાનો ઉત્સવ (કોઈ ઠેકાણે વસંતપંચમીએ તો કોઈ ઠેકાણે આસો માસમાં) (૨) દીવાળીમાં ચોપડાનું પૂજન

સરહદ સ્ત્રી૦ [फा. सरहद्] સીમા, સીમાડો. ૦**પ્રાંત** પું૦ હિંદના વાયવ્ય ખૂણાનો, તે સરહદ પરનો પ્રાંત (હવે પાકિસ્તાનમાં). **-દી** વિ૦ સરહદને લગતું; સરહદ સંબંધી (૨) પું૦ સરહદ પ્રાંતનો માણસ

સરળ, ૦તા સ્ત્રી૦ જુઓ 'સરલ'માં [સારંગ

સરંગ પું૦ [फा सरहंग] વહાણનો મુખ્ય ટંડેલ,

સરંજામ પુ૦ [फा] જોઈતી સામગ્રી (૨) લડાઈ કે લશ્કરની સામગ્રી. [**-ઊતરવું**= પૂરું થવું.] **-મી** વિ૦ સરંજામને લગતું (૨) શિલેદારી પદ્ધતિનું

સરઠ ન૦ એક પક્ષી

સરા સ્ત્રી૦ [फा.] જુઓ સરાઈ (૨) [सं सृ ઉપરથી] પ્રવાહ, ધારા (૩) [સર૦ म.; प्रा. सर, ०य (सं शरद्)] ઋતુ, મોસમ (ઉદા૦ લગનસરા) [(૨) શેરી, પોળ

સરાઈ સ્ત્રી૦ [फा] ધર્મશાળા; મુસાફરખાનું

સરાક પું૦; સ્ત્રી૦[स शलाका] અણીદાર સળી; ફાંસ; શૂળ

સરાકડો પું૦ જુઓ સરોખડો

સરાકતી વિ૦ સ્ત્રી૦ [अ. शिराकत] ધનામી જમીન ઉપરનો વેરો

સરાગ વિ૦ [सं] રંગવાળું (૨) રાગયુક્ત

સરાટ પુ૦ [સર૦સીરી, સીરાટ] સરવી વાસ કે સ્વાદ

સરા(-રે)ડે અ૦ [જુઓ સરાણ] સવે, સીધે માર્ગે. [**-ચડવું**=રસ્તે ચડવું; રાગે પડવું. **-ચડાવવું,-પાડવું**=રસ્તે ચડાવવું.]

સરાણ સ્ત્રી૦ [प्रा. साण (सं शाण), સર૦ म. सहाण, माण] ધાર કાઢવાનું યંત્ર. [**સરાણે ચડાવવું**=ધાર કાઢવી (૨) આરંભ કરી આપવો, રસ્તે પાડી આપવું (૩) ઉશ્કેરી આપવું] **-ણિયો** પું૦ સરાણ ઉપર ધાર કાઢી આપનાર

સરાધરા અ૦ [સરાર+ધર (મૂળ)થી] પહેલેથી છેવટ લગી

સરાપરદો પુ૦ [फा.] સરદારને રહેવાનો તંબૂ

સરાફ,-ફી જુઓ શરાફ'માં. [**સરાફી ધંધો** =ખુલ્લો-પ્રમાણિક વેપાર (૨) નાણાની ધીરધારનો ધંધો] [સરાવવાની દક્ષિણા

સરામણ ન૦,**-ણી** સ્ત્રી૦ ['સરાવવું' ઉપરથી]

સરામણું ન૦ બચાવ

સરાર અ૦ [फा. सरासर=આ છેડથી પેલા છેડા સુધી] હરાર, ઠેઠ સુધી

સરાવ [म.], ૦**લું** ન૦ શરાવ, શકોરું

સરાવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ સારવું] 'સારવું'નું પ્રેરક (૨) સારવું-શ્રાદ્ધ કરવું

સરાવિકા સ્ત્રી૦ એક છંદ

સરાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ સારવું] ખુશ થવું, કૃતાર્થ થવું (૨) અંજાવું

સરાસર અ૦, **-રી** અ૦ (૨) સ્ત્રી૦ [फा, સર૦ दे. सरिसरी] જુઓ સરેરાશ

સરાહ, ૦ના સ્ત્રી૦ [अप० सरह (सं श्लाघ्य); સર૦ हिं] શ્લાઘા, વખાણ; પ્રશંસા

સરાહવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ સરાહ; સર૦ हिं. सराहना] વખાણવું, મહિમા વધારવો

સરાહી વિ૦ ['સરાહ' પરથી] વખાણવા લાયક, મનોહર

સરાંઠી (૦) સ્ત્રી૦ [सं शर કે शण+કાઠી (सं. काष्ठ), સર૦ म. सराटी,-ठी] કરાઠી, સાંઠી

સરાંઢવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [स (સમાન)+રાંઢવું (दे. रंढुअ)] એક રાંઢવે બે ઢોરને બાંધવાં; સરોડવું

સરિત(-તા) સ્ત્રી૦ [सं.] નદી

સરિયામ વિ૦[फा. शाहराह्आम કે सरे आम?] મુખ્ય, ધોરી (રસ્તો) (૨) જાહેર (૩) સીધું; સળંગ

સરિયો પું૰ [સં. शर કે सृ ઉપરથી, સર૰ हिं सरिया, म. सरी] બાજરાજુવારીના છોડનો દાંડો (૨) બરૂની લાકડી
સરીખુ વિ૰ [प्रा सरिक्ख (सं. सदृक्ष), સર૰ म. सरिखा, हिं सरीखा] સરખું
સરીગત વિ૰ જુઓ શરીગત
સરીસુ વિ૰ [प्रा. सरिस (सं. सदृश), સર૰ म सरीसा, हिं सरिस] સરખુ (૨) અ૰ સરસુ, નજીક (૫)
સરુ ન૰ [જુઓ સરવ] એક ઝાડ; શરુ
સરુ ન૰ [સર૰ हिं. सिरा (म शिरस्) અથવા म सरू सं (त्सरु)=મૂ,] પાર; છેડો
સરૂપ વિ૰ [સ] સરખું, સમાન (૨) રૂપાળું, સુંદર ૰તા સ્ત્રી૰
સરેડે અ૰ જુઓ સરાડે
સરેતોરે અ૰ [સર૰ અ. सरीह] વાજતે ગાજતે, ખુલ્લેખુલ્લુ, છચોક
સરેરાશ સ્ત્રી૰ [જુઓ સરાસર, સર૰ म सरिरास] નાનીમોટી રકમોનો જુમલો કરીને કઢાતુ માન (ગ) (૨) અ૰ સરેરાશ ગણતા (૩) શુમારે, અંદાજથી
સરેશ(-સ) પું૰[फा] ચામડા કે હાડકામાથી મળતો ચીકણો પદાર્થ
સરૈયો (રૈ') પુ૰[प्रा सुरहि(सं सुरभि પરથી)] સુગંધીદાર વસ્તુઓ વેચનાર [માટી
સરોખડો પુ૰ [સર૰ प्रा सरक्ख] ચૂનાવાળી
સરોગત અ૰(ચ ?) સાધારણ રીતે [વેલ
સરોજ ન૰[सं] કમળ -જિની સ્ત્રી૰ કમળની
સરોઠવું સ૰ક્રિ૰ ['સરોઠુ' કે 'રાઠવુ' (છોડી નાખવું) ઉપરથી ?] ઘાસ છૂટું કરી પહોળું કરવુ (૨) [જુઓ સરાઢવુ] જાનવર નાસી ન જાય માટે એને સાથે એક દોરડે બાધવા
સરોઠું ન૰[सं शर ઉપરથી] જુવારબાજરીનો સાંઠો, રાઠુ [ન્યાયપુર સર
સરોતરી વિ૰ [સર૰ म सरोत्तरी] વાજબી;
સરોતો(-દો) પું૰ [સર૰ हिं सरौता] સૂડી
સરોદ(-દો) પું૰ [फा सुरोद] એક તતુવાદ્ય, સારગી
સરોદો પુ૰ જુઓ સરોતો (૨) જુઓ સરોદ
(૩) [सं. स्वरोदय, સર૰ म. सगेदा, हिं. सगोदा] નાકમાથી ચાલતા શ્વાસ ઉપરથી ભવિષ્ય કહેવાની વિદ્યા, સ્વરોદય
સરોરુહ ન૰ [सं] સરોજ, કમળ
સરોવર ન૰ [स.] મોટું તળાવ
સરોષ વિ૰ [सं] ગુસ્સાવાળુ; ગુસ્સા સહિત
સર્કલ, ૰ઇન્સ્પેક્ટર પુ૰ અમુક સર્કલ કે વિભાગનો મહેસૂલી એક અધિકારી
સર્ગ પુ૰ [सं] સૃષ્ટિ (૨) ઉત્પત્તિ (૩) ત્યાગ (૪) અધ્યાય (કાવ્યનો) ૰મીમાંસા સ્ત્રી૰ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિનો ક્રમ ચર્ચતુ શાસ્ત્ર; 'કૉસ્મોગની.' ૰શક્તિ સ્ત્રી૰ સર્જનશક્તિ
સર્ચલાઇટ સ્ત્રી૰; ન૰ [इं] ખૂબ દૂર સુધી પહોચે એવો વીજળીનો જોરદાર પ્રકાશ. [-નાંખવું = એવો પ્રકાશ પાડવો કે કરવો.]
સર્જક વિ૰ (૨) પુ૰ [सं] સર્જનાર
સર્જન પુ૰ [इं] શસ્ત્રવૈદ્ય, વાઢકાપનું કામ ખાસ જાણતો દાક્તર
સર્જન ન૰ [सं] સર્જવુ તે (૨) સર્જેલું તે; કૃતિ (૩) સૃષ્ટિ ૰જૂનું વિ૰ આદિ, સૃષ્ટિની શરૂઆતથી ચાલતુ આવેલુ ૰શક્તિ સ્ત્રી૰ નવુ રચવાની શક્તિ. ૰હાર પુ૰ સરજનહાર, પેદા કરનાર, ઈશ્વર -ના સ્ત્રી૰ સર્જવુ તે
સર્જવું સ૰ક્રિ૰ [सं सृज्] પેદા કરવુ, ઉત્પન્ન કરવુ, રચવું
સર્જિત વિ૰ [सं.] સર્જેલુ (૨) નસીબમા લખેલુ
સર્ટિફિકેટ ન૰ [इं] પ્રમાણપત્ર
સર્પ પું૰ [सं.] સાપ. ૰દંશ પુ૰ સાપનો ડંશ. -ર્પાકાર વિ૰ [+आकार] સર્પના આકારવાળું. -ર્પાસ્ત્ર ન૰ [+अस्त्र] સર્પનુ અસ્ત્ર. -ર્પિણી સ્ત્રી૰ સાપની માદા
સર્પવું અ૰ક્રિ૰ [सं. सृप्] દોડી જવુ
સર્પાકાર, સર્પાસ્ત્ર, સર્પિણી જુઓ 'સર્પ'માં
સર્વ વિ૰[सं] બધુ, સઘળુ [-હકસ્વાધીન = માલકીના તમામ હક પોતાના કબજામા છે] ૰કાલીન વિ૰નિત્ય; બધો વખત ટકી રહેનાર. ૰ગત વિ૰ સર્વત્ર રહેલું ૰ગામિત્વ ન૰ સર્વગામીપણું ૰ગામી વિ૰ સર્વવ્યાપક. ૰ગુણસંપન્ન વિ૰ સર્વ ગુણોવાળું (૨) [લા.]

દૃષ્ટિએ પૂર્ણ; બધા દૃષ્ટિવાળું. ૦ગ્રાહિત્વ ન૦ સર્વગ્રાહીપણું. ૦ગ્રાહી વિ૦ બધું ગ્રહણ કરતું. ૦જનીન વિ૦ સાર્વજનિક; સવ લોક સબધી ૦જિત્ વિ૦ સર્વને જીતનાર–તાબે કરનાર ૦જ્ઞ વિ૦ બધુ જાણનારુ ૦જ્ઞતા સ્ત્રી૦. ૦તઃ અ૦[સ.] ચોતરફ (૨) બધી બાજુએથી (૩) સર્વ પ્રકારે ૦તોભદ્ર વિ૦ [सं] બધી રીતે સુદર-(૨) પું૦ ચારે બાજુ દરવાજાવાળું મદિર કે મહેલ (૩) એક વ્યૂહરચના (૪) ન૦ દરેક બાજુથી સરખી રીતે વંચાય તેવી કાવ્યરચના ૦તોભદ્રચક્ર ન૦ જુઓ સર્વતોભદ્ર ૪ ૦તોમુખ(-ખી) બધી બાજુ મુખવાળું (૨) દરેક પ્રકારનુ, પૂર્ણ; વ્યાપક. ૦ત્ર અ૦ દરેક સ્થળે ૦થા અ૦ [सं] સર્વ પ્રકારે; બધી રીતે. ૦દમન વિ૦ [सं] બધાનુ દમન કરનારું (૨) પું૦ (સં) દુષ્યંત અને શકુંતલાનો પુત્ર ભરત ૦દર્શી વિ૦ બધુ જોનારુ કે જાણનારું (૨) [સ.] બુદ્ધ ૦દા અ૦ [सं] હમેશાં; નિરતર. ૦દિક(-ગ્) વિ૦ બધી દિશાનું,–ને લગતું. ૦દેશી(૦ય) વિ૦ બધા દેશ, અંગ કે વિભાગને લગતુ ૦દેશિતા, ૦દેશીયતા સ્ત્રી૦ ૦ધર્મસમભાવ પું૦ બધા ધર્મો પ્રત્યે સમાનતાનો ભાવ ૦નામ ન૦ નામને બદલે આવતો શબ્દ (વ્યા). ૦નાશ પું૦ બધાનો નાશ ૦નાશી વિ૦ સર્વનો નાશ કરનાર ૦પક્ષી વિ૦ બધા પક્ષનું, બધા પક્ષને લગતુ (૨) સર્વનો યોગ્ય પક્ષ કરતુ. ૦પ્રિય વિ૦ બધાને ગમતુ; બધાનું વહાલુ. ૦ભક્ષી વિ૦ બધુ ભક્ષણ કરતુ. ૦મતે અ૦ સર્વાનુમતે ૦મય વિ૦ સર્વવ્યાપી; સર્વમત ૦માન્ય વિ૦ બધાને માન્ય. ૦વિધ વિ૦ સર્વ પ્રકારનુ ૦વેત્તા વિ૦ બધું જાણનાર ૦વ્યાપક, ૦વ્યાપી વિ૦ સર્વત્ર વ્યાપી રહેલુ ૦વ્યાપકતા સ્ત્રી૦. ૦શક, ૦શક્તિ(૦માન) વિ૦ સર્વ પ્રકારની શક્તિવાળુ; સર્વસમર્થ. ૦શક્તિમત્તા સ્ત્રી૦ સર્વશક્તિમાન હોવું તે. ૦શ્રેષ્ઠ વિ૦ સર્વમા શ્રેષ્ઠ. ૦સત્તાધીશ પું૦ સવ સત્તા જેના હાથમા છે તેવું; સરમુખત્યાર, ૦સંગ્રહ પું૦ બધી જાતની માહિતીનો સગ્રહ; 'સાઇક્લોપીડિયા'. ૦સંપન્ન વિ૦ કાંઈ પણ ઊણપ વિનાનું ૦સંમત વિ૦ સર્વમાન્ય. ૦સાધારણ, ૦સામાન્ય વિ૦ સૌને લાગુ પડતુ ૦સ્પર્શી વિ૦ વ્યાપક બધાને લાગુ પડતુ ૦સ્વ ન૦ પોતાનુ બધું, બધી માલમત્તા કે શક્તિસંપત્તિ. –ર્વંકષ વિ૦ સર્વશક્તિમાન –ર્વંસહ વિ૦ બધુ સહન કરનારું - ઉદાર –ર્વંસહા વિ૦ સ્ત્રી૦ (૨) સ્ત્રી૦ (સં) પૃથ્વી –ર્વાગ્ર વિ૦ [+अग्र] એકાગ્રથી ઊલટું –ર્વાતિશાયિત્વ ન૦ [+अतिशायित्व] સર્વાતિશાયીપણું; 'ટ્રાન્સેન્ડન્સ'. –ર્વાતિશાયી વિ૦ સર્વની પાર રહેલુ 'સર્વાનુશાયી'થી ઊલટું –ર્વાતીત વિ૦ [+अतीत] સર્વથી પર –ર્વાત્મત્વ, –ર્વાત્મભાવ પું૦[+आत्मत्व, -आत्मभाव] પોતે બધાનો આત્મા છે અથવા એક જ આત્મા બધામા છે તેવો ભાવ. –ર્વાત્મવાદ પું૦ સર્વાત્મભાવનો વાદ –ર્વાત્મા પું૦ બધાનો આત્મા–પરમેશ્વર .–ર્વાધિકાર પું૦ [+अधिकार] સવ અધિકાર –ર્વાધિકારી પું૦ કુલ સત્તાવાળો, સરમુખત્યાર. –ર્વાનુભવરસિક વિ૦ [+અનુભવરસિક] જુઓ સર્વાનુભવી –ર્વાનુભવી વિ૦ સર્વના અનુભવવુ (૨) સર્વને અનુભવે સાચુ કે સિદ્ધ એવુ; 'ઑબ્જેક્ટિવ' –ર્વાનુમત વિ૦ [+अनुमत] બધાને અનુમત–કબૂલ (૨) પું૦, ન૦ બધાનો મત. –ર્વાનુમતિ સ્ત્રી૦ બધાની અનુમતિ –ર્વાનુશાયિત્વ ન૦ [+अनुशायित्व] સર્વાનુશાયીપણું; 'ઇમેનન્સ'. –ર્વાનુશાયી વિ૦ સર્વમા વ્યાપીને–સમાઈને રહેનાર. –ર્વાર્પણ ન૦ [+अर्पण] સવ સ્વનુ અર્પણ. –ર્વાંગ ન૦ [+अंग] બધા અંગ, આખું શરીર (૨) વેદના બધા અંગો –ર્વાંગસંપૂર્ણ વિ૦ સર્વાંગે સપૂર્ણ –ર્વાંગસુંદર વિ૦ સપૂર્ણ સુંદર. –ર્વાંગી(૦ણ) વિ૦ સર્વ અંગોને લગતુ આખા શરીરમા વ્યાપી કે ફરકી રહેતુ –ર્વે સ૦ સર્વ; બધુ. –ર્વેશ(–શ્વર) પું૦ [+ईश, ईश्वर]

સર્વનો ઈશ્વર–પરમેશ્વર. –ર્વોચ્ચ વિ૦ [+उच्च] સૌથી ઉચ્ચ. –ર્વોત્કૃષ્ટ, –ર્વોત્તમ વિ૦ [+उत्कृष्ट, उत्तम] સૌમા ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ –ર્વોદય પુ૦ [+उदय] સર્વનો ઉદય, બધાનું હિત. –ર્વોદયવાદી વિ૦ સર્વોદયમાં માન્યતાવાળુ –ર્વોપભોગ્ય વિ૦ [+उप-भोग्य] સૌને રસ પડે એવુ –ર્વોપયોગી વિ૦ સર્વને ઉપયોગી –ર્વોપરી વિ૦ [+ઉપરી] સૌથી ચડિયાતુ (૨) શ્રેષ્ઠ. –ર્વોપરીત્વ, –ર્વોપરીપણું ન૦ સૌનું ઉપરીપણુ શ્રેષ્ઠત્વ. –ર્વોપમાલાયક વિ૦ [+ઉપમા+લાયક] બધી શુભ ઉપમાઓને યોગ્ય; શ્રેષ્ઠ (વડીલ માટે પત્રોમા વપરાતુ વિ૦). –ર્વોપાસક પુ૦ [+उपासक] સર્વનો–સમગ્ર એવા પ્રભુનો ઉપાસક

સર્વરી સ્ત્રી૦ [स] શર્વરી, રાત

સર્વે સ૦ જુઓ સર્વ

સલ ન૦ જારબાજરીનાં કણસલાવાળા પૂળા (૨) [स] સલિલ, પાણી

સલક્ષ(–ખ)ણું વિ૦ [સ+લક્ષણ] સારાં લક્ષણ-વાળુ (૨)[सु] સખણું, તોફાની નહિ તેવું

સલગમ ન૦ [फा शलजम; સર૦ हिं, म] ગાજર જેવુ એક કંદ [વજ્જાપૂર્વક

સલજ્જ વિ૦ [सं] લાજવાળું (૨) અ૦

સલપી ન૦ એક માછલી

સલપો(–ફો) પુ૦ [हि सुलफा] સપાટો; દમ (ચલમનો) (૨) જથો

સલમો પુ૦[સર૦ हि, म. सलमा] ઝીકચળકમા વપરાતો ગોળ લપેટેલો ચળકતો તાર

સલવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ સાલવવું

સલવામણ સ્ત્રી૦ ['સલવાવું ઉપરથી]સલવાવું તે (૨) ન૦ સાલવવાનું મહેનતાણું

સલવાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ સાલ (सं शल्य)] ઉકેલ ન સૂઝવાથી ગભરાવુ, ગૂંચાવુ (૨) 'સાલવવુ' 'સલવવુ'નું કર્મણિ

સલાટ પુ૦ [प्रा सिल्लार (सं शिलाकार), સર૦ हिं सिलावट] પથ્થર ઘડનારો

સલાટી(–ડી) સ્ત્રી૦ [સર૦ प्रा सिलिया (सं. शिलिका)] ધાર કાઢવાનો પથ્થર

સલાડવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ સાલ (स शल्य)] (કા) જોડવુ, એકને બીજા સાથે બાવવુ

સલાડી સ્ત્રી૦ જુઓ સલાટી

સલાડુ ન૦ જુઓ સલાટી (૨) [સલાડવું પરથી] ભંભેરણી, સલાડો

સલાડો પુ૦ [સલાડવુ પરથી] એક ઊંટને બીજાને પૂંછડે બાવવુ તે (૨) [લા] કોઈને મરજી વિરુદ્ધ કામે લગાડવુ તે (૩) [ચ] સલાડુ, અહીંની તહીં ને તહીંની અહીં વાત કરવી તે

સલાબત સ્ત્રી૦[अ] મોટાઈ, ભારેપણુ, પ્રૌઢતા

સલામ સ્ત્રી૦ [अ] નમસ્કારનો એક પ્રકાર. [–અલૈકુમ [अ.], આલેકમ = મળતી વખત વંદન કરવા બોલવાનો મુસલમાની ઉદ્ગાર ('તમને શાંતિ મળો!'). –કરવી = નમન કરવુ. –કહેવી = નમસ્કાર કહેવા –ભરવી = ખાસ નીચા નમીને સલામ કરવી (૨) આજીજી કે ખુશામત કરવી –ઝીલવી, –લેવી = સલામના જવાબમા સલામ કરવી કે માથું નમાવવુ] –મિયા વિ૦ સલામી દાખલ જ થોડું મહેસૂલ ભરવુ પડે તેવી જમીન –મી સ્ત્રી૦ સલામ દાખલ અપાતું માન, ભેટ કે મહેસૂલ (૨) વ્યાયામમા કે કવાયતમા સલામ કરવાની રીત (–આપવી, –લેવી)

સલામત વિ૦ [अ] સહીસલામત, સુરક્ષિત (૨) હયાત અને તંદુરસ્ત –તી તંદુરસ્તી; ક્ષેમ (૨) હયાતી, જિંદગી (૩) સુરક્ષિતતા

સલામિયા, સલામી જુઓ 'સલામ'મા

સલાવડુ ન૦ [જુઓ શરાવલું] માટીનુ ભિક્ષા-પાત્ર, શકોરુ

સલાહ સ્ત્રી૦ [अ] શિખામણ (૨) અભિપ્રાય (૩) [अ सिलाह] સુલેહ (–કરવી) ૦કાર વિ૦ (૨) પુ૦ સલાહ આપનાર (૨) સુલેહ કરનાર કે કરાવનાર [(સ) વરુણદેવ

સલિલ ન૦[सं] પાણી –લેન્દ્ર પુ૦ [+इन्द्र]

સલીલ વિ૦ [सं] લીલા, ક્રીડા કે વિલાસવાળું (૨) અ૦ રમતમા, હાવપૂર્વક

સલૂક સ્ત્રી૦ [अ] વતણૂક, રીતભાત, વર્તાવ

(૨) સદ્ભાવ, મેળ (૩) ભલાઈ; નેકી; ઉપકાર. –કાઈ સ્ત્રી૦ સભ્યતા; વિનયી વર્તણૂક (૨) સદ્ભાવ; મેળ
સલૂજવું સ૦ક્રિ૦ + સમજવું
સલૂડું વિ૦ [જુઓ સલાડું] સવાસલા કે સલાડા કર્યા કરનારું
સલૂણું વિ૦ [प्रा. सलूण (सं. स+लवण),સર૦ हिं. सलोना] મનોહર, સુંદર
સલૂન ન૦ [इं] ઘરના જેવી સગવડોવાળો રેલગાડીનો ખાસ ડબ્બો (૨) સ્ટીમરમાં ઉતારુઓનો મોટો ઓરડો (૩) હજામની દુકાન
સલેપાટ પું૦ [इं स्लीपर,સર૦ म. शिलेपाट, हिं. सलोपर] રેલના પાટા નીચે ગોઠવાતો પાટડો
સલો પું૦ [प्रा. सील (स. शीलय्)=દુરસ્ત કરવું પરથી ?] પાતળું લીંપણ, અબોટ
સલોકતા સ્ત્રી૦ [स] ઇષ્ટદેવ સાથે એક લોકમાં રહેવું તે, એક પ્રકારની મુક્તિ, સાલોક્ય
સલોકા પું૦ બ૦ વ૦ [सं श्लोक] સમસ્યા કે મહેણાંવાળી પ્રશ્નોત્તરરૂપ કવિતા(૨)વરકન્યાએ પરણતી વખતે સામસામે બોલવાની લીટીઓ
સલ્તનત સ્ત્રી૦ [अ] પાદશાહત; રાજ્ય
સલ્લી સ્ત્રી૦ [प्रा. सिलिया (सं. शिलिका),સર૦ हिं सिल्ली] અસ્રો ઘસવાની પથરી
સલ્લો પું૦ [જુઓ સલો] સાગોળ
સવચ્છી સ્ત્રી૦ વિ૦ જુઓ સવત્સી
સવડ પું૦, સ્ત્રી૦ [सं सु+ વડ(स. वृत्ति),સર૦ म. सवड, संवड] જુઓ સગવડ [વાળી
સવત્સ વિ૦–ત્સા,[सं],–ત્સીવિ૦સ્ત્રી૦વાછડા-
સવર્ણ વિ૦ [स.] એક જ વર્ણનું,સમાન વર્ણનું (૨)ચાતુર્વર્ણ્યમાં સમાતો–વર્ણવાળો (હિંદુ). ૦કરણી સ્ત્રી૦ એક ઔષધિનું નામ
સવલવું સ૦ક્રિ૦ ચાસને આળે આળેથી સજ્જડ ઊગેલા છોડ ઉખેડી આછા કરવા
સવળવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ સળવળવું
સવળ(–ળું) વિ૦ [स (सं. सम् के सु)+વળ ? કે સર૦ दे. सवडहुत्त = અભિમુખ; સંમુખ] સૂલટું, અવળાથી ઊલટું. [સવળા પાસા પડવા=ધાર્યું પાર પડવું; ફતેહ થવી. સવળું પડવું = ખરું પડવું (૨) સફળ થવું. સવળે હાથે પૂજ્યા હરી = વિધિપૂર્વક–બરોબર કે ફળે એમ આરાધના કરી હરી]
સવા પું૦ [स (सं. सु)+વા] અનુકૂળ વા પવન (૨) વિ૦પાધરું સવે, પાંસરું; અનુકૂળ
સવા પું૦ (બ૦વ૦) [સર૦ हिं. सोआ, सं. शताह्वा] એક વનસ્પતિના બીજ; સુવા (૨) [?] પાપડ કે અથાણામાં પડતો એક જીવ
સવા વિ૦ [प्रा. सवाय (स. सपाद)] એક અને પા; ૧¼ (૨)[બીજી સંખ્યા આગળ લાગતાં] તેથી ¼ વધારે. જેમ કે, સવા ૭ (૩) સો, હજાર જેવી સંખ્યા પૂર્વે 'તેથી સવા ગણું' અર્થ બતાવે. ઉદા૦ સવા સો, સવા હજાર. [–આઠ = મન માને એવું; સારું. –વીસ = સાચું, યોગ્ય.–શેર =ઘણું– ખૂબ(૨)ચડિયાતું (ઉદા૦ સવા શેર લોહી ચડવું=અતિ આનંદ થવો. શેરને માથે સવા શેર)] ૦ઈ વિ૦ સ્ત્રી૦ સવાયું (૨) સ્ત્રી૦ સવા ગણું તે (૩) ચડિયાતાપણું, વડાઈ (૪) સિપાઈનો ફેંટો કે પાઘડી (૫) વધારાના વખતમાં કરેલું કામ કે તેની મજૂરી (૬)એક ધીરીને સવા લેવો તે [–ચિઠ્ઠી = એકનો સવાએ પ્રમાણે લખી આપેલી ચિઠ્ઠી કે પાડેલું ખાતું. –નો ધંધો = એક ને બદલે સવા લખાવી લઈ નાણું વ્યાજે ધીરવાનો ધંધો]
સવાકવા પું૦[स (सं सु)+વા, ક(स कु)+વા] અનુકૂળ કે પ્રતિકૂળ પવન (૨) અકસ્માત
સવાકો પું૦ ['સવા' ઉપરથી] પૈસો. દોઢિયું
સવાણ સ્ત્રી૦[જુઓ સુહાણ]સોબતનો આનંદ; સોબતની હૂંફ (૨) આરામ, કરાર (૩) ન૦ પશુ માદાના ગર્ભાધાનનો કાળ [સવાણે આવવું=પશુ માદાનો તે સમય આવવો.]
સવાદિયું વિ૦ ['સ્વાદ' ઉપરથી] સ્વાદિષ્ટ (૨) સ્વાદિષ્ટ ચીજોના ચટકાવાળું
સવાબ ન૦ [अ] ધર્મકૃત્ય, પુણ્ય
સવાયા પું૦બ૦વ૦, –યાં ન૦ બ૦વ૦ [જુઓ –ઈ] સવાના આંક. –યું વિ૦ સવા ગણું (૨) ચડિયાતું. –યો પું૦ સવાકો; પૈસો
સવાર (સ') સ્ત્રી૦, ન૦ [दे.] પ્રાતઃકાળ; વહાણું. [–થવી,પડવી. –નું નામ = સવારે ઊઠતાં જે નામ લીધાથી આખો દહાડો સારો જાય

તેવુ શુભ નામ (૨) [વ્યંગમાં] ચંડાળ.]
સવાર વિ૦ [फा] ઘોડા, હાથી કે વાહન ઉપર બેઠેલુ (૨) પું૦ તેવો માણસ, અસવાર (૩) ઘોડેસવાર સિપાઈ. [–થવુ = ઘોડે બેસવું (૨) ચઢી બેસવુ; સરજોરી કરવી.]
સવારથ પુ૦, –થિયું જુઓ સ્વાર્થ, –થી
સવારાં,–રું અ૦ [સ + વાર] + વહેલુ; ઉતાવળુ (૨) સવેળા, વખતસર
સવારી સ્ત્રી૦ [फा] સવાર થવુ તે (૨) ગાડી વગેરેમા બેસનાર ઉતારુ (૩) વાહને ચડી ઠાઠમાઠથી વરઘોડા રૂપે ફરવુ તે, તેવો વરઘોડો (૪) અમલદારીને અંગે મુસાફરી (૫) કૂચ, હુમલો; ચડાઈ (૬) [લા] ઠાઠવાળો માણસ (૭) સંગીતનો એક તાલ. [–કરવી, –ચઢવી, –નીકળવી –નું ગાડું = એક જાતનું મુસાફરી માટેનું બળદગાડુ]
સવારું અ૦ જુઓ સવારા
સવાલ પું૦ [अ] પ્રશ્ન (૨) પૂછવાનું તે; માગણી; અરજ (૩) બોલ. [–કરવો, નાખવો = માગણી કરવી] [ની કિંમતનુ, મૂલ્યવાન
સવાલખી(–ખું) વિ૦ [સવા + લાખ] સવા લાખ-
સવાલજવાબ પુ૦બ૦વ૦ [સવાલ + જવાબ] પ્રશ્નોત્તર (૨) બોલાબોલી (૩) પડપૂછ–તપાસ
સવા વીસ વિ૦ [સવા + વીસ] [લા.] સાચું; પ્રમાણરૂપ, શિરોધાર્ય
સવાવું (સ') અ૦ક્રિ૦ [જુઓ સવાણ] (પશુની માદાએ) ગર્ભ ધારણ કરવો (૨) 'સાહવું'નુ કર્મણિ (૩) ગમવુ, ગોઠવુ
સવાસણ સ્ત્રી૦ [सं सुवासिनी; સર૦ म सवाशीण] સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી
સવાસલું ન૦ [सं सु + वाश?] સારું લગાડવા મીઠુ મીઠું બોલવુ તે (૨) કાલાવાલા
સવાસૂરિયું વિ૦ [સવા + વરસ?] સવા સવા વર્ષને આંતરે જન્મેલું
સવાસો (સો) પુ૦ [સવા + સો] '૧૨૫'
સવિકલ્પ, ૦ક વિ૦ [सं] વિકલ્પવાળું
સવિકાર વિ૦[सं] પરિણામ – વિકારયુક્ત
સવિતા પું૦[सं] સૂર્ય (૨) સરજનહાર, પ્રભુ ૦ઈ સ્ત્રી૦ + પ્રકાશ, તેજ (૨) બહાદુરી
સવિનય વિ૦ [सं.] વિનયયુક્ત (૨) અ૦ વિનયપૂર્વક. ૦ભંગ પું૦ વિનયપૂર્વક–અહિંસાયુક્ત ભંગ (અન્યાયી કે અધર્મી કાયદા કે હુકમનો)
સવિશેષ વિ૦[सं] વિશિષ્ટતાવાળું, અસાધારણ (૨) ઉત્તમ, મુખ્ય (૩) અ૦ ખાસ કરીને (૪) ખૂબ જ [વિસ્તારપૂર્વક
સવિસ્તર વિ૦ [सं] વિસ્તારયુક્ત (૨) અ૦
સવે (વે,) અ૦ ઠેકાણે, રસ્તે; વ્યવસ્થિત (૨) વિ૦ સારુ, રૂડું [–કરવું = ઠેકાણે કરવુ (૨) મારી નાખવુ. –પડવું = અનુકૂળ થવુ (૨) બરોબર જોગવાવુ; ઠેકાણે પડવુ. –લાવવું = બંધ બેસાડવુ, ઠેકાણે લાવવુ]
સવેલી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ + વેલો?] છોકરા સાથે નાતરે આવેલી (૨) સગાઈ થઈ હોય છતા બારોબાર બીજે પરણાવી દીધેલી
સવેળા અ૦ [સ + વેળા] વખતસર, આગળથી
સવૈયો પુ૦ [સર૦ हिं] એક છંદ
સવ્ય વિ૦ [सं] ડાબુ (૨) ડાબે ખભે રહેલું (જનોઈ). ૦સાચી પુ૦ (सं) (ડાબે હાથે પણ બાણ છોડી શકનાર) અર્જુન
સવ્યાપસવ્ય વિ૦ [सं.] ડાબુ જમણું (૨) [લા] ખરુંખોટું. [–કરવું = સતાડવુ (૨) પચાવી પાડવુ] [સબળુ
સશક્ત વિ૦ [स + शक्त, સર૦ म] શક્તિવાળુ,
સશસ્ત્ર વિ૦ [सं] શસ્ત્રસજ્જ, શસ્ત્ર સાથે
સશેષ વિ૦ [सं] શેષ રહે તેવુ ૦ભાગાકાર પુ૦ જેમા શેષ રહ્યા કરે તેવો ભાગાકાર
સસડવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] સડસડ અવાજ સાથે ખૂબ ઊકળવુ
સસડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'સસડવુ'નુ પ્રેરક, ખૂબ ગરમ કરવુ (૨) (સુ) સડસડ પી જવુ
સસણવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] સણસણવુ
સસણાટ પુ૦ [રવ૦] સણસણાટ; સસણવુ તે
સસણી સ્ત્રી૦ [રવ૦] સસણવાનો અવાજ (૨) બાળકનો એક રોગ. [–બોલવી = શ્વાસનો (તે રોગથી) અવાજ થવો]
સસરો પું૦ [सं श्वसुर, प्रा. ससुर, સર૦ म ससरा, हिं ससुर] વર કે વહુનો બાપ

સસલી સ્ત્રી૦ [सं शश, प्रा. सस, સર૦ म., हिं. ससा] સસલાની માદા. **-લું** ન૦ એક નાનું ચોપગું પ્રાણી. **-લો** પું૦ સસલાનો નર
સસવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा. सस (सं श्वस्) કે प्रा. सूस (सं शुष्)] ફૂલેલી વસ્તુનું બેસી જવું
સસાર વિ૦[सं.] સાર કે સત્ત્વવાળું. ૦તા સ્ત્રી૦
સસુમારું ન૦ [प्रा. सुसुमार (स शुंशुमार)] એક જળચર પ્રાણી
સસ્તું વિ૦ [સર૦ हिं., म. सस्ता; म. सस्त, स्वस्त] સોંઘું (૨) (લા.) ભાર કે વકર વિનાનું. [**સસ્તામાં મળવું**=સસ્તું મળવું. **સસ્તું પડવું**=કિંમતમાં સસ્તું લાગવું કે આવવું **-મૂકવું**=સસ્તે ભાવે વેચવા તત્પર થવું]
સસ્નેહ વિ૦ [सं.] સ્નેહસહિત, સ્નેહપૂર્વક
સસ્મિત વિ૦ [सं.] સ્મિતવાળું (૨) અ૦ સ્મિત સાથે
સસ્ય ન૦[सं]ધાન્ય, અનાજ **૦વતી** વિ૦સ્ત્રી૦ અન્નપૂર્ણા, ધાન્યથી ભરપૂર [સસલો
સસ્સો પું૦ સ અક્ષર (૨) [प्रा सस (सं. शश)]
સહ અ૦ [सं] સાથે
સહકાર પું૦ [सं.] સાથે મળીને કામ કરવું તે; એકબીજાને મદદગાર થવું તે (૨) આંબો. **-રિતા** સ્ત્રી૦, **-રિત્વ** ન૦ સહકારીપણું. **-રી** વિ૦ સહકારવાળું; સહકાર કરતું કે તેનાથી ચાલતું (૨) પું૦ સહકાર કરનાર. **-રી ભંડાર** પું૦ સહકારથી ચાલતી દુકાન **-રી મંડળ** ન૦, **-રી મંડળી** સ્ત્રી૦ સહકારથી ચાલતું મંડળ [થવું તે
સહગમન ન૦ [सं.] સાથે જવું તે (૨) સતી
સહગામી વિ૦ [सं.] સહગમન કરનારુ (૨) [ગ] 'કૉંકરંટ' [સોબતી. **-રી** સ્ત્રી૦
સહચર વિ૦ (૨) પું૦ [सं] સાથે ફરનાર;
સહચાર પું૦[सं] સાથ; સંગ, સોબત, સંબંધ (૨) સુસંગતપણું (૩) સાહચર્ય. **-રિણી** વિ૦સ્ત્રી૦ સાથે રહેનારી કે ફરનારી (૨) સ્ત્રી૦ સહચરી **-રિતા** સ્ત્રી૦ **-રી** વિ૦ સાથે જનારું કે રહેનારું (૨) પું૦ પતિ
સહજ વિ૦ [सं] સાથે જન્મેલું (૨) કુદરતી; સ્વાભાવિક (૩) સહેજ; સહેલું (૪) અ૦ ખાસ કારણ વિના (૫) સ્વાભાવિક રીતે (૬) સહેલાઈથી **૦પ્રાપ્ત** વિ૦ સહેજે મળેલું. **૦બુદ્ધિ** સ્ત્રી૦ કુદરતી બુદ્ધિ કે પ્રેરણા; 'ઇન્સ્ટિંક્ટ'. **૦સ્ફુરણ** ન૦, **૦સ્ફૂર્તિ** સ્ત્રી૦ સહજબુદ્ધિ; સહેજે સ્ફુરવું તે
સહજન્ય વિ૦ [सं सह+जन्] સાથે જન્મેલું
સહધર્મચાર પું૦ [सं.] સાથે રહી જીવનની ફરજો બજાવવી તે. **-રિણી** સ્ત્રી૦ પત્ની. **-રી** પું૦ પતિ
સહધર્મી વિ૦ (૨) પું૦ [सं.] સમાન ધર્મવાળું (૨) એકસમાન ધર્મનું અનુયાયી **-ર્મિણી** સ્ત્રી૦ જુઓ સહધર્મચારિણી
સહન ન૦ [सं.] સહેવું -ખમવું તે **૦તા** સ્ત્રી૦ સહનશીલતા **૦શક્તિ** સ્ત્રી૦ સહન કરવાની શક્તિ. **૦શીલ** વિ૦ સહન કરે તેવા સ્વભાવનું; શાંત, ધીર, સહિષ્ણુ **૦શીલતા** સ્ત્રી૦
સહપાઠી પું૦ [सं] સાથે ભણનાર, સહાધ્યાયી
સહભાગિની સ્ત્રી૦ [सं] પત્ની
સહભોજન ન૦ [सं.] સાથે બેસી કરેલું ભોજન (૨) ભિન્ન વર્ણના લોકોનું એક પંગતે ભોજન
સહમત વિ૦ [सं] એકમત, સમાન-સરખા મતવાળું. **-તી** સ્ત્રી૦ એકમતી
સહમરણ ન૦ [सं.] જુઓ સહગમન
સહયોગ, -ગી [सं.] જુઓ સહકાર, -રી
સહરાવું અ૦ક્રિ૦[સર૦हिं सहरना]+ ખુશ થવું
સહર્ષ વિ૦ [सं] હર્ષયુક્ત (૨) અ૦ હરખભેર
સહવર્તમાન, સહવર્તી વિ૦ [सं.] સાથે રહેનારું કે હોય તેવું
સહવાસ પું૦ [सं.] સાથે વસવું તે (૨) સોબત; સંબંધ (૩) અભ્યાસ, મહાવરો. **-સી** વિ૦ સાથે વસનારું (૨) પરિચિત (૩) ટેવાયેલું [શિક્ષણ આપવું તે
સહશિક્ષણ ન૦ [सं.] છોકરાછોકરીઓને સાથે
સહસા અ૦ [सं] ઉતાવળે (૨) ઓચિંતું (૩) વિચાર કર્યા વિના
સહસ્ર પું૦ [सं.] હજાર. **૦બાહુ, ૦હાથ** પું૦ (સં) સહસ્ર હાથવાળો-બાણાસુર **૦મુખી** વિ૦ સહસ્ર મુખવાળું (૨) સહસ્ર મુખે થતું **૦રશ્મિ** પું૦ સૂર્ય **-સ્રાક્ષ** પું૦ [+अक्ष]

(સં) ઇંદ્ર [સહપાઠી

સહાધ્યાયી પુ૦ [સં] સાથે ભણનારો વિદ્યાર્થી;

સહાનુભાવ પુ૦, **સહાનુભૂતિ** સ્ત્રી૦ [સં.] સમભાવ; દિલસોજી

સહાય સ્ત્રી૦ [જુઓ સાહ્ય] મદદ

સહાય પુ૦ [સં] મિત્ર, મદદગાર **૦ક** વિ૦ મદદગાર **૦કવૃત્ત** ન૦ 'ઑક્ઝિલિયરી સર્કલ' (ગ). **૦કારક, ૦કારી** વિ૦ સહાય કરનારું (૨) [વ્યા.] સહાયમાં વપરાતું ક્રિયાપદ. **૦તા** સ્ત્રી૦ સાહ્ય, મદદ. **૦ભૂત** વિ૦ મદદગાર થયેલું. **૦વૃત્તિ** સ્ત્રી૦ પરસ્પર સહાય કરવાની (પ્રાણીની) સહજવૃત્તિ, સહાયશીલતા **૦શીલ** વિ૦ સહાયવૃત્તિવાળું **૦શીલતા** સ્ત્રી૦

સહારો પુ૦ [હિં.] આશ્રય, હૂંફ

સહિત અ૦ [સં] સાથે (૨) સુધ્ધાં

સહિયર સ્ત્રી૦ [પ્રા. સહી (સં સખી)] સહી, સખી

સહિયારુ વિ૦ [પ્રા સાહાર,૦ણ (સં. સાધારણ)] ભાગિયાભાગવાળું (૨) ભેગું, ભાગ વહેંચ્યા ન હોય તેવું (૩) ન૦ પંતિયાણું ; ભાગિયાપણું

સહિષ્ણુ વિ૦ [સં] જુઓ સહનશીલ **૦તા** સ્ત્રી૦

સહી સ્ત્રી૦ [अ सहीह] (ખત, કાગળમાં) નીચે પોતાનું નામ લખવું તે, મતું (૨) વિ૦ ખરું; સાચું (૩) અ૦ કબૂલ, મંજૂર; નક્કી. [**–કરવી**=દસ્કત કરવા (૨) કબૂલ કરવું **–કરવું**=છેવટની મંજૂરી આપવી; નક્કી કરવું. **–થવું**=સિદ્ધ થવું, સફળ થવું. **–હોવું**=કબૂલ મંજૂર હોવું (૨) ખરું હોવું] **૦સલામત** વિ૦ સુરક્ષિત; કાંઈ પણ ઈજા કે નુકસાન વિનાનું (૨) અ૦ તેવી રીતે **૦સલામતી** સ્ત્રી૦ સહીસલામતપણું; સુરક્ષિતતા **૦સાટુ** ન૦ સહી આપીને નક્કી ઠરેલું સાટું કે કરાર

સહી સ્ત્રી૦ [પ્રા. (સં सखी)] સખી, સહિયર. **૦પણું** ન૦ સખીપણું, સહિયર તરીકેનો સંબંધ

સહીકું ન૦ [સં सह्य?] (ચ) અભ્યાસથી મહાવરો પડી જવો-ટેવાવું તે (**–પડવું**)

સહુ વિ૦ [સર૦ સૌ, म. सऊ] સર્વ

સહૂલિયત સ્ત્રી૦ [अ. सहूलत, સર૦ म. सोहलत, हिं.] સુગમતા, સહેલાઈ

સહૃદય વિ૦ [સં.] સામાનો ભાવ કે લાગણી સમજી શકે તેવું (૨) દયાળુ (૩) રસિક; રસજ્ઞ **૦તા** સ્ત્રી૦

સહેજ (સ્હે) વિ૦ [સં. सहज ઉપરથી] થોડું; અલ્પ (૨) અ૦ જુઓ સહજ **૦સાજ** વિ૦ (૨) અ૦ થોડુંઘણું, જરાક **–બારત** અ૦ સહેજ અમસ્તું, મજાક દાખલ **–જે** અ૦ સહેલાઈથી [સહન

સહેણી (સ્હે) સ્ત્રી૦ ['સહેવું' પરથી] સહેવું તે,

સહેતુક વિ૦[સં.] હેતુવાળું, સપ્રયોજન **૦તા**સ્ત્રી૦

સહેરો પુ૦ [પ્રા सेहर (સં शेखर), સર૦ हिं. सेहरा] જરીનો પટકો, મંદીલ

સહેલ (સ્હે) વિ૦ [अ सहल, સર૦ हिं, म सहल] સહેલું (૨) સ્ત્રી૦ [अ सैर, સર૦ म. सहल, हिं. सैर, –ल] આનંદથી આમ તેમ ફરવું તે (૩) મોજમજા, લહેર (**–કરવી, મારવી**) **૦ગાહ** સ્ત્રી૦ [+ફા. गाह=જગા] હરવું ફરવું કે મોજમજા માણવી તે કે તેની જગા. **૦સપાટા** પુ૦ બ૦ વ૦ મોજમજા (**–મારવા**). **–લાઈ** સ્ત્રી૦ સરળતા. **–લાણી** વિ૦ (૨) પુ૦ [સર૦ हिं सैलानी] મોજી, આનંદી (માણસ)

સહેલું (સ્હે) વિ૦ [જુઓ સહેલ] મુશ્કેલ નહિ તેવું, સરળ **૦સટ** વિ૦ એકદમ સહેલું

સહેવું (સ્હે) સ૦ક્રિ૦ [સં सह्] સહન કરવું વેઠવું, ખમવું **સહેવડાવવું** (પ્રેરક). **સહેવાવું** (કર્મણિ)

સહોક્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] એક અલંકાર, જેમાં 'સહ' વગેરે શબ્દોના બળથી એક જ વસ્તુ બેની વાચક બતાવવામાં આવે છે (કા શા.)

સહોઢ પુ૦ [સં] માતાના લગ્ન વખતે જ ગર્ભમાં હોય તેવો પુત્ર

સહોત્થાયી વિ૦[સં.] બળવો ઉઠાવવામાં મળતિયું

સહોદર વિ૦ [સં.] એક માને પેટે જન્મેલું (૨) પુ૦ ભાઈ. **–રા** વિ૦ સ્ત્રી૦. **–રી** સ્ત્રી૦ બહેન

સહ્ય વિ૦ [સં.] સહી શકાય એવું **૦ભેદ** પુ૦ જુઓ કર્મણિપ્રયોગ (વ્યા.)

સહ્ય, –હ્યાદ્રિ પુ૦ [સં.] (સં.) પશ્ચિમ ઘાટનો એક ભાગ–એક પર્વત

સળ પુ૦ [સર૦ म. (સં. शलाका?)] ગેડ કે

દબાણનો આંકો–કાપો (૨) સોળ
સળક સ્ત્રી૦ [જુઓ સળકવું; સર૦ म. सळका] સળકવું તે; સણકો
સળકડી સ્ત્રી૦ [सं शलाका] નાની સળી; સળેકડી (૨) [લા] ઉશ્કેરણી. [–કરવી= ઉશ્કેરવું.] –ડું નં૦ સળેકડું; સળી
સળકવું અ૦ક્રિ૦ [सं. शलाका ઉપરથી] સહેજ હાલવું; સળવળવું (૨) [દાઢ સાથે] ખાવાનો ભાવ થવો (૩) ભોંકાતું હોય તેમ સણકા નાખવા
સળકું ન૦ જુઓ સરકુ, શેટલો
સળકો પું૦ જુઓ સળક (૨) તીવ્ર ઇચ્છા
સળગવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं सि (सु) लगना; म. शिलक (-ग)णें (अ शल्क ?)] બળવું; લાગવું
સળવળ સ્ત્રી૦ સળવળવું તે
સળવળવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ સળકવું + વળવું] જરા જરા હાલવુ, મરડાવુ (૨) શરીર પર જીવડું ચાલતુ હોય તેવી લાગણી થવી (૩) [લા] કશું કરવા તત્પર થઈ રહેવું
સળવળાટ પું૦ સળવળવું તે
સળવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ સડવું] જીવડાં પડવાથી અંદરથી ખવાઈ જવુ, અંદરથી બગડી જવું
સળંગ વિ૦[सं संलग्न; સર૦ म. सलंग] સાંધ વિનાનું, આખું, તૂટક નહિ તેવું, ઠેઠ સુધીનુ (૨) અ૦ અટક્યા વિના; ઠેઠ સુધી ૦સૂત્ર વિ૦ સળંગ, ક્રમબદ્ધ, બરોબર સંકળાયેલું
સળાવો પું૦ (કા.) વીજળીનો ચમકારો
સળિયો પું૦[જુઓ સળી] ધાતુનો લાંબો કકડો
સળી સ્ત્રી૦ [सं. शलाका; સર૦ हिं. सली; म.] ઘાસનો, લાકડાનો કે ધાતુનો લાંબો, પાતળો, ગોળ નાનો કકડો [–આપવી= ઉશ્કેરવું. –કરવી= અટકચાળું કરવું] ૦સંચો પું૦ [લા] યુક્તિપ્રયુક્તિ (૨) ઉશ્કેરણી ૦સોપારી સ્ત્રી૦ સળીના જેવી કાતરેલી હોય તેવી સોપારી
સળેક(–ખ)ડી સ્ત્રી૦, **સળેક(–ખ)ડું** ન૦ જુઓ 'સળકડી'માં [સળેકડું કરવુ= ઉશ્કેરણી કરવી (૨) ખીજવવુ (૩) અટકચાળું કરવું.]
સળેખમ ન૦ [सं श्लेष्मन्, प्रा० सिलिम्ह] એક રોગ શરદી
સળો પું૦ સડો, સળવું તે
સંકટ ન૦ [सं] દુઃખ, આફત. [–પડવું= આફત આવવી] ૦ચતુર્થી સ્ત્રી૦ ગણેશ-ચતુર્થી (?). ૦નિવારણ ન૦ મદદ આપી સંકટ દૂર કરવું તે. ૦મોચુ (મો') વિ૦ [+ મો પરથી] પેસતાં સાંકડા મોંવાળુ (ઘર)
સંકડામણ(–ણી) સ્ત્રી૦ [સંકડાવુ ઉપરથી] જગાની તંગાશ (૨) ભીડ, મુશ્કેલી
સંકડાવું અ૦ ક્રિ૦ [સાંકડુ ઉપરથી] દબાવુ; ભચડાવું (૨) જગાની તંગાશ વેઠવી (૩) [લા] મુશ્કેલીમા આવવું –વવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક). –શ સ્ત્રી૦ જગાની તંગાશ (૨) મુશ્કેલી
સંકર પું૦[सं.] ભેળસેળ, મિશ્રણ (૨) બે ભિન્ન અલંકારોનો એકરૂપ સમવાય (કા. શા.). ૦તા સ્ત્રી૦
સંકર્ષણ ન૦ [सं.] ખેંચવું તે (૨) ખેડવુ તે (૩) પુ૦ (સં) બળરામ (૪) શેષનાગ
સંકલન ન૦, –ના સ્ત્રી૦ [सं] એકઠું કરવુ તે, સંગ્રહ (૨) સરવાળો. ૦નિયમ પું૦ 'લૉ ઑફ ઍસોસિયેશન' (ગ.)
સંકલયિતા પું૦ [सं] સંકલના કરનાર
સંકલિત વિ૦ [सं] એકઠું કરેલુ
સંકલ્પ પું૦[सं] તરંગ; ઇરાદો; ઇચ્છા (૨) નિશ્ચય, મનસૂબો (૩) ધર્મકર્મ વગેરે કરવા માટે લેવામા આવતો નિયમ (૪) કલ્પના કરવી તે; તર્ક [–ઊઠવો= તુક્કો લાગવો. –કરવો= નિર્ધાર કરવો (૨) નિયમ કરવો. –ભણવો= વ્રતની શરૂઆતમાં વિધાનનો મંત્ર બોલવો. –મૂકવો= નિયમ લેવો (૨) નિશ્ચય કરવો (૩) આશા મૂકવી. –લેવો= વ્રત નિયમની શરૂઆતનુ વિધાન કરવુ, પ્રતિજ્ઞા કરવી.] ૦વિકલ્પ પુ૦બ૦વ૦ તર્કવિતર્ક. ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ સંકલ્પની શક્તિ, ઇચ્છાશક્તિ –લ્પિત વિ૦ [सं.] કલ્પેલુ (૨) ઇચ્છેલું, ધારેલુ (૩) નિશ્ચય કરેલુ
સંકષ્ટ ન૦ [सं.] સંકટ (૨) કષ્ટ, મહેનત
સંકળાવું અ૦ક્રિ૦ 'સાંકળવુ'નુ કર્મણિ, સંલગ્ન થવું; સાંકળના આંકડા પેઠે જોડાયેલ હોવુ
સંકાશ વિ૦[सं.] ના જેવું, સરખુ; સમાન
સંકીર્ણ વિ૦ [सं] મિશ્રિત; ભેળસેળ થયેલું (૨)

વેરાયેલું; ફેલાયેલું, વ્યાપ્ત; ભરચક(૩)અસ્પષ્ટ (૪) સંકુચિત ૦જાતિ સ્ત્રી૦ નવ કે નવમાંશ માત્રાના ખંડવાળા તાલની જાત
સંકીર્ત(–ર્ત્ત)ન ન૦ [સં.] સ્તુતિ
સંકુચિત વિ૦ [સં] સંકોચ પામેલું(૨)સાંકડું; ઉદાર કે વિશાળ નહિ તેવું (૩) બિડાયેલું
સંકુલ વિ૦[સં] વ્યાપ્ત, પરિપૂર્ણ; ભીડવાળું (૨) અવ્યવસ્થિત (૩) અસંગત ૦તા સ્ત્રી૦
સંકેત પું૦ [સં.] અગાઉથી કરેલી છૂપી ગોઠવણ (૨) જુઓ સંકેતસ્થાન (૩) ઇશારો, નિશાની (૪) કરાર, શરત (૫) અમુક શબ્દથી અમુક અર્થનો બોધ થવો જોઈએ એવી ભાષાની પરંપરાગત રૂઢિ (વ્યા) ૦રૂપ ન૦ જુઓ સંકેતાર્થ ૦લિપિ સ્ત્રી૦ લઘુલિપિ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સંકેત પરથી] સંકેત કરવો. ૦સ્થાન ન૦ સંકેત પ્રમાણે મળવાની જગા. –તાર્થ પું૦ [+અર્થ] ક્રિયાપદનું શરત બતાવનાર રૂપ (વ્યા) –તિત વિ૦ [સં] સંકેતથી જણાવેલું; સંકેતવાળું, સંકેતાયેલું
સંકેલવું સ૦ક્રિ૦[દે સંકેલ્લિઅ,સર૦ हिं सकेलना] આટોપવું, એકઠું કરવું, પાછું વાળી લેવું
સંકોચ પું૦ [સં] તંગી, અછત, સંકડાશ (૨) આંચકો, ખચકાવું તે (૩) લજ્જા; શરમ (૪) બિડાવું તે (૫) ભય. ૦ક વિ૦ સંકોચ કરનારું ૦ન ન૦ સંકેચવું તે. ૦શીલ વિ૦ સંકોચવાળું
સંકોચવું સ૦ક્રિ૦ [સં सकुच्] બીડી દેવું (૨) મર્યાદિત કરવું સંકોચ કરવો
સંકોચાવું અ૦ક્રિ૦ 'સંકોચવું'નું કર્મણિ (૨) સંકોચ પામવો
સંકોડવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા संकोड] સાંકડું કરવું; ફેલાયેલું એકઠું કરવું, સંકોચવું
સંકોરણી સ્ત્રી૦ [સંકોરવું ઉપરથી] સંકોરવું તે
સંકોરવું સ૦ક્રિ૦ વધારે અંદર ઠેલવું (૨) પ્રજ્વલિત કરવું (૩) ઉસ્કેરવું (૪) જુઓ સંકેલવું
સંક્રમ પું૦, ૦ણ ન૦ [સં] એક જગા કે સ્થિતિમાંથી બીજી જગા કે સ્થિતિમાં જવું તે, સંચાર (૨) ઓળંગવું તે (૩) પ્રવેશ કરવો તે (૪) ઓળંગવાનો કે જવાનો માર્ગ (સેતુ, સીડી, વગેરે) (૫) એક રાશિમાંથી બીજી રાશિમાં જવું તે (સૂર્યનું). ૦ણાવસ્થા સ્ત્રી૦ [+અવસ્થા] સંધિકાળ
સંક્રામિત વિ૦[સં.] સંક્રમ–સંચાર કરાયેલું, પહોંચાડેલું; સંક્રાંત
સંક્રાંત વિ૦ [ફા] એક જગાએથી બીજી જગાએ ગયેલું (૨) પહોંચતું કરેલું; સંચારિત (૩) સ્ત્રી૦ જુઓ મકરસંક્રાંતિ
સંક્રાંતિ સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ સંક્રમ (૨) મકરસંક્રાંતિ. ૦કાલ(–ળ) પું૦ સંક્રાંતિનો સમય, વચગાળો, એક જગા કે સ્થિતિમાંથી બીજી જગા કે સ્થિતિમાં જવા સુધીનો વચલો સમય
સંક્રીડવું અ૦ક્રિ૦[સં सं +क्रीड्] ક્રીડવું, ખેલવું
સંક્ષિપ્ત વિ૦ [સં.] ટૂંકું
સંક્ષુબ્ધ વિ૦[સં] ખળભળી ઊઠેલું, ક્ષોભ પામેલું
સંક્ષેપ પું૦ [સં.] ટૂંકાણ, સાર (૨) ટૂંકાવેલું કે સારરૂપ તે. ૦ક વિ૦ સંક્ષેપ કરનારું
સંક્ષોભ પું૦ [સં.] ગરબડ, ખળભળાટ, ગભરાટ ૦ક વિ૦ સંક્ષોભ કરનારું
સંખારો પું૦ [ખારો (ક્ષાર) ઉપરથી] પાણી ગાળતાં ગળણામાં રહેલો કચરો
સંખાવું અ૦ક્રિ૦ [સં शंका ઉપરથી] સંખાવો થવો (૨) 'સાંખવું'નું કર્મણિ
સંખાવો પું૦ [જુઓ સંખાવું] શંકા, હાજત (૨) શરમ (૩) કમકમાટી, કંટાળો
સંખ્યા સ્ત્રી૦[સં] રકમ, આંકડો (૨) ગણના; ગણતરી [–માંડવી,=આંકડો લખવો] ૦ક્રમવાચક વિ૦એક,બે,ત્રણ એમ સંખ્યાનો ક્રમ બતાવનાર[વ્યા.]. ૦તીત વિ૦ [+अतीत] અસંખ્ય ૦ત્મક વિ૦ [+आत्मक] સંખ્યાને લગતું ૦પૂરક વિ૦ પહેલું, બીજું એમ સંખ્યા બતાવનાર(વિ૦)[વ્યા] ૦બલ(–ળ) ન૦ નાની મોટી સંખ્યા હોવાને કારણે મળતું કે નીપજતું એવું બળ. ૦લેખન ન૦ સંખ્યા લખવાની રીત (ગ) ૦વાચક વિ૦ [વ્યા] સંખ્યા જણાવનારું(વિ૦) ૦વૃત્તિવાચક વિ૦ [+आवृत्ति+वाचक] સંખ્યાની આવૃત્તિનું વાચક (ઉદા૦ બેવડું)[વ્યા] ૦સમૂહવાચક વિ૦સંખ્યાના સમૂહનું વાચક ઉદા૦ પંચક; સેંકું [વ્યા.] ૦સંકેત પું૦ ૧, ૨, વગેરે

સંખ્યાનો સંકેત (ગ.) -ખ્યાંશવાચક વિ૦ [+ अंश + वाचक] અપૂર્ણાંકનું વાચક (વ્યા). ઉદા૦ અધું

સંગ પુ૦ [सं]. સંયોગ (૨) સંબંધ (૩) સોબત, સહવાસ (૪) આસક્તિ (૫) મૈથુન. **૦દોષ** પુ૦ જુઓ સંગતિદોષ

સંગ પું૦ [फा] પથ્થર **૦તરાશ** પું૦ [फा.] સલાટ. **૦દિલ** વિ૦ પથ્થર જેવા દિલનું; કઠોર, નિર્દય **૦દિલી** સ્ત્રી૦

સંગટો પું૦ ['સંગ' ઉપરથી; સર૦ म. संगटणें] મિશ્રણ; સેળભેળ. [-**થવો** = આવકોમાં સ્ત્રી-પુરુષ વન લઈ બેઠા હોય ત્યારે સ્પર્શાસ્પર્શ થવો]

સંગઠન ન૦ [हिं] વીખરાયેલા બળ, લોકો કે અંગોને એકત્રિત કરી વ્યવસ્થિત કરવા તે. **-ના** સ્ત્રી૦ સંગઠન કરવું તે

સંગઠિત વિ૦ [हिं] સંગઠનવાળું

સંગત વિ૦ [सं] સંબદ્ધ (૨) સુસંગત (૩) 'સિમેટ્રિકલ' (ગ)

સંગતરાશ જુઓ 'સંગ' फा. મા

સંગતિ સ્ત્રી૦ [सं] સંયોગ (૨) મેળ (૩) સહવાસ (૪) પૂર્વાપર સંબંધ (૫) 'સિમેટ્રી' (ગ). **૦કા** પુ૦ એક છંદ **૦દોષ** પું૦ સોબતની માઠી અસર

સંગદિલ,-લી [फा.] જુઓ 'સંગ'[फा]માં

સંગના સ્ત્રી૦[સંગ' પરથી] સખી, સોબતણ (પ.)

સંગમ પુ૦ [सं] સંયોગ; મેળાપ, સમાગમ (૨) બે નદીઓનું મિલન, તે સ્થાન **૦નીય** પુ૦ (સં.) એક મણિ, જે મળ્યાથી પ્રિયના વિયોગનો અંત આવે છે એમ મનાય છે

સંગસારી સ્ત્રી૦ [फा] પથ્થર મારી મારીને જીવ લેવાની સજા પચ-ઈંટાળી

સંગાથ પુ૦ [सं. संघात? સર૦ हिं. संगत, म संगत, सांगात]સંગાત સાથ, સોબત(વાટમાં) [-**જોવો** = સાથ-સોબત બરાબર છે કે નહીં તે તપાસવું.] **-થી** વિ૦(૨) પું૦ [સર૦ हिं. संगाती, म. सांगाती] સંગાથ કરનાર

સંગાન ન૦ [सं] ગાન; સંગીત

સંગી વિ૦ [सं.] સંગ કરનાર (૨) પું૦ સોબતી

સંગીત ન૦ [सं.] ગાયન, વાદન અને નૃત્યનો સમાહાર (૨) ગાયન કે વાદન. **૦કલ્પ** વિ૦ ગેય ગાઈ શકાય એવું. **૦કાવ્ય** ન૦ 'લિરિક'. **૦લિપિ** સ્ત્રી૦ સંગીતલેખન માટેની લિપિ. **૦લેખન** ન૦ ગાયન કે ગતના તાલસ્વરને સાંકેતિક ચિહ્નો દ્વારા લખવા તે, 'નોટેશન'. **૦વિદ્યાલય** ન૦, **૦શાલા(-ળા)** સ્ત્રી૦ સંગીત શીખવવા માટેની શાળા. **૦શાસ્ત્ર** ન૦ સંગીતનું શાસ્ત્ર. **૦શાસ્ત્રી** પું૦ સંગીતશાસ્ત્ર જાણનાર

સંગીતિ સ્ત્રી૦ [सं.] સ્વરોની સંવાદિતા - એકરૂપ સુરેલતા, 'હાર્મની' (૨) બૌદ્ધ પરિષદ; સંગીથિ

સંગીથિ સ્ત્રી૦ [જુઓ સંગીતિ] પરિષદ

સંગીન વિ૦ [फा.] પથ્થરનું બનેલું (૨) ટકાઉ; મજબૂત (૩) સ્ત્રી૦ બંદૂકની નળીને છેડે ઘાલવામાં આવતું ભાલા જેવું અણીદાર પાનું, 'બેયોનેટ'. **૦તા** સ્ત્રી૦ સંગીન હોવું તે

સંગૃહીત વિ૦ [सं.] સંઘરેલું

સંગેમરમર પું૦ [फा.] ચકમકની છાટવાળો આરસપહાણ [કીમતી પથ્થર

સંગેયાહૂદ પું૦ [फा. संगेयहूद?] એક જાતનો

સંગો પુ૦ [सं सग] આસક્તિ, હેડો

સંગોપન ન૦ [सं] ગોપન, પાલનપોષણ

સંગ્રહ પું૦ [सं] એકઠું કરવું તે (૨) સંઘરી રાખેલો જથો (૩) સારી સારી વસ્તુઓનો એક સ્થળે કરેલો જમાવ. **૦કર્તા(-ર્તા)** પું૦ સંગ્રહ કરનાર. [એક રોગ

સંગ્રહણી સ્ત્રી૦ [सं] સંઘરણીનો - ઝાડાનો

સંગ્રહવું સ૦ક્રિ૦ [सं. सग्रह्] સંગ્રહ કરવો

સંગ્રહસ્થાન, સંગ્રહાલય ન૦ [सं] જ્યાં દેશપરદેશની જાણવા અને જોવા જોગ વસ્તુઓ એકઠી કરી હોય તે સ્થળ. 'મ્યૂઝિયમ'

સંગ્રામ પું૦ [सं.] યુદ્ધ **૦સમિતિ** સ્ત્રી૦ યુદ્ધની વ્યવસ્થાપક સમિતિ

સંગ્રાહ પુ૦ [सं.] પકડ ગ્રહ. **૦ક** વિ૦(૨)પું૦ સંગ્રહ કરનાર. **-હી** વિ૦ સંગ્રહ કરનાર

સંઘ પું૦[सं.] ટોળું (૨) યાત્રાળુઓનો સમૂહ (૩) સંગઠિત અને વ્યવસ્થિત સમુદાય (જેમ કે. બૌદ્ધ ભિક્ષુઓનો, યુવકોનો વગેરે) [-**કાઢવો** = યાત્રાળુઓનો કાફલો લઈને

નીકળવું (૨) [વ્યંગમાં] પાસે કાંઈ નથી એમ જણાવવું, ભોપાળું કાઢવું (૩) પ્રતિગ ઊભું કરવું -કાશીએ જવો, પહોંચવો=ધારેલો અર્થ સિદ્ધ થવો] ૦બળ ન૦ સંઘનું કે સંઘ બનવાથી નીપજતું બળ ૦વી પું૦[+પ્રા. વઇ (સં પતિ)] સંઘ કાઢનાર, સંઘનો નેતા (૨) એક અટક ૦વ્યાયામ પું૦ સમૂહનો સાથે થતો વ્યાયામ ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ સંઘબળ ૦સત્તાક વિ૦ સત્તા સંઘના હાથમાં હોય એવું (તંત્ર ઇ૦) [સંગઠન કરવું તે
સંઘટન ન૦ [સં] જુઓ સંગઠન -ના સ્ત્રી૦
સંઘટિત વિ૦ [સં] એકત્રિત, સંગઠિત
સંઘટ્ટ વિ૦ [પ્રા (સં સંઘટ્ટિત)] ભિડાયેલું, સજ્જડ થયેલું (૨) પું૦ [સં] સંઘર્ષણ (૩) અથડાવું તે (૪) મિલન; સંયોગ ૦ન ન૦ [સં] મિલન, સંયોગ (૨) રચના, બનાવટ (૩) સંઘર્ષણ (૪) સંગઠન
સંઘબળ ન૦ જુઓ 'સંઘ'માં
સંઘરણી સ્ત્રી૦ જુઓ સંગ્રહણી
સંઘરવું અ૦ક્રિ૦ [સં. સંગ્રહ] એકઠું કરવું, જમા કરવું (૨) જતન કરીને રાખી મૂકવું (૩) સમાસ કરવો, પોતાના અંદર લેવું
સંઘરા સ્ત્રી૦ [અપ૦ સવાર (સં સહૃ)] રસ બોલાવવી તે
સંઘરો પું૦[સં સંગ્રહ]સંઘરેલી વસ્તુઓનો જથો -રાખોર વિ૦ જરૂરથી વધારે પડતું સંઘરી રાખવાની વૃત્તિવાળું -રાખોરી સ્ત્રી૦ સંઘનાખોર વૃત્તિ, 'હોર્ડિંગ'
સંઘર્ષ પું૦, ૦ણ ન૦ [સં] બે વસ્તુઓનું ઘસાવું કે અથડાવું તે (૨) સ્પર્ધા (૩) કલહ
સંઘવી પું૦ જુઓ 'સંઘ'માં ['સંઘ'માં
સંઘવ્યાયામ, સંઘશક્તિ સંઘસત્તાક જુઓ
સંઘાટી સ્ત્રી૦ [સં , દે સંઘાડી] બૌદ્ધ ભિક્ષુનું ઉપવસ્ત્ર [ઘાટ ઉતારનારો
સંઘાડિયો પું૦ [જુઓ સંઘડો] સંઘાડાથી
સંઘાડો પું૦ [સં સંઘટ્ટ ઉપરથી] હાથીદાંત, લાકડાં વગેરેનો ઘાટ ઉતારવાનું યંત્ર (૨) [સં સંઘાટિકા=યુગ્મ, દે સંઘાઢ, ૦ગ -ડી યુગલ, જોડી (જૈન) (૩) જૈન સાધુ -સાધ્વીઓનો સમુદાય [સંઘાડે ચડાવવું, ઉતારવું=સંઘાડા વડે તૈયાર કે ચમકતું કરવું.]
સંઘાત પું૦ [જુઓ સંગાથ] સાથ, સંગાથ (૨) [સં.] જમાવ, જથો (૩) ઘાત, મારવું તે (૪) અ૦ સાથે (કોના સંઘાત ગયો ?) ૦ક વિ૦ [સં.] ઘાત કરનારું, નાશ કરનારું. -તી વિ૦(૨)પું૦ સંગાથ કરનાર -તે અ૦ સંઘાત
સંઘાર પું૦ [પ્રા. (સં સંહાર)] + સંહાર. ૦ણ વિ૦ + સંહારનાર [+ સંહારવું
સંઘારવું સ૦ક્રિ૦ [અપ૦ સંઘાર (સં સંહૃ)]
સંઘારામ પું૦[સં] ધર્મશાળા(૨)મઠ, વિહાર
સંઘેડિયું વિ૦ [જુઓ સંઘાડો] સંઘાડાથી ઉતારીને બનાવેલું
સંઘેડો પું૦ જુઓ સંઘાડો
સંચ પું૦ [જુઓ સંચો] ગુપ્ત કરામત કે ગોઠવણ (૨) ભીંત કે પટારા વગેરેમાં રાખેલું ગુપ્ત ખાનું [અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
સંચકવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ સંચવું સંચકાવું
સંચય પું૦ [સં] સંગ્રહ, જમાવ
સંચર પું૦ [સં] + સંચાર; વિકાસ
સંચરવું અ૦ક્રિ૦ [સં સંચર્] જવું, ચાલતા થવું (૨) દાખલ થવું, વ્યાપી જવું (૩) સ૦ક્રિ૦ સંચય કરવો (૪) સંચારવું
સંચરામણ ન૦, -ણી સ્ત્રી૦ સંચારવાની મજૂરી [સંચારાવવું
સંચરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'સંચરવું'નું પ્રેરક (૨)
સંચલન ન૦ [સં.] ડોલવું તે હાલવું તે (૨) કંપ, ખળભળાટ (૩) આંદોલન; હિલચાલ
સંચલિત વિ૦ [સં.] ચાલતું ચાલું
સંચવું સ૦ક્રિ૦ [અપ૦ સંચ (સં સં+ચિ), સર૦ હિં. સંચના, મ સંચણેં] એકઠું કરવું, ભેગું કરવું (૨) સીવવું ટગલો કરવો
સંચળ પું૦ [પ્રા સોવચ્ચલ(સં સૌવર્ચલ),સર૦ દે સુચલ, હિં સોંચર, મ] એક ક્ષાર (૨) [સં મંચર્] [કા] સંચાર, હલનચલન
સંચાર પું૦ [સં] દેખાવું તે, પ્રસાર (૨) ચલાવવું તે, પ્રેરવું તે (૩) જવું તે, -મા થઈને જવું તે (૪) સૂર્યનું એક રાશિમાંથી બીજીમાં જવું તે ૦ક વિ૦ સંચાર કરનારું,

સંધું વિ૰ [प्रा. सधिअ (स. संहित)] સઘળું તમામ. -ધે અ૰ બધે, સર્વત્ર
સંધૂકણુ ન૰ [प्रा. संधुक्कण (सं. संधुक्षण)] સળાડા કરવા તે, ભભેરણી; ઉશ્કેરણી -ણું વિ૰ સંધૂકણ કરનારું. -વું સ૰ક્રિ૰ [प्रा. संधुक्क (सं संधुक्ष्)] સંધૂકણ કરવું
સંધૂકો પું૰ (સામાન્ય કે સવડભર્યા કદ કરતાં મોટું કે અગવડકર્તા કદ હોય એવું સૂચવવા વપરાય છે) મોટું કઢંગું તોસ્તાન જેવું તે
સંધે પું૰ [स संदेह; સર૰ म. संधेव] + સંદેહ (૨) અ૰ જુઓ 'સંધું'માં
સંધ્યા સ્ત્રી૰ [सं.] બે સમયને જોડનારો-વચગાળાનો ટૂંકો વખત (૨) સાંજ (૩) સંધ્યા વખતે કરાતું નિત્યકર્મ [-કરવી=સંધ્યાનું નિત્યકર્મ કરવું] ૰કાળ(-ળ) પું૰ સાંજ ૰વંદન ન૰ સંધ્યા વખતનું નિત્યકર્મ. ૰સમય પું૰ સંધ્યાકાળ. -ધ્યોપાસના સ્ત્રી૰[+उपासना]સંધ્યાકાળે કરાતું નિત્યકર્મ
સંનાહ પું૰,ન૰ [स] બખતર, કવચ
સંનિકર્ષ પું૰ [स] સામીપ્ય (૨) સંબંધ
સંનિધ(-ધિ) અ૰ પાસે, નજીક
સંનિધાન ન૰ [सं.] સામીપ્ય [જુઓ સંનિધ
સંનિધિ પું૰,સ્ત્રી૰ [सं.] સમીપતા (૨) અ૰
સંનિપાત પું૰ [सं.] જુઓ સનેપાત (૨)ઢગલો (૩) સાથે મળવું તે (૪) સંબંધ
સંનિવૃત્ત પું૰ [स] (સંગીત) એક અલંકાર
સંનિવેશ પું૰ [स] (સંગીત) તલ્લીનતા (૨) સમુદાય (૩) ગોઠવણી, રચના (૪) સંનિધિ (૫) નગર પાસેનું લોકોને એકઠા મળવાનું કે વિહાર કરવાનું સ્થળ (૬) પડાવ, પરું (જૈન)
સંન્યસ્ત વિ૰ [स] તજી દીધેલું (૨) ન૰ સંન્યાસ -સ્તાશ્રમ પું૰ [+ आश्रम] વાનપ્રસ્થ પછીનો ચોથો - સંન્યાસીનો આશ્રમ
સંન્યાસ પું૰ [स] ત્યાગ કરવો તે(૨)સંસાર વ્યવહારનો ત્યાગ (૩) સંન્યાસાશ્રમ [-લેવો =સંન્યાસી થવું] ૰યોગ પું૰ સંન્યાસ જેમાં પ્રધાન છે તેવો યોગ -સાશ્રમ પું૰ [+आश्रम] જુઓ સંન્યસ્તાશ્રમ -સિની સ્ત્રી૰ સંન્યાસી સ્ત્રી. -સી પું૰ જેણે સંન્યાસ લીધો હોય તે
સંપ પું૰ [प्रा सपाय (स संपात)] ઐક્ય, મેળ. ૰તોડુ વિ૰ સંપ તોડનાર
સંપ(-પુ)ટિયું ન૰ (પ.) સંપુટ
સંપત સ્ત્રી૰[सं.] સંપદ; સંપત્તિ (૨) [લા] શક્તિ, સાધનબળ
સંપત્તિ સ્ત્રી૰[सं.] ધન, દોલત (૨) ઐશ્વર્ય; આબાદી (૩) અધિકતા, સંપૂર્ણતા. ૰શાસ્ત્ર ન૰ અર્થશાસ્ત્ર, સંપત્તિની ઉત્પત્તિ અને વહેંચણીના નિયમોની ચર્ચા કરતું શાસ્ત્ર. ૰શાસ્ત્રી પું૰ સંપત્તિશાસ્ત્રનો વિદ્વાન, અર્થશાસ્ત્રી
સંપદ(-દા) સ્ત્રી૰ [स] સંપત, સંપત્તિ
સંપન્ન વિ૰ [स] યુક્ત; સહિત (૨) શ્રીમાન, વૈભવશાળી
સંપર્ક પું૰ [सं] સબંધ, સંગ ૰જીવા સ્ત્રી૰ 'કૉર્ડ ઑફ કૉન્ટૅક્ટ' (ગ.)
સંપવું અ૰ક્રિ૰ [જુઓ સંપ] સંપ કરવો, એકઠા થઈ મેળ કરવો
સંપાડવું સ૰ક્રિ૰ [प्रा. सपाड (सं संपद्य्)] પ્રાપ્ત કરવું; મેળવવું ('સાંપડવું'નું પ્રેરક)
સંપાત પું૰ [म.] એક સાથે પડવું તે (૨) સંગમ, સમાગમ (૩) પ્રહાર
સંપાદક પું૰ [स] સંપાદન કરનાર. -ન ન૰ મેળવવું તે (૨) તૈયાર કરવું તે (૩) કોઈ પુસ્તક કે પત્ર પ્રસિદ્ધ કરવા તૈયાર કરવું તે -વું સ૰ક્રિ૰ [स संपाद्] મેળવવું
સંપાદિત વિ૰ [स] સંપાદન કરેલું
સંપી,૰લું વિ૰ ['સંપ' ઉપરથી] સંપવાળું
સંપુટ પું૰ ન૰ [सं], -ટિયું ન૰ બે શકોરાં કે તેવી પોલી વસ્તુઓનાં મોં એક ઉપર એક મૂકી કરેલો ઘાટ (૨) હાથનાં પંજા તે પ્રમાણે જોડવા તે
સંપૂજન ન૰ [स] પૂજન [મેન્ટરી' (ગ)
સંપૂરક વિ૰ [स] પૂર્ણ કરનારું; કૉમ્પ્લી-
સંપૂરિત વિ૰ [सं] ખૂબ ભરેલું, ભરપૂર
સંપૂર્ણ વિ૰ [स] બધું, તમામ (૨) પરિપૂર્ણ (૩) સમાપ્ત ૰તા સ્ત્રી૰ પરિપૂર્ણતા, ન્યૂનતા ન હોવી તે
સંપેટવું સ૰ક્રિ૰ [સર૰ સમેટવું] (કા.) સમેટવું

સંપેતરું [સં. संप्रेत ?] કોઈને પહોંચાડવા માટે સોંપાયેલી વસ્તુ, ભેટસોગાતની ચીજ
સંપૃક્ત વિ૦ [સં.] ભેળવેલું, મિશ્રિત (૨) જોડેલું, ગાઢ સંબંધવાળું
સંપ્રજન્ય ન૦ [સં.] (બૌદ્ધ) કાયા ને ચિત્તની અવસ્થાનું વારંવાર નિરીક્ષણ; અપ્રમાદ
સંપ્રજ્ઞાત વિ૦ [સં.] પરિપૂર્ણ રીતે જાણેલું (૨) જેમાંથી વિચાર વિતર્ક લુપ્ત થયા નથી તેવી (સમાધિ). -ન ન૦ પરિપૂર્ણ જ્ઞાન
સંપ્રદાન ન૦ [સં.] આપવું તે (૨) ચોથી વિભક્તિનો અર્થ (વ્યા.)
સંપ્રદાય પુ૦ [સં.] રિવાજ, ચાલુ વહીવટ (૨) ધર્મનો ફાંટો, પંથ (૩) ગુરુપરંપરાગત ઉપદેશ ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ સંપ્રદાય પૂરતી - સંકુચિત દૃષ્ટિ. -યી વિ૦ (૨) પુ૦ સંપ્રદાયનું અનુયાયી
સંપ્રસન્ન વિ૦ [સં.] પૂર્ણ પ્રસન્ન
સંપ્રસાદ પુ૦ [સં.] ચિત્તની નિર્મળતા ને પ્રસન્નતા (યોગ)
સંપ્રસારણ ન૦ [સં.] ય્, વ્, ર્, લ ના અનુક્રમે ઇ, ઉ, ઋ, લૃ થવા તે [વ્યા.] (૨) પ્રસારવું તે
સંપ્રીતિ સ્ત્રી૦ [સં.] પ્રીતિ (૨) આનંદ, હર્ષ
સંપ્રોક્ષણ ન૦ [સં.] પાણી છાંટવું તે; પાણી છાંટી પવિત્ર કરવું તે [પક્ષ
સંફ સ્ત્રી૦ [જુઓ સફ] હાર, ઓળ (૨) બાજુ,
સંફેટ પુ૦ [સં.] ઝઘડો, બોલાબોલી (૨) રોષપૂર્વક બોલવું તે (નાટકમાં)
સંબદ્ધ વિ૦ [સં.] જોડાયેલું, યુક્ત
સંબંધ પુ૦ [સં.] સંયોગ, સંપર્ક, જોડાણ (૨) વિવાહ, સગાઈ (૩) મિત્રતા, પરિચય (૪) છઠ્ઠી વિભક્તિનો અર્થ (વ્યા). [-જોડવો, બાંધવો,=સંબંધ કરવો.] ૦ક વિ૦ સંબંધ કરનાર (૨) સંબંધવાચક. ૦વાચક વિ૦ છઠ્ઠી વિભક્તિનો અર્થ બતાવતું (વ્યા) -ધાર્થક વિ૦ સંબંધવાચક (વ્યા) -ધિત વિ૦ [સં.] સંબંધવાળું, સંબદ્ધ -ધી વિ૦ સંબંધવાળું (૨) સગું (૩) અ૦ વિષે, બાબતે, સંબંધમાં
સંબુદ્ધ વિ૦ [સં.] જાગેલું (૨) સંપૂર્ણ જ્ઞાનવાળું

સંબેલ સ્ત્રી૦ [જુઓ સમેલ] સાંબેલ
સંબો પુ૦ [સં. समवाय] સમૂહ, જથો, સંવા
સંબોધ પું૦ [સં.] બોધ જ્ઞાન. ૦ન ન૦ જગાડવું તે (૨) જણાવવું તે; સમજાવવું તે (૩) બોલાવવું તે (૪) બોલાવવા વપરાતો શબ્દ
સંબોધવું સ૦ક્રિ૦ [સં. संबोधय्] ઉદ્દેશીને બોલવું (૨) સમજાવવું
સંબોધિ સ્ત્રી૦ [સં., પ્રા] બોધિ, પૂર્ણ જ્ઞાન
સંબોધિત વિ૦ [સં.] સંબોધાયેલું
સંબોધ્ય ન૦ [સં.] જેને સંબોધાયું હોય વા સંબોધાય તે
સંભર વિ૦ [સં. સ+ભૃ] જુઓ સભર
સંભરવું સ૦ક્રિ૦ [સં. संभृ] સારી રીતે ભરવું
સંભવ પું૦ [સં.] શક્યતા (૨) મૂળ (૩) ઉત્પત્તિ [-થવો=ઉત્પન્ન થવું -હોવો=શક્ય હોવું] ૦નીય વિ૦ [સં.] સંભવે એવું; શક્ય
સંભવવું અ૦ક્રિ૦ [સં. संभू] ઉત્પન્ન થવું, બનવું (૨) સંભવ હોવો, બની શકવું
સંભવિત વિ૦ [સં.] સંભવ હોય તેવું; શક્ય
સંભળામણી સ્ત્રી૦ ['સંભળાવવું' ઉપરથી] સંભળાવેલું (મહેણું કે ઠપકો) સાંભળવાની દશા, સાંભળવાપણું
સંભળાવું અ૦ક્રિ૦ 'સાંભળવું'નું કર્મણિ -વવું સ૦ક્રિ૦ 'સાંભળવું'નું પ્રેરક (૨) વળતો ઉત્તર કે કડક વેણ કે ગાળ કહેવી
સંભા પું૦ [જુઓ સંવા] સમવાય, સંઘ, સંબો
સંભાર પું૦ [સં.] જોઈતી સામગ્રી (૨) શાક કે અથાણામાં ભરવાનો મસાલો [-ભરવો= શાક કે અથાણામાં મસાલો ભરવો (૨) અતિશયોક્તિ કરવી, રસ પૂરવો (૩) ઉશ્કેરવું]
સંભારણ ન૦ ['સંભારવું' પરથી] સંભારવું તે, સ્મૃતિ. -ણું ન૦ યાદગીરી, યાદગીરીની વસ્તુ કે નિશાની [કરવું
સંભારવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. सम्भर (સં. संस्मृ)] યાદ
સંભારિયું વિ૦ સંભારવાળું, મસાલો પૂરેલું (૨) ન૦ તેવું શાક
સંભાવના સ્ત્રી૦ [સં.] સંભવ, શક્યતા (૨) કલ્પના, તર્ક (૩) આદરસત્કાર (૪) પ્રતિષ્ઠા, ઇજ્જત

સંભાવિત વિ૰ [સં.] પ્રતિષ્ઠિત
સંભાવ્ય વિ૰ [સં.] શક્ય (૨) સત્કાર કરવા યોગ્ય (૩) કલ્પી શકાય તેવું
સંભાષણ ન૰ [સં.] વાતચીત; પ્રશ્નોત્તરી
સંભાળ સ્ત્રી૰ [સંભાળવું પરથી] તપાસ; દરકાર, કાળજી (૨) રક્ષણ; જતન. [–નીચે = દેખરેખ નીચે (૨) આશ્રયમાં –રાખવી, લેવી = સંભાળવું]
સંભાળવું સ૰ક્રિ૰ [પ્રા सभाल; સં. संभाल्य्] સંભાળ રાખવી; જતન કરવું, સાચવવું; જાળવવું (૨) (કામ, જવાબદારી ઇ૰) માથે લેવું – ચલાવવું, નિભાવવું (૩) અ૰ક્રિ૰ [પ્રા. संभल] સાવચેત કે હોશિયાર રહેવું; ગફલતમાં ન પડી જવું
સંભૂત વિ૰ [સં.] એકઠું કરેલું; સાજરેલું
સંભોગ પું૰ [સં.] ઉપભોગ (૨) મૈથુન (૩) વિષયભોગ. –ગી વિ૰ (૨) પું૰ સંભોગ કરનાર (૩) કામી
સંભ્રમ પું૰ [સં.] ઘૂમવું તે; ચક્કર ફરવું તે (૨) ત્વરા, ઉતાવળ (૩) ગભરાટ, વ્યાકુળતા (૪) ઉત્કંઠા (૫) ભ્રાંતિ (૬) ભૂલ (૭) ભય
સંભ્રાંત વિ૰ [સં.] ઘુમાવેલું (૨) ગભરાયેલું; વ્યાકુળ થયેલું (૩) ભ્રાંતિમાં પડેલું
સંમત વિ૰ [સં.] સંમતિવાળું; સરખો કે અનુરૂપ મત ધરાવતું (૨) માન્ય, પસંદ
સંમતિ સ્ત્રી૰ [સં.] અનુમતિ, કબૂલાત, સમાન મતવાળું હોવું તે ૰વય સ્ત્રી૰,ન૰ સંભોગની સંમતિ આપી શકે તે માટેનું સ્ત્રીનું યોગ્ય વય – તેની કાયદેસર મર્યાદા [(૩) કજિયો
સંમર્દ પું૰ [સં.] ભીડ, ગરદી (૨) યુદ્ધ, લડાઈ
સંમાન ન૰ [સં.] સન્માન, આદરસત્કાર (૨) ગૌરવ; પ્રતિષ્ઠા. ૰કારિણી વિ૰સ્ત્રી૰, ૰કારી વિ૰ આદરસત્કાર કરનારું
સંમાનિત વિ૰ [સં.] સંમત (૨) સંમાનવાળું
સંમાન્ય વિ૰ [સં.] સંમાનને યોગ્ય
સંમાર્જક વિ૰ [સં.] ઝાડુ કાઢનારું
  વાળઝૂડ; સાફસૂફ –ની સ્ત્રી૰ સાવરણી
સંમિશ્ર, –શ્રિત વિ૰ [સં.] મિશ્રિત
સંમિશ્રણ ન૰ [સં.] જુઓ મિશ્રણ
સંમિશ્રિત વિ૰ [સં.] જુઓ સંમિશ્ર
સંમીલન ન૰ [સં.] બીડી દેવું –મીચી દેવું તે
સંમુખ વિ૰ [સં.] સામે મુખવાળું, સામે હોય તેવું (૨) –ની પ્રત્યે લાગણીવાળું (૩) અ૰ રૂબરૂ; સામે [વિના થતું પ્રાણી
સંમૂર્છિમ વિ૰(૨)ન૰[સં.] નરમાદાના સંયોગ
સંમેલન ન૰ [સં.] એકઠા થવું તે (૨) મેળાવડો
સંમોહ પું૰, ૰ન ન૰ [સં.] મૂર્છા (૨) ભ્રાંતિ (૩) અજ્ઞાન (૪) મોહ
સંયત વિ૰ [સં.] દાબમાં કે કાબૂમાં રાખેલું (૨) બાંધેલું; જકડેલું (૩) સંયમવાળું
સંયમ પું૰ [સં.] નિગ્રહ; નિરોધ (૨) ઇન્દ્રિય-નિગ્રહ. ૰ન ન૰ નિયંત્રણ, દમન; નિગ્રહ (૨) ખેંચી રાખવું તે ૰ની સ્ત્રી૰ (સં.) યમ રાજાની નગરી. ૰શાળી વિ૰ સંયમી. –મી વિ૰ (૨) પું૰ સંયમવાળું
સંયુક્ત વિ૰ [સં.] જોડાયેલું, યુક્ત (૨) અનેક મળીને કરેલું. ૰ક્રિયાપદ ન૰ બે ક્રિયાપદ ભેગાં વપરાતાં જુદો જ અર્થ નીકળે તેવું ક્રિયાપદ (વ્યા.). ૰વાક્ય ન૰ બે કે વધારે પ્રધાન વાક્યો એકઠાં થવાથી બનતું મોટું વાક્ય
સંયુત વિ૰[સં.] સંયુક્ત, સમન્વિત
સંયોગ પું૰[સં.] જોડાવું કે ભેગા થવું તે (૨) સંબંધ (૩) સમાગમ (૪) મિશ્રણ, મેળવણી (૫) સંજોગ, પરિસ્થિતિ. –ગી વિ૰ જોડનારું (૨) સંયોગવાળું. –ગીકરણ ન૰[સં.] સંયુક્ત કરવું તે. –ગીભૂમિ(–મી) સ્ત્રી૰ જમીનના બે મોટા પ્રદેશને જોડનારી સાંકડી જમીનની પટી
સંયોજક વિ૰ (૨) પું૰[સં.] જોડનાર. –ન ન૰ જોડવું તે (૨) જોડાણ, સંબંધ (૩) આયોજન; વ્યવસ્થા (૪) બંધન (તે દશ છે) (બૌદ્ધ)
સંયોજિત વિ૰ [સં.] જોડેલું
સંરક્ષણ ન૰ [સં.] રક્ષણ
સંરક્ષવું સ૰ક્રિ૰ [સં. संरक्ष्] સંરક્ષણ કરવું
સંરક્ષિત વિ૰ [સં.] સંરક્ષણ પામેલું
સંરોહણી સ્ત્રી૰ ઘા રૂઝવનારી ઔષધિ [સ્ત્રી૰
સંલગ્ન વિ૰[સં.] લાગેલું, વળગેલું, ચોટેલું. ૰તા
સંલાપ પું૰[સં.]પરસ્પર વાર્તાલાપ (૨) નાટકમાં એક પ્રકારનો સંવાદ. ૰ક વિ૰ સંલાપ કરનારું

પું૦ (૨) એક પ્રકારનુ નાટક – ઉપરૂપક (૩) નાટકમા એક પ્રકારનો સલાપ
સંવત પું૦ [સં.] વિક્રમ સવત (૨) તેનુ કોઈ પણ વર્ષ [વાર્ષિક મરણતિથિ
સંવત્સર પું૦[સં] વર્ષ –રી સ્ત્રી૦ છમછરી;
સવનન ન૦ [સં] વશ કરવાની ક્રિયા (૨) પ્રેમ કરવો તે, પ્રેમથી જીતી લેવાનો પ્રયત્ન
સંવર પું૦ [સં] બાહ્ય પ્રવૃત્તિમાથી પરાવૃત્ત થઈ આત્માભિમુખ થવુ તે (જૈન). ૦ણુ ન૦ ઢાકણ, રક્ષણ
સંવરવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. संवर (सं सं+वृ)] આવરી લેવુ(૨) સમેટવુ(૩)રોકવુ નિગ્રહ કરવો
સંવર્ત પું૦[સં]પ્રલયકાળના સાત મેઘોમાનો એક
સંવર્ધન ન૦ [સં] વધવુ તે (૨) ઉછેરવુ તે (૩) વધારવુ તે
સંવર્ધમાન વિ૦[સં] વધતુ, સંવર્ધિત થતુ
સંવર્ધવું સ૦ક્રિ૦ [सं संवृध्] સવર્ધન કરવું
સંવર્ધિત વિ૦[સં] સવૃદ્ધ થયેલુ (૨) ઉછેરેલુ, ઊછરેલું (૩) વધારેલુ, વધેલુ
સંવહન ન૦[સં.] વહન કરવુ–લઈ જવું તે
સવા પું૦ [सं समवाय] સઘ, સમુદાય
સંવાદ પું૦ [સં] વાતચીત, સવાલજવાબ (૨) ચર્ચા (૩) એકરાગ હોવો તે (૪) એકમત થવુ તે. –દિતા સ્ત્રી૦ સવાદીપણું, 'હાર્મની'. –દી વિ૦ સંવાદ કરનારુ (૨) સહમત, અનુકૂલ, એકરાગવાળુ (૩) પું૦ વાદી સ્વ-થી પાચમો અને ચોથો સ્વર(સગીત)
સંવાર પું૦[સં] ઉચ્ચારણના બાહ્ય પ્રયત્નોમાનો એક, જેમા કઠનુ આકુચન થાય છે(વ્યા)
સંવાસ પું૦ [સં.] સહવાસ
સવાહક વિ૦[સં] સવાહન કરનારું.–ન ન૦ વહન કરવુ તે, લઈ જવુ તે(૨) ચપી કરવી તે
સવિદ સ્ત્રી૦ [સં] ચૈતન્ય, જ્ઞાન, સમજશક્તિ (૨) કરાર, સકેત
સંવિધાન ન૦ [સં] વ્યવસ્થા, આયોજન (૨) નાટકના વસ્તુની સકલના, ગોઠવણી. ૦ક ન૦ નાટકનું વસ્તુ–તેની સંકલના
સવિભાગ પું૦[સં] ભાગ પાડવા તે (૨) હિસ્સો
સંવૃત વિ૦[સં] આચ્છાદિત, ઢાંકેલુ, ઢંકાયેલુ (૨)[વ્યા]સકુચિત,સાંકડુ('વિવૃત'થી ઊલટુ)
સંવૃદ્ધ વિ૦[સં] વધેલુ (૨) ઉન્નત, સમૃદ્ધ
સવૃદ્ધિ સ્ત્રી૦[સં]વધવુ તે(૨) આબાદી સમૃદ્ધિ
સવેગ પું૦ [સં] વેગ, જુસ્સો (૨) આવેગ; ગભરાટ –ગી વિ૦ વેગથી વર્તનાર, સંવેગવાળું
સંવેદ પું૦ [સં] અનુભવ, જ્ઞાન ૦ન પું૦, ૦ના સ્ત્રી૦ ભાન, પ્રતીતિ; સ્ફુરણ
સવેશ પું૦[સં] સૂઈ જવુ તે (૨) આસન
સવ્યગ્ર વિ૦ [સં] ખૂબ વ્યગ્ર
સંશય પું૦ [સં] સદેહ, શક (૨) હેરાન; ભય [–આણવો, –આવવો, –ઊઠવો, –ઊપજવો, –જવો, –માં પડવુ] ૦ખોર વિ૦ વહેમીલુ; શકાશીલ ૦ગ્રસ્ત વિ૦ સશયમા પડેલુ, સંશયવાળુ. ૦વાદ પું૦ કોઈ પણ તત્ત્વમા શકાથી નિહાળવાની વૃત્તિનો વાદ, 'સ્કેપ્ટીસિઝમ'. ૦વાદી વિ૦ (૨) પું૦ 'સ્કેપ્ટિક' ૦વાન વિ૦ સંશયવાળું; સશયી –યાત્મક વિ૦ સશયવાળુ, સંશય ભર્યુ એવુ (૨) જેને કશી બાબતના વિશ્વાસ ન હોય એવુ, શ્રદ્ધાહીન (૨) પું૦ તેવો માણસ. –યાત્મા, –યી વિ૦ શકાશીલ વહેમી
સંશુદ્ધ વિ૦ [સં] બરાબર શુદ્ધ થયેલુ, વિશુદ્ધ
સંશુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સં] પવિત્રતા; શુદ્ધિ
સશોધક વિ૦[સં]શોધ કરનારુ(૨ શુદ્ધ કરનારું
સંશોધન ન૦ [સં] શુદ્ધિ (૨) ખોળ; 'રિસર્ચ' ૦કાર પું૦ સશોધન કરનાર –ની વિ૦ સશોધનને લગતુ
સંશોધવું સ૦ક્રિ૦[सं.संशोधय्] સશોધન કરવું
સંશોધિત વિ૦ [સં] શુદ્ધ કરેલુ (૨) શોધેલું
સશોષણી સ્ત્રી૦ [सं. संशोषण પરથી] ખરાબ લોહી ચૂસી લે તેવો લેપ
સશ્રય પું૦ [સં.] આશ્રય, શરણ
સંશ્રિત વિ૦ [સં] શરણે આવેલું, આશ્રિત
સંશ્લેષ પું૦[સં.] ગાઢ આલિંગન(૨) સયોગ
સસક્તિ સ્ત્રી૦ [સં] આસક્તિ, નાદ, વ્યસન
સસદ સ્ત્રી૦[સં.] સભા; મડળ
સંસર્ગ પું૦[સં.] સબધ, સોબત, સંગતિ (૨) આસક્તિ, લપટતા. ૦દોષ પું૦ જુઓ સગતિદોષ. –ર્ગી વિ૦સસર્ગ રાખનારું (૨)

પું૦ સંબંધી; સાથી
સંસર્પણ ન૦[સં.]સરકવું, ધીમે ધીમે ખસવું તે
સંસાર પું૦ [સં.] સૃષ્ટિ; જગત (૨) માયાનો પ્રપંચ (૩) જન્મમરણની ઘટમાળ (૪)ગૃહસંસાર [(-ચલાવવો,-ચલાવવો.)-તરવો = દુનિયાદારીના વ્યવહારમાં પાર ઊતરવું (૨) મોક્ષ મેળવવો -નો વા વાવો=માયા-મમતા વળગવા; નિખાલસપણું જતું રહેવું. -પૂઠે લાગવો=સંસારની કપરી ફરજો માથે પડવી. -માંડવો, -માં પડવું =પરણવું (૨) ગૃહસંસાર શરૂ કરવો. -માં ડૂબવું=માયાનાં બંધનોમાં જકડાવું; કર્મબંધન બાંધવા] ૦માર્ગ પું૦ સંસારમાં રહી ગાળેલું જીવન. ૦વ્યવહાર પું૦ દુનિયાદારીનો વ્યવહાર ૦શાસ્ત્ર ન૦ સમાજશાસ્ત્ર ૦શાસ્ત્રી પું૦ સમાજશાસ્ત્રી ૦સાગર પું૦ સંસારરૂપી સાગર. ૦સુખ ન૦ કુટુંબપરિવારનું કે સંસારના ભોગોનું સુખ. ૦સુધારો પું૦ સામાજિક અને કૌટુંબિક બાબતોમાં સુધારો -રિણી વિ૦સ્ત્રી૦સંસારી (૨)સંચાર કે પ્રચાર કરનારી. -રી વિ૦ સંસારવ્યવહાર સંબંધી (૨) સંસારમાં રચ્યુંપચ્યું (૩) સંસાર માંડી બેઠેલું
સંસિદ્ધ વિ૦[સં.] સિદ્ધ થયેલું;પૂર્ણ થયેલું (૨) સફળ થયેલું, પ્રાપ્ત થયેલું. -દ્ધિ સ્ત્રી૦ સિદ્ધિ; પૂર્ણતા (૨) સફળતા; પ્રાપ્તિ
સંસૃતિ સ્ત્રી૦ [સં.] સંસાર (૨) જન્મમરણનું ચક્ર (૩) પ્રવાહ, ગતિ, સરવું તે
સંસૃષ્ટ વિ૦ [સં.] સંયુક્ત, જોડાયેલું
સંસૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ સહવાસ (૨) સંબંધ; સંપર્ક (૩) સંયોગ, મિલન (૪) એકત્ર કરવું તે; સંગ્રહ (૫) બે નિરપેક્ષ અલંકારોનું એક જ સ્થાને હોવું તે (કા૦ શા૦)
સંસેક વિ૦ ['સેકવું' ઉપરથી] સેકેલું (પ)
સંસ્કરણ ન૦ [સં.] શુદ્ધ કરવું, દુરસ્ત કરવું કે સમરાવવું તે (૨) સંસ્કાર કરવા તે (૩) [ગ્રંથની] આવૃત્તિ
સંસ્કાર પું૦ [સં.] શુદ્ધ કરવું તે (૨) સુધારવું તે (૩) શણગારવું તે (૪) વાસનાઓ કે કર્મોની મન ઉપર પડતી છાપ (૫) શિક્ષણ, ઉપદેશ, સંગતિ વગેરેનો મન ઉપર પડેલો પ્રભાવ (૬) પૂર્વકર્મોનું ફળ. સંજોગ (૭) મરણ પાછળ કરવાની ક્રિયા (૮) દ્વિજોને જન્મથી મરણ સુધી કરવા પડતા આવશ્યક ૧૬ વિધિમાંનો દરેક (ગર્ભાધાન, પુંસવન, અનવલોભન, વિષ્ણુબલિ સીમંતોન્નયન, જાતકર્મ, નામકરણ, નિષ્ક્રમણ, સૂર્યાવલોકન, અન્નપ્રાશન, ચૂડાકર્મ, ઉપનયન, ગાયત્ર્યુપદેશ, સમાવર્તન, વિવાહ, સ્વર્ગારોહણ) (૯) શિક્ષણ, કેળવણી. [-કરવો=શુદ્ધ કરવું (૨)મઠારવું, શણગારવું. માથે સંસ્કાર વીતવા=દુઃખ પડવું; સંકટો આવવાં] ૦ક વિ૦ સંસ્કાર કરનારું, શુદ્ધ કરનારું. ૦ગ્રાહી વિ૦ સંસ્કાર ગ્રહણ કરી લેતું ૦વાહી વિ૦ સંસ્કારનું વહન કરનારું [કરવું (૨) સંસ્કરણ કરવું
સંસ્કારવું સ૦ ક્રિ૦ [સં. सत्कारय्] સંસ્કારી
સંસ્કારિતા સ્ત્રી૦[સં.] સંસ્કારીપણું, 'કલ્ચર'
સંસ્કારી [સં.] વિ૦ મૂળથી સારા સંસ્કારવાળું (૨) સારી કેળવણીવાળું (૩) પુણ્યશાળી
સંસ્કારોત્થ વિ૦ [સં.] સંસ્કારોને લઈને ઊઠતું-જાગ્રત થતું
સંસ્કૃત વિ૦[સં.] સંસ્કાર પામેલું (૨) શુદ્ધ કરેલું (૩) શણગારેલું (૪) સ્ત્રી૦ ન૦ ગીર્વાણભાષા ૦જ્ઞ વિ૦સંસ્કૃત જાણનાર ૦મય વિ૦, ૦મયી વિ૦ સ્ત્રી૦ સંસ્કૃતથી પરિપૂર્ણ
સંસ્કૃતિ સ્ત્રી૦[સં.]સભ્યતા, સુધારો, સામાજિક પ્રગતિ; 'સિવિલિઝેશન'
સંસ્કૃતી પું૦[સં. संस्कृत + ઈ]સંસ્કૃતનો પંડિત
સંસ્કૃતોત્થ વિ૦ [સં.] સંસ્કૃતમાંથી આવેલું
સંસ્તરણ ન૦ [સં.] પથાર, બિછાવટ (૨) ફેલાવવું તે, પ્રસારણ
સંસ્થા સ્ત્રી૦ [સં.] રચના, વ્યવસ્થા (૨) સ્થાપિત વ્યવસ્થા કે રૂઢિ (ઉદા૦ લગ્નસંસ્થા)(૩) મંડળ; તંત્ર, 'ઇન્સ્ટિટ્યૂશન'
સંસ્થાન ન૦ [સં.] નાનું રાજ્ય, રજવાડો (૨) પરમુલકમાં વસાહત, તેવું રાજ્ય, 'કૉલોની' ૦વાસી વિ૦ (૨) પું૦ વસાહતમાં રહેનાર. -ની વિ૦ સંસ્થાનનું, -ને લગતું (૨) પું૦ સંસ્થાનનું વતની

સંસ્થાપક વિ૦(૨)પું૦ [સં] સંસ્થાપન કરનાર
સંસ્થાપન ન૦, -ના ૦સ્ત્રી [સં] સારી રીતે સ્થાપવું તે, પ્રતિષ્ઠા કરવી તે
સંસ્થાપવું સ૦ક્રિ૦[સં. सस्थापय्] સ્થાપન કરવું
સંસ્થાપિત વિ૦ [સં.] સંસ્થાપન કરેલું
સંસ્થિતિ સ્ત્રી૦[સં] સાથે રહેવું તે (૨) કાયમનું સ્થાન (૩) ટકવું તે, કાયમ રહેવું તે (૪) વિશ્રાંતિ (૫) સ્થિતિ, સ્થિરતા
સંસ્પર્શ પું૦[સં.] સ્પર્શ, સબંધ [સ્મરણ
સંસ્મરણ ન૦ [સં] પૂર્ણ સ્મરણ, વારંવાર
સંસ્મૃતિ સ્ત્રી૦ [સં] પૂર્ણ સ્મૃતિ, યાદ
સંસ્વેદજ વિ૦(૨)ન૦[સં.] જુઓ સ્વેદજ
સંહતિ સ્ત્રી૦[સં.] સમુદાય (૨) સંપ, સંગઠન
સંહરવું સ૦ક્રિ૦[પ્રા संहर (સં सं+हृ)] એકઠું કરી લેવું, પાછું, ખેંચી લેવું (૨) સંહાર કરવો
સંહર્તા(-ર્ત્તા) પું૦ [સં.] સંહાર કરનાર
સંહાર પું૦[સં] નાશ, કતલ; ઉચ્છેદ (૨) એકઠું કરવું તે (૩) સંક્ષેપ ૦ક વિ૦ (૨) પું૦ સંહાર કરનાર. ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં संहारय्] સંહાર કરવો. -રિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ સંહાર કરનારી
સંહિતા સ્ત્રી૦[સં] સંયોગ (૨) સમુચ્ચય (૩) પદ કે લખાણનો વ્યવસ્થિત સંગ્રહ. ઉદા૦ મનુસંહિતા (૪) વેદોનો દેવોની સ્તુતિવાળો મંત્રભાગ (૫) [વ્યા] સંધિ
સંહૃત વિ૦ [સં] સંહરેલું
સા પું૦ સંગીતના સ્વરસપ્તકમાંનો પ્રથમ સ્વર
સાઇકલ સ્ત્રી૦ [ઇં] બેસનારે પોતે ચલાવવાનું બે ચક્રવાળું એક વિલાયતી વાહન
સાઇક્લોપીડિયા સ્ત્રી૦ [ઇં.] જ્ઞાનકોશ
સાઇક્લોસ્ટાઇલ ન૦ [ઇં] મૂળ લખાણ લખી તે પરથી નકલો કાઢવાની એક યુક્તિ કે સાધન. [-કરવું = તે સાધનથી નકલો કરવી]
સાઈસ [अ] ઘોડાવાળો, રાવત; સઈસ
સાક(-કે)ટમ વિ૦ [સં सह+कुटुम्ब] (અ.) જુઓ સાગમટું (નોતરું)
સાકટી(-ઠી) સ્ત્રી૦,-ટું ન૦, -ટો પું૦ [જુઓ સાગ] સાગની લાંબી જાડી વળી [કાપેલું
સાકણસાથું વિ૦[સં+કણ] ડુંડાં કે દાણા સાથે
સાકર સ્ત્રી૦ [પ્રા. सक्करा (સં शर्करा), સર૦ હિં., મ] ખાંડના પાસાદાર ગાંગડા.[-ના રવા પીરસવા, -પીરસવી, વાટવી, -વાળી જીભ કરવી = મીઠું મીઠું બોલવું ખુશામત કરવી] ૦વું સ૦ક્રિ૦ મળપણ ચડાવવું, સાકરથી પાસવું -રિયું વિ૦ સાકર ચડાવેલું (૨) સાકર જેવું (સ્વાદ કે આકારમાં).-રિયો પું૦ ફૂલમાંના મધની ઝરમર (૨) સાકરિયો ચણો. -રિયો ચણો પું૦ (બહુધા બ૦વ૦માં) સાકર - ખાંડ ચડાવેલો ચણાનો દાણો
સાકરવું સ૦ક્રિ૦ [હાક+કરવું? સર૦ હાકલવું] બોલાવવું, સાદ દેવો (૨) જુઓ 'સાકર'માં
સાકરિયું, -યો જુઓ 'સાકર'માં
સાકાર વિ૦ [સં] આકારવાળું; મૂર્ત રૂપવાળું
સાકાંક્ષ વિ૦[સં] આકાંક્ષાવાળું
સાકી પું૦[अ] મદ્ય પાનાર (૨) માશૂકનું સંબોધન
સાક્ષર વિ૦ (૨) પું૦ [સં.] વાંચવા લખવાની આવડતવાળું; ભણેલું (૨) શિક્ષિત વિદ્વાન (૩) લેખક; સાહિત્યકાર. ૦ત્વ ન૦, ૦તા સ્ત્રી૦. -રી વિ૦ સાક્ષર સબંધી (૨) ભારે ભારે શબ્દોવાળું (લખાણ)
સાક્ષાત્ અ૦ [સં] નજરોનજર, સંમુખ
સાક્ષાત્કાર પું૦[સં.] નજરોનજર જોવું તે, પ્રત્યક્ષ દર્શન (૨) પરમ તત્ત્વ કે ઈશ્વરનો સાક્ષાત્ અનુભવ
સાક્ષી સ્ત્રી૦[સર૦ હિં, મ साक्ष] સાખ, શાહેદી. [-આપવી, પૂરવી = જુબાનીમાં કહેવું (૨) ટેકો આપવો.] ૦દાર પું૦ શાહેદ, સાક્ષી
સાક્ષી પું૦[સં] નજરોનજર જોનાર (૨) સાક્ષી પૂરનાર, શાહેદ ૦ભૂત વિ૦ સાક્ષીરૂપ. સાક્ષી
સાખ સ્ત્રી૦ [સં साक्ष्य? સર૦ મ. साख हिं.] સાક્ષી, શાહેદી (૨) [સં. शाखा પરથી ?] ઝાડ ઉપર જ પાકેલું ફળ (૩) [?] બારણાના ચોકઠાના ઊભા ટેકા (૪) [લા.] બારણું; આગણું. [-કરવી = સાખ તરીકે સહી કરવી. -ગરવી, પડવી = આંબા પર કેરી પાકવી (૨) આંબાને વેડી લેવાનો સમય થવો] ૦પ(-પા)ડોશી પું૦ જોડમાં જ જેનું ઘર હોય એવો પાડોશી -ખિયું ન૦ ઝાડ પર જ પાકેલું ફળ, સાખ -ખિયો પું૦ સાક્ષી

સાખી સ્ત્રી૦ [સર૦ म. साकी; हिं] બે ચરણનો એક પ્રકારનો દોહરો કે પદ (૨) ગઝલ, લાવણી, કે ગરબીમા આવતી, લંબાવીને ગાવાની ટૂંકી પંક્તિઓ (૩) પું૦ [જુઓ સાક્ષી; સર૦ हिं] (પ.) + સાખ પૂરનાર
સાખો પું૦ [જુઓ શાખ, સર૦ हिं, म साख] લોકનો અભિપ્રાય કે છાપ (૨) [લા.] કકાસ, કજિયો (૩) ગજબ [જોડાજોડ, લગોલગ
સાખોસાખ અ૦ [સાખ (બારણાની) પરથી]
સાગ પું૦ [प्रा (सं शाक)] જેના ઇમારતી લાકડા બને છે તે એક જાતનુ ઝાડ
સાગમટુ વિ૦ [જુઓ સાકટમ] (કા.) કુટુંબ સાથે-બધાને દીધેલુ (નોતરુ)
સાગર પું૦ [अ सागिर] પ્યાલો; જામ
સાગર પુ૦ [સ.] દરિયો (૨) દશ પદ્મ જેટલી સંખ્યા. ૦જા સ્ત્રી૦ (સ) લક્ષ્મી. ૦પેટું વિ૦ સાગર જેવા મોટા પેટવાળુ, ઉદાર
સાગરીત(-દ) પુ૦ [જુઓ શાગરીત] સાથી (પ્રાય. બૂરા કામમા) [લાકડું
સાગવાન ન૦ [સર૦ हिं सागवन, म] સાગનુ
સાગુ(-ગુ)ચોખા. સાગુ(-ગુ)દાણા પુ૦ બ૦વ૦ [स गू (मलाया) + ચોખા કે દાણા] તાડ જેવા સાગૂ નામના ઝાડના ગરના બનાવેલા દૂધિયા કણ [ચૂનો; સલ્લો
સાગોળ પુ૦ [फा. शाहगिल] ચાળેલો બારીક
સાગ્નિક વિ૦ [સં] અગ્નિ રાખનાર; અગ્નિહોત્રી
સાગ્ર વિ૦ [સં.] સમગ્ર, તમામ ૦તા સ્ત્રી૦ સમગ્રતા (૨) અણિયાળાપણુ -વેધક સ્પષ્ટતા; 'પૉઇન્ટેડનેસ'
સાચ ન૦ [प्रा सच्च (स सत्य)] સત્ય ૦ક(૦લું) વિ૦ સાચુ બોલનાર, પ્રમાણિક, નિષ્કપટી ૦દિલી સ્ત્રી૦ સચ્ચાઈ. ૦માચ વિ૦ ['સાચ' દ્વિર્ભાવ] ખરેખર, જેવુ છે તેવુ (૨) અ૦ ખરેખર. ૦વટ સ્ત્રી૦ સચ્ચાઈ (૨) સાચવણી
સાચવણ(-ણી) સ્ત્રી૦, **-ણું** ન૦ ['સાચવવુ' ઉપરથી] જતન; સભાળ [કરવું
સાચવવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. सच्चव] સંભાળવુ, જતન
સાચાઈ સ્ત્રી૦ ['સાચુ' ઉપરથી] સચ્ચાઈ; સાચવટ

સાચાબોલું વિ૦ [સાચું + બોલવુ] સાચુ બોલનારુ
સાચું વિ૦ [જુઓ સાચ] ખરું; સત્ય; હોય તેવું (૨) અસલ, બનાવટી નહિ એવુ જેમકે, સાચુ મોતી (૩) સત્ય બોલનારું (૪) એકવચની ૦જૂઠું વિ૦ ખરુખોટુ (૨) ન૦ ભંભેરણી. [**સાચાંજૂઠાં કરવાં** = ભભેરણી કરવી.] **-ચે** અ૦ ખરે; નક્કી (૨) વાજબી રીતે. **-ચેસાચું** વિ૦ ખરેખરું, સાવ સાચું, સાચમાચ
સાચો પું૦ ['સાચુ' ઉપરથી] રેશમનો પાકો દોરો (મોતી ગાઠવાનો)
સાચોરો પું૦ ['સાચવવુ' ઉપરથી ? સર૦ प्रा. सच्छउर = જોવું] (વૈષ્ણવમંદિરનો) નોકર (૨) તે નામની બ્રાહ્મણની જાતનો માણસ
સાજ પું૦ [फा.] ઉપયોગી, સરસામાન (૨) શણગાર; વસ્ત્રાભૂષણ (૩) ઘોડા પર નાખવાનો સામાન (૪) ન૦ સારંગી જેવુ એક વાદ્ય. [**-માંડવો** = ઘોડા ઉપર સામાન નાખવો.] ૦ક સ્ત્રી૦ નાની સારંગી (ભરથરી લોકોની)
સાજન [सं सज्जन], ૦મહાજન ન૦, **-નિયા** પું૦બ૦વ૦ વરના વરઘોડા સાથે રહેલુ પ્રતિષ્ઠિત લોકોનુ મડળ. **-ની** સ્ત્રી૦ સન્નારી **-નું** ન૦ નાતનું પંચ
સાજરું વિ૦ ['સાજ' ઉપરથી] શણગારવાળુ; શોભીતુ (૨) સૌભાગ્યના શણગારવાળુ
સાજવારી સ્ત્રી૦ [फा.] + સજાઈ, સજાવટ કે તેને માટેની સામગ્રી
સાજવું સ૦ક્રિ૦ [સાજ કે सं सज्ज પરથી ? સર૦ हिं. साजना] માંજવુ, સાફ કરવુ (૨) અ૦ક્રિ૦ [સર૦ म. साजणें] બેસતું આવવું; છાજવું (૩) સાજ સજી તૈયાર થવુ (૪) પરવારવુ
સાજસરજામ સાજસામાન પું૦ [સાજ + સરજામ, સામાન] સાધનસામગ્રી
સાજાત્ય ન૦ [સ.] 'સિમિલિટયૂડ' (ગ). ૦કેંદ્ર ન૦ 'સેન્ટર ઑફ 'સિમિલિટયૂડ' (ગ) ૦રેખા સ્ત્રી૦ 'લાઇન ઑફ 'સિમિલિટયૂડ' (ગ)
સાજિંદો પુ૦ [फा. साजिंदह सर०हिं., म. साजिंदा] ગાનાર કે નાચનારની સાથેનો સારંગીવાળો કે તબલચી

સાજીખાર પું૰ [सं. मर्जिका (प्रा. मज्जिआ)+ખાર, (क्षार). સર૰ हिं. सज्जीखार, म] એક ખાર
સાજું વિ૰ [प्रा. सज्ज (सं सज्ज, सद्यस्क) સર૰ म साजा, दे. सज्जोक्ष] તંદુરસ્ત (૨) ભાગેલું નહિ એવું, આખું. ૰તાજું વિ૰ તાજું અને નીરોગી ૰સમ, ૰સમું વિ૰ તંદુરસ્ત; નીરોગી (૨) સાવ સાજું, આખેઆખું, અક્ષત
સાટ સ્ત્રી૰ [રવ૰; સર૰ हिं, म] ચામડાની લાંબી ને પાતળી પટી (૨) [સર૰ म. साटा -ठ (सं सं+स्था, प्रा संठा)] કરોઠ, બરડાનું હાડકું ૰કો પું૰ સાટ બાંધી બનાવેલો ચાબુક કે કોરડો (૨) જુઓ સાટ ૰કાટવું સ૰ક્રિ૰ સાટકે સાટકે મારવું
સાટ(-ઠ)માર પું૰ [સાટ+મારવું, સર૰ म. साटमार्या, हिं] સાઠમારીમાં હાથીને સાટ કે સોટા મારી ચીડવનાર. -રી સ્ત્રી૰ [સર૰ म.] જંગલી પ્રાણીઓને ખીજવીને લડાવવાનો તમાસો (૨) [લા] લડાલડી
સાટવવું સ૰ક્રિ૰ ['સાટું' ઉપરથી] સાટું કરવું (૨) ખરીદવું [(૨) વેચાતું લેવું
સાટવું સ૰ક્રિ૰ ['સાટું' ઉપરથી] મૂલ ઠેરવવું
સાટાખત ન૰ સાટા વિષેનું લખત
સાટાંતેખડાં ન૰બ૰વ૰ [સાટું+તેખડું] કન્યાના સાટા ને તેખડા કરવાનો વ્યવહાર
સાટી સ્ત્રી૰ [સર૰ म (सं संस्था, प्रा संठा?)] માણસો જેમાં બેસે છે તે ગાડીનું ખોખું -ચોકઠું (૨) [જુઓ સાટું] કરાર. ઉદા૰ (રમતમાં) દાન આપવાની સાટી
સાટીઝાંખરાં ન૰ બ૰ વ૰ [સાઠી+ઝાખરાં] કાન ભભેરવા તે, સાચુંજૂઠું કહી ટંટો કરાવવો તે, સાડીઝાખરાં [-કરવાં]
સાટીન સ્ત્રી૰ [इं सॅटिन, સર૰ म साटीण, हिं. साटन (सं ह्लाटा)] એક જાતનું રેશમી કાપડ
સાટું ન૰ [दे सट्ट; સર૰ म साटा] કરાર; બોલી, કબાલો (૨) મૂલ ઠેરવવું તે (૩) બહાનાની રકમ (૪) માલને બદલે માલ કે કન્યાને બદલે કન્યા આપવી તે (૫) બદલો; અવેજ [-કરવું] ૰તેખડું ન૰ (કન્યાનું) સાટું કે તેખડું
સાટ્ટક પું૰ [प्रा सट्ट (सं शाठ्य) ઉપરથી] ઠગ; લુચ્ચો [અવેજમાં
સાટે અ૰ [સર૰ हिं, જુઓ સાટું] બદલે,
સાટો પું૰ [सं प्रा. सट्ट, व्य, સર૰ म साटा =મોવણ] ઘીથી મોયેલો ચોખાનો લોટ (૨) [સર૰म साटा (प्रा. मठा?)] માલ ભરાય છે તે ગાડાનો ભાગ (૩) [સર૰म सट्टक] વોયેલું ઘી
સાટોડી સ્ત્રી૰ [हिं साटी (सं श्वेत'?)] એક વનસ્પતિ ૰મૂળ ન૰ સાટોડીનું મૂળ. -ડો પું૰ એક વનસ્પતિ
સાટોપ વિ૰ [सं.] આડંબરવાળું, ભપકાવાળું (૨) અભિમાની (૩) અ૰ ઘમંડથી, તુમાખીથી
સાઠ (ઠ,) વિ૰ [प्रा. सट्ठि (सं षष्टि), સર૰ म., हिं] '૬૦'
સાઠમાર, -રી જુઓ 'સાટમાર'માં
સાઠી સ્ત્રી૰ ['સાઠ' ઉપરથી; સર૰ म] સાઠ વર્ષની વય, ઘડપણ (૨) સાઠ વર્ષનો ગાળો. [-વાયદા થવા=લગભગ સાઠ વર્ષની ઉંમર થવા આવવી સાઠે હાથ ઘાલવા= ખૂબ ઘરડું થઈ જવું]
સાઠી સ્ત્રી૰ [સર૰ प्रा सट्ठीअ, हिं., म] સાઠ દિવસે પાકતી એક જુવાર કે ડાંગર
સાઠો પું૰ ['સાઠ' ઉપરથી] વિ૰સં૰ ૧૮૬૦ નો દુકાળ [નાગરની જાતનો માણસ
સાઠોદરો પું૰ [સાઠોદ (ગામ) પરથી] તે નામની
સાડત્રીશ(-સ) વિ૰ [सं सप्त-त्रिंशत्] '૩૭' -સું વિ૰ ૩૭ જેને છેડે હોય તે આવનું
સાડલો પું૰ [प्रा साड; साडिल्ल (सं शाटक)] સાલ્લો, સાડી
સાડસાતી (ડ') વિ૰ જુઓ સાડીસાતી
સાડા(-ડી) (ડ') વિ૰ [प्रा. सड्ढ (सं सार्ध); સર૰ म साडे, हिं साढ़े] (સંખ્યા પૂર્વે આવતાં) સાર્ધ, ઉપર અડધું ઉદા૰ સાડા પાંચ, સાડી સડસઠ [-ત્રણ =અડક પાસળિયું (૨) અણુમાગડ્યાં, ... -ત્રણ ઘડીનું રાજ=ક્ષણિક સુખ કે અમલ. -ત્રણપાયા હોવા=ઘેલું કે અસ્થિર મનનું હોવું (૨) ઉછાંછળું. -ત્રણ પાંસળીનું =ચસકેલ -ત્રણમાંનું રાખું=રોદ્દ ...

-સાતનો ફેરો=મોટી આફત. -સાત વાર પરવડવું=ખાસ કે બરાબર પરવડવું કે પાલવવું -સાંત મણનું સંભળાવવું=ઘણી ભૂંડીગાળ દેવી. સાડી અપતાળીસ=અનિશ્ચિત સંખ્યા. સાડી ચુમોતેરનો અંક='અંગત' કે 'ખાનગી' એવું સૂચન કરતો આકડો (કાગળને માથે લખાય છે). સાડે સાત થવું=પૂરી નિષ્ફળતા મળવી; ધૂળધાણી થવી] ૦બાર સ્ત્રી૦ [લા] પરવા

સાડી સ્ત્રી૦[प्रा साडी(सं. शाटी),સર૦ हिं., म] કીમતી સાલ્લો (૨) સાડલો

સાડીસાતી(ડી') વિ૦[સર૦हिं साढ(-ढे)साती, म स डेसाती] સાડા સાત હાથની (પનોતી)

સાડુ(-ઢુ), ૦ભાઈ (ઢું') પું૦ [સર૦ हिं साढू, म साडू, साडभाऊ (सं श्याली, प्रा. साली + सं वोढ, प्रा वोढु)] સાળીનો વર

સાદૂડુ વિ૦ [સર૦ સ્વાદુ] સારું સારું ખાવાની ટેવવાળું [શકોરું (૨) ભિક્ષાપાત્ર

સાણકુ ન૦ [જુઓ સાનક] શાણકું; મોટું

સાણશી(-સી) સ્ત્રી૦ [प्रा संडास(सं संदंश), સર૦ हिं. सडसी, म सांडस] પકડ જેવું એક સાધન; સાણશી -સો પું૦ મોટી સાણસી (૨) [લા] પકડ; સંકડામણ; મુશ્કેલી

સાણું ન૦ [સર૦ म सार्णे] કોઠાર કે કોઠીની બાજુએ રાખેલું કાણું (૨) [લા.] ગણુ (૩) [સર૦ म साण=નાનું સૂક્ષ્મ [લા]સંકડામણ; મુશ્કેલી (૪)+[જુઓ સોણું] સ્વપ્ન

સાત વિ૦ [प्रा सत्त(सं. सप्तन्), સર૦ हिं., म] '૭' [-ઉતાવળ=ગમે તેટલી ઉતાવળ, ઘણી ઉતાવળ -ગળણે ગાળવું=સારી પેઠે, બધી બાજુથી જોવું-વિચારવું. -ગળણે ગાળીને પાણી પીવું=ખૂબ જોઈ વિચારીને પગલું ભરવું. -ગાઉથી નમસ્કાર=ખૂબ દૂર રહેવું, જરા પણ સબંધ ન રાખવો. -ઘર ગણવાં=નિરર્થક લોકોને ઘેર ફર્યા કરવું -તાડ ઊંચું =ઘણું ઊચું -નામાનું નાગું=છેક હાંડ; ઘણું જ લુચ્ચું -પાસની ચિંતા=ઘણી બાજુની ચિંતા -પાંચ ચાલવવાનાં હોવાં=મોટા કુટુંબનું પોષણ કરવાનું હોવું -પાંચ થવી, વીતવી=મહા મુશ્કેલી થવી; ભારે ગભગભરાટ થવી. -પેઢી ઉથલાવવી, -પેઢીના ચોપડા ઉકેલવા=જૂની નવી બાબતો વિષે સખત ગાળો દેવી, ખૂબ નિંદા કરવી -ફેરા ગરજ હોવી=છૂટકો ન હોવો, અત્યંત જરૂર હોવી. -મણ ને સવાશેરનું (કાળજું)=ખૂબ કઠણ; જલદી હબકે નહી તેવું (૨) ખૂબ સાવધ. -વીશે સો ગણે તેવું=છેક બેવકૂફ -માં શૂરું ને પાંચમાં પૂરું=જતાની સાથે જાય અને આવતાની સાથે આવે તેવું; ગમે તેમ ગબડે એવું સાતે અવતાર=જન્મજન્માતરમા સાતે ઘોડે સાથે ચડવું=અનેક ફરજો એક સાથે બજાવવા નીકળવું. સાતે પાડે વસજો=છોકરાછૈયા ઘણા થજો; લીલી વાડી થજો]૦ડો પું૦ સાતનો આકડો. ૦તાળી સ્ત્રી૦ [+તાળી] દોડીને રમવાની એક રમત

સાતત્ય ન૦ [सं] સતતપણું [રોટલી

સાતપડી સ્ત્રી૦ [સાત+પડ] સાત પડવાળી

સાતપડું વિ૦ [સાત+પડ] સાત પડવાળું

સાતપડો પુ૦ [સર૦ म सातपुडी (गलांड)] પાનીએ કે હથેળીમાં થતું એક જાતનું ગૂમડું

સાતભાઈ પુ૦ [સર૦ हिं., म] એક પક્ષી

સાતમ (મ,) સ્ત્રી૦ [सं. सप्तमी] પખવાડિયાની સાતમી તિથિ

સાતમું વિ૦ [सं. सप्तम; સાત પરથી] ક્રમમાં ૭ પછી આવતું (૨) ન૦ મરણ પછીનો સાતમો દિવસ [સાતમે આસમાને જવું, ચડવું, પહોંચવું=અતિશય મગરૂર થવું. -ચોકે,પડદે પાતાળે=સાવ ખૂણે ખાચરે.]

સાતર અ૦ [फा. खातिर?] (ચ) સારુ;વાસ્તે; ખાતર (૨) સ્ત્રી૦ ખાતર-બરદાસ્ત (-ભરવી)

સાતરું વિ૦ [જુઓ સાતરું] સજ્જ, શણગારી તૈયાર કરેલું

સાતરો પુ૦[सं स+आ+स्तृ; સર૦ म सातरणें] (પતંગની દોરીને) ભોંય પર છૂટી છૂટી પાથરવી તે [સાતરા પાડવા]

સાતવારિયું ન૦ [સાત+વાર] અઠવાડિક પત્ર

સાત(-થ)વો પું૦ [પ્રા સત્તુ (સં સક્તુ)] શેકેલા અનાજનો લોટ; સતુ
સાતળો પું૦ [પ્રા. સત્તલા ?] એક ઝાડ
સાતુ પું૦ [સર૦ મ. સાતૂ] જુઓ સાતવો
સાતોડિયું ન૦ [સાત ઉપરથી] એક રમત
સાત્ત્વિક વિ૦ [સં] સત્ત્વગુણવાળું, શાંત (૨) સત્ત્વગુણમાંથી ઉત્પન્ન થયેલું (૩) સત્ય (૪) પ્રામાણિક (૫) સદ્ગુણી (૬) બળવાન; સત્વવાળું (૭) પું૦ જુઓ સાત્ત્વિક ભાવ. ૦તા સ્ત્રી૦. ૦ભાવ પું૦ અંદરની લાગણી કે ભાવથી થતા બાહ્ય વિકારો [સ્તંભ, સ્વેદ, રોમાંચ, સ્વરભંગ, વેપથુ, વૈવર્ણ્ય, અશ્રુ, પ્રલય (મૂર્છા)] -કી વિ૦ સ્ત્રી૦ સત્ત્વગુણ સંબંધી; સત્ત્વગુણનું
સાત્મ્ય વિ૦ [સં.] એકરૂપ; એકાત્મ
સાત્યકિ પું૦ [સં] (સં.) એક યાદવ યોદ્ધો, શ્રીકૃષ્ણનો સારથિ
સાત્વત પું૦[સં] યાદવ (૨) શ્રીકૃષ્ણ કે વિષ્ણુનો ભક્ત ૦પતિ પું૦ (સં.) શ્રીકૃષ્ણ
સાત્વતી સ્ત્રી૦[સં] નાટકની ચાર વૃત્તિઓમાંની એક, જેનો વ્યવહાર વીર, રૌદ્ર, અદ્ભુત ને શાંત રસમાં થાય છે (જુઓ કૈશિકીવૃત્તિ)
સાથ પું૦ [પ્રા સત્થવ (સં સંસ્તવ), અથવા પ્રા. સત્થ (સં સાર્થ)] સંઘાત, સોબત (૨) સહકાર (૩) અ૦ (પ.) સાથે
સાથરિયો પું૦ [સાથરો પરથી] જમે ત્યારે જમે ત્યાં બેસી પરચૂરણ સામાન વેચનાર (૨) નદીનવાણ ઉપર સામગ્રી રાખનાર બ્રાહ્મણ
સાથરી સ્ત્રી૦ [જુઓ સાથરો] નદીએ નાહવા આવેલાઓને માટે પૂજાનો સામાન રાખવા બ્રાહ્મણોએ પાથરેલી સાથરાની ચટાઈ
સાથરો પું૦ [પ્રા સત્થર (સં. સ્રસ્તર), સર૦ હિં સાથરા] ઘાસનું બિછાનું; પરાળની શય્યા (૨) દર્ભની સાદડી, સાથરી (૩) ચોકો, મરનારને સુવાડવા લીંપી તૈયાર કરેલી જમીન. [-કાઢવો, સાથરે સુવાડવું = મરણપથારીએ નાખવું]
સાથવો પું૦ જુઓ સાતવો
સાથળ સ્ત્રી૦ [પ્રા. સત્થિઅ (સં સક્થિક)] જાંઘ
સાથિયો પું૦ [પ્રા સત્થિઅ (સં સ્વસ્તિક)] 卐 આવી મંગળસૂચક આકૃતિ (૨) અભણ લોકો દસ્તાવેજ કે ખતમાં સહીની જગાએ જે ચિહ્ન કરે છે તે (વિધવા મીંડુ કરે છે). [સાથિયા પૂરવા = ઘરને આગણે મંગળસૂચક ચિત્ર કે આકૃતિ કાઢવી, રંગોળી કરવી.]
સાથી પું૦ ['સાથ' પરથી] સોબતી, મદદગાર; જોડીદાર (૨) ખેડ માટે રાખેલો નોકર, હાળી
સાથે અ૦ ['સાથ' પરથી] જોડે, ભેગું; સંગાથે. ૦લાગું અ૦ [+ લાગવું] સાથે સાથે; ભેગાભેગી, એકીફેરે (૨) સામટું; એકદમ
સાદ પું૦ [પ્રા સદ્દ (સં. શબ્દ); સર૦ મ] અવાજ, ઘાંટો, સૂર (૨) બૂમ [-ઊઘડવો = ગળું કે અવાજ બેસી ગયા હોય તે સુધરવા, અવાજ બરોબર નીકળવો -કરવો = બૂમ પાડી બોલાવવું -કાઢવો = અવાજ બરાબર ગળા બહાર કાઢવો. -દેવો = જવાબ આપવો -નીકળવો = અવાજ ગળા બહાર આવવો -પાડવો = દાંડી પીટવી બૂમ પાડી લોકોને જાહેર કરવું -બેસવો = અવાજ ખોખરો કે કમજોર થઈ જવો.]
સાદગી સ્ત્રી૦ [ફા] સાદાઈ
સાદડ વિ૦ [અ સાઈર] પરચૂરણ
સાદડ વિ૦(૨) [જુઓ સાદર] જાહેર. ૦ખર્ચ(-રચ) પું૦, ન૦ સાદડ નાણાંમાંથી જાહેર લાભના કે ધર્માદાના કામમાં થતું ખર્ચ. ૦નાણું ન૦ સરકારના હવાલામાં રાખેલું જાહેર ઉઘરાણાનું નાણું
સાદડ સ્ત્રી૦ -ડિયો, -ડો પું૦ એક જાતનું ઝાડ -ડિયું વિ૦ તે ઝાડનું
સાદડી સ્ત્રી૦ [સર૦ દે સાઠી] દર્ભ, તાડછાં વગેરેની બનાવેલી ચટાઈ (૨) [જુઓ સાદ] [૫.] સાદ (લાલિત્યવાચક) -ડું ન૦ ફાટેલી ચટાઈનો કકડો (૨) ખજૂરના પાનના રેસા
સાદડો પું૦ જુઓ 'સાદડ'માં
સાદર વિ૦ [અ સાદિર] જાહેર, જાણીતું; સાદડ (૨) આવી પહોંચેલું (૩) સ્ત્રી૦ [સં. સ + ઉદર ?] દાદર (૪) લઢાવો
સાદર વિ૦(૨)અ૦[સં.] આદરપૂર્વક, માનસહિત

સાદાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ સાદુ] સાદાપણું; સાદગી
સાદું વિ૦ [फा सादह] લપકો, આડંબર, ખર્ચાળપણું, જટિલતા, મિશ્રણ, દંભ કે કૃત્રિમતા વિનાનું, સરળ; સીધું (૨) રંગ, ભાત કે લખાણ વિનાનું, કોરું (૩) મહેનત–મજૂરી કરવાની ન હોય તેવું, આસાન (કેદ)
સાદૃશ્ય ન૦ [સં.] સરખાપણું; સમાનતા
સાદ્યંત વિ૦ (૨) અ૦ [સં.] સંપૂર્ણ, આદિથી અંત સુધીનું
સાધક વિ૦ [સં] કાર્યસિદ્ધિમાં ઉપયોગી (૨) સિદ્ધ કરનારું (૩) સિદ્ધ કરવા પ્રયત્ન કરનારું (૪) ભૂત, દેવ વગેરે સાધનારું (૫) પું૦ સાધનાર, સાધના કરનાર (મોક્ષની). [–બાધક કારણો = તરફેણની અને વિરુદ્ધની દલીલો.]
સાધણ સ્ત્રી૦ જુઓ સાધની
સાધન ન૦ [સં] સાધવું તે (૨) ઉપકરણ, ઓજાર, સામગ્રી (૩) ઉપાય, યુક્તિ (૪) ઈશ્વરપ્રાપ્તિ માટે જરૂરી તપ, સંયમ, ઉપાસના વગેરે (૫) હેતુ (ન્યા) **૦ચતુષ્ટય** ન૦ મોક્ષ મેળવવામાં જરૂરી ચાર સાધનો – નિત્યાનિત્યવસ્તુવિવેક, વૈરાગ્ય, શમાદિ ષટ્સાધનસંપત્તિ [શમ, દમ, ઉપરતિ, તિતિક્ષા, સમાધાન, શ્રદ્ધા], અને મુમુક્ષા. **૦તા** સ્ત્રી૦ સાધનવાળા હોવાપણું. **૦ભૂત** વિ૦ સાધનરૂપ બનેલું. **૦વાદ** પું૦ અમુક સાધન સાચું કે કાર્યકર છે એ માન્યતા **૦સમૃદ્ધિ** સ્ત્રી૦ સાધનની વિપુલતા, સાધનસામગ્રીની છત
સાધના સ્ત્રી૦ [સં] સાધવા કે સિદ્ધ કરવા આવશ્યક પ્રયત્ન કે ક્રિયા કરવા તે
સાધની સ્ત્રી૦ [સર૦ म साधणी,–नी, हिं. ('સાધન' ઉપરથી ?)] સપાટી જોવાનું કડિયા-સુતારનું ઓજાર, 'લેવલ' [હોવાપણું
સાધર્મ્ય ન૦ [સં] સમાન ગુણધર્મવાળા
સાધવું સ૦ક્રિ૦ [સં. साध्] સિદ્ધ કરવું, પાર પાડવું (૨) સાબિત કરવું (૩) દેવ, મંત્ર વગેરે વશ થાય કે સિદ્ધ થાય તે માટે] સાધના કરવી (૪) પોતાને અનુકૂલ કે વશ કરવું (૫) શબ્દનું સિદ્ધ રૂપ કયા ફેરફારે થી બન્યું તે બતાવવું (૬) [તક કે સંજોગોનો] લાભ ઉઠાવી લેવો; ઉપયોગ કરી લેવો
સાધારણ વિ૦ [સં.] સામાન્ય, ખાસ નહિ તેવું (૨) મધ્યમ, નહિ અતિ ઘણું કે નહિ અતિ થોડું (૩) સમાન, બધાને લાગુ પડે તેવું. **૦અવયવ** પું૦ 'કૉમન' ફૅક્ટર' (ગ) **૦તા** સ્ત્રી૦. **૦ધર્મ** પું૦ સામાન્ય ગુણ કે ધર્મ
સાધિત વિ૦ [સં] સાધેલું (જુઓ 'સાધવું)
સાધીમંદ્રી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
સાધુ વિ૦ [સં] સારું; ઉત્તમ (૨) ધાર્મિક; ઈશ્વરભક્તિપરાયણ, સદાચરણી (૩) [વ્યા] શિષ્ટ, શુદ્ધ (શબ્દ, ભાષા) (૪) [સમાસને અંતે] સાધનારું ઉદા૦ સ્વાર્થસાધુ, લાગસાધુ (૫) પું૦ સાધુ પુરુષ (૬) ત્યાગી, બાવો, વેરાગી (૭) અ૦ શાબાશ! ધન્ય! **૦કાર** પું૦ શાબાશ, ધન્ય એવો ઉચ્ચાર **૦ચરિત** વિ૦ સાધુતાવાળા જીવનવાળું; સાધુ (પુરુષ). **૦તા** સ્ત્રી૦. **૦વૃત્તિ** સ્ત્રી૦ પવિત્રતા, સદાચાર. **૦સંત** પું૦ સાધુ કે સંત (સમૂહવાચક)
સાધ્ય વિ૦ [સં] સિદ્ધ કરવાનું (૨) સાધી શકાય તેવું (૩) ન૦ સિદ્ધ કરવાનું તે. **૦તા** સ્ત્રી૦ સાધ્ય હોવાપણું
સાધ્વસ ન૦ [સં] ભય, બીક (૨) ગભરાટ, ક્ષોભ
સાધ્વી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં.] શીલવતી, પતિવ્રતા (૨) સ્ત્રી૦ બાવી સાધુડી
સાન સ્ત્રી૦ [જુઓ શાન, સર૦ हिं.] છટા
સાન સ્ત્રી૦ [प्रा संणा (सं. संज्ञा)] ઇશારો; સંકેત; આંખમચકારો (૨) સમજણ, અક્કલ (૩) સ્વમાન (૪) ન૦ ગીરો મૂકવું તે, અવેજ. [–કરવી = સંકેત કરવો, આંખથી અણસારો કરવો. –માં કહેવું = સંકેતથી કહેવું –માં મૂકવું = ગીરો મૂકવું –માં સમજાવવું = ઇશારાથી, થોડાકમાં સમજૂતી આપવી –વળવી = અક્કલ આવવી] **૦ખત** ન૦ ગીરો મૂક્યા બાબતનું લખાણ **૦ગીરો** વિ૦ સાનમાં કે ગીરો મૂકેલું **૦સૂધ**, **૦શુદ્ધિ** સ્ત્રી૦ ભાન
સાનક સ્ત્રી૦ [अ सिह्‌नक; સર૦ म] સાણકું; ઠીબ (૨) રકાબી; તાસક
સાનંદ વિ૦ [સં] આનંદયુક્ત (૨) અ૦ આનંદપૂર્વક. **–દાશ્ચર્ય** ન૦ [+ आश्चर्य] આનંદયુક્ત

આશ્ચર્ય (૨) અ૦ આનંદ ને આશ્ચર્ય સાથે
સાની સ્ત્રી૦ ['છાણવું' ઉપરથી; સર૦ મ સાન્યેં] પેણીમાં ખાજા વગેરે તળતા ખરી પડેલો ભૂકો (૨) તેલભર્યો કચરેલા તલનો ભૂકો (૩) રાખ. [-વાળવી = ટાઢી વાળવી; ચિતાની ભસ્મ ભેગી કરી પાણી છાટી ઠંડી પાડવી કે નદી નવાણમા પધરાવવી.]
સાનુકંપ વિ૦ [સં] અનુકંપા-દયાવાળું
સાનુકૂલ(-ળ) વિ૦ [સં] અનુકૂળ, મદદગાર
સાનુભવ વિ૦ [સં] અનુભવયુક્ત (૨) અ૦ અનુભવપૂર્વક
સાનુસ્વાર વિ૦ [સં] અનુસ્વારવાળું
સાન્ત વિ૦ [મ] અંતવાળુ, મર્યાદિત, નશ્વર. ૦તા સ્ત્રી૦ [તે સંબધી
સાન્નિપાતિક વિ૦ [સં] સન્નિપાતને લગતુ, કે
સાન્વય વિ૦ [સં] અન્વયવાળુ
સાપ પુ૦ [प्रा. सप्प (સ. सर्प)] સર્પ, ભુજંગ. [-ઉતારવો = સાપના ઝેરની અસર દૂર કરવી (મંત્ર-તંત્રથી). -કાઢવો = (મદારીએ) તેની ટોપલીમાંથી સાપનો ખેલ કરવા ને બહાર કાઢવો.) (૨) કામને વખતે વચ્ચે મુશ્કેલી કે આડી વાત ખડી કરવી (ગ્રહણ વખતે સાપ કાઢવો). -છે કે ઘો છે = શું છે તે નક્કી કરી શકાતુ નથી -ના ઘોના ભણાવવા = બહુ બહુ રીતે સમજાવવુ -નો ભારો = ઘણી જોખમકારક કે સંભાળવાની વસ્તુ (જેમ કે કન્યા, વિધવા ઇ૦) (૨) ઘણુ ઝેરીલુ-અદેખું માણસ. સાપે છછુંદર ગળવું = ન ગળાય કે ન છોડાય એવી બેઉ બાજુની મુશ્કેલ પરિસ્થિતિમા મુકાઈ જવુ] ૦ણ(-ણી) સ્ત્રી૦ સાપની માદા. ૦બામણી સ્ત્રી૦ એક જાતનો નાનો સાપ
સાપમાર પુ૦ [સાપ + મારવું] એક પક્ષી
સાપરાધ વિ૦ [સં] અપરાધી
સાપિંડ્ય ન૦ [સં] સપિંડ હોવાપણું
સાપેક્ષ વિ૦ [સં] અપેક્ષાવાળુ (૨) સ્વતંત્ર હસ્તી ન ધરાવનારું પણ બીજા કશા પર આધાર રાખનાર; 'રિલેટિવ' [સાપનું બચ્ચું
સાપોલિયુ ન૦ [સાપ ઉપરથી] નાનો સાપ (૨)
સાપ્તાહિક વિ૦ [સં], સાત દિવસનુ (૨) સપ્તાહને લગતુ (૩) ન૦ સાત સાત દિવસે બહાર પડતુ છાપું
સાફ વિ૦ [अ] સફા, સ્વચ્છ (૨) કચરા-કાટા વગરનુ (૩) સપાટ (૪) નિષ્કપટી (૫) સ્પષ્ટ (૬) અ૦ બિલકુલ ઘસીને. [-કરવુ, કરી દેવુ = ઉડાવી દેવું, પૂરું કરવું (૨) પાયમાલ કરી નાખવુ (૩) મારી નાખવુ -સાફ વિ૦ તદ્દન સાફ (૨) અ૦ ચોખ્ખેચોખ્ખુ, સ્પષ્ટ રીતે (૩) ખુલ્લા દિલથી] ૦સૂફ વિ૦ ચોખ્ખુ, કચરા વિનાનુ (૨) સ્ત્રી૦ સફાઈ, વાળઝૂડ (૩) કામકાજની સુઘડતા (૪) પુ૦ દંડની કસરતનો એક પ્રકાર. ૦સૂફી સ્ત્રી૦ સાફસૂફ
સાફલ્ય ન૦ [સં] સફળતા
સાફી સ્ત્રી૦ [अ] ચલમ પીવાનો કપડાનો કકડો
સાફી સ્ત્રી૦ [अ. साफ ઉપરથી] પતરાજી, બડાઈ (-મારવી.) (૨) વિ૦ [अ.] વળતર વગરનું
સાફો પુ૦ [સર૦ हिं., म. साफा] ફેંટો (-બાંધવો, પહેરવો)
સાબડબોથુ અ૦ [સર૦ म सावडामावडा] (કા) ભેળસેળવાળું (૨) (ચ) ભોળુ, નિષ્કપટી
સાબદું વિ૦ [સ+બધુ ?] બધુ પે, તમામ (૨) [સાવધ ?] સજ્જ, તૈયાર (૩) [સર૦ સબધું] ટટાર, સાજું
સાબર ન૦ [सं शबर, સર૦ म सावर, हिं.] શિગડાવાળુ હરણ જેવુ એક પ્રાણી. ૦શિ(-શીં)ગડું, ૦શિ(-શીં)ગું ન૦ સાબરનું શિગડુ
સાબર, ૦મતી સ્ત્રી૦ (સં) અમદાવાદ પાસેની નદી. ૦કાંઠો પુ૦ તેના કાઠા પર આવેલો પ્રદેશ
સાબરિ(-બિ)યો પુ૦ દૂધદહીંનો વેપાર કરનારો
સાબરી સ્ત્રી૦ સાબરની માદા
સાબાશ -શી જુઓ શાબાશ,-શી
સાબિત વિ૦ [अ.] સિદ્ધ, પુરવાર -તી સ્ત્રી૦ પુરાવો, ખાતરી
સાબુ(-બૂ) પુ૦ [अ. साबून] ક્ષાર અને તેલની મેળવણીથી બનાવેલો મેલ કાપે તેવો પદાર્થ. [-ઘસવો, લગાવવો = કપડાને સાબુ ઘસવો-સાબુવાળું કરવુ.]

સાણુચોખા, સાણુદાણુ પુ૰બ૰વ૰ જુઓ સાગુચોખા

સાબૂ પુ૰ જુઓ સાબુ

સાબૂત વિ૰ [अ. सुबूत; સર૰ हिं. साबुत; म.] આખું; જેવું ને તેવું; સાજુસમું; પૂરેપૂરું હયાત (૨) સંગીન; નક્કર; મજબૂત **–તી** સ્ત્રી૰ મજબૂતી; સંગીનતા (૨) સુરક્ષિતતા

સાબેલો પું૰ [फा 'शहबाला?] વરઘોડામાં વરની આગળ ચારઠ કે ઘોડા ઇ૰ ઉપર શણગાર પહેરી બેઠેલું છોકરું, વરઘોડિયું (૨) વરઘોડામા કે વરની સાથે આવનાર માણસ

સાભાગોતરું વિ૰ [सं सर्व+गोत्र] 'બ્રહ્મોઠકિયું'-થી ઊલટું –બ્રાહ્મણને ન ખપે તેવુ

સાભાર વિ૰ [सं.] આભારસહિત (૨) અ૰ આભારપૂર્વક [અર્થ કે હેતુવાળું

સાભિપ્રાય વિ૰ [सं.] અભિપ્રાયવાળુ; કંઈ

સાભિમાન વિ૰ [सं.] અભિમાનયુક્ત

સામ પુ૰ [प्रा. सामि (सं स्वामिन्)] સ્વામી, પતિ (પ) (૨) સ્ત્રી૰ [सं शम्ब] સાબેલાની નીચેનો લોખંડનો ગોળ ભાગ

સામ પું૰ [सं.] જુઓ સામવેદ (૨) રાજનીતિના ચાર ઉપાયોમાંનો એક, મીઠી વાતોથી સમજાવીને મેળવી લેવું તે (સામ, દામ, દંડ, અને ભેદ). **૦ગ** વિ૰ (૨) પું૰ [सं] સામવેદ ગાનાર **૦ગાન** ન૰ સામવેદના મંત્રો ગાવા તે

સામગ્રી સ્ત્રી૰ [सं.] કોઈ કાર્યમા ઉપયોગી કે સાધન તરીકે કામનો સામાન (૨) ઠાકોરજીના પ્રસાદની વિવિધ વાનીઓ

સામગ્ર્ય ન૰ [सं.] સમગ્રતા

સામટુ વિ૰ [प्रा. समट्ठ (सं संमृष्ट)?] ભેગું; એકઠું (૨) અ૰ સાથેલાગું, એકીવારે

સામદ પું૰+સામંત [સામાનસુમાન

સામનસૂમન પું૰ [જુઓ સામાન] સરસામાન;

સામનો (સા') પું૰ [સર૰ हिं., म. सामना; સામુ] સામે થવું તે; વિરોધ, બાકરી

સામયિક વિ૰ [सं] સમયસંબંધી (૨) સમયોચિત (૩) નિયતકાલિક (૪) ન૰ નિયત સમયે પ્રકટ થતુ છાપુ [ઝાડ. શીમળો

સામર ન૰ [हि सामरि (सं. शाल्मलि)] એક

સામર્થ્ય ન૰ [सं.] બળ; શક્તિ; તાકાત

સામવેદ પું૰ [सं] (સ) ચારમાંનો ત્રીજો વેદ. **–દી** વિ૰ સામવેદ ભણેલું કે સામવેદનું અનુયાયી (૨) પુ૰ તેવો માણસ

સામષ્ટિક વિ૰ [सं] સમષ્ટિને લગતુ

સામસામું (સા') વિ૰[સામુ પરથી] બરાબર સામું (૨) વિરુદ્ધ (૩) સ્પર્ધાવાળુ (૪) અ૰ એકબીજાની સામે (પ) હરીફાઈમા, **–મે** અ૰ સામસામું, સામાસામી. [**–આવી જવું**= (લડવા માટે) એકબીજાની સામે થઈ જવું.]

સામળ(–ળિયો, –ળો) પું૰ [प्रा. सामल (सं. श्यामल)] (સં.) શામળ, શ્રીકૃષ્ણ. **–ળું** વિ૰ શામળું; કાળુ

સામંજસ્ય ન૰ [सं.] ઔચિત્ય; યોગ્યતા

સામંત પુ૰ [सं] વીર યોદ્ધો (૨) ખંડિયો રાજા (૩) રાજાનો મોટો જાગીરદાર કે સરદાર. **૦ચક્ર** ન૰ એક સમ્રાટના સામંતોનો રાજમંડલ કે તેવા સામંતોનો સમૂહ. **૦શાહી** સ્ત્રી૰ સામંતોના કે અમીર ઉમરાવોના આધાર કે વર્ચસવાળી રાજ્યપ્રથા; 'ફ્યુડલિઝમ'

સામાજિક વિ૰ [सं] સમાજ સંબંધી (૨) સમાજનું (૩) પુ૰ સભાજિક, સભાસદ; પ્રેક્ષક **૦તા** સ્ત્રી૰

સામાન પું૰ [फा] સામગ્રી; રાચરચીલું; ઉપયોગી ચીજો, સાહિત્ય, સરંજામ (૨) સાજ; પલાણ. [**–નાખવો, બીડવો**=ઘોડા પર સાજ બાંધવો.] **૦સુમાન** પું૰ [સર૰ म.] જુઓ સામનસૂમન [હોવું તે (વ્યા.)

સામાનાધિકરણ્ય ન૰[सं]સમાન અધિકરણ

સામાન્ય વિ૰ [सं.] સાધારણ; ખાસ નહિ તેવું (૨) બધામાં સમાન (૩) ન૰ અમુક વર્ગની વ્યક્તિઓમા રહેલો સમાન ગુણ કે ધર્મ; જાતિ (ન્યા.). **૦કૃદંત** ન૰ ક્રિયાપદનું મૂળ કૃદંત. ઉદા૰ જવુ. **૦જ્ઞાન** ન૰ ખાસ અમુક વિષયનું નહિ પણ સાધારણ જરૂરી એવા અનેક વિષયોનું સામાન્ય જ્ઞાન **૦તઃ** અ૰ [सं.] સાધારણ રીતે **૦નામ** ન૰ કોઈ એક આખા વર્ગને લાગુ પડતુ નામ (વ્યા). **–ન્યા** સ્ત્રી૰ [सं.] વેશ્યા

સામાપાંચમ સ્ત્રી૦ [સામો+પાચમ] ભાદરવા સુદ પાચમ-એક હિંદુ પર્વ
સામાયિક ન૦ [સં] (જૈન) સમતાપૂર્વક એકાગ્ર બેસવાનુ નિત્યકર્મ
સામાવાળું(-ળિયું) (સા') વિ૦ ['સામુ'પરથી] સામા પક્ષનુ, શત્રુ પક્ષનુ. **-ળિયો** પુ૦ સામા પક્ષનુ માણસ, શત્રુ **-ળિયણ** વિ૦ સ્ત્રી૦
સામાસામી (સા'સા') અ૦ ['સામુ' ઉપરથી] સામસામે, એકબીજાની સામે (૨) સ્પર્ધામા [**-આવવું**=મારામારી થવી (૨) સ્પર્ધા થવી]
સામાસિક વિ૦ [સં.] સમાસ સબંધી (૨) સમાસયુક્ત
સામિયાનો પુ૦ જુઓ શામિયાનો
સામીપિક વિ૦ [સં] સમીપનું, પાસેનું
સામીપ્ય ન૦ [સં] સમીપતા, નજીકપણુ
સામુદાયિક વિ૦ [સં] સમુદાયનું,-ને લગતુ (૨) સમુદાય વડે કરાતુ
સામુદ્ર વિ૦ [સં] સમુદ્રનુ,-ને લગતુ **૦ધુની** સ્ત્રી૦ [+સં. धुनी=નદી] બે મોટા સમુદ્રને જોડનારી ખાડી **-દ્રિક** વિ૦ [સં] સમુદ્ર સબંધી (૨) ન૦ શરીરના ચિહ્ન ઉપરથી ભવિષ્ય કે શુભાશુભ ફળ જાણવાનુ શાસ્ત્ર (૩) પુ૦ તે શાસ્ત્ર જાણનાર
સામું (સા') વિ૦ [પ્રા संमुह (સં संमुख)] સામે આવેલુ (૨) વિરુદ્ધ [**સામાં શિંગડાં માંડવાં**=લડવા તૈયાર થવુ, સામા થવુ. **સામી પાઘડી મૂકવી**=શત્રુવટ ધરાવવી **સામું આવવું**=તેડવા, લેવા કે સ્વાગત કરવા જવું **-જવું**=તેડવા, લેવા કે સ્વાગત કરવા જવુ **-જોવું**=સભાળ લેવી (૨) -ની દરકાર કે ખ્યાલ કરવો ઉદા૦ મારા ધોળા વાળ સામુ તો જો! (૩)નજર કે ઇચ્છા કરવી. ઉદા૦ તેની સામુ તો જોઈ જો! **-થવું**=અવિનય કરી સામો જવાબ આપવો (૨) મારવા તડવુ **-પડવું**=વિરુદ્ધ પક્ષમા જવુ **-બોલવુ**= ઉદ્ધતાઈથી જવાબ આપવો-વિરુદ્ધ બોલવુ.]
સામે (સા') અ૦ [જુઓ સામુ] રૂબરૂ (૨) નજર તરફની દિશામા (૩) વિરુદ્ધમા [**-આંગળી કરવી**=નિંદા કરવી. **-આંગળી થવી**= નિંદાપાત્ર થવું **-બારણું**=નજીકમા **-મોઢે** =સામુ મો રાખીને, સામે આવીને.]
સામેરી પુ૦ એક રાગ
સામેલ, ૦ગીરી જુઓ શામિલ, ૦ગીરી
સામૈયું ન૦ [સામું+આવવુ] (વાજતે ગાજતે) સામે લેવા જવુ સરઘસ કે અતિથિને તેમ જઈને રામ રામ કરવા તે (-કરવુ)
સામો પુ૦ [પ્રા सामय (સં. श्यामाक), સર૦ हिं. साँवाँ, મ सांवा] એક ખડધાન્ય
સામોપચાર, સામોપાય પું૦ [સં] સામનો ઉપયોગ કે પ્રયોગ, મીઠા વચનથી મેળવી લેવુ તે
સામોરું (સા' ન૦ [સર૦ સામુ] સામનો, વિરોધ
સામ્ય ન૦ [સં] સમાનતા **૦ચિહ્ન** ન૦ બરાબરી દર્શાવતુ (=) આવું ચિહ્ન (ગ.). **૦વાદ** પુ૦ માલમતા વગેરે સામાજિક માલકીના ગણી, દરેકનુ સામ્ય સ્થાપનારો એક રાજકીય વાદ, 'કૉમ્યુનિઝમ'. **૦વાદી** વિ૦ (૨) પુ૦ સામ્યવાદમા માનનાર કે તેને લગતુ
સામ્રાજ્ય ન૦ [સં] એક સમ્રાટની હકૂમત નીચે આવેલા અનેક રાષ્ટ્રોનો સમૂહ (૨) તેની હકૂમત **૦વાદ** પુ૦ 'ઇમ્પીરિયલિઝમ' **૦વાદી** વિ૦ (૨) પુ૦ સામ્રાજ્યવાદમાં માનતુ કે તે સબધી
સાયક ન૦ [સં] બાણ (૨) ખડ્ગ, હથિયાર
સાયણ, -ણાચાર્ય પુ૦ [સં.] (સં) વેદોના પ્રસિદ્ધ ભાષ્યકાર
સાયત સ્ત્રી૦ [અ साअत, સર૦ हिं, મ साईत] કલાક; અઢી ઘડી
સાયન વિ૦ [સં] અયનચલન પ્રમાણે ગણાતુ
સાયબાન ન૦ [ફા] મકાનમા તડકો આવતો અટકાવવા બધાતો પડદો
સાયર પુ૦ [પ્રા (સં सागर)] સાગર (૨) ન૦ [અ साइर, સર૦ हिं, મ] દારૂતાડી ઇત્યાદિ ફરી ચીજો ઉપરની જકાત. **૦કોઠો** પુ૦ દાણ, જતા આવતા માલ પર લેવાતો વેરો
સાયંકાલ(-ળ) પુ૦ [સં] સધ્યાકાળ; સાંજ
સાયંગેય વિ૦ [સં] સાંજે ગાવાનો (રાગ)
સાયંપ્રાતર અ૦ [સં] સવારે અને સાંજે
સાયંપ્રાર્થના સ્ત્રી૦ [સં] સાંજની પ્રાર્થના
સાયંસંધ્યા સ્ત્રી૦[સં]સૂર્યાસ્ત સમયની સંધ્યા

સાયાહ્ન પું૦[સં] સાંજ, સાંજનો સમય
સાયુજ્ય ન૦[સં] એક થઈ જવું તે, મળી જવું તે. ૦મુક્તિ સ્ત્રી૦ જેમાં ઇષ્ટદેવ સાથે તાદાત્મ્ય અનુભવાય એવી મુક્તિ (મુક્તિના ચાર પ્રકારમાંનો એક)
સાયો પું૦ [ફા] છાંયો (૨) (લા.) મદદ; આશરો (૩) ફૂકીગનો ઝભ્ભો
સાર વિ૦[સં] સારું; ઉત્તમ (પ.) (૨) પું૦,ન૦ કસ, સત્ત્વ (૩) તાત્પર્ય, સારાંશ (૪) [લા] લાભ (૫) [કા.] ખુશાલી, ઉમંગ (૬) સારો ભાવ (૭) સારપ. ૦ગર્ભ વિ૦ સારયુક્ત; સારપૂર્ણ. ૦ગ્રાહિતા સ્ત્રી૦. ૦ગ્રાહી વિ૦અસાર છોડી સાર ગ્રહણ કરનાર. ૦ધી વિ૦ સારી–ઉત્તમ બુદ્ધિવાળું; ચતુર; કુશળ. ૦ભાગ પું૦ સારો ભાગ (૨) સારાંશ. ૦ભૂત વિ૦ સારરૂપ (૨) સર્વોત્તમ, શ્રેષ્ઠ
સાર સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં; 'સારવું' ઉપરથી]+ (પ) સહાય, મદદ [હોગનાર
સારક વિ૦[સં] રેચક (૨) પું૦ (પ.) (વાળ)
સારગ્રાહી,-હિતા [સં] જુઓ 'સાર'માં
સારજન્ટ પું૦ [ઇં.] ગોરો પોલીસ જમાદાર
સારણ વિ૦[સં] સારનાર, નિભાવનાર (૨) પું૦ [જુઓ સારણિ] વાવકૂવામાંથી કાઢેલી નહેર (૩)ન૦ સારણગાંઠ. ૦ગાંઠ સ્ત્રી૦ પેઢામાં થતી એક જાતની ગાંઠ [કોઠો; કોષ્ટક
સારણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ [સં] નહેર; નીક (૨)
સારણી સ્ત્રી૦ [જુઓ સારવું] વણાટ માટે ફણીમાંથી તાણો પરોવવો તે. ૦કામદાર પું૦ ફણીમાં તાણો સારવાનું કામ કરનાર
સારથિ પું૦ [સં] રથ હાંકનાર
સારથ્ય ન૦ [સં.] સારથિપણું
સારધી વિ૦ [સં.] જુઓ 'સાર'માં
સારપ સ્ત્રી૦[સારું પરથી]સારાપણું; સજ્જનતા
સારપવું સ૦ક્રિ૦[સર૦ મ. सारपणें; સં सृप्?)] ક્યારામાંના નકામા છોડ તાણી નાખી(ડાંગરને) પાછી અંદર કાદવ કે માટીમાં દબાવવી
સારભાગ, સારભૂત [સં] જુઓ 'સાર'માં
સારમકળ ન૦ [સર૦ મ.] એક જાતનું ૩૨ તારનું વાજું
સારમાણસાઈ સ્ત્રી૦[સારું+માણસ]સજ્જનતા
સારમેય પું૦ [સં] કૂતરો
સારવવું સ૦ક્રિ૦[સાર પરથી? સર૦ પ્રા. सारव =સાફ કરવું] સાર કાઢવો [જમીન
સારવા સ્ત્રી૦ [સર૦ સારવવું] સારી ફળદ્રુપ
સારવાન પું૦ [ફા. सारबान, ઊંટવાળો, રાયકો
સારવાર સ્ત્રી૦ [સર૦ હિ. सारना=દેખરેખ રાખવી, પ્રા सारविअ (સં समारचित)= સંભાળેલું; દુરસ્ત કરેલું] બરદાસ્ત,સેવાચાકરી
સારવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. सारव (સં. समारच्)] શ્રાદ્ધ કરવું, સરાવવું (૨) [પ્રા. सार (સં. सारय्), સર૦ હિં सारना, મ. सारणें] પરોવવું (૩) ખેરવવું; ટપકાવવું (૪) આંજવું; લગાડવું (૫) પાર પાડવું, કરવું (૬) પહેરવું; શણગારવું (૭) સરકાવવું
સારસ પું૦; ન૦ [સં.] એક પંખી. **–સી** સ્ત્રી૦ સારસની માદા [મૂળ
સારસાપરીલા સ્ત્રી૦ [ઇં.] એક ઔષધિ (તેના
સારસ્ય ન૦ [સં] સરસતા
સારસ્વત વિ૦ [સં] સરસ્વતી સંબંધી (૨) સારસ્વત દેશનું (૩) પું૦ સરસ્વતી નદીના તટ ઉપરનો દિલ્લીથી વાયવ્યનો આર્યોનો પવિત્ર પ્રદેશ (૪) તે દેશનો નિવાસી બ્રાહ્મણ
સારહી પું૦ [પ્રા सारहि (સં. सारथि?)] (પ.) ધનુર્ધર, બાણાવળી (?)
સારંગ પું૦[જુઓ સરંગ]સરંગનો–વહાણના કપ્તાનનો મદદનીશ (૨) સરંગ
સારંગ પું૦; ન૦ [સં] એક રાગ (૨) મૃગ (૩) ધનુષ્ય (૪) [સં.] વિષ્ણુનું ધનુષ્ય; શાર્ઙ્ગ (૫) હાથી (૬) કોકિલ (૭) ભમરો. ૦ધર, ૦ધારી, ૦પાણિ પું૦ (સં) વિષ્ણુ. ૦નયના વિ૦ સ્ત્રી૦ મૃગનયની. **–ગી** સ્ત્રી૦ એક તંતુવાદ્ય (૨) મૃગલી
સારાઈ(-શ) સ્ત્રી૦ ['સારું' ઉપરથી]સારાપણું
સારાનુવાદ પું૦ [સં.] સાર પૂરતો અનુવાદ–ભાષાંતર [ઇષ્ટ પરિણામ
સારાવાટ સ્ત્રી૦ [સારું+वृत्त (સં.)?] (કા)
સારાશ સ્ત્રી૦ ['સારું' ઉપરથી] સારાઈ; સારાપણું

સારાસાર પું૦ [सं] સારું અને ખોટું. ૦વિચાર પું૦ સારાસારનો વિચાર ૦વિવેક પું૦ સાર અને અસારનો વિવેક કરવો-જુદા પાડવા તે [કે સંબંધ
સારાસારી સ્ત્રી૦ ['સારુ ઉપરથી] સારો મેળ
સારાં ન૦બ૦વ૦ [જુઓ છારાં (दे छार=રીછ પરથી ?)]૫ ચોરી કરતા, હલકી જાતના રખડતા એક વર્ગના લોક, છારા
સારાંશ પું૦ [सं.] ભાવાર્થ, મતલબ, તાત્પર્ય
સારિકા સ્ત્રી૦ [सं] મેના
સારીગમ સ્ત્રી૦ [સા-રી-ગ-મ ઇ૦] સંગીતના સાત સ્વર કે તેની સ્વરલિપિ (૨) કોઈ રાગ કે ગીતના સ્વર
સારી પેઠ(-ઠે) અ૦[સારુ + પેઠે] ખૂબ,પુષ્કળ
સારુ અ૦ [सं सारक?]-ને માટે, વાસ્તે
સારું વિ૦ (૨) ન૦ [सं. सारकं, प्रा. सारअं; સર૦ મ, हिं सार] શુભ, ભલું (૨) સુંદર; મજાનું(૩)[સર૦ हिं., म (सं सर्व?)]સમસ્ત, આખું (૪) અ૦ (જવાબમાં) ઠીક, ભલે [(સ્ત્રીને)સારા દહાડા હોવા=ગર્ભ રહેવો; બેજીવી થવું સારાં પગલાનું=શુકનિયાળ, જેને આવ્યે સારા વાના થાય એવું સારું કૂતરું=હડકાયું નહિ એવું — મીઠું કૂતરું. સારો દહાડો=સુખસંપત્તિ કે બીજી રીતે સારો એવો શુભ મંગળ દિવસ.] ૦નરસું, ૦માઠું વિ૦ સારું અને ખોટું [-કરવું=આ સારું છે - આ ખોટું છે, એની ખણખોદ કરવી; ઝટ પસંદ ન કરવું -કહેવું=ઠપકો આપવો (૨) નિંદા કરવી]
સારૂપ્ય ન૦ [सं] સમાનરૂપવાળા હોવું તે મુક્તિના ચાર પ્રકારમાંનો એક
સારેવડું ન૦ ચોખાના લોટનો પાપડ
સારો પું૦ [प्रा सारअ(सं सारक)?] બેસતા વર્ષને દિવસે વંચાતી, વર્ષ દરમ્યાન બનવાના બનાવોની આગાહી
સારોદ્ધાર પું૦ [सं] સાર કે રહસ્ય તારવવું તે
સાર્થ વિ૦ [सं] અર્થયુક્ત (૨) પું૦ કાફલો
સાર્થક વિ૦ [सं.] સફળ, કૃતાર્થ (૨) ન૦ સફળતા, સિદ્ધિ -ક્ય ન૦ સાર્થકતા
સાર્થવાહ પું૦ [सं] વણજારો (૨) સંઘવી; કાફલાનો આગેવાન
સાર્દ્ર વિ૦ [सं.] ભીનું
સાર્ધ વિ૦ [सं.] અર્ધ સહિત
સાર્વકાલિક વિ૦ [सं] સર્વકાળ રહેનારુ (૨) સર્વ સમયને લગતું
સાર્વજનિક, સાર્વજનીન વિ૦ [सं] સર્વ લોકોનું, સર્વે લોકો સંબંધી (૨) સર્વ લોકોને ઉપયોગી [સર્વવ્યાપી
સાર્વત્રિક વિ૦ [सं.] સર્વ જગાએ થતું (૨)
સાર્વનામિક વિ૦ [सं] સર્વનામનું,-ને લગતું
સાર્વભૌતિક વિ૦[सं]બધા ભૂત-પ્રાણીને લગતું
સાર્વભૌમ વિ૦ [सं] આખી પૃથ્વીનું આખી પૃથ્વી સંબંધી (૨) પું૦ ચક્રવર્તી રાજા
સાર્વલૌકિક વિ૦[सं] સર્વ લોકો સંબંધી
સાર્વવર્ણિક વિ૦ [सं.] સર્વ વર્ણો અંગેનું, -સંબંધી [આવે એવું
સાર્વવિભક્તિક વિ૦ [सं.] સર્વ વિભક્તિમાં
સાર્ષ્ટ્ર્ય ન૦ [सं] સરખી શક્તિ કે ઐશ્વર્યવાળા હોવું તે; મુક્તિના ચારમાંનો એક પ્રકાર
સાલ પું૦, ન૦ [सं] એક વૃક્ષ
સાલ ન૦ [सं शल्य, प्रा. सल्ल, સર૦ हिं.] વીંધમાં બેસે તેવો છેડો, બંધબેસતો સાંધો (૨) નડતર, આડખીલી (૩) ગિલ્લીદંડાની એક રમત [-કાઢવું=બંધબેસતો સાંધો બનાવવો (૨) આડખીલી દૂર કરવી. (૩) કાસળ કાઢવું. -ઘાલવું=નડતર પેદા કરવું, નડે એમ કરવું. -ચઢવું=ગિલ્લીદંડામાં સામા પક્ષને દાવ આપવાનું રહેવું -ટાળવું =જુઓ સાલ કાઢવું ૨ ૩ -બેસાડવું = બરાબર સાંધો ગોઠવવો]
સાલ સ્ત્રી૦ [फा.] વર્ષ (૨) પાકની મોસમ (૩) વર્ષાસન. ૦ગરેહ, ૦ગીરી સ્ત્રી૦ [+फा. गिरह] વરસગાંઠ. ૦ગુદસ્ત સ્ત્રી૦ [+फा. गुदास्तन] ગયું વર્ષ. ૦ભર અ૦ આખું વર્ષ. ૦વાર અ૦ વરસવાર; વરસના અનુક્રમે. ૦વારી સ્ત્રી૦ વર્ષ પ્રમાણે અનુક્રમ (૨) બનાવોની સાલવાર ગોઠવણી, તેની યાદી કે નોંધ
સાલગ વિ૦ [हिं सालक] જુઓ છાયાલગ

સાલગરેહ, સાલગીરી, સાલગુદસ્ત જુઓ 'સાલ' સ્ત્રી૦ મા
સાલપોલ(-લિયું) વિ૦ [સાલ+પોલુ] સાલમાંથી ઢીલુ પડી ગયેલુ (૨) સાલ બરાબર બેઠા ન હોય તેવું (૩) [લા] ઢીલુ, બોદલું
સાલમ પુ૦ [अ] એક કંદ. **૦પાક** પું૦ સાલમ નાખીને બનાવાતો એક પાક (૨) [લા] માર. [**-આપવો** = મારવું.]
સાલવણું ન૦ ['સાલવવુ' ઉપરથી] સલવાઈ રહેવુ તે; એકે બાજુ ખસી શકાય નહિ તેવી સ્થિતિ (૨) સાચવવુ તે
સાલવવું સ૦ક્રિ૦ ['સાલવું' પરથી] સાલ બેસાડવાં (૨) [લા] પચાત ઊભી કરવી
સાલવાર,-રી જુઓ 'સાલ' [फा] માં
સાલવી પુ૦ ['સાલ' ઉપરથી] સુતાર
સાલવુ અ૦ક્રિ૦ [સાલ' ઉપરથી, સર૦ हिं. सालना] શલ્ય પેઠે દુખ્યા કરવુ; ખટકવું; ભોંકાવુ (૨) દિલમા દુઃખ થવું
સાલસ વિ૦ [अ] નરમ સ્વભાવનું; ભલું; સરળ **-સાઈ** સ્ત્રી૦ [છૂપી ગોઠવણ
સાલસકંચો પું૦ [સાલ+સકંચો] તરકટ,
સાલંકાર વિ૦ [सं.] અલંકારયુક્ત
સાલાતાલા પું૦બ૦વ૦ કાલાવાલા, આજીજી
સાલાતૂલું વિ૦ [સર૦ म सालाधाला] અણસમજુ, ઢંગધડા વિનાનું (૨) ભલુ, ભોળું
સાલાર વિ૦ [फा.] આગેવાન, મુખ્ય
સાલિયાણું ન૦ [फा. सालाना, સર૦ हिं. सालियाना] વર્ષાસન. વાર્ષિક વેતન
સાલિયું વિ૦ ['સાલ' ઉપરથી] વાર્ષિક (૨) ન૦ વર્ષાસન; સાલિયાણું
સાલું વિ૦ જુઓ સાળું
સાલો પું૦ [સર૦ प्रा. साल = કિલ્લો] પૂળાનો મોટો ઓઘલો (૨) [જુઓ સાળો] સાળાના અર્થની ગાળ
સાલોક્ય ન૦ [सं] જુઓ સલોકતા
સાલોત્રી પું૦ [જુઓ સાલિહોત્રી) ઢોરનો દાક્તર
સાલ્લો પુ૦ [प्रा सालिआ-साडिआ સર૦ (सं शाटिका), दे. साडली] સ્ત્રીઓને પહેરવાનું વસ્ત્ર, સાડલો
સાવ (સાં') અ૦ [अ. साफ કે सं सर्व (અપ૦ साव) પરથી ?] તદ્દન
સાવકાશ વિ૦ [सं] અવકાશવાળું (૨) અ૦ [સર૦ म.] સગવડે, અનુકૂળતાએ
સાવકું વિ૦ [प्रा. सावक्क (सं. सापत्न)] ઓરમાયુ; અપરમાનું
સાવચેત વિ૦ [સર૦ म सावचित्त; हिं] સાવધાન; જાગ્રત, સચેત. **-તી** સ્ત્રી૦ સાવધાની (૨) ચેતવણી
સાવજ પુ૦ [સર૦ વાઘ્ર] વાઘ (૨) (કા.) [सं. श्वापद प्रा. सावय, સર૦ म.] સિંહ
સાવજું ન૦ [सं श्वापद ?] પખી (લાડમા)
સાવધ,-ધાન વિ૦ [सं] સાવધ, હોશિયાર; જાગ્રત. **-ધાનતા,-ધાની** સ્ત્રી૦
સાવન પું૦ [सं] એક સૂર્યોદયથી બીજા સૂર્યોદય સુધીનો એક દિવસ (૨) વિ૦ એ ગણતરી પ્રમાણે ૩૦ દિવસનો (માસ), કે ૩૬૦ દિવસનુ (વર્ષ)
સાવયવ વિ૦ [स] અવયવવાળું
સાવરણી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं, म] પૂંજો વાળવાનું સાધન. [**-ફેરવવી** = પૂંજો વાળવો.] **-ણો** પુ૦ મોટી સાવરણી
સાવરિયું ન૦ જુઓ સાસરું
સાવર્ણ્ય ન૦ [सं] સવર્ણપણું
સાવલિયું ન૦ [दे साउली, સર૦ म सावलें] એક જાતનુ આછા વણાટનું પાતળું ધોતિયુ
સાવલું ન૦ [જુઓ સરાવલુ] શકોરું
સાવિત્રી સ્ત્રી૦ [सं] સૂર્યનુ કિરણ (૨) ગાયત્રી (૩) [स] સત્યવાનની પત્ની. **૦વ્રત** ન૦ જેઠ માસના શુક્લ પક્ષના છેલ્લા ત્રણ દિવસોમા સૌભાગ્યની રક્ષા માટે કરાતુ સ્ત્રીઓનું (વટસાવિત્રીનું) એક વ્રત
સાશંક વિ૦ [स] શંકાયુક્ત
સાશ્ચર્ય વિ૦ [सं.] આશ્ચર્યવાળું, નવાઈ ભરેલુ (૨) અ૦ અચબા સાથે
સાષ્ટાંગ વિ૦ [सं.] આઠે અંગ સહિત (માથું, આંખ હાથ છાતી, પગ, જાંઘ, મન અને વાણી). **૦પ્રણામ** પું૦ બ૦વ૦ નીચા સૂઈ (આઠે અંગથી) કરેલા પ્રણામ [**-કરવા** =

[લા.] લપસી પડવું; ગબડી પડવું]
સાસ પું૦ [प्रा (सं श्वास)] શ્વાસ, દમ (૨) [લા.] જીવ, પ્રાણ (૩) શરાર [–આવવો=ઠીક થવું, સુધરવું. –ણે પડવો, થવો=મરણ પૂર્વે ખૂબ જોરથી શ્વાસ ચાલવો. –કાઢી નાખવો=ખૂબ થકવવું (૨) મરણતોલ કરી નાખવું –ચાલવો=જીવતું હોવું]
સાસરવાસ પું૦ [સાસરું+વાસ] સાસરામાં વસવું – સ્ત્રીએ સાસરે જવું તે. ૦ણી વિ૦ સ્ત્રી૦ સાસરામાં વસતી સ્ત્રી –સો પું૦ સાસરે જતા દીકરીને અપાતો લૂગડાં, ઘરેણાં, ઘરવાખરો વગેરે સામાન [માણસો
સાસરવેલ સ્ત્રી૦[સાસરું+વેલ]સસરાના કુટુંબના
સાસરી સ્ત્રી૦, –રું ન૦ [प्रा. सासुरअ (सं. श्वाशुरकम्)] સસરાનું ઘર –રિયું ન૦ સાસરીનું સગું (૨) (પ.) સાસરું
સાસુ સ્ત્રી૦ [प्रा सासू (सं श्वश्रू)] વર કે વહુની મા. ૦જાયો પું૦ પતિ ૦જી સ્ત્રી૦ (માનાર્થે) સાસુ [હાકતે હાકતે
સાસોટ અ૦ ['સાસ' ઉપરથી] શ્વાસભેર;
સાસ્ના સ્ત્રી૦ [सं] ગાયને ગળે જે ગોદડી જેવી ચામડી લબડે છે તે
સાહચર્ય ન૦ [सं.] સાથે રહેવું કે ફરવું તે (૨) સંગ; સાથ (૩) હમેશાં સાથે હોવું તે
સાહજિક વિ૦ [सं] સહજ, સ્વાભાવિક; કુદરતી
સાહવું સ૦ ક્રિ૦ [प्रा साह (सं साध्)] ઝાલવું; પકડવું
સાહસ ન૦ [सं.] જોખમભરેલું કામ (૨) અવિચારી કામ (૩) જોખમ હોવા છતાં હામ ભીડી ઝંપલાવવું તે. [–ખેડવું=સાહસ આદરવું, કરવું] ૦કથા સ્ત્રી૦ સાહસપૂર્ણ કે સાહસ વર્ણવતી કથા. ૦વીર પું૦ સાહસી – પરાક્રમી પુરુષ
સાહસિક વિ૦[सं.] સાહસ કરનાર. ૦તા સ્ત્રી૦
સાહસી વિ૦ [सं] સાહસિક; સાહસવાળું
સાહાય્ય સ્ત્રી૦ [सं.] મદદ ૦કારક વિ૦ સહાય કરે એવું
સાહિત્ય ન૦ [सं] સાધન, સામગ્રી (૨) પ્રજાના વિચાર, ભાવના, જ્ઞાન વગેરેની ભાષામાં સંગ્રહાયેલી મૂડી; વાઙ્મય ૦કાર પું૦ સાહિત્ય રચનાર. ૦કૃતિ સ્ત્રી૦ સાહિત્યની ચીજ. ૦ચર્ચા સ્ત્રી૦ સાહિત્યના વિષયોની ચર્ચા ૦પરિષદ, ૦સભા સ્ત્રી૦ સાહિત્યચર્ચા કરનારી પરિષદ કે સભા. –ત્યિક વિ૦ સાહિત્યને લગતું
સાહી, ૦ચૂસ જુઓ શાહી, ૦ચૂસ
સાહુકાર, –રી જુઓ શાહુકાર, –રી
સાહુડી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं साही] જુઓ શાહુડી
સાહેબ પું૦ [अ साहिब] માલિક; ધણી (૨) મોટો માણસ (૩) ટોપીવાળો, યુરોપિયન (૪) ઈશ્વર ૦ખાની વિ૦ ખાનદાન માણસોના ઉપયોગનું; અમદાવાદી ઊંચી બનાવટના (કાગળ) ૦જાદી સ્ત્રી૦ બાદશાહ કે ઉમરાવની દીકરી ૦જાદો પું૦ બાદશાહ કે ઉમરાવનો દીકરો. ૦ટોપી સ્ત્રી૦ 'હૅટ', ગોરા પહેરે છે એવું ટોપચું કે ટોપી ૦લોક પું૦ ગોરાલોક, –ખાસ કરીને અંગ્રેજ –બા સ્ત્રી૦ શેઠાણી; પ્રતિષ્ઠિત સ્ત્રી –બી સ્ત્રી૦ જાહોજલાલી; વૈભવ (૨) શેઠાઈ (–કરવી, ભોગવવી). –બીદાર વિ૦ સાહેબીવાળું –બો પું૦ સ્વામી, વર
સાહેલી સ્ત્રી૦ [दे साहुली સર૦ प्रा. सही (सं सखी)] સખી [સહાયતા કરનાર
સાહ્ય સ્ત્રી૦ [सं.] સહાયતા ૦કારક વિ૦
સાળ સ્ત્રી૦ [સર૦ प्रा सालिय (सं शालिक)=વણકર] કપડાં વણવાનું ઓજાર ૦ખાતું ન૦ મિલનો સાળોનો વિભાગ ૦વણ સ્ત્રી૦ સાળવી કે તેની સ્ત્રી ૦વી પું૦ કપડાં વણનાર, વણકર
સાળાવેલી સ્ત્રી૦ ['સાળો' ઉપરથી] સાળાની વહુ, સાળેલી [બહેન
સાળી સ્ત્રી૦ [प्रा सालो (सं श्याली)] વહુની
સાળુ પું૦ [दे. साउली, સર૦ हिं सालू, म सालु] સ્ત્રીઓને પહેરવાનું ઝીણું રંગીન વસ્ત્ર
સાળું વિ૦ ['સાળો' ઉપરથી?] વાક્યમાં વપરાતા તેની વિવક્ષામાં જરા વધારે ચોટતા ને મમતાનો ભાવ ઉમેરે છે ('મારું સાળું' પણ બોલાય છે). ઉદા૦ સાળી વાત તો

ખરી (૨) [સુ] 'આળુ' પેઠે વહાલમાં કે નિરર્થક બોલાય છે
સાળેલી સ્ત્રી૦ (સુ) જુઓ સાળાવેલી
સાળો પું૦ [પ્રા. साळअ (સં स्यालक), સર૦ મ साळा] વહુનો ભાઈ
સાંઈ, ૦ડું (૦) ન૦ [સ स्वंज् પરથી? કે પ્રા. साइज्ज (સ सात्मीकृ) કે પ્રા साइय (સં. स्वागत) પરથી?] આલિંગન (-લેવું)
સાંઈ, ૦મોલા (૦) પું૦ [સર૦ हिं साईं, મ. साई (સં स्वामी)] પરમેશ્વર, ખુદા (૨) ફકીર. **૦બાવા** પું૦ સાધુ, બાવો (માનાર્થ બ૦વ૦)
સાંકડ (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ સાંકડું] સંકડામણ, ભીડ (૨) મુશ્કેલી (-પડવી, લાગવી)
સાંકડું (૦) વિ૦ [પ્રા. संकुड (સ संकुट), સર૦ મ सांकडा] પહોળાઈમાં ઓછું (૨) ભિડાતું, છૂટ વગરનું (૩) સંકુચિત, અનુદાર [-પડવું =ભીડ લાગવી -સાંકડું, **સાંકડો સંબંધ** =ગાઢ સંબંધ. **સાંકડે, આવવું**=હરકતમાં -મુશ્કેલીમાં આવી પડવું] -**ડે સાંકડે(-ળે)** અ૦ ગમે એમ સંકડાઈને
સાંકર્ય ન૦ [સં.] સંકરતા
સાંકળ (૦) સ્ત્રી૦ [પ્રા. संकल (સ शृङ्खल), સર૦ हिं साँकड, ग. म.] કડીઓ કે આંકડા જોડીને બનાવેલી લાંબી હાર (૨) બારી-બારણાને બંધ કરવાની એવી હારનું સાધન (૩) જમીન ભરવાનું ૧૦૦ ફૂટનું માપ. [-ઘાલવી=હરકત કરવી વચમાં અડચણ નાખવી. -ચડાવવી, ભીડવી, મારવી, લગાવવી, વાસવી=સાંકળ વડે બંધ કરવું] **૦વું** સ૦ક્રિ૦ સાંકળની પેઠે જોડવું વળગાડવું (૨) અ૦ક્રિ૦ (પ.) સાંકળની પેઠે બંધાવું; સંકળાવું. **-ળિયું** ન૦ પુસ્તકનાં પ્રકરણ વગેરેનો પાનના નંબર સાથે અનુક્રમ. **-ળી** સ્ત્રી૦ નાની કડીઓ જોડી બનાવેલી સેર (૨) કોટે ઘાલવાની કંઠી. **-ળું** ન૦ પગનું એક ઘરેણું [(૨) પારિભાષિક
સાંકેતિક વિ૦ [સં] સંકેત સંબંધી, સંકેતવાળું
સાંકો (૦) પું૦ [જુઓ સાણું] માપનો અડસટ્ટો
સાંખલો (૦) પું૦ ગળું (સુ)
સાંખવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સં. सं+क्षम्] ખમવું; સહન કરવું (૨) ક્ષમા કરવી (૩) [પ્રા संखा (સ संख्या)=ગણતરી કરવી] માપવું, ભરી જોવું (૪) સરખાવવું; તુલના કરવી
સાંખુ (૦) ન૦ [જુઓ સાંખવું] માપ (૨) ખડીને પડતર રાખેલું ખેતર [(વેપારી)
સાંખો (૦) [પ્રા. संखा (સ संख्या)] એકનો સંકેત
સાંખ્ય, ૦દર્શન ન૦ [સં] કપિલ મુનિએ રચેલું દર્શન; છ વૈદિક દર્શનોમાંનું એક
સાંગ વિ૦ [સં] અંગો સહિત (૨) આખું; તમામ (૩) [સર૦ हिं., म.] પું૦, સ્ત્રી૦; ન૦ બરછી જેવું એક હથિયાર
સાંગડો (૦) પું૦ ['સાંગ' ઉપરથી] ડોળી ઉપાડતાં ટેકણ તરીકે લેવાતો લાકડાનો દાંડો
સાંગર(-રી) (૦) સ્ત્રી૦ [हिं सगरिगा, સર૦ મ सागरी] સમડીની શિંગ
સાંગલું (૦) ન૦ [સ शृङ्ग (શિંગડું) ઉપરથી?] બાળકની ટોટમાં ઘાલવાનું હાંસડું
સાંગામાચી(-માંચી) (૦) [સ सागमञ्चिका, કે સાંગી+માચી?] અઢેલીને બેસાય તેવી પાટી ભરેલી ખુરસી-ઘાટની માચી
સાંગી (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं] રથની ધરી અને સાંટી એ બે વચ્ચેનો કઠેરાવાળો ભાગ
સાંગોપાંગ વિ૦ (૨) અ૦ [સં] અંગઉપાંગ સહિત, સમસ્ત, પૂર્ણ
સાંગ્રામિક વિ૦[સં.] સંગ્રામને લગતું (૨) પું૦ સેનાપતિ (૩) યોદ્ધો
સાંઘિક વિ૦ [સં] સંઘનું, -ને લગતું
સાંચરવું (૦) અ૦ક્રિ૦ [જુઓ સંચરવું] ચાલવું (૨) જવું; વિદાય થવું (૩) સાચવું
સાંચવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સં सञ्चि] સંઘરવું; એકઠું કરવું; વહોરી રાખવું [**સાંચ્યું સંઘર્યું** =પેદા કરી ભેગું કરી મૂકેલું]
સાંચો (૦) પું૦ [જુઓ સંચો] સંચો (૨) [સર૦ हिं, म सांचा] બીબું **-ચાકામ** ન૦ યંત્ર (૨) યંત્રકામ (૩) યંત્રની રચના વગેરે
સાંજ(-ઝ) (૦) સ્ત્રી૦ [પ્રા. संझा (સં. संध्या);

કે ન આવવું; સાંજ પાડવી. -થવી, પડવી = સંધ્યાકાળ થવો (૨)[લા.] બહુ મોડું થવું -પાડવી = મોડું કરવું; કામ ઢીલમાં નાખવું. -સવાર = રોજ, નિરંતર] ૦રે,-જે(-ઝે) અ૦ સંધ્યાકાળને સમયે; દિવસ આથમતાં

સાંજી(-ઝી) (૦) સ્ત્રી૦ ['સાંજ' ઉપરથી] સાંજે ગાવાનું લગ્નગીત (૨) આરતી

સાંજે(-ઝે) અ૦ જુઓ 'સાંજ'માં

સાંજો (૦) પું૦ [સર૦ મ साजा, જુઓ સંજેરી] સંજેરીમાં ભરવાનો આવો (૨) રેલમાં તણાઈ આવેલો ઘાસ વગેરેનો કચરો

સાંઝ, ૦રે,-ઝે (૦) જુઓ 'સાંજ'માં

સાંઠી (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. साँटी, म. साटी] સરાઠી ૦ઝાંખરાં ન૦બ૦વ૦ જુઓ સાઠી-ઝાંખરાં -ઠો પું૦ [સર૦ हिं. साँटा]જુવાર શેરડી વગેરેનો પેરાઈવાળો દાંડો

સાંડસી(-સી),-સો (૦) જુઓ સાણસી,-સો

સાંઢ(-ઢિયો) (૦) પું૦ [प्रा. सड (सं. षण्ड); સર૦ म. सांड, हिं. साँड] ગોધો, આખલો (૨) [લા.] માતેલો-નિરંકુશ માણસ (૩) [જુઓ સાંઢ સ્ત્રી૦, સર૦ हिं साँडिया] નર ઊંટ

સાંઢ (૦ઢ,) ૦ણી, (૦) સ્ત્રી૦ [દે. संढी, સર૦ म सांड, ૦ણી, हिं साँडनी] ઊંટડી; ઉતાવળી ચાલતી સવારીની ઊંટડી

સાંઢવું (૦) અ૦ ક્રિ૦ [सं सन्‌-ढौक्?] ઉતાવળે જવું (૨) સૂંઢવું (૩) [લા.] લડવું

સાંઢિયો (૦) પું૦ જુઓ સાંઢ પું૦ -ચારોર પું૦ ભારે ગરબડ ને તોફાન

સાંઢો (૦) પું૦ [સર૦ हिं साँडा] ઘોની જાતનું પ્રાણી (એની ચરબી એક દવા છે) (૨) કીડીઓ ખાનારું એક પ્રાણી (?)

સાંત વિ૦, ૦તા સ્ત્રી૦ [सं] જુઓ 'સાન્ત'માં

સાંતરું (૦) વિ૦ [सं. सातर?] સાતરું, તૈયાર (૨) શરીરે નાનું, ગઢારે નાજુક (૩) ન૦ [सं सत्र-સદાવ્રત ઉપરથી?] રસોઈનું સીધું

સાંતવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ સંતવું] સંતાડવું (૨) અ૦ક્રિ૦ ['શાંત' પરથી] +(પ.) શમવું, પૂરું થવું, વિરમવું

સાંતળવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [सं सम्‌+ તળવું, સર૦ म. सांतळणें] ઘી કે તેલમાં શેકવું કે તળવું

સાંતી (૦) સ્ત્રી૦ એક હળથી ખેડાય તેટલી જમીન (૨) ન૦ જુઓ સાંતીડું ૦ડું ન૦ હળ. ૦વેરો પું૦ હળ ઉપરનો કર

સાંતેડી (૦) સ્ત્રી૦ છોકરાંની એક રમત

સાંતેલું (૦) ન૦ બળદને જોતરવામાં વપરાતું લાકડાનું ચોકઠું

સાંત્વન ન૦, -ના સ્ત્રી૦[सं.]આશ્વાસન; શાંતિ

સાંથ (૦થ,) સ્ત્રી૦ ગણોત, જમીન ખેડવા આપ્યા બદલ લેવાનું ભાડું. [સાંથે આપવું, મૂકવું=સાંથ લેવાની કબૂલતે ખેડવા માટે જમીન આપવી, સાંથવું]

સાંથવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સાંથ પરથી] સાંથે આપવું

સાંથી,-થિયો,૦ડો પું૦ સાંથે જમીન ખેડનાર ખેડૂત, ગણોતિયો

સાંદીપનિ પું૦ [सं] (સં) શ્રીકૃષ્ણ અને સુદામાના ગુરુ

સાંદ્ર વિ૦ [सं]ઘન, ગાઢ (૨) ઘેર (૩) સ્નિગ્ધ; ચીકણું (૪) જોરદાર, સચોટ (૫) રમ્ય; મનોહર ૦તા સ્ત્રી૦

સાંધ(૦ધ,) સ્ત્રી૦ [સાંધવું પરથી, સર૦ हिं. साँधा, म सांध,-धा] જુઓ સાંધો (૨) કાંતણ, વણાટમાં તાર સાંધવા તે (જેમ કે, નવી તાણી સાળ પર લેતાં)

સાંધણ (૦) ન૦સાંધવું તે, સાંધો (૨) અનુસંધાન (૩) વધારાનો ભાગ, પુરવણી -ણી સ્ત્રી૦ સાંધવું તે (૨) સાંધવાની ઢબ-કુશળતા

સાંધવું (૦) અ૦ક્રિ૦ [सं संधा प्रा. संध, સર૦ हिं सांधना, म सांधणें] સીવવું (૨) જોડવું (૩) સાંધો કરવો (૪) [વાસણને] રેણવું-વીગડું દેવું

સાંધિક પું૦ [सं] સંધિ કરનાર

સાંધિવિગ્રહિક પું૦ [सं.] પરરાજ્યો સાથે સંધિ કે વિગ્રહ કરવાના અધિકારવાળો પ્રધાન કે મંત્રી

સાંધો (૦) પું૦ [જુઓ સાંધ] જ્યાં બે વસ્તુઓ સાથે જોડાઈ કે સિવાઈ હોય તે ભાગ (૨) ફાટેલું કે તૂટેલું દુરસ્ત કરવા દીધેલું થીંગડું. [સાંધે સાંધે જૂઠું =હાડોહાડ જૂઠું. સાંધો દેવો, મારવો = સાંધો કરવો. -ખાવો = સફળતા મળવી (૨)મેળ બેસવો. -બેસવો,

ભળવો=સાધી બરાબર જોડાવો, બરાબર જોડાવું; સંગાવુ. -મારવો=સાધવું; જોડવું.]
સાંધ્ય વિ૦ [સં.] સંધ્યા સંબંધી
સાંનિધ્ય ન૦ [સં.] સમીપતા
સાંનિપાતિક વિ૦ [સં.] સંનેપાત સંબંધી
સાંપટ(-ડ) (૦) સ્ત્રી૦ જુઓ સંપુટ (૨) [જુઓ સાપડવું, સર૦ म.] પકડ
સાંપડવું (૦) અ૦ક્રિ૦ [प्रा. संपड (सं सं+पद्); સર૦ म. सापडणें] મળવું; પ્રાપ્ત થવું (૨) જન્મવું, અવતરવું
સાંપત્તિક વિ૦ [સં.] આર્થિક
સાંપરાય પું૦ [સં.] પરલોક (૨) મરણોત્તર જીવન કે તે વિષે વિચાર
સાંપ્રત વિ૦ [સં.] સજ્જ (૨) હમણાંનું હાલનું (૩) અ૦ તરત, આબઘડી -તિક વિ૦[સં.] વર્તમાન સમયનું, હમણાંનું
સાંપ્રદાયિક વિ૦ [સં.] સંપ્રદાય સંબંધી કે સંપ્રદાયનું [નો પુત્ર
સાંબ પું૦ [સં.] (સં.) શિવ (૨) [સં.] જાંબુવતી-
સાંબ (૦) સ્ત્રી૦ [सं शाम्ब] સાંબેલાની નીચલી લોખંડની ખોળી [ખીલી
સાંબેલ (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ સમોલ] ધૂંસરીની
સાંબેલી (૦) સ્ત્રી૦ ['સાંબ' ઉપરથી] નાનું સાંબેલું. -લું ન૦ [જુઓ સાંબ સ્ત્રી૦] જે વડે ખાંડવાનું તે એક સાધન
સાંભર (૦) સ્ત્રી૦, ૦ણ ન૦ સ્મરણ; યાદ
સાંભરવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [प्रा. संभर (सं संस्मृ)] એકઠું કરવું (૨) અ૦ક્રિ૦ યાદ આવવું
સાંભળવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [प्रा समल] શ્રવણ કરવું (૨) [લા.] ધ્યાન ઉપર લેવું
સાંવત્સરિક વિ૦ [સં.] વાર્ષિક (૨) પું૦ જોશી
સાંસણી (૦) સ્ત્રી૦ [प्रा. ससण (सं. शंसन)] છૂપી ઉશ્કેરણી
સાંસતા (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं सांसत (हिं. सांस, सं श्वास ઉપરથી)] ધીરજ, સબૂરી (૨) સત્તા, શક્તિ (૩) તંગી, સાંસા
સાંસતું (૦) વિ૦ [સર૦ हिं. सांसत] ધીમું; જુસ્સો નરમ પડયો હોય એવું
સાંસા (૦) પું૦બ૦વ૦ [प्रा. सास (सं श्वास), સર૦ हिं. मांस, -सा] સાંસતા; તંગી; મુશ્કેલી (-પડવા)
સાંસો (૦) પું૦ [सं. संशय, प्रा. संसय; हिं. माँसा] સંકલ્પવિકલ્પ; સંશય
સાંસારિક વિ૦ [સં.] સંસાર સંબંધી
સાંસોટ (૦) અ૦ [શ્વાસ-प्रा. सास પરથી ?] સોંસરું; સીધું
સાંસ્કારિક વિ૦ [સં.] સંસ્કાર સંબંધી
સાંસ્કૃતિક વિ૦ [સં.] સંસ્કૃતિને લગતું (૨) સંસ્કૃત ભાષાને લગતું
સાંસ્થાનિક વિ૦ [સં.] સંસ્થાન સંબંધી (૨) પું૦ સંસ્થાનમાં સાથે વસતો દેશભાઈ. ૦સ્વરાજ પું૦ બ્રિટિશ સંસ્થાનોને મળતું સ્વરાજ, 'ડોમિનિયન સ્ટેટસ'
સિક(-ક્કા)લ સ્ત્રી૦ [अ. शक्ल] મુખવટો, ચહેરો
સિકલીગર પું૦ [फा. सैकलगर] (હથિયાર વગેરે) ઘસીને સાફ કરનારો; સરાણિયો
સિકંદર પું૦ [फा.] (સં.) ગ્રીસનો બાદશાહ -અલેકઝાન્ડર (૨) [લા.] ઉન્નતિનો સિતારો (૩) વિ૦ વિજયી, ફતેહમંદ [(ચડતો)-હોવો, (દહાડો)-હોવો, -પાશરો હોવો= નસીબની અનુકૂળતા હોવી]
સિક્કલ સ્ત્રી૦ જુઓ સિકલ
સિક્કાઈ વિ૦ જુઓ સક્કઈ
સિક્કે અ૦ [જુઓ શિક્કે] સુધ્ધાં
સિક્કેકટાર સ્ત્રી૦ [સિક્કો+કટાર] કટારની આકૃતિવાળી મહોર કે છાપ
સિક્કો પું૦ [अ] છાપ; મહોર (૨) ચલણી નાણું (૩) મોટી લખોટી. [-કરવો, ઠોકવો, મારવો, બેસાડવો=મહોર કે છાપ પાડવી (૨) કામ સફળપણે પાર પાડવું.] -ક્કાદાર વિ૦ છાપવાળું (૨) સુંદર દેખાવનું -ક્કાબંધ વિ૦ મહોર-છાપવાળું (૨) બીડેલું, અનામત. -ક્કાશાસ્ત્ર ન૦ પ્રાચીન સિક્કાઓ પરથી કરાતી પુરાતત્ત્વ શોધનું શાસ્ત્ર, 'ન્યુમિસ્મૅટિક્સ'
સિક્ત વિ૦ [સં.] છાંટેલું
સિગાર(-રેટ) સ્ત્રી૦ [इं.] વિલાયતી બીડી
સિગરામ પું૦, ન૦ જુઓ શિગરામ, સગરામ
સિગ્નલ ન૦, પું૦ [इं.] દૂરથી ખબર આપવાની

નિશાની કે તે માટેની યોજના (૨) રેલવેનો હાથ [–આપવું = રેલવેના હાથની નિશાની (ગાડીને) બતાવવી –પાડવું=તે આપવા હાથને કળ વડે નમાવવો]
સિજદો પું૦ [અ.] માથું જમીનને અડકાડીને કરાતું નમન ['સીઝવું'નું પ્રેરક
સિઝાવું અ૦ ક્રિ૦ 'સીઝવું'નું ભાવે.–જવું સ૦ક્રિ૦
સિડાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ 'સીડવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક
સિત વિ૦[સં.] શ્વેત, સફેદ (૨) પું૦ ધોળો રંગ
સિતમ પું૦ [ફા] જુલમ ૦ગ(–ગા)ર વિ૦ જુલમગાર. ૦ગુજારી સ્ત્રી૦ સિતમ ગુજારવો તે
સિતાબ સ્ત્રી૦ જુઓ સતાપ, શિતાબ
સિતાબ,–બી જુઓ શિતાબ,–બી
સિતાર પું૦ સ્ત્રી૦ [ફા.] એક તંતુવાદ્ય –રિયો પું૦ સિતાર બજાવનારો –રી સ્ત્રી૦નાની સિતાર
સિતારો પું૦ [ફા] તારો, ગ્રહ (૨) [લા.] દશા, નસીબ [–ચડતો હોવો = ચડતી કળા હોવી.–પાંશરો હોવો=ભાગ્ય અનુકૂળ હોવું]
સિતોપલાદિચૂર્ણ નં૦[સં.]કફની એક દેશી દવા
સિત્તેર વિ૦ [પ્રા सत्तरि (મ. सप्तति), સર૦ હિં. सत्तर] '૭૦'
સિત્તો(–ત્યો)તરું વિ૦ સિત્યોતેરના અંકવાળું
સિત્તો(–ત્યો)તેર[પ્રા. सत्तहत्तरि(સં. सप्तसप्तति), સર૦ હિં. सतहत्तर] વિ૦ '૭૭'
સિત્યાશિયું વિ૦ સત્યાશીની સાલ કે તે વર્ષના દુકાળને લગતું (૨) [લા.] ભુખાળવું
સિત્યાશી(–સી) વિ૦ [પ્રા सत्तासीइ (સં सप्ताशीति), સર૦ હિં सत्तासी] સત્યાશી, '૮૭'.
સિત્યોતરું,–રો, સિત્યોતેર જુઓ સિત્તોતરું, સિત્તોતેર [–વવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)
સિદાવું અ૦ક્રિ૦ [સ सीद्] દુઃખી થવું; નિભાવું.
સિદ્ધ વિ૦[સં.]તૈયાર, સફળ; પ્રાપ્ત (૨) નિશ્ચિત, સાબિત (૩) નિષ્ણાત (૪) સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી હોય તેવું (૫) મુક્ત (૬) પું૦ સિદ્ધિઓ મેળવી હોય તેવો યોગી કે દૈવી પુરુષ (૭) મુક્ત પુરુષ. ૦તા સ્ત્રી૦ સિદ્ધપણું (૨) સિદ્ધિ, સફળતા (૩) સાબિતી ૦લોક પું૦ સિદ્ધોને વસવાનો લોક. ૦સંકલ્પ વિ૦ જેના સંકલ્પમાત્રથી કાર્ય સિદ્ધ થાય એવું. ૦હસ્ત વિ૦ જેનો હાથ બેસી ગયો છે એવું, હથોટીવાળું. –દ્ધાઈ સ્ત્રી૦ સિદ્ધપણું. –દ્ધાર્થ પું૦ [+अर्थ] (સં.) ગૌતમબુદ્ધ. –દ્ધાલય ન૦ [+आलय] સિદ્ધનું આલય; સિદ્ધલોક. –દ્ધાસન ન૦ [+आसन] યોગનું એક આસન. –દ્ધાંગના સ્ત્રી૦ [+अंगना] સિદ્ધ સ્ત્રી
સિદ્ધાંત પું૦ [સં] પૂરી તપાસ કે વિચારણા પછી સાચો સાબિત થયેલો એવો નિશ્ચિત મત કે નિર્ણય (૨) ઉપપત્તિયુક્ત ગ્રંથ. ૦વાદી વિ૦ સિદ્ધાંતમાં માન્યતાવાળું, કોઈ પણ બાબતમાં તે અંગેના સિદ્ધાંત પ્રમાણે (બીજા કોઈ ભળતા આધારે નહિ) ચાલવામાં માનનારું. ૦સૂત્ર ન૦ શંકાનો નિર્ણય આપનારું અને શાસ્ત્રકારના મતનું પ્રતિપાદન કરનારું સૂત્ર.–તી વિ૦ (૨) પું૦ સિદ્ધાંત રજૂ કે સમર્થન કરનારું, સિદ્ધાંતવાદી (૩) શાસ્ત્રના તત્ત્વને જાણનારું
સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સં.] પરિપૂર્ણ, સફળ કે સાબિત થવું તે (૨) સાબિતી (૩) ફલપ્રાપ્તિ (૪) છેવટની મુક્તિ (૫) યોગથી મળતી આઠ શક્તિઓમાંની દરેક (જુઓ અષ્ટમહાસિદ્ધિ) ૦દા સ્ત્રી૦ (સં.) દુર્ગા ૦દાયક વિ૦ સિદ્ધિ આપનારું. ૦યોગ પું૦ જ્યોતિષમાં એક શુભ યોગ. [ચાલતી પકડવી, વિદાય થવું
સિધાર(–વ)વું અ૦ક્રિ૦ [સ सिध्=જવું?]
સિનાઈ પું૦ [ઇં.] બાઇબલમાં આવતો એક પર્વત (જ્યાં મૂસાએ ઈશ્વરવાણી સાંભળેલી)
સિનેમા પું૦ [ઇં.] ચિત્રોની પરંપરાને ચાલતી ઘટના તરીકે પટ ઉપર બતાવવાની યુક્તિ (૨) તે યુક્તિથી બતાવાતું ચિત્ર કે નાટક, ચલચિત્ર. ૦ઘર ન૦ ચલચિત્ર દેખાડવા માટેનું નાટકઘર; થિયેટર. –મૅટોગ્રાફ પું૦, ન૦ સિનેમા બતાવવાની યુક્તિ કે તેનું યંત્ર (૨) સિનેમા
સિપાઈ પું૦ [જુઓ સિપાહી] સૈનિક, ફોજનો માણસ (૨) ચપરાસી; પટાવાળો (૩) પોલીસ. ૦ગીરી સ્ત્રી૦ સિપાઈનું કામ કે નોકરી. ૦સપરાં ન૦બ૦વ૦ પોલીસ–સિપાઈ વગેરે ફૂટકળ માણસો

સિપાહસાલાર પું૰ [फा] લશ્કરનો ઉપરી, સેનાપતિ

સિપાહી પું૰ [फा.] સિપાઈ. ૰રાજ(-જ્ય) ન૰ સિપાઈ પર નભતો – લશ્કરી અમલ

સિપુર્દ વિ૰ [फा.] સોંપેલું

સિફત સ્ત્રી૰ [अ] ગુણ, વિશેષતા ખાસિયત (૨) તારીફ (૩) ચાલાકી. હોશિયારી

સિફલું વિ૰ [अ] લક્ષીવાર વગરનું; ઢંગધડા વગરનું [હિંમતવાન; બહાદુર

સિફાબહાદુર વિ૰ [फा. सिपाहि-बहादुर]

સિફારસ સ્ત્રી૰ [फा. सिफ़ारिश] ભલામણ, લાગવગવાળા આગળ કોઈને માટે કરેલી પ્રશંસા કે આગ્રહ [સિરબંદી

સિબંદી વિ૰ (૨) સ્ત્રી૰ [સર૰ म] જુઓ

સિમેંટ પું૰, સ્ત્રી૰ [इ] ચણતરમાં ચૂનાં પેઠે વપરાતી એક વસ્તુ [ઊતરતી પંક્તિનું

સિયમ વિ૰ [फा. सियूम] ત્રીજા દરજ્જાનું;

સિયાહ વિ૰ [फा] કાળું

સિર ન૰ [प्रा. (स शिरस्), फा. सर] શિર; માથું. ૰જોરી સ્ત્રી૰ શિરજોરી; જબરદસ્તી (૨) તુમાખી. ૰તાજ પું૰ મુગટ (૨) [લા] મુરબ્બી (૩) સરદાર, અગ્રણી. ૰નામું ન૰ જુઓ સરનામું ૰પાવ પું૰ જુઓ સરપાવ. ૰પેચ પું૰ ફેંટા કે પાઘડી પર બંધાતો હીરા-મોતી જડિત પટકો ૰પોશ ન૰ જુઓ સરપોશ

સિરફ અ૰ જુઓ સિર્ફ

સિરબંદી વિ૰[फा सरबंदी] સિબંદી, સમ્રાટને માટે સામંત રાજાએ પોતાને ખર્ચે રાખેલું (લશ્કર) (૨) સ્ત્રી૰ એ પ્રમાણે રાખેલી ફોજ

સિરસ્તેદાર,-રી જુઓ 'શિરસ્તેદાર,-રી

સિરસ્તો પું૰ જુઓ શિરસ્તો; ચાલુ વહીવટ

સિરીખ સ્ત્રી૰(કા.)કાઠિયાણીનું રેશમી પાનેતર

સિરોઈ સ્ત્રી૰ જુઓ શિરોઈ

સિર્ફ અ૰ [अ.] સિરફ ફક્ત, માત્ર; કેવળ

સિલક સ્ત્રી૰ [જુઓ શિલક] ખર્ચ જતાં બાકી વધેલી રકમ (૨) હાથ પરની રોકડ રકમ (૩) વિ૰ હાથમાં બચત રહેલું, બચત [-કાઢવી = ખર્ચ જતાં બાકી રકમને હિસાબ કરવો. -મેળવવી=હાથ પરની રોકડ હિસાબ પ્રમાણે છે કે કેમ તે તપાસવું. -રહેવું=બચત થવી; ખર્ચ જતાં જમા રહેવું]

સિલસિલો પું૰ [अ.] સાંકળ (૨) ક્રમ; પ્રથા, પરંપરા (૩) કુલપરંપરા; વંશાનુક્રમ -લાબંધ વિ૰ અનુક્રમ પ્રમાણેનું (૨) સળંગ (૩) અ૰ અનુક્રમ પ્રમાણે, એક પછી એક

સિલાઈ સ્ત્રી૰ ['સીવવું' ઉપરથી, સર૰ म शिलाई, हिं] સીવવાની રીત (૨) સિવડામણ

સિલેદાર પું૰ [फा. सिलाहदार, સર૰ न] ઘોડેસવાર સિપાઈ -રી સ્ત્રી૰ સિલેદારપણું

સિવડામણ ન૰, -ણી સ્ત્રી૰ ['સીવવું' ઉપરથી] સીવવાનું મહેનતાણું

સિવડાવવું સ૰ક્રિ૰ 'સીવવું'નું પ્રેરક

સિવાઈ સ્ત્રી૰ જુઓ શિવડામણી

સિવાય અ૰ [अ] (અમુક) વિના, વગર ૰નું વિ૰ (અમુક) વગરનું કે રહિત

સિવાવું અ૰ક્રિ૰ 'સીવવું'નું કર્મણિ

સિવિલ વિ૰ [इं.] મુલકી ૰સર્જન પું૰ જિલ્લા માટેનો સરકારી ડાક્ટર. ૰સર્વિસ સ્ત્રી૰ આઈ. સી એસ કહેવાતા ઊંચા અમલદારોની નોકરી. ૰હૉસ્પિટલ સ્ત્રી૰ જિલ્લાની વડી સરકારી ઇસ્પિતાલ]

સિવિલિયન પું૰ [इं] 'આઈ સી એસ'ની પરીક્ષામાં પાસ સરકારી અમલદાર (૨) [લા.] બધા કામે કે ખાતામાં સરખું કામ દઈ શકે એવું કાંઈ (માણસ કે વસ્તુ)

સિસકારવું સ૰ક્રિ૰ સિસકારો કરવો, ઉશ્કેરવું

સિસકારો પું૰ [રવ૰, સર૰ हिं सिसकारी] દાંતમાંથી પવન પેસાર થતાં થતો અવાજ [-કરવો = પ્રેરવું ઉશ્કેરવું -કારવો. મારવો, લેવો - સિસકારાનો અવાજ કરવો (જેમ કે તીખું ખાતાં)]

સિસૃક્ષા સ્ત્રી૰ [सं.] સર્જન કરવાની ઇચ્છા

સિસોટી સ્ત્રી૰ [રવ૰] જુઓ સીટી (૨) એક ઝાડ. [-આપવી=ચેતવવું; ઇશારો કરવો. -મારવી, વગાડવી.]

સિસોળિયું ન૰ [સર૰ हे साहुलिआ=મોરનું પીંછું] સાહુડીનું સળિયા જેવું પીછું

સિસ્ટર સ્ત્રી૰ [इं.] નર્સ, સ્ત્રી પરિચારિકા

સિંગ સ્ત્રી૰ [દે. सिंगा] સીગ
સિંગારો સ્ત્રી૰ [સર૰ હિં. सिंगारी] જુઓ સીંગારા [સિંહાસન
સિંઘાસણ ન૰ [પ્રા. (સં. सिंहासन)] ન(૫)
સિંચન ન૰ [સં] સિંચવું તે
સિંચવું સ૰ક્રિ૰ [સં सिंच] સીંચવું, છાંટવું, રેડવું (૨) પાણી પાવું (ઝાડને) (૩) ઉપરાઉપરી ગોઠવવું (૪) લાદવું (૫) (પાણી કાઢવા માટે) કૂવામાં મૂકવું (જેમ કે ડેરડું)
સિંજારવ પું૰ [સં.] ધાતુના ઘરેણાંનો અવાજ
સિંદૂર ન૰ [સં] પારો, સીસું તથા ગંધકની મેળવણીનો લાલ ભૂકો [-ફેરવવું=ધૂળમાં મેળવવું, નકામું કરી દેવું] -રિયું વિ૰ સિંદૂરના રંગનું -રી સ્ત્રી૰ વિધવાઓને પહેરવાનું સિંદૂરિયા રંગનું એક જાતનું લૂગડું
સિંધ પું૰, ન૰ [સં सिंधु સર૰ હિં., મ](સં.) હિંદનો એક પ્રાંત (હાલ પાકિસ્તાનમાં)
સિંધભૈરવી સ્ત્રી૰ [સર૰ ?] એક રાગિણી
સિંધવ પું૰, ન૰ [પ્રા (સં सैन्धव)] એક ખનિજ ક્ષાર (૨) પું૰ ઘોડો, અશ્વ
સિંધાલૂણ ન૰ [સિંધવ+લૂણ] જુઓ સિંધવ
સિંધી વિ૰ ['સિંધ' ઉપરથી] સિંધનું, -ને લગતું (૨) પું૰ સિંધનો રહેવાસી (૩) સ્ત્રી૰ સિંધી ભાષા
સિંધુ પું૰ [સં] સમુદ્ર (૨) સ્ત્રી૰ (સં) એ નામની હિંદુસ્તાનની પ્રસિદ્ધ નદી ૰જા સ્ત્રી૰ [સં.] (સં) લક્ષ્મી
સિંધુડો પું૰ [સર૰ હિં., મ सिंधूरा] શૂર ચડે એવા સૂરનો એક રાગ
સિંહ પું૰ [સં] એક રાની હિંસક પ્રાણી, પશુઓનો રાજા (૨) પાંચમી રાશિ [-કે શિયાળ ?=જેતના સમાચાર કે મોકાણના ?. -નું બચ્ચું=બહાદુર-મર્દ] ૰ણ, સ્ત્રી૰ સિંહની માદા ૰ઠતી સ્ત્રી૰ સિંહના દાંત જેવા પાનવાળી એક વનસ્પતિ ૰દ્વાર ન૰ મુખ્ય દ્વાર ૰નાદ પું૰ સિંહનો કે સિંહ જેવો નાદ ૰લંકી વિ૰ સ્ત્રી૰ [+લંક] સિંહના જેવી પાતળી કટિવાળી ૰વાહિની વિ૰સ્ત્રી૰ સિંહના વાહનવાળી ૰સ્થ ન૰ બૃહસ્પતિ સિંહરાશિમાં હોય તે સમય. ૰સ્થ વર્ષ ન૰ જે વર્ષમાં બૃહસ્પતિ સિંહરાશિમાં હોય તે વર્ષ
સિંહલ, ૰દ્વીપ પું૰[સં] (સં) લંકા સિલોન. -લી વિ૰ સિંહલ દ્વીપનું (૨) સ્ત્રી૰ સિંહલ દ્વીપની ભાષા
સિંહાવલોકન ન૰ [સં.] સિંહની પેઠે આગળ વધતાં પહેલાં પાછળનું ફરીથી જોઈ લેવું તે (૨)સમાલોચન, આગળ કહેતાં પહેલાં પૂર્વેનું સામટું કહેવું તે. સિંહાવલોકી વિ૰ [સં] આગળના છેલ્લા ને પહેલા શબ્દો યમકરૂપ હોય એવું (કાવ્ય)
સિંહાસન ન૰ [સં] સિંહની આકૃતિવાળું ઊંચું આસન, રાજા, દેવ કે આચાર્યનું આસન ૰ારૂઢ વિ૰ [+आरूढ] સિંહાસન ઉપર બેઠેલું [-ચડવું=રાજગાદીએ બેસવું,રાજા થવું]
સિંહિકા સ્ત્રી૰[સં.](સં) એક રાક્ષસી, રાહુની માતા ૰સુત પું૰(સં) સિંહિકાનો પુત્ર-રાહુ
સિંહી સ્ત્રી૰ [સં] સિંહણ (૨)[સં] સિંહિકા
સીક(-ખ) સ્ત્રી૰ [ફા. सीख, સર૰ હિં सीकचा] શીખ, લોઢાનો સળિયો કે ગજ [-મારવી= ગુણ કે થેલામાં શું છે તે તપાસવા તેમાં સીક ખોસવી, ૰સીક વડે તપાસવું]
સીકર પું૰, ન૰ [સં] શીકર, દરેદરો છાંટ
સીખ સ્ત્રી૰ [ફા] જુઓ સીક [ગિલ્લર
સીગરો પું૰ [સર૰ મ. गेगरा] સુતારનું એક
સીઝવવું સ૰ક્રિ૰ 'સીઝવું'નું પ્રેરક
સીઝવું અ૰ક્રિ૰ [પ્રા सिज्झ (સં. सिध्)] ધીમે તાપે બરાબર બફાઈ કે ચડીને તૈયાર થવું -રંધાઈ રહેવું (૨) પાર પડવું, સીઝવું (૩) [લા] શાંત પડવું (૪) દુઃખી થવું
સીટી સ્ત્રી૰ [રવ૰, સર૰ મ शिटी. हिं] ઓઠ કે ભૂંગળી જેવા સાધનથી પવન ફૂંકીને કરાતો તીણો અવાજ કે તેનું સાધન, સિસોટી
સીડવું સ૰ક્રિ૰ [જુઓ શીલવું] ખૂંટવું, છાંડી લેવું (૨) અણ કાપવું [શિડી] નિસરણી
સીડી સ્ત્રી૰ [દે मिड्डी સર૰ હિં सीढ़ी મ.
સીડોસીડ અ૰ ['સીડવું' ઉપરથી ?] અડોઅડ બીંસાઈને

સીત સ્ત્રી૦ [સં.] હળપૂણી; ચાસ
સીતા સ્ત્રી૦ [સં.] (સં.) જનકની પુત્રી; એક સતી. [-નાં વીતવાં=(સ્ત્રીને માથે) ઉપરાઉપરી સંકટ આવવાં]
સીતાફલ(-ળ) ન૦ [સર૦ हिं, म.] એક ફળ -ળી સ્ત્રી૦ સીતાફળનું ઝાડ
સીત્કાર [સં.], **-રો** પુ૦ શ્વાસ અંદર ખેંચતા કરાતો કે થતો સીત એવો અવાજ. ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ म सीत्कारणें] સીત્કાર કરવો
સીદી(-ધી) પુ૦, **-દણ** સ્ત્રી૦ [સર૦ म. सिद्दी -द्दी, हिं. सीदी] જુઓ શીદી, -દણ
સીધ સ્ત્રી૦ [સં. सिद्ध ઉપરથી?] ખબર; સમાચાર (૨) [જુઓ સીધુ] સીધાપણું
સીધવું અ૦ક્રિ૦ [સં. सिध्] સિદ્ધ થવું, પાર પડવું; સીઝવું
સીધવો પુ૦ ['સીધુ' ઉપરથી કે 'सिद्ध' ઉપરથી] ગાડું ઊલળે નહિ માટે પાછળ મૂકવાનો ટેકો (૨) ઊંચો વધેલો છોકરો–ભાયડો ઉદા૦ મોટો સીધવો થયો તોપણ ભાન નથી
સીધાઈ સ્ત્રી૦ ['સીધુ' ઉપરથી] સીધાપણું
સીધુ પું૦ [સં.] ગોળ કે શેરડીના રસનો દારૂ
સીધું વિ૦ [સં सिद्ध ઉપરથી; સર૦ म, हिं सीधा] વાંકું નહિ તેવું, એક લીટીમાં હોય એવું (૨) પાધરું, પાધરું (૩) સરળ, ઝટ સમજાય એવું (૪) નિષ્કપટી [સીધી રીતે =આડાઈ કર્યા વિના (૨) સીધા વ્યવહારથી –નરમાશથી **સીધું કરવું**=[લા.] માર મારીને ઠેકાણે લાવવું **-સંભળાવી દેવું**= મોઢામોઢ અથવા સાફસાફ હોય તે કહી દેવું. **સીધે સેરડે ચડવું**=રીતસર સીધે રસ્તે ચાલવું કે વર્તવું **સીધો જવાબ** = ઉડાઉ નહિ તેવો નિષ્કપટ જવાબ **સીધો સવાલ** =આડીતેડી વાત કર્યા વિના કે ગોળ ગોળ નહિ એવી રીતે પુછાતો પ્રશ્ન.] **૦દોર** વિ૦ દોરજેવું સીધુંસટ **૦સટ** વિ૦ એકદમ સીધું; સાવ સીધું **૦સાદું** વિ૦ સીધું ને સાદું. **–ધેસીધું** વિ૦ તદ્દન સીધું
સીધું ન૦ [સર૦ हिं. म. सिधा (સં असिद्ध?)] રાંધી રાખવા જેટલું કાચું અનાજ વગેરે સામગ્રી. [–જોખવું=[લા.] માર મારવો]. **૦પાણી** ન૦ ('સીધાપાણી' ન૦બ૦વ૦માં પણ વપરાય છે),**૦સામગ્રી** સ્ત્રી૦,**૦સામાન** ન૦બ૦વ૦ સીધાની સામગ્રી કે તેનો સામાન; ખાવાપીવાનું [**સીધાંપાણી આપવાં**=માર મારવો **-ખૂટવાં**=પૈસાટકા ખૂટી જવા.]
સીધે પું૦ દંડની કસરતનો એક પ્રકાર
સીન પુ૦ [ઇં] નાટકનું દૃશ્ય (૨) દેખાવ. **૦સીનરી** જુઓ સીનરી
સીનરી સ્ત્રી૦ [ઇં.] રંગભૂમિ પર દેખાવમાં સાધનોની ગોઠવણી
સીનાકસી પું૦ [फा. सीनाकशी] એક પ્રકારનો દંડ (કસરત)
સીનો પું૦ [फा] છાતીનો ફેલાવ
સીપ સ્ત્રી૦ [प्रा. सिप्पि (सं शुक्ति), સર૦ हिं.] છીપ **૦માછલી** સ્ત્રી૦ છીપમાં રહેતી મોતી બનાવનાર માછલી
સીપણી સ્ત્રી૦ સીપવું તે
સીપવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा सिप्प (सं सिंच्)] છાંટવું; રેડવું
સીમ સ્ત્રી૦ [प्रा सिम (सं सीमा); સર૦ हिं., म.] ખેતર કે ગામની હદ તે ભાગની જમીન
સીમઠોક અ૦ કોઈ રહી ન જાય એમ; એકેએક
સીમળો પુ૦ [જુઓ શીમળો] એક જાતનું ઝાડ
સીમંત ન૦ [सं] સ્ત્રીઓનો સેંથો (૨) અઘરણી **-તિની** સ્ત્રી૦ સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી (૨) જેને અઘરણી આવી હોય એવી સ્ત્રી **-તોન્નયન** ન૦ [+ उन्नयन] સગર્ભાવસ્થામાં સ્ત્રીને ચોથા, છઠ્ઠા કે આઠમા માસમાં કરવાનો એક સંસ્કાર
સીમા સ્ત્રી૦ [સં.] હદ, મર્યાદા. **૦ચિહ્ન** ન૦ સીમા બતાવનારી નિશાની. **૦ડો** પુ૦ ગામની હદ, તે ભાગ **–માંત** પુ૦ [+अंत] સીમાનો છેડો. **-મોલ્લંઘન** ન૦ [+ उल्लंघन] સીમા ઓળંગવી તે (૨) દશેરાને દિવસે પોતાના રાજ્યની સીમા ઓળંગી પારકી હદમાં પ્રવેશ કરવાની એક ક્રિયા
સીર પુ૦ સંગીતમાં એક અલંકાર
સીરમું વિ૦ [સં सीर=હળ પરથી?] પાણી પાયા વિના નીપજતું ઉદા૦ સીરમા ઘઉં
સીરાટ પુ૦ [જુઓ સીરી] સરાટ

સીરી વિ૦ [ફા શીરીન] મીઠું, મધુર, સ્વાદ પેદા કરે તેવુ (૨) સ્ત્રી૦ તેવી વાસ
સીલ સ્ત્રી૦ [ઇં.] મહોર, મુદ્રા; છાપ (૨) મહોર લગાડી ચોટાડેલુ લાખ કે એવા બીજા પદાર્થનુ ચકતુ. [–કરવું, મારવુ=સીલ લગાવીને બધ કરવુ. –મારવી, લગાવવી =સીલની છાપ પાડવી] ૦બધ વિ૦ સીલ મારેલુ (૨) સીલ તૂટયા વિનાનું, અકબધ –વગર ખોલેલુ
સીવણુ ન૦ ['સીવવું' ઉપરથી] જુઓ સીવણી (૨) જ્યા સીવ્યુ હોય તે જગા ૦કામ ન૦ સીવવાનુ કામ કે કારીગરી. –ણી સ્ત્રી૦ સીવવુ તે કે તેની ઢબ
સીવવુ સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. સીવ (સં. સિવ્)] ટાંકા મારી જોડવુ, સાધવું
સીસકો પું૦ [રવ૦] જુઓ સિસકારો
સીસ(–સા)પેન સ્ત્રી૦ [સીસું+પેન; સર૦ મ. શિસપેન] પેનસિલ
સીસમ સ્ત્રી૦,ન૦ [દે, સર૦ હિં., સં. શિંશપા; જુઓ શીશમ] એક ઝાડ કે એનુ લાકડું
સીસી સ્ત્રી૦ [જુઓ શીશી, સર૦ હિં., મ શિસા] શીશી બાટલી
સીસુ ન૦ [પ્રા., સં. સીમ] એક ધાતુ
સીસો પું૦ [જુઓ સીસી] શીશો, બાટલો
સીગ સ્ત્રી૦ જુઓ શિગ [માછલી
સીગારા સ્ત્રી૦ [જુઓ સિગારા] એક જાતની
સીચણિયું ન૦ ['સીચવુ' ઉપરથી] પાણી સીચવાનુ પાત્ર કે સાધન (૨) કૂવામા સીચવાનું દોરડું
સીંચવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ સિંચવું
સીંચાણો પુ૦[દે સિંચાણ] બાજપક્ષી, શકરો
સીચારવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ સિંચવુ] રેડવું
સીદરી સ્ત્રી૦ [દે સિંદુ, સિંદુરય (દે. સિંદી= ખજૂરીનું ઝાડ)] (કાથીની) દોરડી
સુ અ૦ [સં.] નીચેના અર્થમાં વપરાતો ઉપસર્ગ (૧) સુંદર, સારું (ઉદા૦ સુકેશી સુવાસ) (૨) સારી રીતે, ખૂબ (ઉદા૦ સુરક્ષિત) (૩) સહેલાઈથી (ઉદા૦ સુકર, સુલભ)
સુકટાક્ષ ન૦ [સં] સુંદર કટાક્ષ
સુક(–કે)ડ સ્ત્રી૦ + જુઓ સુખડ
સુકતાન ન૦[ફા સુલ્ત ઉપરથી]જુઓ સુકાણું
સુકર વિ૦ [સં.] સહેલુ (૨) હાથનુ પ્રવીણ
સુકર્મી વિ૦ [સં] સારા કામ કરનારું, સદાચારી (૨) પુણ્યશાળી સદ્ભાગી
સુકલકડી વિ૦ [સૂકુ+લાકડુ] લાકડી જેવું સૂકુ, દુર્બળ શરીરનુ
સુકવણી સ્ત્રી૦ ['સૂકવવુ' ઉપરથી] સૂકવેલી વસ્તુ (૨) સુકવણુ –ણું ન૦ પૂરતો વરસાદ ન આવવાથી વાવેતર વગેરેનું સુકાઈ જવુ તે, ખરહિયુ [સારી કવિતા
સુકવિ પુ૦ [સં.] સારો–ઉત્તમ કવિ. ૦તા સ્ત્રી૦
સુકઠ પુ૦[સં] સારો કંઠ–અવાજ
સુકાન ન૦ [હિં. સુક્કાણય, અ સુક્કાન, સર૦ મ સુકાણ (સં. સુ–કર્ણ)] જેને મરડવાથી વહાણુ દિશા બદલે છે તે કળ કે તેની જગાનો વહાણનો ભાગ ૦ચી,–ની પુ૦ [સર૦ દે. સુકાણિઅ] સુકાન ફેરવનાર ખલાસી
સુકાવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. સુક્ક (સં શુષ્). સર૦ હિં. સૂકના, મ સુકણેં] ભેજ કે પ્રવાહી ઊડી જઈ શુષ્ક થવુ (૨) (શરીર) દૂબળુ પડવુ, કૃશ થવુ. –વવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)
સુકાળ પુ૦ [સં. સુ+કાલ] સારા પાકનો વખત (દુકાળથી ઊલટુ) (૨) [લા.] છત, પુષ્કળપણુ
સુકીર્તિ(–ર્ત્તિ) સ્ત્રી૦ [સં] સારી કીર્તિ
સુકુમાર વિ૦ [સં] ઘણુ કોમળ, નાજુક ૦તા સ્ત્રી૦ [પુણ્ય
સુકૃત(–ત્ય) ન૦,–તિ સ્ત્રી૦ [સં] સારુ કામ;
સુકે(–ખે)ડ સ્ત્રી૦+જુઓ સુકડ
સુકેશી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] સુંદર કેશવાળી
સુકોમળ વિ૦ [સં. સુ+કોમલ] ઘણુ કોમળ
સુક્ષમ્ય વિ૦ [સં] અતિ ક્ષમ્ય
સુખ ન૦ [સં.] તનમનને ગમે એવો અનુભવ (આરામ, ચેન, શાંતિ, સંતોષ તૃપ્તિ, ઉપભોગ), કામનાની સિદ્ધિનો આનંદ (૨) ૮ની સંજ્ઞા (૫) [–નો રોટલો=ભારે દુખ–કષ્ટ કે અજપા વિના નિરાતે મળતો રોટલો કે કમાણી.] ૦કર, ૦કારક, ૦કારી, ૦દાઈ

વિ૦ સુખ કરનારું, સુખદાયી ૦ચેન ન૦ સુખશાંતિ; આરામ ૦ડું ન૦ સુખ
સુખડ સ્ત્રી૦ [प्रा सिरिखंड (सं. श्रीखंड)] ચંદનના ઝાડનું સુગંધીદાર લાકડું કે તે ઘસી કરાતો લેપ [બનાવનારો, કંદોઈ
સુખડિયો પું૦ ['સુખડી' પરથી] મીઠાઈ
સુખડી સ્ત્રી૦ [प्रा सक्कुलि (सं. शष्कुलि)] ઘીગોળમાં ઘઉંનો લોટ શેકીને બનાવેલી એક વાની (૨) મીઠાઈ (૩) હકસાઈ, દસ્તૂરી; બક્ષિસ. [–આપવી=બક્ષિસ કે દસ્તૂરી આપવી –કાપવી વેચેલા માલની કિંમતમાંથી દસ્તૂરી પેઠે થોડી રકમ કાપવી –ઓછી આપવી –જમાડવી=માર મારવો –બંધાવવી=મુસાફરી માટે ભાતું ખાવાનું આપવું]
સુખણું વિ૦ [सं सुखिन्] સુખી, સુખમાં મગ્ન
સુખતળી સ્ત્રી૦ [જુઓ સખતળી] જોડાની અંદર નખાતું નરમ છૂટું ચામડું
સુખદ(-દાયક,-દાયી, -દેણ) વિ૦ [सं] જુઓ સુખકર [સુખશય્યા
સુખપાની સ્ત્રી૦ [सं सुख+सं पा] જુઓ
સુખધામ વિ૦ [सं] સુખના ધામરૂપ (૨) સ્વર્ગ સુખરૂપ એવું (૩) ન૦ સુખનું ધામ
સુખન પું૦ [फा.] બોલ, વેણ; શબ્દ. [બે સુખન કહેવા=બે બોલ કહેવા; ભલામણ કરવી (૨) સલાહ શિખામણ આપવી (૨) ઠપકો આપવો] [(નાટક)
સુખપરિણામક વિ૦ [सं] સુખમાં પરિણમતું
સુખપાલ સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. (સુખ+પાલખી)] એક જાતની પાલખી [સહેલાઈથી
સુખપૂર્વક અ૦ [सं] સુખથી; આરામથી,
સુખમણા સ્ત્રી૦(પ) જુઓ સુષુમ્ણા
સુખમા સ્ત્રી૦ [सं. सुषमा] શોભા ઝપકો
સુખરૂપ વિ૦ (૨) અ૦ [सं.] ક્ષેમકુશળપૂર્વક, સાજુંસમું, સહીસલામત
સુખરેચ પું૦ [સુખ+રેચ] હલકો રેચ
સુખલો પું૦બ૦વ૦ ઘઉંનો જાડો લોટ
સુખવસ્તુ વિ૦ [સર૦ म सुखवस्ती (સુખ+વસતુ)] પહેલાંની કમાણી ઉપર બેઠે બેઠે ખાનાર, ખાધેપીધે સુખી
સુખવાદ પું૦ [सं] ઇંદ્રિયોના ભોગવિલાસને જ જીવનનું મુખ્ય ધ્યેય સમજનારો વાદ
સુખવાન વિ૦ [सं] સુખી
સુખવાસી વિ૦ [सं.] સુખમાં રહેનારુ
સુખવેલ સ્ત્રી૦ એક જાતની ફળોદ
સુખશય્યા સ્ત્રી૦ [सं] સુખે સુવાય તેવું બિછાનું કે પલંગ [શાંતિ; નિરાંત
સુખશાતા, સુખશાંતિ સ્ત્રી૦ [सं] સુખ અને
સુખશૂરુ વિ૦ [સુખ+શૂરું] સુખ ભોગવે શૂર
સુખસગવડ સ્ત્રી૦, ન૦ બ૦ વ૦ સુખ અને સગવડ; આરામ અને અનુકૂળતા
સુખસજ્જા સ્ત્રી૦ સુખશય્યા [અને શાંતિ
સુખસમાધાન ન૦ સુખ અને સમાધાન, આનંદ
સુખસંગી વિ૦ [सं] સુખમાં આસક્તિવાળું
સુખસંતોષ પું૦ [સુખ+સંતોષ] સુખ અને સંતોષ [જે એવો (હજામ)
સુખહસ્ત વિ૦ [सं] સારો–હળવો જેનો હાથ
સુખા સ્ત્રી૦ ગાનાર આગની એક મૂર્છના
સુખાકારી સ્ત્રી૦ સુખી હાલત, તંદુરસ્તી
સુખાવહ વિ૦ [सं] સુખકારક
સુખાસન ન૦ [सं.] સુખદાયક બનાવટવાળું આસન (૨) પાલખી, મ્યાનો
સુખાળું વિ૦ સુખિયું (૨) સુખમાં સૂતેલું. [સુખાળા થવું=આરામથી પડવું – સૂવું]
સુખિયારુ, સુખિયું વિ૦ જુઓ સુખી
સુખી વિ૦ [सं] સુખવાળું, દુઃખ વિનાનું
સુખેડ સ્ત્રી૦ + જુઓ સુખડ
સુગત પું૦ [सं.] (સં) બુદ્ધ ભગવાન
સુગતિ સ્ત્રી૦ [सं.] સદ્ગતિ, મોક્ષ
સુગમ વિ૦ [सं.] સહેલું ૦તા સ્ત્રી૦
સુગ(-ઘ)રી સ્ત્રી૦ [प्रा. सुघरा (सं. सुगृहा), સર૦ म. सुगरीण] એક પક્ષી (એ સુંદર માળો બનાવે છે) [–નો માળો=આથાના ગૂંચવાયેલા, જૂંવાળા ને બરછટ વાળનો જથ્થો]
સુગંધ પું૦; સ્ત્રી૦ [सं.] –ધી સ્ત્રી૦ સારી ગંધ, ખુશબો –ધીદાર વિ૦ સુગંધીવાળું
સુગાવું અ૦ક્રિ૦ ['સૂગ' ઉપરથી] સૂગ ચડવી
સુગાળ વિ૦ ['સુકાલ' પરથી ?] પુષ્કળ, સોંઘું
સુગાળ, ૦વું, ૦ળું વિ૦ [સૂગ પરથી] જેને

ઝટ સૂગ ચડે એવું, ઝટ સુગાય એવુ
સુગ્રાહ્ય વિ૦[સં] સહેલાઈથી ગ્રહણ કરી શકાય એવું (૨) સહેલાઈથી સમજાય એવુ
સુગ્રીવ પુ૦[સં](સં) (રામાયણમાં) વાનરોનો રાજા; વાલીનો ભાઈ
સુગૃહી સ્ત્રી૦ [સં] એક પક્ષી; સુઘરી
સુઘટિત [સં.] વિ૦ સારી રીતે રચેલુ (૨) સુવ્યવસ્થિત (૩) ઘટિત યોગ્ય
સુઘડ વિ૦ [ર સુ+ઘટ, સર૦ હિં] સ્વચ્છ, ચોખ્ખું (૨) ચતુર, વિવેકી. ૦તા,-ડાઈ સ્ત્રી૦
સુઘરી સ્ત્રી૦ જુઓ સુગરી [ન૦ સારુ ચરિત્ર
સુચરિત(-ત્ર) વિ૦ [સં] જુઓ સચ્ચરિત (૨)
સુચારુ વિ૦ [સં]+સુંદર [લક્ષણ
સુચિહ્ન ન૦[સં સુ+चिह्न] શુભ ચિહ્ન, સારું
સુજન પુ૦ [સં] સારો સદાચારી માણસ, સજ્જન. ૦તા સ્ત્રી૦ [નામના, કીર્તિ
સુજશ પુ૦ [સુ+જશ, સર૦ હિં सुजस] યશ,
સુજાણ વિ૦ [પ્રા. (મ. सुज्ञ), સર૦ હિં. सुजान,મ] હોશિયાર, જ્ઞાની સમજુ
સુજાત વિ૦ [સં] કુલીન, ઊંચા કુળનુ (૨) સુંદર, ઘાટીલુ
સુજાવવું સ૦ક્રિ૦ 'સૂજવું'નુ પ્રેરક
સુજ્ઞ વિ૦[સં] ડાહ્યુ ચતુર, વિદ્વાન ૦તા સ્ત્રી૦
સુઝાડવુ સ૦ક્રિ૦ સૂઝવુ નુ પ્રેરક
સુઝુલ્લમ પુ૦ એક ૫ક્ષ
સુડતાળીસ વિ૦ [પ્રા सत्त-चत्तालीस, (સં सप्तचत्वारिंशत्)] '૪૭'
સુડતાળો વિ૦ પું૦ ['સુડતાળીસ' ઉપરથી] સંવત ૧૯૪૭ની સાલનો (દુકાળ)
સુડોલ વિ૦ [સુ+ડોળ, સર૦ હિં सुडौल] ઘાટીલું, રૂપાળુ
સુણ સ્ત્રી૦ (૫.) સુણવુ તે, શ્રવણ
સુણવુ [પ્રા सुण (સં श्रु)] સ૦ક્રિ૦ સાંભળવુ
સુણાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'સુણવું'નુ પ્રેરક
સુણાવુ અ૦ક્રિ૦ 'સુણવું'નુ કર્મણિ
સુત પુ૦[સં] પુત્ર ૦મેધ પું૦ જેમાં દીકરાનો ભોગ આપ્યો હોય એવો યજ્ઞ
સુતનુ વિ૦ [સં] સુંદર નાજુક શરીરવાળુ
સુતમેધ પુ૦ [સં.] જુઓ 'સુત'માં
સુતર(રું) વિ૦(૨)અ૦[સં. સુ+तर સર૦હિં.] સહેલું સુગમ, સરળ.-રાઈ સ્ત્રી૦ સરળતા
સુતરાઉ વિ૦ ['સૂતર' ઉપરથી] સૂતરનુ બનેલુ
સુતરિયો પું૦ [સૂતર પરથી] સૂતરનો વેપારી. -યા પુ૦ એક અટક
સુતરામ્ અ૦ [સં] ઘણુ, ખૂબ; વધારે
સુતરું વિ૦(૨)અ૦ જુઓ સુતર
સુતરેલ વિ૦ ['સૂતર' ઉપરથી] જુઓ સુતરાઉ
સુતલ(-ળ) ન૦ [સં.] ત્રીજુ પાતાળ
સુતા સ્ત્રી૦ [સં] પુત્રી
સુતા(-થા)ર પુ૦[સં सूत्रधार, પ્રા सुत्तहार, સર૦ હિં, મ] લાકડા ઘડનાર કારીગર ૦કામ ન૦ લાકડા ઘડવાનુ કામ ૦ણ સ્ત્રી૦ સુતારની સ્ત્રી -રી વિ૦ સુથારનુ, -ને લગતુ (૨) સ્ત્રી૦ સુતારકામ
સુતારિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં.] બરોબર તરીને પાર ઉતારે એવી (નૌકા)
સુથાડિયો પુ૦ એક જાતનુ નાડી સળીનુ વાસ
સુથાર, ૦કામ. ૦ણ,-રી જુઓ 'સુતાર'માં
સુદ અ૦ [જુઓ સુદિ] શુક્લ પક્ષમાં (૨) સ્ત્રી૦ શુક્લ પક્ષ
સુદર્શન વિ૦[સં] સારા દેખાવવાળુ (૨) ન૦ (સં) વિષ્ણુનુ ચક્ર. (૩), ૦ચૂર્ણ તાવમાટે એક ચૂર્ણ-દવા.-ના વિ૦સ્ત્રી૦ સુંદર સ્ત્રી
સુદાન્ત વિ૦[સં] બરોબર દાન્ત
સુદામા [સં.],-મો પુ૦ (સં) શ્રીકૃષ્ણના એક ગરીબ સહાધ્યાયી ને મિત્ર (૨)[લા] કંગાળ માણસ. [-ના તાંદુલ=ગરીબની ભેટ] ૦પુરી સ્ત્રી૦ (સં) પોરબંદર (૨) (લા) કંગાળનુ નિવાસસ્થાન
સુદિ અ૦ [સં] જુઓ સુદ
સુદિન પુ૦[સં] શુભ દિવસ
સુદીન વિ૦[સં] ખૂબ દીન-નમ્ર
સુદીર્ઘ વિ૦ [સં] ખૂબ દીર્ઘ
સુદૂર વિ૦[સં] ઘણુ દૂર
સુદૃઢ વિ૦[સં] ઘણુ દૃઢ
સુધન્વા પુ૦[સં (સં.) એક પ્રસિદ્ધ વિષ્ણુભક્ત
સુધરવુ અ૦ક્રિ૦ [સર હિં सुधरना, મ. सुधरणें (સં शुद्ध, પ્રા सुद्ध ઉપરથી ?)] સારુ થવુ

સુધરાઈ સ્ત્રી૦ ['સુધરવું', 'સુધારવું' ઉપરથી] સુધારો; સુધરેલી સ્થિતિ (૨) મ્યુનિસિપાલિટી. [-આણવી=મ્યુનિસિપાલિટીનો વહીવટ સ્થપાવો]. -વટ સ્ત્રી૦ સુધારણા
સુધરાવવું સ૦ક્રિ૦ સુધરવું'નું પ્રેરક, સુધારે એમ કરવું, સુધારાવવું
સુધર્મા, ૦સભા સ્ત્રી૦[સં]દેવોની-ઇંદ્રની સભા
સુધા સ્ત્રી૦ [સં] અમૃત (૨) ચૂનો ૦કર પું૦ ચંદ્ર. ૦ધવલ વિ૦ અમૃત જેવું ધોળું (૨) ચૂનાથી ધોળેલું ૦રસ પું૦ અમૃત
સુધાર પું૦ [સુધારવું પરથી] સુધારો. ૦ક વિ૦ સુધારનારું; સુધારો કરનારુ (૨) પું૦ તેવો આદમી ૦ણુ ન૦, ૦ણા સ્ત્રી૦ સુધારવુ તે, સુધારો
સુધારવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ સુધરવું] બગડેલું, કથળેલું સુધરે એમ કરવું, સારુ કરવું (૨) દુરસ્ત કરવું; સમારવું (શાક, મકાન ઇ૦) (૩) ભૂલ દૂર કરી ખરું કહેવું કે લખવું
સુધારો પું૦ સુધરવું તે, સારી સ્થિતિ; સારો ફેરફાર (૨) સંસ્કૃતિ; સભ્યતા (૩) નવો ચાલ કે રીતભાત (૪) ઠરાવને સુધારવા માટેનો ઠરાવ. [-મૂકવો =સુધારાનો ઠરાવ રજૂ કરવો]
સુધારસ પું૦ [સં] જુઓ 'સુધા'માં
સુધાંશુ પું૦ [સં] ચંદ્રમા
સુધી વિ૦(૨) પું૦ [સં.] બુદ્ધિમાન; પંડિત
સુધી અ૦ [સં સાવધિ] લગી; પર્યંત
સુધીર વિ૦ [સં] ખૂબ ધીર
સુધ્ધાં(૦ત) અ૦ [સં સાર્ધમ્? સર૦ મ, હિં.] સાથે, મળીને; પણ(બાકી રહ્યા કે છોડ્યા વિના)
સુનંદિત વિ૦ [સં.] સારી રીતે ખુશ થયેલું. -તા વિ૦ સ્ત્રી૦
સુનાવણી સ્ત્રી૦ ['સુણવું' 'સુણાવવું' ઉપરથી; સર૦ હિં. सुनावनी, મ] ન્યાયાધીશે ફરિયાદ સાંભળવી તે કે તેને સંભળાવવી તે [-થવી. -નીકળવી=સુનાવણી માટે કેસ નીકળવો.]
સુનીતિ સ્ત્રી૦ [સં] સારી નીતિ
સુનું ન૦ [સં स्वर्ण, સર૦ પ્રા सुण्णआर, सुन्नआर=સોની] સોનું -નેરી વિ૦ [સર૦ હિં सुनहरी] જુઓ સોનેરી
સુન્નત સ્ત્રી૦ [અ.] એક મુસલમાની સંસ્કાર, જેમાં લિંગની પોપચાની ચામડી કાપી નાખવામાં આવે છે (૨) [લા.] મુસલમાન કરવું તે, ધર્માંતર
સુન્ની વિ૦ [અ] એ નામના મુસલમાની પંથનું (૨) પું૦ એક મુસલમાની સંપ્રદાય
સુપક્વ વિ૦ [સં] સારી રીતે પાકેલું
સુપચ્ય વિ૦ [સં] સહેલાઈથી પચી જાય એવું
સુપથ પું૦ [સં] સારો, નીતિનો માર્ગ. ૦ગામી વિ૦ સારે-નીતિને માર્ગે જનારુ
સુપન ન૦ [સર૦ હિં.] (પ) જુઓ સ્વપ્ન
સુપરત સ્ત્રી૦ [फा सिपुर्द] સોંપણ (૨) વિ૦ સોંપેલું. [-કરવું=સોંપવું]
સુપરિણામ ન૦ [સં] સારુ પરિણામ
સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ પું૦ [ઇં.] નિરીક્ષણ કરનાર ઉપરી; મુખ્ય અધિકારી
સુપાત્ર વિ૦ [સં] યોગ્ય; લાયક. ૦તા સ્ત્રી૦
સુપારી સ્ત્રી૦[સર૦ હિં., મ.] (પ) જુઓ સોપારી
સુપુત્ર પું૦[સં] સપૂત
સુપ્ત વિ૦ [સં.] સૂતેલું; ઊંઘેલું
સુપ્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] ઘોર નિદ્રા (૨) ઘેન
સુપ્રકાશિત વિ૦ [સં] સારી પેઠે પ્રકાશવાળું
સુપ્રતિષ્ઠિત વિ૦ [સં.] સારી પ્રતિષ્ઠાવાળું; આબરૂદાર (૨) સારી પેઠે જામી ગયેલું સુસ્થિર
સુપ્રભ વિ૦ [સં] સુંદર પ્રભાવાળું
સુપ્રસન્ન વિ૦ [સં.] ઘણું પ્રસન્ન
સુપ્રસંગ પું૦ [સં] શુભ પ્રસંગ
સુપ્સુપ્સમાસ પું૦[સં.]સમાસનો એક પ્રકાર. ઉદા૦ 'ભૂતપૂર્વ'
સુફરો પું૦ [અ.] ભાણું મૂકવાનું પાથરણું; [દસ્તરખાન
સુફલ,-ળ વિ૦ [સં. सु+फल] સારા ફળ-પરિણામવાળું (૨) ન૦ સારુ પરિણામ-ફળ -લા(-ળા) વિ૦ સ્ત્રી૦
સુફિયાણું વિ૦ [फा सूफ़ीआनह] ઉપરથી સુંદર; ખાલી સફાઈદાર [દૃઢ; જોરાવર
સુબળ વિ૦ [સં सु+वल] સારા બળવાળું;
સુબાહુ વિ૦[સં] સુંદર કે મજબૂત હાથવાળું
સુબુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સં] સદ્બુદ્ધિ
સુબોધ પું૦ [સં] સારું જ્ઞાન કે શિખામણ.

૦ક, ૦કારી વિ૦ સુબોધ દેનારુ
સુભગ વિ૦ [સં] સુંદર, રમણીય (૨) સુભાગી. ૦તા સ્રી૦, ૦ત્વ ન૦. -ગા વિ૦ સ્રી૦ ખૂબસૂરત કે સૌભાગ્યવતી (સ્રી)
સુભટ પુ૦ [સં.] બહાદુર લડવૈયો
સુભદ્રા સ્રી૦ [સં] (સ.) શ્રીકૃષ્ણની બહેન; અર્જુનની પત્ની
સુભર વિ૦ [સં સુ+ભૃ, સર૦ મ] સારી રીતે ભરાયેલું; સભર
સુભાગી વિ૦ [સ] ભાગ્યશાળી. -ગ્ય ન૦ સદ્ભાગ્ય
સુભાષિત વિ૦ [સં.] સુંદર રીતે કહેલુ (૨) ન૦ તેવુ વાક્ય કે પદ
સુમતિ સ્રી૦ [સં] સદ્બુદ્ધિ
સુમન ન૦ [સં.] ફૂલ
સુમાર પુ૦ [જુઓ શુમાર, સર૦ મ.]અડસટ્ટો. [-કાઢવો = અડસટ્ટો કાઢવો. -જોવો = હદ કે શક્તિ જોવા -માં બોલવું = નશામા બોલવુ.] -રે અ૦ આશરે; લગભગ
સુમિત્રા સ્રી૦ [સં] (સ) લક્ષ્મણની માતા
સુમુખી સ્રી૦ [સં] ગાંધાર ગ્રામની એક મૂર્ચ્છના (૨) વિ૦ સ્રી૦ સુંદર મુખવાળી
સુમેધ વિ૦ [સં] સારી મેધા-બુદ્ધિવાળુ
સુમેય વિ૦ [સ] બરોબર માપી શકાય એવું (૨) 'કોમેન્સ્યુરેબલ' (ગ.)
સુમેરુ પુ૦ [સં] (સં) મેરુ, સોનાનો પર્વત
સુમેળ પુ૦ [સુ + મેળ] સારો મેળ-બનાવ (૨) સારુ સુભગ મિશ્રણ
સુયાણી સ્રી૦ [પ્રા सूइया (સં सूतिका)]પ્રસવ કરાવનારી સ્રી; દાઈ
સુયુત વિ૦ [સ] બરાબર - સારી રીતે જોડાયેલું
સુયોગ પું૦[સં] શુભ-સારો કે યોગ્ય અવસર
સુર પુ૦ [સં.] દેવ
સુરક્ષિત વિ૦ [સં] સારી રીતે રક્ષાયેલુ
સુરખ વિ૦ [फा. सुर्ख, સર૦ हिं] લાલ; રાતુ. -ખી સ્રી૦ [फा] લાલી (૨) [લા.] અસર
સુરગંગા સ્રી૦ [સં] આકાશગંગા
સુરગુરુ પુ૦[સં.] (સ.) દેવોના ગુરુ, બૃહસ્પતિ
સુરણિયુ વિ૦ ['સૂરણ' ઉપરથી ?] ચળવાળુ (૨) લોલુપ, અત્યાસક્ત (સુ)
સુરત ન૦ [સ] કામક્રીડા, સંભોગ
સુરત ન૦ (સ.) તે નામનુ શહેર
સુરતરુ ન૦[સં.] સ્વર્ગનુ એક ઝાડ(૨)કલ્પદ્રુમ
સુરતા સ્રી૦ [સં सुरति?, સર૦ हिं] લગની (૨) ધ્યાન (૩) યાદ; સૂધ
સુરતિ સ્રી૦ [સં.] ખૂબ આનંદ અને સુખ
સુરતી વિ૦ ['સુરત' ઉપરથી] સુરત શહેરનુ કે તે તરફનું (૨) સ્રી૦ સુરત તરફની બોલી (૩) પુ૦ સુરતનો કે તે તરફનો વતની. [-ભાઈ = કહેવાતા ભાઈ. -લાલા = લહેરી લાલા; ફાકડે-રાવ -સગાઈ = ઉપર ઉપરની પ્રીત]
સુરદાસ પુ૦ [સુર + દાસ] (સ.) પ્રસિદ્ધ અંધ ભક્ત કવિ (૨) [લા] આંધળો સાધુ કે માણસ
સુરદ્રુમ ન૦ [સ] કલ્પવૃક્ષ
સુરધનુ ન૦ [સ] મેઘધનુષ્ય
સુરધેનુ સ્રી૦ [સં सुर + धेनु] કામધેનુ
સુરનદી સ્રી૦ [સં.] (સ) ગંગા
સુરપડિમા સ્રી૦ [સુર + प्रा पडिमा (સ प्रतिमा)]+દેવની પ્રતિમા
સુરપતિ પુ૦ [સં] (સ.) ઇંદ્રરાજ
સુર(-લ)ફાક પુ૦ [हिं सुरफाँक, મ. सुरफाक] સંગીતનો એક તાલ
સુરભિ(-ભી) વિ૦ [સ] સુવાસિત (૨) સ્રી૦ કામધેનુ ગાય (૩) ગાય
સુરમણિ પું૦ [સં] કલ્પવૃક્ષ જેવો સ્વર્ગનો એક મણિ
સુરમો પુ૦ [फा] એક ખનિજ પદાર્થ કે તેનું આંખનુ અંજન (-આંજવો)
સુરમ્ય વિ૦ [સં] અત્યંત રમણીય
સુરયુવતી સ્રી૦ [સં] અપ્સરા
સુ-રાજ [સં], -ય પું૦ ઇંદ્ર
સુરરિપુ પું૦ [સં] દેવોનો શત્રુ અસુર, રાક્ષસ
સુરલોક પુ૦[સં.] સ્વર્ગ
સુરવાલ(-ળ) પુ૦, સ્રી૦ [फा शुल्वार, સર૦ મ सुरवार, हिं.] પાયજામો, ચોરણો [સ્રી૦
સુરસ વિ૦ [સ] સારા-સુંદર રસવાળુ. ૦તા
સુરસદન ન૦ [સ.] સ્વર્ગ, દેવલોક
સુરસરિ(૦ત,૦તા) સ્રી૦ [સં] ગંગા
સુરંગ વિ૦ [સં] સુંદર રંગનું (૨) સુંદર (૩) પું૦ સુંદર રંગ (૪) (રંગ અનુસાર) એ નામની જાતનો ઘોડો (૫) સ્રી૦ જમીનમાં કરેલું

ભોયરુ (૬) (જમીનમા ખાડો ખોદી ખડક તોડવા કે શત્રુનો નાશ કરવા વપરાતી) દારૂગોળાની એક યુક્તિ કે તે માટેની બનાવટ [–કાઢવી = ડુગર ફોડીને નીચેથી રસ્તો કરવો –ફોડવી] –ગી વિ૰ સારા–સુશોભિત રગનુ (૨) લહેરી, રંગીલુ (૩) નારગી [પીવો તે

સુરા સ્ત્રી૰ [સં.] મદિરા, દારૂ. ૦પાન ન૰ દારૂ

સુરાઈ(-હી) સ્ત્રી૰ [જુઓ સુરાહી] ફૂલના ઘાટનુ સાકડા ગળાનુ વાસણ [રાજ્ય

સુરાજ્ય ન૰ [સં.] સરુ – સારી રીતે ચાલતું

સુરાધીશ પુંં૰ [સં] સુરપતિ; ઇદ્ર

સુરા(-લા)ખ સ્ત્રી૰ [ફા કાણું, બાકોરું

સુરારિ પુ૰ [સં.] દેવોનો દુશ્મન, રાક્ષસ

સુરાવટ સ્ત્રી૰ સૂર મિલાવવા તે(૨)સુરેલ ધ્વનિ

સુરાહી સ્ત્રી૰ [અ] જુઓ સુરાઈ

સુરાંગના સ્ત્રી૰[સં] દેવાગના, અપ્સરા

સુરીલુ વિ૰ ['સૂર' ઉપરથી] મધુર કે બરોબર મળેલા સૂરવાળુ

સુરુચિ સ્ત્રી૰ [સં] સારી રુચિ. ૦ભંગ પું૰ સુરુચિનો–શિષ્ટ સભ્યતાનો ભગ ૦ર વિ૰ સારી પેઠે રુચિર [મૂરત ૦તા સ્ત્રી૰

સુરૂપ [સં], –પી વિ૰ સુદર રૂપવાળુ ખૂબ-

સુરેખ વિ૰[સં] પ્રમાણસર, ઘાટીલુ; સુદર (૨) 'રેક્ટિલીનિયર' (ગ). ૦ક્રસ પું૰ જુઓ રેખાક્રસ ૦તા સ્ત્રી૰ ૦પદી પુ૰ 'લીનિયર એક્સપ્રેશન' (ગ.) ૦સમીકરણ ન૰ 'લિનિયર ઇક્વેશન'(ગ.) –ખા સ્ત્રી૰ સીધી લીટી (ગ.)

સુરેલ વિ૰ ['સૂર' ઉપરથી] સુરીલુ, સુમધુર

સુરેશ સુરેંદ્ર પુ૰[સં] (સં.) ઇંદ્ર

સુલક્ષણ(-ણું) વિ૰ [સં.] સારાં લક્ષણવાળુ

સુલટાવવુ સ૰ક્રિ૰ ['સૂલટુ' ઉપરથી] સૂલટું કરવુ ('સૂલટાવુ'નુ પ્રેરક)

સુલતાન પુંં૰ [અ] બાદશાહ મુસલમાની રાજા –ના સ્ત્રી૰ બેગમ, રાણી –ની વિ૰ સુલતાનનુ, –ને લગતુ (૨) સ્ત્રી૰ સુલતાનનો અમલ (૩) [લા] રાજાની આપખુદી કે જુલમ

સુલફાક પુ૰ જુઓ સુરફાક [સ્ત્રી૰

સુલભ વિ૰ [સં] સહેલાઇથી મળે એવુ. ૦તા

સુલલિત વિ૰ [સં.] અત્યત સુદર (૨)સુકુમાર

સુલાખ સ્ત્રી૰ જુઓ સુરાખ

સુલેખન ન૰ [સં.] સારા અક્ષર લખવા તે

સુલેહ સ્ત્રી૰ [अ. सुल्ह. સર૰ हिं., म सुलह] સલાહશાતિ; ઝઘડા કે લડાઈનો અભાવ (૨) સમાધાની, સધિ ૦શાંતિ સ્ત્રી૰સુલેહ અને શાતિ [તમ કુ ભરેલી ચલમ

સુલ્ફો પું૰ [फा. सुल्फा] + વગર તવે કે કળી

સુવડા(-રા)વવું સ૰ક્રિ૰ 'સૂવુ'નું પ્રેરક

સુવર્ણ વિ૰ [સં.] સુંદર રગનુ (૨) ન૰ સોનું ૦કાર પું૰ સોની ૦તક સ્ત્રી૰ ઉત્તમોત્તમ તક. ૦તા સ્ત્રી૰ સુંદર રંગવાળું હોવુ તે (૨) સુવર્ણ – સોનાનો ગુણ કે ભાવ (૩) સરસ અક્ષરવાળુ હોવુ તે. ૦નિયમ પું૰ સુવર્ણ જેવો ઉત્તમ કીમતી નિયમ ૦મહોત્સવ પું૰ પચાસ વર્ષે ઊજવાતી જયતી ૦મંદિર ન૰ (સં.) અમૃતસરનુ સુવર્ણથી મઢેલુ શીખ મંદિર. ૦માક્ષિક સ્ત્રી૰ એક ધાતુ; આપીત. ૦માર્ગ પુ૰ શ્રેષ્ઠ માર્ગ ૦યુગ પુ૰ સારામા સારો યુગ, સત્યયુગ. –ર્ણા વિ૰સ્ત્રી૰ (૨) સ્ત્રી૰ સુંદર વર્ણવાળી સ્ત્રી –ર્ણિકર વિ૰ + સોનીનો ધધો કરનારું. –ર્ણું વિ૰ સુદર વર્ણવાળુ

સુવર્ધમાન વિ૰ [સં] સારી રીતે વર્ધમાન

સુવા પું૰ [જુઓ સવા] એક વનસ્પતિ, તેના બીજ [–નું પાણી ન૰સુવાનો અર્ક, 'ડીલ']

સુવાડવું સ૰ક્રિ૰ 'સૂવું'નુ પ્રેરક, સુવડાવવું

સુવાણુ સ્ત્રી૰ જુઓ સવાણ

સુવારોગ પું૰ [प्रा. सूआ (सं सूति) + રોગ] સુવાવડમાથી થતો એક રોગ

સુવાર્તા સ્ત્રી૰ [सं. सु+वार्ता] સારી – પવિત્ર વાર્તા; 'ગૉસ્પેલ'. ઉદા૰ ઈશુની સુવાર્તા

સુવાવડ સ્ત્રી૰ [प्रा. सूआ (सं सूति)+प्रा. वडिया (सं वृत्तिता) ?] બાળકને જન્મ આપવાનો અને તે પછીની માદગીનો સમય; ખાટલો [–આવવી = પ્રસૂતિનો સમય થવો. –કરવી = સુવાવડ દરમિયાન સેવાચાકરી કરવી] ૦ખાનુ ન૰ સુવાવડ કરવાનુ દવાખાનુ, પ્રસૂતિગૃહ –ડી સ્ત્રી૰ સુવાવડમા હોય એવી સ્ત્રી

સુવાવું અ૦ક્રિ૦ 'સૂવું'નું ભાવે રૂપ
સુવાસ સ્ત્રી૦ [સં] સારી વાસ, સુગંધી
સુવાસણ(-ણી) સ્ત્રી૦ [જુઓ સુવાસિની, સર૦ મ સુવાશીણ] સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી
સુવાસિત વિ૦ [સં] ખુશબોદાર
સુવાસિણી, -ની [સં] સ્ત્રી૦ જુઓ સુવાસણ
સુવાંગ વિ૦ [સં સર્વાંગ?] આખું ને આખું (૨) નિરપેક્ષ, 'ઍબ્સોલ્યૂટ' [જાણેલું
સુવિજ્ઞાત, સુવિદિત વિ૦ [સં] સારી રીતે
સુવેખે અ૦ [સુ+વેષે?] + સારા રીતે
સુવ્યવસ્થા સ્ત્રી૦ [સં] સારી વ્યવસ્થા
-સ્થિત વિ૦ [સં] સારી પેઠે વ્યવસ્થિત
સુમત વિ૦ [સં] સારા મતવાળું, સદ્ગુણી
સુશિક્ષણ પું૦ [સં] સારું શિક્ષણ
સુશિક્ષિત વિ૦ [સં] સારી રીતે શિક્ષિત -તા વિ૦ સ્ત્રી૦
સુશીલ વિ૦ [સં] ઉત્તમ શીલવાળું; સચ્ચરિત (૨) વિવેકી, વિનયી (૩) સરળ, સીધું ૦તા સ્ત્રી૦
સુશોભિત વિ૦ [સં] ઘણું શોભીતું
સુશ્રુત વિ૦ [સં] બહુશ્રુત, વિદ્વાન (૨) પું૦ (સં) પ્રાચીન પ્રસિદ્ધ વૈદ્ય
સુશ્લિષ્ટ વિ૦ [સં] સારી રીતે જોડેલું કે બેસાડેલું ૦તા સ્ત્રી૦ [(વાંસળી જેવું) વાદ્ય
સુષિરવાદ્ય ન૦ [સં] પવન ભરીને વગાડવાનું
સુષુપ્ત વિ૦ [સં] સૂતેલું; ઊંઘતું (૨) અપ્રગટ, અંદર રહેલું; 'લેટન્ટ'
સુષુપ્તિ સ્ત્રી૦ [સં] ગાઢ નિદ્રા
સુષુમ્ણા, સુષુમ્ના [સં] સ્ત્રી૦ યોગશાસ્ત્ર પ્રમાણે ત્રણ પ્રધાન નાડીઓમાંની વચલી (જુઓ ઈડા)
સુષ્ઠુ અ૦ [સં] સારી રીતે; ઉત્તમ રીતે
સુસવાટ(-ટો) પું૦[રવ૦, સર૦ મ સુસાટ,-ટા] જોરથી વહેતા કે વીંઝાતા પવનનો કે તેને મળતો અવાજ (-મારવો)
સુસવાટ (-ડ,-ળ) સ્ત્રી૦ [પ્રા. સુસુમાર (સં શિશુમાર)?] એક જાતનો મગર
સુસંગત વિ૦[સં] બરાબર સંગત - બંધબેસતું. ૦બહુકોણ, ૦બહુભુજ પું૦ 'રેગ્યુલર પૉલિગૉન' (ગ.) -તિ સ્ત્રી૦ સુસંગતતા
સુસંપી વિ૦ [સુ+સંપ] સારા સંપવાળું
સુસંબદ્ધ વિ૦ [સં] આગળપાછળ બરાબર સંબંધવાળું; સુસંગત
સુસ્ત વિ૦[ફા] આળસુ (૨) મંદ, ધીમું -સ્તી સ્ત્રી૦ આળસ ભરેલું ઘેન (૨) મંદતા [-ઉડાડી દેવી, કાઢી નાખવી = શિક્ષાથી પાંશરું કરવું -ઊડવી = સુસ્તી જતી રહેવી, જાગ્રત થવું -કરવી, રાખવી = આળસુ થવું]
સુસ્થ વિ૦ [સં] સુસ્થિત (૨) સ્વસ્થ, સાજુંતાજું
સુસ્થિત વિ૦ [સં] સારી રીતે સ્થિત દૃઢ (૨) સારી સ્થિતિવાળું (૩) બરાબર ગોઠવાયેલું
સુસ્પષ્ટ વિ૦ [સં] ખૂબ સ્પષ્ટ [સ્વર
સુસ્વર વિ૦ [સં] ઉત્તમ સ્વરવાળું (૨) પું૦ ઉત્તમ
સુસ્વાપ પું૦ [સં] સારી ઊંઘ
સુહાગ પું૦ [પ્રા સોહગ્ગ (સં સૌભાગ્ય), સર૦ હિં] સૌભાગ્ય ૦ણ વિ૦ સ્ત્રી૦ સૌભાગ્યવતી (૨) પતિની માનીતી -ગિયું, -ગી વિ૦ સુભાગી, સુખી [શાંતિ, સમાધાન
સુહાણ સ્ત્રી૦ [સર૦ પ્રા સુહાવણ (સં. સુખાયન)]
સુહાવવું સ૦ક્રિ૦ 'સુહવું'નું પ્રેરક, શોભાવવું
સુહાવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા સુહ (સં શુભ્), અથવા પ્રા સુહા (સં સુ+મા), સર૦ હિં સુહાના] શોભવું, સોહાવું
સુહાસિની વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] સુંદર હાસ્યવાળી
સુહૃદ પું૦ [સં] મિત્ર [સાથે, શું
સું અ૦ [સર૦ હિં (પ્રા. સુંતો પ્રત્યય)] • (૫)
સુંદર વિ૦ [સં] રૂપાળું, સુશોભિત, મનોજ્ઞ ૦તા સ્ત્રી૦ -રી સ્ત્રી૦ સુંદર સ્ત્રી (૨) એક છંદ; વૈતાલીય (૩) શરણાઈ જેવું એક વાદ્ય
સુંવાળા (૦) પું૦બ૦વ૦ ['સુંવાળું' ન૦] હજામની ક્રિયા [વાની
સુંવાળી (૦) સ્ત્રી૦ પૂરી જેવી નાસ્તાની એક
સુંવાળું (૦) વિ૦ [પ્રા સુઉમારઅ (સં. સુકુમારકમ્)] લીસું અને નરમ (૨) સ્વભાવનું નરમ, મૃદુ (૩) ન૦ [જુઓ વગરસુંવાળું] બાળકના જન્મનું સૂતક [સૂકાપણું
સૂક સ્ત્રી૦ ['સૂકું' ઉપરથી] ભીનાશનો અભાવ;
સૂકગળું ન૦ [સૂક+ગળું?] બાળકને થતો એક રોગ, સુકતાન, રિકેટ્સ

સૂકલ વિ૦ સુકાયેલું; કૃશ
સૂકવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ સુકાવવું
સૂકવું અ૦ક્રિ૦ (પ.) જુઓ સુકાવું
સૂકું વિ૦ [प्रा सुक्क, सं शुष्क] શુષ્ક; ભીનાશ વિનાનું (૨) કૃશ; દૂબળું. [**-પાપડ જેવું**=સુકલકડી **-રહી જવું**=કશી અસર ન થવી; કોરું રહેવું. **સૂકો કાળ**=વરસાદને અભાવે પડેલો દુકાળ **સૂકો દમ**=ખાલી દમદાટી; ધમકી. **સૂકો પ્રદેશ**=જે ભાગમાં દારૂ વગેરે નશાની બંધી હોય તે]. ૦**ભ(-સ)ટ** વિ૦ સાવ સૂકું
સૂકર પુ૦ ન૦ [सं.] શૂકર; ભૂંડ, સૂવર
સૂકો પું૦ ['સૂકું' પરથી? સર૦ हिं सूका, म सुका] તમાકુનો ભૂકો; જરદો [**-પીવો, ભરવો**=ચલમમાં તમાકુ ભરવી (ફૂંકવા માટે)]
સૂક્ત વિ૦ [सं.] સારી રીતે કહેવાયેલું (૨) ન૦ વેદમંત્રો કે ઋચાઓનો સમૂહ
સૂક્તિ સ્ત્રી૦ [सं.] ઉત્તમ ઉક્તિ કે કથન
સૂક્ષ્મ વિ૦ [सं] અણુ, ઝીણું; બારીક (૨) ન૦ બ્રહ્મ ૦**દર્શક** વિ૦ બારીક વસ્તુને મોટી દેખાડનારું (૩) ન૦ સૂક્ષ્મદર્શક યંત્ર. ૦**દર્શક યંત્ર** ન૦ બારીક વસ્તુ મોટી દેખાડનારું એક સાધન. ૦**દર્શી** વિ૦ સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિવાળું ૦**દૃષ્ટિ** સ્ત્રી૦ સૂક્ષ્મ વસ્તુઓ જાણી કે સમજી શકે એવી દૃષ્ટિ. ૦**દેહ** પુ૦ દેહથી છૂટો પડેલો જીવ જેનો આશ્રય કરી રહે છે તે શરીર (પાંચ પ્રાણ, પાંચ જ્ઞાનેંદ્રિય, પાંચ સૂક્ષ્મભૂતો, મન અને બુદ્ધિ એ સત્તર વસ્તુનું બનેલું શરીર) ૦**દેહી** વિ૦ સૂક્ષ્મદેહવાળું ૦**શરીર** ન૦ સૂક્ષ્મ દેહ
સૂગ સ્ત્રી૦ [सं सुग=વિષ્ટા ઉપરથી] અતિશય અણગમો, ઘૃણા, ચીતરી [**-આવવી, ચડવી**]
સૂચક વિ૦ [सं] સૂચવે એવું; સૂચવનારું (૨) ગર્ભિત સૂચનોવાળું કે તે જગાડતું
સૂચન ન૦ [सं.] સૂચવવું તે કે જે સૂચવાય તે **-ના** સ્ત્રી૦ સૂચવવું તે; ઇશારો, ચેતવણી
સૂચવવું સ૦ક્રિ૦ [सं सूच्] સૂચના કરવી; ધ્યાન ઉપર લાવવું, જણાવવું **સૂચવાવવું** સ૦ક્રિ૦(પ્રેરક). **સૂચવાવું** અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
સૂચિ(-ચી) સ્ત્રી૦ [सं] યાદી; સાંકળિયું; ક્રમાનુસારી ટીપ (૨) સોય. ૦**પત્ર(૦ક)** ન૦ સૂચિ યાદી
સૂચિત વિ૦ [सं.] સૂચવાયેલું કે સૂચવેલું
સૂચી સ્ત્રી૦ [सं] જુઓ સૂચિ (૨) 'પૈનસિલ' (ગ.). (૩) પિરામિડ જેવી આકૃતિ (ગ). ૦**ખંડ** પું૦ સૂચી આકૃતિનો ખંડ; 'ફ્રુસ્ટ્રમ' (ગ). ૦**પત્ર(૦ક)** ન૦ જુઓ સૂચિપત્રક
સૂચ્ય વિ૦ [सं] સૂચવવા યોગ્ય [સોજો
સૂજ સ્ત્રી૦ [સૂજવું પરથી; સર૦ हिं. सूजन, म.]
સૂજની સ્ત્રી૦ [फा.] રજાઈ
સૂજવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ म सुजणें; हिं. सूजना] (દરદથી ચામડી વગેરેનું) ઊપસવું; ફૂલવું; સોજો ચડવો
સૂઝ સ્ત્રી૦ ['સૂઝવું' ઉપરથી, સર૦ हिं] સૂઝવું તે, સમજ; ગમ; પહોંચ. ૦**તું** ન૦ પોતાને ગમતું-સમજાતું ઉદા૦ તમે તમારું સૂઝતું કરો છો એ ચાલે? ૦**દાર** વિ૦ સૂઝવાળું
સૂઝવું અ૦ક્રિ૦[સર૦ प्रा सुज्झंत(सं दृश्यमान); સર૦ म. सुझणें; हिं सूझना] દેખાવું; નજરે પડવું (૨) સમજાવું; ગમ પડવી; અક્કલ પહોંચવી
સૂટ ન૦ [इं.] કોટ પાટલૂન ઈ૦ લૂગડાંનો સટ ૦**કેસ** ન૦ [इं] (સૂટ આવી જાય એવી) નાની બૅગ કે પેટી
સૂડ વિ૦ [જુઓ સૂડવું] સામટું અને સાદું (વ્યાજ) (૨) પું૦; ન૦ (કા.) મૂળ (૩) ન૦ આગલા વાવેતરના મૂળ ઠૂંઠા વગેરે ખોદી-બાળી સફાઈ કરવી તે (કરવું)
સૂડવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा सूड (सं भञ्ज् के सूद्)=ભાગવું - વિનાશ કરવો (૨) મૂળમાંથી ખોદી નાખવું (૩) ઝૂડીને સાફ કરવું (૪) [સર૦ म. सूड, (सं. शुध?)] બદલો લેવો, વેર વાળવું
સૂડવ્યાજ ન૦ [સૂડ+વ્યાજ] રૂપિયા રહ્યા હોય તેટલા વખતનું સામટું સાદું વ્યાજ
સૂડલો પુ૦ [જુઓ સૂડો] એક જાતનો પોપટ
સૂડી સ્ત્રી૦ [प्रा सूड=ભાગવું ઉપરથી? સર૦ म सुडा] સોપારી કાતરવાનું સાધન (૨) [જુઓ સૂડો (૨)] સૂડા (પોપટ)ની માદા
સૂડો પું૦ [જુઓ સૂડી (૧)] મોટી સૂડી (૨)

[સર૦ हिं. सूहो, सं शुक?] એક જાતનો પોપટ
સૂણવું અ૦ ક્રિ૦ [प्रा सूण (सं. शून), સૂજવું
સૂત પુ૦ [सं.] સારથિ, રથ હાંકનાર (૨) ક્ષત્રિયથી બ્રાહ્મણીને પેટ થયેલો પુત્ર ૦પુત્ર પુ૦ (સં) કર્ણ
સૂતક ન૦ [સં.] સગાસંબંધીમાં જન્મ અને મરણ વગેરેથી પાળવામાં આવતી આભડછેટ [–આવવું, લાગવું = સૂતકને યોગ્ય સગપણ હોવું –ઉતારવું = વિધિપૂર્વક સૂતકની અશુદ્ધિ દૂર કરવી. –પડવું = સૂતકની આભડછેટ લાગવી –પાળવું = સૂતકની આભડછેટ સાચવવી] –કી વિ૦ સૂતકવાળું
સૂતપુત્ર પુ૦ (સં.) જુઓ 'સૂત'માં
સૂતર ન૦ [सं सूत्र] રૂ કાંતીને કાઢેલો તાર. [–ને તાંતણે બંધાયેલું = પ્રેમના બળથી બંધાયેલું –વશ થયેલું –ને તાંતણે સ્વરાજ = રેંટિયા અને ખાદીના રચનાત્મક કાર્યક્રમને બળે સ્વરાજ મળવું તે]
સૂતરફેણી (ે) સ્ત્રી૦ એક જાતની મીઠાઈ
સૂતરશાળ સ્ત્રી૦ [સૂતર+શાળ] એક જાતની ડાંગર [જોડવું; સાંકળવું
સૂતળવું સ૦ ક્રિ૦ [सं सूत्र ઉપરથી] ગાંઠવું;
સૂતળી સ્ત્રી૦ [सं. सूत्र ઉપરથી] શણની પાતળી દોરી [સુવાવડખાનું
સૂતિકા સ્ત્રી૦ [सं] સુવાવડી સ્ત્રી. ૦ગૃહ ન૦
સૂત્કાર પુ૦ [રવ૦, સં.] સૂ સૂ અવાજ –રી વિ૦ આવી વખતે સૂત્કાર કરનાર
સૂત્ર ન૦ [સં] દોરો, તાંતણો (૨) સૂતર (૩) નિયમ, વ્યવસ્થા (૪) પ્રાચીન શાસ્ત્રકારોએ રચેલાં મૂળ સંક્ષિપ્ત વાક્ય કે તેનો ગ્રંથ (૫) ધ્યેય તરીકે સ્વીકારેલું ટૂંકું વાક્ય (૬) 'ફૉર્મ્યુલા' (ગ) (૭) 'પ્રોપોઝિશન' (ગ) ૦કાર પું૦ મૂળ સૂત્ર રચનાર ૦ગ્રંથ પુ૦ સૂત્રોમાં લખાયેલો ગ્રંથ (જેમ કે, કેટલાક હિંદુ ધર્મગ્રંથ) ૦તંતુ પુ૦ સૂતરનો તાંતણો ૦ધાર પુ૦ નાટકમાં પ્રધાન નટ, જે નાંદી તેમ જ પ્રસ્તાવના ભજવે છે (૨) સુતાર ૦પાત પુ૦ પ્રારંભ, શરૂઆત ૦યંત્ર ન૦ વણકરનો કાંઠલો, તૂરી (૨) સૂતર કાંતવાનું યા વણવાનું યંત્ર, મિલ –ત્રિત વિ૦ [सं] એક સૂત્રમાં ગાંઠેલું (૨) સૂત્રરૂપે ગોઠવેલું (૩) વ્યવસ્થિત કરેલું
સૂધ સ્ત્રી૦ [જુઓ શુદ્ધિ; સર૦ हिं.] ભાન (૨) જાણ, ખબર [–આવવી,–જાગવી =ભાન આવવું] ૦બૂધ સ્ત્રી૦ [+बुद्धि] ભાન, અક્કલ હોશ [–ઊડી જવી = ભાન ન રહેવું. હોશકોશ ઊડી જવા] (૨) બ૦વ૦ (સં) એ નામની ગણપતિની બે પત્નીઓ–શુદ્ધિ અને બુદ્ધિ
સૂધું વિ૦ [સર૦ हिं सूधा (स शुद्ध)] પાધરું, સીધું (૨) સરળ, નિષ્કપટી
સૂન વિ૦ [प्रा सुन्न(सं शून्य); સર૦ हिं] શૂન્ય ૦કાર પુ૦ જુઓ શૂન્યકાર ૦મૂન(–નું) વિ૦ જુઓ શૂનમૂન, શૂનમૂઢ
સૂનકું ન૦ (કા) ધૂન, વણ
સૂનુ પુ૦ [सं] પુત્ર
સૂનું વિ૦[જુઓ સૂન प्रा सुन्नअ (स शून्यकम्), સર૦ हिं सूना] નિર્જન, ઉજ્જડ, વસતી કે સહવાસ વિનાનું (૨) સંભાળ કે રક્ષણ વિનાનું. [–પડવું = ખાલી રહેવું (૨) સહવાસ વિનાનું હોવું. –મૂકવું = એકલું–સહવાસ વિનાનું મૂકવું] ૦સટ વિ૦ સાવ સૂનું
સૂનૃત વિ૦ [सं] સત્ય અને પ્રિય (૨) ન૦ તેવી વાણી [શાકનું ઓસામણ
સૂપ ન૦[स] ભડકી, રાબ (૨) એક પ્રકારનું
સૂપડી સ્ત્રી૦ [प्रा सुप्प (सं सूर्प)+ડું] નાનું સૂપડું –ડું ન૦ અનાજ ઝાટકવાનું સાધન. [સૂપડે આવવું = ઋતુમાં આવવું (૨) પહેલે આણે સાસરે આવવું, કરકરિયાવર લઈ સાસરે આવવું સૂપડે ને ટોપલે = પુષ્કળ, અતિશય]
સૂપતી સ્ત્રી૦ [સર૦ म] સલાટની હથોડી
સૂપશાસ્ત્ર ન૦[स] પાકશાસ્ત્ર [ઊનનું વસ્ત્ર
સૂફ ન૦ [अ] બકરાના વાળ (૨) તેનું વસ્ત્ર (૩)
સૂફી વિ૦ [फा 'સૂફ' પરથી] બકરાના વાળનું; ઊનનું (વસ્ત્ર) (૨) સૂફી મત સબંધી (૩) પવિત્ર, નિર્દોષ (૪) પું૦ સૂફી મતનો અનુયાયી ૦મત, ૦વાદ પુ૦ ઇસ્લામનો એક સંપ્રદાય

સૂબાગીરી સ્ત્રી૦ [फा] સૂબાનું પદ
સૂબેદાર પું૦ [फा.] સિપાઈઓની નાની ટુકડીનો અમલદાર (૨) પ્રાંતનો વડો હાકેમ. **-રી** સ્ત્રી૦ સૂબેદારનું પદ
સૂબો પું૦ [अ.] ઇલાકો, પ્રાંત (૨) ઇલાકા કે પ્રાંતનો હાકેમ - સૂબેદાર [કંજૂસ મખીલ
સૂમ વિ૦ (૨) પુ૦ [अ शूम; સર૦ हिं., म]
સૂમ [सं शून्य] શૂન્ય (૨) મૂઢ, જડ. [-મારી જવું (માથું, મગજ)=ખાલી- અંધારાં આવી ગયાં હોય તેવું થવું -જેવું =ભોટ જેવું, બાઘા જેવું.] **૦ઠું** સૂમ, મૂઢ,જડ
સૂમસામ વિ૦ [જુઓ સૂમ, સર૦ म सुमसाम] અવાજ કે હિલચાલ વિનાનું (૨) ન૦ શૂન્યકાર
સૂયણ સ્ત્રી૦ જુઓ સુયાણી
સૂર પું૦ [सं] (પ.) સૂર્ય
સૂર પું૦ [सं स्वर, સર૦ म] અવાજ; કંઠ; સ્વર (સંગીત) [**-આપવો** = ગાયકને જોઈતો અવાજ વાદ્ય ઉપર ઉપજાવવો. **-કાઢવો**=સ્વર ગળામાંથી કાઢવો. **-પૂરવો** =મદદરૂપે સાથે ગાવા લાગવું કે વાદ્ય વગાડવું (૨) [લા] ટેકો આપવો]
સૂરજ પું૦ [प्रा सुज्ज(सं सूर्य), સર૦ हिं] સૂર્ય. [**-ચડતી કળાએ હોવો, ચડતો હોવો**= ઉન્નતિનો સમય હોવો; આબાદીમાં હોવું. **-છાપરે આવવો**=ઘણો દિવસ ચડી જવો. **-તપતો હોવો**=ચડતી થતી હોવી **-મધ્યાહ્નના હોવા** = પૂર્ણ આબાદી હોવી. **-માથે આવવો**=બપોર થવા (૨) પૂર્ણ આબાદી થવી] **૦ફૂલ** ન૦ સૂર્યમુખી ફૂલ **૦મુખી** ન૦ એક ફૂલઝાડ કે તેનું ફૂલ **૦મુખું** વિ૦ સૂરજ જેવા તેજસ્વી મુખવાળું
સૂરણ ન૦ [सं] એક કંદ [**-ના સ્વાદ થવા**= સારું સારું ખાવાનું મન થવું (૨) મોટા મોટા ફાયદા તકાસવા]
સૂરત સ્ત્રી૦ [अ] ચહેરો, મુખાકૃતિ **૦પરસ્તી** સ્ત્રી૦ (ચહેરાની) સૌંદર્યની પૂજા
સૂરત(-તી) સ્ત્રી૦ જુઓ સુરતા
સૂરપેટી સ્ત્રી૦ સૂર પૂરવાનું પેટી આકારનું વાદ્ય
સૂરા સ્ત્રી૦ [अ] કુરાનનો અધ્યાય
સૂરિ(-રી) પુ૦ [सं] વિદ્વાન, પંડિત, આચાર્ય; કવિ (જૈન આચાર્યોના નામ પાછળ લગાડવામાં આવે છે). **-રીશ્વર** પું૦ [+ईश्वर] જૈન સાધુઓનો વડો
સૂરોખાર પું૦ [फा. शूरह+स क्षार; સર૦ म. सुराखार] એક જાતનો ક્ષાર
સૂર્ય પુ૦ [सं] પૃથ્વીને પ્રકાશ ગરમી ઇ૦ આપતો આકાશીય ગોળો, સૂરજ. **૦કમલ(-ળ)** ન૦ એક ફૂલઝાડ. **૦કાંત** પુ૦ એક કાલ્પનિક મણિ, જેના પર સૂર્યનાં કિરણ પડતાં અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે એમ મનાય છે. **૦કાંતિ** સ્ત્રી૦ સૂર્યનું તેજ. **૦ગ્રહણ** ન૦ ચંદ્ર આડે આવવાથી સૂર્યબિંબનું ઢંકાવું - ગ્રહણ થવું તે. **૦નમસ્કાર** પું૦ સૂર્યને નમન (૨) (તે સાથે કરાતી) એક પ્રકારની કસરત. **૦નાડી** સ્ત્રી૦ પિંગલા. **૦નારાયણ** પુ૦ સૂર્યદેવ. **૦બિંબ** ન૦ સૂર્યનું બિંબ **૦મંડલ(-ળ)** ન૦ સૂર્યમાળા (૨) સૂર્યબિંબ **૦માલા(-ળા)** સ્ત્રી૦ સૂર્ય અને તેની આસપાસ ફરનારા ગ્રહોનો સમૂહ **૦મુખી** ન૦ એક ફૂલઝાડ કે તેનું ફૂલ **૦યંત્ર** ન૦ ઉપાસનાં માટેનું સૂર્યનું યંત્ર (જુઓ યંત્ર) (૨) સૂર્યનું નિરીક્ષણ કરવામાં વપરાતું એક યંત્ર. **૦લોક** પુ૦ સૂર્યનો લોક. **૦વંશ** પું૦ ક્ષત્રિયોના બે પ્રધાન વંશમાંનો એક (ચંદ્રવંશ અને સૂર્યવંશ) **૦વંશી** વિ૦ સૂર્યવંશમાં જન્મેલું (૨) [લા.] સૂર્ય ઊગ્યા પછી મોડું ઊઠતું. **૦સંક્રાંતિ** સ્ત્રી૦ સૂર્યનું એક રાશિમાંથી બીજીમાં જવું તે **૦સ્નાન** ન૦ સૂર્યનો તાપ ખાવો - શરીર પર લેવો તે, એક નૈસર્ગિક ઉપચાર. **-ર્યાસ્ત** પું૦ [+अस्त] સૂરજનું આથમવું તે **-ર્યોદય** પું૦ [+उदय] સૂર્યનું ઊગવું તે **-ર્યોપસ્થાન** ન૦ [+उपस्थान] સૂર્યની ઉપાસના - પૂજા. **-ર્યોપાસક** વિ૦ (૨) પુ૦ [+उपासक] સૂર્યનો ઉપાસક. **-ર્યોપાસના** સ્ત્રી૦ [+उपासना] સૂર્યની ઉપાસના કે પૂજા
સૂલ ન૦ [अ. सुल्ह] હિસાબ અથવા ઝઘડાનો

નિકાલ, સમાધાન (૨) વિ૦ સીધું; પાંશરું
સૂલટાવું અ૦ક્રિ૦ [સૂલટું પરથી] સૂલટું થવું કે કરાવું
સૂલટું વિ૦ [સુ+ઊલટું? સર૦ हिं., म सुलटा] ચત્તું, સવળું (૨) અનુકૂળ
સૂવર પું૦, ન૦ [प्रा सूअर (सं शूकर), સર૦ हिं, म सुवर] ભૂંડ, ડુક્કર
સૂવું અ૦ક્રિ૦[प्रा. सुव (सं स्वप्). अप सुआ (स शी)] આડા પડવું, (૨) ઊંઘવું. [સૂઈ જવું = શાંત થવું, બંધ પડવું (૨) ખર્ચના માર્યા ખરાબ થઈ જવું (૩) હિંમત હારી જવું, નબળું પડવું (૪) ચગતા કનકવાનું નીચા નમી છાપરા વગેરે પર પડવું. સૂતું જાગવું = અણધારી અડચણ આવી પડવી. સૂતું મૂકવું = અવગણના કરવી. સૂતું વેચવું = છેતરી જવું. સૂતેલો સાપ જગાડવો = શાંત પડી ગયેલું વેર જગાડવું (૨) જાણી જોઈને જોખમ વહોરવું. સૂતેલો સિંહ જગાડવો = વિકરાળ કે પરાક્રમી પુરુષને ઉશ્કેરવો.] [જાતનું કાપડ
સૂશી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं सूसी म. सुशी] એક
સૂસવવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] સૂસૂ અવાજ કરવો
સૂહવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ સુહાવું] (પ) સુહાવવું
સૂળ, -ળી જુઓ શૂળ, -ળી [જેવો રેસો
સૂંખળું ન૦ [दे सुकल] ઊંબી ઉપરનો સોય
સૂંઘણી સ્ત્રી૦ ['સૂંઘવું' ઉપરથી] છીંકણી, બજર
સૂંઘવું સ૦ક્રિ૦ [दे सुंघ, સર૦ प्रा सिंघ (स शिंघ्)] સોડવું, વાસ લેવી (૨) નાકના શ્વાસથી અંદર ખેંચવી (છીંકણી). સૂંઘાડવું (પ્રેરક). સૂંઘાવું (કર્મણિ)
સૂંઠ સ્ત્રી૦ [प्रा सुंठी (सं शुण्ठी), સર૦ म सुंठ, हिं.] સૂકવેલું આદુ. [-નો સ્વાદ ચખાડવો = માર મારવો, મારી મારીને ઢીલું કરી નાખવું. -ફૂંકવી = કાન ભંભેરવા (૨) ગાય ભેંસ દૂધ ન દેતાં હોય ત્યારે, અથવા ટીપેટીપું દૂધ કાઢી લેવા તેની યોનિમાં સૂંઠ ઉરાડવી. (-ની માએ શેર) સૂંઠ ખાધી હોવી = તાકાત ધરાવવી, મગદૂર હોવી. સુવાળી સૂંઠ કે સૂંઠવું = નાજુક (૨) નરમ સ્વભાવનું]
સૂંઢલી સ્ત્રી૦ નાનો સૂંઢલો. -લો પું૦ ટોપલો
સૂંડો પું૦ (કા.) સૂંડલો, ટોપલો [અવયવ
સૂંઢ સ્ત્રી૦ [सं शुंड] હાથીનો લાંબો નાકવાળો
સૂંઢણું ન૦ ['સૂંઢવું' ઉપરથી] સૂંઢવું તે, તૈયારી
સૂંઢલ (લ,) સ્ત્રી૦ (બળદ કે મજૂરીની) સામસામી મદદ [-રાખવી = સૂંઢલનો સંબંધ બાંધવો] -લિયો પું૦ સૂંઢલ રાખનાર માણસ
સૂંઢવું અ૦ ક્રિ૦ [सं हुड्?]. સજ્જ થવું
સૂંઢાડવું સ૦ક્રિ૦ સજ્જ કરવું
સૂંઢાળું વિ૦ ['સૂંઢ' ઉપરથી] સૂંઢવાળું
સૂંઢિયું વિ૦['સૂંઢ ઉપરથી] સૂંઢવાળું, સૂંઢના આકારનો (કોસ) (૨) ન૦ [સર૦ हिं सुंढिया] એક જાતની હલકી જુવાર (૩) ['સૂંઢવું' પરથી?] ઊંટ કે ઘોડાની પીઠ પર ઘસારો ન લાગે એ માટે પલાણ નીચે નખાતું કપડું
સૂંથણી સ્ત્રી૦[સર૦ हिं सूथनी] નાનું સૂંથણું; લેંઘી -ણું ન૦ પાયજામો, સુરવાળ, લેંઘો
સૂંથિયું ન૦ ['ચૂંથો' ઉપરથી?] ચીથરાં, દોરડી વગેરેની ઘાસની સોટી ઈંઢોણી (૨) [લા.] ઢંગધડા વિનાની કે જૂની પાઘડી કે ટોપી
સૂંદણું સ્ત્રી૦,ન૦ ભાવસારની લૂગડાં ખારવાળાં કરવાની કૂંડીવાળી ચોખડી જગા
સૃજન ન૦ (પ.) સૃષ્ટિ, સરજન (શુદ્ધ સર્જન)
સૃજવું સ૦ક્રિ૦ [स सृज्] સરજવું
સૃણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ [स] હાથીનું અંકુશ
સૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ [स] સર્જેલું તે, વિશ્વ, જગત. ૦કર્તા(-ર્તા) પું૦ સૃષ્ટિનો બનાવનાર, પરમેશ્વર. ૦ક્રમ પું૦ સૃષ્ટિનો ક્રમ-નિયમ ૦જ્ઞાન ન૦ સૃષ્ટિનું જ્ઞાન, વિજ્ઞાન. ૦રચના સ્ત્રી૦ સૃષ્ટિની રચના ૦વિજ્ઞાન ન૦ સૃષ્ટિની રચના વગેરેનું શાસ્ત્ર ૦સૌંદર્ય ન૦ કુદરતનું સૌંદર્ય
સે (સેં) સ્ત્રી૦ [दे सह = સહાય કરનાર] મદદ [-પૂરવી = ટેકો આપવો, મદદગાર નીવડવું]
સેકટો પું૦ [प्रा सिग्गु (स शिग्रु), म शेंगट] જુઓ સરગવો
સેકંડ સ્ત્રી૦ [इं] મિનિટનો સાઠમો ભાગ
સેક્રેટરી પું૦ [इं] મંત્રી

સેક્રેટરિયેટ [इं.] સરકારનાં મુખ્ય ખાતાનુ સૌથી મોટું કાર્યાલય કે કચેરી
સેગરો પુ૦ [સર૦ म शेगरा] જુઓ સીઘરો
સેચન ન૦ [सं] જુઓ સિંચન
સેજ (સે) સ્ત્રી૦ [प्रा. सेज्ज (स. शय्या), સર૦ हिं., म] પથારી
સેજળ ન૦ [सं. सरित्जल] નદીનું પાણી (૨) વિ૦ વરસાદના પાણીથી થતુ (ઘઉ)
સેજાર ન૦ [प्रा सिज्ज (स स्विद्) ઉપરથી] વરાળ (૨) અ શ, થોડો ભાગ
સેજિયું (સે') ન૦ ['સહેજ' ઉપરથી] ટૂંકું કોર વગરનુ ધોતિયું, પંચિયું
સેજુ (સે') ન૦ [स सहज ઉપરથી] સ્વભાવ કે ગુણનુ મળતાપણું, સોજ (૨) બાધો, હાડ
સેટ પું૦ [इं] જુઓ સટ
સેટ્ડું વિ૦ ચોરટુ
સેઠ (ઠ') સ્ત્રી૦ [प्रा. सेढी (सं. श्रेणी)] પક્ષ, વગ (૨) જોર, યુદ્ધ (૩) શેડ. ૦કડું વિ૦ જુઓ શેડકડુ [તેમ કરવુ
સેડવવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ સડવું] સડી જાય
સેતાન -નિયત,-ની જુઓ શેતાન,-નિયત,-ની
સેતુ પુ૦ [स.] પુલ. ૦બ ધ પું૦ પુલ બાંધવો તે (૨) [सं.] રામે લકા જવા બાંધેલો પુલ
સેતૂર ન૦ જુઓ શેતૂર
સેન ન૦ [प्रा सेन्न (सं. सैन्य)] સૈન્ય (૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ સાન] આંખનો ચાળો; સાન (૩) પુ૦ [प्रा सेण (सं श्येन)] + શ્યેન; બાજ
સેનવો પુ૦ [સર૦ म शेणवी] એ નામની જાતનો આણસ (શેણવો ?)
સેના ન૦ [सं संनाह] બખ્તર
સેના સ્ત્રી૦ [सं] લશ્કર, ફોજ. ૦ધિપત્ય ન૦ [+ आधिपत्य] સેનાધિપતિપણું ૦ધિપતિ, ૦ની, ૦પતિ પુ૦ લશ્કરનો વડો
સેનિકા પુ૦ [प्रा सेणिआ, सं श्येनिका; સર૦ हिं] એક છંદ
સેનેટ સ્ત્રી૦ [इ] યુનિવર્સિટીનુ નિયામક મડળ
સેનેટોરિયમ ન૦ [इं] દરદીઓને માટેનું સારા હવપાણીવળુ ઉપચારનું મથક - આરોગ્યભવન
સેનો પું૦ [इं] એક જાતનુ કાપડ [અત્તર
સેન્ટ પું૦ [इ] એક અમેરિકન નાણું (૨) ન૦
સેન્સર પુ૦ [इ] ટપાલ, સિનેમા ઇ૦ તપાસી તેમા ખગબ કે વાધાભર્યું રોકનાર કે ધ્યાન પર લેનાર સરકારી અધિકારી
સેન્સસ ન૦ [इं] વસતીની ગણતરી કે વસતી-પત્રક [-લેવું = વસતીની ગણતરી કરવી.]
સેપ ન૦ [જુઓ સેબ] સફરજન
સેપટાં ન૦બ૦વ૦ [સર૦ म सोपट = છાબ, પટ્ટો, છોડા] ચામડાના સાટકાની પટીઓ - શકતા. [-કાઢી નાખવાં (મારી મારીને) = છોડાં નીકળી જાય ત્યા સુધી ખૂબ મારવું.]
સેપટી સ્ત્રી૦ [જુઓ સેપટા] ચામડાના સાટકાની પાતળી પટી
સેપ્ટિક વિ૦ [इ.] જંતુનો ચેપ લાગેલુ, સડવાથી થતા ઝેરવાળુ. **૦ટૅન્ક** ન૦ મળમૂત્ર વગેરેનુ ગદું પાણી ભેગુ થઈ નીતરી સાફ થાય તે માટે કરેલો એક પ્રકારનો બાંધેલો ખાળકૂવો કે કુંડ જેવી રચના
સેબ ન૦ [फा] સેપ; સફરજન સોબર = સ્ત્રી
સેમિટિક વિ૦ [इं.] 'સેમાઈટ' નામની પ્રાચીન પ્રજાને લગતુ; આસીરિયા, અરબસ્તાન ને તેની આસપાસના પ્રદેશનુ કે તેને લગતુ
સેર (સે) સ્ત્રી૦ [फा.] હવા ખાવી તે, સહેલ,
સેર (સે) સ્ત્રી૦ [दे सरी] જે દોરામા મોતી, મણકા વગેરે પરોવ્યા હોય તે; તેવી માળા; સર (૨) [(સર૦ दे सेरी, સર૦ प्रा सर (सं सृ)] ઘાસનુ ચપટું પાન કે સળી (૩) ધાર; ધારા (૪) શિરા; નસ (૫) + પુ૦ માર્ગ [-આવવી = ધારા કે પ્રવાહ નીકળવો. -છૂટવી = ફુવારાબધ ધારા ચાલવી. -પરોવવી = માળાનો દોરો પરોવવો, દોરો પરોવી માળા કે હાર બનાવવો -સાંધવી = હુકમ માનવો **સેરે** આવવું = ભૂતપ્રેત વળગવુ (૨) દુ:ખી કરવુ.]
સેરડો પું૦ જુઓ શેરડો [માછલી
સેરમાઈ સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं सेर] એક જાતની
સેરવવુ સ૦ક્રિ૦ [सं सृ ઉપરથી] સરકાવવુ; ધીમે રહી ખસેડવુ

સેરવો પું૦[फा. शोर्बह; સર૦ म शेरवा] માંસ ઉકાળીને બનાવેલો રસ
સેરિયું (સે) ન૦ ['સેર' ઉપરથી] એક ઘરેણું
સેરિયું (સે') ન૦ જુઓ શેરિયુ, ભીડીની જાતના એક છોડનુ ખી
સેલડઘેલું વિ૦ [સર૦ અલલડ+ઘેલું] હઘેલુ, મુગ્ધાવસ્થાના આનંદમા ઘેલા જેવુ લાગતુ
સેલડું(-રું) ન૦ ફુવારનું ફૂલ
સેલરું ન૦ [સર૦ म सेल] એક ખાવાની વાની (૨) જુઓ સેલડું
સેલારી સ્ત્રી૦ [સેલું પરથી] કસબી કોર અને પાલવવાળી એક જાતની સાડી
સેલાસાડી સ્ત્રી૦ [સેલું+સાડી] સ્ત્રીઓને પહેરવાનુ રાતીપીળી લીટીઓવાળુ ગરભ-સુતરાઉ કપડુ, શેલાસાડી
સેલી સ્ત્રી૦ શેલી, રાખોડી (૨) [दे. सेल्लि, સર૦ हिं., म] ડોકમા નખાતી કાળા દોરાની આઢી (કબીરપંથી સાધુ તથા ફકીરો રાખે છે)
સેલુ ન૦ [સર૦ हिं. सेला] જુઓ શેલુ
સેલો પું૦ જુઓ શેલો
સેવ સ્ત્રી૦ [प] સેવા, ચાકરી
સેવ સ્ત્રી૦, ૦ગાંઠિયા, ૦મમરા [સર૦ हिं. सेवँई] જુઓ 'શેવ'મા
સેવક પું૦ [सं.] સેવા કરનારો, ચાકર (૨) ઉપાસક, ભક્ત. -કાઈ સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं] સેવકપણુ (૨)સેવકનું કાર્યક્ષેત્ર કે મહેનતાણું. -કી સ્ત્રી૦ સ્ત્રીસેવક, ભક્તાણી. -કી જળ ન૦ ઠાકોરજીના સેવકોના ઉપયોગનું જળ
સેવડી સ્ત્રી૦ [જુઓ શેવડી, સેવડો] જૈન સાધ્વી
સેવડો પું૦ [સર૦ हिं. सेवड़ा] માથે વાળ વધારનાર જૈન સાધુ, જતિ (૨) જાદુગર
સેવતી સ્ત્રી૦ [सं.] એક ફૂલઝાડ, સફેદ ગુલાબ
સેવન ન૦ [सं] સેવવું તે -ના સ્ત્રી૦ સેવા કરવી તે
સેવર્ધન(-ની) વિ૦ [સર૦ म शिवर्धनी (શ્રીવર્ધન ગામમા થતી)] એ નામની જાતની; સેવનુ (સોપારી)
સેવવુ સ૦ક્રિ૦ [सं सेव्] સેવા કરવી. ભજવુ (૨) ખૂબ સંગ કરવો, ઉપયોગમા લેવુ (૩) (પંખીની માદાએ ઉપર બેસી) હૂંફ આપવી (ઇંડાને)
સેવંગું વિ૦ જુઓ સેવર્ધન
સેવા સ્ત્રી૦ [सं] ચાકરી, નોકરી (૨) પૂજા, આરાધના (૩) સારવાર, બરદાસ્ત (૪) નિષ્કામ ભાવથી પારકાનુ કામ કરવુ તે. ૦ચાકરી સ્ત્રી૦ સેવા, ચાકરી; સારવાર. ૦દાસી સ્ત્રી૦ (બાવા કે સાધુએ) સેવા માટે રાખેલ દાસી (રખાત). ૦ધર્મ પું૦ સેવારૂપી ધર્મ ૦પૂજા સ્ત્રી૦ સેવા ને પૂજા ૦ભાવ પું૦ સેવાનો ભાવ, સેવા કરવાની વૃત્તિ કે ભાવના ૦ભાવી વિ૦ સેવાભાવવાળું ૦માર્ગ પું૦ સેવાનો માર્ગ ૦ર્થી વિ૦ [+અર્થી] સેવાના ઉદ્દેશવાળુ (૨) માનદ, 'ઓનરરી' ૦ર્થે અ૦ સેવાના હેતુથી, માનદ રીતે
સેવાળ,૦ળુ,-ળિયું જુઓ શેવાળ, ૦ળુ,-ળિયુ
સેવિકા સ્ત્રી૦ [सं] સ્ત્રી સેવક
સેવિત વિ૦ [सं] સેવેલુ સેવાયેલુ
સેવિંગ્સ બૅન્ક સ્ત્રી૦ [इं] બચતના નાણા મૂકવાની પોસ્ટ ખાતામા ચાલતી બૅન્ક
સેવો સ્ત્રી૦ બ૦વ૦ ખાવાની સેવ [માલિક
સેવ્ય વિ૦ [सं.] સેવવા યોગ્ય (૨) પું૦ શેઠ;
સેશન સ્ત્રી૦ [इं] ધારાસભા જેવા મંડળની બેઠકનો એકસાથે ચાલુ કામનો સમય કે ગાળો, સત્ર (૨) સેશન કોર્ટ. [-ચાલવી= તેની બેઠકનું કામ ચાલુ હોવુ કે થવુ]
સેશન કોર્ટ, સેશન્સ સ્ત્રી૦ [इं] જિલ્લાની વરિષ્ઠ ફોજદારી કોર્ટ [-માં જવું=ફરિયાદ -ગુનાની તપાસ માટે કે છેલ્લી સજા માટે વરિષ્ઠ કોર્ટમા કેસ જવો કે લઈ જવો]
સેશન(-ન્સ) જજ પું૦[इं]સેશન કોર્ટનો જજ
સેશ્વર(-રી) વિ૦ [सं] ઈશ્વરવાળું, આસ્તિક
સેસ પું૦ [इं.] અમુક જાતનો એક કર (જેમ કે મહેસૂલ સાથે ભરવાનો લોકલ બોર્ડ માટેનો)
સેસ સ્ત્રી૦ [प्रा. सेस (सं. शेष)] વરકન્યા અને અઘરણિયાત સ્ત્રીના ખોબામા અપાતા નાળિયેર, પાન સોપારી અને રૂપિયો (૨) વિવાહાદિક શુભ અવસરે અપાતી ભેટ. [-ભરવી=પોશ ભરવી]

સેસફૂલ ન૦ [प्रा. सीस (सं शीर्ष) + ફૂલ; સર૦ म. शीसफूल; हिं. सीसफूल] વેણીમા કે સેંથા આગળ પહેરવાનુ સ્ત્રીઓનુ એક ઘરેણું

સેળભેળ વિ૦(૨)ન૦ જુઓ સેળસેળ. **-ળિયું** વિ૦ સેળભેળ થઈ ગયેલુ, સેળભેળવાળું

સેં (સેં૦) પું૦ [प्रा. सइ (स शत), સર૦ हिं. सैं, म शें] 'એક' સિવાયના સખ્યાવાચક વિ૦ સાથે વપરાતુ 'સો'નુ રૂપ ઉદા૦ બસેં ચારસેં

સેંકડો (સેં૦)પું૦[જુઓ સે, સર૦ म सेंकडा, हिं. सैकडा] સોની સખ્યા, સોનો સમૂહ (૨) સૈકા (૩) વિ૦ અનેકસો. જેમ્ કે સેકડો માણસો

સેંતક,૦તું (સેં૦)વિ૦[सं. सहत्य ?]પુષ્કળ,ઘણુ

સેંત(-થ)લો (સેં૦) પું૦[सं. संहति ઉપરથી ?] ઝરડા ઉપાડવાનુ બે પાખિયાવાળું લાકડું,શેંટલો

સેંથી (સેં૦) પું૦[જુઓ સેંથો]માથાના વાળને બે ભાગમા ઓળતા વચ્ચે પડતી લીટી(-પાડવી). **-થો** પું૦ [स. सीमंतक] જુઓ સેંથી (૨) માથાનુ એક ઘરેણુ (-પાડવો)

સેંદ્રિય વિ૦ [सं] ઇંદ્રિયવાળું, સજીવ

સૈકુ ન૦, **-કો** પું૦[स. शतकम् ;સર૦हिं सैका] સેકડો; સોનો જથો (૨)સો વર્ષનો સમય

સૈડકુ ન૦ [સર૦ સરકવું] સૈડકિયુ (ગાઠ) (૨) સૈડકો. **-કાગાંઠ** સ્ત્રી૦ એક છેડો ખેચવાથી છૂટી જાય તેવી ગાઠ. **-કિયું** ન૦ સૈડકાગાઠ (૨) છોકરાની એક રમત

સૈડકો પું૦ [રવ૦; સર૦ म. सडका] સરડકો; નાક દ્વારા કે પ્રવાહી ખાતાપીતા શ્વાસ પાછો ખેચવાથી થતો અવાજ (૨) સાલ્લાના છાતી ઉપરના પાલવનો જે છેડો સામી બાજુની કૂખમા ખેંચીને ખોસાય છે તે

સૈડણુ ન૦ ['સૈડવુ' ઉપરથી] છાપરાની વળીઓ ઉપર નખાતાં કામઠા, ચીપો વગેરે (૨) તેમને બાધવાની દોરી. **૦માળણ** ન૦ છાપરું સૈડવામા કે માળવામા વપરાતી વસ્તુઓ

સૈડવુ સ૦ક્રિ૦ [જુઓ શીડવુ] સૈડણ પાથરીને તેને બાવવુ (૨) આટી દઈ બે ચીજોને ભેગી બાંધવી

સૈદર પું૦ [फा.] વેરો, માથાવેરો

સૈનિક વિ૦ [सं.] સૈન્યનું,-ને લગતુ (૨) પું૦ લડવૈયો, લશ્કરનો માણસ

સૈન્ય ન૦ [सं.] લશ્કર, ફોજ. **૦સત્તાક** વિ૦ સૈન્યની સત્તાવાળુ, લશ્કરશાહી (રાજ્યતંત્ર)

સૈયડ(-ઢ) પું૦ બ૦ વ૦ બળિયા, શીતળા

સૈયદ પું૦ [अ] મહંમદ પયગબરનો વંશજ (૨) એક અટક (મુસલમાન ને નાગરમા)

સૈરંધ્રી સ્ત્રી૦ [सं.]રણવાસની દાસી (૨)[सं.] વિરાટ રાજાને ત્યા દાસી તરીકે રહેલી દ્રૌપદી

સૈંધવ વિ૦ [स.] સિંધુનું,-ને લગતુ (૨) પું૦ સિંધવ; એક ક્ષાર (૩) ઘોડો (૪) એક રાગ

સો (સે) પું૦ [સર૦ हि. सौ (सं. शत)]'૧૦૦'. [-બળણે બાળીને = ઘણી જ સભાળથી -ટચનું સોનું = ઉત્તમોત્તમ સોનું -ના સાઠ કરવા - ખોટ ખાવી ઊંધો ધંધો કરવો. -મણ રૂની તળાઈએ સૂવું = નિશ્ચિંતતા-સુખચેન હોવા. -યે વર્ષ પૂરાં થવાં = આવી બનવુ, મૃત્યુની તૈયારી થવી. -મું ઓસડ, -મો ઉપાય = મૃત્યુ સામે ઉપાય કે દવા (એ નથી એમ બતાવવા) -સગાનું સગું = બહોળા સગપણવાળુ.]

સોઇયો (સો) પું૦ [प्रा. सूई (सं सूची)] મોટી સોય, સોયો

સોઈ સ્ત્રી૦ [સર૦ म.] સગવડ; વ્યવસ્થા

સોઈ પું૦ [प्रा सूईअ. स सूचिक] સઈ, દરજી

સોક(-ગ)ટી(-ઠી) સ્ત્રી૦, **-ઠુ(-ઠું)** ન૦ [સર૦ म (सं सारी + काष्ठ ?)] સોકટાબાજીનુ મહોરું. [-ઉડાવવી = સોકટાબાજીની રમતમા સામાની સોગટીને બાજીમાથી રદ કરવી (૨) પ્રપંચ ઉઘાડો પાડી દેવો. -મારવી = દાણા પડયા હોય તે પ્રમાણે ઘર ગણી સોગટી બાજીમા બેસાડવી (૨) જય મેળવવો; ફાયદો લેવો -મારવી = સામાના મહોરાને બાજીમાથી ઉડાવવુ (૨) ચોટ લગાવવી (૩) કામ સાધી લેવુ; જય મેળવવો -વાગવી = યુક્તિ ફળવી; હેતુ પાર પડવો. સોગઠું ઉડાવી દેવું = તાલકું તોડી નાખવુ, માથુ ઉડાવી દેવુ.] -ટા(-ઠા)બાજી સ્ત્રી૦ સોકટા વડે રમવાની એક રમત કે તેનુ સાધન-સરંજામ

સોખમાવું અ૦ક્રિ૦ [प्रा सोक्ख (सं. शुष्क)] (કા) સંકોચાવું, સંકોચ લાગવો
સોગ પું૦ [પ્રા. (સં शोक)] (પ.) શોક
સોગટી(–ઠી), –ટું(–ઠું), –ટા(–ઠા)બાજી. જુઓ 'સોકટી'માં
સોગન [સર૦ हिं], સોગંદ [फा] (સો) પું૦બ૦વ૦ સમ, કસમ, શપથ [–ઉપર=સોગનપૂર્વક –આપવા, ખવડાવવા=સોગન લેવડાવવા –ખાવા, લેવા=સમ ખાવા, પ્રતિજ્ઞા કરવી –ઘાલવા=અમુક ન કરો તો તમને ફલાણાના સમ છે એમ કહેવું] ૦નામું ન૦ સોગન પર કરેલો એકરાર, 'એફિડેવિટ'
સોગાત (સો) સ્ત્રી૦ [तुर्की] નજરાણાની ચીજ
સોગામું વિ૦ ['સોગ' ઉપરથી] (કા) શોકસૂચક (વસ્ત્ર, સોગિયું)
સોગિયું વિ૦ ['સોગ' ઉપરથી] શોકવાળું (૨) ન૦ શોકદર્શક વસ્ત્ર, શોકિયું
સોજ પું૦ [फा] સોજો; દરદ (૨) [લા.] બળતરા; લાગણી
સોજ પું૦ [જુઓ સોજું] ઠાવકાપણું (૨) સૌજન્ય; સદ્વર્તન (૩) ચાલ, ઢબછબ (૪) વિ૦ (૫) સોજું
સોજવણ (સોણ,) અ૦ વસ્તાર; પરિવાર
૦ સોજી સ્ત્રી૦ [સર૦ म; हिं सूजी] મેંદો
સોજીલું વિ૦ [સર૦ સોજું] સારા લક્ષણનું, મળતાવડા સ્વભાવનું
સોજું વિ૦ [प्रा सुज्झ (सं शुध्) ઉપરથી; સર૦ हिं. सोझा] સારું, ઉત્તમ (૨) સ્વચ્છ
સોજો પું૦ [જુઓ સૂજવું] લોહીનો જમાવ થઈ ચામડી ઊપસી આવવી તે (–આવવો, ઊતરવો, ચડવો, બેસવો)
સોટી સ્ત્રી૦ ['સટ' રવ૦ ? સર૦ हिं सोंटा. म सोंटा] નેતર અથવા ઝાડની પાતળી લાકડી (–ચલાવવી, મારવી, લગાવવી) –ટો પું૦ મોટી જાડી સોટી ડંગોરો (–મારવો, લગાવવો) [–ચલાવવો=માર મારવો (૨) સત્તા ચલાવવી]
સોડ (સોડ,) સ્ત્રી૦ [स+प्रा उव्वट्ट (सं. उद्+वृत्)=પડખું ફેરવવું] પાસું, બાજુ (૨) સ્ત્રી૦ લાજ કાઢવામાં કે સૂતેલું માણસ મોં ઢાંકવા કપડું મોઢા પર લે છે તે (૩) સોડવણ. [–ઘાલવી=સોડવાળું રાખવું –તાણવી, તાણીને સૂવું=પગથી માથા સુધી ઓઢવું (૨) નિરાંતે સૂવું (૩) આળસુ થઈ પડ્યા રહેવું (૪) રિસાઈને સૂવું (૫) મરી જવું –માં ભરાવું=ને પડખે–આશ્રયે જવું] ૦વણ ન૦ ઓઢવાના વસ્ત્ર કે રજાઈ વગેરે સાથે નીચે રખાતું સુંવાળું વસ્ત્ર
સોડ (ડ') પું૦, સ્ત્રી૦ [સોડવું ઉપરથી] વાસ (૨) બો ૦(–ર)મ સ્ત્રી૦ [प्रा सोरभ (सं सौरभ)] વાસ, પરિમળ; ગંધ
સોડવું (ડ') સ૦ક્રિ૦ સૂંઘવું (૨) અ૦ક્રિ૦ ગંધાવું, સોડવું. ગંધ હોવી કે આવવી
સોડણ (સો) સ્ત્રી૦ જુઓ સોડવણ (સુ)
સોડા પું૦ [इ.] એક ખાર ૦વૉટર ન૦ સોડાનું પીણું [વાસ આવવી
સોડાવું (ડ') અ૦ક્રિ૦ [જુઓ સોડ] સોડવું;
સોડિયું (સો) ન૦ [જુઓ સોડ સ્ત્રી૦] સ્ત્રીએ પહેરેલા લૂગડાનો ડાબી બાજુનો માથાથી કમર સુધીનો ઝૂલનો ભાગ (–વાળવું)
સોડે (સોડે') અ૦ [જુઓ સોડ સ્ત્રી૦] પડખે, નજીક (૨) પ્રમાણે, રીતે
સોડો (સો) પું૦ જુઓ 'સોડ સ્ત્રી૦' ૨ અર્થ [–તાણવો] (૨) મદદગાર
સોણ પું૦, સ્ત્રી૦ [सं सृणि=હાથીને ઘોસવાનું અંકુશ] કાયર, ખીલી
સોણું ન૦ [दि सोवण] સ્વપ્નું –ણલું ન૦ સોણું (લાલિત્યવાચક)
સોત(–તું) (સો) અ૦ [सं. सहित] સુધ્ધાં
સોત્કંઠ વિ૦ [सं] ઉત્કંઠાવાળું (૨) અ૦ ઉત્કંઠા સાથે, ઉત્કંઠાપૂર્વક
સોત્સાહ અ૦ [सं] ઉત્સાહપૂર્વક
સોથો પું૦ કૂચો (વીંખાઈ, ચૂંથાઈ ગયેલો)
સોદર પું૦ [सं] સહોદર, સગો ભાઈ
સોદાગર પું૦ [फा] મોટો વેપારી; કીમતી માલનો વેપારી
સોદાગ(–ગી)રી સ્ત્રી૦ [फा] મોટી કિંમતના

માલનો વેપાર. મોટો વેપાર (૨)સોદાગરપણું
સોદું (સો) વિ૦ [फा. सौदा; સર૦ हिं. सौदा, म सोदा] લુચ્ચું; વ્યભિચારી (૨) ઠગ ધૂર્ત **–દાઈ** સ્ત્રી૦
સોદો (સો) પું૦ [तुर्की] વેચવાનો ધંધો, વેપાર (૨) [લા.] ખરીદી કે તે કરવાનો સંકેત કે વાયદો (૩) વેપારી સાહસ. [**–પાકવો**= સોદામાં સફળ થવું, ખરેખર સોદો થવો (૨) વાયદો પૂરો થવો, તેનો સમય થવો]
સોધરી સ્ત્રી૦ (સુ + ધરાવું ?) તૃપ્તિ; સંતોષ
સોનકાર પું૦ [સોનું + કાર] + સોની
સોનચંપો પું૦ [સોનું + ચંપો] પીળો ચંપો
સોનલ વિ૦ [સોનું પરથી] સોનેરી
સોનાગેરુ પું૦ [સોનું+ગેરુ] એક જાતની લાલ માટી
સોનાપાણી ન૦ [સોનું + પાણી] જેમાં સોનું [ઓળ્યું હોય તે પાણી
સોનામહોર સ્ત્રી૦ સોનાનો સિક્કો. [**–જેવું**= અત્યંત કીમતી – હિતકર કે સુંદર]
સોનામુખી સ્ત્રી૦ એક રેચક વનસ્પતિ
સોનાર પું૦ [प्रा सुन्नार, सं. सुवर्णकार સર૦ हिं, म.] સોની. **૦ણ** સ્ત્રી૦ સોનીની સ્ત્રી
સોની, ૦મહાજન પું૦ [સોનું પરથી] સોના-રૂપાના ઘાટ ઘડવાનું કામ કરનાર
સોનું ન૦ [प्रा सोण्ण (सं. सुवर्ण)] સુવર્ણ, પીળા રંગની એક કીમતી ધાતુ [**સોનાનાં નળિયાં કરવાં** = ખૂબ કમાવું; બહુ ધનવાન થવું **સોનાની આરેથી લીંપવું** = ઘણું જ સુશોભિત કરવું **સોનાની તક, પળ** = ફરી ફરી ન આવે તેવી સારી તક, અમૂલ્ય અવસર **સોનાની લંકા લૂંટાવી** = ઘણી કીમતી વસ્તુનું ગૂમ થવું કે લૂંટાવું **સોનાને ઘૂઘરે રમવું, પારણે ઝૂલવું**= ગર્ભશ્રીમંતાઈમાં ઊછરવું **સોનાનો કોળિયો**=મોઘામાં મોઘો ખોરાક **સોનાનો વરસાદ વરસવો** = પુષ્કળ કમાણી થવી. **સોનાનો સૂરજ** ઊગવો = ખૂબ સુખ ને આબાદીનો **સમય** આવવો **સોનેથી દાંત ઘસવા**=ધનની મોજ માણવી (૨) ધનાઢ્ય હોવું]
સોનેરી વિ૦ [સોનું પરથી] સોના જેવા પીળા રંગનું (૨) સોનાનું (૩) સોનાનો ઢોળ ચડાવેલું (૪) [લા] ઉત્તમ, ધ્યાનમાં લેવા જેવું (નિયમ, કાયદો ઇ૦). [**–કેળું** = એક સારી જાતનું કેળું. **–ટોળી** = દગાબાજીનાં કામો ચાલાકીથી કરતી બદમાશોની ટોળી]
સોનૈયો પું૦ [સોનું પરથી] સોનાનો સિક્કો. [**–કે રૂપૈયો** = એક બાળરમત.]
સોનેટ ન૦ [इं.] અંગ્રેજી કાવ્યનો એક પ્રકાર
સોપટ અ૦ [સર૦ શેપટ] સીધેસીધું, પાધરું
સોપપત્તિક વિ૦ [सं] ઉપપત્તિ – પ્રમાણયુક્ત
સોપાધિ, ૦ક વિ૦ [सं] ઉપાધિવાળું
સોપાન ન૦ [सं] સીડી, દાદર (૨) પગથિયું
સોપારો પું૦ [अ सिपारह] અધ્યાય [**–ગણવા, ગણી જવા** =નાસી જવું.]
સોપારી સ્ત્રી૦, ન૦ [સર૦ हिं., म सुपारी] મુખવાસમાં વપરાતું એક ફળ પૂગીફળ
સોપો પું૦ [प्रा. सुप्प (सं स्वप्) ઉપરથી] રાત્રીના પહેલા પહોરમાં પ્રાણીઓ નિદ્રાવશ થતાં વળતો જંપ કે શાંતિ [ધ્રાસકો
સોફ સ્ત્રી૦ [सं शोफ] સોજો (૨) ભયનો
સોફવા પું૦ [सं शोफ+વા] શરીર ફૂલી જાય તેવો વાયુનો રોગ
સોફા પું૦ [इं] ગાદીવાળી ખુરશીઘાટની એક બેઠક (એકથી વધુ બેસે એવી)
સોબત (સો) સ્ત્રી૦ [अ. सुहबत, સર૦ हिं. सोहबत, म] સાથ, મૈત્રી; સંગ. [**સોબતે ચડવું**=સંગ કરવો] **–તી** પું૦ સાથી મિત્ર
સોભ ન૦ [सं शुभ] સૌભાગ્યનું ગીત (વરકન્યા પરણી ઊઠ્યા પછી ગવાતું)
સોભાગ પું૦ જુઓ સૌભાગ્ય (૨) સુવાસણનું ચિહ્ન. સોહાગ (સુ) [**–ઉતરાવવો, લેવડાવવો**= (વિધવાએ) ચોરલો વગેરે કઢાવી નાખવા. **–રાખવાં**=વૈધવ્ય હોવા છતાં હેવાતણના ચિહ્ન કાયમ રાખવા] **૦પાંચમ** સ્ત્રી૦ સૌભાગ્ય પંચમી. **૦વંતી** વિ૦ સૌભાગ્યવંતી
સોભાગવટું ન૦ [सं सौभाग्यवंत ?] બારસાખ ઉપરનું આડું લાકડું

સોભાનઅલ્લા, ૦હ [अ सुब्हानल्लाह्] ભલા ભગવાન !' જેવો એક આશ્ચર્યના ઉદ્ગાર
સોમ પુ૰ [सं] સોમવલ્લી, તેનો રસ (૨) ચંદ્રમા (૩) સોમવાર (૪) પુ૰ સંગીતમા એક અલંકાર [–નાહ્યા=સોમયાગમાં પૂર્ણાહુતિનુ સ્નાન કરવું (૨) 'છૂટ્યા, નિરાત થઈ' એવા અર્થનો ઉદ્ગાર]. **૦પ્રદોષ** સોમવારે એક ટંક ખાવાનુ વ્રત **૦પાન** ન૰ સોમરસ પીવો તે. **૦યજ્ઞ, ૦યાગ** પુ૰ જેમા સોમરસ પીવામાં આવતો તેવો એક યજ્ઞ **૦રસ** પું૰ સોમવલ્લીનો માદક રસ. **૦વતી** વિ૰સ્રી૰ સોમવારે આવતી(અમાસ) [–**અમાસ ને શુક્રવાર**=તદ્દન અશક્ય વાત] **૦વદની** વિ૰સ્રી૰ ચંદ્રવદની. **૦વલ્લી, ૦વેલી** સ્રી૰ વેદકાળમા પ્રસિદ્ધ એક લતા, જેના પાનના રસનો યજ્ઞોમા ઉપયોગ થતો **૦વાર** પુ૰ (સં.) અઠવાડિયાનો એક દિવસ. **૦વારિયું** ન૰ (ચ) કાણમોકાણ (સોમવારે સામાન્યપણે થતુ હોવાથી). **૦વારું** વિ૰ સોમવારનુ, સોમવારે આવતુ કે શરૂ થતું
સોમલ પુ૰,ન૰ [अ सम्मुल्फ़ार] એક ઉપધાતુ કે પથ્થર, એક અત્યંત ઝેરી પદાર્થ **૦ખાર** પું૰ ધોળો સોમલ, શંખિયો સોમલ
સોમવતી. સોમવલ્લી, સોમવાર, –રિયું, –રું સોમવેલી જુઓ 'સોમ'મા
સોમેશ્વર પુ૰[सं](સ) એક પ્રસિદ્ધ શિવલિંગ
સોય (સો) સ્રી૰ [प्रा सूई (सं सूची)] સીવવાનુ નાકાવાળું, પાતળુ અણીદાર સાધન
સોય સ૰ [स स+एव] (પ.) તે
સોયણી સ્રી૰ ['સોહવું' ઉપરથી] મોચીનુ ઓજાર (ચામડું સાફ કરવા માટેનુ)
સોય(–હિ)ણી સ્રી૰ [સર૰ हिं सोहिनी (प्रा सोहि, स शोभिन्)] એક રાગિણી
સોયાબીન સ્રી૰[इ] એ નામની ફળી કે દાણો (વટાણા જેવો) [સોય, સોઇયો
સોયો (સો) પુ૰ [જુઓ સોય સ્રી૰] મોટી
સોરટી સ્રી૰ [इं सोर्टिशन] ઘણા જણની રકમ ભેગી કરી અમુક હિસ્સો નાખી બાકીનામાથી ચિઠ્ઠી નાખી જેનુ નામ આવે તેને નિયત ઇનામ આપવુ તે; 'લૉટરી'
સોરઠ પુ૰ [प्रा सोरठ्ठ (सं सौराष्ट्र)] (સ) કાઠિયાવાડનો એક ભાગ, સારાષ્ટ્ર (૨) એક રાગ **–ઠિયાણી** સ્રી૰ સોરઠી સ્રી **–ઠિયો** પું૰ સોરઠમા થતો એક જાતનો ઘોડો **–ઠી** વિ૰ સોરઠ દેશનુ,–ને લગતુ **–ઠો** પુ૰ એક છંદ
સોરણુ (સો) સ્રી૰; ન૰ ['સોરવુ' ઉપરથી] વિયોગથી થતુ ઝૂરણ સોરવું તે
સોરમ સ્રી૰ જુઓ સોડમ [ચેન પડવું
સોરવવું સ૰ક્રિ૰ [सु+રમવું ?] ગમવુ, ગોઠવુ;
સોરવું (સો') સ૰ ક્રિ૰ [सं क्षुर्] કેઝરડી કે આછુ છોલી કે ખાપાખૂપી કાઢી સાફ કરવું (૨) [લા] ખૂબ પૈસા પડાવવા (૩) ભાડવુ
સોરવું (સો) અ૰ ક્રિ૰ વિયોગથી ઝૂરવુ
સોરંગ વિ૰ + જુઓ સુરંગ
સોરંગી સ્રી૰ [सु+રંગ] એક વનસ્પતિ (જેનો લાલ રંગ બને છે) **૦ભાઇ** પું૰ ફક્કડ પુરુષ
સોરભ સ્રી૰ [प्रा (सं सौरभ)] + સોરભ
સોરાટવું (સો') સ૰ક્રિ૰ ['સોરવુ' પરથી] સોર સોર કરવું, ખૂબ છોલવું(૨)[લા]ખૂબ ભાડવું
સોરામણુ (સો) સ્રી૰ જુઓ સોરણ
સોરાવટ (સો) સ્રી૰ ['સોરવુ ઉપરથી] સોસ
સોરાસોર સ્રી૰[સોરવુ' ઉપરથી] છોલાછોલ; સોરસોરા (૨) [फा शोर પરથી] શોરબકોર (૩) [?] શોધાશોધ
સોરી સ્રી૰ [જુઓ સોરવવુ] સોરવવુ–ગમવું તે (૨) કરસણના સાઠાને સુકાવા ઊભા મૂકવા તે [–**વળવી**=નિરાત અનુભવવી]
સોરુ અ૰ [प्रा सोअर (सं. सादर) ઉપરથી ?] લગીમાં, સુધીમા
સૉલિસિટર પુ૰ [इं] અસીલો સાથે સબંધ રાખતો એક ધારાશાસ્ત્રી [તરંગ ટુકો
સોલો પુ૰ [इ] પત્તાની એક રમત (૨)[લા]
સોલ્જર પુ૰ [इं] સૈનિક (૨) ગોરો સૈનિક
સોલ્લાસ વિ૰ [सं] ઉલ્લાસવાળુ (૨) અ૰ ઉલ્લાસ સાથે, ઉલ્લાસપૂર્વક
સોવડા(–રા)વવું સ૰ક્રિ૰ 'સોવું,' 'સોવાવું'નુ પ્રેરક [ખાતરીપૂર્વક
સોવસા અ૰ [સો+વસો] લગભગ નક્કી,

સોવાટ પું૦ સોવાવું તે
સોવાવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. सोह (સં शोधय्)] અહીં તહીં ફાંફાં મારવાં; મુશ્કેલીમાંથી છૂટવા આમ તેમ બેફામ જેમ દોડવું (૨) 'સોવું'નું કર્મણિ
સોવા(-હા)સણ(-ણી) સ્ત્રી૦[પ્રા सोवासिणी (સં सुवासिनी)] સૌભાગ્યવતી [મંડળ
સોવિયેટ ન૦[ઇં] ગ્રામપંચાયત જેવું સ્વસત્તાક
સોવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા सोह (સં शोधय्)]સૂપડામાં નાખી આમ તેમ ફેરવીને ઝાટકવું
સોવ્રણ ન૦ + જુઓ સુવર્ણ ૦કાર પું૦ સોની
સોસ પું૦ [પ્રા. (સં शोष)] અતિશય તરસ; ગળે પડતી સૂક (૨) [લા] તીવ્ર ઇચ્છા (૩) ફિકર; ચિંતા. [-પડવો = અત્યંત તરસ લાગવી ગળું સુકાવું] ૦ના સ્ત્રી૦ સોસ
સોસવાવું અ૦ ક્રિ૦ ['સોસવું' પરથી] રસનું સુકાઈ જવું (૨) શરીર સુકાવું (ચિંતાથી)
સોસવું અ૦ક્રિ૦[પ્રા सोस (સં. शुष्, शोषय्)] સહન કરવું (૨) સ૦ક્રિ૦ શોષવું ચૂસી લેવું
સોસળું વિ૦ ભુલકણું, વીસરભોળું(૨)સૂનું; સંભાળ વિનાનું. -ળાઈ સ્ત્રી૦ બેફામપણું
સોસાયટી સ્ત્રી૦ [ઇં] મંડળી (૨) સમાજ (૩) ભેગા મળી બાંધેલા મકાનોનો નવો વસવાટ; 'હાઉસિંગ સોસાયટી' [કર્મણિ
સોસાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ સોસવાવું(૨)'સોસવું'નું
સોહવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા सोह (સં शुभ्)]શોભવું; સોહાવું. -ણી સ્ત્રી૦ + શોભા
સોઽહં શ૦પ્ર૦ [સં] 'તે (બ્રહ્મ) હું છું' એવું એક મહાવાક્ય
સોહા સ્ત્રી૦ [પ્રા. (સં शोभा)] (પ) શોભા ૦ગ વિ૦ (પ) સોહાગી, શોભીતું
સોહાગ પું૦ [પ્રા. सोहग्ग (સં सौभाग्य)] હેવાતન (૨)રૂડું ભાગ્ય (૩)હેવાતનનું કોઈ પણ ચિહ્ન (જેમ કે ચૂડી, ચોટલો, ચાલ્લો ઇ૦) (૪) વિ૦ જુઓ 'સોહા'માં [-ઉતરાવવો, લેવરાવવો = હેવાતનનાં ચિહ્ન કઢાવી નાખવાં -રાખવો = વિધવા થયા છતાં સૌભાગ્યવતીનાં ચિહ્ન કાયમ રાખવાં.] ૦ણ વિ૦ સ્ત્રી૦ સૌભાગ્યવતી
સોહાગી વિ૦ [જુઓ સુહાગ] સુશોભિત(૨) સારા ભાગ્યવાળું, સુખી (૩) આનંદી
સોહામણું, સોહાવનું + વિ૦ [જુઓ સોહાવું; સર૦ મ. सुहावना, હિં सोहावना] સુશોભિત
સોહાવવું સ૦ક્રિ૦ 'સોહ(-હા)વું'નું પ્રેરક
સોહાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ સોહવું [સોહાગણ
સોહાસણ(-ણી) સ્ત્રી૦ [જુઓ સોવાસણ]
સોહિણી(-ની) સ્ત્રી૦ [જુઓ સોયણી] એક રાગિણી (૨) + સ્વરૂપવતી સ્ત્રી
સોહોર પું૦[જુઓ શોર] + ઘોંઘાટ,શોરબકોર
સોહ્યું વિ૦ [જુઓ સોહવું] + સુંદર; સોહતું
સોહ્લું વિ૦ ['સોહવું' ઉપરથી] સોહામણું (૨) સહેલું (૩) સુખદાયક (૪) ન૦ મન-ગમતી શૃંગારચેષ્ટા કે રમત. -લો પું૦ ભભકો રેફ (૨) આનંદનો ઉછાળો, ઉત્સવ (૩) સૌભાગ્યનું અભિમાન
સોળ વિ૦ [પ્રા सोलस (સં षोडशन्)] '૧૬'. [-મી ઘડી જવી = ગભરાઈ જવું, આફત આવી પડવી -વાલ ને એક રતી = બરાબર; સાચું; ન્યાયપુરઃસર સોળશે મંગળવારે = કદી જ નહીં. સોળે કળા = પૂરેપૂરું, પૂર્ણ (ચંદ્રની ૧૬ કળા ઉપરથી) સોળે શણગાર સજીને = પૂરેપૂરો ઠાઠ કરીને (સોળ શણગાર છે તે ઉપરથી) સોળે સંસ્કાર થઈ ચૂક્યા = બધા સુખદુઃખ વીતી ચૂકવા (સંસ્કાર સોળ છે તે ઉપરથી) સોળે સોકટી કાચી હોવી = બધું જ કરવાનું બાકી હોવું સોળે સોપારા ભણવા = બધી રીતે હોશિયાર થવું (સોળ અધ્યાય ઉપરથી) સોળેસોળ આની = જોઈએ તેવું; બરાબર.] ૦કૂકી(-ટી) સ્ત્રી૦ સોળે કૂકીથી રમાતી એક બાજી ૦પેજી વિ૦ [+ ઇં. पेज = પૃષ્ઠ] (છાપવામાં) સોળ પૃષ્ઠ થાય એવા કદનું ૦ભત્તુ ન૦ [પ્રા भत्तअं (સં. भक्तकम्)] સોળ ટંક ઉપવાસનું વ્રત (જૈન)
સોળ (સો) પું૦, -ળું ન૦ [જુઓ સળ] (સોટી વગેરેના) મારનો શરીર પર પડતો આંકો [-ઊઠવા, પડવા, સોળાં ઊઠવાં = જુઓ 'સળ'માં.]

સોળું વિ૦ [प्रा. सोह (स शोधय्) ઉપરથી; સર૦ म. सोवळा] ધોઈને અલગ રાખેલું (૨) ન૦ [સર૦ म. सोवळें] અબોટિયુ (૩) મરનાદ [સોળામાં હોવું = અબોટિયુ પહેર્યું હોવુ કોઈને ન અડાય તેવી શુદ્ધ સ્થિતિમાં હોવુ.] [લાઓ વળો

સોળૈયો પું૦ ['સોળ' વિ૦ ઉપરથી] સોળ ફૂટનો

સોં (સોં૦) સ્ત્રી૦ [स सज्ञा] ભાન, શુદ્ધિ (૨) સમજણ; અક્કલ (૩) સ્ફૂર્તિ; તેજી

સોંગ (સોં પું૦ [જુઓ સ્વાગ] નાટકમાનો વેશ. કૃત્રિમ દેખાવ (૨) ઢોંગ [-ધરવો, લેવો = વેશ લેવો]

સોંઘ, ૦વારી (સોં૦) સ્ત્રી૦, -ઘારત(-થ) સ્ત્રી૦, ન૦ [જુઓ સોંઘું] સસ્તાપણું, છત

સોંઘું (સોં૦) વિ૦ [सं स्वर्घक] ઓછા ભાવનું; સસ્તુ [-મોંઘુ થવુ = માન માગવુ]

સોંઠવુ (સોં૦) સ૦ક્રિ૦ ['હાસવુ'નો વ્યત્યય ?] આપવુ (૨) ગરજ હોય ત્યારે ઇચ્છા ન હોય તોપણ આપવું [(૨) સાઠવું, જવુ

સોંઢવું (સોં૦) અ૦ક્રિ૦ જુઓ સૂઢવુ તૈયાર થવુ

સોંધો (સોં૦) પુ૦ [प्रा सोगंधिअ (स सौगन्धिक)] એક સુગધીદાર પદાર્થ

સોંપણ સોં૦) સ્ત્રી૦ ['સોંપવુ' ઉપરથી] સુપરત; ભાળવણી, સોંપેલુ તે

સોંપરત (સોં૦) સ્ત્રી૦ જુઓ સુપરત

સોંપવું (સોં૦) સ૦ક્રિ૦ [सं समर्प, સર૦ म. सोपणें, हिं. सौंपना] કોઈના કબજામા સાચવવા આપવુ, ભાળવવું

સોંફ (સોં૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं सौंफ (सं. शतपुष्पा, प्रा सअ + पुप्फा)] વરિયાળી

સોંસરવું સોંસરું (સોં૦) વિ૦ (૨) અ૦ [सं ससृ के सु-सृ ?] આરપાર. [-નીકળવું, પડવુ-સોંસરુ જવુ (૨) ન પચવુ.]

સૌ વિ૦ [अप सउ, प्रा. सव्व (सं सर्व)] સઘળુ; સર્વ સહુ (૨) અ૦ પણ, સુધ્ધા; વળી ઉદા૦ તુ સૌ (હો) આવજે

સૌકર્ય ન૦ [सं] સુકરતા, સહેલાઈ [મૃદુતા

સૌકુમાર્ય ન૦ [सं] સુકુમારતા; નાજુકતા;

સૌખ્ય ન૦ [सं] સુખ, આરોગ્ય

સૌગત(-તિક) પુ૦ [सं.] સુગત-બુદ્ધનો અનુયાયી

સૌજન્ય ન૦ [स] સુજનતા, ભલઈ

સૌત્રામણ પુ૦ એક જેરી પીધુ (૨) [स सौत्रामणी] એક યજ્ઞ

સૌદામ(-મિ)ની સ્ત્રી૦ [स.] વીજળી

સૌદાયક વિ૦ કન્યાને સગા તરફથી ભેટ તરીકે અપાતી (વસ્તુ) (૨) ન૦ લગ્નની ભેટ

સૌભાગ્ય ન૦ [स] સારુ ભાગ્ય (૨) સુખ; આનદ, કલ્યાણ (૩) સધવાવસ્થા (૪) ઐશ્વર્ય (૫) સૌન્દર્ય (૬) જ્યોતિષમા એક યોગ ૦ચિહ્ન ન૦ સૌભાગ્યાવસ્થા સૂચવનારા સ્ત્રીના આભૂષણ (ચાલ્લો, કેશ વગેરે) ૦દ્રવ્ય ન૦ હળદર, કકુ અક્ષત વગેરે માગલિક વસ્તુઓ ૦પચમી સ્ત્રી૦ કાર્તિક સુદિ પાચમ. ૦વ(-વં)તી વિ૦ સ્ત્રી૦ સધવા, સુવાસિની. ૦વર્ધ(૦ક) વિ૦ સૌભાગ્ય વધારનાર

સૌભ્રાત્ર ન૦ [स] સમાર્ગ કે પ્રેમનો સબધ

સૌમનસ્ય ન૦ [स] પ્રસન્નતા [લક્ષ્મણ

સૌમિત્ર(-ત્રિ) પુ૦ [म] (સ) સુમિત્રાનો પુત્ર-

સૌમ્ય વિ૦ [सं] સશીલ, શાત (૨) મનોહર સુંદર

સૌર વિ૦ [सं] સૂર્ય સબધી ૦માસ પુ૦ એક રાશિમા જેટલો કાળ સૂર્ય રહે તેટલો કાળ. ૦વર્ષ ન૦ એક મેષસંક્રાતિથી માડીને ૧૨ રાશિ ફરીને પાછા મેષ રાશિમા આવતા સૂર્યને જેટલો કાળ જાય તેટલો કાળ

સૌરભ ન૦ [स] સુગધ

સૌરાષ્ટ્ર પું૦. ન૦ [स] (સં) સોરઠ દેશ -ષ્ટ્રી વિ૦ સૌરાષ્ટ્રનુ (૨) પુ૦ ત્યાનો વતની (૩) સ્ત્રી૦ ઉત્તર ગુજરાતની જૂની પ્રાકૃત ભાષા

સૌવર્ણ વિ૦ [स] સુવર્ણનુ; સોનેરી

સૌવીર પુ૦[स] (સ) સિધુ નદીની આસપાસનો એક પ્રાચીન દેશ

સૌવીરી સ્ત્રી૦ [सं] મધ્યમ ગ્રામની એક મૂર્છના

સૌશીલ્ય ન૦ [सं] સુશીલતા, સદ્વર્તન

સૌષ્ઠવ ન૦ [सं] ઉત્કૃષ્ટપણું (૨) સુદરતા (૩) ચપળતા, લાઘવ ૦પ્રિય વિ૦ સૌષ્ઠવ જેને પ્રિય છે તેવુ

સૌહાર્દ(-ર્દ્ય) ન૦ [स] સુહૃદતા, મિત્રતા

સૌંદર્ય ન૦ [सं] સુદરતા

સ્કંદ પુ૦ [સં.] (સ) કાર્તિકેય
સ્કંધ પુ૦[સં.] ખભો (૨) ડાળી (૩) થડ (૪) સૈન્યનો વ્યૂહ (૫) સમુદાય (૬) વિભાગ, પ્રકરણ
સ્કાઉટ પુ૦[ઇ] મુખ્યત્વે છોકરાઓની તાલીમ માટે રચાયેલા, એ નામના એક સંઘનુ માણસ
સ્કૂલ સ્ત્રી૦ [ઇ] શાળા, નિશાળ
સ્કોલરશિપ સ્ત્રી૦ [ઇં.] શિષ્યવૃત્તિ
સ્ક્રૂ પુ૦ [ઇં] પેચવાળો ખીલો
સ્ખલન ન૦[સં] ભૂલ; ચૂક (૨) સન્માર્ગથી ચ્યુત થવુ તે (૩) ટપકવું, ઝરવું કે પડવું તે (૪) ઠોકર (૫) તોતડાવું તે. **૦શીલ** વિ૦ વારવાર સ્ખલન કર્યા કરનાર
સ્ખલિત વિ૦ [સં.] સ્ખલન પામેલુ [ચૂલો
સ્ટવ પુ૦ [ઇં] ઘાસતેલથી બળતો એક જાતનો
સ્ટાફ પું૦ [ઇ] કોઈ કાર્યાલય કે કચેરીમાં કામ કરતા બધા સેવકોનો સમૂહ
સ્ટાંપ (૦) પુ૦ જુઓ સ્ટૅમ્પ. [**–પર લખી આપવું**=કાનૂની ચોકસાઈ કે જવાબદારીથી લખાણ કરવુ પાકું લખી આપવું.]
સ્ટીમર સ્ત્રી૦ [ઇં.] આગબોટ [જાણનાર
સ્ટેનોગ્રાફર પુ૦ [ઇં.] લઘુલિપિમા લખી
સ્ટૅન્ડ પુ૦ [ઇં.] (વાહનોનો) થોભો; ઊભા રહેવાની જગા (૨) મૂકવાની ઘોડી–ઘોડો ઇ૦
સ્ટૅન્સિલ પેપર પું૦ [ઇ.] જેના પર કાપાવાળી લોખંડી કલમથી લખીને, ઉપર શાહી ચોપડી ઘણી નકલો કાઢી શકાય તેવો એક કાગળ
સ્ટૅમ્પ પુ૦ [ઇં] સિક્કો કે તેની છાપ (૨) (ખતદસ્તાવેજની) ટિકિટ કે એનો સરકારી કાગળ (૩) [લા.] ખત, દાવા વગેરે અંગે આપવો પડતો સરકારી વેરો કે તેનો ખર્ચ; ઉદા૦ કેટલો સ્ટૅમ્પ આપવો પડ્યો?
સ્ટેશન ન૦ [ઇં.] આગગાડીને થોભવાનુ મથક (૨) કોઈ મથક, જેમ કે પોલીસ સ્ટેશન. **૦માસ્તર** પું૦ સ્ટેશનનો વડો અમલદાર
સ્ટેશનરી સ્ત્રી૦[ઇં] લેખનસાહિત્ય, લખવાના કામને માટે જરૂરી બધી સાધન-સામગ્રી
સ્ટોઇક વિ૦ (૨) પું૦ [ઇ.] ઝીનો નામે એક ગ્રીક તત્ત્વજ્ઞાનીની ફિલસૂફીને લગતુ કે તેને માનનારું
સ્ટૉક પું૦ વેપાર વણજની વસ્તુ કે માલનો જથો. [**–લેવો**=સ્ટૉક હિસાબે બરોબર છે કે નહિ તે તપાસવું.] (આ ઇ૦ની)
સ્ટૉલ પુ૦, સ્ત્રી૦ [ઇં.] દુકાન (સ્ટેશન પર છાપા
સ્તન ન૦ [સં.] થાન; ધાઈ. **૦પાન** ન૦ ધાવવું તે. **–નંધય** વિ૦ (૨) ન૦ [સં] ધાવણું (બાળક) **–ન્ય** ન૦ [સં.] દૂધ [અધ્યાય
સ્તબક પુ૦ [સં] ફૂલનો ગુચ્છો (૨) પરિચ્છેદ;
સ્તબ્ધ વિ૦ [સં.] આશ્ચર્યચકિત, દિઙ્મૂઢ (૨) જડ; નિશ્ચેષ્ટ
સ્તર પુ૦ [સં.] થર
સ્તવ પુ૦, **૦ન** ન૦ [સં.] સ્તુતિ. **૦નીય** વિ૦ સ્તુત્ય; સ્તવ્ય **૦વું** સ૦ ક્રિ૦ [સં સ્તુ] સ્તુતિ કરવી **–વ્ય** વિ૦ સ્તુતિ કરવા યોગ્ય
સ્તંબ પું૦ [સં] ઝૂમખું; ઝૂડ
સ્તંભ પું૦ [સં.] થાંભલો, ટેકો (૨) જડતા, નિશ્ચેષ્ટતા (૩) પ્રતિબંધ, રુકાવટ, નિયમન (૪) કાવ્યના અષ્ટભાવમાંનો એક. **૦ન** ન૦ થોભાવવું, અટકાવવું કે રોકવુ તે (૨) સહારો; ટેકો (૩) જડ કે નિશ્ચેષ્ટ કરી દેવુ તે (મંત્ર કે પ્રયોગથી) **૦વું** અ૦ક્રિ૦ [સં સ્તમ્] થોભવું. **–ભિત** વિ૦ [સં.] થોભાવેલુ (૨) ટેકવેલુ (૩) સ્તબ્ધ
સ્તાન ન૦ [ફા.] 'સ્થાન' એ અર્થમાં નામને લાગે છે. ઉદા૦ હિંદુસ્તાન
સ્તુતિ સ્ત્રી૦ [સં.] ગુણગાન, તારીફ, વખાણ (૨) દેવદેવીની સ્તુતિ–પ્રાર્થના. **૦પાઠ** પું૦ સ્તુતિ ગાવી તે **૦પાઠક** પુ૦ ભાટ; ચારણ. **૦પાત્ર** વિ૦ પ્રશંસા કરવા યોગ્ય
સ્તુત્ય વિ૦ [સં.] સ્તુતિપાત્ર, વખાણવા જેવું
સ્તુત્યર્થવાદ પું૦ [સં.] (ન્યા.) મૂળવાદમાં વધારો કરી વિશેષ કહેવું તે
સ્તૂપ પુ૦ [સં] રાશિ; ઢગલો (૨) ઘુમ્મટ જેવુ બાંધકામ (બુદ્ધના અવશેષો ઉપર)
સ્તેન પુ૦ [સં.] ચોર
સ્તેય ન૦ [સં.] ચોરી
સ્તોતા પુ૦ [સં.] સ્તુતિ કરનાર
સ્તોત્ર ન૦ [સં] કોઈ પણ દેવની છંદોબદ્ધ સ્તુતિ
સ્તોમ પું૦[સં]સ્તુતિ; સ્તવન (૨) યજ્ઞ (૩) સમૂહ

સ્ત્યાન ન૦ [સં] સ્થૂળતા, જાડપણ (૨)(યોગમાં) પ્રમાદ, ઇંદ્રિયોની જડતા કે અશક્તિ
સ્ત્રિયારાજ ન૦ જુઓ ત્રિયારાજ
સ્ત્રિયાળ(-ળુ) વિ૦ સ્ત્રી જેવા સ્વભાવનું, પોચું અને વેવલું (૨) સ્ત્રીઘેલું
સ્ત્રી સ્ત્રી૦ [સં] બૈરી (૨) પત્ની. [**-કરવી** =પરણવું; નાતરું કરવું **-માં આવવું, -વેશમાં આવવું** = ઋતુમાં આવવું; ઉમ્મર લાયક થવું] **૦કેસર** ન૦ ફૂલનો માદા બીજવાળો રેસો. **૦કેળવણી** સ્ત્રી૦ સ્ત્રીઓની કેળવણી. **૦ચરિત(-ત્ર)** ન૦ સ્ત્રીની ચતુરાઈ **૦જન** ન૦ બાઈ માણસ, બૈરું **૦જાતિ** સ્ત્રી૦ આખો સ્ત્રીવર્ગ. **૦જિત** વિ૦ નારજિત, બૈરીને વશ, બૈરીના કહ્યામાં રહેનાર **૦ત્વ** ન૦ **૦દાક્ષિણ્ય** ન૦ સ્ત્રી તરફ માનભરી વર્તણૂક, 'શિવલરી **૦ધન** ન૦ સ્ત્રીની પોતાની જ માલકીનું ધન. **૦ધર્મ** પુ૦ સ્ત્રીનો ધર્મ – તેના ખાસ ગુણલક્ષણ વગેરે કે કર્તવ્યાદિ (૨) રજોદર્શન **૦પાત્ર** ન૦ કથા નાટ્ય વગેરેનું નારીપાત્ર. **૦પુરુષસંબંધ** પું૦ સ્ત્રી અને પુરુષ વચ્ચે સંસર્ગ, સંબંધ ઇ૦ વ્યવહાર. **૦બહુમાન** ન૦ સ્ત્રીઓ પ્રત્યેનું આદરમાન, સ્ત્રીદાક્ષિણ્ય. **૦બુદ્ધિ** સ્ત્રી૦ સ્ત્રીની બુદ્ધિ (૨) સ્ત્રીની સલાહ. **૦લિંગ** ન૦ નારી જાતિ (વ્યા). **૦શિક્ષક** પુ૦,સ્ત્રી૦ શિક્ષિકા. **૦શિક્ષણ** ન૦ સ્ત્રીકેળવણી **૦સ્વભાવ** પું૦ સ્ત્રીનો સ્વભાવ **૦સ્વાતંત્ર્ય** ન૦ સ્ત્રીઓની સ્વતંત્રતા **૦હઠ** સ્ત્રી૦ સ્ત્રીની હઠ (૨) [લા.] ભારે, જબરી હઠ. **૦હત્યા** સ્ત્રી૦ સ્ત્રીની હત્યા કે તેને માર્યાનું પાપ
સ્ત્રૈણ વિ૦ [સં] સ્ત્રી જેવું (૨) બીકણ અને વેવલું, નામર્દ (૩) ન૦ સ્ત્રીત્વ (૪) નામર્દાઈ. **૦તા** સ્ત્રી૦, **૦પણું** ન૦
-સ્થ અ૦ [સં.] 'રહેનારું, રહેલું' એ અર્થમાં સમાસને અંતે ઉદા૦ કંઠસ્થ, માર્ગસ્થ
સ્થગિત વિ૦ [સં] થંભી ગયેલું, રોકાયેલું (૨) રોકી દીધેલું; ખસેડાય કે વપરાય નહીં તેમ ઠરાવેલું – કરેલું

સ્થપતિ પું૦ [સં] શિલ્પી; સ્થાપત્ય જાણનાર
સ્થલ(-ળ) ન૦ [સં.] જગા, સ્થાન (૨) જમીન **૦ચર** વિ૦ જમીન ઉપર ફરનારું કે રહેનાર **૦દેવતા** પું૦ બ૦વ૦; સ્ત્રી૦ અમુક સ્થળની પાલક દેવી કે દેવ **૦પદ્મ** ન૦ બિલાડીનો ટોપ(?) **૦માર્ગ** પું૦ જમીન પર થઈને જતો માર્ગ. **૦વાચક** વિ૦ સ્થળનો બોધ કરનારું (વ્યા) **૦વિદ્યા** સ્ત્રી૦ ભૂગોળવિદ્યાનો સ્થળો વિષેની વિગતવાર માહિતીનો ભાગ, 'ટૉપોગ્રાફી' **-લા(-ળા)તર** ન૦ [+અંતર] અન્ય સ્થળ (૨) ઠામબદલો, સ્થળની ફેરબદલી. **-લી(-ળી)** સ્ત્રી૦ [સં] જગા, પ્રદેશ
સ્થવિકા સ્ત્રી૦ [સં] થેલી
સ્થવિર વિ૦ [સં] વૃદ્ધ (૨) પું૦ ડોસો (૩) દશ વર્ષ જૂનો બૌદ્ધ સાધુ. **-રા** સ્ત્રી૦ ડોસી
સ્થળ, ૦ચર, ૦દેવતા, ૦માર્ગ, ૦વાચક, ૦વિદ્યા, -ળાંતર, -ળી જુઓ 'સ્થલ'માં
સ્થંડિલ ન૦ [સં] યજ્ઞ માટે તૈયાર કરેલી જમીન (૨) ઓટલી
સ્થાણુ વિ૦ [સં.] સ્થિર, અચલ (૨) પું૦ ડાળાપાખડા વિનાનું થડ, ઠૂંઠું (૩) [સં] મહાદેવ **૦ખનનન્યાય** પું૦ વાંભલો રોપીને તેને તપાસી જોવા હલાવી જુએ છે તેમ, વસ્તુ કર્યા પછી તેને તપાસી જોવી તે
સ્થાન ન૦ [સં] જગા, ઠેકાણું, સ્થળ (૨) રહેઠાણ (૩) પદ. પદવી. **૦ક** ન૦ સ્થાન, રહેઠાણ (૨) બેઠક, આસન(૩)પદવી, દરજ્જો. **૦કવાસી** પું૦(૨)વિ૦ જૈનોનો એક સંપ્રદાય, તેનું કે તેને લગતું **૦ભ્રષ્ટ** વિ૦ પોતાના સ્થાનથી ભ્રષ્ટ થયેલું (૨)પદભ્રષ્ટ, હોદ્દા ઉપરથી કાઢી મૂકેલું (૨) ગાવામાં વર્ણે સપ્તકમાં ન પહોંચી શકનાર **-નાંતર** ન૦ [+અંતર] જુઓ સ્થલાંતર
સ્થાનિક વિ૦ [સં] અમુક મર્યાદિત સ્થાનનું, કે તેને લગતું **૦સ્વરાજ(-જ્ય)** ન૦ સુધરાઈ જેવા જાહેર કામો સ્થાનિક લોકો ચલાવે તેવી વ્યવસ્થા. 'લોકલ સેલ્ફ-ગવર્નમેન્ટ'
સ્થાપક વિ૦ (૨) પું૦ [સં] સ્થાપન કરનાર
સ્થાપત્ય ન૦ [સં.] સ્થપતિનું કામ કે વિદ્યા,

શિલ્પશાસ્ત્ર (૨) ઇમારત; બાંધકામ
સ્થાપન ન૦, **-ના** સ્ત્રી૦ [सं.] સ્થાપવું-સ્થાપિત કરવું તે
સ્થાપવું સ૦ક્રિ૦ [सं स्थापय्] પ્રતિષ્ઠા કરવી; નિર્માણ કરવુ (૨) જગા પર મુકરર કરવું (૩) પ્રમાણપૂર્વક સાબિત કરવું
સ્થાપિત વિ૦ [सं] સ્થાપેલુ
સ્થાય પું૦ [सं] આધાર, પાત્ર (૨) સામર્થ્ય (૩) સ્થાન; મુકામ (૪) રાગનો એક અવયવ (સંગીત). ૦**રંજની** સ્ત્રી૦ સ્થાયનું રંજન કરતો આલાપ
સ્થાયી વિ૦ [सं] ઘણી વાર ટકે તેવું; ટકાઉ (૨) સ્થિર. **-યિત્વ** ન૦ સ્થાયીપણું ૦**ભાવ** પું૦ જે ભાવો ચિત્તમા સંસ્કારરૂપે હમેશાં વર્તમાન હોય છે અને વિભાવ આદિથી અભિવ્યક્ત થઈ રસપણાને પામે છે તે (રતિ, હાસ્ય, શોક, ક્રોધ, ઉત્સાહ, ભય, નિંદા, વિસ્મય અને નિર્વેદ) [કા શા.]. ૦**સમિતિ** સ્ત્રી૦ કોઈ મંડળના સામાન્ય બધા કામો કરતી રહેનારી નાની તેની કાયમી સમિતિ, 'સ્ટૅન્ડિંગ કમિટી'
સ્થાલી સ્ત્રી૦ [सं] થાળી; કથરોટ; ખૂમચો. ૦**પુલાકન્યાય** પું૦ વાસણમાંથી એક ચોખાનો દાણો દબાવી જોઈને બધા ચોખા ચડ્યા છે કે કાચા છે તે નક્કી કરવામા આવે છે તેમ, વસ્તુનો એક અંશ જાણી સમગ્રની કલ્પના કરવી તે (ન્યા)
સ્થાવર વિ૦ [सं] અચલ, સ્થિર (૨) ખસી શકે નહિ તેવુ ('જંગમ'થી ઊલટું) (૩) પું૦ પર્વત. ૦**તા** સ્ત્રી૦
સ્થિત વિ૦ [सं] રહેલુ, નિવાસી (૨) અચલ; સ્થિર ૦**પ્રજ્ઞ** વિ૦ [सं] જેની બુદ્ધિ સ્થિર છે એવું; જ્ઞાની
સ્થિતિ સ્ત્રી૦ [सं.] એક સ્થાન કે અવસ્થામા સ્થિર રહેવુ તે (૨) નિવાસ (૩) અવસ્થા, દશા (૪) પદ, દરજ્જો (૫) મર્યાદા. ૦**ચુસ્ત** વિ૦ 'કૉન્ઝરવેટિવ' ૦**શાસ્ત્ર** ન૦ 'સ્ટૅટિક્સ' (ગ.). ૦**સ્થાપક** વિ૦ અસલ સ્થિતિને વળગી રહેનારું (૨) રબર પેઠે, વાળીએ તો વળે પણ છોડી દઈએ કે તરત પોતાની મૂળ સ્થિતિએ ચાલ્યું જાય તેવુ. ૦**સ્થાપકતા** સ્ત્રી૦, ૦**સ્થાપકત્વ** ન૦
સ્થિત્યંતર ન૦ [सं.] બીજી-નવી સ્થિતિ
સ્થિર વિ૦ [सं.] હાલતુ ચાલતુ ન હોય તેવું (૨) દૃઢ, અટલ (૩) સ્થાયી, નિત્ય (૪) નિશ્ચિત. ૦**તા** સ્ત્રી૦ ૦**ચિત્ત** વિ૦ સ્થિર ચિત્તવાળું ૦**બુદ્ધિ** વિ૦ સ્થિતપ્રજ્ઞ. ૦**વીર્ય** વિ૦ જેનું વીર્ય અચલિત છે એવું, બ્રહ્મચારી
સ્થૂલ(-ળ) વિ૦ [सं.] જાડું; મોટુ (૨) મૂર્ખ; જડ (૩) સૂક્ષ્મ નહિ તેવુ; સામાન્ય ઇંદ્રિયો તેમ જ બુદ્ધિથી ગ્રહણ કરી શકાય તેવુ. [**-દૃષ્ટિ** =ઉપર ઉપરની તપાસ, નજર, વિચાર] ૦**તા** સ્ત્રી૦ ૦**દેહ** પું૦ પંચભૂતાત્મક શરીર
સ્થૈર્ય ન૦ [सं] સ્થિરતા
સ્નાત વિ૦ [सं] નાહેલું (૨) અભ્યાસ પૂરો કરીને આવેલું હોઈ સમાવર્તન સંસ્કાર કર્યો હોય તેવુ (૩) પું૦ તેવો આદમી
સ્નાતક પું૦ [सं] જુઓ સ્નાત (૨) વિદ્યાપીઠની પદવીવાળો; ગ્રૅજ્યુએટ
સ્નાન ન૦ [सं.] નાહવુ તે, નાવણ (૨) મરણ નિમિત્તે નાહવુ તે; સનાન [**-આવવું, લાગવું**= સગાના મરણ નિમિત્તે નાહવાનુ થવુ. **-કરવું** =નાહવું (૨) [લા] મરેલુ ગણવુ; સંબંધ તોડી નાખવો. **-માંડવું**=કાણ માંડવી] ૦**ગૃહ** ન૦ નાહવાની ઓરડી
સ્નાયુ પું૦ [सं] માંસના તંતુ, જેનાથી અવયવો હલાવી કરી શકાય છે. ૦**બદ્ધ** ન૦ બંધાયેલા મજબૂત સ્નાયુઓવાળું [૦**તા** સ્ત્રી૦
સ્નિગ્ધ વિ૦ [सं] લીસુ કોમળ (૨) ચીકણું.
સ્નુષા સ્ત્રી૦ [सं.] દીકરાની વહુ
સ્નેહ પું૦ [सं.] પ્રેમ; પ્રીતિ, વહાલ (૨) ચીકણો પદાર્થ, તેલ. ૦**લગ્ન** ન૦ એક-બાજના સ્નેહથી ખેંચાઈને કરેલુ લગ્ન ૦**સંમેલન** ન૦ સ્નેહીઓનો મેળાવડો; 'સોશિયલ ગૅધરિંગ'. ૦**હત્યા** સ્ત્રી૦ પ્રેમની હત્યા; પ્રેમનો ભંગ કર્યાનો દોષ. **-હાકર્ષણ** ન૦[+ आकर्षण]સ્નેહનુ આકર્ષણ **-હાધીન** વિ૦ [+ अधीन] સ્નેહને વશ, સ્નેહાંકિત

-હાળ વિ० હેતાળ, સ્નેહવાળું. -હાંકિત વિ० [+અંકિત] સ્નેહી, સ્નેહથી શોભા પામેલું (પત્રમા અંતે પ્રાય: લખાય છે) -હી વિ०સ્નેહવાળું પ્રેમી (૨) પું० મિત્ર પ્રિયજન
સ્પર્ધવું અ०ક્રિ० [સં. સ્પર્ધ્] સ્પર્ધા કરવી
સ્પર્ધા સ્રી० [સં] સરસાઈ હરીફાઈ (૨) ઈર્ષા, દ્વેષ ०સ્પર્ધી સ્રી० હરીફાઈ, ચડસાચડસી
સ્પર્ધાળુ વિ० ચડસીલુ (૨) અદેખુ, દ્વેષીલું
સ્પર્શ પું० [સં] સ્પર્શવું-અડકવું તે (૨) સંસર્ગ (૩) સ્પર્શેન્દ્રિયથી થતુ જ્ઞાન (૪) [લા] લવ, લેશ (૫) અસર (સંસર્ગ કે સ્પર્શની) ०ક પું० 'ટૅન્જન્ટ' (ગ) ०કાલ(-ળ) પું० ગ્રહણ શરૂ થાય તે વખત ०કોણ પું० 'ઇન્ટ્રિન્ઝિક ઍન્ગલ' (ગ) ०જન્ય વિ० સ્પર્શથી થતુ ०છીવા સ્રી० જુઓ સંપર્ક-જીવા ०તા સ્રી० સ્પર્શ હોવો તે, અસર કે સંસર્ગ ०ન ન० સ્પર્શ, સ્પર્શવું તે. ०બિંદુ ન० 'પૉઇન્ટ ઑફ કૉન્ટૅક્ટ' (ગ). ०મણિ ન० પારસમણિ
સ્પર્શવું સ०ક્રિ० [સં સ્પૃશ્] અડવું, સ્પર્શ કરવો
સ્પર્શવ્યંજન પું० [સં] (વ્યા.) ક થી મ પર્યંતના ૨૫ વ્યંજન; તે વ્યંજનમાંનો દરેક
સ્પર્શાસ્પર્શ પું० [સં.], -ર્શી સ્રી० આભડછેટ
સ્પર્શેન્દ્રિય સ્રી० [સં] ત્વગિંદ્રિય, ચામડી
સ્પષ્ટ વિ०[સં.] સહેલાઈથી દેખી કે સમજી શકાય તેવુ, ખુલ્લુ; સ્ફુટ ०તા સ્રી०. ०વક્તા પું० ખરાબોલો, ચોખ્ખેચોખ્ખું કહી દેનારો -ષ્ટીકરણ ન० [સં.] સ્પષ્ટ કરવુ તે; ખુલાસો -ષ્ટોક્તિ સ્રી० [+ઉક્તિ] સાફ-સ્પષ્ટ કહેવુ તે [પલકારો,
સ્પંદ પું०, ०ન ન० [સં] થડકો, સ્ફુરણ, કંપ,
સ્પિરિટ પું० [ઇં] દારૂ (૨) બાળવાનો દારૂ
સ્પૃશ્ય વિ० [સં] અડવા યોગ્ય
સ્પૃષ્ટ વિ०[સં] સ્પર્શાયેલુ (૨) [વ્યા] સ્પર્શ-વ્યંજનને અંગેનો (વાણીનો પ્રયત્ન)
સ્પૃહણીય વિ० [સં.] સ્પૃહા કરવા યોગ્ય
સ્પૃહા સ્રી० [સં.] ઇચ્છા; તૃષ્ણા (૨) દરકાર, પરવા
સ્પૅનિશ સ્રી० [ઇં] સ્પેન દેશની ભાષા
સ્પેશિયલ વિ० [ઇં] ખાસ (૨) પું० ખાસ બનાવેલી ચાનો પ્યાલો (૩) સ્રી० ખાસ દોડાવાતી આગગાડી
સ્પ્રિંગ સ્રી० [ઇં] સ્થિતિસ્થાપકતાવાળી પોલાદી કમાન કે વાળાનુ ગોળ ગૂંછળુ
સ્ફટિક પું० [સં] એક જાતનો સફેદ કીમતી પથ્થર કે રત્ન ०મણિ પું० એક મણિ
સ્ફાટિક વિ० [સં.] સ્ફટિકનુ (૨) પું० સ્ફટિક
સ્ફુટ વિ० [સં] ઊઘડેલુ, વિકસિત (૨) સ્પષ્ટ, ઉઘાડુ ०તા સ્રી० -ટિત વિ० [સં.] ખીલેલુ; ઊઘડેલું (૨) ખુલ્લું થયેલું [સ્ફૂર્તિ
સ્ફુરણ ન०, -ણા સ્રી० [સં] સ્ફુરવું તે (૨)
સ્ફુરવુ અ०ક્રિ० [સં સ્ફુર્] કંપવું ફરકવું (૨) એકાએક દેખાવુ કે સૂઝવું (જેમ કે, ચળકાટ, વિચાર) (૩) અંકુર ફૂટવો
સ્ફુરાયમાન વિ० [જુઓ સ્ફુરવુ] સ્ફુરતુ, સ્ફૂર્તિલું
સ્ફુરિત વિ० [સં.] સ્ફુરેલુ
સ્ફુલિંગ પું० [સં] તણખો
સ્ફૂર્તિ(-ર્ત્તિ) સ્રી० [સં] જાગૃતિ, તેજી, ચંચળાઈ (૨) સ્ફુરણ ०દાયી વિ० સ્ફૂર્તિ આપે એવુ
સ્ફોટ પું० [સં] (ઉપરનુ આવરણ તોડીને) જોરથી ફૂટવુ તે (૨) ખુલાસો, ચોખ્ખો નિવેડો (૩) ફોલ્લો સોજો (૪) વર્ણ સાંભળતાવેંત મનમા ઊઠતો વિચાર-શબ્દાર્થનો બોધ (વ્યા) ०ન ન० ફોડવુ તે (૨) પ્રગટ કરવુ તે (૩) શબ્દ; અવાજ
સ્ફોરણ ન० [સં] સ્ફુરણ [(સં) શિવ
સ્મર પું० [સં] (સં.) કામદેવ ०હર પું०
સ્મરણ ન० [સં] યાદ, સ્મૃતિ (૨) વારંવાર યાદ કરવુ તે ०ચિહ્ન ન० સ્મારક યાદ આવે તે માટેનું ચિહ્ન ०તિથિ પું० મહાન પુરુષનુ સ્મરણ કરવાની તિથિ, જયંતી ०પોથી સ્રી० નોંધપોથી ०શક્તિ સ્રી० યાદદાસ્ત; યાદશક્તિ. -ણા સ્રી० સ્મરણ; સ્મૃતિ -ણિકા સ્રી०(યાદ રાખવાનું ટપકાવી લેવા માટેની) નોંધપોથી, 'નોટબુક' -ણી સ્રી० જપ કરવાની માળા
સ્મરણીય વિ० [સં] યાદ કરવા યોગ્ય
સ્મરવુ સ०ક્રિ० [સં સ્મૃ] યાદ કરવુ; સમરવું

સ્મશાન, ૦ભૂમિ(-મી), ૦વૈરાગ્ય જુઓ 'શ્મશાન'મા

સ્મારક વિ૦ [સં] યાદ કરાવનારું (૨) ન૦ સંભારણ; યાદગીરી કે તે અર્થે કરેલું કાર્ય, ઇમારત વગેરે **૦ભક્તિ** સ્ત્રી૦ સ્મારકરૂપ અવશેષની ભક્તિ

સ્માર્ત(-ર્ત્ત) વિ૦ [સં.] સ્મૃતિ સબંધી (૨) સ્મૃતિ પ્રમાણે સર્વ કર્મો કરનારું (૩) સ્મૃતિશાસ્ત્રનું જાણનાર (૪) પું૦ સ્મૃતિનો પંડિત કે તેને અનુસરનાર,

સ્મિત ન૦ [સં] મંદ હાસ્ય

સ્મૃતિ સ્ત્રી૦ [સં] સ્મરણ; યાદ (૨) હિંદુઓનાં ધર્મશાસ્ત્રમાંનું દરેક (જેમ કે મનુસ્મૃતિ) (૩) [બૌદ્ધ] વિવેક ને જાગૃતિ. **૦કાર** પું૦ સ્મૃતિ રચનાર **૦ચિત્ર** ન૦ અનુસ્મરણાલેખન; 'મેમરી ડ્રૉઇંગ' **૦દોષ** પું૦ સ્મરણનો દોષ. **૦ભિન્ન** વિ૦ સ્મૃતિની આજ્ઞાથી ઊલટું; અધર્મ્ય. **૦ભ્રંશ** પું૦ સ્મૃતિનો ભ્રંશ, યાદશક્તિનો નાશ. **૦માન** વિ૦ અપ્રમાદી ને વિવેકયુક્ત [બૌદ્ધ]

સ્યંદન પું૦ [સં.] લડાઈનો રથ (૨) ન૦ ટપકવું તે

સ્યાદ્વાદ ન૦ [સં] અનેકાંતવાદ, દરેક વસ્તુને એકથી વધારે બાજુ હોય અને બધી તે તે દૃષ્ટિએ ખરી હોય તેવો (જૈન દર્શનનો) વાદ -દી વિ૦ (૨) પું૦ સ્યાદ્વાદનું કે તેમાં માનનાર

સ્યૂત વિ૦ [સં] સીવેલું જોડી દીવેલું, જોડાયેલું

સ્રગ્ધરા વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં.] માળા ધારણ કરનારી (૨) પું૦ એક છંદ

સ્રગ્વિણી પું૦ [સં] એક છંદ

સ્રજ સ્ત્રી૦ [સં] માળા, ફૂલનો હાર

સ્રવણ ન૦ [સં] સવવું તે

સ્રવવું અ૦ ક્રિ૦ [સં સ્રુ] ઝરવું; નીતરવું

સ્રષ્ટા પું૦ [સં] બનાવનાર; રચનાર (૨) દુનિયાનો સ્રષ્ટા; ઈશ્વર -ષ્ટ્રી સ્ત્રી૦ [સં.] સ્રષ્ટાનું સ્ત્રી૦

સ્રસ્ત વિ૦ [સં] ઊતરી, ખસી કે પડી ગયેલું

સ્રાવ પું૦ [સં] ઝરવું ચૂવું કે ટપકવું તે (૨) વહી જવું કે ઘસાઈ જવું તે; તેમ નીકળેલી કે વહી જતી વસ્તુ [જેવું સાધન; સુવ

સ્રુચ સ્ત્રી૦ [સં.] ઘી હોમવાનું લાકડાનું કડછી

[(૩) વહેવું તે

સ્રુવ(-વા) પું૦ [સં.] ચાટવો, શરવો (યજ્ઞનો)

સ્રોત પું૦ [સં] ઝરો, ઝરણ (૨) પ્રવાહ **૦સ્વતી, ૦સ્વિની** સ્ત્રી૦ [સં.] નદી

સ્લીપર પું૦ [ઇ] એક જાતના જોડા (૨) રેલવેના પાટા નીચે નંખાતો લાકડાનો પાટડો

સ્લેટ સ્ત્રી૦ [ઇં.] પથ્થરપાટી

સ્વ સ૦ [સં.] પોતાનું; પોતીકું **૦કર્મ** ન૦ પોતાનું કર્મ. **૦કલ્પિત** વિ૦ પોતે કલ્પેલું કે માનેલું **૦કાર્ય** ન૦ પોતાનું કાર્ય. **૦કીય** વિ૦ પોતાનું (૨) પોતાના કુટુંબનું **૦કીયા** સ્ત્રી૦ પોતાની સ્ત્રી (નાયિકાના બે પ્રકારમાંનો એક. બીજી પરકીયા) **૦ગત** વિ૦ જાતને જ લાગુ પડતું, મનમાં કહેલું (૨) અ૦ પોતાની સાથે જ, મનમાં (બોલાતું હોય તેમ)

સ્વચ્છ વિ૦ [સં.] ચોખ્ખું; સાફ **૦તા** સ્ત્રી૦

સ્વચ્છંદ પું૦ [સં.] પોતાની જ મરજી પ્રમાણે વર્તવું તે **૦તા, -દિતા** સ્ત્રી૦. **-દી** વિ૦ સ્વચ્છંદ કરનારું; સ્વેચ્છાચારી

સ્વજન પું૦; ન૦ [સં.] સગું, સબંધી

સ્વજાતિ સ્ત્રી [સં] પોતાની જાતિ કે વર્ગ. **-તીય** વિ૦ પોતાની જ જાતિ કે વર્ગનું **-તીયતા** સ્ત્રી૦

સ્વતઃ અ૦ [સં] આપોઆપ. પોતાની મેળે; બીજાની મદદ વિના. **૦પ્રમાણ, ૦સિદ્ધ** વિ૦ જાતે જ પ્રમાણરૂપ-આપોઆપ સિદ્ધ હોય એવું (જેને બીજા પ્રમાણની જરૂર નથી) **૦સિદ્ધત્વ, ૦સિદ્ધિ** સ્ત્રી૦ 'સ્વતઃસિદ્ધ' હોવું તે

સ્વતંત્ર વિ૦ [સં.] સ્વાધીન; કોઈના તાબામાં નહિ તેવું. [-પુસ્તક=પોતાની અક્કલથી લખેલું પુસ્તક (૨) એક ખાસ વિષય ઉપર લખાયેલું અલાયદું પુસ્તક] **૦તા** સ્ત્રી૦, **૦પણું** ન૦

સ્વત્વ ન૦[સં] પોતાપણું; સ્વમાન (૨) પોતાની વિશિષ્ટતા (૩) પોતાનું હોવાનો ભાવ, માલિકી

સ્વદેશ પું૦ [સં.] પોતાનો દેશ; જન્મભૂમિ **-શાભિમાન** ન૦ [+અભિમાન] સ્વદેશનું અભિમાન-ગૌરવ માનવું તે **-શાભિમાની** વિ૦ સ્વદેશાભિમાનવાળું. **-શી** વિ૦ પોતાના દેશનું (૨) ન૦ દેશભાઈ (૩) સ્વદેશની ભાવના (૪) સ્વદેશનો માલ વાપરવાની વૃત્તિ

—શી ધર્મ પું૦ સ્વદેશીનો ધર્મ; પોતાની પડોશની પરિસ્થિતિની સેવા કરવા મારફત જગતની સેવા થાય છે એવી ભાવના

સ્વધર્મ પું૦ [સં.] પોતાનો કે પોતાના સ્વભાવ કે વર્ણાશ્રમ પ્રમાણેનો ધર્મ. —ર્મી વિ૦ પોતાના ધર્મનું (૨) પું૦ પોતાના ધર્મનું માણસ

સ્વધા અ૦ [સં] પિતૃઓને બલિ આપતાં કરાતો ઉદ્ગાર (૨) સ્ત્રી૦ પિતૃઓનો બલિ. ૦કાર પું૦ સ્વધાનો ઉચ્ચાર

સ્વધામ ન૦ [સં] પોતાનું વતન (૨) સ્વર્ગ. [—જવું, પહોંચવું = ગુજરી જવું]

સ્વન પું૦ [સં] અવાજ

સ્વનિર્માણ ન૦[સં.] જાતે જ કરેલું નિર્માણ (૨) જાતે જ કરેલી નિમણૂક

સ્વપક્ષ પું૦ [સં.] પોતાનો પક્ષ —ક્ષી વિ૦ પોતાના પક્ષનું (૨) પું૦ પોતાના પક્ષનો માણસ

સ્વપરભાવ સ્ત્રી૦ [સં] પોતે અને બીજા એવી જુદાઈની લાગણી

સ્વપર્યાપ્ત વિ૦ [સં] પોતામાં જ સમાપ્ત થતું; સંકુચિત, પોતા પૂરતું મર્યાદિત. —પ્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] સ્વપર્યાપ્ત હોવું તે

સ્વપ્ન ન૦ [સં] ઊંઘમાં ભાસતો દેખાવ, સમણું ૦દર્શન ન૦ સ્વપ્ન દેખાવું તે. ૦દર્શી વિ૦ સ્વપ્નાં જોયા કરનારુ, કલ્પિત સૃષ્ટિમાં વિહરનારુ ૦દોષ પું૦ સ્વપ્નમાં થતો વીર્યપાત ૦દ્રષ્ટા પું૦ સ્વપ્ન જોનાર, ભવિષ્યની કલ્પના કરનાર ૦વત્ અ૦ સ્વપ્નની પેઠે; ક્ષણિક ૦શીલ વિ૦ સ્વપ્નાં સેવ્યા કરનારું. ૦સૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ સ્વપ્નમાં દેખાતી સૃષ્ટિ; કલ્પિત સૃષ્ટિ. મિથ્યા સૃષ્ટિ. —પ્નાવસ્થા સ્ત્રી૦ [+ अवस्था] સ્વપ્નની અવસ્થા, ચિત્તની ત્રણ (જાગ્રત, સ્વપ્ન, સુષુપ્તિ)માંની એક અવસ્થા (૨) [લા] સ્વપ્નદોષ. —પ્નાંતર ન૦ [+ अंतर] + સ્વપ્નદશા. —પ્નું ન૦ સપનું; સ્વપ્ન

સ્વપ્રકાશ વિ૦ [સં] પોતાના તેજ કે જ્ઞાનથી પ્રકાશનાર [સ્વમાન

સ્વભાન ન૦ [સં] સ્વત્વનું ભાન—અસ્મિતા,

સ્વભાવ પું૦ [સં] કુદરતથી જ મળેલો ગુણ (૨) પ્રકૃતિ, તાસીર (૩) ટેવ, આદત. [—પડવો = પ્રકૃતિ બનવી; ખાસ ગુણ થઈ જવો (૨) ટેવ પડવી.] ૦જ(૦જન્ય) વિ૦ સ્વાભાવિક. ૦સિદ્ધ વિ૦ સહજ; કુદરતી. —વોક્તિ સ્ત્રી૦ [+ उक्ति] જેમાં કોઈ વસ્તુના સ્વભાવનું યથાવત્ વર્ણન કર્યું હોય તેવો અલંકાર (કા શા.)

સ્વભાષા સ્ત્રી૦ [સં] પોતાની ભાષા, માતૃભાષા. ૦પ્રેમ પું૦, ૦ભિમાન ન૦ [+ अभिमान] સ્વભાષા માટે પ્રેમ કે તેનું અભિમાન; તે માટેની માનભરી લાગણી ૦પ્રેમી, ૦ભિમાની વિ૦ સ્વભાષાભિમાનવાળું

સ્વભૂમિ(—મી) સ્ત્રી૦ [સં] જન્મભૂમિ; સ્વદેશ

સ્વમાન ન૦[સં] પોતાનું માન, પોતાની ઇજ્જત

સ્વયં અ૦ [સં] પોતાની મેળે, આપોઆપ ૦જાગૃતિ સ્ત્રી૦ સ્વયં—જાતે જાગ્રત હોવું કે થવું તે. ૦દત્ત વિ૦ પોતાની મેળે જ અર્પિત થયેલું (૨) પું૦ દત્તક લેનાર માતપિતાને દત્તક લેવાવા માટે પોતાની મેળે જ અર્પિત થયેલો પુત્ર. ૦પાક પું૦ જાતે—હાથે રાંધવું તે ૦પાકી વિ૦ સ્વયંપાક કરી લેનારું. ૦પૂર્ણ વિ૦ બીજાના આધારની અપેક્ષા ન રાખનાર ૦પ્રકાશ વિ૦ પોતાના તેજથી જ પ્રકાશિત. ૦ભૂ વિ૦ પોતાની મેળે જ ઉત્પન્ન થયેલું (૨) પું૦(સં) બ્રહ્મા (૩) ઈશ્વર ૦વર પું૦ કન્યાએ પોતે વર પસંદ કરવો તે (૨) તે માટેનો સમારંભ ૦વિકાસ પું૦ પોતાની મેળે—બહારની પ્રેરણા વિના થતો વિકાસ. ૦શિક્ષક પું૦ પોતાની મેળે શીખનાર (૨) પોતાની મેળે પોતાના શિક્ષક થવાય એવું પુસ્તક ૦શિક્ષિકા સ્ત્રી૦ જુઓ સ્વયંશિક્ષક ૨. ૦શિક્ષણ ન૦ પોતે પોતાને શિક્ષણ આપવું તે ૦સત્તાક વિ૦ બીજાને આધારે નહિ, પોતે પોતા થકી જ સત્તાવાળું; 'સૉવરેન'. ૦સિદ્ધ વિ૦ બીજી સિદ્ધિની જરૂર વિનાનું—આપોઆપ સિદ્ધ ૦સુધારક વિ૦ આપમેળે સુધરી શકે એવું. ૦સેવક પું૦ પોતાની મેળે સેવા કરવા તૈયાર થયેલો માણસ, 'વૉલંટિયર' ૦સેવા સ્ત્રી૦ પોતાની હોંશથી કરાતી સેવા. ૦સેવિકા સ્ત્રી૦ સ્ત્રી—

સ્વયંસેવક. ૦સ્ફૂર્તિ(-ર્તિ) સ્ત્રી૦ સ્વાભાવિક સ્ફુરણ, પોતાની મેળે જ થયેલી સ્ફુરણા
સ્વર પું૦ [સં.] અવાજ, સૂર; ધ્વનિ (૨) [વ્યા] જેનો પૂર્ણ ઉચ્ચાર કોઈની મદદ વિના થઈ શકે તેવો વર્ણ (૩) સંગીતના સાત સૂરમાંનો દરેક (સા, રે, ગ, મ, પ, ધ, નિ). **૦ગ્રામ** પું૦ સંગીતનું સ્વરસપ્તક **૦ગ્રાહક** પું૦ સંગીતમા એક અલકાર **૦ચિહ્ન** ન૦ સ્વરસંજ્ઞા. **૦જ્ઞાન** ન૦, **૦પરીક્ષા** સ્ત્રી૦ સંગીતના સ્વરોની ઓળખ. **૦ભક્તિ** સ્ત્રી૦ અમુક શબ્દોમા ર્ કે લ્ના ઉચ્ચારણમા કરાતો વધારાનો સ્વરનો ઉચ્ચાર. **૦ભંગ** પું૦ રાગ બેસી જવો તે (૨) અષ્ટભાવમાંનો એક (કા શા). **૦ભાર** પું૦ (ઉચ્ચારણમા) સ્વર ઉપર દેવાતો ભાર. **૦મંડલ(-ળ)** ન૦ સ્વરોનો સમૂહ. **૦મેળ** પું૦ (વાદ્યના) સ્વરોનો મેળ (સંગીત) **૦લિપિ** સ્ત્રી૦ જુઓ સંગીતલિપિ **૦વાચન** ન૦ સ્વરલિપિ વાચવી તે. **૦વાદ્ય** ન૦ સ્વર પ્રકટ કરી શકતુ વાદ્ય **૦વિરોધ** પું૦સ્વરોની પરસ્પર વિરુદ્ધતા (સગીત) **૦વ્યત્યય** પું૦ સ્વરનો વ્યત્યય (વ્યા) **૦શૂન્ય** સ્ત્રી૦સ્વરોના ઠેકાણા વિનાનું (સગીત). **૦શ્રેઢી** સ્ત્રી૦'હાર્મોનિકલ પ્રોગ્રેશન' (ગ). **૦શ્રેણી** સ્ત્રી૦ 'હાર્મોનિકલ સીરીઝ' (ગ) **૦સપ્તક** ન૦ સગીતના સાત સ્વરોનો સમૂહ **૦સંક્રમ** પું૦ સ્વરોનો સંક્રમ (સગીત) **૦સંજ્ઞા** સ્ત્રી૦ સ્વર લખવાનુ ચિહ્ન (ા, િ, ી, ઇ૦). **૦સંધિ** પું૦ સ્ત્રી૦ સ્વરોની સંધિ (વ્યા.) **૦સંયોગ** પું૦ સ્વરોનો સયોગ **૦સંવાદ** પું૦ સ્વરોનો પરસ્પર મેળ ખાવો તે (સંગીત)
સ્વરક્ષણ ન૦ [સં.] પોતાનુ રક્ષણ; આત્મરક્ષણ
સ્વરાજ, -જ્ય ન૦ [સં] પોતાનુ સ્વતંત્ર-પ્રજાસત્તાક રાજ્ય (૨) પોતા ઉપર કાબૂ હોવો તે **૦ક** ન૦ નાગરિકનો પોતા પર કાબૂ હોવાને લઈને રાજ્યસંસ્થાની ગરજ ન રહે એવી સુવ્યવસ્થા, 'ફિલોસોફિકલ એનાર્કી'
સ્વરાભિધાન ન૦[સં.]સ્વરની પારખ (સગીત)
સ્વરાંત વિ૦ [સં] અંતે સ્વરવાળું
સ્વરિત વિ૦ [સં] સ્વરયુક્ત (૨) સુરીલુ (૩) પું૦ સ્વરના ત્રણ વિભાગમાંનો એક, જેમા ઉદાત્ત અને અનુદાત્ત બન્નેનાં લક્ષણ હોય છે **૦ત્વ** ન૦ સ્વરભાર **૦બિંદુ** ન૦'હાર્મોનિક પૉઇન્ટ' (ગ). **૦સૂચી** સ્ત્રી૦ 'હાર્મોનિક પેનસિલ' (ગ)
સ્વરૂપ ન૦ [સં.] ઘાટ; આકાર (૨) દેખાવ, વર્ણ (૩) સુંદરતા (૪) લક્ષણ; સ્વભાવ **૦તઃ** અ૦ વસ્તુતઃ, સ્વરૂપની દૃષ્ટિએ **૦વતી** વિ૦સ્ત્રી૦ સુંદર (સ્ત્રી૦). **૦વાન** વિ૦ સુંદર, દેખાવડું
સ્વરૈક્ય ન૦ [સં] સ્વરોની પરસ્પર એકતા (સગીત)
સ્વરોદય પું૦ [સં.] ડાબા કે જમણા નાકમાંથી નીકળતા શ્વાસ ઉપરથી શુભ કે અશુભ ફળ કહેવાની એક વિદ્યા
સ્વર્ગ ન૦ [સં.] દેવોનો લોક [**-માં જવું, સ્વર્ગે જવું**=મરી જવું **સ્વર્ગનો રસ્તો લેવો**=સારી કીર્તિ મૂકી મરી જવુ **-ને આંગળ બાકી હોવું**=ખૂબ મગરૂરીમા હોવું. **-મા ધજા રોપવી**=મોટુ પરાક્રમ કરી યશ મેળવવો.] **૦ગતિ** સ્ત્રી૦ સ્વર્ગપ્રાપ્તિ; સ્વર્ગલોકને પામવુ તે. **૦ગંગા** સ્ત્રી૦ આકાશગગા. **૦લોક** પું૦સ્વર્ગ. **૦વાસ** પું૦સ્વર્ગમા વાસ (૨) [લા] મૃત્યુ. **૦વાસી** વિ૦ સ્વર્ગમા વસનારું (૨) [લા] મૃત, મરહૂમ (૩) પું૦ દેવ. **૦સુખ** ન૦ સ્વર્ગનું કે સ્વર્ગસમાન સુખ. **૦સ્થ** વિ૦ જુઓ સ્વર્ગવાસી
સ્વર્ગંગા સ્ત્રી૦ [સં.] આકાશગગા
સ્વર્ગીય વિ૦ [સં] સ્વર્ગનું(૨)અલૌકિક, દિવ્ય
સ્વર્ણ ન૦[સં]સુવર્ણ **૦કાર** પું૦ સોની **૦મય** વિ૦ સોનાથી પરિપૂર્ણ, સુવર્ણરૂપ
સ્વર્ધુની સ્ત્રી૦ [સં.] ગગા નદી
સ્વર્લોક પું૦ [સં.] સ્વર્ગ
સ્વલ્પ વિ૦ [સં] થોડુ. કિંચિત્
સ્વવશ વિ૦[સં]સ્વાધીન **૦તા** સ્ત્રી૦ સ્વાધીનતા
સ્વવાચક વિ૦ [સં.] (વ્યા) પોતાનો બોધ કરતું (સર્વનામ) [આધીન, સ્વાધીન
સ્વસત્તાક વિ૦ [સં.] પોતાની જ સત્તાને
સ્વસંવિત સ્ત્રી૦ [સં.] આત્મભાન

સ્વસંવેદ્ય વિ૦ [સં] પોતાની મેળે અનુભવી શકાય એવું

સ્વસા સ્ત્રી૦ [સં] બહેન

સ્વસાધ્ય વિ૦[સં] પોતાથી સાધી શકાય એવું

સ્વસિદ્ધ વિ૦ [સં.] સ્વત સિદ્ધ **–દ્ધિ** સ્ત્રી૦ સ્વતઃસિદ્ધિ

સ્વસ્તિ અ૦ [સં] 'કલ્યાણ થાઓ' એવો આશીર્વાદાત્મક ઉચ્ચાર. **૦ક** પું૦ સાથિયો **૦વાચન** ન૦ મંગળ કાર્યોના આરંભમાં કરાતો એક ધાર્મિક વિધિ (૨) શુભેચ્છા કે આશીર્વાદ સહિત આપેલી ફૂલ વગેરેની ભેટ **૦શ્રી** શ૦પ્ર૦ કાગળ લખતાં શરૂઆતમાં લખાતું મંગળસૂચક પદ **–સ્ત્યયન** ન૦ [+अयन] શાંતિ માટેનું એક અનુષ્ઠાન (લગ્ન, જનોઈ વગેરે પ્રસંગે કરાતું)

સ્વસ્થ વિ૦[સં]નીરોગી, તંદુરસ્ત(૨)ગભરાટ કે ઉદ્વેગ વિનાનું, શાંત, સાવધાન **૦તા** સ્ત્રી૦

સ્વસ્થાન ન૦ [સં] પોતાનું રહેઠાણ

સ્વહસ્ત પું૦ [સં] પોતાનો હાથ

સ્વહિત ન૦ [સં.] પોતાનું હિત

સ્વાગત ન૦ [સં] આવકાર; સત્કાર. **૦કારી** વિ૦ સ્વાગત કરનારું. **૦પ્રમુખ** પું૦ સ્વાગતસમિતિના પ્રમુખ **૦મંત્રી** પું૦ સ્વાગતસમિતિના મંત્રી. **૦મંડળ** ન૦ સ્વાગતકારી મંડળ **૦સમિતિ** સ્ત્રી૦ સ્વાગતનું કામ કરનારી સમિતિ **–તા** સ્ત્રી૦ આવકાર, અભિનંદન (૨) પું૦ એક છંદ **–તાધ્યક્ષ** પું૦ [+अध्यक्ष] સ્વાગત-પ્રમુખ

સ્વાતંત્ર્ય ન૦ [સં.] સ્વતંત્રતા **૦નિષ્ઠ** વિ૦ સ્વતંત્રતામાં નિષ્ઠાવાળું **૦પ્રિય, ૦પ્રેમી** વિ૦ સ્વાતંત્ર્ય જેને પ્રિય છે તેવું **૦યુદ્ધ** ન૦ સ્વતંત્રતા મેળવવા માટેનું કે તેની રક્ષા માટેનું યુદ્ધ **૦વાદી** પું૦ સ્વાતંત્ર્યમાં માનનાર

સ્વાતિ(–તી) સ્ત્રી૦ [સં] પંદરમું નક્ષત્ર **૦બિંદુ, ૦બુંદ** ન૦ સ્વાતિમાં પડતું વરસાદનું ટીપું (મોતીની માછલીના પેટમાં જઈ જે મોતી બને એમ કહેવાય છે)

સ્વાત્માનુભવ પું૦ [સં.] પોતાને થયેલો અનુભવ (૨) પોતાના આત્માને ઓળખવો તે

સ્વાદ પું૦ [સં] રસનેંદ્રિયથી થતો અનુભવ (૨) રસ, આનંદ (૩) ચાખવું તે (૪) રસ, મજા (૫) મોહ, શોખ [**–કરવો**=ચાખવું (૨) સ્વાદીલું થવું **–ચખાડવો**=સ્વાદ કરાવવો (૨) અનુભવ કરાવવો (૩) મારવું **–ચાખવો, લેવો**=ચાખવું, અનુભવ લેવો. **–પડવો**=રુચિકર થવું, ગમવું, રસ આવવો **–લેવો**=જુઓ સ્વાદ ચાખવો] **–દિયણું** વિ૦ સ્ત્રી૦, **–દિયું** વિ૦ **–દિષ્ટ(–ષ્ઠ)** વિ૦ રોચક સ્વાદવાળું **–દિષ્ટ(–ષ્ઠ)તા.** **–દીલું** વિ૦ સ્વાદુ વસ્તુઓ ખાવાની ટેવવાળું **–દુ** વિ૦ સ્વાદિષ્ટ **–દેંદ્રિય** સ્ત્રી૦ [+इंद्रिय] જીભ

સ્વાધિકાર પું૦ [સં.] પોતાનો અધિકાર (૨) [પોતાની ફરજ

સ્વાધીન વિ૦ [સં] પોતે પોતાને નિયમમાં રાખનાર (૨) પોતાના કાબૂ કે વશનું (૩) સ્વતંત્ર [**–કરવું**=સોંપવું] **૦તા** સ્ત્રી૦ **૦પતિકા** સ્ત્રી૦ પતિને સ્વાધીન રાખનારી સ્ત્રી **૦પતિપણું** ન૦ પતિ પત્નીને સ્વાધીન હોય તે

સ્વાધ્યાય વિ૦ [સં] વેદ (૨) વેદનો નિયમિત પાઠ (૩) અધ્યયન

સ્વાનુભવ પું૦[સં]પોતાનો અનુભવ. **૦રસિક** વિ૦ આત્મલક્ષી, 'સબ્જેક્ટિવ' **–વી** પોતાના અનુભવનું (૨) સ્વાનુભવરસિક

સ્વાનુભૂતિ સ્ત્રી૦ [સં.] સ્વાનુભવ

સ્વાભાવિક વિ૦ [સં] કુદરતી, અકૃત્રિમ **૦તા** સ્ત્રી૦, **૦ત્વ** ન૦

સ્વાભિમાન ન૦[સં]પોતાને માટેનું અભિમાન, સ્વમાન. **–ની** વિ૦ સ્વાભિમાનવાળું

સ્વામ પું૦ (પ.) જુઓ સ્વામી

સ્વામિતા સ્ત્રી૦, **સ્વામિત્વ** ન૦ [સં] ધણીપણું, માલિકી **૦વાચક** વિ૦ (વ્યા) સ્વામિત્વનો બોધ કરતો (પ્રત્યય)

સ્વામિની સ્ત્રી૦ [સં] શેઠાણી, ધણિયાણી

સ્વામી પું૦ [સં] પતિ (૨) માલિક (૩) રાજા (૪) સાધુસંતને બોલાવતાં વપરાતું સંબોધન. **૦દ્રોહ** પું૦ પોતાના માલિક કે રાજા પ્રત્યે બેવફાઈ **૦દ્રોહી** વિ૦ (૨) પું૦ સ્વામીદ્રોહ કરનાર. **૦નારાયણ** પું૦ (સં.) એ નામથી

ચાલતા ધાર્મિક સંપ્રદાયના પ્રવર્તક. **૦નારાયણિયો** વિ૦ પું૦ સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયનો અનુયાયી (જરા તુચ્છકારમાં). **૦નારાયણી** વિ૦ સ્વામીનારાયણનું, -ને લગતું **૦નિષ્ઠા** પું૦ પોતાના સ્વામી પ્રત્યે વફાદારી [હકૂમત

સ્વાયત્ત વિ૦[સં.]સ્વાધીન. **૦તા** સ્રી૦ પોતાની

સ્વાયંભુવ વિ૦ [સં.] બ્રહ્મ સંબંધી બ્રહ્મનું (૨) પું૦ સ્વયંભૂ બ્રહ્માના પુત્ર-પ્રથમ મનુ

સ્વારસ્ય ન૦ [સં.] સ્વાભાવિક રસ કે ઉત્તમતા (૨) મર્મ; ખૂબી [સાથે અભેદ

સ્વારાજ્ય ન૦ [સં.] સ્વર્ગનું રાજ્ય (૨) બ્રહ્મ

સ્વાર્થ પું૦ [સં.]પોતાની મતલબ, પોતાનું હિત **૦ત્યાગ** પું૦ સ્વાર્થનો ત્યાગ; આપભોગ. **૦દૃષ્ટિ** સ્રી૦ સ્વાર્થની નજર **૦પટુ** વિ૦ સ્વાર્થની બાબતમાં પાકું, ચાલાક, સ્વાર્થસાધુ. **૦પરાયણ** વિ૦ સ્વાર્થનો જ વિચાર કરનાર; સ્વાર્થી. **૦પરાયણતા** સ્રી૦. **૦બુદ્ધિ** સ્રી૦ સ્વાર્થદૃષ્ટિ **૦વૃત્તિ** સ્રી૦ સ્વાર્થની વૃત્તિ. **૦સાધક, ૦સાધુ** વિ૦ પોતાનો સ્વાર્થ સાધનારું. **-ર્થાનુમાન** ન૦ [+અનુમાન] પોતાને માટે, પંચાવયવ વાક્યના પ્રયોગ વિના કરેલું અનુમાન **-ર્થિક** વિ૦સ્વાર્થવાચક. **-ર્થી, -ર્થીલું** વિ૦ સ્વાર્થવાળું; આપ મતલબી; એકલપેટું

સ્વાવલંબન ન૦ [સં.] સ્વાશ્રય **સ્વાવલંબી** વિ૦ સ્વાશ્રયી

સ્વાશ્રય ન૦[સં.] પોતાની પર આધાર રાખવો તે **૦યી** વિ૦ પોતા પર જ આધાર રાખનાર

સ્વાસ્થ્ય ન૦ [સં.] સ્વસ્થતા (૨) તંદુરસ્તી

સ્વાહા સ્રી૦ [સં.] (સં.) અગ્નિની સ્રી (૨) અ૦ અગ્નિમાં આહુતિ આપતાં બોલાતો શબ્દ. [-કરવું = ખાઈ જવું. -થવું = બળી જવું, પાયમાલ થઈ જવું (૨) ખવાઈ જવું] **૦કાર** પું૦ 'સ્વાહા' એમ બોલવું તે **૦પતિ** પું૦ (સં.) અગ્નિ [બનાવટી વેશ

સ્વાંગ પું૦ [સર૦ हिं. स्वाँग, म. सोंग] સોગ;

સ્વાંત ન૦ [સં.] અંતઃકરણ

સ્વાંત(-તી) જુઓ સ્વાતિ. **૦બુંદ** ન૦ જુઓ સ્વાતિબુંદ

સ્વીકરણ ન૦ [સં.] સ્વીકારવું તે (૨) પચાવીને પોતાનું કરવું તે; 'એસિમિલેશન'

સ્વીકાર પું૦ [સં.] સ્વીકારવું તે. **૦ક** વિ૦ સ્વીકાર કરનારું [કરવો; કબૂલ કરવું

સ્વીકારવું સ૦ક્રિ૦ [સં. स्वीकारय्] અંગીકાર

સ્વીકાર્ય વિ૦ [સં.] સ્વીકારવા યોગ્ય

સ્વીકૃત વિ૦ [સં.] સ્વીકારેલું

સ્વીકૃતિ સ્રી૦ [સં.] સ્વીકાર [સ્વકીયા

સ્વીય વિ૦[સં.] પોતાનું **-યા** સ્રી૦ પોતાની સ્રી,

સ્વેચ્છા સ્રી૦ [સં.] પોતાની ઇચ્છા. **૦ચાર** પું૦ [+આચાર] પોતાની મરજી પ્રમાણે વર્તવું તે. **૦ચારિણી** વિ૦સ્રી૦, **૦ચારી** વિ૦સ્વેચ્છાચાર કરનારું. **૦સ્વીકાર** પું૦ સ્વેચ્છાથી સ્વીકારવું તે **-ચ્છિત** વિ૦ પોતે ઇચ્છેલું, મનપસંદ

સ્વેદ પું૦ [સં.] પરસેવો (૨) [કા. શા.] અષ્ટભાવમાંનો એક **૦જ** વિ૦ પરસેવામાંથી થયેલું (૨) ન૦ સ્વેદજ જીવ કે જંતુ **૦ન** ન૦ પરસેવો (૨) પરસેવો લાવવો તે (૩) તેવું ઔષધ

સ્વૈચ્છિક વિ૦ [સં.] સ્વેચ્છા પ્રમાણેનું, મરજિયાત

સ્વૈર વિ૦ [સં.] મરજીમાં આવે તેમ વર્તનારું; સ્વચ્છંદી; નિરંકુશ **૦તા** સ્રી૦. **૦વિહાર** પું૦ મરજી મુજબ વિહરવું તે **-રાચાર** પું૦ [+આચાર] મરજી મુજબનું આચરણ **-રિણી** સ્રી૦ સ્વચ્છંદી-વ્યભિચારિણી સ્રી

સ્વોપાર્જિત વિ૦ [સં.] પોતે જાતે રળેલું-મેળવેલું; આપકમાઈનું

હ પું૦ [સં.] ચોથો ઊષ્માક્ષર. ૰શ્રુતિ સ્ત્રી૦ જુઓ હકારશ્રુતિ

હક(-ક્ક) પું૦ [જુઓ હક્ક] દાવો; અધિકાર (૨) દસ્તૂરી; લાગો (૩) કર્તવ્ય, ફરજ (૪) સત્ય; ન્યાય (૫) વિ૦ વાજબી; સાચું; સત્ય. [-અદા કરવો=ફરજ બજાવવી. -કરવો = અધિકાર - માલકી દાખવવા. -ચાલવો=અધિકારનો અમલ થવો. -થવું =મરણ પામવું -થવો=અધિકાર થવો. -ડુબાવવો, મારવો=રીત અનુસાર જે જેને મળવું જોઈએ તે તેનું પડાવી લેવું -પહોંચવો = અધિકાર કે હકદારી હોવી. -માં = તરફેણમાં; પક્ષમાં, લાભમાં]૰તલફી સ્ત્રી૦[फा] કોઈનો હક ડુબાવવો તે, અન્યાય. ૰તાલા પું૦ [+अ तआला] પરમેશ્વર, ખુદાતાલા. ૰દાર વિ૦ હક ધરાવનાર (૨) વાજબી. ૰દારણ વિ૦ સ્ત્રી૦ જેનો હક પહોંચતો હોય એવી (સ્ત્રી) ૰દારી સ્ત્રી૦ હકદારપણું ૰ના(૰હ)ક અ૦ વગર કારણે

હકડેઠઠ વિ૦ ખીચોખીચ. ચિકાર

હકતલફી, હકતાલા, હકદાર, -રી, હકના (૰હ)ક જુઓ 'હક'માં

હકબક અ૦ [સર૦ हिं]અર્થ સમજ્યા વગર; બકતું હોય એમ [લવાજમ, દસ્તૂરી

હકસાઈ સ્ત્રી૦ [अ. हक्क+शाही फा.] હકનું

હકાર પું૦ [સં] હ અક્ષર કે તેનો ઉચ્ચાર (૨) હા પાડવી તે. [-ભણવો=હા કહેવી, કબૂલવું] ૰શ્રુતિ સ્ત્રી૦ હશ્રુતિ; ઉચ્ચારણમાં હકાર સંભળાવો તે -રાંત વિ૦ [+अंत] અંતે હકારવાળું

હકારવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. हक्कार, સર૦ म. हकारणें, हिं. हँकारना] હોકારો કે હાકલ કરીને કહેવું.

હકારું ન૦ [જુઓ હકારવું] હાક મારીને બોલાવવું તે, તેડું

હકારો પું૦ [જુઓ હકારવું] હાક મારીને બોલાવનારો, નોતરિયો (૨) હોકારો [-કરવો, મારવો=હોકારો કરીને બોલાવવું]

હકાલવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હકારવું; સર૦ म हकालणें] હાંકી કાઢવું (૨) હાંકવું. ચલાવવું (૩) હાક મારીને બોલાવવું; હકારવું

હકીકત સ્ત્રી૦ [अ] ખરો અહેવાલ કે બીના (૨) ખરી ખબર કે બાતમી (૩) બીના, ખબર (૪) સત્ય. ૰દોષ પું૦ હકીકત-બીના કે બાતમીને અંગેનો દોષ-તેની ભૂલ

હકીમ પું૦ [अ] યુનાની વૈદું કરનારો; મુસલમાન વૈદ -મી સ્ત્રી૦ હકીમપણું. -મું ન૦ યુનાની વૈદું

હકૂમત સ્ત્રી૦ [अ. हुकूमत] સત્તા, અધિકાર (-ચલાવવી, ભોગવવી). -તી વિ૦ હકૂમત સંબંધી

હક્ક પું૦ [अ] જુઓ હક

હક્કઠ વિ૦ એક [ઉદ્ગાર (૨) આહ્વાન

હક્કાર પું૦ [प्रा. (सं ह्वाकार)] 'ચલ' એવો

હગબગ સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं. हक्कावक्का] એકીટસે; ટગર ટગર. ૰વું અ૦ક્રિ૦ એકીટસે જોઈ રહેવું (૨) ભયથી ડઘાઈ જવું

હગ મર ટપર ન૦ ['હિગ, મરી, ટોપરાં' પરથી] કાનામાતરના ઠેકાણા વગરનું લેખન કે તે કરવા જેટલું ભણતર

હગવું અ૦ક્રિ૦ [સ हद्, સર૦ हिं. हगना, म हगणें] (કા) જુઓ અઘવું

હચમચ સ્ત્રી૦ જુઓ હચમચાટ ૰વું અ૦ક્રિ૦ ['હચ' (રવ૦) નો દ્વિર્ભાવ, સર૦ हिं. हचना] ડગમગવું, પાયામાંથી કે સાંધામાંથી હાલી જવું. -ચાટ પું૦ હચમચાવવું તે -ચાવવું સ૦ક્રિ૦ 'હચમચવું'નું પ્રેરક

હચાકો પું૦ જુઓ હિચાકો

હજ સ્ત્રી૦ [अ. हज्ज] જાત્રા (મક્કાની)

હજમ વિ૦ [अ हज़्म, સર૦ हिं] પચેલું; જરેલું (૨) [લા.] ઉચાપત કરેલું. -મિયત સ્ત્રી૦ પાચનક્રિયા, પાચન

હજરત પું૦ [अ.] માલિક, સ્વામી, શ્રીમાન (૨) (મુસલમાનોમાં) મોટા કે પૂજ્ય માણસને લગાડાતો માનવાચક શબ્દ (૩) સ્ત્રી૦ મોટા

માણસોની સભા. [-ભરવી=મોટા માણસોની મંડળી બોલાવવી (૨) એક યોગ-પ્રયોગ કરવો જે વડે મોટા માણસોની સભા ભરેલી બતાવાય છે.]

હજરલઅસ્વદ પું૦ [अ.] કાબામાનો કાળો પથ્થર

હજામ પુ૦ [अ. हज्जाम] વાળંદ [-નું કરવું=હજામનો ધંધો કરવો, માથું મૂડવુ (૨) [લા.] ભણ્યાગણ્યા વિના અણકમાઉ ધધો કરવો.] ૰ડી સ્ત્રી૦ વાળંદણ, હજામની સ્ત્રી (તુચ્છકારમા). ૰ત સ્ત્રી૦ મુંડન, વાળ કાપવા કે ઓડવા તે (૨) [લા] નકામી નિરર્થક મહેનત (૩) કડક ટીકા કરવી ઊધડું લઈ નાખવુ તે. ૰પટ્ટી સ્ત્રી૦ હજામતનુ કામ (તિરસ્કારમા). [-કરવી=નવરા બેસી રહેવુ, નકામા કામ પાછળ કાળ બગાડવો.]

હજાર વિ૦ [फा] '૧૦૦૦.' [-આડાં=પુષ્કળ. -ઘંટીનો લોટ ખાવો=ઘણો અનુભવ હોવો, ઘણી મુસાફરી કરી હોવી. -હાથનો ધણી=પરમેશ્વર.]

હજારી વિ૦ [હજાર પરથી] હજારની ઊપજવાળું (૨) હજાર ભાગ કે અવયવવાળું (૩) પુ૦ એક ફૂલઝાડ ૰ગોટો પું૦ હજારીનુ ફૂલ

હજી(-જુ) અ૦ [म. अद्यापि, સર૦ म. अजुन] અત્યાર લગી (૨) હવે પણ

હજીરો પું૦ [अ.] મિનારાઓવાળો સુંદર રોજો (૨) [લા.] મોટી નામનાનું કામ (કટાક્ષમા)

હજુ સ્ત્રી૦ જુઓ હજી

હજૂર સ્ત્રી૦ [अ. हुजूर] 'આપ' અર્થનો દરબારી કે મુસલમાની વિવેકમા વપરાતો ઉદ્ગાર (૨) હાજરી, તહેનાત [-ભરવી=તહેનાતમા રહેવું.] -રાત વિ૦ મોટા માણસની કે રાજાની તહેનાતમા રહેનાર (અંગરક્ષક) (૨) સ્ત્રી૦ [સર૦ म. हुजरात] હજૂરની ખડી ફોજ; અંગરક્ષક સેના. -રિયો પું૦ તહેનાતમાં રહેનારો નોકર (૨) અંગૂછો; રૂમાલ. -રી પું૦ હજૂરિયો (૨) સ્ત્રી૦ તહેનાત સેવાચાકરી

હટ અ૦ [જુઓ હઠવું] દૂર ખસ' એ અર્થનો (છણકા કે તુચ્છકારનો) ઉદ્ગાર [ખટકવુ તે

હટખટ સ્ત્રી૦ [હટ+ખટ(ખટકવું)] મનમા

હટાણું ન૦ [सं, प्रा हट्ट] બજારકામ; ખરીદ કામ (૨) ખરીદવા વેચવાનો ધધો. [-કરવું=ખરીદવાનો કે વેચવાનો ધંધો કરવો (૨) બજારકામ કરવું; ખરીદકામ કરવુ]

હટારિયું ન૦ [सं., प्रा. हट्ट ઉપરથી] હાટિયુ

હઠ પું૦, સ્ત્રી૦ [सं.] જીદ, ખોટો આગ્રહ [-ઉપર આવવું, -પકડવી, -માં આવવું,-લેવી, હઠે ચડવું, ભરાવું=હઠ કરવી.] ૰યોગ પું૦ આસન, પ્રાણાયામ વગેરે ક્રિયાઓ દ્વારા સધાતો યોગનો એક પ્રકાર ૰વિદ્યા સ્ત્રી૦ હઠયોગની વિદ્યા ૰વું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ हिं. हठना] હઠ કરવી -ઠાગ્રહ પું૦ [+आग्रह] હઠપૂર્વક આગ્રહ. -ઠાળું, -ઠિલું વિ૦ હઠીલુ જિદ્દી -ઠીલાઈ સ્ત્રી૦ હઠીલાપણું. -ઠીલું વિ૦ હઠવાળુ, જિદ્દી (૨) હઠે નહિ તેવું; મટે નહિ તેવુ [હઠીલો હનુમાન=હનુમાન જેવો હઠીલો–આગ્રહી માણસ.] -ઠેઠ સ્ત્રી૦ આગ્રહ; આજીજી -ઠ્ઠી વિ૦ હઠીલુ

હઠવું અ૦ ક્રિ૦ [हिं. हटना; સર૦ म. हटणें] ખસવું (૨) પાછા પડવુ (૩) જુઓ 'હઠ'માં

હઠાળું, હઠિયું, હઠીલું,(-લાઈ,) હઠેઠ, હઠ્ઠી જુઓ 'હઠ'મા

હડ(-ડે) અ૦ [રવ૦; સર૦ हट] જુઓ હડે

હડકવા પું૦ [स. अलर्क (હડકાયેલો કૂતરો) +વા (सं. वात)] કૂતરા, શિયાળવા વગેરેને થતો એક રોગ જેથી તે જેને તેને કરડવા ધાય છે (૨) [લા.] તેના જેવો ગાડો આવેગ. [-થવો, લાગવો=હડકવાનો રોગ થવો, હડકાયુ થવુ (૨) તેના જેવા ગાડા આવેગને વશ વર્તતા થવું. -હાલવો=ભારે હડકવા લાગવો] ૰યું વિ૦ હડકાયુ [તે, હડકું

હડકાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ હડકવા] હડકાયુ હોવું

હડકાયું, -યેલું વિ૦ [જુઓ હડકવા] જેને હડકવા થયો હોય એવુ

હડકુ(-ખું) ન૦ જુઓ હડકવા [હડે થવુ તે

હડતગડ સ્ત્રી૦ [હડ+તગડ] જ્યાંત્યાંથી હડે

હડતાલ સ્ત્રી૦ [જુઓ હરતાલ. સર૦ हिं.] એક ઉપધાતુ [-આરવી લખેલુ છેકી નાખવું; રદ કરવુ (પહેલા હડતાલ વડે શાહીનો રંગ

ઉડાવતા તે ઉપરથી)]
હડતાલ(-ળ) સ્ત્રી૦ [હડ (સં હટ્ટ=દુકાન)+ તાલ (તાળુ), સર૦ હિં] કામધંધો બંધ કરવા તે (શોક કે વિરોધ બતાવવા.) [-પડવી = કામધંધો બંધ થવો.] -લિ(-ળિ)યો પું૦ હડતાળમાં ભળેલો (૨) હડતાળ પડાવવામા આગેવાની લેનાર [(કા) હડસેલો
હડદો,૦લો પું૦ ['હડ' ઉપરથી; સર૦ મ हडदा]
હડધૂત સ્ત્રી૦ [હડે + ધુતકારવુ] ચારે બાજુથી હડતગડ થવી તે (૨) વિ૦ ચારે બાજુથી તિરસ્કાર પામેલુ
હડપ સ્ત્રી૦ જુઓ અડપ; આગ્રહ (૨) અ૦ [રવ૦, સર૦ હિં., મ] એકદમ ને ત્વરાથી, હડફ. [-કરવુ, કરી જવું = એકદમ ગળે ઉતારી દેવુ (૨) [લા] અન્યાયી રીતે પચાવવું -હજમ કરવું -લઈને=એકદમ ને ત્વરાથી.] ૦વું સ૦ક્રિ૦ ગળી જવું, હડપ કરવુ
હડફ અ૦ જુઓ હડપ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ (ચ) ફેંકવું, છૂટું નાખવુ, ફગાવવું (હડફી દેવું)
હડપચી સ્ત્રી૦ [સં. हनु+સં पट्टी; સર૦ મ हणवटी] જ્યાં દાઢી ઊગે છે તે નીચલા જડબાનો ભાગ
હડપવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ 'હડપ'માં
હડફ(-ફે)ટ સ્ત્રી૦ જુઓ અડફટ
હડફવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ 'હડફ'મા
હડફો પું૦ [અ आलुफ्तह=રખડેલ,અજાણ્યો] જડસો; મૂર્ખ (૨) ધપ્પો, હડસેલો (૩) [દે. हडप्फ, સર૦ મ हडपा, का. हडप] ઇસ્કોતરો
હડ(-ર)બડવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં हडवडना] નાહિંમત થઈ જવુ (૨) ગભરાવુ
હડ(-ર)બડાટ પું૦ [હડબડવુ પરથી] ગભરાટ
હડસાંકળ સ્ત્રી૦ [દે हडि (હેડ)+ સાકળ] સ્ત્રીઓના પગનું એક ઘરેણું (૨) પું૦ [જુઓ હાડસાકળ] એક જાતનો વેલો, જેનુ દૂધ ને પાન દવામા વપરાય છે
હડસેલવું સ૦ક્રિ૦ ['હડસેલો' પરથી] હડસેલો મારવો, ધકેલવું [सारितम्] ધક્કો
હડસેલો પું૦ [સર૦ दे हत्थल्लिअ સં हस्ताप-
હડહડ અ૦ [રવ૦, સર૦ दे =એક રવ (૨) તાપ] સડસડ (ઊકળવાનો અવાજ) (૨) જુઓ હડે હડે. ૦તું વિ૦ ઊકળતુ (૨) [લા] ચુસ્ત; પાકું; પૂરેપુરું ૦વું અ૦ક્રિ૦ હડહડ અવાજ સાથે ઊકળવુ [મેળ (હિસાબનો)
હડાકો પું૦ [રવ૦] પડઘો (૨) ['હાડ' ઉપરથી ?]
હડી સ્ત્રી [જુઓ હડુડુ] દોટ [-કાઢવી, મેલવી = દોડવુ] -ડિયાદોટ, -ડિયાપાટી સ્ત્રી૦ આમ તેમ દોડાદોડ
હડુ(-ડે)હાટ, હડુડુ અ૦ [રવ૦] જોરથી હડી કાઢવાનો કે ધસવાનો અવાજ
હડૂડવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] હડુડુ કરવુ
હડે અ૦ [જુઓ હડ] કૂતરાને હાકવાનો ઉદ્ગાર
હડેહાટ અ૦ જુઓ હડુહાટ
હડે હડે સ્ત્રી૦ હડે હડે કરવું તે (૨) [લા.] આવકારનો અભાવ; અવગણના
હડો પું૦ [સર૦ મ हडया] જુઓ અડો
હણવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા हण (સં हन्)] મારી નાખવુ, જીવ લેવો, નાશ કરવો (૨) [પ્રા સંણા (સં संज्ञा)] + સમજવું (૩) (ચ) સુણવું; સાભળવુ
હણહણ સ્ત્રી૦ [રવ૦] જુઓ હણહણાટ. ૦વું અ૦ક્રિ૦ (ઘોડો નાકમાથી કરે છે તે અવાજ) -ણાટ પું૦, -ણાટી સ્ત્રી૦ હણહણવુ તે
હણિયું ન૦[પ્રા हणु (સં हनु)]ગાડી હાકનારને બેસવાની પાટલી (૨) [હણવુ પરથી] આડું
હત અ૦ [રવ૦] પશુ વગેરેને હાકી કાઢતા બોલાતો ઉદ્ગાર (૨) સ્ત્રી૦ (બાળભાષામાં) મારવુ તે (-કરવી)
હત વિ૦ [સં] હણાયેલુ; મરાયેલુ, ઘવાયેલુ (૨) નિકૃષ્ટ, હલકુ ૦ભાગિની વિ૦સ્ત્રી૦ ૦ભાગી વિ૦ કમનસીબ, અભાગિયુ ૦ભાગ્ય ન૦ કમનસીબ, દુર્ભાગ્ય. ૦વીર્ય વિ૦ બળરહિત; શક્તિહીન ૦વું સ૦ક્રિ૦ + હણવુ -તાર્થ વિ૦ [+ अर्थ] નિષ્ફળ, 'કૃતાર્થ'થી ઊલટું. -તાશ વિ૦ [+ आशा] નિરાશ, નાસીપાસ -તોત્સાહ વિ૦ [+ उत्साह] જેનો ઉત્સાહ કે ઉમગ નાશ પામ્યો હોય એવુ
હતું (-તી સ્ત્રી૦, -તો પું૦,) [સર૦ પ્રા हुत्त (સ भूत)] 'હોવુ'નુ ભૂ૦ કા૦ [-નહોતું

થઈ જવું=ધરમૂળથી નાશ પામવું; નામશેષ થઈ જવુ. હનો હુતી=ધણીધણિયાણી.]
હત્યા સ્ત્રી૦ [સં] ઘાત, વધ; જીવ લેવો તે (૨) પ્રાણીને મારવાથી લાગતો દોષ. [-ચોટવી =હિંસાથી થતો દોષ લાગવો. -લેવી, વહોરવી=વધ કરવો, તથા તે કારણે ચોટતા દોષના ભાગી થવું.] ૦કાંડ પું૦ ભારે હત્યા કે સહારનો બનાવ. ૦રું વિ૦ [સં. हत्या+कारक; સર૦ મ., हिं हत्यारा] હત્યા કરનારું; ઘાતકી
હથરોટ(-ટો) પું૦ હાથનુ એક ઘરેણું
હથવાર વિ૦સ્ત્રી૦અમુક એક માણસને (હાથને) જ દોહવા દે એવી ટેવાયેલી (ગાયભેસ)
હથિયાર ન૦ [દે. हत्थियार] શસ્ત્ર. આયુધ (૨) સાધન (૩) ઓજાર. [-ઊંચકવાં, ઉગામવાં, પકડવાં, લેવાં, સજવાં =યુદ્ધ માટે તત્પર થવું] ૦બંધ વિ૦ સશસ્ત્ર. ૦બંધી સ્ત્રી૦ હથિયાર રાખવાની બંધી-મના
હથેલી(-ળી) સ્ત્રી૦ [સં हस्त+तल કે स्थली ઉપરથી, સર૦ हिं.] છતા પંજાનો સપાટ ભાગ. [-દેખાડવી=કાંઈ મળશે નહીં એમ સૂચવવુ, કાંઈ ન આપવુ -માં નચાવવું =તદ્દન પોતાને વશ-રમકડા જેવુ બનાવી દેવું -માં પૃથ્વી આવી જવી=ભારે સંકટ આવી પડવું -માં પૃથ્વી જોવી= પૂર્ણ ચડતીમાં હોવુ -માં સ્વર્ગ બતાવવું, હીરા બતાવવા=મોટી મોટી આશાઓ આપી રમાડવુ-ઠગવું.] [પાણિગ્રહણ
હથેવાળો પું૦ [દે. हत्थलेव] જુઓ હાથેવાળો,
હથેળી સ્ત્રી૦ જુઓ હથેલી
હથોટી સ્ત્રી૦ [હાથ ઉપરથી, સર૦ हिं हथौटी] હાથનો કસબ, આવડત (૨) મહાવરો; ટેવ [-પડવી]
હથોડી સ્ત્રી૦ [હાથ ઉપરથી; સર૦ મ हातोडा, हिं हथौडा] ટીપવાનુ કે ઠોકવાનુ મોગરી જેવુ સાધન. [-ને ચીપિયા લઈને મંડવું =ખતપૂર્વક કામમા લાગવું] -ડો પું૦ મોટી હથોડી, ઘણ
-હથ્થુ વિ૦ [હાથ ઉપરથી] (સમાસમા) હાથના માપનું. ઉદા૦ અઢીહથ્થુ (૨) હસ્તક; હાથનું. ઉદા૦ એકહથ્થુ
હદ સ્ત્રી૦ [अ. हद्] મર્યાદા, સીમા; અવધ (૨) અંત, છેડો. [-આવવી, થવી= પરાકાષ્ઠાએ પહોચવુ; અતિશય થવુ. -ઓળંગવી, વટાવવી=મર્યાદા બહાર જવુ. -કરવી, વાળવી=આડો આંક વાળી દેવો, પરાકાષ્ઠાએ પહોચાડવુ -મળવી=બે સીમાઓ એકઠી થવી] ૦નિશાન ન૦ હદ બતાવનારું નિશાન. ૦પાર અ૦ મર્યાદા વિના; અતિશય (૨) હદની બહાર ૦પારી સ્ત્રી૦ હદ બહાર થવુ તે
હદિયો પું૦ [अ हदिय्यह] નજરાણું; ભેટ; ઇનામ (૨) [કા.] બહારગામથી ઘેર આવતી વખતે બાળકો કે બીજા માટે પ્રેમપૂર્વક આણેલી ચીજ
હદીસ સ્ત્રી૦ [अ.] પયગંબર સાહેબના પ્રસંગોપાત્ત કહેલા વચનો કે ફરમાનોનો સંગ્રહ; મુસલમાનોનો સ્મૃતિગ્રંથ
હદૂદ સ્ત્રી૦ [अ.] ચતુઃસીમા [આનાકાની
હનકન સ્ત્રી૦ [હા+ના, સર૦ આનાકાની] હાના,
હનન ન૦ [સં.] હણવું-જીવ લેવો તે
હનરડવું સ૦ક્રિ૦ કનડવું
હનુ(-નૂ) સ્ત્રી૦ [સં] હડપચી. ૦માન પું૦ (સં.) મારુતિ; રામના પ્રખ્યાત વાનર ભક્ત. [-હડીઓ કાઢે છે (ઘરમા)=કશી માલ-મત્તા ન હોવી] ૦માનકૂદકો પું૦ હનુમાનના જેવો લાબો કૂદકો; 'લોંગ જંપ'. ૦વટી સ્ત્રી૦ જુઓ હડપચી
હનો પું૦ [સર૦ म. हणा] (કા.) ઘોડીના પલાણ ઉપર નાખવાનો ખડિયો (૨) [સં. संज्ञा, प्रा. सण्णा] [ચ.] સ્મૃતિ કે સંભારણું આપવું (-આપવો, લાગવો, લગાડવો)
હપ(-પ્પ) અ૦ [રવ૦] એવા અવાજ સાથે (ખાવુ). [-કરવું, કરી જવું=ખાઈ જવું; હડપ કરી જવુ.]
હપતો, હફતો [फा.; સં. सप्ताह] પું૦ સપ્તાહ; અઠવાડિયુ (૨) થોડે થોડે પૈસા ભરવા ઠરાવેલી મુદત, તે તે મુદતે ભરવાની રકમ. [-કરવો,

બાંધવો=ભરણું ભરપાઈ કરવા માટે હપતા નક્કી કરવા. -પડવો=ઠરાવેલી મુદતે નક્કી કરેલી રકમ કે ભાગ ન ભરાવો. -ભરવો =ઠરાવેલ હપતા પ્રમાણે નાણાં કે ભાગ ભરપાઈ કરવો]-તાવાર અ૦ હપતા પ્રમાણે
હબક સ્ત્રી૦ [જુઓ હબક. સર૦ म] સખત બીક; ફાળ (-ખાવી, -લાગવી) ૦વું અ૦ક્રિ૦ ફાળ પડવી; ચોંકવું
હબશી(-સી) પું૦ [अ] આફ્રિકાનો વતની -સણ સ્ત્રી૦ હબસીની કે હબસી સ્ત્રી
હબશી(-સી)મૂઠ સ્ત્રી૦ [સર૦ अ. हब्स= કેદ + મૂઠ] છોડી છૂટે નહિ એવી મૂઠ (૨) [લા] ખોટો મતાગ્રહ કે હઠ
હબહબ અ૦ [રવ૦] (નળમાંથી પાણી જોરથી નીકળવાનો અવાજ). -બાટ પું૦ હબહબ અવાજ (૨) ઘોઘાટ
હબૂકપોળી સ્ત્રી૦ એક બાળરમત
હમચી,-ચડી સ્ત્રી૦ તાનમાં ઊછળીને લીધેલી કૂદડી-ઘુમરડી (જેમ કે, દેવી આગળ ધૂણતાં કે કૂદતાં) [-ખૂંદવી]
હમજાત વિ૦ [फा.] પોતાની જાતિનું
હમડી સ્ત્રી૦ [सं अहम् પરથી] મગરૂરી, હુંપદ
હમ(-વ)ણાં અ૦ જુઓ હવણાં; હાલ
હમદર્દી સ્ત્રી૦ [फा.] સમભાવ, દિલસોજી
હમદીન વિ૦ [फा] એક ધર્મનું
હમરાહી સ્ત્રી૦ [फा हमराह, સર૦ म हमराई] સોબત; સંગાત [વતનવાળું
હમવતની વિ૦ [फा. हमवतन] એક જ મૂળ-
હમશેયો પું૦ [फा हमसायह? સર૦ म हमशा] મોટા કાઠાનું-મોટું માણસ [બચકી (?)
હમાચો પું૦ [સર૦ म हमिचा] (કા.) મુસાફરીની
હમામ ન૦ [अ हम्माम] નાહવાની જગા. ૦ખાનું ન૦ સ્નાનગૃહ, ગુસલખાનું
હમામદસ્તો પું૦ [फा. हावनदस्तह, સર૦ म] ખાંડણીપરાઈ (૨) ખાંડણીનો દસ્તો; પરાઈ
હમાલ પું૦ [अ हम्माल] બોજો ઉપાડનારો; મજૂર -લી સ્ત્રી૦ હમાલનું કામ; હમાલપણું
હમિયાણી સ્ત્રી૦ [फा हम्यान, સર૦ म हमाणी] (રૂપિયા ભરવાની) કોથળી (૨) (લા.) ધન, દોલત
હમી, ૦દાર ૦દારી જુઓ હામી, ૦દાર, ૦દારી [એક પ્રકાર
હમીર પું૦ [સર૦ हिं., म.] કલ્યાણ રાગનો
હમેલ પું૦ [अ हम्ल] ગર્ભ (૨) સ્ત્રી૦ [अ हिमाइल] ચપરાસ, પટો; પટા પરની તખ્તી. [-રહેવો=સગર્ભા થવું]
હમેશ અ૦[अ.] રોજ, નિત્ય ૦ગી સ્ત્રી૦[फा.] અવિચ્છિન્નતા, નિરંતરતા (૨) અનંતપણું -શાં અ૦ હમેશ
હય પું૦ [सं.] ઘોડો, અશ્વ. ૦ગ્રીવ પું૦ (સં) વિષ્ણુ ૦ગ્રીવા સ્ત્રી૦ (સં.) દુર્ગા. ૦દળ ન૦ ઘોડેસવાર લશ્કર ૦મેધ પું૦ અશ્વમેધ ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ અશ્વશાળા, ઘોડાર
હયબત સ્ત્રી૦ [अ] જુઓ હેબત
હયમેધ, હયશાલા(-ળા) જુઓ 'હય'માં
હયાત વિ૦ [अ] જીવતું, વિદ્યમાન. -તી સ્ત્રી૦ હયાતપણું, જિંદગી (૨) અસ્તિત્વ
હર પું૦ [सं] શંકર, મહાદેવ (૨) વિ૦ હરનાર, લેનાર (સમાસને છેડે) ઉદા૦ મનોહર
હર વિ૦ [फा.] દરેક, પ્રત્યેક
હરકત સ્ત્રી૦ [अ] અડચણ, નડતર (૨) વાંધો. [-આવવી, નડવી, પડવી=હરકત થવી.] -તી વિ૦ હરકત કરનારું
હરકોઈ વિ૦ [હર + કોઈ] દરેક, ગમે તે કોઈ
હરખ પું૦ [જુઓ હર્ષ; સર૦ हिं, म] આનંદ. ૦ઘેલું વિ૦ અતિશય હર્ષથી ઘેલું બનેલું. ૦ચમક સ્ત્રી૦ અતિ હરખથી મગજનું સમતોલપણું જતું રહેવું તે ૦પદૂડું વિ૦ અતિ ઉત્સાહી ૦વા પું૦ ઘણા જ આનંદથી થયેલી ઘેલછા. ૦ભેર અ૦ હરખ સાથે ૦(-ખા)વું અ૦ક્રિ૦ [सं. हृष्; સર૦ हिं हरखना] ખુશ થવું; આનંદમાં આવવું. ૦સનેપાત પું૦ હરખનો સનેપાત-ગાંડપણ [બિલકુલ
હરગિજ(-સ) અ૦ [फा.] કદી પણ (નહિ),
હરઘડી અ૦ [હર + ઘડી] દરેક ઘડીએ, વારવાર
હરજી પું૦ [હરિ+જી] (સ) પરમેશ્વર
હરડાં ન૦ બ૦વ૦ [જુઓ હરડી] હરડીનાં નાનાં અધકચરાં ફળ. -ડી સ્ત્રી૦ [प्रा हरडई (सं हरीतकी)] હરડાનું ઝાડ -ડે સ્ત્રી૦ હરડી

નામના ઝાડનું ફળ, હરીતકી
હરણ ન૦ [સં.] હરી જવું-ઉપાડી જવું તે
હરણ ન૦ [જુઓ હરિણ; સર૦ મ] મૃગ. **-ણિયો** પું૦. **-ણિયું** ન૦ મૃગશીર્ષ. **-ણી** સ્ત્રી૦ હરણની માદા (૨) [પ] મૃગશીર્ષ. **-ણું** ન૦ મૃગલું, હરણ
હરણપત્ર ન૦ એક વનસ્પતિ
હરણિયો(-યું), હરણી, હરણું જુઓ 'હરણ'માં [એક ઉપધાતુ
હર(-રિ)તાલ(-ળ) સ્ત્રી૦ [જુઓ હરિતાલ]
હરતુંફરતું વિ૦ [જુઓ હરવુંફરવું] હાલી ચાલી શકે એવું કે એટલું; સાજું થયેલું
હરદમ અ૦ [फा.] હરેક ક્ષણે; હમેશ
હર(-રિ)દાસ પું૦ [હરિ+દાસ; સર૦ મ.] એક પ્રકારનો હરિકથા કરનાર
હર(-રિ)દ્વાર ન૦ [सं हरिद्वार] (સં.) હિન્દુઓનું એક તીર્થસ્થળ
હરનિશ અ૦ જુઓ અહર્નિશ
હરફ પું૦ [अ. हर्फ़] બોલ, શબ્દ (૨) અક્ષર
હરફર સ્ત્રી૦ [હરવું+ફરવું] વારંવાર આવવું જવું તે
હરબ(-ભ)ડવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ म. हरबडणें] જુઓ હડબડવું [ગભરાટ
હરબ(-ભ)ડાટ પું૦[હરબડવું પરથી] હડબડાટ;
હરમ સ્ત્રી૦ [अ] લોંડી; હુરમ
હરમડવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ હરબડવું, સર૦ म. हरमळणें] ગભરાવું; રઘવાયું થવું
હરમડાટ પું૦[હરમડવું પરથી] ગભરાટ; રઘવાટ
હરમર સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ [સ્વાદનું
હરવું વિ૦ [સર૦म हिरवा(सं हरित)] હળદરના
હરમો પું૦ એક જાતનું ઘાસ
હરરોજ અ૦ [फा] દરરોજ
હરવખત અ૦ [હર+વખત] દરેક વખતે
હરવણ ન૦ (કાનમ) શાલચાદર જેવું ઓઢવાનું
હરવર સ્ત્રી૦ [સર૦ प्रा. हरण = સ્મરણ] સ્મરણ; યાદ
હરવવું સ૦ક્રિ૦ (૫) જુઓ હરાવવું
હરવાયું વિ૦ [प्रा हराविअ] સુસ્ત, કાયર. હારી ગયેલું [તાજું
હરવું વિ૦ [प्रा. हरिअ (सं. हरित)] લીલું (૨)
હરવું સ૦ક્રિ૦ [प्रा. हर (सं. हृ)] બળાત્કારથી ઉપાડી જવું (સ્ત્રીને) (૨) લૂંટી લેવું (૩) લઈ લેવું. **૦ફરવું** અ૦ક્રિ૦ [વિહરવું+ફરવું] આમ-તેમ મોજથી ફરવું [**હરીફરીને** = આમ કે તેમ પ્રયત્ન કર્યે કે જોતા કરતા છતાં; આઘા-પાછા થઈને પણ, છેવટે (માત્ર આ જ એવો અર્થ બતાવવા)]
હ(૦ર)શેકું વિ૦ (ચ) ડોકરવાયું
હરસ પું૦ [सं. अर्श] ગુદામાં થતો એક રોગ. [**-ફૂટવા** = હરસથી લોહી પડવું.] **૦મસા** પું૦ બ૦વ૦ હરસ અને મસા
હરસાલ વિ૦ [फा.] દરેક વર્ષે; વર્ષોવર્ષ
હરસિદ્ધ સ્ત્રી૦ [सं. हरिसिद्धि] (સં.) એક દેવી (વિક્રમ રાજા પર એ પ્રસન્ન હતી)
હરસી. ૦લી સ્ત્રી૦ [સર૦ प्रा हरिसिअ (सं. हर्षित), प्रा. हरिसाल (सं हर्षवत्)] પ્રેમી સ્ત્રી
હરહર મહાદેવ શ૦પ્ર૦[सं ;સર૦प्रा. हरहराइअ ='હર' હર' અવાજ] જમણના પ્રારંભનો મંગળ ઉદ્‌ગાર (૨) ક્ષત્રિયોની રણહાક
હરહુન્નર પું૦ [હર+હુન્નર; સર૦ म.] સર્વ કળાકૌશલ્ય **-રી** વિ૦ બધા હુન્નર જાણનાર
હરાક(-ખ) સ્ત્રી૦ [સર૦ तुर्की हराक] ઘોડો બાંધવાનો દોર
હરાજ વિ૦ [अ. हर्ज] લિલામથી વેચેલું. **-જી** સ્ત્રી૦ લિલામ જાહેરમાં કિંમત બોલાવરાવી વધારેમાં વધારે કિંમત આપનારને વેચવું તે. [**-બોલાવવી** = હરાજી કરવી; હરાજ કરવું]
હરાડું(-યું) વિ૦ જુઓ હરાયું
હરામ વિ૦ [अ] કુરાનમાં મના કરેલું હોય એવું, નિષિદ્ધ, અધર્મી (૨) વગર હકનું, અઘટિત (૩)સુસ્ત, બેઠાખાઉ [**-ના પૈસા, -નો માલ** =પારકાનો અન્યાયથી મેળવેલો માલ કે પૈસા **-ની ઓલાદ, -નું ખોળિયું** =હરામખોર શઠ માણસ (ગાળ). **-નું ખાવું**=પારકી મહેનત ઉપર જીવવું; વગરહકનું ખાવું (૨) આળસુ, પડી રહેવું. **-હાડકાનું**=કામચોર, આળસુ]**૦ખોર** વિ૰હરામનું ખાવા ઇચ્છનાર (૨) કૃતઘ્ની (૩ બદમાસ. **૦ખોરી** સ્ત્રી૦ હરામ-ખોરપણું. **૦ચસકો** પું૦ હરામનું લેવાખાવાનો

ચસકો. ૦જાદું વિ૦ [+ फा. जादा] વ્યભિચારથી જન્મેલું -દી વિ૦ હરામખોર, કૃતઘ્ન, બદમાશ (૨) સ્ત્રી૦ હરામખોરી

હરામનિયા ન૦ એક પખી

હરાયુ વિ૦[સર૦ हि हरिआना=ताजु माजु] રખડતુ; છૂટું ફરતુ (૨) અંકુશ વગરનું; માતેલુ. [-ઢોર=ન ધણિયાતુ-રખડતુ ઢોર (૨)[લા] તેના જેવુ અમર્યાદ માણસ.] -યો પુ૦ નિયમ વિના ગમે તે બોલી હસાવનાર ભવૈયો [હંમેશા; ઠેઠ સુધી

હરાર અ૦ (ફા) કરાર, નક્કી, અવશ્ય(૨)(ચ)

હરાવવુ સ૦ક્રિ૦, -હરાવું અ૦ક્રિ૦ 'હરવુ' 'હારવુ'નુ અનુક્રમે પ્રેરક ને કર્મણિ

હરાવો પુ૦ [હારવુ પરથી] હારી જવાપણુ, ગેરફાયદો, ખોટ

હરિ પુ૦[सं](સ.) વિષ્ણુ, કૃષ્ણ (૨) ઘોડો (૩) સિંહ (૪) વાંદરો (૫) ચંદ્ર [-નો લાલ =ભક્ત, ઈશ્વરપ્રેરણાથી ચાલતો પુરુષ (૨) સખી-દાતા ગૃહસ્થ] ૦કથા સ્ત્રી૦ ભગવાનની કથા ૦કીર્ત(-ર્ત)ન ન૦ સંગીત સાથે પરમેશ્વરના ગુણગાન. ૦ગત સ્ત્રી૦ [गति] વીતક; આપવીતી. ૦ગીત પુ૦ એક છંદ ૦ગીતિયુ વિ૦ હરિગીત જેવા સહેલા છંદ બનાવી શકનાર, લેભાગુ. ૦ચંદન ન૦ કેસર (૨) એક જાતની સુખડ (૩) ચાંદની (૪) સ્વર્ગના પાંચ વૃક્ષમાંનુ એક (બાકીના -પારિજાત, મંદાર, સંતાન અને કલ્પ) ૦જન પુ૦ હરિનો-વિષ્ણુનો માણસ, દેવદૂત (૨) હરિનો ભક્ત (૩) અંત્યજ ૦જનેતર વિ૦ [+ इतर] અંત્યજ સિવાયનું બીજુ (૨) પુ૦ તેવો માણસ, સવર્ણ

હરિણ પુ૦, ન૦[सं] હરણ; મૃગ -ણાક્ષી વિ૦સ્ત્રી૦[सं] હરિણ જેવા સુંદર નયનવાળી. -ણાજિન ન૦ [+ अजिन] હરણનું ચામડું. -ણી સ્ત્રી૦ હરણી, મૃગલી (૨) પુ૦ એક છંદ

હરિત વિ૦ [सं] લીલુ

હરિતાલ સ્ત્રી૦ [सं] જુઓ હરતાલ

હરિતાલી સ્ત્રી૦ [सं] દૂર્વા (૨) આકાશમાંની રેખા (મેઘ વગેરેની)

હરિદાસ પું૦ [सं] જુઓ હરદાસ

હરિદ્રા સ્ત્રી૦ [सं] હળદર

હરિદ્વાર ન૦ [सं.] (સ) જુઓ હરદ્વાર

હરિભક્ત પુ૦ [सं] હરિનો ભક્ત

હરિયાળી સ્ત્રી૦ [हि. हरिआली (सं हरित)] લીલોતરી કે તેની શોભા -ળુ વિ૦ લીલુ

હરિવદની વિ૦સ્ત્રી૦ [सं.] જુઓ ચંદ્રવદની

હરિવાસર પુ૦ [सं] એકાદશી

હરિશ્ચંદ્ર પું૦ [सं.] (સં) પ્રસિદ્ધ સત્યવાદી રાજા; ત્રિશંકુનો પુત્ર [શિવ

હરિહર પુ૦ [सं] હરિ અને હર વિષ્ણુ ને

હરી વિ૦ [सं हरित=લીલું ઉપરથી?] કૂવાના પાણીથી પકવેલુ (૨) સ્ત્રી૦ તેવો - કૂવાના પાણીથી કરેલો (ઉનાળાનો) પાક

હરીતકી સ્ત્રી૦ [सं] હરડે

હરીફ પુ૦ [अ] પ્રતિસ્પર્ધી, સામાવાળિયો (૨) વિરોધી, દુશ્મન -ફાઈ, -ફી સ્ત્રી૦ સરસાઈ; સ્પર્ધા (૨) શત્રુતા

હરીરો પું૦ [अ हरीरह] જુઓ મળમાણુ

હરીશ્વર પું૦ [सं] વાનરોનો રાજા

હરીસો પું૦ [प्रा हरिस (सं हर्ष) ઉપરથી?] (કા) એક પ્રકારનું મિષ્ટાન્ન

હરું વિ૦ [प्रा हरिअ (सं. हरित)] લીલુ (૨) રુચિ પેદા કરે તેવા સ્વાદનુ (૩) અ૦ અહીં

હરુભરુ અ૦ રૂબરૂ (ચ)

હરેક વિ૦ [હર+એક] દરેક, પ્રત્યેક

હરેડ(-ડુ) વિ૦ [જુઓ હરેડી] પુ૦ બહુ ભારે; અઠંગ (વ્યસની)

હરેડી(-રી) સ્ત્રી૦ પૂઠ પકડવી તે

હરેડુ વિ૦ પુ૦ જુઓ હરેડ

હરેડું ન૦ જુઓ હરાયું [પ્રસવું તે

હરેરી સ્ત્રી૦ હરડી મરણિયા કિકિયારી કરીને

હરેરું ન૦ હરેરાનુ ફળ. -રો પુ૦ એક ઝાડ

હરેવા ન૦ એક પખી

હરોલ(-ળ) સ્ત્રી૦ [तुर्की हरावुल सर० हिं, म] લશ્કરનો પાછલો ભાગ (૨) હાર ઓળ (૩) બરાબરી, જોડ. [-માં આવવુ, ઊભું રહેવું, બેસવું=સ્પર્ધા કરવી]

હર્તા(-ર્તા) વિ૦ [सं] 'હરનાર'[પ્રાયઃ સમાસને

છેડે]. ૦હર્તા દુ:ખહર્તા (૨) પું૦ ચોર; લૂટારુ
હર્મ્ય ન૦ [सं] મોટું સુંદર મકાન, મહેલ
હર્ષ પું૦ [सं.] હરખ, આનંદ. ૦ઘેલું વિ૦ જુઓ હરખઘેલું. ૦દ વિ૦ હર્ષ આપે તેવું. ૦નાદ પું૦ હર્ષની બૂમ -ર્ષાશ્રુ ન૦[+अश्रु] હરખનું આંસુ -ર્ષિત વિ૦ [सं] હર્ષ પામેલું
હલ પું૦ [अ] નિર્ણય; ઉકેલ. [-કરવું= ઉકેલ લાવવો; ફેંસલો કરવો.]
હલ(-ળ) ન૦ [सं.] જમીન ખેડવાનું ઓજાર
હલક સ્ત્રી૦ [अ. हल्क] કંઠ; સૂર, સ્વર (૨) શોભા, રોનક (૩) પળ, ક્ષણ. ૦દાર વિ૦ હલકવાળું [સ્વભાવનું
હલકટ વિ૦ [જુઓ હલકું] નીચ; આછકલા
હલકવું અ૦ક્રિ૦ [दे. हल्ल सर० हिं हल्कना] હેલારા મારવા (૨) ધમાલ મચાવવી (ભીડથી)
હલકાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ હલકું] હલકટપણું; નીચતા -પણું ન૦ હલકું હોવું તે
હલકાર પું૦ [प्रा हक्कार] હલકારવું તે. ૦વું સ૦ક્રિ૦ મોટેથી બૂમ પાડવી (૨) બૂમ પાડી હાંકવું, ડચકારવું (૩) હાંકવું. ચલાવવું
હલકારો પું૦ [फा. हर्कारह] ખેપિયો; કાસદ (૨) જાસૂસ, દૂત
હલકાશ સ્ત્રી૦ ['હલકુ' ઉપરથી] હલકાપણું
હલકાહોલ પું૦ [રવ૦; સર૦ दे. हलहलअ] કોલાહલ; ઘોઘાટ
હલકું વિ૦ [प्रा हलुअ (सं लघुक)] ઓછા વજનનું (૨) ઓછા મૂલનું (૩) ઝટ પચે તેવું (૪) વેરું, અસહ્ય કે મુશ્કેલ નહીં તેવું (૫) પ્રફુલ્લ, તાજું; ચિંતા વગરનું, ઉલ્લાસભર્યું (૬) ઊતરતી કોટીનું (૭) ઓછી મહેનતનું (૮) નીચું; ખરાબ, અઘટિત (૯) હલકટ. [હલકા પેટનું=મનમાં રાખવા જેવી વાત કહી દે તેવું (૨) સાંકડા-અનુદાર મનવાળું (૩) નીચ કુળનું. હલકું કરવું=વજનમાં ઓછું કરવું (૨) માર મારીને અશક્ત કરવું, મદ ઉતારવો. -થવું=વજનમાં ઓછું થવું (૨) જુઓ હલકું પડવું -પડવું=અપમાનિત થવું, કલંકિત થવું -ફૂલ=ફૂલ જેવું હલકું; ઘણું હલકું. -લોહી=ઊતરતો દરજ્જો કે જાત, અપ્રતિષ્ઠિતતા]
હલચો પું૦ [दे. हल्ल=હાલવું; કંપવું] (કા.) ઘસારો; નુકસાન
હલફલ સ્ત્રી૦ [दे. हल्लप्फल; સર૦ हिं.]ધમાલ; હલમલ. ૦વું અ૦ક્રિ૦ ખળભળવું, ઉશ્કેરાવું
હલ(-ળ)ધર પું૦ [सं.] (સં.) બળરામ
હલનચલન ન૦ [सं] હાલવું ચાલવું તે
હલબલ સ્ત્રી૦ [જુઓ હલફલ, સર૦ हिं.] ગભરાટથી કરેલી હોહા, બૂમાબૂમ
હલમલ સ્ત્રી૦ [જુઓ હલફલ] ધાંધલ, ધમાલ; ખળભળાટ. ૦વું અ૦ક્રિ૦ હાલવું, ડોલવું (૨) [લા.] ભાવમગ્ન થવું
હલવા સ્ત્રી૦ [સર૦ म] એક માછલી
હલવાઈ પું૦ [अ.] સુખડિયો; કંદોઈ
હલવાન ન૦ [જુઓ અલવાન; સર૦ म.] કામળ, કોર વિનાની શાલ (૨) [अ.] બકરીનું ધાવણું બચ્ચું
હલવું અ૦ક્રિ૦ [दे. हल्ल]-હાલવું
હલવો પું૦ [अ.] એક મીઠાઈ
હલસો પું૦ [હલવું ઉપરથી ?] જોરથી ડગ ચાલવો તે (૨) હલેસું
હલહલ સ્ત્રી૦[दे.],-લાટ પું૦ ધાંધલ,કોલાહલ
હલંત વિ૦ [सं.] વ્યંજનાંત [સંબોધન
હલા અ૦ [सं.] સખીને બોલાવતાં વપરાતું
હલાક વિ૦ [अ.] હેરાન, અથડામણથી કંટાળેલું (૨) કંગાલ -કી સ્ત્રી૦ હેરાનગતિ; અથડામણ; આપદા (૨) તંગી, કંગાલિયત
હલાણું ન૦['હલ' પરથી ?] મોટા ખેતરને સળંગ ખેડતા ન ફાવે તેથી ટુકડે ટુકડે ખેડવું તે
હલાફલ સ્ત્રી૦[જુઓ હલફલ] (કા.) દોડાદોડી; આમથી તેમ અને તેમથી આમ ઘૂમવું તે (૨) પોતાની મોટાઈ બતાવવા આમ તેમ ફરાફર કરવી તે
હલામણ સ્ત્રી૦ [હાલવું કે સાલવું ઉપરથી] અથડામણ, હેરાનગતિ (૨) માથાફોડ, પંચાત
હલાયુધ પું૦ [सं.] (સં.) હળધર, બળરામ
હલાલ વિ૦ [अ.] (ઇસ્લામી) ધર્મમાં જેની રજા છે એવું; વિહિત કાયદેસર, વાજબી. [-કરવું=(ઇસ્લામી)વિધિ પ્રમાણે મારવું (૨)

(નિમકને) વફાદાર રહેવું.] ૦ખોર પુ૦ [સર૦ હિં.] ભંગિયો (૨) ખાટકી; કસાઈ(૩)બરાબર કામ કરીને બદલો મેળવનારો. -રી સ્ત્રી૦ વફાદારી, એકનિષ્ઠા

હલાવવું સ૦ક્રિ૦ 'હાલવું'નું પ્રેરક(૨)ઊંચુનીચુ કરી (કોઈ કામ, વાત, વિચાર ઇ૦ને) ગતિ કે ચાલના આપવી, ચળવળ, ખળભળાટ, પ્રવૃત્તિ પ્રેરે એમ કરવુ (૩) બીજા નામ સાથે વપરાતા તે તે વસ્તુ દ્વારા કાઈ કરવુ, એવો અર્થ થાય છે. [જેમ કે, જીભ હલાવવી=બોલવુ (૨) લાલચમા બોલવુ, ભલામણ કરવી. ડોયો હલાવવો=વચમા પથરો નાખવો, દખલ કરવી માથું હલાવવુ=હા કહેવું (૨) ના પાડવી. લૂલી હલાવવી=જુઓ જીભ હલાવવી હાથ હલાવવા=મહેનત કરવી; કામ કરવુ.]

હલાવું અ૦ ક્રિ૦ 'હાલવું'નું ભાવે ૦ચલાવું હ લી ચાલી શકાવુ, કાઈ ક્રિયા થઈ શકવી

હલા(-ળા) હલ(-ળ) વિ૦[सं]અતિ તીવ્ર(૨) ન૦ કાળકૂટ વિષ(સમુદ્રમંથન કરતા નીકળેલુ)

હલેતું વિ૦[જુઓ અલતુ] દુનિયાદારીથી અણ-વાકેફ (૨)ખીસુ, મીરુ

હલેલ ન૦ [જુઓ હલામણ] (ચ) લફરુ

હલેસવું અ૦ક્રિ૦ (હલેસું પરથી)હલેસા મારવા (૨) સ૦ક્રિ૦ હલેસા મારી ચલાવવુ

હલેસું ન૦ [સર૦ हिं. हली(-ले)सा (सं. हलीषा હળનો દાડો-હાથો?)]હોડી ચલાવવાનો ચાટવો **હલેસાં મારવાં**=(હોડી ચલાવવા) હલેસાથી મથવુ]

હલો પુ૦ ઠાઠમાઠ, ભપકો

હલોલ વિ૦[સર૦ હલેતુ](ચ.) મંદ બુદ્ધિનું, બાઘું

હલ્લું ન૦ + હલ્લો

હલ્લો પું૦ [दे. हल्ल=હાલવું કે ग्र. हम्लह (હુમલો) પરથી?] ધસારો, હુમલો (૨)[લા] ધક્કો નુકસાન(૩)[લા] કામધધો; ઉદ્યોગ

હલ્સંધિ પુ૦,સ્ત્રી૦[सं.]વ્યંજનોની સંધિ(વ્યા.)

હવકવ સ્ત્રી૦ જુઓ હવ્યકવ્ય (૨) દાવપેચ, યુક્તિપ્રયુક્તિ

હવડ વિ૦ [જુઓ અવડ] અવાવરુ

હવડાં(-ડે) અ૦ + જુઓ હવણા

હવણ (ણ,) સ્ત્રી૦ [જુઓ સવાણ] સાથ, સોબતની હૂંફ (૨) સહેલ

હવણાં અ૦[प्रा अहुणा(सं अधुना)]હાલમા; અત્યારે, હમણા

હવન પુ૦ [सं] હોમ, યજ્ઞ (૨) ન૦ યજ્ઞમા આહુતી હોમવી તે [-માં પડવું=ખોટી મહેનતકે પંચાતમા પડવુ,વ્યર્થ ભોગ આપવો. -માં હાડકું નાખવું=શુભમા અશુભ કરવુ, સારા કામમા દખલ કરવી] ૦પડી સ્ત્રી૦ હવનમા વપરાતી સામાન્ય ચીજોનું પડીકું

હવસ પુ૦ [ग्र] વાસના (૨) કામવાસના (૩) લોભલહુતા ૦ખોર વિ૦ વિષયી, કામુક

હવા સ્ત્રી૦ [ग्र.] પવન, વાયુ(૨)વાતાવરણ (૩) ભેજ [(ગામમા) હવા કેવી છે? = ગામમા શી વાતચીત-ચર્ચા ચાલે છે? (૨) ગામમા વાતાવરણ કેવુ છે? (૩) ગામમા સુખાકારી કેવી છે? -ખાવી=હવાફેર કરવા સ્થળાતર કરવુ કે મન બહુલાવવા ખુલ્લામા ફરવુ (૨) કાઈ ન મળવુ, અતરિયાળ વચ્ચે રહી જવુ(૩) ગૂમ થવુ -ખાવા જવુ=હવાફેર માટે આરોગ્યપ્રદ સ્થળે રહેવું અથવા ફરવુ (૨) નકામુ આમથી તેમ ફરવું કે પડી ચા બેસી રહેવુ. -ખાવાનું સ્થળ=સારી હવાવાળુ-આરોગ્ય-પ્રદ સ્થળ -પકડવી=(પતગ કે નાવના સઢમા) હવા ભરાઈને ખેંચ શરૂ થવી -થઈ જવું=હવામા ઊડી જવુ(૨) (ઘોડાએ) પવનવેગે દોડવુ. -પૂરવી, ભરવી=પપ વગેરે સાધનથી (ટયૂબ વગેરેમા) હવા ઠાસવી. -ભરાવી=(મગજમા) ઘમંડ વધવું; અભિમાન આવવુ. -માં ઊડી જવું=અદૃશ્ય થવુ (૨) વ્યર્થ જવુ. -માં કિલ્લા બાંધવા =અસંભવિત મનોરથ કરવા -માં બાચકા ભરવા=મિથ્યા પ્રયાસ કરવો -માં બાર કરવો=ચેતવણી આપવા કે બિવડાવવા ઊંચે ગોળીબાર કરવો -માં મારવું=મારવાનો અમથો દેખાવ કરવો (૨) મિથ્યા પ્રયાસ કરવો -મા હીંચકા ખાવા = અધ્ધર લટકવુ (૨) કામધધા વિનાનુ રહેવુ. -લાગવી=હવા કે

ભેજની અસર થવી (૨) વાતાવરણ વગેરેની અસર થવી. –લેવી = હવા ખાવી (૨) કાણાને કારણે હવા ચુસાવી.] ૦ઈ વિ૦ હવાનું, –ને લગતુ (૨) હવામા ઊડનારું (૩) [લા] કાલ્પનિક, તરંગી (૪) સ્ત્રી૦ એક દારૂખાનું. [–કિલ્લા બાંધવા = જુઓ હવામા કિલ્લા બાધવા –છૂટવી = હવાઈ ઊડવી (૨) ગપ ચાલવી] ૦ઈ જહાજ ન૦ [સર૦ હિં] વિમાન; 'એરોપ્લેન' ૦ટ પું૦ હવાયાની અસર ભેજ ૦દાર વિ૦ હવા આવજા કરે એવી મોકળાશવાળુ. ૦ફેર પુ૦ તબિયતને કારણે હવા – સ્થળ બદલવુ તે. ૦માન ન૦ હવાના દબાણ વગેરે સ્થિતિનું માપ

હવા(–વે)ડો પુ૦ [સં. આહાવ] ઢોરને પાણી પીવાનો (કૂવા પરનો) કુંડ

હવાણુ સ્ત્રી૦ જુઓ હવણ, સવાણ

હવાતિયુ ન૦ વલખું, મિથ્યા પ્રયત્ન, ફાંફાં. [હવાતિયાં મારવાં = ફાફા મારવા]

હવાદાર, હવાફેર, હવામાન જુઓ 'હવા'મા

હવાલ પુ૦ [अ. अह्वाल] અવસ્થા, હાલત (૨) અહેવાલ

હવાલદાર પું૦ [હવાલો + फा दार] પટેલ-તલાટીનો સિપાઈ, પટાવાળો (૨) સિપાઈઓની કે પોલીસની નાની ટુકડીનો નાયક. –રી સ્ત્રી૦ હવાલદારનું કામ કે પદ

હવાલો પું૦ [अ] કબજો; તાબો (૨) સુપરત; ભાળવણ (૩) અખત્યાર; સત્તા (૪) ઝીણી ચાળણી (૫) સામસામે ખાતે જમાઉધાર કરવું તે. [હવાલે કરવું = કબજામા લેવું કે મૂકવું હવાલો આપવો = જામીન થવુ (૨) સોંપવુ –નાખવો = સામસામે રકમ ખાતામાં જમાઉધાર કરવી]

હવાવું અ૦ક્રિ૦ ['હવા' ઉપરથી] ભેજ લાગવો

હવાં અ૦ [જુઓ હવડા] (પ) હવે; હમણા

હવિ પુ૦; ન૦ [સં.] બળિ, હોમવાનુ તે

હવિષ્ય ન૦[સં] હોમવા યોગ્ય દ્રવ્ય. –ષ્યાન્ન ન૦ [+ अन्न] યજ્ઞ કે ઉપવાસના દિવસોમા ખાઈ શકાય તેવુ અન્ન

હવું (સ્ત્રી૦ હવી, પું૦ હવો) ['હોવું'નુ અનિયમિત ભૂ૦ કા૦નુ રૂપ] (પ) થયુ

હવે અ૦ [જુઓ હવા] અમુક પછી, અત્યારે (૨) અત્યાર પછી; આગળ પર

હવેજ પું૦ હળદરનો લોટ

હવેડો પુ૦ જુઓ હવાડો

હવેથી અ૦ [હવે + થી] અત્યાર પછીથી

હવેરુ વિ૦ [જુઓ હાવરુ] (સુ.) બાવરું, ગભરાયેલુ

હવેલી સ્ત્રી૦ [फा.] મોટું ને સુદર બાંધણીનું મકાન (૨) (સ.) પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિર. ૦ધર્મ પું૦ પુષ્ટિમાર્ગી વૈષ્ણવ ધર્મ

હવૈડું ન૦ જુઓ બગડિયુ, એક જાતની રાપડી

હવ્ય વિ૦ [સં.] હોમવા યોગ્ય (૨) ન૦ હોમવાની સામગ્રી (દેવોને માટે). ૦કવ્ય ન૦ [સં.] દેવ અને પિતૃને આપવાનો બળિ

હશર સ્ત્રી૦ [अ. हश्र] કયામત

હશે [જુઓ હવું] હોવુ'નુ ત્રીજા પુરુષ એ૦ વ૦નુ તથા ત્રીજા પુરુષનુ ભ૦કા૦નુ રૂપ (૨) અ૦ [લા.] ખેર, કંઈ ચિતા નહિ ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ 'હશે'ના ભાવની દૃષ્ટિ –ઈશ (બ૦ વ૦ હઈશું) 'હોવુ'નુ પહેલો પુરુષ ભ૦ કા૦ નુ એ૦ વ૦ રૂપ –શો 'હશે' (બીજો પુરુષ એ૦વ૦)નુ બ૦વ૦ રૂપ

હશેકું વિ૦ [સ + શેક] નવશેકુ, સહેજસાજ ગરમ ['હ'મા)

હશ્રુતિ સ્ત્રી૦ [સં.] જુઓ હકારશ્રુતિ (જુઓ

હસકે તસકે અ૦ વારવાર; રહી રહીને (૨) સહેજ સહેજમા

હસણી સ્ત્રી૦ ['હસવું' ઉપરથી] હસવુ તે (૨) હસવાની રીત (૩) હાસી

હસણું વિ૦ ['હસવુ' ઉપરથી] હસતુ (૨) મશ્કરીખોર (૩) ન૦ હાસી

હસતું વિ૦ 'હસવુ'નુ વ૦ કૃ૦. [હસતા લાડુ = થોડા ઘીવાળા, અને હાથ અડકતા ભાગી જાય તેવા લાડુ હસતાં હાડ ભાગવાં = વ્યગમા બોલ મારવા (૨) ખબર ન પડે તેવી રીતે નુકસાન કરવું. હસતું પંખી, પક્ષી = હસતા મોઢાવાળુ માણસ (૨) કાગડો. હસતો બીજ = મીઠુ બોલી દગો દેનાર

માણસ હસતો માર = કચ્ચર માર; બહારથી નિશાન દેખાય નહીં તેવો માર.]

હસદ સ્ત્રી૦ [અ.] અદેખાઈ, ઈર્ષા, કીનો. **૦ખોર** વિ૦ અદેખો; કીનાખોર

હસન ન૦ [સં] હસવુ તે

હસનીય વિ૦ [સં] હસવા યોગ્ય. **૦તા** સ્ત્રી૦

હસમુખું વિ૦ [હસવુ + મુખ] હસતા મુખવાળુ, આનંદી

હસરત સ્ત્રી૦ [અ] દિલગીરી; શોક

હસવું અ૦ક્રિ૦ [સં. हस्] દાત કાઢવા (૨) ગમત ખાતર બોલવુ (૩) સ૦ક્રિ૦ હાસી કરવી (૪) ન૦ હાસ્ય (૫) મશ્કરી, મજાક. [**હસવામાંથી ખસવું થવું** = મજાક કરવા જતા ભૂંડુ પરિણામ આવવુ **હસી કાઢવું** = મશ્કરીમા ગણી કાઢવુ, લેખામા ન લેવુ **હસી નાખવું** = હસી પડવુ (૨) હસી કાઢવું. **-પડવુ** = એકદમ હસવુ **ખડખડ હસવું, દાંત કાઢીને, પેટ પકડીને હસવું** = ખૂબ હસવુ. **હસીહસીને ઊબડા (ઊંધા) થઈ જવુ** = (ગબડી પડાય તેવુ) ખૂબ હસવું]

હસતી સ્ત્રી૦ [સં] સગડી

હસાગર પુ૦ [હાસ્ય + ગલ્પ?] + હાસ્યવિનોદ

હસામણુ વિ૦ [હસાવવું પરથી] હસાવે એવું

હસારત(-થ) સ્ત્રી૦, ન૦ [હસવુ પરથી] હાસી; મજાક (૨) મશ્કરીનું કારણ

હસાવવું સ૦ક્રિ૦ 'હસવું'નુ પ્રેરક. [**લોક હસાવવા** = લોકોમા ફજેતી કરવી કે થવા દેવી.] [ક્રિયા થવી

હસાવું અ૦ક્રિ૦ 'હસવું'નુ ભાવે; હસવાની

હસિત વિ૦ [સં] હસેલુ (૨) હાસી પામેલુ (૩) ન૦ હાસ્ય (૪) મશ્કરી (૫) પું૦ એક સંગીતાલંકાર

હસી સ્ત્રી૦, **-સું** ન૦ [સં. हस् પરથી, સર૦ હિં. हँसी] હસવુ તે (૨) હાસી, મશ્કરી

હસ્ત પુ૦ [સં] હાથ (૨) તેરમુ નક્ષત્ર **૦ક** વિ૦ (૨) અ૦ હાથે; મારફતે (૩) હવાલે; તાબે **૦કમલ(-ળ)** ન૦ કમળ જેવો હાથ **૦કલા(-ળા)** સ્ત્રી૦ હાથની કારીગરી. **૦કૌશલ(-લ્ય)** ન૦ (કાંઈ કરવામા) હાથની કુશળતા **૦ક્રિયા** સ્ત્રી૦ હાથની કારીગરી (૨) હસ્તદોષ ૨ જુઓ. **૦ક્ષેપ** પુ૦ વચ્ચે હાથ નાખવો – દખલ કરવી તે **૦ગત** વિ૦ હાથમાં આવેલુ પ્રાપ્ત. **૦તલ** ન૦ હથેળી **૦દોષ** પું૦ હાથને–લખાણનો દોષ (૨) હાથે કરેલો વીર્યપાત. **૦ધૂનન** ન૦ મળતી વેળા હાથ મિલાવીને હલાવવાનો અંગ્રેજી ચાલ. **૦પ્રક્ષાલન** ન૦ હાથ ધોવા તે **૦મેળાપ, ૦મેળો** પું૦ હાથમા હાથ મેળવવો તે (લગ્ન વખતે) **૦રેખા** સ્ત્રી૦ હથેલીમા હેતી લીટીઓ (જેના પરથી ભવિષ્ય જાણે છે) **૦લાઘવ** ન૦ જુઓ હસ્તકૌશલ્ય **૦લિપિ** સ્ત્રી૦ હસ્તાલેખન કરવા માટેની (અંધ માટે) લિપિ **૦લેખ** પુ૦ જુઓ હાથપ્રત. **૦લિખિત** વિ૦ હાથનુ લખેલુ (૨) ન૦ હાથપ્રત (૩) હાથે લખીને કઢાતુ માસિક. **૦સ્થળી** સ્ત્રી૦ હથેળી. **-સ્તાક્ષર** પુ૦ [+ अक्षर] હાથે લખેલા અક્ષર (૨) સહી **-સ્તામલક** ન૦ [+ आमलक] હાથમાનું આમળુ **-સ્તામલકવત્** અ૦ હાથમાના આમળાની પેઠે (સહેલાઈથી કે સ્પષ્ટ રીતે) **-સ્તાલેખન** ન૦ [+ आलेखन] (અંધ-બધિર માટે) હાથ પર સંજ્ઞાથી કહેવુ તે (૨) 'ફ્રી હેન્ડ ડ્રોઇંગ' **-સ્તે** અ૦ હાથે; મારફત, દ્વારા. [**-પોતે** = પોતે જાતે કર્યું છે એમ સૂચવે છે (પ્રાય: હિસાબ કે લેવડદેવડમા વપરાય છે)]

હસ્તિનાપુર ન૦ [સં] (સં.) પાંડવોની રાજધાની (અત્યારના દિલ્લીથી ૫૦ માઇલ ઈશાનકોણમા)

હસ્તિની સ્ત્રી૦ [સં] હાથણી (૨) કામશાસ્ત્રમા વર્ણવેલી ચાર પ્રકારની સ્ત્રીઓમાની એક (જુઓ 'શંખિની'મા)

હસ્તી સ્ત્રી૦ [ફા] હયાતી, અસ્તિત્વ

હસ્તી પુ૦ [સં] હાથી. **૦દંત** પુ૦ હાથીદાંત **૦નખ** પુ૦ હાથીનો નખ **૦મદ** પું૦ હાથીના ગંડસ્થળમાથી ઝરતો એક પદાર્થ **૦વિજ્ઞાન** ન૦, **૦વેદ** પુ૦ હાથી વિષેનું શાસ્ત્ર. **૦શાલા(-ળા)** સ્ત્રી૦ હાથીખાનુ

હસ્તે અ૦ જુઓ 'હસ્ત'મા

હસ્ત્યારોહ પુ૦ [સં.] મહાવત

હળ ન૦ [જુઓ હલ] જમીન ખેડવાનું ઓજાર [–ખેડવું, નાખવું, ફેરવવું =(ખેતરને) હળથી ખેડવું. હળે જોડાવું = હળ સાથે જોતરાવું (૨) સતત અને સખત કામમાં જોડાવું. હળેથી છૂટવું=ધૂંસરીમાંથી છૂટવું (૨) સતત ને સખત કામમાથી છૂટવું.] ૦ખેડુ વિ૦ હળ ખેડનાર. ૦ધર પું૦ (સં.) જુઓ હલધર. ૦પતિ પું૦ (સુરત બાજુ) દૂબળા કહેવાતી એક જાતિનો માણસ. ૦પૂણી સ્ત્રી૦ હળના ચવડામા ઘાલવાની ફોરા

હળકવું અ૦ ક્રિ૦ [દે हल्ल] ઝૂલવું, હાલવું

હળદ, ૦ર સ્ત્રી૦ [સં हरिद्रा] એક ગાંઠાદાર મૂળ કે તેનો ભૂકો, એક મસાલો

હળદરવો પું૦ [સં. हरिद्रक] એક ઝાડ (૨) ['હળદર' ઉપરથી] [ચ.] ડાબર બાવટાનો રોગ

હળફળવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ હલફલવું] + હાંફળું-થવું; ગભરાવું

હળભળિયું વિ૦ હળેભળે એવું; મળતાવડું

હળમળ સ્ત્રી૦ [હળવું + મળવું] હળવું મળવું તે; મેળ, સંબંધ (૨) અ૦ [જુઓ હલમલ] ખળભળી કે ઉશ્કેરાઈ ગયું હોય તેમ

હળવટ સ્ત્રી૦ [સં हल + वृत्ति] ખેતી

હળવાશ સ્ત્રી૦ [હળવું ઉપરથી] હળવાપણું

હળવું વિ૦ [પ્રા हलुअ (સં लवुक)] હલકું; ધીમું; નરમ (૨) [લા] અપ્રતિષ્ઠિત

હળવું અ૦ક્રિ૦ [સં. हिल्; સર૦ हिं हिलना] જીવ મળવો; ગોઠવું; ગમી જવું (૩) અનુરક્ત થવું, આડો સંબંધ બંધાવો (પરસ્ત્રી સાથે) (૪) [પ્રા हल (સં. फल्)] ફળવું (૫) સ૦ક્રિ૦ [સં हल] બબ્બે ચાસની વચ્ચે હળ ફેરવવું. ૦મળવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ हिं. हिलनामिलना] પરસ્પર મળવું–ગોઠડી કરવી(૨)સલાહસ પથી ચાલવું [હળીમળીને =સલાહસ પથી]

હળવે, ૦થી અ૦ [જુઓ હળવું વિ૦] ધીમેથી; આસ્તે [–રહીને, હળવે = ધીરેથી; કાળજી-પૂર્વક.]

હળાહળ વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ હલાહલ

હળિયું ન૦ [હળ પરથી] નાનું હળ

હળોતરું ન૦ [હળ ઉપરથી] જમીનને પ્રથમ વરસાદે ખેડવી તે

હં (૦) અ૦ [સ; રવ૦] આશ્ચર્ય, તુચ્છકાર, ધમકી, હકાર, હાજિયો કે ઉત્સાહદર્શક ઉદ્ગાર

હંઆં (૦) અ૦ [રવ૦] જુઓ હં, હા

હંકરાવું અ૦ક્રિ૦ 'હંકારવું'નું કર્મણિ

હંકાઈ(–મણી) સ્ત્રી૦[હાકવું પરથી] હાંકવાનું મહેનતાણું [હાકવું; ચલાવવું

હંકારવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા हक्कार; સર૦ म. हकारणें]

હંખારવું સ૦ક્રિ૦ [સં सक्षर्, प्रा. सं + खर પરથી] સ્વચ્છ કરવું; ગાળવું [કચરો

હંખારો પું૦ [જુઓ હંખારવું] ગાળતા રહેલો

હંગામ પું૦[फा.] અવસર; મોસમ (૨)હંગામો. –મી વિ૦ મોસમ પૂરતું, થોડા વખત માટેનું; કામચલાઉ [તોફાન; હુલ્લડ

હંગામો પું૦ [फा.] ધમાચકડી, ધમાલ (૨)

હંડરવેટ પું૦[इ हंड्रेडवेइट]ટનનો વીસમો ભાગ

હંતવ્ય વિ૦ [સં.] હણવા યોગ્ય

હંતા વિ૦ (૨) પું૦ [સં.] હણનાર, ખૂન કરનારો

હંફાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ 'હાંફવું'નું અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક

હંભા અ૦ [સં.] ગાયના બાબડવાનો અવાજ. ૦રવ પું૦ હંભા એવો અવાજ

હંમેશ(–શાં) અ૦ [જુઓ હમેશ] રોજ

હંસ પું૦ [સં] એક પક્ષી (૨) જીવ; આત્મા (૩) જુઓ એકદંડી ૦ગતિ સ્ત્રી૦ હંસના જેવી ધીમી મોહક ચાલ ૦ગામિની વિ૦ સ્ત્રી૦ હંસગતિથી ચાલનારી ૦ણી સ્ત્રી૦ હંસની માદા. ૦પદ ન૦ હંસનું પગલું (૨) લખાણમા ઉમેરો દર્શાવવા માટે કરવામાં આવતું (‸) આવું ચિહ્ન (૩) બે કાકપદ જેટલો સમય (સંગીત). ૦રાજ પું૦ હંસોનો રાજા (૨) એક જાતની વનસ્પતિ. ૦વાહિની સ્ત્રી૦ (સં) સરસ્વતી દેવી –સા પું૦ એક છંદ (૨) સ્ત્રી૦ હંસણી. –સી સ્ત્રી૦ હંસણી

હા અ૦ [સં.] અરે ! અહા !

હા અ૦ [સં. आम्; સર૦ म., हिं. हाँ] સંમતિસૂચક ઉદ્ગાર (૨) સ્ત્રી૦ હા કહેવી તે; સ્વીકાર. [–પાડવી = હા કહેવું, માનવું]

હાઇડ્રોજન પું૦ [इ.] એક પ્રકારનો વાયુ

હાઈ કમિશનર પું૦ [इं] પરદેશમાં પ્રતિનિધિ તરીકે રખાતો રાષ્ટ્રનો એક અધિકારી
હાઈકોર્ટ સ્ત્રી૦ [इं] ઇલાકાની સૌથી વડી અદાલત
હાઈસ્કૂલ સ્ત્રી૦ [इं] મેટ્રિક સુધીની, માધ્યમિક શિક્ષણની નિશાળ, વિનયમંદિર
હાઉ પું૦ [રવ૦, સર૦ हिं., म] બાળકને ભય ઉપજાવનારો કાલ્પનિક બિહામણો જીવ (૨) ન૦ જુઓ એરું ૧, ૨
હાઉહાઉ અ૦[રવ૦] કૂતરાના ભસવાનો અવાજ
હાક સ્ત્રી૦ [दे हक्का] હોકારો, બૂમ (૨) દોર, પ્રતાપ, છાપ [**-દેખાડવી, દેવી**=ધાક દેખાડવો, ડરાવવું. **-ધરાવવી, માનવી**= ડરતા રહેવું; આજ્ઞાધીન રહેવું **-મારવી**= મોટેથી બોલાવવું; બૂમ મારવી. **-રાખવી** =ધાક રાખવી. **-વાગવી**=પ્રતાપની અસર પડવી, ધાક રહેવો.]
હાક(-કે,-કો)ટવું સ૦ક્રિ૦ ['હાક' ઉપરથી] મોટેથી બોલવું (૨) ધમકાવવું
હાકલ સ્ત્રી૦ [હાક ઉપરથી] હાક, બોલાવવા માટે પાડેલી મોટી બૂમ [બોલાવવું
હાકલવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ હાકલ] હાક મારીને
હાકવું સ૦ક્રિ૦ [दे हक्क, સર૦ म. हाकणे, हिं हाँकना] હાકવું; ચલાવવું (૨) હાક મારીને કાઢી મૂકવું
હાકાર પું૦ [હા+કાર] હકાર, હા કહેવું તે
હાકેટવું સ૦ક્રિ૦ [હાક ઉપરથી] જુઓ હાકટવું **હાકે(-કો)ટો** પું૦ મોટો સાદો, બૂમ
હાકેમ પું૦ [अ हाकिम] સૂબો, રાજ્યકર્તા અમલદાર ૦**રસ** વિ૦[+फा. रसीदन] હાકેમ સાથે ઓળખાણવાળું **-મી** વિ૦ હાકેમ સંબંધી (૨) સ્ત્રી૦ હકૂમત; અમલ, કારકિર્દી
હાકોટવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ હાકટવું
હાકોટો પું૦ જુઓ હાકેટો
હાખાડેર, હાખાડોડી સ્ત્રી૦ (ચ) એક જાતની (પીળી) ભમરી
હાજત સ્ત્રી૦ [अ] જરૂરિયાત; આવશ્યકતા (૨) ઝાડા પેશાબની શંકા (૩) કાચી જેલ, 'લૉક-અપ'. [**-થવી, લાગવી** = ઝાડા-પેશાબની ઇચ્છા થવી. **-પડવી**=આદત પડવી **હાજતે જવું**=ઝાડો કે પેશાબ કરવા જવું]
હાજર વિ૦ [अ. हाज़िर] સમક્ષ, મોજૂદ હોય તેવું ૦**જવાબ** પું૦ હાજરજવાબી ૦**જવાબી** વિ૦ સમયાનુસાર યોગ્ય જવાબ તરત આપી શકે તેવું (૨) સ્ત્રી૦ તેની આવડ ૦**જામિ-(-મી)ન** પું૦ ગુનેગારને હાજર કરવા માટેનો જામીન ૦**બાશી** સ્ત્રી૦ [फा] હાજર હોવું તે
હાજરાત સ્ત્રી૦ [अ. हाज़िरात] જંતરમંતરની એક ક્રિયા
હાજરાહજૂર વિ૦ [હાજર+હજૂર] હજૂરમાં તૈયાર હોય એવું (૨) સાક્ષાત્ પ્રત્યક્ષ
હાજરી સ્ત્રી૦ [હાજર પરથી] હાજર હોવું તે (૨) નાસ્તો. [**-ભરવી, પૂરવી**='હાજર છે' એવું (પત્રકમાં) નોંધવું **-લેવી**='હાજર છે' એ તપાસવું (૨) ઝાટકણી કાઢવી, સપડાવવું, ખબર લેવી] ૦**પત્રક** ન૦ હાજરી નોંધવાનું પત્રક
હાજવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હાજત] અડયા રહેવું, મંડયા રહેવું [**હાજવા દેવું**=કામ કરવા દેવું]
હાજિબ પું૦ [अ] દરવાન
હાજિયાણી સ્ત્રી૦ [હાજી ઉપરથી] હજ કરી આવેલી મુસલમાન સ્ત્રી
હાજિયો પું૦ ['હાજી' ઉપરથી] હકાર (૨) ખુશામતિયો, સવળી વાતની હા કહેનારો. [**-પૂરવો**=હા કહેવું] [મક્કાનો જાત્રાળુ
હાજી પું૦ [अ] હજ કરી આવેલો મુસલમાન;
હા જી અ૦ જી હા, હા સાહેબ ૦**હા** સ્ત્રી૦ ખુશામત (૨) અ૦ ભારપૂર્વક હકાર દર્શાવનો એક ખુશામતિયો ઉદ્ગાર
હાટ સ્ત્રી૦, ન૦ [सं हट्ट] દુકાન (૨) ગુજરી; બજાર [**-માંડવું** દુકાન ખોલવી **હાટે બેસવું**=દુકાને બેસવું-ઉમેદવારી કરવી.]
હાટક વિ૦ [सं] સોનાનું, સોનેરી (૨) ન૦ સોનું
હાટકવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] ગર્જના કરવી, હોકારો કરવો (૨) ધમકાવવું [વાણું તાકું
હાટિયું ન૦ ['હાટ' પરથી] ભીંતમાનું બારણા-
હાડ અ૦ [જુઓ સાદું] (કા) વાસ્તે, કાજે

હાટોડી સ્ત્રી૦ [હાટ ઉપરથી] (કા.) દુકાને દુકાને ફરીને બાવા ફકીર વગેરે માગે છે તે ભીખ
હાડ ન૦ [જુઓ હાટ] કપાસના ઢોડવા ભરી રાખવાનો વાડો
હાડ ન૦ [दे हड्ड] હાડકું (૨) બાંધો, કાઠું (૩) અ૦ (રા૦પ્ર૦મા) છેલ્લી હદે; છેક જ (૪) ઘણું જ [–આવવું=છેક કંટાળી–ત્રાસી જવું (૨) ખૂબ દુર્બળ થઈ જવું. –ગળવું= શરીર દૂબળું પડવું. –બળવું, દુઝવું= હાડકામા સળો થવો –જવું=ખરૂ રૂપ પ્રકાશવું (૨) વંઠી જવું, છેલ્લે પાટલે બેસવું (૩) પૈસેટકે છેક દુર્બળ થઈ જવું. –નો તાવ=જીર્ણ જ્વર. –નો રાંક=ગરીબ સ્વભાવનો. –ભાંગવાં=સખત માર મારવો (૨) શરીરે અશક્ત કરવું (૩) તન દઈને મહેનત કરવી –વળવું=શરીર સુધરવું –હસે ને લોહી તપે=સગું હોય તેને લાગણી થાય] ૦જ્વર સ્ત્રી૦ શરીરમાં રહેતો ઝીણો તાવ. ૦જ્વરિયું વિ૦ હાડમા રહેતો ઝીણો (તાવ). ૦જ્વર પું૦, ૦ધગી સ્ત્રી૦ ઝીણો તાવ, જીર્ણજ્વર. ૦પિંજર ન૦ શરીરનું હાડકાંનું ખોખું ૦મહેનત સ્ત્રી૦ તનતોડ મહેનત; સખત શ્રમ ૦માળા સ્ત્રી૦ હાડકાની માળા ૦વેર ન૦ પાકું વેર ૦વેરી પું૦ કટ્ટો વેરી ૦વૈદ(–ધ) પું૦ હાડકાં બેસાડનારો કે જોડનારો વૈદ્ય ૦સાંકળ સ્ત્રી૦ એક વેલ
હાડકી સ્ત્રી૦ નાનું અને પોચું હાડકું
હાડકું ન૦ [જુઓ હાડ] અસ્થિ [હાડકાં ખોખરાં કરવાં=માર મારવો; અધમૂઉં કરવું હાડકાં ચાલવાં - કામ કરવાની શક્તિ હોવી. હાડકાંની હૂંડી કરવી=સખત મહેનત મજૂરી કરવી હાડકાંનું આખું, ભાગલું, આખાં હાડકાંનું, હાડકાંનું હરામ=કામ કરવે ચોર, આળસુ હાડકાંનો ખરો= કામચોર નહી એવો; મહેનતુ હાડકાંનો માળો=હાડપિંજર. હાડકાં પધરાવવાં= મરી ગયેલા માણસના હાડકાના અવશેષ–ફૂલ કોઈ તીર્થમા નાખવાની વિધિ કરવી. હાડકાં પાંસળાં ગણાવાં=શરીર ખૂબ દુર્બળ–લોહીમાંસ વિનાનું હોવું. હાડકાં ભારે થવાં=માર ખાવા યોગ્ય થવું, આડા થવું હાડકાં ભાંગવાં=તન દઈને મહેનત કરવી (૨) સખત માર મારવો હાડકાં રઝળાવવાં, રંગવાં=ખૂબ માર મારવો (૨) અતિશય નુકસાન કરવું હાડકાં વળવાં =શરીરનો બાંધો સારો થવો (૨) કસરતથી શરીર બંધાવું. હાડકાં વાળવાં=કસરત કરવી (૨) મહેનત કરવી હાડકાં શેકવાં =દુઃખ દેવું; સંતાપ કરાવવો. હાડકાં શેનાં છે ?=હરામ હાડકાવાળાને કે મજબૂત બાંધાવાળાને તિરસ્કાર કે પ્રશંસા અર્થે પુછાય છે. હાડકાં હરામ કરવાં=આળસુ થઈ કામ ન કરવું હાડકાં હલાવવાં=તન દઈને કામ કરવું હાડકું ઊતરવું, ઊતરી જવું= સાંધામાથી હાડકું ખસી જવું. –ચઢાવવું, બેસાડવું=સાંધામાથી ઊતરી ગયેલ હાડકાને તેને ઠેકાણે બરાબર ગોઠવવું. –નમાવવું= નીચા નમીને કે તન દઈને કામ કરવું.]
હાડછેડ સ્ત્રી૦ [હડ(–ડે)+છેડ] તિરસ્કાર; તરછોડવું તે
હાડજ્વર, હાડધગી, હાડપિંજર, હાડમહેનત જુઓ 'હાડ'મા
હાડમાર વિ૦ [હડ(–ડે)+માર] હડે હડે થયેલું; તુચ્છકારાયેલું (૨) સ્ત્રી૦ [હાડ+માર] હેરાનગતિ, મુશ્કેલી. –રી સ્ત્રી૦ તિરસ્કાર, ધુત્કાર (૨) જુઓ હાડમાર
હાડમાળા, હાડવેર, –રી, હાડવૈદ, હાડસાંકળ જુઓ 'હાડ'મા
હાડિયાકરસણ પું૦; ન૦ ચોમાસામા થતો એક છોડ
હાડિયાદૂડું ન૦ [હાડિયો+દૂડું] એક જાતની છોકરાની રમત, ઘટીખીલડો
હાડિયું વિ૦ ['હાડ' ઉપરથી] હાડ સબંધી; હાડમા પહોચેલું કે રહેલું [હાડિયો તાવ= ઝીણો તાવ; લાબા વખતનો તાવ.]
હાડિયો પું૦ [જુઓ હાડો] કાગડો
હાડી વિ૦ [હાડ ઉપરથી] મજબૂત હાડનું; મહેનતુ; ખડતલ (૨) હઠીલું, મમતી (૩) હાડિયું (૪)

પું૦ મડદાનાં હાડકાની મદદથી ખેલ કરનાર જાદુગર [બાફ્યે જ નીકળે એવો મેલ

હાડીમેલ પું૦ [હાડ+મેલ] (કા.) લૂગડાનો

હાડે(-ડો)હાડ અ૦ ['હાડ' ઉપરથી] છેક હાડકા સુધી; હાડકે હાડકે [–વ્યાપી જવું, લાગી જવુ = (ગુસ્સાની) ઊંડી – ભારે લાગણી થવી.]

હાડો પું૦ [સર૦ हिं हाडि (सं. आडि, आडीविन्)] કાગડો; હાડિયો [હાનિ

હાણ (ણ,) સ્ત્રી૦ [सं हानि, प्रा हाणि] નુકસાન;

હાતિમ, ૦તાઈ પું૦ [અ.] એક પ્રખ્યાત સખાવતી આરબ

હાથ પું૦ [प्रा हत्थ(सं हस्त)] હસ્ત(૨)કોણીથી વચલી આગળીના છેડા સુધીની લંબાઈનું માપ (૩) (પત્તાની રમતમા) એક ભાગે જિતાયેલો દાવ (૪) રેલવેનું સિગ્નલ (૫) [લા.] હાથનો કસબ (૬) સામેલગીરી, મદદ; પ્રેરણા. ઉદા૦ એ કામમા મારો હાથ નથી. (૭) કૃપા; રહેમ ઉદા૦ તેના ઉપર મારા બન્ને હાથ છે (૮) (રંગવા વગેરેમા) એકેક વારની એકેક ક્રિયા. ઉદા૦ રંગના બે હાથ દીધા (૯) લગ્નસંબંધ, પાણિગ્રહણ ઉદા૦ તેના હાથની માગણી કરી (૧૦) સત્તા; તાબો, અખત્યાર, શક્તિ. ઉદા૦ મારા હાથની વાત નથી (૧૧) હાથવાળી બાજુ–પાસુ. ઉદા૦ ડાબે હાથે તેનુ ઘર છે [–અડકાવવો, અડાડવો = હાથથી સ્પર્શ કરવો (૨) મદદ કરવી, કામ કરવા લાગવુ. –આપવો = મદદ કરવી, સાથે જોડાવુ (૨) ગંજીફાની રમતમા દાવ જવા દેવો –આવવું = મળવુ, જડવુ (૨) કબજામા આવવુ. –ઉગામવો = હાથ વડે મારવા તૈયાર થવુ. –ઉઠાવવો = હાથ ઉગામવો (૨) કબજો કે હક છોડવો –ઉપર લેવું = વશ કરવુ (૨) કરવાનુ શરૂ કરવુ. –ઉપાડવો = મારવુ –ઊતરી જવો = હાથનુ સાંધાનુ હાડકું એને સ્થાનેથી ખસી જવુ –ઊપડવો = હાથ વડે મારવું –ઊંચો રહેવો = અંદર સંડોવાઈ દાવમા ન લબદાઈ જવાય તેમ છૂટા રહેવું (૨) આજ્ઞા કરનારા રહેવુ –કરવું = કબજે કરવું. –કરવો = પત્તાંની રમતમાં દાવ જીતવો (૨) નિશાની કરવી –કલમ કરવા = હાથ કાંડા આગળથી કાપી નાખવા –કાપી આપવા = સહી, કબૂલત વગેરેથી બંધાઈ જવું, કાંડા કાપી આપવા –કાળા કરવા = કલંકિત કામમા સામેલ થવું, કલંક વહોરવું (૨) લાંચ લેવી –ખંખેરવા = જોખમદારી કાઢી નાખવી, કામમાથી ફારેગ થવુ (૨) આશા છોડવી. –ખેંચી ઝાલવો, ખેંચી પકડવો = ખરચાવું (૨) ખર્ચ પર અંકુશ રાખવો; કરકસર કરવી. –ઘસવા = પસ્તાવો કરવો, બળાપો કરવો (૨) હારી જવુ, થાકી જવું. –ઘાલવો = દરમિયાનગીરી કરવી, સામેલ થવુ. –ચડવું = (કામ) આવડવુ (૨) ભેટો થવો; સામનો થવો. –ચલાવવો = કામ કરવુ, ઝપાટાબંધ કામ કરવુ (૨) હાથ વડે મારવુ (૩) ઝપાટાબંધ ખાવા મંડવું (૪) [લખાણમા] સુધારોવધારો કરવો. –ચળવળવા = હાથ વડે મારવાની ચળ થવી –ચાટવો = (ખાવામા ખરડાતો) હાથ મોમા ઘાલી ચાટવો (૨) [લા.] ફાંફાં મારવાં; વેવલાં વીણવાં –ચાલવો = હાથ વડે મારવુ (૨) (કામમા) ઝપાટો થવો (૩) હાથ વડે કામ થવુ –ચોખ્ખો ન હોવો = સ્ત્રીને અડકાવ આવેલો હોવો. (૨) પ્રમાણિકતા ન હોવી. –ચોખ્ખો હોવો = પ્રમાણિક કે નિષ્કલંકિત હોવું (૨) (સ્ત્રીએ) અભડાયેલ ન હોવુ. –ચોળવા = ગુમાવ્યા પછી બળાપો કરવો –છૂટી બલા = પથરો કે એવી કોઈ હાથમા લઈ છૂટી મરાતી વસ્તુ –છૂટો હોવો = ઉદાર કે ખરચાળ હોવુ (૨) માર મારવાની ટેવ હોવી –જવા = ટેકો – આધાર જવો (૨) હિંમત હારવી (૩) હાથે કામ કરવાની શક્તિ જવી –જોડવા = નમસ્કાર કરવા (૨) વિનંતિ કરવી, પ્રાર્થના કરવી (૩) થાકવુ, કંટાળવુ, હારવુ (૪) તોબા પોકારવી; માફી માગવી –જોવો = સામર્થ્યનો પરચો જોવો (૫) હસ્તરેખા જોઈ ભવિષ્ય ભાખવુ. –ઝાલવો = હાથ પકડવો (૨) રોકવુ, અટકાવવુ

(૩) મદદ કરવી (૪) પત્ની તરીકે સ્વીકારવું; પરણવું. **–ટાઢા કરવા** = કરવા જેવું કર્યાનો સંતોષ મેળવવો. **–ટાઢો કરવો** = દાન આપી સંતોષ મેળવવો **–ડરવો** = અનુભવથી આવડવું; ટેવાવું **–ઠોકવો** = હાથ ઠોકીને ભાવ ઠરાવવો; સોદો કરવો **–તાળી દેવી** = સફાઈથી છટકી જવું (૨) છેતરી જવું **–થી જવું** = કાબૂમાંથી જવું (૨) વઠી જવું, બહેકી જવું. **–દેખાડવો** = તાકાતનો પરચો આપવો (૨) આવડત બતાવવી (૩) ભવિષ્ય જોવડાવવા હાથ ધરવો **–દેવો** = ટેકો આપવો (૨) ચોપડવું; હાથ મારવો (૩) રોકવું, અટકાવવું **–ધરવું** = આદરવું; હાથ ઉપર લેવું. **–ધરવો** = માગવું **–ધોઈ નાખવા** = આશા મૂકવી (૨) દેવાળું કાઢવું (૩) જોખમદારીમાંથી કે કામમાંથી છૂટા થવું (૪) (તે કામને) પરાકાષ્ઠાએ પહોંચાડી, તેમાંથી હંમેશને માટે અલગ થવું **–ધોઈને** = જુઓ હાથપગ ધોઈને **–નાપાક હોવા** = અડકાવને લીધે (સ્ત્રીના) હાથ ચોખ્ખા ન હોવા. **–નાખવો** = હાથ મૂકવો (૨) ઝડપ મારવી; લૂટવું (૩) હાથ વડે પકડવું **–ની ચળ ઉતારવી** = મારવાની ઇચ્છા પૂરી કરવી; વગર કારણે મારવું. **–નીચે** = તાબામાં (૨) આશ્રયમાં (૩) દેખરેખમાં. **–નીચેનું** = તાબાનું. **–ની વાત** = શક્તિની વાત અધિકારની વાત. **–નું કર્યું** = જાતે કરેલું **–નું ચોખ્ખું** = પ્રમાણિક **–નું ચોર** = અપ્રમાણિક. **–નું છૂટું** = ઉડાઉ; હાથમાં આવે તે ખરચી નાખનારું (૨) મારવાની ટેવવાળું **–નું જૂઠું** = ચોર અપ્રમાણિક. **–નું ટાઢું, ઠંડું, ધીમું** = કામ કરવામાં ધીમું કે આળસુ **–નું મોકળું** = ઉદાર **–નું પોલું** = ઉડાઉ **–નું સાચું** = પ્રમાણિક. **–નો મેલ** = તુચ્છ વસ્તુ – જેને આપી દેતાં આંચકો ન લાગે. **–નો રસ ઉતારવો** = હાથની ચળ ભાગવી. **–પકડવો** = જુઓ હાથ ઝાલવો **–પગ** = હાથ અને પગ (૨) મુખ્ય આધાર (૩) મુદ્દો; આધાર **–પગ ગળી જવા** = જુઓ હાથપગ ભાગી જવા. **–પગ જોડીને બેસી રહેવું** = કાંઈ પણ કામધંધો ન કરવા, આળસુ થઈ પડી રહેવું. **–પગ ધોઈને** = ખાઈખપૂચીને. **–પગ ભાગી જવા** = સાવ અશક્ત બની જવું (૨) હોશકોશ ઊડી જવા, હિંમત હારી બેસવું. **–પગ હલાવવા** = કાંઈ પણ ઉદ્યોગ કરવો. **–પછાડવા** = ગુસ્સો કરવો (૨) કકળાટ કરવો; તીવ્ર શોક થવો. **–પડવો** = રેલગાડીનો હાથ નીચો નમવો **–પીળા કરવા, પીળવા** = લગ્ન લઈ પીઠી ચોળવાનો લહાવો લેવો. **–ફરવો** = ચોરી થવી (૨) સુધારો વધારો થવો (લખાણ વગેરેમાં) **–ફેરવવો** = હાથ વડે ચોપડવું; રમવું (૨) વલૂરવું (૩) સુધારો વધારો કરવો **–ફેરવી જવું** = ચોરી જવું. **–ફેરો હોવો** = સપાટાબંધ કામ કરે એવું હોવું. **–બતાવવો** = જુઓ હાથ દેખાડવો (૨) સંજ્ઞા કરવી **–બાળવા** = જાતે રાંધવું (૨) પોતાનું કામ પોતે જ કરી લેવું (૩) આગળથી સહી કરી બંધાઈ જવું **–બાંધવા** = કરતું અટકી જાય એવી વ્યવસ્થા કરવી. **–બેસવો** = અનુભવથી આવડવું; કુશળતા આવવી. **–ભરાવા** = પૈસા મળવા; લાંચ મળવી. **–મારવા** = (તરવામાં) વાંમિયાં ભરવા. **–મારવો** = ચોરી કરવી, અપ્રમાણિકપણે મેળવવું (૨) રંગરોગાન ઇ૦ પ્રવાહી ચોપડવું (૩) વામિયાં ભરવા (તરવામાં). **–ભીડમાં હોવો** = પૈસાની મુશ્કેલી કે તંગી હોવી. **–માં અધ્ધર રાખવું** = બહુ લાડ લડાવવાં **–માં આવવું** = જુઓ હાથ આવવું. **–માં કાછડી ઝાલીને દોડવું** = હાફળાફાફળા દોડવું **–માં ચાંપવું, દાબવું** = લાંચ આપવી **–માં પડવું** = વશમાં જવું કાબૂમાં આવવું. **–માં રહેવું** = કબજામાં રહેવું **–માં લેવું** = જુઓ હાથ ઉપર લેવું **–માં હાથ આપવો** = વચન આપવું (૨) પરણવું **–માં હોવું** = કબજામાં હોવું; પોતાને આધીન હોવું **–મિલાવવો** = હસ્તમેળાપ કરવો (૨) ભાઈબંધી કરવી (૩) સંપ કરવો **–મૂકવો** = ગુરુ કે વડીલ તરીકે આશીર્વાદ આપવા, માથે હાથ

મૂકનારના ગુણધર્મ આવવા ઉદા૦ સામાએ હાથ મૂક્યો છે. -મેળવવા=હસ્તમેળાપ થવો, લગ્ન થવું (૨) હાથોહાથની લડાઈ કરવી -રસ ઉતારવો, લેવો=હાથની ચળ ભાગવી -રાખવું=કબજે રાખવું. -રાખવો=સામેલ રહેવું. -રાખીને=કરકસરથી. -લગાડવો =હાથ અડકાવવો (૨) મદદ કરવી -લંબાવવો=મદદ માગવી (૨) ભીખ માગવી (૩) મદદ કરવી -લાગવું= મળવું, જડવું. -લાંબો=પહોંચવું (૨) ફાવવું (મેળવવામાં) -લાંબો કરવો=જુઓ હાથ લંબાવવો -લેવો=જુઓ હાથ કરવો -વળવો=હાથ ઠરવો, ટેવાવું -વળાવો કરવો=ફરી પરણાવવું, ઠામ બેસાડવું -વાવડું=ચોરી જાય એવું. -સાંકડમાં હોવો=જુઓ હાથ ભીડમાં હોવો. -સારો હોવો=આવડત-કુશળતા હોવી (૨) જશ અપાવે તેવું હોવું (૩) પ્રમાણિક હોવું(૪)અભડાયેલું ન હોવું(સ્ત્રીએ) -હલકો હોવો=હાથથી કામ કરતાં ઈજા કે બગાડ ન થાય તેવી રીતે હાથ વાપરતાં આવડવું. -હલાવતા આવવું=ખાલી હાથે પાછું ફરવું, કાર્ય સિદ્ધ કર્યા વિના પાછું આવવું -હલાવવા=ઉદ્યમ કરવો -હાંફલાં લેવાં =ઉઠાતરી કરવી, ચાલ્યા જવું -હેઠે પડવા =કોઈ ઉપાય ન રહેવો, નિરાશા મળવી; હિંમત હારવી -હોવો=સામેલગીરી હોવી હાથે અ૦ હાથ વડે (૨) જાતે, પોતે. [હાથે આંબલીના બંધ હોવા = પૈસે ન છૂટવો કંજૂસ હોવું હાથે કરીને=સ્વેચ્છાથી, ઇરાદાપૂર્વક હાથેથી જવું=જુઓ હાથથી જવું. હાથે પગે પડવું, -લાગવું= કાલાવાલા કરવા હાથે ચડવું=જુઓ હાથ ચડવું હાથે બેસવું=આવડવું હાથે હાથ મેળવવો=સોદો કરવો, કરાર કરવો (૨) પરણવું હાથે હાથ મિલાવવો=જુઓ હાથ મિલાવવો. આડે હાથે જમવું=ભુખાળવાની જેમ જમવું આડે હાથે દેવું=ખૂબ વીઝવું, મારવું] હાથોહાથ ઊપડી જવું= ચપ ચપ વેચાઈ જવું આડો હાથ દેવો, ધરવો, રાખવો=ખાળવું, અટકાવવું કેડે હાથ દેવા=થાકી જવું ચારે હાથ હેઠા પડવા=સંપૂર્ણપણે નિરુપાય બની જવું માથે હાથ દેવા=હતાશ થવું માથે હાથ ફેરવવો=મમતા કે વહાલ બતાવવું (૨) આશીર્વાદ આપવો, પોતાનો ખાસ સ્વભાવ બીજામાં ઊતરે એમ થવું માથે હાથ મૂકવો=આશીર્વાદ આપવો (૨) પોતાનો ગુણસ્વભાવ બીજામાં ઊતરે એમ કરવું. માથે હાથ હોવો=ઓથ હોવી (૨) આશીર્વાદ હોવો મોઢે હાથ દેવો=બોલવા ન દેવું. હજાર હાથનો ધણી=પરમેશ્વર (-ના) હાથનાં કોઈ બે બાર પણ ન લે=નૂર વગરનું કંગાળ માણસ] ૦ઉછીનું વિ૦ ચોપડામાં ઉધાર્યા વિના થોડી વાર પછી આપી દેવાની શરતે લીધેલું કે આપેલું ૦કડી સ્ત્રી૦ હાથની બેડી. [-કરવી=બેડી પહેરાવવી] ૦કંતામણ ન૦ હાથે કંતાવવું તે ૦કાગળ પુ૦ હાથે બનેલો (યંત્રથી નહિ) કાગળ. ૦કામ ન૦ હાથનું કામ ૦કારીગરી સ્ત્રી૦ હાથની કારીગરી ૦કાંતણ ન૦ હાથે કાતવું તે ૦ગરણું ન૦ લગ્ન વખતનો વધાવો -રૂપિયા આપે છે તે ૦ગાડી સ્ત્રી૦ હાથે ખેંચવાની કે ધકેલવાની ગાડી ૦ચાલાકી સ્ત્રી૦ હાથની ચાલાકી (જાદુના ખેલમાં). ૦છડ સ્ત્રી૦ (યંત્રથી નહિ) હાથથી છડવું તે. જેમ કે, હાથછડના ચોખા ૦તાળી સ્ત્રી૦ હાથની તાળી ૦ધોણ ન૦ ['ધોવું' ઉપરથી] અતિસાર, ઝાડા ૦પહોંચિયું ન૦ હાથના પહોંચાનું એક ઘરેણું. ૦પાકીટ ન૦ હાથમાં રાખવાનું પાકીટ ૦પ્રત સ્ત્રી૦ મૂલપ્રત, 'મેન્યુસ્ક્રિપ્ટ'. ૦બેડી સ્ત્રી૦ હાથકડી ૦મહેનત૦ સ્ત્રી૦ હાથથી કરાતી મહેનત. ૦મુચરકા પુ૦બ૦ વ૦ જાતના જામીન [-પર છોડવું]. ૦મેળાવો પુ૦ હસ્તમેળાપ ૦મોજું ન૦ હાથે પહેરવાનું મોજું. ૦રસ ન૦ હાથથી કરેલો વીર્યપાત. ૦રૂમાલ પું૦ હાથનો રૂમાલ ૦લાકડી સ્ત્રી૦ હાથમાં ઝાલવાની

લાકડી (૨) (લા) આધાર, ટેકો ૦લો વિ૦ પું૦ હાથના જેવા ફાફડાવાળો (થોર). ૦વેંત(૦માં) અ૦ બહુ નજીક, સાવ પાસે; હાથ આવવાની તૈયારીમાં. ૦સર વિ૦ આજ્ઞાંકિત. ૦સાળ સ્ત્રી૦ હાથે ચલાવાતી સાળ

હાથણી સ્ત્રી૦ [सं हस्तिनी प्रा हत्थिणी] હાથીની માદા (૨) [લા] પુસ્તો

હાથતાળી થી **હાથસાળ** જુઓ 'હાથ'માં

હાથાતોરણ ન૦ એક જાતનું તોરણ

હાથિણી સ્ત્રી૦ જુઓ હાથણી

હાથિયો પું૦ [प्रा हत्थ (सं हस्त)] ૧૩મું નક્ષત્ર (૨) [જુઓ હાથી] મલપતો મોટો હાથી (૩) [હાથ પરથી] ખરેરો

હાથી પું૦ [प्रा हत्थि (सं हस्तिन्)] હસ્તી; ગજ. [-ઝૂલવા (આગણે)=ઘણા પૈસાદાર હોવું -નો અ કુશ=તડામાર કામ લે એવો વડીલ કે ઉપરી. ધોળો હાથી બાંધવો= ગજા ઉપરાતના ખર્ચમા ઊતરી પડાય એવું કરવુ] ૦ખાનું, ૦થાન ન૦ હાથી રાખવાનો તબેલો ૦દાંત પું૦ હાથીનો દંતૂશળ ૦પગું વિ૦ રોગથી ફૂલેલા પગવાળું (૨) મોટા પગવાળું. ૦સૂંઢું ન૦ એક વનસ્પતિ

હાથે અ૦ જુઓ 'હાથ'મા

હાથેવાળો પું૦ [दे. हथलेव] વરકન્યાનો હસ્તમેળાપ

હાથેળી સ્ત્રી૦ જુઓ હથેળી

હાથો પું૦ ['હાથ' ઉપરથી] હથિયાર કે ઓજાર જ્યાથી પકડાય તે ભાગ; મૂઠ કે દસ્તો (૨) સહાય, મદદ (૩) પક્ષ (૪) કંકુવાળા હાથની છાપ (૫) વેપારીઓ આગળીઓની નિશાનીથી ભાવ ઠરાવવા પોતાનો હાથ કપડા નીચે ઢાકીને આપે છે તે. [-ઠોકવો=હાથ ઠોકવો, સાટું નક્કી કરવું (૨) કંકુવાળા હાથનો થાપો મારવો કુહાડાના હાથા બનવું =ખોટા કામમાં બીજાના હથિયારરૂપ બનવું માતાનો હાથો હોવો=માતાની ખાસ કૃપા હોવી]

હાથોહાથ અ૦ [હાથ+હાથ] જેને આપવાનુ હોય તેના જ હાથમા, જાતોજાત (૨) એકના હાથમાથી બીજાના હાથમાં એમ, એકબીજાની મદદથી. [-ઊપડી જવું, વેચાઈ જવું= જલદી વેચાઈ જવુ]

હાણ [हानि] હાણ

હાન સ્ત્રી૦ [सं सज्ञा?] આશા;માનતા(૨)[જુઓ

હા ના સ્ત્રી૦ હા ને ના કરવી તે, આનાકાની

હાનિ સ્ત્રી૦ [सं.] નુકસાન (૨) પાયમાલી, નાશ. ૦કર, ૦કર્તા(-ર્ત્તા), ૦કારક વિ૦ હાનિ કરનાર; નુકસાનકારક

હાપ્પા અ૦ [રવ૦] હપ [-કરવું, કરી જવું =કોળિયો કરી જવુ, ખાઈ જવુ (બાળભાષા).]

હાફકોટ પું૦ [इं.] અડધે સુધી આવતો એક જાતનો કોટ

હાફિજ પું૦[अ.] આખું કુરાન જેને મોઢે હોય એવો માણસ (૨) પું૦ (સ) ઈરાનનો એક પ્રખ્યાત કવિ

હામ સ્ત્રી૦ હિંમત. [-ભીડવી=હિંમત કરવી.]

હામવું અ૦ક્રિ૦ હિંમત હારી જવું

હામા ન૦ એક જાતનું પક્ષી

હામી પું૦ [अ.] હામીદાર (૨) સ્ત્રી૦ જામીન; બાંયધરી. [-ભરવી=જામીન થવુ. બાંયધરી આપવી.] ૦દાર પું૦ જામીન ૦દારી સ્ત્રી૦

હાય અ૦ દુઃખ, ત્રાસ કે અફસોસનો ઉદ્ગાર (૨) સ્ત્રી૦ અંતરના ઊંડા દુઃખની બદદુવા; શાપ. [-પોકારવી, -લેવી=આતરડી કકળાવવી. નિસાસો લેવો] ૦પિટારો પું૦, ૦પીટ સ્ત્રી૦ હાયપીટ કરવી તે, રોકૂટ. ૦વરાળ સ્ત્રી૦ શોક; અફસોસ ૦વલાળો પું૦બ૦વ૦ શોક કે અફસોસના ઉદ્ગારો. ૦વોય સ્ત્રી૦ શોક, અફસોસ, ચિંતા (૨) અ૦ શોકનો એવો ઉદ્ગાર. ૦હાય, ૦હોય સ્ત્રી૦; અ૦ જુઓ હાયવોય (૨) કૂટવું તે

હાર પું૦ [सं.] ફૂલની મોટી માળા (૨) ગળામાં પહેરવાનુ એવુ ઘરેણું

હાર (૨,) સ્ત્રી૦ [स , प्रा हारि] પરાજય (૨) ઓળ, પંક્તિ [-ખાવી = હારવુ. -માં રહેવું =પંક્તિમા રહેવુ (૨) [લા.] સરસાઈ કરવી, હરીફાઈમાં કામ કરવું.]

-હાર(-રું) વિ૦ [प्रा. आरअ (स. कारक)] 'કરનાર' એ અર્થનો કર્તૃત્વવાચક પ્રત્યય ઉદા૦ સર્જનહાર; રાખણહારો

હારક વિ૦ પું૦ [सं.] હરનાર

હારકતાર અ૦ [હાર+કતાર] હારબંધ
હારજીત સ્ત્રી૦ હાર અને જીત
હારડો પું૦ [હાર ઉપરથી] મોટો હાર (૨) ખાડના ચકતાંનો હાર
હારણ વિ૦ [હારવું ઉપરથી] હારેલા મન કે સ્વભાવનું (૨) અધીરુ (૩) સ્ત્રી૦ હારણ હોવું તે –ણું વિ૦ હારણ
હારતોરા પું૦બ૦વ૦ હાર ને તોરા (૨) [લા.] માન; આદર
હાર(-રા)દોર અ૦ [હાર+દોર] એક હારમાં, [હારબંધ
હારબંધ અ૦ [હાર+બાંધવું] હારદોર, ઓળબંધ
હારવુ અ૦ક્રિ૦ [હાર પરથી] પરાજિત થવુ (૨) કાયર થવુ, થાકવુ (૩) સ૦ક્રિ૦ રમતમા શરત તરીકે મૂકેલી વસ્તુ ગુમાવવી
હારસિંગાર ન૦ [સર૦ हिं] પારિજાતક
હારાદોર અ૦ [જુઓ હારદોર] હારબંધ
હારાહાર (ર,) સ્ત્રી૦ [હાર પરથી] હારહારા, વારંવાર હારવુ તે [મૂર્છના (સંગીત)
હારિણાશ્વા સ્ત્રી૦ [સં.] મધ્યમ ગ્રામની એક
હારિયલ ન૦ જુઓ હારીલ
હારિયું વિ૦ [હાર=પંક્તિ પરથી] સમોવડિયુ; એક જ પંક્તિનુ (૨) એક જ રાહનુ (પદ) (૩) સમકાલીન [દુઃખહારી
-હારી વિ૦ [સં.]હરનારુ (સમાસને છેડે). ઉદા૦
હારી પું૦ [પ્રા हारि; સર૦ हिं हारी] એક છંદ (૨) [સર૦ હાળી] ખેતી માટે રાખેલો મદદનીશ માણસ, સાથી
હારીલ ન૦ [સર૦ हिं. हारिल] એક પંખી (જન્મતી વખતે તે જે એક લાકડુ પકડી લે છે તે મરતા સુધી છોડતુ નથી એમ મનાય છે)
હારુ વિ૦ જુઓ 'હાર'
હારે અ૦ ['હાર'=પંક્તિ ઉપરથી, સર૦ म हारी] જોડે; સાથે (૨) તુલનામા
હારેડું વિ૦ [જુઓ આરેડું, સર૦ હરાયુ] તોફાની; મસ્તાન
હારો પું૦ [સર૦ આરેડુ] ૭ મણનુ વજન
હારોડી સ્ત્રી૦ [જુઓ હાર] ઓળ
હારોહાર અ૦ [હાર ઉપરથી] જુઓ હારદોર
હાર્દ ન૦ [સં] હૃદય (૨) મર્મ, રહસ્ય (૩) ભાવાર્થ. –ર્દિક વિ૦ [સં.] ખરા અંતરનુ
હાર્મોનિયમ ન૦ [ઇં.] એક વિદેશી વાદ્ય, પેટી
હાલ પુ૦ બ૦ વ૦ [अ] દશા, સ્થિતિ (૨) અવદશા (૩) અ૦ હમણા, અત્યારે ૦નું વિ૦ હમણાનુ ૦માં અ૦ હમણા [રંગનો ઘોડો
હાલક પું૦ એક છંદ (૨) [સં.] પીળાશ પડતા
હાલકડોલક અ૦ [હાલવુ+ડોલવુ] ખળભળી ઊઠયું હોય એમ, ડગમગતુ
હાલકહૂલક ન૦ [સર૦ दे हलहलअ; हिं. हालहूल] અવ્યવસ્થા, તોફાન (૨) વિ૦ તોફાની
હાલચાલ સ્ત્રી૦ [હાલવુ+ચાલવુ] હાલવુચાલવું તે, હરફર (૨) રીતભાત [સાલપે લિયુ
હાલણડોલણ વિ૦ [હાલવુ+ડોલવુ] ડગમગતુ,
હાલત સ્ત્રી૦ [अ] અવસ્થા, સ્થિતિ (૨) ટેવ
હાલપોલ(-લિયું) વિ૦ જુઓ સલપોલિયુ
હાલબકાલ સ્ત્રી૦ [दे हलबोल] હલમલ
હાલરડું ન૦ [જુઓ હાલા] બાળકને ઝુલાવતા ગવાતુ ગીત (૨) [જુઓ હાલરું] ટોળુ
હાલરું ન૦ ['હાર' ઉપરથી] બાળકને નજર ન લાગે એવી ચીજોની માળા (૨) જૂથ, ટોળું (૩) કણસલામાના કણ છૂટા પાડવા ખળીમા બળદ ફેરવે છે તે (૪) [સર૦ हिं हालरा] હાલરડુ
હાલવું અ૦ક્રિ૦ [दे. हल्ल (સં. हल्लन), સર૦ हिं हालना, म हालणें] ખસવુ; ડોલવુ, ચળવુ (૨) [दे. हल्ल] (કા.) જવુ, ચાલવુ
હાલસો પું૦ [अ हादिसह्] હરકત, હાનિ
હાલહવાલ પું૦ બ૦વ૦ [હાલ ઉપરથી, સર૦ म] દુર્દશા, ખરાબી, પાયમાલી (૨) વિ૦ દુર્દશામા પડેલું [અબઘડી
હાલહાલ અ૦ [હાલ ઉપરથી] હમણા જ,
હાલતુ વિ૦ [હાલવુ ઉપરથી] હાલતુ
હાલહાલા, હાલાહાલ સ્ત્રી૦ [હાલવુ ઉપરથી] વારવાર હાલવુ તે
હાલા અ૦ (૨) સ્ત્રી૦ [રવ૦? 'હાલવુ' પરથી?] જુઓ હાલો [–કરવી=હાલામા ઝુલાવીને સુવાડવુ (૨) સૂઈ જવુ (બાળભાષા) –ગાવી= હાલરડુ ગાવુ]
હાલી સ્ત્રી૦ [હાલા ઉપરથી] બાળકને સુવાડ-

વાની ઝોળી, ખોયું ૦ગોરી સ્ત્રી૦ હાલરડું
હાલીમવાલી પું૦ [अ. अह्याली + મવાલી ?] હલકા દરજ્જાનો–રૈંજીપેંજી માણસ
હાલેડું ન૦, -**રો** પું૦ + જુઓ હાલરડું
હાલો અ૦ [રવ૦] બાળકને હીંચતા વપરાતો ઉદ્‌ગાર (૨) પું૦ ખોયું; પારણું (બાળભાષામાં) (૩) હાલરડું. [-**કરવો** = જુઓ હાલા કરવી (૨) હાલો સાંભળતા સાંભળતા સૂઈ જવું (બાળભાષા). -**ગાવો** = જુઓ હાલા ગાવી.]
હાલોચાલો પું૦ [હાલવું + ચાલવું] હરવું ફરવું તે. હાલોડોલો
હાલોડોલો પું૦ [હાલવું + ડોલવું] (કા) હરવું ફરવું તે (૨) બને તેટલું, થોડુંઘણું કામકાજ કરવું તે (૩) શરીરની નબળાઈને લીધે થોડીઘણી હરફર થાય તે
હાવ પું૦ [सं] શૃંગારયુક્ત ચેષ્ટા કે ચાળો (સ્ત્રીનો) (૨) [સર૦ म] ઇચ્છા, હવસ. ૦**ભાવ** પું૦બ૦વ૦ શૃંગારયુક્ત ચેષ્ટા; નખરા
હાવરું વિ૦ [હાવ = ઇચ્છા ઉપરથી, સર૦ म. हावरा] અતિલોભી, અસંતોષી (૨) બાવરું ૦**બાવરું** વિ૦ [સર૦ हिं हावलाबावला] વ્યાકુળ, ગભરાયેલું, ગાંડા જેવું
હાવરો પું૦ [फा आवारह] જાવકની ખાતાવાર નોંધ (૨) [હાવ = ઇચ્છા ઉપરથી, સર૦ म. हावर] તાવ ગયા પછી ઊઘડતી ભૂખ
હાવસોઈ, ૦**ઝાવસોઈ** સ્ત્રી૦ જુઓ ઝાવસોઈ
હાવાં,-**વે** અ૦ [જુઓ હવે] (પ) હમણાં
હાશ અ૦ [રવ૦] જંપ, સંતોષ કે નિવૃત્તિનો ઉદ્‌ગાર (૨) સ્ત્રી૦ નિરાંત; જંપ; શાંતિ [-**કરવી** = નિરાંત વાળવી]
હાશીશ સ્ત્રી૦[अ हशीश]એક માદક વનસ્પતિ
હાસ પું૦ [सं] હાસ્ય, હસવું તે
હાસ્તો અ૦ હા જ તો, જરૂર હા
હાસ્ય ન૦ [सं] હસવું તે ૦**ચિત્ર** ન૦ ટોળ કરવા દોરેલું હાસ્યજનક ચિત્ર, 'કૅરિકેચર' ૦**જનક** વિ૦ હાસ્ય ઉપજાવે એવું ૦**રસ** પું૦ નવ રસોમાંનો એક (જુઓ રસ) ૦**વિનોદ** પું૦ હાસ્ય અને વિનોદ -**સ્યાસ્પદ** વિ૦ [+ आस्पद] હસવા યોગ્ય, હસવું આવે એવું
હાહાકાર પું૦ [सं] હા! હા! એવો શોક કે ત્રાસનો ઉદ્‌ગાર સર્વત્ર શોક અને ત્રાસની લાગણી ફેલાઈ જવી તે [-**થવો, વર્તવો**]
હાહાહીહી અ૦ [રવ૦] હાસ્યવિનોદનો એવો ઉદ્‌ગાર (૨) સ્ત્રી૦ હાસ્યવિનોદ, ઠઠ્ઠામશ્કરી
હાહો સ્ત્રી૦ [રવ૦] હોહા, હોકાર, બુમરાણ (૨) ધામધૂમ, ધમાલ
હાળી પું૦ [सं हाली] હળ વડે ખેડનાર; ખેડૂત (૨) ખેતીકામમાં મદદગાર નોકર હારી
હાળો પું૦ [सं. हालिक प्रा हालिअ] હળ ખેડનારો (૨) પતિ (૩) મરદ
હાં (૦) અ૦ [રવ૦; સર૦ हिं हाँ, જુઓ હા] ભાર, અનુરોધ કે વિનવણીનો ઉદ્‌ગાર. ઉદા૦ તમે એમ કરજો, હાં (૨) ચાલુ વાતમાં વચ્ચે વચ્ચે હાકારો દેવાનો ઉદ્‌ગાર (૩) સામો હોકારો–પડકાર કરવાનો ઉદ્‌ગાર (૪) + હા; હાકારસૂચક ઉદ્‌ગાર ૦**ઉં** અ૦ હા; બસ. ૦**કે** અ૦ હા ૧ જુઓ (તે ભાવ સવિશેષે બતાવે છે). ૦**રે** અ૦ કેટલાક ગીતમાં ઝુલાવનારો પ્રારંભક ઉદ્‌ગાર ૦**હાં** અ૦ ખમા કે અરેરાટી બતાવતો ઉદ્‌ગાર
હાંક(૦)સ્ત્રી૦[જુઓ હાક]બોલાવવા માટેની બૂમ
હાંકણી (૦)સ્ત્રી૦[હાંકવું ઉપરથી]હાંકવાની રીત
હાંકવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ હાકવું] પશુ, વાહન, વહાણ, ગાડી વગેરેને ઇચ્છિત માર્ગે ચલાવવું (૨) [લા.] ગપ મારવી [**હાંક્યે રાખવું** = ગમે તેમ ચલાવ્યે જવું (૨) ગપ્પાં ઠોકયા કરવા]
હાંકારો (૦)પું૦[હા + કાર]'હાં' એવો અવાજ
હાંકેડુ (૦)પું૦[હાંકવું ઉપરથી]હાંકનારો; ગાડીત
હાંજા (૦) પું૦બ૦વ૦ [સર૦ हिं हागा; (दे. हजय = સોગન ઉપરથી ?)] શરીરના સાંધા (!) (૨) [લા.] હિંમત; શક્તિ [-**ગગડી જવા, છૂટી જવા** = નાહિંમત થઈ જવું,ઢીલા થઈ જવું]
હાં જી (૦) અ૦ + હાજી, માન સાથે જવાબ દેવાનો એક ઉદ્‌ગાર [-**કરવું** = હાજી બોલવું; આજ્ઞા ઉઠાવવી.]
હાંડલી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ હાંડી] નાનું હાંડલું, હાંડી -**લું** ન૦ પહોળા મોંનું માટીનું એક

વાસણ. -વો પું૦ એક વાની. [-મૂકવો =હાંડવો રાંધવા મૂકવો]
હાંડી (૦)સ્ત્રી૦[सं. हण्डिका, हाडिका] હાલ્લી(૨) ધાતુનું તેવું વાસણ (૩) લટકતો દીવો મૂકવાનું કાચનું વાસણ. ૦ધોયો પું૦ રાંધવાના વાસણ માંજનારો. -ડો પું૦ મોટો દેગડો (૨) હાંડવો, એક વાની (૩) [લા.] મૂર્ખ; ઢ
હાંફ (૦) પું૦,સ્ત્રી૦, ૦ણ સ્ત્રી૦ [सं हाफिका, સર૦ म हापा, हिं हाँफा, हाँफी] ઉતાવળો શ્વાસ ચાલવો તે (૨) તેથી થતી છાતીની રૂંધામણ, અમૂંઝણ. [-ઊતરવો = હાંફ બેસવો. -ચડવો =ઉતાવળે અને તકલીફથી શ્વાસોશ્વાસ ચાલવો કે લેવો પડવો -બેસવો =હાંફ મટીને શ્વાસોશ્વાસ જોઈએ તેવો થઈ જવો, હાંફ ઊતરવો.] ૦ણુ વિ૦ વ્યાકુળ, બાવરું ૦ણુફાંફણું વિ૦ ગભરાયેલું, બેબાકળું, બાવરું
હાંફવું અ૦ક્રિ૦[સર૦ हिं हाँफना] હાંફ ચડવી
હાંલ્લી (૦) સ્ત્રી૦, '-લ્લું' ન૦ જુઓ હાંડલી, -લું.|હાંલ્લાં કુસ્તી કરે (ઘરમાં)=અત્યંત ગરીબાઈ હોવી હાંલ્લાં ખખડવાં = બોલાચાલી થવી. હાંલ્લાં ખખેરી કાઢવાં = ઘર ખાલી કરાવવું. હાંલ્લાં ફોડવાં = કજિયો કરવો; ઘર બદલવું (૨) કોઈ એક કામને ન વળગી રહેવું હાંલ્લું ફોડવું = પેટ ફોડવું (૨) આજીવિકાના સાધનનો નાશ કરવો -ફોડી નાખવું=નુકસાન કરવું, પાયમાલ કરવું (૨) મરવું ફોડવું (૩) મારવું -ફૂટવું=આજીવિકાનો નાશ થવો (૨) રહસ્ય ખુલ્લું પડી જવું.]
હાંસડી (૦)સ્ત્રી [સર૦ म हासळी, हिं हंसली (सं अंस ઉપરથી)] ગળા આગળનું એક હાડકું (૨) ગળાનું એક ઘરેણું (૩) લોટાને કે તેવા વાસણને ઊંચકવા કરેલો ગાળો (૪) ઘોડાને ગળે પહેરાવવાના સામાનનો એક ભાગ (૫) કોસનું લોઢાનું ચકરડું (૬) પૈડાના મો પરનો લોઢાનો ગાળો
હાંસ(-સિ)લ (૦)વિ૦[अ हासिल] મળેલું; પ્રાપ્ત (૨) ન૦ દાણ, જકાત, કર (૩) ફાયદો, લાભ (૪) ઉત્પન્ન, પેદાશ (૫) પરિણામ
હાંસવો(૦) પું૦ કોદાળી; ખોદવાનું એક ઓજાર
હાંસિયું (૦) વિ૦ [સર૦ म हासेगहू] ઘઉંની જાતના સફેદ (ઘઉં)
હાંસિલ (૦) વિ૦ જુઓ હાંસલ
હાંસિયો (૦)પું૦[अ हाशियह]કાગળની કોરી રખાતી, સામાન્યતઃ ડાબા હાથ પરની પટ્ટી [-છોડવો, પાડવો, મૂકવો, રાખવો]
હાંસી (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦हिं (सं हास)] મજાક, મશ્કરી (૨) ફજેતી ૦ખેલ પું૦ મજાક માટે કરેલું કે ખેલ જેવું કામ, મશ્કરી
હિ અ૦ [सं.] (૫) જ [હિકમતવાળું
હિકમત સ્ત્રી૦ [अ] યુક્તિ; કરામત -તી વિ૦
હિકરાણ ન૦ [સર૦ दे हिक्किअ] કકલાણ; રોકકળ (૨) ઘોંઘાટ, બુમરાણ
હિકાયત સ્ત્રી૦ [अ.] વાર્તા, કહાણી કિસ્સો
હિક્કડ વિ૦ [સર૦ सं हिक्कल= બૌદ્ધ ભિક્ષુનો દંડ? કે स. हिक्क्=ઈજા કરવી?] લાગણી વગરનું, કઠોર (૨) કોઈની જોડે ન ભળતું
હિક્કળ ન૦ [सं हिक्क्=ઈજા કરવી ઉપરથી?] વરસાદથી થતી અતિશય ઠંડી
હિક્કા સ્ત્રી૦ [सं] હેડકી ૦નાદ પું૦ હેડકી (૨) પડઘો (૩) અવ્યક્ત ધ્વનિ
હિચકારું વિ૦ [જુઓ હીચકારું] કાયર બાયલું (૨) અધમ, નીચ, હીન
હિચકાવવું સ૦ક્રિ૦ 'હીચકવું'નું પ્રેરક
હિચાકો પું૦[હિચાવું ઉપરથી]ભીડ ભીડનો ધક્કો
હિચાવવું સ૦ક્રિ૦, હિચાવું અ૦ક્રિ૦ 'હીચવું'નું અનુક્રમે પ્રેરક ને ભાવે
હિજરત સ્ત્રી૦ [अ] વતનથી છૂટા પડવું કે છોડવું તે -તી વિ૦ હિજરત કરનારું
હિજરાવું અ૦ક્રિ૦ [अ हिज्र=જુદાઈ ઉપરથી] ઝૂરવું, બળ્યા કરવું -વવું સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક)
હિજરી વિ૦(૨) પું૦ [अ] મહમદ પેગંબર મક્કા છોડી મદીને ગયા ત્યારથી ગણાતો સંવત
હિડિંબા સ્ત્રી૦ [सं](સં.)ભીમની રાક્ષસ પત્ની
હિત ન૦ [सं] કલ્યાણ, શ્રેય (૨)લાભ, ફાયદો. ૦કર, ૦કારક, ૦કારી વિ૦ હિત કરે તેવું. ૦કારિતા સ્ત્રી૦ ૦કર્તા(-ર્તા) વિ૦ (૨)

પું૦ હિત કરનાર. ૦ચિંતક વિ૦ (૨) પું૦ હિત ઇચ્છનાર ૦વિરોધ પું૦હિતમાં આડ; હિતમાં વિઘ્નરૂપ હોવું તે ૦શત્રુ પુ મૂર્ખતાથી હિત કરવા જતા પરિણામે હાનિ કરનાર મિત્ર (૨) હિતમા આડે આવનાર. ૦સંબંધ પું૦ ભલુ (૨) સ્વાર્થ ૦સ્વી વિ૦ [હિતૈષી ઉપરથી] હિતેચ્છુ –તાર્થ(–ર્થે) અ૦ [+અર્થ] હિત માટે –તાર્થી વિ૦ભલુ ઇચ્છનારું –તાવહ વિ૦ [+सं आवह] હિતકારક, શ્રેયસ્કર. –તાહિત ન૦ [+ अहित। હિત અને અહિત. –તુ [સર૦ हिं.], –તેચ્છુ [सं] વિ૦ હિત ઇચ્છનાર. –તેશરી વિ૦ જુઓ હિતૈષી. –તૈષિણી વિ૦ સ્રી૦ [सं.] હિતૈષી (સ્રી). –તૈષિતા સ્રી૦ હિતૈષીપણું. –તૈષી વિ૦ [सं.] હિતેચ્છુ –તોપદેશ પુ૦ [+ उपदेश] હિતની શિખામણ (૨) (સં) એક જાણીતો સસ્કૃત ગ્રથ

હિદાયત સ્રી૦ [अ.] રસ્તો દેખાડવો તે; શિખામણ

હિદેલા ન૦ એક પખી [હિમ

હિના સ્રી૦ [फा] મેંદી. –નો પું૦ મેંદી (૨)

હિફાજત સ્રી૦ [अ.] જાળવણી, સભાળ

હિબકાવવું સ૦ક્રિ૦ હીબકવું નુ પ્રેરક

હિબ્રૂ સ્રી૦ [इं] યહૂદીઓની મૂળ ભાષા

હિમ ન૦ [सं] બરફ (૨) ઘણો સખત ઠાર (૩) અતિશય ઠડી [–પડવું]. ૦કણ પું૦ હિમનો કણ; ફ્લેક. ૦ગિરિ પું૦ હિમાલય ૦પ્રદેશ પું૦ શીતકટિબંધમા આવેલો કે એના જેવી આબોહવાવાળો પ્રદેશ ૦રશ્મિ પુ૦ (સં.) ચદ્ર ૦વર્ષા સ્રી૦ હિમનો –બરફનો વરસાદ. –માચલ(–ળ) પું૦ [+ अचल] હિમાલય. –માચલ પ્રદેશ પું૦ હિમાલયની તળેટીમાં આવેલા રાજ્યોનો સમૂહ. –માની સ્રી૦ [स] હિમનો સમૂહ, બરફનો ઢગલો

હિમાતી પું૦ [अ हातिम] હાતિમતાઈ (?) (૨) [લા] સખી, ધનવાન માણસ

હિમાચલ(–ળ), હિમાની જુઓ 'હિમ'માં

હિમાયત સ્રી૦ [अ] પક્ષ લેવો તે; તરફદારી (૨) સમર્થન કરવુ તે (૩) [લા.] વિગ્રોટીના કરમા કરેલો વધારો. –તી વિ૦ (૨) પું૦ હિમાયત કરનાર

હિમાલય પું૦ [सं] (સં.) હિંદુસ્તાનની ઉત્તર આવેલો પ્રસિદ્ધ પર્વત,

હિમાવું અ૦ક્રિ૦ [હિમ ઉપરથી] હિમથી બળી જવું (૨) મનમાં બળ્યા કરવું (૩) સુકાવુ, કૃશ થવું (શરીરે)

હિમાળુ વિ૦ [હિમ ઉપરથી] 'હિમવાળું', હિમ જેવુ ઠડું. –ળો પું૦ [स हिमालय] (સ) હિમાલય. [–ગાળવો = હિમાલય ઉપર ચડીને બરફમા દેહ પાડવો]

હિમાંશુ પુ૦ [सं] ચંદ્ર

હિરણ્મય વિ૦ [सं.] સુવર્ણમય, સોનાનું બનેલુ

હિરણ્ય ન૦ [सं] સોનુ. ૦કશિપુ પું૦ (સં.) પ્રહ્લાદનો પિતા ૦ગર્ભ પુ૦ (સં.) બ્રહ્મા (૨) [સં.] વિષ્ણુ (૩) સૂક્ષ્મશરીર યુક્ત આત્મા. ૦મય વિ૦ જુઓ હિરણ્મય. –ણ્યાક્ષ પું૦ [स] (સં.) હિરણ્યકશિપુનો ભાઈ

હિરવણી પુ૦ [સર૦ म हिरवा, हिरवंडा = લીલા રગનું ?] કપાસની એક જાત

હિરામલ પું૦; ન૦ [સર૦ हिं हीरामन = સોનેરી કલ્પિત પોપટ] એક જાતનુ પંખી

હિલચાલ સ્રી૦ [હાલવું + ચાલવુ] હાલવું ચાલવુ તે (૨) પ્રવૃત્તિ, ચળવળ

હિલામો પુ૦ ['હાલવુ' ઉપરથી] મજબૂત પ્રયત્ન (૨) બંડ [ભાવે ને પ્રેરક

હિલાવુ અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ 'હીલવુ'નુ

હિલોળવુ સ૦ક્રિ૦ [જુઓ હિલોળો; સર૦ हिं. हिलोरना] હિલોળે ચડાવવુ; ખૂબ હીંચોળવું

હિલોળો પું૦ [જુઓ હિલ્લોલ, સર૦ हिं हिलोर,–रा] તરંગનો ઉછાળો (૨) હીંચવામાં તેવો લાગો ઝોલો (૩) ગમ્મત, ખુશાલી. [–ખાવો = ઝૂલવુ, ઝોલે ચડવુ. –મારવો = તરંગનો ઉછાળો આવવો, ઊછળવુ (૨) ઝોલો ખાવો. હિલોળે ચડવું = હિલોળા ખાવા (૨) તોફાને – મસ્તીએ ચડવુ]

હિલ્લો પુ૦ [હીલવું ઉપરથી] જુઓ હીલો

હિલ્લોલ(–ળ) પુ૦ [सं] મોજુ, તરંગ (૨) મનનો તરગ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ હિલ્લોળે ચડાવવુ

હિસ્સો અ૦ [રવ૦] ઊંચકીને જોરથી નીચે

રેકતી વખતે કરાતો ઉદ્ગાર. ૦બે હિસ્સો સ્ત્રી૦ હિસ્સો હિસ્સો કરવું તે (૨) અમે તેમ લગાવ્યે રાખવું તે, ધમાધમી

હિસાબ પું૦ [અ] ગણના; ગણતરી (૨) દાખલો (ગ.) (૩) લેણદેણ, આવકખર્ચ વગેરેની ગણતરી કે તેનું નામું (૪) લેખું; વિસાત (૫) રીત, ઢંગ, મર્યાદા, નિયમ [-આપવા જવું (ખુદાને ઘેર)=મરી જવું. -ગણવો=ગણતરી કે દાખલા કરવો (૨) મહત્ત્વ માનવું; ગણતરીમાં લેવું -ચૂકવવો=માગતું લેણું પતાવવું -જોવો=આવકખર્ચનું નામું તપાસવું -રહેવો=નામું લખાવું (૨) મર્યાદા-મહત્ત્વ જળવાવાં -રાખવો=નામું લખવું (૨) મર્યાદા જાળવવી. -લઈ નાખવો =ઝડતી લેવી (૨) ધમકાવવું -લખવો =નામું લખવું (૨) દાખલો લખવો. -લેવો= આવક ખર્ચ વગેરે માગીને જોવું-તપાસવું] ૦કિતાબ પું૦ લેવડદેવડના ચોપડા (૨) લેણદેણનો હિસાબ ૦નીશ(-સ) પું૦ હિસાબ રાખનાર. -બી વિ૦ હિસાબને લગતું (૨) હિસાબ રાખનારું; હિસાબ રાખવામાં કે કરવામાં કુશળ (૩) ગણીને નક્કી કરેલું, ચોક્કસ (૪) પું૦ હિસાબ રાખનારો મહેતો -બે અ૦ હિસાબથી જોતાં કે ગણતાં (૨) રીતે; ગણતરીથી

હિસારો,-રવ [સ] પું૦ એવો અવાજ (ગાય કે ઘોડાનો)

હિસાવવું સ૦ક્રિ૦ 'હીસવું'નું પ્રેરક

હિસ્ટીરિયા પું૦ [ઇં.] મૂર્છા આણતો વાયુનો એક રોગ [-આવવો]

હિસ્સો પું૦ (અ) ભાગ; ફાળો. -સ્સેદાર વિ૦ ભાગીદાર

હિંકાર પું૦ [સં] 'હિં' એવો અવાજ

હિંગ સ્ત્રી૦ [જુઓ હિંગુ] એક ઝાડનો ઉગ્ર વાસવાળો રસ; વઘારણી. ૦ડો પું૦ હલકી જાતની હિંગ ૦તોળું વિ૦ [+તોળવું] હિંગ વગેરે તોળી ખાય એટલી જ બુદ્ધિનું (તુચ્છકારમાં) -ગાષ્ટક ન૦ [+અષ્ટક] હિંગ વગેરે આઠ વસ્તુઓનું એક ચૂર્ણ-એક ઔષધ

હિંગળો,૦ક પું૦ [સં. हिंगूल, प्रा. हिंगुल] ગંધક અને પારાની મેળવણીવાળો એક લાલ પદાર્થ. ૦કિયું ન૦ હિંગળોક રાખવાની દાબડી (૨) વિ૦ હિંગળોકના રંગનું

હિંગુ પું૦, ન૦ [સં.] હિંગ

હિંગોરું ન૦, -રો પું૦ [સં. इंगुदी, સર૦ हिं हिंगुपत्र, हिंगोट, म. हिंगणी] એક ફળ. -રી સ્ત્રી૦ તેનું ઝાડ

હિંડોલ(-ળ) પું૦ [प्रा (સં हिंदोल)] જુઓ હિંદોલ -ળાખાટ સ્ત્રી૦ ખાટલાનો હિંડોળો

હિંડોળો પું૦ [प्रा. हिंडोलय] કઠેરાવાળો મોટો હીંચકો, ઝૂલો [હિંડોળે ચડાવવું= નિકાલ ન થવા દેવો, ધક્કે ચડાવવું હિંડોળો ખાવો=હીંચકો ખાવો (૨) [લા] અધ્ધર લટકવું -ચડાવવો=મોટા હીંચકા નાખવા.]

હિંદ પું૦;સ્ત્રી૦,ન૦ [फा (સં सिंधु, सप्तसिंधु)] (સ.) હિંદુસ્તાન ૦વાણી સ્ત્રી૦ હિંદુસ્તાનની કે હિંદુ આ ૦વી વિ૦ [फा] હિંદનું, -ને લગતું -દી વિ૦ હિંદનું (૨) સ્ત્રી૦ (સ.) ઉત્તર હિંદુસ્તાનમાં બોલાતી એક ભાષા (૩) હિંદની રાષ્ટ્રભાષા (૪) પું૦ હિંદનો વતની -દી-હિંદુસ્તાની સ્ત્રી૦ હિંદની રાષ્ટ્રભાષા -દુ વિ૦ (૨) પું૦ [હિંદ ઉપરથી; સ, દે] હિંદુ ધર્મનો અનુયાયી -દુત્વ ન૦. -દુસ્તાન [फा], -દુસ્થાન પું૦; ન૦ [+સ્થાન] (સં) ભારતવર્ષ. -દુસ્તાની વિ૦ હિંદુસ્તાનનું, -ને લગતું (૨) પું૦ ઉત્તર હિંદનો રહેવાસી (૩) સ્ત્રી૦ જુઓ હિંદી-હિંદુસ્તાની

હિંદોલ પું૦ [સં] હીંચકો; હિંડોળો (૨) હિંડોળ, એક રાગ. -ળવું સ૦ક્રિ૦ [સં हिंदोल] હિંડોળા કે પારણામાં ઝુલાવવું

હિંમત સ્ત્રી૦ [અ] બહાદુરી [-આપવી= નાહિંમત થતું અટકાવવું -કરવી,ચલાવવી, દાખવવી, ધરવી, બતાવવી, ઓઢવી, રાખવી. -હારવી=નાહિંમત થઈ જવું] ૦બાજ, ૦વાન વિ૦ બહાદુર [હિંસા

હિંસક વિ૦ [સં] હિંસા કરનારું. -ન ન૦

હિંસા સ્ત્રી૦ [સં] કોઈ પણ જીવને હણવો કે પીડવો તે. ૦કર્મ ન૦ હિંસાનું કર્મ. ૦ત્મક

વિ० [+आत्मक] હિંસાયુક્ત; હિંસાવાળું. ०રી વિ० [सं हिंस्रीर ઉપરથી] હિંસ્ર, માંસાહારી. ०રુ પું० [सं.] હિંસ્ર પશુ (૨) વાઘ –સ્ર વિ० [सं] હિંસક ઘાતક, ક્રૂર

હીક સ્ત્રી० [सं हिक्का] હેડકી, વાધણી (૨) સણકો, શૂળ (૩) તાકીદ; ઉતાવળ (૪) દમ

હીકળ ન० જુઓ હિકળ

હીકા સ્ત્રી० જુઓ હિક્કા (૨) તાણ, આંચકા (મરતી વેળાના) [હીચકો

હીચ સ્ત્રી० [હીચવું પરથી] હીચવાની ક્રિયા;

હીચકવું અ०ક્રિ० જુઓ હીંચકવું

હીચકારું વિ० [फा] જુઓ હિચકારું

હીચકાવું અ०ક્રિ० 'હીચકવું'નું ભાવે (૨) ટિચાવું

હીચવું અ०ક્રિ० જુઓ હીંચવું (૨) ગિલ્લી-દંડામાં મોઈ ગબી પર ગોઠવી તેને દંડાને છેડેથી ઉડાડવી; હીલવું

હીજડો પું० [अ हीज] નપુંસક, રાંડવો

હીટ(-ર) ન० જુઓ હીર

હીણું વિ० [प्रा. (स. हीन)] અધમ, નીચ (૨) હલકું, ઊતરતું (૩) ભેગવાળું (૪) વગરનું, વિનાનું, ઓછું, કમ. ०કચું વિ० [+કાચું] અવકચરું, કાચું પાકું ०કમાઉ વિ० કમાણી વિનાનું, નિરુદ્યમી ०કર્મ ન० નીચ કર્મ ०કર્મી વિ०(૨) પું० નીચ કર્મ કરનાર. ०પત(-દ) સ્ત્રી०; ન० હીણપણું, હલકાઈ, લાછન ०ભાગી, ०ભાગ્ય વિ० ભાગ્યહીન, કમનસીબ. ०વર પું० કન્યાના મુકાબલામાં નાનો કે ઊતરતી કોટીનો વર ०વરું ન० [જુઓ હીણવર] કલેડું ०વું સ०ક્રિ० ધિક્કારવું; નિંદવું (૨) ઉતારી પાડવું, હલકું ગણવું –ણું વિ० જુઓ હીણું

હીન વિ० [स] તજી દીધેલું (૨) વગરનું; વિનાનું (સમાસમાં). ઉદા० શક્તિહીન (૩) જુઓ હીણું ०તા સ્ત્રી०, ०ત્વ ન० ०યાન પું० (સ.) બૌદ્ધધર્મનો એક સંપ્રદાય (બીજો તે મહાયાન) ०વાદી વિ० મૂગું

હીબકવું અ०ક્રિ० [જુઓ હેબક] હબકવું (૨) [જુઓ હીબકું] ડૂસકાં ખાવાં

હીબકું ન०[રવ० ? સર० હેબક] (કા.) ડૂસકું

હીમજ સ્ત્રી० નાની હરડે. –જી હરડે સ્ત્રી० નાની કાચી સૂકી હરડે

હીમરું ન० એક જાતનું રેશમી કાપડ

હીર પું०[सं.] એક છંદ (૨) ન० [सं , प्रा हीर =પાતળી નસ-રેસો ઉપરથી ?] રેશમ (૩) [स वीर्य, ईर ? સર० म , हिं , કે सं हीर= હીરો ઉપરથી ?] તેજ, કાંતિ (૪) સત્ત્વ; દૈવત (૫) પ્રેમ, પ્યાર (૬) હિંમત [–ગુમાવવું =નૂર ગુમાવવું –હારવું=શાખ જવી] ०કોરી વિ० રેશમી કિનારવાળું. ०ચીર ન० કીમતી વસ્ત્ર ०નીર ન० હિંમત, પાણી

હીરક પું०[सं] હીરો. ०મહોત્સવ,–કોત્સવ પું० [+ उत्सव] ૬૦ વર્ષ પૂરાં થયાની ખુશાલીમાં કરવામાં આવતો મહોત્સવ

હીરજી ગોપાળ પું० કોડીની કમાઈ નહીં, અને ઘડીની ફુરસદ નહીં એવો માણસ

હીરવા ન० એક પંખી [બેઠેલું

હીરહારી વિ० [હીર+હારવું] હીર ગુમાવી

હીરાકણી સ્ત્રી०[હીરો+કણી]હીરાની કણી-કરચ

હીરાકશી(–સી) સ્ત્રી० [સર०हिं हीराकसीस, म हिराकस] શાહી તથા રંગમાં વપરાતો એક પદાર્થ [મણકાની કંઠી

હીરાકંઠી સ્ત્રી० [હીરો+કંઠી] પાસાદાર

હીરાગળ વિ० [હીર ઉપરથી] રેશમી

હીરાદખ્ખણ સ્ત્રી० એક વસાણું

હીરાબોળ પું०[હીર+બોળ ?]એક જાતનો ગુંદર

હીરાવેધ વિ० [હીરો+વેધવું] હીરો વીંધે એવું (૨) [લા.] હોશિયાર, ચાલાક

હીરાળું વિ० [હીરો ઉપરથી] હીરાનું

હીરો પું० [स. हीर, ०क] એક કીમતી પથ્થર; ધોળા રંગનું રત્ન

હીલવવું સ०ક્રિ० હીલે એમ કરવું, હિલાવવું

હીલવું અ०ક્રિ०[જુઓ હાલવું,સર०हिं हिलना, म. हिलणें] ડોલવું (૨) જુઓ હીચવું ૨

હીલો પું०[જુઓ હીલવું, स हिल्लोल] હેલો; ધક્કો (૨) હરકત; નુકસાન

હીસવું અ० ક્રિ० [હસવું ઉપરથી, सं. हर्ष] (પ.) હસવું (૨) આતુર થવું (૩) હર્ષ પામવું (૪) [જુઓ હિસારવ] હીંસારવું

હીહી અ૦ [સં] [રવ૦] હસવાનો અવાજ
હીંચ સ્ત્રી૦ [જુઓ હીંચવું] એક તાલવાળો ઠેકો. ૦કવું અ૦ ક્રિ૦ હીંચકો ખાવો ૦કો પું૦ [હીંચવું પરથી] હીંચવા માટે ટંગાવેલું સાધન (૨) તેનું કે તેવું આંદોલન—ઝોલો
હીંચવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ હીંચાવવું
હીંચવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ દે હિંચિઅ=એક પગથી ઝૂલતા ચાલવું તે] ઝોલો ખાવો, હીંચકો ખાવો
હીંચાવવું 'હીંચવું'નું પ્રેરક, હીંચેળવું
હીંચોળવું સ૦ક્રિ૦ [હીંચવું ઉપરથી] ઝુલાવવું, હીંચકા નાખવા
હીંચોળાખાટ સ્ત્રી૦ [હીંચોળવું+ખાટ] + હિંડોળાખાટ
હીંડછા સ્ત્રી૦[હીંડવું ઉપરથી]હીંડવાની રીત,ચાલ
હીંડવું અ૦ક્રિ૦ [મ हिंण्ड्, प्रा. हिंड] ચાલવું
હીંડાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦ 'હીંડવું'નું પ્રેરક
હીંડાવું અ૦ક્રિ૦ 'હીંડવું'નું ભાવે [ખાટ
હીંડોળ(-ળો),-ળાખાટ જુઓ હિંડોળ,-ળા
હીંયાં અ૦ (પ) જુઓ અહીંયાં, હ્યાં
હીંસ સ્ત્રી૦[રવ૦](કા) અગ્નિની દૂરથી લાગતી આંચ [હિસારવ કરવો
હીંસારવ પું૦ જુઓ હિસારવ. -વું અ૦ક્રિ૦
હુઓ(-વો) [प्रा हुअ (सं. भूत)] (પ) હવો, થયો (હોવુંનું ભૂ૦કા૦નું કાલગ્રસ્ત રૂપ)
હુકમ પું૦ [अ. हुक्म] આજ્ઞા, ફરમાન (૨) (પ્રાયઃ બ૦વ૦માં) ગંજીફાની એક રમતમાં અમુક ભાતનાં પાન ઊંચાં ગણવાં તે કે તે પાન, સર [-આપવો, કરવો, છોડવો= આજ્ઞા કરવી. -ઉઠાવવો=આજ્ઞા પાળવી. -કાઢવો=હુકમ જાહેર કરવો -છૂટવો, નીકળવો=હુકમ જાહેર થવો -પડવો= પત્તાની રમતમાં સર શેના તે નક્કી થવું.-બહાર પડવો=હુકમ નીકળવો. ૦નામું ન૦ કોર્ટનો લેખી ચુકાદો ૦સર પું૦ હુકમ ૨ જુઓ
હુક્કો પું૦ [अ हुक्का] તમાકુ પીવાનું એક સાધન [-ગગડાવવો, તાણવો, પીવો= હુક્કાવી તમાકુ પીવી -ભરવો=ગડાકુ, દેવતા વગેરે મૂકીને હુક્કો પીવા માટે તૈયાર કરવો]૦(-ક્કા)પાણી ન૦બ૦વ૦ હુક્કો પાણી વગેરે પીવાં તે (૨) [લા.] બેઠકઊઠકનો કે સામાજિક સંબંધ [-કરવાં. -બંધ કરવાં =સાથે બેસી હુક્કાપાણી કરવાનો કે સામાજિક સંબંધ તોડવો]
હુજરો પું૦ [अ] કોટડી (૨) મસીદમાંની મુલ્લાંને રહેવાની કોટડી
હુજ્જત સ્ત્રી૦ [अ] હઠ, જીદ (૨) તકરાર ૦ખોર,-તી વિ૦ હઠીલું (૨) તકરારી સ્વભાવનું
હુડકારવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦, સર૦ म हुडकावणें] હુડતાવવું, તુચ્છકારવું [ધમકાવવું
હુડતાવવું સ૦ક્રિ૦ તુચ્છકારવું, તરછોડવું (૨)
હુડુડુ અ૦ [રવ૦] ધસારો કે પડાપડીનો રવ
હુડુયુદ્ધ ન૦ [स] ઘેટાંની લડાઈ
હુણાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ 'હૂણવું'નું અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક
હુત વિ૦ [सं] હોમેલું, બલિરૂપ આપેલું (૨) ન૦ બલિ ૦દ્રવ્ય ન૦ હોમવાની વસ્તુ, બલિ. ૦ભુજ, ૦વહ પું૦ (સં) અગ્નિ. -તાત્મા પું૦ [+आत्मा] શહીદ, હુત થયેલો માણસ -તાશ(૦ન) પું૦ [सं.] (સ) અગ્નિ -તાશની સ્ત્રી૦ હોળી
હુતુતુતુ ન૦ [રવ૦] એક રમત
હુન્નર પું૦ [अ हुनर] કારીગરી, કસબ ૦ઉદ્યોગ પું૦ હુન્નર અને ઉદ્યોગ. ૦શાળા સ્ત્રી૦ હુન્નર શીખવવાની શાળા; કળાભવન. -રી વિ૦ કસબી; કરામતી, નિપુણ
હુબ્બેવતન ન૦ [फा] વતન પ્રત્યેનો પ્રેમ,દેશપ્રેમ
હુમલો પું૦[अ. हम्लह] આક્રમણ, ધસારો, છાપો. -લાખોર વિ૦ હુમલો કરવાની આદતવાળું
હુમા ન૦ [फा] એક પૌરાણિક પંખી ૦યુ ન૦ જુઓ હુમા (૨) પું૦ (સં) બીજો મોગલ બાદશાહ
હુરમ સ્ત્રી૦ [જુઓ હરમ] લોંડી, દાસી
હુરમત સ્ત્રી૦ [अ] શાખ, આબરૂ [-હારવી =શાખ ખોવી.]
હુરિયો પું૦, સ્ત્રી૦ [રવ૦, સર૦ इ हुर्राह] ફજેતો, ભવાડો (૨) મજાક ઉડાવવી તે(૩)

પ્રહિત પરથી ?]+હેત; ઉમળકો (પ.)
હેટ સ્ત્રી૦ [ઈં.] વિલાયતી ટોપી
હેઠ અ૦ [પ્રા हेट्ठ] (પ.?) નીચે; હેઠે. ૦લાણુ ન૦ હેઠલો ભાગ. ૦લું વિ૦ હેઠળનું; તળેનું. ૦વાશ(-સ) અ૦ (કા.) પવન કે પાણીના વહનની દિશામા નીચલે ભાગે (૨) નીચલે માળે ૦ળ અ૦ નીચે, તળે. -ઠાણુ(-ણું) ન૦ નીચાણવાળી જગા (૨) વિ૦ હલકું, નીચુ; હેઠું -ઠું વિ૦ જુઓ હેઠાણુ (૨) અ૦ હેઠે; ન ચ. -ઠે અ૦ જુઓ હેઠ [-બેસવું=તળિયે જામવુ (૨) કંટાળીને કે હારી થાકીને કોઈ પ્રવૃત્તિ કે કામ છોડી દેવુ જંપવું.'(૩) પાયમાલ થવુ]
હેડ (ડ,) સ્ત્રી૦ [स. हडि] ગુનેગારનો પગ જકડી રાખવાને કરેલું મોટું ભારે લાકડુ (૨) તોફાની ગાયભેસના ગળામા પગ વચ્ચે રહે એમ બધાતુ લાબું લાકડુ, ડેરો (૩) સગર્ભા સ્ત્રીને નિયમિત થતી અમુક શારીરિક પીડા જેમ કે, ઊલટીની હેડ (૪) [દે हेडा =સમૂહ; સર૦ म.] વેચવાના બળદનો કાફલો (૫) [લા.] જેલ, કેદ, [-કોરડો વાગવો= શિરજોરી કે સત્તા ચાલવા] ૦બેડી સ્ત્રી૦ હેડ ને બેડી
હેડ વિ૦ [ઈં] મુખ્ય, ઉપરી ૦ઑફિસ સ્ત્રી૦ મુખ્ય કે વડી કચેરી, કાર્યાલય ૦કૉન્સ્ટેબલ પું૦ પોલિસટુકડીનો વડો, જમાદાર ૦ક્લાર્ક પું૦ વડો કારકુન અવલકારકુન
હેડકી સ્ત્રી૦ [स हिक्का] ભારે શ્વાસનુ ટચકુ (૨) વાયણી (-આવવી, ઊપડવી). -કિયો લાડુ પું૦ મૂએલા નિમિત્તે થયેલો લાડુ
હેડમાસ્તર પું૦ [ઈં. हेडमास्टर] વડો-મુખ્ય શિક્ષક
હેડંબા સ્ત્રી૦ (સ.) જુઓ હિડિબા
હેડિયારો પું૦ [હડી ઉપરથી] ધમાલ
હેડિયો વિ૦ [જુઓ હેડ (૪)] બળદની હેડવાળો (૨) પું૦ હેડમાનો વાછરડો
હેડી સ્ત્રી૦ [જુઓ હેડ (૪), સર૦ हिं] વેચવાના બળદનો કાફલો (૨) સમાનતા, બરાબરી
હેડો પું૦ [પ્રા. हिअड (સં हृदय) ઉપરથી ? કે જુઓ એડો] અતિશય પ્યાર, આસક્તિ
હેણુ (હે?) સ્ત્રી૦ [સં शयन?] તળાઈ; બિછાનું
હેત ન૦ [પ્રા. हितअ (સં हृदय) ઉપરથી] પ્રીતિ; ભાવ; સ્નેહ. [-લાવવું=ભાવ કે લાગણી પેદા કરવી, ચાહવુ. -વરસવું=બહુ ભાવ થવો.] ૦પ્રીત સ્ત્રી૦ વહાલ, કૃપા ૦મઠું વિ૦ હેત-માયા વિનાનુ ૦સ્વી વિ૦ [સં. हितैषी] હિતેચ્છુ, શુભેચ્છક. -તારથ પું૦ +હેતની લાગણી. -તાળ (-ળુ) વિ૦ હેતવાળું, માયાળુ
હેતકનું ન૦ (કા.) માલ ભરવાનું ગાડું
હેતુ પું૦ [સં] ઉદ્દેશ; આશય (૨) સબબ; કારણ (૩) પચાવયવ વાકયમાં સબબ બતાવનારુ કથન કે વાકય (ન્યા). ૦કર્તા પું૦ (વ્યા.) પ્રેરકરચનાનો કર્તા. ૦ગર્ભ વિ૦ (અદર) હેતુવાળુ. -ચિહ્ન ન૦ હેતુ બતાવતુ (.) આવુ ચિહ્ન (ગ) ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ હેતુ હોવો તે, હેતુમત્તા ૦મત્ વિ૦ હેતુ-પ્રયોજનવાળુ. કાર્યકારણભાવ-વાળુ (ન્યા). ૦મત્તા સ્ત્રી૦ ૦વાદ પું૦ તર્કવિદ્યા; તર્કશાસ્ત્ર (૨) કુતર્ક; નાસ્તિકતા. ૦વાદી વિ૦ તાર્કિક (૨) કુતર્કી; નાસ્તિક
હેત્વાભાસ પું૦ [સં.] દુષ્ટ-ખોટો હેતુ, હેતુનો આભાસ (ન્યા)
હેદળ ન૦+જુઓ હયદળ
હેન્ડલ પું૦ [ઈ.] હાથો, દસ્તો
હેબક,-ત (હે) સ્ત્રી૦ [અ. हैबत] હબક, ધાસ્તી. [-ખાવી=હેબકાવુ] ૦(-કા)વું, -તાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ હબકવુ
હેબિયેસ કોર્પસ ન૦ [લેટિન; ઈં.] કેદીને બરોબર કાયદેસર પકડયો છે કે કેમ, તેની તપાસ કરવાને માટે, અદાલત કેદીને પોતાની રૂબરૂ હાજર કરવા હુકમ કાઢે છે તે
હેમ ન૦ [સં.] સોનુ ૦કાર પું૦ સોની. ૦ગિરિ પું૦ (સં.) મેરુ
હેમક (હે) વિ૦ [अ अह्‌मक] મૂર્ખ, બેવકૂફ (૨) બીકણ, ડરપોક
હેમક્ષે(-ખે)મ વિ૦ [क्षेम द्विर्भाव] કુશળ, સહીસલામત

હેમચંદ્ર પું૦ [सं] (સં) એક પ્રસિદ્ધ જૈન આચાર્ય [માળાવાળુ

હેમમાળી વિ૦ [सं] હેમ-બકુલના ફૂલની

હેમલતા સ્ત્રી૦ [म] એક વેલ

હેમવતી સ્ત્રી૦ [सं] સંગીતમા એક થાટ

હેમંત સ્ત્રી૦ [सं.] માગશર ને પોષ મહિનાની ઋતુ **-તી** વિ૦ હેમંત સંબંધી

હેમિલુ, હેમી વિ૦ [હેમ ઉપરથી] સોનાનુ

હેય વિ૦ [स] ત્યાજ્ય ૦તા સ્ત્રી૦

હેર, ૦ક પુ૦ [જુઓ હેરવુ] બાતમીદાર, જાસૂસ, હેરનાર. ૦ણું ન૦ જુઓ હેરિયુ ૧

હેરત (હે) સ્ત્રી૦[अ]નવાઈ,આશ્ચર્ય [-પામવું, પમાડવુ] ૦મંદ વિ૦ આશ્ચર્યચકિત

હેરફેર વિ૦ [ફેરનો દ્વિર્ભાવ; અથવા હેરવુ+ ફેરવવુ, સર૦ म, हिं.] બદલેલુ, ફેરફારવાળું (૨) અદલાબદલી થયેલુ (૨) પું૦ હેરફેર થવું તે (૩) તફાવત, ફેર, ફરક **-રી** સ્ત્રી૦ હેરફેર કરવુ તે

હેરવવુ સ૦ક્રિ૦ [સેરવવુ? स हेल्=તિરસ્કારથી ધકેલી કાઢવું પરથી ?] રોજ મુલતવી રાખવું

હેરવું સ૦ક્રિ૦ [दे. हेर સર૦ सं. हेरिक= જાસૂસ] ધારીને કે છૂપી રીતે જોવું, નિહાળવું (૨) [?] લલકારવુ; ઉશ્કેરવુ (૩) અ૦ક્રિ૦ [सं हेल्=ક્રીડા કરવી]+હળવુ, હયવાર થવું

હેરંબ પુ૦ [सं] (સં.) ગણપતિ

હેરાન(હે)વિ૦[अ]હેરાનગતિ પામેલું, કંટાળેલુ ૦ગત(-તિ) સ્ત્રી૦ મુશ્કેલી, પીડા; પજવણી

હેરિયું ન૦ [હેરવુ ઉપરથી] છાનુમાનુ જોવુ તે (૨) બાકામાથી પડતુ સૂર્યનુ કિરણ (૩) [જુઓ હેલો] ઝોકુ; ઝોલું (૪) હોડીને પવન હોય તેમ ફેરવવી તે. [હેરિયાં ખાવાં= હોડીમા બેસી પવનની લહેર માણવી. હેરિયાં હેરવાં = છાનુમાનુ જોવું (૨) બીજાનાં છિદ્ર જોવા]

હેરુ, -રો પુ૦ [જુઓ હેરક] જાસૂસ, બાતમીદાર. **-રું** ન૦ જુઓ હેરિયું ૧, ૨

હેરોફેરો પુ૦ [હેરવુ+ફેરો] આંટોફેરો, જવુ આવવુ તે (૨) ફેરોફાંટો ખાવા જેવુ થોડુ કામકાજ

હેલ (લ,) સ્ત્રી૦ [સર૦ म.] બોજો; ભાર (૨) વેચવા સારુ ગાડામા ભરેલા લાકડા છાણા વગેરે કે તેવું ગાડું (૩) માથે લીધેલુ કે લેવાનુ બેડું (૪) ઊચકવાની મજૂરી (૫) હેલકરીનુ કામ. ૦કરણુ સ્ત્રી૦ સ્ત્રી-હેલકરી ૦કરી પું૦ [સર૦ म, फा. हर्कारह] મજૂર, વૈતરો

હેલકારો પું૦ [હેલો પરથી] હેલારો, હેલો (-મારવો)

હેલણુ,-ન [सं] ન૦ હેલા, ગેલગમત, ખેલ

હેલના સ્ત્રી૦ [सं] અવહેલના; તિરસ્કાર, તરછોડવું તે

હેલપટો પું૦ [હેલ+પટ્ટી] નકામો ફેરો; આંટો

હેલવઃ સ૦ક્રિ૦ (૫) જુઓ હેળવવુ

હેલવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ હેલા] હેરવુ, હળવુ (૨) સ૦ક્રિ૦ [सं हेल्] અવગણવુ; હેલના કરવી

હેલા સ્ત્રી૦ [सं] ખેલ, ક્રીડા (૨) રતિક્રીડા (૩) તીવ્ર સંભોગેચ્છા (૪) તે વ્યક્ત કરતી ચેષ્ટા (૫) ક્ષણ, સહેજ વાર

હેલારો પુ૦ [જુઓ હેલો] ધક્કો

હેલાલી ન૦ [अ हिलाल] મુસલમાની ૩૫૪ દિવસનું વર્ષ

હેલી સ્ત્રી૦ [दे. मयालि] સતત વરસાદ (૨) [અપ૦ हेलि(सं. हले= સખીને સંબોધન)] અલી, સાહેલી (૩) [સર૦ प्रा अलिल्ला] ગીતની એક દેશી (૪) [?] બગલ (૫) રાખ (મુડદાની) (૬) [જુઓ હેલા ૫] ક્ષણ

હેલો(-લ્લો) પુ૦ [જુઓ હીલો સર૦ दे. हल्ल] હેલારો; આંચકો,ધક્કો (૨) ઝપાટો (૩) હરકત, નુકસાન (૪) ખાડાટેકરાવાળી જમીન ઉપર વાહનનુ ઊછળવુ તે, તેથી બેસનારને લાગતો ધક્કો

હેવા (હે) પુ૦બ૦વ૦ જુઓ સહવાસ] પરિચય (૨) આદત; મહાવરો

હેવાતણુ(-ન) (હે) ન૦ [प्रा अविहवा (सं अविधवा) ઉપરથી?] સૌભાગ્યાવસ્થા

હેવાન (હે) વિ૦ [अ] ઢોર જેવું (૨) ન૦ પશુ, ઢોર **-નિયત** સ્ત્રી૦ પશુપણુ; પાશવતા

હેવાયું (હે) વિ૦ [હેવા ઉપરથી] હેવાયેલુ, હળેલુ (?)

હેવાલ (હે) પું૦ [જુઓ અહેવાલ] વૃત્તાંત

હેવાવુ (હે) અ૦ક્રિ૦ [હેવા પરથી] હેવા થવા; હળવુ
હેષવું અ૦ક્રિ૦ [સં હેષ્] હેષા કરવી હણહણવું
હેષા સ્રી૦, ૦રવ પું૦ [સ.] ઘોડાનો હણહણાટ
હેસિયત (હે) સ્રી૦ [अ हैसियत] સામર્થ્ય; શક્તિ (૨) વકર; પ્રતિષ્ઠા ૦દાર વિ૦ હેસિયતવાળું
હેળ સ્રી૦ [હળવુ ઉપરથી] હેવા; મહાવરો (૨) જુઓ હેડ ૨. ૦વણી સ્રી૦ હેળવવું તે. ૦વવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હેરવુ ૩] હળે એમ કરવુ; મન મેળવવુ (૨) કેળવવું, પાળવું (પશુને)
હેં (હેં૦) અ૦ [રવ૦] એં, વિસ્મય, ધમકી વગેરે બતાવનારો ઉદ્ગાર (૨) ફરીથી કે રહીને પ્રશ્ન કરતી વેળાનો ઉદ્ગાર ઉદા૦ હેં, શાસ્રની વાત સાચી? હેં, શુ કહ્યુ?
હેંકવું (હેં૦) અ૦ક્રિ૦ [હેં રવ] તગીમા હોવું
હેંસુ (હેં૦) સ્રી૦ + સુવાસણ
હેડફેડ સ્રી૦ [રવ૦; સર૦ હડફડ, હલફલ] આમતેમ જોરથી ધૂમાધૂમ કરવી તે (ચ)
હેડિયો પુ૦ [દે. हड्डु = હાડકું ઉપરથી ?] ગળાની ઘાટી, ગળાનો બહાર તરતો દેખાતો ભાગ. —યાવેરો સ્રી૦ મુસલમાની રાજનો એક કર
હેડિંબેય પુ૦ [સં.] (સં) હિડિંબાનો પુત્ર—ઘટોત્કચ
હેડું ન૦ જુઓ હેયુ
હેડું ન૦ (ચ.) પેધું, ટેવ [—પડવું = ટેવાવું; ફાવતુ થવુ] [ઉ શથી કરેલુ
હેતુક વિ૦ [સ.] હેતુવાળું; કોઈ હેતુ કે
હેદોસ્ત સ્રી૦ [હાય + દોસ્ત, સર૦ મ] દુઃખની અરેરાટી (—ફૂટવી)
હેમ વિ૦ [સં, હિમ સંબંધી, બરફનુ કે બરફ જેટલુ ઠંડુ (૨) સોનાનુ કે સોના જેવા રંગનુ. ૦વત વિ૦ હિમાલયનુ, હિમાલય સબધી (૨) હિમાલયમા રહેનારુ કે હિમાલયમા ઉત્પન્ન થયેલુ ૦વતી સ્રી૦ (સં.) પાર્વતી
હૈયા-ફૂટ થી હૈયાળું સુધીના શબ્દો જુઓ 'હૈયુ' શબ્દમા છેવટે
હૈયું ન૦ [प्रा हिअय (म हृदय)] હૃદય, દિલ, અતઃકરણ [હૈયા ઉપર રાખવું = ખૂબ સંભાળ લેવી; વહાલથી પાળવુ હૈયાના લાળા = અંતરની બળતરા. હૈયાની હોળી = અંતરનું દુઃખ હૈયાનુ ફૂટ્યુ, ફૂટેલું = બુદ્ધિશૂન્ય, હૈયા ફૂટ હૈયાનું મેલું, ચોર = મનનો મર્મ કે ભેદ ન જાણવા દે એવું. હૈયાનો હાર = અતિપ્રિય હૈયાનું સૂનું = જુઓ હૈયાસૂનું હૈયામાં અગારા ઊઠવા = અતરમાં તીવ્ર વેદના થવી; કાળજુ બળવુ. હૈયામાં કાતરી રાખવું = જુઓ હૈયામા લખી રાખવુ હૈયામાં મજની કાતી હોવી = છૂપુ વેર ધરાવવુ, હૈયામા ભારે કપટ હોવુ. હૈયામાં ગોખલો હોવો = છૂપી વાત બહાર ન પડવા દેવાનો ગુણ હોવો. હૈયામાં લખી રાખવું = બરાબર યાદ રાખવુ. હૈયામાં હાથ મૂકે તો કોરો કટ નીકળે = જાણે પેટમા કશું કપટ જ નથી—છેક નિર્દોષ કે અજાણ છે! (વક્રોક્તિ) હૈયામાં હોળી = અતરમા બળાપો હૈયું કબૂલ કરતું નથી = વિશ્વાસ બેસતો નથી (૨) હિંમત ચાલતી નથી હૈયું કહ્યું ના કરે એવુ = ન મનાય એવુ ખૂબ આશ્ચર્યકારક. —ખાલી કરવુ = મનના ઊભરા કાઢવા, મનની બળતરા કોઈને કહી સંભળાવીને કે રડીને શાંત કરવી —ટાઢું હિમ હોવું = નિરાંત હોવી. —ઠાલવવું = જુઓ હૈયુ ખાલી કરવુ, બળતરા બહાર કાઢવી —ફૂટી જવું = અક્કલ બહેર મારી જવી; ગમ ન પડવી —ફાટવું = દિલને સખત આઘાત લાગવો. —બાળ્યા કરતાં હાથ બાળવા સારા = બીજાને હાથે કરાવતા નુકસાન થતુ જોઈ દિલમા બળવુ, તેના કરતા જાતે કરવા માડવું સારુ —ભરાઈ આવવુ = દુઃખ કે લાગણીથી રડુ રડુ થઈ જવાવુ —હાથ રાખવુ = દિલની સ્વસ્થતા જાળવવી, ઉચ્ચાટ ન કરવો હૈયે તેવુ હોઠે = જેવુ મનમા તેવુ વાણીમા હૈયે દાબવું = છાનીએ ચાપવું હૈયે ધરવું = મનમા ઉતારવુ, બરાબર લક્ષમા લેવુ. હૈયે હાથ રહેવો = ધીરજ રહેવી હૈયે હાથ મુકાવવો, રખાવવો = હિંમત રાખવાનુ કહેવુ હૈયે હાથ રાખવો = ધીરજ

રાખવી આટલું તે હૈયે ઘાલશો કે કોટે ?=આટલું શું ઓછું છે? (૨) આટલા થોડાને શું કરશો? શી રીતે પૂરતું થશે?] -યાઉકલત સ્ત્રી૦ બુદ્ધિ -યાફૂટ સ્ત્રી૦ અતિ શોકને લીધે છાતી ફૂટવી તે (૨) મોટી ચિંતા. -યાચોળો પું૦ ચિંતાથી હૈયામાં થતો ચૂંથારો. -યાટવું અ૦ક્રિ૦ નાહિંમત થવું. -યાતોડ વિ૦ છાતી તૂટી જાય એવી મહેનતવાળું (૨) સ્ત્રી૦ હૈયાફૂટ -યાદૂબળું વિ૦ મનનું દૂબળું; પાણી વગરનું. -યાધારણ સ્ત્રી૦ સંતોષ; સમાધાન (૨) ખાતરી -યાફાટ વિ૦ છાતી ફાટી જાય એવું (૨) અ૦ છાતી ફાટી જાય એમ (રડવું). -યાફૂટું વિ૦ મૂઢ, બેવકૂફ, મમ વિનાનું -યાબળાપો પું૦, -યાબાળ સ્ત્રી૦ હૈયું બળવું તે, હૈયાનો ઉકળાટ -યામેલું વિ૦ હૈયામાં મેલ રાખતું, મેલા હૈયાનું, હૈયાગ્ગ્રુ -યારખી સ્ત્રી૦ છાતીપૂર ચણેલી ભીંત -યારખું વિ૦ હૈયામેલું; મનનો મેલ કે ભેદ ન જાણવા દે તેવું -યાશ(-સ)ગડી સ્ત્રી૦ હૈયા ઉપર મૂકેલી સગડીની પેઠે દુઃખ દેનારું -યાશોક પું૦ ઊંડો શોક -યાસૂનું વિ૦ હૈયાફૂટું, મૂઢ (૨) નિષ્ઠુર, નિર્દય -યાહેડો પું૦ ખૂબ હેડો -યાહોળી સ્ત્રી૦ દિલમાં ભારે સંતાપ કરાવનારું જે તે -યાળુ વિ૦પ્રેમાળ

હો અ૦ [સ] [રવ૦] ખાતરી અથવા સંમતિદર્શક ઉદ્ગાર, હા (૨) કાવ્યના કેટલાક ઢાળોમાં હુંકાર માટે વપરાતો ઉદ્ગાર (૩) ઓ, હે (સંબોધનનો ઉદ્ગાર)

હોઇયાં અ૦ [રવ૦] ઓડકાર કે તૃપ્તિનો ઉદ્ગાર, ઓહિયા [-કરવું=પચાવી પાડવું, ગળી જવું]

હોઈશ (હો) 'હોવું'નું ભ૦કા૦નું રૂપ (પહેલો પુરુષ એ૦વ૦) [હોઇશ]

હોઈશું (હો) 'હોઈશ'નું બ૦વ૦નું રૂપ (જુઓ

હોકલી (હો) સ્ત્રી૦[જુઓ હુક્કો] હૂકલી, નાનો હોકો

હોકા,૦યંત્ર ન૦[અ ઠુક્કઃ =હાંજડો] દરિયામાં દિશા જાણવાનું સાધન [ભાડવું

હોકાટવું (હો) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ હોકાર] ઠપકો દેવો,

હોકાયંત્ર ન૦ જુઓ હોકા

હોકાર (હો) પું૦ [રવ૦] બુમાટો, બરાડો

હોકારો (હો) પું૦ 'હ' 'હા' કહેવું તે, સંમતિસૂચક અવાજ (૨) [જુઓ હોકાર] બૂમ; બરાડો, વધામણીભરી બૂમ [-કરવો= બરાડો પાડવો. -દેવો=હોકારો કરવો (૨) સામો હોકારો કરવો (૩) હોકારો પૂરવો -પૂરવો='હો', 'આગળ ચાલો' એવું સૂચવવું.] ૦બકારો, હોકીરો (હો) પું૦ બુમાટો; બરાડો

હોકી સ્ત્રી૦ [ઇં] ગેડીદડાને મળતી એક વિલાયતની રમત [હોકાયંત્ર

હોકો (હો) પું૦ [જુઓ હુક્કો] હૂકો (૨) જુઓ

હોજ (હો) પું૦ [અ] પાણીનો કુંડ

હોજટ (હો) સ્ત્રી૦ જુઓ ઓઝટ [-મારવી, લગાવવી=તમાચો લગાવવો, ઝપટમાં લેવું -માં આવવું, ભરાવું=ભૂતની ઝપટમાં સપડાવું] (૨)[અ હુજ્જત] જમીનદાર અને ખેડૂત વચ્ચેનો વાર્ષિક હિસાબ

હોજરી સ્ત્રી૦[દે. ओज्झरी]ઓઝરી જઠર, પેટ -રું ન૦ ઓઝરું, પેટ (તિરસ્કારમાં)

હોટલ (હો), હોટેલ [ઇં] સ્ત્રી૦ ચાપાણી ઇ૦ નાસ્તાની દુકાન (૨) યુરોપી ઢબનો વીશી ને ઉતારો [વતની જાતનો આદમી

હોટેન્ટોટ પું૦[ડચ, ઇં] દક્ષિણ આફ્રિકાના મૂળ

હોઠ પું૦ જુઓ ઓઠ [-ફફડાવવો=બબડવું. -માં ને હોઠમાં=કોઈ સાંભળે નહીં એમ, ધીમેથી -હલાવવા=બોલવું હોઠે આવી રહેલું=બોલવાની તૈયારીમાં હોવું]૦વાચન હોઠના હલનચલનને જોઈ કે સ્પર્શીને સામાનું બોલવું જાણવું તે (અંધ-બહેરાનું)

હોડ સ્ત્રી૦ [દે. होड्ड] શરત [-મા ઊતરવું, -બકવી, -મારવી]

હોડકું ન૦ [સં द्रोड] નાની હોડી

હોડી સ્ત્રી૦ [સં द्रोड] મછવો, પનાઈ

હોડો પું૦ [જુઓ ઓદો] ઢાંકણું (૨) [સર૦ ધોડો] મોજું

હોત (હો) 'હોવું'નું ભૂ૦કા૦, વિધ્યર્થ. ('હોય'નું ભૂ૦કા૦.)

હોતા પું૦ [सं.] યજ્ઞમા મંત્ર ભણી આહુતિ હોમનાર
હોતું (હો) 'હોવું'નુ ભૂ૦ કા૦; 'હમેશ હોયા કરતુ' એવો અર્થ બતાવવા માટે વપરાય છે
હોત્ર ન૦ [सं] હવનનો કુંડ
હોદ્દો પું૦[अ. हौदज, સર૦ हिं हौदा]અંબાડી
હોદ્દો પું૦ [अ उहदह] ઓધ્ધો; પદવી; અધિકાર. -દ્દેદાર વિ૦ હોદ્દો ધરાવનાર; અમલદાર. -દ્દેદારી સ્ત્રી૦ હોદ્દાવાળા હોવુ તે, અમલદારી
હોન પું૦[કાનડી होन=સોનાનાણું;સર૦ म.] શિવાજીના વખતનો એક સોનાનો સિક્કો
હોનાર (હો) વિ૦થનાર;બનનાર('હોવું'નુ ભ૦કૃ૦)
હોનારત સ્ત્રી૦ [હોવું-હોનાર] બનનાર બનાવ; ભવિષ્ય (૨) અકસ્માત
હોબાળો પું૦ [જુઓ ઉબાળો=હોહા] લોકોમા જાહેરાત, ચર્ચા કે ફજેતી (૨) [જુઓ ઓબાળો] ઊંધિયા પર મૂકેલુ તાપનું ભડકું
હોમ પું૦ [सं.] હવન, યજ્ઞ ૦કુંડ પું૦ યજ્ઞનો કુંડ ૦વું સ૦ક્રિ૦ યજ્ઞમા આહુતિ આપવી. ૦શાળા(-ળા) સ્ત્રી૦ હોમ કરવાનો ઓરડો
હોમરૂલ ન૦ [इं] સ્વરાજ
હોમાગ્નિ પું૦ [सं.] હોમ-હવનનો અગ્નિ
હોમિયોપથી સ્ત્રી૦ [इं] રોગોપચારની એક પદ્ધતિ [ખેર
હોય (હો) 'હોવું'નુ વિધ્યર્થ (૨) અ૦ હશે!
હોરવું (હો) સ૦ક્રિ૦ (ચ) જુઓ વહોરવું
હોરા સ્ત્રી૦ [म] અઢી ઘડી; કલાક (૨) એક રાશિ કે લગ્નનો અર્ધો ભાગ (૩) જન્મકુંડળી કે તે પરથી ભવિષ્ય ભાખવાની વિદ્યા
હોરી સ્ત્રી૦ [સર૦ हिं] એક તાલ (૨) હોળીના દિવસોમાં ગવાતુ એક ગાયન [વહોરો
હોરી (ઓ')સ્ત્રી૦(ચ) વહોરી.-રો પું૦ જુઓ
હોર્ન ન૦ [इं] ભૂંગળું, મોટરનું ભૂંગળું. [-મારવું=હોર્ન વગાડવું]
હોલ પું૦ [इं] મોટો ઓરડો, ખંડ
હોલવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઓલવવું. -ણ ન૦ હોલાઈ જવું તે [ઓલાણ (ફૂવાનુ)
હોલાણુ ન૦ જુઓ હોલવણ (૨)(ઓ') જુઓ
હોલાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ઓલાવું
હોલિકા, હોલી સ્ત્રી૦ [सं.] હોળી
હોલી સ્ત્રી૦ [જુઓ હોલો] હોલાની માદા
હોલેદિલ વિ૦ [अ] અસ્થિર કે ચસકેલા ચિત્ત-વાળું (૨) ભોળુ -લી સ્ત્રી૦ હોલેદિલપણું
હોલો પું૦ [दे. होल] એક પંખી [કલમ
હોલ્ડર ન૦ [इं] વિલાયતી ઢબની ટાંકવાળી
હોલ્ડૉલ ન૦ [इं] મુસાફરીમા બિસ્તરો ઇ૦ લપેટી લઈ જવાની એક ખોળ જેવી બનાવટ
હોવાટ પું૦ [જુઓ હોવાવુ] ગભરાટની દોડાદોડ (ચ.)
હોવાપણું (હો) ન૦[હોવુ ઉપરથી] અસ્તિત્વ
હોવાવું અ૦ક્રિ૦ ['હો'. હો' રવ૦?] (કશા માટે) ગભરાટમાં આમ તેમ દોડવું, સોવાવું
હોવું (હો) અ૦ક્રિ૦[प्रा. हु, हव (सं. भू)] થવું; બનવું; હયાતીમા આવવુ
હોવે અ૦ [રવ૦] હા
હોશ પું૦ [फा.] ભાન, શુદ્ધિ (૨) શક્તિ, રામ. [-ઊડી જવા=સાનસૂધ જતી રહેવી (બીક કે આફતથી). -માં આવવું=મૂર્છામાથી જાગ્રત થવુ; ભાન આવવું] ૦કોશ પું૦ બ૦વ૦ ભાન; હિંમત; ચેતના
હોશિયાર વિ૦ [फा] ચાલાક; કુશળ, નિપુણ (૨) સાવધ; સાવચેત, ખબરદાર (૩) સમજુ; બુદ્ધિશાળી [-રહેવું=સાવધ રહેવુ] -રી સ્ત્રી૦ હોશિયારપણું. [-કરવી, દાખવવી, બતાવવી, મારવી = ડફાશ મારવી. -રાખવી=સાવધ કે ખબરદાર રહેવુ.]
હોસ્પિટલ સ્ત્રી૦ [इं.] ઇસ્પિતાલ
હોહા, -હો સ્ત્રી૦ [રવ૦] ગડબડ, ઘોંઘાટ, ધમાલ (૨) જાહેરાત કે ચર્ચા (૩) ગભરાટ; ખળભળાટ (૪) અ૦ એવો અવાજ ૦કાર વિ૦ હોહા; ગભરાટ, ત્રાસ
હોળવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ ઓળવુ (ઓળ=પંક્તિ); અથવા प्रा. हुल=સાફ કરવુ, કે प्रा होल्ल= ભીનું કરવું?] કાંસકીથી વાળ ઠીક કરવા
હોળી સ્ત્રી૦ [प्रा. होलिया (सं होलिका)]ફાગણ પૂર્ણિમાનો તહેવાર, તે દિવસે લાકડા વગેરેનો ઢગલો સળગાવવામા આવે છે તે (૨) તેમ

કોઈ વસ્તુનો ઢગલો કરી સળગાવવું તે (જેમ કે, વિદેશી કાપડની હોળી). [-કરવી = હોળી પેઠે સળગાવવું, બાળવું (૨) હોળી નિમિત્તે ઉપવાસ કરવો (૩) હોળીનું પર્વ મનાવવું. -દિવાળી વચ્ચે = કદી નહી; જ્યારે ગણો ત્યારે -નું નાળિયેર = આફત કે જોખમના કામમા ધસી જનાર. (-બનાવવું = આફત કે જોખમમા ત્રાહિતને સંડોવવો-સપડાવવો) -ભૂખ્યા રહેવું = હોળી પ્રગટે ત્યા સુધી ઉપવાસ કરવો -રમવી = હોળીના તહેવારની ખુશાલીમા પરસ્પર રંગ-ગુલાલ છાંટવા. -બાળવી = ખરાબી કરવી.] -ળૈયું ન૦ [હોળી ઉપરથી] હોળીમાં નાખવાનું નાનું છાણું (૨) હોળી ખેલનાર, ઘેરૈયો, ફાગ ગાનારો છોકરો

હોળૈયો પુ૦ [જુઓ ઓળાયો (ઓળ ઉપરથી)] (રકમની) પૂર્ણતાસૂચક અર્ધ અ દ્રાકાર ચિહ્ન ઉદા૦ ૧૭ (૨) ['જુઓ હોળીમાં']

હોંકાર (હોં૦) પુ૦ જુઓ હોકાર

હોંચી, ૦હોંચી (હોં૦) અ૦ (રવ૦) ગધેડાના ભૂકવાનો અવાજ

હોંશ(-સ) (હોં૦) સ્ત્રી૦ [અ. હૌસ, જુઓ હુંશ] ઊલટ; ઉમંગ. [-માં આવવું. પૂરી થવી, ભાગી જવી.] -શી(૦લું), -સી(૦લું) વિ૦ હોંશવાળું

હોંશા(-સા)તોંશી(-સી) (હોં૦ તો૦) સ્ત્રી૦ હુંશાતુંશી

હ્યસ્તન વિ૦ [સં] ગઈ કાલનું

હ્યાં અ૦ + [સર૦ म, हिं] અહીંયા

હ્રદ પુ૦ [સં] પાણીનો ઊંડો ખાડો, ધરો

હ્રસ્વ વિ૦ [સં] લઘુ, ટૂંકા અવાજનું

હ્રાસ પું૦ [સં] ક્ષય; ઘટાડો, નાશ

હ્રી સ્ત્રી૦ [સં.] લાજ, શરમ, મર્યાદા

હ્રીમ્ અ૦ [સં] લક્ષ્મીનો બીજમંત્ર

હ્રીયમાણ વિ૦ [સં] હરાતું, લઈ જવાતું

હ્લાદ પુ૦ [સં] આનંદ ૦માન પુ૦ સંગીતનો એક અલંકાર

ળ

ળ પુ૦ [સર૦ म] છેલ્લો ગુજરાતી વ્યંજન (એનાથી શરૂ થતો એકે શબ્દ નથી. ઘણા શબ્દોમા 'લ'ના વિકલ્પ તરીકે 'ળ' વપરાય છે) ૦કાર પુ૦ ળ અક્ષર અને ઉચ્ચાર

